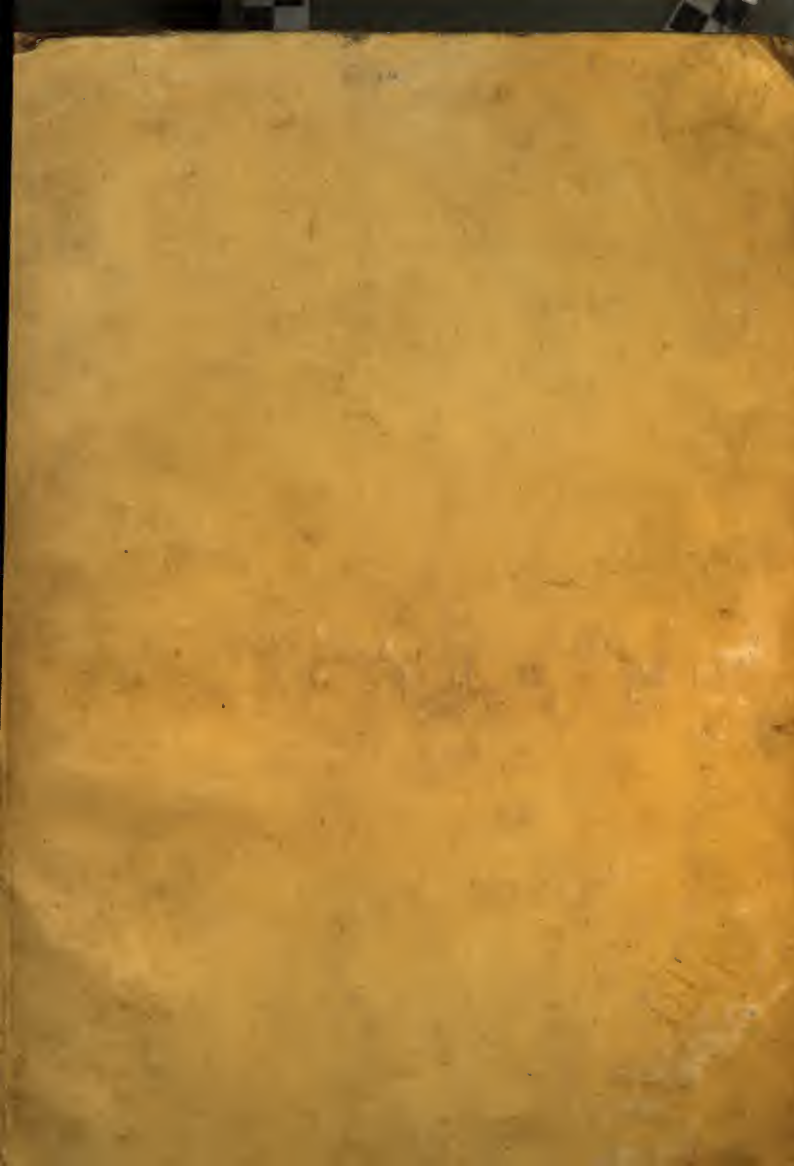
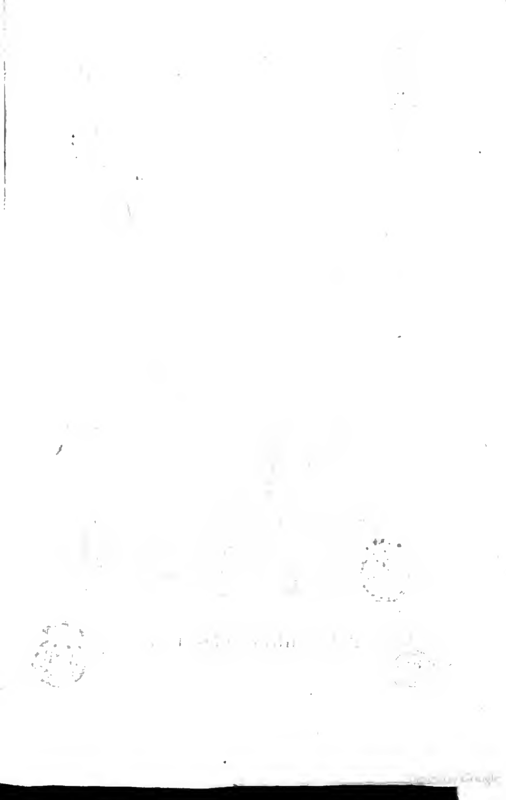

SANCTI
GREGORII
PAPÆ I.
OPERA OMNIA.
IN QUATUOR TOMOS DIVISA.

VERA S. GREGORII MAGNI, EFFIGIES

SANCTI
GREGORII
PAPÆ I.
COGNOMENTO MAGNI,
OPERA OMNIA.

AD MANUSCRIPTOS CODICES ROMANOS, Gallicanos, Anglicanos emendata, aucta, & illustrata notis.

Studio & Labore MONACHORUM *Ordinis Sancti Benedicti, è Congregatione Sancti Mauri.*

TOMUS PRIMUS.

VENETIIS, MDCCXLIV.

Typis, & Sumptibus { ANGELI GEREMIA, CAROLI PECORI, & AUGUSTINI SAVIOLI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

SANCTISSIMO PATRI
CLEMENTI XI.
PONTIFICI MAXIMO.

NTER omnia quæ tui Pontificatus exordium commendarunt sane plurima & præstantissima, BEATISSIME PATER, *illud præ ceteris laude dignissimum nobis videtur, quod adulatoribus valere jussis, solos audire volueris antiquæ ac spectatæ virtutis viros, qui liberrime monerent, & sine fuco vera dicerent. Nec alia quidem ratione tuorum consiliorum participem facere potissimum decrevisti sanctissimum Abbatem Claræ-vallensem, propter summam loquendi, monendi, etiam arguendi libertatem tibi gratissimum: cujus idcirco libros de Consideratione ad Eugenium Papam liberiori scriptos calamo, seorsim typis iterum subjicere nobis jussisti, ut pro enchiridio tibi essent, ac facile possent circumferri, nec a tuo unquam avellerentur conspectu.*

Quam accepta fuerit SANCTITATI TUÆ, *nova hæc editio ipsi nuncupata, significare dignata est suis Pontificiis litteris ad Præpositum nostrum Generalem, quæ ad augenda majora nobis animos addidere*; 8. Martii 1701. *præsertim cum ex ipsis, & ex aliis ad eumdem scriptis intelligeremus, nostrum* in recensendis sanctorum Ecclesiæ Patrum operibus institutum, *a Beatitudine tua (quod maxime in votis erat) laudari & approbari. Quid enim* 6. Junii 1702. *efficacius ad levandos labores nostros, etsi arduos, in tam difficili quam cepimus reipublicæ litterariæ provincia?*

Itaque cum tunc prelo subjicere cepissemus sancti Gregorii Magni opera omnia per sexennium ad manuscriptos codices recensita, emendata, aucta & illustrata notis, novum hunc studiorum nostrorum fœtum tuo sacro nomini nuncupandum statim judicavimus. Neque vero dubitamus, SANCTISSIME PATER, *quin a te, ut par est, excipiatur Gregorius noster, imo multiplici jure tuus. Si enim omnibus consiliis tuis interesse voluisti Bernardum, dignus est sane Gregorius qui præsit. Assideat clavum navis Petri tenenti, qui eamdem tot annis, tanta prudentia, gravissimas inter procellas gubernavit, difficillimisque temporibus, hoc est miserabili quod agimus ævo simillimis. Habeat semper ob oculos Pastorum Princeps librum Regulæ pastoralis plane aureum, quem omnibus olim Episcopis in Ordinationem datum & commendatum legimus. E supremo Ecclesiæ throno iterum puriora fundat oracula Doctor ter maximus dignitate, eruditione, sanctitate, cujus in medio Ecclesiæ Dominus os aperuit, & quem replevit spiritu sapientiæ & intellectus. Agnoscatur denique redivivus in* CLEMENTE *Gregorius.*

Hæ fere sunt rationes, BEATISSIME PATER, *quæ nos impulerunt ut ad tua provolusi vestigia, Gregorium Magnum recent a nobis in lucem editum* SANCTITATI TUÆ *offerre auderemus, quamvis aliæ multæ quidem gravesque suppetant. Et sane non aliis quam Pontificiis auspiciis decebat rursum diem aspicere Pontificem illum tot titulis Maximum. Gregoriana opera Vaticanis typis excusa jam Sixto V. nuncupata fuere. Notas & observationes quas in Gregorianas Epistolas elucubravit Antonius Dadinus Alteserra Clementi IX. dicavit. Quid supererat nisi ut editionem hanc universorum Sancti Gregorii ope-*

rum novissimam, omnium quæ præcesserunt locupletissimam, & quantum licuit absolutissimam, CLEMENTI XI. consecraremus? Igitur ad Sanctam Sedem, unde exierunt hæc scientiæ & sapientiæ flumina, revertantur, ut iterum fluant, & in universum orbem Christianum diffundantur.

Et quidem inde nobis affulsit consilium aggrediendi tanti operis, & auxilium ad perficiendum. Cum enim sancti hujus Doctoris vitam vulgassemus, eamque felicis recordationis Innocentio XII. gratissimam fuisse nos docuisset litteris suis Eminentissimus Cardina-
8. Aprilis 1698. lis Spada, & ad majora tentanda, impertita nomine Summi Pontificis Apostolica benedictione, provocasset; statim de divina ope quasi certi, ad publicanda quoque novis curis, novisque typis Gregorii Magni opera nos accinximus. Quod igitur cœptum est auspice Antecessore tuo, nunc absolutum, sibique summa cum animi demissione oblatum accipere non dedignetur SANCTITAS TUA. Etsi vero præ tantæ celsitudinis formidine ad thronum tuum accedere, ac editum a nobis Gregorium Magnum offerre trepidaremus; ille nostris e manibus elapsus in sinum tuum ultro involare, sedem videlicet sibi notam & amicam hospes familiarissimus & carissimus.

Attamen unum est, quod ne tibi minus placeat in Gregorio Magno plurimum veremur, BEATISSIME PATER. Diligis, ut diximus, qui moneant, & laudantes odisti. Te nihilominus ab æquissimo Pontifice laudatum iri ne dubites, qui optimos Episco-
a pos [a] laudibus ad cælum tollere consuevit. Ah quanta exultatione tibi gratulatur, quem juxta promulgatas a se leges in libro Regulæ Pastoralis ad sancti Petri Cathedram vo-
Reg. Past. in exordio. catum, ex earumdem præscripto vivere, docere, regere, hisce perditissimis temporibus; nec minus infirmitatem suam quotidie agnoscere, pene admirabundus conspicit! Quam lætus delineatam in suis aut scriptis aut gestis eximii Pastoris imaginem, in te feliciter expressam agnoscit!

Hæc quam invitus audias nos non latet, PATER SANCTISSIME, cum non semel ut a tuis laudibus temperaremus, imperaveris. At patere ut posteritati, ut æternitati commendemus (quod Ecclesiæ, quod ævo nostro certe perhonorificum) quanta sibi cum Gregorio, Pontificum fere omnium qui post Petrum Romanam Cathedram obtinuerunt, maximo, similitudo sit & convenientia.

Etenim si natale attendimus, genus utrique Patricium aut Senatorium; Parentes religione magis quam nobilitate conspicui. Si studia quærantur, Gregorius noster disciplinis
Paulus Diac. liberalibus, Grammatica, Rectorica, Dialectica, a pueritia ita est institutus, ut nulli in Urbe hac, licet florerent hic studia litterarum, putaretur secundus. Te vero, BEATISSIME PATER, a prima ætate litteris humanioribus Latinis & Græcis excultum Roma suspexit nondum duodecim annos natum, ac de futura eruditione in omni disciplinarum & scientiarum maxime sacrarum genere augurium sumsit. Cujus quidem spe-
b cimen fuerunt nonnullæ sanctorum Patrum homiliæ, [b] Menologiumque vetus: quæ cum e Græco in Latinum convertisses, luce dignissima, severiorum etiam censorum æstimatione
c judicata sunt. Dehinc sodalem te habere ambierunt [c] celebres Academiæ, & virorum eruditorum cœtus.

Paulus Diac. Gregorius in annis adolescentiæ Deo cœpit devotus existere, & ad supernæ vitæ patriam totis desideriis anhelare. Tu lubrica etiam in ætate, contra vitia summa morum innocentia vallatus, divinis rebus totum te statim addixisti.

Gregorium Præturam Romæ gessisse legimus; quo in munere egregia prudentiæ, probitatis, integritatis, paternæ in populos caritatis, aliarumque virtutum exempla ceteris Judicibus præbuit. Te quoque Prætorem & Præfectum meruerunt habere Urbs vetus, Reate, Sabini; nec alio fere quam laudatarum virtutum satellitio cinctum, plus amare didicerunt quam formidare.

Gregorius ad sacrum ministerium assumptus, Pelagio II. in scribendis epistolis adjutor
Paulus Diac. lib. 3. de Gest. Langob. c. 20. fuit. Tu vero post Eminentissimi Cardinalis Slusii obitum, ab Innocentio XI. applaudente sacro Senatu, & a duobus aliis qui te præcesserunt summis Pontificibus, præ ceteris tum Prælatis tum etiam Cardinalibus ad id muneris vocatus, illud strenue exsecutus es, licet ab Alexandro VIII. in Purpuratorum Patrum collegium adlectus, & multis Ecclesiasticis negotiis præpositus, vix ullum ad scribendum otium invenires.

His gradibus, BEATISSIME PATER, ad supremi Pontificatus fastigium ascendisti,

a Legendæ Epistolæ ad Eulogium Alex. Anastasium Antioch. Dominicum Carthag. Leandrum Hispalensem, &c.
b Laudatur aliquando a Bollandianis.
c Academiæ degli Umoristi, Reginæ Sueciæ, &c.

disti, omnium suffragio vocatus, te solo reluctante. Nondum obductam cicatricem refricare cogimur, & dolorem renovare; qui certe tantus fuit, ut in febrim incideris: sed hæc silentio præterire non licebat, in quibus Gregorium Magnum perfectius refers & exhibes. Quis nesciat sanctissimum virum, cum in Pontificem electum se intellexisset, fuga sibi consuluisse, ac provectionem suam ad summam illam dignitatem, continuis lacrymis tamquam gravissimum casum, quamdiu vixit deflevisse?

Utinam, SANCTISSIME PATER, ad majorem tui Pontificatus cum Gregoriano similitudinem, non conferrent terræmotus aliæque calamitates, quibus Romam totamque Italiam attritam lugemus. Et his quidem divinæ justitiæ flagellis ita sævientibus, Gregorius olim reconciliator accedens, populum ad pœnitentiam gravi oratione commovit, quæ miro plausu statim excepta, per orbem volitavit Christianum: nec non institutis publicis supplicationibus, vim Deo gratam faciens, Angelum ultorem exarmavit. Tu vero non dissimili eventu, cum terræmotibus quassata Roma periclitaretur, elegenti æque ac efficaci adhortatione, in omnes orbis Christiani Provincias mox disseminata, pœnitentiæ opera trepidantibus & fugientibus a facie arcus imperasti; ac fusis lacrymis precibusque inter Deum & populum stans velut alter Phinees placasti, & cessavit quassatio. Quo tempore Collectam & alias Orationes in terræ motibus dicendas elucubrasti, quibus ditandum non immerito censuimus librum Sacramentorum S. Gregorii denuo a nobis editum: ut in hoc etiam tibi, SANCTISSIME PONTIFEX, cum Gregorio conveniat, quod utrique sacer ille codex suum debeat incrementum.

In fine Homil. in Evang. tom. 1. Gregor. Turon.

Tom. 3.

Quandoquidem cœpimus de re sacra loqui, commemorare liceat homilias illas Gregorianis jure meritissimo æquiparandas, quas inter Missarum solemnia jam plurimas habuisti ad populum. In his nihil fucatam redolet eloquentiam: Sermo vivus & efficax; quippe totus ex Dei verbo & sacræ Scripturæ sententiis contextus, quam, ob assiduam ejus meditationem, mira facilitate ad quodlibet argumentum pertractandum adducis, non invitam trahis. Quantus est populi Romani plausus, quando te sacro e suggestu oracula fundentem avide audit; recordaturque Leonis Magni & Gregorii Majoris, qui Romanis ex Pontificibus pene soli ante te hoc pastorali officio functi sunt: ob infinita scilicet quibus distinebantur negotia. Earumdem, imo majorum curarum sustinet molem SANCTITAS TUA; tota fere Italia, orbe Christiano prope universo bellis & odiis conflagrante, quæ incendia restinguere sollicitus, animum in omnes versas partes. Attamen ad scribendas elegantes Homilias, tibi vacat, quod in Gregorio nostro merito suspexit Bernardus. Admirationem auget infirma utriusque valetudo, quæ feriari a labore suadere solet.

Lib. 1. de Consid. cap. 9.

De cœlesti pane frangendo & subditis tibi populis apponendo, dum ita satagis BEATISSIME PATER, de ministrando cibo nutriendis corporibus necessario non minus curas: ut propensissimum Gregorii animum in pauperes æmulari jure dicatur Clemens, largus quidem & prodigus in egenos, sibi autem, Fratri dignissimo, fratris filii optimæ indolis & spei adolescentibus, suis denique omnibus parcissimus. Ut vero singulorum necessitatibus providere possis, eos jubes certis diebus convenire, ac supplicantibus aures manusque aperis.

Gregorius præ ceteris pauperibus eos fovere solebat, quos amor Christi spoliarat, Monachos videlicet ac Sanctimoniales, ut ex tot ejus epistolis intelligitur. Is abunde necessaria suppeditavit fundatis etiam plurimis monasteriis, eorumque tranquillitati, concessis variis privilegiis prospexit. Qua in re sedulo ipsius vestigiis insistis: cum enim ante Pontificatum duplicis Religiosæ familiæ protector fuisses, Pontifex creatus, factus es pater omnium. Quod ad nos spectat dissimulare non possumus, BEATISSIME PAPA, quam paterno affectu nostram complectaris Congregationem, & maxime ipsius alumnos qui in recensendis SS. Patrum Operibus laborant: quod est etiam observantiæ tuæ erga primarios illos Ecclesiæ Doctores argumentum & similitudinis cum Gregorio, qui summum in SS. Patres, maxime in Augustinum reverentiam ubique profitetur. Quam sitibundo ore tanti magistri doctrinam hauserit, altaque mente repositam servarit sanctissimus Pontifex, pleraque ejus clamant scripta; nolebat enim tritam a suis decessoribus viam deserere. Sed quis ex Romanis Pontificibus Augustinianæ doctrinæ [a] vindex magis strenuus quam Clemens, cum non ita pridem damnavit libellum sanctissimo Patri, gratiæ Christi assertori fortissimo injuriosum.

Chartusianorum & Minimorum.

Lib. x. Ep. xxxvii.

a Romanorum Pontificum Prædecessorum nostrorum, qui ejusdem S. Doctoris (Augustini) præcelsam doctrinam magno semper in pretio habuerunt, totoque mentis affectu amplexi fuerunt, laudabilibus vestigiis firmiter inhærere volentes, &c. *Damnatio & prohibitio libelli typis editi sub titulo: Veritable tradition de l'Eglise sur la Prédestination*, &c.

Ut institutam comparationem paucis absolvamus, Gregorius Francorum Reges officiosissimos semper expertus est ac beneficos; maxime cum pro fide apud Anglos aut prædicanda aut confirmanda eorum ope indiguit. Hinc in Epistolis ad illos Reges scriptis toties gratiarum actiones occurrunt, quas hoc loco referre operæ pretium non est. At vero dissimulare non possumus elogium istud Childeberto Regi, ob ipsius in Catholicam fidem studium ab æquissimo Pontifice repensum: Quanto ceteros homines regia dignitas antecedit, tanto ceterarum gentium regna, regni vestri profecto culmen excellit. Esse autem Regem quia sunt & alii, non mirum est: sed esse Catholicum, quod alii non merentur, hoc satis est.

Ad Theodericum, Theodebertum, Clotharium, Brunichildem.

Præconium hoc, BEATISSIME PATER, Christianissimo Regi Ludovico Magno jure debitum, etsi taceremus, quis non intelligeret? Bellicam laudem & innumera propemodum terra marique præclare gesta, quibus ceteros Reges antecellit, dissimulemus, quando Clementem alloqui nobis datur, communem scilicet Christianorum patrem, cujus est bella sopire, pacemque inter dissidentes filios conciliare. At de Ludovici Magni in Catholicam fidem studio silere non licet; ejectos a perduellibus Anglis ob fidem orthodoxam sanctum Regem, piissimam Reginam, Regium puerum, eorum subditos adhuc in fide integros, religionis olim in Anglia Gregorii Magni opera fundatæ veluti reliquias, hospitio exceptos, ac facultatibus pro regia munificentia & dignitate sustentatos; hæresim e regno, vel summo cum discrimine profligatam; Europæ maximam partem ea de causa in Christianissimum Regem regnumque armatam, hæresis præconibus vel antesignanis classicum canentibus, bellique facem circumferentibus: neque tamen Regum Maximum adduci unquam potuisse, ut alicui pacis conditioni, quæ hæresi tantisper favere videretur, consentiret; quid Ecclesiæ primogenito dignius?

Ad hæc vero quid dicturus esset Gregorius Magnus? Quas in laudes erumperet, si foret superstes? At vivit adhuc in Clemente; nec dubium quin pro tantis in Ecclesiam collatis beneficiis, gratum se probaturus sit æquissimus Pontifex erga Regem Christianissimum.

Hæc sunt, SANCTISSIME PATER, præcipua lineamenta, quibus in te Gregorii Magni effigies perfectius exprimitur, qualibet imagine aut in ære incisa, aut coloribus depicta. Hinc ipsam in operum ejus veluti limine affigendam pro more censuimus: ut sit monimentum quovis ære perennius tum devoti erga sanctissimum Doctorem animi, tum singularis observantiæ in Apostolicam Sedem, tum demissi obsequii quod pollicentur.

SANCTITATI TUÆ.

Addictissimi, & humillimi filii
MONACHI BENEDICTINI
e Congregatione S. Mauri.

PRÆ-

PRÆFATIO GENERALIS
IN NOVAM
OPERUM OMNIUM
S. GREGORII EDITIONEM.

I. Novæ SS. Patrum editiones jam a nobis adornatæ.

Uanto Reipublicæ tum Litterariæ, tum Christianæ emolumento, jam insigniorum e sanctis Patribus Opera, nostrorum labore ac studio castigata, novo cultu in lucem prodierint, commemorare neque decorum nobis est, neque, testante id publica gratulatione, necessarium. Ad quem vero ab Athanasio, Hilario, Hieronymo, Ambrosio, Augustino gradum faceremus, nisi ad Gregorium, dignitate, doctrina, sanctitate ter maximum? Neque tanti Doctoris, quem ut summum familiæ nostræ decus veneramur, scripta mendorum quodammodo spinis obsita diutius relinquere nos decebat: ne alienis colendis insudantes, agrum proprium incultum deseruisse videremur.

II. Variæ Operum S. Gregorii Magni editiones.

Prodierunt sane jam sæpius omnia S. Gregorii Opera; ut de singulis ejusdem scriptis seorsim editis interim sileamus. Prior editio est Parisiensis, a Bertholdo Rembolt adornata an. 1518. complectiturque Libros Moralium, Pastorale, Dialogos, Commentarium in Cantica, & in septem Psalmos pœnitentiales; Homilias in Ezechielem & in Evangelia, ac Epistolarum Registrum.

Hanc brevi excepit, quæ Rotomagi facta est apud Franciscum Regnaut an. 1521. Biennio post alia Parisiensis ex Officina Claudii Chevalon prodiit. In eadem urbe iterum excusa sunt omnia S. Gregorii Opera apud Carolum Guillart an. 1542. Editionem hanc antecessit Lugdunensis an. 1539. & 1540. in duobus tomis, aucta Commentario in lib. 1. Regum.

Longum & tædiosum foret omnes commemorare quæ deinceps Parisiis, Lugduni, Basileæ, Antuerpiæ, Duaci accuratæ sunt; insigniores itaque tantum attingendæ: In his Basileensis, an. 1551. & 1564. Frobenianis typis excusa, cura Coccii qui multum laboravit ut S. Gregorii Opera pristinam puritatem integritatemque, recuperarent; verum ut id consequeretur, conjecturis potius suis (ita ferebat hæc ætas) quam antiquis optimisque mss. credidit. Hac in editione alia est in Libris Moralium capitum divisio, quam in superioribus.

Johannes Gilotius Campanus, vir doctissimus, in edendis etiam S. Gregorii Magni Operibus omnibus, repurgandisque non parum laboravit. Ejus editio publici juris facta est in Parisiis an. 1571. & iterum paucis post annis.

Quæ Romæ Vaticanis typis anno 1589. inchoata est auctoritate Sixti V. & postmodum absoluta, cui doctissimus Episcopus Venusinus præfuit, omnium superiorum visa est accuratior, non tamen heterodoxis, quorum criminationibus & querelis mox respondebimus.

III. Quarum emendatione Gussanvillæana in

Ultimo tandem loco an. 1675. vulgata sunt Parisiis labore & studio Petri Gussanvillæi Presbyteri, omnia S. Gregorii Magni Opera *ex quamplurimis codicibus*, ait vir clarissimus, *emendata*. Verum quantis qualibusve erratis ultima hæc editio adhuc scateat,

multis emendanda. ex paucis huc adducendis, indeque quanta sit editionis castigationis necessitas, intelligere licebit.

Ex omnibus quæ Gussanvillæi editio complectitur, Vitam Gregorii Magni a Johanne Diacono scriptam, veterum codicum manu exaratorum ope correctam, hic in specimen totius Operis exhibendam selegimus: tum quod in hac editione statim occurrat, tum quod in ipsa multa ex Moralibus in Job, & ex Epistolis excerpta restituerimus. Ad quos autem mss. codices hanc Vitam recensuerimus, dicendum in Præfatione ipsi præfixa.

Lib. 1. cap. 28. col. 19. hæc in ultima editione leguntur: *In illa ergo cælestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum corruptionem, vel etiam passionis desideria, non erit, in æterna incorruptione regnabit*. Quo in loco ex Moralibus descripto, hæc aut suppleri debent ex mss. aut corrigi: *In illa ergo* cœlesti *gloria, caro secundum naturam erit, sed secundum passionis desideria non erit, quia devicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit*.

Cap. 29. col. eadem: *Tum piæ memoriæ Tiberius Constantinopolitanus Imperator, &c.* Lege ex mss. Johannis Diaconi, & Moralium: *Tum piæ memoriæ Tiberius* Constantinus *Imperator*. Tiberius enim Constantini cognomine gloriabatur. Aliunde vero quem latet Constantinopolitani Imperatoris titulum, his temporibus inauditum, diviso postea inclinatoque Imperio plurimis inde seculis ortum?

Cap. 32. col. 20. *Ut nisi Deus piissimi in corde Principis inspiraverit, ut insitam sibi misericordiam suis famulis largiatur; & super illam diacoposin vel unum magistrum militum, & unum ducem dignetur Ecclesia concedere, in omni simus angustia destituti: quia maximæ partes Romanæ omni præsidio vacuatæ videntur*. Quis hæc legens: *unum magistrum militum, &c. dignetur Ecclesia concedere*, continuo non intelligat, preces esse gementium populorum in rebus disperatis, opem Ecclesiæ, summique Pontificis suppliciter postulantium? Ipsius tamen summi Pontificis gemitus sunt, Imperatoris auxilium implorantis. At sic legi debent: *Ut nisi Deus piissimi in corde Principis inspiraverit, ut insitam sibi misericordiam suis famulis largiatur, & super* illa (Utic. super illa omnia) diacopiosin, *vel unum magistrum militum, & unum ducem dignetur concedere, in omni simus angustia destituti: quia* maxime *partes Romanæ omni præsidio vacuatæ videntur*. In duobus mss. Bigotiano & Uticensi, ad verbum *diacopiosin*, interpretationis gratia, eadem manu additur: *id est, ærarium publicum*.

Eodem cap. *Quia & in ministerio tuo, & in opere cui eum præposuimus, necessarius omnino cognoscitur*. In mss. autem: *Quia & in Monasterio tuo* (scilicet Romano sancti Andreæ Monasterio) *& in* opus quo *eum præposuimus, necessarius* esse *omnino cognoscitur*: vel, ut habetur in Uticensi, *necessarium esse omnino cognoscimus*. Porro legendum hic, *Monasterio*, non *ministerio*, probant hæc Johannis Diaconi verba immediate subjecta: *Huic siquidem Monasterio, cujus hic Papa Pelagius meminit, &c.*

Cap. 48. col. 24. *Et pro culpis meis in occupationis exilium facie dominantis missus, quasi* * *destitutæ viduæ vocibus cum Propheta dico*: qui consolabatur me, longe recessit a me. Quis hac in salebra non hæreat? In manuscriptis vero sive Johannis Diaconi, sive Epistolarum, planus est hic locus: *Et pro culpis meis in occupationis exilium a facie dominantis missus, quasi* destructæ Judææ *vocibus cum Propheta dico*: qui consolabatur me, louge recessit a me. Enimvero alludit sanctus Doctor ad Jeremiæ Threnos, quibus Judææ calamitas, & Jerusalem eversio deflentur.

* al. destructa

Cap. 52. eadem col. *Inter hæc omnia turbatus cogor, modo in* * *ipsum clavum adversitatem dirigere, modo curvata navi impetum fluctuum* * *laterc minas fluctuum ex obliquo declinare*. Corruptus hic locus ex iisdem mss. sanandus est atque ita restituendus: *Interque hæc omnia turbatus cogor, modo in ipsam clavum adversitatum dirigere, modo curvato navis latere, minas fluctuum ex obliquo declinare*.

* al. ipsam. * al. ex obliquo latere declinare.

Duo hic observare lubet circa varias lectiones, quas Gussanvillæus, ultimæ editionis Gregorianæ curator annotavit: primum, quod taceat unde diversas illas lectiones depromserit. Paucas sane profert tota editionis serie; at nusquam, aut rarissime admonet quibus ex codicibus fuerint erutæ. Alterum, quod optimam lectionem a textu exulare jubeat, retenta vitiosa, qualis est, *in ipsum clavum adversitatem dirigero*: in qua sensus penitus desideratur. Eadem oscitantia in variarum lectionum delectu per totum Opus perseverat.

Nonnulla forsitan ex his erratis, typographorum incuriæ sunt adscribenda. Et saue innumeræ pene hic occurrunt hujusmodi corruptelæ, quæ typographi prælique vitio irrepserunt; ut col. 15. intra paucas lineas: *Aliter senior*, pro *alter senior*: *accessis* pro

acces-

accessit: cœpit temere ingentes voces emittere, pro *cœpit tremere, ingentes voces emittere*. At dormitantibus qui preli curam gerebant, invigilare debebat Editoris diligentia, ut tot errata emendarentur, aut saltem de his Lector, quod etiam prætermissum est, admoneretur.

Interim dissimulo viginti duos versus, qui sic incipiunt; *Suscipe Romuleos, &c.* in Gussanvillæana editione deesse, licet in omnibus mss. quos consuluimus & in plerisque libris editis inveniantur. Neque vero ambigitur utrum Johannis Diaconi fetus sint, aut ad vitam Gregorii Magni pertineant, cujus sunt velut Epistola dedicatoria ad Johannem Papam VIII. stricta oratione scripta.

Hæc sunt præcipua, quæ castigatione in primo Vitæ Gregorianæ libro indigeant. In ipso secundi limine statim offenditur ad lapidem, unde non leve cadendi periculum. Nimirum hæresim sapiunt hæc, quæ ut a Gregorio scripta cap. 4. col. 27. referuntur: *Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo. . . . . . & Theodorus personam Mediatoris in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur*: Theodorus Mopsuestenus in Nestorianismi suspicionem adductus est, non quod duas in Christo substantias agnosceret (quis enim, nisi Eutychi favens, negare audeat Christum ex duabus constare substantiis?) sed quod in duas subsistentias ipsum partiri crederetur. In mss. quoque Vitæ & Epistolarum legimus: *Theodorus personam Mediatoris in duabus subsistentiis separans*.

Leviores allucinationes, nec tamen sine emendatione relinquendæ sunt, col. 28. *a Vitelliano sit Præsule destinatus*, pro *a Vitaliano*: col. 29. *ob hoc se nulli*, pro *ob hoc se nonnulli*: ibid. *Qui in divino amore districtionem subire appetit servitutem*, pro *qui in divino obsequio districtiorem subire appetit servitutem*: ibid. *in hac sede*, pro *in hac re*: col. 34. *sancto crucis signo*, pro *facto crucis signaculo*: col. 37. *divino intus auxilio*, pro *divino jutus*, seu *adjutus auxilio*: col. 38. *in eis Clericis, vel hi qui in sacro sunt ordine constituti*, pro *in eis Clerici, vel hi qui in sacro sunt ordino constituti*: ibid. *Volo autem ut Domnæ * Patericbiæ meæ offerat solidos quadraginta*, pro *Domnæ Pateriæ thiæ meæ*, ut legitur in omnibus mss. tum Vitæ S. Gregorii, tum ejus Epistolarum. *Thia* autem vox est Græca amitam significans.

* al. *Patriarchiæ*.

Cetera omittimus quæ vel in eodem libro 2. vel in duobus sequentibus ex mss. corrigenda sese obtulerunt. Inviti enim ad aliena errata revelanda accessimus: at nostri erat instituti paucis saltem demonstrare novæ editionis necessitatem. Quæ etiam ratio fuit, ut in singulis Præfationibus quas unicuique Gregorianorum Operum præmisimus, quorumdam erratorum a nobis castigatorum specimen curaverimus exhibere.

IV. Gussanvillæus & Romani Editores excusantur. *Vindiciæ Gregor.* p. 2.

Absit tamen ut debitæ P. Gussanvillæo laudi ob edita S. Gregorii Opera detractum quidquam velimus. At arduum erat, ne dicamus impossibile, doctum illum Presbyterum, nemine fere juvante, in tenui fortuna, tantæ molis operi sufficere. Aliorum quoque qui Gussanvillæum præcesserunt editorum gloriam obscurare non est animus, maxime Romanorum: imo vero eos a Thomæ Jamesii scriptoris heterodoxi maledictis & criminationibus vindicare, hic operæ pretium judicavimus.

Suas Jamesius vindicias Gregorianas orditur ab illis verbis Epistolæ ad S. Leandrum, quæ legitur ante Moralium Libros: *Secularem habitum contemnere melius putavi*, quæ sic emendat ex Anglicanis mss. *seculari habitu contegi melius putavi*. Quod sic Jamesius correxerit, non vituperamus, ita enim legendum ex manu exaratis codicibus fatemur. At quis ejus impudentiam non ægre ferat, dum ad tantilla sic exclamat: *Hem Romanos Correctores, vel profanos potius corruptores librorum. Agunt nobiscum non fide Romana, hoc est, optima & antiqua, sed fide Punica, perfidè, scelerate cuncta immutando*. Quasi vero lectionis hujus auctores sint Romani editores, quæ videlicet reperitur in vetustioribus edit. Basileensi an. 1514. & Parisiensi an. 1518. Libro 28. Moral. cap. 1. legitur, mendo typographico: *Vidi servum meum Job*, pro *vidisti*; ad quæ proterve Jamesius: *Est corruptus*, inquit, *textus, ut fieri amat a Romanis*. Nemo non videt mendum hoc inconsulto irrepsisse, neque conjicere licet quid causæ fuisset Romanis Editoribus legendi, *vidi* potius quam *vidisti*.

Job. 1. 8.

Non inficiamur tamen Romana in editione plurima legi secus ac debeant, quod pro more temporum illorum tum apud orthodoxos, tum apud hæreticos receptissimo, neglectis mss. codicibus, plurimum conjecturis, indulgeretur.

V. Nova editio & consilium mss. cod. ope.

Cum itaque multa desiderari liqueat, sive ad integritatem, sive ad perfectionem editionis a Gussanvillæo accurate (licet omnium præstantissima censeatur) ad emendanda ex mss. codicibus; notis, ubi necessariæ visæ sunt, illustranda; & novis typis edenda

Gre-

Gregorii Magni opera tandem nos accinximus: adhibitisque plurimis e nostra potissimum Congregatione sociis, Doctoris eximii scripta omnia contulimus ad innumeros pene optimæ fidei codices manu exaratos.

Tom. IV. novæ ed. P. de la Rouanne n. 9. pag. 966.

Hoc loco de mss. librorum auctoritate ac fide differere supersedemus, quas ipsis egregie nuper asseruit noster Johannes Mabillonius in Supplemento Libri de re Diplomatica, cap. 13. Eorum quoque utilitatem impense laudat Doctissimus J. Sirmondus e Societate Jesu in Antirrhetico adversus P. Aurelium. Certe nonnisi adhibita veterum illorum codicum face spes ulla est emendandi SS. Patrum Opera, in quibus castigandis quanta diligentia, quantus requiratur labor optime edocet Erasmus in Epist. ad Waramum Cantuariensem Archiepiscopum: *Unum illud*, inquit, *ut vere dicam & audacter, minoris Hieronymo suos constitisse libros conditos, quam nobis restitutos, & paucioribus vigiliis apud illum natos fuisse, quam apud nos renatos*. Hunc laborem infra comrat Herculeo his verbis: *Nec enim tantumdem laboris exantlatum arbitror in paucis edomandis monstris, quam mihi in tollendis tot mendarum millibus*.

VI. *Quos habuerimus adjutores.*

Porro quibus usi fuerimus mss. hac in Præfatione recensere non est opus, cum in singulis admonitionibus præviis ad quodlibet Operum sanctissimi Doctoris, quibus cum veteribus codicibus collatum sit, commemorare sigillatim nobis curæ fuerit. Quos autem e nostra Congregatione adjutores habuerimus in hac librorum excusorum cum manu exaratis collatione publicare nostri non est instituti. Asseverare sufficiat ad id operis delectos fuisse doctos diligentesque viros, quorum nonnulli jam editis libris in republica litteraria sat sunt noti. Unum dumtaxat jam e vivis sublatum, dum Romæ Procuratoris officio pro nostra Congregatione fungeretur, proprio nomine designabimus D. Claudium Estiennot, qui in recensendis Vaticanæ bibliothecæ mss. maxime Registri Epistolarum strenuam nobis navavit operam. Ex amicis qui hoc in labore improbo suppetias nobis tulerunt, præcipue appellandus est vir religiosissimus D. Johannes Baptista de Noyville, Monasterii Vallis-claræ, in Pago Laudunensi, Ordinis Cisterciensis arctioris & sanctioris Observantiæ Præpositus, qui non solum varias plurimorum codicum lectiones a se excerptas ad nos misit, sed pene integros propria descriptos manu communicavit nobiscum. Insuper Indices tum locorum S. Scripturæ, tum rerum memorabilium & Sententiarum copiosissimos in I. Tomum & in Librum Sacramentorum contexuit; alios autem incœptos absolvere non permisit infirma valetudo.

VII. *Quos benefactores experti simus.*

Magnam veterum codicum suppellectilem nobis suppeditaverunt bibliothecæ nostræ, & aliæ plurimæ, præsertim Parisienses, Regia, Colbertina, Victorina, Telleriana. Mss. bibliothecæ Regiæ copiam habuimus favente illustrissimo Abbate de Louvois ejusdem Præfecto, qui Illustrissimi Patrui Archiepiscopi Ducisque Remensis vestigiis insistens, erga litteratos omnes propensum se beneficumque probat. Colbertina semper nobis patuit jussu & benignitate Illustrissimi Rotomagensis Archiepiscopi; cui multa alia nos debere ultro confitemur. Codices nobis indicarunt & officiosissime subministrarunt in Regia bibliotheca Cl. viri Clementius & Boivinius: in Colbertina Baluzius, & qui ipsi successit in hujus bibliothecæ Præfectura Quercetanus.

VII. *Quid hac in editione a nobis præstitum.*

Tanta veterum librorum copia ditati, accedentibus etiam vetustioribus editionibus, nihil antiquius [a] habuimus, ad Augustini mentem, quam Gregorii Magni sensus & ipsamet verba ab omni aut librariorum interpolatione, & allucinatione, aut Typographorum corruptelis repurgata repræsentare. Ubi tamen a prius receptis lectionibus recedere nos coegit mss. consensus fere unanimis (quod sæpe factum) lectiones rejectas in brevibus notis subjecimus, & mss. codices a quibus reprobantur, indicavimus. Quandoque nulla in textu mutatione facta, varias lectiones infra columnas adscripsimus. Sic stitutum magno labore, majorique fide Gregorium Magnum tibi offerimus, pie ac Christiane Lector. Si enim hoc [b] titulo insigniendum putavit suas Gregorianas vindicias Thomas Jamesius, etsi vix centesimam factarum a nobis restitutionum partem contineant; quam potiori jure novissimæ huic editioni debetur.

Præter notas quibus aut variæ lectiones exhibentur, aut restitutionum factarum redditur ratio, alias adtexuimus ad loca illustrata, sed breves, ne plus onerare textum, quam ornare videremur. In Dialogos tamen, in Epistolas, & in Librum Sacramentorum ampliores, aut elucubravimus, aut ab aliis jam elucubratas collegimus.

Qua

a Aug. l. de Doctrina Christ. c. 14. *Codicibus emendandis primitus debet invigilare solertia eorum, qui Scripturas divinas nosse desiderant*.
b Inscribitur Jamesii opus: *Vindiciæ Gregorianæ, seu restitutus innumeris pene locis Gregorius Magnus*, Genevæ, apud Petrum & Jacobum Chouet 1625.

Qua ratione ita factum admonere non prætermisimus in Præfationibus ad singula sanctissimi Doctoris Opera præviis. Nunc vero quo ordine illa fuerunt a nobis disposita docendum.

Sancti Gregorii Magni Opera quatuor in Tomos distribuimus. Priori Tomo continentur Exegetica in sacram Scripturam; scilicet Moralium in Job libri triginta quinque, Homiliarum in Ezechielem Prophetam libri duo, & totidem Homiliarum in Evangelia. His quidem Exegeticis accenseri potuissent Commentarius in Librum 1. Regum, Expositiones in Cantica, & in septem Psalmos pœnitentiales. At prior Tomus tot complecti minime poterat; insuperque commemoratæ elucubrationes non sunt ita genuina S. Gregorii Opera, ut omnis interpolationis expertes sint, uti suo dicemus loco. VIII. *Totius operis distributio in quatuor tomos.* *Tom. III. secunda part. in Præf.*

Secundus Tomus continet cetera S. Gregorii indubitata & germana Opera; sive ad historiam, sive ad Ecclesiasticam spectent disciplinam; scilicet Librum Regulæ Pastoralis, quatuor Dialogorum Libros, & Registrum Epistolarum, cui brevem subjecimus Appendicem, & multiplices Indices. De additis huic Registro multis Epistolis, ejusdemque ordine legenda sunt quæ pro hac restitutione attulimus argumenta.

Tertius Tomus bipartitus, priori parte exhibet Librum Sacramentorum, Antiphonarium, & cetera Liturgica, cum eruditissimarum D. Hugonis Menardi Notarum & observationum accessione, qua ditandam hanc novam Gregorianorum Operum editionem judicavimus. Ejusdem Tomi pars altera complectitur Commentarium in Lib. 1. Regum, Expositionem in Cantica canticorum magna ex parte auctam, aliam in septem Psalmos expositionem, & Concordiam quorumdam sacræ Scripturæ testimoniorum.

Quartus Tomus etiam duas in partes divisus, priori parte continet S. Gregorii Vitam, tum a Paulo warnefridi, tum a Johanne Diacono scriptam, & eam quam ex Gregorianis præsertim scriptis recens adornavimus. Secunda parte comprehenditur genuinus Paterius, qualis habetur in quamplurimis optimæ notæ codicibus mss. & Alulfi Tornacensis Monachi Expositio in Novum Testamentum ex Gregorianis sententiis, quæ Paterii nomen in superioribus editis immerito præfert.

De aliis hujusmodi Collectionibus excudendis minime curandum censuimus, maxime quia toties repetitæ S. Gregorii sententiæ a variis Collectoribus consarcinatæ, & contextæ tædio forent. Et sane omnium vice esse possunt Indices locorum S. Scripturæ locupletissimi a nobis adjecti. Ceterorum qui colligendis post Paterium S. Gregorii testimoniis insudarunt, celeberrimus est Taio Cæsaraugust. Episcopus, qui Romam ad quærendos Moralium Libros venisse dicitur sub Martino Papa I. Hic excerpsit ex beati Gregorii Libris Sententiarum Libros quinque, servatis ipsius S. Doctoris verbis, paucis, ubi ea deerant, ex S. Augustino suppletis. Extant inter bibliothecæ Thuaneæ mss. codices. Præfationem hujus operis ad Quiricum Barcinonensem una cum hujus Episcopi responso edidit noster Mabillonius Analectorum Tom. II. Ejusdem Epistolam ad Eugenium Toletanum Episcopum, ex codice bibliothecæ Colbertinæ inseruit V. C. Steph. Baluzius Miscellaneorum Tomo IV. IX. *Variæ sententiarum excerptiones ex S. Gregorii scriptis.*

Johannes Trithemius in Ecclesiasticorum Scriptorum [a] Catalogo inter Gregoriana Opera recenset brevem quatuor Evangeliorum explanationem quæ ab his verbis incipit: *Matthæus sicut in ordine*. Hujus meminisse videtur Honorius Augustodunensis, dum ait S. Gregorium totum textum quatuor Evangeliorum, sermocinando populo exposuisse. Explanationis laudatæ duos mss. codices invenimus annorum circiter 900. unum in bibliotheca Regia elegantissime descriptum, alterum in bibliotheca Bigotiana apud Rotomagum cum hoc titulo: *Incipit Expositio secundum Matthæum ..... a S. Gregorio ... Urbis Romæ ... Matthæus sicut in ordine primus, &c.* Verum stylus qui corruptissimus est, Gregorianum non redolet, satisque probat orationis series lucubrationem hanc S. Gregorii Operibus non esse annumerandam. X. *Utrum S. Doctor quatuor Evangelia explanarit.* *Lib. de Script. Eccl.*

Explicationem aliquam de Samsonis factis allegoricam polliceri videtur sanctissimus Doctor hæc ad Venantium Panormitanum Patricium scribens: *Vultis ergo ut quædam de Samsonis factis allegorice disseramus: sed tanta mihi debilitas corporis accidit, ut si qua subire valuerim, exercere animus non assurgat. Bono autem desiderio vestro congaudeo: quia dum expositionem sacrorum verborum cupitis, quam stricte ipsum auctorem eorumdem verborum quæritis, demonstratis. Si igitur vires salutis recepto, auctore omnipotente Domino vestris desideriis parcbo.* At numquam Gregorio liberum fuisse huic Operi vacare, ob continuos quatuor extremorum vitæ annorum morbos, pene constat. *Et de Samsone scripserit. Lib. XII. Ep. 40.*

a Vide Veterum Testimonia de S. Gregorio, Tom. IV. pag. 198. & notam ad hunc locum.

Quid de Pœnitentiali ejus nomen præferente sentiendum. Vindic. Gregor. p. 144.

De Pœnitentiali S. Gregorii Papæ urbis Romæ nomen ferente, quod Jamesius ait extare in vetustissimo libro bibliothecæ publicæ Oxoniensis, nihil alibi a nobis repertum: quapropter illud hoc loco indicasse nobis satis sit. Nunc in expendenda S. Gregorii doctrina paulo diutius immorandum; ostendendumque, hæreticos fere omnes, tum novos ab eo fuisse debellatos.

XI. Doctrina S. Gregorii contra Manichæos, Job 10. 8.

Manichæi perversum dogma, qui duo esse principia mentiens, a Deo spiritum, a Satana vero carnem conditam asserere conatur, ita destruit, lib. 9. Moral. num. 74. *Sanctus*, inquit, *vir prophetici gratia spiritus plenus, longe post ventura considerat, & errorum genimina prævidens calcat, dicens: Manus tuæ plasmaverunt me, & fecerunt me totum in circuitu. Qui enim & plasmatum se, & factum totum in circuitu a Deo asserit, tenebrarum genti nec in spiritu suo aliquid nec in carne derelinquit; nam plasmatum se propter internam imaginem retulit: factum vero totum in circuitu, in eo quod ex carnis constat indumento, memoravit.*

Arianos. Job 40. 14.

Arii Filium Dei factum docentis impietatem refellit, lib. 32. Moral. nu. 51. ex Job asserente Behemoth primum Angelum a Deo conditum esse *principium viarum ejus. Superest ergo*, inquit S. Doctor, *ut Arius, aut non factum Filium prædicet, aut eum post Behemoth conditum stultus putet.*

Nestorianos & Eutychianos, Pelagianos.

Incarnationis mysterium optime explicatur hom. 38. in Evangelia, nu. 3. & Nestorius Eutychesque confutantur, lib. 1. in Ezechielem hom. 8. n. 24. & 25. In homilia sequenti, nu. 2. divinæ gratiæ necessitas, ut bonum & velimus & perficiamus, adstruitur adversus Pelagium & Cælestium. Docetur mala nobis, bona autem Deo nobisque tribuenda. Explicatur denique quomodo præveniat gratia, subsequatur voluntas. *Sed in his*, inquit, *considerandum, quia sic bona nostra, si omnipotentis Dei dona sunt, ut in eis aliquid nostrum non sit, cur nos quasi pro meritis æternam retributionem quærimus? Si autem ita nostra sunt, ut dona Dei omnipotentis non sint, cur ex eis omnipotenti Deo gratias agimus? Sed sciendum est, quia mala nostra solummodo nostra sunt; bona autem nostra, & omnipotentis Dei sunt, & nostra: quia ipse aspirando nos prævenit ut velimus, qui adjuvando prosequitur, ne inaniter velimus, sed possimus implere quæ volumus. Præveniente ergo gratia, & bona voluntate subsequente, hoc quod omnipotentis Dei donum est, fit meritum nostrum. Quod bene Paulus brevi sententia explicat, dicens: Plus illis omnibus laboravi. Qui ne suæ videretur virtuti tribuisse quod fecerat, adjunxit: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Quia enim cælesti dono præventus est, quasi alienum se a bono suo opere agnovit, dicens: Non autem ego. Sed quia præveniens gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bonum, quo libero arbitrio eamdem gratiam est subsecutus in opere, adjunxit: Sed gratia Dei mecum. Ac si diceret: In bono opere laboravi, non ego, sed & ego. In hoc enim quod solo Domini dono præventus sum, non ego: in eo autem quod donum voluntate subsecutus, & ego. His igitur breviter contra Pelagium & Cælestium dictis, ad exponendi ordinem redeamus.*

De peccato originali in omnem naturam humanam sese diffundente, cujus tamen expers Christus, lege lib. 18. Moral. nu. 84. & hom. 8. lib. 1. in Ezechielem, nu. 21. De pœna huic peccato etiam in infantibus debita consulenda Præfatio lib. 4. Moral. c. 3. & lib. 9. num. 32.

Prædestinationem gratuitam docet lib. 25. eorumdem Moral. n. 32.

XII. Quid senserit S. Gregorius de beatitudine Sanctorum post mortem.

Beatitudo Sanctorum statim post mortem asseritur in Præfat. ad libros Moral. n. 20. ex Apocal. 6. 11. *Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, &c.* quæ sic exponit S. Doctor: *Ante resurrectionem quippe stolas singulas accepisse dicti sunt, quia sola adhuc mentis beatitudine perfruuntur. Binas ergo accepturi sunt, quando cum animarum perfecto gaudio, etiam corporum incorruptione vestientur.* Vide quoque lib. 9. n. 17. 35. n. 25. & lib. 4. Dial. c. 25. De cultu & invocatione Sanctorum, hæc legimus, lib. 16. Moral. nu. 64. *Hi itaque qui de nullo suo opere confidunt, ad sanctorum Martyrum protectionem currunt, atque ad sacra eorum corpora fletibus insistunt, promereri se veniam, eis intercedentibus, deprecantur.* Lege quoque hom. 32. in Evang. n. 6. & seq. necnon lib. 2. Dial. c. ultimo.

De igne Purgatorio.

De igne Purgatorio, cui addicendi sunt etiam justi nondum ab omni peccati labe mundati, lege Dialog. l. 4. cap. 25. ex quo etiam luculenter confirmantur quæ de Sanctorum felicitate statim post mortem præmisimus. Hoc loco quærit Petrus: *Si ante restitutionem corporis recipiantur in cælo animæ justorum.* Et respondet sanctissimus Magister: *Hoc neque de omnibus justis fateri possumus, neque de omnibus negare. Nam sunt quorumdam justorum animæ, quæ a cælesti regno quibusdam adhuc mansionibus differuntur.*

runtur . In quo dilationis damno quid aliud innuitur , nisi quod de perfecta justitia aliquid minus habuerunt ? Et tamen luce clarius constat quia perfectorum animæ , mox ut hujus carnis claustra exierint, in cælestis regni sedibus recipiuntur . Ac cap. 39. interroganti discipulo , *An post mortem purgatorius ignis sit* , respondet sanctus Doctor , pro quibusdam levibus culpis tergendis esse ante Judicium purgatorium ignem; quod infra diserte probat . Denique capit. 55. ait : *Si culpæ post mortem insolubiles non sunt , multorum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adjuvare ; itaut hanc nonnumquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur* .

Æternas fore pœnas reproborum docemur , lib. 34. Moral. 34. sed præsertim l. 4. Dial. cap. 44. De pœnarum reprobis debitarum duratione.

Libro 18. Moral. num. 88. expendit Gregorius , utrum Sancti , quamdiu mortaliter vivunt , Deum videre possint ; decernitque videre tantum posse per quasdam imagines , & non in propria natura . At numero 89. nonnullos ab hac excipit lege , his verbis : *sin vero a quibusdam potest in hac adhuc corruptibili carne viventibus , sed tamen inæstimabili virtute crescentibus , quodam contemplationis acumine æterna Dei claritas videri ; hoc quoque a beati Job sententia non abhorret , qui ait : Abscondita est ab oculis omnium viventium ; quoniam quisquis sapientiam , quæ Deus est , videt , huic vitæ funditus moritur , ne jam ejus amore teneatur . Nullus quippe eam vidit , qui adhuc carnaliter vivit : quia nemo potest Deum simul amplecti & seculum . Qui enim Deum videt , eo ipso moritur , quo vel intentione cordis , vel effectu operis ab hujus vitæ delectationibus tota mente separatur . Unde adhuc ad eumdem quoque Moysen dicitur : Non enim videbit me homo , & vivet . Ac si aperte diceretur : Nullus umquam Deum spiritaliter videt , & mundo carnaliter vivit . Unde Paulus quoque Apostolus , qui adhuc Dei invisibilia , sicut ipse testatur , ex parte cognoverat , jam huic mundo totum se mortuum esse perhibebat , dicens : Mihi mundus crucifixus est , & ego mundo* . Hæc idcirco observavimus , ut palam fiat doctrinam hic assertam haud pugnare cum opinione in scholis satis recepta , Moysen, S. Paulum, & S. Benedictum divinæ essentiæ visione potitos esse ; quod , quantum ad S. Benedictum spectat , eruitur ex lib. 2. Dialog. cap. 35.

Qua ratione Deus hac in vita videri possit a Sanctis. — Job. 28. 21. — Exod. 33. 20. — 1. Cor. 13. 12. — Galat. 6. 14.

Omnes fidei articulos , de quibus nobis est cum Lutheranis, & Calvinistis, aliisque novis hæreticis controversia, ex S. Gregorio sigillatim probatos & assertos legere licet in [a] *Confessione Gregoriana* , auctore Theodoro Petreio Campensi Coloniensis Carthusiæ alumno . Quid luculentius hoc Dialogorum testimonio lib. IV. c. 58. ad probandum, tum incruentum novæ Legis Sacrificium , tum realem Corporis & Sanguinis Jesu Christi præsentiam in Eucharistia : *Debemus itaque præsens seculum vel quia jam conspicimus defluxisse , tota mente contemnere , quotidiana Deo lacrymarum sacrificia , quotidiana carnis ejus & sanguinis hostias immolare . Hæc namque singulariter victima ab æterno interitu animam salvat , quæ illam nobis mortem Unigeniti per mysterium reparat ; qui licet resurgens a mortuis jam non moritur , & mors ei ultra non dominabitur ; tamen in semetipso immortaliter atque incorruptibiliter vivens , pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur . Ejus quippe ibi Corpus sumitur , ejus caro in populi salutem partitur , ejus sanguis non jam in manus infidelium , sed in ora fidelium funditur . Hinc ergo pensemus , quale sit pro nobis hoc sacrificium , quod pro absolutione nostra Passionem Unigeniti Filii semper imitatur . Quis enim fidelium habere dubium possit , in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem cælos aperiri , in illo Jesu Christi mysterio Angelorum choros adesse , summis ima sociari , terrena cælestibus jungi , unumque ex visibilibus atque invisibilibus fieri?*

XIII. Doctrina Eucharistica adversus novos hæreticos asserta ex S. Gregorio præsertim de novæ Legis sacrificio, & præsentia reali Christi in Eucharistia.

Confessionis & absolutionis sacerdotalis necessitas probari potest multis ex locis , maxime ex lib. 22. Moral. num. 31. & hom. 26. in Evang. num. 4. 5. 6. ubi sub schemate Lazari ex mortuis a Christo revocati , & ab ejus Apostolis soluti, explicatur peccatoris per confessionem peccatorum e sepulcro prodeuntis resurrectio & solutio . *Lazaro ergo dicitur , Veni foras : Ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur : Cur reatum tuum intra conscientiam abscondis ? Foras jam per confessionem egredere , qui apud te interius per negationem lates . Veniat itaque foras mortuus , id est culpam confiteatur peccator . Venientem vero foras solvant Discipuli ; ut Pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amovere , quam meruit , qui non erubuit confiteri quod*

De confessionis absolutionisque sacerdotalis necessitate.

[a] Coloniæ apud Arnoldum Quentelium, an. 1605.

fecit. Hæc de solutionis ordine breviter dixerim: ut sub magno moderamine Pastores Ecclesiæ vel solvere studeant, vel ligare.

Et de Ecclesiæ auctoritate. l.1. Ep.25.

Omnes contra Catholicam fidem errores aut jam exortos, aut in posterum orituros simul oppressit S. Doctor supremam Ecclesiæ auctoritatem in Conciliis œcumenicis adstruendo in Epistola sua Synodica ad Patriarchas: *Quia*, inquit, *corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor. Nicænum scilicet, in quo perversum Arii dogma destruitur: Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomii & Macedonii error convincitur: Ephesinum etiam primum, in quo Nestorii impietas judicatur: Chalcedonense vero, in quo Eutychis, Dioscorique pravitas reprobatur; tota devotione complector, integerrima approbatione custodio: quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit; & cujuslibet vitæ atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiam si lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet. Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo & Epistola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur. Theodorus personam Mediatoris Dei & hominum in duabus subsistentiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur. Scripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata refutantur. Cunctas vero quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum universali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut solvere quos religant, aut ligare quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit. Quisquis vero prædictarum Synodorum fidem tenet, pax ei sit a Deo Patre, &c.*

Hic vides parem auctoritatem quinto Concilio tribui ac quatuor prioribus, aliudque sapienti dici anathema. Quapropter quando mitius egit S. Gregorius cum Theodelindæ Langobardorum Regina, & cum nonnullis qui Synodi hujus auctoritati in trium Capitulorum damnatione obtemperare detrectabant, uti diximus in ipsius Vita, nec eos pro schismaticis habuit, usus est prudenti quadam œconomia; forte quod eos ignorantia laborare potius quam prava aliqua voluntate noverat. Cumque doceri non refugerint, sperabat futurum ut resipiscerent, Hoc modo intellectum volumus quidquid alibi diximus de S. Gregorii tolerantia erga eos, qui cum a sanctæ Sedis communione non recessissent, nondum tamen, ut tria condemnarent Capitula, potuerant adduci.

XIV. Quietistarum error ex Gregorio exploditur.

De puriori morum doctrina in omnibus Gregorianis Operibus tradita, differere superfluum foret. Certe omnes Ethices Christianæ magistros longo post se intervallo Gregorium reliquisse nemo fere dissentit. Libro 22. Moral. num. 35. emendavimus gravem errorem, qui ex edit. Basileensi 1514. in alias omnes posteriores irrepserat invitis manuscriptis codicibus. Legebatur enim prius: *A cunctis quippe externis motibus eamdem intentionem suam, quasi quemdam secretissimum secessum petit, ibique incommutabiliter inhærens, & mutabilia cuncta transcendens, ipsa jam tranquillitate quietis suæ in mundo extra mundum est.* Hæc quam faverent Quietistis, imo & Calvinistis gratiæ inamissibilitatem tuentibus nemo non videt. Sed pro *incommutabiliter*, legendum *incommutabili*, ut in nota ad hunc locum probavimus. Aliunde vero constat ad mentem S. Doctoris contemplationis gratiam diuturnam non esse, sed raptim concedi. Qua de re lege l. 5. Moral. num. 52. 57. 58. 60. & lib. 8. n. 49. & 50. Libro 23. n. 43. mire explicantur piæ animæ conatus ad Deum contendentis, at relabentis ad se: *Unde aliquando ad quamdam inusitatam dulcedinem interni saporis admittitur, ac raptim aliquo modo ardenti spiritu afflata renovatur: tantoque magis inhiat, quanto magis, quod amet, degustat. Atque hoc intra se appetit, quod sibi dulce intrinsecus sentit; quia videlicet ejus amore dulcedinis sibi coram se viluit: & postquam hanc utcumque percipere potuit, quid sine illa dudum fuisset, invenit. Cui inhærere conatur, sed ab ejus fortitudine, sua adhuc infirmitate repellitur, & quia ejus munditiam contemplare non valet, flere dulce habet, sibique ad se cadenti infirmitatis suæ lacrymas sternere. Neque enim mentis oculum potest in id quod intra se raptim conspexeris, figere; quia ipso vetustatis suæ usu deorsum ire compellitur. Inter hæc anhelat, æstuat, super se ire conatur: sed ad familiares tenebras sua victa fatigatione relabitur.* [a]

Job 19. 9.

Quod spectat ad gratiæ amissibilitatem, ipsam diserte docet S. Greg. l. 14. Moralium, num. 42. ubi explicat hunc versum Job: *Spoliavit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.*

Nunc

a Vide etiam l. 24 n. 12. hom. 5. in Ezech. n. 12. & l. 2. hom. 2. n. 14 necnon hom. 35. in Evang. n. 12.

Nunc quoniam visum est nonnullis S. Gregorium a communi Ecclesiæ doctrina parumper deflexisse, Angelos corporeos asserendo, & negando Machabæorum Libros esse canonicos, de his duobus capitibus paulo morosius inquirendum.

XV. Num S. Doctor Angelos esse corporeos asseruerit?

Legimus lib. 2. Moral. n. 3. angelicos quidem spiritus *comparatione nostrorum corporum spiritus esse: sed comparatione summi & incircumscripti spiritus, corpus*. Quibus verbis, etsi natura nostris corporibus subtilior, corpora tamen Angelis tribui videtur. At pravæ huic opinioni paulo infra occurritur, scilicet n. 8. ubi Angeli mali nulla carnea natura vestiri asseruntur; sed maxime ex lib. IV. Dial. c. 29. solvitur omnis quæstionis nodus. Hic S. Gregorius Petrum discipulum interrogat: *Dic, quæso te, apostatas spiritus a cœlesti gloria dejectos, esse corporeos, an incorporeos suspicaris?* Respondet vero Petrus: *Quis sanum sapiens, esse spiritus corporeos dixerit?* Replicat S. Doctor: *Si igitur diabolus ejusque Angeli, cum sint incorporei, corporeo sint igne cruciandi, quid mirum si animæ, & antequam recipiant corpora, possunt corporea sentire tormenta?* Ad Libros Machabæorum veniamus.

XVI. Et libros Machabæorum negaverit esse canonicos.

S. Gregorius l. 19. Moral. num. 34. laudaturus hos Libros ita præfatur: *De qua re non inordinate agimus, si ex libris licet non canonicis, sed tamen ad ædificationem Ecclesiæ editis testimonium proferamus.* Hæc nobis objicit Petrus Molinæus in libello * quodam S. Leonis I. & S. Gregorii Magni Vitam Gallico idiomate compendiose scriptam complectente, in quo ludicre sane conatur probare concordiam doctrinæ Gregorianæ cum Calviniana. De libris tamen Machabæorum ex prolatis verbis nonnihil difficultatis exurgit; quam ut solvamus.

* *Impress. Sedani apud Fr. Chayer, 1650.*

Observandum 1. Libros illos longe ante S. Gregorii tempora in Ecclesia Latina saltem pro canonicis fuisse habitos. Nam hoc nomine recipiuntur a Concilio Carthag. III. can. 47. ab Innocentio I. in Epistola ad Exuperium Tolosanum, Augustino l. 2. de doctrina Christ. cap. 18. de civit. Dei cap. 36. Cassiodoro l. 2. de Instit. cap. 6. qui libris illis locum dat inter hagiographa; & aliis. De Gelasiano Decreto illos recipiente inter canonicas Scripturas tacemus, quod rejiciant ex heterodoxis Pearsonius, Guillelmus Cave, & alii Critici, cum quibus nunc decertare non est operæ pretium.

Observandum 2. duplicem esse Librorum sacrorum Canonem; unum Judæorum, alterum Christianæ Ecclesiæ. Prior nullos alios quam qui Hebraice scripti sunt recipit: alter longe amplior est, admittitque præter novum Testamentum, plurimos ad Vetus Testamentum pertinentes, qui Græce tantum extant. Distinctionem hanc agnoscit Augustinus, dum de his Libris loquens addit: *In quibus sunt Machabæorum Libri, quos non Judæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.* Itaque vix dubitare licet S. Gregorium S. Augustini doctrinæ adhærentem, aliasque memorem Catalogorum Librorum sacræ Scripturæ a suis majoribus conditorum, negasse Machabæorum Libros esse tantum in Canone Judæorum, non vero Christianorum. Qua in re sequutus est Origenem & sanctum Hieronymum, qui cum ad Doctorum Hebræorum mentem de his loquuntur Libris, eos expungunt ex Canone. Alibi tamen eos tamquam sacros * laudant non semel, Ecclesiæ non vero Synagogæ Canonem sequuti.

* *Origen. l. 2. periarch. c. 1. & in c. 3. Ep. ad Rom. Hieron. l. 4. Comment. in Isa. ad c. 23. & Comm. in c. 9. Eccl. & in c. 8. Dan. ibid. c. 11.*

Insulse idem Molinæus ignorantiæ arguit S. Gregorium, quando nominum quorundam sive Hebraicorum, sive Græcorum sensus afferens, dixit Lazarum, quod idem est ac Elzearus, aut Eleazarus, significare adjutum; Job, dolores, aut dolentem; Cherub, plenitudinem, aut multitudinem scientiæ, eleos (ubi mala fide Molinæus legit *oleos*) misericordiam. Sed in his Molinæi cavillationibus refellendis frustra tempus tereremus.

XVII. Ejusdem sententia de vicino judicii die expenditur.

S. Gregorii sententia de die Judicii, quem proximum prænuntiavit, nunc expendenda. Sane communis fuit veterum Christianorum persuasio, mundi finem imminere. Tertullianus existimavit cadente Imperio Romano, mundum quoque periturum, ut observavit Franciscus Balduinus in annotationibus ad Optatum lib. 3. de schismate Donatist. c. 3. Sulpicius Severus l. de Vita beati Martini n. 24. hæc refert a S. Martino ad diabolum dicta: *Si tu ipse, o miserabilis, ab hominum infestatione desisteres, & te factorum tuorum vel hoc tempore, cum dies Judicii in proximo est, pœniteret, &c.* S. Leo diserte ait Judicii diem, etsi occultus sit, non dubitari esse vicinum. Quidni vero ita loquantur sancti Patres, cum Apostolorum Princeps dicat: *Omnium finis appropinquavit.* Et Johannes: *Filioli, novissima hora est*; quod etiam postea repetitur. Forte ita loquentes viri sancti, & illud Psaltis Regii attendebant: *Mille anni ante oculos tuos tamquam dies hesterna quæ præteriit.* Si vero, ut docet S. Gregorius Dial. l. 2. cap.

Serm. 8. de jejunio decimi mensis & eleemos. 1. Pe. 4. 7. 1. Joh. 2. 18. Ps. 89. 4.

35.

35. *Videnti Creatorem*, qui immensitate gaudet, *angusta est omnis creatura*; unde non mirum Orbem universum in uno solis radio S. Benedicti oculis subjectum fuisse: cur non eadem ratione dicamus contemplantibus Dei æternitatem breve esse omne tempus, etsi multa etiam annorum millia complectatur?

XVIII. Quibus S. Scripturæ Versionibus usus sit.

Quandoquidem S. Gregorius in citanda sacra Scriptura est assiduus, non abs erit ostendere qua usus sit potissimum Versione. In fine Epistolæ ad Leandrum ita loquitur: *Novam vero translationem dissero, sed cum probationis causa exigit, nunc novam, nunc veterem per testimonia assumo*, &c. Per antiquam, intelligit Versionem factam ex Græco septuaginta Interpretum; per novam significat factam ab Hieronymo ex ipso Hebræo. Hanc autem vetustiori præferre videtur l. 20. Moral. num. 62. *Longe ab hac sententia vetus translatio dissonat, quia quod in hac de Deo dicitur, hoc in illa de adversariis ac persecutoribus memoratur. Sed tamen quia hæc nova translatio ex Hebræo nobis Arabicoque eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur, credendum est quidquid in ea dicitur: & oportet ut verba illius nostra expositio subtiliter rimetur*. Eamdem præfert Isidorus lib. 6. Etymolog. cap. 5. *Hieronymus trium linguarum peritissimus ex Hebræo in Latinum eloquium divinas Scripturas convertit ..... cujus interpretatio merito ceteris anteponitur*. Et lib. 1. de Officiis div. cap. 12. *De Hebræo .... sacras Scripturas convertit, cujus editione generaliter omnes Ecclesiæ usquequaque utuntur, eo quod est veracior in sententiis, & clarior in verbis*.

XIX. De ejus stylo & ratione scribendi.

De S. Gregorii stylo rationeque scribendi sufficit legere quæ diximus in Præfat. ad Comment. in Lib. 1. Reg. a num. 5. ad 9. Familiare quidem est ei verba, ut ajunt Grammatici, deponentia, in passiva significatione accipere, ut *metior*, tom. 1. col. 1408. c. col. 1409. d. 1410. d. *venerari* col. 561. d. & 623. c. *persequi* col. 459. a. *imitari* col. 338. Ipse de se summa semper eum animi demissione sentiens, ait in fine Epistolæ ad Leandrum libris Moralium præmissæ: *Non barbarismi confusionem devito, situs motusque & præpositionum casus servare contemno; quia indignum vehementer existimo ut verba cœlestis Oraculi restringam sub regulis Donati*. Et vero illustrissimus Huetius lib. de optimo genere interpretandi num. 42. ostendit quantum sacri Interpretes neglexerint accuratum dicendi genus & Grammaticæ leges. Sulpicius Severus jure vocatus Sallustius Christianus propter facundiam, de se ita loquitur in Præfat. ad Vitam S. Martini: *Quia nefas putarem tanti viri latere virtutes, apud me ipse didici ut de solœcismis non erubescerem, quia nec magnam istarum unquam rerum scientiam contigissem*. Neque tamen omnia quæ Grammaticæ legibus contraria videntur in S. Gregorii scriptis, continuo pro solœcismis aut barbarismis habenda. Notum est omnibus linguas ab usu pendere. Itaque cum tempore Gregorii Magni quædam voces nunc obsoletæ, quædam loquendi formulæ nostræ syntaxi contrariæ, quæ ad purioris Latinitatis regulas exacta est, invaluissent, & usu fuissent receptæ, minime vituperandus est aut contemnendus quod has voces & formulas adhibuerit. Tempore Terentii *ipsus* pro *ipse*, *scibo* pro *sciam*, *face* pro *fac* dicebatur, quas voces nemo damnabit in hoc Poeta, etsi nunc minime probarentur. Apud eumdem in Adelphii Act. V. Scena IV. legitur: *Nunc exacta ætate, hoc fructi pro labore ab iis fero, odium*; pro *hoc fructus*. Hilarius quem S. Hieronymus propter facundiam laudat, ut intelligere licet ex ejus testimoniis Hilarii Vitæ in nova ejus Operum editione subjectis, Hilarius inquam, sæpissime usurpat loquendi modos ab hodiernis prorsus dissitos. Sic lib. 7. de Trin. num. 27. *Non enim*, inquit, *ex compositis atque inanimis Deus qui vita est, subsistit, neque qui virtus est, ex infirmibus continetur*.

Nunc, priusquam ulterius progrediamur, paulisper sistamus gradum, & ex aliorum erratis, quæ supra notare coacti sumus, quantum errandi quoque periculum nobis immineat, intelligentes; omnium in quibus labi forsitan & errare continget, quod humanæ est infirmitatis, veniam per antecessum deprecemur, mereamurque; quidquid a nobis est dictum, statim emendandum judicio sanctæ Sedis Ecclesiæque ultro subjiciendo.

PRÆ-

PRÆFATIO
IN LIBROS MORALIUM.

I. *Regorianorum Operum novis curis ac typis edendorum initium ducimus ab Moralibus in Job, propter antiquitatem tum Operis (est enim omnium quæ sanctus Doctor elucubravit, primum) tum auctoris sacri hoc in Commentario explicati; cum Liber Job aut Moysen, ut plerique sentiunt, aut Moyse antiquiorem parentem habeat. Hanc expositionem aggressus est noster Gregorius, cum Apocrisiarii seu Legati Sedis apostolicæ Constantinopoli provinciam obiret, ut in Epistola ad Leandrum proxime sequente fusius explicat; postea vero majori otio positus, ad incudem revocavit & retractavit; sicque majori diligentia iterum ac tertio recognitum a sanctissimo doctissimoque patre illud opus (quod de nulla alia ejus lucubratione asserere licet) ut numeris omnibus absolutissimum, priorem locum ordine quoque dignitatis merito consecutum est.*

Inter Greg. Opera primus locus Moralibus debetur.

In ea sane expositione æque copiosa & eleganti, tantum ceteros scriptores qui Librum Job Commentariis illustrare conati sunt, antecellit, quantum in divinorum arcanorum cognitione & contemplatione, Christianæ Ethices scientia experientiæ conjuncta, rerumque sacrarum omnium peritia, longe superior fuit. Adeo ut his in Libris refertissimum simul habeamus armamentarium ad ecclesiastica dogmata astruenda confirmandaque, & copiosissimum ad mores instruendos ac informandos promtuarium.

II. *Statim ac in lucem editi sunt libri illi, quam avide fuerint excepti, jubentibus etiam Episcopis ut ad vigilias sacras legerentur, quamque ægre id tulerit vir humilitate præstantissimus, ipse nos docet in Epistola ad Johannem Subdiaconum Ravennæ, his verbis:* Illud autem quod ad me quorumdam relatione perlatum est, quia reverendissimus frater & coepiscopus meus Marinianus legi commenta beati Job publice ad vigilias faciat, non grate suscepi, quia non est illud opus populare, & rudibus auditoribus impedimentum magis quam provectum generaret. Sed dic ei ut commenta Psalmorum legi ad vigilias faciat.

Quanta fuerit de libris illis existimatio. Lib. 12. Ep. 24.

III. *Præconceptam de S. Gregorii Moralibus opinionem ad posteros propagatam, majores quoque nostri testatam nobis reliquerunt, maxime cum ex illis, ut præ manibus semper haberi possent, tot, variis sub nominibus, epitomes confecerunt. Insigniores hic commemorabimus in bibliothecis a nobis repertas. In codice Corbeiensi nunc biblioth. S. Germani a Pratis, qui collectionem quarumdam Epistolarum S. Gregorii a Paulo Diacono missam ad S. Adhalardum Abbatem Corbeiensem continet, extat quoque opusculum hoc titulo donatum:* In nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Incipit Egloga quam scripsit Lathcen filius Haith, de Moralibus Job quas Gregorius fecit. *Videtur esse saltem 800. annorum. Quædam folia perierunt. Post librum trigesimum, ex reliquis quinque nihil legitur.*

Variæ ex illis epitomes olim factæ.

In bibliotheca S. Audoeni Rotomagensis habemus manu exaratum, Adalberti Levitæ speculum ad Hairmannum Presbyterum, *seu Moralia beati Gregorii abbreviata. Codex est 600. annorum. Ejusdem collectioni exemplar jam occurrerat doctissimo nostro Johanni Mabillonio bibliothecam Præmonstratensem excutienti.*

Tom. 1. vet. Anal. p. 318.

In cod. ms. bibliothecæ Gemeticensis sunt abbreviationes Moralium sub titulo Reclinatorii animæ.

Eosdem collegisse dicuntur Simon Affligeniensis Monachus decem parvulis libris, *& Garnerius Canonicus & subprior S. Victoris Parisiensis libris sexdecim. Extat Gernerii opus* Gregorianum *dictum, in bibliotheca Navarræa. Verum omnium qui hujusmodi compendia confecerunt, illustrior fuit sanctus Odo ex Canonico S. Martini Turonensis, Monachus & Abbas Cluniacensis postea factus, cujus libros xxx. ex Moralibus Gregorianis collectos edidit Parisiis D. Martinus Marrier sancti Martini a campis Monachus anno 1617. Extant in bibliotheca PP. Lugdun. Tom. 17. Huic scriptioni operam dedit Odo cum adhuc junior in sancti Martini sodalitio militaret. Odonis exemplum secutus Johannes ejus discipulus, qui ipsius vitam tribus libris complexus est,* opusculum ex Gregorii Moralibus desloratum *concinnavit; quod in bibliotheca Casinensi a se inventum testatur idem Mabillonius.*

Mus. Ital. Tom. 1. p. 123.

In bibliotheca Laudunensis Ecclesiæ insignis est codex manu exaratus eosdem Moralium libros

libros in compendium redactos exhibens, quem huic Ecclesiæ dono contulerunt duo ejusdem Canonici, Adalelmus Thesaurarius, postea teste Flodoardo, ejusdem Ecclesiæ creatus Episcopus an. 921. ac Bernardus. Opus sic incipit: In nomine Domini. Prologus beati Job. Inter multos sæpe quæritur, quis B. Job libri scriptor haberetur. Alii quidem Moysen &c. *sic absolvitur prologus:* suæ victoriæ gesta narravit. *Post prologum legitur:* Incipiunt Moralia S. Gregorii Papæ de libro Job. Vir erat in terra Hus nomine Job. Idcirco sanctus vir ubi habitaverit dicitur, ut ejus meritum virtutis exprimatur. Sicut enim gravioris culpæ est &c. *Liber primus desinit in hæc verba:* quia sine cessatione Patri suam pro nobis incarnationem demonstrat. *Sequuntur ordine* XXXIII. *libri. Nam tricesimus quintus deest. Quis autem hujus collectionis auctor sit nondum nobis compertum est.*

Gall.Christ. in Episc. Laud.

Moralium versiones. In describendis illis libris majorum nostrorum studium. *Bibl. vet. hisp. tom. 2. lib. 7. c. 1. num. 13.*

IV. *Ex his liquet quam assidui essent veteres in legendis colligendisque velut in fasciculos Gregorianorum Moralium libris; quod habitæ de illis existimationis argumentum est luculentissimum. Ut autem Latinæ linguæ imperitia quominus legerentur non obesset, ipsorum in vulgares linguas translationes factæ sunt plurimæ. Nam NotKerus eos Germanice vertisse dicitur; Hispanice autem Grimoaldus, monasterii S. Æmiliani Monachus, circa seculi undecimi finem, ut de ceteris taceamus. Non minus aviditatem legendi libros Moralium probat codicum manu descriptorum, qui libros illos repræsentant, innumera pene multitudo. Præcipuos a nobis lectos & evolutos hic recensere operæ pretium duximus.*

Qui codices a nobis lecti. Baluzianus.

Antiquitate præstantissimus est codex Cl. Viri Stephani Baluzii, qui Gregorii ætatem pene attingere creditur. Utinam vero plures quam quinque libros, scilicet a vigesimo tertio ad vigesimum septimum, complecteretur.

Remenses.

Secundus propter antiquitatem locus debetur Remensi *plus quam nongentorum annorum, qui Ecclesiæ Remensi dono datus est ab Hincmaro Archiepiscopo. Hunc appellamus* Rem. vet. *aut* 1. Rem. *ut ab alio codice ejusdem Ecclesiæ, sed ætatis inferioris distinguatur.*

Tres Remigiani.

Tres codices nobis suppeditavit bibliotheca Archimonasterii S. Remigii Remensis. Prior majoris formæ vocabitur a nobis Remig. 1. *sequentes*, 2. *&* 3.

Bellovacensis.

Insignis codicis Ecclesiæ Bellovacensis copiam habuimus, annitente Cl. V. D. Foy a S. Hilario ejusdem Ecclesiæ Canonico, qui quoad vixit studiosissimum se ostendit litterarum litteratorumque omnium. Codex qui 700. annorum ætatem præfert, complectitur viginti priores Moralium libros. In quibusdam locis recentiori manu correctus fuit, seu potius corruptus; sed prioris lectionis quæ facile dignoscitur, rationem habuimus. Libro undecimo præmittitur index capitulorum, quorum distinctio ex textibus libri Job explicatis repetitur. Adduntur argumenta quædam, de igne æterno, de felicitate, de timore Dei &c. *Remigianus codex* 1. *exhibet etiam nonnulla summaria titulorum loco adscripta. Codex Bellovacensis primis his litteris* Bellov. *aut* Belvac. *significabitur.*

Duo Corbeienses. Corb. Germ.

Decem priorum librorum Moralium variantes lectiones ex duobus codicibus Corbeiensibus excerpsimus, qui cum ab invicem numquam fere discrepent ambo sic notabuntur, Corb. *Alterius Corbeiensis occurret sæpe mentio, qui cum Parisiis in bibliotheca S. Germani a Pratis nunc asservetur, dicetur* Corb. Germ. *Eadem S. Germani bibliotheca nobis præbuit optimæ notæ codicem* Germanensis *titulo infra indicandum.*

Colbert.

Asceterii Dionysiani prope Parisios olim fuit codex ab 800. *circiter annis descriptus, quem* Colbertinum *nominamus, quod in celeberrima Colbertina bibliotheca nunc asservetur.*

Duo Laud.

Ex Ecclesia Laudunensi duos codices in quibus libri Moralium continentur a decimo septimo inclusive ad ultimum, utendos accepimus, infra sic indicandos Laud. primus, Laud. secundus.

Val-Clar.

Sex priores libros & totidem posteriores cum vigesimo, vigesimo primo, & vigesimo secundo eruimus ex bibliotheca monasterii vallis-Claræ, Ord. Cisterciensis in diœcesi Laudunensi, annuente Reverendissimo Abbate, faventeque doctissimo æque ac humanissimo viro Domino de Noyville ejusdem monasterii vigilantissimo Præposito, cujus ope ac labore multa alia ad nostram editionem adornandam, consecuti sumus. Huic codici notam hanc assignamus Val-clar.

Longipont.

Decem priores Moralium libros, atque undecim novissimos invenimus in monasterii Longipontis ejusdem Ordinis Cisterciensis membranis optimæ notæ sexcentorum circiter annorum antiquitatem præ se ferentibus; quæ hoc dimidiato nomine Longipont. *facile a ceteris secernentur.*

Duo Compendiens.

Duobus codicibus S. Cornelii Compendiensis usi sumus, uno 700. annorum, altero inferioris ætatis. Antiquiorem appellabimus Compend. 1. *alterum* Compend. 2.

Regiæ apud Parisios bibliothecæ codices elegantia & venustate magis quam vetustate commendatos consuluimus, & magna ex parte evolvimus: Unus omnes Moralium libros continet, alter decem & octo, tertius tantum quinque: quartus longe majori forma elegantissimisque characteribus exaratus, decem & septem dumtaxat.

Ex codice Carnotensis Ecclesiæ seculo X. scripto, pauca delibavimus, quod ab aliis jam a nobis lectis non discreparet.

In

In monasterio S. Petri in valle Carnot. extat codex Moralium ante annos 800. *scriptus, quem Ardeus Carnotensis Ecclesiæ Decanus, postea in monasterio Floriacensi Monachus, indeque Carnotum missus ad restaurandum S. Petri monasterium, secum detulisse dicitur. Hunc in quibusdam tantum locis insignioribus consuluimus, quod magna ex parte mutilus sit.* Duo Carnotenses.

Floriacensis monasterii bibliotheca magna olim mss. supellectile instructissima, tria Moralium exemplaria manu exarata asservat, ex quibus varias lectiones non paucas excerpsimus. Tres Floriacens.

Ex Bibliotheca S. Martini Turonensis eorumdem Moralium vetus exemplar obtinuimus evolvendum, spondente pro nobis Cl. V. D. Galiczon Doctore ac socio Sorbonico, ejusdem Ecclesiæ Canonico & Præcentore, cui litteræ plurimum debent. Turonensis.

Ex codice S. Albini Andegavensis multas Moralium varias lectiones accepimus, & novæ inseruimus editioni. Andegav.

In bibliotheca monasterii Vindocinensis tres nacti sumus codices Moralium manu exaratos vetustissimos. Qui antiquitate præstat tredecim libros ultimos exhibet: alter duodecim priores, tertius viginti duos. In eo singulis libris quidam præmittuntur indices argumentorum seu titulorum ac veluti capitum, in quæ libri secantur. Idem duplicem sæpe lectionem exhibet, quod etiam in Uticensi, Lyrano & Bigotiano infra commemorandis, observavimus. Tres Vindocin.

Verum majorem codicum mss. copiam, & variarum lectionum segetem nobis subministravit Normannia, qua in provincia nova hæc editio potissimum adornata est.

Libros quindecim priores accepimus ex bibliotheca Ecclesiæ Bajocensis, favente præsertim Illustrissimo Reverendissimoque Episcopo Henrico de Nesmond; qui cum resarciendæ ex S. Gregorii doctrina disciplinæ Ecclesiasticæ sit studiosissimus, ut emendatiora prodirent ejusdem S. Doctoris opera curandum putavit. Baiocens.

Omnes Moralium libros legimus in codicibus Ebroicensis Ecclesiæ nobis commodatis beneficio præsertim Clarissimorum Virorum D. D. Bitaut Decani, Petit Præcentoris, & Aubery Canonici ac bibliothecæ Præfecti. Ebroicenses.

Eosdem libros contulimus ad varios mss. S. Michaelis in periculo maris, S. Martini Sagiensis, S. Ebrulphi in pago Uticensi, B. Mariæ de Lyra, B. Petri de Conchis, monasterii Beccensis, Pratellensis, Gemeticensis. Hi codices pene omnes 700. *annorum ætatem assequi videntur, optimæque sunt notæ, præsertim Pratellenses & Gemeticenses qui antiquitate præstant. S. Ebrulphi codices aliquando Uticenses appellabimus a pago Uticensi in quo situm est illud monasterium. Conchensis nunc asservatur in celeberrima bibliotheca Bigotiana apud Rotomagum, ex qua illum accepimus cum plurimis aliis, humanitate Clarissimi viri D. Bigot. de Monville in suprema Normanniæ curia senatoris integerrimi; quapropter eum non Conchensem sed* Bigotianum *appellabimus.* Michaelini, Sagienses, Uticenses, aliique e Normannia.

Octo Anglicanorum mss. variantes lectiones suppeditavit nobis Thomas Jamesius in Vindiciis Gregorianis, *sed paucissimas; ex quibus tamen intelligere licet, Angliæ codices manu exaratos a nostris non discrepare.* Anglicani.

Denique Romanorum Vaticanorumque codicum lectiones diversas ad nos misit D. Claudius Estiennot, quem huic labori plurimisque aliis pro Reipublicæ litterariæ bono susceptis immortuum, lugemus. Romani & Vaticani.

V. *Christianorum studium erga libros Moralium S. Gregorii non minus probant frequentes eorum editiones, a quo ars typographica amanuensium labores levavit, quam codicum manu exaratorum copia. Eas tantum quibus usi sumus, hic recensere sufficiet, sive seorsim excusi sint laudati libri, sive simul cum aliis sancti Doctoris operibus: omnes enim enumerare immensi laboris esset ac supervacanei.* Librorum Moralium editiones præcipuæ.

Antiquior a nobis lecta, Parisiensis est an. 1495. *quæ prodiit* cura magistri Udalrici Gering Constantiensis, & Berctholdi Rembolt Argentinensis sociornm in sole aureo vici Sorbonici commorantium.

Hanc secutæ sunt plurimæ Parisienses, scilicet anno 1518. *cum omnibus Sancti Gregorii operibus studio ejusdem* Rembolt *vel alterius cognominis in ædibus* Johannis Parvi. *Anno* 1533. 1542. 1551. 1562. 1571. 1575. (*quæ duæ ultimo loco laudatæ* Johannis Gilotii Campani *viri doctissimi opera prodierunt*) 1586. 1605. 1619. 1640. & 1675. *a Gussanvillæo adornata. Prior Basileensis est anni* 1496. *quam proxime excepit excusa in officina* Nicolai Keslers *an.* 1503. *Huic successit quæ in eadem urbe publici juris facta est,* ære & impensis Ludovici Horneken Bibliopolæ civisque magnæ Agrippinæ, labore tamen & curis Adæ Petri a Langendorf hypoplastis (*forte typoplastis*) pridie Kalendis Februariis, an. 1514. e nobili Basilea, Regnante Salvatore nostro carne tra-

beato. *Hæc editio discrepare non videtur a superiori Basileensi, aut in textu, aut in capitum partitione. Quarta publici juris facta est an.* 1551. *iterumque prodiit an.* 1564. *ex officina Frobeniana, cura Buldrichi Coccii.*

Omnes laudatas editiones ætate superat Romana an. 1475. *Sixto IV. Romæ sedente, cui præfixa est brevis Præfatio Dominici Brixiensis Episcopi. De alia Romana cui operam impendit Venusinus Episcopus, jam diximus in Præfat. generali.*

*Editionem Venetam an.*1494. *non raro adhibuimus, dimidiato* Barthol. *nomine infra designatam propter Bartholomæum Cremonensem Canonicum regularem, qui huic accurandæ præfuit. Eam antecesserat prior Veneta an.* 1480. *quæ nobis non occurrit. De aliis editionibus Lugduni, Rotomagi, Duaci, Antuerpiæ, aut alibi factis dicere supersedemus, ut quid in hac novissima præstitum sit a nobis, uberius explicare liceat.*

Quid hac in editione a nobis præstitum. Textus pristinæ integritati restitutus. Restitutionum exempla.

VI. *Primo quidem ex variis mss. magno labore nec minori fide collatis, purum S. Gregorii textum, quantum in nobis fuit, restituimus. Locorum vero a nobis emendatorum in primo & secundo libro hic specimen accipe; nam omnes Moralium libros examinare non patiuntur præfationis angustiæ.*

Libro 1. *num.* 17. *prius legebatur de Christo*, mortem pro illo humilem sumsit; *cum legendum sit* mentem &c. *Num.* 18. qui (*jubileus annus*) monade addita, nostræ adunationis summa impletur; *ubi redundat* summa, *mutatque sensum; uti legere est in nota ad hunc locum. Num.* 20. infimiores fidelium mentes accipimus, fidem Trinitatis tenentes; *quæ tria ultima verba invitis mss. addita expunximus ut omnino superflua; quod statim liquet legenti quæ sequuntur. Num.* 21. *antea lectum*, memoratis filiis & filiabus; *etsi hoc loco filiarum tantum haberi mentio debeat. Ibidem vitiose prius*, tota gentilium vitiositas, *pro* torta &c. *quæ lectio mss. codicum ex sequentibus adstruitur:* in tortis vitiosisque vitæ veteris conversationibus; *ubi corrupte superiores editores legerunt una voce*, intortis. *Num.* 22. *pro* in omne quod faciunt (*modus est loquendi Gregorio familiaris*) *olim lectum*, id omne.

Num. proxime sequenti aliis in editis habes: quid est enim sedendo asinum Jerusalem venire. *Ubi contra mentem S. Doctoris Gussanvillæus legit:* sedendo asinam. *Num.* 31. *apud eumdem occurrit*: per eos prædicationis gratia derivatur, *pro* purgationis. *Ibidem graviore errore legitur de Christo:* nam cuncta sciens, sed in semetipso ignorantiam nostram suscipiens &c. *Hæc sane a doctrina S. Gregorii prorsus abhorrent, ut observavimus hunc locum emendando. Itaque sequendo mss. codices, restituimus:* Sed in locutione sua ignorantiam nostram suscipiens. *Num.* 37. *prius scriptum:* quæ metu relinquitur, *pro* quæ mente relinquitur, *quod reposuimus ex mss.*

Libro secundo num. 9. *olim corrupte:* dicitur eis qui aderant; *cum legi debeat tum ex mss. tum ex orationis serie*: dicitur eis qui adhærent. *Non minus vitiose num.* 11. *irrepserat*, tanto majorem vocem in aures circumscripti spiritus exprimit *pro* incircumscripti spiritus, *scilicet Dei. Ibidem*, quomodo dicuntur vindictam desiderare, *pro*, quomodo dicuntur petere. *Num.* 13. *ubi legitur*, Deum dicimus in sua propositione perdidisse, *additum gratis ab aliis editoribus*, victoriam. *Num.* 15. *iidem mutarunt* addicat, *quod significat* condemnet, *in* addiscat. *Num.* 19. *in aliis editis contra mss. fidem, ac S. Doctoris mentem, post hæc verba*, alia ad tentandum dat, *adjectum*, alia ad affligendum. *Num.* 28. *pro* ictus verberum, *in editis Gussanvill.* ictus verborum. *Num.* 35. *excusi habent*, de temporalibus editis loquitur, *incaute addito* de, *quæ particula mutat sensum. Num.* 49. *legitur* alta sapere, *pro* capere. *Num.* 56. *post hæc verba*, unitatem concordiæ perdidit, *in editis sequitur longum hoc assumentum a mss. reprobatum, nec antecedentibus cohærens nec consequentibus:* cum & post resurrectionem suam quibusdam non credituris se abscondit. *Num.* 59. *ubi simpliciter legendum*, erit ergo quando conspicuus etiam Synagogæ appareat, *sic ab editoribus mutatum*, erit ergo quandoque conspicuus, ut etiam Synagogæ appareat. *Num.* 60. *in excusis legis*, accipit omnia, *pro*, accipit inter omnia: & *num.* 61. in persecutione, *pro* in percussione, *num* 76. *hæc genuina lectio*, domus eruitur, *mutata erat in*, domus obruitur. *Denique num.* 92. *paulo ante libri finem, hæc sententia de Spiritu sancto*: dissimiliter ergo spiritus in illo manet, a quo per naturam numquam recedit; *sic interpolata legebatur*: in illo manet, cui se ad votum substantialiter exhibet, & a quo &c.

De his porro restitutionibus & emendationibus a nobis factis rationem semper subjecimus in brevibus notis sæpius ex mss. consensu petitam. Quando vero vetera dissentiunt exemplaria, variantes quasdam lectiones, quæ alicujus momenti visæ sunt indicare satis nobis fuit.

VII. *Secundo divisionem hujus operis sex in partes a sancto Doctore institutam, in nostris mss.*

mss. observatam, sed in editis [a] *neglectam, & a plerisque editoribus forsitan ignoratam secuti sumus. De illa partitione S. Gregorius ita loquitur in Ep. ad Leandrum mox subjicienda*: Opus hoc per triginta & quinque volumina extensum in sex codicibus explevi. *Initio libri xi.* In Epistola, *inquit*, libris præmissa causam reddidi cur tertiam hujus operis partem, ad aliarum usque similitudinem minime emendando perduxi. *Denique in fine libri xvi.* hæc sicut in hujus partis tertiæ initio promisisse me memini, sub brevitate transcurri. *Pluribus id confirmare sive ex ipso Gregorio petitis, sive ex aliis scriptoribus, operæ pretium non est. Itaque prima pars, ut ex mss. inspectione facile intelligetur, continet quinque priores libros. Secunda pars alios quinque usque ad undecimum. Ab undecimo incipit Pars tertia. Quarta a decimo septimo, non ab octavo decimo, ut mendose habetur in editione Paris.* 1518. *inchoatur. Quinta a vigesimo tertio, & desinit in vigesimo septimo. Ad sextam partem liber vigesimus octavus pertinet cum reliquis.*

Antiqua divisio Moralium sex in partes redintegrata.

VIII. *Tertio etsi capitum divisionem ab iis qui nos præcesserunt editoribus institutam retinere in animo esset, eam tamen ob gravissimas rationes mutare coacti sumus. S. Gregorium de libris Moralium per capita distinguendis non curasse in confesso est apud omnes. De primo auctore divisionis per capita factæ hæc leguntur in cod. Colbertino notato* 62. *post Epistolam ad Leandrum, & Præfationem in Moral. libros.*

Alia divisio per capita.

In nomine Dei Patris, & Domini nostri Jesu Christi, & Spiritus sancti. Incipit prologus super capitula Moralium B. Gregorii Papæ venerabilissimi. Christi Jesu Gregorius servus ac urbis Romæ Papa venerabilissimus composuit, & prætitulavit multa volumina librorum. Præposuit etiam per libros seriem capitulorum. Fecit quoque in verba Job expositionem: sed capitulorum ad ejusdem sententias, non addidit ordinationem. Igitur [b] Henrici secundi Imperatoris tempore Rainerius Aretinæ Ecclesiæ Canonicus Presbyter, per omnes fere sententias supradictæ expositionis vigilanti studio, & cogitatione capitula supposuit, non propter inanis gloriæ favorem, sed ductus divini amoris zelo & utilitate legentium, seu etiam legentes audientium: ut quidquid utile ad tempus in illis sententiis quæreret, cito & quasi sine labore inveniret.

In prioribus edit. Parisiensibus, & in aliis aut vetustioribus aut fere supparibus, libri Moralium in varias sectiones brevissimas, nulla facta capitum mentione fuerunt distincti. Basileensis an. 1503. *exhibet capitulorum partitionem, quam retinuerunt sequentes editores usque ad Coccium. Hic enim aliam, ut ipse præfatur, divisionis methodum secutus, nova capita instituit; quæ divisio in omnibus aliis posterioribus editis perseveravit. Verum ut ab hac & ab ea quæ præcesserat dividendi ratione recederemus, persuasit, quod idem caput sæpe diversa penitus complecti observaverimus; aut idem argumentum, cui unicum deberetur caput, in plura distribui. Exemplo sint in veteribus editis ante Coccium cap.* 3. 4. & 5. *libri primi, ac in posterioribus editionibus Cocciana & ceteris quæ secutæ sunt, ejusdem libri capita etiam* 3. 4. & 5. *in quo absolvitur explicatio historica litteralisque textus Job, ac mutato stylo inchoatur expositio allegorica ad hæc verba*: Vir erat in terra Hus, hæc per historiam facta credimus &c.

Cum itaque neuter capitum assignandorum arrideret modus, eum amplexi sumus, quem offerre videbantur textus libri Job versus aut integri aut dimidiati, dum sigillatim a S. Doctore explicandi proponuntur: itaut idem fere semper sit & capitis & paraphrasis seu explicationis exordium. Nihilominus tamen textum in minores sectiones numeralibus notis distinctas partiri curavimus. Priorum etiam editionum capita in margine assignavimus, ut quæ juxta illas editiones passim in libris laudantur, nullo negotio possint inveniri. Vetustiores ante Coccianam vet. *appellamus: hanc autem & sequentes*, rec.

Et in breves sectiones.

Ut majori fide codices manu exaratos repræsentaremus, integros hujus Commentarii libros una serie legendos exhibemus, secantibus eos solis libri Job textibus, annotatisque tantum in margine capitibus ac eorum argumentis. Et vero cum Gregorius ab uno textu explicato ad alium exponendum transire soleat, adhibito hoc verbo sequitur, *vel aliquo haud dissimili, incongruum nobis visum est non statim subjici textum, sed capituli divisionem, argumentique explicationem interponi.*

IX. *Quarto, argumenta capitum pene ubique mutavimus, quod textui minime re-*

Mutata capitum argumenta.

a In edit. Paris. an. 1518. quædam sunt hujus divisionis vestigia. Nam ante librum undecimum legitur: *Liber undecimus totius operis : tertiam notat partem moralis expositionis &c.* Et initio lib. decimi octavi : *Liber Moralis S. Gregorii decimus octavus, & totius operis pars quarta.* Denique in capite lib. vigesimi tertii: *Totius operis pars quinta.* Ceterum partis primæ, secundæ, & sextæ nulla fit mentio.

b Imperare cœpit an. 1002. nec serius exaratus est hic codex.

sponderent. Exemplo statim occurrit argumentum capitis I. *Præfationis. In edit. Paris. an.* 1518. *legitur:* de qua stirpe, vel quo tempore fuerit Job; *quod in sequentibus ed. etiam in Gussanvillæana an.* 1675. *perseveravit. Attamen S. Gregorii scopum minime repræsentat: differit enim hoc loco de scriptore libri Job; quærit utrum Moyses fuerit aut alius ex Prophetis, ac tandem docet Spiritum sanctum sacri hujus libri solum esse auctorem, usum tamen ipsius Job calamo, quod in argumento significandum esse existimavimus.*

Additæ notæ breves.

*Cum argumenta superioribus in editis ordine præpostero fuerint huc usque ante capitum inscriptionem annotata, morem in aliis libris edendis observari solitum sequi maluimus; & prius quidem caput inscribendum esse judicavimus; deinde quid in capite assignato tractetur, brevi argumento aperiendum. Insuper quidquid observatione dignum nobis occurrit in textu, summatim in margine descripsimus. Brevibus quoque notis ad calcem columnarum rejectis, loca quædam obscura & rudioribus lectoribus minime perspicua illustravimus. Ceterum quam antiquus usus sit adscribendi in margine exteriori summaria eorum quæ in contextu fusius continentur, liquet ex Hieronymi Ep.*101. *ad Pammachium, qui rogatus ab Eusebio Cremonensi ut quamdam Epiphanii Epistolam in Latinum verteret, de hoc opere ita scribit:* Feci quod voluit, accitoque notario raptim celeriterque dictavi ex latere in pagina, breviter annotans quem intrinsecus sensum singula capitula continerent.

Quinto, longos libri Job textus integra capita continentes, quos in nullis mss. libris reperimus, ut inutiles resecuimus.

Sexto, testimonia & elogia veterum scriptorum de libris Moralium jam edita, nonnullis aut additis aut detractis, præmisimus.

De historia inventorum a Tagione Moraliû quid sentiendû.

X. Ex hac editione expungere noluimus historiam inventorum a Tajone Cæsaraugustano Episcopo Moralium, quamvis non omni ex parte certam; quam non solum in omnibus antiquioribus editionibus, sed etiam in codice manu exarato monasterii Longipontis legimus. Rationes de narrationis hujus veritate dubitandi sunt plurimæ.

Primo, dicitur hic S. Leandrum Job *a S. Gregorio* expositum in Hispaniam ad Sedem Hispalensem detulisse. *Constat tamen rogante Leandro missum fuisse a S. Doctore per Probinum Presbyterum, uti legitur lib. v. Ep.* 49. *Aliunde vero S. Leandrum Romam venisse sedente S. Gregorio, quomodo probari posset?*

Secundo, Romanus Pontifex hac in relatione, Papa & Dominus Papa, *quasi singulariter hoc titulo jam tunc gauderet, simpliciter appellatur; quod utrum hanc redoleat ætatem & antiquitatem non sat scimus.*

Tertio, extat Epistola ipsius Tagionis ad Eugenium Toletanum a Cl. viro Stephano Baluzio Miscellaneorum tom. IV. *edita ex cod. Colbertino, in qua miraculi de inventione Moralium nulla fit mentio, etsi hujus commemorandi occasionem nactus esset Tagio. Imo negat Gregorium umquam a se visum:* Vidimus, *inquit,* Gregorium nostrum Romæ positum, non visibus corporis, sed obtutibus mentis. Vidimus eum non solum in ejus notariis, sed etiam in familiaribus &c. *Ergo quæ de Gregorio a Tagione viso in historia inventionis Moralium habentur, sunt rejicienda.*

Quarto, quod in hac relatione legitur, Augustinum altiori loco contineri, quam quilibet successorum sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, quos inter plurimi Martyres numerantur, fide dignum non videtur. De Tagione repertisque ab eo Moralibus legi possunt Mariana lib. VI. *historiæ c.*8. *& Mabillonius tom.*II. *Analect.p.*78.

De scribendi genere a S. Gregorio in libris Moralium observato nihil aliud monendum, quam quod in Præfatione generali supra diximus. De his quidem potissimum libris loquitur, cum ait in fine Epistolæ ad Leandrum: Non metacismi collisionem fugio; non barbarismi confusionem devito &c. *Ubi per metacismum intelligi posse conjecimus frequentia* [a] *hyperbata seu transpositiones verborum, quæ tum in Moralibus tum in aliis S. Gregorii operibus occurrunt. Fortasse tamen per metacismum intelligenda est potius ad Grammaticorum mentem, frequens litteræ m repetitio, quæ in sermone ingratam collisionem generat, etsi hujusmodi repetitiones in Moralibus non deprehenderimus.*

Col. 767. *in nota* a *legitur* mutata punctuatione, *additurque:* hac voce, punctuatio, licet minus usitata aut etiam recens conflata, uti coget aliquando necessitas, ne circumlocutionibus detur locus. *Attamen ab hac voce quæ nobis occurrit in notis Angeli Roccæ ad Librum Sacramentorum, & in similibus scriptoribus, deinceps abstinuimus, magisque placuit* interpunctio.

TE-

a Vide lib.3. num. 51. & 82. lib. 4. num. 10. & 18. lib. 5. num. 10. lib. 7. num. 13. lib. 30. num. 6. & 52. lib. 31. nu. 4. lib. 33. num. 25. lib. 34. num. 44. Vide quæ diximus in Præfat. ad commentarium in lib. 1. Regum.

TESTIMONIA
ET ELOGIA VETERUM SCRIPTORUM
de libris Moralium Sancti Gregorii.

Sancti Paterii ejus discipuli.

DUM unius sancti viri, hoc est beati Job historiam abstrusis mysteriorum opacitatibus tectam sub triplici, id est typica, morali, atque historica studuit expositione discutere, ac repulso ignorantiæ nubilo, in aperta cunctis luce clarius serena patefactione monstrare: pene totam veteris ac novi Testamenti seriem rerum explicandarum necessitate est coactus exponere. *In Prol. lib. de Testim.*

Isidori Hispalensis.

Gregorius Papa, Romanæ Sedis Apostolicæ Præsul, compunctione timoris Dei plenus, & humilitate summus, tantumque per gratiam sancti Spiritus scientiæ lumine præditus, ut non modo illi præsentium temporum quisquam doctorum, sed nec in præteritis quidam illi par fuerit umquam. Is, efflagitante Leandro Episcopo, librum beati Job mystico morali sensu disseruit, totam prophetiæ ejus historiam in triginta quinque voluminibus largo eloquentiæ fonte explicavit: in quibus quidem quanta mysteria sacramentorum aperiantur, quanta sint in amorem vitæ æternæ morum præcepta, vel quanta clareant ornamenta verborum, nemo sapiens explicare valebit, etiamsi omnes artus ejus vertantur in linguas. *Isid. lib. de ill. Eccles. Script. c. 27.*

Johannis Diaconi.

Gregorius a multis enixe rogatus, maximeque a Leandro Hispalensi Episcopo, qui pro causis wisigothorum Legatus eodem tempore Constantinopolim venerat, compulsus est ut librum beati Job, multis involutum mysteriis, enodaret. Neque ille negare potuit opus, quod sibi amor fraternus multis utile imponebat futurum; sed eumdem librum, quomodo juxta litteram intelligendus, qualiter ad Christi & Ecclesiæ sacramenta referendus, quo sensu unicuique fidelium sit aptandus, per trifarias intelligendi species miranda ratione perdocuit: in quibus tamen ita de virtutibus vitiisque disseruit, ut non solum videatur eadem verbis exponere, sed formis quodammodo visibilibus seu palpabilibus demonstrare. *Jo. Diac. l. 1. c. 17. de vita S. Greg.*

Adonis Viennensis in Chronico.

Gregorius, adhuc Apocrisiarius Romanæ Ecclesiæ in Constantinopoli, libros triginta quinque expositionis in Job condidit: atque Eutychium ejusdem urbis Episcopum, in fide nostræ resurrectionis errasse, Tiberio præsente, ita convicit, ut Imperator librum Eutychii, quem de resurrectione scripserat, flammis cremari debere deliberaret. *Chr. ætat. 6.*

Honorii Augustodunensis.

Gregorius, Romanæ urbis Episcopus, organum sancti Spiritus, incomparabilis omnibus suis prædecessoribus, multa præ sole praeclara, ac præ obryzo auro pretiosa scripsit. Ad Leandrum Episcopum librum Job triginta & quinque voluminibus largo eloquentiæ fonte explicavit. *In lib. de Script. Eccl.*

Sigeberti Gemblacensis.

L. de script. Eccl. c. 41. Gregorius, natione Romanus, ex Prætore Urbano, Monachus Abbas, septimus Romanæ Ecclesiæ Levita, Apocrisiarius Papæ Romanæ Ecclesiæ, multa scripsit. Rogatus a Leandro Hispalensi Episcopo, librum Job exposuit tripliciter, historice, allegorice & moraliter; & librum dividens in sex libros, consummavit hoc mirabile opus in triginta quinque libris.

Johannis Tritbemii.

L. de script. Eccles. Gregorius Papa primus, ex Monacho Ordinis sancti Benedicti, patria Romanus, post Pelagium Pontificem sedit in cathera Petri annis tredecim, mensibus sex: vir in divinis Scripturis eruditissimus, & in secularibus litteris utique doctissimus, Theologorum princeps, splendor Philosophorum, & Rhetorum lumen; vita & conversatione integer, atque sanctissimus, cui divinas Scripturas explananti Spiritus sanctus aliquoties visibili specie apparuit, eique arcana mysteriorum eorumdem invisibili magisterio reseravit. Ad Leandrum Hispalensem Episcopum, Moralium in librum Job triginta quinque libros scripsit.

---

a *De* [a] *inventione librorum Moralium sancti Gregorii.*

BEATUS Gregorius Papa librum beati Job, petente sancto Leandro Hispalensi Episcopo, exposuit, sicut in Prologo Moralium patenter videri potest, & ei expositum tradidit: illeque expositum eum in Hispaniam ad Sedem Hispalensem detulit. Hispalensis autem civitas vulgari nomine Sibilia vocatur, & est metropolis Hispaniæ; Decedente ergo beato Leandro, sanctus Isidorus germanus ejus, doctor præcipuus, loco ejus factus est Archiepiscopus. Post cujus decessum, libri Moralium, quos beatus Leander attulerat, ita per negligentiam perditi sunt, ut in tota Hispania non invenirentur.
b Post aliquot ergo annos [b] Cyndesindus Rex Hispaniæ Concilium triginta Episcoporum in urbe Toletana congregavit: ubi querimonia facta de amissione Moralium, unanimi
c consilio Episcoporum; præfatus Rex [c] Tagionem Cæsaraugustanum Episcopum Romam
d misit cum epistolis ad Papam, pro quærendis eisdem libris. Erat enim [d] Tagio Episcopus divinæ Scripturæ amator ferventissimus. Venit ergo Romam, præsentatisque regalibus epistolis & muneribus, cum de die in diem videret petitionem suam a Papa differri, quasi præ multitudine aliorum librorum, illi quos quærebat, non possent in archivo Sedis apostolicæ reperiri, ad ultimum postulavit ut saltem sibi licentia daretur, una nocte integra in Ecclesia beati Petri vigilandi & orandi. Qua accepta, cum enixius obsecraret Deum, ut jam jamque sui itineris effectus prosperaretur, ecce circa mediam noctem in ipso orationis fervore persistens, vidit totam Ecclesiam immenso lumine repleri. Deinde prospicit magnam reverendorum virorum niveis vestibus indutorum multitudinem, januam ecclesiæ ingredientem, & decenti ordine binos & binos ad altare S. Petri tendentem. Cumque nimio terrore perterritus, de loco in quo stabat, se movere non auderet, ecce vidit duos ex eis de cœtu eorum egressos ad se venientes. Ex quibus unus dulciter salutans eum, percontatur quis esset, unde & cur venisset, & cur ea hora ibi vigilaret. Episcopo vero ad singula respondente, totamque itineris sui & orationis causam referente, is qui advenerat, digitum protendens: *In scrinio*, inquit, *illo, quod cernis, continentur libri quos quæris.* Tunc vero Episcopus fiducia assumta, *Obsecro*, inquit, *mi Domine, ut mihi servo tuo pandere digneris, quænam sit illa quam cerno, tam præclara virorum processio.* Protinus ille respondens, *Duo*, inquit, *illi, quos præcedentes, seque invicem manu inserta vides complectentes, beati Apostoli sunt Petrus & Paulus. Reliqui vero, quos post eos cernis stantes, ipsi sunt successores eorum, hujus apostolicæ Sedis Pontifices. Et eodem ordine, quo eos in episcopatu sunt sequuti, etiam nunc eos sequuntur.*

Et

a Recensuimus ad codicem mss. monasterii B. M. Longipontis optimæ notæ & annorum circiter 600. in quo legitur hic titulus: *Qualiter reperti sunt libri Moralium.* Contulimus etiam ad veteres editiones Basil. 1514. & Paris. 1518.
b Ms. *Cyncynder*.
c Ms. *Trajonem .... Romam misit cum Epistolis suis pro requirendis*, &c.
d Ms. *Traio*.

Et sicut hanc ecclesiam in vita sua dilexerunt, ita & nunc post obitum diligunt, & frequenter eam invisere veniunt. Tunc Episcopus, *Oro*, inquit, *mi Domine, ut dicas mihi, quisnam tu ipse sis*. Ille respondit: *Ego sum Gregorius, pro cujus libris tanti itineris laborem sustinuisti. Ideoque nunc veni ut tuæ satisfacerem petitioni.* Tunc Episcopus inquit, *Obsecro, Domine mi*, [a] *si hic est, mihi dicas quisnam istorum est beatus Pater Augustinus, cujus libros non minus quam tuos dilexi*. Respondit: *Beatum Augustinum virum excellentissimum, de quo quæris, altior a nobis continet locus*. Hæc dixit, statimque cum socio, qui secum venerat, ad cœtum aliorum rediit. Postea, vidente Episcopo, omnes simul ad altare beati Petri reverenter submissis capitibus inclinantes, eodem quo venerant ordine januam Eccesiæ repetierunt, & cum lumine, quod prius viderat, recesserunt. Mane autem facto, præfatus Episcopus domino Papæ cuncta quæ viderat, retulit. Sicque acceptos & descriptos libros Moralium in Hispaniam reportavit. Hancque visionem eis deinceps prænotari & præscribi instituit.

a Vet. edit. *Si hic est, & quinam est beatus Pater Augustinus*.

In primo Tomo continentur,

LIBRI Moralium in Job. XXXV. *pag.* I.

Libri duo in Ezechielem. 1173.

Libri duo in Evangelia. 1434.

NOI

NOI REFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la fede di revisione, ed approvazione del *P. F. Paolo Tommaso Manuelli Inquisitor del Santo Officio di Venezia*, nel Libro intitolato *S. Gregorii Papæ I. Cognomento Magni Opera Omnia cum Notis Monachorum Congregationis Sancti Mauri Tomi quattro*; non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario nostro niente contro Prencipi, e buoni costumi, concedemo Licenza a *D. Angelo Pasinelli Stampatore di Venezia*, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 28. Aprile 1742.

(Alvise Mocenigo 2°. Rif.
(Zuanne Querini Proc. Ref.
(

Registrato in libro a Carte 31.

Agostin Bianchi Seg.

10. Maggio 1742.

Presentato, e Registrato nel Magistrato Eccellentiss. degl'Essecutori contro la Bestemmia.

Francesco Agazzi Nod.

SAN-

Cuncta fugiens, Portum Monasterii Petii *Moral. praef.*

SANCTI GREGORII PAPÆ LIBRI MORALIUM.

SIVE

EXPOSITIO IN LIBRUM BEATI JOB.

a ## [a] EPISTOLA

In qua Operis sui tempus, occasionem, divisionem, institutum ac dicendi & interpretandi modum explicat.

b *Reverentissimo & sanctissimo [b] fratri Leandro coepiscopo, Gregorius servus servorum Dei.*

CAP. I. Opus subseq. quando inchoatum.

Udum te, frater beatissime, in Constantinopolitana urbe cognoscens, cum me illic Sedis Apostolicæ [c] responsa constringerent, & te illuc injuncta pro causis fidei [d] Vvisigothorum legatio perduxisset, omne in tuis auribus, quod mihi de me displicebat, exposui: quoniam diu longeque conversionis gratiam distuli, & postquam cælesti sum desiderio afflatus [e] sæculari habitu contegi melius putavi. Aperiebatur enim mihi jam de æternitatis amore quid quærerem: sed inolita me consuetudo devinxerat, ne ex- A teriorem cultum mutarem. Cumque adhuc me cogeret animus, præsenti mundo quasi specietenus deservire; cœperunt multa contra me ex ejusdem mundi cura succrescere, ut in eo jam non specie, sed, quod est gravius, mente retinerer. Quæ tandem cuncta sollicite fugiens, portum monasterii petii: & relictis quæ mundi sunt, ut frustra tunc credidi, ex hujus vitæ naufragio nudus evasi. Quia enim plerumque navem incaute [f] religatam, etiam de sinu tutissimi littoris unda excutit, cum tempestas excrescit: repente me, sub prætextu Ecclesiastici ordinis, in causarum sæcularium pelago reperi; B & quietem monasterii, quia habendo non fortiter tenui, quam stricte tenenda fuerit, perdendo cognovi. Nam cum mihi ad percipiendum sacri altaris ministerium, obedientiæ virtus opponitur, hoc sub Ecclesiæ colore susceptum est, quod si inul-

Johan. Diac. l. 1. c. 27.

Tom. I. A

a Hujus epistolæ meminit S. Isidorus Hispal. l. de Scrip. Eccl. c. 27. *Scripsit*, inquit, *& quasdam epistolas ad præd. Leandrum, e quibus una in eisdem lib. Job, titulo præfationis annectitur.* Unde *Proœmium* seu *Prologus*, in mss. Colbert. Germanens. Norman. &c. appellatur: quæ fortasse causa fuit cur Epistolarum Registro non insciberetur. Libros moralium Leandro dicatos testatur ipse Gregorius his verbis: *Maxime quia & hoc ipsum opus ad vestram Reverentiam scripsi.* Lib. 1. ep. 41.

b Cod. Remens. Eccl. ab annis circiter 900. exaratus, *Patri Leandro*. De S. Leandro lege c. 31. l. 111. Dialog. & plurimas Gregorii ad eumdem epistolas. Ejus elogium inseruit Mabillon. Sæc. 1. Bened.

c Id est negotia. Reg. S. Bened. c. 51. *Fratres qui pro quovis responso proficiscuntur*, id est negotio. Idem apud Græcos obtinuit usus vocis *ἀπόκρισις*, *responsum*. Apud incertum auct. sub nomine Athanasii, cujus opus inscribitur *Doctrina ad Antiochum*. Tom. 2. novæ ed. Athan. p. 259. *Ἀποκρισιάριος τῆς μονῆς* dicitur, *qui procurandis Monasterii negotiis præpositus erat*. Porro Leonem Magnum e Romanis Pontificibus primum, Apocrisiarium habuisse Constantinopoli in comitatu, exemplo Alexandrini Episcopi, contendit doctissimus Quesnelius, ex ep. 86. ejusdem sancti Leonis. *Vide Dissert. 1. Quesnel. ad an. 453. n. 4. pag. 314.*

d Seu *Vuisigotharum*, ut in antiquioribus cod. legitur. Hi erant Gothi Occidentales qui Hispanias & Galliam Narbonensem occupabant. Ostrogothi nuncupati sunt Gothi Orientales.

e Editi excepto Gussanv. *sæcularem habitum contemnere*, contra mss. omnium fidem. Nostram lect. confirmat Johan. Diac. l. 1. Vitæ S. Greg. cap. 4. *Dum conversionis suæ gratiam longius protrahens, tutius se Christo famulaturum putaret, si sub Prætoris urbani habitu, mundo specietenus deserviret.*

f Corb. & Vindoc. *relictam*.

A si inulte liceat, iterum fugiendo [a] deflectatur. Postque hoc nolenti mihi atque renitenti, cum grave esset altaris ministerium, etiam pondus est curæ Pastoralis injunctum. Quod tanto nunc durius tolero, quanto me ei imparem sentiens, in nulla fiduciæ consolatione respiro. Quia enim mundi jam tempora, malis crebrescentibus, termino propinquante turbata sunt; ipsi nos, qui internis mysteriis deservire credimur, curis exterioribus implicamur: sicut eo quoque tempore, quo ad ministerium altaris accessi, hoc de me, ignorante me, actum est, ut sacri Ordinis pondus acciperem, quatenus in terreno palatio licentius excubarem; ubi me scilicet multi ex monasterio fratres mei, germana vincti caritate, secuti sunt. B Quod divina factum dispensatione conspicio, ut eorum semper exemplo ad orationis placidum littus, quasi anchoræ fune restringerer, cum causarum sæcularium incessabili impulsu fluctuarem. (*Qua occasione.*) Ad illorum quippe consortium, velut ad tutissimi portus sinum, [b] terreni actus volumina fluctusque fugiebam: & licet illud me ministerium ex monasterio abstractum, a pristinæ quietis vita, mucrone suæ occupationis extinxerat; inter eos tamen per studiosæ lectionis alloquium, quotidianæ me aspiratio compunctionis animabat. (*Quibus hortatoribus, quidve rogitantibus.*) Tunc eisdem fratribus, etiam cogente te, placuit, sicut ipse meministi, ut librum beati Job exponere importuna me petitione compellerent; C & prout veritas vires infunderet, eis mysteria tantæ profunditatis aperirem. Qui hoc quoque mihi in onere suæ petitionis addiderunt, ut non solum verba historiæ per allegoriarum sensus excuterem, sed allegoriarum sensus protinus in exercitium moralitatis inclinarem; adhue aliquid gravius adjungentes, ut intellecta quæque testimoniis cingerem; & prolata testimonia, si implicita fortasse viderentur, interpositione superadditæ expositionis enodarem.

CAP. II.

(*Qua animi demissione, qua in Deum fiducia.*) Mox vero, ut in obscuro hoc opere, atque ante nos hactenus indiscusso, ad tanta me pertrahi ac talia cognovi, solo auditus pondere victus, fa- D teor, lassatusque succubui. Sed repente inter formidinem devotionemque deprehensus, cum in largitorem munerum oculos mentis attollerem, cunctatione postposita, illico certus attendi, quia impossibile esse non poterat, quod de fraternis mihi cordibus caritas imperabat. Fore quippe idoneum me ad ista desperavi: sed ipsa mei desperatione robustior, ad illum spem protinus erexi, per quem aperta est lingua mutorum, qui linguas infantium facit disertas (*Sap. 10. 21.*): qui [c] immensos brutosque asinæ ruditus, per sensatos humani colloquii distinxit modos. Quid igitur mirum, si intellectum stulto homini præbeat, qui veritatem suam, cum voluerit, E etiam per ora jumentorum narrat (*Num. 22. 28.*)? Hujus ergo robore considerationis accinctus, ariditatem meam ad indagandum fontem tantæ profunditatis excitavi. Et quamvis eorum, quibus exponere compellebar, longe me vita transcenderet; injuriosum tamen esse non eredidi, si fluenta usibus hominum plumbi fistula ministraret. (*Idem opus qua ratione retractatum, absolutum, ac divisum. Quos rimetur sensus.*) Unde mox eisdem coram positis fratribus, priora libri sub oculis dixi: & quia tempus paulo vacantius teperi, posteriora tra- A ctando dictavi. Cumque mihi spatia largiora suppeterent, multa augens, pauca subtrahens, atque ita ut inventa sunt, nonnulla derelinquens, ea quæ me loquente excepta sub oculis fuerant, per libros emendando composui: quia & cum postrema dictarem, quo stylo prima dixeram, sollicite attendi. Egi ergo, ut & ea quæ locutus sum, studiosa emendatione transcurrens, quasi ad similitudinem dictatus erigerem; & ea quæ dictaveram, non longe a colloquentis sermone discreparent: quatenus dum hoc tenditur, illud attrahitur, edita modo dissimili res non dissimilis formaretur; quamvis tertiam hujus operis partem ut colloquendo pro- B tuli, pene ita dereliqui: quia cum me fratres ad alia pertrahunt, hanc subtilius emendari noluerunt. Quibus nimirum multa jubentibus, dum parere modo per expositionis [d] ministerium, modo per contemplationis ascensum, modo per moralitatis instrumentum volui opus hoc per triginta & quinque volumina extensum, in sex codicibus explevi. Unde & in eo sæpe quasi postponere ordinem expositionis invenior, & paulo diutius contemplationis [e] latitudini ac moralitatis insudo. Sed tamen quisquis de Deo loquitur, curet necesse est, ut quidquid audientium mores instruit, rimetur: & hunc rectum loquendi ordinem deputet, si cum opportunitas ædificationis exigit, ab eo se, quod C loqui cœperat, utiliter derivet. Sacri enim tractator eloquii, morem fluminis debet imitari. Fluvius quippe dum per alveum defluit, si valles concavas ex latere contingit, in eas protinus sui impetus cursum divertit: cumque illas sufficienter impleverit, repente sese in alveum refundit. Sic nimirum, sic divini verbi esse tractator debet, ut cum de qualibet re disserit, si fortasse juxta positam occasionem congruæ ædificationis invenerit, quasi ad vicinam vallem linguæ undas intorqueat: & cum subjunctæ [f] instructionis campum sufficienter infuderit, ad sermonis propositi alveum recurrat.

CAP. III.

Sciendum vero est, quod quædam historica D expositione transcurrimus; & per allegoriam quædam typica investigatione perscrutamur; quædam per sola allegoricæ mortalitatis instrumenta discutimus; nonnulla autem per cuncta simul sollicitius exquirentes, tripliciter indagamus. (*Quo ordine singulos explicet.*) Nam primum quidem fundamenta historiæ ponimus: deinde per significationem typicam in arcem fidei fabricam mentis erigimus: ad extremum quoque per moralitatis gratiam, quasi superducto ædificium colore vestimus. Vel certe quid veritatis dicta, nisi reficiendæ mentis alimenta credenda sunt? Quæ modis alternantibus multipliciter disserendo, ferculum ori offerimus: ut invitati lectoris quasi convivæ nostri fastidium repellamus, qui dum sibi E multa oblata considerat, quod elegantius decernit, assumat. (*Allegorice interdum necessario inhærendum.*) Aliquando vero exponere aperta historiæ verba negligimus; ne tardius ad obscura veniamus: aliquando autem intelligi juxta litteram nequeunt; quia superficietenus accepta, nequaquam instructionem legentibus, sed errorem gignunt. Ecce etenim dicitur: *Sub quo curvantur qui portant orbem* (*Job. 9. 13.*). Et de tanto viro quis nesciat, quod nequaquam vanas poetarum fabulas sequitur, ut mun-

a Hic plerique mss. varias exhibent lect. Duo Rem. secundus Remig. & Lyr. *iterum fugiendo deseratur*. *iterum fugiendo deflectatur*. Ita Corb. & Colb.

b A Coccio hic præfixa particula *post*, deinceps obtinuit, renitentibus mss. & vet. edit.

c 1. Remig. *Insensatosque brutosque*. In Corb. *victus*, in altero Regio *rugitus*. Hic *immensus*, id est, sine mensura, opponitur *distinctis modis*.

d Ebroic. *Mysterium*.

e Secundus Rem. Floriac. secundus Remig. Reg. Mich. S. Albin. *Altitudini*. Convenitque *contemplationis ascensui*. Hic tamen, ubi diffundendi sermonis ratio subnectitur, & in moralitatibus excurrendi, probanda magis videtur vox *latitudini*, quæ in potioribus mss. habetur.

f Ebroic. Lyr. Bigot. *ædificationis*.

mundi molem subvehi giganteo sudore suspicetur? A
Job. 7. 15. Qui rursum pressus percussionibus dicit: *Elegit*
suspendium anima mea, & mortem ossa mea. Et quis
rectum sapiens credat virum tanti præconii, quem
a videlicet constat [a] ab interno judice præmia pro
patientiæ virtute recipere, decrevisse inter verbe-
ra suspendio vitam finire? Aliquando etiam, ne
fortasse intelligi juxta litteram debeant, ipsa se ver-
Job. 3. 2. ba litteræ impugnant. Ait namque: *Pereat dies in*
qua natus sum, & nox in qua dictum est: Conce-
Vers. 5. *ptus est homo.* Et paulo post subjicit: *Occupet eam*
caligo, & involvatur amaritudine. Atque in ejus-
Vers. 7. dem noctis maledictione subjungit: *Sit nox illa so-*
litaria. Qui nimirum nativitatis dies, ipso impulsu
VET. ET REC. IV. temporis evolutus, stare non poterat. Quo igitur B
pacto hunc involvi caligine optabat? Elapsus quip-
pe, jam non erat: & tamen si in rerum natura sub-
sisteret, sentire amaritudinem nequaquam posset.
Constat ergo, quod nullo modo de die insensibili
dicitur: qui sensu percuti amaritudinis optatur. Et
si conceptionis nox reliquis noctibus conjuncta di-
b scesserat, quo pacto hanc fieri solitariam [b] exoptat?
Quæ ut a lapsu temporis figi non potuit, ita etiam
nec a reliquarum noctium conjunctione separari.
Job. 7. 19. Qui rursum dicit: *Usquequo non parcis mihi, nec di-*
mittis me, ut glutiam salivam meam? Et tamen
Job. 6. 7. paulo superius dixerat: *Quæ prius tangere nolebat*
anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. Quis C
autem nesciat, salivam facilius posse glutiri, quam
cibum? Qui itaque se sumere cibum denuntiat, in-
credibile est valde quo ordine glutire posse salivam
negat. Atque iterum dicit: *Peccavi, quid faciam*
Job. 7. 20. *tibi o custos hominum?* vel certe: *Consumere me vis*
Job. 13. 26. *peccatis adolescentiæ meæ?* Et tamen alia responsio-
ne subjungit: *Neque enim reprehendit me cor meum*
Job. 27. 7. *in omni vita mea.* Quo igitur pacto a corde suo
minime in omni vita reprehenditur, qui peccasse
se publica voce testatur? Neque enim simul un-
quam conveniunt culpa operis, & irreprehensibi-
litas cordis. Sed nimirum verba litteræ, dum col-
lata sibi convenire nequeunt, aliud in se aliquid
quod quæratur ostendunt, ac si quibusdam voci-
bus dicant: Dum nostra nos conspicitis superficie D
destrui, hoc in nobis quærite, quod ordinatum si-
bique congruens apud nos valeat intus inveniri.

CAP. IV. Aliquando autem qui verba accipere historiæ
juxta litteram negligit, oblatum sibi veritatis lu-
Aliquando litterali. men abscondit: cumque laboriose invenire in eis
aliud intrinsecus appetit, hoc quod foris sine dif-
ficultate assequi poterat, amittit. Sanctus namque
vir dicit: *Si negavi quod volebant, pauperibus, &*
Job. 31. 16. &c. *oculos viduæ expectare feci; si comedi bucellam meam*
solus, & non comedit pupillus ex ea; si despexi præ-
tereuntem, eo quod non habuerit indumentum, &
absque operimento pauperem; si non benedixerunt
mihi latera ejus, & de velleribus ovium mearum
calefactus est. Quæ videlicet si ad allegoriæ sensum
violenter inflectimus, cuncta ejus misericordiæ fa- E
cta vacuamus. Divinus etenim sermo sicut myste-
riis prudentes exercet, sic plerunque superficie
simplices refovet. Habet in publico unde parvulos
nutriat: servat in secreto unde mentes sublimium
in admiratione suspendat. Quasi quidam quippe est
fluvius, ut ita dixerim, planus & altus, in quo & a-
gnus ambulet, & elephas natet. Ut ergo uniuscu-
jusque loci opportunitas postulat, ita [c] se per studi- c
um expositionis ordo immutat: quatenus tanto ve-
rius sensum divinæ locutionis inveniat, quanto ut
res quæque exegerit, per causarum species alternat.

Quam videlicet expositionem recensendam tuæ CAP. V.
beatitudini, non quia velut dignam debui, sed
quia te petente memini promisisse, transmisi. In
qua quidquid tua sanctitas tepidum incultumque
repererit, tanto mihi celerrime indulgeat, quanto
hoc me ægrum dicere non ignorat. Nam dum mo-
lestia corpus atteritur, [d] affecta mente etiam dicen- d
di studia languescunt. Multa quippe annorum jam Gregorius ægritudine laborans opus sequens perfecit.
curricula devolvuntur, quod crebris viscerum do-
loribus crucior, horis momentisque omnibus fra-
cta stomachi virtute lassesco, lentis quidem, sed
tamen continuis febribus anhelo. Interque hæc
dum sollicitus penso, quia scriptura teste, *Omnis* *Hebr. 12. 6.*
filius, qui a Deo recipitur, flagellatur: quo malis
præsentibus durius deprimor, eo [e] de æterna cer- e
tius præsumtione respiro. Et fortasse hoc divinæ
providentiæ consilium fuit, ut percussum Job per-
cussus exponerem, & flagellati mentem melius per
flagella sentirem. Sed tamen recte considerantibus VET. & REC. V.
liquet, quia adversitate non modica, laboris mei
studiis in hoc molestia corporalis obsistit, quod car-
nis virtus cum locutionis ministerium exhibere vix
sufficit, mens digne non potest intimare quod sen-
tit. Quid namque est officium corporis, nisi orga-
num cordis? Et quamlibet peritus sit cantandi arti-
fex, explere artem non valet, nisi ad hanc sibi &
ministeria exteriora concordent: quia nimirum
canticum, quod docta manus imperat, quassata
organa proprie non resultant: nec artem flatus ex-
primit, si scissa rimis fistula stridet. Quanto itaque
gravius expositionis meæ qualitas premitur, in qua
dicendi gratiam sic fractura organi dissipat, ut hanc
peritiæ ars nulla componat? Quæso autem, ut hu-
jus operis dicta percurrens, in his verborum folia
non requiras: quia per sacra eloquia ab eorum tra-
ctatoribus infructuosæ loquacitatis levitas studiose
compescitur, dum in templo Dei nemus plantari *Deut. 16. 21.*
prohibetur. Et cuncti proculdubio scimus, quia
quoties in foliis male lætæ segetis culmi proficiunt,
minori plenitudine spicarum grana turgescunt.
Unde & ipsam loquendi artem, quam magisteria Artem loquendi neglexit.
disciplinæ exterioris insinuant, servare despexi.
Nam sicut hujus quoque epistolæ tenor enuntiat,
[f] non metacismi collisionem fugio, non barbaris- f
mi confusionem devito, situs motusque & præpo- *Dist. 38. c. indignum.*
sitionum casus servare contemno: quia indignum
vehementer existimo, ut verba cælestis oraculi re-
stringam sub regulis Donati. Neque enim hæc ab
ullis interpretibus, in Scripturæ sacræ auctoritate
servata sunt. Ex qua nimirum quia nostra exposi-
tio oritur, dignum profecto est, ut quasi edita so-
boles speciem suæ matris imitetur. Novam vero Quibus utatur scripturæ versionibus.
translationem dissero: sed cum probationis causa
exigit, nunc novam, nunc veterem per testimonia
assumo: ut quia Sedes Apostolica, cui Deo aucto-
re præsideo, utraque utitur, mei quoque labor
studii ex utraque fulciatur.

a Editi *ab æterno*.
b Norm. S. Alb. Floriac. Colbert. *exorat*.
c S. Alb. *ita semper studium*.
d Editi *afflicta*. Elegantius mss. Reg. Corb. S. Alb. 1. Vindoc. *effecta* 2. Vindoc. habet utramque lect.

e Sic mss. nisi quod in Reg. & Colbert. legitur: *de æterna certus consolatione*. Editi, *de æternis*.
f Legendum non *iotacismi*, monet Illustr. Huetius *Lib. de opt. gen. interp. cap. 42.* cujus conjecturæ nulli mss. favent. Metacismus a μετάθεσις derivari potest, & Latine dici *transpositio*.

SANCTI GREGORII PAPÆ IN EXPOSITIONEM BEATI JOB [a]MORALIA.

a Inchoata circa ann. 581. Absoluta an. 590.

PARS PRIMA LIBROS QUINQUE COMPLECTENS.

b

[b]*PRÆFATIO.*

In qua quæ toto Opere edisserenda sunt paucis perstringit.

CAP. I. Quis scriptor libri Job.

1. NTER multos sæpe quæritur, quis libri beati Job scriptor habeatur. Et alii quidem Moysen, alii unum quemlibet ex Prophetis scriptorem hujus operis fuisse suspicantur. Quia enim in libro Geneseos Jobab de stirpe Esau descendisse, & Bale filio Beor in regnum successisse describitur: hunc beatum Job longe ante Moysi tempora extitisse crediderunt, morem profecto sacri eloquii nescientes; quia in superioribus suis partibus solet breviter longe post secutura perstringere, cum studet ad alia subtilius [c] enumeranda properare. Unde & illic Jobab, priusquam reges in Israel existerent, fuisse memoratur. Nequaquam ergo extitisse ante Legem cognoscitur, qui Israeliticorum Judicum tempore fuisse signatur. Quod dum quidam minus caute considerant, Moysen gestorum illius quasi longe antepositi scriptorem putant: ut videlicet is, qui potuit ad eruditionem nostram Legis præcepta edere, ipse credatur etiam ex gentilis viri historia, virtutis ad nos exempla mandasse. Nonnulli vero, ut dictum est, scriptorem hujus operis unum quemlibet ex Prophetis arbitrantur: asserentes, quod nullus tam mystica Dei verba cognoscere potuit, nisi cujus mentem prophetiæ spiritus ad superna sublevavit.

Genes. 36.36.

c

Auctor spiritus Sanctus.

2. Sed quis hæc scripserit, valde supervacue quæritur: cum tamen auctor libri Spiritus-sanctus fideliter credatur. Ipse igitur hæc scripsit, qui scribenda dictavit. Ipse scripsit, qui & in illius opere inspirator extitit, & per scribentis vocem imitanda ad nos ejus facta transmisit. Si magni cujusdam viri susceptis epistolis legeremus verba, sed quo calamo fuissent scripta, quæreremus; ridiculum profecto esset, epistolarum auctorem scire sensumque cognoscere, sed quali calamo earum verba impressa fuerint, indagare. Cum ergo rem cognoscimus, ejusque rei Spiritum Sanctum auctorem tenemus, quia scriptorem quærimus, quid aliud agimus, nisi legentes litteras, de calamo [d] percontamur?

d

VET. II. Quo inspirante Job sua certamina descripsit.

3. Arbitrari tamen verius possumus, quod idem beatus Job, qui certamina spiritalis pugnæ sustinuit, etiam consummatæ suæ victoriæ gesta narravit. Nec movere debet quod in eodem libro dici-

A tur, *Dixit Job*: vel, *hæc atque illa pertulit Job*. Moris enim Scripturæ sacræ est, ut ipsi qui scribunt, sic de se in illa quasi de aliis loquantur. Hinc est enim quod Moyses ait: *Erat Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra*. Hinc Johannes dicit: *Discipulus ille, quem diligebat Jesus*. Hinc Lucas ait: *Quod ambularent duo ex discipulis in via, Cleophas & alius*; quem profecto alium, dum tam studiose tacuit, ut quidam dicunt, seipsum fuisse monstravit. Scriptores igitur sacri eloquii, quia impulsu sancti Spiritus agitantur, sic de se in illo testimonium tanquam de aliis proferunt. Ergo sanctus Spiritus per Moysen locutus est de Moyse: sanctus Spiritus per Johannem locutus est de Johanne. Paulus quoque quia non ex

Num. 12.5.

Johan. 19.26.

Luc. 24.13.

B se ipso loqueretur, insinuat dicens: *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* Hinc est quod Angelus, qui Moysi apparuisse describitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur: Angelus videlicet, propter hoc, quod exterius loquendo serviebat; Dominus autem dicitur, quia interius præsidens loquendi efficaciam ministrabat. Cum ergo loquens ab interiori regitur, & per obsequium Angelus, & per inspirationem Dominus nominatur. Hinc David ait: *Attendite popule meus legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei*. Non enim lex David, aut populus David, sed personam ejus, ex quo loquebatur, assumens,

2. Cor. 13.3.

Psal. 77.1.

C ipsius auctoritate loquitur, cujus inspiratione replebatur. Hoc quotidie fieri in Ecclesia cernimus, si vigilanter intuemur. Nam stans in medio populi lector clamat: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob*. Et quod ipse Deus sit, vere profecto non dicit: nec tamen per hoc quod dicit, veritatis regulam deserit; quia cui ministerium lectione exhibet, ejus dominium voce prætendit. Itaque scriptores sacri eloquii, quia repleti sancto Spiritu super se trahuntur, quasi extra semetipsos fiunt: & sic de se sententias, quasi de aliis, proferunt. Unde & beatus Job sancto Spiritu afflatus, potuit sua gesta, quæ erant videlicet supernæ aspirationis dona,

Exod. 3.6.

D quasi non sua scribere: quia eo alterius erant quæ loquebatur, quo homo loquebatur quæ Dei sunt: & eo alter quæ erant illius loquebatur, quo Spiritus-sanctus loquebatur quæ hominis sunt.

4. Sed

a In omnibus mss. quos consuluimus hic titulus occurrit: *Moralia B. Greg. per contemplationem sumta*. In Corb. omittitur *Beati*.

b In omnibus vet. mss. hic incipit prima pars & lib. 1. nulla facta præfationis mentione. Præfari tamen S. Doctorem liquet ex his verbis in fine legendis: *In longum præfationis verba protraximus*.

c Ed. *enuntianda* correximus ex consensu mss.

d Corb. Rem. Remig. & plerique *percunctamur*. In vulgatis *perscrutamur*.

CAP. II. VER. III. Præcepta homini data.

4. Sed jam debemus ista postponere, & ad considerenda sacræ historiæ gesta properare. Omnis homo eo ipso quo homo est, suum intelligere debet auctorem; cujus voluntati tanto magis serviat, quanto se quia de se ipso nihil sit pensat: ecce autem conditi Deum considerare negleximus. Adhibita sunt præcepta: præceptis quoque obtemperare noluimus. Adjunguntur exempla: ipsa quoque imitari exempla declinamus, quæ edi-
a
disse [a] nobis positos sub Lege, conspicimus. Quia enim Deus aperte quibusdam sub Lege positis locutus est: quasi alienos nos ab eisdem præceptis aspicimus, quibus hæc specialiter locutus non est. Unde ad confutandam impudentiam nostram, B gentilis homo ad exemplum deducitur; ut quia obedire homo Legi sub Lege positus despicit, ejus saltem comparatione evigilet, qui sine Lege legaliter vixit. Erranti igitur homini data est Lex: erranti vero etiam sub Lege adducitur testimonium eorum, qui extra Legem sunt: ut quia conditionis nostræ ordinem servare noluimus, præcepta admoneremur; & quia præceptis obedire contemsimus, exemplis confunderemur: nec, ut dictum est, eorum exemplis, quos Lex astringeret, sed quos Lex a peccato nulla cohiberet.

Præcepta contemnenti addita exempla Job hominis gentilis.

5. Circumscripsit nos divina providentia, circumvenit excusationem nostram: undique conclusus est aditus tergiversationis humanæ. Homo C gentilis, homo sine Lege, ad medium adducitur: ut eorum, qui sub Lege sunt, pravitas confundatur. Quod bene per Prophetam ac breviter dicen-
Isai. 23. 4.
do ostenditur: *Erubesce Sidon, ait mare*. In Sidone quippe figuratur stabilitas in Lege positorum: in mari autem, vita gentilium. Erubesce ergo Sidon, ait mare: quia ex vita Gentilium redarguitur vita sub Lege positorum; atque ex actione sæcularium confunditur actio religiosorum: dum illi etiam promittendo non servant, quæ in præceptis audiunt; & isti vivendo ea custodiunt, in quibus nequa-
VER. IV.
quam mandatis legalibus astringuntur. Qua vero auctoritate liber iste sit præditus, ipsa sacrarum D
Ezech. 14. 14
paginarum soliditas attestatur, dum per Ezechielem prophetam dicitur, quod tres solummodo viri liberentur, Noe scilicet, Daniel, & Job. Nec immerito inter Hebræorum vitas, in auctoritatis reverentiam vita justi gentilis adducitur: quia Redemtor noster, sicut ad redemptionem Judæorum & Gentilium venit, ita se Judæorum & Gentilium prophetari vocibus voluit; ut per utrumque populum diceretur, qui pro utroque populo quandoque pateretur.

Ejus virtus, quo magis fragraret, flagellis attrita.

6. Vir itaque iste summis viribus fultus, sibi notus erat & Deo: qui si non flagellaretur, a nobis nullatenus agnosceretur. Virtus quippe etiam per E quietem se exercuit: sed virtutis opinio commota per flagella fragravit. Et qui quietus in se ipso quod erat continuit, commotus ad notitiam omnium odorem suæ fortitudinis aspersit. Sicut enim unguenta latius redolere nesciunt nisi commota; & sicut aromata fragrantiam suam non nisi cum incenduntur, expandunt: ita sancti viri omne, quod virtutibus redolent, in tribulationibus innotescunt. Unde & recte in Evangelio dicitur: *Si*
Matth. 17. 19
habueritis fidem tanquam granum sinapis, dicetis huic monti: Transi hinc, & transibit. Granum quip- A pe sinapis nisi conteratur, nequaquam vis virtutis ejus agnoscitur. Nam non contritum lene est: si vero conteratur, inardescit, & quod in se acerrimum latebat, ostendit. Sic unusquisque vir sanctus, cum non pulsatur, despicabilis ac lenis aspicitur: si qua vero illum tritura persecutionis opprimat, mox omne, quod calidum sapit, ostentat; atque in fervorem virtutis vertitur, quidquid in illo ante despicabile infirmumque videbatur; quodque in se per tranquillitatis tempora libens operuerat, exagitatus tribulationibus coactus innotescit. b
Unde bene per Prophetam dicitur: [b] *In die manda-* Psal. 41. 9.
vit Dominus misericordiam suam, & in nocte declaravit. Misericordia enim Domini in die mandatur, quia in tranquillo tempore cognoscendo percipitur: in nocte vero declaratur, quia donum, quod in tranquillitate sumitur, in tribulationibus manifestatur.

7. Sed subtilius perscrutandum est, cur tot flagella pertulit, qui tantam virtutum custodiam sine reprehensione servavit. Humilitatem quippe habuit, quia & ipse testatur: *Si contemsi judicium subire cum servo meo, & ancilla mea*, [c] *cum disceptarent adversum me*. Hospitalitatem exhibuit, sicut ipse perhibet, dicens: *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit*. Disciplinæ vigorem tenuit, sicut ipse indicat dicens: *Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo*. Mansuetudinem in vigore custodivit, sicut ipse fatetur, dicens: *Cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mærentium consolator*. Eleemosynarum largitatem amplexus est, sicut ipse insinuat dicens: *Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea*. Cum igitur omnia virtutum mandata perficeret, unum ei deerat, ut etiam flagellatus agere gratias sciret. Notum erat, quia servire Deo inter dona noverat: sed dignum fuerat, ut districtio severitatis inquireret, utrum devotus Deo & inter flagella permaneret. Pœna quippe interrogat, si quietus quis veraciter amat. Quem hostis quidem ut deficeret petiit, sed ut proficeret accepit. Fieri Dominus benigne permisit, quod diabolus inique postulavit. Nam cum idcirco illum expetisset hostis ut consumeret, tentando egit ut ejus merita augeret. Scriptum quippe est: *In omnibus his non peccavit Job labiis suis*. Et quidem quædam verba responsionum illius imperitis lectoribus aspera resonant: quia sanctorum dicta pie intelligere, sicut dicuntur, ignorant; & quia animum dolentis & justi in semetipsis assumere nesciunt, ideo doloris verba bene interpretari non possunt. Mentem quippe patientis bene pensare novit condescensio passionis.

CAP. III. VER. V. Virtutes Job recensentur. Job. 31. 13. c Job. 31. 32. Job. 29. 9. Ibid. 25. Job. 31. 17. Job. 1. 22.

8. Credunt ergo beatum Job in suis sermonibus deliquisse, minus caute intuentes, quia si beati Job responsa redarguunt, falsam etiam de eo Domini sententiam fuisse testantur. Diabolo namque a Domino dicitur: *Considerasti servum meum Job, quod* Vers. 8.
non sit ei similis super terram: vir simplex & rectus ac timens Deum, & recedens a malo? Cui a diabolo mox respondetur: *Numquid gratis Job colit Deum?* Vers. 10.
Nonne tu vallasti eum cunctamque [d] *familiam ejus?* d
Sed mitte manum tuam, & tange eum, si non in faciem benedixerit tibi. Hostis itaque in beato Job vires suas exercuit, sed tamen certamen contra

Ab imperitorum criminationibus Dei judicio absolvitur.

a Gilot. Vatic. Gussanv. *nobis positis sub lege*. Emendavimus ex mss. hac ratione fulti; nimirum loqui S. Gregorium de Christianis qui sub evangelio positi, declinant exempla sanctorum sub lege positorum. Antiqua tamen est lectio hæc, quippe in ms. Utic. seu S. Ebrulphi legitur *positis & positos*.

b Ita mss. Rem. Remig. Corb. Bajoc. &c. Edit. vero Gilot. Vatic. Guss. *In die mandabit … declarabit*.

c Ebroic. mss. *Cum decertarent*. Vox Hebr. significat *litigare*.

d Editi cum vulgata, *Cunctamque substantiam*. mss. vero *familiam*.

Deum assumsit. Inter Deum itaque & diabolum beatus Job in medio materia certaminis fuit. Quisquis ergo sanctum virum inter flagella positum, dictis suis peccasse asserit, quid aliud, quam Deum, qui pro illo proposuerat, perdidisse reprehendit? Ipse quippe in se tentati causam suscipere voluit, qui eum & ante flagella prætulit, & præferens tentari per flagella permisit. Si ergo excessisse Job dicitur, laudator illius succubuisse perhibetur: quamvis eum nullatenus deliquisse etiam dona testantur. Quis enim nesciat, quod culpis non præmia, sed pœnæ debeantur? Qui ergo duplicia recipere quæ amiserat meruit, ex remuneratione edocuit, quia nequaquam vitium, sed virtus fuit omne quod dixit. Assertioni quoque huic adhuc adjungitur, quod ipse pro amicis delinquentibus intercedit. In gravibus namque peccatis quis positus, dum suis premitur, aliena non diluit. Mundus ergo ostenditur esse de se, qui emundationem potuit obtinere pro aliis. Si vero hoc quibusdam displicet, quod bona sua ipse narravit: sciendum est, quia inter tot rerum damna, inter tot corporis vulnera, inter tot pignorum funera, amicis ad consolationem venientibus, & ad increpationem prorumpentibus, de vita sua desperare cogebatur: & quem tot detrimenta afflixerant, contumeliosa insuper increpantium verba feriebant. [a] Hi namque, qui ad consolandum venerant, dum quasi ejus injustitiæ exprobrabant, desperare eum de semetipso funditus compellebant. Quod ergo bona sua ad mentem revocat, non se per jactantiam elevat; sed quasi collapsum inter verba & vulnera ad spem animum reformat. Gravi enim [b] desperationis telo mens percutitur, [c] cum supernæ iræ tribulationibus premitur, & foris linguarum opprobriis urgetur. Beatus igitur Job tot dolorum jaculatione confossus, dum labefactari per opprobria timuit, ad statum se fiduciæ ex anteacta vita confirmando revocavit. Nequaquam ergo [d] in arrogantiæ vitium cecidit, quia contra internum desperationis impulsum, per exteriora præconiorum suorum verba pugnavit; ut dum bona quæ fecerat diceret, nequaquam de bono [e] quod quæsierat desperaret.

Ver. VI.

Causa 3. q. 7. can gravibus.

Cap. IV. Ver. VII. Omnia satanæ machinamenta contra Job erecta.

9. Sed jam nunc ipsum ordinem tentationis ejus exequamur. Inimicus sæviens, & sancti viri validissimum pectus debellare contendens, cunctas contra eum tentationum machinas erexit; abstulit substantiam, interfecit filios, percussit corpus, instigavit uxorem, amicos ad consolationem adduxit; sed in asperitatem increpationis excitavit: alium quoque amicum durius increpantem, in extrema & acriori invectione servavit, ut saltem crebrius feriendo cor attingeret, quod novo vulnere semper iteraret. Quia enim in sæculo potentem vidit, damnis substantiæ eum moveri credidit, quem non concussum ex filiorum morte pulsavit. Videns autem, quia ad augmentum divinæ laudis etiam ex vulnere crevit orbitatis, petiit feriendam salutem corporis. Intuens etiam quia per dolorem corporis pervenire nequiverit ad passionem mentis, instigavit uxorem. Civitatem quippe, quam expugnare appetiit, nimis munitam vidit: & idcirco exterius tot plagas inferens, quasi foras exercitum admovit; animum vero uxoris in verbis malæ persuasionis accendens, quasi intus civium corda corrupit. Ex bellis enim exterioribus discimus, quid de interioribus sentiamus. Inimicus namque sæviens, & urbem circumfusis exercitibus vallans, si ejus munimina invicta conspexerit, ad alia se pugnandi argumenta convertit, ut intus etiam quorumdam civium corda corrumpat; quatenus eum extrinsecus impugnatores admoverit, internos quoque habeat adjutores, atque increscente belli foras certamine, de quorum intus fide confiditur, eorum perfidia urbs destituta capiatur.

Foris bellum, virulenta intus consilia adhibuit.

10. Itaque exterius quasi ariete constituto, murum civitatis istius tot ictibus perculit, quot vicibus adversa nuntiavit. Intus autem quasi civium corda corrupit, dum fortia urbis hujus munimina persuasione destruere conjugis studuit. Foras itaque admovit impetum belli, intus venena consilii: ut tanto citius urbem caperet, quanto eam exterius interiusque turbaret. Quia autem nonnunquam plus conturbant verba, quam vulnera; amicorum, ut dictum est, se linguis armavit. Qui quidem quia seniores erant, de eorum verbis minus fortasse [f] doleri poterat. Heliu junior subrogatur, ut sanctum pectus tanto acriori vulnere percuteret, quanto contra illud ictus brachii [g] vilioris excitaret. Ecce ad feriendum invictissimum robur inimicus sæviens, quot tentationum jacula invenit; ecce quot obsidionum machinamenta circumposuit; ecce quot percussionum tela transmisit: sed in his omnibus mansit mens imperterrita, stetit civitas inconcussa.

Ver. VIII.

Cap. V. Patientia Job in adversis.

Reg. V.

11. Student hostes, cum contra faciem veniunt, alios ex occulto transmittere, qui eo licentius pugnantis latus feriant, quo is qui pugnat, intentius venientes hostes contra faciem aspectat. Igitur Job, in hujus certaminis bello deprehensus, suscepit damna, quasi hostes contra faciem; sustinuit verba consolantium, quasi hostes ex latere: sed in his omnibus circumacto gravitatis suæ clypeo, ubique munitus astitit, undique venientibus gladiis vigilanter obviavit: amissam substantiam tacite despicit, carnem in filiis mortuam æquanimiter dolet, carnem in se percussam patienter tolerat, carnem in conjuge male suadentem sapienter docet. Super hæc amici in asperam correptionem prosiliunt: & pro sedando dolore venientes, vim doloris adjungunt. Omnia ergo machinamenta tentationum sancto viro vertuntur in augmenta virtutum. Per vulnera quippe probatur ejus patientia: per verba vero exercetur ejus sapientia. Ubique fortiter occurrit, quia & flagella robore, & verba ratione superavit. Amici vero ejus, qui ad consolationem quidem veniunt, sed usque ad verba increpationis excedunt, ignorantia magis credendi sunt, quam malitia deliquisse. Neque enim tantum virum amicos iniquos habuisse credendum est: sed dum discernere causam flagellorum nequeunt, in culpam dilabuntur.

Ver. IX. Varia percussionum genera.

12. Percussionum quippe diversa sunt genera. Alia namque est percussio, qua peccator percutitur, ut sine retractatione puniatur: alia, qua peccator percutitur, ut corrigatur: alia, qua nonnunquam quisque percutitur, non ut præterita corrigat, sed ne ventura committat: alia, qua ple-

a Additur in mss. Carnut. *amicorum qui ad eum veniebant*, quod forte irrepsit ex margine.

b In vulgatis *desper. stimulo* pro *telo* quod habent mss. pene omnes.

c Colbert. *cum superna tribulat. prem.* 2. Vindoc. *cum pro bonis malorum retributionibus premitur*.

d Sic mss. Editi vero *in jactantia*.

e Ita Barthol. cum mss. In Vatic. & Guss. *quod præscierat*. Val. Ed. Paris. & Basil. cum Gilot. habent utramque lect.

f Al. *Dolere*, ut habent Gilot. Vatic. Gussanv.

g Ita mss. Anglic. Norm. & pene omnes. Editio Basil. 1514. & aliæ seq. excepta Gussanv. *brachii validioris*. Remig. alter habet, *brachii junioris*. Fortasse propter Heliu juniorem, de quo paulo antea.

plerumque percutitur, per quam nec præterita culpa corrigitur, nec futura prohibetur; sed ut, dum inopinata salus percussionem sequitur, salvantis virtus cognita ardentius ametur; cumque innoxius flagello atteritur, ei per patientiam meritorum summa cumuletur. Aliquando enim peccator percutitur, ut absque retractatione puniatur,
Jer. 30. 14. sicut perituræ Judææ dicitur: *Plaga inimici per-*
Ibid. 15. *cussi te, castigatione crudeli*. Et rursum. *Quid clamas ad me, super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus*. Aliquando peccator percutitur, ut cor-
Johan. 5. 14. rigatur, sicut cuidam in Evangelio dicitur: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne tibi deterius aliquid contingat*. Verba enim salvantis indicant, quia peccata præcedentia habiti vim doloris exigebant. Aliquando quisque non pro præterita culpa diluenda, sed pro futura vitanda percutitur: quod aperte Paulus Apostolus de semetipso testatur, dicens: *Ne magnitudo revelationum extollat me, da-*
2. Cor. 12. 7. *tus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet*. Qui enim non ait, quia extulit, sed ne extollat, aperte indicat, quod percussione illa, ne eveniat, compescitur, non autem quæ evenit culpa purgatur. Nonnumquam vero quisque nec pro præterita, nec pro futura iniquitate percutitur; sed ut sola divinæ virtutis potentia, ex amputata percussione monstretur. Unde cum Domino
a in Evangelio de cæco nato diceretur: [a] *Hic peccavit,*
Johan. 9. 2. *aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?* respondit
Ibid. 3. Dominus dicens: *Neque hic peccavit, neque paren-*
b *tes ejus; sed ut manifestentur opera* [b] *Dei*. In qua manifestatione quid agitur, nisi ut ex flagello meritorum virtus augeatur; & cum nulla præterita iniquitas tergitur, magna de patientia fortitudo generetur. Unde idem beatus Job præfertur prius voce judicis, & post manui committitur tentatoris: quem post flagellum Deus dum remunerans familiarius alloquitur, aperte quantum de verbere creverit indicatur. Amici ergo beati Job, dum percussionum genera distinguere nesciunt, percussum pro culpa crediderunt: & dum Deum justum in percussione sua conantur asserere, beatum Job compulsi sunt de injustitia reprobare; nescientes videlicet quod idcirco flagellatus fuerat, ut pro flagello ejus, divinæ gloriæ laus cresceret, non autem ut per flagella, peccata quæ nequaquam commiserat, emendaret. Unde & ad veniam citius redeunt, quia ignorantia potius, quam malitia peccaverunt. Quorum superbiam divina justitia eo vehementer humiliat, quo nequaquam illos ad suam gratiam, nisi per eum, quem despexerant, reformat. Valde quippe elata mens retunditur, si ipsi, super quem se extulit, supponatur.

CAP. VI. VER. X. Sancti omnes quasi stellæ, noctem vitæ præsentis illuminant.

13. Sed libet inter hæc mira divinæ dispensationis opera cernere, quomodo ad illuminandam noctem vitæ præsentis astra quæque suis vicibus in cæli faciem veniant, quousque in finem noctis Redemtor humani generis, quasi verus lucifer, surgat. Nocturnum namque spatium, dum decedentium succedentiumque stellarum cursibus illustratur, magno cæli decore peragitur. Ut ergo noctis nostræ tenebras suo tempore editus, vicissimque permutatus stellarum radius tangeret, ad ostendendam innocentiam, venit Abel; ad docendam actionis munditiam, venit Enoch; ad insinuandam longanimitatem spei & operis, venit Noe; ad manifestandam obedientiam, venit Abraham; ad demonstrandam conjugalis vitæ castimoniam, venit Isaac; ad insinuandam laboris tolerantiam, venit Jacob: [c] ad rependendam pro malo bonæ c
retributionis gratiam, venit Joseph; ad ostendendam mansuetudinem, venit Moyses; ad informandam contra adversa fiduciam, venit Josue; ad ostendendam inter flagella patientiam, venit Job. Ecce quam fulgentes stellas in cælo cernimus: ut inoffenso pede operis, iter nostræ noctis ambulemus. Nam cognitioni hominum divina dispensatio quot justos exhibuit, quasi tot astra super peccantium tenebras cælum misit, [d] quousque d
verus lucifer surgeret, qui æternum nobis mane nuntians, stellis ceteris clarius ex divinitate radiaret.

14. Quem electi omnes dum bene vivendo præcunt, & rebus & vocibus prophetando promiserunt. Nullus etenim justus fuit, qui non ejus per figuram nuntius exstiterit. Dignum quippe erat ut in semetipsis bonum omnes ostenderent, de quo & omnes boni essent, & quod prodesse omnibus scirent. Unde & sine cessatione promitti debuit, quod & sine æstimatione dabatur percipi, & sine fine retineri: ut simul omnia sæcula [e] dicerent, quid in e
redemtione communi sæculorum finis exhiberet. Unde & necesse fuit, ut etiam beatus Job, qui tanta incarnationis ejus mysteria protulit, cum, quem voce diceret, ex conversatione signaret: & per ea, quæ pertulit, quæ passurus esset, ostenderet; tantoque verius passionis illius sacramenta prædiceret, quanto hæc non loquendo tantummodo, sed etiam patiendo prophetaret. Sed quia VER. XI.
Redemtor noster unam se personam cum sancta Ecclesia, [f] quam assumsit, exhibuit: de ipso enim f
dicitur, *Qui est caput omnium nostrum*; & de Ec- Ephes. 4. 15.
clesia ejus scriptum est: *Corpus Christi, quod est* Coloss. 1. 24.
Ecclesia: Quisquis cum in semetipso significat, modo hunc ex capite, modo ex corpore designat; ut non solum vocem capitis, sed etiam corporis teneat. Unde & Isaias Propheta ejusdem Domini verba exprimens, ait: *Quasi sponso posuit mihi* Isaiæ 61. 10.
mitram: & quasi sponsam ornavit me ornamento. Quia igitur ipse in capite sponsus, ipse est in corpore sponsa: necesse est, ut cum nonnunquam aliquid de capite dicitur, sensim ac subito etiam ad vocem corporis derivetur; & rursum cum de corpore aliquid dicitur, repente ad vocem capitis ascendatur. Beatus ergo Job venturi cum suo cor- VER. XII.
pore typum Redemtoris insinuat: uxor vero ejus, quæ cum ad maledicendum provocat, vitam carnalium designat; qui intra sanctam Ecclesiam incorrectis moribus positi, quo per fidem bonis juxta sunt, eo per vitam durius premunt; quia dum quasi fideles vitari non possunt, a fidelibus tanto deterius, quanto & interius tolerantur.

Cuncti Christum prænuntiaverunt, maxime Job.

15. Amici vero ejus, qui dum consulunt, invehuntur, hæreticorum figuram exprimunt, qui sub specie consulendi agunt negotium seducendi. Unde & ad beatum Job quasi pro Domino loquuntur, sed tamen a Domino non approbantur; quia videlicet omnes hæretici Deum, dum defendere nitun-

Amici Job hæreticos adumbrant.

[a] Sic vet. Edit. cum Corb. Rem. Remig. Colbert. German. ac plur. In Ebroic. *Hic quod peccavit aut parentes ejus?* Cocc. Edit. & seq. *Quis peccavit, hic aut parentes ejus?*
[b] In 2. Rem. duob. Remig. & Vindoc. 2. *Dei in illo*.
[c] Gussanv. *ad repetendam*. Emendatur ex al. edit. & mss.
[d] Exciderat in Gussanv. *verus*. Quam voce supplevimus ex mss. & al. vulgatis.
[e] Ed. cum ms. Colbert. aliisque nonnullis *sec. discerent*. Præferimus *dicerent* cum duob. Rem. Remig. uno Vindoc. Corb. Germ. maxime cum de Job mox legatur: *quem voce diceret, ex conversatione signaret*. Quo postremo loco apud Guss. mendose *ex conversione*.
[f] Corb. *quam sumsit*.

nituntur, offendunt. Unde eis aperte & ab eodem sancto viro dicitur: *Disputare cum Deo cupio: prius vos ostendens fabricatores mendacii, & cultores perversorum dogmatum.* Constat ergo eos hæreticorum typum errando gerere, quos sanctus vir redarguit cultui perversorum dogmatum deservire. Omnis vero hæreticus in eo, quod Deum defendere cernitur, veritati illius adversatur, Psalmista attestante, qui ait: *Ut destruas inimicum & defensorem.* Inimicus quippe & defensor est,[a] qui Deum quo prædicat, impugnat.

Job. 13. 3. & 4. — Reg. VII. — Psal. 8. 3.

CAP. VII.

Nominibus suis Job Christum, amici ejus hæreticos significant.

16. Nam quia beatus Job venturi Redemtoris speciem teneat, etiam nomine demonstrat. Job quippe interpretatur, dolens. Quo nimirum dolore, vel Mediatoris passio, vel sanctæ Ecclesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis vitæ fatigatione cruciatur. Amici quoque ejus ex vocabulo nominis meritum suæ indicant actionis. Nam Eliphas Latina lingua dicitur Domini contemtus. Et quid aliud hæretici faciunt, nisi quod, dum falsa de Deo sentiunt, cum superbiendo contemnunt? [b] Baldad interpretatur vetustas sola. Bene autem omnes hæretici in his, quæ de Deo loquuntur, dum non intentione recta, sed appetitione temporalis gloriæ videri prædicatores appetunt, vetustas sola nominantur. Ad loquendum quippe non zelo novi hominis, sed vitæ veteris pravitate concitantur. Sophar quoque Latino sermone dicitur dissipatio speculæ, [c] vel speculationem dissipans. Mentes namque fidelium ad contemplanda superna se erigunt: sed dum hæreticorum verba pervertere recta contemplantes appetunt, speculam dissipare conantur. In tribus itaque amicorum Job nominibus, tres hæreticarum mentium perditionis casus exprimuntur. Nisi enim Deum contemnerent, nequaquam de illo perversa sentirent: & nisi [d] vetustatis cor traherent, in novæ vitæ intelligentia non errarent: [e] & nisi speculationem bonorum destruerent, nequaquam eos superna judicia tam districto examine pro verborum suorum culpa reprobarent. Contemnendo igitur Deum, in vetustate se retinent: sed in vetustate retinendo, pravis suis sermonibus speculationi rectorum nocent.

Vet. XIII.

CAP. VIII.

In amicorum Job reconciliatione, hæreticorum conversio figuratur.

17. Quia vero nonnumquam hæretici divinæ gratiæ largitate perfusi ad unitatem sanctæ Ecclesiæ redeunt, bene hoc ipsa amicorum reconciliatione signatur. Pro quibus tamen beatus Job exorare præcipitur, quia hæreticorum sacrificia accepta Deo esse nequeunt, nisi pro eis universalis Ecclesiæ manibus offerantur: ut ejus meritis remedium salutis inveniant, quam verborum jaculis impugnando feriebant. Unde & septem pro eis sacrificia memorantur oblata: quia dum septiformis gratiæ Spiritum confitentes accipiunt, quasi septem oblationibus expiantur. Hinc est quod in Johannis Apocalypsi per septem Ecclesiarum numerum universalis Ecclesia designatur. Hinc per Salomonem de Sapientia dicitur: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem.* Ipso ergo sacrificiorum numero reconciliati hæretici, quid

Apoc. 1. 11. — Prov. 9. 1.

A prius fuerint, exprimunt, qui perfectioni septiformis gratiæ non nisi redeundo junguntur.

Illorum mactanda superbia, ut Ecclesiæ hoc sacrificio restituantur.

18. Bene autem tauros pro se & arietes obtulisse describuntur. In tauro quippe cervix superbiæ, in ariete autem ducatus gregum sequentium designatur. Quid est ergo pro eis tauros arietesque mactare, nisi eorum superbum ducatum interficere: ut de se humilia sentiant, & post se corda innocentium non seducant? Cervice enim tumenti ab Ecclesiæ unitate resilierant, & infirmos post se populos quasi sequentes greges trahebant. Veniant igitur ad beatum Job, idest, revertantur ad Ecclesiam, & septenario sacrificio tauros & arietes B mactandos offerant: [f] qui ut universali Ecclesiæ conjungantur, humilitate interveniente interficiant quidquid prius tumidum de superbo ducatu sapiebant.

CAP. IX.

Superbus, licet recte sentiens, increpandus.

19. Per Heliu autem, qui rectis quidem sensibus loquitur, sed ad stulta elationis verba derivatur, persona uniuscujusque arrogantis exprimitur. Multi namque intra sanctam Ecclesiam positi, recta, quæ sapiunt, recte proferre contemnunt. Unde & divinæ increpationis verbis arguitur, nec tamen pro illo sacrificium offertur: quia fidelis quidem est, sed tamen arrogans: per veritatem credulitatis intus est, sed per tumoris sui obstaculum C acceptabilis non est. Hinc ergo increpatio redarguit, sed sacrificium non reducit: quia in ea quidem fide est, in qua esse debuit, sed superna hunc justitia increpans pro superfluis repellit. Unde & bene Heliu Latino sermone dicitur, Deus meus iste, vel [g] Deus Dominus. Arrogantes enim viri intra sanctam Ecclesiam, quamvis Deum elate vivendo refugiunt, eum tamen veraciter credendo confitentur. Quid est enim, Deus meus iste, nomine dicere, nisi eum, cui credidit, aperta professione monstrare? vel quid est, Deum Dominum dicere, nisi hunc & Deum per divinitatem credere, & Dominum ex incarnatione perhibere?

Qua ratione non indiget sacrificio.

CAP. X. Vet. XIV.

Job duplicia recipiens quid præsignet.

D 20. Bene autem post damna rerum, post funera pignorum, post cruciatus vulnerum, post certamina pugnasque verborum, duplici remuneratione sublevatur: quia nimirum sancta Ecclesia, adhuc etiam in hac vita posita, pro laboribus quos sustinet, duplicia [h] munera recipit: cum susceptis plene Gentibus, in fine mundi Judæorum etiam ad se corda convertit. Hinc enim scriptum est: *Donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel salvus fieret.* Duplicia & postmodum recipiet: quia finito labore præsentis temporis, non solum ad animarum gaudium, sed etiam ad beatitudinem corporum ascendit. Unde bene per Prophetam dicitur: *In terra sua duplicia possidebunt.* Sancti quippe in terra viventium duplicia possi-E dent: quia nimirum beatitudine mentis simul & corporis gaudent. Unde Johannes in Apocalypsi, quia ante resurrectionem corporum clamantes sanctorum animas vidit, accepisse eas stolas singulas aspexit, dicens: *Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, ut requiescerent tempus*

Rom. 11. 25. — Isai. 61. 7. — Apoc. 6. 11.

[a] Coccius quem secuti sunt posteriores omnes edit. nullis mss. prælucentibus, *Qui Deum quem prædicat moribus impugnat*: Sane hic de corruptis moribus non agitur, sed de mala illorum fide qui *speciem* gerunt *consulendi*, & *agunt negotium seducendi*.

[b] Rem. Remig. Colb. *Baldac.* Colb. *Baldach.*

[c] Unus Rem. unus Remig. & Reg. *vel speculam.* 2. Vindoc. utramque lectionem exhibet.

[d] Ita Mss. Bellov. Compend. Colb. Ebroic. 1. Remig. 1. Rem. German. Proxime accedit Colbert. in quo mendose, *vetustatis contraherent*. In uno Reg. *Vetustatis vitium contraherent*; in alt. sicut in Ed. Barthol. *Vetustates contraherent*. Utic. utramque lect. prælert, *vetustatis cor traherent*: & *vetustatei contraherent*. In ed. Basil. 1514. & aliis seq. *nisi vet. prava verba elate loquendo contraherent*.

[e] Mss. pene omnes sic legendum docent. Vulgati antiquiores consentiunt. Gilot. vero & seq. habent. *Et nisi in se... destr.... superna justitia... reprobaret*.

[f] 1. Remig. *Quia ut... conjungantur, necesse est ut humilitate.*

[g] Apud Barthol. Remb. Coc. & in ed. Basil. 1514. hic additur *meus*.

[h] Omissam in ed. Vatic. & Gussanv. vocem *munera*, restituimus ex Mss. & antiquioribus vulgatis.

pus adhuc modicum, donec impleretur numerus con-
a *servorum & fratrum eorum.* [a] Ante resurrectionem
Sanctorum ante resurrect. una beatitudo: post, duplex.
quippe stolas singulas accepisse dicti sunt, quia sola adhuc mentis beatitudine perfruuntur. Binas ergo accepturi sunt, quando cum animarum perfecto gaudio, etiam corporum incorruptione vestientur.

Afflictio hic certa; quantum duratura sit, incertum.
21. Recte autem afflictio quidem beati Job dicitur, sed quantitas temporis in ejus afflictione reticetur: quia sanctæ Ecclesiæ in hac vita tribulatio cernitur, sed quanto hic tempore conterenda atque differenda sit, ignoratur. Unde & ore veri- A
Act. 1. 7.
tatis dicitur: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Per hoc ergo, quod beati Job passio dicitur, docemur quod experiendo novimus. Per hoc vero, quod quantitas temporis in passione reticetur, docemur quid nescire debeamus.

In longum præfationis verba protraximus, ut quasi totum breviter perstringendo loqueremur. Sed quia ad loquendi initium, diu loquendo, pervenimus, debemus prius historiæ radicem figere, ut valeamus mentem postmodum de allegoriarum fructu satiare.

a Locus notatu dignus ad probandam sanctorum beatitudinem, ante judicii extremi diem. Sic explicant hunc Apoc. locum Bern. & alii non pauci.

SANCTI GREGORII PAPÆ
MORALIUM
IN EXPOSITIONEM BEATI JOB,
LIBER PRIMUS.

Capitis primi Libri Job priores versus primum historico, deinde allegorico, postremo morali sensu explanat.

Job. 1. Vers. 1.
CAP. I.
Histor. sensus; Job inter malos bonus dicitur, quod summa laus est.

VIR *erat in terra Hus, nomine Job.* Idcirco sanctus vir ubi habitaverit dicitur, ut ejus meritum virtutis exprimatur. Hus namque quis nesciat quod sit terra Gentilium? Gentilitas autem eo obligata vitiis extitit, quo cognitionem sui conditoris ignoravit. Dicatur itaque ubi habitaverit, ut hoc ejus laudibus proficiat, quod bonus inter malos fuit. Neque enim valde laudabile est bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis. Sicut enim gravioris culpæ est, inter bonos bonum non esse: ita immensi est præconii, bonum etiam inter malos extitisse. Hinc est quod D
Job. 30. 29.
isdem beatus Job sibimet attestatur, dicens: *Frater fui draconum, & socius struthionum.* Hinc Petrus magnis Loth laudibus extulit, quod bonum inter re-
1. Pet. 2. 7. & 8.
probos invenit, dicens: *Et justum Loth oppressum a*
a
nefandorum [a] *injusta conversatione eripuit. Aspectu enim & auditu justus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam justi iniquis operibus cruciabant.* Qui nimirum cruciari non posset, nisi prava propinquorum opera & audiret, & cerneret. Et tamen aspectu & auditu justus dicitur: quia iniquorum vita, non
b
delectando justi aures atque oculos, sed feriendo [b]
Philip. 2. 15.
tangebat. Hinc Paulus discipulis dicit: *In medio nationis pravæ & perversæ, inter quos lucetis sicut lumi-* E
c
naria in mundo. Hinc [c] Angelo Pergami ecclesiæ di-
Apocal. 2. 13.
citur: *Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam.* Hinc sancta Ecclesia sponsi voce laudatur, cum ei in amoris Cantico dicitur: *Sicut lilium inter spinas, sic*
Cant. 2. 2.
amica mea inter filias. Bene ergo beatus Job, memorata terra gentili, inter iniquos vixisse describitur: ut, juxta sponsi præconium, inter spinas lilium C crevisse monstretur. Unde recte mox subditur:

Simplex, & rectus. Ibid.

2. Nonnulli namque ita sunt simplices, ut rectum quid sit, ignorent. Sed eo veræ simplicitatis innocentiam deserunt, quo ad virtutem rectitudinis non assurgunt: quia dum cauti esse per rectitudinem nesciunt, nequaquam innocentes persistere per simplicitatem possunt. Hinc est quod
CAP. II.
Job simplicitas & rectitudo. Utraque necessaria.
Paulus discipulos admonet dicens: *Volo vos sapientes esse in bono, simplices autem in malo.* Hinc rursum dicit: *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote.* Hinc per semetipsam Veritas discipulis præcipit, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Utraque enim necessario in admonitione conjunxit: ut & simplicitatem columbæ astutia serpentis instrueret, & rursum serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc est quod sanctus Spiritus præsentiam suam hominibus, non in columba solummodo, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per ignem vero zelus indicatur. In columba igitur, & in igne ostenditur: quia quicumque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inserviunt, ut contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur. Sequitur:
Rom. 16. 19.
1. Cor. 14. 20.
Matth. 10. 16.
Matth. 3. 11. 16.
Act. 2. 2.

Timens Deum, & recedens a malo. Ibid.

3. Deum timere est nulla, quæ facienda sunt, bona præterire. Unde per Salomonem dicitur: *Qui Deum timet, nihil negligit.* Sed quia nonnulli sic bona quædam faciunt, ut tamen a quibusdam malis minime suspendantur: bene postquam timens Deum dicitur, recedens quoque a malo perhibetur. Scriptum quippe est: *Declina a malo, & fac bonum.* Neque enim bona Deo accepta sunt,
CAP. III.
Deum timere quid sit.
Eccles. 7. 19.
Bona malis admixta reprobantur.
Psal. 36. 27.

a Plerique *injuria conversationis*. Primus Remig. *a nefandorum injuria & conversatione eripuit*, In Colbert. *impudica convers.*

b Corb. *non tangebant*; & paulo ante secundis curis *vitia pro vita.*

c Vatic. & Gussanv. & pene omnes mss. *hinc Angelo Pergami Ecclesiæ.*

quæ ante ejus oculos malorum admixtione maculantur. Hinc namque per Salomonem dicitur: *Qui in uno offenderit, multa bona perdet*. Hinc [a] Jacobus attestatur dicens: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*. Hinc Paulus ait: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*. Beatus igitur Job, ut ostendatur quam mundus in bonis extitit, solerter indicatur quam alienus a malis fuit.

Eccl. 9. 18. *Jacob. 2. 10.* *1. Cor. 5. 6.* VER. III.

Cur virtutes Job ab exordio describantur.

4. Mos vero esse narrantium solet, ut cum palæstræ certamen insinuant, prius luctantium membra describant, quam latum validumque sit pectus, quam sanum, quam pleni tumeant lacerti, quam subterpositus venter nec mole gravet, nec extenuatione debilitet: ut cum prius aptos certamini artus ostenderint, tunc demum magnæ fortitudinis ictus narrent. Quia ergo athleta noster contra diabolum fuerat certaturus, quasi ante arenæ spectaculum, sacræ scriptor historiæ in athleta hoc spiritales virtutes enumerans, mentis membra describit, dicens: *Erat vir ille simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo*, ut, dum membrorum positio magna cognoscitur, ex hac ipsa jam forti positione subsequens etiam victoria prænoscatur. Sequitur:

Vers. 2. *Natique sunt ei septem filii & tres filiæ*.

CAP. IV. Filiorum multitudo eum ad avaritiam non pellexit.

5. Sæpe ad avaritiam cor parentis illicit fecunditas prolis. Eo enim ad ambitum congregandæ hereditatis accenditur, quo multis heredibus fecundatur. Ut ergo beati Job quam sancta mens fuerit, ostendatur: & justus dicitur, & multæ prolis pater fuisse perhibetur. [b] Qui in libri sui exordio devotus sacrificiis offerendis asseritur: promtus autem largitatibus etiam post a semetipso memoratur. Pensemus ergo quanta fortitudine præditus extitit, quem ad hereditatis tenaciam nec tot heredum affectus inclinavit. Sequitur:

Vers. 3. VER. IV. *Et fuit possessio ejus septem millia ovium, & tria millia camelorum; quingenta quoque juga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis*.

CAP. V. Opes sine amore possedit.

6. Scimus, quia ad majorem dolorem mentem commovent damna majora. Ut igitur ostendatur, quantæ virtutis extitit, multum fuisse dicitur, quod patienter amisit. Numquam quippe sine dolore amittitur, nisi quod sine amore possidetur. Itaque dum substantia magna describitur, & tamen paulo post patienter amissa perhibetur; quam sine dolore perdidit, constat quia sine amore possedit. Notandum quoque est, quod prius cordis divitiæ, & post, opes corporis describuntur. Solet enim rerum abundantia tanto magis a divino timore mentem solvere, quanto magis hanc exigit diversa cogitare. Nam dum per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur. Quod per semetipsam Veritas, cum parabolam seminantis exponeret, indicavit dicens: *Qui seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, & sollicitudo sæculi istius, & fallacia divitiarum, suffocat verbum: & sine fructu efficitur*. Ecce beatus Job & multa possidere dicitur: & paulo post divinis sacrificiis instanter deservire perhibetur.

Matth. 13. 22. *Luc. 8. 7. 8.* *Marc. 4. 7.*

Cuncta jam corde reliquerat.

7. Consideremus ergo, cujus sanctitatis iste vir fuerit, qui ad tam sedula Dei obsequia, & sic occupatus vacavit. Necdum præcepti virtus emicuerat, quæ omnia relinqui præciperet; sed tamen beatus Job ejusdem jam præceptionis vim corde servabat: quia nimirum substantiam suam mente reliquerat, quam sine delectatione possidebat.

Ibid. *Eratque vir ille magnus inter omnes Orientales*.

CAP. VI. Quantis divitiis affluerit.

8. Orientales viros esse prædivites quis ignorat? Magnus ergo inter Orientales extitit, ac si aperte diceretur: quia & divitibus ditior fuit.

Vers. 4. *Et ibant filii ejus, & faciebant* [c] *convivia per domos, unusquisque in die suo: & mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent & biberent cum eis*.

CAP. VII. Substantia dividenda inter filios, eorum corda non divisit.

9. Solet inter fratres major substantia, discordiæ fieri gravioris causa. O inæstimabilem paternæ institutionis laudem! Et pater dives dicitur, & filii concordes asseruntur. Et dum dividenda inter eos substantia aderat, corda tamen omnium indivisa caritas replebat.

Vers. 5. *Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Job, & sanctificabat illos, surgensque diluculo offerebat holocausta per singulos*.

CAPUT VIII.

10. Cum dicitur, *mittebat & sanctificabat illos*, aperte demonstratur, quid districtionis erga illos præsens ageret, quibus absens sollicitudine non deesset. Sed hoc nobis est solerter intuendum, quod peractis diebus convivii, purgatio [d] per singulos adhibetur holocausti. Vir quippe sanctus noverat, quia celebrari convivia sine culpa vix possent. Noverat quia magna purgatione sacrificiorum diluendæ sunt epulæ conviviorum; & quidquid in semetipsis filii convivantes inquinaverant, pater sacrificium immolando tergebat. Nonnulla quippe sunt vitia, quæ a conviviis aut separari vix possunt, aut certe nequaquam possunt. [e] Pene semper enim epulas comitatur voluptas. Nam dum corpus in refectionis delectatione resolvitur, cor ad inane gaudium relaxatur. Unde scriptum est: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere*.

VER. V. REG. 1. nulla pene convivia sine culpa, propter voluptatem.

Exod. 32. 6.

Et loquacitatem.

11. Pene semper epulas loquacitas sequitur: cumque venter reficitur, lingua difirenatur. Unde recte dives apud inferos aquam appetere describitur, dicens: *Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum,* [f] *ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma*. Prius epulatus quotidie splendide dicitur: & post aquam petere in lingua memoratur. Quia enim, ut diximus, inter epulas valde diffluere loquacitas solet, ex pœna indicat culpam, cum eum, quem epulatum quotidie splendide Veritas dixerat, in lingua plus ardere perhibebat. Hi qui chordarum harmoniam temperant, tanta hanc arte dispensant, ut plerumque, cum una tangitur, longe alia ac multis interjacentibus posita chorda quatiatur: cumque ista sonitum reddit, illa, quæ in eodem cantu temperata est, aliis impercussis, tremit. Sic ergo in Scriptura sacra plerumque de virtutibus, sic de vitiis agitur: ut dum loquendo aliud insinuat, tacendo aliud innotescat. Nihil enim contra divitem de loquacitate memoratur; sed dum pœna in lingua dicitur, quæ in convivio inter alias gravior fuerit culpa monstratur.

Luc. 16. 24.

VER. VI.

Job octavo die sacrificium offerens, mysterium resurrectionis colit.

12. Cum vero septem fratres per dies singulos convivia facere describuntur, & peractis diebus convivii, Job septem sacrificia offerre perhibetur; aperte historia indicat, quod beatus Job octavo die sacrificium offerens, mysterium resurrectionis colat. Dies namque, qui nunc Dominicus dicitur, a morte Redemtoris est tertius, sed in ordine conditionis octavus, qui & primus in conditione est. Sed quia revolutus septimum sequitur, octavus

a Unus ex Remig. *hinc Jacobus Apostolus*.
b Vulgati omnes. *Qui in libri hujus*. Forsitan quod editores non censerent hic dici posse latine, *libri sui*, ut habetur in mss. sed scrupulosius.

c Mss. & Farth. *faciebant convivium per domos*. Aliæ ed. *convivia*.
d Plurimi mss. *pro singulis*.
e Deest *pene* in Compend. Ebroic. & aliis.
f Mss. *ut intingat extremum digiti sui in aqua*.

tavus recte numeratur. Quia ergo octavo die offerre septem sacrificia dicitur, plenus septiformis gratiæ Spiritu pro spe resurrectionis Domino deservisse perhibetur. Unde & Psalmus pro octava præscribitur, in quo gaudium de resurrectione nuntiatur. (Ver. vii.) Sed quia beati Job filii tanta fuerant disciplina bonæ institutionis accincti, ut neque per facta in conviviis, neque per verba delinquerent, aperte monstratur, cum subditur:

Ibid. *Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.*

Cap. IX. De alterius corde non est temere judicandum. Rec. v.

13. Perfectos quippe esse in opere & sermone docuerat, pro quibus de sola pater cogitatione metuebat. Quia vero de alienis cordibus judicare temere non debeamus, in sancti hujus viri verbis agnoscimus, qui non ait, *Quia benedixerunt in cordibus suis:* sed, *Ne forte benedixerint Deo in cordibus suis*. Unde bene per Paulum dicitur: (1. Cor. 4. 5.) *Nolite judicare ante tempus, quoadusque veniat Dominus, qui illuminavit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*. (Ver. viii.) Quisquis enim in cogitatione a rectitudine exorbitat, in tenebris peccat. Nos ergo tanto minus debemus aliena corda audactee reprehendere, quanto scimus, quia visu nostro non possumus alienæ cogitationis tenebras illustrare. [a] Sed hac solerter intuendum est, quanta pater severitate potuit filiorum opera corrigere, qui tanta sollicitudine studuit corda mundare. (In rectores fidelium qui eorum opera nesciunt.) Quid ad hæc rectores fidelium dicunt, qui discipulorum suorum & aperta opera nesciunt? Quid in sua excusatione cogitant, qui in commissis sibi nec vulnera actionum curant? Ut vero hujus sancti [b] operis etiam perseverantia demonstretur, recte subjungitur:

Ibid. *Sic faciebat Job cunctis diebus.*

Cap. X. Job perseverantia. Matth. 10. 22. & 24. 13.

14. Scriptum quippe est: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. In sacrificio igitur sancta actio, in cunctis autem diebus sacrificii, constantia sanctæ actionis ostenditur. Hæc breviter historiam sequendo transcurrimus: nunc ordo expositionis exigit, ut exordium repetentes, allegoriarum jam secreta pandamus.

Ver. ix. Job. 1. Vers. 1. *Vir erat in terra Hus, nomine Job.*

Cap. XI. Sensus Allegor. Christus Job nomine designatus.

15. Hæc per historiam facta credimus, sed per allegoriam jam qualiter sint impleta, videamus. Job namque, ut diximus, interpretatur dolens: Hus vero consiliator. Quem ergo alium beatus Job suo nomine exprimit, nisi eum, de quo Propheta loquitur, dicens: (Isai. 53. 4.) *dolores nostros* [c] *ipse portavit*? Qui Hus terram inhabitat, quia in corda populi consiliatoria regnat. Paulus quippe ait (1. Cor. 1. 24.) *Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam*. Atque hæc ipsa Sapientia per Salomonem dicit: (Proverb. 8. 12.) *Ego sapientia habita in consilio, & eruditis intersum cogitationibus*. Hus ergo terram inhabitat Job: quia Sapientia, quæ pro nobis passionis dolorem sustinuit, corda vitæ consiliis dedita sibimet habitationem fecit.

Ibid. *Et erat vir ille simplex & rectus.*

Cap. XII. Ver. x. Simplicitatem & rectitudinem tenuit.

16. In rectitudine justitia, in simplicitate autem mansuetudo signatur. Plerumque nos cum rectitudinem justitiæ exequimur, mansuetudinem relinquimus: & cum mansuetudinem servare cupimus, justitiæ rectitudinem declinamus. Incarnatus vero Dominus simplicitatem cum rectitudine tenuit: quia nec in mansuetudine districtionem justitiæ, nec rursum in districtione justitiæ virtutem mansuetudinis amisit. Unde cum quidam, deducta adultera, hunc tentare voluissent, ut in culpam aut immansuetudinis aut injustitiæ laberetur; ad utraque respondit, dicens: (Johan. 8. 7.) *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat*. Dat simplicitatem mansuetudinis, *qui sine peccato est vestrum*: dat zelum justitiæ, *primus in illam lapidem mittat*. Unde & ei Propheta dicit: (Psal. 44. 5.) *Intende, prospere procede, & regna propter veritatem & mansuetudinem & justitiam*. Veritatem quippe exequens, mansuetudinem cum justitia conservavit: ut nec zelum rectitudinis in mansuetudinis pondere amitteret, nec rursum pondus mansuetudinis zelo rectitudinis perturbaret. Sequitur:

Ibid. *Timens Deum, & recedens a malo.*

Cap. XII. Deum quomodo timuit.

17. Scriptum est de illo: (Isai. 11. 3.) *Et replevit eum spiritus timoris Domini*. Incarnatus enim Dominus in semetipso omne quod nobis [d] inspiravit, ostendit: ut quod præcepto diceret, exemplo suaderet. Juxta humanitatis ergo naturam Redemtor noster Deum timuit; quia ut superbum hominem redimeret [e] mentem pro illo humilem sumsit. Cujus bene per hoc, quod recedere a malo Job dicitur, & actio designatur. Ipse quippe recessit a malo, non quod faciendo contigit, sed quod inveniendo reprobavit: quia vetustam, quam natus invenit, humanæ conversationis vitam deseruit: & novam, quam secum detulit, sequacium moribus impressit.

Vers. 2. *Natique sunt ei septem filii, & tres filiæ.*

Caput XIV. Rec. vi. Septenarius numerus perfectus.

18. Quid in septenario numero, nisi summa perfectionis accipitur? Ut enim humanæ rationis causas de septenario numero taceamus, quæ asserunt, quod idcirco perfectus sit, quia ex primo pari constat, & primo impari; ex primo, qui dividi potest, & primo, qui dividi non potest: certissime scimus, quod septenarium numerum Scriptura sacra pro perfectione ponere consuevit. Unde & septimo die Dominum requievisse ab operibus asserit. (Genes. 2. 3.) Hinc est etiam, quod septimus dies in requiem hominibus, id est, in sabbatum datus est. Hinc est quod jubileus annus, in quo plenaria requies exprimitur, septem hebdomadibus consummatur, qui monade [f] addita nostræ adunationis impletur.

Ver. xi. Filii Job Apostolos signant.

19. *Nati sunt ergo ei septem filii*. Ad prædicandum scilicet viriliter incedentes Apostoli. Qui dum perfectionis præcepta peragunt, quasi superioris sexus fortitudinem in conversatione tenuerunt. Hinc est enim, quod perfectione septiformis gratiæ Spiritus implendi duodecim sunt electi. A septenario quippe numero in duodenarium surgitur. Nam septenarius suis in se partibus multiplicatus, ad duodenarium tenditur. Sive enim quatuor per tria, sive per quatuor tria ducantur, septem in duodecim [g] vertuntur. Unde sancti Apostoli, quia sanctam Trinitatem in quatuor partibus mundi prædicare mittebantur, duodecim sunt electi; ut etiam numero perfectionem ostenderent, quam vita & voce prædicarent.

20. *Natæ sunt & tres filiæ*. Quid in filiabus, nisi infir-

a Mss. Remig. Rem. Ebroic. &c. *sed hoc in re solerter*.
b Ita Corb. Germ. & pler. mss. In edit. *hujus sancti viri operis*.
c A mss. Corb. & nonnullis abest *ipse*, quod in Germ. additum secundis curis.
d Ita mss. omnes Rem. Remig. Colb. Corbeiens. Turon. &c. Editio Basil. 1514. Paris. 1518. & aliæ habent, *quod nobis imperavit*.
e Ita mss. S. Germ. Regii, Rem. &c. veteresque edit. Paris. & Basil. Unus Remig. habet, *mortem pro illo humilem sumsit*. hoc ms. usus fortasse Joann. Giletius Campanus, in sua edit. anno 1572. utramque lectionem adoptavit: aliæ postea Edit. retinuerunt hanc unicam: *mortem pro illo humilem sumsit*.
f Hic variant mss. aliis *monadi addita*, aliis pluribus *monade addita*, præferentibus. Ex his sunt Corb. Germ. Utic. Ibidem in Utic. & Ed. legitur, *nostra adun. summa*. Redundat *summa* depravatque sensum. Gregorius quippe vocat monadem, adunationem illam, qua in mundi fine congregandi sunt electi, ut ex sequentibus patebit.
g Rem. Vindoc. Ebroic. *vertunt*.

a infirmiores fidelium plebes accipimus. [a] Quæ etsi A ad perfectionem operis nequaquam forti virtute permanent, fidem tamen Trinitatis cognitam constanter tenent? In septem ergo filiis ordo prædicantium, in tribus vero filiabus multitudo significatur auditorum. Possunt etiam per tres filias tres ordines fidelium designari. Post filios quippe filiæ nominantur, quia post Apostolorum conspectam fortitudinem, tres distinctiones fidelium in Ecclesiæ conversatione secutæ sunt; pastorum videlicet, & continentium, atque conjugatorum. Unde & Ezechiel propheta tres liberatos viros audisse se asserit, Noe scilicet, & Danielem, & Job. Quid enim per Noe, qui arcam in undis rexit, nisi præpositorum ordo signatur; qui dum ad formam vitæ populis præsunt, sanctam Ecclesiam in tentationum B fluctibus regunt? Quid per Danielem, cujus mira abstinentia scribitur, nisi continentium vita figuratur; qui dum cuncta, quæ mundi sunt, deserunt, despectæ Babyloniæ alta mente dominantur? Quid per Job, nisi bonorum conjugum vita signatur; qui de rebus mundi, quas possident, dum pia opera faciunt, quasi per terræ viam ad cælestem patriam tendunt? Quia igitur post sanctos Apostolos tres istæ fidelium distinctiones secutæ sunt, recte post filios, tres filiæ natæ memorantur. Sequitur:

Filiæ fidelium plebes.

Fidelium tres ordines.

VERS. VIII. Ezechiel. 14.

Vers. 3. *Et fuit possessio ejus septem millia ovium, & tria millia camelorum.*

CAP. XV.

21. Quia fideles auditores ex varia conversatione collecti sunt, quod prius universaliter, [b] memoratis filiabus, dicitur, hoc distincte postmodum C appellatione animalium subinfertur. Quid enim in septem millibus ovium, nisi perfectam quorumdam innocentiam exprimit, quæ [c] ad perfectionem gratiæ, ex Legis pascuis venit? Quid vero in tribus millibus camelorum, nisi ad plenitudinem fidei veniens, [d] torta Gentilium vitiositas designatur? In Scriptura autem sacra aliquando cameli nomine ipse Dominus, aliquando autem populus gentilis exprimitur. Cameli enim nomine Dominus designatur, sicut ab eodem Domino Judæis adversantibus dicitur: *Liquantes culicem, camelum* D *glutientes*. Culex enim susurrando vulnerat, camelus autem sponte se ad suscipienda onera inclinat. Liquaverunt ergo Judæi culicem, quia seditiosum dimitti latronem petierunt: camelum vero glutierunt, quia eum, qui ad suscipienda nostræ mortalitatis onera sponte descenderat, extinguere clamando conati sunt. Rursus cameli nomine gentilitas designatur. Unde & Rebecca ad Isaac veniens, dorso cameli deducitur: quia ad Christum ex gentilitate Ecclesia properans, [e] in tortis vitiosisque vitæ veteris conversationibus invenitur. Quæ, Isaac viso, descendit: quia Domino cognito, vitia sua gentilitas deseruit, & ab elatione celsitudinis, ima humilitatis petiit. Quæ & verecundata pallio velatur: quia coram illo ex anteacta vita E confunditur. Unde & per Apostolum eisdem Gentibus dicitur: *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?* Quia igitur per oves, Hebræos a pascuis Legis ad fidem venientes accipimus, nihil obstat ut per camelos, tortos moribus, atque onustos idolorum cultibus, Gentilium populos sentiamus. Quia enim ex semetipsis sibi invenerunt deos, quos colerent: quasi a semetipsis eis onus in dorso excreverat, quod portarent.

Ovibus innocentes, camelis vitiosi gentiles adumbrati.

VER. XIV.

Matth. 23. 24.

Gen. 24. 61.

Rom. 6. 21.

22. Potest etiam per camelos, quia [f] communia sunt animalia, Samaritanorum vita signari. Cameli namque ruminant, sed nequaquam ungulam findunt. [g] Samaritani quoque quasi ruminant, quia ex parte Legis verba recipiunt: & quasi ungulam non findunt, quia eam pro parte contemnunt. Qui & grave onus in dorso mentis tolerant, [h] quia in omne, quod faciunt, sine spe æternitatis elaborant. Fidem quippe resurrectionis nesciunt. B Et quid esse gravius atque onustius potest, quam afflictionem sæculi prætereuntis perpeti, & nequaquam ad relevationem mentis, gaudia remunerationis sperare? Sed quia in carne Dominus apparens, & Hebræorum populos perfectionis gratia implevit, & Samaritanorum quosdam ad cognitionem fidei, mira opera ostendendo, perduxit: dicatur recte de umbra, quæ veritatem exprimeret, quod & septem millia ovium, & camelorum tria millia possideret. Sequitur:

f VER. XV. Et Samaritani. g h

Ibid. *Quingenta juga boum, & quingenta asinæ.*

CAP. XVI. Boum nomine quid designetur.

23. Jam superius dictum est, quod in quinquagenario numero, qui septem hebdomadibus ac monade addita impletur, requies designatur: de- C nario autem numero summa perfectionis exprimitur. Quia vero fidelibus perfectio quietis promittitur, quasi quinquagenario decies ducto ad quingentesimum pervenitur. In Scriptura autem sacra boum nomine aliquando hebetudo fatuorum, aliquando bene operantium vita signatur. Quia enim bovis nomine stultorum vecordia figuratur, recte per Salomonem dicitur: *Statimque eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam.* Rursum quia boum nomine vita uniuscujusque operantis exprimitur, Legis præcepta testantur, quæ per Moysen præcepit, dicens: *Non alligabis os bovi trituranti.* D Quod aperte rursum dicitur: *Dignus est operarius mercede sua.* Asinorum quoque nomine aliquando stultorum pigritia, aliquando immoderata petulantium luxuria, aliquando Gentilium simplicitas designatur. Stultorum pigritia, asinorum appellatione figuratur, sicut per Moysen dicitur: *Non arabis in bove simul & asino.* Ac si diceret: Fatuos sapientibus in prædicatione non socies, ne per eum, qui implere rem non valet, illi, qui prævalet, obsistas. Immoderata quoque petulantium luxuria asinorum appellatione exprimitur, ut Propheta testatur, qui ait: *Quorum carnes sunt ut carnes asinorum.* Asinorum rursus nomine, simplicitas gentilitatis ostenditur. Unde Jerusalem tendens Dominus, asellum sedisse perhibetur. Quid est enim sedendo E [i] asinum Jerusalem venire, nisi Gentilitatis simplicia corda possidendo, ea ad visionem pacis regendo & præsidendo perducere? Quod uno & facili testimonio ostenditur: quia & per boves [k] Judææ

VER. XVI.

Proverb. 7. 22.

Deut. 25. 4. Luc. 10. 7.

quid nomine asinorum.

Deut. 22. 10.

Ezech. 23. 20.

Matth. 21. 5.

i k

a In solis vulgatis post *accipimus*, adjicitur: *fidem Sanctæ Trinit. tenentes*. quod glossema rejiciendum censuimus.

b Editi *memoratis filiis & filiab.* renuentibus mss. & præter Gregorii mentem, paulo antea docentis tribus filiabus, nulla filiorum facta mentione, tres fidelium ordines significari.

c Ed. Vet. & Rec. *ad perceptionem*, quod habent Utic. & nonnulli mss. Unus Vindoc. & al. *ad perfectionis gratiam*. sequimur mss. Corb.

d Vat. & Gussanv. *tota Gentilium*, mendose.

e Gilot. Vatic. Guss. uno verbo *intortis*. repugnantib. mss. ac vet. edit.

f Primus Rem. *commune est animal*, Corb. & Germ. *commune sunt animal*.

g In Corb. & Germ. *Samarii*. In Reg. *Samarei*: sic dicuntur lib. 5. ep. olim 32. & lib. 7. ep. olim 22.

h Ita mss. Corb. Germ. Rem. &c. ac vet. edit. pro *id omne*, quod legitur in Vatic. & Guss.

i Rem. Remig. vetus editio Basil. ita habent. Alia 1514. *sedendo asinam*, hanc sequuntur recentiores ed. Præferenda videtur prior lectio, ut magis accedens ad S. Greg. mentem, qui infra explicat quid significet asinus, non asina. Ceterum *sedens asellum*, &c. phrasis est Gregorio non insolens, nec in scriptoribus sacris peregrina. Optat. lib. 2. de schism. Donat. cap. 3. *Cathedram unicam.... sedit prior Petrus*. Ita lib. 1. *cujus eo cathedram sedes*. & *quis cathedram sederet alteram*.

k Gilot. & seq. ed. *Judæi op.* At Corb. & plur. mss. *Judææ op.* quod convenit seq. *habuit Judæa boves &c.*

Ezai. 1. 3.

dææ operatii, & per asinum gentiles populi designantur, cum per Prophetam dicitur: *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui.* Quis enim bos, nisi Judaicus populus extitit, cujus cervicem jugum Legis attrivit? Et quis asinus, nisi gentilitas fuit, quam quilibet seductor reperit quasi brutum animal, & nulla ratione renitens, quo voluit errore substravit? Bos ergo possessorem, & asinus Domini præsepe cognovit, quia & Hebraicus populus Deum, quem colebat, sed ignorabat, reperit: & gentilitas Legis pabulum, quod non habebat, accepit. Quod igitur superius nominatis ovibus & camelis dicitur, hoc inferius in bobus & asinis replicatur.

Prædicatores Judæorum boves jugo legis pressi. *Matt. 23. 15.*

24. Habuit vero & ante Redemtoris adventum B Judæa boves, quia ad prædicandum misit operarios, quibus voce Veritatis dicitur: *Væ vobis hypocritæ, qui circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proselytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo, quam vos.* Quos grave jugum Legis presserat, quia exteriora litteræ mandata tolerabant. Quibus voce Veritatis dicitur:

Matth. 11. 28. 29.

Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ergo reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Quod ergo in Evangelio bene laborantibus requies promittitur, hoc est, quod hic juga boum quingenta memorantur: quia qui Redemtoris dominio colla

VER. XVII.

subjiciunt, quo, nisi ad requiem, tendunt? Unde C & asinæ quingentæ perhibentur: quia vocatæ plebes Gentilium, dum ad requiem pervenire desiderant, cuncta mandatorum onera libenter portant. Unde bene, quod hanc requiem populus gentilis appeteret, Jacob filios alloquens, prophetica hoc studuit voce signare, dicens: *Issachar asinus*

Genes. 49. 14. & 15.

a

fortis, accubans [a] *inter terminos, vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima, & supposuit humerum ad portandum.* Inter terminos namque accubare, est præstolato mundi fine requiescere, nihilque de his, quæ nunc in medio versantur, quærere, sed ultima desiderare. Fortisque asinus requiem ac terram optimam videt, cum simplex gentilitas idcirco se ad robur boni operis erigit, quia ad æternæ vitæ patriam tendit. Quæ [b] ad D

b

portandum, humerum supponit: quia conspecta superna requie, præceptis etiam gravibus in operatione se subjicit, & quidquid intolerabile pusillanimitas asserit, hoc ei leve ac facile spes remunerationis ostendit. Quia ergo ad æternam requiem pro electorum parte Judæa gentilitasque colligitur, recte quingenta juga boum, & quingentæ asinæ haberi perhibentur. Sequitur:

Ibid.

Ac familia multa nimis.

CAPUT XVII.

VER. XVIII. Stulti mundi prius vocati quam sapientes. *1. Cor. 1. 27.*

25. Quid est, quod prius animalium multitudo describitur, & familia in extremo memoratur: nisi quod ad cognitionem fidei prius stulta mundi collecta sunt, ut post ejus etiam astuta vocarentur, Paulo attestante, qui ait: *Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes?* Ipsa namque sanctæ Ecclesiæ principia, litterarum perhibentur ignara, ut videlicet, cunctis in prædicatoribus suis Redemtor ostenderet, quod ad vitam credentes populos non sermo, sed causa suaderet. Sequitur:

Ibid.

Erat vir ille magnus inter omnes Orientales.

CAPUT XVIII.

VER. XIX.

26. Quod Redemtor noster Oriens dicitur, Pro-

Zach. 6. 12.

A pheta testante perhibetur, qui ait: *Et ecce vir Oriens nomen ejus.* Omnes ergo, qui in hoc Oriente fide consistunt, recte Orientales vocantur. Sed quia omnes homines tantummodo homines sunt, ipse autem Oriens Deus & homo; recte dicitur, *Erat magnus inter omnes Orientales.* Ac si aperte diceretur: Omnes, qui in fide Deo nascuntur, superat: quia non ut ceteros adoptio, sed natura illum divinitatis exaltat, qui etsi humanitate ceteris apparuit similis, divinitate tamen mansit super omnia singularis.

Christus humanitate ceteris similis, divinitate singularis.

Vers. 4.

Et ibant filii ejus, & faciebant convivia per domos.

CAPUT XIX.

REC. VII. In filiis Job convivia celebrantibus Prædicatores intelligendi. *Matth. 14. 17. & 15. 32. Marc. 6. 37. Luc. 9. 13. Johan. 6. 27.*

27. Filii facturi convivia per domos ibant, cum prædicatores Apostoli in diversis mundi regionibus, virtutum epulas audientibus, quasi edentibus ministrabant. Unde & eisdem filiis de esurientibus plebibus dicitur: *Date illis vos manducare.* Et rursum: *Dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via.* Id est in prædicatione vestra verbum consolationis accipiant, ne a veritatis pabulo jejuni remanentes, in hujus vitæ labore succumbant. Hinc rursum eisdem filiis dicitur: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Quæ convivia quomodo exhiberentur, adjungitur, cum protinus subinfertur:

VER. XX.

Ibid.

Unusquisque in die suo.

CAPUT XX.

Juxta mensuram intelligentiæ pascendi auditores. *Rom. 14. 5.*

c

28. Si ignorantiæ obscuritas sine dubitatione nox cordis est, intellectus non immerito dies vocatur. Unde & per Paulum dicitur: *Alius judicat diem inter diem, alius judicat omnem diem.* Ac si aperte dicat: alius quædam, nonnullis intermissis, intelligit, alius vero omnia [c] intellectu possibilia, ita ut sunt videnda, cognoscit. Unusquisque ergo filius in die suo convivium exhibet: quia sanctus quisque prædicator juxta mensuram illuminatæ intelligentiæ, mentes audientium epulis veritatis pascit. In die suo Paulus fecerat convivium, cum dicebat: *Beatiores erunt si sic permanserint, secundum meum consilium.* De die suo unumquemqua admonebat cogitare, cum diceret: *Unusquisque in suo sensu abundet.* Sequitur:

1. Cor. 7. 40.

Rom. 14. 5.

Ibid.

Et mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent & biberent cum eis.

CAPUT XXI.

Hi per filias Job significantur.

VER. XXI. Scriptura Sacra modo cibus, modo potus.

29. Sorores filii ad convivium vocant: quia infirmis auditoribus sancti Apostoli refectionis supernæ gaudia prædicant, eorumque mentes, quia a veritatis pabulo jejunas aspiciunt, divini eloquii epulis pascunt. Bene autem dicitur: *Ut comederent & biberent cum eis.* Scriptura enim sacra aliquando nobis est cibus, aliquando potus. Cibus est in locis obscurioribus, quia quasi exponendo frangitur, & mandendo glutitur. Potus vero est in locis apertioribus, quia ita sorbetur sicut invenitur. Cibum vidit Propheta Scripturam sacram, qui exponendo frangeretur, cum diceret: *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis*: id est, infirmi quique Scripturæ sacræ valentiores sententias petierunt exponendo comminui: sed qui exponere E debeat, non valet inveniri. Potum vidit Scripturam sacram Propheta, cum diceret: *Omnes sitientes venite ad aquas.* Si potus aperta mandata non essent, per semetipsam Veritas non clamaret: *Si quis sitit, veniat ad me & bibat.* Quasi cibum & potum vidit Propheta Judææ defuisse, cum diceret: *Nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit.* Paucorum quippe est, fortia & occulta co-

Thren. 4. 4.

Isai. 55. 1.

Johan. 7. 37.

Isai. 5. 13.

a Rem. Remig. Corb. Vindoc. & pene omnes, *accubans in terminos.* Et infra: *In terminos namque habitare, &c.*
b Iidem mss. *Quæ & ad portandum, humerum apponit.*

c Corb. Germ. ac 1. mss. cum vet. Edit. Paris. & Basil. *omnia ad intellectum possibilia.*

cognoscere: multorum vero, historiæ aperta sentire. Et idcirco Judææ nobiles non siti, sed fame interiisse asserit: quia hi, qui præesse videbantur, dum totos se exteriori intelligentiæ dederant, quod de intimis discutiendo manderent, non habebant. Quia vero sublimioribus ab interno intellectu cadentibus, parvulorum intelligentia & in exterioribus exsiccatur, recte illic adjungitur: *Multitudo ejus siti exaruit.* Ac si aperte diceret: dum vulgus vitæ suæ studium deserit, jam nec fluenta historiæ exquirit. Et occulta sacri eloquii mandata & aperta se intellexisse testantur, qui reprobanti se judici conquerentes dicunt: *Manducavimus & bibimus coram te.* (Luc. 13, 26.) Quod aperte exponendo subjungunt: *Et in plateis nostris docuisti.* (Ibid.) Quia ergo sacra eloquia in locis obscurioribus exponendo franguntur, in locis vero apertioribus ita, ut inventa fuerint, potantur, dicatur recte: *Mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent & biberent cum eis.* Ac si aperte diceretur: infirmos quosque blanda ad se persuasione deducebant, quatenus eorum mentes, & magna per contemplationem differentes pascerent, & parva per historiam tradentes nutrirent. Sequitur:

Vers. 5. *Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat Job, & sanctificabat eos: consurgensque diluculo offerebat holocausta per singulos.*

CAPUT XXII. Ver. xxii. Christus Prædicatorum suorum corda mundat.

30. In orbem dies convivii transeunt, cum prædicationum ministeria peraguntur. Peractisque conviviis, holocaustum Job pro filiis obtulit: quia pro Apostolis de prædicatione redeuntibus, Patrem Redemtor exoravit. Bene autem mittendo sanctificare dicitur: quia dum sanctum Spiritum, [a] qui a se procedit, discipulorum cordibus tribuit, quidquid culpæ inesse potuit, emundavit. Recteque ad offerenda holocausta diluculo consurgere perhibetur: quia per hoc, quod pro nobis intercessionis suæ petitionem obtulit, discussa erroris nocte, humanæ mentis tenebras illustravit: ne quo peccati contagio, ex ipsa prædicationis gratia, mens in occulto polluatur; ne sibi quæ agit, tribuat; ne sibi tribuendo quæ agebat, amittat. Unde recte subjungitur:

Ibid. *Dicebat enim, ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.*

CAPUT XXIII. Ver. xxiii. Rec. viii. Johan. 13, 5. Maculæ a prædicatoribus contractæ quomodo diluendæ.

31. Deo quippe benedicere, id est maledicere, est de ejus munere sibi gloriam præbere. Unde recte sanctis Apostolis post prædicationem Dominus pedes lavit: ut videlicet aperte monstraret, quia plerumque & in bono opere peccati pulvis contrahitur, & inde inquinantur vestigia loquentium, unde audientium corda mundantur. Nam sæpe nonnulli dum exhortationis verba faciunt, quamlibet tenuiter, sese intrinsecus, quia per [b] eos purgationis gratia derivatur, extollunt: cumque verbo aliena opera diluunt, quasi ex bono itinere pulverem malæ cogitationis sumunt. Quid ergo fuit post prædicationem pedes discipulorum lavare, nisi post prædicationis gloriam, cogitationum pulverem tergere, gressusque cordis ab interna elatione mundare? Nec obstat ab omnimoda Mediatoris scientia quod dicitur: *Ne forte.* Nam cuncta sciens, sed [c] in locutione sua ignorantiam nostram suscipiens, atque dum suscipit docens, nonnumquam quasi ex nostra dubitatione loquitur, sicut dicit: *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem super terram?* (Luc. 18, 8.) Expletis ergo conviviis, sacrificium Job pro filiis offerens dicebat: *Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis:* quia Redemtor noster postquam prædicatores suos a malis impugnantibus diluit, etiam inter bona, quæ egerant, a tentationibus defendit. Sequitur:

Ibidem. *Sic faciebat Job cunctis diebus.*

CAPUT XXIV. Ver. xxiv. Rec. ix. Holocaustum a Christo pro nobis jugiter oblatum.

32. Cunctis diebus Job sacrificium offerre non cessat: quia sine intermissione pro nobis holocaustum Redemtor immolat, qui sine cessatione Patri suam pro nobis incarnationem demonstrat. Ipsa quippe ejus incarnatio nostræ emundationis oblatio est: cumque se hominem ostendit, delicta hominis interveniens diluit. Et humanitatis suæ mysterio perenne sacrificium immolat: quia & hæc sunt æterna quæ mundat.

Ver. xxv. Quod hactenus de sensu histor. & allegor. quod deinceps de morali prosequendum.

33. Igitur quia in ipso expositionis exordio sic persona beati Job nuntiari Dominum diximus, ut designari per illum caput & corpus, id est, Christum & Ecclesiam diceremus: postquam caput nostrum quomodo designatum credatur, ostendimus, nunc corpus ejus, quod nos sumus, quomodo exprimatur, indicemus: ut quia audivimus ex historia, quod miremur; cognovimus ex capite, quod credamus; consideremus nunc ex corpore, quod vivendo teneamus. In nobismetipsis namque debemus transformare quod legimus: ut cum per auditum se animus excitat, ad operandum quod audierit vita concurrat.

Vir erat in terra Hus, nomine Job. (Job. 1. Vers. 1.)

CAPUT XXV. Ver. xxxi. Rec. x. Sensus moral. Job electos significat.

34. Si Job dolens, & Hus consiliator dicitur, non immerito per utraque nomina electos quisque figuratur: quia nimirum consiliatorem animum inhabitat, qui dolens de præsentibus ad æterna festinat. Nam sunt nonnulli, qui vitam suam negligunt: & dum transitoria appetunt, dum æterna vel non intelligunt, vel intellecta contemnunt, nec dolorem sentiunt, nec habere consilium sciunt. Cumque superna, quæ amiserunt, non considerant, esse se, heu miseri! in bonis [d] putant. Nequaquam enim ad veritatis lucem, cui conditi fuerant, mentis oculos erigunt: nequaquam ad contemplationem æternæ patriæ desiderii aciem tendunt: sed semetipsos in his, ad quæ projecti sunt deserentes, vice patriæ diligunt exilium quod patiuntur, & in cæcitate, quam tolerant, quasi in claritate luminis exultant. At contra electorum mentes dum cuncta transitoria nulla esse conspiciunt, [e] ad quæ sint conditæ, exquirunt; cumque eorum satisfactioni nihil extra Deum sufficit, ipsa inquisitionis exercitatione fatigata illorum cogitatio, in conditoris sui spe & contemplatione requiescit, supernis interseri civibus appetit: & unusquisque eorum adhuc in mundo corpore positus, mente jam extra mundum surgit, ærumnam exilii, quam tolerat, deplorat, & ad sublimem patriam incessantibus se amoris stimulis excitat. Cum ergo dolens videt, quam sit æternum quod perdidit, invenit salubre consilium, temporale hoc despicere quod percurrit: & quo magis crescit consilii scientia, ut peri-

Quæ eorum affectio circa terrena & æterna.

tura

a 1. Corb. Vindoc. Ebroic. Utic. & al. *qui ex se procedit.*

b Ita mss. Anglic. & plerique ex nostris, nec non vet. edit. Unus ex Vindocin. habet, *prædicationis gratia.* Ita etiam Belvac. Verba sequentia priorem lectionem præferendam suadere videntur: *Cumque verbo aliena opera diluunt, quasi ex bono itinere pulverem malæ cogitationis sumunt.*

c Sic omnes mss. nostri. At Edit. Basil. 1514. Paris. 1518. & aliæ habent, *sed in semetipso ignorantiam nostram suscipiens*, sane mendosa & contra mentem S. Doctoris; quæ Agnoitis hæreticis favorem inducunt. Consule quæ in ejus vita diximus, de ipsius doctrina adversus Agnoitas. Lege etiam Ep. ad Euloj. Alexandr. patriarch. olim [illegible]. lib. 8. ind. 3. qui nunc est [illegible]. In qua a Christo etiam homine omnem ignorantiam amovet.

d Editi, *in bonis felices putant.* Expunximus vò *felices*, ut merum glossema mss. incognitum.

e Colb. & Corb. *ad quem.* Reg. *ad quod.*

tura deserat, eo augetur dolor, quod necdum ad mansura pertingat. Unde bene per Salomonem dicitur: [a] *Qui apponit scientiam, apponit dolorem*. [b] Qui enim scit jam summa, quæ adhuc non habet, magis de infimis, in quibus retinetur, dolet.

Eccles. 1. 18.

In terra Hus, id est in consilio habitant.

35. Recte ergo in terra Hus habitare Job dicitur, quia in scientiæ consilio electi uniuscujusque dolens animus tenetur. Intuendum quoque est, quam nullus dolor mentis sit in actione præcipitationis. Qui enim sine consiliis vivunt, qui se ipsos rerum eventibus præcipites deserunt, nullo interim cogitationum dolore fatigantur. Nam qui solerter in vitæ consilio figit mentem, caute sese in omni actione circumspiciendo considerat; & ne ex re, quæ agitur, repentinus finis adversusque subripiat, hunc prius molliter posito pede cogitationis palpat; pensat ne ab his, quæ agenda sunt formido præpediat; ne in his, quæ differenda sunt, præcipitatio impellat; ne prava per concupiscentiam aperto bello superent; ne recta per inanem gloriam insidiando supplantent. Job ergo in terra Hus habitat, dum mens electi quo magis per consilium vivere nititur, eo angusti itineris dolore fatigatur. Sequitur:

Ibid.

Simplex & rectus, timens Deum, & recedens a malo.

CAPUT XXVI. VET. XXVII. REC. XI. Justi simplicitas & rectitudo.

36. Quisquis æternam patriam appetit, simplex procul dubio & rectus vivit: simplex videlicet opere, rectus fide: simplex in bonis quæ inferius peragit, rectus in summis quæ in intimis sentit. Sunt namque nonnulli, qui in bonis, quæ faciunt, simplices non sunt: dum non in his retributionem interius, sed exterius favorem quærunt. Unde bene per quemdam sapientem dicitur: *Væ peccatori terram ingredienti duabus viis*. Duabus quippe viis peccator terram ingreditur, quando & Dei est quod opere exhibet, & mundi quod per cogitationem quærit.

Eccli. 2. 14.

A timore inchoat, in caritate consummatur.

37. Bene autem dicitur: *Timens Deum, & recedens a malo*: quia sancta electorum Ecclesia simplicitatis suæ & rectitudinis [c] vias timore inchoat, sed caritate consummat. Cui tunc est funditus a malo recedere, cum ex amore Dei cœperit jam nolle peccare. Cum vero adhuc timore bona agit, a malo penitus non recessit: quia eo ipso peccat, quo peccare vellet, si inulte potuisset. Recte ergo cum timere Deum Job dicitur, recedere etiam a malo perhibetur: quia dum metum caritas sequitur, ea quæ [d] mente relinquitur, etiam per cogitationis propositum culpa calcatur. Et quia ex timore unumquodque vitium premitur, ex caritate autem virtutes oriuntur, recte subjungitur:

VET. XXVIII.

Vers. 2.

Natique sunt ei septem filii & tres filiæ.

CAPUT XXVII. REC. XII. Septem filii Job totidem dona Spiritus Sancti significant. *Isai. 11. 2.*

38. Septem quippe nobis filii nascuntur, cum per conceptionem bonæ cogitationis, sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc namque internam prolem Propheta dinumerat, cum Spiritus mentem fecundat, dicens: *Requiescit super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini*. Cum ergo per adventum Spiritus sancti, sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, ac timor Domini unicuique nostrum gignitur, quasi mansura posteritas in mente propagatur, quæ supernæ nostræ nobilitatis genus eo ad vitam longius servat, quo amori æternitatis sociat. Sed habent in nobis septem filii tres procul dubio sorores suas, quia quidquid virile hi virtutum sensus faciunt, spei, fidei, charitatique conjungunt. Neque enim ad denarii perfectionem septem filii perveniunt: nisi in fide, spe, & caritate fuerit omne quod agunt. Quia vero hanc præeuntium virtutum copiam multimoda bonorum operum cogitatio sequitur, recte subjungitur:

Tres filiæ spem fidem, & caritatem.

Et fuit possessio ejus septem millia ovium & tria millia camelorum.

Vers. 3.

CAPUT XXVIII. REC. XIII. Oves possidet qui mentem innocentiam intus veritate pascit.

39. Servata quippe veritate historiæ, imitari spiritaliter possumus, quod carnaliter audimus. [e] Ovium enim septem millia possidemus, cum cogitationes innocuas, perfecta cordis munditia, intra nosmetipsos inquisito veritatis pabulo pascimus.

Camelos possidet, qui quod in se altum ac tortuosum, aut fidei subdit, aut præ caritate flectit.

40. Eruntque nobis in possessione etiam tria millia camelorum, si omne, quod in nobis altum ac tortuosum est, rationi fidei subditur, & sub cognitione Trinitatis, sponte in appetitu humilitatis inclinatur. Camelos quippe possidemus, si quod altum sapimus, humiliter deponamus. Camelos procul dubio possidemus, cum cogitationes nostras ad infirmitatis fraternæ compassionem flectimus, ut vicissim onera nostra portantes, alienæ infirmitati compati condescendendo noverimus. Possunt etiam per camelos, qui ungulam nequaquam findunt, sed tamen ruminant, terrenarum rerum bonæ dispensationes intelligi: quæ quia habent aliquid sæculi, & aliquid Dei, per commune eas necesse est animal designari. Neque enim terrena dispensatio, quamvis æternæ utilitati serviat, sine perturbatione mentis valet exhiberi. Quia igitur per hanc & ad præsens mens confunditur, & in perpetuum merces paratur, quasi commune animal, & aliquid de Lege habet, & aliquid non habet. Ungulam namque non findit, quia non se penitus anima ab omni terreno opere disjungit: sed tamen ruminat, quia bene dispensando temporalia, per certitudinis fiduciam cælestia sperat. Terrenæ igitur dispensationes, quasi camelorum more, capite Legi concordant, pede discrepant: quia & cæli sunt illa, quæ juste viventes appetunt; & hujus mundi sunt ea, in quibus opere versantur. Nos ergo cum easdem terrenas dispensationes cognitioni Trinitatis subdimus, quasi camelos [f] fide possidemus. Sequitur:

VET. XXIX.

Ibid.

Quingenta quoque juga boum, & quingenta asinæ.

CAPUT XXIX. VET. XXX. Boum juga concordes virtutes. Asinæ lascivientes, motus aut cogitationes simplices.

41. Juga boum in usum nostræ possessionis sunt, [g] cum concordes virtutes exarant duritiam mentis. Quingentas quoque asinas possidemus, cum lascivientes motus restringimus: & quidquid in nobis carnale exurgere appetit, spiritali cordis dominatu refrenamus. Vel certe asinas possidere, est cogitationes intra nos simplices regere: quæ dum in subtiliori intellectu currere non valent, quo quasi pigrius ambulant, eo fraterna onera mansuetius portant. Sunt namque nonnulli, qui dum alta non intelligunt, [h] ad exteriora conversationis opera se humilius premunt. Bene ergo per asinas, pigrum quidem animal, sed tamen portandis oneribus deditum,

a Rem. Remig. Vindoc. Corb. Reg. aliique antiq. sic legendum docent. In edit. *qui addit scientiam, addit & dolorem*.
b Ita duo mss. Reg. Corb. & nonnulli. Ebroic. unus ex Remig. Compend. Longip. *Qui enim scientiam summam adhuc non habet, minus de*, &c.
c Vindocinenses, *vias a timore inchoat*.
d Sic antiquior Rem. Corb. Germ. Vindocin. &c. Editi, *quæ mente relinquitur*.

e Rem & Remig. Corb. Germ. *Oves enim septem millia*. Ita veteres Edit. Paris. & Basil.
f Sic mss. In vulgatis additur: *intra indivisibilem numerum, fide*, &c.
g Ebroic. S. Ebrulph. Germ. & alii *cum cordis virtutes exarant*.
h Sic mss. Corb. & Germ. qua particula præparatio animi indicatur. Mox verbum premunt, perinde est ac deprimunt. In edit. *per exteriora*.

ditum, simplices cogitationes accipimus: quia dum nostram plerumque ignorantiam cognoscimus, levius onera aliena toleremus. Cumque nos quasi singularis sapientiæ altitudo non elevat, ad perferendam alieni cordis inertiam, mens se nostra æquanimiter inclinat. Recte autem sive juga boum, sive asinæ quingentæ referuntur: quia vel in hoc, quod prudenter sapimus, vel in hoc, quod humiliter ignoramus, dum æternæ pacis requiem quærimus, quasi intra Jubilei numerum tenemur. Sequitur:

Ibid. *Ac familia multa nimis.*

CAPUT XXX. Vet. xxxi. Rec. xiv. Multa familia est multitudo cogitationum cohibenda.

42. Multam nimis familiam possidemus, cum cogitationes innumeras sub mentis dominatione restringimus: ne ipsa sui multitudine animum superent, ne perverso ordine discretionis nostræ B principatum calcent. Et bene cogitationum turba multæ familiæ appellatione signatur. Nam scimus, quod absente domina, ancillarum linguæ perstrepunt, silentium deserunt, deputati operis officia negligunt, totamque sibimet ordinem vivendi confundunt. At si repente domina veniat, mox perstrepentes linguæ reticent, officia uniuscujusque operis repetunt: sicque ad opus proprium, ac si non recesserint, revertuntur. Si igitur a domo mentis ad momentum ratio discedat, quasi absente domina, cogitationum se clamor, velut garrula ancillarum turba multiplicat. Ut autem ratio ad mentem redierit, mox se confusio tumultuosa compescit; & quasi ancillæ se ad injunctum opus tacite reprimunt, dum cogitationes protinus causis se propriis ad utilitatem subdunt. C Possidemus ergo multam familiam, cum recto jure innumeris cogitationibus rationis discretione dominamur. Quod nimirum cum solerter agimus, jungi per eamdem discretionem Angelis conamur. Unde & recte subjungitur:

Ibid. *Eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.*

CAPUT XXXI. Earum refrenatione magni efficimur. Phil. 3. 20.

43. Tunc namque magni inter omnes Orientales efficimur, cum eis spiritibus, qui orienti luci inhærent, pressa carnalis corruptionis nebula, discretionis nostræ radiis, in quantum possibilitas suppetit, sociamur. Unde & per Paulum dicitur: *Nostra conversatio in cælis est.* D Quisquis temporalia ac defectiva sequitur, occasum petit: quisquis vero superna desiderat, quia in Oriente habitet, demonstrat. Magnus ergo non inter Occidentales, sed inter Orientales efficitur, qui non [a] inter malorum actiones ima & fugitiva quærentium, sed inter choros proficere supernorum civium conatur. Sequitur:

Vers. 4. *Et ibant filii ejus, & faciebant convivium per domos, unusquisque in die suo.*

CAPUT XXXII. Vet. xxxii. Rec. xv. Virtutes singulæ, in die suo convivium faciunt.

44. Filii per domos convivium faciunt, dum virtutes singulæ [b] juxta modum proprium mentem pascunt. Et bene dicitur: *Unusquisque in die suo.* E Dies enim uniuscujusque filii, est illuminatio uniuscujusque virtutis. Ut enim hæc ipsa dona breviter septiformis gratiæ replicem: alium diem habet sapientia, alium intellectus, alium consilium, alium fortitudo, alium scientia, alium pietas, alium timor. Neque enim hoc est sapere, quod intelligere: quia multi æterna quidem sapiunt, sed hæc intelligere nequaquam possunt. Sapientia ergo in A die suo convivium facit: quia mentem de æternorum spe & certitudine reficit. Intellectus in die suo convivium parat: quia in eo, quod audita penetrat, reficiendo cor, tenebras ejus illustrat. Consilium in die suo convivium exhibet: quia dum esse præcipitem prohibet, ratione animum replet. Fortitudo in die suo convivium facit: quia dum adversa non metuit, trepidanti menti cibos confidentiæ apponit. Scientia in die suo convivium parat: quia in ventre mentis ignorantiæ jejunium superat. Pietas in die suo convivium exhibet: quia cordis viscera misericordiæ operibus replet. Timor in die suo convivium facit: quia dum premit mentem, ne de præsentibus superbiat, de futuris illam spei cibo confortat.

Si a se invicem separentur, deficiunt.

B 45. Sed illud in hoc filiorum convivio perscrutandum video, quod semetipsos invicem pascunt. Valde enim singula quælibet virtus destituitur, si non una alii virtus virtuti suffragetur. Minor quippe est sapientia, si intellectu careat: & valde inutilis intellectus est, si ex sapientia non subsistat; quia cum altiora sine sapientiæ pondere penetrat, sua illum levitas gravius ruiturum levat. Vile est consilium, cui robur fortitudinis deest: quia quod tractando invenit, carens viribus, usque ad perfectionem operis non perducit: & [c] valde fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur; quia quo plus se posse conspicit, eo virtus sine rationis moderamine deterius in præceps ruit. Nulla est scientia, si utilitatem pietatis non habet: quia dum bona co- C gnita exequi negligit, sese ad judicium arctius stringit. Et valde inutilis est pietas, si scientiæ discretione caret: quia dum nulla hanc scientia illuminat, quomodo misereatur ignorat. Timor quoque ipse nisi has etiam virtutes habuerit, ad nullum opus procul dubio bonæ actionis surgit: quia dum ad cuncta trepidat, ipsa sua formidine a bonis omnibus torpens vacat. Quia ergo alternato ministerio virtus a virtute reficitur, recte dicitur, quod apud se filii vicissim convivantur. Cumque una aliam sublevando sublevat: quasi per dies suos numerosa soboles pascenda convivium parat. Sequitur:

Ibid. *Et mittentes vocabant tres sorores suas, ut come- D derent & biberent cum eis.*

CAPUT XXXIII. Vet. xxxiii. Rec. xvi. Ad convivium virtutum invitandæ, spes, fides, caritas.

46. Cum virtutes nostræ in omne quod agunt, [d] spem, fidem, & caritatem, ciunt quasi operatores filii, tres ad convivium sorores vocant: ut fides, spes & caritas in opus bonum gaudeant, quod unaquæque virtus administrat. Quæ quasi ex cibo vires accipiunt, dum bonis operibus fidentiores fiunt: & dum post cibum contemplationis rore infundi appetunt, quasi ex poculo [e] ebriantur.

Vet. xxxiv. Ipsis bonis quæ agimus, ad deterius propinquamus.

47. Sed quid est, quod in hac vita sine quavis tenuissimi contagii inquinatione peragatur? Nonnumquam namque ipsis bonis, quæ agimus, ad deterius propinquamus: quia dum lætitiam menti pariunt, quamdam etiam securitatem gignunt; E dumque mens secura redditur, in torporem laxatur. Nonnumquam vero [f] aliquantula elatione nos polluunt: & tanto dejectiores apud Deum faciunt, quanto apud nosmetipsos tumidiores reddunt. Unde bene subjungitur.

Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat Job, & sanctificabat eos.

48.

a Antiq. Rem. *qui non inter actionis ima & fugitiva.* Corb. non habet *malorum.*

b Secundus Rem. 1. Remig. Corb. & Germ. *Juxta modum, proprium mentem pascunt.* Ita edit. Paris. 1640.

c Primus Remig. *& valde fortitudo destituitur.*

d Omnes Rem. Remig. Longip. Corb. Germ. Ebroic. &c. *Spem, fidem, & caritatem sciunt, quasi operatores &c.* Carnot. habet. *Spem, fidem, & caritatem sitiunt.* Legendum, *spem, fidem, & caritatem ciunt,* a cio voco. Sane *sciunt* minus respondet verbo *vocabant.*

e Mss fere omnes, *quasi ex poculo debriantur.*

f In Ed. hic additur *virtutes*, quod abest a mss. hujus vocis loco subaudi *opera bona.*

CAPUT XXXIV. REG. XVII. In bonis operibus purganda intentio.

47. Peracto quippe orbe dierum convivii, mittere ad filios, eosque sanctificare, est post virtutum sensum, intentionem cordis dirigere, & omne quod agitur, districta retractationis discussione mundare; ne bona æstimentur quæ mala sunt; ne saltem veraciter bona putentur sufficientia, cum perfecta non sunt. Sic enim mens plerumque decipitur, ut aut qualitatem mali, aut boni quantitate fallatur.

VER. XXIV. Sed hos virtutum sensus melius preces, quam discussiones inveniunt: nam ea, quæ perscrutari in nobismetipsis plenius nitimur, sæpe verius orando quam investigando penetramus. Cum enim mens per quamdam compunctionis machinam ad alta sustollitur [a], omne, quod ei de se ipsa occurrerit, sub se ipsa dijudicando certius contemplatur. Unde & recte subjungitur:

Ibid. *Consurgensque diluculo offerebat holocausta per singulos.*

CAPUT XXXV. REG. XVIII. Holocaustum precis per singulas virtutes purgandis offerendum.

48. Diluculo namque consurgimus, cum compunctionis luce perfusi humanitatis nostræ noctem deserimus, & ad veri luminis radios, oculos mentis aperimus. Atque holocaustum per singulos filios offerimus, cum pro unaquaque virtute Domino hostiam nostræ precis immolamus: ne sapientia elevet; ne intellectus, dum subtiliter currit, aberret; ne consilium, dum se multiplicat, confundat; ne fortitudo, dum fiduciam præbet, præcipitet; ne scientia, dum novit & non diligit, inflet; ne pietas, dum se extra rectitudinem inclinat, intorqueat; ne timor, dum plus justo trepidat, in desperationis foveam mergat. Cum ergo pro unaquaque virtute, ut pura esse debeat, preces Domino fundimus, quid aliud, quam juxta filiorum numerum holocaustum per singulos exhibemus? Holocaustum namque totum incensum dicitur. Holocaustum igitur dare, est totam mentem igne compunctionis incendere, ut in ara amoris cor ardeat, & quasi delicta propriæ sobolis, inquinamenta cogitationis exurat.

VER. XXXVI. Illud non offert qui internos motus non frenat.

49. Sed hæc agere nesciunt, nisi hi, qui priusquam cogitationes ad opus prodeant, internos suos motus sollicite circumspicientes frenant; [b] hæc agere nesciunt, nisi qui virili custodia munire mentem noverunt. Unde recte inopinata morte extinctus Isboseth dicitur, quem & Scriptura sacra non in domo ostiarium, sed ostiariam habuisse testatur, dicens: *Venientes filii Remmon Berothitæ, Rechab & Banaa, ingressi sunt fervente die domum Isboseth, qui dormiebat super stratum suum meridie. Ingressi sunt autem domum: & ostiaria domus purgans triticum obdormivit. Assumentes spicas tritici, latenter ingressi sunt, & persusserunt eum in inguine.* (2. Reg. 4.5.) Ostiaria triticum purgat, cum mentis custodia discernendo virtutes a vitiis separat. Quæ si obdormierit, in mortem proprii Domini insidiatores admittit: quia cum discretionis sollicitudo cessaverit, ad interficiendum animum malignis spiritibus iter pandit. Qui ingressi spicas tollunt: quia mox bonarum cogitationum germina auferunt. Atque in inguine feriunt: quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt. In inguine quippe ferire, est vitam mentis delectatione carnis perforare. Nequaquam vero Isboseth iste hac morte succumberet, si non ad ingressum domus mulierem, id est, ad mentis aditum mollem custodiam deputasset. Fortis namque virilisque sensus præponi cordis foribus debet, quem nec negligentiæ somnus opprimat, nec ignorantiæ error fallat. Unde bene & Isboseth appellatus est, qui custode femina hostilibus gladiis nudatur. Isboseth quippe vir confusionis dicitur. Vir autem confusionis est, qui forti mentis custodia munitus non est: quia dum virtutes se agere æstimat, subintrantia vitia [c] nescientem necant. Tota itaque virtute muniendus est aditus mentis, ne quando eam insidiantes hostes penetrent foramine neglectæ cogitationis. Hinc Salomon ait: *Omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.* (Prov. 4.23.) Virtutes ergo, quas agimus, dignum est, ut summopere ab intentionis origine pensemus, ne ex malo ortu prodeant, etiam si recta sunt, quæ ostentant. Unde hic quoque recte subjungitur:

Ibid. *Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.*

CAPUT XXXVI. VER. XXXVI. REG. XIX. Variis hostis insidiis, ut bona opera vitiet. VER. XXXVII.

50. Filii in cordibus maledicunt, cum recta nostra opera a non rectis cogitationibus prodeunt; cum bona in aperto exerunt, sed in occulto noxia moliuntur. Deo quippe maledicunt, cum mentes nostræ se de se æstimant habere quod sunt. Deo maledicunt, cum se & ab illo accepisse vires intelligunt, sed tamen de ejus muneribus propriam laudem quærunt. Sciendum vero est, quod bona nostra tribus modis antiquus hostis insequitur, ut videlicet hoc, quod rectum coram hominibus agitur, in interni judicis conspectu vitietur. Aliquando namque in bono opere intentionem polluit, ut omne, quod in actione sequitur, eo purum mundumque non exeat, quo hoc ab origine perturbat. Aliquando vero intentionem boni operis vitiare non prævalet, sed in ipsa actione se quasi in itinere opponit: ut cum per propositum mentis securior quisque egreditur, subjuncto latenter vitio, quasi ex insidiis perimatur. Aliquando vero nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat, sed opus bonum in fine actionis illaqueat: quantoque vel a domo cordis, vel ab itinere operis longius recessisse se simulat, tanto ad decipiendum bonæ actionis terminum astutius expectat; & quo incautum quemque quasi recedendo [d] reddiderit, eo illum repentino nonnumquam vulnere durius insanabiliusque transfigit.

In operis initio.

51. Intentionem quippe in bono opere polluit: quia cum facilia ad decipiendum corda hominum conspicit, eorum desideriis auram transitorii favoris apponit; ut in his, quæ recta faciunt, ad appetenda ima, tortitudine intentionis inclinentur. Unde recte sub Judææ specie, de unaquaque anima laqueo miseræ intentionis capta, per Prophetam dicitur: *Facti sunt hostes ejus in capite.* (Thren. 1.5.) Ac si aperte diceretur: Cum bonum opus non bona intentione sumitur, huic adversantes spiritus ab ipso cogitationis exordio principantur: tantoque eam plenius possident, quanto & per initium dominantes tenent.

In progressu.

52. Cum vero intentionem vitiare non prævalent, [e] in via positos laqueos tegunt, ut in eo, quod bene agitur, cor exaltans se ex latere ad vitium derivetur: quatenus quod inchoans aliter proposuerat, in actione longe aliter quam cœperat, percurrat. Sæpe enim bono operi dum laus humana obviat, mentem operantis immutat: quæ quamvis quæsita non fuerat, tamen oblata delectat. Cujus dele-

a Antiq. Rem. Corb. Germ. 1. Remig. Vindoc. Ebroic. & alii mss. Norm. *Omne quod ei de seipsa, sub se ipsa est, dijudicando &c.* 2. Rem. & 2. Remig. *Omne quod ei de seipsa altum videbatur, sub seipsa &c.*

b Ita Corb. Remenses, duo Remig. Lyr. Bigot. & nonnullæ editiones, maxime veteres Paris. & Basil. At Gilot. Vatic. Guss. *hæc cavere.*

c Quidam mss. *nescientem mentem necant.*

d Plurimæ edit. *quasi recedendo securum reddiderit.* Redundat *securum*, & abest a mss. Corb. Germ. &c.

e Antiquior Rem. Turon. S. Mart. Corb. & nonnulli, *in via positus laqueus tegit.*

delectatione cum mens bene operantis resolvitur, ab omni intentionis intimæ vigore dissipatur. Sæpe se bene inchoatæ nostræ justitiæ, ex latere ira subjungit; & dum zelo rectitudinis immoderatius mentem turbat, cunctam quietis intimæ salutem sauciat. Sępe gravitatem cordis, quasi ex latere subjuncta tristitia sequitur; atque omne opus, quod mens, bona intentione inchoat, hæc velamine mæroris obumbrat. Quæ & nonnumquam tanto tardius repellitur, quanto & pressæ menti quasi serior famulatur. Sæpe se bono operi lætitia immoderata subjungit: cumque plus mentem, quam decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne pondus gravitatis repellit. B Quia enim bene etiam inchoantibus subesse in itinere laqueos Psalmista conspexerat, recte prophetico plenus spiritu dicebat: *In via hac, qua ambulabam, absconderunt* [a] *laqueum mihi.* (Psal. 141. 4.) a

Quod bene ac subtiliter Jeremias insinuat, qui dum gesta foris referre studuit, quæ intus apud nosmetipsos generentur indicavit, dicens: *Venerunt octoginta viri de Sichem, & de Silo, & de Samaria,* [b] *rasi barba, & scissis vestibus,* [c] *squalentes: munera & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini. Egressus autem Ismael filius Nathaniæ in occursum eorum de Maspha, incedens & plorans ibat. Cumque occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Aicham. Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos.* (Jerem. 41. 5.) b c C Barbam quippe radunt, qui sibi de propriis viribus fiduciam subtrahunt. Vestes scindunt, qui sibimetipsis in exterioris decoris laceratione non parcunt. Oblaturi in domo Domini thus & munera veniunt, qui exhibere se in Dei sacrificio orationem cum operibus pollicentur. Sed tamen si se in ipsa sanctæ devotionis via caute circumspicere nesciunt, Ismael Nathaniæ filius in eorum occursum venit; quia nimirum quilibet malignus spiritus, prioris sui, satanæ videlicet exemplo, in superbiæ errore generatus, se ad laqueum deceptionis opponit. De quo & bene dicitur: *Incedens & plorans ibat*: quia ut devotas mentes interimere feriendo prævaleat, D semetipsum quasi sub velamine virtutis occultat: & dum concordare se vere lugentibus simulat, ad cordis intima securius admissus, hoc, quod intus de virtute latet, [d] occidit. d Qui plerumque se spondet ad altiora provehere. Unde & dixisse perhibetur, *Venite ad Godoliam filium Aicham*: atque dum majora promittit, etiam minima subtrahit. Unde & recte dictum est: *Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos.* Viros ergo ad offerenda Deo munera venientes, in medio civitatis interficit: quia divinis deditæ operibus mentes, nisi magna se circumspectione custodiant, hoste subripiente, dum devotionis portant hostiam, in ipso itinere perdunt vitam. De cujus hostis manu non evaditur, nisi citius ad pœnitentiam recurratur. E Unde illic apte subjungitur: *Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismael: Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro frumenti & hordei, & olei, & mellis; & non occidit eos.* (Ier 42. 8.) Thesaurus quippe in agro est spes in pœnitentia, quæ quia non cernitur, quasi in terra cordis suffossa continetur. Qui ergo thesauros in agro habuere, servati sunt: quia qui post incautelæ suæ vitium, ad lamentum pœnitentiæ redeunt, nec capti moriuntur. (In fine.)

53. Cum vero antiquus hostis neque in exordio intentionis ferit: neque in itinere actionis intercipit, duriores in fine laqueos tendit. Quem tanto nequius obsidet, quanto solum sibi remansisse ad decipiendum videt. Hos namque fini suo appositos laqueos Propheta conspexerat, cum dicebat: *Ipsi calcaneum meum observabunt.* (Psal. 55. 7.) Quia enim in calcaneo finis est corporis, quid per hunc nisi terminus signatur actionis? Sive ergo maligni spiritus, sive pravi quique homines, illorum superbiæ sequaces, calcaneum observant, cum actionis bonæ finem vitiare desiderant. Unde & eidem serpenti dicitur: *Ipsa tuum observabit caput; & tu calcaneum ejus.* (Gen. 3. 15. sec. LXX.) Caput quippe serpentis observare, est initia suggestionis ejus aspicere, & [e] manu sollicitæ considerationis a cordis aditu funditus extirpare. e Qui tamen cum ab initio deprehenditur, percutere calcaneum molitur: quia etsi suggestione prima intentionem non percutit, decipere in fine tendit. Si autem semel cor in intentione corrumpitur, sequentis actionis medietas, & terminus ab hoste callido secure possidetur: quoniam totam sibi arborem fructus ferre conspicit, quam veneni dente in radice vitiavit. Quia ergo summa cura vigilandum est, ne vel bonis operibus serviens mens, reproba intentione polluatur, recte dicitur: *Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.* Ac si aperte diceretur: Nullum est bonum, quod foris agitur, si non pro eo intus ante Dei oculos innocentiæ victima in ara cordis immolatur. Tota itaque virtute perspiciendus est fluvius operis, si purus emanat ex fonte cogitationis. (VET. XXXIX.) Omni cura servandus est a malitiæ pulvere oculus cordis: ne hoc, quod in actione rectum hominibus ostentat, apud semetipsum per vitium pravæ intentionis intorqueat.

54. Curandum itaque est, ne bona nostra pauca sint; curandum, ne indiscussa: ne aut pauca agentes, inveniamur steriles; aut indiscussa relinquentes, vecordes. (Ideo curandum ne bona opera nostra pauca sint, aut indiscussa.) Neque enim unaquæque vere virtus est, si mixta aliis virtutibus non est. Unde recte ad Moysen dicitur: *Sume tibi aromata, stacten & onycha,* [f] *galbanum boni odoris, & thus lucidissimum:* [g] *æqualis ponderis erunt omnia, faciesque thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter & purum.* (Exod. 30. 34.) f g Thymiama quippe ex aromatibus compositum facimus, cum in altari boni operis, virtutum multiplicitate redolemus. Quod mixtum & purum fit: quia quanto virtus virtuti jungitur, tanto incensum boni operis sincerius exhibetur. Unde & bene subjungitur: *Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram testimonii tabernaculo.* (Ibid. 36.) In tenuissimum pulverem aromata universa conterimus, cum bona nostra quasi in [h] pilo cordis, h occulta discussione tundimus; & si veraciter bona sint, subtiliter retractamus. Aromata ergo in pulverem redigere, est virtutes recogitando terere, & usque ad subtilitatem occulti examinis revocare. Et notandum, quod de eodem pulvere dicitur: *Pones ex eo coram testimonii tabernaculo*: quia tunc nimirum bona nostra veraciter in conspectu judicis placent, cum hæc mens subtilius recogitando conterit, & quasi de aromatibus pulverem reddit; ne gros-

a Remenses, 1. Remig. Corb. Germ. & alii habent *laqueos mihi.*
b Unus ex Rem. & 2. Remig. *rasis barbis.* 3. Remig. *rasi barbam.*
c Ibidem pro, *squalentes munera, &c.* omnes Rem. & Remig. habent *squalentes pulvere &c.*
d Mss. Corb. & Germ. *occidet.* unde prius forsitan leg. *ut dum.* non *& dum.*
e Deest in pl. mss. *& manu .... exstirpare*, sed est in Colb. Legitur etiam apud Paterium in Genes. cap. 25. In mss. Michaelens. hæc quidem extant sed non cap. 25.
f Mss. pl. *galbanem*, sc. Rem. Remig. Turon. Corb. quibus consentiunt Vet. edit.
g Hæc, *æqualis ponderis erunt omnia*, in pl. mss. non habentur.
h Mss. Anglic. & nostri, excepto tamen Corb. *in pila cordis.* ita etiam legit Paterius.

grossum durumque sit bonum quod agitur: ne si hoc arcta retractationis manus non comminuat, odorem de se subtilius non aspergat. Hinc est enim quod sponsæ virtus, sponsi voce laudatur, cum dicitur: *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarii?* Sancta quippe Ecclesia sicut fumi virgula ex aromatibus ascendit: quia ex vitæ suæ virtutibus in interni quotidie incensi rectitudinem proficit, nec sparsa per cogitationes defluit, sed sese intra arcana cordis in rigoris virga constringit. Quæ ea quæ agit, dum recogitare semper ac retractare non desinit, myrrham quidem & thus habet in opere, sed pulverem in cogitatione. Hic est, quod de oblatoribus hostiæ ad Moysen iterum dicitur: *Detracta pelle hostiæ, artus in frusta concidant.* Pellem namque hostiæ subtrahimus, cum a mentis nostræ oculis superficiem virtutis amovemus. Cujus artus in frusta concidimus, cum distinguentes subtiliter ejus intima, membratimque cogitamus. Curandum ergo est, ne cum mala vincimus, bonis lascivientibus supplantemur; ne fortasse fluxa prodeant, ne incircumspecta capiantur, ne per errorem, viam deserant, ne per lassitudinem fracta, anteacti laboris meritum perdant. In cunctis enim vigilanter debet se mens circumspicere, atque in ipsa circumspectionis suæ providentia perseverare. Unde & recte subjungitur:

Cant. 3. 6.
Levit. 1. 6.
VET. XL.

Sic faciebat Job cunctis diebus [a].

Ibid.
CAPUT XXXVII.
REC. XX.
Perseverantia necessaria.

55. Incassum quippe bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur: quia & frustra velociter currit, qui prius, quam ad metas veniat, deficit. Hinc est enim, quod de reprobis dicitur: *Væ his, qui perdiderunt sustinentiam.* Hinc electis suis Veritas dicit: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.* Hinc Joseph, qui inter fratres usque ad finem justus perseverasse describitur, solus talarem tunicam habuisse perhibetur. Nam quid est talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim [b] protensa tunica talum corporis operit, cum bona actio ante Dei oculos usque ad vitæ nos terminum tegit. Hinc est, quod per Moysen caudam hostiæ in altari offerre præcipitur; ut videlicet omne bonum quod incipimus, etiam perseveranti fine compleamus. Bene igitur cœpta cunctis diebus agenda sunt; ut cum malum pugnando repellitur, ipsa boni victoria constantiæ manu teneatur.

De Panit. dist. 3. can. 17. incassum.
Eccli. 2. 16.
Luc. 22. 28.
Genes. 37. 23. sect. LXX.
Exod. 29. 22.
Lev. 3. 9.

56. Hæc itaque sub intellectu triplici diximus, ut fastidienti animæ varia alimenta proponentes, aliquid, quod eligendo sumat, offeramus. Hoc tamen magnopere petimus, ut qui ad spiritalem intelligentiam mentem sublevat, a [c] veneratione historiæ non recedat.

a In vulgatis additur *vitæ suæ*. Quæ verba nesciunt mss. Corb. Rem. Remig. Compend. Germ. & alii; neque etiam superius habentur in expos. sive historici, sive allegorici sensus.

b Antiquior Rem. & 1us Remig. cum Corb. *propensa*.

c In 2. Remig. secunda manu *a vera ratione historiæ*.

LIBER SECUNDUS.

Capitis Primi a versu sexto ad finem usque, secundum triplicem sensum prosequitur enarrationem.

CAP. I.
S. Scriptura speculum est.
V. August. in Psal. 103. Ser. 2. n. 4.

1. Scriptura sacra mentis oculis quasi quoddam speculum opponitur, ut interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi etenim fœda, ibi pulcra nostra cognoscimus. Ibi sentimus, quantum proficimus, ibi a provectu quam longe distamus. Narrat autem gesta [a] sanctorum, & ad imitationem corda provocat infirmorum. Dumque illorum victricia facta commemorat, contra vitiorum prælia, debilia nostra confirmat: fitque verbis illius, ut eo mens minus inter certamina trepidet, quo ante se positos tot virorum fortium triumphos videt. Nonnumquam vero non solum nobis eorum virtutes asserit, sed etiam casus innotescit, ut & in victoria fortium, quod imitando arripere, & rursum videamus in lapsibus, quod debeamus timere. Ecce enim Job describitur tentatione auctus, sed David tentatione prostratus; ut & majorum virtus spem nostram foveat, & majorum casus ad cautelam nos humilitatis accingat: quatenus dum illa gaudentes sublevant, ista metuentes premant; & audientis animus illinc spei fiducia, hinc humilitate timoris eruditus, nec temeritate superbiat, quia formidine premitur, nec pressus timore desperet, quia ad spei fiduciam virtutis exemplo roboratur.

Job. 1. Vers. 6.

Quadam die cum venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, adfuit inter eos etiam satan.

CAP. II.
Histor. sensus. Quam accurate S. Scriptura facta describat.

2. Intueri libet, quomodo sacra eloquia in exordiis narrationum qualitates exprimant, terminosque causarum. Aliquando namque a positione loci, aliquando a positione corporis, aliquando a qualitate aeris, aliquando a qualitate temporis signant, quid de ventura actione subjiciant. A positione quippe locorum divina Scriptura exprimit subsequentium merita finesque causarum, sicut de Israel dicit quia verba Dei in monte audire non potuit, sed præcepta in campestribus accepit: subsequentem nimirum infirmitatem populi indicans, qui ascendere ad summa non valuit, sed semetipsum in infimis neglecte vivendo laxavit. A positione corporis futura denuntiat, sicut in Apostolorum Actibus Stephanus Jesum, qui a dextris virtutis Dei sedet, stantem se vidisse manifestat. Stare quippe adjuvantis est. Et recte stare cernitur, qui in bello certaminis opitulatur. A qualitate aeris res subsequens demonstratur, sicut Evangelista, cum prædicante Domino, nullos tunc ex Judæa credituros diceret, præmisit dicens: *Hiems autem erat.* Scriptum namque est: [b] *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum.* Idcirco ergo hiemis curavit tempus exprimere, ut inesse auditorum cordibus malitiæ frigus indicaret. Hinc est, quod de negaturo Petro præmittitur: *Quia frigus erat, & stans ad prunas calefaciebat se.* Jam namque intus a caritatis calore torpuerat, & ad amorem præsentis vitæ, quasi ad persecutorum prunas infirmitate æstuante recalebat. A qualitate quoque temporis finis exprimitur actionis, sicut non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Judas exiis-

Act. 7. 55. & 56.
Johan. 10. 22.
Matth. 24. 12.
Johan. 18. 18.

a Rem. & plurimi *gesta fortium*. Aliqui addunt *gesta fortium heroum*, nonnulli habent *gesta virorum*, Corb. a secunda manu *Sanctorum*, a prima *eorum*; quod etiam habet Germ.

b In Rem. Remig. Compend. &c. *abundabit iniquitas, & refrigescit &c.* deest *quoniam*. Unus ex Remig. & Corb. a 1. manu *abundavit iniquitas, refrigescit caritas*. Corb. a secunda manu, & Germ. *abundabit iniquitas, refrigescet*.

exiisse perhibetur, cum, egrediente illo, ab Evangelista dicitur: *Erat autem nox*. Hinc enim & iniquo diviti dicitur: *Hac nocte* [a] *repetent animam tuam abs te*. Anima quippe, quæ ad tenebras ducitur, non in die repeti, sed in nocte memoratur. Hinc est, quod Salomon, qui sapientiam non perseveraturus accepit, in somnis hanc & nocte accepisse describitur. Hinc est, quod Angeli ad Abraham meridie veniunt, punituri autem Sodomam, ad eam vespere venisse memorantur. Quia igitur beati Job tentatio ad victoriam deducitur, a die cœpta perhibetur, cum dicitur:

Johan. 13. 30. — Luc. 12. 20. — 3. Reg. 3. 11. — Gen. 18. 1. 2. — Genes. 19. 1.

Ibid. *Quadam die, cum venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, adfuit inter eos etiam satan.*

CAP. III. Quomodo Angeli Deo adsunt etiam in ministerium missi.

3. Qui autem Dei filii, nisi electi Angeli vocantur? De quibus cum constet, quod obtutibus majestatis inserviant, valde quærendum est, unde veniant, ut coram Domino assistant. De his quippe voce Veritatis dicitur: *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est*. De his Propheta ait: *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei*. Si igitur semper vident, & semper assistunt, vigilanti cura quærendum est, unde veniunt, qui numquam recedunt. Sed cum de illis per Paulum dicitur: *Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem* [b] *capiunt salutis?* per hoc, quod missos cognoscimus, unde veniant invenimus. Sed ecce quæstioni quæstionem jungimus, & quasi [c] dum ansam solvere nitimur, nodum ligamus. Quomodo enim aut semper assistere, aut videre semper faciem Patris possunt, si ad ministerium exterius pro nostra salute mittuntur? Quod tamen citius solvimus, si quantæ subtilitatis sit angelica natura, pensamus. Neque enim sic a divina visione foras exeunt, ut internæ contemplationis gaudiis priventur: quia si conditoris aspectum exeuntes amitterent, nec jacentes erigere, nec ignorantibus vera nuntiare potuissent; fontemque lucis, quem egredientes ipsi perderent, cæcis nullatenus propinarent. In hoc itaque est nunc natura angelica [d] a naturæ nostræ conditione distincta, quod nos & loco circumscribimur, & cæcitatis ignorantia coarctamur: Angelorum vero spiritus loco [e] quidem circumscripti sunt, sed tamen eorum scientiæ longe super nos incomparabiliter dilatantur. Interius quippe exteriusque sciendo [f] distenti sunt; quia ipsum fontem scientiæ contemplantur. Quid enim de his, quæ scienda sunt, nesciunt, qui scientem omnia sciunt? Eorum itaque scientia [g] comparatione nostræ valde dilatata est, sed tamen comparatione divinæ scientiæ angusta: sicut & ipsi illorum spiritus comparatione quidem nostrorum corporum, spiritus sunt, sed comparatione summi & incircumscripti spiritus, corpus. Et mittuntur igitur, & assistunt: quia & per hoc, quod circumscripti sunt, exeunt; & per hoc, quod intus quoque præsentes sunt, numquam recedunt. Et faciem ergo Patris semper vident, & tamen ad nos veniunt: quia & ad nos spiritali præsentia foras exeunt, & tamen ibi se, unde recesserant, per internam contemplationem servant. Dicatur ergo: *Venerunt filii Dei, ut assisterent coram Domino*. Quia illuc spiritus conversione redeunt, unde nulla mentis aversione discedunt.

Matth. 18. 10. — Daniel. 7. 10. — Hebr. 1. 14. — VERS. 11. Quantæ subtilitatis sint angeli.

Ibid. *Adfuit inter eos etiam satan.*

CAP. IV. Satan inter angelos, quia naturam non amisit.

4. Valde quærendum est, quomodo inter electos Angelos satan adesse poterit, qui ab eorum sorte, exigente superbia, dudum damnatus exivit. Sed recte inter eos adfuisse describitur, quia etsi beatitudinem perdidit, naturam tamen eis similem non amisit; & si meritis prægravatur, conditione naturæ subtilis attollitur. Inter Dei ergo filios coram Domino adfuisse dicitur: quia eo intuitu, quo omnipotens Deus cuncta spiritalia conspicit, etiam satan in ordine naturæ subtilioris videt, attestante Scriptura, quæ dicit: *Oculi Domini contemplantur malos & bonos*. Sed hoc, quod adfuisse satan coram Domino dicitur, in gravi nobis quæstione versatur. Scriptum quippe est: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Satan vero, qui mundo corde esse non potest, [h] quomodo ad videndum Dominum adfuisse potest?

Prov. 15. 3. — Matth. 5. 8.

Deo adest, quia ab eo videtur.

5. Sed intuendum est quia adfuisse coram Domino, non autem Dominum vidisse perhibetur. Venit quippe, ut videretur, non ut videret. Ipse in conspectu Domini, non autem in conspectu ejus Dominus fuit: sicut cæcus cum in sole consistit, ipse quidem radiis solis perfunditur, sed tamen lumen non videt quo illustratur. Ita ergo etiam inter Angelos in conspectu Domini satan adfuit; quia vis divina, quæ intuendo penetrat omnia, non se videntem immundum spiritum vidit. Quia enim & ipsa, quæ Deum fugiunt, latere non possunt, dum cuncta nuda sunt superno conspectui, satan adfuit absens præsenti. Sequitur:

Vers. 7. *Cui Dixit Dominus, Unde venis?*

CAP. V. VERS. 11. REC. 11. Nescire Dei, est reprobare.

6. Quid est, quod venientibus Angelis electis nequaquam dicitur, Unde venitis; satan vero unde veniat percontatur? non enim requirimus, nisi utique quæ nescimus. Nescire autem Dei, reprobare est. Unde quibusdam in fine dicturus est: *Nescio vos unde sitis: discedite a me omnes operarii iniquitatis*. Sicut & nescire mentiri vir verax dicitur, qui labi per mendacium dedignatur: non quo si mentiri velit, nesciat; sed quo falsa loqui veritatis amore contemnat. Quid est ergo ad satan dicere, *Unde venis*, nisi vias illius quasi incognitas reprobare? Veritatis igitur lumen tenebras, quas reprobat, ignorat: & satanæ itinera, quia judicans damnat, dignum est ut quasi nesciens requirat. Hinc est quod Adæ peccanti conditoris voce dicitur, *Adam ubi es?* Neque enim divina potentia nesciebat, post culpam servus ad quæ latibula fugerat: sed quia vidit in culpa lapsum, jam sub peccato velut ab oculis veritatis absconditum, quia tenebras erroris ejus non approbat, quasi ubi sit peccator ignorat: eumque & vocat, & requirit, dicens, *Adam ubi es?* Per hoc quod vocat, signum dat quia ad pœnitentiam revocat. Per hoc quod requirit, aperte insinuat, quia peccatores jure [i] damnandos ignorat. Satan ergo Dominus non vocat, sed tamen requirit, dicens: *Unde venis?* quia nimirum Deus apostatam spiritum ad pœnitentiam nequaquam revocat; sed vias superbiæ ejus nesciens, da-

Luc. 13. 27. — Genes. 3. 9.

a Iidem mss. *hac nocte repetunt animam*. ita etiam Lyr. & Big.
b Antiquior Rem. cum Corb. & Germ. *qui hereditatem capiunt salutis*.
c S. Albini ms. *dum hanc per hanc solvere nitimur*. Floriac. & *quasi hanc per hanc* &c.
d Antiq. Rem. & Reg. *a natura nostra conditionis*.
e In ms. Colb. super hæc verba ascriptum est: *vel quantum ad nostrum modum circumscripti per scientiam non sunt*. Et mox: *Vel diffusi*, supra verbum *distenti*. Ac post pauca: *circumscripta*, supra vocem *angusta*, quæ glossemata dum arripiunt librarii, corruptos libros nobis præbent.
f Ita omnes nostri mss. In edit. Rom. Sixti V. & Gussanvill. *Sciendo diffusi sunt*.
g Omnes Rem. Remig. Vindoc. Normanni, Corb. Germ. *comparatione nostra valde*.
h Rem. Remig. & plur. alii, *quomodo videndo Domino assuisse potest*.
i Vindocinenses *jure damnando, ignorat*.

damnat. Igitur dum satan de itinere suo discutitur, electi Angeli requirendi unde veniant non sunt: [a] quia eorum viæ tanto Deo notæ sunt, quanto & ipso auctore peraguntur; dumque soli ejus voluntati inserviunt, eo esse incognitæ nequeunt, quo per approbationis oculum ex ipso semper ante ipsum fiunt. Sequitur:

Ibid.

Respondens satan, ait: Circuivi terram, & perambulavi eam.

Cap. VI. Satanæ circuitus, ejus anxietatis argumentum.

7. Solet per gyrum circuitus, laboris anxietas designari. Satan ergo laborans terram circuivit, quia quietus in cæli culmine stare contemsit. Cumque se non volasse, sed perambulasse insinuat; quanto peccati pondere in imis prematur, demonstrat. Perambulans ergo terram circuivit: quia ab illo spiritalis potentiæ volatu corruens, malitiæ suæ pressus gravedine, foras ad gyrum laboris venit. Hinc est enim quod & de ejus membris per Psalmistam dicitur: *In circuitu impii ambulant*: quia dum interiora non appetunt, in exteriorum labore fatigantur: Sequitur:

Psal. 11. 9.

Vers. 8.

Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo?

Cap. VII. Rec. iv. Variæ Dei spirituumque locutiones. Vet. v.

8. Hoc quod divina voce beatus Job simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo dicitur, quia subtiliter membratimque supra exposuimus, replicare quæ diximus devitamus: ne dum discussa repetimus, tardius ad indiscussa veniamus. Hoc ergo nobis est solerter intuendum, quid sit, quod vel ad satan loqui Dominus dicitur, vel quod satan Domino respondere perhibetur. Discutienda quippe est, quænam sit ista locutio. Neque enim vel a Domino, qui summus atque incircumscriptus est spiritus, vel a satan, [b] qui nulla est carnea natura vestitus, humano modo aereus flatus folle ventris attrahitur, ut per organum gutturis, vocis expressione reddatur. Sed dum naturæ invisibili natura incomprehensibilis loquitur, dignum est ut mens nostra qualitatem corporeæ locutionis excedens, ad sublimes atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur. Nos namque ut ea, quæ sentimus intrinsecus, extrinsecus exprimamus; hæc per organum gutturis, per sonum vocis ejicimus. Alienis quippe oculis intra secretum mentis, quasi post parietem corporis stamus: sed cum manifestare nosmetipsos cupimus, quasi per linguæ januam egredimur; ut quales sumus intrinsecus, ostendamus. Spiritalis autem natura non ita est, quæ ex mente & corpore composita dupliciter non est. Sed rursus sciendum est, quia ipsa etiam natura incorporea cum loqui dicitur, ejus locutio nequaquam una atque eadem qualitate formatur. Aliter enim loquitur Deus ad Angelos, aliter Angeli ad Deum: aliter Deus ad sanctorum animas, aliter sanctorum animæ ad Deum: aliter Deus ad diabolum, aliter diabolus ad Deum.

Aliter Deus loquitur ad angelos.

9. Nam quia spiritali naturæ ex corporea [c] oppositione nihil obstat; loquitur Deus ad Angelos sanctos eo ipso, quo eorum cordibus occulta sua invisibilia ostentat; ut quidquid agere debeant, in ipsa contemplatione veritatis legant, & velut quædam præcepta vocis sint ipsa gaudia contemplationis. Quasi enim audientibus dicitur, quod videntibus inspiratur. Unde cum eorum cordibus, Deus contra humanam superbiam, animadversionem ultionis infunderet, dixit: *Venite descendamus, & confundamus ibi* [d] *linguam eorum*. Dicitur [e] eis qui adhærent, *Venite*: quia nimirum hoc ipsum numquam a divina contemplatione decrescere, in divina contemplatione semper accrescere est; & numquam corde recedere, quasi quodam stabili motu est semper venire. Quibus & dicit: *Descendamus & confundamus linguam eorum*. Ascendunt Angeli, in eo quod creatorem conspiciunt. Descendunt Angeli, in eo quod creaturam sese in illicitis erigentem examine districtionis premunt. Dicere ergo Dei est: *Descendamus & confundamus linguam eorum*, in seipso eis hoc, quod recte agatur ostendere, & per vim internæ visionis, eorum mentibus exhibenda judicia occultis motibus inspirare.

Genes. 11. 7.

Aliter Angeli ad Deum. *Apoc. 5. 12.*

10. Aliter loquuntur Angeli ad Deum, sicut & per Johannis Apocalypsim dicunt: *Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam*. Vox namque Angelorum est in laude conditoris, ipsa admiratio intimæ contemplationis. Virtutis divinæ miracula obstupuisse, dixisse est: quia excitatus cum reverentia motus cordis, magnus est ad aures incircumscripti spiritus clamor vocis. Quæ vox se quasi per distincta verba explicat, dum sese per innumeros modos admirationis format. Deus ergo Angelis loquitur, cum eis voluntas ejus intima [f] videnda manifestatur. Angeli autem loquuntur Domino: cum per hoc, quod super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgunt.

Vet. vi. Aliter Deus ad sanctorum animas, & illæ ad Deum.

11. Aliter Deus ad Sanctorum animas, aliter Sanctorum animæ loquuntur ad Deum. Unde & in Johannis Apocalypsi rursum dicitur: *Vidi subter altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant: & clamabant voce magna dicentes: Usquequo Domine, sanctus & verus, non judicas & vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra?* Ubi illico adjungitur, *Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conservorum & fratrum eorum.* Quid est enim animas vindictæ petitionem dicere, nisi diem extremi judicii, & resurrectionem extinctorum corporum desiderare? Magnus quippe earum clamor, magnum est desiderium. Tanto enim quisque minus clamat, quanto minus desiderat: & tanto majorem vocem in aures [g] incircumscripti spiritus exprimit, quanto se in ejus desiderium plenius fundit. Animarum igitur verba ipsa sunt desideria. Nam si desiderium sermo non esset, Propheta non diceret: *Desiderium cordis eorum audivit auris tua*. Sed cum aliter moveri soleat mens quæ petit, aliterque quæ petitur, & sanctorum animæ ita in interni secreti sinu Deo inhæreant, ut inhærendo requiescant: quomodo dicuntur petere, quas ab interna voluntate constat nullatenus discrepare? quomodo dicuntur [h] petere, quas & voluntatem Dei certum est, & ea quæ futura sunt, non ignorare? Sed in ipso positæ, ab ipso aliquid petere dicuntur, non quo quidquam desiderent, quod ab

Psal. 9. 17.

a Plurimi *quia eorum vita*. Ultic. habet utramque lectionem.
b Hæc verba notanda sunt, ut intelligatur quod sup. cap. 3. dixit, *angelus comparatione Dei esse corpus*, habes in præf. generali assertam ejus doctrinam de natura angelorum incorporea.
c Ita mss. ac vulgate *appositione*.
d Pene omnes mss. *linguas*. Idem observavimus in consequentibus, ubi locus hic laudatur.
e Editi *qui aderant*. Emendantur ope mss. Corb. Germ. & a'.
f Rem. Remig. Longip. Val-Clar. Corb. *intima videndo*.
g Ita Corb. Germ. & omnes mss. ac vetustiores editiones Parisienses & Basil. Gilot. anno 1571. & aliæ deinceps habent *in aures circumscripti spiritus*. Manifestus est error. S. Gregorius per *incircumscriptum spiritum*, Deum intelligit.
h In editis, *quomodo dicuntur vindictam desiderare*. nullis mss. nostris consentientibus.

ejus voluntate, quem cernunt, discordat: sed quo A mente ardentius inhærent, eo etiam de ipso accipiunt, ut ab ipso petant, quod eum facere velle noverunt. De ipso ergo bibunt, quod ab ipso sitiunt: & modo nobis adhuc incomprehensibili, in hoc, quod petendo esuriunt, præsciendo satiantur. Discordarent ego a voluntate conditoris, si quæ cum vident velle, non peterent: eique minus inhærerent, si volentem dare, desiderio pigriori pulsarent. Quibus responsum divinitus dicitur: *Requiescite tempus adhuc modicum, donec compleatur numerus conservorum & fratrum vestrorum*. Desiderantibus animabus, *Requiescite tempus adhuc modi-* B *cum*, dicere, est inter ardorem desiderii ex ipsa præscientia solatium [a] consolationis aspirare: & ut animarum vox sit hoc, quod amantes desiderant; & respondentis Dei sermo sit hoc, quod eas retributionis certitudine inter desideria confirmat. Respondere ergo ejus est, ut collectionem fratrum expectare debeant, eorum mentibus libenter expectandi moras infundere: ut cum carnis resurrectionem appetunt, etiam ex colligendorum fratrum augmento gratulentur.

VER. VII. Aliter Deus ad diabolum, & ille ad Deum.

12. Aliter Deus loquitur ad diabolum, aliter diabolus ad Deum. Loqui enim Dei est ad diabolum, vias ejus, ac negotia animadversione occultæ districtionis increpare, sicut hic dicitur: *Unde venis?* Diaboli autem ei respondere, est omnipo- C tenti majestati ejus nihil posse celare. Unde hic ait, *Circuivi terram, & perambulavi eam*. Quasi enim dicere ejus est quid egerit, scire quod actus suos illius oculis occultare non possit. Sciendum vero est, quia sicut hoc loco discimus, quatuor modis loquitur Deus ad diabolum; tribus modis diabolus ad Deum. Quatuor modis loquitur Deus ad diabolum: quia & injustas vias ejus arguit; & electorum suorum contra illum justitiam proponit, & tentandam eorum innocentiam ei concedendo permittit, & aliquando eum, ne tentare audeat, prohibet. Injustas enim vias ejus redarguit, sicut jam dictum est: *Unde venis?* Electorum suorum contra illum justitiam proponit, sicut ait: [b] *Considerasti* D *servum meum Job, quod non sit ei similis super terram?* Tentandam eorum innocentiam concedendo permittit, sicut dicit: *Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt*. Rursumque eum a tentatione prohibet, cum dicit: *Tantum in eum ne extendas manum tuam*. Tribus autem modis loquitur diabolus ad Deum: cum vel vias suas insinuat, vel electorum innocentiam fictis criminibus accusat, vel tentandam eamdem innocentiam postulat. Vias quippe suas insinuat, qui ait: *Circuivi terram, & perambulavi eam*. Electorum innocentiam accusat,

Vers. 9. 10.

qui dicit: *Numquid frustra Job timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universamque sub-* E *stantiam* [c] *per circuitum?* Tentandam eamdem innocentiam postulat, cum dicit: *Extende manum tuam, & tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi*. Sed dicere Dei est, *Unde venis?* sicut & supra insinuavimus, vi suæ justitiæ itinera malitiæ ejus increpare. Dicere Dei est, *Considerasti servum meum Job, quod non sit ei* [d] *similis super terram?* tales electos suos justificando facere, qualibus nimirum apostata angelus possit invidere. Dicere Dei est, *Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt*; A ad probationem fidelium, contra eos occulta vi incursum illum suæ malitiæ relaxare. Dicere Dei est, *Tantum in eum ne extendas manum tuam*, ab immoderatæ tentationis impetu eum etiam permittendo restringere. Dicere autem diaboli est, *Circuivi terram, & perambulavi eam*, sagacitatem suæ malitiæ invisibilibus ejus oculis occultare non posse. Dicere diaboli est, *Numquid frustra Job timet Deum?* Vers. 11. contra bonos intra cogitationum suarum latibula conqueri, eorumque provectibus invidere, atque invidendo reprobationis rimas exquirere. Dicere diaboli est, *Extende paululum manum tuam, & tan-* B *ge cuncta quæ possidet*: ad afflictionem bonorum, malitiæ æstibus anhelare. Quo enim eorum tentationem invidens appetit, eo illorum quasi probationem deprecans petit. Quia igitur internarum locutionum modos succincte diximus, ad intermissum paululum expositionis ordinem revertamur.

Considerasti servum meum Job, quod non sit similis ei super terram, vir simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo? Vers. 8.

CAPUT VIII.

VER. VIII. REC. V. Dei diabolique pugna, cujus materia Job fuit.

13. Præcedenti jam sermone tractatum est, quia diabolus non contra Job, sed contra Deum certamen proposuit, materia vero certaminis beatus Job in medio fuit. Et si in sermonibus suis dicimus Job inter flagella deliquisse, quod sentire nefas est, Deum dicimus in sua propositione [e] perdidisse. C Nam ecce & in hoc loco intuendum est: quia non prius diabolus beatum Job a Domino petiit, sed cum Dominus in diaboli despectum laudavit. Et nisi in sua justitia permansurum nosset, non utique pro illo proponeret. Nec periturum in tentationa concederet, de quo ante tentationem, ex Dei laudibus, in tentatoris mente, invidiæ fuerant faces excitatæ.

Quam astute quærat diabolus unde nos accuset.

14. Sed antiquus adversarius cum quæ accuset mala, non invenit, ipsa ad malum inflectere bona quærit. Cumque de operibus vincitur, ad accusandum verba nostra perscrutatur. Cum nec in verbis accusationem reperit, intentionem cordis fuscare contendit: tamquam bona facta bono animo non fiant, & idcirco perpendi a judice bona non de- D beant. Quia enim fructus arboris esse & in æstu virides conspicit; quasi vermem ponere ad radicem quærit. Nam dicit:

Numquid frustra Job timet Deum? Nonne tu vallasti eum ac domum ejus, universamque substantiam per circuitum? Operibus manuum ejus benedixisti, & possessio illius crevit in terra. Vers. 9. & 10.

CAP. IX. Ex prosperis & ex adversis tentat.

15. Ac si aperte dicat: Qui tot bona in terra recepit, quid mirum est, si pro eis se innocenter gerit? Innocens vere esset, si bonus inter adversa persisteret. Cur autem magnus dicitur, quem merces sui uniuscujusque operis, tanta rerum multiplicitate comitatur? Astutus quippe adversarius, cum E sanctum virum inter prospera bene egisse considerat, reprobare apud judicem per adversa festinat. Unde recte in Apocalypsi voce angelica dicitur: *Projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.* Apoc. 12. 10.

VER. IX.

Scriptura autem sacra sæpe diem pro prosperis, noctem autem pro adversis ponere consuevit. In die ergo & nocte accusare non desinit: quia modo nos in prosperis, modo in adversis accusabiles ostendere contendit. In die accusat, cum prosperis male nos uti insinuat. In nocte accusat, cum in adversis

a Ebroic. Vindoc. & nonnulli, *consolationis inspirare*.
b In excusis, *numquid considerasti*. In omnibus quos consul. mss. non legitur *numquid*. Idcoque hic & deinceps expunximus.
c In Gilot. Vatic. Gussanv. *substantiam ejus*. Redundat *ejus*, nec legitur in mss. nostris aut vet. ed.
d Quidam mss. *similis in terra*.
e Editi hic addunt, *victoriam*, invitis mss. ac Gregoriana phrasi. In præfat. n. 8. legimus: *proposuerat, perdidisse reprehendit*. Vide l. 23. n. 1.

sis nos non habere patientiam demonstrat. Beatum ergo Job quia necdum flagella attigerant, quasi adhuc unde in nocte accusare posset, omnino non habebat. Quia vero in prosperis magna [a] sanctitate viguerat, pro eisdem prosperis bona illum egisse simulabat: versuta assertione mentiens, quod non ad usum Domini substantiam possideret, sed ad usum substantiæ Dominum coleret. Sunt enim nonnulli, qui ut fruantur Deo, dispensatorie utuntur hoc sæculo. Et sunt nonnulli, qui ut fruantur hoc sæculo, transitorie uti volunt Deo. Cum igitur bona divini muneris narrat, putat quod facta fortis operarii leviget: ut cujus vitam reprehendere de operibus non valet, ejus mentem quasi ex cogitationibus [b] addicat; mentiens quod non amori Domini, sed temporalis prosperitatis appetitioni servierit omne, quod innocue exterius vixit. Vires ergo beati Job nesciens, sed tamen unumquemque adversis probari verius sciens, tentandum hunc expetit: ut qui per diem prosperitatis inoffenso gressu incesserat, saltem in nocte adversitatis impingeret, & ante laudatoris sui oculos offensione impatientiæ prostratus jaceret. Unde subjungit:

Vers. 11.

Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

CAP. X. REC. VI. Diabolus nihil nisi Deo permittente potest.

16. Cum sanctum virum satan tentare appetit, & tamen Domino, ut manum suam extendere debeat, dicit; valde notandum est, quia feriendi vires nec ipse sibi tribuit, qui contra auctorem omnium singulariter superbit. Scit namque diabolus, quia quodlibet agere ex semetipso non sufficit: quia nec per semetipsum in eo quod est spiritus existit. Hinc est quod in Evangelio expellenda de homine legio dicebat: *Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum.* Qui enim per semetipsum ire in porcos non poterat, quid mirum si sine auctoris manu, sancti viri domum contingere non valebat.

Matth. 8. 31.

VET. X. Diaboli voluntas mala, sed potestas justa.

17. Sciendum vero est, quia satanæ voluntas semper iniqua est, sed nunquam potestas injusta: quia a semetipso voluntatem habet, sed a Domino potestatem. Quod enim ipse facere inique appetit, hoc Deus fieri non nisi juste permittit. Unde bene in libris Regum dicitur: *Spiritus Domini malus irruebat in Saul.* Ecce unus idemque spiritus, & Domini appellatur, & malus: Domini videlicet per licentiam potestatis justæ, malus autem per desiderium voluntatis injustæ. Formidari ergo non debet, qui nihil nisi permissus valet. Sola ergo vis illa timenda est, quæ cum hostem sævire permiserit, ei ad usum justi judicii, & injusta illius voluntas servit. Paululum vero manum postulat extendi: quia exteriora sunt, quæ expetit conteri. Neque enim satan facere se aliquid multum putat, nisi cum in anima sauciat; ut ab illa patria feriens revocet, a qua ipse longe, telo suæ superbiæ prostratus jacet.

1. Reg. 18. 10.

Facies Dei respectus gratiæ.

18. Sed quid est quod ait: *Nisi in faciem benedixerit tibi?* Nos nempe quod amamus respicimus: quod vero aversari volumus, ab eo faciem declinamus. Quid itaque Dei facies, nisi respectus ejus gratiæ [c] præbetur intelligi? Ait ergo: *Extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.* Ac si aperte dicat: Ea, quæ dedisti, subtrahe: nam si accepta perdiderit, respectum tuæ gratiæ, ablatis rebus temporalibus, non requiret. Si enim ea, in quibus delectatus, non habuerit, favorem tuum etiam maledicendo contemnet. Cujus petitione callida nequaquam provocata Veritas vincitur, sed ad deceptionem suam hosti conceditur, quod fideli famulo ad augumentum muneris suffragetur. Unde mox subditur:

Vers. 12.

[d] *Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.*

CAP. XI. VET. XI. REC. VII. Deus tentatori alia permittit, alia negat.

19. Consideranda est in verbis Domini dispensatio sanctæ pietatis, quomodo hostem nostrum permittit, & retinet; relaxat, & refrenat. Alia ad tentandum dat, [e] sed ab aliis religat. *Universa quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.* Substantiam prodit, sed tamen corpus ejus protegit, quod quidem postmodum tentatori traditurus est; sed tamen non simul ad omnia relaxat hostem, ne undique feriens frangat civem. Mala enim cum multa electis eveniunt, mira conditoris gratia ex tempore dispensantur: ut quæ coacervata perimerent, possint divisa tolerari. Hinc Paulus ait: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari [f] supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere.* Hinc David ait: *Proba me Domine, & tenta me.* Ac si aperte dicat: Prius vires inspice, & tunc ut ferre valeo, tentari permitte. Hoc tamen quod dicitur: *Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.* Intelligi & aliter potest, quia fortem quidem pugnatorem suum Dominus noverat, sed tamen dividere ei certamina contra hostem volebat: ut quamvis robusto bellatori victoria in cunctis suppeteret, prius tamen de uno certamine hostis ad Dominum victus rediret: tuncque ei aliud iterum vincendo concederet, quatenus fidelis famulus eo mirabilius victor existeret, quo victus hostis se contra illum iterum ad nova bella repararet. Sequitur:

1. Cor. 10. 13.

Psal. 25. 2.

Ibid.

Egressusque est satan a facie Domini.

CAPUT XII. VET. XII. REC. VIII. Deus est intra & extra omnia, supra & infra omnia.

20. Quid est quod satan a facie Domini egressus dicitur? Quo enim exitur ab eo qui ubique est? Hinc namque ait: *Cælum & terram ego impleo.* Hinc est, quod Sapientia illius dicit: *Gyrum cæli circuivi sola.* Hinc de ejus Spiritu scriptum est: *Spiritus Domini implevit orbem terrarum.* Hinc est, quod Dominus iterum dicit: *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.* Rursumque de eo scriptum est: *Cælum metitur palmo & omnem terram pugillo concludit.* Sedi quippe, cui præsidet, interior [g] & exterior manet. Cælum palmo metiens, & terram pugillo concludens ostenditur, quod ipse sit circumquaque cunctis rebus, quas creavit, exterior. Id namque quod interius concluditur, a concludente exterius continetur. Per sedem ergo, cui præsidet,

Jer. 23. 24. Eccli. 24. 8. Sap. 1. 7. Is. 66. 1. Is. 40. 12.

a Corb. Germ. Rem. Remig. Ebroic. & ceteri Norm. *magna sanitate.*

b Ita mss. Anglicani & alii. At Edit. Gilot. Rom. Sixti V. & plurimæ habent *addiscat.* Verbum *addicit*, ut significat *condemnat*, est Gregorio familiare. Eodem quoque sensu non raro reperitur in scriptoribus sacris sive antiquioribus sive posterioribus. Ambros. lib. 1. de Virgin. de S. Agnetis carnifice: *cerneres trepidare carnificem; quasi ipse addictus fuisset.* Bernard. lib. 2. de consid. cap. 14. *inde innocentium frequens addictio.*

c Editi *perhibetur.* Mss. adhæremus.

d Gussanv. hic præfigit: *Dixit ergo Dominus ad Satan*, quod abest a Cod. tum excusis, tum manu exaratis.

e In edit. per interpolationem legitur, *alia ad affligendum, sed*: Sane præter fidem mss. & Greg. propositum, qui duo hic, non tria probanda suscipit, scilicet hostem nostrum & relaxari & retineri. Relaxatur cum permittitur tentare; retinetur, cum hæc potestas certis conditionibus ligatur.

f Rem. Remig. Norm. *supra quam potestis.*

g Mss. Corb. & Germ. *& superior manet.*

sidet, [a] intelligitur esse interius supraque; per pugillum, quo continet, esse exterius subterque signatur. Quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia; & superior est per potentiam, & inferior per sustentationem; exterior per magnitudinem, & interior per subtilitatem: sursum regens, deorsum continens; extra circumdans, interius penetrans: nec alia ex parte superior, alia inferior, aut alia ex parte exterior, atque ex alia manet interior: sed unus idemque totus ubique præsidendo sustinens, sustinendo præsidens, circumdando penetrans, penetrando circumdans: unde superius præsidens, inde inferius sustinens; & unde exterius ambiens, inde interius replens: sine inquietudine superius regens, sine labore inferius sustinens; interius sine extenuatione penetrans, exterius sine extensione circumdans. Est itaque inferior & superior sine loco; [b] est amplior sine latitudine, est subtilior sine extenuatione.

A facie Domini exit satan, cum ad desiderii sui effectum venit.

21. Quo igitur exitur ab eo, qui dum per molem corporis nusquam est, per incircumscriptam substantiam nusquam deest? Sed quamdiu satan pressus majestatis potentia, appetitum suæ malitiæ exercere non valuit, quasi ante faciem Domini stetit. A facie autem Domini exiit: quia relaxatus divinitus ab internæ retentionis angustia, ad sui desiderii effectum venit. A facie Domini exiit: quia diu vinculis disciplinæ religata quandoque voluntas noxia ad opus processit. Cum enim, sicut dictum est, id quod voluit, implere non valuit, quasi ante faciem Domini stetit; quia illum ab effectu malitiæ superna dispensatio coartavit. Sed a facie ejus exiit: quia potestatem tentationis accipiens, ad malitiæ suæ vota pervenit. Sequitur:

Vers. 13. 14. & 15.

Cum autem quadam die filii & filiæ ejus comederent, & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, nuntius venit ad Job, qui diceret: Boves arabant, & asinæ pascebantur juxta eos, & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percusserunt gladio, & evasi ego solus, uti nuntiarem tibi.

CAPUT XIII. Reg. ix. Diabolus tentandi tempora eligit.

22. Notandum quæ tempora tentationibus congruant. Tunc quippe diabolus tentandi tempus elegit, quando beati Job filios in convivio invenit. Neque enim solummodo intuetur hostis, quid faciat, sed etiam quando faciat. Nam quamvis potestatem acceperit, aptum tamen [c] ad subversionem tempus exquisivit: ut videlicet nobis Deo dispensante proderetur, quia prænuntia tribulationis est lætitia satietatis. Intuendum vero est, quam callide ipsa damna, quæ illata sunt, nuntiantur. Non enim dicitur, boves [d] a Sabæis ablati sunt: sed qui ablati sunt, boves arabant; ut videlicet memorato fructu operis, causa crescat doloris. Unde & apud Græcos non solum asinæ, sed feræ asinæ raptæ referuntur: ut dum minima animalia audientis animum minus ex sui qualitate percuterent, amplius ex fecunditate vulnerarent. Et quia eo magis adversa animum feriunt, quo cum multa sunt, etiam subita nuntiantur, aucta est mensura gemituum, etiam [e] per particulas nuntiorum. Nam sequitur:

Vers. 16.

Cumque adhuc ille loqueretur, venit alius, & dixit: Ignis Dei cecidit de cælo, & tactas oves puerosque consumsit, & effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

CAPUT XIV. Vers. xiv. Casibus repentinis constantiam Job evertere conatur.

23. Ne rebus perditis minorem audienti dolorem moveat, ejus animum ad [f] excedendum etiam ipsis nuntiorum verbis instigat. Intuendum quippe est, quam callide dicitur: *Ignis Dei*, ac si diceretur: Illius animadversionem sustines, quem tot hostiis placare voluisti; illius iram toleras, cui quotidie serviens insudabas. Dum enim Deum, cui servierat, adversa intulisse indicat, [g] læsum commemorat, in quo excedat: quatenus anteacta obsequia ad mentem reduceret, & frustra se servisse æstimans, in auctoris injuriam superbiret. Pia etenim mens, cum se adversa ab hominibus perpeti conspicit, in divinæ gratiæ consolatione requiescit: cumque tentationum procellas increscere extrinsecus viderit, secessum spei Dominicæ appetens, intra conscientiæ portum fugit. Ut vero versutus hostis uno eodemque tempore sancti viri robustissimum pectus & humanis adversitatibus, & divina [h] desperatione concuteret, & prius Sabæos irruisse intulit, & mox ignem Dei de cælo cecidisse nuntiavit: ut quasi omnem aditum consolationis excluderet; dum & ipsum adversantem ostenderet, qui consolari animum inter adversa potuisset: quatenus dum se tentatus undique destitui atque undique premi considerat, in contumeliam tanto audacius, quanto & desperatius erumpat. Sequitur:

Vers. 17.

Sed & illo adhuc loquente, & venit alius & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & invaserunt camelos, & tulerunt eos, nec non & pueros percusserunt gladio, & effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

CAPUT XV. Vulnera ingeminat.

24. Ecce iterum, ne quid minus de humana adversitate doluisset, Chaldæorum turmas irruisse denuntiat: & ne illum minus desuper veniens adversitas feriat, iteratam iram in aere demonstrat. Nam sequitur:

Vers. 18. & 19.

Loquebatur ille, & ecce alius intravit, & dixit: Filiis tuis & filiabus vescentibus & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt, & effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

CAPUT XVI. Vers. xv. Ad odium Dei provocare conatur.

25. Qui uno vulnere non prosternitur, idcirco bis, terque percutitur, ut usque ad intima quandoque feriatur. Nuntiata itaque fuerat adversitas de Sabæis, nuntiata divina animadversio per ignem de cælo, nuntiatur ab hominibus iterum camelorum raptus, cædesque puerorum, & divinæ indignationis ira repetitur, dum ventus irruens concussisse domus angulos, atque extinxisse liberos indicatur. Quia enim notum est, quod absque superno nutu moveri elementa non possint; latenter infertur, quod ipse contra illum elementa moverit, qui moveri permisit; quamvis satan semel accepta a Domino potestate ad usum suæ nequitiæ etiam elementa concutere prævalet. Nec movere debet, si spiritus de summis projectus turbare in ventos aerem potuit: cum nimirum constet, quia & damnatis

a In Mss. Corb. Germ. & plurimis, *intelligitur*. & sic legitur: *Per sedem ergo qui præsidet, esse interius superaque; per pugillum quo continet, esse exterius subterque signatur.*

b Rem. Remig. Vindocin. Corb. Germ. &c. habent, *est amplus sine latitudine, est subtilis &c.*

c Antiquior Rem. & Germ. *ad submersionem*: ita etiam antiq. Compend. Val-cl. Belvac.

d Vindocin. a *Sabæis ablatæ sunt: sed quæ ablatæ sunt*. Ita S. Michaelis & alii.

e Sic legimus in mss. Rem. Remig. Corb. Germ. Compend. Val-cl. Eadem voce tamquam neutrius generis utitur Greg. lib. 8. olim. 7. nunc cap. 11. n. 27. *nullum adhuc mortis articulum irrumpit.* Hic autem variant Edit. Paris. 1495. habet, *etiam per particula*. Edit. Bas. 1514. *etiam per auricula*. Reliq. *per particulam*, vel *per particulas*.

f Editi cum uno mss. Reg. *ad exercendum*. Rem. & Remig. omnes cum aliquib. Norm. *ad excedendum*. Sequimur mss. Belvac. Compend. Corb. Val-cl.

g Antiq. ed. *læsionem*. Coc. Gilot. Vatic. *læso*. Gussanv. *ab eo læsum*. At mss. simpliciter *læsum*.

h Ita mss. prope omnes. At duo Reg. cum ed. *divina dispensatione*.

tis in metallum, ad usum aqua & ignis servit. Quæsitum est igitur, ut nuntiarentur mala: quæsitum, ut multa: quæsitum, ut subita. Sed cum prius adversa nuntiavit, tranquillo adhuc pectori quasi sanis membris vulnus inflixit: cum vero percussum cor feriendo repetiit, ut ad impatientiæ verba compelleret, super vulnera vulnus irrogavit.

Plagæ Job subitæ & multiplices.

26. Intuendum vero est, quam callide curavit hostis antiquus, non tam jactura rerum sancti viri patientiam rumpere, quam ipso ordine nuntiorum. Qui studens prius parva, & post nuntiare majora, in extremo filiorum mortem intulit: ne vilia pater rei familiaris damna duceret, si illa jam orbatus audiret; & minus percuteret rerum amissio, præcognita morte filiorum: quia videlicet nulla esset hereditas, si illos prius subtraheret, [a] qui servabantur, heredes. Sed a minimis incipiens, in ultimum graviora nuntiavit; ut dum gradatim deteriora cognosceret, in ejus corde doloris locum omne vulnus inveniret. Notandum quam callide tot malorum pondera, & divisa, & subita nuntiantur: ut & repente, & particulatim crescens, in audientis corde sese dolor ipse non caperet; & tanto ardentius in blasphemiam accenderet, quanto subitis ac multiplicibus nuntiis in se [b] angustiis æstuaret.

Vet. xvi. Rec. x. Præpositis voluptati servientibus, subditis frena laxantur.

27. Sed neque hoc neglecte prætereundum puto, quod filii in majoris fratris domo convivabantur, cum pereunt. Dictum namque est superius, quod convivia peragi sine culpa vix possunt. Ut ergo nostra, [c] non illorum loquamur: sciendum nobis est, quia quod a minoribus voluptuose agitur, majorum disciplina cohibetur; cum vero majores ipsi voluptati deserviunt, nimirum minoribus lasciviæ frena laxantur. Quis enim sub disciplinæ se constrictione retineat, quando & ipsi, qui jus constrictionis accipiunt, sese voluptatibus relaxant? Dum ergo in majoris fratris domo convivantur, pereunt: quia tunc contra nos hostis vehementius vires accipit, quando & ipsos, qui pro custodia disciplinæ prælati sunt, [d] lætitiæ servire cognoscit. Tanto enim licentius ad feriendum occupat, quanto & hi, qui intercedere pro culpis poterant, voluptati vacant. Absit autem ne tanti viri filios per conviviorum studia ingurgitando ventri vacasse suspicemur: sed tamen veraciter novimus, quia etsi per disciplinæ quisquis custodiam necessitatis metas edendo non transit, accensa tamen mentis intentio inter convivia torpescit; & minus in quanto sit tentationum bello considerat, [e] quæ se per securitatem relaxat. In die ergo primi fratris filios obruit: quia antiquus hostis in minorum morte subversionis aditum per negligentiam majorum quærit. Sed quia quantis nuntiorum jaculis sit percussus, agnovimus; vir fortis noster, qualis inter vulnera consistat, audiamus. Sequitur:

In conviviis etiam moderatis locum diabolus invenit.

Vers. 20. *Tunc surrexit Job, & scidit vestimenta sua: & tonso capite corruens in terram adoravit.*

CAPUT XVI. Rec. xi. Flagella Dei aut non sentire, aut nimis, vitium est.

28. Nonnulli magnæ constantiæ philosophiam putant, si disciplinæ asperitate corrupti ictus [f] verberum doloresque non sentiant. Nonnulli vero tam nimis percussionum flagella sentiunt, ut immoderato dolore commoti, etiam in excessum linguæ dilabantur. Sed quisquis veram tenere philosophiam nititur, necesse est ut inter utraque gradiatur. Non est enim pondus veræ virtutis, insensibilitas cordis: quia & valde insana per stuporem membra sunt, quæ & incisa [g] dolere nequaquam possunt. Rursus virtutis custodiam deserit; qui dolorem verberum ultra quam necesse est sentit: quia dum nimia afflictione cor tangitur, usque ad impatientiæ contumelias excitatur; & qui per flagella corrigere malefacta debuerat, agit ut nequitia per flagellum crescat. Contra insensibilitatem quippe percussorum per Prophetam dicitur: *Percussisti eos, nec doluerunt; attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam.* Contra pusillanimitatem percussorum per Psalmistam dicitur: *In miseriis non subsistent.* In miseriis namque subsisterent, si æquanimiter adversa tolerarent. At postquam mente inter flagella corruunt, quasi inter illatas miserias subsistendi constantiam perdunt. Jer. 5. 3. Psal. 139. 11.

Vet. xvii. Job utrumque cavit.

29. Beatus itaque Job, quia veræ philosophiæ regulam tenuit, contra utraque mira se æquitatis arte servavit: ut nec [h] dolorem non sentiens, flagella sperneret; nec rursum ultra modum dolorem sentiens, contra judicium flagellantis insaniret. Cunctis enim rebus perditis, cunctis liberis amissis, surrexit, scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram, adoravit. Quod vestimenta scidit, quod tonso capite in terram corruit, monstrat nimirum, [i] quia flagelli dolorem sensit. Quod vero adjicitur, *Adoravit*, aperte ostenditur, [i] quia & in dolore positus contra flagellantis judicium non excessit. Nec omnino ergo non motus est, ne Deum ipsa insensibilitate contemneret: nec rursum omnino motus est, ne nimis dolendo peccaret. Sed quia duo sunt præcepta caritatis, Dei videlicet amor, & proximi; ut dilectionem proximi exolveret, impendit filiis luctum: ne dilectionem Dei desereret, explevit inter gemitus [k] orationem. Solent nonnulli in prosperis Deum diligere, in adversis autem positi flagellantem minus amare. Beatus autem Job per hoc, quod motus exterius exhibuit, ostendit quia flagella patris agnovit: per hoc autem, quod adorando humilis mansit, ostendit quia amorem patris nec in dolore deseruit. Ne igitur superbus esset non sentiens, in percussione corruit: ne autem se ferienti extraneum faceret, ad hoc corruit, ut adoraret. Mos autem veterum fuit, ut quisquis speciem sui corporis capillos nutriendo servaret, eos tempore afflictionis abscideret: & rursum qui tranquillitatis tempore capillos absciderent, eos in ostensione afflictionis enutriret. Beatus itaque Job tranquillitatis tempore capillos servasse ostenditur, cum ad doloris usum caput totondisse memoratur: quatenus eum in cunctis cum rebus manus superna percuteret, etiam sponte illum pœnitentiæ species diversa fuscaret. Sed iste exutus rebus, filiis orbatus, qui vestimenta scidit, qui caput totondit, qui in terram corruit, quid dicat, audiamus.

Mos nutriendi vel abscidendi capillos tempore afflictionis.

Vers. 21. *Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc.*

CAPUT XVII. Rec. xii. Temporalia parvi facienda, quod ea aliquando non habuerimus, nec habituri simus.

30. O quam altæ sedi interni consilii præsidet iste, qui scissis vestibus in terra prostratus jacet! Quia enim judicante Domino, cuncta amiserat, pro servanda

a Antiquior Rem. cum Corb. Germ. & Colb. *quibus servabatur hereditas.*
b Iidem mss. *angustiis.*
c Gussanv. *non aliorum.* Melius alii libri, *non illorum* sc. filiorum Job, de quibus male sentiri non patitur S. Greg.
d Sic Mss.; Editi vero *ventri.* Mox post verbum *occupat* Coccius adjecit, *subditos*; quod nullus deinceps expunxit; etsi non extet in mss.
e Excusi *qui*, & mox *in domo ergo.* Reponimus ex mss. *quæ*, sc. mens. Et, *in die ergo suo.* Alluditur nimirum ad id quod supra legitur Job 1. vers. 4. *faciebant conv. . . unusquisque in die suo.*
f Apud Gussanv. mendose *verborum.*
g Coc. & seq. edd. *sentire dolorem*, repugnantibus mss.
h Particulam *quasi* removimus, auctoritate mss. Reg. Corb. G. &c.
i Duo Rem. cum uno Remig. *quia per flagella.*
k Corb. Germ. *adorationem*, sic etiam olim lectum in Utic.

vanda patientia illud tempus ad memoriam reduxit, quo necdum ista, quæ perdidit, habebat: ut dum intuetur quod aliquando illa non habuit, dolorem temperet quod amisit. Magna enim consolatio est in rerum amissione, illa tempora ad mentem reducere, quibus nos contingit res, quas perdidimus, non habuisse. Quia vero omnes nos terra genuit, hanc non immerito matrem vocamus. Unde scriptum est: *Grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium.* Beatus igitur Job, ut patienter lugeat quod hic amisit, vigilanter attendit qualis huc venerit. Ad augmentum autem servandæ patientiæ, adhuc solertius inspicit hinc qualis recedit, & dicit: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc.* Ac si dicat: Nudum me huc intrantem terra protulit, nudum me hinc exeuntem terra recipiet. Qui ergo accepta, sed relinquenda perdidi, quid proprium amisi? Quia vero consolatio non solum ex consideratione conditionis adhibenda est, sed etiam ex justitia conditoris, recte subjungit:

Eccli. 40. 1.

VAR. XVIII. REC. XIII.

Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est.

Ibid.

CAPUT XVIII.

Deus bonis nos spolians, non nostra aufert, sed sua.

31. Sanctus vir, tentante adversario, cuncta perdiderat; sed tamen sciens, quia contra se satan tentandi vires, nisi permittente Domino, non habebat, non ait: Dominus dedit, diabolus abstulit: sed, *Dominus dedit, Dominus abstulit*: Fortasse enim fuerat dolendum, si quod conditor dederat, hostis abstulisset. at postquam non abstulit nisi ipse qui dedit, sua recepit, non nostra abstulit. Si enim ab illo accipimus, quibus in hac vita utimur, cur doleat quod ipso judicante exigimur, quo largiente fœneramur? Nec aliquando injustus est creditor, qui dum præfixo reddendi tempore non constringitur; quando vult, exigit quod fœneratur. Ubi & bene subjungitur: *Sicut Domino placuit, ita factum est.* Cum enim in hac vita ea quæ nolumus, patimur, necesse est ut ad eum, qui injustum velle nil potest, studia nostræ voluntatis inclinemus. Magna quippe est consolatio in eo quod displicet, quod illo ordinante erga nos agitur, cui nonnisi justum placet. Si igitur justa placere Domino scimus, pati autem nulla, nisi quæ Domino placuerint, possumus; justa sunt cuncta quæ patimur, & valde injustum est, si de justa passione murmuramus.

Diabolus aggrediens, humilitate ac patientia nostra confoditur.

32. Sed quia orator fortis quomodo assertionem partis suæ contra adversarium allegavit, audivimus; nunc quomodo in orationis suæ termino judicem benedicendo laudet audiamus. Sequitur: *Sit nomen Domini benedictum.* Ecce omne quod rectum sensit, Domini benedictione conclusit: ut hinc adversarius inspiciat, & ad pœnam suam victus erubescat, quia ipse Domino contumax etiam in beatitudine conditus extitit, cui homo hymnum gloriæ etiam percussus dicit. Intuendum vero est, quia hostis noster tot nos jaculis percutit, quot tentationibus affligit. Quotidie namque in acie stamus, quotidie tentationum ejus tela excipimus. Sed & nos contra illum jacula mittimus, si confossi tribulationibus, humilia respondemus. Beatus igitur Job percussus damno rerum, percussus morte filiorum, quia vim doloris vertit in laudem conditoris, dicens: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum:* superbum hostem humilitate perculit, crudelem patientia stravit. Nec credamus, quod bellator noster accepit vulnera, & non inflixit. Quot enim voces patientiæ in Dei laudem percussus reddidit, quasi tot in adversarii pectore jacula intorsit: & acriora valde, quam sustinuit, [a] inflixit. Afflictus enim terrena perdidit, sed afflictionem humiliter sustinens cælestia multiplicavit. Sequitur:

VAR. XIX.

a

In omnibus his non peccavit Job: [b] neque stultum aliquid contra Deum locutus est.

b

Vers. 22.

CAPUT XIX.

Rec. XIV. Job a murmuratione oris & cordis abstinuit.

33. Quia tentationum tribulationibus deprehensi, etiam tacito cogitationum motu possumus non loquendo peccare; beato Job & oris testimonium perhibetur, & cordis. Prius enim dicitur, *Non peccavit*; & tunc demum subditur: *Neque stultum aliquid contra Deum locutus est.* Quia enim stultum locutus non est, culpam a lingua compescuit: sed cum præmittitur, *Non peccavit*: constat quod murmurationis vitium etiam a cogitatione restrinxit. Nec peccavit ergo, nec stulte locutus est: quia nec per conscientiam tacitus tumuit, nec linguam in contumaciam relaxavit. Stulte enim contra Deum loquitur, qui inter divinæ animadversionis flagella positus, justificare semetipsum conatur. Si enim innocentem se asserere superbe audeat, quid aliud, quam justitiam ferientis accusat? Hucusque nos verba historiæ transcurrisse sufficiat: jam nunc ad indaganda allegoriæ mysteria expositionis se sermo convertat. Sed in hoc quod scriptum est:

Quadam die cum [c] venissent filii Dei coram Domino; adfuit inter eos etiam satan:

Job. 2. Vers. 6.

c

CAPUT XX.

Allegor. sensus: Deus temporâ sine tempore disponit.

34. Discutiendum prius est, cur quadam die factum aliquid coram Domino dicitur; cum apud illum nequaquam cursus temporis, mutatione diei noctisque varietur. Neque enim in ea luce, quæ sine accessu ea quæ eligit illustrat, & sine recessu ea quæ respuit deserit, defectus mutabilitatis venit: quia in semetipsa manendo immutabilis, mutabilia cuncta disponit; sicque in se transeuntia condidit, ut apud se transire nequaquam possint: nec tempus intus in conspectu ejus defluit, quod apud nos foras decurrit. Unde fit ut in æternitate ejus fixa maneant ea, quæ non fixa exterius sæculorum volumina emanant. Cur ergo apud eum dicitur, *Quadam die*, cui nimirum dies una est æternitas sua? quam videlicet nec fine claudi, nec initio vidit aperiri Psalmista, cum dicit: *Melior est dies una in atriis tuis super millia.*

Psal. 83. 11.

35. Sed cum Scriptura Sacra [d] temporaliter editis loquitur, dignum est ut verbis temporalibus utatur, quatenus condescendendo levet; & dum de æternitate aliquid temporaliter narrat, assuetos temporalibus sensim ad æterna trajiciat; sicque bene nostris mentibus æternitas incognita, dum verbis cognitis blanditur, infundat. Quid autem mirum, si in sacro eloquio incommutabilitatem suam Deus præpropere humanæ menti non aperit; quando & resurrectionis suæ solemnitate celebrata, quibusdam provectionum accessibus innotuit, incorruptionem corporis, quod resumsit? Luca quippe attestante didicimus, quod quibusdam se in monumento quærentibus prius Angelos misit: & rursum

d

Assuetos temporalibus sensim ad æterna deducit.

Luc. 24. 4.

Ibid. 15.

a Sic mss. Regii Corb. Germ. Colbert. emendatus Utic. aliique Norm. Editi vero *infixit*.

b In ed. Oilot. Vatic. Gussanv. quibus præivit Coc. additur *labiis suis*, in mss. incognitum.

c 2. Vindoc. & Corb. Germ. *quadam die cum essent filii Dei coram Domino*. Alter *quad. die cum assisterent*. Remig. German. *cum venissent*.

d Excusi *de temporal.* Emendandi ex mss. & S. Greg. scopo; sermo quippe est de æternis, sed quæ non assequantur temporalibus assueti, nisi per temporalia.

sum discipulis de se in via loquentibus ipse quidem, sed non cognoscendus apparuit; qui post exhortationis moras, cognoscendum se in panis fractione monstravit: ad extremum vero repente ingrediens, non solum se cognoscibilem, sed etiam palpabilem præbuit. Quia enim infirma adhuc gestabant corda discipuli, in cognitione tanti mysterii [a] ista fuerant dispensatione nutriendi, ut paulisper aliquid quærentes invenirent; invenientes crescerent, & crescentes cognita robustius tenerent. Quia igitur non repente, sed causarum verborumque incrementis, quasi quibusdam ad æternitatem passibus ducimur; intus apud eum quadam die aliquid factum dicitur, qui ipsa quoque tempora sine tempore contuetur.

In luce tenebras videt. Vers. xxi.

36. An quia etiam satan adfuit, dum quadam die hoc factum dicitur, indicare Sacra Scriptura studuit quia in luce Deus tenebras vidit? Nos quippe uno eodemque contuitu lucem & tenebras intueri non possumus: quia cum in tenebras oculus figitur, lux fugatur; & cum ad lucis se coruscationem verterit, tenebrarum umbra discedit. Illa autem vis, quæ cuncta mutabilia immutabiliter videt, quasi in die ei satan adsuit; quia apostatæ angeli tenebras sine obscuritate comprehendit. Nos, ut dictum est, uno eodemque intuitu contemplari non possumus, & quæ approbando eligimus, & quæ reprobando damnamus: quia cum ad hanc animus vertitur, ab illa cogitatione separatur; cum vero ad illam reducitur, ab hac, cui inhæsit, removetur.

Diversa ordinans non est diversus.

37. Deus vero, quia sine mutabilitate simul cuncta respicit, sine distentione comprehendit, videlicet & bona quæ juvat, & mala quæ judicat, & quæ adjuta remunerat, & quæ judicans damnat; in his [b] quæ diverso disponit ordine, diversus non est. In die ergo ei satan adsuisse describitur, quia lumen æternitatis ejus nulla mutabilitatis fuscatione tangitur; & in hoc, quod ei tenebræ præsentes fiunt, adsuisse inter filios Dei dicitur: quia ea vi justitiæ immundus spirituus penetratur, qua videlicet mundorum spiritum corda complentur; eoque radio luminis iste transfigitur, quo illi ut luceant, perfunduntur.

Deo serviunt Angeli boni ad adjutorium, mali ad probationem.

38. Inter filios Dei adsuit: quia etsi illi Deo ad electorum adjutorium, iste ad probationum servit. Inter filios Dei adsuit: quia etsi ab illis in hac vita laborantibus auxilium pietatis impenditur; iste occultæ ejus justitiæ nesciendo serviens, ministerium exequi reprobationis conatur. Unde bene in libris Regum per prophetam dicitur. *Vidi Dominum sedentem super solium suum: & exercitum cœli a dextris & sinistris ejus, & dictum est: In quo decipiam* [c] *Achab, ut ascendat & cadat in Ramoth Galaath? Et dixit alius ita, & alius aliter. Et egressus est unus, & dixit: Ego decipiam Achab. Et dictum est: In quo decipies? Qui respondit, dicens: Egrediar, & ero Spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus.* Quid enim solium Domini, nisi angelicas potestates accipimus, quarum mentibus altius præsidens, inferius cuncta disponit? Et quid exercitus cœli, nisi ministrantium Angelorum multitudo describitur? Quid est ergo, quod exercitus cœli a dextris & sinistris ejus stare perhibetur? Deus enim, qui ita est intra omnia, ut etiam sit extra omnia, nec dextra, nec sinistra concluditur. Sed dextra Dei, Angelorum pars electa: sinistra autem Dei, pars angelorum reproba designatur. Non enim ministrant Deo solummodo boni, qui adjuvent; sed etiam mali, [d] qui probent: non solum qui a culpa redeuntes sublevent; sed etiam qui redire nolentes gravent. Nec quod cœli exercitus dicitur, angelorum pars reproba in eo intelligi posse prohibetur. Quas enim suspendi in aere novimus, aves cœli nominamus. Et de eisdem spiritibus Paulus dicit: *Contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus.* Quorum caput enuntians, ait: *Secundum principem potestatis aeris hujus.* A dextra ergo Dei & sinistra angelorum exercitus stat: quia & voluntas electorum spirituum Divinæ pietati concordat; & reproborum sensus suæ malitiæ serviens, judicio districtionis ejus obtemperat. Unde & mox fallax spiritus in medium prosiliisse describitur, per quem Achab rex, exigentibus suis meritis, decipiatur. Neque enim fas est credere bonum spiritum fallaciæ deservire voluisse, ut diceret: *Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus.* Sed quia Achab rex peccatis præcedentibus dignus erat, ut tali debuisset deceptione damnari: quatenus qui sæpe volens ceciderat in culpam, quandoque nolens caperetur ad pœnam, occulta justitia licentia malignis spiritibus datur, ut quos volentes in peccati laqueo strangulant, in peccati pœnam etiam nolentes trahant. Quod ergo illic a dextris atque sinistris Dei, exercitus cœli astitisse describitur; hoc hic inter filios Dei satan adsuisse perhibetur. Ecce a dextris Dei steterunt Angeli, quia nominantur filii Dei: ecce a sinistris stant Angeli, quia adsuit inter eos etiam satan.

Reg. xvi. 3. Reg. 22. Vers. 19. &c.

Ephes. 6. 12.

Ephes. 2. 2.

39. Sed quia [e] allegoriæ mysteria indagare decrevimus, non inconvenienter accipimus, quod in die Dominus satan vidit, quia vias ejus in Sapientiæ suæ incarnatione corripuit: [f] quasi eum non vidisse fuerit, tamdiu pravitatem illius in humani generis perditione tolerasse. Unde & ei divina voce mox dicitur:

Vers. xxii.

Unde venis?

Vers. 7.

CAPUT XXI.

Diaboli insidias Deus incarnatæ sapientiæ luce detexit.

40. In die satan de viis suis requiritur: quia in luce manifestatæ sapientiæ, occulti hostis insidiæ deteguntur. Quia ergo incarnato Domino diabolus increpatur, & a sua pestifera effrenatione corripitur, recte subjungitur: *Cui dixit Dominus: Unde venis?* Tunc enim satanæ vias requirendo arguit, cum per Mediatoris adventum persuasionis ejus nequitias reprimens increpavit. Nec immerito in hoc die filii Dei coram Domino astitisse referuntur: quia videlicet ad æternæ patriæ vocationem electi omnes, luce sapientiæ se illustrante, collecti sunt. Quos quamvis incarnata Sapientia aggregare [g] effectu operis venerat; divinitati tamen illius jam per ejus [h] præscientiam intrinsecus assistebant. Sed quia de viis suis antiquus hostis Redemptore veniente discutitur, quid dicat audiamus.

Circuivi terram, & perambulavi eam.

Ibid.

CAPUT XXII.

Reg. xvii. Diabolus terram circuivit, quia omnes homines circumvenit, & possedit.

41. Ab Adam quippe, ante adventum Domini, omnes post se gentium nationes traxit. Circuivit terram & perambulavit: quia per corda Gentium iniquitatis suæ vestigia impressit. Cadens enim a subimi-

a Sic mss. Corb. Germ. Rem. Remig. ac Norm. omnes. Editi vero, *ita fuerunt divina dispensatione.*

b 2. Rem. & 1. Remig. *quæ diviso disponit ordine divisus non est.*

c In duobus Rem. & duobus Remig. scribitur *Abab.* Ita etiam in Val-cl. In Corb. expuncta est lit. c.

d In quibusdam edit. maxime in Paris. 1619. & 1640. *qui reprobent,* Ita etiam in Rom. Sixti V.

e In nonnullis, *allegorice mysteria indagare* &c.

f Lyr. & Big. *Quasi enim non vidisse fuit, tamdiu* &c.

g Ita nostri mss. non *affectu,* ut prius legeb. in edit. Rom. Sixti V. & al.

h Duo Rem. Corb. Germ. & unus Remig. *Jam per ejus præsentiam.* Ita etiam quidam editi.

blimibus humanas mentes jure possedit; quia in culpæ suæ vinculo volentes astrinxit: tantoque latius in mundo vagatus est, quanto a reatu quisque illius liber per omnia inventus non est. Cui quasi ex potestate mundum circuisse est, nullum hominem, qui sibi plene resisteret, invenisse. Sed jam satan redeat, id est, ab effectu suæ malitiæ vis illum divina constringat, quia jam apparuit in carne qui [a] in peccati contagione ex carnis nihil habebat infirmitate. Venit humilis, quem & superbus hostis admiretur: quatenus qui fortia divinitatis ejus despexerat, etiam humanitatis ejus infirma pertimescat. Unde & mox significatione mirifica, contra eum ipsa humanitatis infirmitas obstupescenda proponitur, ut dicatur:

Vers. 8.

Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra?

CAPUT XXIII. Donec veniret Christus, de quo rursus explicantur dicta de Job.

42. Quod Job interpretetur dolens, paulo ante jam diximus. Dolens vero ipse veraciter per figuram dicitur, qui portare dolores nostros, Propheta attestante, perhibetur. Cui in terra similis non est: quia omnis homo tantummodo homo est, ipse autem Deus & homo. In terra ei similis non [b] est, quia etsi adoptivus quisque filius ad percipiendam divinitatem proficit, nequaquam tamen ut Deus naturaliter sit accipit. Qui bene etiam servus dictus est: quia formam servi suscipere dedignatus non est. Nec majestati injuriam intulit assumta humilitas carnis: quia & ut servanda susciperet, nec tamen habita permutaret, nec divina humanitate minuit, nec humana divinitate consumsit: quia etsi per Paulum dicitur: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens*: ei semetipsum exinanisse, est ab invisibilitatis suæ magnitudine se visibilem demonstrasse: ut servi forma tegeret hoc, quod incircumscripte omnia ex divinitate penetraret. Dei autem ad satan per figuram dicere est: *Numquid considerasti servum meum Job?* unigenitum filium contra eum in forma servi admirabilem demonstrare. Eo enim, quo illum tantæ virtutis in carne innotuit, quasi superbienti adversario, quod dolens consideraret, indicavit. Sed quia bonum quod miraretur, intulerat; restat, ut ad reprimendam ejus superbiam virtutes illius adhuc enumerando subjungat: Sequitur:

Assumsit humilitatem carnis, sine injuria majestatis.

Philip. 2. 6.

Virtutibus suis diaboli superbiam repressit.

Ibid.

Homo simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo.

CAPUT XXIV. VET. XXIII. Qua ratione Christus simplex, rectus &c.

43. Venit namque inter homines mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus, ad præbendum exemplum vitæ hominibus, simplex: ad non parcendum malignis spiritibus, rectus: ad debellandam superbiam, timens Deum: ad detergendam vero in electis suis vitæ immunditiam, recedens a malo. De ipso enim per Isaiam principaliter dicitur: *Et [c] replebit eum spiritus timoris Domini.* Et ipse a malo singulariter recessit: quia facta imitari noluit, quæ in hominibus invenit, quoniam attestante Petro: *Peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus.* Sequitur: *Respondens satan ait: Numquid frustra Job timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universamque substantiam per circuitum? Operibus manuum ejus benedixisti, & possessio illius crevit in terra.* Antiquus hostis Redemtorem humani generis, debellatorem suum in mundum venisse cognovit: unde & per obsessum hominem in Evangelio dicitur: *Quid nobis, & tibi, Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos.* Qui tamen prius cum hunc passibilem cerneret, cum posse mortalia perpeti humanitatis videret; omne quod de ejus divinitate suspicatus est, ei fastu suæ superbiæ in dubium venit. Nil quippe nisi superbum sapiens, dum esse hunc humilem conspicit, Deum esse dubitavit. Unde & ad tentationum se argumenta convertit, dicens: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Quia igitur passibilem vidit, [d] non Deum natum, sed Dei gratia custoditum credidit. Unde & nunc inferre perhibetur:

Isai. 11. 3.

1. Pet. 2. 22.

Diabolo divinitatem suam, ob ea quæ passus est, dubiam fecit.

Matth. 8. 29.

Matth. 4. 3.

Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universamque substantiam ejus per circuitum? Operibus manuum ejus benedixisti, & possessio ejus crevit in terra.

Vers. 9. & 10.

CAPUT XXV. Eum humilem videns superbus diabolus, Deum esse dubitavit.

44. Eum quippe ac domum ejus a Deo vallatam dicit; quia tentando ejus conscientiam penetrare non potuit. Substantiam ejus vallatam asserit: quia electos ejus invadere non præsumit. Operibus manuum ejus benedixisse Deum, & possessionem ejus excrevisse in terra queritur: quia scilicet tabescens videt, quod fides ejus in notitiam hominum, prædicantibus Apostolis, multiplicatur. Possessio quippe ejus crescere dicitur, dum laborantibus prædicatoribus, fidelium quotidie numerus augetur. Hæc itaque satan Deo dixisse est, talia invidendo sensisse. Hæc satan Deo dixisse est, de his tabescendo doluisse. Sequitur:

Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

Vers. 11.

CAPUT XXVI. VET. XXIV. Ejus divinitatem tentationibus exploravit.

45. Quem enim tranquillitatis tempore Dei gratia custoditum credidit, peccare posse per passionem putavit. Ac si aperte dicat: Interrogatus afflictionibus homo, & peccator agnoscitur, qui in miraculis Deus putatur. Dixit ergo Dominus ad satan:

Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.

Vers. 12.

CAPUT XXVII. Satanæ manus, non potestas, tentatio debet intelligi.

46. Cum sacram historiam sub figurali intellectu discutimus, satanæ manus non potestas, sed tentatio debet intelligi. Universa itaque quæ habet, in manum tentantis dantur, & in eum tentationis manus extendi prohibetur, quod tamen fieri substantia amissa conceditur: quia nimirum prius Judæa, quæ possessio ejus fuerat, in infidelitate sublata est, & post ejus caro patibulo crucis affixa. Qui igitur prius Judæam adversantem pertulit, & postmodum usque ad crucem venit: quasi prius habita amisit, & post in semetipso adversantis nequitiam pertulit.

Egressusque est satan a facie Domini.

Ibid.

CAPUT XXVIII. Diabolus voti compos factus a facie Domini exit.

47. Sicut & superius dictum est, satan a facie Domini exiit; quia ad desiderii sui vota pervenit. Quasi enim ante ipsum erat, dum propter ipsum, quæ male sitiebat, implere non poterat.

Cum autem quadam die filii ejus & filiæ comederent & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti.

Vers. 13.

CAPUT XXIX. Filius Domini major Judaicæ populus.

48. Beati Job filios filias, vel Apostolorum ordinem, vel cunctorum fidelium multitudinem diximus designasse. Incarnatus autem Dominus prius ex Judæa ad fidem paucos elegit, & post sibi mul-

a Vindocin. & plurimi, *qui in peccati contagio.* Antiquior Rem. Corb. Germ. & unus Remig. *qui in peccati contagio ex carnis nihil habeat infirmitate.* 2. Rem. & 1. Remig. *qui de peccati contagio .... nihil habeat.* In mss. Norm. legitur etiam, *nihil habeat.*

b Mss. Norm. *quia etsi adoptionis quisque filius ..... ut Deus naturaliter esset, accepit.* Corb. Germ. *naturaliter esse.*

c Quidam mss. & *replevit.* Suspicamur autem hic interpolationem, ex antiquariorum errore, textumque S. Gregorii sic esse restituendum: Timens Deum, *de ipso enim per Isaiam principaliter dicitur*: & replebit eum Spiritus timoris Domini. *Ad detergendam vero in electis suis vitæ immunditiam*, recedens a malo. *Et ipse a malo singulariter recessit.* &c. Verum sine mss. auctoritate nihil immutare voluimus.

d Vetustior Rem. *non Deum tantum*; sed mendose unus Vind. *non Deum tantum sed in notitia.*

multitudinem populi gentilis aggregavit. Quis autem major Domini filius, nisi Judaicus accipi populus debet, qui ei dudum datæ Legis fuerat doctrina generatus: minor autem gentilis populus, qui & in mundi extremitate collectus est? Quia igitur cum satan utilitati hominum nesciens deserviret, & corruptis persecutorum cordibus licentiam Dominicæ passionis expeteret; sancti Apostoli necdum aggregandam Deo gentilitatem noverant, & soli Judææ fidei arcana prædicabant: cum satan exiisse a Domino dicitur, filii & filiæ in domo fratris primogeniti convivari referuntur. Dictum quippe eis fuerat: *In viam Gentium ne abieritis*. Post mortem namque resurrectionemque Domini in Gentium prædicationem conversi sunt. Unde & in suis Actibus dicunt: *Vobis oportebat loqui primum verbum Dei: sed* [a] *quia repulistis illud, & indignos vos judicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes*. Hi itaque filii sponsi, de quibus & ejusdem voce sponsi dicitur, *Non jejunabunt filii sponsi, quamdiu cum illis est sponsus*, in domo fratris primogeniti convivantur: quia videlicet adhuc Apostoli sacræ Scripturæ deliciis in solius Judaici populi collectione vescebantur.

Matth. 10. 5.
Act. 13. 46.
a
Matth. 9. 15.

Nuntius venit ad Job, qui diceret: Boves arabant, & asinæ pascebantur juxta eos, & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percusserunt gladio, & evasi ego solus, ut nuntiarem tibi.

Vers. 14. & 15.

CAPUT XXX.
Ver. xxv.
Rec. xiii.
Simplices perfectioribus adhærentes, eorum intellectu pascuntur.
b

49. Quid aliud per figuram boves, quam bene operantes: quid aliud asinas, quam quosdam simpliciter viventes accipimus? Quæ bene juxta boves pasci referuntur: quia mentes simplicium etiam cum alta [b] capere non possunt, eo magis vicinæ sunt, quo & fraterna bona, sua per caritatem credunt: cumque invidere alienis sensibus nesciunt, quasi in pastu se minime dividunt. Simul ergo se asinæ cum bobus reficiunt: quia prudentibus conjuncti tardiores, eorum intelligentia pascuntur. Sabæi autem captivantes interpretantur. Et qui alii captivantium nomine, nisi immundi spiritus designantur, qui cunctos, quos sibi subjiciunt, in infidelitatem captivos ducunt? Qui & pueros gladio feriunt: quia eos tentationis suæ graviter jaculis vulnerant, quos necdum juvenilis constantia liberos vel robustos servat. Qui bene quidem bona incipiunt, sed in ipsa adhuc inchoationis suæ teneritudine captivantibus immundis spiritibus substernuntur. Quos gladio hostis percutit, quia æternitatis desperatione transfigit.

Rec. xix.
Prophetia ceteris pereuntibus, in æternum manet.

50. Quid est autem hoc quod nuntius venit, qui diceret: *Evasi ego solus*? Quis est iste nuntius, qui aliis pereuntibus, solus evadit, nisi propheticus sermo, qui, dum fiunt omnia mala quæ prædixit, quasi sanus ad Dominum solus redit? Dum enim vera dixisse de perditorum casu cognoscitur, quasi inter mortuos vixisse monstratur. Hinc est, quod ad Rebeccam in Isaac conjugio deducendam puer mittitur: quia videlicet ad desponsandam Ecclesiam Domino, interposita prophetia famulatur. Sabæis ergo irruentibus, solus puer qui nuntiaret evasit: quia malignis spiritibus infirmorum mentes in captivitatem ducentibus, sententia prophetiæ convaluit, quæ eamdem captivitatem prænuntians dicit: *Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam*. Prophetia ergo quasi salvatur, dum captivitas, quam prædixit, ostenditur. Sequitur:

Genes. 24. 9.
Isai. 5. 13.

Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit de cælo, & tactas oves, puerosque consumsit, & effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

Vers. 16.

CAPUT XXXI.
Ver. xxi.
Rec. xx.
Ignis oves & pueros Job consumens, invidiam sacerdotum contra Christum significat.
Deut. 32. 1.
Ier. LXX.
c
d

51. Omnes, qui prædicationis officium in synagoga tenuerunt, cælum recte vocati sunt: quia nimirum sapere superna credebantur. Unde & Moyses, cum sacerdotes ac populum ad verba suæ admonitionis excitaret, dixit: *Attende cælum, & loquar; & audiat terra verba ex ore meo*: per cælum videlicet signans præpositorum ordinem, per terram vero [c] subditam plebem. Hoc igitur loco cælum, sacerdotes, vel Pharisæos, vel Legis doctores non inconvenienter accipimus, qui ante oculos hominum dum cælestibus officiis inservirent, quasi desuper lucere videbantur. Sed quia ipsi summopere in redemtoris nostri [d] adversitate commoti sunt, quasi ignis de cælo cecidit: dum ad decipiendum imperitum populum, ab his etiam qui vera docere putabantur, flamma invidiæ exarsit. Teste quippe Evangelio novimus, quod doctrinæ veritatis invidentes, opportunitatem Dominicæ traditionis exquirebant; sed metuentes populum, quæ moliebantur innotescere non audebant. Hinc etiam in eo scriptum est, quod [e] dissuadendis populis dicunt: *Numquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc quæ non novit Legem, maledicti sunt*. Quid autem in ovibus atque in pueris, nisi innocentes quosque, sed tamen adhuc infirmos, accipimus? qui dum adversitatem Pharisæorum ac principum tolerare timuerunt, infidelitatis concrematione consumti sunt. Dicatur ergo: *Ignis Dei cecidit de cælo, & tactas oves, puerosque consumsit*, idest, a præpositorum cordibus flamma invidiæ corruit, & quidquid boni in plebibus oriebatur, incendit: quia dum mali præpositi suum contra veritatem honorem exigunt, ab omni rectitudine corda sequentium [f] subvertunt. Ubi & bene adjungitur: *Et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi*: quia dum impletur prædicta causa malitiæ, fallaciæ interitum evadit sermo prophetiæ, qui ait: *Et nunc ignis adversarios consumit*. Ac si aperte dicat: Malos non solum ignis per vindictam post cruciat, sed nunc etiam per livorem cremat: quia qui post puniendi sunt retributionis supplicio, nunc semetipsos afficiunt invidiæ tormento. Puer ergo solus fugiens remeat, & igne periisse oves puerosque denuntiat, dum prophetia Judaicum populum deserens, vera se dixisse manifestat, quæ ait: [g] *Zelus apprehendit populum ineruditum*. Ac si aperte dicat: Dum verba Prophetarum plebs discutere noluit, sed credulitatem suam verbis invidentium dedit, zeli igne periit: quia in alienæ invidiæ se flamma concremavit. Sequitur:

e
Johan. 7. 48.
f
Isai. 26. 11.
Malos ignis nunc cruciat per livorem, postea per vindictam.
g

Sed & illo adhuc loquente, venit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & invaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon pueros percusserunt gladio: & effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

Vers. 17.

52. Quia

a Plerique mss. *quia repellitis illud, & indignos vos judicatis*.

b Ita omnes mss. nostri. In edit. Vatic. *alia sapere*; quod etiam retinuit Gussanvill. rejecto ad marginem *capere*.

c Editi *subditorum plebem*. Melius mss. *subditam pl.* Sic infra num. 53. legimus, *prædicantes Apostolos, & plebes subditas*.

d Corb. Germ. & Colb. *In adversitatem*. Hoc autem loco adversitas non idem significat ac calamitas, sed est proprie adversantium oppositio. Quo sensu lib. 3. cap. olim 15. nunc. 26. num. 52. legitur: *protinus in adversitatem prosiliunt*. Vide etiam l. 12. n. 38. & l. 16. n. 44.

e Reg. *succendendis*. Duo Rem. Remig. Val-cl. Corb. Germ. a prima manu *de suadendis*. Norm. & Germ. *suadendis*.

f Antiq. Rem. & Vindoc. *subversuntur*. Corb. Germ. *subverterunt*.

g Quæ sit hæc Prophetia non satis liquet. Prophetiæ tamen nomine omnis S. Scriptura intelligi potest. Porro Rom. 10. 2. Apostolus ait de populo Judaico, eum habere æmulationem Dei (Græce ζῆλον) sed non secundum scientiam, quod est fere dicere, zelum apprehendisse populum ineruditum, hoc est, scientiæ expertem.

CAPUT XXXII. VER. XXVII

Chaldæi tres turmas facientes Pharisæi, Herodiani & Sadducæi Luc. 23. 21. Matt. 3. 6.

52. Quia Chaldæos interpretari feroces novimus, qui alii Chaldæorum nomine designantur, nisi persecutionis auctores usque ad apertos clamores malitiæ prorumpentes, cum dicunt: *Crucifige, crucifige?* Qui de semetipsis tres turmas faciunt, cum se ad proponendas quæstiones Domino Pharisæi, Herodiani, & Sadducæi diviserunt. Qui ore quidem Sapientiæ victi sunt: sed quia stultos quosdam post se cos traxisse credendum est, factis turmis camelos tulerunt. Unusquisque namque eorum ordo in prava quæ sapuit, insipientium corda corrupit; & dum persuadendo ad interitum pertraxit, quasi tortuosas mentes infirmantium ad captivitatem duxit. Prædicante quippe in Samaria Domino, multi ex Samaritanis fuerunt in possessionem ejusdem Redemtoris nostri asciti. Sed numquid ii, qui pro septem viris unius mulieris mortuis, de resurrectionis desperatione Dominum tentant, nequaquam conati sunt credentes Samaritanos a fide reducere, quos constat spem resurrectionis ignorare? Qui dum ex Lege nonnulla recipiunt, nonnulla contemnunt, quasi camelorum more, velut mundum animal ruminant, sed ut immundum ungulam nequaquam findunt. Quamvis & eos cameli ruminantes, sed tamen ungulam non findentes, indicant qui in Judæa juxta litteram, historiam audierant, sed virtutem ejus discernere spiritaliter nesciebant. Quos tribus turmis Chaldæi rapiunt; dum Pharisæi, Herodiani, & Sadducæi ab omni sensus rectitudine iniqua persuasione pervertunt. Simulque pueros gladio feriunt: quia etsi qui in populo uti jam ratione poterant, eis ipsi non virtute rationis, sed potestatis auctoritate contrariabanti dumque se quasi præpositos imitari a subditis volunt; etsi intelligere aliquid sequentes possunt, ex auctoritate tamen suscepti regiminis eos ad perniciem pertrahunt. A quibus bene solus puer qui nuntiet fugit; quia Pharisæis, Herodianis, atque Sadducæis iniqua patrantibus, eos nimirum deserens propheticus sermo convaluit, qui ait: *Et tenentes legem nescierunt me.* Sequitur:

Matt. 22. 25

Cameli, Samaritani.

Aut Judæi meræ legis litteræ adhærentes.

Jer. 2. 8.

a

Vers. 18. & 19.

[a] *Eloquebatur ille, & ecce alius intravit, & dixit: Filiis tuis & filiabus vescentibus & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehement irruit a regione deserti, & concussit quatuor angulos domus. Quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt.*

CAPUT XXXIII. VER. XXVIII. REC. XXI.

Judaicus pop. in primogenito Job figuratus.

53. Paulo ante jam diximus, quod filios & filias, prædicantes Apostolos & plebes subditas sentiamus: qui in domo fratris primogeniti convivari referuntur: quia in habitatione adhuc Judaici populi sacræ prædicationis deliciis vescebantur. *Repente autem vehemens ventus irruit a regione deserti.* Regio deserti est cor infidelium, quod dum Creator deserit, nullus inhabitator colit. Ventus autem vehemens [b] quid aliud, quam tentatio fortis accipitur? Ventus ergo vehemens a regione deserti irruit; quia in passione Redemptoris nostri contra fideles ejus, fortis tentatio a cordibus Judæorum venit. Potest etiam deserti regio, derelicta immundorum spirituum multitudo non inconvenienter intelligi. A qua ventus venit, & domum concutit, quia

b

ab eis tentatio prodiit, & persecutorum corda commovit.

54. Sed hæc domus, in qua convivabantur filii, [c] in quatuor angulis stabat. Tres enim regentium ordines in synagoga cognovimus, sacerdotum scilicet, scribarum, atque seniorum populi. Quibus si & Pharisæos jungimus, quatuor in hac domo angulos invenimus. A regione igitur deserti ventus venit, & quatuor domus angulos concutit: quia ab immundis spiritibus tentatio irruit, & mentes quatuor ordinum, in malitiam persecutionis excitavit. Quæ domus corruens, oppressit liberos: quia dum Judæa in crudelitatem Dominicæ persecutionis cecidit, Apostolorum fidem desperationis formidine obruit. Teneri enim tantummodo magistrum viderunt, & jam negantes per diversa fugiebant. Et quamvis interna manus, eorum spiritum in præscientia ad vitam tenuit, a vita tamen fidei eos interim carnalis timor extinxit. Qui ergo auctorem suum, Judæa sæviente, reliquerunt, quasi concussis angulis domo eversa necati sunt. Quid autem illo tempore de grege fidelium factum credimus, quo fugisse ipsos etiam arietes scimus? Sed inter hæc unus qui nuntiet evadit: quia convaluisse se sermo propheticus, qui hæc denuntiaverat, ostendit, dicens de persecutore populo, *Dilectus meus in domo mea fecit scelera multa*: dicens de bonis prædicatoribus, sed tamen in passione fugientibus, *Proximi mei a longe steterunt*: dicens de cunctis valde formidantibus, *Percutiam pastorem, &* [d] *dispergentur oves gregis.* Sequitur.

c

Ejus domus eversa, est synagoga, 4. angulis, hoc est 4. ordinibus concussis diruta. Unde & oppressi liberi.

B

Jer. 11. 15.

d

Psal. 37. 12. Zach. 13. 7. Matt. 26. 31

C

Tunc surrexit Job, & scidit vestimenta sua.

55. Ruente domo extinctis filiis, Job surrexit: quia Judæa in infidelitate perdita, prædicatoribus in [e] pavoris morte cadentibus, Redemtor humani generis [f] semetipsum a carnis suæ morte suscitavit: quanto judicio persecutores suos deseruit, demonstravit. Surgere quippe ejus est quia districtione peccatores derelinquat; ostendere [g] quasi enim jacere ejus, est patienter mala tolerare. Surgit ergo, cum contra reprobos judicium justitiæ exerit. Unde & recte vestimenta scidisse perhibetur. Quid enim vestimentum Domini nisi Synagoga extitit, quæ Prophetis prædicantibus exspectationi incarnationis illius adhæsit? Sicut enim his nunc vestitur, a quibus diligitur, Paulo attestante qui ait: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.* Quæ enim maculam aut rugam non habere dicitur: profecto vestis rationalis & per actionem munda, & per spem tensa monstratur. Ita cum incarnandum cum Judæa credidit, adhærendo nihilominus vestis fuit.

Vers. 20.

CAPUT XXXIV. VER. XXIX. REC. XXII.

Job surgens & vestem scindens Christum adumbrat.

e

f

g

D

Ephes. 5. 27

56. Sed quia exspectatus venit, veniens nova docuit, docens mira exercuit, mira faciens prava tolleravit; vestem quam indutus fuerat scidit, dum in Judæa alios ab infidelitate sustulit, [h] alios in infidelitate dereliquit. Quid est igitur vestis scissa, nisi Judæa in contrariis sententiis divisa? Si enim vestis ejus scissa non esset, Evangelista non diceret, quod prædicante Domino contentio oriebatur in populo, *Ut alii dicerent, Bonus est: alii autem, Non; sed seducit turbas.* Quasi scissa vestis illius fuit, quæ divisa

Synagoga ejus vestis scissa, aliis credentibus aliis non credentibus

h

E

Johan. 7. 12

a Editi hic & infra: *adhuc loquebatur*, cum in mss. simpliciter legamus: *loquebatur*.

b In Lyr. & Bigot. hic additur; *qui a regione deserti irruit*, quid.

c Mss. Norm. German. unus Remig. Val-cl. *concussa dicitur in quatuor angulis. Tres.* Stamus receptæ lect. quæ est codicum meliorum.

d Lyr. Bigot. Utic. *& dispergentur greges.*

e Editi excepto Barthol. *in pavore mortis*. Melius Rem. Remig. Corb. Germ. 1. Vindoc. Val-cl. quos sequimur, *in pavoris morte*. Utic. habet *in pavore mortis*.

f Duo Rem. 1. Remig. Corb. Germ. Norm. Val-cl. omissis his verbis sic habent. *Redemtor humani generis, quanto judicio suos persecutores deseruerit, demonstravit.* In Colb. post, *suscitavit*, attexitur, *vel certe resurrexit, quando judicio &c.* quæ pro glossemate haberi fortasse debent.

g Hæc verba *quasi* &c. usque ad *tolerare*, desiderantur in mss. Corb. Germ. Reg. Utic. & fortasse a marg. in textum irrepserunt.

h Edit. repugnantibus mss. *alios in incredulitate.*

a visa per sententias unitatem concordiæ perdidit. Sequitur:

Ibid.

Et tonsa capite corruens in terram, adoravit.

b

CAPUT XXXV. Quasi tonso capite in terram ruit, dum Judaico sacerdotio rejecto, ad gentes descendit. Ezech. 5. 1. VET. XXX.

57. Quid per decisos capillos, nisi sacramentorum subtilitas: quid per caput, nisi summa sacerdotii [b] designatur? Unde & ad Ezechielem prophetam dicitur: *Tu fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos, & assumes eum, & duces per caput tuum & barbam*: ut videlicet Prophetæ facto, judicium Redemtoris exprimatur, qui in carne apparens caput rasit, quia a Judaico sacerdotio præceptorum suorum Sacramenta abstulit; barbam rasit, quia regnum Israeliticum deserens, decorem virtutis ejus amputavit. Quid vero hoc loco per terram, nisi homo peccator exprimitur? Primo quippe peccanti homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis.* Terræ ergo nomine peccatrix gentilitas designatur. Nam cum justam Judæa se crederet, constat quam reproba de gentilitate sentiret, Paulo attestante, qui ait: *Nos natura Judæi, & non ex Gentibus peccatores.* Mediator igitur noster quasi detonso capite in terram corruit: quia Judæam deserens, dum Sacramenta sua ab ejus sacerdotio abstulit, ad notitiam Gentium venit. Capillos enim a capite rasit; quia Sacramenta Legis ab illo primo suo sacerdotio sustulit: & in terram corruit, quia salvandis se peccatoribus dedit: dumque eos qui sibi justi videbantur, deseruit, hos qui se injustos & noverant, & fatebantur, assumsit. Hinc & ipse in Evangelio dicit: *Ego in judicium veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant.* Hinc & columna nubis, quæ in eremo populum præibat, splendore ignis non in die, sed in nocte radiabat: quia videlicet Redemtor noster suæ conversationis exemplo, ducatum sequentibus præstans, de justitia sua confidentibus nulla luce claruit; peccatorum vero suorum tenebras agnoscentibus, [c] igne sui amoris infulsit. Nec quod corruere Job dicitur, indignum mens hoc significatione Redemtoris arbitretur. Scriptum namque est: *Verbum misit Dominus in Jacob, & cecidit in Israel.* Jacob quippe supplantator, Israel vero videns Deum dicitur. Et quid per Jacob, nisi Judaicus populus; quid per Israel nisi gentilis populus designatur? Quia quem Jacob per carnis mortem supplantare studuit, hunc nimirum per oculos fidei Gentilitas Deum vidit. Ad Jacob ergo missum verbum, in Israel cecidit: quia eum, quem ad se venientem Judaicus respuit, hunc repente confitens populus gentilis invenit. De sancto quippe Spiritu scriptum est: *Cecidit spiritus Domini super eos.*

Gal. 2. 15.

Joban. 9. 39.

Exod. 13. 21.

Isai. 9. 8.

Act. 10. 44.

Cadere qui dicatur verbum Dei aut Spiritus sanctus.

58. Idcirco autem vel verbum Dei, vel Spiritus-sanctus in sacra Scriptura cadere dicitur, ut inopinatus ejus adventus exprimatur. Quod enim ruit vel cadit, ad ima repente venit. Mediatori ergo in terram quasi corruisse est, nullis signis præcurrentibus inopinate ad Gentes venisse. Bene autem dicitur quod corruens adoravit: quia dum ipse humilitatem carnis suscepit, in se credentibus vota humilitatis infudit. Fecit enim, quia fieri docuit: sicut & de ejus Spiritu dicitur: *Ipse Spiritus postulat* [a] *pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Neque enim petit, qui æqualis est: sed postulare dicitur; quia nimirum quos repleverit, postulantes facit: quamvis hoc & in semetipso Redemtor noster ostendit, qui Patrem etiam, dum passioni propinquaret, exoravit. [d] Quid enim mirum, si in forma servi exorando se Patri subdidit, in qua etiam manus peccantium, usque ad mortis extrema toleravit? Sequitur:

Rom. 8. 26.

Vers. 21.

Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc.

CAPUT XXXVI. VET. XXXI. REC. XXXII. Christus ad Judæos a quibus exivit, in fine mundi est reversurus.

59. Redemtoris mater juxta carnem Synagoga extitit, ex qua ad nos per corpus visibilis processit. Sed hunc intra se tegmine litteræ adopertum tenuit, dum ad spiritalem ejus intelligentiam mentis oculos aperire neglexit. Hunc quia in carne humani corporis latentem videre Deum noluit, quasi in divinitate nudum [e] considerare contemsit. Sed nudus de utero matris exiit: [f] quia a synagogæ carne prodiens conspicuus ad Gentes venit. Quod bene Joseph relicto pallio fugiente signatum est. Dum enim mulier adultera male illo uti voluisset, relicto pallio fugit foras: quia dum Synagoga Dominum purum hominem credens, quasi adulterino complexu constringere voluit, ipse tegmen litteræ ejus oculis reliquit, & ad cognoscendam divinitatis suæ potentiam conspicuum se Gentibus præbuit. Unde & Paulus dixit: *Usque hodie, dum legitur Moyses, velamen est* [g] *super cor eorum*: quia videlicet adultera mulier apud semetipsum pallium retinuit, & quem male tenebat, nudum amisit. Qui ergo a Synagoga veniens, fidei Gentium conspicuus apparuit, ex utero matris nudus exivit. Sed numquid hanc omnimodo deserit? Et ubi est quod per Prophetam dicitur: *Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient?* Ubi quod scriptum est: *Donec plenitudo Gentium introiret, & sic omnis Israel salvus fieret?* Erit ergo [h] quando conspicuus etiam Synagogæ appareat. Erit in fine mundi procul dubio, quando gentis suæ reliquiis semetipsum, sicut est Deus, innotescat. Unde & bene hic dicitur: *Nudus revertar illuc.* Nudus quippe ad uterum matris revertitur, cum in mundi hujus termino is, qui in sæculo factus homo despicitur, Synagogæ suæ oculis, Deus ante sæcula declaratur. Sequitur:

e

f

Genes. 39. 12.

g

2. Cor. 3. 15.

Isai. 10. 22. Rom. 9. 27. Rom. 11. 25.

h

Ibid.

Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

CAPUT XXXVII. REC. XXIV. Deus Christo Judæam dedit & abstulit.

60. Redemtor noster per hoc quod Deus est, cum Patre dat omnia: per hoc vero quod homo est, a Patre [i] accipit inter omnia. Dicat igitur de Judæa, cum venturum incarnationis ejus mysterium crederet: *Dominus dedit.* Dicat de Judæa, cum expectatam incarnationis ejus præsentiam contemsisset: *Dominus abstulit.* Data quippe est, cum per quosdam futura credidit: sed exigente merito suæ cæcitatis ablata est, cum credita per quosdam venerari contemsit.

i

Christus exemplo docuit Deo in flagellis benedicere. Matt. 26. 26.

61. In se autem credentes edoceat, ut in flagellis positi benedicere Domino sciant, cum subditur: *Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Unde & teste Evangelio, cum pro-

a In edit. Paris. 1518. & omnib. seq. huc immissum est, *cum & post resurrectionem suam quibusdam credituris apparuit, & quibusdam non credituris se abscondit.* Metum assumentum, quod antecedentibus aut subsequentibus non cohæret. Legitur tamen in marg. Colbert. cod. abest vero a ceteris mss. & antiquioribus ed.

b In editis, exceptis tamen antiquioribus, legitur *sacerdotii dignitas.*

c Al. *ignem ... infulsit*, ut habetur in nonnullis.

d In mss. Rem. Remig. Val-cl. legitur: *Quid enim mirum si in forma servi Patrem exoravit? Quid mirum, si in forma servi exorando &c.*

e Editi *conspicere.*

f Nonnulli mss. *quia a Synagoga carne prodiens.* quæ lectio videretur præferenda, si potiores codices suffragarentur.

g Co. cius addidit *positum*, quod in seq. edd. irrepsit.

h Excusi *quandoque conspicuus*, ac etiam. castigantur ex mss.

i Particulam *inter*, in vulgatis omissam revocavimus ex mss. Sic infra lib. 9. cap. olim. 26. nunc 30. num. 48. *hunc Deum supra omnia, & hominem intra omnia agnoscunt.* Vide l. 15. n. 20. & l. 16. n. 36.

propinquare passioni dicitur, accepto pane gratias egisse perhibetur. Gratias itaque agit, qui flagella alienæ iniquitatis suscipit. Et qui nihil dignum percussione exhibuit, humiliter in [a] percussione benedicit: ut hinc videlicet ostendat quid unusquisque in flagello culpæ propriæ facere debeat, si ipse æquanimiter flagella culpæ portat alienæ: ut hinc ostendat, quid in correptione faciat subditus, si in flagello positus Patri gratias agit æqualis. Sequitur:

Vers. 22. *In omnibus his non peccavit Job [b] neque stultum aliquid contra Deum locutus est.*

CAPUT XXXVIII. Dolus apud homines prudentia, apud Deum stultitia est. 1. Pet. 2. 22. 1. Cor. 3. 19.

62. Quod nec peccasse, nec stultum aliquid contra Deum locutus asseritur; hoc de illo Petrus, sicut jam prædiximus, aperte testatur, dicens: *Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus.* Dolus quippe in ore, quantò apud homines prudentius callet, tanto apud Deum stultius desipit, Paulo attestante, qui ait: *Sapientia hujus mundi, stultitia est apud Deum.* Quia ergo dolus in ore ejus non fuit, stultum proculdubio nihil dixit. Hunc contra Deum sacerdotes & principes locutum stulte crediderunt, cum interrogatus passionis tempore, Dei se Filium testaretur, Unde & conquirentes dicunt: *Quid adhuc egemus testibus? ecce ipsi audivimus [c] blasphemiam.* (Matt. 26. 65) Sed contra Deum stulte nihil dixit: quia vera loquens, hoc de se infidelibus etiam moriendo intulit, quod paulo post redemptis omnibus resurgendo monstravit.

VET. XXXII. Sensus moralis: Satan Deo cum sanctis angelis assistit cogitationes malas bonis interserendo.

63. Hæc in significationem nostri capitis breviter tractata transcurrimus: nunc in ædificationem ejus corporis, ea moraliter tractanda replicemus: ut quod actum foris narratur in opere, sciamus quomodo intus agatur in mente. Nam cum filii Dei assistunt coram Deo, inter eos quoque assistit & satan: quia plerumque bonis nostris cogitationibus, quæ in corde nostro, adventu sancti Spiritus operante, seminantur, antiquus ille callide se interserit & subjungit inimicus, ut bene cogitata perturbet, maleque perturbata dilaniet. Sed nequaquam nos in tentatione deserit, qui creavit. Nam hostem nostrum, qui se contra nos in insidiis contegit, illustratione sui luminis nobis deprehensibilem reddit: propter quod ei mox dicit:

Job. 1. v. 7. *Unde venis?*

CAPUT XXXIX. Cur dicendum, unde venis?

64. Callidum namque hostem requirere, est ejus nobis insidias declarare: ut quo eum subintrare cor cernimus, forti contra illum circumspectione vigilemus.

Ibid. *Qui respondens ait: Circuivi terram, & perambulavi eam.*

CAP. XL. Qui insidias ejus Deus nobis detegat.

65. Satanæ terram circuire, est carnalia corda perscrutari, & unde occasionem accusationis invenire possit, exquirere. Terram circuit; quia humana corda circumvenit, ut bona tollat, ut mala mentibus inferat, ut inserta cumulet, ut cumulata perficiat, ut perfectos in iniquitatibus ad pœnam socios acquirat. Et notandum, quod non transvolasse, sed perambulasse se asserit: quia nimirum nequaquam quem tentat, velociter deserit; sed ubi molle cor invenit, ibi pedem miseræ persuasionis figit, ut immorando actionis pravæ vestigia imprimat, & ex suæ iniquitatis similitudine, quos valet, reprobos reddat. Sed contra hunc beatus Job laudator, & dicitur.

Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis super terram: vir simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo?

CAPUT XLI. Laudare Dei est bona dare, ac data custodire.

66. Quem divina inspiratio contra hostem roborat, hunc quasi in satanæ auribus Deus laudat. Laudare quippe ejus est, & prius bona concedere, & post concessa custodire. Sed antiquus hostis eo contra bonos gravius sævit, quo vallari eos divinæ protectionis munere conspicit. Unde & subjungens dicit:

Vers. 9. *Numquid frustra Job timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universamque substantiam per circuitum? Operibus manuum ejus benedixisti, & possessio illius crevit in terra.*

CAPUT XLII. Suis viribus homo non stat.

67. Ac si aperte dicat: Cur laudas quem protegendo roboras? Despecto enim me, dignus tuis laudibus homo esset, si suis contra me viribus staret. Unde mox & malitiose de homine expetit: quod tamen protector hominis benigne concedit. Nam subditur:

Vers. 11. *Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet: nisi in [d] faciem benedixerit tibi.*

CAPUT XLIII. Rec. XXV. Electi in tentatione proficiunt.

68. Plerumque enim, dum virtutum fructus fecunde reddimus, dum continua prosperitate pollemus, aliquantulum mens erigitur, ut a semetipsa sibi existere bona quæ habet, arbitretur. Quæ nimirum bona antiquus hostis malitiose attrectare appetit; sed hæc tentari Deus nonnisi benigne permittit: ut dum mens tentatione pulsante, in bonis, de quibus gaudebat, concutitur, imbecillitatis suæ debilitate cognita, in spe divini adjutorii robustius solidetur. Fitque mira dispensatione pietatis, ut unde malignus hostis cor tentat, ut interimat; inde misericors conditor hoc erudiat, ut vivat. Unde & bene subjungitur:

Vers. 12. *Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.*

CAPUT XLIV. Deo perseverantiam tribuente.

69. Ac si aperte dicat: Electi uniuscujusque bona sic tibi tentanda exterius tribuo, ut tamen ipse noveris, quia perseverantem mihi illum in mentis radice conservo. Ubi & bene subditur:

Ibid. *Egressusque est satan a facie Domini:*

CAPUT XLV. Quo moderante, diabolus bonorum corda usque ad interitum non vulnerat.

70. Quia per hoc, quod usque ad defectum cordis prævalere nequaquam permittitur, exclusus ab intimis, exterius vagatur. Qui etiam si virtutes mentis plerumque turbat, eo ipso foris est, quo resistente Deo, usque ad interitum bonorum corda non vulnerat. Tantum quippe contra illa sævire permittitur, in quantum necesse est ut tentationibus erudita solidentur; ne ea quæ agunt bona, suis viribus tribuant, ne in securitatis torpore se deserant, & a formidinis accinctione dissolvant: [e] sed ad provectus sui custodiam tanto solertius invigilent, quanto se contra adversarium stare semper in acie tentationum vident.

Vers. 13. 14. & 15. *Cum autem quadam die filii & filiæ ejus comederent & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, nuntius venit ad Job, qui diceret: Boves arabant, & asinæ pascebantur juxta eos, & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percusserunt gladio: [f] & evasi ego solus, ut nuntiarem tibi.*

CAPUT XLVI. VET. XXXIII. Fides virtutum omnium prima. Isai. 7. 9. sec. LXX.

71. In electorum corde prior bonorum sequentium sapientia nascitur, atque hæc per donum Spiritus quasi primogenita proles profertur. Quæ profecto sapientia, nostra fides est, Propheta attestante, qui ait: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Tunc enim vere ad intelligendum sapimus, cum cunctis

quæ

a Cot. Gilot. Vatic. Gussanv. *in persecutione* contra mss. fidem.
b Hic additum, *in labiis suis* a Gilot. & aliis seq. expunximus.
c Antiq. Rem. & Vindoc. *blasphemias.*
d Corb. Germ. *nisi in faciem tuam.*
e Ubi legitur in editis *profectus*, in mss. fere semper habetur, *provectus*, quam vocem hic curavimus restituendam, non autem in omnibus locis, cum *profectus* vox synonyma sit.
f Hic versus abest e mss. Corb. Germ.

quæ conditor dicit, credulitatis nostræ fidem præbemus. In domo ergo fratris primogeniti convivantur filii, cum virtutes reliquæ epulantur in fide. Quæ si non prima in corde nostro gignitur; reliqua quæque esse bona non possunt, etiamsi bona videantur. In domo fratris primogeniti filii convivantur, dum virtutes nostræ in habitaculo fidei, sacri eloquii cibo satiantur. Scriptum quippe est: *Sine fide impossibile est placere Deo*. (Hebr. 11. 6.) Tunc ergo virtutes nostræ veras vitæ epulas sumunt, cum nutriri fidei Sacramentis incipiunt. In domo fratris primogeniti convivantur filii: quia nisi virtutes reliquæ sapientiæ epulis repletæ, ea quæ appetunt, prudenter agant, virtutes esse nequaquam possunt.

Virtutibus nostris quam varie insidietur diabolus.

72. Sed ecce dum bona quæ agimus, sapientiæ epulis fideique pascuntur, hostis noster arantes boves, & pascentes asinas subtrahit, & pueros gladio occidit. Quid arantes boves, nisi graviores nostras cogitationes accipimus? quæ dum cor studiosa exercitatione conficiunt, uberes provectuum fructus reddunt. Quid pascentes intelligimus asinas, nisi simplices motus cordis? quos dum studiose a duplicitatis errore compescimus, quasi in campo liberæ puritatis nutrimus. Sed plerumque hostis callidus, cum graves cogitationes in corde conspicit, eas sub introducta voluptatis delectatione corrumpit; & dum motus cordis simplices videt, subtilia inventionum acumina ostendit: ut dum laus de subtilitate quæritur, puritatis simplicitas amittatur: & si usque ad opus pravum pertrahere non valet, tentando tamen bonorum cogitationibus [a] subripiens nocet; ut dum turbare bona mentis agnoscitur, ea quasi funditus abstulisse videatur. Possunt etiam per arantes boves, cogitationes caritatis accipi; quibus prodesse aliis conamur, cum fraterni cordis duritiam prædicando scindere cupimus. Potest etiam per asinas, quæ nimirum se se onerantibus, nulla ferocitatis insania resistunt, patientiæ mansuetudo signari. Et sæpe hostis antiquus cum velle prodesse nos loquendo aliis conspicit, in quodam torpore otii mentem mergit; ut aliis prodesse non libeat, etiam cum a propriis vacat. Arantes ergo boves subtrahit, cum cogitationes mentis fraternæ utilitatis fructibus deditas, per submissum negligentiæ torporem frangit. Et quamvis electorum corda intra arcana suæ cogitationis invigilant, & quid a tentatore sustineant, superantes pensant, eo tamen ipso malignus inimicus aliquid rapuisse se gaudet, quo cogitationibus bonorum vel ad momentum prævalet.

Vet. xxxiv. Eius conatibus quanta vigilantia occurrendum.

73. Sæpe autem cum præparatam mentem ad tolerantiam videt, quid ab ea maxime diligatur, exquirit, & ibi scandali laqueos inserit: ut quo magis res quæque diligitur, eo per eam facilius patientia turbetur. Et quidem electorum corda ad se semper sollicite redeunt, & semetipsa graviter vel pro levi motu excessionis affligunt: & dum mota discunt quomodo stare debuerint, aliquando melius concussa solidantur. Sed antiquus hostis, dum tolerantiæ cogitationes vel ad momentum turbat, quasi abstulisse se ab agro cordis asinas exultat. In his autem quæ agere disponimus, rationabili custodia quid [b] quibus rebus congruat, sollicite pensamus. Sed plerumque hostis, dum subita ad nos perturbatione tentationis irruit, circumspectiones cordis inopinate præveniens, quasi ipsos custodes pueros gladio occidit. Sed tamen unus fugit, qui [c] alia periisse nuntiet: quia in eo quod mens ab hoste patitur, rationis discretio semper ad animum redit; & quasi solam se evasisse indicat, quæ apud semetipsam fortiter quidquid pertulerit, pensat. Aliis ergo pereuntibus unus ad domum redit, [d] dum turbatis in tentatione motibus discretio ad conscientiam recurrit; ut quod repentinis incursibus præoccupata mens perdidisse se pensat, hoc compunctionis studio afflicta recipiat.

Discretionis munus in tentatione.

Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit de cælo, & tactas oves puerosque consumsit: & effugi ego solus, ut nuntiarem tibi. (Vers. 16.)

Caput XLVII. Diabolus castas cogitationes corrumpere conatur.

74. Quid per oves, nisi cogitationum innocentia, quid [e] per oves, nisi bonorum cordium munditia designatur? Cælum vero [f] aerium dici paulo ante jam diximus: unde & aves cæli nominamus. Et scimus quod immundi spiritus, qui e cælo æthereo lapsi sunt, in hoc cæli terræque medio vagantur: qui tanto magis corda hominum ascendere ad cælestia invident, quanto se a cælestibus per elationis suæ immunditiam projectos vident. Quia ergo ab aereis potestatibus contra cogitationum nostrarum munditiam flamma livoris irruit, de cælo ignis ad oves venit. Sæpe enim mundas mentis nostræ cogitationes ardore libidinis accendunt; & quasi igne oves concremant, dum castos motus animi, luxuriæ tentatione perturbant. Qui ignis Dei dicitur: quia etsi non faciente Deo, tamen permittente, generatur. Et quia impulsu subito ipsas nonnumquam circumspectiones mentis obruunt, quasi custodes pueros gladio occidunt. Sed tamen unus incolumis fugit, dum omne quod mens patitur, perseverans discretio subtiliter respicit, solaque mortis periculum evadit; quia etiam perturbatis cogitationibus, discretio non succumbit, ut damna sua animo renuntiet, & quasi dominum ad lamentum revocet.

Sed discretio periculum evadit.

Sed & illo adhuc loquente, venit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & invaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio: & effugi ego solus, ut nuntiarem tibi. (Vers. 17.)

Caput XLVIII. Reg. xxvi. Quantis periculis terrenarum rerum dispensatio sit obnoxia. Vet. xxxv.

75. Per camelos, qui mundum aliquid habent, dum ruminant, & immundum, dum nequaquam ungulam findunt, supra jam diximus, bonas rerum temporalium dispensationes intelligi, in quibus quo est cura distensior, eo nobis multiplicius insidiatur inimicus. Omnis enim, qui dispensandis terrenis rebus præsidet, occulti hostis jaculis latius patet. Nonnulla enim providens agere nititur, & sæpe dum cautus futura subtiliter prævidet, incautus damna præsentia nequaquam videt: sæpe dum præsentibus invigilat, ad instantia prævidenda dormitat: sæpe dum aliqua torpens agit, quæ vigilanter agenda sunt negligit: sæpe dum plus justo vigilantem se in actione exhibet, [g] ipsa actionis suæ inquietudine rebus subditis pejus nocet. Aliquando autem linguæ modum ponere nititur, sed onere dispensationis exigente, silere prohibetur. Aliquando dum nimia se censura restringit, tacet etiam quæ

a Quoties in editis occurrit *subrepens*, *subrepit*, ut hoc in loco, toties in nostris cod. manu exaratis legitur *subripiens*, *subripit*, aut *surripiens* &c.

b Iterum, *quibusque rebus*.

c In vulgatis *qui alios*. Melius mss. *qui alia* scilicet, boves, asinas, pueros.

d Ita mss. Norm. Rem. Remig. Turon. Valcel. &c. a quibus omnes editi recedentes habent, *dum turbata tentationis* (vel in tentationis) *motibus*.

e Hic legitur in editis & duob. Reg. mss. *quid per pueros*. Nec incongrue quoad sensum. Legendum tamen *quid per oves*, secundum mss. Rem. Remig. Norm. Turon. Corb. Germ.

f Ita legendum docent iidem mss. sup. laudati, quib. acced. Bellovac.

g Mss. Norm. & nonnulli, *ipse actionis suæ inquietudine*.

quæ loqui debuit. Aliquando ad inserenda necessaria dum se latius relaxat, dicit etiam quæ loqui non debuit. Plerumque autem tantis cogitationum voluminibus implicatur, ut ipse ferre vix valeat, quæ intra se providus versat: & cum nil opere faciat,[a] sub magno cordis sui pondere vehementer insudat. Quia enim dura sunt quæ apud semetipsum intus patitur, quietus foris otiosusque lassatur. Plerumque enim quasi ventura animus conspicit, totamque contra hæc intentionem proponit; magnusque ardor contentionis se inserit, sopor fugit, nox in diem vertitur: & cum quieta foris membra lectulus teneat, intus magnis clamoribus in cordis foro litigatur. Et fit plerumque, ut nulla eveniant, quæ prævidentur: totaque illa cogitatio, quæ diu se plena intentione paraverat, repente vacua quiescat. Tanto autem longius mens a necessariis cessat, quanto inania latius cogitat. Quia igitur dispensationis curas maligni spiritus modo torpenti vel præcipitata actione feriunt, modo pigra vel immoderata locutione confundunt, pene autem semper nimiis cogitationum molibus premunt; tribus turmis Chaldæi camelos rapiunt. Quasi enim tres turmas contra camelos facere est, terrenarum dispensationum studia modo illicito opere, modo superflua locutione, modo inordinata cogitatione vastare: ut dum se ad administranda exterius mens efficaciter extendere nititur, a sui consideratione separetur; & eo damna, quæ de semetipsa patitur, nesciat, quo erga aliena fortiori studio, quam decet, elaborat. Recta autem mens cum curas dispensationis suscipit, quid sibi, quid proximis debeat attendit: & nec per alienæ sollicitudinis immoderationem sua studia negligit, nec per suæ utilitatis vigilantiam aliena postponit. Sed tamen plerumque dum ad utraque mens solerter invigilat, dum magnis erga se, & ea quæ sibi commissa sunt, circumspectionibus vacat, repentino turbata cujuslibet causæ emergentis articulo, ita in præceps rapitur, ut ab ea subito cunctæ circumspectiones ejus obruantur. Unde & custodes camelorum pueros Chaldæi gladio feriunt. Sed tamen unus redit; quia inter hæc discretionis ratio mentis nostræ oculis occurrit, & sollicita sibimet anima quid subito impulsu tentationis intrinsecus amittat, intelligit. Sequitur.

Vers. 18. & 19.

[b] *Loquebatur ille, & ecce alius intravit, & dixit: Filiis tuis & filiabus vescentibus & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt: & effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.*

CAPUT XLIX.

Rec. XXVII. Virtutibus quatuor innititur spiritale ædificium. Unde concutiatur. Vet. XXXVI.

76. Sicut supra jam diximus, regio deserti est immundorum spirituum multitudo derelicta: quæ dum conditoris sui beatitudinem deseruit, quasi manum cultoris amisit a qua ventus vehemens venit, & domum subruit; quia ab immundis spiritibus fortis tentatio subripit, & a tranquillitatis suæ statu conscientiam evertit. In quatuor vero angulis domus ista consistit: quia nimirum solidum mentis nostræ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, justitia sustinet. In quatuor angulis domus ista subsistit: quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Unde & quatuor paradisi flumina terram irrigant: quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. Sed nonnumquam dum menti ignavia subripit, prudentia frigescit: nam cum fessa torpet, ventura non providet. Nonnumquam dum nonnulla menti delectatio subripit, temperantia nostra marcescit: in quantum enim ad delectationem præsentium ducimur, in tantum minus ab illicitis temperamus. Nonnumquam se timor cordi insinuat, & vires nostræ fortitudinis turbat: & eo minores contra adversa existimus, quo quædam perdere immoderatius dilecta formidamus. Nonnumquam vero [c] amor suus se menti ingerit, eamque latenti motu a rectitudine justitiæ divertit: & quo se totam auctori reddere negligit, eo in se justitiæ juri contradicit. Ventus ergo vehemens quatuor angulos domus concutit; dum fortis tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit: & quasi quassatis angulis domus [d] eruitur, dum pulsatis virtutibus conscientia turbatur.

Inde virtutes ceteræ quasi cordis soboles se invicem pascunt.

77. Intra hos autem quatuor domus angulos filii convivantur: quia intra arcana mentis, quæ principaliter his quatuor virtutibus ad summæ rectitudinis culmen erigitur, virtutes ceteræ quasi quædam cordis soboles se invicem pascunt. Donum quippe Spiritus, quod in subjecta mente ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, justitiam format; eamdem mentem ut contra singula quæque tentamenta erudiat, in septem mox virtutibus temperat: ut contra stultitiam, sapientiam; contra hebetudinem, intellectum; contra præcipitationem, consilium; contra timorem, fortitudinem; contra ignorantiam, scientiam; contra duritiam, pietatem; contra superbiam [e] det timorem.

His qui virtutibus prædit sunt, gratia aliquando utiliter se subtrahit.

78. Sed nonnumquam, dum mens nostra tanti muneris plenitudine atque ubertate fulcitur, si continua in his securitate perfruitur, a quo sibi hæc sint obliviscitur; seque a se habere putat, quod numquam sibi abesse considerat. Unde fit, ut aliquando se hæc eadem gratia utiliter subtrahat, & præsumenti menti, quantum in se infirmatur, ostendat. Tunc enim vere cognoscimus bona nostra unde sunt, quando hæc quasi amittendo, sentimus quia a nobis servari non possunt. Ad hoc itaque intimandæ humilitatis magisterium, fit plerumque, ut irruente tentationis articulo, tanta stultitia sapientiam nostram feriat, ut turbata mens, qualiter malis imminentibus obviet, vel contra tentationem quomodo se præparet, ignoret. Sed hac ipsa stultitia cor prudenter eruditur: quia unde ad momentum desipit, eo post verius, quo & humilius, sapit; & sapientia unde quasi amittitur, inde certius possidetur. Aliquando dum sublimia intelligendo in elatione se animus erigit, in rebus imis & vilibus gravi hebetudine pigrescit: ut repente sibi etiam ima clausa videat, qui [f] pernix summa penetrabat. Sed hæc ipsa hebetudo intellectum nobis, dum subtrahit, servat: quia dum ad momentum cor humiliat, verius ad sublimia intelligenda confirmat. Aliquando dum cuncta nos agere consilii gravitate gaudemus, pulsante causæ emergentis articulo, præcipitatione subita rapimur; & qui nos semper disposite vixisse credidimus, repente in-

a Antiq. Rem. Turon. Corb. Germ. Val-cl. & alii, *sub magna cordis sui pondera*.
b Hinc ut & supra cap. 21. particulam *adhuc* removimus auctoritate mss.
c Ita Vet. Ed. cum mss. At Gilot. Vatic. Gussanv. *amor sui*.
d Ita omnes mss. nostri, *vel evertitur*, non autem *obruitur*, uti prius legebatur; & sane domus non obruitur sed obruit dum cadit.
e Secundus Rem. & unus Remig. *dat humilitatem*; error est librarii, superbiæ magis adversari humilitatem cogitantis, quam timorem. Verum hic enumerat S. Doctor Spiritus Sancti dona in quibus ultimus censetur, *timor*, non *humilitas*.
f Antiq. Rem. *qui pernixam summa penetrabat*. Vet. edit. Paris. & Basil. cum Barthol. *qui pertinax summa*. Quod habet Corb. Germ.

intima confusione vastamur. Sed tamen ejusdem A confusionis eruditione discimus, ne nostris viribus consilia nostra tribuamus: & tanto maturius ad gravitatem restringimur, quanto ad hanc quasi amissam redimus. Aliquando dum mens fortiter adversa contemnit, subortis adversitatis eventibus, hanc metus vehemens percutit. Sed per hunc concussa discit, cui tribuat quod in quibusdam fortiter stetit; & tanto post validius fortitudinem retinet, quanto hanc repente irruente formidine sibi jam quasi elapsam videt. Aliquando dum magna nos scire gaudemus, repentinæ ignorantiæ cæcitate torpescimus. Sed quo ignorantia mentis oculus ad momentum clauditur, eo post ad scientiam verius aperitur: ut nimirum flagello suæ cæcitatis eruditus, & scire ipsum a quo habeat sciat. Aliquando B dum religiose cuncta disponimus, dum pietatis viscera plene nos habere gratulamur, quadam mentis duritia irruente percutimur. Sed quasi obdurati cognoscimus, cui pietatis habitæ bona tribuamus; & pietas verius velut extincta recipitur, dum quasi amissa amplius amatur. Aliquando dum subjectum se divinæ formidini animus gaudet, repente superbia tentante rigescit. Sed tamen valde mox timens quia non timet, ad humilitatem se iterum festinus inflectit; & tanto hanc solidius recipit, quanto ejus virtutis pondus quasi amittendo pensavit.

Tentationibus acquiruntur humilitas & vigilantia. Ver. xxxvii.

79. Eversa igitur domo, moriuntur filii: quia turbata in tentatione conscientia, [a] ad utilitatem propriæ cognitionis raptim & in momento tempo- C ris obruuntur genitæ in corde virtutes. Qui profecto filii intus per spiritum vivunt, dum exterius carne moriuntur: quia videlicet virtutes nostræ tentationis tempore etsi in momento turbatæ ab status sui incolumitate deficiunt, per intentionis tamen perseverantiam integræ in mentis radice subsistunt. Cum quibus etiam tres sorores occumbunt: quia in corde nonnumquam per flagella turbatur caritas, per formidinem concutitur spes, per quæstiones pulsatur fides. Sæpe enim quasi a conditoris amore torpescimus, dum ultra quam nobis congruere credimus, flagello fatigamur. Sæpe dum plus, quam necesse est, mens formidat, fiduciam sibimet spei debilitat. Sæpe dum immensis quæstio- D nibus animus tenditur, perturbata fides quasi defectura fatigatur. Sed tamen vivunt filiæ, quæ domo concussa moriuntur; quia etsi intra conscientiam, spem, fidem, caritatemque pene occumbere perturbatio ipsa renuntiat; has tamen ante Dei oculos vivas perseverantia rectæ intentionis servat. Unde & puer, qui hæc nuntiet, solus evadit: quia mentis discretio etiam inter tentamenta incolumis permanet. Agitque puer, ut Job filios flendo recipiat; dum, discretione nuntiante dolens animus, vires quas quasi amittere cœperat, pœnitendo conservat. Mira autem hoc nobiscum dispensatione agitur, ut mens nostra culpæ nonnumquam pulsatione feriatur. Nam esse se magnarum virium homo crederet, si nullum umquam earum- E dem virium defectum intra mentis arcana sentiret. Sed dum tentatione irruente quatitur, & quasi ultra quam sufficit, fatigatur; ei contra hostis sui insidias munimen humilitatis ostenditur: & unde se pertimescit enerviter cadere, inde accipit fortiter stare. Tentatus autem, non solum vires a quo accipiat discit; sed quanta eas vigilantia servet intelli-

A git. Sæpe enim quem tentationis certamen superare non valuit, sua deterius securitas stravit. Nam dum lassum se quisque in otio remittit, dissolutam mentem corruptori prostituit: at si eum ex dispensatione supernæ pietatis, tentatio non repente vehementer irruens, sed temperato accessu erudiens pulsat; nimirum ad insidias providendas evigilat, ut contra hostem se in certamine cautus accingat. Unde & bene subjungitur:

Vers. 20. CAP. L. Discretio tentationibus proficit.

Tunc surrexit Job.

80. Sedere enim, quiescentis est; assurgere, decertantis. Auditis ergo adversis surgere, est expertis tentationibus mentem ad certamina robustius parare. Quibus nimirum tentationibus etiam discretio proficit: quia ut virtutes a vitiis subtilius B distinguat, agnoscit. Unde & bene subjungitur:

Ibid.

Scidit vestimenta sua.

CAP. LI. Ver. xxxviii. Apoc. 16. 15. Tentationibus pulsati ad luctum pœnitentiæ humilitatemque confugiant ut sanentur.

81. Vestimenta scindimus, cum discernendo nostra opera retractamus. Si enim apud Deum nos opera nostra quasi vestimenta non tegerent, nequaquam voce angelica diceretur: *Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus.* Turpitudo enim nostra tunc cernitur, cum vita reprehensibilis ante justorum oculos in judicio, nequaquam subsequentis boni operis tegmine velatur. Sed quia cum culpa tentamur, ad lamenta accendimur; atque ipsis lamentis excitati, ad perspiciendam lucem justitiæ subtilius oculos mentis aperimus: quasi in dolore vestimenta scindimus, quia ex fletu, discretione C crescente, cuncta quæ agimus, districtius irata manu [b] judicamus. Tunc omnis nostra elatio corruit, tunc cuncta ab animo cogitationum superfluitas cadit. Unde & subditur: b

Ibid.

Et tonso capite corruens in terram adoravit.

CAP. LII. Elatio & cogitationum vanitas, quomodo rescecentur. Cant. 4. 3.

82. Nam quid moraliter per capillos, nisi defluentes animi cogitationes accipimus? Unde & alias Ecclesiæ dicitur: *Sicut vitta coccinea labia tua, sponsa, & eloquium tuum dulce.* Vitta quippe crines capitis astringit. Labia ergo sponsæ [c] sicut vitta sunt: quia exhortatione sanctæ Ecclesiæ, cunctæ in auditorum mentibus diffusæ cogitationes ligantur; c ne remissæ defluant, ne sese per illicita spargant, ne sparsæ cordis oculos deprimant: sed quasi ad u- D nam se intentionem colligant, dum vitta eas sanctæ prædicationis ligat. Quam recte & coccineam asserit: quia sanctorum prædicatio solo caritatis ardore flammescit. Quid vero per caput, nisi ea, quæ principale uniuscujusque actionis est, mens ipsa signatur? Unde & alias dicitur: *Et oleum de capite tuo non deficiat.* Oleum quippe in capite, est caritas in mente: & a capite deficit oleum, cum caritas a mente discedit. Caput ergo detondere, est cogitationes superfluas a mente resecare. Et detonso capite in terram corruit, qui repressis præsumtionis suæ cogitationibus, quam in semetipso infirmus sit humiliter agnoscit.

Eccles. 9. 8.

Ver. xxxix. Difficile magna agere, & de agilis fiduciam non habere.

83. Difficile namque est magna agere, & apud semetipsum quempiam de magnis actibus cogitatio- E num fiduciam non habere. Eo ipso enim, quo contra vitia fortiter vivitur, cogitationum præsumtio in corde generatur: & cum mens foras culpas valenter conterit, plerumque apud semetipsam latenter intumescit; jamque se esse magni alicujus meriti æstimat, nec se peccare in cogitatione suæ æstimationis putat. Ante districti autem judicis oculos tanto deterius delinquitur, quanto culpa

a Antiq. Rem. Corb. & nonnulli *ad humilitatem propriæ cognitionis.*

b MSS. Norm. & plurimi *vindicamus.*

c In nonnullis, *sicut vitta sunt.*

a quo occultius, eo pene incorrigibiliter perpetratur & tanto ad vorandum latius patet fovea, quanto de semetipsa elatius gloriatur vita. Unde, ut sæpe jam diximus, pia conditoris dispensatione agitur, ut de se confidens anima, dispensatoria tentatione pulsetur: quatenus infirmata, quid sit inveniat, & præsumtionis propriæ fastum deponat. Mox enim ut tentatio mentem pulsaverit, omnis cogitationum nostrarum præsumtio, tumultusque conquiescit.

Mens elata in tyrannidem erumpit: satellites ejus tentatione fugantur.

84. Mens enim cum se in elatione erigit, quasi in tyrannidem erumpit. Habet autem tyrannidis suæ satellites, faventes sibimet cogitationes suas. Sed si super tyrannum hostis irruat, favor mox satellitum cessat. Intrante namque adversario, satellites fugiunt, eumque territi declinant, quem in pace positi callida adulatione laudabant. Subductis vero satellitibus, ante hostem solus remanet: quia recedentibus elatis cogitationibus, perturbatus animus se solummodo [b] & tentationem videt. Auditus ergo adversis caput detondetur, cum tentationibus vehementer irruentibus, a præsumtionis suæ cogitationibus mens nudatur. Quid est enim, quod Nazaræi capillos nutriunt, nisi quod per vitam magnæ continentiæ præsumtionum cogitationes crescunt? Sed quid est, quod devotione completa, caput Nazaræus radere, capillosque in igne sacrificii ponere jubetur: nisi quod tunc ad perfectionis summam pertingimus, cum sic exteriora vitia vincimus, ut etiam cogitationes superfluas a mente resecemus? Quas nimirum sacrificii igne concremare, est flamma eas divini amoris incendere: ut totum cor in Dei amore ardeat, & cogitationes superfluas concremans, quasi Nazaræi capillos devotionis perfectione consumat. Et notandum, quod in terram corruens adoravit. Ille enim veram Deo [c] adorationem exhibet, qui semetipsum, quia pulvis sit, humiliter videt, qui nihil sibi virtutis tribuit, qui bona quæ agit, esse de misericordia conditoris agnoscit. Unde & competenter dicit:

Num. 6.5.

Vet. xl.

Vers. 21.

Nudus egressus sum de utero matris meæ: nudus revertar illuc.

CAPUT LIII. Qui se a virtutibus nudum putat, ipsa melius humilitate vestitur.

85. Ac si tentatus animus & [d] in infirmitatis suæ inopia deprehensus dicat: Nudum me in fide prima gratia genuit, nudum eadem gratia in assumtione [e] salvabit. Est namque magnum animi turbati solatium, ut pulsatus vitiis, cum se quasi nudari virtutibus conspicit, ad solam misericordiæ spem recurrat: & eo se nudari non sinat, quo se a virtutibus humiliter nudum putat: qui etsi fortasse aliqua virtute in tentatione detegitur, infirmitatem tamen propriam agnoscens, ipsa melius humilitate vestitur: & valde robustius, quam steterat, jacet, cum sibi sine divino adjutorio cessat tribuere quod habet. Unde & manum mox largitoris & judicis humiliter agnoscit, dicens:

Ibid.

Dominus dedit, Dominus abstulit.

CAPUT LIV. Tentatione eruditi crescimus.

86. Ecce tentationibus eruditus crevit, qui & in virtute habita largitatem dantis, & in perturbatione fortitudinis, potestatem tollentis agnoscit. Quæ tamen fortitudo non tollitur, sed perturbata fatigatur: quatenus concussa mens, dum se hanc jamjamque quasi amittere trepidat, semper facta humilis numquam perdat.

Ibid.

Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

CAPUT LV. Tentato quid agendum.

87. In hoc, quod interna perturbatione concutimur, dignum est ut ad conditoris judicium recurramus; ut inde cor nostrum adjutori suo majores laudes exhibeat, unde pulsatum verius imbecillitatem suæ infirmitatis pensat. Bene autem dicitur.

Vers. 22.

In omnibus his non peccavit Job nec stultum aliquid contra Deum locutus est.

CAPUT LVI. De tentatione non murmuret.

88. Quia solerti cura custodire dolens animus debet, ne cum se intus tentatio stimulat, in verbis foras illicitæ locutionis erumpat, ne de probatione murmuret: & ignis, qui hunc velut aurum concremat, per excessum sermonis illiciti in paleæ favillam vertat.

Vet. xli. Rec. xxviii Dona Dei aliquando utiliter subtrahuntur. Prophetiæ Spiritus prophetis non adest semper.

89. Nihil vero obstat si hoc, quod de virtutibus diximus, de his, quæ in ostensione virtutis dantur, donis sancti Spiritus sentiamus. Alii namque prophetiæ, alii genera linguarum, alii virtutes curationum dantur. Sed quia hæc ipsa dona non semper in mente eodem modo sunt, liquido ostenditur, quod ne se mens in præsumtione elevet, aliquando utiliter subtrahuntur. Nam si prophetiæ spiritus Prophetis semper adesset, nimirum Elisæus propheta non diceret: *Dimitte eam, anima enim ejus in amaritudine est, & Dominus celavit a me verbum.* Si prophetiæ spiritus Prophetis semper adesset, inquisitus Amos propheta non diceret: *Non sum propheta*, ubi & subdidit: *Neque filius prophetæ; sed armentarius* [f] *ego sum, vellicans sycomoros.* Quomodo autem propheta non fuit, qui de futuris tot vera prædixit? Aut quomodo propheta fuit, si de se in præsenti vera denegavit? Sed quia eadem hora, qua requisitus est, prophetiæ sibi spiritum deesse sensit, de semetipso testimonium veraciter intulit, dicens: *Non sum propheta.* Qui tamen secutus adjunxit: *Et nunc audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus: Uxor tua in civitate fornicabitur, & filii tui & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur: & tu in terra polluta morieris.* Quibus Prophetæ verbis aperte ostenditur, quia dum de se illa loqueretur, impletus est: & mox habere prophetandi spiritum meruit, quia se prophetam non esse humiliter agnovit. Et si prophetiæ spiritus Prophetis semper adesset, David regi de templi se constructione consulenti, nequaquam Nathan propheta concederet, quod post paululum negaret.

4. Reg. 4. 27

Amos. 7. 14.

Ibid. 16. & 17.

2. Reg. 7. 3. & 5.

Johan. 1. 33. Spiritum habere permanentem Christi est privilegium.

90. Unde bene & in Evangelio scriptum est: *Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat.* In cunctis namque fidelibus Spiritus venit, sed in solo Mediatore [g] singulariter permanet: quia ejus humanitatem numquam deseruit, ex cujus divinitate procedit. In illo igitur manet, qui solus & omnia & semper potest. Nam fideles, qui hunc accipiunt, cum signorum dona habere semper, ut volunt, non possunt, hunc se accepisse quasi in transitus ostensione testantur. Sed cum rursum de eodem Spiritu Veritatis ore discipulis dicitur, *Apud vos manebit, & in vobis erit*: quid est, quod divina voce Mediatoris [h] signum, hæc eadem sancti spiritus mansio declaratur, cum dicitur: *Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum?* Si igitur juxta magistri vocem & in discipulis manet: quomodo jam singulare signum erit, quod in Mediatore per-

Qui dicatur & in discipulis mansurus. Johan. 14. 18.

a Ita restituimus ex mss. Prius legebatur: *quanto culpa occultius, & pene incorrigibiliter perpetratur.*

b Editi *in tentatione videt*. Mss. sequimur.

c Corb. Germ. cum nonnullis *adorationem*. Variant excusi. Edit. Paris. 1495. habet *adorationem*. Basil. 1514. *orationem*. Coc. Gil. Vatic. Guss. hanc lect. servarunt.

d 1. Reg. *& infirmitatis suæ inopia depressus.*

e In nonnullis cod. *salvavit.*

f Prius legebatur in ed. *armentarius puer.*

g Vox *semper*, quæ in editis hic interponitur, abest vero a mss. Corb. Germ. & Reg. visa est additilia, & ideo rejecta.

h In editis *signum hoc*. Restituimus *hæc*, supple *mansio*, ex omnibus mss. nostris.

permanet? Quod tamen citius cognoscimus, si dona ejusdem Spiritus discernamus. A

Vat. xxxxii. Reg. xxix. Mansurus est in donis quibus sanctitas confertur, non in iis quibus hæc pro aliorum utilitate declaratur.

91. Alie namque sunt done illius, sine quibus ad vitam nequaquam pertingitur: alie, quibus vitæ sanctitas pro eliorum utilitate declaratur. Mansuetudo namque, humilitas, patientia, fides, spes, caritas, dona ejus sunt; sed ee, sine quibus ad vitem homines pervenire nequaquem possunt. Prophetię autem, virtus curationum, genera linguarum, interpretetio sermonum, dona ejus sunt: sed quæ virtutis ejus præsentiam pro correctione intuentium ostendunt. In his igitur donis, sine quibus ad vitam perveniri non potest, Sanctus Spiritus sive in prædicatoribus suis, sive in electis omnibus semper B manet: in illis autem, quibus per ostensionem illius non nostra vita servatur, sed eliorum quæritur, nequaquam semper in prædicetoribus permenet: quia semper quidem eorum cordi ad bene vivendum præsidet, nec tamen per eos virtutum signa semper ostendit: sed aliquando se eis e signorum ostensionibus subtrahit, ut eo humilius virtutes ejus hebeentur, quo hebitæ teneri non possunt.

Longe aliter ab his manet in Christo.

92. Mediator autem Dei & hominum homo Christus Jesus, in cunctis eum & semper & continue habet pręsentem: quie & ex illo isdem Spiritus C per substantiam profertur. Recte ergo & cum in sanctis prædicatoribus manet, in Mediatore singulariter menere perhibetur: quia in istis per gratiam manet ad aliquid, in illo autem per substantiam menet ed cuncta. Sicut enim corpus nostrum sensum tantummodo tactus agnoscit, caput autem corporis, usum simul omnium quinque sensuum possidet, ut videet, audiat, gustet, odoretur, & tengat: ite membra superni capitis in quibusdam virtutibus emicant; ipsum vero caput in cunctis virtutibus flagret. Dissimiliter ergo Spiritus in illo manet, [a] a quo per naturam numquam recedit. Done vero ejus, quibus ed vitam tenditur, sine periculo amitti non possunt: dona autem, quibus vitæ senctitas demonstratur, plerumque, ut dictum est, sine dispendio subtrahuntur. Illa ergo pro nostra eruditione tenenda sent, hæc pro elienis provectibus exquirenda. In illis nos terreat formido, ne pereant: in istis vero ad tempus aliquando sublatis consoletur humilitas; quia ad eletionem mentem fortasse sublevent. Cum igitur concesse nobis virtutum signa subtrahuntur, dicamus recte: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Tunc enim vere ostendimus, quia accepta recte tenuimus, cum profecto æquanimiter ad momentum sublata toleramus.

a Apud Gilot. Vatic. Gust. post Coc. hic adjicitur: *cui se ad verum substantialiter exhibet*: quæ absunt a mss. & antiq. ed. atque abesse debent, pugnare enim videntur cum sententia seq.

LIBER TERTIUS.

Totum Caput secundum Libri Job, ad modum superiorum librorum, historice, allegarice, ac moraliter explanat.

Cap. I. Historic. sensus. a

1. BEatus Job ad mortem petitur in tentetione, ed vitem [a] crevit ex verbere: & entiquus hostia unde se bone ejus æstimavit extinguere, inde doluit multiplicasse. Sed quie in primo certamine se succubuisse considerat, ad alie se tentationum bella resteurat, & de sancto viro mela adhuc impudenter sperat; quia bona malus credere non potest, vel experta. Ea autem, quæ in prima ejus percussione præmissa sunt, iterum subnectuntur, cum dicitur:

Job. 2. Vers. 1. 2. & 3.

Factum est cum quadam die venissent filii Dei & assisterent coram Domino, venissetque satan inter eos, & staret in conspectu ejus, ut diceret Dominus ad Satan: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuivi terram, & perambulavi eam. Et dixit Dominus ad Satan: Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis super terram, homo simplex & rectus, timens Deum, & recedens a malo. E

Hæc quia latius supra disseruimus, melius silendo præterimus: ne, dum sæpius discussa repetimus, tardius ed indiscussa veniamus. Quamvis hoc, quod voce Domini ad satan dicitur: *Unde venis?* nequaquam æstimo, quod ei, ut prius, dicatur. Cum enim ab eo certamine, in quo relaxatus fuerat, victus redit; & unde venit, requiritur, qui unde veniat, scitur; quid aliud, quam infirmitas superbiæ ejus increpatur? ac si ei aperte divina vox dicat: Ecce ab uno & in infirma carne posito homine vinceris, qui te contra me auctorem omnium erigere conaris. Unde mox Dominus cum beati Job bona, sicut prius diceret, hæc cum victoriæ triumphia enumerans adjungit:

Infirmitas superbiæ diaboli increpatur.

a Aliqui mss. *crevit ex vulnere.*

D *Et adhuc retinens innocentiam suam.* *Ibid.*

Cap. II. Job innocentiam gloriosius servavit in verbere.

2. Ac si aperte dicat: Tu quidem exercuisti malitiam, sed illa innocentiem non emisit; & unde te æstimasti provectum ejus imminuere, inde compulsus es ejus provectui deservire: quia mentis innocentiam, quam gloriose tenuit in tranquillitate, gloriosius servevit in verbere. Sequitur:

Tu autem commovisti me adversus eum, ut affligerem illum frustra. *Ibid.*

Cap. III. Reg. 11. Deus afflixit Job frustra, quia in eo non punivit peccatum; & non frustra, quia auxit ejus meritum.

3. Cum sit Deus justus & verax, velde quærendum est, quomodo beatum Job frustra afflixisse se indicat. Quia enim justus est, frustra affligere non potuit: sed rursum quia verax est, aliter non potuit dixisse, quem fecit. Ut ergo justo & veraci utraque conveniant, quatenus & vera dicat, & injusta non faciat; cognoscamus beatum Job & juxta aliquid frustra, & rursum juxta aliquid non frustra percussum. Quia enim justus & verax hæc de semetipso asserit: ostendamus & verum extitisse quod dixit, & rectum fuisse quod fecit. Necessa quippe erat, ut sanctus vir Deo soli sibique cognitus, quanta virtute polleret, ad imitandum cunctis innotesceret. Aperte namque aliis virtutis exempla non deret; si ipse sine tentatione remaneret. Actum ergo est, ut & vires ejus cunctis imitandas ipse vis percussionis ostenderet, & flagella proderent quod in tranquillitate latuisset. Sed aisdem flegellis crevit virtus patientiæ, atque ex dolore verberis aucta est gloria remunerationis. Ut ergo in dicto Domini veritas, rectitudo eutem teneatur in facto, beatus Job & non frustra percutitur, quia augetur meritum: & tamen frustra percutitur, quie nullum punitur

nituc admissum. Frustra enim percussus est, cui culpa nulla reciditur: & non frustra percussus est, cui virtutis meritum cumulatur.

Var. II. Commotus Deus qui intelligatur.

4. Sed quid est quod dicitur: *Commovisti me adversus eum?* Numquid satanæ verbis Veritas accenditur, ut in subditorum suorum cruciatibus instigetur? Quia hæc de Deo senserit, quæ recto etiam homine indigna perpendit? Sed quia nos ferire nisi commoti nescimus, ipsa divina percussio commotio vocatur: & ad nostra verba divina voce descenditur, ut ejus factum ab homine utcumque capiatur. Illa enim vis, quæ absque necessitate omnia creavit, & [a] sine despectu omnibus præsidet, & sine labore cuncta sustentat, & sine occupatione regit, etiam sine commotione corrigit: sicque humanas mentes ad ea quæ voluerit, flagellis format, ut in diversitatis umbram a suæ incommutabilitatis luce non transeat. Sequitur:

Vers. 4. & 5.

Respondens satan, ait: Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua: alioquin mitte manum tuam, & tange os ejus & carnem, & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.

CAPUT IV.

Deus sinit diabolum contra sanctos bellum redintegrare ut sæpius victus obmutescat.

5. Antiquus hostis ex rebus exterioribus colligit, quod beato viro ad mentis crimen infligit. Pellem enim pro pelle dari asserit: quia sæpe dum venire ictum contra faciem cernimus, manum palpebris opponimur, ut ab ictu oculos defendamus; & corpus vulneri objicimus, ne in corpore teneriori vulneremur. Satan ergo hæc [b] consuete fieri sciens, dicit: *Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua.* Ac si aperte dicat: Ideirco Job tot extra se flagella æquanimiter patitur, quia pavet, ne ipse feriatur. Cura ergo carnis est, quod damno affectuum carnalium motus non est: quia dum sibimetipsi metuit, minus suorum percussiones sentit. Unde & mox ejus carnem feriendam postulat, dicens: *Mitte manum tuam, & tange os ejus & carnem, & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.* Superius dixerat: *Tange cuncta quæ possidet, & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.* Nunc quasi prioris propositionis oblitus, [c] fractus de aliis alia postulat. Quod tamen recte divina dispensatione permittitur: quatenus altercator impudens vel sæpe victus obmutescat. Sequitur:

Job. 2. 5.
Job 1. 11.

Vers. 6.

Dixit ergo Dominus ad satan: Ecce in manu tua est, veruntamen animam illius serva.

CAPUT V.

Rec. III. Manui adversarii Job sic traditur, ut in adjutoris manu semper retineatur.

6. Ecce iterum permissionem verberis comitatur custodia protectionis, & electum suum divina dispensatio custodiendo deserit, deserendo custodit: alia illius prodit, alia protegit. Si enim totum Job desereret in manu tanti adversarii, homo quid esset? In ipsa ergo justitia permissionis miscetur quædam libra pietatis: quatenus in uno eodemque certamine & servus humilis ex oppressione proficiat, & hostis superbiens ex permissione succumbat. Manui itaque adversarii sanctus vir traditur, sed tamen in intimis adjutoris sui manu retinetur. De illis quippe ovibus fuit, de quibus in Evangelio ipsa Veritas dicit: *Non rapiet eas quisquam de manu mea:* & tamen expetenti hosti dicitur: *Ecce in manu tua est.* Iisdem ergo in manu Dei, iisdem in manu est diaboli. Nam dicens: *In manu tua est;* cum protinus adjungit: *Veruntamen animam illius serva;* patenter prius adjutor innotuit: quia tenuit quem concessit, & dando non dedit, quem adversarii sui jaculis [d] ejiciens abscondit.

Joan. 10. 28.

Var. III. Satan ad servare dicitur, in quod irrumpere non sinitur.

Quid est autem hoc, quod ad satan dicitur: *Animam illius serva?* Quo enim pacto ille custodit, qui custodita semper irrumpere appetit? Sed servare satan dicitur, irrumpere non audere: sicut e contrario Patrem in oratione postulamus, dicentes: *Ne nos inducas in tentationem.* Neque enim in tentationem Dominus inducit, qui semper a tentatione subditos misericorditer protegit: sed tamen in tentationem quasi ejus inducere est, a tentationis nos illecebra non munire. Et tunc nos in tentationis laqueum non inducit, cum tentari nos ultra quam possumus, non permittit. Sicut ergo Deus inducere nos in tentationem dicitur, si nos ab adversario induci patiatur: ita adversarius servare animam dicitur, cum hanc tentando superare prohibetur. *Egressus igitur satan a facie Domini.* Quomodo satan a facie Domini exeat, ea jam quæ superius sunt dicta, manifestant. Sequitur:

Matth. 6. 13.

Vers. 7.

Percussit Job ulcere pessimo, a planta pedis usque ad verticem ejus.

Ibid.

CAPUT VI.

In corpore Job nihil vacat a pœna, ut in anima nihil vacet a gloria.

8. Duobus semper modis flagella pensanda sunt: ut scilicet perpendantur, aut qualia sint, aut quanta. Nam sæpe multa ex qualitate, sæpe gravia ex quantitate levigantur: si videlicet cum multa sunt, non sint gravia: cum vero gravia, non sint multa. Ut igitur ostendatur, quomodo per asperitatem flagelli adversarius contra sanctum virum non solum per nequitiam qualitatis, sed etiam per pondus quantitatis exarsit: ad demonstrandam qualitatem dicitur: *Percussit eum* [e] *ulcere pessimo:* ad insinuandam vero quantitatem subjungitur: *A planta pedis usque ad verticem:* ut nimirum nihil in mente vacet a gloria, in cujus corpore nil vacat a pœna. Sequitur:

Vers. 8.

Qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio.

CAPUT VII.

Rec. IV. Job testa saniem corporis radens, nos docet vas fictile quod gestamus cito conterendum.

9 Unde testa, nisi ex luto conficitur? quid vero est sanies corporis, nisi lutum? Saniem ergo radere testa perhibetur, ac si aperte diceretur: Luto tergebat lutum. Pensabat quippe vir sanctus, unde sumtum fuerat quod gestabat, & fragmento vasis fictilis confractum vas fictile radebat. Quo facto patenter ostenditur, corpus suum quomodo sibi sanum subdidit, quod & percussum sic despiciens curavit: quam ille mollitiem sanæ suæ carni concessit, qui non vestem, non digitos, sed testam etiam vulneribus admovit. Testa ergo radebat saniem; ut semetipsum & in fragmento considerans, etiam de extersione vulneris sumeret curam mentis.

Var. IV. In sterquilinio jacens cogitat corpus brevi stercus futurum.

10. Quia vero sæpe per ea quæ circa corpus sunt, animus inflatur: & per hoc quod erga nos agitur, fragilitas nostri corporis ab oculis cordis amovetur, (sicut nonnulli sæculares cum temporalibus dignitatibus fulciuntur, dum locis altioribus præsident, dum multorum obsequia sibi suppetere ad votum vident, fragilitatem suam intueri negligunt, & vas quod gestant fictile, quam sit velociter conterendum, obliviscentes omni modo non attendunt) beatus Job ut considerationem fragilitatis suæ etiam ex circumstantibus traheret, & ante oculos suos vim suæ despectionis augeret: [f] non quolibet in terra, quæ pene ubique munda reperitur, sed in sterquilinio sedisse describitur. In sterquilinio ponebat corpus, ut ex terra sumpta quæ esset carnis substantia, bene proficiens perpenderet animus. In sterquilinio ponebat corpus ut etiam ex loci fœtore caperet,

a Ita omnes mss. nostri & vet. edit. paris. & Basil. In nonnullis editis, *& sine defectu.* Prior lectio est optima, significatque Deum cuncta sua providentia gubernare, ne vilioribus quidem entibus despectis.
b Nonnulli, *consulto fieri.*
c Ita Rem. Remig. Compend. Corb. Germ. a secunda manu & vet. ed. At Cov. Gilot. aliæque seq. ed. habent *oblitus factus.*
d Solus Guss. *jaculis objiciens.*
e Corb. Germ. hic & supra *vulnere.*
f Omnes excusi *non qualibet in terra*, contra mss. testimonium.

ret, quod festine corpus ad fœtorem rediret.

Rec. v.

a

Ex Sanctorum flagellis intelligendum quæ ipsis merces, quæ iniquis pœna reservetur.

11. Sed ecce cum beatus Job tot rerum damna sustinet, [a] tot funeribus pignorum percussus dolet, tot vulnera tolerat; dum decurrentem saniem testa radit, dum per putredinem defluens in sterquilinio residet; intueri libet quid est, quod omnipotens Deus quos sibi tam caros in æternum conspicit, tam vehementer quasi despiciens affligit. Ecce autem dum Beati Job vulnera cruciatusque considero, repente mentis oculos ad Joannem reduco, & non sine gravissima admiratione perpendo, quod ille prophetiæ spiritu intra matris uterum impletus, atque, ut ita dixerim, priusquam nasceretur, renatus: ille amicus sponsi, ille, quo inter natos mulierum major nemo surrexit: ille sic propheta, ut B plus etiam quam propheta, ab iniquis in carcerem mittitur, & pro puellæ saltatu, capite truncatur, & vir tantæ severitatis pro risu turpium moritur. Numquidnam credimus aliquid fuisse, quod in ejus vita illa sic despecta mors tergeret? Sed quando ille vel in cibo peccavit, qui locustas solummodo & mel silvestre comedit? Quid Deo vel de qualitate sui tegminis deliquit, qui camelorum pilis corpus operuit? Quid de conversatione sua offendere potuit, qui de eremo non recessit? Quid illum loquacitatis reatus polluit, qui disjunctus longe ab hominibus fuit? Quando illum vel silentii culpa attigit, qui ad se venientes tam vehementer increpavit, dicens: *Genimina viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?* Quid est ergo, C quod Job Dei testimonio præfertur: & tamen plagis usque ad sterquilinium sternitur? Quid est, quod Johannes Dei voce laudatur, & tamen pro temulentis verbis [b] in saltationis premium moritur? Quid est, quod omnipotens Deus sic vehementer in hoc sæculo despicit, quos sic sublimiter ante sæcula elegit: nisi hoc, quod pietati fidelium patet, quoniam idcirco sic eos premit in infirmis, quia videt quomodo remuneret in summis; & foras usque ad despecta dejicit, quia intus usque ad incomprehensibilia perducit? Hinc ergo unusquisque colligat, quid illic sint passuri quos reprobat, si hic sic cruciat quos amat: aut quomodo ferientur qui in judicio arguendi sunt, si sic eorum vita premitur, D qui ipso judice teste laudantur. Sequitur:

Matth. 11. 9.

Matth. 3. 7. Luc. 3. 7. Marc. 1. 4.

b

Vers. 9. *Dixit autem illi uxor sua: Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere.*

Caput VIII. Reg. vi.

Tentat diabolus stantes aut tribulationibus frangere, aut persuasionibus mollire.

c

12. Antiquus hostis humanum genus duobus modis tentare consuevit; ut videlicet corda stantium aut tribulationibus frangat, aut persuasionibus molliat. In utrisque ergo contra Beatum Job se vehementer exercuit. [c] Nam prius patrifamilias intulit damna rerum, orbavit patrem morte filiorum, percussit incolumem putredine vulnerum. Sed quia putrescentem foras, sanum adhuc interius stare conspexit; & quem exterius nudum reddidit, hunc interius ditiorem fieri per exhibitam laudem conditoris invidit: callide cogitans pensat, quod con- E tra se athleta Dei unde premitur, inde sublevatur, victusque ad subtilia tentandi argumenta convertitur. Nam antiquæ artis insidias repetit: & quia scit quomodo Adam decipi soleat, ad Evam recurrit.

Vet. v.

A Beatum enim Job inter tot rerum damna, inter tot percussionum vulnera, quasi in quadam virtutum arce stare invictum vidit. In alto quippe mentem fixerat: & idcirco hanc hostiles insidiæ irrumpere non valebant. Quæritur ergo ab adversario in hanc arcem munitissimam quibus gradibus ascendatur. Vicina est autem viro mulier atque [d] sunbjuncta. Cor igitur mulieris tenuit, & quasi scalam, qua ad cor viri ascendere potuisset, invenit. Occupavit animum conjugis, scalam mariti. Sed nihil hac arte prævaluit: quia sanctus vir subjectam sibi mulierem, & non præpositam attendit: & recta [e] loquens docuit, quam serpens, ut perversa loqueretur, instigavit. Dignum quippe erat, ut fluxam mentem B virilis censura restringeret; cum profecto & de ipso primo lapsu humani generis [f] nossent, quod docere mulier recta nesciret. Unde bene & per Paulum dicitur: *Docere autem mulieri non permitto:* quia nimirum aliquando cum docuit, a sapientiæ æternitate separavit. Antiquus itaque hostis ab Adam in sterquilinio [g] perdidit, qui Adam in paradiso superavit: atque adjutricem suam mulierem dum ad verba malæ persuasionis accendit, ad doctrinam sanctæ eruditionis misit: & quæ excitata fuerat ut perderet, erudita est ne periret. Sic sic a nostris viris fortibus hostis percutitur, ut sua ei etiam tela rapiantur. Unde enim se exaggerare æstimat dolorem vulneris, inde [h] eis contra semetipsum suggerit arma virtutis.

Quærit mulierem quasi scalam, qua in cor Job ascendat: sed frustra.

d

e

f

1. Tim. 2. 12.

g

h

13. Ex verbis autem male persuadentis conjugis C vigilanter debemus aspicere, quod antiquus adversarius non solum per semetipsum, sed per eos etiam qui nobis adhærent, statum satagit nostræ mentis inclinare. Cum enim cor nostrum sua persuasione non subruit, ad hoc nimirum per linguas adhærentium repit. Hinc enim scriptum est: *A filiis tuis cave, & a domesticis tuis attende.* Hinc per Prophetam dicitur: *Unusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam.* Hinc rursum scriptum est: *Inimici hominis domestici ejus.* Callidus namque adversarius, cum a bonorum cordibus repelli se conspicit, eos qui ab illis valde diliguntur, exquirit; & per eorum verba D blandiens loquitur, qui plus ceteris amantur: ut dum vis amoris cor perforat, facile persuasionis ejus gladius ad intimæ rectitudinis munimina irrumpat. Post damna igitur rerum, post funera pignorum, post vulnera scissurasque membrorum, antiquus hostis linguam movit uxoris.

Ex verbis diabolus per eos qui nobis adhærent, nos tentat.

Eccli. 32. 26.

Jer. 9. 4.

Matth. 10. 36.

14. Et notandum, quo tempore viri mentem studuit virulento sermone corrumpere. Verba enim post vulnera intulit: ut nimirum cum vis doloris ingravesceret, facile persuasionis suggestio perversa prævaleret. Sed si ipsum subtiliter tentationis ejus ordinem perpendimus, qua calliditate sæviat, invenimus. Movit namque prius damna substantiæ, quæ & extra naturam profecto essent, & extra cor- E pus. Subtraxit filios, quod jam quidem extra naturam non esset, sed tamen adhuc aliquatenus extra proprium corpus. Ad extremum percussit & corpus. Sed quia vulneribus carnis ad mentis vulnus pervenire non valuit, etiam conjunctæ mulie-

In serie tentationum Job quæ artes inimici.

Vet. v.

ris

a Ebroic. *tot vulneribus pignorum.*

b Ita pene omnes mss. Quidam editi, *in saltatricis præmium.*

c Duo Rem. *nam qui prius.*

d Ita omnes mss. Corb. Germ. non *subjecta*, ut legitur in editis. Paulo post tamen legimus, *sanctus vir subjectam sibi mulierem &c.* & in omnib. mss. habetur.

e Plurimi, *& recta loqui docuit.*

f Vera lectio ex omnibus mss. confirmata; in nonnullis editis pro *nossent* legitur *nosset*, in aliis *doceo.*

g Hic variant mss. antiq. Rem. cum Corb. Germ. habet: *antiquus itaque hostis ab Adam in sterquilinio perdidit*: quam lectionem amplectimur post vet. ed. Paris. 2. Rem. omnes Remig. Vindoc. Norman. Val-cl. &c. *antiquus itaque hostis Adam in sterquilinio perdidit.* Ita vet. edit. Basil.

h Mendose in vet. edit. Paris. & Basil. & ceteris, *inde ei.* Ad *viros fortes* de quibus supra actum est refertur, *inde eis contra semetipsum* (Satan) *suggerit arma virtutis.*

ris linguam quæsivit. Quia enim aperto certamine A superari se doluit, de ore conjugis jaculum quasi de insidiis intorsit, quæ profecto diceret: *Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere*. Ecce tentando omnia abstulit, ecce tentando mulierem reliquit, & sancto viro callide cuncta diripuit: sed valde callidius adjutricem suam mulierem reservavit, quæ dicat: *Adhuc permanes in simplicitate tua?* Verba sua Eva repetit. Nam quid est dicere: Simplicitatem desere, nisi obedientiam, a [a] vetitum comedendo, contemne? Et quid est dicere: *Benedic Deo, & morere*: nisi transcendendo præceptum, ultra quam es conditus, vive? Sed Adam noster fortis in sterquilinio jacuit, qui in paradiso quondam debilis stetit. Nam illico ad male suadentis verba respondit, dicens:

Vers. 10. b *Quasi una de stultis mulieribus locuta es: Si bona accipimus de manu Domini*, [b] *mala quare non sustineamus?*

CAPUT IX. Rec. vii. Job exterius rebus vacuus, intus Deo plenus.

15. Ecce ubique hostis frangitur, ubique superatur, per cuncta tentationum argumenta succubuit: quia & illud suum familiare solatium etiam de muliere amisit. Inter hæc igitur sanctum virum intueri libet, foras rebus vacuum, intrinsecus Deo plenum. Paulus cum in seipso divitias sapientiæ internæ conspiceret, seque ipsum exterius esse corruptibile corpus videret, ait: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*. (2. Cor. 4. 7.) Ecce in beato Job vas fictile scissuras ulcerum exterius sensit: sed hic thesaurus interius integer mansit. Foras enim per vulnera crepuit, sed indeficienter interius nascens thesaurus sapientiæ per c [c] verba sanctæ eruditionis emanavit, dicens: *Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?* bona scilicet, dona Dei vel temporalia vel æterna; mala autem, flagella (Mala quatenus vocentur flagella.) præsentia appellans, de quibus per Prophetam Dominus dicit: *Ego Dominus, & non est alter formans lucem, & creans tenebras; faciens pacem, & creans mala*. (Isa. 45. 7.) Neque enim mala, quæ nulla sua natura subsistunt, a Domino creantur: sed creare se mala Dominus indicat, cum res bene conditas nobis male agentibus, in flagellum format: ut ea ipsa & per dolorem, quo feriunt, delinquentibus mala sint; & per naturam, qua existunt, bona. Unde & venenum mors quidem est homini: sed tamen vita serpenti. Amore enim præsentium ab auctoris nostri d dilectione recessimus: & perversa mens dum [d] dilectioni creaturæ se subdidit, a creatoris societate disjunxit. Ex his ergo ab auctore ferienda erat, quæ errans auctori præposuerat: ut unde homo culpam non timuit superbus admittere, inde pœnam corrigendus inveniret: & tanto citius resipisceret ad illa quæ perdidit, quanto doloris plena esse conspiceret quæ quæsivit. Unde & bene dicitur: Formans lucem, & creans tenebras: quia cum per flagella exterius doloris tenebræ creantur, intus per eruditionem lux mentis accenditur. Faciens pacem, & creans mala: quia tunc nobis pax cum Deo redditur, cum hæc quæ bene sunt condita, e sed [e] non bene concupita, in ea quæ nobis mala sunt, flagella vertuntur. Per culpam quippe Deo discordes extitimus: dignum ergo est, ut ad pacem illius per flagella redeamus: ut cum unaquæque res bene condita nobis in dolorem vertitur, correcti mens ad auctoris pacem humiliter reformetur. Hæc itaque flagella beatus Job mala nominat; quia salutis & tranquillitatis bonum, qua perturbatione feriant, pensat.

(Flagelli pœna memoria doni, lætitia metu flagelli temperanda. Vet. vii.)

16. Sed illud valde in ejus verbis intendum est, contra persuasionem conjugis quanta considerationis arte se colligat, dicens: *Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?* Magna quippe consolatio tribulationis est, si cum adversa patimur, auctoris nostri ad memoriam dona revocemus. Nec frangit quod ex dolore obviat, si menti citius hoc, quod ex munere sublevat, occurrat. Hinc namque scriptum est: *In die bonorum ne immemor sis malorum, & in die malorum ne immemor sis bonorum*. (Eccli. 11. 27.) Quisquis enim dona percipit, sed donorum B tempore nequaquam etiam flagella pertimescit, in elatione per lætitiam corruit. Quisquis autem flagellis atteritur, sed flagellorum tempore nequaquam se ex donis, quæ eum contigit accepisse, consolatur, ab statu mentis omnimoda desperatione destruitur. Sic ergo utraque jungenda sunt, ut unum semper ex altero fulciatur: quatenus & flagelli pœnam memoria temperet doni, & doni lætitiam mordeat suspicio ac formido flagelli. Sanctus igitur vir, ut oppressam mentem inter vulnera mulceat, in flagellorum doloribus blandimenta donorum pensat, dicens: *Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?* Ubi & bene præmittit, *Locuta es quasi una ex insipientibus* C *mulieribus*. Quia enim sensus [f] pravæ mulieris, non f autem sexus in vitio est; nequaquam ait: Locuta es quasi una ex mulieribus, sed, ex ineptis mulieribus: ut videlicet ostendatur, quia quod pravum sapit, [g] accedentis stultitiæ, non autem conditæ sit g naturæ. (Sensus pravis, non sexus in vitio.) Sequitur:

In omnibus his non peccavit Job labiis suis. Ibid.

CAPUT X. Rec. viii. Job non peccavit labiis: quia nec injusta dixit, nec justa reticuit.

17. Duobus modis labiis delinquimus, cum aut injusta dicimus, aut justa reticemus. Nam si aliquando & tacere culpa non esset, Propheta non diceret: *Væ mihi, quia tacui*. (Isai. 6. 5.) Beatus igitur Job in cunctis quæ egit, labiis suis minime D peccavit: quia nec contra ferientem superba dixit, nec contra suadentem recta reticuit. Nec loquens ergo, nec tacens deliquit: qui & flagellanti patri gratias reddidit, & male suadenti conjugi doctrinæ sapientiam ministravit. Quia enim scivit quid deberet Deo, quid proximo, scilicet patientiam conditori, sapientiam conjugi: idcirco & hanc redarguendo docuit, & illum gratias agendo laudavit. Quis autem nostrum, si unum quodlibet vulnus tantæ hujus percussionis acciperet, non mox ab intimis prostratus jaceret? Ecce stratus foris vulneribus carnis, erectus intrinsecus munimine permanet mentis: & sub semetipso omne jaculum transvolare conspicit, quod in se exterius distincta manu sæviens hostis figit, vigilanter E deprehendit jacula, modo vulneribus contra se a facie, modo verbis quasi ex latere intorta. Et bellator noster circumvallantium certaminum fervore deprehensus, ubique patientiæ suæ clypeum opponit: undique venientibus spiculis obviat, & per cuncta virtutum latera circumspectam contra irruentia vulnera [h] mentem rotat. h

(Vet. viii. Tentatur per amicos.)

18. Sed antiquus hostis quo valentius vincitur, eo adhuc

a Sic Corb. Germ. In editis legitur, *pomum vetitum*. In nullis mss. invenimus *pomum*, quod supplendum fortasse putaverunt editores.

b In Secundo Rem. & uno Remig. semper legitur, *mala quare non suscipiamus*.

c Mss. Norm. Val-cl. & alii *ad verba*.

d Antiq. Rem. unus ex Remig. Compend. Corb. Germ. Colb. vet. edit. Paris. & Basil. *dum delectationi creaturæ*.

e Editi, *sed male concupita*. Elegantius mss. *Sed non bene*.

f Ita mss. Norm. omnes Rem. Corb. Germ. Remig. unus Vindoc. Turon. Compend. Val-cl. &c. At ed. *quia enim sensus pravæ voluntatis mulieribus*. secundus Vindoc. confirmat hanc lectionem.

g Gilol. Vatic. Gussanv. *accidentis* contra fidem mss. & vet. edit.

h Ita Corb. Germ. & omnes nostri mss. non *mentem roberat* ut in plerisque editis legitur.

adhuc ad insidias ardentius instigatur. Nam quia uxor increpata reticuit, protinus alios qui [a] increpandi ad contumelias surgerent, excitavit. Sicut enim damna rerum studuit crebrius nuntiando percutere; ita nunc robustum pectus satagit verborum contumeliis sæpius feriendo penetrare. Sequitur:

Vers. 11. *Igitur audientes tres amici Job omne malum quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo: Eliphaz Themanites, Baldad Suhites, & Sophar Naamathites. Condixerant enim sibi, ut pariter venientes visitarent eum, & consolarentur.*

CAP. IX. REC. IX. Amicorum Job recta intentio, indiscretione fuscatur.

19. Qui ex condicto ad afflicti consolationem veniunt, & inter se & erga percussum quantæ caritatis fuerint, demonstrantur. Quamvis & per hoc, quod Scriptura eos tanti viri amicos fuisse testatur, quia boni studii & rectæ fuerint intentionis ostenditur: sed tamen hæc ipsa illorum intentio, eis ad verba prorumpentibus, ante districti judicis oculos, suborta indiscretione, fuscatur. Sequitur:

Vers. 12. *Cumque elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum; & exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus sparserunt pulverem super caput suum in cælum.*

CAPUT XII. REC. X. Consolaturus afflictum debet mœrere.

20. Quia percussi speciem plaga mutaverat, amici plorantes exclamant, vestes scindunt, capita pulvere aspergunt: ut cum mutatum eum, ad quem venerant, cernerent, ipsam etiam consolatorum speciem spontaneus dolor immutaret. Ordo quippe consolationis est, ut cum volumus afflictum quempiam a mærore suspendere, studeamus prius merendo ejus luctui concordare. Dolentem namque non potest consolari, qui non concordat ejus dolori: quia eo ipso, quo a mærentis afflictione discrepat, minus ab illo recipitur, [b] a quo mentis qualitate separatur. Emolliri itaque prius debet animus, ut afflicto congruat, congruens inhæreat, inhærens trahat. Neque enim ferrum ferro conjungitur, si non utrumque exustione ignis liquetur: & durum molli non adhæret, nisi prius duritia ejus temperata mollescat, ut quasi hoc ipsum fiat, quod curatur ut teneat. Sic nec jacentes erigimus, nisi a rigore nostri status inclinemur: quia dum rectitudo stantis [c] a jacentis situ discrepat, eum, cui condescendere negligit, nequaquam levat. Amici igitur beati Job ut afflictum a dolore suspenderent, curaverunt necessario simul dolere: & cum vulneratum illius corpus viderent, studuerunt ipsi vestes scindere: & cum immutatum conspicerent, studuerunt pulvere capita fœdare: quatenus afflictus vir tanto facilius eorum verba reciperet, quanto in eis suum aliquid de afflictione cognovisset.

REC. XI. At modum dolori ponat.

21. Sed inter hæc sciendum est, quia is qui afflictum consolari desiderat, mensuram necesse est dolori, quem suscipit, ponat: ne non solum dolentem non muleeat, sed intemperate dolens, afflicti animum pondus disperationis premat. Sic enim dolor noster mærentium dolori jungendus est, ut per temperamentum sublevet, non autem per augmentum gravet. Unde fortasse colligendum est, quod amici Beati Job plusquam necesse fuerat, in consolatione doluerunt, qui dum percussionem cernunt, sed percussi mentem nesciunt, ita in immensum luctum versi sunt, ac si percussus vir tantæ fortitudinis, in plaga corporis, etiam a corde cecidisset. Sequitur:

Vers. 13. *Sederuntque cum eo in terra septem diebus & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem [d] ejus esse vehementem.*

CAPUT XIII. Continuisne, an intermissis 7. diebus ac noctibus, amici cum Job sederint, incertum.

22. Utrum continuis septem diebus & septem noctibus cum afflicto Job sederint, an certe diebus septem & noctibus totidem instantia ei crebræ visitationis adhæserint, ignoramus. Sæpe enim rem quamlibet tot diebus agere dicimur, quamvis non eisdem diebus ad eam continue vacemus. Sæpe vero Scriptura Sacra sic totum pro parte, sicut pro toto partem ponere consuevit. Pro toto enim partem loquitur, sicut Jacob familiam describens dicit: *Intravit Jacob in Ægyptum cum animabus septuaginta.* (Gen. 46. 27.) Quæ nimirum cum animas memorat, constat quia intrantium & corpora comprehendit. Rursum totum pro parte insinuat, sicut ad monumentum Maria queritur, dicens: *Tulerunt Dominum de monumento, & [e] nescimus ubi posuerunt eum.* (Johan. 20. 2.) Solum quippe corpus Domini quæsitura venerat, & quasi totum simul Dominum [f] tultum deplorat. An ergo & hoc in loco totum pro parte dicatur, incertum est.

Nec sermo sit præceps, nec post debitum silentium indiscretus.

23. Sed tamen hoc, quod diu tacuerunt, & quandoque loquendo reprobati sunt, neglecte prætereundum non est. Sunt namque nonnulli, qui & loqui præcipitanter incipiunt, & effrenate cœpta effrenatius exequuntur. Et sunt nonnulli, qui tarde quidem loqui inchoant: sed semel inchoantes, habere modum locutionis ignorant. Amici igitur Beati Job dolorem videntes, diu tacuerunt: sed tarde inchoantes, indiscrete locuti sunt, quia parcere dolenti noluerunt. Tenuerunt linguam, ne præpropere inciperet: sed incipientem semel nequaquam moderati sunt, ne se ex consolatione usque ad contumelias effrenaret. Et bona quidem intentione ad consolandum venerant: sed hoc, quod pia mens mundum Deo obtulit, locutio præcipitata vitiavit. Scriptum quippe est: *Si recte offeras, non recte autem dividas, peccasti.* (Genes. 4. 7. sec. LXX.) Recte namque offertur, cum recta intentione quid agitur. Sed recte non dividitur, si non hoc, quod pie agitur, etiam subtiliter discernatur. Oblata enim recte dividere, est quælibet bona nostra studia [g] sollicite descernendo pensare. Quod nimirum qui agere dissimulat, etiam recte offerens peccat.

VER. X. Providendum ut quod recto studio incipimus, recto fine peragamus.

24. Sæpe ergo & quod bono studio gerimus, dum discernere caute negligimus, quo judicetur fine nescimus: & nonnumquam hoc fit reatus criminis, quod putatur causa virtutis. Quisquis autem amicorum Beati Job facta considerat, quam pia ad eum intentione venerint non ignorat. Pensemus enim cujus caritatis fuerit, ad afflictum concorditer convenisse: quanta virtus longanimitatis extiterit, septem diebus & noctibus cum afflicto tacuisse: quæ humilitas, in terra tot diebus ac noctibus sedisse:

a Ant. Rem. *qui increpandi contumelias suggererent*. Secundus Rem. & secundus Remig. *qui increpando contumelias suggererent*. Primus Remig. *qui ad increpandum contumeliis surgerent*. Germ. *ad increpandi contumelias surgerent*. Corb. Germ. secundis curis sed, uti videtur, ab eadem manu, *increpando*, non male.

b Antiq. Rem. secundus Remig. Corb. Germ. Norman. Val-cl. Turon. *cui mentis qualitate separatur*.

c Plurimi mss. cum Corb. Germ. & vet. edit. Paris. & Basil. *a jacente discrepat*.

d Deest *ejus* in Corb. Germ. & plurimis mss.

e Duo Rem. duo Remig. Val-cl. Corb. Germ. & alii habent *& nescio ubi &c.*

f Ita antiq. Rem. unus Remig. Turon. Corb. Germ. & alii veteres mss. Voce hac *tultum* aliquando utitur Greg. in Epistolis. Eamdem usurparunt auctor libri de speculo apud Aug. append. T. 6. cap. 1. & Johannes Abbas Fiscan. in eadem append. p. 120. In Utic. habetur etiam, *tultum*, sed recentiori manu superscriptum legitur *sublatum* ut in edit. A *tultum* postea factum est, *toltum*. unde *mala tolta*, pro re injuste exacta. In mss. Germ. legitur *sepultum*.

g Ebroic. & aliqui *subtiliter discernendo*.

disse; quæ compassio, pulvere capita conspersisse. Sed tamen inchoantes loqui, unde se æstimaverunt præmium mercedis acquirere, inde eos contigit reatum reprehensionis invenire: quia incautis sæpe ad peccati finem vertitur, etiam quod pro solo studio mercedis inchoatur. Ecce præcipiti locutione perdiderunt bonum, quod tanto labore mercati sunt. Et nisi divina gratia offerre eos sacrificium pro suo reatu præcepisset; inde a Domino juste puniri poterant, unde se placere Domino mirabiliter æstimabant. Inde judici displicent, unde sibi quasi pro defensione judicis per effrenationem placent. Idcirco vero hæc dicimus, ut ad memoriam legentium revocemus, quatenus sollicite quisque consideret, ea quæ malo voto perpetrantur, quanta Dominus animadversione puniat, si inchoata bono studio, sed negligentiæ indiscretionis admixta, tanta invectione castigat: Quis non mercedis causam peregisse se crederet, si aut in defensione Dei quidquam contra proximum diceret, aut certe septem diebus ac noctibus pro proximi dolore tacuisset? Et tamen amici beati Job hæc agentes, ad culpam laborando pervenerunt; quia consolationis quidem bonum, quod agebant, noverant; sed cum quanta agendum esset discretionis libra, nesciebant. Unde necesse est, ut non solum intueamur quid agimus, sed etiam cum quanta discretione peragamus. Primum quidem, ne mala quoquo modo, postmodum vero ne bona incaute faciamus. Ad quæ nimirum bona sollicite peragenda Propheta nos admonet, dicens; *Maledictus homo, qui facit opus Domini negligenter.* Ad hoc vero ista proficiant, ut ante terribilis judicis subtile atque incomprehensibile examen non solum mala quæ commisimus, sed ipsa etiam, si qua in nobis sunt bene gesta, timeamus; quia sæpe in ejus judicio culpa esse deprehenditur, quod virtus ante judicium putatur; & unde expectatur pia merces operis, inde supplicium justæ sequitur ultionis.

Jer. 48. 10.

Vet. xi. Rec. xi. Allego. sensus; Christi & Ecclesiæ quanta sit conjunctio.

25. Hæc juxta historiam breviter tractata percurrimus: nunc ad allegoriarum mysterium verba vertamus. Sed quia in exordio hujus operis dum de unitate capitis & corporis tractaremus, sollicita intentione præmisimus, quanta in eis sit compago caritatis; quia nimirum & Dominus multa adhuc per corpus, quod nos sumus, patitur; & jam corpus ejus, id est Ecclesia, de suo capite, videlicet Domino, in cælo gloriatur; ita nunc passiones exprimi ejusdem capitis debent, ut ostendatur quam multa etiam in corpore suo sustinet. Si enim caput nostrum tormenta nostra non tangerent, nequaquam pro afflictis membris, persecutori suo etiam de cælo clamaret: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Si cruciatus nostri, ejus pœnæ non essent, conversus afflictusque Paulus minime diceret: *Suppleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea.* Et tamen resurrectione jam sui capitis exaltatus dicit: *Qui nos conresuscitavit, & consedere fecit in cælestibus.* Nempe hunc in terra persecutionum tormenta constrinxerant: sed pœnarum suarum ponderibus pressus, ecce jam per gloriam capitis in cælo residebat. Quia ergo in omnibus unitum caput & corpus novimus, sic [a] a percussione capitis incipimus, ut subsequenter tamen ad corporis flagella veniamus. Sed hoc, quod quadam die satan coram Domino astitisse dicitur: quod unde veniat, percontatur: quod beatus Job magnis conditoris præconiis præfertur, quia jam sæpe discussimus, replicare devitamus. Si enim diu mens rebus discussis involvitur, pervenire ad indiscussa præpeditur. Ibi ergo allegoriæ nunc initium ponimus, ubi post verba sæpe repetita, adjunctum novi aliquid scimus. Itaque ait:

Act. 9. 5. *Col. 1. 24.* *Ephes. 2. 6.*

Commovisti me adversus eum, ut affligere illum frustra. *Job. 2. Vers. 3.*

Caput XIV. Christus pro se frustra, pro nobis non frustra afflictus.

26. Si beatus Job Redemtoris nostri in passione positi speciem tenet, quomodo ad satan a Domino dicitur: *Commovisti me adversus eum?* Mediator quidem Dei & hominum, homo Christus Jesus, ut culpas nostræ transgressionis extingueret, venit mortalitatis nostræ flagella tolerare: sed quia unius cum Patre ejusdemque naturæ est, quomodo per satan motum se adversus eum Pater asserit, cum constet quod Patris Filiique concordiam nulla potestatis inæqualitas, nulla voluntatis diversitas interrumpat? Sed tamen isdem, qui Patri æqualis est per divinitatem, venit propter nos ad flagella per carnem. Quæ nimirum flagella non susciperet, nisi formam damnati hominis redimendo sumsisset. Et nisi primus homo delinqueret, secundus [b] ad passionis probra minime veniret. Cum ergo primus homo per satan a Domino motus est, tunc est Dominus in homine secundo commotus. Satan itaque ad hujus afflictionem, Dominum tunc commovit, quando in paradiso primum hominem a justitiæ culmine, inobedientiæ culpa prostravit. Nisi enim Adam primum per voluntarium vitium in animæ mortem traxisset, Adam secundus sine vitio in carnis mortem voluntariam non veniret. Bene ergo ei etiam de Redemtore nostro dicitur: *Commovisti me adversus eum, ut affligerem illum frustra.* Ac si apertius dicatur: Dum iste non sua, sed illius causa moritur; tunc me in hujus afflictionem commovisti, cum illum a me callida persuasione traxisti. De quo & bene additur, *frustra.* Frustra quippe afflictus est, qui & culpæ ultione pressus est, & culpæ contagio inquinatus non est. Frustra afflictus est, [c] qui incarnatus, propria admissa non habuit, & tamen pœnam carnalium sine culpa suscepit. Hinc est enim quod per Prophetam loquitur, dicens: *Quæ non rapui, tunc exolvebam.* [d] Alius namque ad paradisum conditus, divinæ potentiæ simlitudinem superbe rapere voluit: sed tamen culpam hujus superbiæ sine culpa Mediator exolvit. Hinc est, quod Patri quidam sapiens dicit: *Cum sis justus, juste omnia disponis: eum quoque, qui non debet puniri, condemnas.*

Psal. 68. 5. *Sap. 12. 15.*

Qui Deus Christum innocentem pœnis affecit.

27. Sed pensandum est, quomodo justus sit, & omnia juste disponat, si eum, qui non debet puniri, condemnet. Mediator etenim noster puniri pro semetipso non debuit: quia nullum culpæ contagium perpetravit. Sed si ipse indebitam non susciperet, numquam nos a debita morte liberaret. Pater ergo cum justus sit, justum puniens, omnia juste disponit: quia per hoc cuncta justificat, quod eum qui sine peccato est, pro peccatoribus damnat: ut eo electa omnia ad culmen justitiæ surgerent, quo is, qui est super omnia, damna injustitiæ nostræ sustineret. Quod ergo illic damnatus, cum non debeat, dicitur; hoc hic afflictus frustra memoratur. Qui tamen juxta semetipsum frustra afflictus est, juxta vero nostra acta non frustra.

a Ru-

a In plerisque editis, *a persecutione*, mss. omnes cum Corb. Germ. habent *a percussione*.

b Rem. & Remig. omnes cum Corb. Germ. *ad passionum probra*.

c Sic omnes Rem. Remig. Corb. Germ. Utic. Val-cl. aut *quia incarnatus*. Editi vero *qui in carne natus*.

d Mss. Norm. & plurimi supra laudati, *Adam namque*.

[a] Rubigo quippe vitii purgari non potuit, nisi igne tormenti. Venit itaque sine vitio, qui se subjiceret sponte tormento: ut debita nostræ iniquitati supplicia, eo reos suos juste amitterent, quo hunc a semetipsis liberum injuste tenuissent. Frustra ergo & non frustra afflictus est: qui in se quidem admissa non habuit, sed cruore proprio reatus nostri maculam tersit.

Vers. 4.

CAPUT XV.

Vet. xii.

Respondens satan ait. Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Alioquin mitte manum tuam, & tange os ejus & carnem, & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.

Satan unde sciat Christum, unde de eo dubitet.

28. Malignus spiritus cum Redemtorem nostrum miraculis coruscare conspicit, clamat: *Scimus* [b] *qui sis Sanctus Dei.* Qui hæc dicens, cognoscendo Dei Filium pertimescit: sed tamen vim supernæ pietatis ignorans, nonnumquam dum passibilem considerat, hominem purum putat. Multos autem sub sanctitatis specie in pastorali positos loco didicerat, qui a visceribus caritatis alieni valde, pro minimo aliena damna pensabant. Hunc ergo quasi ex aliis colligens, quia subtractis multis, superari non vidit, usque ad ejus carnem, per tactum passionis sic exarsit, ut diceret: *Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Alioquin mitte manum tuam, & tange os ejus & carnem, & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.* Ac si aperte dicat: Moveri ex his, quæ extra se sunt, negligit: sed tunc veraciter qui sit agnoscitur, si in se ipso quod doleat, experiatur. Hæc per se satan cum fieri appetit, non verbis, sed desideriis dixit. Hæc per membra sua & verbis & desideriis intulit. Ipse quippe loquitur, cum juxta Prophetæ vocem, ejus sequaces dicunt: *Mittamus lignum in panem ejus, & eradamus eum de terra viventium.* Lignum quippe in panem mittere, est configendo ejus corpori stipitem crucis adhibere: & vitam illius de terra viventium eradere se posse existimant, quem dum mortalem conspiciunt, finiri morte suspicantur.

Luc. 4. 37.

In caritate ac patientia Christi æstimanda, unde fallatur.

Satanæ loquela tum per se, tum per suos.

Jer. 11. 19.

Vers. 6.

Dixit autem Dominus ad satan: Ecce in manu tua est, verumtamen animam illius serva.

CAPUT XVI.

Satanæ membra, omnes male viventes.

29. Conditorem omnium satanæ manui traditum quis vel desipiens credat? sed tamen edoctus veritate, quis nesciat quod ejusdem satanæ membra sunt omnes, qui ei perverse vivendo junguntur? Membrum quippe ejus Pilatus extitit, qui usque ad mortis extrema, venientem in redemtionem nostram Dominum non cognovit. Corpus ejus sacerdotum principes extiterunt, qui Redemtorem mundi a mundo repellere, usque ad crucem persequendo, conati sunt. Cum ergo se pro nostra redemtione Dominus membrorum satanæ manibus tradidit: quid aliud quam ejusdem satanæ manum in se sævire permisit; ut unde ipse exterius occumberet, inde nos exterius interiusque liberaret? Si igitur satanæ manus, ejus potestas accipitur: ejus manum juxta carnem pertulit, cujus potestatem corporis usque ad sputa, colaphos, flagella, crucem, lanceamque toleravit. Unde & Pilato, ejus videlicet [c] corpori, ad passionem veniens dicit: *Non haberes in me potestatem, nisi tibi data esset desuper.* Sed tamen hanc potestatem, quam contra se ei extrinsecus dederat, suis servire lucris intrinsecus compellebat. Pilatus enim vel satan, qui ejusdem Pilati caput extiterat, sub potestate illius, super quem potestatem acceperat, tenebatur: quia & superior ipse disposuerat hoc, quod inferius accedens a persecutore tolerabat: ut cum ex mala mente infidelium surgeret, utilitati tamen electorum omnium, ipsa quoque crudelitas deserviret. Pie igitur disponebat intus, quod semetipsum pati nequiter permittebat foris. Hinc est enim, quod de illo in cœna dicitur: *Sciens Jesus, quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia a Deo exivit, & ad Deum vadit: surgit a cœna, & ponit vestimenta sua.* Ecce in manus persequentium iturus, sciebat quod in manu sua ipsos etiam persecutores acceperat. Qui enim omnia accepisse se noverat, constat quia & ipsos, a quibus tenebatur, tenebat: ut ipse in se ad usum pietatis intorqueret, quidquid eorum contra se malitia permissa sæviret. Dicatur ergo ei: *Ecce in manu tua est;* quia ad feriendam carnem sæviens licentiam accepit, sed potestati illius nesciens deservivit.

Satanæ manus, potestas ejus.

Joan. 19. 11.

Illi se tradens Dominus, eum sibi servire cogit.

Joan. 13. 3.

Vet. xiii.

Diabolus animam Christi superare non posse convincitur.

30. Animam vero illius servare præcipitur, non quod hanc tentare prohibetur, [d] sed quod hanc superare non posse convincitur. Neque enim sicut nos, qui puri homines sumus, irruente sæpe tentatione concutimur: ita Redemtoris nostri anima tentationis est necessitate turbata. Hostis namque noster, etsi in excelsum montem, cum [e] permissus assumsit, si daturum se regna mundi perhibuit, si quasi in panem vertendos lapides ostendit; mentem tamen mediatoris Dei & hominum tentatione quassare non valuit. Sic enim dignatus est hæc exterius cuncta suscipere, ut ejus tamen mens interius divinitati suæ inhærens inconcussa permaneret. Qui & si quando turbatus spiritu infremuisse dicitur, ipse divinitus disponebat, quantum ipse humanitus turbaretur, immutabiliter omnibus præsidens, & semetipsum mutabilem in satisfactione infirmitatis ostendens. Quietus ergo in semetipso manens, disposuit quidquid pro ostendenda humanitate, quam susceperat, etiam turbulentus fecit.

Matth. 4. 8.

Luc. 4. 4.

Joh. 11. 33. 38.

Animæ Christi dici possunt electi.

31. Quia vero cum recte diligimus, nihil in rebus conditis anima nostra carius amamus; & sicut animam nos eos diligere dicimus, quibus amoris nostri exprimere pondus conamur: potest per ejus animam electorum vita signari. Et cum satan ad feriendam Redemtoris carnem permittitur, ab anima separatur; quia cum corpus ejus ad passionem accepit, electos ejus a jure suæ potestatis amittit; cumque illius caro per crucem moritur, horum mens contra tentamenta solidatur. Dicatur ergo: *Ecce in manu tua est, verumtamen animam illius serva.* Ac si aperte audiat: Licentiam contra corpus ejus accipe, & ab electis illius, quos apud se ante sæcula præsciens possidet, jus pravæ dominationis perde.

Hi a potestate diaboli eximuntur.

Vers. 6.

Vers. 7.

Egressus igitur satan a facie Domini, percussit Job ulcere pessimo, a planta pedis usque ad verticem.

CAPUT XVII.

Vet. xiv.

Christus ab exordio mundi, in suis percussus.

32. Nullus in hanc vitam electorum venit, qui non hujus hostis adversa sustinuit. Membra autem nostri Redemtoris extiterunt, etiam qui ab ipso mundi exordio, dum pie vivunt, crudelia passi sunt.

a Ita nostri mss. omnes. Editi habent *Rubigo quippe peccati.*

b Antiq. Rem. Norm. Corb. Germ. & plerique mss. habent *scimus qui sis Sanctus Dei.* Aliqui, *scimus qui sis filius Dei;* alii *scimus quia es sanctus Dei;* nonnulli denique, *scio qui sis Sanctus Dei.* Germ. *scimus qui sis. Dei enim Filium pertimescens, sed tamen &c.* Mox particula *nonnumquam*, quæ in editis desiderabatur, revocatur ex mss.

c Editi *corporis membro:* refragantibus mss. Et sane liquet Gregorium hic appellare corpus diaboli eos a quibus Christus passus est.

d Antiq. Rem. Remig. Colb. Corb. Germ. *sed quod hanc tentare non posse convincitur.* Secundus Rem. duo Remig. & Cl. val. *sed quod hanc superare tentator non posse convincitur.* Alii, *sed quod hanc superare tentando non posse convincitur.*

e Rem. Remig. Corb. Germ. Vindoc. Val-cl. Norman. Floriac. &c. ita habent. Sic etiam legitur in vet. edit. Paris. In aliis: *hostis namque noster etsi in excelsum montem cum quem permissus assumsit, duxit; si daturum &c.*

funt. An non hujus membrum Abel se esse perhibuit, qui ejus mortem, de quo scriptum, *Sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum*, non solum placens in sacrificio, sed etiam moriens tacendo signavit? Ab ipso itaque mundi exordio Redemtoris nostri corpus expugnare conatus est. A planta ergo pedis usque ad verticem vulnus intulit, [a] quia a puris hominibus inchoans, usque ad ipsum caput Ecclesiæ sæviendo pervenit. Bene autem dicitur:

Isai. 53. 7.

Vers. 8. *Testa saniem radebat*.

CAPUT XVIII. Testa, hoc est, carne sua e terra sumta, saniem peccati rasit.

33. Quid enim aliud in manu Domini testa est, nisi caro ex nostræ substantiæ luto sumta? Etenim testa igne solidatur. Caro autem Domini eo ex passione sua robustior extitit, quo per infirmitatem moriens, a morte sine infirmitate surrexit. Unde recte etiam per Prophetam dicitur: *Exaruit velut testa virtus mea*. Sicut testa enim ejus virtus exaruit, qui susceptæ carnis infirmitatem, passionis suæ igne roboravit. Quid vero per saniem, nisi peccatum debet intelligi? Per carnem quippe & sanguinem solent carnis peccata designari. Unde per Psalmistam dicitur: *Libera me de sanguinibus*. Sanies itaque putredo est sanguinis. Quid ergo accipimus [b] saniem, nisi peccata carnis ex longa vetustate pejora? Vulnus itaque in saniem vertitur, cum neglecta culpa usu deterius gravatur. Mediator itaque Dei & hominum homo Christus Jesus corpus suum manibus persequentium tradens, saniem testa rasit: quia peccatum carne delevit. *Venit enim*, sicut scriptum est, *in similitudinem carnis peccati: ut de peccato damnaret peccatum*. Dumque hosti objicit innocentiam carnis suæ, extersit contagia carnis nostræ: & ex qua nos captivos inimicus tenuit, per illam nos liberos expiavit: quia quam nos instrumentum fecimus culpæ, hæc nobis per Mediatorem versa est in arma justitiæ. Testa ergo sanies raditur, cum carne culpa superatur. Bene autem subditur:

Psal. 21. 16. — Psal. 50. 16. — 1. Tim. 2. 5. — Rom. 8. 3.

Ibid. *Sedens in sterquilinio*.

CAPUT XIX. In sterquilinio sedit, quia infirma mundi elegit.

34. Non in foro, in quo lex perstrepit; non in ædificio, quod se culmine in alta sustollit: sed in sterquilinio residet; quia videlicet Redemtor humani generis ad carnem veniens, attestante Paulo, *Infirma mundi elegit, ut confunderet fortia*. An non quasi ruentibus ædificiis in sterquilinio residet, qui relictis Judæis superbientibus, in ea, quam dudum abjecerat, Gentilitate requiescit? Extra habitaculum reperitur in vulnere, qui in eo quod Judæam adversantem pertulit, passionis dolorem a gente propria despectus sensit; Johanne attestante, qui ait: *In propria venit, & sui eum non receperunt*: Sed quomodo sedens in sterquilinio conquiescat, hæc eadem de semetipsa Veritas dicat: Ait enim: *Gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia*. Ecce dolens in sterquilinio sedet, qui post perpetratas culpas libenter corda pœnitentium possidet. An non quasi quoddam sterquilinium sunt corda pœnitentium, qui dum mala sua flendo considerant, quasi ante se stercora, sese abjiciendo coacervant? Percussus ergo Job montem non petiit, sed in sterquilinio resedit: quia ad passionem Redemtor veniens, alta superborum corda deseruit, & in [c] afflictorum humilitate requievit. Quod tamen de se & prius quam incarnaretur, indicavit, cum per Prophetam dixit: *Ad quem respiciam, nisi ad humilem & quietum & trementem sermones meos?*

1. Cor. 1. 27. — Johan. 1. 11. — Luc. 15. 16 — Isai. 66. 2. sec. LXX.

Christus in suis, & ab infidelibus carnalibus multa patitur.

35. Quis vero consideret, is qui tot pia hominibus intulit, quot ab hominibus perversa toleravit? Quis consideret, quanta nunc usque tolerat, etiam cum de cælo super corda fidelium regnat? Ipse quippe quotidie patitur omne, quod a reprobis ejus electi lacerantur. Et quamvis caput hujus corporis, quod videlicet nos sumus, jam sese super omnia liberum [d] exerit, reproborum tamen vulnera adhuc per suum, quod deorsum retinet, corpus sentit. Sed quid ista de infidelibus dicimus, cum in ipsa quoque Ecclesia multos carnalium, pravis moribus contra Redemtoris vitam pugnare videamus? Sunt namque nonnulli, qui hunc, quia gladiis non possunt, perversis actibus insequuntur: quia dum sibi in Ecclesia vident deesse quod ambiunt, hostes bonorum fiunt: & non solum pravæ semetipsos actioni inserunt, sed etiam justorum rectitudinem inflectere ad perversa moliuntur. Æterna quippe intueri negligunt, & appetitui temporalium mentis pusillanimitate succumbunt: tantoque ab æternis altius corruunt, quanto bona temporalia esse quasi sola suspicantur. His justorum simplicitas displicet, & cum occasionem perturbationis inveniunt, suam eos arripere duplicitatem suadent. Unde hoc quoque congrue apte quod subditur:

Vers. 9. *Dixit autem illi uxor sua: Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere*.

CAPUT XX. Uxor Job male suadens, figura est carnalium in Ecclesiæ sinu positorum.

36. Cujus enim speciem male suadens mulier tenuit, nisi quorumlibet carnalium in Ecclesiæ sinu positorum, qui quo verbis professæ fidei intus sunt, eo bonos incorrectis suis moribus pejus premunt. Nam minus fortasse nocuissent, si non eos sancta Ecclesia introrsus amittens usque ad fidei cubile reciperet, quos dum per professam fidem recipit, sibi procul dubio pene inevitabiles facit. Hinc est, quod premente turba, una Redemtorem nostrum mulier tetigit: unde & isdem Redemtor noster protinus dicit: *Quis me tetigit?* Cui cum discipuli responderent: *Turba te* [e] *comprimunt & affligunt, & dicis: Quis me tetigit?* illico adjunxit: *Tetigit me aliquis, nam & ego novi virtutem de me exisse*.

Luc. 8. vers. 44. 45. 46.

VERS. XV. Hi premunt Christum, non tangunt.

37. Multi ergo Dominum comprimunt, & una tangit: quia carnales quique in Ecclesia eum premunt, a quo longe sunt: & soli tangunt, qui huic veraciter humiles adjunguntur. Turba igitur premit: quia multitudo carnalium quo intus admittitur, gravius toleratur. Premit, & non tangit; quia & importuna est per præsentiam, & absena per vitam. Nonnumquam enim pravis nos sermonibus, nonnumquam vero solis perversis moribus insequuntur. Suadent namque aliquando quæ tenent: aliquando vero etsi non suadent, præbere tamen iniquitatis exempla non cessant. Qui igitur ad mala nos vel verbis vel exemplis illiciunt, profecto persecutores nostri sunt a quibus tentationum certamina sumimus, quæ saltem in corde vincamus.

Prava interdum metu, aliquando audacia suadent.

38. Sciendum vero est, quia carnales in Ecclesia aliquando metu, aliquando vero audacia suadere

a Ita mss. Corb. Germ. Colb. Reg. Alii quot excusi sequuntur *quia prius ab.* In Utic. *quia puris*, & *quia primus*.

b In excusis *per saniem*. In mss. quibus adhæremus, simpliciter legitur: *quid ergo accipimus saniem?* Est modus loquendi nostro Gregorio familiaris. Infra cap. xxv. n. 48. *Sicut vestimenta Ecclesiæ cunctos fideles accipimus*. & lib. 2. cap. olim 16. nunc num. 58. *Quid enim solium Dei, nisi Angelicas potestates accipimus*.

c Editi *in afflictorum cordium humilitate*. deest *cordium* in mss.

d Ita omnes Rem. & Remig. Belvac. Florian. Corb. Germ. S. Mart. &c. In editis legitur *erexerit* pro *exerit*.

e Ed. *turba te premunt*.

dere perversa contendunt: cumque ipsi vel pusillanimitate vel elatione deficiunt, hæc justorum cordibus infundere quasi ex dilectione moliuntur. Carnalem videlicet mentem Petrus ante Redemtoris mortem resurrectionemque retinebat; carnali mente Sarviæ filius duci suo David adjunctus inhæserat: sed tamen unus formidine, alter elatione

Matt. 16. 22.23. peccabat. Ille quippe magistri mortem audiens dixit: *Absit a te Domine, non erit tibi hoc*: hic vero injurias ducis non ferens, ait: *Numquid pro his verbis non occidetur Semei*, [a] *qui maledixit Christo Domini?* (a 2.Reg. 19. 21.22.) Sed illi mox dicitur: *Redi post me satana*: & hic cum germano audivit protinus: *Quid mihi & vobis filii Sarviæ, cur efficimini mihi hodie in satan?* Male itaque suadentes, angeli apostatæ appellatione censentur, qui blandis verbis ad illicita quasi diligentes trahunt. Valde vero deteriores sunt, qui huic culpæ non formidine, sed elatione succumbunt: quorum specialiter beati Job uxor figuram tenuit, quæ marito suadere superba tentavit, dicens: *Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere*. Simplicitatem in marito redarguit, quod transitura cuncta despiciens, puro corde sola æterna concupiscit. Ac si dicat: Quid simpliciter æterna appetis; & sub malis præsentibus æquanimiter ingemiscis? Excedens, æterna despice, & mala præsentia vel moriens evade. (Rec. xvi.) Sed electi quique cum prava intus a carnalibus tolerant, [b] quantæ se formam rectitudinis ostendant, discamus ex verbis vulnerati & incolumis, sedentis & erecti, qui ait:

Vers. 10. *Locuta es quasi una ex stultis mulieribus. Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?*

CAPUT XXI.

Sancti ferientibus opponunt scutum patientiæ, male suadentibus jacula intorquent doctrinæ.

39. Sancti viri tribulationum bello deprehensi, cum uno eodemque tempore alios ferientes, alios suadentes ferunt, illis opponunt scutum patientiæ, istis intorquent jacula doctrinæ: atque ad utrumque pugnandi modum mira virtutis arte se erigunt; quatenus & perversa intus sapienter doceant, & foras fortiter adversa contemnant; hos docentes corrigant, illos tolerantes premant. Insurgentes namque hostes patiendo despiciunt, infirmantes vero cives compatiendo ad salutem reducunt: illis resistunt, ne & alios subtrahant; [c] istis metuunt, ne vitam rectitudinis funditus perdant.

Rec. xii. *Id exemplo S. Pauli comprobatur.*

40. Videamus castrorum Dei militem contra utraque præliantem. Ait: *Foris pugnæ intus timores*. (2. Cor. 7.5.) Enumerat bella, quæ extrinsecus tolerat, dicens: *Periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus*. (2. Cor. 11.26) In hoc autem bello, quæ contra adversarium spicula intorqueat, adjungat: *In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate*. (Ibid.) Sed inter tot certamina deprehensus dicat, quanto vigiliarum munimine etiam castra custodiat. Nam protinus adjungit: *Præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnem Ecclesiarum*. Ecce in se bella fortiter suscipit, & tuendis se proximis misericorditer impendit. Narrat mala quæ patitur, subjungit bona quæ impartitur. Pensemus ergo cujus laboris sit, uno eodemque tempore foris adversa tolerare, intus infirma protegere. Foris pugnas patitur, quia

A verberibus scinditur, catenis ligatur: intus metum tolerat, quia passionem suam non sibi, sed discipulis obesse formidat. Unde & eisdem scribit, dicens: *Nemo moveatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus*. (1.Thess.3.3.) Aliorum quippe casus in propria passione metuebat, ne dum ipsum discipuli afflictum pro fide verberibus agnoscerent, fideles se profiteri recusarent. O immensæ caritatis viscera; despicit quod ipse patitur, & curat, ne quid pravæ persuasionis discipuli in corde patiantur. In se contemnit vulnera corporis, & in aliis vulnera medetur cordis. Habent quippe hoc justi proprium, ut in dolore positi tribulationis suæ, curam non deserant utilitatis alienæ: &

B cum de se adversa patientes dolent, aliis necessaria docentes prævident: & quasi percussi quidam magni medici ægrotant. Ipsi tolerant scissuras vulneris, & aliis proferunt medicamenta sanitatis. Valde autem minoris laboris est, aut docere cum nihil toleras; aut tolerare, cum nihil doces. Unde sancti viri ad utraque se solerter extendunt; & cum tribulationibus fortasse feriuntur, sic exteriora bella suscipiunt, ut sollicite cogitent, ne proximorum interiora lacerentur. Sic sancti viri fortes in acie assistunt; & illinc jaculis adversantia pectora feriunt, hinc scuto postpositos debiles tuentur: atque ita utrobique velocitate circumspectionis invigilant; quatenus & ante se audaces confodiant, & post se trepidos a vulnere defen-

C dant. Quia igitur sancti viri sic sciunt foris adversa tolerare, ut intus etiam noverint perversa corrigere, dicatur recte: *Locuta es quasi una ex stultis mulieribus*. Quia enim electis dicitur: *Viriliter agit, & confortetur cor vestrum*: (Psal.30.25.) mentes carnalium, que fluxa Deo intentione deserviunt, non immerito mulieres vocantur.

Ad æterna bona tendens, non ægre fert mala temporalia.

41. *Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?* Ac si dicat: Si ad bona æterna tendimus, quid mirum si temporalia mala sufferamus? Hæc autem bona sollicite Paulus inspexerat, quando illata æquanimiter mala tolerabat, dicens: *Non sunt condignæ passiones hu-*

D *jus temporis ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. (Rom.8.18.)

In omnibus his non peccavit Job labiis suis. (Ibid.) Sancti viri cum persecutionem foris intusque patiuntur, non solum in Dei injuriis minime excedunt, sed neque contra ipsos adversarios contumeliosa verba jaculantur. (*Nec in Deum, nec in adversarios est contumeliosus.*) Quod dux bonorum recte Petrus admonet, dicens: *Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus*. (1. Pet.4.15.) Maledicus enim patitur, qui passionis suæ tempore in sui saltem injuria persecutoris effrenatur. Sed quia Redemtoris corpus, sancta nimirum Ecclesia, ita pondus dolorum portat, ut humilitatis modum per verba non transeat: recte de hoc dolente dicitur:

E *In omnibus his non peccavit Job labiis suis; neque stultum aliquid contra Deum locutus est. Igitur audientes tres amici Job omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo: Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites*. (Ibid & Vers. 11.)

CAPUT XXII.

Vers. xvii. *In amicis Job adumbrati hæretici.*

42. In præfatione hujus operis diximus, quia amici beati Job, etsi bona ad eum intentione conveniunt, hæreticorum tamen idcirco speciem tenent: quia ad culpam indiscrete loquendo dila-

 bun-

a Mss. plur. *maledixit Christum Domini*.

b Ita Corb. duo Rem. & duo Remig. Unus Remig. cum Valcl. *quantam ex se formam restitud.* Turon. & unus Compend. *quanta in se formam restitud.* Editi *quantam se formam*; vel *quantam ex se formam rest.*

c Ita Corb. & omnes mss. non, *istis medentur*, ut legitur in edit. Paris. & Basil. ac aliis.

buntur. Unde & illis ab eodem beato Job dicitur: *Disputare cum Deo cupio, prius vos ostendens fabricatores mendacii, & cultores perversorum dogmatum.* Sancta itaque Ecclesia omni hoc tempore peregrinationis suæ in afflictione constituta, cum vulnera sustinet, cum membrorum suorum lapsus dolet: insuper alios sub Christi nomine tolerat hostes Christi. Ad augmentum namque doloris ejus, etiam hæretici in contentione conveniunt, eamque quasi quibusdam jaculis, irrationabilibus verbis transfigunt.

Rec. xxxi.

Locus unde venerunt, superbia.

43. Bene autem dicitur: [a] *Venerunt de loco suo.* Hæreticorum quippe locus ipsa superbia est: quia nisi prius in corde intumescerent, ad pravæ assertionis certamina non venirent. Ita namque malorum locus superbia, sicut est e contra humilitas locus bonorum. De quo per Salomonem dicitur: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris.* Ac si aperte dicat: Si tentatoris spiritum contra te in aliquo prævalere consideras, humilitatem [b] pœnitentiæ non relinquas. Qui quia locum nostrum humilitatem pœnitentiæ dixerit, verbis sequentibus ostendit, dicens: *Quia curatio cessare faciet peccata maxima.* Quid est enim aliud humilitas lamenti, nisi medicina peccati? Hæretici igitur de loco suo veniunt: quia contra sanctam Ecclesiam ex superbia moventur.

Eccl. 10. 4.

Ibid.

Amicorum Job nomina actionem signant hæreticorum.

44. Quorum perversa quoque actio ex ipsa suorum nominum interpretatione colligitur. Dicuntur enim, Eliphaz, Baldad, Sophar: & sicut superius diximus, Eliphaz interpretatus dicitur, Dei contemtus. Nisi enim Deum contemnerent, nequaquam de eo perversa sentirent: Baldad autem interpretatur, vetustas sola. Dum enim vere vinci refugiunt, & perverso studio esse victores quærunt, novæ vitæ conversationem negligunt; & ex sola vetustate est quod intendunt, Sophar vero speculam dissipans. Hi etenim, qui in sancta Ecclesia siti sunt, Redemtoris sui mysteria fide vera humiliter contemplantur: sed dum hæretici cum falsis allegationibus veniunt, speculam dissipant: quia eorum mentes, quos ad se attrahunt, ab intentione rectæ contemplationis inclinant.

Vers. xviii. Rec. xiv. Hæreticorum curiositas, loquacitas, hypocrisis locis amicorum Job designata.

45. Bene autem loca, de quibus veniunt, congrua hæreticorum actibus describuntur. Dicitur etenim Themanites, Suhites, Naamathites. Thema namque interpretatur, Auster: Suhi, loquens: Naama, decor. Austrum autem ventum calidum esse quis nesciat? Hæretici igitur, quia ardentius appetunt sapere, quasi plusquam necesse est, student calere. Desidia quippe [c] torpori frigoris & rursum inquietudo immoderatæ curiositatis, intemperato concordat calori. Quia ergo amplius quam debent, calorem sapientiæ percipere appetunt, ab Austro venire referuntur. Ab hoc calore immoderatæ sapientiæ, mentes fidelium Paulus temperare curaverat, cum dicebat: *Non plus sapere, quam oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem.* Hinc est quod David valles salinarum percutit: quia videlicet Redemtor noster suæ districtionis examine in his, qui de illo prava sentiunt, stultitiam immoderati saporis extinguit. Suhi autem dicitur loquens. Calorem quippe non ut bene vivant, sed ut elate loquantur, habere desiderant. A Thema igitur & Suhi, id est, a calore & loquacitate venire referuntur: quia per hoc, quod Scripturarum se studiosos exhibent, solius verbis loquacitatis, non autem visceribus caritatis calent. Naama vero interpretatur, decor. Quia enim docti non esse, sed videri appetunt, ex eruditionis verbis speciem bene viventium sumunt: & per calorem loquacitatis, in se imaginem ostendunt decoris: ut eo per decorem linguæ perversa facile persuadeant, quo fœditatem vitæ sensus callide [d] occultant. Sed neque ipsa locorum nomina inordinata sunt narratione distincta. Prius enim Thema, postmodum Suhi, ac deinde Naama ponitur: quia prius illos inordinatus calor [e] accendit, nitor deinde loquacitatis erigit, & tunc demum decoros hominibus hypocrisis ostendit.

Rom. 12. 3.

2. Reg. 8. 13.

Condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum, & consolarentur. Ibid.

Caput XXIII. Hæretici contra Ecclesiam concordant.

46. Condicunt sibi hæretici, quando prava quædam contra Ecclesiam concorditer sentiunt: & in quibus a veritate discrepant, sibi in falsitate concordant. Omnes autem, qui nos de æternitate erudiunt, quid aliud faciunt; nisi in peregrinationis nostræ nos afflictione consolantur? Hæretici autem, quia sanctam Ecclesiam sua docere desiderant, ad eam quasi consolantes appropinquant. Nec mirum, quod qui adversantium formam exprimunt, amici nominantur, cum ipsi quoque traditori dicitur: *Amice, ad quid venisti?* & dives, qui in inferni igne exuritur, ab Abraham filius vocatur: quia etsi per nos mali corrigi negligunt, dignum tamen est, ut a nobis non ex sua nequitia, sed ex nostra benignitate [f] amici nominentur.

Amici possunt vocari

Mat. 26. 50. Luc. 16. 25.

Cumque elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum. Vers. 12.

Caput XXIV. Non cognoscunt Ecclesiam, Cur.

47. Hæretici quique cum sanctæ Ecclesiæ facta considerant, oculos levant: quia videlicet ipsi in imo positi sunt, & cum ejus opera respiciunt, in alto sunt sita quæ cernunt: sed tamen hanc in dolore positam non cognoscunt. Ipsa quippe appetit hic mala recipere, ut possit ad æternæ remunerationis præmium purgata pervenire. Plerumque prospera metuit, & disciplina eruditionis hilarescit. Hæretici igitur, quia pro magno præsentia appetunt, eam in vulneribus positam non cognoscunt. Hoc namque quod in illa cernunt, in suorum cordium [g] cognitione non relegunt. Cum ergo hæc & adversitatibus proficit, ipsi suo stupori inhærent: quia per experimentum ignorant quæ vident.

Scissisque vestibus, sparserunt pulverem super caput suum in cælum. Ibid.

Caput XXV. Vers. xix. Multas in partes scinduntur.

48. Sicut vestimenta Ecclesiæ cunctos fideles accipimus: unde & per Prophetam dicitur: *Omnibus his velut ornamento vestieris*: ita hæreticorum vestes sunt omnes, qui eis concorditer inhærentes, illorum erroribus involvuntur. Habent vero hæretici hoc proprium, quod in eo gradu, in quo de Ecclesia exeunt, diu stare non possunt: sed ad deteriora quotidie ruunt, & sentiendo pejora, in multis se partibus scindunt, atque a semetipsis plerumque longius confusionis suæ altercatione dividuntur. Quia ergo hos, quos suæ perfidiæ adjun-

a Mss. Corb. Germ. *convenerant de loco suo.*
b Colbert. hic & mox *humilitatem pœnitentiæ*, consentientibus hic, sed non inferius Corb. & Reg.
c In nonnullis mss. *torporis frigori.*
d Ita mss. Norm. Corb. Germ. Colb. Reg. Floriac. & pene omnes. Primus ex Remig. *quo fœditatem vitæ intrinsecus callide occultant.* Editi vero, *calliditate occultant.*
e In ed. *accendit in corde.* Hoc glossema *in corde* nesciunt mss.
f Deest etiam *amici*, in mss. Corb. Germ. Norman. Compend. & aliis plerisque.
g Mss. Norm. unus Compend. unus Remig. Val cl. *in suorum cordium cogitatione non eligunt.* Longip. *in suorum cordium cognitione non eligunt.*

jungunt, adhuc in multa divisione dilaniant: dicatur recte, quod amici qui veniunt, vestes rumpant. Ruptis autem vestibus corpus ostenditur: quia sæpe scissis sequacibus, malitia eorum cogitationis aperitur; ut discordia dolos patefaciat, quos gravis prius concordiæ culpa claudebat.

Terrena de verbis cælestibus sapiunt.

49. Pulverem vero in cælum super capita spargunt. Quid per pulverem, nisi terrena intelligentia: quid per caput, nisi hoc, quod principale nostrum est, mens videlicet, designatur? Quid per cælum, nisi præceptum supernæ locutionis exprimitur? Pulverem ergo super caput in cælum spargere, est sæculari intellectu mentem corrumpere, & de verbis cælestibus terrena sentire. Divina autem verba plus discutiunt plerumque, quam capiunt. Super capita igitur pulverem spargunt: quia in præceptis Dei per terrenam intelligentiam ultra suarum mentium vires eniuntur.

Vers. 13. CAPUT XXVI. Rec. xv. Per fictam humilitatem persuadere tentant superba.

Sederuntque cum eo in terra septem diebus & septem noctibus.

50. In die quæ videmus, agnoscimus: in nocte autem, aut cæcitate nil cernimus, aut dubietate caligamus. Per diem itaque intelligentia, per noctem vero ignorantia designatur. Septenario autem numero summa universitatis exprimitur. Unde & non amplius, quam diebus septem, omne hoc tempus transitorium consummatur. Quid est ergo, quod amici beati Job consedere ei septem diebus & septem noctibus referuntur, nisi quod hæretici, vel in his in quibus verum lumen intelligunt, vel in his in quibus ignorantiæ tenebras patiuntur, quasi infirmanti sanctæ Ecclesiæ se condescendere simulant, eique sub blandimentorum specie, dolos deceptionis parant? Et quamvis vel in his quæ intelligunt, vel in his quæ intelligere non possunt, elationis[a] typo turgidi, magnos se apud semetipsos existimant: nonnumquam tamen sanctæ Ecclesiæ specietenus inclinant; & dum verba molliunt, virus infundunt. In terra ergo consedere, est aliquid de imagine humilitatis ostendere: ut dum humilia exhibent, persuadeant superba quæ docent.

Ver. xx. Nobiscum in terra sedent, cum de incarnatione nobiscum consentiunt. Exod. 20. 24

51. Potest vero per terram ipsa etiam Mediatoris incarnatio designari. Unde & ad Israel dicitur: *Altare de terra facietis mihi.* Altare enim de terra Deo facere, est in incarnationem Mediatoris sperare. Tunc quippe a Deo munus nostrum accipitur, quando in hoc altari nostra humilitas, id est, super Dominicæ incarnationis fidem, posuerit quidquid operatur. In altari ergo de terra oblatum munus ponimus, si actus nostros Dominicæ incarnationis fide solidamus. Sed sunt nonnulli hæretici, qui factam Mediatoris incarnationem non denegant: sed aut de divinitate, quam est, aliter æstimant; aut in ipsa a nobis incarnationis qualitate discordant. Qui ergo veram nobiscum incarnationem Redemtoris perhibent, quasi cum Job in terra pariter sedent. Septem vero diebus & septem noctibus in terra consedere describuntur: quia vel in hoc quod aliquid de plenitudine veritatis intelligunt, vel in hoc quod suæ stultitiæ tenebris excæcantur, incarnationis mysterium negare non possunt. Cum beato ergo Job in terra sedere, est veram Redemtoris carnem cum sancta Ecclesia credere.

Mutis amici, contra loquentibus fiunt adversarii.

52. Aliquando vero hæretici contra nos etiam suppliciis sæviunt, aliquando nos solis verbis insequuntur: aliquando quietos[b] lacessunt, aliquando autem, si nos tacentes videant, quiescunt: & mutis amici sunt, loquentibus adversantur. Unde quia beatus Job necdum ad illos aliquid disserens dixerat, recte subjungitur: *Et nemo loquebatur ei verbum.* Tacentes enim adversarios habemus, si veræ fidei filios prædicando generare negligimus. Si autem recta loqui incipimus, graves mox contumelias ex eorum responsione sentimus; protinus[c] in adversitatem prosiliunt, & contra nos in vocem doloris erumpunt: quia videlicet metuunt, ne corda, quæ in infimis pondus stultitiæ aggravat, ad altum vox recta loquentis trahat. Quia ergo, ut diximus, mutos nos adversarii diligunt, loquentes oderunt, recte apud tacentem Job dicitur:

Ibid. CAPUT XXVII. Quandoque silere coguntur hæretici.

Nemo loquebatur ei verbum.

53. Nonnumquam tamen cum[d] per torporem inertia fidelium corda considerant, erroris semina spargere loquendo non cessant. Cum vero mentes bonorum vident alta sapere, ad patriam reditum quærere, de ærumna hujus exilii strenue dolere, circumspectione sollicita linguam frenant: quia videns, quod contra corda dolentium incassum loquentes citius obmutescant. Unde & recte cum diceretur, *Nemo loquebatur ei verbum*: mox causa silentii subinfertur, cum dicitur:

Ibid. CAPUT XXVIII. Cum ex amore Dei cor dolet, prava loqui adversarius metuit.

Videbant enim dolorem[e] esse vehementem.

54. Cum enim amoris Dei dolor vehemens corda nostra transfigit, passim prava loqui adversarius metuit: quia videt, quod intentam mentem lacessens, non solum ad perversitatem trahere non valet, sed[f] per excitatam forsitan & quos tenuerat, perdet.

Ver. xxi. Rec. xvi. In script. bene gesta interdum significant male gerenda; ac vice versa.

55. Fortasse aliquos movet, nos hæc ita dixisse, quod quæ bene ab amicis gesta sunt, male ab hæreticis gerenda significent. Sed sic plerumque res quælibet per historiam virtus est, per significationem culpa: sicut aliquando res gesta, in facto causa damnationis est; in scripto autem prophetia virtutis. Quod verum citius ostendemus, si unum sacræ Scripturæ testimonium ad utraque probanda proferamus. Quis namque audiens, non solum fidelium, sed ipsorum quoque infidelium;[g] non omni modo detestetur, quod David in solatio deambulans, Bersabee Uriæ concupiscit uxorem? Quem tamen a prælio revertentem ire ad domum admonet pedes lavare. Qui protinus respondit: dicens: *Arca Domini sub pellibus est, & ego in domo mea requiescam?* Quem David ad mensam propriam suscepit, eique epistolas, per quas mori debeat, tradit. Cujus autem David in solario deambulans typum tenet, nisi ejus, de quo scriptum est: *In sole posuit tabernaculum suum?* Et quid est Bersabee ad se perducere, nisi legem litteræ, carnali populo conjunctam, spiritali sibi intellectu sociare? Bersabee enim puteus septimus dicitur: quia nimirum per cognitionem Legis, infusione spiritalis gratiæ, perfecta nobis sapientia ministratur. Quem vero Urias, nisi Judaicum populum signat? Cujus nomen interpretatum dicitur, [h] Lux mea Dei. Judai-

2. Reg. 11. ii

Psal. 18. 6.

a Corb. Germ. secunda, sed antiqua manu *typho*.
b Mss. *lacessiunt*, & inferius *lacessiens*, ac sic deinceps constanter.
c Hoc est, *ad adversandum* ut supra explicuimus l. 2. cap. 31. n. 51. Vide etiam infra cap. 33. n. 65.
d Ita omnes mss. Prius legebatur in editis etiam vetustioribus, *per torporem inertiæ, fid. corda*.
e Guss. post Gilot. & Vatic. *dolorem ejus*.
f Ed. Vet. *per exercitam forsitan sapientiam*. Alii *per excitatam forsitan sapientiam*. Quæ vox ultima redundat & abest a mss.
g Hic Gussanv. abiiciens, *hoc factum juxta historiam*, monet hæc quatuor verba deesse in quibusdam exemplaribus. Ea non occurrerunt nisi in uno Colb. a glossematis non semper puro. Desunt etiam in Vet. edit.
h Gilot. vitiose *lex mea*. Gussanv. *lux mea Deus*, pro *Dei*, ut habent omnes libri tam scripti quam excusi.

daicus autem populus, quia de accepta Legis scientia extollitur, quasi de Dei luce gloriatur. Sed huic Uriæ David uxorem abstulit, sibique conjunxit: quia videlicet manu fortis, quod David dicitur, in carne Redemtor apparens, dum de se spiritaliter loqui Legem innotuit, per hoc, quod juxta litteram tenebatur, hanc a Judaico populo extraneam demonstravit; sibique conjunxit, quia se per illam prædicari declaravit. Uriam tamen ad domum ire David admonet pedes lavare: quia incarnatus Dominus veniens Judaico populo præcepit, ut ad conscientiam redeat, & sordes operum fletibus tergat; ut spiritaliter mandata Legis intelligat, & post tantam duritiam præceptorum, fontem baptismatis inveniens, ad aquam post laborem recurrat. Sed Urias, qui arcam Domini esse sub pellibus meminit, respondit, quod domum suam intrare non possit. Ac si Judaicus populus dicat: Ego mandata Dei in sacrificiis carnalibus video, & redire ad conscientiam per spiritalem intelligentiam non requiro. Quasi enim arcam esse sub pellibus dicit, qui præcepta Dei non nisi ad exhibendum ministerium sacrificii carnalis intelligit. Hunc tamen etiam redire ad domum nolentem David ad mensam vocat: quia quamvis Judaicus populus ad conscientiam reverti contemnat, ei tamen Redemtor veniens mandata spiritalia prædicat, dicens: *Si crederetis Mosi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Legem itaque Judaicus populus tenet, quæ ejus divinitatem loquitur, cui isdem populus credere dedignatur. Unde & Urias ad Joab cum epistolis, ex quibus occidi debeat, mittitur: quia idem ipse Judaicus populus Legem portat, qua convincente moriatur. Dum enim mandata Legis retinens implere renititur; ipse nimirum defert judicium unde damnetur. Quid ergo per factum istud David scelestius? quid Uria mundius dici potest? Sed rursus per mysterium, quid David [a] sanctius, quid Uria infidelius invenitur: quando & ille per vitæ culpam, [b] in prophetia signat innocentiam; & iste per vitæ innocentiam, in prophetia exprimit culpam? Non ergo incongrue per ea, quæ bene ab amicis Job gesta sunt, male ab hæreticis gerenda signantur: dum virtus sacri eloquii sic transacta narrat, ut ventura exprimat; sic in facto rem approbat, ut ei in mysterio contradicat; sic gesta damnat, ut hæc mystice gerenda persuadeat.

Joban. 5. 46.

Ver. xxii. Sensus moralis: Cur diabolus aliquando a tentatione quiescat.

56. Igitur quia allegoriæ mysteria membratim enodantes explevimus, nunc moralitatis intelligentiam raptim tangentes exequamur. Ad obscuriora quippe differenda mens properat: & si apertis diu involvitur, clausa, ut dignum est, pulsare præpeditur. Sæpe antiquus hostis postquam menti nostræ tentationum certamen inflixerit, ab ipso suo certamine ad tempus recedit; non ut malitiæ finem præbeat, sed ut corda, quæ per quietem secura reddiderit, repente rediens facilius inopinatus irrumpat. Hinc est, quod ad tentandum beatum virum iterum redit, ejusque cruciatus expetit; quem tamen ei superna pietas retinendo concedit, dicens,

Job 2. Ver. 6.

Ecce in manu tua est, tantum animam illius serva.

Caput XXIX. Quandoque Deus nos deserit ut custodiat.

57. Sic quippe ille nos deserit, ut custodiat: sic custodit, ut tamen permisso tentationis articulo statum nobis nostræ infirmitatis ostendat. Qui mox a facie Domini exiit, atque a planta pedis usque ad verticem acceptum feriendo vulneravit: quia nimirum cum licentiam percipit, a minimis incipiens, atque usque ad majora perveniens, quasi omne [c] corpus mentis illatis tentationibus lacerando transfigit. Sed tamen ad animam feriendo non pervenit: quia cunctis cogitationibus interior, inter ipsa vulnera delectationum quæ suscipit, arcani propositi intentio resistit; ut quamvis delectatio mentem mordeat, deliberationem tamen sanctæ rectitudinis usque ad consensus mollitiem non inflectat. Debemus tamen per asperitatem pœnitentiæ, ipsa delectationum vulnera tergere, & censura districtionis rigidæ, si quid fluxum emanat in cogitatione, mundare. Unde bene mox subditur,

c Tentatio fit salva anima ubi negatur consensus.

Delectationis tamen vulnus pœnitentia curandum.

Vers. 8.

Quia testa saniem radebat.

Caput XXX. Rec. xvii. Quia Testa saniem radere est se judicando fragilitatemque suam contemplando peccatum purgare.

58. Quid enim per testam, nisi vigor districtionis; quid per saniem, nisi fluxus illicitæ cogitationis accipitur? Percussi ergo testa saniem radimus, cum post pollutiones cogitationis illicitæ, nosmetipsos aspere dijudicando mundamus. Potest etiam testa fragilitas mortalitatis intelligi. Testa ergo saniem mundare, est mortalitatis cursum fragilitatemque pensare, & putredinem miseræ delectationis abstergere. Nam dum quisque considerat, quam citius caro ad pulverem redeat, festine superat hoc, quod se de carne intus turpiter impugnat. Cum ergo ex tentatione prava mentem cogitatio influit, quasi ex vulnere sanies decurrit. Sed citius sanies tergitur, si in consideratione, nostra fragilitas quasi in manu testa teneatur.

Cogitationes pravæ non sunt spernendæ.

59. Neque enim parvipendenda sunt, quæ quamvis usque ad effectum non pertrahunt, tamen illicite in mente versantur. Hinc est, quod quasi a vulneribus Redemtor noster saniem radere venerat, cum dicebat: *Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quod si quis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Sanies itaque tergitur, cum culpa non solum ab opere, sed etiam a cogitatione resecatur. Hinc est, quod [d] Jerobaal cum a paleis frumenta excuteret, Angelum vidit, ad cujus imperium protinus hœdum coxit, quem super petram posuit, & jus carnium desuper effudit: quæ Angelus virga tetigit, eaque ignis exiens de petra consumsit. Quid est enim frumentum virga cædere, nisi rectitudine judicii, a vitiorum paleis virtutum grana separare? Sed hæc agentibus Angelus apparet: quia tanto magis Dominus interiora denuntiat, quanto se studiosius homines ab exterioribus purgant. Qui occidi hœdum præcipit, id est, omnem appetitum nostræ carnis immolari, carnesque super petram poni, & jus carnium desuper fundi. Quem alium signat petra, nisi eum, de quo per Paulum dicitur; *Petra autem erat Christus?* Carnes ergo super petram ponimus, cum corpus nostrum in Christi imitatione cruciamus. Jus etiam carnium desuper fundit, qui in conversatione Christi ipsa sa se etiam carnales cogitationes exinanit. [e] Quasi enim jus ex carne liquida in petram funditur, quando mens & a cogitationum carnalium fluxu vacuatur. Quæ tamen mox Angelus vir-

Matt. 5. 27.

Jud. 6. 11. 12. 19.

1. Cor. 10. 4.

a In duob. Remig. duob. Rem. & Corb. Germ. *quid David facrius.* melius Val-cl. *sacratius.*

b Ita plures & melioris notæ mss. Gilot. & Guss. detracta præpositione in *prophesiæ sign. innocentiam*; cui lect. favent mss. Corb. Germ. Colb. & Reg. in quibus legitur *prophetia*, fortasse pro *prophetice*, quod habent pl. mss.

c Mendose legitur in Guss. *Corpus, menti.* Legendum *corpus mentis*, quod apud Gregorium significat omnem facultatum mentis ac cogitationum complexionem.

d Vatic. & Guss. pro *Jerobaal.* habent *Gedeon.*

e Corrupte Floriac. Germ. Corb. *Quasi enim res.* In Vatic. Gilot. Guss. legitur *liquidum*, pro *liquida*, scilicet, *carne.*

virga tangit: quia intentionem nostram nequaquam potestas divini adjutorii deserit. De petra autem ignis exit, & jus carnesque consumit: quia afflatus a Redemtore spiritus, tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, ut omne quod in eo est illicitum & operis & cogitationis exurat. Quod ergo illic est jus in petram fundere, hoc est hic saniem testa mundare. Perfecta enim mens solerter invigilat, ut non solum perversa agere renuat, sed omne etiam quod in se per cogitationes turpiter liquatur, tergat. Sed sæpe de ipsa

Vet. xxiii.

victoria bellum oritur, ut cum immunda cogitatio vincitur, victoris animus elatione pulsetur. Sic ergo mentem necesse est per munditiam erigi,

Rec. xviii.

ut tamen sollicite debeat in humilitate substerni. Unde & cum de sancto viro diceretur, *Testa saniem radebat*: protinus apte subjungitur;

Ibid.

Sedens in sterquilinio.

CAPUT XXXI. Tentationis victor humilitatem servet.

60. In sterquilinio quippe sedere, est vilia[a] de se quempiam & abjecta sentire. In sterquilinio nobis sedere, est ad ea quæ illicite gessimus, mentis oculos pœnitendo reducere: ut cum ante nos peccatorum stercora cernimus, omne quod in animo de elatione surgit, inclinemus. In sterquilinio sedet, qui infirmitatem suam sollicitus respicit, & sese de bonis, quæ per gratiam perceperit, non extollit. An non apud se in sterquilinio Abraham sederat, qui dicebat: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis*? Aperte enim cernimus, in quo se apud se loco posuerat, qui pulverem se ac cinerem, etiam dum cum Deo loqueretur, æstimabat. Si igitur ita se despicit, qui usque ad honorem divinæ collocutionis ascendit: sollicita intentione pensandum est, qua pœna illi feriendi sint, qui & ad summa non proficiunt, & tamen de minimis extolluntur. Nam sunt nonnulli, qui cum parva agunt, de semetipsis magna sentiunt: in altum mentem sublevant, & prælre se ceteros virtutum meritis putant. Hi nimirum apud se introrsus humilitatis sterquilinium deserunt, & elationis fastigia ascendunt; illum videlicet imitantes, qui primus se apud se extulit, sed elevando prostravit: illum imitantes, qui accepta conditionis dignitate contentus non fuit, dicens: *In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum*. Unde & ei male conjuncta Babylonia, id est, confusa multitudo peccantium, dicit: *Sedeo regina, & vidua non sum*. Quisquis ergo introrsus intumescit, in altum se apud semetipsum posuit. Sed eo se gravius in infimis deprimit, quo de se infima veraciter sentire contemnit. Sunt vero nonnulli, qui nihil quidem virtutis agere student, sed tamen cum alios peccare conspiciunt, justos se in eorum comparatione suspicantur. Neque enim corda omnium una vel similis culpa transfigit. Hunc namque superbia illaqueat, illum forsitan ira supplantat, hunc autem avaritia cruciat, illum vero luxuria inflammat. Et plerumque contingit, ut is, quem superbia deprimit, alium respiciat qualiter ira succendat: & quia se ira non citius instigat, meliorem iracundo jam reputat, atque apud semetipsum quasi de justitia extollitur: quia pensare negligit vitium, quo gravius tenetur. Plerumque contingit, ut is, quem avaritia sauciat, alium in luxuriæ voragine mersum cernat: & quia se a pollutione carnali alienum respicit, quibus ipse sordibus spiritalis vitii intrinsecus polluitur, non attendit; dumque in alio pensat malum quod ipse non habet, in se negligit considerare quod habet: sicque fit, ut dum ad aliena dijudicanda mens ducitur, proprii judicii lumine privetur; & eo durius contra aliena superbiat, quo sua negligentius ignorat.

Genes. 18. 27

Elatio parva agentium, & magna de se sentientium.

Isai. 14. 13.

Isa. 47. 8. sec. lxx.

Elatio iniquorum, ubi alii peccant in quibus ipsi non peccent.

Vet. xxiv. Humilitatem qui non perdat perfectus, intuitu culpæ alienæ.

61. At contra hi, qui ad alta virtutum surgere veraciter appetunt, cum alienas culpas audiunt, mox cor ad proprias reducunt: & tanto rectius illas dijudicant, quanto verius istas deplorant. Quia igitur electus quisque in infirmitatis suæ consideratione se comprimit, dicatur recte, quod vir sanctus in sterquilinio dolens sedet. Qui enim vere se humiliat, [b] continuæ considerationis oculo, [c] quibus circumseptus sit delictorum sordibus proficiens pensat. Sciendum vero est, quia plerumque in prosperis importuna tentatione mens tangitur: sed tamen aliquando & adversa exterius patimur, & intus tentationis impulsu fatigamur; ut & carnem flagella crucient, & tamen ad mentem carnalis suggestio inundet. Unde & bene post tot beati Job vulnera, adhuc subjuncta sunt etiam male suadentis uxoris verba, quæ ait:

Tentatio interdum lcris & intus pulsat.

Vers. 9.

Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo & morere.

CAPUT XXXII. Uxor Job male suadens, est carnalis cogitatio.

62. Uxor quippe male suadens, est carnalis cogitatio mentem lacessens. Sæpe etenim, ut dictum est, & foris flagellis atterimur, & intus carnali suggestione fatigamur. Hinc est enim, quod Jeremias deplorat, dicens: *Foris interficit gladius, & domi mors similis est*. Foris enim gladius interficit, cum nos exterius feriens vindicta confligit. Sed domi mors similis est: quia & flagella quidem sustinet, & tamen intus conscientia a tentationis sordibus munda non est. Hinc David ait: *Fiant tamquam pulvis ante faciem venti, & Angelus Domini affligens eos*. Qui enim in corde suo aura tentationis rapitur, quasi ante venti faciem pulvis elevatur. Et cum inter hæc divina districtio percutit, quid aliud, quam Angelus Domini affligit?

Thren. 1. 20.

Psal. 34. 5.

Tentationem aliter electi, aliter reprobi excipiunt.

63. Sed hæc aliter aguntur a reprobis, aliter ab electis. Illorum namque corda ita tentantur, ut consentiant: [d] Istorum vero, tentationes quidem suscipiunt, sed repugnant. Illorum mens delectabiliter capitur: & si ad tempus, quod male suggeritur, displicet, sed postmodum per deliberationem libet. Isti vero sic tentationum jacula excipiunt, ut semper resistendo fatigentur; & si quando usque ad delectationem tentata mens rapitur, ipsam tamen citius subreptionem suæ delectationis erubescunt, & forti censura redarguunt, quidquid intra se exurgere carnale deprehendunt. Unde & bene mox subjungitur:

Locuta es quasi una ex [e] stultis mulieribus. Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?

Vers. 10.

CAPUT XXXIII. Rec. xix. Contra aspera aut blanda quomodo resistendum.

64. Dignum quippe est, ut sancta mens spiritali correptione comprimat, quidquid apud se carnale insolenter immurmurat; ne caro aut loquens aspera, ad impatientiam illam pertrahat, aut loquens blanda, ad libidinis fluxa dissolvat. Censura igitur virilis, illicitæ cogitationis suggestionem redarguens, dissolutam turpitudinis mollitiem reprimat, dicens: *Locuta es quasi una ex stultis mulieribus*. Et rursum consideratio munerum, co-

a Coc. & alii deinceps *vilia quæpiam*, invitis mss. & antiq. Edit.
b Nonnulli mss. *continuæ circumspectionis*.
c Primus Rem. *quibus circumscriptus sit*.
d Gussanv. observat aliam esse lect. sc. *justorum*. Reperitur in quibusd. mss.
e Nonnulli cod. *ex insipientibus mulieribus*.

cogitationis asperæ impatientiam refrenet, dicens: A *Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus*. Quisquis autem subigere vitia appetit, & ad æterna internæ retributionis culmina, veræ intentionis gressibus tendit, quo magis vallari se vitiorum bello undique conspicit, eo se virtutum armis robustius accingit: & tanto minus jacula metuit, quanto contra hæc venientia fortiter pectus munit.

Vitia se sub virtutum specie tegunt.

65. Sed plerumque dum contra hoc tentationum bellum fulciri magnis virtutibus nitimur, quædam se nobis vitia sub specie virtutum tegunt, & quasi blanda ad nos facie veniunt: sed cujus adversitatis sint, discussa sentiuntur. Unde & amici beati Job quasi pro consolatione conveniunt, B sed in contumelias erumpunt; quia insidiantia vitia virtutum faciem sumunt, sed hostili invectione nos feriunt. Nam sæpe immoderata ira, justitia; & sæpe dissoluta remissio, misericordia vult videri. Sæpe incautus timor humilitas; sæpe effrenata superbia appetit libertas apparere. Ad consolandum ergo amici veniunt, sed ad increpationis verba dilabuntur; quia nimirum vitia virtutum specie palliata, blanda quidem superficie inchoant, sed aspera nos contrarietate perturbant. Bene autem dicitur:

Vers. 11. CAPUT XXXIV. Fœdus adversum nos ineunt.

Condixerant enim sibi, ut pariter venientes visitarent eum.

66. Vitia quippe sibi sub virtutum prætextu condicunt; quia sunt quædam, quæ adversum nos C inter se quadam convenientia conjunguntur, sicut superbia & ira, remissio & timor. Vicina namque est ira superbiæ, remissio timori. Condicendo ergo veniunt, quæ contra nos sibi ex quadam pravitatis cognatione sociantur. Sed si ærumnam nostræ captivitatis agnoscimus, si ex amore æternæ patriæ in intimis dolemus, vitia, quæ male lætis surrepunt, bene tristibus prævalere non possunt. Unde & bene subditur:

Vet. xxv.

Vers. 12. CAPUT XXXV. Afflictio fugat vitia.

Cumque elevassent procul oculos suos, non agnoverunt eum.

67. Afflictos enim nos vitia minime cognoscunt: quia triste cor mox ut pulsaverint, reprobata resiliunt; & quæ nos lætos quasi noverant, quia penetrabant, mœrentes cognoscere nequeunt, quia ipso nostro rigore franguntur. Sed antiquus hostis, quo in eis fortiter deprehendi se conspicit, eo illa sub virtutum imagine altius abscondit. Unde & subditur: D

Ibid.

Et exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus sparserunt pulverem super caput suum in cælum, & sederunt cum eo in terra septem diebus & septem noctibus.

CAPUT XXXVI. Nisi sub virtutum specie illudant.

68. Signatur enim pietas per ploratum, discretio per scissionem vestium, affectus operum per E pulverem capitum, humilitas per sessionem. Aliquando enim pium quid hostis insidians simulat, ut ad crudelitatis terminum deducat; sicut est, cum plecti per disciplinam culpam prohibet, quatenus quæ hic non reprimitur, gehennæ igne feriatur. Aliquando discretionis imaginem oculis objicit, & ad indiscretionis laqueos perducit; sicut est, cum impulsu ejus, pro infirmitate nobis plus alimentorum quasi discrete concedimus, sed indiscrete contra nos bella carnis excitamus. Aliquando [a] affectum simulat bonorum operum, sed per hunc inquietudinem irrogat laborum; sicut est, a cum quis quiescere non valet, & quasi de otio judicari timet. Aliquando imaginem humilitatis ostentat, ut [b] affectum utilitatis subtrahat; sicut est, cum quosdam, plusquam sunt, infirmos atque inutiles sibimetipsis asserit, ut dum se nimis indignos b considerant, res, in quibus prodesse proximis poterant, ministrare pertimescant.

Compunctio contra vitia munit.

69. Sed hæc vitia, quæ sub virtutum specie antiquus hostis occultat, valde subtiliter manus compunctionis examinat. Qui enim veraciter intus dolet, quæ agenda foras, quæ non agenda sint, fortiter prævidet. Si enim nos virtus compunctionis in intimis afficit, omnis strepitus pravæ suggestionis obmutescit. Unde & sequitur:

Vers. 13.

Et nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem esse vehementem.

CAPUT XXXVII. Qui vitia ad virtutis usum possunt immutari.

70. Si enim cor veraciter dolet, linguam contra nos vitia non habent. Nam cum plene vita rectitudinis quæritur, supervacua suggestio pravitatis [c] obturatur. Sæpe autem si forti nos studio contra vitiorum incentiva stringimus, ipsa etiam vitia ad usum virtutis immutamus. Nonnullos namque ira c possidet: sed hanc, dum rationi subjiciunt, in sancti zeli ministerium vertunt. Nonnullos superbia erigit: sed dum divinæ formidini animum inclinant, hanc ad defensionem justitiæ in vocem liberæ auctoritatis immutant. Nonnullos fortitudo carnis illecebrat: sed dum exercendis piis operibus corpus subdunt, unde iniquitatis stimulum passi sunt, inde pietatis lucra mercantur. Unde & bene iisdem beatus Job post multa certamina hostiam pro amicis immolat. Quos enim per contentionem diu hostes pertulit, quandoque per sacrificium cives reddit: quia dum vitiosas quasque cogitationes subigendo in virtutes vertimus, tentationum adversa studia per intentionis hostiam, quasi ad amica corda permutamus. Hæc nos in tribus voluminibus tripliciter disseruisse sufficiat. In ipso namque operis hujus exordio velut in molem nasciturae arboris, linguæ radicem fiximus: ut expositionis ramos postmodum, prout singula expetunt loca, producamus.

a Aliqui *effectum*.
b Edit. Vet. & pl. mss. *effectum utilitatis* non malo sensu.

Magis tamen probatur, *affectum*, suffragantibus mss.
c Primus Remig. unus Vindoc. Corb. Germ. *obduratur*.

LIBER QUARTUS.

In quo Gregorius paucis præfatus Scripturæ litteram secum aliquando pugnare, & imprecationes Job sicut Jeremiæ ac David, secundum id quod sonant, sine absurditate intelligi non posse, verba Job ab initio Capitis tertii, ad versum vigesimum historice, mystice, ac moraliter exponit.

[a] PRÆFATIO.

CAP. I. *Scripturæ littera aliquando sibi contradicit.*

QUi textum considerat, & sensum sacræ locutionis ignorat, non tam se eruditione instruit, quam ambiguitate confundit: quia nonnumquam sibi litteræ verba contradicunt: sed dum a semetipsis per contrarietatem [b] dissident lectorem ad intelligentiam veritatis mittunt. Quid enim est quod Salomon ait: [c] *Melius est comedere & bibere*: & non longe post subjicit: *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii?* Cur luctum convivio prætulit, qui prius esum potumque laudavit? Si enim per electionem bonum est comedere & bibere, procul dubio esse melius debet ad domum gaudii, quam ad domum lamenti properare. Hinc est, quod iterum dicit: *Lætare juvenis in adolescentia tua*. Et paulo post subjicit: *Adolescentia enim & voluptas vana sunt*. Quid est hoc, quod vel prius reprehendenda præcipit, vel post, præcepta reprehendit: nisi quod ipsis litteræ verbis innuit, ut qui difficultatem exterius patitur, veritatis intelligentiam consideret, quam sequatur? quæ nimirum veritatis intelligentia cum per cordis humilitatem quæritur, legendi assiduitate penetratur. Sicut enim ignotorum hominum facies cernimus, & corda nescimus, sed si familiari eis locutione conjungimur, usu colloquii eorum etiam cogitationes indagamus: ita cum in sacro eloquio sola historia aspicitur, nihil aliud quam facies videtur; sed si huic assiduo usu conjungimur, ejus nimirum mentem quasi ex collocutionis familiaritate penetramus. Dum enim alia ex aliis colligimus, facile in ejus verbis agnoscimus, aliud esse quod intimant, aliud quod sonant. Tanto autem quisque notitiæ illius extraneus redditur, quanto in sola ejus superficie ligatur.

Eccli. 2. 24. *Eccl. 7. 3.* *Eccl. 11. 9.* *Ibid. 10.*

Scripturæ sensus ab humilibus assiduitate legendi penetratur.

CAP. II. *Imprecationes Job intelligi ad litteram sine absurditate nequeunt.*

Ecce enim, quod beatus Job diei suo maledixisse describitur dicens: *Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est: Conceptus est homo*, si superficie tenus attenditur, quid his verbis reprehensibilius invenitur? Quis autem nesciat, diem in quo natus est, nequaquam tunc stare potuisse? [d] Modus quippe est temporis, ut statum non habeat mansionis. Quia enim per ventura tendit ad esse, semper ex præteritis festinat non esse. Cur ergo vir tantus malediceret rei, quam nequaquam subsistere non ignoraret? Sed fortasse aliquis dicat, quod ex eo pondus virtutis ejus aspicitur: quia tribulatione commotus, illi rei maledictum irrogat, quæ constat quod minime subsistat. Sed hoc citius perspecta ratio destruit; quia si subsistebat res cui malediceret, perniciosum maledictum intulit: si autem non subsistebat, otiosum. Quisquis vero ejus spiritu plenus est, qui ait: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, rationem reddent de eo in die judicii*: ita otiosa admittere, sicut etiam perniciosa formidat. Cui adhuc sententiæ adjungitur: *Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus desuper, & non sit in recordatione, & non* [e] *illustret lumine: obscurent eum tenebræ & umbra mortis, occupet eum caligo, & involvatur amaritudine. Noctem illam tenebrosus turbo possideat,* [f] *sit nox illa solitaria, nec laude digna; expectet lucem, & non videat, nec ortum surgentis auroræ*. Dies qui elapsus cursu temporis scitur, cur verti in tenebras dicitur? Et cum constaret quia non subsisteret, cur optatur ut eum umbra mortis obscuret [g]? vel quæ caligo occupat, quæ implicatio amaritudinis involvit: aut quis noctem tenebrosus turbo possidet, quam nullus status tenet? Aut quomodo optatur fieri solitaria, quæ transeundo jam fuerat nulla? Aut lucem quomodo expectat, quæ & sensu caret, & in proprio statu non permanet? Quibus adhuc verbis subjicit:

Matt. 12. 36.

Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii? Quare exceptus genibus? Cur lactatus uberibus? Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem.

CAP. III. *Argumenti propositi confirmatio.*

Numquid si egressus ex utero statim periisset retributionis meritum ex hac ipsa perditione conciperet? Numquid æterna requie abortivi perfruuntur? Quisquis enim regenerationis unda non solvitur; [h] reatu primi vinculi ligatus tenetur. Quod vero apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierant, mysterium circumcisionis. Nam quia unusquisque cum primi parentis culpa concipitur, Propheta testatur, dicens: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum*. [i] Et quia is, quem salutis unda non diluit, originalis culpæ supplicia non amittit, aperte per semetipsam Veritas perhibet, dicens: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non habebit vitam æternam*. Quid est ergo, quod in vulva se mortuum fuisse desiderat, & potuisse se quiescere ejusdem mortis beneficiis sperat, dum constet, quod nequaquam cum requies vitæ susciperet, si a reatu illum originalis culpæ ne-

De cons. dist. 4. c. 5. Quod autem. *Qui liberarentur homines ab originali peccato, ante institutum baptismum.* *Psal. 50. 7.* *Joban. 3. 5.*

a Quæ sequuntur præfationis titulo insignienda esse, ad mentem S. Doctoris, probant quæ legimus in fine cap. IV. *Quia igitur utrumque quæ in præfatione fuerant exquirenda, destinximus, verba jam historiæ disserentes exequamur.*

b Corb. Herm. *dissidunt.*

c In duob. Rem. duobus Remig. Compend. Val-cl. *melius est manducare & bibere, quam ire ad domum luctus.*

d Gilot. Vatic. Gussany. a mss. recedenda hic habent *motus*. Melius, *modus*, ut etiam vetustæ ed. retinuerunt quod statim patebit attendenti; Nam d.c. est vere m..dus seu species temporis.

e Editi *non illustretur*. Huic lect. contradicunt omnes mss. nostri.

f Hic insertum ab editoribus, *non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus*, amputandum censuimus, mss. omnes secuti.

g Locum hunc valde corruptum ex mss. restituimus. Prius legebatur apud Coc. & in seq. ed. *quem diem caligo occupet, quem implicatio amaritudinis non involvit. Aut quam* &c. Particula *non*, addita contra mss. omnium fidem, sensum evertit, aliunde satis apertum & obvium, sc. *Quæ caligo occupare, aut quæ amaritudo involvere potest diem qui jam elapsus est*. Quemadmodum statim dicitur: *Quis noctem tenebrosus turbo possidet*, &c.

h Coc. Gilot. Vatic. Guss. *reatus primi vinculi*, optimo sensu. At ne huic lectioni adhæreamus obstat mss. auctoritas. Cum iis quæ proxime sequuntur conferendus Aug. Ep. ad Dardanum nunc 187 c. 11.

i Subjungitur in ed. *& in peccat. concepit me mater mea*, non in mss.

nequaquam divinæ cognitionis Sacramenta liberassent? Qui adhuc cum quibus quiescere potuisset, adjungit dicens: *Cum regibus & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines*. Quis ignoret, quod reges terræ ac consules eo a solitudine longe sunt, quo innumeris obsequentium cuneis constipantur? Vel quam difficile hi ad requiem tendunt, qui tam duris rationum multiplicium nexibus astringuntur? Scriptura attestante, quæ ait:

a Sap. 6.6. Luc.12.48. [a] *Judicium durissimum in his qui præsunt fiet*. Unde in Evangelio Veritas dicit: *Cui multum datum est, multum quæretur ab eo*. Qui adhuc quos in eadem requie socios habuisset, insinuat dicens: *Aut cum principibus, qui possident aurum, & replent domos suas argento*. Rarum valde est, ut qui aurum possideut, ad requiem tendant, dum per semetipsam

Matt.19.23 Veritas dicat: *Difficile, qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum*. Nam qui hic multiplicandis divitiis inhiant, quæ alterius vitæ gaudia sperant? Quod tamen, ut Redemtor noster valde rarum, & ex solo divino miraculo evenire posse monstraret: *Apud homines*, inquit, *hoc impossibile est, apud Deum autem possibilia omnia sunt*. Quia igitur verba hæc in superficie a ratione discordant, ipsa jam littera indicat, quod in eis sanctus vir juxta litteram nihil dicat.

Cap. IV. Ver. III. Nec David nec Jeremiæ imprecationes, ad litteram accipiendæ. 2.Reg.1.21.

Sed si prius in sacro eloquio alia maledicta discutimus, hoc quod beati Job ore prolatum est, subtilius indagamus. Quid est enim, quod David, qui retribuentibus sibi mala non reddidit, cum Saul & Jonathas bello occumberent, Gelboe montibus maledicit, dicens: *Montes Gelboe, nec ros nec pluvia veniat super vos, neque sint agri primitiarum: quia ibi abjectus est* [b] *clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo*? quid est quod Jeremias, cum prædicationem suam cerneret audientium difficultate præpediri, maledicit dicens: *Maledictus vir, qui annuntiavit patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculus?*

b Rec. IV. Jere.20.15.

Quid ergo montes Gelboe, Saul moriente deliquerunt, quatenus in eis nec ros nec pluvia caderet, & ab omni eos viriditatis germine sententiæ sermo siccaret? Sed quia Gelboe interpretatur decursus, per Saul autem unctum & mortuum, mors nostri Mediatoris exprimitur: non immerito per Gelboe montes, superba Judæorum corda signantur, quæ dum in hujus mundi desideriis defluunt, in Christi, idest uncti, se morte miscuerunt. Et quia in eis unctus rex corporaliter moritur, ipsi ab omni gratiæ rore siccantur. De quibus & bene dicitur: *Ut agri primitiarum esse non possint*. Superbæ quippe Hebræorum mentes primitivos fructus non ferunt: quia in Redemtoris adventu ex parte maxima in perfidia remanentes, primordia fidei sequi noluerunt. Sancta namque Ecclesia in primitiis suis multitudine gentium fecundata, vix in mundi fine Judæos, quos invenerit, suscipiet: & extrema colligens, eos quasi reliquias frugum ponet. De quibus nimirum reliquiis Isaias dicit: *Si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquiæ salvæ fient*.

Isaie 10.22 sec. LXX. Rom.9.27.

Possunt tamen idcirco Gelboe montes ore Prophetæ maledici, ut dum fructus exarescente terra non oritur, possessores terræ sterilitatis damno feriantur, quatenus ipsi maledictionis sententiam acciperent, qui apud se mortem regis suscipere iniquitate sua exigente meruissent. Sed quid est, quod a Propheta maledictionis sententiam vir ille suscepit, qui nativitatem illius patri nuntiavit? Ver. III.

Hoc nimirum tanto intrinsecus majori mysterio plenum est, quanto extrinsecus humana ratione vacuum. Nam si quid exterius rationabile fortasse sonuisset, nequaquam nos ad studium interioris intellectus accenderet. Eo ergo nobis plenius aliquid intus innuit, quo foris rationabile nihil ostendit. Si enim ex matris suæ utero hoc in mundo Propheta affligendus prodiit, nativitatis ejus nuntius quid deliquit? Sed quid persona Prophetæ fluctuantis, nisi per pœnæ meritum veniens humani generis mutabilitas designatur? Et quid per patrem illius, nisi iste, de quo nascimur, mundus exprimitur? Et quis est ille vir, qui nativitatem nostram patri annuntiat, nisi antiquus hostis, qui cum nos in cogitationibus fluctuare considerat, malorum mentes, qui ex auctoritate hujus mundi præeminent, ad persuasionem nostræ deceptionis instigat: cumque nos agere infirma conspexerit, ea quasi fortia favoribus extollit, [c] & quasi natos masculos loquitur, cum corruptores veritatis per mendacium nos extitisse gratulatur? Patri ergo masculum natum denuntiat, quando huic mundo eum, quem persuaserit, factum innocentiæ corruptorem demonstrat. Nam cum cuilibet peccanti ac superbienti dicitur, Fecisti sicut vir: quid aliud, quam natus masculus in mundo perhibetur? Jure itaque vir, qui masculum natum nuntiat, maledicitur: quia ipso ejus nuntio reprobum gaudium nostri corruptoris indicatur. His ergo Scripturæ sacræ maledictionibus discimus, quid apud beatum Job in voce maledictionis inquiramus, ne quem Deus post vulnera & [d] verba remunerat, lector verba ejus redarguere non intelligens præsumat. Quia igitur utcumque hæc, quæ in præfatione fuerant exquirenda, distinximus, verba jam historiæ disserentes exequamur.

Post hæc aperuit Job os suum, & maledixit diei suo, dicens: Pereat dies in qua natus sum. Job.3.Vers.1.2.3.

Cap. I. Rec. V. Historicus & mysticus sensus. Job ex impatientia maledictum non protulit.

1. NOn est neglecte differendum quod dicitur, *Aperuit os suum*. Scriptura enim sacra ex his quæ tenuiter præmittit, reverenter expectanda indicat quæ subjungit. Sicut enim clausa vascula quid intus habeant ignoramus, aperto vero ore vasculorum quid intrinsecus contineatur agnoscimus; ita sanctorum corda, quæ clauso ore occulta sunt, aperto ore deteguntur: & cum cogitationes detegunt, os aperire referuntur, ut intenta mente, quasi apertis vasculis, quid intus contineant, festinemus cognoscere, ac nosmetipsos eorum intimo odore recreare. Unde & sublimia præcepta Domino in monte [e] dicturo præmittitur: *Aperiens os suum dixit*: quamvis illic & hoc accipi debeat, quia tunc os suum in præceptis aperuit, in quibus dudum aperuerat ora Prophetarum. Valde autem solerter intuendum est quod dicitur, *Post hæc*: ut nimirum rei virtus quæ agitur, veraciter ex tempore sentiatur. Prius enim vastitas rerum, extinctio pignorum, dolor

e Matth.5.2.

a Revocavimus partic. *in* omissam in ed.

b In ed. Coc. Gilot. Vatic. Guss. inseritur, *clypeus fortium*: qua auctoritate nos latet.

c Ita in omnibus pene mss. nimirum in Corb. Germ. duob. Rem. duob. Remig. in omnibus Norman. duob. Compend. S. Alb. Longip. Val-cl. in uno Vindocin. Ex Remig. unus & alter Vindoc. habent, *& quasi natus masculus loquitur*. In nullo autem legitur ut in aliis edit.is: *& quod sit natus masculus loquitur*. Vetus edit. Paris. habet, *& quasi nato masculo loquitur*. Vet. Basil. *& quasi natis masculis loquitur*.

d In editis & nonnullis mss. *& verbera*. Legendum cum mss. Corb. Germ. & Rem. *& verba*, suadent hæc proxime seq. *inter vulnera corporis, inter verba male suadentis uxoris*. Possunt etiam amicorum verba & probra hic notari.

e Unus ex Rem. & alter Remig. *dicturo*: quo verbo utitur Aug. l. 1. de Serm. D. in monte, quem hic nonnihil imitatur Greg.

dolor vulnerum, persuasio conjugis, adventus amicorum describitur, qui scidisse vestes, exclamantesque flevisse, pulvere capita conspersisse, & diu considentes in terra tacuisse memorantur, ec deinde subjungitur: *Post hæc aperuit Job os suum, & maledixit diei suo:* ut ipso videlicet narrationis ordine perpendatur, quia nequaquam maledictum per impatientiam protulit, qui ad maledictionis
VER. V. vocem amicis adhuc tacentibus erupit. Si enim ira motus malediceret, audito damno substantiæ, cognita morte filiorum, eum procul dubio ad maledictionem dolor excitaret. Sed quid tunc dixit
Job. 1. 21. audivimus. Ait namque: *Dominus dedit, Dominus abstulit*. Rursum, si ira motus malediceret, saltem percussus in corpore, vel male suasus a con- B juge, maledictum inserre potuisset. Sed quid tunc respondit agnovimus. Ait namque: *Locuta es qua-*
Job. 2. 10. *si una ex stultis mulieribus. Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?* Post hæc vero describitur, quia amici veniunt, flent, consident, tacent: moxque subjungitur hoc, quod diei suo maledixisse perhibetur. Nimis itaque incongruum est ut suspicemur, eum nullo instigante, nullo pulsante, ex impatientia ad vocem maledictionis erumpere, quem nimirum novimus inter damna rerum mortemque filiorum, inter vulnera corporis, inter verba male suadentis uxoris, magna creatori præconia humili mente reddidisse. Patefecit ergo qua mente hæc quietus dixerit, qui tot C
a Dei laudes etiam percussus [a] emanavit. Neque enim postmodum non percussus superbire potuit, quem & in percussione dolor humilem ostendit. Sed cum certo novimus, quod maledictum Sacra Scriptura prohibet: cur recte aliquando fieri dici-
b mus, quod [b] vitari eodem sacro eloquio non ignoramus?

24. q. 3. c. 1. *can. cum sancti.* 2. Sciendum vero est, quod Scriptura Sacra duobus modis maledictum memorat, aliud videlicet quod approbat, aliud quod damnat. Aliter enim maledictum profertur judicio justitiæ, aliter livore vindictæ. Maledictum quippe judicio justitiæ, D ipsi [c] primo homini peccanti prolatum est, cum audivit: *Maledicta terra in opere tuo*. Maledictum justitiæ judicio profertur, cum ad Abraham dicitur: *Maledicam maledicentibus tibi*. Rursum quia maledictum non judicio justitiæ, sed livore vindictæ promitur, voce Pauli Apostoli prædicantis admonemur, qui ait: *Benedicite, & nolite maledicere*: Et rursum: *Neque maledici regnum Dei possidebunt*. Deus ergo maledicere dicitur, & tamen maledicere homo prohibetur; quia quod homo agit malitia vindictæ, Deus non facit nisi examine & virtute justitiæ. Cum vero sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex E voto ultionis, sed [d] ex justitiæ examine erumpunt. Intus enim subtile Dei judicium aspiciunt, & mala foras exurgentia, quia maledicto debeant ferire, cognoscunt: & eo in maledicto non peccant, quo ab interno judicio non discordant. Hinc est quod Petrus in offerentem sibi pecuniam Simonem, sententiam maledictionis intorsit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*. Qui enim non ait, *est*; sed *sit*: non indicativo, sed optativo modo se hæc di- A xisse signavit. Hinc Elias duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: *Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & consumat vos*. Quorum utrorumque sententia quanta [e] veritatis ratione conluit, terminus causæ monstravit. Nam & Simon æterna perditione interiit, & duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumsit. Virtus ergo subsequens testificatur, qua mente maledictionis sententia promitur. Cum enim [f] & maledicentis innocentia permanet, & tamen eum, qui maledicitur, usque ad interitum maledictio absorbet, ex utriusque partis fine colligitur, quia ab uno & intimo judice in reum sententia sumta jaculatur.

RE C. VI. Maledictum aliud ex judicio, aliud ex vindicta.

c

Gen. 3. 7.

Gen. 12. 3.

Rom. 12. 14.

1. Cor. 6. 10.

VER. VI.

24. q. 5. can. Nunquam sancti.

d

Act. 8. 20.

4. Reg. 1.

e

f

3. Igitur si subtiliter Beati Job verba pensamus, B non est ejus maledictio ex malitia delinquentis, sed ex rectitudine judicis: non est ira commoti, sed doctrina tranquilli. Qui enim tam recta maledicens intulit, non perturbationis vitio succubuit, sed doctrinæ magisterium impendit. Vidit quippe amicos cum clamore flere, vidit vestes scindere, vidit pulvere capita conspersisse, vidit consideratione suæ percussionis obmutescere: & vir sanctus inspexit, quia hi, qui prospera temporalia requirebant, ex comparatione mentis propriæ eum temporali fractum adversitate crediderant. Perspexit quod transitoria afflictione percussum desperate non florent, nisi ipsi desperatam mentem ab spe in- C columitatis internæ subtraherent; & dum erumpit foras in vocem doloris, vulneratis intus ostendit virtutem medicaminis, dicens:

Maledictio Job ex rectitudine judicis.

Pereat dies, in qua natus sum.

4. Quid enim debet per diem nativitatis, nisi omne hoc tempus nostræ mortalitatis intelligi? quod quamdiu nos in hac nostræ mutabilitatis corruptione retinet, æternitatis nobis incommutabilitas non apparet. Qui igitur diem jam æternitatis videt, ægre diem suæ mortalitatis sustinet. Et notandum, quia non ait, Pereat dies in qua conditus: sed, *Pereat dies in qua natus sum*. In die quip- D pe justitiæ homo est conditus, sed jam in tempore culpæ natus. Adam enim conditus, sed Cain primus natus est. Quid est ergo diei nativitatis maledicere, nisi aperte dicere: Dies mutabilitatis pereat, & lumen æternitatis erumpat.

REC. VII. Maledicis diei mutabilitatis, ex intuitu æternitatis.

5. Sed quia perire duobus modis dicere solemus; (aliter enim perire dicimus, quando aliquid optamus ut non sit: & aliter perire dicimus, quando optamus ut male sit:) hoc, quod de hoc die subditur, *Obscuret eum caligo, & involvatur amaritudine*, liquido ostenditur, quia dies iste non ita ut non sit, sed ita perire optatur, ut male sit. Involvi enim amaritudine non potest, quod omni E modo perditum non est penitus. Hoc autem tempus nostræ mutabilitatis non quandoque ita periturum, id est, transiturum est, ut male sit; sed ut penitus non sit, Angelo in sacro eloquio attestante, qui ait: *Per viventem in sæcula, quia tempus jam non erit*. Nam etsi Propheta dicit, *Erit tempus eorum in æternum*; quia per momenta tempus deficit, nomine temporis eorum defectum vocavit, ostendens quod [g] sine omnimodo defectu deficiunt hi, qui a visionis intimæ consolatione separantur. Quia

VER. VII. Tempus mutabilitatis nostræ aliquando penitus periturum.

Apoc. 10. 6.

Psal. 80. 16.

g

a Ita omnes Rem. Remig. Corb. Germ. Colb. Floriac. Vindoc. Norm. &c. & Vet. edit. Recentiores *percussus enarravit*.
b Ita etiam laudati mss. Editi habent *quod vetari*.
c Nonnulli mss. *ipso primo homine peccante*. Aliqui, *in ipso primo homine peccante*.
d Ita fere omnes nostri mss. Vet. edit. & aliæ, *ex justitiæ examinis*. Secundus Rem. habet: *sed ex voto justitiæ ultionis, scilicet examine justitiæ*.

e Sic legitur in Corb. Germ. in omnibus mss. & in Vet. edit. Parif. & Basil. In aliis loco *veritatis*, habetur *severitatis*.
f Unus Rem. & duo Remig. *cum enim maledicitur quis, & maledicentis innocentia permanet*.
g Ad fidem antiquiorum mss. hic expunximus voculam *fine*, quæ sic legitur in aliis editis: *Quod sine fine omnimodo defectu deficiunt*. &c. in Uticensi olim legebatur, *sine fine*, sed vox *fine* expuncta est. Perseverat in Colb.

Dies qui hic ita optatur perire ut male sit est apostata spiritus.

ergo nostræ mortalitatis hoc tempus non ita ut male sit, sed ita perit ut non sit; quærendum est, quid sit quod non ita ut non sit, sed ita perire optatur ut male sit. Humana enim anima, seu angelicus spiritus ita immortalis est, ut mori possit: ita mortalis, ut mori non possit. Nam beate vivere, sive per vitium, sive per supplicium perdit. Essentialiter autem vivere, neque per vitium, neque per supplicium amittit. A qualitate enim vivendi deficit, sed omni modo subsistendi interitum nec moriens sentit. Ut ergo breviter dixerim, & immortaliter mortalis est, & mortaliter immortalis.

Rec. VIII.

Dum igitur dies ut pereat optatur, & paulo post involvendus amaritudine dicitur; quem credamus, quod vir sanctus diei nomine exprimere voluit, nisi apostatam spiritum, qui in vivendi essentia etiam moriendo subsistit? quem perditio vitæ non subtrahit, quia in æterno dolore positum, servando mors immortalis extinguit: qui jam a beatitudinis gloria dejectus, adhuc optatur ut pereat, ut videlicet retrusus dignis suppliciis, etiam tentandi licentiam amittat.

Vers. VIII. Rec. IX. Qua ratione dies, quave nox sit.

6. Is nimirum diem se exhibet, quia per prospera [a] illicit; sed in noctis tenebras desinit, quia ad adversa perducit. Diem namque [b] ostendebat, cum diceret, *In quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii*: sed noctem intulit, cum ad mortalitatis tenebras perduxit. Dies itaque est, illata promissio meliorum: sed nox est, exhibita ipsa experientia calamitatum. Antiquus hostis dies est per naturam bene conditus: sed nox est per meritum ad tenebras delapsus. Dies est, cum pollicendo bona, humanis aspectibus lucis se angelum simulat, Paulo attestante qui ait, *Ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis*, sed nox est, cum mentes consentientium erroris tenebris obscurat. Vir ergo sanctus in dolore proprio causam totius humani generis deflens, & nihil speciale omni modo [c] in speciali vulnere cogitans, reducat ad animum originem culpæ; & consideratione justitiæ, dolorem temperet pœnæ. Videat humanum genus unde quo cecidit, & dicat: *Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Conceptus est homo.* Ac si aperte dicat: Pereat spes ab apostata angelo illata, qui diem se simulans, ex promissione divinitatis emicuit; sed noctem se exhibens, lucem nobis nostræ immortalitatis obscuravit. Pereat antiquus hostis, qui lucem promissionis ostendit, & peccati tenebras contulit: qui quasi diem se blandiendo innotuit, sed usque ad tenebrosam noctem ex impressa cordis cæcitate perduxit. Sequitur:

Gen. 3. 5.

2. Cor. 11. 14.

Quid ei optetur, dum ut pereat optatur.

Dies ille vertatur in tenebras.

Vers. 4. CAPUT II. Vertitur in tenebras, cum quæ promittit prospera, intelliguntur adversa.

7. Quasi lucet dies iste mentibus hominum, cum pravitatis ejus persuasio prospera creditur, & qualis sit intrinsecus non videtur. Sed cum iniquitas illius, sicut est, agnoscitur, dies falsæ promissionis quasi quibusdam ante [d] judicii nostri oculos tenebris obscuratur: quia videlicet qualis est ex merito, talis perspicitur in blandimento. In tenebras ergo dies vertitur, quando adversa intelligimus, etiam quæ prospera suadendo pollicetur. In tenebras dies vertitur, quando antiquus hostis qualis est sæviens, talis a nobis perspicitur etiam sub blandimentis latens; ne fictis prosperitatibus quasi ex diei lumine illudat, & veris miseriis ad peccati tenebras pertrahat. Sequitur:

Non requirat eum Deus desuper, & non illustret lumine.

Ibid.

CAPUT III. Ver. IV. Cur humana natura reparata, non Angelica.

8. Omnipotens Deus sicut ex nihilo bona facere potuit; ita cum voluit, per incarnationis suæ mysterium etiam perdita bona reparavit. Duas vero ad intelligendum se creaturas fecerat, angelicam videlicet, & humanam: utramque vero superbia perculit, atque ab statu ingenitæ rectitudinis fregit. Sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestavit. Angelus namque solummodo spiritus, homo vero & spiritus est & caro. Misertus ergo creator ut redimeret, illam ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse; & eo [e] altius debuit apostatam angelum repellere, quo cum a persistendi fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestavit. Unde recte Psalmista, cum misertum Redemtorem hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordiæ expressit, dicens: *Et memoratus est, quia caro sunt.* Ac si diceret: Quo eorum infirma vidit, eo districte culpas punire noluit. Est adhuc aliud, quo & perditus homo reparari debuit, & superbiens spiritus reparari non possit: quia nimirum angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostravit. Quia ergo humanum genus ad lucem pœnitentiæ Redemtoris adventu reducitur, apostata vero angelus ad restaurationis lucem nulla spe veniæ, nulla [f] conversionis emendatione revocatur; dicatur recte: *Non requirat eum Deus desuper, & non illustret lumine.* Ac si aperte diceretur: Quia ipse tenebras intulit, toleret sine fine quod fecit; nec umquam lumen pristini status recipiat, quia hoc etiam non suasus amisit. Sequitur:

Psal. 77. 39. Rec. X.

Obscurent eum tenebræ & umbra mortis.

Vers. 5. CAPUT IV. Diabolum erroris cæcitas sic obruit, ut ad pœnitentiæ lucem non sit resurrecturus.

9. Per umbram mortis, oblivio debet intelligi: quia sicut mors interimit vitam, ita oblivio extinguit memoriam. Quia ergo apostata angelus æternæ oblivioni traditur, umbra mortis obscuratur. Dicatur igitur: *Obscurent eum tenebræ & umbra mortis*; id est, sic eum erroris sui cæcitas obruat, ut nequaquam ulterius ad lucem pœnitentiæ per divini respectus memoriam resurgat. Sequitur:

Occupet eum caligo, & involvatur amaritudine.

Ibid. CAPUT V. Ver. X. Quid nunc patiatur, & quid passurus sit post judicium.

10. Antiquus hostis nequitiæ suæ vinculis astrictus, aliud est quod nunc patitur, aliud quod in fine patietur. Quia enim a lucis intimæ ordine cecidit, nunc semetipsum intrinsecus erroris caligine confundit. Sed post hoc amaritudine involvitur; quia ex merito spontaneæ caliginis, æterno gehennæ tormento cruciatur. Dicatur ergo: Is qui serenitatem lucis intimæ perdidit, quid est quod ante extremum supplicium tolerat? *Occupet eum caligo.* Subjungatur etiam, quæ illum pœna subsequens etiam sine termino devastat: *Involvatur amaritudine.* Omne quippe quod involutum est, finem suum quasi nusquam indicat; quia sicut non ostendit quo incipit, ita non detegit quo desistit. Involvi ergo amaritudine antiquus hostis dicitur; quia superbiæ ejus supplicia non solum omnimoda, sed etiam infinita præparantur. Quæ videlicet ejus pœna tunc initium accipit, cum districtus ad extremum judicium judex venit. Unde & bene subditur:

Noctem

a Ita omnes mss. non, *per prospera incipit*, ut est in editis.
b Additum *se* ab editoribus, expunximus, consentientibus mss. nostris.
c Antiq. Rem. *in mortali vulnere*. Colb. Germ. *in speciali mortali*: sed expuncta est vox, *mortali*.
d Editi invitis mss. *ante judicis nostri*. Et vero non de Domini sed de mentium nostrarum judicio hic sermo est.
e In vulgatis *amplius*. Sequimur mss. Corb. Germ. omnes Rem. Remig. Norman. in quibus constanter habetur *altius*, hoc est ex altiori loco.
f Edit. Vatic. & Gussanv. cum Colb. *conversationis*.

Vers. 6. *Noctem illam tenebrosus turbo possideat.*

a CAPUT VI. Rec. xi. Quanta tempestate ad æterna supplicia rapitur. Psal. 49. 3

11. Scriptum quippe est: *Deus* [a] *manifestus veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu ejus ardebit, & in circuitu ejus tempestas valida.* Tenebrosus ergo turbo hanc noctem possidet: quia apostatam spiritum a conspectu districti judicis ad æterna supplicia, pavenda illa tempestas rapit. Turbine ergo nox ista possidetur: quia superba ejus cæcitas districta animadversione percutitur. Sequitur:

Ibid. *Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.*

CAPUT VII. Quid dies, mensis & anni nomine, in verbis Job intelligendum.

12. Annum prædicationem supernæ gratiæ non inconvenienter accipimus: quia sicut in anno congestis diebus tempus perficitur, ita in superna gra- B tia virtutum multiplex vita completur. Potest per annum etiam multitudo intelligi redemtorum: quia sicut ex dierum multitudine annus dicitur, ita ex collectione bonorum omnium, illa electorum innumerabilis universitas expletur. Hunc namque annum perfectæ multitudinis Isaias prædicat, dicens:

Isai. 61. 1. *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me Dominus: ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captivis indulgentiam, & clausis apertionem, ut prædicarem annum* [b] *placabilem Domini.* Annus enim placabilis Domini prædicatur, cum futura plebs fidelium veritatis lumine illustranda prædicitur. Quid vero per dies, nisi singulæ quæque electorum mentes: quid per menses, nisi multiplicatæ eorum Eccle- C siæ, quæ unam catholicam faciunt, designatur? Illa ergo nox non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus; quia antiquus hostis superbiæ suæ tenebris pressus, adventum quidem Redemtoris conspicit, sed nequaquam ad veniam cum electis redit. Hinc enim scriptum est:

Heb. 2. 16. *Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.*

Rec. xii. Idcirco namque Redemtor noster non angelus, sed homo factus est, quia hoc procul dubio fieri debuit, quod redemit; ut & perditum angelum non apprehendendo desereret, & hominem in semetipso apprehendendo repararet.

Vet. xi. Possunt etiam dies hi, qui in interna luce permanent, Angelici spiritus; menses autem, eorum ordines D & dignitates intelligi. Singuli enim quique spiritus, quia lucent, dies sunt. Sed quia certis quibusdam dignitatibus distinguuntur, ut alii Throni, alii Dominationes, alii Principatus, alii Potestates sint; pro hac ipsa distributione agminum, menses vocantur. Sed quia antiquus hostis nequaquam ad meritum lucis, nequaquam ad ordinem supernorum agminum reducitur; nec in diebus anni, nec in mensibus numeratur. Sic quippe illum perpetratæ superbiæ cæcitas gravat, ut ultra ad illa claritatis intimæ agmina superna non redeat. Nequaquam jam stantibus lucis dignitatibus admiscetur: quia tenebrarum suarum merito semper ad ima deprimitur. Qui quia ab illa patriæ cæ- E lestis frequentia exors in perpetuum permanet, recte adhuc subjungitur:

Vers. 7. CAPUT VIII. Diabolus redemto homine & idolis reprobatis fit solitarius & sine laude.

Sit nox illa solitaria, nec laude digna.

13. Nox illa solitaria efficitur, quia [c] distinctione perpetua a frequentia patriæ supernæ separatur. Quod tamen intelligi & aliter potest, ut videlicet hominem, quem sibi socium ad perditionem fe- A cerat, amittat; & solus cum suo corpore hostis pereat, dum multos quos destruxerat, Redemtoris gratia reformat. Solitaria ergo nox efficitur, cum sublatis eis qui electi sunt, solus hostis antiquus æternis ignibus gehennæ mancipatur. Bene autem dicitur: *Nec laude digna.* Cum enim humanum genus, erroris tenebris pressum, deos lapides crederet, per hoc quod idolis serviebat, quid aliud quam seductoris sui facta laudabat? Unde bene per Paulum dicitur:

1. Cor. 8. 4. *Scimus, quia nihil est idolum; sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant.* Qui ergo idolorum venerationi substrati sunt, quid aliud quam noctis tenebras laudaverunt? Sed ecce jam cernimus, quia nox illa non esse laude digna B cognoscitur, cum jam a redemto humano genere idolorum veneratio reprobatur: & solitaria nox relinquitur, quia cum damnato apostata spiritu ad tormenta non itur. Sequitur:

Vers. 8. *Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan.*

CAPUT IX. A Christo ejus malitia jam destruitur; in fine mundi potentia extinguetur.

41. In translatione veteri ita non dicitur; sed, *Maledicat eam, qui maledixit diem, qui capturus est grandem cetum.* Quibus verbis aperte ostenditur, quod a sancto viro in fine mundi ventura antichristi perditio prævidetur. Malignus namque spiritus, qui per meritum nox est, diem se in mundi fine simulat, cum se quasi Deum hominibus ostentat, cum claritatem sibi divinitatis fallaciter tribuit, & se supra omne quod Deus vel dicitur, vel colitur, C extollit. Noctem igitur maledicit, qui maledicit diem: quia ille nunc ejus malitiam destruit, qui illustratione adventus sui tunc etiam potentiam ejus fortitudinis extinguet. Unde & bene subjungitur: *Qui capturus est grandem cetum.* Hujus enim ceti fortitudo in aquis capitur: quia antiqui hostis versutia baptismi Sacramento superatur.

Electi Angeli ejus illius tenebras nobis indicant.

15. Sed quod translatione veteri de auctore omnium dicitur, hoc translatione hac, quæ ad nos ex Hebræo est * Arabicoque sermone derivata, de electis ejus Angelis memoratur. De his namque dicitur: *Maledicant ei, qui maledicunt diei.* Diem se quippe iste superbiens spiritus ostentare etiam angelicis potestatibus voluit, cum se super ceteros D quasi in potentia divinitatis extollens, tot post se ad interitum legiones traxit.

Rec. xiii. * Consule quæ diximus l. 33. cap. olim 13. ad vers. 14. cap. ult. hujus l. Job.

Sed hi nimirum, qui in auctore suo humili corde persliterunt, cum errori ejus noctem inesse conspicerent, diem claritatis illius de semetipsis humilia sentiendo calcaverunt: qui nunc nobis doli ejus tenebras indicant, & quam sit illius despicienda ficta claritas, demonstrant. Dicatur ergo de tenebrosa nocte, quæ humanæ infirmitatis oculos claudit: *Maledicant ei, qui maledicunt diei*, id est, illi electi spiritus erroris ejus tenebras [d] damnando denuntient, qui magnitudinem claritatis illius jam ab exordio fictam vident. d Bene autem subditur: *Qui parati sunt suscitare Leviathan.* Leviathan quippe interpretatus dicitur E additamentum eorum. Quorum scilicet, nisi hominum? Recte autem additamentum eorum dicicitur: quia postquam primam culpam mala suggestione intulit, hanc quotidie augere gravioribus persuasionibus non desistit. Vel certe per exprobrationem Leviathan vocatus est, id est, additamentum hominum dictus. Eos namque in paradiso immortales reperit; sed divinitatem immortali-

bus

a Ita mss. potiores. In Utic. ad marginem notatur *manifeste*, quam lectionem amplexi sunt vulgati.
b Unus Rem. duo Remig. & Val-cl. *placabilem Domino*.
c Antiq. Rem. *quia destructione perpetua*. Nonnulli, cum Corb. Germ. *quia destrictione perpetua*.
d Ita Rem. Corb. Germ. Remig. Norm. Floriac. quos sequuntur Vet. edit. Paris. & Basil. Coc. alii deinceps *damnandos*.

bus promittendo, quasi eis aliquid ultra quam erant, se addere spopondit. Sed dum blande non habita se daturum perhibuit, callide & habita subtraxit. [a] Unde & eumdem Leviathan ita Propheta describit dicens: *Super Leviathan serpentem vectem, super Leviathan serpentem tortuosum*. Leviathan quippe iste in eo, quod se addere homini spopondit, tortuosis ad eum sensibus irrepsit: quia dum falso impossibilia promisit, vere & possibilia sustulit. Quærendum vero nobis est, cur qui serpentem dixerat, tortuosumque illico subjungens, interposuit vectem: nisi forte quod in serpentis tortitudine fluxa mollities, in vecte autem est [b] duritia rigiditatis. Ut ergo hunc & durum signaret, & mollem; & vectem nominat, [c] & serpentem. Durus quippe est per malitiam, mollis per blandimenta. Vectis ergo dicitur, quia usque ad necem percutit: serpens autem, quia se per insidias molliter [d] infundit.

Isai. 27. 1.

Ver. xii.

Eumque in puteo abyssi clausum premunt.

56. Sed hunc Leviathan electi Angelorum spiritus nunc in puteo abyssi clausum premunt. Unde scriptum est: *Vidi Angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua, & apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligavit eum per annos mille, & misit eum in abyssum*. Quem tamen in mundi fine ad apertiora certamina revocant, & totum contra nos in suis viribus relaxant. Unde & illic rursum scriptum est: *Cum completi fuerint mille anni, solvetur satanas*. Ille enim apostata angelus, quia ita conditus fuerat, ut angelorum ceteris legionibus emineret, ita superbiendo succubuit, ut nunc stantium Angelorum ditioni substratus sit; quatenus vel nunc ad utilitatem nostram eis ministrantibus religatus lateat, vel tunc ad probationem nostram eis relaxantibus, totis se contra nos suis viribus solutus exerceat. Quia igitur hi electi spiritus superbum apostatam comprimunt, qui humiles hunc sequi noluerunt; ipsisque administrantibus disponitur, ut ad intentionem aperti certaminis destruendis funditus quandoque revocetur, dicatur recte: *Qui parati sunt suscitare Leviathan*. Quia tamen hostis callidus ad aperta bella necdum suscitatus est, quomodo quorumdam mentes nox ista nunc latenter obscuret, insinuet. Sequitur:

Apoc. 20. 1. 2. &c.

Ibid. 7.

Vers. 9. Obtenebrentur stellæ caligine ejus.

CAP. X. *Ver. xiii. Rec. xiv.* Stellæ aliquando sancti, aliquando hypocritæ in scripturis dicuntur.

57. In Scriptura sacra stellarum nomine aliquando sanctorum justitia, quæ in hujus vitæ tenebris lucet, aliquando vero hypocritarum fictio demonstratur, qui bona quæ faciunt, ad percipiendas laudes hominibus ostendunt. Si enim recte viventes, stellæ non essent, nequaquam Paulus discipulis diceret: *In medio nationis pravæ & perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo*. Rursum si inter eos, qui recta agere videntur, quidam de actione sua retributionem favoris humani non quærerent, nequaquam stellas Johannes ruere a cælestibus videret, dicens: *Misit draco caudam, & traxit tertiam partem stellarum*. Draconis enim cauda stellarum pars trahitur: quia extrema persuasione antichristi, quidam qui videntur lucere, rapiuntur. Stellas namque in terram trahere, & eos qui videntur studio vitæ cælestis inhærere, ex amore terreno iniquitate aperti erroris involvere. Sunt namque nonnulli, qui ante humanos oculos velut magnis operibus lucent: sed quia hæc ipsa opera a mundo corde non prodeunt, capti in occultis cogitationibus, noctis hujus tenebris obscurantur: qui sæpe ea quæ mundo corde non faciunt, etiam opera amittunt. Quia ergo nox prævalere permittitur, quando & inter bona opera cordis intentio minime mundatur, dicatur recte: [e] *Obscurentur stellæ caligine ejus*; [f] id est, contra eos qui ante humanos oculos quasi bonis operibus splendent, malitia antiqui hostis obscura prævaleat; & hoc, quod ante humana judicia sumserant, lumen laudis deponant. Caligine quippe noctis obscurantur, cum eorum vita aperto errore confunditur: ut nimirum tales etiam foris in actione appareant, quales apud semetipsos intus divino parere judicio non formidant. Sequitur:

Phil. 2. 15.

Apoc. 12. 4.

Hypocritarum lux obscuratur aperto errore.

Expectet lucem, & non videat, nec ortum surgentis auroræ. *Ibid.*

CAPUT IX. *Ver. xiv.* Christus cum bonis una est persona, & diabolus una cum reprobis.

58. In Evangelio Veritas dicit: *Ego sum lux mundi*. Sicut autem isdem Redemtor noster una persona est cum congregatione honorum; ipse namque caput est corporis, & nos hujus capitis corpus: ita antiquus hostis una persona est cum cuncta collectione reproborum, quia ipse eis ad iniquitatem quasi caput præeminet, illi autem dum ad persuasa deserviunt, velut subjunctum capiti corpus inhærent. Quod ergo de hac nocte, id est antiquo hoste dicitur, dignum est ut ad corpus ejus, id est ad iniquos quosque, derivetur. Quia igitur Redemtor humani generis lux est, quid est quod de hac nocte dicitur: *Expectet lucem, & non videat*: nisi quod sunt nonnulli, qui fidem, quam operibus destruunt, tenere se sermonibus ostendunt? De quibus per Paulum dicitur: *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Hi nimirum aut prava sunt quæ faciunt, aut recta opera non recto corde sectantur. Non enim de suis operibus retributiones perpetuas, sed transitorios favores quærunt: & tamen quia quasi sanctos laudari se audiunt, esse se veraciter sanctos arbitrantur: & quanto se ex multorum æstimatione irreprehensibiles putant, tanto diem districti judicii securius expectant. De quibus bene per Prophetam dicitur: *Væ desiderantibus diem Domini*. Quibus beatus Job debitam sententiam profert, prædicentis studio, non optantis voto dicens: *Expectet lucem, & non videat*. Nox quippe illa, videlicet tenebrosus hostis, in membris suis lucem expectat, & non videt: quia vel hi, qui fidem sine operibus retinent, cum pro eadem fide in extremo judicio salvari se posse confidunt, spes eorum frustrabitur, [g] quia hanc vivendo demoliti sunt, quam confitendo tenuerunt: vel hi, qui pro humana laude in bona actione se exhibent, incassum [h] a veniente judice retributionem bonorum operum sperant; quia dum hæc in ostentationem faciunt laudis, jam præmium ab humano ore receperunt, Veritate attestante, quæ ait: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*.

Johan. 8. 12.

Tit. 1. 16. Qui prave agunt, aut recto corde, mercedem æternam frustra sperant.

Amos 5. 18.

Matth. 6. Vers. 2. & 5.

a In mss. Norman. Vindocin. Germ. legitur: *unde & Dominus eumdem ita per prophetam describit*. In Utic. prius legebatur ut est in editis.

b In Editis, *duritia rigiditas*.

c In mss. Norm. & plerisque legitur, *& tortuosum*. & infra: *tortuosus autem, quia se per insidias molliter infundit*. Utic. utramque habet lectionem.

d Secundus Compend. pro *infundit*, habet, *inflectit*. Ita etiam Longipont.

e Unus Remig. & Val-cl. *obtenebrentur stellæ* &c.

f Sic Corb. Germ. Norman. omnes, Vindoc. Val-cl. At Coc. & alii recentiores a mss. recedentes: *id est eos qui . . . . obscurare prævaleat*.

g In excusis præfigitur vox *male*, quæ in mss. ignoratur. Porro contra eos qui fidem sine operibus retinentes in extremo judicio se salvandos esse confidunt, specialis est Augustini Tractatus de fide & operibus Tom. 8. p. 165. eosdem refutat lib. de octo Dulcitii quæst. 1. & alibi.

h In Corb. Germ. Vindoc. omnib. & Remig. legitur, *advenienste judice*.

suam. Ubi & bene subditur: *Nec ortum surgentis auroræ*.

VET. XV. Ecclesiæ in judicio novissimo claritatem non videbunt. *Cant. 6. 9.*

19. Aurora quippe Ecclesiæ dicitur, quæ a peccatorum suorum tenebris ad lucem justitiæ permutatur. Unde & hanc sponsus in Canticorum cantico miratur, dicens: *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens?* Quasi aurora quippe electorum surgit Ecclesia, quæ pravitati pristinæ tenebras deserit, & sese in novi luminis fulgorem convertit. In illa igitur luce, quæ in districti judicis adventu monstratur, corpus damnati hostis ortum surgentis auroræ non videt: quia cum districtus judex ad retributionem venerit, iniquus quisque suorum caligine meritorum pressus, quanta claritate sancta in Ecclesia in internum cordis lumen surgat, ignorat. Tunc namque electorum mens in altum rapitur, ut divinitatis radiis illustretur; & quo ejus respectu perfunditur, eo ultra se gratia coruscante sublevatur. Tunc sancta Ecclesia [a] plena aurora fit, cum mortalitatis atque ignorantiæ suæ tenebras funditus amittit. In judicio ergo adhuc aurora est, sed in regno dies: quia etsi jam cum restauratione corporum videre lumen in judicio inchoat, ejus tamen visum plenius in regno consummat. Ortus itaque auroræ, est exordium clarescentis Ecclesiæ, quem videre reprobi nequeunt, quia a conspectu districti judicis malorum suorum pondere ad tenebras pressi pertrahuntur. Unde recte per Prophetam dicitur: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei*. Hinc est, quod de hac aurora per Psalmistam dicitur: *Abscondes eos* [b] *in abdito vultus tui, a conturbatione hominum*. Electus enim quisque in judicio per internum visum in vultu divinitatis absconditur, dum reproborum foris cæcitas districta animadversione justitiæ repulsa turbatur.

Isai. 26. 10. Sec. LXX. Psal. 30. 21.

Hypocritæ justorum opera non intentionem cernentes, lucem eorum non vident.

20. Quod etiam ad præsens non inconvenienter accipimus, si simulatorum corda subtilius indagamus. Arrogantes namque & hypocritæ bonorum facta exterius aspiciunt, eosque in factis suis laudari ab hominibus agnoscunt, eorumque celebre nomen mirantur; & quod pro bene gestis laudes suscipiant vident; sed quanto studio easdem laudes fugiant, non vident. Aperta eorum opera considerant; sed quod sola spe intima hæc operentur, ignorant. Qui enim vera luce justitiæ clari sunt, prius a tenebris internæ intentionis immutantur; ut obscuritatem intus terrenæ appetitionis plene deserant, & corda sua ad supernæ locis desideria perfecte convertant, ne cum aliis apparent lucidi, sibimetipsis sint obscuri. Arrogantes ergo quia bonorum facta considerant, & corda non pensant, imitantur unde laudari foris valeant, non unde intus ad justitiæ lumen surgant: & quasi ortum surgentis auroræ videre nesciunt, quia intentionem religiosæ mentis considerare contemnunt.

VET. XVI. Judæa Christi venientis & Ecclesiæ nascentis lucem non vidit.

21. Potest etiam sanctus vir, gratia prophetici spiritus plenus, Judææ perfidiam Redemtore veniente conspicere, ejusque cæcitatis damna per verba hæc quasi ex optantis qualitate prophetare, ut dicat: *Expectet lucem, & non videat, nec ortum surgentis auroræ*. Judæa quippe lucem expectavit, & non vidit; quia humani generis Redemtorem venturum quidem prophetando sustinuit, sed venientem minime cognovit: & quos ad spem aperuit mentis oculos, ad præsentiam lucis clausit. Quæ & surgentis auroræ ortum non vidit: quia infirma illa Sanctæ Ecclesiæ primordia venerari contemsit: dumque hanc labefactari suorum mortibus credidit, ad quæ fortia perveniret, ignoravit. Sed quia de infidelibus loquens, iniqui capitis membra innotuit, ad ipsum rursum iniquorum caput verba convertit, dicens:

Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis. *Vers. 10.*

CAP. XII. Paradisus humani generis uterus, cujus ostia serpens aperuit.

22. Quod unicuique hominum venter est matris: hoc universo humano generi extitit habitatio illa summa paradisi. Ex ipsa namque [c] proles humani generis velut ex ventre prodiit, & quasi ad incrementa corporis, sic ad augmenta propaginis foras emanavit. Ibi conceptio nostra coaluit, ubi origo hominum homo primus habitavit. Sed hujus ventris ostia serpens aperuit: quia persuasione callida in corde hominis mandatum cæleste dissolvit. Hujus ventris ostia serpens aperuit: quia munita supernis monitis claustra mentis irrupit. Sanctus igitur vir in pœna quam tolerat, ad culpam mentis oculos reducat. Doleat hoc, quod tenebrosa nox, id est, antiqui hostis obscura suggestio humanis mentibus intulit: doleat hoc, quod suggestioni callidæ humana mens in sua deceptione consensit, & dicat: *Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis*. Nec moveat quod non conclusisse queritur, quem aperuisse paradisi januam detestatur. *Non conclusit* enim dicit, aperuit: & *mala non abstulit*, irrogavit. Quasi enim auferret, si quiesceret: & quasi clauderet, si ab irruptione cessaret. Pensat namque de quo loquitur, & perpendit quod pravo spiritui quasi lucra nobis dedisse fuerat, si damna non intulisset. Sic nos de latronibus loquimur, [d] quia captivis suis donant vitam, si non abstulerint.

Sensus moralis. VET. XVII.

23. Libet hęc ab inchoatione repetere; atque ex eo quod in usu præsentis vitæ recognoscimus, moraliter retractare. Beatus Job considerans, postquam a mentis statu succubuit genus humanum, quanta in rebus prosperis fiducia sublevetur, vel quanta ex adversis perturbatione frangatur, ad illum, quem habere in paradiso potuit, incommutabilitatis statum mente recurrit, & mortalitatis lapsum per prospera & adversa variantem, quam despicabilem cerneret, maledicendo declaravit dicens:

Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Conceptus est homo. *Job 3. Vers. 3.*

CAPUT XIII. REC. XV. Dies est prosperitas, nox tribulatio.

24. Quasi dies quædam est, cum mundi hujus prosperitas arridet. Sed dies iste in noctem desinit, quia sępe temporalis prosperitas ad tribulationis tenebras perducit. Hunc prosperitatis diem Propheta despexerat, cum dicebat: *Diem hominis non concupivi, tu scis*. Hanc tribulationis noctem postremo incarnationis suæ tempore passurum se Dominus nuntiabat, cum per Psalmistam quasi ex præterito diceret: *Usque ad noctem increpuerunt me renes mei*. Potest autem per diem, peccati delectatio, per noctem vero cæcitas mentis intelligi, per quam se homo patitur in culpæ perpetratione prosterni. Optat igitur perire diem, ut omne quod blandiri culpa cernitur, vigore justitiæ interveniente destruatur. Optat etiam perire noctem, ut quod cæcata mens etiam per consensum perpetrat, animadversione pœnitentiæ extinguat.

Jer. 17. 16. *Psal. 15. 7.* Dies peccati delectatio, nox cæcitas mentis.

a Editi *plene aurora*.
b Duo Rem. Corb. Germ. & unus Remig. *abscondes eos in abscondito*. Ita etiam Vet. edit. Paris. & Basil.

c Vindocin. & unus Remig. *Ex ipsa namque humanum genus velut &c.* ita etiam Ebroic.
d Plurimi habent *quia captis suis*.

Scriptura tribus modis hominem appellat.

22. Sed quærendum nobis eſt, cur in die homo natus dicitur, in nocte conceptus? Scriptura Sacra tribus modis hominem appellat, ſcilicet aliquando per naturam, aliquando per culpam, aliquando per infirmitatem. [a] Homo quippe per naturam dicitur, ſicut ſcriptum eſt: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*. (Geneſ. 1. 26.) Homo per culpam, ſicut ſcriptum eſt: *Ego dixi, Dii eſtis, & filii excelſi omnes; vos autem ſicut homines moriemini*. (Pſal. 81. 6.) Ac ſi aperte dicat; Sicut delinquentes obibitis. Unde & Paulus ait: *Cum ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis?* (1. Cor. 3. 3.) Ac ſi dicat: Qui diſcordes mentes ducitis, nonne adhuc ex reprehenſibili humanitate peccatis? Homo per infirmitatem dicitur, ſicut ſcriptum eſt: [b] *Maledictus homo, qui ſpem ſuam ponit in homine*. (Jer. 17. 5.) Ac ſi aperte diceret, in infirmitate. Homo ergo in die naſcitur, ſed in nocte concipitur; quia nequaquam [c] delectatione peccati rapitur, niſi prius per voluntarias mentis tenebras infirmetur. Ante enim cæcus in mente fit, & poſtmodum ſe reprobæ delectationi ſubſternit. Dicatur ergo: *Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dictum eſt, Conceptus eſt homo*: id eſt, pereat delectatio, quæ in culpam hominem rapuit, pereat incauta mentis infirmitas, quæ uſque ad tenebras pravi conſenſus excæcavit. Homo enim dum blandimenta delectationis caute non perſpicit, etiam in noctem nequiſſimæ perpetrationis ruit. Solerter ergo vigilandum eſt, ut cum blandiri culpa inchoat, ad quantum interitum mens trahatur, agnoſcat. Unde & apte ſubditur:

Homo per voluntarias mentis tenebras a delectatione peccati rapitur.

Verſ. 4.

CAPUT XIV.

Delectationis initium, pœnitentiæ lamentis caſtigandum.

Dies illa vertatur in tenebras.

26. Dies quippe in tenebras vertitur, cum culpa in ipſo delectationis exordio, ad quem perditionis finem rapiat, videtur. In tenebras diem vertimus, cum noſmetipſos diſtricte punientes, ipſa delectationis pravæ blandimenta per diſtricta penitentię lamenta cruciamus; cum flendo inſequimur, quidquid in corde taciti ex delectatione peccamus. Quia enim fidelis quiſque cogitationes in judicio exquiri ſubtiliter non ignorat, Paulo atteſtante, qui ait: *Inter ſe invicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium*: (Rom. 2. 15.) ſemetipſum introrſus diſcutiens, ante judicium vehementer examinat, ut diſtrictus judex eo jam tranquillius veniat, quo [d] reatum ſuum, quem diſcutere appetit, jam pro culpa punitum cernit. Unde & recte ſubjungitur:

Ibid.

CAPUT XV.

Vet. xviii. Rec. xiv.

Ut a Deo in judicio non puniatur.

Non requirat eum Deus deſuper.

28. Requirit Deus, quæ judicando diſcutit; non requirit, quæ ignoſcendo in ſuo jam judicio impunita derelinquit. Hic itaque dies, id eſt, hæc peccati delectatio, a Domino non requiretur, ſi animadverſione ſpontanea punitur, Paulo atteſtante, qui ait: *Si noſmetipſos dijudicaremus, non utique a Domino judicaremur*. (1. Cor. 11. 31.) Deo ergo diem noſtrum requirere, eſt contra mentem noſtram ſubtiliter in judicio, [e] omne quod de culpa gratulatur, indagare; in qua ſcilicet requiſitione, illum tunc ſeverius percutit, quem ſibi nunc mollius peperciſſe deprehendit. Bene autem ſequitur: *Et non illuſtret lumine*. In judicio namque Dominus apparens, omne quod tunc redarguit, lumine illuſtrat. Quaſi enim ſub quadam obſcuritate tegitur, quidquid tunc in memoriam judicis non revocatur. Scriptum quippe eſt: *Omnia autem quæ arguuntur, a lumine manifeſtantur*. (Epheſ. 5.) Quaſi quædam tenebræ peccata pœnitentium abſcondunt, de quibus per Prophetam dicitur: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata*. (Pſal. 31. 1.) Quia ergo omne quod tegitur, velut in tenebris occultatur; in die extremi judicii non illuſtratur lumine, quod non diſcutitur ultione. Actus namque noſtros, quos tunc juſte punire noluerit, ipſa ſibi aliquo modo ſciens divina miſericordia abſcondit. In lumine vero oſtenditur, quidquid tunc in conſpectu omnium demonſtratur. Hic ergo dies vertatur in tenebras, ut videlicet omne quod delinquimus, nos per pœnitentiam feriamus. Hunc diem Dominus non requirat, & lumine non illuſtret; ut ſcilicet nobis culpam noſtram ferientibus, ipſe hanc extremi judicii animadverſione non increpet.

28. Ipſe autem judex venturus eſt, qui cuncta penetret, cuncta perſtringat. Qui quia ubique eſt, locus quo fugiatur, non eſt. Sed quia correctionis noſtræ fletibus placatur, ſolus ab illo locum fugæ invenit, qui poſt perpetratam culpam nunc ſe [f] ei in pœnitentia abſcondit. Unde & apte adhuc de hoc delectationis die ſubjungitur:

Pœnitens ſolus locum invenit, quo ſe Deo judici abſcondat.

Vet. xix.

Verſ. 5.

CAPUT XVI.

Rec. xvii.

Occulta Dei judicia, quædam tenebræ ſunt.

Obſcurent eum tenebræ & umbra mortis.

29. Diem profecto tenebræ obſcurant, quando delectationem mentis inflicta pœnitentiæ lamenta tranſverberant. Poſſunt etiam per tenebras occulta judicia deſignari. In luce namque quod videmus agnoſcimus: in tenebris vero aut omnino nihil cernimus, aut incerto viſu caligamus. Occulta ergo judicia quaſi quædam ante oculos noſtros tenebræ ſunt, quia perſcrutari nequaquam poſſunt. Unde & de Deo ſcriptum eſt: *Poſuit tenebras latibulum ſuum*. (Pſal. 17. 12.) Et quia abſolvi non meremur, agnoſcimus: ſed præveniente nos divina gratia, per ejus judicia occulta liberamur. Diem igitur tenebrę obſcurant, cum flendum noſtræ delectationis gaudium, ab illo juſtæ animadverſionis radio inſcrutabilia ejus judicia miſericorditer occultant. Ubi & apte ſubjungitur: *Et umbra mortis*.

Vet. xx.

Umbra mortis tripliciter in Scripturis accipitur.

30. In Scriptura enim ſacra umbra mortis aliquando oblivio mentis accipitur, aliquando imitatio diaboli, aliquando mors carnis. Umbra enim mortis, oblivio mentis accipitur: quia, ut ſuperius diximus, ſicut mors hoc quod interficit, agit ut non ſit in vita; ita & oblivio hoc quod intercipit, agit ut non ſit in memoria. Unde & recte, quia Johannes Hebræorum populo eum, cujus obliti fuerant, Deum prædicare veniebat, per Zachariam dicitur: *Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis ſedent*. (Luc. 1. 79.) In umbra enim mortis ſedere, eſt a divini amoris notitia in oblivione [g] laſſeſcere. Umbra mortis imitatio antiqui hoſtis accipitur. Ipſe enim quia mortem intulit, mors vocatur, Johanne atteſtante, qui ait: *Et nomen illi mors*. (Apoc. 6. 8.) Per umbram igitur mortis, ejus imitatio deſignatur: quia ſicut umbra juxta qualitatem corporis ducitur, ita actiones iniquorum de ſpecie imitationis ejus

a Duo Rem. duo Remig. Corb. Germ. unus Vindoc. *homo quippe in ea* (id eſt in ſacra ſcript.) *per naturam*. Primus Vindoc. *homo quippe in ea parte per naturam*.

b Deeſt *homo* in duob. Rem. Remig. Corb. Germ. Reg.

c Ita mſs. niſi quod Floriac. habet *a dilectione peccati*. In excuſis legitur *ad delectationem*.

d Remenſes & Remigiani omnes quibus conſentiunt Norm. *quo reum ſuum*.

e Repræſentamus hic manuſcriptos, non veteres aut recentiores editiones corruptiſſimas. Coc. & alii deinceps *gratulamur admiſſum*. Ita etiam edit. Pariſ. 1495. edit. Baſil. 1514. & Pariſ. 1518. *omne quod de culpa gratulare admiſſum*. Emendantur ex mſs. magno conſenſu. Porro hic *quod de culpa gratulatur*, idem eſt ac quod de culpa gratum eſt.

f Neglectam in aliis edit. voculam *ſi* revocavimus ex mſs. Corb. Germ. Comp. Rem. Remig. &c.

g In ed. Coc. & aliis deinceps legitur *in oblivione lateſcere*. veteres editiones uti omnes pene manuſcripti habent, *laſſeſcere*. Belvac. habet *languere*.

ejus exprimuntur. Unde recte Isaias cum Gentiles populos [a] in antiqui hostis cerneret imitatione defecisse, eosque ad veri solis ortum resurgere, quæ certo futura considerat, quasi ex præteritis narrat, dicens: *Sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta est eis.* Umbra etiam mortis mors carnis accipitur: quia sicut vera mors est, qua anima separatur a Deo, ita umbra mortis est, qua caro separatur ab anima. Unde recte voce Martyrum per Prophetam dicitur: *Humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis.* Quos enim constat non spiritu, sed sola carne mori, nequaquam se vera morte, sed umbra dicunt mortis operiri.

Isai. 9.2. — *Psal. 43.20.*

Christus unica morte duplicem hominum mortem delevit.

31. Quid est ergo, quod beatus Job, ad obscurandum diem pravæ [b] delectationis postulat umbram mortis; nisi quod ad delenda peccata ante Dei oculos, Dei & hominum mediatorem requirit, qui solam pro nobis mortem carnis susciperet, & veram mortem delinquentium per umbram suæ mortis deleret? Ad nos quippe venit, qui in morte spiritus carnisque tenebamur; unam ad nos suam mortem detulit, & duas nostras, quas reperit, solvit. Si enim ipse utramque susciperet, nos a nulla liberaret. Sed unam misericorditer accepit, & juste utramque damnavit. Simplam suam duplæ nostræ contulit, & duplam nostram moriens subegit. Unde & non immerito uno die in sepulcro & duabus noctibus jacuit, quia videlicet lucem suæ simplæ mortis, tenebris duplæ nostræ mortis adjunxit. Qui ergo solam pro nobis mortem carnis accepit, umbram mortis pertulit, & a Dei oculis culpam quam fecimus, abscondit. Dicatur igitur recte: *Obscurent eum tenebræ & umbra mortis.* Ac si aperte diceretur: ille veniat, qui ut a morte carnis & spiritus debitores eripiat, mortem carnis non debens solvat. Sed quia nullum peccatum Dominus inultum relaxet: aut enim nos hoc flendo insequimur, aut ipse [c] judicando; restat ut ad emendationem suam semper mens solerter invigilet. In quo ergo sibi quisque misericorditer subveniri [d] considerat, hoc necesse est ut confitens tergat. Unde & apte subjungitur:

VERS. XXI.

Occupet eum caligo. — *Ibid.*

CAPUT XVII. Mentis pœnitentis salubris caligo.

32. Quia enim in caligine oculus confunditur, ipsa per pœnitentiam mentis nostræ confusio, caligo nominatur. Nam sicut caligo nebulosa congerie obscurat diem; ita confusio perturbatis cogitationibus obnubilat mentem. De qua [e] per quemdam dicitur: *Est confusio adducens gloriam.* Cum enim ad mentem male gesta pœnitendo reducimus, gravi mox mœrore confundimur, perstrepit in animo turba cogitationum, mœror conterit, anxietas devastat, in ærumnam mens vertitur, & quasi quodam nubilo caliginis obscuratur. Hæc namque caligo confusionis eorum mentem salubriter oppresserat; quibus Paulus dicebat: *Quem enim fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?* Hunc ergo peccati diem caligo occupet, id est, blandimentum nequitiæ afflictio pœnitentiæ digno mœrore perturbet. Unde & apte subjungitur:

Eccli. 4.25. — *Rom. 6.21.*

Involvatur amaritudine. — *Ibid.*

CAPUT XVIII. Salubris mœror de prava delectatione.

33. Dies enim amaritudine involvitur, cum ad cognitionem mente redeunte, peccati blandimenta cruciatus pœnitentiæ sequuntur. Diem amaritudine involvimus, cum pravæ delectationis gaudium, quæ supplicia sequantur aspicimus, & asperis hoc fletibus circumdamus. Quia enim hoc quod involvitur, ex latere omnis partis operitur, involvi dies amaritudine optatur, quatenus quæ mala incorrectis immineant, ex omni parte quisque conspiciat, & voluptatis suæ lasciviam tristitiæ lamentis tergat.

Quanto major esse debeat de consensu ad culpam.

34. Sed si diem, quam peccati delectationem diximus, tot impeti precibus audivimus, ut videlicet circumdantes fletus expient quidquid delectatus per negligentiam animus delinquit; quanta animadversione pœnitentiæ hujus diei nox ferienda est, videlicet ipse jam consensus ad culpam? Sicut enim minoris culpæ est, cum carnaliter mens in delectatione rapitur, sed tamen delectationi suæ per spiritum reluctatur: ita gravioris & plenæ est nequitiæ, ad peccati illecebram non solum delectatione pertrahi, sed etiam consensu famulari. Tanto igitur [f] arctiori manu pœnitentiæ, mens a pollutione tergenda est, quanto se per consensum conspicit sordidius inquinatam. Unde & apte subjungitur:

Noctem illam tenebrosus turbo possideat. — *Vers. 6.*

CAPUT XIX. Vis compunctionis.

35. Quasi enim quidam turbo tempestatis est concitatus spiritus mœroris. Nam dum peccatum quisque quod fecit, intelligit; dum pravitatis suæ nequitiam subtiliter pensat, mœrore mentem obnubilat & quasi concusso serenæ lætitiæ aere, omnem in se tranquillitatem cordis pœnitentiæ turbine devastat. Nisi enim recognoscentem se animum iste turbo contereret, nequaquam Propheta dixisset: *In spiritu vehementi contere naves Tharsis.* Tharsis quippe exploratio gaudii dicitur: Sed cum vehemens pœnitentiæ spiritus mentem occupat, omnem in ea explorationem reprehensibilis gaudii perturbat; ut nihil ei jam nisi flere libeat, nihil nisi quod se terrere possit, attendat. Ponit namque ante oculos illinc districtionem justitiæ, hinc meritum culpæ: conspicit quo supplicio digna sit, si parcentis pietas desit, quæ per lamenta præsentia, ab æterna eruere pœna consuevit. Spiritus ergo vehemens Tharsis naves conterit, cum vis compunctionis valida, mentes nostras huic mundo, quasi mari deditas, salubri terrore confundit. Dicat igitur. *Noctem illam tenebrosus turbo possideat:* id est, perpetrationem culpæ, non blandimenta securæ quietis foveant, sed pie desæviens amaritudo pœnitentiæ irrumpat.

Psal. 47.8. — VERS. XXII.

Quid sit possidere noctem, & a nocte possideri.

36. Sciendum vero est, quia cum peccata impunita relinquimus, a nocte possidemur: cum vero hæc animadversione pœnitentiæ plectimus, nimirum nos noctem, quam fecimus, possidemus. Sed tunc peccatum cordis sub juris nostri possessionem reducitur, si cum incipit, reprimatur. Unde & divina voce Cain prava cogitanti dicitur: *In foribus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.* In foribus quippe peccatum adest, cum in cogitationibus pulsat. Cujus appetitus subter est, eique homo dominatur, si cordis nequitia inspecta, citius prematur, & priusquam ad duritiam crescat, reluctanti mente subigatur. Ut ergo delictum suum citius animus sentiat,

Genes. 4.7.

a Ita etiam omnes mss. Corb. Germ. & vet. edit. In Gilot. Romana Sixti V. & Gussanv. lego: *ab antiqui hostis*, &c.
b Ita omnes Rem. Remig. Corb. Germ. Belvac. Ebroic. &c. nec non vet. edit. At aliæ, *diem pravæ delectionis*.
c Editi, si vetustiores excipias, *judicando reservat*; *restat*. vocem *reservat* quæ redundat & in omnib. mss. deest, expunximus.
d Ex Corb. Germ. Vindoc. Val-cl. Rem. Remig. Compend. prima editione Rom. Parisiensi 1495. & aliis antiquioribus, emendavimus ceteras edit. in quibus pro *considerat*, legitur, *desiderat*.
e Plerique ex laudatis mss. habent, *per quemdam sapientem*.
f Nonnulli *acriori manu*.

tiar, & culpæ tyrannidem sub jure suo pœnitendo A restringat, dicatur recte; *Noctem illam tenebrosus turbo possideat*. Ac si aperte diceretur; Ne captiva mens culpæ serviat, culpam a pœnitentia liberam non relinquat. Et quia quod flendo insequimur, nequaquam nobis a venturo judice hoc objici certe speramus, bene subditur;

Ibid.

Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.

CAPUT XX. REC. XVIII. Rogandus Deus ne mala quæ gessimus, in judicio nobis objiciantur.

37. Illuminationis nostræ annus tunc perficitur, quando apparente æterno judice sanctæ Ecclesiæ, peregrinationis suæ vita completur. Tunc laboris sui remunerationem recipit, cum expleto hoc belli tempore, ad patriam redit. Unde bene per Prophetam dicitur: *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ*. Quasi enim corona anni benedicitur, cum fi- B nito laboris tempore, virtutum remuneratio confertur. Dies vero hujus anni sunt singulæ quæque virtutes; menses autem multiplicia facta virtutum. Sed ecce cum per fiduciam mens erigitur, ut speret quod veniente judice de virtutibus remuneretur, occurrunt ejus memoriæ etiam mala quæ gessit; & valde formidat, ne districtus judex qui venit ut virtutes remuneret, etiam ea quæ illicite gesta sunt examinans, subtiliter penset; ne cum annum complet, etiam noctem numeret. Dicat itaque de hac nocte: *Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus*. Ac si districtum judicem exoret, dicens: Cum completo sanctæ Ecclesiæ tempore, extremo te examini manifestas, sic dona quæ contulisti remunera, ut mala C quæ commisimus, non requiras. Si enim nox illa in diebus anni computatur, omne quod egimus, ex pravitatis nostræ æstimatione confunditur. Et dies virtutum jam non lucent, si hos in conspectu tuo annumerata nostræ noctis tenebrosa confusio obscuret.

Psal. 64. 12.

a

VET. XXIII. Ideo nulla impunita relinquamus.

38. Sed si de nocte nostra moveri [a] tunc inquisitionem nolumus, magnopere nunc curandum est, ut nos in ejus discussione vigilemus: ne quælibet nobis culpa impunita remaneat, ne mens perversa quod fecit, defendere audeat, & defendendo, nequitiæ nequitiam adjungat. Unde & bene subditur:

Vers. 7.

Sit nox illa solitaria, nec laude digna.

CAPUT XXI. REC. XIX. Nulla excusando exaggeremus.

39. Sunt nonnulli, qui non solum nequaquam de- D flent quod faciunt, sed etiam laudare & defendere non desistunt. Et nimirum dum defenditur culpa, geminatur. Contra quod recte per quemdam dicitur: *Peccasti, ne adjicias iterum*. Peccatum quippe peccato adjicit, qui male gesta etiam defendit: & noctem solitariam non relinquit, qui culpæ suæ tenebris etiam patrocinia defensionis adjungit. Hinc est, quod primus homo de erroris sui nocte requisitus, eamdem noctem esse solitariam noluit: quia dum requisitione ad pœnitentiam vocaretur, ei adminicula excusationis adjunxit, dicens: *Mulier, quam dedisti* [b] *mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi*; scilicet excessus E sui vitium in auctorem latenter intorquens, ac si diceret: Tu occasionem delinquendi præbuisti, qui mulierem dedisti. Hinc est, quod hujus erroris ramus in humano genere ex illa nunc usque ra-

Eccli. 21. 1.

b

Genes. 3. 12.

dice protrahitur, ut quod male agitur, adhuc etiam defendatur. Dicat ergo: *Sit nox illa solitaria, nec laude digna*. Ac si aperte exoret, dicens: Culpa, quam fecimus, sola remaneat, ne dum laudatur & defenditur, in conspectu nos nostri judicis multiplicius astringat. Peccare quidem non debuimus; sed utinam alia non jungentes, vel ea quæ fecimus, sola deseramus.

Culpam suam veraciter insequitur, qui prosperitatem sæculi calcat.

40. Sed inter hæc sciendum est, quia ille culpam suam veraciter insequitur, qui jam ad amorem præsentis sæculi nullo appetitu prosperitatis instigatur; qui hujus mundi blandimenta quam sint fraudulenta considerat, favoresque ejus quasi quasdam persecutiones pensat. Unde & bene subditur:

Vers. 8.

Maledicant ei, qui maledicunt diei.

CAPUT XXII. REC. XX. Transactas culpas punit qui seductoris insidias in ipsa suggestione deprehendit.

41. Ac si aperte dicat: Illi hujus noctis tenebras vere pœnitendo feriant, qui jam lucem prosperitatis sæculi despicientes calcant. Si enim diem, lætitiam delectationis accipimus, recte de hac nocte dicitur: *Maledicant ei, qui maledicunt diei*; quia nimirum illi veraciter mala transacta per animadversionem pœnitentiæ corrigunt, qui jam ad bona fallentia nulla delectatione rapiuntur. Nam quos adhuc noxia alia delectant, falsum est quod cernitur, quia perpetrata alia deplorant. [c] Si autem, ut supra dictum est, suggestionem callidam antiqui hostis accipimus; illi maledicere noctem intelligendi sunt, qui diei maledicunt; quia scilicet illi transactas culpas vere puniunt, qui maligni seductoris insidias in ipsa blanda suggestione deprehendunt. Bene autem subditur;

c

Ibid.

Qui parati sunt suscitare Leviathan.

CAPUT XXIII. VET. XXIV. REC. XXI. Diabolum contra se suscitant, qui ejus tyrannidem despiciunt.

42. Omnes enim, qui ea quæ mundi sunt, mente calcant, & ea quæ Dei sunt, plena intentione desiderant, Leviathan contra se suscitant, quia ejus malitiam instigatione suæ conversationis inflammant. Nam qui ejus voluntati subjecti sunt, quasi quieto ab illo jure possidentur, & superbus eorum rex quasi quadam securitate perfruitur, dum eorum cordibus inconcussa potestate dominatur. Sed cum uniuscujusque spiritus ad conditoris sui desiderium recalescit, cum torporem negligentiæ deserit, & frigus insensibilitatis pristinæ igne sancti amoris accendit; cum libertatis ingenitæ meminit, & teneri ab hoste servus erubescit: quia isdem hostis se considerat despici, quia vias Dei videt apprehendi, dolet contra se captum reniti, & mox zelo accenditur, mox ad certamen movetur, mox ad tentationes innumeras contra rebellantem mentem se excitat, atque in omni arte lacerationis instigat, ut tentationum jacula intorquendo confodiat cor, quod dudum quieto jure possidebat. Quasi dormiebat quippe, dum sopitus in pravo corde quiesceret; sed excitatur in provocatione certaminis, cum jus amiserit perversæ dominationis. Huic ergo nocti maledicant, qui parati sunt suscitare Leviathan: idest, hi se contra peccatum fortiter [d] judicio districtionis erigant, qui in suis tentationibus excitare antiquum adversarium non formidant. Scriptum namque est: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia*

d

Eccli. 2. 1.

a Utic. & alii Norm. *tunc inquisiti nolumus*.

b Non legitur *mihi sociam*, in Corb. Germ. Vind. & antiq. Rem.

c Antiq. edit. *Si autem & supradictam diem*. Pejus apud Coc. Vatic. Gilot. Guss. legitur *noctem suggest*. Quippe S. Greg. tam num. 9. quam 24. & alibi, per diem intelligit suggestionem diaboli ac peccati delectationem ab ipso ministratam; nusquam vero per noctem, qua vult significari consensum ad peccatum, & tenebras inde ortas. Quo posito, consequenter hic loquitur, cum ait eum qui maledicit diei, maledicere & nocti; qui enim abhorret a suggestione & delectatione peccati, multo magis abhorret a consensu. Ceterum nostra lect. est mss. Corb. Germ. antiq. Rem. duorum Remig. Turon. Vindoc. Norm. ad quos accedunt vet. edit.

d Gilot. Vatic. Gussanv. post Coc. *in judicio*.

stitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Quisquis enim accingi in divino servitio properat, quid aliud, quam se contra antiqui adversarii certamen parat, ut liber in certamine ictus suscipiat, qui quietus [a] sub tyrannide in captivitate serviebat? Sed in eo ipso, quod mens contra hostem accingitur, quod alia vitia subigit, aliis reluctatur, aliquando de culpa aliquid, quod tamen non valde noceat, remanere permittitur.

Ob humilitatem Deus finit ut qui multa & gravia vitia subegit, unum minimum non expugnet.

43. Et sæpe mens, quæ adversa multa & fortia superat, unum in se, & fortasse minimum, quamvis magna intentione invigilet, non expugnat. Quod divina nimirum dispensatione agitur, ne ex omni parte virtutibus splendens, in elatione sublevetur: ut dum in se parvum quid reprehensibile videt, & tamen hoc subigere non valet, nequaquam sibi, sed auctori victoriam tribuat in his, quæ subigere fortiter valet. Unde & bene subjungitur:

Vers. 9. *Obtenebrentur stellæ caligine ejus.*

CAPUT XXIV. REC. XXII. Sic qui stellæ sunt, aliqua caligine obscurantur.

44. Stellæ quippe hujus noctis caligine tenebrantur, quando & hi qui magnis jam virtutibus splendent, adhuc de obscuritate culpæ aliquid renitentes sustinent, ut etiam magna vitæ claritate luceant, & tamen adhuc noctis reliquias nolentes trahant. Quod ad hoc, sicut dictum est, agitur, ut mens proficiens ad virtutem justitiæ suæ, melius infirmitate roboretur; & inde verius in bonis luceat, unde eam etiam nolentem, parva reprehensibilia humiliter obscurant. Unde & bene cum Israelitico populo, percepta repromissionis terra, partiretur, Ephraim tribui Chananæus gentilis populus non occisus, sed factus tributarius dicitur, sicut scriptum est: *Habitavit Chananæus in medio Ephraim tributarius*. Quid enim Chananæus, gentilis videlicet populus, nisi vitium significat? Et sæpe magnis virtutibus terram repromissionis ingredimur, quia spe intima de æternitate roboramur. Sed dum [b] inter acta sublimia, vitia quædam parva retinemus, quasi Chananæum vivere in terra nostra concedimus. Qui tamen [c] tributarius efficitur, quia hoc ipsum vitium, quod subigere non possumus, ad usum nostræ utilitatis humiliter retorquemus; ut eo de se mens & in summis vilia sentiat, quo suis viribus etiam parva quæ appetit, non expugnat. Unde bene rursum scriptum est: *Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israelem*. Ad hoc namque quædam minima vitia nostra retinentur, ut sese nostra intentio sollicitam in certamine semper exerceat; & eo de victoria non superbiat, quo vivere in se hostes conspicit, a quibus adhuc vinci formidat. Israel ergo reservatis gentibus eruditur, quando in quibusdam minimis vitiis elatio virtutis nostræ comprimitur, & in parvis sibi resistentibus discit, [d] quod ex se majora non subigit.

Jos. 16. 10.

VET. XXV.

Jud. 3. 1.

Nemo in hac vita, quantalibet sanctitate fulgeat, Deum sicut est videre valet.

45. Hoc tamen quod dicitur: *Obtenebrentur stellæ caligine ejus*; intelligi & aliter potest. Nox quippe illa, videlicet consensus ad culpam, quæ ad nos primi parentis est excessu propagata, mentis nostræ oculum tanta obscuritate perculit, ut [e] in hujus vitæ exilio, cæcitatis suæ tenebris pressus, quantalibet vi æternitatis lumen intenderit, penetrare non possit. Post pœnam namque damnati peccatores nascimur, atque ad hanc vitam cum mortis nostræ merito venimus: & cum ad supernæ lucis radium aciem mentis erigimus, ipsa infirmitatis nostræ obscuritate caligamus. Et quidem multi in hac infirmitate carnis tanta virtute roborati sunt, ut resplendere mundo quasi stellæ potuissent. Multi in tenebris vitæ præsentis, dum superiora de se exempla exhibent, astrorum more nobis desuper lucent: sed quantalibet coruscatione operis fulgeant, quantolibet se igne compunctionis accendant, nimirum constat, quia dum corruptibili adhuc carne gravati sunt, æternum lumen, sicut est, videre nequaquam possunt. Dicat ergo: *Obtenebrentur stellæ caligine ejus*: id est, etiam illi in contemplatione sua, antiquæ noctis adhuc tenebras sentiant, de quibus nimirum constat, quod humano generi in hujus vitæ caligine, virtutum suarum jam radios expandant, quia etsi mente jam ad summa exiliunt, adhuc tamen in infimis primæ culpæ pondere gravantur. Unde fit, ut & foras exempla lucis velut astra præbeant, sed tamen intus usque ad fixæ visionis certitudinem pressi noctis caligine non ascendant. Sæpe autem ita mens accenditur; ut quamvis in carne sit posita, in Deum tamen omni subjugata carnali cogitatione rapiatur: nec tamen Deum sicut est conspicit, quia hanc nimirum, sicut dictum est, in carne corruptibili pondus primæ damnationis premit. Sæpe ita ut est, absorberi desiderat, ut æternam vitam, si possit fieri, sine interventu corporeæ mortis attingat. Unde Paulus, cum ardenter internam lucem quæreret, sed tamen utcumque exterioris mortis damna formidaret, ait: [f] *Quamdiu sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est, a vita*. Sancti igitur viri videre verum mane appetunt, &, si concedatur, etiam cum corpore illud attingere lucis intimæ secretum volunt. Sed quantolibet ardore intentionis exiliant, adhuc antiqua nox gravat, & corruptibilis hujus carnis oculos, quos hostis callidus ad concupiscentiam aperuit, judex justus a contuitu interni sui fulgoris premit. Unde & bene subditur:

2. Cor. 5. 4.

VET. XXVI.

Expectet lucem, & non videat, nec ortum surgentis auroræ. Ibid.

CAPUT XXV. REC. XXIII. Ortus auroræ est internæ veritatis claritas.

46. Quantalibet namque intentione adhuc peregrina mens satagat, videre lucem sicut est, non valet: quia hanc ei damnationis suæ cæcitas abscondit. ([g] Ortus vero auroræ, est internæ veritatis claritas, quæ semper nobis debet esse nova. Quam nox procul dubio non videt, quia per culpam cæca nostra infirmitas ad illud lumen, quod supernos jam cives irradiat, in carne adhuc corruptibili posita non ascendit. Intus namque hæc aurora surgit, ubi Angelorum spiritibus divinitatis claritas nova semper ostenditur: & quasi semper gaudium lucis oritur, quod numquam finitur.) Ortus vero auroræ, est illa nova nativitas resurrectionis, qua sancta Ecclesia etiam carne suscitata oritur ad contemplandum lumen æternitatis. Si enim ipsa carnis nostræ resurrectio quasi quædam nativitas non esset, de ea Veritas non dixisset: *In regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ*. Esse ergo hanc ortum vidit, quam regenerationem

Matth. 19. 28. Luc. 22. 69.

H iii vo-

a Ita Corb. Germ. & omnes mss. nostri quos sequuntur vet. edit. alii habent *sub tyranno*.
b Unus Remig. *inter subacta sublimia*.
c Præmittitur *nobis* in ed. quo carent omnes mss. nostri.
d Nonnulli: *quod in se*.
e In editis *ut omnis homo in hujus*: expunximus *omnis homo*, ad fidem omnium mss. ihisque rejectis integre perseverat sensus; & *pressus* ad oculum refertur.
f Pene omnes mss. *qui sumus*. Corb. Germ. habet *quamdiu sumus*.
g Hæc verba, *ortus vero* &c. usque, *quod numquam finitur*, quæ intra parenthesim inclusimus, desunt in mss. & in omnib. edit. præterquam in Gussanv. qui non indicat ubi ea invenerit.

vocavit. Sed quantalibet virtute electi nunc fulgeant, penetrare nequeunt, quæ erit illa novæ nativitatis gloria, qua tunc cum carne ad contemplandum æternitatis lumen aſcendunt. Unde & Paulus ait: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe.* Dicat ergo: *Expectet lucem, & non videat, nec ortum ſurgentis auroræ*: quia ſpontaneo vitio tenebrata noſtra infirmitas, niſi prius per mortem pœnæ ſuæ debitum ſolvat, claritatem lucis internæ non penetrat. Sequitur:

1. Cor. 2. 9.

Verſ. 10.

Quia non concluſit oſtia ventris qui portavit me, nec abſtulit mala ab oculis meis.

CAPUT XXVI. REC. XXIV. Concupiſcentiæ oſtia conſenſus noſter aperuit, unde innumera mala.

47. Sicut & ſuperius dictum eſt, *non concluſit*, dicit aperuit; & *non abſtulit*, irrogavit. Hæc itaque nox, videlicet culpa, oſtia ventris aperuit: quia B concepto ad peccatum homini deſideria concupiſcentiæ reſeravit. Oſtia quippe ventris, ſunt deſideria concupiſcentiæ, [a] de quibus per Prophetam dicitur: *Intra in cubicula tua, claude oſtia tua.* Cubicula quippe ingredimur, cum ſecreta noſtræ mentis intramus. Oſtia autem claudimus, cum deſideria illicita coercemus. Hæc itaque concupiſcentiæ carnalis oſtia, dum conſenſus noſter aperuit, ad innumera nos mala corruptionis pertraxit. Unde [b] jam nunc ſub mortalitatis pondere gemimus, quamvis ad hoc arbitrio noſtro [c] venerimus; quia & judicii ſic juſtitia exigit, ut quod ſponte fecimus, inviti toleremus. Sequitur: C

a Iſai. 26. 20.

Verſ. 11. & 12.

Quare non in vulva mortuus ſum; egreſſus ex utero non ſtatim perii? cur exceptus genibus? cur lactatus uberibus?

CAPUT XXVII. Quid intelligendum in verbis Job, cum ſe optat abortivum.

48. Abſit nos credere, quod beatus Job tanta ſpiritus ſcientia præditus, tanta interni judicis atteſtatione laudatus, abortivum ſe optet interiiſſe. Sed quia, ſicut etiam per remunerationem cognoſcitur, intus habet teſtem ſuæ fortitudinis, intus penſanda ſunt ejus pondera locutionis.

VET. XXVII. REC. XXV. Peccatum quatuor modis ſeu gradibus in corde, ac totidem in opere perficitur.

49. Quatuor quippe modis peccatum perpetratur in corde, quatuor conſummatur in opere. In corde namque ſuggeſtione, delectatione, conſenſu, & defenſionis audacia perpetratur. Fit enim D ſuggeſtio per adverſarium, delectatio per carnem, conſenſus per ſpiritum, defenſionis audacia per elationem. Culpa enim, quæ terrere mentem debuit, extollit, & dejiciendo elevat, ſed gravius elevando ſupplantat. Unde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hoſtis his quatuor ictibus fregit. Nam ſerpens ſuaſit, Eva delectata eſt, Adam conſenſit; qui etiam requiſitus, confiteri culpam per audaciam noluit. Hoc vero in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente noſtri generis non ignoratur. Serpens ſuaſit; quia occultus hoſtis mala cordibus hominum latenter ſuggerit. Eva delectata eſt; quia carnalis ſenſus, ad verba ſerpentis mox ſe delectationi ſubſternit. Aſſenſum vero Adam mulieri præpoſitus præbuit: E quia dum caro in delectationem rapitur, etiam a ſua rectitudine ſpiritus infirmatus inclinatur. Et requiſitus Adam confiteri noluit culpam: quia videlicet ſpiritus, quo peccando a veritate disjungitur, eo in ruinæ ſuæ audacia nequius obduratur. Eiſdem etiam quatuor modis peccatum conſummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur: poſtmodum vero etiam ante oculos hominum ſine A confuſione reatus aperitur: dehinc & in conſuetudinem ducitur: ad extremum quoque vel falſæ ſpei ſeductionibus, vel obſtinatione miſeræ deſperationis enutritur.

50. Hos itaque peccati modos, qui vel in corde latenter fiunt, vel patenter in opere perpetrantur, beatus Job conſiderat, & humanum genus in quot peccatorum gradibus ſit lapſum, deplorat, dicens: *Quare non in vulva mortuus ſum; egreſſus ex utero non ſtatim perii? cur exceptus genibus? cur lactatus uberibus?* Prima enim vulva conceptionis, fuit lingua malæ ſuggeſtionis. Sed peccator in vulva moreretur, ſi moriturum ſe homo in ipſa ſuggeſtione cognoſceret. Qui tamen ex utero egreſſus eſt: quia poſtquam in peccato cum ſuggerens lingua concepit, foras mox etiam delectatio rapuit. Poſt egreſſionem vero exceptus eſt genibus: quia cum ad delectationem carnis prodiit, nimirum culpam per conſenſionem ſpiritus, ſubjectis cunctis ſenſibus, quaſi ſuppoſitis genibus conſummavit. Sed genibus exceptus, etiam uberibus eſt lactatus. In conſenſu enim culpæ addictis ſpiritus ſenſibus; multa caſſæ fiduciæ argumenta ſubſecuta ſunt, quæ natam in peccato animam, virulento lacte nutrierunt, & ne aſpera mortis ſupplicia metueret, hanc blandis excuſationibus foverunt. Unde & primus homo poſt culpam audacior extitit, dicens: *Mulier, quam dediſti mihi [d] ſociam, ipſa dedit mihi de ligno, & comedi.* Qui quidem per timorem ſemetipſum abſconſurus fugerat; ſed tamen requiſitus innotuit quantum etiam timens tumebat. Cum enim ex peccato præſens pœna metuitur, & amiſſa Dei facies non amatur; timor ex tumore eſt, non ex humilitate. Superbit quippe, qui peccatum, ſi liceat non puniri, non deſerit.

Job deplorat hos quatuor in corde peccandi modos.

VET. XXVIII.

d Geneſ. 3. 12.

51. Sed his, ſicut dictum eſt, quatuor modis culpa, ut in corde agitur, etiam in opere perpetratur. Ait enim: *Quare non in vulva mortuus ſum?* Vulva quippe peccantis, eſt hominis culpa latens, quæ occulte peccatorem concipit, & reatum ſuum adhuc in tenebris abſcondit. *Egreſſus ex utero non ſtatim perii?* A vulva de utero exitur, cum peccator quæ in occulto commiſerit, hæc etiam in aperto committere non erubeſcit. Quaſi enim ab occultationis ſuæ vulva proceſſerant, de quibus Propheta dicebat: *Et peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicaverunt, nec abſconderunt.* QUARE *exceptus genibus?* Quia nimirum peccator, cum jam de iniquitate ſua non confunditur, in iniquitate eadem etiam adminiculis peſſimæ conſuetudinis roboratur. Quaſi genibus peccator fovetur ut creſcat, dum culpa conſuetudinibus firmatur ut vigeat. *Cur lactatus uberibus?* Quia dum prodire culpa in uſum cœperit, nimirum ſe vel falſa ſpe divinæ miſericordiæ, vel aperta miſeria deſperationis paſcit; ut eo nequaquam ad correptionem redeat, quo vel factorem ſuum pium ſibi inordinate ſimulat, vel hoc quod fecit, inordinate formidat. Beatus igitur vir humani generis lapſus aſpiciat, & quibus præcipitiis merſum ſit in foveam iniquitatis intendat, dicens: *Quare non in vulva mortuus ſum?* ideſt, in ipſa occulta perpetratione peccati, cur a carnis vita mortificare me nolui? *Egreſſus ex utero non ſtatim perii?* id eſt, poſtquam ad apertam

Deplorat ac deprecatur quatuor modos, quibus homines peccant in opere.

Iſai. 3. 9.

a Editi addont *carnalis*: hoc verbum abeſt a mſſ. Corb. Germ. & aliis quos conſuluimus. In Lyrano pro *reſeravit* legitur *reſervavit*. Magis diſcrepat a ceteris unus Vindoc. in quo habetur: *quia concepta ad peccatum hominis deſideria, concupiſcentia reſeravit.*

b Editi *etiam* loco *jam*. Et mox *ad hanc* pro *ad hoc*.

c In Corb. Germ. *non venerimus*. Minime probatur; loquitur enim hic S. Doctor de corruptelis ad quas conſenſus noſter oſtium aperuit.

d Hunc locum mſſ. Rem. Corb. Germ. Vindoc. ea ratione hic exhibent qua jam num. 39. obſervatum.

tam iniquitatem exii, cur me tunc saltem perditum non cognovi? Perisset quippe in suo judicio, si se perditum cognovisset. *Quare exceptus genibus?* id est, etiam post apertam culpam, cur me adhuc in illa etiam consuetudo suscepit, ut valentiorem ad nequitias redderet, & pravis me usibus sustinens foveret? *Cur lactatus uberibus?* id est, postquam in culpæ consuetudinem veni, cur me ad atrociorem nequitiam vel falsæ spei fiducia, vel lacte miseræ desperationis enutrivi? Cum enim culpa in usum venerit, ei jam animus etiam si appetat, debilius resistit: quia quot vicibus pravæ frequentationis astringitur, quasi tot vinculis ad mentem ligatur. Unde fit, ut enervis animus, cum solvi non valet, ad quædam se solatia falsæ consolationis inclinet: quatenus venturum judicem tantæ sibi misericordiæ spondeat, ut eos etiam, quos arguendos invenerit, penitus non occidat. Cui rei hoc deterius accidit, quod ei multorum similium lingua consentit, cum multi etiam male gesta laudibus exaggerant: unde fit, ut incessanter crescat culpa, favoribus nutrita. Curari autem vulnus negligitur, quod dignum præmio laudis videtur. Unde bene per Salomonem dicitur: *Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.* Peccatores etenim lactant, cum vel perpetranda mala blandimentis inferunt, vel perpetrata favoribus extollunt. An non lactatur, de quo per Psalmistam dicitur: *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ: & qui iniqua gerit benedicitur*[a]?

Ver. xxix. — Prov. 1.10. — Psal. 9.24. — a Peccati quartus gradus difficilius corrigitur.

52. Sciendum quoque est, quod tres illi modi peccantium juxta descensus sui ordinem facilius corriguntur, quartus vero iste difficilius emendatur. Unde & Redemtor noster puellam in domo, juvenem extra portam, in sepulcro autem Lazarum suscitat. Adhuc quippe in domo mortuus jacet; qui latet in peccato. Jam quasi extra portam educitur, cujus iniquitas usque ad inverecundiam publicæ perpetrationis aperitur. Sepulturæ vero aggere premitur, qui in perpetratione nequitiæ etiam usu consuetudinis pressus gravatur. Sed hos ad vitam miseratus revocat: quia plerumque divina gratia, non solum in occultis, sed etiam in apertis iniquitatibus mortuos, & mole pravæ consuetudinis pressos, respectus sui lumine illustrat. Quartum vero mortuum Redemtor noster nuntiante discipulo agnoscit, nec tamen suscitat: quia valde difficile est, ut is, quem post usum malæ consuetudinis etiam adulantium linguæ excipiunt, a mentis suæ morte revocetur. De quo & bene dicitur: [b] *Sine mortuos, sepelire mortuos suos.* Mortui enim mortuos sepeliunt, cum peccatores peccatorem favoribus premunt. Quid [c] enim aliud est peccare, quam occumbere; & sepelire, quam abscondere? Sed qui peccantem laudibus prosequuntur, extinctum sub verborum suorum aggere abscondunt. Erat autem & Lazarus mortuus, sed tamen non a mortuis sepultus. Fideles quippe mulieres illum obruerant, quæ & ejus mortem vivificatori nuntiabant. Unde & protinus ad lucem rediit: quia cum in peccato animus moritur, citius ad vitam reducitur, si super hunc sollicitæ cogitationes vivunt. Aliquando autem, & sicut & superius dictum est, falsa spes mentem non intercipit, sed hanc deterior desperatio configit: quæ dum omnem spem veniæ funditus interimit, erroris lacte animam uberius nutrit.

b Luc. 9. 60. — c

53. Consideret igitur sanctus vir, post primam culpam quanta deterius homo mala commisit; postquam paradisum perdidit, usque ad quanta hujus exilii prærupta descendit, & dicat: *Quare non in vulva mortuus sum?* id est, cum serpentis suggestio peccatorem me conciperet, tunc utinam quæ me mors sequeretur, agnovissem, ne usque ad delectationem suggestio raperet, & morti arctius ligaret. *Egressus ex utero non statim perii?* Ac si dicat: Utinam ad exteriorem delectationem exiens, quod interiore lumine privabar agnovissem: & saltem in ipsa delectatione occumberem, ne per consensum mors acrius puniret. *Cur exceptus genibus?* Ac si dicat: Utinam minime me consensus [d] subjectis pravitati sensibus excepit, ne ipsa me consensio ad audaciam deterius raperet. *Cur lactatus uberibus?* Ac si dicat: Utinam blandiri mihi saltem post mala perpetrata noluissem, ne tanto me culpæ nequius astringerem, quanto me in illa mollius foverem. His itaque reprehensionum suarum vocibus in parente primo se peccasse redarguit. Sed si ad ærumnam hujus exilii nequaquam homo peccando descenderet, dicat qua perfrui quiete potuisset. Sequitur:

Ver. xxx. Rec. xxvi. Job se in primo homine peccasse, & hujus peccati ærumnas deflet. — d

Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem.

Vers. 13. — Caput XXVIII. Prima hominis conditio, a qua peccando cecidit.

54. Ad hoc in paradiso homo positus fuerat, ut si se ad conditoris sui obedientiam vinculis caritatis astringeret, ad cælestem Angelorum patriam quandoque sine carnis morte transiret. Sic namque immortalis est conditus, ut tamen si peccaret, & mori posset: & sic mortalis est conditus, ut si non peccaret, etiam non mori posset; atque ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non posset. Ubi igitur post redemtionis tempus, carnis morte interposita, electi transeunt, illuc procul dubio parentes primi, si in conditionis suæ statu perstitissent, etiam sine morte corporum transferri potuissent. Dormiens igitur sileret, & somno suo homo requiesceret, dum ad æternæ patriæ requiem ductus, quasi [e] secessum quemdam a clamore hoc humanæ infirmitatis inveniret. Post peccatum namque quasi clamans vigilat, qui contentionem carnis propriæ repugnans portat. Hoc quietis silentium homo conditus habuit, cum contra hostem suum liberum voluntatis arbitrium accepit. Cui quia sua sponte succubuit, mox de se, quod contra se perstreperet, invenit, mox in certamine infirmitatis tumultus reperit: & quamvis in pace silentii ab auctore fuerat conditus, hosti tamen sponte substratus, clamores de pugna toleravit. Ipsa enim carnis suggestio, quasi quidam clamor est contra quietem mentis, quam ante transgressionem homo non sensit; quia nimirum quod de infirmitate posset tolerare, non habuit. Postquam vero se sponte hosti subdidit, astrictus culpæ suæ vinculis, in quibusdam ei etiam nolens servit, & clamores in mente patitur, cum caro spiritui reluctatur. An non clamo-

e Quietum silentium hominis innocentis.

a In mss. Colb. post, *benedicitur*, sequitur: *difficile emendatur peccatum: quod linguis pravorum nutritur.* Quæ verba, addito *enim* Gussanv. in suam editionem transtulit, quamvis orationis seriem solvant, & ab omnibus aliis codicib. sive manu exaratis, sive excusis exulent.

b In pler. mss. *sine mortuos sepeliant mortuos suos.* melius unus Compend. & Val-cl. *sine mortuos, ut sepeliant mortuos suos.* Ita olim legebatur in Ulic.

c Barthol. *Quid enim est aliud sepelire quam occulere? Sed qui.* Aliæ vet. Ed. cum mss. Regs pro *occulere*, habent, *occumbere.* In aliis mss. omittitur *& sepelire quam abscondere*, quod typis data sint, Coccio debemus.

d Vindoc. *subjectis pravitati genibus excep.*

e Mss. magno consensu *secessum quoddam* hic & infra cap. ol. 28. nunc c. 29. n. 38.

Rom. 7. 23.

mores intrinsecus audiebat, qui pravæ contra se legis verba tolerabat, dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis?* Contempletur ergo vir sanctus in quanta cordis pace requiesceret, si serpentis verba suscipere homo noluisset, & dicat: *Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem*, id est, intra secretum [a] mentis ad conditoris contemplationem secederem, nisi me extra me tentationum tumultibus [b] consensus primi culpa prodidisset. Hujus autem quietis gaudiis cum quibus etiam sociis perfrueretur, adjungat, dicens:

Vers. 14.

CAPUT XXIX.

Cum regibus & consulibus terræ.

VET. XXVI. REC. XXVII. Angelici gaudii socius fuisset. Qui Angeli sint reges & consules. Psal. 8. 8.

55. Ex rebus insensibilibus discimus, quid de sensibilibus atque intelligibilibus sentiamus. Terra namque aere fecundatur, aer autem ex cæli qualitate disponitur. Sic jumentis homines, hominibus Angeli, Archangeli vero Angelis præsunt. Nam quod jumentis homines præsint, & usu cernimus, & verbis Psalmistæ docemur, qui ait: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves & boves universas, insuper & pecora campi.* Quia vero Angeli hominibus præsint, per Prophetam testatur Angelus, dicens: *Princeps regni Persarum restitit mihi.* Quod vero Angeli a superiorum Angelorum potestatibus dispensentur, Zacharias perhibet propheta, qui ait: *Ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur; & Angelus alius egrediebatur in occursum ejus, & dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Jerusalem.* Si enim in ipsis officiis sanctorum spirituum nequaquam potestates summæ minimas disponerent: nullo modo hoc, quod homini diceret, Angelus [c] ab Angelo cognovisset. Quia igitur cunctorum conditor, omnia per semetipsum tenet, & tamen ad distinguendum pulcræ universitatis ordinem, alia aliis dispensantibus regit, non immerito reges, Angelorum spiritus accipimus, qui quo auctori omnium familiarius serviunt, eo subjecta potius regunt. Cum regibus ergo dormiret: quia nimirum jam cum Angelis homo quiesceret, si persuasoris linguam sequi noluisset. Qui bene etiam consules vocantur: quia spiritali reipublicæ consulunt, dum nos sibi ad regnum socios jungunt. Bene consules vocantur: quia dum ipsis nuntiantibus voluntatem conditoris agnoscimus, in eis procul dubio consultum ab hac angustia nostræ tribulationis invenimus.

Dan. 10. 13.

Zach. 2. 3.

VET. XXVII. Sancti ante Christum inferno detinebantur, nunc sine mora cælum petunt.

56. Sed quia beatus Job sancto æternitatis spiritu impletur, & fuisse, vel futurum esse æternitas non habet, cui nimirum, nec præterita transeunt, nec quæ futura sunt, veniunt: quia cuncta per præsens videt: potest futuros prædicatores Ecclesiæ in præsentia spiritus contemplari, qui postquam de corporibus transeunt, nequaquam per morarum spatia, sicut antiqui patres, a cælestis patriæ perceptione differuntur. Mox quippe ut a carnis colligatione exeunt, in cælesti sede requiescunt, Paulo attestante, qui ait: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, æternam in cælis.* Prius autem quam Redemtor noster morte sua humani generis pœnam solveret, eos etiam qui cælestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis inferni claustra tenuerunt:

2. Cor. 5. 1.

A non ut pœna quasi peccatores plecteret, sed ut eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdum intercessio Mediatoris advenerat, ab ingressu regni reatus primæ culpæ prohiberet. Unde juxta ejusdem Redemptoris nostri testimonium, dives qui apud inferos torquetur, in sinu Abrahæ requiescere Lazarum contemplatur. Qui profecto si adhuc in imis non essent, hos ille in tormentis positus non videret. Unde & isdem Redemtor noster pro nostræ culpæ debito occumbens, inferna penetrat; ut suos, qui ei inhæserant, ad cælestia reducat. Sed quo nunc homo redemtus ascendit, illuc profecto si peccare noluisset, etiam sine redemtione pertin-
B geret. Consideret ergo vir sanctus, quia si non peccasset, illuc etiam non redemtus ascenderet, ad quod prædicatores sanctos post redemtionem necesse est cum magno labore pervenire. Et cum quibus jam nunc quiesceret, insinuet, dicens: *Cum regibus & consulibus terræ.* Reges quippe sunt sancti prædicatores Ecclesiæ, qui & commissos sibi recte disponere, & sua bene regere corpora sciunt: qui dum desideriorum in se motus temperant, super subjectis cogitationibus lege virtutis regnant. Qui bene etiam terræ consules vocantur. Reges enim sunt, quia sibimetipsis præsident; terræ autem consules, quia extinctis peccatoribus vitæ consultum
C præbent. Reges sunt, quia semetipsos regere sciunt; terræ sunt consules, quia terrenas mentes per exhortationis suæ consilium ad cælestia pertrahunt. An terræ consul non erat, qui dicebat: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do?* Et iterum: *Beatior erit, si sic permanserit, secundum meum consilium.* Bene autem subditur:

Luc. 16. 19.

VET. XXVIII. Reges & consules sunt sancti prædicatores.

1. Cor. 7. 25.

Ibid. 40.

Qui ædificant sibi solitudines.

Ibid.

CAPUT XXX.

REC. XXVIII. Turbam tumultuantem in se gestant. Luxuriæ deditus.

57. Omnes enim, qui vel illicita appetunt, vel in hoc mundo videri aliquid volunt, densis cogitationum tumultibus in corde comprimuntur: dumque desideriorum turbas intra se excitant, prostratam mentem pede miseræ frequentationis calcant. Alius namque juri se luxuriæ subdidit, atque ante
D mentis oculos schemata turpium perpetrationum fingit: & cum effectus non tribuitur operis, hoc crebrius agitur intentione cogitationis. Voluptatis perfectio quæritur, & concussus enerviter animus, hinc inde & sollicitus & cæcatus, occasionem nequissimæ expletionis rimatur. Mens itaque hæc quasi quemdam populum patitur, quæ insolenti cogitationum tumultu vastatur. Alius iræ se dominio stravit: & quid in corde, nisi jurgia, etiam quæ desunt, peragit? Hic sæpe præsentes non videt, absentibus contradicit, intra semetipsum contumelias profert & recipit, receptis autem durius res-
E pondet: & cum qui obviet, nullus adsit, magnis clamoribus rixas in corde componit. Turbam itaque hic intus sustinet, quem pondus vehemens inflammatæ cogitationis premit. Alius juri se avaritiæ tradidit, & fastidiens propria, aliena concupiscit. Hic plerumque concupita adipisci non valens, diem quidem in otium, noctem vero in cogitationem versat: torpet ab utili opere, quia fatigatur illicita cogitatione: consilia multiplicat, & sinum mentis cogitationum [d] inventionibus latius expandit: pervenire ad concupita satagit, atque ad obtinenda hæc quosdam secretissimos causarum meatus quærit. Qui mox ut in causa aliquid subtile invenisse se æstimat, jam se obtinuisse quod concupie-

Iracundus,

Avarus,

a Jus Remig. cum uno Reg. *a conditoris contemplatione non secederem.*
b Sic mss. Editi vero *consensus primæ culpa.*

c In mss. Norm. & nonnullis *angelus angelo nuntiaret.*
d Unus e Remig. & Norm. quos sequuntur Barthol. & aliæ vetust. editiones *immensitatibus.*

pierat, exultat: jam quid etiam adeptæ rei adjungat, excogitat, atque ut in meliori statu debeat excoli, pertractat. Quam quia jam quasi possidet, & quasi ad meliorem speciem adducit; mox insidias invidentium considerat, & quid contra se jurgii moveatur, pensat: exquirit quid respondeat, & cum rem nullam teneat, jam in defensione rei quam appetit, vacuus litigator elaborat. Quamvis ergo nihil de concupita re ceperit; habet tamen in corde jam fructum concupiscentiæ, laborem rixæ. Gravi itaque populo premitur, qui instigantis avaritiæ tumultu vastatur. Alius se tyrannidi superbiæ subjecit; & cor miserum, dum contra homines erigit, vitio substernit. Honorum sublimium insulas appetit, exaltari successibus exquirit, totumque quod esse desiderat, sibi apud semetipsum in cogitationibus depingit: jam quasi tribunali præsidet, jam sibi parere obsequia subjectorum videt, jam ceteris eminet, jam aliis mala irrogat, aliis quia irrogaverint, recompensat. Jam apud semetipsum stipatus cuneis ad publicum procedit, jam quibus obsequiis fulciatur, conspicit; qui tamen hæc cogitans [a] solus repit: jam alia conculcat, alia sublevat: jam de conculcatis satisfacit odiis, jam de sublevatis recipit favores. Qui igitur tot phantasmata cordi imprimit, quid iste aliud, quam somnium vigilans videt? Quia ergo tot rerum causas, quas fingit, tolerat, nimirum intrinsecus natas ex desideriis turbas portat. Alius jam illicita refugit, sed tamen bonis mundi carere pertimescit: concessa tenere appetit, videri inter homines minor erubescit, & curat sommopere ne inops in domo sit, ne despectus in publico. Exquirit quid sibi sufficiat, quid necessitas subjectorum petat; atque ut sufficienter jura patronatus subditis expleat, patronos quærit, quibus ipse famuletur: sed his dum familiariter jungitur, eorum procul dubio causis implicatur, quibus sæpe consentit in illicitis, & mala quæ propter semetipsum non appetit, committit propter alia quæ non dereliquit. Nam sæpe dum honorem suum in hoc mundo imminui trepidat, ea apud majores personas approbat, quæ jam per proprium judicium damnat. Is dum sollicite cogitat, quid patronis debeat, quid subjectis; quid sibi augeat, [b] quid affectibus prosit, quasi tanta frequentia turbarum premitur, quanta curarum importunitate laceratur.

Superbus.

Curis secularibus serviens.

VRT. XXXIV. Soli secum sunt qui vitia subegerunt.

58. At contra sancti viri, quia nihil hujus mundi appetunt, nullis procul dubio in corde tumultibus premuntur: omnes quippe inordinatos desideriorum motus a cubili cordis, manu sanctæ considerationis ejiciunt: & quia transitoria cuncta despiciunt, ex his nascentes cogitationum insolentias non patiuntur. Solam namque æternam patriam appetunt: & quia nulla hujus mundi diligunt, magna mentis tranquillitate perfruuntur. Unde & recte dicitur: *Qui ædificant sibi solitudines*. Solitudines quippe ædificare, est a secreto cordis terrenorum desideriorum tumultus expellere, & una intentione æternæ patriæ in amorem intimæ quietis anhelare. An non cunctos a se cogitationum tumultus expulerat, qui dicebat: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini?* [c] A frequentia quippe terrenorum desideriorum fugerat, [d] ad magnam videlicet solitudinem semetipsum, ubi eo tutius nihil extraneum conspiceret, quo incompetens nihil amaret. A tumultu rerum [e] temporalium magnum quemdam secessum [f] petierat quietam mentem, in qua tanto purius Deum cerneret, quanto hunc cum se solo solum inveniret.

Psal. 26. 4.

59. Bene autem hi, qui sibi solitudines construunt, etiam consules vocantur: quia sic in se solitudinem mentis ædificant, ut tamen in quo prævalent, aliis per caritatem consulere minime desistant. Hunc ergo, quem modo prætulimus consulem, paulo subtilius perpendamus, quomodo ad præbenda vitæ sublimioris exempla, subjectis populorum cuneis, virtutum calculos spargat. Ecce ad insinuandam retributionem boni pro malo, de semetipso fatetur, dicens: *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis*. Ad dilectionem conditoris excitandam insinuat, dicens: *Mihi autem adhærere Deo, bonum est*. Ad formam sanctæ humilitatis imprimendam, secreta cordis sui indicat, dicens: *Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei*. Ad imitandam zeli rectitudinem exemplo suo nos excitat, dicens: [g] *Nonne qui te oderunt, Deus, oderam eos, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi*. Ad æternæ nobis patriæ desiderium succendendum, vitæ præsentis longitudinem deplorat, dicens: *Heu [h] mihi, quod incolatus meus prolongatus est*. Largitate nimirum [i] consulatus emicuit, qui exemplo conversationis propriæ, tot nobis virtutum calculos spargit.

Et vere consules sunt, quia consulere aliis non desistunt.

Psal. 7. 5.

Psal. 72. 28.

Psal. 130. 1.

Psal. 138. 21.

Psal. 119. 5.

60. Sed [k] iste consul an sibi etiam solitudinem ædificet, narret. Ait enim: *Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine*. Fugiens elongat; quia a turba desideriorum temporalium in alta Dei contemplatione se sublevat. Manet vero in solitudine: quia perseverat in remota mentis intentione. De qua bene solitudine Domino Jeremias ait: *A facie manus tuæ solus sedebam, quoniam comminatione replesti me*. Facies quippe manus Dei, est illa percussio justi judicii, qua superbientem hominem a paradiso repulit, & in hac cæcitate [l] præsentis exilii exclusit. Comminatio vero ejus, est terror adhuc supplicii sequentis. Post faciem igitur manus adhuc nos minæ terrificant: quia per experimentum judicii jam nos & pœna præsentis exilii perculit, & si peccare non desistimus, æternis adhuc suppliciis addicit. Consideret ergo vir sanctus, projectus huc, unde homo ceciderit, atque hunc post ista peccantem, quo adhuc justitia judicantis rapit: & cuncta a se desideriorum temporalium turbas ejiciat, seque in magna men-

VRT. XXXV.

Psal. 54. 8.

Jerem. 15. 17.

tis

a Ita Corb. Germ. Rem. Remig. Alii habent *solus repetit*, aut *recipit*. Prætulimus priorem lect. quæ nobiliorem sensum exhibet. Secunda tamen sensu non caret.

b In quibusdam mss. *affectibus*.

c Subjiciunt hic ed. *omnib. dieb. vitæ meæ*; quod abest a melioribus mss.

d In vulgatis *& ad magnam videlicet solitudinem semetipsum contulerat*; quo depravatur sensus S. Gregorii non aliam nobis solitudinem ostendentis quam nosmetipsos, non alium secessum quam mentem quietam, ut paulo post legitur.

e Edit. *corporalium*. At mss. *temporalium*, ibid. *magnum quemdam secessum*, legitur in mss. pro *magnum quemdam*: vide quæ diximus supra n. 54.

f 2. Rem. & unus Remig. *quietam scilicet mentem*. Alii *quietem mentis*. Reg. *inquietam mentem*.

g Ed. *nonne qui oderunt te, Domine, oderam*.

h Vindoc. Compend. S. Albin. &c. *heu me quod*.

i Vet. edit. cum antiq. Rem. & Germ. *consolatus*: neque vero infrequens est librariis antiquioribus *o* pro *u* depingere:

k Sic restituimus ad fidem omnium pene mss. cum in vet. ed. & in aliis deinceps legeretur: *sed iste aliis consulens, quomodo sibi*. Occasionem errori forsitan præbuit ms. Reg. in quo habetur: *sed iste consulens*.

l Rem. Remig. uno excepto, Norm. Reg. Germ. Compend. Longip. S. Albin. Turon. Val-cl. Ita habent non, *inclusit*, ut in vet. ed. & aliis deinceps.

tis solitudine abscondat, dicens: *A facie manus* A *tuæ solus sedebam, quoniam comminatione replesti me*. Ac si aperte dicat: Dum considero quid jam per judicii experimentum patior, a tumultu desideriorum temporalium trepidus mentis secessum peto: quia & adhuc acrius illa quæ minaris, æterna supplicia formido. Bene ergo de regibus atque consulibus dicitur: *Qui ædificant sibi solitudines*. Quia ii, qui & se bene regere, & consulere aliis sciunt, quoniam præsentari interim illi intimæ quieti non possunt, hanc apud semetipsos per studium tranquillæ mentis imitantur. Sequitur:

Vers. 15. *Cum principibus, qui possident aurum, & replent domos suas argento.*

CAPUT XXXI. Principes sunt rectores Ecclesiæ.

61. Quos alios principes, nisi sanctæ Ecclesiæ rectores vocat, quos indesinenter in loco prædicatorum præcedentium divina dispensatio subrogat? De quibus eidem Ecclesiæ Psalmista ait: Ps. 44. 17. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram*. Quid vero aurum, Aurum, sapientia. Prov. 21. 20. nisi sapientiam appellat? de qua per Salomonem dicitur: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis*. Aurum nempe sapientiam vidit, quam thesaurum vocavit. Quæ & recte auri appellatione signatur: quia sicut auro temporalia, ita sapientia bona æterna mercantur. Si aurum sapientia non esset, nequaquam Laodiceæ Ecclesiæ ab Apoc. 3. 18. Angelo diceretur: *Suadeo tibi emere a me aurum ignitum*. Aurum quippe emimus, cum accepturi C sapientiam, prius obedientiam præbemus. Ad quem videlicet nos contractum bene [a] quidam Eccl. 1. 33. sapiens excitat, dicens: *Concupisti sapientiam? Serva mandata, & Dominus* [b] *præbebit illam tibi.* Quid autem per domos, nisi conscientiæ designantur? Matt. 9. 6. Unde sanato cuidam dicitur: *Vade in domum tuam*. Ac si aperte audiat: Post exterius miraculum ad conscientiam revertere: & qualem te intrinsecus Deo debeas exhibere, perpende. Quid Argentum verbum Dei. Ps. 11. 7. etiam per argentum, nisi eloquia divina figurantur? de quibus per Psalmistam dicitur: *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum*. Eloquium Domini argentum igne examinatum D dicitur: quia sermo Dei si in corde figitur, tribulationibus probatur.

VET. XXXVI. 62. Vir igitur sanctus spiritu æternitatis plenus, quæque futura sunt colligat: & quos longe post ventura sæcula gignerent, laxato mentis sinu comprehendat: & magna admiratione consideret, cum quibus electis sine labore in æternitate quiesceret, si per appetitum superbiæ nemo peccasset, & dicat: *Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem cum regibus & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines: aut cum principibus, qui possident aurum, & replent domos suas argento*. Si Adam non peccasset, soli nascerentur, qui nunc salvandi sunt. Quia enim, si parentem primum nulla peccati pu- E tredo corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret; sed hi, qui nunc per redemptionem salvandi sunt, soli ab illo electi nascerentur: eosdem electos aspiciat, atque cum eis quomodo quiescere potuisset, intendat. Videat sanctos Apostolos sic susceptam Ecclesiam regere, ut ei prædicationis verbo non desinant consultum præbere, eosque reges & consules appellet. Videat post hos in eorum loco rectores exurgere, qui & sapienter vivendo aurum possideat, & aliis recta prædicando, argento sacræ locutionis enitescant: eosque principes repletis conscientiarum domibus auro & argento divites memoret. Sed quia aliquando prophetico spiritui nequaquam sufficit ut ventura prævideat, nisi cordi prophetantis etiam præterita & antiqua repræsentet, sanctus vir infra supraque oculos aperit, & non solum ventura conspicit, sed etiam transacta ad memoriam reducit. Nam protinus adjungit:

Aut sicut abortivum absconditum non subsisterem: vel qui concepti non viderunt lucem. Vers. 16.

CAPUT XXXII. REC. XXIX. Sancti ante redemtionis tempus orti, sunt velut abortivi.

63. Abortivum, quia ante plenum tempus oritur, extinctum protinus occultatur. Quos ergo B sanctus vir alios abortivos vocat, cum quibus se quiescere potuisse considerat, nisi electos quosque, qui ab ipso mundi primordio ante redemptionis tempus exorti sunt, & tamen huic mundo semetipsos mortificare curaverunt? Qui conscriptæ Legis tabulas non habentes, quasi [c] ab utero mortui sunt, quia auctorem suum naturali lege timuerunt: & cum venturum Mediatorem crederent, studuerunt summopere, mortificandis voluptatibus, etiam quæ scripto non acceperant præcepta servare. Tempus itaque illud, quod juxta mundi initium mortuos huic sæculo patres nostros protulit, quasi abortivi uterus fuit. Ibi namque Gen. 4. 8. 24. Abel, qui occidenti se fratri restitisse non legitur. Ibi Enoch, qui talem se exhibuit, ut ambula- Gen. 5. 22. 24. turus cum Domino transferretur. Ibi Noe, qui Gen. 7. 23. per hoc, quod divino examini placuit, [d] in mundo mundo superstes fuit. Ibi Abraham, qui dum pere- Gen. 12. 1. grinus est in sæculo, factus est amicus Deo. Ibi Gen. 27. 1. Isaac, qui caligantibus carnis oculis, per ætatem quidem præsentia non vidit, sed per virtutem prophetici spiritus in futuris etiam sæculis magna videndi luce radiavit. Ibi Jacob, qui iram fratris Gen. 33. 4. humiliter fugit, clementer edomuit; qui prole quidem secundus extitit, sed tamen spiritus ubertate fecundior, eamdem prolem sub prophetiæ suæ vinculis astrinxit. Bene autem abortivum hoc abscon- Plures fuerunt quam quos memorat Moyses. ditum dicitur: quia a mundi primordiis, dum quosdam paucos Moyse scribente cognoscimus, pars nobis maxima humani generis occultatur. Neque enim tot justos solummodo usque ad acceptam Legem extitisse credendum est, quot Moyses brevissima descriptione perstrinxit. Quia ergo a mundi primordio edita multitudo bonorum, ex magna parte notitiæ nostræ subtrahitur, abortivum hoc absconditum vocatur. Quod & non subsistisse dicitur: quia enumeratis paucis, eorum frequentia nullo apud nos memoriæ scripto retinetur.

VET. XXXVII. Concepti sunt, sed lucem non viderunt, qui post legem ante Christum nati.

64. Recte vero additur: *Vel qui concepti non viderunt lucem*. Hi namque, qui post acceptam Legem in hoc mundo nati sunt, auctori suo ejusdem legis sunt admonitione concepti. Sed tamen concepti lucem minime viderunt: quia ad adventum incarnationis Dominicæ, quamvis hanc fideliter crederent, pervenire nequiverunt. Incarnatus quippe Dominus dicit: *Ego sum lux mundi*. At- Johan. 8. 12. que ipsa Lux ait: *Multi prophetæ & justi desideraverunt videre quæ videtis, & non viderunt*. Mat. 13. 17. *Concepti* igitur *non viderunt lucem*: quia ad spem venturi Mediatoris apertis Prophetarum vocibus excitati, nequaquam potuerunt cernere ejus incarna-

a In ed. Paris. 1495. Basil. 1514. & Guss. *quidem sapiens*, pro *quidam sap.*
b MSS. Corb. Germ. & Reg. *præbet*.
c Sic mss. Corb. Germ. Rem. Renig. Vindoc. &c. ubi editi habent *in utero*.
d Germ. & nonnulli al. *immundo mundo*. Corb. Germ. Reg. Colb. *in mundum* (hoc est fortasse in mundi restaurationem) *mundo superstes*.

nationem. In his itaque conceptus interior formam fidei edidit, sed hanc usque ad apertam visionem divinæ præsentiæ non perduxit: quia prius hos a mundo mors interveniens rapuit, quam manifesta mundum Veritas[a] illustravit.

a

VET. XXXVIII. Job præterita cernens & futura, ad æterna anhelat.

65. Vir igitur sanctus spiritu æternitatis plenus, manu cordis cuncta labentia ad memoriam astringit: & quia angusta est omnis creatura creatori, per eumdem spiritum, qui[b] nihil in se vel juxta se aliud, nisi semper esse habet, hoc quod erit, hoc quod præteriit, conspicit: ac infra supraque mentis oculum tendit, & venientia velut transacta considerans, ad æternum esse medullitus inardescit, dicens: *Nunc enim dormiens silerem*. *Nunc* enim præsentis est temporis. Et quid est stantem semper in præsenti quietem quærere, nisi ad illud, cui nihil venit, nihil præterit, gaudium æternitatis anhelare? Quod nimirum Veritas semper esse suum, ut nobis utcumque infunderet, Moyse mediante insinuat, dicens: *Ego sum, qui sum. Et dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos.* Sed ecce, quia labentia conspicit, quia semper præsens gaudium quærit, quia venturæ lucis memorat, quia electorum ejus ordines enumerans pensat: ipsam jam nobis apertius quietem hujus lucis insinuet, & quid apud illam quotidie de pravorum[c] conversatione agitur, verbis manifestioribus demonstret. Sequitur:

b

Exod. 3. 14. 15.

c

Vers. 17.

Ibi impii cessaverunt a tumultu, & ibi requieverunt fessi robore.

CAPUT XXXIII.

VET. XXXIX. REC. XXX. Impii Incarnationis beneficio a gravi labore erepti.

66. Paulo ante jam diximus, quia corda peccantium per hoc, quod strepitus desideriorum possidet, gravis cogitationum instigantium tumultus premit. Sed in hac luce, quam concepi minime viderunt, a tumultu suo impii cessare perhibentur: quia nimirum Mediatoris adventum, quem patres in Lege positi diu præstolati sunt, ad vitæ suæ requiem populi Gentiles invenerunt, Paulo attestante, qui ait: *Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est.* In hac itaque luce impii a tumultu cessant, dum perversorum mentes, veritate cognita, laboriosa mundi desideria fugiunt, & tranquillitati intimi amoris acquiescunt. An non ad cessationem vocat Lux ipsa, quæ ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris: jugum enim meum suave est, & onus meum leve est?* Quid enim grave mentis nostræ cervicibus imponit, qui vitari omne desiderium quod perturbat, præcipit? Quid grave subjectis jubet, qui declinari laboriosa mundi hujus itinera admonet? Attestante autem Paulo Apostolo, *Christus pro impiis mortuus est.* Sed idcirco dignata est pro impiis ipsa Lux occumbere, ne impii in tenebrarum suarum tumultu remanerent. Contempletur ergo vir sanctus, quod lux per incarnationis suæ mysterium ex gravi labore impios eripit, dum ab eorum cordibus desideria pravitatis tergit: contempletur, quod conversi quique quietem, quam percipere in æternitate desiderant, hic jam per tranquillitatem mentis degustant, & dicat: *Ibi impii cessaverunt a tumultu, & ibi requieverunt fessi robore.*

Rom. 11. 7.

Matt. 11. 28. 29. 30.

Rom. 5. 6.

Quo plus in amore Dei roboramur, eo magis deficimus a propria virtute

67. Omnes enim, qui in hoc mundo fortes sunt, robore quasi fortes sunt, non robore defessi. Qui vero in auctoris sui amore roborantur, quo magis in concupita Deo fortitudine convalescunt, eo a propria virtute deficiunt; & quo robustius æterna appetunt, eo a temporalibus salubri defectione lassantur. Hinc Psalmista amoris sui robore fessus dicebat: *Defecit*[d] *in salutari tuo anima mea*. In salutare enim Dei proficiendo defecerat: quia æternitatis lucem desiderans, a carnis jam fiducia fractus anhelabat. Hinc rursum dicit: *Concupivit, & defecit anima mea in atria Domini*. Qui nimirum cum diceret, *Concupivit*; recte subdidit, *Et defecit*: quia valde minor est divinitatis concupiscentia, quam non mox etiam proprius sequitur defectus. Qui enim ad appetenda æternitatis atria accenditur, dignum profecto est ut ab hoc temporalitatis amore lassetur: ut tanto frigescat ab studio sæculi, quanto surgit ardentior in amorem Dei. Quem scilicet si perfecte arripit, mundum etiam plene derelinquit: & eo funditus temporalibus moritur, quo ad supernam vitam altius afflatu æternitatis animatur. An non robore suo fessam se invenerat, quæ dicebat: *Anima mea liquefacta est, ut*[e] *locutus est?* Quia nimirum mens dum occultæ locutionis aspiratione tangitur, a statu suæ fortitudinis infirmata, ipso quo absorbetur desiderio liquatur: & inde se apud semetipsam fessam invenit, unde ultra se esse conspicit fortitudinem, quam conscendit. Hinc Propheta cum visionem Dei se conspexisse diceret, adjungit, *Elangui & ægrotavi per dies plurimos*: quia cum ad virtutem Dei mens stringitur, a fortitudine propria caro lassatur. Hinc Jacob, qui Angelum tenuit, uno mox pede claudicavit: quia qui vero amore sublimia respicit, jam in hunc mundum duplicibus incedere desideriis nescit. Uno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur: & necesse est ut alius marceat, quia mentis virtute crescente, portet procul dubio, ut carnis fortitudo torpescat. Beatus igitur Job alta fidelium corda respiciat, atque perpendat quem finem intimæ quietis inveniunt, dum a viribus propriis in Deum proficiendo lassantur, & dicat: *Ibi requieverunt fessi robore*. Ac si aperte insinuet, dicens: Illic requies lucis remunerat, quos hic interius recreans provectus fatigat. Nec movere debet, quod lucem nominans, nequaquam subdidit: *In hac*, sed *Ibi*. Quam enim continere electos conspicit, quasi locum nostrum hanc esse deprehendit. Unde Psalmista cum incommutabilitatem æternitatis aspiceret, dicens: *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*: hunc electorum locum esse denuntiat, subdens: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi*. Deus enim, qui sine situ omnia continet, nobis ad se venientibus locus non localis manet. Quem locum dum pertingimus, etiam ipsa in hac vita mentis nostræ tranquillitas, quanta fuerit perturbatio videmus: quia etsi jam justi in pravorum comparatione quieti sunt, in æstimatione tamen quietis intimæ omni modo quieti non sunt. Unde & bene subditur:

d

Ps. 118. 81.

Psal. 83. 3.

e

Cant. 5. 6.

Dan. 8. 27.

VET. XL. Gen. 32. 25.

Lux æterna, locus noster.

Ps. 101. 28.

Ibid. 29.

Vers. 18.

CAPUT XXXIV.

Vincula dura quibus hic ligantur etiam justi.

Et quondam vincti pariter sine molestia.

68. Justos enim quamvis nullus desideriorum carnalium tumultus possideat, duris tamen vinculis eos in hac vita positos suæ molestia corruptio-

a Rem. & Remig. *mundo illustravit*.

b Sic mss. Corb. Germ. Rem. Remig. Compend. Vindoc. Editis habentibus *nihil ex se*, & mox, *omne quod erit*, pro *hoc quod erit*.

c Corb. Germ. & aliqui alii *de pravorum conversione*. Lectionem hanc, utpote sequentibus consonam anteponeremus, nisi mss. melioris notæ multitudo præponderaret.

d Ita Corb. Germ. & alii vetust. mss. & antiqua ed. Basil. In aliis *defecit in salutare tuum*.

e Editi *ut dilectus locutus est*. Abest *dilectus* a mss. Corb. Germ. Reg. Colb. antequam secundam manum pateretur.

Sap. 9.15. tionis ligat. Scriptum quippe est: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam: & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Eo itaque ipso quo adhuc mortales sunt, corruptionis suæ pondere gravantur, & astricti molestia vincti sunt: quia in illa adhuc libertate vitæ incorruptibilis non exurgunt. Aliud namque de mente, aliud de corpore tolerant: & contra semetipsos quotidie in interno certamine desudant. An non duro molestiæ vinculo ligantur, quorum nimirum mens sine labore in ignorantia solvitur, & non nisi cum studio laboris eruditur? a [a] Coacta erigitur, libens jacet, ab infimis vix levatur: & tamen elevata protinus labitur. Semetipsam laboriose vincendo, superna conspicit: sed reverberata, lumen, quod se irradiaverat, refugit. An non duro molestiæ vinculo ligantur, quos cum accensus spiritus ad sinum pacis intimæ pleno desiderio pertrahat, fervente certamine caro perturbat? Quæ etsi jam ante faciem velut ex adverso acie erecta non obviat, adhuc tamen a mentis dorso quasi captiva submurmurat; b & [b] quamvis timendo, sed tamen turpi strepitu in corde speciem pulcræ quietis fœdat. Electi igitur etsi valenter omnia superant, cum securitatem pacis internæ desiderant; gravis eis est molestia, adhuc habere quod vincant. c [c] Qui his exceptis, ea etiam vincula sustinent, quæ gravis exterius necessitas astringit. Esurire quippe, sitire, lassescere, vincula corruptionis sunt: quæ scilicet solvi nequeunt, nisi cum in illam immortalitatis gloriam Ver. xxi. nostra mortalitas permutatur. Replemus etenim refectionibus corpus, ne extenuatum deficiat: extenuamus abstinentia, ne nos repletum premat. Vegetamus hoc motibus, ne situ immobilitatis intereat: sed citius hoc collocando sistimus, ne ipsa sua vegetatione succumbat. Adjumentis hoc vestium tegimus, ne frigus interimat: & quæsita adjumenta projicimus, ne calor exurat. Tot igitur diversitatibus occurrentes quid agimus, nisi corruptibilitati servimus: ut saltem multiplicitas impensi obsequii corpus sustineat, quod anxietas infirmæ mutabilitatis gravat? Unde bene per Pau-

Rom. 8.20. lum dicitur: *Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subjecit in spe: quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Vanitati quippe creatura non volens subditur: quia homo, qui ingenitæ constantiæ statum volens deseruit, pressus justæ mortalitatis pondere, nolens mutabilitatis suæ corruptioni servit. Sed creatura hæc tunc a servitute corruptionis eripitur, cum ad filiorum Dei gloriam incorrupta resurgendo sublevatur. Hic itaque electi molestia vincti sunt; quia adhuc corruptionis suæ pœna deprimuntur. Sed cum corruptibili carne exuimur, quasi ab his quibus nunc astringimur, molestiæ vinculis relaxamur. Præsentari namque jam Deo cupimus; sed adhuc mortalis corporis obligatione præpedimur. Jure ergo vincti dicimur: quia adhuc incessum nostri desiderii ad Deum liberum non habemus. Unde bene Paulus æterna desiderans, sed tamen adhuc corruptionis suæ sarcinam portans, vinctus clamat: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Philip. 1. 23. Dissolvi enim non quæreret, nisi se procul dubio vinctum videret. Hæc autem vincula, quia certissime rumpenda in resurrectione conspexerat, jam quasi rupta gaudebat Propheta, cum diceret: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.* Psal. 115. 7. Contempletur itaque vir sanctus, quod conversos peccatores lux interna recipiat, & dicat: *Ibi impii cessaverunt a tumultu.* Contempletur, quod sancti viri desiderii exercitatione fatigati, altius in illo intimo sinu requiescant, & dicat: *Et ibi requieverunt fessi robore.* Epilogus. Contempletur, quod cuncti simul corruptionis suæ vinculis absoluti, ad illa libertatis gaudia incorrupta perveniant, & dicat: *Et quondam vincti pariter sine molestia.* Bene autem dicitur, *Quondam vincti*; quia dum illa semper præsens lætitia cernitur, omne quod erit & defluit, quasi præteritum jam videtur. Dum enim rerum finis attenditur, omne quod præterit, quasi jam fuisse pensatur. Sed omnes hi, quos illuc quies interna suscipiet, [d] hic interim quid egerint, narret. Sequitur; d

Non exaudierunt vocem exactoris. Ibid.

CAPUT XXXV.

Rec. xxxi. Diabolus exactor.

69. Quis alius debet nomine exactoris intelligi, nisi importunus ille persuasor, qui humano generi semel nummum deceptionis contulit, & [e] ab hoc quotidie expetere mortis debitum non desistit? e Qui in paradiso homini [f] peccati pecuniam commodavit; sed iniquitate crescente, hanc quotidie cum usuris exigit. f De hoc exactore in Evangelio Veritas dicit: *Et judex tradet te exactori.* Luc. 12. 58. Hujus igitur exactoris vox, est tentatio miseræ suggestionis. Audimus autem vocem exactoris, cum ejus tentatione pulsamur; sed non exaudimus, si pulsanti resistimus. Audit enim, qui tentationem sentit: exaudit vero, qui tentationi consentit. Non exauditur, cum tentanti resistitur. Dicatur itaque de justis: *Non exaudierunt vocem exactoris*: quoniam suggestionem ejus etsi audiunt, quia tentantur; non exaudiunt, quia consentire contemnunt. Sed quia quod valde mens amat, etiam in sermone sæpius replicat: Ver. lxii. beatus Job, quia internæ pacis frequentiam diligens conspicit, [g] descriptioni ejus iterum servit, g dicens:

Parvus & magnus ibi sunt: & servus liber a domino suo. Vers. 19.

CAPUT XXXVI.

Ut hic meritis, ita in cælo erunt præmia diversa.

70. Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa procul dubio discretio dignitatum: ut quod hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat. Unde in Evangelio Veritas dicit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Johan. 14. 2. Sed in eisdem multis mansionibus erit aliquo modo ipsa retributionum diversitas concors: quia tanta [h] vis in illa pace nos sociat, ut quod in se quisque non acceperit, hoc se accepisse in alio exultet. h Unde & non æque laborantes in vinea, æque Matt. 20. 1.

a Expunximus voculam *quæ* in al. edit. additam, sed in mss. peregrinam ac superfluam.

b Unus Rem. & unus Remig. *quamvis non timendo*; nec displicet sensus, si *non timendo* referatur ad, *sed tamen turpi strepitu*. quasi diceret concupiscentiæ luctam, etsi non timendam justis, molestam tamen ob strepitum esse. At huic lectioni non patrocinatur mss. aut antiquitas aut multitudo.

c Ita mss. probatissimi. In ed. legitur *Quibus exceptis*. Melius *Qui his exceptis*, hoc est, præter illas quas a carnis concupiscentia sustinet molestias.

d Excusi *in terra*, loco *interim*, quæ vox est mss.

e Barthol. & vet. edit. *ob hoc*. Coc. & seq. ed. *adhuc*. At mss. *ab hoc*, scilicet ab humano genere.

f Editi cum nonnullis mss. *peccanti pecuniam*, sequimur Corb. Germ. antiq. Rem. & Norman. ubi legitur *peccati pecuniam*. Ad hos accedunt Vindoc. qui habent *peccati pecuniam commendavit*. Eodem sensu Greg. dicit *peccati pecuniam*, quo supradixit *nummum deceptionis*.

g Hic ab invicem discrepant tam mss. quam edit. Corb. Germ. habet *discretioni ejus iterum servis*. Vet. edit. *discretionem ejus iterum deservit*. Coc. & posteriores ed. *descriptioni ejus iterum inservit*. Sequimur lectionem cod. Utic. quæ videtur proposito S. Greg. magis consona; loquitur enim de beatorum interna pace his verbis Job significata: *non exaudierunt vocem exactoris*, & aliis antecedentibus. Quam iterum ab eodem describi docet his verbis: *parvus & magnus ibi sunt*.

h Editi *tanta vis amoris*. Abest vox *amoris* a mss.

que cuncti denarium sortiutur. Et quidem apud Patrem mansiones multæ sunt; & tamen eumdem denarium dispares laboratores accipiunt: quia una cunctis erit beatitudo lætitiæ, quamvis non una sit omnibus sublimitas vitæ. Parvum & magnum in hac luce conspexerat, qui ex voce capitis dicebat: *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur*. Parvum & magnum conspexerat, cum dicebat: *Benedixit omnes timentes se Dominus, pusillos cum majoribus*.

Psalm. 138. 16. — Psalm. 113. 13.

Quis peccati servus, quis ab eo liber, & quod hic nemo ab eo liber. — Joh. 8. 34.

71. Bene autem subditur: *Et servus liber a domino suo*. Scriptum quippe est, *Omnis qui peccat, servus est peccati*: quia nimirum quisquis se pravo desiderio subjicit, iniquitatis dominio dudum libera mentis colla supponit. Sed huic [a] domino contradicimus, cum iniquitati quæ nos ceperat, reluctamur; cum consuetudini violenter resistimus, & desideria perversa calcantes contra hanc jus nobis libertatis ingenitæ vindicamus; cum culpam pœnitendo percutimus, & maculas sordium fletibus lavamus. Plerumque autem jam mens quidem quod perverse egisse se meminit, deplorat: jam prave acta non solum deserit, sed amarissimis etiam lamentis punit: sed tamen dum eorum quæ egit, reminiscitur, [b] gravi de judicio pavore terretur. Jam se perfecte convertit; sed adhuc se perfecte in securitatem non erigit: quia dum quanta sit districtio extremi examinis pensat, inter spem ac formidinem sollicita trepidat: quia justus judex veniens, quid de perpetratis reputet, quid relaxet, ignorat. Nam quam prava commiserit, meminit: sed an commissa digne defleverit, nescit; ac ne culpæ immanitas modum pœnitentiæ transeat, metuit. Et plerumque culpam jam veritas relaxat, sed mens afflicta adhuc de venia, dum valde sibi est sollicita, [c] trepidat. Servus ergo hic jam fugit dominum, sed liber non est; quia peccatum suum homo jam corrigendo & pœnitendo deserit, sed tamen adhuc districtum judicem de ejus retributione pertimescit. Ibi ergo servus a domino liber erit, ubi jam de peccati venia dubietas non erit, [d] ubi jam securam mentem culpæ suæ memoria non addicit, ubi non sub reatu animus trepidat, sed de ejus indulgentia liber exultat.

An nulla in cælo peccati memoria: quæ hæc beatitudini non officiat. — Psal. 88. 1.

72. Sed si nulla ibi homo peccati sui memoria tangitur, ereptum se unde gratulatur? Aut quomodo largitori gratias refert de venia quam accepit, si interveniente oblivione transactæ nequitiæ, esse se pœnæ debitorem nescit? Neque enim neglecte prætereundum est quod Psalmista ait: *Misericordias tuas Domine in æternum cantabo*. Quomodo enim Dei misericordias in æternum cantat, si se fuisse miserum ignorat? Et si miseriæ transactæ non meminit, [e] unde largitati misericordiæ laudes reddit? Sed rursum quærendum est, quomodo electorum mens perfecta esse in beatitudine poterit, si hanc inter gaudia memoria sui reatus tangit? Aut quomodo perfectæ lucis clarescit gloria, quam reducta ad animum obumbrat culpa? Sed sciendum est, quia sicut sæpe nunc tristium læti reminiscimur, ita tunc transactæ nequitiæ sine læsione nostræ beatitudinis recordamur. Plerumque enim incolumitatis tempore ad memoriam dolores præteritos sine dolore reducimus: & quo ægros recolimus, eo nos incolumes plus amamus. Erit ergo & in illa beatitudine culpæ memoria, non quæ mentem polluat, sed quæ nos [f] arctius lætitiæ astringat: ut dum doloris sui animus sine dolore reminiscitur, & debitorem se medico verius intelligat, & eo magis acceptam salutem diligat, quo de molestia meminit, quid evasit. In illa itaque lætitia sic nunc sine tedio mala nostra conspicimus, sicut nunc in luce positi, sine ulla cordis caligine animo tenebras videmus: quia etsi obscurum est quod mente cernimus, de judicio est hoc luminis, non de passione cæcitatis. Et in æternum ergo laudem misericordiæ largitori nostro referimus, & nequaquam [g] miseriæ conscientia gravamur: quia dum mala nostra sine aliquo mentis malo respicimus, & numquam erit quod corda laudantium de transactis iniquitatibus polluat, & semper erit quod hæc ad laudem liberatoris accendat. Quia ergo internæ lucis requies sic in se magnos sublevat, ut tamen nec parvulos derelinquat, dicatur recte: *Parvus & magnus ibi sunt*. Quia autem sic ibi conversi peccatoris animus culpæ suæ memoria tangitur, ut tamen nulla ejusdem memoriæ confusione deprimatur, congrue subjungitur: *Et servus liber a domino suo*.

a Editi *dominio*. Potiores mss. quibus inhæremus *Domino*.
b Non alio sensu excusi, *graviter judicii pavore*.
c Al. *formidat*, ut habent omnes vulgati.
d Pro *ubi* Coccius posuit *ibi*, quod deinceps obtinuit renitentibus mss. ac priorib. ed.
e Ita Corb. Germ. antiq. Rem. & potiores mss. Editi cum nonnullis scriptis, *largitori*.
f In omnibus Rem. Remig. Corb. Germ. Reg. Colb. *altius* pro *arctius*, quod tamen magis congruit verbo *astringat*.
g In vulgatis *miseria conscientiæ*. melius mss. *miseriæ conscientia*, hoc est, intima cognitione, & recordatione, qui minime gravantur sancti.

LIBER QUINTUS.

Reliquam Capitis tertii partem a 20. Versu, totum Caput quartum, & quinti duos priores versus enarrat.

CAP. I. Sancti hic prospera magis formidare, quam adversa.

1. Cum valde occulta sint divina judicia, cur in hac vita nonnumquam bonis male sit, malis bene: tunc occultiora sunt, cum & bonis hic bene est, & malis male. Nam cum bonis male est, malis bene; hoc fortasse deprehenditur, quia & boni, si qua delinquerunt, hic recipiunt, ut ab æterna plenius damnatione liberentur; & mali bona, quæ pro hac vita faciunt, hic inveniunt, ut ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Unde & ardenti in inferno diviti dicitur: *Memento fili, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala*. At cum bonis hic bene est, & malis male; incertum valde fit, utrum boni idcirco bona accipiant, ut provocati ad aliquid melius crescant; an justo latentique judicio hic suorum operum remunerationem percipiant, ut a præmiis vitæ sequentis inanescant: & utrum malos idcirco adversa feriant, ut ab æternis suppliciis [a] corrigentia defendant; an hic eorum pœna incipiat, ut quandoque complenda eos ad ultima gehennæ

Luc. 16. 25.

a Omnes mss. ita habent, & veter. edit. Paris. & Basil. aliæ, *corrigendo defendant*.

hennæ tormenta perducat. Quia ergo inter divina judicia gravi incertitudinis suæ caligine humana mens premitur; sancti viri cum sibi suppetere prospera hujus mundi conspiciunt, pavida suspicione turbantur. Timent enim, ne hic laborum suorum fructus recipiant: timent, ne quod divina justitia latens in eis vulnus aspiciat, & exterioribus eos muneribus cumulans, ab intimis repellat. Cum vero taciti cogitant, quod nec bona agunt, nisi ut soli Domino placeant, nec in ipsa affluentia suæ prosperitatis exultant: minus quidem de prosperis occulta contra se judicia metuunt, sed tamen eadem prospera, quia se ab intima intentione præpediunt, ægre ferunt: & moleste præsentis vitæ blandimenta tolerant, quia per hæc se utcumque tardari in interno desiderio non ignorant. Plus enim in hoc mundo honor, quam despectio occupat: & magis prosperitatis sublimitas, quam necessitatis adversitas gravat. Per hanc namque nonnumquam cum homo exterius premitur, ad concupiscenda quæ intus sunt, [a] liberius relaxatur. Per illam vero animus, dum multis parere cogitur, a desiderii sui cursu retinetur. Unde fit, ut sancti viri magis in hoc mundo prospera, quam adversa formident. Sciunt namque, quia mens dum blanda occupatione premitur, aliquando libens ad exteriora derivatur. Sciunt quia sæpe sic hanc clandestina cogitatio decipit, ut quomodo permutetur, ignoret. Pensant autem, quæ sint [b] æterna bona quæ cupiunt, & cognoscunt quam nihil sit omne, quod blandum temporaliter arridet: cunctaque hujus mundi prospera mens eorum eo ægre tolerat, quo supernæ felicitatis est amore sauciata: tantoque magis in præsentis dulcedinis aspernatione erigitur, quanto hanc conspicit, quia furtive sibi in æternæ gloriæ despectu blanditur. Unde beatus Job cum supernam requiem contemplatus diceret: *Parvus & magnus ibi sunt, & servus liber a domino suo.* illico adjungit:

Job. 3. Vers. 2.
Cap. II.
Rec. II.
Æterna contemplantes terrenam prosperitatem refugiunt.

Quare data est misero lux?

2. In Scriptura sacra nonnumquam lucis appellatione prosperitas; noctis autem nomine, hujus mundi adversitas designatur. Unde & bene per Psalmistam dicitur: *Sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.* Quia enim sancti viri ita prosperitatem sæculi despicientes calcant, sicut & adversitatem ejus calcantes tolerant; per magnam mentis celsitudinem mundi sibi & adversa & prospera substernentes dicunt: *Sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.* Ac si apertius dicant: Sicut intentionis nostræ fortitudinem, ejus tristia non premunt; ita hanc nec blanda corrumpunt. Sed quia hæc, ut diximus, bonorum mentem etiam cum non sublevant, [c] perturbant: sancti viri, qui se in hujus exilii ærumna miseros cognoscunt, clarescere in ejus prosperitate refugiunt. Unde bene nunc dicitur: *Quare data est misero lux?* Lux enim miseris datur, quando ii, qui sublimia contemplantes, esse se in hac peregrinatione miseros agnoscunt, claritatem transitoriæ prosperitatis accipiunt. Et cum valde defleant quia tarde ad patram redeunt, tolerare insuper honoris onera compelluntur. Amor eos æternorum conterit, & gloria de temporalibus arridet. Qui dum cogitant, quæ sint quæ in infimis tenent, & quæ sint quæ de sublimibus non vident; quæ sint quæ in terra fulciunt, quæ autem de cælestibus perdiderunt: prosperitatis suæ mærore mordentur; quia etsi vident nequaquam se ab ea funditus opprimi, pensant tamen sollicite cogitationem suam in amore Domini & in ejus dispensatione partiri. Unde bene cum dicit: *Quare data est misero lux?* protinus adjungit:

Ibid.
Cap. III.
Vet. 11.
Rec. III.
Hinc in amaritudine sunt electi & reprobi; quo discrimine.

Et vita his qui in amaritudine animæ sunt.

3. In amaritudine quippe animæ sunt omnes electi: quia vel punire flendo non desinunt quæ deliquerunt, vel gravi se mærore afficiunt, quia longe huc a facie conditoris projecti, adhuc in æternæ patriæ gaudiis non sunt. De quorum corde per Salomonem bene dicitur: *Cor, quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscebitur extraneus.* In amaritudine namque sunt & corda reproborum, quia ipsis etiam pravis suis desideriis affliguntur: sed eamdem amaritudinem nesciunt, quia pensare quod tolerant, sponte sua excæcati non possunt. At contra cor bonorum amaritudinem suam novit: quia ærumnam exilii, in qua projectum laceratur, intelligit; & quam sint tranquilla quæ perdidit, quam confusa in quibus cecidit, sentit. Sed hoc amaricatum cor ad gaudium suum quandoque reducitur, atque in ejus gaudio extraneus non miscetur: quia is, qui nunc ab hoc mærore cordis foras se per desideria ejicit, seclusus tunc ab illa intima ejus solemnitate remanebit.

Prov. 14. 10.

Quis mortuus mundo, & cui mundus mortuus.

4. Hi itaque, qui in amaritudine animæ sunt, mori mundo funditus concupiscunt: ut sicut in sæculo ipsi nihil appetunt, ita jam a sæculo nulla obligatione teneantur. Et plerumque contingit, ut jam homo mundum mente non teneat, sed tamen mundus hominem occupationibus astringat: & ipse quidem mundo jam mortuus est, sed ipsi mundus adhuc mortuus non est. Quasi enim adhuc vivus mundus eum conspicit, dum alio intentum, in suis actibus rapere contendit. Unde bene Paulus, cum & ipse sæculum perfecte despiceret, & talem se factum videret, [d] quem jam hoc sæculum concupiscere omnino non posset; ruptis hujus vitæ vinculis liber dicit: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Mundus quippe ei crucifixus fuerat: [e] quia hunc cordi suo jam mortuum non amabat. Sed & se ipsum mundo crucifixerat; quia talem se ei exhibere studuit, ut ab eo quasi mortuus concupisci non posset. Si enim uno in loco sint mortuus & vivens; etsi mortuus vivum non videt, vivus tamen mortuum videt: si vero utrique sint mortui, alter alterum nequaquam videt. Ita qui jam mundum non amat, sed tamen ab illo vel non volens amatur, etsi ipse velut mortuus mundum non videt, hunc tamen mundus adhuc non mortuus videt. Si vero nec ipse in amore mundum retinet, nec rursum a mundi amore retinetur, vicissim sibi utrique extincti sunt: quia dum alter alterum non appetit, quasi mortuum mortuus non attendit. Quia igitur Paulus nec mundi gloriam quærebat, nec a mundi gloria ipse quærebatur: & se mundo, & mundum sibi crucifixum esse gloriatur. Quod quia multi appetunt, sed tamen usque ad culmen extinctionis

Gal. 6. 14.

omni

a Mss. Corb. Germ. Reg. Norman. & aliqui *liberior relaxatur*.

b Nonnulli mss. & editi, *quæ sint interna*. Sed legendum esse *æterna*, patet ex oppositione *omnis quod blandum temporaliter arridet*.

c Vindocin. & antiq. Rem. *probant*.

d Ita mss. pene omnes, non, *quod jam*, ut in editis legitur; primam lectionem optimam esse probant quæ sequuntur: *talem se ei (mundo) exhibere studuit, ut ab eo quasi mortuus concupisci non posset*.

e Nonnulli cum Corb. a prima manu *quia hunc corde suo*.

omni modo non assurgunt recte gementes dicunt: *Quare data est misero lux, & vita his qui in amaritudine animæ sunt?* Vita quippe amaricatis datur, cum hujus mundi gloria tristibus gementibusque tribuitur. In qua nimirum vita, pœna se validissimi timoris afficiunt: quia etsi ipsi mundum non tenent, adhuc tamen tales esse se metuunt, qui a mundo teneantur: quia nisi ei quantulumcumque viverent, hos ad usum suum procul dubio non amaret. Mare enim viva corpora in semetipso retinet: nam mortua extra se protinus expellit. Sequitur:

Vers. 21. CAPUT IV.

Qui expectant mortem, & non venit.

Rec. iv. Mori sæculo appetentes, sæpe humanis ministeriis servire coguntur.

5. Desiderant quippe mortificare se funditus, atque ab omni vita gloriæ temporalis extinguere: sed occultis sæpe Dei judiciis vel præesse in regimine, vel occupari injunctis honoribus compelluntur, atque inter hæc mortificationem plenissimam indesinenter expectant. Sed expectata mors non venit: quia eorum usus temporali gloriæ etiam nolens vivit; quam tamen pro divino [a] timore tolerant. Et intus quidem servant desiderium pietatis, foris autem explent ministerium ordinis: quatenus nec a perfectione per intentionem recedent, nec dispositioni conditoris per superbiam contradicant. Mira [b] enim divinitatis pietate agitur, cum is qui perfecto corde ad contemplationem tendit, humanis ministeriis occupatur: ut & multis infirmioribus ejus mens perfecta proficiat, & quo se ipse imperfectum respicit, inde ad humilitatis culmen perfectior assurgat. Nonnumquam etenim sancti viri unde desideriorum suorum detrimenta tolerant, inde majora lucra, conversis aliis, reportant: quia dum eis vacare, ut appetunt, non licet, rapere secum alios, quibus admiscentur, libet. Fit ergo mira [c] dispensatione pietatis, ut unde se destructiores æstimant, inde locupletiores ad cælestis patriæ constructionem surgant.

Non sine suo & aliorum lucro.

Ver. iii.

Desideria pia sæpe Deus explere differt, ut crescant.

6. Nonnumquam vero idcirco ad concepta desideria minime perveniunt, ut ipsa interveniente tarditate, ad eadem desideria laxato mentis sinu dilatentur: & quæ extenuari fortasse impleta poterant, magna dispositione agitur, ut repulsa crescant. Sic quippe mortificari appetunt, ut jam perfecte, si liceat, conditoris sui faciem contemplentur. Sed eorum desiderium differtur, ut proficiat; & tarditatis suæ sinu nutritur, ut crescat. Unde bene sponsa in sponsi sui desiderio anhelans clamat: *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea: quæsivi illum, & non inveni.* Abscondit se sponsus cum quæritur, ut non inventus ardentius quæratur: & differtur quærens sponsa, ne inveniat, ut tarditate sua capacior reddita, multiplicius quandoque inveniat quod quærebat. Unde Beatus Job cum diceret: *Expectant mortem, & non venit*: ut hoc ipsum quærentium desiderium subtilius expleret, illico adjungit:

Cant. 3. 1.

Ibid. CAP. V.

Quasi effodientes thesaurum.

Rec. v. Crescunt, ubi finis propinquior.

7. Omnes namque, qui fodiendo, thesaurum quærunt, cum fodere altius cœperint, ad laborem [d] instantius inardescunt: quia quo se thesauro abscondito jam jamque appropinquare æstimant, eo in effossione enixius laborant. Qui igitur plene mortificationem suam appetunt, quasi effodientes thesaurum quærunt: quia quanto fiunt viciniores ad finem, tanto se exhibent ardentiores in opere. Laborando ergo non deficiunt, sed magis ad usum laboris crescunt: quia quo jam præmia propinquiora considerant, eo in opere delectabilius exsudant. Unde bene Paulus quibusdam absconditum æternæ patriæ thesaurum quærentibus dicit: *Non deserentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam, sed consolantes, [e] & tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem.* Laborantem quippe consolari, est pariter in labore persistere: quia sublevatio laboris est [f] visio collaborantis: sicut cum in itinere comes jungitur, via quidem non [g] abstrahitur, sed tamen de societate comitis labor itineris leviatur. Dum itaque Paulus consolantes se in laboribus quæreret, adjunxit dicens: *Tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem.* Ac si diceret: Eo labor crescat, quo ipsa jam præmia laboris appropinquant, velut si aperte dicat: Thesaurum quæritis? sed eo fodere ardentius debetis, quo jam juxta quæsitum aurum fodiendo pervenistis.

Heb. 10. 25.

Mortui mundo se intra se a terreni abscondunt.

8. Quamvis hoc, quod dicitur: *Expectant mortem, & non venit, quasi effodientes thesaurum*; intelligi & aliter potest. Quia enim perfecte mori mundo non possumus, nisi intra mentis nostræ invisibilia a visibilibus abscondamur: recte ii, qui mortificationem suam appetunt, thesaurum effodientibus comparantur. Mundo enim per invisibilem sapientiam morimur: de qua per Salomonem dicitur: *Si quæsieris illam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam.* Sapientia quippe in rerum superficie non jacet: quia in invisibilibus latet. Et tunc mortificationem nostram sapientiam contingentes, apprehendimus, si relictis visibilibus in invisibilibus abscondamur: si sic hanc, cor effodientes, quærimus, ut omne quod terrenum mens cogitat, a semetipsa, manu sanctæ discretionis ejiciat, & thesaurum virtutis, qui se latebat, agnoscat. Facile enim in se thesaurum [h] invenit si eam quæ se male presserat, molem a se terrenæ cogitationis repellit. Quia autem quæsitam mortem sicut thesaurum dicit, recte subjungit:

Prov. 2. 4 5.

Vers. 22. CAP. IV.

Gaudentque vehementer, cum invenerint sepulcrum.

Divina contemplatio sepulcrum est in quo mens mundo mortua quiescit.

9. Sicut enim sepulcrum locus est, quo absconditur corpus: ita divina contemplatio quoddam sepulcrum mentis est, quo absconditur anima. Quasi enim huic adhuc mundo vivimus, cum mente in eum foras vagamur: sed mortui in sepulcro abscondimur, cum mortificati exterius, in secreto internæ contemplationis celamur. Sancti igitur viri ab importunitate desideriorum temporalium, a tumultu inutilium curarum, a clamore perstrepentium perturbationum, semetipsos sacri verbi gladio mortificare non desinunt; atque intus ante Dei faciem in sinu mentis abscondunt. Unde bene per Psalmistam dicitur: *Abscondes eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum.* Quod quamvis perfecte postmodum fiat, etiam nunc ex magna parte agitur, cum a temporalium desideriorum tumultibus delectatione in interiora rapiuntur:

Psal. 30. 21.

a Omnes mss. sic habent non, *pro divino amore*, ut legitur in omnib. edit. excepta Barthol.

b In quibusdam mss. *bonitatis pietate*. In Reg. *divinitatis potentia*.

c Editi *dispositione*.

d Antiq. Rem. *ad laborem instantius*.

e Hic Gussanv. de suo addidit *laborantem*, renitentibus textu græco, vulgata, mss. & editis omnibus. Occasionem fortasse dedit hujus additionis faciendæ quod sequitur: *laborantem quippe &c.*

f Ita omnes mss. nostri non, *visitatio collaborantis*, ut habent quidam editi. Vet. edit. & Basil. consentiunt cum mss.

g In omnibus fere mss. *non attrahitur*. In Germ. tamen *non abstrahitur*. mox in Corb. Germ. *seratur*: in Reg. *levigatur*.

h Additur *quæsitum* in vulgatis, manuscriptis non faventibus.

tur: ut mens eorum dum in amorem Dei tota A tenditur, nulla inutili perturbatione laceretur. Hinc est quod Paulus per contemplationem mortuos & quasi in sepulcro absconditos discipulos viderat, quibus dicebat: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*. Qui ergo mortem quærit, gaudet dum sepulcrum invenit: quia qui mortificare se appetit, valde ad inventam requiem contemplationis hilarescit; ut extinctus mundo lateat, & a cunctis exteriorum rerum perturbationibus intra sinum se intimi amoris abscondat.

Col. 3. 3. 4.

Mortui olim cum divitiis sepulti.

10. Si vero ad hoc quod thesaurus effodi dicitur, etiam sepulcri inventio subinfertur; hoc necesse est ut intentio nostra conspiciat, quod anti- B qui mortuos cum divitiis obruebant. Qui igitur thesaurum quærit, gaudet cum sepulcrum invenerit: quia sapientiam perquirentes, cum sacræ Scripturæ paginas volvimus, cum exempla [a] præcedentium perscrutemur; quasi ex sepulcro gaudium sumimus; [b] quia mentis divitias apud mortuos invenimus: qui quia huic mundo perfecte extincti sunt, in occulto cum divitiis requiescunt. Sepulcro ergo dives efficitur, qui per exempla justorum in contemplationis virtute sublevatur. Sed cum requirens dicat: *Quare data est misero lux?* cur hoc ipsum requirere præsumat, insinuat dicens:

Vers. 23. *Viro, cujus abscondita est via, & circumdedit eum Deus tenebris.*

CAPUT VII.

Rec. VI. Ignorat recte agens utrum perseveraturus sit.

11. Via enim sua viro abscondita est: quia etsi jam in qua sit vitæ qualitate considerat, adhuc tamen ad quem finem tendat, ignorat. Etsi jam superna appetit, etsi plenis hæc desideriis quærit; adhuc tamen si in eisdem desideriis permaneat, nescit. Peccata quippe deserentes, ad justitiam tendimus; & unde venimus, novimus: sed quo perveniamus, ignoramus. Quid hesterna die fuimus, scimus; sed quid contingat crastina nos esse, nescimus. Via ergo sua viro abscondita est: quia sic pedem ponit operis, ut tamen prævidere nequeat exitum consummationis ejus.

VET. VI. Et utrum quod rectum putat, Deus non damnet.

12. Est autem & alia viæ nostræ absconsio: quia nonnumquam ea ipsa, quæ recte nos agere credimus, an in districti judicis examine recta sint, ignoramus. Sæpe enim, sicut & longe superius diximus, opus nostrum causa damnationis est, & provectus putatur esse virtutis. Sæpe unde placari judex creditur, inde ad irascendum placidus instigatur; Salomone attestante, qui ait: *Est via, quæ videtur* [c] *homini recta: novissima autem ejus ducunt ad mortem*. Unde sancti viri cum mala superant, sua etiam bene gesta formidant: ne cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur: ne pestifera tabes putredinis sub boni specie lateat coloris. Sciunt enim quia corruptionis adhuc pondere gravati, dijudicare bona subtiliter nesciunt: & cum ante oculos extremi examinis regulam deducunt, hæc ipsa in se nonnumquam & quæ approbant metuunt. Et tota quidem mente interna desiderant, sed tamen de incertitudine operum trepidi, quo gradiuntur ignorant. Unde bene postquam dictum est: *Quare data est misero*

Prov. 14. 12.

A *lux?* adjungitur: *Viro, cujus abscondita est via*. Ac si dicatur: Cur hujus vitæ successus [d] accipit, qui sub qua sit æstimatione judicis iter sui operis nescit? Bene autem subditur: *Et circumdedit eum Deus tenebris*. Tenebris namque homo circumdatur; quia quamvis cælesti desiderio ferveat, quid de semetipso sit dispositum intrinsecus, ignorat. Et valde metuit, ne quid sibi in judicio obviet, quod se de se nunc in desiderio boni fervoris latet. Tenebris homo circumdatur: quia ignorantiæ suæ caligine premitur. An tenebris circumdatus non est, qui plerumque præteritorum non meminit, futura non invenit, præsentia vix cognoscit? Tenebris se circumdatum quidam sapiens viderat, cum di- B cebat: *Quæ in prospectu sunt*, [e] *invenimus cum labore: & quæ in cælis sunt*, [f] *quis investigabit?* His se tenebris Propheta circumdatum vidit, cum dispositionis intimæ penetrare interna non potuit, dicens: *Posuit tenebras latibulum suum*. Auctor enim noster, quia nobis in hoc exilium dejectis, lucem suæ visionis abstulit, sese nostris oculis quasi in tenebrarum latibulo abscondit.

Circumdatur tenebris.

Sap. 9. 16.

Psal. 17. 12.

Hinc sanctis materia flendi.

13. Quas nimirum cæcitatis nostræ tenebras cum studiose conspicimus, mentem ad lamenta provocamus. Flet enim cæcitatem quam foris patitur, si humiliter meminit, quod in interioribus lumine privatur. Cumque tenebras, quibus cir- C cumdatur, respicit, splendoris intimi ardenti se desiderio affligit: omnique intentionis adnisu semetipsam concutit, & supernam lucem, quam condita deseruit, repulsa quærit. Unde si plerumque, ut in ipsis piis fletibus illa interni gaudii claritas erumpat: & mens, quæ in torpore prius cæca jacuerat, ad inspectionem fulgoris intimi suspiriis vegetata convalescat. Unde bene sequitur:

Antequam comedam, suspiro. *Vers. 24.*

CAPUT VIII.

Rec. VII. Lacrymas sæpe excipit gaudium contemplationis.

14. Comedere namque est animæ, supernæ lucis contemplationibus pasci. Suspirat ergo antequam comedat: quia prius gemitibus tribulationis afficitur, & postmodum contemplationis refectione satiatur. Nisi enim suspiret, non comedit: quia qui se in hoc exilio per desideriorum cælestium lamenta non humiliat, [g] æternæ patriæ gaudia non degustat. A veritatis enim pabulo jejuni sunt, qui in hac peregrinationis inopia lætantur. D Suspirat autem qui comedit: quia quos amor veritatis afficit, etiam refectio contemplationis pascit. Suspirans Propheta comedebat, cum diceret: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ* [h] *panes*. Luctu enim suo anima pascitur, cum ad superna gaudia flendo sublevatur: & intus quidem doloris sui gemitus tolerat; sed eo refectionis pabulum percipit, quo vis amoris per lacrymas emanat: Unde & eamdem lacrymarum vim Beatus Job adhuc sequitur, subdens:

Psal. 41. 4.

Et quasi inundantes aquæ, sic rugitus meus. *Ibid.*

CAPUT IX.

Quæ sanctis lugendi & trepidandi causa.

15. Aquæ, cum inundant, cum impetu veniunt; E & crescentibus multipliciter voluminibus, intumescunt. Electi vero dum mentis suæ oculis divina judicia [i] opponunt: dum de occulta super se sententia trepidant: dum se ad Deum pervenire posse confidunt, sed tamen ne non perveniant metuunt, [k] dum præteritorum suorum recolunt, quæ

a In editis *præcedentium patrum*. desideratur *patrum* in mss.
b In omnibus nostris mss. *quia mentis divitias* non *& mentis*; mox in Reg. & Germ. *qui quia*, non *quia qui*.
c Omnes Rem. & Ramig. Reg. & Germ. *quæ videtur hominibus recta*.
d Ita laudati mss. Vindoc. Norman. Corb. Germ. Reg. &c. nec non vet. vulgati. In editis post Coccium, *successus appetit*.
e Particulam *vir*, a Coccio primum hic adjectam suppressimus auctoritate mss. vet. edit. & ipsius textus Sacræ Scripturæ.
f Corb. Germ. & Reg. *quis investigavit*.
g Omnes Rem. & Remig. Corb. Germ. Reg. Val-cl. *internæ patriæ* ita etiam vet. edit.
h Corb. Germ. *panis*.
i Idem codex *apponunt*.
K Mss. Norm. *dum præterita sua recolunt*.

quæ deflent: dum quæ sibi adhuc futura sunt, quia nesciunt, pertimescunt: quasi quædam in eis aquarum more volumina colliguntur, quæ in mæroris rugitus quasi in subjecta littora defluunt. Vir igitur sanctus vidit, quanta sint in lamentis pœnitentiæ volumina cogitationum; atque ipsas mœroris undas inundantes aquas vocavit, dicens.

Vers. v. *Et quasi inundantes aquæ, sic rugitus meus.* Nonnumquam vero justi, sicut & paulo superius diximus, in ipsis bonis operibus positi trepidant, ac ne in eisdem occulto aliquo errore displiceant, continuis lamentis vacant. Quos cum divina subito flagella corripiunt, auctoris sui se gratiam offendisse suspicantur: quia vel infirmitatibus præpediti, vel amaritudinibus pressi, ad impendenda proximis pia opera non assurgunt. Et cor in lamentum vertitur, quia corpus a devotionis suæ ministerio retardatur. Cumque se mercedem non augere considerant, etiam transacta opera displicuisse formidant. Unde bene beatus Job cum rugitum suum quasi inundantes aquas diceret, illico adjunxit:

Vers. 25. *Quia timor, quem timebam, evenit mihi: & quod verebar, accidit.*

CAPUT X. Judicia Dei quam metuenda.

16. Justi igitur deflent & pavent, & magnis se lamentis cruciant, quia deseri formidant: & quamvis de correptione sua gaudeant, eorum tamen trepidam mentem correptio ipsa perturbat: ne malum quod tolerant, non pia percussio disciplinæ sit, sed animadversio justa vindictæ. Quod bene Psalmista considerans ait: *Quis novit potestatem iræ tuæ?* (Psal. 89. 11.) Potestas quippe divinæ iræ nostra non potest mente comprehendi: quia ejus dispensatio obscuris super nos dispositionibus, sæpe unde æstimatur deserere, inde nos recipit; & unde nos recipere creditur, inde derelinquit: ut plerumque hoc fiat gratia, quod ira dicitur, & hoc aliquando ira sit, quod gratia putatur. Nonnullos enim flagella corrigunt, nonnullos ad impatientiæ vesaniam perducunt: & alios prospera quia demulcent, ab insania mitigant: alios quia elevant, funditus ab omni spe conversionis eradicant. Cunctos autem vitia ad ima pertrahunt: sed tamen quidam eo ab his facilius redeunt, quo se in eis corruisse altius erubescunt. Et semper virtutes ad superna sublevant: sed nonnumquam quidam dum tumorem de virtute concipiunt, per ipsum tramitem ascensionis cadunt. Quia ergo potestas divinæ iræ minime cognoscitur, in cunctis necesse est ut sine cessatione timeatur. Sequitur:

Vers. 26. a *Nonne dissimulavi?* [a] *nonne silui? nonne quievi? & venit super me indignatio.*

CAPUT XI. Rec. viii. Quæ cogitando, loquendo, agendo peccare soleant in potestate constituti.

17. Quamvis quolibet in loco positi, cogitando, loquendo, agendo peccemus: tunc tamen per tria hæc animus effrenatius rapitur, cum mundi hujus prosperitate sublevatur. Nam cum præire se potestate ceteros conspicit, alta de se elate cogitans sentit. Et cum auctoritati vocis a nullo resistitur, lingua licentius per abrupta diffrenatur. Cumque facere quod libet, licet, juste sibi omne æstimat licere, quod libet. Sed sancti viri cum mundi hujus potestate fulciuntur [b] tanto sub majore mentis disciplina se redigunt, quanto sibi per impatientiam potestatis suaderi illicita quasi licentius sciunt. Cor namque a consideranda sua gloria reprimunt, linguam ab immoderata locutione restringunt, opus ab inquietudinis vagatione custodiunt. Sæpe enim qui in potestate sunt, ea quæ recte faciunt, quia elate cogitant amittunt: dumque se ad cuncta utiles æstimant, etiam impensæ utilitatis sibi meritum damnant. Ut enim cujuslibet facta digniora sint, necesse est ut ei apud se semper indigna videantur: ne eadem bona actio agentis cor sublevet, & sublevando plus auctorem de elatione dejiciat, quam ipsos quibus forte impenditur, juvet. Hinc est enim quod rex Babyloniæ, dum elata mente apud se tacitus volveret, dicens: [c] *Nonne hæc est Babylon, quam ego ædificavi?* (Dan. 4. 27.) in irrationale animal protinus versus est. Quod enim factus fuerat perdidit: quia humiliter noluit dissimulare quod fecit. Et quia elatione cogitationis se super homines extulit, ipsum, quem communem cum hominibus habuit, sensum hominis amisit. Sæpe vero qui in potestate sunt, ad subjectorum passim contumelias erumpunt: & hoc quod invigilantes regimini serviunt, per linguæ procacitatem perdunt, minori scilicet formidine judicis verba pensantes: quia qui sine causa fratri, [d] fatue dixerit, gehennæ se ignibus addicit. (Matth. 5. 22.) Sæpe, ii qui in potestate sunt, dum sese a licitis retinere nesciunt, ad illicita opera & inquieta dilabuntur. Solus enim in illicitis non cadit, qui se aliquando & a licitis caute restringit. Qua videlicet constrictione religatum bene se Paulus insinuat, dicens: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* (1. Cor. 6. 12.) Atque ut ex ipsa religatione ostenderet, in quanta se mentis libertate dilataret, illico adjunxit: *Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.* (Ibid. 12.) Cum enim mens concepta desideria sequitur, servire rebus convincitur, quarum amore superatur. Sed Paulus, cui cuncta licent, sub nullius potestate se redigit: quia semetipsum etiam a licitis restringendo, ea quæ delectata premerent, despecta transcendit.

Quomodo Job hæc vitavit.

18. Beatus igitur Job, ut nos erudiat, qualis in potestate fuit innotescat, dicens: *Nonne dissimulavi?* Potestas namque cum habetur, & cogitanda est ad utilitatem, & dissimulanda propter tumorem: quatenus is qui ea utitur, & ut prodesse debeat, posse se sciat: & ut extolli non debeat, posse se nesciat. Qualis vero in ore fuerit, adjungat dicens: *Nonne silui?* Qualis erga illicita opera, adhuc subjiciat: *Nonne quievi?* Potest autem silere & quiescere, adhuc subtilius perscrutari. Silere namque, est mentem a terrenorum desideriorum voce restringere. Vis enim magni clamoris est tumultus cordis.

Qui præsunt, occupationes temporales, ut Deo vacent, intermittere debent.

19. Quiescunt quoque qui bene in potestate sunt, cum terrenarum actionum strepitus pro divino amore intermittendo postponunt: ne dum ima indesinenter occupant, cor funditus a summis cadat. Sciunt enim, quia nequaquam mens ad superna attollitur, si curarum tumultibus continue in infimis occupatur. Quid enim de Deo occupata obtineat, quæ de illo apprehendere aliquid etiam vacans laborat. Bene autem per Psalmistam dicitur: *Vacate & videte, quoniam ego sum Deus:* (Psal. 45. 11.) quia qui vacare Deo negligit, suo sibi judicio lumen ejus visionis abscondit. Hinc etiam per Moysen dicitur, ut pisces, qui pennulas non habent, non edantur. (Levit. 11. 12. 13.) Pisces namque qui habent pennulas, saltus dare super aquas solent.

a Vindoc. *nonne tacui.*
b Unus Vindoc. & unus Remig. *tanto sublimiori mentis disciplina.*
c Vindoc. *nonne hæc est Babylon magna &c.*
d Corb. Germ. & plur. *fatuum.*

lent. Soli ergo in electorum corpore quasi [a] cibus transeunt, qui in eo [b] quod imis deserviunt, aliquando ad superna conscendere mentis saltibus sciunt; ne semper in profundis curarum lateant, & nulla eos amoris summi quasi liberi aeris aura contingat. Qui ergo rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum sollicite ad interiora refugiunt: cum nequaquam foras perturbationum strepitus diligunt, sed apud semetipsos intus in tranquillitatis sinu requiescunt:

VERS. VII. Quomodo affectæ circa has occupationes pravæ mentes.

20. Pravæ etenim mentes temporalium rerum tumultus intra semetipsas versare non cessant, etiam cum vacant. In cogitatione enim [c] servant depicta, quæ amant: & quamvis nihil exterius faciant, apud semetipsas tamen sub pondere inquietæ quietis elaborant. Quibus si earumdem rerum administratio præbeatur, semetipsas funditus deserunt: & fugitiva hæc temporalia per intentionis cursum continuis cogitationum passibus sequuntur. Piæ autem mentes hæc & cum desunt non quærunt, & graviter etiam cum adsunt, ferunt: quia per exteriorum curam a se exire pertimescunt. Quod bene illa duorum fratrum vita signatur, de quibus scriptum est: *Factus est Esau vir gnarus venandi, & homo agricola: Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis.* Vel sicut in alia translatione dicitur, *Habitabat domi.* Quid enim per venationem Esau, nisi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fusi carnem sequuntur? Qui etiam agricola esse describitur: quia amatores hujus sæculi tanto magis exteriora [d] colunt, quanto interiora sua inculta derelinquunt. Jacob vero vir simplex in tabernaculis vel in domo habitare perhibetur: quia nimirum omnes, qui in curis exterioribus spargi refugiunt, simplices in cogitatione atque in conscientiæ suæ habitatione consistunt. In tabernaculis enim aut in domo habitare, est se intra mentis secreta restringere, & nequaquam exterius per desideria dissipare: ne dum ad multa foras inhiant, a semetipsis alienatis cogitationibus recedant. Dicat igitur probatus vir, & exercitatus in prosperis: *Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi?* Ut enim supra diximus, sancti viri, cum eis transitoria prosperitas arridet, favorem mundi quasi nescientes dissimulant, & forti gressu interius hoc, unde exterius [e] sublevantur, calcant. Silent autem; quia nullis pravæ actionis clamoribus perstrepunt. Omnis namque iniquitas habet apud secreta Dei judicia voces suas. Unde scriptum est: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est.* Quiescunt vero, cum non solum nullo cupiditatum temporalium turbulento appetitu rapiuntur, verum etiam curis præsentis vitæ necessariis immoderatius occupari refugiunt.

Quomodo piæ.

Genes. 25. 27. Sec. LXX.

Gen. 18. 20.

Justi cur assidue flagella patiantur.

21. Sed hæc agentes, paterna adhuc flagella sentiunt: ut tanto perfectiores ad hereditatem veniant, quanto eos pie feriens disciplina quotidie etiam de minimis purgat. Justa itaque indesinenter faciunt, sed assidue dura patiuntur: quia sæpe ipsa nostra justitia, ad examen divinæ justitiæ deducta, injustitia est: & sordet in districtione judicis, quod in æstimatione fulget operantis. Unde Paulus cum diceret: *Nihil mihi conscius sum;* protinus adjunxit: *Sed non in hoc justificatus sum.* Qui causam mox, cur non sit justificatus, insinuans, ait: *Qui autem judicat me, Dominus est.* Ac si diceret: Idcirco in eo quod nihil mihi conscius sum, justificatum me abnego; quia ab eo qui me judicat, examinari me subtilius scio. Dissimulanda ergo sunt quæ exterius favent, [f] reprimenda quæ interius perstrepunt, declinanda quæ quasi necessaria involvunt; & tamen in his omnibus adhuc districti examinis flagella metuenda: quia & ipsa nostra perfectio culpa non caret, nisi hanc severus judex in subtili lance examinis misericorditer penset.

1. Cor. 4. 4.

VERS. VIII.

REG. IX. Si tot patiantur justi, quæ iniquos manent supplicia?

22. Bene autem subditur: *Et venit super me indignatio.* Magna quippe arte doctrinæ dicturus [g] verbera prætulit recte facta: ut hinc unusquisque consideret, quæ peccantes postmodum supplicia maneat, si etiam justos tam valida hic flagella castigant. Hinc est enim quod Petrus ait: *Tempus est ut judicium incipiat de domo Dei. Et si justus vix salvabitur, impius & peccator ubi parebunt?* Hinc Paulus, cum multa in Thessalonicensium laudem dixisset, protinus adjunxit: *Ita ut & nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesiis Dei pro patientia vestra & fide, in omnibus persequutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum justi judicii Dei.* Ac si diceret: Dum tot dura toleratis, qui tam recta agitis, quid aliud quam justi Dei judicii exempla datis? quia ex vestra pœna colligendum est, quomodo feriat quibus irascitur, si sic vos affligi patitur, in quibus lætatur: aut quomodo illos percussurus est, quibus justum judicium exhibet, si etiam vos sic cruciat, quos pie redarguens fovet.

1. Pet. 4. 17. & 18.

2. Thess. 1. 4.

VERS. IX. REG. X. Amicorum Job intentio pia fuit, sed incauta locutio.

23. Prima igitur beati Job locutione terminata, vicissim se amici, [h] qui consolaturi venerant pie, ejus increpationi subjiciunt: dumque ad contentionis verba prosiliunt, eam pro qua venerant causam pietatis amittunt. Qui quidem non prava hoc intentione faciunt: sed quamvis affectum percusso exhibeant, percussum tamen nonnisi pro iniquitate crediderunt: dumque intentionem bonam nequaquam locutio cauta subsequitur, ipsa pietatis propositio in transgressionis vitium vertitur. Pensandum namque fuerat, cui & quando loquerentur. Justus quippe erat, ad quem venerant, & divinis verberibus cinctus. Ex anteacta ergo ejus vita debuerant ea, quæ intelligere non valebant, illius verba perpendere: & ex flagellis præsentibus non illum redarguere, sed de sua vita formidare; seque flagellato justo, non quasi ratiocinando erigere, sed flendo sociare: ut nequaquam se eorum scientia per verba ostenderet, sed loqui recte linguam consolantium [i] magister dolor erudiret. Qui etsi qua forsitan diversa sentirent, dignum profecto erat, ut hæc humiliter dicerent, ne percusso vulnera per immoderata verba cumularent.

Quid ipsis agendum erat.

Deterioribus sæpe displicent dicta vel facta meliorum.

24. Sæpe enim, quia intelligi non valent, deterioribus displicent vel facta vel dicta meliorum: sed eo ab eis non temere reprehendenda sunt, quo

a Sic vet. ed. cum mss. Corb. Germ. antiquo Rem. uno Remig. Valel. Reg. Colb. Af. Coc. eumque secutæ edit. cum nonnullis mss. *pisces.*
b Unus Remig. *quod ima deserunt.* Corb. Germ. prima manu *quod imis deserunt.*
c Quidam editi *servant dicta.* cum in mss. unanimiter legatur *servant depicta.*
d In mss. *incolunt.*
e In nonnullis mss. *male sublevantur.*

f Unus Remig. *exprimenda.*
g Mss. Anglicani, Norm. Vindoc. Corb. Reg. Germ. & pene omnes ita habent, quos secuta est vetus ed. Parif. Aliæ lecte *dicturus verba.* Tum Corb. *prævidit,* non *prætulit.*
h Nonnulli, *qui consolaturi venerant, ejus piæ increpationi subjiciunt.*
i Editi, *magistri dolor erudiret* reclamantibus mss. omnibus, ubi legitur *magister dolor.*

quo apprehendi veraciter nequaquam possunt. a Sæpe aliquid a majoribus [a] dispensatorie agitur, quod a minoribus error putatur. Sæpe multa a fortibus dicuntur, quæ infirmi idcirco dijudicant, quia ignorant. Quod bene bobus calcitrantibus inclinata illa testamenti arca signavit: quam quia casuram credens Levites erigere voluit, mox sententiam mortis accepit. Quid est namque mens justi, nisi arca testamenti? Quæ gestata a bobus calcitrantibus inclinatur: quia nonnumquam etiam qui bene præest, dum subjectorum populorum confusione concutitur, ad dispensationis condescensionem ex sola dilectione permovetur. Sed in hoc, quod dispensatorie agitur, inclinatio ipsa fortitudinis, casus putatur imperitis. Unde & nonnulli subditi contra hanc, manum reprehensionis mittunt, sed a vita protinus ipsa sua temeritate deficiunt. Levites ergo quasi adjuvans, manum tetendit, sed delinquens vitam perdidit: quia dum infirmi quique fortium facta corripiunt, ipsi a viventium sorte reprobantur. Aliquando e- b tiam sancti viri [b] quædam minimis condescendentes dicunt, quædam vero summa contemplantes proferunt: dumque vim vel condescensionis vel altitudinis nesciunt, audacter hæc stulti reprehendunt. Et quid est justum de sua condescensione velle corrigere, nisi inclinatam arcam superba reprehensionis manu relevare? Quid est justum de incognita locutione reprehendere, nisi motum ejus fortitudinis, erroris lapsum putare? Sed perdit vitam, qui arcam Dei tumide sublevat: quia nequaquam quis sanctorum corrigere recta præsumeret, nisi de se prius meliora sensisset. Unde & Levites isdem recte Oza dicitur, quod videlicet robustus Domini interpretatur: quia præsumtores quique nisi audaci mente robustos se in Domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta velut infirma judicarent. Amici igitur Job, dum contra eum quasi in Dei defensionem prosiliunt, divini præcepti regulam superbientes excedunt.

2. Reg. 6. 7. *Ver. 2.*

Si aliquid in his displicet, non est reticendum, sed magna humilitate promendum.

25. Cum vero quædam facta meliorum deterioribus displicent, nequaquam hoc quod mentem movet, reticendum est, sed cum magna humilitate proferendum: quatenus intentio pie sentientis eo vere servet formam rectitudinis, quo per iter graditur humilitatis. Et libere ergo dicenda sunt quæ sentimus, & valde humiliter promenda quæ dicimus: ne & quæ recte intendi- c mus, hæc elate proferendo non [c] recta faciamus. Paulus auditoribus suis multa humiliter dixerat: sed de ipsa exhortatione humili placare eos adhuc humilius satagebat, dicens: *Rogo autem vos fratres, ut sufferatis verbum solatii: etenim perpaucis scripsi vobis.* Ephesiis quoque Mileti valedicens, afflictis ac gementibus, humilitatem suam d ad memoriam revocat, dicens: *Vigilate, [d] memoria retinentes quoniam per triennium nocte ac die non cessavi cum lacrymis monens unumquemque vestrum.* Eisdem rursum per Epistolam dicit: *Obsecro vos, fratres, ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocatis estis.* Hinc ergo colligat, si quando aliquid recte sentit, quan-

Heb. 13. 22. *Act. 20. 31.* *Ephes. 4. 1.*

Tom. I.

A ta humilitate debeat magistro loqui discipulus: si ipse magister gentium in his quæ cum auctoritate prædicat, tam submisse discipulos rogat. Hinc unusquisque colligat, [illegible], a quibus bene vivendi exempla percepit, hoc quod bene intelligit, quam humiliter dicat; si Paulus illis humili se voce subdidit, quos ad vitam ipse suscitavit.

Humiliter loqui nesciens consolationis regulam ignorat.

26. Eliphaz autem, qui primus amicorum loquitur, quamvis ad consolandum pietate veniat; humilitatem tamen locutionis deserens, regulam consolationis ignorat. Qui dum loquendi custodiam negligit, usque ad afflicti contumelias excedit, dicens: *Tigris periit eo quod non haberet prædam. Rugitus leonis, & vox leænæ, & dentes* B *catulorum leonum dissipati sunt.* Beatum videlicet Job nomine tigridis, quasi vitio varietatis notans, per leonis rugitum ejusdem viri terrorem, per leænæ vocem, loquacitatem conjugis: per dissipatos vero dentes catulorum leonum, destructam filiorum edacitatem [e] signans. Unde & bene amicorum sensum, qui in tumida correptione se extulit, sententia divina reprehendit, dicens: *Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.* e

Job. 4. 11. *Job. 42.*

Ver. 11. Sententias amicorum Job qua ratione Deus arguat, & Paulus commendet.

27. Sed quærendum video, cur Paulus illorum sententiis tanta auctoritate utitur, si hæ eorum sententiæ Dominica reprehensione cassantur? Eliphaz quippe verba sunt; quæ Corinthiis intulit C dicens, sicut scriptum est: *Comprehendam sapientes in astutia eorum.* Quomodo ergo quasi prava respuimus, quæ Paulus ex auctoritate astruit? aut quomodo attestatione Pauli recta putabimus, quæ per semetipsum Dominus non recta definivit? Sed utraque hæc cuius, quam non sint diversa cognoscimus, si ejusdem Dominicæ sententiæ subtilius verba pensemus: quæ nimirum cum diceret: *Non estis locuti coram me rectum*; illico adjunxit: *Sicut servus meus Job.* Liquet ergo, quia quædam in eorum dictis recta sunt, sed melioris comparatione superantur. Nam inter alia, quæ irrationabiliter dicunt, multas ad beatum Job fortes sen- D tentias proferunt, sed comparatæ dictis fortioribus vim fortitudinis amittunt. Mira autem sunt multa quæ dicunt, nisi in sancti viri adversitatem dicerentur. In semetipsis igitur magna sunt, sed quia justum virum transfigere appetunt, ejusdem magnitudinis pondus perdunt: quia & [f] quamlibet forte, frustra jaculum mittitur, ut dura saxa feriantur; eo namque obtusum longius dissilit, quo intortum fortiter venit. Igitur amicorum Job dicta licet in quibusdam valde sint fortia, cum tamen sancti viri fortem vitam feriunt, cunctum sui acuminis mucronem retun- E dunt. Quia ergo & in semetipsis magna sunt, sed contra beatum Job nullo modo assumi debuerunt: & Paulus hæc ex virtute pensans, in auctoritate proferat: & judex quia incaute prolata sunt, ex personæ qualitate reprehendat. f

1. Cor. 3. 19. *Job 5. 13.*

Illic. ut quædam habent recta & alia perversa, hæreticis congruunt.

28. Sed quia eosdem amicos beati Job, hæreticorum tenere speciem superius diximus: nunc eorum verba quomodo hæreticis congruant, indagemus. Quædam namque valde recta sentiunt, sed tamen inter hæc ad perversa dilabuntur. Ha-

 bent

a Antiq. Rem. Colb. Germ. Reg. & nonnulli, nec non edit. Barthol. ac vet. Paris. & Basil. *dissimulatorie agitur*. In Germ. a manu recentiore additum, *vel dispensatorie*. Editi post *dispensatorie agitur*, subjiciunt, *vel præcipitur*, quod melius abest a mss.

b Excusi *quædam minima . . . dicunt, aliquando vero*. corrigendi ex mss. potioribus Corb. Germ. Reg. antiquo Rem. & Norman.

c Corb. Germ. German. nec non Colb. prima manu *non recte*.

d Corb. Germ. Reg. Germ. unus Rem. & unus Remig. Corb. Reg. Germ. *memoriam mei retinentes*.

e Addunt editi, *& audaciam*. quæ verba in nullis mss. reperta delevimus.

f Quidam mss. *quamlibet fortes frustra jaculum mittunt*. Reg. *quodlibet forte*.

bent quippe hoc hæretici proprium, ut malis bona permisceant, quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim semper prava dicerent, citius in sua pravitate cogniti, quod vellent, minime persuaderent. Rursum, si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad utraque deserviunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala, ut recipiantur, abscondunt: sicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tangit: dumque hoc quod dulce est, primo attactu delibatur, etiam illud quod est mortiferum, indubitanter absorbetur. Itaque hæretici permiscent recta perversis: ut ostendendo bona, auditores sibi attrahant; & exhibendo mala, latenti eos peste corrumpant. B Aliquando tamen prædicatione Sanctæ Ecclesiæ atque exhortatione correcti, ab hac sensus sui diversitate salvantur. Unde & amici Job reconciliationis suæ sacrificium ejusdem sancti viri manibus offerunt, atque ad superni judicis gratiam val [a] addicti revocantur. Quos bene in Evangelio illla decem leprosorum mundatio designat. (*Luc. 17, 13.*) In lepra quippe & pars cutis in fulgorem ducitur, & pars in colore sano retinetur. Leprosi itaque hæreticos exprimunt: quia dum rectis prava permiscent, colorem sanum maculis aspergunt. Unde & bene ut salventur, clamant, *Jesu præceptor*. Quia enim in ejus verbis se errasse significant, hunc salvandi humiliter præceptorem vocant; cumque ad cognitionem præceptoris redeunt, C mox ad formam salutis recurrunt. Sed quia in amicorum dictis præfationem expositionis paulo longius duximus, ipsa jam eorum verba subtiliter pensemos. Sequitur:

Job. 4. Vers. 1. & 2.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies.

CAPUT XII.

Vet. XII. Rec. XI. Hæreticorum verba blanda primum, post aspera.

29. Jam superius dicta sunt, quæ his vocabulorum interpretationibus exprimantur. Quia ergo festine ad indiscussa tendimus, prolata replicare devitamus. Hoc itaque est solerter intuendum, quod ii qui hæreticorum speciem tenent, loqui molliter inchoant, dicentes: *Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies.* Exasperare quippe D hæretici auditores suos in exordio locutionis suæ metuunt, ne vigilanter audiantur; eorumque valde tristitiam declinant, ut negligentiam capiant. Et [b] pene semper blanda sunt quæ proponunt; sed aspera quæ prosequendo subinserunt. Unde & nunc amici Job a reverentia mansuetæ locutionis incipiunt, sed usque ad jacula asperrimæ invectionis erumpunt: quia & radices spinarum molles sunt, sed tamen ex ipsa sua mollitie proferunt unde pungunt. Sequitur:

Vers. 4.

Sed conceptum sermonem tenere quis possit?

CAPUT XIII.

Verba prava alii concipiunt & proferunt, alii concepta reprimunt, alii nec concipiunt.

30. Tria sunt hominum genera, quæ gradatim ductis a se qualitatibus dissident. Sunt namque alii, qui & ad loquendum prava concipiunt, a E locutione sua nulla silentii gravitate refrenantur. Et sunt alii, qui cum prava concipiunt, magno se silentii vigore restringunt. Et sunt nonnulli, qui virtutum usu roborati, usque ad eam celsitudinem provehuntur, ut ad loquendum, ne in corde quidem perversa concipiant, quæ silendo

A compescant. Eliphaz itaque ex quo sit ordine, ostenditur, qui conceptum sermonem tenere se non posse testatur. Qua in re & illud innotuit, quod se loquendo offensurum novit. Neque enim retinere verba, quæ non potest, vellet, nisi per hæc se vulnera inferre prænosceret. Boni enim viri freno consilii retinent præcipitationem verbi: & caute considerant, ne relaxantes linguæ lasciviam, auditorum conscientiam incauta locutione transfigant. Unde bene per Salomonem dicitur: *Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum.* (*Prov. 17.*) Aqua quippe dimittitur, cum linguæ fluxus effrenatur. Sed dimissor aquæ jurgiorum caput efficitur: quia per linguæ incontinentiam, discordiæ B origo propinatur. Pravi igitur sicut in sensu leves sunt, ita in locutione præcipites, & reticere pertractando negligunt, quæ loquantur. Sed quod levis conscientia concipit, levior protinus lingua prodit. Unde nunc Eliphaz ex suo experimento colligit, quod desperate de omnibus sentit, dicens: *Sed conceptum sermonem tenere quis possit?* Sequitur:

Vers. 3. & 4.

Ecce docuisti plurimos, & manus lassas roborasti: vacillantes confirmaverunt sermones tui, & genua trementia confortasti.

CAPUT XIV.

Rec. XII. Quantus Job fuerit cujus laudes nec silere valet qui crimen ingerere conatur.

31. Si ipse historiæ textus aspicitur, magna est lectoris utilitas, quod ab amicis jurgantibus, in beato Job pro laceratione vitiorum, virtutum præconia proferuntur. Numquam quippe est tam C robustum vitæ testimonium, quam cum ille [c] laudanda loquitur, qui ingerere crimen conatur. Pensamus autem cujus celsitudinis iste vir fuerit, qui indoctos docens, lassos roborans, vacillantesque confirmans, inter curas domus, inter multiplicium rerum custodiam, inter affectus pignorum, inter studia tot laborum, erudiendis se ceteris impendit. Et illa quidem occupatus exercuit, sed tamen liber magisterio doctrinæ militavit. Temporalia regendo disposuit; æterna prædicando nuntiavit; vitæ rectitudinem & agendo videntibus ostendit, & loquendo audientibus ingessit. Sed sive hæretici, seu perversi quilibet, (*Vet. XIII.*) D cum bona justorum referunt, hæc in argumentum criminis inflectunt. Inde namque Eliphaz contra Beatum Job occasionem objurgationis colligit, unde laudanda narravit. Nam sequitur:

Nunc autem venit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es.

CAPUT XV.

Perversi bonorum vitam duobus modis impetunt.

32. Perversi quique duobus modis bonorum vitam impetunt: quia aut prava eos dicere asserunt, aut recta non servare quæ dicunt. Unde & Beatus Job inferius ab amicis suis de locutione reprehenditur: nunc autem recta dixisse, sed hæc non servasse laceratur. Ab iniquis ergo modo bonorum locutio, modo actio reprobatur: quatenus aut reprehensa lingua taceat, aut ejusdem linguæ suæ adjudicata testimonio, in crimine vita suc- E cumbat. Et notandum, quod prius laudes linguæ inerunt, & postmodum [d] de vitæ infirmitate conqueruntur. Iniqui etenim, ne publice pravi videantur, loquuntur aliquando bona de justis, quæ esse jam cognita & aliis noverunt. Sed sicut prædiximus, hæc ipsa protinus ad cumulum reatus

a Mss. Anglicani & omnes alii ita habent, non, *adducti*, ut exhibent editi etiam vetustiores, quorum pleraque errata ad ceteros omnes postea propagata sunt. *Addicti*, majorem vim habet, significatque, *condemnati*.

b Ita etiam ex mss. Anglic. & ceteris omnibus restituimus, cum prius legeretur, apud Coc. & seq. *& plane semper blanda sunt quæ proponunt*. scilicet amici Job; quod sane falsum est. Redditur ergo verbis Gregorii veritas & legitimus sensus, legendo *pene* pro *plane*.

c Corb. Germ. prima manu, aliique fortasse melius, *laudando loquitur*.

d Rem. Remig. & aliqui alii, *de bona vitæ infirmitate*. Reg. *de linguæ infirmitate*. Corb. Germ. *de lingua vitæ infirmitate*. Barthol. & vet. *de linguæ vitæque infirm.*

reatus pertrahunt: & credendum sibi in contrariis, A ex eo quod & prospera loquebantur, ostendunt: tantoque mala quasi verius insinuant, quanto & bona quasi devote laudabant. Ad usum ergo intorquent criminis voces favoris, dum justorum vitam inde post gravius vulnerant, unde hanc paulo ante specietenus defendebant. Sæpe autem eorum bona quæ prius habita despiciunt, hæc postmodum quasi perdita mirantur. Unde & Eliphaz sancti viri virtutes, quia amissas asserit, enumerando subjungit, dicens:

a Vers. 6.

[a] *Ubi est timor tuus, fortitudo tua, & patientia tua, & perfectio viarum tuarum?*

CAPUT XVI. Rec. XIII. Virtutum quatuor gradus.

33. Quæ nimirum cuncta ei sententiæ subrogat, quam præmisit, dicens: *Nunc autem venit super te plaga, & defecisti, tetigit te, & conturbatus es*. B Omnia ergo simul interisse asserit, in eo quod beatum Job turbatum flagello reprehendit. Sed intuendum valde est, quia quamvis inconvenienter increpat, congruenter tamen ordines virtutum narrat. Quatuor quippe gradibus vitam beati Job [b] virtutes enumerando distinxit, dum & timori fortitudinem, & fortitudini patientiam, & patientiæ perfectionem junxit. In via etenim Dei a timore incipitur, ut ad fortitudinem veniatur. Nam sicut in via sæculi audacia fortitudinem, ita in via Dei audacia debilitatem parir: & sicut in via sæculi timor debilitatem, ita in via Dei timor fortitudinem gignit, C Salomone attestante, qui ait:

Prov. 14. 26

In timore Domini fiducia fortitudinis. Timori quippe Domini inesse fiducia fortitudinis dicitur: quia nimirum mens nostra tanto valentius terrores rerum temporalium despicit, quanto se auctori eorumdem temporalium veracius per formidinem subdit. Quæ in timore Domini constituta, non invenit extra quod metuat: quia dum recto metu conditori omnium jungitur, potestate quadam supra omnia sublevatur. Fortitudo autem nonnisi in adversitate ostenditur: unde & mox post fortitudinem patientia subrogatur. D Tanto enim se unusquisque ad fortitudinem profecisse verius demonstrat, quanto aliena mala robustius tolerat. Nam minus in se convaluit, quem aliena iniquitas sternit. Qui in eo quod ferre contrarietatem non valet, pusillanimitatis suæ gladio confossus jacet. Quia vero perfectio de patientia nascitur: statim post patientiam, viarum perfectio subinfertur.

Var. XIV.

Ille enim vere perfectus est, qui erga imperfectionem proximi impatiens non est. Nam qui alienam imperfectionem ferre non valens [c] deserit, ipse sibi testis est, quod perfecte necdum proficit. Hinc in Evangelio Veritas dicit:

Luc. 21. 19.

In patientia vestra possidebitis animas vestras. E Quid est enim animas possidere, nisi perfecte in omnibus vivere, cunctis mentis motibus ex virtutis arce dominari? Qui igitur patientiam tenet, animam possidet; quia inde contra adversa omnia fortis efficitur, unde sibi & semetipsum vincendo dominatur. Et quo se laudabiliter frangit, infractum se fortiter exerit: quia cum in suis se voluptatibus superat, sese ad contraria invictum parat. Sed quia Eliphaz invehendo corripuit, nunc aliqua velut exhortando subjungit, dicens:

Vers. 7.

Recordare obsecro, quis umquam innocens periit? aut quando recti deleti sunt?

CAPUT XVII. Rec. XIV. Sæpe innocentes hic perire, & deleri rectos.

34. Sive hæretici, quorum amicos beati Job tenere speciem diximus, sive perversi quilibet, quam inordinate redarguunt, tam reprehensibiliter exhortantur. Ait namque: *Quis umquam innocens periit, aut quando recti deleti sunt?* Sæpe quippe hic & innocentes pereunt, & recti funditus delentur; sed tamen ad æternam gloriam pereundo servantur. Si enim nullus innocens periret, Propheta non diceret:

Isai. 57. 1.

Justus periit, & nemo est qui recogitet. Si rectos Deus providendo non raperet, nequaquam de justo Sapientia dixisset:

Sap. 4. 11.

Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus. Si justos animadversio nulla percuteret, Petrus minime prænuntiaret, dicens:

1. Pet. 4. 17.

Tempus est ut incipiat judicium de domo Dei. Illi ergo veraciter recti sunt, qui amore supernæ patriæ ad cuncta præsentis vitæ adversa præparantur. Nam qui pro æternis bonis mala hic perpeti metuunt, videlicet recti non sunt. Sed Eliphaz vel deleri rectos, vel innocentes hic perire non æstimat: quia sæpe hi, qui non spe cælestis gloriæ, sed pro terrena Deo retributione deserviunt, ipsi sibimet fingunt quod quærunt: & docere præsumentes, cum terrenam securitatem prædicant, cunctis suis laboribus ostendunt quid amant. Sequitur:

Vers. 8. & 9.

Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flante Deo periisse, & spiritu iræ ejus esse consumtos.

CAPUT XVIII. Var. XV. Rec. XV. Dolores seminant ac metunt.

35. Dolores seminare, est fraudulenta dicere: dolores autem metere, est dicendo prævalere. Vel certe dolores seminant, qui perversa agunt: dolores metunt, cum de eadem perversitate puniuntur. Fructus quippe doloris est retributio damnationis. Sed cum protinus subinfertur: quia qui dolores seminant & metunt, flante Deo pereunt, & iræ ejus spiritu consumuntur; hoc loco doloris messio, non jam pœna [c] sed adhuc perfectio iniquitatis ostenditur; quia ex divinæ iræ spiritu, ejusdem messionis pœna subrogatur. Seminant ergo hic dolores & metunt; quia iniqua sunt quæ faciunt, & in ipsa iniquitate prosperantur: sicut de iniquo per Psalmistam dicitur:

Psal. 10. 5. sec. Heb.

Polluuntur viæ ejus in omni tempore: auferuntur judicia tua a facie ejus, omnium inimicorum suorum dominabitur: De quo paulo post subditur:

Ibid.

Sub lingua ejus labor & dolor. Dolores itaque seminat, cum perversa agit; dolores metit, cum ex eisdem perversitatibus temporaliter excrescit.

Cur malos Deus aliquando toleret, aliquando statim feriat.

Quomodo ergo flante Deo pereunt, qui plerumque diu hic subsistere, & justis felicins, permittuntur? Hinc namque de illis iterum per Psalmistam dicitur:

Psal. 72. 5.

In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Hinc Jeremias ait:

Jer. 12. 1.

Quare via impiorum prosperatur? Quia enim, sicut scriptum est,

Eccli. 5. 4.

Dominus patiens redditor est: sæpe diu tolerat, quos in perpetuum damnat; nonnumquam vero concite percutit, quia pusillanimitati innocentium [d] consolando concurrit. Aliquando ergo omnipotens Deus din prævalere iniquos patitur, ut justorum mundius vita purgetur. Aliquando vero injustos celeriter trucidat, eorumque interitu innocentium corda confirt it. Si enim nunc omnes male agentes percuteret, extremum jam judicium quibus exhiberet? Si autem nullum omnino percuteret, quis Deum res humanas curare credidisset? Nonnumquam ergo

 ini-

a In mss. Corb. Germ. Reg. Colb. Norm. omittitur *ubi est*. Extat in German. secundæ manut ope.
b Laudati mss. præter Norm. *virtutibus*.
c Editi *patientiam deserit*, reluctantibus mss.
d Unus Rem. duo Remig. Reg. & alii, maxime Norm. *consulendo concurrit*.

iniquos ferit, ut ostendat quia inulta mala non deserit. Nonnumquam vero iniquos diu tolerat, ut considerantibus insinuet, ad quod eos judicium reservet?

a Iniquos deleri quo sensu falsum, quo verum.

36. Hæc itaque sententia [a] delectionis iniquorum, si non cum fine præsentis sæculi de cunctis generaliter dicitur, ex magna parte procul dubio veritatis virtute evacuatur. Sed tunc vera erit, cum jam iniquitatis dilatio non erit. Quæ hoc fortasse modo intelligi rectius potest, quoniam nec innocens perit, nec rectus deletur: quia etsi carne hic atteritur, in conspectu æterni judicis vera salute reparatur. Et qui seminant dolores & metunt, flante Deo pereunt: quia quanto hic altius perverse agendo proficiunt, tanto durius subsequenti damnatione feriuntur. Sed cum eidem sententiæ præmittitur, *Recordare*; videlicet patet, quia transacta res ad mentem reducitur, non autem futura nuntiatur. Tunc ergo Eliphaz verius diceret, si hæc de iniquis generaliter fieri extrema animadversione credidisset.

Flare Deus apte dicitur cum vindictam tribuit.

37. Sed hoc quod flare Deus dicitur, urget ut subtilius discernatur. Nos quippe cum flamus, aerem ab exterioribus introrsus trahimus, & introrsus tractum hunc exterius reddimus. Flare ergo Deus in vindictæ retributione dicitur: quia ab exterioribus causis introrsus judicii consilium concipit, & ab interno consilio extrorsus sententiam emittit. Quasi flante Deo, ab exterioribus aliquid introrsus trahitur, quando foras mala nostra conspicit, & intus [b] judicium disponit. Et rursum, quasi flante Deo, ab interioribus spiritus extrorsus emittitur, quando ab interno [c] conceptu consilii, exterius judicium damnationis infertur. Bene itaque dicitur, quod qui dolores seminant, flante Deo pereunt: quia unde foris perversa faciunt, inde ab intimis recte feriuntur. Vel certe cum flare Deus dicitur, quia & statim iræ ejus spiritus subinfertur, appellatione flatus illius potest ipsa ejus animadversio designari. Nos quippe cum irascimur, flatu furoris [d] inflammamur. Ut ergo vindictam cogitans Dominus demonstretur, flare irascendo dicitur: non quo ipse in natura sua mutabilitatis vicissitudinem recipiat, sed quo post longam patientiam, quando vindictam peccatoris exequitur, is qui in semetipso tranquillus est, pereuntibus turbulentus videtur. Mens quippe reproba, quia adversum suis actibus judicem conspicit, quasi commotus ei ostenditur, quia in conspectu illius suo reatu ipsa turbatur. Sed postquam quasi clementer admonuit, aperte increpationis verba subjungit, dicens:

Tunc qui in se tranquillus, pereuntibus videtur turbulentus.

Vers. 10. *Rugitus leonis, & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt.*

CAPUT XIX.

Dura in Job Eliphasi verba.

38. Quid enim rugitum leonis appellat, nisi, ut paulo ante præmisimus, severitatem viri? quid vocem leænæ, nisi loquacitatem conjugis? quid dentes catulorum leonum, nisi edacitatem prolis? Quia enim filii convivantes extincti sunt, dentium expressione signantur. Quæ cuncta dum contrita Eliphaz rigidus exultat, quasi jure damnata denuntiat. Cujus adhuc duritiam increpationis ingeminat, cum subjungit:

Vers. 11. *Tigris periit, eo quod non haberet prædam, & catuli leonum dissipati sunt.*

CAPUT XX.

Vers. & R. XVI. Tigris varia ac rapax hypocritas apte significat.

39. Quem enim nomine tigridis, nisi beatum Job nota varietatis signat, vel aspersum maculis simulationis? Omnis namque simulator in eo quod videri rectus appetit, mundum se per omnia non ostendit: quia dum virtutes quasdam per hypocrisin assumit, & occulte semetipsum vitiis subjicit, quædam latentia vitia repente in faciem erumpunt, & superductæ simulationis, quasi visionis corium, ex admixtione sua varium ostendunt: ut plerumque fit mirum, cur homo, qui tantis virtutibus pollere cernitur, etiam tam reprobis actibus inquinetur. Sed nimirum omnis hypocrita tigris: est quia dum mundus color de simulatione ducitur, vitiorum nigredine interrumpente variatur. Sæpe enim dum de castitatis munditia extollitur, sorde avaritiæ fœdatur. Sæpe dum virtute largitatis speciosus ostenditur, luxuriæ maculis inquinatur. Sæpe dum castitatis atque largitatis decore vestitur, velut ex zelo justitiæ, crudelitatis atrocitate fuscatur. Sæpe largitate, castitate, pietate ex pulcra visione induitur, sed interfusa obscuritate superbiæ notatur. Sicque fit, ut intermixtis vitiis dum mundam in se speciem hypocrita non ostendit, quasi unum colorem tigris habere nequaquam possit. Quæ videlicet tigris rapit prædam: quia humani sibi favoris usurpat gloriam. Qui enim rapta laude extollitur, quasi præda satiatur. Bene autem hypocritarum laus præda dicitur. Præda quippe est, cum aliena violenter auferuntur. Omnis autem hypocrita, quia vitam justitiæ simulans, justorum sibi laudem arripit, alienum profecto est quod tollit. Eliphaz itaque, quia beatum Job incolumitatis suæ tempore laudanda egisse cognovit, percussione subsequente, hæc illum tenuisse per hypocrisin credidit, dicens: *Tigris periit, eo quod non haberet prædam.* Ac si aperte dicat: Varietas tuæ simulationis extincta est, quia & adulatio laudis ablata est: & jam tua hypocrisis prædam non habet, quia percussa divinitus, humanis favoribus caret.

Myrmicoleon eos adumbrat qui timidi in fortiores audaces in parvos sunt.

40. Translatione autem Septuaginta interpretum nequaquam tigris dicitur, sed, Myrmicoleon periit, eo quod non haberet prædam. Myrmicoleon quippe parvum valde est animal, formicis adversum, quod se sub pulvere abscondit, & formicas frumenta gestantes interficit, interfectásque consumit. Myrmicoleon autem latine dicitur, vel formicarum leo, vel certe expressius formica pariter & leo. Recte autem formica & leo nominatur: quia sive volatilibus, seu quibuslibet aliis minutis animalibus formica est, ipsis autem formicis leo. Has enim quasi leo devorat, sed ab illis quasi formica devoratur. Cum igitur Eliphaz dicit: *Myrmicoleon periit;* quid in beato Job sub [e] myrmicoleontis nomine, nisi pavorem & audaciam reprehendit? Ac si ei aperte dicat: Non injuste percussus es, quia contra erectos timidus, contra subditos audax fuisti. Ac si aperte dicat: Contra astutos te formido pressit, contra simplices temeritas inflavit. Sed prædam jam myrmicoleon non habet, [f] quia timida tua elatio dum verberibus premitur, ab aliena læsione pro-

a Coccius ac deinceps editi, *dilationis*. Rectius alii cum mss. *sententia delationis*, qua scilicet dicebat Eliphas omnes iniquos flante Deo periisse.

b Antiq. Remig. *in judicio disponit*.

c Rem. antiq. *ab interno concepta consilio*.

d Mss. Norm. *inflamur*. In Utic. seu S. Ebrulphi prius legebatur *inflammamur ipsa*.

e Vindoc. Norm. & alii *myrmicoleonis*. Corb. Germ. & Reg. *myrmicoleontis*, rectius a græco μυρμηκολέοντος. Quod confirmari potest ex Hieronymo l. 2. adv. Jovin. ubi legitur *chamæleontes*.

f Ita Anglic. mss. & ceteri quotquot consuluimus; non, ut legitur in editis, *quia tumida tua elatio*. Prior quoque lectio magis convenit proposito Eliphas exprobrantis Job timiditatem simul & audaciam.

prohibetur. Sed quia amicos beati Job hæreticorum tenere speciem diximus: urget necessario, ut hæc eadem Eliphaz verba quomodo etiam typice sentienda sint, intimemus.

Vers. 10. *Rugitus leonis, & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt.*

CAPUT XXI. REC. XVII. Sensus allegoricus. Eadem re in scripturis figurantur diversa.

41. Quia natura uniuscujusque rei ex diversitate componitur, in sacro eloquio per rem quamlibet licite diversa figurantur. Habet quippe leo virtutem, habet & sævitiam. Virtute ergo Dominum, sævitia diabolum signat. Hinc enim de Domino dicitur: *Vicit leo de tribu Juda, radix David*. Hinc de diabolo scriptum est: *Adversarius vester diabolus, sicut leo rugiens circuit, quærens quem devoret*. Leænæ autem nomine aliquando sancta Ecclesia, aliquando Babylonia designatur. Pro eo enim quod contra adversa audax est, leæna Ecclesia dicitur: sicut ejusdem beati Job vocibus approbatur, qui derelictam ab Ecclesia Judæam indicans, ait: *Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam leæna*. Aliquando vero leænæ nomine hujus mundi civitas, id est Babylonia, exprimitur, quæ contra vitam innocentium immanitate crudelitatis [a] efferatur, quæ antiquo hosti, quasi sævissimo leoni sociata, perversæ persuasionis ejus semina concipit, & reprobos ex se filios ad similitudinem illius, quasi crudeles catulos gignit. Catuli autem leonum sunt quilibet reprobi, ad iniquam vitam malignorum spirituum errore generati: qui & simul omnes universam mundi civitatem, quam prædiximus, Babyloniam faciunt, & tamen iidem singuli Babyloniæ filii, quasi non leæna, sed leænæ catuli vocantur. Sicut enim Sion tota simul Ecclesia dicitur, filii autem Sion sanctorum [b] quique singuli memorantur: ita & filii Babyloniæ singuli quique reproborum, & eadem Babylonia simul omnes reprobi vocantur.

Apoc. 5. 5.
1. Pet. 5. 8.
Job 28. 8.

VER. XVII. Sancti tentationes metuunt; hæretici de sua sanctitate securi contemnunt.

42. Sed sancti viri quamdiu in hac vita sunt, semetipsos sollicita circumspectione custodiunt, ne leo circuiens insidiando subripiat, id est, antiquus hostis sub aliqua imagine virtutis occidat: ne leænæ vox auribus obstrepat, id est, ne Babyloniæ gloria sensum ab amore patriæ cælestis avertat: ne catulorum leonum dentes mordeant, idest, ne reproborum persuasio in corde convalescat. At contra hæretici jam quasi de sanctitate securi sunt, quia vitæ suæ meritis cuncta se superasse suspicantur. Unde & nunc dicitur: *Rugitus leonis, & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt*. Ac si aperte diceretur: Nos ideo nullis flagellis atterimur, quia & virtutem antiqui hostis, & cupiditatem terrenæ gloriæ, [c] & persuasiones reproborum omnium vitæ meritis superando calcamus. Unde adhuc subditur:

Vers. 11. *Tigris periit, eo quod non haberet prædam, & catuli leonum dissipati sunt.*

CAPUT XXII. Satan & leo recte vocatur & tigris & myrmicoleon.

43. Hunc vocabulo tigridis repetit, quem leonis appellatione signavit. Satan quippe & propter crudelitatem leo dicitur, & propter multiformis astutiæ varietatem non incongrue tigris vocatur. Modo enim se sicut est perditus humanis sensibus objicit, modo quasi angelum lucis ostendit. Modo stultorum mentes blandiendo persuadet, modo ad culpam terrendo pertrahit. Modo suadere vitia aperte nititur, modo in suis suggestionibus sub virtutis specie palliatur. Hæc itaque bellua, quæ tanta varietate respergitur, jure tigris vocatur, quæ apud Septuaginta interpretes, ut præfati sumus, myrmicoleon dicitur. Quod videlicet animal absconsum pulvere, formicas, ut diximus, frumenta gestantes interficit: quia nimirum apostata angelus in terram de cælis projectus, justorum mentes, quæ bonorum sibi operum refectionem præparant, in ipso actionis itinere obsidet: cumque eas per insidias superat, quasi formicas frumenta gestantes improvisus necat. Recte autem myrmicoleon, id est, leo & formica dicitur. Formicis enim, ut diximus, leo est, volatilibus formica: quia nimirum antiquus hostis sicut contra consentientes fortis est, ita contra resistentes debilis. Si enim ejus suggestionibus assensus præbetur, quasi leo tolerari nequaquam potest: si autem resistitur, quasi formica atteritur. Aliis ergo leo est, aliis formica: quia crudelitatem illius carnales mentes vix tolerant, spiritales vero infirmitatem illius pede virtutis calcant. Hæretici igitur, quia de sanctitatis præsumtione superbiunt, quasi exultantes dicunt: *Myrmicoleon*, vel certe *tigris*, *periit*, *eo quod non haberet prædam*. Ac si aperte dicant: Vetustus adversarius in nobis prædam non habet, quia quantum ad nostra studia jam victus jacet. Idcirco autem myrmicoleontis appellatione vel tigridis repetitur, [d] qui jam contrito leonis rugitu fuerat designatus, quia quidquid per gaudium dicitur, sæpe replicatur. Voces quippe ingeminat animus cum exultat. Unde & veraci lætitia Psalmista crebro repetit hoc, quod se exauditum esse cognovit, dicens:

Hæretici quasi de victo satana gloriantur.

Psal. 6. 9. 10. *Exaudivit Dominus vocem fletus mei: exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam assumsit.*

VER. XVIII. Sancti de domitis vitiis cum timore gaudent.

44. Sed sancti viri cum de quibusdam se vitiis ereptos hilarescunt, magno se metu etiam in ipsa exultatione concutiunt: quia etsi jam de cujuslibet procella tempestatis erepti sunt, esse se tamen adhuc in incerti maris dubiis fluctibus sciunt: & sic spe exultant, ut pavore trepident; sic pavore trepidant, ut spei fiducia exultent. Unde per eumdem Psalmistam dicitur: *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*. At contra, qui de specie sanctitatis intumescunt, cum unum quodlibet vitium superant, mox mentem in superbiam erigunt, & quasi de vitæ suæ perfectione gloriantur: & pro eo quod fortasse semel a periculo tempestatis erepti sunt, jam quia in mari navigent, obliviscuntur: magnos se in omnibus æstimant, & vicisse se antiquum adversarium funditus putant: infra se cunctos respiciunt, quia se per sapientiam transcendere omnes arbitrantur. Unde subditur:

Psal. 2. 11. Hypocritæ vel uno superato se perfectos putant.

Vers. 12. *Porro ad me dictum est verbum absconditum.*

CAPUT XXIII. REC. XVIII. Hæretici novam & occultam doctrinam affectant, [e] cur.

45. Verbum absconditum hæretici audire se simulant, ut auditorum mentibus quamdam prædicationis suæ reverentiam obducant. Unde & latenter prædicant, quatenus eorum prædicatio tanto sancta, quanto & occulta videatur. Communem autem scientiam habere refugiunt, ne ceteris æquales æstimentur: [e] & quædam nova semper exquirunt, quæ dum alii nesciunt, apud impe-

a Ita Corb. Germ. Reg. Germ. Utic. &c. Editi, *effrenatur*.
b In Gussanv. corrupte *sanctorum quippe ... singule quippe*.
c Editi, *& suasiones reproborum hominum*. Vox *omnium* magis congruit fastui virorum de quibus paulo post: *magnos se in omnibus æstimant, infra se cunctos respiciunt* &c.

d Hic dissentiunt mss. Compend. Corb. Germ. & S. Alb. habent *quia jam contrita leonis rugitus*. Utic. olim ita habebat, nunc vero, *quia jam contrito leonis rugitu*. Vindoc. & German. *qui jam contritus &c.*
e In vulgatis *occulta & nova*.

peritorum mentes ipsi de scientiæ singularitate gloriantur. Quam ut diximus, occultam insinuant: quia scilicet [a] ut miram ostendere valeant, hanc se latenter percepisse confirmant. Unde apud Salomonem hæreticorum speciem mulier tenens, dicit: *Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior*. Unde hic quoque subditur: *Et quasi furtive suscepit auris mea venas susurrii ejus*. Furtive susurrii venas percipiunt; quia socialis scientiæ gratiam deserentes, ad hanc nequaquam per ostium ingrediuntur, Domino attestante, qui ait: *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro*. Venas itaque divini susurrii furtive suscipit, qui ad percipiendam virtutis ejus notitiam deserto publicæ prædicationis ostio, pravæ intelligentiæ rimas quærit. Quia vero fur & latro, qui intrat aliunde, & tenebras diligit, & claritatem luminis perhorrescit, recte subjungitur:

Prov. 9. 17.

Joban. 10. 1. 2.

Vers. 13.

In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines.

CAPUT XXIV.
Ver. xxix.
Ut alta esse ostendant quæ docent, ea se vix capere declarant.

46. Sæpe hæretici dum altiora dicere conantur, ipsi sibi testes sunt, quia quæ proferunt, vera non sunt. In nocturna quippe visione dubie cernitur. Rimas ergo susurrii in pavore nocturnæ visionis se percepisse asserunt: quia ut ea quæ docent, alta aliis ostendant, vix ea se capere posse denuntiant. Sed hinc colligendum est, quomodo audientibus certa esse poterunt, quæ ipsi dubie viderunt. Miro ergo ordine cum alta loquentes profluunt, in patefactione stultitiæ, ipsis suæ altitudinis vocibus ligantur. Quantum vero de singularitate sapientiæ elevantur, ostenditur cum protinus subdit. *Quando solet sopor occupare homines*. Ac si aperte ab hæreticis diceretur: Cum homines inferius dormiunt, nos ad percipienda superna vigilamus: quia ea nobis nota sunt, ad quæ videlicet cognoscenda ceterorum hominum corda torpentia non assurgunt. Ac si apertius dicant: In quibus intelligentia nostra se erigit, reliquorum hominum sensus dormit. Nonnumquam vero cum hoc despici ab auditore [b] conspiciunt, semetipsos simulant timere quod dicunt. Unde subditur:

Modo de sapientiæ singularitate extolluntur.

Vers. 14.

Pavor tenuit me & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt.

CAPUT XXV.
Modo pavidos se simulant.

47. Quia enim de doctrinæ suæ altitudine miri videri appetunt, quasi pertimescunt quæ fingunt: & cum minoris laboris sit audire, quam dicere, ad ea proferenda audaces sunt, quæ scilicet astruunt [c] quia ipsi vix audire potuerunt. Unde adhuc subditur:

Vers. 15. & 16.

Et cum spiritus me præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ: stetit quidam, cujus non agnoscebam vultum.

CAPUT XXVI.
Modo in se incomprehensibilia novisse.

48. Ut incomprehensibilia se cognovisse indicent, non stetisse, sed transisse coram se spiritum narrant: & vultum se vidisse incognitum simulant, ut esse se ei cognitos, qui ab humana mente cognosci non valet, ostendant. Ubi adhuc subditur:

Vers. 16.

Imago coram oculis meis, & vocem quasi auræ lenis audivi.

CAPUT XXVII.
Deum intueri spiritaliter nequeunt, neque tamen semper errant.

49. Sæpe hæretici Deum sibi [d] imaginaliter fingunt, quem intueri spiritaliter nequeunt; ejusque vocem quasi auræ lenis audire se perhibent, quia ad secreta illius cognoscenda, quasi esse se ceteris familiariores gaudent. Non enim ea docent, quæ Deus publice loquitur, sed quæ eorum auri quasi latenter aspirantur. Hæc igitur diximus, ut quid sub hæreticorum specie in Eliphaz sermonibus sentiendum sit, intimemus. Sed quia amici beati Job tanti viri amici non essent, nisi manifeste aliquid ex veritate didicissent, qui quamvis in sententiis correptionis errant, in veritatis tamen cognitione [e] non in toto titubant: hæc eadem paulo superius verba replicemus, ut subtilius discernamus, quomodo ea quæ de perceptione veritatis dicuntur, a recte sentientibus proferri veraciter possint. Nonnumquam vero hæretici vera quædam & sublimia loquuntur, non quod hæc divinitus ipsi percipiunt, sed quod ex sanctæ Ecclesiæ contentione didicerunt: neque hæc ad profectum conscientiæ, sed ad scientiæ ostentationem trahunt. Unde fit plerumque, ut alta sciendo dicant, sed vivendo quæ dicunt nesciant. Sive igitur ex hæreticorum specie, videlicet non vitam scientiæ, sed verba tenentium, seu certe ex persona amicorum beati Job, qui de cognitione veritatis potuerunt procul dubio percipiendo experiri, quod studuerunt docendo eloqui, hæc eadem quæ transcurrimus, subtilius dicta disseramus: ut dum sollicite Eliphaz sermo discutitur, quantæ scientiæ fuerit, demonstretur: quamvis in eadem scientia humilitatem non tenuit, qui commune bonum sibi specialiter arrogavit. Ait namque:

Ver. xx.
Quædam vera & sublimia loquuntur.

Vers. 12.

Porro ad me dictum est verbum absconditum.

CAPUT XXVIII.
Rec. xix.
Allegoricus sensus: verbum absconditum, Dei filius.
Vel Spiritus-sancti locutio.

50. Verbum quippe absconditum, invisibilis Filius vocatur, de quo Joannes ait: *In principio erat Verbum*. Quod ipse quoque absconditum insinuat, dum subjungit: *Et Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. Sed hoc verbum absconditum electorum mentibus dicitur, cum potestas unigeniti Filii credentibus manifestatur. Potest etiam per verbum absconditum, allocutio intimæ aspirationis intelligi; de qua Joannes dicit: *Unctio ejus docet vos de omnibus*. Quæ nimirum aspiratio humanam mentem contingendo sublevat, & temporales cogitationes deprimens, æternis hanc desideriis inflammat: ut nihil ei jam, nisi quæ superna sunt, libeat; & cuncta quæ inferius de humana perstrepunt corruptione, contemnat. Absconditum ergo verbum audire, est locutionem sancti Spiritus corde concipere. Quæ profecto sciri non potest, nisi a quo haberi potest. Unde & Veritatis voce de hac abscondita locutione dicitur: *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere*. Sicut enim isdem Paraclitus post Mediatoris ascensum, alius humani generis consolator, in semetipso invisibilis est: ita omnem, quem repleverit, ad desideranda invisibilia accendit. Et quoniam mundana corda sola visibilia diligunt, hunc mundus non accipit, quia ad diligenda invisibilia non assurgit. Sæculares etenim mentes quanto se foras per desideria dilatant, tanto ad receptionem illius sinum cordis angustant. Et quoniam valde in huma-

1. Joha. 2. 27

Hæc a paucis percipitur.
Joban. 14. 16

a Editi *ut admirationem ostendere valeant*: corrupte. In Vindoc. legitur, *ut mira ostend.*
b Huc immisit Cocc. *quod dicunt*, quæ verba in mss. & superioribus ed. reticentur.
c Compend. & Germ. *quia ipsa*. Sicque olim in Utic. legebatur, Reg. *qui & ipsi*.
d Editi *imaginabiliter*.
e Ita legendum docent mss. pene omnes, quos sequuntur Barthol. & vet. ed. Falsa autem est Coccii aliorumque recentiorum lectio, *in veritatis tamen cognitione non titubant*, cui suffragatur Corb. Germ. hæretici enim fere semper titubant, sed falsitati sententiæ occurritur addendo, *non in toto titubant*.

humano genere pauci sunt, qui a desideriorum temporalium sorde purgati, ad perceptionem sancti Spiritus ipsa hac purgatione dilatentur, verbum hoc absconditum dicitur: quia illud a quibusdam procul dubio in corde percipitur, quod a maxima hominum parte nescitur. Vel certe hæc ipsa afflatio sancti Spiritus absconditum verbum est, quia sentiri potest, sed strepitu locutionis exprimi non potest. Cum igitur divina aspiratio sine strepitu mentem sublevat, verbum absconditum auditur, quia sermo Spiritus in aure cordis silenter sonat. Unde & subditur:

Sentiri potest, non exprimi.

Ibid.

Et quasi furtive suscepit auris mea venas susurrii ejus.

CAPUT XXIX.
Rec. xx.
Mentem quærit a visibilibus abstractam.

51. Venas susurrii superni auris cordis furtive suscipit: quia subtilitatem locutionis intimæ afflata mens & raptim & occulte cognoscit. Nisi enim se ab exterioribus desideriis abscondat, interna non penetrat. Et occultatur, ut audiat; & audit, ut occultetur: quia & subtracta a visibilibus, invisibilia conspicit, & repleta invisibilibus, visibilia perfecte contemnit. Notandum vero, quod non ait: *Quasi furtive suscepit auris mea susurrium ejus*; sed *venas susurrii ejus*. Susurrium quippe occulti verbi, est hæc ipsa locutio aspirationis internæ. Venæ autem susurrii dicuntur causarum origines, quibus hæc ipsa aspiratio ad mentem ducitur. Quasi enim venas susurrii sui aperit, cum nobis Deus latenter insinuat, quibus modis ad nostræ intelligentiæ aurem venit. Aliquando enim nos amore, aliquando terrore compungit: aliquando præsentia quam nulla sint ostendit, & ad æterna diligenda desiderium erigit: aliquando prius æterna indicat, ut post temporalia vilescant. Aliquando nostra nobis mala aperit, & ad hoc nos usque, ut alienis etiam malis doleamus, extendit. Aliquando mala aliena nostris obtutibus objicit, & compunctos mirabiliter a nostra pravitate nos corrigit. Venas itaque divini susurrii furtive audire, est occultos divinæ aspirationis modos tenuiter & latenter agnoscere.

Quam variis modis eam alloquatur.

Susurrat nobis Deus, quia non se plene manifestum facit.

52. Quamvis adhuc vel susurrium, vel venas susurrii intelligere aliter valemus. Qui enim susurrat, occulte loquitur; & vocem non exprimit, sed imitatur. Nos igitur quousque carnis corruptione premimur, nullo modo claritatem divinæ potentiæ, sicut in se incommutabilis manet, videmus: quia acies infirmitatis nostræ non sustinet hoc, quod de ejus æternitatis radio super nos intolerabiliter fulget. Cum ergo se nobis omnipotens Deus per rimas contemplationis indicat, nequaquam nobis loquitur, sed susurrat: quia etsi se plene non intimat, quiddam tamen de se humanæ menti manifestat. Tunc autem nequaquam jam susurrat, sed loquitur, cum ejus nobis species certa revelatur. Hinc est enim quod in Evangelio Veritas dicit: [a] *Palam de Patre annuntiabo vobis*. Hinc Joannes ait: *Videbimus eum sicuti est*. Hinc Paulus dicit: *Tunc cognoscam, sicut & cognitus sum*. Nunc autem divinum susurrium tot ad nos venas habet, quot creatis operibus ipsa divinitas præsidet. Dum enim quæ sunt cuncta creata cernimus, in creatoris admiratione sublevamur. Nam sicut aqua leniter fluens, rimata per venas quæritur, ut augeatur, tantoque se vastius fundit, quanto venas apertiores invenerit: ita nos dum studiose divinitatis notitiam ex creaturæ ejus consideratione colligimus; quasi susurrii illius ad nos venas aperimus: quia per hoc quod factum cernimus, virtutem factoris admiramur; & per ea quæ sunt in publico, illud ad nos emanat, quod latet in occulto. Quasi enim per quemdam ad nos sonitum erumpit, dum consideranda nobis sua opera ostendit: in quo semetipsum utcumque . dicat, dum quam sit incomprehensibilis manifestat. Quia igitur considerare eum digne non possumus, non ejus vocem, sed vix susurrium audimus. Plene enim quia perpendere neque ipsa quæ sunt creata sufficimus, recte dicitur: *Quasi furtive suscepit auris mea venas susurrii ejus*. Projecti quippe a paradisi gaudiis, & excæcatis pœna multati, vix susurrii venas apprehendimus: quia ipsa quoque mira ejus opera raptim tenuiterque pensamus. Sciendum vero est, quia quanto virtutem illius mens sublevata considerat, tanto ejus [b] rectitudinem repressa formidat. Unde & recte subjungitur.

a
Joan. 16. 25.
1. Joan. 3. 2.
1. Cor. 13. 12.

Per creata opera velut per quasdam rimas se admirandum præbet.

Vet. xxi.
b

In horrore visionis nocturnæ.

Vers. 13.
CAPUT XXX.
Rec. xxi.
Mens eo amplius de suis factis trepidat, quo altius in Deum elevatur.

53. Horror nocturnæ visionis, est pavor occultæ contemplationis. Humana etenim mens quo altius elevata, quæ sint æterna considerat, eo de factis temporalibus gravius tremefacta formidat: quia tanto se ream verius cernit, quanto se ab illo lumine discrepasse, quod super se intermicat, conspicit: sicque fit, ut illuminata plus metuat, quia magis aspicit a veritatis regula per quanta discordat; eamque gravi formidine suus ipse profectus quatit, quæ prius [c] quasi securius nihil videbat. Quamvis quantalibet virtute profecerit, non jam manifestum aliquid de æternitate comprehendit, sed adhuc sub cujusdam caligine imaginationis conspicit. Unde & hæc eadem, nocturna visio dicitur. In nocte quippe, sicut & superius diximus, dubie; in die autem constanter videmus. Quia igitur ad contemplandum interni solis radium, nubes sese nostræ corruptionis interserit, nec ad infirmos nostræ mentis oculos illud, sicut est, incommutabile lumen erumpit: adhuc Deum quasi in nocturna visione cernimus, cum procul dubio sub incerta contemplatione caligamus. Sed quamvis extremum de illo aliquid mens conceperit, in consideratione tamen ejus magnitudinis inhorrescit, & magis metuit: quia ipsis contemplationis ejus vestigiis se imparem sentit, atque ad se relapsa, cum arctius diligit, cujus miram dulcedinem ferre non valens, vix hanc sub incerta visione gustavit. Sed quia ad hujus sublevationis culmen minime pertingitur, nisi prius desideriorum carnalium importune perstrepens turba reprimatur, recte subjungitur:

c

Hinc Deum magis metuit & diligit.

Ibid.

Quando solet sopor occupare homines.

CAPUT XXXI.
Rec. xxii.
Ad contemplationem non pervenitur nisi sopitis carnal. desideriis.

54. Quisquis ea quæ mundi sunt, agere appetit, quasi vigilat: quisquis vero internam quietem quærens, hujus mundi strepitum fugit, velut obdormiscit. Sed prius sciendum est, quia in Scriptura sacra figurate positus tribus modis somnus accipitur. Aliquando enim somno mors carnis, aliquando torpor negligentiæ, aliquando vero exprimitur, calcatis terrenis desideriis, quies vitæ. Somni namque vel dormitionis nomine carnis mors intimatur, sicut Paulus ait: [d] *Nolo vos ignorare fratres de dormientibus*. Et paulo post: *Ita & Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo*. Somno

Somnus 3. modis accipitur.

d
1. Thess. 4. 12.

a Editi *palam de Patre meo*.
b Turon. Corb. Germ. secundis curis, & alii *fortitudinem*.
c Ita cum plerisque mss. ed. antiq. Alias vero *quasi secura*, ut etiam habetur in uno Vindoc.
d In Vindoc. & plur. *nolo autem vos*. In duob. Compend. Corb. Germ. Colb. Reg. Val cl. *nolumus vos*. In græco textu ad litt. *nolo vos*.

no rursum torpor negligentiæ designatur, sicut ab A eodem Paulo dicitur: *Hora est jam nos de somno surgere*. Et rursum: *Evigilate justi, & nolite peccare*. Somno quoque calcatis carnis desideriis quies vitæ figuratur, sicut sponsæ voce in [a] canticorum Cantico dicitur: *Ego dormio, & cor meum vigilat*: quia videlicet sancta mens quo se ad strepitu temporalis concupiscentiæ comprimit, eo verius interna cognoscit: & tanto alacrius ab intima vigilat, quanto se ab exteriori inquietudine occultat. Quod bene per Jacob in itinere dormientem figuratur, qui ad caput lapidem posuit, & obdormivit: a terra scalam cælo inhærentem, innixum scalæ Dominum, ascendentes quoque & descendentes Angelos vidit. In itinere quippe dormire, est in hoc præsentis vitæ transitu a rerum temporalium amore quiescere. In itinere dormire, est in dierum labentium cursu ab appetitu visibilium mentis oculos claudere: quos primis hominibus seductor aperuit, qui dixit: *Scit enim Deus, quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri*. Unde & paulo post subditur: *Tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit, & aperti sunt oculi amborum*. Culpa quippe oculos concupiscentiæ aperuit, quos innocentia clausos tenebat. Angelos vero ascendentes & descendentes cernere, est cives supernæ patriæ contemplari, vel quanto amore [b] auctori suo super semetipsos inhæreant, vel quanta compassione caritatis nostris infirmitatibus condescendant.

Rom. 13. 11. — 1. Cor. 15. 34. — Cant. 5. 2. — Genes. 28. 12. — Genes. 3. 5. 6.

Ad contemplationem non sufficit a mundi actionibus quiescere, nisi & virtutes exerceantur.

55. Et notandum valde est, quod ille dormiens Angelos conspicit, qui in lapide caput ponit: quia nimirum ipse ab exterioribus operibus cessans, interna penetrat, qui intenta mente, * quæ principale est hominis, imitationem sui redemtoris observat. Caput quippe in lapide ponere, est mente Christo inhærere. Qui enim a præsentis vitæ actione remoti sunt, sed ad superna nullo amore rapiuntur, dormire possunt, sed videre Angelos nequeunt; quia caput in lapide tenere contemnunt. Sunt namque nonnulli, qui mundi quidem actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exer- D centur. Hi nimirum torpore, non studio dormiunt: & idcirco interna non conspiciunt, quia caput non in lapide sed in terra posuerunt. Quibus plerumque contingit, ut quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto latius in se immundæ cogitationis strepitum per otium congerant. Unde sub Judææ specie per Prophetam torpens otio anima defletur, cum dicitur: *Viderunt eam hostes, & deriserunt Sabbata ejus*. Præcepto etenim Legis ab exteriori opere in sabbato cessatur. Hostes ergo sabbata videntes irrident, cum maligni spiritus ipsa vacationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt: ut unaquæque anima quo remota ab externis actionibus servire Deo creditur, eo magis eorum tyrannidi illicita cogitando E famuletur. Sancti autem viri, qui a mundi operibus non torpore, sed virtute sopiuntur, laboriosius dormiunt, quam vigilare potuerunt: quia in eo quod actiones hujus sæculi deserentes superant, robusto conflictu quotidie contra semetipsos pugnant, ne mens per negligentiam torpeat, ne subacta otio ad desideria immunda frigescat, ne in ipsis bonis desideriis plus justo inserveat, ne sub

* Græce, τὸ ἡγεμονικόν. — Var. xxii. — Thren. 1. 7.

A discretionis specie sibimet parcendo, a perfectione languescat. Agit hæc, & ab hujus mundi inquieta concupiscentia se penitus subtrahit, ac terrenarum actionum strepitum deserit, & per quietis studium virtutibus intenta, vigilans dormit. Neque enim ad contemplanda interna perducitur, nisi ab his quæ exterius implicant, studiose subtrahatur. Hinc est enim quod per semetipsam Veritas dicit: *Nemo potest duobus dominis servire*. Hinc Paulus ait: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit*. Hinc per Prophetam Dominus admonens dicit: *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus*. Quia igi- B tur nequaquam notitia interna [c] conspicitur, nisi ab externa implicatione cessetur: recte nunc verbi absconditi & divini susurrii tempus exprimitur, cum dicitur: *in horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines*: quia nimirum mens nostra nullo modo ad vim intimæ contemplationis rapitur, nisi studiose prius a terrenorum desideriorum tumultu sopiatur. Sed humanus animus quadam suæ contemplationis machina sublevatus, quo super se altiora conspicit, eo in semetipso terribilius contremiscit. Unde & apte subditur:

Matth. 6. 24. — 2. Tim. 2. 4. — Psal. 45. 11.

Pavor tenuit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt. Vers. 14.

CAPUT XXXII. Rec. xxiii. Quo altius Dei rectitudinem contemplamur, eo de nostra magis formidamus.

56. Quid per ossa, nisi fortia acta signantur? De quibus & per Prophetam dicitur: *Dominus custo- C dit omnia ossa eorum*. Et sæpe ea quæ agunt homines, esse alicujus momenti æstimant: quia districtionis intimæ quam sit subtile judicium, ignorant. Sed cum per contemplationem rapti superna conspiciunt, ab ipsa aliquo modo præsumtionis suæ securitate liquefiunt: & tanto magis in divino conspectu trepidant, quanto nec bona sua digna ejus examine, quem conspiciunt, pensant. Hinc est enim, quod is qui fortia operando profecerat, per spiritum sublevatus clamabat: *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?* Ac si diceret: Carnes meæ verba non habent, quia infirma mea apud te funditus silent: ossa autem mea D tuæ magnitudinis laudem dicunt, quia ipsa quoque, quæ esse in me fortia credidi, tua consideratione contremiscunt. Hinc est, quod Manue, viso Angelo pertimescens, dicit: *Morte moriemur, quia vidimus Dominum*. Quem uxor protinus consolatur, dicens: *Si Dominus nos vellet occidere, manibus nostris holocaustum & libamenta non suscepisset*. Quid est autem, quod ad visionem Angeli vir fit timidus, & mulier audax: nisi quod nobis quoties cælestia demonstrantur, spiritus quidem pavore se concutit, sed tamen spes præsumit? Inde namque spes ad majora [d] audenda sese erigit, unde turbatur spiritus, quia ea quæ superna sunt, prior videt. Quia igitur cum altiora secretorum cælestium sublevata mens conspicit, cuncta huma- E narum virium soliditas contremiscit, recte nunc dicitur: *Pavor tenuit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt*: Ac si aperte diceretur: Subtilitatis intimæ arcana percipiens, unde me apud me fortem credidi, ante conspectum judicis inde titubavi. Districtionem quippe divinæ justitiæ contemplantes, etiam de ipsis operibus jure pertimescimus, quæ nos fortia egisse putabamus. Ducta namque ad internam regulam nostra rectitudo, si distri-

Psal. 33. 21. — Psal. 34. 10. — Jud. 13. 22. — Ibid. 23. — Var. xxiii.

a Ita Corb. Germ. Reg. Norm. Val-cl. Sicque melius repræsentatur hujus sacri libri titulus, *Sir-hasirim*, *Canticum canticorum*. Editi habent *in Canticis canticorum*.
b Ita omnes nostri mss. & vet. ed. Coc. & recent. edit. *auctori suo semetipsos transcendendo inhærent*.

c In plur. mss. *concipitur*. In Val-cl. *concupitur*. In Corb. Germ. Reg. Colb. prima manu, *conspicitur*, quam lect. prætulimus.
d Corb. Germ. cum uno Reg. *audienda*.

districtum judicium invenit, multis tortitudinum suarum finibus in intimam rectitudinem impingit. Unde bene Paulus cum & virtutum ossa habere se cerneret, & tamen sub districto examine hæc eadem ejus ossa trepidarent, ait: *Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die. Sed neque me ipsum* [a] *judico: nihil enim mihi conscius sum.* Sed quia auditis venis divini susurrii, hæc eadem ejus ossa contremuerunt, illico adjunxit: *Sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est.* Ac si diceret: recta egisse me recolo, & tamen de meritis non præsumo: quia ad ejus examen vita nostra ducitur, sub quo nostræ fortitudinis & ossa turbantur.

1. Cor. 4. 3.

Contemplationis gratia non est diuturna.

57. Sed cum mens in contemplatione suspenditur, cum carnis angustias superans, per speculationis vim de libertate aliquid intimæ securitatis rimatur, stare diu super semetipsam non potest: quia etsi hanc spiritus ad summa evehit, caro tamen ipso adhuc corruptionis suæ pondere deorsum premit. Unde & subditur:

Vers. 15.

Et cum spiritus me præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ.

CAPUT XXXIII. Invisibilia quidem cognoscimus, sed raptim.

58. Nobis præsentibus spiritus transit, quando invisibilia cognoscimus, & tamen hæc non solide, sed raptim videmus. Neque enim in suavitate contemplationis intimæ diu mens figitur: quia ad semetipsam ipsa immensitate luminis reverberata revocatur. Cumque internam dulcedinem degustat, amore æstuat, ire super semetipsam nititur, sed ad infirmitatis suæ tenebras fracta relabitur: & magna virtute proficiens, videt quia videre non possit hoc, quod ardenter diligit; nec tamen ardenter diligeret, nisi aliquatenus videret. Non ergo stat, sed transit spiritus: quia supernam lucem nostra nobis contemplatio & inhiantibus aperit, & mox infirmantibus abscondit. Et quia in hac vita quantalibet virtute quis profecerit, adhuc tamen corruptionis suæ stimulum sentit: *Corpus quippe, quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*, recte subditur: *Inhorruerunt pili carnis meæ.*

Sap. 9. 15.

REC. XXIV. Nemo hic ita perfectus, cui non nascatur semper quod resecetur.

59. Pili etenim carnis sunt quælibet superflua humanæ corruptionis. Pili carnis sunt vitæ veteris cogitationes, quas sic a mente incidimus, ut de amissione earum nullo dolore fatigemur. Bene autem per Moysen dicitur: *Levitæ radant omnes pilos carnis suæ.* Levita quippe assumtus vocatur. Oportet ergo Levitas omnes pilos carnis radere: quia is qui in obsequiis divinis assumitur, debet ante Dei oculos a cunctis carnis cogitationibus mundus apparere, ne illicitas cogitationes mens proferat, & pulcram animæ speciem quasi pilis [b] fruticantibus deformem reddat. Sed quantalibet, ut diximus, quempiam virtus sanctæ conversationis evexerit, adhuc tamen ei de vetustate vitæ nascitur quod toleretur. Unde & ipsi Levitarum pili radi præcepti sunt, non evelli. Rasis etenim pilis in carne radices remanent, & crescunt iterum ut recidantur: quia magno quidem studio superfluæ cogitationes amputandæ sunt, sed tamen amputari funditus nequaquam possunt. Semper enim caro superflua generat, quæ semper spiritus ferro sollicitudinis recidat. Sed tamen hæc in nobis tunc subtilius conspicimus, cum speculationis alta penetramus. Unde recte nunc dicitur: *Cum spiritus me præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ.*

Num. 8. 7.

VET. XXIV. Hæc sollicitius resecat mens contemplationi dedita.

60. Humana etenim mens in contemplationis arce sublevata, tanto semetipsam durius de superfluis cruciat, quanto nimis subtile conspicit esse quod amat: & cum pulcrum intuetur hoc, quod super se appetit, districte judicat quidquid in se infirmum prius tranquille tolerabat. Transeunte ergo spiritu pili pertimescunt: quia ante compunctionis vim, cogitationes superfluæ fugiunt, ut nihil fluxum, nihil jam remissum libeat; quia [c] afflatam mentem etiam contra semetipsam visitationis intimæ severitas inflammat. Cumque hoc, quod in corde illicitum nascitur, continua districtione resecatur; fit plerumque, ut vegetata mens paulo latius radio suæ speculationis inhæreat, & pene figat Spiritum qui transibat. Nec tamen hæc ipsa contemplationis mora divinitatis vim plene aperit: quia ejus immensitas humanas vires auctas sublevatasque transcendit. Unde & bene subditur:

Sicque Spiritum pene figis, nec tamen diu tenet.

Vers. 16.

Stetit quidam, cujus non agnoscebam vultum.

CAPUT XXXIV. REC. XXV. Homo per peccatum totus carnalis factus.

61. Quidam namque non dicimus, nisi de eo utique, quem exprimere aut nolumus, aut non valemus. Sed qua mente hoc loco dicitur *quidam*, videlicet exponitur, cum protinus subinfertur: *Cujus non agnoscebam vultum.* Humana quippe anima, primorum hominum vitio a paradisi gaudiis expulsa, lucem invisibilium perdidit, & totam se in amorem visibilium fudit: tantoque ab interna speculatione cæcata est, quanto foras deformiter sparsa: unde fit, ut nulla noverit, nisi ea quæ corporeis oculis, ut ita dixerim, palpando cognoscit. Homo enim, qui si præceptum servare voluisset, etiam carne spiritalis futurus erat, peccando factus est etiam mente carnalis, ut sola cogitet, quæ ad animum per imagines corporum trahit. Corpus quippe est cæli, terræ, aquarum, animalium, cunctarumque rerum visibilium, quas indesinenter intuetur, in quibus dum totam se delectata mens projicit, ab internæ intelligentiæ subtilitate grossescit: & quia jam erigere ad summa se non valet, in his infirma libenter jacet. Cum vero miris conatibus ab his exurgere nititur, magnum valde est, si ad cognitionem suam, repressa corporali specie, anima perducatur; ut semetipsam sine corporea imagine cogitet, & cogitando se, viam sibi usque ad considerandam æternitatis substantiam paret.

Non cogitat sine imaginibus corporum.

Qui sine his animam suam, ac deinde Deum percipiat.

VET. XXV. Anima humana quantum a div. substantia distet.

62. Hoc autem modo quasi quamdam scalam sibi exhibet semetipsam, per quam ab exterioribus ascendendo in se transeat, & a se in auctorem tendat. Cum enim corporeas imagines deserit, ut semetipsam mens veniens, non modicum ascendit. Sed quamvis incorporea sit anima: quia tamen corpori inhæret, ex ipsa sui qualitate [d] agnoscitur, quæ carnis loco retinetur. Quæ dum obliviscitur scita, cognoscit incognita, meminit oblivioni mandata, hilarescit post tristia, addicitur post læta: ipsa sui diversitate indicat, quantum a substantia æternæ incommutabilitatis [e] distat: quæ semper, ut est, idem est: ubique præsens, ubique invisibilis, ubique tota, ubique incomprehensibilis per inhiantem mentem sine aspectu cer-

a Compend. & Corb. Germ. *dijudico*.
b Ita mss. Corb. Germ. & Norman. *quasi pilis fruticantibus*. Editi *fructificantibus*.
c Ita omnes mss. nostri. In editis lego *afflictam mentem*.
d In editis, post ms. Colb. *localis cognoscitur*: deest autem *localis* in ceteris mss. nostris.
e Editi, *quantum a substantia æternæ incommutabilitatis natura distat*. sed superflua hæc vox *natura*, quam in nullis mss. invenio, nisi in Corb. Germ.

cernitur, [a] sine dubio auditur, sine motu suscipitur, sine corpore tangitur, sine loco retinetur. Hanc nimirum substantiam cum animus cogitat assuetus rebus corporalibus, diversarum imaginum phantasmata sustinet. Quæ dum ab intentionis suæ oculis abigit manu discretionis, postponens ei omnia, jam hanc aliquatenus conspicit.

Si needum quid Deus sit, certe quid non sit percipit.

Quam si necdum quid sit apprehendit, agnovit certe quid non sit. Quia ergo ad insueta mens rapitur, cum divinitatis essentiam rimatur, recte nunc dicitur: *Stetit quidam, cujus non agnoscebam vultum.*

Stare solius Dei est.

63. Bene autem dictum est *stetit*. Omnis quippe creatura, quia ex nihilo facta est, & per semetipsam ad nihilum tendit, non stare habet, sed defluere. Rationalis vero creatura eo ipso, quo ad imaginem auctoris est condita, ne ad nihilum transeat, figitur: irrationalis autem nequaquam figitur, sed donec visionis suæ ministerio universitatis speciem impleat, transeundo tardatur. Nam etsi cælum ac terra post in æternum permanent, ex semetipsis tamen nunc ad nihilum properant: sed pro eorum usu, quibus serviunt, in melius [b] mutanda perseverant. Stare ergo, solius creatoris est, per quem cuncta non transeuntem transeunt, & in quo aliqua, ne transeant, retinentur. Unde & Redemtor noster, quia divinitatis ejus status capi ab humana mente non potuit, hunc nobis ad nos veniens, creatus, natus, mortuus, sepultus, resurgens, atque ad cælestia rediens, quasi transeundo monstravit. Quod bene per Evangelium illuminato cæco [c] innuit, cui transiens auditum præbuit, sed stans oculos reparavit. Per humanitatis quippe dispensationem transire habuit: per divinitatis vero potentiam, quia ubique præsens est, stare. Voces igitur cæcitatis nostræ Dominus audire transiens dicitur, quia humanæ miseriæ factus homo miseretur. Stans autem lucem reparat: quia infirmitatis nostræ tenebras ex virtute divinitatis illustrat. Bene ergo, postquam dictum est: *Cum spiritus* [d] *me præsente transiret*, subditur: *Stetit quidam, cujus non agnoscebam vultum*. Ac si aperte diceretur: [e] Eum, quem per transitum sensi, non transire deprehendi. Ipse est ergo qui transit, ipse qui stat. Transit enim, quia teneri cognitus non valet: stat autem, quia in quantum cognoscitur, incommutabilis apparet. Quia ergo raptim is, qui semper idem est, cernitur, simul Deus & transiens & stans videtur. Vel certe stare ejus, est nulla mutatione variari, sicut ad Moysen dicitur: *Ego sum, qui sum*. Et sicut hunc Jacobus insinuat, dicens: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. Quia vero quisquis jam aliquid de contemplatione æternitatis apprehendit, hanc per coæternam ejus speciem conspicit, recte subjungitur:

Matth. 9. 27 & 20. 30. Marc. 8. 22. Luc. 18. 35. Johan. 9. 1. Exod. 3. 14. Jac. 1. 17. Ibid.

CAPUT XXXV.

Quidquid de patre percipimus per filium videmus.

Imago coram oculis meis.

64. Imago quippe Patris, Filius est: sicut de condito homine Moyses insinuat, dicens: *Creavit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum*. Et sicut per expressionem Sapientiæ de eodem Filio quidam sapiens dicit: *Candor est enim lucis æternæ*. Et sicut Paulus ait: *Qui cum sit splendor gloriæ, ac figura substantiæ ejus*. Cum ergo æternitas ejus cernitur, prout infirmitatis nostræ possibilitas admittit, imago ejus, mentis nostræ oculis antefertur: quia cum vere in Patrem intendimus, hunc quantum accipimus, per suam imaginem, id est, per Filium videmus: & per eam speciem, quæ de ipso sine initio nata est, eum aliquo modo cernere, qui nec cœpit, nec desinit, conamur. Unde & hæc eadem Veritas in Evangelio dicit: *Nemo venit ad Patrem, nisi per me*. Bene autem subditur:

Genes. 1. 27. Sap. 7. 26. Hebr. 1. 3. Johan. 14. 6. Ibid.

CAPUT XXXVI. REC. XXVI.

Spiritus Sancti vox & aura lenis & spiritus vehemens. Act. 2. 2.

Et vocem quasi auræ lenis audivi.

65. Quid enim per vocem auræ lenis, nisi cognitio sancti Spiritus designatur, qui de Patre procedens, & de eo quod est Filii accipiens, nostræ tenuiter notitiæ infirmitatis infunditur? Qui tamen super Apostolos veniens, per exteriorem sonum tamquam per vehementem spiritum demonstratur, cum dicitur: *Factusque est repente de cælo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis*. Sanctus enim Spiritus cum se notitiæ humanæ infirmitatis insinuat, & sonitu vehementis spiritus, & voce auræ lenis exprimitur: quia videlicet veniens, & vehemens est & lenis: lenis, quia notitiam suam, quatenus cognosci utcumque valeat, nostris sensibus temperat; vehemens, quia quantumlibet hanc temperet, adventu tamen suo infirmitatis nostræ cæcitatem illuminando perturbat. Illustratione enim sua nos leniter tangit, sed inopiam nostram immaniter concutit.

Aura lenis quia se quantumlibet sanctis hic modicum aperit. Exod. 24. 18. VET. XXVI.

66. Vox ergo Dei quasi aura lenis auditur: quia in hac adhuc vita positis contemplatoribus suis, nequaquam se divinitas sicut est insinuat, sed lippientibus mentis nostræ oculis claritatem suam tenuiter demonstrat. Quod bene ipsa Legis acceptione signatur, cum dicitur, quia Moyses ascendit, & Dominus [f] in monte descendit. Mons quippe est ipsa nostra contemplatio, in quam nos ascendimus, ut ad ea, quæ ultra infirmitatem nostram sunt, videnda, sublevemur. Sed in hanc Dominus descendit, quia nobis multum proficientibus, parum de se aliquid nostris sensibus aperit: si tamen dici in illo vel parum, vel aliquid potest, qui unus semper & idem permanens, intelligi [g] partiliter non potest, & tamen a suis fidelibus participari dicitur, cum in ejus substantia pars nullatenus admittatur. Sed quia hunc exprimere perfecto sermone non possumus, humanitatis nostræ modulo, quasi infantiæ imbecillitate præpediti, eum aliquatenus balbutiendo resonamus. Quia vero & in magna contemplatione sublevati, subtile quid de æternitatis cognitione pertingimus, sacræ historiæ verbis ostenditur, cum de cognitione Dei propheta [h] nobilis Elias edocetur. Cui cum transiturum ante eum se Dominus promitteret, dicens: *Ecce Dominus transit, spiritus grandis & fortis, subvertens montes & conterens petras ante Dominum*; illico adjunxit: *Non in spiritu Dominus: & post spiritum commotio, non in commotione Dominus: & post commotionem ignis, non in igne Dominus: & post ignem sibilus auræ tenuis*. [i] Spiritus quippe ante Dominum evertit montes, & petras con-

3. Reg. 19. 11. & 12.

a Sic Floriac. Turon. Compend. Vindoc. Corb. Germ. duo Reg. Germ. Norm. In Colb. *jugulata dubia*, nunc legitur *sine sono*; quod accedit ad lect. editorum, *sine voce*.

b Unus cod. Reg. cum Corb. Germ. & Colb. *mutata*.

c Ita Corb. Germ. Colb. Reg. Norm. & plerique pro *cæco innotuit*, quod legitur in edit.

d Primus Compend. *me præsentem transiret*.

e Vindoc. *eum per quem transitum sensi*.

f Ita mss. pro *in montem*, ut ex Editorum correctione legitur hic & alibi sæpe, non attendentium Gregorium grammaticæ leges parum observasse, ut ipse testatur in Epist. ad Leandrum libris his præmissa.

g In quibusdam *intelligi particulariter*: duo Vindoc. *intelligi pariter*.

h Duo Vind. Corb. Germ. Unus Reg. Colb. *propheta nobis*.

i In ed. additur *& ibi Dominus*; quæ desunt in Norm. Belvac. Vind. Compend. &c. Servanda quoque esse non persuadent quæ postea leguntur: *esse vero in sibilo auræ tenuis, non negatur*. Nam non ait, *affirmatur*.

conterit: quia pavor, qui ex adventu ejus irruit, & altitudinem cordis nostri dejicit, & duritiam liquefacit. Sed spiritui commotionis & igni non inesse Dominus dicitur, esse vero in sibilo auræ tenuis non negatur: quia nimirum mens cum in contemplationis sublimitate suspenditur, quidquid perfecte conspicere prævalet, Deus non est; cum vero subtile aliquid conspicit, hoc est quod de incomprehensibili substantia æternitatis audit. Quasi enim sibilum tenuis auræ percipimus, cum saporem incircumscriptæ veritatis contemplatione [a] subita subtiliter degustamus. Tunc ergo verum est quod de Deo cognoscimus, cum plane nos aliquid de illo cognoscere non posse sentimus. Unde bene illic subditur: *Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum pallio, & ingressus stetit in ostio speluncæ.* Post auræ tenuis sibilum, vultum suum Propheta pallio operit, quia in ipsa subtilissima contemplatione veritatis, quanta ignorantia homo tegatur, agnoscit. Vultui namque pallium superducere est, ne altiora mens quærere audeat, hanc ex consideratione propriæ infirmitatis velare; ut nequaquam intelligentiæ oculos ultra se præcipitanter aperiat, sed ad hoc quod apprehendere non valet, reverenter claudat. Qui hæc agens, in speluncæ ostio stetisse describitur. Quid namque spelunca nostra est, nisi hæc corruptionis habitatio, in qua adhuc ex vetustate retinemur? Sed cum aliquid percipere de cognitione divinitatis incipimus, quasi jam in speluncæ nostræ ostio stamus. Quia enim progredi perfecte non possumus, ad cognitionem tamen veritatis inhiantes, jam aliquid de libertatis aura captamus. In ingressu ergo speluncæ stare, est represso nostræ corruptionis obstaculo, ad cognitionem veritatis incipere exire. Unde & nube in tabernaculum descendente, Israelitæ e longinquo cernentes, in papilionum suorum ostiis stetisse memorantur: quia ii, qui adventum divinitatis utcumque conspiciunt, quasi jam ex habitaculo carnis procedunt. Quia igitur humana mens quantalibet se virtute tetenderit, vix de intimis extrema cognoscit, recte nunc dicitur: *Et vocem quasi auræ lenis audivi.* Sed quoniam cum de se saltem parum nobis divina cognitio exhibet, infirmitatis nostræ ignorantiam perfecte docet: qui vocem auræ lenis audivit, dicat quæ ex ipsa hac auditione didicerit. Sequitur:

In contemplatione quidquid mens perfecte valet conspicere, non est Deus. — *Ibid.* — *Exod. 33. 9.*

Vers. 17. *Numquid homo Dei comparatione justificabitur, aut factore suo purior erit vir?*

CAPUT XXXVII. Rec. XXVII. *Justitia humana divinæ comparata, injustitia est.*

67. Humana justitia divinæ justitiæ comparata, injustitia est: quia & lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radio posita [b] tenebratur. Quid ergo Eliphaz raptus in contemplatione cognovit, nisi quod justificari homo Dei comparatione non possit? Recta namque credimus quæ exterius operamur, sed cum minime interna cognoscimus, [c] quasi in solis radio positi caligamus. Cum vero illa utcumque percipimus, ista non utcumque judicamus: qua tanto quisquis subtilius de tenebris judicat, quanto ei verius claritas lucis constat. Qui enim lucem videt; scit quid de tenebris æstimet. Nam qui candorem lucis ignorat, & obscura pro lucidis approbat. Bene autem subditur: *Aut factore suo purior erit vir?* Quisquis [d] de percussione murmurat, quid aliud quam justitiam ferientis accusat? Puriorem se ergo vir factore suo existimat, si contra flagellum querelam parat: eumque sibi procul dubio postponit, cujus judicium de sua afflictione redarguit. Ut ergo homo reprehendere non audeat judicem culpæ, hunc humiliter cogitet auctorem naturæ: quia qui mire ex nihilo hominem fecit, factum impie non affligit. Quod tunc Eliphaz didicit, cum vocem quasi auræ lenis audivit. In consideratione namque divinæ magnitudinis discitur, quam humiliter in sua animadversione timeatur. Et qui superna degustat, inferiora æquanimiter tolerat: quia plene intus conspicit, quanti æstimet quod foris agit. Male enim se rectum putat, qui regulam summæ rectitudinis ignorat. Et sæpe lignum rectum creditur, si ad regulam non ducatur: sed cum regulæ jungitur, per quantam tortitudinem tumescit, invenitur: quia nimirum rectitudo [e] abscidens increpat, quod oculus deceptus approbabat. Eliphaz itaque quia superna conspexit, districtum judicium de inferioribus exerit: & quamvis beatum Job non recte redarguit, in comparatione tamen creatoris omnium, creaturæ modum recte describit dicens:

Qui compescende de Dei flagellis querelæ.

Vers. 18. & 19. *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit pravitatem: quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut tinea?*

CAPUT XXXVIII. Vet. XXVII. Vet. XXVIII. *Natura angelica cur mutabilis, & unde fiat immutabilis.*

68. Natura angelica etsi contemplationi auctoris inhærendo, in statu suo immutabiliter permanet; eo ipso tamen quo creatura est, in semetipsa vicissitudinem mutabilitatis habet. Mutari autem, ex alio ad aliud ire est, & in semetipso stabilem non esse. Unaquæque enim res quasi tot passibus ad aliud tendit, quot mutabilitatis suæ motibus subjacet. Sola autem natura incomprehensibilis a statu suo nescit moveri, quæ ab eo quod semper idem est, nescit immutari. Nam si angelorum substantia a mutabilitatis motu fuisset aliena, bene ab auctore condita, nequaquam in reprobis spiritibus a beatitudinis suæ arce cecidisset. Mire autem omnipotens Deus naturam [f] summorum spirituum bonam, sed mutabilem condidit: ut & qui permanere nollent, ruerent, & qui in conditione persisterent, tanto in ea jam dignius, quanto & ex arbitrio starent: & eo majoris apud Deum meriti fierent, quo mutabilitatis suæ motum, voluntatis statione fixissent. Quia ergo ipsa quoque natura angelica est in semetipsa mutabilis, quam videlicet mutabilitatem vicit per hoc, quod ei qui semper idem est, vinculis amoris illigatur, recte nunc dicitur: *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles.* Atque ejusdem protinus documentum mutabilitatis adjungitur, cum de apostatis spiritibus subinfertur: *Et in angelis suis reperit pravitatem.* [g] Ex quorum casu bene infirmitatis humanæ considerationem colligit, cum illico subnectit: *Quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut tinea?* Luteas quippe domos habitamus, quia in corporibus terrenis subsistimus. Quæ bene Paulus considerans

Angelorum lapsus homines admonet de sua infirmitate diffidere.

 ait:

a Belvac. *contemplatione subita subtilitate degustamus.*
b In plerisque *tenebrescatur*. Ita olim lectum in Colb.
c Hæc verba *quasi . . . caligamus*, non sunt in Vindocin. Belvac. Norman. & plerisque. Potest etiam sensus integer constare his rejectis: extant in Colbert.
d Ita plures & potiores, non *de persecutione* ut in editis post Coc.
e Sic Compend. Belvac. Turon. Corb. Germ. Colb. Germ. Norm. Vindocinensis ita quoque habet: alter *rectitudo abscedens*. In ed. *rectitudo accedens*.
f Nonnulli, *supernorum spirituum*. In uno Reg. *supernorum*. In altero *summorum*.
g Hic variant mss. & editi: sequimur probatissimam lect. quæ est omnium Norm. unius Anglic. utriusque Compend. Bellovac. Corb. Germ. Colb. Germ. Editi habent, *ex quorum comparatione bene casus infirmitatis hum.*

2. Cor. 4. 7. 2. Cor. 5. 1. ait: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*: A Et rursum: *Scimus quia si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam*. Terrenum quoque fundamentum est substantia carnis. Quod in se sollicite Psalmista conspexerat, cum Psal. 138. 15. dicebat: *Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto, & substantia mea in inferioribus terræ*. Tinea autem de veste nascitur, & camdem Tinea, concupiscentia. vestem, de qua oritur, oriendo corrumpit. Quasi quædam vero vestis animæ caro est: sed hæc nimirum vestis habet tineam suam; quia ab ipsa carnalis tentatio oritur, ex qua laceratur. Quasi enim quadam sua tinea vestis nostra consumitur, cum caro corruptibilis tentationem gignit, & per hanc B ad interitum pervenit. Velut tinea homo consumitur, cum de se oritur unde conteratur. Ac si aperte dicat: Si illi spiritus esse ex se incommutabiles nequeunt, qui nulla carnis infirmitate deprimuntur: qua temeritate se homines in bono permanere constanter existimant, quos in eo quod intellectus ad summa evehit, carnalis infirmitas aggravans præpedit, ut per corruptionis vitium in semetipsis habeant, unde ab intimâ novitate veterascant?

VERS. XXVIII. Angeli doctores sunt, qui quamlibet sancti, non sunt sine culpa. Mal. 2. 7. 69. Possunt quoque per angelos sancti Doctores intelligi, sicut per Prophetam dicitur: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est*. Qui C quantalibet virtute fulgeant, esse omnino sine culpa nequeunt, cum iter præsentis vitæ gradiuntur: quia eorum nimirum gressus tangitur aut luto illiciti operis, aut pulvere cogitationis. Domos autem luteas habitant, qui de illecebrosa hac vita carnis exultant. Hanc domum luteam Paulus ha- Philip. 3. 20. 21. bitare contemserat, cum dicebat: *Nostra autem conversatio in cælis est*. Dicat ergo: *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit pravitatem: quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terreum habent fundamentum, consumentur velut tinea?* Ac si aperte dicat: Si præsentis vitæ viam illi sine contagio transire neque- D unt, qui æterna [a] nuntiantes, sese contra temporalia accingunt: quæ detrimenta illi sustinent, qui esse se in carnalis habitationis voluptatibus gaudent? Qui enim serviunt ei, non sunt stabiles: quia cum mens ad alta nititur, carnis suæ cogitatione dissipatur; ita ut sæpe animus dum intimis inhiat, dum sola cælestia aspectat, subita carnali delectatione perculsus, a semetipso scissus jaceat: & qui se infirmitatis suæ molestias superasse gaudebat, repentino vulnere prostratus gemat. Pravitas ergo & in angelis reperitur, dum ipsos quoque qui veritatem nuntiarent, nonnumquam subreptio vitæ fallacis gravat. Si ergo hi etiam mundi hujus iniquitate feriuntur, quos contra eum sancta intentio erigit: quibus ictibus illi pe- E netrantur, quos ante ejus jacula, ipsa infirmitatis suæ delectatio sternit? Qui bene velut tinea con- Tinea sine sonitu damnum faciens, iniquos exhibet damna sua non attendentes. sumi describuntur. Tinea quippe damnum facit, & sonitum non facit: ita iniquorum mentes, quia damna sua considerare negligunt, integritatem quasi nescientes perdunt. Amittunt namque a corde innocentiam, ab ore veritatem, a carne continentiam, & per accessum temporis ab ætate vitam. Sed hæc se indesinenter amittere nequaquam conspiciunt, dum toto desiderio curis temporalibus occupantur. Quasi ergo a tinea consumuntur, quia sine sonitu, culpæ morsum tolerant, quanta detrimenta vitæ, & innocentiæ patiantur, dum ignorant. Unde & bene subditur:

De mane usque ad vesperam succidentur. Vers. 20.

CAPUT XXXIX. Reprobi nec in extremo tempore mentem perversam mutant. 70. A mane usque ad vesperam peccator succiditur, dum a vitæ suæ exordio usque ad terminum, iniquitatis perpetratione vulneratur. Omni namque tempore reprobi per augmentum malitiæ contra se ictus ingeminant, quibus succisi in profundum ruant. De quibus bene per Psalmistam dicitur: *Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos*. Psal. 54. 25. Dies quippe dimidiare, est tempus vitæ male in voluptatibus ductum, ad pœnitentiæ lamenta dividere, atque hoc ad bonum usum partiendo reparare. Sed iniqui dies suos nequaquam dimidiant, quia perversam mentem nec in extremò tempore immutant. Quo contra bene Paulus admonet dicens: *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt*. Ephes. 5. 16. Tempus quippe redimimus, quando anteactam vitam, quam lasciviendo perdidimus, flendo reparamus. Sequitur:

Et quia nullus intelligit, in æternum peribunt. Ibid.

CAP. XL. Scire negligunt quæ eos supplicia, quæ justos præmia maneant. 71. Nullus videlicet eorum, qui a mane usque ad vesperam succiduntur. Nullus intelligit, vel eorum [b] qui pereunt, vel eorum qui perditos pereuntium mores imitantur. Unde alias scriptum est: *Justus perit, & nemo est qui recogitet in corde suo, & viri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat*. Isai. 6. 57. b Iniqui ergo dum sola temporalia appetunt, & quæ bona electis in æternum maneant, scire contemnunt; dum justorum afflictionem conspiciunt, sed quæ sit afflictionis retributio non agnoscunt: actionis suæ pedem in profundum porrigunt, quia a luce intelligentiæ sponte sua oculos claudunt. [c] Stultis enim voluptatibus decepti, dum quæ vident, temporaliter diligunt, a semetipsis lienati non vident ubi in æternum ruunt. Potest c etiam mane prosperitas, vespere hujus mundi adversitas designari. De mane ergo usque ad vesperum reprobi succiduntur, quia & per prospera lascivientes depereunt, & per adversa impatientes ad insaniam exurgunt. Quos de mane usque ad vesperam nequaquam culpa succideret, si vel prospera fomentum crederent, vel adversa sectionem suis vulneris æstimarent.

VER. XXIX. Qui prosperis vel adversis bene utantur. 72. Sed quia nequaquam sic humani generis multitudo deseritur, ut cuncta ad interitum tendere permittatur, sunt nonnulli, qui præsentis vitæ oblectamentum despiciunt, etiam cum adsunt, transitoria esse cónsiderant, atque hæc ex amore æternitatis calcant. Cumque in hoc primo gradu judicii gressum ponunt, [d] vegetiores ad altiora perveniunt, ut cuncta temporalia non solum quia citius sunt amittenda, despiciant, sed his inhærere non appetant, etiam si æterna esse potuissent: d & a pulcre conditis amorem subtrahunt, quia in ipsum auctorem pulcritudinis cordis passibus tendunt. Et sunt nonnulli, qui bona vitæ præsentis diligunt, sed tamen hæc nullatenus assequuntur; qui rebus temporalibus totis desideriis inhiant, mundi gloriam quærunt, sed adipisci nequaquam possunt. Hos, ut ita dixerim, cor ad mundum per-

a In vulgatis *cogitantes*, pro *nuntiantes*, quod est omnium nostrorum mss.
b In 1. Compend. Lyran. Bigot. Ebroic. Germ. Colb. Reg. 1. *qui præeunt*. & paulo post, *mores præeuntium*.
c Corb. Germ. pro *stultis* præfert *malis*. In uno autem Reg. & in altero Vindoc. nec non in ed. Barthol. & al. vet. *Multis enim malis voluptatibus*. Al. ed. *multis enim mali voluptatibus*.
d Fere omnes habent, *vegetatiores*.

a pertrahit, mundus [a] ad cor repellit. Nam sæpe contingit, ut ipsis suis adversitatibus fracti ad mentem redeant, & in semetipsis reversi considerent, quam sint inania quæ quærebant, seseque pro tam stulto desiderio protinus ad lamentum vertant; & tanto valentius æterna desiderent, quanto se stultius laborasse pro temporalibus dolent. Unde bene descriptis reprobis subditur:

Vers. 21.

Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex iis.

CAPUT XLI. Rec. xxix. Quos mundus despicit, Deus eligit.

73. Quos alios reliquos, nisi hujus mundi despectos accipimus? Quos dum præsens sæculum ad nullius gloriæ usum eligit, quasi minimos indignosque derelinquit. Sed mundi reliquos auferre Dominus dicitur: quia despectos hujus sæculi eligere dignatur, Paulo attestante qui ait: *Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia.* Quod bene in libris Regum, Ægyptio puero in via lassescente signatur, quem Amalecita ægrotum in itinere deserit, David vero invenit, cibo reficit, ducem sui itineris facit; Amalecitam persequitur, epulantem repetit, & funditus extinguit. Quid est enim quod Ægyptius Amalecitæ puer in itinere lassatur, nisi quod amator præsentis sæculi peccati sui nigredine opertus, sæpe ab eodem sæculo infirmus despectusque relinquitur, ut cum eo currere nequaquam valeat, sed fractus adversitate torpescat? Sed hunc David invenit: quia Redemtor noster veraciter manu fortis, nonnumquam quos despectos a mundi gloria reperit, [b] in suum amorem convertit. Cibo pascit: quia verbi scientia reficit. Ducem itineris eligit: quia suum etiam prædicatorem facit. Et qui Amalecitam sequi non valuit, dux David efficitur: quia is, quem indignum mundus deseruit, non solum conversus in suas mentes Dominum recipit, sed prædicando hunc etiam usque ad aliena corda perducit. Quo videlicet duce David Amalecitam convivantem invenit & extinguit: quia ipsis Christus prædicantibus mundi lætitiam destruit, quos mundus comites habere despexit. Quia igitur plerumque quos mundus relinquit, Dominus eligit, recte nunc dicitur: *Qui reliqui fuerint, auferentur ex eis.* Sequitur:

1. Cor. 1. 26. & 27.

1. Reg. 30. 13.

Ibid.

Morientur, & non in sapientia.

CAPUT XLII. Scripturæ mos, ut ubi quid interponit peregrinum, mox ad tractatum argumentum redeat.

74. Quid est quod superius reproborum interitum protulit, dicens: *Quia nullus intelligit, in æternum peribunt*: & de electis Dei illico adjunxit: *Qui reliqui fuerint, auferentur ex eis*: & hoc protinus, quod eisdem electis non conveniat, subdit dicens: *Morientur, & non in sapientia?* Si enim a reprobis divinitus auferuntur, quo pacto mori non in sapientia dicuntur? Sed nimirum sacræ Scripturæ consuetudo est, ut cum aliquid narrat, interposita alterius causæ sententia, ad superiora protinus redeat. Nam postquam dixit: *Et quia nullus est qui intelligat, in æternum peribunt*: electorum mox sortem subintulit, dicens: *Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis.* Et rursum sententiæ suæ oculum in eum, quem prædixerat, interitum reproborum mittens, subito adjunxit: *Morientur, & non in sapientia.* Ac si diceret: hi quos dixi quia non intelligentes in æternum peribunt, procul dubio non in sapientia morientur. Sed hunc esse nonnumquam morem sacri eloquii melius ostendemus, si ex eo aliquam hujus rei similitudinem proferamus. Paulus namque apostolus cum dilectum discipulum de instituendis Ecclesiæ officiis admoneret, ne quos forte ad sacros Ordines inordinate proveheret, dixit: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis, te ipsum castum custodi.* Qui ad infirmitatem ejus corporis protinus verba convertens ait: *Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum & frequentes tuas infirmitates.* Statimque subjungit, dicens: *Quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad judicium, [c] quorumdam autem & subsequuntur.* Quid ergo ad illud pertinet, quod ab infirmo bibi aquam prohibuit, hoc quod de peccatis absconditis quorumdam hominum manifestisque subjunxit? nisi quod interposita de ejus infirmitate sententia, ad hoc in extremo rediit, quod superius dixit: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.* Ut enim hæc eadem peccata quanta sollicitudine perquirenda essent, ostenderet, [d] interposita contra infirmitatis molestiam discretionis admonitione, protinus intulit, quod in aliis patescerent, in aliis laterent, dicens: *Quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad judicium, quorumdam autem & subsequuntur.* Sicut ergo per hanc sententiam Paulus non eisdem verbis congruit, quibus eam loquens de Timothei infirmitate subjunxit; sed ad illud rediit, quod superius intermittendo narravit: ita hoc loco Eliphaz cum de electis diceret: *Qui reliqui fuerint, auferentur ex eis*; illico adjungens: *Morientur, & non in sapientia*: ad illud protinus recurrit, quod superius de reprobis protulit, dicens: *Et quia nullus intelligit, in æternum peribunt.*

1. Tim. 5. 22.

Ibid. 23.

VER. XXX. Moriuntur reprobi & electi, hi in sapientia, illi in insipientia.

75. Idcirco autem reprobi electos despiciunt, quod ad vitam invisibilem per visibilem mortem tendunt. De quibus bene nunc dicitur: *Morientur, & non in sapientia.* Ac si aperte diceretur: Mortem quidem & sapientiam pariter fugiunt; sed sapientiam penitus deserunt, mortis autem laqueos non evadunt. Et quia quandoque morituri vivere moriendo potuerant, dum mortem quæ procul dubio ventura est metuunt, & vitam simul & sapientiam perdunt. At contra justi in sapientia moriuntur: quia mortem quam devitare funditus nequeunt, cum pro veritate imminet, differre contemnunt; eamque dum æquanimiter ferunt, pœnam propaginis vertunt in instrumentum virtutis: ut inde debeat vita recipi, unde per primæ culpæ meritum cogitur finiri. Sed quia hæc Eliphaz contra iniquos veraciter protulit, beatum Job reprehensibilem æstimans, de fastu se sapientiæ inflavit. Unde & post prædicamenta tantæ rectitudinis, irrisionis verba subjungit, dicens:

Job 5. Vers. 1.

CAPUT XLIII. Rec. xxx. Vocare Deum quid sit, quid Dei respondere.

Voca ergo, si est qui tibi respondeat.

76. Omnipotens enim Deus sæpe ejus precem in

a Unus Compend. & Longip. *mundus a corde repellit*. Præferenda est lectio quam retinuimus, & confirmatur ex mox sequentibus: *ut . . . ad mentem redeant, & in semetipsis reversi considerent* &c.

b Duo Compend. Corb. Colb. Germ. Reg. Remig. & nonnulli, *in suo amore convertit*.

c In Vindocin. & plerisque *quosdam autem & subsequuntur*; quod infra adhuc repetitur. At in Corb. Germ. Colb. 1. Reg. *quorumdam*, licet inferius in Corb. & Reg. *quosdam*.

d Mira hic mss. & edit. diversitas. In mss. Reg. Germ. Norm. & plur. legitur, *interposita continuo infirmitatis molestia*. Unus Vindocin. *interposita infirmitate molestiæ discretionis admonitionem protinus intulit*. Vetus ed. Paris. 1495. *interposita continua infirmit. molestia, discretionis admonitionem protinus intulit*. Edit. Basil. 1514. *interpositam contra infirmitatis molestiam, discretionis admonitionem prot. intulit*. Eadem est lectio Barthol. & edit. Paris. 1518. eam prætulimus quam præferunt mss. Corb. Germ. & Colb.

in perturbatione deserit, qui præcepta illius in A tranquillitate contemnit. Unde scriptum est: Prov. 28. 9. *Qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis*. Vocare autem nostram, est humili Deum prece deposcere: respondere vero Dei, est effectum precibus præbere. Ait ergo: *Voca, si est qui tibi respondeat*. Ac si aperte dicat: Quantumlibet afflictus clames, Deum respondentem non habes: quia vox in tribulatione non invenit, quem mens in tranquillitate contemsit. Ubi adhuc deridendo subjungit:

Ibid. *Et ad aliquem sanctorum convertere.*

CAPUT XLIV.

77. Ac si despiciens dicat: Sanctos quoque invenire in afflictione adjutores non vales, quos habere socios in hilaritate noluisti. Qui post irri- B sionem protinus sententiam subdit, dicens: [a]

Vers. 2. *Virum stultum interficit iracundia, & parvulum occidit invidia.*

CAPUT XLV. Vera dicit Eliphaz, sed non vere in Job.

78. Quæ nimirum sententia vera esset, si illata contra tanti viri patientiam non fuisset. Sed nos pensemus quod dicitur: quamvis ab auditoris sui virtute relidatur, ut ostendamus quam rectum est quod promitur, si non in beatum Job injuste promeretur, cum scriptum sit, Sap. 12. 18. *Tu autem Domine, cum tranquillitate judicas*; sciendum nobis magnopere est, quia quotiens turbulentos motus animi sub mansuetudinis virtute restringimus, redire ad similitudinem conditoris conamur. Iræ quanta culpa, quot mala. Nam cum tranquillitatem mentis ira diverberat, dilaniatam quodam C modo scissamque perturbat, ut sibimetipsi non congruat, ac vim intimæ similitudinis amittat. Vet. xxxi. Quanta ergo sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernæ imaginis similitudo vitiatur. Per iram sapientia perditur: ut quid, quove ordine agendum sit, omnino nesciatur, sicut scriptum est: Eccl. 7. 10. *Ira in sinu stulti requiescit*: quia nimirum intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permovendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapientia teneri videatur, sicut scriptum est: Prov. 15. 1. sec. Sept. *Ira perdit etiam prudentes*: quia scilicet confusus animus nequaquam D explet, etiam si quid intelligere prudenter valet. Per iram justitia relinquitur, sicut scriptum est: Jacobi 1. 20. *Ira viri justitiam Dei non operatur*: quia dum perturbata mens judicium suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectum putat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: Prov. 22. 24. & 25. *Noli esse assiduus cum homine iracundo, ne discas semitas ejus, & sumas scandalum animæ tuæ*. [b] Et Prov. 18. 14. idem: *Qui poterit habitare cum homine, cujus spiritus facilis est ad irascendum?* Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est, ut bestialiter solus vivat. Per iram concordia rumpitur, E sicut scriptum est: Prov. 15. 18. *Vir animosus parit rixas*. Ephes. 4. 26. *Et Vir iracundus effodit peccata*. Iracundus quippe peccata effodit: quia etiam malos, quos incaute ad discordiam provocat, pejores facit. Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: *Sol non occidat super iracundiam vestram*: quia cum menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit. Per iram sancti Spiritus splendor excluditur: quo contra, juxta Isai. 66. 2. vetustam translationem scriptum est: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* Cum enim humilem diceret, quietum protinus adjunxit. Si ergo ira quietem mentis subtrahit, suam sancto Spiritui habitationem claudit, cujus recessione animus vacuus, ad apertam mox insaniam ducitur, & usque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur.

79. Nam iræ suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscuntur noti. Imago irati optimis coloribus expressa. Ore quidem clamorem format, sed sensus quid loquatur ignorat. In quo itaque iste ab arreptitiis longe est, qui actionis suæ conscius non est? Unde fit plerumque, ut usque ad manus ira prosiliat, & quo ratio longius recedit, audacior exurgat: seque ipsum retinere animus non valet, quia factus est potestatis alienæ: & eo furor membra foras in ictibus exercet, quo intus ipsam membrorum dominam mentem captivam tenet. Aliquando autem manus non exerit, sed in maledictionis jaculum linguam vertit. Fratris namque interitum precibus exposcit, & hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse perversus homo facere vel metuit, vel erubescit. Fitque ut voto & voce homicidium peragat, etiam cum a læsione proximi manibus cessat. Aliquando ira perturbato animo, quasi ex judicio silentium indicit; & quo se foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit, ut iratus quisque collocutionem suam proximo subtrahat, & nihil dicendo, quam sit aversus dicat. Et nonnumquam hæc silentii severitas per disciplinæ dispensationem geritur: si tamen sollicite in intimis discretionis forma teneatur. Nonnumquam vero dum accensus animus a consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitus a proximi dilectione separatur, & acriores stimuli ad mentem veniunt, causæ quoque quæ gravius exasperant, oriuntur: atque in irati oculo festuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerumque ira per silentium clausa intra mentem vehementius æstuat, & clamosas tacita voces format, verba sibi, quibus exasperetur, objicit, & quasi in causæ examine posita durius exasperata respondet: quod Salomon breviter insinuat, dicens: *Præstolatio impiorum furor*. Prov. 11. 23. Sicque fit, ut pertubatus animus majorem strepitum sui silentii sentiat, cumque gravius [c] clausæ iræ flamma consumat. c Unde bene ante nos quidam sapiens dixit: *Cogitationes iracundi viperea sunt generationes, mentem comedunt matrem suam.*

80. Sciendum vero est, quod nonnullos ira citius accendit, facilius deserit. Vet. xxxii. Gradus quatuor quibus ad iram sumus affecti. Nonnullos vero tarde quidem commovet, sed diutius tenet. Alii namque accensis calamis similes, dum vocibus perstrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt; citius quidem flammam faciunt, sed protinus in favillam frigescunt. Alii autem lignis gravioribus durioribusque non dispares, accensionem tarde suscipiunt, sed tamen accensi semel difficilius extinguuntur: & quia se tardius in asperitatem concitant, furoris sui [d] diutius ignem servant. d

a In textu Job *vere stultum*.

b Hæc verba & textus S. Scripturæ sequens omittuntur in mss. Compend. Belvac. Ebroic. Utic. Corb. Colb. Germ. Reg. &c. nec in ullo mss. reperimus.

c In Edit. Rom. Sixti V. & antiquioribus, si Barthol. excipias, *eumque gravius clausa ira flamma consumat*. Mss. & ratio persuadent legendum *clausæ*, pro *clausa*. In Colbert. tamen Corb. Germ. & al. mss. legitur *clausa ira flamma*, quod idem sonat. Ita haberi in mss. Anglic. testatur Th. Jamesius. In Reg. & plerisque constanter, *clausæ*. Subsequens autem testimonium frustra quæsivimus in libris Ecclesiastici & Sapientiæ quos laudare solet Gregorius sub nomine cujusdam sapientis, cap. olim 16. nunc 30. *quod tibi non vis fieri* &c. quæ ad neutrum ex prædictis libris pertinent, sed ad lib. Tob. 4. 16.

d Mss. Norm. Turon. Corb. & alii, *furoris sui durius ignem servant*.

servant. Alii autem, quod est nequius, & citius iracundiæ flammas accipiunt, & tardius deponunt. Nonnulli vero has & tarde suscipiunt, & citius amittunt. In quibus nimirum quatuor modis liquido lector agnoscit, quia & ad tranquillitatis bonum ultimus plusquam primus appropinquat, & in malo secundum tertius superat. Sed quid prodest, quod iracundia quomodo mentem teneat, dicimus, si non etiam qualiter compesci debeat exprimamus?

Iræ compescendæ duo modi.

81. Duobus etenim modis fracta possidere animum ira desuescit. Primus quippe est, ut mens sollicita antequam agere quodlibet incipiat, omnes sibi, quas pati potest, contumelias proponat: quatenus Redemtoris sui probra cogitans, ad adversa se præparet. Quæ nimirum venientia tanto fortior excipit, quanto se cautius ex præscientia armavit. Qui enim improvidus ab adversitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens invenitur: eumque citius inimicus necat, quia non repugnantem perforat. Nam qui mala imminentia per sollicitudinem prænotat, hostiles incursus quasi in insidiis vigilans expectat: & inde ad victoriam valenter accingitur, unde nesciens deprehendi putabatur. Solerter ergo animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet adversa meditari: ut semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, & quidquid accesserit, providus superet; & quidquid non accesserit, lucrum putet. Secundus autem servandæ mansuetudinis modus est, ut cum alienos excessus aspicimus, nostra, quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam injuriam tolerat, qui pie meminit quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cum surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa revocatur: quia erubescit peccata non parcere, qui vel Deo, vel proximo sæpe se recolit parcenda peccasse.

Vers. XXXIII. Ira alia ex impatientia, alia ex zelo.

82. Sed inter hæc solerter sciendum est, quod alia est ira, quam impatientia excitat, alia quam zelus [a] format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute surgeret, divinæ animadversionis impetum Phinees per gladium non placasset. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ ultionis excitavit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtio æterni rectoris exarsit. De hac per Psalmistam dicitur: *Irascimini, & nolite peccare*. (Psal. 4. 5.) Quod nimirum non recte intelligunt, qui irasci nos nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus volunt. Si enim sic proximos ut nos amare præcipimur, restat ut sic eorum erratibus, sicut nostris vitiis irascamur. De hac per Salomonem dicitur: *Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis*. (Eccl. 7. 4.) De hac iterum Psalmista ait: *Turbatus est præ ira oculus meus*. (Psal. 6. 8.) Ira quippe per vitium oculum mentis excæcat, ira autem per zelum trbat: quia quo saltem recti æmulatione concutitur, ea quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse namque zelus rectitudinis, quia inquietudine mentem agitat, ejus mox aciem obscurat, ut altiora in commotione non videat, quæ bene prius tranquilla cernebat. Sed inde subtilius ad alta reducitur, unde ad tempus, ne videat, reverberatur. Nam ipsa recti æmulatio eterna post paululum in tranquillitate largius aperit, quæ hæc interim per commotionem claudit: & unde mens turbatur ne videat, inde proficit ut ad videndum verius clarescat: sicut infirmanti oculo cum collyrium immittitur, lux penitus negatur: sed inde eam post paululum veraciter recipit, unde hanc ad tempus salubriter amittit. Numquam vero commotioni contemplatio jungitur, nec prævalet mens perturbata conspicere, ad quod vix tranquilla valet inhiare: quia nec solis radius cernitur, cum commotæ nubes cæli faciem obducunt; nec turbatus fons respicientis imaginem reddit, quam tranquillus proprie ostendit: quia quo ejus unda palpitat, eo in se speciem similitudinis obscurat.

Prima oculum excæcat, altera ita turbat, ut ad clarius videndum disponat.

Cavendum ne ira menti ex zelo commotæ dominetur.

83. Sed cum per zelum animus movetur, curandum summopere est, ne hæc eadem, quæ instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat, sed velut ancilla ad obsequium parata, a rationis tergo numquam recedat. Tunc enim robustius contra vitia erigitur, cum subdita rationi famulatur. Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mentem vicerit, rationi protinus servire contemnit: & tanto se impudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Unde necesse est, ut hoc ante omnia, qui zelo rectitudinis movetur, attendat, ne ira extra mentis dominium transeat, sed in ultione peccati tempus modumque considerans, surgentem animi perturbationem subtilius [b] retractando restringat, animositatem reprimat, & motus fervidos sub æquitate disponat: ut eo fiat justior ultor alienus, quo prius extitit victor suus: quatenus sic culpas delinquentium corrigat, ut ante ipse qui corrigit, per patientiam crescat, & fervorem suum transcendendo dijudicet, ne intemperanter excitatus ipso zelo rectitudinis, longe a rectitudine aberret. Quia vero, sicut diximus, etiam laudanda boni æmulatio mentis oculum turbat, recte nunc dicitur: *Virum stultum interficit iracundia*. Ac si aperte diceretur: Ira per zelum sapientes turbat, ira vero per vitium stultos trucidat: quia illa sub ratione restringitur, hæc vero irrationabiliter devictæ menti dominatur. Bene autem subditur:

Et parvulum occidit invidia. (Ibidem.)

CAPUT XLVI.

Rec. XXXI. Invidus eo cui invidet, se minorem testatur.

84. Invidere enim non possumus, nisi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Parvulus ergo est, qui livore occiditur: quia ipse sibi testimonium perhibet, quod ei minor sit, cujus invidia torquetur. Hinc est quod hostis callidus primo homini invidendo subripuit; quia amissa beatitudine, minorem se immortalitati illius agnovit. Hinc est quod Cain ad perpetrandum fratricidium corruit: (Gen. 4. 5. 6. 7.) quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cujus Deus hostiam accepit: & quem meliorem se esse exhorruit, ne utcumque esset, amputavit. Hinc Esau ad persecutionem fratris exarsit, (Gen. 25. 34. & cap. 27. 41.) quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen esu lenticulæ ipse vendiderat, minorem se ei,

a Apud Coc. & deinceps *zelus justitiæ*: quod glossema est in mss. saltem sincerioribus ignotum.

b Mss. Norm. Colb. Germ. & alii *subtilius pertractando*: lectio quæ obtinet, est antiquiorum.

Gen. 27. 27. & 28. ei, quem nascendo præibat, ingemuit. Hinc Joseph fratres sui Ismaelitis transeuntibus vendiderunt: quia cognito revelationis mysterio, ne se melior fieret, ejus provectibus obviare conati sunt. 1. Reg. 18. 11. Hinc Saul David subditum, lanceam intorquendo, persequitur, quia quem [a] magnis quotidie augeri virtutum successibus sensit, ultra se excrescere expavit. Parvulus itaque est qui invidia occiditur: quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.

VERS. XXXIV. In invidia serpens antiquus totum virus suum concutit ac vomit.

85. Sed inter hæc sciendum est, quia quamvis per omne vitium quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, & imprimendæ malitiæ pestem vomit. De quo nimirum scriptum est: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum*. Sap. 2. 24. Nam cum devictum cor livoris putredo corruperit, ipsa quoque exteriora indicant, quam graviter animum vesania instigat. Invidi descriptio. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, & membra frigescunt; fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cumque in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cæco [b] terebrat conscientiam vulnus inclusum. Nil lætum de propriis libet, quia tabescentem mentem sua pœna sauciat, quam felicitas torquet aliena: quantoque extranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis lividæ profundius suffoditur; ut quo alii ad meliora properant, eo ipse [c] deterius ruat: qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus perfecto opere surrexisse putabatur. Nam invidia cum mentem tabefecerit, cuncta quæ invenerit bene gesta consumit. Unde bene Prov. 14. 30. per Salomonem dicitur: *Vita carnium, sanitas cordis; putredo ossium invidia*. Quid enim per carnes, nisi infirma quædam ac tenera; & quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Et plerumque contingit, ut quidam cum vera cordis innocentia in nonnullis suis actibus infirmi videantur: quidam vero jam quædam ante humanos oculos robusta exerceant, sed tamen erga aliorum bona, intus invidiæ pestilentia tabescant. Bene ergo dicitur: *Vita carnium, sanitas cordis*: quia si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt, quandoque roborantur. Et recte subditur: *Putredo ossium invidia*: quia per livoris vitium, ante Dei oculos pereunt etiam fortia acta virtutum. Ossa quippe per invidiam putrescere, est quædam etiam robusta deperire.

Invidiæ imminutio & mors, inchoatus aut perfectus amor æternitatis.

86. Sed cur hæc de invidia dicimus, si non etiam qualiter eruatur, intimemus? Difficile namque est, ut hoc alteri non invideat; quod adipisci alter exoptat: quia quidquid temporale percipitur, tanto fit minus singulis, quanto dividitur in multis: & idcirco desiderantis mentem livor excruciat, quia hoc quod appetit, aut funditus alter accipiens adimit, aut a quantitate restringit. Qui ergo livoris peste plene carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat; quæ & omnibus una est, & singulis tota; quæ tanto largior ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Imminutio ergo livoris est affectus surgens internæ dulcedinis: & plena mors est ejus, perfectus amor æternitatis. Nam cum mens ab ejus rei appetitu retrahitur, quæ accipientium numero partitur; tanto magis proximum diligit, quanto minus ex provectu illius sua damna pertimescit. Quæ si perfecte in amore cælestis patriæ rapitur, plene etiam in proximi dilectione sine omni invidia solidatur; quia cum nulla terrena desiderat, nihil est quod ejus erga proximum caritati contradicat. Quæ nimirum caritas quid est aliud quam oculus mentis: qui si terreni amoris pulvere tangitur, ab internæ lucis mox intuitu læsus reverberatur? Quia autem parvulus est qui terrena diligit, magnus qui æterna concupiscit: potest etiam sic non inconvenienter intelligi: *Parvulum occidit invidia*, quoniam hujus pestis languore non moritur, nisi qui adhuc in desideriis infirmatur.

a Belvac. *quia quem magis quotidie* &c.
b Ita mss. Vindoc. Norman. Val-el. Germ. & plerique. In editis Coc. & seq. *dolore cæco tenebrat*.
c Sic legendum docent etiam nostri mss. non ut habetur in editis, *eo ipso deterius ruant*, vel, ut in antiquioribus *eo ipsa ruis*.

SAN-

SANCTI GREGORII
IN EXPOSITIONEM BEATI JOB
MORALIUM
PARS SECUNDA,
LIBROS QUINQUE CONTINENS.

LIBER SEXTUS.

Totum Caput quintum, a versu tertio orsus, spiritali intellectu, pauca quidem allegorico, pleraque autem morali exponit.

CAP. I. Job Christum & Ecclesiam, ejus amicis hæreticos præsignari.

SERVATA historiæ veritate beati Job dicta, amicorumque illius mystica proposui interpretatione discutere: quia cunctis vera scientibus liquet, quod Redemtorem mundi totis suis allegationibus curat sancta Scriptura promittere, eumque per electos omnes, [a] ut per ejus scilicet membra, studuit signare. Unde & idem beatus Job latino eloquio Dolens dicitur: ut per ejus & nomen & vulnera, Redemtoris nostri passio designetur, de quo Propheta ait: *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit*. Cui tentator, ablatis omnibus, & servos & filios occidit: quia non solum Judaicum populum ex timore servientem, sed ipsos quoque Apostolos in suo amore regeneratos, passionis ejus tempore telo perfidiæ perculit. Vulnere beati Job corpus atteritur: quia Redemtor noster configi clavis in crucis patibulo non dedignatur. A planta autem pedis usque ad verticem vulnera suscepit: quia sanctam Ecclesiam, quæ corpus ejus est, non solum per extrema & ultima, sed usque ad summa membra persecutione sæviens tentator affligit. Unde etiam Paulus dixit: *Compleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea*. Cui suadere uxor ad maledicendum nititur: quia carnales quique intra sanctam Ecclesiam adjutores callidi tentatoris existunt. Quæ enim eum ad maledicendum provocat, vitam carnalium designat, quia, ut jam supra diximus, intra sanctam Ecclesiam incorrectis moribus positi, quo per fidem bonis juxta sunt, eo per vitam durius premunt. Quia enim quasi fideles vitari nequeunt, a fidelibus tanto deterius, quanto & interius tolerantur. Amici vero illius, qui quasi ad consolandum veniunt, sed ad verba asperæ invectionis excedunt, hæreticorum speciem tenent, qui cum contra bonos Deum defendere nituntur, offendunt.

Colos. 1. 12.

L. 3. c. 20. n. 36. & 37.

Spiritales sensus quos edit Gregorius, prodeunt ex historiæ radice.

2. Hæc itaque superius latius dicta, nunc breviter studui ex mystica designatione succingere: ut lector meus ex ipsa hac replicatione meminerit, me in opere, spiritali intellectui deservire. Et tamen cum utilitatis usum postulat, subtiliter quoque studeo historiæ verba discutere. Cum vero necesse est, simul utrumque complector: ut spiritales fructus allegoria germinet, quos tamen ex radice historiæ veritas producit. Amicos vero beati Job, quos hæreticorum tenere speciem diximus, in dictis suis nequaquam per omnia reprobamus: quia dum per supernam sententiam contra eos dicitur, *Non estis locuti coram me rectum*; & protinus subditur, *sicut servus meus Job*; profecto liquet quia non omnino despicitur, quod ex melioris comparatione reprobatur. In reprehensionem quippe ejus incaute dilabuntur; sed tamen quia tanti viri amici sunt, ex familiaritate illius mystica multa didicerunt. Unde sicut & superius diximus, eorum verbis etiam Paulus utitur, & hæc in assertionis suæ adjutorium assumens, prolata ex veritate testatur. Quæ tamen veritas recte reprehendit: quia quamlibet fortis sententia contra sanctum virum proferri non debuit. Possunt ergo mystice Eliphaz verba pensari, quibus ad beatum Job loquitur, dicens:

Amicorum Job dicta nequaquam per omnia reprobanda.

Job 42. 7.

Lib. 5. n. 27.

Ega vidi stultum firma radice, & maledixi pulcritudini ejus statim.

Job 5. Vers. 3.

CAP. II. Alleg. Sensus: Judæi sunt stulti, etiam hæreticorum maledictioni ob Christi repulsam obnoxii.

3. Stultus quippe Judæorum populus extitit, quia ipsam in carne præsentiam æternæ Sapientiæ sprevit. Qui quasi firma radice convaluit: quia electorum vitam temporaliter extinguendo superavit. Sed hunc Eliphaz maledicendo despicit: quia nimirum omnes hæretici, quorum tenere speciem amicos beati Job diximus, cum de nomine Christi gloriantur, Judæorum perfidiam [a] ex auctoritate reprehendunt. De quo stulto protinus subditur:

Longe fient filii ejus a salute, & conterentur in porta, & non erit qui eripiat.

Vers. 4.

CAP. III. Horum filii, omnes perditi.

4. Filii hujus stulti sunt omnes, qui perfidiæ illius prædicatione generantur. Qui scilicet a salute longe sunt: quia etsi temporalem vitam sine afflictione percipiunt, æterna gravius ultione feriuntur, sicut de eisdem filiis illius Dominus dicit: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proselytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium ge-*

Matth. 23. 15.

[a] Vindocin. *ac per eos scilicet studuit membra signare*, quod prius legebatur in Corb. Germ. sed merito fuit emendatum. Norman. sic integrum hunc locum exibent, *eumque per electos omnes, ut per ejus scilicet studuit membra signare*.

henna duplo quam vos. Sequitur *Et conterentur in porta, & non erit qui eripiat*. Quis alius portæ nomine, nisi mediator Dei & hominum debet intelligi, qui ait: *Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur?* Filii igitur hujus stulti extra portam proficiunt, & in porta conteruntur: quia pravæ Judæorum soboles ante mediatoris adventum in Legis observatione floruerunt: sed in ipsa Redemtoris nostri præsentia a divinitatis obsequio, perfidiæ suæ meritis repulsi ceciderunt. Quos nimirum non est qui eripiat: quia scilicet dum ipsum Redemtorem extinguere persequendo conati sunt, oblata sibi ereptionis remedia absciderunt: de quo bene subditur:

Joan. 10. 9. In Christo qui est porta, conteruntur.

Vers. 5. *Cujus messem famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus.*

CAP. IV. Gentiles messes eorum, idest, sacra eloquia, comedunt, ac divitias rapiunt.

5. Hujus enim stulti messis fuerat [a] sacri seges eloquii. Quædam namque spicarum grana, sunt verba Prophetarum, quæ stultus habuit, sed non comedit: quia Judaicus populus Legem quidem verbo tenus tenuit, sed per fatuitatis fastidium ab ejus intellectu jejunavit. Hujus vero stulti messem famelicus comedit: quia nimirum Gentilis populus verba Legis intelligendo edit, ad quæ plebs Judaica sine intellectu laboravit. Hos famelicos fidei Dominus prævidit, cum per Evangelistam dixit: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur*. De his famelicis Anna prophetante dicitur: *Repleti prius, pro panibus se locaverunt, & famelici saturati sunt*. Sed quia messem perdidit, recte subjungitur qualiter ipse etiam stultus perit, cum dicitur: *Et ipsum rapiet armatus*. Antiquus hostis Judaicum populum armatus rapuit: quia in eo vitam fidei fraudulentæ suggestionis jaculis extinxit; ut unde se inhærere Deo crederet, inde ejus ordinationi repugnaret. Quod profecto discipulos Veritas præmonet, dicens: *Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo*. Sequitur:

Matth. 5. 6. 1. Reg. 2. 5. Johan. 16. 2.

Ibidem. *Et bibent sitientes divitias ejus.*

CAP. V. VET. & R. III. Eloquia Dei & messis & divitiæ.

6. Hujus stulti divitias sitientes bibunt: quia fluentis sacræ locutionis, quæ Judaicus populus in superbiæ ostentatione possederat, conversæ Gentilium mentes irrigantur. Unde & eisdem per Prophetam dicitur: *Omnes sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate*. Quia enim argenti vocabulo eloquia divina signantur, Psalmista testatur, dicens: *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum*. Qui ergo argentum non habent, ad aquas vocantur: quia nimirum Gentilitas, quæ Scripturæ sacræ præcepta non acceperat, sacri eloquii inundatione satiatur, quam tanto nunc avidius potat, quanto hanc diu sicca sitiebat. Eadem ergo divina eloquia & messes & divitiæ vocantur: messes, quia jejunam mentem reficiunt; divitiæ, quia magna nos morum venustate componunt. Eadem & comedi dicuntur & bibi: quia nimirum dum quædam in eis obscura sunt, quæ non nisi interpretata intelligimus, hæc quasi mandendo glutimus: dum quædam vero ad intelligendum facilia ita sumimus ut invenimus, ea quasi non mansa bibimus, quia non fracta sorbemus. Hæc sub intellectu mystico brevi locutione transcurrimus, ne quid forsitan præterisse videremur. Sed quia beati Job amici esse non possent, nisi in quibusdam quoque magna morum honestate fulgerent; restat ut in eorum verbis virtutem sensuum moraliter inquiramus, quatenus dum locutionis eorum pondus discutitur, cujus doctrinæ fuerint, ostendatur.

Isai. 55. 1. Psal. 11. 7. Quomodo & comedi, & bibi dicuntur.

Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulcritudini ejus statim. Vers. 3.

CAP. VI. RVC. III. Sensus moralis: Terrena sectantes in prosperis videntur firma radice.

7. Quasi firma radice stultus in terra figitur; quia totis desideriis in terreno amore solidatur. Unde & primus Cain civitatem in terra construxisse describitur: ut aperte monstraretur, quia ipse in terra fundamentum posuit, qui a soliditate cælestis patriæ alienus fuit. Quasi firma radice stultus attollitur, quando hic temporali prosperitate fulcitur; ut omne quod appetit, assequatur, adversa nulla sustineat, contra infirmos sine repugnatione prævaleat, bene agentibus ex auctoritate contradicat, ad majora commoda ex pejori semper actione perveniat; ut unde viam vitæ deserit, inde ad tempus felicior vivat. Sed cum malos florere infirmi conspiciunt, trepidant: & apud semetipsos peccantium prosperitate turbati, intus in gressibus mentis nutant. Quorum profecto speciem sumsit Psalmista cum diceret: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei: [b] quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns*.

Genes. 4. 17. Psal. 72. 2.

Prudentes eorum gloriam despiciunt.

8. Cum vero eorum gloriam fortes aspiciunt, protinus quæ post gloriam pœna sequatur, attendunt: & alta intus cogitatione despiciunt hoc, quod superbi foras fastu vacuæ inflationis intumescunt. Bene ergo dicitur: *Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulcritudini ejus statim*. Pulcritudini quippe stulti maledicere, est ejus gloriam ex considerata damnatione judicare: quia eo atrocius in tormentis obruitur, quo altius in peccatis elevatur; quia transit quod extollitur, permanet quod punitur: quia qui honoratur in via, in perventione damnabitur; & quasi per amœna prata ad carcerem pervenit, qui per præsentis vitæ prospera ad interitum tendit. Notandum vero, quod cum stulti pulcritudini maledixisse se diceret, protinus addidit, *statim*. Mos namque humanæ & infirmæ mentis est, ut [c] cum earum rerum, quas respicit, qualitate varietur. Sæpe enim ejus judicium cum ipsa præsentis rei specie ducitur, & juxta hoc quod aspicit, intentio illius sensusque formatur. Nam plerumque nonnulli, dum quorumdam gloriam cernunt, ejusdem gloriæ aspectibus delectantur, ac magnum aliquid [d] existimant, seque ut talia mereantur, exoptant. Cum vero gloriosos quosque, aut dejectos subito, aut fortasse etiam morientes aspiciunt, quia humana gloria omni modo nihil fit, cum gemitu fatentur, ita ut protinus dicant: Ecce, quam nihil est homo. Qui hoc nimirum rectius dicerent, si cum in gloria hominem cernerent, tunc ejus interitum cogitantes, transeuntem potentiam nihil esse sensissent. Tunc quippe est humana elatio pensanda quam nihil sit, cum sese super ceteros successibus extollit. Tunc considerandum est quo cursu felicitas transvolet, cum ante humanos oculos quasi permanens pollet. Nam gloriam morituri nihil esse, in ipsa jam morte pensare infirmi qui-

Nec damnare differunt.

a Mss. cod. S. Mich. *sacra legis eloquium*.
b Corb. *quia zelavi super iniquos*.
c Apud Coc. & seq. edit. *ut cum earum rerum quas respicit qualitate varietur, sæpe ejus judicium cum ipsa præsentis rei specie ducatur, & juxta ... formetur*. pro verbo *ducatur*. In vet. Ed. Basil. 1514. legitur *judicetur*; in Paris. *indicetur*, quod extat in mss. Vindoc. Corb. Germ. & ed. Barthol.
d Nonnulli, *ejusdem aspectibus delectantur, hanc magnum aliquid existimant*.

quilibet possunt. Tunc enim ei etiam illi derogant, qui hanc & usque ad mortem sequentes amant. Bene itaque dicitur: *Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulcritudini ejus statim*. Ac si aperte diceret: Contra stulti pulcritudinem, moram in maledictione non habui: quia cum hanc cernerem, simul etiam pœnam sequentem vidi. Non enim statim maledicerem, si qua me gloriæ illius delectatio tenuisset: sed sine tarditate maledixi, quia supplicia mansura conspiciens, ejus potentiam sine dubitatione reprobavi. Sed quia iniqui quique quo plus in hoc mundo proficiunt, plures secum ad interitum trahunt, recte subditur: *Longe* [a] *fiant filii ejus a salute*. Filii quippe stulti sunt, qui in ambitione hujus sæculi ex ejus imitatione nascuntur: qui profecto a salute tanto longius fiunt, quanto in perpetratione nequitiæ nulla infirmitate feriuntur. De quibus bene additur.

Vers. 4. *Et conterentur in porta, & non erit qui eripiat.*

CAP. VII. VER. VI. REC. V. *Judicii dies porta regni.*

9. Nam sicut urbis aditus porta dicitur; ita est dies judicii porta regni: quia per eum ab electis omnibus ad cælestis patriæ gloriam intratur. Unde & hunc diem cum ad retributionem sanctæ Ecclesiæ Salomon appropinquare conspiceret, dixit: (*Prov. 31. 23*) *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ*. Vir quippe est Ecclesiæ humani generis Redemtor, qui in portis se nobilem ostendit, qui despectus prius in contumeliis extitit, sed in ingressu regni sublimis apparebit. Qui cum terræ senatoribus residet: quia judicii sententiam cum sanctis ejusdem Ecclesiæ prædicatoribus decernet, sicut ipse in Evangelio dicit: (*Matth. 19. 28.*) *Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel*. Quod Isaias quoque longe ante prænuntians ait: (*Isai. 3. 14.*) *Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui*. De his portis Salomon iterum dicit: (*Prov. 31. 31.*) *Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera ejus*. Tunc quippe sancta Ecclesia de fructu manuum suarum accipit, cum eam ad percipienda cælestia laboris sui retributio attollit. Tunc eam sua opera in portis laudant, quando ejus membris in ipso regni aditu dicitur: (*Matth. 25. 35.*) *Esurivi, & dedistis mihi manducare; sitivi, & dedistis mihi* [b] *bibere; hospes eram, & collegistis me; nudus, & cooperuistis me*, & cetera. Filii igitur hujus stulti ante portam elati sunt, sed in porta conterentur: quia amatores hujus sæculi in præsenti vita superbiunt, sed in ipso regni aditu æterna animadversione feriuntur. Bene autem subditur: *Et non erit qui eripiat*. Illos quippe veritas ab æterna adversitate eripit, quos in temporalibus prosperis per disciplinam premit. (*Tunc non valet eripi, qui renuit hic corripi.*) Qui ergo nunc renuit premi, tunc non valet eripi: quia iniqui eum, quem per disciplinam habere negligunt patrem, afflictionis suæ tempore per adjutorium non inveniunt ereptorem. Sequitur:

Vers. 5. *Cujus messem famelicus comedet.*

CAPUT VIII. *Malus recta & intelligens & dicens, messem habet quam alii comedunt.*

10. Habet etiam stultus messem, quando iniquus quisque donum rectæ intelligentiæ accipit: Scripturæ sacræ sententiis docetur, bona loquitur, sed tamen nullo modo hoc quod dicit, operatur: verba Dei profert, nec tamen diligit: laudando exaggerat, vivendo calcat. Quia ergo stultus iste recta & intelligit & dicit, sed tamen hæc operando non amat, messem habendo jejunat. Quam nimirum famelicus comedit; quia is qui ad Deum sanctis desideriis anhelat, discit quod audit, agit quod didicerit: & dum doctoris pravi recta prædicatione reficitur, quid aliud quam stulti fruge satiatur? An non famelicos suos Veritas, ut stulti messem comederent, admonebat; cum per desideria sancta flagrantibus, de Pharisæi præciperet, dicens: *Quæ dicunt facite, juxta opera vero eorum nolite facere*. Ac si aperte diceret: Verbi messem loquendo excolunt, sed hanc male vivendo minime contingunt. Vestram ergo famem messis ista reficiat: quia vobis hanc per fatuitatis suæ fastidium servant. Bene autem subditur:

Ibidem. *Et ipsum rapiet armatus.*

CAP. IX. *Diabolus sæpe scientiam permittit, corrumpit vitam.*

11. Antiquus namque hostis quasi inermis [c] vincitur, cum mala aperte suggerens humanæ menti, bona omnia simul destruere conatur. Sed armatus venit, quando bona alia intacta deserens, latenter alia corrumpit. Nam sæpe quosdam in intellectu non tentat, eisque in sacri eloquii meditatione non obviat; sed tamen eorum vitam in operatione supplantat, qui dum de scientiæ virtute laudantur, nequaquam suorum operum damna respiciunt: cumque in favoris [d] delectationem animus ducitur, vitæ suæ vulneribus non medetur. Hunc ergo armatus hostis rapuit, quem fraude tectus in alia deserens, ex alia parte superavit. Sequitur:

Ibidem. *Et bibent sitientes divitias ejus.*

CAP. X. *Sæpe hebes hoc in divinæ legis eruditione studendo intelligit, quod per intelligentiam ingeniosus nescit.*

12. Sæpe stultus habet interni liquoris fontem, sed non bibit: quia ingenium quidem intelligentiæ accipit, sed tamen veritatis sententiam cognoscere legendo contemnit: scit quia intelligere studendo præva leat, sed ab omni doctrinæ studio fastidiosus cessat. Divitiæ quoque mentis, sunt verba sacræ locutionis: sed has divitias stultus oculis aspicit, & in ornamenti sui usum minime assumit: quia verba legis audiens, magna quidem esse considerat, sed ad comprehendenda hæc nullo studio amoris elaborat. At contra alius sitim habet, ingenium non habet; amor ad meditandum pertrahit, sensus hebetudo contradicit: & sæpe hoc in divinæ legis eruditione quandoque studendo intelligit, quod per negligentiam ingeniosus nescit. Hujus ergo stulti divitias sitientes bibunt, dum præcepta Dei, quæ ingeniosi fastidientes nesciunt, hebetes amantes assequuntur. In his nimirum [e] tenebras hebetudinis illustrat oculus amoris: nam hoc tardioribus sitis aperit, quod velocioribus fastidium claudit. Qui & idcirco ad intelligentiæ alta perveniunt, quia agere quæ intellexerunt, vel minima nulla contemnunt; & dum sensum manibus adjuvant, sese ultra altitudinem ingeniosorum levant. Unde bene per Salomonem dicitur: (*Prov. 30. 28.*) *Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis*. Plerumque enim aves, quas ad volatum penna sublevat, in vepribus resident: & stellio, qui ad volatum pennas non habet, nitens manibus, [f] regni ædificium tenet: quia nimirum sæpe ingeniosi quique dum per negligentiam torpent, in pravis

a Corb. Germ. Colb. *longe fient filii ejus &c.*
b Ita mss. At editi *& dedistis mihi potum*.
c Vindocin. *quasi inermis vincit*. S. Michael. *quasi inermes vincit*.
d Gemet. *cumque in favoris dilectionem*. Recentiori tamen manu scriptum legitur, *delectationem*.
e Vindocin. Turon. S. Mart. & S. Mich. *in his nimirum tenebris hebetudinis illustratur oculus amoris*.
f Ita Corb. Germ. Colb. Reg. Turon. Bellov. Norm. Compend. Coc. & seq. ed. *regis ædificium tenet*. Utic. habet utramque lectionem: hoc in exemplari scribitur *stilio*, pro *stellio*; & ita quoque in plerisque mss.

vis actibus remanet: & simplices, quos ingenii A penna non adjuvat, ad obtinenda æterni regni mœnia virtus operationis levat. Stellio ergo dum manibus nititur, in regis ædibus moratur: quia illo simplex intentione recti operis pervenit, quo ingeniosus minime ascendit. Sed his auditis, quæstio nostro cordi suboritur: cur vel negligenti intelligentiæ donum tribuitur, vel studiosus quisque sensus sui tarditate præpeditur? Ad quam citius respondetur, dum protinus subditur:

Vers. 6. *Nihil in terra sine causa,*

CAPUT XI. Cur ingenium studioso tardum, negligenti acre tribuatur.

13 Idcirco enim sæpe & desidiosus ingenium accipit, ut [a] de negligentia justius puniatur: quia quod sine labore assequi potuit, scire contemnit. Et idcirco nonnumquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, ut eo majora præmia retributionis inveniat; quo magis in studio inventionis elaborat. Nihil ergo est in terra sine causa, quando & studioso tarditas ad præmium proficit, & desi- B
Ver. v. diosa velocitas ad supplicium crescit. Ad intelligenda autem quæ recta sunt, aliquando laboris studio, aliquando vero dolore percussionis erudimur. Unde cum dictum sit, *Nihil in terra sine causa*; apte protinus additur;

Ibidem. *Et de humo non egredietur dolor.*

CAPUT XII. Rec. vi. Per occulta merita mentium, aperta prodeunt flagella pœnarum.

14. Dolor namque quasi de humo [b] egreditur, cum homo ad Dei imaginem conditus ab rebus insensibilibus flagellatur. Sed quia per occulta mentium merita, aperta prodeunt flagella pœna- C rum, & de humo dolor non egreditur, quoniam sensus nostri malitia exigit, ut a rebus insensibilibus feriatur. Ecce enim cernimus, quod ad correptionem nostram expectatus imber arente terra suspenditur; & [c] caliginosus aer inardescente sole siccatur; mare procellis tumescentibus sævit, & alios ad transmeandum susceptos, interdicit, aliis desiderandum iter erecta in cumulum unda [d] contradicit; terra non solum germina fecunditatis imminuit, sed etiam semina accepta consumit. In quibus nimirum cunctis patenter aspicitur hoc, quod quidam sapiens de Domino
Sap. 5. 21. testatur, dicens: *Et pugnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos.* Orbis quippe terrarum [e] D cum Domino contra insensatos pugnat, quando in pœna delinquentium & elementorum adversitas militat. Sed tamen de homo dolor non egreditur: quia res qualibet insensibilis ad afflictionem nostram stimulo nostræ actionis excitatur. De humo dolor non egreditur: quia nequaquam pœna de ea nascitur creatura, quæ percutit, sed de ea procul dubio, quæ peccando vim percussionis extorsit. Sed curandum magnopere est, ut cum in rebus exterioribus pondere doloris afficimur, spe ad superna tendamus; quatenus eo mens ad alta perveniat, quo nos exterior pœna castigat. Unde & apte subjungitur:

Vers. 7. *Homo ad laborem nascitur, & avis ad volatum.*

CAPUT XIII. Rec. vii. Quantum caro flagellis afficitur mens ad altiora sublevatur.

15. Ad laborem quippe nascitur homo: quia ni- E mirum is, qui accepta est præditus ratione, considerat quod valde sibi sit impossibile, ut hæc peregrinationis suæ tempora sine gemitu evadat. Unde bene Paulus cum tribulationes suas discipulis enumeraret, adjunxit: *Ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus.* Sed in eo quod caro flagellis af-
1. Thes. 3. 3.

ficitur, mens ad appetenda altiora sublevatur; Paulo rursus attestante, qui ait: *Et licet is qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem.* Homo ergo ad 2. Cor. 4. 16.
laborem nascitur, & avis ad volatum: quia inde mens ad summa evolat, unde caro in infimis durius laborat.

Carnalium gravis labor, spiritalium nullus.

16 Potest quoque appellatione hominis, carnalium vita signari. Unde & Paulus ait: *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis?* Quibus paulo post subjecit, dicens: *Nonne* 1. Cor. 3. 3.
homines estis? In hac itaque vita homo ad labo- Ibid. 4.
rem nascitur: quia carnalis quisque cum transeuntia appetit, desideriorum suorum se pondere affligit. Gravis quippe labor est, hanc ipsam præsentis vitæ gloriam quærere, quæsitam quandoque percipere, & perceptam cum circumspectione custodire. Gravis labor est, hoc cum magna fatigatione apprehendere, quod is qui apprehendet, noverit diu stare non posse. Sancti autem viri quia transeuntia non amant, non solum nulla temporalium desideriorum pondera tolerant; sed & si qua adversa consurgunt, in ipsis pressuris & languoribus non laborant. Quid enim flagellis durius? & tamen de flagellatis Apostolis scriptum est: *Ibant* Act. 5. 41.
gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Quid ergo eorum mentibus labor est; quibus & pœna verberum labor non est? Homo ergo ad laborem nascitur: quia ille hujus mundi veraciter mala sentit, qui ejus bona inhianter appetit. Nam cujus mens ad alta suspenditur, sub ipsa est quidquid exterius contra ipsam movetur. Bene itaque Ver. vi.
subditur, *Et avis ad volatum.* Quia tanto animus a laboris afflictione se subtrahit, quanto per spem ad summa sustulit. An non quasi avis, Paulus ad volatum natus fuerat, qui tot adversa sustinens dicebat: *Nostra conversatio in cælis est?* Et rur- Philip. 3. 20
sum: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hu-* 2. Cor. 5. 1.
jus habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam in cælis. Velut avis ergo ima transcenderat, quem adhuc corpore in terra demorantem, jam in sublimibus spei penna sublevat. Sed quia nullus suis viribus valet sese in alta sustollere, ut cum visibilibus affligitur, in visibilia sublevetur, recte mox subditur:

Quamobrem ego deprecabor Dominum, & ad Deum Vers. 8.
ponam eloquium meum.

CAPUT XIV. Hoc Dei donum est.

17. Ac si aperte diceret: illum rogo, per quem hæc tribui scio. Si enim hoc per se habere se crederet, deprecari Deum non indigeret. Sequitur:

Qui facit magna & inscrutabilia & mirabilia Vers. 9.
absque numero.

CAPUT XV. Mira Dei opera humanis oculis usu viluerunt.

18. Quis omnipotentis Dei mirabilia perscrutari sufficiat, quod cuncta ex nihilo creavit, quod ipsa mundi fabrica mira potentiæ virtute disposita est, & super aera cælum suspenditur, & super abyssum terra libratur: quod ex rebus invisibilibus omnis hæc universitas ac visibilibus existit, quod hominem fecit, ut dixerim, in brevi colligens mundum alterum, sed rationalem: quod hunc ex anima & carne constituens, investigabili virtutis dispositione permiscuit spiritum & lutum? Ex his itaque

a Editi, *ut ingeniosus*, quod ab omnibus nostris mss. abest: & sane superfluit.
b In Gemet. & nonnullis *quasi de humo non egreditur*. Ita quoque Barthol. & vetus ed. Basil.
c Plerique mss. *& caligosus aer*.
d In omnibus mss. *unda contradicit*, ubi in ed. leg. *interdicit*.
e Vindoc. Germ. Borb. Germ. ante emendat *pro eo*. In Vindoc. infra, *orbis quippe terrarum pro Domino*.

itaque aliud novimus, aliud & sumus: sed tamen mirari negligimus, quia ea quæ incomprehensibili indagatione mira sunt, humanis oculis usu viluerunt. Unde fit, ut si mortuus homo suscitetur, in admirationem omnes exiliant: & quotidie homo qui non erat, nascitur, & nemo miratur: cum procul dubio omnibus constet, quia plus sit creari quod non erat, quam reparari quod erat. Quia arida Aaron virga floruit, cuncti mirati sunt: quotidie ex arente terra arbor producitur, virtusque pulveris in lignum vertitur, & nemo miratur. Quia quinque sunt panibus quinque millia [a] homines satiati, crevisse escas in dentibus cuncti mirati sunt: quotidie sparsa grana seminum, plenitudine multiplicantur spicarum, & nemo miratur. Aquam semel in vinum permutatam videntes cuncti mirati sunt: quotidie humor terræ in radicem vitis attractus, per botrum in vinum vertitur, & nemo miratur. Mira sunt itaque omnia quæ mirari homines negligunt: quia ad considerandum, ut prædiximus, usu torpescunt. Bene autem cum diceret: *Qui facit magna*, adjunxit statim: *Et inscrutabilia*. Minus enim fuerat magna facere, si tamen ea quæ facta sunt, perscrutari potuissent. Recte autem subditur: *Et mirabilia absque numero*: quia minoris esset magnitudinis, si quæ inscrutabilia [b] condidit, pauca [c] fuisset.

Rec. viii.

Miracula Dei per studium consideranda, non discutienda per intellectum.

39. Sed inter hæc sciendum est, quia divina miracula & semper debent considerari per studium, & numquam discuti per intellectum. Sæpe namque humanus sensus dum quarumdam rerum rationem quærens non invenit, in dubitationis se voraginem mergit. Unde fit, ut nonnulli homines mortuorum corpora in pulverem redacta considerent; dumque resurrectionis vim ex ratione colligere non possunt, hæc ad statum pristinum redire posse desperent. Mira igitur, ex fide credenda sunt, perscrutanda per rationem non sunt; quia si hæc nostris oculis ratio expanderet, mira non essent. Sed cum in his fortasse animus titubat, necesse est ut ea quæ per usum novit, nec tamen per rationem colligit, ad memoriam reducat; [d] quatenus rei similis argumento fidem roboret, quam labefactari sua sagacitate deprehendit. Considerato quippe humanæ carnis pulvere, quorumdam mens concussa desperat, quando pulvis ad carnem redeat, & redivivum corpus per membrorum lineamenta componat: quando illa terræ ariditas per viventia membra viridescat, ac se per eorum species formasque distinguat. Hoc nimirum comprehendi per rationem non potest: sed tamen credi facile per exemplum potest. Quis enim ab uno grano seminis, immensam surgere arborem crederet, nisi certum hoc per experimentum teneret? In tanta namque unius grani parvitate [e] & pene nulla sui dissimilitudine, ubi latet ligni duritia, & ligno tenerior [f] vel durior medulla, asperitas corticis, viriditas radicis, sapor fructuum, suavitas odorum, colorum diversitas, mollities foliorum? Et tamen quia hoc per experimentum novimus, ex uno grano seminis prodire omnia non dubitamus. Quid ergo est difficile, ut pulvis in membra redeat, dum conditoris potentiam quotidie cernimus, qui & ex grano ligna mirabiliter, & adhuc mirabilius fructus ex lignis creat? Dicat ergo; *Qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia absque numero*: quia divinorum operum magnitudo nec ex qualitate valet discuti, nec ex quantite numerari. Unde & adhuc subditur:

Fides ubi titubat, qui firmanda. Unde resurrectio fiat credibilis.

Qui dat pluviam super faciem terræ, & irrigat aquis universa. Qui ponit humiles in sublimi, & mærentes erigit sospitate.

Vers. 6. & 11.

Caput XVI. Vet. vir.

Sensus Mysticus: Aquis gratiæ Deus universa irrigat.

20. Quia amicos beati Job eruditos ejus societate credimus, necesse est ut hæc Eliphaz verba mystice disseramus. Omnipotens enim Deus terræ pluviam tribuit, cum arentia corda Gentilium, supernæ gratia prædicationis infundit. Et aquis universa irrigat: quia sterilitatem perditi hominis, repletione Spiritus ad fructificationem format, sicut per semetipsam Veritas dicit: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum*. Universitatis autem nomine homo signatur: quia in ipso vera species, & magna communio universitatis ostenditur. Omne namque quod est, aut est, & non vivit; aut est, & vivit, sed nequaquam sentit; aut est, & vivit & sentit, sed non intelligit nec discernit; aut est, & vivit, & sentit, & intelligit, & discernit. Sunt namque lapides, nec tamen vivunt. Sunt arbusta, vivunt quidem, nec tamen sentiunt. Herbarum namque atque arborum vita viriditas vocatur, sicut per Paulum de seminibus dicitur: *Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur*. Sunt bruta animalia, vivunt & sentiunt, [g] nec tamen intelligunt. Sunt Angeli, & vivunt, & sentiunt, & intelligendo discernunt. Homo itaque, quia habet [h] commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, discernere cum Angelis, recte nomine universitatis exprimitur, in quo juxta aliquid ipsa universitas tenetur. Unde & discipulis Veritas dicit: *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*. Omnem videlicet creaturam solum intelligi hominem voluit, cui commune aliquid cum omnibus creavit.

Johan. 4. 13.

Universitatis nomine homo signatur.

1. Cor. 15. 36.

Marc. 16 15.

21. Quamvis hoc loco universa intelligi & aliter possunt. Sancti enim Spiritus gratia cum sibi divites subjicit, pauperes non repellit; cum fortes humiliat, venire ad se debiles non recusat; cum nobiles colligit, simul & ignobiles apprehendit; cum sapientes suscipit, imperitorum stultitiam non contemnit. Universa ergo Deus aquis irrigat, qui dono sancti Spiritus ex omni genere hominum ad suam cognitionem vocat.

Universa Deus irrigat, cum ex omni hominum genere ad suam cognitionem vocat.

22. Possunt autem universorum nomine, ipsæ morum dissimilitudines designari. Alius namque elatione erigitur, alius pondere timoris inclinatur, alius libidine æstuat, alius avaritia anhelat, alius remissione se dejicit, alius ira fervescit. Sed per doctrinam sacri eloquii, dum superbo humilitas tribuitur, timido confidentia præbetur, luxuriosus per castitatis studium ab immunditia tergitur, avarus per continentiam ab ambitionis æstu temperatur, remissus zeli rectitudine erigitur, iracun-

Rec. 1 v. Aut quia vim sui sermonis in singulis juxta morum diversitatem format.

a Editi *hominum*. sequimur mss.
b Abest *condidit* a Corb. Germ.
c Ita Gemet. Germ. Corb. Germ. Colb. Reg. ubi ed. habent *fuissent*. Utic. utramque lectionem exhibet.
d Gemet. *Quatenus rei similis argumentum fidem roboret*.
e Vindoc. cui concinit Barthol. cum antiq. ed. *pene nullam vides similitudinem*. Val-cl. *ubi pene nullam vides dissimilitudinem*. Ita quoque Bigot. & Lyr. Utic. eamdem habet lectionem, & alteram quæ est editorum recent.
f Sic Vindocin. Norm. & pene omnes, quibus consentiunt vet. ed. in recent. subjicetur *vel durior*.
g Aliquot mss. *sentiunt nec discernunt*, quomodo legitur hom. 29. in Ascens. Dom. Plerique & potiores *sentiunt, nec tamen intelligunt*: quibus subjungunt ed. *nec discernunt*.
h Non legimus *commune* nisi in mss. Colb.

iracundus a præcipitationis suæ excitatione refrenatur, universa Deus aquis irrigat: quia vim sui sermonis in singulis juxta morum diversitatem format, ut hoc in ejus eloquio quisque inveniat, per quod virtutis necessariæ germen ferat. Unde per quemdam sapientem de mannæ dulcedine dicitur:

Sap. 16. 20.

Paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, atque omnis saporis suavitatem. Manna quippe omne delectamentum atque omnis saporis in se suavitatem habuit, quod videlicet in ore spiritalium, juxta voluntatem edentium, saporem dedit: quia divinus sermo & omnibus congruens, & a semetipso non discrepans, qualitati audientium condescendit; quem dum electus quisque utiliter juxta modum suum intelligit, quasi acceptum manna in voluntarium saporem vertit. Et quia laborem boni operis gloria sequitur retributionis, post aquarum rigationem recte subjungitur: *Qui ponit humiles in sublimi, & mœrentes erigit sospitate.*

Vers. viii. Rec. x. Servos Dei nunc despectos & afflictos gloria & gaudium excipient. Matth. 19. 28.

23. In sublimi humiles ponuntur: quia hi qui nunc pro Dei amore despecti sunt, tunc cum Deo judices veniunt, sicut hoc quod paulo ante jam diximus, eisdem humilibus Veritas pollicetur, dicens: *Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel.* Tunc mœrentes Dominus sospitate erigit: quia hi, qui ejus desideriis accensi, prospera fugiunt, adversa patiuntur, cruciatus persequentium tolerant, seque ipsi per lamenta castigant, tanto sublimiorem tunc sospitatem recipiunt, quanto nunc cunctis mundi gaudiis devote moriuntur. Hinc est enim quod per Salomonem dicitur:

Prov. 14. 10.

Cor quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio ejus non miscebitur extraneus. Humana etenim mens amaritudinem animæ suæ scit, cum æternæ patriæ desideriis accensa, peregrinationis suæ pœnam flendo cognoscit: sed in ejus gaudio extraneus non miscebitur, quia qui nunc a mœrore compunctionis alienus est, tunc particeps ad lætitiam consolationis non est. Hinc est quod in Evangelio Veritas dicit:

Joan. 16. 20. Ibid. 22.

Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Et rursum: *Vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo auferet a vobis.* Sospitate ergo Dominus mœrentes erigere dicitur, quia pro se afflictos temporaliter, vera salute consolatur. Quod tamen de electis Dei etiam in hac vita nil obstat intelligi.

Humiles jam ex hac vita in sublimi sunt positi.

24. In sublimi quippe humiles ponuntur, quia cum se ex humilitate substernunt, altæ mentis judicio cuncta temporalia transeunt: cumque se indignos in omnibus æstimant, rectæ cogitationis examine hujus mundi gloriam transcendentes calcant. Videamus humilem Paulum. Ecce discipulis dicit:

2. Cor. 4. 5. 1. Cor. 6. 3. Ephes. 2. 6.

Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Christum. Videamus hunc humilem in sublimi jam positum. Ait: *An nescitis, quia angelos judicabimus?* Et rursum: *Conresuscitavit & consedere nos fecit in cælestibus.* Fortasse hunc exterius tunc catena religabat, mente tamen positus in sublimibus fuerat, qui jam per spei suæ certitudinem in cælestibus sedebat. Sancti itaque viri foris despecti sunt, & velut indigni omnia tolerant: sed dignos se supernis sedibus confidentes, æternitatis gloriam cum certitudine expectant: cumque laborant foris adversitate persecutionis, ad munitam recurrunt intrinsecus arcem mentis; & inde cuncta sub se ire despiciunt, inter quæ & transire corporaliter etiam semetipsos cernunt; minas non metuunt, quia & tormenta patiendo contemnunt. Hinc enim per Salomonem dicitur:

Prov. 28. 1. Prov. 12. 21.

Justus quasi leo confidens absque terrore erit. Hinc ab eo iterum scriptum est. *Non contristabit justum, quidquid ei acciderit.* Quia enim recti quique in alto intentionis suæ vertice siti sunt, dum mortem moriendo non sentiunt, miro modo eos reproborum jacula & feriunt, & non contingunt. In sublimi ergo humiles sunt positi: quia unde se in omnibus despiciunt, inde contra omnia securiores sunt.

Vers. ix. Rec. xi. Mens ad ea quæ supra ipsam sunt inhiare cessans, sub semetipsam indesinenter ruit. Isai. 47. 1.

25. Quo contra recte sub Babylonis specie per Prophetam menti reprobæ dicitur: *Descende, sede in pulvere virgo filia* [a] *Babilonis, sede in terra: non est solium filiæ Chaldæorum.* Hoc enim loco humana mens virgo non incorrupta, ut arbitror, dicitur, sed infecunda. Et quia Babylon confusio interpretatur, recte infecunda mens Babylonis filia vocatur, quæ in eo quod nequaquam bona opera germinat, dum nullo ordine rectæ vitæ componitur, quasi confusione matre generatur. Sin autem virgo non infecunda dicitur, sed incorrupta, postquam statum salutis perdidit, ad confusionis suæ cumulum appellatur quod fuit. Cui apte per increpationem dicitur divina voce: *Descende.* In alto quippe humanus animus stat, quando supernis retributionibus inhiat: sed ab hoc statu descendit, cum turpiter victus sese defluentibus mundi desideriis subjicit. Cui bene mox additur: *Sede in pulvere.* Descendens enim in pulvere residet: quia cælestia deserens, terrenis cogitationibus aspersus in infirmis vilescit. Ubi adhuc ingeminando subjungitur: *Sede in terra.* Ac si aperte exprobrans dicat: Quia cælesti conversatione noluisti te erigere, sub temetipso prostratus in terrenis actibus humiliare. Unde & necessario protinus additur: *Non est solium filiæ Chaldæorum.* Chaldæi namque feroces interpretantur. Valde autem feroces sunt, qui [b] voluntates proprias sequentes, nec suis parcere moribus sciunt. Ferocia sunt terrena desideria, quæ non solum contra præcepta conditoris, sed sæpe etiam contra percussionum verbera, duram atque insensibilem mentem reddunt. Sed filia ferocium solium non habet, quia mens, quæ ad amorem mundi ex pravis desideriis nascitur, atque eisdem desideriis obduratur, in eo quod se terrenis concupiscentiis subjicit, sedem judicii amittit: nullique apud se solio præsidet, quia examine discretionis caret, & quasi a judicii sui sessione repellitur, quia per exteriores concupiscentias vagatur. Liquet enim, quod mens, quæ intus consili sedem perdiderit, foras se per desideria innumerabiliter spargit. Et quia agere intellecta dissimulat, cæcatur recte, ut etiam nesciat quod agat: & sæpe justo judicio in sua ipsa voluntate relinquitur, & sub ea quæ anxie appetit laboriosa mundi minsteria relaxatur. Unde apte illic subditur:

Vers. x. Ibid. 2.

Quia ultra non vocaberis mollis & tenera: tolle molam, & mole farinam. Constat nimirum, quod teneræ suæ filiæ parentes parcunt, nec duris atque servilibus hanc operibus affligunt. Omnipotens ergo Deus quasi teneram filiam vocat,

a Plerique *filia Babylon*. Ita etiam vet. edit.

b Bellovac. Val-cl. & pene omnes *qui voluptates proprias*.

cat, quando dilectam uniuscujusque animam a laboriosis hujus mundi servitiis revocat; ne dum exterioribus actibus afficitur, ab internis desideriis obduretur. Sed Chaldæorum filia mollis & tenera non vocatur; quia mens pravis desideriis dedita, in eo [a] quod anxie appetit hujus sæculi labore relinquitur, ut foras mundo velut ancilla serviat, quæ intus Deum ut filia nequaquam amat. Unde & molam tollere, ac farinam molere jubetur. Mola in gyrum ducitur, & farina profertur. Unaquæque autem mundi hujus actio mola est, quæ dum multas curas congerit, humanas mentes quasi per gyrum vertit: atque ex se velut farinas projicit, quia seducto corde, semper minutissimas cogitationes gignit. Nonnumquam vero qui quietus alicujus esse meriti creditur, positus in qualibet actione denudatur, unde illic protinus subinfertur: *Denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela* [b] *crura, transi flumina*. In administratione quippe operis turpitudo denudatur, dum vilis mens abjectaque in actionis ostentatione cognoscitur, quæ quieta prius magna putabatur. Humerum mens discooperit, quando opus suum quod ignorabatur, ostendit. Crura revelat, quia quibus desideriorum passibus, lucris mundi inhiet, manifestat. Flumina etiam transit, quia actiones hujus sæculi, quæ quotidie ad terminum defluunt, indesinenter appetit; dumque alias relinquit, alias assequitur, quasi semper [c] de flumine ad flumen tendit. Hæc paucis per excessum diximus, ut mens a solio sanctæ intentionis excussa, quo jaceat, monstraremus: quia si ad ea quæ super ipsam sunt, inhiare cessaverit, sub semetipsam etiam indesinenter ruit. In alto autem figitur, si amorem temporalium deserens, ad spem incommutabilis æternitatis ligatur.

Vers. 2. (margin, at "projicit")

Ibid. 2. (margin, at "fertur")

Lætitia servorum Dei vera: lætitia iniquorum ex insania, non ex sospitate.

26. Bene ergo dicitur: *Qui ponit humiles in sublimi*. Atque apte subjungitur: *Et mærentes erigit sospitate*. Sæpe in hoc mundo etiam læti quilibet erecti sunt, dum de ipsa gloria suæ prosperitatis intumescunt. Sed mærentes Dominus sospitate erigit: quia afflictos suos ad gloriam veræ lætitiæ soliditate sustollit. Sospitate quippe, non insania erecti sunt, qui in bonis actibus positi, spe in Deum firma gratulantur. Nonnulli enim, sicut diximus, & iniquitates perpetrant, & gaudere non cessant: de quibus per Salomonem dicitur: *Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis*. Et rursum: *Sunt impii, qui ita securi sunt, ac si justorum facta habeant*. Hi nimirum non sospitate eriguntur, sed insania, qui superbiunt cum affligi debuerant; & inde miseri in exultatione defluunt, unde a bonis flentur. Phreneticorum videlicet sensibus similes; insaniam qua prævalent, virtutem putant; qui ex morbo esse nesciunt hoc, quod amplius sanis possunt: & quasi crevisse se viribus æstimant, dum ad vitæ terminum per augmenta languoris appropinquant. Qui quia rationis sensum non habent, flentur, & rident; & tanto in magna exultatione se dilatant, quanto & insensibiles malum quod patiuntur, ignorant. Sospitate ergo Dominus mærentes erigit: quia electorum mens non de præsentis vitæ insania, sed de certitudine æternæ salutis hilarescit. Unde apte mox de hac ipsa pravorum destructione subjungitur.

Prov. 2. 14. Eccle. 8. 14.

A *Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperant.* Vers. 12.

CAPUT XIVI. Malorum sæpe cassæ sunt cogitationes, nec minus rea conscientia.

27. Reproborum mentes perversis cogitationibus semper invigilant, sed plerumque eis superna dispensatio obviat: & quamvis pravitatem consilii nec fracti adversitatibus corrigant, ne tamen contra bonos prævaleant, eorum vires refrenat. Quos contra miro judicio agitur, ut effectu quidem pravi operis careant, & tamen justæ sententiæ judicis reos conscientia addicat. Quod ergo mala cogitant, quid ipsi faciant ostendunt: quod vero mala implere nequeunt, hi contra quos cogitaverant, defenduntur. Unde & adhuc bene subditur:

Qui comprehendit sapientes in astutia eorum, & B *consilia pravorum dissipat.* Vers. 13.

CAPUT XVIII. REC. XII. Dei consiliis renitentes, ipsis famulantur inviti.

28. Sæpe enim nonnulli humana sapientia inflati, dum desideriis suis divina judicia contraire conspiciunt, astutis eis reluctari machinationibus conantur: & quo ad votum suum vim supernæ dispensationis intorqueant, callidis cogitationibus insistunt, subtiliora consilia exquirunt: sed inde voluntatem Dei peragunt, unde hanc immutare contendunt; atque omnipotentis Dei consilio dum resistere nituntur, obsequuntur: quia sæpe & hoc ejus dispositioni apte militat, quod ei per humanum studium frivole resultat. Sapientes ergo Dominus in ipsa eorum astutia comprehendit, quando ejus consiliis humana facta etiam tunc congrue C serviunt, cum resistunt. Quod melius ostendimus, si pauca gestarum rerum ad medium exempla proferamus.

VER. XIII. Ostenditur exemplis fratrum Joseph.

29. Joseph somnium viderat, quod suo manipulo fratrum ejus se manipuli prosternebant: somnium viderat, quod sol & luna se cum reliquis stellis adorabant. Quæ quia pure fratribus retulit, eorum corda protinus futuræ dominationis invidia pavorque percussit. Cumque ad se hunc venire conspicerent, malitia sæviente dixerunt: *Ecce somniator ille venit, venite occidamus eum, & videamus quid illi prodernnt somnia sua*. Cumque se D ejus dominio subjici metuunt, somniatorem in puteum deponunt, cumque Ismahelitis transeuntibus vendunt: qui in Ægyptum ductus, servituti subditus, luxuriæ accusatione damnatus, castitatis merito adjutus, prophetiæ judicio [d] erectus, omni Ægypto prælatus est: per supernam vero sapientiam providus frumenta congessit, & futuro periculo necessitatis obviavit. Cumque in orbem [e] fames irruit, de alimentorum præparatione sollicitus Jacob, filios suos in Ægyptum misit: qui frumentorum dispensationi præpositum Joseph nescientes inveniunt, atque ut mererentur alimenta percipere, eorum dispensatorem compulsi sunt pronis in terram cervicibus adorare. Pensemus ergo gestæ rei ordinem, pensemus quomodo E sapientes in ipsa sua astutia vis divina comprehendat. Ideo ab eis venditus fuerat Joseph, ne adoraretur; sed ideo est adoratus, quia venditus. Astute namque aliquid agere ausi sunt, ut Dei consilium mutaretur; sed divino judicio, quod declinare conati sunt, renitendo servierunt. Inde quippe coacti sunt Dei voluntatem peragere, unde hanc moliri sunt astute commutare. Sic divinum consilium dum devitatur, impletur: sic humana sapientia dum reluctatur, comprehenditur. Timuerunt fratres, ne

Gen. 37. 7.

Ibid. 20.

a In mss. Corb. Germ. & Colb. *quem anxie*.
b Compend. Bellovac. Germ. & plerique *revela crus*, & infra, *crus revelas*.
c Mss. Norm. & alii *ad flumen transit*.
d Corb. Germ. *erectus*. In Utic. *ereptus & erectus*.
e Gemet. Utic. Val-cl. & alii *fames inhorruit*.

ne Joseph super eos excresceret: sed hoc quod divinitus dispositum fuerat, cavendo factum est ut eveniret. Humana ergo sapientia in se ipsa comprehensa est, quæ voluntati Dei, unde per intentionem restitit, [a] inde ejus impletioni militavit.

Vut. xiii. Saulis.

30. Sic Saul dum David subjectum quotidiano succrescere virtutum successu conspiceret, suam ei in conjugium filiam spopondit, atque in ejus dotem centum dari ab eo Philistinorum præputia petiit, ut cum provocatus miles ultra se excrescere quæreret, inimicorum gladiis traditus vitam finiret, sicut scriptum est: *Non habet rex necesse sponsalia, nisi tantum centum præputia Philistinorum, ut fiat ultio de inimicis regis.* Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philistinorum: sed David dispositionis intimæ favore roboratus, centum se dare perhibuit, & ducenta præputia reportavit. Cujus nimirum operis Saul argumento superatus, superna providentia in sapientiæ suæ est consilio comprehensus; quia unde succrescentis militis vitam se extinguere credidit, virtutis [b] ejus gloriam inde cumulavit.

1. Reg. 18. 25.

Jonæ.

31. Sed quia nonnumquam astute aliquid sapere etiam electi moliuntur, libet ad medium alium sapientem deducere, [c] & quomodo in internis consiliis astutia mortalium comprehendatur, demonstrare. Prudenter quippe Jonas sapere voluit, cum ad prædicandam [d] Ninivitarum pœnitentiam missus, quia electis Gentibus Judæam deseri timuit, prædicationis officium implere recusavit. Navim petiit, fugere Tharsis elegit: sed protinus tempestas exoritur, sors mittitur, ut videlicet cognoscatur cujus culpa mare turbetur. Jonas in culpa deprehenditur, in profundum mergitur, cetu sorbente devoratur, atque illuc gestante bellua pervenit, quo ire sponte contemnit. Ecce fugitivum Dei tempestas invenit, sors ligat, mare suscipit, bellua includit, & quia auctori suo obedire renititur, ad locum, quo missus fuerat, suo reus carcere portatur. Jubente Deo ministrare homo prophetiam noluit, aspirante Deo bellua Prophetam vomit. Comprehendit ergo Dominus sapientes in astutia eorum, quando & hoc in usum suæ voluntatis redigit, per quod sibi voluntas humana contradicit.

Jonæ, 1. 2. 3. &c.

Judæorum.

32. Perscrutemur adhuc Hebræorum sapientiam, ut videamus quid providendo prohibuit, quid prohibendo provocavit. Certe cum ad Redemtoris nostri miracula credentium turba conflueret, cum sacerdotes populi, invidiæ facibus accensi, mundum post eum ire proclamarent dicentes: *Videtis quia nihil proficimus; ecce mundus totus post eum abiit:* ut ab illo vim tantæ concursionis abscinderent, finire ejus potentiam morte conati sunt, dicentes: *Expedit ut unus homo moriatur, & non tota gens pereat.* Sed Redemtoris mors ad conjunctionem sui corporis, id est Ecclesiæ, valuit, non ad separationem. Unde & per Legem turturi vel columbæ, in figura nostri sacrificii, secari guttur præcipitur, & non penitus abscidi, ut & post mortem corpori caput inhæreat: quia videlicet *mediator Dei & hominum*, id est, caput omnium nostrum, & veræ mundationis hostia, unde pro nobis mortem pertulit, inde nobis verius inhæsit. Post sectionem ergo caput turturis suo corpori inhæret: quia Christum ab Ecclesia nec mors interveniens dividit. Persecutores igitur peregerunt hoc quod perniciose moliti sunt, intulerunt mortem, ut ab eo [e] absciderent fidelium devotionem: sed inde fides crevit, unde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit. Cumque se æstimant ejus miracula persequendo abscidere, hæc nimirum compulsi sunt nesciendo dilatare. Comprehendit ergo Dominus sapientes in astutia eorum, quando & hoc ad pietatis suæ obsequium redigit, quod contra illum humana crudelitas exarsit.

Johan. 12. 19.

Joha. 11. 50.

Levit. 1. 15.

1. Tim. 2. 5.

Deus alia concedit propitius, alia permittit iratus. Ver. xiv.

33. Justus namque & misericors mortalium acta disponens, alia concedit propitius, alia permittit iratus: atque ea quæ permittit, sic tolerat, ut hæc in sui consilii usum vertat. Unde miro modo fit, ut & quod sine voluntate Dei agitur, voluntati Dei contrarium non sit: quia dum in bonum usum mala facta vertuntur, ejus consilio militant etiam quæ ejus consilio repugnant. Hinc enim per Psalmistam dicitur: *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus.* Sic quippe ejus opera magna sunt, ut per omne quod ab hominibus agitur, ejus voluntas exquiratur. Nam sæpe inde perficitur, unde repelli putabatur. Hinc rursum dicitur: *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo & in terra.* Hinc Salomon ait: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* Restat ergo, ut in cunctis quæ agimus, vim supernæ voluntatis inquiramus, cui videlicet cognitæ, debet nostra actio devote famulari, & quasi ducem sui itineris persequi, ne ei etiam nolens serviat, si hanc superbiens declinat. Vitari enim vis superni consilii nequaquam potest: sed magna sibi virtute hanc temperat, qui se sub ejus nutibus refrenat: ejusque sibi pondera levigat, qui hanc subjecto cordis humero volens portat. Sed quia persecutorum superius memoriam fecimus, qualiter etiam ea quæ subjuncta sunt, eorum cæcitati congruant, ostendamus. Sequitur:

Psal. 110. 2.

Psal. 134. 6.

Prov. 21. 30.

Vers. 14.

Per diem incurrent tenebras, & quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.

CAPUT XIX.

Rec. xiii. Christi persecutores in die tenebras passi sunt.

34. Per diem tenebras incurrerunt: quia in ipsa veritatis præsentia perfidiæ errore cæcati sunt. Clare quippe per diem cernitur, per noctem vero nostra acies obscuratur. Persecutores igitur Redemtoris nostri [f] dum divinæ virtutis miracula cernerent, & tamen de ejus divinitate dubitarent, in die tenebras passi sunt, quia visum in luce perdiderunt. Hinc est quod eos ipsa lux admonet dicens: *Ambulate dum lucem habetis, ne vos [g] tenebræ comprehendant.* Hinc est quod de Judæa dicitur: *Occidit ei sol, cum adhuc esset dies.* Hinc est quod vocem pœnitentium in se Propheta iterum sumsit, dicens. *Impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.* Hinc iterum dicit: [h] *Custos quid de nocte? custos quid de nocte? Dixit custos: Venit mane & nox.* De nocte etenim custos venit: quia humani generis protector & manifestus in car-

Joha. 12. 35.

Jerem. 15. 9.

Isa. 59. 10.

Isai. 21. 11.

a Ebroic. *ejus intentioni militavit.*
b Vindocin. *Virtus ejus gloria inde convaluit.*
c Compend. Val-cl. Longip. Corb. Germ. Colb. Norman. unus Vindocin. *Et quo sinu interni consilii astutia mortalium comprehendatur demonstrare.* In Turon. legitur: *Et quod interni consilii judicio astutia.* &c. S. Mich. & Germ. *& quos in interni consilii astutia &c.* Vet. edit. *& quomodo in interni consilii astutia comprehendatur.* In quibusdam deest *in*.
d Ebroic. *ad prædicandam Ninivitis pœnitentiam.*
e Ubique mss. habent *absciderent*, *abscidere*, & similia pro *absciderent* &c.
f Ebroic. & alii Norman. *dum divinæ pietatis miracula.* Utic. habet utramque lectionem.
g Vindoc. & alii, *ne tenebræ mortis vos comprehendant.*
h In Utic. & Germ. correcto: *Custos qui de nocte, Custos qui de nocte.*

carne apperuit, & tamen hunc pressa perfidiæ suæ tenebris Judæa minime agnovit. Ubi bene ex voce custodis additur *Venit mane & nox*; quia per ejus præseutiam & nova lux mondo inclaruit, & tamen iu corde infidelium vetusta cæcitas remansit. Bene autem dicitur: *Quasi in nocte, sic palpabunt in meridie*. Hoc quippe palpando exquirimus, quod oculis non videmus. Judæi autem aperta ejus miracula viderant, & adhuc eum quasi palpantes quærebant, cum dicerent: *Quo usque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam*. Ecce miraculorum lux aote oculos aderat, & tamen in cordis sui tenebras offendentes, adhuc requirendo palpabant. Quorum nimirum cæcitas ad crudelitatem, crudelitas etiam usque ad aperta opera persecutionis exarsit. Sed Redemtor humani generis, persecutorum suorum manibus diu teneri non potuit. Unde & protinus subditur:

Ver. XV. Et quasi cæci palparunt in meridie.

Joban. 10. 24.

Vers. 15. *Porro salvum faciet* [a] *egenum de gladio oris eorum & de manu violenti pauperem.*

CAP. XX *Christus Judæorum linguas & Gentilium gladium resurgendo superavit.*

35. Ipse quippe iste pauper est, de quo per Paulum dicitur: *Propter nos egenus factus est, cum dives esset*. Et quia Judæi Dominum accusaodo tradiderunt, quem traditum Gentiles [b] occiderunt; potest per oris gladium, accusantium Hebræorum lingua signari, de quibus per Psalmistam dicitur: *Filii hominum, dentes eorum arma & sagitta, & lingua eorum machæra acuta*: quia Evangelio etiam teste elamaverunt: *Crucifige, crucifige*. Per violenti vero mauum, ipsa crucifigeos gentilitas exprimi potest, quæ in Redemtoris morte Hebræorum voces opere implevit. Deus itaque hunc pauperem & de violenti manu, & de oris gladio salvum fecit: quia videlicet Redemtor noster & vires Gentilium, & linguas Judæorum moriendo ex humanitate pertulit, sed ex divinitatis suæ potentia resurgendo superavit. Qua videlicet resurrectione quid aliud agitur, nisi ut ad spem vitæ subsequentis, infirmitas nostra roboretur? Unde & bene mox subditur:

2. Cor. 8. 9. *Psal. 56. 5.* *Luc. 23. 21.*

Vers. 16. *Et erit egeno spes*

CAPUT XXI. *Suorum spem solidavit.*

36. Erepto quippe paupere, egenus ad spem reducitur: quia humilis fidelium populus Redemtore moriente, pavore concutitur, sed resurgente solidatur. Ipsos namque primos hujus populi pauperes, electos videlicet prædicatores, visa ejus mors percullit, sed resurrectio ostensa reparavit. Salvato ergo paopere, spem egenus recipit: quia resurgente in carne Domino, fidelis quisque ad æternæ vitæ fiduciam convalescit. Sed ecce jam in manifesta osteosione veritas venit, jam carnis mortem pertulit, eamqoe resurgendo destruxit. [c] jam resurrectionem gloria ascensionis honoravit: & tameo Hebræorum lingoa adhuc eum contumeliis lacessere non desinit, quos nimirum æquanimiter tolerat, ut alios tolerando convertat, atque alios miuime conversos quandoque districtius feriat. Tunc enim liogua infidelium ab effrenatione suæ loquacitatis obmutescet, cum venire eum justum judicem viderit, quem nunc injuste judicavit. Unde & bene subditur:

Ibid. *Iniquitas autem contrahet os suum.*

CAPUT XXII. *Judæi a contumeliis in Christum cessabunt.*

37. Os enim suum nunc adhuc iniquitas dilatat: quia humani generis Redemtorem lingua infidelium contumeliis lacessere nequaquam cessat. Sed tunc os contrahet, cum hoc quod non vult per studium, [d] per supplicium claudet. Quod tamen bene aceipi etiam de conversis persecutoribus potest. Salvato enim paupere, dum egenus ad spem redit, contracto ore iniquitas obmutescit: quia resurrectionis ejus clarescente miraculo, dum copiosa multitudo iufidelium credit, a Redemtoris sui injuriis contumeliisque cessavit. Os enim suum, quod Deum deridendo aperuit, jam formidando contraxit.

Ver. XVI. Sensus Moralis: Inviorum tenebræ & anxia malitia.

38. Libet hæc moraliter, postposita Judæorum significatione, transcurrere, atque a pravis generaliter quomodo agantur indagare. Iniquorum quippe hominum mentes cum quædam a proximis bene gesta couspiciuut, in extenso livoris sui equuleo torqueutur, & gravem malitiæ suæ pœnam sustinent, cum bona in aliis tabesceutes vident. Recte itaque dicitur: *Per diem incurrent tenebras*: quia mens eorum cum de aliena melioratione affligitur, de radio lucis obscuratur; quia sæpe in proximis dum bona aperta considerant, si qua mala lateant investigant, & solicitis inquisitionibus laborant, si quid forte quod accusare possint, inveniant. Sana quidem membra conspiciunt: sed clausis cordis oculis vulnus palpantes quærunt. Unde & bene subditur: *Et quasi in nocte, sic palpabunt in meridie*. Dies boni operis in proximo exterius lucet: sed quasi iu nocte palpant, quia livoris sui intus tenebras tolerant. Pervenire ad aliqua, quæ reprehendant, satagunt, detractionis aditum quæruot: sed quia hunc invenire non valent, cæci exterius circumeunt. Quod bene exprimitur, cum Lot, protegentibus Angelis, in domo ejus ostium Sodomitæ non invenerunt, sicut scriptum est: *Vim faciebant Lot vehementissime, & jam proximum erat ut frangerent fores, & miserunt manum viri, & introduxerunt ad se Lot, clauseruntque ostium, & eos qui erant foris, percusserunt cæcitate a minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non possent*. Quid est quod malis adversantibus, intra domum Lot reducitur & munitur, nisi quod justus quisque dum pravorum insidias sustinet, ad meotem revertitur, & imperterritus manet? Sodomitæ autem viri in domo Lot iovenire ostium nequeunt: quia corruptores meutium contra vitam justi nullum accusationis aditum deprehendunt. Percussi enim cæcitate quasi domom circumeunt, qui iuvidentes facta dictaque perscrutantur. Sed quia eis de vita justi fortis undique ac laudabilis actio obviat, errantes nihil aliud quam parietem palpant. Bene ergo dicitur: *Quasi in nocte, sic palpabunt in meridie*: quia dum bouum quod vident, accusare nequeunt, cæcati malitia, malum quod non vident, ad accusationem quærunt.

Genes. 19. 9. 10. &c.

39. Ubi & recte subjungitur: *Porro salvum faciet de gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem*. Pauper quippe est, quisquis apud semetipsum elatus non est. Unde & per Evangelium Veritas dicit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*. Duobus autem modis ad culpam unusquisque pertrahitur. Aut enim delectatione ducitur, aut terrore superatur. Gladios namque oris est iniquitas persuasionis: manus autem violenti, est adversitas potestatis. Sed quia veraciter humilis, qui hoc loco pauper vocatur, quo nulla hujus mundi prospera appetit,

Ad culpam nos trahit delectatio aut terror: neutrum valet in humilem. *Matth. 5. 3.*

a Deest *egenum* in Compend. Norm. &c. hic & deinceps ubi idem textus profertur.
b Pro *occiderunt*, quod legitur in mss. Gilot. & al. recent. habent *crucifixerunt*.
c Vindoc. *Jam resurrectionis gloriam ascensione honoravit*.
d Deest *per* in Gemet.

eo audenter etiam adversa contemnit, recte dicitur: *salvum faciet de gladio oris eorum & de manu violenti pauperem.* Ac si aperte diceretur: Sic in se Deus mentes humilium solidat, ut eas ad perpetrandam nequitiam nec blandimenta suasionum pertrahant, nec dolores suppliciorum frangant. Spes quippe in æternitatem animum erigit, & idcirco nulla mala exterius, quæ tolerat, sentit. Unde & subditur: *Et erit egeno spes.* Ad cujus spei videlicet fructum cum pauper pervenerit, omnis elatus obmutescit. Unde & adhuc subditur: *Iniquitas autem contrahet os suum.* Nunc enim malus bonis derogat, & recta quæ agere negligit, hæc in aliis obtrectando lacerare non cessat. Sed tunc iniquitas os suum contrahit, cum justis quanta suppetat gloria retributionis agnoscit: tunc enim ei loqui contra bonos non vacat: quia malorum suorum digna retributione linguam tormenta ligant. Unde bene, Anna prophetante, dicitur: *Pedes sanctorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent.* Sed ut electus quisque æterna supplicia evadat, & ad perennem gloriam pauper ascendat, debet hic assiduis flagellis atteri, quatenus in judicio valeat purgatus inveniri. Ipso namque infirmitatis nostræ pondere deorsum quotidie ducimur, [a] nisi mira manu artificis per subvenientia flagella relevemur. Unde & subditur:

1. Reg. 2. 9.

Vers. 17.

CAPUT XXIII. VERS. XVII. Assiduis flagellis hic atteri electus debet.

Beatus homo, qui corripitur a Domino.

40. Prima virtus est, [b] ne perpetrari debeant, vitare peccata: secunda autem, saltem perpetrata corrigere. Sed plerumque culpas non solum imminentes minime vitamus, verum etiam nec commissas agnoscimus. Et peccatorum mens tanto altius tenebrescit, quanto nec damnum suæ cæcitatis intelligit. Unde fit plerumque divini muneris largitate, ut culpam pœna subsequatur, & flagella oculos delinquentis aperiant, quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, ut excitetur: quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflictus consideret quo jacet. Hinc itaque ipsa asperitas correptionis, origo fit luminis. Unde & per Paulum dicitur: *Omne quod arguitur, a lumine manifestatur:* argumentum enim salutis est vis doloris. Hinc est enim, quod Salomon ait: *Curatio cessare faciet peccata maxima.* Hinc iterum dicit. *Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Hinc voce angelica Dominus ad Johannem loquitur, dicens: *Ego quos amo, redarguo & castigo.* Hinc Paulus ait: *Omnis autem disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudii, sed mæroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddit justitiæ.* Quamvis ergo convenire simul nequeant dolor & beatitudo, recte tamen nunc dicitur, *Beatus homo, qui corripitur a Domino:* quia per hoc, quod peccator dolore correptionis premitur, quandoque ad beatudinem, quæ sine interventu est doloris, eruditur. Sequitur:

Ephes. 5. 13.

Eccle. 10. 4.

Hebr. 12. 6.

Apoc. 3. 19.

Hebr. 12. 11.

Ibidem.

CAPUT XXIV. REC. XIV. Correptio Dei alia punit alia probat.

Increpationem ergo Domini ne reprobes.

41. Quisquis pro culpa percutitur, sed in querela suæ percussionis elevatur, increpationem Domini reprobat: quia hanc injuste se perpeti accusat. Qui autem non pro purgatione criminis, sed pro fortitudinis probatione feriuntur, cum causas suæ percussionis inquirunt, nequaquam increpationem Domini reprobare dicendi sunt: quia in semetipsis [c] satagunt invenire quod nesciunt. Unde & beatus Job ad libertatis verba inter percussionis verbera erumpens, tanto de se rectius judicia ferientis interrogat, quanto in semetipso verius causas [d] passionis ignorat. Eliphaz itaque, quia hunc percussum non probationis examine, sed purgationis æstimavit, dum libere inter flagella loqueretur, reprobasse Dei increpationem credidit. Quem apte etiam hæreticorum tenere speciem diximus, qui omne quod a sancta Ecclesia recte agitur, apud judicium suum semper ad vitium tortitudinis inflectunt. Quia vero bona intentione ad loquendum ducitur, sed non curat discernere cui loquatur, adhuc supernæ dispensationis moderamina prædicando subjungit, dicens:

Quia ipse vulnerat, & medetur; percutit, & manus ejus sanabunt. Vers. 18.

CAPUT XXV. VERS. XVIII. Duobus modis Deus ad salutem vulnerat.

42. Duobus modis omnipotens Deus vulnerat, quos reducere ad salutem curat. Aliquando enim carnem percutit, & mentis duritiam suo pavore tabefacit. Vulnerando ergo ad salutem revocat, cum electos suos affligit exterius, ut interius vivant. Unde per Moysen quoque loquitur, dicens: *Ego occidam, & vivere faciam: percutiam, & ego sanabo.* Occidit enim ut vivificet; percutit, ut sanet: quia idcirco foras verbera admovet, ut intus vulnera delictorum curet. Aliquando autem etiam si flagella exterius cessare videantur, intus vulnera infligit: quia mentis nostræ duritiam suo desiderio percutit. Sed percutiendo sanat, quia terroris sui jaculo transfixos, ad sensum nos rectitudinis revocat. Corda enim nostra male sana sunt, cum nullo Dei amore sauciantur, cum peregrinationis suæ ærumnam non sentiunt, cum erga infirmitatem proximi nec quamlibet minimo affectu languescunt. Sed vulnerantur, ut sanentur: quia amoris sui spiculis mentes Deus insensibiles percutit, moxque eas sensibiles per ardorem caritatis reddit. Unde & sponsa in Canticis canticorum dicit: *Vulnerata caritate ego sum.* Male enim sana anima, atque in hujus exilii [e] stratum cæca securitate prostrata, nec videbat Dominum, nec videre requirebat. percussa autem caritatis ejus spiculis vulneratur in intimis affectu pietatis, ardet desiderio contemplationis, & miro modo vivificatur ex vulnere, quæ prius mortua jacebat in salute; æstuat, anhelat, & jam videre desiderat quem fugiebat. Percussione ergo ad salutem reducitur, quæ ad securitatem quietis intimæ, amoris sui perturbatione revocatur. Sed cum sauciata mens anhelare in Deum cœperit, cum cuncta mundi hujus blandimenta despiciens, ad supernam patriam per desiderium tendit, ad tentationem ei protinus vertitur, quidquid amicum prius in sæculo blandumque putabatur. Nam qui peccantem amare consueverant, recte viventem crudeliter impugnant. Et erectus in Deum animus, carnis suæ bella tolerat, in qua prius vitiis serviens, delectabiliter jacebat: voluptates priscæ ad memoriam redeunt, & contradicentem mentem gravi certamine affligunt. Sed quia dum trans

Deut. 32. 39.

Cant. 2. 5. sec. 70.

Menti ad Deum tendenti, ad tentationem vertitur, quidquid prius in sæculo blandum.

a MSS Norm. *nisi misericordia artificis*. Utic. præter hanc lectionem aliam exhibet, scilicet, *nisi misericordi manu artificis.*
b Hic variant mss. Unus Vindoc. & Colb. habent, *ne perpetrare debeant peccata*. Alter Vindoc. *ne perpetrare debeant præmeditata peccata*. Reg. Ebroic. & alii Norman. *ne perpetrare debeant vetita peccata*. Germ. & Corb. pro *vetita*, habet *vitata peccata*. Alii *ne perpetrari debeant, vitare peccata.*
c Additur in ed. *castigando*, quod redundat, & abest a mss.
d Editi loco *passionis* adhibent *persecutionis*.
e In ed. *exilii statu*. *Stratum* invenimus in Compend. Val-cl. ac Norman. Corb. Germ. habet *exilii statim cæca securitate*.

transitorio labore atterimur, a perpetuo dolore liberamur, apte subjungitur:

Vers. 19.

In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.

CAPUT XXVI. REC. XV. Transitorio labore eruimur a perpetuo dolore.

43. Quid enim senario numero, quem septimus sequitur, nisi præsentis vitæ operatio decursusque signatur? Sexto quippe die omnia perficiens, hominem condidit, & septimo Deus die requievit. Qui scilicet septimus vesperam non habet: quia subsequentem requiem nullus jam terminus claudit. Perfectis ergo omnibus requies sequitur; quia post bona vitæ præsentis opera, retributio æternæ quietis invenitur. In sex itaque nos tribulationibus Dominus liberat, ne nos in septima malum tangat: quia per paternæ pietatis eruditionem B
præsentis vitæ labore nos atterit, sed in adventu judicis a verbere abscondit; ut tanto tunc ad salutem certiores exhibeat, quanto nunc nos flagella durius secant. Qui apte mox & mala vitæ præsentis, & adjutoria supernæ protectionis enumerans subdit:

Vers. 20.

In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladii.

CAPUT XXVII. Deus dum verbi sui pabulo mentes reficit, contra tentationes fortes reddit.

44. Sicut fames carnis, est subtractum subsidium corporis; ita fames mentis, est silentium divinæ locutionis. Unde recte per Prophetam dicitur: *Emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Dei.* Et quia humanam mentem cum divina C
allocutio deserit, contra eam tentatio carnis invalescit, apte subjungitur: *Et in bello de manu gladii.* Bellum quippe patimur, cum carnis nostræ tentationibus impugnamur: de quo nimirum bello per Psalmistam dicitur: [a] *Obumbra caput meum in die belli.* Quia igitur reprobi dum fame verbi Dei deficiunt, etiam belli gladio transfiguntur; electos suos Dominus & in fame a morte eripit, & in bello a gladio abscondit; quia eorum mentes dum verbi sui pabulo reficit, contra tentationes corporis fortes reddit. Sed sunt nonnulli, qui etsi ex divino eloquio ab interna se fame reficiunt, si D
jam [b] contra tentationes corporis, continentiæ virtute fulciuntur; adhuc tamen percuti humanis detractionibus metuunt, & sæpe dum linguarum jacula formidant, peccati se laqueo strangulant. Unde & apte subditur.

Amos 8. 11.
Psal. 139. 8.

Vers. 21.

A flagello linguæ absconderis.

CAPUT XXVIII. VET. XIX. Contra flagellum linguæ.

45. Flagellum linguæ est exprobratio illatæ contumeliæ. Flagello linguæ bonos feriunt, qui eorum opera irridendo persequuntur. Sæpe enim lingua a bono opere, dum vituperat, revocat; & quasi flagellum se exerit, quia dorsum timidæ mentis cædit. Hoc flagellum linguæ, electæ menti insidiari Propheta conspexerat, cum supernum E
adjutorium pollicens dicebat; *Ipse liberabit* [c] *de laqueo venantium, & a verbo aspero.* Venantes enim nihil aliud quam carnem quærunt. Sed a venantium laqueo, atque ab aspero verbo eripimur, quando & insidias carnalium, & irrisionum probra despiciendo superamus. Aspera quippe eorum verba sunt, quæ bonis nostris itinetibns adversantur. Sed asperitatem verbi evadere, est irrisiones detrahentium dissimulando calcare. Sancta ergo

Psal. 90. 3.

anima a flagello linguæ absconditur: quia dum in hoc mundo honorem laudis non quærit, nec contumelias detractionis sentit. Sed sunt nonnulli, qui jam derogantium verba despiciunt, jam irrisiones pro nihilo attendunt: adhuc tamen pœnas corporis cruciatusque pertimescunt. Antiquus namque adversarius ut a recta intentione nos retrahat, multiformiter impugnat: & tentationem nostram modo verbi fame, modo carnis certamine, modo flagello sermonis, modo calamitate persecutionis aggreditur. Sed quia perfectus quisque cum in seipso vitia vicerit, statim mentem etiam contra vulnera passionis accingit, apte subjungitur:

Contra pœnas corporales.

Ibidem.

Et non timebis calamitatem, cum venerit.

CAPUT XXIX. Contra multiformem adversarium pugnantes multipliciter nos parare debemus.

46. Sancti enim viri quia contra multiformem adversarium se pugnare considerant, semetipsos in certamine multipliciter parant. Habent enim contra famem, divini verbi pabulum; contra belli gladium, continentiæ scutum; contra flagellum linguæ, protectionem patientiæ; contra exterioris calamitatis damnum, interni amoris adjutorium. Unde miro modo agitur, ut quo eos hostis callidus numerosius tentat, eo circumspecti Dei milites virtutibus ditiores fiant. Et quia electi quique dum præsentis vitæ certamina fortiter tolerant, in terrore sibi venturi judicii securitatem parant, recte subjungitur:

Vers. 22.

In vastitate & fame ridebis.

CAPUT XXX. VET. XX. REC. XVI. Reprobi interius exteriusque torquebuntur.

47. Tunc quippe reprobi vastitatem famemque passuri sunt, cum damnati in extremo judicio ab æterni panis visione separantur. Scriptum namque est: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.* Et per semetipsum Dominus dicit: *Ego sum panis vivus, qui de celo descendi.* Simul ergo eos vastitas famesque cruciat, qui non solum foras tormenta sentiunt, sed intus etiam inediæ peste moriuntur. Vastat gehenna, quia concremat: fames interficit, quia suam illis faciem Redemtor abscondit. [d] Bene namque retributionem interius exteriusque recipiunt; quia & cogitando miseri & operando deliquerunt. Unde bene per Psalmistam dicitur: *Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.* Quod enim ab igne devoratur, ab exteriori parte accenditur: clibanus vero interius inflammatur. In tempore ergo vultus Domini injusti omnes & ut clibanus ponuntur, & ab igne devorantur: quia apparente judice, cum a visione illius eorum multitudo repellitur, & intus per desiderium ardet conscientia, & foris carnem cruciat gehenna.

Isai. 26. 10. sec. LXX.
Johan. 6. 51.
Psal. 20. 10.

Justi tunc ridebunt.

48. Potest etiam flagellum linguæ, sententia ultimæ animadversionis intelligi, qua districtus judex reprobis dicit: *Discedite a me, maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.* Justus ergo a flagello linguæ atque a calamitate veniente absconditur: [e] quia in tanta districtione sententiæ, blanda tunc judicis voce refovetur cum dicitur: *Esurivi, & dedistis mihi manducare; sitivi, & dedistis mihi bibere; hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperuistis me; infirmus, & visitastis me; in carcere eram, & venistis ad me.* Quibus præmittitur: *Venite benedicti*

Matth. 25. 41.
Ibid. 35. & 36.
Ibid. 34.

a Sic pler. mss. quomodo etiam extat in Rom. Psalt. In perpaucis *obumbrasti caput*. in Corb. Germ. *obumbravit caput*. In uno Reg. ut in ed. *obumbrasti super caput*.

b Vindoc. *si jam contra tentationes, prælia continentiæ virtute fulciuntur*. Colb. Corb. Germ. Compend. & Turon. *Si jam contra tentationis (vel tentationum) prælia continentiæ virtute fulciuntur*. Utic. & aliqui Norm. *si jam contra tentationes carnis, continentiæ virtute fulciunt; adhuc &c.*

c Utic. & plur. mss. *liberabit te*, sicut etiam habent Hebr. textus, Athanas. Sixtina editio &c. Theodoretus legit *liberabit me* stipulante Aug. qui habet *eruet me*.

d Mss. Gemet. *Pœna namque retributionem*.

e Ebroic. quia *intenta districtione*.

Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. In vastitate ergo & fame justus ridebit: quia cum iniquos omnes extrema ultio percutit, ipse de gloria dignæ retributionis hilarescit. Nec damnatis jam tunc ex humanitate compatitur; quia divinæ justitiæ per speciem inhærens, inconcusso districtionis intimæ vigore solidatur. Erectas namque in claritate supernæ rectitudinis electorum mentes nulla misericordia afficit: quia has a miseriis altitudo beatitudinis alienas reddit. Unde bene etiam per Psalmistam dicitur: *Videbunt justi & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent: Ecce homo, qui non posuit* [a] *Deum adjutorem suum.* Iniquos enim justi nunc vident & metuunt, tunc visuri sunt & ridebunt. Quia enim modo ad eorum labi imitationem possunt, hic habent formidinem: quia vero damnatis tunc prodesse nequeunt, illic non habent compassionem. Æterno itaque supplicio deditis non esse miserendum, in ipsa qua beati sunt justitia judicantis legunt: qui, quod suspicari fas non est, qualitatem sibi perceptæ felicitatis imminuunt, si in regno positi volunt quod implere nequaquam possunt. Sed quisquis ad vitæ præcepta se dirigit, priusquam præmia æterna percipiat, hic jam initia securæ in perpetuum securitatis degustat; ut antiquum hostem non metuat, ut interveniente mortis articulo, violentos ejus impetus nullatenus perhorrescat. Justis namque initium retributionis est ipsa plerumque in obitu securitas mentis. Unde & recte subjungitur:

Nec ulla in damnatos misericordia moventur.

Psal. 51. 8.

Ver. xxix.

Et bestiam terræ non formidabis. — Vers. 22.

CAPUT XXXI. Sæpe in obitu percipiunt securitatem mentis.

49. Callidus quippe adversarius bestia terræ dicitur: quia ad rapiendas mortis tempore peccatorum animas violentia crudelitatis efferatur. Quos enim viventes blandiens decipit, morientes sæviens rapit. Quo contra de electorum Ecclesia per Prophetam Dominus pollicetur, dicens: *Mala bestia non transibit per eam.* Illi igitur terræ bestiam morientes timent, qui conditoris sui potentiam viventes non timent. Sancti etenim viri quia divinæ se formidini medullitus subdunt, omne de adventu adversarii pondus timoris abjiciunt. Hinc est enim quod Psalmistam Dominum exorat, dicens: *Ne quando rapiat ut leo animam meam.* Hinc rursus ait: *Exaudi Deus orationem meam* [b] *eum tribulor, a timore inimici eripe animam meam.* Viventes quippe perfecte timent judicem, ne morientes metuant accusatorem. Bene ergo dicitur: *Et bestiam terræ non formidabis.* Ac si aperte diceretur: Quia a blandiente hoste modo non vinceris, hunc sævientem postmodum non timebis. Sed cum bene vivitur, valde cavendum est, ne mens despectis ceteris, de gloria singularitatis elevetur. Unde apte ad memoriam bonum sociale reducitur, cum protinus subinfertur:

Isai. 35. 9.

Psal. 7. 3. Psal. 63. 1. 2.

Sed cum lapidibus regionum pactum tuum. — Vers. 23.

CAPUT XXXII. Pie viventibus cavenda singularitas.

50. Quasi distinctæ in mundo regiones sunt Ecclesiæ gentium, quæ in una fide positæ, morum linguarumque diversitate dividuntur. Quid ergo regionum lapides, nisi Ecclesiarum electos accipimus? quibus primi instructoris voce dicitur: *Vos autem tamquam lapides vivi superædificamini.* De quibus sanctæ Ecclesiæ per Prophetam Dominus pollicetur dicens: *Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos.* Qui igitur recte vivit, pacto se lapidibus regionum jungit: quia in eo quod mundi desideria superat, vitam suam procul dubio ad sanctorum præcedentium imitationem ligat. Sed cum a mundi [c] actione disjungitur, malignorum spirituum impugnationes crescunt: quæ tamen quo magis in mœrore quemquam atterunt, eo conditori humilius subdunt. Unde & subjungitur:

1. Pet. 2. 5.

Isa. 54. 11.

Et bestiæ terræ pacificæ erunt tibi. — Ibid.

CAPUT XXXIII. Acriores hostis insidiæ, ad gratiæ adjutorium postulandum nos compellunt.

51. Notandum prius est, quod non ait, Pacatæ, sed, Pacificæ: videlicet, non quia pacem habent, sed quia pacem faciunt. Hostes quippe callidi dum insidiantur, affligunt: sed afflicta mens tanto magis ad æternam patriam reditum diligit, quanto in hoc ærumnoso exilio laboriosius vivit: & verius se gratiæ sui adjutoris humiliat, cum contra se insidias hostium acriores pensat. Terræ ergo bestiæ pacificæ electis fiunt; quia maligni spiritus, cum bonorum corda adversantes deprimunt, hæc nolentes ad amorem Domini impellunt. Inde ergo cum Deo pax robustior oritur, unde nobis ab adversariis durior pugna generatur.

Ver. xxii. Motus carnis tentando rugiunt, sed usque ad morsum non perveniunt.

52. Possunt etiam per terræ bestias, motus carnis intelligi, qui dum mentem nostram irrationabilia suadendo lacessunt, contra nos bestialiter insurgunt. Sed cum cor sub divina lege deprimitur, etiam carnis incentiva detumescunt: ut etsi tentando submurmurant, nequaquam tamen usque ad effectum operum, quasi ad aperti morsus rabiem exurgant. Quis enim in hac adhuc corruptibili carne subsistens, has terræ bestias plene edomat, cum ille ad tertium cælum raptus egregius prædicator dicat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis?* Sed aliud est has bestias in campo operis sævientes aspicere, aliud intra cordis caveam frementes tenere. Redactæ namque intra claustra continentiæ, etsi adhuc tentando rugiunt, usque ad morsum tamen, ut diximus, actionis illicitæ non excedunt. Pacificæ itaque sunt terræ bestiæ: quia motus carnis etsi per desideria palpitant, aperta nos tamen contradictione operis non impugnant. Quamvis per hoc ipsum, quod pacificæ dicuntur, etiam id quod de malignis spiritibus diximus, non inconvenienter accipitur. Motus etenim carnis pacem nobis cum Deo faciunt, cum tentando contradicunt. Nam justi mens in eo quod ad superna dirigitur, ex corruptibili corpore gravi bello fatigatur. Quæ si quando a desideriis cælestibus, hujus mundi quamlibet minima delectatione tardatur, ipso bello suæ tentationis impellitur, ut illud toto corde diligat, quod contradictio nulla perturbat. Unde fit, ut quietem intimam ad memoriam revocet, & carnis suæ illecebras fugiens, ad illam pleno amore suspiret. Considerare enim ex tentatione unusquisque compellitur, unde quo cecidit, qui postquam pacem Dei deseruit, rixam sibi contra se [d] exurgere ex semetipso sentit, & tunc verius videt de secura Dei dilectione quid perdidit, qui ad se dilapsus, suam in se contumeliam invenit. Pacem ergo nobis terræ bestiæ faciunt, quia motus carnis, dum nos tentando lacessunt, ad amorem quietis intimæ impellunt. Bene autem subditur:

Rom. 7. 23.

Immo nobis pacem cum Deo procurant.

Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum. — Vers. 24.

53. In

a Gemet. *Deum adjutorem sibi.*
b Coccus ac deinceps *cum deprecor*, reluctantibus aliis ed. & mss. quibus concinit Rom. Psalterium. Juxta tamen textum Heb. potius legendum *deprecor*, quam *tribulor*.
c Ita mss. At editi *a mundi dilectione.*
d Aliqui, *exurgere semetipsum sentit.*

Caput XXXIV. Ver. xxiii. In Scripturis pax plena & pax inchoata.

53. In Scriptura sacra aliter pax plena dicitur, atque aliter inchoata. Inchoatam quippe pacem Veritas discipulis dederat, cum dicebat: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*. Et plenam Simeon desideraverat, cum exoraret dicens: [a] *Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace*. Pax enim nostra ex desiderio conditoris inchoatur, ex manifesta autem visione perficitur. Plena quippe tunc erit, cum mens nostra nec ignorantia cæcatur, nec carnis suæ impugnatione concutitur. Sed quia ejus exordia tangimus, cum vel mentem Deo, vel carnem menti subjugamus, tabernaculum justi habere pacem dicitur: quia videlicet ejus corpus, [b] quod mente inhabitat, a perversis desideriorum motibus [c] sub justitiæ dispositione refrenatur. Sed quid prodest per continentiam carnem restringere, si mens se per compassionem nesciat in proximi amore dilatare? Nulla namque est castitas carnis, quam non commendat suavitas mentis. Unde post pacem tabernaculi apte subjungitur:

Johan. 14. 27. — Luc. 2. 29.

Ibidem. *Et visitans speciem tuam, non peccabis.*

Caput XXXV. Se quisque in altero cogitet & amet.

54. Species quippe hominis est alter homo. Recte enim species nostra dicitur proximus noster: quia in illo cernimus quid ipsi sumus. Corporali enim visitatione ad proximum gressuum accessu imus; spiritali vero, non gressu, sed affectu ducimur. Speciem ergo suam visitat, quisquis ad eum, quem sibi similem per naturam conspicit, passibus amoris tendit: ut in altero sua considerans, ex se ipso colligat, qualiter infirmanti alteri condescendat. Speciem suam visitat, qui ut in se alterum reficiat, se in altero pensat. Hinc namque per Moysen Veritas cum gesta describeret, gerenda signabat, dicens: *Protulit terra herbam virentem & afferentem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque sementem secundum speciem suam.* Lignum quippe secundum speciem suam semen producit, cum mens nostra [d] ex se considerationem in alterum colligit, & recti operis germen parit. Hinc quidam sapiens dicit: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Hinc in Evangelio Dominus dicit: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis*. Ac si aperte diceret: Speciem vestram in altero visitate, atque ex vobismetipsis cognoscite, quid vos oporteat aliis exhibere. Hinc Paulus ait: *Factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer: & his qui sub Lege sunt, quasi sub Lege essem, cum ipse non essem sub Lege, ut eos qui sub Lege erant, lucrifacerem: & his qui sine Lege sunt, quasi sine Lege essem, cum sine Lege Dei non essem, sed in Lege essem Christi*. Et paulo post: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*. Neque enim egregius prædicator, ut quasi Judæus fieret, ad perfidiam erupit; neque ut quasi sub Lege esset, ad carnale sacrificium rediit; neque ut omnibus omnia fieret, simplicitatem mentis in erroris varietatem commutavit: sed condescendendo appropinquavit infidelibus, non cadendo; ut videlicet singulos in se suscipiens, & se in singulos transfigurans, compatiendo colligeret, si ita ipse, ut illi, esset quid impendi sibi ab aliis recte voluisset: & tanto verius unicuique erranti concurreret, quanto salutis ejus modum ex propria consideratione didicisset. Bene ergo dicitur: *Et visitans speciem tuam non peccabis*: quia tunc peccatum plene vincitur, cum ex sua similitudine unusquisque perpendit, quomodo in proximi dilectione dilatetur. Cum vero a vitiis caro restringitur, cum mens virtutibus exercetur; restat ut loquendo quisque doceat vitam quam moribus servat. Ille namque uberes fructus prædicationis colligit, qui semina bonæ operationis præmittit. Unde post pacem tabernaculi, & speciei nostræ visitationem, recte subjungitur.

Genes. 1. 11. — Tob. 4. 16. — Matth. 7. 12. — 1. Cor. 9. 20. & 21. — Ibid. 22. Paulus omnibus omnia factus condescendendo, non cadendo.

Ver. xxiv.

Vers. 25. *Et scies quoniam multiplex erit semen tuum, & progenies tua sicut herba terræ.*

Caput XXXVI. Semen justi multiplex.

55. Post pacem quippe tabernaculi, post speciei nostræ visitationem, semen justi multiplex surgit: quia nimirum post membrorum macerationem, ac morum magnitudinem, tanto ei fecundius prædicationis verbum tribuitur, quanto hoc in ejus pectore perfecti operis exaratione prævenitur. Ille namque bene loquendi facundiam accipit, qui sinum cordis [e] per recte vivendi studia extendit. Nec loquentem conscientia præpedit, cum vita linguam antecedit. Hinc est quod Ægypti, servitio publico, Joseph dispensante, subjecti; cum juri regis semetipsos tradentes humiliant, frumenta etiam ad semen reportant. Frugem quippe ad esum etiam liberi accipimus, cum & sacro eloquio pascimur, & tamen ad quædam, quæ in hoc mundo appetimus in nostris voluptatibus [f] vagamur: Sed servi facti, & ad semen frumenta percipimus: quia dum plene Deo subdimur, etiam verbo prædicationis replemur. Et quoniam magna proles fidelium sequitur, cum sancta prædicatio prærogatur; post multiplicitatem seminis recte subjungitur: *Et progenies tua sicut herba terræ*. Justi progenies herbæ terræ comparatur: quia qui de ejus imitatione nascitur, dum arentem vitæ præsentis gloriam deserit, [g] spe in æterna viridescit. Vel certe justi progenies sicut herba oritur: quia dum vivendo monstrat, quod prædicando asserit, multitudo sequentium innumerabilis exurgit. Sed quisquis jam terrena desideria despicit, quisquis se per activæ vitæ opera extendit, nequaquam ei sufficit magna exterius agere, nisi etiam per contemplationem valeat interna penetrare. Unde & apte protinus subinfertur:

Genes. 47. 20. &c.

Vers. 27. *Ingredieris in abundantia sepulcrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo.*

Caput XXXVII. Rec. xvii. Qui carnem domuit, contemplationi vacare debet.

56. Quid enim sepulcri nomine, nisi contemplativa vita signatur: quæ nos quasi ab hoc mundo mortuos sepelit, dum a terrenis desideriis susceptos in intimis abscondit? Ab exteriori quippe vita mortui etiam sepulti per contemplationem fuerant, quibus Paulus dicebat: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*. Activa quoque vita sepulcrum est, quia a pravis nos operibus mortuos tegit: sed contemplativa perfectius sepelit, quia a cunctis mundi actionibus funditus dividit. Quisquis ergo jam in se contume-

Coloss. 3. 3. Ver. xxv.

a Gemet. Corb. & aliqui, *nunc dimitte*. Ita etiam vet. edit. Basil. quod magis respondet textui Græco.

b Gussanv. *quo mens inhabitat*. Ed. alii *quod mente inhabitatur*. Sequimur lectionem mss. Vind. Bellov. Norman. Compend. Corb. Germ.

c Apud Barthol. & al. antiq. insertum legitur *prius inquietaverat, nunc*: subinde Coc. pro *inquietaverat*, reposuit *inquietatum*. Ab his additamentis purgavimus textum ope mss.

d Editi *ex sui consideratione se in alt. coll.* Veram lect. suppeditarunt mss. Compend. Val-cl. Turon. &c.

e In ed. pro *per recte vivendi*, habes, *ad perfecte vivendi*, reclamantibus mss.

f Sic Norm. Corb. Germ. Colb. & Germ. ubi editi habent, *in nostris volupt. vacamus*. Utic. & Bigot. utramque lectionem exhibent.

g Hic variant mss. Vindoc. habent, *in spe interna*. Gemet. Corb. Germ. *spe in æterna*. Ebroic. *sæpe in æterna viridescit*. Editi *spe interna virid.*

melias carnis edomuit, superest ut mentem per studia sanctæ operationis exerceat: & quisquis jam mentem per sancta opera dilatat, superest ut hanc usque ad secreta intimæ contemplationis studia extendat. Neque enim perfectus prædicator est, qui vel propter contemplationis studium operanda negligit, vel propter operationis instantiam contemplanda postponit. Hinc est enim quod Abraham conjugem mortuam in sepulcro duplici sepelit: quia nimirum perfectus quisque prædicator extinctam a præsentis vitæ desideriis animam suam, sub bonæ operationis tegmine & contemplationis abscondit; ut a carnali concupiscentia, sub activa contemplativaque vita quasi insensibilis lateat, quæ prius mundi desideria sentiens, mortaliter vivebat. Hinc est quod humani generis Redemtor per diem miracula in urbibus exhibet, & ad orationis studium in monte pernoctat: ut perfectis videlicet prædicatoribus innuat, quatenus nec activam vitam amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia penitus operationis nimietate contemnant; sed quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos loquentes refundant. Speculando quippe in Dei amorem surgitur: sed prædicando ad proximi utilitatem reditur. Unde apud Moysen, dum in sacrificio vacca mactatur, offerri cum hyssopo lignoque cedrino bis tinctus coccus præcipitur. Vaccam quippe mactamus, cum carnem a lascivia suæ voluptatis extinguimus. Quam cum hyssopo lignoque cedrino ac cocco offerimus; quia cum maceratione carnis, sacrificium fidei, spei & caritatis adolemus. Hyssopus quipe interna nostra mundare consuevit. Et per Petrum dicitur: *Fide mundans corda eorum*. Lignum cedrinum nulla putredine deficit: quia spem cælestium terminus non consumit. Unde & per Petrum dicitur: *Regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem*. Coccus rubeo colore flammescit: quia quem implet caritas, incendit. Unde & in Evangelio Veritas dicit: *Ignem veni mittere in terram*. Sed bis tinctus coccus offerri præcipitur: ut videlicet ante interni judicis oculos, caritas nostra Dei & proximi dilectione coloretur: quatenus conversa mens nec sic pro amore Dei quietem diligat, ut curam proximi utilitatemque postponat; nec sic pro amore proximi occupata inserviat, ut quietem funditus deserens, ignem in se superni amoris extinguat. Quisquis ergo semetipsum Deo jam sacrificium obtulit, si perfecta desiderat, curet necesse est, ut non solum ad operationis se latitudinem, verum etiam ad culmina contemplationis extendat.

Et qui prædicationi operam dat. — Genes. 23. 19. — Num. 19. 3. — Act. 15. 9. — 1. Pet. 1. 3. — Luc. 12. 49.

VET. XXVI. Vita activa aliis, aliis contemplativa magis congruit.

57. Sed inter hæc magnopere sciendum est, quia valde inter se diversæ sunt [a] conspersiones animorum. Nonnulli namque hominum ita otiosæ mentis sunt, ut si eos labor occupationis excipiat, in ipsa operis inchoatione succumbant: & nonnulli ita inquieti sunt, ut si vacationem laboris habuerint, gravius laborent, quia tanto [b] deteriores cordis tumultus tolerant, quanto eis licentius ad cogitationes vacat. Unde necesse est, ut nec quieta mens ad exercitationem se immoderati operis dilatet, nec inquieta ad studium contemplationis angustet. Sæpe enim qui contemplari Deum quieti poterant, occupationibus pressi ceciderunt: & sæpe qui occupati bene humanis usibus viverent, gladio suæ quietis extincti sunt. Hinc namque est, quod nonnulli inquieti spiritus, dum plus exquirunt contemplando, quam capiunt, usque ad perversa dogmata erumpunt: & dum veritatis discipuli esse humiliter negligunt, magistri errorum fiunt. Hinc per semetipsam Veritas dicit: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te. Bonum est tibi cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis*. Duæ quippe vitæ, activa videlicet & contemplativa, cum conservantur in mente, quasi duo oculi habentur in facie. Dexter namque oculus vita contemplativa est, sinister activa. Sed sunt nonnulli, ut diximus, qui discrete intueri summa & spiritalia nequaquam possunt, & tamen alta contemplationis assumunt, atque idcirco in perfidiæ foveam, [c] intellectus pravi errore dilabuntur. Hos itaque contemplativa vita ultra vires assumta, [d] cogit a veritate cadere quos in statu suæ rectitudinis humiliter poterat sola activæ custodire. Quibus recte hoc, quod præfati sumus, Veritas dicit: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te. Bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis*. Ac si aperte diceret: Cum ad contemplativam vitam idonea discretione non sufficis, solam securius activam tene. Cumque in hoc, quod pro magno eligis, deficis, eo contentus esto, quod pro minimo attendis; ut si per contemplativam vitam a veritatis cognitione compelleris cadere, regnum cælorum per solam activam valeas saltem luscus intrare. Hinc rursus dicit: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris*. Quid per mare, nisi præsens sæculum; quid per molam asinariam, nisi actio terrena signatur? Quæ dum colla mentis per stulta desideria stringit, hanc in laboris circuitum mittit. Sunt itaque nonnulli, qui dum terrenas actiones deserunt, & ad contemplationis studia, humilitate postposita, ultra intelligentiæ vires surgunt, non solum se in errorem dejiciunt, sed infirmos quosque a gremio unitatis dividunt. Qui ergo unum de minimis scandalizat, melius illi fuerat, alligata collo mola asinaria, in mare projici: quia nimirum perversæ menti expeditius esse potuisset, ut occupata mundo terrena negotia ageret, quam per contemplationis studia ad multorum perniciem vacaret. Rursum, nisi quibusdam mentibus contemplativa vita potius, quam activa congrueret, nequaquam per Psalmistam Dominus diceret: *Vacate & videte, quoniam ego sum Deus*.

Alterutra cuique pro ingenio colenda. — Matth. 5. 29. — Matth. 18. 6. — Psal. 45. 11.

VET. XXVII. Quid valeant timor & amor ad contemplationem.

58. Sed inter hæc sciendum est, quia sæpe & pigras mentes amor ad opus excitat, & inquietas in contemplatione timor refrenat. Anchora enim cordis est pondus timoris; & plerumque fluctu cogitationum quatitur, sed per disciplinæ suæ vincula retinetur: neque hoc tempestas suæ inquietudinis ad naufragium pertrahit, quia in divini amoris littore perfecta caritas astringit. Unde necesse

a Vindoc. Corb. Norm. & plerique, *conspersiones animorum*. Germ. *compassiones*.
b Ita Norm. Corb. Germ. & alii, nec non vet. edit. in recent. *tanto deterius . . . tolerant quanto licentius ad cogitationes vacant*.
c Aliqui *intellectu pravi erroris*.
d Norman. Compend. Vindoc. Val-cl. Corb. Germ. *incognita veritate compellit cadere*.

cesse est, ut quisquis ad contemplationis studia properat, semetipsum prius subtiliter interroget, quantum amat. Machina quippe mentis est vis amoris: quæ hanc dum a mundo extrahit, in alta sustollit. Prius ergo discutiat, si summs inquirens diligit, si diligens timet, si novit incognita aut amando comprehendere, aut non comprehensa timendo venerari. In contemplatione etenim mentem si amor non excitat, teporis sui torpor obscurat; si timor non aggravat, sensus hanc per inania ad nebulam erroris levat: & cum clausa ei secretorum janua tardius aperitur, ab ea longius ipsa sua præsumtione repellitur; quia irrumpere appetit hoc, quod non inveniens quærit: cumque superba mens errorem pro veritate percipit, quo quasi intus gressum porrigit, foras tendit. Hinc est enim quod Legem daturus Dominus, in igne fumoque descendit: quia & humiles per claritatem suæ ostensionis illuminat, & superborum oculos per caliginem erroris obscurat. Prius igitur mens ab appetitu gloriæ temporalis, atque ab omni carnalis concupiscentiæ delectatione tergenda est: & tunc [a] ad aciem contemplationis erigenda. Unde & cum Lex accipitur, populus a monte prohiberur: ut videlicet qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderant, considerare sublimia non præsumant. Unde & recte dicitur: *Si bestia tetigerit montem, lapidabitur.* Bestia enim montem tangit, cum mens irrationabilibus desideriis subdita, ad contemplationis alta se erigit. Sed lapidibus percutitur: quia summa non sustinens, ipsis superni ponderis ictibus necatur.

Exod. 19. 29. — *Ibid. v. 12. & 13.*

Quæ ad eam assequendam perfectio necessaria.

59. Qui igitur culmen apprehendere perfectionis nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitium probent: ut sollicite sciant si nulla jam mala proximis irrogant; si irrogata a proximis, æquanimiter portant; si objectis bonis temporalibus nequaquam mens lætitia solvitur; si subtractis non nimio mœrore sauciatur: ac deinde perpendant, si cum ad semetipsos introrsus redeunt, in eo quod spiritalia rimantur, nequaquam secum rerum corporalium umbras trahunt, vel fortasse tractas manu discretionis abigunt; si incircumscriptum lumen videre cupientes, cuncta circumscriptionis suæ imagines deprimunt; & in eo quod super se contingere appetunt, vincunt quod sunt. Unde recte nunc dicitur: *Ingredieris in abundantia sepulcrum.* Vir quippe perfectus sepulcrum in abundantia ingreditur: quia prius activæ vitæ opera congregat, & postmodum carnis sensum per contemplationem mortuum, huic mundo funditus occultat. Unde & apto subditur: *Sicut infertur acervus tritici in tempore suo.*

VER. XXVI. — *Ibidem.*

Actio contemplationem debet antecedere.

60. Actionis namque tempus primum est, contemplationis extremum. Unde necesse est, ut perfectus quisque prius virtutibus mentem exerceat, atque hanc postmodum in horreum quietis condat. Hinc est enim, quod is, quem legio dæmonum Domino jubente dereliquit, ad Salvatoris sui pedes [b] residat, verba doctrinæ percipit, & de regione sua simul discedere cum salutis auctore concupiscit: sed tamen ei ipsa, quæ salutem contulit, Veritas dicit: *Revertere primum in domum tuam, & narra quanta tibi fecerit Dominus.* Cum enim quamlibet parum de divina cognitione percipimus, redire ad humana jam nolumus, & proximorum necessitatibus onerari recusamus; quietem contemplationis quærimus, nihilque aliud, nisi hoc quod sine labore reficit, amamus. Sed sanatos nos Veritas ad domum mittit, narrare quæ nobiscum acta sunt, præcipit: ut videlicet prius mens exsudet in opere, & postmodum refici debeat per contemplationem.

Luc. 8. 35.

61. Hinc est quod Jacob pro Rachel servit, & Liam accipit, eique dicitur: *Non est consuetudinis in terra nostra, ut minores ante tradamus ad nuptias, quam majores.* [c] Rachel namque, visum principium: Lia autem laboriosa dicitur. Et quid per Rachelem, nisi contemplativa: quid per Liam, nisi activa vita designatur? In contemplatione quippe principium, quod Deus est, quæritur: in operatione autem sub gravi necessitatum fasce laboratur. Unde & Rachel pulcra, sed sterilis; Lia autem lippa est, sed secunda: quia nimirum mens cum contemplandi otia appetit, plus videt, sed minus Deo filios generat: cum vero ad laborem se prædicationis dirigit, minus videt, sed amplius parit. Post Liæ ergo complexus ad Rachelem Jacob pervenit: quia perfectus quisque ante, activæ vitæ ad fecunditatem jungitur, & post contemplativæ ad requiem copulatur. Quia enim contemplativa vita minor quidem tempore, sed merito major est quam activa, sacri Evangelii verbis ostenditur, in quo duæ mulieres diversa egisse referuntur. Maria quippe Redemptoris nostri verba audiens, ad pedes illius residebat: Martha autem corporalibus ministeriis insistebat. Cumque contra Mariæ otium Martha quereretur, audivit: *Martha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima, Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Quid enim per Mariam, quæ verba Domini residens audiebat, nisi contemplativa vita exprimitur? Quid per Martham exterioribus obsequiis occupatam, nisi activa vita signatur? Sed Marthæ cura non reprehenditur, Mariæ vero etiam laudatur: quia magna sunt activæ vitæ merita, sed contemplativæ potiora. Unde nec auferri umquam Mariæ pars dicitur: quia activæ vitæ opera cum corpore transeunt, contemplativæ autem gaudia melius ex fine convalescunt. Quod bene ac breviter Ezechiel propheta exprimitur, cum volantia animalia contemplatus ait: *Et similitudo manus hominis subtus* [d] *pennas eorum erat.* Quid enim per pennas animalium, nisi contemplationes possumus sentire Sanctorum, quibus ad summa transvolant, & terrena deserentes, sese in cælestibus librant? Quid per manus, nisi operationes accipimus? Quia cum in proximi amore se dilatant, bona quæ prævalent, etiam corporaliter administrant. Sed manus eorum sub pennis sunt: quia actionis suæ opera virtute contemplationis vincunt.

Rup. XVIII. Contemplationis & actionis figura Rachel & Lia. — *Genes. 29. 27.*

Maria & Martha. — *Luc. 10. 41. 42.*

Vitæ activæ magna merita, contemplativæ potiora.

Ezech. 10. 21.

62. Potest etiam per sepulcrum non solum in hac vita nostra contemplatio, sed requies æternæ & intimæ retributionis intelligi: in qua tanto verius quiescitur, quanto in nobis corruptionis vita perfectius necatur. In abundantia ergo sepulcrum ingre-

VER. XXVI. Sepulcri nomine requies æterna potest intelligi.

a Ita Bellovac. Compend. Norm. Val-cl. & Vet. ed. Coc. & recentiores, *ad artem*.

b Norman. & Corb. *redit*. Primus Compend. ita locum hunc repræsentat, *ad salvatoris pedes discere, cum salutis auctore reconcupiscit*.

c Seu potius *videntem principium*. Id sonat *Rachel* si derivetur ex ראה *raa* & חלל *chalal*. Consule lib. Hieronymi de nominibus hebraicis, & notas novæ editionis Benedict. Tom. 2.

d Gemet. *pinnas*; & infra, *sed manus eorum sub pinnas*. In quibusdam mss. homil. in Ezechielem observavi sæpe legi *pinnæ, pinnis*, pro *penna, pennis*.

ingreditur, qui post congesta vitæ præsentis opera, mutabilitati suæ plene mortuus, in secreto veri luminis occultatur. Unde & per Psalmistam dicitur: *Abscondes eos in abdito vultus tui, a conturbatione hominum.* *Psal. 30. 21.* Quod bene etiam comparatio adjuncta commendat, cum subditur: *Sicut infertur acervus tritici in tempore suo.* Frumentum quippe in segete sole tangitur: quia in hac vita, humana anima respectu superni luminis illustratur: pluvias accipit, quia veritatis eloquio pinguescit: ventis concutitur, quia tentationibus exercetur: & secum crescentes paleas portat, quia nequiorem contra se quotidie vitam peccantium tolerat: atque ad aream deductum triturationis pondere premitur, ut a palearum connexione salvatur: quia mens nostra cælesti disciplinæ supposita, dum correctionis flagella percipit, a societate carnalium [a] mundior recedit: & relictis paleis ad horreum ducitur, quia foris remanentibus reprobis, electa anima ad supernæ mansionis æterna gaudia sublevatur. Bene ergo dicitur: *Ingredieris in abundantia sepulcrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo:* quia dum post afflictionem justi præmia patriæ cælestis inveniunt, quasi post pressuras ad horrorem grana deferuntur: & in alieno quidem tempore percussiones sentiunt, sed [b] in suo a percussione requiescunt. Electis quippe tempus alienum est vita præsens, unde & quibusdam adhuc infidelibus Veritas dicit: *Tempus meum nondum venit, tempus autem vestrum semper est paratum.* *Johan. 7. 6.* Et rursum: *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* *Luc. 22. 53.* Sepulcrum ergo in tempore suo sicut frumenti acervus ingreditur: quia ille æternam requiem percipit, qui prius hic, ut ab exurendis paleis liber sit, disciplinæ pressuras sentit. Eliphaz vero, quia & in locutionis suæ serie tabernaculum, lapides, bestias, semen, herbas, sepulcrumque nominavit, quod non hæc juxta litteram dixerit, ipse innuit, qui post cuncta illico subjungit:

Ecce hoc, ut investigamus, ita est. *Vers. 27.*

Caput XXXVIII. Verba Eliphaz spiritaliter intelligenda sunt.

63. Liquet profecto, quod in his verbis nihil ab eo juxta superficiem dicitur: quia nimirum ante faciem non jacet, quod investigatur. Qui ergo hæc investigasse se indicat, quia in verbis exterioribus interiora quæsierit, demonstrat. Sed post cuncta ad stultitiam jactantiæ pervenit: quia protinus subdit:

Quod auditum, mente pertracta. *Ibidem.*

Caput XXXIX. Gravis ejus imperitia est velle docere meliorem.

64. Quantalibet doctrina mens polleat, gravis ejus imperitia est, velle docere meliorem. Unde & ea quæ ab amicis recte prolata sunt, ab interno [c] arbitro non recta judicantur. In eo namque vim suæ rectitudinis amittunt; quod auditori non congruunt: quia & medicamina vires perdunt, cum sanis membris apponuntur. In omni ergo quod dicitur, necesse est ut causa, tempus, & persona pensetur; si verba sententiæ veritas roborat, si hanc tempus congruum postulat, si & veritatem sententiæ, & congruentiam temporis personæ qualitas non impugnat. Ille enim laudabiliter spicula emittit, qui prius hostem quem feriat, conspicit. Male namque arcus validi cornua subigit, qui sagittam fortiter dirigens civem ferit.

a Turon. *velut frumentum mundior.*
b Vindoc. Compend. Corb. &c. *in suo percussione requiescunt.*

c Mss. vetust. magno consensu *arbitere*, quod sæpius occurrit, infra maxime lib. 8. cap. olim 27. 29. 30. nunc 43. 47. 48.

LIBER SEPTIMUS.

Totum Caput sextum, tribus postremis versibus exceptis, partim allegorice, partim moraliter explicat.

Cap. I. Job flagellis & conviciis probatus.

1. QUorundam mentes plus flagella, quam convicia cruciant: quorundam vero plus convicia, quam flagella castigant. Nam sæpe contra nos quibuslibet pœnis durius tormenta verborum sæviunt: cumque nos ad defensionem erigunt, in impatientiam sternunt. Unde beato Job ne deesse tentatio ulla potuisset, non solum hunc flagella desuper feriunt, sed graviora plagis amicorum colloquia affligunt: ut sancti viri anima hinc inde pulsata, ad motum iracundiæ & elationis erumperet, & [a] quidquid mundum vixerat, per contumaciam superbæ locutionis inquinaret. Sed tactus plagis gratias retulit, lacessitus verbis recta respondit, & percussus innotescit, quam pro minimo salutem carnis habuerit. Loquens quoque indicat, quam sapiens tacebat: Sed quædam ejus verbis admixta sunt, quæ apud humana judicia patientiæ limitem transire videantur: quæ nos vere intelligimus, si superni sententiam judicis in eorum examinatione pensamus. Ipse quippe beatum Job & prius contra adversarium prætulit, dicens: *Vidisti servum meum Job, quod non ei similis est super terram; vir simplex [b] & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo?* *Job. 1. 8.* Ipse post probationem amicos ejus redarguit, dicens: *Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.* *Job. 42. 7.* Restat ergo, ut cum mens in beati Job sermonibus fluctuat, eorum pondus ex ejusdem historiæ initio ac fine perpendat. Ab æterno enim judice nec casurus laudari potuit, nec lapsus præferri. Si igitur in ambiguitatis tempestate deprehensi, prima hujus historiæ & postrema conspicimus, navis cordis considerationis suæ funibus, quasi a prora & puppi restringitur, ne in erroris saxa perducatur. Nullis ergo ignorantiæ nostræ procellis obruimur, si tranquillum supernæ sententiæ littus tenemus. Ecce enim dicit, quod quæstione non modica lectoris animum moveat. Sed quis hoc non rectum dicere audeat, quod in Dei auribus rectum sonat?

Si quæ loquitur quæ impatientiam sonant, hæc non humano pensanda judicio, sed divino.

Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior, in statera: quasi arena maris hæc gravior appareret. *Job. 6. Vers. 2. & 3.*

Cap. II. Rec. 11. Sensus typicus: Christus libra est in qua & quod meremur, & quod pro nobis passus est, pensantur.

2. Quis alius stateræ nomine, nisi Dei & hominum mediator exprimitur? qui ad pensandum vitæ nostræ meritum venit, ac secum justitiam simul & misericordiam detulit: sed misericordiæ lance præponderans, culpas nostra parcendo levigavit. In manu etenim Patris, quasi statera miri libraminis factus, hinc in se calamitatem nostram,

a Recent. vulg. *& quidquid munde vixerat.*

b Deest *& rectus* in Vindoc. Corb. & plur.

ſtram, & illinc peccata ſuſpendit. Sed gravis ponderis calamitatem moriendo innotuit, & apud miſericordiam leve eſſe peccatum relaxando monſtravit.[a] Qui hoc primum gratiæ contulit, quia pœnam noſtram nobis cognoſcibilem fecit. Homo namque ad contemplandum auctorem conditus, ſed exigentibus meritis ab internis gaudiis dejectus, in ærumnam corruptionis ruens, cæcitatem exilii ſuſtinens, culpæ ſuæ ſupplicia & tolerabat, & neſciebat; ita ut exilium patriam crederet, & ſic ſub corruptionis pondere quaſi in ſalutis libertate gauderet. Sed is, quem intus homo reliquerat, aſſumta carne, foris apparuit Deus; cumque ſe exterius præbuit, expulſum foras hominem ad interiora revocavit, ut jam damna ſua videat, [b] jam pœnam ſuæ cæcitatis ingemiſcat. Calamitas ergo hominis in ſtatera gravis apparuit: quia malum quod pertulit, nonniſi in præſentia Redemtoris agnovit; lucem quippe neſciens, damnationis ſuæ tenebras voluptuoſe tolerabat. Sed poſtquam vidit quod diligeret, intellexit etiam quod doleret: & grave ſenſit quod pertulit, quia dulce innotuit quod amiſit. Vir igitur ſanctus colloquentis amici ſententiis a clauſtris ſilentii excuſſus, & prophetici ſpiritus affluentia repletus, dicat ſua, dicat humani generis voce: *Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior, in ſtatera: quaſi arena maris hæc gravior appareret*. Ac ſi aperte diceret: Damnationis noſtræ malum leve creditur, quia necdum cognita Redemtoris æquitate penſatur. Sed utinam veniat, & ærumnam tanti exilii miſericordiæ ſuæ lance ſuſpendat, & quid poſt exilium requiramus, edoceat. Si enim innoteſcit quid amiſimus, grave eſſe inſinuat quod toleramus. Bene autem hæc eadem peregrinationis noſtræ calamitas maris arenæ comparatur. Arena etenim maris, undarum æſtu exterius pellitur: quia & delinquens homo, [c] quoniam tentationum fluctus mobiliter pertulit, extra ſe ab intimis exivit. Magni autem arena maris eſt ponderis: ſed calamitas hominis arena maris gravior dicitur; quia dura fuiſſe pœna oſtenditur, dum per miſericordem judicem [d] culpa levigatur. Et quia quiſquis gratiam Redemtoris agnoſcit, quiſquis reditum ad patriam diligit, eruditus ſub pondere peregrinationis gemit, poſt ſtateræ deſiderium recte ſubjungitur:

Pœnæ noſtræ gravitatem nobis notam fecit.

Vers. 11.

Unde & verba mea dolore ſunt plena.

Verſ. 2. CAP. III. *Gemere hic non ceſſat qui ſe exulem novit.*

3. Qui peregrinationem pro patria diligit, dolere etiam inter dolores neſcit. Juſti autem verba dolore plena ſunt; quia quo uſque præſentia tolerat, ad aliud loquendo ſuſpirat: omne quod peccans pertulit, conſpicit: atque ut ad ſtatum beatitudinis redeat, ſollicite judicia, quibus affligitur, penſat. Unde ſubditur:

Verſ. 4. CAP. IV. *Sagittis prædicatio vel pœna ſignatur.*

Quia ſagittæ Domini in me ſunt:

4. Sagittarum quippe nomine aliquando prædicationis verba, aliquando animadverſionis ſententiæ deſignantur. Prædicationis namque eloquia ſagittis exprimuntur: quia in eo quod vitia feriunt, male viventium corda transfigunt. De his ſagittis venienti Redemtori dicitur: *Sagittæ tuæ acutæ potentiſſime, populi ſub te cadent in corde*. De quo Iſaias dicit: *Mittam ex eis qui ſalvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam,* [e] *& in Lydiam, tenentes ſagittam, in Italiam, in Græciam*. Rurſum ſagittis, animadverſionis percuſſio deſignatur, ſicut Joas regi per Eliſæum dicitur: *Jace ſagittam*. Quo jaciente ait: *Percuties Syriam, donec conſumas eam*. Vir igitur ſanctus quia peregrinationis ſuæ ærumnam reſpicit, quia ſub percuſſionibus Dominicæ animadverſionis ingemiſcit, dicat: *Unde & verba mea dolore ſunt plena, quia ſagittæ Domini in me ſunt*. Ac ſi aperte diceret: Ego in exilii damnatione non gaudeo, ſed ſub judicio poſitus doleo; quia vim percuſſionis agnoſco. Plerique autem ſunt, quos tormenta cruciant, ſed non emendant. Quo contra apte ſubjungitur:

Pſal. 44. 6.
Iſai. 66. 19.
4. Reg. 13. 17.
Rec. 181.

Quarum indignatio ebibit ſpiritum meum.

Ibidem. CAP. V. *Vet. 111.* *Juſti pœnis quas ſuſtinent emendantur.*

5. Quid enim eſt ſpiritus hominis, niſi ſpiritus elationis? Sagittæ autem Domini ſpiritum hominis ebibunt, cum ſupernæ animadverſionis ſententiæ afflictam mentem ab elatione compeſcunt. Sagittæ Domini ſpiritum hominis ebibunt, quia intentum exterioribus introrſus trahunt. [f] Epotatus namque David ſpiritus fuerat, cum dicebat: *In deficiendo in me ſpiritum meum, & tu cognoviſti ſemitas meas*. Et rurſum: *Negavi conſolari animam meam, memor fui Dei, & delectatus ſum, exercitatus ſum, & defecit pauliſper ſpiritus meus*. Sagittarum ergo indignatio juſti ſpiritum ebibit: quia ſupernæ ſententiæ electos, quos in peccatis inveniunt, dum vulnerant, immutant; ut duritiam ſuam transfixa mens deſerat, atque ex ſalutifero vulnere [g] ſanguis confeſſionis currat. Penſant namque unde, quo lapſi ſunt, penſant a quanta beatitudine ad quæ corruptionis ſuæ tormenta ceciderunt: & non ſolum gemunt in his quæ ſuſtinent, ſed inſuper metuunt hoc quod diſtrictus judex delinquentibus de gehennæ ignibus minatur. Unde recte ſubjungitur:

Pſal. 141. 4.
Pſal. 76. 4.

Et terrores Domini militant contra me.

Ibid. CAP. VI. *Dum præſentes pœnas dolent, pavent futuras.*

6. Juſtorum mens non ſolum perpendit quod tolerat, ſed etiam pavet quod reſtat: videt qualia in hac vita patitur: metuit ne poſt hanc graviora patiatur. Luget quia in hujus cæcitatis exilio a paradiſi gaudiis cecidit; timet ne & cum exilium relinqueretur, mors æterna ſubſequatur. Jam ergo ſententiam tolerat in pœna: ſed minas adhuc venturi judicis formidat ex culpa. Hinc Pſalmiſta ait: *In me pertranſierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbaverunt me*. Interni quippe judicis poſtquam iræ pertranſeunt, etiam terrores conturbant: quia jam aliud de damnatione patimur, & adhuc aliud de æterna ultione formidamus. Vir igitur ſanctus perpendens mala quæ tolerat, dicat: *Sagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum*. Sed graviora in perpetuum metuens adjungat: *Et terrores militant contra me*. Ac ſi aperte diceret: Percuſſus quidem de præſentibus doleo;

Pſal. 87. 17.

a In vulgatis, *apud miſericordiam ſuam Deus leve eſſe peccatum relaxando monſtravit. Ergo per veram pœnitentiam, quamvis multa & graviſſima ſint peccata, per miſericordiam Dei facile* (Barth. & Remb. *facilius*) *relaxantur: & apud miſericordiam ſuam leve eſſe peccatum quod relaxatur*. (Barth. & Remb. *peccatum relaxatum*) *monſtravit, qui hoc primum gratiæ*, (vel ut apud Barth. & Remb. *grave*,) *contulit, quia pœnam noſtram*, &c. Manifeſtum Gloſſema, Gregorianæ orationis nexum ſolvens, & quod ne in uno quidem offendimus mſs.

b Ebroic. *Jam pœna ſuæ cæcitationis ingemiſcat*.

c Turon. & Corb. Germ. *quo tentationum fluctus mobiliter pertulit, eo extra ſe ab intimis exivit*. In Vindocin. pro, *ab intimis exivit* legitur, *ab intimis exegit*.

d Ita omnes mſs. niſi quod in uno Reg. *culpa quæ agnoſcitur, levigatur*: unde forte in vulgatis factum, *culpa quæ levigatur, agnoſcitur*.

e Apud Vet. edit. Barth. Remb. Coc. *In Lybiam*: mendoſe.

f Compend. Turon. & alii, *his namque ſagittis epotatus David Spiritus fuerat*. Barthol. & Remb. cum mſs. Colb. *& hoc potatus*.

g Mſs. Norm. *ſanguis confuſionis currat*, non probantur: Confeſſionis autem nomine intelligit Gregorius pœnitentiam cum converſione conjunctam; nam, ut loquitur Hilarius in pſ. 137. n. 3. *nullus id quod peccatum eſſe confeſſus eſt deinceps debet admittere, quia confeſſio peccati, profeſſio eſt deſinendi*.

leo; sed hoc in dolore fit gravius, quia & in pœna positus, adhuc supplicia æterna pertimesco. Sed quia jam stateræ interventum desiderat, jam mala in quibus humanum genus cecidit, pensat, quamvis in Gentili natione positus, munere tamen prophetici spiritus plenus: quo ardore Redemtoris adventum vel Gentilitas, vel Judæa sitias, verbis sequentibus demonstrat, dicens:

Vers. 5. *Numquid rugiet onager cum habuerit herbam? aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit?*

CAP. VII. REC. IV. Gentilitatis & Judææ in Redemtoris adventum desideria.

7. Quid namque per onagrum, id est, agrestem asinum, nisi Gentilis populus designatur? quem sicut natura extra stabula disciplinæ edidit, ita vagus in voluptatum suarum campo permansit. Quid per bovem, [a] nisi plebs Judaica figuratur, quæ jugo dominationis supernæ supposita ad spem proselytos colligens, per corda quæ valuit, vomerem Legis traxit. Sed beati Job vita attestante cognoscimus, ut expectasse Redemtoris adventum, multos etiam ex Gentibus credamus. Et nascente Domino, Simeone in spiritu in templum veniense didicimus, quanto desiderio ex plebe Israelitica sancti viri incarnationis ejus mysterium videre cupierunt. Unde & per eumdem Redemtorem discipulis dicitur: *Multi, dico vobis, justi & prophetæ desideraverunt videre quæ videtis, & non viderunt.* (*Luc. 10. 24.* VET. IV.) Herba ergo onagri, & fenum bovis, & hæc ipsa Mediatoris incarnatio, per quam simul Gentilitas & Judæa satiatur. Quia enim per Prophetam dicitur: *Omnis caro fenum*; (*Isa. 40. 6.*) universitatis conditor ex nostra substantia carnem sumens, fenum fieri voluit, ne nostra in perpetuum caro fenum remaneret. Tunc ergo herbam onager invenit, cum Gentilis populus gratiam divinæ incarnasionis accepit. Tunc bos vacuum præsepe non habuit, cum plebi Judaicæ ejus carnem expectanti Lex exhibuit, quem diu [b] expectanti prophetavit. Unde & natus Dominus in præsepe ponitur, ut videlicet signaretur, quia sancta animalia, quæ jejuna diu apud Legem inventa sunt, incarnationis ejus feno satiantur. Præsepe enim natus implevit, qui cibum semetipsum mentibus mortalium præbuit, dicens: *Qui comedit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* (*Johan. 6. 57.*) Sed quia diu & electorum Gentilium vota dilata sunt, & ex Hebraico populo sancti quique longo tempore redemtionem suam expectando gemuerunt, beatus Job bene prophetiæ mysteria enarrans, ex utraque natione causas afflictionis insinuat, dicens: *Numquid rugit onager cum habuerint herbam? aut mugiet bos cum ante præsepe plenum steterit?* Ac si aperte dicat: Idcirco Gentilitas gemit, quia eam necdum Redemtoris sui gratia reficit: atque ideo Judæa mugitus dilatat, quia Legem tenens, sed Legis auctorem non videns, stans ante præsepe jejunat. Quæ nimirum Lex, quia ante Mediatoris adventum nequaquam spiritaliter, sed carnaliter tenebatur, recte subjungitur:

Vers. 6. *Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum?*

CAPUT VIII. REC. IV. Lex carnaliter intellecta insulsa, a Christo sale condita.

8. In Lege sal litteræ, est virtus intelligentiæ occultæ. Quisquis ergo obsequiis carnalibus intentus, hanc intelligere spiritaliter noluit, quid aliud quam insulsum cibum comedit? Sed hoc in cibo sal cognita Veritas misit, cum latere in Lege saporem occultæ intelligentiæ docuit dicens: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* (*Johan. 5. 46.*) Et rursum: *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos.* (*Marc. 9. 49.*) Sed quia ante Mediatoris adventum, Judæa Legem carnaliter tenuit, præceptis ejus dura jubentibus Gentilitas subdi recusavit. Insulsum ergo cibum comedere noluit; quia prius quam Spiritus condimentum perciperet, servare vim litteræ expavit. Quis namque Gentilium hoc, quod illic præcipitur, ferret, filiorum carnem pro obsequio religionis incidere, verborum culpas morte resecare? Unde & bene adhuc subditur:

Aut gustare aliquis potest, quod gustatum affert mortem? (*Ibidem.*)

CAP. IX. Carnaliter degustata, prius erat mortifera.

9. Lex namque carnaliter degustata mortem detulit, quia commissa delinquentium dura animadversione distrinxit; mortem detulit, quia & per præceptum culpam innotuis, & hanc per gratiam non delevit, Paulo attestante, qui ait: *Nihil ad perfectum perduxit Lex.* (*Heb. 7. 19.*) Et Rursum: *Lex quidem sancta, & mandatum sanctum & justum & bonum.* (*Rom. 7. 12.*) Et paulo post: *Peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem.* Ad Christum vero conversa Gentilitas, quia hunc [c] sonare per verba Legis intelligit, angustata desideriis suis, eum quem vehementer diligit, inter præcepta carnalia spiritaliter requirit. Unde & ex voce mox Ecclesiæ per prophetiæ spiritum subditur; (VET. V. REC. VI.)

Vers. 7. *Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt.*

CAP. X. Verba Job spiritali intellectu esse gravida.

10. Valde namque in errorem labitur, qui beati Job verba ad solam prolata historiam suspicatur. Vir enim sanctus, & tot conditoris sui præconiis fultus, quid magnum, vel potius quid verum diceret, si insulsum cibum comedi non posse dixisset? Aut quis ejus esui mortifera alimenta obtulerat, ut subjungat: *Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?* Quæ si de amicorum colloquiis dicta sentimus, ab intellectu hoc sententia subjuncta compescimur, quia ait: *Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.* Absit enim, ne vir sanctus in status sui incolumitate constitutus, amicorum suorum aliquando dicta despexerit: qui, sicut ipso attestante post didicimus, & servis humilis fuit. Verba ergo ejus a mysteriis non vacant: quæ, sicut ex fine historiæ discimus, & internus arbiter laudat. Quæ nequaquam etiam cum tanta veneratione usque ad mundi extrema decurrerent, si intellectu mystico gravida non fuissent.

Gentes legis cibum quæsituræ, & Judæi Gentium societatem non dedignaturæ prædicuntur.

11. Beatus igitur Job, quia membrum sanctæ est Ecclesiæ, ejus etiam loquatur ex voce, dicens: *Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt*; qui nimirum amoris sui æstibus anxia cibum Scripturæ veteris conversa Gentilitas esurit, quem dudum superba despexit. Quæ tamen & Judææ vocibus congruunt, si paulo consideratius differantur. Ipsa quippe ex eruditione Legis, ex unius Dei cognitione sal habuit, [d] & cunctas Gentes tamquam animalia bruta despexit. Sed quia societatem Gentilium ad semetipsam recipere præceptis Legis erudita contemserat,

a Ita restituimus hunc locum ex mss. Compend. Vindocin. Norm. &c. Prius legebatur, *nisi plebs Judaica significatur, quæ jugo supernæ damnationis* &c. mendose ut censen: erroris occasio fortasse fuit vox, *dominationis*, sic abbreviata in vet. edit. *donationis*, quam legerunt *damnationis*.
b Excusi *expectatum*, renitentibus mss.

c Ita mss. Corb. Germ. Colb. Germ. Turon. Vindoc. Floriac. Norm. At editi, *signari*.
d Bellovac. Gemet. & nonnulli, *& cunctas gentes non aliter quam animalia*. Corb. & *cunctas gentes non aliud quam animalia*.

ferat, quid aliud quam insulsum cibum sumere fastidiebat? Divina quippe sententia, proposita morte vetuerat, ne plebs Israelitica fœdus cum alienigenis jungeret, & vitam sanctæ religionis inquinaret. Unde & subditur: *Aut gustare aliquis potest, quod gustatum affert mortem?* Sed quia ad Redemtoris fidem hæc eadem Judæa ex electorum parte conversa est, lucem quam cognoverat, prædicare per sanctos Apostolos suæ prolis infidelibus satagebat. Ejus autem prædicationis obsequium Hebræorum superbia repulit. Unde mox ad collectionem Gentium exhortationis suæ verba declinavit, sicut & per eosdem Apostolos dicitur: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repulistis illud, & indignos vos judicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.* Unde hoc quoque loco apte subjungitur: *Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt.* Judæa quippe vitam Gentilium dedignata, eam dudum quasi tangere noluit, cujus societatem recipere sprevit: sed ad Redemtoris gratiam veniens, ab Israelitis infidelibus repulsa, dum per sanctos Apostolos ad collectionem se Gentium dilatat, quasi hoc in cibum esuriens accipit, quod indignum prius fastidiosa despexit. Prædicationis enim suæ angustias pertulit, quæ apud Hebræos despici quod loquebatur, vidit. Sed præ angustia cibos, quos dudum contemserat, comedit, quæ repulsa Judæorum duritia, Gentiles suscipere populos quos despexerat, concupiscit. Quia igitur hæc figuraliter diximus, restat nunc ut moraliter inquiramus.

Exod. 23. 32. — Act. 13. 46.

Sensus moralis.

12. Vir sanctus Redemtoris adventum sub stateræ appellatione desiderans, dum [a] se per eloquium aperit, nos ad vivendi studium erudit; dum sua narrat, quædam nostra indicat; dum de se quæ recognoscamus insinuat, nos ad spem trepidos infirmosque confirmat. Jam quippe per fidem Mediatoris vivimus, & tamen adhuc pro [b] expurgatione vitiorum dura animadversionis intimæ flagella sustinemus. Unde & post stateræ desiderium subdit:

Job. 6. Vers. 4. *Quia sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum.*

CAPUT XI.

Boni flagellis ac judicii terrore configuntur. Præstat tamen agi amore.

13. Sed ecce, ut superius dictum est, & divinæ correptionis percussione configimur, & tamen adhuc illud gravius est, quod de terrore venturi judicis ex æterna animadversione formidamus. Unde protinus subinfertur: *Et terrores Domini militant contra me.* Debet tamen a metu & dolore animus excuti, & ad sola æternæ patriæ desideria extendi. Tunc enim nobilitatem nostræ regenerationis ostendimus, si eum ut patrem diligimus, quem nunc servili mente ut dominum formidamus. Unde & per Paulum dicitur: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.* Pondus itaque formidinis mens electi postponat, in virtute se amoris exerceat, renovationis suæ dignitatem desideret, ad conditoris sui speciem anhelet: quem quousque conspicere non valet, æternitatem ejus necesse est, id est, intimum cibum suum esuriens, expectet. Unde & apte subditur.

Rom. 8. 15.

Vers. 5. *Numquid rugiet onager, cum habuerit herbam? aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit?*

CAPUT XII.

Vers. VI. Onager fidelem plebem b[...] ordinem ecclesiasticum designat.

14. Qui alii onagri appellatione signati sunt, nisi hi qui in campo fidei constituti, nullius officii loris ligantur? Vel quos bovis significatio exprimit, nisi hos, quos intra sanctam Ecclesiam ad prædicationis officium, suscepti ordinis jugum premit? Herba vero onagri, & pabulum bovis, est interna refectio populi fidelis. Alii namque more bovis intra Ecclesiam suscepti officii loris tenentur: alii more onagri sacri ordinis stabula nesciunt, & in campo propriæ voluntatis degunt. Sed cum quis ex vita sæculari internæ visionis desiderio æstuat, cum refectionis intimæ pabulum concupiscit, cum jejunum se in peregrinationis hujus cæcitate considerans, quibus valet fletibus reficit: quasi herbam non inveniens onager rugit. Alius quoque necessitatem suscepti ordinis tolerat, in labore prædicationis exsudat, & per æternam jam contemplationem refici appetit: sed quia Redemtoris sui speciem necdum conspicit, quasi bos ad præsepe vacuum ligatus gemit. Quia enim longe ab interna sapientia positi, æternæ hereditatis viriditatem non cernimus, velut bruta animalia, a desiderata herba jejunamus. De qua nimirum herba Redemtoris voce dicitur: *Per me si quis introierit, salvabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet.* Sed plerumque, quod esse amantibus gravius solet, sanctis bonorum studiis malorum vita contradicit: & cum mens ad cæleste desiderium rapitur, bene cœpta intentio, interrumpentibus stultorum verbis ac moribus, reverberatur; ita ut quæ jam per contemplationis adnisum ad summa evolaverat, ad expugnandam pravorum stultitiam sese in infimis contra certamina accingat. Unde & subditur:

Utrisque hic gemendi causa de dilata Dei visione.

Johan. 10. 9.

Vers. 6. *Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?*

CAPUT XIII.

Electis quam graviasint verba moresque carnalium.

15. Verba quippe moresque carnalium, quasi cibum se nostris mentibus ingerunt, ut in delectationis ventre rapiantur. Sed electus quisque insulsum non comedit; quia pravorum dicta sacaque dijudicans, ab ore cordis repellit. Paulus ad esum mentium inferri insulsa prohibuit, cum discipulis dixit: *Sermo vester semper in gratia sale sit conditus.* Et Psalmistæ quoque verba reproborum in cordis ore insulsa sapuerant, cum dicebat: *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ita ut lex tua, Domine.* Sæpe autem verba carnalium dum se importune nostris auribus ingerunt, in corde bellum tentationis gignunt: & quamvis hæc & ratio respuat, & lingua reprehendat; cum labore tamen intus vincitur, quod foris cum auctoritate judicatur. Unde necesse est, ut nec ad aures veniat, quod mens a cogitationis aditu vigilans repellat. Sancti igitur viri cum æternitatis desideriis anhelant, in tantam altitudinem vitæ se sublevant, ut audire jam quæ mundi sunt, grave sibi ac deprimens pondus credant. Valde namque insolens atque intolerabile æstimant, quidquid illud non sonat, quod intus amant.

Coloss. 4. 6.

Ps. 118. 84.

Vers. VII. Non omnium est ad cruciatus corporis pro Deo subeundos accingi.

16. Sed sæpe mens jam per desiderium ad sublimia rapitur, jam funditus ab stulta terrenorum hominum locutione separatur, nec tamen adhuc pro amore veritatis ad perferendos præsentis vitæ cruciatus accingitur: jam superna appetit, jam in infimis stulta contemnit, sed necdum se ad perferendæ adversitatis tolerantiam dirigit. Unde & subditur: *Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?*

17. Durum quippe est appetere quod cruciat, se- Ibidem.

a Coc. & al. seq. *per se eloquium.* Vitiosa est transpositio.

b Cod. Corb. Germ. *expugnatione.*

CAPUT XIV. Proximorum infirma tolerando, ad cruciatus subeundos roboramur.

sequi quod vitam fugas. Sed plerumque mens A justi ad tantum se virtutis culmen extendit, ut & apud se in internæ rationis arce præsideat, & quorumdam foris stultitiam tolerando convertat. Quos enim ad fortia trahere nitimur, eorum necesse est ut infirma toleremus: quia nec jacentem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. Cum vero alienæ infirmitati compatimur, valentius a nostra roboramur; ut amore futurorum mens ad præsentia adversa se præparet, & cruciatus corporis quos timebat, expectet. Auctis namque desideriis cælestibus angustatur; cumque æternæ patriæ quanta sit dulcedo considerat, pro ea præsentis vitæ amaritudines ardenter amat. Unde post insulsi cibi fastidium, post impossibilem mor- B tis gustum, recte subjungitur:

Vers. 7.

Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.

CAPUT XV. Rec. VII. Præ amore cælestis patriæ exilii pœnas amamus.

18. Mens enim justi proficiens, quæ prius, dum sola propria curaret, ferre aliena fastidiebat, quæ minus alienis compatiens, convalescere contra adversa non poterat, cum ad toleranda proximi infirma se attrahit, ad adversa superanda convalescit: ita ut pro amore veritatis præsentis vitæ cruciatus tanto post [a] fortius appetat, quanto prius infirma fugiebat. Inclinatione namque sua erigitur, attractione tenditur, compassione roboratur: cumque in amorem proximi se dilatat, quasi ex meditatione col- C ligit, quanta fortitudine in auctorem surgat. Caritas namque, quæ nos ad vim compassionis humiliat, altius in culmine contemplationis levat: & multiplicata jam majoribus desideriis æstuat, jam pervenire ad vitam spiritus, etiam per cruciatus corporis anhelat. Quod ergo prius tangere nolebat, hoc post præ angustia comedit, qui desideria sua vix capiens, & ipsas quas dudum timuerat, jam præ amore cælestis patriæ pœnas amat. Si enim mens in Deum forti intentione dirigitur, quidquid sibi in hac vita amarum fit, dulce æstimat: omne quod affligit, requiem putat: transire & per mortem appetit, ut obtinere vitam plenius D possit: funditus in infimis extingui desiderat, quo verius summa conscendat. Sed hæc de cujuslibet justi animo, hæc de beati Job mente mentior, nisi ipse subjungat:

Vers. 8. 9. & 10.

Quis det ut veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Dominus; & qui cœpit, ipse me conterat: solvat manum suam, & succidat me; & hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat?

CAPUT XVI. Exemplum Job suum percussorem benedicentis.

19. Sed fortasse hæc per contumaciam expetit, fortasse in eo quod se perfecte extingui desiderat, injustitiam ferientis accusat. Absit hoc. Nam qua E mente id expetat, verbis sequentibus demonstrat, dicens: *Nec contradicam sermonibus Sancti*. Nequaquam ergo de injustitia percutientis murmurat, qui percussorem suum & inter verbera Sanctum vocat. Sciendum vero est, quia aliquando nos adversarius, aliquando autem conterit Deus. Ex contritione autem adversarii, a virtute deficimus; per contritionem vero Domini fracti, a vitiis in virtute roboramur. Hanc contritionem Propheta prospexerat, cum dicebat: *Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli conteres eos*. In virga nos ferrea Dominus regit & conterit, quia

Conterit nos Deus, conterit & diabolus, diversis effectibus.

Ps. 2. 9.

A dispensationis suæ [b] forti rectitudine cum nos interius reficit, exterius affligit. Nam quo virtutem carnis humiliat, intentionem spiritus exaltat. Unde & hæc eadem contritio figuli vasi comparatur, sicut & per Paulum dicitur: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*. Qui simul contritionem & regimen exprimens, ait: *Licet is qui foris est, noster homo corrumpitur; tamen is qui intus est, renovatur de die in diem*. Sanctus igitur vir, qui appropinquare Deo etiam per flagella desiderat: per spiritum humilitatis dicat:

2. Cor. 4. 7.

Ibid. 16.

Vers. VIII.

Qui cœpit, ipse me conterat.

Vers. 9.

CAPUT XVII. Efferentem se de virtutibus Deus misericorditer corripit.

20. Plerumque enim vitiorum contritionem in nobis agere Dominus inchoat: sed cum mens ex B ipso exordio provectus extollitur, cumque se jam quasi de virtutibus erigit, sævienti contra se adversario aditum pandit, qui cordis intima penetrans, omne quod in ea de studio bonæ inchoationis invenerit, confringit; tantoque se vehementius in ejus confractione exhibet, quanto & gravius, quia vel ad modicum fuerat provectus, dolet. Unde & teste Evangelio, voce Veritatis, ad neglectam domum conscientiæ spiritus immundus qui solus exiit, cum spiritibus septem redit. Ne ergo post divinæ correptionis exordia antiquus hostis subripiat, atque ad virtutum confractionem trahat, sanctus vir congrue exorat, dicens: *Qui cœ-* C *pit, ipse me conterat*. Ac si aperte dicat: Hoc, quod in me exorsus est, perficere feriendo non desinat, ne desertum me adversario ad contritionem tradat. Unde & apte subditur:

Matt. 12. 45.

Solvat manum suam, & succidat me.

Ibidem.

CAPUT XVIII. Quam sæpe Deus tormentum ne ad ferienda nostra vitia ligatam manum teneat.

21. Sæpe namque fiducia longæ prosperitatis inflati, in quodam [c] statu elationis erigimur. Cumque nos extolli conditor conspicit, sed amorem suum erga nos per verbera non exercet, quasi ad ferienda nostra vitia manum ligatam tenet. An non affectus sui manum ligaverat, cum peccanti populo dicebat: *Jam non irascar tibi*: &: *Zelus meus recessit a te?* [d] SOLVAT ergo *manum* dicitur, exer- D cecat affectum. Recte autem subjungitur: *Et succidat me*. Cum enim securos nos ac de virtutum affluentia elatos, repentinus vel flagelli dolor, vel infirmitatis tentatio percutit, protinus ab status sui vertice mentis nostræ elatio succisa cadit; ut de semetipsa nihil audeat, sed infirmitatis suæ ictu prostrata, manum levantis quærat. Hinc est quod sancti viri cum de occulta erga se dispositione suspecti sunt, plus prospera ipsa pertimescunt: tentari appetunt, flagellari concupiscunt, quatenus incautam mentem metus & dolor erudiat, ne in hac peregrinationis via, hoste ex insidiis erum- E pente, sua eamdem deterius securitas sternat. Hinc Psalmista ait: *Proba me Domine, & tenta me*. Hinc iterum dicit: *Ego ad flagella paratus sum.* Quia enim sancti mentis suæ correptionis vulnus sine putredine non esse considerant, libenter se sub manu medici ad sectiones parant: ut aperto vulnere, virus peccati exeat, quod sana cute intus occidebat. Unde & adhuc subditur:

Isai. 54. 9.
Ezech. 16. 42.

Psal. 25. 2.
Psal. 37. 18.

Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat.

Vers. 10.

CAPUT XIX. Sancti timent prospera, cupiunt flagella.

22. Electi qui eum perpetrasse se illicita noverunt, sed perscrutantes inveniunt, quia nulla pro illicitis adversa perpessi sunt, vi immensæ formidinis

a Norman. tanto post fortis appetat. Unus Vindoc. tanto post fortior.
b Gemet. ac unus Compend. quia dispensationis suæ fortitudine.

c Turon. in quodam fastu.
d Ita Norman. Vindoc. Compend. Bellovac. Turon. & vet. ed. quod Coccius ita mutavit, sequentib. aliis ed. *Solvere ergo manum suam dicitur cum exercet affectum*.

dinis tabescunt, pavore æstuant, sinistris agitati A suspicionibus laborant; ne in æternum se gratia deseruerit, quos in præsenti vita mali sui retributio nulla custodit: timent, ne ultio quæ suspenditur, gravior in fine servetur: feriri paterna correptione desiderant, & dolorem vulneris medicamina salutis putant. Recte ergo nunc dicitur: *Hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat.* Ac si aperte diceretur: Qui ideo hic quibusdam parcit, ut eos in perpetuum feriat; ideo hic me feriat, ut non parcendo, in perpetuum parcat. Ex afflictione enim me consolor; quia corruptionis humanæ putredinem sciens, ad spem salutis ex vulnere certus reddor. Quod quia non tumenti, sed humili mente edidit, subjungendo, ut B prædiximus, patefacit, dicens:

Ibid.

CAP. XX

Deus sæpe tacitus loquitur operibus.

Nec contradicam sermonibus Sancti.

23. Plerumque ad nos verba Dei non sunt dictorum sonitus, sed effectus operationum. In eo enim nobis loquitur, quod erga nos tacitus operatur. Beatus igitur Job sermonibus Dei contradiceret, si de ejus percussionibus murmuraret. Sed quid de percussore suo sentiat, indicat, qui (sicut jam diximus) quem ferientem tolerat, sanctum vocat. Sequitur:

Vers. 11.

Quæ est enim fortitudo mea, ut sustineam; aut quis finis meus, ut patienter agam.

a

CAPUT XXI.

[a] VET. IX. REC. VIII.

Quæ justorum fortitudo, quæ reproborum.

24. Sciendum quod alia justorum, atque alia est fortitudo reproborum. Justorum quippe fortitudo est carnem vincere, propriis [a] voluntatibus contraire, C delectationem vitæ præsentis extinguere, hujus mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, [b] adversitatis metum in corde superare. Reproborum vero fortitudo, est transitoria sine cessatione diligere, contra flagella conditoris insensibiliter perdurare, ab amore rerum temporalium nec ex adversitate quiescere, ad inanem gloriam etiam cum vitæ detrimento pervenire, malitiæ augmenta exquirere, bonorum vitam non solum verbis ac moribus, sed etiam gladiis impugnare, in semetipsis spem ponere, iniquitatem quotidie sine ullo desiderii defectu perpetrare. Hinc est, quod per Psalmistam dicitur ad D electos: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* Hinc per Prophetam reprobis dicitur: *Væ qui potentes estis ad potandum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.* Hinc per Salomonem dicitur, quod sancti quoque sine ulla debilitate desiderii internam requiem contemplantur: *En lectulum Salomonis, sexaginta fortes ambiunt, ex fortissimis Israel.* Hinc Psalmista contra reprobos in passione positi voce Redemtoris insinuans, ait: *Ecce occupaverunt animam meam, irruerunt in me fortes.* Quam bene utramque fortitudinem Isaias complexus est, dicens: *Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem.* Quia enim nequaquam sument, sed *mutabunt* dixit: E profecto patenter innotuit, aliam esse quæ [c] ponitur, & aliam quæ inchoatur.

b

Psal. 30. 25.

Isai. 5. 22.

Cant. 3. 7.

Psal. 58. 4.

Isai. 40. 31.

c

In quibus fortis est reprobus, segnis est justus.

25. An non etiam reprobi fortes sunt, qui ad præsentis vitæ concupiscentiam tot laboribus currunt, periculis se audenter objiciunt, pro lucris contumelias libenter ferunt, ab appetitus sui libidine nulla victi contrarietate resiliunt, percussionibus durescunt, & mala mundi tolerant pro mundo, ejusque, ut ita dixerim, gaudia quærentes perdunt, nec tamen hæc perdendo fatigantur? Unde bene ex humani generis voce per Jeremiam dicitur: *Inebriavit me absinthio.* Ebrius quippe quod patitur nescit. Absinthio ergo est ebrius, qui præ amore præsentis sæculi, a sensu rationis alienus, dum quidquid pro mundo sustinet, leve deputat, laboris amaritudinem, quam tolerat, ignorat: quia nimirum delectabiliter ad cuncta ducitur, in quibus pœnaliter fatigatur. At contra vir justus ad mundi pericula pro mundo toleranda esse debilis studet, finem suum [d] conspicit, vita præsens quam sit transitoria, attendit, & pro ea exterius labores perpeti renuit, cujus intrinsecus delectationem vicit. Beatus igitur Job præsentis vitæ adversitatibus pressus, dicat ex sua, dicat ex omnium voce justorum: *Quæ est enim fortitudo mea, ut sustineam? aut quis finis meus, ut patienter agam?* Ac si aperte insinuet, dicens: Mala mundi pro mundo tolerare nequeo; quia jam in ejus desiderio fortis non sum. Dum enim præsentis vitæ finem conspicio, cur pondus ejus patior, cujus appetitum calco? Et quia injusti quique, ut diximus, tanto fortius labores illius perferunt, quanto avidius ejus delectatione pascuntur, recte mox eamdem reproborum fortitudinem subdit, dicens:

Thren. 3. 15.

d

Vers. 12.

CAPUT XXII.

VET. X. REC. IX.

Ad percussionem Dei alii sunt lapides sine sono, alii æs sonans sine sensu.

Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.

26. Quid hoc loco ære ac lapidibus, nisi insensibilium hominum corda signantur, qui sæpe & supernos ictus accipiunt, & tamen nulla disciplinæ percussione mollescunt? Quo contra electis per Prophetam, pollicente Domino, dicitur: *Tollam a vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.* Paulus quoque ait: *Si linguis hominum loquar & Angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.* Scimus autem quoniam percussi lapides clarum sonum reddere nequeunt: æs vero cum percutitur, canorus valde sonitus ex ejus percussione formatur. Quod quia, ut lapides, vita caret, sensum in sonitu non habet. Et sunt nonnulli, qui lapidibus similes, ita ad pietatis præcepta duruerunt, ut cum eos percussio supernæ animadversionis examinat, nequaquam sonitum humilis confessionis reddant. Quidam vero a metallo æris in nullo differentes, cum flagella supernæ percussionis accipiunt, piæ confessionis sonitum emittunt: sed quia humilitatis voces ex corde non proferunt, ad statum salutis reducti, nesciunt quod promiserunt. Illi ergo more lapidum percussi, nec voces habent: isti autem in nullo æris imitationem fugiunt, qui in percussione positi, bona quæ non sentiunt, loquuntur. Illi [e] venerationi ferientis & verba denegant: isti pollicentes quod non impleant, sine vita clamant. Vir igitur sanctus reproborum duritiam inter verbera fugiens, dicat: *Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.* Ac si aperte fateatur, dicens: Reproborum similitudinem sub disciplinæ verbere fugio; quia nec more

Ezech. 11. 19.

1. Cor. 13. 1.

e

Job non per insaniam, sed per salutis statum fortis.

a Compend. Ebroic. & alii Norman. *propriis voluptatibus.*
b Corb. Germ. *adversantem inimicum in corde.*
c Ita in Belluvac. Norman. & aliis, & quidem melius quam, *proponitur*, ut legitur in editis. Hic autem *ponitur* significat *deponitur, relinquitur.*
d Ebroic. *finem concupiscit.*
e Sic restituendum putavimus ex mss. plerisque, emendavimusque quod prius legebatur: *Illi venerationem ferientis & verbera denegant.* Dissimulandum tamen non est hic variare exemplaria. Unum Compend. & Bigot. habent, *veneratione ferientis & verba denegant.* Aliud Compend. Lyran. Uticense, *venerationis ferientis* &c. Omnia vero exhibent, *verba*, non *verbera*; & quidem ad mentem S. Greg. qui de quibusdam hominibus loquitur, more lapidum, nullum sonitum, dum percutiuntur, reddentibus.

re lapidum ita obdurui, ut sub percussionis stimulo a ministerio confessionis obmutescam: nec rursus quasi æs vocem confessionis resono, & sensum vocis ignoro. Sed quia ad percussionem reprobi debiliter fortes sunt, electi autem valenter infirmi: beatus Job dum fortem se per insaniam non esse asserit, fortem se per statum salutis innotescit. Unde ergo hanc eamdem fortitudinem percepit, insinuet, ne si sibi vires, quas habet, arroget, poteoter ad mortem currat. Plerumque enim virtus habita, deterius quam si deesset, interficit; quia dum ad sui confidentiam mentem erigit, hanc elationis gladio transfigit: cumque eam quasi roborando vivificat, elevando necat; ad interitum videlicet pertrahit, quam per spem propriam ab internæ fortitudinis fiducia evellit. Sed quia beatus Job & virtute pollet, & in semetipso fiduciam non habet, atque ut ita dixerim, vires infirmus habet, apte subjungit, dicens:

Vat. xi.

Vers. 13. *Ecce non est auxilium mihi in me.*

CAPUT XXIII. Quia vires suas non sibi, sed Deo ascribit.

27. Patet jam, ad cujus spem percussi animus recurrat, eum in se sibi esse auxilium denegat. Sed quia infirmum se in semetipso insinuat, ad majoris adhuc fortitudinis meritum, quomodo etiam a proximis destituatur, adjungat: *Necessarii quoque mei recesserunt a me.* Sed ecce despectus exterius, intus solio judicii præsidet. Nam cum derelictum se asserit, protinus ad sententiam erumpit, dicens:

Ibidem.

Vers. 14. *Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.*

CAPUT XXIV. Rec. x. Amor Dei & amor proximi quid sibi invicem præstent.

28. Quis hoc loco amici nomine, nisi quilibet proximus designatur; qui eo nobis fideliter jungitur, quo percepto nunc a nobis bono opere, ad obtinendam post æternam patriam veraciter auxiliatur? Quia autem duo sunt præcepta caritatis, Dei videlicet amor, & proximi: per amorem Dei amor proximi gignitur, & per amorem proximi amor Dei nutritur. Nam qui amare Deum negligit, profecto diligere proximum nescit: & tunc plenius in Dei dilectione proficimus, si in ejusdem dilectionis gremio prius proximi caritate lactamur.[a] Quia enim amor Dei amorem proximi generat, dicturus per Legem Dominus, *Diliges proximum tuum;* præmisit, dicens, *Diliges Dominum Deum tuum:* ut scilicet in terra pectoris nostri, prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret. Et rursum quia amor Dei ex proximi amore[b] coalescit, testatur Johannes, dicens: *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* Quæ tamen divina dilectio per timorem nascitur, sed in affectum crescendo permutatur.

a Deut. 6. 5. & 10. 12. Matt. 22. 37. 39.

b 1. Joh. 4. 20.

Proximi dilectio in eius ærumnis probatur.

29. Sæpe vero omnipotens Deus ut quantum quisque a caritate ejus ac proximi longe sit, vel in ea quantum profecerit innotescat, miro ordine cuncta dispensans, alios flagellis deprimit, alios successibus fulcit. Et eum quosdam temporaliter deserit, in quorumdam cordibus quod malum latet, ostendit. Nam plerumque ipsi nos miseros insequuntur, qui felices sine comparatione coluerunt. Cum enim quis positus in prosperitate diligitur, incertum valde est, utrum prosperitas, an persona diligatur. Amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. Unde bene quidam sapiens dicit: *Non agnoscitur in bonis amicus, & non absconditur in malis inimicus.* Nec prosperitas quippe amicum indicat, nec adversitas inimicum celat; quia & ille sæpe prosperitatis nostræ reverentia tegitur, & iste ex confidentia adversitatis aperitur. Vir igitur justus in flagellis positus dicat: *Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit:* quia nimirum qui ex adversitate proximum despicit, aperte convincitur quod hunc in prosperis non amavit. Et cum omnipotens Deus[c] ideo quosdam percutiat, ut & percussos erudiat, & non percussis occasionem boni operis præbeat; quisquis percussum despicit, occasionem a se virtutis repellit: & tanto se nequius contra auctorem erigit, quanto hunc nec pium in salute propria, nec justum in alieno vulnere agnoscit. Intuendum vero est, quod beatus Job sic sua loquitur, ut totius quoque electi populi per eum vita signetur. Quia enim ejusdem populi membrum est, cum quæ ipse patitur narrat, ea etiam quæ sustinet ille, denuntiat, dicens:

Eccl. 12. 8.

Amicum in adversis despicientis quanta iniquitas.

Vers. 15. *Fratres mei præterierunt me sicut torrens, qui raptim transit in convallibus.*

CAPUT XXV. Reprobi cur a nobis dicantur & fratres, & prætereuntes.

30. Reproborum mens quia sola præsentia diligit, plerumque nunc tanto aliena existit a verbere, quanto post extranea remanet ab hæreditate; & superba justos despicit, quos paterna misericorditer severitas affligit. Sæpe vero reprobi camdem fidem, qua vivimus, retinent, eadem fidei sacramenta percipiunt, ejusdem religionis unitate continentur; sed tamen compassionis viscera nesciunt, caritatis vim, qua in Deum flagramus & proximum, non agnoscunt. Recte ergo & fratres & prætereuntes vocantur; quia ex uno matris nobiscum gremio per fidem prodeunt, sed in uno caritatis studio erga Deum & proximum non figuntur. Unde apte etiam torrenti, qui raptim transit in convallibus, comparantur. Torrens namque ex montanis ad ima defluit, & collectus hiemalibus pluviis, æstivis solibus arescit. Qui enim terrena diligentes, spem supernæ patriæ deserunt, quasi ex montibus valles petunt; quos tamen hiems præsentis vitæ multiplicat, sed[d] æstas venturi judicii exsiccat; quia cum sol supernæ districtionis incanduerit, reproborum lætitiam in ariditatem vertit. Bene ergo dicitur: *Raptim transit in convallibus.* Torrentem quippe ad convalles raptim transire, est pravorum mentes ad ima desideria sine ullo obstaculo ac difficultate descendere. Omnis enim ascensus in labore est, descensus in voluptate: quia per adnisum gressus ad superiora tenditur, per remissionem vero ad inferiora declinatur. Ad montis enim verticem saxum subvehere magni laboris est, idemque a summis ad ima dimittere labor non est. Sine mora videlicet proruit, qui magnis conatibus ad summa pervenit. Longo studio seges seritur, sole atque imbre diutino nutritur; sed tamen una & subita scintilla consumitur. Paulisper ædificia ad alta proficiunt, sed repentinis casibus terram petunt. Robusta arbor in aera per tarda incrementa se erigit; sed quidquid diu ad alta protulit, semel & simul cadit. Quia igitur ascensus in labore est, descensus in voluptate, recte nunc dicitur: *Fratres mei præterierunt me sicut torrens, qui raptim transit in convallibus.* Quod tamen sentiri & aliter potest.

Torrenti recte comparantur.

Vat. xii.

31. Si

a Ita mss. Anglic. Norman. Turon. Floriac. Vindocin. &c. Quidam tamen habent *lactemur*, & mendose aliqui *lactemus*. In nullo autem legimus *ligamus*, ut in editis. Unus Vindoc. habet *levigamur*, & *lactamur*.

b Gemet. *convalescit*.

c Sic pene omnes: at editi habent *cruciat*.

d Ebroic. *sed æstus*.

Vita brevi & fugitiva, transeunt ad æterna tormenta.

31. Si enim convalles ima pœnarum loca intelligimus, iniusti quique sicut torrens raptim ad convalles transeunt: qnia in hac vita, quam totis desideriis appetunt, diu stare nequaquam possunt. Nam quot dies ætatis accipiunt, quasi tot quotidie gressibus ad finem tendunt. Augeri sibi optant tempora: sed quia concessa subsistere nequeunt, quot augmenta vivendi percipiunt, [a] de vivendi spatio totidem perdunt. Momenta ergo temporum quo sequuntur, fugiunt, quo accipiunt amittunt. Raptim itaque ad convalles transeunt, qui in longum quidem voluptatum desideria pertrahunt, sed ad inferni claustra repente deducuntur. Quia enim hoc etiam tempus, quod qualibet longævitate extensum est, si fine clauditur, longum non est; ex fine miseri colligunt breve fuisse, quod amittendo tenuerunt. Unde bene & per Salomonem dicitur: *Si multis annis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum, qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita.* Stulta etenim mens cum malum repente invenerit, quod nequaquam præterit, æternitatem ejus tolerando intelligit, quia quod præterire potuit, vanum fuit. Sciendum vero est quod plerique agere recta desiderant; sed sunt nonnulla, quæ infirmis eorum mentibus ex præsenti vita contradicant: cumque adversa in infimis perpeti metuunt, in superni judicii rectitudinem offendunt. Unde recte subjungitur:

Eccl. 11. 8.

Vers. 16. CAPUT XXVI. REC. XI. Qui temporalium detrimentorum metu justitiam deserunt, incident in æterna mala.

Qui timent pruinam, irruit super eos nix.

32. Pruina quippe inferius gelascit, nix autem de superioribus ruit. Et sæpe nonnulli dum temporalia adversa pertimescunt, [b] districtioni se æternæ animadversionis objiciunt. De quibus bene per Psalmistam dicitur: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* Iste namque veritatem jam libere defendere appetit, sed tamen, in ipso suo appetitu trepidus indignationem potestatis humanæ pertimescit: cumque in terra hominem contra veritatem pavet, ejusdem veritatis iram cælitus sustinet. Ille peccatorum suorum conscius, ea quæ possidet, indigentibus jam largiri desiderat; sed tamen ne datis rebus egeat, ipse formidat. Cumque carnis subsidia reservando trepidus præparat, ab alimentis misericordiæ animam necat: & cum pati in terra inopiam metuit, æternam sibi abundantiam supernæ refectionis abscindit. Recte ergo dicitur: *Qui timent pruinam, irruit super eos nix*: quia qui conculcanda ab infimis metuunt, a summis metuenda patiuntur: & cum transire nolunt quod calcare poterant, judicium de supernis excipiunt, quod tolerare nequaquam possunt. Sed hæc agentes, mundi gloriam temporaliter obtinent. Quid autem tempore vocationis suæ facturi sunt, cum cuncta simul pavidi deserunt, quæ hic cum gravi timore servaverunt? Unde & apte subditur:

Ps. 13. 5.

Vers. 17. CAPUT XXVII. Quantus eorum pavor, judicio appropinquante.

Tempore quo fuerint dissipati, peribunt.

33. Quos enim præsentis vitæ sollicitudo ordinat, amissio dissipat: & tunc etiam exterius pereunt, qui intus dudum æterna negligendo perierunt. De quibus recte additur: *Et ut incaluerint, solventur de loco suo.* Iniquus enim quisque cum incaluerit, de loco suo solvitur: [c] quia judicio intimæ districtionis appropinquans, cum jam [d] per cognitionem pœnæ fervere cœperit, ab ea, cui dudum inhæserat, carnis suæ delectatione separatur. Hinc est enim, quod per Prophetam contra reprobos dicitur: *Et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui*: quia videlicet æterna non intelligunt, nisi cum pro temporalibus jam sine emendatione puniuntur. Tunc mens æstuat, & infructuosæ pœnitentiæ se ignibus inflammat, duci ad supplicium timet, præsentem vitam ex desiderio retinet: sed de loco suo solvitur, quia oblectamenta carnis deserens, ejus duritia per supplicium liquatur. Sed quia iniqui omnes quid abstractionis suæ tempore patientur audivimus, adhuc aliqua, quibus in libertatis suæ spatio implicantur, audiamus. Sequitur:

Ver. XVIII.

Isai. 28. 19.

Vers. 18. CAPUT XXVIII. Ver. XIV. REC. XII. Nihil prodest recta proponere, nisi propositi simus tenaces.

Involuta sunt semitæ gressuum eorum.

34. Omne quod involvitur, in semetipsum replicatur. Et sunt nonnulli, qui seducentibus vitiis obviare quasi tota intentione deliberant, sed irruente tentationis articulo, in deliberationis proposito non perdurant. Alius namque pravo [e] ausu superbiæ inflatus, cum magna esse præmia humilitatis considerat, adversum semetipsum se erigit, & quasi tumorem turgidi fastus deponit, exhibere se quibuslibet contumeliis humilem promittit: sed cum repente hunc unius injuria verbi pulsaverit, ad consuetam protinus elationem redit, sicque ad tumorem ducitur, ut nequaquam quia humilitatis bonum concupierat recordetur. [f] Alius avaritia æstuans, augendis facultatibus anhelat. Is cum præterire omnia velociter conspicit, vagantem per concupiscentias mentem figit, decernit jam nihil appetere, & adepta tantummodo sub magni moderaminis freno possidere: sed cum repente fuerint oculis oblata quæ placeant, in ambitione protinus mens anhelat, semetipsam non capit, adipiscendi hæc occasionem quærit, & oblita continentiæ quam secum pepigerat, cogitationum se stimulis per desideria acquisitionis inquietat. Alius luxuriæ tabe polluitur, & longa jam consuetudine captus tenetur: quanta autem castitatis sit munditia conspicit, & a carne vinci turpe deprehendit. Restringere ergo voluptatum fluxa deliberat, & resultare consuetudini, quasi toties se viribus parat. Sed vel objecta oculis specie, vel ad memoriam reducta, cum [g] subita tentatione concutitur, protinus a pristina præparatione dissipatur: & qui contra hanc clypeum deliberationis erexerat, delectationis jaculo confossus jacet: sicque cum luxuria enervem superat, ac si nulla contra eam intentionis arma præparasset. Alius iræ flammis accenditur: & usque ad inferendas proximis contumelias effrenatur. Cum vero nulla furoris animum occasio pulsat, quanta sit mansuetudinis virtus, quanta patientiæ [h] altitudo considerat, seque etiam contra contumelias patientem parat: sed cum parva quamlibet commotionis occasio nascitur,

P re-

a Obscurus locus. In sex Anglic. & quatuor Norm. occurrit lectio quam amplexi sumus, ubi prius legebatur, *diu vivendi spatio totidem perdunt*.

b In Vindocin. & plerisque Norman. *districtionis æternæ animadversionem objiciunt*. Corb. Germ. *districtionis æternæ animadversiones objiciunt*. Germ. *districtiones æternæ animadversionis ob.* 1. Reg. *districtiones sibi æternæ animadversionis objiciunt*. Alter Reg. ut in Edit.

c Unus Compend. *quia judicio intimæ districtionis appropinquante*.

d Ebroic. *per cogitationem pœnæ*. Gemet. & Utic. *per cognitionem pœnæ fervere*, quam lect. amplectimur.

e Ita Vindoc. & Norman. plerique, non *pravo usu*, ut legitur in editis.

f Floriac. & unus Compend. ita habet: *alius avaritiæ æstuans, augendis facultatibus anhelans, cum præterire*, &c.

g Ita omnes mss. nostri & quinque Anglicani quib. concinunt vet. ed. Coc. & seq. pro *subita*, habent *subjecta*.

h In ms. Gemet. & paucis aliis desideratur *altitudo*, illæso sensu.

repente ad voces & contumelias medullitus inflammatur: ita ut non solum ad memoriam patientia promissa non redeat, sed & semetipsam mens, & ea quæ loquitur, convicia non agnoscat. Cumque furori plene satisfecerit, quasi post exercitium in tranquillitatem redit; & tunc se ad silentii claustra recolligit, cum linguæ non patientia, sed procacitatis suæ satisfactio frenum posuit. Vix igitur fero post convicia illata se cohibet; quia & a cursu sæpe spumantes equos non præsidentis dextera, sed campi terminus coercet. Bene ergo de reprobis dicitur: *involutæ sunt semitæ gressuum eorum*: quia recta quidem deliberando appetunt, sed ad consueta semper mala replicantur; & quasi extra se tensi, ad semetipsos per circuitum redeunt, qui bona quidem cupiunt, sed a malis numquam recedunt. Esse quippe humiles, sed tamen sine despectu; esse contenti propriis, sed sine necessitate; esse casti, sed sine maceratione corporis; esse patientes, sed sine contumeliis volunt: cumque adipisci virtutes quærunt, labores virtutum fugiunt, quid aliud quam [a] & belli certamina in campo nesciunt, & triumphare in urbibus de bello concupiscunt.

Vet. ev. Dum aliqui vitia quædam domant, alia negligunt, etiam subactis mox succumbunt.

35. Quamvis hoc, quod eorum semitæ involutæ memorantur, adhuc intelligi & aliter possit. Sæpe namque nonnulli contra quædam se vitia vehementer accingunt, sed quædam subigere negligunt: cumque se contra ista non erigunt, & illa contra se reparant, quæ subegerunt. Alius namque jam carnem a luxuria edomuit, sed tamen adhuc mentem ab avaritia non refrenavit: cumque se in mundo pro exercenda avaritia retinet, cumque a terrenis actibus non recedit, erumpente occasionis articulo, etiam in luxuriam labitur, quam jam subegisse videbatur. Alius avaritiæ æstum vicit, sed nequaquam vim luxuriæ subdidit: cumque explendæ luxuriæ pretium præparat, jugo quoque avaritiæ, quam dudum edomuit, cordis cervicem subdit. Alius rebellantem jam impatientiam stravit, sed inanem gloriam needum vicit: & cum se per hanc mundi honoribus inserit, confixus causarum stimulis ad impatientiam captus redit: cumque inanis gloria ad defensionem sui animum erigit, & illam victus tolerat, quam superavit. Alius inanem gloriam subdidit, sed tamen impatientiam necdum stravit: & cum multa resistentibus per impatientiam minatur, erubescens non implere quod loquitur, sub inanis gloriæ jugum revocatur: & hoc victus per aliud tolerat, quod plene se vicisse gaudebat. Sic ergo ope vicaria fugitivum suum vitia retinent, & quasi jam amissum sub domini sui jure recipiunt, atque ad vindictam sibi vicissim tradunt. Perversis itaque involutæ sunt gressuum semitæ: quia etsi devictæ una nequitia pedem levant, regnante tamen altera, hunc in ea etiam quam devicerant, implicant.

Peccans se implicat, dum culpa una occasio est alterius ac plurium consequentium.

36. Aliquando vero involutis gressuum semitis & nulla culpa devincitur, & alia per aliam perpetratur. Nam sæpe furto, negationis fallacia jungitur; & sæpe culpa fallaciæ, perjurii reatu cumulatur. Sæpe quodlibet vitium impudenti præsumtione committitur, & sæpe (quod omni culpa sit gravius) etiam de commisso vitio superbitur. Nam quamvis de virtute nasci elatio soleat, nonnumquam tamen [b] stulta mens de perpetrata se nequitia exaltat. Sed cum culpa culpæ adjungitur, quid aliud quam involutis semitis atque innodatis vinculis pravorum gressus ligantur? Unde bene contra perversam mentem sub Judææ specie per Isaiam dicitur: *Erit cubile draconum, & pascua struthionum, & occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum*. Quid namque per dracones, nisi malitia; quid vero struthionum nomine, nisi hypocrisis designatur? Struthio quippe speciem volandi habet, sed usum volandi non habet: quia & hypocrisis cunctis intuentibus imaginem de se sanctitatis insinuat: sed tenere vitam sanctitatis ignorat. In perversa igitur mente draco cubat, & struthio pascitur: quia & latens malitia callide tegitur, & intuentium oculis simulatio bonitatis antefertur. Quid vero onocentaurorum nomine, nisi & lubrici figurantur & elati? Græco quippe eloquio ὄνος asinus dicitur, & appellatione asini luxuria designatur, Propheta attestante, qui ait: *Ut carnes asinorum, carnes eorum*. Tauri autem vocabulo, cervix superbiæ demonstratur, sicut voce Dominica de Judæis superbientibus per Psalmistam dicitur: *Tauri pingues obsederunt me*. Onocentauri ergo sunt, qui subjecti luxuriæ vitiis, inde cervicem erigunt, unde humiliari debuerunt. Qui carnis suæ voluptatibus servientes, expulsa longe verecundia, non solum se amittere rectitudinem non dolent, sed adhuc etiam de opere confusionis gaudent. Onocentauris autem dæmonia occurrunt: quia maligni spiritus valde eis ad votum deserviunt, quos de his gaudere conspiciunt, quæ flere debuerunt. Ubi apte subjungitur: *Et pilosus clamabit alter ad alterum*. Qui namque alii pilosi appellatione figurantur, nisi hi, quos Græci [c] *Panas*, Latini *incubos* vocant? quorum nimirum forma ab humana effigie incipitur, sed bestiali extremitate terminatur. Pilosi ergo nomine, cujuslibet peccati asperitas designatur, quod & si quando quasi ab obtentu rationis incipit, semper tamen ad irrationabiles motus tendit; & quasi homo in bestiam desinit, dum culpa per rationis imaginem inchoans, usque ad irrationabilem effectum trahit. Nam sæpe edendi delectatio servit gulæ, & servire se simulat indigentiæ naturæ: cumque ventrem in ingluviem extendit, membra in luxuriam erigit. Pilosus autem alter ad alterum clamat, [d] cum perpetrata nequitia ad aliam perpetrandam provocat, & quasi quadam cogitationis voce, commissa jam culpa, culpam adhuc quæ committatur, invitat. Sæpe namque, ut diximus, gula dicit: Si abundanti alimento corpus non reficis, in nullo utili labore subsistis. Cumque mentem per desideria carnis accenderit, mox quoque luxuria verba propriæ suggestionis facit, dicens: Si misceri Deus homines corporaliter nollet, membra ipsa coeundi apta usibus non fecisset. Cumque hæc quasi ex ratione suggerit, mentem ad libidinum effrenationem trahit. Quæ sæpe deprehensa, patrocinium mox fallaciæ & negationis inquirit; reamque se esse non æstimat, si mentiendo, vitam defendat. Pilosus ergo alter ad alterum clamat, quando sub aliqua ratiocinandi specie,

Isai. 34.13.

Ezech. 23.20.

Psal. 21.13.

Quasi homo in bestiam desinit dum sub obtentu rationis contra rationem peccat.

a Excusi, *quam exhibere*. Corriguntur ex mss. Gemet. utroque Compend. Utic. &c.
b Vindoc. Compend. Norman. &c. *stulta mentis elatio*.
c Unus Compend. *quos græci Panas* a. Vindoc. & Gemm. *quos græci phanas*. Bigot. & Lyr. *quos græci Panas aliter Phaunos*.
d Floriac. Unus Compend. & Gemet. *cum perpetrata nequitia perpetrandam aliam vocat, vel provocat*. Ebroic. & Utic. *perpetrandam malitiam provocat*.

cie, perversam mentem culpa subsequens ex occasione culpæ præcedentis illaqueat. Cumque hanc peccata dura atque aspera deprimunt, quasi convocati in ea concorditer pilosi dominantur: sicque fit, ut semper se gressuum semitæ deterius involvant, dum mentem reprobam culpa per culpam ligat.

VERS. XVI. REG. XIII. Peccandi consuetudo aliquando præceditur mentis cæcitate, & hanc aliquando præcedit.

37. Sed inter hæc sciendum est, quod aliquando prius oculus intellectus obtunditur, & postmodum captus animus per exteriora desideria vagatur: ut cæca mens quo ducitur nesciat, & carnis suæ illecebris sese libenter subdat. Aliquando vero prius desideria carnis ebulliunt, & post longum usum illiciti operis, oculum cordis claudunt. Nam sæpe mens recta cernit, nec tamen audenter contra perversa se erigit: & renitens vincitur, B dum hoc ipsum quod agit dijudicans, carnis suæ delectatione superatur. Quia enim plerumque prius oculus contemplationis amittitur, & post per carnis hujus desideria mundi laboribus animus subjugatur, testatur Samson ab Allophylis captus, qui postquam oculos perdidit, ad molam deputatus est: quia nimirum maligni spiritus, postquam tentationum stimulis intus aciem contemplationis effodiunt, foras in circuitum laborum mittunt. Rursum, quia sæpe & recta operatio exterius perditur, & tamen adhuc rationis lumen in corde retinetur, propheta Jeremias insinuat, qui dum Sedechiæ captivitatem narrat, ordinem captivitatis internæ denuntiat, dicens; *Et* C *occidit rex Babylonis filios Sedechiæ in Reblatha in oculis ejus, & omnes nobiles Juda occidit rex Babylonis, oculos quoque Sedechiæ eruit.* Rex Babylonis est antiquus hostis, possessor intimæ confusionis, qui prius filios ante intuentis oculos trucidat: quia sæpe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere ipse qui captus est, dolens cernat. (Jerem. 39. 6.)

a [a] Nam gemit plerumque animus; & tamen carnis suæ delectationibus victus, bona que genuit, amans perdit: ea quæ patitur damna considerat, nec tamen virtutis brachium contra regem Babylonis levat. Sed dum videns nequitiæ perpetratione percutitur, ad hoc quandoque peccati usu perducitur, ut ipso quoque rationis lumine privetur. D Unde Babylonis rex, extinctis prius filiis, Sedechiæ oculos eruit: quia malignus spiritus, subductis prius bonis operibus, post & intelligentiæ lumen tollit. Quod recte Sedechias in Reblatha

b patitur. [b] Reblatha quippe, multa hæc, interpretatur. Ei enim quandoque & lumen rationis clauditur, qui pravo usu ex iniquitatis suæ multitudine gravatur. Quomodo autem culpa prodeat, vel quibuslibet ex occasionibus erumpat, reproborum tamen semitæ semper involutæ sunt: ut pravis concupiscentiis dediti, aut bona nulla appetant, aut appetentes infirmo desiderio, ad hæc nequaquam mentis liberos gressus tendant. Recta enim aut non incipiunt, aut in ipso fracti itinere, ad hæc minime pertingunt. Unde fit

VERS. XVII.

c plerumque, ut [c] ad morem suum lassati redeant, E sesequa ab intentione animi in carnis voluptatibus sternant, sola quæ transeunt cogitent, nulla quæ secum permaneant, curent. Unde apte subditur:

Ambulabunt in vacuum, & peribunt. Ibid.

CAPUT XXIX. Transitoriis bonis inhiantium vacuus labor.

38. In vacuum quippe ambulant, qui nil secum de fructu sui laboris portant. Alius namque adipiscendis honoribus exsudat, alius multiplicandis facultatibus æstuat, alius promerendis laudibus anhelat: sed quia cuncta hæc hic quisque moriens deserit, labores in vacuum perdidit, qui secum ante judicem nihil tulit. Quo contra bene per Legem dicitur: *Non apparebis in conspectu Domini vacuus.* Qui enim promerendæ vitæ mercedem bene agendo non providit, in conspectu Domini vacuus apparet. Hinc de justis per Psalmistam dicitur: *Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos.* Ad examen quippe judicii portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt. Hinc de unoquoque electo Psalmista iterum dicit: *Qui non accipit in vanum animam suam.* In vanum namque animam suam accipit, qui sola præsentia cogitans, que se sequantur in perpetuum, non attendit. In vanum animam suam accipit, qui ejus vitam negligens, ei curam carnis anteponit. Sed animam suam justi in vanum non accipiunt: quia intentione continua ad ejus utilitatem referunt quidquid corporaliter operantur, quatenus & transeunte opere, operis causa non transeat, quæ vitæ præmia post vitam parat. Sed hæc curare reprobi negligunt: quia profecto ambulantes in vacuum, vitam sequentes fugiunt, invenientes perdunt. Melius vero a pravorum imitatione compescimus, si eorum damna ex fine pensamus. Unde bene etiam cum exhortatione subjungitur: (Exod. 23. 15) (Psal. 125. 6.) (Psal. 23. 4.)

Considerate semitas Theman, itinera Saba, & exspectate paulisper. Vers. 19.

CAPUT XXX. REG. XIV. Aliqui honestatis nomine in sæculi retibus illaqueantur.

d 39. Theman quippe Auster, Saba autem rete interpretatur. Quid hic per Austrum, qui [d] afflata teporibus membra dissolvit, nisi fluxa vivendi remissio: quid per rete, nisi actionis obligatio demonstratur? Qui enim dissoluta mente ea quæ [e] æterna sunt, appetunt, [f] ne gressu libero ad Deum prodeant, ipsi se suis inordinatis conatibus ligant: [g] eumque se fluxis conversationis suæ actibus implicant quasi remansuros [h] in retis maculis pedes ponunt. Ut enim paulo superius quosdam ad devictas jam culpas retrahi per aperta quædam, & non devicta vitia diximus: ita nonnulli ad ea quæ reliquerant, redeunt per quædam, quæ vel honestatis nomine, vel laudis honore palliantur.
e
f
g
h

In his sunt qui curam rei familiaris gerunt.

Nam sunt plerique, qui jam aliena non appetunt, atque ab hujus mundi jurgiis inchoato quietis amore dividuntur, erudiri sacris eloquiis sitiunt, vacare supernis contemplationibus concupiscunt; nec tamen perfecta animi libertate curam rerum familiarium deserunt, cui sæpe dum licite serviunt, etiam illicitis hujus mundi jurgiis implicantur: cumque terrenas res studiose tueri desiderant, cordis requiem deserunt, quam quærebant; & cum substantia fugiens continua provisione protegitur, conceptus in animo divinæ scien-

a Ita Vindocin. Compend. Norman. &c. Cum veteribus edit. Gilot. 1571. cum hac lectione aliam exhibet, quæ est etiam in recentioribus editis, scilicet, *nam bona plerumque gignit animus.* In Vindoc. Corb. Germ. duob. Reg. pro *genuit*; legitur *gemuit*.

b Rebla vel Reblatha Hebr. *multitudo illi*.

c Germ. Corb. Germ. Ebroic. *ut ad amorem suum*.

d Turon. *qui ad flatum teporis membra dissolvit*. Corb. Germ. *qui afflat ac teporibus*.

e Ita mss. omnes Anglic. & nostri pro, *ea quæ terrena sunt*, ut in editis legitur. Occasionem mutandi *æterna* in *terrena* dedit sensus paulo obscurior, & tamen optimus.

f Floriac. Turon. secundus Compend. *ne gressu libero ad Deum pergant*. Germ. primus Compend. & primus Vindoc. *ne gressum liberum ad Deum prod.*

g Gemet. & alii Norman. ac Turon. *cumque fluxis conversationis suæ actibus implicantur*.

h Duo Compend. Turon. & Norm. ita habent. Coc. & recent. edit. pro *maculis*, posuerunt *vinculis*: forte quod ignorarent *maculas* aliquando sumi pro retis foraminibus gallice *Mailles*.

Matth. 13. Marc. 4. Luc. 8.

scientiæ sermo dissipatur: quia justa Veritatis sententiam, obortum semen spinæ opprimunt, cum verbum Dei a memoria importunæ terrenarum rerum sollicitudines expellunt. Dissolutis itaque gressibus in rete ambulant, qui dum mundum perfecte non deserunt, semetipsos gradiendo obligant, ne gradiantur.

Aut qui propinquos inordinate diligunt.

40. Et sunt plerique, qui non solum aliena non appetunt, verum etiam cuncta quæ possederant in mundo, derelinquunt, semetipsos despiciunt, nullam præsentis vitæ gloriam requirunt, ab hujus mundi se actionibus separant, & pene quidquid prosperitatis [a] arriserit, calcant. Sed tamen adhuc vinculo carnalis cognationis obligati, dum amori propinquitatis indiscrete deserviunt, ad ea sæpe per effectum cognationum redeunt, quæ jam & cum proprio despectu subegerunt. Cumque plus quam necesse est, carnis propinquos diligunt, retracti exterius, a cordis parente dividuntur. Nam sæpe quosdam videmus, quantum ad proprium studium spectat, jam præsentis vitæ desideria non habere, mundum & opere & professione reliquisse: sed tamen pro inordinatis affectibus propinquorum prætoria irrumpere, terrenarum rerum jurgiis vacare, libertatem intimæ quietis relinquere, & mundi studia in se jam dudum destructa reparare. Quo itaque isti nisi in rete ambulant, quos a præsenti sæculo inchoata jam vitæ perfectio solverat, sed inordinatus amor terrenæ cognationis ligat?

Propinquos Dei causa debemus despicere, odisse, nescire.

41. Qui enim districto studio, & non dissolutis gressibus æternæ sponsionis præmium sequuntur, sicut semetipsos pro divino amore despiciunt, sic cuncta, quibus se sentiunt præpediri, postponunt: & cum pro Deo necesse est, ut quibus valent cunctis inserviant, pro Deo privata obsequia etiam propinquis negant. Hinc est enim quod quidam cum diceret: *Permitte mihi prius ire & sepelire patrem meum:* Veritatis ore protinus audivit: *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade, annuntia regnum Dei.* Qua in re notandum est, quia electus discipulus dum a parentis sepultura compescitur, hoc devotum quemque exhibere patri mortuo ex affectu carnali propter Dominum non licet, quod propter Dominum & exteris debet. Hinc rursum Veritas dicit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Quo in loco videlicet, dum propinquorum odio, animæ quoque nostræ odium subinfertur, patenter ostenditur, quia sic propinquos, sicut nosmetipsos odio habere præcipimur, ut hos ad æterna rapientes, eorumque carnalem gratiam cum præpedit postponentes, discamus temperata eos discretionis arte & convenienter diligere, & salubriter odio habere; quatenus sic sciat per amorem odium surgere, ut valeamus eos verius per odium amare. Hinc rursum per Moysen dicitur: *Qui dixerit patri suo & matri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum, & servaverunt judicia tua.* Ille enim scire Deum familiarius appetit, qui præ amore pietatis nescire desiderat, quos carnaliter scivit. Gravi etenim damno scientia divina minuitur, si cum carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius jungi: quatenus eosdem, quos propter Deum [b] utiliter negligit, tanto [c] solidius diligat, [d] quanto in eis affectum solubilem copulæ carnalis ignorat.

Matth. 8. 21. *Vers. 22.* VET. XVIII. *Luc. 14. 26.* *Deut. 33. 9.*

Propinquis plus ceteris prodesse debemus, modo hinc noster ad Deum progressus nil retardetur.

42. Debemus quidem & temporaliter his, quibus vicinius jungimur, plus ceteris prodesse; quia & flamma admotis rebus incendium porrigit, sed hoc ipsum prius ubi nascitur, incendit. Debemus copulam terrenæ cognationis agnoscere, sed tamen hanc, cum cursum mentis præpedit, ignorare: quatenus fidelis animus in divino studio accensus, nec ea quæ sibi sunt in infimis conjuncta, despiciat, & hæc apud semetipsum recte ordinans summorum amore transcendat. Solerti ergo cura providendum est, ne carnis gratia subrepat, atque a recto itinere cordis gressum deflectat, ne vim superni amoris impediat, & surgentem mentem superimposito pondere deorsum premat. Sic etenim quisque propinquorum debet necessitatibus compati, ut tamen per compassionem non sinat vim suæ intentionis impediri: ut affectus quidem mentis viscera repleat, sed tamen ab spiritali proposito non avertat. Neque enim sancti viri ad impendenda necessaria propinquos carnis non diligunt, sed amore spiritalium ipsam in se dilectionem vincunt: quatenus sic eam discretionis moderamine temperent, ut per hanc in parvo saltem ac minimo a recto itinere non declinent. Quos bene nobis per significationem vaccæ innuunt, quæ sub Arca Domini ad montana tendentes, affectu simul & rigido sensu gradiuntur, sicut scriptum est: *Tollentes duas vaccas quæ lactabant vitulos, junxerunt ad plaustrum, vitulosque earum clauserunt domi, & posuerunt Arcam Dei super plaustrum.* Et paulo post: *Ibant in directum vaccæ per viam quæ ducit Bethsames, & itinere uno gradiebantur, pergentes & mugientes, & non declinantes neque ad dextram, neque ad sinistram.* Ecce enim reclusis domi vitulis, vaccæ quæ sub Arca Domini ad plaustrum religantur, gemunt & pergunt, dant ab intimis mugitus, & tamen ab itinere non demutant gressus. Amorem quidem per compassionem sentiunt, sed colla posterius non deflectunt. Sic sic necesse est ut incedere debeant, qui sacræ legis jugo suppositi, jam per internam scientiam Domini Arcam portant: quatenus per hoc, quod propinquorum necessitatibus condolent, a cœpto rectitudinis itinere non declinent. Bethsames quippe domus solis dicitur. Arca ergo Domini superposita Bethsames pergere, est cum superna scientia ad æternæ lucis habitaculum propinquare. Sed tunc vere Bethsames tendimus, cum viam rectitudinis gradientes, ad vicina erroris latera nec pro affectu [e] pignorum declinamus. Quorum nimirum gratia mentem nostram tenere debet, sed reflectere non debet; ne hæc eadem mens aut si affectu non tangitur, dura sit; aut plus tacta, si inflectitur, remissa.

Qui debemus erga eos benigne affici, nec tamen ab itinere, quod ad Deum ducit declinare.

1. Reg. 6. 10. *Ibid. 12.*

Propinquorum gratia tenere debet, reflectere non debet. VET. XIX.

43. Intueri libet beatum Job, in quo divini timoris jugum colla cordis attriverat, sub quanto discretionis moderamine divinæ sententiæ arcam por-

a Vindocin. & Corb. Germ. *& pene quidquid prosperitatis admiserant.*

b Coc. solito more hic *utiliter* mutavit in *viriliter*, quem alii recent. secuti sunt mss. cod. minus consulentes.

c Corb. Germ. & Ebroic. *sollicitius.*

d Vindoc. *quanto in ejus affectu sobolem copula carnalis ignorat.*

e Gemet. Corb. Germ. & alii vetustiores *pignerum*; hic & semper.

Job. 1. 20.

portat. Amissis namque vitulis mugit, quia audita morte filiorum, in terram tonso capite corruit: sed recto tameo itioere mugiens graditur, quia os ejus io gemitu ad Dei laudes aperitur, cum protinus dicit: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*. Sed indiscretæ mentes hanc vivendi regulam nesciunt, & quo vias Dei dissolute appetunt, eo ad mundi itinera stulte replicantur.

Ibid. 21.

Teporis damnam aliis visa plus movere solent.

44. Recte igitur sanctus vir post Theman semitas, Saba itinera memorat: quia quos Auster reprobi teporis solverit, hos nimirum rete implicationis tenet. Bene autem pravorum facta describens, considerare hæc admonet: quia perversa agendo diligimus, sed hæc visa in aliis dijudicamus; & quæ in nobis minus dijudicanda credimus, quam sint turpia, in aliorum actione cognoscimus: sicque fit, ut ad semetipsam mens redeat, & agere quod reprehendit, erubescat. Quasi enim ab speculo fœda facies displicet, cum mens a vita simili in se ipsa quod aversetur videt. Ait ergo: *Considerate semitas Theman, itinera Saba, & expectate paulisper*. Ac si aperte diceret: Damna alieni teporis attendite, & tunc spem de æternis firmius sumetis, si recto cordis oculo, quod in aliis displiceat, videtis.

Ver. xx. Vitæ hujus brevitas quam utiliter attendatur.

45. Bene autem dicitur: *Expectate paulisper*. Sæpe etenim dum præsentis vitæ brevitas quasi diu perseveratura diligitur, ab æterna spe animus frangitur, & delectatus præsentibus, desperatio-
a nis suæ caligine reverberatur. Cumque longum putat quod ad vivendum sibi spatium restat, arepente vitam deserens, æterna invenit, quæ vitare jam nequeat. Hioc est enim quod per quemdam sapientem dicitur: *Væ his, qui perdiderunt sustinentiam*. Sustinentiam videlicet perdunt, qui dum diu se immorari visibilibus æstimant, spem invisibilium dertlinquunt. Cumque mens in præsentibus figitur, vita terminatur; & repente ad supplicia improvisa perveniunt, quæ decepti suis præsumtionibus, aut numquam se contingere, aut tarde crediderunt. Hinc Veritas dicit: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam*. Hinc rursum scriptum est: *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet*. Quia enim ad rapiendam animam propinquans minime conspicitur, furi in nocte comparatur. Tanto igitur debet quasi semper veniens metui, quanto a nobis non[b] valet ventura
b præsciri. Unde & sancti viri, quia brevitatem vitæ indesinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes
c vivunt: & tanto se[c] solidius mansuris præparant, quanto & nulla esse transitoria semper ex fine pensant. Hinc quippe Psalmista veloci cursu fugere vitam peccatoris aspiciens, ait: *Pusillum adhuc, & non erit peccator*. Hinc iterum dicit: *Homo sicut fenum dies ejus*. Hinc Isaias ait: *Omnis
d caro fenum, & gloria ejus[d] sicut flos feni*. Hinc mentes præsumentium Jacobus corripit, dicens: *Quæ est vita vestra? Vapor est ad modicum parens*. Recte ergo dicitur: *Expectate paulisper*: quia & immensum est quod sine termino sequitur, & parum est quidquid finitur. Longum quippe nobis

Eccl. 2. 16. — *Matt. 25. 13.* — *1. Thess. 5. 2.* — *Psal. 36. 10.* — *Ps. 102. 15.* — *Isai. 40. 6.* — *Jacob 4. 15.*

videri non debet, [e] quod cursu sui temporis tendit ut non sit: quod dum per momenta ducitur, ipsa hoc momenta sua [f] quæ differunt impellunt: atque unde teneri cernitur, inde agitur ne teneatur. Bene autem beatus Job, postquam brevitatem præsentis vitæ despiciens, intulit, contra iniquos protinus io voce omnium electorum surgit, adjungens; e f

Vers. 20.

Confusi sunt, quia speravi.

CAPUT XXXI. Reprobos pudore afficit bonorum constantia.

46. Cum bonis mala reprobi ingerunt, si hos ab spe intima labefactari conspiciunt, effectu deceptionis hilarescunt. Lucrum namque maximum, erroris sui propagationem deputant: quia habere se ad perditionem socios exultant. Cum vero bonorum spes interius figitur, & nequaquam malis exterioribus ad ima reclinatur, pravorum mentem confusio occupat; quia dum pervenire ad afflictorum intima nequeunt, incassum se extitere crudeles erubescunt. Sanctus igitur vir dicat ex voce sua: dicat ex universalis Ecclesiæ afflictæ gementisque constantia, quæ inter adversa reproborum, supernæ retributionis gaudium sine ullo mentis defectu desiderat, atque ad vitam moriendo perdutat: *Confusi sunt, quia speravi*. Ac si aperte dicat: Quia duris persecutionibus reprobi vim mei rigoris non emolliunt, erubescentes procul dubio laborem suæ crudelitatis perdunt. Unde & mox venturæ retributionis bona, quasi jam præsentia conspicit: & qui reatus in judicio [g] reprobos maneat, attendit subdens: g

Venerunt quoque usque ad me, & pudore cooperti sunt. *Ibidem.*

CAPUT XXXII. Reproborum trepidatio in judicio.

47. Usque ad sanctam quippe Ecclesiam in diem judicii reprobi veniunt: quia usque ad ejus tunc conspiciendam gloriam perducuntur, ut ad majora reatus sui supplicia repulsi videant quod perdiderunt. Tunc vero iniquos pudor cooperit: cum eos in conspectu judicis testis conscientia addicit. Tunc judex exterius cernitur, sed accusator interius toleratur. Tunc omnis ante oculos culpa reducitur: & mens super gehennæ incendia, suo gravius igne cruciatur. De quibus recte per prophetam dicitur: *Domine exaltetur manus tua, ut non videant, videant & confundantur*. Intellectum quippe reproborum nunc merita obscurant: sed tunc cognitio reatus illuminat, ut & modo sequenda non videant, & tunc ea postquam amiserint, cernant. Nunc quippe æterna intelligere negligunt, vel appetere intellecta contemnunt: sed tunc ea intelligentes procul dubio desiderantesque conspiciunt, cum desiderata assequi nequaquam possunt.

Isai. 26. 11.

Ver. xxi. Amici Job ex eius in Deum fiducia pudore suffusi.

48. Quæ etiam beati Job verba amicis ejus specialiter congruunt, qui duris objurgationibus sancti viri animum labefactare conabantur. Ait enim: *Confusi sunt, quia speravi*. Ac si aperte diceret: Dum me stultis increpationibus ad desperationem flectere nequeunt, ipsi temeritatis suæ insania confunduntur: *Venerunt quoque usque ad me, & pudore cooperti sunt*. Ac si dicat: Videntes corporis vulnera, [h] sed mentis constantiam nescientes, dum me de injustitia increpare ausi sunt, usque ad me necdum venerunt: sed dura me in- h

 ve-

a Turon. *repente vitam deserens, æternam inveniat, quæ*, &c. Coccius invitis mss. & anterioribus edit. addidit, *mala post æterna*.

b Floriac. Turon. & secundus Compend. *quanto a nobis non valet ventura præsciri*. Alii *non valet ventura præsciri*. Aliqui *non valet venturu præscire*.

c Vindocinenses, & Corb. Germ. *& tanto se sollicitius*.

d Mendosa Coc. & seq. *sicut flos agri*.

e Turon. Floriac. Longip. &c. *quod cursu ad occasum sui temporis tendit ut non sit*.

f Germ. secundus Compend. Turon. & nonnulli *quæ deserunt*. Gemet. quæ *deserunt*.

g Norman. & Corb. Germ. *reprobis maneat*.

h Norm. & Turon. *sed mentis conscientiam nescientes*.

vectione pulsantes; dum stare animum inter adversa deprehendunt, quasi ad me venientes erubescunt. Eo enim ad me veniunt, quo me in intimis cognoscunt: ibique eos pudor cooperit, ubi me stantem fortiter exterior jactura non tangit. Sunt vero nonnulli, qui timere Deum nesciunt, nisi cum vel in se experta, vel in aliis cognita adversitate terrentur: quos prospera per audaciam elevant, contraria per infirmitatem turbant. Ex quorum scilicet numero amicos suos esse beatus Job redarguit, cum protinus subdit, dicens:

Vers. 21.

Nunc venistis, & modo videntes plagam meam timetis.

CAPUT XXXIII. Deus etiam in prosperis metuendus.

49. Ac si aperte dicat: Ego tunc Deum timui, cum fultus prosperis, flagellorum detrimenta non sensi. Vos autem qui ex amore Deum non metuistis, ex sola eum verberis percussione formidatis. Sequitur:

Vers. 22. & 23.

Numquid dixi, Afferte mihi, & de substantia vestra donate mihi? vel, Liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me?

CAPUT XXXIV. Ecclesia ab iis qui prava de fide asserunt, quæ de moribus vera docent, audire non vult.

50. Si ad personam sanctæ Ecclesiæ hæc verba referuntur, quia amicos beati Job hæreticorum tenere speciem diximus, recte se asserit eorum substantia non indigere. Hæreticorum quippe substantia, carnalis sapientia non inconvenienter accipitur: qua dum perverse fulciuntur, quasi in verbis se divites ostendunt: quam eo sancta Ecclesia non quærit, quo hanc spiritali intellectu transcendit. Sæpe vero hæretici cum perversa de fide asserunt; nonnulla contra antiquum hostem subtilia de carnis tentationibus loquuntur. Nam nonnumquam eo in se quasi sana membra operationis ostendunt, quo in fide vulnerati serpentis morsu in capite tenentur. Sed sancta Ecclesia audire ab his subtilia de tentationibus non vult, qui dum vera quædam de conversatione afferunt, ad falsa perfidiæ perducunt. Unde recte nunc dicitur: *Numquid dixi, Afferte mihi: & de substantia vestra donate mihi? vel Liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me?* Magnum quippe hostis, satanæ fortitudinem vocat: & manum robustorum, vires malignorum spirituum appellat. Quos idcirco robustos memorat: quia dum absque carnis infirmitate sunt conditi, pravis eorum adnisibus imbecillitas adjuncta non obviat. Hoc vero quod subditur.

Maligni spiritus absque carnis infirmitate sunt conditi.

Vers. 24.

Docete me, & ego tacebo: & si quid forte ignoravi, instruite me:

CAPUT XXXV.

51. Sub cujus distinctionis libramine pendeat, incertum videtur: utrum ad hoc subjunctum sit, quod intulerat: *Numquid dixi?* an certe disjuncta a superioribus sententia promitur qua per increpationem dicatur: *Docete me, & ego tacebo: & si quid forte ignoravi, instruite me.* Quod tamen utrique distinctioni convenit: quia ab intellectus sani tramite per neutram recedit. Sed quia hæc in transcursu per allegoriam diximus, restat ut moraliter historiæ verba perscrutemur.

VET. XXIII. REC. XV. Sensus Moralis: Pauperis, oppressi, ac stulti propter Deum qualis sit animus.

52. Beatus Job rerum damna pertulerat, malignorum spirituum percussionibus traditus, dolores vulnerum sentiebat: sed sapientem Dei stultitiam diligens, stultam mundi sapientiam mentis despectu calcaverat. Igitur contra mundi divites

A pauper, contra potentes oppressus, contra sapientes stultus dicitur. Tria respondit, quia nec pauper eorum substantiam, nec oppressus adjutorium contra robustos, nec stultus doctrinam sapientiæ carnalis quærit. Sanctus etenim vir, quia mente super semetipsum rapitur, & pauper inopia non angustatur, & oppressus nihil patitur, & voluntarie stultus carnalem sapientiam non miratur. Hinc est enim quod oppressus alius pauper dicit: *Aporiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: dejicimur, sed non perimus.* Hinc est,[a] quod sapientiam sanctæ stultitiæ insinuans, ait: *Quæ stulta sunt mundi,* 2.Cor. 4. 8. / 1.Cor. 1. 27.

B *elegit Deus, ut confundat sapientes.* Et: *Si quis videtur inter vos sapiens in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens.* Hinc & gloriam oppressionis, & divitias desideratæ paupertatis aperiens, dicit: *Quasi morientes, & ecce vivimus: ut castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & omnia possidentes.* 1.Cor. 3. 18. / 2.Cor. 6. 9.

53. Libet inter hæc oculos mentis attollere,[b] & electos Dei exterius oppressos, quantæ intrinsecus arci præsideant videre. Cuncta quippe quæ foris eminent, occultis eorum obtutibus per despectum jacent. Nam super se interius rapti, in alto

Sanctorum exterius oppressorum sublimitas.

C animum figunt: & quæque in hac vita patiuntur, quasi longe infra labentia atque a se aliena conspiciunt: atque, ut ita dixerim, dum mente extra carnem fieri decertant, pene ipsa quæ tolerant, ignorant. In horum profecto oculis quidquid temporaliter eminet, altum non est. Nam velut in magni vertice montis siti, præsentis vitæ[c] plana despiciunt: seque ipsos per spiritalem celsitudinem transcendentes, subjecta sibimet intus vident, quæque per carnalem gloriam foris tument. Unde & nullis contra veritatem potestatibus parcunt: sed quos attolli per elationem conspiciunt, per spiritus auctoritatem premunt. Hinc est enim, quod a

Et in arguendis potestatibus libertas.

D deserto Moyses veniens, Ægypti regem ex auctoritate aggreditur, dicens: *Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Usquequo non vis subjici mihi? Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.* Cui dum plagis pressus Pharao diceret: *Ite, sacrificate Deo vestro in terra ista:* aucta protinus auctoritate respondit: *Non potest ita fieri;[d] abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro?* Hinc est, quod peccantem regem, Nathan aggreditur: cui prius similitudinem perpetratæ prævaricationis objiciens, eumque reum per proprii judicii vocem tenens, protinus adjunxit, dicens: *Tu es ille* Exod. 10. 3. / Exod. 8. 25. / Ibid. 26. / 2.Reg. 12. 7.

E *vir, qui fecisti hanc rem.* Hinc est, quod vir Dei ad destruendam idololatriam, Samariam missus, Jeroboam rege super altare thura jaciente, non regem veritus, non formidine mortis pressus, contra altare intrepidus auctoritatem liberæ vocis exercuit, dicens: *Altare, altare, hæc dicit Dominus Deus: Ecce filius nascetur domui David Iosias nomine: & immolabit super te sacerdotes excelsorum.* Hinc est quod Achab superbus idolorum servitio subactus, cum increpare Eliam præsumeret, dicens: *Tune es ille vir, qui conturbas Israel?* Elias protinus superbi regis stultitiam, objurgationis liberæ auctoritate percussit, dicens: *Non ego turbavi Israel: sed tu & domus patris tui, qui dereli-* 3.Reg. 13. 2. / 3.Reg. 18. 17.

qui-

a Compend. secundus & Turon. *quod sapientiam esse stultam insinuans.*
b Turon. *& electi Dei exterius oppressi, quantæ &c.*
c Ita primus Compend. Norman. & Turon. Cæt. vero genio suo indulgens sic mutavit, *præsentis vitæ gaudia plane*, nec a seq. edit. est castigatus.
d Gemet. *abbominaniones enim Ægypt.* sed recentiori manu, *abbominationes enim &c.* in multis aliis reperitur *enim*.

quistis mandata Domini, & secuti estis Baalim. A Hinc est quod Elisæus veram magistri celsitudinem sequens, [a] Joram filium Achab ad se cum Josaphat rege venientem ex reatu perfidiæ confudit, dicens: *Quid mihi & tibi est? Vade ad prophetas patris tui & matris tuæ.* Et: *Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, nec attendissem quidem te, nec respexissem.* Hinc est, quod isdem vir Naaman ad se cum equis & curribus venientem, ante ostium domus fixit: & talentorum copia ac vestium fulto non occurrit; non januam domus aperuit, sed ut lavari septies in Jordane debuisset, per nuntium jussit. Unde & isdem Naaman iratus recedebat, dicens: *Putabam quod egrederetur ad me.* [b] Hinc est, quod Petrus, cum eum sacerdotes ac principes etiam per flagella sævientes, in nomine Jesu loqui prohiberent; cum magna protinus auctoritate respondit, dicens: *Si justum est in conspectu Dei vos potius audire, quam Deum, judicate. Non enim possumus, quæ vidimus & audivimus, non loqui.* Hinc est, quod Paulus cum residentem contra veritatem sacerdotum principem cerneret, cumque minister illius alapa percussisset, non maledictum perturbatus intulit; sed repletus Spiritu, libera voce prophetavit, dicens: *Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens* [c] *judicans me secundum Legem, & contra Legem jubes me percuti?* Hinc est, quod Stephanus contra vim persequentium auctoritatem vocis exerere, nec moriturus expavit, dicens: *Dura cervice* [d] *& incircumcisi cordibus & auribus, vos Spiritui Sancto resistitis, sicut patres vestri & vos.*

4. Reg. 3. 13. — Ibidem 14. — 4. Reg. 5. 9. & 10. — Ibidem 14. — Act. 4. 19. — Act. 23. 2. — Ibidem 3. — Act. 7. 51.

Vet. XXIII. Hæc sanctorum libertas ex zelo veritatis existit, non ex vitio elationis.

54. Sed quia sancti viri ad verba tantæ altitudinis zelo veritatis, non autem vitio elationis exiliunt, ipsi patenter indicant, qui factis dictisque aliis & quanta humilitate polleant, & erga eos quos redarguunt, quanta caritate ferveant, manifestant. Superbia quippe odium generat, humilitas amorem. Verba itaque, quæ amor exasperat, profecto ex fonte humilitatis manant. Quomodo ergo Stephanus proferre increpationem per D elationem potuit, qui pro eisdem quos increpaverat, ad deteriora crescentibus, seque lapidantibus, flexis genibus [e] oravit, dicens: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum?* [f] Quomodo Paulus contra gentis suæ sacerdotem ac principem asperitatis verba superbiens intulit, qui humilitate se etiam discipulorum servitio substernit, dicens: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Dominum nostrum Jesum Christum: nos autem servos vestros per Christum?* Quomodo Petrus per elationem principibus restitit, quorum errori compatiens, reatum velut excusat, dicens: *Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. Deus autem, qui prænuntiavit per os omnium Prophetarum pati Christum suum, implevit sic.* Quos ad vitam misericorditer trahit, dicens: *Pœnitemini igitur & convertimini, ut deleantur peccata vestra.* Quomodo Elisæus videre Naaman ex elatione noluit; qui non solum se conspici, sed teneri etiam a muliere permisit? de qua scriptum est: *Cumque venisset ad virum Dei in* A *montem, apprehendit pedes ejus: & accessit Giezi, ut amoveret eam, & ait homo Dei: Dimitte eam, anima enim ejus in amaritudine est.* Quomodo Elias superbo regi increpationis verba per tumorem intulit, qui ante ejus currum humiliter cucurrit, sicut scriptum est: *Accinctisque lumbis currebat ante Achab?* Quomodo vir Dei Jeroboam præsentiam ex elatione despexit, qui arentem dexteram ejus saluti pristinæ protinus ex pietate reparavit? sicut scriptum est: *Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari, dicens: Apprehendite eum; & exaruit manus ejus.* Et paulo post: B *Oravit vir Dei faciem Domini; & reversa est manus regis ad eum, & facta est sicut prius fuerat.* Quia enim superbia gignere virtutes nescit; quanta ex humilitate prodit vox increpationis, ostenditur, quam signa comitantur. Quomodo Nathan contra David regem per verba increpationis tumuit, qui cum increpanda culpa deesset, in terram se in conspectu ejus [g] pronus stravit? sicut scriptum est: *Nuntiaverunt regi dicentes: Adest Nathan propheta. Cumque introisset ante conspectum regis, adoravit eum pronus in terra.* Quomodo Moyses regi Ægyptio libere resistens, eum despicere potuit, qui Deo familiariter colloquens, sequentem se Jetro cognatum suum humilis adoravit? Cujus etiam consilio tantam obedientiam præbuit, ut post secreta Dei colloquia, magnum lucrum duceret, C quod foris ab ore hominis audiret.

2. Cor. 4. 5. — Act. 3. 17. — Ibidem 19. — 4. Reg. 4. 27. — 3. Reg. 18. 46. — 3. Reg. 13. 4. — Ibidem 6. — 3. Reg. 1. 23. — Exod. 18. 7.

Vet. XXIV. Qui alios arguunt, se prius non palpent.

55. Ex aliis ergo sanctorum factis discimus, quid de aliis pensare debeamus. Sancti enim viri, nec ex elatione sunt liberi, nec ex timore submissi: sed cum rectitudo eos ad libertatem vocis erigit, consideratio infirmitatis propriæ in humilitate custodit. Culpas quippe delinquentium etsi ex alto increpantes feriunt, semetipsos tamen apud se subtilius judicantes, quasi in abjectis ponunt: & quo prava in aliis insequuntur, eo [h] ad reprimendos se atrociores redeunt: rursusque quo sibimet meliora agentibus nequaquam parcunt, eo vigilantius aliena facta reprehendunt. Quid enim de humana potentia mirari exterius poterunt, qui semetipsos quoque despiciunt, etiam cum intimæ pene jam arcem sublimitatis apprehendunt. Idcirco igitur bene foris dijudicant altitudinem terrenæ celsitudinis: quia intus oculum non gravat pondus tumoris. Unde & beatus Job cum in amicis dura loquentibus terrenam prudentiam, vires, substantiamque despiceret, dicens: *Numquid dixi, Afferte mihi, & de substantia vestra donate mihi? vel, Liberate me de manu hostis; & de manu robustorum eruite me? Docete me, & ego tacebo; & si quid forte ignoravi, instruite me:* quid de semetipso sentiat, paulo inferius manifestat, dicens: *Super pupillum irruitis.* Luce itaque clarius patet, E quantæ se infirmitatis conspiciat, quem pupillum vocat. Sequitur: [i]

Vers. 22. — Vers. 27.

CAPUT XXXVI.

Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum e vobis nullus sit qui possit arguere?

Rec. XVI. Mundus esse debet qui alios vult corrigere.

56. Mundus [i] ipse esse a vitiis debet, qui curat aliena corrigere, ut terrena non cogitet, ut desideriis

a Corb. Germ. Vindoc. Germ. duo Compend. Turon. Norman. *eumdem Acab ad se cum Josaphat*, contra manifestum S. Script. testimonium.

b Auctoritate mss. Compend. Bellovac. Vindoc. Norm. &c. removimus hinc, *& stans invocares nomen Dei sui*, ab edit. inserta.

c Coc. & alii seq. *judicas me.* Legendum *judicans*, ex græco textu.

d Ita Compend. Norm. &c. At editi *& incircumcisi corde & auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut patres vestri ita & vos.*

e Gemet. *adoravit.*

f Additur in Compend. *quia nesciunt quid faciunt.*

g Male Gussanv. *protinus.*

h Gemet. *ad deprimendos se.* 1. Vindoc. *eo ad reprimendos se atrociores reddunt.* Ita etiam Norm. plerique. 2. *eo . . . . atrocius redeunt.*

i Vindoc. Bellov. & plurimi, *mundus in se esse.*

deris infimis non succumbat: quatenus tanto perspicacius aliis fugienda videat, quanto hæc ipse per scientiam & vitam verius declinat: quia nequaquam pure maculam in membro considerat oculus, quem pulvis gravat: & superjectas sordes tergere non valent manus, quæ lutum tenent. Quod juxta antiquæ translationis seriem, bene ad David erga exteriora bella laborantem, per significationem divina vox innuit, cum dicit: *Non tu ædificabis mihi templum, quia vir sanguinum es.* Dei autem templum ædificat, qui corrigendis atque instituendis proximorum mentibus vacat. Templum quippe Dei nos sumus, qui ad veram vitam ex ejus inhabitatione construimur, Paulo attestante, qui ait: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Sed vir sanguinum Templum Deo ædificare prohibetur: quia qui adhuc actis carnalibus incumbat, necesse est ut instruere spiritaliter proximorum mentes erubescat. Bene ergo dicitur: *Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum e vobis nullus sit qui possit arguere?* Ac si aperte diceretur: Qua temeritate audita reprehenditis, qui percussionis meæ causas ignorantes, adhuc reprehensibilia profertis. Sequitur:

2. Reg. 7. & 16. 8. 1. Par. 22. 8. — 1. Cor. 3. 17.

Vers. 26. *Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, & in ventum verba profertis.*

CAPUT XVII. Rec. XVII. Locutionum duo genera hominibus noxia.

57. Duo sunt genera locutionum importuna valde & noxia generi humano: unum quod curat etiam perversa laudare, aliud quod studet semper etiam recta corripere. Illud deorsum cum fluvio ducitur, hoc vero contra fluenta veritatis obserare & alveum conatur. Illud metus premit, hoc elatio erigit. Illud gratiam ex favoribus captat, hoc ira, ut ex certamine ostendatur, exagitat. Illud in promtu subjacet, hoc semper e diverso tumet. Ex hujus ergo qualitate beatus Job amicos suos fuisse redarguit, cum dicit: *Ad increpandum tantum eloquia concinnatis.* Sed unde usque ad injustæ increpationis audaciam pervenitur, protinus innotuit, cum subjunxit: *Et in ventum verba profertis.* In ventum enim verba proferre, est otiosa dicere. Nam sæpe dum ab otiosis verbis nequaquam lingua compescitur, ad temeritatem quoque stultæ increpationis effrenatur. Quibusdam enim ruinæ suæ gradibus, desidiosa mens [a] in foveam lapsus impellitur. Nam dum otiosa verba cavere negligimus, ad noxia pervenimus: ut prius loqui aliena libeat, & postmodum detractionibus eorum vitam, de quibus loquitur, lingua mordeat: quandoque autem usque ad apertas contumelias erumpat. Hinc [b] irarum seminantur stimuli, oriuntur rixæ, accenduntur faces odiorum, pax tota extinguitur cordium. Unde bene per Salomonem dicitur: *Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum.* Aquam quippe dimittere, est linguam in fluxum eloquii relaxare. Quo contra & in bonam partem asserit, dicens: *Aqua profunda, verba ex ore viri.* Qui ergo dimittit aquam, caput est jurgiorum: quia qui linguam non refrenat, concordiam dissipat. Unde e diverso scriptum est: *Qui imponit stulto silentium, iras mitigat.*

Prov. 17. 14. — Prov. 18. 4. — Prov. 26. 10.

Vet. XXV. Multiloquii mala.

58. Quia autem multiloquio quisque serviens, rectitudinem justitiæ tenere non possit, restatur Propheta, quia ait: *Vir linguosus non dirigetur super terram.* Hinc Salomon iterum ait: *In multiloquio peccatum non deerit.* Hinc Isaias dicit: [c] *Cultus justitiæ silentium:* videlicet indicans, quia mentis justitia desolatur, quando ab immoderata locutione non parcitur. Hinc Jacobus dicit: *Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.* Hinc rursum ait: *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum.* [d] Hinc iterum adjungit: *Lingua inquietum malum, plena veneno mortifero.* Hinc per semetipsam nos Veritas admonet, dicens: *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii.* Otiosum quippe verbum est, quod aut ratione justæ necessitatis, aut intentione piæ utilitatis caret. Si ergo ratio de otioso sermone exigitur, pensandum valde est, quæ pœna illud multiloquium sequatur, in quo etiam per superbiæ verba peccatur.

Psal. 139. 12. — Prov. 10. 19. — Isa. 32. 17. — Jac. 1. 26. — Ibidem 19. — Jac. 3. 8. — Matth. 12. 36. — Otiosum verbum.

Sine silentii censura mens tota patet hosti.

59. Sciendum quoque est, quod ab omni rectitudinis statu depereunt, qui per noxia verba dilabuntur. Humana etenim mens, aquæ more, & circumclusa ad superiora colligitur, quia illud repetit, unde descendit; & relaxata deperit, quia se per infima inutiliter spargit. Quot enim supervacuis verbis a silentii sui censura dissipatur, quasi tot rivis extra se ducitur. Unde & redire interius ad sui cognitionem non sufficit: quia per multiloquium exterius sparsa, vim intimæ considerationis amittit. Totam se igitur insidiantis hostis vulneribus detegit: quia nulla se munitione custodiæ circumcludit. Unde scriptum est: *Sicut urbs patens, & absque murorum ambitu: ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.* Quia enim murum silentii non habet, patet inimici jaculis civitas mentis: & cum se per verba extra semetipsam ejicit, apertam se adversario ostendit: quam tanto ille sine labore superat, quanto & hæc eadem quæ vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat.

Prov. 25. 28.

Silentii immoderati incommoda.

60. Sed inter hæc sciendum est, quia cum pavore nimio a locutione restringimur, interdum plusquam necesse est, intra claustra silentii coarctamur: & dum linguæ vitia incaute fugimus, occulte deterioribus implicamur. Nam sæpe dum ab eloquio immoderate compescimur, grave multiloquium in corde toleramus: ut eo plus cogitationes in mente ferveant, quo illas violenta custodia indiscreti silentii angustat: & plerumque tanto latius diffluunt, quanto se esse securiores æstimant: quia foris a reprehensoribus non videntur. Unde mens nonnumquam in superbiam tollitur, eosque quos loquentes audit, quasi infirmos conspicit. Cumque os corporis claudit, quantum se vitiis superbiendo aperiat non agnoscit. Linguam etenim premit, cogitationem erigit: & cum se per negligentiam minime considerat, tanto apud se cunctos liberius, quanto & secretius accusat. Plerumque autem nimis taciti cum nonnulla injusta patiuntur, eo in acriorem dolorem prodeunt, quo ea quæ sustinent, non loquuntur. Nam si illatas molestias lingua tranquille diceret, a conscientia dolor emanaret. Vulnera enim clausa plus cruciant, [e] quia cum putredo, quæ intrinsecus fervet, ejicitur, ad salutem dolor aperitur. Plerumque nimis taciti dum quorumdam mala respiciunt, & tamen in silentio

Vet. XXVI.

linguam

a 2. Compend. *in foveam lapso impellitur.* Gemet. & Corb. Germ. *in foveam lapsus impellitur.*
b Deest *irarum*, in Bellov. Corb. Germ. & plurimis mss.
c Gemet. *Custos justitiæ sil.* vox hebraica *habodhah* significat, cultum, servitutem, opus; Utic. habet etiam *custos*, pro secunda lect.
d In edit. additur: *& tardus ad iram*, quæ nec in mss. sunt, nec ad rem pertinent.
a Additur in 2. Compend. *quam aperta.*

linguam premunt, quasi conspectis vulneribus usum medicaminis subtrahunt. Eo enim mortis auctores fiunt, quo virus, quod poterant ejicere loquendo, noluerunt. Unde & immoderatum silentium si in culpa non esset, Propheta non diceret: *Væ mihi quia tacui*.

Isai. 6. 5. Lingua per disciplinam retineatur, & ex necessitate laxetur. Eccli. 20. 7. 61. Quid ergo inter hæc, nisi studiose lingua sub magni moderaminis libratione frenanda est, non insolubiliter obliganda: ne aut laxata in vitium defluat, aut restricta etiam ab utilitate torpescat? Hinc namque per quemdam dicitur: *Sapiens tacebit usque ad tempus*: ut nimirum cum opportunum considerat, postposita censura silentii, loquendo quæ congruunt, in usum se utilitatis impendat. Hinc Salomon ait: *Tempus tacendi, & tempus loquendi*. Discrete quippe vicissitudinum pensanda sunt tempora: ne aut cum restringi lingua debet, per verba se inutiliter solvat: aut cum loqui utiliter potest, semetipsam pigre restringat. Quod bene Psalmista considerans brevi postulatione complexus est, dicens: *Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis*. Ostium namque aperitur & clauditur. Qui ergo ori suo nequaquam poni obstaculum, sed ostium petiit, aperte docuit quod & per disciplinam retineri lingua debeat, & ex necessitate laxari: quatenus os discretum & congruo tempore vox aperiat, & rursum congruo taciturnitas claudat. Quod quia vel amici beati Job, vel omnes hæretici, quorum hi speciem tenent, servare nesciunt, in ventum verba proferre perhibentur: quia nimirum dicta quæ discretionis pondus non solidat, aura levitatis portat.

Eccl. 3. 7. Ps. 140. 3.

LIBER OCTAVUS.

Postremam Capitis sexti partem a 27. versu, & cum septimo totum octavum enarrat. In hac porro enarratione a Vers. 11. Capitis octavi ad finem usque, de hypocrisis vitio copiose edisserit.

CAP. I. Job humilitas & amor in persecutores. Job 6. Vers. 27.

1. PRÆCEDENTI jam libello tractavimus, quod beatus Job vim nobis humilitatis suæ innotescit, dicens:

Super pupillum irruitis, & subvertere nitimini amicum vestrum.

Quantæ namque infirmitatis se perpendat, insinuat, quem pupillum vocat: Quia vero ab amore recedere etiam læsa caritas nescit; & subverti velle se queritur, & tamen amicum se esse testatur. Cujus verba, ut sæpe jam diximus, sic eidem specialiter congruunt, ut tamen per hæc ex prophetico spiritu etiam sententia fidelis populi, ex voce Ecclesiæ universalis, exprimatur: qui hæreticorum contrarietatem tolerans, & infirmum se per humilitatem conspicit, & tamen a servandæ dilectionis magnitudine non recedit. Sanctæ quippe Ecclesiæ populus, quia mortui patris est filius, pupillus non incongrue dicitur: cujus resurgentis vitam jam quidem per fidem sequitur, sed necdum per speciem contemplatur. Super pupillum vero hæretici irruunt, cum humilitatem fidelis populi importunis falsisque allegationibus affligunt. Et tamen amicus est, quem nituntur evertere: quia fidelis Dei populus ipsos quoque, [a] quos persequentes tolerat, amando non desinit ad veritatem vocare. Sed inter hæc sciendum est, quia sancti viri nec sustinere falsa per infirmitatem metuunt, nec læsi umquam a veritate conticescunt. Unde subditur:

Quo Ecclesiæ caritas erga hæreticos adumbratur.

Vers. 28. *Verumtamen quod cœpistis, explete: præbete aurem, & videte an mentiar.*

CAP. II. Caritati veræ contra adversarios adesse debent patientia & benignitas.

2. Quia enim adversa perpeti non timet, dicat: *Verumtamen quod cœpistis, explete*. Quia vero ipsis suis persecutoribus veritatis prædicamenta non subtrahit, adjungat: *Præbete aurem, & videte an mentiar*. Ac si aperte diceret: Nec ante illatas molestias trepido, nec ingratis auditoribus correptionis adjutoria abscondo, quia & malis pressus exerceor, & ipsis meis persecutoribus benigne impensus cresco. Mens quippe sanctorum in hoc tentationum prælio & munita patientiæ clypeo, & gladiis amoris accincta, ad perferenda mala sumit fortitudinem, & ad rependenda bona [b] exerit benignitatem, quatenus & odiorum tela potenter excipiat, & amoris jacula valenter reddat. Nequaquam quippe ad bella armatus pergit, [c] qui aut clypeum sumens, gladiis non utitur; aut utens gladiis, clypeo non munitur. Unde & miles Dei, adversitatis bello deprehensus, & scutum patientiæ debet anteferre, ne pereat; & ad prædicandum promtus amoris inferre jacula, ut vincat. Cujus armaturæ summam Paulus breviter insinuat, dicens: *Caritas patiens est, benigna est*. Cum vero unum ex utroque defuerit, caritas non est: si videlicet malos aut absque benignitate tolerans, non amat; aut rursum sese sine patientia exhibens, negligit tolerare quos amat. Ut ergo a nobis caritas vera teneatur, necesse est quatenus & benignitati patientia, & rursum patientiæ benignitas suffragetur: ut magnum quoddam in corde nostro ædificium construens & benignitatis arcem patientia solidet, & patientiæ fundata ædificia benignitas exornet. Beatus igitur Job promtus ad patientiam dicat: *Verumtamen quod cœpistis, explete*: benignitate præditus adjungat: *Præbete aurem, & videte an mentiar*.

1. Cor. 13. 4.

3. Quia vero sancta Ecclesia ex magisterio humilitatis instituta, recta quæ errantibus dicit, non quasi ex auctoritate præcidit, sed ex ratione persuadet, bene nunc dicitur: *Videte, an mentiar*. Ac si aperte dicat: Ea quæ assero, nequaquam mihi ex auctoritate credite: sed an vera sint, ex ratione pensate. Quæ & si quando dicit quod ratione comprehendi non valet: ne de occultis humana ratio quæri debeat, rationabiliter suadet. Sed sæpe hæretici, dum occasionem ratiocinationis accipiunt, ad jurgia contentionis effrenantur. Unde & apte mox subditur:

Ecclesia errantes studet rationibus revocare.

a Norman. Germ. & quidam editi, *quos persequendo tolerat*.
b Editi habent, *exercet* pro *exerit*, quod in omnibus nostris mss. reperitur.
c In Vindocin. & Corb. Germ. legitur simpliciter, *qui clypeum sumens gladiis non utitur. Unde*.

Vers. 10. CAP. III. Hæretici victoriam, non rationes exquirunt.

Respondete quaso absque contentione.

4. Neque enim hæretici inquisitionibus suis veritatem conantur assequi, sed victores videri. Cumque foris ostendi sapientes appetunt, intus per stultitiam elationis suæ vinculis ligantur. Unde fit, ut contentionum certamina exquirant, & de Deo, qui pax nostra est, loqui pacifice nesciant atque ex pacis negotio rixæ inventores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur: *Si quis autem videtur esse contentiosus, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Recte autem subditur:

1. Cor. 11. 16

Ibidem. CAP. IV. Nil inconsulte loquendum.

Et loquentes id quod justum est, judicate.

5. Is namque qui loquitur, [a] dum de verbis suis auditoris sententiam expectat, quasi ejus judicio supponitur, a quo auditur. Qui igitur in dictis suis reprobari metuit, ipse prius debet examinare quod dicit: quatenus inter cor & linguam æquus quidam discretusque arbiter sedeat, subtiliter pensans, si recta verba cor offerat, quæ utiliter suscipiens, ad auditorum judicium lingua perducat. Beatus igitur Job sua contra amicos agens, sed contra hæreticos nostra denuntians, præcipitationem loquentium reprehendat: atque ad eorum mentem verba colligat, dicens: *Loquentes id quod justum est, judicate.* Ac si aperte diceret. [b] Si in eo quod ad nos egressum locutionis exitis, reprehendi non vultis, intus justitiæ libram tenete: ut tanto foris quod dicitur, ex veritatis pondere placeat, quanto hoc interius trutina discretionis pensat. Et quia hi erga aliena dicta rectum judicium exerunt, qui judicare prius propria sciunt, postquam dixit, *Loquentes id quod justum est, judicate;* apte mox subdit.

Vers. 30. CAP. V. Dictorum suorum censor, rectius judicat de alienis. Prius falsa refellenda, quam vera docenda.

Et non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

6. Ac si aperte diceret: Si subtilius vestra perpenditis, verius aliena pensatis, & cum rectum cœperit esse quod dicitis, justum cognoscetis quod auditis. Nequaquam quippe mea vobis lingua stultitiam resonat, si a vestra conscientia non procedat. Sic sancta Ecclesia studet prius assertiones hostium falsas ostendere, & tunc prædicamenta veritatis aperire: quia cum recta se tenere æstimant, recta quæ audiunt, contumaciter impugnant. Ante ergo necesse est, ut errorem suum hæretici sentiant, [c] ne auditæ veritati contradicant: quia & camporum sentes si arator vomeris scissione non eruit, terra accepta semina in segetem non producit: & cum putredinem medicus vulneris apertione non ejicit, nequaquam in loco putredinis sana caro coalescit. Prius ergo perversa destruens, dicat: *Loquentes id quod justum est, judicate:* post autem recta insinuans, adjungat:

VET. III.

Et non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit. Solent autem hæretici alia aperte dicere, [d] alia in occultis tenere. Per linguam quippe aperta locutio, per fauces vero occulta tractatio designatur.

Ecclesia non alia aperte profert, alia celat hæreticorum more.

7. Sanctæ ergo Ecclesiæ nec in lingua iniquitas, nec stultitia in faucibus resonat: quia ea quæ per publicam locutionem prædicat, etiam per intimam fidem servat; nec in aperto aliud docet, atque in occultis aliud retinet: sed & quod sentit, loquendo [e] ejicit; & quod loquitur, vivendo custodit: ac de sapientiæ supernæ convivio quidquid per linguam prædicationis [f] emanat, hoc per fauces tacitæ expectationis degustat. Sed beatus Job, unum scilicet membrum universalis Ecclesiæ, sua insinuans, atque electorum omnium corda manifestans, omne quod sentit, aperiat: ut mentis ejus rectitudinem attestatio locutionis innotescat. Sequitur:

Job. 7. Vers. 1. CAP. VI. VET. IV. REC. III. Vita nostra & militia & tentatio eodem sensu.

Militia est vita hominis super terram.

8. Hoc in loco translatione veteri nequaquam militia vita hominis sed tentatio vocatur. Sed si utriusque verbi sensus aspicitur, diversum quidem est quod exterius resonat, sed unum eumdemque concorditer intellectum format. Quid enim nisi pugna contra malignos spiritus, nomine tentationis exprimitur? Et quid appellatione militiæ, nisi contra hostes exercitium designatur? Tentatio itaque ipsa militia est; quia dum contra malignorum spirituum insidias vigilat, in bellorum procinctu procul dubio exsudat. Notandum vero, quod hæc eadem vita hominis non tentationem habere dicitur, sed ipsa tentatio esse perhibetur. Sponte quippe ab statu conditionis lapsa, & corruptionis suæ putredini subdita, dum sibi ex semetipsa molestias gignit, hoc est jam facta quod tolerat. Quia enim statum [g] mentis inclinata deseruit, quid in se nisi motum varietatis invenit? Unde nunc etsi ad summa appetenda se erigit, mutabilitatis lubricæ impulsu protinus ad semetipsam cadit. Vult in contemplatione stare, sed non valet. Cogitationis gressum figere nititur, sed infirmitatis suæ lapsibus enervatur. Quæ nimirum mutabilitatis suæ onera quia volens expetiit, nolens portat. Quietus homo possidere carnem potuis, si bene ab auctore conditus, possideri voluisses. Cumque se erigere contra conditorem studuit, in semetipso protinus carnis contumeliam invenit. Sed quia cum culpa simul ab origine etiam pœna propagatur, inserto infirmitatis vitio nascimur: & quasi nobiscum hostem deducimus, quem cum labore superamus. Ipsa ergo hominis vita tentatio est, cui ex semetipsa nascitur unde perimatur. Quæ etsi semper ex virtute succidit, quod ex infirmitate generat: semper tamen ex infirmitate generat, quod ex virtute succidat.

Ipsa sibi tentatio est

Quot modis tentemur: qui tentationi uni succedat altera.

9. Sic itaque humana vita tentatio est: ut etsi jam ab iniquitatis perpetratione compescitur, in ipsis tamen bonis operibus, modo malorum memoria, modo seductionis caligine, modo intensionis suæ interruptione fuscetur. Alius namque a luxuria carnem jam refrenat, sed tamen adhuc luxuriæ phantasmata tolerat: quia quæ volens fecit, horum invitus meminit: & pœnam sustinet, quod voluptatem putavit. Quia vero ad devictam culpam retrahi metuit, ventrem miræ abstinentiæ [h] vigore restringit, vultusque ex abstinentia pallescit: cumque in facie pallor aspicitur, reverenda ab hominibus vita laudatur: moxque inanis gloria ad abstinentis animum cum verbis favoris venit, quam concussa mens dum subjicere non valet, eum per quem venerat, tergere a facie pallorem quærit: sicque fit ut infirmitatis nexibus ligata, aut pallorem abstinentiæ fugiens, iterum per alimenta subdi luxuriæ me-

a Hic in varia abeunt mss. Corb. Germ. & 1us Compend. habent, *dum diversis suis auditoribus sententiam.* 1us Vindoc. *dum dei auditoris sui sententiam.* . 2us *dum de verbis suis auditoribus.* Colb. Reg. Germ. *dum verbis suis auditoris.*

b Primus Compend. *si in eo quod ad nos per egressum locutionis ejicitur.*

c Ebroic. *ne audita veritate contradicant.* Corb. Germ. *ne auditæ veritatis.*

d Ita mss. At editi *alia occulte.*

e In excusis, *docet:* optimi sensus lectio, & in mss. incognita.

f Gemet. *feminat.*

g Gem. *mens inclinata deseruit.*

h Ebroic. *abstinentiæ rigores restringit.*

metuat: aut impulsum luxuriæ per abstinentiam A superans, pallorem suum inani gloriæ militare pertimescat. Alius lapsum superbiæ superans, toto jam desiderio statum humilitatis apprehendit: cumque superbientes quosdam usque ad oppressionem innocentium erumpere conspicit, zeli excitatione succensus, postponere aliquatenus cogitur quod decrevit, vim rectitudinis exerit, pravisque non mansuetudine, sed auctoritate contradicit. Unde plerumque fit, ut aut humilitatis studio zelum rectitudinis deserat; aut rursum zelo rectitudinis turbet humilitatis studium, quod tenebat. Cumque servari simul & zeli auctoritas, & propositionis humilitas [a] vix possit, sibimetipsi homo ex perturbatione incognitus redditur: ita ut vehementer ambigat, ne apud seductum animum aut superbia se auctoritatem zeli insinuet, aut torpor pavidus humilitatem fingat. Alius quanta sit fallaciæ culpa considerans, munire se arce veritatis decernit: ut ex ore jam falsus sermo non prodeat, sesequè funditus a mendacii transgressione disjungat. Sed fit plerumque, ut cum verum dicitur, vita proximi gravetur: cumque ingerere alteri læsionem metuit, ad hoc quod dudum presserat fallaciæ vitium, quasi ex studio pietatis redit: sicque fit, ut etsi malitia mentem non teneat, in ea tamen veritatis radium umbra mendacii obscuret. Unde & sæpe quia percontatus quisque conticescere non valet, aut falsum dicens suam mentem trucidat, aut vera loquens, proximi vitam gravat. Alius amore conditoris sui excitatus, a terrenis cogitationibus mentem curat assidua oratione suspendere, atque hanc in secreta quietis intimæ securitate collocare: sed in ipso suæ orationis ascensu, dum elevari ab infimis nititur, infirmorum phantasmate reverberatur: atque ad intuendam lucem mentis oculus tenditur, sed ex corporeo usu, surgentibus rerum terrenarum imaginibus obscuratur. Unde fit plerumque, ut intendentis animus ipsa sua infirmitate fatigatus, aut orationem deserens, desidia torpeat: aut si diu in oratione permanserit, ante oculos ejus [b] D obortarum imaginum caligo densescat.

Ver. v. Ex occasione virtutum deterius aliquando ruimus.

10. Bene ergo dicitur: *Tentatio est vita hominis super terram*: quando ibi quoque reatum descensionis invenit, ubi se provectum comprehendere ascensionis putavit; & inde mens confunditur, unde surgere a confusione nitebatur: ut per hoc ad semetipsam diverberata redeat, per quod semetipsam jam collecta & coadunata transibat. Iste ab eruditione divinæ legis alienus, ignorantia sua deprimitur, ne quid obtinendæ salutis operetur. Ille divinæ legis scientia præditus, dum sibi præ ceteris gaudet intellectum suppetere, quia privato gaudio exultat, percepti intellectus in se munera dissipat: & inde in judicio ceteris deterior exhibetur, unde clarior ceteris ad tempus ostenditur. Hunc quia virtutum dona non sublevant, etiam viam simplicem rectitudinis declinat: & velut extraneum se a cælesti munere deputans, quasi eo securius prava agit, quo superni doni sublimia munera non percepit. Illum prophetiæ spiritus replet, ad præscientiam sublevat, eique ventura quæque jam præsentia ostentat. Sed dum sæpe & in multis super semetipsum tollitur, ut futura veraciter contempletur; mens in sui confidentiam deducta, eum qui haberi semper non potest, semper sibi adesse prophetiæ spiritum æstimat: cumque omne quod senserit, prophetiam putat, quia sibi hanc & cum non habet tribuit, & in quantum habere potuit, amittit. Sicque fit, ut inde post [c] aliorum merita tristis redeat, unde æstimatione omnium lætus præibat. *Tentatio est* ergo *vita hominis super terram*: quæ aut aliena a virtutibus ad cæleste præmium surgere non valet, aut ditata donis spiritalibus aliquando deterius ex occasione virtutum ruit.

Ver. vi. Vita nostra militia, quia ut hæc crescendo decrescit ac finitur.

11. Quia autem paulo superius hoc esse tentationem quod militiam diximus: sciendum summopere est, quod quiddam nobis appellatione mi- B litiæ amplius quam nomine tentationis innuitur. Hoc namque nostro intellectui expressione militiæ augetur, quod nimirum per militiam ad finem quotidie tenditur: cumque per ordinem militiæ locus crescit, tota simul hominum militia deficit. *Militia* ergo *est vita hominis super terram*: quia & sicut superius diximus, unusquisque dum quotidie ad vitæ terminum per temporum augmenta tendit, augendo vitam, vivere desinit. Dies quippe expectat ut veniant: sed cum ad augmentum vitæ veniunt, jam ab augmento vitæ subtrahuntur; quia & itinerantis gressus dum in anteriora proficit, quod restat iter decrescit. Vita ergo C nostra militia est, quæ quo ad augmentum ducitur, eo ut non sit, finitur. Bene igitur dicitur: *Militia est vita hominis super terram*: quia dum per spatia temporum crescere appetit, [d] ab eodem spatio, quod perdendo colligit, crescendo pertransit. Unde apte quoque ipse militiæ cursus exprimitur, cum protinus subinfertur: (Lib. 7. n. 31.)

Et sicus dies mercenarii, dies ejus. (Ibid.)

CAPUT VII.

Electus, mercenarii instar, dies suos cito evolvi optat In alieno laborat.

12. Dies suos mercenarius evolvi citius exoptat, ut ad laboris sui præmium sine tarditate perveniat. Dies itaque hominis vera & æterna sapientis, recte mercenarii diebus comparantur: quia præsentem vitam, viam non patriam, militiam non palmam deputat: & eo se abesse longius a præmio conspicit, quo tardius ad finem venit. Considerandum quoque est, quod mercenarius in alienis laboribus exsudat: sed tamen sibi præmium proprium præparat. Voce autem Redemtoris nostri dicitur: *Regnum meum non est de hoc mundo*. Omnes ergo, qui spe cælestium præditi, exercitio vitæ præsentis atterimur, in alieno laboramus. Nam sæpe & reprobis servire cogimur: mundo, quæ mundi sunt, reddere coarctamur: & alieno quidem labore fatigamur, sed tamen præmia nostra percipimus; & per hoc pervenimus ad propria, quod pure ministramus aliena. Quo contra E quibusdam Veritas dicit: *Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis* [e] *dabit vobis?* Sciendum quoque est quod mercenarius sollicite curat inspicere, ne umquam dies vacuus labatur ab opere: & expectatus finis temporis ne inanis veniat ad remunerationem. In laboris namque studio conspicit, quid percipere in tempore remunerationis possit. Nam cum opus crescit, præmii fiducia proficit: cum vero opus torpuerit, spes a remunera-

(Joh. 18, 36) (Luc. 16. 11.)

Ver. vii. Curat ne ullus dies vacuus labatur ab opere.

a Ita Bellov. Norm. aus Compend. & nonnulli. In editis & quibusdam mss. *& propositionis humilitas non possit*. In Corb. Germ. non est particula negans, aut *vix*.

b Vindoc. Corb. Germ. *occultarum imag. caligo desistat*.

c Quatuor mss. anglic. *ut inde post ad aliorum merita*. Legitur etiam *ad* in Lyrano & Bigot. in Uticensi vero recentiori manu additum est.

d Ita Turon. Longip. Norman. Anglic. & alii mss. At recent. editi, *ad eorum spatium quod perdendo*, &c. In Gemet. pro, *quod perdendo*, legitur, *quod perpendendo*.

e Coc. & alii deinceps ed. *quis credit*. Astipulantur nonnulli mss. sed non potiores.

tione lassescit. Unde & electus quisque vitam A suam quasi mercenarii dies pensans, tanto fidentius spe tendit ad præmium, quanto nunc robustius perdurat ad laboris incrementum: qui sit decursus præsentis temporis pensat, dies cum operibus numerat; ne a labore vacua transeant vitæ momenta, formidat: adversis gaudet, passione reficitur, mœrore resovetur; quia subsequentis vitæ præmiis tanto se remunerari largius conspicit, quanto pro amore illius quotidianis se mortibus verius impendit. Hinc namque est, quod cives supernæ patriæ conditori ejus, Psalmistæ vocibus
Psal.43.22. dicunt: *Propter te morte afficimur tota die.* Hinc Pau-
1.Cor.15.31 lus ait: *Quotidie morior propter vestram gloriam,*
2.Tim.1.12 *fratres.* Hinc iterum dicit: *Ob quam causam hæc* B *patior, sed non confundor: scio enim cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem.* Sancti igitur viri quot labores nunc veritati commendantes exhibent, tot
a jam remunerationis suæ pignora, intra spei cubiculum clausa tenent. [a] Sed gravis nunc sentitur æstus in opere: ut quandoque refrigerium percipiatur ex quiete. Unde & apte mox subditur:

Vers.2.& 3. *Sicut servus desiderat umbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas numeravi mihi.*

CAPUT VIII.

Rec. iv. Requiem æternam desiderat.

13. Umbram quippe servo desiderare, est post tentationis æstum, sudoremque operis, æterni refrigerii requiem quærere. Hanc namque umbram C servus ille desideraverat, qui dicebat: *Sitivit ani-*
Psal.41.3. *ma mea ad Deum vivum, quando veniam, & pa-*
Psal.119.5. *rebo ante faciem Dei?* Et rursum: *Heu me, quod*
b *incolatus meus prolongatus est.* Qui quasi a labore [b] acri æstum fugiens, atque ad obtinendam requiem refrigerii, tegmen quærens, iterum dicit:
Psal.41.5. *Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei.* Hanc umbram comprehendere
Phil.1.23. Paulus anhelabat, desiderium habens dissolvi, & cum Christo esse. Ad hanc umbram ex desiderii
Matt.20.12 jam perfectione pervenerant qui dicebant: *Nos qui portavimus pondus diei & æstus.* Bene autem qui desiderare umbram dicitur, servus vocatur: quia D electus quisque quousque infirmitatis conditione constringitur, sub dominantis corruptionis jugo, quasi sub æstus anxietate retinetur. Qui nimirum cum corruptione exutus fuerit, tunc sibimetipsi liber & tranquillus innotescit. Unde & recte etiam per Paulum dicitur: *Ipsa creatura liberabitur a ser-*
Rom.8.21. *vitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Electos enim nunc pœna corruptionis aggravat, sed tunc incorruptionis gloria exaltat: & quantum ad præsentis necessitatis pondera, nunc in Dei filiis de libertate nihil ostenditur, tantum vero ad subsequentis libertatis gloriam, tunc in Dei famulis de servitute nihil apparebit. Creatura ergo servitute corruptionis exuta, & dignitate libertatis E accepta, in filiorum Dei gloriam vertitur: quia unita Deo per spiritum, quasi hoc ipsum, quod creatura est, transisse ac subegisse declaratur. Sed qui adhuc umbram desiderat, servus est: quia quousque æstum tentationum tolerat, jugum miseræ conditionis portat. Ubi apte subditur: *Et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui.*

Servus est non liber, quoad corruptioni subjacet.

14. Mercenarius etenim cum facienda opera conspicit, mentem protinus ex longinquitate & pondere laboris addicit: cum vero lassescentem animum ad considerandum operis præmium revocat, vigorem mox animi ad exercitum laboris reformat: & quod grave perpendit ex opere, leve existimat ex remuneratione. Sic sic electi quique cum mundi hujus adversa patiuntur, cum [c] honestatis contumelias, rerum damna, cruciatus corporis tolerant, esse gravia quibus exercentur pensant: sed cum mentis oculos ad æternæ patriæ considerationem tendunt, ex comparatione præmii, quam sit leve quod patiuntur, inveniunt. Quod enim valde esse importabile ex dolore ostenditur, consideratione provida ex remuneratione levigatur. Hinc est, quod Paulus semper se ipso robustior contra adversa erigitur; quia nimirum finem sui operis sicut mercenarius præstolatur. Grave namque quod sustinet æstimat; sed leve hoc per præmii considerationem pensat. Ipse quippe quam sit grave quod patitur indicat, qui in carceribus 2.Cor.11.23
abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter se fuisse testatur: qui a Judæis quinquies quadragenas una minus accepit: qui ter virgis cæsus, semel lapidatus est, ter naufragium passus, nocte & die in profundo maris fuit: qui pericula fluminum, latronum, ex genere, ex gentibus, in civitate, in solitudine, in mari, in falsis fratribus pertulit: qui in labore & ærumna, in jejuniis multis, in fame & siti, in frigore & nuditate laboravit: qui foris pugnas, intus timores sustinuit: qui ultra vires gravatum se asserit, dicens: *Supra* 2.Cor.1.8.
modum gravati sumus, supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. Sed quomodo remunerationis linteo sudores tanti laboris tergat, ipse denuntiat, dicens: *Non sunt condignæ passiones hujus* Rom.8.18.
temporis [d] *ad futuram gloriam, quæ revelabitur in* d
nobis. Finem itaque operis, quasi mercenarius præstolatur, qui dum provectum remunerationis considerat, vile existimat, quod pene deficiens laborat. Apte autem subditur: *Sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeravi mihi.*

Rec. v. Electorum labor intuitu mercedis levatur.

c

15. Electi quippe conditori rerum serviunt, & sæpe rerum inopia coangustantur: per amorem Deo inhærent, & tamen vitæ præsentis subsidiis egent. Qui igitur per actiones suas præsentia non quærunt, a mundi compendiis menses vacuos ducunt. Noctes quoque laboriosas tolerant: quia adversitatum tenebras non solum usque ad inopiam, sed sæpe usque ad corporis cruciatum portant. [e] Despectum namque egestatemque perpeti, laboriosum bonis mentibus non est: sed cum usque ad afflictionem carnis adversitas vertitur, labor procul dubio ex dolore sentitur. Potest etiam non inconvenienter intelligi, quod sanctus quisque menses vacuos sicut mercenarius ducit: quia laborem jam sustinet, sed præmium necdum tenet: hoc tolerat, illud expectat. Noctes vero laboriosas enumerat: quia adversitates sibi præsentis temporis sese in virtutibus exercendo coacervat. Nam si proficere in mente non appetit, minus fortasse aspera, quæ mundi sunt, sentit.

Electis sunt menses vacui, & noctes laboriosæ, patientibus inopiam & adversa.

e

Ac præmium necdum tenentibus.

16. Quæ tamen sententia si ad vocem sanctæ Eccle-

a Vindoc. & Corb. Germ. *ut cum gravis nunc sentitur æstus in opere, quandoque refrigerium percipiatur ex quiete.* Plerique mss. quibus adhæremus, habent *sed gravis*, non *sed gravius*, ut legitur in edit.

b Ita Vindoc. Compend. Norm. &c. cum in editis recent. legatur, *qui quasi a labore agri.*

c Norman. & Vindocin. *cum honestatis contumelias.* Bellov. *cum inhonestatis contumelias.*

d Norm. Bellovac. Germ. *ad superventuram gloriam.*

e Gussanv. *despectum namque esse:* nullis faventibus mss.

Ecclesiæ ducitur, intellectus ejus paulo subtilius A indagatur. Ipsa quippe vacuos menses habet, [a] quæ in infirmis suis membris terrenas actiones absque vitæ præmio defluentes sustinet. Ipsa noctes laboriosas enumerat, quæ in membris fortibus multiplices tribulationes portat. In hac etenim vita quædam laboriosa sunt, quædam vacua, quædam vero vacua simul & laboriosa. Amore quippe conditoris, præsentis vitæ tribulationibus exerceri laboriosum quidem est, sed vacuum non est. Amore autem sæculi voluptatibus solvi, vacuum quidem est, sed non laboriosum. Amore vero ejusdem sæculi adversa aliqua perpeti, & vacuum simul est & laboriosum: quia & ex adversitate mens afficitur, & remunerationis præmio non repletur. B In his itaque Sancta Ecclesia, qui in ea jam positi, adhuc voluptatibus defluunt, & proinde fructu boni operis non ditantur, menses vacuos ducit: quia vitæ tempora sine retributionis munere expendit. In his vero, qui æternis desideriis dediti, mundi hujus adversa patiuntur, laboriosas noctes enumerat: quia tribulationum tenebras, quasi in caligine vitæ præsentis portat. In his autem, qui & transeuntem mundum diligunt, & tamen ejus contrarietate fatigantur, simul menses vacuos & noctes laboriosas tolerat: quia eorum vitam & retributio subsequens nulla remunerat, & præsens tribulatio angustat. Recte autem nequaquam dies, sed in eis menses vacuos habere C se perhibet. Mensium quippe nomine, dierum collectio & summa signatur. Per diem ergo unaquæque actio exprimitur; per menses autem actionum finis innuitur. Et sæpe cum in hoc mundo aliquid agimus, intenta spei alacritate suspensi, hoc ipsum quod agimus, vacuum non putamus: sed postquam ad actionum terminum pervenimus, non obtinentes quæ appetimus, laborasse nos in vacuum dolemus. Non solum igitur dies, sed & menses vacuos ducimus, cum nos in terrenis actionibus sine fructu laborasse, non ex actionum principio, sed fine pensamus. Cum enim labores nostros adversitas sequitur, quasi vitæ nostræ vacui menses arguuntur: quia D ex completione actionum agnoscitur, quam frustra in actionibus sudabatur.

Ecclesia in membris infirmis menses vacuos, in fortibus noctes laboriosas habet.

Labor pro sæculo, inanis ex fine dignoscitur.

17. Quia in sacro eloquio nonnumquam nox pro ignorantia ponitur, Paulo attestante, qui venturam vitam scientibus discipulis dicit: *Omnes vos filii lucis estis, & filii diei; non sumus noctis neque tenebrarum.* Quibus præmisit: *Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat:* potest hoc in loco ex eorum persona, vox Sanctæ Ecclesiæ accipi, qui post ignorantiæ suæ caliginem ad amorem rectitudinis redeunt, & veritatis radiis illustrati, fletibus diluunt quod erraverunt. Illuminatus etenim quisque respicit, quam turpe fuerit quod præsentis vitæ amore laboravit. In eis ergo Sancta Eccle- E sia, in quibus ad vitam revertitur, laborem suum æstuanti servo, & desideranti finem mercenario comparat, dicens: *Sicut servus desiderat umbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeravi mihi.* In comparatione etenim duo sunt, quæ præmisit: in expressione etiam fatigationis duo protinus subdidit. Ad æstuantem quippe, menses vacuos reddidit: quia quo magis æternum

De inani hoc labore Ecclesia ingemiscit.

1. Thess. 5. 5.

Ibid. 4.

Vers. ix.

refrigerium quæritur, eo magis conspicitur quam vacue pro vita ista laboratur. Ad præstolantem vero, laboriosas noctes subintulit: quia quo magis ex termino operis præmium quod assequamur inspicimus, eo magis ingemiscimus diu nos nescisse quod quærimus. Unde & ipsa pœnitentis cura vigilanter exprimitur, ut laboriosas noctes enumerasse diceretur: quia quanto verius ad Deum revertimur, tanto subtilius labores, quos per ignorantiam in hoc mundo pertulimus, dolendo pensamus. Nam quo unicuique plus dulce fit, quod de æternis desiderat, eo ei magis grave ostenditur, quod pro præsentium amore tolerabat. Si vero ad solam historiam sequentia verba pensantur: per hæc procul dubio animus dolentis exprimitur, qualiter per diversos [b] motus desiderii, mœstitia impellente variatur. Nam subditur: b

Si dormiero, dicam: [c] Quando surgam? & rursum expectabo vesperam. c *Vers. 4.*

18. In nocte quippe dies quæritur, in die vespera desideratur: quia nimirum dolor non permittit placere quæ adsunt; cumque mentem per experimentum præsentium afficit, semper hanc quasi consolante desiderio, ad alia per expectationem tendit. Sed quia & afflicta mens per appetitum ducitur, & tamen dolor ejus etiam seductus desideriis non finitur, recte subjungitur: *Replebor doloribus usque ad tenebras.* Causa autem ejusdem doloris exprimitur, cum protinus subinfertur: *Ibidem.*

Cap. IX. Dolens præsentia despicit, expectat futura.

Induta est caro mea putredine, & sordibus pulveris, cutis mea aruit, & contracta est. *Vers. 5.*

19. Sed hæc subtilius congruentiusque disserimus, si ad præmissæ expositionis ordinem redeamus. Somno namque torpor otii, surrectione autem exercitatio actionis exprimitur. Vesperæ quoque nomine, quia somno congruit, rursus otii desiderium figuratur. Sancta vero Ecclesia quousque vitam corruptionis ducit, flere mutabilitatis suæ damna non desinit. Ad hoc namque homo conditus fuerat, ut stante mente, in arcem se contemplationis erigeret, & nulla hunc corruptio a conditoris sui amore declinaret. Sed in eo quod ab ingenita standi soliditate voluntatis pedem ad culpam movit, a dilectione conditoris in semetipsum protinus cecidit. Amorem vero Dei, veram scilicet stationis arcem deserens, nec in se consistere potuit: quia lubricæ mutabilitatis impulsu, infra se per corruptionem proruens, etiam a semetipso [d] dissensit. Qui nunc, quia conditionis suæ soliditate non figitur, alternantis semper desiderii motu variatur: ut & quietus actionem desideret, & occupatus ad otium anhelet. Quia enim fixa mens stare cum potuit, noluit: stare jam non valet, etiam cum volet. Conditoris quippe sui contemplationem deserens, salutis suæ fortitudinem perdidit: & quolibet posita, semper ægra alium locum quærit. Varietatem ergo humanæ mentis exprimens, dicat: *Si dormiero, dicam: Quando surgam? & rursum expectabo vesperam.* Ac si aperte diceret: Nihil perceptum menti sufficit: quia ipsum qui vere sufficere potuit, amisit. In somno namque surrectionem desidero, in surrectione vesperam expecto: quia & quietus exercitium actionis appeto, & exercitatus otium quietis quæro. d

Cap. X. Rec. vi. Hominis lapsi instabilitas.

 20. Quod

a Gemet. *quæ in infirmis suis terrenas*. 2. Vindoc. *quæ in infirmitate sua*.
b Vindoc. & Corb. *modos*.
c Ita semper legitur hic textus in mss. pler. 2. Vindoc. habet tamen *resurgam*. nullus autem *consurgam*, ut editi.
d Gec. & recent. ed. *discessit* pro *dissensit*, quod legitur in omnibus mss. Anglic. & nostris.

Vers. x. Justo etiam quærendum a peccato surgere.

20. Quod tamen intelligi & aliter potest. Dormire namque, est in peccatis jacere. Si enim somni [a] appellatio culpa non esset, nequaquam Paulus discipulis diceret: *Evigilate justi, & nolite peccare*. Unde & auditorem suum admonet, dicens: *Surge qui dormis, & exurge a mortuis*, [b] *& illuminabit te Christus*. Et rursum: *Hora est jam nos de somno surgere*. Unde & Salomon peccantem increpat, dicens: *Usquequo piger dormis?* Electus igitur quisque cum peccati somno premitur, ad justitiæ vigilias exurgere conatur. Sed sæpe cum surrexerit, ipsa se extolli magnitudine virtutum sentit. Unde & tentari se præsentis vitæ adversitatibus post virtutes desiderat: ne pejus ex confidentia virtutum cadat. Si enim servari se melius per tentationem non cognosceret, nequaquam Psalmista diceret: *Proba me Domine, & tenta me*. Bene ergo nunc dicitur: *Si dormiero, dicam: Quando surgam? & rursum expectabo vesperam*: quia & in peccati somno [c] lumen justitiæ quæritur: & cum virtutum prospera mentem elevant, adjutrix adversitas desideratur: ut profecto animus, cum virtutum suarum gaudio plus quam debet attollitur, per contrarietatem præsentis vitæ edito mœrore solidetur. Unde & nequaquam, *Formidabo vesperam*, dicitur, sed *Expectabo*. Expectamus etenim prospera, formidamus adversa. Vir igitur justus vesperam expectat: quia cum exerceri hunc tribulatione necesse est, ipsa ei fit adversitas prospera.

1. Cor. 15. 34. Ephes. 5. 14. Rom. 13. 11. Prov. 6. 9.

Ne extollatur, adversis muniri cupit.

Tentationi peccati numquam hic non est expositus.

21. Potest vesperæ nomine, etiam peccati tentatio designari: quæ sæpe tanto acrius mentem lacessit, quanto & eamdem mentem spiritus ad superna altius evehit. Nequaquam enim sic in hac vita per exercitationem justitiæ, peccatum deseritur, ut in eadem justitia inconcusse maneatur: quia etsi jam a cordis habitaculo culpam rectitudo eliminat, ipsa tamen culpa quæ repellitur, cogitationis nostræ foribus assidens, ut sibi aperiatur, pulsat. Quod Moyses quoque spiritaliter innuit, cum facta corporaliter temporum momenta narravit, dicens: [d] *Facta est lux*; atque paulo post subjiciens: *Factum est vespere*. Creator quippe omnium, humanæ culpæ præscius, tunc expressit in tempore, quod nunc versatur in mente. Lux quippe ad vesperum ducitur: quia nimirum lumen rectitudinis umbra sequitur tentationis. Sed quia electorum lux tentatione non extinguitur, nequaquam nox, sed vespera facta perhibetur: quia nimirum sæpe tentatio [e] in corde rectorum lumen justitiæ abscondit, sed non interimit; quasi ad pallorem trepidationis pertrahit, sed funditus non extinguit. Electi ergo post somnium surrectionem appetunt, post surrectionem vesperam præstolantur: quia & de peccato ad justitiæ lumen evigilant, & in ipso justitiæ lumine positi, semper se contra illecebras tentationum parant. Quas nimirum non timent, sed expectant: quia utilitati suæ rectitudinis, etiam tentamenta proficere non ignorant.

Genes. 1. 3. 5.

Tentationes non timet, sed contra eas se parat.

Nullus hic salute integra potitur.

22. Quantalibet autem contra corruptionem suam virtute contenderint, habere integram [f] salutem nequeunt, quousque dies præsentis vitæ finiatur. Unde & subditur: *Et replebor doloribus usque ad tenebras*. Modo namque adversa irruunt: modo ipsa quoque prospera, callida hilaritate blandiuntur. Modo surgentia vitia bellum carnis excitant; modo devicta animum ad elationem vocant. Bonorum igitur vita usque ad tenebras doloribus repletur: quia quousque tempus corruptionis agitur, interna externaque afflictione concutitur: & salutis securitatem non invenit, nisi cum diem funditus tentationis relinquit. Unde bene & hæc eadem dolorum causa protinus subinfertur, cum dicitur: *Induta est caro mea putredine & sordibus pulveris*. Ut enim paulo superius diximus, soliditatem ingenitam [g] voluntarie homo deseruit, & sese in corruptionis voraginem mersit; unde nunc vel per immunda opera labitur, vel per cogitationes illicitas fœdatur. Ut enim ita dixerim, culpæ suæ pœnaliter subdita, ipsa jam natura nostra facta est extra naturam: & remissa usque ad perversa opera ducitur, restricta autem perversorum operum importuna cogitatione fuscatur. Per expletionem ergo actionis illicitæ, carnem putredo afficit: per levitatem vero cogitationis improbæ, quasi ante oculos pulvis surgit. Consentiendo vitiis putredine atterimur: vitiorum vero imagines in corde tolerando, sordibus pulveris fœdamur. Ait ergo: *Induta est caro mea putredine & sordibus pulveris*. Ac si aperte diceret: Carnalem vitam, quam patior, aut tabes lubricæ operationis polluit, aut ex vitiorum memoria caligo miseræ cogitationis premit.

Vers. xi. [g]

Ecclesiæ caro in lubricis membris putrescit, in quærentibus terram sordescit.

23. Quod tamen si ex voce Ecclesiæ universalis accipimus, aliquando hanc procul dubio carnis putredine; aliquando autem gravari sordibus pulveris invenimus. Multi quippe in ea sunt, qui dum amori carnis inserviunt, fœtore luxuriæ computrescunt. Et sunt nonnulli, qui a voluptate quidem carnis abstinent, sed tamen tota mente in terrenis actibus jacent. Dicat ergo Sancta Ecclesia unius membri sui vocibus, dicat quid de utroque genere hominum tolerat: *Induta est caro mea putredine & sordibus pulveris*. Ac si aperte insinuet, dicens: Sunt plerique, qui mihi per fidem membra sunt, sed tamen sana vel munda per actionem non sunt: quia aut victi desideriis turpibus, ad corruptionis putredinem defluunt; aut terrenis actibus dediti, pulvere [h] consperguntur. In illis enim, quos lubricos tolero, carnem videlicet putrescentem gemo: in istis autem quos terram quærentes patior, quid aliud [i] quam fœdatam pulvere porto?

Ecclesiæ cutis, qui solis exterioribus curis inserviunt: unde arescat.

24. Unde & apte simul de utrisque subjungitur: *Cutis mea aruit, & contracta est*. In sanctæ quippe Ecclesiæ corpore hi qui solis exterioribus curis inserviunt, congrue cutis vocantur. Quæ nimirum cutis arescendo attrahitur: quia mentes carnalium, dum præsentia diligunt, & quasi juxta posita concupiscunt, ad futura tendi per longanimitatem nolunt. Qui dum internæ spei pinguedinem negligunt, ut attrahantur arescunt: quia si eorum corda desperatio non siccaret, nequa-

a Ex Coc. auctoritate prius legebatur: *Si enim somni appellatione culpa designata non esset*, emendavimus ex mss. Turon. Vindoc. Norman. Corb. Germ. &c.

b Gemet. & alii optimæ notæ, *& illuminabit tibi Christus*.

c Vindoc. & Corb. *quia & peccati somno lumen justitiæ premitur*.

d Plurimi mss. *factum est mane*; & infra, *mane quippe ad vesperam ducitur*.

e 1. Vindoc. *in corde rectorum*. Alter habet *electorum vel rectorum*. In Utic. prius legebatur *electorum*, cujus loco successit *rectorum*.

f Ebroic. *habere integram mentem*.

g Turon. *cum voluntarie*.

h Subjectum a Coc. & alii recent. *terrenæ cupiditatis*, quod a mss. & superioribus ed. abest.

i Mira hic mss. & edit. dissensio. Gemet. & alii Norm. habent, *quid aliud quam fœdata pulverem porto*. Turon. *quid al. quam fœdatos pulvere porto*. Corb. Germ. Colb. Germ. *quam fœda pulverem porto*. Vet. ed. *quam fœdatum pulverum*. Coc. & recent. *quam fœdata pulvere membra*. Unus Reg. quem sequimur, *quam fœdatam*, supple *carnem*.

quaquam æstus hæc pusillanimitatis attraheret. Hanc namque attractionem Psalmista formidaverat, cum siccitatem mentis [a] metuens dicebat: [b] *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea*: (*Psal. 62. 6.*) Adeps quippe pinguedinis animam replet, cum hanc contra præsentium desideriorum æstum supernæ spei infusio refovet. Cutis ergo arescens attrahitur, cum cor rebus exterioribus deditum, atque ex desperatione siccatum, in auctoris sui amorem non tenditur, sed in semetipso, ut ita dixerim, rugosa cogitatione replicatur.

Amore præsentium non tenetur, qui ejus hujus brevitatem recogitat.

25. Pensandum vero est, quod carnales mentes idcirco præsentia diligunt, quia vita carnis quam fugitiva sit, minime perpendunt. Nam si velocitatem transitus ejus aspicerent, hanc etiam prosperantem minime amarent. Sancta autem Ecclesia in electis suis quotidie quantus sit rebus exterioribus cursus conspicit: & idcirco in intimis pedem sollicitæ intentionis figit. Unde & apte subditur:

Vers. 6. *Dies mei velocius transierunt, quam a texente tela succiditur.*

CAP. XI. REC. VII. *Tempus carnis telæ apte comparatur.*

26. Congrua valde similitudine tempus carnis, telæ comparatur: quia sicut tela filis, sic vita mortalis diebus singulis proficit: sed [c] quo ad augmentum proficit, eo ad incisionem tendit: quia sicut & superius diximus, cum tempora percepta prætereunt, ventura breviantur: & de universo vitæ spatio eo fiunt pauciora quæ veniunt, quo multa sunt quæ transierunt. (*lib. 7. n. 30.*) Tela quippe infra supraque ligata, duobus lignis innectitur, ut texatur: sed quo inferius texta involvitur, eo superius texenda [d] deplicatur: & unde se ad augmentum multiplicat, inde fit minus quod restat. Sic nimirum vitæ nostræ tempora & transacta quasi inferius involvimus, & ventura a superiori deplicamus: quia quo plus fiunt præterita, minus esse incipiunt futura. Sed quia nec tela ad expressionem nostri temporis sufficit; nam ejus quoque festinationem vitæ nostræ velocitas transit: recte nunc dicitur: *Dies mei velocius transierunt, quam a texente tela succiditur*. Tela quippe tarditatem provectus habet: vita autem præsens moram defectus non habet. In illa namque cum laborantis manus [e] figitur, adventus terminus elongatur: in ista vero, quia tempus semper desinens indesinenter consumimus, ad finem nostri itineris, etiam quiescendo pervenimus, & per cursum nostri transitus, etiam dormientes imus. Electi igitur, quia præsentis vitæ momenta decurrere sub festinatione conspiciunt, nequaquam in hoc tantæ mobilitatis itinere, cordis intentionem figunt. Unde & apte protinus subditur:

Ibidem. *Et consumti sunt absque ulla spe.*

CAP. XII. VET. XII. *Electi mortem cogitant etiam soni, reprobi nequidem cum imminet.*

27. Reproborum mens erga dies vitæ præsentis tanto amore constringitur, ut sic semper hic appetant vivere: quatenus, si valeant, vivendi cursum desiderent numquam finire. Cogitare quippe ventura despiciunt, spem totam in rebus transeuntibus ponunt: habere nulla, nisi quæ prætereunt, concupiscunt. Cumque nimis transeuntia cogitant, & mansura nullatenus sperant: sic cæcitate insensibili cordis oculus clauditur, ut æternæ luci nullatenus intendatur. Unde fit, ut sæpe jam corpus molestia quatiat, & vicina mors virtutem vitalis spiritus incidat: nec tamen curare quæ mundi sunt desinant. Jamque eos ultor ad judicium pertrahit: & tamen ipsa ordinatione sollicita rebus transeuntibus occupati, nihil aliud cogitant, nisi in hoc mundo adhuc qualiter vivant. Relinquendo omnia quasi [f] possidendo disponunt: quia spes vivendi non frangitur, etiam cum vita terminatur. Jam ad judicium trahuntur per sententiam: & tamen adhuc habendis rebus inhærent per curam. Dura etenim mente abesse mors longe creditur, etiam cum sentitur. Sicque a carne anima solvitur, ut erga præsentia immoderato amore se retinens, cum ad æternum supplicium ducitur, hoc ipsum quoque nesciat, quo ducitur: & deserens quæ amare cum termino noluit, repente sine termino invenit quæ numquam prævidit. At contra rectorum mens ad æternitatis intentionem tenditur, etiam cum præsens eam feliciter vita comitatur. Magna carnis salute utitur: nec tamen ejus fiducia animus retardatur. [g] Nullum adhuc mortis articulum erumpit: & quasi præsentem hanc quotidie conspicit. Quia enim vita indesinenter labitur, spes ei vivendi funditus amputatur. Bene ergo de diebus prætereuntibus dicitur: *Consumti sunt absque ulla spe*. Ac si aperte diceretur: Menti fiduciam in præsenti vita non posui: quia omne quod præterit, calcando [h] desperavi. Unde & mox apte subditur:

Vers. 7. *Memento quia ventus est vita mea.*

CAPUT XIII. REC. VIII. *Vita præsens, æterna non attendentibus cara, attendentibus vilis.*

28. Hi etenim vitam carnis quasi permanentem diligunt, qui quanta sit vitæ sequentis æternitas non attendunt: cumque soliditatem perennitatis non considerant, exilium patriam, tenebras lumen, cursum stationem putant: quia qui majora nesciunt, judicare de minimis nequaquam possunt. Ordo quippe judicii exigit, ut quod examinare oitimur, transcendamus. Si enim præesse rebus omnibus animus non valet, nequaquam de his certa, a quibus vincitur, videt. Idcirco itaque mens reproba præsentis vitæ cursum æstimare non sufficit, quia admirationi illius ex amore succumbit. Sancti autem viri quo ad æterna cor elevant, quam breve sit quod fine clauditur, pensant: & eo eorum sensibus vilescit quod præterit, quo intellectu radiante interlucet, quod acceptum numquam recedit: cumque infinitatem perennitatis aspiciunt, nequaquam jam pro magno desiderant, quidquid finis angustat. Sed sublevata mens extra temporum terminos ducitur, etiam cum carne in tempore tenetur: & tanto altius finienda despicit, quanto verius infinita cognoscit. Sed hæc ipsa humanæ brevitatis consideratio, auctori nostro magnæ virtutis oblatio est. Unde recte nunc cum deprecatione [i] immolatio ejusdem virtutis offertur, cum dicitur: *Memento quia ventus est vita mea*; Ac si aperte diceretur: Transeuntem velociter benignus respice: quia & tanto a te videri misericordius debeo, quanto ipse a consideratione brevitatis meæ oculos non averto. Sed quia dum tempus vitæ

Vitæ brevis consideratio, grata Deo est oblatio.

a Ebroic. Lyran. Bigot, *intuens*.
b Vindoc. Gemet. Corb. Germ. Colb. Reg. *sicut adipe pinguedinis*. Ita etiam nunc in Utic. At legabatur olim *sicut adipe & pinguedine*.
c Norman. & Vindocin. 1. *sed quo augmentum percipit*. 2. Vindocin. utramque lect. exhibet.
d Gemet. *duplicatur*. Lyran. & Big. *displicatur*. Ebroic. *implicatur*. Utic. prius habuit *duplicatur*; nunc per correctionem *displicatur*.
e Monet Thomas Jamesius legi in mss. Anglicanis *non figitur*. Hanc variam lectionem quam dubius proponit, in nulla mss. codice invenimus.
f Alii mss. *possidendu*, alii *possidendo*. In Utic. prius lectum *possidendo*, nunc o mutatum est in a.
g Editi *nullus articulos*. In Corb. Bellovac. Norm. omnibus, Corb. Germ. &c. *articulum* vide lib. 2. n. 22. ubi mendo typographico legitur *per particulas*, cum sit legendum *per articulo*.
h Ita mss. plerique, quod respondet verbis, *absque ulla spe*. Vindoc. *desperi*. Vet. ed. *superaui*. recentiores *desperaui*.
i Bellovac. *imploratio*.

vitæ præsentis absciditur, ad operationem promerendæ veniæ ulterius non reditur, recte subjungitur:

Ibidem.

CAPUT XIV.

Post mortem non est locus promerendæ veniæ.

Nec [a] *revertetur oculus meus ut videat bona.*

29. Ad videnda bona extincti oculus non redit: quia ad exhibenda recta opera, exuta carne anima non recurrit. Hinc est, quod dives quem inferni flamma cruciabat, quia semetipsum reparare operando non posset agnoverat: nam nequaquam sibi, sed relictis fratribus prodesse satagebat, dicens: *Roga te pater Abraham, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in locum hunc tormentorum* (Luc. 16. 27). Solet namque mœstum animum spes vel falsa refovere. Sed ut pœnam suam reprobi gravius sentiant & spem de venia amittunt. Unde flammis ultricibus traditus, non sibi, ut diximus, sed opitulari fratribus concupivit: quia numquam se ignium carere tormentis, adjuncto desperationis supplicio agnovit. Hinc Salomon ait: *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quo tu properas* (Eccles. 9. 10). Nequaquam ergo ad videnda bona oculus revertetur: quia retributionem suam mens inveniens, ad operationis usum nullatenus revocatur. Quia igitur fugit omne quod cernitur, & mansura sunt quæ sequuntur; bene beatus Job uno versu utraque complexus est, dicens: *Memento quia ventus est vita mea, nec revertetur oculus meus ut videat bona.* Cursum quippe præsentium contemplatus ait: *Memento quia ventus est vita mea.* Æternitatem vero sequentium considerans adjunxit: *Nec revertetur oculus meus ut videat bona.* Ubi apte quoque universi humani generis a redemtionis munere destituti vocem protinus sumit, dicens:

Vers. 8.

CAPUT XV.

VET. XIII.

Tunc Christi gratia non liberat, quem nunc non reformat.

Nec aspiciet me visus hominis.

30. Visus quippe hominis, est misericordia Redemtoris, quæ insensibilitatis nostræ duritiam, cum respicit, emollit. Unde, teste quoque Evangelio, dicitur: *Respexit Dominus Petrum, & recordatus est Petrus verbi quod dixerat Jesus: egressus foras, flevit amare* (Luc. 22. 61). Exutam vero carne animam nequaquam jam visus hominis aspicit: quia post mortem non liberat, quem ante mortem gratia ad veniam non reformat. Hinc etenim Paulus dicit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis* (2. Cor. 6. 2). Hinc Psalmista ait: *Quoniam in sæculum misericordia ejus* (Psal. 117. 1). Quia nimirum quem nequaquam modo misericordia eripit, sola post præsens sæculum justitia addicit. Hinc Salomon ait: *Quia lignum in quocumque loco ceciderit, sive ad Austrum, sive ad Aquilonem, ibi erit* (Eccl. 11. 3): quia cum humani casus tempore, sive sanctus, sive malignus spiritus egredientem animam claustra carnis acceperit, in æternum secum sine ulla permutatione retinebit: ut nec exaltata ad supplicium proruat, nec mersa æternis suppliciis, ultra ad remedium ereptionis ascendat. Vir igitur sanctus humani generis damna considerans, quod a præsenti sæculo sine Redemtoris [b] cognitione subtrahitur; atque in æternis ignibus irreparabiliter sepelitur, & ejus vocem in se suscipiens, dicat: *Nec aspiciet me visus hominis*; quia nimirum Redemtoris gratia, quem nunc [c] non intuetur ut corrigat, tunc non respicit ut ab interitu abscondat. In judicium quippe Dominus veniens, peccatorem videt ut feriat; sed non videt, ut ad largiendam salutis gratiam recognoscat: culpas examinat, & vitam pereuntium ignorat. Unde sanctus vir, cum se post præsentem vitam respectu hominis videri non posse fateretur, apte mox subditur:

Ibidem.

CAPUT XVI.

NEC. IX.

Christus in judicio reprobos ad feriendum videbit, quos hic ad misericordiam impendendam non vidit.

Oculi tui in me, & non subsistam.

31. Ac si aperte diceret: Districtus ad judicium veniens, & ad salvandum non vides, & ad feriendum vides: quia quem in præsenti vita dispensationis tuæ miseratione non respicis, respiciendo, postmodum per justitiam extinguis. Nunc enim peccator quisque Deum non metuit & vivit, blasphemat & proficit: quia scilicet misericors creator, quem expectando vult corrigere, aspiciendo non vult punire, sicut scriptum est: [d] *Dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam* (Sap. 11. 24). Sed tunc peccator cum respicitur, non subsistit: quia cum districtus judex merita subtiliter inquirit, reus ad tormenta non sufficit.

Justi se petituros sciunt, si remota pietate a Deo judicentur.

32. Quamvis hoc etiam justorum voci congruit, quorum mens semper sollicita venturo examini intendit. Omne enim quod agunt metuunt, dum caute considerant [e] qui ante quantum judicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & pensant quanto reatu constricti sunt propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprii operis, & contra hæc exaggerant bona conditoris. Considerant prava [f] quam districte judicet, bona opera quam subtiliter penset: & perituros se absque ambiguitate præsciunt, si remota pietate judicentur: quia hoc ipsum quoque quod juste videmur vivere, culpa est, si vitam nostram cum judicat, hanc apud se divina misericordia non excusat. Hinc enim in hoc eodem libro scriptum est: *Astra non sunt munda in conspectu ejus* (Job. 25. 5): quia apud eum districte judicati, ipsi quoque maculas inquinationis habent, qui per munditiam sanctitatis lucent. Bene ergo dicitur: *Oculi tui in me, & non subsistam.* Ac si aperte justi voce diceretur: Si subtili examinatione discutior, perferendo judicio non assurgo: quia ad pœnam vita non sufficit, si hanc immanitas justæ retributionis premit. Bene autem ejusdem humani generis & culpa breviter, & pœna subrogatur, cum protinus dicitur:

Vers. 9.

CAPUT XVII.

VET. XIV.

NEC. X.

Damnatis non est reditus ad veniam, aut ad ea quæ amabant.

Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descendit ad inferos, non ascendet.

33. Nubes quippe ad altiora suspenditur; sed densata vento impellitur ut currat; calore autem solis dissipatur ut evanescat. Sic sic nimirum corda sunt hominum, quæ per acceptæ rationis ingenium ad alta [g] emicant; impulsa autem maligni spiritus flatu, pravis desideriorum suorum motibus huc illucque pertrahuntur; sed districto respectu superni judicis, quasi solis calore liquefiunt, & semel locis pœnalibus tradita, ad operationis usum ultra non redeunt. Vir igitur sanctus elationem, cursum, defectumque humani generis exprimens dicat: *Sicut consumitur nubes, & pertransit; sic qui descendit ad inferos, non ascendet.* Ac si aperte loqueretur, dicens: In altum cur-

rendo

a Gemet. *nec revertitur*.
b Ita nostri mss. At editi recentiores, *cogitatione*.
c Ex quatuor mss. Anglic. omnibus Norm. Vindocin. restituimus negantem particulam a Coc. & seq. suppressam, apud quos legitur *quem nunc intuetur*, pro *quem nunc non intuetur*.
d Gemet. & Corb. Germ. a prima manu *dissimulata peccata*.
e Omissam in vulgatis voculam *qui*, revocavimus maxime ex mss. Norm.
f Hic supplevimus ex mss. & aliis ed. multa quæ in ed. Gussanv. desunt.
g Coc. quem recent. editi sequuntur mutavit *emicant* in *emigrant*.

rendo deficit, qui superbiendo ad interitum tendit: quem si semel culpa ad pœnam pertrahit, misericordia ulterius ad veniam non reducit. Unde & adhuc subditur:

Vers. 10. *Nec revertetur ultra in domum suam.*

CAPUT XVIII. Domus mentis est id quod amando habitat.

34. Sicut domus est corporis habitaculum corporale, ita unicuique menti hoc domus fit, quod ex desiderio inhabitare consuevit. Ad domum igitur suam ultra non revertitur: quia semel quisque æternis suppliciis traditus, ad hoc jam ubi amore inhæserat, nullatenus revocatur. Potest etiam inferni nomine, peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur: *In inferno autem quis confitebitur ibi?* (Psal. 6. 6.) Unde rursum scriptum est: *Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit.* (Prov. 18. 3.) Quisquis autem impietati succumbit, vitam profecto justitiæ moriendo derelinquit. Qui vero etiam post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quam post mortem in inferni suppliciis sepelitur? Bene ergo dicitur: *Sicut consumitur nubes, & pertransit; sic qui descendit ad inferos, non ascendet:* quia plerumque cum perpetratione nequitiæ etiam desperatio sociatur, & via jam reversionis absciditur. (Desperantium corda nubibus similia.) Recte autem corda desperantium nubibus comparantur; quia & caligine erroris obscura sunt, & peccatorum multiplicitate condensa: sed consumta pertranseunt, quia claritate extremi judicii irradiata dissipantur. Solet etiam domus, inhabitatio cordis intelligi. Unde sanato cuidam dicitur: *Vade in domum tuam:* (Marc. 5. 19.) quia nimirum dignum est, ut peccator post veniam ad mentem suam redeat, [a] ne iterum quo juste feriatur admittat. (Extra se funduntur.) Sed qui ad infernum descenderit, ad domum suam ulterius non ascendet; quia eum, quem desperatio obruit, a cordis sui habitaculo foras mittit: & redire introrsus non valet, quia fusus exterius, ad deteriora quotidie compulsus cadit. Ad contemplandum quippe creatorem homo conditus fuerat, ut ejus semper speciem quæreret, atque [b] in solemnitate illius amoris habitaret. Sed extra se per inobedientiam missus, mentis suæ locum perdidit: quia tenebrosis itineribus sparsus, ab inhabitatione veri luminis elongavit. Unde apte adhuc subditur:

Ibid. *Neque cognoscet eum amplius locus ejus.*

CAPUT XIX. Ver. xv. Locus hominis Deus, per inobedientiam desertus.

35. Locus quippe hominis, sed non localis, ipse scilicet conditor extitit, qui hunc, ut in semetipso consisteret, creavit. Quem nimirum locum tunc homo deseruit, cum seductoris verba audiens, a conditoris amore discessit. Sed cum omnipotens Deus redimendo se homini etiam corporaliter ostendit, ipse, ut ita dixerim, fugitivi sui vestigia subsequens, ad retinendum quem amiserat hominem locus venit. Si enim appellari locus nequaquam conditor posset, Deum laudum Psalmista non diceret: *Filii servorum tuorum habitabunt ibi.* (Psal. 101. 29.) Ibi enim non dicimus, nisi cum locum specialiter designamus. Sed sunt plerique, qui etiam post perceptum [c] redemtoris auxilium, ad desperationis tenebras devolvuntur; & tanto nequius pereunt, quanto & oblata remedia misericordiæ contemnunt. (Non cogniturus est in judicio, qui eum hic spreverint.) Recte ergo de damnato homine dicitur: *Neque cognoscet eum amplius locus ejus:* quia a conditore suo tanto tunc districtius in judicio non cognoscitur, quanto nunc ad reparationis gratiam nec per dona revocatur. Unde & notandum summopere est, quod non ait: Neque cognoscet amplius locum suum, sed ait: *Neque cognoscet eum amplius locus ejus.* Dum enim cognitio non homini, sed loco tribuitur, patenter ipse conditor loci nomine designatur, qui districtus ad examen ultimum veniens, in iniquitate durantibus dicet: *Nescio vos unde sitis.* (Luc. 13. 25.) Sed electi quique quo districte reprobos repelli considerant, eo semetipsos quotidie a perpetratæ nequitiæ sordibus sollicitius purgant. [d] Cumque perituros alios frigescere a vitæ amore conspiciunt, studiose se ad pœnitentiæ lamenta succendunt. Unde & apte subditur:

Vers. 11. *Quapropter & ego non parcam ori meo.*

CAPUT XX. Iram judicis in confessione præveniunt electi.

36. Ori etenim suo [e] parcit, qui confiteri malum quod fecit, erubescit. In laborem quippe os mittere, est hoc ad confessionem perpetratæ iniquitatis occupare. Sed justus ori suo non parcit: quia iram judicis districti præveniens, verbis contra se propriæ confessionis sævit. Hinc Psalmista ait: *Præveniamus faciem ejus in confessione.* (Psal. 94. 2.) Hinc per Salomonem dicitur: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & dereliquerit ea, misericordiam consequetur.* (Prov. 28. 13.) Hinc rursum scriptum est: *Justus in principio accusator est sui.* (Prov. 18. 17.) Sed nequaquam ad confessionem os panditur, nisi cum consideratione districti judicii per pavorem spiritus angustatur. Unde & apte mox subditur:

Ibid. *Loquar in tribulatione spiritus mei.*

CAPUT XXI. Rec. x. i. Peccatorum confessionem comitari debet pœnitentiæ luctus.

37. Tribulatio quippe spiritus linguam commovet, ut reatum pravi operis vox confessionis impugnet. Sciendum quoque est, quia sæpe & reprobi peccata confitentur, sed deflere contemnunt. Electi autem culpas suas, quas vocibus confessionis aperiunt, districtæ animadversionis fletibus insequuntur. Unde bene beatus Job postquam se ori suo non parcere spopondit, tribulationem mox spiritus subdidit. Ac si aperte fateretur, dicens: Sic reatum lingua loquitur, ut nequaquam expers a mœroris stimulo per alia spiritus vagetur: sed culpas loquens, vulnus aperio; culpas vero ad correctionem cogitans, salutem vulneris ex medicamine mœroris quæro. Qui enim mala quidem quæ perpetravit, insinuat, sed flere quæ insinuaverit recusat, quasi subducta veste vulnus detegit, sed torpenti mente medicamentum vulneri non apponit. Confessionis igitur vocem solus necesse est ut mœror excutiat, ne vulnus proditum, sed neglectum, quo licentius jam per humanam notitiam tangitur, deterius putrescat. Quo contra Psalmista plagam cordis non solum detexerat, sed detectæ etiam medicamentum mœroris adhibebat, dicens: *Iniquitatem meam ego [f] pronuntio, & cogitabo peccato meo.* (Psal. 37. 19.) Pronuntiando enim occultum vulnus detegit, cogitando autem quid aliud quam medicamentum vulneri apponit. (Ver. xvi.) Sed afflictæ menti, & sua sollicite damna cogitanti, ira pro semetipsa oritur contra semetipsam. Nam cum se ad lamenta pœnitentiæ instigat, occulta se increpatione dilaniat. Unde & apte mox subditur:

a Gemet. *nec iterum.*

b Sic Utic. Gemet. 2. Vindoc. Corb. Germ. Regii, & vet. edit. 2. Vindoc. *in societate illius amoris.* Colb. *in soliditate*, quam lectionem Cocc. & alii recentiores prætulerunt.

c Gemet. Utic. & alii, *redemtionis auxilium.*

d Ab his verbis *sollicitius purgant*, cetera desunt in mss. Bellovac. & Gemet. usque ad, *iniquitatem meam ego pronuntiabo.* Deerant etiam olim in Utic.

e Editi, *non parcit*, & mox *non erubescit*, refragantibus mss. Anglic. & plerisque.

f Ita Corb. Germ. Gemet. & Psalter. Rom. Utic. *annuntiabo.* vulgati *pronuntiabo.*

Ibidem.

CAPUT XXII.

Compuncta mens multa in se detegit deflenda.

Confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

38. Pavore namque divini judicii afflicti, dum quædam male gesta plangimus, ipsa vi nostræ amaritudinis ad discutiendos nos vigilantius excitati, alia in nobis etiam quæ amplius defleamus, invenimus. Nam sæpe quod torpentes latuit, flentibus subtilius innotescit: & afflicta mens certius invenit malum quod fecerat & nesciebat, eique rixa sua verius aperit, quantum a veritatis pace deviavit; quia reatum suum, cujus secura non meminit, hunc in se commota deprehendit. Succrescens quippe amaritudo pœnitentiæ, verecundanti cordi importune ingerit illicita quæ commisit, districtum contra hæc judicem ostendit, suppliciorum minas incutit, pavore animum ferit, pudore confundit, motus illicitos increpat, quietem noxiæ securitatis turbat: quæ ei conditor bona contulit, quæ ipse bonis illius mala respondit, enumerat, quod mire ab eo conditus, quod gratuito nutritus, quod rationis substantia in conditione ditatus est, quod conditoris gratia vocatus, quod sequi ipse & vocatus noluit, quod vocantis misericordia nec surdum hunc renitentemque despexit; quod illuminatus donis, quod sua sponte pravis actibus etiam post dona cæcatus est; quod a cæcitatis suæ erroribus paternæ sollicitudinis flagellis expiatus, quod a flagellorum doloribus ad salutis gaudia misericordiæ medicamento reductus est; quod quibusdam culpis etsi non gravibus subditus, peccare tamen & inter flagella non desinit; quod peccatorem suum superna gratia nec contemta derelinquit. Cum igitur afflictam mentem modo per replicationem donorum Dei, modo per improperia actionis suæ tanta severitate increpat, habet in corde justorum amaritudo animæ linguam suam, quæ tanto eis subtilius loquitur, quanto & interius auditur. Unde & nequaquam dicitur: Fabulabor in amaritudine animæ meæ, sed, *Confabulabor cum amaritudine animæ meæ*: quia vis doloris, quæ peccata singula reputans, torpentem animum ad lamenta excitat, quasi ad eum verba confabulationis format, in quibus semetipsum correctius inveniat, & ad sui jam custodiam sollicitior exurgat. Dicat itaque vir justus ex voce sua, & Sanctæ Ecclesiæ typum tenens, dicat ex nostra: *Confabulabor cum amaritudine animæ meæ*. Ac si apertius insinuet, dicens: Intus contra me cum cordis mei dolore colloquor, & foris me a verbere judicis abscondo. Sed mens pœnitentiæ doloribus pressa in semetipsa constringitur, atque a cunctis delectationibus carnis forti cogitatione separatur, ad summa proficere appetit, & tamen adhuc de corruptione corporis contradictionem sentit. Unde & apte mox subditur:

Recolit quot Dei donis quam fuerit ingrata.

Vers. 12.

CAPUT XXIII.

Carcere constringuntur homo, diabolus, carnales; cum quod volunt implere non valent.

Numquid mare sum ego, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?

39. Carcere homo circumdatur: quia plerumque & virtutum provectibus ad alta exurgere nititur, & tamen carnis suæ corruptione præpeditur. Qua bene exui Psalmista deprecatur, dicens: *Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo*. Quid vero appellatione maris, nisi corda carnalium [a] tumidis cogitationibus fluctuosa: quid autem ceti nomine, nisi antiquus hostis exprimitur? Qui dum mentes [b] sæcularium possidendo penetrat, [c] quasi in eorum lubrica cogitatione natat. Sed cetus carcere stringitur: quia malignus spiritus in inferioribus dejectus, ne ad cælestia evolare prævaleat, pœnæ suæ pondere coarctatur, Petro attestante, qui ait: *Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in judicium cruciandos reservari*. Cetus carcere astringitur: quia tentare bonos quantum desiderat prohibetur. Carcere quoque mare circumdatur: quia carnalium mentium tumida insanaque desideria ad peragenda mala quæ appetunt, impossibilitatis suæ angustia gravantur. Sæpe enim dominari melioribus concupiscunt: sed tamen eis, divino judicio cuncta mirabiliter disponente, substrati sunt. Nocere bonis elati desiderant; & tamen subjecti ab eis solatia sperant. Pro explendis voluptatibus carnis, longævitatem vitæ præsentis cupiunt; sed tamen ab ea sub celeritate rapiuntur. De quibus bene per Psalmistam dicitur: *Statuit aquas quasi in utre*. Aquæ quippe in utre sunt, cum lubrica eorum desideria, quia operis effectum non inveniunt, sub carnali corde deprimunt. Cetus ergo ac mare circumdatione premitur carceris: quia vel malignus spiritus, vel sequaces illius, in quorum se mentibus colligit, atque in eis undas timentium cogitationum volvit, ut implere mala quæ appetunt nequeant, superna eos districtio angustat.

Psal. 141. 8.

2. Petr. 2. 4.

Psal. 77. 13.

Vet. xvii. Rec. xii.

Idem se pati queruntur justi.

40. Sancti autem viri, quo mundiori corde cælestium arcana considerant, auctis ad hæc quotidie ardoribus anhelant. Ibi jam plene satiari desiderant; unde adhuc parum aliquid ore contemplationis degustant. Perfecte cupiunt carnis stimulum subdere, nihil in cogitatione illicitum de ejus jam corruptione tolerare: sed quia scriptum est: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*; intentione jam quidem ultra semetipsos eminent, sed tamen adhuc infirmitatis suæ incertis motibus subditi, corruptionis se carcere clausos dolent. Ait ergo: *Numquid mare sum ego, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?* Ac si aperte diceret: Mare vel cetus, iniqui videlicet, eorumque auctor malignus spiritus, quia effrenari ad solam perpetrandæ iniquitatis licentiam appetunt, recte pœnæ suæ carcere constringuntur. Ego autem, qui jam æternitatis tuæ libertatem desidero, cur adhuc meæ carcere corruptionis premor? Quod tamen nec a justis superbe requiritur, quia amore veritatis accensi, infirmitatis suæ angustias transgredi perfecte concupiscunt: nec ab auctore justorum injuste disponitur, quia electorum suorum vota differens cruciat, crucians purgat; ut ad percipiendum quod desiderant, quandoque melius ex dilatione convalescant. Electi autem quousque ab intima quiete differuntur, ad cor suum redeunt: ibique a carnis suæ [d] tumultibus absconsi, quasi amœnissimum secretum petunt. Sed in eo sæpe tentationis aculeos sentiunt; carnis incentiva patiuntur; & ibi gravissimos labores inveniunt, ubi magnam requiem a labore quæsierant. Unde sanctus vir post insinuatum

Sap. 9. 15.

Non præ tumore, sed amore veritatis.

a Lyran. & Bigot. *turbidis cogitationibus*. Ita quoque nunc legitur in Utic. ubi prius, *tumidis cogitationibus*.

b Ebroic. Lyran. & Bigot. *carnalium*. Utic. utramque lectionem exhibet.

c Gemet. & Turon. *quasi in eorum lubricas cogitationes*. Ita prius legebatur in Utic. nunc, *in eorum lubricis cogitationibus*. Ita legitur in Bigot. & Lyran.

d 2. Vindoc. *stimulis vel tumultibus*.

a tum corruptionis suæ carcerem, [a] ad quieta cordis spatia redire festinans, quia eamdem rixam & in intimis invenit, quam ab exterioribus fugit, protinus subdit, dicens:

Vers. 13. & 14. *Si dixero, consolabitur me lectulus meus, & relevabor loquens mecum* [b] *in stratu meo: terrebis me per somnia & per visiones horrore concuties.* b

CAPUT XXIV. REG. XIII. Justus ab exterioribus ad cor redit, nec ibi requiem invenit.

41. In sacro namque eloquio lectulus, cubile, vel stratum, secretum solet cordis intelligi. Hinc est enim quod sub uniuscujusque animæ specie sponsa occultis stimulis sancti amoris excitata, in Canticis canticorum dicit: *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea.* (Cant. 3. 1.) In lectulo quippe & per noctem dilectus quæritur: quia nimirum invisibilis conditoris species, repressa omni corporeæ visionis imagine, in cubili cordis invenitur. B Unde & eisdem suis dilectoribus Veritas dicit: *Regnum Dei intra vos est.* (Luc. 17. 21.) Et rursum: *Si ego non abiero, Paraclitus non veniet.* (Johan. 16. 7.) Ac si aperte diceret: Si ab intentionis vestræ oculis corpus non subtraho, ad intellectum vos invisibilem, per consolatorem Spiritum, non perduco. Hinc de justis per Psalmistam dicitur: *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis:* (Psal. 149. 5.) quia scilicet cum mala ab exterioribus fugiunt, securi intra mentium secreta gloriantur. Sed tunc lætitia cordium erit perfecta, cum carnis exterius pugna non ferit. Nam quousque caro illicit, quia quasi domus nostræ paries quatitur, etiam cubile turbatur. Unde & recte per eumdem Psalmistam dicitur: *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus:* (Psal. 40. 4.) C quia dum nos tentatio carnis concutit, tremefacta nostra infirmitas etiam mentis cubile confundit. Quid vero hoc loco somnia, vel visiones accipimus, nisi imaginationes ultimi districtique examinis? quod jam utcumque per timorem cernimus, sed tamen ut est veraciter non videmus.

Judiciorum Dei terrore turbatur.

Sancti itaque viri, ut diximus, ad cordis semper secreta redeunt, cum ab hoc mundo vel ultra votum prospera, vel ultra vires adversa patiuntur; atque externis laboribus fessi, quasi stratum vel lectulum, cubilia mentis petunt. Sed dum quibusdam imaginationibus cogitationum, quam sint subtilia divina judicia conspiciunt, quasi in ipsa strati sui requie, somnii visione turbantur. Contemplantur enim quam districtus judex veniat, qui dum vi immensæ D magnitudinis cordium secreta illuminat, omnes ante oculos culpas reducat. Pensant quanta illa sit verecundia, in conspectu tunc totius humani generis, Angelorum omium, Archangelorumque confundi. Perpendunt, qui post confusionem cruciatus maneat, cum & reatus animum immortaliter morientem, & indeficienter deficientem carnem gehenna consumat. Cum itaque tam pavida imaginatione mens quatitur, quid aliud quam in stratu triste somnium videtur? Dicat ergo: *Si dixero, Consolabitur me lectulus meus, & relevabor loquens mecum in statu meo: terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.* Ac si aperte fateatur, dicens: Si exteriora fugiens, introrsus E redeo, & utcumque requiescere in cordis [c] cubili concupisco, ibi me, dum districtionis tuæ contemplationi objicis, vehementer per ipsas meæ providentiæ imaginationes terres. c Bene autem dicitur: *Et relevabor, loquens mecum in stratu meo:* A quia nimirum cum ad mentis nostræ silentium fessi revertimur, quasi in stratu colloquentes, occulta intra nos cogitationum verba versamus. Sed hæc ipsa nostra collocutio in pavorem vertitur; quia ex illa vehementius intellectus nobis, qui terrorem judicis [d] intentet, in mente aperitur. d

VERS. XVIII. Somniorum sex causæ.

42. Ne quis vero hæc studeat juxta litteram perscrutari, exquirendum magnopere est, quot modis tangant animum imagines somniorum. Aliquando namque somnia ventris plenitudine, vel inanitate, aliquando vero illusione, aliquando cogitatione simul & illusione, aliquando revelatione, aliquando autem cogitatione simul & revelatione generantur. Sed duo, quæ prima diximus, omnes experimento cognoscimus: subjuncta autem quatuor, in Sacræ Scripturæ paginis invenimus. Somnia etenim nisi plerumque ab occulto hoste per illusionem fierent, nequaquam hoc vir sapiens indicaret dicens: *Multos errare fecerunt somnia, & illusiones vana.* (Eccli. 34. 7.) Vel certe: *Non augurabimini, nec observabitis somnia.* (Levit. 19. 26.) Quibus profecto verbis, cujus sint detestationis ostenditur, quæ auguriis conjunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul & illusione procederent, Salomon minime dixisset: *Multas curas sequuntur somnia.* (Eccles. 5. 2.) Et nisi aliquando somnia ex mysterio revelationis orirentur, Joseph præferendum se fratribus somnio non videret: (Genes. 37. 7.) nec Mariæ sponsum, ut ablato puero, in Ægyptum fugeret, per somnium [e] Angelus admoneret. (Matth. 2. 13. & 14.) e Rursum nisi aliquando somnia C cogitatione simul & revelatione procederent, nequaquam Daniel Propheta, Nabuchodonosor visionem disserens, a radice cogitationis inchoasset: *Tu rex cogitare cœpisti in stratu tuo quid esset futurum post hæc, & qui revelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt.* (Dan. 2. 29.) Et paulo post: *Videbas, & ecce quasi statua una grandis, statua illa magna, & statura sublimis stabat contra te &c.* (Ibidem 31.) Daniel itaque dum somnium adimplendum reverenter insinuat, & ex qua ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostenditur, quia hoc plerumque ex cogitatione simul & revelatione generatur.

Somniis non facile credendum.

43. Sed nimirum cum somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto & ex quo impulsu veniant, facilius non D elucet. Sæpe namque malignus spiritus his, quos amore vitæ præsentis vigilantes intercipit, prospera etiam dormientibus promittit; & quos formidare adversa considerat, eis hæc durius somnii imaginibus intentat: quatenus indiscretam mentem diversa qualitate afficiat, eamque aut spe sublevans, aut deprimens timore, confundat.

Cur demum sanctorum corda somniis afficere sinatur.

Sæpe autem etiam sanctorum corda afficere somniis nititur, ut ab intentione cogitationis solidæ, ad tempus saltem momentumque deriventur, quamvis ipsi protinus animum ab illusionis imaginatione discutiant. Sed hostis insidians quo eos vigilantes minime superat, eo dormientes gravius impugnat. Quem tamen hæc maligne agere superna E dispensatio benigne permittit, ne in electorum cordibus ipse saltem a passionis præmio somnus vacet. Bene ergo rectori omnium dicitur: *Si dixero, Consolabitur me lectulus meus, & relevabor loquens mecum in stratu meo: terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties:* quia nimirum

a Edit. posteriores, *ad quietam cordis patriam*, repugnantibus mss. Bellovac. Vindoc. Turon. Norman. &c.
b Gemet. *in strato*.
c Editi *in cordis cubiculo concup: Ibi mihi dum destructionis tuæ contemplationem objicis*.

d Id ita Bellov. Corb. Germ. & Norm. In editis, *innotescat*. Vindoc. pro, *in mente*, habet, *intente*.
e Bellov. Gemet. Corb. Germ. Colb. *per somnium veritas admoneret*. In Utic. expuncta voce *veritas*, antiqua manus scripsit, *angelus*.

mirum Deus mirabiliter cuncta dispensat, & ipse facit, quod malignus spiritus injuste facere appetit, qui hoc fieri nonnisi juste permittit. Sed quia justorum vita & per vigilias tentatione quatitur, & per somnium illusione fatigatur; foris corruptionis suæ molestias tolerat, intus apud semetipsam graviter illicitas cogitationes portat; quid est quod faciat, ut pedem cordis a tot scandalorum laqueis evellat? Ecce [a] beate vir, quanta undique premeris perturbatione cognovimus, sed quod consilium contra hanc invenias, audiamus. Sequitur:

Vers. 15. *Quamobrem elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.*

CAPUT XXV. Rec. xiv. Remedium est contra mentis anxietatem, ad alta eam ferre.

44. Quid per animam, nisi mentis intentio; B quid per ossa, nisi carnis fortitudo designatur? Omne autem quod suspenditur, procul dubio ab imis elevatur. Anima ergo suspendium eligit, ut ossa moriantur: quia dum mentis intentio ad alta se sublevat, omnem in se fortitudinem vitæ exterioris necat. Sancti etenim viri certissime sciunt, quia habere in hac vita requiem nequaquam possunt: & idcirco suspendium eligunt, quia nimirum desideria terrena deserentes, ad alta animum tollunt. Suspensi autem mortem suis ossibus inferunt: quia amore supernæ patriæ, in virtutum studiis accincti, hoc quod fortes prius in mundo fuerant, [b] vinculo humilitatis insequuntur. Intueri libet quomodo animam Paulus suspenderat, qui dicebat: *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus.* Et rursum: *Desiderium habens dissolvi, & cum Christo esse.* Et: *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum.* Qui gesta terrenæ fortitudinis ad memoriam revocans, quasi quædam in se ossa numerabat, dicens: *Hebræus ex Hebræis, secundum Legem Pharisæus, secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei.* Sed suspendio animæ, quia hæc in se ossa interficit, protinus asserit, qui subjungit: *Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta.* Quæ adhuc ossa in semetipso insinuat vehementius exstincta, cum subdit: *Propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora.* Mortuis vero ossibus quam exanimis pendeat, ostendit, qui illico subjungit, dicens: *Ut Christum lucrifaciam, & inveniar in illo non habens meam justitiam, quæ ex Lege est, sed eam quæ ex fide est Jesu Christi.* Sed quia collatis ejus testimoniis Paulum ad alta suspensum, mundo mortuum testati sumus, nunc beatum Job, si plenus eodem spiritu, exterioris vitæ concupiscentiam fugiat, ostendamus. Sequitur:

Gal. 2. 20. Philip. 1. 23. Ibid. 21. Philip. 3. 5. & 6. Ibid. 7. Ibid. 8. Ibid. 9.

Vers. 16. *Desperavi, nequaquam ultra jam vivam.*

CAPUT XXVI. Vet. xix. Rec. xv. Justi alii terrena possident, alii abdicant.

45. Sunt nonnulli justorum, qui sic cælestia appetunt, ut tamen a terrenorum spe minime frangantur. Largita divinitus patrimonia ad necessitatis subsidium possident, honores sibi temporaliter impensos tenent, aliena non ambiunt, suis licite utuntur. Qui tamen ab eisdem rebus quas habent, alieni sunt; quia ad hæc ipsa quæ possident, ex desiderio non tenentur. Et sunt nonnulli justorum, qui ad comprehendendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt: qui rebus se habitis nudant, A gloria honoris exspoliant, qui internorum desiderio per assiduitatem se amici mœroris afficiunt, habere de exterioribus consolationem nolunt: qui internis gaudiis dum mente appropiant, vitam in se funditus corporeæ delectationis necant. Talibus namque per Paulum dicitur: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Horum vocem Psalmista expresserat, cum dicebat: [c] *Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* Concupiscunt enim, sed non deficiunt, qui jam quidem cælestia appetunt, sed adhuc tamen a terrenorum delectationibus minime lassantur. Concupiscit vero & in Dei atria deficit, qui cum æterna desiderat, in amore temporalium non perdurat. Hinc Psalmista iterum dicit: *Defecit* [d] *in salutari tuo anima mea.* Hinc per semetipsam Veritas admonet, dicens: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.* Et rursum: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Horum igitur numero sanctus vir, divisa a terrenis desideriis mente, se inserit, qui ait: *Desperavi, nequaquam ultram jam vivam.* Justi quippe desperare, est præsentis vitæ bona, æternitatis electione deserere, mansura quærere, & in rebus temporalibus fiduciam non habere. Qui hæc agens nequaquam se ultra vivere asserit: quia videlicet vivificatrice morte C quotidie [e] a vita se passionis occidit. Absit enim, ne vir sanctus de divinæ misericordiæ largitate desperet, ne gressu cordis a profectu intimi itineris subtrahat, ne amorem conditoris deserens, quasi a duce destitutus in via remaneat, & confossus gladio latrocinantis [f] desperationis ruat. Sed ne ejus dicta ad nostri intellectus arbitrum videamur violenter inflectere, debemus ex posterioribus præmissa pensare. Quo enim sensu hæc dixerit, ipse protinus indicat, qui subjungit:

Col. 3. 3. Psal. 83. 3. Psal. 118. 81. Luc. 9. 23. Luc. 14. 33.

Parce mihi Domine, nihil enim sunt dies mei. Ibidem.

CAPUT XXVII. Rec. xvi. Job bona peritura pia desperatione deseruit, in æternum mansura expetiit.

46. Neque enim duo sibi hæc verba conveniunt, *desperavi*, & *parce*. Nam qui desperat, nequaquam jam sibi parci postulat: & qui adhuc sibi parci desiderat, profecto minime desperat. A- D liunde ergo est quod desperat, aliunde vero quod parci sibi sanctus vir postulat: quia nimirum dum bona vitæ transeuntis per desperationem deserit, ad obtinenda quæ permanent, in spe robustior exurgit. Desperando itaque melius ad spem veniæ ducitur, qui eo certius ventura appetit, quo præsentia verius ex desperatione derelinquit. Et notandum, quod vim nobis sui cordis insinuans, unam quidem de se sententiam protulit, sed hanc tertio insinuando replicavit. Quod enim superius dixerat: *Elegit suspendium anima mea*; hoc replicans addidit, *Desperavi*; atque æterna concupiscendo, & temporalia postponendo, hoc postremo intulit, *Parce mihi*: & quod superius dixit, E *Mortem ossa mea*: hoc nimirum subdidit, *Nequaquam ultra jam vivam*; hoc ultimum protulit, *Nihil enim sunt dies mei.* Bene autem dies suos nihil esse considerat, quia, ut paulo superius sæpe jam diximus, sancti viri quo verius summa cognoscunt, eo sublimius terrena despiciunt: & idcirco præsentis vitæ dies nihil esse conspiciunt, quia iluminatæ mentis oculos in consideratione æter-

Vet. xx.

a Ita mss. Corb. Germ. Colb. Germ. Turon. Vindoc. Gemet. sed Reg. & nonnulli quos sequuntur posteriores edit. *Ecce beatus vir quanta undique pressus sit perturbatione cognovimus; sed quod consilium contra hanc inveniat, audiamus.* Utic. utramque lectionem habet.

b Lyr. & Bigot. *jugulo humilitatis*: In Utic. ita nunc legitur, cum prius scriptum esset *vinculo humilitatis*.

c Pene omnes, *concupivit & defecit.*

d Lyr. Bigot. Utic. Germ. *defecit in salutare tuum.*

e Primus Vindoc. & Corb. *a vita reparationis occidit.* Alter Vindoc. *a vita si reparationis occidit.* Reg. *quotidie hujus vitæ se passione occidit.*

f Longip. *in desperationem ruat.*

æternitatis figunt. De qua dum ad se redeunt, quid A se esse nisi pulverem agnoscunt; & infirmitatis suæ conscii, districte judicari metuunt? Cumque vim tanti vigoris aspiciunt, trepidant examinari quod sunt. Unde & adhuc apte subjungitur:

Vers. 17.

a *Quid est homo, quia magnificas eum?* [a] *aut quid apponis erga eum cor tuum?*

CAPUT XXVIII. Sancti suam vilitatem, ac Dei munera & judicia semper considerant.

47. Hominem Deus magnificat: quia largitate rationis ditat, infusione gratiæ visitat, honore collatæ virtutis exaltat. Cumque per semetipsum nihil sit, esse tamen eum cognitionis suæ participem, benignitatis munere concedit. Sed erga eumdem magnificatum hominem cor suum Dominus apponit: quia post dona judicium exerit, merita subtiliter pensat, vitæ pondera vehementer examinat, B & tanto ab eo post districtius pœnas exigit, quanto hunc impenso munere largius prævenit. Vir igitur sanctus immensitatem supernæ majestatis aspiciat, atque ad infirmitatem propriam considerationis oculum reducat. Videat, quia caro capere non valet hoc, quod [b] de semetipsa Veritas per spiritum docet. Videat, quia etiam sublevatus hominis spiritus judicium tolerare non sufficit, quod Deus sub examine districtæ retributionis intendit, & dicat: *Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponit erga eum cor tuum?* Ac si aperte exclamet, dicens: Magnificatur homo spiritali munere, sed tamen caro est: & vias ejus post munera districte consideras; sed tamen si remota pietate judicetur, pondus quod de tua [c] subtilitate imminet, ferre nec C sublevatus ad justitiam spiritus valet: quia etsi hunc ultra se tua dona dilatant, ad inquisitionem tamen tui districti examinis sua infirmitas angustat. Unde & adhuc apte subjungitur:

Vers. 18.

Visitas eum diluculo, & subito probas illum.

CAPUT XXIX. Rec. XVII. Quos donis ditavit Deus, tentationibus probat.

48. Quis nostrum nesciat, quia diluculum dicitur, cum jam nocturna tempora in claritatem lucis mutantur? Nos itaque noctis tenebris premimur, cum perpetratione iniquitatis obscuramur. Sed nox in lucem vertitur, cum erroris nostri obscuritas, veritatis cognitione irradiatur. Nox in lucem vertitur, cum corda nostra justitiæ fulgor illuminat, quæ cæcitas culpæ deprimebat. Hoc diluculum di- D scipulorum mentibus oriri Paulus aspexerat, cum dicebat: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit.* Diluculo ergo nos Dominus visitat: quia erroris nostri tenebras, luce suæ cognitionis illustrat, contemplationis munere sublevat, in arcem virtutis exaltat. Sed notandum, quod Deus postquam diluculo visitat, subito hominem probat: quia & accedendo corda nostra ad virtutes provehit, & recedendo concuti tentatione permittit. Si enim post virtutum munera, nulla tentatione concutitur, has se habere animus ex semetipso gloriatur. Ut ergo & firmitatis dona habeat, & infirmitatem suam humiliter agnoscat, per accessum gratiæ ad alta sustollitur, & per recessum quid ex E semetipso sit, probatur. Quod bene nobis ex historia sacræ lectionis innuitur, qua Salomon & divinitus accepisse sapientiam, & tamen post acceptam eamdem sapientiam, meretricum statim pulsatus quæstione memoratur. Mox enim ut tantæ revelationis gratiam accepit, certamen turpium mulierum pertulit: quia nimirum sæpe cum mentem nostram concessis virtutibus respe-

Rom. 13. 12.

Ut quid ex Deo, quid ex se sint, discant.

3. Reg. 3. 16.

Ideo tunc lubricis cogitationibus turbantur.

A ctus intimæ largitatis illuminat, hanc protinus etiam lubricæ cogitationes turbant; ut quæ sublevata immenso munere exultat, etiam tentatione pulsata, quid sit, inveniat. Sic Elias & visitatus diluculo, sermone cælos aperuit, & tamen probatus subito, infirmus per deserta fugiens, unam mulierem expavit. Sic Paulus ad tertium cælum ducitur, paradisi penetrans secreta considerat; & tamen ad semetipsum rediens, contra carnis bellum laborat, legem aliam in membris sustinet, cujus in se rebellione fatigari spiritus legem dolet. Diluculo ergo Deus visitat, sed subito post visitationem probat: quia & collato munere sublevat, & abstracto ad paululum, ipsum sibi hominem B demonstrat. Quod eousque procul dubio patimur, quo detersa funditus labe peccati, ad promissæ incorruptionis substantiam reformemur. Unde adhuc apte subditur:

3. Reg. 19. 3.

2. Cor. 12. 2.

Rom. 7. 23.

Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam? Vers. 19.

CAPUT XXX. Vet. XXI. Rec. XVIII. Contemplationis sapor non satietas hic datur.

49. Saliva in os ex capite labitur, ab ore vero ad ventrem ducitur cum glutitur. Quid itaque est caput nostrum, nisi divinitas? per quam existendi principium sumimus, ut creatura simus, Paulo attestante, qui ait: *Caput viri Christus, caput autem Christi Deus.* Quid autem venter noster est, nisi mens? quæ dum cibum suum, supernum videlicet intellectum suscipit, resecta procul dubio omnium membra actionum regit. Nisi enim sa- C cra eloquia aliquando mentem nomine ventris exprimerent, Salomon utique non dixisset: *Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris*: quia nimirum dum nos gratia superni respectus illuminat, cuncta etiam mentis nostræ nobis absconsa manifestat. Quid ergo salivæ nomine, nisi sapor intimæ contemplationis accipitur? quæ ad os a capite defluit, quia de claritate conditoris adhuc in hac vita nos positos, vix [d] gustu revelationis tangit. Unde & Redemtor veniens salivam luto miscuit, & cæci nati oculos reparavit: quia superna gratia carnalem cogitationem nostram per admixtionem suæ contem- D plationis irradiat, & ab originali cæcitate hominem ad intellectum reformat. Nam quia a paradisi gaudiis expulsum, in hoc jam exilio natura edidit, quasi a nativitate homo sine oculis processit. Sed sicut sanctus vir insinuat, hæc saliva ad os quidem labitur, ut vero ad ventrem usque perveniat, non glutitur: quia divinitatis contemplatio sensum tangit, sed plene mentem non reficit: quoniam perfecte animus conspicere non valet, quod adhuc quia caligo corruptionis præpedit, raptim videt.

1. Cor. 11. 3.

Prov. 20. 27.

d Johan. 9. 6.

Mens mole corporis pressa, supernæ luci diu inhærere non valet.

50. Ecce enim electorum mens jam terrena desideria subjicit, jam cuncta quæ considerat præterire, transcendit, jam ab exteriorum delecta- E tione suspenditur, & quæ sint bona invisibilia rimatur, atque hæc agens, plerumque in dulcedinem supernæ contemplationis rapitur; jamque de intimis aliquid quasi per caliginem conspicit, & ardenti desiderio interesse spiritalibus Angelorum ministeriis conatur: gustu incircumscripti luminis pascitur, & ultra se evecta, ad semetipsam relabi dedignatur: sed quia adhuc corpus quod corrumpitur, aggravat animam, inhærere diu lu- Sap. 9. 15.

a Gemet. Corb. Germ. 3. Reg. Germ. *aut quia ponis* hic & infra.

b Primus Vindoc. & Corb. Germ. *quod per semetipsam veritas spiritum docet*. Ita quoque nunc legitur in Utic. & in margine al. *de semetipsa*. Alter Vindoc. *quod semetipsam veritatis spiritu docet*. Reg. *quod semetipsam veritatis spiritus docet*. Alter Reg. com Germ. & Colb. *quod de semetipsa veritas spiritum docet*. In omnibus autem nostris mss. legitur, *spiritum*, non addito, *sanctum*, ut in excusis.

c Ebroic. *de tua sublimitate*.

d Sic mss. At edit. vetust. *gutta*, Coccius & poster. *gustus*. Gemet. codex *vix gusto revel.* & ubique habet *gusto* pro *gustu*.

ei non valet, quiam raptim videt. Ipsa quippe carnis infirmitas transcendentem se animam retrahit, atque ad cogitanda ima ac necessaria suspirantem reducit. Saliva ergo ex capite defluens os tangit, sed ad ventrem minime pervenit: quia liquore supernæ contemplationis jam quidem intellectus noster infunditur, sed nequaquam mens plene satiatur. In ore etenim gustus est, in ventre satietas. Salivam itaque glutire non possumus: quia supernæ claritatis bono satiari non permittimur, quod adhuc ex tenuitate gustamus. Sed quia hoc ipsum, quod utcumque jam[a] superne cognoscimus, ex pietate parcentis est; quod vero hoc percipere perfecte non possumus, adhuc ex pœna vetustæ damnationis, recte nunc dicitur: *Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam?* Ac si aperte diceretur: Tunc homini plene parcis, cum hunc ad perfectionem tuæ contemplationis admiseris, ut claritatem tuam raptus interius videat, & eum carnis suæ corruptio exterius non repellat. Tunc permittis ut salivam glutiam, cum me sapore tuæ claritatis usque ad abundantiam satietatis infuderis, ut nequaquam jam per indigentiam gustu oris esuriam, sed in te[b] solidus irrigato mentis ventre subsistam. Sed qui promereri vult bonum quod[c] expetit, debet malum confiteri quod fecit. Sequitur:

Vers. 20. CAPUT XXXI.

Peccavi: quid faciam tibi o custos hominum?

Rec. xix. Homo per se lapsus, per se non valet surgere.

51. Ecce fatetur malum, quod egit, sed bonum quod Deo in recompensationem debeat offerre, non invenit: quia ad abluendam culpam quælibet humanæ actionis virtus infirma est, nisi hanc misericordia parcentis foveat, & non justitia recte judicantis premat. Unde recte per Psalmistam dicitur: *Melior est misericordia tua super vitam*: quia quamlibet videatur innocens, apud districtum tamen judicem nostra nos vita non liberat, si ei reatus sui debitum misericordiæ benignitas non relaxat. Vel certe cum dicitur: *Quid faciam tibi?* patenter ostenditur, quia hæc ipsa bona, quæ agere præcipimur, non præceptori, sed nobis prosunt. Unde rursum per Psalmistam dicitur: *Quoniam bonorum meorum non indiges*. Humilitas autem nostræ destitutionis exprimitur, cum Deus hominum custos vocatur: quia si ejus nos custodia minime protegit, ante occulti hostis insidias, nostræ sollicitudinis oculus vigilans dormit, Psalmista rursus attestante, qui ait: *Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam*. Per nos namque cecidimus, sed nostris resurgere viribus non valemus. Culpa nos[d] voluntatis propriæ semel stravit, sed pœna culpæ deterius quotidie deprimit. Ad amissam rectitudinem surgere studiorum conatibus nitimur: sed meritorum pondere gravamur. Unde & apte subditur.

Ps. 62. 4. Ps. 15. 2. Ps. 126. 1. 2.

Ibidem. *Quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi gravis?*

CAPUT XXXII. Vet. xxiii. Rec. xx. Peccando contrarius factus est Deo.

52. Tunc sibi contrarium Deus hominem posuit, cum homo Deum peccando dereliquit. Serpentis quippe persuasionibus captus hostis ejus exstitit, cujus præcepta contemsit. Justus vero conditor hunc sibi contrarium posuit: quia inimicum ex elatione deputavit. Sed hæc ipsa contrarietas culpæ, facta est homini pondus pœnæ; ut corruptioni suæ male liber serviat, qui bene servus de incorruptionis libertate gaudebat. Salubrem quippe humilitatis arcem deserens, ad infirmitatis jugum superbiendo pervenit, & cervicem cordis erigendo supposuit: quia qui subesse divinis jussionibus noluit, sub suis se necessitatibus stravit. Quod melius ostendimus, si ea quæ dejectus sustinet, & prius carnis, & post pondera mentis exprimamus.

Quot modis homo sibi gravis fit, propter corpus.

53. Ut enim taceamus hoc, quod dolores tolerat, quod febribus anhelat; sua quadam ægritudine constringitur ipsa hæc nostri corporis quæ salus[e] vocatur. Nam otio tabescit, opere deficit: inedia deficiens, cibo reficitur ut subsistat: refectione lassescens, abstinentia relevatur ut vigeat: aqua perfunditur, ne arescat: linteis tergitur, ne ipsa nimis perfusione liquefiat: labore vegetatur, ne quiete torpeat: quiete refovetur, ne laboris exercitatione succumbat: fatigata vigiliis, somno reparatur: oppressa somno, vigiliis excutitur, ne sua pejus quiete lassetur: vestibus tegitur, ne frigoris adversitate penetretur: quæsito calore deficiens, aurarum flatu refovetur. [f] Cumque inde molestias invenit, unde vitare molestias quæsivit, male sauciata, ut ita dixerim, de ipso suo medicamine languescit. Remotis ergo febribus, cessantibusque doloribus, ipsa nostra salus ægritudo est, cui[g] curandi necessitas numquam deest. Quot enim solatia ad vivendi usum quærimus, quasi tot nostræ ægritudini medicamentis obviamus. Sed ipsum quoque medicamen in vulnus vertitur: quia exquisito remedio paulo diutius inhærentes, ex eo gravius deficimus, quod provide ad refectionem paramus. Sic nimirum debuit præsumtio corripi, sic superbia sterni. Quia enim elatum semel sumsimus spiritum, ecce defluens quotidie portamus lutum.

Et propter mentem.

54. Ipsa quoque mens nostra a secreti interioris securo gaudio exclusa, modo spe decipitur, modo pavore vexatur, modo[h] dolore dejicitur, modo falsa hilaritate relevatur: transitoria pertinaciter diligit, eorumque amissione incessanter atteritur. quia & incessanter cursu rapiente permutatur, Rebus autem mutabilibus subdita, & a semetipsa variatur. Nam quærens quod non habet, anxia percipit: cumque hoc habere cœperit, tædet hanc percepisse quod quæsivit. Amat sæpe quod desperaverat, despicit quod amabat. Cum labore quæ æterna sunt discit: sed horum repente obliviscitur, si laborare desierit. Diu quærit, ut parum quid de summis inveniat: sed ad consueta citius relabens, nec parum in his quæ invenit, perseverat. Erudiri appetens, vix suam ignorantiam superat: sed erudita, gravius contra scientiæ gloriam pugnat. Vix carnis suæ sibi tyrannidem subjicit: sed tamen adhuc intus culpæ imagines tolerat, cujus jam foris opera vincendo restrinxit. In auctoris sui inquisitione se erigit: sed reverberatam hanc, corporearum rerum amica caligo confundit. Semetipsam qualiter incorporea corpus regat, intueri vult, & non valet. Requirit mire, quod sibi respondere non sufficit: & sub eo ignara deficit, quod prudenter requi-

a Turon. Germ. Norm. Anglic. & vet. ed. *jam superna*. Vindoc. & Corb. Germ. *jam supernæ*. Editi poster. *jam super nos*.
b Ita Corb. Germ. Vindoc. Norm. Bellov. In Turon. *solidius irrigatione mentis subsist.* Editi, *solidatus*.
c Corb. Germ. *expedit*.
d Lyr. & Bigot. *voluptatis propria*. Ita nunc legitur in Utic. antiqua manu additum, prius enim legebatur, *voluntatis propriæ*.

e Additur in editis, *ægritudo est*, quæ redundant, & in nullis mss. invenimus.
f Gemet. *cumque inedia molestior*.
g Bellovac. & Gemet. *cui curanda necessitas*.
h Vindoc. Bellovac. unus Reg. Colb. & Gemet. *modo despiciendo dolore dejicitur*. Turon. Germ. Ebroic. cum reliquis Norman. *modo despiciendo dolore dejicitur*.

Mens nostra ampla & angusta.

quirit. Amplam se simul & angustam considerans, qualem se veraciter æstimet, ignorat: quia si ampla non esset, nequaquam tam investiganda requireret; & rursum si angusta non esset, hoc ipsum saltem quod ipsa requirit, inveniret.

Homo dum relicto Deo se sibi sufficere credidit, nihil in se nisi tumultum perturbationis invenit.

55. Bene ergo dicitur: *Posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi gravis*: quia dum repulsus homo, a carne molestias, & a mente quæstiones tolerat, grave nimirum pondus semetipsum portat. Undique [a] languoribus premitur, undique infirmitatibus urgetur; ut qui relicto Deo, se sibi ad requiem sufficere credidit, nihil in se nisi tumultum perturbationis inveniret, inventumque se fugere quæreret, sed auctore contemto, quo se fugeret, non haberet. Cujus infirmitatis pondera bene quidam sapiens contemplatus, ait: *Grave jugum super filios Adam* [b], *a die exitur de ventre matris eorum usque ad diem sepulturæ in matrem omnium.*

Eccli. 40. 1.

Hoc pressus Job misericordiam Dei postulat.

Beatus autem Job ista considerans, & quare ita ordinata sint ingemiscens, non justitiam redarguit, sed misericordiam inquirit: ut percunctando ipse humiliter pulset, quod parcendo divina pietas immutet. Ac si aperte dicat: Cur quasi contrarium tibi hominem despicis, qui certus scio, quia perire vel ipsum quem despicere crederis, non vis? Unde bene adhuc & humilitatem confessionis exprimit, & vocem liberæ inquisitionis adjungit, dicens:

Vers. 21.

Cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam?

CAPUT XXXIII. VET. XXIII.

Mediatorem desiderat & resurrectionem.

Johan. 1. 29.

56. Quibus profecto verbis quid aliud [c] quam desiderium præstolati Mediatoris innuitur; de quo Johannes ait: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi*. Vel certe ab humano genere tunc peccatum plene tollitur, cum per incorruptionis gloriam nostra corruptio permutatur. Esse namque a culpa liberi nequaquam possumus, quousque in corpore mortis tenemur. Redemtoris ergo gratiam, vel resurrectionis soliditatem desiderat, qui iniquitatem suam auferri funditus sperat. Unde mox [d] & pœnam quam ex origine meruit, & judicium quod ex propria actione pertimescit, adjungens subdit:

Ibidem.

Ecce nunc in pulvere dormiam: & si mane me quæsieris, non subsistam.

CAPUT XXXIV. REC. XXI.

Dum præsenti pœna premitur, de futuris gravius urgetur.

Genes. 3. 19.

Ps. 5. 5.

57. Peccanti primo homini dictum est: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*. Mane autem dicitur illa tunc manifestatio mentium, quæ in adventu judicis apertis cogitationibus, quasi post noctis tenebras demonstratur. De quo nimirum mane per Psalmistam dicitur: *Mane astabo tibi & videbo*. Quærere autem Dei, est hominem subtili interrogatione discutere, & districte discutiendo judicare. Beatus igitur Job humanæ dejectionis damna considerans, videat quia & præsenti jam pœna premitur, & adhuc de futuris gravius [e] urgetur: Et dicat: *Ecce nunc in pulvere dormiam: & si mane me quæsieris, non subsistam*. Ac si apertius deploret, dicens: In præsenti quidem mortem jam carnis patior, & tamen adhuc de venturo judicio graviorem [f] mortem, districtionis tuæ sententiam pertimesco: interitum pro culpa sustineo, sed adhuc ad judicium veniens, culpas restitui & post interitum formido. Exteriorem ergo mortem considerans, dicat, *Ecce nunc in pulvere dormiam*: interiorem metuens adjungat: *Et si mane me quæsieris, non subsistam*. Quantalibet enim justitia polleant, nequaquam sibi ad innocentiam vel electi sufficiunt, si in judicio districte requirantur. Sed hoc nunc ad solatium suæ ereptionis inveniunt, quod nequaquam se posse sufficere humiliter sciunt. Sub humilitatis ergo tegmine a gladio se tantæ animadversionis abscondunt, & quo terrorem venturi judicis præstolantes continuo timore trepidant, eo indesinenter agitur, ut paratiores fiant. Sequitur:

Humilitatis tegmine a gladio judicis.

Job 8. Vers. 1. & 2.

Respondens autem Baldad Suhites dixit. Usquequo loqueris talia, & spiritus multiplex [g] *sermonis oris tui?*

CAPUT XXXV. VET. XXIV. REG. XXII.

Justorum verba iniustis gravia.

58. Injustis semper gravia sunt verba justorum: & quæ ad ædificationem prolata audiunt, hæc quasi superimpositum pondus ferunt. Quod de se aperte Baldad Suhites indicat, dicens: *Usquequo loqueris talia?* Qui enim *usquequo* dicit, quia ædificationis verba jam portare non possit, ostendit: Sed cum corrigi iniqui despiciunt, bene prolata criminantur. Unde & protinus adjungit: *Et spiritus multiplex sermonis oris tui*. Cum multiplicitas in sermone reprehenditur, esse procul dubio intelligentiæ gravitas in sensu denegatur. Vis quippe summa loquentium, quadrifaria qualitate distinguitur. Nam sunt nonnulli, quos sentiendi simul ac dicendi amplitudo dilatat: & sunt nonnulli, quos sentiendi simul & dicendi inopia angustat. Sunt nonnulli, qui efficaciam dicendi habent, sed acumen sentiendi non habent: & sunt nonnulli, qui acumine sentiendi subnixi sunt, sed ex inopia locutionis obmutescunt. Hoc namque in hominibus cernimus, quod in rebus sæpe insensibilibus videmus. Nam plerumque & abundans aqua ab intimis ducitur, & largis in superficiem meatibus derivatur. Plerumque angusta in intimis latet, & progrediendi rimas difficulter inveniens, foras angustior [h] exsudat. Plerumque minima in absconditis oritur: cumque patenter qua exeat invenit, ex largo foramine tenuis procedit, magnique se meatus dilatant, sed non est quod fundant. Plerumque vero ampla in absconditis surgit, sed angustis pressa meatibus tenuissime profluit. Sic itaque in aliis os patens emanat, quod largus ingenii fons ministrat. In aliis intellectum nec sensus porrigit, nec lingua fundit. In aliis os quidem ad loquendum patet, sed ad reddendum parata a sensu lingua nihil accipit. In aliis vero largus sentiendi fons a corde exuberat, sed hunc quasi meatus tenuis impar lingua coangustat. In quibus nimirum quatuor dicendi qualitatibus, sola crimini tertia subjacet, quæ hoc sibi per locutionem arripit, ad quod per ingenium non assurgit. Nam prima laudanda est, quæ utroque valenter pollet. Secunda miseranda, quæ utroque humiliter caret. Quarta adjuvanda, quæ explere quod sentit, non valet. Tertia vero despicienda atque reprimenda, quæ dum sermone se erigit, sensu jacet: quæ membris inflatione tumentibus similis, ad aures audientium vasta, sed vacua procedit. Quod nunc Baldad [i] ad beati Job crimen intorquet, dicens: *Spiritus multiplex sermonis oris tui*. VET. XXV.

Loquendi quadruplex vis.

Unica crimini subjacet.

Qui-

a Norm. & Bellovac. *undique angoribus* vel *anguoribus premitur*.
b Gemet. *ab exitu*.
c Bellov. & Gemet. *quam desideriorum præstolatio Mediatoris*.
d In edit. *& pœnam prævaricationis culpæ*, quæ duo ultima verba nullis in mss. reperta expungenda duximus.
e Bellovac. *arguetur*.
f Ex antiq. edit. & mss. restituimus *mortem* scil. interiorem illam de qua mox, ubi male Coccius substituerat *morte*, quem tamen poster. edit. secuti sunt.
g In Gemet. & Utic. aliisque mss. & edit. sic legimus, præterquam in Gussanv. ubi *sermones* pro *sermonis*; cui favere videtur tum hebr. textus, tum paraphrasis chald.
h Ita mss. non, *exundat*, ut legitur in edit. Coc. & al. poster. quæ lectio sensum evertit.
i Ita quoque omnes mss. In edit. *quod nunc Baldad beato Job crimen intorquet*.

a Qui enim multiplicitatem [a] sermonis ori tribuit, A profecto cordis inopiam reprehendit. Ac si aperte dicat: Abundantia spiritus in sermone oris attolleris, sed sensus indigentia coangustaris. Pravi autem, cum recta reprehendunt, ne ipsi quæ justa sunt, nescire videantur; nota omnibus bona, quæ audiendo didicerunt, quasi incognita proferunt. Unde & Baldad protinus adjungit:

Ver. xxv.

Vers. 3.

CAPUT XXXVI. Pravi doctrinæ laudem aucupantur. Justitiam Dei laudant ubi eis bene est, ubi male, damnant.

Numquid Deus supplantat judicium & Omnipotens subvertit quod justum est?

59. Hæc beatus Job nec loquens negaverat, nec reticens ignorabat. Sed procaces quique, ut diximus, etiam nota jactanter proferunt, ut loquendo docti videantur: contemnunt moderate conticescere, ne credantur ex imperitia tacuisse. Sciendum B vero est, quia tunc divinæ justitiæ rectitudinem laudant, cum se ad gaudium incolumitas sublevat, & alios flagella castigant; cum se conspiciunt rerum prosperitate perfrui, alios adversitate fatigari. Nam dum perverse agunt, sed tamen se rectos arbitrantur, hoc quod sibi prospera suppetunt, deberi suis meritis credunt; eoque colligunt quod Deus injuste non judicat, quo quasi justos se adversitas nulla contristat. Sed si eorum vitam quamlibet breviter vis supernæ correptionis attigerit, pulsati protinus consilium divini examinis increpant, quod paulo ante incolumes admirando præferebant, justumque esse judicium, quod suis C moribus adversatur, negant, de divina æquitate disputant, ad resultationis verba prosiliunt, & correpti quia deliquerint, gravius delinquunt. Unde bene etiam per Psalmistam contra peccatoris confessionem dicitur: *Confitebitur tibi, cum bene feceris ei*. (Psal. 48. 19.) Despecta quippe vox confessionis est, quam format jucunditas prosperitatis. Sola autem confessio habet magni meritum ponderis, quam [b] a veritate rectitudinis nequaquam separat vis doloris, quam usque ad judicium vocis exacuit adversitas testis cordis. Non ergo mirum, quod Baldad divinam justitiam laudat, qui nihil adversi ab eadem justitia tolerat. D

Hæreticorum in Ecclesiam adversis pressam insania

60. Sed quia amicos beati Job, hæreticorum tenere speciem diximus, libet ut paucis quomodo Baldad verba hæreticorum subreptionibus congruant, demonstremus. Hi quippe dum sanctam Ecclesiam temporali corripi animadversione conspiciunt in semetipsis, [c] audacius in jactantiam perversæ prædicationis intumescunt: & superni examinis rectitudinem prætendentes, prosperari se ex meritis asserunt; illam vero affligi dignis retributionibus attestantur; & verbis blandientibus subreptionis aditum protinus inter dolores quærunt, atque aliorum vitam, [d] exprobratis aliorum mortibus, feriunt, ac si illi jam juste defuncti sunt, qui E de Deo credere digna noluerunt. Unde Baldad Suhites, postquam divinam justitiam protulit, illico adjungit:

Vers. 4. 5. & 6.

Etiamsi filii tui peccaverunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ: tu tamen si diluculo surrexeris ad Deum, & Omnipotentem fueris deprecatus: si mundus & rectus incesseris, statim evigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum justitiæ.

CAPUT XXXVII. Populorum ab illa discessionem tamquam erroris argumentum exprobrant.

61. Ac si afflictis catholicis errorum prædicatores dicant: Vitæ vestræ providete, & quam perversa teneatis, ex eorum, qui inter vos defuncti sunt, damnatione cognoscite: quia conditori omnium nisi perfidia vestra displiceret, nequaquam a vobis tam numerosos populos, interitu sæviente subtraheret. Ait enim: *Etiamsi filii tui peccaverunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ*. Quasi aperte dicens: In iniquitatis suæ manu dimissi sunt, qui vitam nostræ rectitudinis imitari noluerint. *Tu tamen si diluculo surrexeris ad Deum; & Omnipotentem fueris deprecatus*. Quia enim se hæretici tenere lucem veritatis æstimant, sanctam Ecclesiam quasi in erroris nocte positam, ad diluculum veritatis vocant, quatenus & per cognitionem Dei, quasi per diluculum surgat, & per precem pœnitentiæ præterita diluat. *Si mundus & rectus incesseris*. Mundus videlicet in cogitatione, rectus in opere. *Statim evigilabit ad te*. Ac si aperte dicat: Quia is qui nunc tribulationibus tuis virtutem suæ protectionis non exerit, [e] quasi ab adjutorio errantis dormit. *Et pacatum reddet habitaculum justitiæ tuæ*. id est, præsentis vitæ contrarietates amovet, & tranquillitatis protinus securitatem præbet. Quia enim perversi quique temporale gaudium singulare æstimant divinæ remunerationis bonum; quæ ipsi anxie ambiunt, hæc aliis pro magno pollicentur. Unde plerumque fit, ut aut amissa recuperari spondeant, aut ad majora adhuc præsentis vitæ præmia auditorum suorum animos extendant. Quod patenter Baldad exprimit, cum protinus adjungit:

Ver. xxvi.

Vers. 7.

In tantum, ut si priora tua fuerint parva, & novissima tua multiplicentur nimis.

CAPUT XXXVIII. Quid suis sequacibus promittant

62. Si vero habitaculum justitiæ, consilium mentis vocat, afflictis catholicis errorum magistri pacatum habitaculum justitiæ promittunt: quia si eos ad sua pertrahunt, profecto a contentione conticescunt. Namque hi, qui trahi ad perversa potuerunt, tanto jam tranquillius temporali pace quieti sunt, quanto longius ab æterna separantur. Opes quoque intelligentiæ se sequentibus crescere spondent. Unde & subditur: *In tantum, ut si priora tua fuerunt parva, & novissima tua multiplicentur nimis*. Sed quia eorum verbis non facile creditur, quoniam sæpe vita contemtibilis demonstratur, antiquorum patrum sententias proferunt, earumque rectitudinem in argumentum sui erroris inflectunt. Unde & subditur:

Vers. 8.

Interroga enim generationem pristinam, & diligenter investiga patrum memoriam.

CAPUT XXXIX. Rec. xxiii. Antiquorum patrum auctoritate abutuntur.

63. Generationem pristinam, ac patrum memoriam nequaquam videri, sed investigari admonent: quia hoc in ea nolunt conspici, quod liquido cunctis patet. Nonnumquam vero more bonorum, quædam moraliter docent, & qualiter ex præteritis præsentia colligantur, insinuant: atque ex his quæ jam a nostris oculis pertranseundo subtracta sunt, quam nulla sint quæ videntur, demonstrant. Unde & adhuc subditur:

Vers. 9.

Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram.

CAP. XL. Quæ jam transacta sunt nos docent quam celeriter cetera sint transitura.

64. Generatio itaque pristina interroganda proponitur, ut transire tempus vitæ præsentis sicut umbra monstretur: quia videlicet si ea quæ erant, & jam transacta sunt, ad memoriam reducimus, patenter agnoscimus quam celeriter hoc quoque fugiat, quod tenemus. Sæpe vero hæretici eos-

dem

a Pene omnes, *sermonis oris tribuit*.
b Editi *a veritatis rectitudine*.
c Expunxit Coccius *in semetipsis*, aliis edit. errantem sequentibus & tum mss. tum vet. edit. minus consulentibus. German. habet *semetipsos* pro *semetipsis*.
d Editi, *vitam exprobrantes*. Sequimur mss. Corb. Germ. ac Norm. Apud Barthol. & Rembold. 1518. corrupte legitur *morsibus*, pro *mortibus*.
e Gemet. *quasi ad adjutorium*.

dem nobiscum patres, quos veneramur laudant: sed intellectu depravato, ipsis nos eorum laudibus impugnant. Unde & adhuc subditur:

a Vers. 10. *Ipsi docebunt te: [a] loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.*

CAPUT XLI. Pravi bona interdum proferunt, sed non benè.

65. Notandum quod superius dixerat: *Spiritus multiplex sermonis oris tui*: nunc vero reductis ad memoriam patribus, dicit: *De corde suo proferent eloquia*. Ac si vitam sanctæ Ecclesiæ hæretici detestantes, dicant: Multiplicitatem spiritus in ore habes, in corde non habes. Sed illi contra te audiendi sunt, qui verba ex corde proferentes, recta vivendo docuerunt. Sæpe autem pravi, dum suæ vitium tortitudinis ignorant, audenter aliorum rectitudinem lacerant: cumque contra bonos sibi auctoritatem increpationis arripiunt, aut ea bona proferunt, quæ non videndo, sed audiendo didicerunt; aut ea aliis mala mentientes ingerunt, quæ ipsi committunt. Sed cum ea bona proferunt quæ servare contemnunt, sciendum est quia plerumque veritas sic per ora adversariorum sonat, ut eorum linguam movens, vitam feriat; quatenus culmen rectitudinis loquentes & ignorantes, ipsi & verbis judices, & factis accusatores fiant. Unde Baldad mira quidem contra hypocritas subdit, sed mucrone verbi se impetit: quia simulator justitiæ, nisi ex aliquantulo ipse esset, docere justum nequaquam tanta temeritate præsumeret. Et quidem fortia sunt valde quæ dicit: sed hæc stultis, non autem sapienti; pravis, non recto dicere debuit: quia & vecordem se asserit, qui hortis sitientibus, in flumen aquam fundit. Sed interim postponentes cui dicitur, pensemus subtiliter quid dicatur; ut nos prolata instruant, quamvis meritum sui auctoris impugnent. Sequitur:

(Suo ipsi se mucrone feriunt.)

b Vers. 11. *Numquid [b] virescere potest scirpus absque humore, aut crescere carectum sine aqua?*

Rec. XXIV. Cui Baldad scirpum, vel carectum comparet, ipse protinus aperit, cum subjungit:

Vers. 12. & 13. *Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit: sic [c] vitæ omnium qui obliviscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit.*

CAPUT XLII. Hypocrita bonorum operum speciem, non fructum habet.

66. Scirpi ergo vel carecti nomine, hypocritæ vitam signat, quæ speciem quidem viriditatis habet, sed ad humanos usus [d] fructum utilitatis non habet; quæ sterilitate operis arida permanens, solo sanctitatis colore viridescit. Sed neque sine humore scirpus, neque sine aqua carectum proficit: quia hypocritarum vita ad bona opera infusionem quidem superni muneris percipit, sed in cunctis quæ agit, exteriores laudes appetens, a fructu perceptæ infusionis inanescit. Sæpe namque mira signorum opera faciunt, ab obsessis corporibus spiritus pellunt, & per prophetiæ donum, ventura quæque sciendo præveniunt, sed tamen a largitore tot munerum, cogitationis intentione divisi sunt: quia per ejus dona, non ejus gloriam, sed proprios favores quærunt: cumque per accepta [e] bona in sua laude se elevant, ipsis muneribus contra largitorem pugnant. Inde quippe contra dantem superbiunt, unde ei amplius humiles esse debuerunt. Sed eo eos postmodum districtior sententia percutit, quo nunc superna bonitas & ingratos largius infundit. Fitque eis amplitudo muneris, incrementum damnationis: quia irrigati fructum non ferunt, sed sub viriditatis colore vacui in altum crescunt. Quos bene per Evangelium Veritas exprimit, dicens: *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia numquam novi vos, discedite a me qui operamini iniquitatem.* Scirpus igitur vel carectum sine aqua non vivit, quia nimirum hypocritæ non nisi ex superno munere viriditatem bonæ operationis accipiunt: sed quia hanc in usum propriæ laudis arripiunt, in aqua quidem virides sed tamen inanes crescunt.

(Dona Dei ad incrementum damnationis habet.) Matt. 7. 22.

67. Bene autem subditur: *Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit.* Scirpus in flore, est hypocrita in laude. Acutis vero angulis surgens carectum, manu non carpitur; quia exasperatis per arrogantiam sensibus, de pravitate sua hypocrita corripi dedignatur. In flore suo manum carpentis incidit: quia in laude hypocrita positus, [f] ne hunc quisquam corripere audeat, asperitate sua protinus vitam corripientis secat. Sanctus namque non esse appetit, [g] sed vocari: & cum fortasse corripitur, quasi in opinionis gloria detruncatur. Deprehensum se in pravitate irascitur, loqui sibi redarguentem prohibet: quia velut in occulto vulnere tactus dolet. Qualis imperitis innotuit, talis vult ab omnibus æstimari. & paratior mori, quam corripi, redargutione deterior redditur, [h] quia quasi diræ percussionis æstimat jaculum, puritatis verbum. Unde exasperatus protinus in contumelias surgit, & quæ mala exaggeret contra vitam correptoris, inquirit. Demonstrare longe incomparabiliter reum reprehensorem suum desiderat, ut innocentem se non suis actibus, sed alienis criminibus ostendat: ita ut sæpe homo redargutionis aliquid se dixisse pœniteat, & quasi a carpentis manu, sic a corripientis animo quidam, ut ita dixerim, sanguis mœroris currat. Unde bene per Salomonem dicitur: *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Neque enim justo timendum est, ne derisor cum corripitur, contumelias inferat; sed ne tractus ad odium, pejor fiat.

(Correptionis est impatiens.) Prov. 9. 8.

68. Inter hæc sciendum est, quod justorum bona, quia ex corde incipiunt, usque ad præsentis vitæ terminum crescunt: Hypocritarum vero opera, quia nequaquam sunt in occulto radicata, sæpe ante deficiunt, quam præsens vita finiatur. Nam plerumque studio sacræ eruditionis insistunt: & quia hanc non præparandis meritis, sed promerendis favoribus inquirunt, statim ut judicium humanæ laudis arripiunt, & per hoc gratiam transitorii profectus assequuntur, tota mente sæcularibus curis inserviunt, atque a sacra funditus eruditione vacuantur; & agendo post indicant, quantum temporalia diligant, qui sola prius æterna prædicabant. Plerumque autem assumtæ speciem maturitatis ostendunt; quiete silentii, longanimitate patientiæ, continentiæ virtute decorantur: sed cum per hæc quæsiti culmen honoris attigerint, cumque sibi jam reverentia a cunctis impenditur, protinus se in lasciviam voluptatis fundunt, & bona se non

(In bonis operibus non perseverat.)

a In mss. Reg. Germ. Corb. Germ. desideratur *loquentur tibi*.
b Ita Norman. & pene omnes, cui lect. favet iterata viriditatis mentio. In editis legitur, *vivere*.
c Corb. Germ. *vitæ*.
d Nonnulli mss. *fructum humilitatis*.
e Gemet. & Germ. *cumque percepta bona in sua laude levant*. Lyr. Bigot. Utic. Vindoc. *cumque per accepta bona &c. se elevant*, quos sequimur.
f Norm. & Germ. *si hunc*.
g Ebroic. *sed videri*. Utic. utramque lectionem habet.
h Vindoc. *quia quasi de ira percussionis*. Gemet. *quia quasi de repercussionis*.

ex corde tenuisse ipsi sibi testes sunt, qui hæc cito dimiserunt. Nonnumquam vero aliqui quæ possident tribuunt, atque indigentibus cuncta largiuntur: sed tamen ante vitæ terminum, avaritiæ prurigine accensi, aliena appetunt, qui sua largiri videbantur, & pertinaci post crudelitate ambiunt quod ficta prius pietate reliquerunt. Unde & recte nunc dicitur; *Cum adhuc sit in flore, ne carpatur manu, ante omnes herbas arescit.* [a] Juxta carnem quippe & justi herba sunt, Propheta attestante, qui ait: *Omnis caro fenum.* Sed ante omnes herbas arescere scirpus dicitur: quia justis in bono suo permanentibus, a viriditate assumtæ rectitudinis hypocritarum vita siccatur. Arescunt herbæ etiam reliquæ: quia justorum opera cum carnis vita deficiunt. Sed herbarum ariditatem scirpus prævivit: quia prius quam de carne hypocrita transeat, ea quæ in se ostenderat virtutum facta derelinquit. De quibus bene etiam per Psalmistam dicitur: *fiant sicut fenum ædificiorum, quod prius quam evellatur, arescit.* Fenum quippe ædificii in alto nascitur, sed nequaquam pingui radice solidatur: quia & hypocrita summa quidem agere cernitur, sed non in eis ex cordis puritate roboratur. Quod nimirum fenum & non evulsum citius arescit: quia videlicet hypocrita & in præsenti adhuc vita subsistit, & jam sanctitatis opera quasi viriditatis speciem amittit. Quia enim sine intentione rectæ cogitationis bona studuit agere, hæc amittens, indicat se sine radice floruisse.

VET. XXVIII. — a — Isai. 40. 6. — Ps. 128. 6.

Spe sua diu frui non valet.

69. Sed Baldad, sicut prædiximus, cui scirpum vel carectum comparet, illico aperit, cum subjungit: *Sic viæ omnium qui obliviscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit.* Quid enim cunctis suis operibus hypocrita sperat, nisi honoris reverentiam, gloriam laudis, a melioribus metui, sanctus ab omnibus vocari? Sed permanere spes hypocritæ non valet; quia æternitatem non quærens, fugit quod tenet. Nequaquam quippe mentis ejus intentio in illa gloria figitur, quæ sine fine possidetur; sed cum transitoriis favoribus inhiat, perdit percipiendo quod laborat, Veritate attestante, quæ ait: *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.* Sed hæc spes recipiendæ mercedis teneri diu non potest: quia pro ostensis operibus honor tribuitur, sed vita ad terminum urgetur; laudes resonant, sed ad finem cum laudibus tempora festinant: & quia nequaquam animus in æternitatis amore radicatur, cum ipsis profecto rebus quas diligit, labitur. Nemo namque valet mobilia diligere, & ipse immobilis stare. Qui enim transeuntia amplectitur, eo ipso ad cursum ducitur, quo decurrentibus implicatur. Dicat ergo: *Et spes hypocritæ peribit:* quia humana laus, quam magnis laboribus appetit, [b] impulsa temporum momentis decurrit. Bene autem subditur:

Matt. 6. 2. 5

b Vers. 14.

CAPUT XLIII.

REG. XXV. Rem magni pretii vili vendit.

Non ei placebit vecordia sua.

70. Magna quippe vecordia est, laboriosa agere, & auræ laudis inhiare; forti opere præceptis cælestibus inservire, sed terrenæ retributionis præmium quærere. Ut enim ita dixerim, qui pro virtute quam agit, humanos favores desiderat, rem magni meriti vili pretio venalem portat: unde cæli regnum mereri potuit, inde nummum transitorii sermonis quærit. Vili ergo pretio opus vendit: A quia magna impendit, sed minima recipit. Quibus itaque hypocritæ similes, [c] nisi fecundis & neglectis vitibus existunt? quæ per ubertatem fructum proferunt, sed nequaquam per studium a terra sublevantur. Quod pingue palmites germinant, errantes bestiæ conculcant; & quo hoc uberius aspiciunt, projectum in infirmis avidius consumunt: quia nimirum hypocritarum opera [d] dum clara monstrantur, quasi pinguia prodeunt: sed dum humanas laudes appetunt, quasi in terra deferuntur. Quæ hujus mundi bestiæ, maligni scilicet spiritus comedunt, quia hæc ad usum perditionis B inflectunt, tantoque ardentius rapiunt, quanto & magna clarius innotescunt. Unde bene per Prophetam dicitur: *Culmus stans, non est [e] in eis germen, & non facient farinam; quod etsi fecerint, alieni comedent eam.* Culmus quippe germen non habet, cum vita meritis virtutum caret. Farinam culmus non facit, cum is qui in præsenti sæculo proficit, nil subtilitatis intelligit, nullum boni operis fructum reddit.

VET. XXIX. — c — Fecundæ & neglectæ viti similis est. — d — e — Osee. 8. 7.

71. Sed sæpe & cum fecerit, hanc alieni comedunt: quia & cum bona opera hypocritæ ostendunt, de his malignorum spirituum vota satiantur. Qui enim per hæc Deo placere non appetunt, C nequaquam agri dominum, sed alienos pascunt. Fecundo itaque hypocrita & neglecto palmiti similis, servare fructum non valet; quia botrus boni operis in terra jacet. Sed tamen hac ipsa sua vecordia pascitur; quia pro bono opere a cunctis honoratur: ceteris præeminet, subjectas hominum mentes tenet, majoribus locis attollitur, favoribus nutritur. Hæc vero ei sua vecordia placet interim, sed non placebit: quia cum retributionis tempus advenerit, in pœna displicet quod vecors fuit. Tunc se stulte egisse intelliget, cum pro delectatione laudis, sententiam divinæ increpationis acceperit. Tunc se vecordem fuisse considerat, cum se pro temporali, quam percepit, D gloria, perpetua tormenta castigant. Tunc veram scientiam supplicia aperiunt: quia per hæc profecto colligitur, nihil fuisse omnia quæ transire potuerunt. Unde & recte subditur:

Fructibus suis malignos spiritus satiat.

Pascitur & ipse modo, secus post mortem.

Et sicut tela aranearum fiducia ejus.

Ibidem.

CAPUT XLIV.

REG. XXVI. Hypocritæ fiducia vana.

72. Bene hypocritarum fiducia, aranearum telis similis dicitur: quia omne quod ad obtinendam gloriam exsudant, ventus vitæ mortalis dissipat. Nam quoniam æterna non quærunt, bona temporalia cum tempore amittunt. Pensandum quoque est, quod sua araneæ per ordinem ducunt: quia sua hypocritæ quasi sub discretione opera disponunt. Aranearum tela studiose texitur, sed subito E flatu dissipatur: quia quidquid hypocrita cum labore peragit, aura humani favoris tollit; & dum in appetitu laudis opus deficit, quasi in ventum labor evanescit. Sæpe namque & usque ad præsentis vitæ terminum, hypocritarum facta perdurant: sed quia per hæc auctoris laudem non quærunt, bona ante Dei oculos numquam fuerunt. Plerumque enim, ut prædiximus, sacræ legis eruditione fulciuntur, doctrinæ verba proferunt, omne quod sentiunt, testimoniis accingunt: nec tamen per hæc vitam audientium, sed proprios favores quærunt; quia nec proferre alia noverunt, nisi quæ auditorum corda ad rependendas laudes [f] excutiant, non autem ad lacrymas accendant.

Bona coram Deo nulla.

Prædicatio infructuosa.

f

Mens

a Edit. Rom. & Gussanv. *juxta carnalium quippe intellectum.*
b Gemet. *impulsa tempora momentis decurrit.*
c Gemet. *nisi fœcundis sed neglectis vitibus.*
d Bellovac. & Gemet. *dum gloriosa monstrantur.*

e Editi, *in eo germen & non faciet farinam; quod & si fecerit,* reluctantibus mss.
f Vindocin. *ad repetendas laudes excutiant.* Vitiose Coc. pro *excutiant*, auctoritate censoria posuit, *excitent*.

Ver. xxx. Mens quippe concupiscentiis exterioribus occupata, igne divini amoris non calet; & idcirco ad supernum desiderium inflammare auditores suos nequeunt verba, quæ frigido corde proferuntur. Neque enim res, quæ in se ipsa non arserit, aliud accendit. Unde fit plerumque, ut hypocritarum dicta & audientes non erudiant, & eosdem ipsos qui se proferunt, elatos laudibus deteriores reddant. Attestante etenim Paulo, *Scientia inflat, caritas ædificat.* [a] Cum ergo caritas ædificando non erigit, scientia inflando pervertit. Plerumque se hypocritæ mira abstinentia affligunt, omne robur corporis atterunt, & quasi carnis vitam funditus in carne viventes extinguunt, sicque per abstinentiam morti appropiant, ut pene quotidie morientes vivant. Sed ad hæc humanos oculos quærunt, admirationis gloriam expetunt, Veritate attestante, quæ ait: *Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes.* Nam ora pallescunt, corpus debilitate quatitur, pectus interrumpentibus suspiriis urgetur. Sed inter hæc, ab ore proximorum sermo admirationis quæritur, nihilque tanto labore aliud, nisi æstimatio humana cogitatur. Quos nimirum bene Simon ille significat, qui Dominicæ passionis tempore in angariam crucem portabat, de quo scriptum est: *Invenerunt hominem Cyrenæum, venientem obviam sibi, nomine Simonem: hunc angariaverunt, ut tolleret crucem Jesu.* Quod enim [b] per angariam agimus, non hoc ex studio amoris operamur. Crucem ergo Jesu in angaria portare, est afflictionem abstinentiæ [c] pro alia quam necesse est intentione tolerare. An non Jesu crucem in angaria portat, qui quasi ad præceptum Domini, carnem domat, sed tamen spiritalem patriam non amat? Unde & Simon isdem crucem portat, sed nequaquam moritur; quia omnis hypocrita corpus quidem per abstinentiam afficit, sed tamen per amorem gloriæ, mundo vivit.

1. Cor. 8. 1.
a Abstinentia inanis.
Matt. 6. 16.
Matt. 27. 32. Marc. 15. 21.

73. Quo contra per Paulum bene de electis dicitur: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Cum vitiis quippe & concupiscentiis carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus, ut jam de mundi gloria nihil quæramus. Nam qui corpus macerat, sed honoribus anhelat, crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam pejus vivit: quia & sæpe per sanctitatis imaginem, locum regiminis indignus assequitur, quem, nisi aliquid in se virtutis ostenderet, nullo percipere labore mereretur. Sed transit quod delectabiliter obtinet, & pœnaliter quod sequitur, manet. Sanctitatis nunc fiducia in ore hominum ponitur: sed cum internus judex secreta cordis examinat, testes vitæ exterius non quæruntur. Bene ergo dicitur: *Sicut tela aranearum fiducia ejus:* quia apparente cordis teste, præterit omne quod exterius de humano favore confidit. Unde & adhuc apte subjungitur.

Ver. xxxi. Crucem carni infert sed mundo vivit.

Vers. 15. CAPUT XLV. REG. xxxii.

Innititur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non surget.

74. Sicut domus exterioris conversationis, est ædificium quod inhabitat corpus: ita domus nostræ cogitationis, est res qualibet, quam per dilectionem inhabitat animus. Omne quippe quod diligimus, quasi in hoc quiescentes habitavimus. Unde Paulus, quia in supernis [d] cor fixerat, in terra quidem positus, sed tamen a terra extraneus, dicebat: *Nostra conversatio in cælis est.* Mens itaque hypocritæ nihil aliud in omne quod agit, nisi opinionis suæ gloriam cogitat, nec curat quo post per meritum ducitur, sed quid interim dicatur. Domus ergo ejus, [e] est delectatio favoris: quam quasi quietus inhabitat, quia per cuncta sua opera ad hanc se intra animum reclinat. Sed stare domus hæc non valet: quia laus cum vita præterit, & humanus favor in judicio non subsistit. Unde & fatuæ virgines, quæ oleum in vasis non sumserant, quia in alienis scilicet vocibus gloriam, & non in suis conscientiis habebant, turbatæ per sponsi præsentiam, dicunt: *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.* Oleum quippe a proximis petere, est gloriam boni operis, a testimonio alieni oris implorare. Mens etenim vacua, cum cunctis suis laboribus nihil se intus tenuisse invenerit, testimonium foras quærit. Ac si aperte fatuæ virgines dicant: Cum nos repelli sine retributione conspicitis, dicite in nostro opere quid vidistis.

Hypocritæ domus super quam innititur, favor humanus.
Philip. 3. 20.
Stare non valet.
Matt. 25. 8.

75. Sed frustra tunc hypocrita in hac domo laudis innititur: quia nihil ei in judicio attestatio humana suffragatur; quia eamdem laudem, quam post in testimonio exigit, prius in munere recepit. Vel certo super domum suam hypocrita innititur, cum vania favoribus deceptus, quasi de fiducia sanctitatis elevatur. Multa quippe hypocritæ in occulto mala faciunt, quædam vero bona in publico. Cumque ex bonis patentibus laudes recipiunt, ab occultis malis considerationis oculos avertunt; talesque se æstimant, quales foris audiunt, non quales intus noverunt. Unde fit plerumque, ut ad supernum quoque judicium cum fiducia veniant: quia tales se apud internum arbitrum credunt, quales ab hominibus foris habebantur. Sed stare domus hypocritæ non valet: quia in terrore districti examinis, omnis anteacta fiducia sanctitatis cadit. Cumque sibi oris alieni testimonia deesse cognoverit, ad sua se opera enumeranda convertit. Unde & adhuc subditur: *Fulciet eam, & non surget.* Hoc namque, quod per se stare non valet, fulcitur ut stet: quia cum vitam suam hypocrita labefactari in judicio conspicit, hanc fulciendo statuere operum enumeratione contendit. An non laudis suæ habitaculum hinc inde fulciunt, qui facta sua, ut præfati sumus, in judicio enumerantes; dicunt: *Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Sed domus laudis tot allegationibus fulta, minime consurgit: quia protinus judex dicit, *Numquam novi vos, discedite a me qui operamini iniquitatem.* Et sciendum est, quia hoc quod surgit, ab infimis ad superiora se erigit. Domus ergo hypocritæ surgere non valet: quia per omne quod juxta præcepta cælestia agere potuit, a terra animum numquam levavit. Jure igitur tunc nequaquam ad præmium retributionis erigitur, qui per hoc quod nunc exhibet, in appetitu temporalis gloriæ jacet. Sed quia vita hypocritæ scirpi appellatione signata, qualiter in judicio reprobetur audivimus: prius quam districtus judex appareat, qualis ab hominibus habeatur audiamus. Sequitur:

Ver. xxxiii. Nec magis stabit in judicio fiducia sanctitatis.
Matt. 7. 22.
Ibidem 23.
Ver. xxxiii. Reg. xxxviii.

a Ita Turon. Vindoc. Norm. & pene omnes, ubi editi habent, *quem enim caritas.*
b Vindoc. & Gemet. *quod enim angariamur.* Ebroic. *quod enim angarizamur.* Utic. habet, *angariamur*, & *angarizamur.*
c Bellovac. & Norm. *pro aliqua necessitatis intentione tolerare.* In Utic. prius legebatur, *pro alio quam necessitatis intentione tolerare.*
d Corb. Germ. & Reg. *confixus erat.*
e In iisdem mss. *delectio favoris.*

Vers. 16. CAPUT XLVI. Nunc sanctus creditur hypocrita, sed Christo veniente iniquus apparebit. *Humectus videtur antequam veniat sol.*

76. Sæpe in sacro eloquio Dominus, solis appellatione figuratur, sicut per prophetam dicitur: *Vobis autem qui timetis nomen Domini, orietur sol justitiæ.* Et sicut repulsi in judicio impii dicere Sapientiæ libro describuntur: *Erravimus a via veritatis, & lumen justitiæ non luxit nobis, & sol non est ortus nobis.* Ante solem igitur scriptus humidus cernitur: quia priusquam divina districtio in judicio [a] candebat, omnis hypocrita infusum se sanctitatis gratia ostentat: quasi virens aspicitur, quia justus æstimatur, honoris locum obtinet, de gloria sanctitatis pollet, a cunctis ei veneratio defertur, opinio laudis [b] extenditur. Scirpus itaque iste in nocte humidus est, sole autem veniente siccatur: quia nimirum hypocrita in tenebris vitæ præsentis sanctus ab omnibus creditur; sed cum districtus judex venerit, quam sit iniquus apparebit. Dicat ergo: *Humectus videtur antequam veniat sol*: quia virentem se nunc humanis oculis exhibet, sed in calore tunc divini judicii arescet. Sequitur:

Mal. 4. 2. Sap. 5. 6.

Ibidem. CAPUT XLVII. Statim ut recte agit, vult laudari. *Et in ortu suo germen ejus egreditur.*

77. Herba qualibet nascendo prius a terra producitur, aura & æstibus tangitur, sole ac pluviis nutritur: & tunc demum ad proferendum sui seminis germen aperitur. Scirpus vero cum flore suo nascitur, moxque a terra surgit, sui secum seminis germen producit. Bene ergo per herbas reliquas sancti quilibet, per scirpum vero hypocrita designatur: quia justi viri prius quam in opere sanctæ conversationis oriantur, hujus vitæ hiemem tolerant, eosque gravium persecutionum æstus fatigant; sed cum recta faciunt, nequaquam hic suæ rectitudinis remunerationem quærunt; cum vero a præsentis mundi laboribus exeunt, ad æternam patriam venientes, expectata retributione perfruuntur. At contra hypocrita, quia mox in bono opere nascitur, præsentis mundi recipere gloriam conatur. Quasi scirpi more cum germine oritur, qui pro eo quod bene vivere incipit, quærit statim ut a cunctis honoretur. Germen itaque in ortu, est remuneratio in inchoatione. Sæpe namque nonnulli apertæ pravitatis vias deserunt, sanctitatis habitum sumunt: moxque ut prima limina bene vivendi contigerint, obliti qui fuerint, affligi jam per pœnitentiam de consummatis nequitiis nolunt: laudari autem de inchoata justitia appetunt, præesse ceteris etiam melioribus concupiscunt. Quos plerumque dum [c] juxta votum præsens prosperitas sequitur, multo quam prius fuerant, de sanctitatis habitu pejores fiunt. Nam rebus multiplicibus occupati, atque ipsa occupatione [d] confusi, non solum perpetrata minime deplorant, sed adhuc quæ deplorentur exaggerant.

Assumto sanctitatis habitu, interdum pejor fit.

VET. XXXIV. REC. XXIX. Recens conversus, ad exteriora officia non est provehendus.

78. Qui enim mundum deserunt, ad exteriora officia provehi [e] non debent, nisi per humilitatem diutius in ejusdem mundi contemtu solidentur. Citius namque bona depereunt, quæ hominibus ante tempus innotescunt: quia & arbusta plantata, prius quam fixa radice coalescant, si manus concutiens tangit, arescit. At si in altum radix figitur, & terræ humoribus conspersa solidatur, hæc & manus impellit, sed non lædit: hæc & ventorum flatus inflectendo concutiunt, sed non evertunt. Ne ergo eruatur [f] vita cœpti operis, diu ac robuste in alto humilitatis figenda est radix cordis: ut cum ab humano ore, detractionis aura vel favoris flaverit, etsi in quamlibet partem utcumque incurvat, animum funditus non evellat; sed ad statum suum protinus post inflexionem redeat, si apud se fortis in radice perdurat. Quid in rebus excrescentibus pariete surgente robustius? Qui tamen si dum construitur, impellatur, statim sine labore destruitur: si autem per spatium temporis ab humore suo exsiccari permittitur, sæpe & arietum ictibus minime quassatur. Sic sic videlicet bona nostra & intempestive manifestata depereunt, & diutius occultata solidantur: quia humanæ occupationis manus cum incipientem conversationis nostræ vitam contigerit, quasi recentem parietem impellit, eamque facile destruit, quia adhuc humorem infirmitatis propriæ non amisit. Cum vero in longa quietis suæ abjectione se animus comprimit, quasi more exsiccati parietis contra ictus obdurescit, & confractum protinus resilit omne quod [g] solidum ferit. Hinc est, quod vitam inchoantium Moyses humanis occupationibus exerceri prohibuit, dicens: *Non operaberis in primogenito bovis, & non tondebis primogenita ovium.* In primogenito quippe bovis operari, est bonæ conversationis primordia in exercitio publicæ actionis ostendere. Ovium quoque primogenita tondere, est ab occultationis suæ tegmine, humanis oculis inchoantia bona nostra denudare. In primogenito ergo bovis operari prohibemur, atque a primogenitis ovium detondendis compescimur: quia & si quid robustum incipimus, exercere hoc in aperto citius non debemus. Et cum vita nostra simplex quid atque innocuum inchoat, dignum est, ut secreti sui velamina non relinquat, ne nudum hoc humanis oculis quasi subducto vellere ostendat.

Bona nostra pereunt, si citius retecta. Deut. 15. 19

79. Ad sola ergo divina sacrificia boum primogenita oviumque proficiant, ut quidquid forte, innocuumque incipimus, hoc ad honorem intimi judicis in ara cordis immolemus. Quod ab illo procul dubio tanto libentius accipitur, quanto & ab hominibus occultatum, nulla laudis appetitione maculatur. Sæpe autem novæ conversationis primordia adhuc ex carnali sunt vita commixta: & idcirco innotescere citius non debent, ne cum laudantur bona quæ placent, deceptus laude sua animus deprehendere in eis nequeat mala quæ latent. Unde recte rursum per Moysen dicitur: *Quando ingressi fueritis terram, quam ego daturus sum vobis, & plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum. Poma quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.* Ligna quippe pomifera, sunt opera virtutibus fecunda. Præputia itaque lignorum auferimus, cum de ipsa inchoationis infirmitate suspecti, primordia nostrorum operum non approbamus. Poma autem quæ germinant, immunda ducimus, nostrisque esibus non aptamus: quia cum primordia boni laudantur operis, dignum est ut hoc animum non pascat operantis; ne dum accepta laus suavi-

VET. XXXV. Bonæ vitæ initia uni Deo dicanda.

Cur innotescere citius non debeant.

Levit. 19. 23

a Ita Anglic. & nostri, non, *cadat*, ut in edit. Gilot. & Vatic. ubi etiam legitur mendose *ostendat*, pro *ostentat*.
b Norman. *ostenditur*.
c Norman. *juxta voluntatem* &c.
d Ita Bellov. Vindoc. Norman. Longip. ubi apud Coc. & seq. ed. legitur, *confisi*.

e Gemet. *provehi non habent*.
f In Gemet. olim legebatur, *vita concepti operis*; sed prima syllaba deleta recentiori manu, nunc legitur, *cœpti*.
g In vulgatis *quod solidum impactum ferit*. In omnibus mss. deest *impactum*. In Germ. *quod solidum ferit*; sic etiam legitur in Corb. Germ. & Colb. secunda manu.

viter carpitur, fructus operis intempestive comedatur. Qui ergo inchoatæ virtutis ab humano ore laudem receperit, quasi plantai ligni ante tempus pomum comedit.

Hypocrita testes operis sui quærit, si non ad sint, operam se perdidisse putat.

Psal. 126. 3.

80. Hinc per Psalmistam Veritas dicit: *Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis.* Ante lucem quippe surgere, est prius quam claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis vitæ nocte gaudere. Sedendum ergo prius est, ut post recte surgamus: quia quisquis nunc sese sponte non humiliat, nequaquam hunc sequens gloria exaltat. Quod ergo illic ante lucem surgere, hoc hic hypocritæ in ortu est germen proferre: quia humanas laudes desiderans, ubi ad opus bonum nascitur, ibi mox appetit, ut gloriam retributionis assequatur. An non in ortu suo hi germen protulerant, de quibus Veritas dicebat: *Amant primos discubitus in conviviis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi?*

Luc. 20. 46. Matth. 23. 6.

Pro eo ergo quod bene agere incipiunt, quia honorem consequi ab hominibus conantur, quasi scirpi more ab ortu suo cum germine exurgunt. Hi nimirum cum recta operari appetunt, prius mente sollicita ejusdem operis sui testes quærunt, & tacita cogitatione pertractant, si sunt qui gerenda videant, si digne hæc eloqui, qui viderint, possint. Si vero eorum facta nullum fortasse hominum contingat aspicere, hæc se procul dubio æstimant perdidisse; & interni arbitrii oculos quasi absentes deputant, quia ab eo vicem sui operis recipere in posterum recusant. Et quoniam cum rectum hypocrita egerit, videri a multis quærit, bene adhuc de hoc scirpo subjungitur:

Vers. 17.

Super acervum petrarum radices ejus densabuntur, & inter lapides commorabitur.

CAPUT XLVIII.

Admirationem hominum tota sibi intentione procurat.

81. Quid enim radicum nomine, nisi latentes cogitationes accipimus, quæ in occulto prodeunt, sed in ostensione operum per apertum surgunt? sicut & de verbi semine per Prophetam dicitur: *Et hoc quod salvatum fuerit de domo Juda, & quod reliquum est, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum.*

Isa. 37. 31.

Radicem quippe deorsum mittere, est cogitationem bonam in abditis multiplicare. Fructum vero sursum facere, est per efficaciam operis, recta quæ cogitavit, ostendere. Lapidum vero nomine in Scriptura Sacra homines designantur, sicut Sanctæ Ecclesiæ per Isaiam dicitur: *Ponam jaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides [a] sculptos.* Qui eosdem lapides quid dixisset, aperuit cum subjunxit, *Universos filios tuos doctos a Domino:* Et sicut admonente Petro dicitur: *Et vos tamquam lapides vivi superædificamini domus [b] spiritales.* Hoc itaque loco quia lapides dicti sunt, sed tamen vivi [c] minime dicuntur; nuda appellatione lapidum permixti possunt reprobi & electi figurari. Scirpus itaque iste qui inter lapides commoratur, super acervum petrarum radices densat: quia omnis hypocrita cogitationes suas in exquirenda hominum admiratione multiplicat. Per omne enim quod hypocritæ faciunt, quia occultis cogitationibus laudes hominum requirunt, quasi radices scirpi in acervum petrarum mittunt. Operaturi quippe laudes suas cogitant, laudati autem has secum taciti in cogitationibus versant. Gaudent se præcipuos in humana æstimatione claruisse. Cumque inflati favoribus apud semetipsos intumescunt, sæpe mirantur taciti etiam ipsi quod sunt. Videri quotidie semetipsis altiores cupiunt, ac [d] miris inventionibus in opere excrescunt; quia sicut virtutes omne vitium enervant, sic arrogantia roborat. Cogit namque mentem juvenescere, & contra vires valere: quia & quod negat vigor valetudinis, imperat amor laudis. Unde & facta suis, ut diximus, [e] arbitros inquirunt. Si vero eorum operi testes deesse contingat, narrant ipsi quæ gesserint. Cumque efferri favoribus cœperint, sæpe eisdem suis operibus, quæ egisse se referunt, mentiendo aliquid adjungunt. Cum vero & vera dicunt, hæc dicendo aliena faciunt: quia quæsuis [f] remunerati favoribus, ab eorum intima retributione vacuantur.

Isa. 54. 12. — *Ibid. 13.* — *1. Pet. 2. 5.* — VET. XXXVI.

Bona sua dum ostentat, malignis spiritibus prodit.

82. In eo enim quod bona sua patefaciunt, ostendunt malignis spiritibus, quasi insidiantibus hostibus, quæ prædentur. Quorum profecto vitam illa cunctis notissima Ezechiæ culpa figuravit, qui postquam una prece, & sub unius noctis spatio, centum octogintaquinque millia hostium Angelo feriente prostravit, postquam occasui proximum ad altiora cæli spatia solem reduxit, postquam vitam propinquante jam termino coarctatam, in tempora longiora protelavit, susceptis Babylonici regis nuntiis, bona omnia quæ possidebat, ostendit; sed Prophetæ voce protinus audivit: *Ecce dies venient, & auferentur omnia quæ in domo tua sunt, in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus.*

4. Reg. 20. 17.

Sic sic nimirum hypocritæ, postquam magnis virtutibus excrescunt, quia cavere malignorum spirituum insidias negligunt, & celari in eisdem virtutibus nolunt, bona sua ostendendo, hostium faciunt: & prodentes subito amittunt, quidquid diutius studentes operantur. Hinc per Psalmistam dicitur: *Tradidit in captivitatem virtutes eorum, & pulcritudines eorum in manus inimici.*

VET. XXXVII. *Psalm. 77. 61.*

Virtus quippe & pulcritudo arrogantium, inimici manibus traditur: quia omne bonum, quod per concupiscentiam laudis ostenditur, occulti adversarii juri mancipatur. Hostes namque ad rapinam provocat, qui suas eorum notitiæ divitias denudat. Quousque enim ab æternæ patriæ securitate disjungimur, per latronum insidiantium iter ambulamus. Qui ergo in itinere deprædari formidat, abscondat necesse est bona quæ portat. O miseri, qui affectantes laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus laborum; cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt! Quos nimirum maligni spiritus cum ad jactantiam provocant, eorum, sicut diximus, opera captivantes denudant.

Hostes ad rapinam provocat, dum suas eis divitias detegit.

Unde sub cujusdam gentis specie, antiquorum hostium malitiam signans per Prophetam Veritas dicit: *Posuit vineam meam in desertum, decorticavit ficum meam, nudans exspoliavit eam, albi facti sunt rami ejus.*

Joel. 1. 7.

Insidiantibus quippe [g] spiritibus, Dei vinea in desertum ponitur, cum plena fructibus anima, humanæ laudis cupiditate dissipatur. Ficum Dei gens ista decorticat: quia seductam mentem in favoris appetitum rapiens, quod hanc ad ostentationem pertrahit, tegmen ei humilitatis tollit; eamque nudans exspoliat, quia quo-

a Gemet. *in lapides sculptos.*
b Gemet. *superædificamini domus spiritalis.*
c Corb. Germ. *qui minime dic.*
d Bellov. & Gemet. *ac miseris inventionibus*. Lyr. & Utic. utramque lect. habent.
e Gemet. *arbitros.*
f Turon. *quæsitis remunerationis favoribus.*
g Norm. *hostibus*; nonnulli tamen utramque lectionem exhibent.

quousque in bonis suis absconditur, quasi proprii tegminis cortice vestitur. Cum vero mens hoc quod egerit, videri ab aliis concupiscit, quasi spoliata ficus [a] eum qui se texerat corticem amisit. Ubi apte subditur: *Albi facti sunt rami ejus*; quia ostensa humanis oculis ejus opera candescunt, de sanctitate nomen sumitur, cum recta actio divulgatur. Sed quoniam subducto cortice, rami ficei hujus arescunt; solerter intuendum est, quia facta arrogantium, humanis oculis ostensa, unde placere appetunt, inde siccantur. Mens itaque quæ per jactantiam proditur, decorticata recte ficus vocatur: quia & candida est per hoc quod cernitur, & siccitati proxima per hoc quod tegmine corticis nudatur. Intus ergo sunt servanda quæ agimus, si ab interno arbitro vicem recipere nostri operis expectamus. Hinc est enim quod per Evangelium Veritas dicit: *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua; ut sit eleemosyna tua in abscondito; & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*. Hinc est quod de electorum Ecclesia per Psalmistam dicitur: *Omnis gloria ejus filiæ regum ab intus*. Hinc Paulus ait: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*. Filia quippe regum Ecclesia, quæ in bono est opere spiritalium principum prædicatione generata. Gloriam intus habet: quia hoc quod agit, in ostentationis jactantiam non habet. Gloriam suam Paulus testimonium conscientiæ memorat: quia favores oris alieni non appetens, vitæ suæ gaudia extra semetipsum ponere ignorat.

Matth. 6. 3. — Psal. 44. 14. — 2. Cor. 1. 12.

VET. XXXVIII. Occultari debent opera bona, aut propter solum Dei gloriam revelari.

83. Occultanda sunt ergo quæ agimus, ne hæc in hujus vitæ itinere incaute portantes, latrocinantium spirituum incursione perdamus. Et tamen Veritas dicit: *Videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est*. Sed aliud est profecto, cum in ostensione operis, gloria quæritur largitoris, aliud cum laus privata concupiscitur de dono largientis. Unde & rursum in Evangelio hæc eadem Veritas dicit: *Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis*. Opus ergo nostrum cum hominibus ostenditur, in cordis prius examinatione pensandum est, per ejusdem ostensionis studium quid quæratur. Si enim dantis gloriam quærimus, etiam [b] publicata nostra opera, in conspectu illius occulta servamus. Si vero per hæc nostram laudem concupiscimus, foras ab ejus conspectu jam fusa sunt, etiam si a multis ignorentur.

Matth. 5. 16. — Matth. 6. 1.

Perfectorum est, ostenso opere, Dei gloriam quærere.

84. Sed valde perfectorum est, sic ostenso opere, auctoris gloriam quærere, ut de illata laude, privata nesciant exultatione gaudere. Tunc solum namque innoxie hominibus laudabile opus ostenditur, cum per despectum mentis veraciter laus impensa calcatur. Quam quia infirmi quique perfecte contemnendo non superant, restat necesse est, ut bonum quod operantur, abscondant. Sæpe enim ab ipso ostensionis exordio, propriam laudem quærunt. Sæpe vero in ostensione operis, auctoris patefacere gloriam cupiunt; sed excepti favoribus, in laudis propriæ cupiditatem rapiuntur: cumque semetipsos dijudicare interius negligunt, sparsi exterius ignorant quod agunt; eorumque opus suæ elationi militat, atque hoc se impendere obsequio largitoris putant. Scirpus ergo inter lapides commoratur, quia ibi hypocrita stat, ubi mentis suæ intentionem solidat. Nam cum attestationem percipere multorum ambit, quasi in lapidum collectione subsistit. Sed iste hypocrita scirpi appellatione signatus, cum corpus abstinentia domat, cum largiendo quæ possidet, studio pietatis exsudat, cum notitia [c] sacræ legis eruditur, cum verbo prædicationis utitur; quis hunc tanta plenum largitate conspiciens, a gratia æstimet largitoris alienum? Et tamen superna dispensatio largitur huic dona operis, & sortem denegat hereditatis; operandi munera cumulat, & tamen vitam operantis ignorat: quia cum perceptum munus ad laudem propriam trahitur, in conspectu lucis intimæ umbra elationis obscuratur. Unde & bene subditur:

Vers. 18.

Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicet: Non novi te.

CAPUT XLIX. Hypocritæ reprobatio.

85. De loco suo hypocrita absorbetur, cum a præsentis vitæ favoribus, morte interveniente, separatur. Sed hunc absorptum internus arbiter negat, seque eum nescire denuntiat: quia simulatoris vitam juste reprobando Veritas ignorat, nec recognoscit ejus bona quæ egit, quia hæc ex recta intentione non protulit. Unde & fatuis virginibus in judicium veniens dicet, *Amen dico vobis, nescio vos*. In quibus dum mentis corruptionem considerat, carnis etiam incorruptionem damnat. Sed utinam hypocritis sua perditio sola sufficeret, & nequaquam perversa eorum studia ardenter alios [d] ad vitam duplicitatis instigarent. Hoc namque uniuscujusque proprium esse solet, ut qualis ipse fuerit, tales sibi conjungi & alios velit, diversitatem vitæ refugiat, atque hoc imitandum imprimat quod amat. Unde & apud hypocritarum sensum simplicitas omnis in crimine est. Apertas quippe mentes dijudicant, & puritatem cordis, hebetudinem appellant; omnesque quos sibi adhærere cupiunt, a simplicitatis itinere divertunt; & quasi expulsa insipientia, eos erudisse se æstimant, in quibus puritatem mentis, id est, arcem sapientiæ debellant. Quia vero non solum ex sua perversitate hypocrita, sed adjuncta etiam sequacium perditione reprobatur, postquam non cognosci a judice dicitur, recte protinus subinsertur:

Matth. 25. 12. — VET. XXXIX.

Ibid. 19.

Hæc est enim lætitia [e] *viæ ejus ut rursum de terra alii germinentur*.

CAP. L. Et multiplex supplicium.

86. Ac si aperte diceretur: Veniente judice, nequaquam cognoscitur, sed multipliciter supplicia recipit: quia eo latius in sua iniquitate lætatus est, quo & in aliis mala propagavit. Cui enim hic non sufficit iniquitas propria, torqueatur illic necesse est & merito reatus alieni. Nunc itaque simulatores gaudeant, & humana judicia se obtinuisse glorientur; despiciatur justorum simplicitas, atque a calliditate duplicium fatuitas vocetur; [f] citius despectus simplicium transit, citius duplicium gloria percurrit. Unde & apte subjungitur:

Vers. 20.

Deus non projiciet simplicem, nec porriget manum malignis:

87. Quia

a Turon. & al. mss. pl. *ficus qua se texerat corticem amisit* & paulo post: *sed quoniam subducta cortice*. Norman. & Corb. Germ. *ficus eam qua se texerat corticem amisit*. & infra, *subducta cortice*.

b Ita cum mss. Norm. & plerisque vet. edit. ubi posteriores habent, *publica*.

c Sigeb. & Lyr. *sacræ lectionis*. Utic. utramque lectionem habet.

d Gemet. Germ. Longip. *ad viam*.

e Gemet. & Germ. *vitæ*.

f Cor. & poster. ed. *cui &*, pro *citius*, quod legitur tum in mss. Anglic. & Norm. tum in anterioribus vulgatis.

CAP. LI. REG. XXXI. Propter bona non bona intentione facta, & propter dolos.

87. Quia nimirum districtus in judicio apparens, & despectum simplicium glorificando eriget, & malignorum gloriam reprobando confringet. Maligni enim vocantur hypocritæ, qui bona non bene faciunt, & recta [a] quæque sub studio laudis operantur. Manum vero cui porrigimus, hunc videlicet ab imis elevamus. Malignis ergo Deus manum non porrigit: quia quærentes terrenam gloriam in imo derelinquit, & quamlibet recta videantur esse quæ agunt, hos ad gaudia superna non provehit. Vel certe ideo maligni appellantur hypocritæ, quia benignitatem erga proximos ostendunt, & dolos suæ iniquitatis operiunt. Per omne namque, quod vel faciunt, vel loquuntur, simplicitatem exterius exhibent, sed subtilitate interius duplicitatis callent; puritatem superficie simulant, sed semper malitiam sub specie puritatis occultant. Quos contra bene per Moysen dicitur: *Non indues vestem ex lana linoque contextam*. (Deut. 22. 11. & 12.) Per lanam quippe simplicitas, per linum vero subtilitas designatur. Et nimirum vestis, quæ ex lana linoque conficitur, linum interius celat, lanam in superficie demonstrat. Vestem ergo ex lana linoque contextam induit, qui in locutione vel actione qua utitur, intus subtilitatem malitiæ operit, & simplicitatem foras innocentiæ ostendit. Quia enim sub puritatis imagine deprehendi calliditas non valet, quasi sub lanæ grossitudine linum latet. Bene autem [b] post reprobationem duplicium, justorum remuneratio demonstratur, cum protinus subditur:

Ibidem 21. *Donec impleatur risu os tuum, & labia tua jubilo.*

CAP. LII. Sanctorum risus post luctum.

88. Os quippe justorum tunc risu replebitur, cum eorum corda finitis peregrinationis fletibus, æternæ lætitiæ exultatione satiabuntur. De hoc risu discipulis Veritas dicit: *Mundus gaudebit, vos autem contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium*. (Joh. 16. 20.) Et rursum: *Videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo auferet a vobis*. (Ibidem 22.) De hoc risu Sanctæ Ecclesiæ Salomon ait: *Ridebit in die novissimo*. (Prov. 31. 25.) De hoc iterum [c] dicitur: *Timenti Dominum, bene erit in extremis*. (Eccli. 1. 13.) [d] Non autem tunc risus erit corporis, sed risus cordis. Risus enim nunc corporis de lascivia dissolutionis; nam risus cordis tunc de lætitia nascetur securitatis. Cum ergo electi omnes implentur gaudio manifestæ contemplationis, quasi ad hilaritatem risus exiliunt in ore mentis. Jubilum vero dicimus, cum tantam lætitiam corde concipimus, quantam sermonis efficacia non explemus; & tamen mentis exultatio hoc quod sermone non explicat, voce sonat. (Jubilum.) Bene autem os risu impleri dicitur, labia jubilo: quia in illa æterna patria, cum justorum mens in exultationem rapitur, lingua in cantum laudis elevatur. Qui quoniam tantum vident, quantum dicere non valent, in risu jubilant: quia non explendo resonant quod amant.

VERS. 21. Reproborum nunquam finienda supplicia. Vis particulæ donec.

89. *Donec* autem dicitur, non quo omnipotens Deus eousque malignos non sublevat, quousque electos suos in jubilationis gaudia assumat, ac si post a pœna eripiat, quos ante in culpa deserens damnat: sed quo hoc nequaquam vel ante judicium faciat, cum dubium hominibus videri possit, an fiat. Nam post electorum suorum jubilum, quia malignis manum non porrigat, ex ipsa jam districtione ultimi examinis constat. Sic namque & per Psalmistam dicitur: *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*: (Psal. 109. 1. & 2.) non quo a dextris Domini nequaquam Dominus sedeat, postquam inimicos illius feriens, ejus potestati substernit; sed quo in æterna cunctis beatitudine præsidet, & prius quam rebellium suorum corda conculcet. In qua nimirum constat, quia subjectis hostibus sine fine & posterius regnat. Sic per Evangelium de Mariæ sponso dicitur: *Et non cognovit eam, donec peperit filium suum primogenitum*: (Matth. 1. 25.) non quo hanc post nativitatem [e] Domini cognoverit: sed quo nequaquam illam contigit, etiam cum conditoris sui matrem esse nescivit. Nam quia eam nequaquam contingere valuit, postquam redemtionis nostræ ex ejus utero celebrari mysterium agnovit, de illo profecto tempore necesse erat, ut Evangelista testimonium ferret, de quo propter Joseph ignorantiam dubitari potuisset. Sic itaque nunc dicitur: *Deus non projiciet simplicem, nec porriget manum malignis; donec impleatur risu os tuum, & labia tua jubilo*. Ac si aperte diceretur: Vitam simplicium nec ante judicium deserit, & malitiosorum mentes deserendo percutere, nec prius quam appareat, prætermittit. Nam quia sine fine reprobos cruciet, & electi ejus in perpetuum post quam apparuerit, regnent, profecto dubium non est. Sequitur:

Vers. 22. *Quod oderunt te, induentur confusione.*

CAPUT LIII. REG. XXXII. Reprobi unde erubescent in die judicii.

90. Justorum hostes in extremo examine confusio induit: quia cum transacta mala redundare sibi ante oculos mentis aspexerint, suus eos undique deprimens reatus vestit. Ad pœnam quippe tunc factorum suorum memoriam tolerant, qui nunc quasi a sensu rationis extranei gaudentes peccant. Ibi vident quantum debuerint fugere, quod amaverunt: ibi conspiciunt quam lugubre fuerit, quod nunc in culpa gratulantur. Tunc animum reatus obnubilat, & recordationis suæ jaculis ipsa se conscientia impugnat. Quis igitur digne penset iniquorum confusio quanta tunc erit, quando & foris æternus judex cernitur, & intus ante oculos culpa versatur? Qui ad hæc idcirco perveniunt, quia sola hic transeuntia dilexerunt. Unde & apte mox subditur:

Ibidem. *Et tabernaculum impiorum non subsistet.*

CAPUT LIV. Quæ circa terrena bona reproborum affectio.

91. Tabernaculum quippe construitur, ut ab æstu corpus & frigore defendatur. Quid itaque hoc loco tabernaculi nomine, nisi ædificatio terrenæ felicitatis exprimitur, per quam super se reprobi casura multiplicant, ut se a præsentis vitæ necessitatibus quasi ab æstu & imbribus defendant? Honoribus namque excrescere ambiunt, ne despecti videantur. Terrena aggregando exaggerant, ne inopiæ frigore tabescant. Contemnunt curare quod sequitur: & tota intentione satagunt, ne quid in præsentibus desit nomen dilatare, ne lateant: & si cuncta ad desiderium suppetant, munitos se in omnibus & felices putant.

Ubi

a Gilot. Vatic. Gussanv. post Coc. *recta quæ agere videntur, sub studio*.

b Ita omnes mss. nostri, non, ut legitur in editis, *post reproborum supplicia*.

c Mss. *dicit*; qua lectione Ecclesiastici verba Salomoni a Gregorio contra morem tribuuntur.

d Corb. Germ. *tunc risus erit non corporis*.

e In pler. mss. *Dei*. In Utic. antiqua manus pro *Dei*, scripsit *Domini*. Mox in cod. & in Corb. Germ. in Lyr. & Bigot. *sed nequaquam*, omisso, *quo*.

Ubi ergo mentis habitationem construunt, ibi procul dubio tabernacula fixerunt. Adversa impatienter perferunt, remisse in prosperis lætantur. Sola quæ adsunt cogitant, nec ad affectum cælestis patriæ ulla recordatione respirant. Gaudent sibi suppetere bona quæ cupiunt; atque ubi carne requiescunt, ibi & mentem extinguendo sepeliunt: quia sæcularis curæ telo trucidati, terrenarum rerum aggerem, quem foras exquirendo multiplicant, hunc semper interius per cogitationem portant.

VERS. XI. Quæ justorum.

92. At contra justi nec oblata bona hic pro magno suscipiunt, nec illata mala valde pertimescunt. Sed & cum bonis præsentibus utuntur, ventura mala metuunt: & cum de malis præsentibus gemunt, bonorum sequentium amore consolantur. Sicque temporali refoventur subsidio, sicut viator in stabulo utitur lecto: pausat, & recedere festinat; quiescit corpore, sed ad aliud tendit mente. Nonnumquam vero & adversa perpeti appetunt, in transitoriis prosperari refugiunt: ne delectatione itineris, a patriæ perventione tardentur; ne gressum cordis in via peregrinationis figant, & quandoque ad conspectum cælestis patriæ [a] sine remuneratione perveniant. Gaudent despici, nec dolent se necessitatibus affligi. Qui ergo contra præsentia se adversa non muniunt, quasi contra æstus & pluvias habere tabernaculum nolunt. Unde & Petrus jure reprehenditur, quia necdum mentis perfectione roboratus, veritatis claritate cognita, in terra figere tabernaculum conatur. Justi itaque hic se construere negligunt, ubi peregrinos se & hospites noverunt. Quia enim in propriis gaudere desiderant, esse in alieno felices recusant. Injusti autem quanto longius ab æternæ patriæ hereditate divisi sunt, tanto in terra altius fundamenta cogitationis figunt. Hinc est quod ab ipso humanæ conditionis exordio, in electa prole Enoch septimus nascitur. Hinc est quod Cain primum filium Enoch vocat, atque ex ejus nomine civitatem quam condidit, appellat. Enoch quippe dedicatio dicitur. Iniqui ergo se in primordiis dedicant: quia in hac vita, quæ ante est, cordis radicem plantant; ut hic ad votum floreat, & a sequenti patria funditus arescant. Justis vero Enoch septimus oritur, quia eorum vitæ festa [b] dedicatio in fine servatur. Hinc est quod attestante Paulo, Abraham in casulis habitat: quia habentem fundamenta civitatem, quam supernus artifex construxit, expectat. Hinc est quod Jacob greges ovium sequens humiliter graditur, atque huic Esau obviam veniens, tumultu multiplicis comitatus elevatur: quia nimirum & electi hic elationem non habent, & in bonis carnis reprobi læti tument. Hinc ad Israel Dominus dicit: *Si elegeris unum de populo terræ, & constitueris principem super te, non faciet sibi equos & equites*. Et tamen primus Rex ab eodem populo electus, repente ut culmen potestatis attigit, tria millia sibimet equites elegit, in elationem protinus prodiit, ad ædificationem percepti culminis erupit: quia foras restringere sub æqualitate non poterat, quod intus animus super ceteros tumebat. Quasi munitum sibi dives ille tabernaculum construxerat, qui dicebat: *Anima, habes multa bona reposita in annos multos; requiesce, comede & bibe, & epulare*. Sed quia ejus tabernaculum in veritatis fundamento non subsistit, illico audivit: *Stulte, hac nocte repetunt animam tuam abs te: quæ præparasti, cujus erunt?* Bene ergo dicitur: *Tabernaculum impiorum non subsistet*: quia vitæ fugientis amatores, dum studiose se in præsentibus construunt, repente [c] ad æterna rapiuntur.

Matth. 17. 4. Marc. 9. 2. Gen. 4. 17. Hebr. 11. 10. Gen. 33. 14. Deut. 17. 16. 1. Reg. 13. 2. Luc. 12. 19. Ibidem 20.

a Unus Vindoc. & edit. Froben. *sine mora*.
b Ita omnes mss. In editis, *festa dedicatione*, & paulo superius, *ex justis*, ubi unanimiter mss. habent *justis*.
c Ita mss. Bellov. Vindoc. Norm. &c. quæ in excusis explicationis gratia sic leguntur, *ad æternam pœnam rapiuntur*.

LIBER NONUS.

Caput nonum cum toto decimo explanat.

CAP. I. Perversi recta ut prava adversantium dicta rejiciunt, secus boni.

1. PErversæ mentes si semel ad studium contrarietatis eruperint, sive pravum, seu rectum quid a contradicentibus audiant, adversis hoc responsionibus impugnant: quia cum persona per contrarietatem displicet, nec recta quæ protulerit, placent. At contra bonorum corda, quibus in odium non venit persona, sed culpa, sic perversa dijudicant, ut recta quæ dicuntur, assumant. Discernendis quippe contradicentium sensibus æquissimi arbitri resident, & sic male prolata respuunt, ut tamen approbent quæ ex veritate cognoscunt. Solet namque inter spinarum multitudinem, etiam de frugis semine spica succrescere. Cauta ergo manu operantis agendum est, ut dum spina tollitur, spica nutriatur: quatenus qui studet eradicare quod pungit, noverit servare quod reficit. Unde & beatus Job, quia Baldad Suhites recte per inquisitionem dixerat: *Numquid Deus supplantat judicium, aut Omnipotens subvertit quod justum est?* quia vera in hypocritas robustaque protulerat, bene hæc & contra pravos generaliter prolata conspiciens, studium propriæ defensionis calcat, atque audita protinus approbat, dicens:

Job 8. 3.

Job 9. Vers. 2.

Vere scio quod ita sit, & quod non [a] justificatur homo compositus Deo.

CAP. II. REC. 11. Deo supponi debemus, non componi.

2. Homo quippe [b] Deo suppositus justitiam percipit, compositus amittit: quia quisquis se auctori bonorum comparat, bono se quod acceperat, privat. Qui enim accepta bona sibi arrogat, suis contra Deum donis pugnat. Unde ergo despectus erigitur, dignum est ut erectus inde destruatur. Sanctus autem vir, [c] quia omne virtutis nostræ meritum esse vitium conspicit, si ab interno arbitro districte judicetur, recte subjungit:

Vers. 3.

Si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei unum pro mille.

In

a Editi etiam antiq. *justificabitur*, contra mss. fidem.
b Vulgati, *Deo non compositus*. Editio tamen Parisi. 1495. convenit cum mss. Nostram quoque lect. annotavit Gilot. ad marg.
c Vindoc. Ebroic. Bajoc. Lyr. Bigot. Utit. *quia omnes virtutes nostræ mentis esse vitium conspicis*. In Utic. olim legebatur ut in editis, *quia omne* &c. mox in laud. mss. *judicentur*, pro *judicetur*.

CAP. III. Dona Dei amittit qui de eis extollitur. Psal. 104. 8. Luc. 3. 38.

3. In Scriptura Sacra millenarius numerus pro universitate solet intelligi. Hinc etenim Psalmista ait: *Verbi quod mandavit in mille generationes*: cum profecto constet, quod ab ipso mundi exordio usque ad Redemtoris adventum, per Evangelistam non amplius quam septuaginta & septem propagines numerentur. Quid ergo in millenario numero, nisi ad proferendam novam sobolem, perfecta universitas præscitæ generationis exprimitur? Hinc & per Johannem dicitur: *Et regnabunt cum eo mille annis*; quia videlicet regnum sanctæ Ecclesiæ universitatis perfectione solidatur. Quia vero [a] monas multiplicata in denarium ducitur, denarius per semetipsum ductus in centenarium dilatatur, qui rursus per denarium ductus in millenarium tenditur; cum ab uno incipimus, ut ad millenarium veniamus, qui hoc loco unius appellatione, nisi bene vivendi initium; quid millenarii numeri amplitudine, nisi ejusdem bonæ vitæ perfectio designatur? Cum Deo autem contendere, est non ei tribuere, sed sibi gloriam suæ virtutis arrogare. Sed sanctus vir conspiciat, quia & qui summa jam dona percepit, si de acceptis extollitur, cuncta quæ acceperat amittit, & dicat: *Si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei unum pro mille*. Qui enim cum auctore contendit, unum pro mille respondere non sufficit: quia qui de perfectione se erigit, habere se bene vivendi nec initium ostendit. Unum namque pro mille respondere non possumus: quia cum de bonæ vitæ perfectione extollimur, hanc nos nec inchoasse monstramus. Sed tunc de nostra infirmitate verius concutimur, si quam sit immensa potentia judicis, considerando pensamus. Unde & subditur:

Apoc. 20. 6.

Vers. 4. *Sapiens corde est, & fortis robore.*

CAP. IV. Ver. 11. Deus ut sapiens falli, ut fortis vitari non potest.

4. Quid mirum si conditorem sapientium, sapientem dicimus, quem ipsam esse sapientiam scimus? Et quid mirum, quod fortem esse memorat, quem hanc ipsam esse fortitudinem nullus ignorat? Sed sanctus vir duobus verbis in laudem auctoris prolatis, aliquid nobis intimat, unde nos ad cognitionem nostram trepidos reducat. Sapiens quippe Deus dicitur, quia occulta nostra subtiliter agnoscit: & esse fortis adjungitur, quia valenter cognita percutit. Nec falli ergo a nobis, quia sapiens; nec vitari, quia fortis est, valet. Nunc ut sapiens omnia invisibilis aspicit: tunc ut fortis sine ullo obstaculo quos reprobat, punit. Qui hoc quoque hic forti sapientia ordinat, ut humana mens cum contra auctorem se elevat, ipsa se sua elatione confundat. Unde & subditur:

Ibidem. *Quis [b] restitit ei, & pacem habuit?*

CAP. V. Qui Deo resistit, pace caret.

5. Qui enim cuncta mirabiliter creat, ipse, ut creata sibimet conveniant, ordinat. In quo ergo conditori resistitur, pacis conventio dissipatur: quia ordinata esse nequeunt, quæ superni moderaminis dispositionem perdunt. Quæ enim subjecta Deo, in tranquillitate [c] persisterent, ipsa se sibimet dimissa confundunt: quia in se pacem non inveniunt, cui venienti desuper in auctore contradicunt. Sic summus ille angelicus spiritus, qui subjectus Deo in culmine stare potuisset, [d] semetipsum repulsus patitur, quia per naturæ suæ inquietudinem foras vagatur. Sic primus humani generis parens, quia auctoris præcepto restitit, carnis protinus contumeliam sensit: & quia subesse conditori per obedientiam noluit, sub semetipso prostratus, & pacem corporis protinus amisit. Bene ergo dicitur: *Quis restitit ei, & pacem habuit?* quia perversa mens unde se contra auctorem erigit, inde se in semetipsa confundit. Resistere autem Deo dicimus, cum repugnare ejus dispositionibus conamur. Neque enim nostra infirmitas incommutabili ejus sententiæ obviat, sed tamen quod explere non valet, tentat. Nam sæpe humana infirmitas occultæ vim dispositionis agnoscit, & tamen hanc si mutare valeat appetit. Contraire satagit, sed ipso se gladio contradictionis frangit. Ordini interno renititur, sed suis victa conatibus, ligatur. Habere ergo pacem resistens non potest: quia dum superbiam confusio sequitur, quod stulte per culpam geritur, [e] hoc in agentis pœnam mirabiliter ordinatur. Sed vir sanctus virtute prophetici spiritus plenus, cum confusionem generaliter humanæ superbiæ conspicit, ad speciale malum protinus plebis Israeliticæ oculos mentis tendit, & quæ pœna elatos omnes maneat, ex unius gentis interitu ostendit. Nam repente subjungit, dicens:

Resistere Deo quid sit.

Qui transtulit montes, & nescierunt hi, quos subvertit in furore suo. Vers. 5.

CAPUT VI. Prædicitur verbi Dei prædicatio a Judæis ad gentes transferenda. Psal. 17. 3.

6. In Scriptura Sacra sæpe montium nomine, prædicantium altitudo signatur. De quibus per Psalmistam dicitur: *Suscipiant montes pacem populo tuo*. Electi quippe prædicatores æternæ patriæ non immerito montes vocantur: quia per vitæ suæ celsitudinem ima terrarum deserunt, & cælo propinqui fiunt. Sed montes Veritas transtulit, cum prædicatores sanctos a Judææ obduratione subtraxit. Unde recte etiam per Psalmistam dicitur: *Transferentur montes in cor maris*. In cor enim maris montes translati sunt, cum prædicantes Apostoli a Judææ perfidia repulsi, ad intellectum Gentilium venerunt. Unde ipsi quoque in suis Actibus dicunt: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quia repellitis illud, & indignos vos judicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes*. Sed hanc eamdem translationem montium hi ipsi nescierunt, qui in Domini furore subversi sunt: quia cum de suis finibus Hebræi Apostolos pellerent, lucrum se fecisse arbitrati sunt, quod prædicationis lumen amiserunt. Exigentibus quippe meritis, justa animadversione percussi, tanto intelligentiæ errore cæcati sunt, ut quod lucem perderent, hoc esse gaudium putarent. Sed repulsis Apostolis, per Romanum protinus principem Titum Judæa destruitur, atque in cunctis gentibus sparsa dissipatur. Unde & translatis montibus recte subjungitur:

Psal. 45. 3.

Act. 13. 46.

Qui commovet terram de loco suo, & columnæ ejus concutientur. Vers. 6.

a In Turon. Bellovac. Gemet. aliisque Norman. *monas multiplicatus*. In Vindoc. tamen legitur *mones multiplicata*. In omnibus autem omittitur *decies*, quod Coccius primum addidit, deinde alii edit. ante *multiplicata*.

b Gemet. & Corb. Germ. *Quis resistit ei, et pacem habuit?*

c Ita fere omnes mss. nostri. Longipont. habet, *in tranquillitate persisterunt. Ipsa sibimet dimissa rectitudinis ordinem confundunt*. In Vetus. Edit. legitur, *in tranquillitate persistunt*. Vindoc. mss. addunt negationem, *in tranquillitate non persistunt*. Recentiores edit. habent, *in tranquillitate persistere nequeunt*.

d Germ. Corb. Germ. Longip. Turon. Bajoc. *a semetipso repulsus patitur*.

e Primus Vindoc. & Corb. Germ. *hoc in agentis virtute mirabiliter ordinatur*; alter Vindoc. *hoc in agentis pœna, vel ex judicantis vindicta mirabiliter ordinatur*.

CAP. VII. VERS. III. Ac Judæorum dispersio.

7. De loco quippe suo terra commota est, cum plebs Israelitica de Judææ finibus evulsa, nimirum colla Gentibus subdidit, quia subdi auctori recusavit. Quæ scilicet terra columnas habuit, quia in sacerdotes & principes, legis doctores atque Pharisæos, ruitura ejus [a] pertinaciæ structura surrexit. In ipsis namque litteræ ædificium tenuit, & tranquillitatis suæ tempore, sacrificiorum carnalium quasi superimpositæ fabricæ onera portavit. Sed translatis montibus, columnæ concussæ sunt, quia subductis a Judæa Apostolis, nec ipsi vivere in illa permissi sunt, qui ab illa vitæ prædicatores expulerunt. Dignum quippe erat, ut terrenam patriam subacti perderent, cujus amore nequaquam veriti sunt cælestis patriæ milites impugnare. Sed expulsis Sanctis Doctoribus, Judæa funditus [b] torpuit, & justo judicantis examine in erroris sui tenebris mentis oculos clausit. Unde & adhuc subditur:

Vers. 7.

Qui præcipit soli, & non oritur; & stellas claudit quasi sub signaculo,

CAPUT VIII. REC. III. Prædicatoribus expulsis Judææ lux defuit.

Apoc. 6. 12.

8. Aliquando namque in sacro eloquio solis nomine, prædicatorum claritas designatur; sicut per Johannem dicitur: *Factus est sol ut saccus cilicinus.* In extremo quippe tempore sol quasi cilicinus saccus ostenditur: quia fulgens vita prædicantium, ante reproborum oculos aspera & despecta monstratur. Qui stellarum quoque claritate figuraotur: quia dum recta peccatoribus prædicant, tenebras nostræ noctis illustrant. Unde & subtractis prædicatoribus, per Prophetam dicitur: *Prohibitæ sunt * stellæ pluviarum.* Quia vero sol per diem fulget, stellæ obscuritatem noctis irradiant; & plerumque in sacro eloquio diei appellatione æterna patria, noctis autem nomine, præsens vita signatur: prædicatores sancti ut sol nostris oculis fiunt, cum contemplationem nobis veræ lucis aperiunt: & velut stellæ in tenebris lucent, cum per activam vitam [c] profuturi nostris necessitatibus terrena disponunt. Quasi in die ut sol coruscant, cum ad contemplandam internæ claritatis patriam, mentis nostræ aciem sublevant: & quasi stellæ in nocte resplendent, quia & cum terrena agunt, offensurum jamjamque nostri operis pedem, exemplo suæ rectitudinis dirigunt. Sed quia expulsis prædicatoribus, non fuit qui plebi Judaicæ in perfidiæ suæ nocte remanenti vel claritatem contemplationis ostenderet, vel activæ vitæ lumen aperiret (veritas quippe, quæ hanc repulsa deseruit, subtracto prædicationis lumine, merito suæ pravitatis excæcavit) recte dicitur: *Qui præcipit soli, & non oritur; & stellas claudit quasi sub signaculo.* Oriri quippe ei solem noluit, a qua prædicantium animum divertit. Et quasi sub signaculo stellas clausit, qui dum prædicatores suos per silentium intra semetipsos retinuit, cæcis iniquorum [d] sensibus celeste lumen abscondit.

Jerem. 3. 3.
* Vide pag. 395. not. b.

VERS. IV. Judæa ad fidem est revocanda.

9. Pensandum vero est, quia idcirco aliquid sub sigillo claudimus, ut hoc cum tempus congruit, ad medium proferamus. Et sacro eloquio attestante didicimus, quod Judæa, quæ nunc deseritur, ad sinum fidei in fine colligatur. Hinc namque per Isaiam dicitur: *Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient.* Hinc Paulus ait: *Donec plenitudo Gentium [e] introiret, & sic omnis Israel salvus fieret.* Qui igitur prædicatores suos nunc Judææ oculis subtrahit, sed postmodum ostendit, quasi sub signaculo stellas clausit: ut absconsis prius, & post coruscantibus astrorum spiritalium radiis, [f] noctem suæ perfidiæ, & nunc repulsa non videat, & tunc illuminata deprehendat. Hinc est, quod duo illi eximii prædicatores dilata morte subtracti sunt, ut ad prædicationis usum in fine revocentur. De quibus per Johannem dicitur: *Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes.* Quorum unum in Evangelio per semetipsam Veritas pollicetur, dicens: *Elias venturus est, & restituet omnia.* Quasi ergo sub signaculo stellæ clausæ sunt, qui & nunc occultantur ne appareant, & post ut prodesse valeant, apparebunt. Sed tamen plebs Israelitica, quæ ubertim in fine colligetur, in ipsis sanctæ Ecclesiæ exordiis crudeliter obduratur. Nam prædicatores veritatis renuit, verba adjutorii sprevit. Quod tamen mira auctoris dispensatione agitur, ut nimirum prædicantium gloria, quæ recepta in uno populo latere poterat, in cunctis gentibus repulsa dilatetur. Unde & apte mox subditur:

Isa. 10. 22. sec. Sept.
Rom. 11. 25.
Apoc. 11. 4.
Matth. 17. 11.

Vers. 8.

Qui extendit cælos solus,

CAP. IX. REC. IV. Evangelium a Judæis repelli permisit Deus gentes diffunderetur.

Psal. 18. 1.

10. Quid namque cælorum nomine, nisi hæc eadem cælestis prædicantium vita designatur? De quibus per Psalmistam dicitur: *Cæli enarrant gloriam Dei.* Ipsi igitur cæli, ipsi sol esse memorantur: cæli scilicet, quia intercedendo protegunt; sol autem, quia prędicando vim luminis ostendunt. Commota igitur terra, cæli extensi sunt; quia cum Judæa ad vim persecutionis infremuit, Apostolorum vitam Dominus in cunctarum gentium cognitionem dilatavit; [g] & dum illa per judicium in mundum captiva dispergitur, isti ubique per gratiam in honorem tenduntur. Angusti quippe cæli fuerant, cum una plebs tot egregios prædicatores tenebat. Quis enim Gentilium Petrum nosset, si in solius Israelitici populi prædicatione remaneret? Quis Pauli virtutes agnosceret, nisi hunc Judæa ad nostram notitiam persequendo transmisisset? Ecce jam [h] qui flagris & contumeliis ab Israelitica plebe repulsi sunt, per mundi fines honorantur. Solus ergo Dominus cælos tetendit, qui secreti mira dispensatione consilii, prædicatores suos unde permisit in una gente opprimi, fecit in mundi cardines inde dilatari. Sed neque ipsa hęc præsenti dedita mundo Gentilitas, cum culpas ejus Apostolorum lingua corripuit, verba vitę libenter accepit. Nam protinus in elationem contradictionis intumuit, atque ad crudelitatem se persecutionis excitavit. Sed quæ prædicationis verbis contraire nititur, signorum citius admiratione temperatur. Unde apte quoque in auctoris laudem subjungitur:

Et graditur super fluctus maris. Ibid.

11. Quid

a In vulgatis, *fabricæ* pro *pertinaciæ*, quod legitur in Vindoc. Turon. Norman. &c.
b Sic restituimus ex mss. pene omnibus pro, *corruit*, quod habent excusi.
c Ex plur. variis lect. seu mss. seu excusorum hanc elegimus quæ est mss. Corb. Germ. Gemet. German. nobilioremque sensum continet. Editi, *pro futuris necessitatibus nostris*.
d Ed. *mentibus*, ubi Corb. Germ. Vindoc. Turon. Norman. habent *sensibus*, quos religiose sequimur.
e Gemet. *introierit*. In Utic. olim ita legebatur; nunc autem, *introiret*. Sic legitur in Turon. & plurimis.
f Gemet. *noctem perfidiæ suæ*.
g In Gemet. & Corb. Germ. deest, *dum*; legiturque: *Et illa per judicium .... dispergitur* &c. Abest, *captiva*.
h Ita plerique mss. vel *flagellis*. Ed. cum Colbert. *qui plagis*.

Cap. X. Vet. & Rec. v. Gentilium persecutiones miraculorum ope frangendæ.

11. Quid enim maris nomine, nisi in bonorum nece sæviens mundi hujus amaritudo signatur? De quo & per Psalmistam dicitur: *Congregans quasi in utre aquas maris*. Aquas etenim maris quasi in utre Dominus congregat, cum miro moderamine cuncta disponens, [a] in suis clausas cordibus carnalium minas frenat. Super fluctus ergo maris Dominus graditur: quia cum se procellæ persecutionis erigunt, miraculorum ejus obstupefactione franguntur. Qui enim tumores humanæ vesaniæ mitigat, quasi erectas in cumulo undas calcat. Nam cum morem suum Gentilitas destrui novæ conversationis prædicatione conspiceret; cum mundi hujus divites elationi suæ contraire viderent facta pauperum; cum sapientes sæculi adversari sibi imperitorum verba pensarent: in persecutionis protinus tempestatem tumuerunt. Sed qui verborum adversitate commoti, ad persecutionis procellas insiliunt, signorum, ut diximus, admiratione temperantur. Tot ergo in his fluctibus Dominus gressus posuit, quot superbis persecutoribus miracula ostendit. Unde bene rursum per Psalmistam dicitur: *Mirabiles elationes maris, mirabilis* [b] *in excelsis Dominus*: quia contra electorum vitam ad persecutionis undas mundus se mirabiliter extulit, sed has supernorum conditor [c] sublevata virtute prædicantium mirabilius stravit: ministros etenim suos plus ostendit posse per miracula, [d] quam potestates terrenæ tumuerant per iram. Quod bene etiam per Jeremiam Dominus exteriora narrans, interiora denuntians, dicit: *Posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum quod non præteribit; & commovebuntur, & non poterunt, & intumescent fluctus ejus, & non transibunt* [e] *illum*. Arenam quippe Dominus mari terminum posuit: quia ad frangendam mundi gloriam, abjectos & pauperes elegit. Cujus nimirum maris fluctus intumescunt, cum potestates sæculi ad commotionem persecutionis exiliunt. Sed transire arenam nequeunt, quia despectorum miraculis & humilitate franguntur. Sed dum mare sævit, dum per insaniæ suæ fluctus erigitur; quia tamen virtutis intimæ ostensione calcatur, sancta Ecclesia proficit, atque ad statum sui ordinis per temporum incrementa consurgit. Unde & apte mox subditur:

Psal. 32. 7. — Psal. 92. 4. — Jerem. 5. 22.

Vers. 9. *Qui facit Arcturum, & Orionas, & Hyadas, & interiora Austri.*

Cap. XI. Vet. & Rec. vi. Verbis sapientum mundi cur utatur scriptura.

12. Nequaquam sermo veritatis vanas Hesiodi, Arati, & Callimachi fabulas sequitur, ut Arcturum nominans, extremam stellarum septem caudam Ursæ suspicetur, & quasi Orion gladium teneat amator insanus. Hæc quippe astrorum nomina, a cultoribus sapientiæ carnalis inventa sunt: sed Scriptura sacra idcirco eisdem vocabulis utitur, ut res quas insinuare appetit, notitia usitatæ appellationis exprimantur. Nam si astra quæ vellet, per ignota nobis nomina diceret: homo, pro quo hæc eadem scriptura facta est, nesciret procul dubio quid audiret. Sic igitur in sacro eloquio sapientes Dei sermonem trahunt a sapientibus sæculi, sicut in eo pro utilitate hominis vocem in se humanæ passionis ipse conditor hominum sumit Deus, ut videlicet dicat: *Pœnitet me fecisse hominem super terram*: cum profecto constet, quia is qui cuncta prius quam veniant conspicit, nequaquam postquam aliquid fecerit, pœnitendo resipiscat. Quid ergo mirum, si spiritales viri utuntur verbis carnalium, quando ipse ineffabilis & creator omnium Spiritus, ut ad intellectum suum carnem pertrahat, in se ipso carnis sermonem format? In Scriptura igitur sacra dum nota astrorum nomina audimus, de quibus astris sermo moveatur, agnoscimus. Cum vero quæ narrentur astra perpendimus, restat, ut ex eorum motibus ad spiritalis intelligentiæ arcana surgamus. Neque enim juxta litteram mirum aliquid dicitur, quod Deus Arcturum, Orionas, & Hyadas fecit: de quo nimirum constat, quia omnino in mundo nihil sit, quod ipse non fecerit. Sed sanctus vir hæc fecisse Dominum dicit: per quæ signari proprie ea quæ spiritaliter geruntur, intelligit.

Genes. 6. 6. 7.

Arcturus significat Ecclesiam. Apoc. 1. 12. 20.

13. Quid namque Arcturi nomine, qui in cæli axe constitutus, septem stellarum radiis fulget, nisi Ecclesia universalis exprimitur, quæ in Johannis Apocalypsi per septem Ecclesias, septemque candelabra figuratur? Quæ dum dona in se septiformis gratiæ Spiritus continet, claritate summæ virtutis irradians, quasi ab axe veritatis lucet. Pensandum quoque est, quod Arcturus semper versatus, & numquam mergitur: quia & sancta Ecclesia persecutiones iniquorum sine cessatione tolerat, sed tamen usque ad mundi terminum sine defectu perdurat. Sæpe namque eam reprobi, quia usque ad internecionem persecuti sunt, quasi hanc se funditus extinxisse crediderunt: sed eo multiplicius ad statum sui provectus rediit, quo inter manus persequentium moriendo laboravit. Arcturus ergo dum versatur, erigitur: quia tunc sancta Ecclesia valentius in veritate reficitur, cum ardentius pro veritate fatigatur.

Vet. vii.

Oriones Martyres.

14. Unde apte quoque post Arcturum protinus Orionas subdit. Oriones quippe in ipso pondere temporis hiemalis oriuntur, suoque ortu tempestates excitant, & maria terrasque perturbant. Quid igitur post Arcturum per Orionas, nisi Martyres designantur? Qui dum [f] sancta Ecclesia ad statum prædicationis erigitur, pondus persequentium, molestiasque passuri, ad cæli faciem quasi in hieme venerunt. His etenim natis, mare terraque turbata est: quia dum Gentilitas mores suos destrui, apparente illorum fortitudine doluit, in eorum necem non solum iracundos ac turbidos, sed etiam placidos erexit. Ex Orionibus itaque hiems inhorruit: quia clarescente Sanctorum constantia, frigida mens infidelium, ad tempestatem se persecutionis excitavit. Orionas ergo cælum edidit, cum sancta Ecclesia Martyres misit. Qui dum loqui recta rudibus ausi sunt, omne pondus ex frigoris adversitate pertulerunt.

Hyades Doctores.

15. Bene autem protinus Hyadas subdit, quæ juvenescente verno ad cæli faciem prodeunt, & cum jam sol caloris sui vires exerit, ostenduntur. Illius quippe signi initiis inhærent, quod sapientes sæculi Taurum vocant, ex quo augeri sol incipit,

a In Lyran. & Utic. pro diversa lect. annotatur ad marginem, *in suis clausas ordinibus*.
b Vindoc. *mirabilis in altis*.
c Coc. & sequentes edit. *sub elevata*.
d Antiquæ edit. *quam potestates terrenas tumere*. Coc. & sequentes, *quam potestates terrenas quæ tumuerant*. Sequimur mss.
e Plerique mss. *illud*: quod ad præceptum commode referri potest. Retinuimus *illum* cum vulgatis & mss. Corb. Germ. & ad terminum referimus.
f Coc. & seq. ed. *dum sanctam Eccl. . . . . erigunt*, contra fidem mss. In Corb. Germ. & uno Vindoc. legitur, *ad statum perfectionis vel prædicationis erigitur*.

cipit, atque ad extendenda diei spatia ferventior exurgit. Qui itaque post Orionas Hyadum nomine, nisi Doctores Sanctæ Ecclesiæ designantur? Qui subductis Martyribus, eo jam tempore ad mundi notitiam venerunt, quo fides clarius elucet, & repressa infidelitatis hieme, altius per corda fidelium sol veritatis calet. Qui remota tempestate persecutionis, [a] expletis noctibus longæ infidelitatis, tunc Sanctæ Ecclesiæ exorti sunt, cum ei jam per credulitatis vernum lucidior annus aperitur. Nec immerito Doctores Sancti Hyadum nuncupatione signantur. (Ver. xiii.) Græco quippe eloquio ὑετὸς pluvia vocatur, & Hyades nomen a pluviis acceperunt, quia ortæ procul dubio imbres ferunt. Bene ergo Hyadum appellatione expressi sunt, qui ad statum universalis Ecclesiæ, quasi in cæli faciem deducti super arentem terram humani pectoris, sanctæ prædicationis imbres fuderunt. Si enim prædicationis sermo pluvia non esset, Moyses minime dixisset: *Expectetur sicut pluvia eloquium meum*: (Deut. 32. 2.) nequaquam per Isaiam Veritas diceret: *Mandabo nubibus, ne pluant super eam imbrem*; (Isa. 5. 6.) atque hoc, quod paulo ante protulimus: *Quamobrem prohibitæ sunt* [b] *stellæ pluviarum*. (Jerem. 3. 3.) Dum ergo Hyades cum pluviis veniunt, ad cæli spatia altiora sol ducitur: quia apparente Doctorum scientia, dum mens nostra imbre prædicationis infunditur, fidei calor augetur. Et perfecta terra ad fructum proficit, cum lumen ætheris ignescit: quia uberius frugem boni operis reddimus, dum per sacræ eruditionis flammam in corde clarius ardemus. Dumque per eos diebus singulis magis magisque scientia cælestis ostenditur, quasi interni nobis luminis vernum tempus aperitur: ut novus sol nostris mentibus rutilet, & eorum verbis nobis cognitus, se ipso quotidie clarior micet. [c] Urgente etenim mundi fine, superna scientia proficit, & largius cum tempore excrescit. Hinc namque per Danielem dicitur: *Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia*. (Dan. 12. 4.) Hinc Johanni in priori parte revelationis Angelus dicit: *Signa, quæ locuta sunt septem tonitrua*. (Apoc. 10. 4.) Cui tamen in ejusdem revelationis termino præcipit, dicens: *Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus*. (Ibid. 20. 10.) Pars quippe revelationis anterior signari præcipitur, terminus prohibetur: quia quidquid in Sanctæ Ecclesiæ initiis latuit, finis quotidie ostendit. Nonnulli vero a Greca [d] littera quæ *y* dicitur, Hyadas nuncupatas arbitrantur. Quod si ita est, significationi quam diximus, contrarium non est, Doctores enim his stellis non inconvenienter expressi sunt, quæ a litteris nomen trahunt. Sed quamvis Hyades ab ejusdem litteræ visione non discrepent, certum tamen est, quia ὑετὸς imber dicitur, [e] & ortæ pluvias apportant.

(In Ecclesia fulserunt Apostoli, tum Martyres, post Doctores.)

16. Vir igitur sanctus redemtionis nostræ ordinem contemplatus admiretur, atque admirans exclamet, dicens: *Qui extendit cælos solus, & graditur super fluctus maris: qui facit Arcturum, & Orionas, & Hyadas*. Extensis etenim cælis Dominus formavit Arcturum: quia in honorem deductis Apostolis, in cælesti conversatione fundavit Ecclesiam. Formato quoque Arcturo, fecit Orionas: quia roborata fide universalis Ecclesiæ, contra procellas mundi edidit Martyres. Editis quoque Orionibus, protulit Hyadas: quia convalescentibus contra adversa Martyribus, ad infundendam ariditatem humanorum cordium, doctrinam contulit magistrorum. Isti itaque sunt astrorum spiritalium ordines, qui dum summis virtutibus eminent, semper ex supernis lucent.

(Quæ sanctis hinc migrantibus gloria præparata.)

17. Sed post ista quid restat, nisi ut Sancta Ecclesia laboris sui fructum recipiens, ad videnda supernæ patriæ intima perveniat? Unde apte, quia dixit, *Qui facit Arcturum, & Orionas, & Hyadas*; protinus addidit: *Et interiora Austri*. (Ver. 11.) Quid namque in hoc loco Austri nomine, nisi fervor sancti Spiritus designatur, quo dum repletus quisque fuerit, ad amorem patriæ spiritalis ignescit. Unde & sponsi voce in Canticorum canticis dicitur: *Surge Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum, &* [f] *fluent aromata illius*. (Cant. 4. 16.) Austro quippe veniente, Aquilo surgens recedit, cum adventu sancti Spiritus expulsus antiquus hostis, qui in torpore mentem constrinxerat, deserit. Atque hortum sponsi Auster perflat, ut aromata defluant: quia nimirum dum Sanctam Ecclesiam donorum suorum virtutibus Spiritus veritatis impleverit, ab ea longe lateque odores boni operis spargit. Interiora ergo Austri, sunt occulti illi Angelorum ordines, & secretissimi patriæ cælestis sinus, quos implet calor Spiritus-sancti. Illuc quippe Sanctorum animæ & nunc corporibus exutæ, & post corporibus restitutæ perveniunt, & [g] quasi astra in abditis occultantur. Ibi per diem quasi in meridiano tempore, ardentius solis ignis accenditur: quia conditoris claritas, mortalitatis nostræ jam pressa caligine, manifestius videtur; & velut sphæræ radius ad spatia altiora se elevat, quia de semetipsa nos veritas subtilius illustrat. Ibi lumen intimæ contemplationis sine interveniente cernitur umbra mutabilitatis: ibi calor summi luminis sine ulla obscuritate corporis: ibi invisibiles Angelorum chori quasi astra in abditis emicant, quæ eo nunc ab hominibus videri nequeunt, quo flamma veri luminis altius perfunduntur. Valde itaque mirum est, quod missis Apostolis Dominus cælos tetendit, quod temperatis persecutionum tumoribus, maris fluctus gradiens repressit, quod solidata Ecclesia Arcturum statuit, quod roboratis contra adversa Martyribus, Orionas misit, quod repletis in tranquillitate Doctoribus, Hyadas prebuit: sed post hæc valde est admirabile, quod sinum nobis cælestis patriæ quasi interiora præparavit.

(Sanctorum pulcritudo alia morum, alia præmiorum.)

18. Pulcrum est hoc omne, quod quasi in cæli facie de divina dispensatione cernitur; sed longe illud, & incomparabiliter pulcrius, ad quod invisibiliter pervenitur. Unde bene iterum sponsus in sponsæ suæ laudibus dicit: *Quam pulcra es amica mea, quam pulcra! oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet*. (Cant. 4. 1.) Pulcram narrat, & pulcram replicat: quia alia ei est pulcritudo morum, in qua nunc cernitur; atque alia pulcritudo præmiorum, in qua tunc per conditoris sui speciem sublevabitur. Cujus videlicet membra omnes electi, quia ad cuncta simpliciter incedunt, ejus oculi

a Ita fere omnes mss. nostri, non ut legitur in edit. *expletis longis noctibus infidelitatis*. In solo Gemet. habetur, *expletis longis noctis infidelitatibus*.

b Non legitur *stellæ*, sed *stillæ*, tum Hebraico fonte, tum in vulgata translatione, aut in aliis sive versionibus, sive paraphrasibus. In Græca autem interpretatione, neutra vox occurrit. Manifestum tamen est Gregorium ita legisse.

c Lyran. & Bigot. *vergente*.

d In edit. Gil. Vatic. & Guss. *quæ ypsilon dicitur*. Exprimimus lectionem præcedentium quæ est & mss.

e Ita meliores mss. At editi, *eo quod exortæ*.

f Mss. Corb. Germ. & German. *fluant*.

g Ita vet. edit. cum Vindoc. Gemet. Lyran. Bigot. Utic. Longip. &c. quorum loco Coc. & al. edit. posuerunt, *quasi in Austri abditis*.

oculi columbarum vocantur: qui magna luce irradiant, quia & signorum miraculis coruscant. Sed quantum est omne hoc miraculum, quod videri potest? Illud de internis miraculum est mirabilius, quod videri nunc non potest. De quo illic apte subditur: *Absque eo quod intrinsecus latet*. Magni quippe gloria aperti operis, sed longe incomparabilis occultæ remunerationis. Quod ergo per beatum Job astrorum nomine, hoc Salomonis vocibus oculorum appellatione signatur: & quod per Salomonem dicitur: *Absque eo quod intrinsecus latet*; hoc nobis beatus Job intimat, cum Austri interiora commendat. Sed ecce vir
a sanctus exteriora [a] mirans, interiora considerans, aperta narrans, occulta penetrans, omne quod interius exteriusque agitur, dicere conatur: sed opera summæ magnitudinis quando explicet lin-
b gua carnis? Unde & apte mox hæc eadem ope-
Vers. 10. ra melius [b] deficiendo comprehendit dicens:

Caput XII. Ver. 2. Dei opera facundius obstupescendo quam loquendo laudamus.

Qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia, quorum non est numerus.

19. Divinæ fortitudinis facta tunc verius explemus, cum hæc nos explere non posse cognoscimus: tunc facundius loquimur, cum ab his obstupescendo reticemus. Ad narranda quippe Dei opera habet defectus noster, quam sufficienter exerat linguam suam; ut quæ comprehendere idonee non valat, hæc idonee mutus laudet. Unde be-
Ps. 150. 2. ne per Psalmistam dicitur: *Laudate eum in potentatibus ejus, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus*. Ille quippe Dominum secundum multitudinem magnitudinis ejus laudat, qui se succumbere in ejus laudis expletione considerat. Dicat ergo: *Qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia, quorum non est numerus*: videlicet magna virtute, inscrutabilia ratione, innumerabilia multiplicitate. Divina ergo opera, quæ explere dicendo non potuit, facundius deficiendo definivit. Sed in consideratione rerum cur longe extra nos ducimur, qui hoc ipsum quoque, quod erga nos agitur, ignoramus? Unde & apte subjungitur:

Vers. 11. *Si venerit ad me, non videbo eum: & si abierit, non intelligam.*

Caput XIII. Reg. vii. Homo ita cæcus, ut gratiæ donum sæpe iram putet, ac vice versa.

20. Seclusum quippe ab internis gaudiis genus humanum, exigente culpa, mentis oculos perdidit: & quo meritorum suorum passibus graditur, nescit. Sæpe enim donum gratiæ est, quod iram deputat: & sæpe divinæ districtionis ira est, quod gratiam putat. Nam plerumque gratiam æstimat dona virtutum: & tamen eisdem donis elatus corruit. Plerumque velut iram metuit adversa tentationum: & tamen eisdem tentationibus pressus, ad virtutum custodiam cautior exurgit. Quis enim Deo se propinquare non æstimet, cum supernis exerescere se muneribus agnoscit, cum vel prophetiæ donum, vel doctrinæ magisterium percipit, vel ad exercendam curationis gratiam convalescit? Et tamen sæpe mens dum de virtutis suæ securitate resolvitur, insidiante adversario, inopinatæ culpæ telo perforatur; & inde a Deo in æ-
Ver. 22. ternum longe fit, unde ei ad tempus sine cautelæ custodia propinquavit. Et quis se derelictum jam gratia divina non deputet, cum post experimentum munditiæ lacessiri se carnis tentationibus videt, inhonesta ad animum congeri, & ante cogitationis oculos, nonnulla improba & immunda versari? Et tamen cum fatigant ista, nec superant, nequaquam per pollutionem trucidant, sed per humilitatem servant: ut infirmum se animus in tentatione deprehendens, totum se ad divinitatis adjutorium conferat, & sui fiduciam funditus amittat; sicque fit, ut inde altius Deo inhæreat, unde se a Deo profundius cecidisse suspirabat. Accessus igitur recessusque Dei, a mente nostra minime cognoscitur, quousque rerum alternantium finis ignoratur: quia & de tentatione incertum est, utrum probet, an trucidet; & de donis nequaquam deprehenditur utrum hic desertos remunerent, an in via nutriant, ut ad patriam perducant. Homo ergo ab internis gaudiis semel expulsus, clausas contra se januas secreti spiritalis aspiciat, atque ad semetipsum foras projectus in carne gemat, & cæcitatis suæ damna considerans, dicat: *Si venerit ad me, non videbo eum: & si abierit, non intelligam*. Ac si aperte deploret, dicens: Postquam semel sponte oculos perdidi, quoniam quæsitæ noctis cæcitatem patior, nec ortum jam, nec occasum solis agnosco. Et tamen homo, qui infirmitatis pœna premitur, & cæcitatis suæ caligine gravatur, ad supernæ lucis judicium properat, ut suorum actuum rationem reddat. Unde & mox subditur:

Si repente interroget, quis respondebit ei? Vers. 12.

Caput XIV. Reg. vii. Deo judicanti aut percutienti respondere homo non sufficit.

21. Repente Deus interrogat, cum nos ad districtionem sui examinis inopinatos vocat. Sed interrogationi illius respondere homo non sufficit: quia si remota tunc pietate discutitur, in illo examine etiam justorum vita succumbit. Vel certe interrogat, cum duris nos percussionibus pulsat: ut cum mens nostra magna de se in tranquillitate æstimat, semetipsam veraciter qualis sit, in perturbatione deprehendat. Et plerumque, quoniam percutitur, gemit: sed respondere non sufficit, quia & ipsa ei percussionis suæ adversitas displicet: sed tamen semetipsum homo considerans, tacet, & divina judicia discutere metuit, quia esse se pulverem agnoscit. Unde & per Paulum dicitur: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo?* Rom. 9. 20.
Respondere Deo non posse convincitur, qui homo nominatur: quia per hoc quod de humo sumtus est, judicia superna discutere dignus non est. Unde hic quoque apte subjungitur:

Vel quis ei dicere potest, cur ita facis? Ibidem.

Caput XV. Dei facta non discutienda, sed veneranda.

22. Auctoris facta semper indiscussa veneranda sunt: quia injusta esse nequaquam possunt. Rationem quippe de occulto ejus [c] consilio quærere, nihil est aliud quam contra ejus consilium superbire. Cum ergo factorum causa non deprehenditur, restat ut sub factis illius cum humilitate taceatur: quia nequaquam sufficit sensus carnis, ut secreta penetret majestatis. Qui ergo in factis Dei rationem non videt, infirmitatem suam considerans, cur non videat, rationem videt. Unde & per Paulum quoque subsequenter adjungitur: *Numquid dicet figmentum ei qui se finxit: Quare me fecisti sic?* Ibidem. Quo enim se cernit figmentum divini operis, eo semetipsum redarguit, ne contra manum resultet operantis: quia qui benigne quod non erat, fecit, quod est, injuste non deserit. Ad semetipsam ergo in percussione mens redeat, & quod apprehendere non valet, non requirat: ne si divinæ iræ causa discutitur, amplius discussa pro-

a Sic leg. cum mss. Turon. Vindoc. Corb. Germ. omnibus Norman. ubi excusi, *nominans*.
b Mss. Anglic. Norman. Corb. Germ. Vindoc. Bellov. &c. ita habent; & quidem melius quam, *definiendo*, quod legitur in editis.
c Lyran. Utic. Bigot. *judicio*.

provocetur; & quam placare humilitas poterat, inextinguibiliter superbia accendat. Unde apte quoque de hac eadem ita protinus subditur:

Vers. 11. *Deus, cujus resistere iræ nemo potest, & sub quo curvantur qui portant orbem.*

CAPUT XVI.

Rec. 1x. Quaratione iræ Dei nemo resistat.

23. Mirum valde est quod iræ Dei nullum posse resistere dicitur, cum multos indignationi supernæ animadversionis obviasse, eloquia divina testentur. An non iræ Dei Moyses restitit, qui pro cadente populo erectus, ipsum supernæ percussionis impetum mortis suæ [a] oblatione restrinxit, dicens: *Dimitte illis hanc noxam: alioqui dele me de libro tuo, quem scripsisti?* (Exod. 32. 31. Num. 16. 47. 48.) An non iræ Dei Aaron restitit, cum inter viventes ac mortuos thuribulum sumsit, atque animadversionis ignem, incensi fumo temperavit? An non Phinees iræ Dei restitit, qui luxuriantes cum alienigenis, in ipso coitu trucidans, zelum suum divinæ indignationi obtulit, & furorem gladio placavit? (Num. 25. 11.) An non iræ Dei David restitit, qui Angelo ferienti se offerens, piacationis gratiam & ante tempus propositum exegit? (2. Reg. 24. 25.) An non Elias iræ Dei restitit, qui longo jam tempore terra arente, subductas de cælo pluvias verbo revocavit? (3. Reg. 18. 44.) Quomodo ergo divinæ iræ nullum posse resistere dicitur, cum multos sæpe restitisse exemplis existentibus demonstratur? Sed si subtiliter & hæc beati Job eloquia, & illorum facta pensamus: & verum cognoscimus, quia divinæ iræ non resistitur; & verum, quia multi sæpe restiterunt. (Ver. xii.) Omnes enim sancti, qui iræ Dei obviant, ab ipso accipiunt ut contra impetum percussionis ejus opponantur: atque, ut ita dixerim, cum ipso se erigunt contra ipsum, eosque divina vis sibi opponit secum: quia in eo quod [b] adversum sævientis iram foris obtinent, intus eos gratia irascentis fovet: & famulantes interius levat, quos quasi adversantes exterius tolerat. Portat ergo contradictionem deprecantium, quam aspirat, & velut nolenti [c] imponitur, quod ab ipso ut fiat, imperatur. Moysi etenim dicit: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos; faciamque te in gentem magnam.* (Exod. 32. 10.) Quid est servo dicere, *Dimitte me*, nisi deprecandi ausum præbere? Ac si aperte diceretur: Pensa, [d] quantum apud me valeas, & cognosce quia obtinere poteris quidquid pro populo exoras. Quod quia hac mente agitur, statim venia subjuncta testatur. Cum vero superna indignatio sese, ut ita dixerim, medullitus movet, hanc [e] oppositio humana non retinet: nec se utiliter cujuslibet deprecatio objicit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. (23. q. 4. c. Vo sis unde Gregorius.) Hinc est enim quod Moyses, qui reatum totius plebis apud Deum suis precibus tersit, dumque se obicem obtulit, divinæ iracundiæ vim placavit: ad petram Horeb veniens, & pro aquæ exhibitione diffidens, repromissionis terram ingredi, Domino irascente non potuit. (Num. 20. 12.) Et sæpe hac de re affligitur, sæpe desiderio se excitante turbatur, & dispositæ ultionis iracundiam repellere a semetipso non valuit, qui hanc, volente Domino, & a populo amovit. (2. Reg. 24. 10.) Hinc David, [f] qui a prostrata plebe postmodum Angeli gladium prece compescuit, prius plorans & ejulans, nudis pedibus filium fugit: & quousque perpetrati facinoris ultionem ad plenum reciperet, iram Dei pro semetipso temperare nequaquam valuit. Hinc Elias, ut sicut homo parum aliquid quasi de divina animadversione sentiret; (3. Reg. 17. 1.) qui verbo cælos aperuit, ante indignationem mulieris territus per desertum fugit: & pro semetipso infirmatur in formidine, qui furorem Dei placat aliis per interventionem. (Ibid. 19. 3. Quæstionis solutio.) Iræ igitur Dei & resisti valet, quando ipse qui irascitur, opitulatur; & resisti omnino non valet, quando se & ad ulciscendum excitat, & ipse precem quæ ei funditur, non aspirat. Hinc ad Jeremiam dicitur: *Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris [g] eorum ad me.* (Jer. 7. 16.) Et rursum: *Si steterit Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* (Jer. 15. 1.)

24. Qua in re quæri utiliter potest, cur relictis tot antiquioribus patribus, ad effundendam precem Moyses & Samuel tantummodo præstantius elegantiusque nominantur? (Orationis pro inimicis virtus.) Quod tamen facile agnoscimus, si ejus, quæ diligere & inimicos præcipitur, caritatis merita pensamus. (Ver. xiii.) Conditoris namque auribus illa maxime oratio commendatur, quæ pro inimicis quoque intercedere nititur. (Matth. 5. 44.) Unde & per semetipsam Veritas dicit: *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Et rursum: *Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus alterum.* (Mar. 11. 25.) Cum vero patrum priorum facta sacro eloquio describente revolvimus, Moysen & Samuelem exorasse pro adversantibus invenimus. Unus quippe eorum sævientis populi persecutionem fugit, & tamen pro vita sui persecutoris intervenit: alter ex principatu populi dejectus, ipsis suis adversariis dicit; *Absit a me hoc peccatum in Domino, quo minus cessem orare pro vobis.* (1. Reg. 12. 23.) Quid est ergo in difficultate deprecandi, Moysen & Samuelem deducere, nisi apertius indicare, quia ejus iræ neque illi si astarent, obsisterent, qui idcirco pro amicis intervenire citius possent, quia apud hunc intercedere & pro inimicis solerent? Hinc ad eamdem Judæam dicitur: *Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli.* (Jer. 30. 14. Ibid. 15.) Et rursum: *Quid clamas ad me super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus.* Vir igitur sanctus aspiciat, quia nullius interventu divina ira restringitur, cum implacabiliter excitatur, & dicat: *Deus, cujus resistere iræ nemo potest.* Quod bene & ad specialem intellectum ducimus, si ejusdem plebis Israeliticæ damna pensamus, quam Redemtor per dispensationis suæ mysterium ostensus superbientem deseruit, atque ad cognitionis suæ gratiam Gentes vocavit. Unde & apte mox subditur: *Sub quo curvantur qui portant orbem.*

Rec. x. Portant orbem qui regunt.

25. Ipsi etenim orbem portant, qui curas præsentis sæculi tolerant. Tantorum quippe pondera unusquisque sustinere compellitur, quantis in hoc mundo principatur. Unde & [h] terræ princeps non incongrue Græco eloquio βασιλεὺς dicitur. Λαὸς enim populus interpretatur. βασιλεὺς igitur βάσις λαȣ̃ vocatur, quod Latina videlicet lingua basis populi dicitur: quia videlicet ipse super se populum sustinet, qui motus illius, potestatis pondere

a Longip. *objectione restrinxit*. Germ. *restinxit*.
b Gemet. *quod adversum se venientis*. Plur. *adversum se sævientis*.
c Vindoc. Longip. Corb. Germ. & omnes Norman. sic legendum suadent, non, *opponitur*; quod habent excusi.
d Vindoc. Gemet. & alii Norman. *quanti*.
e Apud Gratianum legitur *hanc opinio vel oppositio humana*.
f Edit. Barthol. & al. vel. *quia prost.* Gilot. Vatic. Gussanv. *qui prost.* Rectius Coc. cum mss. *qui a prostrata*.
g In Vindoc. deest, *ad me*.
h Vindoc. *et recte princeps*.

re fixus regit. Quo enim subjectorum suorum onera tolerat, eo quasi superpositam columnam basis portat. Beatus igitur Job virtute prophetici spiritus plenus aspiciat quod Judæa deseritur, atque ad divinitatis cultum Gentium principes inclinantur, & dicat: *Deus cujus iræ nemo resistere potest: sub quo curvantur qui portant orbem.* Ac
a si aperte fateatur dicens: [a] Et subjectos quondam districte deseris, & erectas potestates Gentium misericorditer flectis.

Vet. xiv. Tales angeli in ministerium missi.

26. Quamvis per hoc quod dicitur, *Sub quo curvantur qui portant orbem*, possunt & angelicæ virtutes intelligi. Ipsæ etenim orbem portant, quæ regendi mundi curas administrant; Paulo attestante, qui ait: (Heb. 1. 14.) *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis?* Ait ergo: *Deus cujus resistere iræ nemo potest; sub quo curvantur qui portant orbem.* Ac si humilitatem omnis creaturæ conspiciat, & tremefactus dicat: Quis infirmorum
b hominum tuis nutibus obviat, cujus se [b] fortitudini & virtutes angelicæ inclinant? Vel certe, quoniam cum curvamur, superiora non cernimus: erecti essent illi subtilissimi spiritus, si plene potentiam ejus majestatis attingerent. Sed qui orbem portant, sub Deo curvi sunt: quia divinitatis ejus celsitudinem quamvis [c] sublevatæ videant,
c nec virtutes tamen angelicæ comprehendunt. Quam vir justus præ infirmitate non penetrans,
d sed hanc utcumque [d] ex subjectis summorum spirituum ministeriis pensans, ad considerationem se propriam sollicita humilitate recolligit, sibique coram se præ potestate supernæ magnitudinis vilescit, dicens:

Vers. 14.

Quantus ergo ego sum, ut respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?

CAPUT XVII. Dei judiciis Dei disputare non possunt, qui pondere corruptionis premuntur.

27. Ac si aperte dicat: Si creatura illa hunc considerare non sufficit, quæ carne non premitur; qua mente de ejus ego judiciis disputo, qui pondere corruptionis angustor? Sicut autem sæpe de nos verba Dei sunt judicia illius, quæ nostrorum actuum sententiam loquuntur: ita verba nostra ad Deum, sunt opera quæ exhibemus. Sed cum Deo loqui verbis suis homo non valet, quia apud subtile ejus judicium, nullam de suis actibus fiduciam
e tenet. Unde & apte subditur:

Vers. 15.

Qui [e] si habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum judicem deprecabor.

CAPUT XVIII. Reg. xi. Justitia nostra eget veniæ deprecatione.

28. Ut enim sæpe diximus, omnis humana justitia injustitia esse convincitur, si districte judicetur. Prece ergo post justitiam indiget, ut quæ succumbere discussa poterat, ex sola judicis pietate convalescat. Quæ cum plene a perfectioribus habetur, haberi de illa quidpiam dicitur; quia mens humana & comprehensa vix peragit, & valde extrema sunt quæ comprehendit. Dicat ergo: *Qui si habuero quidpiam justum, non respondebo, sed meum judicem deprecabor.* Velut si apertius fateatur, dicens: Et si ad opus virtutis excrevero, ad vitam non meritis, sed ex venia convalesco. Preci itaque innitendum est, cum recta agimus: ut omne quod juste vivimus, ex humilitate condia-

A mus. Sed plerumque ipsa nostra deprecatio tam multis tentationibus quatitur, ut pene a conspectu judicis repulsa videatur. Et sæpe hanc creator misericors [f] percipit: sed quia illibatam se ut vult [g] exerere non valet, super se judicium reprobationis pavet. Unde & subditur: (Vet. xx.)

f g

Et cum invocantem me exaudierit, non credo quod exaudierit vocem meam.

Vers. 16. h

CAPUT XIX. Animi inter orandum alternantes motus.

29. Plerumque etenim mens divini amoris [h] igne accenditur, atque ad intuenda cælestia & arcana sublevatur. Ad summa jam rapitur, & perfecto desiderio compuncta, ab infimis alienatur: sed repentina tentatione percussa, quæ intentione
B forti erecta in Deum fuerat, obortis cogitationibus transfixa curvatur; ita ut seipsam discernere nequeat, atque inter vitia virtutesque deprehensa, ex qua parte sit valentior non agnoscat. Nam sæpe ad hoc usque perducitur, ut miretur quomodo tam summa comprehendit, quam cogitatio illicita polluit: & rursum quomodo illicitas cogitationes recipit, quam super se valide fervor spiritus rapit. Quos alternantes cogitationum motus in animo bene Psalmista intuens, ait: (Psal. 106. 26.) *Ascendunt usque ad cælos, & descendunt usque ad abyssos.* Usque ad cælos quippe ascendimus, cum summa penetramus: sed ad abyssos usque descen-
C dimus, cum repente a contemplationis culmine per turpia tentamenta dejicimur. Motus itaque animi dum inter vota & vitia alternant, nimirum sibi certitudinem exauditionis obnubilant. Recte ergo dicitur: *Et cum invocantem me exaudierit, non credo quod exaudierit vocem meam:* quia mens ex ipsa sua mutabilitate fit trepida; & per hoc quod nolens patitur, repulsam se abjectamque suspicatur.

Judicii extremi severitas. Reg. xii.

30. Libet intueri, vir sanctus quanta se subtilitate dijudicat, ne quid in illo divina judicia reprehendant. Infirmitatem namque suam intuens ait: *Quantus ergo sum ego, qui respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?* De justitiæ suæ meritis non confidens, sed ad solam se spem postula-
D tionis conferens, subdit: *Qui etiam si habuero quidpiam justum, non respondebo, sed meum judicem deprecabor.* Sed de ipsa quoque postulatione pavidus adjungit: *Et cum invocantem me exaudierit, non credo quod exaudierit vocem meam.* Cur tanta circumspectione trepidat, cur tanta sollicitudine formidat, nisi quia terrorem judicis in extrema districtione considerat, & vim discussionis illius non ferens, omne quod gerit, esse sibi insufficiens pensat? Unde & protinus subdit:

Vers. 17.

In turbine enim conteret me.

CAPUT XX. Vet. xvi. Maxime in eos quos diu Dei patientia toleravit.

31. Peccator quisque in turbine atteritur, qui erectus in tranquillitate videbatur: quia quem diu superna longanimitas tolerat, extrema judicii se-
E veritas necat: quæ recte turbo dicitur, [i] quia in elementorum commotione revelatur, Psalmista attestante, qui ait: (Ps. 49. 3.) *Deus [k] manifestus veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu ejus ardebit, & in circuitu ejus tempestas valida.* Unde & Propheta quoque alius dicit: (Nah. 1. 3.) *Dominus in tempestate & turbine via ejus.* In quo nimirum turbine

i k

id-

a Vindoc. Lyran. & Bigot. *& subjectas.., deseris, & erectas potestates etc.*
b Gemet. Turon. Colb. *cujus se formidini.* Ita quoque veteres edit. Barthol. Paris. & Basil.
c Editi, *sublevati.* At in mss. omnibus, *sublevata*, quod refertur ad virtutes angelicas.
d Reg. Germ. Corb. Germ. *ex subjectissimorum spirituum ministeriis.*
e Ita potiores mss. Excusi habent, *etiamsi.*
f Editi cum aliquot mss. *respicit*; magis placet cum Corb. Germ. Colb. Uno Reg. Vindoc. Longip. *percipit.*
g Bellov. *exercere.*
h Utic. Lyr. Bigot. *desiderio.*
i Ebroic. Lyr. Big. *quia in electorum.* Utic. hanc lectionem ad marginem rejecit.
k Ita mss. In vulgatis *manifeste.*

idcirco justus nequaquam conteritur, quia semper hic sollicite metuit, ne conteratur. Perpendit namque adhuc in præsentis vitæ itinere constitutus, humanis actibus exactor operum quam districtus appareat; qui quosdam tunc reatu culpæ originalis astrictos etiam sine operibus damnat. Unde recte vir sanctus ex humani generis voce protinus adjungit:

Ibidem.

Et multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.

CAPUT XXI. Damnantur parvuli ex sola culpa originali.

32. Nonnulli etenim prius a præsenti luce subtrahuntur, quam [a] ad proferenda bona malave merita activæ vitæ perveniant. Quos quia a culpa originis Sacramenta salutis non liberant: & hic ex proprio nihil egerunt, & illuc ad tormenta perveniunt. Quibus unum vulnus est, [b] corruptibiliter nasci: aliud, carnaliter emori. Sed quia post mortem quoque æterna mors sequitur, occulto eis justoque judicio etiam sine causa vulnera multiplicantur. Perpetua quippe tormenta percipiunt & qui nihil ex propria voluntate peccaverunt. Hinc namque scriptum est: *Non est mundus in conspectu ejus nec unius diei infans super terram.* (Job 25.14.) Hinc per semetipsam Veritas dicit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei.* (Johan. 3. 5.) Hinc Paulus ait: *Eramus natura filii iræ, sicut & ceteri.* (Ephes. 2. 3.) Qui itaque nullum proprium adjungens, ex solo originis [c] reatu perimitur: quid iste in illo extremo examine, quantum ad humani sensus æstimationem, nisi sine causa vulneratur? Sed tamen sub divina districtione justum est, ut propago mortalis, velut infructuosa arbor, & in ramis servet amaritudinem quam traxit ex radice. Ait ergo: *In turbine enim conteret me,* [d] *& multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.* Ac si aperte humani generis damna considerans, dicat: Districtus judex qua eos animadversione trucidat, quos culpa propriæ actionis damnat, si & illos in æternum percutit, quos reatus arbitrii non addicit?

Job Dei judicium timet.

33. Quæ nimirum dicta nec a beato Job specialiter discrepare cognoscimus, si hæc quam vere prolata sunt, indagamus. Semetipsum namque subtiliter pensans, atque in omni actione dijudicans, supernæ districtionis vim quanta sollicitudine pertimescat, insinuat, subdens: *In turbine enim conteret me.* Ac si aperte dicat: Idcirco hunc semper & in tranquillitate timeo, quia per flagella, qualis in turbine veniat, non ignoro. Quæ flagella scilicet & metuens prævidit, & prævidens pertulit. Unde subjungit: *Et multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.* Ut enim sæpe jam diximus, nequaquam beatus Job percussus est, ut in eo percussio vitium tergeret, sed ut meritum augeret. Vulneratum se itaque sine causa asserens, hoc de se foris loquitur, quod de illo Veritas in occulto testatur, dicens: *Commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra.* Vir ergo sanctus superbe non dicit, quod veraciter dicit: nec per hæc verba a rectitudine discrepat, per quæ a judice non discordat. Qui eorumdem protinus vulnerum continuationem exprimit, cum subjungit:

(Percussus est ut meritum augeretur, non ut vitium tergeretur. Job 2. 3.)

Vers. 18.

Non concedit quiescere spiritum meum, & implet me amaritudinibus.

CAPUT XXII. VET. XVII.

34. Sæpe justis exercitium virtutis est, sola exterius adversa tolerare. Sed ut eorum vires certamen plenæ probationis erudiat, hos nonnumquam & foris tormenta lacerant, & intus tentamenta castigant. Unde vir sanctus impletum se amaritudinibus asserit: quia cum flagella exterius tolerat, illud est gravius quod de tentatione adversarii in intimis portat. Sed inter hæc mitigat vim doloris considerata æquitas & potentia ferientis. Unde subjungit:

(Intus & foris affligitur.)

Vers. 19.

Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas judicii, nemo pro me audet testimonium dicere,

CAPUT XXIII. Æquitas judicii Dei.

35. Ille quippe vitæ causas examinat, qui has per alienum testimonium non explorat: quia qui districtus quandoque ostenditur illator pœnæ, ipse diu tacitus extitit testis culpæ. Hinc etenim per Prophetam dicitur: *Ego sum judex & testis.* (Jer. 29. 23.) Hinc rursum ait: *Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar.* (Isai. 42. 14.) Parturiens namque cum dolore ejicit, quod diu in abditis cum pondere portavit. Post longum ergo silentium, sicut parturiens, Dominus loquitur: quia quod apud se nunc tacitus tolerat, in ultione quandoque judicii quasi cum dolore manifestat. Sed requirendum nobis est, iste vir justus, si pro eo testimonium dicere quisquam præsumeret, numquid hunc a reatu liberaret? Et si huic alius testimonium non impendit, numquid ad proferendum pro se testimonium saltem ipse convalescit? Sequitur.

Vers. 20.

Si justificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.

CAPUT XXIV. Nemo se innocentem certo scit.

36. Ac si aperte dicat: Quid de aliis loquar, qui ipse de me testimonium ferre non valeo? Sed quia innocentiæ tuæ testificari non sufficis, numquid hoc ipsum, quia innocentiam habeas, scis? Subdit:

Vers. 21.

Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.

CAPUT XXV. REC. VIII. Utilitas & incommodum ignorantiæ nostræ.

37. Plerumque si scimus bona quæ agimus, ad elationem ducimur; si nescimus, minime servamus. Quis enim aut de virtutis suæ conscientia non quantulumcumque superbiat? Aut quis rursum bonum in se custodiat, quod ignorat: sed contra utraque quid superest, nisi ut recta quæ agimus, sciendo nesciamus: ut hæc & recta æstimemus, & minima: quatenus & ad custodiam sensificet animum scientia rectitudinis, & in tumorem non elevet æstimatio minorationis? Sed sunt nonnulla, quæ sciri a nobis facile nequeunt, etiam cum geruntur. Nam sæpe recto studio contra delinquentium culpas accendimur; & cum ultra æquitatis metas per iram rapimur, hoc zelum justæ districtionis æstimamus. Sæpe officium prædicationis assumimus, ut per hoc fraternæ utilitati serviamus: sed nisi placeamus cui loquimur, nequaquam libenter accipitur quod prædicamus. Cumque placere mens utiliter studet, ad amorem laudis propriæ turpiter defluit; & quæ a captivitate vitiorum alias curabat eruere, ipsa suis favoribus incipit capta servire. Quasi latrunculus quippe est appetitus laudis humanæ, qui recto itinere gradientibus ex latere jungitur, ut ex occultis educto gladio gradientium vita trucidetur. Cumque propositæ utilitatis intentio ad studia pri-

(VET. XXVIII. Sæpe vitium peragit quod virtus inchoavit.)

a Bellov. Longip. Gemet. & alii Norman. *quam ad promerenda bona malave merita.* In ms. Colb. a Xaverio, uti verisimile est, qui singulos libros in capitula divisit, eisque summarias sententias præfixit, adscriptum est, *Nota de occulto Dei judicio, unde infantes mox nati absque opere trudantur in inferno.*

b Longip. Gemet. & alii Norman. *corruptibiliter nasci.*

c Lyran. Rigot. Utic. *reatu premitur.*

d Gemet. habet *& multiplicavit*; sicque semper infra.

privata deducitur, horrendo modo unum idemque opus culpa peragit, quod virtus inchoavit. Sæpe & ab ipsis exordiis aliud cogitatio expetit, aliud actio ostendit.

Vet. xix. Alias recta est actio, non animus.

38. Sæpe se fidelem sibi nec ipsa cogitatio exhibet; quia aliud ante oculos mentis versat, & longe ad aliud ex intentione festinat. Nam plerumque nonnulli terrena præmia appetunt, & justitiam defendunt: seque innocentes æstimant, & esse defensores rectitudinis exultant. Quibus si spes nummi subtrahitur, a defensione protinus justitiæ cessatur: & tamen defensores se justitiæ cogitant, sibique se rectos asserunt, qui nequaquam rectitudinem, sed nummos quærunt. Quos contra bene per Moysen dicitur: *Juste, quod justum est, exequeris*. Injuste quippe quod justum est exequitur, qui ad defensionem justitiæ non virtutis æmulatione, sed amore præmii temporalis excitatur. Injuste, quod justum est, exequitur, qui ipsam quam prætendit justitiam venumdare minime veretur. Juste ergo justum exequi, est in assertionem justitiæ eamdem ipsam justitiam quærere. Sæpe recta agimus, & nequaquam præmia, nequaquam laudes ab hominibus expectamus: sed tamen mens in sui fiduciam erecta, his, a quibus nihil expetit, placere contemnit, eorum judicia despicit, seque male liberam per abrupta elationis rapit; & inde sub vitio pejus obruitur, unde quasi devictis vitiis, nullis se appetitionibus subjacere gloriatur.

Deut. 16. 20.

Animis aut nullo modo discutiendi nobis est discrimen.

39. Sæpe dum nosmetipsos plus justo discutimus, de ipso discretionis studio indiscretius erramus; & mentis nostræ acies quo plus cernere nititur, obscuratur: quia & qui importune solis radios aspicit, tenebrescit; & inde nihil videre compellitur, unde videre amplius conatur. Quia igitur ab inquisitione nostra torpentes nos omnino nescimus; aut si subtili nos discussione requirimus, plerumque inter vitia virtutesque caligamus: recte nunc dicitur: *Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea*. Ac si aperte diceretur: Conditoris contra me judicia qua temeritate redarguo, qui ipsum me ex infirmitatis caligine ignoro? Unde bene per Prophetam dicitur: *Dedit abyssus vocem suam ab altitudine phantasiæ suæ*. Abyssus quippe phantasiæ altitudinem portat, cum humanus animus immensa cogitatione [a] caliginosus, semetipsum etiam discutiendo non penetrat. Sed ab hac altitudine vocem dare est; quia dum se deprehendere non potest, cogitur in admirationem consurgere: ut eo perscrutari non audeat [b] quod super ipsum est; quo incomprehensibilitatem suam ipse cogitans, non valet invenire, quod est. Sed justorum corda, quia ad perfectum se examinare nequeunt, ægre hoc exilium cæcitatis ferunt. Unde & subditur: *Et tædebit me vitæ meæ*. Tædet justum vivere: quia & operando vitam non desinit quærere, & tamen ejusdem vitæ suæ meritum non valet invenire. Libram quippe examinis a sinu intimæ æquitatis trahit: & inde in se erga [c] effectum inventionis deficit, unde super se raptus ad vim inquisitionis excrescit. Sed est consolatio nostræ caliginis, reducta ad animum justa & incomprehensibilis potentia conditoris: quæ & iniquos sine ultione non deserit, & rectorum justitiam incomprehensibilitatis immensitate transcendit. Unde & apte subjungitur:

Habac. 3. 10.
Job 9. Ibidem.

Vers. 22.

Unum est quod locutus sum: & innocentem & impium ipse consumit.

CAPUT XXVI.
Rec. xiv. Humana puritas divinæ comparata evanescit.

40. Innocens a creatore consumitur: quia quantalibet ejus simplicitas fuerit, divinæ magnitudinis [d] simplicitate devoratur. Quamvis enim simplicitatem studiose servemus, ex consideratione tamen intimæ puritatis ostenditur, quod hæc ipsa quam agimus, simplicitas non sit. Impius quoque a conditore consumitur, quia Deo cuncta mirabiliter ordinante, ipsis suis [e] versutiis ejus impietas ligatur. Nam inde se suppliciis & nesciens implicat, unde se aliquid facere scienter exultat. Quia igitur omnipotens Deus & bonorum innocentiam [f] simplicitate superat, & malorum astutiam penetrans damnat, recte nunc dicitur: *Unum est quod locutus sum: & innocentem & impium ipse consumit*. Ac si aperte diceretur: Hoc apud me verbum cogitationis protuli; quia nec innocens, si districte discutior, innocens apparebo; nec impius, si apud me latere voluero, a superni examinis acumine abscondor: quoniam districtus judex cuncta comprehendens, occulta malitiæ mirabiliter penetrat, & suis hanc inventionibus bene ordinans damnat. Vel certe & innocentem & impium ipse consumere dicitur: quia quamvis [g] in mentis vita divisi sint, primæ tamen culpæ merito æque ad carnis interitum pertrahuntur. Unde & per Salomonem dicitur: *Moritur doctus similiter ut indoctus*. Et rursum: *Cuncta subjacent vanitati, & omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur*. Sequitur:

Impius Dei ultionem non effugit.
Mors omnes invadit.
Eccle. 2. 16. Eccl. 3. 19.

Vers. 23.

Si flagellat, occidat semel & non de pœnis innocentum rideat.

CAPUT XXVII.
Nunc. xv. Job mediatorem desiderat qui sua nos morte liberet.

41. Quis hæc non per superbiam prolata crederet, nisi sententiam judicis audiret, qui ait: *Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job?* Restat ergo, ut nullus auctoris verba reprehendere audeat, quæ constat quia judex laudat. Sed tanto in intimis suis cautius subtiliusque rimanda sunt, quanto durius foras sonant. Vir etenim sanctus humani generis damna considerans, unde quo venerint pensans, quod homo, pollicente adversario, boni malique scientiam appetens scire, perdidit etiam semetipsum, ita ut veraciter dicat: *Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea*: quod post expulsionis pœnam flagella quoque corruptionis sustinet, & adhuc ad carnis, vel certe ad mentis interitum etiam post tormentum tendit, ut recte dicat: *Et innocentem & impium ipse consumit*: Mediatoris contra hæc gratiam requirit, dicens: *Si flagellat, occidat semel*. Nos enim quia & a Deo mente recessimus, & carne ad pulverem redimus, pœna duplæ mortis astringimur. Sed venit ad nos, qui pro nobis sola carne moreretur, qui simplam suam duplæ nostræ conjungeret, & nos ab utraque morte liberaret. De qua per Paulum dicitur:

Job 42. 7.

a Omnes pene vet. mss. & editi, *caligosus*, quod iam alibi notatum.
b Lyr. & Bigot. *quod super seipsum est*. Ita quoque nunc legitur in Utic. Olim deerat, *se*.
c Bellovac. *affectum inventionis*. Germ. *intentionis*.
d In vet. edit. *simplicitate superatur*.
e Vindoc. Corb. Germ. & Colb. e 1. manu, *ipsis suis virtutibus*.
f Ita Bellovac. & omnes fere mss. nostri. At editi, *simplicitatem eque superat*.
g Editi cum uno ms. Reg. *in meritis vitæ*. Verius alter Reg. cum Corb. Colb. Gemet. Germ. aliis etiam faventibus, *in mentis vita*. Quippe hic opponitur vita mentis morti carnis, memoratque Gregorius insontem & impium non ita morte carnis, ut vita mentis, esse invicem separari.

Rom. 6. 10. *Quod autem mortuus est peccato, mortuus est semel.* A Damna ergo vir sanctus nostræ corruptionis aspiciat; & unam, quæ duas nostras destruat, mortem Mediatoris quærat, atque hanc desiderans, dicat: *Si flagellat, occidat semel.*

Desiderium suum non differri appetit.

42. Sed ecce quasi humilitati renititur, quod protinus subinfertur: *Et non de pœnis innocentum rideat.* Quod tamen valde humillimum sine difficultate cognoscimus, si humili hoc mente pensamus. Cunctis etenim liquet, quod omne desiderium pœna est, cum differtur; Salomone quoque (Prov. 13. 12.) attestante, qui ait: *Spes quæ differtur, affligit animam.* Ridere autem Dei, est humanæ nolle afflictioni misereri. Unde per Salomonem rursum Dominus reprobis in culpa durantibus dicit: *Ego* B (Prov. 1. 26.) *quoque in interitu vestro ridebo;* id est, afflictioni vestræ nulla pietate compatiar. Ante Redemtoris igitur adventum, pœnam suam electi omnes habuerunt: quia æstuante desiderio, incarnationis ejus mysterium videre cupierunt; ipso attestante, (Luc. 10. 24.) qui ait: *Multi, dico vobis, justi & prophetæ voluerunt videre quæ videtis, & non viderunt.* Pœnæ itaque innocentum, sunt desideria justorum. Quousque ergo electorum suorum vota Dominus non compatiens distulit, quid aliud quam pœnas innocentum risit? Itaque vir sanctus venturi Redemtoris dona considerans, & votorum suorum dilationem graviter tolerans, dicat: *Si flagellat,* C *occidat semel, & non de pœnis innocentum rideat.* Ac si aperte exoret, dicens: Quia vita nostra quotidie [a] flagello vindictæ pro culpa atteritur, ille jam veniat, qui pro nobis semel sine culpa moriatur: ut de innocentum pœnis Deus ultra non rideat, si ipse carne passibilis apparet, in cujus se desideriis mens nostra castigat.

VET. XXI. Deus de innocentum pœnis ridet cum eorum lacrymis delectatur.

43. Vel certe si risum Dei, ejus lætitiam appellat, de innocentum pœnis ridere Dominus dicitur, quia quo a nobis ardentius quæritur, eo de nobis suavius lætatur. Quasi quoddam quippe ei ex pœna gaudium facimus, cum per sancta desideria pro ejus nos amore castigamus. Hinc Psal- D (Ps. 117. 27.) mista ait: *Constituite diem solemnem in confrequentationibus, usque ad cornu altaris.* Solemnem namque diem Domino in confrequentatione constituit, quisquis se assidue in ejus desiderio affligit. Qui nimirum solemnitatis dies usque ad altaris cornu tendi præcipitur: quia tamdiu necesse est ut quisque se afficiat, quousque ad superni sacrificii altitudinem, id est ad æterna gaudia pertingat. Justus igitur vir, quia impleri desiderium suum appetit, non differri, humiliter dicit: *Non de pœnis innocentum rideat.* Ac si diceret: Vota nostra libenter accipiens, ultra non differat, sed ostendendo exhibeat eum, qui nos in sua expectatione castigat. Quia vero eum specialiter beatus Job occidi semel petivit, qui carnis solius mortem in mundi pro nobis sine toleravit: protinus aperit, qui ipsum quoque ordinem ejus passionis adjungit, dicens:

Vers. 24. *Terra data est in manus impii, vultum judicum ejus operit.*

CAPUT XXVIII. Christi caro impio diabolo tradita.

44. Quid namque terræ nomine, nisi caro exprimitur? Qui appellatione impii, nisi diabolus designatur? Hujus impii manus fuerunt hi, qui A in Redemtoris nostri morte grassati sunt. Terra itaque data est in manus impii, quia antiquus hostis Redemtoris mentem corrumpere per se tentando non valuit: sed ejus carnem per suos satellites (Matt. 4. 10. 11.) ad triduum permissus extinxit, & [b] dispensationi supernæ pietatis nesciens, ex hac ipsa permissione, servivit. (Matt. 27. 45.) Tribus etenim Redemtorem nostrum tentationibus pulsans, [c] cor Dei temerare non valuit. Sed cum Judæ mentem ad mortem (Matt. 26. 14.) carnis ejus excitavit, cumque ei cohortem, atque a Pontificibus & Pharisæis ministros tradidit, nimirum iste impius manus ad terram tetendit. Hujus terræ judices, sacerdotes & principes, Pilatus atque illusores milites fuerunt. Iste itaque im- B pius vultum judicum ejus operuit: quia corda persequentium, ne auctorem suum cognoscerent, malitiæ nubilo velavit. Unde per Paulum dicitur: (2. Cor. 3. 15.) *Usque in hodiernum diem cum legitur [d] Moyses, velamen est super cor eorum.* Qui rursus ait: (1. Cor. 2. 8.) *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Vultus ergo judicum opertus extitit: quia mens persequentium eum, quem carne tenere potuit, Deum nec per miracula agnovit. Quia vero antiquus hostis cum iniquis omnibus una persona est: sic plerumque Scriptura sacra de iniquorum capite, id est diabolo loquitur, ut repente ad ejus corpus, id est ad sequaces illius derive- C tur. Potest ergo nomine impii, infidelis ac persecutor populus designari, cui & hoc congruit omnino, quod subditur:

Christi interfectores a diabolo excæcati.

Iniqui & diabolus una persona

VET. XXII.

Ibidem. *Quod si non ille est, quis ergo est?*

CAPUT XXIX. Quo nihil magis impium.

45. Ac si aperte diceretur: Quis umquam impius esse putandus est, si ille populus, qui ipsam pietatem persecutus est, impius non est? Sed considerata vir sanctus Judaicæ plebis perfidia, ad semetipsum mentis oculos revocat: dolet quod videre nequeat, quem amat: mœrore afficitur, quia ex præsenti mundo ante subtrahitur, quam salus mundi reveletur. Unde & subditur:

Vers. 25. *Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt,* D *& non viderunt bonum.*

CAPUT XXX. REC. XVI. Antiqui justi dolent se ad Christi tempora non pervenisse.

46. Cursoris quippe officium est secutura nuntiare. Omnes igitur electi, qui ante adventum Redemtoris orti sunt, quia hunc [e] aut vivendo tantummodo, aut etiam loquendo nuntiarunt, quasi in mundo quidam cursores fuerunt. Sed quia ante præstolatum redemtionis tempus se subtrahi prævident, transire se cursore velocius dolent; diesque suos esse breves ingemiscunt, quia usque ad videndam Redemtoris lucem minime tenduntur. Unde apte dicitur: *Fugerunt, & non viderunt bonum.* Omnia quæ creata sunt, bona sunt: Moyse attestante, qui ait: (Genes. 1. 31.) *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, [f] & ecce bona valde.* Sed hoc solum bonum E principaliter bonum est, per quod hæc omnia bona sunt, quæ bona non principaliter existunt. De quo bono Veritas per Evangelium dicit: *Nemo bonus [g] nisi solus Deus.* (Luc. 18. 19.) Quia igitur antiquorum patrum prius dies finiti sunt, quam mundo Deus in carne monstraretur, recte de eisdem diebus dicitur: *Fugerunt, & non viderunt bonum.* Ac si aperte diceretur: Ante expectatum tempus elapsi sunt, quia ad Redemtoris præsentiam pervenire nequiverunt. Unde adhuc subditur:

Per-

a Germ. Utic. & alii Normao. *flagello vindice.*

b Ita Gemet. Longip. & alii. Vet. edit. ut recentiores habent: *& dispensationem . . . nesciens* &c.

c Vindoc. Normao Corb. Germ. *cor Dei tentare non valuit.* Lyr. & Utic. hanc diversam lect. habent in marg. *corde temerare non valuit.* Gemet. *corde temerari* &c.

d Editi cum uno Reg. *est positum.*

e Ita Turon. Longip. Norman. omnes, &c. Vindoc. mendose, *aut videndo.* Editi vero excepto vet. Paris. *aut audiendo.*

f Utic. Lyr. Big. *& erant valde bona.*

g Vindoc. *nisi unus Deus.* Ita etiam plerique Norman. Utic. utramque lect. exhibet.

Vers. 26. CAPUT XXXI. Quem expectando odorati sunt, ejus nos visu & fructu satiamur.

Pertransierunt quasi naves poma portantes.

47. Hi qui poma deferentes maria transmeant, ipsi quidem fructuum odore perfruuntur, sed eorumdem fructuum aliis cibos ferunt. Quid igitur antiqui patres, nisi naves poma portantes extiterunt? Qui divinæ incarnationis mysterium prophetantes, ipsi quidem spei odore potiti sunt, sed nobis fructum de ejusdem spei perfectione detulerunt. Quod enim illi expectando odorati sunt, hoc nos cernendo & percipiendo satiamur. Unde & Redemtor [a] iisdem discipulis dicit: *Alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.* (Joan. 4. 38.) Quorum videlicet dies comparantur navibus, quia decurrunt: & recte poma portantibus; quia electos omnes, quos ante Redemtoris præsentiam gestaverunt, per prophetiæ valuerunt spiritum expectatione refovere, non autem manifesta exhibitione reficere. (Opertum nobis detulerunt Spiritus fructum.) Vel certe, quia naves cum poma portant, hæc paleis admiscent, ut ad terras illæsa perducant: recte patrum præcedentium dies describuntur navibus poma portantibus similes, quia antiquorum dicta in eo quod mysteria spiritalis vitæ denuntiant, per interfusam hæc historiæ stipulam servant, & opertum nobis fructum Spiritus deferunt, cum carnalia loquuntur. Sæpe namque dum quædam narrant propria, ad divinitatis elevantur arcana. Qui crebro etiam cum altitudinem divinitatis aspiciunt, ad incarnationis ejus mysterium repente funduntur. Unde adhuc apte subjungitur:

VERS. XXIII. Ibidem. CAPUT XXXII. Velut aquilæ a summis ad ima descendunt, Christi carne pascendi.

Sicut aquila volans ad escam.

48. Moris quippe est aquilæ, ut irreverberata acie radios solis aspiciat: sed cum refectionis indigentia urgetur, eamdem oculorum aciem, quam radiis solis infixerat, ad respectum cadaveris inclinat: & quamvis ad alta evolet, pro sumendis tamen carnibus terram petit. Sic videlicet, sic antiqui patres fuerunt, qui inquantum humanitatis infirmitas admittebat, creatoris lucem erecta mente contemplati sunt: sed incarnandum hunc in mundi fine præscientes, quasi a solis radiis ad terram oculos deflexerunt. Et quasi de summis ad ima veniunt, dum hunc Deum supra omnia, & hominem [b] intra omnia agnoscunt. Quem pro humano genere dum passurum moriturumque conspiciunt, qua scilicet morte semetipsos refici, atque reformari ad vitam noverunt, quasi more aquilæ post contemplatos solis radios in cadavere escam quærunt. Libet spectare aquilam solis radios intuentem, quæ ait: *Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.* (Isai. 9. 6.) [c] Sed ab alto volatu celsitudinis ad terras veniat, escam cadaveris inferius inquirat. Paulo post etenim subdit, dicens: *Disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus.* (Isai. 53. 5.) Et rursum: *Et homo est, & quis* [d] *cognoscet eum?* (Jer. 17. 10. sec. LXX.) Sublevata ergo in divinitatem mens justi, cum dispensationis gratiam ex ejus carne considerat, quasi a summis repente, ut aquila ad escam volat. Sed ecce ille Israeliticus populus immenso dudum prophetiæ spiritu infusus, ejusdem prophetiæ dona perdidit, atque in ea fide, quam prævidendo nuntiaverat, non

A permansit; & a se Redemtoris præsentiam negando repulit, quam cunctis se sequentibus prænuntiando declaravit. Unde & apte protinus per compassionem ad eorum quoque duritiam sermo convertitur, atque ab eis quomodo prophetiæ gratia subtrahitur, indicatur. Nam subditur:

Vers. 27.

Cum dixero, Nequaquam ita loquar; commuto faciem meam, & dolore torqueor.

CAPUT XXXIII. Judæorum perfidia & reprobatio.

49. Plebs quippe Judaica loqui ut prius noluit, quæ eum quem prædixerat, negavit. Sed commutata facie dolore torquetur: quia dum interni sui hominis aspectum, quo agnosci a conditore potuerat, fœditate perfidiæ polluit, a præsentibus B malis incipiens, sub æterna se ultione damnavit. Quasi enim commutata facie, ab auctore non cognoscitur, quæ perdita bonæ conscientiæ fide reprobatur. Sed nimirum restat, ut suppliciorum dolor torqueat, quam [e] suus non cognoscens conditor ignorat. Quia igitur hæc sub Redemtoris nostri significatione transcurrimus, nunc moraliter discutiendo replicemus.

Job 9. 25. Sensus moralis: Quibus bonis homo peccando spoliatus, quibus malis obnoxius.

50. *Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, & non viderunt bonum.* Sicut sæpe jam diximus, sic primus homo conditus fuit, ut per augmenta temporum tendi posset ejus vita tantummodo, non evolvi. Sed quia sponte ad culpam decidit; quo attigit vetitum, pertulit decursum, quem nunc homo præsentis vitæ desiderio oppressus, indesi- C nenter & tolerat & optat. Ne enim finiatur, vivere appetit: sed per augmenta vitæ quotidie ad finem tendit. [f] Nec deprehendit valde temporum incrementa quam nulla sint, nisi cum repente transacta [g] fiunt, quæ venientia longa videbantur. Vir igitur sanctus statum suæ conditionis aspiciat, & ex humani generis voce damna decursus ingemiscat, dicens: *Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, & non viderunt bonum.* (VERS. XXIV.) Ac si aperte dicat: Ad hoc homo conditus fuit, ut bonum, quod Deus est, videre potuisset: sed qui stare ad lucem noluit, fugiendo oculos amisit: quia quo per culpam cœpit ad ima decurrere, [h] eo cæcitatem per- D tulit, ne intimum lumen videret. De quibus adhuc diebus apte subjungitur: *Pertransierunt quasi naves poma portantes.* Naves cum poma portant, fructus terræ videlicet per fluctus ferunt. Terra vero hominis paradisus extitit, quæ hunc inconcussum tenere potuit, si per innocentiam stare voluisset. Sed quia ad mutabilitatis undas per culpam cecidit, ad præsentis vitæ maria post terram venit. Poma etiam terræ hujus fuerunt mandati sermo, concessa possibilitas operis, naturæ indita intelligentia conditoris. Sed hæc poma quæ edere in terra renuimus, per maria portamus: quia concessa bona tot munerum inconcussi custodire in paradiso noluimus, & servare nunc in tenta- E tionibus conamur. Tendentes ad terminum, aura vitæ præsentis impellimur, mutabilitatis nostræ fluctu fatigamur. Sed quia per crucis mysterium ad ingenita naturæ bona restringimur, quasi per lignum poma portamus. Quod tamen intelligi & aliter potest. Naves etenim cum poma portant, suavitatem odoris habent, sed [i] gravitatem pon-

a Mendose, ut putamus, in aliis editis legitur: *unde & Redemtor iisdem vel hisdem discipulis dicit*. In mss. pro *eisdem* legitur, *idem* vel *isdem*.

b Cocc. atque ex eo seq. edit. *infra omnia*, corrupte; hic *intra* vel *inter omnia* idem significat ac in numero, in censu creaturarum.

c Corb. Germ. Vindoc. Turon. *sed ablata volatu*.

d Gemet. & plerique, *cognovit eum*.

e Bellov. & Gemet. *quam suos non cognoscens*. Lyr. & Bigot *quem suum non cognoscens*. Utic. *quem suus & quam suum non cognoscens*.

f Editi cum uno ms. Colb. *nec deprehendi valet*; lectio nostra est mss. Norm. Corb. Germ. Reg.

g Ita Turon. Vindoc. Bellovac. Corb. Germ. & omnes Norm. ubi in editis, *transacta fuimus*.

h Gemet. & Turon. *eo se cæcitate percutit*.

i Gemet. *sed gravidinem operis non habent*. Bellov. *sed gravedinem ponderis*. Corb. Germ. & Reg. *gravitudinem*.

deris non habent. Et humanum genus a paradisi gaudiis expulsum, vim contemplationis [a] perdidit, robur conditæ fortitudinis amisit: cumque ad superna repetenda se erigit, fragrat quidem odore memoriæ, sed digne non exerit pondus vitæ. Pomorum ergo odoribus repletur, & tamen huc illucque leviter mentis nostræ navis impellitur: quia & paradisi celsitudinem cum [b] odoris recordatione meminimus, & importunos tentationum fluctus ex carne toleramus. Unde & apte subjungitur: *Sicut aquila volans ad escam*. Aquila etenim alto valde volatu suspenditur, & adnisu præpeti ad æthera libratur; sed per appetitum ventris terras expetit, sesque a sublimibus repente deorsum fundit. Sic sic humanum genus in parente primo ad ima de sublimibus corruit, quod nimirum conditionis suæ dignitas in rationis celsitudine quasi in aeris libertate suspenderat: sed quia contra præceptum, cibum vetitum contigit, per ventris concupiscentiam ad terras venit: & quasi post volatum carnibus pascitur, quia illa libera contemplationis inspiracula perdidit, & deorsum corporeis voluptatibus lætatur. Sicut ergo aquila volans ad escam, dies nostri velociter transeunt: quia quo ima petimus, eo subsistere in vita prohibemur.

Ver. xxv.

Quæstiones duræ circa hominis lapsum qui refrenandæ.

51. Sed cum hæc ante mentis oculos continua cogitatione revolvimus, duris taciti quæstionibus urgemur, cur omnipotens Deus condidit quem periturum esse præscivit? cur is, qui summe potens & summe bonus est, nequaquam voluit hominem talem facere, qui perire non posset? Cum vero hæc tacita mens interrogat, pavet, ne ipso interrogationis ausu in superbiam erumpat: seque humiliter comprimit, [c] & cogitationes restringit. Sed eo gravius affligitur, quo inter mala quæ sustinet, etiam de conditionis suæ abscondito intellectu cruciatur. Unde hic quoque apte subjungitur: *Cum dixero, Nequaquam ita loquar; commuto faciem meam, & dolore torqueor*. Nequaquam quippe ita nos debere loqui dicimus, cum nostræ infirmitatis modum ex inquisitione transeuntes, nosmetipsos pavore reprehendimus, & supernæ reverentiæ consideratione refrenamus. In qua refrenatione scilicet mentis nostræ facies commutatur: quia quæ prius non capiens audenter summa requirebat, infirmitatem suam postmodum agnoscens, venerari inchoat quod ignorat. Sed in ipsa commutatione dolor est: quia valde affligitur, quoniam primæ culpæ merito ad intelligenda ea quæ de [d] ipsa sunt, cæcatur. Quæ patitur, justa esse considerat; pavet, ne in dolore per licentiam locutionis excedat; ori silentium indicit: sed excitatus dolor eo ipso, quo restringitur, augetur. Dicat ergo: *Cum dixero, Nequaquam ita loquar; commuto faciem meam, & dolore torqueor*: quia tunc gravius plerumque affligimur, cum quasi per consolationis studium, afflictionis nostræ nobis conamur mala levigare. Sed quisquis jam subtiliter parentis primi damnatione propagata, humani generis damna considerat, superest ut his adjungere propria metuat. Unde vir sanctus postquam communia intulit, repente specialia subjungit, dicens:

Menti etsi justa, tamen dura cæcitas.

Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Vers. 28.

CAPUT XXXIV. Rec. XVIII. Operibus etiam bonis timendum Job docet.

52. Quæ beatus Job opera exercuit, sacræ hujus historiæ textus ostendit. Holocaustis quippe multiplicibus auctorem placare studuit; quia juxta filiorum numerum, ut scriptum est, consurgens diluculo, offerebat holocausta per singulos; eosque non solum ab immundis actibus, sed a prava quoque cogitatione mundabat. De quo, Scriptura teste, perhibetur: *Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis*. Job. 1. 5. Affectum ergo compassionis exercuit; quia ipse de se amicorum quæstionibus exactus, dicit: *Flebam quondam super eum qui afflictus erat*. Job. 30. 25. Ministerium pietatis impendit, qui ait: *Oculus fui cæco, & pes claudo*. Job 29. 15. Castitatis munditiam in corde custodivit, qui obtestando se aperit, dicens: *Si deceptum est cor meum super mulierem*. Job 31. 9. Humilitatis culmen medullitus tenuit, qui dicit: *Si contemsi judicium subire cum servo meo & ancilla mea, cum disceptarent adversum me*. Ibidem 13. Beneficia largitatis impendit, qui ait: *Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea*. Ibid. 17. Et rursum: *Si non benedixerunt mihi latera ejus, & de velleribus ovium mearum calefactus est*. Ibidem 20. Gratiam hospitalitatis exhibuit, qui dicit: *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit*. Ibidem 32. Et inter hæc ad virtutum [e] cumulum per excellentiorem viam caritatis, & inimicos dilexit, qui ait: *Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat*. Ibid. 29. Et rursum: *Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam ejus*. Ibid. 30. [f] Quid ergo vir sanctus sua opera verebatur, qui illa semper exhibuit, ex quibus placari Deus erga iniquitates solet? Quid ergo est quod mira opera faciens, hæc ipsa etiam veretur pavens, cum dicit: *Verebar omnia opera mea*; nisi quod in sancti viri actibus verbisque colligimus, ut si placere Deo veraciter cupimus, postquam perversa subigimus, ipsa in nobis etiam bene gesta timeamus?

Ver. xxvi. In illis metuendæ desidia & fraus.

53. Duo quippe sunt, quæ in bonis operibus necesse est ut studiose formidentur, desidia videlicet, & fraus. Unde & per Prophetam apud veterem translationem dicitur: *Maledictus omnis, qui facit opus Dei fraudulenter & desidiose*. Jer. 48. 10. Sed sciendum magnopere est, quia desidia per torporem nascitur, fraus per privatam dilectionem. Illam namque minor Dei amor exaggerat, hanc autem male mentem possidens, proprius amor creat. Fraudem quippe in Dei opere perpetrat, quisquis semetipsum inordinate diligens, per hoc quod recte egerit, ad remunerationis transitoria bona festinat. Sciendum quoque est, quod tribus modis fraus ipsa committitur: quia per hanc procul dubio aut tacita cordis humani gratia, aut favoris aura, aut res quælibet exterior desideratur. Quo contra recte de justo per Prophetam dicitur: [g] *Beatus qui excutit manus suas ab omni munere*. Isai. 33. 15. Quia enim non solum fraus in acceptione pecuniæ est, munus procul dubio unum non est. Tres vero sunt acceptiones munerum, ad quas ex fraude festinatur. Munus namque a corde, est [h] captata gratia a cogitatione. Munus ab ore, est gloria per favorem. Munus ex manu, est præmium per dationem. Sed ju-

Fraus tribus modis committitur.

Munus a corde, ab ore, a manu.

a Turon. *non perdidit, sed robur* &c. corrupte.
b Turon. Corb. Germ. Reg. Germ. *cum ardoris recordatione*, quos sequuntur edit. Coc. superiores.
c Turon. Longip. Norman. *& cogitationis suæ verba restringit*.
d Lyr. Bigot. Utic. *ea quæ de seipsa sunt*.

e Utic. & alii Norman. *culmen*; non Corb. Germ.
f Turon. Corb. Col. *vir sanctus* &c. *quæ ergo* Norman. &c.
g In Utic. Lyr. Reg. Corb. Germ. omittitur, *beatus*.
h Utic. Lyr. Big. Corb. Germ. *est capta gratia*; quod legitur in vet. edit.

justus quisque ab omni munere manus excutit: A quia in eo quod recte agit, nec ab humano corde inanem gloriam, nec ab ore laudem, nec a manu recipere dationem quærit. Solus ergo in Dei opere fraudem non facit, qui cum ad studia bonæ actionis invigilat, nec ad corporalis rei præmia, nec ad laudis verba, nec ad humani judicii gratiam anhelat. Ipsa igitur bona nostra, quia insidiantis culpæ evadere gladium nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniantur per sanctum virum, nunc recte dicitur: *Verebar omnia opera mea*. Ac si humili confessione diceretur: Quæ aperte egerim, video: sed quid in his latenter pertulerim, ignoro. Sæpe enim bona nostra latrocinanti [a] fraude depereunt; quia rectis B se nostris actibus concupiscentiæ terrenę subjungunt. Sæpe desidia interveniente deficiunt: quia a fervore quo cœpta sunt, frigescente amore tabescunt. Quia ergo culpæ subreptio vel in ipso virtutis actu vix vincitur: quid ad securitatem superest, nisi ut studiose semper & in virtute timeatur?

a
VER. XXVIII.

Delictum nullum est inultum.

54. Sed post hæc valde scrupulosum cordi se objicit, quo subjungit: *Sciens quod non parceres delinquenti*. Si enim delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cum a delicto mundus nemo reperitur? An pœnitenti parcit, & delinquenti non parcit? Quia cum delicta plangimus, nequaquam jam delinquentes sumus. Sed quid C quod Petrus cum negat respicitur, & Redemtoris negati respectu ad lacrymas vocatur? Quid quod Paulus cum Redemtoris nomen in terra conaretur extinguere, ejus verba de cælo meruit audire? Sed tamen culpa in utroque punita est: quia & de Petro, teste Evangelio, scriptum est: [b] *Recordatus Petrus verbi Jesu, egressus foras, flevit amare*. Et de Paulo hæc eadem, quæ hunc vocavit, Veritas dicit: *Ego ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati*. Delinquenti ergo Dominus nequaquam parcit, quia delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans, percutit. Nequaquam igitur peccato D parcitur: quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic David audire post confessionem meruit: *Dominus transtulit peccatum tuum*. Et tamen multis post cruciatibus afflictus ac fugiens, reatum culpæ quam perpetraverat, exolvit. Sic nos salutis unda a culpa primi parentis absolvimur: sed tamen reatum ejusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus. Bene ergo dicitur: *Sciens quod non parceres delinquenti*; quia delicta nostra sive per nos, sive per semetipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult [c] videre. Sed sæpe mens dum plus justo trepidat, dum pavore quatitur, dum sinistris suspicionibus urgetur, tædet hanc vivere, quæ se ad vitam vel per labores ambigit pervenire. Unde & subsequenter adjungitur:

b
Luc. 22. 61.
Act. 9. 16.
De pœnit. dist. 1. cap. Si peccatum.
2. Reg. 12. 13.
c

Vers. 29. *Si autem & sic impius sum, quare frustra laboravi?*

55. Si enim remota pietate discutimur, opus nostrum pœna dignum est, quod remunerari præmiis præstolamur. Vir igitur sanctus sub occulta judicia trepidans, dicit: *Si autem & sic impius sum, quare frustra laboravi?* [d] non quo hunc laborasse pęnitet; sed quo incertus esse de præmiis & inter labores dolet. Sciendum vero est, quod viri sancti ita incerti sunt, ut confidant; atque ita confidunt, ut tamen ex securitate non torpeant. Quia ergo plerumque mens [e] & impensa rectis actibus trepidat; restat, ut postquam bonum opus agitur, lacrymę [f] deprecationis exquirantur, quatenus ad æterna præmia meritum recti operis subvehat humilitas postulationis. Sed tamen sciendum est, quia mundos nos ad perfectum reddere, vel vita, vel lacrymæ non valent, quousque nos mortalitas nostræ corruptionis tenet. Unde & apte subjungitur:

CAPUT XXXV.
REG. XVIII.
Sancti ita incerti sunt ut confidant, ita confidunt ut non torpeant.
d
e
f
VER. XXVIII. REG. XIX.

Vers. 30. & 31. *Si lotus fuero quasi aquis nivis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ: tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea.*

56. Aquæ enim nivis, sunt lamenta humilitatis. Quæ profecto humilitas, qui ante districti judicis oculos ceteris virtutibus præeminet, quasi per magni meriti colorem candet. Sunt namque nonnulli qui lamenta habent, sed humilitatem non habent: quia afflicti plangunt, sed tamen in ipsis fletibus vel contra proximorum vitam superbiunt, vel contra ordinationem conditoris eriguntur. Hi nimirum aquas habent, sed nivis aquas non habent: & mundi esse nequeunt, quia humilitatis fletibus minime lavantur. Aquis autem nivis a culpa se laverat, qui confidenter dicebat: *Cor contritum & humiliatum Deus non spernit*. Qui enim lamentis affliguntur, sed murmurando rebelles sunt, mentem quidem conterunt, sed humiliari contemnunt. Quamvis aquę nivis intelligi & aliter possunt. Aqua enim fontis & fluminis ex terra oritur, aqua vero nivis ex aere proruit. Et sunt plerique, qui per orationum lamenta se cruciant, sed tamen totis lamentorum laboribus ad sola terrena desideria exsudant: compunguntur in precibus, sed felicitatis transitoriæ gaudia exquirunt. Hos itaque nivis aqua non abluit: quia eorum fletus ab imis venit. Quasi enim ex terræ aqua perfusi sunt, qui pro terrenis bonis in precibus compunguntur. Qui vero idcirco plorant, quoniam præmia superna desiderant, aqua nivis hos diluit, quia cælestis compunctio infundit. Nam cum perennem patriam per lamenta appetunt, ejusque accensi desideriis plangunt, a summis accipiunt unde mundentur. Per manus autem quid aliud, quam opera designantur? Unde quibusdam per Prophetam dicitur: *Manus vestræ sanguine plenæ sunt*: [g] id est, opera crudelitate.

CAPUT XXXVI.
Lacrymæ mundant, si presfu nt cum humilitate.
Psal. 50. 19.
Si non propter terrena, sed superna bona.
Isa. 1. 15.
g

57. Notandum vero, quod vir sanctus non ait: E *Fulserunt mundissimæ manus meæ*; sed, *velut mundissimæ manus meæ*: quia quousque pœna corruptionis astringimur, quamlibet rectis operibus, [h] veram munditiam nequaquam apprehendimus, sed imitamur. Unde & apte subjungitur: *Tamen sordi-*

Perfectam munditiam hic non assequimur.
h

a Turon. *sæpe etenim nonnulla bona* &c.
b Sic Vindoc. & Gemet. &c. ubi editi, *recordatus est Petrus verbi Jesu quod dixerat, & egressus* &c.
c Ita Bellov. Vindoc. Corb. Longip. Norman. omnes. Editi vero *non vult vindicare*.
d Sic restituimus ex mss. Turon. Gemetic. aliisque Norman. cum prius legeretur, *non quod hunc laborasse pœnitet; sed quod incertus esset de præmiis, & inter labores dolet*.

e Turon. *& inter pietatis actus trepidat*.
f In vulgatis, *expiationis*. Rectius mss. Germ. Longip. Norm. *deprecationis*, ex quo corrupte in Corb. Germ. *desperationis*.
g Coc. & seq. edit. *opere crudelitatis*, renitentibus mss. Norman. & aliis ubi optimo sensu legitur, *id est opera crudelitate*, subaudi, *plena sunt*.
h Removimus hinc, *insudemus*, suadentibus mss.

sordibus intinges me. Deus nos sordibus intingere dicitur, intinctos sordibus demonstrare; quia quanto ad illum verius per bona opera surgimus, tanto subtilius vitæ nostræ sordes agnoscimus, quibus ab ejus munditia discordamus. Ait ergo: *Si lotus fuero quasi aquis nivis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ; tamen sordibus intinges me*. Ac si apertius dicat: Quamvis lamentis supernæ compunctionis infundar, quamvis per studia rectæ operationis exercear: in tua tamen munditia video quia mundus non sum. Intentam quippe Deo animam ipsa adhuc corruptibilis caro diverberat, ejusque amoris pulcritudinem obscænis & illicitis cogitationum motibus fœdat.

Vers. xxix. Animæ vestis, corpus.

58. Unde & subditur: *Et abominabuntur me vestimenta mea*. Quid enim vestimenti nomine, nisi hoc terrenum corpus exprimitur, quo induta anima tegitur, ne [a] in subtilitate suæ substantiæ nuda videatur? Hinc etenim Salomon ait: *Omni tempore sint vestimenta tua candida*; id est, membra corporis a sordidis actibus munda. Hinc Isaias ait: *Vestimentum mixtum sanguine, erit in combustionem*. Sanguine quippe vestimentum miscere, est desideriis carnalibus corpus inquinare. Quibus nimirum se pollui Psalmista formidaverat, cum dicebat: *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ*. Hinc voce Angeli ad Johannem dicitur: *Habes pauca nomina in Sardis, quæ non inquinaverunt vestimenta sua*. More autem sacri eloquii, vestimenta nostra nos abominari referuntur, quia abominabiles reddunt; sicut per Petrum quoque de Juda dicitur: *Hic possedit agrum de mercede iniquitatis*. Neque enim emtum pretio sanguinis agrum Judas possidere figuli potuit, qui relatis triginta argenteis, traditionis crimen criminosiori in se protinus morte multavit: sed possedit, dictum est, [b] possidere fecit. Ita hoc loco: *Abominabuntur me vestimenta mea*, [c] dicitur, abominabilem facient: quia nimirum dum contra mentem membra superbiunt, dum sancti desiderii studia, tentationum suarum tumultibus interrumpunt, in ipso suo certamine posita anima agnoscit, quantum adhuc a divinitate despicitur, quæ correptionem suam plene appetens transire, sed non valens, [d] fœdæ pulvere cogitationis inquinatur. Hanc vestimentorum abominationem senserat, qui dicebat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati; quæ est in membris meis*. Hæc etiam vestimenta, in quibus perfecte placere non poterat, quandoque melius resumenda, deponere festine cupiebat, dicens: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Dicat ergo vir justus: *Si lotus fuero quasi aquis nivis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ; tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea*: quia quantumlibet ad summa, ex compunctione contemplationis ascenderit, quantumlibet in opere se per exercitium laboris accinxerit: indignum tamen adhuc aliquid de corpore mortis sentit, & abominabilem se esse considerat in multis, quæ de pondere corruptionis portat. Cui hoc quoque fit gravius quod sæpe neque hoc intelligit, unde delinquit. Flagella suscipit, sed districto judici quid in se majus, quidve minus displiceat, non agnoscit. Unde & subditur:

Eccl. 9. 8. — Isai. 9. 5. — Psal. 50. 16. — Apoc. 3. 4. — Act. 1. 18. — Rom. 7. 23. — Rom. 7. 24. — Vers. xxx. Reg. xx.

Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo: nec qui mecum in judicio ex æquo possit audiri. — Vers. 32.

Caput xxxvii. Justo quam grave sit ignorare unde delinquat.

59. Dum cum quolibet in judicio ex æquo contendimus, & quid contra nos dicatur, agnoscimus: & in his quæ dicimus, audimur, & quo objecta patenter apprehendimus, eo audenter ad proposita respondemus. Quia ergo invisibilis judex quæ facimus videt, quasi audit quæ dicimus: sed quia id quod ei displicet, nequaquam plene cognoscimus, quasi quid ipse dicit ignoramus. Vir igitur sanctus vestimentorum suorum abominationem considerans, eo amplius timet, quo audiri ex æquo in judicio non valet: quia quousque corruptionis suæ pondere premitur, hoc in pœna sua gravius tolerat, quod & sensum sui reprehensoris ignorat. Ac si aperte dicat: In hoc ex æquo non audior, quia & patent cuncta quæ facio, & tamen ipse nescio per quanta reprehendor. Sequitur:

Non est qui utrumque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus. — Vers. 33.

Caput xxxviii. Arguere Deum quid sit.

60. Duorum sonat, ut queratur qui Deum arguat: sed durum non erit, si recurrat ad memoriam, quod ipse per alium Prophetam dicit. Per Isaiam quippe admonet, dicens: *Quiescite agere perverse, discite benefacere, quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam: & venite, & arguite me, dicit Dominus*. Ei namque quem arguimus, rationis auctoritate contraimus. Et quid est, quod Dominus agere sancta nos admonens, adjungit: *Venite, & arguite me*: nisi quod aperte insinuat, quantam bonis actibus fiduciam præstat? Ac si patenter dicat: Recta agite, & animadversionis meæ motibus non jam per deprecationis gemitum, sed per fiduciam auctoritatis obviate. Hinc etenim Johannes dicit: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. Hinc est quod Moyses, quia placet serviens, auditur tacens, cum silenti dicitur: *Quid clamas ad me?* Hinc est quod irascentem retinet, cum audit: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra populum istum*. Hinc est quod arguentem Dominus non habuisse se queritur, cum per Prophetam dicitur: *Quæsivi virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me, ne dissiparem eam, & non inveni*. Hinc est quod graviter Isaias deplorat, dicens: *Omnes nos cecidimus quasi folium, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos: non est qui invocet nomen tuum, qui consurgat & teneat te*.

Isai. 1. 16. — 1. Johan. 3. 21. — Exod. 14. 15. — Exod. 32. 10. — Ezec. 22. 30. — Isai. 64. 6. & 7.

Christus solus potuit nos e morte liberare.

61. Sed possunt recti quilibet per acceptæ [e] innocentiæ meritum aliquando præsentis motibus animadversionis obviare: non autem valent virtute propria ab humano genere supplicia secuturæ mortis expellere. Vir igitur sanctus humanum genus consideret quo defluxit: æternæ mortis damna conspiciat; cui nimirum constat, quia nequaquam justitia humana contradicat: videat quam perverse homo delinquerit; videat quam districte conditor contra hominem irascatur, & mediatorem Dei & hominis, Deum & hominem requirat. Quem quia longe post venturum considerat, deplorans

Vers. xxxi. Reg. xxi.

a Ita Corb. Germ. Turon. Vindoc. & potiores mss. Vulgati vero, *subtilitatis suæ substantia*.
b Plerique cum Gemet. & aliis Norm. *possideri fecit*. Utic. utramque lect. habet.
c Mss. Norm. *dicitur*, *ac si dicatur*, *abominabilem &c.*
d Sic Turon. Gemet. &c. ubi vet. ed. habent *fœde pulvere*, Coc. & seq. *fœdo pulvere*.
e Ex mss. Turon. Bellov. Longip. Vindoc. Anglic. Norman. & Gilotio teste, Parisiensibus, sic restituimus, emendavimusque edit. pene omnes ubi legitur, *pœnitentiæ*, contra Gregorii mentem.

plorans dicat: *Non est qui utrumque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus*. A Redemtor quippe humani generis, mediator Dei & hominis per carnem factus, quia justus in hominibus solus apparuit, & tamen ad pœnam culpæ, etiam sine culpa pervenit, & hominem arguit ne delinqueret, & Deo obstitit ne feriret: exempla innocentiæ præbuit, pœnam malitiæ suscepit. Patiendo ergo utrumque arguit, qui & culpam hominis, [a] justitiam aspirando, corripuit, & iram judicis moriendo temperavit: atque in utrisque manum posuit, quia & exempla hominibus quæ imitarentur, præbuit, & Deo in se opera, quibus erga homines placaretur, ostendit. Nullus quippe ante hunc extitit, qui sic [b] pro alienis reatibus intercederet, ut [c] proprios non haberet. Æternæ igitur morti tanto quis in aliis obviare non poterat, quanto hunc reatus de propriis astringebat. Venit itaque novus homo ad homines, B contradictor ad culpam, amicus ad pœnam: mira monstravit, crudelia pertulit. Manum ergo suam in ambobus posuit: quia unde reum recta docuit, inde iratum judicem placavit. Qui hoc quoque ipsis suis miraculis mirabilius præbuit, quia corda delinquentium mansuetudine potius, quam terrore correxit. Unde & subditur:

Patiendo hominis culpam corripuit, & placavit Dei iram.

Vers. 34.

Auferat a me virgam suam, & pavor ejus non me terreat.

CAPUT XXXIX. REG. XXII. Mansuetudine potius quam terrore nos correxit.

62. Per Legem quippe virgam Deus tenuerat, cum dicebat: Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur. Sed incarnatus virgam abstulit, quia vias vitæ per mansuetudinem ostendit. Unde ei per Psalmistam dicitur: *Intende, prospere procede, & regna: propter veritatem & mansuetudinem & justitiam*. Timeri quippe quasi Deus noluit, sed quasi pater ut amaretur inspiravit. Quod liquido Paulus dicit: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater*. Unde hic quoque apte subjungitur:

Psal. 44. 5. VET. XXXII. Rom. 8. 15

Loquar, & non timebo eum. [d]

Vers. 35.

CAPUT XL. Timor a peccato nos suscitare non valuit.

63. Vir enim sanctus, quia humani generis Redemtorem venire mitem conspicit, non metum ad Dominum, sed affectum ad patrem sumit: & timorem despicit, quia per adoptionis gratiam ad amorem surgit. Hinc Johannes ait: *Timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem*. Hinc Zacharias dicit: *Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi*. A peccati igitur morte timor nos suscitare non valuit, sed ad statum vitæ aspirata mansuetudinis gratia erexit. Quod bene Elisæo Sunamitis filium suscitante signatur: qui cum baculo puerum mittens, extincto filio vitam minime reddidit; per semetipsum vero veniens, seque super mortuum sternens atque ad ejus membra se colligens, huc illucque deambulans, & in ore mortui septies aspirans, hunc ad redivivam lucem protinus per ministerium compassionis animavit. Auctor quippe humani generis Deus, quasi mortuum puerum doluit, cum extinctos nos iniquitatis aculeo miseratus aspexit. Et quia per Moysen terrorem Legis protulit, quasi

1. Johan. 4. 18. Luc. 1. 74. 4. Reg. 4. 30. 34.

A per puerum virgam misit. Sed puer cum baculo mortuum suscitare non valuit: quia Paulo attestante: *Nihil ad perfectum adduxit Lex*. Ipse autem per semetipsum veniens, & super cadaver se humiliter sternens, ad exæquanda sibi mortui membra se collegit: *Quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*. Huc illucque deambulat: quia & Judæam juxta, & longe positas Gentes vocat. Super mortuum septies [e] inspirat: quia per apertionem divini muneris, gratiæ septiformis spiritum in peccati morte jacentibus tribuit. Moxque vivens erigitur: quia is, quem terroris virga suscitare non potuit, per amoris spiritum puer ad vitam redit. Dicat itaque ex sua, dicat ex voce humani generis: B *Auferat a me virgam suam, & pavor ejus non me terreat: loquar, & non timebo eum*. Ubi & apte subjungitur:

Hebr. 7. 19. Philip. 2. 6.

Neque enim possum metuens respondere.

Ibid.

CAPUT XLI. Timor digna Deo pro ejus donis obsequia non reddit.

64. Respondere quippe cuilibet dicimur, cum factis illius digna opera rependamus. Deo ergo respondere, est donis ejus præcedentibus nostra obsequia reddere. Unde & Psalmi quidam, in quibus sancta operatio imitanda proponitur, ad respondendum scripti prænotantur. Rectum itaque Deus hominem condidit, eumque ad perversa defluentem, cum longanimitate toleravit. Quotidie culpam aspicit, & tamen vivendi spatia non citius abscidit: dona largitur benignitate sua, & erga malos utitur patientia sua. Respondere homo tot beneficiis debet: sed tamen respondere metuens non C valet; quia humani generis conditorem qui adhuc serviliter formidat, procul dubio non amat. Nam tunc solum Deo vera obsequia reddimus, cum eum propter amoris fiduciam non timemus; cum nos ad bona opera affectus, non metus dirigit; cum malum nostræ menti jam non placet, etiam si licet. Nam qui a perversitatis opere ex timore restringitur, perversa libenter ageret, si liceret. Nequaquam ergo veraciter rectus est, qui adhuc a pravitatis desiderio liber non est. Bene itaque dicitur: *Neque enim possum metuens respondere*: quia vera obsequia Deo non reddimus, si ex timore mandatis illius, & non potius ex amore servimus. Sed D [f] cum menti nostræ ejus dulcedinis amor accenditur, omne desiderium præsentis vitæ levigatur, in tædium dilectio vertitur, atque hanc cum mœrore mens tolerat, cui victa prius reprobo amore serviebat. Unde & apte subditur:

Job 10. Vers. 1.

Tædet animam meam vitæ meæ.

CAPUT XLII. VET. XXXIII. REG. XXIII. Amor Dei vitæ hujus tædium parit.

65. Sed cum præsens vita vilescere, cum conditoris amor dulcescere cœperit, sese contra se animus accendit, ut accusare se de culpis debeat, in quibus se ante supernorum nescius defendebat. Unde adhuc recte adjungit:

Ibid.

Dimittam adversum me eloquium meum.

CAPUT XLIII. Et ad erratorum confessionem adducit.

66. Quasi pro se eloquio suo utitur, qui prava E quæ gessit, defendere excusationibus conatur. Sed adversum se eloquium dimittit, qui accusare in se hoc incipit, quod erravit. Sæpe vero & cum delinqui-

a Ita Gemet. & alii Norm. Anglic. ac plerique. In editis legitur: *per justitiam*.

b Ebroic. Lyr. Bigot. Utic. Corb. Germ. *pro alienis erratibus*.

c Bellovac. Corb. Germ. Gemet. ac ceteri Norm. *ut propria non haberet*.

d Subjiciunt hic excusi, *neque enim possum metuens respondere*; quæ omittuntur in mss. Corb. Germ. Reg. Bellov. Norman. & potioribus. Extant in Colb.

e Sic leg. in Corb. Germ. Reg. Colb. Germ. Vindoc. & in vet. edit. Coc. aliis sequentibus mutavit *inspirat* in *afflat* & mox, *tribuit*, in *aspirat*; ubi loco verborum illorum *per apertionem*, legitur in Turon. & Longip. per *aspirationem*. In uno Vindoc. est utraque lectio, *aspirat & tribuit*.

f Ebroic. Utic. Lyran. Bigot. *sed cum mens nostra ejus dulcedinis amore accenditur, omni desiderio præsentis vitæ levigatur*.

linquimus, ea quoque quæ agimus, dijudicamus. Accusat mens ipsa quod perpetrat: sed quia hoc ex desiderio minime deserit, erubescit confiteri quod fecit. Cum vero toto jam judicio carnis delectationem premit, audaci voce in accusationis suæ confessionem se erigit. Unde recte nunc dicitur: *Dimittam adversum me eloquium meum*: quia fortis mens relaxare contra se verba detestationis inchoat, quæ apud semetipsam prius infirme verecundata retinebat. Sed sunt nonnulli, qui apertis vocibus culpas fatentur, sed tamen in confessione gemere nesciunt, & lugenda gaudentes dicunt. Unde adhuc apte subjungitur:

Ibidem. *Loquar in amaritudine animæ meæ.*

CAPUT XLIV. *Rec. xxiv. Hæc fiat in amaritudine animæ.*

67. Qui culpas suas detestans loquitur, restat [a] necesse est ut has in amaritudine animæ loquatur: ut hæc ipsa amaritudo puniat, quidquid lingua per mentis judicium accusat. Sciendum vero est, quia ex pœna pœnitentiæ, quam sibi mens irrogat, aliquatenus securitatem percipit, atque ad interrogationem superni judicis fidentior exurgit; ut semetipsam subtilius inveniat, & erga se quæque quomodo disponantur, agnoscat. Unde & protinus additur:

Vers. 2. *Dicam Deo, Noli me condemnare: indica mihi, cur me ita judices.*

CAPUT XLV. *Judicat nos hic & punit Deus duobus modis.*

68. Quia peccatorem se in amaritudine animæ asserit, quid Deo aliud, quam ne condemnetur, dicit? quia amaritudo præsentis pœnitentiæ extinguit supplicia sequentis iræ. Duobus autem modis in hac vita hominem Deus judicat: quia aut per mala præsentia irrogare jam tormenta sequentia incipit, aut tormenta sequentia flagellis præsentibus extinguit. Nisi enim delictis exigentibus justus judex & nunc & postmodum quosdam percuteret, Judas [b] minime dixisset, *Secundo eos qui non crediderunt, perdidit*: & de iniquis Psalmista non diceret: *Induantur sicut diploide confusione sua*. Diploidem quippe duplum vestimentum dicimus. Confusione ergo sicut diploide induti sunt, qui juxta reatus sui meritum, & temporali & perpetua animadversione feriuntur. Solos quippe pœna a supplicio liberat, quos immutat. Nam quos præsentia mala non corrigunt, ad sequentia perducunt. Si autem nequaquam quosdam pœna præsens a supplicio æterno defenderet, Paulus minime dixisset: *Cum judicamur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur*. Hinc voce angelica ad Johannem dicitur: *Ego quos amo, redarguo & castigo*. Hinc etiam scriptum est: *Quem diligit Dominus, castigat: flagellat omnem filium, quem recipit*.

Jude 5. Psal. 108. 29. 1. Cor. 11. 32. Apoc. 3. 19. Hebr. 12. 6.

CAPUT XXXIV. *Mens justi ut secura sit, trepidat.*

69. Sæpe ergo mens justi ut magis secura sit, altius trepidat: & cum flagellis cingitur, superni judicii incertitudine turbatur. Pavet, ne initium sequentis damnationis sit omne quod patitur; & per cogitationem interrogat judicem, quia de vitæ suæ meritis ambigit [c] in percussione. Sed cum vitæ virtus ad oculos mentis reducitur, quasi consolatio a judice respondetur: quia nequaquam ad perdendum percutit, quem in actionis innocentia feriendo custodit. Bene itaque nunc dicitur: *Indica mihi, cur me ita judices*. Ac si aperte diceretur: Quia flagellando me judicas, ostende quod ad judicium per flagella securum reddas. Quod tamen intelligi & aliter potest. Nam plerumque vir justus flagella ad probationem percipit, & vitam suam subtilissima inquisitione discutiens, quamvis se peccatorem & sentiat & fateatur; pro qua tamen specialiter culpa percutitur, minime cognoscit: atque eo magis in percussione trepidat, quo causas suæ percussionis ignorat. Petit ut semetipsum sibi judex indicet, quatenus quod ille animadvertendo percutit, hoc in se flendo & ipse castiget. Scit namque quod [d] æquissimus vindex injuste quempiam nostrum nullo modo affligit: & magno metu concutitur, quia & dolet in verbere, & deprehendere in se perfecte non valet, quod deploret. Unde adhuc subditur:

Vers. 3. *Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris & opprimas pauperem, opus manuum tuarum, & consilium impiorum adjuves?*

CAPUT XLVI. *Rec. xxv. Justi propter quid flagellentur ignorantis anxietas.*

70. Hoc nimirum sic per interrogationem dicitur, ut negetur. Ac si aperte diceretur: Tu qui summe bonus es, novi quia bonum non æstimas, ut pauperem per calumniam premas. Et scio ergo quia non est injustum quod patior, & eo magis doleo, quo causas justitiæ ignoro. Notandum vero quod non ait, *Ut opprimas innocentem, sed pauperem*. Qui enim districtioni judicis nequaquam innocentiam, sed paupertatem suam objicit, non jam de vita audaciam arripit; sed quam se infirmum conspicit, ostendit. Ubi & congrue subjungit: *Opus manuum tuarum*. Ac si aperte dicat: Impie opprimere non potes, quem te fecisse gratuito recordaris.

Deus non sinit nos supra vires tentari.

71. Bene autem subditur: *Et consilium impiorum adjuves?* Quos namque hoc loco impios, nisi malignos spiritus vocat? Qui cum redire ipsi ad vitam nequeant, crudeliter socios ad mortem quærunt. Quorum nimirum consilium fuit, ut beatum Job divina correptio tangeret: & qui in tranquillitate justus exstiterat, saltem per flagella peccaret. Sed impiorum consilium Dominus non adjuvit: quia eorum tentationibus carnem justi prodidit, animam negavit. Hoc indesinenter contra bonos consilium maligni spiritus ineunt: ut hi, quos servire Deo [e] innocue in tranquillitate conspiciunt, vexati adversitatibus ad voraginem culpæ rapiantur. Sed eorum consilii acumen destruitur: quia pius conditor cum viribus flagella moderatur, ne virtutem pœna transeat, & per astutiam fortium, humana infirmitas [f] excidat. Unde & bene per Paulum dicitur: *Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra quam potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere*. Nisi enim misericors Deus cum viribus tentamenta modificet, nullus profecto est, qui malignorum spirituum insidias non corruens portet: quia si mensuram judex tentationibus non præbet, eo ipso protinus stantem dejicit, quo ultra vires onera imponit. Sic autem beatus Job negando

1. Cor. 10. 13.

a Verbum *necesse est* (quod perinde est ac necessario seu consequenter & ex necessitate) in vulgatis omissum, exhibent omnes mss. Idem hujus verbi usus est apud Hilarium Pictav. in Psal. 68, num. 16. ubi habet: *A malis qui eripi se ob id necesse est, ne malis afficiatur, optabit*. Et in Psal. 118. n. 7. *Earum necesse est generationum terra fundata & mansura esse credenda est*.

b Addunt editi, *Apostolus*. At in nullo mss. invenimus. Iidem mss. *Diploidem quippe duplum vestimentum dicimus*. Ubi editi *diplois*.

c Gemet. *in persecutione*. Olim tamen legebatur *in percussione*.

d Ita Mss. Corb. Germ. Colb. Germ. Gemet. Alii quos editi sequuntur, *judex*.

e Deest hæc vox in Ebroic. & aliis Norm. Extat in Corb. Germ. Colb. Reg.

f Coc. & poster. ed. cum quibusdam mss. *excedat*. Prætulimus *excidat*, tum quod sit mss. Corb. Germ. Reg. Vindoc. elinumque potiorum, tum quod humanæ fragilitati magis congruat *excidere*, quam *excedere*. Proxime sequitur, *corruens portet*.

do requisivit ista quæ protulit; sicut & requirendo negat ea quæ illico subjungit, dicens:

Vers. 4. 5. 6. 7. *Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo & tu videbis? Numquid sicut dies hominis dies tui, aut anni tui sicut humana sunt tempora: ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris? & scias quia nihil impium fecerim.*

CAPUT XLVII. REG. XXVI. Discrimen visus humani & divini, dierum nostrorum & æternitatis. VET. XXXV.

72. Oculi carnei facta temporum non nisi in tempore agnoscunt: quia & ipsi ad videndum cum tempore prodeunt, cum tempore clauduntur; & humanus visus quodlibet opus sequitur, non præcurrit: quia [a] vix existentia aspicit, & ventura nullo modo agnoscit. Dies quoque & anni hominis a diebus & annis discrepant æternitatis: quia vitam nostram, quæ tempore incipitur, tempore finitur, dum intra sinus sui latitudinem format, æternitas devorat. Cujus nimirum immensitas, quia ultra citraque super nos tenditur, sine inchoatione & termino ejus æternum esse dilatatur: eique nec transacta prætereunt, nec adhuc ventura, quasi quæ non appareant, desunt: quia is qui semper esse habet, cuncta sibi præsentia conspicit: cumque aspiciendo post & ante non tenditur, nulla intuitus mutatione variatur. Dicat ergo: *Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo, & tu videbis? Numquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tempora: ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris? & scias quia nihil impium fecerim.* Ac si humiliter requirens, diceret: Cur me in tempore per flagella examinas, quem apud te perfecte & ante tempora scisti? Cur culpas meas verberibus interrogas, quem per æternitatis tuæ potentiam nec prius quam conderes, ignoras? Cujus nimirum potentię mox pondus exprimit, cum subjungit:

Ibidem. *Cum sit nemo, qui de manu tua possit eruere.*

CAPUT XLVIII. Humilis deprecatio flagellati.

73. Ac si aperte dicat: Quid tibi restat, nisi parcere, cujus virtuti nullus valet obviare? Quo enim nemo est qui animadversionem tuam ex merito suæ virtutis retineat, eo a se facilius tua pietas exigat ut parcat. Quia autem [b] nos in delicto concepti, in iniquitatibus editi, aut noxie prava perpetramus, aut incaute etiam recta agendo delinquimus: districtus judex unde fiat placabilis, non habemus. Sed cum nostrum opus ejus obtutibus dignum exhibere non possumus: restat, ut ad placationem illius suum ei opus offeramus. Unde & subditur:

Vers. 8. *Manus tuæ plasmaverunt me, & fecerunt me totum in circuitu: & sic repente præcipitas me?*

CAPUT XLIX. REG. XXVII. Manichæi dogma destruitur.

74. Ac si ei humiliter dicat: Quia sub justo examine dignum non est [c] tua placatione quod feci, pensa misericorditer, ne pereat quod fecisti. Quibus etiam verbis perversum [d] Manichęi dogma destruitur, qui duo esse principia mentiens, a Deo spiritum, a satana vero carnem conditam asserere conatur. Sanctus etenim vir prophetici gratia spiritus plenus, longe post ventura considerat, & errorum genimina prævidens calcat, dicens: *Manus tuæ psalmaverunt me, & fecerunt me totum in circuitu.* Qui enim & plasmatum se, & factum totum in circuitu a Deo asserit, tenebrarum genti nec in spiritu suo aliquid nec in carne derelinquit: Nam plasmatum se propter internam [e] imaginem retulit: factum vero totum in circuitu, in eo quod ex carnis constat indumento, memoravit.

VET. XXXVI. Hominis prærogativa in ferenda conditione.

75. Notandum vero est, quia per hoc quod se plasmatum Dei manibus asserit, misericordiæ judicis, dignitatem suæ conditionis opponit. Quamvis enim per coæternum Patri Verbum cuncta creata sunt: in ipsa tamen relatione creationis ostenditur, quantum cunctis animalibus, quantum rebus vel cælestibus, sed tamen insensibilibus, homo præferatur. *Cuncta quippe dixit & facta sunt.* (*Psal. 148. 8.*) Cum vero facere hominem decernit, hoc quod reverenter pensandum est præmittit, dicens: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* (*Genes. 1. 26.*) Neque enim de eo sicut de rebus ceteris scriptum est, *Fiat, & factum est;* (*Ibid. 3.*) neque ut aquæ volatilia, sic terra hominem protulit: sed prius quam [f] fieret, *faciamus* dicitur: ut videlicet quia rationalis [g] creatura condebatur, quasi cum consilio facta videretur. Quasi per studium de terra psalmatur, & inspiratione conditoris in virtute spiritus vitalis erigitur; ut scilicet non per jussionis vocem, sed per dignitatem operationis existeret, qui ad conditoris imaginem fiebat. Quod igitur per conditionem homo elegantius [h] in terra creaturis ceteris accepit, hoc in flagello positus pietati sui opificis opponit, dicens: *Manus tuæ plasmaverunt me, & fecerunt me totum in circuitu: & sic repente præcipitas me?* Ac si aperte dicat: Cur tanta vilitate despicis, quem cum tanta dignitate condidisti? Et quem ratione rebus ceteris præfers, cur ex dolore supponis? Sed tamen hæc eadem nostra dignitas fulget per imaginem, & longe distat a beatitudinis perfectione per carnem: quia dum spiritus miscetur pulveri, quodam modo connectitur infirmitati. Quam scilicet infirmitatem beatus Job pietati judicis objicit, cum subjungit:

Vers. 9. *Memento quæso, quod sicut lutum feceris me.*

CAP. L. REG. XXVIII. Quare Angelus irremissibiliter peccavit, non homo.

76. Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccaverunt, quia tanto robustius stare poterant, quanto eos carnis admixtio non tenebat. Homo vero idcirco post culpam veniam meruit, quia per carnale corpus, aliquid quo semetipso minor esset, accepit. Unde & apud respectum judicis argumentum pietatis est hæc eadem infirmitas carnis; sicut per Psalmistam dicitur: *Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos. Et multiplicavit ut averteret iram suam ab eis, & non accendit omnem iram suam, & rememoratus est, quia caro sunt.* (*Psal. 77. 38.*) [i] Ut lutum ergo homo factus est, quia de limo est ad conditionem sumtus. Lutum quippe fit, cum se aqua terræ conspergit. Sicut lutum itaque homo est conditus: quia quasi aqua infundit pulverem, cum anima rigat carnem. Quod sanctus vir bene pietati judicis objicit, cum postulans dicit: *Memento quæso, quod sicut lutum feceris me.* Ac si aperte dicat: Infirmitatem carnis considera, & reatum iniquitatis laxa. Ubi aperte quoque mors ejusdem carnis adjungitur, cum protinus subinsertur:

a Ebroic. *vix existentia concupiscit*. Irrepsit mendose *concupiscit*, pro *conspicit*, quod in mss. legitur.

b Ita mss. Norman. Bellov. & pleriq. Coc. & seq. ed. *in delictis*.

c Barthol. & vet. edit. *tuæ plasmationi*; cui lectioni nullus ex mss. nostris cod. favet.

d Gemet. Bellovac. Corb. Germ. & alii antiq. mss. *Manis* vel *Manes*.

e In Vulg. non mss. additur *hominis*. Si quid foret supplendum, vox *Dei* magis congrueret.

f Ita Vindoc. Norm. & alii, cum veterib. edit. In edit. Coc. & sequentibus, *sed priusquam faceret*.

g Vulgati *Natura*, quod mss. nullus exhibet.

h In mss. Colb. Germ. Utic. Ebroic. & plerisque Norman. *inter creaturas ceteras accepit*. Corb. Germ. & Reg. ut in editis.

i Lyr. Bigol. Utic. *& propitius fuit . . . & non disperdidit eos*.

Ibid. *Et in pulverem reduces me.*

CAP. LI. Hominem excusat carnis infirmitas.

77. Ac si patenter postulet, dicens: Memento quæso, quod per carnem a terra venio, & per ejus interitum ad terram tendo. Materiam itaque originis, & pœnam finis aspice, & culpæ citius transeuntis parce. Sed quia qualitatem protulit hominis conditi, nunc subjungit ordinem propagati dicens:

VET. XXXVII. REC. XXIX.

Vers. 10. & 11. *Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & nervis compegisti me.*

CAP. LII. Hominis ortus descriptio.

78. Plasmatus quippe homo sicut lutum factus est, propagatus autem & sicut lac mulgetur semine, & sicut caseus coagulatur in carne. Carnibus & pelle induitur: ossibus nervisque solidatur. Per lutum ergo primæ conditionis qualitas, per lac vero, sequentis ordo conceptionis exprimitur: quia per coagulationis incrementa ducitur, ut paulisper in ossa roboretur. Sed angusta Dei laus est descriptio creati corporis, nisi etiam subsequenter exprimatur mira aspiratio vivificationis. Unde & subditur:

Vers. 12. *Vitam & misericordiam tribuisti mihi.*

CAPUT LIII. Vitæ inspiratio & conservatio.

79. Sed incassum nobis bona conditor tribuit, si non omne quod tribuit, ipse custodit. Sequitur: *Et visitatio tua custodivit spiritum meum.* Hæc autem quæ de exteriori homine diximus, [a] etiam interiori quemadmodum possit congruere libet ut breviter replicando monstremus.

Ibidem. a

Homo lutum, fit pulvis sub tracta gratia.

80. *Memento, quæso, quod sicut lutum feceris me.* Sicut lutum quippe homo noster interior existit: quia Sancti Spiritus gratia terrenæ menti infunditur, ut ad intellectum sui conditoris erigatur. Humana namque cogitatio, quæ peccati sui sterilitate aruit, per vim Sancti Spiritus, quasi irrigata terra viridescit. Sed sæpe dum perceptis superni doni virtutibus sine interruptione utimur, ad privatam fiduciam, usu continuæ prosperitatis elevamur. Unde fit plerumque, ut iisdem qui sublevaverat, parumper Spiritus deserat, quatenus ipsum sibi hominem ostendat. Quod sanctus vir protinus exprimit, cum subjungit: *Et in pulverem reduces me.* Quia enim per subtractionem Spiritus, mens aliquantulum in tentatione deseritur, quasi ab humore pristino terra siccatur: ut infirmitatem suam derelictus sentiat, & sine infusione supernæ gratiæ, quantum homo aruit, cognoscat. Qui apte quoque reduci ad pulverem dicitur; quia dimissus sibi, cujuslibet tentationis aura raptatur. Sed dum relicti concutimur, ea quæ afflari cognovimus, subtilius jam dona cogitamus. Unde subjungit: *Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti?* Mens etenim nostra cum per Sancti Spiritus gratiam ab usu vetustæ conversationis abstrahitur; sicut lac mulgetur: [b] quia in quadam novæ inchoationis teneritudine & subtilitate formatur: & sicut caseus coagulatur, quia in constipatione pinguescentis cogitationis astringitur, ut nequaquam jam per desideria diffluat, sed in uno amore se colligens, ad solidam reformationem surgat. Plerumque vero contra hæc eadem rudimenta spiritalia ex usu veteri caro submurmurat, & mens bella tolerat ex homine, quem foris portat. Unde subjungit: *Pelle & carnibus vestisti me.* Pelle quippe

b

VET. XXXVIII. Bella carnis patitur, sed grat a roboratur.

A & carnibus interior homo vestitur: quia in eo quod ad superna erigitur, carnalium motuum obsidione vallatur. Sed tendentem ad justitiam nequaquam in tentatione conditor deserit, qui per infusionem gratiæ etiam [c] peccantem prævenit: sed sublevatam mentem & ad bella exterius laxat, & interius roborat. Unde adhuc apte subjungitur: *Ossibus & nervis compegisti me.* Carnibus & pelle vestimur, sed ossibus nervisque compingimur: quia etsi tentatione foras irruente concutimur, intus tamen nos conditoris manus roborat, ne frangamur. Carnis itaque nos motibus humiliat ad dona; sed per ossa virtutum roborat contra tentamenta. Ait ergo: [d] *Carne & pelle vestisti me, ossibus & nervis compegisti me.* Ac si aperte B dicat: Foras me ad probationem deserit, sed tamen intus ne peream, virtutibus astringendo custodis. Qui idcirco nobis bene vivendi rectitudinem tribuit, quia benigne præterita quæ delinquimus, parcit. Unde & adhuc apte subjungitur: *Vitam & misericordiam tribuisti mihi.* c d

Vitam ex misericordia Dei præveniente & subsequente accipit & servat.

81. Vita quippe tribuitur, cum malignis mentibus benignitas aspiratur. Sed vita sine misericordia accipi nequaquam valet: quia ad obtinenda Dominus justitiæ bona non adjuvat, si prius misericorditer anteactas nequitias non relaxat. Vel certe vitam nobis & misericordiam tribuit: quia ea, qua nos misericordia ad bene vivendum prævenit, etiam subsequente custodit. Nisi enim C misericordiam subroget, servari non valet vita, quam præbet. Ipso quippe quotidie humanæ vitæ usu veterascimus, & exterioris hominis impulsu, cogitatione lubrica ab interioribus eximus. Et nisi nos superna visitatio vel ad amorem compungendo vivificet, vel ad timorem flagellando restauret, repentino lapsu mens funditus tota destruitur, quæ longo virtutis studio innovata videbatur. Unde subjungit: *Et visitatio tua custodivit spiritum meum.* Humanum quippe spiritum visitatio superna custodit, cum hunc virtutibus ditatum, [e] vel flagello percutere, vel compungere amore non desinit. Nam si dona præstat, D sed hunc continue restaurando non sublevat, citius bonum perditur, quod non a largiente custoditur. Sed ecce vir sanctus dum se humiliter agnoscit, conferenda generaliter divinæ misericordiæ secreta deprehendit: cumque infirmitatem suam veraciter fatetur, repente ad cognoscendam vocationem Gentium sublimiter rapitur. Nam protinus subdit: e

Vers. 13. *Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris.*

CAPUT LIV. REC. XXX. Vocatio Gentium in consilio Dei abscondita.

82. Ac si aperte dicat: Cur de me trepido, qui & universas gentes quia colligas, scio? Quod tamen in corde celas; quia hoc adhuc aperto sermone non indicas. Sed qui & universorum reminisceris, me procul dubio de venia certum facis. Sciendum vero est, quia in quibusdam factis & certi de E venia reddimur, & post perpetratas culpas ad absolutionis nostræ fiduciam correctione & pœnitentia subsequente roboramur: perpetratæ tamen nostræ nequitiæ adhuc memoria tangimur, & cogitatione illicita aversi nolentesque pulsamur. Unde & apte subjungitur:

VET. XXXIX.

Vers. 14. *Si peccavi, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniqui-*

a Norman. Turon. Corb. Germ. Colb. Vindoc. &c. *etiam interiori posse congruere, &c. quemadmodum possunt.*
b Unus Vindoc. cum Germ. & Corb. Germ. *quia in quadam coagulationis nova teneritudine.* Alter Vindoc. cui consentiunt Norm. *quia in quadam nova coagulationis teneritudine.*

c Gemet. mendose, ut censemus, *precantem.*
d Gemet. *carne & pellibus.* Ulic. Lyr. Bigot. *pelle & carnibus.* Ita quoque Vindoc.
e Turon. Ulic. Bigot. & plerique, *vel flagellando percutere.*

iniquitate mea mundum me esse non pateris?

CAPUT LV. REC. XXXI. Peccata deleta qui memoriam infestant, & bellum reparent.

83. Ad horam Dominus peccatum parcit, cum reatum culpæ concessis protinus fletibus diluit. Sed ab iniquitate nostra mundos nos esse non patitur: quia volentes quidem culpam fecimus, sed nonnumquam nolentes ejus memoriam cum delectatione toleramus. Sæpe namque hoc, quod a conspectu jam judicis fletu interveniente deletum est, ad animum redit, & devicta culpa ad delectationem rursus inserpere nititur, atque in antiquo certamine rediviva pulsatione reparatur: ita ut quod prius egit in corpore, hoc importuna cogitatione postmodum verset in mente. Quod caute ille conspicere athleta spiritalis noverat, qui

Psal. 37. 6.

dicebat: *Computruerunt & deterioraverunt cicatri* B *ces meæ,* [a] *a facie insipientiæ meæ.* Quid namque

VET. XL.

cicatrices, nisi sanationes sunt vulnerum? Laxatas ergo nequitias ad delectationem memoriæ redire conspexerat, qui cicatrices deflebat. Cicatrices quippe computrescere, est sanata jam peccatorum vulnera, rursus in tentationem serpere, atque ex eorum suggestionibus, post superductam cutem pœnitentiæ, fœtorem culpæ iterum doloremque sentire. Qua videlicet in re & nihil foras opere agitur, & sola intus cogitatione peccatur: districtoque se reatu mens obligat, nisi hoc sollicitis lamentis tergat.

Quid tum agendum. Deut. 23. 10.

84. Unde bene per Moysen dicitur: *Si fuerit* C *inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra; & non revertetur prius quam ad vesperam lavetur aqua, & post solis occasum regredietur in castra.* Nocturnum quippe est somnium tentatio occulta, per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur, quod tamen corporis opere non expletur. Sed somnio nocturno pollutus egredi extra castra præcipitur: quia videlicet dignum est, ut qui immunda cogitatione polluitur, indignum se cunctorum fidelium societatibus arbitretur, culpæ suæ meritum ante oculos ponat, & ex bonorum se æstimatione despiciat. [b] Polluto ergo extra castra exire, est turpi impugnatione laboranti, sese ex continentium comparatione despicere. Qui ad vesperam lava- D tur aqua, cum defectum suum conspiciens ad pœnitentiæ lamenta convertitur, ut fletibus diluat omne [c] quod animum occulta inquinatio accusat. Sed post occasum solis ad castra redeat: quia defervescente tentationis ardore, necesse est ut iterum fiduciam erga societatem bonorum sumat. [d] Post aquæ quippe lavationem, occumbente sole ad castra revertitur, qui post lamenta pœnitentiæ, frigescente flamma cogitationis illicitæ, ad fidelium merita præsumenda reparatur: ut jam se a ceteris longe esse non æstimet, qui mundum se per obitum intimi ardoris gaudet. Sed inter hæc sciendum est, quod idcirco nonnumquam impulsu illicitæ cogitationis affligimur, quia in E quibusdam terrenæ [e] conversationis actibus, quamvis licitis, libenter occupamur. Cumque vel in minimis terrena actio per desiderium tangitur, crescente contra nos antiqui hostis fortitudine, mens nostra non minima importunitate tentationis inquinatur. Unde & sacerdos Legis, mem-

Levit. 1. 7. 22.

A bra hostiæ per frusta concisa, caput atque ea quæ erga [f] jecur sunt, jubetur ignibus cremare, pedes vero atque intestina hostiæ prius aqua diluere. Nos quippe ipsos sacrificium Deo offerimus, cum vitam nostram cultui divino dedicamus. Qui membra hostiæ per frusta concisa super ignem ponimus, cum vitæ nostræ opera [g] in virtutibus distinguentes immolamus. Caput, atque ea quæ juxta jecur continentur, incendimus, cum in sensu nostro, quo omne corpus regitur, atque in occultis desideriis flamma divini amoris ardemus. Et tamen præcipitur, ut pedes atque intestina hostiæ laventur. Pedibus enim terra tangitur, intestinis stercora gestantur: quia plerumque jam ex desiderio in æternitatem succendimur, jam toto devotionis sensu ad appetitum nostræ mortificationis inhiamus: sed quia adhue terrenum præ infirmitate aliquid agimus, nonnulla etiam quæ jam subegimus, illicita in corde toleramus. Cumque cogitationes nostras immunda tentatio inquinat, quid aliud quam intestina hostiæ stercus portant? Sed ut comburi debeant, laventur: quia nimirum necesse est, ut immundas cogitationes timoris fletus diluat, quas in acceptione sacrificii supernus amor incendat. Et quidquid mens vel de inexperto certamine, vel de conversationis pristinæ memoria patitur, lavetur: ut tanto suavius in conspectu sui [h] spectatoris ardeat, quanto cum ei assistere cœperit, nil terrenum secum, nil lubricum in ara suæ orationis imponit. Vir igitur sanctus humanæ mentis damna conspiciat, quod plerumque se cogitatione illicita inquinat: & postquam reatum operis judex relaxat, & sua plorans, nostra quæ ploremus aperiat, dicens: *Si peccavi, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?* Ac si aperte dicat: Si culpam venia abstulit, cur hanc & a memoria non detegit? Sæpe autem ita mens in culpæ recordatione concutitur, ut ad perpetrationem illius longe gravius, quam prius capta fuerat, urgeatur: & deprehensa trepidat, seque ipsam variis motibus

VET. XLI. REC. XXXII.

impulsa perturbat. Metuit quidem, ne vincatur tentationibus: sed resistens, hoc ipsum quod longo labore certaminis affligitur, perhorrescit. Unde & apte subjungitur:

Vers. 15.

Et si impius fuero, væ mihi est: & si justus, non levabo caput, saturatus afflictione & miseria.

CAPUT LVI. Vitiis renitentis ac cedentis discrimen.

85. Impius namque væ habet, justus miseriam: quia & æterna damnatio reprobum sequitur, & electus quisque doloribus transitoriæ adversitatis expiatur. Impius caput levat, sed elatus evadere væ quod sequitur, non valet. Justus labore sui certaminis afflictus, caput levare non sinitur: sed pressus, a perpetua afflictione liberatur. Ille se in voluptatibus erigit: sed suppliciis sequentibus mergit. Iste se in dolore deprimit: sed tamen a pondere æternæ animadversionis abscondit. Consideret ergo vir sanctus, quod aut renitens homo vitiis, præsenti labore afficitur: aut succumbens, perpetuæ afflictioni mancipatur, & dicat: *Et si impius fuero, væ mihi est; & si justus, non levabo caput, saturatus afflictione & miseria.* Ac si aperte deplo-

a Reliqua contextus desunt in Bellov. *meæ, a facie*.

b Coc. & recent. ed. *pollutum*, & mox cum superioribus, *laborantem*. Sequimur mss. Vindoc. Belluvac. Norm. &c.

c Ita Turon. Corb. Germ. Gemet. Ebroic. & alii Norm. In plurimis tamen Norm. legitur, *occulta cogitatio*. In Utic. prius legebatur *occulta inquinatio*. Editi cum cod. Colb. *quod in animo occulta inquinatio*.

d Gemet. & alii Norm. cum Corb. Germ. *post aquam quippe occumbente sole*. Retinemus excusorum lect. quæ est 1. Reg.

e Corb. Vindoc. Germ. & alii, *terrenæ cogitationis*. Vulgata lectio est 1. Reg. Colbert.

f Gemet. & alii vet. *jecor*: & ita deinceps semper legitur.

g Supplevimus *in* ex mss. Norm. *in virtutibus*; quæ respondent particulis seu frustis in quæ hostia concidebatur.

h Plerique, *sui inspectoris*. Corb. Germ. *expectatoris*.

deploret, dicens: Aut subtractus carnis desideriis, supplicio æterno subjicior; aut repugnans illicitis motibus, pœna præsenti crucior, quia a labore certaminis liber non sum. Sed superna dispensatio idcirco nos tota sibi intentione serviente, carnis nostræ permittit impugnationibus concuti, ne mens nostra in superbiam audeat præsumtione suæ securitatis elevari: ut dum pulsata trepidat, in solo auctoris adjutorio, spei pedem robustius figat. Unde & adhuc apte subjungitur:

Vers. 16. CAPUT LVII. VET. XXXIII. Leæna qua arte capiatur.

Et propter superbiam, quasi leænam capies me.

86. Leæna cum escam catulis exquirit, inhianter in foveam captionis ruit. Sicut enim ex quibusdam regionibus fertur, fit in ejus itinere fovea, in qua pecus deponitur, ut illuc se ejus appetitu projicere leæna provocetur: quæ angusta simul & alta præparatur, ut in eam ruere ambiendo valeat, sed hanc saliendo nullo modo evadat. Alia quoque fovea, quæ priori cohæreat, effoditur; quæ tamen ei, in qua pecus est, extremæ partis apertione conjungitur. In qua nimirum cavea ponitur, ut leæna corruens, quia desuper terroribus urgetur, cum quasi in secretiori parte foveæ occultare se appetit, caveam volens intret: cujus jam sævitia nequaquam pertimescitur, quia clausa in cavea levatur. Quæ enim sua sponte in foveam corruit, ad superiores partes circumsepta vectibus redit. Sic sic nimirum humana mens capta est, quæ in libertate arbitrii condita, dum nutrire desideria carnis appetivit, quasi leæna catulis escam quæsivit, atque in deceptionis suæ foveam cecidit, quæ suadente hoste, ad cibum prohibitum manum tetendit. Sed in fovea protinus caveam invenit: quia sponte ad mortem veniens, corruptionis suæ mox carcerem pertulit; [a] atque ad auras liberas, gratia interveniente, reducitur. Sed cum multa agere conatur, & non valet, ejusdem corruptionis suæ obstaculis, quasi caveæ vectibus [b] ligatur. Jam quidem eam, in quam ceciderat damnationis foveam evasit: quia secuturæ mortis supplicium, manu [c] redemtionis adjuta, ad veniam redeundo superavit. Sed tamen coarctata caveam tolerat: quia supernæ quoque disciplinæ nexibus cingitur, ne per carnis desideria vagetur. Quæ ergo sponte sua in foveam cecidit, ad auras liberas clausa redit: quia & per libertatem arbitrii in culpam corruit, & tamen hanc a suis motibus, conditoris gratia coactam nolentemque constringit. Post foveam itaque caveam patitur, quæ [d] erepta ex æterno supplicio, a prava libertatis motibus, & sub cælestis artificis dispensatione religatur. Recte igitur dicit: *Et propter superbiam, quasi leænam capies me*: quia & liber homo per cibum sibi mortem intulit, & reductus ad veniam, sub disciplina melius clausus vivit. Quasi leæna ergo propter superbiam captus est: quia inde nunc eum disciplina suæ corruptionis deprimit, unde transgressionem præcepti non timens, audacter in foveam saltum dedit.

Eodem modo & lapsi & reparati sumus.

VET. XLII. Sic & elatus de virtute cadere sinitur, ut a superbia sanetur.

87. Sed si parumper obtutum mentis a culpa primi parentis avertimus, nos adhuc quotidie ut leænam capi per vitium elationis invenimus. Sæpe namque homo acceptis virtutibus in audaciam suæ præsumtionis erigitur: sed mira dispensatione pietatis, ante ejus oculos res quælibet, in qua corruat, ordinatur. Dumque per culpam aliquid appetit, quid aliud quam prædam in fovea concupiscit? Sua sponte inhians cadit, sed suis surgere viribus non valet. Qui cum se nihil ex se esse considerat, discit procul dubio cujus adjutorium requirat. Quem tamen superna miseratio captum quasi a fovea evehit: quia hunc infirmitate cognita ad veniam reducit. Leænæ itaque more, propter superbiam ad superiores partes [e] in caveam remeat, qui cum de virtute extollitur, lapsus ad desideria in humilitate religatur. Quia enim prius propria præsumtione perierat, mira pietate agitur, ut infirmitatis suæ jam notitia clausus vivat. Quod quia sanctus vir crebro accidere hominibus conspicit, nostri in se periculi vocem sumit: ut eum nos ejus fletus agnoscimus, quæ in nobis sunt flenda discamus. Sed cum mentem nostram elatio erigit, summi a nobis protinus compunctio amoris recedit; cum vero superna nos gratia visitat, statim per lacrymas ad sua desideria instigat. Unde & apte subjungitur:

Ibidem. CAPUT LVIII. REG. XXXIV. Mentis a Deo desertæ obduratio, visitatæ compunctio.

Reversusque mirabiliter me crucias.

88. Cum ab auctore relinquimur, nec ipsa ullatenus destitutionis nostræ damna sentimus. Quo enim longe nos conditor deserit, eo mens nostra insensibilius obdurescit, nulla quæ Dei sunt diligit, nequaquam superna concupiscit: & quia amoris intimi calorem non habet, frigida deorsum jacet, ac miserando modo fit quotidie tanto securior, quanto pejor: cumque unde sit lapsa non meminit, & [f] supplicia secutura non metuit, quantum lugenda sit nescit. At si afflatu Sancti Spiritus tangitur, ad considerationem protinus suæ perditionis evigilat, in cælestium inquisitione se excutit, amoris summi æstibus inardescit, quæ se circumprimunt damna considerat, & plorat proficiens, quæ prius læta [g] peribat. Bene ergo conditori dicitur: *Reversusque mirabiliter me crucias*: quia omnipotens Deus unde mentem nostram visitans, ad amorem suum erigit, inde hanc per lacrymas gravius affligit. Ac si aperte dicat: Relinquendo me nequaquam afficis, quia insensibilem reddas: sed cum reverteris, crucias, qui dum te insinuas, mihi me quam sim lugendus, demonstras. Unde & nequaquam se pœnaliter, sed mirabiliter asserit cruciari: quia dum per fletum mens ad summa rapitur, compunctionis suæ pœnam gaudens miratur: & libet affici, quia afflictione sua se conspicit ad alta sublevari. Sæpe autem cum nos a sancti desiderii exercitatione torpescere superna pietas cernit, exempla se sequentium nostris obtutibus objicit: ut mens per otium remissa, quo in aliis vigilantium provectus considerat, eo in se [h] pigritudinem torporis erubescat. Unde & recte subjungitur:

Vers. 17. CAPUT LIX. REG. XXXV.

Instauras testes tuos contra me, & multiplicas iram tuam, & pœnæ militant in me.

89. Testes enim Dei sunt, qui per exercitium sancti operis testantur, quæ electos secutura sint

præmia

a Verba, *atque ad auras liberas gratia interveniente reducitur*, Coccius primum suo loco moverat, ac post voces *vectibus ligatur*, transtulerat, in eum restituimus statum, quem in antiquis edit. & mss. obtinent. Ea autem male mota fuisse suadent quæ mox sequuntur.

b Ita, cum vulgatis, mss. Corb. Colb. Reg. In Anglicanis autem Normen. & pluribus Gallicanis, *levatur*.

c Coc. & sequentes edit. *Redemtoris*; reluctantibus aliis editis & scriptis. Nil vetat quominus hic dicatur *manu redemtionis*, quomodo dicitur infra num. 94. *pia manu gratiæ*: & num. 109. *manu sanctæ exhortationis*.

d Edit. Guss. post Rom. *erecta*. Mox etiam aliæ cum uno mss. Reg. *a prava voluntatis motibus*.

e Ebroic. *in cavea remaneat*.

f Longip. *& supplicia futura non metuit*.

g Ita Turon. Corb. Germ. Vindoc. Corb. Norman. Editi cum Colb. *torpebat*. Longip. *perierat*.

h Norman. Vindoc. &c. *per pigredinem*. Colb. Corb. Germ. *pigredinem*. Germ. *pigritudinem* sine *per*.

Exemplis bonorum Deus ad se nos revocat.

præmia veritatis. Unde hos quoque, quos pro veritate passos agnoscimus, Græco eloquio martyres, id est testes vocamus. Et per Johannem voce angelica Dominus dicit: [a] *In diebus Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos.* Sed testes suos contra nos Dominus instaurat, cum electorum vitam pravitati nostræ contrariam, ad arguendos nos instruendosque multiplicat. Contra nos ergo testes illius instaurantur: quia cuncta quæ agunt, studiis nostræ pravitatis adversa sunt. Unde & sermo veritatis adversarius vocatur, cum Mediatoris voce per Evangelium dicitur: *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es cum illo in via.* Atque de hoc eodem Redemtore reprobi persequentes dicunt: *Contrarius est operibus nostris*: & paulo post: *Et dissimilis est aliis vita illius.* Testes itaque suos contra nos Dominus instaurat: quia bona quæ facere ipsi negligimus, hæc ad correptionem nostram fieri ab aliis demonstrat: ut qui præceptis non accendimur, saltem exemplis excitemur: atque in appetitu rectitudinis nil sibi mens nostra difficile æstimet, quod perfecte peragi ab aliis videt. Et fit plerumque, ut cum alienæ vitæ bona conspicimus, nostræ sollicitius damna timeamus: & eo patescat quantæ post pondere animadversionis [b] imperimur, quo nunc a bonorum moribus longe discrepamus.

Apoc. 2. 13.

Matt. 5. 25.

Sap. 2. 12. Ibid. 15.

Eorum labor indicat quam reprobos pœna maneat.

90. Unde & testium instauratione memorata, protinus apte subjungitur: *Et multiplicas iram tuam.* Eo nobis multiplicari ira Dei dicitur, quo esse multiplex indicatur: quia ex ipsa nunc bonorum vita & labore cognoscimus, si emendari, dum tempus est, nolumus, quanta post animadversione feriamur. Electos quippe Dei cernimus & pia agere, & crudelia multa tolerare. Hinc ergo colligitur, districtus judex quanta illic feriat districtione quos reprobat, si hic sic cruciat quos amat: Petro sic testante qui ait: *Tempus est, ut judicium incipiat de domo Dei: si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio?* Omnipotens igitur Deus cum contra nos testes instaurat, iram multiplicat: quia quo bonorum vitam nostris oculis objicit, eo pravitatis perpetratæ duritiam, qua districtione in judicio percutiat, ostendit. Nam cum solis se sequentibus dona exaggerat, torpentes jam quia reliquerit, demonstrat. Cum bona ergo in aliis cernimus, valde necesse est, ut & exultationem nostræ formidini, & formidinem nostræ exultationi misceamus: quatenus & de alienis provectibus caritas gaudeat, & de suis infirmitatibus conscientia contremiscat. Sed cum fraterno provectu reficimur, cum districtionem super nos interni judicis ex ipso nostro torpore pensamus, quid restat, nisi ut ad discutiendum se animus redeat, [c] & quidquid in se reprobum, quidquid pravum deprehendit, affligat? Unde & apte subjungitur: *Et pœnæ militant in me.* Consideratis quippe Dei testibus, pœnæ in nobis militant: quia dum miranda illorum facta conspicimus, vitam nostram, quæ ex eorum nobis comparatione displicet, studiosa afflictione crucismus: ut quidquid in nobis polluerunt opera, diluant lamenta: & si quid adhuc culpa delectationis inquinat, pœna mœroris tergat. Beatus igitur Job, quia vitam patrum præcedentium conspicit, quid in se gemere debeat, subtilius agnoscit. Sed magni doloris magisterio, dum sua plangit, ad lamenta nos instruit: ut quo virtutes in aliis cernimus, eo apud districtum judicem nostra sollicite delicta timeamus. Sequitur:

1. Pet. 4. 17.

Bona in aliis visa quos animi motus excitare debeant.

Quare de vulva eduxisti me? Qui utinam consumtus essem, ne oculus me videret. Vers. 18.

Cap. LX.

91. Quod nimirum prima oratione jam protulit, dicens: *Quare non in vulva mortuus sum?* Qui hoc quoque quod hic adjicit, subdens: *Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum*: Illic verbis aliis non aliter adjungit, dicens: *Sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem.* Quia vero hæc superius late digessimus, pro vitando lectoris fastidio, exposita replicare declinamus. Sequitur:

Vers. 19.

Job 3. 16.

L. 4. n. 48. & seq.

Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? Vers. 20.

Caput LXI. Vet. XLVI. Rec. XXXVI. Vitæ terminus, potissimum attendendus.

92. Cautum se ac sollicitum vivere ostendit, qui brevitatem præsentis vitæ considerans, non ejus usum, sed terminum conspicit: ut ex fine colligat, nihil esse quod transiens delectat. Hinc namque per Salomonem dicitur: *Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis & dierum multorum: qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita.* Hinc rursum scriptum est: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Igitur cum culpa animum tentat, mens necesse est ut brevitatem suæ delectationis aspiciat, ne [d] ad vivacem mortem iniquitas rapiat: cum constet, quod ad terminum citius mortalis vita percurrat. Sed sæpe oculus contemplationis nostræ confunditur, dum dolor noster flagellis crebrescentibus aggravatur. Libet præsentis vitæ exilium gemere, sed præ ipsa afflictione mens non valet damna suæ cæcitatis æstimare. Unde protinus subdit:

Eccli. 11. 8.

Eccli. 7. 40.

Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum. Ibidem.

Caput LXII. Rec. XXXVII. Lacrymas & doloris sensum tollit nimius mœror.

93. Sicut enim moderata afflictio lacrymas exprimit, ita immoderata subducit: quia mœror ipse quasi sine mœrore fit, qui afflicti mentem devorans, sensum doloris tollit. Vir igitur sanctus feriri plus quam sufficit, pertimescit, dicens: *Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum.* Ac si aperte dicat: Flagella tuæ percussionis tempera, ut moderatis doloribus æstimare mala quæ patior, flendo convalescam. Quod tamen intelligi & aliter potest. Sæpe namque peccator iniquitatis suæ vinculis ita constringitur, ut pondus quidem peccatorum toleret, sed tamen quia tolerat, ignoret. Sæpe etiamsi cognoscat, quanto reatu premitur, erumpere conatur, & non potest: ut hunc in se mente libera, conversione integra persequatur. Flere ergo dolorem suum non valet, quia & iniquitatis suæ reatum considerat, & tamen præ terrenæ occupationis pondere, hunc ei gemere nequaquam vacat. Flere dolorem suum non valet, qui pravæ quidem consuetudini contraire nititur: sed tamen adhuc succrescentibus desideriis carnis gravatur. Hujus doloris præsentia Prophetæ men-

Flere mala nostra nos non finit vis consuetudinis.

X iij tem

a Locus hic corruptissimus est in editis. Edit. Basil. 1514. & Paris. 1518. sic habent: *in diebus Antiphas testes mei fideles, qui.* Coc. quem alii recentiores secuti sunt: *In diebus meis Antiphas testis meus fidelis, qui.* In mss. Gemet. legitur, *In diebus Antiphas testis mei fidelis, qui.* Utic. & alii Norman. Corb. Germ. *In diebus Antiphas testis meus fidelis, qui.* Lectio nostra concinit cum textu Græco, ut in mss. legitur: consule Synopsim Crit.

b Vindoc. Germ. Colb. Corb. Germ. a 1. manu, *impedimur.*

c Desunt in Lyran. & Bigot. verba hæc: *& quidquid in se reprobum.*

d Ebroic. *ut ad æternam mortem*; consentit Germ. a recentiori manu.

Ps. 37. 18. & 19.

tem cruciaverat, cum dicebat: *Dolor meus* [a] *ante me est semper, quoniam iniquitatem meam ego pronuntio, & cogitabo pro peccato meo*. Sed solutis iniquitatis vinculis dimissum se noverat, qui exultabat dicens: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis*.

Ps. 115. 16.

Nisi Deus ad id nos adjuvet.

94. Tunc igitur ad plangendum dolorem nos Dominus dimittit, cum & mala nobis quæ fecimus, demonstrat: atque ad hæc eadem flenda quæ cognoscimus, adjuvat. Culpas oculis objicit, & pia manu gratiæ, vincula cordis solvit: ut ad vacationem pœnitentiæ mens nostra se erigat, & carnis soluta compedibus, in auctorem suum libera gressum amoris tendat. Plerumque etenim vitam nostram ipsi reprehendimus, sed tamen libenter agimus hoc, quod in nobis recte reprobamus. Ad justitiam nos spiritus erigit, ad consuetudinem caro restringit. Amori suo mens renititur, sed protinus delectata captivatur. Bene itaque dicitur: *Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum*: quia nisi a reatu culpæ, quo nos ligavimus, misericorditer dimittamur, perfecte flere non possumus hoc, quod in nobis ipsis contra nosmetipsos dolemus. Sed tunc veraciter reatus nostri dolor plangitur, cum tenebrosa illa inferni retributio intento timore prævidetur. Unde apte subjungitur:

Vet. xlv.

Vers. 21.

Antequam vadam, & non revertar, ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine.

Caput XLIII.

Rec. xxxviii. Inferni pœnæ nec transitoriæ nec phantasticæ.

95. Quid enim terræ tenebrosæ nomine, nisi tetra tartari claustra signantur? Quæ æternæ mortis caligo operit: quia damnatos quosque in perpetuum a vitæ luce disjungit. Nec immerito infernus terra dicitur: quia quicumque ab eo capti fuerint, stabiliter tenentur. Scriptum quippe est: *Generatio præterit, & generatio advenit, terra vero in æternum stat*. Recte igitur inferni claustra tenebrosa terra nominantur: quia quos puniendos accipiunt, nequaquam pœna transitoria, vel phantastica imaginatione cruciant, sed ultione solida perpetuæ damnationis servant. Quæ aliquando tamen laci appellatione signantur, Propheta attestante, qui ait: *Portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum*. Infernus ergo & terra nominatur, quia susceptos stabiliter tenet; & lacus dicitur, quia hos quos semel ceperit, semper fluctuantes & trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. Sanctus autem vir sive sua, seu humani generis voce dimitti se postulat, antequam vadat: non quia ad terram tenebrosam qui culpam defiet iturus est; sed quia ad hanc procul dubio qui plangere negligit, vadit: sicut debitori suo creditor dicit, Solve debitum prius quam pro debito constringaris; qui tamen non constringitur, si quod debet solvere non moratur. Ubi & recte subditur: *Non revertar*: quia nequaquam ultra misericordia parcentis liberat, quos semel in locis pœnalibus justitia judicantis damnat. Quæ adhuc subtilius loca describuntur, cum dicitur:

Eccle. 1. 4.

Ezech. 32. 24. 25.

Infernus cur terra, cur lacus.

Vet. xlii.

Vers. 22.

Terram miseriæ & tenebrarum.

Caput LXIV.

Quos tenet foris cruciantur, intus excæcantur.

96. Miseria ad dolorem pertinet; tenebræ ad cæcitatem. Ea ergo quæ a conspectu districti judicis expulsos tenet, miseriæ & tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos divisos a vero lumine, intus cæcitas obscurat. Quamvis miseriæ & tenebrarum terra intelligi & aliter potest. Nam hæc quoque terra, in qua nascimur, est quidem miseriæ, sed tenebrarum non est: quia multa hic corruptionis nostræ mala patimur, sed tamen adhuc in ea per conversionis gratiam ad lucem redimus, Veritate suadente, quæ ait: *Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant*. Illa vero simul miseriæ & tenebrarum terra est: quia quisquis ad toleranda ejus mala descenderit, nequaquam ulterius ad lucem redit. In cujus adhuc descriptione subjungitur.

Joh. 12. 35.

Ubi umbra mortis, & nullus ordo.

Ibidem.

Caput LXV.

Ultionem habet non lucem.

97. Sicut mors exterior ab anima dividit carnem, ita mors interior a Deo separat animam. Umbra ergo mortis est obscuritas divisionis: quia damnatus quisque cum æterno igne succenditur, ab interno lumine tenebratur. Natura [b] vero ignis est, ut ex se ipso & lucem exhibeat, & concremationem: sed transactorum illa ultrix flamma vitiorum, concremationem habet, & lumen non habet. Hinc est enim, quod reprobis Veritas dicit: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus*. Quorum rursus omnium corpus in unius persona significans, dicit: *Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores*. Si itaque ignis, qui reprobos cruciat, lumen habere potuisset, is qui repellitur, nequaquam mitti in tenebras diceretur. Hinc etiam Psalmista ait: *Super eos cecidit ignis & non viderunt solem*. Ignis enim super impios cadit, sed sol igne cadente non cernitur: [c] quia quo illos gehennæ flamma devorat, a visione veri luminis cæcat: ut & foris eos dolor combustionis cruciet, & intus pœna cæcitatis obscuret; quatenus qui auctori suo & corpore & corde deliquerunt, simul & corpore & corde puniantur; & utrobique pœnas sentiant, qui dum hic viverent, pravis suis delectationibus ex utroque serviebant. Unde bene per Prophetam dicitur: *Descenderunt in* [d] *infernum cum armis suis*. Arma quippe peccantium sunt membra corporis, quibus perversa desideria quæ concipiunt, exequuntur. Unde recte per Paulum dicitur: *Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato*. Cum armis ergo ad infernum descendere, est cum ipsis quoque membris, quibus desideria voluptatis expleverunt, æterni judicii tormenta tolerare: ut tunc eos undique dolor absorbeat, qui nunc suis delectationibus subditi, undique contra justitiam juste judicantis pugnant.

Matt. 25. 41.

Matt. 22. 13.

Psal. 57. 9.

Quam justæ hæ pœnæ.

Ezech. 32. 27.

Rom. 6. 13.

Vet. xlvii.

Rec. xxxix.

Ordinatæ sunt, ut ab æquo judice criminibus commensuratæ.

98. Mirum vero est valde quod dicitur: *Ubi nullus ordo*. Neque enim omnipotens Deus, qui mala bene punit, inordinata esse ullo modo vel tormenta permittit: qui ipsa quoque supplicia, quæ ex lance justitiæ prodeunt, inferri sine ordine nequaquam possunt. Quomodo namque in suppliciis ordo non erit, dum damnatum quemque juxta modum criminis, & retributio sequitur ultionis? Hinc quippe scriptum est: *Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio*. Hinc in Babylonis damnatione dicitur: *Quantum exultavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi* [e] *tormentum & luctum*. Si igitur juxta modum culpæ, pœna distinguitur, constat nimirum, quod in suppliciis ordo servatur. Et nisi tormentorum summam, meritorum acta dirimerent, nequaquam judex veniens dicturum se messoribus esse

Sap. 6. 7.

Apoc. 18. 7.

a Ita Gemet. & Corb. Germ. pro *contra me* & *pronuntiabo*. Alii quoque mss. passim habent, *pronuntio*, non *pronuntiabo*.

b Turon. & plerique Norman. *naturæ vero ignis est*.

c Sic Turon. Gem. & alii Nor. Editi vero, *quia illos quos gehennæ*.

d Vindoc. Norm. &c. *descenderunt ad infernum*.

e Gemet. Utic. Lyr. Bigot. *tantum date ei tormenta & luctum*.

Matt.13.30 a esse perhiberet: *Colligite* [a] *primum zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum*. Si enim nullus in suppliciis ordo servabitur, cur comburenda zizania in fasciculis ligantur? Sed nimirum fasciculos ad comburendum ligare, est hos qui æterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare: ut quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat, & qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari tormento crucientur: quatenus simul damnatio conterat, quos simul elatio sublevabat; quousque non dissimiliter dilatavit ambitio, non dissimilis angustat afflictio; & par cruciet flamma supplicii, quos in igne luxuriæ par succendit flamma peccati. (Joan.14.2.) Sicut enim in domo Patris mansiones multæ sunt pro diversitate virtutis; sic damnatos diverso supplicio gehennæ ignibus subjicit disparilitas criminis. Quæ scilicet gehenna quamvis cunctis una sit, non tamen cunctos una eademque qualitate succendit. Nam sicut uno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo uno ordine omnes æstuamus, quia juxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris: sic [b] damnatis & una est gehenna quæ afficit, & tamen non una omnes qualitate comburit: quia quod hic agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. Quomodo ergo nullus inesse ordo suppliciis dicitur, in quibus profecto quisque juxta modum culpæ cruciatur?

VER. XLVIII. Ordinatæ autem non sunt in corde damnatorum.

99. Sed sanctus vir postquam umbram mortis intulit, quanta sit confusio in damnatorum mente subjungit: quia ipsa quoque supplicia, quæ ordinata per justitiam veniunt, ordinata procul dubio in corde morientium non sunt. Ut enim paulo superius diximus, dum damnatus quisque foris flamma succenditur, intus cæcitatis igne devoratur, atque in dolore positus, exterius [c] interiusque confunditur, ut sua deterius confusione crucietur. Repulsis ergo ordo in supplicio non erit: quia in eorum morte atrocius ipsa confusio mentis sævit. Quam tamen mira potentia judicantis æquitas ordinat, ut pœna animum quasi inordinata confundat. Vel certe abesse ordo suppliciis dicitur: quia quibuslibet rebus in pœnam surgentibus, propria qualitas non servatur. Unde & protinus subinfertur:

Ibidem. *Et sempiternus* [d] *horror inhabitat*.

CAPUT LXVI. Pœnarum inferni descriptio.

100. In hujus vitæ tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet: quia nequaquam mentem metus cruciat, cum pati jam cœperit quod metuebat. Infernum vero & umbra mortis obscurat, & sempiternus horror inhabitat: quia ejus ignibus traditi, & in suppliciis dolorem sentiunt, [e] & in doloris angustia pulsante se semper pavore feriuntur: ut & quod timent tolerent, & rursum quod tolerant, sine cessatione pertimescant. (Isai. 66.24.) De his etenim scriptum est: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*. Hic flamma quæ succendit, illuminat; illic, ut superius verbis Psalmistæ docuimus, ignis qui cruciat, obscurat. Hic metus amittitur, cum tolerari jam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & pavor angustat. Horrendo igitur modo erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sic sic videlicet a damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet: ut qui a voluntate conditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viverent, in eorum quandoque interitu ipsa a suis qualitatibus etiam tormenta discordent: quatenus quo se impugnant, cruciatus augeant; & cum varie prodeunt, multipliciter sentiantur. Quæ tamen supplicia in se demersos & ultra vires cruciant, & in eis vitæ subsidium extinguentes servant: ut sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine termino [f] cruciatus vivat; quia & ad finem per tormenta properat, & sine fine deficiens durat. Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia & mors vivit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit, & non extinguit; dolor cruciat, sed nullatenus pavorem fugat; flamma comburit, sed nequaquam tenebras discutit: quantum per notitiam præsentis vitæ colligitur, supplicia ordinem non habent, quæ non suam per omnia qualitatem tenent.

VER. XLIX. Ignis illic lucem negat ad consolationem, servat ad tormentum.

101. Quamvis illic ignis & ad consolationem non lucet, & tamen ut magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam sequaces [g] quousque suos secum in tormento reprobi flamma illustrante visuri sunt, quorum amore deliquerunt: quatenus qui eorum vitam carnaliter contra præcepta conditoris amaverant, ipsorum quoque eos interitus in augmentum suæ damnationis affligat. Quod profecto Evangelio attestante colligimus, in quo Veritate nuntiante, dives ille, quem contigit ad æterni incendii tormenta descendere, quinque fratrum describitur meminisse, qui ab Abraham petiit, ut ad eorum eruditionem mitteret, ne illuc eos quandoque venientes par pœna cruciaret. (Luc.16.23.) Qui igitur ad doloris sui cumulum propinquorum absentium meminit, constat procul dubio, quia eos ad augmentum supplicii, paulo post potuit etiam præsentes videre. Quid autem mirum, si secum quoque reprobos aspiciat cremari, qui ad doloris sui cumulum, eum quem despexerat, in sinu Abrahæ Lazarum vidit? [h] Is ergo, cui ut pœna cresceret, & vir electus apparuit, cur non credendum sit, quod videre in supplicio eos etiam, quos contra Deum dilexerat, possit? Qua ex re colligitur, quod eos, quos inordinate nunc reprobi diligunt, miro judicii ordine, secum tunc in tormentis videbunt: ut pœnam propriæ punitionis exaggeret illa auctori præposita carnalis cognatio, pari ante oculos ultione damnata. Ignis itaque qui in obscuritate cruciat, credendum est, quia lumen ad tormentum servat. Quod si approbare testimoniis in sua expressione non possumus: superest ergo, ut e diverso doceamus.

Igni lumen & obscuritatem simul esse posse.

102. Tres quippe Hebrææ gentis pueri, per Chaldæi regis imperium succensis camini ignibus, ligatis manibus pedibusque projecti sunt: quos tamen cum iisdem rex in camini incendio, [i] miseratus exploraret, illæsis vestibus deambulantes vidit. Ubi aperte colligitur, quia mira dispensatione conditoris, ignis qualitas in diversa virtute temperata, & vestimenta non attigit, & vincula incendit, sanctisque viris & ad inferendum tormentum

a Bellovac. Gemet. & alii Norm. *colligite zizania & ligate ea fasciculis* vel *in fasciculis*.

b Gemet. Bellov. & alii *sic damnatos & una est gehenna quæ afficit*.

c In Bellovac. Gemet. & nonnullis omittitur, *interiusque*.

d Gemet. & plerique Norm. *horror inhabitans*.

e Iidem *& in doloris angustia pulsantis*. Turon. *& in doloris angustia pulsati*.

f Vindoc. *cruciatus per tormenta properat*. German. Ebroic. & plerique Norm. *cruciatus afficiat*. Colb. *vivat*.

g Ita Gemet. & alii Norm. ubi Coc. & seq. *quoque* pro *quosque*;

h Sic legitur in omnibus pene mss. nostris. Unus tamen Vindoc. cui continunt editi, habet: *si ergo ei ut pœna cresceret* &c.

i Longip. & Corb. Germ. a secunda manu *miratus exploraret*.

tum flamma friguit, & ad solutionis ministerium exarsit. Sicut ergo electis ignis ardere novit ad solatium, & tamen ardere ad supplicium nescit: ita e diverso gehennæ flamma reprobis & nequaquam lucet ad consolationis gratiam, & tamen lucet ad pœnam; ut damnatorum oculis ignis supplicii & nulla claritate candeat, & ad doloris cumulum, [a] dilecti qualiter crucientur ostendat. Quid autem mirum, si gehennæ ignem credimus habere supplicium simul obscuritatis & luminis, quando experimento novimus, quia & tædarum flamma lucet obscura? Tunc edax flamma comburit, quos nunc carnalis delectatio polluit: tunc infinite patens inferni barathrum devorat, quos nunc inanis elatio exaltat: atque qui quolibet ex vitio hic voluntatem callidi persuasoris expleverunt, tunc cum duce suo reprobi ad tormenta perveniunt.

VER. 22. Angelos & homines reprobos una pœna implicat.

103. Et quamvis Angelorum atque hominum longe sit natura dissimilis; una tamen pœna implicat, quos unus in crimine reatus ligat. Quod bene ac breviter insinuat Propheta, qui ait: *Ibi Assur & omnis multitudo ejus, & in circuitu ejus sepulcra illius*. Quis namque Assur superbi regis nomine, nisi ille per elationem cadens antiquus hostis exprimitur; qui pro eo quod multos ad culpam pertrahit, cum cuncta sua multitudine ad inferni claustra descendit? Sepulcra autem mortuos tegunt. Et quis alius mortem acrius pertulit, quam is qui conditorem suum despiciens, vitam reliquit? Quem videlicet mortuum cum humana corda suscipiunt, ejus procul dubio sepulcra fiunt. Sed in circuitu illius sepulcra ejus sunt: quia in quorum se mentibus nunc per desideria sepelit, hos sibi postmodum per tormenta conjungit. Et quoniam nunc in semetipsis reprobi malignos spiritus illicita perpetrando suscipiunt, tunc sepulcra cum mortuis ardebunt.

Ezech. 32. 22.

Malus sepulcrum diaboli.

REG. XL. Inferni pœnas prænosse non prodest, sed evadere.

104. Ecce quæ maneat damnatos pœna cognovimus: & instruente nos sacro eloquio, quantus in damnatione ignis, quanta in igne obscuritas, quantusque in obscuritate pavor sit, nullatenus ambigimus. Sed quid prodest ista prænosse, si non contingat evadere? Tota ergo intentione curandum est, ut cum vacationis tempus accipimus, bene vivendi studio, malorum ultricia tormenta fugiamus. Hinc quippe per Salomonem dicitur: *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos, quo tu properas*. Hinc Isaias ait: *Quærite Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est*. Hinc Paulus ait: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*. Hinc rursum ait: *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes*.

Eccle. 9. 10. *Isai. 55. 6.* *2. Cor. 6. 2.* *Galat. 6. 10.*

VER. 22. Animo ad id nitenti obstat cura carnis.

105. Sed plerumque se ad viam rectitudinis animus accingit, torporem discutit: tantoque in cælestibus desiderio rapitur, ut pene nil ex eo inferius remansisse videatur. Et tamen cum ad carnis curam reducitur, sine qua præsentis vitæ via nullo modo expletur, ita hunc inferius depressum tenet, ac si adhuc de summis [b] nulla contigisset. Auditis verbis cælestis oraculi, in amorem patriæ cælestis erigitur: sed resurgente præsentis vitæ studio, sub terrenæ curæ aggere sepelitur: atque in terra cordis nequaquam supernæ spei semen proficit; quia cogitationis infimæ spina densescit. Quam videlicet spinam per semetipsam Veritas manu sanctæ exhortationis eradicat, dicens: *Nolite solliciti esse in crastinum*. Contra hanc quoque per Paulum dicitur: *Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis*. Sed in his nimirum ducis ac militis verbis agnoscimus, quia tunc ab ea mortifero vulnere animus pungitur, cum in ea mensuræ æquitas non tenetur.

Matt. 6. 34. *Rom. 13. 14.*

Hæc non abscidenda prorsus, sed moderanda.

106. Neque enim mortali adhuc in carne viventibus, funditus cura carnis [c] abscinditur: sed ut discrete animo serviat, temperatur. Nam quia sollicitos nos esse Veritas in crastinum prohibet, habere utcumque curam in præsentibus non negat, quam tendi ad tempus quod sequitur, vetat. Et nimirum Paulus cum carnis curam fieri in concupiscentiis non sinit, procul adhuc dubio in necessitate concedit. Discretione ergo magni moderaminis carnis cura frenanda est, ut serviat, & minime principetur: ne quasi domina animum vincat, sed subacta mentis dominio, quasi ancilla famuletur: ut jussa adsit, atque ad nutum cordis repulsa dissiliat: ut vix a tergo sanctæ cogitationis appareat, & numquam contra faciem recta cogitantis obsistat. Quod bene nobis historia sacræ lectionis innuitur, cum Abraham tribus Angelis occurrisse memoratur. Ipse quippe venientibus extra ostium occurrit, Sara vero post ostium stetit: quia videlicet ut vir ac dominus domus spiritalis, noster scilicet intellectus, debet in cognitione Trinitatis, claustra carnis excedere, & quasi habitationis infimæ januam exire: cura autem carnis, ut femina, foras non appareat, & videri jactanter erubescat: ut quasi post tergum viri sub discretione spiritus, solis necessariis intenta, nequaquam sciat procaciter detegi, sed verecunde moderari. Cui tamen sæpe cum dicitur, ut de se minime præsumat, sed totam se in divinæ spei fiduciam transferat, despicit, & cessante studio, adesse sibi vitæ subsidia posse diffidit. Unde & hæc eadem Sara promissiones Dei audiens ridet, sed ridens corripitur, correpta autem protinus fecundatur: & quæ juventute vigens fecundari non potuit, annis fracta senilibus, utero marcescente concepit: quia cum cura carnis sui confidentiam habere desierit, contra spem ex divina promissione accipit, quod habituram se ex humana ratione dubitavit. Unde & bene Isaac, id est risus, dicitur qui generatur: quia cum supernæ spei fiduciam concipit, quid mens nostra aliud quam gaudium parit? Curandum itaque est, ne aut necessitatis metas cura carnis transeat, aut in eo quod moderate exequitur, de se præsumat. Sæpe vero animus fallitur, ut quod voluptuose appetit, necessarium suspicetur: quatenus omne [d] quod libet, vitæ debitam utilitatem putet. Et sæpe, quia effectus providentiam sequitur, in sui fiducia mens levatur. Cumque sibi adest, quod deesse ceteris viderit, cogitatione tacita de magnitudine suæ provisionis hilarescit: tantoque jam a vera provisione longe fit, quanto ipsam quoque elationem, quam patitur, nescit. Unde solerti semper custodiæ intentione pensandum est, vel quid opere agimus, vel quid corde versamus: ne aut mentem præpediens, foras se terrena cura multiplicet, aut saltem de ejus moderamine intus se cogitatio exaltet: ut cum divina judicia temporali circumspectione metuimus, sempiterni supplicia horroris evadamus.

Gen. 18. 2. &c.

LIBER

a Corb. Germ. & 1. Vindoc. *dejecti qualiter crucientur*. Alter Vindoc. *delicta qualiter crucientur*.
b Lyr. & Bigot. *nulla tetigisset*.
c Ita Gemet. Utic. & plurimi. Ubi observandum est in vet. mss. rarissime verbum *abscindo* ejusque modos & tempora reperiri, sed ejus loco usurpari *abscido*.
d Gemet. Corb. Germ. Reg. *quodlibet vitæ debitum, utilitatem putet*.

LIBER DECIMUS.

Toto libri Job capite undecimo, ac duodecimi quinque prioribus versibus enarratis, secundam hujus operis partem claudit.

CAP. I. Fortitudo Job qui nec successiva adversantium mutatione superatur.

QUOTIES in arenæ spectaculum fortis athleta descenderit, ii qui impares [a] viribus existunt, vicissim se ejus expugnationi subjiciunt: & uno victo, contra hunc protinus alter erigitur; atque hoc subacto, alius subrogatur: ut luctantis vires quandoque molliores inveniant, quas ipsa sua crebrescens victoria fatigat: quatenus cum novus quisque congreditur, is qui vinci virium qualitate non valet, personarum saltem mutatione superetur. Sic sic in hoc hominum Angelorumque spectaculo beatus Job fortis athleta prodiit, quantumque contra mutationes adversantium valeat, [b] continuatione indefessi roboris ostendit. Cui primus se Eliphaz, secundus autem Baldad objicit, atque ad extremum se Sophar in ejus expugnatione supponit: qui ad inferendos ictus totis se conatibus erigunt, sed tamen ad feriendam altitudinem robusti pectoris non pertingunt. Ipsa quippe eorum verba patenter insinuant, quod ictus in auras jactant: quia cum sanctum virum non recte redarguunt, expressa [c] in vacuum verba percussionis perdunt. Quod liquido ostenditur, cum Sophar Naamathitis responsio a contumeliis inchoatur, qui ait:

Job. 11. Vers. 2. *Numquid qui multa loquitur, non & ipse audiet? aut vir verbosus justificabitur?*

CAP. II. Procaces recte dictis semper e diverso respondent.

2. Mos esse procacium solet, ut recte dictis semper e diverso respondeant, ne si ad prolata consentiant, inferiores esse videantur. Quibus justorum verba quamlibet pauca sonuerint, multa sunt: quia quo eorum vitia resecant, auditum gravant. Unde & ad crimen trahitur hoc, quod recta prædicatione contra crimina profertur. Ipsum quippe, qui ex veritate fortes sententias dixerat, Sophar redarguens, verbosum vocat: quia cum ab ore justorum sapientia increpat, stultorum auribus [d] superfluitas loquacitatis sonat. Pravi namque nil rectum, nisi quod ipsi senserint, putant: & justorum verba eo otiosa æstimant, quo suis hæc sensibus inveniunt diversa. Nec fallacem quidem Sophar sententiam protulit, quod vir verbosus justificari nequaquam possit: quia dum quisque per verba diffluit, perdita gravitate silentii, mentis custodiam amittit. Hinc quippe scriptum est: *Cultus justitiæ, silentium.* Hinc Salomon ait: *Sicut urbs patens & absque murorum ambitu; ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.* Hinc rursum dicit: *In multiloquio peccatum non deerit.* Hinc Psalmista testatur, dicens: [e] *Vir verbosus non dirigetur super terram.* Sed virtus veræ [f] sententiæ perditur, quæ sub discretionis custodia non profertur. Certum itaque est, quod verbosus justificari vir nequeat. Sed bonum bene non dicitur: quia non intenditur cui dicatur. Vera quippe contra malos sententia, si bonorum rectitudinem [g] impetit, suam perdit, & eo retusa resilit, quo illud est forte quod ferit. Quia autem pravi audire bona patienter nequeunt, & cum vitæ emendationem negligunt, ad verba se responsionis accingunt, aperte Sophar insinuat, qui subjungit:

(Sophar sententia vera, sed male prolata. — Isai. 32. 17. Prov. 25. 28. — Prov. 10. 19. Ps. 139. 12.)

Vers. 3. *Tibi soli tacebunt homines, & cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis?*

CAP. III. Ad correptionem quam diverse affecti pravi & recti.

3. Imperita mens, ut diximus, veritatis sententias graviter tolerat, & silentium pœnam putat: atque omne quod rectum dicitur, dedecus suæ irrisionis arbitratur: quia cum vera vox pravorum se auribus admovet, memoriam culpa mordet, & in redargutione vitiorum quo intus cognitione mens tangitur, foras ad studium contradictionis excitatur. Ferre vocem non valet: quia tacta in vulnere sui reatus dolet; & per hoc quod generaliter contra perversos dicitur, se impeti specialiter suspicatur. Quod enim intus egisse se meminit, audire foris erubescit. Unde mox se ad defensionem præparat, ut reatus sui verecundiam per verba pravæ refutationis tegat. Sicut enim recti, de quibusdam quæ ab eis non recte gesta sunt, correptionis vocem, ministerium caritatis æstimant; sic perversi contumeliam derisionis putant. Illi se protinus ad obedientiam sternunt; isti ad insaniam suæ defensionis eriguntur. Illi correptionis adjutorium, vitæ suæ patrocinium deputant, per quod dum præsentis [h] vitæ culpa corripitur, venturi judicis ira temperatur: isti cum se impeti redargutione conspiciunt, gladium percussionis credunt; quia dum per correptionis vocem culpa detegitur, præsentis gloriæ opinio fœdatur. Hinc quippe in laude justi per Salomonem dicit Veritas: *Doce justum, & festinabit accipere.* Hinc pravorum contumaciam despicit, dicens: *Qui erudit derisorem, ipse sibi facit injuriam.* Nam fit plerumque, ut cum correpta in se mala defendere nequeunt, ex verecundia pejores fiant; ac sic in sua defensione superbiant, ut quædam vitia contra vitam corripientis exquirant: [i] & eo se criminosos non æstiment, si crimina & aliis imponant. Quæ cum vera invenire nequeunt, fingunt: ut ipsi quoque habeant, quod non impari justitia increpare videantur. Unde & Sophar, quia quasi irrideri se per increpationem doluit, protinus mentiendo subjungit:

(Prov. 9. 10. ibid. 7.)

Vers. 4. *Dixisti enim, Purus est sermo meus, & mundus sum in conspectu tuo.*

CAPUT IV. Pravi vera in se mala flere renuunt, & aliis falsa impingunt.

4. Qui beati Job dictorum meminit, quam falso hoc voci illius impingatur, agnoscit. Quomodo enim mundum se dicere potuit, qui ait: *Si justificare me voluero, os meum condemnabit me?* Sed habet hoc pravorum malitia, ut cum vera in se fle-

(Job 9. 20.)

a Vindoc Corb Germ. Bajoc. Colb. Reg. & plerique Norm. *impares virtutibus.* Gem. *imparis virtutis existunt.* Germ. *impares virtutis.*
b Bajoc. *continuati laboris robore.*
c Turon. Vindoc. Corb. Germ Norm. *verbera percussionis.* Ebroic. Bajoc. Lyr. Big. habent, *reddunt*, pro, *perdunt*. In Utic. olim legebatur, *perdunt*; nunc, *reddunt*. Colb. & Reg. nostram lect. exhibent.
d Corb. Germ. *superfluas loquacitates.*
e Editi *vir linguosus.*
f Ita Bellovac. Germ. Colb. Longip. Bajoc. cum ceteris Norm. & plerisque. In editis etiam vet. *sed virtus veræ scientiæ*, ut in mss. Corb. Germ. & Reg.
g Sic restituimus ex mss. & vetustioribus edit. In Gilot. & recentioribus legitur, *si bonorum rectitudinem impedit, vim suam perdit.*
h Ita Corb. Germ. Turon. Vindoc. Reg. Sed editi ex Coccio, *vitii culpa*, quod in uno Colb. offendimus a secunda manu.
i Gemet. *& quo si criminosos non æstimant, ipsi crimina & aliis imponunt; quæ cum vera &c.*

flere mala renuit, fingat aliena. Nam quasi solatio facinoris utitur, si falsis vocibus & vita corripientis inquinetur. Sciendum vero est, quod plerumque perversi verbotenus bona optant, [a] ut mala esse, quæ in præsentibus habentur, ostendant; & quasi foventes prospera expetunt, ut benigni videantur. Unde & Sophar protinus subjicit, dicens:

Vers. IV. a

Vers. 5. *Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.*

CAPUT V. Homini quando Deus loquatur; quando ipse sibi.

5. Ipse quippe sibi homo loquitur, cum per hoc quod sentit, nequaquam divinitatis spiritu a carnalis prudentiæ intellectu separatur; cum caro sensum exerit, & mentem quasi ad intelligentiam provocans, foras mittit. Unde & adhuc Petro terrena sapienti Veritas dicit: *Non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum.* Cui tamen recta confitenti dicitur: *Caro & sanguis non relevavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est.* Quid autem Dei labia, nisi judicia ejus accipimus? Clausis namque labiis vox premitur, & sensus tacentis ignoratur: apertis autem sermo dum promitur, animus loquentis [b] invenitur. Labia itaque sua Deus aperit, cum voluntatem suam hominibus per aperta judicia ostendit. Quasi enim reserato ore loquitur, cum remota obscuritate dispositionis intimæ renuit occultare quod vult. Nam velut clausis labiis sensum nobis suum non indicat, cum per occulta judicia cur quid faciat, celat. Sophar itaque beatum Job ut de carnali intellectu redarguat, seque ipsum quantæ sit benignitatis ostendat, ei bona optat, quæ & cum habentur, ignorat, dicens: *Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.* Ac si patenter dicat: Imperitiæ tuæ potius quam pene compatior: quia sola carnis prudentia præditum, a veritatis te spiritu vacuum agnosco. Si enim Dei judicia occulta cognosceres, tam procaces contra illum sententias non sonares. Et quia omnipotens Deus cum ad consideranda nos sua judicia sublevat, ignorantiæ nostræ protinus cæcitatem fugat: quæ apertis ejus labiis, ad nos eruditio prodeat, protinus adjungendo manifestat, dicens:

Marc. 8. 33. Matth. 16. 17. b

Vers. 6. *Ut ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quod multiplex sit lex ejus.*

CAPUT VI. Rec. IV. Sapientiæ opera quæ publica.

6. Publica sapientiæ supernæ sunt opera, cum omnipotens Deus regit, quos creat; perficit bona, quæ inchoat; & aspirando adjuvat, quos visitationis suæ lumine illustrat. Cunctis etenim liquet, quia quos gratis condidit, benigne disponit. Et cum spiritalia dona largitur, ipse perficit, quod ipse ex munere suæ benignitatis inchoavit. Secreta vero sapientiæ supernæ sunt opera, cum Deus quos creavit, deserit; cum bona, quæ præveniendo cœperat, nequaquam prosequendo consummat; cum claritate nos suæ illustrationis illuminat, & tamen permissis carnis tentationibus, tenebris cæcitatis pulsat; cum dona quæ contulit, minime custodit; cum & mentis nostræ ad se desideria excitat, & tamen occulto judicio, difficultate nos nostræ imbecillitatis angustat.

Quæ secreta.

VER. V. Hæc non inveniendo

7. Quæ nimirum secreta ejus sapientiæ pauci valent inquirere, sed nullus invenire: quia quod super nos de nobis ab immortali sapientia non injuste disponitur, justum profecto est, ut a nobis adhuc mortalibus ignoretur. Sed hæc ipsa sapientiæ illius secreta conspicere, utcumque jam incomprehensibilitatis ejus est potentiam videre: quia etsi in ipsa consiliorum ejus inquisitione deficimus, deficiendo tamen verius discimus quem timeamus. Ad hæc se Paulus sapientiæ illius secreta tetenderat, cum dicebat: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Qui enim cognovit sensus Domini? vel quis consiliarius ejus fuit?* Qui superius etiam ex ipsa inquisitione lassescens, sed tamen ad cognitionem infirmitatis propriæ lassescendo proficiens, præmittit dicens: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quare me fecisti sic?* Qui igitur ad occulta Dei pertingere non valens, ad infirmitatis suæ cognitionem rediit, atque ad eruditionem se propriam deficiendo revocavit, ut ita dicam, secreta sapientiæ non inveniens, invenit: quia cum ad superna consilia requirenda lassesceret, didicit ut humilius timeret: & quem sua infirmitas a cognitione intima repulit, hunc ei verius humilitas junxit. Sophar itaque & per scientiæ studium peritus, & per audaciam tumidæ locutionis ignarus, quia ipse gravitatem non habet, meliori optat quod habet, dicens: *Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi: ut ostenderet tibi secreta sapientiæ.* Qui eam quoque, qua se super amicum pollere æstimat, optando [c] sapientiam ostentat, cum protinus subdit: *Et quod multiplex sit lex ejus.* Quid hoc loco Dei lex accipi, nisi caritas debet, per quam semper in mente [d] legitur, præcepta vitæ qualiter in actione teneantur? De hac etenim lege Veritatis voce dicitur: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem.* De hac Paulus ait: *Plenitudo legis, dilectio.* De hac iterum dicit: [e] *Invicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi.* Lex etenim Christi quid congruentius intelligi, quam caritas potest: quam tunc vere perficimus, cum fraterna onera ex amore toleramus.

invenit, qui comprehendi non posse didicit.

Rom. 11. 33.

Rom. 9. 20.

c

Lex Dei & Christi, caritas.

d

Johan. 15. 12.

Rom. 13. 10.

Galat. 6. 2.

e

Caritas a duobus preceptis incipit, & ad innumera se extendit.

8. Sed hæc eadem lex multiplex dicitur: quia studiosa sollicitudine caritas ad cuncta virtutum facta dilatatur. Quæ a duobus quidem præceptis incipit, sed se ad innumera extendit. Hujus namque legis initium, dilectio Dei est, ac dilectio proximi. Sed Dei dilectio per tria distinguitur: quia ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota [f] fortitudine diligi conditor jubetur. Qua in re notandum est, quod divinus sermo cum Deum diligi præcipit, non solum narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto, cum subjungit, ex toto: ut videlicet qui perfecte Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio ad duo præcepta derivatur, cum & per quemdam justum dicitur: *Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias.* Et per semetipsam Veritas dicit: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, [g] & vos facite illis.* Quibus duobus scilicet utriusque Testamenti mandatis, per unum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur: ut malum quod pati non vult quisque non faciens, cessat a nocendi opere; & rursum bonum quod sibi fieri appetit, Paulus

VER. VI. f

Tob. 4. 16. g

Matth. 7. 12.

Proximi dilectio cavet nocere, curat benefacere.

a Bellov. *ut bona esse quæ in præsentibus.*
b Ita in omnibus nostris mss. & vet. edit. in recentioribus vero *innuitur.*
c Omnes Norm. *scientiam.*
d Ita Gemet. Lyr. Bigot. Utic. & plerique mss. In vet. Edit. *legimus.* In recent. post Coc. *leguntur.*
e Editi *alter alterius onera portate.* Paremus mss.
f In vulgatis *virtute.*
g Vindoc. Gemet. Corb. Germ. *Ita & vos facite illis.* Bigot. Lyr. Utic. *ita & vos facite illis.*

A impendens, erga utilitatem se proximi exerceat ex benignitate. Sed hæc nimirum duo dum sollicita intentione cogitantur, cor ad innumera virtutum ministeria tenditur: ne vel ad inferenda quæ non debet, desideriis inquieta mens ferveat; vel erga exhibenda quæ debet, otio resoluta torpescat. Nam cum cavet alteri facere, quod nequaquam vult ab altero ipsa tolerare, sollicita se intentione circumspicit, ne superbia elevet, & usque ad despectum proximi, animum dejiciens exaltet: ne ambitio cogitationem laniet: cumque hanc ad appetenda aliena dilatat, angustet: ne cor luxuria polluat, & subjectum desideriis per illicita corrumpat: ne ira exasperet, & usque ad proferendam contumeliam inflammet: ne invidia mordeat, B & alienis felicitatibus æmula, sua se face consumat: ne immoderate linguam loquacitas pertrahat, eamque usque ad lasciviam obtrectationis extendat: ne odium malitia excitet, & os usque ad jaculum maledictionis irritet. Rursum cum cogitat, ut ea alteri faciat, quæ ipsa sibi fieri ab altero expectat, pensat nimirum ut malis bona, & bonis meliora respondeat: ut erga procaces mansuetudinem longanimitatis exhibeat: ut malitiæ peste languentibus gratiam benignitatis impendat: ut discordes pace uniat, & concordes ad concupiscentiam veræ pacis accingat: ut indigentibus necessaria tribuat: ut errantibus viam rectitudinis ostendat: C ut afflictos verbo & compassione mulceat: ut accensos in hujus mundi desideriis increpatione [a] restinguat: ut minas potentum ratiocinatione mitiget: ut oppressorum angustias quanta prævalet ope levet: ut foris resistentibus opponat patientiam: ut intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam: ut erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus a justitiæ studio non enervet; sic ad ultionem zelus ferveat, ne tamen pietatis limitem fervendo transcendat: ut ingratos beneficiis ad amorem provocet: ut gratos quosque ministeriis in amore servet: ut proximorum mala cum corrigere non valet, taceat, [b] utque cum corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertimescat: D ut sic ea quæ tacet, toleret, ne tamen in anima virus doloris occultet: ut sic malevolis munus benignitatis exhibeat, ne tamen per gratiam a jure rectitudinis excedat: ut cuncta proximis, quæ prævalet, impendat, sed hæc impendendo non tumeat: ut sic in bonis quæ exhibet, tumoris præcipitium paveat, ne tamen a boni exercitio torpescat: ut sic quæ possidet, tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis, attendat: ne cum terrena largitur, suam plus quam necesse est inopiam [c] cogitet, & in oblatione muneris, hilaritatis lumen tristitia obscuret.

Hæc duo quam multis modis grassantur.

Ver. vii. Caritas multiformis exemplis sanctorum ostenditur.

9. Bene ergo lex Dei multiplex dicitur: quia nimirum cum una eademque sit caritas, si mentem plene ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cujus diversitatem breviter exprimimus, si in electis singulis bona illius perstringendo numeremus. Hæc namque per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctando toleravit. (*Gen. 4. 4. 8.*) Hæc Enoch & inter homines vivere spiritaliter docuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit. (*Genes. 5. 24.*)

A Hæc Noe, despectis omnibus [d] solum Deo placabilem ostendit, atque in arcæ fabricam studio longi laboris exercuit, & mundo superstitem pio opere exercendo servavit. (*Genes. 7. 6.*) Hæc per Sem & Japhet humiliter [e] verenda patris erubuit, & superjecto dorsis pallio, quæ non videbat, abscondit. (*Genes. 9. 23.*) Hæc Abrahæ dextram quia ad mortem filii obediendo extulit, hunc prolis innumeræ, gentium patrem fecit. (*Gen. 22. 10.*) Hæc Isaac mentem, quia semper ad munditiam tenuit, caligantibus ætate oculis, ad videnda longe post ventura dilatavit. (*Genes. 27. 1.*) Hæc Jacob compulit & amissum bonum filium medullitus gemere, & pravorum filiorum præsentiam sub æquanimitate tolerare. (*Gen. 37. 34.*) Hæc Joseph docuit a fratribus venundatum, B & libertate animi infracta servitium perpeti, & eisdem post fratribus mente non elata principari. (*Gen. 42. 33.*) Hæc Moysen, delinquente populo, & usque ad petitionem mortis in precibus stravit, & usque ad interfectionem populi per zeli studium erexit: ut & pro pereunte plebe sese morti objiceret, & contra peccantem protinus vice Domini irascentis sæviret. (*Exod. 32. 32*) Hæc Phinees brachium in ultionem peccantium erexit: ut arrepto gladio coeuntes transfigeret, & iram Domini iratus placaret. (*Num. 25. 8. 9.*) Hæc [f] Jesum exploratorem docuit, ut & prius contra falsiloquos cives veritatem verbo defenderet, & hanc postmodum gladio contra hostes allegaret. (*Josue 2. 2. &c.* *Num. 14. 6. 7. &c.*) Hæc Samuel & in principatu humilem præbuit, & integrum in C dejectione servavit: qui cum persequentem se plebem diligeret, ipse sibi [g] testimonio extitit, quia culmen, ex quo dejectus est, non amavit. (*1. Reg. 3. 4. &c.*) Hæc David ante iniquum regem & humilitate commovit ad fugam, & pietate replevit ad veniam: qui persecutorem suum & timendo fugit ut dominum, & tamen cum potestatem feriendi reperit, non agnovit inimicum. (*1. Reg. 24. 6. 18.*) Hæc Nathan & contra peccantem regem in auctoritatem liberæ increpationis sustulit, & cum regis culpa deesset, in petitione humiliter stravit. (*2. Reg. 12. 1. &c.*) Hæc per Isaiam nuditatem carnis in prædicatione non erubuit, & subducto carnali velamine, superna mysteria penetravit. (*Isai. 20. 2.*) Hæc Eliam, [h] quia fervoris zelo vivere spiritaliter do- D cuit, ad vitam quoque & corporaliter abstraxit. (*4. Reg. 2. 11.*) Hæc Elisæum, quia magistrum diligere simpliciter instituit, magistri spiritu dupliciter implevit. (*Ibid. 10.*) Per hanc Jeremias ne in Ægyptum populus descenderet, restitit: sed tamen & inobedientes diligens, quo descendi prohibuit, & ipse descendit. (*Jer 42. 18.*) Hæc Ezechielem, quia prius a terrenis desideriis sustulit, post per cincinnum capitis in aere libravit. (*Ezech. 8. 3.*) Hæc in Daniele, quia a regiis dapibus gulam compescuit, ei & esurientium ora leonum clausit. (*Dan. 14. 40.*) Hæc tribus pueris, quia in tranquillitate positis incendia vitiorum subdidit, tribulationis tempore & flammas in fornace temperavit. (*Dan. 3. 50.*) Hæc in Petro & minis terrentium principum fortiter restitit, & in E circumcisione submovenda, minorum verba humiliter audivit. Hæc in Paulo & manus persequentium humiliter pertulit, & tamen in circumcisionis negotio longe se impatis prioris sensum audenter increpavit. (*Act. 15.*) Multiplex ergo ista lex Dei est, quæ singulis rerum articulis non permutata congruit, & causis se variantibus non variata conjungit.

Ver. viii. Caritatis officia ex Paulo.

10. Cujus nimirum legis multiplicitatem bene Pau-

a Plerique Norm. & Corb. Germ. *restringat*.
b Corb. Germ. *ut quacumque corrigi*.
c Sic Bellovac. German. Longip. Vindoc. Norman. &c. In uno Regio ita totus hic locus legitur: *ne cum terrena largitur, si amplius quam necesse est inopiam timet, & in oblatione*. In excusis pro *cogitet* habes *pertimescat*.

d 1. Vindoc. ut Corb. Germ. *solum Deum placabilem*. Gemet. & alii, *solum Deo placabilem*. Quibus consentiunt excusi omnes.
e Plerique Norman. *verecunda patris*.
f Editi, *Josue*.
g Ita Turon. Vindoc. Gemet. Editi vero *sibi testimonium extitit*.
h Utic. Lyr. Bigot. *quia ferventiori zelo*.

1. Cor. 13. 4. Paulus enumerat, dicens: *Caritas patiens est, benigna est: non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Patiens quippe est charitas: quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna vero est: quia pro malis bona largiter ministrat. Non æmulatur: quia per hoc quod in præsenti mundo nil appetit, invidere terrenis successibus nescit. Non inflatur; quia cum præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exaltat. Non agit perperam: quia quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quidquid a rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa: quia quo ardenter intus ad sua satagit, foras nullatenus aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt: quia cuncta quæ hic transitorie possidet, velut aliena negligit; cum nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat agnoscit. Non irritatur: quia & injuriis lacessita, ad nullos se ultionis suæ motus excitat, dum pro magnis laboribus majora post præmia expectat. Non cogitat malum: quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odium radicitus eruit, versare in animo quod inquinat, nescit. Non gaudet super iniquitate: quia[a] quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione adversantium exultat. Congaudet autem veritati: quia ut se ceteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmento proprii provectus[b] hilarescit. Multiplex ergo ista lex Dei est, quæ contra uniuscujusque culpæ jaculum, quod perimendam mentem impetit, instructionis suæ munimine occurrit: ut quia antiquus hostis varia circumfusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet. Quam nimirum legem si sollicita consideratione pensamus, auctori nostro quantum quotidie delinquamus, agnoscimus. Si autem culpas perpendimus, profecto æquanimiter flagella toleramus: nec ex dolore[c] ad impatientiam proruit, cum suo se judicio conscientia addicit. Unde Sophar quid diceret, sciens, sed cui diceret, nesciens; postquam præmisit, dicens, *Ut ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quod multiplex sit lex ejus;* protinus adjungit:

Ibidem. *Et intelligeres quod multo minora exigaris a Deo quam meretur iniquitas tua.*

CAPUT VII.

Rec. v. Culparum nostrarum cognitio temperat dolorem flagellorum.

11. Dolor quippe, ut diximus, flagelli temperatur, cum culpa cognoscitur: quia & tanto quisque patientius ferramentum medici tolerat, quanto putridum conspicit esse quod secat. Qui igitur multiplicitatem legis intelligit, cuncta quæ patitur, quam sint minora perpendit: quia per hoc quod culpæ pondus agnoscitur, afflictionis pœna levigatur.

Vet. ix. Venialiter peccant, qui zeli fervore modum correptionis excedunt.

12. Sed inter hæc sciendum est, quia sine magna iniquitate non fuerit, quod Sophar virum justum usque ad objectionem iniquitatis increpavit. Unde & eorum audaciam Veritas juste redarguit, sed benigne ad gratiam reducit: quia apud misericordem judicem nequaquam sine venia culpa relinquitur, cum per fervorem zeli ex ejus amore peccatur. Sæpe namque magnis hoc doctoribus, mirandisque contingit, ut quo alta caritate fervent, modum correptionis exaggerent, & lingua aliquid, quod non debet, dicat, quia mentem dilectio quantum debet, inflammat. Sed verbum prolatæ contumeliæ tanto citius parcitur, quanto & ex qua radice prodeat, pensatur. Unde bene per Moysen Dominus præcepit, dicens: *Si quis abierit cum amico suo simpliciter in silvam ad ligna cadenda, & lignum securis fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percusserit, & occiderit, hic ad unam supradictarum urbium fugiet, & vivet: ne forte proximus ejus, cujus effusus est sanguis, doloris stimulo persequatur, & apprehendat eum, & percutiat animam ejus.* Deut. 19. 5. Ad silvam quippe cum amico imus, quoties cum quolibet proximo ad intuenda delicta nostra convertimur: & simpliciter ligna succidimus, cum delinquentium vitia pia intentione resecamus. Sed securis manu fugit, cum sese increpatio plus, quam necesse est, in asperitatem pertrahit. Ferrumque de manubrio prosilit, cum de correptione sermo durior excedit: & amicum percutiens occidit, quia auditorem suum prolata contumelia ab spiritu dilectionis interficit. Correpti namque mens repente ad odium proruit, si hanc immoderata[d] increpatio plus, quam debuit, addicit. Sed is qui incaute ligna percutit, & proximum extinguit, ad tres necesse est urbes fugiat, ut in una earum defensus vivat: quia si ad pœnitentiæ lamenta conversus, in unitate Sacramenti sub spe, fide & caritate absconditur, reus perpetrati homicidii non tenetur: cumque extincti proximus & cum invenerit non occidit: quia cum districtus judex venerit, qui sese nobis per naturæ nostræ consortium junxit, ab eo procul dubio vindictam de culpæ reatu non expetit, quem sub ejus venia spes, fides & caritas abscondit. Citius ergo culpa dimittitur, quæ nequaquam malitiæ studio perpetratur. Unde & Sophar iniquum vocat, quem superna sententia laudaverat: nec tamen a venia reprobatus excluditur, quia ad verba contumeliæ divini amoris zelo[e] promovetur. Qui pro eo quod beati Job merita non agnoscit, ex imperita adhuc irrisione subjungit, dicens:

Vers. 7. *Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum, Omnipotentem reperies.*

CAPUT VIII.

Rec. vi. Dei vestigia sunt ejus dona quibus ad superna provocamur.

13. Quid Dei vestigia[f] nisi benignitatem illius visitationis vocat? Quibus nimirum progredi ad superna provocamur, cum ejus Spiritus afflatu tangimur, & extra carnis angustias sublevati, per amorem agnoscimus auctoris nostri contemplandam speciem, quam sequamur. Nam cum mentem nostram spiritalis patriæ amor inflammat, quasi sequentibus iter insinuat, & substrato cordi velut quoddam vestigium Dei gradientis imprimitur, ut ab eo rectis cogitationum gressibus via vitæ teneatur. Quem enim necdum cernimus, restat necesse est, ut per vestigia sui amoris indagemus: quatenus usque ad contemplationis speciem quandoque[g] mens inveniat, quem nunc quasi a tergo subsequens, per sancta desideria explorat. Hæc Psalmista auctoris nostri vestigia bene sequi noverat, cum dicebat: *Adhæsit anima mea post te.* Ps. 62. 9. Quem reperire quoque usque ad visionem suæ celsitudinis satagebat, dicens: *Sitivit anima mea ad* Ps. 41. 3.

a Particulam, *quo*, in recent. edit. omissam revocavimus ex mss. Norman. Corb. Germ. Longip. Germ. &c.
b Utic. *crescit*.
c In excusis hic adjicitur, *caritas*, contra fidem mss.
d Editi etiam vetustiores, *si hanc in moderata increpatione ... addicit*. Sed mendose & contra fidem mss.
e Melius forte Germ. Corb. Germ. Gemet. *zelo permovetur*.
f Turon. Gemet. & plerique Norm. *nisi benignas illius visitationes*. Ita quoque legitur nunc in Utic. sed prius ut in edit.
g Coc. & alii recent. *mens veniat quam*. Gussanv. tamen lectionem nostram quæ est mss. indicavit, & ad marginem rejecit.

ad Deum vivum; quando veniam, & parebo ante faciem Dei? Tunc quippe cogitatione manifesta omnipotens Deus reperitur, cum mortalitatis nostræ funditus corruptione calcata, ab assumtis nobis in divinitatis suæ claritate conspicitur. Nunc autem a carnali cogitatione animum infusi Spiritus gratia sublevat, & in contemtum rerum transeuntium exaltat; totumque mens quod appetebat in infimis, despicit, atque ad superna desideria ignescit, & contemplationis suæ vi extra carnem tollitur, quæ corruptionis suæ pondere adhuc in carne retinetur. Incircumscripti luminis jubar intueri conatur, & non valet; quod infirmitate pressus animus & nequaquam penetrat, & tamen repulsus amat. Jam namque de se conditor per quod ametur, ostendit; sed visionis suæ speciem amantibus subtrahit. Sola ergo ejus vestigia conspicientes [a] gradimur, qui hunc per donorum suorum signa sequimur, quem necdum videmus. Quæ nimirum vestigia comprehendi nequeunt; quia unde, ubi, quibusve modis veniant ejus Spiritus dona, nesciuntur; Veritate attestante, quæ ait: *Spiritus ubi vult spirat, & vocem ejus audis, & nescis unde veniat, [b] & quo vadat.* In retributionis autem culmine reperiri Omnipotens per contemplationis speciem potest, sed tamen ad perfectum non potest: quia etsi hunc in claritate sua quandoque conspicimus, non tamen ejus essentiam plene contuemur. Angelica etenim, vel humana mens cum ad incircumscriptum lumen inhiat, eo ipso se, quo est creatura, coangustat; & super se quidem per provectum tenditur, sed tamen ejus fulgorem comprehendere nec dilatata sufficit, qui & transcendendo & portando omnia, & implendo concludit. Unde & adhuc subditur:

Deus hic non videtur manifeste. Contemplationis vis.

Ver. x. Xec. vii.

Johan. 3. 8.

Dei essentiam angelica vel humana mens non plene contuetur.

Vers. 8. & 9.

Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? Longior [c] terra mensura ejus, & latior mari.

Cap. IX. Qui Deus omnia transcendat.

14. Quod Deus cælo excelsior, inferno profundior, terra longior, marique latior esse describitur: tanto spiritaliter debet intelligi, quanto de eo quidquam nefas est juxta corporea lineamenta sentire. Sed cælo est excelsior, quia incircumscriptione sui spiritus cuncta transcendit: inferno profundior, quia transcendendo subvehit: terra longior, quia creaturæ modum perennitate suæ æternitatis excedit: mari latior, quia rerum temporalium fluctus sic regens possidet, ut hos sub omnimoda potentiæ suæ præsentia coangustando circumdet. Quamvis possunt & cæli appellatione Angeli, & inferni vocabulo dæmonia designari: per terram vero justi homines, per mare autem peccatores intelligi. Excelsior itaque cælo est: quia ipsi quoque electi spiritus, visionem tantę celsitudinis perfecte non penetrant. Profundior inferno est: quia malignorum spirituum astutias longe subtilius, quam ipsi putaverant, judicans damnat. Terra longior, quia longanimitatem nostram patientia divinę longanimitatis exuperat, quæ nos & peccantes tolerat, & conversos ad præmia remunerationis expectat. Mari latior: quia ubique facta peccantium, retributionis suæ præsentia occupat, ut & cum non præsens per speciem cernitur, præsens per judicium sentiatur.

15. Cuncta tamen ad solum referri hominem possunt; ut ipse sit cælum, cum jam per desiderium summis inhæreat; ipse infernus, cum tentationum suarum caligine perturbatus in infimis jacet; ipse terra, quia in bono opere fixæ spei ubertate fructificat: ipse mare, quia in quibusdam trepidus quatitur, & aura suæ mutabilitatis agitatur. Sed cælo est excelsior Deus, quia potentiæ ejus magnitudine vincimur, etiam cum super nosmetipsos elevamur; inferno profundior, quia nimirum plus [d] judicat, quam ipse se humanus animus in tentationibus investigat; terra longior, quia fructus vitæ, quos in fine retribuit, nequaquam nunc vel spes nostra comprehendit: mari latior, quia humana mens fluctuans, multa de his quę ventura sunt conjicit; sed cum jam cernere, quæ æstimaverat, cœperit, angustam se fuisse in sua æstimatione cognoscit. Excelsior igitur cęlo fit, cum ipsa in eum nostra contemplatio deficit. Unde & cor Psalmista in altum posuerat; sed necdum se eum contigisse sentiebat, dicens: *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, nec potero ad eam.* Inferno profundiorem noverat, qui semetipsum discutiens, sed ejus subtiliora judicia pertimescens, dicebat: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est.* Longiorem terra viderat, cum [e] minora ei esse humanæ mentis vota pensabat, dicens: *Qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus.* Latiorem mari conspexerat, qui timendo pensabat, quia nequaquam mens humana immensitatem districtionis ejus agnosceret, quantumlibet inquirendo fluctuaret, dicens: *Quis novit potestatem iræ tuæ, aut præ timore [f] iram tuam dinumerare?* Cujus bene potentiam egregius nobis doctor insinuat, cum breviter narrat: *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum.* Habet quippe Deus latitudinem: quia dilectionem suam usque ad collectionem persequentium tendit. Habet longitudinem: quia ad vitæ patriam nos longanimiter tolerando perducit. Habet sublimitatem: quia ipsorum quoque intelligentiam, qui recepti in supernam fuerint congregationem, transcendit. Habet profundum: quia damnatis inferius, districtionis suę judicium incomprehensibiliter exerit. Quæ scilicet quatuor nobis in hac vita positis singulis exercet: quia & latitudinem amando, & longitudinem tolerando, & celsitudinem, non solum nostram intelligentiam, sed etiam vota superando, & profunditatem suam exhibet, occultos & illicitos cogitationum motus districte judicando. Sed ejus celsitudo & profunditas quam sit investigabilis, nullus agnoscit, nisi qui vel contemplatione ad summa provehi, vel occultis motibus resistens, tentationum cœperit importunitate turbari. Unde & beato Job dicitur: *Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces?* [g] Ac si ei aperto despectu diceretur: Profundi-

Qui homo cælum, infernus, terra, mare.

Ver. 11.

Psal. 138. 6.

1. Cor. 4. 4.

Ephes. 3. 20.

Psal. 89. 11.

Ephes. 3. 18.

Dei latitudo, longitudo, sublimitas & profundum.

a Longip. *gratulamur.*
b Editi, *aut quo vadat.*
c Gemet. Germ. Corb. Germ. a prima manu *longior terra*, & postea, *terra longior. Longiorem terra.*
d Editi, *plus indicat*: corriguntur ex mss. quorum lectionem confirmant mox subjecta: *Inferno profundiorem noverat, qui semetipsum discutiens, sed ejus subtiliora judicia pertimescens*: ac paulo inferius; *Profunditatem suam exhibet, occultos & illicitos cogitationum motus districte judicando.*
e In mss. Utic. Lyr. Big. *minor eo*; ubi in aliis libris, *minor es*. Constructionis hujus exempla jam vidimus lib. 5. num. 84. Quamquam & libri 9. num. 76. extat, *semetipso minor.*
f In aliquot mss. additur *tuo.*
g Ita Germ. & plerique mss. In Corb. Germ. & in editis, quod in Utic. quoque legebatur, *ac si aperto despectu.*

funditatem ejus, atque excellentiam quando tu A cognoscere sufficis, qui vel virtute ad summa evehi, vel temetipsum reprehendere in tentationibus nescis. Sequitur:

Vers. 12. Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, a quis contradicet ei? [a] vel quis dicere ei potest, Cur ita facis?

CAP. X. REG. VIII. Quomodo Deus in nobis cælum, infernum, terram, mare subvertat.

56. Subvertit Dominus cælum, cum terribili & occulta dispensatione humanæ contemplationis celsitudinem destruit. Subvertit infernum, cum cujuslibet mentem in suis tentationibus pavidam cadere etiam ad deteriora permittit. Subvertit terram, cum fructificationem boni operis adversis irruentibus intercidit. Subvertit mare, cum fluctuationem nostræ titubationis emergente subito pavore confundit. Dubietate quippe sua cor anxium, hoc ipsum quia titubat, valde formidat; & quasi mare subvertitur, cum ipsa in Deum nostra trepidatio, considerato ejus judicii terrore, turbatur. Quia igitur, quomodo cælum vel infernus, terra vel mare subvertitur, breviter diximus; nunc aliquantulum laboriosius restat, ut hæc qualiter in unum coarctari valeant, demonstremus.

VET. XII.

Cælum & infernus simul in una mente contemplatio & carnis tentatio.

57. Sæpe namque contingit, ut ad summa jam mentem spiritus elevet, sed tamen hanc importunis caro tentationibus impugnet. Cumque ad contemplanda cælestia animus ducitur, objectis actionis illicitæ imaginibus reverberatur. Nam carnis repente hunc stimulus sauciat, quem extra carnem contemplatio sancta rapiebat. Cælum ergo simul infernusque coarctatur, cum unam eamdemque mentem & sublevatio contemplationis illuminat, & importunitas tentationis obscurat: ut & videat intendendo quod appetat, & succumbendo in cogitatione toleret quod erubescat. De cælo quippe lux oritur, infernus autem tenebris possidetur. In unum ergo cælum infernusque redigitur, cum mens, quæ jam lucem patriæ supernæ considerat, etiam de carnis bello tenebras occultæ tentationis portat. Certe jam Paulus tertii cæli culmen ascenderat, jam paradisi secreta cognoverat, & tamen adhuc carnis bella tolerans gemebat, dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis.* (Rom. 7. 23.) D Quid ergo in hujus tanti prædicatoris pectore, nisi cælum Deus infernumque coarctaverat, qui & visionis intimæ jam lumen acceperat, & tamen adhuc tenebras de carne tolerabat? Super se viderat quod lætus appeteret, in se cernebat quod metuens doleret. Jam cælestis patriæ lux irradiaverat: sed adhuc tentationis obscuritas animum confundebat. Cum cælo ergo infernum pertulit: quia & illuminatum securitas erexit, & tentatum gemitus stravit.

Terra & mare simul, fidei certitudo cum aliquantula dubietate.

58. Et sæpe contingit, ut fides in mente jam vigeat, sed tamen ex parte aliquantula in dubietate contabescat: quatenus & certa se a visibilibus elevet, & ex quibusdam sese incerta perturbet. Nam plerumque ad æterna appetenda se erigit, & subortis cogitationum stimulis agitata, sibimet ipsa contradicit. In unum ergo terra mareque coarctatur, cum unam eamdemque mentem, & certitudo solidæ fidei roborat, & tamen ex aliquantu- (VET. XIII.)

la mutabilitate perfidiæ, aura dubietatis versat. An non in suo pectore coarctari terram mareque cognoverat, qui & per fidem sperans, & per infidelitatem fluctuans, dicebat: *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam?* (Marc. 9. 23.) Qui itaque est, quod & se credere asserit, & adjuvari in se incredulitatem quærit; nisi quod coarctari in suis cogitationibus terram cum mari deprehenderat, qui & exorare certus jam per fidem cœperat, & adhuc incertus undas perfidiæ ex incredulitate tolerabat?

Cor mentem ad recta surgentem Deus impugnari sinat.

19. Quod tamen occulta fieri dispensatione permittitur: ut cum mens jam surgere ad rectitudinem cœperit, pravitatis suæ reliquiis impugnetur: quatenus hæc ipsa impugnatio, aut resistentem exerceat, aut delectationibus seductam frangat. B Recte itaque nunc dicitur: *Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei? vel quis dicere ei potest, Cur ita facis?* quia nimirum divinum judicium nec adversitate valet imminui, nec inquisitione cognosci; cum vel virtutes quas tribuerat, subtrahit; vel has omnino non adimens, vitiorum concuti impugnatione permittit. Sæpe namque in elationem cor tollitur, cum lætis successibus in virtute roboratur: sed dum [b] latentes motus audaciæ in cogitatione conditor conspicit, se sibi hominem ostendendo derelinquit: ut ejus mens derelicta quid sit inveniat, quæ male in se secura gaudebat. Unde cum subverti omnia, vel in unum coarctari dicerentur, protinus additur: b

C *Ipse enim novit hominum vanitatem, & videns iniquitatem, nonne considerat?* (Vers. 11.)

CAP. XI. REG. IX. Vanitatis ab iniquitate discrimen.

20. Ac si præmissa patefaciendo subjungeret, dicens: Quia tolerando succrescere vitia conspicit, judicando dona confundit. Rectus [c] vero in descriptione ordo servatur, cum prius nosci vanitas, & post considerari iniquitas perhibetur. c Omnis quippe iniquitas, vanitas, non tamen omnis vanitas esse iniquitas solet. Vana namque agimus, quoties transitoria cogitamus. Unde & evanescere dicitur, quod repente ab intuentium oculis aufertur. Hinc Psalmista ait: *Universa vanitas omnis homo vivens*: (Ps. 38. 6.) quoniam per hoc, quod vivendo ad interitum tendit, recte quidem vanitas dicitur, sed nequaquam recte etiam iniquitas appellatur: quia etsi de pœna est culpæ quod deficit, non tamen hoc ipsum culpa est, quod a vita percurrit. Vana sunt itaque, quæ transeunt. Unde & per Salomonem dicitur: *Omnia vanitas.* (Eccl. 1. 2.)

Vanitas ducit ad iniquitatem.

25. Apte autem post vanitatem protinus iniquitas subinfertur: quia dum per quædam transitoria ducimur, in quibusdam noxie ligamur: cumque mens incommutabilitatis statum non tenet, a semetipsa defluens, ad vitia prorumpit. [d] Vanitate d ergo ad iniquitatem labitur, quæ assueta rebus mutabilibus, dum ex aliis ad alia semper impellitur, suborientibus culpis inquinatur. Potest tamen & vanitas culpa intelligi, & iniquitatis nomi- (VET. XIV.) E ne, reatus gravior demonstrari. Si enim aliquando vanitas culpa non esset, Psalmista non diceret: *Quamquam in imagine Dei ambulet homo, tamen vane conturbatur: thesaurizat, & ignorat cui congreget ea:* (Psal. 38. 7.) quia quamvis Trinitatis imaginem in natura servemus, vanis tamen delectationis motibus pertur-

a Quæ sequuntur non sunt in textu hebr. nec in vulgata, sed in 70. Edit. pro, *quis contradicet ei?* legitur; *quis dicet illi, quid fecisti?*

b Longip. *latentes motus.*

c Ita Bellov. Corb. Germ. Longip. Vindoc. Gemet. aliique Norm. non, ut legitur in edit. *in discretione*. Vetus tamen editio Paris. habet, *in descriptione*.

d Sic legitur in potioribus mss. & antiquioribus edit. In aliis editis, *vanitas ergo ad iniquitatem labitur.*

perturbati, in conversatione nostra delinquimus; ut modis nos semper alternantibus cupido concutiat, metus frangat, lætitia mulceat, dolor affligat. Ex vanitate ergo, ut & superius dictum est, ad iniquitatem ducimur, cum prius per levia delicta [a] defluimus, ut usu cuncta levigante, nequaquam post committere etiam graviora timeamus. Nam dum moderari lingua otiosa verba negligit, more insolitę remissionis capta, audax ad noxia prorumpit: dum gulæ incumbitur, ad levitatis protinus insaniam proditur: cumque mens subigere delectationem carnis renuit, plerumque & ad perfidiæ voraginem ruit. Unde bene Paulus plebis Israeliticæ damna conspiciens, ut imminentia ab auditoribus mala compesceret, curavit ex ordine transacta narrare dicens: *Neque* [b] *idololatræ efficiamini, sicut quidam eorum quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* (1. Cor. 10. 7. Exod. 32. 6.) Esus quippe potusque ad lusum impulit, lusus ad idolatriam traxit: quia si vanitatis culpa nequaquam caute compescitur, ab iniquitate protinus mens incauta devoratur, Salomone attestante, qui ait: *Qui modica spernit, paulatim decidit.* (Eccl. 19. 1.) Si enim curare parva negligimus insensibiliter seducti, audenter etiam majora perpetramus. Et notandum, quod non videri, sed considerari iniquitas dicitur. Studiosius quippe conspicimus, quæ consideramus. Deus itaque hominum vanitatem novit, iniquitatem considerat: quia nec minora delicta inulta deserit, & ad majora ferienda se intentius accingit. Quia igitur a levioribus malis incipitur, & ad graviora pervenitur; vanitas mentem obnubilat, iniquitas cæcat. Quæ nimirum mens omisso mox lumine, tanto se altius per tumorem erigit, quanto & iniquitatis capta laqueis, a veritate longius recedit. Unde & apte quoque quo vanitas cum iniquitate pertrahat, exprimit, cum repente subjungit:

Vanitas mentem obnubilat, iniquitas cæcat.

Vir vanus in superbiam erigitur. (Vers. 12.)

CAPUT XII. Ver. xv. Rec. x.

Vanitas audacem ex culpa reddit.

22. Vanitatis quippe finis est, ut cum peccato mentem sauciat, hanc ex culpa audacem reddat: quatenus sui reatus oblita, quæ amisisse se innocentiam non dolet, justo excæcata judicio, simul & humilitatem perdat. Et fit plerumque, ut pravis desideriis serviens, a jugo se [c] divini timoris excutiat, & quasi in malorum perpetrationem jam libera, omne quod voluptas suggerit, implere contendat. Unde cum vir vanus se erigere in superbiam dicitur, illico subinfertur:

Et quasi pullum onagri se liberum natum putat. (Ibidem?)

CAPUT XIII.

Et in naturæ motibus effrenum.

23. Per pullum quippe onagri, omne agrestium genus exprimitur, quod naturæ dimissum motibus, loris dominantium non tenetur. Agri namque animalia in libertate habent & ire quo appetunt, & quiescere cum lassantur. Et quamvis insensatis animalibus homo longe sit melior; hoc tamen plerumque homini non licet, quod brutis animalibus licet. Quæ enim ad aliud minime servantur, eorum motus procul dubio nequaquam sub disciplina restringitur. Homo autem qui ad sequentem vitam ducitur, necesse profecto est, ut in cunctis sui motibus sub disciplinæ dispositione religetur, & quasi domesticum animal loris vinctum serviat, atque æternis dispositionibus restrictum vivat. Qui ergo implere cuncta quæ desiderat, per effrenatam libertatem quærit, quid aliud quam pullo onagri esse similis concupiscit: ut disciplinæ hunc lora non teneant, sed audenter vagus per silvam desideriorum currat?

Lora quibus nos Deus coercet a: regat.

24. Sæpe autem divina miseratio, quos prodire in effrenationem illicitæ libertatis conspicit, objectione [d] properæ adversitatis frangit: quatenus elisi discant, quam reproba erectione tumuerant; ut jam flagelli experimentis edomiti, quasi jumenta domestica præceptorum loris mentis colla subjiciant, & vitæ præsentis [e] itinera ad nutum præsidentis pergant. Quibus bene loris ligatum se noverat, qui dicebat: *Ut jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.* (Psal. 72. 23.) Unde & sævus ille persecutor ab agro perfidæ voluptatis ad domum fidei deductus, rectoris sui calcaribus punctus audiebat: *Durum est tibi contra stimulum calcitrare.* (Act. 9. 5.) Restat ergo, ut si esse jam similes pullo onagri nolumus, in cunctis quæ appetimus, nutum prius intimæ dispensationis exquiramus: ut mens nostra in omne quod nititur, superni regiminis loro teneatur; & inde magis vota sua ad vitam impleat, unde vitæ suæ studia & contra propriam voluntatem calcat. Multa Sophar fortia protulit; sed quod meliori se hæc loquitur, nescit. Unde adhuo increpando subjungit:

Tu autem formasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas. (Vers. 13.)

CAPUT XIV.

Sophar arguit Job animi obdurati & superbi.

25. Firmari cor non hoc loco per virtutem dicitur, sed per insensibilitatem. Omnis namque animus, qui districtionis intimę considerationi se subjicit, ex ejus protinus timore mollescit; cumque sagitta divinæ formidinis penetrat, quia infirma viscera per humilitatem gestat. Quisquis autem pertinacia insensibilitatis obdurescit, quasi cor firmat, ne hoc jacula timoris superni confodiant. Unde quibusdam per Prophetam Dominus misericorditer dicit: [f] *Tollam vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.* (Ezech. 36. 26.) Cor quippe lapideum tollit, cum a nobis superbiæ duritiam subtrahit: & cor carneum tribuit, cum eamdem protinus nostram duritiam ad sensibilitatem vertit. Per manus vero, ut jam crebro docuimus, opera designantur. Cum culpa igitur manus ad Deum expandere, est contra largitoris gratiam de virtute operum superbire. Qui enim in conspectu ęterni judicis loquens sibi bona quæ facit, tribuit, ad Deum manus superbiens tendit. Sic profecto contra electos reprobi, sic contra catholicos hæretici semper effrenantur: ut cum objurgare facta nequeunt, bonos reprehendere de factorum elatione moliantur: quatenus eos, quos redargúere ex infirmitate actionis non valent, ex crimine tumoris accusent. Unde & ea bona, que exterius fiunt, nequaquam bona esse jam censent, quasi per studium [g] turgidæ cogitationis exhibentur. Quia [h] sæpe humilia tumentes increpant, & quod dictis suis semetipsos feriunt, Igno-

Illum imitantur mali & hæretici adversus bonos & catholicos.

a Editi Coccium secuti *deflexímus*, renitentibus mss. Corb. Bellov. Longip. Vindoc. Gemet. & aliis Norm. cum vet. edit.

b Bellov. Corb. Germ. Gemet. &c. *idolatræ*, & infra ad *idolatriam*. In editis, *sicut quidam ex ipsis*.

c Ebroic. & plerique Norman. *divini amoris*.

d Editi, *prosperæ*. Emendantur ex mss. Corb. Germ. Reg. Colb.

e Ita Corb. Germ. Vindoc. Bellov. Norm. a quibus recedentes Coc. & recentiores edit. legerunt *itinere pergant*. Vindoc. habent *peragant*, cum plurib. vetust.

f Editi *Tollam a vobis*.

d Gemet. & Bellov. pro, *turgidæ*, habent, *turbidæ*.

h Hic mirum est editorum ac manu exaratorum dissidium cod. Corb. Germ. habet: *qui sæpe* (a 2. manu *de*) *humiliatæ mentem*. Reg. *qui sæpe humiliata mente*, altero consentiente, nisi quod habet *humiliatam*. Antiq. ed. *qui sæpe humiliatum mente*. Recent. *qui semper de humilitate tumentes*. Sincerior videtur quam suppeditarunt nobis Colb. Germ. Ebroic. & al. Norm.

ignorant. Sed quia justum virum Sophar hactenus reprehendendo corripuit, nunc velut docendo subjungit:

Vers. 14. & 15. *Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris a te, & non manserit in tabernaculo tuo injustitia: tunc levare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis, & non timebis.*

CAPUT XV.

Ver. xiv. Rec. xv. Ut mens sit munda, prius operis, tum cordis iniquitas resecanda.

36. Omne peccatum aut sola cogitatione committitur, aut cogitatione simul & opere perpetratur. Iniquitas ergo in manu, est culpa in opere: injustitia vero in tabernaculo, iniquitas in mente. Mens quippe nostra tabernaculum non incongrue vocatur, in qua apud nosmetipsos abscondimur, cum foris in opere non videmur. Sophar itaque, quia justi viri amicus est, novit quod dicat: sed quia justum increpat, hæreticorum tenens speciem, proferre recte etiam quæ novit, ignorat. Sed nos calcantes hoc, quod ab eo tumide dicitur, pensemus ejus verba quam vera sint, si recte dicerentur. Prius enim a manu iniquitatem subtrahi, & post a tabernaculo admonet injustitiam abscidi: quia quisquis jam prava a se opera exterius resecat, necesse profecto est, ut ad semetipsum rediens, solerter sese in mentis intentione discernat; ne culpa, quam jam in actione non habet, adhuc in cogitatione perduret. Unde bene etiam per Salomonem dicitur: *Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum: ut postea ædifices domum tuam.* (Prov. 24. 27.) Quid namque est præparato opere agrum diligenter exterius exercere, nisi evulsis iniquitatis [a] sentibus, actionem nostram ad frugem retributionis excolere? Et quid est post agri exercitium, ad ædificium domus redire, nisi quod plerumque ex bonis operibus discimus, quantam vitæ munditiam in cogitatione construamus? Pene cuncta namque bona opera ex cogitatione prodeunt: sed sunt nonnulla cogitationis [b] acumina, quæ ex operatione nascuntur. Nam sicut ab animo opus sumitur, ita rursus ab opere animus eruditur. Mens quippe divini amoris exordia capiens, imperat bona quæ fiant: sed postquam fieri imperata cœperint, ipsis suis exercitata actionibus discit, cum imperare bona inchoaverat, quantum minus videbat. Foris ergo ager excolitur, ut domus postmodum construatur: quia plerumque ab exteriori opere [c] sumimus, quantam subtilitatem rectitudinis in corde teneamus. Quem bene Sophar servare ordinem studuit, cum prius auferri iniquitatem a manibus, & post a tabernaculo injustitiam dixit: quia nequaquam plene animus in cogitatione erigitur, quando adhuc ab eo extrinsecus in opere erratur.

Ver. xvii. Hæc munditia fiduciam præstat in oratione; secus, si desit.

27. Quæ si perfecte duo hæc tergimus, ad Deum statim sine macula faciem levamus. Interna quippe facies hominis, mens est; in qua nimirum recognoscimur, ut ab auctore nostro diligamur. Quam scilicet faciem levare, est in Deo animum per studia orationis attollere. Sed elevatam faciem macula inquinat, si intendentem mentem reatus sui conscientia accusat: quia ab spei fiducia protinus frangitur, si intenta precibus necdum devictæ culpæ memoria mordetur. Diffidit namque accipere se posse quod appetit, quæ profecto reminiscitur nolle se adhuc facere, quod divinitus audivit. Hinc per Johannem dicitur: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum, & quidquid petierimus ab eo accipiemus.* (1. Johan. 3. 21.) Hinc Salomon ait: *Qui avertit aurem suam, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* (Prov. 28. 9.) Cor quippe nos in petitione reprehendit, cum resistere se præceptis ejus quem postulat, meminit; & oratio fit execrabilis, cum a censura avertitur legis: quia dignum profecto est, ut ab ejus beneficiis sit quisque extraneus, cujus nimirum jussionibus non vult esse subjectus.

Cum noc adest, quid agendum.

28. Quia in re hoc est salubre remedium, ut cum se mens ex memoria culpæ reprehendit, hoc prius in oratione defleat, quod erravit: quatenus erroris macula cum fletibus tergitur, in petitione sua cordis facies ab auctore munda videatur. Sed curandum nimis est, ne ad hoc rursus proruat, quod se mundasse fletibus exultat: ne dum deplorata iterum culpa committitur, in conspectu justi judicis ipsa etiam lamenta levigentur. Solerter quippe debemus meminisse quod dicitur: *Ne iteres verbum in oratione tua.* (Eccl. 7. 15.) Quo videlicet dicto vir sapiens nequaquam nos prohibet sæpe veniam petere, sed culpas iterare. Ac si aperte dicat: Cum male gesta defleveris, nequaquam rursus facias, quod in precibus iterum plangas.

Ante orationem immundæ ac terrenæ cogitationes ablegandæ.

29. Ut ergo ad precem facies sine macula levetur, ante orationis semper tempora debet sollicite conspici, quidquid potest in oratione reprobari: talemque se mens & cum ab oratione cessat, exhibere festinet, qualis apparere judici in ipso orationis tempore exoptat. Sæpe namque immunda quædam, vel illicita in animo [d] versamus, quoties a precibus vacamus. Sed cum se mens ad studia orationis erexerit, earum rerum imagines reverberata patitur, quibus libenter prius otiosa premebatur: & quasi jam faciem anima ad Deum levare non sufficit; quia in se nimirum inquinata mente, maculas pollutæ cogitationis erubescit. Sæpe curis mundi libenter occupamur. Cumque post hæc studio orationis intendimus, nequaquam se mens ad cælestia erigit, quia pondus hanc terrenæ sollicitudinis in profundum mersit: & in prece facies munda non ostenditur, quia cogitationis infimæ luto maculatur.

Ver. xviii. Aliena in nos delicta relaxanda.

30. Nonnumquam vero cor a cunctis [e] excutimus, & illicitis motibus, etiam cum a prece vacat, obviamus: sed tamen quia nos culpas rarius committimus, aliena pigrius delicta relaxamus: & quo peccare noster animus sollicitius metuit, eo districtius hoc quod in se ab alio delinquitur, abhorrescit. Unde fit, ut eo inveniatur quisque tardus ad veniam, quo proficiendo factus est cautus ad culpam: & quo ipse excedere in alterum metuit, hoc quod in se exceditur punire durius exquirit. Sed quid hac doloris macula reperiri deterius potest, quæ in conspectu judicis caritatem non inquinat, sed necat? Vitam quippe animæ qualibet culpa polluit, servatus vero contra proximum dolor occidit. Menti namque ut gladius figitur, & mucrone illius ipsa viscerum occulta perforantur. Qui scilicet a transfixo corde, si prius non educitur, nihil in precibus divinæ opis obtinetur: quia & vulneratis membris imponi salutis medica-

a Gemet. *sensibus*.
b Gemet. *argumina*.
c Sic Vindoc. Corb. Germ. Longip. Norm. German. In editis *videmus*.
d Gemet. Bellov. & Corb. Germ. ante correctionem, *versamus*.
e Longip. *nonnunquam vero cor a cunctis curis excutimus, & illicitis . . . . obviamus*. Ceteri mss. nostri habent etiam, *illicitis motibus . . . . obviamus*; quam lectionem prætulimus, aliis librorum editorum. In veter. & Basil. legitur ut in mss Corb. Germ. *nonnumquam vero cor a cunctis excuti & illicitis motibus, etiam cum a prece vacat opsamus*. In recentioribus, *nonnumquam vero cor a cunctis excutimus, & ab illicitis motibus, cum a prece vacat, prohibemus*.

A

medicamina nequeunt, nisi ferrum a vulnere ante subtrahatur. Hinc est enim, quod per semetipsam Veritas dicit: *Nisi remiseritis hominibus*[a] *peccata eorum, nec Pater vester qui in cælis est, remittet vobis peccata vestra.* Hinc admonet, dicens: *Cum stabilis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus alterum.* Hinc rursum ait: *Date, & dabitur vobis: dimittite, & dimittetur vobis.*[b] Hinc constitutioni postulationis, conditionem posuit pietatis, dicens: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*: ut profecto bonum, quod a Deo compuncti petimus, hoc primum cum proximo conversi faciamus. Tunc igitur vere sine macula faciem levamus,

B

cum nec nos prohibita mala committimus, nec ea quæ in nos commissa sunt, ex proprio zelo retinemus. Gravi namque mens nostra orationis suæ tempore confusione deprimitur, si hanc aut sua adhuc operatio inquinat, aut alienæ malitiæ servatus dolor accusat. Quæ duo quisque dum terserit, ad ea quæ subnexa sunt, protinus liber exurgit. *Et eris stabilis, & non timebis*: quia nimirum tanto minus judicem trepidat, quanto in bonis actibus solidius stat. Timorem quippe superat, qui stabilitatem servat: quia dum sollicitus studet peragere quod mansuete conditor imperat, securus etiam cogitat quod terribiliter intentat.

Matth. 6. 15. — Marc. 11. 25. — Luc. 6. 38. — Matth. 6. 12. — Quis a timore liber.

C

31. Sciendum præterea est, quod nonnulla bona sunt, ad quæ indefessi persistimus: & rursum nonnulla sunt, a quibus continue deficientes labimur, atque ad hæc magnis conatibus per intervalla temporum reformamur. In activa etenim vita sine defectu mens figitur; a contemplativa autem infirmitatis suæ pondere victa lassatur. Illa quippe tanto firmius durat, quanto ad vicina se erga utilitatem proximi dilatat: hæc tanto celerius labitur, quanto & carnis claustra transgrediens, super semetipsam ire conatur. Illa per plana se dirigit, & idcirco pedem operis robustius figit: hæc autem quo super se alta appetit, ad se citius fessa descendit. Quod bene ac breviter Ezechiel insinuat, cum eorum, quæ viderat, motus anima-

D

lium narrat, dicens: *Non revertebantur cum incederent.* Et paulo post subjicit, adjungens: *Et animalia ibant, & revertebantur.* Sancta quippe animalia aliquando vadunt, & minime redeunt; aliquando vadunt, & protinus revertuntur: quia electorum mentes cum per collatam sibi activæ vitæ gratiam, erroris vias deserunt, redire ad mala mundi nesciunt, quæ reliquerunt: cum vero per contemplationis aciem ab hac se eadem activa vita suspendunt, eunt & redeunt; quia per hoc, quod diu persistere minime in contemplatione sufficiunt, sese iterum ad operationem fundunt: ut in his quæ sibi juxta sunt, se exercendo refoveant, & super se rursum surgere contemplando convalescant. Sed

E

dum hæc eadem contemplatio, more debito per temporum intervalla repetitur, indeficienter procul dubio & in ejus soliditate persistitur: quia etsi infirmitatis suæ pondere superata mens deficit; hanc tamen iterum continuis conatibus reparata comprehendit. Nec stabilitatem suam in ea perdidisse dicenda est; a qua etsi semper deficit, hanc & cum perdiderit, semper inquirit. Sequitur:

In activa vita facilius perseveratur quam in contemplativa. — Vet. xxx. — Ezech. 1. 9. 24. — Quis in contemplatione persistere censeatur.

Miseria quoque oblivisceris, & quasi aquarum quæ præterierint, non recordaberis. Vers. 19.

Caput XVI.

Rec. xii. Mala vitæ hujus gravia non sunt, æterna bona cogitanti.

32. Mala vitæ præsentis tanto durius animus sentit, quanto pensare bonum quod sequitur, negligit: & quo non vult præmia considerare quæ restant, gravia æstimat esse quæ tolerat. Unde & contra flagelli ictum cogitatio cæca conqueritur, & quasi infinita calamitas creditur, quæ diebus cursu labentibus quotidie finitur. At si semel quisque ad æterna se erigat, atque in his quæ incommutabiliter permanent, oculum cordis figat, prope nihil esse hic conspicit, quidquid ad finem currit. Præsentis vitæ adversa tolerat; sed quasi nihil esse omne quod labitur, pensat. Quo enim se internis gaudiis robustius inserit, eo minus exterius dolores sentit. Unde Sophar nequaquam veritus ausu temerario docere meliorem, exhortatur ad justitiam, & demonstrat quam nulla justi oculis videatur pœna. Ac si aperte dicat: Si degustas gaudium quod intus permanet, leve fit protinus omne quod foris dolet. Bene autem præsentis vitę miserias aquis prætereuntibus comparat: quia calamitas transiens, electi mentem nequaquam vi concussionis obruit, sed[c] tamen tactu mœroris infundit. Nam madet quidem per cruorem vulneris, etsi a suæ certitudine non frangitur salutis. Sæpe autem non solum flagella atterunt, sed in uniuscujusque justi animo malignorum quoque spirituum tentamenta grassantur, ut exterius ex percussione doleat, & intus aliquatenus ex tentatione frigescat. Sed nequaquam gratia deserit: quæ quo nos durius ex dispensatione percutit, eo amplius ex pietate custodit. Nam cum tenebrescere per tentationem cœperit, sese iterum lux interna succendit. Unde & subditur:

Vet. xx.

Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperum. Vers. 17.

Caput XVII.

Virtus renovatur in tentatione.

33. Fulgor quippe meridianus in vespere, est virtutis renovatio in tentatione: ut repentino caritatis fervore mens vigeat, quæ jamjamque lumen sibi gratiæ occubuisse formidabat. Quod adhuc Sophar subtilius aperit, cum subjungit:

Et cum te consumtum putaveris, orieris ut lucifer. Ibid.

Caput XVIII.

Tristitia ex tentatione, Dei misericordiam pro nobis exorat.

34. Sæpe namque tot tentamenta nos obsident, ut ipsa nos eorum numerositas pene ad lapsum desperationis inclinet. Unde plerumque cum mens in tædium vertitur, vix ipsa virtutis suæ damna considerat: & tota dolens, sed quasi jam & a sensu doloris aliena frangitur, & enumerare non valet, quanto cogitationum tumultu vastatur. Ruituram se per momenta conspicit, eique ne arma repugnationis arripiat, gravius mœror ipse contradicit. Circumductos quolibet oculos obscuritas obsidet, & cum visum tenebræ semper impediant, mœsta mens nihil aliud quam tenebras videt. Sed apud misericordem judicem sæpe hæc ipsa, quæ[d] adnisum quoque orationis aggravat, pro nobis subtilius tristitia exorat. Nam tunc mœroris nostri caliginem conditor conspicit, & subtracti luminis radios refundit; ita ut erecta protinus per dona mens vigeat, quam paulo ante decertantia vitia superbiæ calce deprimebant. Mox torporis pondus discutit, atque ad[e] contemplationis lumen post turbationis suæ tenebras erumpit. Mox in gaudium prose-

a Non legitur, *peccata eorum*, in Gemet. & Germ.

b Ita mss. Anglic. Norm. Bellov. & Longip. Veteres edit. *huic constitutioni postulationis* &c. Recentiores, *hinc contra institutionem postulationis* &c.

c Recent. ed. *sed tantum tactum*, & mox, *sed a sue*, reluctantibus aliis libris.

d In vulgatis, *ad nisum*, duobus verbis, sed mendose.

e Bigot. *contemplationis culmen*.

profectus attollitur: quæ inter tentamenta pejus A cadere ex desperatione cogebatur. Sine cogitationis certamine præsentia despicit, sine dubitationis obstaculo de ventura retributione confidit. Justus ergo cum se consumtum putaverit, ut lucifer oritur: quia mox ut tenebrescere tentationum caligine cœperit, ad lucem gratiæ reformatur, & in se ipsa monstrat diem justitiæ, qui casurus paulo ante [a] timuit noctem culpæ. Recte autem lucifero justi vita comparatur. Solem quippe præcurrens lucifer, diem nuntiat. Et quid nobis sanctorum innocentia, nisi sequentis judicis claritatem clamat? In eorum namque admiratione conspicimus, quid de majestate veri luminis æstimemus. Necdum Redemtoris nostri potentiam videmus, sed tamen virtutem illius in electorum suorum moribus admiramur. Quia igitur bonorum vita in consideratione sua oculis nostris vim veritatis objicit, clarus ad nos lucifer ante solem venit.

VER. XXI. Justus, lucifer.

Dura hic patitur, sed bene ei erit in extremis.

35. Sciendum vero est, quod hæc quæ ex tentationum spiritalium adversitate discussimus, juxta exteriora quoque mala nil obstat intelligi. Sancti etenim viri quia summa medullitus diligunt, in infimis dura patiuntur: sed in fine gaudii lumen inveniunt, quod habere in hoc spatio percurrentis vitæ contemnunt. Unde nunc per Sophar dicitur: *Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperum*. Peccatoris enim lumen in die, est obscuritas in vespere: quia [b] in præsenti vita felicitate attollitur, sed adversitatis tenebris in fine devoratur. Justo autem meridianus fulgor ad vesperum surgit: quia quanta sibi claritas maneat, cum jam occumbere cœperit, agnoscit. Hinc namque scriptum est: *Timenti Deum bene erit in extremis*. Hinc per Psalmistam dicitur: *Cum dederit dilectis suis somnium, hæc est hereditas Domini*. Qui in hujus quoque vitæ adhuc certamine positus, cum se consumtum putaverit, ut lucifer oritur: quia foris cadens, intus innovatur: & quo magis exterius adversa tolerat, eo uberius virtutum lumine interius coruscat; Paulo attestante, qui ait: *Sed licet is qui foris est, noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est, renovatur de die in diem. Id enim, quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. Et notandum, quod nequaquam cum consumtus fueris, sed cum te consumtum putaveris dicit: quia & quod videmus, in dubietate est; & quod speramus, in certitudine. Unde & isdem Paulus non se consumtum noverat, sed putabat, qui & in adversa tribulationum corruens, ut lucifer resplendebat, dicens: *Quasi morientes, & ecce vivimus: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes*. Sciendum quoque est, quod bonorum mens quo duriora pro veritate tolerat, eo æternitatis præmia certius sperat. Unde & apte subditur:

Eccl. 1. 13.
Psal. 126. 2.
Jam ab hinc foris cadens, intus innovatur.
2. Cor. 4. 16.
2. Cor. 6. 9.
VER. XXII.

Vers. 18. *Et habebis fiduciam, proposita tibi spe.*

CAPUT XIX. Eo certius in Deum sperat, quo

36. Tanto namque spes in Deum solidior surgit, quanto pro illo quisque graviora pertulerit: quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione seminatur. Hinc enim per Psalmistam dicitur: *Euntes, ibant & flebant, mittentes semina sua: venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos*. Hinc Paulus ait: *Si commorimur, & convivemus; si sustinemus, & conregnabimus*. Hinc discipulos admonet, dicens: *Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei*. Hinc Sanctorum gloriam Johanni Angelus indicans, ait: *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & [c] candidas eas fecerunt in sanguine Agni*. Quia igitur nunc per tribulationem seritur, ut post gaudii fructus metatur, tanto major fiducia mentem roborat, quanto hanc fortior pro B veritate afflictio [d] angustat. Unde apte protinus adjungitur:

duriora pro illo patitur.
Psal. 125. 6.
2. Tim. 2. 11.
Apoc. 7. 14.

Ibidem. *Et defossus securus dormies.*

37. Sicut enim malis præsens securitas [e] laborem, ita bonis præsens labor perpetuam securitatem parit. Unde & defossum se securum dormire jam noverat, qui dicebat: *Ego enim jam delibor, & tempus meæ resolutionis instat; bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de reliquo reposita mihi est corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in die illa justus judex*. Quia enim contra mala transeuntia sine defectu certaverat; de mansuris nimirum gaudiis sine dubietate præ- C sumebat.

CAPUT XX. Malis præsens securitas laborem, bonis præsens labor securitatem parit.
2. Tim. 4. 6.

38. Quamvis defossus intelligi & aliter potest. Sæpe namque rebus transitoriis occupati, pensare negligimus per quanta peccamus: sed si reducto considerationis oculo, a sinu cordis terrenæ cogitationis [f] agger excutitur, quidquid in mente latebat, invenitur. Unde sancti viri animorum latebras perscrutari non desinunt, sese subtiliter indagantes, terrenarum rerum curas [g] abjiciunt, & effossis plene cogitationibus, cum nullo se reatu criminis morderi deprehendunt, velut in strato cordis apud se securi requiescunt. Latere quoque ab hujus mundi actibus appetunt, semper sua considerant: & cum [h] loro regiminis minime constringuntur, judicare quæ aliena sunt, recusant. Ef- D fossi ergo securi dormiunt: quia dum sua intima vigilanter penetrant, a laboriosis se hujus mundi oneribus sub quietis otio occultant. Unde & adhuc subditur:

A terrenis curis liberi quies & opus.

Vers. 19. *Requiesces, & non erit qui te exterreat.*

CAPUT XXI. Æternis inhians nihil timet a mundo.

39. Quisquis præsentem gloriam quærit, profecto despectum metuit. Qui semper ad lucra inhiat, semper videlicet damna formidat. Cujus enim perceptione reficitur, ejus rei procul dubio & amissione sauciatur: & quo obligatus mutabilibus ac perituris inhæret, eo longe in infimis ab arce securitatis jacet. At contra quisquis in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec adversitate quassatur; dum nil habet in mun- E do quod appetat, nihil est quod de mundo pertimescat. Hinc etenim Salomon ait: *Non contristabit justum quidquid ei acciderit*. Hinc iterum dicit: *Justus quasi leo confidens absque terrore erit*. Bene itaque nunc dicitur: *Requiesces, & non erit qui te exterreat*: quia tanto quisque a se plenius pavorem qui ex mundo est, abjicit, quanto in semetipso verius mundi concupiscentiam vincit. An non

Prov. 12. 21.
Prov. 28. 1.
Job 11. 19.

absque

a Lyr. Utic. Big. *tenuit noctem culpæ*.
b Ita Gemet. ac alii Norm. In editis, *quia in præsenti vitæ felicitate attollitur*.
c Ita Corb. Germ. Gemet. & ceteri Norm. aliisque mss. At editi *dealbaverunt eas*.
d Unus Vindoc. *tentat*.
e Vulgati, *labor est*. Melius Gemet. Utic. aliique Norman. & plet. mss. *laborem scil. parit*.
f Ita Turon. Vindoc. Norman. Anglic. cum vet. edit. In Gilot. 1571. *cogitationis aper*. In Gussanv. præeunte mss. Germ. *cog. ager*.
g Corb. Germ. *subjiciunt*.
h Turon. Longip. Norm. Duo Reg. Colb. Corb. Germ. Germ. *loco regiminis*.

a Rom. 8. 38. absque terrore [a] Paulus in corde requieverat, qui dicebat: *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro?* Cujus videlicet fortitudo caritatis, vera Sanctæ Ecclesiæ voce laudatur, cum b [b] per canticorum Canticum dicitur: *Valida est ut mors dilectio*. Virtuti etenim mortis, dilectio comparatur: quia nimirum mentem, quam semel ceperit, a [c] delectatione mundi funditus occidit: & tanto hanc valentius in auctoritatem erigit, quanto & sensibilem contra terrores reddit. Sed inter hæc sciendum est, quod pravi cum recta prædicant, valde difficile est, ut ad hoc quod taciti ambiunt, non erumpant: Unde & Sophar protinus adjungit:

Cant. 8. 6. De pœnit. dist. 2. cap. 4. Valida. c

VET. XXIII.

Ibidem. CAPUT XXII. Recti non ambiunt intercessores pro aliis videri.

Et deprecabuntur faciem tuam plurimi.

40. Neque enim justi viri idcirco se per innocentiæ itinera arcta custodiunt, ut ab aliis exorentur. Sed sive hæretici, seu perversi quilibet, per hoc quod inter homines quasi innocenter vivunt, videri intercessores pro hominibus volunt: & cum sancta loquentes insinuant, quod ipsi appetunt, hoc aliis pro magno pollicentur: dumque cælestia prædicant, in suis repente sponsionibus ostendunt quod amant. Sed ne diu terrena pollicendo patescant quod sunt, ad verba rectitudinis citius recurrunt. Unde mox subditur.

Vers. 20. d *Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis.*

CAPUT XXIII. REG. XIII. Impiis a miseria hic aliquod effugium; post mortem nullum.

41. Quod oculorum nomine [d] vis intentionis exprimitur, per Evangelium Veritas attestatur, dicens: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*: quia videlicet si operationem nostram intentio munda prævenerit, quamlibet aliter hominibus videatur, interni tamen judicis oculis mundum subsequentis actionis corpus ostenditur. Oculi ergo impiorum sunt intentiones in eis carnalium desideriorum. Qui idcirco deficiunt, quia æterna negligunt, & sola semper transitoria præstolantur. Adipisci quippe terrenam gloriam cogitant, multiplicari rebus temporalibus exoptant, ad mortem quotidie cursu rerum labentium tendunt: sed cogitare mortalia mortaliter nesciunt. Carnis vita per momenta deficit, & tamen carnale desiderium crescit. Res habita instanti fine [e] corripitur, & habendi anxietas non finitur. Sed cum mors impios subtrahit, eorum profecto desideria cum vita terminantur. Quorum scilicet oculi tunc superna ultione deficiunt: quia suo hic judicio a terrena deficere delectatione noluerunt. Hos illorum oculos a [f] jucunditate pristina claudi Psalmista conspexerat, cum dicebat: *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum*: quia & æterna mala numquam cogitata reperiunt, & subito amittunt bona temporalia, quæ diu [g] tractata tenuerunt. A quibus & omne effugium perit: quia eorum malitia ab animadversione districti judicis quo se valeat occultare, non invenit. Nam nunc iniqui cum tristitia aliqua vel adversa patiuntur, effugii latebras inveniunt: quia ad voluptatem protinus desideriorum carnalium recurrunt. Ne enim paupertas cruciet, divitiis animum demulcent.

Matth. 6. 22.

e

f Psal. 145. 4.

g

Ne despectus proximorum deprimat, sese dignitatibus exaltant. Si fastidio corpus atteritur, antepositis epularum diversitatibus nutritur. Si quo animus mœstitiæ impulsu dejicitur, mox per interposita jocorum blandimenta relevatur. Tot ergo hic habent effugia, quot sibi præparant delectamenta. Sed quandoque eis effugium perit: quia eorum mens, amissis omnibus, se solummodo & judicem conspicit. Tunc voluptas subtrahitur, sed voluptatis culpa servatur: & repente miseri pereundo discunt, quia peritura tenuerunt. Qui tamen quousque corporaliter vivunt, quærere nocitura non desinunt. Unde adhuc subditur:

Et spes illorum abominatio animæ. Ibidem.

CAPUT XXIV. Quod iniquo voluptas, hoc pœna est justo.

42. Quid hic peccator totis cogitationibus sperat, nisi ut potestate ceteros transeat, cunctos rerum multiplicitate transcendat, adversantes dominando subjiciat, obsequentibus mirandus innotescat, iræ ad votum satisfaciat, benignum se, cum laudatur, ostendat; quidquid gula appetit, offerat; ad hoc quod voluptas imperat, operis expletione concurrat? Bene ergo spes illorum abominatio animæ dicitur: quia & ea, quæ carnales ambiunt, spiritales quique judicio rectitudinis aversantur. Nam quod peccatores voluptatem æstimant, hoc justi procul dubio pœnam putant. Abominatio igitur est animæ, spes pravorum; quia nimirum spiritus deficit, ubi caro requiescit. Ut enim caro mollibus, sic anima duris nutritur: illam blanda refovent, hanc aspera exercent: illa delectationibus pascitur, hæc amaritudinibus vegetatur. Et sicut carnem dura sauciant, sic spiritum mollia necant: [h] sicut illam laboriosa interimunt, ita hunc delectabilia extinguunt. Spes itaque carnalium, abominatio animæ dicitur: quia inde in perpetuum spiritus interit, unde ad tempus caro suaviter vivit.

VET. XXIV.

Unde reficitur caro, inde deficit spiritus.

h

43. Sed hæc Sophar recte diceret, nisi beatus Job cuncta largius etiam vivendo prædicasset. At postquam sanctiorem monere de vita nititur, doctioremque se erudire sapientiæ magisterio conatur, ipse dictorum suorum pondus levigat, qui indiscretione interposita, omne quod loquitur, destruit: quia liquorem scientiæ pleno vasculo superfundit. Sic namque ab indiscretis os scientiæ, sicut ab stultis sæpe opes corporalis substantiæ possidentur. Nonnulli enim, qui rerum terrenarum multiplicitate fubnixi sunt, aliquando multa & habentibus tribuunt, ut ipsi hæc cunctis largius habere videantur. Ita perversi, cum vera sapiunt, recta quædam etiam rectioribus loquuntur; non ut alios audientes doceant, sed ut ipsi quanta doctrina polleant, innotescant. Preire se quippe sapientia cunctos existimant, & idcirco nihil se cuilibet dicere, ultra mensuras suæ magnitudinis putant. Sic pravi quilibet, sic omnes hæretici superba voce meliores docere non metuunt: quia omnes se inferiores arbitrantur. Sed Sancta Ecclesia elatos quosque ab æstimationis suæ culmine revocat, & discretionis manu ad æqualitatis compagem reformat. Unde beatus Job, qui ejusdem Sanctæ Ecclesiæ membrum est, videns quod amicorum mens per verba prolatæ eruditionis intumuit, illico respondit, dicens:

Recte dicta sæpe corrumpit loquentis indiscretio.

VET. XXIV.

 Ergo

a Deest, *qui in mundo est*, in Corb. Germ. Utic. & Norm.
b Editi, *Cantica ant.* secus mss.
c Longip. & Corb. Germ. *a dilectione mundi*.
d Ita Vindoc. Longip. Norm. Anglic. & vet. edit. Aliæ habent, *vera intentio exprimatur*.
e Utic. Lyr. Bigot. Longip. *terrumpitur*.
f Gemet. *a jucunditate pristina*.
g Ita Norm. & pleique, prius legebatur, *tractando*.
h In mss. Corb. Germ. Utic. Big. Lyr. omittitur *sicut* cum seq. particula *ita*.

Job 12. Vers. 2.

Ergo vos estis soli homines, & vobiscum [a] *morietur sapientia.*

CAPUT XXV. Vet. xxv. Rec. xiv. *Superbe sapientis fatuitas.*

44. Quisquis se præire omnes ratione existimat, quid iste aliud, quam solum se esse hominem exultat? Et sæpe contingit, ut cum per tumorem mens in altum ducitur, in despectum omnium, & sui admirationem sublevetur. In cogitatione etenim proprii favores oriuntur, sibique de singularitate sapientiæ [b] blanditur ipsa fatuitas. Pensat ea quæ audierit, ac verba quæ profert: & miratur sua, ridet aliena. Qui ergo solum se sapere æstimat, quid aliud, quam hanc eamdem secum [c] mori sapientiam putat? [d] Nam quam adesse aliis abnuit, soli sibi hanc tribuens, profecto intra tempora suæ brevitatis claudit. Pensandum vero est, vir sanctus quanta discretione utitur: ut amicorum superbientium arrogantia comprimatur, cum protinus adjungit:

Vers. 3.

Et mihi est cor, sicut & vobis, nec inferior vestri sum.

CAPUT XXVI. *Hujus arrogantia modeste comprimenda.*

45. Quis etenim nesciat, quantum beati Job vita atque scientia amicorum ejus scientiam excedat? Sed ut eorum superbiam corrigat, esse se inferiorem negat: & ne suæ humilitatis limitem transeat, esse se superiorem tacet; nec præferendo se sed conferendo, indicat quod de se hi, qui sibi longe sunt impares, discant: ut dum sponte inflectitur sapientia quæ eminet, nequaquam se contra vires erigat scientia quæ jacet. Quos bene mox ad æqualitatis sensum revocat, quia tumere valde quasi de singularitate magnitudinis pensat, cum subsequenter adjungit:

Ibidem.

Quis enim hæc quæ nostis, ignorat?

CAPUT XXVII. *Ostendendo ea quæ scire se gloriatur, a nemine ignorari.*

46. Ac si aperte dicat: Cum cunctis sint nota quæ dicitis, de dictorum scientia singulariter cur tumetis? Quia igitur elationem arrogantium ad æqualitatis communionem revocans, perfecta correptione redarguit, ad doctrinæ nunc sententias erumpit: ut amici ejus humiliati, prius discerent veritatis pondera, quam reverenter audirent. Sequitur.

Vers. 4.

Qui deridetur ab amico suo sicut ego, invocabit Deum, & exaudiet eum.

CAPUT XXVIII. Vet. xxvi. Rec. xv. *Recte agentibus quid noceat laus, quid prosit irrisio hominum.*

74. Sæpe infirma mens, cum de bonis actibus aura humani favoris excipitur, ad gaudia exteriora derivatur: ut postponat quod intus appetit, & in hoc libenter resoluta jaceat, quod foris audit: ita ut beatam non tam fieri, quam dici se gaudeat. Cumque laudis suæ vocibus inhiat, quod esse cœperat, relinquit. Inde ergo a Deo disjungitur, unde in Deo laudanda videbatur. Nonnumquam vero recto operi animus constanter innititur, & tamen humanis irrisionibus urgetur: miranda agit, & opprobria recipit; & qui exire foras per laudes potuit, repulsus contumeliis, ad semetipsum redit: & eo se intus robustius in Deo solidat, quo foris non invenit [e] quo requiescat. Tota etenim spes in auctore figitur, & inter irrisionum convicia solus interior testis imploratur: atque afflicti animus fit Deo tanto proximus, quanto & a gratia humani favoris alienus: in precem protinus funditur, & pressus exterius, ad penetranda quæ intus sunt, mundius liquatur. Bene itaque nunc dicitur: *Qui deridetur ab amico suo sicut ego, invocabit Deum, & exaudiet eum*: quia bonorum menti dum pravi exprobrant, ostendunt quem suorum actuum testem quærant. Quæ dum compuncta sese in precibus accingit, inde intra se supernæ exauditioni jungitur, unde extra se ab humana laude separatur. Notandum vero, quam provide interponitur, *Sicut ego*: quia sunt nonnulli, quos & humanæ irrisiones deprimunt, & tamen divinis auribus exaudibiles non sunt. Nam cum derisio contra culpam nascitur, profecto nullum virtutis meritum in derisione generatur. Baal etenim sacerdotes clamosis hunc vocibus implorantes, derisi ab Elia fuerant, cum dicebat: *Clamate voce majori, Deus enim* [f] *est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est.* Sed hæc eis irrisio ad virtutis usum non fuit: quia per culpæ meritum venit. Provide ergo nunc dicitur: *Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, invocabit Deum, & exaudiet eum*, quia illum facit humana derisio Deo proximum; quem ab humanis pravitatibus vitæ innocentia servat alienum. Sequitur:

Vet. xxvii. — *Irrisio prodest, ubi non est culpæ meritum.* — 3. Reg. 18. 27.

Ibidem.

Deridetur enim justi simplicitas.

CAPUT XXIX. Rec. xvi. *Quid sapientia hujus mundi.*

48. Hujus mundi sapientia est, cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, quæ falsa sunt, vera ostendere; quæ vera sunt, [g] fallacia demonstrare. Hæc nimirum [h] prudentia usu a juvenibus scitur, hæc a pueris pretio discitur: hanc qui sciunt, ceteros despiciendo superbiunt; hanc qui nesciunt, subjecti & timidi in aliis mirantur: quia ab eis hæc eadem [i] duplicitas iniquitatis, nomine palliata, diligitur, dum mentis perversitas, urbanitas vocatur. Hæc sibi obsequentibus præcipit honorum culmina quærere, adepta temporalis gloriæ vanitate gaudere; irrogata ab aliis mala multiplicius reddere; cum vires suppetunt, nullis resistentibus cedere; cum virtutis possibilitas deest, quidquid explere per malitiam non [k] valet, hoc in pacifica bonitate simulare. At contra sapientia justorum est, nil per ostensionem fingere, sensum verbis aperire; vera ut sunt diligere, falsa devitare, bona gratis exhibere, mala libentius tolerare quam facere; nullam injuriæ ultionem quærere, pro veritate contumeliam [l] lucrum putare. Sed hæc justorum simplicitas deridetur: quia ab hujus mundi sapientibus puritatis virtus, fatuitas creditur. Omne enim, quod innocenter agitur, ab eis procul dubio stultum putatur: & quidquid in opere veritas approbat, carnali sapientiæ fatuum sonat. Quid namque stultius videtur mundo, quam mentem verbis ostendere, nil callida machinatione simulare, nullas injuriis contumelias reddere, pro maledicentibus orare, paupertatem quærere, possessa relinquere, rapienti non resistere, percutienti alteram maxillam præbere? Unde bene hujus mundi dilectoribus ille egregius Dei sapiens, dicit: *Abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo*

Quid sapientia justorum. Cur e mundo rideatur. — Exod. 8. 26.

a Ita omnes mss. Norm. Anglic. & plerique. In Colb. moratur. In Corb. Germ. ac vet. edit. *oritur*. In ceteris *oritur*. Ex textu Hebr. & vulgata legendum *morietur*.

b Editi ac plur. mss. *blandiuntur*. *Ipsa fatuitas*. Emendatur subsidio mss. Gemet. Germ. Colb. Aliunde vero quo sensu dici potest *favores sibi blandiri*? At recte opponitur sapientiæ fatuitas in lectione quam elegimus.

c Sic legitur in mss. Anglic. & in Norm. plerisque. In Ebroic. tamen & Colb. a 2. manu habetur, *secum morari*. In Corb. Germ. *oriri*.

d 1. Vindoc. *numquam adesse aliis annuit*. Alter, *quam adesse alienis abnuit*.

e Particulam *in* a Coccio hic additam expunximus auctoritate mss. Vindoc. Norm. &c. nec non vet. edit.

f Etiam hic Coc. addidit *vester*, reluctantibus mss. & superioribus edit. Mox cum ceteris vulgatis, *hæc ejus irrisio*, pro *hæc eis irrisio*.

g Plurimi tum mss. tum excusi, *falsa*.

h Lyr. Big. Utic. *sapientia*.

i Gemet. Germ. Colb. *duplicitatis iniquitas*.

K Coc. & poster. edit. *valent*. In mss. *valet*; quod refertur ad mundanam prudentiam.

l In Utic. Lyr. Bigot. Vindoc. *contumeliam pati*.

Deo nostro. Oves quippe Ægyptii edere dedignantur: sed quod abominantur Ægyptii, hoc Israelitę Deo offerunt: quia simplicitatem conscientię, quam injusti quique velut infimam abjectamque despiciunt, hanc justi in virtutis sacrificium vertunt; & excolentes recti puritatem ac mansuetudinem Deo immolant, quam abominantes reprobi fatuitatem putant. Quæ nimirum justi simplicitas breviter, sed sufficienter exprimitur, cum protinus subinfertur:

[*Vers.* 5. CAPUT XXX. VET. XXXVIII. REC. XVII.]

Lampas contemta apud cogitationes divitum.

[Divitiarum possessionem non esse in crimine, sed cupiditatem.]

49. Quid hoc loco signatur nomine divitum, nisi elatio superborum: qui venturi judicis respectum non habent, dum superbis apud se cogitationibus tument? Nam sunt nonnulli, quos census per tumorem non elevat, sed [a] per misericordiæ opera exaltat. Et sunt nonnulli, qui dum se terrenis opibus abundare conspiciunt, veras Dei divitias non requirunt, atque æternam patriam non amant: quia hoc sibi sufficere, quod rebus temporalibus fulciuntur, putant. Non est ergo census in crimine, sed affectus. Cuncta enim quæ Deus condidit, bona sunt: sed qui bonis male utitur, profecto agit, ut quasi per edacitatis ingluviem, eo per quem vivere debuit, pane moriatur. [*Luc.* 16. 26.] Pauper ad requiem Lazarus venerat, superbum vero divitem tormenta cruciabant. Sed tamen dives Abraham fuerat, qui in sinu Lazarum tenebat: qui tamen auctori suo colloquens, dicit: [*Genes.* 18. 27.] *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis*. Quid itaque iste divitias suas æstimare noverat, qui semetipsum pulverem cineremque pensabat? Aut quando hunc res possessæ extollerent, qui de se quoque, earum videlicet possessore, tam abjecta sentiret?

[Divites censeri qui egent & fastu tument.]

50. Atque iterum sunt nonnulli, quibus & res terrenæ non suppetunt, & tamen apud se per fastum tumoris eriguntur. Hos & census ad ostensionem potentiæ minime subvehit, & tamen morum protervia inter reprobos divites addicit. Quoscumque ergo sequentis vitæ amor non humiliat, hoc in loco sacer sermo divites appellat: quia [b] in judicii quoque ultione non discrepant, utrum rebus, an solis moribus intumescant. Qui cum vitam simplicium in hoc mundo humilem abjectamque conspiciunt, elatis protinus despectibus irrident. Nequaquam quippe eis hoc exterius adesse considerant, ad quod ipsi totis conatibus anhelant. [His despectui sunt mundi contemtores.] Quasi stultos ergo despiciunt, qui scilicet ea non habent, quæ ipsi utique vel habendo, vel solummodo amando, [c] moriuntur: & quasi mortuos deputant, quos nequaquam secum vivere carnaliter pensant. Qui enim ab hujus mundi appetitu moritur, a terrenis mentibus profecto omni modo extinctus æstimatur. Quod bene nostri miraculum Redemtoris signat, cum ab immundo spiritu hominem liberat, de quo nimirum scriptum est: [*Marc.* 9. 25.] *Clamans, & multum discerpens eum, exiit ab eo: & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent, quia mortuus est. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, & surrexit*. Velut mortuus quippe ostenditur, qui a maligni spiritus potestate liberatur; quia quisquis jam terrena desideria subigit, vitam in se carnalis conversationis extinguit: & mundo mortuus apparet; quia possessore pravo, qui per immunda desideria se agitabat, caret. Quem multi mortuum dicunt: quia qui spiritaliter vivere nesciunt, eum qui carnalia bona non sequitur, extinctum funditus arbitrantur.

[VET. XXIX. Justi, carnalium oculis une lesa, coram Deo ardent & lucent.]

51. Sed quia ipsi quoque derisores simplicium, Christianitatis nomine censentur, reverentia religionis pressi, exhibere malum publicæ irrisionis erubescunt. Unde fit, ut apud se tumidi tacentesque derideant, quos abjectos valde atque infimos per simplicitatem putant. Bene ergo dicitur: *Lampas contemta apud cogitationes divitum*: quia superbi quique, dum pensare bona sequentia, ut superius diximus, [d] nesciunt, pene nihil æstimant, quem non vident habere quod amant. Sæpe namque contingit, ut electus quisque, qui ad æternam felicitatem ducitur, continua hic adversitate deprimatur, non hunc rerum abundantia fulciat, non dignitatum gloria honorabilem ostendat, nulla ei obsequentum frequentia suppetat, nulla hunc humanis oculis vestium pompa componat: a cunctis vero despicabilis cernitur, & hujus mundi [e] gratia indignus æstimatur. Sed tamen ante occulti judicis oculos virtutibus emicat, vitæ meritis coruscat, honorari metuit, despici non refugit; corpus continentia afficit, sola in animo dilectione pinguescit, mentem semper ad patientiam prę́parat, & erectus pro justitia, de perceptis contumeliis exultat, afflictis ex corde compatitur, de bonorum prosperitatibus quasi de propriis lætatur, sacri verbi pabula in mente [f] sollicitus ruminat, & inquisitus quodlibet eloqui dupliciter ignorat. Bene itaque justi simplicitas & lampas esse dicitur, & contemta. Lampas, quia interius lucet: contemta, quia exterius non lucet. Intus ardet flamma caritatis, foris nulla gloria resplendet decoris. Lucet ergo & despicitur, [g] qui flagrans virtutibus, abjectus æstimatur. Mentes quippe carnalium pensare bona non valent, nisi quæ carnaliter vident. [1. *Reg.* 16. 10. 11.] Hinc est, quod David sanctum pater ipse despexerat, quem prophetæ Samuelis oculis præsentare recusabat. Qui ad unctionis gratiam dum septem filios deduxisset, a Propheta requisitus an numerum sobolis explesset, cum magna [h] desperatione respondit: *Est puer parvulus, qui pascit oves*. Quo deducto & electo, protinus audivit: [*Ibid.* 7.] *Homo videt in facie, Deus autem* [i] *perscrutatur cor*. Lampas ergo David per innocentiam fuerat; sed tamen valde contemta, quia exteriora cernentibus non lucebat. Sciendum vero est, quod justus quisque aut temporalem gloriam non habet, aut hanc sub semetipso frangit, si habet; ut honori suo liber emineat, ne ei victus delectatione succumbat. Hinc enim est quod ille prædicator egregius ante humanos oculos Apostolatus sui gloriam humiliaverat, qui dicebat: [1. *Thess.* 2. 7.] *Non usi sumus hac potestate, cum possimus oneri esse ut Christi Apostoli, sed facti sumus parvuli in medio vestrum*. Ejus vero auditoribus nimirum tumor divitum adhuc in corde remanserat, cum dicebant: [2. *Cor.* 10. 10.] *Epistolæ graves sunt & fortes*,

a Hæc desunt in Bellov. Extant in mss. Vind. Turon. Corb. Germ. Colb. Germ. & plerisque, ex quibus emendavimus Coc. & poster. edit. apud quos legitur; *sed misericordiæ opera exaltans*.

b Ebroic. & alii Norm. *quia in judicii quique ultione*. Ita etiam Vindoc. Germ. & Corb. Germ. antequam castigaretur.

c Ita Turon. Vindoc. Longip. Corb. Norm. cum vetust. editionibus. In posterioribus edit. *amando mirantur*.

d Vindoc. Norm. & plurimi. *noluns*. In Utic. tamen olim legebatur *nesciunt*.

e Ita Bellov. Vindoc. Gemet. &c. cum antiquioribus edit. Posterioribus editoribus magis placuit, *mundi gloria*.

f Utic. Ebroic. Corb. & alii Norm. *sollicitius ruminat*.

g Gemet. *qui fragrans virtutibus*.

h Sic Turon. Vindoc. Longip. Norm. Corb. Germ. Poster. edit. habent, *despectione*. Et mox *est adhuc puer*, addito, *adhuc*.

i Sequimur mss. relictis editis ubi legitur, *intuetur*.

fortes, præsentia autem corporis infirma, & sermo contemtibilis. Quem enim talia dicere posse cognoverant, secum communiter vivere non posse judicabant. Cumque eum & humilem vivendo cernerent, & altum sermone pensarent, sua eos elatio compulit, ut quem per scripta timuerant, per præsentiæ verba despicerent. Quid igitur Paulus, nisi contemta lampas apud cogitationes divitum fuit, qui unde magisterium humilitatis exhibuit, inde a rudibus discipulis superbiæ contumelias recepit? Horrendo etenim modo languor superbientium unde detumescere debuit, excrevit, dum mens elata carnalium hoc quasi dedignabile repulit, B quod magister imitabile ostendit. An contemta lampas non erat, qui tot virtutibus emicans, tanta a persecutoribus adversa tolerabat? Legatione (Ephes. 6. 20) in catena fungitur, ejusque vincula in omni prætorio manifestantur, virgis cæditur, multisque ex (Philip. 1. 13; 2. Cor. 11. 26) genere, ex gentibus, periculis urgetur, lapidibus Lystris tunditur, pedibus extra urbem trahitur, quia extinctus æstimatur. Sed usquequo lampas ista contemnitur? Usquequo despicabilis habetur?
a [a] Numquidnam fulgorem suum nullatenus exerit, & numquam quanta claritate candeat ostendit? Ostendit plane. Nam cum lampas contemta apud cogitationes divitum diceretur, protinus addi- C tur:

(Ibidem.) *Parata ad tempus statutum*.

CAPUT XXXI. (Justi hic spreti fulgebunt in die judicii. Vers. xxx.) 52. Statutum quippe contemtæ lampadis tempus, est extremi judicii prædestinatus dies, quo justus quisque, qui nunc despicitur, quanta potestate fulgeat, demonstratur. Tunc enim cum Deo judices veniunt, qui nunc pro Deo injuste judicantur. Tunc eorum lux tanto latius emicat, quanto eos nunc manus persequentium durius angustat. Tunc reproborum oculis patefiet quod cælesti potestate subnixi sunt, qui terrena omnia sponte reliquerunt. Unde electis suis Veritas dicit: (Matt. 19. 28) *Vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis* D *& vos super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel*. Neque enim plusquam duodecim judices illa interni consessus curia non habebit: sed nimirum duodenario numero quantitas universitatis exprimitur; quia quisquis stimulo divini amoris excitatus, hic possessa reliquerit, illic procul dubio culmen judiciariæ potestatis obtinebit; ut simul tunc judex cum judice veniat, qui nunc consideratione judicii, sese spontanea paupertate castigat. Hinc est enim, quod de sanctæ Ecclesiæ sponso per Salomonem dicitur: (Prov. 31. 23) *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ*. Hinc (Isai. 3. 14.) Isaias ait: *Dominus ad judicium veniet cum senio-* E b *ribus populi sui*. Hinc eosdem [b] seniores Veritas non jam famulos, sed amicos denuntiat, dicens: (Joh. 15. 15. Ps. 138. 17.) *Non jam dicam vos servos, sed amicos meos*. Quos nimirum Psalmista intuens, ait: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus*. Quorum dum celsitudinem cordis aspiceret, mundi gloriam qua calce calcarent, protinus addidit: *Nimis confortatus est principatus eorum*. Ac ne paucos esse crederemus, quos proficere usque ad summam tantæ perfectionis agnoscimus, illico adjunxit:

A *Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur*. Quot itaque nunc pro amore veritatis sese libenter humiliant, tot tunc in judicio lampades coruscant. Dicatur igitur recte: *Lampas contemta apud cogitationes divitum, parata ad tempus statutum*: quia uniuscujusque justi anima velut abjecta contemnitur, cum degens inferius gloriam non habet: sed admirabilis cernitur, dum desuper fulget.

(Christus lampas hic contempta.) 53. Libet inter hæc ad Redemtoris vias, mentis oculos attollere, sensimque a membris ad caput venire. Ipse enim nobis lampas veraciter extitit, qui pro redemtione nostra in cruce moriens, tenebrosis nostris mentibus lucem per lignum fudit. Hac nos lampade Johannes illuminari conspexerat, cum dicebat: (Johan. 1. 9.) *Erat lux vera, quæ illuminat om-* c *nem [c] hominem venientem in hunc mundum*. Quam tamen apud cogitationes divitum contemtam vidit, cum paulo post subdidit: (Ibid. 11.) *In propria venit, & sui eum non receperunt*. Hujus lampadis flammas Herodes explorare voluit, cum ejus miracula videre concupivit, sicut scriptum est: (Luc. 23. 8.) *Erat enim ex multo tempore cupiens videre eum, eo quod audisset multa de illo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri*. Sed lampas hæc ante ejus oculos nullo radio lucis emicuit: quia ei, qui se non pie, sed curiose quæsierat, nisi de se mirabile ostendit. Inquisitus quippe Redemtor tacuit, expectatus miracula exhibere contemsit, seseque apud se in occultis retinens, eos quos exteriora quærere comperit, ingratos foris reliquit: magis eligens aperte a superbientibus despici, quam a non credentibus vacua voce laudari. Unde & protinus lampas ista contemta est, sicut illic subditur: (Ibid. 11.) *Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, & illusit indutum veste alba*.

(Vers. xxxi. In die novissimo coruscabit.) 54. Sed contemta lampas, quæ in terra irrisiones tolerat, [d] de cælo judicium coruscat. Unde hic apte subjungitur: *Parata ad tempus statutum*. De quo videlicet tempore per Psalmistam dicit: (Ps. 74. 3.) d *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo*. Hinc in Evangelio per semetipsam Veritas denuntiat, dicens: (Johan. 7. 6.) *Tempus meum nondum advenit*. Hinc Petrus ait: (Act. 3. 21.) *Quem oportet cælum suscipere, usque ad tempora restitutionis*. Lampas ergo quæ nunc contemnitur, ad statutum tempus ventura præparatur: quia ipse peccata in die ultimo judicat, qui nunc peccantium derisiones portat. Et tanto tunc e [e] durius districtionem exerit, quanto nunc vocandis peccatoribus suam lenius patientiam sternit. Qui enim diu convertendos expectat, non conversos sine retractatione cruciat. Quod per Prophetam scilicet breviter insinuat, dicens: (Isai. 42. 14.) *Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar*. Ut enim jam prædiximus, parturiens cum dolore ejicit hoc, quod in intimis tempore longo gestavit. Qui ergo semper siluit, sicut parturiens loquitur: quia venturus judex, qui sine ultione diu facta hominum pertulit, quandoque cum fervore examinis, quasi cum dolore mentis, quantæ animadversionis sententiam intus servaverit, ostendit. Nemo igitur hanc lampadem, cum latet, despiciat; ne contemtores suos, cum de cælo fulserit,

a Prius legebatur: *numquid non fulgorem suum nullatenus exerit*. Ubi duplex negatio, *non* & *nullatenus* contrarium prorsus sensum reddebat.
b Gemet. *hinc eosdem senatores*.
c Verba, *venientem in hunc mundum*, cum mss. exprimimus, horum loco in antiquioribus extat nota &c. In recentioribus vero etiam hæc nota suppressa est.

d Ita primus Vindoc. German. Corb. Omnes Norm. alter Vind. *De cælo per judicium coruscat*, quem secuti sunt ed. addita voce *lucidius*. hic verbum *coruscat*, usurpatur active, quemadmodum apud purioris latinitatis scriptores dicitur *coruscare mucronem*, *telum*, &c. hoc est *vibrare*, *aut crispare*.
e Vindoc. cum Corb. Germ. *clarius*.

rit, exurat. Cui enim nunc non ardet ad veniam, tunc procul dubio ardebit ad pœnam. Quia ergo per supernam gratiam vocationis tempus accipimus, dum adhuc licentia superest, ejus iram, qui ubique est, mores in melius commutando, fugiamus. Solum quippe animadversio illa non invenit, quem correctio abscondit.

55. Hæc nos, largiente Domino, in duobus jam [a] corporibus transcurrisse sufficiat. Quia enim sacri libri sequentia mysteriorum virtutibus extensa, complecti breviter exponendo non possumus, ea necesse est, ut aliis voluminibus reservemus: quatenus lector tanto ferventior ad legendi studium redeat, quanto ex lectionis quoque [b] intercisione respirat.

a Corpus hic & initio libri seq. Gregorio est codex, plurium scilicet voluminum seu librorum in unum compactorum complexio. Supra vidimus in Ep. ad Leandrum: *opus hoc . . . in sex codicibus explevi*. Idem significat nomine *partis* in proœmio libri subsequentis: *causam reddidi cur tertiam hujus operis partem* &c.

b Corb. & Germ. *incisione*. Corb. Germ. *intercessione*, quod fortasse significat cessationem, cessionem.

SANCTI GREGORII
IN EXPOSITIONEM BEATI JOB
MORALIUM
PARS TERTIA,
LIBRIS SEX CONSTANS.

LIBER UNDECIMUS.

In quo Caput duodecimum, a versu sexto, decimum tertium, & decimi quarti quatuor priores versus, mutato tantisper stylo, exponuntur.

Cap. I. Quæ sint tota hac tertia parte exponenda, & quo stylo

UAMVIS in prolixo opere esse culpabilis styli mutabilitas non debeat: ne quis tamen me ex locutionis meæ immutatione reprehendat, in Epistola libris præmissa [a] causam reddidi, cur tertiam hujus operis partem ad aliarum usque similitudinem minime emendando perduxi. Quibus scilicet exclusis, hoc quoque additur, quod ab eo versu, quo dicitur: *Abundant tabernacula prædonum*; ejusdem partis expositio incipit, & usque ad hoc, quod scriptum est: [b] *Dulcedo eorum vermis*; disserendo pertingit. Quæ nimirum tam multa sunt, ut in uno corpore comprehendi non possent, nisi sub magna brevitate dicerentur. Qui ergo ab aliis actibus vacat, legat cetera multipliciter dicta. [c] Cui vero ad studiose legendum non vacat, hujus partis ei brevitas placeat, in qua non tam quæ sentimus dicimus, quam ea quæ sunt dicenda signamus. Igitur quoniam in ea multa, sicut me loquente excepta sunt, ita dereliqui: immutationem styli lector meus æquanimiter accipe, quia & sæpe eosdem cibos edentibus, diversitas placet coctionis. Sed quoties partes singulas ad legendum sumis, reducere semper ad memoriam eam, [d] quam proposui causæ originem, stude: quia & per beatum Job, qui dolens dicitur, passiones Domini ejusque corporis, idest sanctæ Ecclesiæ designantur, & amici ejus hæreticorum tenent speciem: qui, ut sæpe jam diximus, * Deum dum defendere nituntur, offendunt. Qui dum ficte consulunt, Sanctorum mentem fortiter affligunt: nec tamen per cuncta quæ loquuntur, a veritatis cognitione desipiunt: sed plerumque [e] & stultis prudentia, & fictis vera permiscent: ut dum ex veritate aliquid prærogant, facile ad falsitatem trahant. Unde amici quoque beati Job modo despicabilia, modo autem mira sunt quæ loquuntur: quæ tamen sanctus vir aliquando reprobando convincit, aliquando vero approbando suscipit, atque ad usum rectitudinis pertrahit etiam quæ ab eis recta, sed non recte proferuntur. Itaque inopiam suam despicientes despicit, atque in sterquilinio corpore positus, in quanto virtutum culmine apud se sedeat, ostendit cum nil esse præsentis vitæ divitias memorat, quas abundare & reprobis narrat, dicens:

* Maxime præf. c. 6. n. 15.

Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia [f] in manibus eorum.

Job 12. Vers. 6.

Cap. II. Vers. 1. Reg. 11. Quantus in Job divitiarum contemtus elluceat.

2. Facile est hominem tunc divitias despicere, cum habet; difficile vero est eas, cum non habet, viles æstimare. Unde patenter ostenditur, quantus contemtus terrenarum rerum in beati Job cogitatione fuerit, qui tunc dicit nulla esse quæ abundant re-

a Turon. Ebroic. Utic. &c. *causas reddidi*. Codex Sagiensis, *Epistola libris præmissa rationem reddidit*. In ceteris Norm. legitur: *in epistola libro quam præmisi causas reddidi*. Loquitur de sua ad Leandrum epist. Moralibus præmissa.

b Bajoc. Ebroic. Lyr. Bigot. &c. *dulcedo illius vermis*.

c Ita Anglic. mss. & nostri, non, ut in excusis, *qui . . . vacat*.

d Plurimi, *quam proposui*.

e Sic restituimus ex mss. nostris; prius legebatur, *& stultis prudentiam*.

f Norm. & plerique, *omnia in manus eorum*.

reprobis, quando omnia amisit. Ait ergo: *Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum*: quia plerumque mali eo magis contra Deum superbiunt, quo ab ejus largitate & contra meritum ditantur: & qui provocari bonis ad meliora debuerant, donis pejores fiunt. A

Quæ injuste faciunt mali, Deus fieri juste permittit.

3. Sed intelligendum nobis est, quomodo prædones appellentur, dum protinus additur: *Cum ipse dederit omnia in manibus eorum*. Si enim prædones sunt, violenter abstulerunt: & dubium non est, quia violentorum non fit adjutor Deus. Quomodo igitur ipse dat, quod hi qui prædones sunt, nequiter tollunt? Sed sciendum est, quia aliud est quod omnipotens Deus misericorditer tribuit, aliud quod iratus haberi sinit. B Nam quod prædones perverse faciunt, hoc dispensator æquissimus fieri non nisi juste permittit; ut & is qui rapere sinitur, cæcatus mente culpam augeat, & is qui rapinam patitur, jam in ejusdem rapinæ damno pro alia quam ante perpetravit culpa feriatur. Ecce enim quidam [a] in montis fauce constitutus insidiatur itinerantibus; sed is qui iter agit, iniqua fortasse quædam aliquando perpetravit, eique omnipotens Deus malum suum in præsenti vita retribuens, atque hunc insidiatoris manibus tradens, vel spoliari rebus, vel etiam interimi permittit. Quod ergo prædo injuste appetiit, hoc æquissimus judex juste fieri permisit; ut & ille reciperet quod injuste fecerat, & iste gravius quandoque feriatur, C per cujus nequissimam voluntatem, culpam omnipotens Deus in alterum juste vindicavit. Ille purgatur, qui opprimitur; in isto reatus augetur, qui opprimit: ut vel de profundo nequitiæ quandoque ad pœnitentiam redeat, vel non revertens, tanto gravius æterna damnatione feriatur, quanto diu est in sua iniquitate toleratus. Cum illo ergo misericorditer agitur ut peccatum finiat, cum isto districte ut multiplicet, nisi ad pœnitentiam recurrat. In illo mala purgantur, dum vim sustinet; in isto cumulantur, dum facit. Omnipotens itaque Deus, quod fieri prohibet, justum est ut fieri sinat; ut unde nunc expectat, & D non conversos diu tolerat, quandoque inde plus feriat. Bene ergo dicitur: *Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum*: quia quod iniqui tollunt, eis hoc ipse dat, qui illis ad rapinam posset obsistere, si misereri voluisset.

Vet. ii. Prædones sunt qui de donis a Deo sibi collatis superbiunt.

4. Quod tamen intelligi de rebus quoque spiritalibus potest. Nam plerumque nonnulli doctrinæ dona percipiunt, sed ex eisdem donis intumescunt, & magni præ ceteris videri volunt. Atque omnipotentem Deum provocare, est de ejus donis inter proximos superbire. Qui etiam prædones non immerito vocantur: quia dum loquuntur quæ non faciunt, in usum locutionis suæ verba justorum tollunt. Sed quia hæc ipsa verba, superna eis gratia tribuit, quorum tamen vitam in pravis E moribus relinquit; per semetipsos quidem prædones sunt, sed tamen bona quæ habent divinitus acceperunt. Sequitur.

Vers. 7. & 8.

Nimirum interroga jumenta, & docebunt te: volatilia cæli & indicabunt tibi: Loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris.

Cap. III. Quid per jumenta & cæli volatilia, quid per terram & pisces maris significetur.

5. Quid per jumenta, nisi sensu pigriores: quid per cæli volatilia, nisi summa atque sublimia sapientes intelligere debemus? De jumentis quippe, id est, sensu pigrioribus scriptum est: *Animalia tua habitabunt in ea*. Et quia sublimia sapientes, in verbis nostri Redemtoris evolant, scriptum est: *Ita ut volucres cæli veniant, & habitent in ramis ejus*. Quid vero per terram, nisi terrena sapientes? Unde & primo homini cælestia deserenti dictum est, *Terra es, & in terram ibis*. Quid per pisces maris, nisi curiosos hujus sæculi debemus accipere? [b] De quibus Psalmista ait: *Pisces maris, qui perambulant semitas maris*. Qui in magnis rerum inquisitionibus quasi in abditis fluctibus latent. Quid autem cuncta hæc inquisita doceant, adjungit, dicens:

Ps. 67. 11. Matt. 13. 32. Genes. 3. 19. Ps. 8. 9. b

Quis ignorat, quod omnia hæc manus Domini fecerit? Vers. 9.

Caput IV. Deum omnium creatorem cuncta prædicant.

6. Ac si aperte dicat: Sive sensu tardiores, seu sublimia sapientes, sive terrenis actibus deditos, seu hujus mundi occupatos inquisitionibus requiras, cuncta hæc creatorem omnium Deum fatentur, & de potestate ejus concorditer sentiunt, [c] quamvis sub ea non concorditer vivant. Quod enim justus quisque etiam vivendo loquitur, hoc injustus plerumque de Deo vel sola voce compellitur fateri; fitque ut mali, auctori omnium, cui operibus resistunt, [d] attestatione famulentur: quia quem impugnare moribus ausi sunt, creatorem omnium negare non possunt. Quod tamen intelligi etiam juxta solam speciem litteræ utiliter potest: quia omnis respecta creatura quasi dat vocem attestationis propriæ, ipsam quam habet speciem suam. Jumenta, vel volatilia, terram, vel pisces requirimus, dum consideramus, quæ nobis concorditer respondent, quod cuncta Dominus fecerit: quia dum nostris oculis suas species ingerunt, se a semetipsis non esse testantur. [e] Eo ipso enim quod creata sunt, per ostensam speciem creatori suo quasi vocem confessionis reddunt, qui quia omnia condidit, qualiter etiam debeant administrari, disposuit. Unde subditur:

In cujus manu anima omnis viventis, & spiritus universæ carnis hominis. Vers. 10.

Cap. V. Vet. iii. Rec. iii. Qui præstitit esse quod non erat, providit qualiter sit quod jam existit.

7. Per manum quippe potestas exprimitur. Anima igitur omnis viventis, & spiritus universæ carnis hominis, in ejus potestate est, a quo est; ut ipse provideat qualiter sit, qui præstitit esse, quod non fuit. Potest vero per animam omnis viventis, jumentorum vita signari. Omnipotens autem Deus jumentorum animam usque ad corporeos sensus vivificat, hominum vero spiritum usque ad spiritalem intellectum tendit. In ejus ergo manu est anima omnis viventis, & spiritus universæ carnis hominis, dum & in illo hoc præstat animæ ut vivificet carnem, & in isto ad hoc vivificat animam, ut ad intelligendam perveniat æternitatem. Sciendum vero est, quia in sacro eloquio spiritus hominis duobus modis poni consuevit. Aliquando namque spiritus pro anima, aliquando pro effectu spiritali ponitur. Pro anima namque spiritus dicitur, sicut de nostro ipso capite scriptum est: *Inclinato capite tradidit spiritum*. Si enim aliud spiritum quam animam Evangelista diceret, exeunte uti-

Spiritus hominis duobus modis intelligitur. Joh. 19. 30.

a Baioc. Sag. & pene omnes Norm. *in montis vertice*. Utic. utramque lectionem repræsentat; montis autem vertex aliquando non significat apicem seu altiorem montis partem; vide libri Num. caput 21. vers. 20. ad quem locum consule interpretes.

b Pler. Norm. *de quibus Psalmista ait: qui perambulant* &c. Deest *pisces maris*.

c Sagiensis, *quamvis sub eo non concorditer* &c.

d Idem codex *ad testationem famulentur*.

e Omnes Norm. *eo enim ipso quo creatura sunt*.

utique spiritu, anima remansisset. Pro effectu quo- A que spiritali spiritus dicitur, sicut scriptum est: *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem*. Angeli quippe, id est nuntii, in sacro eloquio nonnumquam prædicatores vocantur, sicut per Prophetam dicitur: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est*. Omnipotens ergo Deus angelos suos spiritus facit: quia prædicatores suos spiritales efficit. Hoc autem loco si anima omnis viventis ipsa corporis vita signatur, spiritu universæ carnis hominis, effectus intelligentiæ spiritalis exprimitur. Sequitur:

Ps. 103. 4.

Mal. 2. 7.

Vers. 11.

Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis, saporem?

CAP. VI. REG. IV. Unius ejusdemque sapientiæ quam diversa dona, diversique inhabitationis modi

8. Pene nullum latet, quod quinque sensus B corporis nostri, videlicet visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus, in omne quod sentiunt atque discernunt, virtutem discretionis & sensus a cerebro trahunt. Et cum unus sit judex sensus cerebri qui intrinsecus præsidet, per meatus tamen proprios sensus quinque discernit, Deo mira operante, ut neque oculus audiat, neque auris videat, neque os olfaciat, [a] neque nares gustent, neque manus odorentur. Et cum per unum sensum cerebri omnia disponantur, quilibet tamen horum sensus aliud facere non potest, præter id quod ex dispositione conditoris accepit. Ex istis ergo corporalibus & exterioribus, interiora & spiritalia colligenda sunt; ut per id quod in nobis publicum est, transire debeamus ad secretum, quod in nobis est, & nosmetipsos latet. Intuendum quippe est, quia cum una sit sapientia, alium minus, alium magis inhabitat: alii hoc, alii illud præstat, & quasi cerebri more, nobismetipsis velut quibusdam sensibus utitur: ut quamvis ipsa sibimet numquam sit dissimilis, per nos tamen diversa & dissimilia semper operetur, quatenus iste sapientiæ, ille scientiæ donum percipiat: iste genera linguarum, ille gratiam curationum habeat.

VET. IV.

Verba sapientiæ reprobi solum audiunt, electi etiam gustant.

9. Sed in his verbis, beatus Job, quibus ait: *Auris verba dijudicat, & fauces comedentis, saporem*; etiam de electis ac reprobis aliquid videtur innuere: quia verba sapientiæ, quæ reprobi audiunt, electi non solum audiunt, sed etiam gustant; ut eis in corde sapiat; quod reproborum non mentibus, sed solummodo auribus sonat. Aliud namque est nominatum cibum audire solummodo, aliud vero etiam gustare. Electi itaque cibum sapientiæ sic audiunt, ut degustent: quia hoc quod audiunt, eis per amorem medullitus sapit. Reproborum vero scientia usque ad cognitionem sonitus tenditur, ut quidem virtutes audiant, sed tamen corde frigido qualiter sapiant, ignorent. Quibus videlicet verbis beatus Job amicorum suorum imperitiam, & eorum qui de doctrina sapientiæ inflantur, arrogantiam reprobat: quia aliud est de Deo aliquid scire, aliud vero hoc quod cognoscitur, [b] fauce intelligentiæ gustare. Recte ergo dicitur: *Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis, saporem?* Ac si aperte arrogantibus diceretur: Doctrinæ verba, quæ vobis usque ad aurem veniunt, mihi etiam per saporem intimum intelligentiæ fauces tangunt. Quia vero infirma ætas etiam cum recte sapit, ad prædicandum non debet incaute prosilire, recte subditur:

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Vers. 12.

CAPUT VII. Sapientia per vivendi usum & experientiam confirmatur.

10. Illa enim dicta in sapientiæ radice solidata sunt, quæ per vivendi usum, etiam actuum experimento convalescunt. Sed quia multis & longior vita tribuitur, & sapientiæ gratia non confertur, recte adhuc in cujus judicio ipsa dona pendeant, demonstratur, dum subditur:

Apud ipsum est sapientia & fortitudo: ipse habet consilium & intelligentiam. Vers. 13.

CAPUT VIII. Christus Dei sapientia & fortitudo.

11. Hæc non incongrue de Unigenito summi Patris accipimus, ut ipsum esse Dei sapientiam & fortitudinem sentiamus. Nam Paulus quoque nostro intellectui attestatur, dicens: *Christum Dei virtutem & Dei sapientiam*; qui apud ipsum semper est, quia *in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. Habet autem Deus consilium & intelligentiam: consilium videlicet, quia disponit sua; intelligentiam, quia cognoscit nostra. Potest quoque consilii nomine, [c] ipsa occulti judicii mora signari; ut quod aliquando tardius delinquentes percutit, non quia iniquorum culpa non conspicitur, sed ut damnationis eorum sententia, quæ pro agenda pœnitentia differtur, [d] quasi tarda ex consilio prodire videatur. Quod ergo foris quandoque aperta sententia indicat, hoc apud omnipotentem Dominum ante sæcula in consilio latebat. Sequitur.

1. Cor. 1. 24. Joban. 1. 1.

VET. V.

Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. Vers. 14.

CAP. IX. REG. V. Deus humanam mentem destruit ab ea recedendo.

12. Omnipotens Deus humanum cor destruit, C cum relinquit: ædificat, dum replet. Neque enim humanam mentem debellando destruit, sed recedendo: quia ad perditionem suam sufficit sibi dimissa. Unde plerumque fit, ut cum audientis cor exigentibus culpis omnipotentis Dei gratia non repletur, incassum exterius a prædicatore moneatur: quia mutum est os omne quod loquitur, si ille interius in corde non clamet, qui aspirat verba quæ audiuntur. Hinc Propheta ait: *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam*. Hinc Salomon dicit: *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit*. Nec D mirum si a corde reprobo prædicator minime auditur, dum nonnumquam ipse quoque Dominus in his quæ loquitur, resistentium moribus impugnatur. Hinc est enim quod Cain & divina voce admoneri potuit, & mutari non potuit: quia exigente culpa malitiæ, jam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad testimonium verba faciebat. Bene autem subditur: *Si incluserit hominem, nullus est qui aperiat*. Quia omnis homo per id quod male agit, quid sibi aliud quam conscientiæ suæ carcerem facit, ut hunc animi reatus premat, etiamsi nemo exterius accuset? Qui cum judicante Deo, in malitiæ suæ cæcitate relinquitur, quasi intra semetipsum clauditur, ne evadendi locum inveniat, E quem invenire minime meretur. Nam sæpe nonnulli a pravis actibus exire cupiunt; sed quia eorumdem actuum pondere premuntur, in malæ consuetudinis carcere inclusi, a semetipsis exire non possunt. Et quidam culpas proprias punire cupientes, hoc quod recte se agere æstimant, [e] in graviores culpas vertunt: fitque modo miserabili, ut quod exitum putant, hoc inclusionem inveniant. Sic videlicet reprobus Judas, cum mortem sibi contra peccatum in-

Ps. 126. 1.

Eccl. 7. 14.

Qui male agit conscientiam sibi carcerem facit.

Matt. 27. 5.

a Ita Bellov. Norm. & vet. edit. In Gussanv. *neque naris operetur, neque manus gustet*.
b Idem, *fauces intelligentiæ gustare*.
c Turon. *ipsa occulta judicii mora signari*.

d Idem codex, *quasi tarde*. Bellov. pro, *prodire*, habet *prodere*.
e In loc. Norm. & plerique, *in graviora peccata*. Turon. *in gravioribus peccatis vertunt*.

intulit, ad æternæ mortis supplicia pervenit; & pejus de peccato pœnituit quam peccavit.

Vocanti Deo nemo resistit, relinquenti obviat nemo.

13. Dicatur ergo: *Si incluserit hominem; nullus est qui aperiat*: quia sicut nemo obsistit largitati vocantis, ita nullus obviat justitiæ relinquentis. Includere itaque Dei, est clausis non aperire. Unde & ad Moysen dicitur de Pharaone: *Ego obdurabo cor ejus*. (Exod. 4. 21. & 7. 8.) Obdurare quippe per justitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit. Recludit itaque hominem, quem in suorum operum tenebris relinquit. (Ver. vi.) [a] Quasi enim aperire hanc inclusionem Isaac primogenito filio voluit, (Genes. 27. 5.) cum hunc fratri præponere benedicendo conatus est. Sed filium, quem pater voluit, Dominus reprobavit; & quem Dominus voluit pater etiam nolendo benedixit: (Ibid. 25. 34.) ut qui jam primogenita fratri pro esca vendiderat, primogenitorum benedictionem non acciperat, quam ex cupidine gulæ reliquisset: qui terrena ambiens, fugitiva sequens, hereditare cupiens benedictionem, reprobatus est. Non enim invenit [b] pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam: quia videlicet fructum non habent lamenta, quæ student cum gemitu desiderare peritura. Aperire itaque Isaac nec filio potuit, quem Deus omnipotens justo judicio in suæ carcere malitiæ inclusit. Sequitur.

(Vers. 15.) *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: si emiserit eas, subvertent terram.*

CAP. X. Rec. vi. Subtracta prædicatione aut gratia, cor arescit.

14. [c] Si aqua, scientia prædicationis accipitur, sicut scriptum est: *Aqua profunda, verba ex ore viri* [d] *& torrens redundans fons sapientiæ*: (Prov. 18. 4.) cum aqua continetur, cuncta siccantur: quia si scientia prædicatorum subtrahitur, eorum qui viridescere in spe æterna poterant, corda protinus arescunt; ut in desperata siccitate remaneant, dum fugitiva diligentes, nesciunt sperare mansura. Sin vero aquæ nomine sancti Spiritus gratia designatur, (Johan. 7. 38. 39.) sicut Veritatis voce in Evangelio dicitur: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*: ubi statim Evangelista subjunxit: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*: congruus in his sermonibus intellectus patet, quibus ait: *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur*: quia si sancti Spiritus gratia ab audientis mente subtrahitur, arescit protinus intellectus, qui jam per spem [e] viridescere in audiente videbatur. Quod autem non aquam, sed aquas memorat, pluralitatis appellatione, ad septiformem donorum spiritalium gratiam recurrit: quia quasi tot aquis unusquisque infunditur, quot donis repletur. De quibus apte subjungitur: *Si emiserit eas, subvertent terram.*

Afflante gratia, cor terrena sapiens subvertitur & mutatur.

15. Quid enim terra, nisi peccator accipitur, cui per sententiam dictum est: *Terra es, & in terram ibis*? (Genes. 3. 19.) Manet itaque terra immobilis, cum præceptis Dominicis peccator obedire contemnit; cum cervicem superbiæ erigit, atque a veritatis lumine oculos mentis claudit. Sed quia scriptum est: *Pedes ejus steterunt, & mota est terra*: (Habac. 3. 6. sec. LXX.) quia cum veritas in corde figitur; mentis immobilitas agitatur; si sancti Spiritus gratia superno munere juxta vocem prædicantis infunditur, statim terra subvertitur: quia peccatricis mentis duritia ab immobilitatis suæ obstinatione permutatur, ut tantum se postmodum præceptis Dominicis flendo subjiciat, quantum superbiendo prius contra Dominum cervicem cordis erigebat. Videas namque, quod terra cordis humani, aqua divini muneris infusa, post libenter injurias toleret, quas prius [f] vehementer irrogabat: post etiam sua tribuat, quæ prius & aliena rapiebat: post carnem abstinendo cruciet, quæ prius satietate carnis per mortifera turpitudinum oblectamenta defluebat: post etiam persecutores diligat, quæ prius diligere etiam se amantes nolebat. Cum igitur mens humana divino munere infusa, contra hoc quod consueverat, agere cœperit, terra subversa est: (Ver. vii.) quia deorsum missa est, quæ prius eminebat, & sursum elevata est facies, quæ prius in profunda premebatur.

Quod in Paulo converso mire elucet.

16. Libet in hujus rei exemplo, unum e multis ad medium, Paulum vocare; qui cum acceptis contra Christum epistolis, Damascum pergeret, sancti Spiritus gratia in itinere infusus, ab alta sua protinus crudelitate mutatus est; & postmodum plagas pro Christo accepit, quas veniebat inferre Christianis: & qui prius carnaliter vivens, in mortem conabatur Sanctos Domini tradere, gaudet postmodum pro vita Sanctorum, [g] suæ carnis sacrificium immolare. Illæ crudelitatis ejus frigidæ cogitationes versæ sunt in ardorem pietatis: & qui prius fuit blasphemus & persecutor, (1. Tim. 1. 13.) humilis post factus est, piusque prædicator. Qui lucrum maximum putavit, (Act. 9. 1.) se in discipulis Christum occidere, jam vitam suam Christum æstimat, & mori lucrum. (Philip. 1. 21.) Emissa ergo aqua terra subversa est: quia Pauli mens, mox ut sancti Spiritus gratiam accepit, statum suæ immobilitatis atque crudelitatis immutavit. Quod contra per Prophetam Dominus contra Ephraim queritur, dicens: *Ephraim factus est subcinericius panis; qui non reversatur*. (Osee 7. 8.) Panis namque subcinericius super se cinerem portans, partem mundiorem deorsum premit, partemque superiorem tanto sordidiorem habet, quanto in ea cinerem tolerat. Mens itaque, quæ terrena cogitat, quid super se aliud, quam cineris molem portat? Sed si reversari voluerit, mundam faciem, quam deorsum presserat, superius reducit, cum cinerem quem portabat, excusserit. Si igitur terrenarum cogitationum cinerem a mente excutimus, quasi panem subcinericium reversamus: ut illa nostra intentio jam postponi debeat, quam prius cogitationis infimæ cinis premebat; & munda facies ad superiora veniat, ut recta nostra intentio mole jam terreni desiderii non prematur. Quod nequaquam agere possumus, nisi sancti Spiritus gratia perfundamur: quia videlicet omnipotens Deus si aquas emiserit, subvertent terram. Sequitur:

(Vers. 16.) *Apud ipsum est fortitudo & sapientia.*

CAP. XI. Ver. xiii. In judicio reprobi prius condemnabuntur, quam electi gloria donentur.

17. Paulo superius dictum fuerat: *Apud ipsum est sapientia & fortitudo*: nunc autem dicitur: *Apud ipsum est fortitudo & sapientia*. Quia enim omnipotens Deus cum pietatis suæ mysterio homo factus est, prius mansuetudinis doctrinam protulit; & postmodum in judicio, quantæ sit fortitudinis ostendit, recte superius sapientia ante fortitudinem memoratur, cum de Patris Unigenito di-

a Ita restituimus ex mss. & vet. edit. In posterioribus, *quasi enim aperire hanc inclusionem cum Isaac primogenito filio voluit*, hic vitiose redundat, *cum*.
b Turon. *patientiæ locum*.
c Turon. *si aquas scientiam prædicationis accipimus*. Sag. & plur. Norm. *si aqua scientiam prædicationis accipimus*.
d Al. *torrens inundans*.
e Vindoc. *virescere*.
f Norman. *dementer*.
g Eidem cod. & Vindoc. *vitam suæ carnis immolare*.

dicitur: *Apud ipsum est sapientia & fortitudo.* Quia vero ad judicandum veniens, in terrore suæ virtutis apparebit, & repulsis reprobis, electis suis in regno perpetuo, qualiter sit sapientia Patris indicabit, recte in subsequenti sententia apud ipsum esse prius fortitudo, & post sapientia dicitur. In verbis itaque prioribus, quibus ait: *Apud ipsum est sapientia & fortitudo:* aperte indicat, quia hoc quod mansuetus edocuit qualiter credendum fuerit, in judicii virtute terribilis ostendet. In verbis vero subsequentibus, quibus ait: *Apud ipsum est fortitudo & sapientia,* luce clarius demonstrat, quod prius in judicio per virtutem reprobos destruit, & postmodum electorum mentibus æterni regni perfecto lumine insulget. Sed quia ante extremi diem judicii, judicare quotidie occultis dispositionibus facta mortalium non desistit, ad hoc quod nunc agitur reditur, cum subditur:

Ibid. & Vers. 17.

Ipse novit & decipientem, & eum qui decipitur. Adducit consiliarios in stultum finem & judices in stuporem.

CAPUT XII. Rec. vii. Deus iniquorum dolos & scit in examine, & nescit in amore. Matt. 7. 23.

18. Cum omnis qui proximum suum decipere conatur, iniquus sit, & iniquis Veritas dicat: *Non novi vos, discedite a me omnes qui operamini iniquitatem:* qualiter hoc in loco dicitur, quia Dominus decipientem novit? Sed quia scire Dei, aliquando cognoscere dicitur, aliquando approbare; & scit iniquum, quia cognoscendo judicat (neque enim iniquum quempiam judicasset, si nequaquam cognosceret,) & tamen iniquum nescit, quia ejus facta non approbat. Et novit ergo, quia deprehendit: & non novit, quia hunc in suæ sapientiæ specie non recognoscit: sicut de veraci quolibet viro dicitur, quia falsitatem nesciat: non quia cum vel ab aliis falsum dicitur, hoc reprehendere ignorat; sed eamdem ipsam fallaciam & scit in examine, & nescit in amore, ut videlicet ipse hanc non agat, quam actam ab aliis damnat. Et fit plerumque, ut nonnulli insidiis vacantes, alienæ vitæ perversitatis suæ laqueos tendant: & cum quis nesciens, eisdem laqueis capi conspicitur, utrum hæc divinitus videantur, fortasse dubitatur: miranturque homines, si hæc Deus videat, cur fieri permittat: sed *ipse novit decipientem, & eum qui decipitur.* Novit enim decipientem: quia plerumque anteriora ejus conspicit, & hunc justo judicio cadere etiam in alia peccata permittit. Novit decipientem: quia in manu suorum operum dimissum hunc ut ad pejora proruat deserit, sicut scriptum est: *Qui nocet, noceat adhuc; & qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Novit quoque & eum qui decipitur: quia sæpe committunt homines mala quæ sciunt, & idcirco permittuntur decipi, ut cadant in mala etiam quæ nesciunt. Quod tamen deceptis aliquando ad purgationem, aliquando vero ad ultionis initium fieri solet.

Apoc. 22. 11.

Stultus finis eorum qui bonum non bona intentione faciunt.

19. *Adducit autem consiliarios in stultum finem,* cum etiam bonum quodlibet non bona intentione faciunt, sed ad temporalis muneris retributionem tendunt. Si enim ipse summi Patris Unigenitus, quia per hoc quod factus est homo, æterna nuntiavit, magni consilii angelus est vocatus: recte consiliarios prædicatores accipimus, qui suis auditoribus consilium vitæ præbent. Sed cum prædicator quisque ideo æterna prædicat, ut temporalia lucra consequatur; profecto in stultum finem deducitur, quia illo per laborem tendit, unde per mentis rectitudinem fugere debuit.

Vers. ex Rec. viii. Eorum qui aliis præsunt nec invigilant, stupor.

20. Bene autem subditur: *Et judices in stuporem.* Omnes enim, qui examinandis aliorum moribus præsunt, recte judices vocantur. Sed cum is qui [a] præest, subjectorum vitam nequaquam sollicite discutit, nec quem qualiter corrigat agnoscit, in stuporem judex deductus est: quia qui judicare male acta debuit, nequaquam ea quæ judicanda sunt, deprehendit. Sequitur:

Vers. 18.

Balteum regum dissolvit, & præcingit fune renes eorum.

CAPUT XIII. Deus mentis elationem peccatis carnalibus punit.

21. Qui membrorum suorum motus bene regere sciunt, non immerito reges vocantur. Sed cum de ipsa continentia elatione mens tangitur, plerumque omnipotens Deus ejus superbiam deserens, hanc in immunditiam operis cadere permittit. Regum itaque balteum dissolvit, quando in his qui bene regere sua membra videbantur, propter elationis culpam, castitatis in eis cingulum destruit. Quid vero in fune accipitur, nisi peccatum? Sicut per Salomonem dicitur: *Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.* Et quia in renibus carnis delectatio principatur, districtus conscientiarum judex, qui regum balteum dissolvit, fune præcingit renes eorum, quatenus dissoluto castitatis cingulo, scilicet eorum membris delectatio peccati dominetur: ut quos in occulto superbia inquinat, quam sint detestabiles, etiam in publico ostendat. Sequitur:

Prov. 5. 22.

Vers. 19.

Ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat.

CAPUT XIV. Rec. ix. Qui aut curam sibi subditorum negligunt, aut aliud quam æterna præmia requirunt, inglorii. 1. Thess. 2. 19.

22. Magna sacerdotis gloria est, rectitudo subditorum. Unde bene egregius prædicator discipulis dicit: *Quæ enim est nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum?* Sed cum sacerdotes vitam discipulorum negligunt, & nullum de eorum provectibus ante Dominum fructum ferunt; quid aliud quam inglorii dicuntur? quia ante districtum judicem nimirum gloriam tunc non inveniunt, quam modo in subditorum suorum moribus prædicationis studio non exquirunt. Bene autem dicitur: *Et optimates supplantat:* quia cum mentem regentium justo judicio deserit, hæc [b] internum retributionis præmium non requirit; & in eo supplantatur, quo fallitur, ut pro æterna gloria de principatu temporali gratuletur. Supplantantur igitur optimates, [c] quia dum vera cælestis patriæ præmia negligunt, in suis hic voluptatibus cadunt. Sequitur:

Vers. 20.

Commutans labium veracium, & doctrinam senum auferens.

CAPUT XV. Deus veritatis verbum facientibus tribuit, non facientibus tollit. Ps. 49. 16. Ps. 118. 43.

23. Cum sacerdos non agit bona quæ loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat quod non operatur, sicut per Prophetam dicitur: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* [d] Unde etiam deprecatur, dicens: *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque.* Perpendit namque, quod omnipotens Deus, veritatis verbum facientibus tribuit, & non facientibus tollit. Qui ergo hoc [e] de ore suo non auferri petiit, quid aliud quam gratiam bonæ operationis quæsivit? Ac si aperte diceret: A bono opere errare me non finas, ne dum amitto ordinem bene vivendi, rectitudinem perdam loquendi. Et plerumque doctor, qui docere au- Vet. x.

a Turon. *qui potest.*
b Vindoc. *in æternum retributionis præmium non requiritur.*
c Turon. Norm. & plerique, *quia dum futura cælestis patriæ præmia.*
d Corrupte ut credimus in Vindoc. *unde etiam Prædicator dicit.*
e Iidem Vindoc. mendose, *de corde suo.*

audet quod negligit agere, cum deserit bona loqui quæ operari contemsit, docere subjectos incipit pravà quæ agit: ut justo omnipotentis Dei judicio, in bono jam nec linguam habeat, qui habere bonam vitam recusat: [a] quatenus cum mens ejus terrenarum rerum amore incenditur, de terrenis rebus semper loquatur. Unde in Evangelio Veritas dicit: *Ex abundantia cordis os loquitur: Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala.* Hinc etiam Johannes ait: *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur.* Bene ergo dicitur: *Commutans labium veracium, & doctrinam senum auferens*: quia hi qui prius cælestia prædicando veraces erant, dum temporalia diligentes, [b] ad terrena corruunt, labium veracium commutatur, & senum doctrina tollitur: quia diligentes temporalia, priorum suorum præcepta minime sequuntur, ut locum regiminis, quasi ad fructum voluptatis teneant, non ad usum laboris.

Matt. 12. 34. Luc. 6. 45. 1. Joh. 4. 5.

Judæi Christum quem venturum dixerant, negarunt præsentem.

24. Quod tamen apertius de Judæis valet intelligi, qui ante incarnationem Domini veraces fuerunt, quia hunc venturum esse crediderunt, atque nuntiaverunt: sed postquam in carne apparuit, hunc esse negaverunt. Labium itaque veracium mutatum est: quia quem venturum dixerant, negaverunt præsentem. Et doctrina senum ablata est: quia nequaquam [c] ea credendo secuti sunt, quæ patres suos prædixisse meminerunt. Unde etiam Elia veniente promittitur, quod reducat corda filiorum ad patres eorum; ut doctrina senum quæ nunc a Judæorum corde ablata est, tunc miserante Domino redeat, quando hoc intelligere de Domino cœperint filii, quod prædicaverunt patres. Sin vero senes eosdem quoque Judæos accipimus, qui suadente perfidia, Veritatis verbo contraire conati sunt: doctrina senum ablata est, postquam hanc Ecclesia ex Gentibus videlicet juvencula accepit, quæ per Psalmistam dicit: [d] *Super seniores intellexi.* Quam quia operando tenuit, qualiter super seniores intellexerit, ostendit, dum protinus subdit, dicens: *Quia mandata tua exquisivi.* Quia enim studuit operando implere quod didicit, accepit intelligere quod doceret. Unde adhuc apte subditur:

Malach. 4. 6. Ps. 118. 100.

Vers. 21. *Effundit despectionem super principes, [e] & eos qui oppressi fuerant, relevans.*

CAPUT XVI.

Judæi propter infidelitatem despecti. Gentiles ob fidem a casu erecti.

25. Cum enim Judæorum populus in Legis mandato permaneret, & cuncta Gentilitas nulla Dei præcepta cognosceret, & illi per fidem principari videbantur, & isti in profundo pressi jacuerunt per infidelitatem. Sed cum incarnationis Dominicæ mysterium Judæa negavit, Gentilitas credidit, & principes in despectionem ceciderunt, & hi qui oppressi in culpa perfidiæ fuerant, in veræ fidei libertatem levati sunt. Hunc vero Israelitarum casum longe ante Jeremias intuens ait: *Factus est Dominus velut inimicus, præcipitavit Israel, [f] præcipitavit omnia mœnia ejus, dissipavit munitiones ejus.* Mœnia autem in urbibus [g] pro ornamento sunt, munitiones vero in defensionem. Et alia sunt dona quæ nos muniunt, alia quæ ornant. Prophetica quippe doctrina, genera linguarum, curationum virtus, quasi quædam mœnia mentis sunt. [h] Quæ etsi quisque non habeat, stare munitus per fidem & justitiam potest; quamvis ornatus virtutum altitudine minime esse videatur. Spes vero, fides, & caritas, non nostra mœnia, sed munitiones sunt: quæ si habere negligimus, hostilibus insidiis patemus. De Judæa ergo, quia prophetiam atque doctrinam, vel miraculorum signa abstulit, mœnia præcipitavit. Quia vero spem, fidem, atque caritatem propter ejus duritiam auferri permisit, munitiones ejus dissipare studuit. Rectus vero ordo servatus est, ut prius mœnia, & post munitiones dissipatæ dicerentur: quia cum peccatrix anima relinquitur, prius ab ea virtutum dona, quæ ad manifestationem spiritus data sunt, & postmodum spei, fidei atque caritatis fundamenta destruuntur. Quæ cuncta Dominus a perfidis ablata, Gentilitati tribuit, atque ex his quæ infidelibus abstulit, mentes fidelium ornavit. [i] Unde scriptum est: *Et speciei domus dividere spolia.* Cum enim virtutum spolia a Judæis abstulit, domui cordis Gentilium, quam per fidem inhabitare dignatus est, speciem donorum dedit. Quod videlicet gestum est, cum verba Dei, & Judæorum populus ad solam litteram quæ occidit, acciperet; & conversa Gentilitas per spiritum qui vivificat, penetraret. Unde mox subditur:

Thren. 2. 5. Ver. xi. Ps. 67. 13.

Qui revelat profunda de tenebris, & producit ad lucem umbram mortis. Vers. 22.

CAPUT XVII.

Rec. x. Christus occulta revelavit, & in lucem umbram mortis mutavit.

26. Cum enim quæque mystica de occultis prophetarum verbis a credentibus agnoscuntur, quid aliud quam profunda de tenebris revelantur? Unde ipsa quoque Veritas discipulis in parabolis loquens, ait: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.* Cum enim mysticos allegoriarum [k] nodos per explanationem solvimus; in lumine dicimus quod in tenebris audivimus. Umbra autem mortis erat Legis duritia, quæ unumquemque peccantem morte corporis [l] puniri sanciebat. Sed postquam Redemtor noster asperitatem legalis sanctionis per mansuetudinem temperavit, nec jam pro culpa mortem carnis inferri constituit, sed mors spiritus quantum timenda esset indicavit, in lucem procul dubio umbram mortis produxit. Ista enim mors in qua caro separatur ab anima, umbra illius mortis est, in qua anima separatur a Deo. In lucem ergo umbra mortis producitur, cum, intellecta morte spiritus, mors carnis minime timetur. Quod tamen & aliter intelligi potest. Principes etenim non immerito vocantur, qui magno consilii judicio suis cogitationibus semper principantur, omnesque stultos motus potestate sapientiæ comprimunt. Sed sæpe contingit, ut in occulto animus de ipsa sua sapientia in elationis fastum sublevetur, & sub eis vitiis corruat, de quibus se victorem fuisse gaudebat. Recte ergo dicitur: *Effundit despectionem super principes.* Sed quia nonnumquam hi, qui in vitiis jacere videntur, ad pœnitentiæ lamenta currunt, seque contra culpas, quibus subjacebant, erigunt, apte subjungitur: *Et eos qui oppressi fuerant, relevans.* Nonnulli enim superno illustrati munere, aspiciunt in quanta peccatorum suorum turpitudine jacent, factorum maculas lacrymis lavant, & sub se postmodum carnis suæ motus deprimunt, a quibus ante premebantur.

Ver. xxii.

27.

a In iisdem Vindoc. *terrenarum rerum amaritudini intendit.* Ebroic. *amori intendit.*
b Turon. *ad terrena currunt.*
c Vindoc. *ea credenda secuti sunt.*
d Bigot. Sag. & alii Norm. cum Vindoc. *super senes intellexi.*
e Lyr. & Big. *relevas.* Ita quoque nunc in Utic. antiqua manu castigato. Turon. *Effundes desp.... & eos qui oppressi sunt elevans.*
f Bellov. Utic. & alii Norm. *præcipitavit mœnia ejus;* deest *omnia.*
g Vindoc. *in ornamento sunt.*
h Plurimi, *quæ etsi quis non habeat.*
i Utic. & alii Norm. *unde & scriptum est: speciei domus dividere spolia.*
k Gussanv. *nodos.*
l Vindoc. *puniri sentiebat*, sed minime probantur.

Magna Dei dispensatione omnia hic habentur incerta.

27. Quod nimirum magna omnipotentis Dei dispensatione agitur, ut videlicet in hac vita omnia habeantur incerta, & nullus ex habita castitate superbiat: quia *effundit despectionem super principes*. Nullus ex vitiorum suorum depressione desperet: quia *eos, qui oppressi fuerant, relevat*. Et quoniam cum hæc aguntur, ex occultis Dei consiliis super unumquemque sententia aperta producitur, recte subjungitur: *Et revelat profunda de tenebris*.

Deus in occultis suis judiciis omnia videt nec videtur.

28. Profunda enim de tenebris Dominus revelat, quando apertam sententiam ex occultis suis consiliis indicat; ut de unoquoque quæ sentiat, ostendat. Quia enim videt nunc creator omnia, & ipse in consiliis non videtur, recte de illo per Psalmistam dicitur: *Posuit tenebras latibulum suum*. (Ps. 17. 12.) Sed quasi de istis tenebris ad lumen exit, quando quid de uniuscujusque actibus sentiat, ostendit. Et quia cum is qui peccatorum suorum pondere premebatur, ad rectitudinis statum ducitur, prius ipsam mortem conspicit, in qua & deficere consueverat, & hanc considerare nesciebat, recte additur: *Et producit in lucem umbram mortis*. Umbra enim mortis est prava operatio, quæ de imitatione antiqui hostis, quasi de corporis lineamentis exprimitur. De quo etiam sub cujusdam significatione dicitur: *Et nomen illi mors*. (Apoc. 6. 7.) Et plerumque ejus maligna cogitatio mentes hominum latet, atque per hoc quod nescitur, amplius prævalet. Umbra ergo mortis in lucem producitur, dum Sanctorum mentibus maligna operatio antiqui hostis, ut destrui possit, aperitur. Sequitur:

Vers. 23. *Qui multiplicat gentes, & perdidit eas: & subversas in integrum restituit.*

CAPUT XVIII. Vet. XIII. Rec. XI. Occultis Dei judiciis alii cadunt, alii resurgunt.

29. Intelligi fortasse valet, quoniam gentes Dominus multiplicat & perdidit, quia nascuntur [a] quotidie morituri: & subversas in integrum restituit, quia resurgent qui fuerint mortui. Quod tamen melius accipimus, si hoc qualiter in earum mente agitur, sentiamus. Multiplicat enim gentes & perdit: quia eas & per fœcunditatem sobolis extendit, & tamen in propria infidelitate derelinquit. Sed subversas in integrum restituit: quia quas in infidelitatis casu reliquerat, quandoque ad fidei statum reducit. Quibus videlicet in mentis integritate restitutis, antiquus ille populus, qui fidelis Deo esse videbatur, reprobatus corde repulsus est: ut sua perfidia deceptus, contra ipsum post insurgeret, quem ante prædicavit. Sequitur:

Vers. 24. & 25. *Qui immutat cor principum populi terræ: & decipit eos, ut frustra incedant per invium. Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce: & errare eos faciet quasi ebrios.*

CAPUT XIX. Judæorum obcæcatio erga Christum humana quidem patientem, sed divina ostendentem.

30. Cor enim principum terræ immutatum est, cum in Judæa summi sacerdotes & seniores populi illi conabantur suo consilio obsistere, quem prius venturum esse prædicabant. Cumque ejus nomen persequendo molirentur extinguere, decepti sua malitia, incedere per invium frustra conabantur: quia crudelitati eorum patere via non poterat contra auctorem omnium, miracula cernebant, [b] virtute terrebantur: sed credere renuentes, adhuc signa quærebant, cum dicerent: *Quod ergo tu facies signum, ut videamus & credamus tibi? quid operaris?* (Johan. 6. 30.) Bene itaque dicitur: *Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce*. Qui enim inter tot aperta miracula trepidat, quasi in tenebris palpat: quia quod tangit, non videt. Omnis vero qui errat, nunc huc, nunc illuc ducitur. Et quia aliquando ostendebantur credere, cum dicerent: *Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam*; (Johan. 9. 33.) aliquando vero hunc a Deo esse negabant, cum despicientes dicerent: *Nonne hic est fabri filius? nonne [c] mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus Jacobus, & Joseph, & Simon, & Judas: & sorores ejus nonne omnes apud nos sunt?* (Matth. 13. 55.) recte subjungitur, *Et errare eos faciet quasi ebrios*. (Vet. XXV.) Videbant quippe eum & suscitare mortuos, & tamen esse mortalem. Quis non crederet Deum, quem conspiciebant suscitare mortuum? Sed rursum cum hunc mortalem conspicerent, despiciebant credere hunc esse immortalem Deum. Per hoc ergo quod omnipotens Deus talem se eorum oculis exhibuit, qui posset & divina ostendere, & humana pati, errare eos quasi ebrios fecit: ut eorum superbia, quæ incarnationis ejus mysterium despicere maluit quam sequi, & contra humanitatem ejus se extolleret, [d] & intus lucentem Deitatis ejus potentiam miraretur. Quæ cuncta, quia beati Job oculis præsentia per prophetiæ spiritum facta sunt, recte subjungitur:

Job. 13. Vers. 1. *Ecce omnia.*

CAPUT XX. Rec. XII. Job prophetiæ spiritu pollebat.

31. In illo enim quæ secutura erant, videbat assistentia, cui nec futura veniunt, nec præterita discedunt: sed cuncta simul ante ejus oculos assistunt. Et quia ea ipsa quæ ventura erant, alia esse vidit in operibus, alia in dictis, recte subjungitur: *Et vidit oculus meus, & audivit auris mea*. (Ibidem.) Sed utilitatem dicta non habent, si intellectu carent. Unde apte subditur: *Et intellexi singula*. (Ibidem.) Cum enim aliquid ostenditur, vel auditur, si intellectus non tribuitur, prophetia minime est. Vidit namque Pharao per somnium quæ erant Ægypto ventura: (Genes. 41. 2. &c.) sed quia nequivit intelligere quod vidit, propheta non fuit. Aspexit Balthasar rex [e] articulos manus scribentis in pariete, (Dan. 5. 5.) sed propheta non fuit: quia intellectum rei quam videt, non accepit. Ut igitur beatus Job prophetiæ spiritum se habere testetur, non solum vidisse se & audisse, sed etiam intellexisse omnia asserit. De quo intellectu quia non extollitur, subjuncta ejus verba testantur, cum ait:

Vers. 2. *Secundum scientiam vestram & ego novi, [f] nec inferior vestri sum.*

CAPUT XXI. Hoc accepto dono non intumuit.

32. Quibus videlicet dictis innotuit, quantæ humilitatis fuit, qui se eis inferiorem [g] negat, quorum longe vitam sancte vivendo transcenderat. Nam & secundum eorum scientiam se nosse confirmat, qui sciendo cœlestia, eorum terrenas cogitationes per prophetiæ quoque spiritum transibat. Sequitur:

Vers. 3. *Sed tamen ad Omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio.*

CAPUT XXII. Rec. XIII. Qui Deo in prece nunc familiaris est, cum ipso postmodum judicabit.

33. Cum Omnipotente loquimur, dum ejus misericordiam deprecamur: cum eo vero disputamus, dum nos illius justitiæ conjungentes, facta nostra subtili indagatione discutimus. Vel certe

a Norm. & plur. *quia nascuntur quotidie & moriuntur*, &c.
b Bellov. & Norman. *virtutes mirabantur, terrebantur, sed credere renuentes adhuc signa requirebant.*
c Vindoc. *mater ejus Maria, & fratres ejus Jacobus & Johannes, Simon & Judas, & sorores* &c. Vel, *nonne hic est faber filius Mariæ, frater Jacobi & Joseph, & Iuda & Simonis; & sorores ejus hic nobiscum sunt?* In Norm. *fratres ejus Jacob* &c.

d Bellov. & Norman. *& inter lucentem Deitatis ejus potentiam* &c.
e Vindoc. Sag. & alii Norm. *articulum manus*.
f Sag. Big. Lyr. *nec inferior vobis sum*. Ita quoque nunc extat in Utic. antiqua manu correcto.
g Vindoc. *non negat*. Lectio hæc repugnat textui Job, *nec inferior vestri sum*.

cum Deo disputare, est eum qui hic ejus præceptis paruit cum illo postmodum ad judicandos populos judicem venire, sicut cuncta relinquentibus

Matth. 19. 28. prædicatoribus dicitur: *Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos* [a] *super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israel.* Unde & per Isa-

Isai. 1. 17. iam Dominus dicit: *Eripite injuriam accipientem, judicate pupillo, & justificate viduam, & venite disputemus.* Rectum quippe est, ut cum Deo [b] de pupillis in judicio disputent, qui ad verba Dei præsens sæculum perfecte derelinquunt. Loqui ergo ad orationem, disputare ad judicium pertinet. Vir igitur sanctus, modo ad Omnipotentem loquitur, ut cum Omnipotente postmodum disputet: quia ille cum Deo postmodum judex venit, qui hic ei modo in prece familiaris exstiterit. Sed sancta Ecclesia, cujus sæpe jam beatum Job speciem tenere * prædiximus, non solum tunc de iniquis judicat, cum ultimi judicii dies advenerit: sed nunc etiam de cunctis prave agentibus, vel stulte sentientibus judicare non cessat. Unde & subditur:

* Maxime in præfat. cap. 6. & seq.

Vers. 4. *Prius vos ostendens fabricatores mendacii, & cultores perversorum dogmatum.*

CAPUT XXIII. Ver. xv. Hæretici fabricatores mendacii.

34. Quibus videlicet verbis aperte ostenditur, quod amici ejus quasi ex hæreticorum specie sancti viri judiciis adversantur. Liquet enim quia catholicorum figuram non teneant, qui cultores perversorum dogmatum vocantur. Qua in re hoc quoque oportet intendi, quod mendacii fabricatores dicuntur. Sicut enim ædificium lapidibus, ita mendacium sermonibus fabricatur. Ubi enim non dolosa locutio, sed sensus veritatis est, quasi munita moles non ex fabrica, sed ex natura consurgit. Sequitur:

Vers. 5. *Atque utinam taceretis, ut putaremini esse sapientes.*

CAPUT XXIV. Occultandæ stultitiæ utile silentium.

35. Sicut clausa janua, in domo quæ intus membra lateant, ignoratur: sic plerumque stultus si tacuerit, utrum sapiens sit, an stultus, absconditur: si tamen nulla alia opera prodeant, quæ sensum etiam tacentis loquantur. Sanctus igitur vir amicos suos aspiciens velle apparere quod non erant, eos ad tacendum admonuit, ne possent apparere quod erant. Unde & per Salomonem dicitur: *Stultus, si tacuerit, sapiens putabitur.* Sed quia stultus, cum loquitur, per hoc quod sua infert, sapientium verba pensare non sufficit, recte adhuc postquam silentium indixit, adjungit:

Prov. 17. 28.

Vers. 6. *Audite ergo correptiones meas, & judicium labiorum meorum attendite.*

CAPUT XXIV. Stultis correptio necessaria.

36. Bene autem prius correptionem, & postmodum judicium intulit: quia nisi per correptionem prius tumor stulti deprimatur, nequaquam per intelligentiam judicium justi cognoscitur. Sequitur:

Vers. 7. *Numquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?*

CAPUT XXVI. Veritas fulciri non quærit auxilio falsitatis.

36. Deus mendacio non eget: quia veritas fulciri non quærit auxilio falsitatis. Hæretici autem, quia ea quæ prave de Deo intelligunt, ex veritate tueri non possunt: quasi ad probandum radium luminis, umbram falsitatis requirunt. Et pro eo dolos loquuntur, dum infirmas mentes in intellectu illius stulta seductione decipiunt. Sequitur:

Vers. 8. *Numquid faciem ejus accipitis, & pro Deo judicare nitimini?*

CAPUT XXVII. Stulti tanto severius de alienis judicant, quanto sua profundius ignorant. Ver. xvi.

38. Stulti cum prudentium facta conspiciunt, hæc eis omnia reprehensibilia esse videntur; qui suæ imperitiæ atque infirmitatis obliti, tanto intentius de alienis judicant; quanto sua profundius ignorant. At contra justi cum pravorum facta redarguunt, semper suæ infirmitatis conscii, eos etsi exterius sæviendo, tamen interius compatiendo reprehendunt: quia illius solius est peccata hominum sine compassione discutere, qui ex naturæ suæ omnipotentia ignorat peccare. Quia igitur amici beati Job, ita ejus facta reprehenderant, ac si in se ipsi reprehensibile nihil haberent, recte nunc dicitur: *Numquid faciem ejus accipitis, & pro Deo judicare nitimini?* Faciem quippe ejus accipere, [c] est auctoritatem illius in judicio sumere: & quasi pro Deo judicare nititur, qui cum infirma quæque in altero reprehendit, apud se introrsus per compassionem non infirmatur. Sequitur:

Vers. 9. *Aut placebit ei, quem* [d] *celare nihil potest; aut decipietur, ut homo, vestris fraudulentiis?*

CAPUT XXVIII. Hæretici Deum, dum defendere fingunt, offendunt.

38. Fraudem Deo hæretici exhibent, quia ea adstruunt, quæ nequaquam ipsi, pro quo loquuntur, placent; eumque dum quasi defendere nituntur, offendunt; dum [e] in adversitate ejus corruunt, cui videntur ex prædicatione famulari. Unde & per Psalmistam dicitur: *Ut destruas inimicum & defensorem.* Omnis quippe hæreticus omnipotenti Deo inimicus & defensor est: quia unde hunc quasi defendere nititur, inde veritati illius adversatur. Quia autem latere Deum nihil potest, [f] hoc in eis judicat, quod intus sentiunt, non quod famulari foris videntur. Quia igitur eorum fraudulentiis Deus ut homo non fallitur, recte subjungitur:

Psal. 8. 3.

Vers. 10. & 11. *Ipse vos arguet, quoniam in abscondita faciem ejus accipitis. Statim ut se commoverit, turbabit vos: & terror ejus irruet super vos.*

CAPUT XXIX. Qui pœna digni qui veritatem agnitam impugnant.

40. Hoc, quod in abscondito accipi asserit faciem Dei, duobus modis valet intelligi. Sunt namque nonnulli, qui & veritatem in corde sentiunt, & tamen quæ falsa sunt, de Deo foris loquuntur. Ne enim vinci videantur, & cognoscunt veritatem interius, & tamen hanc exterius impugnant. Unde & nunc bene dicitur: *Ipse vos arguet, quoniam in abscondita faciem ejus accipitis.* Ac si aperte diceretur: Tanto magis de falsitate apud eum estis reprehensibiles, quanto & apud vosmetipsos quod verum est videtis. Et sunt nonnulli, qui quando ad mentem redeunt, Dei justitiam & rectitudinem contemplantur, & orando ac flendo contremiscunt: sed postquam contemplationis hora transierit, sic audaces ad iniquitates redeunt, ac si post dorsum ejus positi, a justitiæ ejus lumine minime videantur. Hi itaque apud se in abscondito quasi corporaliter videntem accipiunt faciem Dei: quia ei & cum præsentes fiunt, blandiuntur fletibus, & cum quasi a conspectu illius recedunt, moribus detrahunt. Qui tanto amplius de malis suis ferien-

a In mss. Norm. *super sedes duodecim*, verum correctionis factæ in Utic. certa sunt argumenta.

b Ita legendum esse vix dubitari potest: & tamen in Utic. aliisque Norm. Bellov. Turon. & al. a Gussanv. visis, unanimiter legitur: *de pupulis*.

c Bigot. & Lyr. *est auctoritatis illius judicium sumere*.

d Turon. *celari*.

e Id est *in adversando ei*. Sensum hujus vocis jam non semel explicuimus. Erui facile potest ex seq. ubi hæreticus dicitur simul *inimicus* seu adversarius, & defensor Dei; *quia*, inquit Gregorius, *unde hunc quasi defendere nititur, inde veritati illius adversatur*.

f Vindoc. Utic. aliique Norm. ita legendum esse nobis persuadent, non, *hoc in eis judicat*, ut habetur in edit. tum vetust. tum recentioribus.

feriendi sunt, quanto & in occulto cogitationis, A recta Dei judicia cognoscunt. Unde & subditur: *Statim ut se commoverit, turbavit vos: & terror ejus irruet super vos.*

Ver. xvii. Justi Deum metuunt antequam iratum experiantur.

41. Cum sit naturæ incommutabilis omnipotens Deus, in ira judicii perturbabilis non est. Sed humano verbo motus Dei, dicitur ipsa rectitudinis ejus districtio, qua humana pravitas feritur. Justi autem viri ante Deum metuunt, quam ejus contra eos ira moveatur; & ne commotum sentiant, tranquillum timent. At contra perversi, tunc jam feriri pertimescunt, cum feriuntur: eosque tunc terror ejus a somno sui torporis exsuscitat, cum vindicta perturbat. Unde & per Prophetam dicitur: *Et tantum sola vexatio intellectum dabit auditui.* Cum enim de preceptis Dei contemtis atque despectis B verberari per vindictam coeperint, tunc intelligunt quod audierunt. Et Psalmista ait: *Cum occideret eos, tunc inquirebant eum.* Bene itaque dicitur: *Statim ut se commoverit, turbabit vos; & terror ejus irruet super vos:* quia reproborum cordibus non timor requiem, sed poena timorem parit. Sequitur:

Isai. 28. 19.

Psal. 77. 34.

Memoria [a] *vestra comparabitur cineri.*

Vers. 12. CAPUT XXX. REG. XIV. Superborum memoria cineri a vento rapto comparatur.

42. Omnes qui cogitatione terrena huic sæculo conformantur, per omne quod agunt, huic mundo relinquere sui memoriam conantur. Alii bellorum titulis, alii altis ædificiorum mœnibus, alii desertis doctrinarum sæcularium libris instanter elaborant, sibique memoriæ nomen ædificant. Sed cum ipsa ad finem celerius vita percurrat, quid in ea fixum stabit, quando & ipsa celeriter mobilis pertransit? Aura etenim cinerem rapit, sicut scriptum est: *Non sic impii, non sic, sed tamquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ.* Recte ergo stultorum memoria cineri comparatur: [b] quia illic ponitur, ubi ab aura rapiatur. Quantumlibet etenim quisque pro perficienda gloria sui nominis elaboret, memoriam suam quasi cinerem posuit: quia hanc citius ventus mortalitatis rapit. Quo contra de justo scriptum est: *In memoria æterna erit justus.* Eo ipso enim, quo facta sua solius Dei oculis imprimit, nomen suæ memoriæ in æternitate figit. Sequitur:

Psal. 1. 4.

Psal. 111. 4.

Et redigentur in lutum cervices vestræ.

Ibidem. XXXI. Et luto.

43. Sicut per oculum visus, sic per cervicem solet superbia designari. Cervix itaque in lutum redigitur, cum superbus quisque humiliatur in morte, & elata caro tabescit in putredine. Intueamur enim, qualia in sepulcris jaceant divitum cadavera, quæ illa in extincta carne sit imago mortis, [c] quæ tabes corruptionis. Et certe ipsi erant qui extollebantur honoribus, habitis rebus tumebant, despiciebant ceteros, & quasi solos se esse gaudebant: & dum non perpenderent quo tendebant, nesciebant quid erant. Sed in lutum cervix redacta est; quia despecti jacent in putredine, qui tumebant in vanitate. In lutum cervix redigitur; quia quantum carnis potentia valeat, tabes E corruptionis probat. Sequitur:

Tacete paulisper, ut loquar quodcumque mihi mens suggesserit.

Vers. 13. CAPUT XXXII. Qui carnaliter loquuntur, ad silentium sunt revocandi.

44. Sensu carnis locutos indicat, quos idcirco ad silentium restringit, ut ea quæ illi mens suggesserit, dicat. Ac si aperte dicat: Non ego carnaliter, sed spiritaliter loquor, quia per sensum [d] spiritus audio, quæ per ministerium corporis profero. Unde mox ad alta conscendit, [e] seque in mysteriis elevat, & increpationem quam protulerat, ad mystica verba permutat, dicens:

Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

Vers. 14.

CAPUT XXXIII. VET. XVIII. REG. XV. Justi leviora delicta magnis cruciatibus in se puniunt.

45. In Scriptura sacra dentes aliquando sancti prædicatores, aliquando vero interni accipi sensus solent. De sanctis enim prædicatoribus, sponsæ dictum est: *Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro.* Unde & uni eorum ostensis in figura Gentibus dicitur: *Macta, & manduca;* id est, [f] vetustatem earum contere, & in corpus Ecclesiæ, videlicet in tua membra converte. Rursum quia dentes, interiores sensus accipi B solent, Jeremias propheta testatur dicens: *Fregit ad numerum dentes meos.* Per dentes etenim cibus frangitur, ut glutiatur. Unde non immerito in dentibus internos sensus accipimus, qui singula quæ cogitant, quasi mandunt & comminuunt, atque ad ventrem memoriæ transmittunt. Quos Propheta ad numerum fractos dicit: quia juxta mensuram uniuscujusque peccati, intelligentiæ cæcitas generatur in sensibus, & secundum quod quisque egit exterius, in eo obstupescit, quod de internis atque invisibilibus intelligere potuit. Unde recte etiam scriptum est: *Omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.* Quid namque uva acerba, nisi peccatum est? Uva C quippe acerba, est fructus ante tempus. Quisquis enim præsentis vitæ delectationibus satiari desiderat, quasi fructus ante tempus comedere festinat. Qui igitur uvam acerbam comedit, dentes ejus obstupescunt: quia qui præsentis mundi delectatione pascitur, interni ejus sensus ligantur, ut jam spiritalia mandere, id est intelligere nequeant: quia unde in exterioribus delectati sunt, inde in intimis obstupescunt. Et dum peccato anima pascitur, panem justitiæ edere non valet: quoniam ligati dentes ex peccati consuetudine, justum quod intus sapit, edere nequaquam possunt. Hoc igitur loco, quia dentes, ut diximus, internos sensus accipimus, conside- D rare magnopere quid agere justi soleant, debemus. Qui plerumque, si qua in se quamlibet leviter carnalia esse deprehendunt, hæc in internis sensibus retractantes, vehementer in semetipsis insequuntur, afflictione se conterunt, magnisque cruciatibus vel minima in se prava dijudicant, atque hæc per penitentiam damnant. Quod idcirco agunt, ut in conspectu æterni judicis & ipsi inveniri, in quantum est possibile, irreprehensibiles debeant: & hi qui eos sic se judicare conspiciunt, emendare semetipsos a culpis gravioribus inardescant. Quod videlicet beatus Job, coram amicis suis temporalem gloriam tenentibus, & transeuntia bona laudantibus, fecerat: sed tamen eorum sensum ad cognoscendam utilitatem flagelli sui perducere non valebat: ut scilicet E pensare possent, quod non solum prospera omnipotens Deus tribueret, sed nonnumquam etiam adversa propitius irrogaret. Unde bene nunc dicit: *Quare lacero carnes meas dentibus meis?* Ac si aperte dicat: Cur internis sensibus carnalia, si qua fuerint in me facta, discutio, si meis spectatoribus prodesse non possum? Ubi & apte subditur: *Et animam meam porto in manibus meis.*

Cant. 4. 2.

Act. 10. 13.

Thren. 3. 16.

Ezec. 18. 2.

Jer. 31. 30.

46. Noi-

a Norm. *Memoria vestri.*
b Vindoc. *quia illic ponitur.*
c Vindoc. *quæ tabescit in corruptione*; fortasse legendum, *quæ tabes sit* &c.
d Bigot. *semper audio.*
e Omnes Norm. *seque in mysteria elevat.* Olim in Utic. legebatur, *in mysteriis.*
f Sag. Lyr. Big. Ebroic. *vetustatem earum dente tantere & in corpus Sanctæ Ecclesiæ* &c. In Utic. quoque sic modo legitur; sed additæ sunt manu recentiori voces, *dente*, & *sanctæ*.

Ver. xix. Rec. xvi. Non solum profectum suum, sed ædificationem proximi in omnibus quærunt.

46. Animam in manibus portare, est intentionem cordis in operatione ostendere. Habent namque hoc justi proprium, ut in omne quod dicunt, atque omne quod agunt non solum provectum suum, sed etiam proximorum ædificationem quærant. Et aliquando in quibusdam semetipsos dijudicant, ut pigros auditores ad considerandos semetipsos revocent. Aliquando bona opera ostendunt, ut spectatores eorum erubescant non imitari quod vident. Nam scriptum est: *Videant vestra bona opera, & glorificent patrem vestrum, qui est in cælis.* (Matth. 5. 16.) Qui igitur intentionem suam per opera insinuat, animam suam in manibus portat. Sed cum justus quisque nec se dijudicando, nec bona opera ostendendo, utilitati proximorum proficit, per hoc quod egerit, ad verba doloris redit. Unde recte nunc dicitur: *Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?* Id est, cur me vel districte coram hominibus dijudico, vel quid appetam in opere ostendo, si utilitati proximorum nec mala dijudicando, nec bona ostendendo proficio? Sed tamen justi etiam, cum hæc dicunt, numquam [a] a præbendo proximis bono exemplo deficiunt. Unde adhuc coram amicis suis beatus Job virtutem patientiæ exhibens, & ostendens ait:

Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo. (Vers. 15.)

Caput xxxiv. Rec. xvii. Justum Deum etiam in adversis laudat.

47. Numquam est patientiæ virtus in prosperis. Ille autem vere est patiens, qui & adversis atteritur, [b] & tamen ab spei suæ rectitudine non curvatur. [c] De reprobi namque sensu scriptum est: *Et confitebitur tibi cum benefeceris ei.* (Psal. 48. 19.) In hoc itaque mens justa ab injusta discernitur, quod omnipotentis Dei laudem & inter adversa confitetur, quod non cum rebus frangitur, non cum casu gloriæ exterioris cadit, sed in hoc magis qualis cum rebus fuerit demonstrat, quæ & sine rebus robustior stat. Sequitur:

Verumtamen vias meas in conspectu ejus arguam: & ipse erit salvator meus. (Ibidem & Vers. 16.)

Caput XXXV. Culpis suis nescit parcere, ut Deus parcat.

48. Cum Paulus Apostolus dicat: *Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur* (1. Cor. 11. 31.): eo tunc Dominus salvator invenitur, quo nunc pro timore Dei, peccatum nostrum a nobismetipsis redarguitur. Unde electi quique culpis suis numquam sciunt parcere, ut possint culparum judicem placatum invenire. Et vere eum postmodum venire salvatorem credunt, quem districte modo judicem metuunt. Nam qui sibi nunc in culpa parcit, ei postmodum in pœna non parcitur. Dicat ergo: *Verumtamen vias meas in conspectu ejus arguam.* Quæ vero utilitas de hac argutione sequatur, adjungat: *Et ipse erit salvator meus.* Sequitur:

Non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita. (Ibidem.)

Caput xxxvi. Rec. xviii. Hypocrita Dei conspectum fugit, dum humanis oculis placere cupit.

49. Cum constet, quod judex veniens, agnos ad dexteram, hœdos vero ad sinistram ponat: qua nunc ratione dicitur, in conspectu ejus hypocritam non esse venturum; qui scilicet si inter hœdos erit, ad sinistram judicis apparebit? Sed sciendum est, quod duobus modis in conspectu Domini venimus. Uno quidem, quo hic peccata nostra subtiliter perpendentes, in ejus nos conspectu punimus, & flendo dijudicamus. (Matth. 25. 33.) (Ver. xx.) Nam quoties conditoris nostri potentiam ad sensum reducimus, toties in conspectu illius stamos. Unde recte quoque per virum Dei Eliam dicitur: *Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto* (3. Reg. 17. 1.): Alio quoque modo in conspectu Domini venimus, cum in extremo judicio ante tribunal ejus assistimus. Hypocrita igitur per examen ultimum, ante conspectum judicis venit: sed quia modo culpas suas considerare ac deflere dissimulat, in conspectu Domini venire recusat. Sicut enim justi viri, cum districtionem venturi judicis contemplantur, peccata sua ad memoriam reducunt, deflent quæ commiserunt, & districte se judicant, ne judicentur: ita hypocritæ quo exterius hominibus placent, eo se interius aspicere negligunt: totosque se in verbis proximorum fundunt, & sanctos se esse æstimant: quia sic se haberi ab hominibus pensant. Cumque mentem per verba suæ laudis sparserint, [d] numquam hanc ad cognitionem reducunt culpæ: numquam considerant ubi internum judicem offendant: nihil de ejus districtione metuunt: quia sic se placuisse ei, sicut hominibus, credunt. Qui si terrorem ejus ad mentem reducerent, hoc ipsum quod in mala intentione positi placent hominibus, plus timerent. Bene itaque dicitur: *Non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita;* quia districtionem Dei ante oculos non ponit, dum placere humanis oculis concupiscit. Qui si mentem suam discutiens, semetipsum [e] in conspectu Dei poneret, profecto jam hypocrita non esset. Sequitur:

Audite sermonem meum, & ænigmata percipite auribus vestris. (Vers. 17.)

Caput xxxvii. Job figurata locutio.

50. Per hoc, quod ænigmata nominat, figuratas se habere locutiones demonstrat. Unde apte quoque voce fidelis populi subditur:

Si fuero judicatus, scio quia justus inveniar. (Vers. 18.)

Caput xxxviii. Rec. xix. Job etiam se laudantis humilitas.

51. Quod ab ejusdem etiam beati Job persona non discrepat: quando hoc ipse foris de se ipso loquitur, quod de illo Veritas hosti ejus interius dixerat: *Vidisti servum meum Job, quod non sit ei similis super terram?* (Job. 1. 8.) Et quidem idem vir valde inferius est quod de se memorat, quam quod de illo Dominus dixit. Aliud est enim justum esse, aliud est ei similem non esse. Humiliter igitur de semetipso sensit, qui dum justus sine comparatione extitit, non se præ ceteris, sed justum tantummodo inveniri posse memoravit. (Ver. xxi.) Hoc tamen in ejus verbis videtur habere quæstionis, quod qui superius dixit: *Vias meas in conspectu ejus arguam;* (Vers. 15.) & inferius dicit: *Consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ;* & peccata sua subtiliter agnoscens, adhuc longe inferius adjungit: *Signasti quasi in sacculo delicta mea;* (Job 14. 17.) nunc ait: *Si fuero judicatus, scio quia justus inveniar.* Neque enim simul convenire queunt peccatum & justitia. Sed sanctus vir sibi iniquitatem tribuens, & omnipotenti Domino purgationem suam: & peccatorem se cognoscit [f] ex se, & justum se factum non ignorat ex munere. (Sibi iniquitatem, Deo vero purgationem suam tribuit.) Qui in recto quoque opere positus, ex abundanti gratia meruit flagella sustinere. Jamque se in judicio [g] justum inveniri gaudet, qui se ante judicium percussum vidit. Unde & cum longe post dicat: *Signasti quasi in sacculo delicta mea;* statim subdit:

Sed

a Norm. *ad præbenda proximis bona exempla deficiunt.* In Utic. antequam castigaretur, legebatur *a præbendo . . . exempla* &c. Turon. *a præbendo . . . bona exempla* &c.

b Turon. *& tamen ab spe sua rectitudinis non curvatur.*

c Sex Anglic. Omnes Norm. & Gilot. ita habent. Ex editis alii *de reprobo namque sensu*, alii, *de reprobis namque sensu.*

d Bellov. *numquam ad cognitionem reducunt culpam.*

e Vindoc. *in conspectu Dei puniret.*

f Vindoc. *se cognoscit a se.*

g Ita Bellovac. Utic. & alii plur. In excusis etiam antiq. *justum inveniri gaudet.*

Ibidem. *Sed curasti iniquitatem meam*. Qui ergo justum inveniri se in judicio memorat, nequaquam se juste flagellatum negat; quamvis flagello ejus Dominus non peccata studuit tergere, sed merita augere. Sequitur:

Vers. 19. *Quis est qui judicetur mecum? veniat*.

CAPUT XXXIX. Nullus peccati cogitationis expers esse potest.

52. Sancti viri ita se in operibus suis, Deo auctore, custodiunt, ut omnino unde accusentur, exterius non inveniatur: [a] interius vero in cogitationibus suis tanta se cautela circumspiciunt, ut si fieri valeat, semper irreprehensibiles interni judici oculis assistant. Sed quantum agere possunt, ne exterius labantur in opere, tantum interius agere nequaquam possunt, ut numquam labantur in cogitatione. Humana enim conscientia eo ipso quo ab intimis [b] recedit, semper in lubrico est. Unde fit, ut etiam sancti viri frequenter labantur in corde. Beatus ergo Job tam ex voce sua, quam ex voce electorum loquens, dicat: *Quis est qui judicetur mecum? veniat*. Quia enim in exterioribus actibus unde reprehendatur non habet: libere accusatorem quærit. Quia vero etiam justorum corda semetipsa nonnumquam de stulta cogitatione reprehendunt, propter hoc fortasse subditur:

Ibidem. *Quare tacens consumor?*

CAPUT XL. Cujus in occulto agenda est pœnitentia.

53. Tacens enim consumitur, qui de stulta se cogitatione reprehendens, apud semetipsum dente conscientiæ mordetur. Ac si aperte dicat: [c] Sicut vixi, ut accusatorem exterius nullum timerem, utinam sic vixissem, ut intra memetipsum accusatricem conscientiam non haberem. Tacens enim consumitur, qui intus in se invenit [d] unde uratur. Sequitur:

Vers. 20. *Duo tantum ne facias mihi, & tunc a facie tua non abscondar*.

A Dei animadversione nemo tutus.

54. Hoc loco quid Dei faciem, nisi animadversionem debemus accipere? In qua dum peccata respicit, punit. A qua videlicet nullus etiam justus absconditur, si duo quæ postulat, non amoveantur; de quibus subdit:

Vers. 21. *Manum tuam longe fac a me, & formido tua non me terreat*.

CAPUT XLI. VET. XXIX. REC. XX. Sancti ante Christum illam legem cupiebant, in qua non timore servirent, sed amore.

55. In quibus videlicet duobus, quid aliud per prophetiæ vocem, quam tempus gratiæ & redemtionis inquirit? Lex namque [e] sub percussione ultionis populum tenuit: ut quisquis sub illa peccaret, protinus morte puniretur. Nec plebs Israelitica ex amore Domino, sed ex timore serviebat. Numquam vero impleri justitia per timorem potest: quia juxta Johannis vocem, *Perfecta caritas foras mittit timorem*. Et Paulus quoque [f] adoptionis filios consolatur, dicens: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater*. Ex voce igitur generis humani, legalis percussionis duritiam transire concupiscens, atque a formidine pervenire ad dilectionem appetens, quæ duo a se omnipotens Deus longe faciat exorat, dicens: *Manum tuam longe fac a me, & formido tua non me terreat*; id est, percussionis duritiam remove a me, formidinis pondus tolle: sed irradiante gratia dilectionis, spiritum securitatis infunde: quia si longe a percussione & formidine non fuero, scio quia a districtione tui examinis non abscondar: quoniam in conspectu tuo justus esse non valet, qui tibi non per dilectionem, sed per timorem servit. Unde & ipsam conditoris sui præsentiam, [g] quasi familiariter ac corporaliter quærit: ut per hanc & audiat quod ignorat, & in his audiatur, quæ novit. Nam protinus adjungit:

1\. Johan. 4. 18. — Rom. 8. 15.

Vers. 22. *Voca me, & respondebo tibi: aut certe loquar, & tu responde mihi*.

Christus peccata quæ latebant manifestavit.

56. Qui dum humanis oculis per assumtam carnem apparuit, sua hominibus peccata aperuit, quæ & perpetrabant & nesciebant. Unde subditur.

Vers. 23. *Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi*.

CAPUT XLII. REC. XXI. Vocat Deus eum nos amando eligit. Ei parendo respondemus.

57. Quamvis vocare ac respondere, intelligi & aliter possit. Vocare enim Dei, est nos amando & eligendo respicere. Respondere autem nostrum, est amori illius bonis operibus parere. Ubi apte additur: *Aut certe loquar, & tu responde mihi*. Loquimur namque, cum ejus faciem per desiderium postulamus. Respondet vero Deus loquentibus, cum nobis se amantibus apparet. Sed quia quisquis æternitatis desiderio anhelat, semetipsum subtiliter reprehendens, facta sua discutit, & ne quid in illo sit, in quo [h] auctoris sui faciem offendat quærit, recte subjungit: *Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi*. Iste in hac vita justorum labor est, ut semetipsos inveniant: & invenientes, flendo atque corrigendo ad meliora [i] perducant. Et quamvis inter iniquitatem atque peccatum nihil distare perhibeat Johannes Apostolus, qui ait: *Iniquitas peccatum est*: ipso tamen usu loquendi plus iniquitas, quam peccatum sonat: & omnis se homo libere peccatorem fatetur, iniquum vero dicere nonnumquam erubescit. Inter scelera vero & delicta hoc distat, quod scelus etiam pondus peccati transit, delictum vero pondus peccati non transit: quia & cum offerri sacrificium per Legem jubetur, nimirum præcipitur sicut pro peccato, ita etiam pro delicto. [k] Et numquam scelus nisi in opere est, delictum vero plerumque in sola cogitatione. Unde & per Psalmistam dicitur: *Delicta quis intelligit?* Quia videlicet peccata operis tanto citius cognoscuntur, quanto exterius videntur: peccata vero cogitationis eo ad intelligendum difficilia sunt, quo invisibiliter perpetrantur. Quisquis igitur æternitatis desiderio anxius, apparere venturo judici desiderat mundus: tanto se subtilius nunc examinat, quanto nimirum cogitat, ut tunc terrori illius liber assistat, & ostendi sibi exorat ubi displicet: ut hoc in se per pœnitentiam puniat, seque hic dijudicans, injudicabilis fiat.

1\. Johan. 3. 4. Quid distet inter peccatum & iniquitatem. VET. XXXIII. Inter scelera & delicta. — Ps. 18. 13.

In eam cæcitatem venimus per peccatum, ut nosmetipsos ignoremus.

58. Sed inter hæc intueri necesse est, quanta peregrinationis nostræ pœna nos perculit, qui in eam cæcitatem venimus, ut nosipsos ignoremus. Perpetramus mala: nec tamen hæc celerius deprehendimus vel perpetrata. Exclusa quippe mens a luce veritatis, nil in se nisi tenebras invenit: & plerumque in peccati foveam pedem porrigit, & nescit.

a Bellov. & Norm. *In cogitationibus vero suis* &c. deest *interius*.
b Turon. Vindoc. Ebroic. &c. *eo ipso quo ab intimis cecidit*. Ita nunc in Utic. sed per correctionem.
c Ita Turon. Bellov. Utic. & alii. In vet. ed. & Gilot. *si vixi*. Gussanv. *sic vixi*.
d Sag. Ebroic. Lyr. Big. *unde mordeatur*; sic etiam nunc legitur in Utic. sed a secunda manu.
e Turon. *sub persecutione*. Lyr. & Big. *sub percussionis ultione*.
f Omnes Norm. & Vindoc. *adoptivos filios*.
g In edit. Rom. Sixti V. & Gilot. an. 1571. mendose legitur, *eus familiariter*, mss. Anglic. Gallicani & alii cum vetustiorib. editionibus habent *quasi*.
h Vindoc. *Actoris sui* &c.
i Iidem mss. *ad meliora reducant*.
K Sic restituimus ex mss. Anglic. Norm. & aliis. In aliquibus tamen legitur *non umquam* quod idem sonat. In vet. edit. ac recent. *& nonnumquam scelus in opere est*. Olim ita lectum in Utic. suspicamur, sed mendose.

nescit. Quod nimirum de sola exilii sui cæcitate patitur: quia ab illuminatione Domini repulsa, & semetipsam videre perdidit, quæ auctoris sui faciem non amavit. Unde & subditur:

Vers. 24.

Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum?

CAPUT XLIII. Ex pœnali timore ad amorem est redeundum.

59. Humanum genus contemplationem lucis intimæ habuit in paradiso; sed sibimetipsi placens, [a] quo a se recessit, lumen conditoris perdidit, ejusque faciem; [b] ad ligna paradisi fugit: quia post culpam videre metuebat, quem amare consueverat. Sed ecce post culpam venit in pœnam: ex pœna autem ad amorem redit; quia quis fuerit culpæ fructus, invenit; atque illam faciem, quam timuit in culpa, excitatus requirit ex pœna: ut jam caliginem cæcitatis suæ fugiat, atque hoc ipsum, quod auctorem suum non videt, graviter perhorrescat. Quo videlicet desiderio compunctus sanctus vir clamat: *Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum?* quia si ut amicum aspiceres, tuæ me visionis lumine non privares. Qui mobilitatem quoque cordis humani subsequens adjungit:

Vers. 25.

Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris?

CAPUT XLIV. Homo quasi folium & stipula, tentationis vento movetur. VET. XXIV.

60. Quid est enim homo, nisi folium, qui videlicet in paradiso ab arbore cecidit? Quid est nisi folium, qui tentationis vento rapitur, & desideriorum flatibus levatur? Mens quippe humana quot tentationes patitur, quasi tot flatibus movetur. Hanc enim plerumque ira perturbat; cum recedit ira, succedit inepta lætitia. Luxuriæ stimulis urgetur, æstu avaritiæ longe lateque ad ambienda quæ terrena sunt, tenditur. Aliquando hanc superbia elevat; aliquando vero inordinatus timor in infimis deponit. Quia ergo tot tentationum flatibus elevatur & ducitur, recte folio homo comparatur. Unde

Isa. 64. 6.

bene quoque per Isaiam dicitur: *Cecidimus quasi folium universi: & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.* Quasi ventus quippe nos iniquitas abstulit: quia [c] nullo fixos virtutis pondere vanam elationem levavit. Bene autem post folium, etiam stipula appellatur homo. Qui enim arbor fuit in conditione, folium a semetipso factus est in tentatione: sed post stipula apparuit in dejectione. Quia enim de alto cecidit, folium: quia vero per carnem terræ proximus fuit, etiam cum stare videbatur, stipula esse memoratur. Sed quia viriditatem intimi amoris perdidit, jam stipula sicca est. Consideret itaque vir sanctus, & homo quantæ vilitatis sit, & Deus quantæ districtionis, & dicat: *Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris?* [d] Ac si aperte deploret, dicens: Cur tanta rectitudine impetis eum, quem sic infirmum esse in tentatione cognoscis? Sequitur:

Vers. 26.

Scribis enim contra me amaritudines.

CAPUT XLV. REC. XXIII. Scriptæ de morte hominis peccatoris sententiæ mutari non potest. Genes. 3. 19.

61. Quia omne quod loquimur, transit; quod vero scribimus, manet: Deus non loqui, sed scribere amaritudines dicitur, cum diu super nos ejus flagella perdurant. Semel quippe peccanti homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis.* Et sæpe apparentes Angeli hominibus præcepta dederunt. Moyses legislator per districtionem peccata coercuit. Ipse Unigenitus summi Patris ad nos redimendos venit: moriendo mortem absorbuit; vitam perpetuam denuntiavit nobis, quam ostendit in se. Sed tamen illa, quæ in paradiso data est de morte carnis nostræ sententia, ab ipso initio generis humani usque ad finem sæculi non mutatur. *Quis est enim homo qui vivit, & non videbit mortem?* Quod bene rursum Psalmista intuens ait: *Tu terribilis es, [e] & quis resistet tibi? ex tunc ira tua.* Qui videlicet peccanti in paradiso homini iratus semel, de mortalitate carnis nostræ sententiam fixit, quæ nunc & usque ad ultimum mutari nullo modo valebit. Dicat ergo: *Scribis contra me amaritudines.* Unde adhuc subditur:

Psal. 88. 49.

Psal. 75. 8.

Ibidem.

Et consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ.

CAPUT XLVI. VET. XXV. REC. XXIV. Sicut corporis, ita mentis ætates sunt variæ.

62. Ecce vir justus, quia in juventute sua peccasse non invenit, adolescentiæ facta pertimescit. Sed sciendum est, quia sicut in corpore, ita sunt etiam incrementa ætatis in mente. Prima quippe hominis ætas infantia est, cum etsi innocenter vivit, nescit tamen fari innocentiam, quam habet. Ac deinde pueritia sequitur, in qua jam valet dicere quod vult: cui succedit adolescentia, quæ videlicet prima est ætas in operatione: quam juventus sequitur, scilicet apta fortitudini: ac postmodum senectus, etiam per tempus iam congrua maturitati. Quia igitur primam ætatem aptam bonis actibus adolescentiam diximus: & justi viri cum in magna mentis maturitate proficiunt, nonnumquam ad memoriam actionum suarum initium reducunt; seque tantum de suis primordiis reprehendunt, quantum ex gravitate mentis altius profecerunt: quia eo indiscretos se fuisse inveniunt, [f] quo discretionis artem postmodum plenius consequuntur: recte nunc per sancti viri vocem, adolescentiæ peccata formidantur. Quod si ad ipsam litteram est tenendum, hinc considerandum est, quantum sint gravia peccata juvenum & senum, si & illud sic justi metuunt, quod in infirma ætate deliquerunt. Sequitur:

Vers. 27.

Posuisti in nervo pedem meum, & observasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti.

CAPUT XLVII. REC. XXV. Divini judicis in puniendis etiam pravis cogitationibus, severitas.

63. In nervo Deus pedem hominis posuit, quia pravitatem illius forti districtionis suæ sententia ligavit. Cujus omnes semitas observat: quia subtiliter singula ejus quæque dijudicat. Semita etenim angustior solet esse quam via. Quia autem vias actiones, non immerito semitas ipsas actionum cogitationes accipimus. Deus itaque omnes semitas observat: quia in singulis quibusque nostris actibus, etiam cogitationes pensat. Et vestigia pedum considerat: quia intentiones nostrorum operum quam recte ponantur, examinat: ne & hoc quod bonum agitur, non recto desiderio agatur. Possunt quoque per pedum vestigia, quædam male acta signari. Nam pes in corpore, & vestigium in via. Et plerumque dum quædam prava agimus, intuentibus hoc fratribus, exemplum malum præbemus: & quasi inflexo extra viam pede, sequentibus vestigia distorta relinquimus, dum per nostra opera ad scandalum aliena corda provocamus. Valde autem laboriosum est custodire, ne mala homo facere audeat; ne in bonis actibus per intentionem titubet.

a Bellovac. fortasse melius, *quo ad se recessit*; homo enim Deum deseruit ut ad se accederet sibique adhæreret.
b In recent. ed. additur *declinando*, reclamantibus mss.
c Bellov. *quia nullo fixo virtutis pondere*.
d Plerique Norm. *ac si aperte dicat*. In Utic. nunc legitur *dicat*, olim ut conjicimus, *deploret*.
e Vindoc. *& quis resistet tibi ab ira tua?*
f Sic legendum ex mss. Vindoc. Norm. &c. non ut habent excusi etiam antiq. *quo discretionis artem*.

bet, & inter recta opera sinistra eum cogitatio illudat. Quæ tamen cuncta omnipotens Deus subtiliter examinat: atque in judicio singula repensat. Sed quando homo, qui carnis suæ infirmitate constringitur, contra cuncta valet subtiliter assurgere, atque inconcussa cogitatione rectitudinem tenere? Unde apte subditur:

Vers. 28. *Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum quod comeditur a tinea.*

CAPUT XLVIII. Homo putredine sibi innata consumitur.

64. Sicut enim vestimentum a tinea de se exorta comeditur: ita homo in semetipso habet putredinem, de qua consumatur: atque hoc est quod est, unde consumatur ut non sit. Quod intelligi & aliter potest, si ex voce tentati hominis dicitur: *Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum quod comeditur a tinea.* Homo enim quasi putredo consumitur, dum carnis suæ corruptione conteritur. Cui quia immunda tentatio non aliunde, sed a semetipso nascitur: more tineæ carnem tentatio, quasi vestem de qua exit, consumit. In semetipso quippe habet homo, unde tentetur. Quasi ergo tinea vestem consumit, quæ ex veste eadem processit. Sciendum quoque, quod tinea sine sonitu perforat vestimentum; & plerumque cogitatio ita transfigit mentem, ut mens ipsa non sentiat, nisi postquam fuerit ejus aculeo transfixa. Bene ergo dicitur, quod homo tamquam vestimentum a tinea consumitur; quia nonnumquam tentationum nostrarum vulnera non cognoscimus, nisi postquam ab eis confossi in mente fuerimus. Quam videlicet infirmitatem nostram bene adhuc sanctus vir considerans, adjungit.

Job 14. Vers. 1. *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis.*

CAPUT XLIX. VET. & REC. XXVI. Homo natus ex infirmitate, quia de muliere ortus. Gal. 4. 4. Eccl. 42. 14.

65. In sacro eloquio mulier aut pro sexu ponitur, aut pro infirmitate. Pro sexu quippe sicut scriptum est: *Misit Deus filium suum, [a] factum ex muliere, factum sub lege.* Pro infirmitate vero, sicut per quemdam sapientem dicitur: *Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier.* Vir etenim, fortis quilibet & discretus vocatur: mulier vero, mens infirma vel indiscreta accipitur. Et sæpe contingit, ut etiam discretus quisque subito labatur in culpam; atque indiscretus alius & infirmus bonam exhibeat operationem. Sed is qui indiscretus atque infirmus est, nonnumquam de eo quod bene egerit, amplius elevatur, atque gravius in culpam cadit: discretus vero quisque etiam ex eo quod male se egisse intelligit, ad districtionis regulam arctius se reducit: & inde altius ad justitiam proficit, unde ad tempus a justitia cecidisse videbatur. Qua in re recte dicitur: *Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier*: quia nonnumquam etiam culpa fortium, occasio virtutis fit; & virtus infirmorum, occasio peccati. Hoc igitur loco mulieris nomine quid nisi [b] infirmitas designatur, cum dicitur: *Homo natus de muliere?* Ac si apertius dicatur: Quid in se habebit fortitudinis, qui natus est ex infirmitate?

Angustatur ad vitam, dilatatur ad miseriam.

66. *Brevi vivens tempore, [c] repletur multis miseriis.* Ecce viri sancti vocibus [d] pœna hominis breviter est expressa: quia & angustatur ad vitam, & dilatatur ad miseriam. Si enim subtiliter consideretur omne quod hic agitur, pena & miseria est. Ipsi etenim corruptioni carnis servire ad necessaria atque concessa, miseria est: ut contra frigus vestimenta, contra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur. Quod multa cautela custoditur salus corporis, quod etiam custodita amittitur, amissa cum gravi labore reparatur, & tamen reparata in dubio semper est: quid hoc aliud, quam mortalis vitæ miseria est? Quod amamus amicos, [e] suspecti ne offendi valeant: formidamus inimicos, atque securi de eis non sumus utique, quos formidamus: quod plerumque inimicis sic confidenter quasi amicis loquimur; & nonnumquam pura verba proximorum, & multum nos fortasse diligentium, quasi verba suscipimus inimicorum; & qui falli numquam, vel fallere volumus, ex cautela nostra gravius erramus: quid itaque hoc, nisi humanæ vitæ miseria est? Quod amissa cælesti patria, repulsus homo delectatur exilio, gravatur curis, & tamen cogitare dissimulat quam grave sit, [f] quia multa cogitantur: quod privatus est interno lumine, & tamen in hac vita diu vult perpeti cæcitatem suam: quid hoc aliud, quam de pœna nostra nata miseria est? [g] Sed quamvis diu hic stare desideret: ipso tamen cursu mortalis vitæ impellitur, ut egrediatur. Unde vir sanctus recte subjungit:

Vers. 2. *Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & numquam in eodem statu permanet.*

CAP. L. REC. XXVII. Mundus tot floribus brevi siccandis repletur, quot hominibus.

67. Quasi flos etenim egreditur: quia nitet in carne: sed conteritur, quia redigitur in putredinem. Quid enim sunt nati homines in mundo, nisi quidam flores in campo? Tendamus oculos cordis in hanc latitudinem mundi præsentis, & ecce quasi tot floribus quot hominibus plenus est. Vita itaque in carne, flos in feno est. Unde bene per Psalmistam dicitur: *Homo, sicut fenum dies ejus: & sicut flos agri, ita florebit.* Isaias quoque ait: *Omnis caro fenum, & omnis gloria ejus sicut flos agri.* (Psal. 102. 15. Isai. 40. 6.) Homo etenim more floris procedit ex occulto, & subito apparet in publico: qui statim ex publico per mortem retrahitur ad occultum. Carnis nos viriditas ostendit: sed ariditas pulveris ab aspectibus retrahit. Quasi flos apparuimus, qui non eramus: [h] quasi flos arescimus, qui temporaliter apparebamus.

Homo singulis vitæ momentis ad mortem pergit.

68. Et quia per momenta homo quotidie compellitur ad mortem, recte adjungitur: *Et fugit velut umbra, & numquam in eodem statu permanet.* Sed cum Sol quoque indesinenter cursum suum peragat, & numquam se in stabilitate figat, cur cursus vitæ hominis umbræ potius quam Soli comparatur, nisi quia amisso amore conditoris, calorem cordis perdidit, & in solo iniquitatis suæ frigore remansit? Quia juxta Veritatis vocem: [i] *Abundabit iniquitas, & refrigescet caritas multorum.* (Matth. 24. 12.) Qui igitur in amore Dei, cordis calorem non habet, nec tamen vitam, quam diligit tenet, scilicet velut umbra fugit. Unde recte quoque de illo scriptum est: *quia secutus est umbram.* (Eccl. 34.) Bene autem dicitur: *Et nunquam in eodem statu permanet*: quia

a Vindoc. *natum ex muliere.*
b Sag. Utic. & alii, *infirmitas mentis designatur?*
c Pl. Norm. *repletus multis miseriis.* In Utic. olim ita legebatur, sed censorius stylus mutavit *s* in *r*.
d Vindoc. Utic. Big. Lyr. *pœna hominibus.*
e Vindoc. *qui suspectione offendi valeant.*
f Hæc verba, *quia multa cogitantur*, desunt in Vindoc.
g Omnes fere Norm. *sed quia quamvis diu hic stare desideret, ipso tamen cursu mortalis vitæ compellitur, ut egrediatur vir sanctus &c.* Eo in loco Utic. est interpolatus.
h Melius fortasse Vindoc. *quasi fœnum arescimus*; idque melius alteri membro respondet *quasi flos apparuimus.*
i Aliqui cum Sag. *abundavit iniquitas.*

Cap. II. Rec. ii. Nulla fiunt hominibus sine Dei consilio occulto.

2. Nulla, quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt. Nam cuncta Deus [a] secutura præsciens, ante sæcula decrevit qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe jam homini est, vel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum adversitas feriat: ne electos ejus aut immoderata prosperitas elevet, aut nimia adversitas gravet. Statutum quoque est, quantum in ipsa vita mortali temporaliter vivat. Nam etsi annos quindecim Ezechiæ regi ad vitam addidit omnipotens Deus; cum eum mori permisit, tunc eum præscivit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur, quomodo ei per Prophetam dicatur: *Dispone domui tuæ, quia moriens tu, & non vives*; cui cum mortis sententia dicta est protinus ad ejus lacrymas est vita addita. Sed per Prophetam Dominus dixit, quo tempore mori ipse merebatur; per largitatem vero misericordiæ, illo eum tempore ad mortem distulit, quod ante sæcula ipse præscivit. Nec Propheta igitur fallax, quia tempus mortis innotuit, quo vir ille mori merebatur: nec Dominica statuta convulsa sunt: quia ut ex largitate Dei anni vitæ crescerent, hoc quoque ante sæcula præfixum fuit: atque spatium vitæ, quod inopinate foris est additum, [b] sine augmento præscientiæ fuit intus statutum. Bene ergo dicitur: *Constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt.*

4. Reg. 20. 1.

Vet. ii. Deus profectibus spiritualibus modum ponit.

3. Quod tamen intelligi etiam juxta spiritum valet, quia nonnumquam in virtutibus proficere conamur, & quædam dona percipimus: a quibusdam vero repulsi in imis jacemus. Nemo enim est qui tantum [c] virtutis apprehendat, quantum desiderat: quia omnipotens Deus interiora discernens, ipsis spiritalibus provectibus modum ponit: [d] ut ex hoc homo quod apprehendere conatur, & non valet, in illis se non elevet, quæ valet. Unde ille quoque egregius prædicator; qui raptus ad tertium cælum fuerat, paradisi arcana penetraverat, esse post revelationem tranquillus atque intentatus non [e] valebat. Sed quia omnipotens Deus terminos constituit homini, qui præteriri non poterunt, & elevavit hunc ad cognoscenda sublimia, & reduxit iterum ad infirma toleranda: ut modi sui mensuram aspiciens, dum securitatem comprehendere conaretur, & non posset; ne per elationem extra se iret, per humilitatem cogeretur intra suos semper terminos redire. Sequitur:

2. Cor. 12. 3.

Vers. 6.

Recede paululum ab eo, ut quiescrat, donec optata veniat, sicut mercenarii dies ejus.

Cap. III. Rec. iii. Sancti vitæ præsentis tædio ad æternam requiem semper anhelant.

4. Hoc loco *recede* dicitur, vim flagelli amove. Quis enim valet Deo recedente quiescere, cum solus ipse sit requies, & a quo quisque quanto longe fuerit, fit tanto & inquietus? Itaque sic *recede ab ea* dicitur, ut intelligas, *feriendo*. Apte enim subjungitur: *Donec optata veniat, sicut mercenarii dies ejus.* Mercenarius quanto longe est a fine operis, tanto & retributione mercedis. Ita vir quisqua sanctus in hac vita positus, dum longe se esse ab exitu vitæ præsentis conspicit, longe se esse ab æternis gaudiis gemit. Quid est ergo dicere: *Recede paululum ab ea, ut quiescrat*, nisi jam flagella vitæ præsentis subtrahe, & bona æternæ quietis ostende? Unde etiam de ipsa quiete additur: *Donec optata veniat, sicut mercenarii dies ejus.* Tunc namque homini optata sicut mercenarii dies venit, quando æternam requiem pro recompensatione sui laboris acceperit. Quantum vero ad præsentis vitæ speciem spectat, adhuc beatus Job humanum genus multis miseriis repletum, quam sit despectum insinuat; quantumque ipsa insensibilia ipsum præire videantur narrat, cum dicit:

Vers. 7. &c.

Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursum virescit, & rami ejus pullulant. Si senuerit radix ejus in terra, & in pulvere emortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primum plantatum est. Homo vero cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumtus, ubi quæso est?

Caput IV. Ver. iii. Rec. iv. Ligni nomine multa significantur. Crux.

5. Sed quia hoc juxta litteram patet, debemus sensum ad interiora reducere: & qualiter hæc juxta spiritum intelligi debeant, perscrutari. In scriptura etenim sacra, ligni nomine aliquando crux, aliquando vir justus, aut etiam injustus, aliquando vero incarnata Dei sapientia figuratur. Crux etenim ligno signatur, cum dicitur: *Mittamus lignum in panem ejus.* Lignum quippe in panem mittere, est Dominico corpori crucem adhibere. Rursum ligni nomine vir justus, aut etiam injustus exprimitur, sicut per Prophetam Dominus dicit: *Ego Dominus humiliavi lignum sublime, & exaltavi lignum humile.* Quia juxta ejusdem Veritatis vocem: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.* Salomon quoque ait: *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem: in quocumque loco ceciderit, ibi erit.* In die etenim mortis suæ justus ad Austrum cadit, peccator ad Aquilonem: quia & justus per fervorem spiritus ad gaudia ducitur, & peccator cum apostata angelo, qui dixit: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis*; in frigido suo corde reprobatur. Rursum per lignum incarnata Dei sapientia figuratur, sicut de ea scriptum est: *Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam*; [f] & sicut ipsa ait: *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Hoc itaque loco cum lignum præfertur homini, quid homo, nisi carnalis quisque accipitur? Et quid ligni nomine, nisi justi uniuscujusque vita designatur? *Lignum etenim habet spem: si præcisum fuerit, rursum virescit*: quia cum [g] in morte passionis pro veritate justus afficitur, in æternæ vitæ viriditate recuperatur. Et qui hic virebat per fidem, illic virescit per speciem. Et rami ejus pullulant: quia plerumque ex passione justi, fideles quique ad amorem cælestis patriæ multiplicantur; & viriditatem vitæ spiritalis accipiunt, dum [h] hic pro Deo fortiter egisse gratulantur. Sequitur:

Jer. 11. 19.

Vir injustus.

Ezec. 17. 24.

Luc. 14. 11.

Eccle. 11. 3.

Isai. 14. 13.

Incarnata Dei Sapientia.

Prov. 3. 18.

Luc. 23. 31.

Ex percussione justi ad amorem cælestis patriæ accenduntur.

Vers. 8. & 9.

Si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere emortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primum plantatum est.

Cap. V. Sua morte uberes in nobis fructus gignunt.

6. Quid radix justi, nisi sancta prædicatio: quia ab ipsa oritur, & in ipsa subsistit; & quid terræ vel pulveris nomine nisi peccator accipitur? cui voce conditoris dicitur: *Terra es, & in terram ibis.* Vel certe, sicut habet nostra translatio: *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Justi igitur radix in terra senescit, [i] & in pulvere truncus emoritur; quia

Gen. 3. 19.

a Bigot. & Lyr. *futura præsciens.* Utic. *futura secutura.*
b Sic Bellov. Turon. Norman, & vet. edit. At recent. habent, *sine augmento in præscientia.*
c Ebroic. Bajoc. Sag. Utic. &c. *virtutes apprehendat.*
d Norman. *ut ex hoc bona quod* &c. Olim tamen in Utic. legebatur, sicut in vet. & rec. editis: *ut ex hoc homo.*
e Norm. & Bellov. *volebat.* Vindoc. pro *volebat*, habet, *nolebat.*
f Norm. plerique *& sicut ipse ait.* Utic. olim, *ipsa.*
g Abest *in*, & legitur, *morte . . afficitur*, in Utic. & in aliis.
h Lyr. Sag. Bigot. &c. *hunc pro Deo.*
i Deest, *& in pulvere truncus emoritur*, in Lyran. & Bigot.

quia apud corda pravorum ejus prædicatio despecta, cunctisque viribus [a] effeta creditur. Et in pulvere truncus emoritur: quia inter manus persequentium corpus illius exanimatur. Juxta Sapientiæ etenim vocem: *Visi sunt oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus illorum.* Sed iste, cujus radix in terra senuit, & in pulvere truncus emortuus est, ad odorem aquæ germinat: quia per afflatum sancti Spiritus, in electorum cordibus [b] exemplo sui operis germen virtutis facit. Aquæ etenim appellatione nonnumquam sancti Spiritus irrigatio designari solet, sicut scriptum est: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Sequitur: *Et faciet comam quasi cum primum plantatum est.* Succiso trunco comam facere, est extincto corporaliter justo, ipso suæ passionis exemplo multorum corda suscitare, & ex fide recta viriditatem veritatis ostendere. Bene autem dicitur: *Quasi cum primum plantatum est.* Omne quod hic a justis agitur, secunda plantatio est; quia prima videlicet plantatio non in opere justorum, sed in præscientia conditoris est. Et quia cuncta quæ agunt electi, sicut prius interius conspiciuntur, atque disponuntur; ita postmodum exterius perficiuntur, bene dicitur: *Faciet comam quasi cum primum plantatum est*; id est, viriditatem suam ostendit in effectu operis, quam prius habuit [c] in præscientia conditoris.

Sap. 3. 2.
Johan. 7. 37.
Johan. 4. 13.

Vers. 10. Homo ex se deficit, sed adveniente spiritu sancto renovatur.

7. Potest etiam radix justi, ipsa natura humanitatis intelligi, ex qua subsistit. Quæ videlicet radix senescit in terra, cum natura carnis deficit in pulverem redacta. Cujus in pulvere truncus emoritur, quia extinctum corpus a sua specie dissipatur. Sed ad odorem aquæ germinat: quia per adventum sancti Spiritus resurgit: *Et faciet comam quasi cum primum plantatum est*: quia ad illam speciem redit, ad quam percipiendam creatus fuerat, si in paradiso positus peccare noluisset.

Christus arbor in passione succisa, in resurrectione multiplicata.

8. Quod fortasse etiam de Domino ipso, scilicet bonorum omnium capite valet intelligi: [d] juxta hoc namque, quod prædiximus, quia de semetipso ait: *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Se esse lignum viride, & nos lignum aridum dixit: quia ipse in se [e] vim divinitatis habuit, nos vero qui puri homines sumus, lignum aridum appellamur. Habet ergo lignum spem, si præcisum fuerit, quia rursum virescit: quoniam [f] & si occidi per passionem potuit, per resurrectionis gloriam rursus ad vitæ viriditatem venit. Hujus rami pullulant: quia resurrectione illius multiplicati, longe lateque fideles creverunt. Hujus radix in terra quasi senuit: quia ejus prædicatio Judæorum perfidiæ despecta fuit. Et in pulvere truncus emortuus est: quia in corde persequentium, [g] quod perfidiæ suæ vento levabatur, contemtibilis & despectus est habitus, quia carne potuit occidi. Sed ad odorem aquæ germinavit: quia per virtutem Dei, extincta caro illius ad vitam rediit, juxta quod scriptum est: *Quem Deus suscitavit a mortuis*, Quia enim Deus Trinitas est, extinctam carnem unigeniti Filii sancta Trinitas, id est Pater, & idem Filius, & Spiritus sanctus resuscitavit. Et fecit comam quasi cum primum plantatum est: quia illa Apostolorum debilitas, quæ in morte illius expavit, & negavit, & negando aruit, per resurrectionis ejus gloriam rursus ad fidem viruit. In cujus ligni comparatione quid omnis homo, nisi pulvis est? Unde & subditur:

Luc. 23. 31.
Act. 3. 15.

Vers. 10.

Homo vero cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumtus, ubi quæso est?

CAPUT VI.

Vers. v. Homo peccator moritur in culpa, nudatur a justitia, consumitur in pœna.

9. Nullus homo sine peccato est, nisi ille qui in [h] hunc mundum non venit ex peccato. Et quia omnes in culpa ligamur, ipsa amissione justitiæ morimur: concessa prius in paradiso veste innocentiæ nudamur: interitu etiam carnis subsequente consumimur. Homo itaque peccator moritur in culpa, nudatur a justitia, consumitur in pœna. Hanc nuditatem peccatoris filii tegere dignatus est pater, qui eo redeunte dixit: *Cito proferte stolam primam.* Prima quippe stola, est vestis innocentiæ, quam homo bene conditus accepit, sed male a serpente persuasus perdidit. Contra hanc rursum nuditatem dicitur: *Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* Vestimenta quippe custodimus, cum præcepta innocentiæ servamus in mente: ut cum nos [i] judici culpa nudat, ad amissam redeuntes innocentiam pœnitentia operiat. Bene autem dicitur: *Ubi quæso est.* Quia peccator homo illic stare noluit, ubi conditus fuit: hic vero, ubi cecidit, diu esse prohibetur. Patriam volens perdidit: a peregrinatione vero sua quam diligit, invitus expellitur. Ubi ergo est, qui in ejus amore non est, ubi verum esse est? Sequitur:

Luc. 15. 22.
Apoc. 16. 15.

Ver. 11. & 12

Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluvius vacuefactus arescat: sic homo cum dormierit, non resurget.

CAPUT VII.

Mens humana æstuanti mari similis.

10. Mare mens hominis, & quasi fluctus maris sunt cogitationes mentis, quæ aliquando per iram tumescunt, per gratiam tranquillæ fiunt, [k] per odium cum amaritudine defluunt. Sed cum homo moritur, aquæ maris recedunt, quia juxta Psalmistæ vocem: *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum*. Et rursum de moriente scriptum est: *Amor quoque & odium simul peribunt.* Arescit ergo fluvius vacuefactus: quia subducta anima, vacuum remanet corpus. [l] Quasi enim alveus fluminis vacuus, est corpus exanime. Qua in re vigilanter intuendum est, quia vita præsens, videlicet quousque anima moratur in corpore, mari comparatur & fluvio. Aqua enim maris amara est, fluminis dulcis. Et quia hic viventes modo quibusdam amaritudinibus [m] afficimur, modo autem dulcedine tranquilli ac mites invenimur, præsentis vitæ decursus comparatione exprimitur maris & fluminis.

Ps. 145. 4.
Eccle. 9. 6.

Ver. vi. Reg. v. Job resurrectionem non absolute negat.

11. Sed in his durum valde videtur esse quod subditur: *Sic homo cum dormierit*, [n] *non resurget.* Cur itaque laboramus, si in resurrectionis retributionem non tendimus? Quomodo autem dicitur: *Non resurget*, cum scriptum sit: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur?* Et rursum: *Si in hac*

1. Cor. 15. 51.
Ibid. 19.

a Plurimi, *effetata*.
b Turon. & Norm. *exemplum sui operis germen virtutis facit*.
c Vindoc. & Norm. *in præsentia conditoris*.
d Sic restituimus ex mss. Norm. Vindoc. Bellov. &c. & ex vet. edit. Recentius vulgati habent: *juxta hoc utique quod prædix.... se enim lignum viride* &c.
e In Utic. prius legebatur, *lumen divinitatis*.
f Utic. *& si cecidit per passionem, potuit per resurrectionis gloriam rursus venire ad viriditatem vitæ*. Vind. *per resurrectionem gratiæ*.
g Turon. *quo perfidia suæ vento levabantur*.
h Norm. Turon. Bellov. Vindoc. &c. *in hoc mundo non venit*.
i Plerique Norm. & Turon. *judicii culpa*.
k Utic. *per amaritudinem cum odio defluunt*. Secunda manus expunxit *cum odio*.
l Vindoc. *quasi enim alveus fluminis vacuus est, cujus corpus exanime est*.
m In sola edit. Gussanv. additur *turbati*.
n Norm. *non resurgit*.

hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Et per semetipsam Veritas dicat: *Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ.* Sed subjuncta sententia indicat, quæ discretio in præmissa lateat. Nam subditur:

Johan 5.28

Vers. 12.

Donec atteratur cælum, non evigilabit, nec consurget de somno suo.

CAPUT VIII. Sed tantum futuram ante mundi finem.

12. Liquet enim, quia non resurget, scilicet donec atteratur cælum: quia nisi mundi hujus finis advenerit, humanum genus a somno mortis ad vitam non evigilabit. Non ergo quia omnino non resurgat; sed quia ante contritionem cæli, humanum genus minime resurgat, insinuat. Notandum quoque est, cur postquam superius hominem mortuum dixit, inferius non mortuum, sed dormientem nominat, eumque de somno suo minime consurgere, donec cælum atteratur narrat: nisi quod patenter datur intelligi, quia in comparatione ligni revirentis, hominem mortuum peccatorem nominat, a vita scilicet justitiæ extinctum. Ubi autem de morte carnis loquitur, non hanc mortem, sed somnum maluit vocare, spem procul dubio resurrectionis insinuans: quia sicut citius homo a somno evigilat, ita concite ad conditoris nutum a morte corporis resurgat. Vehementer enim ab infirmis mentibus nomen mortis pertimescitur, somni autem vocabulum non timetur. Unde & Paulus [a] discipulos admonens, dicit: *Nolumus autem ignorare vos, fratres, de dormientibus, ut non contristemini sicut & ceteri qui spem non habent. Si enim credimus quod Jesus mortuus est & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo.* Quid est quod prædicator egregius mortem Domini, mortem vocat: mortem vero servorum Domini, non mortem, sed somnum nominat: nisi quia infirma corda audientium respiciens, medicamentum prædicationis suæ mira arte componit: & illum quem jam resurrexisse noverant, eis mortuum insinuare non dubitat: eos vero qui necdum resurrexerant, ut spem resurrectionis insinuet, non mortuos, sed dormientes vocat? Non enim verebatur dicere mortuum, quem auditores jam resurrexisse cognoverant: & verebatur dicere mortuos [b] quos resurgere vix credebant. Beatus igitur Job, quia carne mortuos ad vitam rursus evigilare non dubitat, eos dormientes potius quam mortuos appellat. Sequitur:

1. Thess. 4.12

Vers. 13.

Quis mihi tribuat, ut in inferno protegas me?

CAPUT IX. VET. VII. REC. VI. Duplex infernus alius inferior malis cruciandis, alius superior justis usque ad adventum Christi recipiendis destinatus. Genes. 3.24.

13. Quia ante adventum mediatoris Dei & hominis, omnis homo, quamvis mundæ probatæque vitæ fuerit, ad inferni claustra descenderit, dubium non est: quoniam homo, qui per se cecidit, per se ad paradisi requiem redire non potuit, nisi veniret ille, qui suæ incarnationis mysterio ejusdem nobis paradisi iter aperiret. Unde & post culpam primi hominis, ad paradisi aditum romphæa flammea posita esse memoratur: quæ & versatilis dicitur, pro eo quod quandoque veniret tempus, ut etiam removeri potuisset. Nec tamen ita justorum animas ad infernum dicimus descendisse, ut in locis pœnalibus tenerentur, Sed esse superiora inferni loca, esse alia inferiora credenda sunt: ut & in superioribus justi requiescerent, & in inferioribus injusti cruciarentur. Unde & Psalmista propter prævenientem se Dei gratiam dicit; *Eripuisti animam meam ex inferno inferiori.* Beatus igitur Job ante Mediatoris adventum ad infernum se descendere sciens, conditoris sui [c] illic protectionem postulat: ut a locis pœnalibus alienus existat, ubi dum ad requiem ducitur, a suppliciis abscondatur. Unde subjungit:

Ps. 85. 13.

Et abscondas me donec pertranseat furor tuus.

Ibidem.

CAP. X. REC. XII. Dei furor perturbationis expers, in fine mundi consummatur.

14. Furor etiam omnipotentis Dei [d] in hoc quotidie vim suæ districtionis peragit, quod viventes indigne dignis suppliciis demergit. Qui furor nunc equidem transit, sed in fine pertransit: quia modo agitur, sed in mundi termino consummatur. Qui tamen iste furor, quantum ad electorum animas, in Redemtoris nostri adventu pertransiit: quia eas ab inferni claustris ad paradisi gaudia mediator Dei & hominum, dum ipse illuc pie descenderet, reduxit. Inter hæc vero sciendum est, quod furoris nomen divinitati non congruit: quia naturam Dei simplicem perturbatio nulla confundit. Unde ei dicitur: *Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate judicas, & cum magna reverentia disponis nos.* Sed quia justorum animæ per Mediatoris adventum erant quandoque ab inferni locis, quamvis non pœnalibus, liberandæ, hoc quoque justus vir prævidet, & petendo subjungit:

Sap. 12. 18.

Et constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?

Ibidem.

CAPUT XI. V & R. VIII. Christus ab inferno eduxit tantum, quos sibi inhæsisse præscivit. Gal. 4. 4. Job 10. 13. Joh. 12. 32.

15. *At ubi venit plenitudo temporis; misit Deus filium suum, factum ex muliere factum sub Lege: ut eos qui sub Lege erant, redimeret.* Hanc itaque redemtionem vir Domini præsciens, in qua erant multi etiam ex gentilitate liberandi, sicut ipse ait: *Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris:* apud omnipotentem Deum tempus sibi constitui suæ recordationis petit. Hinc est enim, quod in Evangelio Dominus dicit: *Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum:* omnia videlicet electa. Non enim ab inferno rediens Dominus, electos simul & reprobos traxit, sed illa exinde omnia sustulit, quæ sibi inhæsisse præscivit. Unde etiam per Osee prophetam dicit: *Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus inferne.* Quod enim occidimus, agimus ut penitus non sit. Ex eo enim quod mordemus, partem abstrahimus, partemque relinquimus. Quia ergo in electis suis funditus Dominus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia vero ex inferno partem abstulit, partemque reliquit, non occidit funditus, sed momordit infernum. Dicit ergo: *Ero mors tua o mors;* id est, in electis meis [e] te funditus perimo. *Ero morsus tuus inferne:* quia sublatis eis, te ex parte transfigo. Sciens igitur beatus Job hunc adventum ad inferos Redemtoris nostri, petat quod futurum [f] prævidit, & dicat: *Et constituas mihi tempus, in quo recorderis mei.* Sequitur:

Osee 13. 14.

Putasne mortuus homo rursum vivet?

Vers. 14.

CAPUT XIII. Nonnunquam a fortibus infirmitatis verba suscipienda.

16. Solent justi viri in eo quod ipsi certum ac solidum sentiunt, quasi ex dubietate aliquid proferre, ut infirmorum in se verba transferant. Sed rursum [g] per fortem sententiam infirmanti dubietate omnimodo contradicunt: quatenus per hoc quod dubie proferre cernuntur, infirmis aliquatenus condescendant: & per hoc quod certam sententiam proferunt,

a Deest in Turon. *discipulos*.
b Turon. *quos resurgere visuri erant*.
c Deest *illic* in Turon.
d Turon. *in hoc quotidie cursu*.
e In Vindoc. *te funditus premo*.
f Bellovac. *provides*.
g Turon. *per fortem sententiam infirmantes*.

runt, infirmorum mentes dubias ad soliditatem trahant. Quod nimirum dum faciunt, exemplum nostri capitis sequuntur. Passioni quippe Dominus propinquans, infirmantium in se vocem sumsit, dicens: *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste*: eorumque timorem ut abstraheret, suscepit: & rursus per obedientiam vim fortitudinis ostendens ait: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*: ut cum hoc imminet quod fieri nolumus, sic per infirmitatem petamus ut non fiat, quatenus per fortitudinem parati simus; ut voluntas conditoris nostri etiam contra voluntatem nostram fiat. Hoc igitur exemplo nonnumquam a fortibus infirmitatis verba suscipienda sunt; ut per eorum post prædicamenta fortia, infirmorum corda gratius roborentur. Unde beatus Job, cum quasi dubitantis verba protulit, dicens: *Putasne mortuus homo rursum vivet?* illico sententiam suæ certitudinis adjunxit, qua ait:

Matt. 26. 39. — Ibid. 35. — Ibid.

Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.

CAPUT XIII. Ter. & R. ix. Job hujus vitæ cursu despecto, immutabilitatis statum requirit.

17. Qui itaque immutationem suam tanto desiderio expectat, quam sit de resurrectione certus, insinuat: & cursum vitæ præsentis quantum despiciat, innotescit, qui hunc militiam appellat. Per militiam quippe semper ad finem tenditur, & quotidie conclusionis terminus expectatur. Cursum itaque vitæ hujus despicit, & statum soliditatis requirit, qui per hoc quod mutabiliter militat, ad immutationem suam pervenire festinat. [a] Justo quippe in hac vita, ipsa sarcina suæ corruptionis onerosa est. Quod vigiliæ defatigant, somnus quæritur, ut vigiliarum labor atque anxietas temperetur. Sed nonnumquam etiam somnus occidit. Fames corpus atterit, atque ut ejus necessitas repellatur, cibi requiruntur: sed sæpe & cibi gravant, qui ad repellendum debilitatis gravamen quæsiti fuerant. Gravis itaque est sarcina corruptionis: quæ nisi ita gravis esset, Paulus nequaquam diceret: *Vanitati creatura subjecta est, non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc.* Sanctus ergo vir incorruptionis statum desiderans, dicat: *Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.* In qua immutatione quid agatur, adjungit:

Rom. 8. 20.

Vers. 15. *Vocabis me, & ego respondebo tibi.*

CAPUT XIV. Rec. x. Vocanti Deo respondebimus, cum ad ejus jussum incorruptibiles resurgemus.

18. Respondere cuilibet dicimur, cum ejus factis congrua [b] ad vicem opera reddimus. In illa igitur commutatione vocat Dominus, & respondet homo: quia ante incorrupti claritatem, incorruptus homo ostenditur post corruptionem. Nunc etenim quousque subditi corruptioni sumus, auctori nostro minime respondemus: quia dum corruptio ab incorruptione longe est, similitudo apta nostræ responsioni non est. De illa vero immutatione scriptum est: *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Tunc ergo vocanti Deo veraciter respondebimus, quando ad summæ incorruptionis jussum incorruptibiles surgemus. Et quia hoc percipere creatura ex semetipsa non valet, sed solius omnipotentis Dei dono agitur, ut ad tantam incorruptionis gloriam permutetur, recte subjungitur:

1. Joh. 3. 2. — Vet. x.

Ibidem. *Operi manuum tuarum porriges dexteram.*

CAPUT XV. Rec. xi. Quod ex seipso homo consequi non valet.

19. Ac si patenter dicat: Idcirco creatura tua corruptibilis persistere ad incorruptionem potest, quia tuæ potestatis manu erigitur, & tui respectus gratia, ut persistat, tenetur. Humana namque creatura, eo ipso quod creatura est, in semetipsa habet sub se defluere: sed a conditore suo homo accepit, [c] ut & super se contemplatione rapiatur, & in seipso incorruptione teneatur. Creatura ergo ne sub se defluat, sed in incorruptione persistat, [d] ad incommutabilitatis statum auctoris sui dextera levatur. Potest quoque dexteræ nomine, filius designari: Quia *omnia per ipsum facta sunt*. Operi igitur manuum suarum porrexit omnipotens Deus dexteram suam: quia ut abjectum atque in infimis jacens ad summa erigeret genus humanum, incarnatum ad hoc unigenitum misit. Ex cujus nobis incarnatione datum est, ut qui ex voluntate propria in corruptionem cecidimus, vocanti nos Deo quandoque ad incorruptionis gloriam, respondere valeamus. Qua in re largitatem divinæ misericordiæ pensare quis valeat, quod ad tantam perducit gloriam hominem post culpam? Pensat Deus mala quæ facimus, & tamen per benignitatis suæ gratiam ea misericorditer relaxat. Unde & subditur:

Johan. 1. 3.

Vers. 16. *Tu quidem gressus meos dinumerasti, [e] sed parcis peccatis meis.*

CAPUT XVI. Rec. xii. Culpæ nostræ, ne Deus eas puniat, pœnitentia castigandæ.

20. Gressus Deus dinumerat, cum singula quæque nostra opera propter retributionem signat. Quid enim in gressibus, nisi unaquæque nostra actio designatur? Omnipotens itaque Deus & gressus dinumerat, & peccatis parcit: quia & subtiliter acta nostra considerat, & tamen hæc pœnitentibus misericorditer relaxat. Qui & duritiam in peccantibus conspicit, sed tamen hanc, præveniente gratia, ad pœnitentiam emollit. Culpas ergo dinumerat, cum nosipsos ad singula quæ fecimus, deflenda convertit. [f] Quas misericorditer relaxat: quia eas dum nos ipsi punimus, ipse nequaquam in extremo examine judicat; Paulo attestante, qui ait: *Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.* Unde adhuc subditur:

1. Cor. 11. 31.

Vers. 17. *Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.*

CAPUT XVII. Vet. xi. Peccata, nisi pœnitentia diluantur, de sacculo secreti exibunt ad publicum judicii.

21. Signantur quasi in sacculo delicta nostra, quia hoc quod nos exterius agimus, nisi pœnitentia interveniente diluamus, in secreto judiciorum Dei sub quadam occultatione servatur, ut quandoque etiam [g] de sacculo secreti exeat ad publicum judicii. Unde etiam per Moysen dicitur: *Nonne hæc congregata sunt apud me, & signata in thesauris meis? In die ultionis reddam illis.* Cum vero pro malis quæ fecimus, disciplinæ flagello atterimur, & hæc per pœnitentiam deflemus, iniquitatem nostram signat & curat: quia nec inulta hic deserit, nec in judicio punienda reservat. Signat igitur delicta: quia ea hic subtiliter attendit, ut feriat; curat vero, quia hæc per flagellum funditus relaxat. Unde iniquitatem [h] quoque illius persecutoris sui, quem in terra pro-

Deut. 32. 34. 35.

a In mss. vulgo, *justis quippe*.
b Turon. *ad invicem*.
c Turon. *ut & ad superna*. Bellov. *ut & super se per contemplationem rapiatur*.
d Ita habent mss. Bellov. Turon. Norm. non, *ad incorruptibilitatis*, quod minus sonat quam *ad incommutab.* In Vindoc. legitur *ad immutabilitatis*.
e Utic. & Bigot. *sed parce*. Lyr. *sed parces*.
f Norm. & Bellov. *quasi misericorditer*.
g Ita Ebroic. Bigot. Lyr. & Anglic. In Utic. olim, *de secreto sigilli*, nunc *de sacculo secreti*. In excusis vet. & recent. *de sigillo secreti*. Ex contextu pene constat legendum ut in laudatis mss.
h Ebroic. *quousque illius*.

Act. 9. 15. prostraverat, signando curavit, cum de illo ad Ananiam dixit: *Vas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Ego enim ostendam illi, quanta eum oporteat pro nomine meo pati.* Cui enim adhuc pro transactis excessibus venturas passiones minatur, profecto hoc quod deliquerat, in corde signatum tenebat. Sed procul dubio delicta ejus signando curaverat, quem vas electionis vocabat. Vel certe peccata nostra signantur in sacculo, cum mala quæ fecimus, sollicito semper corde pensamus. Quid namque est cor hominis, nisi sacculus Dei? Ubi dum studiose conspicimus per quanta delinquimus, peccata nostra quasi in Dei sacculo signata portamus. An non peccatum suum David signatum tenebat in sacculo, qui dicebat: *Iniquitatem meam*[a] *ego agnosco, & delictum meum coram me est semper?* Ps. 50. 5. Et quia culpas, quas nos intuendo, & pœnitendo cognoscimus, pius nobis conditor relaxat, recte post signata in sacculo delicta, subjungitur: *Sed curasti iniquitatem meam.* Ac si aperte dicat: Quæ modo signas ut pœnitendo videam, agis procul dubio, ne in retributione videantur. Sequitur:

Ver. 18. & 19. *Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo. Lapides excavant aquæ, & alluvione paulatim terra consumitur: & homines ergo similiter perdes.*

b

CAPUT XVIII. REC. XIV. Alii subitis alii lentis ac blandis tentationibus evertuntur.

22. Hoc crebro agitur, ut cadentibus [b] rupibus, saxum ad loca alia transferatur: ut aquæ lapides excavent: & paulatim terra illuvionibus consumatur. Sed magna nobis intentione discutiendum est, quod infertur: *Et homines ergo similiter perdes.* Quid est enim hoc, quod cadenti monti, & saxo translato, quod excavato lapidi, & per alluvionem terræ consumtæ perditio humana comparatur, nisi hoc, quod patenter datur intelligi, quia duo sunt genera tentationum? Unum, quod in mente etiam justi hominis per repentinum eventum agitur, quatenus sic subito tentetur, ut hunc inopinato proventu concutiat & prosternat, casumque suum nonnisi postquam ceciderit, videat. Aliud vero, quod paulatim venit in mentem, & resistentem animum lenibus suggestionibus inficit: & omnes in eo vires justitiæ non nimietate sua, sed assiduitate consumit. Quia ergo alia est tentatio, quæ justos plerumque subita invasione prosternit, dicatur: *Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo:* id est, mens sancta cujus locus justitia fuerat, impulsu subito transfertur ad culpam. Rursum quia alia est tentatio, quæ se cordi hominis leniter infundit, omnemque duritiam fortitudinis corrumpit atque consumit, dicatur: *Lapides excavant aquæ:* quia videlicet duritiam mentis absorbent assidua & mollia blandimenta libidinis, & lentum atque subtile vitium corrumpit durum & forte propositum mentis. Unde subditur: *Et alluvione paulatim terra consumitur.* VER. XII. Sicut enim influente aqua, paulatim terra consumitur: sic leniter subrepente vitio, mens etiam fortis absorbetur. Unde bene subjungitur: *Et homines ergo similiter perdes.* [c] Id est, quia cum

c

tentationem justo judicio ejus menti, qui stare in alto cernitur, repente dominari permittis, cadere ac defluere montem facis: & cum voluntas ad vitium commutatur, quasi ad locum alium transfertur saxum: cum vero tentationem lentam atque subtilem, sed tamen assiduam eorum qui fortes esse creduntur, prævalere mentibus sinis; quasi lapides excavant aquæ, & alluvione paulatim terra consumitur: quia nimirum suggestione leni subacta mentis duritia mollitur.

David mons altus repentino casu cecidit. 2. Reg. 11. 4. &c.

23. Videamus, David ille quantum mons altus fuerit, qui tanta Dei mysteria prophetico spiritu valuit contemplari; sed aspiciamus quam subito casu defluxit, qui dum in solario deambulans, alienam conjugem concupivit & abstulit, ejusque virum cum damno sui exercitus interemit, repentino casu mons cecidit, cum mens illa mysteriis cælestibus assueta, inopinata tentatione devicta est, tamque immanissimæ turpitudini subacta. Saxum itaque de loco suo translatum est, cum prophetæ animus a prophetiæ mysteriis exclusus, ad cogitandas turpitudines venit. Videamus etiam qualiter lapides excavant aquæ, & alluvione paulatim terra consumitur. Salomon quippe immoderato usu atque assiduitate mulierum ad hoc usque perductus est, ut templum idolis fabricaret: & qui prius Deo templum construxerat, assiduitate libidinis, etiam perfidiæ substratus, idolis construere templa non timuit. Sicque factum est, ut ab assidua carnis petulantia, usque ad mentis perfidiam perveniret. Quid itaque aliud, quam aquæ excavarunt lapidem, & alluvione paulatim terra consumta est, quia surripiente paulisper infusione peccati, terra cordis illius ad consumtionem defluxit? Consideret ergo beatus Job utrasque tentationes, vel subitam & immensam, vel lentam atque longiorem: consideret casus hominum, & ex his quæ exterius [d] accidunt, sapiat interius contemplationem, dicens: *Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo. Lapides excavant aquæ, & alluvione paulatim terra consumitur: & homines ergo similiter perdes:* id est, sicut hæc insensibilia modo subito corruunt, modo paulisper infusa aquarum mollitie consumuntur: ita etiam eum, quem rationabilem condidisti, vel subita tentatione dejicis, vel longa ac lenta consumi permittis. Atque mox eamdem rationabilem creaturam verbis sequentibus explicat, dicens:

3. Reg. 11. 7. 32. 9. 4. &c. Salomon. Salomon subrepente paulisper peccati lenocinio.

d

Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret. Vers. 20.

CAPUT XIX. Vitæ brevi succedit æternitas.

24. Paululum roboratus est homo, quia hic vivendi vires ad modicum accepit, ut in perpetuum transeat, ubi ejus vitam terminus non concludat. Sed in hac brevitate ubi roboratus est, [e] colligit unde [f] in perpetuitate inveniat, vel ut semper gaudeat, vel ut suscepta supplicia non evadat. Qui pro eo quod paululum roboratus est, ut in perpetuum transeat, apte mox subditur:

e f

Immutabis faciem ejus, & emittes eum. Ibidem.

CAPUT XX. REC. XIV. Hominis in morte quanta mutatio.

25. Facies hominis immutatur, cum ejus species morte atteritur. Emittitur vero, quia ab his quæ volens tenuit, transire ad æterna cogitur nolens: dumque ad illa perducitur, hæc quæ diu cogitata tenuit, qualiter sese habitura sint relicta, nescit. Unde & additur.

Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, [g] *non intelligit.* Vers. 21.

g

CAPUT XXI. VER. XIII.

26. Sicut enim hi, qui adhuc viventes sunt, mor-

a Utic. & plurimi, *ego cognosco.*
b In Sag. *montibus.* Ita quoque nunc in Utic. expuncto, *rupibus.*
c Redundare videtur, *quia* & abest a mss. Sag. & Utic. Olim tamen legebatur in Utic; estque in German.
d Vindoc. *accedunt.*
e Turon. & Norm. *colliges;* sed retinendum esse *colligit*, sensus contextus demonstrat.
f Sag. & Utic. *in perpetuitatem veniat.*
g Lyr. & Bigot. *non intelliget.*

mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant: ita mortui, vita in carne viventium post eos qualiter disponatur, nesciunt: quia & vita spiritus longe est a vita carnis; & sicut corporea atque incorporea diversa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est: quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent. Sed carnales quique, quia amorem præcipuum filiis impendunt, hoc eos beatus Job nescire postmodum asserit, quod hic vehementer amaverunt: ut sive nobiles, sive ignobiles sint filii, nesciant, quorum eos semper cura fatigabat. Quod tamen si intelligi spiritaliter debet, non incongrue filiorum nomine, opera designantur; sicut de muliere Paulus dicit: *Quia salva erit per filiorum generationem.* Neque enim mulier, quæ continentiæ studens, nequaquam filios generat, salva non erit: sed per generationem filiorum salvari dicitur, [a] quia per effectum bonorum operum perpetuæ saluti sociatur. Nobiles ergo sunt filii, recta opera; ignobiles autem, facta perversa. Et sæpe homo agere qualibet bona intentione nititur: sed tamen pro multis, quæ subrepunt, ejus acta apud omnipotentem Deum qualiter habeantur, incertum est. Sive itaque nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelligit: quia subtili examine discussa, utrum approbentur ejus opera, an reprobentur, ignorat. Et hic ergo homo in dolore laboris est positus, & illuc ducitur in timore suspicionis. Unde adhuc de ipso præsentis vitæ labore subjungitur:

Animæ sanctorum Deum videntes, nihil eorum quæ extra se sunt ignorant; secus aliæ.

1. Tim. 2. 15

Attamen caro ejus, dum vivit, dolebit: & anima ejus super semetipso lugebit. Vers. 22.

CAPUT XXII. Qui carnis voluptatibus delectantur, majores ex carne tribulationes experiuntur.

27. De conjugibus Paulus dicit: *Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi.* Sed tribulationem carnis hic pati possunt, etiam jam qui spiritaliter vivunt. Cur ergo inesse conjugibus carnis tribulatio, quasi specialiter dicitur, quæ etiam a vita spiritalium longe non est, nisi quod hi frequenter majores tribulationes ex carne suscipiunt, qui carnis voluptatibus delectantur? Bene autem dicitur. *Et anima ejus super semetipsum lugebit*: quia quisquis gaudere in se appetit, eo ipso jam in luctu est, quo a vera lætitia recessit. Vera quippe lætitia mentis, creator est. Dignum itaque est, ut in se semper homo mærores inveniat, qui, derelicto creatore, in se gaudium quærebat. Sequitur.

1. Cor. 7. 28.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Numquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens, & implebit ardore stomachum suum? Job. 15. Vers. 1. & 2.

CAPUT XXIII. VET. XIV. REC. XV. Mala bonorum verba non rationis sententias, sed furoris stimulos censent.

28. Crebro jam diximus, beatum Job typum sanctæ universalis Ecclesiæ, amicos vero illius hæreticorum speciem tenere: qui quasi ex defensione Domini, occasionem stultæ locutionis inveniunt, & contumeliosa contra bonos verba jaculantur. Quibus cuncta quæ a fidelibus sentiuntur, quasi in ventum prolata displicent. Unde nunc dicitur: *Numquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens?* Nec bonorum verba dicta rationis, sed stimulos furoris existimant. Unde & subditur: *Et implebit ardore stomachum suum.* Quia ea etiam quæ se sciunt contumeliose dicere, student semper, ut dictum est, ex Domini defensione palliare. Unde Eliphaz subdit:

Arguis verbis eum qui non est æqualis tibi, & loqueris quod tibi non expedit. Vers. 3.

CAPUT XXIV. Dum vera quæ exprobrent non inveniunt, falsa fingunt hæretici.

29. Nullum vero existimant timorem Domini habere, nisi eum quem potuerint ad suæ confessionis [b] stultitiam trahere. Unde adjungit: *Quantum in te est, evacuasti timorem, & tulisti preces coram Deo.* Tulisti, dicitur, abstulisti: ac si aperte dicat: De tua justitia præsumens, creatoris tui gratiam despicis deprecari. Cum enim vera mala hæretici contra bonos non inveniunt, fingunt quæ redarguant, ut justi esse videantur: & fit plerumque, ut ad aperta contumeliarum verba perveniant. Unde adhuc subditur:

Vers. 4.

Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blasphemantium. Vers. 5.

CAPUT XXV. Dei honori specie cavente, bonitati detrahunt.

30. Iniquitas os docet, quando ex mala vita concipitur, quod pejus dicatur. Quia autem beatus Job [c] tanto in ore liber fuerat, quanto justus in opere, ab amicis suis hæreticorum typum tenentibus, & de iniqua vita, & de audaci ore reprehenditur, ut dicatur: *Docuit enim iniquitas tua os tuum.* Ac si aperte ei diceretur: Quod perverse loqueris, [d] ex perversiore didicisti vita. Sæpe vero hæretici dum quasi venerantur Deum, ejus mysteriis contradicunt: & humilitatem putant, si veritatem denegant. Sunt namque nonnulli, qui Deo [e] se injuriam irrogare existimant, si eum veram carnem assumsisse fateantur, aut si hunc veraciter pro nobis carne mori potuisse crediderint. Cumque Deo quasi plus [f] honoris conentur tribuere, coguntur laudes veras bonitatis illius negare. Quid enim est in caritatis suæ laude potentius, quam ut illa sibi pro nobis digna ad susceptionem [g] faceret, quæ ei videntur indigna? Sancta autem Ecclesia veram carnem, veram mortem illius confitetur: sed hæc dicens, ab hæreticis irrogare Deo contumeliam creditur. Unde nunc dicitur: *Et imitaris linguam blasphemantium.* Cui si quid in hoc mundo adversitatis evenerit, hoc ei contingere ex ipsa hac injuria suæ confessionis dicunt. Unde adhuc subditur:

Condemnabit te os tuum & non ego, & labia tua respondebunt tibi. Vers. 6.

CAPUT XXVI. Rectæ fidei confessionem adversitatis flagellis puniri delirant. VET. XV.

31. Quia enim [h] ex errore confessionis existimant mala adversitatis erumpere, labia sua ei afferunt respondere, ut culpa eloquii sit causa flagelli. Aliquando vero eam comprimere quasi ratiocinantes volunt. Unde Eliphaz beatum Job reprehendere quasi ex ratione conatur, dicens:

Numquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus? Numquid consilium Dei audisti, & inferior te erit ejus sapientia? Vers. 7. & 8.

CAPUT XXVII. Dum divinam gloriam defendere videntur, suæ prospiciunt.

32. Ac si verbis apertioribus dicat: [i] Qui de æterno loqueris, pensa quia temporalis es: qui de ejus sapientia disputas, pensa quia ejus consilium ignoras. Sed quia ad hoc hæretici verba Dominicæ defensionis assumunt, ut docti esse videantur, & dum divinam gloriam defendere videntur, suam scientiam hominibus innotescant, ipsa hoc Eliphaz subjuncta verba testantur: qui loqui quidem de sapientia Dei cœpit, sed statim ad suam elationem cecidit, dicens:

Quid nosti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus? Vers. 9.

Quæ

a Norm. per profectum, olim in Utic. per effectum.
b Vindoc. fiduciam.
c Iidem, tanto timore liber fuerat.
d Vindoc. & perversiore.
e Turon. Deo se irrogare. Deest injuriam.
f Deest honoris in Vindoc.
g Irrepsit in recent. edit. assumtione, post susceptionem. Quam vocem in mss. Turon. Vindoc. Bellovac. Norman. minime repertam, tamquam peregrinam abjiciendam curavimus.
h Utic. ex ore confessionis.
i Vindoc. quid æterno loqueris.

Quæ videlicet dicta patenter ostendunt, ex qua mentis elatione prodeat, quidquid quasi ad Dominicam defensionem sonat. Sequitur:

Vers. 10. *Et senes & antiqui sunt in nobis, multo vetustiores quam patres tui.*

CAPUT XXVIII. De antiquorum patrum magisterio & consensu falso sibi blandiuntur.

33. Quia omnes hæretici a sancta universali Ecclesia sunt egressi, testatur Johannes, qui ait: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis*. Sed ut ea quæ asserunt, commendare stultis mentibus hominum quasi de antiquitate possint, antiquos patres se habere testantur: atque ipsos doctores Ecclesiæ, suæ professionis magistros dicunt. (1. Joh. 2. 19.) Cumque præsentes prædicatores despiciunt, de antiquorum patrum magisterio falsa præsumtione gloriantur: ut ea quæ ipsi dicunt, etiam antiquos patres tenuisse fateantur; quatenus hoc quod rectitudine astruere non valent, quasi ex illorum auctoritate confirment. Quia vero scriptum est: (Hebr. 12. 6.) *Quem diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit*. Sæpe sancta Ecclesia multis in hac vita adversitatibus laborat; & reproborum vita tanto sine flagello dimittitur, quanto ad nulla præmia servatur. Sed afflictiones sanctæ Ecclesiæ videntes hæretici, eam despiciunt, & tot illam flagellis atteri, ex pravæ [a] professionis merito suspicantur: Unde adhuc subditur:

Vers. 11. *Numquid grande est, ut consoletur te Deus? sed verba tua prava hoc prohibent.*

CAPUT XXIX. Afflictam Ecclesiam despiciunt.

34. Ac si ei patenter dicat: Si professionem fidei corrigeres, jamdudum consolationem a flagellis habere potuisses. Sequitur:

Vers. 12. *Quid te elevat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos?*

CAPUT XXX. Sanctorum contemplationem irrident numquam experti.

35. Sæpe justorum mens ita ad altiora contemplanda suspenditur, ut exterius eorum facies obstupuisse videatur. Sed quia hanc contemplationis vim in occulto agere hæretici ignorant, hoc a justis & recta sapientibus fieri magis per hypocrisim, quam per veritatem putant: quia hoc quod ipsi habere nequeunt, inesse veraciter aliis non suspicantur. Sequitur:

Vers. 13. *Quid tumet contra Deum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo hujuscemodi sermones?*

CAPUT XXXI. V. & R. XVI. Justorum & iniquorum verba sæpe similia, sed cor dissimile.

36. Plerumque justi aliquibus necessitatibus afflicti, sua opera coguntur fateri: quod beatus Job fecerat, quem post justitiam flagella deprimebant; sed cum eorum dicta injusti audiunt, hæc per elationem potius quam per veritatem existimant prolata. Ex suis enim cordibus verba justorum pensant, & dici humiliter posse verba bona non existimant. Sicut enim gravis culpa est, sibi hoc hominem arrogare, quod non est: sic plerumque culpa nulla est, si humiliter bonum dicat, quod est. Unde sæpe contingit, ut justi & injusti habeant verba similia, sed tamen semper cor longe dissimile: & ex quibus dictis Dominus ab injustis offenditur, in eisdem quoque a justis placatur. (Luc. 18. 12.) Nam Pharisæus ingressus templum, dicebat: *Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo*: sed justificatus magis Publicanus, quam ille exiit. Ezechias quoque rex cum molestia (Isai. 38. 3.) corporis afflictus, ad extremitatem pervenisset vitæ, in oratione compunctus dixit: *Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate & in corde perfecto*. Nec tamen Dominus hanc confessionem perfectionis ejus despexit, aut renuit, quem mox in suis precibus exaudivit. Ecce Pharisæus se justificavit in opere, & Ezechias justum se esse asseruit etiam in cogitatione: atque unde ille offendit, inde iste Dominum placavit. Cur itaque hoc, nisi quia omnipotens Deus singulorum verba a cogitationibus pensat, & in ejus auribus superba non sunt, quæ humili corde proferuntur? Unde beatus Job, cum sua opera protulit, contra Deum nullo modo tumuit, quia ea quæ veraciter fecerat, humiliter dixit. Sed solent hæretici errorum suorum dictis vera aliqua permiscere: & amici beati Job quamvis in reprehensione ejus omnimodo fallantur, possunt tamen & quædam vera dicere, quæ ex illius assiduitate didicerunt. Quorum dicta si omnia refutanda essent, Eliphas sententiam Paulus Apostolus minime protulisset, dicens: [b] *Apprehendit sapientes in astutia eorum*. Quia igitur & ea quæ recta dicunt, contra beatum Job recte non dicunt: nos in eorum dictis & calcemus vitium indiscretionis, & discutiamus vires rectitudinis. [c] Sequitur:

Hæretici falsis quædam vera permiscent non rejicienda.

(1. Cor. 3. 19.)

Vers. 14. *Quid est homo, ut immaculatus sit?*

CAPUT XXXII. Homo ex humo & ex muliere ortus, qui possit esse sine macula? Ibidem.

37. Eo enim ipso, quo dicitur homo, terrenus exprimitur & infirmus: homo enim ab humo appellatus est. Et quomodo esse valet sine macula, qui sponte sua ad infirmitatem concidit factus de terra? Ubi & additur: *Et ut justus appareat natus de muliere*. Primam quippe viro injustitiam mulier propinavit in paradiso. Quomodo ergo justus apparebit, qui de illa natus est, quæ injustitiæ propinatrix exstitit? Sequitur:

Vers. 15. *Ecce inter Sanctos ejus nemo immutabilis, & cæli non sunt mundi in conspectu ejus.*

CAPUT XXXIII. V. & R. XVII. Solus Deus mutabilitatis expers. (Ps. 48. 1.)

38. Hoc cælorum nomine repetiit, quod Sanctorum prius appellatione signavit. Nam de eisdem Sanctis scriptum est: *Cæli enarrant gloriam Dei*. Qui per naturam omnes in semetipsis propriam mutabilitatem habent: sed dum [d] immutabili veritati studiose semper inhærere desiderant, inhærendo agunt, ut immutabiles fiant. Cumque ad hanc toto affectu se tenent, quandoque accipiunt, ut super semetipsos ducti vincant hoc, quod in semetipsis mutabiles exstiterunt. Quid enim mutabilitas, nisi mors quædam est? Quæ dum rem quamlibet in aliam immutat, quasi occidit quod fuerat, ut incipiat esse, quod non erat. Et de auctore omnium scriptum est: *Qui solus habet* [e] *immutabilitatem*: quia videlicet in semetipso solus immutabilis est. De quo per Jacobum dicitur: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. Ipsa enim mutabilitas umbra est, quæ quasi obscuraret lucem, si hanc per aliquas vicissitudines permutaret. Sed quia in Deo mutabilitas non venit, nulla ejus lumen umbra vicissitudinis intercidit. Bene autem dicitur: *Cæli non sunt mundi in conspectu ejus*; quia per semetipsos ante districtum Dei judicium nec ipsi esse mundi ad perfectum possunt, qui munditiæ prædicatores fiunt, Johanne attestante, qui ait: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus*. Si igitur inter Sanctos illius, nemo immutabilis est, & cæli in conspectu ejus non sunt mundi, quis apud se de justitiæ opere præsumat? Unde & subditur:

(1. Tim. 6. 16.) (Jac. 1. 17.) (1. Joh. 1. 8.)

a Ebroic. Lyr. Bigot. &c. *confessionis*.
b Bellov. & Norm. *Apprehendam sapientes*.
c Quæ sequuntur usque ad, *ecce inter sanctos*, desiderantur in Turon.
d Legitur in mss. Turon. & omnib. Norman. *sed dum immutabilitati* &c. In Utic. tamen olim scriptum erat: *sed dum immutabili veritati*. Ita etiam legitur in editis vetust. & recent.
e Bellov. *immortalitatem*. Sic olim legebatur in Utic.

Vers. 16.

Quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquas iniquitatem?

CAPUT XXXIV. REG. XVIII. Malæ opera nostra nequissima esse, sed bona imperfecta & inutilia.

39. Qui immaculatum prius hominem & justum per se posse esse negaverat, hunc abominabilem & inutilem appellat: abominabilem scilicet propter immunditiam maculæ: inutilem vero propter injustitiam imperfectæ vitæ. Qui tamen abominabilis & inutilis intelligi & aliter potest. Aliquando enim homo perversus quædam recte agere videtur: sed per ea quæ iniqua sunt, etiam ea quæ ejus recta sunt, destruuntur. Et quia multum Deo displicent mala, neque illa placent, quæ videntur bona. Qui ergo in malis suis Deo abominabilis est, in bonis est inutilis: quia dum se per prava opera Deo execrabilem exhibet, nec illud de eo quod rectum videtur, placet. [a] Bene autem dicitur: *Qui bibit quasi aquas iniquitatem*. Hoc namque quod comeditur, cum mora glutitur, quia manditur ut glutiatur. Quod autem bibitur, tanto ad gluttiendum moram non habet, quanto nullam & ad mandendum necessitatem habet. Culpa ergo, quia a stulto homine sine ulla retractatione perpetratur, quasi aqua iniquitas bibitur. Quia enim illicita sine timore facit, quasi potum injustitiæ sine obstaculo glutit. Sequitur.

Vers. 17. b

Ostendam tibi, audi me: quod vidi, narrabo tibi.

CAPUT XXXV. VET. XVIII. Superbi quo altius per intelligentiam assurgunt, per elationem gravius cadunt.

40. Habent hoc omnes arrogantes proprium, ut cum rectum quid vel [b] parvum senserint, in usum hoc elationis inflectant; atque unde per intellectum sibimetipsis altiores fiant, inde per tumorem in foveam elationis cadant; seque doctis doctiores existiment: reverentiam sibi a melioribus exigant, & docere sanctiores, quasi ex auctoritate contendant. Unde nunc dicitur: *Ostendam tibi, audi me*. Et quia cum minore auctoritate docet is qui audita, quam is qui ea quæ viderit, loquitur, ut fortiorem sibimet auctoritatem Eliphaz [c] arroget, dicit: *Quod vidi, narrabo tibi*. Quia vero nonnumquam hæretici de damnatis suis patribus confunduntur, & tamen eorum sententias quasi cum auctoritate ad medium proferunt, ex quorum stultitia jure reprobantur: recte ipsa hæreticorum audacia subinfertur, cum dicitur:

Vers. 18.

Sapientes confitentur, & non abscondunt patres suos.

CAPUT XXXVI. Quos erroris magistros habuerunt hæretici quam infulse jactitent sapientes.

41. In quorum & laudem prosiliunt, & eos velut solos Ecclesiæ [d] præfuisse gloriantur. Unde adhuc subditur: *Quibus solis data est terra, & non transivit alienus per eos*. Solis suis patribus datam terram existimant, quia solos errorum suorum magistros rexisse veraciter Ecclesiam putant. Quis vero alienus, nisi apostata angelus vocatur? Unde & per Psalmistam de cunctis simul malignis spiritibus dicitur: *Quoniam alieni insurrexerunt in me, & fortes quæsierunt animam meam*. Hæretici igitur, quia doctorum suorum corda apostatæ angelo existimant non fuisse subjecta, transisse per eos alienum denegant. Cui videlicet alieno per unumquemque transire, est iniquas in corde ejus cogitationes immittere. Unde & per Prophetæ vocem de malignis spiritibus contra stantem animam dicitur: [e] *Et dixerunt animæ tuæ, Incurvare ut transeamus*. Sed Eliphaz Themanites quia quæ-

Vers. 19.

Ps. 53. 5. d

e

Isai. 51. 23.

dam narraturus audiri vult, quamvis multa quæ dicenda sunt sciat, sed quia beato Job dicenda non erant, nesciat: audiamus sententias, quas contra beatum Job protulit. Nec enim debemus, cui, sed solum pensare quid dixit. Sequitur:

Vers. 20.

Cunctis diebus suis impius superbit.

CAPUT XXXVII. REG. XIX. Electi in humilitate, reprobi in superbia vitam finiunt. f

42. Solent etiam electi in quibusdam suis [f] cogitationibus atque actibus superbire. Sed quia electi sunt, cunctis diebus suis superbire non possunt, quia priusquam vitam finiant, ad humilitatis metum ab elatione corda commutant. Impius vero diebus suis omnibus superbit: quia sic vitam terminat, ut ab elatione minime recedat. Circumspicit quod temporaliter floret, & pensare negligit quo in æternum ducitur. In vita carnis fiduciam ponit, eaque diu permanere existimat, quæ ad præsens tenet. Solidatur in elatione animus, in despectum adducitur omnis propinquus: quam repentina mors subrepat, numquam considerat: quam sit ejus incerta felicitas, numquam pensat. Qui si incertitudinem fugacis vitæ conspiceret, incerta pro certo nequaquam teneret. Unde & bene subditur:

Ibid.

Et numerus annorum incertus est tyrannidis ejus.

CAPUT XXXVIII. REG. XX. Mors timenda debet, quod prævideri nequeat.

43. Superbire enim minime debuisset, etiam si annorum suorum numerum certum habere potuisset: ut sciens quantum viveret, præsciret quando se ab elatione removeret: At postquam præsens vita semper incerta est, tanto semper mors subrepens timeri debet, quanto numquam prævideri valet. Bene autem superbiam impii, tyrannidem vocat. Proprie enim tyrannus dicitur, qui in communi republica non jure principatur. Sed sciendum est, quia omnis superbus juxta modum proprium tyrannidem exercet. Nam quod nonnumquam alius in republica, hoc est, per acceptam dignitatis potentiam, alius in provincia, alius in civitate, alius in domo propria; alius per latentem nequitiam hoc exercet apud se in cogitatione sua. Nec intuetur Dominus quantum quisque mali valeat facere, sed quantum velit. Et cum deest potestas foris, apud se tyrannus est, cui iniquitas dominatur intus: quia etsi exterius non affligit proximos, intrinsecus tamen habere potestatem appetit, ut affligat. Et quia omnipotens Deus corda pensat, jam in ejus oculis impius egit quod cogitavit. Ad hoc autem conditor noster latere nos voluit finem nostrum, ut dum incerti sumus quando moriamur, semper [g] ad mortem parati inveniamur. Unde recte postquam dictum est: *Cunctis diebus suis impius superbit*, adjungit: *Et numerus annorum incertus est tyrannidis ejus*. Ac si aperte diceretur: Cur quasi de certo extollitur, cujus vita sub pœna incertitudinis tenetur? Sed omnipotens Deus prave agentibus non solum ventura supplicia reservat, sed eorum corda hic etiam ubi delinquunt, pœnis implicat; ut eo ipso quo peccant, semetipsos feriant, ut semper trepidi semperque suspecti mala ab aliis pati metuant, quæ se aliis fecisse meminerunt. Unde adhuc de hoc impio subditur:

VER. XIX.

g

Vers. 21. h

Sonitus terroris semper in auribus illius: & cum pax sit, [h] ille insidias suspicatur.

CAPUT XXXIX. REG. XXI.

44. Nil autem simplici corde felicius, quia quo in-

a In Norm. bene autem additur: qui bibit iniquitatem quasi aquas.
b Ita mss. Et fere semper ubi legitur parum in edit. mss. habent parvum.
c Bigot. & Lyr. proroget. Ita quoque nunc in Utic.
d In mss. Norm. præter hanc lectionem additur, profuisse.
e Norm. qui dixerunt.

f In Bellov. Ebroic. & aliis Norm. sic legitur. In rec. edit. pro cogitationibus, habetur [illegible], invitis tum mss. tum vet. excusis.
g Turon. Bigot. & Lyr. ad mortem parati venire debeamus. Vindoc. parati inveniri debeamus. Bellov. parati inveniri debeamus. Ita quoque vet. edit. Paris.
h In Norm. ille semper insidias.

Simplicitas cordis arx munitissima.

innocentiam erga alios exhibet, nihil est quod pa- A ti ab aliis formidet. Habet enim quasi arcem quandam fortitudinis simplicitatem suam. Nec suspectus est pati, quod se fecisse non meminit. Unde bene per Salomonem dicitur: *In timore Domini, fiducia fortitudinis.* Qui & rursum ait: *Secura mens, quasi juge convivium.* Quasi enim continuatio refectionis est, ipsa tranquillitas securitatis. At contra mens prava semper est in laboribus: quia aut molitur mala quæ inferat, aut metuit, ne hæc sibi ab aliis inferantur. Et quidquid contra proximos excogitat, hoc contra se excogitari a proximis formidat. Fit undique suspecta, undique trepida. Omnis qui ad memoriam venit, exquirere contraria creditur. Cui ergo tranquillitas securitatis deest, huic procul dubio terroris sonitus semper in auribus est. Et sæpe contingit, [a] ut illi quilibet proximus suus simpliciter loquatur, nil adversum cogitet. Sed cum pax sit, ille insidias suspicatur: quia qui semper dolose agit, simpliciter erga se agi non æstimat. Et quia scriptum est: *Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit;* involutus iniquitatis suæ tenebris jam de luce desperat. Unde & sequitur:

Prov. 14. 26. Prov. 15. 15. Prov. 18. 3.

Vers. 22. *Non credit quod reverti possit de tenebris [b] ad lucem, circumspectans undique gladium.*

Caput XL. Vers. xx. Impius desperata salute, ad nequitiam semper excrescit.

45. Quia dum feriri se undique insidiis credit, salute desperata, semper ad nequitiam excrescit. Aliquando vero iste perversus etiam superna judicia attendit, & super se hæc venire metuit. Sed cum stipendium vitæ præsentis quærit, hæc eadem judicia quæ metuere cœperat avaritiæ devictus insania contemnit. Et quidem mori se posse in peccato existimat, sed tamen a peccato non cessat. Unde & subditur:

Vers. 23. *Cum se moverit ad quærendum panem, novit quod paratus sit in manu ejus tenebrarum dies.*

Caput XLI. Etsi feriri metuat, semper auget quo feriatur.

46. Panis enim, stipendium vitæ præsentis: tenebrarum vero dies, tempus ultionis accipitur. In actu itaque suo aliquando iste perversus iram superni judicis perpendit præsentem: sed a malo non avertitur, ut etiam ipsa quoque ab ejus interitu valeat averti. Accusante se autem conscientia feriri metuit; sed tamen semper auget quo feriatur. [c] Contemnit reditum suum, desperat veniam, superbit in culpa; sed tamen testem suæ nequitiæ intus habet timorem. Et quamvis prava videatur foris audacter agere, de his tamen apud semetipsum cogitur trepidare. Unde scriptum est: *Cum enim sit timida nequitia, dat testimonium condemnationi:* quia cum illicita quisquis perpetrat, pavet quod facit; & apertus damnationis testis est ipse timor iniquitatis: quia & timetur quod agitur, & tamen malum non vincitur, quod timetur. De quo & adhuc subditur.

Sap. 17. 10. Vers. 24.

Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem qui præparatur ad prælium.

Caput XLII. Quot angustiis vallatur, qui securitatis sociam, viam veritatis relinquit.

47. In omne quod iniquus egit, tribulatione & angustia vallatur: quia cor ejus anxietate [d] & suspicione confunditur. Alius occulte appetit [e] vi aliena diripere, qui laborat in cogitationibus, ne deprehendi valeat. Alius relicta veritate mentiri deliberat, ut audientium animum fallat. Sed quantus labor est sollicite custodire, ne ipsa ejus fallacia deprehendi queat? Ponit quippe ante oculos, quid sibi a veritatem scientibus responderi possit; & cum magno cogitatu pertractat, quomodo per argumenta falsitatis, documenta veritatis exsuperet. Hinc inde se circumtegit, & contra hoc, ubi deprehendi potuerit, veritati similem responsionem quærit: qui si vellet verum dicere, utique sine labore potuisset. Plana quippe veritatis via, & grave est iter mendacii. Unde & per Prophetam dicitur: *Docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut inique agerent, laboraverunt.* Bene ergo dicitur: *Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum:* B quia apud semetipsum [f] in labore timoris deficit, qui securitatis sociam vim veritatis relinquit. Qui bene regi præparato ad prælium comparatur: quia in eo ipso malo quod agit, & terretur, & festinat, & ex conscientia trepidat, & ex desiderio anhelat, metuit & superbit, pavescit suspicionibus, & mentem per audaciam erigit. Sciendum quoque est, quia rex qui præparatur ad prælium, sic de hoste suspectus est, [g] ut eidem quoque quem ducit exercitui metuat, ne labefacteiur, ne per destitutionem militum jaculis pateat inimicorum. Iniquus ergo angustia vallatur, sicut rex qui præparatur ad [h] prælium: quia videlicet falsa agens, falsa loquens, formidat, ne suos amittat milites, C id est, argumenta falsitatis; & veritatis jaculis pateat, si ei fortasse defuerit quod ex fallacia opponat. Sed quamvis animus trepidet, quamvis conscientia accuset, cupiditate tamen sua iniquus vincitur, & suppresso pavore audaciam de iniquitatibus sumit. Et sæpe etiam ultione menti proposita, se contra Deum erigit, quælibet ab eo adversa perpeti deliberat, dummodo hic, dum valet, omne quod placet, agat. Unde & subditur:

Plana est veritatis via asperum iter mendacii. Jerem. 9. 5. Vers. xxi.

Vers. 25. & 26. *Tetendit enim adversus Deum manum suam, & contra Omnipotentem roboratus est. Cucurrit adversus eum erecto collo, & pingui cervice armatus* D *est.*

Caput XLIII. Rac. xxii. Pravorum voluntatis quandoque Deus per misericordiam obsistit, quam iratus aliquando sinit impleri.

48. Hæc de ipso iniquorum capite, scilicet Antichristo, apertius sentiuntur, qui contra Deum manum erigens, roborari dicitur: quia parvo tempore permittitur exaltari, [i] ut quo ad modicum gloriari sinitur, eo in perpetuum atrocius puniatur. Sed quia ejus membra sunt omnes iniqui, hoc quod in fine mundi ille tunc singulariter acturus est unus, videamus modo qualiter a malis agatur singulis. Sunt namque nonnulli, qui & si qua aliquando agere contra omnipotentis Dei judicium nituntur, ipsa impossibilitate explendæ suæ voluntatis fracti, ad semetipsos respiciunt, atque ad eum, quem contemnere voluerant, convertuntur: & qui discedere longe potuerant, si quod vellent implere valuissent, per hoc aliquando salvantur, quia quod nequiter voluerunt, implere nequiverunt. Unde ad E se reducti cujus sint conditionis aspiciunt, & plangunt se [k] contraria veritati voluisse. Et sunt nonnulli,

a Turon. & Vindoc. *ut talia cuilibet proximo suo simpliciter loquatur.* Bellov. *ut tali cuilibet proximus suus &c.* Bigot. & Lyr. *ut alia quilibet proximus sibi loquatur, nil adversum cogitans. Sed &c.* Utic. *ut alia quilibet proximus suum simpliciter loquatur.*

b Deest *ad lucem* in Norm. & Bellov. abest etiam a textu hebr. Ita tamen Hieron. legit.

c In Sag. *contemnens enim.*

d Utic. olim *& tribulatione*, nunc *& suspicione.*

e Deest, *vi*, in Bellov. & Norm.

f Norm. *In labore mentis*; in Utic. prius scriptum erat, *in labore timoris.*

g Sic mss. nostri & Anglic. At editi etiam antiquiores, *ut eumdem quoque quem ducit exercitum metuat.* Quod olim in Utic. lectum.

h Utic. *ad bellum.* sed habet *ad prælium* in margine.

i Ita Bellov. Norm. & alii. Prius in Utic. lectum, *ut sunt,* quemadmodum in excusis.

K Vindoc. *contraire veritati voluisse.* Ebroic. *contraria voluntate voluisse.*

li, qui hoc quod perverse contra Deum appetunt, A justo Dei judicio implere nequius permittuntur. Et cum eos malitia accendit, potentia roborat, tanto jam semetipsos in errore cognoscere nequeunt, quanto in rebus affluentibus extra se semper per potentiam trahuntur. De quorum nunc intentione dicitur: *Tetendit enim adversus Deum manum suam, & contra Omnipotentem roboratus est.* Contra Deum quippe manum tendere, est in operatione prava, despectis Dei judiciis, perseverare. Et quia tunc magis irascitur Deus, quando permittit impleri quod saltem concipi in cogitatione non debuit, contra Omnipotentem iniquus iste roboratur: quia prosperari in mala sua actione permittitur, quatenus & perversa faciat, & tamen feliciter vivat. B De quo adhuc subditur: *Cucurrit adversus eum erecto collo.*

Opulentorum superborum quanta in pravis operibus audacia.

49. Erecto collo contra Deum currere, est ea quæ creatori displicent, cum audacia perpetrare. De quo recte dicitur: *Cucurrit*, id est, in malo opere obstaculum de adversitate non habuit. De quo adhuc additur: *Et pingui cervice armatus est.*

Ver. xxii.

Pinguis cervix est opulenta superbia, affluentibus videlicet rebus [a] quasi multis carnibus fulta. Potens igitur iniquus pingui cervice contra Deum armatur, qui rebus temporalibus tumens contra præcepta veritatis, quasi de magnitudine carnis erigitur. C Quid enim paupertas, nisi quædam macies: & quid rerum abundantia, nisi pinguedo est vitæ præsentis? Pingui ergo cervice se contra Deum erigit, qui temporalem abundantiam in superbiam assumit. Habent enim hoc potentes & iniqui proprium, ut fallacibus divitiis occupati, veras Dei opes negligant: & quanto minus quod verum est inquirunt, tanto amplius falsis divitiis extollantur. Cura etenim multiplex terrenarum rerum, quia [b] occupat, excæcat. Unde adhuc apte subjungitur:

Vers. 27.

Operuit faciem ejus crassitudo.

Caput XLIV.

Terrenarum rerum abundantia oculos claudente.

50. Visus quippe in facie est, in qua & prima corporis honorabilior pars est. Non ergo immerito mentis intentio per faciem designatur, quam quolibet vertimus, illuc videmus. D Faciem ergo crassitudo operit, quia desiderata terrenarum rerum abundantia oculos mentis premit, & hoc quod in eis esse honorabile debuit, ante Dei oculos fœdat, quia curis multiplicibus aggravat. Quibus tamen nec solum sufficit, ut ipsi superbiant, nisi & hi qui eis conjuncti sunt, de eorum pinguedine etiam ipsi glorientur. Nam sunt nonnulli, qui patronis majoribus [c] adjuti superbiunt; & de eorum potentia contra inopes extolluntur. Unde & adhuc subditur:

Ibidem.

Et de lateribus ejus arvina dependet.

Caput XLV.

Qui iniquo potenti adhærent, de ejus potentia tument.

51. Quia arvina pinguedo carnis est, & latera dicere divitum solemus hos, quos ei conjunctos cernimus; E arvina de ejus lateribus dependet, quia quisquis potenti & iniquo adhæret, ipse quoque de ejus potentia, velut ex pinguedine rerum tumet, ut patroni perversi iniquitatem sequens, Deum non timeat: quos valet, & quantum valet pauperes affligat, de gloria temporali cor elevet. Cum ergo talis est qui iniquo potenti adhæret, de ejus profecto latere arvina dependet. De quibus adhuc subditur:

Habitabit in civitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ. Vers. 28.

Caput XLVI. Ver. xxiii.

Ille vicissim dum sibi conjunctorum laudibus extollitur, ad prava opera vehementius rapitur.

52. Quia enim a conversatione conviventium civitas appellatur, civitates desolatæ sunt ipsi obsequentium cunei perversorum: quorum clamoribus perversus iste laudatur, cum ad prava opera per nequitiam rapiatur. Unde scriptum est: *Laudatur peccator* [d] *in desiderio animæ suæ, & qui iniqua agit, benedicitur.* Vers. 10. 3. sec. Hebr. Domus vero desertæ, sunt cogitationes pravæ: quas iniquus iste inhabitat, quia per omne quod agit, iniquorum hominum placere cogitationibus appetit. Quæ civitates desolatæ, & domus desertæ recte nominantur: quia nisi omnipotens Deus, talium conversationes cogitationesque præcedentibus eorum culpis relinqueret, ad graviora perpetranda minime pervenirent. Bene autem dicitur: *Quæ in tumulos sunt redactæ.* Ruentia namque domorum atque civitatum ædificia tumulos faciunt: quoniam dum pravi quique confusis actionibus sibimetipsis ad perversa opera junguntur, ostendunt procul dubio, quia de ædificio vitæ ceciderunt. Sequitur:

Non habitabitur, nec perseverabit substantia ejus, nec mittet in terram radicem suam. Vers. 29.

Caput XLVII.

Virtutibus non ditatur nisi cujus mentem Deus inhabitat.

53. Quod hic, *Non habitabitur*, dictum est; [e] in quibusdam codicibus reperi, *Non ditabitur*; sed sensus non discrepat, quamvis a se sermo discordet. Ille enim virtutibus ditatur, cujus mentem inhabitat omnipotens Deus. Sed quia superbi cogitatio ab auctoris sui gratia non inhabitatur, profecto per hoc virtutibus non ditatur. [f] Propter hoc ergo quod interius est vacuus, dicatur: *Non inhabitabitur*: propter hoc vero quod transitorium foris tumet, recte subjungitur: *Nec perseverabit substantia ejus.* Ac si aperte dicatur: Hoc quod habere videtur exterius transit: & illud quod transire non poterat, interius non habet. Unde & apte subjungitur: *Nec mittet in terra radicem suam.* Quod si de hac terra dictum accipimus, liquet proculdubio, quia arbor quæ in terra radicem non habet, vel tenuissimis commota flatibus cadit.

Sine radice stat superbus, leni flatu statim prostrandus.

Et superbus quisque dum contra omnipotentem Dominum roboratur, dum currit erecto collo, & pingui cervice contra auctorem erigitur, stare quasi arbor videtur. Sed status ejus sine radice est: quia velut ad lenem flatum, sic ad motum occultæ sententiæ vita ejus [g] eruitur. [h] Sin vero hoc loco terram, æternæ vitæ retributionem accipimus, de qua Propheta ait: [i] *Portio mea in terra viventium*; Psal. 141. 6. iniquus iste in terra radicem suam non mittit, quia numquam ad æternæ vitæ desiderium cordis sui cogitationes plantat. Ver. xxiv. Quod enim radix arbori, hoc unicuique hominum cogitatio sua est: quia in hoc quod exterius videtur, per illud tenetur, [k] quod exterius non videtur. Unde & per Prophetam dicitur: *Mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum.* Isai. 37. 31. Cum enim [l] cogitationem nostram ad compatiendum indigenti proximo tendimus,

a Turon. *quasi multis carnalibus protecta*; quod olim repræsentavit Utic.

b Turon. Lyr. Bigot. *occupat & excæcat*, omisso *quia*, quod expunctum fuit in Utic.

c Omnes Norm. *adjuncti*.

d Vindoc. & omnes Norm. *in desideriis*.

e Imo in fronte hebr. Vulgata, aliisque versionibus & paraphrasibus legitur *non ditabitur*, aut aliquid simile, *non ditetur* &c.

f Corruptus hic locus est in edit. Gilot. & in Rom. Sixti V. Longe enim abest a sensu quod ibi legitur: *propter hoc ergo quod interius est vacuus, ditatur, non inhabitatur.* Immo non ditatur, quia non inhabitatur, & interius vacuus remanet. Favent nostræ lect. mss. tam Anglic. quam nostr. ac vet. edit.

g Vindoc. *servatur*.

h Ita mss. & veter. edit. non, ut legitur in Gussanv. & aliis recent. *sic vero hoc loco*.

i Norm. *portio mea sit*.

k Hæc verba *quod exterius non vid.* desunt in Vindoc. qui mendis scatent. In Turon. pro *exterius*, legitur *interius*.

l Lyr. Bigot. Sag. *mentem nostram*.

mus, quasi radicem deorsum mittimus, ut retributionis fructus superius facimus. Sequitur:

Vers. 10.

CAPUT XLVIII. Quia lucem justitiæ non quærit, de tenebris non recedit.

Non recedet de tenebris.

54. Si superbus iste a culpa ad justitiam redire voluisset, de tenebris recederet. Sed quia lucem justitiæ non quærit, de tenebris non recedit. Cujus etiam exemplo hi qui ei adhærent, in terrenis profectibus anhelant, avaritiæ facibus accenduntur, desideriorum carnalium ignibus uruntur. Unde & subditur:

Ibidem.

CAPUT XLIX. Desideriorum carnalium facibus cum sibi conjunctis uritur.

Ramos ejus arefaciet flamma.

55. Si enim sibi quosdam æternam patriam quærentes adjungeret, ramos in se virides haberet. Sed quia ipsi quoque, qui ei conjuncti sunt, terrenis desideriis æstuant, & dum desideriorum flamma, clientium ejus animos accendit, scilicet ramos ejus arefacit, ut fructum boni operis non ferant; quia ad appetenda infima per nequitiam anhelant. Bene autem subditur:

Ibidem.

CAP. L. Propter laxata linguæ frena gravissime torquendus.

Et auferetur spiritu oris sui.

56. Superbus etenim quisque quo in hac vita plus valet, eo sibi linguæ frena audacius relaxat, ut loquatur perversa quælibet, nullum de verbis suis metuat, istos contumeliis feriat, illos maledictionibus jaculetur. Nonnumquam vero in blasphemiam contra conditorem rapitur, sicut de talibus per Psalmistam dicitur: *Posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum* [a] *transivit super terram.* [b] Unde & dives in igne positus, stillari sibi aquam ex digito Lazari in linguam postulat. Qua ex re intelligitur, quia ubi amplius peccaverat, ibi atrocius ardebat. Recte ergo nunc dicitur: *Et auferetur Spiritu oris sui*; quia eo percussionis sententiam accepit, quo oris sui spiritum sub divina formidine non restrinxit. Sequitur:

Psal. 72. 9. a b

Luc. 16. 24.

Vers. 31. c

CAP. LI. REG. XXIII. Tunc solum eleemosynæ nobis prosunt cum peccata plangimus & abdicamus.

[c] *Non credat frustra deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit.*

57. Quoties [d] post culpam eleemosynas facimus, quasi pro pravis actibus pretium damus. Unde & per Prophetam de eo qui hæc non agit, dicitur: *Non dabit Deo propitiationem suam, nec pretium redemtionis animæ suæ.* Nonnumquam vero divites elati, inferiores opprimunt, aliena rapiunt, & tamen quasi quædam aliis largiuntur: & cum multos deprimant, aliquando quibusdam opem defensionis ferunt; & pro iniquitatibus quas numquam deserunt, dare pretium videntur. Sed tunc eleemosynæ pretium nos a culpis liberat, cum perpetrata plangimus, & abdicamus. Nam qui & semper peccare vult, & quasi semper eleemosynam largiri, frustra pretium tribuit; quia non redimit animam, quam a vitiis non compescit. Unde nunc dicitur: *Non credat frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit.* Quia eleemosyna superbi divitis eum redimere non valet, quam perpetrata simul rapina pauperis ante Dei oculos ascendere non permittit. Quod fortasse intelligi aliter potest: quia sæpe superbi divites cum eleemosynam tribuunt, non hanc pro æternæ vitæ desiderio, sed pro extendenda vita temporali largiuntur, mortem se posse differre donationibus credunt, sed *non credat frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit*: quia obtinere ex impenso munere non valet, ut finem debitum evadat, cujus etiam nequitia intercidit vitam. Unde & subditur:

Psal. 48. 8. 9. d

VET. XXV.

A

Antequam dies ejus impleantur, peribit: & manus ejus arescent.

Vers. 32.

CAPUT LII. Præfixi dies singulis, nec augeri possunt nec minui.

58. Præfixi dies singulis ab interna Dei præscientia nec augeri possunt, nec minui; nisi contingat ut ita præsciantur, ut aut cum optimis operibus longiores sint, aut cum pessimis breviores; sicut Ezechias augmentum dierum meruit impensione lacrymarum; & sicut de perversis scriptum est: [e] *Indisciplinatis obviat mors.* Sed sæpe iniquus, quamvis in occulta Dei præscientia longa vitæ ejus tempora non sint prædestinata; ipse tamen quia carnaliter vivere appetit, longos animos dies B proponit. Et quia ad illud tempus pervenire non valet quod exspectat, quasi antequam dies illius impleantur, perit. Quod tamen intelligere & aliter possumus. Plerumque enim quosdam cernimus & perverse agere, & usque ad senectutem ultimam pervenire. Quomodo ergo dicitur: *Antequam dies ejus impleantur, peribit*; cum in quibusdam sæpe videamus, quia ætate longa jam membra deficiunt, & tamen pravitatem suam eorum desideria exequi non desistunt?

e

Qui longiores sperat, antequam impleantur, perit.

59. Sunt namque nonnulli, qui post vitam perditam, ad semetipsos redeunt, & accusante se conscientia, perversa itinera relinquunt, commutant opera, antiquæ suæ pravitati contradicunt, C terrenas actiones fugiunt, desideria superna sectantur: sed priusquam in eisdem sanctis desideriis solidentur, per torporem mentis ad ea quæ dijudicare cœperant, redeunt: atque ad mala quæ fugere disposuerant, recurrunt. Quia enim sæpe contingit, ut pro utilitate multorum etiam sancti viri exterioribus actibus serviant, & populorum gubernationibus occupentur; hoc infirmi aspicientes, & per vetustam adhuc superbiam quærentes imitari, exterioribus se actionibus [f] inserunt: sed quanto ad eas non eruditi spiritalibus veniunt, tanto eas carnaliter exequuntur. Nisi enim prius cor longo studio & diutina conversatione in desideriis cælestibus convalescat, [g] cum ad exteriora agenda re- D funditur, ab omni statu boni operis eradicatur. Unde recte quoque de hoc iniquo dicitur: *Antequam dies ejus impleantur, peribit.* Quia & si quid boni fortasse cœperit agere, priusquam in eo per longitudinem temporis convalescat, ad exteriora relabitur, & perverse deserit, quæ recte inchoasse videbatur. Unde & apte subditur: *Et manus ejus arescent.* Quia dum exterioribus actibus intempestive involvitur, ab omni nimirum bona operatione siccatur. Unde adhuc bene subditur:

Post conversionem exteriora repetens ab omni boni operis statu eradicatur.

f

g

Lædetur quasi vinea in primo flore botrus ejus, & quasi oliva projiciens florem suum. Congregatio enim hypocritæ sterilis.

Vers. 33. & 34.

CAPUT LIII. REG. XXIV. Hypocritæ bona opera cur arefiant.

60. Notandum, quod sic de hoc iniquo ge- E neraliter loquitur, ut tamen divinus sermo ad specialem ejus nequitiam derivetur. Qui enim dicens: *Læditur quasi vinea in primo flore botrus ejus, & quasi oliva projiciens* [h] *florem suum*; protinus subdit: *Congregatio enim hypocritæ sterilis*; patenter indicat, quia [i] in hoc iniquo reprobationis sententiam contra ejus hypocrisim ferat. Sed nunc

h

i

a Norm. *transivit in terra.* Vindoc. *transivit in terram.*
b Quamplures, *unde & dives ille.*
c Norm. & alii cum vet. edit. *non credit.* Ita semper deinceps.
d Vindoc. *pro culpa.*
e Alludit fortasse ad hunc locum Ecclesiastici 20. Vers. 9. *Est processio in malum viro indisciplinato, & est inventio in detrimentum.*
f Norm. & alii, *inferunt.*
g Ebroic. *ad exter. agenda relabitur.*
h Utic. & Bellov. *germen suum.* In priori tamen hujus contextus citatione Utic. habet, *florem suum.*
i Ebroic. Lyr. Big. *in hunc iniquum.*

VET. XXVI.

nunc pensandum nobis est, qualiter hypocrita sicut vinea in primo flore, vel sicut oliva florem projiciens lædatur. Si florentem vineam per inæqualitatem aeris immoderatum frigus attigerit, protinus ab omni humore viriditatis arefacit. Et sunt nonnulli, qui post perversa itinera, sanctas vias sectari appetunt: sed priusquam in eis, ut diximus, desideria bona roborentur, quædam illos præsentis sæculi prosperitas accipit, quæ eos rebus exterioribus implicat, & eorum mentem dum a calore intimi amoris retrahit, quasi ex frigore extinguit, & quidquid in eis de virtutum flore apparere videbatur, interficit. In terrenis quippe actibus valde frigescit animus, si necdum fuerit per intima dona solidatus. Unde necesse est, ut loca majora vel exteriora [a] opera, quæ humanis sunt necessitatibus profutura, illi exercenda suscipiant, qui hæc dijudicare, atque sub semetipsis premere ex virtute intima noverunt. Nam cum infirmus quisque vel ad locum regiminis, vel ad exteriora agenda retrahitur, quo quasi extra se ducitur, eradicatur: quia & arbor, quæ radices in altum prius non mittit, citius ventorum impetu sternitur, si se ad altum vertice extollit; eoque citius ad ima corruit, quo altius in aere sine radicibus excrevit. Nonnumquam vero florentem vineam non frigus, sed æstus arefacit. Cumque immoderato calore tangitur, discusso flore botrus tabescit. Et plerumque contingit, ut hi qui ad bona opera, recta intentione non veniunt, cum placere se hominibus vident, ad exercenda hæc eadem opera vehementius accendantur, [b] humanis placitura oculis agere anxie studeant, & quasi in sancto studio fervescant. Quis itaque istos, [c] nisi in flore æstus contigit, quos humanæ laudis appetitio a fructu alienos fecit? Unde & bene subditur: *Et quasi oliva projiciens florem suum*. Oliva quippe cum in flore est, si immoderata nebula tangitur, a plenitudine fructuum vacuatur. Et quoties inchoantes quique bona opera, laudari ab aspicientibus cœperint, atque in suis laudibus delectari, fit caligo intelligentiæ in cogitatione, ut jam discernere nequeant, qua intentione quid faciant, & fructum perdant operis, [d] velut ex nebula favoris. Unde bene per Salomonem dicitur: *Mane surgamus ad vineas, videamus [e] si floruit vinea, si flores fructus parturiunt*. Florent quippe vineæ, cum mentes fidelium bona opera proponunt. Sed fructus non pariunt, si ab eo quod proposuerint, aliquibus victi erroribus infirmantur.

Quam periculose qui in virtute infirmi sunt, præsint.

Cant. 7. 12.

VET. XXVII. *In bonis operibus attendi non debet initium, sed finis.*

61. Non ergo intuendum est si vineæ floreant, sed si flores ad partum fructuum convalescant: quia mirum non est, si quis bona inchoet, sed valde mirabile est, si intentione recta in bono opere perduret. Unde fit plerumque, ut si in bono opere recta intentio [f] non tenetur, etiam ipsum hoc opus quod bonum creditur, amittatur. Nam quosdam sæpe vidimus terrena, quæ possederant, reliquisse, & nil jam transitorium quærere, nullis pro hac vita jurgiis immisceri. Cum itaque hoc in se fidelis anima ostendit, quasi oliva florem protulit. Sed cum quidam ex talibus rursus cœperint mundi gloriam, quam contemserant, quærere, & terrenis rebus, quas sprevisse videbantur, insatiabiliter inhiare, vacare jurgiis, proximorum læsiones exquirere; nimirum projecit oliva florem, quem proposuit; quia rudimenta boni studii ad perfecta opera non perduxit. Sed sciendum est, quia hæc semper eis eveniunt, qui Deum puro ac simplici studio non sequuntur. Unde recte subditur: *Congregatio enim hypocritæ sterilis*. [g] Cœpta enim bona non amitteret, si hypocrita non fuisset. Congregant vero & hypocritæ bona opera, sed eorum sterilis est ipsa congregatio: quia per hoc quod agunt, fructum recipere in æterna retributione non appetunt. Fecundi ac virides in suis operibus humanis oculis videntur, sed in conspectu occulti judicis, infecundi & aridi apparent. Sæpe vero æstu avaritiæ accensi, eo majora de se opera humanis oculis ostendunt, quo ampliora sibi ab hominibus offerri munera appetunt. Unde adhuc subditur:

Et ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Vers. 34.

CAPUT LIV.

Rec. XXV. Parum est munus a manu non recipere nisi munus ab ore respuamus.

62. Sicut enim corpus in tabernaculo, sic mens habitat in cogitatione. [h] Sed ignis tabernacula devorat, cum æstus avaritiæ cogitationes devastat. Et fit plerumque, ut hypocrita aurum vel quæque bona corporalia ab hominibus accipere contemnat: sed quia hæc non accipit, majores ab eis recipere laudes quærat; & fortasse munus se accepisse non æstimat, quia bona corporalia recipere recusat. Unde sciendum est, quia aliquando munus a manu, aliquando vero ab ore porrigitur. Nam qui nummum tribuit, munus ex manu dedit; qui autem verbum laudis impendit, munus ab ore protulit. Hypocrita itaque etsi exteriora dona, quæ terrenæ forsitan necessitati congruunt, accipere recusat, plus est quod sibi retribui appetit, eum ultra meritum laudari desiderans, munus ab ore quærit. Et quia in ipso laudis appetitu, nimio cor ardore succenditur, dicatur recte: *Et ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.*

VET. XXVIII. *Hos muneribus delectantes ignis devorabit.*

63. Sin vero eorum tabernacula, corpora debemus accipere, in quibus illorum animæ habitant; ignis eorum tabernacula devorat: quia qui hic in mente ardent igne avaritiæ, illic etiam in carne concremantur ignibus gehennæ: & quia mens hypocritæ numquam vacat a malitiæ cogitatione: nam sive terrena quæque, seu laudem appetat, hæc aliis invidet, quæ sibi tribui anhelat: & tanto ceteros ostendere perversos molitur, quanto videri sanctior omnibus appetit, ut ex eo quod alii despicabiles fiunt, ipse reverentior semper appareat. Unde fit, ut de opinione proximi ante humana judicia, linguæ suæ laqueos prætendat, ut eorum quibus placere appetit, solus æstimationem capiat. Unde & sequitur:

Concepit dolorem & peperit iniquitatem, & uterus ejus præparat dolos. Vers. 35.

CAPUT LV.

Dolorem concipit quã perversa cogitat, iniquitatem parturus.

64. Dolorem quippe concipit, cum perversa cogitat. Iniquitatem parit, cum explere cœperit quod cogitavit. Invidendo dolorem concipit, derogando iniquitatem parit. Gravis quippe est iniquitas, quando is qui perversus est, ostendere alios perversos molitur, ut inde ipse quasi sanctus appareat, quod alios sanctos non esse docuerit. Sciendum vero, quod in sacro eloquio, ventris vel uteri nomine mens solet intelligi. Hinc est enim quod per Salomonem dicitur: *Lucerna Domini*

Prov. 20. 27.

a Deest *opera* in Ebroic.
b In Vindoc. deest, *humanis placit. oculis agere anxie studeant.*
c Vindoc. mendose, *nisi in flore æstas.*
d In Vindoc. *velut foris in nebula favoris.*

e Utic. *Si floruerunt vineæ*, vel, *si floruit vinea.*
f Bigot. & Lyr. *non tenet.*
g Verba hæc usque ad *congregant*, desunt in Turon.
h Omittitur periodus hæc in Vindoc. usque ad, *& fit plerumque.*

mini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris. Lux enim gratiæ, quæ desuper venit, spiraculum homini præstat ad vitam. Quæ videlicet lux omnia secreta ventris investigare dicitur: quia occulta mentis penetrat, ut ea quæ de seipsa latebant animam,[a] ante ejus oculos flendo reducat. Hinc Jeremias ait: [b] *Ventrem meum, ventrem meum doleo.* (Jerem. 4. 19.) Qui ut ventrem suum, quid dixisset ostenderet, adjunxit: *Sensus cordis mei turbati sunt.* Uteri itaque nomine, recte mens accipitur: quia sicut proles in utero concipitur, sic cogitatio in mente generatur: & sicut in ventre cibi, ita continentur in mente cogitationes. Uterus itaque hypocritę præparat dolos, quia tanto semper majorem malitiam contra proximos in mente concipit, quanto solus præ omnibus videri innocentior quærit. Hęc idcirco Eliphaz protulit, quia beatum Job tanto percussum verbere propter hypocrisin putavit. Sed ejus verba etsi multis congruunt, ab ipso solo aliena sunt, pro quo solo dicebantur: quia sanctus vir nihil in suis actibus duplicitatis habuit, quem testis veritas de cordis simplicitate laudavit.

a Ita mss. plerique. Vet. edit. Paris. *ante ejus flenda oculos reducat.* Vetus Basil. *ante ejus flenda oculos reducant.*

b In Bellovac. & Germ. simpliciter legitur, *ventrem meum doleo.* Sic olim legebatur in Utic. sine repetitione.

LIBER DECIMUSTERTIUS.

In quo Capitum 16. & 17. Libri Job brevis expositio moralis & typica continetur.

CAP. I. Sancti quos admonendo corrigere non possunt, patiendo tolerant.

1. Esse hoc perversorum proprium solet, quod sua mala per convicium bonis ingerant, priusquam de eis ipsi veraciter accusentur: & dum metuunt increpari de his quæ faciunt, adversantes suis pravitatibus justos hæc facere testantur. Sancti autem viri patienter audiunt etiam quæ se numquam fecisse meminerunt; quamvis ea mala quæ sibi ingeri conspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus noverint perpetrata: & cum eos prædicando corrigere non possunt, patiendo tolerant; quatenus si fructum conversionis eorum [a] non valent, ex ipsis tamen præmium longanimitatis acquirant. Unde & sancta Ecclesia David prophetæ vocibus dicit: *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores:* (Ps. 128. 3.) quia videlicet dum hæreticos vel quoslibet reprobos, quos corrigere non valet, tolerat; facta peccantium supra dorsum portat. Beatus itaque Job videns Eliphaz amicum suum multa contra se de hypocrisi conquerentem, qui ex consolationis verbis ad amaritudinem increpationis eruperat, & simulatus consolator apparebat; per patientiam suam typum servat Ecclesiæ, quæ novit talia audiendo tolerare, & cum ejus sermo admittitur, ratiocinando destruere, & dicit:

Job. 16. Vers. 2.

Audivi frequenter talia.

CAP. II. Rec. 21. Job typus Ecclesiæ a fictis amicis oppressæ, consolatores simulantibus. Ibidem. A consolatoriis verbis ad increpatoria amici Job eruperant.

2. Electi quippe frequenter aliena mala quasi sua audiunt, & ab his eis crimen impingitur, [b] a quibus crimina impacta perpetrantur. Hac autem responsione beatus Job illud Ecclesiæ tempus significat, quo oppressa ab adversariis temporali eorum potentia quasi dejecta creditur. Unde sequitur: *Consolatores onerosi omnes* [c] *vos estis.* Sive enim hæretici, seu pravi quilibet, cum laborare bonos in adversitate conspiciunt, in eo quod illos consolari appetunt, mala eis persuadare conantur. Unde non immerito bonorum mentibus onerosa fit eorum consolatio quia inter verba dulcedinis, virus propinare cupiunt erroris: & dum dictis lenibus dolores quasi levigant, peccati [d] onus imponere festinant. Sed electi viri etiam cum temporali gloria privantur, interni vigorem judicii non amittunt. Nam sciunt & foris adversa perpeti, & tamen interius infracti recta sine pavore defendere. Unde subjungitur:

Vers. 3.

Numquid habebunt finem verba ventosa?

CAP. III. Verba sana, propter elationem eorum a quibus proferuntur aliquando ventosa.

3. Ventosa enim verba sunt, quæ inflationi temporali potius quam rectitudini serviunt. Sæpe autem mali etiam bona dicunt: sed quia bene non dicunt, ventosa verba proferunt. Nam dicta eorum & si quando [e] sana sunt per sententiam, inflata tamen sunt per elationem. In hoc vero quod dictum est: *Consolatores onerosi omnes vos estis:* (Ver. II.) quid aliud beati Job magisterio docemur, nisi ut quisque perpendere sollicite sciat, ne luctus tempore, verba increpationis inferat? Si enim sunt quædam, quæ increpari jure debeant, in afflictione postponenda sunt, ne consolator increpando dolorem augeat, quem lenire proposuerit. Sequitur:

Lugens non increpandus.

Ibid.

Aut aliquid tibi molestum est, si loquaris?

CAP. IV. Justi convicia non reddunt.

4. Mali viri cum aliis sibi similibus conviciosa verba proferunt, eo citius obmutescunt, quo de se talia mox audiunt, qualia suis auditoribus dicunt. Cum autem bonos viros per conviciosa verba jaculantur, nil eis molestiæ ex convicio nascitur: quia contra tacentes loquuntur, nec compelluntur audire quod sunt, quia justi convicia non reddunt, etiam dum coguntur audire quod non sunt. Bene ergo dicitur: *Aut aliquid tibi molestum est, si loquaris?* Ac si ei aperte diceretur: Eo plus loqueris, quo a me molestum aliquid de tua actione non audis. Unde & subditur: *Poteram & ego similia vestri loqui.* (Vers. 4. Rec. III.) Narrat justus quid facere potuit: sed ne justitiam deserat, quod facere potuit declinat. Sequitur:

Ibid. & Vers. 5. ac 6.

Atque utinam esset anima vestra pro anima mea: consolarer & ego vos sermonibus, & moverem caput meum super vos. Roborarem vos ore meo: & moverem labia mea, quasi parcens vobis.

CAP. V. Malis divina flagella quandoque debent optari.

5. Aliquando necesse est ut pravis mentibus quæ humana prædicatione corrigi nequeunt, divina flagella optari benigne debeant. Quod cum magno fit amoris studio: videlicet non errantis pœna, sed correptio quæritur, & oratio potius quam maledictio esse monstratur. In his autem verbis hoc beatus Job monstratur intendere, ut amici, qui doloti illius per caritatem compati nesciebant, ab ex-

peri-

a In aliis excusis, *consequi non valent.* Expunximus *consequi*, quod in mss. non reperitur, aliasque redundat.

b In vet. edit. Paris. & Basil. *a quibus crimina impicta.* In Gussanv. *inspincta*, uti in edit. Rom. Sixti V. Legitur *impacta*, in mss. Anglic. & nostris.

c In quamplur. mss. deest *estis*, hic & infra.

d Turnn. *opus.*

e Sag. & Utic. addunt. aliam lect. *sone bona.*

perimento discerent, alienæ afflictionis qualiter misereri debuissent; atque edomiti doloribus, a sua passione traherent consolationem aliis qualiter inferrent, & tunc salubrius intrinsecus viverent, cum aliquid extrinsecus de infirmitate sentirent. Notandum, quod non ait: [a] *Utinam esset anima mea pro anima vestra*; sed, *Utinam esset anima vestra pro anima*: quia profecto sibi malediceret, si se illis fieri similem optaret. Illis vero meliora voluit, quos sibi fieri similes quæsivit. Consolamur vero pravos in flagellis constitutos, cum de exteriore percussione interiorem in eis convalescere salutem [b] indicamus. Caput etiam movemus, cum mentem, [c] quæ principale nostrum est, ad compassionem inflectimus. Eosque inter flagella roboramus, cum doloris eorum vim verbis mitibus lenimus. Sunt namque nonnulli, qui dum interna nesciunt, de malis exterioribus desperabiliter affliguntur, de quibus per Psalmistam dicitur: *In miseriis non subsistent*. Ille etenim bene novit in exterioribus miseriis subsistere, qui scit semper de spe interna gaudere.

Vet. iii. — Psal. 139. 11.

Aliquando malis quasi parcens non parcit, & quasi non parcens parcit Ecclesia.

6. Quod vero non ait, Parcens, sed, *Quasi parcens vobis*; nequaquam hoc negligenter prætereundum puto: quia sancta Ecclesia disciplinæ vigorem cum permixtione mansuetudinis servans, aliquando malis & quasi parcens non parcit, aliquando vero & quasi non parcens parcit. Quod melius ostendimus, si ipsa quæ plerumque accidunt, proferamus. Ponamus itaque ante oculos mentis, duos pravos in sancta Ecclesia esse constitutos, quorum sit unus potens & protervus, alter mitis & subditus. Si qua miti & subdito culpa subripuerit, hanc protinus increpando prædicator insequitur & corripit, eumque corripiendo, a culpa liberat, atque [d] ad viam rectitudinis reformat. Quid itaque huic, nisi non parcens pepercit? quia dum correptionis verbum non distulit, citius hunc a culpa liberavit. Libere enim arguens non pepercit; sed in eo quod correxit, pepercit. At contra potens & protervus, cum aliquid perpetrasse cognoscitur, tempus quæritur, ut de malo quod fecit, increpetur. Nisi enim prædicator sustineat [e] quando ferre congrue correptionem possit, auget in eo malum quod insequitur. Sæpe enim contingit, ut talis sit, qui nulla increpationis verba suscipiat. Quid itaque in hujus culpa prædicatori agendum est, nisi ut sermone admonitionis, quem pro communi salute omnium auditorum facit, tales culpas ad medium deducat, quales eum perpetrasse considerat, qui & præsto est, & de se solo adhuc argui non potest, ne deterior fiat? Et cum generaliter contra culpam invectio intenditur, correptionis verbum libenter ad mentem ducitur: quia potens pravus ignorat, quod sibi hoc specialiter dicatur. Quid itaque isti prædicator suus, nisi parcens minime pepercit? cui & specialiter correptionis verba non intulit, & tamen vulnus illius sub communi admonitione percussit. Unde fit plerumque, ut eo vehementius perpetratam culpam lugeat, quo reatum suum, & cum se percussum sentiat, nescire putat.

Vet. iv. Protervi qua discretione corripiendi. — 1. Cor. 12. 23.

7. Magna itaque prædicationis arte agendum est, ut qui ex aperta correptione deteriores fiunt, quodam temperamento correptionis ad salutem redeant. Unde etiam Paulus dicit: *Quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent; honesta autem nostra nullius egent*. Sicut enim inhonesta membra in corpore, ita quidam sunt intra sanctam Ecclesiam potentes & protervi; qui dum aperte invectione feriri nequeunt, quasi honore tegminis vallantur. Sed hæc de occultis potentium delictis loquimur. Nam quando & aliis cognoscentibus peccant, aliis etiam cognoscentibus increpandi sunt; ne si prædicator taceat, culpam approbasse videatur; atque hæc crescens in exemplum veniat, quam pastoris lingua non secat. Sancta ergo Ecclesia, cum per prædicatores suos quædam facta malorum sub dispensatione invectionis increpat, labia quasi parcens movet: sed tamen parcendo non parcit, quia ab invectione culpæ generaliter non tacet, quam specialiter tacet. Sequitur:

Vers. 7.

Sed quid agam? Si locutus fuero non quiescet dolor meus: & si tacuero, non recedet a me.

CAP. VI. *Dolor Ecclesiæ cum pravos frustra corripi conspicit.*

8. Hoc personæ beati Job qualiter congruat, nullus ignorat. Sed si ad sanctæ Ecclesiæ typum trahatur, hæc & cum loquitur, dolor minime quiescit, quando locutione sua perversos minime corrigi conspicit. Et cum tacet, dolor minime recedit; [f] quia etsi aversata conticuerit, hoc ipsum amplius quod tacet gemit: quia se tacente, perversorum culpas excrescere conspicit. Sequitur:

Vers. 8.

Nunc autem oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei.

CAPUT VII. *Rec. iv. Et ad eorum exempla infirmos pertrahi.*

9. Dolore suo sancta Ecclesia premitur, quando in malitia sua crescere perversos intuetur. Et quia dum pravi crescunt, etiam infirmi qui in ea sunt, ad sequenda studia pravitatis irritantur, recte additur: *Et in nihilum redacti sunt omnes artus mei*. Sicut enim per ossa fortes, sic per artus infirmi quique designari solent. Membra ergo Ecclesiæ ad nihilum rediguntur, quando ex imitatione pravorum in hoc mundo crescentium, infirmi quique deterius infirmantur. Videntes etenim felicitatem malorum, sæpe ab ipso fidei statu dilabuntur, bona temporalia appetunt, & veluti in nihilum rediguntur: quia [g] dum manentem Dei essentiam deserunt, diligentes transitoria, quasi ad non esse tendunt. Bene autem dicitur; *Nunc autem oppressit me dolor meus*: quia videlicet tempus doloris Ecclesiæ modo est, & tempus gaudii postmodum [h] sequetur. Sæpe vero contingit, ut sancta Ecclesia non solum infideles atque extra positos adversarios toleret, sed eorum quoque insidias [i] atque adversitatem vix ferat, quos intus habet. Unde beati viri voce apte mox subditur:

Vers. 9.

Rugæ meæ testimonium dicunt contra me.

CAPUT VIII. *Vet. v. Rugæ Ecclesiæ sunt mali Christiani.*

10. Quid per rugas, nisi duplicitas designatur? Rugæ itaque sunt sanctæ Ecclesiæ omnes, qui in ea dupliciter vivunt, qui fidem vocibus clamant, operibus denegant. Hi nimirum pacis tempore, quia hujus mundi potestatibus eamdem fidem honori esse conspiciunt, fideles se esse mentiuntur. Sed cum

sanctam

a Deest *utinam* in Bellov. & Norm.

b Edit. Gilot. & Rom. Sixti V. habent *induremus*; contra sensum, & mss. tam Angliæ quam nostrorum fidem.

c Hinc apud Græcos tum Philosophos tum Theologos τὸ ἡγεμονικὸν dicitur animi præstantia, mentisque principatus.

d Turon. & Norm. *ad viam rectitudinis*. In Utic. olim *ad vitam rect.* vet. edit. Paris. *ad vitam*.

e Sic Turon. Vindoc. Norm. &c. In vet. edit. Basil. 1514. *quando conferre*. Aliæ recent. Gilot. Vatic. Gussanv. *quando proferre*. Melius cum mss. *quando ferre possit*, sc. potens & protervus.

f Ita mss. & vet. edit. In aliis *quia etsi adversa*.

g Turon. *dum manentem Dei sententiam*.

h Norm. *sequitur*.

i Plerique *atque adversitates*.

sanctam Ecclesiam subita adversitatis procella turbaverit, illico ostendunt [a] quid in perfida mente moliuntur. Has autem rugas in electis suis sancta Ecclesia non habet, quia videlicet nesciunt aliud de se foris ostendere, & intus aliud habere. Unde recte egregius prædicator dicit: *Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.* (Ephes. 5. 27.) Maculam quippe & rugam non habet, quæ & turpitudine operis, & duplicitate sermonis caret. Sed quia nunc intra sinum fidei multos etiam reprobos tenet, cum tempus persecutionis exarserit, ipsos hostes patitur, quos prædicationis verbis alere ante videbatur. Dicat itaque quia: *Rugæ meæ testimonium dicunt contra me*, id est ipsi me insequendo increpant, qui nunc in meo corpore positi, duplicitatis suæ in se malitiam [b] non emendant. Unde bene adhuc subditur:

Et suscitatur falsiloquus adversus faciem meam, contradicens mihi. (Ibidem.)

CAP. IX. *Per eos sævit diabolus.*

11. Etiam pacis suæ tempore sancta Ecclesia falsiloquium patitur, dum sunt in ea multi, qui de æternitatis promissione diffidunt, & tamen se fideles esse mentiuntur. Qui dum prædicationi ejus aperte contradicere non præsumunt, falsiloquium non contra faciem, sed quasi post dorsum patitur. Sed cum malitiæ tempus eruperit, is qui nunc metuens derogat, ad contradicendum ante faciem venit: quia verbis veræ fidei apertis vocibus obsistit. Sciendum vero est, quia cum hæc a carnalibus patimur, non tam ipsi sunt, qui in nostra morte sæviunt, quam malignus spiritus, qui eorum mentibus principatur, sicut per Paulum dicitur: *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum.* (Ephes. 6. 12.) Unde cum hic quoque de falsiloquio loqueretur, apte mox ad describendum ejus [c] falsiloquii principem, verba convertit, dicens.

Collegit furorem suum in me, & comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est: (Vers. 10.)

CAP. X. *Rec. v. Modo occulta, modo aperta persecutione.* (Ver. vi.)

12. Quid aliud omnes iniqui, quam membra sunt diaboli? Ipse itaque per eos agit, [d] quidquid in eorum cordibus [e] ut agere debeant immittit. Habet autem etiam nunc diabolus contra sanctam Ecclesiam furorem, sed sparsus ejus furor est: quia occultas tentationes per singulos movet. Cum vero contra eam in aperta persecutione proruperit, furorem suum in eam colligit, quia in afflictione illius tota se intentione constringit. Membra autem ejus hoc pacis tempore [f] idcirco contra electos collectum furorem non habent: quia malitiam suam minus se sentiunt posse implere, quam volunt. Cum vero sibi suppetere [g] licentiam pravitatis aspexerint, tanto hanc audacius feriunt, quanto & contra illam [h] ex unanimitate glomerantur. Recte itaque nunc dicitur; *Collegit furorem suum in me.* Cujus adhuc furor [i] ut latius exponatur, dicitur: *Et comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis.* De quo & subditur: *Hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.* Ille quippe antiquus hostis Ecclesiæ contra hanc dentibus fremit, eamque terribilibus oculis intuetur; quia per alios crudelia exercet, & per alios quæ exerceat providet.

Diaboli dentes, persecutores; oculi, qui eos consiliis suis regunt.

13. Dentes namque hujus hostis, sunt bonorum persecutores atque carnifices, qui ejus membra laniant, dum electos illius suis persecutionibus affligunt. Oculi vero hujus hostis sunt hi, qui contra eam provident mala [k] quæ faciant, suisque consiliis persecutorum ejus crudelitates inflammant. Antiquus ergo ejus adversarius fremit contra eam dentibus suis, dum per crudeles reprobos in ea insequitur vitam bonorum. Intuetur hanc terribilibus oculis, qui pravorum consiliis non cessat mala exquirere, in quibus hanc semper deterius affligat. Nam sicut incarnata veritas in prædicatione sua pauperes idiotas & simplices elegit: sic e contrario [l] damnatus ille homo, quem in fine mundi apostata angelus assumet, ad prædicandam falsitatem suam, astutos ac duplices, atque hujus mundi scientiam habentes electurus est. Unde & per Isaiam dicitur; *Væ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ, quæ mittit in maris legatos, & in vasis papyri super aquas.* (Ver. vii. Isai. 18. 1.) Terra quippe, cui væ dicitur, ille principaliter homo damnatus est, qui alarum cymbalum vocatur: quia hi, qui per superbiam in altitudinem cogitationis evolant, eumdem perversum hominem prædicando sonant. Quæ scilicet terra recte trans flumina Æthiopiæ esse perhibetur. Æthiopia etenim nigrum populum mittit: & omnem hominem mundus iste, quia peccatorem profert, quasi nigrum Æthiopia populum parit. Sed terra, cui væ dicitur, trans flumina Æthiopiæ esse perhibetur: quia damnatus ille homo tanta immensitate iniquus est, ut omnium peccantium peccata transcendat. Qui mittit in mari legatos, qui prædicatores suos in sæculum spargit. De quibus recte subditur qualiter mittantur, dum dicitur: *In vasis papyri super aquas.* Ex papyro quippe charta est. Quid itaque per papyrum, nisi sæcularis scientia designatur? Vasa ergo papyri sunt corda doctorum sæcularium. In vasis igitur papyri super aquas legatos mittere, est prædicationem suam in sapientum carnalium sensibus ponere, & defluentes ad culpam populos vocare. Qui ergo illic per vasa papyri, ipsi hic, quia carnaliter vident, per oculos designantur. De quibus & adhuc subditur:

Aperuerunt super me ora sua, exprobrantes. (Vers. 11.)

CAP. XI. *Os ejus, qui errores prædicant.*

14. Ora sua reprobi exprobrantes aperiunt, cum & erroris sui mala prædicare non metuunt, & prædicamenta rectæ fidei irrident. De quibus sciendum est, quia illos præcipue in sancta Ecclesia persequuntur, quos multis conspiciunt esse profuturos, qui vitam carnalium verbo correptionis conterunt, [m] eosque in Ecclesiæ corpore spiritaliter vertunt. Unde & subditur:

Percusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis. (Ibidem.)

CAPUT XII. *Rec. vi. Maxilla Ecclesiæ sancti prædicatores.*

15. Maxilla quippe Ecclesiæ, sancti prædicatores sunt, sicut sub Judææ specie per Jeremiam dicitur: *Plorans ploravit in nocte, & lacryma ejus in maxillis ejus:* (Thren. 1. 2.) quia in adversitatibus Ecclesiæ illi amplius plangunt, [n] qui vitam carnalium confringe-

a Ebroic. *quid in perfida mente conspiciunt & moliuntur.*
b Norm. *non emendant.*
c Vindoc. *falsiloqui ferventem.* Germ. *falsiloqui princip.* ut & supra, bis; *falsiloquium patitur.*
d Lyr. & Bigot. *quidquid eorum mentibus.*
e Vindoc. *ut agere non debeant.*
f Ita mss. & vet. edit. Paris. & Basil. At recent. *circa electos.*
g Plurimi, *licentiam suæ pravitatis.* Vindoc. *licentiam pravitatis apperunt.*
h Turon. *ex vanitate glomerentur.*
i Utic. *ut alius*, superscriptum tamen legitur, *ut latius.*
K Sag. & alii Norm. *quæ fiunt.*
l Vide infra lib. 32. num. 22. & lib. 33. num. 42. & 57.
m Turon Utic. & Norm. *eosque in Ecclesiæ corpus.* Ebroic. *eosque in Ecclesiæ corpus specialiter vertunt.*
n Quidam edit., *qui vitam carnalium constringere*; mss. Anglic. & nostri habent, *confringere.*

re prædicando noverunt. Per ipsos quippe sancta Ecclesia iniquos a vitiis conterit, & quasi glutiens in sua membra convertit. Unde ipsi quoque [a] primo prædicatori velut maxillæ Ecclesiæ dicitur: *Occide & manduca*. Hinc est etiam quod Samson maxillam asini tenuit, & hostes peremit: quia Redemtor noster simplicitatem atque patientiam prædicantium, suæ manu virtutis tenens, a vitiis suis carnales interfecit. Et maxilla in terram projecta postmodum aquas fudit, quia data morti prædicatorum corpora, magna populis monstravere miracula. Maxillam ergo Ecclesiæ perversi feriunt, cum bonos prædicatores insequuntur. Et quia tunc reprobi grande se aliquid fecisse æstimant, cum vitam prædicatorum necant, post percussionem maxillæ apte subjungitur: *Satiati sunt pœnis meis*. Illa quippe eos pœna satiat, quæ mentem Ecclesiæ præcipue castigat. Sequitur:

a — Act. 10. 13. Jud. 15. 16. — Ver. viii. — Ibidem.

Vers. 12. *Conclusit me Deus apud iniquum, & manibus impiorum me tradidit.*

CAPUT XIII. Electi per persecutiones antiqui hostis temporaliter permissi.

16. Electorum populus apud iniquum concluditur, cum ejus caro antiqui hostis persecutionibus temporaliter datur. Qui non spiritui, sed manibus impiorum traditur, quia quo hunc in mente capere nequeunt, eo contra carnem illius crudelius inardescunt. Sed sanctæ Ecclesiæ populus cum adversa perpeti graviter cœperit, & infirmos suos conspexerit ad deteriora delabi, pacis suæ tempora ad mentem revocat, quando fideles suos prædicationis suæ opulentia pascebat. Unde apte subjungitur:

Vers. 13. *Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum.*

CAPUT XIV. Firmis mentibus nulla adversa repente adveniunt.

17. In eo quod se repente contritum asseruit, infirmorum mentem improvidam designavit. Qui dum mala quæ ventura sunt, prævidere nesciunt, tanto eis graviora fiunt, quanto & ab eis inopinata tolerantur. Firmis autem mentibus repente adversa non veniunt, quia priusquam veniant, prævidentur. Quod tamen nunc quoque sancta Ecclesia in quibusdam retro labentibus patitur, qui post doctrinæ opulentiam, subitis aliquando vitiis conteruntur, ut sic in quibusdam malis corruant, ac si verbi pabulum numquam habuissent. Sequitur:

Ibid. *Tenuit cervicem meam, confregit me; posuit* [b] *me sibi quasi in signum.*

CAPUT XV. Infirmi, urgente persecutione, veritatem prædicare trepidant.

18. Sicut in malis cervix superbiam, sic in bonis libertatis erectionem signat. Unde nonnumquam ipsa quoque superbia pro erectionis auctoritate ponitur, sicut per Prophetam Dominus sanctæ Ecclesiæ pollicens dicit: *Ponam te in superbiam sæculorum*. Et quia persecutionis tempore infirmi quidam vera quæ sentiunt, prædicare libere non præsumunt, recte de hoc hoste dicitur:

Is. 60. 15.

Ver. ix. *Tenuit cervicem meam, confregit me*. Fortasse autem hi cervicis appellatione signati sunt, qui pacis ejus tempore plusquam decet eriguntur, & sub occasione defendendæ rectitudinis, vitio deserviunt elationis. Qui persecutionis tempore idcirco adversa plus sentiunt, quia de prosperis extolluntur. De quibus bene dicitur: *Tenuit cervicem meam, confregit me*. Id est, elationem quam in infirmis habuit, districtione suæ percussionis inclinavit. *Et posuit me sibi quasi in signum*. Constat nimirum, quia idcirco signum ponitur, ut sagittarum emissione feriatur. Fidelis itaque populus in signum hosti suo est positus: quia eum semper suis ictibus impetit, eumque suis persecutionibus affligit. Qui enim in hac vita assiduæ mala tolerat, velut in signum positus, ictus excipit ferientis. Unde & prædicator egregius cum persecutionum mala toleraret, atque sub persecutione adversariorum gemeret, teneram discipulorum mentem de suis afflictionibus consolans, ait: *Ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus*. Ac si eis aperte dicat: Quid in hoc tempore vulnera nostra miramini, qui si æterna gaudia quærimus, huc ad hoc venimus, ut feriamur? Sequitur: 1. Thess. 3. 3.

Vers. 14. *Circumdedit me lanceis suis, convulneravit lumbos meos, non pepercit, & effudit in terram viscera mea.*

CAPUT XVI. Hostis tentationum jaculis ab omni parte nos impetit.

19. Hæc juxta litteram beato Job congruere posse videbantur, per hoc quod dicitur: *Circumdedit me lanceis suis, convulneravit lumbos meos, non pepercit*: nisi subderetur quod de eo minime scriptum legitur: *Effudit in terram viscera mea*. Ex qua re necesse est, ut dum hoc juxta litteram invenire non possumus, ea quæ in verbis ejus secundum historiam sonant, juxta spiritum inquiramus. Sancta Ecclesia lanceis ab hoste suo circumdatur, quando in membris suis ab impugnatore callido tentationum jaculis impetitur. Bene autem circumdari lanceis dicimur: quia antiquus hostis tentationis suæ vulnere ab omni parte nos impetit. Sæpe enim dum gula restringitur, ut libido subigatur, inanis gloriæ aculeus mentem pulsat. Si autem corpus abstinentiæ afflictione non atteritur, contra mentem libidinis flamma se excitat. Sæpe dum servare parsimoniam nitimur, ad tenaciam labimur. Et sæpe dum possessa effuse tribuimus, ad avaritiam ducimur: quia rursum colligere quærimus quod tribuamus. Dum ergo antiqui hostis jacula ubique [c] nos impetunt, recte nunc dicitur: *Circumdedit me lanceis suis*. Et quia omne peccatum hostis quidem callidus suadet, sed nos ejus suasionibus consentiendo perpetramus, apte subjungitur: *Convulneravit lumbos meos*. In lumbis quippe luxuria est. Unde & is qui cupiebat voluptatem libidinis a corde extinguere, prædicavit dicens: *Succincti lumbos mentis vestræ*. Cum ergo antiquus hostis fidelem populum ad luxuriam pertrahit, hunc procul dubio in lumbis ferit. Ubi notandum quoque est, quod non ait: *Vulneravit*, sed, *Convulneravit lumbos meos*. Sicut enim loqui aliquando unius est, colloqui vero duorum, vel fortasse multorum: sic antiquus hostis, quia nos ad culpam sine nostra voluntate non rapit, nequaquam lumbos nostros vulnerare, sed convulnerare dicitur: quia hoc quod nobis ille male suggerit, nos sequentes ex voluntate propria implemus, & quasi cum ipso nos pariter vulneramus: quia ad perpetrandum malum ex libero simul arbitrio ducimur. Sequitur: 1. Petr. 1. 13.

Non pepercit. Ac si dicat, Non destitit. *Et effudit in terram viscera mea*. Quid aliud sanctæ Ecclesiæ viscera debemus accipere, nisi eorum mentes, qui ejus quædam in se mysteria continent, qui ad intima Sacramenta deserviunt? Sed antiquus adversarius cum fideles quosdam, qui interioribus sacramentis deservire videbantur, ad sæcularia negotia pertrahit, ejus procul dubio viscera in terram fundit: quia illos in rebus infirmis conculcat, qui prius in occultis ac spiritalibus actibus latebant. Sequitur: Ver. x.

Vers. 15. *Concidit me vulnere super vulnus.*

20. In

a Norm. *primo pastori*. Vindoc. *primo prædicatorum*.
b Deest *me* in plur. mss. hic & in conseq.

c Turon. *nos impediunt*.

CAPUT XVII. *Ut vulnere super vulnus nos concidat.*

20. In infirmis suis sancta Ecclesia vulnere super vulnus conciditur, quando peccatum peccato additur, ut culpa vehementius exaggeretur. Quem enim avaritia pertrahit ad rapinam, rapina ducit ad fallaciam, ut perpetrata culpa, ex falsitate etiam defendatur, quid iste nisi super vulnus concisus est vulnere? Unde bene quoque per Prophetam dicitur: *Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit*. (Osee 4. 2.) Solet enim sanguinis nomine signari peccatum. Unde is qui a peccatis liberari desiderat, per pœnitentiam clamat: *Libera me de sanguinibus*. (Ps. 50. 16.) Sanguis ergo sanguinem tangit, [a] cum culpa culpam cumulaverit. Et quia cum vulnus vulneri additur, vires contra nos antiqui hostis vehementius excrescunt, recte subjungitur:

Irruit in me quasi gigas. (Ibidem.)

CAPUT XVIII. *Qui non reluctantur, eum ut gigantem secum pugnantem experiuntur.*

21. Facile quippe inimico resistitur, si non ei vel in multis lapsibus, vel in uno diutius consentiatur. Sin vero ejus suasionibus anima subesse consueverit, quanto se ei crebrius subjicit, tanto eum sibi intolerabiliorem facit, ut ei reluctari non valeat: quia nimirum malignus adversarius contra hanc ex prava consuetudine devictam, quasi more gigantis pugnat. Sed tamen plerumque sancta Ecclesia etiam post perpetratas culpas mentes fidelium ad pœnitentiam revocat, & peccata operis virtute spontaneæ afflictionis mundat. Unde bene subditur:

Saccum consui super cutem meam, & operui cinere carnem meam. (Vers. 16.)

CAPUT XIX. *Afflictione spontanea peccata mundare docet Ecclesia.*

22. Quid in sacco & cinere nisi pœnitentia, quid in cute & carne nisi peccatum carnis debet intelligi? Cum ergo quidam post lapsum carnis, ad pœnitentiam redeunt, quasi saccus super cutem consuitur, & cinere caro operitur: quia culpa carnis per pœnitentiam tegitur, ne in districti judicis examine ad ultionem videatur. Infirma autem membra sua sancta Ecclesia cum a peccatis retrahit, atque ad pœnitentiæ remedium ducit, hæc procul dubio fletibus adjuvat, ut ad recipiendam auctoris sui gratiam convalescant, & per fortes plangit quod non fecit, quod in membris suis debilibus quasi ipsa fecit. Unde bene adhuc subditur:

Facies mea intumuit [b] a fletu. (Vers. 17.)

CAPUT XX. VET. XI. REC. VII. *Filios suos pœnitentes fletibus suis adjuvat. Prælati de alienis tamquam de propriis lapsibus se affligant.*

23. Facies quippe sanctæ Ecclesiæ sunt hi, qui in locis regiminum positi, apparent primi, ut ex eorum specie sit honor fidelis populi, etiam si quid in corpore latet deforme. Qui nimirum prælati plebibus plangunt culpas infirmantium, seque sic de alienis lapsibus, ac si de propriis affligunt. Et sæpe dum quosdam vident ad veniam post culpas redire, quosdam vero in iniquitate persistere, occulta omnipotentis Dei judicia mirantur, sed penetrare nequeunt. Obstupescunt enim [c] quæ non intelligunt. Unde & apte subditur:

Et palpebræ meæ caligaverunt. (Ibid.)

CAPUT XXI. *Subditorum vias vice oculorum dirigant.*

24. Palpebræ enim recte appellati sunt, qui ad prævidenda pedum itinera vigilant. Sed cum occulta Dei judicia nec præpositi vigilantes intelligunt, palpebræ sanctæ Ecclesiæ caligant. Sed ut sæpe jam me dixisse memini, beatus Job sanctæ Ecclesiæ typum tenens, modo voce corporis, modo autem voce capitis utitur: & dum de membris ejus loquitur, repente ad verba capitis levatur. Unde hic quoque subjungitur:

Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces. (Vers. 18.)

CAPUT XXII. REC. VIII. *Solus præ omnibus mundas ad Deum preces Christus habuit.*

25. Absque iniquitate enim manus suæ pertulit, qui peccatum non fecit; nec inventus est dolus in ore ejus; (1. Pet. 2. 22. &c.) & tamen dolorem crucis pro nostra redemtione toleravit. Qui solus præ omnibus mundas ad Deum preces habuit, quia & in ipso dolore passionis pro persecutoribus oravit, dicens: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt*. (Luc. 23. 34.) Quid enim dici, quid cogitari in prece mundius potest, quam cum & illis misericordia intercessionis tribuitur, a quibus toleratur dolor? Unde factum est, ut Redemtoris nostri sanguinem, quem persecutores sævientes fuderant, postmodum credentes [d] biberent, cumque esse Dei Filium prædicarent. [e] De quo videlicet sanguine apte subjungitur:

Terra ne operias sanguinem meum, neque inveniat in te latendi locum clamor meus. (Vers. 19.)

CAPUT XXIII. *Sanguis ejus Abelis sanguine melius loquitur; hic enim ultionem, ille veniam exorat.*

26. Peccanti homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis*. (Gen. 3. 19.) VET. XII. Quæ scilicet terra Redemtoris nostri sanguinem non abscondit: quia unusquisque peccator redemtionis suæ pretium sumens, confitetur ac laudat, & quibus valet proximis innotescit. Terra etiam sanguinem ejus non operuit, quia sancta Ecclesia redemtionis suæ mysterium in cunctis jam mundi partibus prædicavit. Notandum quod subditur: *Neque inveniat in te latendi locum clamor meus*. Ipse enim sanguis redemtionis qui sumitur, clamor nostri Redemtoris est. Unde etiam Paulus dicit: [f] *Et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel*. (Heb. 12. 24.) De sanguine Abel dictum fuerat: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra*. (Gen. 4. 10.) Sed sanguis Jesu melius loquitur quam Abel: quia sanguis Abel mortem fratricidæ fratris petiit, sanguis autem Domini vitam persecutoribus impetravit. Ut ergo in nobis Sacramentum Dominicæ passionis non sit otiosum, debemus imitari quod sumimus, & prædicare ceteris quod veneramur. Locum enim latendi clamor ejus in nobis invenit, si hoc quod mens credidit, lingua tacet. Sed ne in nobis clamor ejus lateat, restat ut unusquisque juxta modulum suum, vivificationis suæ mysterium proximis innotescat. Libet mentis oculos ad Dominicæ passionis [g] horam reducere, cum Judæi persequentes sævirent, discipuli timentes fugerent. Qui enim carne mori videbatur, nequaquam Deus esse credebatur. Unde hic apte subditur:

Ecce enim in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis. (Vers. 20.)

CAPUT XXIV. REC. IX. *Hominibus Christum nescientibus, conscium & testem habuit Patrem in cælo.*

27. Cum enim [h] Filius labefactaretur in terra, erat ei testis in cælo. Testis quippe Filii Pater est, de quo ipse in Evangelio dicit: *Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me*. (Joh. 5. 37.) Qui recte etiam conscius dicitur: quia una voluntate, uno consilio Pater cum Filio semper operatur. Cujus etiam testis est, quia nemo novit Filium nisi Pater. (Matt. 11. 27.) Tunc ergo in cælo testem, & conscium in excelsis habuit, quando hi qui eum morientem in carne cernebant, di-

vi-

a Turon. *cum culpæ culpam copulaverit*. Lyr. & Bigot. *cum culpæ copulatur*. Utic. hanc lectionem habet & alteram quæ est excusorum, quamque retinuimus.
b Deest *a* in Bellovac. Norm. & aliis, legitur in Turon.
c Vindoc. *quia non intelligunt*.
d Turon. *lamberent*.
e Vindoc. *de quo videlicet optatur: terra* &c.
f Bigot. & Lyr. *& sanguis aspersionis melius loquens*. Turon. *& sanguinis aspersione melius loquentem*. In Utic. olim legebatur ut in editis, nunc consentit Lyr. & Bigot. In Bellov. *melius loquentem quam & Abel*.
g Vindoc. *ora reducere*.
h Turon. *fidelis*. Vindoc. *fides laberetur in terra*.

vinitatis ejus potentiam considerare [a] nesciebant. Et cum ignorarent homines, [b] in morte tamen mediator Dei & hominum noverat quod cum ipso operabatur Pater. Quod fortasse etiam ad vocem ejus corporis referri valet.

Ver. XIII.

Sancta namque Ecclesia idcirco adversa vitæ præsentis tolerat, ut hanc superna gratia ad præmia æterna perducat. Carnis suæ mortem despicit, quia resurrectionis intendit gloriæ. Et transitoria sunt quæ patitur, perpetua quæ præstolatur. De quibus nimirum bonis perpetuis dubietatem non habet: quia fidele jam testimonium Redemtoris sui gloriam tenet. Carnis quippe ejus resurrectionem mente conspicit, atque ad spem fortiter convalescit: quia quod in suo videt jam factum capite, sperat in ejus quoque corpore, quod videlicet ipsa est; absque dubietate secuturum. Quam scilicet Ecclesiam Psalmista conspiciens in perpetua perfectione mansuram, sub appellatione lunæ describit, dicens: *Luna perfecta in æternum.* Quam quia ad resurrectionis spem Dominica resurrectio roborat; recte subjunxit: *Et testis in cælo fidelis*; quia ut de sua resurrectione non trepidet, jam eum in cælo, qui resurrexit a mortuis, testem habet. Fidelis itaque populus cum adversa patitur, cum duris tribulationibus fatigatur, ad spem sequentis gloriæ mentem erigat, & de Redemtoris sui resurrectione confidens, dicat: *Ecce enim in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis.* Qui recte conscius dicitur, quia naturam nostram non solum creando novit, sed etiam assumendo. Scire enim ejus, est nostra suscepisse. Unde etiam per Psalmistam dicitur: *Ipse enim scit figmentum nostrum.* Quid enim mirum si figmentum nostrum dicatur specialiter scire, dum constet nihil esse quod nesciat? Sed figmentum nostrum scire ejus, est hoc in seipso ex pietate suscepisse.

Psal. 88. 38.
Ps. 102. 14.

Idem testis nobis quærendus.

28. Quæ tamen vox cum beato Job congruere nobis etiam singulis potest. Omnis enim, qui ex eo quod agit, humanas laudes appetit, testem in terra quærit. Qui autem de actibus suis omnipotenti Deo placere festinat, [c] testem se in cælo habere considerat. Et sæpe contingit, ut ipsa quoque in nobis bona opera ab incautis hominibus reprehendantur. Sed qui testem in cælo habet, reprehensiones hominum metuere non debet. Unde adhuc subditur:

Vers. 21.

Verbosi amici mei: ad Deum stillat oculus meus.

CAPUT XXV.

Ver. XIV. Non ab hominibus quærendum testimonium.

29. Quid enim per oculum, nisi cordis intentio designatur? sicut scriptum est: *Si fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* Quia cum bona intentione quid agitur, ejus intentionis actio apud Deum minime fuscatur. Cum ergo verbosi amici sunt, id est cum & ipsi derogant qui in fide sociantur, ad Deum necesse est ut oculus stillet, quatenus nostra intentio tota in amoris intimi compunctione defluat, & tanto subtilius se ad interiora erigat, quanto & per exteriora opprobria repulsa, intus redire cogitur, ne foras evanescat. Sequitur:

Matth. 6. 22.

Vers. 22.

Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quomodo judicatur filius hominis cum collega suo.

CAPUT XXVI.

Quod peccatum in nobis flagellis suis puniat Deus, incertum.

30. Peccatores quidem nos esse semper agnoscimus; sed tamen sæpe in flagello positi, pro quo magis peccato flagellemur, ignoramus; & nosipsos subtili inquisitione discutimus, ut si quo modo possimus, causam percussionis nostræ investigare valeamus. Quæ dum plerumque nos latet, fit nobis oneri cæcitas nostra, & de eo quod patimur, plus dolemus. Quisquis vero cum collega suo ad judicium accedit, & quod sentit dicit, & quidquid contradicitur, agnoscit: & quo voluerit, pulsat, & novit unde pulsatur. Qui autem divina animadversione percutitur, dum novit quidem quia vapulat, sed cur vapulet ignorat, quasi dicit ipse quod sentit, sed quid contra se dicatur, nescit: quia ipse quidem ingemiscit in verbere, sed Deus aperte non declarat, pro qua eum feriat ultione. Itaque nunc dicitur: *Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quomodo judicatur filius hominis cum collega suo.* Ac si aperte diceretur: Sicut in omni quod dico, audior, sic omne quod de me dicitur, audirem. Quod tamen in hac vita fieri nullatenus potest: quia magna est interpositio oculis cordis nostri ad contemplandam subtilitatem Dei, ipsa videlicet infirmitas nostra. Sed tunc ad purum intuebimur eum, a quo nunc subtiliter intuemur, cum hac infirmitate deposita, ad contemplationis internæ gratiam venerimus, de qua Paulus dicit: *Tunc cognoscam sicut & cognitus sum.* Unde beatus Job videns eamdem cognitionem plenissime hic perfici nullatenus posse, de cæcitate quidem vitæ præsentis gemit, sed tamen se de ejus brevitate consolatur, dicens:

1. Cor. 13. 12

Ecce enim breves anni transeunt: & semitam, per quam non revertar, ambulo.

Vers. 23.

CAPUT XXVII.

Vitæ miserias ejus brevitas mitigat & solatur.

31. Omne quod transit, breve est, etiam si tardius terminari videatur. In mortis autem semita, per quam non revertimur, ambulamus: non quod ad vitam carnis minime resurgendo reducimur, sed quod ad labores hujus vitæ mortalis, vel ad conquirenda laboribus præmia iterum non venimus.

Spiritus meus attenuabitur.

Job 17. Vers. 1.

CAPUT XXVIII.

Vet. XV. Rec. X. Boni brevem vitam, longam vero mali sibi pollicentur.

32. Attenuatur spiritus timore judicii: quia electorum mentes quo amplius extremo judicio propinquare se sentiunt, eo ad discutiendas semetipsas terribilius contremiscunt, & si quas in se carnales umquam cogitationes inveniunt, pœnitentiæ ardore consumunt; nec cogitationes suas dilatari carnali voluptate permittunt, quia eo semetipsos dijudicantes subtilius feriunt, quo districtum judicem præstolantur vicinum. Unde fit, ut propinquum sibi semper exitum suspicentur. Nam reproborum mentes idcirco multa nequiter agunt, quia hic se vivere diutius arbitrantur. Justorum ergo attenuatur spiritus, sed crassescit iniquorum. Quo enim per elationem tument, eo attenuationem spiritus non habent. Justi vero dum brevitatem suæ vitæ considerant, elationis & immunditiæ culpas declinant, Unde & subditur:

Dies mei breviabuntur, & solum mihi superest sepulcrum.

Ibid.

CAPUT XXIX.

Hinc elationis & immunditiæ culpas declinant illi, isti multiplicant.

33. Qui enim considerat qualis erit in morte, semper fit timidus in operatione: atque unde in oculis suis jam quasi non vivit, inde veraciter in oculis sui conditoris vivit. Nil quod transeat appetit, cunctis præsentis vitæ desideriis contradicit; & pene mortuum se considerat, quia moritu-

rum

a Turon. *non poterant.*

b Locum hunc ita restituimus ex mss. Turon. Vind. Norm. septem. Anglic. & vet. edit. In Gilot. Rom. Sixti V. & aliis recentioribus obscurissime, ne dicam, corruptissime, legitur: *& cum ignorarent homines, in morte tamen mediatoris Dei & hominum noverat qui cum ipso operabatur pater.* Ita tamen olim legebatur in Utic.

c Turon. *testem se in cælo habere desiderat.*

Perfecta vita est mortis imitatio

rum minime ignorat. Perfecta enim vita est mortis imitatio, quam dum justi sollicite peragunt, culparum laqueos evadunt. Unde scriptum est: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis*. Unde & beatus Job, quia dies suos considerat breviari, & solum sibi superesse sepulcrum pensat, apte subjungit:

Eccl. 7. 40.

Vers. 2.

Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

CAPUT XXX. Non pro corrigenda culpa sed pro augenda gratia Job percussus.

34. Ac si aperte dicat: Culpam non feci, & flagella suscepi. Sed hac in re animum movet, quia in multis se hujus historiæ locis peccasse confitetur, qua ratione peccasse se nunc abneget? Sed ad hæc ratio celeriter occurrit, quia nec tantum peccavit ut flagella mereretur, nec tamen esse sine peccato potuit. Nam quia non pro corrigenda culpa, sed pro gratia augenda percussus est, judex ipse testatur, qui laudat & ferit. Et rursum quia sine peccato non fuerit, nec ipse negat qui a judice laudatur, atque ideo laudatur, quia non negat. Sed credo quod melius hæc verba discutimus, si dicta ex voce capitis sentiamus. Redemtor etenim noster ad redemtionem nostram veniens, & non peccavit, & amaritudinem pertulit; quia pœnam culpæ nostræ sine culpa suscepit, de cujus voce subditur:

Ver. xvi.

Vers. 3.

Libera me, & pone me juxta te, & cujusvis manus pugnet contra me.

CAPUT XXXI. Christus in amaritudine fuit per passionem, liberatus est per resurrectionem.

35. Ipse etenim non peccavit in cogitatione, vel opere: ipse in amaritudine moratus est per passionem: ipse liberatus est per resurrectionem: ipse juxta Patrem positus est per ascensionem; quia profectus in cælum sedet a dextris Dei. Et quia post ascensionis ejus gloriam Judæa in discipulorum ejus persecutione commota est, recte nunc dicitur: *Et cujusvis manus pugnet contra me*. Tunc quippe in membris illius furor persequentium sæviit, tunc contra fidelium vitam flamma crudelitatis exarsit. Sed quo irent iniqui, aut quid agerent, dum is, quem persequebantur in terra, jam sedebat in cælo? De quibus adhuc subditur:

Vers. 4.

Cor eorum longe fecisti a disciplina.

CAPUT XXXII. Reg. xi. Pravorum cor longe esse a disciplina Deus tantum permittendo facit.

36. Si enim disciplinæ custodiam nossent, & nequaquam Redemtoris nostri præcepta contemnerent, ipsa eos carnis suæ mortalitas ad amorem vitæ immortalis excitasset. Hoc ipsum namque in hac vita corruptioni nos esse subjectos, jam de flagello disciplinæ est. Æstu enim & frigore, fame sitique turbari, morbis affici, quandoque etiam extingui, quid sunt hæc aliud, quam flagella peccati? Sed sunt nonnulli, qui & flagella tolerant, & tamen mentem ad flagellantis metum minime reformant. Unde recte nunc dicitur: *Cor eorum longe fecisti a disciplina*. Quia etsi corpus sub disciplina est, cor sub disciplina non est: dum & flagellatur quisque, & tamen ad humilitatem mentis non reducitur. Neque ita hoc dicitur, ac si omnipotens & misericors Deus longe cor hominis a disciplina faciat: sed quod sponte delapsum, ibi remanere ubi cecidit, judicando permittat; sicut ei in oratione quoque dicimus: *Et ne nos inducas in tentationem*; id est, induci minime permittas. Sequitur:

Matt. 6. 13.

Ibidem.

Propterea non exaltabuntur.

A 37. Cor enim si sub disciplina esset, superiora appeteret, adipiscendis bonis transeuntibus non inhiaret. Quorum igitur cor sub disciplina non est, recte de illis dicitur: *Propterea non exaltabuntur*; Quia dum in infirmis voluptatibus dimissi, terrena bona semper desiderant, cor ad superna gaudia numquam levant. Exaltarentur quippe, si mentem ad spem patriæ cælestis erigerent. Sed [a] qui per disciplinam custodire vitam minime student, semper per desideria in imis jacent; & quod est gravius, jacendo se erigunt, quia de rebus transitoriis extolluntur. Extolli autem possunt, sed exaltari nequeunt, quia inde profundius in imo sunt, unde apud se altiores fiunt. Cor itaque, quod sine disciplina est, exaltari non valet; quia humana mens sicut male elevata in infimis premitur, sic bene pressa in sublimibus levatur. Sequitur:

CAPUT XXXIII. Disciplinæ expertes ab infimis ad cælestia numquam sublevantur.

a

B

Prædam pollicetur sociis, & oculis filiorum ejus deficient.

Vers. 5.

CAPUT XXXIV. Reg. xii. Unum corpus sunt Diabolus & iniqui. Ver. xvii.

38. Postquam de multitudine iniquorum, id est de antiqui hostis corpore, beatus Job sententiam protulit, mox ad ipsum eorum principem, id est caput omnium perditorum, sententiam vertit, atque a plurali numero ad singularem redit. Ita quippe unum corpus sunt diabolus & omnes iniqui, ut plerumque nomine capitis censeatur corpus, & nomine corporis appelletur caput. Nam capitis nomine censetur corpus, cum de perverso homine dicitur: *Ex vobis unus diabolus est*. Et rursum nomine corporis appellatur caput, cum de ipso apostata angelo dicitur: *Inimicus homo hoc fecit*. Iste igitur princeps omnium perversorum alios socios habet, atque alios filios. Qui namque sunt ejus socii, nisi illi apostatæ angeli, qui cum eo de cælestis patriæ sede ceciderunt? Vel quos alios filios habet, nisi perversos homines, qui de ejus prava persuasione in malitiæ operatione generantur? Unde etiam Veritatis voce infidelibus dicitur: *Vos ex patre diabolo estis*.

C

Johan. 6. 71.

Matt. 13. 28

Ejus socii, Angeli apostatæ; filii, perversi homines.

Johan. 8. 44

Quam prædam sociis polliceatur

39. Perversus itaque iste auctor erroris prædam D sociis pollicetur, quia malignis spiritibus pravorum promittit animas in eorum fine rapiendas. *Et oculi filiorum ejus deficient*. Quia dum intentiones hominum ad sola terrena speranda excitat, hoc illos amare facit, quod diu tenere non possunt. Neque enim valet amoris pravi intentio permanere, quando & hoc quod amat, ipsumque qui amat, constat sub celeritate deficere. Possunt quoque & per socios fortasse intelligi crudelissimi quique & omni malitia jam repleti: per filios vero hi, qui adhuc deceptoriis promissionibus illusi, [b] augendæ pravitati nutriuntur: ut illos jam velut ex merito malitiæ diabolus quasi socios habeat, qui jam non habent in perditione quo crescant: istos autem E quasi filios, quos promissionibus lactat, ut ad pejora [c] proficiant. Sed oculi filiorum ejus deficient; quia pravorum intentiones cadunt, cum omne quod hic appetunt, deserunt; & illic, quod doleant, sine fine patiuntur. Sequitur:

b

c

Posuit me quasi in proverbium vulgi; [d] & exemplum sum coram eis.

d

Vers. 6.

CAPUT XXXV. De electorum flagellis stulta vulgi opinio.

40. Hæc beatus Job dicat ex se, dicat ex vocibus omnium electorum. Omnis quippe, qui flagello percutitur, quasi in proverbium ponitur vulgi: quia stul-

a Corruptum hunc locum reformavimus ope mss. Germ. Anglic. Turon. Vindoc. Bellov. Norm. &c. & vet. edit. Barbarum sonat quod legitur in recentioribus; *sed qui per disciplinam custodire vitam minime student, sed ex desiderio in imis jacent, &, quod est gravius, jacendo se erigunt, quia de rebus transitoriis extolluntur: extolli possunt sed exaltari nequeunt ... unde se apud se nequiores fiunt*.

b Vindoc. Bellov. Norm. Germ. &c. *augenda pravitate*.

c Germ. Bellovac. Sag. & alii Norm. addunt, *opera*.

d Utic. & alii Norm. *& exemplum suum coram eis*. Hujus lect. nullum est fundamentum in textu hebr.

stultus quisque dum cuiquam maledicere appetit, ex illius similitudine maledictionem sumit, quem percussum temporaliter videt; eamque pœnam suo optat adversario, quam evenisse conspicit justo. Sicque fit, ut non recte sapientibus, in exemplum deducatur rectus, dum & pœna justi esse damnatio creditur, & quæ illi maneat gloria, nulla spe fidei prævidetur. Sequitur:

Vers. 7.

a *Caligavit* [a] *ad indignationem oculus meus; & membra mea quasi in nihilum redacta sunt.*

CAPUT XXXVI. VET. XVIII. REC. XIII. Ad ea sanctis obstupescentibus & caligantibus, infirmi aliquando corruunt. *Marc. 6. 27.*

41. Ad indignationem oculus caligat, quando ipsi quoque qui in dominico corpore, id est in Ecclesia lumen veritatis habent, dum sedulius a pravis despici ac dedignari conspiciunt, de occulti judicii admiratione turbantur, & secretum Dei penetrare nequeunt, cur prævalere perversi contra bonorum innocentiam permittuntur. Quis etenim non obstupescat, cum Herodias apud temulentum regem saltatu filiæ obtinet, ut caput amici sponsi, prophetæ & plusquam prophetæ, ante ora convivantium in disco deferatur? Sed cum

b [b] justi ad indignationem caligant, infirmi plerumque usque ad infidelitatem corruunt. Unde subditur: *Et membra mea quasi in nihilum sunt redacta.* Membrorum quippe nomine, teneritudo exprimitur infirmorum, qui dum perversos prospiciunt florere justosque cruciari, ad hoc nonnumquam perveniunt, ut se bona vel inchoasse pœniteant;

c atque ita ad agenda mala [c] citius recedunt, ac si eorum vitæ nocuerit bonum quod inchoaverunt. Hoc autem quod ait: *Caligavit ad indignationem oculus meus;* verbis planioribus aperit, adjungens:

Vers. 8.

Stupebunt justi super hoc, & innocens contra hypocritam suscitabitur.

CAPUT XXXVII. REC. XIV. Imperfectorum est gloriæ perversorum invidere.

42. Hoc loco innocens necdum perfectus justus accipitur, qui bona adhuc inchoans, etsi nocere aliis non novit, perfecta tamen ipse agere nequaquam valet. Et quia corda parvulorum, dum perversos florere in præsenti vita conspiciunt, invidiæ facibus succenduntur: tanto enim quisque plus invidet aliis bona præsentia, quanto ea ipse minus contemserit. Nam quod haberi ab omnibus non

d valet simul totum, [d] huic desit quod alter habuerit. Succenditur vero contra hypocritam innocens, dum gloriæ simulatoris invidet etiam qui nulli nocere solet. Sin vero hoc in loco innocens quilibet in bono perfectus accipitur: contra hypocritam innocens suscitatur, quando hunc & florere conspicit, & tamen cum suo eum flore contemnit: & prædicando quæ recta sunt, tanto eum despiciendum ceteris esse denuntiat, quanto eum conspicit illa anxie quærere, quæ cum eo diu non valeant permanere. In quo adhuc sensu subjungitur:

Vers. 9.

Et tenebit justus viam suam, & immundis manibus addet fortitudinem.

CAPUT XXXVIII. VET. XIX. Deus qui malis temporalia bona concedit, justis æterna non denegabit.

43. Considerato quippe hypocrita, justus viam suam tenet: quia dum illum ex perversa voluntate obtinere ea quæ mundi sunt, intuetur, ipse ad amorem cælestium robustius stringitur: sciens quia bonis desideriis præmia æterna non deerunt, dum & pravis & duplicibus cordibus bona temporalia non negantur. Qua ex re mundis quoque manibus addit fortitudinem: quia conspiciens perversos obtinere terrenam gloriam, bona sua opera

A provehit ad perfectionem; & tanto altius temporalia despicit, quanto hæc abundare etiam malis cernit. Quam enim sint despicienda considerat, quæ Deus omnipotens etiam perversis præstat. Si enim principaliter magna essent, nequaquam hæc conditor adversariis suis tribueret. Unde & indignum sibi esse perpendit, ut illa bona appetat, quæ abundare conspicit & malis: sed ad percipienda cælestia mentem suam dirigit, quæ sibi cum reprobis communia esse non possunt. Igitur postquam exteriores profectus malorum, bonorum vero interiores intulit, exhortationis verba protulit, dicens:

Igitur omnes vos convertimini, & venite. *Vers. 10.*

CAPUT XXXIX. Ad Deum converti fide, & venire opere debemus.

44. Quæ videlicet exhortationis verba proprie ad electos format, quos ad æternitatem vocat. Qui

B duobus modis invitantur, scilicet ut convertantur, & veniant: convertantur nimirum fide, veniant opere. Vel certe convertantur deserendo mala, & veniant bona faciendo, sicut scriptum est: *Declina a malo, & fac bonum.* Mirandum vero quod subditur: *Ps. 36. 27.*

Et non veniam in vobis ullum sapientem. *Ibidem.*

CAPUT XL. Apud semetipsos sapientes, ad veram sapientiam pervenire nequeunt.

45. Quid est enim quod eos ad sapientiam vocat, & tamen optat ne illos sapientes inveniat, nisi quod ad veram sapientiam venire non possunt, qui falsæ suæ sapientiæ fiducia decipiuntur? de quibus scriptum est: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes:* Et quibus rursum dicitur: *Nolite prudentes esse apud vos-* *Isai. 5. 21.*

C *metipsos.* Unde idem prædicator egregius, hos *Rom. 12. 16.* quos carnaliter sapientes invenerat, ut sapientiam veram perciperent, prius fieri stultos quærebat, *1. Cor. 3. 18.* dicens: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens.* Et per semetipsam Veritas dicit: *Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* *Matt. 11. 25.* Quia ergo hi qui apud semetipsos sapientes sunt, ad veram sapientiam pervenire non possunt, recte beatus Job conversionem auditorum desiderans, exoptat ne in eis ullum sapientem inveniat. Ac si eis aperte dicat: Stulti esse apud vosmetipsos discite, ut in Deo vere sapientes esse valeatis. Sequitur:

Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ *Vers. 11.*

D *sunt, torquentes cor meum.*

CAPUT XLI. VET. XX. REC. XV. Dies Ecclesiæ prosperitas, noctes adversitas.

46. Sancta electorum Ecclesia per diurna & nocturna tempora conspicit vitæ suæ spatia transire, quia noctem in adversitatibus, diem vero in prosperitatibus habere consuevit. Quasi enim lux ei oritur ex tranquillitate pacis, & nox ex dolore persecutionis. Sed cum post quietis otia ad excrescentis contra se persecutionis laborem redit, dies suos transisse testatur. In quibus tamen diebus solet tanto gravioribus curis premi, quanto a se de ipsa tranquillitate pacis subtiliores a judice rationes cogitat exquiri. In tranquillitate enim pacis modo animarum lucra cogitat, modo terrenarum rerum dispensationes curat. Quæ videli-

E cet terrenorum actuum dispensationes tanto bonis mentibus graviores sunt, quanto earum intuitu, ab intuendis cælestibus vel ad modicum avelluntur. Unde bene beatus Job sive sua, sive voce universalis Ecclesiæ, postquam dies suos transisse testatur, illico subjunxit: *Cogitationes meæ dissipatæ*

a In Norm. præter hanc lectionem alia in margine notatur, *ab indignatione*, quam etiam observavit Gussanv.
b Bellov. *sed cum isti*.

c Bellov. Norm. &c. *citius redeunt*.
d In Utic. legitur, *huic desit*. In mss. Germ. Corb. & Germanensi aliisque extat lectio editorum, licet aliquid deesse videatur.

pata sunt, torquentes cor meum. Quia dum bonis mentibus temporalis felicitas transit, etiam cura eis terrenæ dispensationis subtrahitur, quæ eas in cogitationibus torquere videbatur. [a] Dum enim erectæ semper esse ad percipienda cælestia appetunt, eo ipso quo aliquando ex dispensatione terrena ad ima cogitanda descendunt, torqueri se sentiunt. Unde fit, ut ipsa quoque adversitas persecutionis, vertatur in magnam exultationem lætitiæ, propter adeptam quietem cordis. Unde & apte subditur:

Sancti ad terrena dispensanda coacti, torqueri se sentiunt.

Vers. 12. CAPUT XLII. Malunt perpeti mala, quam bonorum cura fatigari.

Noctem verterunt in diem.

47. Dissipatæ etenim cogitationes noctem in diem vertunt, quia nonnumquam justis amplius placet ex adversitate mala perpeti, quam ex prosperitate terrenæ dispensationis cura fatigari. Sed quia noverunt cautius, & adversa transire, & prospera rursus illucescere, apte subjungitur:

Ibidem. CAPUT XLIII. Sancti post mortem statim cælestibus premiis donantur.

Et rursum post tenebras spero lucem.

48. Lux enim post tenebras speratur: quia vel post noctem vitæ præsentis æternum lumen percipitur, vel ita hic adversitas atque prosperitas alternant, ut sibi succedere vicissim non desinant. Unde fit, ut & in luce nox in suspicione sit, & in nocte lux in præsumtione, sicut scriptum est: *In die bonorum ne immemor sis malorum, & in die malorum ne immemor sis bonorum.* (Eccli. 11. 27) Sed ecce quia auctoris nostri gratia redemti sumus, hoc jam cælestis muneris habemus, ut cum a carnis nostræ inhabitatione subtrahimur, mox ad cælestia præmia deducamur: quia dum conditor ac redemtor noster claustra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit, nos illo ire non patitur, unde jam alios descendendo liberavit. Hi vero, qui ante ejus adventum in hunc mundum venerunt, [b] quantamlibet justitiæ virtutem haberent, ex corporibus educti in sinu cælestis patriæ statim recipi nullo modo poterant: quia necdum ille venerat, qui inferni claustra sua descensione solveret, & justorum animas in perpetua jam sede collocaret. Unde beatus Job & afflictionem sentiens, & adhuc differri retributionem justorum sciens, apte subjungit:

Vers. 13.

Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris stravi lectulum meum.

CAPUT XLIV. Vet. XXI. Reg. XVI. Ante Christum justorum animæ in inferno tormenlo rum expertes tenebantur.

49. Priores etenim Sancti & sustinere adversa poterant, & tamen e corporibus educti, adhuc ab inferni locis liberari non poterant: quia necdum venerat, qui illuc sine culpa descenderet, ut eos qui ibi tenebantur ex culpa, liberaret. Tunc vero homo suum lectulum in tenebris stravit, quando lucem justitiæ persuasori callido consentiendo deseruit. Et quia in ipsis quoque inferni locis justorum animæ sine tormento tenebantur, ut & pro originali culpa adhuc illuc descenderent, & tamen ex propriis actibus supplicium non haberent, quasi in tenebris lectulum stravisse, est in inferno sibi requiem præparasse. Grave etenim tædium electis fuit, post solutionem carnis, adhuc speciem non videre creatoris. Quod tædium non immerito beatus Job tenebras vocat. Sed quia hoc ex pœna infirmitatis venit, recte eamdem mox infirmitatem subdit, dicens:

Vers. 14.

Putredini dixi, Pater meus es: mater mea, & soror mea, vermibus.

CAPUT XLV. Reg. XVII. Ex origine vitiata concupiscentiarum, que vermes trahimus.

50. Quid est hoc quod dixit putredini: *Pater meus es;* nisi quod omnis homo ab origine jam vitiata descendit? Unde & additur: *Mater mea, & soror mea, vermibus:* quia videlicet & ab ipsa putredine & cum ipsa in hunc mundum venimus. Quantum enim ad materiam corruptibilis carnis, mater nostra ac soror vermes sunt, quia & de putredine processimus, & cum putredine venimus, quam portamus. Quod si intelligi spiritaliter potest, & mater natura, & consuetudo non immerito soror vocatur, quia ab illa cum ista sumus. Quæ videlicet mater & soror vermes sunt, quia ex natura corruptibili, & consuetudine perversa cogimur, ut quasi quibusdam vermibus, sic inquietis cogitationibus in mente fatigemur. Carnis enim natura vitiata, & consuetudo perversa, [c] quia innumeras curas in corde infirmitatis nostræ generant, bene mater & soror vermes vocantur. Mordent enim animum curæ, dum inquietant. Non enim cessant justi viri vel sollicite cogitare & pertractare quid agant, vel provide inspicere quo post præsentem vitam ducendi sint. Quia ergo tunc electi ante adventum Domini & in labore vitæ præsentis se esse cernebant, & tamen post præsentem vitam necdum cælestia bona percipere, [d] multis cogitationibus urebantur. Expectabant enim gratiam Redemtoris sui, nec tamen ad eam poterant in carne vivendo pervenire. Unde & apte subditur:

Vers. 15. CAPUT XLVI. Justorum tot in malis sola spes Christus.

Ubi est ergo nunc præstolatio mea?

51. Quæ esse potuit præstolatio justorum, [e] nisi justos justificans Deus, [f] qui ad pœnas humani generis sponte descenderet, & captivos mortis, justitiæ suæ virtute liberaret? Hujus enim præsentiam minime cessabant intenta cogitatione præstolari: esse [g] venturam noverant, sed, venire citius quærebant. Unde non ait: Ubi est ergo præstolatio mea? sed ait: *Ubi est ergo nunc præstolatio mea?* Dum enim addit, *nunc*, ostendit quia quod quandoque venturum erat, venire citius desiderabat. Sequitur: (Vet. XXII.)

Ibid. CAPUT XLVII. Ardentibus desideriis ab illis expetitus.

Et patientiam meam quis considerat?

52. Expressit desiderium, quo festinat in carne positus redimi, & ab inferis ad superna revocari. Et quidem paucorum hominum ista fuit perpendere, ut scirent de præsentis vitæ laboribus, [h] vel de subsequenti post mortem dilatione cogitare. Quod utrumque justi ante adventum Redemtoris nostri se perpeti dolebant. Unde & recte dicitur: *Et patientiam meam quis considerat?* [i] Equidem non deest qui patientiam consideret; sed cum citius non exaudit, quasi minus considerare Deus dicitur. Ipsa enim humani generis, quæ venit in mundi fine redemtio, ab his qui a mundi initio præcesserunt, tarda credebatur: quia longo temporis spatio a cælestium remuneratione disjuncti sunt, Veritate attestante, quæ ait: *Multi prophetæ [k] & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.* (Luc. 10. 24.) Itaque quod nunc dicitur: *Patientiam meam quis considerat?* ardentis desiderii vota panduntur. Neque enim, ut prædiximus, justorum

a Norm. *Dum enim recta.* Turon. *dum enim resti.*
b Turon. *quantam libertatem justitiæ haberent ... in finem* &c.
c Ebroic. *quia per innumeras curas.*
d Mendose in Gussanv. post Vaticanam *verebantur.* Legitur enim *urebatur*, in omnibus mss. Angl. Norm. Bellov. Turon. Ger. &c. nec non in veteribus excusis.
e Sic Norm. & Turon. At editi, *nisi justus & justificans.*
f Vindoc. *qui propter tollendas pœnas hum. generis.*
g Vindoc. *venturum.*
h Vindoc. *vel de subsequentis vitæ post mortem dilatione cogitare.*
i Norm. *& quidem.*
k Turon. Lyr. Bigot. *& justi.* Utic. utramque lectionem suppeditat.

rum patientiam non considerat Deus: sed quasi A non considerare dicitur, ad votum desiderii minus citius apparere, & per prolixiora tempora dispensationis suæ gratiam differre. Dicat ergo: *Patientiam meam quis considerat?* quia quod disponenti breve est, longum est amanti. Unde adhuc dilationis suæ damna considerans, hoc quod jam prædixerat, repetit: & descensurus ad ima, vocem doloris ingeminat, dicens:

Vers. 16. *In profundissimum infernum descendent omnia mea.*

CAPUT XLVIII. Qui profundissimus infernus, dicantur eorum receptacula.

53. Cum constet, quod apud inferos justi non in locis pœnalibus, sed in superiori quietis sinu B tenerentur, magna nobis oboritur quæstio, quidnam sit, quod beatus Job asserit, dicens: *In profundissimum infernum descendent omnia mea.* Qui & si ante adventum mediatoris Dei & hominum in infernum descensurus erat, liquet tamen quia in profundissimum infernum descensurus non erat. An ipsa superiora [a] loca inferi, profundissimum infernum vocat? Quia videlicet quantum ad sublimitatem cæli, jam hujus aeris spatium non immerito dici infernus potest. Unde cum apostatæ angeli a cælestibus sedibus [b] in hoc caliginoso aere sint demersi, Petrus Apostolus dicit: C

2. Petr. 2. 4. *Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit in judicio cruciandos reservari.* Si itaque quantum ad celsitudinem cæli, aer iste caliginosus infernus est; quantum ad ejusdem aeris altitudinem, terra quæ inferius jacet, & infernus intelligi, & profundus potest: quantum vero ad ejusdem terræ altitudinem, & illa loca inferi quæ superiora sunt aliis receptaculis inferni, hoc loco non incongrue inferni profundissimi appellatione signantur: quia quod aer ad cælum, terra ad aerem, hoc ille est superior infernorum sinus ad terram.

a Norm. *loca inferni.* Utic. *super. loca inferni profundissimum infernum vocantur?*
b Bellov. & plur. *in hoc caligoso.*

VER. XXIII. Job solam animam totum hominem esse sentit.

54. Sed mirum valde est quod adjungit: *Descendent omnia mea.* Cum enim sola anima descensura esset ad inferni loca, quid est quod sanctus vir illuc perhibet omnia sua descendere, nisi quod ibi se esse totum vidit, ubi pondus suæ remunerationis intelligit? Quia hoc quod ex se insensibile in terra deserit, quousque ad incorruptionem resurrectionis redeat, se esse non sentit. Omnia itaque sua in infernum profundissimum descensura perhibet, quo solam suam animam descensuram videt: quia ibi totus est, ubi sentire possit quod receperit. Vel certe in infernum omnia ejus descendunt: quia laborum omnium retributio, adhuc in sola inferni quiete recipi præstolabatur. Et quasi illuc descendit omne quod egit: quia ibi quietem retributionis suæ ex omnibus invenit. Unde etiam ipsa quies præstolata subjungitur, cum illico subinfertur:

Ibidem. *Putasne saltem ibi erit requies mihi?*

CAPUT XLIX. Job de sua salute trepidante, nemo securus sit.

55. In quibus nimirum verbis & innotescit quod desiderat, & tamen esse se adhuc de suscipienda requie dubium designat: ne cujus sancta opera tot flagella secuta sunt, occulto judicio superni judicis, post flagella temporalia etiam mansura tormenta sequerentur. Qua in re cum magno nobis timore pensandum est, quis nostrum jam de requie æterna securus sit, si de ea adhuc & ille trepidat, cujus virtutis præconia & ipse judex qui percutit, [c] clamat: *Si enim justus vix salvabitur, impius & peccator [d] ubi parebunt?* Beatus etenim Job ad requiem se post flagella perventurum noverat: sed ut nostra timore corda concuteret, ipse visus est de æternæ quietis retributione dubitare cum dicit, *Putasne?* ut nos videlicet perpendamus, quanta debemus formidine venturum judicium semper expavescere, quando & ille [e] qui a judice laudatus D est, adhuc de retributione judicii in suis vocibus securus non est.

1. Petr. 4. 18.

c Lyr. & Bigot. *laudat.*
d Idem *ubi parebit?*
e Turon. Vindoc. Norm. Germ. *qui judice teste laudatus.*

LIBER DECIMUSQUARTUS.

In quo S. Gregorius 18. & 19. Capitum libri Job sensum historicum, allegoricum & moralem aperit.

CAP. I. Superius dictorum anacephalæosis. * Maxime præfat. c. 2.

SUPERIORI hujus * operis parte tractavimus, E quod omnipotens Deus ut mentes corrigeret sub lege positorum, beati Job vitam ad testimonium adduxit, qui legem non novit, & tamen tenuit: qui præcepta vitæ, quæ scripto non acceperat, custodivit. Hujus prius actio Deo attestante laudatur, & probari postmodum diabolo insidiante permittitur: ut per tentamenta tribulationis ostenderet, quantum prius in tranquillitate profecisset. Hujus vitam inimicus generis humani more suo improbus, & laudari Deo attestante cognovit, & tamen ad tentandum expetiit. Quem cum tot damnis rerum, tot orbitatibus percussum sternere nequivisset, uxorem ei in stimulum [a] malæ suasionis excitavit, ut saltem per familiaria verba corrumperet, quem per tot sternere nuntiorum tormenta minime valeret. Sed cum adjutorio feminæ, quod contra Adam prius in paradiso obtinuit, [b] contra hunc secundum in sterquilinio positum, roborari non potuit, ad alia se tentandi argumenta convertit: ut amicos ejus quasi consolantes adduceret, & tamen eorum mentes in asperitatem increpationis excitaret; [c] quatenus eum, cujus patientiam flagella non vicerant, inter flagella saltem aspera verba superarent. Sed inimicus callide insidians, fraudem quam contra sanctum virum paraverat, pertulit: quia sancto viro quot occasiones F perditionis intulit, tot causas victoriæ ministravit. Contra tormenta quippe patientiam, contra verba sapientiam tenuit: quia & [d] dolores verberum æquanimiter sustinuit, & stultitiam male suadentium sapienter frenavit. Sed quia in ipsis passionibus, doctis-

a Bajoc. & alii Norm. *malæ persuasionis.*
b Vindoc. *quod contra hunc secundum in sterquilinio positum superare non potuit.*
c Vindoc. *quatenus per impatientiam quem flagella non vicerant.*
d Utic. olim. *dolores verberum*, nunc mutato e in a *dolores verberum.*

ctisque locutionibus sanctæ Ecclesiæ typum tenet, A amicis ejus, ut sæpe jam diximus, quædam recta, & quædam stulta loquentibus, non immerito hæretici figurantur: qui pro eo quod sancto viro amici sunt, multa de reprobis recta dicunt: sed pro eo quod speciem hæreticorum tenent, plerumque in oris sui excessu dilabuntur, & verborum suorum jaculis sancti viri [a] pectus feriunt, sed contra mentem inexpugnabilem ipsa sua percussione fatigantur. Nos igitur subtili debemus discretione distinguere, & quid sit in eorum verbis quod vere de reprobis sentiunt, & quid quod contra beatum Job fatuum sonant.

Job 18. Vers. 1. & 2.

Respondens autem Baldad Suhites, dixit: Usque ad quem finem verba jactabis? Intellige prius, & sic B *loquamur.*

CAP. II. Hæretici Ecclesiam superbiæ & ignorantiæ insimulant.

2. Omnes hæretici sanctam Ecclesiam [b] in quibusdam cognitis superbire putant, quædam vero nec intelligere suspicantur. Unde Baldad Suhites beatum Job quasi in superbiam adstruit erupisse, quem fatetur verba jactare. Sed signat ipse quanta elatione tumuerat, qui beatum Job loqui [c] quæ non intelligeret putabat. Et quia omnes hæretici in æstimatione sua a sancta Ecclesia [d] despici conqueruntur, apte subjungitur:

Vers. 3.

Quare reputati sumus ut jumenta, & sorduimus coram te?

CAP. III. Hæreticorum in Ecclesiam suspiciones & contumeliæ.

3. Humanæ mentis est proprium, hoc sibi fieri suspicari, quod facit. Arbitrantur enim se despici, qui bonorum mores despicere consueverunt. Et C quia in his quæ comprehendi valent ratione, contra hæreticos ostendit Ecclesia rationabile non esse quod adstruunt, æstimari se ab ejus judicio velut jumenta suspicantur. [e] Ex qua despectus sui suspicione protinus ad dedignationem prosiliunt, atque ad ejusdem Ecclesiæ contumelias excitantur. Unde subditur:

Vers. 4.

Quid perdis animam tuam in furore tuo?

CAP. IV. Ejus zelum furorem & insaniam vocant.

4. Hæretici vel zelum rectitudinis, vel spiritalem gratiam sanctæ prædicationis, non virtutis pondus, sed insaniam furoris æstimant. Quo furore videlicet perire fidelium animas arbitrantur: quia inde interire Ecclesiæ vitam credunt, D unde eam contra [f] se infervere conspiciunt. Sequitur:

Ibidem.

Numquid propter te derelinquetur terra?

CAP. V. Deus extra veram Ecclesiam vere non colitur.

5. Se enim ubique Deum colere, se totum mundum [g] existimant occupasse. Quid est ergo dicere: *Numquid propter te derelinquetur terra*; nisi hoc quod sæpe fidelibus dicunt, quia si hoc est verum quod vos dicitis, omnis a Deo terra derelicta est, quam jam præ multitudine nos tenemus: [h] Sancta autem universalis Ecclesia prædicat, Deum veraciter nisi intra se coli non posse, asserens quod omnes qui extra ipsam sunt, minime salvabuntur. At contra hæretici, qui etiam extra ipsam salvari se posse confidunt, in quolibet loco sibi divinum adjuto- E rium adesse profitentur. Unde dicunt: *Numquid propter te derelinquetur terra?* id est, ut quisquis extra te fuerit, minime salvetur? Unde etiam subditur:

Ibid.

Et transferentur rupes de loco suo.

CAP. VI. Hæretici doctores suos rupes vocant.

6. Hæretici rupes vocant eos, quos sublimibus in humano genere excedere sensibus æstimant, quos profecto doctores se habere gloriantur. Cum vero sancta Ecclesia perversos quosque prædicatores intra sinum rectæ fidei colligere studet, quid aliud quam de locis propriis rupes movet, ut intra eam recta sentientes humiliter jaceant, qui in perversis suis sensibus prius rigidi stabant? Sed hoc fieri hæretici omnino contradicunt, & propter ejus vocem rupes de loco proprio transferri renituntur: quia videlicet nolunt, ut ad eam venientes vera humiliter sentiant hi, qui apud eos elati sensibus falsa sapiebant.

V. & R. III. Contra Ecclesiam propter flagella quæ patitur, insaniunt.

7. Plerumque vero hæretici, cum quosdam intra sanctam Ecclesiam vel inopia, vel flagellis laborantes aspiciunt, semetipsos mox in arrogantiam justitiæ extollunt: & quidquid adversum fidelibus evenisse considerant, hoc factum pro eorum iniquitatibus putant: nescientes nimirum, quia actionum meritum præsentis vitæ qualitas nullatenus probat. Nam plerumque & bona malis, & mala bonis eveniunt, pro eo quod & vera bona bonis, & vera mala malis in æterna retributione servantur. Baldad itaque typum hæreticorum de prosperitate vitæ præsentis sese extollentium tenens, adversus beati Job flagella quasi ex eorum voce contra justorum opprobria inflatur, ac diserte quidem contra impios disputat; sed quam perverse contra justum talia dicat, ignorat: nam subjecit, dicens:

Vers. 5.

Nonne lux impii extinguetur, nec splendebit flamma ignis ejus?

CAPUT VII. Sæpe mala bonis & bona malis in vita eveniunt.

8. Hæc si in præsentia vitæ definitione denuntiat, fallitur: quia plerumque & impiis inesse lumen prosperitatis cernitur, & pios tenebræ ignobilitatis ac paupertatis abscondunt. Sin vero ad hoc ejus sermo dirigitur, ut ostendat quid impii in suo fine patiantur, veraciter dicitur: *Nonne lux impii extinguetur, nec splendebit flamma ignis ejus?* Quod si dici de impio recte potuit, contra sanctum tamen virum in flagellis constitutum dici non debuit. Sed nos vires brachiorum illius in suis sententiis perpendentes, pensemus quam valide jacula intorqueat, & desinamus aspicere intorquendo quem impetit; nimirum scientes, quia frustratis ictibus lapidem feriat. Dicat ergo: *Nonne lux impii extinguetur?* Quia habent & impii lucem suam, prosperitatem scilicet vitæ præsentis. Sed lux impii extinguetur, quia fugitivæ vitæ prosperitas cum ipsa citius vita terminatur. Unde apte subditur: *Nec splendebit flamma ignis ejus.*

Rec. IV.

Mali quod appetunt, plerumque ad cumulum perditionis obtinent.

9. Omnis namque impius habet flammam ignis proprii, quem in corde suo ex fervore desideriorum temporalium accendit, dum modo istis, modo illis cupiditatibus æstuat, & cogitationes suas per multiplicia blandimenta sæculi amplius inflammat. Ignis autem si flammam non habet, nequaquam fuso lumine splendet. Flamma itaque ignis, ejus est decor, vel potestas exterior, quæ de interno ejus ardore procedit: quia quod anxie in hoc mundo

Tom. I. Ee ij adi-

a Bajoc. Ebroic. & alii Norm. *mentem feriunt*.
b In aliis excusis legitur: *in quibusdam incognitis*. Legendum *cognitis*, persuadent tum exemplaria mss. Anglic. Norman. Vind. Turon. Germ. &c. quibus concinit vet. edit. Paris. tum sensus; is enim est: *hæretici Ecclesiam aut multa ignorare, aut de his quæ non ignorat, superbire putant*.
c Bajoc. & alii *quod non intelligeret*.
d Norm. *se despici*.
e Vindoc. *in qua despectus sui suspicione*.
f Ita præstantiores mss. Gil. *inservire*, alii *in fervore*; vel *in furore*.
g Locus hic in mss. Norm. sic legitur. *si enim ubique se Deum colere se totum mundum existimant occupasse; quid est ergo dicere*, numquid propter te derelinquetur terra, *nisi hoc* &c.
h Turon. Vindoc. Norm. & vet. edit. sic habent. Alii vero excusi: *sancta autem universalis ecclesia prædicat salvari veraciter nisi intra se non posse*. Verum si ita legendum foret, quæ sequuntur vitiosam repetitionem continerent: *asserens quod omnes qui extra ipsam sunt, minime salvabuntur*.

adipisci desiderat, plerumque ad cumulum perditionis suæ obtinet, & sive in potestate culminis, sive [a] in divitiis multiplicationis, quasi per exteriorem gloriam lucet. Sed non splendebit flamma ignis ejus, cum in die exitus, omnis exterior decor subtrahitur, & solo suo intrinsecus ardore concrematur. Flamma ergo ab igne subtrahitur, cum gloria exterior ab interno ejus ardore separatur. Habent etiam & justi flammam ignis sui, sed nimirum quæ resplendeat; quia videlicet eorum desideria in bonis operibus lucent. Iniquorum vero flamma minime splendet: quia per hoc quod mala appetunt, ad tenebras pertrahuntur. Unde & sequitur:

Vers. 6. CAPUT VIII. Iniquorum gaudium cito deficit.

Lux obtenebrescet in tabernaculo illius.

10. Si plerumque tristitiam tenebras accipimus, non immerito lucem accipere gaudium debemus. Lux ergo in tabernaculo illius tenebrescit, quia in ejus conscientia, quam male inhabitat, gaudium quod de temporalibus rebus fuerat, deficit. Unde & apte subjungitur:

Ibidem. VET. IV.

Et lucerna, quæ super eum est, extinguetur.

Ut enim de usu multorum loquar, lucerna lumen in testa est: lumen vero in testa, est gaudium in carne. Lucerna ergo, quæ super eum est, extinguitur, quia cum malorum suorum retributio impium sequitur, in ejus mente gaudium carnale dissipatur. Bene autem de lucerna hac non dicitur, quæ apud eum est, sed quæ super eum est: quia iniquorum mentem terrena gaudia possident, sicque eam in voluptatibus absorbent, ut super ipsam sint, non apud ipsam. Justi autem etiam cum prosperitatem vitæ præsentis habent, eam sub semetipsis premere noverunt, ut hoc quod apud se in bonis hilarescunt, gravitatis consilio transeant, & virtutis regimine excedant. Lucerna ergo impii, quæ super eum est, extinguitur, quia citius ejus gaudium deficit, quod cum totum in hac vita possedit. Et qui nunc male se in voluptatibus dilatat, eum post in suppliciis pœna coangustat. Unde adhuc subditur:

Super ipsos est gaudium; Justo tamen infra.

Vers. 7. CAP. IX. Qui nunc in deliciis vagantur, in suppliciis arctabuntur.

Arctabuntur gressus virtutis ejus.

11. Nunc enim quasi toties virtutis suæ gressus exerit, quoties [b] potestatis suæ violentias exercet. Sed gressus virtutis ejus arctabuntur, quia vires malitiæ illius, quas nunc in voluptate sua exhibet, postmodum pœna constringit. Sequitur:

Ibid. CAP. X. REC. X. Suo unusquisque impius consilio in præcepс ruit.

Et præcipitabit eum consilium suum.

12. Habet nunc consilium suum omnis iniquus præsentia appetere, [c] æterna deserere, injusta agere, justa deridere: sed cum judex justorum injustorumque venerit, suo unusquisque impius consilio præcipitatur: quia per hoc quod hic appetere pravis cogitationibus elegit, in æterni supplicii tenebras mergitur. Quem enim hic gloria temporalis extollit, illic sine termino pœna premit. Qui hic in voluptate lætatus est, illic perpetua ultione cruciatur. Et fit plerumque, ut ipsa hujus mundi prosperitas, quæ ab impiis inhianter appetitur, eorum gressus ita obliget, ut etiam cum ad bona opera voluerint redire, vix possint: quia recta agere non valent, cum mundi hujus amatoribus displicere timent. Unde agitur, ut per gloriam quam impius ex peccato assequitur, ejus adhuc peccata amplius multiplicentur: quod bene Baldad exprimit, cum subjungit:

Vers. 8.

Immisit enim in rete [d] pedem suum, & in maculis ejus ambulat.

CAP. XI. REC. VI. Peccator cum a peccati laqueis expediri nititur, cognoscit quam duris nexibus teneatur.

13. Qui pedes in rete mittit, non cum voluerit ejicit; sic qui in peccata se dejicit, non mox ut voluerit, surgit: & qui in maculis retis ambulat, gressus suos ambulando implicat; & cum expedire ad ambulandum nititur, ne ambulet, obligatur. Sæpe namque contingit, ut quis hujus mundi delectatione persuasus, in eo ad honoris gloriam pertingat, ut ad desideriorum suorum effectum perveniat, & pervenisse se ad hoc quod expetiit, lætetur. Sed quia bona mundi non habita in amore sunt, & plerumque habita vilescunt; percipiendo discit, quam sit vile [e] quod expetiit. Unde revocatus ad mentem exquirit, qualiter sine culpa fugiat, quod se cum culpa conspicit adeptum: sed ipsa eum dignitas, quæ implicavit tenet, & sine culpis aliis fugere non valet hoc, ubi non sine culpa pervenit. Immisit ergo in rete pedes suos, & in maculis ejus ambulat: quia cum expediri nititur, tunc veraciter conspicit quam duris nexibus tenetur. Neque enim vere obligationem nostram cognoscimus, nisi cum evadere nitentes, quasi levare pedes conamur. Unde & hanc eamdem obligationem aperit subjungens:

Vers. 9. VET. V. Maxime in fine vitæ.

Tenebitur planta illius laqueo.

Quia videlicet stringetur finis in peccato. Et quia hostis generis humani, cum uniuscujusque vitam in culpa obligat, ad ejus mortem anxius anhelat, recte subjungitur:

Ibidem. CAPUT XII. Cum se obligatum experitur, concupiscentiis acrius æstuat.

Et exardescet contra eum sitis.

14. Antiquus quippe noster inimicus, cum in peccato vitam illaqueat, sitit, ut mortem peccatoris bibat. Quod tamen & aliter intelligi potest. Nam perversa mens, cum in peccatum se venisse conspicit, quadam cogitationis superficie evadere peccati laqueos quærit: sed vel terrores, vel opprobria hominum timens, eligit in æternum mori, quam ad tempus aliquid adversitatis perpeti. Unde totum [f] se vitiis deserit, quibus jam se semel obligatum sentit. Cujus ergo usque ad finem vita in culpa constringitur, ejus planta laqueo tenetur. Sed quia se quo malis obligatum pensat, eo de suo reditu desperat, ipsa jam desperatione acrius ad hujus mundi concupiscentias æstuat, fit desideriorum fervor in mente, & peccatis præcedentibus irretitus animus, ad majora etiam delicta succenditur. Unde & subditur: *Et exardescet contra eum sitis.* In ejus quippe animo contra eum sitis exardescit, quia quo agere perversa consuevit, eo ad ebibenda mala vehementer accenditur. Impio quippe sitire, est hujus mundi bona concupiscere. Unde & Redemtor noster ante Pharisæi domum hydropicum curat, & cum contra avaritiam disputaret, scriptum est: *Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari, & deridebant illum.* Quid est ergo quod ante Pharisæi domum hydropicus curatur, nisi quod per alterius ægritudinem corporis, in altero exprimitur ægritudo cordis? Hydro-

Luc. 14. 2. Luc. 16. 14.

a Hic editi dissentiunt. Edit. Basil. 1514. habet *in divitiis multiplicandis*, quod etiam legitur in Paris. 1518. Gilot. Vatic. Gussanv. *in divitiis multiplicatur*. Edit. Paris. 1495. mss. cod. Bellov. Vindoc. Utic. & aliis Norm. concinit, quorum lectionem sequimur.

b Vindoc. *voluntatis suæ*.

c Norm. *æterna despicere*. Turon. *æterna desperare*. Vindoc. *æterna injuste agere*. Codex Vindoc. quo nunc unico utimur, aliis deficientibus, mendosissimus est.

d Vind. *pedes suos*. Ita nunc in Utic.

e Utic. *quod expetit*, &, *quod expetitur*, utramque enim lectionem proponit.

f Hanc lectionem, quam exhibent mss. Vindoc. Bellov. Utic. & Norm. omnes, necnon vet. edit. prætulimus alteri recent. ed. *se vitiis inserit*.

dropicus quippe quo amplius biberit, amplius sitit, & omnis avarus ex potu sitim multiplicat: quia cum ea quæ appetit, adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius anhelat. Qui enim adipiscendo plus appetit, hujus sitis ex potu crescit. Sequitur:

Vers. 10. *Abscondita est in terra pedica ejus, & decipula illius super semitam.*

CAPUT XIII. Vet. v. 2. Rec. vii. Diaboli quanta in decipiendo astutia.

15. In terra pedica absconditur, cum culpa sub terrenis commodis occultatur. Inimicus quippe insidians ostendit humanæ menti in terreno lucro quid appetat, & occultat peccati laqueum, ut ejus animam stringat; quatenus videat quidem quod concupiscere valeat, & tamen nequaquam videat, in quo culpæ laqueo pedem ponat. Decipula vero a decipiendo vocata est. Et tunc ab antiquo hoste super semitam decipula ponitur, quando in actione hujus mundi, quam mens appetit, peccati laqueus paratur; quæ videlicet non facile deciperet, si videri potuisset. Sic quippe decipula ponitur, ut dum esca ostenditur, nequaquam ipsa a transeunte videatur. Quasi esca quippe in laqueo est lucrum cum culpa, & hujus mundi prosperitas cum iniquitate. Dum itaque a concupiscente lucrum appetitur, quasi pedem mentis apprehendit decipula, quæ non videtur. Sæpe ergo proponuntur animo cum culpa honores, divitiæ, salus, & vita temporalis; quæ mens infirma dum quasi escam videt, & decipulam non videt, per escam quam videns appetit, in culpa constringitur, quæ non videtur. Existunt etenim qualitates morum, quæ certis vitiis sunt vicinæ. Nam mores asperi, aut crudelitati, aut superbiæ solent esse conjuncti: mores autem blandi, & quam decet paulo amplius lætiores, nonnumquam luxuriæ & dissolutioni. Intuetur ergo inimicus generis humani uniuscujusque mores cui vitio sint propinqui: & illa opponit ante faciem, ad quæ cognoscit facilius inclinari mentem: ut blandis ac lætis moribus sæpe luxuriam, nonnumquam vanam gloriam; asperia vero mentibus iram, superbiam, vel crudelitatem proponat. Ibi ergo decipulam ponit, ubi esse semitam mentis conspicit: quia illi periculum deceptionis inserit, ubi viam esse invenerit propinquæ cogitationis. Et quia perversus homo omne quod facit, etiam pati metuit, atque hoc sibi ab omnibus fieri æstimat, quod ipse omnibus, quibus valet, parat, recte sequitur:

Qualitates morum certis vitiis affines.

Vers. 11. *Undique terrebunt eum formidines.*

CAPUT XIV. Pravis desideriis ad malam actionem tractus timore irretitur.

16. Tales enim contra se omnes esse suspicatur, qualis ipse esse contra omnes nititur. Quæ nimirum formidines quid in ejus actione faciant, subinfertur cum dicitur:

Ibid. Vet. vii. *Et involvent pedes ejus.*

Pedes quippe si involuti fuerint, gressus liberos habere non possunt, & nullum carpere iter valent, quia sua eos involumenta retinent. Prava itaque desideria ad pessimam actionem trahunt, sed pessima actio restringit in formidine. [a] Quæ videlicet formido involvit pedes, ne in rectam exire valeant actionem. Et sæpe contingit, ut idcirco quisque bonus esse metuat, ne hoc a pravis ipse patiatur, quod se bonis fecisse reminiscitur: dumque hoc pati quod fecit metuit, undique territus, undique suspectus, quasi pedes involutos habet, qui timore irretitus, nil libere agere prævalet: quia in bono opere quasi inde gressum perdidit, unde ad mala quæ concupierat, excessit. Sequitur:

Vers. 12. *Attenuetur fame robur ejus, & inedia invadat costas illius.*

CAPUT XV. Fame tabescit, quia nulla cibi interni refectione pascitur.

17. Scripturæ Sacræ more, optare videtur quod futurum prævidet, scilicet non maledicentis animo, sed prædicentis. Omnis itaque homo, quia ex anima & carne [b] consistit, quasi ex robore & infirmitate compositus est. Ex ea enim parte qua spiritus rationalis est conditus, non incongrue dicitur robustus: ex ea vero qua carnalis infirmus est. Robur ergo est hominis anima rationalis, quæ impugnantibus vitiis resistere per rationem valet. Unde & superius per beatum Job dictum est: *Roborasti eum paululum, ut in perpetuum pertransiret.* (Job 14. 20.) Ex rationali quippe anima habet homo, ut in perpetuum vivat. Hujus ergo iniqui robur fame attenuatur, quia ejus anima nulla interni cibi refectione pascitur. De qua scilicet fame Deus per Prophetam loquitur: *Emittam famem in terram, non famem panis neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.* (Amos 8. 11.)

Hinc sensus mentis deficiunt.

18. Bene autem subditur: *Et inedia invadat costas illius.* Costæ enim viscera constringunt, ut latentia intrinsecus earum soliditate muniantur. Costæ ergo uniuscujusque sunt sensus animi, qui latentes cogitationes muniunt. Inedia igitur invadit costas, quando omni spiritali refectione subtracta, sensus mentis deficiunt, & cogitationes suas regere, vel tueri non possunt. Inedia invadit iniqui costas: quia fames interna sensus mentis extenuat, ut cogitationes suas nullatenus regant. Nam dum sensus mentis obtusi fuerint, cogitationes ad exteriora prodeunt, & quasi costis infirmantibus, ea quæ in occulto sana latere potuerant, foras viscera funduntur. Unde fit, ut cogitationibus exterius sparsis, exterioris gloriæ [c] speciem deceptus appetat animus, nihilque diligat, nisi quod pulcrum foris viderit. Contra quem adhuc apte subjungitur:

Vers. 13. *Devoret pulcritudinem cutis ejus, & consumit brachia illius primogenita mors.*

CAPUT XVI. Vet. & Rec. viii. Primogenita mors est superbia, quam cavere vix possunt divites.

19. Pulcritudo cutis est gloria temporalis, quæ dum foris concupiscitur, quasi species in cute retinetur. Brachiorum vero nomine non incongrue opera designantur, quia corporala opus brachiis agitur. Quid autem mors, nisi peccatum est, quod ab interiore vita animam occidit? unde scriptum est: *Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima:* (Apoc. 20. 6.) quia ille post in carne feliciter resurget, qui in hac vita positus, a mentis suæ morte resurrexerit. Si igitur peccatum mors, non incongrue primogenita mors, superbia valet intelligi, quia scriptum est: *Initium omnis peccati superbia.* (Eccli. 10. 15.) Pulcritudinem igitur cutis ejus, & brachia illius primogenita mors devorat: quia iniqui gloriam vel operationem superbia supplantat. Potuit enim etiam in hac vita sine culpa gloriosus existere, si superbus minime fuisset: potuit auctoris sui judicio quibusdam suis operibus commendari, nisi hæc ipsa opera ante ejus oculos elatio supplantaret. Sæpe enim quosdam divites videmus, qui opes & gloriam habere sine culpa potuissent, si hæc habere cum humilitate voluissent. Sed extolluntur rebus, [d] inflantur honoribus, dedignantur ceteros, omnemque vitæ suæ fiduciam in ipsa abundantia rerum ponunt. Unde & quidam dives dicebat:

a Verba hæc, *quæ videlicet formido* &c. usque ad, *& sæpe contingit*, exclusive, desunt in Vindoc. ex amanuensis, ut conjicimus, incuria & oscitantia.
b Sagiensis, *constat*, &, *consistit*.

c Recent. edit. *specie deceptus*, reluctantibus mss. & vet. excusis.
d Vindoc. *inflammantur honoribus*. Ita olim lectum in Utic

Luc. 12. 19. *Anima, habes multa bona* [a] *reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare.* [b] Quas eorum cogitationes dum supernus judex aspicit, de hac ipsa eos sua fiducia evellit. Unde hic quoque apte subditur:

Vers. 14. *Evellatur de tabernaculo suo fiducia ejus, & calcet super eum quasi rex interitus.*

CAPUT XVII.

Reg. ix. Quos diabolus blandis persuasionibus decepit, violentis nexibus ad supplicium rapit.

20. Hoc loco interitus nomine, ipse hostis generis humani, qui interitum intulit, designatur: qui per suum quemdam satellitem exprimitur, de quo ad Johannem dicitur: *Nomen illi mors.* (Apoc. 6. 8.) Iste itaque interitus, in die exitus quasi rex super impium calcat: quia quem prius blandis persuasionibus decepit, [c] ad extremum violentis nexibus ad supplicium rapit: tantoque eum [d] durius deprimit, quanto in pravis actibus vehementius astringit. Qui hic quoque reprobi mentem dum possidet, calcat: quia quoties eam delectationibus pressit, quasi toties super eam pedes suæ tyrannicæ dominationis posuit.

Ver. ix. Non peccati tentationem, sed dominationem effugere possumus.

21. Si vero interitus nomine non aperte diabolus, sed peccatum debet intelligi, ex quo contingit reprobos ad interitum trahi: talis nimirum interitus quasi rex calcat mentem, cum eam non resistentem possidet. Non enim potest in hac vita homini posito tentatio deesse peccati: sed aliud est peccato tentanti resistere, aliud dominanti servire. Iniquus autem quisque, quia resistere peccati suasionibus nescit, subjugari autem ejus dominio non pertimescit, recte de eo dicitur: *Calcet super eum quasi rex interitus.* Hujus quippe interitus regnum a discipulorum cordibus repellebat Apostolus cum dicebat: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.* (Rom. 6. 12.) Non enim ait, *Non sit*, sed, *Non regnet*: quia non esse non potest, non autem regnare in cordibus bonorum potest. Quia ergo cum qualibet culpa cor iniqui pulsaverit, resistens illud non invenit, sed suo dominio substernit, dicatur recte: *Evellatur de tabernaculo suo fiducia ejus, & calcet super eum quasi rex interitus.* [e] De terra ergo fiducia ejus evellitur, quando perversus quisque, qui multa sibi ad votum in hac vita paraverat, repentina morte dissipatur. Et calcat super eum quasi rex interitus, quia vel hic vitiis premitur, vel mortis suæ tempore per hoc quod ad supplicia rapitur, potestati dæmoniacæ subjugatur. Quod idcirco ita in reproborum mentibus agitur: quia & cum occasio perpetrandi peccati deest, desideriorum cogitationes eorum cordibus nullatenus desunt. Et cum semper diabolum sequantur in opere, valde tamen se illi obligant in cogitatione. Prius ergo culpa in cogitatione est, postmodum vero in opere. Unde filiæ Babylon dicitur: *Descende in pulvere virgo filia Babylon, sede in terra.* (Isai. 47. 1.) Cum enim semper pulvis terra sit, non tamen terra semper est pulvis. Quid ergo per pulverem, nisi cogitationes debemus accipere? Quæ dum importune ac silenter in mente evolant, ejus oculos excæcant. Et quid per terram, nisi terrena actio designatur? Et quia reproborum mens prius ad prava cogitanda [f] dejicitur, & postmodum ad facienda: recte filiæ Babylon, quæ ab internæ rectitudinis judicio descendit, per serientem sententiam dicitur, ut prius in pulvere, & post in terra sedeat: quia nisi se in cogitatione prosterneret, in malo opere non inhæsisset. Sequitur:

Vers. 15. *Habitent in tabernaculo illius socii ejus, quia non est.*

CAPUT XVIII.

Reg. iii. Satan non esse dicitur, quia bene esse amisit.

22. Id est, in mente ejus apostatæ angeli per cogitationes nequissimas conversentur; ejus videlicet socii, qui idcirco jam non est, quia a summa essentia recessit, & per hoc quotidie excrescente defectu, quasi ad non esse tendit, quo semel ab eo qui vere est, cecidit: qui recte quoque non esse dicitur, quia bene esse perdidit, quamvis naturæ essentiam non amisit. (Ver. x.) Adhuc tamen easdem iniqui cogitationes subtilius exprimens subjungit, dicens:

Ibidem. *Aspergatur in tabernaculo ejus sulphur.*

CAPUT XIX.

Peccata carnis sulphuri fœtenti & ardenti recte comparantur.

23. Sulphur quid aliud quam fomentum ignis est? Quod tamen sic ignem nutrit, ut fœtorem gravissimum exhalet. Quid itaque in sulphure, nisi peccatum carnis accipimus? Quod dum perversis cogitationibus quasi quibusdam fœtoribus mentem replet, æterna ei incendia præparat: & dum fœtoris sui nebulam in mente reproba dilatat, contra eam flammis subsequentibus quasi nutrimenta subministrat. Nam quia per sulphur fœtor carnis accipitur, ipsa sacri eloquii historia testatur, quæ contra Sodomam ignem ac sulphur pluisse Dominum narrat. (Gen. 19. 24.) Qui cum carnis ejus scelera punire decrevisset, in ipsa qualitate ultionis [g] notavit maculam criminis. Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorem. Quia itaque ad perversa desideria ex carnis fœtore arserant, dignum fuit ut simul igne & sulphure perirent: quatenus ex justa pœna discerent, ex injusto desiderio quid fecissent. Hoc ergo in tabernaculo iniqui sulphur aspergitur, quoties perversa carnis delectatio in ejus mente dominatur. Quem quia indesinenter pravæ cogitationes possident, eumque ferre boni operis fructum vetant, recte subjungitur:

Vers. 16. *Deorsum radices ejus siccentur, sursum autem atteratur messis ejus.*

CAPUT XX.

Iniquorum ariditas & sterilitas.

24. Quid namque radicum nomine, quæ in occulto sitæ sunt, & germen in apertum ferunt, nisi cogitationes accipimus quæ dum non videntur in corde, visibilia opera producunt? Unde & messis nomine, eadem aperta operatio signatur, quæ videlicet ex latenti radice producitur. Et quia omnis iniquus prius [h] in cogitationibus tentationum arescit, & postea a bonis actibus deficit, recte per Baldad dicitur: *Deorsum radices ejus siccentur, sursum autem atteratur messis ejus.* [i] Quia dum pravus quisque cogitationes suas in infimis rebus ponit & sempiternæ viriditatis gaudia appetere negligit, quid aliud quam radices suas deorsum siccari permittit? Cujus sursum messis atteritur: quia omnis ejus operatio a superno judicio quasi nihilum deputatur, etiam si ante humanos oculos bona videatur. In imo itaque radices sunt, & superius messis: quia hic prius bonas cogitationes mittimus, ut quandoque bonorum operum fructum percipere in æterna retributione mereamur. Sed iniquus quisque, cum bonas

a Deest *reposita* in Vindoc.

b Supplevimus *eorum* ex mss. Vindoc. Norm. &c. & ex vet. edit. In recent. *quas cogitationes dum supernus judex aspicit, de hac ipsa eum sua fiducia evellit.* Laudata exempl. mss. & excusa habent, *eos*.

c Vindoc. *ad extremum celsitudinis violentis nisibus* . . . . . *rapit*.

d Utic. *durius perinde, & deprimit*.

e Ita mss. Bellov. Utic. & cet. Norm. quam genuinam esse lectionem existimamus. Verum editores observantes prius factam esse mentionem tabernaculi, mutaverunt, *de terra*, in, *de tabernaculo*, ut habent omnes editi. Si autem primitus scriptum fuisset, *de tabernaculo*, nunquam antiquariis venisset in mentem hanc lectionem mutare, & scribere, *de terra*.

f Vindoc. *ducitur*.

g Bigot. & Lyr. *novit maculam*; quæ lectio rejicienda.

h Deest *tentationum* in Vindoc. & Norm.

i Ita legendum suadent nostri mss. & omnes vet. edit. In Gussanv. *quisque pravas cogitationes suas in infirmis*; consentit Vatic. edit. quæ tamen habet *in infimis*.

bonas cogitationes deserit, & ad ea quæ sunt exterius, semetipsum fundit, deorsum siccantur radices ejus. Sursum vero messis ejus atteritur: quia qui hic sterilis persistit, post hanc vitam ad nulla præmia vocatur. Sequitur:

Vers. 17. *Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen ejus in plateis.*

CAPUT XXI. VET. & REC. XI. Antichristi & iniquorum omnium quam brevis gloria.

25. Intuendum est nobis, quia sic Baldad Suhites de unoquoque iniquo loquitur, ut latenter ad caput omnium iniquorum ejus verba vertantur. Caput quippe iniquorum diabolus est. Ipse quippe in ultimis temporibus illud vas perditionis ingressus,[a] Antichristus vocabitur, qui nomen suum longe lateque diffundere conabitur: quod nunc unusquisque imitatur, cum de memoria terreni nominis gloriam laudis suæ extendere nititur, atque opinione transitoria lętatur. Sic ergo hęc verba intelligantur de unoquoque iniquo, ut referri[b] quoque debeant ad ipsum specialiter caput iniquorum. Dicat itaque: *Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen ejus in plateis.* Plateæ quippe appellatione Græca, a latitudine sunt vocatæ. Memoriam vero suam in terra statuere Antichristus conatur, cum in terrena gloria appetit, si esset possibile, in perpetuum permanere. Nomen suum in plateis celebrari gaudet, cum longe lateque operationem suæ iniquitatis extendit. Sed quia diu hæc ejus iniquitas non sinitur extolli, dicatur: *Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen ejus in plateis*: id est, & citius laudem terrenæ potestatis amittat, & omne gaudium sui nominis perdat, quod longe lateque in brevi temporis prosperitate diffuderat. Sequitur:

Vers. 18. *Expellet eum de luce in tenebras.*

CAPUT XXII. Quam supplicium æternum excipit.

26. De luce ad tenebras ducitur, cum de honore vitæ præsentis ad supplicia æterna damnatur. Unde & apertius subditur:

Ibidem. *Et de orbe transferet eum.*

De orbe quippe transfertur, cum, superno apparente judice, de hoc mundo tollitur, in quo perverse gloriatur. Qui pro eo quod cum omnibus sequacibus suis, fine mundi interveniente, damnatur, recte subjungitur:

Vers. 19. *Non erit semen ejus, neque progenies in populo suo, nec ullæ reliquiæ in regionibus ejus.*

2. Thess. 2. 8. Scriptum quippe est,[c] quia *Dominus JESUS interficit eum spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui.* Dum ergo ejus iniquitas cum mundi statu terminatur, progenies ejus in populo suo non relinquetur: quia & ipse & ejus populus cum eo ad supplicium pariter urgetur: & omnes iniqui, qui de ejus perversa persuasione in pravia actionibus nati sunt, illustratione adventus Domini, æterno interitu cum eodem suo capite ferientur. Ac nulla ejus progenies in mundo remanet: quia districtus judex iniquitates illius cum ipso mundi fine concludit. Quod vero hæc aperte de Antichristo intelligi debeant, demonstratur cum subditur:

Vers. 20. *In diebus ejus stupebunt novissimi, & primos invadet horror:*

CAPUT XXIII. VET. XII.

27. Tanta enim tunc contra justos iniquitate efferenabitur, ut etiam electorum corda non parvo pavore feriantur. Unde scriptum est: *Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Quod videlicet dicitur, non quia electi casuri sunt, sed magnis terroribus trepidaturi. Tunc vero contra eum certamen justitiæ, & novissimi electi habere narrantur & primi: quia scilicet & hi qui in fine mundi electi reperientur, in morte carnis prosternendi sunt, & illi etiam qui a prioribus mundi partibus[d] processerunt, Enoch scilicet & Elias ad medium revocabuntur, & crudelitatis ejus sævitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt. Hujus vires in tanta potestate laxatas, novissimi obstupescunt, & primi metuunt: quia licet juxta hoc quod spiritu superbiæ sublevatur, omnem temporalem ejus potestatem despiciunt, juxta hoc tamen, quod ipsi adhuc in carne mortali sunt, in qua cruciari temporaliter possunt, ipsa quæ fortiter tolerant, supplicia perhorrescunt: ita ut in eis uno eodemque tempore & constantia ex virtute fit, & pavor ex carne: quia etsi electi sunt,[e] ut tormentis vinci nequeant, per hoc tamen quod homines sunt, & ipsa metuunt tormenta, quæ vincunt. Dicatur ergo: *In diebus ejus stupebunt novissimi, & primos invadet horror*: quia videlicet tanta tunc signa monstraturus, & crudelia ac dura facturus est, ut ad stuporem perducat, quos in fine mundi invenerit, & priores patres qui in ejus expugnationem servati sunt, carnalis mortis dolore transfigat. Igitur quia de iniquis omnibus, vel de ipso iniquorum capite multa narravit, generali mox definitione subjungit:

Antichristi sæva persecutio. Matt. 24. 24.

Tunc sanctis aderit & constantia ex virtute, & pavor ex carne.

Vers. 21. *Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus ejus qui ignorat Deum.*

CAPUT XXIV. Ejus locus tenebræ sunt, in quas cum iniquis omnibus detruditur.

28. Superius enim dixerat: *Expellet eum de luce ad tenebras, & de orbe transferet eum.* Cujus cum mala subjungeret, adjunxit: *Hæc sunt tabernacula iniqui, & iste locus ejus qui ignorat Deum*: videlicet indicans, quia is qui nunc Deum ignorando extollitur, tunc ad propria tabernacula pervenit, quando eum sua iniquitas in supplicia demergit: & locum suum quandoque invenit tenebras, qui dum hic de falsa gauderet luce justitiæ, locum tenebat alienum. Perversi enim in omne quod per simulationem faciunt,[f] nomen gloriæ justorum, quasi locum occupare alienum nituntur. Sed ad locum suum tunc perveniunt, cum iniquitatis suæ merito, perpetuo igne cruciantur. Hic namque per omne quod agunt, percipiendæ laudis desiderio serviunt: & per imaginem bonorum operum, sinum mentis ad avaritiam extendunt. Eat igitur nunc iniquus, & multis apparatibus tumidus, sua hic habitacula construat, nomen gloriæ extendat, rura multiplicet, seque abundantibus opibus[g] delectet: cum vero ad supplicia æterna pervenerit, profecto cognoscet, quia hæc sunt tabernacula iniqui, & iste locus ejus qui ignorat Deum. Recte vero hæc Baldad dixerat, sed cui diceret ignorabat. Vehementer autem justi cor affligitur, quando contra illum sententiæ ex injusta[h] æstimatione proferuntur. Unde beatus Job protinus respondit, dicens:

Job 19. Vers. 2. *Usquequo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus?*

29. San-

a In editis *quod Antichristus*. At sensus abest, quem restituimus ex mss. solet Gregorius Antichristum appellare *vas perditionis*, aut simpliciter, *illud vas diaboli*. vide lib. 15. num. 69. & 71. necnon lib. 27. num. 49. *vas quippe illud diaboli*.

b In Utic. olim, *quandoque*.

c Vindoc. *quem Dom. Jesus interficiet spiritu* &c.

d Bellov. *præcesserunt*.

e Vindoc. *ut tormenta vincere queant*.

f Bellov. *nonnumquam gloriam justorum* &c. sic olim scriptum in Utic. quibus verbis expunctis nunc legitur ut in ed. In Vindoc. *nomen gloriæ justorum tenent; quasi ad locum suum tunc perveniunt*. Ubi mutilus est hic locus.

g Tur. *diliget*, sic quoque nunc legitur in Utic.

h Vindoc. *existimatione*.

CAPUT XXV.
Vet. XIII. Rec. XII.
Quid a malis patiantur justi.

29. Sancti viri eloquia, ut sæpe jam diximus, aliquando ex persona propria, aliquando vero ex voce capitis, aliquando autem ex typo sunt universalis Ecclesiæ sentienda. Valde vero affligitur anima justorum, quando illi contra bonos districtas sententias intorquent, qui bene vivere ignorant; & ex voce sibi justitiam vindicant, quam moribus impugnant. Unde amicis beati Job, ut sæpe jam diximus, hæreticorum typum tenentibus, recte ab eodem respondetur: *Usquequo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus?* Atteruntur enim boni sermonibus iniquorum, quando contra eos illi in verbis tument, qui aut in perversa fide, aut in pravis moribus jacent. Sequitur:

Vers. 3. *En, decies* [a] *confunditis me.*

CAPUT XXVI.
Sive sileant, sive loquantur, eos semper experiuntur adversarios.

30. Numeratis vicibus locutionum amicorum Job, adhuc [b] nisi quinquies locutos eos cognoscimus. Sed propter hoc quod ab eis quinquies increpationes audierat, quorum increpationibus quinquies ipse respondit, decies se perhibet esse confusum: quia & in eo graviter laboravit, quod frustra increpatus est; & in eo confusionem pertulit, quod verba doctrinæ non audientibus dixit. Itaque & cum [c] audiens taceret, & cum loquens non audiretur, ipse laborem pertulit, qui & tacendo patienter, & eis loquendo inutiliter, cordis dolorem sensit. Unde & superius dicit: *Quid agam? Si locutus fuero, non quiescet dolor meus: & si tacuero, non recedet a me.* (Job. 16. 7.) Sin vero ad typum sanctæ Ecclesiæ hæc verba referimus, liquet quod magnum ejus est gaudium, servare Decalogi præcepta. Sed hanc perversi decies confundunt: quia per omne quod peccant pravis suis moribus, Decalogi præcepta relinquunt, & toties bonis confusionem faciunt, quoties in suis actibus divinis vocibus obsistunt. Sequitur:

Ibid. *Et non erubescitis opprimentes me.*

CAPUT XXVII.
Hostes Ecclesiæ nec hominum pudore refrenantur.

31. Sunt nonnulli, quos ad perpetrandam nequitiam oborta subito malitia invitat, sed tamen humana verecundia revocat. Et plerumque per hoc quod exterius erubescunt, ad interiora sua redeunt, & contra se internum judicium sumunt: quia si propter hominem mala facere metuunt, quanto magis propter Deum qui cuncta inspicit, nec appetere mala debuerunt? In quibus fit, ut mala majora corrigant per bona minima, scilicet per exteriorem verecundiam, interiorem culpam. Et sunt quidam, qui postquam Deum in mente contemserint, multo magis humana judicia spernunt: atque omne malum quod appetunt, audacter peragere non erubescunt. Quos ad perpetrandum malum occulta iniquitas invitat, & nulla aperta verecundia retardat: sicut & de quodam iniquo judice dicitur: *Deum non timebat, & hominem non verebatur.* (Luc. 18. 2.) Hinc est etiam quod de quibusdam imprudenti fronte peccantibus dictum est: *Et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt.* (Isai. 3. 9.) Plerumque ergo tales sunt adversarii sanctæ Ecclesiæ, qui a perpetrandis malis nec timore Domini, nec hominum pudore refrenantur. Quibus bene per beatum Job dicitur: *Et non erubescitis opprimentes me;* [d] quia etsi pravum fuit mala voluisse, pejus est male appetita non erubescere. Sequitur:

Vers. 4. *Nempe & si ignoravi, mecum erit ignorantia mea.*

CAPUT XXVIII.
Ecclesiæ humilitati, hæretici arrogantiam opponunt.
Vet. XIV.

32. Habent hoc hæretici proprium, ut de inani scientiæ suæ arrogantia inflentur: & recte credentium simplicitatem sæpe derideant, & nullius esse meriti vitam humilium [e] ducant. At contra sancta Ecclesia in omne quod veraciter sapit, sensum suum humiliter deprimit, ne scientia infletur, ne in requisitione occultorum tumeat, & perscrutari aliqua, quæ ultra vires sunt illius, præsumat. Utilius etenim studet nescire quæ perscrutari non valet, quam audacter definire quæ nescit. Scriptum quippe est: *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria.* (Prov. 25. 27.) Dulcedo etenim mellis, si plus quam necesse est, sumitur, unde delectaturos, inde vita comedentis necatur. [f] Dulcis quoque est requisitio majestatis: sed qui plus hanc scrutari appetit, quam humanitatis cognitio permittit, ipsa hunc ejus gloria opprimit: quia velut immoderate mel sumtum, perscrutantis sensum, dum non capitur, rumpit. Nobiscum vero esse dicitur, quod pro nobis est: & rursum, non nobiscum esse dicitur, quod contra nos est. (Luc. 11. 23.) Quia ergo scientia sua hæretici cor inflat, fideles autem cognitio ignorantiæ suæ humiliat; dicat beatus Job voce sua, dicat etiam confessione universalis Ecclesiæ: *Nempe & si ignoravi, mecum erit ignorantia mea.* Ac si aperte hæreticis dicatur: Omnis vestra scientia vobiscum non est; quia contra vos est, dum stulta elatione vos erigit. Mea vero ignorantia mecum est, quia pro me est; quoniam dum perscrutari de Deo aliquid superbe non audeo, [g] in veritate me humiliter servo. Et quia hæc ipsa hæretici, quæ scire quærunt, ad usum solius elationis arripiunt, ut contra fideles & humiles docti videantur, recte subjungitur:

Vers. 5. *At vos contra me erigimini.*

CAPUT XXIX.
Rec. XIII.
Ordo postulat ut primum contra nos, & postmodum contra malos erigamur.

33. Sed hæc fortasse melius verba perpendimus, si ipsis specialiter amicis beati Job quemadmodum congruant, demonstremus. Ipsi etenim percussum justum videntes, ad sua intima redire debuerunt, & nequaquam beatum Job verbis increpationis premere, sed se deflere: quia si sic percussus fuerat, qui ita serviebat; qua ultione feriri merebantur, qui non ita servierant? Quibus bene dicitur: *At vos contra me erigimini.* Ac si eis apertius dicatur: Qui erigi contra vosmetipsos ex mea percussione debuistis. Ordo quippe erectionis in bono iste est, ut primum contra nos, & postmodum contra malos erigamur. Nam qui contra bonos erigitur, per superbiam inflatur. Contra nosmetipsos enim erigimur, quando mala propria recognoscentes, districta nosmetipsos pœnitentiæ ultione ferimus; quando nequaquam nobis in peccatis parcimus, & nullis erga nos cogitationum blandimentis inclinamur. Qui si districte prius nostra in nobis mala insequimur, justum quoque est, ut etiam contra aliena mala utiliter erigamur; & ea quæ in nobis punimus, etiam in aliis redarguendo superemus.

Vet. XV.
Hanc correctionis rationem ignorant mali.

34. Sed hanc erectionem mali nesciunt, quia se relinquunt, & bonos impetunt. Sibi se intra conscientiam suam mollitie blandæ adulationis inclinant, & contra bonorum vitam districtione asperitatis eriguntur. Unde amicis beati Job in ejus flagello tumentibus recte nunc dicitur: *At vos contra*

a Norm. *Confudistis me.*
b Deest *nisi* in Norm. & Vindoc.
c In Vindoc. omittitur *audiens.*
d Sag. & alii Norm. *quia & pravum fuit mala voluisse, & pejus &c.*
e Vindoc. *decantant.*
f Utic. *dulcis quippe.*
g Turon. *veritatem humiliter servo.*

tra me erigimini; id est, vosmetipsos redarguendos relinquitis, & me districtis sententiis increpatis. Qui enim semetipsum prius non judicat, quid in alio rectum judicet, ignorat. Etsi novit fortasse per auditum, quod rectum judicare debeat; recte tamen judicare, aliena merita non valet, cui conscientia innocentiæ propriæ nullam judicii regulam præbet. Hinc est enim quod insidiantibus quibusdam, & puniendam adulteram deducentibus dicitur: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat*. Ad aliena quippe punienda peccata ibant, & sua reliquerant. Revocantur itaque intus ad conscientiam, ut prius propria corrigant, & tunc aliena reprehendant. Hinc est quod cum tribus Benjamin carnis scelere fuisset obruta, collectus omnis Israel ulcisci iniquitatem voluit, sed tamen semel & iterum in belli certamine ipse prostratus est. Consulto autem Domino si ad ulciscendum [a] ire debuissent, jussum est. Qui juxta divinæ vocis imperium perrexit, & semel & secundo cecidit, & tunc demum peccatricem tribum [b] valde feriens pene funditus extinxit. Quid est quod in ultionem sceleris inflammatur, & tamen prius ipse prosternitur; nisi quod prius ipsi purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriuntur: ut ipsi jam mundi per ultionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant? Unde necesse est, ut cum contra nos ultio divini examinis cessat, nostra se conscientia ipsa reprehendat: atque ad lamenta pœnitentiæ ipsa se contra semetipsam erigat, nec contra bonos elata & sibi humilis, sed contra se rigida sit, bonis vero omnibus submissa. Superbis ergo corripientibus recte nunc dicitur: *At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis*. Omnes elati grave esse opprobrium deputant mala temporalia: & tanto unumquemque esse a Deo despectum credunt, quanto hunc afflictum percussionis flagello conspiciunt. Nil etenim in moribus, nil in actibus quærunt: sed quoslibet in hac vita percussos viderint, esse jam divino judicio damnatos arbitrantur. Unde bene nunc beati Job voce dicitur:

Johan. 8. 7.

3. 4. 7. cap. 3: Qui sine.

Vers. xvi.

Et arguitis me opprobriis meis;

Ibidem.

CAPUT XXX. Falsa reproborum de justorum flagellis judicia.

35. Quia hi, qui eum justum ante flagella noverant, justum esse ex ipsa jam sua percussione judicabant. Unde & sæpe hæretici, quia affligi quosdam intra Sanctam Ecclesiam vident (scriptum quippe de Deo est: *Flagellat omnem filium* [c] *quem recipit*) tribulationes fidelium non nisi ex peccato esse suspicantur, seque ideo justos credunt, quia in pravitatis suæ sensu dimissi, sine flagello duruerunt. Sequitur:

Hebr. 12. 6.

Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo judicio afflixerit me.

Vers. 6.

CAPUT XXXI. Rec. xiv. Quædam Scripturæ Sacræ verba prava censentur, quia ad interiorem sui intelligentiam non exiguntur.

36. O quam durum sonat vox justi verberibus afflicti, quam tamen non elatio, sed dolor expressit! Sed justus non est, qui justitiam in dolore deserit. Beatus autem Job, quia mite cor habuit, nec in dura voce peccavit. Nam si hunc peccasse in hac voce dicimus, implesse diabolum adstruimus quod proposuit, dicens: *Tange os ejus & carnem, si non in faciem benedixerit tibi*. Gravis itaque quæstio oritur. Si etenim non peccavit in eo quod dicit: *Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo judicio afflixerit me*: Deum (quod dicens nefas est) injuste aliquid egisse consentimus. Si vero peccavit, diabolus de illo quod promisit, exhibuit. Adstruendum est igitur, quia & Deus recte circa beatum Job egerit: & tamen beatus Job ex eo quod dicit se non justo Dei judicio afflictum, mentitus non sit: & antiquus hostis in eo quod de beati viri promiserat culpa, mentitus sit. Nonnumquam namque ideo prava creduntur verba bonorum, quia interiori sua intelligentia minime pensantur. Beatus enim Job vitam suam attenderat, & ea quæ patiebatur, flagella pensabat, & videbat æquum non esse ut ad talem vitam talia flagella reciperet. Et cum dicit non æquo se judicio afflictum, hoc libera voce locutus est, quod in secreto suo Dominus de illo adversario ejus dixerat: *Commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra*. Quod enim dicit Deus, quia frustra beatum Job afflixerit, hoc rursum beatus Job asserit, quia non æquo judicio a Domino sit afflictus. In quo itaque peccavit, qui a sententia auctoris sui in nullo discrepavit?

Job 2. 5.

Ibid. 3.

37. Sed fortasse aliquis dicat, id nos de nobis bonum dicere, quod de nobis in occulto judex dixerit, sine peccato esse non posse. Nam quem justus judex laudat, esse hunc jure laudabilem non dubitatur. At vero si se ipse laudaverit, jam ejus justitia laude digna esse non creditur. Quod videlicet recte dicitur, si quod judex justus per æquam sententiam perhibet, hoc de se is de quo agitur, præsumat post dicere per elatam mentem. Nam si ipse quoque in humili cogitatione permanens, exigente causa vel dolore, bona de se veracia dixerit, in tantum a justitia non recessit, in quantum a veritate nullo modo discrepavit.

Ver. xvii. Bona de se dicere, modo vera sint, aliquando licet.

38. Unde Paulus quoque Apostolus multa de se fortia pro discipulorum suorum ædificatione narravit: sed hæc narrando minime deliquit, quia a veritatis tramite & attestatione certa & corde humili non recessit. Justam itaque beatus Job vitam suam sentiens, dicat non se esse justo judicio afflictum. Nec peccat in hac voce, in qua non discrepat ab auctore: quia is, quem Deus frustra percussit, ipse quoque semetipsum asserit non justo judicio afflictum. Sed rursus alia quæstio oritur, quam jam in hujus * operis memini exordio solutam, cum omnipotens Deus frustra nil faciat, cur beatum Job frustra se afflixisse testetur? Justus enim conditor noster tot verberibus in beatum Job, non vitia illius curavit extinguere, sed merita augere. Æquum ergo fuit, quod fecit per augmentum boni meriti: non tamen videbatur æquum, quod causas [d] credebatur punire peccati. Beatus autem Job peccata sua illis flagellis deleri credidit, non merita augeri: & idcirco non æquum judicium vocat, quia vitam suam cum flagellis examinat. Ergo si vita & flagella pensantur, non æquum fuit quod beatus Job, sicut dixi,[e] per iram districtionis sibi fieri credidit. Si vero misericordia judicis attenditur, quia per pœnam justi viri vitæ ejus merita cumulantur, æquum vel potius misericors judicium fuit. Igitur & vera Job dixit, dum vitam cum flagello pensavit: & Deus non injusto judicio Job afflixit, quia merita ex flagello cumulavit: & diabolus quod promiserat, non implevit; quia beatus Job inter verba quæ durum sonant, & a vera sententia & a mente humili non recessit. Sed hæc afflicti verba minus fortasse intelligimus, nisi sententiam judicis cognoscamus. Qui cum

Quod exemplo Pauli & Job confirmatur.

* lib. 3. cap. & n. 3.

a Gratianus in Decreto, loco assignato, *ire debuisset*.
b Lyr. & Bigot. *valide*. Ita nunc Utic.
c Vindoc. *omnem filium quem diligit*.

d Turon. *credebatur causa puniri peccati*.
e Norm. Turon. &c. *per disciplinam*.

cum inter utrasque partes sententiam daret, dicit amicis Job: *Non estis locuti coram me* [a] *rectum, sicut servus meus Job.* Quis ergo stulta mente beatum Job in locutione sua peccasse fateatur, dum ipsa voce judicis recte locutus asseritur? Quam quidem vocem si ad personam sanctæ Ecclesiæ referamus, infirmis ejus membris non incongrue aptamus, quæ persecutionis ejus tempore, dum & merita illius & flagella considerant, quia injustos florere conspiciunt, & justos interire; hoc justum esse nullatenus suspicantur. Bene autem beati viri voce subditur:

Job. 42. 8.

Et flagellis suis me cinxerit.

Ibidem.

CAPUT XXXII.

Ver. xviii. Infirma Ecclesiæ membra ex assiduis flagellis turbantur.

39. Aliud quippe est flagellis percuti, aliud cingi. Flagellis namque percutimur, cum consolationem & in doloribus ex rebus aliis habemus. Nam cum tanta nos afflictio deprimit, ut ex nullius rei consolatione respirare animus possit, non jam flagellis solummodo ferimur, sed etiam cingimur; quia tribulationum verbere ex omni parte circumdamus. Cinctus enim flagellis Paulus fuerat, cum dicebat: *Foris pugnæ, intus timores.* Cinctus flagellis fuerat, cum dicebat. [b] *Periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine,* & cetera, quæ ita enumerat, ut nusquam se habuisse requiem ostendat. [c] Sancta vero Ecclesia cum tribulationum suarum flagellis cingitur, in ea infirmi quique in pusillanimitatis casu rediguntur: ita ut se eo [d] jam despectos existiment, quo exaudiri se tardius vident. Recte adhuc etiam ex eorum typo sancti viri voce subjungitur:

2. Cor. 7. 5. 2. Cor. 11. 26.

Ecce clamabo vim patiens, & nemo exaudiet: vociferabor, & non est qui judicet.

Vers. 7.

CAPUT XXXIII.

Dolentium querelas dissimulat Deus, ut utilitatem augeat.

40. Omnipotens Deus quid nobis profuturum esse valeat sciens, dissimulat exaudire dolentium vocem, ut augeat utilitatem, [e] ut purgetur vita per pœnam, & quietis tranquillitas, quæ hic inveniri non valet, alibi quæratur. Sed hanc dispensationis gratiam nonnulli etiam fidelium ignorant. Ex quorum etiam persona nunc dicitur: *Ecce clamabo vim patiens, & nemo exaudiet: vociferabor, & non est qui judicet.* Non est enim qui judicet, dicitur, quando judicare dissimulat ipse qui est, quia causam nostram contra adversarium, præter eum, qui judicet non est. Nec tamen hoc sine judicio est, quod judicium differtur: quia cum hæc beatus Job diceret, & sancti viri merita, & adversarii pœna crescebat. Hoc ipsum ergo judicium [f] differre judicis est. Sed aliud est, quod juste intrinsecus disponit Deus, aliud quod foris flagellis attritus expetit animus. Unde adhuc de ipsa verberum depressione subjungit:

Semitam meam circumsepsit, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit.

Vers. 8.

CAPUT XXXIV.

Rec. xv. Ex ignorantia & infirmitate peccantibus adest Deus illuminatio & salus nostra.

41. Circumseptam [g] verberibus semitam suam vidit cum transire ad securitatem cupiens, evadere flagella non potuit. Et quia se percuti aspexit, nec tamen percussione dignam vitam in semetipso reperit, quasi in calle cordis, ignorantiæ suæ tenebras invenit, qui cur ita flagellaretur penetrare non potuit. Quod ad infirma quoque membra sanctæ Ecclesiæ non incongrue refertur, quando per hoc quod prave se egisse meminerunt, a bono quoque opere retardantur; & ex infirmitate propria timidi, bona contra hæc fortia aggredi non præsumunt. Timent enim magna bona incipere, qui se in suis actibus infirmos esse meminerunt. Et cum plerumque etiam bonum quod eligant nesciunt, quasi in calle suo positas tenebras perhorrescunt. Nam sæpe ita de suo opere fit animus incertus, ut ignoret omnino quid virtus, quid culpa sit. In calle ergo suo tenebras invenit, qui in his quæ agere appetit, quid eligere debeat, nescit. Quia igitur sæpe infirmitate, nonnumquam vero ignorantia peccatur, ex infirmantibus membris dicitur: *Semitam meam circumsepsit, & transire non possum.* Ex eis vero, qui ad ipsum opus bonum quod eligant, caligant, subditur: *Et in calle meo tenebras posuit.* Ex pœna etenim culpæ est, videre bonum quod agere debeat, & tamen implere non posse; & rursum, [h] ex graviori pœna culpæ est, quod agere debeat nec videre. Unde & contra hæc utraque Psalmistæ voce dicitur: *Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?* Contra ignorantiæ enim tenebras illuminatio, contra infirmitatem vero salus est Dominus: quando & ostendit quid debeat ad agendum appeti, & vires præbet, ut quod ostenderit, possit impleri. Sequitur:

Ver. xv. Ps. 26. 1.

Spoliavit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.

Vers. 9.

CAPUT XXXV.

Rec. xvi. Infirma Ecclesiæ membra aliquando justitia spoliantur ad tempus.

42. Quod cuncta hæc beati viri in afflictione positi personæ conveniant, dubium non est. Sed quia historiæ verba patent, juxta litteram expositione non indigent. Oportet ergo ut per sensus debeant mysticos investigari. Ait namque: *Spoliavit me gloria mea.* Gloria quippe uniuscujusque justitia est. Sicut vero vestimentum tegit a frigore, ita justitia munit a morte. Unde non immerito justitia vestimento comparatur, cum per Prophetam dicitur: *Sacerdotes tui induantur justitia.* Quia vero afflictionis suæ tempore hoc justitiæ vestimentum, quod apud Deum protegit, sancta Ecclesia in membris suis infirmantibus amittit, dicatur recte: *Spoliavit me gloria mea;* id est, justitia ab infirmis ablata est, quæ ab eis auferri non posset, si medullitus inhæsisset: sed idcirco tolli potuit, quia more vestimenti exterius adhæsit. Qua in re quærendum est, quomodo sanctæ Ecclesiæ membra dici valeant, qui potuerunt justitiam perdere, quam tenere videbantur. Sed sciendum est, quod plerumque a membris ejus infirmantibus justitia ad tempus amittitur: [i] sed cum per cognitionem culpæ postmodum ad pœnitentiam redeunt, sese ad eamdem justitiam quam perdiderant, fortius quam credebatur adstringunt. Ubi adhuc subditur: *Et abstulit coronam de capite meo.* Sicut caput corporis prima pars est, ita principale interioris hominis mens est. Corona vero victoriæ præmium est, quod desuper ponitur: ut qui certaverit, remuneretur. Quia ergo multi [k] adversitatibus pressi, minime in certamine perdurant, in eis sancta Ecclesia quasi coronam de capite amittit. Corona quippe in capite, est superna remuneratio in mente. Et sunt plerique, qui dum adversitatibus affliguntur, superna præmia cogitare negligunt, & ad perfectionem victoriæ pervenire non possunt. In his itaque corona de capite aufertur;

Psal. 131. 9.

a Turon. recte.
b Utic. periculis fluminum, periculis ex genere,
c Norm. Quia vero Sancta Eccl. cum . . . flag. cingitur, in ea infirmi quique in pusillanim. casu rediguntur . . . recte adhuc &c. Lectio quam retinemus ex aliis mss. & omnibus vulgatis, olim erat in Utic.
d In mss. Germ. & in excusis jam despectos, quod etiam suspicamur olim lectum in Utic.
e Ebroic. ut purgentur vitia.
f Sag. & alii Norm. differre judicii est.
g In quibusd. edit. vepribus.
h Norm. ex gravioris culpa pœna.
i Sag. & alii Norm. sed per cognit. culpæ post . . . . redeunt seseque ad &c. olim in Utic. sed cum per cognit. &c. ut in edit.
k Bigot. & Lyr. adversitatibus sæculi pressi.

tur: quia supernum & spiritale præmium de mentis cogitatione tollitur, ut exteriora jam tranquilla appetant; & æterna præmia, quæ cogitare consueverant, non requirant.

Corona de capite Ecclesiæ aufertur, cum prælati bona spiritualia negligunt.

43. Vel certe caput fidelium non immerito sacerdotes accipiuntur, quia pars membrorum Domini prima sunt. Unde & per Prophetam, caput & cauda exterminari dicitur: ubi videlicet & capitis nomine sacerdotes, & caudæ appellatione prophetæ reprobi designantur. Corona ergo de capite aufertur, cum supernæ remunerationis præmia etiam ipsi deserunt, qui in hoc Ecclesiæ corpore præesse videbantur. Et plerumque ducibus cadentibus, latius succumbit exercitus, qui sequebatur. Unde mox post damna majorum, de multimoda labefactatione Ecclesiæ subsequentus adjunxit:

Vers. 10. *Destruxit me undique, & pereo: & quasi avulsa arbori abstulit spem meam.*

CAPUT XXXVI.
Ver. xx. *Illis corruentibus infirmi cadunt.*

44. Quasi undique enim Ecclesia destruitur, atque in infirmis membris deperit, quando ipsa quæ videbantur fortia, corruunt: quando corona de capite abstrahitur, id est quando æterna præmia etiam a præpositis negliguntur. Bene autem de infirmis cadentibus subditur: *Et quasi avulsæ arbori abstulit spem meam*. Arbor quippe vento impellitur, ut cadat. Et quem minæ terrent, ut ad injustitiam corruat, quid aliud quam arbor flatum venti pertulit, & statum suæ rectitudinis amisit? Quasi enim ex vento spem perdit, qui pravorum minis ac persuasionibus devictus, æterna quæ sperabat, præmia reliquit. Et quia plerumque contingit, ut pœnas quis metuens justitiam deserat: fit, judicante Deo, ut etiam justitiam deserens, pœnas quas timuit, non evadat: & qui mentis interitum minime timuit, etiam carnis mala toleret, quæ timebat. Unde adhuc subditur:

Vers. 11. *Iratus est contra me furor ejus, & sic me habuit quasi hostem suum.*

CAPUT XXXVII.
Rec. xvii. *Quosdam ferit Deus tamquam filios, alios tamquam hostes.*
1. Cor. 10. 13.
Jer. 30. 14.

45. Prædicatore quippe egregio attestante dicimus, quia fidelis est Deus, & non patietur nos tentari supra id quod possumus ferre: sed faciet cum tentatione proventum, ut possimus sustinere. Per Prophetam quoque Dominus dicit: *Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli*. Qui ergo ita percutitur, ut vires illius a percussione superentur, non hunc Dominus jam quasi filium per disciplinam, sed quasi hostem per iram ferit. Cum ergo virtutem nostræ patientiæ flagella transeunt, valde metuendum est, ne peccatis nostris exigentibus, non jam quasi filii a patre, sed quasi hostes a Domino feriamur. Et quia fit plerumque, ut etiam maligni spiritus afflictorum cordibus multa suadeant, atque inter flagella quæ exterius feriunt, cogitationes noxias in mentibus fundant, post furorem Domini recte subjungitur:

Vers. 12. *Simul venerunt latrones ejus, & fecerunt sibi viam per me.*

CAPUT XXXVIII.
Rec. xviii. *Quos maligni spiritus irrumpentes obsident.*

46. Latrones namque ejus maligni sunt spiritus, qui exquirendis hominum [a] mortibus occupantur. Qui viam sibi in afflictorum cordibus faciunt, quando inter adversa, quæ exterius tolerantur, cogitationes quoque pravas immittere non desistunt. De quibus adhuc dicitur:

Ibidem. *Et obsederunt in gyro tabernaculum meum.*

In gyro enim tabernaculum obsident, [b] quando ex omni latere suis tentationibus mentem cingunt. Quam modo lugere de temporalibus, modo desperare de æternis, modo in impatientiam ruere, atque in Deum blasphemiæ verba jaculari, pessima suggestione persuadent. Quæ tamen verba, ut jam prædiximus, beato Job etiam juxta historiam congruunt: qui dum mala quæ pertulit, ante oculos congessit, non quasi corrigendum filium, sed quasi hostem percussum se esse judicavit. Per quem sibi etiam latrones ejus viam fecerunt: quia maligni contra eum spiritus licentiam percussionis acceperunt. Cujus in gyro tabernaculum obsederunt: quia sublatis rebus & filiis, etiam corpus ejus omne vulneribus attriverunt. Sed mirum valde est, cum latrones diceret, cur addidit, *ejus*? ut videlicet eosdem latrones Dei esse monstraret. Qua in re, si voluntas ac potestas malignorum spirituum discernatur, cur latrones Dei dicantur, aperitur. Maligni quippe spiritus, ad nocendum nos incessabiliter anhelant: sed cum pravam voluntatem ex semetipsis habeant, potestatem tamen nocendi non habent, nisi eos voluntas summa permittat. Et cum ipsi quidem injuste nos lædere appetunt, [c] quemlibet tamen lædere, non nisi juste a Domino permittuntur. Quia ergo in eis voluntas injusta est, & potestas justa, & latrones dicuntur, & Dei, ut ex ipsis sit quod inferre mala injuste desiderant, & ex Deo, quod desiderata juste consummant. Sed quia, ut sæpe jam diximus, sanctus vir positus in dolore pœnarum, modo suis, modo Ecclesiæ, modo Redemtoris nostri vocibus utitur: & plerumque sic sua narrat, ut tamen per typum ea quæ sunt sanctæ Ecclesiæ ac Redemtoris nostri, proferat: postposita paulisper cura historiæ, in his quæ subjungit, qualiter Redemtoris nostri vocibus congruat, demonstremus. Sequitur:

Ver. xxi.
In eis voluntas injusta est & potestas justa.

Vers. 13. & 14. *Fratres meos longe fecit a me, & noti mei quasi alieni recesserunt a me. Derelinquerunt me propinqui mei: & qui me noverant, obliti sunt mei.*

CAPUT XXXIX.
Rec. xix. *Allegoricus sensus: Judæi Christi fratres, noti & propinqui, quem incarnandum prædixerant, incarnetum negarunt.*
Johan. 1. 11.

47. Hoc melius ostendimus, si Johannis ad medium testimonium proferamus, qui ait: *In propria venit, & sui eum non receperunt*. Ab eo quippe fratres longe facti sunt, & noti recesserunt, quem tenentes legem, [d] prophetare Hebræi noverant, & præsentem minime recognoscebant. Unde recte dicitur: *Derelinquerunt me propinqui mei: & qui me noverant, obliti sunt mei*. Judæi etenim propinqui per carnem, noti per Legis instructionem, quasi obliti sunt quem prophetaverant, dum eum & incarnandum verbis Legis canerent, & incarnatum verbis perfidiæ negarent. Sequitur:

Vers. 15. *Inquilini domus meæ, & ancillæ sicut alienum habuerunt me:*

CAPUT XL.
A sacerdotibus & levitis pro alieno habitus fuit.

48. Inquilini domus Dei fuerunt sacerdotes, quorum origo in Dei servitio deputata, jam per officium in conditione tenebatur. Ancillæ autem non immerito intelliguntur Levitarum animæ, ad secreta tabernaculi, quasi ad interiora cubiculi familiarius servientes. Dicat ergo de sacerdotibus sedula cura servientibus, dicat de Levitis ad interiora domus Dei obsequentibus: *Inquilini domus meæ, [e] & ancillæ sicut alienum habuerunt me*: quia incarnatum Dominum, quem dudum per Legis verba prædixerant, cognoscere ac venerari nolue-

a In Germ. *motibus*, olim lectum in Utic. ex e superscripto conjicimus.
b Ebroic. *quasi ex*.
c Sag. & alii Norm. *quemlibet tamen lædere non valent, nisi juste a Dom. permis.*
d Sag. *prophetari Hebræi noverant*; Ita etiam nunc legitur in Utic. prius vero, *prophetare*, quod retinuimus, quia paulo infra de iisdem Hebræis legitur; *obliti sunt quem prophetaverant*.
e Vindoc. *& ancillæ meæ*.

luerunt? Qui adhuc apertius, quod ab eorum perversa voluntate non sit cognitus, manifestat, cum subdit:

Ibidem. *Et quasi peregrinus fui in oculis eorum.*

CAPUT XLI. In propria domo peregrinus.

49. Redemtor etenim noster dum a synagoga cognitus non est, in domo sua quasi peregrinus extitit. Quod aperte Propheta testatur, dicens: [a] *Quare sicut colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum?* (*Jer. 14. 8.*) Quia enim ut Dominus auditus non est, non possessor agri, sed colonus est creditus. Qui quasi viator ad manendum tantummodo declinavit: quia paucos ex Judæa abstulit, & ad vocationem gentium pergens, iter cœptum peregit. Peregrinus ergo in eorum oculis fuit: quia dum sola quæ videre poterant, cogitabant, non valuerunt intelligere in Domino, quod videre non poterant. Dum enim despiciunt carnem visibilem, non pervenerunt ad invisibilem majestatem. Dicatur igitur recte: *Et quasi peregrinus fui in oculis eorum*. De quo adhuc populo apte subjungitur:

Vers. 16. *Servum meum vocavi, & non respondit.*

CAPUT XLII. A suo servo, nimirum a Judaico populo contemtus.

50. Quid enim Judaicus populus nisi servus fuit, qui non amore filii obsequebatur Domino, sed timore servili? Quo contra nobis per Paulum dicitur: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore*, [b] *sed spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater*. (*Rom. 8. 15.*) Hunc igitur servum vocavit Dominus, quia collatis muneribus, quasi emissis eum vocibus ad se ducere studuit. Sed non respondit: quia digna opera donis ejus reddere contemsit. Vocat enim nos Deus, cum muneribus prævenit: respondemus vero vocationi ejus, cum digne juxta percepta munera deservimus. Quia ergo tot muneribus Judaicum populum prævenit, dicat: *Servum meum vocavi*. Sed quia etiam post tot munera eum contemsit, subjungat: *Et non respondit*. Sequitur:

Ibidem. *Ore proprio deprecabor illum.*

CAPUT XLIII. VET. XXII. REC. XX. Judis reluctantem deprecatus est, nec exauditus.

51. Ac si apertius diceret: Ego ille, qui ante incarnationem meam tot ei præcepta facienda per Prophetarum ora mandaveram, incarnatus ad eum veniens, ore eum proprio deprecabar. Unde & Matthæus, cum præcepta ab eo dari in monte describeret, ait: *Aperiens os suum, dixit*. (*Matt. 5. 2.*) Ac si patenter dicat: Tunc os suum aperuit, qui prius aperuerat ora Prophetarum. Hinc est etiam quod de illo ab sponsa præsentiam ejus desiderante dicitur: *Osculetur me osculis oris sui*. (*Cant. 1. 1.*) Sancta quippe Ecclesia quot præcepta ex ejus prædicatione cognovit, quasi tot oris ejus oscula accepit. Bene autem dicitur: *Deprecabar*: quia in carne monstratus, dum mandata vitæ humiliter dixit, quasi superbientem servum, [c] ut veniret, rogavit. Ubi & apte subditur:

Vers. 17. *Halitum meum exhorruit uxor mea.*

CAPUT XLIV. REC. XXI. Eum exhorruit sponsa synagoga.

52. Quid uxor Domini, nisi synagoga accipitur, in Legis fœdere, carnali ei intelligentia subjecta? Halitus vero ex carne est. Sed infidelis populus carnem Domini carnaliter intellexit, quia purum hunc hominem credidit. Halitum ergo ejus uxor exhorruit: quia synagoga eum quem videbat hominem, Deum credere expavit. Cumque ab ejus ore verba corporaliter audiret, in eo intelligere divinitatis arcana recusavit, & creatorem esse non credidit, quem creatum vidit. Carnis ergo halitum carnalis uxor exhorruit, quia carnalibus sensibus dedita, incarnationis ejus mysterium non agnovit. Sequitur:

Ibid. *Et orabam filios uteri mei.*

CAPUT XLV. REC. XXII. Qui Deus membra corporea habere dicatur.

53. In Deo, qui corporis forma non circumscribitur, membra corporis, id est manus, oculus, uterus ita nominantur, ut ex membrorum vocabulis, effectus ejus potentiæ designentur. Oculos quippe habere dicitur, quia cuncta videt: manus habere describitur, quia cuncta operatur: in utero autem proles concipitur, quæ in hac vita profertur. Quid ergo uterum Dei, nisi ejus consilium debemus accipere, in quo ante sæcula per prædestinationem concepti sumus, ut creati per sæcula producamur? Deus ergo qui manet ante sæcula, uteri sui filios oravit: quia eos quos potenter per divinitatem condidit, incarnatus veniens humiliter rogavit. Sed quia in ipsa carne qua apparuit, ab eorum æstimatione despectus est, subjungitur:

Vers. 18. *Stulti quoque despiciebant me.*

CAPUT XLVI. Sapientibus a veritate cadentibus, etiam stulti defecerunt.

54. Sapientibus a veritatis fide cadentibus, recte de stultis quoque additur: quia dum Dominum Pharisæi ac Legisperiti despicerent, eorum incredulitatem etiam populi turba secuta est: quæ in eo quod hominem vidit, Redemtoris mundi prædicamenta despexit. Nam sæpe stultorum nomine, hi qui sunt in plebe pauperes, designantur. Unde & per Jeremiam dicitur: *Dixi, forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, & judicium Dei sui*. (*Jer. 5. 4.*) Relictis autem mundi sapientibus atque divitibus, Redemtor noster quærere pauperes & stultos venerat. Unde nunc quasi in augmentum doloris dicitur: *Stulti quoque despiciebant me*. Ac si aperte diceretur: Ipsi etiam me despexerunt, pro quibus sanandis stultitiam prædicationis assumsi. Scriptum quippe est: *Quia in Dei sapientia non cognovit mundus* [d] *per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes*. (*1. Cor. 1. 21.*) Verbum quippe Dei sapientia est, sed stultitia hujus sapientiæ dicta est caro Verbi: ut quia carnales quique per carnis suæ prudentiam pertingere non valebant ad sapientiam Dei, per stultitiam [e] prædicationis, id est [f] per carnem Verbi sanarentur. Ait ergo: *Stulti quoque despiciebant me*. Ac si aperte diceretur: & ab ipsis despectus sum, pro quibus stultus æstimari veritus non sum. Et quia Judæorum plebs cum miracula nostri Redemtoris cerneret, hunc ex signis honorabat, dicens: *Hic est Christus*: (*Matt. 13. 21.*) cum vero humanitatis ejus infirma conspiceret, eum creatorem credere dedignabatur, dicens: *Non, sed seducit turbas*; (*Johan. 7. 12.*) recte subjungitur:

Ibid. *Et cum ab eis recessissem, detrahebant mihi.*

CAPUT XXLII. VET. XXIII. Christo a miraculis quiescenti detraxerunt.

55. Quasi accedebat quippe ad corda populorum Dominus, cum eis miracula demonstraret: & quasi recedebat, cum nulla signa ostenderet. Sed recedenti Domino detrahebant, cum a miraculis quiescenti præbere fidem nolebant. Sed quid mirum eum perpeti ista a plebibus, cum ipsi quoque, qui Legis doctores esse videbantur, qui cum verbis

a Bellov. & Norm. *quasi colonus futurus* &c. In Utic. *futurus est*. Deest *quare*.

b Vindoc. & Norm. *sed accepistis spiritum*. In Utic. additum est, *accepistis*.

c Ex mss. & editis exemplaribus alia habent *ut viverent*, ut Ger. Turon. & Norm. pleraque; alia, *ut venires*, quod olim scriptum in Utic. Hanc præferendam esse lectionem nobis constat ex integri contextus serie, ubi explicatur quot modis Deus Judæos ad se reducere conatus sit, prius jubendo & præcepta dando, postmodum deprecando.

d Bellov. *per sapientiam Dei*.

e Norm. & Germ. *per stultitiam prædicationis*. In Utic. olim, & fortasse melius *per stultitiam carnis*; quæ opponitur carnis prudentiæ, de qua paulo antea.

f Ita Germ. Turon. Bellov. Norm. Vulgati *per incarnationem verbi*.

verbis propheticis incarnandum esse perhibebant, & incarnatum viderunt, & ab eo tamen perfidiæ interruptione divisi sunt? De quibus subditur:

Verf. 19.

Abominati sunt me quondam consiliarii mei: & quem maxime diligebam, aversatus est me.

CAPUT XLVIII. Abominati sunt eum Legis Doctores & Pharisæi.

56. Cunctis liquet, quia Deus consiliariis non eget, qui ipsis quoque consiliariis hominum, sapientiæ consilium præbet. De quo etiam scriptum est: [a] *Quis cognovit sensum Domini, aut quis ejus consiliarius fuit?* Sed quemadmodum cum panis vel vestimentum egenti tribuitur, hoc se Dominus accepisse testatur: ita cum nescienti cuilibet rectum consilium datur, hoc ipse accipit, cujus ille membrum est qui eruditur. Omnes etenim fideles membra nostri Redemtoris sumus; & sicut ipse in nobis per misericordiam largitatis pascitur, ita ipse in nobis per doctrinæ consilium juvatur. Scribæ itaque & Legis doctores, qui erudire populos ad vitam consueverant, quid aliud quam venturi Redemtoris consiliarii fuerunt? Qui tamen dum incarnatum Dominum conspicerent, consiliis suis multos ab ejus fide [b] diviserunt, quamvis prius ad credendum incarnationis ejus mysterium per Prophetarum verba multos docuisse viderentur. Et quia ille apud Deum magis in amore est, qui ad ejus amorem plurimos trahit; adhuc de eodem Legis doctorum atque Pharisæorum ordine subditur: *Et quem maxime diligebam, aversatus est me.* Ipse enim ordo, [c] suadente perfidia, a fide veritatis aversatus est, qui prius in labore prædicationis serviens, maxime diligebatur: quem non solum ad non credendum, sed usque ad persequendum quoque Dominum populorum turba secuta est, & usque ad passionem illius sævitiæ facibus accensa. In qua videlicet passione discipulorum corda turbata sunt. Unde & nunc subditur:

Rom. 11. 34. ex Isai. 40. 13.
Matt. 25. 40.

Verf. 20.

Pelli meæ, consumtis carnibus, adhæsit os meum.

CAPUT XLIX. Reg. xxiii. Christo patienti, fugientibus Apostolis, sanctæ mulieres tamquam pellis adhæserunt.

57. In osse fortitudo, in carnibus vero infirmitas corporis designatur. Quia igitur Christus & Ecclesia una persona est, quid per os, nisi ipse Dominus designatur? Quid per carnem, nisi discipuli, qui passionis ejus tempore infirma sapuerunt? Per pellem vero, quæ exterior carne manet in corpore, quid nisi illæ sanctæ feminæ figurantur, quæ ad præparanda subsidia corporis, exterioribus Domino ministeriis serviebant? Nam cum ejus discipuli quamvis necdum firmi veritatis fidem populis prædicarent, ossi suo inhærebant carnes. Et cum sanctæ mulieres [d] ea quæ necessaria erant, exteriora præpararent, [e] quasi pellis exterius manebant in corpore. Sed cum ad crucis horam ventum est, ejus discipulos gravis ex persecutione Judæorum timor invasit: fugerunt singuli, [f] mulieres adhæserunt. Quasi ergo consumta carne, os Domini pelli suæ adhæsit: quia fortitudo ejus, passionis tempore fugientibus discipulis, juxta se mulieres invenit. Stetit quidem aliquamdiu Petrus, sed tamen [g] post territus negavit. Stetit etiam Johannes, cui ipso crucis tempore dictum est: *Ecce mater tua.* Sed perseverare minime potuit: quia de ipso quoque scriptum est, quod *adolescens quidam sequebatur illum amictus sindone super nudo, & tenuerunt eum: at ille [h] rejecta sindone, nudus profugit ab eis.* Qui etsi post, ut verba Redemtoris sui audiret, ad horam crucis rediit, prius tamen territus fugit. Mulieres autem non solum non timuisse, neque fugisse, sed etiam usque ad sepulcrum stetisse memorantur. Dicat ergo: *Pelli meæ, consumtis carnibus, adhæsit os meum.* Hoc est, hi qui meæ fortitudini propinquius inhærere debuerant, passionis meæ tempore timore consumti sunt: & eas, quas ad exteriora ministeria posui, in passione mea sine formidine inhærere mihi fideliter inveni. [i] Ubi & aperte subintelligitur, quod hæc verba per mysterium dicantur, dum sequitur:

Matt. 26. 70.
Joh. 19. 27.
Marc. 14. 51.

Ibid.

Et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.

CAP. L. Ver. xxiv. Christi dentes Apostoli, eo patiente virtutem omnem amiserant.

58. Quid enim circa dentes aliud quam labia habemus, etiam si nulla flagella patiamur? Sed quid per labia, nisi locutio, quid per dentes, nisi sancti Apostoli designantur? Qui in hoc Ecclesiæ corpore idcirco sunt positi, ut vitam carnalium correptione mordeant, eamque a suæ pertinaciæ duritia confringant. Unde & eidem primo Apostolorum quasi denti in ejus corpore posito dicitur: *Macta, & manduca.* Sed quia passionis ejus tempore, isti dentes præ timore mortis amiserunt morsum correptionis, amiserunt fiduciam roboris, amiserunt efficaciam omnimodæ operationis; ita ut duo ex illis ambulantes, post ejus mortem ac resurrectionem in via loquerentur & dicerent: *Nos [k] sperabamus, quia ipse esset redemturus Israel;* recte nunc dicitur: *Et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.* Confabulabantur adhuc de illo, sed jam in illum minime credebant. Tantummodo ergo labia circa dentes ejus remanserant, quia virtutem bonæ operationis amiserant, & sola de illo confabulationis verba retinebant. Perdiderant morsum correptionis, & habebant motum locutionis. Labia itaque tantummodo circa dentes relicta sunt, quia adhuc quidem confabulari noverant; sed prædicare jam eum, aut mordere infidelium vitia formidabant. Peractis itaque his quæ in voce capitis dixit, ad propria beatus Job verba revertitur, dicens:

Act. 10. 13.
Luc. 24. 21.

Verf. 21.

Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.

CAP. LI. Piorum mens in adversis, ad preces, non ad iram movetur.

59. Hoc habere solet proprium mens piorum, quod cum injusta ab adversariis patitur, non tam ad iram, quam ad preces moveatur: [l] ut si moderari eorum pravitas placide valeat, plus deprecari eligant, quam irasci. Unde recte nunc dicitur: *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Ecce eos, [m] a quibus semper contumeliis se affligi considerat, amicos vocat: quia bonis mentibus etiam ipsa fiunt prospera, quæ videntur adversa. Nam perversi quique bonorum dulcedine aut convertuntur, ut redeant; & eo ipso amici sunt, quo boni fiunt: aut in malitia perseverant; & in hoc quoque etiam nolentes amici sunt: quia si qua bonorum delicta sunt, ea suis persecutionibus etiam nescientes purgant. Notandum quoque, quod eis

a Big. & Lyr. *quis novit sensum Domini.*
b Vindoc. *dimiserunt.*
c Norm. & Ger. *succedente perfidia.* Ita nunc in Utic. expuncto, *suadente.*
d Iidem mss. *ea quæ necesse erant.*
e Iidem, *manebat in corpore.* In Utic. tamen a 1. manu, *manebant:* nunc *manebat.*
f Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *mulieres astiterunt.* In Utic. prius legebatur *adhæserunt.*
g Vindoc. *postremus negavit.*
h Vindoc. *relicta sindone.*
i Norm. *ubi & aperte subditur.*
k Utic. *nos autem sperabamus.*
l Norm. *& ut se moderari eorum pravitas placide valeat, plus deprecari eligunt.*
m Sag. Bigot. Lyr. Utic. &c. cum vet. edit. Parif. & Basil. *a quibus se per contumelias affligi.*

quæ ſecreto apud Deum geſta ſunt, beati viri in publico verba concordant. A ſatan quippe percuſſus fuerat: nec tamen percuſſionem ſuam ſatanæ tribuit, ſed tactum ſe manu Domini appellat, ſicut ipſe quoque ſatan dixerat: *Mitte manum tuam, & tange os ejus & carnem, ſi non in faciem benedixerit tibi*. Sciebat quippe vir ſanctus, quia & per hoc ipſum quod perverſa voluntate contra ſe ſatan egerat, poteſtatem non a ſemetipſo, ſed a Domino habebat. Sequitur:

Job 2. 5.

Verſ. 22. *Quare perſequimini me ſicut Deus, & carnibus meis ſaturamini?*

CAPUT LII.
VET. XXV.
REG. XXIV.
Deus non ſæviendo nos perſequitur.

60. Non abhorret a locutione pietatis, quod a Deo ſe perhibet perſequi. Eſt namque perſecutor bonus, ſicut de ſemetipſo ore prophetico Dominus dicit: *Detrahentem occulte adverſus proximum ſuum, hunc perſequebar*. Cum vero Sanctus quiſque flagellari permittitur, ſcit quod perſecutionem contra commiſſa vitia ex interna diſpenſatione patiatur. Crudeles autem perſecutorum mentes cum poteſtatem feriendi appetunt, contra bonorum vitam non ſtudio purgationis, ſed livoris facibus accenduntur. Et quidem hoc faciunt, quod Deus omnipotens fieri permittit. Sed dum una cauſa cum Deo, etiam per eos agitur, non tamen voluntas una in eadem cauſa ſervatur: quia cum omnipotens Deus amando purgationem exhibet, injuſtorum pravitas ſæviendo malitiam exercet. Quod ergo dicitur, *Quare perſequimini me ſicut Deus?* ad exteriorem hoc percuſſionem retulit, non ad intimam intentionem: quia etſi hoc agunt exterius, quod Deus agi diſpoſuit; non tamen hoc quod Deus, in ſua actione appetunt, ut boni ex afflictione purgentur. Quod intelligi & aliter poteſt. Tanto enim omnipotens Deus juſtius aliena vitia percutit, quanto in ſemetipſo nihil habet vitiorum. Homines vero cum per diſciplinam alios feriunt, ſic alienam infirmitatem debent percutere, ut etiam ad ſuam noverint oculos revocare: ut ex ſemetipſis conſiderent, quantum aliis feriendo parcant, cum ſe quoque ipſos dignos percuſſionibus non ignorant. Itaque nunc dicitur: *Quare perſequimini me ſicut Deus?* Ac ſi aperte diceretur: Ita me ex infirmitatibus meis affligitis, ac ſi ipſi more Dei de infirmitate nihil habeatis. Unde conſiderandum eſt, quod ſi qui fortaſſe ſint, qui aſperitate correptionis indigeant; tunc eis dura correptio a nobis admovenda eſt, cum Dei manus ceſſat a verbere. Cum vero ſuperna flagella inſunt, non a nobis jam correptio, ſed conſolatio debetur: ne dum in dolore increpationem jungimus, percuſſionem percuſſioni ſociemus.

Detractores bellua rum more, homines devorant.

61. Bene autem ſubditur: *Et carnibus meis ſaturamini?* Quorum mens proximorum pœnas eſurit, ſaturari procul dubio alienis carnibus quærit. Sciendum quoque eſt, quia hi etiam qui alienæ vitæ detractione paſcuntur, alienis procul dubio carnibus ſatiantur. Unde per Salomonem dicitur: *Noli eſſe in conviviis potatorum, neque comedas cum eis qui carnes ad veſcendum conferunt.* Carnes quippe ad veſcendum conferre, eſt in collocutione derogationis viciſſim proximorum vitia dicere. De quorum illic pœna mox ſubditur: *Quia vacantes potibus, [a] & dantes ſymbolum conſumentur,*

Prov. 23. 20

Ibidem.

a

A *& veſtietur pannis dormitatio*. Potibus vacant, qui de opprobrio alienæ vitæ ſe debriant. Symbolum vero dare, eſt, ſicut unuſquiſque ſolet pro parte ſua cibos ad veſcendum, ita in confabulatione detractionis verba conferre. Sed vacantes potibus, & dantes ſymbolum conſumentur; quia, * ſicut ſcriptum eſt: *Omnis detractor eradicabitur*. Veſtietur autem pannis dormitatio: quia deſpectum & inopem a cunctis bonis operibus mors ſua invenit, quem hic ad alienæ vitæ exquirenda crimina detractionis ſuæ languor occupavit. Sed tot dura quæ beatus Job ſuſtinet, dignum non eſt ut per ſilentium tranſeant, eaque a notitia hominum ignorantiæ obſcuritas tegat. Tanti quippe ædificari ad ſervandam patientiam valent, quanti implente ſe ſuperna gratia, [b] ejus patientiæ facta cognoverint. Unde & idem beatus Job in exemplum vult pertrahi flagella quæ ſentit, qui ſtatim ſubjungit dicens:

* Fortaſſe prov. 15. 5.

VET. XXVI.

B b

Verſ. 23. & 24. *Quis mihi tribuat, ut ſcribantur ſermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro ſtylo ferreo, & plumbi lamina, [c] vel certe ſculpantur in ſilice?*

c

CAPUT LIII.
REG. XXV.
Per plumbi laminam Judæorum, per ſilicem Gentilium corda deſignantur.

62. Cuncta quæ beatus Job pertulit, quia forti patrum ſententia edoctus gravis ille Judæorum populus agnovit, ſtylo ferreo & plumbi lamina ſcripta ſunt. Quia vero hæc etiam dura Gentilium corda cognoverunt, quid ea niſi in ſilice ſculpta videmus? Et notandum, quia in plumbo quod C ſcribitur, ipſa metalli mollitie citius deletur: in ſilice vero tardius quidem valent litteræ imprimi, ſed difficilius deleri. Non ergo immerito per plumbi laminam Judæa exprimitur, quæ præcepta Dei & ſine labore percepit, & cum celeritate perdidit. Recte per ſilicem gentilitas figuratur, quæ verba ſacri eloquii vix cuſtodienda ſuſcipere potuit; ſed tamen fortiter ſuſcepta ſervavit. Per ſtylum vero ferreum, quid aliud quam fortis Dei ſententia deſignatur? Unde & per Prophetam dicitur: *Peccatum Judæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo in ungue adamantino*. In ungue finis eſt corporis. Ita vero lapis durus eſt adamas, ut ferro non va- D leat ſecari. Per ſtylum vero ferreum, fortis ſententia; per unguem vero adamantinum, finis ſignatur æternus. Peccatum itaque Judæ ſtylo ferreo in ungue adamantino ſcriptum dicitur: quia culpa Judæorum per fortem Dei ſententiam in finem ſervatur infinitum.

Jer. 17. 1.

Plumbum avaritiam ſignificat.

63. Recte quoque per plumbi laminam eos accipimus, quos avaritiæ pondus gravat, quibus per increpantem Prophetam dicitur: *Filii hominum, uſquequo [d] graves corde?* Per plumbum namque, cujus natura gravis eſt ponderis, peccatum avaritiæ ſpecialiter deſignatur: quod mentem quam infecerit, ita gravem reddit, ut ad appetenda ſublimia attolli nequaquam poſſit. Hinc enim in Zacharia ſcriptum eſt: *Leva oculos tuos, & vide. Quid eſt* E *hoc, quod egreditur? Et dixi: Quidnam eſt? Et ait: Hæc eſt amphora egrediens, & dixit: Hæc eſt oculus eorum in univerſa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una ſedens in medio amphoræ, & dixit: Hæc eſt impietas. Et projecit eam in medio amphoræ, & miſit maſſam plumbeam in os ejus*. Qui de hac viſione amphoræ, & mulieris, & plumbi, ut latius quid cognoviſſet oſten-

Pſal. 4. 3.

d

REG. XXVI.
Zach. 5. 5. &c.

VET. XXVII

a Vindoc. *& dantes ſymbola conſ. & veſtietur pannis dormitia*. Eſt etiam in Bellov. *dormitio*, priuſque legebatur in Utic.

b Turon. *ejus patientiam facti cognoverint*.

c Alii editi *vel celte*. In Ger. ſeptem mſs. Anglic. Norm. & aliis legitur hic & infra *vel certe*, quod etiam hebraico textui magis convenit. E codicibus libri Job manu exaratis alii habent *vel certe*, alii nec numero impares, *vel celte*. Ita legitur apud Hieronymum. Gregorius, qui explicat plumbi laminam, ſilicem, ſtylum ferreum, ſilet de celte; quod non obſcure innuit illum non legiſſe *vel celte*.

d Omnes Norm. *gravi corde*.

Ibid. v. 9. & seq.

tenderet, adhuc secutus adjunxit: *Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas quasi alas milvi, & levaverunt amphoram inter terram & cælum. Et dixi ad Angelum qui loquebatur in me: Quo istæ deferunt amphoram? Et dixit ad me: Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar.* Quod Prophetæ testimonium inutiliter pro documento plumbi protulimus, si non etiam repetentes exponamus.

Ibidem.

Ait enim: *Leva oculos, & vide. Quid est hoc quod egreditur? Et dixi: Quidnam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens.* Volens Deus Prophetæ ostendere humanum genus, ex qua ab eo maxime culpa dilabatur, per imaginem amphoræ quasi patens os avaritiæ designavit. Avaritia quippe velut amphora est, quæ os cordis in ambitu apertum tenet.

Ibidem.

Et dixit: *Hæc est oculus eorum in universa terra:* Multos obtusi sensus homines cernimus, & tamen eos in malis actibus astutos videmus: Propheta quoque attestante, qui ait: *Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere*[a] *nescierunt.* Hi itaque sensu torpent, sed in his quæ appetunt, avaritiæ stimulis excitantur: & qui ad bona videnda cæci sunt, excitantibus præmiis, ad peragenda mala vigilantes fiunt. Unde recte de hac eadem avaritia dicitur: *Hæc est oculus eorum in universa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur.* Quid est talentum plumbi, nisi ex eadem avaritia pondus peccati? *Et ecce mulier una sedens in medio amphoræ.* Quam mulierem, ne fortassis quæ esset dubitare possemus, illico Angelus innotuit. Nam illic mox sequitur: *Et dixit: Hæc est impietas. Et projecit eam in medio amphoræ.* Impietas in medio amphoræ projicitur, quia nimirum in avaritia semper impietas tenetur. *Et misit massam plumbi in os ejus.* Massa plumbi in os mulieris mittitur: quia scilicet impietas avaritiæ, peccati sui pondere gravatur. Si enim ad ea quæ deorsum sunt, non ambiret, erga Deum ac proximum impia nequaquam existeret.

Jer. 4. 22.

Ibid.

Vers. XXVIII. Superbia inanis gloria duo principalia vitia.

64. *Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum.* Quid aliud in his duabus mulieribus accipimus, nisi duo principalia vitia, superbiam videlicet, & gloriam inanem, quæ impietati absque ulla dubitatione conjuncta sunt? Quæ & in alis suis spiritum habere narrantur: quia in actionibus suis satanæ voluntati deserviunt. Ipsum quippe Propheta spiritum appellat, de quo Salomon ait: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris.* Et de quo in Evangelio Dominus dicit: *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida & inaquosa.* Spiritus in alis earum est: quia superbia & inanis gloria per omne quod agunt, satanæ voluntati famulantur.[b] *Et habebant alas, quasi alas milvi.* Milvus semper naturæ studet insidiari pullorum. Istæ ergo mulieres alas habent, quasi alas milvi: quia actiones earum diabolo sunt procul dubio similes, qui insidiatur semper vitæ parvulorum. *Et levaverunt amphoram*[c] *inter cælum & terram.* Superbia & vana gloria habent hoc proprium, ut eum quem infecerint, in cogitatione sua super ceteros homines extollant: & modo per ambitum rerum, modo per desiderium dignitatum quem semel[d] captum tenuerint,[e] quasi in honoris altitudinem elevent. Qui autem inter cælum & terram est, & ima deserit, & superiora minime attingit.

Eccle. 10. 4.

Matth. 12. 43.

His sublevatur avaritia.

65. Levant ergo istæ mulieres amphoram inter cælum & terram: quia superbia & inanis gloria mentem per avaritiam honoris captam ita elevant, ut quoslibet proximos despicientes[f] quasi ima deserant, & alta gloriantes petant. Sed tales quique dum superbiunt, & eos mente transeunt cum quibus sunt, & superioribus civibus minime junguntur. Amphora ergo levata inter terram & cælum dicitur: quia avari quique per superbiam atque inanem gloriam & proximos juxta se despiciunt, & superiora, quæ ultra ipsos sunt, nullatenus apprehendunt. Inter terram itaque & cælum feruntur: quia nec æqualitatem fraternitatis in infimis per caritatem tenent, nec tamen summa pertingere sese extollendo prævalent. *Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: Quo istæ deferunt amphoram? Et dixit ad me: Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar.* Eidem amphoræ ædificatur domus in terra Sennaar. Sennaar quippe fœtor eorum dicitur. Et sicut bonus odor ex virtute est, Paulo attestante, qui ait: *Odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo:* ita e contrario fœtor ex vitio. *Radix enim est omnium malorum cupiditas.* Et quia quodlibet malum per avaritiam gignitur, dignum est ut domus avaritiæ in fœtore construatur. Sciendum quoque est, quod Sennaar latissima vallis est, in qua turris a superbientibus ædificari cœperat, quæ linguarum facta diversitate, destructa est. Quæ scilicet turris Babylon dicta est, pro ipsa videlicet confusione mentium atque linguarum. Nec immerito ibi avaritiæ amphora ponitur, ubi Babylon, id est confusio ædificatur, quia dum per avaritiam & impietatem certum est omnia mala exurgere, recte hæc ipsa avaritia atque impietas in confusione perhibentur habitare.

2. Cor. 2. 14.

1. Tim. 6. 10.

Ecclesia sermones suos cordibus avaritia gravibus, & duris insculpi postulat.

66. Hæc paucis per excessum diximus, ut peccati pondus exprimi per plumbi laminam monstraremus. Quæ tamen beati Job verba sanctæ quoque Ecclesiæ congruunt, quæ duo sacri eloquii testamenta custodiens, quasi secundo sermones suos scribi expetit, dicens: *Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei? quis mihi det, ut exarentur in libro?* Quæ quia forti sententia modo per pondus avaritiæ gravibus, modo autem duris cordibus loquitur, stylo ferreo in plumbi lamina, vel certe in silice scribit. Sed jure beatum Job Redemtoris nostri ejusque Ecclesiæ uti vocibus dicimus, si quid de eodem Redemtore nostro quod aperte loquitur, invenimus. Quo etenim pacto credendum est, quia ex eo aliquid per figuram insinuat, si eum nobis apertis vocibus non demonstrat? Sed jam quid de eo sentit, aperiat, omnesque nobis ambages cogitationum tollat. Sequitur:

Vers. XXIX.

Vers. 25.

Scio enim quod Redemtor meus vivit.

CAPUT LIV.

Job Christum Redemtorem aperte pronuntiavit.

67. Qui enim non ait Conditor, sed Redemtor, aperte eum denuntiat, qui postquam omnia creavit, ut nos de captivitate redimeret, inter nos incarnatus apparuit, suaque passione nos a perpetua morte liberavit. Et notandum quanta fide se in virtute ejus divinitatis adstringat, de quo per Paulum dicitur: *Quia etsi crucifixus est ex infirmitate, sed*

2. Cor. 13. 4.

a Plurimi mss. *nescierunt.*
b Vindoc. *& habebant alas milvi.*
c Norm. *inter terram & cælum.*
d Vindoc. habet, *vallum.*
e Deest *quasi* in Lyr. & Bigot.
f In Norm. & Vindoc. deest *ima*, & legitur *quasi deserant.*

sed vivit ex virtute Dei. Ait namque: *Scio enim* A *quod Redemtor meus vivit*. Ac si apertis vocibus dicat: Infidelis quisque illum flagellatum, derisum, palmis cæsum, corona spinea coronatum, sputis illitum, crucifixum, mortuum noverit; ego illum post mortem vivere[a] certa fide credo, libera voce profiteor, quia Redemtor meus vivit, qui inter impiorum manus occubuit. Sed quid beate Job per resurrectionem illius etiam de tuæ carnis resurrectione confidis, aperta quæso voce profitere. Sequitur:

Ibidem. CAP. LV. REC. XXVII.

Et in novissimo die de terra surrecturus sum.

Christus mortuus est ut mori non timeremus; resurgere posse confidamus.

68. Quia videlicet resurrectionem, quam in se ostendit, in nobis etiam quandoque facturus est. B Resurrectionem quippe, quam in se ostendit, nobis promisit: quia sui capitis gloriam sequuntur membra. Redemtor ergo noster suscepit mortem, ne mori timeremus. Ostendit resurrectionem, ut nos resurgere posse confidamus. Unde & eamdem mortem non plusquam triduanam esse voluit, ne si in illo resurrectio differretur, in nobis omnimodo desperaretur. Quod bene de illo per Prophetam dicitur: *De torrente* [b] *in via bibet, propterea exaltabit caput*. Quasi enim de quodam flumine nostræ passionis non in mansione bibere, sed in via dignatus est: quia mortem transitorie, idest ad triduum contigit, atque in ea morte quam contigit, nequaquam sicut nos C usque ad finem sæculi remansit. Dum ergo die tertio resurrexit, quid in ejus corpore, id est Ecclesia sequatur, ostendit. Exemplo quippe monstravit, quod promisit in præmio: ut sicut ipsum resurrexisse fideles agnoscerent, ita in seipsis in fine mundi resurrectionis præmia sperarent. Ecce nos per mortem carnis usque ad finem mundi remanemus in pulvere, ille autem die tertia ab ariditate mortis viruit, ut divinitatis suæ nobis potentiam ipsa innovatione suæ carnis ostenderet. Quod bene per Moysen virgis duodecim in tabernaculo positis demonstratur. Nam cum Aaron sacerdotium, qui de tribu Levi fuerat, despiceretur, nec digna tribus quæ offerret holocausta D crederetur; duodecim virgæ, juxta duodecim tribus, in tabernaculo poni præceptæ sunt: & ecce virga Levi viruit, & quid virtutis in munere Aaron haberet, ostendit. Quo videlicet signo quid innuitur, nisi quod omnes qui usque ad finem mundi jacemus in morte, quasi virgæ reliquiæ in ariditate remanemus? Sed cunctis virgis in ariditate remanentibus, virga Levi ad florem redit: quia corpus Domini, veri scilicet sacerdotis nostri in mortis ariditate positum, in florem resurrectionis erupit. [c] Quo flore recte Aaron sacerdos esse cognoscitur, quia hac resurrectionis gloria Redemtor noster, qui de tribu Juda ac Levi ortus est, intercessor pro nobis esse monstratur. Ecce ergo E jam virga Aaron post ariditatem floret, sed virgæ duodecim tribuum in ariditate remanent: quia jam quidem corpus Domini post mortem vivit, sed nostra adhuc corpora usque ad finem mundi a resurrectionis gloria differuntur. Unde caute hanc eamdem dilationem intulit, dicens: *Et in novissimo die de terra surrecturus sum*.

Ps. 109. 7.

REC. XXVIII.

Num. 17. 2.

Ibid. 8.

VET. XXV. Fiduciam nostram roborat multorum mortuorum resurrectio.

69. Habemus ergo spem resurrectionis nostræ, considerata gloria capitis nostri. Sed ne quis vel cogitatione tacita forsitan dicat, quod idcirco ille resurrexit a morte, quia unus idemque Deus & homo mortem, quam ex humanitate pertulit, ex divinitate superavit: nos vero qui puri homines sumus, a mortis surgere damnatione non possumus; recte in resurrectionis ejus tempore, etiam multorum Sanctorum corpora resurrexerunt; ut & in se nobis exemplum ostenderet, & de aliorum qui nobis per puram humanitatem similes fuerunt, nos resurrectione roboraret; quatenus cum se homo desperaret percipere quod in se fieri posse præsumeret, quod in ipsis factum cognosceret, quos puros fuisse homines non dubitaret.

Fides resurrectionis adstruitur.

70. Sunt vero nonnulli, qui considerantes quod spiritus a carne solvitur, quod caro in putredinem vertitur, quod putredo in pulverem redigitur, quod pulvis ita [d] in elementa solvitur, ut nequaquam ab humanis oculis videatur: resurrectionem fieri posse desperant: & dum arida ossa inspiciunt, hæc vestiri carnibus, rursumque ad vitam viridescere posse diffidunt. Qui si resurrectionis fidem ex obedientia non tenent, certe hanc tenere ex ratione debuerant. Quid enim quotidie nisi resurrectionem nostram in elementis suis mundus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipsa temporalis quasi moritur, dum supervenientibus noctis tenebris, ea quæ aspiciebatur subtrahitur: & quasi quotidie resurgit, dum lux ablata oculis, suppressa iterum nocte reparatur. Per momenta quoque temporum cernimus arbusta viriditatem foliorum amittere, [e] a fructuum prolatione cessare; & ecce subito quasi ex arescenti ligno velut quadam resurrectione veniente videmus folia erumpere, fructus grandescere, & totam arborem redivivo decore vestiri. Indesinenter cernimus parva arborum semina terræ humoribus commendari: ex quibus non longe post aspicimus magna arbusta surgere, folia pomaque proferre. Consideremus ergo parvum cujuslibet arboris semen, quod in terram jacitur, ut arbor ex illo producatur: & comprehendamus, si possumus, ubi in illa tanta [f] brevitate seminis tam immensa arbor latuit, quæ ex illo processit: ubi lignum, ubi cortex, ubi viriditas foliorum, ubi ubertas fructuum. Numquidnam in semine tale aliquid cernebatur cum in terram jaceretur? Et tamen occulto rerum omnium opifice cuncta mirabiliter ordinante, & in mollitie seminis latuit asperitas corticis, & in teneritudine illius absconsa est fortitudo roboris, & in siccitate ejus ubertas fructificationis. Quid ergo mirum, si tenuissimum pulverem, [g] nostris oculis in elementis redactum, cum vult, in hominem reformat, qui ex tenuissimis seminibus immensa arbusta redintegrat? Quia ergo rationales sumus conditi, spem resurrectionis nostræ ex ipsa debemus rerum specie & contemplatione colligere. Sed quia in nobis sensus torpuit rationis, accessit in exemplum gratia Redemtoris. Venit namque [h] conditor noster, suscepit mortem, ostendit resurrectionem: ut qui resurrectionis spem ex ratione tenere noluimus, hanc ex ejus adjutorio & exemplo tene-

re-

a Sic mss. & editi pene omnes. In Gussanv. post Vatic. *certa fide credendo*.

b Lyr. German. & Bigot. *in via bibit*; quod etiam nunc habet Utic. mutato *e* in *i*.

c Multa hic omissa in edit. Gussanv. supplevimus ex mss. & excusis. Sic enim in illa edit. legitur: *quo flore Aaron resurrectionis gloria redemtor noster qui de tribu Juda &c.*

d Turon. & Germ. pro *in elementa* habent *in elementis*. Utic. utramque lect. exhib. Similia de resurrectione leguntur hom. olim 20. in Ezech. nunc 8. libri 2.

e Turon. *a fructuum prolatione post largitionem cessare*.

f Turon. & Norm. *parvitate seminis*. Utic. utramque lect. habet.

g In quibusdam editis legitur, *vel a nostris oculis*. Olim ita legebatur in Utic. Expunximus, *vel a*, ad fidem mss. Norm. ratione præterea id suadente.

h Norm. *Redemtor noster*. In Utic. utraque lectio notatur.

remus. Dicat igitur beatus Job: *Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum*. Et quisquis resurrectionis in se virtutem fieri posse desperat, verba in gentilitate positi viri fidelis erubescat, & penset, quanto pœnæ sit pondere feriendus, si adhuc non credit suam, qui jam resurrectionem Domini cognovit factam: si & ille suam credidit, qui adhuc Domini Jesu sperabat esse faciendam.

Vet. xxxi. Qualitas corporum post resurrectionem.

71. Sed ecce resurrectionem audio, effectum tamen ejusdem resurrectionis exquiro. Credo namque, quia resurrecturus sim; sed volo, ut audiam, qualis. Sciendum quippe mihi est, utrum in quodam alio subtili fortasse, vel aereo, an in eo quo moriar, corpore resurgam. Sed si in aereo corpore surrexero, jam ego non ero qui resurgo. Nam quomodo est vera resurrectio, si vera esse non poterit caro? Aperta ergo ratio suggerit, quia si vera caro non fuerit, procul dubio resurrectio vera non erit. Nec enim recte resurrectio dici potest, ubi non resurgit quod cecidit. Sed has nobis beate Job dubietatis nebulas tolle: & quia per acceptam sancti spiritus gratiam, de spe nobis loqui nostræ resurrectionis cœpisti, aperte indica, si caro nostra veraciter [a] resurgat. Sequitur:

Vers. 26.

Et rursum circumdabor pelle mea.

CAPUT LVI.

Rec. xxix. Error Eutychii, corpus impalpabile aereque subtilius futurum asserentis refellitur.

72. Dum aperte pellis dicitur, omnis dubitatio veræ resurrectionis aufertur: quia non sicut Eutychius Constantinopolitanæ urbis Episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis aereque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritalis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ. Unde etiam Redemtor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis, ostendit manus & latus, palpanda ossa carnemque præbuit, dicens: *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere*. Qui cum eidem Eutychio in Constantinopolitana urbe positus, hoc Evangelicæ veritatis testimonium protulissem, ait: Idcirco Dominus hoc fecit, ut dubitationem resurrectionis suæ de discipulorum cordibus amoveret. Cui inquam: Mira est res valde quam adstruis, ut inde nobis dubietas surgat, unde discipulorum corda a dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest, quam ut hoc nobis de ejus vera carne dubium fiat, per quod discipuli ejus ad fidem [b] ab omni sunt dubietate reparati? [c] Si enim non hoc habuisse adstruitur quod ostendit, unde fides discipulis ejus confirmata est, inde nostra destruitur. Qui adjungebat etiam, dicens: Corpus palpabile habuit quod ostendit: sed post confirmata corda palpantium, omne illud in Domino quod palpari potuit, in subtilitatem est aliquam redactum. Ad hæc ipse respondi, dicens: Scriptum est: *Christus resurgens [d] a mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*. Si quid ergo in ejus corpore post resurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli sententiam, post resurrectionem Dominus rediit in mortem. Quod quis dicere

Luc. 24. 39.

Rom. 6. 9.

stultus præsumat, nisi qui veram carnis ejus resurrectionem denegat? Tunc mihi objecit, dicens: Cum scriptum sit: *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt*, qua ratione credendum est resurgere veraciter carnem? Cui inquam: In sacro eloquio aliter caro dicitur juxta naturam, atque aliter juxta culpam, vel corruptionem. Caro quippe juxta naturam, sicut scriptum est: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*: & *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Caro vero juxta culpam, sicut scriptum est: *Non permanebit in hominibus istis spiritus meus, eo quod sunt caro*. Et sicut Psalmista ait: *Memoratus est, quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens*. Unde & discipulis Paulus dicebat: *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu*: Neque enim in carne non erant, quibus epistolas transmittebat: sed quia passiones carnalium desideriorum vicerant, jam liberi per virtutem spiritus in carne non erant. Quod ergo Paulus Apostolus dicit: *Quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt*: carnem vult secundum culpam intelligi, non carnem secundum naturam. Unde & mox, quia carnem secundum culpam diceret, ostendit subdens: *Neque corruptio incorruptelam possidebit*. In illa ergo cælestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum passionum desideria non erit: quia devicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit.

1. Cor. 15. 50.

Genes. 2. 23.
Johan. 1. 14.

Genes. 6. 3.
Psal. 77. 39.

Rom. 8. 9.

Vet. xxxii. Eutychii responsiones & effugia diluuntur.

73. Quibus dictis idem Eutychius consentire se protinus respondit, sed tamen adhuc corpus palpabile resurgere posse denegabat. Qui etiam in libello, quem de resurrectione scripserat, Pauli quoque Apostoli testimonium indiderat, dicentis: *Tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus quod futurum est, seminas, sed nudum granum*. Hoc nimirum ostendere festinans, [e] quia caro vel impalpabilis, vel ipsa non erit; dum sanctus Apostolus de resurrectionis agens gloria, non corpus quod futurum est, seminari dixerit. Sed ad hæc [f] citius respondetur. Nam Paulus Apostolus dicens: *Non corpus quod futurum est, seminas, sed nudum granum*: hoc insinuat quod videmus: quia granum cum culmo & foliis nascitur, quod sine culmo & foliis seminatur. Ille itaque in augmento gloriæ resurrectionis non dixit grano seminis deesse quod erat, sed adesse quod non erat. Iste autem, dum verum corpus resurgere denegat, nequaquam dicit adesse quod deerat, sed deesse quod erat.

1. Cor. 15. 36.

Ejus librum flammis addicere cogitat Imperator.

74. Tunc itaque de hac re in longa contentione perducti, gravissima a nobis cœpimus [g] simultatione resilire, cum piæ memoriæ Tiberius Constantinus Imperator secreto me & illum suscipiens, quid inter nos discordiæ versaretur agnovit, & utriusque partis allegationem pensans, eumdem librum, quem de resurrectione scripserat, suis quoque allegationibus destruens, deliberavit ut flammis cremari debuisset. A quo ut egressi sumus, me ægritudo valida, eumdem vero Eutychium [h] ægritudo & mors protinus est secuta. Quo mortuo, quia

a Plurimi, *surgat*.

b Sic Vindoc. Norm. &c. veteresque edit. Aliæ cum Germ. habent, *ab omni sunt dubietate separati*. Nostræ lectioni suffragatur contextus series. Optime enim dicitur, *ad fidem sunt ... reparati*; minime autem, *ad fidem ... separati*.

c Vindoc. *si enim hoc non habuisset, destruitur quod ostendit*.

d Turon. *ex mortuis*.

e In omnibus mss. Anglic. & nostris, si Germanensem excipias, legitur *caro palpabilis*. In vita S. Gregorii auctore Joh. Diacono l. 1. cap. 28. ubi integra hæc disputatio refertur, eadem est lectio tam in mss. quam in excusis exemplaribus. In codice tamen Utic. manu exarato libros moral. continente non obscure videtur olim scriptum fuisse *caro impalpabilis*. Ita vero legendum demonstrat totius disputationis series.

f Utic. *citius respondi; Paulus Apostolus dicens* &c.

g Ita legitur in mss. tum Moral. tum vitæ S. Greg. a Johan. Diac. scriptæ l. 1. c. 28. quod idem sonat ac *simultate*; male legitur in excusis *simulatione*. Ista vox Gregorio non insolens, legitur præsertim lib. 1. ep. 6.

h Ebroic. *ægritudo valida & mors*.

Moritur Eutychius abjurato errore.

quia pene nullus erat qui ejus dicta sequeretur, dissimulavi cœpta persequi, ne in favillas viderer verba jaculari. Dum tamen adhuc viveret, & ego validissimis febribus ægrotarem, quicumque noti mei ad eum salutationis gratia pergebant, ut eorum relatione cognovi, ante eorum oculos pellem manus suæ tenebat, dicens: Confiteor, quia omnes in hac carne resurgemus. Quod, [a] sicut ipsi fatebantur, omnino prius negare consueverat.

Ex verbis Job resurrectio probatur. Vers. xxxiii.

75. Sed nos ista postponentes in beati Job sermonibus subtiliter exquiramus, si vera erit resurrectio, verumque corpus in resurrectione. Ecce enim jam de spe resurrectionis dubitare non possumus, dum ait: *Et in novissimo die de terra* [b] *resurrecturus sum*. Dubietatem quoque de reparatione vera corporis abstulit, qui ait: *Et rursum circumdabor pelle mea*. Qui adhuc ad auferendas ambages nostræ cogitationis subdit:

Vers. 26.

Et in carne mea videbo Deum.

Reducendam carnem in integrum statum credidit.

76. Ecce resurrectionem, ecce pellem, ecce carnem apertis fatetur vocibus. Quid ergo remanet, unde possit mens nostra dubitare? Si itaque iste vir sanctus ante effectum resurrectionis Dominicæ, reducendam carnem in integrum statum credidit, quis erit reatus nostræ dubitationis, si vera carnis resurrectio nec post exemplum creditur Redemtoris? Si enim post resurrectionem corpus palpabile non erit, profecto [c] alius surgit, quam moritur, quod dictu nefas est credere, quia ego morior, & alius resurgat. Unde quæso te, beate Job, subjunge quæ sentis, & hujus nobis quæstionis scrupulum tolle. Sequitur:

Vers. 27.

Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.

CAPUT LVII. Rec. xxx. Caro nostra post resurrectionem eadem futura est per naturam, & diversa per gloriam.

77. Si enim, sicut quidam errorum sequaces arbitrantur, [d] post resurrectionem corpus palpabile non erit, [e] sed invisibilis corporis subtilitas caro vocabitur, quamvis substantia carnis non sit: profecto alius est qui moritur, & alius qui resurgit. Sed beatus Job [f] hanc eis sententiam veridica voce destruit, qui ait: *Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.* Nos autem beati Job fidem sequentes, & Redemtoris nostri post resurrectionem corpus palpabile veraciter credentes, fatemur carnem nostram post resurrectionem futuram & eamdem, & diversam: eamdem per naturam, diversam per gloriam: eamdem per veritatem, diversam per potentiam. Erit itaque [g] subtilis, quia & incorruptibilis. Erit palpabilis, quia non amittet essentiam veracis naturæ. Sed sanctus vir eamdem resurrectionis fiduciam qua spe teneat, quanta certitudine præstoletur, adjungit. Sequitur:

Ibidem.

Reposita est hæc spes mea in sinu meo.

CAPUT LVIII. Job de resurrectione sua certissimus.

78. Nil nos habere certius credimus, quam hoc quod in sinu tenemus. In sinu ergo suo spem repositam tenuit, [h] quia veram certitudinem de spe resurrectionis præsumsit. Sed quia venturum diem resurrectionis innotuit, jam nunc seu voce sua, seu typo sanctæ & universalis Ecclesiæ pravorum facta redarguit, & judicium quod in resurrectionis die sequitur, prædicit. Nam protinus subdit:

Vers. 28. & 29.

Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, & radicem verbi inveniamus contra eum? Fugite ergo a facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius est: & scitote esse judicium.

CAPUT LIX. Ex judicio quod resurrectionem exceptum est, urget iniquos ad pœnitentiam.

79. Priori quippe sententia iniquorum facta reprehendit, sequenti autem ex divino judicio pœnas innotuit. Ait enim: *Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, & radicem verbi inveniamus contra eum?* Perversi quilibet quia malo studio bene prolata audiunt, & in lingua justi accusationis aditum invenire appetunt, quid aliud quam contra eum verbi radicem quærunt, ex qua videlicet loquendi originem sumant, & ramos pravæ loquacitatis in accusatione dilatent? Sed vir sanctus cum a pravis talia sustinet, non contra eos, sed magis pro ipsis dolet, & male cogitata redarguit, ac mala eis quæ fugiant ostendit, dicens: *Fugite ergo a facie gladii, quia ultor iniquitatum gladius est: & scitote esse judicium.* Omnis qui perversa agit, eo ipso [i] quo hoc timere despicit, esse Dei judicium nescit. Si enim hoc timendum sciret, quæ in illo sunt punienda, non ageret. Nam sunt plerique, qui extremum esse judicium verbo tenus sciunt, sed perverse agendo testantur, quia nesciunt. Quia enim hoc non formidat ut debet, necdum cognovit cum quanto turbine terroris adveniat. Si enim pensare pondus tremendi examinis nosset, iræ diem utique timendo præcaveret. Faciem quoque gladii fugere, est animadversionis districtæ sententiam prius quam appareat, placare. Vitari namque terror judicis non nisi ante judicium potest. Modo non cernitur, sed precibus placatur. Cum vero in illo tremendo examine sederit, & videri potest, & placari jam non potest: quia facta pravorum, quæ diu sustinuit tacitus, simul omnia reddet iratus. Unde necesse est nunc timere judicem, cum necdum judicium exercet, cum diu sustinet, cum mala adhuc tolerat, quæ videt: ne cum semel manum in retributione ultionis excusserit, tanto in judicio districtius feriat, quanto ante judicium diutius expectavit.

a Vindoc. *quod sicut ipse fatebatur*.
b Norm. & Germ. *surrecturus sum*.
c Iidem *alius surget*.
d Germ. Bellovac. Ebroic. & alii Norm. *quia post resurrectionem*.
e Bellov. *sed invisibilis corpus subtilitas*.
f Plerique, *hanc eorum sententiam*; quidam editi *hanc ejus*.

g Ita Vindoc. Bellov. Turon. Norm. In Germ. & in editis recept. *erit itaque spiritalis*.
h Editi cum Germ. *quia vera certitudine*.
i Supplevimus ex mss. Anglic. & nostris, *timere*. Prius legebatur simpliciter, *quo hoc despicit*. Addendum fuisse, *timere*, probant quæ sequuntur: *si enim hoc timendum sciret*. In Norm. legitur *si enim hoc timendo*.

LIBER DECIMUSQUINTUS.

In quo 20. & 21. Capitum Libri Job explicatio brevis absolvitur.

Vet. & R. 1 QUia amici beati Job nequaquam perversi esse potuerunt, Sophar Naamathitis verba testantur, qui de ore ejus terrorem venturi judicii audiens, protinus adjungit:

Job 20. Vers. 2. *Idcirco cogitationes meæ varie succedunt sibi, & mens in diversa rapitur.*

CAP. I. Quanto terrore ea assidua ejus consideratione affici debeamus.

1. Ac si apertis vocibus dicat: Quia extremi judicii terrorem considero, idcirco cogitationum tumultibus in timore [a] confundor. Tanto se quippe animus amplius in cogitatione [b] dilatat, quanto illud esse terribile, quod imminet, pensat. Et in diversa mens rapitur, quando modo mala quæ egit, modo bona quæ agere neglexit, modo reprehensibilia, in quibus est, modo recta quæ sibi adhuc deesse conspicit, sollicito pavore perpendit. Sed amici beati Job cum assiduitate vitæ illius edocti bene vivere noverint, pensare tamen subtiliter Dei judicia nescientes, mala hic justorum quempiam posse recipere non credebant. Unde & eumdem sanctum virum iniquum esse suspicati sunt, quem flagellatum viderunt, atque ex hac suspicione agebatur, ut in ejus quoque increpationem dilaberentur; ad quam tamen increpationem quasi sub quadam reverentia descendunt. Unde Sophar subjicit, dicens:

Vers. 3. *Doctrinam qua me arguis, audiam: & spiritus intelligentiæ meæ respondebit mihi.*

CAP. II. Multi monita audiunt, ut judicent, non ut sequantur.

2. Ac si aperte dicat: Tua quidem verba audio, sed an recte prolata sint, spiritu meæ intelligentiæ discerno. [c] Nam qui docentis verba despiciunt, doctrinam ejus non ad adjutorium, sed ad occasionem certaminis sumunt, ut audita potius judicent quam sequantur. His itaque sub quodam moderamine præmissis, in apertam jam beati viri exprobrationem prosilit, cum subjungit:

Vers. 4. & 5. *Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum brevis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti.*

CAP. III. Rec. 31. Breve est quidquid finitur.

3. Liquet nunc, quia suæ intelligentiæ spiritu inflatus, eas quas contra impios sententias profert, in beati Job redargutionibus inflectit. Quem enim prius justa agere, & postmodum pœnas tolerare conspexit, omne in illo hypocrisim æstimat fuisse quod vidit; quia videlicet a justo Deo justum famulum affligi posse non credidit. Sed nos easdem ejus sententias, quas non recte rectas protulit, sollicita intentione pensantes exequamur: & contemnentes quod falsum contra beatum Job loquitur, intueamur quam vera dicat, si hæc contra impios loqueretur. Ait itaque: *Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum brevis sit.* Dicturus brevitatem vitæ præsentis, cordis oculum ad exordium reduxit originis: ut ex anteactis colligat, quam nulla sint quæ videntur aliqua esse dum sunt. Si enim ab ipso humani generis exortu usque ad hoc tempus in quo sumus, mentis oculos ducimus, omne quod finiri potuit, quam breve fuerit videmus. Ponamus enim quemlibet hominem [d] a primo die mundi conditi, usque ad hodiernum diem vitam ducere, hodie tamen eamdem vitam [e] quam sic longam ducere videbatur, finire: ecce finis adest, præterita jam nulla sunt, quia cuncta transierunt. Futurum in hoc mundo nihil est, quia nullum ad vitam, vel brevissimum restat momentum. Ubi est ergo longum tempus, quod inter initium finemque deprehensum, ita consumitur, ac si nec breve umquam fuisset?

Multi non esse sed dici boni curant.

4. Impii itaque quia præsentem vitam diligunt, in ea procul dubio elati percipere laudem quærunt. Linguæ favoribus extolluntur, nec esse boni, sed dici appetunt. Quam videlicet laudem longam esse existimant, dum assequuntur: sed brevem intelligunt fuisse, dum amittunt. In fine quippe eis ostenditur, quam nihil fuerit quod amaverunt. Unde recte contra eosdem impios dicitur: *Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum brevis sit.* Ubi apte subjungitur: *Et gaudium hypocritæ ad instar puncti.* Sæpe hypocrita dum sanctum se simulat, & iniquum exhibere minime formidat, [f] ab omnibus honoratur, eique sanctitatis gloria defertur ab iis qui exteriora cernunt, sed interiora perspicere nequeunt. Unde fit, ut gaudeat in prima sessione, hilarescat in primo recubitu, infletur in prima salutatione, elevetur in reverenti voce obsequentium, & superba cogitatione tumeat in famulatu subditorum, sicut voce quoque Veritatis de talibus dicitur: *Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias suas. Amant* [g] *autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus, Rabbi.* (Matt. 23. 5.) Sed hoc eorum gaudium æternitati comparatum, quid erit, quando irruente mortis articulo, ita consumitur, ac si omnino non fuerit? Cujus nimirum gaudii lætitia pertransiit, & pœna permanet, & cum res amittitur, causa durat. Bene autem dicitur: *Gaudium hypocritæ ad instar puncti.* In puncto enim stylus mox ut ponitur, levatur, nec mora ulla agitur, ut per exprimendam lineam trahatur. Gaudium ergo hypocritæ ad similitudinem puncti est, quia apparet ad momentum, sed disparet in perpetuum: & sicut stylus in puncto, dum ponitur, levatur, sic hypocrita præsentis vitæ gaudia dum tangit, amittit. De quo & subditur:

Hypocritæ gaudium transit, pœna manet.

Ver. 6. & 7. *Si ascenderit usque ad cælum superbia ejus, & caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur.*

CAP. IV. Rec. 32. Gaudia vitæ præsentis, quæ iniqui tanti faciunt, justi arbitrantur stercora.

5. Superbia hypocritæ usque ad cælum ascendere dicitur, quando ejus elatio cælestem agere vitam videtur. Cujus etiam caput quasi nubes tangit

a Vindoc. *confido*.
b Turon. & Vindoc. *dilaniat*.
c Sic mss. Anglic. & nostri. Vet. & recentiores cusi: *nam qui docentis verba*.
d Germ. Bellov. & Norm. *a primo die mundi conditum*.
e. Quatuor mss. Anglic. & omnes Norm. ita habent. In Germ. tamen & in Utic. legitur, *quam quasi longam*, ut in vulgatis; sed alia simul exhibetur lectio in Utic. *quam sic longam*.
f Ebroic. *ab hominibus honoratur*.
g Deest *autem* in Norm. & Germ.

git, quando principalis pars, videlicet intellectus A illius, sanctorum præcedentium coæquari meritis creditur. Sed quasi sterquilinium in fine perditur: quia in morte sua cum ad tormenta ducitur, stercoribus vitiorum plenus, a malignis spiritibus con- VERS. III.
culcatur. Gaudia etenim vitæ præsentis, quæ injusti æstimant magna bona, justi stercora deputant. Unde scriptum est: *De stercore boum lapidatus est piger*. Eccli. 22. 2. Is ergo qui Deum sequi noluerit, ab amore æternæ vitæ pigrescit. Et quoties rerum temporalium damno percutitur, ex his nimirum affligitur, quæ justi viri velut stercora contemnunt. Qui ergo ex terrenarum rerum percussione atteritur, quid aliud quam de boum stercore [a] lapidatur? Et recte hypocrita sterquilinio similis dicitur: quia B dum temporalem gloriam habere appetit, modo per cogitationem apud semetipsum tumet: modo eamdem gloriam aliis invidet, eamque alios veraciter habentes irridet. Quot ergo vitiis plenus est, quasi tot stercoribus in conspectu æterni judicis illius pectus fœtet. Dicatur igitur: *Si ascenderit usque ad cælum superbia ejus, & caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur*. Qui etsi cælestem vitam se agere simulat, etsi intellectum suum esse similem veris prædicatoribus ostentat, quasi sterquilinium tamen in fine perditur: quia mens illius pro vitiorum suorum fœtore damnatur. Sequitur:

Vers. 7.
Et qui eum viderant, dicent, Ubi est?

CAP. V. Hypocritarum vita in fine detegitur.

6. Plerumque hypocritarum vita etiam ab om- C nibus reproba in fine cognoscitur; ut signis jam apertioribus, qui fuerint ostendatur. Qui ergo nunc elatum viderunt, de extincto dicent, *Ubi est?* Quia neque hic ubi elatus fuerat, apparet, neque in æternitatis requie, de qua esse putabatur. De cujus brevitate vitæ adhuc apte subjungitur:

Vers. 8. b
Velut somnium avolans non invenietur: [b] *transiet sicut visio nocturna.*

CAP. VI. REC. IV. Vita hypocritæ phantasmati similis.

7. Quid est vita hypocritæ, nisi quædam visio phantasmatis, quæ hoc ostendit in imagine, quod non habet ex veritate? Unde recte quoque somnio comparatur: quia ab eo omnis laus & gloria quasi dum tenetur, amittitur. Sæpe nam- D que in nocturna visione, nonnulli pauperes, factos se divites admirantur, deferri sibi honores aspiciunt, divitiarum moles, obsequentium multitudinem, pulchritudinem vestium, abundantiam ciborum sibimet adesse considerant; gaudent se evasisse penuriam, quam cum gemitu tolerabant: sed repente cum evigilant, inveniunt quam falsum fuerit quod gaudebant, eosque evigilasse pœnitet, quia vigilantes inopia vera tenet. Sic hypocritarum mentes, dum aliud est quod agunt, atque aliud quod hominibus ostendunt, laudes de ipsa sanctitatis ostentatione recipiunt: in æstimatione hominum multis melioribus præfe- E runtur, & cum intus apud se tacita cogitatione superbiant, foris se humiles demonstrant. Cumque ab hominibus immoderate laudantur, tales esse se quoque apud Deum existimant, quales se gaudent hominibus innotuisse. Unde fit, ut etiam æternæ vitæ percepturos se præmia præsumant; & qui hic de humanis favoribus exultant, illic se habituros requiem omnino non dubitent. Sed inter hæc occulta vocationis hora subrepit: & cum carnis oculos claudunt, mentis aperiunt, moxque ut supplicia æterna receperint, ibi vident, quia virtutum æstimatione divites in somnis fuerunt. Bene ergo de hoc hypocrita dicitur: [c] *Transiet velut visio nocturna*. Quia hoc, quod se c
ad momentum divitem humanis æstimationibus videt, de ostensione est phantasmatis, non de d
soliditate [d] virtutis. Nam cum mens ejus in morte carnis evigilat, cognoscit procul dubio, quia favores circa se hominum dormiens videbat. Sequitur:

Oculus qui eum viderat, non videbit; neque ultra intuebitur eum [e] locus suus. Vers. 9. e

CAP. VII. REC. V. Linguæ adulantium ei nihil prosunt in judicio.

8. Quis est locus hypocritæ, nisi cor adulantium? Ibi quippe requiescit, ubi favores invenerit. Oculus ergo qui eum viderat, non videbit, quia subtractus [f] morte, stultis amatoribus suis absconditur, qui eum consueverant admirando conspicere. f
Nec ultra eum locus suus intuebitur; quia linguæ adulantium hunc ad judicium favoribus non sequuntur. Sed tamen quousque vivit, ea quæ ipse agit, etiam sequaces suos docere non desinit, & per erroris sui pravitatem, alios quoque ad eam quam exhibet, generat simulationem. De quibus hic apte subditur:

Filii ejus atterentur egestate. Vers. 10.

CAPUT VIII. Exterius multiplicati hypocritæ interius inanes fiunt. Sap. 1. 4. Ps. 33. 11.

9. Scriptum est: *In malevolam animam non introibit sapientia*. Et per Psalmistam dicitur: *Divites eguerunt, & esurierunt*. Si enim de exteriori fame egestas eorum & esuries diceretur, profecto divites non essent, qui pane corporis indigerent. Sed quia dum exterius multiplicantur, interius inanes fiunt, & divites pariter & egentes esse memorantur: quia videlicet pane sapientiæ satiari minime merentur. Filii itaque hujus hypocritæ [g] atteruntur egestate: quia hi qui in hypocrisi ex ejus g
imitatione nascuntur, dum veritatis soliditatem h
[h] non tenent, in cordis egestate deficiunt.

Et manus illius reddent ei dolorem suum. Ibid.

CAPUT IX. VERS. IV. Æternum ei supplicium quasi quoddam debitum solvetur.

10. Quid per manus, nisi opera designantur? Manus itaque illius ei dolorem reddent: quia damnationem justam ex iniqua recipiet operatione. Bene autem non dabunt, sed *reddent*, dicitur: quia perversæ ejus actiones, æternum ei supplicium quasi quoddam debitum solvent. Sed priusquam ad æterna supplicia perveniat, qualem se hic exhibeat, plenius adjungat. Sequitur.

Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiæ ejus; & cum eo in pulvere dormient. VERS. II.

CAP. X. Eos vitia numquam deserunt.

11. Origo pravæ inchoationis, causas culpæ etiam præsumendo multiplicat. Dum enim mala agere quisque cœperit, usu jam deterius in hoc quod inchoaverat, excrescit. Quid itaque adolescentia hujus hypocritæ, nisi inchoatio pravitatis est? In adolescentia quippe jam libido fervescere inchoat: Et tunc adolescentiam hypocrita habet, cum appetere & amplecti libidinem gloriæ cœperit. Quam in eo dum adulantium blanda fomenta multiplicant, robustiorem reddunt, & quasi in ossa convertunt. Hoc enim quod male cœpit, pejus quotidie per consuetudinem roborat. Dicatur itaque: *Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiæ ejus*; quia duræ in eo pravitatum consuetudines a vitio sumtæ, sunt pessimæ inchoationis. [i] Unde i
scri-

a Germ. *flagellatur*. In Utic. olim scriptum *flagellatur*; quo expuncto nunc legitur *lapidatur*.
b Norm. *transibit*. In Utic. olim, *transiet*.
c Lyr. & Bigot. *transibit quasi*.
d Ebroic. *veritatis*.
e Norm. *locus ejus*. *Quid est locus hypoc.* In Bellov. etiam *quid est totus* &c.
f Norm. *in morte*.
g Bellovac. *atterentur*. Ita etiam prius in Utic.
h Vinboc. *in corde non tenent, egestate deficiunt*.
i Lyr. Big. Utic. *unde scriptum est*, *proverbium est*, *adolescens* ... *non recedit* &c. Olim in Utic. legebatur ut in edit.

Prov. 22. 6. scriptum est in Proverbiis: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea*. Quæ nimirum ossa cum eo in pulvere dormient, quia eousque in illo iniquæ consuetudines perdurant, quo hunc ad mortis pulverem pertrahant. Cum eo enim in pulvere ossa vel vitia dormire, est usque ad pulverem eum non deserere, id est usque ad mortem ab iniquitate minime cessare. Tenent igitur illum pravæ consuetudines, quæ semel cœperunt, atque quotidie duriores existunt. Et cum illo in pulvere dormiunt; quia non nisi cum ejus vita finiuntur. Sed hæc intelligi & aliter possunt.

VET. V. Multa simulantes habere quæ non habent, perdunt etiam quæ habent.

12. Habet namque hypocrita nonnumquam forte ac validum aliquid in operatione: sed dum multa bona se simulat habere quæ non habet, perdit B etiam ea quæ habet. Unde bene nunc dicitur: *Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiæ ejus*. Quia cum levis ac mobilis multa pueriliter facit, etiam in iis quæ fortia egerit, in vitio mollescit. Quæ videlicet ejus ossa cum eo in pulvere dormient: quia scilicet sicut pulvis est omnis simulatio illa, quam agit; ita & in illo si quid habet validum, omni soliditate vacuatur: ut per virtutis arrogantiam hoc quoque perdat, quod in eo potuit esse virtutis. Ossa ergo cum eo in pulvere dormire, est cum pravis ejus actibus etiam si qua sunt bene acta, deperire. Sequitur:

Vers. 12. *Cum enim dulce fuerit in ore ejus malum* [a] *abscondet illud sub lingua sua*. C

CAPUT XI. Hypocritæ est sermonibus dulcia prætendere, cogitationibus perversa moliri.

13. In ore hypocritæ malum dulce est, quia ei est iniquitas suavis in mente. Os quippe cordis, cogitatio est; de qua scriptum est: *Labia dolosa in corde*, [b] *& corde locuta sunt mala*. Sed hoc malum, quod in ore hypocritæ dulce est, sub lingua ejus absconditur: quia asperitas malitiæ quæ latet in Psal. 11. 3. mente, sub tegmine blandæ locutionis operitur. b Malum namque in lingua, & non sub lingua esset, si loquens hypocrita malitiam suæ pravitatis aperiret. Sed sicut plerique justorum, cum quosdam agere perverse conspiciunt, qui duris sunt increpationibus feriendi, in lingua asperitatem sumunt, sed sub lingua mentis suæ benignitatem contegunt. Unde & sanctæ Ecclesiæ sponsi voce D Cant. 4. 11. dicitur: *Mel & lac sub lingua tua*. Qui enim mentis suæ dulcedinem aperire infirmis nolunt, sed loquentes quadam eos asperitate feriunt, & tamen c inter verba aspera quasi latenter [c] quiddam dulcedinis intermittunt, hi videlicet non in lingua, sed sub lingua habent dulcedinem: quia inter dura quæ proferunt, emittunt quædam blanda & dulcia, quibus contristati mens possit ex benignitate resoveri. d Ita perversi quique, [d] quia malum non in lingua, sed sub lingua habent, sermonibus dulcia prætendunt, 2. Reg. 20. 9. & cogitationibus perversa moliuntur. Hinc est enim quod Joab Amasæ mentum dextera tenuit, sed sinistram ad gladium latenter mittens, ejus E viscera effudit. Dextera quippe mentum tenere, est quasi ex benignitate blandiri. Sed sinistram ad gladium mittit, qui latenter ex malitia percutit. Psal. 10. 7. Hinc de ipso quoque eorum capite scriptum est: *Sub lingua ejus labor & dolor*. Qui enim non aperte mala quæ cogitat, ostendit, laborem ac dolorem eorum, quorum mortem appetit, non in lingua exerit, sed sub lingua premit. Bene autem de hoc hypocrita subditur:

Vers. 13. *Parcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo*.

CAPUT XII. REG. VI. Et perpetrata numquam confiteri.

14. Malo enim quod diligit, parcit: quia non hoc in semetipsum pœnitendo persequitur. Unde & additur: *Non derelinquet illud*. Si enim vellet relinquere, nequaquam parceret: quia persequeretur. Sed hoc celat in gutture, quia sic servat in cogitatione, ut numquam proferat in voce. Sequitur:

Vers. 14. *Panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus*.

CAPUT XIII. Qua delectatur gloria, convertitur in fel aspidum.

15. Quod panis in utero, hoc est satietas temporalis delectationis in mente. Satietur ergo nunc hypocrita illata laude, delectetur honoribus; panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus, quia satietas transitoriæ delectationis, in retributionis fine ad amaritudinem vertetur: & fel aspidum, id est malignorum spirituum, persuasio fuisse cognoscitur, quod hic laus gloriæ esse credebatur. Tunc enim iniqui vident quod antiqui serpentis veneno infecti sunt, dum flammis ultricibus traditi, cum eodem suo persuasore cruciantur. Panis itaque iste aliud in ore sapit, sed aliud in utero: quia transitoriæ delectationis lætitia dulcis est, cum hic quasi mandendo agitur; sed amarescit in utero, quia peracta lætitia deglutitur ad pœnam.

VET. XI. Scripturæ Sacræ mysteriis erudiri cupit, non ut ex eis vivat, sed ut extollatur.

16. Vel certe, quia panis, Scripturæ Sacræ intelligentia non inconvenienter accipitur, quæ mentem reficit, eique boni operis vires præbet, & plerumque hypocrita etiam sacri eloquii erudiri mysteriis studet; non tamen ut ex eisdem vivat, sed ut ceteris hominibus quam sit doctus appareat; panis ejus in utero illius in fel aspidum intrinsecus vertetur: quia dum de Sacræ Legis scientia gloriatur, vitæ potum convertit sibi in veneni poculum: & inde reprobus moritur, unde ad vitam erudiri videbatur. Neque hoc autem inconvenienter accipitur, quod nonnumquam hypocrita, dum doctrinæ verbo ad ostensionem studet, divino judicio cæcatus, hoc ipsum verbum prave intelligit, quod male quærit. Cum vero in errorem hæreseos labitur, contingit ei, ut sicut de felle aspidum, sic infelix de pane moriatur: & in doctrina sua mortem invenit, quia in verbis vitæ vitam minime quæsivit. Sæpe vero evenit, ut divinæ admonitionis eloquia, etiamsi recte hypocrita intelligat, quia in opere nequaquam servat, hæc etiam prius quam præsentis vitæ cursum finiat, amittat: ut perdat scire, quod sciendo noluit agere. Unde & subditur:

Vers. 15. *Divitias quas devoravit, evomet, & de ventre illius extrahet eas Deus*.

CAPUT XIV. REG. VII. Contemto bono opere, sæpe etiam scientiam perdit.

17. Vult hypocrita scire divina eloquia, nec tamen facere. Vult docte loqui, nec vivere. Pro eo ergo quod non agit quæ novit, etiam hoc quod novit, amittit: ut quia scientiæ suæ puram operationem non sociat, contemta puritate boni operis & scientiam perdat. Divitias igitur Sacræ Legis, quas legendo devorabit, obliviscendo [e] evomit, easque e de ventre illius Deus extrahit: quia quod observare noluit, justo judicio de ejus memoria evellit: ne præcepta Dei saltem in lingua teneat, quæ non servavit in vita. Unde per Prophetam dicitur: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testimonium meum per os tuum?* Psal. 49. 16. Quæ etiam verba doctrinæ, si quando contingit, ut hypocrita usque ad finem videatur in ore retinere,

a Norm. & Germ. *abscondit illud*.
b Bellov. & Germ. *& corde locuti sunt mala*. Ita olim in Utic.
c Turon. *quasdam dulcedines*. Utic. *quædam dulcedines*.
d In Utic. deest *quia*. & Ger. in quo mox ante *sermonibus*, legitur *qui*.
e Norm. *evomet . . . . . extrahet, quia quod servare noluit qua non servat*.

nere, inde magis damnabitur, unde bono Dei munere etiam malus minime privatur. Scriptum quippe est: *Memoria retinentibus mandata ejus, ut faciant ea.* Qui ergo mandata illius memoria retinet, sed nequaquam facit, hic in doctrinæ verbis sententias, quibus damnetur, tenet.

Psal. 102. 18.

Rec. viii. Sacra eloquia ad æternam damnationem sunt eis qui ea aut scire nolunt, aut sciendo contemnunt.

Zach. 5. 2.

18. Hinc quippe in Zacharia scriptum est: *Quid tu vides Zacharia? Et dixi: Ego video volumen volans, longitudo ejus viginti cubitorum, & latitudo ejus decem cubitorum. Et dixit ad me: Hæc est maledictio,* [a] *quæ egredietur super faciem universæ terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur.* Quid namque est volumen volans, nisi Scriptura Sacra? Quæ dum de cælestibus loquitur, ad superiora mentis nostræ levat intentionem: quia dum illam super nos esse aspicimus, ima attendere, id est concupiscere devitamus. Quæ latitudinem decem cubitorum, longitudinem vero viginti habere perhibetur: quia latitudo operationis nostræ simpla est, & longanimitas spei in duplum tenditur, quoniam pro bono nostro opere & hic nobis mentis requies, & illic gaudia æterna præparantur, Veritate attestante, quæ ait: *Si quis reliquerit* [b] *domum, aut agros, & cetera, centuplum in hoc sæculo recipiet, & in futuro vitam æternam possidebit.* Centenarius quippe numerus decemplicato denario fit perfectus. Hic itaque centuplum recipit, qui etsi nihil habuerit, ipsa tamen perfectione mentis jam in hoc sæculo habere nihil quærit. Quia ergo per hanc duplum nobis pro simplo redditur, recte hoc volumen per viginti cubitos in longum tenditur, quod per decem dilatatur. Sed quia hæc ipsa sacra eloquia ad æternam damnationem sunt eis qui illa vel scire nolunt, vel certe sciendo contemnunt, recte de hoc volumine dicitur: *Hæc est maledictio, quæ egredietur super faciem universæ terræ.* Et cur maledictio dicatur, adjungit: *Quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur.* Hypocrita igitur, quia secundum verba Legis quæ novit, vivere contemnit, & de doctrina favores quærit, fur judicabitur: quia per hoc quod justa loquitur, laudem sibi vitæ justorum rapit. De quo adhuc bene subditur:

Vers. vii. *Matt. 19. 29. Luc. 18. 30.* *Zach. 5. 3.*

Vers. 16.

Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viperæ.

CAPUT XV.

Rec. ix. Diabolus in tentatione prius leniter subrepit, postea violenter trahit.

19. Aspis parvus est serpens, vipera vero prolixioris est corporis: & aspides ova gignunt, atque [c] ex ovis eorum filii procreantur: viperæ autem cum conceperint, filii earum in ventre sæviunt, qui ruptis lateribus matrum ex earum ventribus procedunt. Unde & vipera, eo quod vi pariat, nominatur. Vipera itaque sic nascitur ut violenter exeat, & cum matris suæ extinctione producatur. Quid ergo per aspides parvos, nisi latentes suggestiones immundorum spirituum figurantur, qui cordibus hominum parva prius persuasione surripiunt? Quid vero per linguam viperæ, nisi violenta diaboli tentatio designatur? Prius enim leniter surripit: postmodum vero etiam violenter trahit. Caput itaque aspidum sugit: quia initium suggestionis occultæ parvum prius in corde nascitur, sed occidit eum lingua viperæ: quia postmodum capta mens veneno violentæ tentationis necatur. Primum subtilibus consiliis ad cor hominis immundi spiritus loquuntur: qui dum leniter persuadent, quasi venenum aspidum fundunt. Unde scriptum est: *Ova aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt. Qui comederit de ovis eorum, morietur: & quod confotum est, erumpet in regulum.* Ova quippe aspidum pravis hominibus rumpere, est malignorum spirituum consilia, quæ in eorum cordibus latent, perversis operibus aperire. Telas quoque araneæ texere, est pro hujus mundi concupiscentia, temporalia quælibet operari. Quæ dum nulla stabilitate solidata sunt, ea procul dubio ventus vitæ mortalis rapit. Bene autem additur: *Qui comederit de ovis eorum, morietur:* quia qui immundorum spirituum consilia recipit, vitam in se animæ occidit. *Et quod confotum est erumpet in regulum:* quia consilium maligni spiritus quod corde tegitur, ad plenam iniquitatem nutritur. Regulus namque serpentum rex dicitur. Quis vero reproborum caput est, nisi Antichristus? Quod ergo confotum fuerit, erumpet in regulum: quia is qui in se enutrienda aspidis consilia recipit, membrum iniqui capitis factus, in corpus Antichristi accrescit. De hoc itaque hypocrita dicitur: *Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viperæ:* quia cum iniquam suggestionem antiqui hostis libenter suscipit, violentis se postmodum ejus tentationibus devictus tradit. Unde & in paradiso quoque, stanti homini verba blandæ persuasionis intulit: sed quem semel rapuit ad consensum, jam nunc etiam renitentem trahit, & corruptionis suæ delectationibus devictum, [d] pene violenter interficit. Sed fortasse hæc ipsa intelligere, etiam per contrariam interpretationem valemus. Nam quia veneno suo aspis concite, vipera autem tardius occidit; per aspidem violenta & subita, per viperam vero lenis & diuturna tentatio designatur. Unde & illi mors in suctione capitis, viperæ autem in lingua esse perhibetur: quia repentina tentatio sæpe inopinatam mentem mox [e] ut surgit interficit; longa vero tentatio, quia prava diutius persuadendo suggerit, velut ex lingua vipera occidit. Et quia omnis hypocrita immundorum suggestione spirituum, quasi serpentum veneno penetratus, quæ sint superna sancti spiritus dona nequaquam considerat, dum intentionem cordis in exterioribus favoribus divulgat, recte subjungitur:

Isai. 59. 5. *Vers. viii.* *Ibidem.* *Genes. 3. 5. &c.*

Vers. 17.

Non videat rivulos fluminis torrentis mellis & butyri.

CAPUT XVI.

Rec. x. Hypocrita fidei, spei, & caritatis exors.

20. In Evangelio Dominus dicit: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Ubi Evangelista subjungit, dicens: *Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Rivuli ergo sunt fluminis, dona Spiritus Sancti. Rivulus est fluminis caritas, rivulus fluminis fides, rivulus fluminis spes. Sed quoniam omnis hypocrita nec Deum, nec proximum diligit, cum transitoriam mundi gloriam quærit, rivulos fluminis non videt; quia irrigatione non infunditur caritatis. Hypocrita dum præsentia lucra quærit, munera futura despicit, & fidem non habens, rivulum fluminis mente non videt; quia *est fides rerum argumentum non apparentium.* Et dum retinet hypocrita quæ videntur, spem negligit eorum quæ non videntur. Rivulum ergo fluminis per desiderium non videt; quia solis visibilibus intendit. Et scriptum est: *Quod enim videt quis, quid sperat?* Rivulos ergo fluminis vidisset, si a præsen-

Johan. 7. 38. *Hebr. 11. 1.* *Rom. 8. 24.*

a Plurimi mss. *quæ egreditur*, & sic rursus infra.
b In Norm. *domos aut agros*.
c Norm. *ex ovis earum*. Utic. habet *eorum* & *earum*.
d Lyr. Sag. Germ. Bigot. *pene evidenter*. Utic. utramque præfert lectionem.
e Ita Anglic. sex, Utic. & plur. In aliis, *ut suggerit*, quod legitur in omnibus Norm. si excipias Utic. in quo tamen prius extitit. Omnes autem editi, *ut surgit*, quod legitur in Germ.

a præsentis [a] mundi gloria oculos clauderet, eosque A ad cælestis patriæ amorem aperiret. Et notandum, quod non rivos, sed rivulos dicit. Accipi enim rivuli fluminis possunt ea dona spiritalia, quę in amantis mentem ita de cælestibus subtiliter currunt, ut per os carnis expleri non possint. Sępe namque amantis animus tanto contemplationis munere repletur, ut videre valeat, quod loqui non valet. [b] Fluvius autem torrens, est ipsa inundatio Spiritus Sancti, quæ in contemplantis animum exuberanti infusione colligitur, cum mens plus quam intelligere sufficit, repletur. Et sciendum, quia cum nos Spiritus Sancti gratia infundit, melle nos pariter & butyro replet. Mel enim desuper cadit, butyrum vero ex animalium lacte colligitur. Mel itaque ex aere, butyrum vero ex carne est. Summi autem Pa- B tris unigenitus, cum sit Deus super omnia, homo est factus inter omnia. Qui cum nos dulcedine divinitatis suæ & mysterio incarnationis replevit, melle nos pariter & butyro satiavit. Quia ergo spiritus Christi mentem quam repleverit, & divinitatis ejus dulcedine, & incarnationis fide lætificat; isti rivuli torrentis fluminis mellis simul & butyri esse memorantur: quia & de cognitione Dei alta mentem suavitate reficiunt, & de incarnationis [c] gratia charismatis hanc mysterio perungunt. Sed iste hypocrita quia in exterioribus favoribus fusus, hæc interna dona non percipit, ad quæ post supplicia tendat, adjungit, cum subditur:

Vers. IX.

Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur. Vers. 18.

CAPUT XVII. Rec. XI. Damnati semper moriuntur numquam morte consumendi.

21. Persolvit enim [d] in tormento ea quæ hic illicite servavit desideria: & flammis ultricibus traditus, semper moritur, quia semper in morte servatur. Non enim in morte consumitur: quia si consumeretur vita morientis, cum vita etiam pœna finiretur. Sed ut sine fine crucietur, vivere sine fine in pœna compellitur; ut cujus vita hic mortua fuit in culpa, illic ejus mors vivat in pœna. Dicat ergo: *Lucet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur*: qui cruciatur, & non extinguitur: moritur, & vivit: deficit, & subsistit: finitur semper, & sine fine est. Hæc solo auditu valde sunt terribilia, quanto magis passione? Sed quia multitudo iniquitatis ejus exigit, ut carere suppliciis numquam possit, apte subjungitur:

Juxta multitudinem adinventionum suarum, sic & sustinebit. Ibidem. D

CAPUT XVIII. Novis inventis cruciantur ad pœnam, qui multa invenerunt ad culpam.

22. Quia enim multa invenit ad culpam, novis inventionibus cruciatur in pœna. Nam quod hic suspicari non potuit, hoc illic ultioni traditus sentit. Sicut enim exercitati in bonis operibus electi nonnumquam plus student agere, quam eis dignatus est Dominus jubere (carnis enim virginitas nequaquam jussa est, sed tantummodo laudata: nam si illa juberetur, nimirum conjugium jam culpa crederetur; & tamen multi virtute virginitatis pollent, ut videlicet plus impendant obsequio, quam acceperunt præcepto) sic plerumque perversi quique in pravis actibus exercentur, ut plus inveniant in perversa operatione quod fa- E ciant, quam ex usu reproborum iniquitatis accipere exempla potuerunt. Unde & amplioris retributionis tormento feriuntur, quia & ipsi ex semetipsis amplius actiones pravas, de quibus feriri debeant, invenerunt. Bene itaque dicitur: *Juxta multitudinem adinventionum suarum, sic & sustinebit*. Non enim inveniret iniquitatem novam, nisi & quæreret, & non quæreret, nisi ex studio perpetrare festinaret. Pensatur ergo in tormento ejus nimietas malæ cogitationis, & dolorem recipit dignæ retributionis. Et quamvis damnatorum omnium sit dolor infinitus, graviora tamen tormenta recipiunt, qui multa in iniquitatibus, ex suis quoque desideriis invenerunt. Sed quia Sophar hujus hypocritæ intulit pœnam, protinus adjungit culpam, nec unam quamlibet narrat, sed eam, de qua omnes oriuntur. Scriptum quippe est: *Radix omnium malorum est cupiditas*. Cui ergo cupiditas dominari dicitur, subjectus procul dubio malis omnibus demonstratur. Nam subjungit:

Vet. x. Rec. xii.

1. Tim. 6. 10.

Quoniam confringens nudavit pauperis domum, [e] rapuit, & non ædificavit eam: nec est satiatus venter ejus. Vers. 19. & 20.

CAPUT XIX. Æterna pœna mulctatur qui sua non erogavit; quanto magis qui rapuit aliena.

23. Domum pauperis confringit & nudat, qui eum, quem per potentiam conterit, spoliare quoque per avaritiam non erubescit. Rapit eam, & non ædificat. Ac si aperte diceretur: Qui hanc ædificare debuit, insuper rapit. Venturus namque in judicio Dominus dicturus est reprobis: *Esurivi, & non dedistis mihi manducare: sitivi, [f] & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegi-* C *stis me: nudus, & non operuistis me*, & cetera. Ex qua culpa subjungitur: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus*. Si igitur tanta pœna mulctatur, qui non dedisse sua convincitur; qua pœna feriendus est, qui redarguitur aliena abstulisse? Rapuit ergo, & non ædificavit eam: quia non solum de suo nil tribuit, sed etiam quod erat alienum, tulit. Bene autem subditur: *Nec est satiatus venter ejus*. Venter quippe iniqui avaritia est: [g] quia in ipsa colligitur, quidquid perverso desiderio glutitur. Liquet vero quia avaritia desideratis rebus non extinguitur, sed augetur. Nam more ignis cum ligna quæ consumat, acceperit, accrescit: & unde videtur ad momentum flamma comprimi, inde paulo post cernitur dilatari. Et sæpe omnipotens Deus cum avaræ menti vehementer irascitur, prius ei permittit ad votum cuncta suppetere, [h] & post hanc per ultionem subtrahit, ut pro eis debeat supplicia æterna tolerare. Unde & subditur:

Matth. 25. 42.

Ibidem.

Avaritia obtentis bonis desideratis crescit, non extinguitur.

Et cum habuerit quæ concupierat possidere non poterit. Vers. 20.

CAPUT XX. Majoris iræ signum est, cum hoc tribuitur quod male desideratur.

24. Majoris quippe iracundiæ est, cum hoc tribuitur quod male desideratur, atque inde repentina ultio sequitur; quia hoc quoque obtinuit, quod Deo irascente concupivit. Unde & per Psalmistam dicitur, cum [i] escam carnis male populus desiderasse perhibetur: *Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, & occidit plurimos eorum*. Solent namque tardius apparere divina judicia, cum prępediuntur, ne impleri debeant

Ps. 77. 31.

a Norman. & Germ. *vita*.

b Ita Bellov. Ebroic. & alii Norman. Hanc lect. annotavit in marg. Gussanv. In Germ. & in edit. Paris. 1495. *fluvius autem torrentis*, quod reperitur in cod. Utic. a prima manu. Edit. Basil. & Paris. 1518. *fluminis autem torrentis*. In vulgata & textu hebr. legitur *torrentes*.

c Bellov. *gratia chrismatis*, quod pro varia lect. annotatum a Gussanv.

d Turon. *tormenta*. Norm. *in tormentis*. Lyr. Bigot. *in tormentis illa quæ illicita servavit desideria*. Germ. *in tormenta ea quæ hic inclita servavit*.

e Sag. Bigot. & Lyr. *rapuit eam*. & paulo post: *insuper & rapuit*.

f Turon. *& non dedistis mihi bibere*.

g Ita Norm. & Turon. At editi cum Germ. *quia in ipso*.

h Sic ex Germ. Bellov. Turon. & Norm. restituimus. In Basil. 1514. et Paris. 1518. *& post hanc adulationem subito trahit*. Paris. 1495. *& post ad ultionem subito trahit*. Recent. ed. *& postea per ultionem subtrahit*.

i Norm. *escas*. Et infra, *adhuc esca*.

a debeant mala vota. [a] Nam quanto citius malum votum impleri permittitur, plerumque tanto celerius punitur. Unde ergo hypocrita festine multiplicatur, ut potens fit, inde agitur cum celeritate, ne fit: quia & arbusta quæ tardius crescunt,
b [b] annosa perdurant: & quæ in temporis brevitate proficiunt, celerius arescunt: & quasi cum festinant esse,
c [c] tendunt ad non esse. Sequitur:

Vers. 21.
d [d] *Nec remansit de cibo ejus.*

CAPUT XXI. Vers. 21.
25. Cibus ejus, est omne hoc quod perverso desiderio concupivit. Sed percusso hypocrita, de cibo suo nil remanet: quia cum ipse ad æterna supplicia ducitur, a cunctis bonis quæ hic possederat, alienatur. Unde & adhuc subditur:

Ibid.
Propterea nihil permanebit de bonis ejus.

e Si enim de bonis suis ei aliquid permaneret, secum quæ habuerat, tolleret. Sed quia omnia ambiens, timere judicem noluit, [e] ex hac vita subtractus, ad judicem nudus vadit. Cui tamen iniquo ad retributionem minus est, quod in subsequenti pœna cruciatur, si in hac saltem vita liber esse permittitur. Sed nulla est libertas in culpa, quia scriptum est: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas.* (2. Cor. 3. 17.) Et plerumque perversæ menti ipsa sua culpa fit pœna. Unde & recte subjungitur:

Vers. 22.
Cum satiatus fuerit, arctabitur.

CAPUT XXII. REC. XIII. Divitum ex satietate angustia.
26. Prius quippe anhelat per avaritiam concupita congregare: & cum quasi in quodam ventre avaritiæ multa congesserit, satiatus arctatur: quia dum anxiatur qualiter acquisita custodiat, C ipsa eum sua satietas angustat. Divitis enim cujusdam uberes fructus ager attulerat, sed quia ubi eos tantos reponeret non habebat, dixit: *Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, destruam horrea mea, & majora ædificabo.* (Luc. 12. 17.) Qui ergo ex abundantia coangustatus dicebat, *Quid faciam?* quasi multo cibo pressus æstuabat. Pensemus quot votis appetiit, ut uberes fructus ager illius afferret. Ecce autem vota completa sunt, quia fructus uberes ager attulerat. Sed quia ad recondendum loca non sufficiunt, multiplicatus dives quid faciat ignorat. O angustia ex satietate nata! De ubertate agri angustatur animus avari. Dicens namque, *Quid faciam?* profecto indicat, quia votorum suorum affectibus pressus, sub quodam rerum fasce laborabat. Bene ergo dicitur: *Cum satiatus fuerit, arctabitur.* Quia mens avari, quæ prius ex abundantia requiem quæsierat, post ad custodiam gravius laborabat. Unde hic quoque adhuc subditur:

Ibidem.
Æstuabit, & omnis dolor irruet in eum.

CAPUT XXIII. In acquirendis & custodiendis divitiis anxietas suppliciis præludit.
27. Prius namque dolorem habuit in ipsa suæ concupiscentiæ fatigatione, qualiter concupita raperet, quomodo alia blandimentis, alia terroribus auferret: at postquam acquisitis rebus pervenit ad desiderium, alius hunc dolor fatigat, ut cum sollicito timore custodiat, quod cum gravi E labore meminit acquisitum. Hinc inde insidiatores metuit, atque se hoc perpeti quod ipse fecit
f aliis, pertimescit. [f] Formidat potentiorem alterum, ne hunc sustineat violentum; pauperem vero cum conspicit, suspicatur furem. Ipsa quoque quæ congesta sunt, curat magnopere, ne ex naturæ pro- A priæ defectu per negligentiam consumantur. In his
g itaque omnibus, [g] quia timor ipse pœna est, tanta infelix patitur, quanta pati timet. Post hoc quoque ad gehennam ducitur, & æternis cruciatibus mancipatur. Omnis ergo dolor super eum irruit, quem & hic prius pœna concupiscentiæ, postmodum vero cura custodiæ, & illic quandoque pœna ultionis cremat.

VER. XII. Mira cordis, avaritiæ non expositis securitas.
h 28. Mira autem est securitas cordis, aliena non quærere: [h] sed uniuscujusque diei victu contentum manere. Ex qua videlicet securitate etiam perennis requies nascitur, quia a bona & tranquilla cogitatione ad gaudia æterna transitur. Quo contra reprobi & hic fatigantur in desideriis, & illic B in tormentis: eisque de labore cogitationis labor doloris nascitur, dum ab æstu avaritiæ trahuntur ad ignem ghehennæ. Et quia, ut supra jam diximus, sæpe perversus quisque quanto citius pervenit ad desiderium, tanto facilius rapitur ad tormentum, optando subjungitur:

Vers. 23.
Utinam impleatur venter ejus, ut emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellum suum.

CAPUT XXIV. Super divitem avarum pluunt Dei jacula.
i 29. Super hunc hypocritam bellum suum Dominus pluit, cum judiciorum suorum gladiis ejus opera percutit. Bellum namque Deo pluere, [i] est iniqui vitam districtis sententiis desuper ad interitum urgere. Bellum Deo pluere, est superbientis contra se corda percutere, & mentem aridam quasi quibusdam guttis pluviæ densescentibus, judiciorum suorum jaculis ferire: ut cum jam ad judicium rapitur, modo meminerit, quia male concupivit, & concupita pejus congregare studuit, modo doleat quod congregata deserit, quandoque autem & ultionis ignem sentiat, quem ne bene viveret, prævidere contemsit. Sequitur:

Vers. 24.
Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum.

CAPUT XXV. REC. XIV. Temporalem inopiam cavens, perpetuæ, simulque æternis suppliciis addicitur.
30. Sciendum, quod avaritia aliquando per elationem subrepit, aliquando vero per timorem. Sunt namque nonnulli, qui dum potentiores videri appetunt, ad alienarum rerum ambitum succenduntur. Et sunt nonnulli, qui dum sibi subsidiorum necessaria deesse timent, mentem ad ava- D ritiam relaxant, & aliena ambiunt, cum sua sibi sufficere non posse suspicantur. Omnis vero necessitas non incongrue ferrum vocatur, quia vitam inopis mœroris vulnere cruciat: sicut de ejus quoque necessitatibus scriptum est, qui a fratribus venditus afflictam vitam ducebat: *Ferrum pertransivit animam ejus.* (Psal. 104. 18.) Quid ergo sunt arma ferrea, nisi necessitates vitæ præsentis, quæ dure premunt, & vitam inopis insequuntur? Ferrum quippe ærugo consumit, æs autem consumere difficilius solet. Ferro ergo necessitas præsens, quæ transitoria est, ære autem sententia æterna figuratur. Et quia judicium supernum ab iniqui mente non attenditur, juste arcui comparatur: quoniam velut ex insidiis percutit, dum illud is qui percuti- E tur, non attendit. Fugiet ergo arma ferrea, & irruet in arcum æreum: quia dum præsentes necessitates metuens, multa per avaritiam rapit, extremi judicii districtis se percussionibus anteponit. Et cum fugit arma ferrea, ab arcus ærei sagittis invenitur: quia mala temporalia stulte præcavens, sententia

æterna

a Ebroic. & Germ. nam quanto citius. Edit. Rom. Sixti V. & Gilot. habent non sed mendose, reclamantibus mss. tam Anglic. quam nostris.
b Norm. annos perdurant plurimos, & &c. In Utic. tamen olim legebatur annosa perdurant, &.
c Germ. & Bellov. tendunt non esse.
d Norm. non remansit. In Utic. olim enim remansit.
e Turon. Norm. ex hac luce.
f Germ. Ebroic. & alii Norm. formidat potiorem, quam lectionem sequuntur vet. edit. Paris. & Basil.
g Norm. quia timor ipsi pœna est. Utic. utramque lectionem admittit ipsi & ipse.
h Germ. Bellov. & Turon. necnon vet. edit. sed uniuscujusque diei contentum. In Norm. sed uniuscujusque diei sufficientia contentum.
i Turon. est iniquitatem districtis &c.

æterna percutitur. Qui enim hic inopiæ duritiam cum culpa fugit, illic perpetuitatem justæ ultionis invenit. Sed priusquam ad judicium rapiatur, adhuc quæ iniquus iste hic operetur, insinuat. Sequitur:

Vet. XXIII.

Vers. 25. *Eductus, & egrediens de vagina sua, & fulgurans* [a] *in amaritudine sua.*

CAPUT XXVI. Rec. XV. Ad peccatum a diabolo tracti, propria voluntate egredimur.

35. Iniquus iste insidiatur deprædationibus proximorum; sed dum prava in cogitationibus machinatur, quasi adhuc gladius in vagina est: dum vero malum quod cogitavit, inique perficit, de vagina sua egreditur: quia de occultatione cogitationis suæ per iniquitatem malæ operationis aperitur. Ostenditur in opere, qualis latuit in cogitatione. Es notandum, quod ait: *Eductus, & egrediens de vagina sua*: eductus scilicet per seductorem, egrediens vero per propriam voluntatem. Nam is, qui ducitur, ducentem proculdubio sequitur; qui autem egreditur, secundum suam pergere voluntatem videtur. Qui ergo ad mala quæque opera & ab antiquo hoste trahitur, & tamen suo libero arbitrio in eorum [b] desideriis obligatur, de vagina sua eductus & egrediens dicitur, quoniam hoc quod ex prava cogitatione exit ad pessimam operationem, & illius est spiritus qui suggessit, & ejus nequitiæ, qui ex propria voluntate consensit.

Iniqui quo magis splendent, eo acrius puniuntur.

32. Cujus adhuc potentiæ terror ostenditur, cum protinus subinfertur: *Et fulgurans in amaritudine sua.* Fulgur quippe cum repente desuper venit, cum terrore ante oculos clarescit, claritatem ostendit, & anteposita percutit. Sic sic videlicet iniquus cum gloriam vitæ præsentis assumserit, unde in hoc mundo per potentiam clarus ostenditur, inde agitur, [c] ut in ultimo feriatur. Quasi enim fulgurare iniqui, est in hujus vitæ honore clarescere. Sed quia [d] splendor gloriæ illius æternis gehennæ suppliciis mancipatur, recte nunc dicitur: *Fulgurans in amaritudine sua.* Qui enim modò quasi ex terrore & claritate feriens gaudet, inde post supplicia in perpetuum sustinet. Et quidem de quodam divite scriptum est, quia epulabatur quotidie splendide. (Luc. 16. 19.) Sed aliud est [e] splendere, atque aliud fulgurare. Nonnumquam quippe splendor sine percussione est, fulguris vero nomine splendor exprimitur cum percussione. Qui itaque in potestate positus aliis nocet, non incongrue fulgurans dicitur: quia unde ipse contra bonos quasi ex luce gloriæ extollitur, inde bonorum vita cruciatur. Sequitur:

Vadent, & venient super eum horribiles.

Ibidem. CAPUT XXVII. Rec. XVI. Quot vitiis sibi succedentibus premitur peccator, tot malignis spiritibus euntibus ac redeuntibus devastatur.

33. Qui hoc loco horribiles, nisi maligni spiritus appellantur, bonis videlicet mentibus pavendi atque fugiendi? Et quia iidem maligni spiritus certis quibusque vitiis singuli obsequi sunt credendi: cum perversus iste alia quidem vitia ad momentum deserere videtur, sed alia agere incipit; super hunc profecto horribiles vadunt & veniunt: quia perversi mentem, etsi alia mala deserunt, alia occupant. Sæpe namque videas iniquum in terrena potestate constitutum, gravi furore commoveri, quidquid ira suggesserit exequi: & cum furor abscesserit, mox ejus mentem luxuria devastat: cum luxuria ad tempus intermittitur, elatio protinus quasi de continentia in ejus cogitatione subrogatur, atque ut a ceteris timeatur, appetit videri terribilis. Sed cum res exigit, [f] ut loqui quid dupliciter debeat, quasi postposito terrore superbiæ, remissa locutione blanditur; & cum superbus videri desierit, duplex effici non pertimescit. In cujus ergo mentem vitia vitiis succedunt, recte de eo dicitur: *Vadent, & venient super eum horribiles!* quia quot vitiis [g] decedentibus & succedentibus premitur, tot malignis spiritibus ejus animus quasi euntibus ac redeuntibus devastatur. Sed hæc quæ agit, extrinsecus per partes prodeunt: nam menti ejus simul omnia mala colligantur. Unde & subditur:

Vers. 26. *Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis ejus.*

CAPUT XXVIII. Omnia vitia in hypocrita mente sunt colligata.

34. Quamvis enim hypocrita actiones bonas in superficie ostendat, quædam tamen in eo malorum operum tenebræ apparent; sed tamen minus prodit in opere, quam in ejus latet cogitatione. Nam qui cuncta simul in effectu non explet, cuncta quæ noceant, in mente tacitus tenet. Omnes ergo tenebræ in occultis ejus absconditæ dicuntur: quia etsi in se mala omnia non ostendit, omnia tamen inferre proximis appetit. Sed mens ista sic reproba, qua ultione sit ferienda, subjungat. Sequitur:

Vet. XXIV. Rec. XVII.

Devorabit eum ignis, qui non succenditur.

Ibidem. CAPUT XXIX. Ignis gehennæ non fovetur.

35. Miro valde modo paucis verbis expressus est ignis gehennæ. Ignis namque corporeus, ut esse ignis valeat, corporeis indiget fomentis. Qui cum necesse est ut servetur, per congesta ligna proculdubio nutritur: nec valet nisi succensus, esse, & nisi refotus subsistere. As contra gehennæ ignis, [h] cum sit corporeus, & in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur, nec lignis nutritur: sed creatus semel durat inextinguibilis, & succensione non indiget, & ardore non caret. Bene ergo de hoc iniquo dicitur: *Devorabit eum ignis, qui non succenditur:* quia Omnipotentis justitia futurorum præscia, ab ipsa mundi origine gehennæ ignem creavit, qui in pœna reproborum esse semel inciperet, sed ardorem suum etiam sine lignis numquam finiret. Sciendum vero est, quod omnes reprobi, quia ex anima simul & carne peccaverunt, illic in anima pariter & carne cruciantur. (Et animam & corpus cruciat.) Unde per Psalmistam dicitur: *Pones eos ut clibanum ignis, in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.* (Ps. 20. 10.) Clibanus namque intrinsecus ardet, is vero qui ab igne devoratur, ab exteriori incipit parte concremari. Ut ergo sacra eloquia, ardere & exterius & interius reprobos demonstrarent, eos & ab igne devorari, & sicut clibanum poni testantur; ut per ignem crucientur in corpore, & per dolorem ardeant in mente. Unde hic quoque cum de hoc impio diceretur: *Devorabit eum ignis, qui non succenditur;* protinus de ejus spiritu additur:

Affligetur relictus in tabernaculo suo.

Ibidem. CAPUT XXX. Rec. XVIII.

36. Iniqui enim tabernaculum caro est, quia ipsam lætus inhabitat, & si sit possibile, optat ut eam numquam relinquat. Justi vero, quia gaudium suum in spe

[a] Bigot. Utic. & Lyr. *in amaritudinem suam*; & sic deinceps. In Germ. nunc & in Utic. legebatur olim *fulgorans*, *fulgorare* & similia.
[b] Sag. *desideriis alligatur*.
[c] Turon. *ut multi feriantur*.
[d] Turon. *sed quia splendore*.
[e] Germ. Bellov. & Norm. *splendidare*.
[f] Ita Germ. Anglic. Vindoc. Bellov. Turon. Norm. In edit. *ut loqui quid humiliter*.
[g] Bellov. *quia quot vitiis derelinquentibus & succedentibus*.

[h] Ita quinque codices Vatic. Mss. antiquissimus codex Bibliotecæ Barberinæ, Duo Biblioth. Chisiæ. Anglicani & Gallicani plerique. Olim tamen in exempl. Utic. legebatur, *cum sit incorporeus*. Ita etiam in Germ. & in duob. mss. Vaticanis num. 576. & 580. sed additionis factæ syllabæ *in* manifesta sunt argumenta. Legerunt quoque, *corporeus*, qui moralia Sancti Gregorii contraxerunt. Aliunde constat ex lib. 4. Dialog. cap. 29. Gregorium docere ignem inferni esse corporeum.

Mali qui de corpore nunc nolentes educuntur, in corpore tenebuntur inviti.

spe cælestium ponunt, eorumque conversatio in cælis est, cum adhuc in carne sint quasi in carne jam non sunt: quia nulla carnis delectatione pascuntur. Unde & quibusdam dicitur: *Vos autem non estis in carne, sed in spiritu*. Neque enim in carne non erant, qui per magistri epistolas exhortationis eloquia suspiciebant: sed quasi jam non in carne esse, est de amore carnalium nihil habere. At contra iniquus iste, quia omne gaudium suum in carnali vita posuit, in tabernaculo carnis habitavit. Quam videlicet carnem cum in resurrectione receperit, cum ea gehennæ igni traditus ardebit. Tunc ab ea educi appetit: tunc ejus tormenta evadere, si valeat, quærit: tunc incipit velle vitare quod amavit. Sed quia eamdem carnem Deo præposuit, judicante Deo agitur, ut ex ea amplius in igne crucietur. Hic itaque eum relinquere non vult, & tamen ab ea abstrahitur: illic eam relinquere appetit, & tamen in ea propter supplicia servatur. Ad augmentum itaque tormenti & hic de corpore nolens educitur, & illic in corpore tenetur invitus. Quia ergo ejus spiritus carnem quam sibi male amando præposuit, evadere in tormento volet & non valet: recte hunc dicitur: *Affligetur relictus in tabernaculo suo*. De cujus accusatione mox dicitur:

Phil. 3. 20. *Rom. 8. 9.*

Vers. 27. *Revelabunt cæli iniquitatem ejus, & terra consurget adversus eum.*

CAPUT XXXI. *Vet. xv. Rec. xix.* *Iniqui in judicio accusatores experientur justos & injustos.*

37. Quid per cælos, nisi justos, & quid per terram nisi peccatores accipimus? Unde & in Dominica oratione petimus: *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra*: ut videlicet voluntas nostri conditoris sicut in omnibus justis perficitur, ita & in omnibus quoque peccatoribus impleatur. De justis quoque scriptum est: *Cæli enarrant gloriam Dei*. Et peccanti homini sententia infertur, qua dicitur: *Terra es, & in terram ibis*. Hujus itaque impii ad illud terribile judicium deducti, revelant cæli iniquitatem, & terra consurgit adversum eum: ut qui hic nec bonis umquam nec malis pepercit, in illo eum tremendo examine & justorum vita, & peccatorum pariter accuset. Et gravius quidem est, si quis justis potius quam peccatoribus noceat. Unde & per Prophetam dicitur: *Sanguis ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum: non effudit illum super terram, ut possit operiri pulvere*. Per terram videlicet & pulverem peccatores, per petram vero limpidissimam justum signans, qui gravibus peccatorum contagiis non exasperatur. Sanguis ergo super limpidissimam petram effunditur, quando malitia cruentæ mentis in afflictione justæ animæ grassatur. Cum ergo sit gravius justos, quam injustos injuste affligere; multo tamen est gravius & justis pariter & injustis nocere. Quia ergo hic iniquus & justis pariter nocuit & injustis, in accusatione condemnationis revelabunt cæli iniquitatem ejus, & terra consurget adversus eum: quia & illis obstitit qui cælestia, & eos pressit qui ima sapuerunt. Possunt vero per terram [a] non peccatores & reprobi, sed hi qui terrenis actibus occupati, eleemosynarum & lacrymarum ope ad æternam vitam perveniunt, designari: de quibus per Psalmistam dicitur, cum venire Dominus ad judicium nuntiaretur: *Advocavit cælos sursum & terram, ut discerneret populum suum*. Cælos quippe sursum advocat, cum hi qui sua omnia relinquentes conversationem cælestis vitæ tenuerunt, ad consedendum in judicio vocantur, atque cum eo judices veniunt. Terra etiam sursum vocatur, cum hi qui terrenis actibus obligati fuerant, in eis tamen plus cælestia quam terrena lucra quæsierunt, quibus dicitur: *Hospes eram & collegistis me; nudus [b] & operuistis me*. Hypocritæ itaque hujus cæli iniquitatem revelant, atque adversus eum terra consurgit, dum & hi qui cum Deo judices veniunt, & hi qui per judicium liberantur, pravitatis illius testes existunt. Nihil ergo de his quæ egit, in tempore damnationis ejus absconditur, & si quidem acta illius modo hominibus per duplicitatem multa celantur: sed in damnationis die quidquid in eo intrinsecus latebat, ostenditur. Unde apte subjungitur:

Ezech. 24. 7. *Psal. 49. 4.* *Matth. 25. 43.*

Vers. 28. *Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei.*

CAPUT XXXII. *Vet. xvi.* *Tunc mala intus latentia revelabuntur.*

38. Tunc germen domus illius aperitur, cum omne malum quod in conscientia illius [c] nascebatur, ostenditur. Modo quippe germen domus hypocritæ [d] manet occultum: quia etsi bona in imagine apparet ejus operatio, sed latet intentio. Aliud est namque quod agit, aliud [e] quod intendit. Sed cum, adveniente judice, uniuscujusque conscientia ad testimonium fuerit deducta, unde scriptum est: *Cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus*; [f] in hoc hypocritæ germen domus aperitur, quia in ejus mente cogitatio perversa detegitur. Et in die furoris Dei detrahitur: quia ostensa ira judicis, flammis ultricibus traditus, ab ejus conspectu separatur. Qui enim summa cogitare dum viveret noluit, peccatorum suorum pondere depressus, a facie judicis in ima suppliciorum cadet. Nunc autem & peccantem considerat judex & tolerat, atque ad conversionem singulos, quia dies patientiæ, & necdum est dies furoris, expectat. Sed in hoc die patientiæ quasi immobilis manet hypocrita, dum & multa mala perpetrat, & hunc flagella nulla castigant. Sed in furoris die detrahetur, quia vindictæ tempore raptus ad supplicia, [g] ab æterni judicis vultu separatur. Sequitur:

Rom. 2. 15.

Vers. 29. *Hæc est pars hominis impii a Deo, & hereditas verborum ejus Domino.*

CAPUT XXXIII. *Rec. xx.* *Et vel minima punientur.*

39. Si enim bene agere in hac positus vita voluisset, partem apud Dominum cælestis regni consortium haberet. Sed quia pravis subdi desideriis elegit, partem suam a Domino in tormentis invenit, quia ejusdem Domini participare gratiam non quæsivit. Bene autem dicitur: *Et hereditas verborum ejus a Domino*. Qui enim pro magnis malis in supplicium mergitur, fortasse credebatur quod pro verbis, quæ male dixerat, minime judicaretur. Sed cum districta Dei omnipotentis justitia supplicium a reprobis pro perversis actibus exigit, eis mala usque ad verborum retributionem reddit: ut qui de magnis malis debitores sunt, suppliciis traditi, etiam novissimum quadrantem solvant. Illis enim minima parcuntur, qui majora in se districte mala defleverunt. Nam quos magna premunt, etiam mala minima in gehenna pariter

ter

a Ita Anglic. mss. & nostri. In editis legitur: *non solum peccatores & reprobi, sed & hi &c.*
b Utic. *& cooperuistis me*.
c Turon. *nascebatur*.
d Bellov. et Norm. *manet in occulto*.
e Bigot. et Lyr. *quo intendit*.
f Norm. *in hoc hypocrita*.
g Mss. Anglic. et nostri ut plurimum habent *æterni judic. non interni*.

ter affligunt. Sancti autem viri non partem a Domino accipere, sed partem suam ipsum Dominum habere desiderant. Unde Propheta deprecatur, dicens: *Portio mea Dominus.* Iniquus vero quia portionem suam habere ipsum Dominum non quæsivit, partem suam extra Dominum ignem invenit; ut ab ejus facie exclusus quia gaudere in ipso non appetiit, sub ipso crucietur. Hæc Sophar ita intulit, ut per ea quæ contra hypocritam dixerat, beati Job vitam feriret; existimans, quod is qui a Domino percussus esset, cuncta bona quæ egerat, mente simplici non egisset. Quem enim percussum vidit, Deo displicuisse credidit. Sed amici beati Job etiam in hac re hæreticorum speciem tenent, qui in sancta Ecclesia dum quosdam bene agentes aspiciunt sub flagellis gemere, eos existimant bona merita in bonis actibus non habere: & malos credunt, [a] quos affligi verbere divino conspiciunt: videlicet nescientes, quia *multæ tribulationes justorum*: & *flagellat omnem filium quem recipit.* Sed beatus Job more sanctæ & universalis Ecclesiæ, quæ a perversis verborum jacula æquanimiter tolerat, & cum superborum dicta audit, humilitatis suæ tramitem non relinquit, cum magna cordis humilitate subjunxit, dicens:

Psal. 72. 26.

Psal. 33. 20. Hebr. 12. 6.

Job 21. Vers. 2. *Audite quæso sermones meos,* [b] *& agite pœnitentiam.*

CAPUT XXXIV. Vet. xvii. Rec. xxi. Sancti dum recte docent, irrideri non metuunt.

40. Qui enim cum diceret: *Audite,* addidit, *Quæso,* cum quanta humilitate loquatur insinuat, dum contra se superbientes rogat, ut eorum sensum ad salutis doctrinam [c] reducat. Sancti autem viri dum intra universalem Ecclesiam non solum docere recta, sed etiam perversa tolerare parati sunt, irrideri non metuunt. Unde & subditur:

Vers. 3. *Sustinete me,* [d] *ut & ego loquar: & post mea, si videbitur, verba ridete.*

CAPUT XXXV. In verbis suis quærunt auditoribus suis, & sibi prodesse.

41. Boni etenim cum loquuntur, duo sunt quæ in suis locutionibus attendunt, ut videlicet aut sibi & auditoribus suis, aut sibimet solis prosint, si auditoribus prodesse non possunt. Cum enim bene audiuntur bona quæ dicunt, sibi simul & auditoribus prosunt. Cum vero ab auditoribus deridentur, sibi procul dubio [e] profuerunt, quos a culpa silentii liberos fecerunt. Beatus itaque Job ut sibi & suis auditoribus prosit, dicat: *Audite quæso sermones meos, & agite pœnitentiam.* Ut autem ipse quod debet, exolvat, etiam si auditoribus prodesse non valeat, adjungit: *Sustinete me, ut & ego loquar: & post mea, si videbitur, verba ridete.* Et notandum, quia dum subjungeret, *Agite pœnitentiam;* præmisit, *Audite;* cum vero subderet: *Post mea, si videbitur, verba ridete;* præmisit; *Sustinete me.* Audire quippe volentis est, sustinere, nolentis. Amici ergo ejus si doceri appetunt, audiant: si autem irridere parati sunt, sustineant quæ dicuntur: quia videlicet superbis mentibus pondus grave est oneris, doctrina humilitatis. Sequitur:

Superbis auditoribus grave onus est doctrina humilitatis.

Vers. 4. *Numquid contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari?*

CAPUT XXXVI. Rec. xxii.

42. Omnis, qui Deo placens, hominibus displicet, causas tristitiæ nullas habet. Qui autem aut hominibus placens, Deo displicet, aut simul Deo & hominibus displicere se credit: si hunc tristitia non afficit, a virtute sapientiæ alienus existit. Beatus autem Job displicuisse Deo inter flagella se credidit; & idcirco animum ad tristitiam revocavit: quia despiciendus non erat, cui se displicuisse formidabat. Si autem de vitæ suæ meritis contra hominem disputaret, nequaquam contristari debuisset: sed quia per flagella præsentia anceps factus de anteacta vita fuerat, in flagello tristitiam jure requirebat. Unde etiam subdit:

Job ex flagellis humilior, Deo displicuisse tantum timuit.

Vers. 5. *Attendite me, & obstupescite.*

CAPUT XXXVII. Ex ejus percussionibus discendum quid formidare debeamus.

43. Id est, considerate quæ egi, & admiramini in hac percussione quæ patior. Qui adhuc recte subinfert, dicens:

Ibidem. *Et superponite digitum ori vestro.*

Ac si aperte dicat: Scientes bona quæ egi, & considerantes mala quæ patior, vosmetipsos etiam a verborum culpa compescite; atque in meis percussionibus vestra damna formidate. Vel certe quia digitis quæque discernimus, non incongrue per digitum discretio designatur. Unde & per Psalmistam dicitur: *Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Per manus videlicet operationem, per digitos vero discretionem designans. Digitus ergo ori superponitur: cum per discretionem lingua refrenatur: ne per hoc quod loquitur, in stultitiæ culpam delabatur. Ait ergo: *Superponite digitum ori vestro,* id est locutioni vestræ discretionis virtutem adjungite: ut per hæc, quæ recta contra hypocritam dicitis, quibus sint dicenda, videatis. Sequitur:

Psal. 143. 1.

Vet. xviii.

Vers. 6. *Et ego quando recordatus fuero pertimesco, & concutit carnem meam tremor.*

CAPUT XXXVIII. Quædam ironice & per irrisionem a sanctis dicuntur.

44. Quia beatus Job actuum suorum oblitus non fuerit, extrema locutio ejus ostendit. Qua ex re hoc, quod ab eo nunc amicis dicitur: *Et ego quando recordatus fuero, pertimesco; & concutit carnem meam tremor,* constat nimirum quod per irrisionem dicatur. Ac si aperte diceretur: Si me aliquid hypocritæ habuisse meminero, in pœnitentiæ mox fletu contremisco. Carnem vero suam, si recordatus fuerit, tremore perhibet concuti, id est infirmitatem operis ultionis pavore fatigari. Sed quia multa Sophar de subita damnatione impii, [f] in quibus beati Job potentiam momordit, asseruit, sanctus vir contra ejus dicta subjungit, dicens:

Vers. 7. *Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis?*

CAPUT XXXIX. Rec. xxiii. Expenditur hujus vitæ felicitas.

45. Nisi enim eos patientia divina toleraret, nequaquam diu vitam in peccatis ducerent. Sublevantur namque divitiis, cum esse potentes incipiunt; confortantur vero, cum diu in hac vita subsistere permittuntur. Quos enim substantia elevat, in suæ fastu potentiæ dierum longitudo confortat. Vel certe sublevati & confortati referuntur: quia sublevantur honoribus, confortantur rebus. Sed sunt plerique, qui & honoribus sublevati, & divitiis confortati, ea quæ in hac concupiscunt vita accipiunt, successione autem sobolis privantur. Istis nimirum ipsa sua potentia pœna est, cum & magnam se habere hereditatem considerant, & heredes non habent quibus relinquant. Quibus itaque pro-

In dignitatibus & divitiis.

a Germ. Bellov. Norm. &c. habent *quos*, non *quod*, ut in editis legitur.
b In Utic. olim *& agetis pœnitentiam*; sic legitur hic textus infra quoties repetitur in recent. edit. Veteres autem manuscriptis consentiunt, ubi nunc habetur semper, *agite*.
c Vindoc. *deducat*.
d Deest, *ut*, in Utic.
e Germ. Turon. & Norm. *præstiterunt*.
f Ita mss. Germ. Turon. Norm. &c. necnon vet. omnes edit. Quam vocem recentioribus editoribus placuit mutare in *patientiam*, fortasse quia patientia Job notior quam *potentia*.

prodest si adsint omnia, & desint filii, qui successores fiant? Sequitur:

Vers. 8. *Semen eorum permanet coram eis.*

CAPUT XL. In liberis, et propinquis.

46. In augmentum magnæ felicitatis, cum magno patrimonio dantur & heredes: ac ne qua necessitas saltem temporalis ab oculis subtrahat eos, in quibus animus exultat, de hoc eorum semine dicitur: *Permanet coram eis*. Quid autem si filii dati sunt, sed ipsi sterilitate feriuntur? Sic in eis genus extinguitur, sicut parentum sterilitate extingui timebatur. Sequitur:

Ibidem. *Propinquorum turba & nepotum in conspectu eorum.*

Ecce adest vita, adsunt honores & divitiæ, adsunt filii, adsunt nepotes. Quid si qua mentem intestina cogitatio exurat, & securitatis gaudia [a] domestica rixa transverberet? Quæ est mundi hujus felicitas, si læta non est? Sequitur:

Vers. 9. *Domus eorum securæ sunt & pacatæ, & non est virga Dei super illos.*

CAPUT XLI. In pacata domo.

47. Securæ & pacatæ sunt: quia peccantes vivunt, lugenda agunt, & gaudia non relinquunt. Virga eos supernæ disciplinæ non percutit: & tanto amplius in culpa proficiunt, quanto minus ex culpa feriuntur. Sed quia intus quæ prosperantur audivimus, in agris quoque quæ prosperitas arrideat, [b] videamus. Sequitur:

Vers. 10. *Bos eorum concepit, [c] & non abortivit; vacca peperit, & non est privata fetu suo.*

In armentorum fecunditate.

Vulgaris locutionis usus est, ut bovem masculum, & vaccam feminam vocet: sed * litteraturæ locutio bovem communis generis appellat. Unde nunc dicitur: *Bos eorum concepit, & non abortivit: vacca peperit, & non est privata fetu suo.* Dominis gregum prima felicitas est, si grex sterilitatem non habens concipit: secunda, si conceptus ad partum venit: tertia autem, si hoc quod partum est, per nutrimenta ad provectum ducatur. Ut ergo tota simul adesse impiis demonstraret, eorum greges beatus Job asserit concepisse, & non abortisse: peperisse, & fetu proprio non esse privatos. Minor autem est felicitas, si cum greges crescunt, custodes quoque gregum non proficiunt. Unde & ad fecunditatem gregum, mox fecunditas familiæ subrogatur. Nam dicitur:

* Id est Grammaticæ.

Vers. 11. *Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus.*

CAPUT XLII. In familiæ multitudine.

48. Ut sicut majora ad habendum concessa sunt: ita multi germinent ad custodiendum. Sed quia dixit, *Exultant lusibus*: ipsum quoque infantium lusum in domo iniquorum ne vilem valde esse crederemus, subjungens, ait:

Vers. 12. *Tenent tympanum & citharam, [d] gaudent ad sonitum organi.*

Et exultatione.

Ac si patenter dicat: Cum domini honoribus & rebus tument, subjecti in ludicris actibus gaudent. Sed, o beate vir, quid tam multa nobis de iniquorum voluptatibus narras? Jam diu est quod in eorum descriptione loqueris, post multa breviter distingue quæ sentis. Sequitur:

Vers. 13. *Ducunt in bonis dies suos; & in puncto ad inferna descendunt.*

CAPUT XLIII. Ver. xix. Ver. xxiv.

49. Ecce, beate vir, eorum gaudia diu narraveras: quomodo nunc asseris quod in puncto ad inferna descendant, nisi quod omnis longitudo temporis vitæ præsentis punctus esse cognoscitur, cum fine terminatur? Cum enim ad extremum quisque perducitur, de præterito jam nil tenet, quia tempora cuncta delapsa sunt; in futuro nil habet, quia unius horæ momenta non restant. Vita ergo, quæ sic angustari potuit, punctus fuit. Ut enim prædiximus, in puncto stylum ponimus, & levamus. Quasi ergo in puncto vitam tetigit, qui hanc accepit & amisit. Potest in puncto hoc quoque intelligi, quod sæpe hi, qui diu in iniquitate tolerati sunt, subita morte rapiuntur, ut nec flere ante mortem liceat quæ peccaverunt. Sed quia nonnumquam etiam vita justorum subito fine terminatur, melius illud accipimus, si hoc de eorum temporali vita sentiamus, quia quidquid transire potuit, subitum fuit. Amicis autem beati Job, qui idcirco hunc injustum esse crediderunt, quia flagellatum viderunt, recte ejusdem sancti viri voce de iniquorum flore & perditione ostensum est: quia præsentis vitæ prosperitas innocentiæ testis non est: quia multi ad perennem vitam per flagella redeunt: & plerique ad infinita supplicia perducendi sine flagello moriuntur. De quibus adhuc subditur:

Quidquid finem habet, momentaneum.

Prosperitas innocentiæ, adversitas iniquitatis non est argumentum.

Vers. 14. *Qui dixerunt Deo: Recede a nobis.*

CAPUT XLIV. Reg. xxv. Qui Dei mandatis non obsequuntur, eum a se abigunt.

50. Hæc verbis dicere vel stulti minime præsumunt: sed tamen perversi omnes Deo, *Recede*, non verbis sed moribus, dicunt. Qui enim illa agunt quæ Deus omnipotens prohibet, quid aliud faciunt, quam suum animum contra Omnipotentem [e] claudunt? Sicut enim ejus præcepta cogitare, eum ad se introducere est: ita ejus mandatis obsistere, eum a cordis inhabitatione repellere est. Dicunt ergo: *Recede a nobis*, qui ei ad se aditum præbere recusant, cumque pravis actibus impugnant, etiam si verbis laudare videantur. Dicunt etiam:

Ibidem. *Scientiam viarum tuarum nolumus;*

CAPUT XLV. Aliud est nescire vias Dei, aliud scire nolle. Luc. 12. 47. 48.

51. Eo ipso quo ejus scientiam apprehendere contemnunt. Sunt namque nonnulli, qui ex eo quod Veritas dicit: *Servus qui non cognovit voluntatem domini sui, [f] & facit digna plagis, vapulabit paucis: & servus sciens voluntatem domini sui, & non faciens juxta eam, vapulabit multis*: nolunt scire quod faciant, & quasi minus se vapulaturos existimant, si nesciant quod operari debuerunt. Sed aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Nescit namque qui apprehendere vult, & non valet. Qui autem ut nesciat, aurem a voce veritatis avertit, iste non nesciens, sed contemptor addicitur. Via autem Dei pax, via Dei humilitas, via Dei patientia est. Sed quia hæc omnia iniqui despiciunt, dicunt: *Scientiam viarum tuarum nolumus*. Dum enim in præsenti vita superbiunt, dum honoribus inflantur, dum etiam, si non habent, appetunt, vias Dei in sua cogitatione contemnunt. Quia enim via Dei in hac vita humilitas fuit, ipse hic Deus & Dominus redemptor noster ad probra, ad contumelias, ad passionem venit, & adversa hujus mundi æquanimiter pertulit, prospera fortiter vitavit, ut & prospera doceret æternæ vitæ appeti, & adversa præsentis vitæ non formidari. Sed quia iniqui gloriam vitæ præsentis appetunt, ignominiam fugiunt, dicere memorantur: *Scientiam viarum tuarum nolumus*. Scire quippe nolunt, quod facere conte-

Ver. xx.

a Turon. *domestica tristitia*.
b Ita Germ. &c. Norm. *audiamus*. In Utic. tamen olim legebatur *videamus*; nunc *audiamus*, quod etiam observavimus in Ebroic.
c In Utic. olim scriptum *& non abortit*. quod etiam habet Germ.
d Mss. Norm. *& gaudent*.
e Turon. habet *cludunt* pro *claudunt*.
f Norm. et vet. edit. *& non facit digna, plagis vapulabit paucis*.

contemnunt. Quorum adhuc verba subduntur, cum dicitur:

Vers. 15. CAPUT XLVI. Rec. xxxv. Carnales, aut Deum non esse suspicantur aut ei servire contemnunt. Ps. 13. 1.

Quis est omnipotens, ut serviamus ei?

52. Mens enim hominis male exterius fusa, sic in rebus corporeis sparsa est, ut neque ad semetipsam intus redeat, neque eum qui est invisibilis, cogitare sufficiat. Unde carnales viri jussa spiritalia contemnentes, Deum quia corporaliter non vident, quandoque ad hoc perveniunt, ut etiam non esse suspicentur. Unde scriptum est: *Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus*. Unde nunc quoque dicitur: *Quis est Omnipotens, ut serviamus ei?* Plerumque enim plus appetunt homines servire hominibus, quos corporaliter vident, quam servire Deo, quem non vident. Per omne enim quod faciunt, ad finem oculorum tendunt: & quia in Deum oculos corporis tendere non possunt, ei obsequia præbere vel despiciunt, vel si cœperint, fatigantur. Esse enim, sicut dictum est, non credunt, quem corporaliter non intuentur. Qui si

a auctorem omnium Deum humiliter quærerent,
b [a] id quod non videtur, ei rei quæ videtur, [b] esse melius, in semetipsis invenirent. Ipsi quippe ex anima invisibili & corpore visibili subsistunt: sed si hoc ab eis quod non videtur, abstrahitur, illico corruit quod videtur. Et patent quidem carnis oculi: sed videre quidquam vel sentire non possunt. Sensus enim visionis perit: quia habitator recessit, & domus carnis remanet vacua, quia abscessit ille invisibilis spiritus, qui per ejus respicere fenestras solebat. Quia ergo rebus visibilibus invisibilia præstantiora sunt, carnales quique ex semetipsis pensare debuerunt: atque per hanc ut ita dixerim, scalam considerationis tendere in Deum: quia eo est, quo invisibilis permanet: & eo summus permanet, quo comprehendi nequaquam potest. Sunt vero nonnulli, qui Deum & esse, & incomprehensibilem esse non ambigunt; qui tamen ab eo non ipsum, sed dona exteriora quærunt. Quæ cum ei servientibus deesse conspiciunt, ipsi servire contemnunt. De quorum adhuc verbis adjungitur:

Ibidem. CAPUT XLVII. Rec. xxxvi. Ordo rerum in oratione postulandarum. Matt. 6. 33.

Et quid nobis prodest, si oraverimus illum?

53. Cum Deus in oratione non quæritur, citius in oratione animus lassatur; quia cum illa quisque postulat, quæ fortasse juxta occultum judicium Deus tribuere recusat, ipse quoque venit in fastidium, qui non vult dare quod amatur. Sed se magis Dominus quam ea quæ condidit, vult amari, æterna potius quam terrena postulari, sicut scriptum

c est: *Quærite [c] primum regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis*. Qui enim non ait, dabuntur, *Sed adjicientur*: profecto indicat aliud esse quod principaliter datur, aliud quod superadditur. Quia enim nobis in intentione æternitas, in usu vero temporalitas esse debet, & illud datur, & hoc nimirum ex abundanti superadditur. Et tamen sæpe homines, cum bona temporalia postulant, æterna vero præmia non requirunt, petunt quod adjicitur, & illud non desiderant ubi adjiciatur. Nec lucrum suæ esse petitionis deputant, si hic sint temporaliter pauperes, [d] & illic beatitudine divites in

d æternum vivant: sed solis, ut dictum est, visibili-
e bus intenti, [e] labore postulationis renuunt invisibilia mereari. Qui si superna quærerent, jam cum

f fructu [f] laborem exhiberent: quia cum mens in precibus ad auctoris sui speciem anhelat, divinis desideriis inflammata, supernis conjungitur, ab inferioribus separatur, [g] amore fervoris sui se aperit ut

g capiat, & capiens inflammat; & superiora amare jam sursum ire est; dumque magno desiderio ad cælestia inhiat, miro modo hoc ipsum quod accipere quærit degustat. Sequitur:

Vers. 16.

Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium eorum longe sit a me.

CAPUT XLVIII. Vet. xxi. & ac. xxviii. Justi bona sua possident, non ab eis possidentur, secus iniqui.

54. Bona in manu habet, qui despiciendo temporalia sub dominio mentis premit. Nam quisquis ea nimie diligit, se magis illis quam sibi ipsa supponit. Multi etenim justorum in hoc mundo divites fuerunt, [h] rebus & honoribus fulti habere multa videbantur, quorum mentem quia eorum quæ aderant delectatio nimia non possidebat, bona

h illorum in manu erant; [i] quia potestati animi subje-
i cta tenebantur. At contra iniqui ita se totis desideriis in exteriorum rerum appetitionibus fundunt, ut non magis ipsi habita teneant, sed ab his quæ habent, captiva mente teneantur. Quia igitur non sunt in manu eorum bona sua, recte subjungitur: *Consilium eorum longe sit a me*. Quid namque est iniquorum consilium nisi terrenam gloriam quærere, æternam negligere, salutem temporalem cum damno interiori appetere, & dolores transitorios ad æternos gemitus commutare? Vir igitur Sanctus has iniquorum cogitationes intuens aspernetur, & dicat: *Consilium eorum longe sit a me*. Quia nimirum esse bonum incomparabiliter videt, ad breve tempus eligit hic sub flagello gemere, quam æternæ ultionis supplicia tolerare. Sed neque in hac vita hi qui in ea prosperari appetunt, continue prosperantur. Nam plerumque eorum gaudia, suborti gemitus interrumpunt. Unde subditur:

k Vers. 17.

[k] *Quoties lucerna eorum extinguetur, & superveniet eis inundatio, & dolores dividet furoris sui.*

CAPUT XLIX. Rec. xxix. Quot & quibus pœnis afficiuntur mali.

55. Sæpe impius lucernam suam, filiorum vitam æstimat: sed cum filius qui nimio amatur, subtrahitur, lucerna impii, quæ videbatur, extincta est. Sæpe impius præsentis honoris gloriam lucernam putat: sed dum, sublata dignitate, dejicitur, lucerna extincta est, quæ ei juxta desiderium lucebat. Sæpe impius opes terrenæ substantiæ adesse sibi, quasi magnam luminis lucernam putat: sed cum, irruente damno, divitias, quas plus se amabat, perdiderit, quid iste aliud quam

l lucernam, in cujus lumine [l] gaudebat, amisit? Qui ergo gaudere de æternis non appetit, neque hic ubi solidari vult, potest continue lætari. Nam quoties lucerna impiorum extinguitur, & supervenit eis inundatio, & dolores dividit furoris sui. Inundatio impiis supervenit, cum dolorum fluctus ex aliqua adversitate patiuntur. Omnipotens enim Deus cum se despici, & in terrena videt concupiscentia lætari: hoc quoque doloribus percutit, quod sibi videt in cogitatione impii præferri. Bene autem dicitur: *Et dolores dividet furoris sui*. Qui enim æternos dolores impio per retribu-

a Recent. ed. *ea re*. quod etiam legitur in Utic. e secunda manu. At Turon. & plur. mss. ac vet. edit. *ei rei quæ videtur*.
b Deest *esse* in Norm. expunctum fuit in Utic.
c Non legitur, *primum*, in Norm.
d Ebroic. Sag. Utic. *& illic beatitudinis divites &c.*
e Turon. *laborant in postulatione*.
f Lyr. Bigot. Utic. præter hanc lect. aliam subjiciunt sc. *laborem accipiebant*, quam solam habet Vindoc.

g Turon. *amore favoris sui*.
h Turon. *rebus & honoribus suffulti haberi videbantur*.
i Bigot. Lyr. Utic. *quia potestate*.
k Lyr. & Bigot. *quoties lucerna impiorum extinguitur*. Utic. præter hanc lectionem, aliam habet quæ est etiam Germ. *quoties lucerna eorum extinguitur*. Reliqua contextus, *& superveniet &c.* omittuntur in Germ. Lyr. Bigot. Utic. & in vet edit. Paris. & Basil.
l Vindoc. Anglic. & omnes Norm. *gradiebatur*.

butionem servat, & aliquando ejus mentem etiam temporali dolore transverberat: quia hic quoque & illic percutiat, furoris sui super impium dolores dividit. Neque enim pœna præsens, quæ injusti animam a pravis desideriis non immutat, ab æternis suppliciis liberat. Unde & per Psalmistam dicitur: *Pluet super peccatores laqueos, ignis, sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum.* Dicendo enim laqueos, ignis, sulphur & spiritus procellarum, multos nimirum dolores intulit. Sed quia ab eis doloribus peccator, qui non corrigitur, ad æterna supplicia vocatur, eosdem dolores non jam totum calicem, sed partem calicis dixit: quia videlicet eorum passio hic quidem per dolores incipitur, sed in ultione perpetua consummatur. De quorum adhuc fine subjungitur:

Ps. 10. 7.

Vers. 18. *Erunt sicut paleæ ante faciem venti, & sicut favilla quam turbo dispergit.*

CAP. L. Vet. XXII. Rec. XXX. Tanquam paleæ ab ira divinæ flatu ad ignem asportantur.

56. Iniquus cum in potestate conspicitur, cum valde in oppressionibus & violentiis effrenatur, ab infirmorum cogitationibus gravis nimium, & quasi in hoc mundo radicatus æstimatur. Sed cum districti judicis sententia venerit, omnes iniqui quasi paleæ [a] ante ventum erunt: quia, ut ita dicam, iræ flatu subito levantur atque asportantur ad ignem, quos hic in suis quondam præjudiciis quasi duri ponderis [b] superjacentem molem indigentium lacrymæ movere non poterant. Et ad rapientis judicii manus leves sunt: qui per injustitiam proximis graves fuerunt. *Et sicut favilla, quam turbo dispergit.* Ante omnipotentis Dei oculos iniqui vita favilla est: quia etsi apparet ad momentum viridis, ab ejus tamen judicio jam consumta cernitur: quia consumtioni est æternæ deputata. Hanc favillam turbo dispergit: quia *Deus [c] manifestus veniet: Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu ejus [d] ardebit, & in circuitu ejus tempestas valida.* Hujus enim tempestatis turbine ab æterni conspectu judicis iniqui rapiuntur: & qui hic mentem desiderio perverso solidaverant, ibi paleæ & favilla videbuntur: quia eos ad æterna supplicia turbo rapiens asportat. Sequitur:

Ps. 49. 3.

Vers. 19. *Deus servabit filiis illius dolorem patris: & cum reddiderit, tunc sciet.*

CAP. LI. Rec. XXXI. Qui Deus peccata parentum puniat in filiis. Exod. 34. 7. Ezech. 18. 2. Jer. 31. 29. De pœnit. dist. 4. c. 13. Quid est.

57. Scriptum novimus: *Qui reddis peccata patrum [e] in filios ac nepotes, in tertiam & quartam generationem.* Et rursum scriptum est: *Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum [f] obstupuerunt? Vivo ego dicit Dominus Deus, si erit vobis ultra parabola hæc in proverbium in Israel. Ecce omnes animæ, meæ sunt; ut anima patris, ita & anima filii, mea est. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* In utraque igitur hac sententia dum dissimilis sensus invenitur, auditoris animus ut discretionis viam subtiliter requirat instruitur. Peccatum quippe originale a parentibus trahimus: & nisi per gratiam baptismatis [g] solvamur, etiam [h] parentum peccata portamus: quia unum adhuc videlicet cum illis sumus. Reddit ergo peccata parentum in filios, dum pro culpa parentis, ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum non reddit parentum peccata in filios: quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, jam non parentum culpas, sed quas ipsi committimus, habemus. Quod tamen intelligi etiam aliter potest: quia quisquis pravi parentis iniquitatem imitatur, etiam ex ejus delicto constringitur. Quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam delicto illius gravatur. Unde fit, ut iniquus filius [i] iniqui patris non solum sua quæ addidit, sed etiam patris peccata persolvat; [k] cum vitiis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiam suam adhuc malitiam adjungere non formidat. Et justum est, ut qui sub districto judice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præsenti etiam culpas parentis iniqui persolvere. Unde & illic dictum est: *Anima patris mea est, & anima filii mea est. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur:* quia in carne nonnumquam filii etiam ex patris peccato perimuntur. Deleto autem originali peccato, ex parentum nequitia in anima non tenentur. Quid enim est quod parvuli filii [l] plerumque a dæmonibus arripiuntur, nisi quod caro filii ex patris pœna mulctatur? In semetipso enim percutitur pater iniquus, & percussionis vim sentire contemnit. Plerumque percutitur in filiis, ut acrius uratur: & dolor patris carni filiorum redditur, quatenus per filiorum pœnas mens patris iniqua puniatur. Cum vero non parvuli, sed jam provectiores filii ex parentum culpa feriuntur, quid aliud aperte datur intelligi, nisi quod illorum etiam pœnas luunt, quorum facta secuti sunt? Unde & recte dicitur: *Usque ad tertiam & quartam progeniem.* Quia enim usque ad tertiam & quartam progeniem, eam quam imitantur filii parentum vitam possunt videre, usque ad eos ultio extenditur, qui viderunt quod male sequerentur.

Vet. XXIII. Impiorum oculos culpa claudit, aperit pœna.

58. Et quia impiorum oculos culpa claudit, sed in extremum pœna aperit, recte subjungitur: *Et cum reddiderit, tunc sciet.* Nescit enim impius mala quæ fecit, nisi cum pro eisdem malis puniri jam cœperit: Unde & per Prophetam dicitur: [m] *Et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.* Tunc namque intelligit quod audivit, cum se jam pro contemtu vexari doluerit. Hinc per Balaam de semetipso dicitur: *Dixit homo, cujus obturatus est oculus: dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est, [n] qui cadet: & sic aperientur oculi ejus.* Consilium quippe contra Israelitas præbuit, sed post in pœna vidit quid prius ex culpa commiserit. Electi autem quia ne peccare debeant prævident: eorum videlicet oculi ante casum patent. Iniquus vero post casum oculos aperit: quoniam post culpam jam in pœna sua conspicit, quia malum debuit vitare, quod fecit. De cujus inutili jam tunc [o] scientia subinfertur:

Isai. 28. 19. Num. 24. 3. 4.

Vers. 20. *Videbunt oculi ejus interfectionem suam, & de furore Omnipotentis bibet.*

CAP. LII. Post casum inutiliter aperiuntur oculi.

59. Qui si in hac vita positus, culpam suam videre voluisset, de Omnipotentis postmodum furore non biberet. Sed qui hic avertit oculos a respectu criminis, illic declinare non valet sententiam damnationis. Sæpe vero hi qui supplicia æterna non metuunt, prava agere pro temporali fal-

a Vindoc. *ante faciem venti.*
b Idem *super jacentem molam.*
c In Utic. *olim manifeste.*
d Norm. *exardescet.*
e Iidem *in filios ac nepotibus.*
f Bellov. Norm. & plur. *obstupescunt.*
g Turon. Norm. &c. *solvatur.* Gratianus loco citato legit, *salvamur.*
h Norm. *parentum peccatum sc. originale.*
i Ebroic. Sag. & alii Norm. *iniqui patris imitator non solum &c.*
k Norm. & Germ. *cum vitiis patris.*
l Ebroic. & Utic. *de manibus arripiuntur.*
m Deest *tantummodo* in Lyr. & Bigot.
n Norm. *qui cadit, & sic aperiuntur oculi ejus.*
o Ebroic. *sententia;* quam lectionem prætulit edit. Vatic.

saltem percussione pertimescunt. Sed sunt nonnulli, qui ita in iniquitate duruerunt, ut nec in ipsis metuant feriri quæ amant, dummodo quæ perverse cogitaverint expleant. Unde hoc in loco de iniqui obduratione subjungitur:

Vers. 21. *Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se? aut si numerus mensium ejus dimidietur?*

CAPUT LIII. Stupenda quorumdam malorum, etiam dum feriuntur, obduratio & cæcitas.

60. Neque enim sic debemus accipere, ut iniquus iste postea quam damnatus æternis suppliciis fuerit, de domo sua, id est de cognatis quos reliquerit, minime cogitavit: cum per semetipsam Veritas dicat, quia dives, qui in inferno sepultus fuerat, de quinque fratribus quos reliquerat, etiam in supplicio positus curam gerebat. Omnis namque peccator prudens erit in pœna, qui stultus fuit in culpa: quia ibi jam dolore constrictus, ad rationem oculos aperit, quos hic voluptati deditus clausit: & pœna torquente exigitur ut sapiat, qui hic excæcante se superbia desipiebat. Cui tamen sua sapientia jam tunc minime proderit: [a] quia hic ubi operari juxta sapientiam debuit, tempus amisit. Pro summo hic namque bono concupiscit germen generis habere: domum familia & opibus replere, & diu in hac carnis corruptione vivere. Sed si fortasse aliquid ad ejus desiderium veniat, quod tamen obtinere non possit nisi cum offensione conditoris, ejus animus ad paululum perturbatus cogitat, quia si hoc egerit hic, unde offensam sui conditoris incurrat; in domo, in filiis, in vita percutitur. Sed superbia sua protinus instigatus obdurescit: & quamlibet in domo, quamlibet in vita percussionem sentiat, nequaquam curat, dummodo quæ cogitaverit expleat: & quousque vivit, voluptates suas perficere non desistit. Ecce enim domus ejus pro culpa percutitur: sed *quid ad eum pertinet de domo sua post se?* Ecce pro ultione pravi operis ea quæ esse potuit vitæ longitudo, breviatur: sed quid ad eum pertinet, [b] *Si numerus dierum ejus dimidietur?* Et in hoc ergo se peccator contra Deum erigit, ubi Deus omnipotens ejus erectionem frangit: & nec illata percussio mentem humiliat, quam in deliberatione contra Dominum obstinatio obdurat. Et notandum, quam gravis culpæ reatus sit, & pœnam pro culpa menti proponere, & tamen nec tormenti metu sub jugo conditoris cervicem cordis inclinare. Sed ecce cum hæc audimus, cordi nostro quæstio oritur, cur omnipotens & misericors Deus in tantam cæcitatem cadere rationem mentis humanæ permiserit? Ne vero quisquam ultra quam debet occulta Dei judicia discutere præsumat, recte subjungitur:

Luc. 16. 28. Dist. 38. c. In Qui ea, ubi tamen non verba referuntur, sed sensus.

Vet. XXIV. Rec. XXXII

Vers. 22. *Numquid Deum quispiam docebit scientiam, qui excelsos judicat?*

CAPUT LIV. Occulta Dei judicia curiosius non scrutanda.

61. Cum in his quæ de nobis aguntur, ambigimus, debemus alia quæ nobis sunt certa, conspicere; & eam quæ de nostra nobis incertitudioe surrexerat, cogitationis querelam placare. Ecce enim quod electos ad vitam flagella revocant, & a malis actibus reprobos nec flagella compescunt, omnipotentis Dei judicia super nos valde occulta sunt, & injusta non sunt. Sed si tendamus oculum mentis ad superiora, in illis aspicimus quia de nobis quid juste conqueri non habemus. Omnipotens enim Deus angelorum merita discernens, alios in æterna luce sine lapsu permanere constituit: alios sponte lapsos a statu suæ celsitudinis, in æternæ damnationis ultione prostravit. Nobiscum igitur injuste nil agit, qui & subtiliorem nobis naturam juste judicavit. Dicat ergo: *Numquid Deum quispiam docebit scientiam, qui excelsos judicat?* Qui enim super nos mira facit, constat proculdubio quia de nobis scienter omnia disponit. His itaque præmissis, adjungitur, [c] ubi humanus animus in requisitione fatigatur. Nam subditur:

Ver. 23. 24. 25. *Iste moritur robustus & sanus, dives & felix, viscera ejus plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur: alius vero moritur in amaritudine animæ suæ absque ullis opibus.*

CAP. LV. Electorum & reproborum vita dispar, at mors carnis eadem.

62. Ista cum ita sint, [d] quis omnipotentis Dei secreta discutiat, cur hæc ita esse permittat? Sed electis & reprobis vita quidem dispar est: carnis autem in morte corruptio dispar non est. Unde subjungitur:

Vers. 26. *Et tamen simul in pulvere dormient, & vermes aperient eos.*

Quid ergo mirum, si prosperitate vel adversitate [e] præsentis sæculi dissimiliter ad momentum currunt, qui per corruptionem carnis ad terram similiter redeunt? Illa est ergo solummodo vita cogitanda, in qua cum resurrectione carnis [f] ad finem dissimilem pertingitur retributionis. Quæ est enim iniquis salus aut robur, qui adeps & divitiæ, dum totum hic cum celeritate relinquitur, & illic retributio, quæ numquam relinqui possit, invenitur? Sicut autem hujus iniqui lætitia transit ad pœnam, ita afflicti innocentis pœna transit ad lætitiam. Nec divitiæ ergo debent mentem extollere, nec inopia perturbare. Unde beatus Job inter damna rerum, nulla admittit ad animum damna cogitationum: sed ad eos qui se in percussione despiciunt, redarguendo subjungit, dicens:

Vet. XXV.

Iniqui lætitia transit ad pœnam, Innocentis pœna ad lætitiam.

Vers. 27. & 28. *Certe novi cogitationes vestras, & sententias contra me iniquas. Dicitis enim: Ubi est domus principis, & ubi tabernacula impiorum?*

CAPUT LVI. Rec. XXXIII. Job intractus, quia cum his ceteris Deum non amiserat. Allegoricus sensus.

63. Impium enim crediderant, [g] quem ablatis rebus, temporaliter destructum videbant. Sed sanctus vir tanto eos alta consideratione dijudicat, quanto inter damna quæ pertulerat, infracta rectitudine stabat. Quid enim ei foris rerum damna nocuerant, qui illum non amiserat, quem interius amabat?

64. Hoc vero quod dicitur: *Simul in pulvere dormient, & vermes operient eos:* si quis forsitan accipere per allegoriam valit, explere breviter possumus, si de iniquo hoc divite ea quæ sunt jam dicta, replicemus. Dicitur namque: *Viscera ejus plena sunt adipe.* Sicut enim ex abundanti cibo adeps, ita ex abundantia rerum superbia nascitur, quæ impinguat mentem divitis, dum elevatur animus superbientis. Superbia quippe cordis quasi quædam pinguedo est crassitudinis. Unde quia plerique ex abundantia peccata perpetrant, per Prophetam dicitur: *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.* Sequitur: *Et medullis ossa illius irrigantur.* Amatores hujus sæculi quasi ossa habent, quando in hoc mundo fortitudinem dignitatum pos-

Ex copia superbia nascitur.

Ps. 72. 7.

a Ita mss. Anglic. Norm. & pler. In tribus tamen Reg. & Ger. legitur *hoc* pro *hic*, quos sequuntur omnes ed. In Bellovac. mendose *huc*.

b Norm. *si numerus mensium*; olim tamen in Utic. legebatur *si numerus dierum*.

c Vindoc. *ubi humanus oculus vel animus*.

d Ebroic. cum aliis Norm. *quis sinum omnipotentis Dei secretum*. Germ. *quis in omnip. Dei secreto discutiat*.

e Lyr. & Bigot. *præsentis vitæ*. Utic. *vitæ præsentis sæculi*.

f Utic. præter hanc lectionem habet, *ad vitam*.

g Norm. *quem a latis rebus*. Vindoc. *quem latis rebus*.

possident. Sed si in exteriori dignitate desint terrenæ & domesticæ divitiæ, quantum ad judicium suum ossa quidem habent, sed medullas in ossibus non habent. Quia ergo sic iste amator hujus sæculi exteriori potestate fulcitur, ut etiam interiori terrenæ domus abundantia saginetur, dicitur: *Et medullis ossa illius irrigantur*. Vel certo ossa sunt hujus divitis pravæ & duræ consuetudines: medullæ vero in ossibus, sunt ipsa desideria male vivendi, quæ neque ex pravitatis satisfactione satiantur. Quæ medullæ quasi ossa irrigant, cum prava desideria perversas consuetudines suas in voluptatum delectatione conservant.

Vers. xxvi. Reg. xxxiv. Unde dives inaniter gaudet, inde pauper inanius affligitur.

65. Et sunt nonnulli, qui in hoc mundo divitias non habent, sed habere concupiscunt, elati esse appetunt; quamvis in hoc mundo quod cupiunt, obtinere non possunt: & cum nullis rebus vel honoribus fulti sint: per mala tamen desideria in conspectu interni judicis reos conscientia addicit. Talis etenim quisque plerumque ideo affligitur, quia ditescere ac superbire non prævalet. De quo & subditur: *Alius vero moritur in amaritudine animæ suæ absque ullis opibus*. Ecce unde dives superbo corde inaniter gaudet, inde pauper alius superbo corde inanius affligitur. Bene autem de utrisque subjungitur: *Et tamen simul in pulvere dormient, & vermes operient eos*. In pulvere enim dormire, est in terrenis desideriis oculos mentis claudere. Unde unicuique peccanti & in culpa sua dormienti dicitur: *Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus*. Vermes vero qui de carne nascuntur, eos simul operiunt: quia sive divitis, sive pauperis superbientis animum curæ carnales premunt. In rebus etenim terrenis pauper & dives reprobus, quamvis non pari prosperitate fulciantur; pari tamen anxietate turbantur: quia quod ille jam cum metu habet, iste cum anxietate appetit: & quia habere non valet, dolet. Dicatur ergo: *Simul in pulvere dormient, & vermes operient eos*. quia etsi non simul rebus temporalibus sublevantur, simul tamen in cura rerum temporalium mentis torpore sopiuntur. Simulque eos vermes operiunt: quia vel istum ut concupita habeat, vel illum, ne habita amittat carnales cogitationes premunt.

Ephes. 5. 14.

Bona quæ dives cum metu habet pauper cum anxietate appetit.

Job nec habitis rebus elatus, nec amissis anxius.

66. Beatus autem Job qui nec habitis rebus elatus fuerat, nec amissas cum anxietate requirebat, [a] quia nullis exterioris damni cogitationibus mordebatur, cum vermes cordis non operuerant. Et quia in terrena cura mentem suam non dejecerat, nequaquam in pulvere dormiebat. Sequitur: *Certe novi cogitationes vestras, & sententias contra me iniquas*. Cum scriptum sit: *Quis scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est?* qua ratione nunc dicitur: *Certe novi cogitationes vestras?* Sed tunc spiritus hominis ignoratur ab altero, cum verbis vel operibus non demonstratur. Nam cum scriptum sit: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*: per hoc quod foris agitur, quidquid intus latet, aperitur. Unde recte quoque per Salomonem dicitur: *Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus*. Proinde beatus Job cum amicorum colloquentium cogitationes nosse se diceret, adjunxit: *Et sententias contra me iniquas*; ut ex patenti re ostenderet, quia hoc quod in eis latebat, invenisset. Unde ipsas quoque eorum iniquas sententias adjungit, dicens: *Dicitis enim: Ubi est domus principis, & ubi tabernacula impiorum?*

1. Cor. 2. 11.

Matt. 7. 20.

Prov. 27. 19.

Reg. xxxv. Falsa eorum opinio qui culpas ex flagellis metiuntur.

67. Infirmi quique, qui in hoc mundo florere appetunt, & sicut magna mala, sic flagella pertimescunt, in eis quos flagellatos aspiciunt, culpas ex pœna metiuntur. Quos enim percussos cernunt, Deo displicuisse suspicantur. Unde amici beati Job, quem percussum viderunt, impium fuisse crediderunt; videlicet æstimantes quia si impius non fuisset, ejus tabernacula permanerent. Sed ista non cogitat, nisi qui adhuc infirmitatis tædio laborat: [b] qui in præsentis sæculi delectatione gressum cogitationis figit: qui transire ad æternam patriam perfectis desideriis nescit. Unde bene subjungitur:

Interrogate quemlibet de viatoribus, & hæc eadem illum intelligere cognoscetis. Quia in diem perditionis servatur malus, & ad diem furoris ducitur.

Vers. 29. & 30.

Caput LVII. Vers. xxvii. Consulendi sunt, qui vitam sibi viam, esse non patriam cogitant.

68. Sæpe etenim diu divina patientia tolerat, quos jam ad supplicia præscita condemnat: permittit florere, quos adhuc cernit deteriora perpetrare. Quia enim videt ad quam damnationis foveam tendant, hoc eis pro nihilo esse existimat, quod hic perversi relinquenda multiplicant. Sed quisquis præsentis vitæ gloriam diligit, magnam esse felicitatem deputat hic secundum votum florere; quamvis cogatur postmodum supplicia æterna tolerare. Solus ergo ille conspicit nil esse quod iniquus floret, qui jam gressum cordis ab amore præsentis sæculi amovit. Unde recte cum de subsequenti damnatione impii diceretur, præmittitur: *Interrogate quemlibet de viatoribus, & hæc eadem illum intelligere cognoscetis*. Viator quippe dicitur, qui præsentem vitam, viam sibi esse, & non patriam attendit: [c] qui in dilectione prætereuntis sæculi cor figere despicit: qui non remanere in transeuntibus, sed ad æterna pervenire concupiscit. Qui enim in hac vita viator esse non appetit, hujus vitæ prospera minime contemnit: & ea quæ ipse desiderat, cum abundare aliis viderit, miratur. Unde David propheta quoniam a dilectione præsentis sæculi jam corde transierat, iniqui gloriam describens, dicebat: *Vidi impium superexaltatum & elevatum sicut cedros Libani*. Sed quia cor huic mundo non subdidit, hunc jure despexit, dicens: *Transivi & ecce non erat*. Esset quippe aliquid in ejus æstimatione impius, si ipse ab hoc sæculo per intentionem minime transisset. Sed is, cui non transeunti magnum aliquid esset, transeunti animo quam nihil esset, apparuit: quia dum æterna retributio cogitatur, præsens gloria quam sit nulla cognoscitur. Hinc Moyses cum supernæ contemplationis gloriam quæreret dixit, *Transiens videbo visionem*. Nisi enim gressum cordis a sæculi amore removisset, nequaquam intelligere superna potuisset. Hinc Jeremias luctum cordis sui considerari deposcens, ait: *O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus*. Qui enim præsentem vitam non quasi viam transeunt, sed quasi patriam attendunt, luctum cordis electorum considerare nesciunt. Illos ergo ut dolorem suum considerent, Propheta exquirit, quos in hoc mundo contigit

Psal. 36. 35.

Ibid. 36.

Exod. 3. 3.

Thren. 1. 12.

ani-

a Turon. *quia nullis exterioribus mordebatur*.
b Lyr. Sag. & Bigot. *qui in præsentis vita*. Utic. utramque lectionem affert.
c Ebroic. cum cet. Norm. & Turon. *qui in dilectione præsentis sæc.* Bellov. habet *qui in delectatione*.

animum non fixisse. Hinc per Salomonem dicitur: *Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt*. (Prov. 31. 8.) Muti enim dicuntur, qui prædicatorum verbis contradicendo minime resistunt. Qui etiam pertranseuntes sunt: quia intentionem mentis in amore vitæ præsentis figere dedignantur. Igitur quia malus ad diem perditionis servatur, & ad diem furoris ducitur, hoc non nisi qui est viator, intelligit: quoniam qui cor in præsentibus fixit, [a] quæ iniquum sequuntur supplicia non deprehendit. De quo adhuc subditur:

Vers. 31.

Quis arguet coram eo viam ejus? & quæ fecit, quis reddet illi?

CAPUT LVIII. REC. XXXVI. Antichristum tantis signis, ostensione sanctitatis tanta elatum, solus Christus debellaturus est.

65. Sæpe malus indignationem conditoris sui quam in æternum passurus est, & in hac quoque vita positus experitur, dum prosperitatem quam amat, amittit, & adversitatem quam formidat, invenit. Et quamvis increpari de suis pravitatibus [b] a justorum lingua etiam in prosperis valeat: scimus tamen, quod cum facta sua perversum quemque dejiciunt, justorum increpatio convalescat. Qua autem ratione nunc dicitur: *Quis arguet coram eo viam ejus?* dum etiam, justis tacentibus, hoc quoque notum fit: quia toties hic iniqui via arguitur, quoties ejus prosperitas interveniente adversitate turbatur. (Ver. XXVIII.) Sed beatus Job [c] dum de omnium malorum corpore loqueretur, subito ad omnium iniquorum caput verba convertit. Vidit enim, quod in fine mundi satan hominem ingrediens, quem sacra Scriptura Antichristum appellat, tanta elatione extollitur, tanta virtute principatur, tantis signis & prodigiis in sanctitatis ostensione elevatur, ut argui ab homine ejus facta non valeant: [d] quia cum potestate terroris adjungit etiam signa ostensæ sanctitatis, & ait: *Quis arguet coram eo viam ejus?* Quis videlicet hominum illum increpare audeat, cujus visum ferre pertimescit? Sed tamen ejus viam non solum Elias & Enoch, qui in ejus exprobrationem ad medium deducuntur, sed etiam omnes electi arguunt, dum contemnunt, dum virtute mentis, ejus malitiæ resistunt. Sed quia hoc ex divina gratia, & non suis viribus faciunt, recte nunc dicitur: *Quis arguet coram eo viam ejus?* Quis etenim nisi Deus, cujus adjutorio electi, ut resistere valeant, fulciuntur? Aliquando enim in Scriptura sacra cum interrogando, *Quis* ponitur, Omnipotens designatur. Unde scriptum est: *Quis suscitabit eum?* (Genes. 49. 9.) De quo per Paulum dicitur: *Quem Deus suscitavit a mortuis*. (Gal. 1. 1.) In eo ergo quod sancti viri ejus iniquitati contradicunt, non ipsi sunt qui viam ejus arguunt: sed ille est, ex cujus gratia confortantur. Et quia præsentia ejus, qua in homine venturus est, multo atrocior in persecutione erit, quam nunc, cum minime cernitur; quia specialiter adhuc illo [e] vase suo proprio non gestatur; bene dictum est: *Coram eo*. Multi enim nunc vias Antichristi dijudicantes corripiunt: sed hoc quasi in ejus absentia faciunt, dum illum arguunt, quem adhuc specialiter non intuentur. Cum vero in illo [f] damnato homine venerit, quisquis ejus præsentiæ resistit, coram eo viam ejus arguit, cujus vires & conspicit & contemnit. Vel certe viam ejus arguere, est prosperitatem cursus ejus æterno supplicio interveniente turbare. Quod quia solus Dominus propria virtute facturus est, de quo scriptum est: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui*; (2. Thess. 2. 8) recte dicitur: *Quis arguet coram eo viam ejus?* Unde & sequitur: *Et quæ fecit, quis reddet illi?* Quis nimirum, nisi Dominus? Qui solus illi perdito homini quæ fecit reddet, dum potestatem ejus tam validam per adventum suum æterna damnatione contriverit. Sed elatus iste princeps malorum, in hac vita quamdiu est positus, quid agat, audiamus. Sequitur:

Vers. 32.

Ipse ad sepulcra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit.

CAPUT LIX. VET. XXIX. REC. XXXVII. In multitudine peccantium jamquam in congerie mortuorum & in sepulcris satan vigilat.

70. Quia sepulcra mortuos tegunt, quid aliud per sepulcra, [g] quam reprobi designantur, in quibus extinctæ a vita beatitudinis animæ velut in sepulcris latent? Iniquus ergo iste ad sepulcra ducetur, quia in pravorum cordibus recipietur: quoniam soli eum illi suscipiunt, in quibus mortuæ a Deo animæ [h] reperiuntur. De quo recte etiam, dum ejus supplicia describuntur, per Prophetam dicitur: *In circuitu illius sepulcra ejus, omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio*. (Ezec. 32. 22) Illi quippe in inferno juxta illum sunt, in quibus idem malignus spiritus mortuus jacet. Qui iniquitatis ejus gladio percussi ceciderunt. Unde scriptum est: *Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno*. (Ps. 143. 10.) Recte autem dicitur: *Et in congerie mortuorum vigilabit*: quia nunc in congregatione peccantium astutiæ suæ [i] insidias exerit. Pro eo autem quod in mundo raritas bonorum est, & multitudo malorum: recte mortuorum congeries nominatur, ut ipsa iniquorum multitudo signetur. *Lata enim via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui ingrediuntur per eam*. (Matt. 7. 13.) Satanæ itaque in congerie mortuorum vigilare, est in reproborum cordibus malitiæ suæ astutias exercere. De quo adhuc subditur:

Vers. 33.

Dulcis fuit glareis Cocyti.

CAPUT LX. REC. XXXVIII. Ut amarus est electis, ita reprobis vitia fugiendo dulcis est.

71. Græca lingua [k] cocytus luctus dicitur: qui tamen luctus, feminarum vel quorumlibet infirmantium solet intelligi. Sapientes vero hujus sæculi a luce veritatis exclusi, quasi umbras quasdam veritatis inquisitione tenere conati sunt. Unde Cocytum fluvium [l] currere apud inferos putaverunt: videlicet designantes, quod hi qui digna doloribus opera faciunt, in infernum ad luctum decurrunt. Sed nos despiciamus umbram carnalis sapientiæ, qui jam de veritate lucem tenemus: & cognoscamus voce beati viri cocyton luctum infirmantium dici. Scriptum quippe est: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum*. (Psal. 30. 25) [m] Qui enim in Deo confortari renuunt, ad luctum per animi infirmitatem tendunt. Glareas vero lapillos fluminum appellare consuevimus, quos aqua defluens

a Sic Germ. Turon. Vindoc. Norm. At in ed. *quæ iniquo servantur supplicia*.
b Vindoc. simpliciter, *a justis*.
c Turon. *dum omnium malorum corpori loqueretur*. Utic. *dum de omni malorum corpore loq.*
d Vindoc. *quia cum potestate erroris, adjunguntur etiam signa ostensæ dignitatis & sanctitatis*. Turon. *quia ... terrores adjunguntur etiam signis ostensis veritatis*.
e Gregorius antichristum appellat vas diaboli. Infra n. 71. & *quia antiquus hostis suum vas illum reprobum hominem ingressus*.
f Ita Turon. Germ. Norm. aliique, consentientibus vet. edit. In posterioribus *damnando*.
g Vet. excusis *reproborum corpora*. Posteriores, *reproborum corda*: ex sola, ut putamus, conjectura, quod paulo infra legatur, *quia in pravorum cordibus recipietur*. In Norm. & Ger. simpliciter *reprobi*. In Utic. tamen prima manu scriptum fuit *reproborum corpora*.
h Turon. *recipiuntur*.
i Vindoc. *insidias erexit*.
k *Cocytus* ἀπὸ τοῦ κωκύειν, id est, lugere, ex Homero.
l Deest *currere* in Turon. sensu integro remanente.
m Bellov. & Germ. *qui enim in mundo*.

fluens trahit. Quid ergo per glareas Cocyti, nisi reprobi designantur, qui suis voluptatibus dediti, quasi semper a flumine ad ima detrahuntur? Qui enim contra voluptates hujus sæculi stare fortiter nolunt, glareæ Cocyti fiunt: [a] qui suis quotidie lapsibus ad luctum tendunt, ut in æternum post lugeant, qui modo se in suis voluptatibus delectabiliter relaxant. Et quia antiquus hostis suum vas, illum reprobum hominem ingressus, [b] dum dona perversis tribuit, dum eos in hoc mundo honoribus extollit, dum eorum oculis prodigia ostendit, [c] fluxæ mentes hunc in suis prodigiis admirantur & sequuntur, bene de eo dicitur: *Dulcis fuit glareis Cocyti*. Cum enim hunc electi despiciunt, cum mentis calce contemnunt, illi eum sequentes diligunt, [d] qui velut ab aqua voluptatis ad perpetuum luctum trahuntur; qui per terrenam concupiscentiam more glareæ quotidianis lapsibus ad ima dilabuntur. Aliis namque gustum suæ dulcedinis per superbiam, aliis per avaritiam, aliis per invidiam, aliis per fallaciam, aliis per luxuriam porrigit: & ad quanta vitiorum genera pertrahit, quasi tot suæ dulcedinis potus propinat. Nam cum aliquid superbum in mente persuadet, fit dulce quod dicit: quia videri prælatus [e] ceteris homo perversus appetit. Dum menti avaritiam infundere molitur, fit dulce quod occulte loquitur: quia per abundantiam necessitas vitatur. Dum aliquid de invidia suggerit, fit dulce quod dicit: quia perversa mens dum alium [f] deterescere viderit, exultat se eo minorem minime videri. Cum aliquid de fallacia persuadet, fit dulce quod suggerit: quia eo ipso quo fallit ceteros, prudens videtur sibi. [g] Cum luxuriam deceptæ menti loquitur, fit dulce quod suadet; quia in voluptate animum resolvit. Quot ergo vitia carnalium cordibus inserit, quasi tot potus suæ dulcedinis eis porrigit. Quam tamen, ut prædixi, ejus dulcedinem non percipiunt, nisi qui præsentibus voluptatibus dediti, ad perpetuum luctum trahuntur. Bene ergo dicitur: *Dulcis fuit glareis Cocyti*: quia amarus electis, & suavis est reprobis. Illos enim solummodo suis delectationibus pascit, quos quotidianis lapsibus ad gemitum impellit. Sequitur:

Ibidem. *Et post se omnem hominem trahit, & ante se innumerabiles.*

CAPUT LXI. Vet. xxx. Rec. xxxix Per Antichristum, urgente mundi fine, carnales omnes ad se trahet, nunc tantum plurimos.

72. Hoc loco homo, humana sapiens dicitur. Sed cum plus sint omnes quam innumerabiles, quærendum est nobis, cur ante se innumerabiles, & post se omnes trahere dicatur: nisi quod antiquus hostis reprobum tunc hominem ingressus, cunctos quos carnales invenerit, sub suæ jugum ditionis rapit? Qui & nunc priusquam appareat, innumerabiles quidem non tamen omnes carnales trahit: quia quotidie a carnali opere ad vitam multi revocantur: atque ad statum justitiæ alii per brevem, alii vero per longam pœnitentiam redeunt. Et nunc innumerabiles rapit, cum falsitatis suæ stupenda hominibus signa non exhibet. Cum vero coram carnalium oculis miranda eis prodigia fecerit; post se tunc non innumerabiles, sed omnes trahit: quia qui bonis præsentibus delectantur, potestati illius se absque retractatione subjiciunt. Sed sicut præfati sumus, quia plus est omnem hominem, quam innumerabiles trahere: cur prius dicitur quia omnem hominem trahit, & post in augmento innumerabiles subjiciuntur? Ratio namque expetit, ut prius quod minus est, & post in augmento, quod plus est, diceretur. Sed sciendum, quia hoc loco plus fuit innumerabiles dixisse, quam omnes. Post se enim omnem hominem trahit: quia in tribus annis & dimidio omnes quos in studiis vitæ carnalis invenerit, jugo suæ dominationis adstringit. Ante se vero innumerabiles traxit: quia per quinque millia & adhuc amplius annorum curricula, quamvis carnales omnes trahere minime potuit, multo tamen plures sunt in tam longo tempore hi, quos ante se innumerabiles rapit, quam omnes quos in tam brevi tempore rapiendos invenerit. Bene ergo dicitur: *Post se omnem hominem trahit, & ante se innumerabiles*: quia & tunc [h] minus tollit, cum omnes tulerit; & nunc amplius diripit, [i] cum corda innumerabilium invadit. Hæc beatus Job, quia contra iniquorum principem mire disseruit, qui in hac vita extolli permittitur, sed in adventu Domini destruetur, de se patenter ostendit, quia flagella Dominica non ex offensione susceperit: quoniam si iniquus quisque in hac vita permittitur prosperari, necesse est ut electus Dei debeat [k] sub flagelli freno retineri. Ex qua re amicos arguit, dicens:

Vers. 34. *Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?*

CAPUT LXII. Sanctis quam odiosum mendacium.

73. Amici beati Job eum consolari non poterant, in quo suis sermonibus veritati contraibant. Cumque hunc hypocritam vel impium dicerent, per hoc quod ipsi mentientes perpetrabant culpam, augebant proculdubio pœnam justi vulneribus afflicti. Nam Sanctorum mentes, quia veritatem diligunt, etiam culpa fallaciæ torquet alienæ. Quanto enim grave mendacii esse crimen aspiciunt, tanto hoc non solum in se, sed etiam in aliis oderunt.

a Sag. Utic. & al. Norm. *qui a suis*.
b Vindoc. *dum bona*.
c Luxatum sensum additione voculæ *dum* quæ invitis mss. in omnia exemplaria excusa irrepsit, restituimus.
d Norm. *qui velut aqua voluptatis*. In Utic. *ab aqua*, ante correctionem.
e Poster. edit. *ceteris hominibus perversus ap.*
f In vet. ed. *deterius discescere*. In poster. omisso *deterius*, *discescere*. At Germ. & alii *deterescere*: ex quo alii *discescere*, alii *decrescere*, conflarunt. Porro *deterescere*, significat deterius fieri. Infra l. 25. n. 7. *quot malis cogitationibus deterescit*. Et in fine ejusdem libri num. 40. *plerique eorum exemplo deterescunt*.
g Vindoc. *cum de luxuria*.
h Lyr. & Bigot. *minus trahit*.
i In omnibus mss. Anglic. & Norm. legitur *innumerabilium*. Olim tamen in Utic. scriptum erat *omnium*, ut in excusis. Nostra lectio sensui a S. Doctore intenso est consona.
k In Germ. & Utic. ante correct. *sub flagello freno retineri*, & fortasse melius quam *sub flagelli freno*.

LIBER DECIMUS SEXTUS.

Decursis brevi explicatione libri Job Capitibus 22: 23. & 24. usque ad medium Versum 20. tertiam partem claudit.

Vet. & R. 1

QUI contra veritatis verba in allegatione deficiunt, sæpe etiam nota replicant, ne tacendo victi videantur. Unde Eliphaz beati Job sermonibus pressus, ea dicit quæ nullus ignorat. Ait enim:

Job 22. Vers. 2.

Numquid Deo comparari potest homo, [a] etiam cum perfecta fuerit scientia?

a

CAP. I. *Scientia nostra divinæ comparata, ignorantia est.*

1. In comparatione enim Dei, scientia nostra ignorantia est. Ex Dei namque participatione sapimus, non comparatione. Quid ergo mirum, cum illud quasi per doctrinam dicitur, quod sciri potuit, etiam si taceretur? Qui adhuc Dei potentiam quasi defendendo subjungit:

Vers. 3.

Quid prodest Deo, si justus fueris? aut quid ei confers, si immaculata fuerit vita tua?

CAP. II. *Justitia nostra Deus non indiget.* Ps. 15. 2.

2. In omni quippe quod bene agimus, nosmetipsos, non autem Deum juvamus. Unde & per Psalmistam dicitur: *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges.* Ipse enim vere nobis Dominus, quia & utique Deus est, qui bono non indiget servientis, sed bonitatem confert, quam recipit: [b] ut oblata bonitas non ipsi, sed prius accipientibus, & post reddentibus prosit. Nam etsi in judicium Dominus veniens, dicit: *Quamdiu fecistis [c] uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis*: (Matt. 25. 40) mira hoc pietate loquitur ex suorum compassione membrorum. Et ipse nos per hoc quod caput nostrum est adjuvat, qui per nostra bona opera in suis membris adjuvatur. Adhuc adjunxit Eliphaz, quod nullus ignorat, dicens:

Vers. 4.

Numquid timens arguet te, & veniet tecum ad judicium?

CAP. III. *Otiose de Deo dicitur quod a nemine ignoratur.*

3. Quis hoc vel desipiens sentiat, quod Dominus ex timore nos arguat, & ex metu judicium contra nos suum proponat? Sed qui verba sua metiri nesciunt, procul dubio ad otiosa dicta dilabuntur. In quibus si se minime reprehendunt, statim ad noxia & contumeliosa verba prosiliunt. Unde Eliphaz, qui otiosa intulit, ad contumeliosa protinus verba prorupit, dicens:

Vers. 5.

Et non propter malitiam tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas?

CAP. IV. *A verbis otiosis ad contumeliosa venitur.*

4. Ecce a torpenti corde ad verba venit otiosa: ab otiosis autem verbis per crimen fallaciæ ad contumelias exarsit. Istæ quippe sunt casus culpæ crescentis, ut lingua cum non restringitur, nequaquam ubi ceciderit jaceat, sed semper ad deteriora descendat. Ea vero quæ subjuncta sunt, quia valde juxta historiam patent, exponenda ad litteram non sunt.

5. Sed quia amicos beati Job hæreticorum speciem tenere * diximus, ipsum vero significationem sanctæ Ecclesiæ gerere, jam nunc Eliphaz verba quo modo hæreticorum falsitati congruant, demonstremus. Nam sequitur:

(* Sup. in Praef. & alibi sæpissime)

Absulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus. Aquam lasso non dedisti: & esurienti subtraxisti panem. In fortitudine brachii tui possidebas terram: & potentissimus obtinebas eam.

Vers. 6. 7. & 8

CAP. V. V. & R. 11. *Typicus sensus. Hæretici suos errare & spiritum sanctum amittere, dum ad ecclesiam redeunt, mentiuntur.*

6. In Scriptura sacra pignoris appellatione aliquando dona Spiritus sancti, aliquando vero signatur confessio peccati. Pignus namque accipitur donum Spiritus sancti, sicut per Paulum dicitur: *Qui dedit nobis pignus Spiritus*: (2. Cor. 1.) Ad hoc enim pignus accipimus, ut de promissione, quæ nobis fit, certitudinem teneamus. Donum ergo sancti Spiritus pignus dicitur, quia per hoc nostra anima ad interioris spei certitudinem roboratur. Rursum pignoris nomine, peccati confessio solet intelligi; sicut in Lege scriptum est: [d] *Cum debet tibi quidpiam frater tuus, & abstuleris pignus ab eo, ante solis occasum pignus restitue.* (Exod. 22. 26) Frater etenim noster debitor nobis efficitur, cum quilibet proximus in nos aliquid deliquisse monstratur. Peccata quippe, debita vocamus. Unde peccanti servo dicitur: *Omne debitum dimisi tibi.* (Matt. 18. 32) Et in Dominica oratione quotidie precamur: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* (Matt. 6. 12.) A debitore autem nostro pignus accipimus, quando ab eo qui [e] in nos peccasse cognoscitur, peccati ejus jam confessionem tenemus, per quam relaxare peccatum, quod in nos perpetratum est, postulamur. Qui enim peccatum quod commisit, fatetur, & veniam petit, jam quasi pro debito pignus dedit. Quod nimirum pignus ante solis occasum reddere jubemur, quia priusquam in nobis per dolorem cordis sol justitiæ occidat, debemus ei confessionem veniæ reddere, a quo confessionem accipimus culpæ: ut qui se deliquisse in nos meminit, a nobis mox relaxatum sentiat quod deliquit. Quia ergo sancta [f] Ecclesia cum quoslibet ab hæreticis ad veritatem fidei revertentes recipit, prius ut confiteri erroris sui culpam debeant persuadet; quasi sub hæreticorum specie per Eliphaz dicitur: *Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa.* Id est, ab his qui a nobis ad te veniunt, inutiliter confessionem erroris exegisti. Si vero, ut prædiximus, pignus sancti Spiritus dona sentiamus, hæretici sanctam Ecclesiam fratrum suorum pignus dicunt abstulisse: quia eos qui ad illam veniunt, dona spiritalia suspicantur amittere. Unde & sequitur: *Et nudos spoliasti vestibus.*

Rec. III. Eosdem pigros dicunt & hebetes.

7. Eos, quos hæretici perversis prædicationibus trahunt, præcepta doctrinæ suæ quasi quædam vestimenta habere existimant: & tamdiu illos vestitos putant, quamdiu hæc quæ ipsi prædicaverunt, ab illis servari considerant: ex quibus cum quidam ad sanctam Ecclesiam redeunt, eos protinus doctrinæ vestimenta perdidisse suspicantur. Sed cum nudus exspoliari nequeat, quærendum nobis est, quomodo prius nudi, & post spoliati memoran-

Ver. III.

a Norm. *et iamsi*.
b Ebroic. & alii Norm. *ut allata bonitas*; quamquam olim legebatur in Utic. *oblata*.
c Lyr. & Bigot. *uni ex his fratribus*.
d Lyr. & Bigot. *cum debuerit tibi ... ante solis occasum restitue*.
e Germ. & Norm. *in nobis peccasse ... in nobis perpetratum*.
f Turon. *Ecclesia cuilibet ... revertenti, prius* &c.

rantur? Sed sciendum est, quia omnis qui cordis A puritate perfruitur, eo ipso quo duplicitatis tegumentum non habet, nudus est. Et sunt nonnulli apud hæreticos, qui cordis quidem puritatem habent, sed tamen doctrinæ eorum dogmata perversa suscipiunt. Hi nimirum [a] & ex sua puritate nudi sunt, & quasi ex eorum prædicatione vestiuntur. Et quia tales quique facile ad sanctam Ecclesiam redeunt, eo quod duplicitatis malitia non utuntur, eos hæretici nudos fatentur, [b] quos ab ea dicunt vestibus exspoliatos: quia simplices [c] quosque pigros atque hebetes putant, quos prava sua dogmata perdidisse considerant.

Ecclesiam inscitiæ arguunt, cum incognita loquuntur.

8. Sequitur: *Aquam lasso non dedisti, & esurienti subtraxisti panem.* B Hæretici quo veritatis soliditatem non tenent, eo nonnumquam student, ut loquaciores appareant; & contra catholicorum fidem quasi de doctrinæ scientia gloriantur: cunctos, quos aspiciunt, pravis ad se trahere sermonibus quærunt: & unde sibi alios ad interitum sociant, inde se agere aliquid vivaciter putant. Eos vero lassos dicimus, qui sub hujus sæculi onere [d] laborioso fatigantur. Unde & per semetipsam Veritas dicit: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* (Matt. 11. 28) Hæretici igitur, quia sua dogmata prædicare non cessant, sanctam Ecclesiam quasi de imperitia irrident, dicentes: *Aquam lasso non dedisti, & esurienti panem subtraxisti.* C Se enim aquam lasso dare existimant, cum quibusdam sub terreno fasce laborantibus sui poculum erroris præbent. Et panem se esurientibus non subtraxisse suspicantur, quia etiam de invisibilibus atque incomprehensibilibus requisiti, cum superba audacia respondent. Et tunc se doctos præ omnibus credunt, cum loqui de incognitis infelicius præsumunt. Sancta vero Ecclesia dum quempiam videt esurire, quod ei non prosit accipere, aut si jam sunt sibi cognita, modeste supprimit, aut si adhuc videntur incognita, humiliter fatetur: eosque [e] ad ordinatæ humilitatis sensum revocat, cum per suum illis prædicatorem dicit: *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* (Rom. 12. 3.) D Et rursum: *Noli altum sapere, sed time.* (Rom. 11. 20.) Atque iterum: *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris.* (Eccli. 3. 22.) Et rursum: *Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte [f] satiatus evomas illud.* (Prov. 25. 16.) Mel quippe invenire, est sancti intellectus dulcedinem degustare. Quod tunc sufficienter comeditur, quando nostra intelligentia juxta mensuram sensus sub moderamine tenetur. Nam satiatus mel evomit, qui plus appetens penetrare quam capit, & illud perdit unde potuit nutriri. Quia ergo sancta Ecclesia ab infirmis mentibus prohibet alta perscrutari, beato Job dicitur: *Esurienti subtraxisti panem.*

Vers. 8. Ejus magnitudini & universalitati invident.

9. Et quia ejus quoque magnitudini hæretici in- E vident, quod in fide vera populos universaliter tenet, cum terrenæ prosperitatis tempus inveniunt, contra eam in superbis vocibus excedunt: & exprobrantes aperiunt, quantum prius ejus potentiæ latenter invidebant. Nam sequitur: *In fortitudine brachii tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam.* Ac si patenter dicat: Quod in prædicatione tua terram universaliter occupasti, A potentia fortitudinis, non ratio veritatis fuit. Quia enim Christianos principes prædicationem ejus tenere conspiciunt, hoc quod ei a populis creditur, non virtutem rectitudinis, sed causam sæcularis potentiæ esse suspicantur. Sequitur:

Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum comminuisti. Vers. 9.

Cap. VI. Magistros errorum resipiscentes benigne suscipienti detrahunt.

10. Plebes, quæ hæreticis prædicantibus sunt subjectæ, ex carnali intelligentia errorum eorum semina perversa concipiunt, eisque in sua damnatione sociantur. Sed cum sancta Ecclesia ipsos errorum prædicatores vel ratione victos ad se suscipit, B vel studio perversitatis obduratos sub disciplinæ suæ vinculo restringit: destituti hæretici cum remanere apud se plebes sine prædicatoribus vident, [g] quid aliud a sancta Ecclesia quam viduas vacuas relictas dolent? Et quia subtractis hæreticorum magistris, eorum discipulos in suo opere infirmari suspicantur, quasi lacertos pupillorum comminutos ab Ecclesia esse conqueruntur. Vel certe quia sancta Ecclesia dum quosdam ab hæreticis venientes suscipit, liquet nimirum quod pristino eorum errori contradicit. Nam sunt nonnulli, qui ita virginitati carnis student, ut nuptias damnent: & sunt nonnulli, qui ita abstinentiam laudant, ut sumentes alimenta necessaria dete- C stentur. De quibus per Paulum dicitur: *Prohibentium nubere, jubentium abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus.* (1. Tim. 4. 3.) Quia ergo eos a carnali intentione suæ superstitionis revocat, hæretici cum hos aspiciunt aliter vivere quam docuerunt, lacertos eorum ab operatione, quam prius tenuerant, comminutos esse ab Ecclesia [h] testantur. Unde & in hoc tempore disciplinæ, si quid ei adversitatis evenerit, hoc evenisse ex digna peccatorum retributione suspicantur. Nam subditur:

Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita. Vers. 10.

Cap. VII. Adversa patienti, scelerum pœnas esse exprobrant.

11. Illum formido subita conturbat, qui con- D siderare negligit, quid ex districtione judicis venientis immineat. Quia ergo fidelem populum hæretici culpis perfidiæ oppressum credunt, circumdatum laqueis accusant. Et quia existimant quod futura non prævideat, in percussione sua hunc subita formidine conturbatum putant. Qui adhuc insultantes adjungunt:

Et putabas te tenebras non visurum, & impetu aquarum inundantium non oppressum iri. Vers. 11.

Ac si aperte dicat: Securitatem pacis in spe tibi proposueras: & idcirco de præsumtione tua quasi de luce gaudebas, nec te umquam opprimi tribulationibus existimasti. Sed ecce dum supervenientibus malis affligeris, an sint recta quæ tenes, E ipsæ quæ te opprimunt tribulationum tenebræ ostendunt. Quas videlicet tribulationes Eliphaz aquis inundantibus comparat: quia dum aliæ super alias irruunt, quasi aquis tumentibus, undæ undas sequuntur. Sequitur.

An cogitas quod Deus excelsior cælo sit, & super stellarum vertices sublimetur? Et dicis: Quid enim novit Deus? & quasi per caliginem judicat. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, Vers. 12. 13. & 14.

&

a Utic. olim, *& ex sua pietate.*
b Turon. *quos ab eis dicunt vestibus exspoliari.*
c Vindoc. *quasi pigros.*
d Turon. *laboriosius fatigantur.*
e Turon. *ad ornatæ humilitatis.*

f Lyr. & Bigot. *saturatus.*
g Vindoc. *quid aliud quam sancta Ecclesia viduas vacuas relictas dolent.*
h Excusi, *detestantur.* Melius mss. Germ. Anglic. Norman. Vindoc. &c. quibus adhæremus, *testentur.*

& circa cardines cæli perambulat.

CAPUT VIII. VET. V. Immensitatis & providentiæ divinæ eximia descriptio.

12. Sunt plerique ita hebetes, ut formidare nesciant, nisi quod corporaliter vident. Unde fit, ut Deum non metuant, quem videre non possunt. Hæretici autem quia se esse sapientes arbitrantur, verba contra Catholicos irrisionis proferunt, atque ab eis illum non timeri suspicantur, quem videre corporaliter nequeunt: ut quasi per torporem sensus auctorem suum existiment, quia cælo excelsior est, & super stellarum vertices sublimatur, ex longinquo videre non posse; & quia inter nos & cælestem sedem partes aereæ intersunt, quasi in nube latens per caliginem judicet, & superioribus intentus, minus ima perpendat; & dum cæli cardines ambiendo constringit, [a] interiora non B videat. Sed quis de Deo ista vel desipiens suspicetur? Qui nimirum cum sit semper Omnipotens, sic intendit omnibus, ut adsit singulis: sic adest singulis, ut simul omnibus numquam desit. Nam etsi quosdam peccantes deserit, eisdem tamen ipsis adest per judicium, quibus deesse cernitur per adjumentum. Sic itaque exteriora circumdat, ut interiora impleat: sic interiora implet, ut exteriora circumdet: sic summa regit, ut ima non deserat: sic imis præsens est, ut a superioribus non recedat: sic latet in sua specie, ut tamen cognoscatur in operatione: sic cognoscitur in suo opere, ut tamen comprehendi non valeat a cognoscentis æstimatione: sic adest, ut videri nequeat: sic videri non valet, ut tamen ejus præsentiam ipsa sua judicia testentur: sic C se nobis intelligendum prebet, ut tamen ipsum nobis [b] radium sui intellectus obnubilet: & rursum sic caligine nos ignorantiæ reprimit, ut tamen menti nostræ radiis suæ claritatis intermicet: quatenus & sublevata quidpiam videat, & reverberata contremiscat: & quia eum, sicuti est, videre non potest, aliquatenus videndo cognoscat. Sed hæc hæretici sanctam Ecclesiam scire non æstimant: quia stulto judicio solos se esse sapientes putant. Ex quorum adhuc typo subjungitur:

a Deus sic intendit omnibus, ut adsit singulis.

Vers. 15. *Numquid semitam sæculorum custodire cupis, quam calcaverunt viri iniqui?*

CAPUT IX. Christi semita humilitas, mundi superbia.

13. Sicut semita Redemtoris nostri humilitas, D ita semita sæculorum superbia est. Sæculorum itaque [c] semitam viri iniqui calcant: quia per hujus vitæ desideria in elatione perambulant. De quibus adhuc iniquis subditur:

Vers. 16. *Qui sublati sunt ante tempus suum, & fluvius subvertit [d] fundamentum eorum.*

CAP. X. VET. VI. REC. IV. Iniqui semper ante tempus quod sibi præfixerunt, numquam ante constitutum a Deo moriuntur.

14. Cum tempus vitæ a divina nobis præscientia sit proculdubio præfixum, quærendum valde est, qua ratione nunc dicitur, quod iniqui [e] ex præsenti sæculo ante tempus proprium subtrahantur. Omnipotens enim Deus etsi plerumque mutat sententiam, consilium numquam. Eo ergo tempore ex hac vita quisque subtrahitur, quo ex divina potentia ante tempora præscitur. Sed sciendum, quia creans & ordinans nos omnipotens E Deus, juxta singulorum merita, disponit & terminos: ut vel malus ille breviter vivat, ne multis bene agentibus noceat: vel bonus iste diutius in A hac vita subsistat, [f] ut multis boni operis adjutor existat: vel rursum malus longius differatur in vita, ut prava adhuc opera augeat, ex quorum tentatione purgati justi verius vivant: vel bonus citius subtrahatur, ne si hic diu vixerit, ejus innocentiam malitia corrumpat. Sciendum tamen, quia benignitas Dei est, peccatoribus spatium pœnitentiæ largiri. Sed quia accepta tempora non ad fructum pœnitentiæ, sed ad usum iniquitatis vertunt; quod a divina misericordia [g] mereri poterant, amittunt. Quamvis omnipotens Deus illud tempus uniuscujusque ad mortem præsciat, quo ejus vita terminatur: nec alio in tempore quisquam mori potuit, nisi ipso quo moritur. Nam si Ezechiæ anni additi ad vitam quindecim memorantur; tempus quidem vitæ crevit ab illo termino, quo mori ipse merebatur. Nam divina dispositio ejus tempus tunc præscivit, quo hunc postmodum ex præsenti vita subtraxit. Cum ergo ita sit, quid est quod dicitur: *Quia iniqui sublati sunt ante tempus suum*, nisi quod omnes qui præsentem vitam diligunt, longiora sibi ejusdem vitæ spatia promittunt? Sed cum eos mors superveniens a præsenti vita subtrahit, eorum vitæ spatia, quæ sibi longiora quasi in cogitatione tendere consueverant, intercidit. De quibus recte dicitur: *Et fluvius subvertit [h] fundamentum eorum.*

2. Reg. 20. 6.

REC. V. Iniquorum fundamentum in terreni, justorum in cælestibus est.

15. Iniqui enim dum corde transire ad æterna negligunt, & cuncta præsentia fugitiva esse non intuentur, mentem in amore præsentis vitæ figunt, & quasi longæ habitationis ea sibi fundamentum construunt: quia in terrenis rebus per desiderium solidantur. Sic primus in terra Cain civitatem construxisse describitur, [i] qui videlicet peregrinus aperte monstratur; quia ipse in terra fundamentum posuit, qui a soliditate æternæ patriæ alienus fuit. Peregrinus quippe a summis, fundamentum in infimis posuit, qui stationem cordis in terrena delectatione collocavit. Unde & in ejus stirpe Enoch, qui dedicatio interpretatur, primus nascitur: in electorum vero progenie Enoch septimus fuisse memoratur, quia videlicet reprobi in hac vita quæ ante est, semetipsos ædificando dedicant: electi vero ædificationis suæ dedicationem [k] in fine temporis, id est in septimo expectant. Videas namque plurimos temporalia sola cogitare, honores quærere, ambiendis rebus inhiare, nil post hanc vitam requirere. Quid itaque isti nisi in prima se generatione dedicant? Videas electos [l] nisi præsentis gloriæ quærere, libenter inopiam sustinere, mala mundi æquanimiter perpeti, ut possint in fine coronari. Electis ergo Enoch in septima generatione nascitur: quia sui dedicationem gaudii in extremæ retributionis gloria requirunt. Et quia quotidiano temporis lapsu ipsa præsentis vitæ mortalitas decurrit, atque reproborum dedicationem eosdem reprobos subtrahendo [m] destruit, recte de iniquis dicitur: *Et fluvius subvertit fundamentum eorum*. Id est, ipse cursu mutabilitatis statum

Genes. 4.

S. August. lib. 15. de Civit. Dei. cap. 17. & 19.

a Poster. edit. *inferiora*, cui longe præponendum *interiora*, quod exhibent mss. & vet. edit. Jam Gregorius egit de *inferioribus* seu de *imis*, quæ *superioribus* opponit; hic de *interioribus*, quæ Deus, etiamsi cælum ambiat exterius, introspicit.

b Vindoc. *radium suæ cogitationis intellectus*.

c Idem *viam*.

d Bigot. & Lyr. *fundamenta eorum*. Ita quoque nunc in Utic. legitur, cum prius scriptum esset, *fundamentum*.

e Sag. cum plerisque Norm. *ex præs. vita*. Utic. habet utrumque.

f Norm. *ut multis bene agentibus adjutor*. In Utic. olim *ut multis boni operis* &c.

g Utic. *misereri poterant*.

h Lyr. & plerique Norm. *fundamenta eorum*, & sic in reliquo cap. Olim in Utic. legebatur *fundamentum eorum*.

i Lyr. Bigot. Utic. Sag. multis omissis *quia videlicet peregrinus a summis, fundamenta in infimis posuit qui stationem cordis* &c. Ita quoque in Vindoc. Inter se consentiunt editi omnes.

K Utic. & Germ. *in finem, id est in septimo tempore*.

l Plerique Norm. *nil præsentis vitæ gloriam quærere*. Vind. *præsentis vitæ gloria quærere*.

m Bigot. & Lyr. *diruit*.

tum in eis subruit perversæ constructionis. Sequitur:

Vers. 17. *Qui dicebant Deo, Recede a nobis.*

Cap. XI. 16. Hæc etiam beatum Job dixisse quis ambigat? Sed quæ in ejus dictis exposuimus, propter legentis fastidium replicare devitamus. Sequitur:

Ibid. *Et quasi nihil possit facere Omnipotens, æstimabant eum.*

Job 21. 15. In his quoque sermo, & non sententia immutatur. Nam quod per beatum Job dictum est: *Quis est Omnipotens, ut serviamus ei?* hoc per Eliphaz dicitur: *Et quasi nihil possit facere Omnipotens, æstimabant eum.* Sequitur:

Vers. 18. *Cum ille implesset domos eorum bonis.*

Caput XII. Vet. vii. Deus etiam malos beneficiis cumulat. Quo consilio.

17. Malorum domos Dominus bonis implet, quia etiam ingratis sua dona non denegat: ut aut benignitatem conditoris erubescant, & ad bonitatem redeant: aut redire omnimodo contemnentes, inde illic gravius puniantur, unde hic & bonis Dei largioribus mala reddiderunt: ut duriora eos tunc supplicia puniant, quorum hic malitiam nec dona vicerunt. Sequitur:

Ibid. *Quorum sententia procul sit a me.*

Aliud sententia, aliud consilium. Ibidem.

Hoc etiam per beatum Job dictum est. Ait namque: *Quorum consilium longe sit a me*; quamvis aliud sententia, atque aliud consilium possit intelligi. Sententia quippe in ore est, consilium in cogitatione. Dum ergo Eliphaz longe se a malorum sententia, beatus vero Job a consilio optavit; constat nimirum, quia iste malorum verbis, ille vero etiam cogitationi desiderat esse dissimilis. Sequitur:

Vers. 19. *Videbunt justi, & lætabuntur, & innocens subsannabit eos.*

Caput XIII. Rec. v. Justi de iniquorum peccatis nunc tabescunt, de eorum interitu quandoque lætaturi.

18. Justi cum hic injustos errare conspiciunt, de errore [a] pereuntium lætari non possunt. Si enim gaudent erroribus, justi non sunt. Rursum si per insultationem lætantur, eo quod tales non sunt, quales alios esse conspiciunt, omnino superbi sunt. Unde & Pharisæus justificationem perdidit: [b] quia publicani meritis gaudendo se prætulit, dicens: *Gratias ago tibi, quia non sum [c] sicut ceteri homines, raptores, injusti, adulteri, velut etiam hic publicanus.* (Luc. 18. 11.) Rursum si dicimus, quod perfecto gaudio exultare justi possunt de morte pravorum, quale est in hoc mundo gaudium de ultione peccantium, in quo adhuc incerta est vita justorum? Discernamus igitur tempora tremoris & exultationis. Vident etenim nunc injustos justi, & de eorum nequitia tabescunt. Cumque [d] eos feriri conspiciunt, de sua quoque vita suspecti fiunt. Quando ergo videbunt justi iniquorum interitum, & lætabuntur, nisi cum districto judici perfecta jam securitate exultationis inhæserint, cum illo extremo examine illorum damnationem conspicient, & de se jam quod metuant non habebunt? Nunc itaque reprobos aspiciunt & gemunt, tunc aspicient & subsannabunt: quia eos exultando despicient, quos modo nec sine gemitu iniqua perpetrantes, nec sine metu vident pro iniquitate morientes. Unde per hoc quod subditur, quia de damnatione eorum ultima dicatur, ostenditur: nam protinus subinfertur:

Vers. 20. *Nonne succisa est erectio eorum, & reliqua eorum [e] devoravit ignis?*

Caput XIV. Rec. vii. Mali nunc florent, aliquando succidendi, & tam in carne, quam & in anima puniendi.

19. Hic namque iniqui erecti sunt, quia in pravis actionibus extolluntur: quia & perverse agunt, & tamen pro perversis actibus minime feriuntur. Peccant & florent, peccata augent & terrena bona multiplicant. Sed eorum erectio tunc succiditur, cum vel a præsenti vita ad interitum, vel a conspectu æterni judicis ad æternum gehennæ incendium pertrahuntur. Qui etsi hic mortuam suam carnem relinquunt, ipsam quoque in resurrectione recipiunt, ut cum carne ardeant, in qua peccaverunt. Sicut enim eorum culpa in mente fuit & corpore, ita eorum pœna in anima erit pariter & carne. Quia ergo nec hoc eis erit a tormento liberum, quod hic mortuum relinquunt, recte nunc dicitur. *Reliquias eorum devoravit ignis.* Sequitur:

Vers. 21. & 22. *Acquiesce igitur ei, & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos. Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones ejus in corde tuo.*

Caput XV. Vet. vii. Hæreticorum superbia & præsumtio.

20. Culpa superbiæ est docere [f] meliorem: quam sæpe hæretici perpetrant, qui de his quæ prave sentiunt, quasi docere catholicos præsumunt. Tunc enim eos putant Deo acquiescere, si illos contigerit eorum perversitatibus consentire. Et acquiescentibus pacem promittunt: quia contra eos qui sibi consentiunt, jam jurgari desistunt. Fructus autem optimos sibi consentientibus pollicentur, quia eos solos bona opera agere existimant, quos ad sua dogmata se trahere exultant. Quibus & hoc congruit, quod adjungit: *Suscipe ex ore illius legem.* Quia ea quæ ipsi sentiunt, ex ore Dei procedere suspicantur: *Et pone sermones ejus in corde tuo.* Ac si aperte adstruat, dicens: Quos nunc usque in ore, & non in corde tenuisti. Quia enim eorum perversa dogmata [g] respuit, non eum verba Dei in sensu, sed in ostensione habuisse criminantur. Unde quasi sub quadam specie dulcedinis infundunt virus pestiferæ persuasionis, ut verba Dei Ecclesiam in corde suo ponere admoneant. Quæ si umquam a corde illius recessissent, ab illis talia nullatenus audiret. Sequitur:

Vers. 23. *Si reversus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis, & longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo.*

Caput XVI. Qui ad Deum post peccata revertitur, in cogitatione & opere mandatur.

21. Fidelem populum hæretici a Deo discessisse existimant: quia eum suis prædicationibus resistentem vident. Quem cum malis præsentibus afflictum conspiciunt, quasi [h] per admonitionem ad conditoris gratiam trahere conantur, dicentes: *Si reversus fueris ad Omnipotentem; ædificaberis.* Ac si aperte dicant: Quia nostris dogmatibus resistendo a Domino recessisti, idcirco a justitiæ ædificatione destructus es. Tabernaculum vero aliquando accipimus habitaculum corporis, aliquando vero habitaculum cordis. Nam sicut anima habitamus in corpore, ita per cogitationes habitamus in mente. Iniquitas ergo in tabernaculo mentis, est perversa intentio in studio cogitationis: iniquitas autem in tabernaculo corporis, per expletionem operis actio carnalis. Eliphaz itaque quia amicus beati viri extitit, quædam vera sentiens, & tamen in his, in quibus a rectitudine deviat, hæreticorum speciem tenens, beatum Job ex virtutibus flagellatum nesciens,

a Norm. *peccantium.* Olim tamen in Utic. legebatur *pereuntium.*
b In Germ. ac olim in Utic. *qui publicano meriti.*
c Germ. ac Utic. *sicut ceteri hominum.*
d In editis *eos perire.*

e Plerique *devorabit*, & ita deinceps.
f In Vindoc. *meliorem se.*
g Vindoc. *respuit sancta Ecclesia, non eum &c.*
h Vindoc. *quasi per admonitionem conditoris, ad gratiam reducere conantur.*

sciens, errasse credidit, quem percussum vidit, eique si reversus ad Omnipotentem fuerit, pollicetur dicens: *Longe facies iniquitatem a tabernaculo tua:* ac si patenter dicat: Quisquis ad Deum post errata revertitur, in cogitatione simul & in opere mundatur. Sequitur:

Vers. 14. *Dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos.*

CAPUT XVII. VET. IX. REG. VIII. Infirmi, fanante Deo, fortes evadunt, & aliis doctrina prælucent.

22. Quid per terram, nisi infirmitas actionis, quid per duritiam silicis, nisi fortitudo signatur? quid per torrentes aureos, nisi doctrinam intimæ claritatis accipimus? Omnipotens autem Deus ad se conversis pro terra dat silicem, quia pro infirma actione fortitudinem tribuit robusti operis. Dat etiam pro silice torrentes aureos: quia pro robusto opere doctrinam multiplicat claræ prædicationis, B ut peccator quisque conversus, & ex infirmo fortis existere valeat, & in sua fortitudine [a] usque ad proferenda verba intimæ claritatis exurgat, quatenus in eo & infirmitas actionis, in qua velut terra solvitur, bene vivendi fortitudine solidetur: & rursus cum sensus ex vita trahitur, ex ipsa fortitudine torrentes aurei defluant, quia in ore bene viventium doctrinæ claritas inundat. Sequitur:

Vers. 25. *Eritque Omnipotens contra hostes tuos, & argentum coacervabitur tibi.*

CAPUT XVIII. Deus, fugatis hostibus, divini eloquii argento nos ditat.

23. Quos magis alios hostes patimur, quam malignos spiritus? Qui in nostris nos cogitationibus obsident, ut civitatem valeant nostræ mentis irrumpere, eamque sub sui jugo dominii captam tenere. Argenti autem nomine, sacra eloquia designari te- C statur Psalmista, qui ait: *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum* [b] *terræ.* (*Ps. 11. 7.*) Et sæpe cum eloquiis sacris intendimus, malignorum spirituum insidias gravius toleramus: quia menti nostræ terrenarum cogitationum pulverem aspergunt, ut intentionis nostræ oculos a luce intimæ visionis obscurent. Quod nimirum Psalmista pertulerat, cum dicebat: *Declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.* (*Psal. 118, 115.*) Videlicet patenter insinuans, quia mandata Dei perscrutari non poterat, cum malignorum spirituum insidias in mente tolerabat. Quod etiam in Isaac opere sub Allophylorum pravitate cognoscimus designari, (*Genes. 26. 15.*) qui puteos, quos Isaac foderat, terræ congerie replebant. Hos enim nos D nimirum puteos fodimus, cum in Scripturæ sacræ abditis sensibus alta penetramus. Quos tamen occulte replent Allophyli, quando nobis ad alta tendentibus immundi spiritus terrenas cogitationes ingerunt, & quasi inventam divinæ scientiæ aquam tollunt. Sed quia nemo hos hostes sua virtute superat, per Eliphaz dicitur: *Eritque Omnipotens contra hostes tuos, & argentum coacervabitur tibi.* Ac si aperte diceretur: Dum malignos spiritus Dominus a te sua virtute repulerit, [c] divini intus eloquii talentum lucidum excrescit. Sequitur:

Vers. 26. *Tunc super Omnipotentem deliciis afflues;*

CAPUT XIX. VET. X. REG. IX. Deliciis affluunt qui multiplices in Sacris Scripturis sensus discernere sciunt.

24. Super Omnipotentem deliciis affluere, est in amore illius Scripturæ sacræ epulis satiari. In cujus nimirum verbis tot delicias invenimus, quot E ad profectum nostrum intelligentiæ diversitates accipimus; ut modo nuda nos pascat historia; modo sub textu litteræ velata medullitus nos reficiat moralis allegoria; modo ad altiora suspendat contemplatio, in præsentis vitæ tenebris jam de lumine A æternitatis intermicans. Et sciendum, quod quisquis deliciis affluit, in quadam sui remissione solvitur, atque a laboris studio quasi ex lassitudine relaxatur; quia nimirum anima, cum internis [d] deliciis abundare cœperit, terrenis jam operibus incubare minime consentit; sed amore conditoris capta, & sua captivitate jam libera, ad contemplandam ejus speciem deficiendo suspirat, & quasi lassescendo convalescit: quia dum sordida opera portare jam non valet, ad illum per quietem properat, quem intus amat. Hinc etiam in admiratione sponsæ scriptum est: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens?* (*Cant. 8. 5.*) Quia nimirum sancta Ecclesia nisi verborum Dei deliciis afflueret, de deserto vitæ præsentis ascendere ad superiora non posset. Deliciis ergo affluit, & ascendit; quia dum mysticis intelligentiis pascitur, ad superna quotidie contemplanda sublevatur. Hinc etiam Psalmista ait: *Et nox illuminatio mea in deliciis meis:* (*Ps. 138. 11.*) quia dum per intellectum mysticum studiosa mens reficitur, jam in ea vitæ præsentis obscuritas fulgore diei subsequentis illuminatur; ut etiam in hujus corruptionis caligine in intellectum illius vis futuri luminis erumpat, & verborum deliciis pasta prægustando discat, quid de pabulo veritatis esuriat. Sequitur:

Ibidem. *Et elevabis ad Deum faciem tuam.*

CAPUT XX. Ad Deum faciem levare, est cor pœnitentia mundatum ad divina investiganda attollere.

25. Ad Deum faciem levare, est cor ad sublimia investiganda attollere. Nam sicut per corporis faciem homini, ita per interiorem imaginem Deo noti atque conspicabiles sumus. Cum vero reatu culpæ deprimimur, ad Deum levare cordis nostri faciem veremur. Dum enim nulla bonorum operum confidentia fulcitur, anxietate summa mens trepidat, quia ipsa se conscientia accusat. Cum vero jam pœnitentiæ lamentis culpa diluitur, & sic perpetrata planguntur, [e] ut plangenda minime perpetrentur: magna menti fiducia nascitur, & ad conspicienda supernæ retributionis gaudia cordis nostri facies levatur. Sed hæc Eliphaz recte diceret, si infirmum moneret. Cum vero justum virum propter flagella despicit, quid aliud quam verba scientiæ nesciens fundit? Quæ nimirum dicta si ad hæreticorum typum ducimus, [f] ipsi falsi promissionibus ad Deum nos faciem levavare pollicentur. Ac si fideli populo patenter dicant: Quamdiu prædicationem nostram non sequeris, cor in infimis premis. Quia vero Eliphaz beatum Job ad Deum reverti admonuit, a quo videlicet idem vir beatus numquam recessit, adhuc pollicendo subjungit:

Vers. 27. *Rogabis eum, & exaudiet te.*

CAPUT XXI. Frustra Deum rogant qui ejus præcepta contemnunt.

26. Rogant quippe Dominum, sed exaudiri minime merentur, qui jubentis Domini præcepta contemnunt. Unde scriptum est: *Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* (*Prov. 28. 9.*) Quamdiu ergo Eliphaz beatum Job non exaudiri credidit, hunc nimirum in suo opere errasse judicavit. Unde & adhuc subdit:

Ibidem. *Et vota tua reddes.*

VET. XI.

Qui vota vovit, sed hæc præ infirmitate solvere non valet, ei ex peccati pœna agitur, ut volenti bonum posse subtrahatur. Cum vero in conspectu intimi judicis ea quæ obsistit, culpa detergitur, sit protinus ut votum possibilitas sequatur. Sequitur:

Decer-

a Norm. addunt, *post*, ante, *usque*.
b Ita Germ. Anglic. Norm. Turon. & alii; Deest *terræ* in editis.
c Vindoc. *divinitus eloquii talentum* &c. Norm. melius, *divini in te eloquii talentum lucidius crescit*.
d Norm. *desideriis*.
e Sola edit. Gussanv. *ut plangenda*.
f Norm. *ipsi falsis promissionibus*.

Vers. 28.
CAPUT XXII. Falsa hominum de adversis & prosperis judicia.

Decernes rem, & veniet tibi.

27. Hoc esse proprium infirmantium judicium solet, ut tanto quempiam existiment justum, quanto hunc adipisci conspiciunt omne quod appetit: cum videlicet noverimus nonnumquam bona terrena justis subtrahi, quæ largo munere tribuuntur injustis: quia & desperatis ægris medici quidquid poposcerint, dari præcipiunt, & eis quos reduci posse ad salutem prævident, quæ appetunt dari contradicunt. Sed si dicta hæc Eliphaz de donis spiritalibus intulit, sciendum quod res decernitur & venit, cum virtus quæ ex desiderio appetitur, [a] largiente Deo, etiam effectu prosperatur. Unde & adhuc subditur:

Ibidem.
CAPUT XXIII. Rec. x. Mirus virtutis splendor.

Et in viis tuis splendebit lumen.

28. In viis quippe justorum lumen splendere, est per mira opera virtutum, signa suæ claritatis aspergere; [b] ut quocumque per intentionem pergunt, ab intuentium cordibus peccati noctem excutiant, & exemplo sui operis in eis justitiæ lumen fundant. Sed quantalibet sit justitia operis, apud internum judicem nulla est, si hanc elevat tumor mentis. Unde & subditur:

Vers. 29.

Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinaverit oculos suos, ipse salvabitur.

CAPUT XXIV. Humilitatis commendatio.

29. Quæ nimirum sententia a Veritatis ore non discrepat, dicentis: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.* Unde & per Salomonem dicitur: *Antequam conteratur, exaltatur cor hominis; &* [c] *antequam glorietur, humiliatur.* Recte autem dicitur: *Qui inclinaverit oculos suos, ipse salvabitur*: quia quantum per membrorum ministerium deprehendi potest, prima superbiæ ostensio esse in oculis solet. Hinc enim scriptum est: *Et oculos superborum humiliabis.* Hinc de ipso superbientium capite dicitur: *Omne sublime videt.* Hinc de illa, quæ ei per infidelitatem adhæsit, scriptum est: *Generatio cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus* [d] *in altum subrectæ.* Oculos ergo inclinare, est nullum respiciendo despicere, sed se minorem atque imparem cunctis quos aspicit, æstimare. Salvabitur itaque qui oculos inclinat: quia qui falsum superbiæ verticem deserit, veritatis altitudinem ascendit. Sequitur:

Luc. 14. 11.
Prov. 18. 12.
Psal. 17. 28.
Job 41. 25.
Prov. 30. 13.

Vers. 30.
CAPUT XXV. Gratiæ prævenientis necessitas, quam comitari & subsequi debet lib. arbitrium.

Salvabitur innocens, salvabitur autem munditia manuum suarum.

30. Quæ scilicet sententia si de cælestis regni retributione [e] promitur, veritate fulcitur: quia cum de Deo scriptum sit: *Qui reddit unicuique secundum opera ejus*; illum in extremo examine justitia æterni judicis salvat, quem hic ejus pietas ab immundis operibus liberat. Sin vero ad hoc salvari quisque hic munditia manuum suarum creditur, [f] ut suis viribus innocens fiat, proculdubio erratur: quia si superna gratia nocentem non prævenit, numquam profecto inveniet quem remuneret innocentem. Unde veridica Moysis voce dicitur: *Nullusque apud te per se innocens est.* Superna ergo pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, ut subsequente quoque nostro libero arbitrio, bonum quod jam appetimus, agat nobiscum: quod tamen per impensam gratiam in extremo judicio ita remunerat in nobis, ac si solis processisset ex nobis. Quia enim divina nos bonitas, ut innocentes faciat, prævenit, Paulus ait: *Gratia autem Dei sum id quod sum.* [g] Et quia eamdem gratiam nostrum liberum arbitrium sequitur, adjungit: *Et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi.* Qui dum se de se nihil esse conspiceret, ait: *Non autem ego.* Et tamen quia se esse aliquid cum gratia invenit, adjunxit: *Sed gratia Dei mecum.* Non enim diceret, *mecum*, si cum præveniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet. Ut ergo se sine gratia nihil esse ostenderet, ait: [h] *Non ego.* Ut vero se cum gratia operatum esse per liberum arbitrium demonstraret, adjunxit: *Sed gratia Dei mecum.* Munditia itaque manuum suarum innocens salvabitur: quia qui hic prævenitur dono ut innocens fiat, cum ad judicium ducitur, ex merito remuneratur. Quæ cuncta Eliphaz, sicut prædictum est, etsi recte protulit, cui tamen proferret ignoravit: [i] quia docere meliorem non debuit, sed audire. Quæ tamen omnia per typum hæreticorum promissionibus congruunt: qui cum fideles quosque in præsenti vita afflictos inveniunt, eos ex culpa perfidiæ percussos arbitrantur, eisque si sua dogmata sequantur, salutem innocentiæ per bonorum operum munditiam promittunt. Sed mens fidelium tanto eos altius despicit, quanto illos innocentiam non videt habere quam pollicentur. Unde bene per Salomonem dicitur: [k] *Frustra jactatur rete ante oculos pennatorum.* Pennati quippe sunt bonorum spiritus, qui dum ad altiora per spem veritatis evolant, apposita pravorum hominum deceptionis retiacula declinant. Sequitur:

Rom. 2. 6.
Exod. 34. 7.
Ver. XXI.
1. Cor. 15. 10.
Prov. 1. 17.

Job 22. Vers. 1. & 2.

Respondens autem Job dixit: Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum.

CAPUT XXIV. Rec. xx. Inordinata consolatio dolorem auget.

31. More suo beatus Job planioribus verbis inchoat, sed dicta sua alta mysterii prosecutione consummat. Mederi quippe dolor afflicti ex amicorum consolatione debuerat: sed quia consolatio ad blandimenta fallaciæ erupit, afflicti dolor inhorruit. Quia enim Eliphaz spondere converso meliora non timuit, quasi ex noxio medicamine vulnus crevit. Unde recte dicitur: *Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum*: quia videlicet inordi-

a Germ. & Norm. *Largiente Domino ipsius effectum operatur.*

b Iidem ut quoquo: Bellovac. *ut quocumque per intentionem pergunt, ab influentium cordium sordibus peccati* &c.

c Vindoc. *antequam glorificetur.*

d Norm. *in alta.*

e Bellovac. *promittitur.*

f Norman. *ut suis operibus innocens fiat.*

g Olim in Utic. legebatur: *& quia eadem gratia nostrum liberum arbitrium sequitur*; quod fuit antiqua manu emendatum. Huic lect. favent duo vet. mss. Paris. unus Reg. alter S. Germ. & unus Vatic. num. 574. sæc. 14. vel 15. exaratus. Verum contradicunt omnes alii, Anglic. Gallic. Vatic. ex quibus plurimi sunt saltem nono sæc. scripti, qualis notatus 572. cujus ad calcem hæc leguntur carmina:

Sexta docet finem pars hoc resonare volumen,
Quod bene ter senis distinguitur undique libris.
Anastasii sancti concessum munere Christi
Altari, cujus si quis subtraxerit istud
Donum, percussus sit sic anathemate Jesu,
Perpetua vita careat; seque morte futura
Johannes Scriptor . . . De Christo modelam.

Nullam fecimus mentionem cujusdam mss. Cisterniensis in quo legitur quoque: *& quia eadem gratia nostrum liberum arbitrium sequitur*, quod multarum diversarum lectionum adjectione sit interpolatus, aliundeque non admodum antiquus. Huic autem oppositus alter Cisterciensis eo deosculandus quod piis manibus Sanctorum Monachorum Cisterciensium exaratus sit, sub Beato Stephano primo Cistercii Abbate ut liquet ex hac epigraphe: *Anno Domini millesimo centesimo undecimo, in vigilia Nativitatis ejusdem Domini nostri Jesu Christi, liber iste finem sumsit scribendi temporibus Domini Stephani Cisterciensis Abbatis.* Verum quid opus est manuscriptorum testimonio, ad asserendam nostram lectionem, cum alia evertat omnino sensum a Gregorio intentum? Palam enim docet hic gratiam prævenire, liberum vero arbitrium esse pedisequum: *Quia*, inquit, *divina nos bonitas, ut innocentes faciat, prævenit, Paulus ait* &c. Et infra: *non enim diceret* mecum, *si cum præveniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet.*

h Plerique *non autem ego.*

i Norm. *quia docere meliorem audere non debuit.*

k Bigot. & Lyr. *frustra jacitur rete.*

inordinatæ consolationis intentio percussionem quam minuere debuit, multiplicavit. In quibus nimirum verbis per typum sanctæ Ecclesiæ etiam fidelium dolor exprimitur, qui eo amplius gemunt, quo [a] malos blandiri conspiciunt, qui juxta Pauli vocem: *Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.* (Rom. 16. 18.)

Vers. XIII. Fidelium mentes sine amaritudine esse nesciunt.

32. Quæ etiam verba ad considerandam subtilius mentem fidelium recte referuntur; qui esse sine amaritudine nesciunt, etiam si in hoc mundo prosperari videantur. Quibus cum & adversitas evenit, eum quem invenit, ingeminat dolorem. Unde recte dicitur: [b] *Nunc quoque in amaritudine est sermo meus.* Ut aperte monstretur, quia electorum mens sine amaritudine & in prosperitate non B fuerit. Bene autem dicitur: *Et manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum.* Manus quippe plagæ, est fortitudo percussionis. Primam namque percussionem suam electi considerant, quia a conditoris sui visione divisi sunt, quia nequaquam illuminationis intimæ [c] claritate perfruuntur, sed in præsentis vitæ exilio quasi in cæcitatis loco [d] relegati gemunt. Semper ergo habent in hac manu plagæ gemitum suum. Sed cum adhuc etiam adversa in hac vita accidunt, manus plagæ eorum etiam super gemitum gravatur. Erat enim plage gemitus etiam cum præsentis vitæ adversa deessent. Sed amaritudo primæ percussionis etiam ex C tentatione crescit adversitatis. Dicit ergo: *Et manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum:* quia justum quemque in hac vita adversitas [e] non lætum perculit, sed in eo dolorem vulneris multiplicavit. Fit tamen miro omnipotentis Dei moderamine, ut cum in hoc mundo mens justi adversitatibus plus laborat, auctoris sui contemplandam faciem amplius sitiat. Unde hic apte subjungitur:

Quis mihi tribuat, ut cognoscam & inveniam illum, & veniam usque ad solium ejus? (Vers. 13.)

Caput XXVII. Reg. vi. Ardor electorum Dei conspectu frui cupientium.

33. Electus quisque nisi Deum cognovisset, utique non amaret. Sed aliud est cognoscere per fidem, atque aliud per speciem; aliud invenire per D crudelitatem, aliud per contemplationem. Ex qua re agitur, ut electi omnes eum quem fide cognoverunt, videre quoque per speciem anhelent. Cujus amore flagrantes æstuant; quia ejus dulcedinis suavitatem jam in ipsa suæ fidei certitudine degustant. Quod bene ille in Gerasenorum regione sanatus a dæmonibus designat, qui vult abire cum Jesu; sed ei a magistro salutis dicitur: *Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecerit Deus.* (Luc. 8. 39.) Amanti enim adhuc dilatio imponitur, ut ex dilati amoris desiderio, meritum retributionis augeatur. Fit ergo nobis omnipotens Deus dulcis in miraculis, & tamen in sua celsitudine manet occultus, E ut & quiddam monstrando de se, occulta nos inspiratione in suo amore succendat, & tamen abscondendo majestatis suæ gloriam, amoris sui vim per æstum desiderii augeat. Nisi enim sanctus vir videre hunc in sua majestate quæreret, non utique subinferret: *Et veniam usque ad solium ejus.* (Vers. XII.) Quid namque est solium Dei, nisi illi angelici spiritus, A qui Scriptura teste, Throni vocati sunt? Qui ergo usque ad solium Dei venire vult, quid aliud quam interesse angelicis spiritibus concupiscit? ut nulla jam defectiva temporum momenta sustineat: [f] sed ad permanentem gloriam in contemplatione æternitatis exurgat.

Occulta Dei judicia venerantur.

34. Quæ tamen verba etiam in hac vita positis justis [g] conveniunt. Nam cum contra votum suum atque desiderium quodlibet agi conspiciunt, ad occulta Dei judicia recurrunt: ut in eis videant, quia inordinate intus non disponitur, quod inordinatum foris currere videtur. Cum enim præsidentem angelicis spiritibus creatorem omnium fidei oculis contemplantur, ad ejus nimirum solium veniunt. Et quia considerant, quoniam is qui mire Angelos regit, injuste homines non disponit, profecto inveniunt causales rationes quam justæ sint, dum ipsæ causæ extrinsecus videantur injustæ: dumque id humiliter faciunt, semetipsos sæpe in sua voluntate reprehendunt, sua in se nonnumquam vota dijudicant, dum meliora esse ea quæ disponit conditor, pensant. Unde bene adhuc subditur:

Ponam coram eo judicium, & os meum replebo increpationibus. (Vers. 4.)

Caput XXVIII. Reg. xiii. Ex eorum consideratione ad pœnitentiam accenduntur.

35. Coram Deo judicium ponere, est intra secretum mentis per fidei contemplationem ad tremendum examen majestatis illius, oculos nostræ considerationis aperire, quid peccator homo mereatur attendere; & occultus nunc & tacitus judex quam terribilis post appareat, considerare. Ex qua re agitur, ut ad cognitionem sui anima subtilius revocetur, & quo occultum judicem suum magis terribilem videt, eo de suis actibus formidolosius angustetur. Anxie trepidat, culpas suas lamentis insequitur, pœnitendo increpat, qualem fuisse se meminit. Unde nunc quoque postquam dictum est: *Ponam coram eo judicium;* recte subjungitur: *Os meum replebo increpationibus.* Qui enim sibi in conspectu Dei judicium ponit, os suum increpationibus replet: quia dum subtile examen tremendi contra se judicis contemplatur, amaræ se pœnitentiæ invectione persequitur. Sæpe autem dum culpas nostras pensare negligimus, quæ earum reprehensio in judicio sequatur, ignoramus: dum vero eas pœnitendo persequimur, quid nobis de eis judex in suo examine dicere possit, invenimus. Unde adhuc apte subjungitur:

Ut sciam verba quæ mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi. (Vers. 5.)

Caput XXIX. Ea dum metuunt, evadunt.

36. Tunc enim culpas plangimus, cum pensare cœperimus. Sed tunc subtilius pensamus, cum sollicitius plangimus, atque ex lamentis in corde nostro [h] plenius nascitur, quid peccantibus divina districtio minatur, quæ erunt illa reproborum improperia, qui terror, quæ implacabilis [i] majestatis aversio. Tanta enim tunc Dominus reprobis iratus dicet, [k] quanta eos pati ex æquitate permiserit. Quæ nimirum [l] verba animadversionis illius, justi dum modo sollicite metuunt, evadunt. Sed quis in illo examine inveniri justus valeat, si secundum suæ fortitudinis majestatem, vitam hominum

a. Vindoc. *quo malos simplicibus, blandiri.*
b In edit. solum legitur: *nunc quoque.* Ut aperte &c. In mss. autem nostris & Anglic. *nunc quoque in amaritudine est sermo meus.*
c Vindoc. *claritate in via perfr. . . . quasi in necessitatis loco . . . . semper ergo habent mea manus plaga gemitum.*
d Norm. *religati.* Ita etiam vet. edit.
e Vindoc. *non lætum pertulit.*
f Germ. Bellovac. & Norm. *sed permanente gloria.*
g Germ. & Bellov. *eveniunt*, quod prius lectum in Utic.

h Melius fortasse *plenius noscitur.* Sane in Vindoc. legimus: *plenius agnoscitur quid est quod peccantibus.* Ceterum lectionem mutare non præsumsimus, quam habent editi & mss. fere omnes.
i Ita Germ. Norm. Vindoc. Bellovac. In omnibus edit. *animadversio.* Monet tamen Gussanv. aliter legi *aversio* vel *adversio.*
K Vindoc. *quanta eos iniqua agere ex æquanimitate permiserit.*
l Olim in Utic. *verba animadversitatis.*

minum discutiat Deus? Apte ergo subjungitur:

Vers. 6. *Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat.*

CAPUT XXX. VET. XV. REC. XIV. Dei fortitudinem formidantes, infirmitatem in assumta humanitate desiderant.

37. Mens etenim [a] quamlibet justi, si ab omnipotente Domino districte judicatur, mole magnitudinis premitur. In quibus nimirum verbis hoc quoque intelligendum est, quod sanctus vir, dum Dei fortitudinem devitat, quid ejus aliud quam infirmitatem desiderat? Et scriptum est: *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Unde & protinus adjungit:

1. Cor. 1. 25. Vers. 7. *Proponat æquitatem contra me, & perveniet ad victoriam judicium.*

Quis enim alius nisi mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus æquitatis nomine designatur? de quo scriptum est: *Qui factus est sapientia nobis a Deo & justitia.* Quæ scilicet justitia dum in hunc mundum contra vias peccatorum venit, antiquum hostem vincimus, a quo captivi tenebamur. Dicat ergo: *Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat: proponat æquitatem contra me, & perveniet ad victoriam judicium meum.* Id est, ad redarguendas vias meas incarnatum Filium mittat, & tunc insidiantem adversarium per absolutionis meę judicium victor excludam. Si enim in divinitatis fortitudine sic unigenitus Dei Filius invisibilis maneret, ut nil de nostra infirmitate susciperet, infirmus homo ad eum invenire accessum gratiæ quando potuisset? Consideratum quippe pondus ejus magnitudinis, opprimeret potius quam juvaret. Sed fortis [b] super omnia, apparuit infirmus inter omnia: ut dum nobis ex assumta infirmitate congrueret, ad permanentem nos suam fortitudinem elevaret. In altitudine enim sua divinitas a nobis utpote parvulis apprehendi non potuerat: sed stravit se hominibus [c] per humanitatem, & quasi in jacentem accendimus; surrexit, & levati sumus. Unde hoc quoque mox subditur, per quod divinitas invisibilis atque incomprehensibilis demonstretur. Nam sequitur:

1. Tim. 2. 5. 1. Cor. 1. 30.

Vers. 8. & 9. *Si ad Orientem iero, non apparet: si ad Occidentem, non intelligam eum: si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum: si me vertam ad dexteram, non videbo illum.*

CAPUT XXXI. REC. XV. Deus invisibilis & incomprehensibilis, non in parte sed ubique quærendus.

38. Creator quippe omnium in parte non est, quia ubique est. Et tunc minus invenitur, quando is qui totus ubique est, in parte quæritur. Incircumscriptus namque spiritus omnia intra semetipsum habet, quæ tamen & implendo circumdat, & circumdando implet, & sustinendo transcendit, & transcendendo sustinet. Bene autem postquam dictum est: *Si ad Orientem iero non apparet: si ad Occidentem, non intelligam eum: si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum: si me vertam ad dexteram non videbo illum;* illico adjunxit: *Ipse vero scit viam meam.* Ac si aperte dicat: Videre non valeo videntem me, & eum qui me subtiliter intuetur, intueri non possum: ut videlicet ostendat, [d] quia tanto cautius formidandus est, quanto conspicabilis non est. Qui enim ita nos aspicit, ut a nobis aspici nequeat, eo magis timendus est, quo cuncta videns minime videtur. Cum enim contra nos latere quempiam in insidiis credimus, eo illum amplius metuimus, quo minime videmus. Cumque ejus insidias nequaquam deprehendimus ubi sunt, & ibi eas metuimus ubi non sunt. Creator autem noster, qui ubique totus est, & cernens cuncta non cernitur, tanto magis metuendus est, quanto invisibilis permanens, de nostris actibus quando & quid decernat, ignoratur. Quæ tamen verba intelligi & aliter possunt. Ad Orientem quippe imus, cum mentem in consideratione majestatis ejus attollimus. Sed non apparet: quia qualis in natura sua est, [e] a cogitatione mortali videri non prævalet. *Si ad Occidentem non intelligam* [f] *eum.* Ad occidentem imus, cum sublevatum in Deo cordis oculum, sed ipsa immensitate luminis reverberatum, ad nosmetipsos reducimus, & lassati discimus valde super nos esse quod quærebamus; nostramque mortalitatem considerantes, indignos nos adhuc esse deprehendimus, qui immortalem [g] videre valeamus. *Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum.* Ad sinistram ire, est peccatorum delectationibus consentire. Et nimirum constat, quia Deum apprehendere non valet, qui adhuc in delectatione peccati per sinistram jacet. *Si me vertam ad dexteram, non videbo illum.* In dexteram proculdubio vertitur, qui de virtutibus elevatur. Sed Deum videre non valet, qui privata lætitia de bonis actibus gaudet: quia in eo cordis oculum tumor elationis premit. Unde bene alias dicitur: [h] *Non declines ad dexteram, aut ad sinistram.* In quibus cunctis plerumque se anima discutit, nec tamen plene deprehendere semetipsam valet. Unde hic apte subditur:

VET. XVI.

Deut. 17. 11.

Vers. 10. *Ipse vero scit viam meam.*

CAPUT XXXII. Deus justorum vias explorat eosque probat.

39. Ac si patenter dicat: Ego me & districte discutio, & perfecte me scire non possum: & tamen ille quem videre non valeo, videt subtiliter cuncta quæ ago. Sequitur:

[i] *Et probabit me quasi aurum quod per ignem transit.*

Aurum in fornace ad naturæ suę claritatem proficit, dum sordes amittit. Quasi aurum ergo quod per ignem transit, probantur animæ justorum, quibus exustione tribulationis & subtrahuntur vitia, & merita augentur. Nec elationis fuit, quod sanctus vir in tribulatione se positum auro comparavit, quia qui Dei voce justus ante flagella dictus est, non idcirco tentari permissus est ut in eo vitia purgarentur, sed ut merita crescerent, aurum vero igne purgatur. Minus ergo de se æstimavit ipse quam erat, dum tribulationi traditus, purgari se credidit, qui purgandum in se aliquid non habebat.

Justi quantumvis humiles, sua bona opera non ignorant.

40. Sciendum vero est, quia quamvis de se humilia sentiat animus justorum, ea tamen quæ agunt, quam sint recta conspiciunt, sed de eorum rectitudine non præsumunt: Unde adhuc subditur: *Vestigia ejus secutus est pes meus: viam ejus custodivi, & non declinavi ex ea. A mandatis labiorum ejus non recessi, & in sinu meo abscondi verba oris ejus.* Sed in his omnibus an se esse aliquid existimet, videamus. Sequitur: *Ipse enim solus est.* Qua sententia subjuncta ostendit, quia in tot bonis quæ egerat, nil esse se credidit. Sed hæc ipsa superius verba repetentes, ut possumus perstringamus.

REC. XVI.

Vestigia

a Vindoc. *cujuslibet justi.*
b Hunc loquendi modum jam observavimus in nostro Greg. vide supra lib. 15. cap. olim 10. nunc 16. num. 20. & lib. 2. num. 60.
c Turon. Norm. Anglic. ita habent, non, *per humilitatem*, ut legitur in editis. Apud Gilot. in margine annotatur *al. per humanitatem.*

d Vindoc. *quia tanto citius.*
e Omnes Norm. *a cogitatione mortalium.*
f Deest *eum* in eisdem. mss.
g Ebroic. & alii Norm. *videre volebamus.* Olim in Utic. *valeamus.*
h Vindoc. *nec declinabis.* Norm. *ne declines.*
i Bigot. Sag. Lyr. *& probavit me.*

Vers. 11. *Vestigia ejus secutus est pes meus.* A

CAPUT XXXIII. *Dei longanimitas & pietas nobis imitandæ.*

41. Quasi quidam namque gressus Dei sunt, quas cernimus, [a] operationes ejus, quibus bonus quisque malusque regitur, quibus justi injustique suis [b] ordinibus disponuntur, quibus & subjectus quisque ad meliora quotidie ducitur, & adversus ad deteriora corruens toleratur. De quibus nimirum gressibus Propheta dicebat: *Visi sunt gressus tui Deus.* (*Psal. 67. 25.*) Nos itaque cum virtutem longanimitatis atque pietatis ejus intuemur, & intuentes imitari contendimus, quid aliud quam gressuum ejus vestigia sequimur, [c] quia extrema quædam ejus operationis imitamur. Hæc enim Patris sui vestigia Veritas admonebat imitari, cum diceret: *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis* B *filii Patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit* [d] *super malos & bonos.* (*Matt. 5. 44. Luc. 6. 28.*) Potest tamen beatus Job, qui certa fide jam dixerat: *Scio quod Redemtor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum:* (*Vet. xvii.* *Job 19. 25.*) sic in futura operatione incarnandæ sapientiæ intendere, sicut nos ejusdem sapientiæ jam præterita opera per fidem videmus, quod mediator Dei & hominum benignus ad tribuendum, humilis ad sustinendum, patiens ad exemplum præbendum, fuerit. (*Exempla Christi sequenda.*) Cujus nimirum vitam dum beatus Job superno spiritu repletus, sollicita intentione conspiceret, futuram mansuetudinis illius humilitatem prævidens, quasi ad exemplum C sibi propositum recurrit: ut quidquid in hac vita ageret, ad imitationis illius vestigia ligaret, quatenus qui occultæ dispositionis ejus sublimia videre non poterat, quasi in terra conspiciens, ad imitationem ejus vestigia teneret. De quibus ejus vestigiis per Petrum dicitur: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.* (*1. Petr. 2. 21.*) De quo adhuc subditur:

Ibidem. *Viam ejus custodivi, & non declinavi ex ea.*

CAPUT XXXIV. *Justorum sollicitudo est vias veritatis observare.*

42. Custodit [e] & non declinat, qui hoc ubi intendit operatur. Custodire quippe per intentionem, est non declinare per operationem. Hæc namque est sollicitudo justorum, ut actus suos quotidie juxta vias veritatis examinent, & eas sibi in regulam proponentes, a rectitudinis earum tramite D non declinent. Super semetipsos quippe quotidie ire contendunt, & quo in virtutum verticem provehuntur, cauta reprehensione dijudicant, quidquid de eis ex semetipsis remanet infra semetipsos, & totos se illo festinant trahere, ubi se inveniunt ex parte pervenisse. Sequitur:

Vers. 12. *A mandatis labiorum ejus non recessi.*

CAPUT XXXV. *Et Dei voluntatem in scripturis scrutari.*

43. Sicut bene obsequentes famuli dominorum suorum [f] vultibus semper intenti sunt, ut ea quæ præceperint, festine audiant, & implere contendant: sic justorum mentes per intentionem suam omnipotenti Domino assistunt, atque in scriptura ejus quasi os ejus intuentur, ut quia per eam Deus E loquitur omne quod vult, tanto a voluntate ejus non discrepent, quanto eamdem voluntatem illius in ejus eloquio agnoscunt. Unde fit, ut ejus verba non per eorum aures supervacue transeant, sed hæc in suis cordibus figant. Unde hic subditur:

Ibidem. *Et in sinu meo abscondi verba oris ejus.*

CAPUT XXXVI. *Ejusque verba in sinu abscondere.*

44. In sinu etenim cordis verba oris ejus abscondimus, quando mandata illius non transitorie, sed implenda opere audimus. Hinc est, quod de ipsa matre Virgine scriptum est: *Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.* (*Luc. 2. 19.*) Quæ nimirum verba, & cum ad operationem prodeunt, in sinu cordis abscondita latent, si per hoc quod foris agitur, intus agentis animus non elevatur. Nam cum conceptus sermo ad opus ducitur, si per hoc humana laus quæritur, sermo Dei in sinu mentis proculdubio non occultatur. Sed nosse velim, beate vir, cur te tanta intentione examines, cur te tanta sollicitudine adstringas? Sequitur:

Ipse enim solus est, & nemo avertere potest [g] *cogitationem ejus.* (*Vers. 13.*)

CAPUT XXXVII. *Vet. xviii.* *Deus solus est, in cujus essentiæ comparatione esse nostrum non esse est.*

45. Numquid non sunt angeli & homines, cælum & terra, aer & maria, cuncta volatilia, quadrupedia, [h] atque repentia? Et certe scriptum est: *Creavit ut essent omnia.* (*Genes. 1. 3. &c.*) Cum ergo in rerum natura tam multa sint, cur beati viri voce nunc dicitur: *Ipse enim solus est.* Sed aliud est esse, aliud principaliter esse; aliud mutabiliter, atque aliud immutabiliter esse. Sunt enim hæc omnia, sed principaliter non sunt: quia in semetipsis minime subsistunt, & nisi gubernantis manu teneantur, esse nequaquam possunt. Cuncta namque in illo subsistunt, a quo creata sunt, nec ea quæ vivunt, sibimetipsis vitam tribuunt; neque ea quæ moventur & non vivunt, suis nutibus ad motum ducuntur; sed ille cuncta movet, qui quædam vivificat, quædam vero non vivificata in extremam essentiam mire ordinans, servat. Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, eorumque essentia rursum ad nihilum tenderet, nisi eam auctor omnium regiminis manu retineret. Omnia itaque quæ creata sunt, per se nec subsistere prævalent, nec moveri; sed intantum subsistunt, inquantum ut esse debeant, acceperunt: intantum moventur, inquantum occulto instinctu disponuntur. Ecce enim peccator flagellandus est de rebus humanis: Arescit in ejus laboribus terra, concutitur in ejus naufragiis mare, ignescit in ejus sudoribus aer, obtenebrescit contra eum inundationibus cælum, inardescunt in ejus oppressionibus homines, moventur [i] in ejus adversitate & angelicæ virtutes. Numquid hæc, quæ inanimata, vel quæ viventia diximus, suis instinctionibus, & non magis divinis impulsionibus agitantur? Quidquid est itaque quod exterius sævit, per hoc ille [k] intuendus est, qui hoc interius disponit. In omni igitur causa solus ipse intuendus est, qui principaliter est. Qui etiam ad Moysen dicit: *Ego sum qui sum. Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos.* (*Exod. 3. 14.*) Cum itaque flagellamur per ea quæ videmus, illum debemus sollicite metuere, quem non videmus. Vir itaque sanctus despiciat quidquid exterius terret, quidquid per essentiam suam, nisi regeretur, ad nihilum tenderet: & mentis oculos, [l] suppressis omnibus, intueatur unum, in cujus essentiæ comparatione esse nostrum non esse est, & dicat: *Ipse enim solus est.*

a Vindoc. *operationes ejus quibus quilibet bonus adjuvatur, quisque malus regitur.*
b Turon. *suis ordinationibus.*
c Vindoc. *quia extrema quædam ejus opera imitamur. Hoc enim veritas ammonebat discipulis suis imitari.*
d Utic. & Sag. *super justos & injustos.*
e Norm. *etenim & non declinat.*
f Plurimi Norm. *vultus semper intuentes sunt, ut .... festini audiant.*

g Plerique *cogitationes ejus.*
h Utic. Lyr. Bigot. &c. *atque repentia, & cetera de quibus scriptum est:* creavit.
i Hoc est ei adversando. De significatione huius vocis iam sæpe dictum. Vide supra lib. 11. numer. 38. & lib. 2. numer. 51.
k Norm. & Germ. *metuendus est.*
l Bellovac. *sub pressionibus intueatur.*

Reg. xvii. Deus immutabilis natura & voluntate.

46. De cujus mox immutabilitate apte subjungitur: *Et nemo avertere potest* [a] *cogitationem ejus.* Sicut enim immutabilis natura est, [b] ita immutabilis voluntate. Cogitationem quippe ejus nullus avertit: quia nemo resistere occultis ejus judiciis prævalet. Nam etsi fuerunt quidam, qui deprecationibus suis ejus cogitationem avertisse viderentur, ita fuit ejus interna cogitatio, ut sententiam illius avertere deprecando potuissent, & ab eo acciperent, quod agerent apud ipsum. Dicat ergo: *Et nemo avertere poterit cogitationem ejus*: quia semel fixa judicia mutari nequaquam possunt. Unde scriptum est: *Præceptum posuit, & non præteribit*: Et rursum: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Et rursum: *Non enim cogitationes meæ sicut cogitationes vestræ, neque viæ meæ sicut viæ vestræ.* Cum ergo exterius mutari videtur sententia, interius consilium non mutatur: quia de unaquaque re immutabiliter intus constituitur, quidquid foris mutabiliter agitur. Sequitur:

Psal. 148. 6. Matth. 24. 35. Isai. 55. 8.

Et anima ejus quodcumque voluit, hoc fecit.

Ibid.

CAPUT XXXVIII. Vet. xix. Rec. xviii. Cui nec illa obsistunt quæ contra voluntatem illius fieri videntur.

47. Cum sit cunctis corporibus exterior, cunctis mentibus interior Deus, ea ipsa vis ejus, qua omnia penetrat, cunctaque disponit, anima illius appellatur. Cujus videlicet voluntati nec illa obsistunt, quæ contra voluntatem illius fieri videntur: quia ad hoc nonnumquam permittit fieri etiam quod non præcipit, ut per hoc illud certius impleatur quod jubet. Apostatæ quippe angeli perversa voluntas est, sed tamen a Deo mirabiliter ordinatur: ut ipsæ quoque ejus insidiæ utilitati bonorum serviant, quos purgant dum tentant. Sic itaque ejus anima quodcumque voluit hoc fecit, ut inde quoque voluntatem suam impleat, unde voluntati illius repugnari videbatur. Terreatur ergo vir justus, & tantæ majestatis pondus considerans, infirmum se esse deprehendat.

48. Sed inter verba hæc percunctari libet, ac dicere: O beate Job, inter tot flagella positus cur adhuc adversa formidas? jam tribulationibus cingeris, jam innumeris afflictionibus angustaris. Malum timeri debet, quod necdum susceptum est: tu in tanto positus dolore quid metuis? Sed ecce vir justus nostris inquisitionibus satisfaciens adjungit:

Vers. 14.

Cum expleverit in me voluntatem suam, & alia multa similia præsto sunt ei.

CAPUT XXXIX. Ex his quæ patimur, formidare discimus quæ nondum passi sumus.

49. Ac si aperte dicat: Jam perpendo quæ patior, sed adhuc formido quæ pati possum. Explet enim in me voluntatem suam: quia multis me [c] percussionibus affligit. Sed multa similia præsto sunt ei, quia si ferire cogitat, adhuc invenit ubi plaga crescat. Hinc itaque pensandum est quam pavidus ante flagellum fuit, qui etiam percussus adhuc metuit, ne feriatur. Incomprehensibilem quippe vim ei inesse considerans & potestatis & examinis, esse vir justus noluit nec de flagello securus. Unde adhuc metuens adjungit:

Vers. 15.

Et idcirco a facie ejus turbatus sum: & considerans eum, timore sollicitor.

CAP. XL. Malis securitatem præ se ferentibus justi semper timent.

50. Bene a facie Domini turbatur, qui terrorem majestatis illius, cordis sui obtutibus proponit, & ejus rectitudinis pavore concutitur, dum se reddendis rationibus conspicit idoneum non esse si districte judicetur. Recte autem dicitur: *Et considerans eum, timore sollicitor*; quia divinæ animadversionis vim cum minime quisque considerat, minime formidat: & tanto magis in hac vita quasi securus est, quanto a consideratione internæ districtionis alienus. Semper etenim justi viri ad cordis secretarium redeunt, [d] vim occultæ districtionis intuentur, majestatis intimæ judicio assistunt: ut eo magis quandoque securi sint, quo hic quamdiu viverent, securi esse noluerunt. Nam malorum mentes cum renuunt considerare quod timeant, ad hoc quandoque gaudentes perveniunt, quod timentes nullo modo evadant. Sed ecce de beato Job novimus, quod crebris Dei sacrificiis deditus, quod hospitalitatibus, quod indigentiis pauperum impensus, quod suis etiam subditis humilis, quod sibi adversantibus benignus fuit: & tamen tot flagella suscepit, nec jam securus extitit inter flagella, sed adhuc metuit, adhuc divinæ districtionis vim considerans contremiscit. Quid nos itaque miseri, quid peccatores dicemus, si sic timet, qui sic egit? Sed tanti timoris pondus an a semetipso habeat, innotescat. Sequitur:

Vers. 16.

Deus mollivit cor meum, & Omnipotens conturbavit me.

CAPUT XLI. Vet. xx. Timor hic donum Dei est.

51. Ex divino munere cor justi [e] molliri dicitur, quia superni judicii timore penetratur. Molle est enim quod penetrari potest, durum quod penetrari non potest. Unde per Salomonem dicitur: *Beatus homo qui semper est pavidus, qui vero mentis est duræ, corruet in malum.* Virtutem ergo suæ formidinis non sibi, sed auctori tribuit, qui ait: *Deus mollivit cor meum, & Omnipotens conturbavit me.* Non autem secura, sed perturbata sunt corda bonorum: quia dum futuri examinis pondus considerant, quietem hic habere non appetunt, securitatem suam districtionis intimæ consideratione perturbant. Qui tamen inter ipsa timoris supplicia sæpe animum revocant ad dona, & ut semetipsos [f] consolatione resoveant, inter hoc quod metuunt, reducunt oculum [g] ad dona quæ acceperunt, ut spes sublevet, quem timor premit. Unde & sequitur:

Prov. 28. 14.

Vers. 17.

Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

CAPUT XLII. Rec. xix. Flagella justorum aut mala perpetrata purgant, aut futura devitant.

52. Ille enim in flagello positus, a salute corporis propter imminentes tenebras perit, qui idcirco pro transactis percutitur, ut a futuris suppliciis abscondatur. Flagella quippe bonorum aut vitia perpetrata purgant, aut ea quæ poterant perpetrari futura devitant. Beatus autem Job, quia in flagello positus, nec a peccatis præcedentibus purgabatur, nec ab imminentibus tegebatur, sed ejus tantummodo in flagello virtus augebatur, fiducialiter dicit: *Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.* Qui enim semper divinæ formidinis pondus aspexit, ejus cordis faciem caligo peccati non operit. Et is, quem supplicia nulla sequebantur, salutem corporis propter imminentes tenebras non amisit.

A pravis cogitationibus nemo immunis.

53. Et notandum, quod [h] ipse propria denuntians, nequaquam ait: Faciem meam non tetigit; sed, *Non operuit caligo.* Sæpe enim etiam corda justo-

a Norm. *cogitationes ejus.*
b Lyr. Big. Ebroic. Sag. *immutabilis cogitatione.* Ger. *cogitationis.* Vindoc. *sicut enim immutabilis natura est, ita immutabilis voluntas.*
c Editi *persecutionibus*, invitis mss. Norm. & aliis.
d Vindoc. *cum vim occultæ.*
e Vindoc. *molle dicitur.*
f Vindoc. *sana consolatione.*
g Ebroic. & alii Norm. *ad bona quæ acceperunt.*
h Turon. *in se priora.* In Ebroic. ceterisque Norm. legitur *superiora* pro *priora*. In Uticensi tamen olim scriptum erat *priora*.

storum subortæ cogitationes pellunt, terrenarum A rerum[a] delectationibus tangunt; sed dum citius manu[b] sanctæ discretionis abiguntur, festine agitur, ne cordis faciem caligo operiat, quæ hanc jam ex illicita[c] delectatione tangebat. Nam sæpe in ipso orationis sacrificio importunæ se cogitationes ingerunt, quæ hoc rapere vel maculare valeant, quod in nobis Deo flentes immolamus. (*Gen. 15. 11.*) Unde Abraham cum ad occasum solis sacrificium offerret, insistentes aves pertulit, quas studiose, ne oblatum sacrificium raperent, abegit. Sic nos cum in ara cordis holocaustum Deo offerimus, ab immundis hoc volucribus custodiamus; ne maligni spiritus & perversæ cogitationes rapiant, quod mens nostra offerre se Domino utiliter sperat. Sequitur:

Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem noverunt eum, ignorant dies illius. (*Job. 25. Vers. 1.*)

CAPUT XLIII. VET. XX. REG. XX. Dies Dei ejus æternitas.

54. Quid dies Dei, nisi ipsa ejus æternitas appellatur? quæ nonnumquam unius diei pronuntiatione exprimitur, sicut scriptum est: *Melior est dies una in atriis tuis super millia.* (*Ps. 83. 11.*) Nonnumquam vero pro sua longitudine, dierum multorum appellatione signatur, de quibus scriptum est: *In sæculum sæculi anni tui.* (*Ps. 101. 25.*) Nos itaque intra tempora volvimur, per hoc quod creatura sumus. Deus autem qui creator est omnium æternitate sua tempora nostra comprehendit. Ait ergo: C *Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem noverunt eum, ignorant dies illius.* Quia ipse quidem nostra comprehensibiliter conspicit, nos autem ea quæ ejus sunt, comprehendere nullatenus valemus. Sed natura Dei cum simplex sit, mirandum valde est, cur dicit: *Qui noverunt eum, ignorant dies illius.* (Deus est quod habet) Neque enim aliud ipse, atque aliud dies ejus sunt. Deus namque hoc est quod habet. Æternitatem quippe habet, sed ipse est æternitas. Lucem habet, sed lux sua ipse est. Claritatem habet, sed ipse est claritas sua. Non est ergo in eo aliud esse, & aliud habere. Quid est itaque dicere: *Qui noverunt eum, ignorant dies illius;* nisi quia & qui cognoscunt eum, adhuc ne- D sciunt? Nam & qui jam cum fide tenent, adhuc per speciem ignorant. Et cum ipse sibi sit æternitas, quem veraciter credimus; qualiter tamen sit ipsa ejus æternitas, ignoramus. In hoc namque quod de divinæ naturæ potentia audimus, ea nonnumquam cogitare consuevimus, quæ per experientiam scimus. Omne enim quod cœpit & desinit, initio & fine concluditur. Quod si mora aliquantula differtur ut finiatur, longum dicitur; in qua videlicet longinquitate cum quisque mentis oculos reducit retro per memoriam, tendit ante per expectationem,[d] quasi per spatium temporis dilatat in mente Cumque audit æternitatem Dei, humano more[e] intendenti animo longa vitæ spatia proponit, in E quibus[f] metiatur semper & quid abiit retro, quod retineatur in memoria; & quid ante restat, quod expectetur ex intentione.

(In æternitate nihil præteritum aut futurum.) 55. Sed quoties in æternitate ista cogitamus, æternitatem necdum cognovimus. Ibi quippe est quod nec initio incipitur, nec fine terminatur, ubi neque expectatur quod veniet, neque[g] percurrit quod debeat recordari, sed est unum quod semper esse est. Quod etsi nos & Angeli cum initio[h] esse videre incipimus, esse tamen hoc sine initio videmus, ubi sic semper sine fine esse est; ut numquam se animus tendat ad sequentia, ac si multiplicentur quæ sunt, & longa fiant. Nam etsi per prophetiæ spiritum dictum est:* *Domine, qui regnas in æternum, & in sæculum, & adhuc*: more sacri eloquii, humano modo spiritus hominibus est locutus, ut ibi *adhuc* diceret,[i] ubi expectatio non inesset. *Adhuc* enim æternitas non habet, quæ semper esse habet, in qua nulla pars suæ longinquitatis præterit, ut pars alia succedat,[k] sed totum simul esse est, ut nil deesse videatur quod non cernat; in qua omne quod est, animus videt & tardum non esse, & longum esse. Sed hæc de æternitatis diebus loquentes, conamur magis videre aliquid, quam videmus. Dicatur igitur recte: *Qui autem noverunt eum, ignorant dies illius*: quia etsi jam Deum per fidem novimus; qualiter tamen sit ejus æternitas, sine præterito ante sæcula, sine futuro post sæcula, sine mora longa, sine præstolatione perpetua, non videmus. Beatus itaque Job sanctæ Ecclesiæ typum tenens, quia sub magno se scientiæ freno moderatur, ne plus sapiat quam oportet sapere, & dies Dei non posse comprehendi testificans, ad hæreticorum mox superbiam respectum mentis reducit, qui alta sapere appetunt, & quod capere utcumque non possunt, perfecte se scire gloriantur. Nam sequitur:

(* Fortasse Exod. 15. 18 ubi legitur *Dominus regnabit in æternum* (hebr. in seculum) *& ultra.*)

Alii terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & paverunt eos. (*Vers. 2.*)

CAPUT XLIV. REG. XXI. Hæretici terminos a patribus constitutos transferunt.

56. Quos aliorum nomine, nisi hæreticos designat, qui a sanctæ Ecclesiæ gremio extranei existunt? Ipsi enim terminos transferunt, quia constitutiones patrum prævaricando transcendunt. De quibus nimirum constitutionibus scriptum est: *Ne transgredieris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.* (*Prov. 22. 28*) Qui greges diripiunt & pascunt: quia imperitos quosque perversis ad se persuasionibus trahunt, & doctrinis pestiferis ad interficiendum nutriunt. (VET. XXII.) Nam quod gregum nomine imperiti populi designentur, sponsi verba testantur, qui sponsam suam alloquitur, dicens: *Nisi cognoveris te o pulcra inter mulieres, egredere, & abi post vestigia gregum*, (*Cant. 1. 7.*) id est nisi honorem tuum, quo ad similitudinem Dei es condita, bene vivendo cognoveris, a conspectu meæ contemplationis egredere, & imperitorum[l] vitam imitare populorum. Sequitur:

Asinum pupillorum abegerunt; & abstulerunt pro pignore bovem viduæ: (*Vers. 3.*)

CAPUT XLV. Electi pupilli sunt.

57. Quos hoc loco pupillos accipimus, nisi electos Dei, in mentis teneritudine positos? qui magna fidei gratia nutriuntur, & patris sui jam pro se mortui faciem necdum vident. Et sunt plerique in Ecclesia, qui quosdam conspiciunt cælestia appetere, terrena omnia despectui habere; & quamvis ipsi in hujus mundi laboribus insudent, eis tamen, quos ad cælestia anhelare conspiciunt, de rebus quas in hoc mundo possident hujus vitæ adjutorium ferunt. Et quamvis ipsi agere spiritalia nequeant, ad summa tamen tendentibus libenter subsidia ministrant. Portare enim asinus one-

a Turon. *delectationes tangunt.*
b Norm. *districtionis.*
c Turon. *cogitatione.*
d Norm. *quasi spatium temporis.*
e Turon. *intenta animo.*
f Idem, *meditetur.* In Germ. legitur *habuit* pro *abiit.*
g Ex mss. Anglic. alii habent *præcurrit*, alii *recurrit*, quam lectionem omnibus præferendam censet Th. Jamesius.

h Deest *esse* in Norm. & plerisque. Prius tamen extabat in Utic. Vet. edit. habent: *quod etsi nos & angeli, cum initium videre incipimus.*
i Germ. *Ubi expectatione inesset.*
k Ita emendavimus ex nostris mss. & Anglic. cum prius legeretur: *sed totum simul esse est, & nil deesse quod cernat, in qua* &c. Admonemus tamen sic olim lectum fuisse in Utic.
l Norm. *viam.*

onera hominum solet. Quasi ergo quidam asinus A electorum est, [a] qui terrenis actibus deserviens, deportat onera usibus hominum. Et sæpe cum hæretici quemlibet talem a sanctæ Ecclesiæ gremio avertunt, quasi pupillorum asinum abigunt, quia cum hunc ad perfidiam suam pertrahunt, a ministerio bonorum repellunt.

Vidua est Ecclesia. 58. Quæ autem vidua, nisi sancta Ecclesia debet intelligi, quæ occisi viri sui interim visione privata est? Bos autem hujus est viduæ, unusquisque prædicator. Et sæpe contingit, ut hæretici perversis suis dogmatibus ipsos etiam, qui prædicatores videbantur, trahant. Bovem ergo viduæ auferunt, cum de sancta Ecclesia etiam prædicantem tollunt. Ubi recte est adjunctum: *Pro* B *pignore*. Pignus namque cum tollitur, aliud quidem est quod tenetur, sed tamen adhuc aliud quæritur. Et plerumque hæretici ideo eos conantur auferre qui prædicant, ut eorum etiam sequaces trahant. Pro pignore ergo bos viduæ tollitur, quando idcirco ipse qui prædicabat, rapitur, ut alii sequantur. Ex cujus ruina plerumque agitur, ut hi quoque de sanctæ Ecclesiæ gremio exeant, qui in ea bonis moribus præditi, mites atque humiles esse videbantur. Unde & subditur.

Vers. 4. *Subverterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ.*

CAPUT XLVI. Pauperum nomine humiles intelligendi. 59. Paupertatis namque nomine, sæpe humili- C tas designari solet. Et nonnumquam hi qui mansueti atque humiles videntur, si servare discretionem nesciunt, exemplis aliorum cadunt. Sunt vero nonnulli hæretici, qui populis admisceri fugiunt, sed recessum vitæ secretioris petunt; qui plerumque eos quos inveniunt, eo amplius peste suæ persuasionis inficiunt, quo quasi ex vitæ meritis reverentiores videntur. De quibus subditur:

Vers. 5. *Alii quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum.*

CAPUT XLVII. VET. XXIII REG. XXI. Onagris similes sunt hæretici. 60. Onager enim agrestis est asinus. Et recte hoc in loco onagris comparantur hæretici, quia in suis [b] voluptatibus dimissi, a vinculis sunt fidei & D rationis alieni. Unde scriptum est: *Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui.* (Jere. 2. 24.) Onager quippe in solitudine assuetus est, qui dum terram cordis sui disciplinæ virtute non excolit, ibi habitat, ubi fructus non est. Quia in desiderio animæ suæ ventum amoris sui attrahit, quia ea quæ ex desiderio scientiæ in mente concipit, inflare prævalent, non ædificare. Contra quos dicitur: *Scientia inflat, caritas vero ædificat.* (1. Cor. 8. 1.) Unde hic quoque congrue infertur: *Egrediuntur ad opus suum.* Non enim Dei, sed suum opus peragunt, dum non recta dogmata, sed propria desideria sequuntur. (Non Dei opus, sed suum peragunt.) Scriptum quippe est: *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* (Psal. 100. 6.) Qui ergo non in E via immaculata ambulat, sibi magis quam Domino ministrat. Sequitur:

Ibidem. *Vigilantes ad prædam, præparant panem liberis.*

CAPUT XLVIII. Ad prædam vigilant. 61. Ad prædam vigilant, qui verba justorum ad sensum proprium semper rapere conantur, ut per hæc perversis filiis panem erroris [c] parent. De quo videlicet pane apud Salomonem verbis mulieris pravitatis hæreticæ typum gerentis, dicitur: *Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior.* (Prov. 9. 17.) Sequitur:

Agrum non suum demetunt: & vineam ejus, quem vi oppresserint, vindemiant. Vers. 6.

62. Potest agri nomine, Scripturæ sacræ latitudo signari; quam hæretici non suam demetunt, quia ex ea sententias longe a suis sensibus diversas tollunt. Quæ vineæ quoque appellatione exprimitur, quia per veritatis sententias botros virtutum profert. Cujus vineæ dominum, id est Scripturæ sacræ conditorem, quasi vi opprimunt; quia ejus sensum in verba sacri eloquii inflectere violenter conantur, qui dicit: *Servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.* (Isa. 43. 24.) Et eamdem vineam vindemiant, quia ex ea [d] sententiarum botros pro suæ intelligentiæ intentione coacervant. Potest agri, vel vineæ nomine, universa Ecclesia designari, quam perversi prædicatores demetunt, & auctorem ejus in membris suis opprimendo vindemiant; quia creatoris nostri gratiam persequentes, dum quosdam de illa, qui recti videbantur, rapiunt, quid aliud quam spicas, vel botros animarum tollunt? De quibus adhuc subditur: (CAPUT XLIX. Qui agrum non suum, & vineam alienam devastent.)

Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore. Vers. 7.

CAP. L. Bona opera destruendo, nudos dimittunt homines. 63. Sicut vestimenta corpus, sic bona opera protegunt animam. Unde cuidam dicitur: *Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* (Apoc. 16. 15.) Hæretici itaque cum in quorumdam mentibus bona opera destruunt, nimirum velamina indumentorum tollunt. Bene autem dicitur: *Quibus non est operimentum in frigore.* Operimentum quippe ad justitiam pertinet, frigus ad culpam. Et sunt nonnulli, qui in quibusdam rebus peccata faciunt, in quibusdam vero recta opera sequuntur. Qui ergo ex aliis actibus delinquit, atque ex aliis justitiam peragit, quid iste nisi in frigore vestitur; alget, & tegitur: quia ex alio opere fervescit ad justitiam, ex alio frigescit ad culpam? Sed cum hæretici bona opera talibus subtrahunt, agunt, ne in frigore habeant quo vestiantur. Recte ergo dicitur: *Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore:* ut videlicet solum culpæ frigus interimat, quos calor alterius operis ex parte aliqua tegebat. Potest vero per frigus desiderium, per vestimentum operatio signari. Et sunt plerique, qui adhuc perversis desideriis æstuant, sed contra se spiritaliter decertantes, rectis sibi operibus repugnant; & bonis actibus tegunt hoc, quod sinistrum sibi resultare per tentationem sentiunt. Hi itaque unde mala desiderant, inde algent, unde autem bona operantur, inde vestiti sunt. Cum vero hæretici perversis allegationibus rectæ fidei opera subtrahunt, quid agunt, nisi ut hi qui adhuc desideriorum carnalium frigora sentiunt, sine bonorum actuum vestimento moriantur? Sequitur: VET. XXIV.

Quos imbres montium rigant: & non habentes velamen, amplexantur lapides. Vers. 8.

CAP. LI. Sanctorum Patrum sententiis tamquam fluentis rigamur. 64. Imbres montium sunt verba doctorum. De quibus montibus voce sanctæ Ecclesiæ dicitur: *Levavi oculos meos ad montes.* (Psal. 120. 1.) Hos itaque imbres montium rigant, quia sanctorum Patrum fluen-

a Vindoc. Germ. & omnes Norm. *qui terrenis rebus*.
b Ita Norm. Vindoc. Turon. ac vet. edit. Recentioribus editoribus magis placuit, *voluntatibus*.
c Vindoc. *præbeant*.
d Ebroic. *scientiarum*.

fluenta satiant. Velamen autem, ut jam prædiximus, boni operis tegmen accipimus, quo quisque tegitur, ut ante omnipotentis Dei oculos, pravitatis ejus fœditas operiatur. Unde scriptum est:

Psal. 31. 1. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Quos autem lapidum nomine, nisi fortea intra sanctam Ecclesiam viros accipimus? quibus per primum pastorem dicitur: *Et vos tamquam lapides vivi superædificamini.* (*1. Pet. 2. 5.* *Sanctorum Martyrum invocatio.*) Hi itaque qui de nullo suo opere confidunt, ad sanctorum Martyrum protectionem currunt, atque ad sacra eorum corpora fletibus insistunt, promereri se veniam, eis intercedentibus, deprecantur. Quid ergo isti in hac humilitate faciunt, nisi quia bonæ actionis velamen non habent, lapides amplexantur? Sequitur:

Vers. 9. *Vim fecerunt deprædantes pupillos, [a] & vulgus pauperum spoliaverunt.*

CAP. LII. *Rec. XXIII. Hæretici infirmos & indoctos, quasi quibusdam blandimentis aucupantur.*

65. Cum prosperitatem vitæ præsentis hæretici non habent, infirmis mentibus verbis blandioribus perversa persuadent. Si qua vero illis prosperitas temporis præsentis arriserit, etiam violenter trahere quos prævalent, non desistunt. Pupillorum itaque nomine designantur hi, qui adhuc sunt teneri intra sanctam Ecclesiam constituti, quorum vitam misericors pater moriendo servavit; qui ad bonam jam intentionem deducti sunt, sed adhuc in bonis actibus nulla virtute roborantur. Hæretici igitur deprædantes pupillos, vim faciunt; quia contra infirmas fidelium mentes verborum & operum violentia grassantur. Vulgus autem pauperum, est populus indoctus: qui si veræ sapientiæ divitias haberet, vestimentum suæ fidei nequaquam amitteret. Quasi quidam quippe intra sanctam Ecclesiam senatores sunt, [b] veri doctores: qui cum scientiam in corde multiplicant, veris apud se divitiis abundant. Sed hæretici vulgus pauperum spoliant: quia dum doctos non prævalent, indoctos quosque a velamine fidei, prædicatione pestifera denudant. Sequitur:

Vers. 10. *Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas.*

CAPUT LIII. *Vet. XXV. Sanctorum Patrum doctrinam auferunt otiosis & incautis.*

66. Quod ait, *nudis*, hoc replicat, *absque vestitu*: sed aliud est nudum esse, aliud nudum incedere. Omnis enim qui nec bona nec mala operatur, nudus est & otiosus; qui autem mala agit, nudus incedit, quia sine velamine boni operis per iter [c] pravitatis pergit. Sunt vero nonnulli, qui malum suæ nequitiæ cognoscentes, [d] satiari pane justitiæ festinant, percipere sacri eloquii dicta desiderant. Qui quoties patrum sententias pro ædificandis mentibus in cogitatione versant, quasi de bona segete spicas portant. Hæretici igitur nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus spicas tollunt, quia sive quidam otiosi sint, & in nullis se [e] bonis exerceant, seu per iter impudentiæ absque velamine boni operis pergant, etiam si quando jam ad pœnitentiam redire cupiunt: & pabulum verbi concupiscunt, eis esurientibus spicas tollunt; quia in eorum mente perniciosis persuasionibus patrum sententias destruunt. Nec immerito spicas signare patrum sententias dicimus, quia sæpe dum per figurata eloquia proferuntur, ab eis tegmen litteræ quasi aristarum paleas subtrahimus, ut medulla spiritus reficiamur. Sequitur:

Vers. 11. *Inter acervos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.*

CAPUT LIV. *Persecutionum quas fidelibus inducunt utilitas.*

67. Omnes qui sanctam Ecclesiam persequuntur, quid aliud quam torcular calcant? Quod divina agi [f] dispositione permittitur, ut animarum botri in spiritale vinum defluant, quæ carne corruptibili exutæ, ad regna cælestia velut in apothecam currant. Nam injusti dum justos deprimunt, quasi botros sub pedibus mittunt. Compressi autem botri ad superni convivii satietatem exuberant, qui prius quasi in hujus aeris libertate pendebant. Unde David propheta, sanctæ Ecclesiæ afflictionem conspiciens, [g] Psalmum pro torcularibus scribit. (*Ps. 8. 80. 83.*) Sed omnes qui vitam fidelium persequuntur, calcant & sitiunt: quia agendo crudelia, ferociores fiunt, impietatis suæ meritis cæcati, eo ambiunt graviora facere, quo jam gravia fecerunt. Hæretici autem cum per se potestatem persecutionis non habent, hujus sæculi potentes commovent, eorumque mentes ad persequendum trahunt, & quibus valent persuasionibus accendunt. (*Sæculi potentes adversus eos commovent.*) Quos cum crudelia agere contra catholicorum vitam conspiciunt, quasi in ipso solis fervore requiescunt. Bene ergo nunc dicitur: *Inter acervos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt*: quia eorum se multitudini adjungunt, quos jam vident gravia agere, & adhuc sitire graviora. [h] Quorum fervor dum eorum desideria satiat, in eorum actibus, quasi in meridie quiescunt. Sequitur:

Vers. 12. *De civitatibus fecerunt viros gemere.*

CAP. LV. *Ecclesiæ unitatem solvere nituntur.* *Vet. XXVI.*

68. Quia civitates a conviventibus populis appellantur, non immerito civitatum nomine veræ sunt fidei Ecclesiæ designatæ, quæ in singulis mundi partibus positæ unam catholicam faciunt, in qua fideles omnes de Deo recta sentientes concorditer vivunt. Hanc namque in Evangelio Dominus [i] conviventium populorum etiam per locorum distinctionem concordiam designavit, cum satiaturus de quinque panibus populum, quinquagenos per turmas, vel centenos discumbere præcepit; ut videlicet turba fidelium escam suam [k] & locis disjuncta, & moribus conjuncta perciperet. Jubilei quippe requies quinquagenarii numeri mysterio continetur, & quinquagenarius bis ducitur, ut ad centenarium perducatur. Quia ergo prius a malo quiescitur opere, ut post anima plenius quiescat in cogitatione, alii quinquageni, alii autem centeni discumbunt, quoniam sunt nonnulli, qui jam a pravis actibus habent requiem operis, & sunt nonnulli, qui a perversis cogitationibus habent jam requiem mentis. Hæretici igitur, quia perversis sæpe hujus mundi potentibus adhærentes, bonorum socialem vitam atque concordiam persequuntur, recte nunc dicitur: *De civitatibus fecerunt viros gemere.* Quos recte beatus Job memorat viros, quia illos magis hæretici extinguere ambiunt, qui perfectis gressibus per viam Dei non fluxe & enerviter, sed viriliter currunt. Qui cum vulnus perfidiæ ingeri in parvulorum fidelium mente conspiciunt,

a Recent. ed. *& vulgum pauperum*, reluctantibus mss. & vet. edit.
b Ita mss. Anglic. & nostri. In editis vet. Paris. & Basil. *viri doctores*, in aliis *viri doctores*.
c Lyr. & plurimi, *pravitatis suæ*.
d Turon. *se satiare*.
e Plerique Norm. *bonis operibus*.
f Turon. & Vindoc. *dispensatione*.
g Melius ut censemus, *Psalmos*; nam duo inscribuntur *pro torcularibus*, scil. 8 & 83. Ita etiam legitur in Lyr. & Bigot. & Utic. ubi tamen prius legebatur, *Psalmum*.
h Vindoc. *quorum fervorem bene eorum desideria satiant*.
i Recent. ed. *conviventium*, reluctantibus mss. Anglic. Gallic. &c. quibus consentiunt vet. ed.
k Norm. *& locis disjunctam, & mor. conjunctam*.

ciunt, semper ad clamorem & gemitus redeunt. Unde & recte dicitur:

Ibid.

[a] *Et anima vulneratorum clamavit, & Deus inultum abire non patitur.*

CAPUT LVI. Eorum scelera Deus inulta non relinquet.

69. Vulneratur quippe anima justorum, cum fides [b] turbatur infirmorum, quibus jam hoc ipsum clamare, est de alieno lapsu tabescere. Sed Deus inultum abire non patitur; quia etsi justo ordine injustum aliquid fieri permittit, inultum tamen abire non sinit injustum, quod fieri juste permisit: quia & [c] per reproborum injustitiam quasdam, quas inesse considerat, culpas percutit electorum, & tamen æterna justitia ferire non negligit injustitiam ferientium. Sequitur:

Vers. 13.

Ipsi fuerunt rebelles lumini.

CAPUT LVII. REG. XXIV. Divinum lumen respuentium pœna cæcitas.

70. Plerumque perversi & cognoscunt recta quæ sequi debeant, & tamen sequi despiciunt quæ cognoscunt. Lumini ergo rebelles sunt; quia sua desideria sequendo, bonum despiciunt, quod noverunt. Qui ergo non per ignorantiam, sed per superbiam delinquunt, elationis suæ scutum jaculis veritatis objiciunt, ne salubriter in corde feriantur. Ex qua videlicet eorum superbia agitur, ut quia nolunt facere quæ cognoscunt, nec cognoscant jam bona quæ faciant, sed sua eos cæcitas a veritatis lumine funditus excludat. Unde & apte subditur:

Ibid.

Nescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semitas illius.

CAPUT LVIII. Ideo reprobo sensui traduntur.

71. Qui enim prius sciendo rebelles sunt, postmodum cæcantur ut nesciant, sicut de quibusdam dicitur: [d] *Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt.* De quibus paulo post additur: *Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt.* (Rom. 1. 21. Ibid. 28.) Quia enim glorificare noluerunt quem cognoverant, reprobo sensui traditi, ad hoc relicti sunt, ut nescirent jam pensare mala quæ faciebant. Bene autem dicitur: *Nescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semitas illius.* (VET. XXVII.) Angustior quippe est semita, quam via. Qui autem bona manifestiora agere contemnunt, nequaquam ad subtiliora intelligenda perveniunt. Expectavit autem omnipotens Deus, ut per ejus semitas pergerent; sed utinam per eas vel reverti voluissent, ut vitæ itinera quæ noluerunt per innocentiam, saltem per pœnitentiam tenerent. Qua in re quantæ sint misericordiæ viscera Dei omnipotentis ostenditur, qui eos quos a se discedentes aspicit, ut revertantur, quærit. Unde post enumeratas [e] culpas delinquentium, synagogam per vocem propheticam revocat, dicens: *Ergo saltem amodo voca me, pater meus, dux virginitatis meæ tu es.* (Jer. 3. 4.) Sequitur:

Vers. 14.

Mane primo consurgit homicida, interficit egenum & pauperem: per noctem vero erit quasi fur.

CAPUT LIX. REG. XXV. Prosperitate vitæ præsentis ad opprimendos justos abutuntur.

72. Cum homicida in nece proximorum per nocturnum maxime silentium soleat grassari, cur hoc in loco mane primo consurgere ad interficiendum egenum & pauperem dicitur, in nocte vero quasi fur esse perhibetur? Sed ipsis verbis litteræ, dum sibi non congruunt, ad indaganda spiritus secreta revocamur. In Scriptura sacra mane aliquando adventus Dominicæ incarnationis, aliquando adventus jam terribilis & districti judicis; aliquando vero præsentis vitæ prosperitas poni consuevit. Mane etenim adventus Dominicæ incarnationis extitit, sicut Propheta dicit: *Venit mane & nox*: (Isai. 21. 12.) quia & novæ lucis primordia in Redemtoris præsentia fulserunt, & tamen a persecutorum cordibus perfidiæ suæ tenebræ non sunt detersæ. Rursum per mane, adventus judicis designatur. Unde per Psalmistam dicitur: [f] *In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ.* (Psal. 100. 8.) Sicut & electorum quoque personam exprimens, ait: *Mane adstabo tibi & videbo.* (Ps. 5. 5.) Rursum per mane, præsentis vitæ prosperitas designatur, sicut per Salomonem dicitur: *Væ tibi terra, cujus rex est puer, & cujus principes mane comedunt.* (Eccl. 10. 16.) Quia enim mane primum diei tempus est, [g] & vespere extremum, nequaquam reficiendi sumus de hujus vitæ prosperitate quæ prævenit, sed de his quæ in fine diei, id est in mundi termino sequuntur. Mane ergo comedunt, qui de hujus mundi prosperitatibus extolluntur, & dum præsentia vehementer curant, futura non cogitant. *Omnis enim qui odit fratrem suum, homicida est.* (1 Joh. 3. 15.) Mane itaque primo consurgit homicida, quia in præsentis vitæ gloria perversus quisque erigitur, & illorum vitam deprimit, qui dum sequentem gloriam sitiunt, quasi satiari in vespere exquirunt. Pravus etenim quisque in hoc mundo dignitatem transitoriæ potestatis arripiens, tanto se acrius ad peragenda mala dilatat, quanto per caritatis viscera nullum amat. [h] Quoties enim cogitationibus contra bonos sævit, toties innocentium vitam interimit.

Adversitate pressi perversis consiliis latenter lædunt.

73. Qui si disponente Deo subito gloriam acceptæ potestatis amiserit, locum mutat, sed mentem non mutat: quia ad hoc protinus dilabitur, quod subinfertur: *Per noctem vero erit quasi fur.* In nocte quippe tribulationis atque dejectionis suæ, etsi [i] exercere crudelitatis manum non valet, eis tamen quos prævalere conspicit, consilia perversitatis præbet: huc illucque discurrit, & quæque potest in bonorum læsionem suggerit. (VET. XXVIII.) Qui recte quasi fur dicitur, quia in ipsis suis perversis consiliis metuit, ne deprehendatur. Qui ergo contra egenum & pauperem mane homicida est, per noctem quasi fur absconditur: quia perversus quisque, qui in prosperitate vitæ præsentis humilium vitam deprimendo interimit, in adversitate atque dejectione positus, per iniqua consilia latenter lædit, atque id quod per se explere non valet, adhærendo hujus mundi [k] potentibus, exercet. Sequitur:

Vers. 15.

Oculus adulteri observat caliginem, dicens: Non me videbit oculus.

CAP. LX. Verbum Dei adulterant hæretici.

74. Hoc etiam juxta litteram nil obstat intelligi, [l] quia qui adulterium perpetrare desiderat, tenebras exquirit. Sed quia contra hæreticos sententia promitur, dignum est, ut hoc quod dicitur,

a Norm. *& animæ vuln. clamabunt*. In Utic. prius, *& anima .... clamabit*.
b Vindoc. *turbatur vel titubat inf.*
c Ebroic. & alii Norm. *& de reproborum injustitia*.
d Lyr. & Bigot. *qui cum cognoviss.*
e Sag. Turon. &c. *Unde post enumeratas culpas, delinquentem synagogam*. Olim legebatur in Utic. *delinquentium*.
f Utic. *In matutino*.
g Plurimi, & *vespera*.

h Germ. Vindoc. Norm. & vet. ed. Paris. *totis enim cogitationibus contra bonos sævit, innocentium vitam interimit*; vet. edit. Basil. *totis enim cogitationibus totiens contra bonos sævit, quotiens innocentium* &c. huic consentit Basil. 1514.
i Vind. & Turon. *exercere*, quod habent omnes vet. edit. quotquot in promtu habuimus.
k Nonnulli *potestatibus*.
l Norm. & Vind. *Ut qui adulterium ... tenebras exquirat*.

1. Cor. 17.2. tur, mystice sentiantur. Nam Paulus ait: *Non* A *enim sumus, sicut plurimi adulterantes verbum Dei.* Adulter quippe in carnali coitu non prolem, sed voluptatem quærit. Et perversus quisque ac vanæ gloriæ serviens, recte adulterare verbum Dei dicitur; quia per sacrum eloquium non Deo filios gignere, sed suam scientiam desiderat ostentare. Quem enim libido gloriæ ad loquendum trahit, voluptati magis quam generationi operam impendit. Ubi & apte subditur: *Non me videbit oculus:* quia adulterium, quod in mente agitur, valde est difficile, ut ab humano visu penetretur. Quod perversa mens tanto securius perpetrat, quanto se ab hominibus videri non metuit, quos erubescat. Sciendum quoque est, quia sicut is qui B adulterium facit, carnem alienæ conjugis sibi illicite conjungit; ita omnes hæretici, cum fidelem animam in suum errorem rapiunt, quasi conjugem alienam tollunt: quia videlicet mens Deo spiritaliter inhærens, & ei quasi in quodam amoris thalamo conjuncta, cum perversis persuasionibus ad pravitatem dogmatis perducitur, quasi aliena conjunx a corruptione maculatur. Bene autem subditur:

Ibidem. *Et operiet vultum suum.*

CAPUT XLI. Adulterorum more vultum operiunt.

75. Idcirco faciem suam adulter operit, ne cognoscatur. Omnis autem, qui sentiendo vel agendo nequiter vivit, vultum suum operit, quia ad hoc perversitate dogmatis vel operis tendit, ut ab omnipotente Deo in judicio recognosci non possit. Unde quibusdam in fine dicturus est: Matt. 7.23. *Numquam novi vos: discedite a me qui operamini iniquitatem.* Quid autem vultus cordis humani est, nisi similitudo Dei? Quem videlicet vultum perversus operit, ut cognosci nequeat, cum vitam suam vel malis actibus, vel perfidiæ errore confundit. Sed talis quisque cum prosperitate vitæ præsentis justos fulciri conspicit, eis perversa suadere minime præsumit, [a] si qua vero illos procella adversitatis invenerit, ad verba protinus pestiferæ persuasionis erumpit. Unde & subditur:

Vers. 16. [b] *Perfodiunt in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignoraverunt lucem.*

CAPUT XLII. In adversitatis nocte justorum conscientiam perfodere tentant.

76. Quid namque hoc loco domorum nomine, nisi conscientiæ designantur, in quibus habitamus, cum tractando quid agimus? Unde cuidam Luc. 8. 39. sanato dicitur: *Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit:* id est, a peccati jam vitio securus ad conscientiam revertere, & in vocem prædicationis excitare. Justi itaque cum in præsenti sæculo [c] die prosperitatis clarescunt, eis errorum magistri perversa suadere metuunt. Sed consilia exquirunt, dejectionem prosperitatis eorum summopere præstolantur; ut in adversitatis tenebris eorum mentes suadendo perfodiant, quibus prospere viventibus perversa loqui minime audebant. Quos mox ut in adversitate viderint, exurgunt, & non nisi ex peccati merito talia illos perpeti asserunt: quia solam præsentis vitæ gloriam diligentes, flagellum damnationem credunt. In tenebris ergo domos perfodiunt, quia bonorum mentes ex ipsa eorum corrumpere adversitate moliuntur. Bene autem dicitur: *Sicut in die condixerant sibi:* quia cum justos conspicerent prosperitatis luce claruisse, quoniam loqui non poterant, ad maligna solummodo contra eos consilia vocabant. Sive autem hæretici, sive perversi quilibet, cum justos in dejectione Vers. xvii. conspiciunt, gaudent: cum vero eos ad regendæ potestatis viderint culmen erumpere, perturbantur, metuunt, afflictionibus tabescunt. Unde & subditur:

Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis. Vers. 17.

CAPUT LXIII. Iniqui ex justorum prosperitate turbantur.

77. Iniqui semper afflictionem fidelium expectant, eosque in tribulatione videre desiderant. Et in tenebris domos perfodiunt, dum cor innocentium, sed tamen infirmorum, [d] dejectionis tempore pessima collocutione corrumpunt. Sed plerumque contingit, ut dum bonos quosque in dejectione conspiciunt, subito occulta dispensatione divina justus quispiam qui videbatur oppressus, aliqua sæculi potestate fulciatur, eique prosperitas vitæ præsentis arrideat, quem prius adversitatis tenebræ premebant. Quam nimirum prosperitatem illius cum perversi conspiciunt, sicut dictum est, perturbantur. Mox enim ad corda sua redeunt, ante mentis oculos revocant quidquid se perverse egisse meminerunt, vindicari in se omne vitium formidant, & unde lucet ille qui potestatem suscipit, inde perversus quisque qui corrigi metuit, in tristitia tenebrescit. Bene ergo dicitur: *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis.* Aurora quippe, mens justi est, quæ peccati sui tenebras deserens, ad lucem jam erumpit æternitatis, sicut de sancta quoque Ecclesia dicitur: *Quæ est ista* Cant. 6.9. *quæ progreditur quasi aurora consurgens?* Quo igitur justus quisque justitiæ luce irradians, in præsenti vita honoribus sublimatur, eo ante perversorum oculos tenebræ mortis fiunt: quia qui perversa se egisse meminerunt, corrigi pertimescunt. Semper namque desiderant in suis pravitatibus relaxari, incorrecti vivere, & de culpa gaudium habere. Quorum ipsa lethalis lætitia convenienter exprimitur, cum protinus subin- D fertur:

Et sic in tenebris quasi in luce ambulant. Ibidem.

CAPUT LXIV. Ita gaudent in nocte peccati, ac si eos lux justitiæ circumfunderet.

78. Perversa etenim mente gaudent in facinoribus, per culpam suam quotidie ad supplicium trahuntur, & securi sunt. Unde & per Salomonem dicitur: *Sunt impii, qui ita securi sunt, quasi justorum facta habeant.* De quibus rursum Eccl. 8. 14. scriptum est: *Qui lætantur cum malefecerint, &* Prov. 2. 14. *exultant in rebus pessimis.* Sic itaque in tenebris quasi in luce ambulant: quia ita gaudent in nocte peccati, ac si eos lux justitiæ [e] circumfundat. Vel certe, quia tenebræ vitam præsentem non inconvenienter exprimunt, in qua alienæ conscientiæ non videntur; lux vero nostra, patria æterna E est, in qua dum vultus aspicimus, corda in nobis nostra vicissim videmus: iniqui autem [f] quia vitam præsentem ita diligunt, atque hæc exilii tempora complectuntur, ac si jam in patria regnent, recte dicitur: *Sic in tenebris quasi in luce ambulant:* quia sic in præsenti cæcitate læti sunt, ac si jam æternæ patriæ luce perfruantur. Sequitur: Vers. 18.

Levis est super faciem aquæ.

a Vindoc. *si quæ vero illis procella advers. evenerit.*
a Olim in Utic. *perfodit.*
c Norm. *justis itaque cum in præsenti sæculo dies prosperitatis clarescunt*, olim in Utic. *justi itaque* &c. ut in edit.

d Vindoc. *delectationis temp.*
e Turon. *circumcludat.* Bellov. *circumdet.*
f Norm. *quique vitam.*

CAPUT LXV. Ver. xxx. Ad omnem tentationis aut erroris ventum leves sunt.

79. A plurali numero ad singularem redit: quia plerumque unus mala inchoat, & imitando multi subsequuntur. Sed ejus principaliter culpa est, qui perversis sequentibus exempla præbuit iniquitatis. Unde ad illum redit crebro sententia, qui auctor extitit in culpa. Aquæ autem superficies huc illucque aura impellitur, & nulla stabilitate solidata, passim movetur. Iniqui igitur mens plusquam aquæ superficies levis est; quia quælibet hanc aura tentationis attigerit, sine tarditate aliqua [a] retractationis trahit. Si enim cor fluxum cujuslibet perversi cogitamus, quid aliud quam in vento positam aquæ superficiem cernimus? Nunc namque illum aura impellit iræ, [b] nunc aura superbiæ, nunc aura luxuriæ, nunc aura invidiæ, nunc aura fallaciæ pertrahit. Super faciem ergo aquæ levis est is, quem quilibet erroris ventus cum venerit impellit. Unde bene quoque per Psalmistam dicitur: *Deus meus, pone illos ut rotam, & sicut stipulam ante faciem venti*. Ut rota quippe ponuntur iniqui, quia in circuitu laboris missi, dum ea quæ ante sunt negligunt, & ea quæ deserenda sunt, sequuntur, ex posterioribus elevantur, & in anterioribus cadunt. Qui recte quoque stipulæ ante faciem venti comparantur: quia irruente aura tentationis, dum nulla subnixi sunt ratione gravitatis, elevantur ut corruant, & sæpe eo se alicujus meriti existere æstimant, quo eos in alta flatus erroris portat. Sequitur:

Psal. 82. 14.

Maledicta sit pars ejus in terra, [c] nec ambulet per viam vinearum,

Ibidem.

CAPUT LXVI. Rec. xxvi. Amissa fidei vel justitiæ rectitudine reatu maledictionis ligantur.

80. Quisquis in vita præsenti recta agit & adversa sustinet, laborare quidem [d] in adversitate cernitur, sed ad benedictionem hereditatis perpetuæ consummatur. Quisquis vero perversa agit, & tamen prospera recipit, seque a malis actibus nec donorum largitate compescit, prosperari quidem conspicitur, sed reatu perpetuæ maledictionis ligatur. Unde recte nunc dicitur: *Maledicta sit pars ejus in terra*. Quia etsi ad tempus benedicitur, in reatu tamen maledictionis tenetur. De quo & apte subditur: *Nec ambulet per viam vinearum*. Via namque vinearum, est rectitudo Ecclesiarum. Qua in re sive hæreticum, sive carnalem quempiam nil obstat intelligi, quia via vinearum, id est rectitudo Ecclesiarum amittitur, dum vel fides recta, vel rectitudo justitiæ non tenetur. Ille namque per viam vinearum ambulat, qui sanctæ universalis Ecclesiæ prædicationem pensans, neque a fidei, neque a bonorum actuum rectitudine declinat. In via quippe vinearum ambulare, est sanctæ Ecclesiæ patres velut dependentes botros aspicere, quorum verbis dum intendit in labore itineris, amore debriatur æternitatis. Sequitur:

Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium.

Vers. 19.

CAPUT LXVII. Rec. xxvii. Sapere ad sobrietatem quam est difficile.

81. Idcirco iniquitas frigori comparatur, quia peccantis mentem torpore constringit. Unde scriptum est: *Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam, sic frigidam [e] fecit malitiam suam*. Quo contra caritas calor est, quia videlicet mentem accendit quam replet. De quo calore scriptum est: *Abundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum*. Et sunt nonnulli, qui dum iniquitatum suarum frigora declinant, ad veram fidem, vel ad sanctitatis habitum veniunt. Sed quia plus quam necesse est, de suis sensibus præsumunt, sæpe in fide quam accipiunt, ea quæ non capiunt, perscrutari volunt, ut ratione magis in Deo quam fide teneantur. Quia vero humana mens perscrutari non valet divina secreta, omne quod ratione perscrutari non possunt, credere contemnunt, & per inquisitionem nimiam in errorem labuntur. Hi itaque cum necdum crederent, vel adhuc ad iniquitatis opera vacarent, aquæ nivium fuerunt. Sed cum carnalia facta deserentes, in fide ad quam perducti sunt, plus appetunt perscrutari quam capiunt, amplius profecto calent, quam calere debuerunt. Bene ergo de hoc perverso quolibet prophetantis dumtaxat sententia, non optantis dicitur: *Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium*. Ac si aperte diceretur: Qui humiliter sub disciplinæ vinculo non restringitur, [f] ab infidelitate sua, vel perversi operis frigore, per immoderatam sapientiam in errorem labitur. Unde bene quoque egregius prædicator, [g] discipulorum suorum cordibus hunc exquisitæ sapientiæ nimium calorem devitans, ait, *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*. Ne fortasse nimius calor interimeret, quos prius aquæ nivium, id est infidelitatis, vel torpentium actionum frigora morituros tenebant. Et quia valde difficile est, ut is qui se sapientem æstimat, mentem ad humilitatem reducat, & recta prædicantibus credat, sensumque suæ perversitatis abjiciat, recte subjungitur:

Jer. 6. 7.
Matt. 24. 12.
Rom. 12. 3.

Et usque ad inferos peccatum illius.

Ibidem.

CAPUT LXVIII. Rec. xxviii. Peccatum quod hic non emendatur, irremissibile.

82. Peccatum quippe usque ad inferos ducitur, quod ante finem vitæ præsentis per correctionem ad pœnitentiam non emendatur. De quo videlicet peccato per Johannem dicitur: *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis*. Peccatum namque ad mortem, est peccatum usque ad mortem: quia scilicet peccatum quod hic non corrigitur, ejus venia frustra postulatur. De quo adhuc subditur:

1. Joh. 5. 16.
Ver. xxxi.

Oblivisçatur ejus misericordia.

Vers. 20.

Omnipotentis Dei misericordia oblivisci ejus dicitur, qui omnipotentis Dei justitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc justum non timet, postea invenire non valet misericordem. Quæ nimirum sententia non solum ei intenditur, [h] qui veræ fidei prædicamenta deserit, sed etiam ei qui in fide recta positus carnaliter vivit: quia ultio æternæ animadversionis non evaditur, utrum in fide, an in opere peccetur. Nam etsi damnationis dispar est qualitas, culpæ tamen quæ nequaquam per pœnitentiam tergitur, nulla absolutionis suppetit facultas. Sequitur:

Dulcedo illius vermis,

Vers. 21.

CAPUT XLIX. Rec. xxix. Carnales delectant curæ sæculares, quibus tam quam vermibus roduntur.

83. Quisquis in hoc appetit mundo [i] prosperari, ceteros excedere, rebus & honoribus tumere, huic nimirum cura sæcularis in delectatione est, & quies in labore. Valde etenim fatigatur, si desit cura sæculi qua fatigetur. Quia autem [k] naturæ est vermium, momentis singulis incessanter moveri; non immerito signatur nomine vermium, inquietudo cogitationum. Perversæ itaque mentis dul-

a Vindoc. retractionis.
b Deest in Norm. & Vindoc. nunc aura superbiæ.
c Vindoc. nec ambulet pes ejus per terram vinearum.
d Ebroic. & alii Norm. in adversitate.
e Norm. frigidam facit ... Quod contra.
f Norm. ab infidelitatis sua vel perversi operis frigore. Turon. ab infidelitatis sua perversa opere.
g Vindoc. & Norm. a discipulorum.
h Vindoc. qui vera Dei prædicamenta.
i Vindoc. prosper- ceteros excedere.
k Norm. natura est vermium.

dulcedo vermis est, quia inde delectabiliter pascitur, unde per inquietudinem incessanter agitatur. Potest quoque apertius vermis nomine caro designari. Unde & superius * dicitur: *Homo putredo, & filius hominis vermis.* [a] Luxuriosi igitur cujuslibet atque carnis voluptatibus dediti, quanta sit cæcitas demonstratur, cum dicitur: *Dulcedo illius vermis.* Quid namque caro, nisi putredo ac vermis est? Et quisquis carnalibus desideriis anhelat [b] quid aliud quam vermem amat? Quæ enim sit carnis substantia, testantur sepulcra. Quis parentum, quis amicorum fidelium, quamlibet dilecti sui tangere carnem scaturientem vermibus potest? Caro itaque cum concupiscitur, A pensetur quid sit exanimis, & intelligitur quid amatur. Nil quippe sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quam ut unusquisque hoc quod vivum diligit, quale sit mortuum penset. Considerata etenim corruptione carnali, citius cognoscitur; quia cum illicite caro concupiscitur, tabes desideratur. Bene ergo de luxuriosi mente dicitur: *Dulcedo illius vermis*; quia is qui in desiderio carnalis corruptionis æstuat, ad fœtorem putredinis anhelat. Hæc sicut in B hujus partis * tertiæ initio promisisse me memini, sub brevitate transcurri; ut ea quæ [c] in hoc opere sequuntur, quia magna obscuritate implicata sunt, opitulante Deo latius disserantur.

*Imo & inferius, ut patet legenti.

Job 25. 6.

Caro putredo & vermis.

* Vide l. 12. in exord.

a Vindoc. *Luxuriosis quibuslibet atque carnis voluptatibus deditis.*
b Turon. *quid aliud quam vermis est.*

c Norm. *in hoc corpore.* Utic. utramque lectionem retinet. Non insolens est Greg. librorum moralium complectionem corpus vocare ut jam observavimus. Eodem sensu dicimus *corpus juris Canonici.*

SANCTI GREGORII IN EXPOSITIONEM BEATI JOB MORALIUM

PARS QUARTA,

CONTINENS LIBROS SEX.

LIBER DECIMUS SEPTIMUS.

Quæ supersunt Cap. 24. a versu 20. dimidiato, cum capitibus 25. & 26. integris exponit morali potissimum sensu.

CAP. I. 1. Doctoris scopus, historiam Job typice & ad mysticum sensum exponere.

UOTIES in sancti viri historia per novum volumen enodare mysterium [a] typicæ expositionis aggredimur, oportet ut ex ejusdem viri vel nomine, vel passione significationem mysticam principaliter proferamus: quatenus habitaculorum more, dum superscriptionem tituli [b] in ipsa postis fronte præfigimus, quia cujus est domus agnoscitur, securius intretur. Crebro autem dixisse me memini, [c] quoniam beatus Job passiones Redemtoris nostri, ejusque corporis, id est sanctæ Ecclesiæ, & passione sua signavit & nomine. Job quippe interpretatur dolens. Et quis alius in hoc dolente figuratur, nisi is de quo scriptum est: *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit?* De quo rursum dicitur: *Livore ejus sanati sumus.* Amici vero ejus hæreticorum speciem tenent, qui, ut sæpe jam diximus, Deum [d] dum defendere nituntur, offendunt. Sanctus ergo vir per vulnera & verba sic loquatur sua, ut etiam nostra significet, & plerumque per prophetiæ spiritum ventura narret, præsentia transcendat: nonnumquam vero sic de præsentibus disserat, ut de D futuris reticescat. Cognita itaque discretionis hujus custodia, cum immutatione vocis illius nostra quoque intelligentia alternet: ut tanto verius ejus sensibus congruat, quanto se & cum ejus vocibus immutat. Verbis itaque præcedentibus sanctus vir per disertas prudentiæ arte sententias iniqui cujuslibet culpas protulit, & quam sit damnanda ejus actio expressit. De cujus pœna mox subjicit, dicens:

Isai. 53. 4. Ibid. 5.

Job 24. Vers. 20.

Non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

CAP. II. Reg. 72. Pœna iniquorum est ex Dei memoria deleri.

2. In recordationem enim conditoris non reducitur, quisquis usque ad finem vitæ vitiis subjugatur. Nam si hunc superni respectus memoria tangeret, proculdubio ab iniquitate revocaret. Ejus quippe merita exigunt, ut E funditus ab auctoris recordatione deleatur. Sciendum vero est, quod recordari Deus nequaquam proprie dicitur. Qui enim oblivisci non potest, quo pacto recordari potest? Sed quia eos nos, quorum recordamur, amplectimur, ab his autem, quorum obliviscimur, elongamur; humano usu & recordari Deus dicitur, cum dona tribuit, & oblivisci, cum in culpa derelinquit. Sed quia cuncta pensat, cuncta sine intermissionis al-

a Utic. & Gemet. quem in multis præcedentibus libris mutilum hic resumimus, *typicæ locutionis.* Desunt libri sequentes in codicibus Lyr. & Bigot. Verum eorum vices supplebunt Pratellensis, alter Ebroicensis, duo Laudunensis ecclesiæ, Germanensis, &c.
b 1. Laudun. *in ipsa positi fronte.*
c Vindoc. *quomodo beatus Job.*
d 1. Laud. Corb. Germ. *Deum dum defenderint, offendunt.*

ternatione considerat; & recordatur bonorum, quorum tamen numquam obliviscitur; & nullatenus recordatur malorum, quos tamen per judicium semper intuetur. Quasi enim redit ad bonorum memoriam, quam tamen numquam deseruit; & quasi nequaquam malos respicit, quorum tamen facta considerat, sed super hæc damnationis judicium in ultimis servat. Hinc enim scriptum est: *Oculi Domini contemplantur bonos & malos*. Hinc per Psalmistam dicitur: [a] *Vultus Domini super facientes mala; ut perdat de terra memoriam eorum*. Considerat igitur quos puniat, sed eosdem ipsos ante non vidit, quos nescit. Nam quibusdam in fine dicturus est: *Nescio vos unde sitis: discedite a me omnes operarii iniquitatis*. Miro igitur modo pravorum vitam & intuetur, & obliviscitur: quia quos [b] per districtionem sententiæ judicat, quantum est ad memoriam misericordiæ ignorat.

Matt. 7.23. Luc. 13.27. — *Prov. 15.3. Ps. 33.17.*

Qui tamquam infructuosum lignum conteruntur. *Luc. 13.7.*

3. Qui quoniam in ejus recordationem non veniunt, quasi infructuosum lignum ex ejus judicio conteruntur. Terra quippe eos temporali sumtu aluit, prædicationis desuper pluvia infudit. Sed quia eorum vita nequaquam fructum boni operis protulit, iratus hanc agricola [c] abscidit, ut juxta Veritatis sententiam locum non occupet, quem tenere alius ad fructum valet. De hoc infructuoso ligno per Johannem dicitur: *Jam securis ad radicem [d] arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. Hoc autem loco, ut æterna reprobi supplicia designentur, nequaquam lignum dicitur [e] abscidi, sed conteri: quia videlicet reprobos mors quidem carnis abscindit, sed pœna subsequens conterit. Quasi enim hic inciditur, cum a præsenti vita separatur. Sed in gehenna conteritur, cum perpetua damnatione cruciatur. Vir autem sanctus, quia districtam perversi pœnam protulit, protinus ad culpam recurrit; ut ex injustitiæ immensitate edoceat, quod tanta ejus damnatio non sit injusta. Sequitur:

Matt. 3.10. Luc. 3.9.

Vers. 21. *Pavit enim sterilem, & quæ non parit, & viduæ bene non [f] fecit.*

CAP. III. *Reg. iii. Iniquus carnem pascens sterilem, curam animæ deserit.*

4. Quæ hoc loco sterilis, nisi caro nominatur? Quæ dum sola præsentia appetit, bonas gignere cogitationes nescit. Quæ autem vidua, nisi anima nuncupatur? Quam quia sibi conditor conjungere voluit, ad thalamum [g] uteri carnalis venit, Psalmista attestante, qui ait: *Et ipse tamquam sponsus, procedens de thalamo suo*. Quæ recte vidua dicitur; quia ejus vir pro ea mortem pertulit, & nunc in cæli penetralibus ab ejus oculis occultus, quasi in parte alterius regionis [h] vivit. Iniquus ergo sterilem pascit, & viduæ benefacere negligit: quia carnis desideriis serviens, curam animæ vitamque contemnit. Tota namque intentione omnique studio cogitat, quam sine ullis necessitatibus caro moritura subsistat, & curare animæ vitam [i] despicit, quæ vel in morte vel in beatitudine proculdubio in perpetuum vivit. Recte autem cum diceretur: *Pavit sterilem*; protinus adjungitur: *Et quæ non parit*. Quasdam namque ex sacra historia feminas novimus steriles extitisse, sed tamen in tempore extremo peperisse. Caro autem non solum sterilis, sed etiam quæ non parit dicitur: quia suo sensu bonas cogitationes gignere nec in ultimis valet. A vigore enim jam proprio deficit, & tamen adhuc transitoria concupiscere non desistit: jamque a pristino [k] robore lassata, pene ab ipso quem diligit mundo repellitur, & tamen adhuc annisu improbo obtinere temporalia conatur. Agere jam perversa non sufficit, sed tamen cogitare vel quæ non agit nequaquam desistit. Recte ergo non solum sterilis, sed etiam non pariens dicitur, quæ suo sensu, ut diximus, ad bonæ cogitationis prolem, nec cum infirmata fuerit, fatetur.

Ps. 18.6.

Labores hæreticorum steriles.

5. Quod tamen intelligi etiam de hæreticis prædicantibus potest. Unusquisque enim prædicator erroris, dum plebem extra unitatem Ecclesiæ positam docet, profecto sterilem, & eam quæ parere non valet, pascit: quia & ei usum sui laboris impendit, quæ spiritales fructus nequaquam reddit. Bene autem viduæ non facit, quia videlicet sanctæ universali Ecclesiæ, cujus vir adversa mortis pertulit, vivere ac deservire contemnit. Viduæ enim benefacere, est in ejus, quæ mortui viri sui amore conteritur, [l] consolatione laborare. Unde & Psalmistæ voce hæc eadem vidua, scilicet sancta Ecclesia queritur, dicens: *Consolantem me quæsivi, & non inveni*. Tunc solum quippe consolantem invenit, cum ex ea morte, quam vir ejus pertulit, multos intra semetipsam surgere ad vitam cernit. Sæpe autem prædicator erroris, hujus mundi divitibus jungitur, qui pro eo quod terrenis occupationibus incubant, dictorum deprehendere astutias ignorant: & cum potentes esse exterius ambiunt, perversæ prædicationis laqueo sine labore capiuntur. Unde & subditur:

Ps. 68.21.

Vers. 22. CAP. IV. *Detraxit fortes in fortitudine sua.*

6. In fortitudine quippe suæ pravitatis fortes quosque detrahit, cum per sui erroris astutiam mundi hujus potentes rapit. Quos contra per Paulum dicitur: *Infirma mundi elegit Deus*, [m] *ut confunderet fortia*. Fortitudo autem perversi prædicatoris, est elata scientia locutionis, qua inflatus, ceteros despicit, atque in contemtu omnium, quasi singulariter apud se peritus, intumescit. Qui magna de se sentiens, sed vera de Domino ignorans, longe a fidei cognitione disjungitur, & tamen videri fidei prædicator conatur. Unde adhuc subditur:

1. Cor. 1.27.

Ibid. CAP. V. *Vers. 23.* *Et cum steterit*, [n] *non credet vitæ suæ*.

Omnis peccator incredulitatis reus.

7. Stat in hoc mundo perversus quisque prædicator, quousque terreno vivit in corpore. Sed vitæ suæ credere renuit, quia de Deo vera cognoscere contemnit. Vitæ enim suæ crederet, si de conditoris sui substantia recte sentiret. Hæc itaque superius de quolibet iniquo prolata dicebamus, sed repente ad erroris prædicatorem intellectum [o] vertimus. Unde sciendum est, quia sic ad speciem ducimur, [p] ut nequaquam tamen a genere funditus evellamur. Nam perversus quisque etiam si rectam fidem in sinu universalis Ecclesiæ tenere videatur, stat,

a Ebroic. Gemet. & alii Norm. *vultus autem Domini*,
b Vindoc. *per districtionem scientiæ*, vel *sententiæ*.
c Gemet. & alii Norm. *incidit*.
d 2. Laudun. *arborum*.
e Laud. duo, Norm. & alii vulgo habent *abscidi*, & *abscidit* &c. pro *abscindi*, *abscindit*.
f Gemet. *facit*.
g Ms. omnes Norm. duo Laud. Germ. Corb. Germ. & alii ita habent. In edit. legitur *uteri virginalis*.
h Unus Laud. *venit*.
i Norm. *negligit*.
k Vindoc. *labore*, In Utic. hac voce dimidiata relicta, legitur *robore*.
l In 1. Laud. *consolatione relevare*, & secunda manu *consolatione laborare*.
m 1. Vindoc. *ut fortia quæque confundat*.
n Secundus Laud. Utic. & alii Norm. *non credit*.
o Post hoc verbum irrepsit in edit. *quo modo peccator diu toleratur*. Quæ verba in nostris mss. ignota, & aliunde minime antecedentibus & consequentibus cohærentia expunximus.
p Vindoc. *ut tamen a genere omnino non evellamus*. Germ. *ut tamen a re omnino*.

stat, & vitæ suæ non credit: quia recta quidem sunt A quæ per fidem de conditore intelligit, sed tamen fidei opera tenere contemnit; & incredulitatis redarguitur, quia ab eo quod se ostendit credere, vivendo reprobatur. Hinc enim per Johannem dicitur: *Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est*, Hinc Paulus ait: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Hinc Jacobus dicit: *Fides sine operibus mortua est*. Sed inter hæc conditor mira dispensatione consilii & culpas respicit, & vivendi tempora impendit: ut longiora temporalis vitæ spatia aut converso fiant in adjutorium muneris, aut non converso ad augmentum damnationis. Unde adhuc subditur: B

1. Johan. 2. 4. Tit. 1. 16. Jacob. 2. 20, 26.

Vers. 23. *Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia*.

CAPUT VI. REC. VI. Misericordia peccatori impensa & neglecta, in pœnam vertitur.

8. Quisquis delinquit & vivit, idcirco hunc divina dispensatio [a] in iniquitate tolerat, ut ab iniquitate compescat. Sed qui diutius toleratur, nec tamen ab iniquitate compescitur, munus quidem supernæ patientiæ percipit, sed reatus sui vinculis, ex ipso se munere arctius adstringit. Nam quia accepta pœnitentiæ tempora divertit ad culpam, districtus in ultimis judex impensa argumenta misericordiæ convertit ad pœnam. Hinc namque per Paulum dicitur: [b] *An ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum [c] duritiam tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei*. Hinc C Isaias ait: *Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit*. [d] Ac aperte nos deterreat, dicens: Vita quidem pueri in longum trahitur, ut a factis puerilibus corrigatur: sed si a peccati perpetratione nec temporis longinquitate compescitur, hæc ipsa vitę longinquitas, quam per misericordiam accepit, ei ad cumulum maledictionis crescit. Unde necesse est, ut cum nos diutius expectari conspicimus, ipsa prærogatæ pietatis tempora quasi damnationis argumenta timeamus, ne D ex clementia judicis crescat supplicium peccatoris; & unde quisque eripi a morte poterat, inde gravius ad mortem tendat. Quod idcirco plerumque agitur, quia nequaquam a præsentibus mentis oculus separatur. Considerare namque peccator Redemtoris vias negligit, & idcirco in suis itineribus sine cessatione veterascit. Unde & subditur:

Rom. 2. 4. 5. Isa. 65. 20.

Ibidem. *Oculi enim ejus sunt in viis illius*.

CAPUT VII. VET. IV. REG. V. Peccator viis Domini relictis, in suis, hoc est in vitiis delectatur.

9. Vias enim suas peccator intuetur, quia sola [e] cogitare, sola cernere nititur, quæ sibi ad commodum temporale suffragentur. Hinc etenim Paulus dicit: *Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi*. Via namque elati, superbia: via raptoris, E avaritia: via est lubrici, [f] concupiscentia carnalis. In viis ergo suis iniquus quisque oculos deprimit: quia solis vitiis, ut per hæc animo satisfaciat, intendit. Unde per Salomonem dicitur: *Oculi stultorum in finibus terræ*: quia hoc solum tota cordis intentione conspiciunt, per quod ad finem terreni desiderii perducantur. Nequaquam vero suæ considerationis obtutum in terra peccator figeret, si ad sancta sui Redemtoris itinera mentis oculos levaret. Unde per Salomonem rursum dicitur: *Oculi sapientis in capite ejus*: quia videlicet sapiens quisque illum tota intentione considerat, cujus se membrum esse per fidem pensat. Has namque humanæ conversationis vias [g] videre contemserat, qui dicebat: *In mandatis tuis [h] me exercebo, & considerabo vias tuas*. Ac sic aperte spondeat, dicens: Quæ mea sunt, jam videre refugio: quia per imitationis tuæ viam pergere [i] conversationis gressibus inardesco. Qui enim præsenti jam mundo contradicit, [k] amoris excitatione continua Redemtoris sui vias cordis oculis objicit, ut mens prospera fugiat, ad adversa præparetur; B nihil quod demulcet, appetat; nihil quod deterrere creditur, pertimescat; mœrorem gaudium deputet; præsentis vitæ gaudia, damna mœroris penset; abjectionis detrimenta non timeat, sed per hæc manentis gloriæ locum quærat. Has etenim vias sequentium monstrabat oculis Veritas, cum dicebat: *Si quis mihi ministrat, me sequatur*. Ad has vias tumentia discipulorum corda revocabat, cum locum jam gloriæ quærerent, sed ejusdem gloriæ iter ignorarent, dicens: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* [l] Confessionis quippe illius celsitudinem a dextris sinistrisque quæsierant, sed quanta ad hanc esset C itineris angustia non videbant. Unde & eorum mox oculis imitandus passionis calix objicitur, ut videlicet si ad sublimitatis gaudia tenderent, prius viam humilitatis invenirent. Quia igitur considerare peccator vias Dei negligit, sed solis in quibus carnaliter delectetur intendit, recte nunc dicitur: *Oculi enim ejus sunt in viis illius*. Sequitur:

Philip. 2. 21. Prov. 17. 24. Eccl. 2. 14. Psal. 118. 15. Johan. 12. 26. Matth. 20. 22.

Vers. 24. *Elevati sunt ad modicum, & non subsistent*.

CAPUT VIII. Inani gloria elatus ad modicum, cadit.

10. Iniquorum gloria cum plerumque in annorum multitudinem tenditur, ab infirmorum mentibus esse longa & quasi stabilis æstimatur. Sed D cum repentinus hanc finis [m] intercipit, brevem proculdubio fuisse redarguit: [n] quoniam finis determinans innotescit, quia quod præterire potuit, modicum fuit. Elevantur ergo ad modicum, & minime subsistunt: quia eo ipso quo videri alti appetunt, a vera Dei essentia longe per elationem fiunt. Subsistere etenim nequeunt, quia ab æternæ essentiæ soliditate dividuntur, atque hanc primam ruinam tolerant, quia per privatam gloriam in semetipsis cadunt. Hinc enim per Psalmistam dicitur: *Dejecisti eos, cum allevarentur*: quia eo intrinsecus corruunt, quo male extrinsecus surgunt. Hanc brevitatem gloriæ temporalis aspiciens, ite- E rum dicit: *Vidi impium superexaltatum & elevatum [o] sicut cedros Libani: transivi, & ecce non erat*. Hinc iterum ait: *Pusillum adhuc, [p] & non erit peccator*. Hinc Jacobus dicit: *Quæ est enim vita [q] vestra? vapor est ad modicum parens*. Hinc Propheta brevitatem gloriæ carnalis pensans, denuntiat, dicens: *Omnis caro fenum, & omnis gloria ejus sicut flos feni*. Iniquorum quippe potentia feni flori comparatur: quia nimirum carnalis gloria dum nitet, cadit: dum apud se extollitur, repentino intercepta fine termi-

Ps. 72. 18. VET. V. Ps. 36. 35. Ibid. 10. Jacob. 4. 15. Isai. 40. 6.

a Mss. Germ. Anglic. Norm. Laud. Vindoc. &c. hanc lect. exhibent. In poster. edit. leg. *in æquitate tolerat*.
b Norm. plerique *an nescis*.
c Vindoc. *duritiam cordis*.
d Vindoc. *ac si dicat*: vita.
e Vindoc. *cogitare & trahere nititur*.
f Gemet. *concupiscentia*.
g Vindoc. *videre cupivit*.
h Ita Corb. Germ. Turon. Norm. &c. Editi *exercebor*.
i Sic cum Anglic. Norm. Vindoc. &c. antiquiores excusi. Posteriores *conversionis*.
k Turon. & 1. Laud. *amoris exercitatione*.
l Vitiose irrepserat in edit. *confessionis* pro *consessionis*, quod legitur in Corb. in Laudun. Germ. & aliis mss.
m 2. Laud. & Corb. Germ. *intercidit*.
n Addidimus *finis*, ex mss. Norm. Anglic. &c. & ex antiq. excusis, deerat in edit. recent.
o Ita Vindoc. Norm. & plerique quibus consentiunt vet. ed. In recent. *super cedros*.
p Duo Laudun. *& non erat*.
q 2. Laud. *nostra*.

terminatur. Sic namque aurarum flatu in altum stipula rapitur; sed casu concito ad ima revocatur. Sic ad nubila fumus attollitur; sed repente in nihilum tumescendo dissipatur. Sic ab infimis nebula denscescendo se erigit; sed exortus hanc solis radius, ac si non fuerit abstergit. Sic in herbarum superficie nocturni roris humor aspergitur; sed diurni luminis subito calore siccatur. Sic spumosæ aquarum bullæ inchoantibus pluviis excitatæ, ab intimis certatim prodeunt; sed eo celerius diruptæ depereunt, quo inflatæ altius extenduntur. Cumque excrescunt ut appareant, crescendo peragunt ne subsistant. De iniquis igitur temporalis gloriæ elatione tumentibus, sed tamen nulla in hac soliditate durantibus, dicatur recte: *Elevati sunt ad modicum, & non subsistent*. De quibus adhuc subditur: B

Ibidem. *Et humiliabuntur sicut omnia, & auferentur.*

CAP. IX. Terra in essentia semper stabit, licet in imagine continuo transeat.

11. Sic provectus esse contemplationis debet, ut ex paucis ad multa, ex multis ad omnia considerandis rapiatur: quatenus gradatim educta proficiat, [a] & transitoria omnia dijudicans, ipsa comprehendendo pene incomprehensibiliter excrescat. Unde sanctus vir cum pravorum gloriam defectumque discuteret, ad cuncta protinus mentis oculum tetendit, dicens: *Humiliabuntur sicut omnia, & auferentur*. Omnia profecto terrena. Ac si aperte dicat: Stare ullo modo nequeunt, quia ipsa quoque fugiunt quibus innituntur: dumque temporalia diligunt, cum his ex temporis volubilitate percurrunt. Sed quæri potest cum per Salomonem dicitur: *Generatio præterit, & generatio advenit, terra vero in æternum stat*: cur beatus Job omnia humiliari asserat & auferri? Quod tamen facile discutimus, si terra & cælum vel qualiter transeat, vel qualiter maneat distinguamus. Utraque namque hæc per eam, quam nunc habent, imaginem transeunt, sed tamen per essentiam sine fine subsistunt. Hinc namque per Paulum dicitur: *Præterit enim figura hujus mundi*. Hinc per semetipsam Veritas dicit: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt*. [b] Hinc ad Johannem angelica voce perhibetur: *Erit cælum novum, & terra nova*. Quę quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renovantur. Cælum igitur & terra & transit & erit? quia & ab ea, quam nunc habet, specie per ignem tergitur, & tamen in sua semper natura servatur. Unde per Psalmistam dicitur: *Mutabis ea, & mutabuntur*. Quam quidem ultimam commutationem suam ipsis nobis nunc vicissitudinibus nutiant, quibus nostris usibus indesinenter alternant. Nam terra a sua specie hiemali ariditate deficit, vernali humore viridescit. Cęlum quotidie caligine noctis obducitur, & diurna claritate renovatur. Hinc ergo hinc fidelis quisque colligat & interire hæc, & tamen per innovationem refici, quæ constat nunc assidue velut ex defectu reparari. Inter hæc igitur vir sanctus cum pravorum cursum conspicit, quanta quandoque animadversione deficiant innotescit, dum protinus subdit:

(Margin: a; Eccl. 1. 4. C; 1. Cor. 7. 31.; Matth. 24. 35. b; Apoc. 21. 1.; D; Psal. 101. 27.; V. & R. 13.)

Ibidem. *Et sicut summitates spicarum conterentur.* E

CAP. X. Mali divites etsi ad opprimendos justos concordes, ab invicem cupiditatibus sejuncta sunt.

12. Spicarum quippe summitates, aristæ sunt. Aristæ autem conjunctæ in spica prodeunt, sed crescendo paulisper, a se hirsutæ & rigidæ disjunguntur. A Sic nimirum sic ad hujus mundi gloriam pravi divites surgunt. Naturæ enim sibi communione conjuncti sunt, sed contra se vicissim crescendo dividuntur. Alius quippe alium despicit, & alter in alterum invidiæ facibus ignescit. Qui ergo ex tumore mentis a caritatis unitate se separant, quasi aristarum more contra se rigidi stant. Quid ergo pravos hujus mundi divites dixerim, nisi aristas quasdam generis humani? Qui dum contra se superbiunt, sed bonorum vitam unanimiter affligunt, adversum se quidem divisi sunt, sed tamen concorditer grana deorsum premunt.

Reprobi aristarum more nunc eriguntur; electi ut grana latent.

13. Nunc igitur aristæ ad alta [c] prosiliunt, grana latent: quia & reproborum potentia eminet, & electorum gloria non apparet: [d] Illi se honorum fastibus ostendunt, isti in humilitate se deprimunt. B Sed trituræ tempus adveniet, quod & aristarum rigiditatem frangat, & solida grana non conterat. Tunc quippe superbia iniquorum comminuitur, tunc electorum vita quanta integritate fulgeat, declaratur: quia cum injusti deficiunt, ex hac ipsa aristarum contritione agitur ut grana appareant, quæ latebant. Cumque aristæ franguntur, granorum candor ostenditur: quia iniquis in supplicia æterna cadentibus, Sanctorum justitia quanta veritate candeat, demonstratur. Unde recte quoque per Johannem dicitur: *Cujus ventilabrum in manu sua est, & [e] permundabit aream suam: & triticum quidem recondet [f] in horreo suo, paleas autem comburet igni inextinguibili*. Beatus igitur Job, pravorum elatio quanta animadversione frangatur, aspiciat, eosque aristis pereuntibus comparans, dicat: C *Sicut spicarum summitates conterentur*: quia nimirum rigiditas superborum trituræ ultimæ fortitudine frangitur, quæ nunc electorum vitam despiciens elevatur. Sequitur:

(Margin: c d; Matt. 3. 12. Luc. 3. 17. e f)

Vers. 25. *Quod si non est ita, quis me arguere poterit esse mentitum, & ponere ante Deum verba mea?*

CAPUT XI. Justi, si delinquant, ab improbis minime corripiendi.

14. Si ita non est ut loquitur, profecto de falsitate hunc omnes aguere possunt. Cur ergo dicitur: [g] *Si non ita est, quis me arguere poterit esse mentitum*; dum scilicet noverimus quod fallacem cuilibet reprehendere licet? Sed si loquentis sensum subtili interrogatione discutimus, quam sint recta quæ protulit, citius invenimus. Justus namque etsi quid D umquam delinquendo loquitur, dignum non est ut ab injustis & prave viventibus judicetur. Unde sanctus vir amicorum superbiam deprimens, non solum si ita est, verum etiam si ita non est ut protulit, nequaquam se reprehendi posse confidit: quia nimirum illi recte redarguere falsa possunt, qui falsa agere nesciunt. Nam correptionis ausum contra fallaciam perdunt, qui adhuc fallaciter vivunt. Ait ergo: *Quod si ita non est, quis me poterit arguere esse mentitum?* Ac si aperte dicat: Ita sunt cuncta, ut protuli, quæ tamen si ita non essent, a vobis redargui nequaquam possem: quia dum adhuc propriæ succumbitis, alienam reprehendere fallaciam non valetis.

(Margin: Ran vit.; g)

Judicia nostra coram supremo judice ponderanda.

E 15. Ubi & apte subditur: *Et ponere ante Deum verba mea*. Quisquis enim [h] dicta fallacia veraciter reprehendit, audita cogitans, atque hæc ex regula veritas pensans, verba ante Deum ponit: quia h

apud

a Editi & nonnulli mss. *& omnia transitoria comprehendendo dijudicans, ipsa pene incomprehensibiliter excrescat*. Quod vix potest intelligi. Locum hunc obscurum & vitiatum restituimus maxime ex duob. Laudun.

b In recent. edit. *hinc per Johan.* mendose.

c Norm. & alii, *proficiunt*.

d 1. Laud. *illo se honorum fastis ostendit*. Vindoc. *illi se honoribus ostentant*. Gilot. *hon. fascibus*.

e Vindoc. *purgabit*.

f Turon. duo Laud. & pene omnes ita habent. Consentiunt vet. excusi, recentioribus habentibus, *in horrea sua*.

g Laudun. Ebroic. & alii *si ita non est, mentitum me arguere quis potest*.

h 1. Laud. *dicta fallacia*; duo Ebroic. & Gemm. *dictam fallaciam*.

apud se in conspectu veritatis examinat, quid foris A contra fallaciam decernat. Ante Deum quippe verba ponere, est considerato intimo judice, exteriora dicta pensare. Vir igitur sanctus ab amicis superbientibus verba sua ante Deum poni posse non æstimat. Ac si aperte dicat: Idcirco quæ loquor, ponere ante judicem non valetis, quia ejus vobis faciem peccantes absconditis. Quod tamen & ex typo sanctæ Ecclesiæ nil obstat intelligi, quæ cum de infirmis suis ab hæreticorum irrisione reprehenditur, ipsam irrisionis eorum astutiam dedignatur: quia tolerabilius Deo est, ut in infirmitate quis atque ignorantia cum humilitate jaceat, quam cum elatione alta comprehendat. Sed quia sanctus vir multa contra eos protulit, qui fugitiva potestate super- B biunt, & ventosis honoribus intumescunt, Baldad Suhites ex ejus correptione proficiens, apud quem vera sit potentia agnoscit, dicens:

Job 25. Vers. 2.

Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.

CAPUT XII. Vet. vii. Rec. viii. Deus solus potens & metuendus.

16. Ac si aperte dicat: Solus corda mortalium veraciter terret, qui ex divinitatis suæ potentia veraciter hęc possidet. Humana enim potentia quem terrorem incutit, quę jure ejusdem potentię quando careat nescit? Recte autem dicitur: *Qui facit concordiam in sublimibus suis*: quia multa sibimet inferius dissident, sed ad concordem supernorum plenitudinem currunt; & ex internæ pacis causa C agitur, ut sæpe ea quæ sunt exterius sine pace disponantur. Nam bonos omnipotens Deus ad meritum provehit, cum contra eorum vitam malos sævire permittit. Atque in concordia componuntur summa, dum confunduntur infima: quia inde in cælestibus electos suos Angelorum choris sociat, unde in terrenis & infimis[a] reproborum mores suis nutibus adversantes portat.

Qui Angeli summe concordes inter se confligere dicantur.

17. Sed inter hæc libet inquirere, si pax in sublimibus summa retinetur, quid est quod per Angelum Danieli dicitur: *Ego veni propter sermones tuos: princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & uno diebus: & ecce Michael unus de principibus primis, venit in adjutorium mihi.* (Dan. 10. 13.) Et paulo post: D *Nunc revertar ut prælier adversum [b] principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum adveniens.* (Ibid. 20.) Quos itaque alios principes gentium, nisi Angelos appellat, qui sibi resistere excunti potuissent? Quæ ergo esse pax in sublimibus potest, si inter ipsos quoque angelicos spiritus præliandi certamen agitur, qui semper conspectui veritatis assistunt? Sed quia certa Angelorum ministeria dispensandis singulis quibusque gentibus sunt prælata, cum subjectorum mores adversum se vicissim præpositorum spirituum opem merentur, ipsi qui præsunt spiritus, contra se venire referuntur. Is namque Angelus qui Danieli loquebatur, captivis Israelitici populi in Perside constitutis prælatus E agnoscitur. Michael autem eorum qui ex eadem plebe in Judææ terra remanserant, præpositus invenitur. Unde & ab hoc eodem Angelo paulo post Danieli dicitur: *Nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester.* (Ibid. 21.) De quo & hoc, quod præmisimus, dicit: *Et ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium mihi.* (Ibid. 13.) Qui dum nequaquam simul esse, sed venire in adjutorium dicitur; aperte ei populo prælatus agnoscitur, qui captivus in alia parte tenebatur. Quid est ergo Angelum dicere: *Ego veni propter sermones tuos: princeps autem regni Persarum restitit mihi*: (Ibid. 13.) nisi sua subditis opera nuntiare? Ac si aperte dicat: Precum quidem tuarum merita exigunt, ut Israeliticus populus a jugo suæ [c] captivitatis exuatur, sed est adhuc quod in eodem populo, Persarum dominio purgari debeat: [d] ut de ereptione illius, Persarum princeps mihi [e] jure contradicat, quamvis preces tuas eorum quoque lacrymæ, qui in Judæa relicti sunt, adjuvent. Unde hoc quoque quod diximus, subjungit: *Michael princeps vester venit in adjutorium mihi.* Cumque ut adversus principem Persarum prælietur, egreditur, Græcorum sibi princeps adveniens apparet. Qua ex re innuitur, quod adversum Græcos quoque aliquid Judæa commiserat, quorum profecto causa ereptioni illius resistebat. Prophetæ igitur preces Angelus exaudit, sed Persarum princeps resistit: quia etsi jam vita justi deprecantis ereptionem populi exigit, ejusdem tamen populi adhuc vita contradicit: ut quia necdum hi qui in captivitatem fuerant ducti, plene purgati sunt, jure eis adhuc Persæ dominentur. Michael adjuvat, sed Græcorum princeps ad prælium venit: quia mereri quidem veniam tam longa oppressorum captivitas poterat, sed ereptionis eorum beneficio hoc quoque quod in Græcos deliquerant, obviabat. Recte ergo dicitur, quod contra se Angeli veniunt: quia subjectarum sibi gentium vicissim merita contradicunt. Nam sublimes spiritus eisdem gentibus principantes nequaquam pro injuste agentibus decertant, sed eorum facta juste judicantes examinant. Cumque uniuscujusque gentis vel culpa vel justitia ad supernæ curiæ consilium ducitur, ejusdem gentis præpositus vel obtinuisse in certamine, vel non obtinuisse perhibetur. Quorum tamen omnium una victoria est sui super se opificis voluntas summa; quam dum semper aspiciunt, quod obtinere non valent, numquam volunt. Bene ergo dicitur: *Qui facit concordiam in sublimibus suis.* Sequitur:

Vers. 3.

Numquid est numerus militum ejus?

CAPUT XIII. Rec. ix. Angelorum numerus etsi Deo finitus, hominibus est infinitus.

18. In cognitione humanæ rationis supernorum spirituum numerus non est: quia quanta sit illa frequentia invisibilis [f] exercitus nescit: de quo per Danielem dicitur: *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.* (Daniel. 7. 10.) Supernorum civium numerus [g] infinitus & definitus exprimitur: ut qui Deo est numerabilis, esse hominibus innumerabilis demonstretur. Quamvis aliud est assistere, aliud ministrare. Assistunt enim illæ proculdubio potestates, quæ ad quædam hominibus nuntianda non exeunt. Ministrant vero hi, qui ad explenda officia nuntiorum veniunt: sed tamen ipsi quoque contemplatione ab intimis non recedunt. Et quia plures sunt qui ministrant, quam hi qui principaliter assistunt; assistentium numerus quasi definitus, [h] ministrantium vero indefinitus ostenditur.

Vet. viii. Dei milites cur dicantur.

19. Angelicos vero spiritus recte Dei milites dicimus, quia decertare eos contra potestates aereas non ignoramus. Quæ tamen certamina non labore, sed imperio peragunt: quia quidquid agendo contra immundos spiritus appetunt, ex adjutorio

a Recent. ed. *mentes*, reluctantibus mss. & vet. exc. Paulo infra legimus; *subjectorum mores .... præposit. sp. opem mer.*
b 2. Laud. & Bellovac. *adversus principem terrarum.*
c Norm. plerique *servitutis.*
d Pratell. & alii Norm. ita habent, quod melius quidem legitur quam, *unde ereptionem*, ut habent editi poster.
e Deest *jure* in 1. Laud.
f 1. Laud. *spiritus nescit.*
g In 1. Laud. simpliciter *infinitus exprimitur.*
h Sic nostri mss. non ut legitur in vulgat. *infinitus.*

Luc. 2. 13.

torio cuncta regentis possunt. De hac namque militia, nascente rege nostro, scriptum est: *Subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis.* Cui tamen militiæ electorum quoque hominum numerus jungitur, qui per sublime mentis desiderium, a terrenæ conversationis servitute liberantur. De quibus per Paulum dicitur: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus.* Qui licet nunc pauci appareant, in invisibili tamen patria innumerabiles regnant: quia etsi ex comparatione pravorum pauci sunt, in congregationis suæ frequentia metiri nequaquam possunt. Quia vero eorumdem militum virtus non propriis viribus, sed supernæ gratiæ infusione roboratur, recte subjungitur:

2. Tim. 2. 4.

Ibidem.

Et super quem [a] non surget lumen illius?

CAPUT XIV. Non propriis viribus, sed gratiæ dono fortes sunt.

20. Lumen quippe Dei est gratia præveniens. Quæ si in nostro corde nequaquam gratuito consurgeret, profecto mens nostra in peccatorum suorum tenebris obscura remaneret. Unde & subditur:

Vers. 4.

Numquid justificari potest homo comparatus Deo: aut apparere mundus natus de muliere?

CAPUT XV. Reg. 1. Nemo justus nisi Dei illustratione, non comparatione.

21. Versus iste superius a beato Job dicitur: & nunc in ejus exprobratione replicatur. Omnis namque vir justus, Dei illustratione justus est, non comparatione. Humana quippe justitia auctori comparata, [b] injustitia est: quia etsi in ipsa sui conditione homo persisteret, creatori non posset æquari creatura. Cui tamen ad graviora defectus pondera, accessit & culpa, quam serpens insidians intulit, & mulier infirmata persuasit. Unde nunc quia homo per mulierem culpæ subditam nascitur, reatus primi infirmitas [c] in prole propagatur. Et quia in radice putruit humani generis ramus, in conditionis suæ viriditate minime subsistit. Unde recte nunc dicitur: *Numquid justificari potest homo comparatus Deo: aut apparere mundus natus de muliere?* Ac si aperte diceretur: Ne contra auctorem suum homo superbiat, consideret unde hunc venit, & intelligat quid sit. Sed ecce nonnulli per donum spiritus adjuti, contra infirmitatem suæ carnis eriguntur, virtutibus emicant, signorum quoque miraculis coruscant: nullus tamen est, qui sine culpa vitam transeat, quousque carnem corruptionis portat. Unde adhuc subditur:

Job. 9. 2.

Genes. 3. 6.

Vers. 5.

[d] *Ecce etiam luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus.*

CAPUT XVI. Nemo ita justus, ut in carne corruptibili omni peccato careat.

22. Quid per lunam, nisi cuncta simul Ecclesia: quid per stellas, nisi singulorum bene viventium animæ designantur? qui inter pravorum hominum conversationes, dum magnis virtutibus eminent, quasi in tenebris noctis lucent. Unde per Paulum quoque discipulis dicitur: *Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.* Quia enim sancta Ecclesia lunæ appellatione exprimitur, Propheta testatur, dicens: *Elevatus est sol, & luna stetit in ordine suo.* Elevato enim sole, in suo ordine luna statuitur: quia ascendente ad cælos Domino, sancta protinus Ecclesia in prædicationis auctoritate roboratur. Et quia stellarum nomine electi signantur, rursum Paulus insinuat, dicens: *Stella enim a stella differt in claritate.* Luna ergo non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus: quia nec sancta Ecclesia virtute propria tot miraculis emicat, nisi hanc prævenientis gratiæ dona perfundant: nec singulorum bene viventium mentes a peccatorum maculis mundæ sunt, si remota pietate judicentur: quia apud districti judicis oculos, sua unumquemque corruptibilitas inquinat, [e] nisi hanc quotidie gratia parcentis tergat. Electorum quippe animus prodire ad libertatem justitiæ nititur, sed adhuc compede infirmitatis tenetur: & culpas quidem subigere perfecte desiderat, sed quousque corruptione carnis astringitur, ejus vinculis, etiam cum non vult, ligatur. Hinc itaque [f] colligat, quanto peccatorum pondere pressi sint, qui contra hæc decertare negligunt, si plene culpam nec illi superant, qui contra hanc viriliter pugnant. Unde & postquam dictum est: *Ecce etiam luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus;* protinus additur:

Philip. 2. 15.

Hab. 3. 11.

1. Cor. 15. 41.

Vers. 6.

Quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis?

CAPUT XVII. Si sanctiores maculis non sunt expertes, quot sordent qui carnis spurcitiis immerguntur.

23. Ac si aperte diceretur: Si ipsi quoque esse sine contagio non valent, qui inter præsentis vitæ tenebras virtutibus lucent; quanto reatu iniquitatis obstricti sunt, qui adhuc carnaliter vivunt? Si a peccato esse liberi nequeunt qui jam in cælestibus desideriis conversantur; qui peccatorum pondera tolerant, qui carnis suæ voluptatibus dediti, adhuc putredinis jugum portant? Hinc Petrus ait: *Si justus vix salvabitur, impius, & peccator ubi parebunt?* Hinc per Isaiam dicitur: *Super humum populi mei spinæ & vepres ascendent, quanto magis super [g] omnem domum gaudii civitatis exultantis?* Humum quippe populi sui Dominus electorum omnium mentem vocat, super quam spinas ac vepres ascendere perhibet; quia nec ipsam quoque esse absque punctionibus vitiorum videt. Domus vero gaudii civitatis exultantis, est mens pravorum: quæ dum ventura supplicia conspicere negligit, in carnis voluptate se deserens, inaniter hilarescit. Ait ergo: *Super humum populi mei spinæ & vepres ascendent, quanto magis super omnem domum gaudii civitatis exultantis?* Ac si aperte dicat: Si & illorum mentem vitia deprimunt, qui se pro cælestia patriæ desiderio affligunt; quibus [h] culpis substrati sunt qui sine ulla formidine sese in carnis voluptate derelinquunt?

1. Petr. 4. 18.

Isa. 32. 13.

Primus homo putredo, cujus filii vermes.

24. Notandum vero in sermone suo, quantum Baldad ordinem conditionis nostræ tenuit & nativitatis, qui hominem non vermem, sed putredinem, filium vero hominis vermem vocat. Primus namque humani generis parens, homo non filius hominis, ex quo quisquis prodiit, non solum homo, sed filius quoque hominis fuit. Sicut ergo ex homine filius hominis, ita ex putredine nascitur vermis. Unde recte homo putredo, filius vero hominis vermis vocatur. Primus quippe homo putredo, non vermis: quia etsi per mortem putruit, non tamen ex putredine per nativitatem venit. Qui autem hominis est filius, vermis dicitur: quia jam ex mortalium corporum corruptione propagatur.

25. Igitur quia amicorum verba finita sunt; beatus Job altiori acumine prosecutionis innititur, ejusque dicta tam sunt valida, quam extrema: quia & sic usus esse [i] jurisperitorum solet, ut argumentum, quo adversariis suis eminere se prævident, ad prosecutionis conclusionem servent. Sequitur:

Respon-

a Aliter non surgit, ut legitur in Laud. Norm. &c.
b 2. Laud. *justitia non est*.
c Deest *in prole* in 1. Laud.
d Gemet. Utic. & alii *ecce enim*, & ita infra.
e Gilot. & Guss. *nisi hunc*. Melius in mss. & al. edit. *nisi hanc*. sc. corruptibilitatem.
f Alii edit. *colligunt* invitis mss.
g Deest *omnem* in Gemet.
h Vindoc. *culpis prostrati*.
i 1. Laud. habet, *jurisperitorum*, & *jurisperitis*.

Job 26. Vers. 2.

Respondens autem Job, dixit: Cujus adjutor es? [a] numquid imbecillis? & sustentas brachium ejus, qui non est fortis?

CAPUT XVIII. VET. X. REC. XI. Imbecillem adjuvare velle, caritatis; potentem, elationis est.

26. Adjuvare imbecillem, caritatis est, adjuvare potentem velle, elationis. Quia igitur amici ejus hæreticorum speciem tenentes, quasi adjuvantes Deum, sapientiam suam ostendere conabantur, juste Baldad reprehenditur, ut dicatur: *Cujus adjutor es? numquid imbecillis? & sustentas brachium ejus, qui non est fortis?* Ac si aperte dicat: Dum eum juvare niteris, sub cujus magnitudine succumbis, omne quod impendis solatium, de ostentatione est, non de pietate.

Quo sensu Deum adjuvare dicimur.

27. Sed inter hæc sciendum est, quod plerumque etiam Deum, qui videlicet imbecillis non est, humiliter agentes adjuvamus. Unde & per Paulum dicitur: *Adjutores enim Dei sumus*. (1. Cor. 3. 9.) Nam cum ei, quem ipse per internam gratiam infundit, nos exhortationis voce concurrimus, hoc quod ille per spiritum agit intrinsecus, nos exterius ministerio vocis adjuvamus; & tunc solum nostra exhortatio ad perfectionem ducitur, cum in corde Deus fuerit, qui adjuvetur. Unde & alias dicit: *Neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. (Ibid. 7.) Plantare quippe & rigare adjuvare est. Quod utrumque vacuum erit ministerium, si in corde Deus non dat incrementum. Sed qui de sensu suo alta sapiunt, esse humiliter Dei adjutores nolunt: quia dum se Deo utiles esse æstimant, a fructu se utilitatis alienant. Unde & Veritatis voce discipulis dicitur: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus*. (Luc. 17. 10.) Sequitur:

Vers. 3.

Cui dedisti consilium? forsitan illi, qui non habet sapientiam?

CAPUT XIX. Stulto consilium dare, caritatis; sapienti, ostentationis; ipsi Sapientiæ, perversitatis est.

28. Dare stulto consilium, caritatis est: dare sapienti, ostentationis: dare vero ipsi Sapientiæ, perversitatis. Et quia hi, quos tenere hæreticorum speciem diximus, per locutionem suam ostentationi potius quam utilitati serviebant, recte adhuc contra Baldad subditur:

Ibidem.

Et prudentiam tuam ostendisti plurimam.

Omnis, cui prudentia recta est, plurima non est: quia juxta Pauli vocem, non plus appetit sapere, quam oportet sapere. (Rom. 12. 3.) Cui vero est plurima, non est recta: quia dum ultra modum tenditur, in quolibet latere culpæ declinatur. Prudentiam vero suam plurimam ostendunt, qui videri præ aliis prudentiores appetunt. Unde fit plerumque, ut cum moderate sapere nesciunt, etiam fatua loquantur. Pro qua re ipse adhuc excessus prudentiæ subjungitur, ut dicatur:

Vers. 4.

Quem docere voluisti? nonne eum, qui fecit spiramentum?

CAPUT XX. Quanta Baldad insipientia, divinæ sapientiæ suam præferentis.

29. Per spiramentum vivimus, per prudentiam sapientes sumus. Prius autem nostrum est vivere, postmodum sapere: quia ut sapientes esse valeamus, prius agitur ut simus. Qui ergo vitam dedit, ipse proculdubio & prudentiam contulit. Baldad autem, quia beatum Job flagellatum pro culpa credidit, occultum Dei judicium, quod humiliter venerari debuit, superba nisus est temeritate penetrare. Ipsi ergo se per prudentiam prætulit, cujus judicium non intelligendo judicavit. Ipsi se per prudentiam prætulit, a quo vivendi spiraculum accepit: ac si plus ipso esset sapiens, a quo habebat ut esset. Sed quia beatus Job sanctæ Ecclesiæ typum tenens, pauca in superborum correptione protulit: quos tenere hæreticorum speciem non ignoravit, sicut superius dixit: *Disputare cum Deo cupio, prius vos ostendens fabricatores mendacii, & cultores perversorum dogmatum*: (Job 13. 3.) repente se ad doctrinam erigit, & contra elatorum imperitiam, scientiæ suæ latitudinem per sententias [b] expandit, dicens:

Vers. 5.

Ecce gigantes gemunt sub aquis.

CAPUT XXI. VET. 11. REC. XII. Angeli & homines superbi, ignorantiæ abysso involvuntur.

30. Dignum quippe erat, ut per increpationem prius tumorem sapientiæ terrenæ retunderet, & per doctrinam postmodum ad plena mysteriis verba transiret. Gigantes enim vel apostatas angelos, vel superbos quosque homines, nil obstat intelligi. Hinc enim per Prophetam dicitur: *Mortui [c] non vivent, gigantes resurgent*. (Isai. 26. 14.) Quos namque mortuos, nisi peccatores nominat? Et quos gigantes, nisi eos qui de peccato etiam superbiunt, appellat? Illi autem non vivunt, quia peccando vitam justitiæ perdiderunt. Isti etiam resurgere post mortem nequeunt: quia post culpam suam inflati per superbiam, ad pœnitentiæ remedia non recurrunt. Hinc rursum scriptum est: *Vir qui erraverit a via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur*: (Prov. 21. 16.) quia quisquis iter rectitudinis deserit, quorum se numero nisi superborum spirituum jungit? Bene autem contra elatos dicitur: *Ecce gigantes gemunt sub aquis*. Ac si aperte diceretur: Cur de scientia homo superbiat, cum ignorantiæ abyssus & ipsos superbissimos angelorum spiritus premat?

Qui cæteris præesse ambiunt, iisdem supponuntur.

31. Si autem gigantum nomine, potentes hujus sæculi designantur: in aquis possunt populi figurari, Johanne attestante, qui ait: *Aquæ enim sunt populi*. (Apoc. 17. 15.) Bene autem contra superbientem dicitur: *Ecce gigantes gemunt sub aquis*: quia elati omnes dum in hac vita assequi [d] honorum celsitudinem cupiunt, sub ponderibus populorum gemunt. Nam quanto quisque hic altius erigitur, tanto curis gravioribus oneratur; eisque ipsis populis mente & cogitatione supponitur, quibus superponitur dignitate. Et bene his verbis breviter indicatur, quia omnis superbia eo ipso in imo jacet, quo in alta se erigit: ut inde magis cunctis supposita sit, unde cunctis expetit superesse. Homo quippe in sublimibus elevatus, tantos super se sustinet, quantos suppositos regit. Hi autem qui talibus sociantur, ipsi etiam laboris eorum participatione deprimuntur. Nam cum eis laborem etiam tolerant ponderis, dum pariter gloriam affectant honoris. Unde cum diceret: *Ecce gigantes gemunt sub aquis*; protinus adjunxit:

Ibidem.

Et qui habitant cum eis.

CAPUT XXII. Faciliorem vitiis viam aperiunt majores curæ.

32. Ac si dicat: Pariter gemunt, qui eorum gloriæ ex [e] delectatione sociantur. Ipsa autem occupatio sæcularium dignitatum tanto facilioribus vitiis premitur, quanto majoribus curis gravatur. Humanus namque animus videre & devitare peccata utinam valeat vel quietus. Quia ergo vidit desideratas rerum celsitudines absque peccatis ministrari non posse: & quia divinæ iræ non absconditur quidquid illicitum perpetratur, apte secutus adjunxit:

Desideratæ dignitates absque peccato ministrari non possunt.

Vers. 6.

Nudus est [f] infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni.

CAPUT XXIII.

33. Quod Paulus Apostolus quoque ait: *Omnia*

a Duo Laud. *numquid imbecilli*.
b Corrupte in edit. Gilot. Vaticana & quibusdam aliis, *expendit*.
c Gilot. ut in Vulgata *non vivant . . . non resurgant*.
d Germ. & Norm. *honorum celsitudini*.
e 2. Laud. *dilectione*.
f Germ. Corb. Germ. & 2. Laud. habent *inferus*.

[a] *enim nuda & aperta sunt oculis ejus*. [b] Inferni vero & perditionis nomine, diabolum omnesque damnationis ejus socios designavit. Quis vero ille sit, coram quo infernus est nudus, sequitur dicens:

Item divinæ nullum peccatum absconditur. Hebr. 4. 13.

Vers. 7. *Qui extendit Aquilonem super vacuum.*

CAPUT XXIV. Reg. xiii. Corda divino amore vacua diabolus replet.

34. Aquilonis nomine, in sacro eloquio appellari diabolus solet, qui ut torporis frigore gentium corda constringeret, dixit: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis*. Qui super vacuum extenditur: quia illa corda possidet, quæ divini amoris gratia non replentur. Sed tamen omnipotenti Deo suppetit, etiam vasa diaboli cunctis virtutibus vacua, suæ gratiæ munere implere, in eisque [c] divini timoris soliditatem ponere, quos nulla conspicit rectitudinis actione roborari. Unde apte subjungitur:

Ibidem. *Et appendit terram* [d] *super nihilum.*

CAPUT XXV. Ecclesia super Gentiles & Judæos ad nihilum per peccatum redactos fundata. Deut. 32. 2. Isa. 40. 17.

35. Quid enim terræ nomine, nisi sancta Ecclesia designatur; quæ dum verba prædicationis suscipit, fructum boni operis reddit? De qua per Moysen dicitur: *Audiat terra verba ex ore meo, expectetur sicut pluvia eloquium meum*. Et quid per nihilum, nisi gentiles populi designantur? De quibus per Prophetam dicitur: *Omnes gentes velut nihilum & inane reputatæ sunt*. In eo ergo nihilo terra suspenditur, quod prius vacuum ab Aquilone tenebatur: quia illa corda gentilium repleta sunt caritate Dei, quæ pressa prius fuerant torpore diaboli. Potest vero & per hoc vacuum, Judææ infidelitas, & per terram, sicut diximus, sanctæ Ecclesiæ fructificatio designari. Vir ergo sanctus Judææ pereuntis casum aspiciat, [e] & gentilitatis merita ad veniam redeuntis cernat, ac dicat: *Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum*. Nam quia Judæorum corda fide vacua, diabolo sunt subdita, extendit Aquilonem super vacuum. Quia vero nullis [f] existentibus meritis sicut dictum est: *Pro nihilo salvos facies eos*, super gentes Dominus fundavit Ecclesiam suam, quæ per Prophetam nihilum sunt vocatæ, apte secutus adjungit: *Appendit terram super nihilum*. Hoc vero quo ordine factum sit, mirifica subdens ratione contexit. Ait enim:

Ver. xii. Ps. 55. 8.

Vers. 8. *Qui ligat aquas in nubibus* [g] *suis, ut non erumpant pariter deorsum.*

CAPUT XXXI. Reg. xiv. Nubium nomine designati Apostoli & prædicatores. Prov. 18. 4. Ps. 17. 12.

36. Quid hoc loco aquam nisi scientiam; quid nubes, nisi prædicatores appellat? Nam quia in sacro eloquio aliquando aqua scientia dicatur, Salomone attestante didicimus, qui ait: *Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens redundans fons sapientiæ*. Aqua signari scientiam David Propheta testatur, dicens: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris*. Id est, occulta scientia in prophetis, qui ante adventum Domini, dum occultis sacramentis gravidi, mysteria immensa gestarent, intuentium oculis, eorum intelligentia caligabat. Nubium vero nomine quid hoc in loco aliud, quam prædicatores sancti, id est Apostoli designantur, qui per mundi partes circumquaque transmissi, & verbis noverant pluere, & miraculis coruscare? Quos Isaias propheta longe ante intuens, dixit: *Qui sunt*

Isai. 60, 8.

A *isti qui ut nubes volant?* Quia igitur vir iste prophetico plenus spiritu, in hac locutione sua ad laudem Dei initia nascentis Ecclesiæ desiderat exordiri, studet ejus ordinem ab Apostolorum prædicatione narrare, qui curaverunt summopere rudibus populis plana & [h] capabilia, non summa atque ardua prædicare. Nam si scientiam sanctam, quæ hic aquæ nomine designatur, ut hauriebant corde, ita ore funderent, immensitate ejus auditores suos opprimerent potius quam rigarent. Unde religata intrinsecus scientia, ut non pariter deorsum erumperet, auditores suos distillatione verborum nutriens, nubes illa loquebatur, dicens: *Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.* 1. Cor. 3. 1.

B Quis enim ferre potuisset, si raptus ad tertium cælum, raptus in paradisum, etiam arcana verba audiens, quæ loqui homini non liceret, tam immensos supernæ scientiæ sinus aperiret? Aut cujus non virtutem auditoris opprimeret, si ea quæ intrinsecus haurire poterat, inquantum carnis lingua sufficeret, extrinsecus inundans aquæ hujus immensitas emanasset? 2. Cor. 12. 2.

Rudes auditores non inundatione sed distillatione scientiæ sunt irrigandi.

37. Ut vero auditores rudes non inundatione scientiæ, sed moderata prædicationis distillatione foveantur, ligat Deus aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorsum: quia doctorum prædicationem temperat, ut auditorum infirmitas, [i] dictorum rore nutrita convalescat. Quod bene in Evangelio mystica descriptione narratur, dum dicitur: *Ascendit Jesus in naviculam Petri, & rogavit ut a terra reduceret pusillum, & ita sedens prædicabat turbis*. Per navem Petri quid aliud, quam commissa Petro Ecclesia designatur? De qua ut Dominus turbis confluentibus prædicet, eam a terra paululum reduci jubet. Quam nec in altum duci, & tamen a terra præcipit removeri: profecto significans prædicatores suos rudibus debere populis, nec alta nimis de cælestibus, nec tamen terrena prædicare. Aqua itaque ligatur in nubibus: quia prædicatorum scientia infirmorum mentibus loquens, quantum sentire valet, docere prohibetur.

Luc. 5. 3.

Ver. xiii. Infirmis mentibus tegenda est altior scientia. Exod. 21. 33.

38. Nam plerumque si auditorum cor verbi immensitate corrumpitur, lingua docentium indiscretionis [k] pœna mulctatur. Unde scriptum est: *Si quis aperuit cisternam & foderit, & non operuerit eam: cecideritque bos vel asinus in eam; dominus cisternæ reddet pretium jumentorum*. Quid est enim aperte cisternam, nisi intellectu valido Scripturæ sacræ arcana penetrare? Quod autem per bovem & asinum, mundum scilicet & immundum animal, nisi fidelis quisque & infidelis accipitur? Qui ergo cisternam fodit, cooperiat, ne illuc bos vel asinus ruat: id est, qui in sacro eloquio jam alta intelligit, sublimes sensus coram non capientibus per silentium tegat; ne per scandalum mentis aut fidelem parvulum, aut infidelem, qui credere potuisset, interimat. Ex morte enim jumentorum debet pretium: quia illud scilicet [l] admisisse convincitur, unde ad agendam pœnitentiam reus tenetur. [m] Operienda est itaque cisterna: qui coram parvulis menti-

a Utic. & plerique *autem*, uti legitur in Vulgata.
b 2. Laud. *inferi vero & perditionis nomen*.
c In vet. edit. & pene omnibus *divini amoris*, contra fidem mss. Anglic. Norm. Corb. Germ. &c.
d Norm. *super nihili*, & ita infra.
e Vindoc. *& gentilitatis veniam ad merita*.
f Pratell. Ebroic. & alii Norm. *præcedentibus meritis*.
g Deest *suis* in Norm. & Germ.
h 1. Laud. *capitalia*.
i Vitiose in posterioribus edit. *doctorum rore*.
k Omnes Norm. *culpa*.
l Vindoc. *amisisse*. Ita etiam duo Laud. & Germ.
m Post *tenetur*, in edit. Basil. 1514. Paris. 1518. & sequent. legitur: *Quisquis namque ad alta scientiæ fluenta perveniens, tum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnæ reus addicitur, si per verba ejus in scandalum sive munda, seu mens immunda capiatur*. Quæ verba frustra quærentur in omnibus mss. nostris. Absunt etiam ab edit. Paris. 1495. & antiquioribus aliis. In cæteris e margine in textum transierunt.

mentibus tegenda est alta scientia, ne unde cor docentium ad summa attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Dicatur igitur recte: *Qui ligat aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorsum*. Pariter namque aquæ erumperent, si coram infirmis auditoribus, quanta est scientia ex ore loquentis emanaret: si simul se omnis plenitudo prædicationis effunderet, [a] & nil sibi cum proficientibus reservaret. Dignum quippe est, ut qui prædicat, audientis modum consideret: quatenus ipsa prædicatio cum auditoris sui incrementis crescat. Sic quippe agere unusquisque prædicator debet, sicut cum illo divinitus agitur, ut nequaquam cuncta quæ sentit infirmis insinuet: quia & quousque ipse carne mortalitatis infirmus est, ea quæ superna sunt, cuncta non sentit. Prædicare ergo rudibus non debet quantum cognoscit: quia & ipse de supernis mysteriis cognoscere non valet quanta sint. Hinc est enim quod Paulus Apostolus, postquam mysteriis cælestibus interfuit, dicit: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. Unde & continuo hic sequitur:

1. Cor. 13. 12.

Vers. 9. *Qui tenet vultum solii sui, & expandit super illud nebulam suam.*

CAPUT XXVII.

REG. XV. In hac vita gloria Dei ex parte tantum cognoscitur.

39. In vultu solet cognitio demonstrari. Solii ergo ejus vultus tenetur: quia nobis in hac vita regni ejus gloria, non quanta intrinsecus habetur, agnoscitur. Super quo recte expandi nebula dicitur: quia sicut est, illa cælestis regni gloria non videtur. *Nam corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*. A videndo ergo eo nebula aspergimur: quia ipsa nostræ ignorantiæ obscuritate caligamus. Unde recte per Psalmistam dicitur: *Caligo sub pedibus ejus, & ascendit super Cherubim, & volavit, volavit super pennas ventorum, & posuit tenebras latibulum suum*. Caligo namque est ei sub pedibus, quia non [b] in ea claritate ab inferioribus cernitur, qua in superioribus dominatur. Ascendit enim super Cherubim, & volavit. Cherubim quippe plenitudo scientiæ dicitur. Proinde super plenitudinem scientiæ ascendisse perhibetur, & volasse: quia majestatis ejus celsitudinem scientia nulla comprehendit. Volavit igitur: quia longe in altum ab intellectu nostro se rapuit. Volavit super pennas ventorum: quia scientiam transcendit animarum. Qui posuit tenebras latibulum suum: quia dum caligine nostræ infirmitatis obscuramur, per ignorantiam nostram nobis absconditur, ne a nobis modo in æterna & intima claritate videatur. Unde ei & in Canticis canticorum a sponsa dicitur: *Fuge dilecte mi, fuge*. Fugit nos dicimus, quoties menti nostræ id quod reminisci volumus, non occurrit. [c] Fugit nos dicimus, quando id quod volumus memoria non tenemus. Sancta ergo Ecclesia postquam mortem ac resurrectionem Domini, ascensionemque describit, clamat ei prophetico plena spiritu: *Fuge dilecte mi, fuge*. Ac si diceret: Tu qui ex carne comprehensibilis factus es, ex divinitate tua intelligentiam nostri sensus excede, & in teipso nobis incomprehensibilis permane. Tenet ergo vultum solii sui, quia majestatis suæ potentiam mortalibus abscondit.

Sap. 9. 15. — Psal. 17. 10. — VET. XIV. Cant. 8. 14.

Ipsi Angeli ministeria minime cognoscunt.

40. Sed si ejus solium angelicas virtutes accipimus, ipsis quippe velut sedi regiæ præsidet, sui nobis solii vultum tenet: quia quamdiu in hac mortali carne subsistimus, quæ quantaque sint illa Angelorum ministeria, non videmus. Et expandit super illud nebulam suam: quia proculdubio & cor nostrum ad quærendum sublevat, & tamen occulta moderatione agitur, ut ipsa requisitionis suæ immensitate reprimatur. Unde scriptum est: *Dedit abyssus vocem suam, ab altitudine phantasiæ suæ*. Exclamare enim mens humana in admiratione compellitur, dum in altitudine considerationis in requisitionibus suis, & ipsa quo latius extenditur, angustatur. Vel certe, quia solium Dei ipsi nos sumus, vultum solii sui non immerito tenere dicitur, dum nostra scientia progredi ad altiora prohibetur. Super quod solium suum suam nebulam Deus aspergere dicitur: quia invisibilis manens, occulta super nos judicia exerit, ut & fiat in promtis quid videre possimus, & tamen origo facti lateat in abditis, ut cur fiat, nescire debeamus. Unde & apte subditur:

Hab. 3. 10.

Vers. 10. *Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux & tenebræ.*

CAPUT XXVIII.

REG. XVI. Perfecta nemo æternitatis scientiam nullis tribuitur quamdiu vivimus.

41. Qui plerumque in sacro eloquio, ut supra diximus, aquarum nomine populi designantur, aquas Dominus termino circumdat: [d] quia humani generis ita scientiam moderatur, ut quousque vicissitudines alternantium temporum transeant, perfecte ad cognitionem claritatis intimæ non pertingat. Sin vero lucis nomine justos accipimus, tenebrarum vero appellatione peccatores, (unde & Paulus dicit: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*) hoc ipsum quod diximus, sentiri nil obstat: quia perfecta æternitatis scientia nulli tribuitur, quousque cursus justorum, injustorumque finiatur. Sed quia mirum non est carnales populos superna nescire, sanctus vir in ejusdem divinæ potentiæ admiratione se erigit: & quam ipsam quoque Angelorum, perfectorumque hominum [e] scientiam transeat, intuetur dicens:

Ephes. 5. 8.

Vers. 11. *Columnæ cæli contremiscunt, & pavent ad nutum ejus.*

CAPUT XXIX.

REG. XVII. Columnæ cæli sunt vel Angeli, vel summi Ecclesiæ prædicatores.

42. Quid aliud columnas cæli, quam vel sanctos Angelos, vel summos Ecclesiæ prædicatores appellat? Super quos in cælestibus crescens universa spiritalis fabricæ structura surrexit; sicut alias sancta Scriptura testatur, dicens: *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei*. Nam quisquis in Dei opere recta intentione firmatur, columna in structura fabricæ spiritalis erigitur: ut in hoc templo, quod est Ecclesia, positus, & utilitati sit & decori. Eos vero Job columnas cæli, quos Apostolus columnas vocat Ecclesiæ, dicens: *Petrus, & Jacobus, & Johannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi*.

Apoc. 3. 12. — Galat. 2. 9.

Vel etiam Ecclesiæ ipsæ.

43. Possumus etiam columnas cæli & ipsas Ecclesias non inconvenienter accipere, quæ multæ unam catholicam faciunt toto terrarum orbe diffusam. Unde & septem Ecclesiis scribit Johannes Apostolus, ut unam catholicam septiformis gratiæ plenam spiritu designaret. Et de Domino novimus dixisse Salomonem: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem*. Qui ut id de septem Ecclesiis se dixisse innotesceret, secutus etiam sacramenta ipsa, diligenter inseruit, dicens: *Immolavit victimas, miscuit vinum, & proposuit mensam*,

Apoc. 1. 4. & 2. 29. — Prov. 9. 1. — Ibidem.

a 1. Laud. *& nil si proficientibus reservant*.
b Germ. & Corb. Germ. *non ea claritate*.
c Ita restituimus ex omnibus mss. cum prius legeretur in edit. *fugis nos, dicimus, quoties id quod reminisci volumus memoria &c.*

d 1. Laud. *quia humanum genus ita scientia moderatur*.
e In plerisque vulgatis *scientia transeat*, quod videtur sensu carere. Locum hunc correximus ex mss. præsertim Germ. Corb. Germ. & Norman.

sam, misit ancillas suas, [a] *ut vocarent ad arcem & mœnia civitatis: Si quis est parvulus, veniat ad me.* Immolavit enim Dominus victimas, seipsum offerendo pro nobis. Miscuit vinum, præceptorum suorum poculum ex narratione historica & intelligentia spiritali contemperans. Unde alias dictum est (Psal. 74. 9.): *Calix in manu Domini, vini meri, plenus* [b] *est mixto.* [c] Et posuit mensam, id est Scripturam Sacram: quæ fessos ad se, atque a sæculi oneribus venientes pane verbi nos reficit, & contra adversarios sua refectione nos roborat. Unde & alias ab Ecclesia dicitur (Ps. 22. 5.): *Posuisti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me.* Misit ancillas suas, Apostolorum videlicet animas, B in ipso suo initio infirmas, ut vocarent ad arcem & mœnia civitatis: [d] quia dum internam vitam denuntiant, ad alta nos mœnia supernæ civitatis levant, quæ profecto mœnia nisi humiles non ascendunt. Unde illic ab eadem Sapientia subditur (Prov. 9. 4.): *Si quis est parvulus, veniat ad me.* Ac si aperte dicat: Quisquis se apud se magnum æstimat, aditum sibi mei accessus angustat: quia tanto ad me altius pertingitur, quanto uniuscujusque mens apud se verius humiliatur.

Ver. xv. Judicia Dei nemo potest indagare.

44. Sed quantalibet quisque virtute proficiat, quantalibet scientia excrescat, penetrare non sufficit, C quo nos conditor moderamine judiciorum regat. Dicat ergo: *Columnæ cæli contremiscunt, & pavent ad nutum ejus:* quia in plerisque nec ipsi pertingere ad voluntatis ejus celsitudinem prævalent, qui ejusdem voluntatis præmia denuntiantes vident. Quod, sicut superius diximus, de sanctis quoque Angelis nil obstat intelligi: quia ipsæ quoque virtutes cælestium, quæ hunc sine cessatione conspiciunt, in ipsa sua contemplatione contremiscunt. Sed isdem tremor ne eis pœnalis sit, non timoris est, sed admirationis. Quia vero quantus pavor sit admirationis ejus intulit, nunc ordinem nostræ salutis narrat. Sequitur:

Vers. 12. *In fortitudine illius repente maria congregata sunt: & prudentia ejus percussit superbum.*

CAPUT XXX. Rec. xviii. Incarnatione Domini mundus presso tumore domitus.

45. Quid aliud maris nomine, quam præsens sæ- D culum designatur, in quo corda hominum terrena quærentium, diversis cogitationum fluctibus intumescunt? qui elatione superbiæ concitati, dum alterna intentione se impetunt, quasi [e] adversante se unda collidunt. Sed jam in fortitudine illius maria congregata sunt, quia incarnato Domino discordantia sæcularium corda concorditer credunt. Jam Petrus in mari ambulat: quia nimirum Christi prædicatoribus, illa quondam tumida humili auditu corda substrata sunt: ut recte etiam in Evangelio, hujus mundi mansuetudinem figuraverit, quod procellosa maris aqua Domini pedibus, presso tumore, calcata est. Sed quonam mo- E do id actum sit, aperitur, dum dicitur: *Et prudentia ejus percussit superbum.*

Deus maluit prudentia percutere diabolum, quam fortitudine.

46. Quis hic superbus alius appellatur, nisi ille qui dixit (Isai. 14. 14.): *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo?* Et de quo voce Dei dicitur (Job 41. 25.): *Qui factus est ut nullum timeret, & ipse est rex* [f] *super omnes filios superbiæ.* De quo etiam, huic sententiæ David propheta concordat, dicens: *Tu hu-* A *miliasti, sicut vulneratum, superbum* (Ps. 88. 11.). Sed quamvis simplici naturæ divinitatis non sit aliud esse, & aliud sapere: nec aliud sapere, & aliud fortem esse: quippe quia ipsa fortitudo quæ sapientia, & ipsa sapientia quæ divinitatis essentia est: vigilanter tamen intuendum puto, quod vir iste prophetico plenus spiritu superbum diabolum, prudentia Dei potius maluit dicere, quam fortitudine esse percussum. Non enim ait fortitudo, sed prudentia ejus percussit superbum. Nam quamvis, sicut dictum est, propter naturam simplicem, Dei fortitudo sapientia sit: Dominus tamen diabolum, quantum ad faciem spectat, non virtute, sed ra- B tione superavit. Ipse namque diabolus in illa nos parentis primi radice supplantans, sub captivitate sua, quasi juste tenuit hominem, qui libero arbitrio conditus, ei injusta suadenti consensit. Ad vitam namque conditus in libertate propriæ voluntatis, sponte sua factus est debitor mortis.

Incarnationis œconomia.

Delenda ergo erat talis culpa, sed nisi per sacrificium deleri non poterat. Quærendum erat sacrificium: sed quale sacrificium poterat pro absolvendis hominibus inveniri? Neque etenim justum fuit, ut pro rationali homine brutorum animalium victimæ cæderentur. Unde ait Apostolus (Hebr. 9. 23.): *Necesse est ergo exemplaria cælestium his mundari,* C *ipsa autem cælestia melioribus hostiis quam istis.* Ergo si bruta animalia propter rationale animal, id est pro homine dignæ victimæ non fuerunt: requirendus erat homo, qui pro hominibus offerri debuisset, ut pro rationali peccante rationalis hostia mactaretur. Sed quid, quod homo sine peccato inveniri non poterat, & oblata pro nobis hostia quando nos a peccato mundare potuisset, si ipsa hostia, [g] peccati contagio non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non potuisset. Ergo ut rationalis esset hostia homo fuerat offerendus: ut vero a peccatis mundaret hominem, homo, & sine peccato. Sed quis esset sine peccato homo, si ex peccati commixtione descenderet? Proinde venit propter nos in ute- D rum virginis Filius Dei, ibi pro nobis factus est homo. Sumta est ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobis sacrificium, corpus suum exhibuit pro peccatoribus, victimam sine peccato, quæ & humanitate mori, & justitia [h] mundare potuisset. Hunc ergo cum post baptisma vidit antiquus hostis, mox tentationibus impetiit, & per diversos aditus ad interiora ejus molitus [i] irrepere, victus est, atque ipsa [k] inexpugnabilis mentis ejus integritate prostratus.

Ver. xvi. Matth. 4. 1. &c.

Diabolus frustra tentato interius Christo, eum exterius aggressus est.

47. Sed quia ad interiora non valuit, ad ejus se exteriora convertit: ut quia mentis virtute victus est, eum quem decipere tentatione non va- E luit, carnis saltem videretur morte superare: atque, ut ante nos dictum est, permissus est, in illud quod ex nobis mortalibus Mediator acceperat. Sed ubi potuit aliquid facere, ibi ex omni parte devictus est: & unde accepit exterius potestatem Dominicæ carnis occidendæ, inde interior potestas ejus, qua nos tenebat, occisa est. Ipse namque interius victus est, dum quasi vicit exterius: & qui nos jure debitores mortis tenuit, jure in nobis

jus

a 1. Laud. ut vocaret.
b Plurimi mss. carent verbo *est*.
c Norm. *Et proposuit mensam*, quod fatrum textum repræsentat ad amussim.
d Editi *quia dum æternam*, mss. Turon. Laud. Germ. Corb. Germ. Norm. &c. *internam* præ se ferentibus.
e Turon. & Gemet. *adversanti se unda*, 2. Laud. *adversantes se unda*, quod etiam habet Bellov.
f Utic. & alii *super universos*.
g Omnes mss. nostri habent *peccati contagio*, in primis Corb. Germ. German. tres Regii, Belvac. Duo Laud. Norm. &c. Vet. autem editiones *peccati contagione*, ex quo corrupte irrepsit in Gussanvil. *peccati cogitatione*.
h Gemet. *mundare debuisset*.
i Vindoc. & 1. Laud. *irrumpere*.
K Gemet. & alii *inexpugnabili*.

jus mortis amisit: quia per satellites suos ejus carnem perimendam appetiit, in quo nil ex culpæ debito invenit. Dominus ergo noster pro nobis mortem solvit indebitam, ut nobis mors debita non noceret. Bene itaque dictum est: *Prudentia ejus percussit superbum:* quia antiquus hostis per excessum præsumtionis suæ eum etiam perdidit, quem iniquæ persuasionis lege possedit: & dum audacter eum, in quo nihil sibi competebat, appetiit, jure illum, quem quasi juste tenebat, amisit. Prudentia itaque non virtute percussus est, qui dum ad tentandum Deum solvitur, ab homine possidendo religatur: ut inde eum qui sub ipso erat, perderet, unde cum illo, qui super ipsum est, congredi præsumsisset. Occiso autem carne Domino, quæ prædicatores ejus virtutum gloria sit secuta, narratur, cum subditur:

Vers. 13.

CAPUT XXXI. REC. XIX. Infirmitas Apostolorum eorumque principis, ante acceptum Spiritum sanctum.

Spiritus ejus ornavit cælos.

48. Quos cælos, nisi eos de quibus scriptum est: *Cæli enarrant gloriam Dei?* Quos tunc ornavit Spiritus, cum replevit. Quod Luca referente didicimus, qui ait: *Factus est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque* [a] *super singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cæperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.* Ex eo ergo acceperunt ornamenta virtutis, quos immensa ante possederat fœditas timoris. Scimus enim, [b] ille Apostolorum, id est cælorum primus, ante acceptam hujus Spiritus gratiam, quoties dum mori timuit, vitam negavit. Qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili potestate cujusquam, sed unius mancipii sola est interrogatione prostratus. [c] Et quidem mancipium, ne sexus firmior terribile demonstraret, ancilla est inquirente tentatus. Rursusque ut talis sexus infirmitas etiam officii sui dejectione vilesceret, non ab ancilla tantummodo, sed ab ostiaria est ancilla requisitus. Ecce quam vilis est ad tentandum persona requisita; ut aperte proderetur, quanta eum timoris infirmitas possideret, qui nec ante vocem ostiariæ ancillæ subsisteret.

Ps. 18. 1. Act. 2. 2. Matt. 26. 70. Joan. 18. 25.

VER. XVI. Petri fortitudo eo accepto. Act. 4. 14.

49. Sed jam hic paulo ante timidus, qualis post adventum Spiritus extiterit, videamus. Certe Luca testante didicimus, contra sacerdotes ac principes quanta Dominum auctoritate prædicavit. Nam cum facto miraculo quæstio fuisset exorta, & sacerdotum principes, seniores, ac scribæ in Apostolorum persecutione concurrerent, eos in medio statuentes in qua virtute miraculum fecerint, percunctari [d] curaverunt. Quibus repletus Spiritu sancto Petrus dixit: *Principes populi & seniores, si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus est factus: notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia in nomine Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste adstat coram vobis* [e] *salvus.* Cumque erga hæc persequentium furor excresceret, eosque sacerdotes ac principes Jesum prædicare prohiberent, contra iram principum qua auctoritate Petrus excreverit indicatur, cum illic protinus subditur: *Petrus vero & Apostoli dixerunt: Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Sed cum auctoritatem prædicantium, resistentium præcepta non premerent, ad flagella pervenitur. Nam subditur: *Tunc principes sacerdotum cæsis denuntiaverunt, ne loquerentur in nomine Jesu, & dimiserunt eos.* Sed quia Apostolorum virtutem premere nec flagella valuerunt, patenter ostenditur, cum protinus subinfertur: *Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* Mox etiam post flagellorum gaudia quid agerent, indicatur: *Omni autem die in templo, & circa domos non cessabant docentes & evangelizantes Christum Jesum.* Ecce ille paulo ante timidus, jam linguis loquitur, coruscat miraculis, infidelitatem sacerdotum ac principum libera voce increpat, ad prædicandum Jesum, exemplum auctoritatis ceteris præstat: ne in nomine ejus loqui debeat, verberibus prohibetur, nec tamen compescitur. Contemnit flagella cædentium, qui paulo ante requirentium verba timuerat: & qui ancillæ vires requisitus expavit, vires principum cæsus premit. Sancti enim Spiritus jam virtute solidatus, hujus mundi altitudines libertatis calce deprimebat: ut in imo esse [f] cerneret, quidquid contra creatoris [g] gratiam altum tumeret.

Ibid. 8. Ibid. 1. 9. Ibid. 5. 40. Ibidem 41.

VER. XVIII. Quibus donis & virtutibus effuso in se Spiritu sancto, fulserint Apostoli. 1. Cor. 12. 8. 9. 10.

50. Hæc sunt ornamenta cælorum, hæc sunt dona Spiritus, quæ diversis manifestari virtutibus solent, quas occultæ dispensationis munere divisas, Paulus enumerat, dicens: *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eumdem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alii gratia sanitatum in uno spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.* Quæ mox generali definitione concludens, ait: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult.* De his etiam cælis in Psalmo dictum est: *Verbo Domini cæli firmati sunt.* De his quoque ornamentis spiritus subditur: *Et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Bene itaque dicitur: *Spiritus ejus ornavit cælos:* quia prædicatores sancti nisi promissa Paracliti dona perciperent, nullo fortitudinis decore claruissent. Sed quia sanctis Apostolis virtutum gratia decoratis, vitæ prædicatio contra infidelium corda convaluit: & antiquus hostis obsessas infidelium mentes prædicatorum vocibus expulsus reliquit, post ornamenta cælorum apte subjungitur:

Ps. 32. 6.

Et obstetricante manu ejus, eductus est coluber tortuosus.

Ibidem.

CAPUT XXXII. REC. XX. Serpens antiquus Dei manu ex peccatorum cordibus quasi ex cavernis suis ejectus est. Isai. 27. 1.

51. Quis enim colubri appellatur nomine, nisi antiquus hostis, & lubricus, & tortuosus, qui decipiendo homini colubri ore locutus est? De quo per Prophetam dicitur: [h] *Leviathan serpentem, vectem tortuosum.* Qui idcirco loqui serpentis ore permissus est, ut ex ipso vase ejus homo cognosceret, qualis esset qui intus habitaret. Serpens quippe non solum tortuosus est, sed etiam lubricus. Quia ergo in rectitudine veritatis non stetit, tortuosum animal intravit. Quia vero suggestioni ejus, [i] si primæ non resistitur, repente totus ad interna cordi-

a Plerique mss. *super singulos.*
b Addunt vulgati *quod*; contra mss. auctoritatem, stante alias integro sensu.
c Norm. *Et quidem mancipii ne &c.*
d 1. Laud. *cæperunt.*
e Duo Laud. *sanus.*
f Ita mss. Germ. Corb. Germ. Anglic. Norm. Laud. &c. ubi in excusis legitur *decerneret.*
g Anglic. *gloriam.*
h aus Laud. *Leviathan serpentem vectem leviathan serpentem tortuosum.*
i Ita Germ. Corb. Germ. Turon. Laud. Norm. &c. Vulgati *si primo non resistitur.*

dum non sentitur, illabitur, verba ad hominem per animal lubricum fecit. Cavernæ vero hujus colubri, corda fuerunt iniquorum. Quæ quia ad pravitatem propriam traxit, quasi in eorum habitatione requievit. Sed obstetricante manu Domini, tortuosus coluber de propriis cavernis expulsus est: quia dum nobis divina gratia medetur, is qui nos tenuerat, antiquus a nobis hostis ejicitur, sicut incarnata Veritas dicit: *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras*. (Johan. 12. 31.) Unde jam nunc [a] sanctos omnes non tenendo possidet, sed tentando persequitur. Nam quia non in eis intrinsecus regnat, contra eos pugnat extrinsecus: & quia intus dominium perdidit, bella molitur foris. Ille enim eum de carnalibus hominum cordibus expulit, qui propter homines ad incarnationem venit: dumque corda infidelium tenuit, quasi manum ad latibula serpentis misit. Unde recte per Prophetam dicitur: *Delectabitur infans ab ubere [b] super foramine aspidis; & in caverna reguli; [c] qui ablactatus fuerat, manum suam mittet. Non nocebunt, & non occident in universo monte sancto meo*. (Isai. 11. 8.) Quem namque infantem ab ubere, vel eum qui ablactatus fuerit, [d] nisi Dominum appellat? Quid vero foramine aspidis, & cavernis reguli, nisi corda signavit iniquorum? Quia antiquus hostis dum totum se in eorum consensum contulit, quasi in foramine proprio coluber tortuosus, sinus astutiæ colligendo glomeravit. Quem & aspidis nomine appellat occulte sævientem, & reguli aperte ferientem. Manum ergo suam Dominus in foramine reguli atque aspidis misit, quando iniquorum corda divina potestate tenuit: & comprehensum exinde aspidem, vel regulum, id est captivum diabolum traxit: ut in monte sancto ejus; [e] quod est Ecclesia, electis fidelibus non noceret.

Diabolus leoni comparatus. (Cant. 4. 8.)

52. Hinc namque in Canticis canticorum sponso veniente dicitur: *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum*. Quid enim aliud leonum nomine, quam dæmonia designantur, quæ ira contra nos atrocissimæ crudelitatis insæviunt? Et quia peccatores ad fidem vocati sunt, quorum quondam corda leonum cubilia fuerunt, dum vicisse mortem Dominus eorum confessione creditur, quasi de leonum cubilibus coronatur. Remuneratio quippe victoriæ corona est. Toties ergo ei coronam fideles offerunt, quoties hunc vicisse mortem ex resurrectione confitentur. Leo ergo de cubilibus suis pellitur: quia obstetricante manu Domini, tortuosus coluber in cavernis quas tenuerat, habitare prohibetur. Nam victus a fidelium cordibus exiit, qui super hæc antea sceptro perfidiæ regnavit.

Primus Christi adventus in humilitate secundus in terrore. (Vet. xix. Rec. xxi.)

53. Ecce in paucis brevibusque sententiis sanctus vir adventus Dominici ordinem retulit, pondera expressit: quid ex ejus incarnatione fieri potuit, admirando narravit. Sed qui mira fecit in humilitate veniens, considerari non potest cum quanto terrore venturus est, in majestatis suæ fortitudine apparens. Ordo primi adventus illius pensari & conspici intantum potuit, inquantum ad redimendos carnales veniens, divinitatis suæ magnitudinem carnalibus oculis temperavit. Quis vero ejus celsitudinis terrorem ferat, cum secundi adventus potentia per ignem judicium exercens, in potestatis suæ majestate canduerit? Unde vir sanctus adventum illius narrat primum, sed lassatur ad secundum, dicens:

(Vers. 14.) *Ecce, hæc ex parte dicta sunt viarum ejus: & cum vix parvam stillam sermonum ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?*

CAPUT XXXIII. Terribilis judicii Dei descriptio.

54. Quid hoc loco viarum nomine, nisi actiones Domini appellat? Unde & per Prophetam Dominus dicit: *Non enim sunt viæ meæ sicut viæ vestræ*. (Isai. 55. 8.) Adventum ergo Domini narrans, vias Dei ex parte retulerat: quia alia ejus actio fuit, qua nos condidit; alia qua redemit. Ea itaque quæ de Domini actione narravit, extremi judicii comparatione levigans, ait: *Ecce, hæc ex parte dicta sunt viarum ejus*. Quod & parvam stillam sermonum ejus appellat: quia quidquid altum, quidquid terribile in hac vita positi, de ejus consideratione cognoscimus, ex immensitate cœlestium secretorum, velut tenuis ad nos gutta superni liquoris emanat: *Et quis poterit tonitruum magnitudinis ejus intueri?* Ac si aperte dicat: Si humilitatis ejus admiranda vix ferimus; [f] sonorum atque terribilem majestatis ejus adventum, qua virtute toleramus? Hunc tonitruum adventus illius etiam Psalmista insonat, dicens: *Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit: ignis in conspectu ejus ardebit, & in circuitu ejus tempestas valida*. (Ps. 49. 3.) Hinc Sophonias propheta denuntiat, dicens: *Juxta est dies Domini magnus, juxta & velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris*. (Sopho. 1. 14.) [g] Terrorem ergo districti examinis, quem Sophonias tubam, beatus Job tonitruum appellat. Quem Joel quoque considerans ait: *Conturbentur omnes habitatores terræ, quia venit dies Domini: quia prope est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis. Magnus enim dies Domini, & terribilis valde, & quis sustinebit eum?* (Joel. 2. 1.) Sed quam incomprehensibilis sit atque inconsiderabilis illa magnitudo, qua in secunda ostensione venturus est, bene utcumque perpendimus, si primi adventus pondera sollicita consideratione pensamus. Certe ut nos a morte redimeret, mori Dominus venit, & defectum nostræ carnis in suo corpore pœnasque toleravit. Qui priusquam ad crucis patibulum perveniret, teneri, conspui, illudi, & alapis cædi se pertulit. Ecce ad quanta propter nos venire probra consensit: & tamen priusquam se teneri permitteret, persecutores suos requisivit, dicens: *Quem quæritis?* (Johan. 18. 4.) Cui illico responderunt: *Jesum Nazarenum*. Quibus cum repente diceret, *Ego sum*; vocem solummodo mitissimæ responsionis edidit, & armatos persecutores suos protinus in terram stravit. Quid ergo facturus est cum judicaturus venerit, qui una voce hostes suos perculit; etiam cum judicandus venit? Quod est illud judicium quod immortalis [h] exerit, qui in una voce non potuit ferri moriturus? Quis ejus iram toleret, cujus & ipsa non potuit mansuetudo tolerari? Consideret ergo vir sanctus, & dicat: *Cum vix parvam stillam sermonum ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?*

a Ita mss. At editi *sanctos homines*.
b Pratell. Utic. & alii Norm. *super foramen .... & in cavernam*.
c Gemet. *qui ablactatus fuerit .... non nocebunt neque occident*. Ita etiam Laud.
d In omnibus editis *nisi Deum*, invitis mss.
d Ita cum Laud. Norm. & pene omnibus mss. vet. edit. ubi recentioribus editoribus magis placuit *quæ est Eccl.*
f Editi vet. & recent. *horrendum*. Infra soli recent. *insinuat* pro *insonat*; ut habent mss. Anglic. Norm. Laud. Bellovac. &c.
g Paulo aliter locus hic extat in antea vulg. Illum autem restituimus ex mss. pene omnibus.
h Gemet. *exercet*.

LIBER DECIMUS OCTAVUS.

Continet expositionem Capitum 27. & 28. Libri Job usque ad Versum 21. dimidiatum secundum multiplices sensus.

Reg. I. Scripturæ S. obscuritas ad altiorem ejus sensum investigandum nos movet.

PLERUMQUE in sacro eloquio sic nonnulla mystica describuntur, ut tamen juxta narrationem historicam prolata videantur. Sed sæpe dicta talia in eadem historica narratione permixta sunt, per quæ superficies historiæ cuncta cassetur: quæ dum nil historicum resonant, aliud in eis inquirere lectorem cogunt. His enim dictis quæ aperta credimus, cum interjecta aliqua obscurius invenimus, quasi quibusdam stimulis pungimur, ut ad aliqua altius intelligenda vigilemus, & obscurius prolata sentiamus, ea etiam quæ aperte dicta putavimus. Cum ergo beatus Job de sermone Domini & de magnitudine tonitrui loqueretur, eisdem verbis protinus subinsertur:

Job 27. Vers. 1.

Addidit quoque Job, assumens parabolam suam, & ait.

Cap. I. Ver. 1. Reg. 12. Loquendi genus Job parabolicum & mysticum.

2. Quo profecto versu ostenditur, hujus sanctissimi viri dicta quam mystice sint prolata: dum parabola, id est similitudo assumta narratur ab eo, qui nihil inferius per comparationem, vel similitudinem loquitur. Absit enim, ne hoc loco parabolam illud musicæ [a] organum sentiamus. Neque enim fas est credere, quod in afflictione pœnarum musicis uteretur, cum per scripturam suam veritas dicat: *Musica in luctu, importuna narratio est.* (Eccl. 22. 6.) Nominata ergo parabola, ecce [b] textu ipso loquente jam discimus, ne juxta textum tantummodo ejus verba pensemus. Ad eam itaque similitudinem cuncta trahenda sunt, qua figurate Ecclesia designatur. Et in ipso quidem locutionis exordio dicta aperte prolata sunt, sed subjunctis obscurioribus implicantur. Nam plana, ut solet, locutione inchoat, sed verba sua per mysticos sensus gravida narratione consummat. Itaque ait:

Vers. 2.

Vivit Deus, qui abstulit judicium meum, & Omnipotens qui ad amaritudinem adduxit animam meam.

Cap. II. Reg. III. Contra verba detrahentium sapientia, contra persequentium gladios patientia necessaria.

3. Quibus nimirum verbis beatus Job & sua narrat, & sanctæ Ecclesiæ tempora afflictæ significat, in quibus aperta infidelium pervicacia premitur, & persecutionis amaritudine perturbatur. Duobus namque modis Ecclesia tentari ab adversariis solet: ut videlicet persecutionem aut verbis patiatur, aut gladiis. Sancta vero Ecclesia summopere habere [c] sapientiam & patientiam studet. Sed exercetur ejus sapientia cum tentatur verbis; exercetur ejus patientia cum tentatur gladiis. Nunc vero de ea persecutione loquitur, in qua non gladiis, sed falsis assertionibus lacessitur. Multos autem novimus, qui cum in hac vita aliqua adversa patiuntur, Deum esse non credunt. Nonnulli vero Deum esse æstimant, sed res humanas minime curare. De illis quippe per David dicitur: *Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.* (Ps. 13. 1.) Isti vero [d] apud eum dicunt: *Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso?* (Ps. 72. 11.) Et rursus: *Et dixerunt, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.* (Psal. 93. 7.) Vir ergo iste sanctæ Ecclesiæ typum gestans in ipsa afflictionis suæ amaritudine constitutus, contra utrosque respondit. Nam quia essentiam vita habet, mors non habet, ut Deum esse fateretur, ait: *Vivit Deus.* Ut vero eum res humanas curare perhiberet, subdidit: *Qui abstulit judicium meum, & ad amaritudinem adduxit animam meam.* Ista etenim quæ patitur, non casu se perpeti, sed Deo omnia disponente testatur: nec tentatori suo amaritudinis suæ potestatem tribuit, sed auctori.

Diabolus nullam, nisi Deo permittente, tentandi potestatem habet.

4. Scit namque, quia diabolus licet afflictionem justorum semper appetat, tamen si ab auctore nostro potestatem non accipit, ad tentationis articulum nullatenus convalescit. Unde & omnis voluntas diaboli injusta est, & tamen permittente Deo omnis potestas justa. Ex se enim tentare quoslibet injuste appetit, sed eos qui tentandi sunt, prout tentandi sunt, non nisi tentari Deus juste permittit. Unde etiam in libris Regum de diabolo scriptum est: *Quia spiritus Domini malus* [e] *irruebat in Saul.* (Ver. 11. 1. Reg. 18. 10.) Ubi juste quæritur: si Domini, cur malus: & si malus, cur Domini dicatur? Sed duobus verbis comprehensa est & potestas [f] justa in diabolo, & voluntas injusta. Nam & ipse dicitur spiritus malus per nequissimam voluntatem: & idem spiritus Domini per acceptam justissimam potestatem. Bene ergo dicitur: *Vivit Deus, qui abstulit judicium meum, & Omnipotens qui ad amaritudinem adduxit animam meam:* quia etsi hostis sævit, qui ferire appetit, creator tamen est, qui eum [g] ad aliquid prævalere permittit. Sed quia sanctus vir ad aliquid invocata Dei vita se constrinxit; [h] audiamus quid sese constringendo subjungit. Sequitur:

Ver. 3. & 4.

Quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.

Cap. III. Reg. IV. Cum omne mendacium iniquitas sit, ne quidem licet vitam cujuslibet mendacio [i] defendere.

5. Quod prius iniquitatem, hoc postmodum repetens, mendacium dicit. Nam & omne mendacium iniquitas est, & omnis iniquitas mendacium: quia profecto [i] ab æquitate discrepat, quidquid a veritate discordat. Sed inter hoc quod ait, loqui, & postmodum subdit, meditari, magna distantia est. Nonnumquam enim pejus est mendacium meditari, quam loqui. Nam loqui plerumque præcipitationis est, meditari vero studiosæ pravitatis. Et quis ignoret in quanta distantia culpa distinguitur; [k] utrum præcipitatione aliquis, an studio mentiatur? Sed vir sanctus, ut perfecte adhæreat veritati, nec studio se perhibet, nec præcipitatione mentiri. Summopere enim cavendum est omne mendacium, quam-

a Nullum novimus organum musicum ita nunc aut olim appellatum. Aliqua tamen sic dicta conjicere, licet propter figuram parabolicam, linea nimirum parabolica descriptam.

b Recent. ed. ex textu, ab antiquioribus excusis & mss. recedentes. Germ. habet, *ergo parabolam ecce textu ipso loquente jam discimus.*

c Duo Laud. *sapientiam & scientiam studet.*

d Fortasse *apud Psalmistam.* In editis legitur *apud se*; sed legendum *apud eum* ex mss. Norm. Laud. Turon. Germ. Corb. Germ. &c.

e 1 Laud. *irruit.*

f Vindoc. *justa a Domino & in diabolo voluntas injusta.*

g 1. Laud. *aliquod prævalere.*

h Norm. *videamus.*

i Vindoc. *ab iniquitate non discrepat.*

k 1. Laud. *utrum distinctione.*

quamvis nonnumquam sit aliquod mendacii genus culpæ levioris, si quisquam [a] præstando mentitur. Sed quia scriptum est: *Os quod mentitur, occidit animam*, Et: [b] *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*: hoc quoque [c] mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, ut nec vita cujuslibet per eorum fallaciam defendatur, [d] ne suæ animæ noceant, dum præstare vitam carni nituntur alienæ; quamquam hoc ipsum peccati genus facillime credimus relaxari. Nam si quælibet culpa, sequenti solet pia operatione purgari; quanto magis hæc facile abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur?

Sap. 1. 11. *Ps. 5. 7.* *22. q. 2. c. 20. si quælibet.*

Respondetur objectioni ex obstetricum Ægyptiarum mendacio petitæ. *Exod. 1. 21.*

6. Nonnulli vero ex obstetricum fallacia conantur asserere, hoc mendacii genus non esse peccatum: maxime quod illis mentientibus scriptum est: *Quia ædificavit illis Dominus domos*. In qua magis recompensatione cognoscitur, quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, [e] pro admixta culpa mendacii, in terrenam est recompensationem declinata: ut in vita sua quam mentiendo tueri voluerunt, ea quæ fecerunt, bona reciperent, [f] & ulterius quod expectarent, mercedis suæ præmium non haberent. Nam si subtiliter perpendatur, amore vitæ præsentis mentitæ sunt, non intentione mercedis. Parcendo quippe conatæ sunt infantium vitam tegere; mentiendo, suam.

In vet. Test. mendacium levior erat culpa quam in novo.

7. Et licet in Testamento veteri nonnulla possint talia reperiri, pene numquam tamen hoc, vel tale genus mendacii a perfectis admissum, studiosus ibi lector inveniet: quamvis mendacium quamdam tenere veritatis imaginem videatur, & sub veteri forsitan Testamento minoris culpæ esse potuit, in quo per taurorum hircorumque victimas, sacrificium non fuit ipsa veritas, sed umbra veritatis. Nam in Testamento novo præceptis altioribus manifestata per carnem Veritate proficimus: justumque est, ut facta quædam quæ in illo populo umbræ veritatis deservierant, deseramus. Si quis vero per Testamentum vetus vult suum tueri mendacium, quia minus illic quibusdam fortasse nocuerit, dicat necesse est, rerum alienarum raptum, & retributionem injuriæ, quæ infirmis illic concessa sunt, sibi nocere non posse. Quæ omnia cunctis liquet quanta animadversione Veritas insequitur, quæ nobis jam significationis suæ umbra postposita, in vera carne declaratur. Sed quia sanctus vir nec loqui se, nec meditari mendacium spondet: hæc ipsa in quibus veritati congruit, [g] exequendo subjungit:

VERS. III. *22. q. 2. c. 19. quis per vetus.* *Vers. 5.*

Absit a me, ut justos vos esse judicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.

CAP. IV. Peccatoribus adulari quam noxium. *Prov. 18. 15.* *Dist. 46. c. 2. sunt nonnulli.* *Ezech. 13. 18.*

8. Ab innocentia quippe recederet, si bona de malis æstimaret; Salomone attestante, qui ait: *Qui justificat impium, & qui condemnat justum, uterque abominabilis est ante Deum*. Sunt namque nonnulli, qui dum male facta hominum laudibus efferunt, augent quæ increpare debuerunt. Hinc enim per Prophetam dicitur: *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis*. Ad hoc quippe pulvillus ponitur, ut mollius quiescatur. Quisquis ergo male agentibus adulatur, pulvillum sub capite, vel cubito jacentis ponit: ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quiescat. Hinc rursum scriptum est: *Ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum*. Parietis quippe nomine, peccati duritia designatur. Ædificare ergo parietem, est contra se quempiam obstacula peccati construere. Sed parietem liniunt, qui peccata perpetrantibus adulantur: ut quod illi perverse agentes ædificant, ipsi adulantes quasi nitidum reddant. Sed sanctus vir sicut mala de bonis non æstimat, ita judicare bona de malis recusat, dicens: *Absit a me, ut justos vos judicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea*. Ubi aperte subjungit:

Ibid. 13. 10. *Vers. 6.*

Justificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram.

Cœptam namque justificationem desereret, si in peccantium laudem declinaret. Sed quia tunc verius a peccatis alienis absistimus, cum prius nos a propriis custodimus: cus de eis peccare pertimescat, rationis causas insinuat, cum subjungit:

Ibidem.

Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.

CAP. V. REG. V. Audientes præcepta divina nec facientes cor arguit.

9. Ac si aperte dicat: Pro vobis non debeo ad culpam pertrahi, qui peccare in propriis formidavi. Sciendum vero est, quod quisquis a præceptis Dominicis discordat opere, quoties ea audit, a corde suo reprehenditur, atque confunditur: quia id quod non fecerit, memoratur. Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. Unde David propheta deprecatur, dicens: *Tunc non confundar, dum* [h] *respicio in omnia mandata tua*. Graviter namque unusquisque confunditur, quando mandata Dei vel legendo, vel audiendo respicit, quæ vivendo contemsit. Hinc enim Johannis voce dicitur: *Si cor nostrum non reprehenderit nos fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus ab eo, accipiemus*: Ac si diceret: Si id quod præcipit facimus, id quod petimus obtinebimus.

Ps. 118. 6. *1. Joh. 3. 21.*

Oratione actio, & actione oratio fulciatur. *Thren. 3. 40.*

10. Valde namque apud Deum utraque hæc sibi necessario congruunt: ut & oratione operatio, & operatione fulciatur oratio. Hinc enim Jeremias ait: *Scrutemur vias nostras, & quæramus, & revertamur ad Dominum. Levemus corda nostra cum manibus ad Deum in cælos*. Vias etenim nostras scrutari, est cogitationum interna discutere. Corda vero cum manibus levat, qui orationem suam operibus roborat. Nam quisquis orat, sed operari dissimulat, cor levat, & manus non levat. Quisquis vero operatur, & non orat; manus levat, & cor non levat. Juxta ergo Johannis vocem, tunc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi vitæ pravitas nulla contradicit. De qua recte fiducia a sancto viro nunc dicitur: *Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea*. Ac si aperte dicat: Nequaquam se fecisse reminiscitur, unde in suis precibus confundatur. Sed quæri potest, quo pacto a corde suo reprehendi se denegat, qui se peccasse superius accusat, dicens: *Peccavi, quid faciam tibi o custos* ho-

VERS. IV. *Job 7. 20.*

a Editi omnes *vitam præstando*. At deest *vitam* in mss. Corb. Germ. Turon. Laudun. Germ. Norm. &c. itaque hic *præstare* significat benefacere. Sic etiam sumitur apud Isidorum Gregorii fere synchronum in Synonymis c. 10. de mendacio, *nec casu nec studio loquaris falsum: nec ut præstes, mentiri studeas*. Sic profertur hic locus c. 22. q. 2. c. 16. *omne genus*.

b Duo Laud. *perdes eos*.

c Norm. *mendacium*.

d Norm. *ne sua vita noceant, dum præstare carni nituntur alienæ*. Germ. *ne suæ animæ noceant, dum præstari carni nituntur alienæ*.

e Ita Germ. Laud. Norman. Turon. Corb. At editi *pro admissa*.

f Duo Laud. *& alterius quod* &c.

g 1. Laud. *& sequendo conjungat*.

h In edit. deest *in*; quod exhibent mss. Germ. Norm. duo Laud. Turon. Corb. Germ.

Job 9. 20.

hominum? Vel certe: *Si justificare me voluero, os meum condemnabit me.*

Quædam peccata vitari nequeunt.

55. Sed sciendum est, quod sunt peccata quæ a justis vitari possunt, & sunt nonnulla quæ etiam a justis vitari non possunt. [a] Cujus enim cor in hac corruptibili carne consistens, in sinistra cogitatione non labitur, vel si usque ad consensus foveam non mergatur? Et tamen hæc ipsa prava cogitare, peccare est. Sed dum cogitationi resistitur, a confusione sua animus liberatur. Mens ergo justorum etsi libera est a perverso opere, aliquando tamen corruit in perversa cogitatione. [b] Et in peccatum ergo labitur, quia saltem in cogitatione declinatur: & tamen unde semetipsam postmodum flendo reprehendat, non habet, quia ante se reparat, quam per consensum cadat. Recte ergo is, qui peccatorem se confessus est, nequaquam se a suo corde reprehendi confitetur: quia etsi qua illicita fortasse cogitando, desuit[c] umquam rectitudini, forti tamen mentis certamine restitit cogitationi. Sequitur:

Vers. 7.

Sicut impius inimicus meus, & adversarius meus quasi iniquus.

Cap. VI. Rec. vi.

Ecclesia pro infideli habet quem intra se positum, pravis motibus videt.

Joban. 1. 14.

52. In sacro eloquio, *sicut*, & *quasi*, aliquando non pro similitudine ponitur, sed pro veritate. Unde est illud: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre.* Unde & hic quoque, *sicut* & *quasi*, pro affirmatione potius quam pro similitudine dictum videtur. Inter impium vero & iniquum, hoc distare nonnumquam solet: quia omnis impius iniquus, non tamen omnis iniquus est impius. Impius namque pro infideli ponitur, id est a pietate religionis alienus. Iniquus vero dicitur, qui pravitate operis ab æquitate discordat, vel si fortasse Christianæ fidei nomen portat. Beati igitur Job voce typica, sancta Ecclesia, quæ alios rectæ fidei contradicentes tolerat, impium se habere fatetur inimicum. Quia vero alios sub prætextu fidei intus positos in pravis operibus patitur, iniquum suum adversarium detestatur. Si autem, *sicut*, & *quasi*, oportet magis ut pro similitudine positum sentiamus: sancta Ecclesia eos quos viventes carnaliter intra se tolerat, de similitudine impiorum notat. Intus quippe ei inimicus est, qui fidelem se dum affirmat vocibus, moribus negat. Et quia eum velut[d] infidelem æstimat, qui illam specietenus intus positus, vitio pravæ actionis impugnat, recte dicit: *Sicut impius inimicus meus, & adversarius meus quasi iniquus.* [e] Ac si aperte dicat: A me etiam fide discrepat, qui mihi opere non concordat. Sequitur:

Vers. 8.

Quæ enim spes est hypocritæ, si avare rapiat, & non liberet Deus animam ejus?

Cap. VII. Rec. vii.

Hypocrita avarus est & raptor.

53. Hypocrita, qui Latina lingua dicitur simulator, justus esse non appetit, sed videri. Et idcirco avarus raptor est: quia dum inique agens desiderat de sanctitate venerari, laudem vitæ rapit alienæ. Studium vero esse hypocritarum solet, ut & quod sunt, supprimant: & hoc quod non sunt, esse se hominibus innotescant: quatenus mensuram suam per æstimationem transeant, & [f] præire se ceteros actionis nomine ostendant. Refugiunt videri quod sunt, & ante oculos hominum superducta quadam innocentiæ honestate se vestiunt. Unde recte per Evangelium voce nostri Redemtoris increpantur, cum eis dicitur: *Væ vobis hypocritæ, quia similes facti estis sepulcris dealbatis,* [g] *quæ a foris quidem apparent hominibus speciosa, intus vero sunt plena ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Ita & vos foris quidem apparetis hominibus justi, intus vero pleni estis avaritia & iniquitate.* Quo contra omnes veraciter Sancti non solum gloriam supra modum suum omnino non appetunt, sed etiam hoc ipsum videri refugiunt, quod esse meruerunt. Unde ille prædicator egregius veritatis, contra pseudoapostolos loquens, dum virtutes eximias operationis suæ pro discipulorum eruditione narraret, dum tot se pericula tolerasse coacervata persecutione describeret, & post hæc usque ad tertium cælum, rursumque in paradisum raptum se esse memoraret, ubi tanta cognoscere potuisset, quanta loqui omnino non posset: erat de se adhuc fortasse admirabiliora locuturus, sed ab humana laude alta se consideratione temperans, subdit: *Parca autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid* [h] *ex me.* Habebat ergo adhuc dicendum de se aliquid, qui parcit dicere: sed egit utrumque doctor egregius, ut & loquendo quæ egerat, discipulos instrueret, & tacendo sese intra humilitatis limitem custodiret. Nimis namque esset ingratus, si de se discipulis tota reticeret, & fortasse nimis incautus, si de se tota vel discipulis proderet: Sed mirabiliter, ut dictum est, egit utrumque, ut loquendo erudiret vitam audientium, & tacendo custodiret suam.

Matth. 23. 27. Luc. 11. 39. Vers. 7. 2. Cor. 11. 12 &c. Ibid. 11. 1. Ibid. 12. 6.

Sancti aliquando se laudant innoxie.

54. Sciendum vero est, quod sancti viri quoties de se aliquid sequentibus innotescunt, morem creatoris sui imitantur. Nam Deus, qui nos prohibet ne proprio ore laudemur, per Scripturam sacram laudes suas loquitur: non quia ipse eis indiget, qui proficere laudibus nescit; sed dum suam nobis magnitudinem narrat, nostram ad se imperitiam sublevat: & bona sua loquendo nos edocet, quem omnino homo non cognosceret, si de se tacere voluisset. Idcirco ergo laudes suas indicat, ut valeamus eum audientes cognoscere, cognoscentes amare, amantes sequi, sequentes adipisci, adipiscentes vero ejus visione perfrui. Unde Psalmista ait: *Virtutem operum suorum* [i] *annuntiabit populo suo, ut det illis hereditatem gentium.* Ac si aperte dicat: Idcirco fortitudinem suæ operationis insinuat, [k] ut eam qui audierit, donis ditescat. Morem ergo sui creatoris imitantes sancti viri, nonnumquam quædam de se, ut audientes instruant, non ut ipsi proficiant, manifestant: & tamen in his alta se consideratione custodiunt, ne dum alios a terrena intentione erigunt, ipsi in terrenæ laudis appetitione mergantur. Quorum plerumque dicta [l] imitantur hypocritæ, sed dictorum sensum penitus ignorant: quia quod justi agunt ad utilitatem proximi, hoc ipsi faciunt ad extensionem nominis sui. Sanctus autem vir hypocritas intuens, nequaquam gloriam futuram appetere, sed cupere præsentem tenere ait: *Quæ enim spes est hypocritæ?* quia dum præsentia diligit, futura minime sperat. Scriptum namque est. *Quod enim videt quis, quid sperat?* Idcirco ergo ab hypocrita ad æterna præmia per spem minime tenditur: quia quod alio quærendum

Ps. 110. 6.

a Vindoc. *quis enim in hac corruptibili carne.*
b Sequentia usque ad, *& tamen unde*, desunt in Bellov.
c Ebroic. Prat. Germ. *nonnumquam.*
d Duo Laud. *velut fidelem*, sed male.
e Hæc usque ad, *sequitur*, desunt in Vindoc.
f Duo Laud. *præire se bonos.*

g In Norm. Germ. & plerisque deest *a*, & legitur, *quæ foris.*
h Gemet. Utic. & alii, *de me.*
i Germ. duo Laud. & Corb. Germ. *annuntiavit.*
k Aliter *ut eum qui audierit.* nostri mss. habent *eam*, non *eum.*
l Pratel. & Germ. *mirantur.*

dum fuerat, hic se tenere gloriatur. Cujus quia culpa prolata est, etiam pœna subjungitur, cum protinus subinfertur.

Vers. 9.

Numquid clamorem ejus audiet Deus, cum venerit super illum angustia?

CAPUT VIII. Qui Deum non audit in lege loquentem, orans in extremis a Deo non auditur.

15. Clamorem ejus angustiæ tempore Deus non audit, quia tranquillitatis tempore in præceptis suis ipse clamantem Dominum non audivit. Scriptum quippe est: *Qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* (Prov. 28. 9.) Sanctus itaque vir intuens, [a] quia omnes qui nunc operari recta contemnunt, extremo se tempore ad petitionis verba convertunt, dicit: *Numquid clamorem ejus audiet Deus?* Quibus profecto verbis, vocibus nostri Redemtoris obsequitur, qui ait: *Novissime* [b] *veniunt & fatuæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. Et respondetur eis: Amen dico vobis, nescio vos:* (Matt. 25. 11) [c] quia tanto magna tunc exercetur severitas, quanto nunc major misericordia [d] prorogatur: & districte tunc judicium non correctis exerit, qui pietatem nunc delinquentibus patienter impendit. Hinc etenim Propheta ait: *Quærite Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est.* (Isai. 55. 6.) [e] Modo enim non videtur, & prope est: tunc videbitur, & prope non erit. Necdum in judicio apparuit: & si quæritur, invenitur. Nam miro modo cum in judicio apparuerit, & videri potest, & non potest inveniri. (Ver. vi.) Hinc Salomon sapientiam refert & suaviter blandientem, & terribiliter judicantem, dicens: *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam.* (Prov. 1. 20. ibid. 22.) Cujus vocem quoque insinuat, subdens: *Usquequo parvuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ sibi sunt noxia,* [f] *cupient, & imprudentes odibunt scientiam? Convertimini ad correptionem meam: en proferam vobis spiritum meum, & ostendam verba mea.* (Ibid. 23.) En qualibus verbis expressa est dulcedo vocantis. Videamus nunc quibus insinuatur modis severitas increpantis, ut in fine quandoque se exerceat districtio punientis. *Quia vocavi, inquit, & renuistis; extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret;* (Ibid. 1. 24.) [g] *despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis.* Dicat jam qualiter feriat, quos ad se nullatenus revertentes tanta longanimitate sustentat. *Ego quoque in interitu vestro ridebo & subsannabo, cum vobis quod timebatis advenerit,* (Ibid. 1. 26.) [h] *cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, quando venerit super vos tribulatio & angustia. Tunc invocabunt me, & non exaudiam: mane consurgent, & non invenient me.* Ore itaque sapientissimi Salomonis cuncta de superno judicio diligenter expressa sunt: quia & prius dulciter vocat, & postmodum terribiliter increpat, & ad extremum inretractabiliter damnat. Bene ergo dicitur: *Numquid clamorem ejus audiet Deus, quando venerit super illum angustia?* Quia nimirum omnis hypocrita tunc remedium in clamore non invenit, qui nunc tempus congruum clamoris perdit. De cujus adhuc pravitate subjungitur:

Vers. 10.

Aut poterit in Omnipotente delectari?

CAP. IX. Rec. VIII. Utrique amores Dei & mundi uno in corde se non capiunt.

16. Qui enim terrenarum rerum amore vincitur in Deo nullatenus delectatur. Esse quidem sine delectatione anima numquam potest, nam aut infimis delectatur aut summis, & quanto altiori studio exercetur ad summa, tanto majori fastidio torpescit ad infima: quantoque acriore cura inardescit ad infima, tanto tepore damnabili frigescit a summis. Utraque enim simul & æqualiter amari non possunt. Unde Johannes Apostolus sciens inter spinas amorum sæcularium, supernæ caritatis messem germinare non posse, priusquam æterni amoris semina proferat, de audientium cordibus sancta verbi manu, amorum sæcularium spinas eradicat, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.* (1. Joh. 2. 15.) Moxque subjungit: *Quia si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo.* Ac si aperte dicat: Utrique se amores in uno corde non capiunt; nec in eo seges supernæ caritatis pullulat, in quo illam spinæ infimæ delectationis necant. Atque illas ex hac infima delectatione nascentes enumerat punctiones, dicens: *Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est: & mundus transit & concupiscentia ejus.* (Ibid. 2. 16.) Delectari ergo in Deo hypocrita non valet: quia in ejus mente desideria superna non prodeunt, quam profecto spinæ terreni amoris premunt. De quo apte subditur:

Ibidem.

Et invocare Deum omni tempore?

CAP. X. Hypocrita Deum non invocat, nisi in angustiis positus.

17. Tunc quippe hypocrita Deum invocat, cum hunc terrenarum rerum tribulatio angustat. Nam cum in hoc sæculo effectum quæsitæ felicitatis invenerit, auctorem qui hanc ipsam felicitatem tribuit, non requirit. Quia vero, ut prædiximus, esse ars docentium debet, ut in auditorum suorum mentibus prius studeant perversa destruere, & postmodum recta prædicare, ne bonum sanctæ prædicationis semen plena malis corda non capiant: unde ad Jeremiam dicitur: *Ecce constitui te hodie super gentes & regna, ut evellas & destruas, & disperdas & dissipes, & ædifices, & plantes.* (Jerem. 1. 10.) (Prius itaque jubetur ut destruat, & postmodum ædificet: prius ut evellat, & postmodum plantet: quia nequaquam rectæ veritatis fundamentum ponitur, nisi prius erroris fabrica destruatur.) Beatus Job postquam causas universalis Ecclesiæ amicorum suorum dictis, quasi contra hæreticorum verba respondit, eorumque elationem multimoda responsione destruxit, jam docere se perhibet: ut videlicet aperte videatur in his quæ subdidit, recta plantare: in his vero quæ præmisit, evulsisse perversa. Sequitur:

Vers. 11.

Docebo vos per manum Dei, quæ Omnipotens habeat, nec abscondam.

CAPUT XI. Rec. IX. Sancti Deo suam sapientiam tribuunt: superbi sibi.

18. Sic beatus Job loquitur verbis suis, ut aliquid signet ex nostris. Nam sancta Ecclesia docens, inquantum cognoscere expedit, nihil veritatis abscondit. Quia enim manus Dei vocatur Filius (*Omnia quippe per ipsum facta sunt*) (Johan. 1. 3.) per manum Dei docere se perhibet eos, quos in propria sapientia remanere fatuos videt. Ac si aperte dicat: Ego ex me aliquid nescio: sed quidquid de veritate sentio, hoc ex ejusdem Veritatis largitate comprehendo. Vos idcirco recta non sapitis: quia hanc eamdem vestram sapientiam non Dei manui, sed vobismetipsis datis. Nam hostes sanctæ Ecclesiæ, si quid veri aliquando sentiunt, id pro-

priis

a Prat. Gemet. & Beccensis, *quia omnes qui . . . contemnit . . . convertit.*
b Beccensis & Gemet. *venient.*
c 2us Laud. *quia tanta tamque magna tunc.*
d 1. Laud. & Germ. *prorogatur.*
e In edit. Rom. Sixti V. & Gilot. omittitur, *modo enim non videtur & prope est*, quod tamen legitur in omnibus nostris mss.
f Becc. & alii Norm. *cupiunt . . . oderunt scientiam.*
g In Germ. & in 2. Laud. olim *dispexistis.*
h Addunt Pratel. Gemet. ac alii *super vos repentina &c.*

priis]viribus tribuuntur: & tanto magis se privant superna sapientia, quanto illam quasi ex suo ingenio habere privatam volunt. Quibus aliquando datur ad judicium suum, [a] ut recta quidem aliqua sciant, sed ex ipsa hac scientia obligatiores ad pœnam fiant. Unde apte subditur:

Vers. 12. b *Ecce, vos omnes nostis: & quid sine causa vana loquimini?*

CAPUT XII. *Ver. vij.* Quibusdam datur ad judicium ut recte nonnulla sciant.

19. Scriptum est: *Servus, qui cognovit voluntatem domini sui, [b] & non præparavit, & non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis. Qui autem non cognovit, & non fecit digna, plagis vapulabit paucis.* Rursumque scriptum est: *Scienti igitur bonum [c] facere, & non facienti, peccatum est illi.* Ad majoris ergo culpæ cumulum hostes suos sancta Ecclesia perhibet & scire quod sequi debeant, & sequi nolle quod sciant. De quibus alias dictum est: *Descendant in infernum viventes.* Vivi sunt, qui sentiunt quæ erga illos fiunt. Mortui enim nec sciunt omnino, nec sentiunt. Mortui itaque qui non sentiunt, pro nescientibus: viventes vero qui sentiunt, pro scientibus poni solent. Viventes ergo in infernum descendere, est scientes sentientesque peccare. Sequitur: *Hæc est pars hominis impii apud Deum, & hereditas violentorum, quam ab Omnipotente [d] suscipient.* Quam profecto partem hereditatemque protinus insinuat, cum subjungit:

Luc. 12. 47. Jac. 4. 17. Ps. 54. 16. Rec. n. Vers. 13.

Vers. 14. *Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt, & nepotes ejus non saturabuntur pane.*

CAPUT XIII. Hæretici sacræ Scripturæ vim inferentes a Deo feriendi.

20. Non absurde impii vocantur hæretici, qui per errorem pravi dogmatis, a cognitione sunt veritatis alieni; quos sequenti verbo etiam violentos appellat; quippe qui Scripturæ sacræ sententias recta dogmata continentes, ad intellectum pravum conantur violenter inflectere. Violenti ergo sunt, & si non rebus hominum, [e] certa sensibus præceptorum. Filii autem violentorum, sunt sequaces hæreticorum, qui dum eorum errori consentiunt, quasi ex eorum prædicatione generantur. Sed multiplicati in gladio erunt: quia quamvis modo immensa multitudine in perdita libertate succrescant, venturi tamen judicis sententia feriuntur. Unde per Moysen Dominus dicit: *Gladius meus manducabit carnes.* Dei enim gladius carnes [f] comedit: quia in extremo judicio ejus sententia eos, qui carnaliter sapiunt, occidit. Qua in re quærendum est, cur dicatur, quod hanc partem atque hereditatem suam pravi ab Omnipotente percipiunt? Sed recte considerantibus liquet, quia etsi a seipsis habuerunt injuste agere, supernæ tamen æquitati suppetit, injuste acta, juste judicare: ut divina sententia ordinet in pœnam, quos inordinata sua actio traxit ad culpam. De quibus apte subjungitur: *Et nepotes ejus non saturabuntur pane.*

Deut. 32. 42.

A veritatis cognitione jejunant, Scripturam legentes ad quæstionem non ad refectionem.

21. Nepotes quippe hæreticorum sunt, qui de errantium filiorum prædicatione nascuntur. Quos nequaquam panis satiat: quia dum in sacri verbi pabulo plus quærunt sentire [g] quam capiunt, semper a veritatis cognitione jejunant: & prædicamenta doctrinæ quæ student ad quæstionem quærere, habere non valent ad refectionem. Quia vero nonnullos ex iisdem hæreticis sancta Ecclesia colligit, nonnullos in malitia sua pertinaces relinquit, protinus additur:

Vers. 15. *Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu.*

CAPUT XIV. In errore morientium pœna.

22. Ex eo videlicet hæreticorum populo derelicti sepeliuntur in interitu: quia dum ad lucem veritatis non redeunt, profecto in pœna perpetua, intelligentia terrena deprimuntur. Et quia nonnumquam dum auctor errantium plebium rapitur ad pœnam, seductæ plebes reformantur ad veritatis scientiam: & tunc ad veram cognitionem redeunt subditi, cum ad æterna supplicia perveniunt hi, [h] qui male fuerant prælati; apte subjungitur:

Ibidem. *Et viduæ illius non plorabunt.*

CAPUT XV. Erroris doctoribus ad pœnam raptis, deceptæ plebes sæpe resipiscunt.

23. Quas viduas ejus accipimus, nisi subjectas plebes morte illius feliciter destitutas? Quia sæpe ut dictum est, dum prædicator erroris ad æterna supplicia rapitur, subjectæ plebes illius, ad cognitionis veræ gratiam revertuntur. His enim plebibus perversus prædicator quasi maritus præfuit: quia male eis conjunctus inhæserat corruptor mentis. Nequaquam ergo viduæ, vel destitutæ plorant: quia morte pravi doctoris viam veritatis inveniunt, ex cujus interitu affligi posse videbantur. Vel certe non plorant viduæ: quia in suo errore remanentes, dum sanctum fuisse æstimant prædicatorem suum, spe falsa ne lugeant consolantur. Sequitur:

Ver. 16. & 17. *Si comportaverit [i] sicut terram argentum, & sicut lutum præparaverit vestimenta: [k] præparabit quidem, sed justus vestietur illis, & argentum innocens [l] dividet.*

CAPUT XVI. *Ver. viii. Rec. xi.* Catholici hæreticos eisdem Script. sacræ testimoniis quæ proferunt, debellant.

24. Argentum intelligi sacri eloquii claritas solet, sicut alias dicitur: *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum.* Et quia nonnulli eloquium Dei non interius per exhibitionem, sed exterius per ostensionem habere concupiscunt; idcirco per Prophetam dicitur: *Disperierunt omnes involuti argento.* Hi nimirum, qui eloquio Dei non interiori refectione se replent, sed exteriori ostensione se vestiunt. Unde & horum argentum, id est hæreticorum eloquium terræ est comparatum, quia de Scriptura sacra, ut aliquid sciant, ex appetitu terrenæ laudis elaborant. Qui etiam sicut lutum præparant vestimenta: quia fluxa & inquinabiliter ea quibus se tueri volunt, Scripturæ sacræ contexunt testimonia. Præparabit quidem, sed justus vestietur illis: quia vir recta fide plenus, quæ Sanctis solet ad justitiam deputari, ea ipsa Scripturæ sacræ quæ hæreticus affert, testimonia colligit, & erroris ejus pertinaciam inde convincit. Contra nos namque dum sacræ Legis testimonia adportant, secum nobis afferunt unde vincantur. Unde & David typum Domini, Golias vero hæreticorum superbiam signans: hoc rebus locuti sunt, quod nos verbis aperimus. Golias quippe cum gladio, David vero cum pera pastorali venit ad prælium. Sed eumdem Goliam David superans, suo gladio occidit: quod nos quoque agimus, [m] qui promissi David mem-

Psal. 11. 7. Sap. 1. 11.

a Norm. & Corb. Germ. *ut recte quidem.*
b Ita in omnibus mss. In Vindoc. tamen legitur. *præparavit se.* In editis autem: *& non paravit, & non fecit secundum voluntatem ejus, plagis vapulabit multis. Qui autem non cognovit & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Lectio nostra Vulgatæ concinit. Germ. habet *& fecit digna plagis, vapulabit.*
c Deest *facere* in 2. Laud.
d Becc. & alii Norm. *suscipiunt.*
e Ebroic. & alii Norm. *certe sententiis.*
f Vind. *devorat.*
g 1. Laud. *quam sapiunt.*
h 1. Laud. *qui mali fuerant.*
i uterque Laud. *sicut cœnu.*
k Plerique *præparavit*; quod infra repetitur.
l Laud. *dividit.*
m In Germ. & in poster. editis *promissi.* Melius in aliis mss. & vet. excusis *promisso David*, scilicet Christi membra.

membra ex ejus fieri dignatione meruimus. Nam A cum superbientes hæreticos, [a] & sacræ Scripturæ sententias deferentes, eisdem verbis atque sententiis, quas proferunt, vincimus, quasi elatum Goliam suo gladio detruncamus. Justus ergo vestitur eis vestimentis quæ præparat injustus: quia vir sanctus eisdem sententiis ad veritatem utitur, quibus se perversus quisque doctum ostendere contra veritatem conatur.

Verbum Dei discrete debet exponi, & singulis aptari.

25. *Et argentum innocens dividet*. Argentum innocentem dividere, [b] est eloquia Domini minute discreteque exponere, & unicuique quid digno congruat coaptare. Nam eloquium Domini, quod hic argentum, vel vestimenta, hoc alibi spolia nominatur. Quod etiam Psalmista testatur per comparationem, dicens: *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa*. Quæ spolia idcirco vocata sunt, quia ad fidem Domini gentilitate transeunte, Judæi sacris eloquiis, quibus induti fuerant, exuuntur. De hac quoque argenti, vel spoliorum divisione alias dicitur: *Benjamin lupus rapax, mane [c] comedet prædam, vespere dividet spolia*. Quibus profecto dictis Paulus Apostolus designatur, de Benjamin stirpe progenitus; qui mane prædam comedit, quia in primordiis suis fideles quos potuit rapiens, crudelitati propriæ satisfecit. Vespere spolia divisit: quia fidelis postmodum factus, sacra eloquia exponendo distribuit.

Ps. 118. 162.

Vers. 21. Gen. 49. 27.

Discernenda sunt quæ salubriter ab hæreticis dicta.

26. Quamvis hoc argentum quod dividit innocens, intelligi & aliter potest. Hæretici namque, C ut facile valeant perversa suadere, dictis suis quædam recta permiscent, ut animos audientium ex rectis sensibus trahant, ex perversis feriant. Qui in præceptis Dei, quia sana insanaque locutione variantur, bene in Evangelio decem leprosorum sunt specie designati, quorum colori sano dum vitiosus candor aspergitur, immoderato hoc candore fœdantur. Unde admonemur *non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*. Qui etiam quia necdum Deum diligunt, de quo male sentiunt; nec proximum, a quo dividuntur; decalogi præceptis adversi sunt, atque ideo ad deprecandum Dominum decem veniunt. Pro eo autem quod sanis insana miscuerunt, coloris diversitate variantur. Sed quia in ejus præceptis offenderunt, id illum unde offenderant, vocant dicentes: *Jesu præceptor:* unde & mox curari meruerunt. Ergo quia vir catholicus quæ ab eis recte, vel quæ prave sentiuntur, intelligit; argentum innocens dividit, id est quæ ab eis salubriter, vel quæ pestifere fuerint dicta discernit. Sequitur:

Luc. 17. 12.

Rom. 12. 3.

Luc. 17. 13.

Vers. 18.

Ædificavit sicut tinea domum suam.

CAPUT XVII. Hæresum magistri mentes quas occupant, corrumpunt.

27. Tinea sibi domum corrumpendo ædificat. Nec meliori potuit comparatione hæreticus demonstrari, qui locum suæ perfidiæ non nisi in mentibus quas corruperit, facit: qui etiam sequaces suos ab æterno igne liberos esse pollicetur. Spondet quippe eis refrigerium quietis æternæ; sed verba ejus soliditatem non habent, quia plenitudine veritatis carent. Unde subjungitur: *Et sicut custos fecit umbraculum*. Umbraculum namque custodis nullo fundamento solidatur, sed tempore mox transeunte destruitur. Et promissa ab hæreticis requies, cum tempore destruitur, quæ post hanc vitam nullatenus invenitur. Et quia sæpe hæretici in contemptu universalis Ecclesiæ, potentum sæculi patrociniis fulciuntur, eisque divites protectione atque administratione quanta prævalent opitulari non cessant: ipse [d] etiam quilibet contra conditorem suum rebus temporalibus intumescens, sancti viri nunc sententia tangitur, atque ab speciali hæreticorum interitu, ad generalem elatorum omnium definitionem sermo derivatur, cum subditur:

Dives cum dormierit, nihil secum [e] auferet: aperiet oculos suos, & nihil inveniet.

Vers. 19.

CAPUT XVIII. Bona temporalia nobis servando amittimus, pauperibus erogando servamus.

28. Cui nimirum sententiæ Psalmista concinens dicit: *Turbati sunt omnes insipientes corde: [f] dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis*. Ut enim in sua manu divites post mortem quidquam inveniant, eis ante mortem dicitur, divitias suas in quorum manibus ponant: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis; ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Dives *cum dormierit, nihil secum auferet*. Res suas, cum moreretur, secum tolleret, si ad petentis vocem cum viveret, sibi tulisset. Nam terrena omnia quæ servando amittimus, largiendo servamus: patrimoniumque nostrum retentum [g] perditur, manet erogatum. Diu enim cum rebus nostris durare non possumus: quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illæ nos viventes quasi deserunt pereundo. Agendum ergo nobis est, ut res absolute perituras, in non pereuntem cogamus transire mercedem.

Psal. 75. 6.

Luc. 16. 9.

Rec. xii.

Vers. x. Peccatoris oculos mors aperit, ut fugere a se bona temporalia videat, pœnamque succedere.

29. Sed mirandum valde est quod dicitur: *Cum dormierit, aperiet oculos suos, & nihil inveniet*. Ut dormiamus quippe, oculos claudimus, & evigilantes aperimus. Sed hac in re, quia homo ex anima constat & corpore, cum unius rei somnus dicitur alterius vigiliæ demonstrantur: quia cum corpus obdormiscit in morte, tunc anima evigilat in vera [h] cognitione. Et dormit ergo dives, & oculos aperit: quia cum carne moritur, ejus anima videre cogitur, quod providere contempsit. Tunc profecto in vera cognitione evigilat, tunc nihil esse conspicit quod tenebat. Tunc se [i] vacuam invenit, quæ plenam rebus præ ceteris se hominibus esse lætabatur. Dormit, & nihil secum aufert: nihil nimirum de rebus quas tenuit. Nam culpa rerum simul ducitur, quamvis hic omnia, pro quibus culpa perpetrata est, relinquantur. Eat ergo nunc, & acceptis rebus tumeat, sese que super ceteros extollat, glorietur se habere quod proximus non habet. Veniet quandoque tempus ut evigilet, & tunc cognoscat quam vacuum fuerit, quod in somno tenuerat. Sæpe namque contingit dormienti inopi, ut se per somnium divitem videat, atque ex eisdem rebus animum extollat, lætetur se habere quod non habuit, jamque dedignari quærat, a quibus dedignatum esse se doluit. Sed repente evigilans, evigilasse se doleat, qui interim divitiarum imaginem vel dormiens tenebat. Gemit enim protinus sub paupertatis pondere, & inopiæ suæ angustiis premitur: & eo pejus, quo ad tempus brevissimum, vel vacue dives fuit. Sic sic nimirum hujus mundi sunt divites, qui rebus acceptis tument. Bene operari de sua abundan-

a Vindoc. *ex sacræ scripturæ verbis sententias deferentes*.
b aus Laud. *est eloquia Domini minuta* (& in margine, *minuta*) *discrete exponere*.
c Laudun. *comedit . . . dividit*.
d In mss. Germ. & Norm. *dives quilibet*.
e Germ. Laud. Norm. &c. *aufert: aperit*, quod infra repetitur.
f Gemet. *dormitaverunt*.
g Primus Laud. *penditur*.
h Ebroic. *cogitatione*.
i Plerique *vacuum invenit qui plenum* &c. & quidem optimo sensu.

dantia nesciunt, quasi dormientes sunt divites: sed paupertatem suam evigilantes inveniunt, quia nihil secum ad illud judicium quod permaneat, ferunt: & quanto nunc ad breve tempus sublimius elati sunt, tanto contra se in perpetuum gravius ingemiscunt. Dicat ergo: *Aperiet oculos suos, & nihil inveniet*: quia illic aperit ad supplicia, quos hic ad misericordiam clausos tenebat. Aperit oculos suos, & pietatis fructum non invenit, quos hic clausos tenuit cum [a] invenit. Tarde quoque illi oculos aperiunt, quia teste Sapientia, damnationis suæ tempore dicturi referuntur: *Quid nobis profuit superbia, divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquam umbra, & tamquam nuntius percurrens.* Vilia & fugitiva fuisse quæ tenuerant, jam amissa cognoscunt: quæ quandiu aderant stultis eorum cordibus & magna & mansura videbantur. Sero dives aperuit oculos, quando Lazarum requiescentem vidit, quem jacentem ante januam videre contemsit. Intellexit ibi, quod hic facere noluit: in damnatione sua cognoscere compulsus est, quid fuit quod perdidit, quando indigentem proximum non agnovit. De quo adhuc subditur:

Sap. 5. 8. — *Luc. 16. 23.* — *Vers. 20.*

Apprehendet eum quasi aqua inopia; nocte opprimet eum tempestas.

CAPUT XIX. Stupenda reprobi divitis post mortem inopia.

30. Videamus nunc inopiam ardentis divitis, cujus tanta abundantia fuit epulantis. Ait enim: *Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam,* [b] *& refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Quibus verbis nobis non hoc innotescitur, quia illic in tanto ardore una tunc ad sufficientiam refrigerii aquæ stilla requiratur: sed quod is, qui de abundantia peccaverit, illic æstuante nimis cremetur inopia. Videmus enim in verbis divitis ex subtilissimo Dei judicio, quam digna tali culpę pęna responderit. Agente namque inopia, [c] illic usque ad minima petenda compulsus est, qui hic agente tenacia, usque ad minima neganda pervenit. Quid retribui subtilius, quid districtius potest? Guttam aquæ petiit, qui micas panis negavit. Apprehendit ergo eum quasi aqua inopia. Non immerito aquæ tunc illa inopia comparatur: [d] quia in inferno cruciat, qui susceptos in profundis absorbens, solet lacus nomine designari. Unde per Prophetam quoque humani generis voce dicitur: *Lapsa est in lacum vita mea.* Ereptorum vero exultatione cantatur: *Domine Deus meus clamavi ad te,* [e] *& sanasti me: Domine abstraxisti ab inferis animam meam, salvasti me a descendentibus in lacum.*

Luc. 16. 24. — *Thren. 3. 53.* — *Psal. 29. 3.*

VERS. 21. Divini judicii turbo, qua non putat hora, ideoque nocte eum opprimet.

31. *Nocte opprimet eum tempestas.* [f] Quid hoc loco noctem, nisi absconditum tempus repentini exitus appellat? Tempestatis vero nomine, judicii turbinem designat. Quod etiam Psalmista testatur, dicens: [g] *Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit: ignis in conspectu ejus* [h] *ardebit, & in circuitu ejus tempestas valida.* De qua tempestate etiam Sapientia per Salomonem dicit: *Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis quod timebatis, advenerit: cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit.* Et quia ipsa venturi exitus ignorantia nox vocatur, nocte opprimet eum tempestas, id est turbo eum divini judicii dum ignorat, apprehendet. Hinc est namque quod per semetipsam Veritas dicit: *Si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. Et vos estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.* Hinc etiam contra malum servum dicitur: *Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire, & cœperit percutere conservos suos; manducet autem & bibat cum ebriis: veniet dominus servi illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat.* Hinc Paulus discipulis dicit: *Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat. Omnes enim vos filii lucis estis, & filii diei: non sumus noctis neque tenebrarum.* Hinc superbienti diviti, Dei voce dicitur: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te: quæ autem præparasti, cujus erunt?* Nocte animam reddere perhibetur, qui mortem non prævidens, in tenebris cordis abstrahitur. Ait ergo: *Nocte opprimet eum tempestas.* Quia enim non vult agere bona quæ videt, deprehenditur interitus sui tempestate quam non videt. De quo adhuc subditur:

Ps. 49. 3. — *Prov. 1. 26.* — *Matth. 24. 43.* — *Ibid. 48.* — *1. Thess. 5. 4.* — *Luc. 12. 20.*

Tollet eum ventus urens, [i] *& auferet.*

Vers. 21. CAPUT XX. Aufertur a diabolo, qui merito dicitur ventus urens.

32. Quis hoc loco ventus urens, nisi malignus spiritus vocatur, qui desideriorum flammas in corde excitat, ut ad æternitatem suppliciorum trahat? Perversum ergo quemlibet ventus urens tollere dicitur: quia insidiator malignus spiritus, qui viventem quemque accendit ad vitia, morientem trahit ad tormenta. Nam quia ventus urens immundus spiritus solet intelligi, qui malæ suggestionis flatu ad terrena desideria iniquorum corda succendit; Jeremias propheta testatur, dicens: *Ollam succensam ego video, & faciem ejus a facie Aquilonis.* Olla namque succensa, est cor humanum, sæcularium curarum ardoribus, desideriorumque anxietatibus fervens. Quæ a facie Aquilonis succenditur, id est diaboli suggestionibus inflammatur. Ipse enim vocari nomine Aquilonis solet, qui dixit: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium.* Ab hujus igitur urentis venti, uniuscujusque electi mens adustione temperatur, quando in ea vitiorum fervor extinguitur & desideriorum carnalium flamma frigescit. Unde & sancta Ecclesia in sponsi sui laudibus læta clamat: *Sub umbra illius* [k] *quem desideraveram, sedi.* De hujus ardoris temperie et per Isaiam promittente Domino dicitur: *Pro saliunca* [l] *ascendet abies, & pro urtica crescet myrtus.* Pro saliunca namque in ea ascendit abies, dum in Sanctorum corde pro abjectione terrenæ cogitationis, altitudo supernæ contemplationis exoritur. Urtica vero igneæ omnino naturæ est. [m] Myrtus autem temperativæ fertur esse virtutis. Pro urtica igitur crescit myrtus, cum justorum mentes a prurigine & ardore vitiorum, ad cogitationum temperiem tranquillitatemque perveniunt, dum jam terrena non appetunt, dum flammas carnis, desideriis cælestibus extinguunt.

Jerem. 1. 13. — *Isai. 14. 13.* — *Cant. 2. 3.* — *Isai. 55. 13.*

VERS. 21. Mentis refrigerium Mariæ datum.

33. Propter hoc quoque mentis refrigerium cælitus datum Mariæ dicitur: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quamvis hac in re per obumbrationis voca-

Luc. 1. 35.

Nn iij

a Ita Bellovac. Norm. ac vet. edit. in poster. edit. *vivere*.
b 2. Laud. *ut refrigeret*.
c Utic. *illuc usque*.
d Pratel. ac cet. Norm. *quæ in inferno cruciat quæ susceptos* &c.
e Ita Germ. Laud. Bellov. Corb. Gem. Norm. & alii, ubi editi, *& salvasti me*.
f Utic. Pratel. &c. *quid hic*.
g 1. Laud. *Deus manifestus*.
h Gemet. & plur. *exardescet*.
i Omittitur *& auferet* in 1. Laud. Germ. & Norm.
k Germ. & plerique *quam desideraveram*.
l Germ. & Laud. *ascendit . . . crescit*.
m Laud. Corb. Germ. Norm. & plerique *myrtum namque . . . . . ferunt*. Vet. edit. *Myrtum namque semper fertur esse virtutis*.

vocabulum, incarnandi Dei utraque potuit natura signari. Umbra enim a lumine formatur & corpore. Dominus autem per divinitatem lumen est: qui mediante anima, in ejus utero fieri dignatus est per humanitatem corpus. Quia ergo lumen incorporeum in ejus erat utero corporandum, ei quæ incorporeum concepit ad corpus, dicitur: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi;* id est, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen divinitatis. Sed jam de iniquo quolibet quod cœpimus, exequamur. Tollit ergo eum ventus urens: quia videlicet malignus spiritus eum quem nunc succenderit igne perversæ concupiscentiæ, rapit postmodum ad flammas gehennæ. Sequitur:

Ibidem. *Et velut turbo rapiet eum de loco suo.*

CAPUT XXI. Quis sit iniquorum locus.

34. Locus perversorum est temporalis vitæ delectatio, & carnis voluptas. Quasi turbine igitur unusquisque de loco suo rapitur, cum a cunctis suis delectationibus extremo territus die separatur; De quo extremo die apte mox subditur:

a Vers. 22. [a] *Emittet super eum, & non parcet.*

CAPUT XXII. Deus electos flagellat hic ut parcat, reprobos ut punire incipiat.

35. Peccatorem Deus quoties feriendo corrigit, ad hoc flagellum emittit, ut parcat. Cum vero ejus vitam in peccato permanentem feriendo concludit, flagellum emittit, sed nequaquam parcit. Qui enim flagellum emisit ut parceret, ad hoc emittit quandoque ne parcat. In hac namque vita Dominus tanto magis studet ut parcat, quanto magis expectando flagellat; sicut ipse voce Angeli ad Johannem ait: *Ego quos amo, arguo & castigo.* Et (Apoc. 3. 19.) C sicut alias dicitur: *Quem diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit.* (Hebr. 12. 6.) E contra autem de flagello damnationis scriptum est: *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* (Psal. 9. 17.) De quo per Jeremiam Dominus dicit, dum incorrigibiliter delinquentes populos videt, quos non jam sub disciplina filios, sed sub districta [b] percussione intuetur ut hostes: *Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli.* (Jer. 30. 14.) Et quod hic dicitur: *Non parcet;* ibi (Ibid. 15.) quoque verbis aliis declaratur: *Quid clamas [c] super contritione tua? insanabilis est dolor tuus.* Unde hoc semper electi provident: ut ante ad justitiam redeant, quam sese ira judicis inextinguibiliter accendat, ne ultimo flagello [d] deprehensi simul eis finiatur vita cum culpa. Flagellum namque tunc diluet culpam, cum mutaverit vitam. Nam cujus mores non mutat, non expiat actiones. Omnis ergo divina percussio, aut purgatio in nobis vitæ præsentis est, aut initium pœnæ sequentis. (Omnis percussio divina, aut purgatio vitæ præsentis est, aut initium pœnæ sequentis.) Propter eos enim qui ex flagello proficiunt, dictum est: [e] *Qui fingis dolorem in præcepto.* (Ps. 93. 20.) Quia dum flagellatur iniquus, [f] & corrigitur; audire præceptum noluit, audit dolorem. Dolor ergo in præcepto fingitur ei; qui a malis operibus quasi præcepti vice, dolore cohibetur. De his vero quos damnant flagella & non liberant, dicitur: *Percussisti eos, nec doluerunt; attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam.* (Jer. 5. 3.) His flagella ab hac vita inchoant, & in æterna percussione perdurant. Unde per Moysen Dominus dicit: *Ignis exarsit ab ira mea, & ardebit [g] usque ad inferos deorsum.* (Deut. 32. 22) Quantum ad præsentem etenim percussionem spectat, re-

A cte dicitur: *Ignis exarsit [h] ab ira mea.* Quantum vero ad æternam damnationem, apte mox subditur: *Et ardebit usque ad inferos deorsum.* (De Pœnit. d. 3. c. 43. ignis succensus.) Licet a quibusdam dici soleat illud quod scriptum est: [i] *Non judicat Deus bis in idipsum.* (h Nah. c. 9.) Qui tamen hoc quod per Prophetam de iniquis dicitur, non attendunt: *Et duplici [k] confusione contere eos.* (i Jerem. 17. 18.) Et quod alias scriptum est: *Jesus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos qui non crediderunt, perdidit.* (k Jude 5.) Quibus tamen si consensum præbemus, quamlibet culpam bis feriri non posse, hoc ex peccato percussis, [l] atque in peccato suo morientibus debet æstimari; quia eorum percussio hic cœpta, illic perficitur: ut incorrectis unum flagellum sit quod temporaliter incipit, B sed in æternis suppliciis consummatur: quatenus eis qui omnino corrigi renuunt, jam præsentium flagellorum percussio, sequentium sit initium tormentorum. *Emittet ergo super eum, & non parcet.* Sequitur:

De manu ejus fugiens fugiet. Ibidem.

CAPUT XXIII. Ferientis manum sola emendatione evadimus.

36. Ille etenim de manu fugit ferientis, qui suæ pravitatem corrigit actionis. Vel certe quia in sacro eloquio manus operatio solet intelligi; de manu percussi fugit, qui dum pravi interitum conspicit, vias pravitatis relinquit. Unde adhuc subditur:

m Vers. 23. [m] *Stringet super eum manus suas.*

CAPUT XXIV. In aliorum pœna quid nobis timendum sit conspicimus.

37. Manus quippe stringere, est vitæ suæ opera in rectitudine confirmare. Unde etiam Paulus ait: *Remissas manus & dissoluta genua erigite.* (Hebr. 12. 12.) Dum itaque alienum interitum conspiciunt, revocantur ad cor, ut recogitent suum: & unde alius ad tormenta ducitur, a tormento alius inde liberatur. Stringit ergo super eum manus suas, quia conspicit in aliena pœna quid timeat: & dum delinquentem sic percussum conspicit, dissoluta sua opera, justitiæ vigore constringit. Sicque fit, ut qui iniquus vivens, multos ad culpam traxerat delectatione peccati, quosdam moriens a culpa revocet terrore tormenti. Quod etiam provenire bonis Psalmista testatur, dicens: *Lætabitur justus cum viderit vindictam impiorum, manus suas lavabit in* (Ps. 57. 11.) D *sanguine peccatorum.* In peccatorum morientium sanguine justi lavantur manus: quia dum eorum pœna conspicitur, conspicientis vita mundatur. Sequitur:

Et sibilabit super illum, intuens locum ejus. Ibidem.

CAPUT XXV. Sicque a peccato compescimur.

38. Quid in sibilo, nisi intentio admirationis exprimitur? Si vero in sibilo alia fortasse significatio quæritur moriente peccatore, hi qui interitum ejus aspiciunt, os in sibilo stringunt, dum ad ea quæ contemserant, verba spiritalia convertuntur: ut jam credere & prædicare incipiant, quæ prius dum iniquum florere cernerent, non credebant. Nam fit plerumque, ut infirmorum animus eo magis [n] de auditu veritatis trepidet, quo florere contemtores veritatis videt. E Sed dum justa ultio injustos subtrahit, alios a pravitate compescit. Unde per Salomonem dicitur: *Mulctato pestilente, sapientior erit parvulus.* (Prov. 21. 11.) Vir igitur sanctus postquam potentum pœnas, qui extolluntur in sæculo, sufficienter explevit,

a Laud. hic & infra *emittit . . . parcit*. in 2. Laud. utraque lectio sic annotatur, *emittit . . . . parcit*.
b Norm. *percussione inimicos intuetur*. Corb. Germ. & Germ. *hostes intuetur*.
c Additur in Norm. *ad me super*.
d Sic in utroque Laud. Norm. & aliis nec non in vet. edit. In poster. legitur *ne ultimo flagello deprehensis simul eis* &c.
e Vindoc. *qui fingis laborem vel dolorem*.
f Vindoc. *& non corrigitur*.
g Becc. & alii Norm. *ad inferna*.
h Vindoc. *in ira mea*.
i Becc. & alii Norm. *non judicabit*.
K Sic Laudun. Belluvac. Norm. Corb. Germ. Germ. non, *contritione*, ut est in editis.
l Vindoc. *id est in peccato suo*.
m Laud. & Norm. *stringit*.
n Vindoc. *de audacia veritatis*,

plevit, rursus ad hæreticorum superbiam, qui extolluntur in eloquio, verba convertitur. Nam sequitur:

Job 28. Vers. 1.

Habet argentum, venarum suarum principia: & auro locus est in quo conflatur.

CAPUT XXVI. V. & R. XIV.

Hæretici ad sacras paginas, veterumque patrum libros provocandi.

39. In argento eloquium, in auro vitæ vel sapientiæ claritas designari solet. Et quia hæretici sic de eloquii sui nitore superbiunt, ut nulla sacrorum librorum auctoritate solidentur (qui libri ad loquendum nobis quasi quædam argenti venæ sunt, quia de ipsis locutionis nostræ originem trahimus) eos ad sacræ auctoritatis paginas revocat: ut si vere loqui desiderant, inde sumere debeant quid loquantur. Et ait: *Habet argentum, venarum suarum principia.* Ac si aperte dicat: Qui ad veræ prædi- B cationis verba se præparat, necesse est ut causarum origines a sacris paginis sumat: ut omne quod loquitur, ad divinæ auctoritatis fundamentum revocet, atque in eo ædificium locutioni suæ firmet. Ut enim prædiximus, sæpe hæretici dum sua student perversa adstruere, ea proferunt quæ profecto in sacrorum librorum paginis non tenentur. Unde & discipulum suum prædicator egregius admonet, dicens: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates*: quia dum laudari hæretici tamquam de excellenti ingenio cupiunt, quasi nova quædam proferunt, quæ in antiquorum Patrum libris veteribus non tenentur: sicque fit, ut dum videri sapientes desiderant, C miseris suis auditoribus stultitiæ semina spargant.

1. Tim. 6. 20.

Sola Ecclesia catholica martyres habet.

40. Bene autem subditur: *Et auro locus est in quo conflatur.* Ac si aperte dicat: Vera fidelium sapientia, cui universalis Ecclesia locus est, tribulationem vobis persequentibus patitur, sed a cunctis peccatorum sordibus persecutionis vestræ igne purgatur. Unde scriptum est: *In igne probatur aurum & argentum, homines vero* [a] *receptibiles in camino humiliationis.* Quo in loco potest hoc quoque convenienter intelligi, ut de sua hæretici increpari stulta passione videantur. Nam sæpe pro Jesu Christi Domini ac redemtoris nostri nomine multa patiuntur, seseque eisdem passionibus ejus fieri martyres sperant. Quibus sancti viri voce nunc dicitur: D *Auro locus est in quo conflatur.* Nam juxta hoc quod jam & ante nos * dictum est, quisquis extra unitatem Ecclesiæ patitur, pœnas pati potest, martyr fieri non potest: quia auro locus est in quo conflatur. Quid itaque ad hæc hæretici dicitis? Conflari per afflictionem carnis, vel etiam per martyrium vultis, sed locum in quo debeatis conflari, nescitis. Audite quid sancti prædicatoris voce dicitur. *Auro locus est in quo conflatur.* Hunc ergo conflationis locum quærite, hanc fornacem, qua aurum apte purgari valeat, invenite.

Eccli. 2. 5.

a

* a Cyp. de unitate Eccl. & alibi.

Quidquid extra Ecclesiam toleratur, cruciat, non purgat.

41. Una est Ecclesia, in qua, [b] qui conflari valuerit, ab omni etiam poterit peccatorum sorde purgari. Si quid pro Deo amaritudinis, si quid tri- E bulationis extra hanc positi sustinetis, incendi potestis tantummodo, non purgari. Dicat Jeremias, dicat quomodo conflationis vestræ ignis omni virtute sit vacuus: *Frustra conflavit conflator: Malitiæ enim eorum non sunt consumtæ.* Ecce ignis exterius conflans, & duræ passionis admovet pœnam, & tamen erroris non excoquit culpam: &

b

Jer. 6. 29.

A tormenta crudelium dat pœnarum, & bonorum non facit incrementa meritorum. Hujus etiam conflationis ignis qui extra catholicam toleratur Ecclesiam, quam nullius omnino virtutis sit, Paulus Apostolus insinuat, dicens: *Si tradidero corpus meum* [c] *ut ardeat; caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Alii quippe prava de Deo sentiunt; alii recta de auctore tenent; sed unitatem cum fratribus non tenent. Illi errore fidei, isti vero schismatis perpetratione divisi sunt. Unde & in ipsa prima parte decalogi utrarumque partium culpæ reprimuntur, cum divina voce dicitur: *Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* Atque B mox subditur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Qui enim de Deo perversa sentit, liquet profecto quia Deum non diligit. Qui vero de Deo recta sentiens, a sanctæ Ecclesiæ unitate divisus est, constat quia proximum non amat, quem habere socium recusat.

1. Cor. 13. 3.

c

Ver. xv.

Deut. 6. 5.

Quia deest caritas tam schismaticis quam hæreticis.

42. Quisquis ergo ab hac unitate matris Ecclesiæ, sive per hæresim de Deo perversa sentiendo, seu errore schismatis proximum non diligendo dividitur, caritatis hujus gratia privatur: de qua hoc quod præmisimus, Paulus ait: *Si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Ac si aperta voce diceret: Extra locum suum, conflationis mihi ignis C adhibitus, tormento me cruciat, mundatione non purgat. Hunc omnes sanctæ pacis amatores, summo studio locum quærunt, hunc quærentes inveniunt, hunc invenientes tenent: scientes, peccatorum remissio vel ubi, vel quando, vel qualibus detur. Ubi quippe, [d] nisi in catholicæ matris sinu? Quando, nisi ante venturi exitus diem? Quia, *ecce nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis.* Et: *Quærite Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est.* Qualibus, nisi conversis, qui ad parvulorum imitationem, magistra humilitate [e] formantur? Quibus dicitur: *Sinite parvulos venire ad me; talium enim est regnum cælorum.* Et: *Nisi conversi fueritis, & D efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Quia ergo non nisi in catholica Ecclesia veri martyres fiunt, dicitur recte: *Auro locus est in quo conflatur:* quia non clarescet anima in fulgore æternæ pulcritudinis, nisi ut ita dicam, prius hic arserit in officina caritatis.

1. Cor. 13. 3.

d

2. Cor. 6. 2.
Isai. 55. 6.

e

Matth. 19. 14.
Matth. 18. 3.

Reg. xv.

Deus alios salvat per innocentiam, alios per pœnitentiam.

43. Pensandum præterea est, quod occulto consilio omnipotens Deus quosdam ab ipsis exordiis suis innocentes custodiens, usque [f] ad virtutum provehit summa: ut ætate crescente, simul in eis proficiat & annorum numerositas, & celsitudo meritorum. Alios vero in exordiis suis deserens, scaturientibus vitiis ire per abrupta permittit. Plerumque tamen etiam eos respicit, & E ad sequendum se, sancti amoris igne succendit: atque inolitas in eorum cordibus prurigines vitiorum vertit in fervorem virtutum, & eo magis ignescunt ad desiderium requirendæ pietatis Dei, quo magis erubescunt memoriam iniquitatis suæ: sicut sæpe contigit, ut in pugnæ certamine miles ante ducis sui oculos constitutus, hostili virtuti turpiter cedat, & enerviter præbens terga

f

a Germ. Corb. Germ. Gemet. & alii Norm. *receptabiles.* Et quidem dicimus *acceptabiles*, non *acceptibiles.*

b Editi *qui conflari voluerit.* In mss. Germ. Laud. Corb. Germ. & aliis constanter legitur *valuerit.* Quemadmodum supra, *apte purgari valeat.*

c Ita Germ. Laudun. Corb. Germ. Norm. aliique mss. hic & deinceps; editi vero *ardeam.*

d Ita Germ. Bellov. Laudun. Corb. Germ. Norm. &c. ubi edit. habent, *in Ecclesia matris.*

e Laudun. *firmantur.*

f Corb. Germ. Bellovac. Germ. Vindoc. Laudun. Gemet. & alii Norm. *ad virtutum summa, vel ad virtutum summam.* In omnibus tamen editis legitur *virtutum culmen.*

terga feriatur: qui tamen hoc ipsum quod [a] turpiter gessit erubescens, ante ducis sui oculos, majores ex ipsa verecundia vires sumit: [b] tantoque post fortia exercet, quantum & præsentem gloriam virtutis peragat, & [c] præteritam ignominiam debilitatis. Sic ergo nonnumquam quidam in Dei servitio [d] ex anteacta acrius debilitate roborantur, eosque ad custodienda mandata & futurorum trahit desiderium, & impellit memoria præteritorum: ut hinc ad ventura amor provocet, illinc de præteritis verecundia instiget. Quos tamen adversarii Ecclesiæ dum summis præditos virtutibus viderint, eisque in præsenti vita unde derogent quia invenire nequaquam possunt, accusare illos de præteritis moliuntur, sicut Moysen nostrum Manichæus impetit, in quo sequentium virtutum gratiam, transacti homicidii conatur culpa fœdare. In quo non attendit postmodum quam patiens ad sustinendum, sed prius quam præceps ad feriendum fuerit. Talibus ergo adversariis beatus Job subtilissima consideratione obvians, postquam dixit: *Habet argentum venarum suarum principia, & auro locus est in quo conflatur*; apte subdidit:

Vet. xvi.

Vers. 2.

Ferrum de terra tollitur.

CAPUT XXVII. Rec. xvi. Non est intuendum quid per se sint Ecclesiæ doctores, sed quid per gratiam evaleant.

44. Solent hæretici de justitiæ suæ contra nos elatione gloriari, atque opera sua ostentationis inflatione jactare: nosque iniquos, ut diximus, aut esse, aut fuisse criminantur. Per humillimam ergo confessionem, & veracem defensionem contra eos vir sanctus loquitur, dicens: *Ferrum de terra tollitur*. Ac si aperte dicat: Fortes viri, qui acutissimis linguarum gladiis in hac acie defendendæ fidei ferrum fiunt, aliquando terra in infimis actionibus fuerunt. Peccanti quippe homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis*. Sed de terra ferrum tollitur, cum fortis propugnator Ecclesiæ a terrena, quam prius tenuit, actione separatur. Non ergo in eo debet despici quidquid fuit, qui jam cœpit esse quod non fuit. An non Matthæus in terra inventus est, qui terrenis negotiis implicatus, [e] telonii usibus serviebat? Sed de terra [f] sublatus, in fortitudinem ferri convaluit: cujus videlicet lingua quasi acutissimo gladio, Evangelii administratione Dominus infidelium corda transfixit; & qui infirmus prius despectusque fuerat per terrena negotia, fortis postmodum factus est ad cœlestia prædicamenta. Unde adhuc subjungitur:

Genes. 3. 19. Dist. 50. c. 29. Ferrum.

Matt. 9. 9.

Ibidem.

Et lapis solutus calore, in æs vertitur.

CAPUT XXVIII. Rec. xvii. Gratiæ infusione cor emollitur ad amorem, & roboratur ad operationem.

45. Tunc lapis calore solvitur, cum cor durum, atque a divini amoris igne frigidum, eodem divini amoris igne tangitur, & in fervore spiritus liquatur: ut ad sequentem vitam desideriorum æstu ardeat, quam prius audiens, insensibilis manebat. Ex quo ardore scilicet, & emollitur ad amorem, & roboratur ad operationem: ut sicut prius durus fuerat in amore sæculi, ita se postmodum fortem exerat in amorem Dei: & quod ante audire renuebat, jam & credere & prædicare incipiat. *Lapis ergo solutus calore, in æs vertitur*: quia dura mens superni amoris igne liquefacta, ad veram fortitudinem commutatur: ut peccator, qui prius insensibilis extiterat, postmodum & per auctoritatem fortis, & per prædicationem [g] sonorus fiat. Quod bene per Isaiam dicitur: *Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem*. Fortitudinem mutamus, cum conversi, tanta virtute præsens sæculum fugimus, quanta hoc ante quærebamus. [h] Quia autem male adversariis catholicorum moribus anteacta vita reputatur, recte subditur:

Vet. xvii.

Isai. 40. 31.

Vers. 3.

Tempus posuit tenebris, & universorum finem ipse considerat.

CAPUT XXIX. Deus electorum & reproborum finem intuetur.

46. Ipse posuit tempus tenebris, iniquis videlicet modum, quo iniqui esse desistant. Unde eis per Apostolum dicitur: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Sicut aliis quoque discipulis isdem doctor egregius dicit: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ego opera tenebrarum*, [i] *& induamus nos arma lucis: sicut in die honeste ambulemus*. Unde & in Canticis canticorum [k] Ecclesia veniente dicitur: *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens?* Apte enim Ecclesia auroræ comparata describitur, [l] quæ per cognitionem fidei, a peccatorum suorum tenebris in clara luce justitiæ commutatur. *Tempus ergo posuit tenebris, & universorum finem ipse considerat*. Universorum nomine, & electos voluit & reprobos comprehendi. Nam bona faciens & ordinans Deus, mala vero non faciens, sed ab iniquis facta, ne inordinate [m] eveniant, ipse disponens, considerat universorum finem, & patienter tolerat omnia, atque intuetur electorum terminum, quod ex malo mutentur ad bonum. Intuetur etiam reproborum finem, quod de malo opere [n] dignum se trahantur ad supplicium. Vidit finem persequentis Sauli, quo prostratus diceret: *Domine*, [o] *quid me vis facere?* Vidit finem quasi obsequentis discipuli, quod pro commisso scelere guttur laqueo stringeret, seque & peccantem puniret, & deterius puniendo deciperet. Vidit Ninivitas delinquentes; sed consideravit finem delinquentium [p] pœnitentiam correctorum. Vidit quoque Sodomam delinquentem: sed consideravit finem ardoris luxuriæ, ignem gehennæ. Vidit gentilitatis finem, quod possessa iniquitatum tenebris, quandoque fidei luce claresceret. Vidit etiam Judeæ terminum, quod ab ea luce fidei quam tenebat, obduratæ perfidiæ se tenebris cæcaret. Unde adhuc congrue subditur:

Ephes. 5. 8.

Rom. 13. 12.

Cant. 6. 9.

Bona facit & ordinat; mala non facit, sed ordinat.

Act. 9. 6.

Ibidem, Vers. 4.

Lapidem quoque caliginis, & umbram mortis dividit torrens a populo peregrinante.

CAPUT XXX. Rec. xviii. Probos & malos ignis in extremo judicio dividet.

47. [q] Quid durus ille perfidia Judæorum populus, qui auctorem vitæ per fidem videre noluit, quem per prophetiam prædixit, nisi lapis caliginis fuit? quia & crudelitate durus extitit, & infidelitate nebulosus. Qui alio quoque vocabulo umbra mortis dicitur. Umbra quippe talis exprimitur, qualia ejus rei, de qua trahitur, fuerint lineamenta. Qui autem mortis nomine, nisi diabolus vocatur? De quo [r] per quamdam ministri sui significationem

---

a Ita omnes mss. nostri, præter Germ. & Corb. Germ. in quibus ut in editis legitur, *turpiter cessit*.
b Germ. Ebroic. & alii Norm. *tantaque post fortia* . . . . . . *quantis & præsentis gloriam virtutis peragat*.
c Corb. Germ. *& præteritæ ignominiam debilitatis*.
d Vindoc. *ex anteacta præteritaque debilitate acrius roborantur*.
e Germ. 1. Laud. Corb. Germ. *telonei*.
f 1. Laud. Germ. Corb. Germ. *tultus*. De hac voce vide lib. 3. num. 22.
g Bellovac. & 1. Laud. *sonorosus*.
h Becc. *quia autem mala*.
i Laud. & Norm. *& induamur arma*.
k 1. Laud. *Ecclesiæ venienti*.
l 1. Laud. *quæ per cogitationem*.
m Norm. *veniant*.
n 2. Laud. *dignum se trahunt ad supplicium*. Primus, *dignum retrahantur ad supplicium*.
o Duo Laud. *quid me jubes facere*.
p Ita cum Corb. Germ. Laud. ac Norm. &c. vet. editi. At poster. *pœnitentia*.
q Vindoc. & 1. Laud. *quid durus ille perfidus Judæorum populus*.
r Fortasse correctius in Gemet. *per quamdam ministerii sui significationem*. Diaboli scilicet ministerium est, mortem inferre. In vet. edit. pro *ministri*, legitur *mysterii*.

Apoc. 6. 8.

nem dicitur: *Et nomen illi mors*. Cujus ille populus umbra extitit: quia iniquitatem illius sequens, ejus in se imaginem expressit. Quid vero torrentis nomine, nisi ille a conspectu tremendi judicis per ultimum examen egrediens, atque electos & reprobos dividens ignis vocatur? Unde & per Prophetam dicitur: *Fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie ejus*.

Dan. 7. 10.

VERS. XVIII. REG. XIX. Peregrini sunt in mundo electi omnes.

48. Quis autem in hoc mundo peregrinatur populus, nisi qui ad sortem electorum currens, habere se patriam novit in cælestibus: & tanto magis se illic sperat invenire propria, quanto hic cuncta quæ prætereunt, esse a se deputat aliena? Peregrinus itaque est populus, omnium numerus electorum, qui hanc vitam quoddam sibi exilium deputantes, ad supernam patriam tota cordis intentione suspirant, de quibus Paulus dicit: *Confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram*. Qui enim hęc dicunt, significant se patriam inquirere. Hanc peregrinationem isdem quoque Apostolus tolerabat, cum diceret: *Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem*. Hujus peregrinationis ærumnas satagebat evadere, cum dicebat: *Desiderium habens dissolvi, & cum Christo esse*. Et rursum: *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum*. Hujus peregrinationis pondus grave sentiebat Psalmista, cum diceret: *Heu me, quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea*. Ab hac eripi quantocyus anhelabat, cum supernis desideriis flagrans diceret: *Sitivit anima mea ad Deum vivum; quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Sed hoc desiderium nesciunt, qui cor in terrenis voluptatibus defigunt. Dum enim sola quæ sunt visibilia diligunt, profecto invisibilia, vel si credunt esse, non diligunt, quia dum nimis se exterius sequuntur, etiam mente carnales fiunt. Simul enim in hac vita uterque populus currit, sed non simul ad perpetuam pervenit: quia *Lapidem caliginis, & umbram mortis dividit torrens a populo peregrinante*. Ac si aperte dicat: Eos quos modo vel infidelitas excæcat, vel crudelitas obdurat, flammarum fluvius a conspectu æterni judicis exiens, ab electorum tunc populo separat: ut tunc a bonis, ignis districti examinis dividat, quos nunc in suis concupiscentiis tenebræ vitiorum excæcant.

Hebr. 11. 13.
2. Cor. 5. 6.
Philip. 1. 23.
Ibid. 1. 21.
Ps. 119. 5.
Psal. 41. 3.

Irrigatio prædicationis tamquam torrens, dividit bonos a malis.

49. Potest fortasse in torrentis nomine, ipsa irrigatio sanctæ prædicationis intelligi; juxta id quod per Salomonem dicitur: *Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant illum corvi de torrentibus*. Perversi quippe dum divina judicia reprehendunt, subsannant patrem. Et quilibet hæretici dum prædicationem sanctæ Ecclesiæ, fecunditatemque illius deridendo contemnunt, quid aliud quam partum matris despiciunt? Quam non immerito eorum quoque matrem dicimus, quia de ipsa exeunt, qui contra ipsam loquuntur; Johanne attestante, qui ait: *A nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum*. Corvi vero de torrentibus veniunt, cum prædicatores veri ad defensionem sanctæ Ecclesiæ a sacrorum librorum fluentis procedunt. Qui etiam recte corvi vocati sunt: quia nequaquam de justitiæ suæ luce superbiunt, sed per humilitatis gratiam, peccatorum in se nigredinem confitentur. Unde etiam ab electorum Ecclesia dicitur: *Nigra sum, sed formosa*. Et Joannes ait: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus*. Qui videlicet corvi subsannantis oculum effodiunt: quia pravorum ac pervicacium hominum intentionem vincunt. Ex hoc itaque testimonio, sic hic quoque torrens prędicatio debet intelligi, *Lapidem caliginis & umbram mortis dividit torrens a populo peregrinante*: quia Sanctorum prędicatio obduratas mentes reproborum deserit, & ad pia humilium se corda convertit. Unde adhuc subditur:

Prov. 30. 17.
1. Johan. 2. 19.
Cant. 1. 4.
1. Johan. 1. 8.

Eos quos oblitus est pes egentis hominis, & invios. Vers. 4.

CAPUT XXXI. VERS. XIX. Judæis relictis, ad gentiles defluxit.

50. Quis hoc loco alius accipitur egens homo, nisi ille de quo per Paulum dicitur: *Quia propter nos egenus factus est, cum dives esset*? Cujus videlicet egentis hominis pedes sancti prædicatores fuerunt, per quorum profecto præsentiam gentilitatem circumiens, mundum perambulavit universum. De quibus per Prophetam dicitur: *Et* [b] *inambulabo in eis*. An pes ejus non erat, qui tentus in compedibus dicebat: *Pro quo legatione fungor in catena*? Sed eorum, qui umbra mortis & lapis caliginis extiterunt, pes hominis egentis oblitus est: quia in ipso initio nascentis Ecclesiæ, dum sancti Apostoli cælorum regnum Judææ prædicare voluissent, videntes quod ei nihil omnino proficerent, ad prædicandum gentibus [c] defluxerunt, sicut ipsi in suis Actibus dicunt: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce* [d] *convertimur ad gentes*. De quibus & per Psalmistam dicitur: [e] *Transferentur montes in cor maris*: quia repulsi a Judæa Apostoli, [f] in hoc gentilitatis sæculum translati sunt. Qui sunt ergo, qui immensa duritia pro obscuritate cordis, quasi quidam lapis caliginis, & umbra mortis a peregrinante sanctorum populo dividuntur, nisi hi, quos pes egentis hominis est oblitus, id est quos prædicatores Domini, videlicet [g] per humanitatem pauperis, pro superbiæ suæ tumore relinquerunt; eorumque omnino obliti sunt, dum prædicationis suæ semina ad solam fructificationem gentium transtulerunt? Quos recte quoque & invios vocat: quia dum in infidelitate sua obdurati sunt, verbis vitæ ad cor viam præbere noluerunt. Sed Judæa hæc, quæ sic obduruit, vel qualis dudum fuerit, vel quid post pertulerit, audiamus. Sequitur:

2. Cor. 8. 9.
Levit. 26. 12. & Cor. 6. 16.
Ephes. 6. 20.
Act. 13. 46.
Ps. 45. 3.

Terra de qua oriebatur panis, & in loco suo igne subversa est. Vers. 5.

CAPUT XXXII. Synagoga quę Legis scripturarumque panem ministrabat, invidia conflagrans, destructa est.

51. Panem Judæa dare consueverat, quæ Legis verba proferebat. Quam videlicet Legem, quia intelligere jam reprobi atque explanare non poterant, propheta Jeremias in lamentis deplorat, dicens: *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis*. Sed hæc terra in loco suo igne subversa est: quia fidelium signa conspiciens, invidiæ se face concremavit. Quia enim [h] semper invidia de superbia nasci solet, in loco suo igne periit, quæ idcirco arsit invidia, quia superbiam non reliquit. Terra ergo quæ prius panem habuit, post igne subversa est: quoniam synagoga, quæ man-

Thren. 4. 4.

a Duo Laud. & Corb. Germ. *propter vos*.
b Germ. *& ambulabo*.
c Duo Laud. & Corb. Germ. *deflexerunt*.
d 1. Laud. *convertemur*.
e 2. Laud. Germ. Norm. & alii, *transferuntur*.
f Elegantius in recent. edit. *in hoc gentilitatis salum*; verum in mss. Germ. Turon. duob. Laud. Corb. Germ. Norman. &c. legitur *saculum*, vel *sæculo*; vet. edit. Paris. *solo* Basil. *populo*.
g Ita mss. At editi omnes *per humilitatem*.
h 2. Laud. *sæpe*.

mandata Dei per Legem protulit, nascentem Ecclesiam prosequens, invidiæ se igne consumsit. An non æmulationis suæ facibus ardebat, cum Redemtoris nostri signa conspiciens, per quosdam
Joh. 11. 47. suos diceret: *Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?* vel certe: *Videtis quia nihil proficimus, ecce totus mundus post eum vadit.* Videbant unde converti debuerant, atque exinde perversiores fiebant. Quærebant extinguere, quem cernebant mortuos vivificare. In ore tenebant Legem, sed Legis persequebantur auctorem. *Terra ergo de qua oriebatur panis, in loco suo igne subversa est:* quia Judæa in semetipsa & prius habuit Legem quæ reficeret, & post invidiam quæ concremaret. De cujus adhuc descriptione subjungitur:

Vers. 6. *Locus sapphiri lapides ejus, & glebæ illius aurum,*

CAPUT XXXIII. Auget Judæorum casum, donorum & gratiarum quibus prius ornati sunt, copia.

52. Auget reatum culpæ sequentis, præconium gloriæ præcedentis. Nam uniuscujusque casus tanto majoris est criminis, quanto priusquam caderet, majoris potuit esse virtutis. Dicatur ergo Judæa, dicatur quid fuerit, & præcedentium magnitudo virtutum, crescat ad cumulum sequentium delictorum. *Locus sapphiri lapides ejus, & glebæ illius aurum.* Quid enim hoc loco per lapides, nisi san-
Vet. xx. ctorum ac fortium mentes accipimus? In Scriptura etenim sacra aliquando lapides in malo, C aliquando vero in bono accipi solent. Nam cum lapis pro insensibilitate ponitur, dura per lapides corda signantur. Unde & per Johannem dicitur:
Matt. 3. 9. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Qui videlicet nomine lapidum corda gentilium designat, dura tunc atque insensibilia per infidelitatem. Et per Prophetam Dominus polli-
Ezec. 11. 19. cetur, dicens: *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.* Rursum per lapides, mentes fortium designari solent. Unde &
1. Petr. 2. 5. per Petrum sanctis dicitur: *Et vos tamquam lapides vivi superædificamini* [a] *domus spiritales.* Et per
Isai. 54. 11. Prophetam Dominus venienti Ecclesiæ pollicetur, dicens: *Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris, & ponam jaspi-* D *dem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos; & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles, universos filios tuos doctos a Domino.* Stravit namque in illa per ordinem lapides: quia in ea sanctas animas meritorum diversitate distinxit. Fundavit eam in sapphiris, qui scilicet lapides, coloris aerei in se similitudinem tenent: quia robur Ecclesiæ in animabus cælestia appetentibus solidatur. Et quoniam jaspis viridis est coloris, jaspidem propugnacula ejus posuit; quia illi contra adversarios pro sanctæ Ecclesiæ defensione objecti sunt, qui internis desideriis virentes, [b] nulla temporis reprobi ariditate marcescunt. Portas vero E ejus posuit in lapides [c] sculptos. Hi quippe portæ sunt Ecclesiæ, per quorum vitam atque doctrinam intrat in eam multitudo credentium. Qui pro eo etiam quod magnis operibus pollent, & id quod loquentes asserunt, viventes ostendunt, non puri, sed sculpti lapides esse memorantur. In quorum enim vita recta operatio cernitur, quasi in eisdem ipsis exprimitur quod egerunt. Ubi omnem quoque Sanctorum numerum generali collectione
Ibid 54. 12. concludens, subdidit: *Omnes terminos tuos in la-* A *pides desiderabiles.* Et tamquam si audientes ista, peteremus ut hos lapides quos diceret, indicaret, adjunxit: *Universos filios tuos doctos a Domino.* Quia igitur de Judæa numquam sanctæ animæ, quæ cælestem vitam ducerent, defuerunt, dicitur: *Locus sapphiri lapides ejus.* Et quia magna vitæ ac sapientiæ claritate per fidem fulsit, adjungitur: *Et glebæ illius aurum.* Quid per glebas, nisi collectiones singulorum ordinum, ac multitudines designantur? Glebæ autem ex humore & pulvere constringuntur. Omnes ergo qui rore gratiæ infusi, ex mortis debito se pulverem esse veraci cognitione confessi sunt, dum vitæ virtute B clarescerent, quasi aureæ in illa glebæ jacuerunt. Glebas hæc terra habuit in prophetis, glebas in doctoribus, glebas in patribus antiquis, qui magna se infusione gratiæ in professionis & operis unanimitate tenuerunt. Dicat ergo: *Et glebæ illius aurum:* quia in ea multitudo spiritalium tanto majori virtute claruit, quanto se in Deum ac proximum [d] majori unanimitate constrinxit.

Aurum quo fulgebant, perfidiæ tenebris obscuratum. Thren. 4. 1.

53. Sed hoc aurum, perfidiæ est postmodum tenebris obscuratum. Cujus profecto nigredinem Jeremias propheta intuens deplorat, dicens: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* Aurum namque obscuratum est: quia in eis antiquus ille fidei atque innocentiæ splendor, irruente perfidia, malitiæ se nocte fuscavit. Quia igitur quid fuit, audivimus: *Locus scilicet sapphiri lapides ejus, & glebæ illius aurum;* nunc jam dilectus ille Deo populus, cur tanta hæc bona perdiderit, audiamus. Sequitur:

Semitam ignoravit avis, nec intuitus est oculos vulturis, Vers. 7.

CAPUT XXXIV. Vet. xxi. Humilitatis Christi vias ignorantes, ejus mortis fructum amiserunt.

54. Quis hoc loco avis nomine, nisi ille signatur, qui corpus carneum quod assumsit, ascendendo ad æthera liberavit? Qui apte quoque etiam vulturis appellatione exprimitur. Vultur quippe dum volat, si jacens cadaver conspicit, ad esum se cadaveris deponit: & plerumque sic in morte capitur, dum ad mortuum animal de summis ve- D nit. Recte ergo mediator Dei & hominum, Redemtor noster vulturis appellatione signatur, qui manens in altitudine divinitatis suæ, [e] quasi a quodam volatu sublimi cadaver mortalitatis nostræ conspexit in infimis, & sese de cælestibus ad ima submisit. Fieri quippe propter nos homo dignatus est, & dum mortuum animal petiit, mortem apud nos, qui apud se erat immortalis, invenit. Sed hujus vulturis oculus fuit ipsa intentio nostræ resurrectionis: quia ipse ad triduum mortuus, ab æterna nos morte liberavit. Ille ergo perfidus Judææ populus mortalem vidit; [f] sed quomodo morte sua nostram mortem destrueret, minime at- E tendit. Conspexit quidem vulturem, sed oculos vulturis non aspexit. Qui dum humilitatis ejus vias, quibus nos ad alta sublevavit, considerare noluit, semitam avis ignoravit. Neque enim pensare studuit, quod ejus nos humilitas levaret ad cælestia: & mortis ejus intentio reformaret ad vitam. *Semitam igitur ignoravit avis, nec intuitus est oculos vulturis:* quia etsi vidit eum quem in morte tenuit, videre noluit [g] quanta vitam nostram gloria de ejus morte sequeretur. Unde & ad crudelitatem quoque persecutionis exarsit, verba vitæ

a Norm. & plerique *in domos spiritales.*
b In 1. Laud. *nullo temporis reprobi;* quam lectionem ex parte secuti sunt plerique editores. Nostra tamen, quæ mss. fere omnium est, longe anteponenda.
c 1. Laud. *scalptos*, & infra *scalpti lapides.*
d Vind. *majori unitate constrinxit.* 2. Laud. habet *constrinxit*, pro *constrinxit.*
e Ita 1. Laud. Norm. & pler. In omnibus editis omittitur *a.*
f Plurimi *sed quod morte . . . . . non attendit.*
g Germ. Corb. Germ. Norm. *quanta vita nostra gloria,*

tæ recipere renuit: prædicatores regni cælorum prohibendo, sæviendo, feriendo repulit. Qui scilicet repulsi Judæam ad quam missi fuerant deserentes, in gentilitatis collectionem dispersi sunt. Unde adhuc subditur: A

Vers. 15. *Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam leæna.*

a
CAPUT XXXV. Rec. xx. Apostoli eorumque successores Judæam deseruerunt & Gentilium conversioni insudarunt.

[a] 55. In cunctis Latinis codicibus institutores positos reperimus, in Græcis vero negotiatores invenimus. Ex qua re colligi valet, quod in hoc loco pro institoribus institutores, scriptores quique ignorando posuerunt. Institores enim negotiatores dicimus, pro eo quod exercendo operi insistunt. Sed uterque sermo licet in voce dissonet, in intellectu non discrepat: quia omnes qui fidelium mores instituunt, spiritale negotium gerunt; ut cum prædicationem suis auditoribus præbent, ab eis fidem & opera recta percipiant, sicut de sancta Ecclesia scriptum est:
Prov. 31. 24. *Sindonem fecit & vendidit*: de qua & paulo post
Ibid. 31. 18. illic dicitur: *Vidit quod bona est negotiatio ejus.* Qui hoc loco institutores, nisi Prophetæ sancti vocati sunt, qui synagogæ mores ad fidem instituere curaverunt prophetando? Quorum nimirum filii, sancti Apostoli nuncupantur; qui ut Deum hominem crederent, ad eamdem fidem ex eorum sunt prædicatione generati. De quibus
Psal. 44. 17. Ecclesiæ per Psalmistam dicitur: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram.* Sed quia repulsi Apostoli a synagogæ finibus sunt egressi, recte nunc dicitur: *Non calcaverunt eam filii institorum.* Calcarent quippe eam institorum filii, si prædicatores sancti ejusdem synagogæ vitia calce virtutis premerent. Si autem institores [b] eosdem sanctæ Ecclesiæ prædicatores accipimus: institorum filios, pastores & doctores, qui Apostolorum [c] viam secuti sunt, nil obstat intelligi. Qui synagogam minime calcaverunt: quia dum eorum patres, id est Apostoli ab illa repulsi sunt, ipsi quoque ab ejus vocatione cessaverunt.

VET. XXII. Synagoga relicta, gentibus colligendis Ecclesia studuis.

56. Per quam videlicet synagogam leæna non pertransiit: quia sancta Ecclesia collectioni gentium dedita, nequaquam sese ad illum Judææ populum diutius occupavit. Recte autem Ecclesia leæna nuncupatur: quia male viventes in vitiis, ore sanctæ prædicationis interficit. Unde & ipsi primo pastori quasi hujus leænæ ori dicitur:
Act. 10. 13. *Macta & manduca.* Quod mactatur quippe, a vita occiditur: id vero quod comeditur, in comedentis corpore commutatur. Macta ergo & manduca, dicitur, id est a peccato eos in quo vivunt interfice, & a seipsis illos in tua membra converte. Et quia hæc Ecclesia corpus est Domini; ipse etiam Dominus Jacob voce leo vocatur ex se, leæna vocatur ex corpore, dum ei
Gen. 49. 9. sub Judæ specie dicitur: *Ad prædam fili mi ascendisti, requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna:* [d] *quis suscitabit eum?* Hæc igitur leæna nequaquam dicitur, quia [e] per Judæam non transiit, sed non pertransiit. Apostolis namque prædicantibus prius ex illa tria millia, postmodum quinque millia crediderunt. Ecclesia itaque per synagogam transiit, sed non pertransiit: quia ex illa ad fidem paucos rapuit, sed tamen illum infidelem populum a perfidia funditus non extinxit. Sed, quod sæpe jam diximus, repulsa ab infidelitate Judæorum, deflexit ad vocationem gentium. Unde adhuc de eadem leæna dicitur: d e

Ad silicem extendit manum suam, subvertit a radicibus montes. *Vers.* 9.

CAPUT XXXVI. Quatenus duritiam emollivit, & superbiam stravit.

B 57. Manum quippe ad silicem extendit, quia ad duritiam gentium suæ brachium prædicationis misit. Unde & isdem beatus Job passionis suæ historiam præsciens gentibus innotescendam, dicit: *Scribantur hæc stylo ferreo in plumbi lamina,* [f] *vel certe sculpantur in silice.* Qui vero hoc in loco montes, nisi hujus sæculi potentes accipimus, qui pro terrena substantia [g] altum tument? De quibus Psalmista ait: *Tange montes, & fumigabunt.* Sed montes a radicibus sunt eversi, quia prædicante sancta Ecclesia, summæ hujus sæculi potestates in adoratum omnipotentis Dei ab intima cogitatione [h] ceciderunt. Radices enim montium, cogitationes sunt intimæ superborum. Et a radicibus montes cadunt, quia ad colendum Deum, potestates sæculi ab imis cogitationibus prosternuntur. Recte etenim per radicem cogitatio occulta signatur: quia per hoc quod intus non cernitur, erumpit quod videatur foris. Unde & in bonam partem per Prophetam dicitur: [i] *Emittet id quod salvatum fuerit de domo Juda, & quod reliquum est, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum.* Ac si aperte diceretur: In imis cogitatio nascitur, ut summis retributio reddatur. Dicat ergo: *Ad silicem extendit manum suam, subvertit a radicibus montes*: quia dum duritiam gentium sancta prædicatio petiit, superborum altitudinem funditus stravit. Quia vero eos, D quos a cogitationibus terrenis evacuat, donis cælestibus replet, & quos infimis curis exhaurit, supernis rigat fluentis, mox subditur:
Job 19. 24. f g *Ps.* 143. 5. C h *Isai.* 37. 31. i

In petris rivos excidit. *Vers.* 10.

XXXVII. In duris gentilium cordibus Deus fluvios prædicationis aperuit.

58. Id est, in duris gentilium cordibus fluvios prædicationis aperuit, sicut per Prophetam quoque de irriganda dicitur ariditate gentilium: *Posuit desertum in stagnum* [k] *aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum.* Atque in Evangelio promittit Dominus, dicens: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina aquæ vivæ de ventre ejus fluent.* Quod promissum tunc audivimus, etiam nunc completum videmus. Ecce enim in E sanctis prædicatoribus, & non ex Judæa progenitis, per cunctam Ecclesiam toto orbe diffusam, fluenta cælestium mandatorum ubertim manant ore gentilium. Quia enim in petris rivos aperuit, ex duris quo-
Ps. 106. 35. *Joan.* 7. 38. k

a Hunc locum in edit. corruptissimum restituimus ex mss. Corb. Germ. Anglic. Norm. Parisiensib. Laud. Belvac. &c. Prius legabatur: *in cunctis Latinis codicibus institores positos reperimus. In Græcis vero negotiatores invenimus. Ex qua re colligi valet quod hoc in loco pro negotiatoribus institutores scriptores ignorando posuerunt.* Quo pacto erraverunt qui, *pro negotiatoribus institutores posuerunt*, cum utraque vox idem sonet? Sed legendum *institores*, ut vitiose tunc legebatur in lat. codicib. Libri Job; sic autem Gregorium legisse manifestum est tam ex mss. consensu, (si Germ. excipias, in quo syllaba media *tu* ubique deleta est,) quam ex his verbis, *Omnes qui fidelium mores instituunt* &c.

b Gemet. ac pl. *ejusdem sanctæ Ecclesiæ.*

c Sic Laudun. Vindoc. Corb. Germ. Norm. Editi cum Germ. *vitam secuti sunt.*

d Duo Laud. & alii, *quis suscitavit eum.*

e Sic legimus in 2. Laud. Bellov. Ebroic. Pratel. &c. In editis & in Germ. omittitur *non*, & interpunctio mutata est magno sensus damno, qui ex nostra restitutione fit optimus. Explicat S. Doctor, *nec pertransivit per eam leæna*; cujus nomine Ecclesiam dicit esse intelligendam. Et quamvis de hac leæna non possit asseri quod per Judæam non transierit, (transiit enim conversis ad fidem primum tribus, postmodum quinque Judæorum millibus.) At non pertransiit, quod sufficit ad loci hujus interpretationem. Distinguit ergo S. Greg. inter *transire*, & *pertransire*.

f In editis *vel celte*. Sequimur mss. Anglic. Norm. Gallic. Vide quæ observavimus lib. 14. cap. 53. num. 61.

g Ita Bellovac. Laud. Norm. & alii; editi *in altum*.

h 2. Laud. aliam hanc lect. annotat, *transierunt*.

i Gemet. Germ. Corb. Germ. & alii *& mittet*.

k Laud. Corb. Germ. & Norm. *aquæ*.

quoque cordibus fluvius sanctæ prædicationis emanavit. Sequitur:

Ibidem.

CAPUT XXXVIII. Vilis Deo est mundus, pretiosæ animæ quas elegit.

Et omne pretiosum vidit oculus ejus.

59. Sciendum magnopere est, quia tanto unaquæque anima fit pretiosior ante oculos Dei, quanto præ amore veritatis despectior fuerit ante oculos suos. Hinc ad Saul dicitur: *Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel?* (1. Reg. 15. 17.) Ac si aperte diceret: Magnus mihi fuisti, despectus tibi; sed nunc quia magnus tibi es, factus es despectus mihi. Unde & per Prophetam dicitur: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.* (Isai. 5. 32.) Tanto ergo fit quisque vilior Deo, quanto pretiosior sibi: tanto pretiosior Deo, quanto propter eum vilior sibi: *Quia humilia respicit, & alta a longe cognoscit.* (Psal. 137. 6.)

VET. XXIII. OMNE itaque pretiosum vidit oculus ejus. In Scriptura sacra videre Dei, [a] aliquando pro eligere ponitur, sicut in Evangelio scriptum est: *Cum esses sub ficu, vidi te:* (Johan. 1. 48.) id est, positum te sub umbra Legis, elegi. Vidit ergo pretiosum: quia humilia elegit: *Infirma enim mundi elegit Deus, ut confunderet fortia.* (1. Cor. 1. 27.) Vidit pretiosum, cum humanam animam de se abjecta sapientem, gratiæ suæ illustratione respexit. De qua videlicet anima [b] per Prophetam dicitur: *Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris.* (Jer. 15. 19.) Vilis quippe Deo est mundus præsens, pretiosa vero ei est anima humana. Qui ergo pretiosum a vili separat, quasi os Domini vocatur: quia per eum Deus verba sua exerit, qui ab amore præsentis sæculi loquendo [c] quæ potest, humanam animam evellit. Et quia novi Testamenti doctores ad hoc usque perducti sunt, ut occultas quoque allegoriarum caligines in veteri Testamento rimentur, recte subditur:

Vers. 11.

Profunda quoque fluviorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucem.

CAPUT XXXIX. Deus doctoribus tectis profunda & abscondita Legis ac prophetarum revelavit.

60. Quid namque hic aliud flumina, nisi antiquorum patrum dicta nuncupantur? Quis enim pensare sufficiat, quam vehemens fluvius, dum Legem conderet, [d] ex pectore Moysi erupit? quam vehemens fluvius ex David corde defluxit? quanta a Salomonis ore, atque omnium Prophetarum, fluminum fluenta manarunt? Sed horum fluminum Judæa speciem tenuit, dum litteræ superficiem servans, eorum profunda nescivit. Nos vero, qui veniente Domino in eis interna spiritalia quærimus, eorum profunda rimamur. Quod ipse Dominus facere dicitur, quia id nos agere ipso donante prævalemus. Per nos ergo, qui non litteram quæ occidit, sed spiritum qui vivificat, sequimur; profunda fluviorum Dominus scrutatur, & abscondita in lucem producit; quia dicta Legis, quæ caliginosa nimis historia obscurat, nunc expositio spiritalis illuminat. Unde & loquens in parabolis per Evangelium Veritas discipulis præcepit, dicens: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta.* (Matth. 10. 27.) [e] Aperte namque dicta exponentium, fecerunt nobis esse jam conspicuas sententias antiquorum patrum. Unde Isaias propheta plana sanctæ Ecclesiæ expositionis verba conspiciens, & non allegoriarum tenebris obscura, exclamavit dicens: *Locus fluviorum rivi latissimi, & patentes.* (Isai 33. 21.) Testamenti enim veteris dicta, quasi angusti & clausi rivi fuerant, qui immensas scientiæ suæ sententias collectione obscurissima coostringebant. At contra doctrina sanctæ Ecclesiæ rivi & lati & patentes sunt: quia ejus dicta & invenientibus multa sunt, & quærentibus plana. Ait ergo: *Profunda fluviorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucem.* Quia dum suis expositoribus intelligentiæ spiritum infudit, antiquas [f] prophetantium obscuritates aperuit. Et hoc jam sancta Ecclesia per spiritum agnoscit, quod synagoga prius per litteram intelligere omnino non valuit. Unde & Moyses cum populo loqueretur, faciem velabat: (Exod. 34. 33.) ut videlicet designaret, quod ille Judæorum populus Legis verba cognosceret, sed ejusdem claritatem Legis omnimodo non videret. Unde recte & per Paulum dicitur: *Usque in hodiernum enim diem cum legitur Moyses, velamen est positum super cor eorum.* (2. Cor. 3. 15.) Sed quia dicta Dei nullatenus sine ejus sapientia penetrantur (nisi enim qui spiritum ejus acceperit, ejus nullo modo verba cognoscit) sanctus vir de investiganda eadem Dei sapientia verba subjungit, dicens:

Vers. 12. 13. 14. & 15.

Sapientia vera ubi invenitur, & quis est locus intelligentiæ? Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium. Abyssus dicit, Non est in me: & mare loquitur, Non est mecum. Non dabitur aurum obryzum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus.

CAPUT XL. VET. XXIV. REC. XXII. Sapientiæ Dei locus & pretium assignari non possunt.

61. Notandum prius est, quod duo [g] sibi proposuit, & duo subdit respondendo. Ad id namque quod superius dixit: *Sapientia vero ubi invenitur, & quis est locus intelligentiæ?* isto versu respondit: *Abyssus dicit, Non est in me: & mare loquitur, Non est mecum.* Ad id vero quod dixerat: *Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium:* inferiorem versum reddidit, dicens: *Non dabitur aurum obryzum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus.* Ad utraque ergo respondit, sed augendo quod objecerat, non solvendo. Cum sapientiæ namque locum quæreret, ac deinde inferius responderet; *Abyssus dicit, Non est in me;* non ubi esset, sed ubi non esset, indicavit. Rursus cum ab homine ejus pretium diceret ignorari, atque ad hoc inferius redderet: *Non dabitur aurum obryzum pro ea,* non quid esset ejus pretium, sed quid non esset, ostendit. Cunctis autem liquet, quod neque hæc humana sapientia vel teneri loco, vel emi divitiis potest. Sed vir sanctus mysticis sensibus plenus, [h] ad alia nos intelligenda transmittit, ut non creatam, sed creantem sapientiam requiramus. Nam nisi in verbis istis allegoriarum secreta rimemur, ea utique quæ sequuntur, omnino sunt digna despectu, si ex sola historica narratione pensentur. Paulo post namque dicit: *Non adæquabitur ei aurum vel vitrum.* Et cum, sicut novimus, vitrum longe atque dissimiliter auro sit vilius, cur post auri nomen, metalli utique pretiosi, pro immensa laude vitrum quoque dixit sapientiæ non æquari? Ipsa ergo litteræ difficultate compellimur, ut ad sententias horum verborum mysticas vigilemus. Vir itaque sanctus quam sapientiam contemplatur, nisi eam de qua Paulus Apostolus dicit: *Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam?* (1. Cor. 1. 24.) De qua per Salomonem scriptum est: *Sapientia ædificavit sibi domum:* (Prov. 9. 1.) & de qua Psalmista ait: *Omnia in sapientia fecisti.* (Psal. 103. 24.) Hujus nimirum

a Corb. Germ. Norm. 2. Laud. & Germ. abjecto pro, habent, *aliquando eligere ponitur.*
b Germ. duo Laud. Norm. & alii *per Prophetam dicit.*
c 2. Laud. *quam potest humanam animam.*
d 1. Laud. *ex pectore Moysi ore erupit.*
e Corb. Germ. Beccensis, Utic. & alii *aperta namque.*
f Germ. & Norm. *prophetarum.*
g Vindoc. *duo sibi.*
h Vindoc. *ad aliam nos intelligentiam.*

mirum sapientiæ homo pretium nescit, quia nihil dignum æstimatione illius invenit. Non autem hoc sapientiæ pretium, & esse dicitur [a] & nesciri; sed idcirco nesciri, quia deest: eo scilicet loquendi genere, quo in angustiis quisque deprehensus, cum remedium subventionis non invenit, fateri solet, quia quid faciat, nescit.

Nullius boni operis merito debetur.

62. Hujus ergo sapientiæ pretium nescire, est digni operis meritum, quo illam percipiat, non invenire. Ad hoc namque pretium damus, ut ejus vice rem quam appetimus, possidere [b] debeamus. Quid autem nos dedimus, ut hanc sapientiam, quæ Christus est, percipere mereremur? Gratia quippe redemti sumus. (*Rom. 11. 6.*) Illa namque sola opera male vivendo dedimus, quibus si justa retributio servaretur, non Christus, sed supplicia redderentur. Sed aliud homo per justitiam meruit, aliud per gratiam accepit. [c] Testetur Paulus, priusquam mens illius semen gratuitæ veritatis acciperet, quibus sentibus premeretur erroris: *Qui prius*, inquit, *fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* (*1. Tim. 1. 13*) Testetur pro qualibus Christus mori dignatus est: *Cum adhuc*, inquit, *peccatores essemus, secundum tempus Christus pro impiis mortuus est.* (*Rom. 5. 8.*) Qui ergo veniente sapientia impii inventi sumus, quid boni operis dedimus, quo accipere eamdem sapientiam mereremur? Hujus itaque sapientiæ homo pretium nescit: quia quisquis a brutis animalibus rationis intellectu discretus est, quoniam quod suis meritis non sit salvatus, intelligit, nihil se dedisse boni operis ut ad fidem veniret, agnoscit. Quasi enim ad percipiendam sapientiam pretium dare, est cognoscendum Deum [d] actionis suæ mercede prævenire.

Gratia gratis datur non ex meritis.

63. Non esse hujus sapientiæ pretium cognoverat, qui dicebat: [e] *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* (*Rom. 11. 35.*) Hinc iterum scriptum est: [f] *Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis; sed Dei donum est: non ex operibus, ut ne quis glorietur.* (*Ephes. 2. 8.*) Hinc de semetipso iterum loquitur, dicens: *Gratia Dei sum id quod sum.* (*1. Cor. 15. 10*) Ex cujus nimirum aspiratione gratiæ, quia virtutum opera protinus in corde generantur, ut ex libero quoque arbitrio subsequatur actio, cui post hanc vitam retributio æterna respondeat, illico adjecit: *Et gratia ejus in me vacua non fuit.* (*Isai. 55. 10.* VET. XXV.) Sed sunt nonnulli, [g] qui sanos se suis viribus exultant, suisque præcedentibus meritis redemtos se esse gloriantur. Quorum profecto assertio invenitur sibimetipsis contraria; quia dum & innocentes se asserunt, & redemtos, hoc ipsum in se redemtionis nomen evacuant. Omnis namque qui redimitur, ex aliqua proculdubio captivitate liberatur. Unde ergo quilibet iste redemtus est, si prius non fuit sub culpa captivus? Liquet itaque quia multum desipit quisquis hæc sapit. Hominis quippe meritum superna gratia non ut veniat, invenit: sed postquam venerit, facit: atque & ad indignam mentem veniens Deus, dignam sibi exhibet veniendo; & facit in ea meritum quod remuneret, qui hoc solum invenerat, quod puniret.

REG. XXIII. Prædestinationis gratuitæ exemplum in latrone salutem consecuto.

64. Libet inter hæc mentis oculos ad illum latronem reducere, [h] qui de fauce diaboli ascendit crucem, de cruce paradisum. Intueamur qualis ad patibulum venerit, & a patibulo qualis abscessit. Venit reus fraterno sanguine, venit cruentus, sed interna gratia est mutatus in cruce: & ille qui mortem fratri intulit, morientis Domini vitam prædicavit, dicens: *Memento mei [i] Domine, dum veneris in regnum tuum.* (*Luc. 23. 42.*) [k] In cruce clavi manus ejus pedesque ligaverant, nihilque in eo a pœnis liberum nisi cor & lingua remanserant. Inspirante Deo totum illi obtulit, quod in se liberum invenit, ut juxta hoc quod scriptum est: *Corde crederet ad justitiam, ore confiteretur ad salutem.* (*Rom. 10. 10.*) In corde autem fidelium tres summopere manere virtutes testatur Apostolus, dicens: *Nunc autem manent fides, spes, caritas.* (*1. Cor. 13. 13*) Quas cunctas subita repletus gratia & accepit latro, & servavit in cruce. Fidem namque habuit, qui regnaturum [l] Dominum credidit, quem secum pariter morientem vidit; spem habuit qui regni ejus aditum postulavit, dicens: *Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum.* (*Luc. 23. 42.*) Caritatem quoque in morte sua vivaciter tenuit, qui fratrem & collatronem pro simili scelere morientem, & de iniquitate sua arguit, & ei vitam [m] quam cognoverat, prædicavit, dicens: *Neque tu times Deum, qui in eadem es damnatione. Et nos quidem juste; nam digna factis recipimus; hic vero [n] nihil mali gessit.* (*Ibid. 40.*) Ille qui talis ad crucem venit ex culpa, ecce qualis a cruce recedit ex gratia. Confitebatur [o] Dominum, quem videbat secum humana infirmitate morientem, quando negabant Apostoli eum, quem miracula viderant divinà virtute facientem.

VET. XXVI. Error eorum qui salvari hominem propriis viribus adstruunt.

65. Sed hi qui salvari hominem propriis viribus [p] adstruunt, eamdem confessionem hominis ab ipsius esse hominis virtute suspicantur. Quod si ita esset, in Dei laude Psalmista non diceret: *Confessio & magnificentia opus ejus.* (*Ps. 110. 3.*) Ab eo itaque accipimus recta confiteri, a quo nobis [q] & magna datur operari. Quia ergo nil boni operis dedimus, quo hanc sapientiam percipere mereremur, dicatur recte: *Nescit homo pretium ejus*: quoniam quisquis jam ratione utitur, tanto altius sub hujus sapientiæ intellectu se despicit, quanto ejusdem sapientiæ verius interna cognoscit, ut indignum se ad hanc pervenisse videat, per quam gratuito agitur, ut dignus fiat. De qua bene mox subditur:

Vers. 13.

Nec invenitur in terra suaviter viventium.

CAPUT XLI.

REG. XXIV. Quisquis hujus vitæ voluptatibus pascitur, ab æternæ sapientiæ intellectu separatur.

66. Quid hoc in loco terræ signatur nomine, nisi anima humana? De qua Psalmista dicit: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* (*Ps. 142. 6.*) Hæc autem sapientia inveniri in terra suaviter viventium non valet: quia quisquis adhuc hujus vitæ voluptatibus pascitur, ab æternæ sapientiæ intellectu separatur. Nam si vere saperet, expulsus ab internis gaudiis, de ea in quam ce-

a 1. Laud. *& nesrire, sed idcirco nesrire.*
b Vindoc. *valeamus.*
c Ita elegantius in Laud. Norm. & alii quam, *testatur*, ut legitur in ed.
d Vindoc. *per actionis suæ mercedem pervenire.* 2us Laud. *mercedem prævenire.*
e 2. Laud. *quis prius dedit ei?*
f 1. Laud. *gratis salvi.* Vindoc. *gratia enim estis salvati.*
g Ita Vindoc. Corb. Germ. Turon. Norm. In edit. *qui salvos se;* at Laud. *quia nosse suis viribus &c.* errore amanuensium, qui ex, *quia sanos se*, conflarunt, *quia nosse.*
h Adjecimus, *diaboli*, desideratum in editis, inventumque in mss. Vindoc. & 2. Laud. In Utic. super has voces *de fauce*, scriptum fuit *de judicio.*
i Deest *Domine* in plerisque & ita infra.
k Laud. & Bellovac. *in cruce clamavit.*
l Gemet. *Deum.*
m Vulgati *quam non cognoverat.* Deest negatio in Corb. Germ. Vindoc. Bellov. Laud. Norm. & aliis mss.
n Bellov. *nihil male gessit.*
o Gemet. Prat. & alii *Deum.*
p Gemet. *asserunt.*
q In Germ. Corb. Germ. & in editis *& magna dantur operari.* Mss. Anglic. & nostri habent *datur.*

cecidit, exilii sui cæcitate lugeret. Hinc namque A per Salomonem dicitur: (Eccle. 1. 18.) *Qui apponit scientiam, apponit & dolorem*: quia quanto plus homo cœperit scire quid perdidit, tanto plus lugere incipit corruptionis suæ sententiam quam invenit. Considerat namque unde, quo lapsus est: quod a paradisi gaudiis ad ærumnas vitæ præsentis; ab Angelorum societatibus venit ad curas necessitatum: pensat in quot jam periculis jacet, qui prius sine periculo stare contemsit: luget exilium, quod damnatus patitur; & suspirat ad cælestis gloriæ statum, quo perfrui securus posset, si peccare noluisset. Quod bene Psalmista considerans, ait: (Ps. 30. 23.) *Ego dixi in pavore meo, Projectus sum a vultu oculorum tuorum*. Contemplatus quip- B pe interna gaudia visionis Dei, & socialem frequentiam Angelorum persistentium, reduxit oculos ad ima, vidit quo jaceret, qui ad hoc conditus fuerat, ut in cælestibus stare potuisset: pensavit ubi esset, & quo deesset, ingemuit; projectumque se a vultu oculorum Dei doluit, (VER. XXVII) quia in comparatione lucis intimæ, graviores (a) senserat exilii sui tenebras, quas tolerabat. Hinc (Ps. 76. 3.) est quod ad animum suum ex præsenti vita [a] nullius gratiæ consolationem admittit, dicens: *Negavi consolari animam meam*. Nam plerumque hujus sæculi divites solent mentis tædio affecti, bona temporaliter accepta conspicere, & tristitiam delinire. Cum enim mœrore quodam se tangi C (b) sentiunt, equos aspiciunt, auri argentique sui [b] vascula contemplantur, prædia circumeunt. Cumque per hæc temporalia oculos libenter trahunt, obortum animæ mœrorem vincunt. Unde eis & (Luc. 6. 24.) in Evangelio Veritas dicit: *Væ vobis divitibus, qui hic habetis consolationem*. Sed sanctus vir qui hoc luget, quia ab æternis gaudiis cecidit, consolationem de temporalibus non admittit, dicens: *Negavi consolari animam meam*. Ac si aperte dicat: Qui de temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari nequaquam possum. Cui tamquam si nos audientes ista diceremus: Quid igitur quæris, qui consolari in his quæ Mundi sunt, renuis? illico adjecit: *Memor* D (Ps. 76. 4.) *fui Dei, & delectatus sum*. Ac si aperte dicat: Terrenarum rerum me nec abundantia refovet, auctoris autem mei quem adhuc videre non valeo, vel sola memoria delectat. Hæc est igitur amaritudo sapientium, quia dum spe in alta erecti sunt, nullis hic gaudiis animum sternunt. Hinc enim scriptum est: (Eccl. 7. 5.) *Cor sapientum, ubi tristitia est; & cor stultorum, ubi lætitia*. Hinc Jacobus dicit: (Jacob. 4. 9.) *Miseri estote, & lugete, & plorate, & risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem*. Hinc per semetipsam Veritas attestatur, dicens: (Matt. 5. 5.) *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*. Inveniri ergo sapientia in eorum terra non potest, qui suaviter vivunt: quia tanto verius stulti sunt, quanto majora perdentes, E in minimis lætantur. Hinc Petrus eamdem pravorum stultitiam reprehendit, dicens: (2. Pet. 2. 13.) [c] *Voluptatem existimantes diei* [d] *delicias, coinquinationis & maculæ*. Hinc Salomon ait: (Eccl. 2. 2.) *Risum deputavi errorem, & gaudio dixi, Quid frustra deciperis?* Dicat itaque vir sanctus de sapientia: *Nec invenitur in terra suaviter viventium*: quia nimirum, qui in A hoc mundo suaviter vivunt, [e] ita adhuc stulti sunt, ut hoc ipsum quoque nesciant, unde ceciderunt. Sequitur:

(Vers. 14.)

CAPUT XLII.

(Rec. XXV.) *A Dei sapientia sunt alieni, qui secundum carnem mundumque sapiunt*

Abyssus dicit, Non est in me.

67. Quid hoc loco abyssum, nisi corda hominum vocat? quæ & per lapsum fluida, & per duplicitatis sunt caliginem tenebrosa. Quæ nimirum abyssus non esse in se hanc sapientiam profitetur: quia iniqua mens dum esse sapiens carnaliter appetit, stultam se ad spiritalia ostendit. Nam quia, teste Paulo, (1. Cor. 3. 19.) *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum*: tanto quisque amplius intus stultus fit, quanto conatur exterius sapiens videri. De hac abysso per Johannem dicitur: (Apoc. 20. 1.) *Vidi Angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua; & apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & satanas, & ligavit eum per annos mille, & misit in abyssum, & clausit, & signavit super illum, ut non seducat amplius gentes, donec consumentur mille anni*. Millenario etenim numero non quantitatem temporis, sed universitatem, qua regnat Ecclesia, designavit. Antiquus autem serpens ligatus catena in abyssum mittitur: [f] quia religatus a bonorum cordibus, apud reproborum mentes reclusus, eis atrocius dominatur. Qui paulo post quoque de puteo abyssi educi describitur: quia de iniquorum cordibus nunc occulte sævientibus, tunc accepta C contra Ecclesiam potestate, in vim apertæ persecutionis [g] erumpet. Hæc itaque abyssus, in qua nunc diabolus servatur occultus, non esse in se sapientiam dicit, quia alienam se a vera sapientia iniquis operibus ostendit. Dum enim malitiam quisque tegit in corde, ore autem blandimenta exhibet, dum cogitationes suas duplicitate obnubilat, dum puritatis verba quasi fatuitatem devitat, [h] dum vias simplicis innocentiæ declinat, quasi habere se abyssus Dei sapientiam recusat. Et quia huic mundo mentes deditæ, præsentis vitæ curis & sollicitudinibus perturbantur, & idcirco ejusdem sapientiæ tranquillitate perfrui nequaquam possunt, recte subjungitur:

(Ibidem.)

CAPUT XLIII.

Ea non fruuntur, qui terrenis distrahuntur curis.

D *Et mare loquitur, Non est mecum.*

68. Quid enim maris nomine, nisi sæcularium [i] mentium amara inquietudo signatur? Quæ dum se vicissim inimicitiis impetunt, quasi adversantes se undæ collidunt. Recte etenim mare, vita sæcularium dicitur: quia dum procellosis actionum motibus concitatur, ab internæ sapientiæ quiete atque stabilitate disjungitur. Quo contra bene per Prophetam dicitur: (Isai. 66. 2.) *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* A terrenis autem mentibus tanto longius spiritus fugit, quanto apud has quietem non invenit. Hinc est enim quod de quibusdam per Psalmistam dicitur: (Psal. 13. 3.) *Contritio* E *& infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt*. A qua nimirum contritione perturbationis nos Dominus revocat, dicens: (Matt. 11. 28) *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris*. Quid enim in hac vita laboriosius, quam terrenis desideriis æstuare,

a Laud. & Bellov. *nullius gratiam consolationis*.
b In Germ. Tur. Norm. & plur. *metalla*.
c Becc. & Utic. duplicem his lectionem exhibent, *voluptatem*, & *voluntatem*.
d Germ. *voluntatem existimantes Dei, delicias coinquinationis*. Corb. Germ. *voluntatem existimantes diei delicias coinquinationis*. Bellov. *delitia coinquinationis*, secundum textum Græcum, *coinquinatione*.
e Utic. Becc. Gemet. Prat. Ebroic. *ita ab hac stulti sunt*.
f Norm. *quia relegatus*. Editi omnes cum aliis mss. *religatus*.
g Germ. Gemet. 1. Laud. & Corb. Germ. *erumpit*. 2. Laud. utramque lectionem suppeditat.
h Aliter cum Ger. & Corb. Germ. *duas vias simplices innocentiæ*.
i 2. Laud. *mentium amaritudo signatur*.

VERS. XXVIII. Exod.16.29 Exod.8.21.

re? aut quid hic quietius, quam hujus sæculi nihil appetere? Hinc est quod Israeliticus populus custodiam sabbati accepit in munere: hinc econtra est Ægyptus muscarum multitudine percussa. Populus namque qui Deum sequitur, accipit sabbatum, id est requiem mentis: ut nullo in hac vita desideriorum carnalium appetitu fatigetur. Ægyptus vero quæ hujus mundi speciem tenet, muscis percutitur. Musca enim nimis insolens & inquietum animal est. In qua quid aliud, quam insolentes curæ desideriorum carnalium designantur? Unde alias dicitur: *Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti*, quia cogitationes superfluæ, quæ assidue in animo carnalia cogitante & nascuntur & deficiunt, eam suavitatem [a] qua unusquisque intrinsecus per spiritum unctus est, perdunt; quoniam integritate ejus perfrui non permittunt. Ægyptus ergo muscis percutitur: quia eorum corda qui terrenam vitam diligunt, [b] dum desideriorum suorum inquietudinibus feriuntur, turbis cogitationum carnalium ad ima depressa sunt, ut ad quietis intimæ desiderium non leventur. Unde cum mira ope pietatis ad cor veritas venit, prius ab eo cogitationum carnalium æstus ejicit, & post in eo virtutum dona disponit. Quod bene nobis sacra Evangelii historia innuit, in qua dum ad resuscitandam filiam principis invitatus Dominus duceretur, protinus additur: *Et cum ejecta esset turba, intravit, & tenuit manum ejus, & surrexit puella*. Foras ergo turba ejicitur, ut puella suscitetur: quia si non prius a secretioribus cordis expellitur importuna sæcularium multitudo curarum, anima quæ intrinsecus jacet mortua, non resurgit. Nam dum se per innumeras terrenorum desideriorum cogitationes spargit, ad considerationem sui sese nullatenus colligit. In his itaque inquietudinum fluctibus habitare sapientiam non posse cognoscens, ait: *Et mare loquitur, Non est mecum*. Nullus quippe eam [c] plene recipit, nisi qui ab omni se abstrahere actionum carnalium fluctuatione contendit. Unde & alias dicitur: *Sapientiam scribe in tempore otii, & qui minoratur actu, ipse percipiet eam*. Et rursum: *Vacate & videte*, [d] *quoniam ego sum Deus*.

Eccle. 10.1. Matt. 9.25. Eccli. 38.25 Psal. 45.11.

VERS. XXIX. Nisi eis non terreno studio serviatur.

69. Sed quid est, quod plerosque antiquorum patrum novimus hanc sapientiam & intrinsecus vivaciter tenuisse, & curas mundi extrinsecus solemniter ministrasse? An perceptione hujus sapientiæ Joseph privatum dicimus, qui famis tempore totius Ægypti curas suscipiens, non solum Ægyptiis alimenta præbuit, sed vitam quoque exterorum advenientium, ministerii sui arte servavit? An ab hac sapientia Daniel alienus extitit, qui a Chaldæorum rege in Babylonia princeps magistratuum effectus, tanto majoribus curis occupatus est, quanto & sublimiori dignitate omnibus prælatus? Cum igitur constet, plerumque etiam bonos non terreno studio terrenis curis implicari; patenter agnoscimus, quia sic nonnumquam cives Jerusalem angarias solvunt Babyloniæ, sicut sæpe cives Babyloniæ impendunt angarias Jerusalem. Nam sunt nonnulli qui verbum vitæ pro sola sapientiæ ostentatione prædicant, eleemosynarum opem pro appetitu vanæ gloriæ subministrant. Et quidem Jerusalem videntur esse quæ agunt, sed tamen Babyloniæ cives sunt.

Gen. 42. 43. &c. Dan. 2. 48.

Deo soli vacare cupiendum est, & eu is æternis ex Dei voluntate serviendum.

70. Sic itaque aliquando contingit, ut qui solam cælestem patriam diligunt, terrenæ patriæ curis subjacere videantur. Quorum tamen ministerium a pravorum operibus plerumque in actu, nonnumquam vero ante supernum judicem in sola cogitatione discernitur. Pleni quippe superna sapientia discernunt qualiter debeant [e] & ad aliud vacare intrinsecus, & ad aliud extrinsecus occupari: ut si forte occulta Dei ordinatione aliquid eis non appetentibus de hujus sæculi curis imponitur, cedant Deo quem diligunt: & præ amore ejus intrinsecus solam illius desiderent visionem; præ timore vero ejus impositam sibi extrinsecus humiliter [f] expleant actionem: ut & vacare Deo appetant ex gratia dilectionis, & rursum curas superimpositas ex conditione expleant servitutis. Cumque occupationes extrinsecus perstrepunt, intrinsecus in amore pacatissima quies tenetur; [g] atque occupationum tumultus exterius perstrepentes, dispensat interius præsidens judex ratio, & tranquillo moderamine ea quæ circa se minus sunt tranquilla, disponit. Sicut enim vigor mentis frenandis præest motibus carnis, sic sæpe superimpositos tumultus occupationis bene regit amor quietis: quia exteriores curæ si perverso amore non appetuntur, non confuso, sed ordinato animo ministrari queunt. Sancti etenim viri nequaquam eas appetunt, sed occulto ordine sibi superimpositas gemunt: & quamvis illas per meliorem intentionem fugiant, tamen per subditam mentem portant. Quas quidem summopere, si liceat, vitare festinant: sed timentes occultas dispensationes Dei, tenent quod fugiunt, & exercent quod vitant. Intrant enim ad cor suum, & ibi consulunt quid velit occulta voluntas Dei: seseque subditos debere esse summis ordinationibus cognoscentes, humiliant cervicem cordis jugo divinæ dispensationis. Quisquis vero talis est, quilibet tumultus versentur extrinsecus, numquam ad ejus interiora perveniunt. Itaque agitur ut aliud intrinsecus voto, aliud extrinsecus teneatur officio; & hac sapientia non jam turbulenta atque confusa, sed tranquilla corda repleantur. Bene ergo de ea dicitur, quia *Abyssus dicit, Non est in me: & mare loquitur, Non est mecum*. Ac si aperte diceretur: Perturbatæ mentes sæcularium eo ipso clamant, quoniam a vera sapientia longe divisæ sunt, quo quietæ non sunt. Quia vero, hæc Dei sapientia manens cum Patre ante sæcula, incarnanda erat in fine sæculorum, ut ad redimendum genus humanum, non sanctos Angelos, non justos homines mitteret, sed in manifestatione [h] visionis per semetipsam veniret, recte subjungitur;

Vers. 15. CAPUT XLIV.

Non dabitur aurum obryzum pro ea.

REC. XXV. Angeli ab omni labe mundi non homines.

71. Quid namque per aurum obryzum, nisi sancti Angeli designantur? Qui recte & aurum vocantur, & obryzum: aurum, quia fulgent claritate justitiæ: obryzum, quia nullum habuerunt umquam contagium culpæ. Homines vero justi quamdiu in hac carne corruptibili mortaliter vivunt, aurum quidem esse possunt, obryzum omnino non possunt: quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitan-

Sap. 9. 15.

a 2. Laud. *quam unusquisque .... unctus habet, perdunt*,
b Deest *dum* in Norm. Germ. 2. Laud. & Corb. Germ.
c Gemet. *plane*.
d Norm. & pl. *quoniam ego sum Dominus*.
e Turon. & Norm. *& aliud extrinsecus operari, & ad aliud vacare intrinsecus: ut si &c.*

f Duo Ebroic. & Prat. *exhibeant*.
g Ita legimus in mss. Turon. Bellov. Laud. Vind. Nor. &c. Germ. habet *atque occupatione ... perstrepentes*. In editis legitur: *atque occupationem tumultus exterius perstrepentis*.
h Vindoc. *visitationis*.

tantem. Nam quamvis in hac vita ex magna justitiæ claritate resplendeant, nequaquam tamen ad purum peccatorum sordibus carent; Johanne Apostolo attestante, qui dicit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est*: & affirmante Jacobo, qui adstruit, dicens: *In multis enim offendimus omnes*. Propheta etiam deprecante, qui ait: *Ne intres in judicium cum servo tuo; quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*. Aurum ego obryzum illi nuncupantur, qui in ea qua conditi sunt innocentia perdurantes, & fulgent claritate justitiæ, & nullis vel minimis maculantur sordibus culpæ.

1. Joh. 1. 8. Jac. 3. 2. Ps. 142. 2.

VERS. XX. Nullus tamen Angelorum ad redimendum hominem missus est, aut fuisset.

72. Sed quia pro hac sapientia nullus Angelorum redemtor humani generis mittendus fuit, ne quis spem in his, quos in adjutorium hominum sæpe apparuisse didicimus, Angelis poneret, dictum est: *Non dabitur aurum obryzum pro ea*. Ac si aperte diceretur: Per semetipsam sapientia manifestabitur, ut humanum genus a culpa redimatur. Nullus vice ejus Angelus mittitur: quia per creatorem necesse est ut creatura liberetur. Unde & in Evangelio Dominus dicit: *Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis*. [a] Sed vir sanctus, spiritu ejusdem sapientiæ repletus, quosdam in Judæa prævidit non esse defuturos, qui spem in legislatore ponerent, & suæ salutis auctorem Moysen putarent; sicut & [b] cuidam sanato maledicentes dicunt: *Tu discipulus sis ejus*, [c] *nos enim Moysi discipuli sumus*. Unde adhuc congrue subinfertur:

Joh. 8. 36. Joh. 9. 28.

Ibidem. CAPUT XLV. Eorum qui Moysen aut quempiam Sanctorum, suæ salutis auctorem putant, insania.

Nec appendetur argentum in commutatione ejus.

73. Quia enim argento sæpe eloquia divina designantur, possunt argenti vocabulo etiam ejusdem eloquii scriptores intelligi, quorum vita inter turbas hominum resplenduit luce virtutum. Sed quia Lex peccata indicare potuit, non auferre: non quisquam veterum patrum, non legislator Moyses humani generis redemtor extitit. Argentum ergo in commutatione hujus sapientiæ non appenditur: quia quilibet sancti esse potuerunt, in comparatione unigeniti Filii Dei nullius meriti fuisse pensantur: qui nisi hujus sapientiæ servos se esse cognoscerent, sancti nullatenus fuissent. Ad hoc quippe illi missi sunt, ut in cordibus hominum viam huic sapientiæ prædicando præpararent, neque ut pro ea, sed per eam subjectos populos regerent. Quia enim certum erat quod per accessum temporum, deficientis sæculi languores excrescerent, actum est ut æterna Dei sapientia in fine sæculorum per semetipsam veniret ad grandem hunc, & nimiæ infirmitatis ægrotum, id est per totum mundum jacens languidum genus humanum: ut transmissis prius prædicatoribus, quasi quibusdam visitatoribus, tanto postmodum [d] major veniret potentia medici, quanto magis morbus crevisset ægroti. Quia vero nullus vice ejus ad salvandos nos mittitur, dicatur recte: *Nec appendetur argentum in commutatione ejus*: quoniam vita justorum prædicantium quantalibet sanctitatis luce polleat, adventum nobis supernæ sapientiæ per suam præsentiam non commutat. Sed fuere multi Gentilium, qui mundi hujus sapientum disciplinis dediti, ea quæ sunt inter homines honesta servarent, & salvandos servata honestate se crederent, nec jam mediatorem Dei & hominum quærerent, cum quasi sufficientem sibi philosophorum doctrinam tenerent. In quorum despectu mox subditur:

Non [e] *conferetur tinctis Indiæ coloribus.*

Vers. 16. CAPUT XLVI. RECXXVII. Quantum præstet Dei sapientia, fucatæ cortice sermonis philosophiæ.

74. Quid enim per Indiam quæ nigrum populum mittit, nisi hic mundus accipitur, in quo vita hominum per culpam obscura generatur. Tincti autem colores Indiæ, sunt hujus mundi sapientes, qui quamvis per infidelitatem, & plerumque per actionem fœdi sint, ante humanos tamen oculos superductæ honestatis colore [f] fucantur. Sed coæterna Dei sapientia tinctis Indiæ coloribus non confertur: quia quisquis hanc veraciter intelligit, ab his hominibus quos mundus sapientes coluit, quam longe distet, agnoscit. Ipsaque ejus mandatorum verba ab hujus mundi sapientibus differunt: qui dum intendunt eloquentiæ, eorum dicta quasi pulcra apparent specie, & fucatione tincturæ: & cum virtute rerum careant, aliud se esse quam sunt, verborum compositionibus, quasi superductis coloribus mentiuntur. At contra, doctrina sapientiæ & prædicatione pulcra est, [g] & pura veritate conspicua; nec aliud se per fallaciam prætendit exterius, & aliud reservat interius: neque in dictis suis pulcra videri appetit nitore sermonis, sed integritate veritatis. In mandatis igitur suis Dei sapientia non confertur tinctis Indiæ coloribus: quia dum fucata eloquentiæ ornamenta non habet, quasi vestis sine tinctura placet. Quam fucationem tincturæ bene Paulus despexerat, cum dicebat: *Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus*. Malebat quippe hanc sapientiam sola puritate veritatis ostendere, non autem eloquii tinctione [h] fucare. Sequitur:

1. Cor. 2. 13.

Ibidem. c. 3.

Nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro.

CAPUT XLVII. Christo nullus aut hominum aut Angelorum comparandus.

75. Sardonychum, vel sapphirum [i] lapides pretiosos non esse quis nesciat? Et dum multi alii pretiosi sint lapides, qui longe istos æstimatione magnitudinis antecellant, cur sapphirus vel sardonychus potissimum pretiosus nominatus est, cum uterque lapis iste aliorum lapidum comparatione vilissimus sit; nisi ut eos lapides, qui pretiosi describuntur, dum pretiosos non esse cognoscimus, in eorum intelligentia aliud exquiramus. Sardonychus quippe terræ rubræ similitudinem tenet: sapphirus vero [k] aeream habet speciem. Possunt ergo in sardonycho per terram rubram homines, [l] in sapphiro autem per aeream visionem Angeli designari. Nam cum rubræ terræ speciem lapis sardonichus habeat, non immerito hominem designat: quia & Adam, qui primus est conditus, Latino sermone terra rubra nominatur. Quid est ergo quod dicitur, quia hæc sapientia lapidi sardo-

a 2. Laud. *sed vir spiritu*. Gemet. ac alii pro *repletus*, habent, *plenus*. Deest *sanctus*.
b Deest *sanato*, in Prat. Becc. Utic. In 2. Laud. voci *sanato* appositum est explicationis gratia, *cæco*.
c Plerique Norm. *nos autem*.
d In mss. Bellov. Corb. Germ. Laud. Norm. &c. necnon in vet. ed. ita legitur. In Germ. & in posterioribus ed. *fieret*, sed mendose. Sane medici Dei fieri non potuit major potentia, quæ cum infinita sit, non capit majus aut minus.
e Germ. & Gemet. *non confertur*.
f Turon. *fuscantur*. 2. Laud. habet *fuscantur & fucantur*. Ger. *fuscantur*, *fuscatio*, hic & pluries infra.
g Turon. *& puritate conspicua*.

h Norm. *fuscare*.
i Addimus, *non*, ex mss. Germ. Corb. Germ. Norm. Laud. &c. adjiciendam quoque negationem probat integer contextus, in quo scopus S. Gregorii est, ostendere Sardonychum & Sapphirum non esse pretiosos lapides: sed, ut ipse ait, vilissimos, si cum aliis lapillis pretiosis conferantur, mentem clare aperit his verbis: *dum pretiosos esse cognoscimus*, Sardonychum videlicet & Sapphirum. Deest tamen negatio in omnibus ed. præterquam in edit. Paris. 1495. & aliis fortasse antiquioribus.
k In 2. Laud. Germ. Corb. Germ. & alii vulgo *aeriam*; & ita deinceps.
l Turon. *in sapphiro vero qui aeris tenet speciem, visionem angeli designari*.

donycho, vel sapphiro non confertur, nisi quod is qui est Dei virtus, & Dei sapientia, mediator scilicet Dei & hominum, homo Christus Jesus, tanta magnitudine excellat omnia, ut ei nec in terra primi homines, nec in cælo Angeli comparentur? Unde & per Psalmistam, dicitur: *Quis in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei?*

Psal. 88. 7.

Vers. xxxi. Quantum Apostoli cælibes, antecellant veteris Testamenti patres conjugatos.

76. Possunt autem per sardonychum lapidem, patres Testamenti veteris; per sapphirum vero, prædicatores exprimi Testamenti novi. Illi quippe quamvis magnam justitiæ vitam tenerent, carnali tamen propagationi serviebant. Quia igitur constat, quod quædam terrena agerent, non immerito per sardonychum lapidem, qui, ut prædiximus, terræ rubræ tenet speciem, designantur. Per sapphirum vero, qui ætherei est coloris, Testamenti novi congrue prædicatores accipimus, qui carnalis propaginis desideria postponentes, cælestia sola sectati sunt. Unde & Propheta, conspiciens cuncta carnis desideria sanctos Apostolos spiritali ardore transcendere, admiratus ait: *Qui sunt hi, qui ut nubes volant?* Ac si aperte dicat: Nos per terram gradimur, qui adhuc conjugiis implicamur, & propagandæ soboli opera carnis impendimus: isti vero in terra non ambulant, sed ut nubes volant, qui dum cælestia appetunt, de terrenis desideriis nihil tangunt. Ait ergo, quia Dei sapientia sardonycho, vel sapphiro lapidi non confertur; ac si patenter insinuet, dicens: Ei qui homo inter homines cernitur, nec in antiquis quisquam, nec in novis patribus æquatur: quia ex Deitate habet quod in humanitate quemquam similem non habet. Unde adhuc subditur:

Isai. 60. 8.

Vers. 17.

CAPUT XLVIII. Beati fulgebunt in cælo tamquam aurum, translucebunt ut vitrum.

Non adæquabitur ei aurum vel vitrum.

77. Quis hoc sanum sapiens juxta litteram sentire dignetur? Vitrum quippe, ut superius diximus, auro longe est vilius, & postquam dictum est, quod aurum huic sapientiæ non adæquatur, adhuc quasi crescendo subjungitur, quod ei quoque nec vitrum possit æquari. Sed ipsa nos littera ab historico intellectu deficiens, ad indagandum allegoriæ mysterium mittit. Auri namque metallum novimus potiori metallis omnibus claritate fulgere. [a] Vitri vero naturæ est, ut extrinsecus visum, pura intrinsecus perspicuitate luceat. In alio metallo quidquid intrinsecus continetur, absconditur; in vitro vero quilibet liquor qualis continetur interius, talis exterius demonstratur: atque, ut ita dixerim, omnis liquor in vitreo vasculo clausus patet. Quid ergo aliud in auro vel vitro accipimus; nisi illam supernam patriam, illam beatorum civium societatem, quorum corda sibi invicem & claritate fulgent, & puritate translucent? Quam Johannes in Apocalypsi conspexerat, cum dicebat: *Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide: ipsa vero civitas [b] aurum mundum, similis vitro mundo.* Quia enim Sancti omnes summa in ea beatitudinis claritate fulgebunt, [c] instructa auro dicitur.

Apoc. 21. 18

In eorum vultu intimi animi sensus conspiciuntur.

78. Et quoniam ipsa eorum claritas vicissim sibi in alternis cordibus patet, & cum uniuscujusque vultus attenditur, simul & conscientia penetratur; hoc ipsum aurum vitro mundo simile esse memoratur. Ibi quippe uniuscujusque mentem ab alterius oculis, membrorum corpulentia non abscondet, sed patebit animus: patebit corporalibus oculis ipsa etiam corporis harmonia, sicque unusquisque tunc erit conspicabilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicabilis sibi. Nunc autem corda nostra quamdiu in hac vita sumus, quia ab altero in alterum videri non possunt, non intra vitrea, sed intra lutea vascula concluduntur: cui scilicet luto per passionem mentis inhærere Propheta formidabat, cum diceret: *Eripe me de luto, ut non inhæream.* Quod nimirum [d] habitaculum corporum Paulus domum terrestrem nominat, dicens: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus [e] habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis.* In hac itaque terrestri domo quousque vivimus, ipsum, ut ita dicam, corruptionis nostræ parietem mentis oculis nullatenus penetramus, & vicissim in aliis videre occulta non possumus. [f] Unde sancta Ecclesia sponsi sui speciem videre in divinitate desiderans, nec tamen valens, quia æternitatis illius formam quam intueri concupiverat, ab ejus oculis assumta humanitas abscondebat; in Canticis canticorum mœrens dicit: *En ipse stat post parietem nostrum.* Ac si aperte dicat: Ego hunc in divinitatis suæ jam specie videre desidero, sed adhuc a visione illius per assumtæ carnis parietem excludor. Quousque itaque in hac corruptibili carne vivimus, cogitationes nostras in alterutrum non videmus. Unde rursum per eumdem Paulum dicitur: *Quis scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est?* Et rursum: *Nolite judicare ante tempus, donec veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Illa itaque civitas quæ sua vicissim singulis corda manifestat, ex auro dicitur similis vitro mundo; ut designetur auro clara, vitro perspicua.

Vet. xxxii. — *Ps. 68. 15.* — *2. Cor. 5. 1.* — *Cant. 1. 9.* — *1. Cor. 3. 11.* — *1. Cor. 4. 5.*

Quomodo sancti Deo similes sint & dissimiles.

79. Sed quamvis in ea Sancti omnes tanta claritate fulgeant, tanta perspicuitate [g] translucent, ei tamen sapientiæ de cujus imagine habent omne quod sunt, æquari non possunt. Bene ergo dicitur: *Non adæquabitur ei aurum vel vitrum.* Ad hoc enim Sancti omnes ad illa gaudia æterna perveniunt, ut esse Deo similes possint, sicut scriptum est: *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Et tamen scriptum est: [h] *Domine Deus virtutum quis similis tibi?* Et iterum: *Aut quis erit similis Deo inter filios Dei?* Unde ergo similes, & unde non similes, nisi quia huic sapientiæ & similes erunt ad imaginem & tamen non erunt similes ad æqualitatem? Aspiciendo quippe æternitatem Dei, fit eis ut æterni sint; & dum visionis ejus donum percipiunt, ex perceptione beatitudinis imitantur, quod vident. Et similes ergo sunt, quia beati fiunt: & tamen creatori similes non sunt, quia creatura sunt. Et habent itaque quamdam Dei similitudinem, quia non habent finem: & tamen incircumscripti æqualitatem non habent, qui habent circumscriptionem. Dicatur igitur recte: *Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum;*

1. Joh. 3. 2. — *Psal. 88. 9.*

a Ita restituimus ex duob. Laud. Germ. Nor. &c. Prius legebatur, *vitri vero natura est, ut extrinsecus visu pura, intrinsecus perspicuitate perluceat.*

b Ita ed. rec. Germ. vero Gemet. Prat. 2. Laud. & alii passim mss. *auro mundo simili* &c. Corb. Germ. *aurum mundo simile* &c. Edit. vet. *auro mundo similis* &c.

c Vind. *constructa.* 2. Laud. Gem. & edit. Barthol. an. 1494. *instructura auro.*

d Turon. *habitaculum corporeum.*

e Germ. *quia si terrestris domus habitationis.* 2. Laud. *inhabitationis.*

f Vind. *Unde & sponsa in divinitate Dominum videre desiderans.*

g Plerique *perluceant.*

h Germ. Bellov. Norm. &c. *Domine quis similis tibi*, omisso *Deus virtutum.*

trum ; quia quantalibet Sancti claritate & perspicuitate fulgeant, aliud est homines esse sapientes in Deo, atque aliud esse hominem sapientiam Dei. Quam profecto sapientiam ille veraciter agnovit, qui mediatori Dei & hominum aliquem comparare Sanctorum minime præsumsit. Unde & subditur: A

Ibidem.

Nec commutabuntur pro ea vasa auri excelsa & eminentia.

CAPUT XLIX.

Ver. xxxiii. Sancti omnes pertranseundi, ut ad Christum Deum & hominem perveniatur.

80. Excelsum quippe vas auri Elias extitit, excelsum vas auri Jeremias, excelsa atque eminentia auri vasa priores patres fuere. Sed hæc Dei sapientia, ut a carnali nos conversatione redimeret, apparuit in carne, & qui illam veraciter non agnovit, mediatorem Dei & hominum, hominem Jesum Christum unum esse ex Prophetis putavit, B quem electorum oculi fide tenuerunt Deum, cum viderunt hominem. Unde ab eo sanctis discipulis dicitur: [a] *Quem dicunt homines esse filium hominis?* Cui cum protinus responderent: *Alii Johannem Baptistam*, [b] *alii Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis*; de suo mox sensu requiruntur: *Vos autem quem me esse dicitis?* Cui protinus Petrus totius Ecclesiæ voce respondens, ait: *Tu es Christus filius Dei vivi*. Quia igitur juxta Pauli vocem Christum novimus Dei virtutem, & Dei sapientiam, Petrus pro hac sapientia vasa auri excelsa, & eminentia commutare noluit, quia de illa non aliud quam erat, intellexit. Magnum quippe, ut dictum est, vas auri Johannes, magnum vas auri Elias, vel Jeremias fuit. Sed quisquis eumdem Deum quemlibet eorum esse credidit, vas auri excelsum & eminens pro sapientia commutavit. Ecclesia vero pro hac sapientia, vasa auri excelsa & eminentia non commutat: quia Christum filium Dei non unum esse prophetarum, [c] sed unum prophetarum Dominum credit. Ipsam quippe ad se venisse sapientiam videns, noluit se in illis aureis vasis figere, sed in eam studuit fide certissima pertransire. Unde in Canticis canticorum dicit: *Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem. Num quem* [d] *diligit anima mea, vidistis? Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* D Quos enim vigiles qui custodiunt civitatem, nisi priores patres, vel prophetas accipimus, qui studuerunt ad custodiam nostram sanctæ prædicationis voce vigilare? Sed cum Redemtorem suum Ecclesia quæreret, in ipsis antiquis prædicatoribus spem figere noluit, quæ dicit: *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* Illum quippe invenire non posset, si istos pertransire noluisset. In istis se custodibus infideles fixerant, qui Christum Dei filium unum quemlibet esse illorum credebant. Voce igitur ac fide Petri inventos vigiles sancta Ecclesia transiit, quæ prophetarum Dominum unum quemlibet ex prophetis credere contemsit. Dicatur ergo: *Nec commutabuntur pro ea vasa auri excelsa & eminentia*; E quia electi quique Sanctorum vitam & venerantur ex sublimitate, & tamen [e] non suscipiunt ad errorem. Quos enim puros homines esse sciunt, Deo homini omnino non conferunt. Unde adhuc subditur:

Matt. 16. 13. — Ibidem 14. — Ibid. 15. — Ibid. 16. — 1. Cor. 1. 18. & 30. — Cant. 3. 3. — Ibid. 3. 4. — Vers. 18.

Nec commemorabuntur in comparatione ejus.

CAP. L. Omnes cælestes cives sancti & justi, sed participatione divinæ sapientiæ, non comparatione.

81. Omnes enim supernæ patriæ electi, sancti quidem & justi sunt; sed participatione sapientiæ, non comparatione. Quid enim sunt homines Deo comparati? Lumen autem, sapientia: lumen & servi sapientiæ vocari solent. Sed illa lumen illuminans, isti lumen illuminatum, sicut scriptum est: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Istis autem tantummodo dicitur: *Vos estis lux mundi*. Justitia quidem sapientia, justitia & servi sapientiæ nuncupantur: sed illa justitia justificans, isti autem justitia justificata. De Deo quippe, qui sapientia est, dicitur: *Ut sit ipse justus & justificans*: isti vero dicunt: *Ut nos efficeremur justitia Dei in ipso*. Aliter ergo venerandum est lumen illuminans, aliter lumen illuminatum: aliter justitia justificans, aliter justitia justificata. Sapientia vero est, & sapit: nec habet aliud esse, aliud sapere: servi autem sapientiæ, esse quidem sapientes possunt, nec tamen hoc habent esse quod sapere: nam esse possunt, & sapientes non esse. Habet vitam sapientia, sed non aliud habet, & aliud est: quippe cui hoc est esse quod vivere. Servi autem sapientiæ cum habent vitam, aliud sunt, & aliud habent: quippe quibus non est hoc ipsum esse, quod vivere: nam possunt juxta aliquid esse, nec vivere. Aliud quippe illis est esse, aliud vivere: quia in ipso parente primo [f] essentiam habuere per initium, vitam per accessum; quoniam prius de terra factus est homo, [g] & postmodum, sicut scriptum est: *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem*. Sapientia vero habet essentiam, habet vitam: sed hoc quod habet, ipsa est. Proinde incommutabiliter vivit quia non ex accidenti, sed essentialiter vivit. Sola ergo cum Patre & sancto Spiritu veraciter est, cujus essentiæ comparatum esse nostrum, non esse est. Huic si conjungimur, sumus, vivimus, sapimus: huic si comparamur, nec sapimus, nec vivimus, omnino, nec sumus.

Joh. 1. 9. — Matt. 5. 14. — Rom. 3. 26. — 2. Cor. 5. 21. — Ver. xxxiv. — Genes. 2. 7.

Sancti quanto magis Deum cognoscunt tanto sibi vilescunt.

82. Hinc est quod Sancti omnes, quando in Dei visione proficiunt, quanto magis divinitatis [h] interna conspiciunt, tanto magis se nihil esse cognoscunt. Nusquam quippe legitur quod Abraham cinerem & pulverem se esse professus est, nisi cum habere Dei meruit collocutionem. Ait enim: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis*. Esse enim se aliquid fortasse crederet, si veracem essentiam quæ super ipsum est, minime sensisset. At vero ubi ad incommutabilem contemplandum super se raptus est, impletus tanta contemplationis potentia, dum videret illum, nil se esse nisi pulverem vidit. Hinc est etiam, quod Propheta repletus eadem sapientia, exclamat: *Memento Domine quod pulvis sumus*. Qui rursus ejusdem incommutabilitatem essentiæ contemplatus, ait: *Omnia sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium* [i] *mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*. Hinc ad Moysen dicitur: *Ego sum qui sum: & dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos*. Solus quippe veraciter est, qui solus incommutabiliter permanet. Nam omne quod modo sic, & modo aliter est, juxta non esse est. Permanere enim in statu suo non potest. Atque

Gen. 18. 27. — Ps. 102. 15. — Ps. 101. 27. 28. — Exod. 3. 14. & 15.

a Germ. & 1. Laud. *quem me dicunt esse homines*.
b Plerique *alii autem Eliam*.
c Ita cum duob. Laud. Germ. Bellov. Norm. vel. editi; a quibus deflectentes Vatic. & Gussanv. haben: *omnium prophetarum*.
d Germ. Duo. Laud. Gemet. Corb. Germ. ac pl. hic & infra *dilexit*.
e Norm. *non suspiciunt*. Vindoc. *non suspiciuntur*.

f Aliter, *Habuere esse per initium*.
g Germ. 1. Laud. Corb. Germ. Beccens. & alii, *& postmodum scriptum est: inspiravit in faciem ejus, & factus est &c.*
h 1. Laud. *in terra*. Corb. Germ. *æterna*.
i Editi, *Omnes ... veterascent ... mutabis ea*. Corb. Germ. *omnia veterascent ... mutabis eos*.

que aliquo modo ad non esse itur, dum ab eo quod fuerat, semper ad aliud, per momenta temporum ducitur. Ut ergo in participatione illius essentiæ aliquid simus, cognoscamus nosmetipsos, quia prope nihil sumus. Bene itaque dicitur: *Nec commemorabuntur in comparatione ejus*: quia vasa auri excelsa & eminentia, quæ ex participatione sapientiæ nobis veneranda sunt, in comparatione sapientiæ etiam memoranda non sunt. Quia vero hæc sapientia humanis cordibus latenter infunditur, sicut de sancto Spiritu quoque dictum est:

Joh. 3. 8.

Spiritus ubi vult spirat, & vocem ejus audis, & nescis unde veniat, aut quo vadat: idcirco subjungitur:

Ibidem.

Trahitur enim sapientia de occultis.

CAP. LI. Dei sapientia ex occultis revelata.

83. De occultis sapientia trahitur, quia cum sit invisibilis, non nisi invisibiliter invenitur. Quæ recte quoque trahi dicitur: quia sicut flatum trahimus, ut corpus vivat; sic ab intimis sapientiæ spiritus ducitur, ut ad vitam anima subsistat. Unde Psalmista ait:

Ps. 118. 131.

Os meum aperui, & attraxi spiritum. Quæ nimirum sapientia, [a] humana carne cum anima rationali suscepta, dum ab intimis apparuisset in promtu, mundus hic quia auctorem suum invisibilem videre non potuit, quem visibilem conspexit hominem, eum quoque & invisibilem agnovit Deum. Conversa est ab infidelitatis suæ tenebris, superba prius sua aversione gentilitas, ostensis signis atque prodigiis crevit fides: propagata autem fide, in veneratione omnium sanctæ Ecclesiæ culmen emicuit. Cui cum deessent aperti adversarii, tentari cœpit a suis.

Ecclesia, cum deessent aperti hostes, tentari cœpit a suis.

Nam multæ quoque in ea hæreses exortæ, contra eam duri certaminis bella paraverunt. Exercenda quippe est hoc tempore per laborem, quæ sequenti tendit ad remunerationem. Qua ex re factum est, ut in ea nonnulli prodirent, qui mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Jesum purum hominem creatum dicerent, sed ex gratia deificatum: tantumque ei sanctitatis tribuerent, quantum de Sanctis ceteris, ejus videlicet famulis, agnovissent. Quos beatus Job prophetiæ spiritu afflatus, sententiæ suæ definitione redarguit, dicens:

b Vers. 19.

Non adæquabitur ei [b] topazium de Æthiopia.

CAP. LII. VERS. XXXV. Refelluntur qui Christum tamquam purum hominem ceteris sanctis similem docent.

84. Quid Æthiopiam, nisi præsentem mundum accipimus? quæ coloris nigredine designat [c] peccatorem populum, fœditate meritorum. Aliquando vero Æthiopiæ nomine specialiter gentilitas designari solet, infidelitatis prius nigra peccatis. Quam veniente Domino Habacuc propheta vidit timore perterritam, & ait: *Tabernacula Æthiopum expavescunt, tabernacula terræ Madian.*

c Habac. 3. 7.

David quoque propheta videns quod ad Judæam redimendam veniret Dominus, sed ante gentilitas crederet, & postmodum Judæa sequeretur, sicut scriptum est:

Rom. 11. 25.

Donec plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israel salvus fieret; dicit: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*; id est, priusquam Judæa credat, salvandam se offert omnipotenti Deo peccatis nigra gentilitas.

Ps. 67. 32.

Topazium vero pretiosus lapis est: & quia Græca lingua pan, *Omne* dicitur, pro eo quod omni colore resplendet, topazium [d] quasi topantium vocatur. Dum

d

A vero in Deum conversa gentilitas credidit, ex ea multi ita sunt dono sui Spiritus locupletati, ut quasi multis coloribus, sic multis virtutibus luceant. Sed ne acceptis quisquam virtutibus extollatur, a sancto viro nunc dicitur: *Non adæquabitur ei topazium de Æthiopia*. Ac si aperte dicat: Nullus Sanctorum quibuslibet virtutibus plenus, ex ista tamen nigredine mundi [e] collectus, æquari ei potest, de quo scriptum est: *Quod nascetur [f] ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Nos quippe etsi sancti efficimur, non tamen sancti nascimur: quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur, ut cum Propheta dicamus: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & [g] in delictis*

e Luc. 1. 35. f

B *peperit me mater mea*. Ille autem solus veraciter sanctus natus est, qui ut ipsam conditionem naturæ corruptibilis vinceret, ex commixtione carnalis copulæ conceptus non est.

Ps. 50. 7. g

85. Huic se sapientiæ quasi quoddam topazium de Æthiopia æquari voluit, cum quidam hæresiarches dixit: Non invideo Christo Deo facto: quoniam si volo, & ipse possum fieri. Qui Jesum Christum Dominum nostrum, non per mysterium conceptionis, sed per profectum gratiæ Deum putavit: perversa allegatione adstruens, cum purum hominem natum, sed ut Deus esset, per meritum profecisse: atque ob hoc æstimans & se & quoslibet alios posse ei coæquari, qui filii Dei per gratiam fiunt, non intelligens, non attendens, quia

Nestorii insania contra Christum.

Quem etsi purum hominem, meritis assecutum esse ut Deus fieret, docuit.

C *non adæquabitur ei topazium de Æthiopia*. Aliud est enim natos homines gratiam adoptionis accipere: aliud unum singulariter per divinitatis potentiam Deum ex ipso conceptu prodiisse. Nec æquari potest gloriæ Unigeniti habitæ per naturam, alia accepta per gratiam: *Mediator quippe Dei atque hominum, homo Christus Jesus*, non sicut iste hæreticus desipit, alter in humanitate, alter in Deitate est. Non purus homo conceptus atque editus, post per meritum ut Deus esset, accepit: sed nuntiante Angelo, & [h] adveniente Spiritu, mox Verbum in utero, mox intra uterum Verbum caro, & manente incommutabili essentia, quæ ei est cum Patre & cum sancto Spiritu coæterna, assumsit in-

Refellitur.

1. Tim. 2. 5. VERS. XXXVI.

Modus Incarnationis Verbi. h

D tra virginea viscera, unde & impassibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante sæcula temporalis posset esse in fine sæculorum: ut per ineffabile sacramentum, conceptu sancto, & partu inviolabili, secundum veritatem utriusque naturæ, eadem virgo & ancilla Domini esset & mater. Sic quippe ei ab Elizabet dicitur: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Et ipsa virgo concipiens dixit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Et quamvis ipse aliud ex Patre, aliud ex Virgine; non tamen alius ex Patre, alius ex Virgine: sed ipse est æternus ex Patre, ipse temporalis ex matre; ipse qui fecit, ipse qui factus est; ipse speciosus forma præ filiis hominum per divinitatem, & ipse de quo

Luc. 1. 43.

Ibid. 1. 38.

Christus aliud ex Patre, aliud ex matre, non alius.

E dictum est: *Vidimus eum, & non erat aspectus, & non est species ei neque decor*, per humanitatem. Ipse ante sæcula de patre sine matre, ipse in fine sæculorum de matre sine patre. [i] Ipse templum, ipse conditor templi; ipse auctor operis, ipse opus auctoris: manens unus ex utraque & in utraque natura, nec naturarum copulatione confusus, nec na-

Isai. 53. 2.

i

 tu-

a Utic. & Beccens. præter hanc lectionem, istam habent: *humana carne, anima mediante, suscepta*, quam exhibent etiam Germ. Pratell. Ebroic. duo Laud.

b 1. Laud. habet semper *topadium*.

c In ed. *peccatorum populum fœditatemque meritorum*. Secuti sumus mss. Germ. Norm. duos Laud. Corb. Germ. &c.

d 1. Laud. Germ. Corb. Germ. *quasi topandium*. 2. Laud. quasi *topangium*.

e Vindoc. *infectus*.

f Deest *ex te* in 2. Laud.

g 2. Laud. *& in deliciis*.

h Vind. *& adveniente Spiritu sancto mox intra uterum verbum carnem*.

i In Germ. & in poster. ed. *ipse conditoris templum*. Non legitur *conditoris* in Corb. Germ. Turon. duob. Laud. Norm. & aliis nec in vet. ed. sed in posterioribus tantum.

turarum distinctione geminatus. Sed quia non hæc tractanda suscepimus, ad exponendi ordinem redeamus.

Superius dictorum recapitulatio.

86. Notandum nobis est, quod sanctus vir, ut longe distare ab hac sapientia Angelos demonstraret, dicit: *Non dabitur aurum obryzum pro ea.* Qui ut antiquos etiam patres sacri eloquii tractatores inferiores ostenderet, adjunxit: *Nec appendetur argentum in commutatione ejus.* Ut philosophorum quoque sapientiam huic monstraret longe subesse, intulit: *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus.* Atque subjunxit: *Nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro.* Ut in illa quoque superna civitate nullum pervenire ad æqualitatem Unigeniti demonstraret, addidit: *Non adæquabitur ei aurum vel vitrum.* Ut prophetas quoque ei subesse ostenderet, adjunxit: *Nec commutabuntur pro ea vasa auri excelsa & eminentia, nec commemorabuntur in comparatione ejus. Trahitur enim sapientia de occultis.* Ad extremum vero ut ipsos quoque in Ecclesia hæreticos increparet, qui a gentilitatis errore venientes, fidem quam percipiunt, per superbiam scindunt, addidit: *Non adæquabitur ei topazium de Æthiopia.* Ac si patenter insinuet, dicens; Hi qui ex peccati nigredine ad conversionem veniunt, [a] æquari Deo homini non possunt, quamvis multis colorum virtutibus resplendere videantur. Quorum ut superbia refutetur, apte subjungitur;

Ibidem. *Nec tincturæ mundissimæ componentur.*

CAPUT LIII. Vere humiles & sancti sunt qui suis meritis nihil tribuunt.

87. Tincturæ enim mundissimæ [b] vocantur hi, qui veraciter sunt humiles, & veraciter sancti; qui sciunt quidem, quia ex semetipsis virtutum speciem non habent, sed hanc ex dono gratiæ supervenientis tenent. Tincti enim non essent si sanctitatem naturaliter habuissent. Sed mundissimæ tincturæ sunt, quia humiliter custodiunt supervenientem in se virtutum gratiam quam acceperunt. Hinc est enim quod sponsi voce de sancta Ecclesia dicitur; *Quæ est ista quæ ascendit dealbata?* (Cant.6.9.& Cant.3.6.) Quia enim sancta Ecclesia cælestem vitam naturaliter non habet, sed superveniente spiritu, pulcritudine donorum componitur, non alba, sed dealbata memoratur. Et notandum, quod superius cum dixisset; *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus;* eosdem colores non intulit mundos. Hoc vero in loco ut tincturam veracium virtutum ab illa philosophorum fucatione distingueret, tincturas dicens, addidit mundissimas. Tincturæ enim mundissimæ recte nominantur hi, qui prius per prava opera fœdi fuerant: superveniente tamen spiritu, nitore gratiæ vestiuntur, ut longe aliud appareant esse quam erant. Unde etiam baptisma, id est tinctio dicitur ipsa nostra in aquam descensio. [c] Tingimur quippe, & qui prius indecori eramus deformitate vitiorum, accepta fide reddimur pulcri gratia [d] ornamento virtutum. Sequitur;

Ver.20. 21. *Unde ergo sapientia [e] venit, & quis est locus intelligentiæ? Absconditu est ab oculis omnium viventium.*

CAPUT LIV. [R.E.] XXVIII.

88. Pensandum magnopere est quod a sancto viro requiritur, unde sapientia veniat. Ab coeterno enim venit, a quo orta est. Sed quia ab invisibili & coæterno Patre nascitur, [f] ejus via occulta est. Unde & per Prophetam dicitur: *Generationem illius quis [g] enarrabit?* (Isai.53.8.) Locus vero intelligentiæ ejus, est mens humana, quam hæc Dei sapientia dum repleverit, sanctam facit. Quia ergo & invisibilis est de quo prodiit, & incertum nobis est in cujus mente intellecta requiescat, recte nunc dicitur: *Unde ergo sapientia venit, & quis est locus intelligentiæ?* Sed hoc valde mirum est quod protinus subinfertur: *Abscondita est ab oculis omnium viventium.* (Ver. XXXVII.)

Quamdiu mortaliter vivimus, Deum non in propria natura, sed per quasdam imagines videmus.

Sapientia quippe quæ Deus est, si omnium viventium oculis occulta esset, hanc proculdubio Sanctorum nemo vidisset. Sed ecce huic sententiæ Johannem audio concordantem, qui ait: *Deum nemo vidit umquam.* (1.Joh.4.12.) Rursumque cum Testamenti veteris patres intueor, multos horum, teste ipsa sacræ lectionis historia, Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Jacob Dominum, qui ait: *Vidi Dominum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.* (Gen.32.30.) Vidit Moyses Deum, de quo scriptum est: *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum.* (Exod.33.11.) Vidit isdem Job Dominum, qui dicit: *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.* (Job 42. 5.) Vidit Isaias Dominum, qui ait: *Anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum.* (Isai.6.1.) Vidit Michæas Dominum, qui ait; *Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cæli assistentem ei a dextris & a sinistris.* (3. Reg.22.19.) Quid est ergo quod tot Testamenti veteris Patres Deum se vidisse testati sunt, & tamen de hac sapientia quæ Deus est, dicitur; *Abscondita est ab oculis omnium viventium;* & Johannes ait: *Deum nemo vidit umquam,* (1.Joh.4.12.) nisi hoc quod patenter datur intelligi, quia quamdiu hic mortaliter vivitur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest: ut anima, gratia spiritus afflata, per figuras quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim ejus essentiæ non pertingat? Hinc est enim quod Jacob, qui Deum se vidisse testatur, hunc non nisi in Angelo vidit. Hinc est quod Moyses, qui cum Deo facie ad faciem [h] loquebatur, sicut loqui solet homo cum amico suo, (Exod.33.11) ei inter ipsa verba suæ locutionis dicit: *Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temetipsum manifeste, ut videam te.* (Exod.33.13) Certe enim si Deus non erat cum quo loquebatur, ostende mihi Deum diceret, & non ostende temetipsum. Si autem Deus erat cum quo facie ad faciem loquebatur, cur se petebat videre quem videbat? Sed ex hac ejus petitione colligitur, quia cum sitiebat per incircumscriptæ naturæ suę claritatem cernere, quem jam cœperat per quasdam imagines videre; ut sic superna essentia mentis ejus oculis adesset, quatenus ei ad æternitatis visionem nulla imago creata temporaliter interesset. Et viderunt ergo Patres Testamenti veteris Dominum, & tamen juxta Johannis vocem: *Deum nemo vidit umquam;* (Johan.4.12) & juxta beati Job sententiam, sapientia quæ Deus est, abscondita est ab oculis omnium viventium: quia in hac mortali carne consistentibus, & videri potuit per quasdam circumscriptas imagines, & videri non potuit per incircumscriptum lumen æternitatis.

Ver. XXXVIII.

79. Sin vero a quibusdam potest in hac adhuc cor-

a In edit. *æquari Deo omnino*, pro *homini*, ut legitur in duob. Regiis, totidem Sangerm. duob. Laud. Bellovac. & Norm. Certe S. Greg. differit de sapientia carne vestita, seu de Deo homine.
b Vind. *coæquantur*.
c Mss. *tinguimur*.
d Vindoc. *& ornamentis virtutum omnium*.
e Duo Laud. & Germ. *veniet*, & ita deinceps.
f Vind. *ejus vita*.
g 1. Laud. *enarravit*.
h Norm. & Corb. Germ. *loquitur ... ad amicum suum, ei in ipsis verbis sua claritatem*. Germ. *loquitur ..., ei in ipsa verba*.

corruptibili carne [a] viventibus, sed tamen inaestimabili virtute crescentibus, quodam contemplationis acumine aeterna Dei claritas videri; hoc quoque a beati Job sententia non abhorret, qui ait: *Abscondita est ab oculis omnium viventium*; quoniam quisquis sapientiam, quae Deus est, videt, huic vitae funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur. Nullus quippe eam vidit, qui adhuc carnaliter vivit: quia nemo potest Deum simul amplecti & saeculum. Qui enim Deum videt, eo ipso moritur, quo vel intentione cordis, vel effectu operis ab hujus vitae delectationibus tota mente separatur. Unde adhuc, ad eumdem quoque Moysen dicitur: *Non enim videbit me homo, & vivet*. Ac si aperte diceretur: Nullus umquam Deum spiritaliter videt, & mundo carnaliter vivit. Unde Paulus quoque Apostolus, qui adhuc Dei invisibilia, sicut ipse testatur, ex parte cognoverat, jam huic mundo totum se mortuum esse perhibebat, dicens: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*. Sicut enim jam longe superius diximus, non sufficit ut diceret, *Mundo crucifixus sum*; nisi etiam praemitteret, *Mihi mundus crucifixus est*: ut non solum se mundo mortuum, sed etiam mundum sibi mortuum esse testaretur: quatenus nec ipse mundum, nec ipsum jam mundus appeteret. Si enim duo fortasse in uno loco sint, quorum unus vivus, alter vero sit mortuus, etsi mortuus viventem non videt, vivus tamen mortuum videt. Praedicator autem Dei ut ostenderet, quia per abjectionem qua se humiliando dejecerat, talis jam factus esset, ut nec ipse mundum, nec mundus ipsum concupisceret, non solum ait se mundo crucifixum, ut ipse mundi gloriam quam appeteret, tamquam mortuus non videret; sed etiam mundum sibi asseruit crucifixum, in quo tanta se humilitate dejecerat, ut & ipse mundus tamquam ad eum mortuus, Paulum humilem atque despectum jam videre nequaquam posset.

a Nisi prius carnali vitae, funditus extincto ejus amore moriamur.

Exod. 33. 21.

1. Cor. 13. 12.

Galat. 6. 14.

90. Sciendum vero est, quod fuere nonnulli qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis, in claritate quidem sua conspici, sed in natura minime videri. Quos nimirum minor inquisitionis subtilitas fefellit. Neque enim illi simplici & incommutabili essentiae aliud est claritas, & aliud natura: sed ipsa ei natura sua claritas, ipsa claritas natura est. Quia enim suis dilectoribus haec Dei sapientia se quandoque ostenderet, ipse pollicetur, dicens: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo me ipsum illi*. Ac si patenter dicat: Qui in vestra me cernitis, restat, ut in mea me natura videatis. Hinc rursus ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Hinc Paulus dicit: *Nunc videmus per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum*.

Refelluntur qui Deum a Beatis videri tantum in claritate, non in sua natura asserunt.

Joan. 14. 21.

Matt. 5. 8.

1. Cor. 13. 12.

VERS. XXXIX. Et qui Angelos divinae visionis expertes somniant.

91. Sed quia de Deo per primum Ecclesiae praedicatorem dicitur: *In quem desiderant Angeli prospicere*: sunt nonnulli qui nequaquam Deum videre, vel Angelos suspicantur, & tamen dictum per Veritatis sententiam [b] scimus: *Angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei qui in caelis est*. Numquid ergo aliud veritas, aliud praedicator insonat veritatis? Sed [c] si sententia utraque confertur, quia sibi nequaquam discordet, agnoscitur. Deum quippe Angeli & vident, & videre desiderant; & sitiunt intueri & intuentur. Si enim sic videre desiderant, ut effectu sui desiderii minime perfruantur, desiderium sine fructu anxietatem habet, & anxietas poenam. Beati vero Angeli ab omni poena anxietatis longe sunt: quia numquam simul poena & beatitudo conveniunt. Rursum cum eos dicimus Dei visione satiari; quia & Psalmista ait: *Satiabor dum manifestabitur gloria tua*; considerandum nobis est, quoniam satietatem solet fastidium subsequi. Ut ergo recte sibi utraque conveniant, dicat veritas: *Quia semper vident*; dicat praedicator egregius: *Quia semper videre desiderant*. Ne enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur: ne autem sit in satietate fastidium, satiati desiderant. Et desiderant igitur sine labore, quia desiderium satietas comitatur: & satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur. Sic quoque & nos erimus quando ad ipsum fontem vitae venerimus. Erit nobis delectabiliter impressa sitis simul atque satietas. Sed longe abest ab ista siti necessitas, longe a satietate fastidium: quia & sitientes satiabimur, & satiari sitiemus. [d] Videbimus igitur Deum, ipsumque erit praemium laboris nostri, ut post mortalitatis hujus tenebras, [e] accessa ejus luce gaudeamus.

1. Pet. 1. 12.

Matt. 18. 10.

Psal. 16. 15.

92. Sed cum ejus lucem dicimus [f] accessam, obsistit animo quod Paulus dicit: *Qui lucem habitat inaccessibilem, quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest*. Et rursum audio quod Psalmista ait: *Accedite ad eum, & illuminamini*. Quomodo ergo accedendo illuminamur, si ipsam lucem qua illuminari possumus, non videmus? Si vero accedendo ad eum, ipsam qua illuminamur, lucem videmus, quomodo inaccessibilis esse perhibetur? Qua in re pensandum est, quod inaccessibilem dixit, [g] sed omni homini humana sapienti. Scriptura quippe sacra omnes carnalium sectatores, humanitatis nomine notare solet. Unde isdem Apostolus quibusdam discordantibus dicit: *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* Quibus paulo post subjicit: *Nonne homines estis?* Et unde alias testimonium protulit, *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus diligentibus se*. Et cum hoc hominibus dixisset absconditum, mox subdidit: [h] *Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum*: ipsum se ab hominis vocatione discernens, qui raptus supra hominem divina jam saperet. Ita etiam hoc loco cum lucem Dei inaccessibilem perhiberet, ut ostenderet quibus, subdidit: *Quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest*. More suo homines vocans omnes humana sapientes: quia qui divina sapiunt, videlicet supra homines sunt. Videbimus igitur Deum, si per caelestem conversationem supra homines esse mereamur. Nec tamen ita videbimus sicut videt ipse seipsum. Longe quippe dispariliter videt creator se, quam videt creatura creatorem. Nam quantum ad immensitatem Dei, quidam nobis modus figitur contemplationis: quia eo ipso pondere circumscribimur, quo creatura sumus.

Quo sensu Deus lucem habitet inaccessibilem.

1. Tim. 6. 16.

Psal. 33. 6.

1. Cor. 3. 3 & 4.

1. Cor. 2. 9

Ibidem.

[i] 93. Sed profecto non ita conspicimus Deum, sicut ipse conspicit se; sicut non ita requiescimus in

VERS. XL. Non videmus Deum, sicut ipse se conspicit.

a Vindoc. *consistentibus*.
b Corb. Germ. & Bellovac. *dicimus*.
c Norm. *si sibi sententia*.
d Norm. *Videbimus igitur Deum ipsum praemium laboris*. 2. Laud. *Deum ipsum, quod erit praemium*.
e 1. Laud. *accensa*.

f Idem *accensam*.
g Germ. *sed omni homini; sed humana*. Norm. & Corb. Germ. *sed homini. homini sed humana sapienti*. 1. Laud. *sed homini humana sapienti*.
h 1. Laud. *vobis autem*.
i Germ. Bellovac. Corb. Germ. & Norm. *sic profecto*.

in Deo, quemadmodum ipse requiescit in se. A Nam visio nostra, vel requies erit utcumque similis visioni, vel requiei illius: sed æqualis non erit. Ne enim jaceamus in nobis, ut ita dicam, contemplationis penna nos sublevat, atque a nobis ad illum erigimur intuendum, raptique intentione cordis, & dulcedine contemplationis, aliquo modo a nobis imus in ipsum: & jam hoc ipsum ire nostrum, minus est requiescere; & tamen sic ire, perfecte requiescere est. Et perfecta ergo requies est, [a] quia Deus cernitur; & tamen adæquanda non est requiei illius, qui non a se in alium B transit, ut quiescat. Est itaque requies, ut ita dicam, similis atque dissimilis: quia quod illius requies est, hoc nostra imitatur. Nam ut beati atque æterni simus in æternum, imitamur æternum. Et magna nobis est æternitas, imitatio æternitatis. Nec exortes sumus ejus quem imitari possumus: quia & videntes [b] participamur, & participantes imitamur. Quæ nimirum visio nunc fide inchoatur, sed tunc in specie perficitur, quando coæternam Deo sapientiam, quam modo per ora prædicantium quasi per decurrentia flumina sumimus, in ipso suo fonte biberimus.

a Ita mss. Norm. Corb. Germ. & alii non pauci, quos sequuntur vet. edit. In poster. vulgatis cum German. pro *quia Deus*, legitur *qua Deus cernitur*. Et infra *quia non a se*, pro *qui non a se*. Veteres quoque editi habent hic, *quia non a se*.
b Plur. *participamus*.

LIBER DECIMUS-NONUS.

Ab extrema parte Vers. 21. Cap. 28. usque ad Vers. 21. sequentis Cap. exclusive perducta expositione, varii sensus non minus docte quam pie aperiuntur, maxime de Christo & Ecclesia.

V. & R. 1. I. QUid mirum, si æterna Dei sapientia conspici non valet, quando ipsa quoque invisibilia quæ per eam condita sunt, humanis oculis comprehendi non possunt? In rebus ergo creatis discimus creatorem omnium quanta humilitate veneremur: ut in hac vita usurpare sibi de omnipotentis Dei specie mens humana nil audeat, quod solum electis suis præmium in subsequenti remuneratione servat. Unde bene postquam dictum est: *Ascondita est ab oculis omnium viventium*; illico subinfertur:

Job 28. Vers. 21. CAP. I. *Volucres quoque cæli latet.*

Volucres cæli aliquando in malam partem accipiuntur.

2. In Scriptura enim sacra volucres aliquando in malo, aliquando in bono dantur intelligi. Per volucres quippe nonnumquam potestates aereæ designantur, bonorum studiis adversæ. Unde Veritatis ore dicitur: *Quoniam semen quod secus viam cecidit, venerunt volucres, & comederunt illud*: (Matth. 13. 4. Luc. 8. 5.) quia nimirum maligni spiritus humanas mentes obsidentes, dum cogitationes noxias ingerunt, verbum vitæ a memoria evellunt. Hinc rursum cuidam diviti superba sapienti dicitur: (Matt. 8. 20. Luc. 9. 58.) *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos; filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet*. Vulpes valde fraudulenta sunt animalia, quæ in fossis, vel specubus se abscondunt: cumque apparuerint, numquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currunt. Volucres vero, ut novimus, alto volatu se in aera sublevant. Nomine ergo vulpium, dolosa atque fraudulenta: nomine autem volucrum, E hæc eadem superba dæmonia designantur. Ac si dicat: Fraudulenta & elata dæmonia in corde vestro, id est in cogitatione superbiæ inveniunt habitationem suam: filius autem hominis, ubi caput suum reclinet non habet; id est, humilitas mea requiem in superba mente vestra non invenit. Quasi enim quodam volatu volucris illa prima se extulit, quæ per elatam cogitationem dixit: (Isai. 14. 13.) *In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis Altissimo*. Ecce quam alta superbe volando petiit. Quem etiam volatum & pri- C mis hominibus persuasit. Ipsi quippe volando quasi super se ire conati sunt, quando eis dictum est, ut (Genes. 3. 19.) gustarent, & essent sicut dii. Cumque similitudinem (Ibid. 19.) divinitatis appetunt, imortalitatis munera perdiderunt. Qui in terram moriendo non issent, si super terram humiliter stare voluissent.

Aliquando in bonam.

3. At contra in bono volucres poni solent, sicut in Evangelio Dominus cum similitudinem regni cælestis ex grano sinapis denuntiaret, dixit: (Matth. 13. 31.) *Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud? Simile est grano [a] sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & crevit, & factum est in arborem magnam, & volucres cæli requieverunt in ramis ejus.* Ipse quippe est granum sinapis, [b] qui in horti sepultura plantatus, arbor magna surrexit. Granum namque D fuit cum moreretur, arbor cum resurgeret. Granum per humilitatem carnis, arbor [c] per potentiam majestatis. Granum, quia (Isai. 53. 2.) *vidimus eum, & non erat aspectus*: arbor autem, quia (Ps. 44. 3. VET. 1.) *speciosus forma præ filiis hominum*. Hujus arboris rami, sancti prædicatores sunt. Et videamus quam late tendantur. Quid enim de eis dicitur? (Psal. 18. 5.) *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. In istis ramis volucres requiescunt: quia sanctæ animæ, quæ quibusdam virtutum pennis a terrena cogitatione se sublevant, in eorum dictis atque consolationibus ab hujus vitæ fatigatione respirant. Hoc igitur in loco postquam de sapientia dictum est: *Abscondita est ab oculis omnium viventium*; recte subjungitur: *Volucres quoque cæli latet*; quia in hac corruptibili carne constituti, naturæ ejus potentiam ipsi quoque videndo non penetrant, qui jam per meritum sanctæ contemplationis volant. Ubi apte subjungitur:

Vers. 22. CAP. II. *Perditio & mors dixerunt: Auribus nostris audivimus famam ejus.*

Reg. 2. Superbi Angeli divinam sapientiam, quia ea non fruuntur, minime vident.

4. [d] Qui perditionis & mortis nomine, nisi maligni spiritus designantur? qui inventores mortis & perditionis extiterunt, sicut de ipso eorum principe sub ministri ejus specie per Johannem dicitur: (Apoc. 6. 8.) *Et nomen illi mors*. Cui subjecti omnes superbiæ spiritus, de hac sapientia quæ Deus est,

a Norm. *sinapi*, & ita infra.
b Turon. *quod ... plantatum*.
c Idem *per omnipotentiam manifestatio*.

d a. Laud. *quid perditionis ... designatur*; 2. Laud. utramque lectionem retinet.

est, dicunt: *Auribus nostris audivimus famam ejus;* quia nimirum visionem illius plena beatitudine habere nequiverunt. Videre quippe perfecte coæternam Deo sapientiam, hoc est quod habere. Unde ad Johannem de munere vincentis dicitur: [Apoc. 2. 17.] *Dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.* In hac enim vita scire aliquid, vel videre possumus, etiam quod non accepimus; [a] habere vero nomen novum in calculo scriptum, est in æterno præmio notitiam Dei humanis sensibus inusitatam, quam scire non potest nisi qui accipit, habere. Quia itaque, ut diximus, videre Deum, hoc est quod habere; ideo iniqui spiritus hanc sapientiam non vident, quia repulsi per superbiam nequaquam eam habere potuerunt. Ad lucem quippe ejus clauserunt oculos cordis, superfusis ejus radiis repugnantes, sicut intelligi etiam de eisdem malignis spiritibus potest, quod scriptum est: [Job. 24. 13.] *Ipsi rebelles fuerunt* [b] *lumini.* Famam ergo sapientiæ malignis spiritibus audisse, sed eamdem sapientiam non vidisse, est & ejus potentiam ex virtutute illius cognovisse, & tamen sub ea humiliter stare noluisse. Unde & Veritatis voce de ipso malignorum spirituum capite dicitur: [Johan. 8. 24.] *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit.* Sequitur:

[Vers. 23.] *Deus intelligit viam ejus, & ipse novit locum illius.*

CAP. III. [Rec. III.] [Homines latuit quando per carnem Sapientia ventura esset ad homines; vel quomodo foris apparens invisibilis apud Patrem permaneret.]

5. Hæc coæterna Deo sapientia aliter viam habet, atque aliter locum. Locum vero si quis intelligat, non localem. Nam teneri corporaliter non potest Deus: sed ut dictum est, locus intelligitur non localis. Locus sapientiæ Pater est, locus Patris sapientia, sicut ipsa Sapientia attestante dicitur: [Johan. 14. 10.] *Ego in Patre, & Pater in me.* Aliter ergo ipsa sapientia habet viam, atque aliter locum. Viam per humanitatis transitum, locum vero per statum divinitatis. Inde enim non transit, [c] unde æterna est: sed inde transit, unde propter nos apparuit temporalis. Sic namque in Evangelio scriptum est: [Vet. III.] [Matth. 20. 29. & 30.] *Quia egrediens ab Jericho Dominus transibat: duo autem cæci sedentes juxta viam, clamaverunt, dicentes: Domine miserere nostri fili David.* Ad quorum vocem, sicut illic scriptum est, stetit Jesus, & lumen reddidit. Quid est autem transeundo audire, stando lumen restituere, nisi quod per humanitatem suam nobis misertus est, qui per divinitatis suæ potentiam, a nobis mentis nostræ tenebras exclusit? Quod enim propter nos natus & passus est, quod resurrexit, ascendit in cælum, quasi transit Jesus: quia hæc nimirum actio temporalis est. Sed stans eos tetigit & illuminavit; quia non sicut illa dispensatio temporalis, ita verbi æternitas transit, quæ in se manens innovat omnia. Stare enim Dei, est incommutabili cogitatione mutabilia cuncta disponere. Qui ergo voces petentium transiens audivit, stans lumen reddidit: quia etsi propter nos temporalia pertulit, inde tamen nobis lucem tribuit, unde habere mutabilitatis transitum nescit. Qua igitur quando per carnem appareret hominibus incertum fuit, recte nunc dicitur: *Deus intelligit viam ejus, & ipse novit locum illius.* Ac si aperte diceretur: Humanæ cogitationi occulta sunt, vel quando per carnem ad homines sapientia veniat, vel quomodo apud Patrem invisibilis, etiam cum foris apparuerit, persistat.

[Ejusdem adventus & mansio in cordibus hominum ignorantur.]

6. Quamvis hoc intelligi & aliter potest. Nam via ejus non inconvenienter accipitur hoc ipsum quod venit ad cor, seseque nobis intrinsecus infundit. Locus vero ejus fit cor, ad quod veniens permanet. De hac quippe via illius dicitur: [Matth. 3. 3.] *Vox clamantis in deserto, parate* [d] *viam Domino:* id est, in corde vestro venienti Sapientiæ aditum reserate, sicut alias dicitur: [Psal. 67. 5.] *Iter facite ei, qui ascendit super occasum.* Super occasum fuit ascendere, ipsam mortem quam pertulerat, resurgendo superasse. Ait ergo: *Ei qui ascendit super occasum, iter facite;* id est, resurgenti Domino in vestris cordibus per fidem viam præbete. Hinc Johanni per spiritum dicitur: [Luc. 1. 76.] *Præibis ante faciem Domini parare vias ejus.* Quisquis etenim prædicando a sordibus vitiorum corda audientium mundat, venienti sapientiæ viam præparat. Habet ergo viam ista sapientia, habet & locum: Viam qua venit, locum quo manet, sicut ipsa ait: [Johan. 14. 23.] *Si quis diligit me, sermonem meum servabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Via est igitur qua venit, locus quo manet. [e] Sed quo venit, quæ ubique est? An venire est sapientiæ, per illuminationem mentis nostræ indicare præsentiam majestatis suæ? Et quia hominibus incertum est vel in cujus cor veniat, vel in quo postquam venerit, permanendo requiescat, recte nunc dicitur: *Deus intelligit viam ejus, & ipse novit locum illius:* quia solius divinæ visionis est cernere, vel quibus modis intellectus sapientiæ ad cor hominis veniat, vel cujus mens intellectum vitæ, quem perceperit, mortiferis cogitationibus non amittat. Et quia hæc eadem sapientia per humanitatis gratiam manifestata, in cunctis mundi partibus, electorum fuerat corda repletura, recte subditur:

[Vers. 24.] *Ipse enim fines mundi intuetur, & omnia quæ sub cælo sunt respicit.*

CAP. IV. [Vet. IV.] [Deus nos respiciendo per gratiam reformat.]

7. Respicere quippe Dei, est ea quæ amissa ac perdita fuerant, ad suam gratiam reformare. Unde scriptum est: [Prov. 20. 8.] *Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.* Respiciendo namque levitatis nostræ mala coercuit, & magna merita maturitatis dedit. Unde adhuc subditur:

[Vers. 25.] *Qui fecit ventis pondus.*

CAP. V. [Rec. IV.] [Animas vagas figit & gravitate donat.]

8. Velocitate enim ac subtilitate ventorum in Scriptura sacra solent animæ designari, sicut per Psalmistam de Deo dicitur: [Ps. 103. 3.] [f] *Qui ambulat super pennas ventorum;* id est, qui transgreditur virtutes animarum. Fecit ergo ventis pondus; quia dum superna sapientia replet animas, eas [g] maturitate indita graves reddit; non illa gravitate qua dicitur: [Psal. 4. 3.] *Filii hominum usquequo* [h] *gravi corde?* Aliud namque est gravem esse per consilium, aliud per pec-

a Locum hunc fœde corruptum in editis & plerisque mss. restituimus ope mss. Norm. scil. duorum Ebroic. Gemet. Pratell. Beccens. Utic. Sag. In edit. poster. sic legitur: *quod non accipimus habere. Nomen vero novum in calculo scriptum, id est in æterno præmio notitiam Dei humanis mentibus inusitatam scire nemo potest, nisi qui hanc etiam acceperit habere.* Quis hæc Oedipus explicare potest? Vitium tamen pene omne, ex punctorum & commatum annotatione derivatur. Favere videtur huic lectioni codex Sangerm. sed interpolatus hoc in loco, & obelis confixus, qui corruptionis sunt indicia. Nostram lectionem perfecte repræsentant vet. edit. Basil. & Paris. 1518. nisi quod pro *est*, in iis legitur *id est*, quod discrimen ad evertendum sensum sufficit.

b Germ. 2. Laud. & Corb. Germ. *luminis.*

c Gemet. *unde coæterna est.*

d Germ. & 2. Laud. *viam Domini.*

e Ita mss. At in poster. editis, *sed quando venit quæ ubique est.* At præferenda est nostra lectio, nam *quando* non ad locum sed ad tempus pertinet; hic vero de loco agitur.

f Gemet. *qui ambulas.*

g 1. Laud. *maturitate solita graves.* Alter Laud. *maturitate vel indita graves.*

h 2. Laud. & Germ. *graves corde.*

Peccatum: aliud est gravem esse [a] per constantiam, aliud per culpam. Ista enim gravitas pondus habet oneris, illa virtutis. Pondus ergo accipiunt animæ, ut ab intentione Dei non jam levi motu desiliant, sed in eum fixa [b] constantiæ gravitate consistant. Adhuc ille populus leviter movebatur, de quo per Prophetam dicitur: *Abiit vagus in viam cordis sui; viam ejus vidi, & dimisi eum.* Grave autem consilium cordis omnem inconstantiam vagationis expellit. Et quoniam sunt animæ, quæ levi motu nunc ista, nunc illa desiderant, omnipotens Deus quia ipsas leves fluctuationes mentium non leviter pensat, vagationem cordis relinquendo dijudicat. Sed cum per gratiam respicit vagam mentem, in consilii stabilitatem figit. Recte ergo nunc dicitur: *Qui fecit ventis pondus*; quia cum leves motus animi misericorditer dignatur aspicere, hunc protinus ad constantiæ maturitatem format. Vel certe ventis pondus facere, est concessam hic electis de virtutibus gloriam, permixta infirmitate temperare. Unde & subditur:

Isai. 57. 17.

Et aquas appendit mensura.

Ibidem.

CAP. VI.

Virtutes electorum permixta, ne extollantur, infirmitate temperat.

9. Aquæ in Scriptura sacra, aliquando Spiritum sanctum, aliquando scientiam sacram, aliquando scientiam pravam, aliquando tribulationem, aliquando defluentes populos, aliquando [c] mentes fidem sequentium, [d] designare solent. Per aquam quippe, sancti Spiritus infusio designatur, sicut in Evangelio dicitur: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Ubi Evangelista secutus adjunxit: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Rursum per aquam sacra scientia designatur, sicut dicitur: *Aqua sapientiæ salutaris potabit eos.* Per aquam quoque prava scientia appellari solet, sicut apud Salomonem mulier, quæ typum hæreseos tenet, callidis suasionibus blanditur dicens: *Aquæ furtivæ dulciores sunt.* Aquarum etiam nomine nonnumquam solent tribulationes intelligi, sicut per Psalmistam dicitur: *Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.* Per aquam, populi designantur, sicut per Johannem dicitur: *Aquæ vero sunt populi.* Per aquam quoque non solum fluxus decurrentium populorum, sed etiam bonorum mentes, fidei prædicamenta sequentium, designantur; sicut Propheta ait: *Beati qui seminatis super omnes aquas.* Et per Psalmistam dicitur: *Vox Domini super aquas.* Hoc ergo in loco quid aquarum nomine, nisi electorum corda signantur, quæ per intellectum sapientiæ, auditum jam supernæ vocis acceperunt? De quibus recte dicitur: *Et aquas appendit mensura.* Quia Sancti ipsi, qui [e] sancto sublevante Spiritu ad summa rapiuntur, quandiu in hac vita sunt, ne aliqua elatione superbiant, quibusdam tentationibus reprimuntur: ut nequaquam tantum proficere valeant, quantum volunt: sed ne extollantur superbia, fit in eis ipsarum quædam mensura virtutum.

Johan. 7. 38. — Eccli. 15. 3. — Prov. 9. 17. — Psal. 68. 2. — Apoc. 17. 15. — Isai. 32. 20. — Psal. 28. 3. — ℣. & R. v.

Quod confirmatur exemplo Eliæ Jezabelem fugientis.

10. Hinc est enim quod Elias dum tot virtutibus in alta profecisset, quadam mensura suspensus est, dum Jezabel postmodum quamvis reginam, tamen mulierculam fugit. Perpendo quippe hunc miræ virtutis virum, ignem de cælo trahere, [f] & secundo quinquagenarios eum suis omnibus, petitione subita concremare, verbo cælos a pluviis claudere, verbo cælos ad pluvias aperire, suscitantem mortuos, [g] ventura quæque prævidentem: & ecce rursus animo occurrit, quo pavore ante unam mulierculam fugerit. Considero virum [h] timore perculsum, de manu Dei mortem petere, nec accipere: de manu mulieris mortem fugiendo vitare. Quærebat enim mortem dum fugeret, dicens: *Sufficit mihi, tolle animam meam: neque enim melior sum quam patres mei.* Unde ergo sic potens, ut tot illas virtutes faciat? unde sic infirmus, ut ita feminam pertimescat, nisi quia aquæ appenduntur mensura: ut ipsi sancti Dei homines & multum valeant per potentiam Dei, & rursum quadam mensura moderati sint per infirmitatem suam? In illis virtutibus Elias quid de Deo acceperat, in istis infirmitatibus [i] quod de se esse poterat, agnoscebat. Illa potentia virtus fuit, ista infirmitas custos virtutis. [k] In illis virtutibus ostendebat quid acceperat: in istis infirmitatibus hoc quod acceperat, custodiebat. In miraculis monstrabatur Elias, in infirmitatibus servabatur.

3. Reg. 19. 3. — Ibid. 19. 4.

Et Pauli mortem declinantis, aut Satanæ tentationes patientis.

11. Sic Paulum video fluminum & latronum, civitatis & solitudinis, maris ac terræ pericula sustinentem, frenantem jejuniis ac vigiliis corpus, sustinentem frigoris & nuditatis ærumnam, ad Ecclesiarum custodiam vigilanter se ac pastoraliter [l] exercentem, ad tertium cælum raptum, rursumque eum in paradisum raptum, & audisse arcana verba, quæ non licet homini loqui: & tamen satanæ angelo ad tentandum conceditur, orat ut eximi debeat, & non exauditur. Cujus cum ipsa initia [m] conversionis aspicio, perpendo quod ei superna pietas cælos aperit, sesque illi Jesus de sublimibus ostendit. Qui lumen corporis ad tempus perdidit, lumen cordis in perpetuum accepit. Ad Ananiam mittitur, vas electionis vocatur: & tamen de civitate eadem, quam post visionem Jesu ingressus fuerat, fugiens recedit, sicut ipse testatur dicens: *Damasci præpositus gentis Arethæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet: & per fenestram in sporta [n] dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.* Cui licenter dicam: O Paule in cælo jam Jesum conspicis, & in terra adhuc hominem fugis? In paradisum duceris, secreta Dei verba cognoscis, & adhuc a satanæ angelo tentaris? Unde sic fortis, ut ad cælestia rapiaris? Unde sic infirmus, ut in terra hominem fugias, & adhuc a satanæ angelo adversa toleres? nisi quia ipse qui te sublevat, rursum subtilissima te mensura moderatur, ut & in miraculis tuis nobis prædices virtutem Dei, & rursum in timore tuo reminisci nos facias infirmitatis nostræ? Quæ tamen infirmitas ne in desperationem nos pertrahat cum pulsat, dum de infirmitate tua Dominum rogares,

2. Cor. 11. 26. — Ibid. 12. 4. — Ibid. 12. 7. — Act. 9. 9. — 2. Cor. 11. 32.

a Turon. *per conscientiam*.
b Bellov. & 2. Laud. *constantia suavitate*.
c Ita Corb. Germ. Bellov. Turon. Vindoc. 1. Laud. In Norm. *fidei documenta sequentium*. In Germ. & excusis *bonorum fidei prædicamenta sequentium*.
d Germ. *designari*.
e Germ. *qui suo levante Spiritu*. Deest etiam *sancto* in 1. Laud. & Corb. Germ.
f In omnib. mss. Germ. Norm. Laud. Vindoc. Corb. Germ. &c. ita legitur, non: *& secundo quinquaginta viros . . . . petitione subita*, ut est in editis post. In solo Gussanv. habetur *quinquaginta viros*, pro *quinquagenarios*.
g In aliis edit. *ventura quoque*, quod in nullis mss. invenimus.
h Ita omnes mss. nostri; non, *timore percussum*, ut in Vatic. & Gussanv.
i Corb. Germ. Beccens. & Utic. *quid deesse*; in aliis melius *quid de se poterat*.
k Vindoc. *in illis cælestibus*.
l Vulgati recent. cum Germ. *exercentem*. Sequimur mss. Turon. Vind. Norm. &c. & antiquiores excusos.
m Vindoc. *conservationis*.
n 1. Laud. & Norm. *demissus*.

gares, quia auditus non es, nobis quoque locutus es, quid audisti: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.* (2. Cor. 12. 9.)

(VET. VI. Custos virtutis est infirmitas.)

12. [a] Aperta ergo voce Dei ostenditur, quia custos est virtutis, infirmitas. Tunc quippe bene interius custodimur, cum per dispensationem Dei tolerabiliter tentamur exterius, aliquando vitiis, aliquando pressuris. Nam eis quoque, quos viros novimus fuisse virtutum, tentationes atque certamina non defuere vitiorum. Hinc est enim quod ad consolationem nostram isdem prædicator egregius de se quædam talia prodere dignatur, dicens: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis.* (Rom. 7. 23.) Ad ima quippe pertrahit caro, ne extollat spiritus: [b] & ad summa trahit spiritus, ne prosternat caro. Spiritus levat, ne jaceamus in infimis: caro aggravat, ne extollamur ex summis. Si non sublevante spiritu, nos caro tentaret, [c] perfectione proculdubio tentationis suæ in ima dejiceret. Rursum vero si non tentante carne, ad summa nos spiritus sublevaret, in superbiæ casu ipsa nos pejus sublevatione prosterneret. Sed fit certo moderamine, ut dum unusquisque Sanctorum jam quidem interius ad summa rapitur, sed adhuc tentatur exterius, nec desperationis lapsum, nec elationis incurrat: quoniam nec tentatio exterior culpam perficit, quia interior intentio sursum trahit: nec rursum intentio interior in superbiam elevat, quia tentatio exterior humiliat, dum gravat. Sicque magno ordine cognoscimus in interiori profectu quid accipimus, in exteriori defectu quid sumus. Et miro modo agitur, ut nec de virtute quisquam extolli debeat, nec de tentatione [d] desperare: quia dum spiritus trahit, & caro retrahit, subtilissimo judicii interni moderamine, infra summa, & supra infima in quodam medio anima libratur. Bene ergo dicitur: *Et aquas appendit mensura.* Sequitur:

Quando ponebat pluviis legem, & viam procellis sonantibus; tunc vidit illam, & enarravit, & præparavit, & investigavit. (Vers. 26. & 27.)

CAPUT VII.

(Verbi Dei præconibus lex posita, ut opere impleant quod prædicant.)

13. Solent per pluvias, prædicantium dicta signari. Unde per Moysen dicitur: *Expectetur sicut pluvia eloquium meum.* (Deut. 32. 2.) Quorum videlicet verba cum blande persuadent, pluviæ sunt: cum vero terribilia de venturo judicio intonant, sonantes procellæ. Et notandum, quod pluviis lex ponitur, ut via procellis sonantibus aperiatur. Lex quippe est ipsis prædicatoribus posita, ut vivendo impleant, quod loquendo suadere festinant. Nam loquendi auctoritas perditur, quando vox opere non adjuvatur. Hinc enim per Psalmistam dicitur: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, & projecisti sermones meos* [e] *post te.* (Ps. 49. 16.) Sermones etenim Dei post se prædicator projicit, cum hoc quod dicit, facere contemnit. Quando autem dictis ejus alter obediat, dum ipse respuit opere, quod prædicat voce, & dissimulat audire quod narrat? De ista prædicationis lege scriptum est: *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui autem fecerit, & docuerit* [f] *sic, magnus vocabitur in regno cælorum.* (Matt. 5. 19.) Regnum cælorum, videlicet Ecclesiam præsentem appellat, de qua scriptum est: *Et colligent de regno ejus omnia scandala.* (Matth. 13. 41.) In superno etenim regno scandala, quæ ex eo colligi debeant, non habentur. Qui ergo solvit opere, & sic docet voce, in isto regno cælorum erit minimus, in illo nec minimus. Viam autem procellis sonantibus posuit, cum prædicatoribus suis, ad corda hominum terrore venturi judicii perculsa, aditum fecit. Prius itaque lex ponitur, ut postmodum via pandatur: quia illa vox cor audientis penetrat, quæ hoc quod [g] ore sonuerit, opere conservat. (Hanc legem servantibus, ad hominum corda aditus patet.) Tunc autem cum legem pluviis, & viam procellis sonantibus poneret, hanc sapientiam Deus vidit, enarravit, præparavit, & investigavit. Usitata sacri eloquii locutione [h] videre Deus dicitur, videre nos facere, sicut justo viro Dominus dicit: *Nunc cognovi quod timeas Deum.* (Genes. 22. 12.) Et Israelitæ præmonentur: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum*: (Deut. 13. 3.) id est, ut scire vos faciat. Tunc ergo cum legem pluviis poneret, hoc est mandatum custodiæ prædicatoribus daret, hanc incarnatam sapientiam videri & enarrari a prædicatoribus, præparari & investigari ab auditoribus fecit. Sibi quippe illam præparat, quisquis illam bene vivendo in diem judicii propitiam parat. Et notandum, quod de ea quatuor dicta sunt. Ait enim: *Vidit, enarravit, præparavit, investigavit.* Vidit namque, quia species est: enarravit, quia verbum: præparavit, quia remedium: investigavit, quia occultum. Sed hoc quod æterna Dei sapientia species Patris & Verbum dicitur, quando ab humana mente penetratur? Quis namque intelligat, vel verbum sine tempore, vel speciem sine circumscriptione? Dicendum ergo erat aliquid, quod de illa homo cognosceret in se. Unde apte subditur:

Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere a malo, intelligentia. (Vers. 28.)

CAPUT VIII.

(REC. VI. Deum timens ejus sapientiam possidere incipit, & in se cognoscit, quem in ipsius natura cognoscere non potest.)

14. Ac si aperte diceretur: Ad temetipsum homo revertere, cordis tui secreta perscrutare. Si Deum te timere deprehendis, profecto constat quia hac sapientia plenus es. Quam si adhuc cognoscere non potes quid sit in se, jam cognoscis interim quid sit in te. Quæ enim apud se ab Angelis metuitur, apud te timor Domini vocatur: quia hanc habere te certum est, si timere te Deum incertum non est. Hinc etiam per Psalmistam dicitur: *Initium sapientiæ, timor Domini*: (Psal. 110. 10.) quia tunc penetrare cor inchoat, cum hoc extremi judicii pavore perturbat. Ad parvitatem igitur nostram divinus sermo se attrahit: [i] sicut pater cum parvulo filio loquitur, ut ab eo possit intelligi, sponte balbutit. Quia enim naturam sapientiæ penetrare non possumus quid sit in se, ex condescensione Dei audivimus quid sit in nobis, cum dicitur: *Ecce timor Domini, ipsa est sapientia.* Sed quia ille veraciter vim divini timoris intelligit, qui se a cunctis pravis operibus custodit, recte subditur: *Et recedere a malo, intelligentia.* Ea igitur quæ sequuntur, quæ prophetiæ spiritu plena sunt, ipsa sacræ historiæ verba testantur, cum dicitur:

a Plerique *aperte*.
b Ita Germ. Norm. Laud. Corb. Germ. & pene omnes. In edit. *& ad alta sustollit*.
c Vatic. & Gussanv. *pondere . . . tentationis*, reluctantibus mss. Germ. Corb. Germ. Norm. Turon. quibus consentiunt alii editi.
d Plurimi *desperet*.
e Gemet. *retrorsum*, aliis Norm. cum Germ. & Corb. Germ. *post te*, retinentibus.
f Non legitur *sic* in nostris mss. nisi in Germ.
g Deest *ore* in mss. pl.
h In recent. excusis *videre Dei*, quam lectionem e quibus mss. depromserint editores, ignoramus.
i Germ. & vulgati poster. *sicut cum pater cum parvulo filio loq. . . . balbutit*. Redundantem voculam cum expunximus mss. pene omnibus adhærentes.

Job. 29. Vers. 1.

A *Addidit quoque Job, assumens parabolam suam,* [a] *& dixit,*

CAP. IX. VET. VIII. REG. VII. Job ultima Ecclesiæ tempora prænuntiat, quibus carnales & hæreticos passura est.

15. Quia enim parabola similitudo nominatur, aperte constat quod per exteriorum verborum formam mysteria loquitur, qui ad loquendum, parabolam assumsisse memoratur. Cum etenim sua narrat, quæcumque sunt sanctæ Ecclesiæ ventura denuntiat: & per hoc quod ipse patitur, indicat quid illa patiatur. Nonnumquam vero sic suæ historiæ verba permiscet, ut nil allegoricum insonet: nonnumquam vero sic suos dolores loquitur, ac si ex voce dolentis Ecclesiæ loquatur. In hac vero ultima sui parte sermonis, ultimum tempus designat Ecclesiæ, quando adversarios suos, id est carnales quosque, vel hæreticos atque gentiles, quos nunc B studet sapientiæ auctoritate comprimere, effrenata jactantia elatos cogitur [b] irrisa tolerare. Unde in hoc quoque sermone dicitur: *Nunc autem deriderent me juniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei.* (Job 30. 1.) Et ipsa ordinis ratio exposcit, ut per verba beati Job ultima, extremi sanctæ Ecclesiæ designentur dies, quando persecutione crescente, apertas hæreticorum voces tolerare compellitur, cum motus cordis sui, quos nunc intra cogitationum sinus contegunt, tunc in voce manifestati erroris aperiunt. Nunc enim, sicut per Johannem dicitur, draco in abysso clausus tenetur, (Apoc. 20. 3.) quia diabolica malitia in eorum subdolis cordibus occultatur. Sed sicut illic [c] dictum est, educetur draco de puteo abyssi: quia quod modo præ C timore tegitur, tunc contra Ecclesiam publice de [d] iniquorum cordibus omne serpentinum virus aperitur. Nunc enim abscondit se sub blandiente lingua, sæviens conscientia, & malitia calliditatis, quasi quadam se tegit abysso simulationis: nunc Dominus, sicut Psalmistæ voce dicitur, *Congregat si ut* [e] *in utre aquas maris.* (Psal. 32. 7.) Uter quippe, carnalis est cogitatio. Aquæ ergo maris in utre congregatæ sunt, cum amaritudo perversæ mentis non erumpit exterius in vocem pravæ libertatis. Veniet profecto tempus, quando contra hanc perversi atque carnales aperta voce prædicent, quod nunc occulta cogitatione moliuntur. Veniet tempus, quando D Catholicam Ecclesiam non solum injustis vocibus, sed etiam crudelibus plagis premant.

Duobus modis Ecclesia persecutionem patitur, verbis & gladiis.

16. Ab adversariis namque suis duobus modis Ecclesia persecutionem patitur, scilicet aut verbis, aut gladiis. Sed cum verbis persecutionem sustinet, exercetur ejus sapientia: cum vero gladiis, exercetur ejus patientia. Sed verborum persecutiones ab hæreticis nunc etiam quotidie toleramus, cum ipsi hæretici linguis nobis subdolis, & falsa humilitate blandiuntur. Persecutiones vero gladiorum juxta finem mundi secuturæ sunt: ut grana cælestibus horreis recondenda, tanto verius a peccatorum paleis exuantur, [f] quanto arctius affliguntur. Tunc electi omnes, qui in illa fuerint E tribulatione comprehensi, [g] reminiscuntur horum temporum, in quibus nunc Ecclesia fidei pacem tenet, & superba hæreticorum colla comprimit, non potentatu culminis, sed jugo rationis. Reminiscuntur nostri, qui quieta fidei tempora ducimus; A qui etsi in bellis coarctamur gentium, non tamen [h] in dictis expugnamur patrum. Beatus ergo Job sanctæ Ecclesiæ typum tenens, quæ tunc in illis angustiis invenitur: & tamen nostræ, ut dixi, quietis reminiscitur, sua transacta narrat, & aliis ventura denuntiat, dicens:

Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos? (Vers. 2.)

CAP. XI. REG. VIII. Etsi gravia jam passa sit Ecclesia, longe graviora passura est.

17. Multa enim talia sancta Ecclesia doloribus pressa dictura est. Tantis quippe illam futurum est tribulationibus angustari, ut hæc tempora cum magno suspirio desideret, quæ nos cum magno dolore toleramus. Dicat ergo, dicat per vocem beati Job: *Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos?* B Quia enim statutus dierum numerus, menses vocantur: quid aliud nomine signat mensium, nisi collectiones animarum? Dies quippe dum colliguntur in mensibus, subtrahuntur: quia & in hoc tempore sancta Ecclesia, dum veritatis luce splendentes animas colligit, in intimis abscondit. Aliquando etiam mensis pro perfectione ponitur, sicut Propheta ait: *Erit mensis ex mense;* (Isai. 66. 23.) perfectio videlicet eis in requie, quibus nunc perfectio fuerit in operatione. Reminiscatur ergo perfectionis pristinæ, (VET. IX.) reducat ad memoriam quanta [i] prædicatione sua collectis animabus reportabat lucra, & angustata tribulationibus dicat: *Quis mihi tribuat, ut jam sim juxta menses pristinos?* In quibus profecto mensibus qualis fuerit, enumerando subjun- C git, dicens;

Secundum dies, quibus Deus custodiebat me, quando splendebat lucerna ejus super caput meum, & ad lumen ejus ambulabam in tenebris. (Ibidem & Vers. 3.)

CAP. XI. Tunc multi infirmi cadent, fortibus ob eorum casum dolentibus.

18. Tunc quippe videt ex se, persecutione cogente, infirmorum multos cadere, quos nunc ut mater intra pacis sinum parvulos fovet, & [k] intra tranquillas fidei cunas continet, quia admixti fortibus, ipsa fidei tranquillitate nutriuntur. Tunc vero tales multi casuri sunt, & per viscera caritatis, quidquid in damno parvulorum sustinet, se perpeti animus perfectorum dolet. Infirmorum etenim damna, ad corda fortium per compassio- D nem transeunt. Unde per Paulum dicitur: *Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* (2. Cor. 11. 29.) Tanto enim quisque perfectus est, quanto perfecte sentit dolores alienos. Unde sancta Ecclesia infirmis tunc cadentibus [l] angustiata, cum horum reminiscitur temporum, jure dictura est: *Secundum dies, quibus Deus custodiebat me:* quia se tunc in illis æstimat cadere, quæ se nunc in istis [m] respicit custodiri. Bene autem dicitur: *Quando splendebat lucerna ejus super caput meum, & ad lumen ejus ambulabam in tenebris.* Lucernæ enim nomine, lumen signatur sacræ Scripturæ, de qua ipse Ecclesiæ pastor dicit: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes,* (2. Pet. 1. 19.) E *quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.* Et Psalmista ait: *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine.* (Psal. 118. 105.) Quia autem [n] principale nostrum mens est, appellatione capitis mens vocatur. Unde per Psalmistam dicitur: *Impinguasti in oleo caput meum.* (Ps. 22. 5.) Asi aper-

a Abest *& dixit* a plurimis mss.
b Duo Laud. *in risu tolerare*.
c Editi invitis mss. *scriptum est*.
d Turon. *iniquorum ore*.
e 2. Laud. *in utrem*.
f Ita Germ. Corb. Germ. Laudunenses & pene omnes mss. quos sequuntur vet. edit. Posterioribus autem editoribus magis placuit *acrius*, quod legitur in Gilot. Vatic. Gussanv.
g Turon. *reminiscentur*, & infra *reminiscentur nostri*.
h Vindoc. *in judiciis*.
i Plurimi cum Germ. & Corb. Germ. *prædicationis suæ*.
K Turon. *in tranquilla fidei cuna*.
l Plurimi cum Germ. & Corb. Germ. *angustata*.
m Norm. *respicit stare*. Laud. *respicit custodire*, Vindoc. *Quia tunc se in illis æstimat cadem, quæ se nunc in istis æstimabat custodiri;* obscure sane, & ut censemus, mendose.
n Ita quoque appellantur supra lib. 13. num. 5.

si aperte dicat: Caritatis pinguedine replesti mentem meam. Nunc ergo lucerna super caput Ecclesiæ splendet: quia sacra eloquia tenebras nostræ mentis irradiant, ut in hoc caliginoso vitæ præsentis loco, dum verborum Dei lucem percipimus, quæ sunt agenda videamus. Nunc ad lumen [a] ejus in tenebris ambulat: quoniam sancta universalis Ecclesia etsi alienæ occulta cogitationis non penetrat, [b] quia quasi faciem non cognoscit in nocte, tamen ponit gressus boni operis, directa lumine supernæ locutionis. Sequitur:

Vers. 4. *Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo.*

CAPUT XII.

Rec. 12. Variæ Ecclesiæ ætates. Infantia, adolescentia, senium.

19. Sicut uniuscujusque hominis, sic sanctæ Ecclesiæ ætas describitur. Parvula quippe tunc erat, cum a nativitate recens verbum vitæ prædicare non poterat. Hinc enim de illa dicitur: *Soror nostra parvula est, & ubera non habet*: quia nimirum sancta Ecclesia priusquam proficeret per incrementa virtutis, infirmis quibusque auditoribus præbere non potuit ubera prædicationis. Adulta vero Ecclesia dicitur, quando Dei verbo copulata, sancto repleta Spiritu, per prædicationis ministerium in filiorum conceptione [c] fœtatur, quos exhortando parturit, convertendo parit. De hac ejus ætate Domino dicitur: *Adolescentulæ dilexerunt te*. Universæ quippe Ecclesiæ, quæ unam Catholicam faciunt, adolescentulæ vocantur: non jam vetustæ per culpam, sed novellæ per gratiam: non senio steriles, sed ætate mentis ad spiritalem congruæ fœcunditatem. Tunc ergo, cum in diebus illis Ecclesia quasi quodam senio debilitata, per prędicationem filios parere non valet, reminiscitur fœcunditatis antiquæ, dicens: *Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ*. Quamvis post eosdem dies quibus deprimitur, jam tamen circa ipsum finem temporum, grandi prædicationis virtute roboretur. Nam susceptis ad plenum gentibus, omnem Israeliticum populum, qui tunc inventus fuerit, in fidei sinum trahit. Scriptum quippe est: *Donec plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israel salvus fieret*. Sed ante illa tempora erunt dies, in quibus ab adversariis paululum videbitur oppressa, cum & horum dierum reminiscitur, dicens: *Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo*.

Cant. 8. 8. — Cant. 1. 3. — In fine tamen multos susceptura est filios. — Rom. 11. 25.

Ver. 2. Qui mandata Dei meditatur, habet Deum inhabitantem.

20. Quid hoc loco tabernaculum, nisi habitationem mentis accipimus? Quia per omne quod cogitando agimus, in consilio nostri cordis habitamus. Quisquis autem mandata Dei tacitus cogitat, secreto illi Deus in tabernaculo est. Habitationem etenim cordis sui ante Dei esse oculos viderat, qui dicebat: *Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper*. Exteriora namque opera patent oculis hominum, longe vero incomparabiliter interiores ac subtilissimæ cogitationes nostræ patent oculis Dei. *Omnia enim*, sicut scriptum est, *nuda & aperta sunt oculis ejus*. Et sæpe in exteriori opere ante oculos hominum inordinati apparere metuimus, & in interiori cogitatione illius respectum non metuimus, quem videntem omnia, non videmus. Multo enim magis intrinsecus Deo, quam extrinsecus hominibus conspicabiles sumus. Unde & sancti omnes foris se intusque circumspiciunt, & vel reprehendendo se exterius, vel iniquos se interius videri invisibiliter timent. Hinc est quod animalia quæ per Prophetam videntur, in circuitu & intus plena oculis esse memorantur. Quis enim exteriora sua honeste disponit, sed interiora negligit, in circuitu oculos habet, sed intus non habet. Sancti vero omnes, quia & exteriora sua circumspiciunt, ut bona de se exempla fratribus præbeant, & interiora sua vigilanter attendunt, quia sese irreprobabiles interni judicis obtutibus parant, & oculos in circuitu & intus habere perhibentur: magisque se, quo Deo placeant, in sua interna componunt, sicut per Psalmistam quoque de sancta Ecclesia dicitur: *Omnis gloria ejus [d] filiæ regis ab intus*. Sed quia exteriora sua etiam irreprehensibilia custodit, jure de ea subdidit: *In fimbriis aureis circumamicta [e] varietate*: ut pulchra sibi intus sit, & aliis foras: & se provehens per internam gloriam, & alios erudiens per exteriora operum exempla. Beatus igitur Job dicat ex se, dicat ex persona universalis Ecclesiæ: *Quando secreto Deus erat in tabernaculo meo*. Ut enim demonstret quantum intus profecerit, secreto Deum fuisse in suo tabernaculo perhibet. Ut etiam ostendat rectitudinis opera quantum extrinsecus custodivit, adjungit:

Psal. 18. 15. — Hebr. 4. 13. — Sancti se foris intusque circumspiciunt. — Ezech. 1. 18. & 10. 12. — Ps. 44. 14.

Vers. 5. *Quando erat Omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei.*

CAPUT XIII.

Sanctis intus Deo vacantibus, mali sola ex eriora quærunt.

21. Omnes autem, qui divina præcepta metuunt, Dei tabernaculum fiunt. Unde, * ut supra jam diximus, per semetipsam Veritas dicit de eo, qui illius mandata custodit: *Ego & Pater [f] veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Quod contra perversi quique dum interna non appetunt, in suis se cogitationibus foras fundunt. Unde eis per Prophetam dicitur: *Redite prævaricatores ad cor*. Et rursum: *Væ qui cogitatis inutile*. In actionibus quippe suis verentur homines, quos corporaliter vident, & Deum sibi præsentem non æstimant esse, quem non vident. Quod contra in laude justi dicitur, dum Ægypti regem contemneret, & Dei mandatis obediret: *Quia invisibilem tamquam videns sustinuit*. Perversum quippe terrę principem quasi non vidit, quem ab oculis sui cordis abjecit. Regem vero invisibilem tamquam videns sustinuit, quia ab ejus [g] timoris intuitu, mentis oculum non deflexit. Sancta itaque Ecclesia in magnis tunc tribulationibus deprehensa, cum multos a Deo conspicit prava cogitatione discedere, videt profecto mentis eorum habitaculum discedente Deo vacuum remanere, & jure deplorans, dicit: *Quando secreto Deus erat in tabernaculo meo*. Quibus verbis non immerito etiam simulatio religionis plangitur: quia nonnulli etiam nunc Christiani esse non appetunt, sed videri. His videlicet Deus in publico est, non in secreto. Sed sancta Ecclesia Deum in secreto habere desiderat: quia illos vere fideles respicit, quos ad fidei vitam corde pleno permanere cognoscit. Quæ juxta exteriorem quoque vigoris sui rectitudinem dicit: *Quando erat Omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei*. Pueri scilicet vocantur, qui cælestibus mandatis inserviunt. Unde per Prophetam Dominus dicit: *Ecce ego & pueri mei quos mihi dedit Deus*.

* Num. 6. — Joh. 14. 23. — Isai. 46. 8. — Michæ. 2. 1. — Heb. 11. 27. — Ver. 11. Religionem non habent, sed simulant. — Isai. 8. 18.

a Deest *ejus* in Germ. Corb. Germ. & plurimis aliis.
b Omittitur *quia* in duob. Laud.
c Ita Germ. Corb. Germ. Laud. Norm. Bellov. &c. ubi editi habent *fecundatur*.
d Corb. Germ. duo Laud. Germ. Norman. omnes, &c. *filia Regum*. In Vulgata & textu Hebr. *Regis*.
e Ita cum Bellov. & laudat. cod. vet. edit. ubi recent. habent *varietatibus*.
f Editi addunt *meus*. In omnibus mss. nostris, nisi in Germ. & Corb. Germ. minime legitur.
g Vindoc. *amoris intuitu*.

[a] *Deus*. Et rursus in Evangelio: *Pueri numquid* [b] *pulmentarium habetis?* Nunc ergo in circuitu ejus sunt pueri: quia in cunctis fere gentibus reperiuntur, qui cælestia mandata custodiunt, & spiritalis disciplinæ regulis obsequuntur. Qui profecto tunc ad obsequium pueri deerunt, quando pravi, qui reperti fuerint, spiritalia ejus mandata contemnunt. Sequitur:

Johan. 21. 5.

Vers. 6. *Quando lavabam pedes meos butyro.*

CAPUT XIV.

Rec. x. Pedes Domini prædicatores, quos ungit & mundat.

22. Quia Christum & Ecclesiam unam esse personam crebro jam diximus, illum videlicet hujus corporis caput, hanc autem illius capitis corpus: aliter hæc verba juxta vocem capitis accipi, atque aliter juxta vocem corporis debent. Quos ergo pedes Domini, nisi sanctos prædicatores accipimus? De quibus dicit: [c] *Et inambulabo in eis*. Butyro ergo pedes lavantur: quia prædicatores sancti bonorum operum pinguedine replentur. Etenim, * ut supra jam diximus, vix ipsa prædicatio sine aliquo transitur admisso. Nam quilibet prædicans, aut ad quantulamcumque indignationem trahitur, si contemnitur: aut ad aliquantulamcumque gloriam, si ab audientibus veneratur. Unde & Apostolis pedes loti sunt, ut a quamlibet parvo contagio in ipsa prædicatione contracto, quasi a quodam itinere collecto pulvere mundarentur. Et beatus Jacobus dicit: *Nolite plures magistri fieri, fratres mei*. Et paulo post: *In multis enim offendimus omnes*. Pedes ergo lavantur butyro: quia pinguedine boni operis infunditur atque mundatur collectus pulvis de gloria prædicationis. Vel certe butyro pedes lavantur, dum sanctis prædicatoribus debita ab audientibus stipendia conferuntur, & quos fatigat injunctus prædicationis labor, exhibita a discipulis pinguedo boni operis fovet: non quod ideo prædicent ut alantur, sed ideo alantur ut prædicent; id est, [d] ut prædicare subsistant, non ut in intentionem sumendi victus transeat [e] actio prædicatoris, sed ad utilitatem prædicationis deserviant ministeria sustentationis. Unde a bonis prædicatoribus non causa victus prædicatio impenditur, sed causa prædicationis accipitur victus. Et quoties prædicantibus necessaria ab audientibus conferuntur, non solent de rerum munere, [f] sed de conferentium gaudere mercede. Unde per Paulum dicitur: *Non quæro datum, sed requiro fructum*. Datum quippe, est res ipsa quæ impenditur: fructus vero dati est, si benigna mente futuræ mercedis studio aliquid impendatur. Ergo datum in re accipimus, fructum in corde. Et quia discipulorum suorum Apostolus mercede potius quam munere pascebatur, nequaquam datum, sed fructum se quærere fatetur. Unde & subdidit protinus, dicens: *Habeo autem omnia, & abundo*. Butyro ergo lavantur pedes, cum prædicatores sancti, ut diximus, ipsa prædicatione fatigati, auditorum suorum bonis operibus foventur. Fessos namque pedes butyro unxerat ille, qui audiebat: *Viscera sanctorum requieverunt per te, frater*. Hoc butyro unctus fuerat pes, qui in catena tenebatur, dicens: *Det misericordiam Dominus Onesiphori domui; quia sæpe me refrigeravit, & catenam meam non erubuit*. Si ergo ex voce capitis hæc verba pensamus, recte pedes, sicut dictum est, prædicatores accipimus.

Levit. 26. 12. — ** l. 1. n. 30.* — *Jac. 3. 1.* — *Ibid. 2.* — *Philip. 4. 17.* — *Ibid. 18.* — *Philem. 7.* — *2. Tim. 1. 16.*

Vers. XII. Pedes Ecclesiæ sunt interiores ministri, qui terrena curant.

23. Si autem sentire ista ex voce solius corporis debemus, nimirum pedes Ecclesiæ sunt inferiorum operum ministri: qui dum ad usus necessarios ea quæ sunt exterius, exercent, per extremum ministerium velut pedes terræ inhærent. Sed debent hi qui præsunt, qui doctrinæ studio invigilant, solerti cura occupatorum corda requirere, eisque eam quam ipsi [g] vacando percipiunt, crebræ admonitionis voce, infusionem pinguedinis ministrare. Nam quia in uno corpore invicem pro se membra sollicita sunt, sicut illorum ministeriis [h] nostra extrema fulciuntur, ita necesse est ut nostris studiis illorum interiora repleantur. Quando igitur sancti doctores quibusdam ad extrema ministeria deditis, unctionem Dominicæ incarnationis prædicant, butyro eloquii pedes lavant. Solent etiam pedes ipsa itineris asperitate lacerari. Unde & omnino difficile est in terrenis actionibus hujus vitæ iter agere, & nulla ex labore itineris vulnera sustinere. Cum ergo vigilantes præpositi, auditores suos curis exterioribus intentos ad cor revocant, ut quæ inter ipsa licita opera admiserint mala cognoscant, & quæ cognoverint defleant, pedes butyro lavant: quia eorum vulneribus, [i] pœnitentiæ unguenta subministrant. Reminiscatur igitur tunc Ecclesia vehementer afflicta, quomodo pacis suæ tempore per exhortationis verbum, membra in se etiam extrema mundabat, & dicat: *Quando lavabam pedes meos butyro*. Quod de beato Job admirabiliter libet intueri, qui inter tot curas rerum, inter tot affectus pignerum, inter tot studia sacrificiorum, subjectis suis quamlibet extremis, bona sequentis vitæ prædicabat: ut eos de cælestibus imbueret, qui sibi ad terrena opera deservirent. Quid ad hæc nos Episcopi dicimus, qui commissis nobis verbum vitæ impendere non curamus, quando conjugatum virum prohibere non valuit [k] ab officio prædicationis vel sæcularis habitus, vel magnæ occupatio facultatis? Sed servata veritate historiæ, ad sanctæ Ecclesiæ jam verba redeamus, quæ per beatum Job, id est per os membri sui loquitur, quanta fiat quæ tempore extremo patietur, cum transactorum suorum reminiscitur, cum per eam videlicet verbi pinguedinem operantium [l] vita lavaretur. Quæ ipsam quoquæ prædicatorum suorum vigilantiam plenius exequens, subdit:

Rec. xi.

Ibidem. *Et petra fundebat mihi rivos olei.*

CAPUT XV.

In Ecclesia rivi olei sunt vel sacra dogmata, vel sancti Spiritus gratia.

24. Quia petræ nomine Christus accipitur, prædicator egregius fatetur, dicens: *Petra autem erat Christus*. Quæ videlicet petra nunc ad usum sanctæ Ecclesiæ olei rivos fundit: quia in ea loquens Dominus, prædicamenta unctionis intimæ emanat. De hac petra olei rivus exiit, liber Matthæi, liber Marci, liber Lucæ, & liber Johannis. In diversis hujus mundi partibus quot prædicamenta edidit, tot petra hæc per ora Apostolorum omnium olei rivos fudit. Toties adhuc de petra hac olei rivus funditur, quoties a sancto Spiritu ungendis mentibus auditorum, ea quæ in libris veteribus de Christo dicta sunt, explanantur. Et rivi vocantur olei:

1. Cor. 10. 4.

a Norm. *Dominus*.
b Turon. *pulmentum*.
c Ita Laud. Germ. Corb. Germ. Norm. & alii. Edit. poster. *& ambulabo*.
d 1. Laudun. *ut prædicatores subsistant*. Alier *ut prædicationi insistant*.
e Corb. Germ. 1. Laud. & Norm. *actio prædicationis*.
f Vindoc. & 2. Laud. *sed de consistentium*.
g 1. Laud. *vocando*.

h Nonnulli editi *nostra externa*, quod melius respondet sequentibus, *illorum interiora*. Sed mss. sequimur ac veteres edit. non conjecturis indulgemus. Lectionem nostram confirmat vox, *extrema*, sæpius infra repetita.
i Gemet. *pœnitentiæ lamenta*.
K Ita omnes mss. Norm. & vet. edit. In 2. Laud. *ab verbo prædic.* Germ. Corb. Germ. & editi recent. *a butyro prædicationis*.
l Bellov. *vita laberetur*.

olei: quia decurrunt & ungunt. In quibus [a] quisquis tingitur ungitur, quisquis ungitur, interius impinguatur. De qua nimirum pinguedine Psalmista ait: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Potest nomine olei, ipsa sancti Spiritus unctio designari, de qua per Prophetam dicitur: *Computrescit jugum a facie olei.* Jugum quippe a facie olei computrescit, quia dum sancti Spiritus gratia ungimur, a captivitatis nostræ servitute liberamur; dumque maligni spiritus dominatio superba repellitur, jugum conteritur, quo [b] libertatis nostræ colla premebantur. De hoc rursus oleo scriptum est: *Vinea facta est dilecto* [c] *meo in cornu filio olei.* Filius quippe olei, fidelis populus dicitur, [d] qui ad fidem Dei interna sancti Spiritus unctione generatur. Multis ergo tunc sancta Ecclesia tribulationibus depressa, dona Spiritus, & mira quæ nunc habet prædicamenta, ad memoriam revocet, & suum silentium deploret, dicens: *Petra fundebat mihi rivos olei.* Quibus verbis congrue subjicit:

Vers. xiii. Psal. 62. 6. — Isai. 10. 27. — Isai. 5. 1.

Vers. 7. 8. 9. & 10.

Quando procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant mihi cathedram. Videbant me juvenes, & abscondebantur: & senes assurgentes stabant. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.

CAPUT XVI. *Bona opera & doctrina cathedra, Ecclesiæ insignia sunt.*

25. Mos veterum fuit, ut seniores in porta consisterent, & causas introeuntium judicarent, quatenus tanto esset pacificus urbis populus, quanto ad hanc discordes ingredi non liceret. Sed nos sacram historiam venerantes, hæc egisse beatum Job pro cultu justitiæ certum tenemus, atque ad indaganda allegoriæ mysteria ducimur. Quid ergo per civitatis portam, nisi bona quæque actio designatur, per quam anima ad conventum regni cælestis ingreditur? Unde & Propheta ait: *Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.* Portæ quippe mortis sunt actiones pravæ, quæ ad interitum trahunt. Quia autem Sion speculatio dicitur, portas Sion, actiones bonas accipimus, per quas supernam patriam ingredimur, ut Regis nostri gloriam contemplemur. Quid vero per cathedram, nisi magisterii auctoritas designatur? Græca autem [e] voce platea pro latitudine ponitur. Nunc ergo sancta Ecclesia ad civitatis portam procedit, quia ut aditum cælestis regni percipiat, in sanctis se actionibus exerit. Cui in platea paratur cathedra, quia in magnæ auctoritatis latitudine sui magisterii exhibet libertatem. Quæ enim recta quæ sentis, publica voce prædicat, quasi in platea [f] cathedram sedet, cum nullum de sua prædicatione metuit, nullius pressa terroribus, se sub silentio abscondit. An non in publico ad docendum præsidet, quam simul & sentiendi veritas, & docendi potestas fulcit? Sed cum ad portam procederet, & in platea cathedram sederet, quid a levibus, quidve a gravibus ageretur, adjungit dicens:

Ps. 9. 15.

Vers. 8.

Videbant me juvenes, & abscondebantur: & senes assurgentes stabant.

CAPUT XVII. *Ecclesiæ vigorem, & rectitudinem imperfecti formidant, diligunt perfecti.*

26. Si historiæ intendimus, quæ dixit credimus: si allegoriæ, quæ prædixit videmus. Juvenes namque dici solent qui nulla consilii [g] gravitate deprimuntur. Senes vero non eos Scriptura sacra vocare consuevit, qui sola quantitate temporum, sed morum grandævitate maturi sunt. Unde per quemdam sapientem dicitur: *Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neque numero annorum computata. Cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Unde recte quoque Dominus ad Moysen dicit: *Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti quod senes populi sunt.* In quibus quid aliud quam senectus cordis requiritur, cum tales jubentur eligi, qui [h] senes esse sciuntur? Si enim senectus in eis corporis quæreretur, a tantis sciri poterant, a quantis videri. Dum vero dicitur: *Quos tu nosti quod senes populi sunt*; profecto liquet, quia senectus mentis, non corporis eligenda nuntiatur. Sanctam ergo Ecclesiam vident nunc juvenes, & absconduntur, senes vero ei assurgentes assistunt: quia vigorem ejus atque rectitudinem immaturi formidant, grandævi glorificant. [i] Leves quique sunt, fugiunt: graves vero atque perfecti hanc vitæ suæ meritis assurgendo venerantur. Disciplinam quippe illius perfecti diligunt, imperfecti reprehendunt. Vident ergo hanc juvenes & absconduntur, quia deprehendi in suis occultis actionibus metuunt. Senes vero assurgentes stant, quia perfecti quique ex humilitate indicant, quantum in bona operatione profecerunt. Sed quia hæc de suis loquitur, narret quoque qualiter ab exteris timeatur:

Sap. 4. 8. — Num. 11. 16. — Vers. xiv.

Vers. 9. & 10.

Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.

CAPUT XVIII. *Hæretici sillere coacti S. Gregorii temporibus.* *Ps. 106. 40.*

27. Qui hoc loco alii duces intelligi vel principes possunt, nisi hæreticæ pravitatis auctores? De quibus per Psalmistam dicitur: *Effusa est contentio super principes eorum, & seduxerunt eos in invio, & non in via.* Ipsi etenim dum dispensationem Dei perverse interpretari non metuunt, profecto plebes subditas non in eam viam quæ Christus est, sed in invium trahunt. Super quos recte quoque effusa contentio dicitur: quia suis sibi vicissim allegationibus contradicunt. Arius quippe tres personas in divinitate suscipiens, tres etiam deos credidit. Quem contra Sabellius unum Deum suscipiens, unam credidit esse personam. Inter quos sancta Ecclesia rectum prædicationis suæ tramitem indeclinabiliter tenens, & unum Deum prædicans, tres personas contra Sabellium asserit, & tres personas asserens, unum Deum contra Arium confitetur. Quia autem in sacro eloquio Manichæus virginitatem laudari comperit, conjugia damnavit. At contra [k] Jovinianus quia concedi conjugia cognovit, virginitatis munditiam despexit. Unde fit, ut semper hæreticis perversa intelligentia confusis, vicissim sibi eorum nequitia & in culpa concordet, & in sententia discrepet. At contra sancta Ecclesia per medias utrarumque partium li-

Hæretici in culpa concordant, in sententiis discrepant.

 tes,

a Ita Germ. Gemet. cum aliis Nor. duo Laud. Turon. & vet. excusi. In posterior. omittitur primum *ungitur*. Operæ pretium non est monere in mss. legi, *tinguitur, unguitur*; pro *tingitur, ungitur*.

b In Utic. olim legebatur *captivitatis*.

c Deest *meo* in pler.

d 2. Laud. *quia fides Dei de interna sancti Spiritus unctione generatur*.

e Editi *lingua*, invitis mss.

f Ita Germ. Corb. Germ. 1. Laud. Bellov. Norm. &c. In vulgatis additur *super*, quod supplendum putaverunt qui his edendis operam dederunt. At jam monuimus l. 1. c. 23. ab antiquis usurpatum *cathedram sedere*. In 2. Laud habetur, *cathedra sedet*. Iidem mss. paulo infra habent *cathedram sederet*, vel *cathedra sederet*.

g Excusi cum Germ. *gravitate fulciuntur*, reluctantibus mss. Norm. Vindoc. Laud. Turon. Corb. Germ.

h Vindoc. *si senes*.

i Poster. editi cum Germ. *levis quique*. Alii, *leves quique sunt*, aut *leves quippe sunt qui fugiunt*. Sequimur mss. Norm. Laudun. Corb. Ocr. &c.

k 1. Laud. *Jovianus*. Germ. *Jobianus*.

tes, ordinata pace graditur: & sic scit superiora bona suscipere, ut noverit etiam inferiora venerari, quatenus nec summa æquet infimis, nec rursum ima despiciat; cum summa veneratur. Nunc ergo hæreticarum plebium principes, auctoritatem sanctæ Ecclesiæ perpendentes cessant loqui, & quasi ori suo digitum superponunt, dum falsis querelis non ratione vocis se reprimi, sed virtutis manu significant. Vocem suam duces cohibent; quia nimirum hi, qui post se errantes populos trahere conantur, ne loqui perversa nunc audeant, & auctoritatis frenantur pondere, & virtute rationis. Quorum lingua suo gutturi adhæret; quia etsi perversa loqui libera voce non audeant, intus tamen apud se contegunt cuncta quæ contra[a] veram fidem proponere falsa moliuntur. Horum ergo temporum, sequenti tribulatione deprehensa, reminiscens Ecclesia deplorat, dicens: *Quando procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant cathedram mihi. Videbunt me juvenes, & abscondebantur: & senes assurgentes stabant. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Vocem suam duces cohibebant, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.* Ac si aperte dicat: Cum prædicare mihi[b] voce publica licuit, omnis me qui veritati non fuit subjectus, expavit. Illo namque tempore cum sancta Ecclesia adversitate premitur, pravis quibusque prædicatoribus licentia locutionis datur. Quod longe ante Jeremias intuens, ait: *Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos.* Quid namque lamias, nisi hæreticos appellat, humanam quidem faciem, sed belluina per impietatem corda gestantes? Qui tunc mammam nudant, cum errorem suum libere prædicant. Tunc catulos lactant, quia male sequaces parvulorum animas dum perversa insinuant, ad impietatem nutriendo confirmant. Sequitur:

In Ecclesiæ adversis, hæretici libere prædicant.
VET. XV.
Toren. 4. 3.

Vers. 11.
Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi.

CAPUT XIX.

REC. XII.
Ecclesiæ testimonium reddere debemus bene vivendo.

28. Dum beatificari se ab audientibus, sibique testimonium reddi a videntibus fatetur beatus Job, qualis in sermone, qualis in opere fuerit, ostenditur. Neque enim aut in opere jam perfectus est, cui adhuc linguæ pravitas contradicit: aut in sermone laudabilis, qui hoc[c] quod loquitur, opere non ostendit. Ut igitur beatus Job amicorum suorum increpationibus exactus, utraque se habuisse perhibeat, sese & audientibus & videntibus venerationi fuisse manifestat. Quod si ad vocem sanctæ Ecclesiæ referamus, ille ejus verba beatificat, quia ea quæ audierit, opere consummat. Ille ei testimonium reddit, qui exemplis[d] vitæ illi bene vivendo respondet. Sanctam etenim Ecclesiam ille veraciter videt, cujus testatur vita, quia videt. Ad hoc namque bonorum intra eam rectitudo cernitur, ut quique hanc viderint, a suis pravitatibus corrigantur. Necdum ergo intra sanctam Ecclesiam videt bonos, qui non est emendatus a malis. Sed unde ei testimonium reddatur, ostenditur cum subjungit:

Ver. 12. 13.
Eo quod liberassem pauperem vociferantem, & pupillum cui non erat adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum.

CAPUT XX.

29. Magnæ misericordiæ ista sunt opera, liberare vociferantem pauperem, pupillo adjutorium ministrare, periturum eripere, cor viduæ consolari. Superius enim dictum est quid exhibuit per doctrinam. Ait namque: *Auris audiens beatificabat me.* Nunc autem narrat quæ per misericordiam impendit, dicens: *Eo quod liberassem pauperem vociferantem, & pupillum[e] cui non erat adjutor.* Vox quippe cum opere sibi necessario concordat. Hæc beatus Job & exhibuit subditis, & tamen per sanctam Ecclesiam exhibenda signavit. [f] Quæ utrumque nunc incessabiliter exercet, ut videlicet filios suos & loquendo pascat, & defendendo protegat, quatenus & per verba bonos satiet, & per patrocinia tueatur a malis. Bene autem scriptum est: *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum[g] fructiferum faciens fructum juxta genus suum.* Quod sic est veraciter factum, ut significaret aliquid veraciter faciendum. Per terram quippe figuratur Ecclesia, quæ & verbi nos pabulo reficit, & patrocinii umbraculo custodit; quæ & loquendo pascit, & opitulando protegit: ut non solum herbam refectionis proferat, sed & cum fructu operis, arborem protectionis.

Ecclesia filios suos & pascit & protegit.
Gen. 1.

VET. XVI.
In Ecclesiæ Rectoribus nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta.
Dist. 45. cap. Sunt namque.

30. Perpendendum[h] quoque video his qui plebium gubernationibus præsunt, quod superius dicens: *Videbant me juvenes, & abscondebantur;* nunc adstruit: *Cor viduæ consolatus sum.* Quanta disciplina regiminis, ut ante eum juvenes absconderentur; quanta mansuetudo pietatis, ut per eum viduarum corda consolentur. Sunt namque nonnulli ita districti, ut omnem etiam [i] mansuetudinem benignitatis amittant: & sunt nonnulli ita mansueti, ut perdant districti jura regiminis. Unde cunctis rectoribus utraque summopere sunt tenenda, ut nec in disciplinæ vigore benignitatem mansuetudinis, nec rursum in mansuetudine districtionem deserant disciplinæ: quatenus nec a compassione pietatis obdurescant, cum contumaces corrigunt; nec disciplinæ vigorem molliant, cum infirmorum animos consolantur. Regat ergo disciplinæ vigor mansuetudinem, & mansuetudo ornet vigorem, & sic alterum commendetur ex altero, ut nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta.

Pietatis opera corporaliter & spiritaliter exhibentur ab Ecclesia.
Matt. 5. 3.
Ps. 78. 8.
Jacob. 5. 20.

31. Hæc autem quæ supra diximus pietatis opera, sancta Ecclesia & corporaliter exhibet, & spiritaliter exhibere non cessat. Nam pauperem vociferantem liberat, cum peccatori veniam deprecanti, eas quas commiserat culpas, relaxat. De talibus quippe pauperibus dicitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Et talium pauperum clamor est Psalmistæ voce dicentium: *Cito nos anticipet misericordia tua, quia pauperes facti sumus nimis.* Pupillum vero cui non est adjutor liberat, dum unusquisque mortuo antiquo patre diabolo, ad sanctæ Ecclesiæ sinum currens, in ea exhortationis adjutorium invenit, qui jam desideria mundi persequentis fugit. Potest pupilli nomine, fidelis quisque etiam propter mortem boni patris intelligi: cujus ad tempus visione destitutus est, quamvis solatio destitutus non est. Benedictio etiam perituri super eam venit, cum peccatoris interitum prævenit, & cum sanctis exhortationibus a culpæ fovea reducit. Unde scriptum est: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ,*

a Alii cum Corb. Germ. *fidem rectam*.
c Plerique mss. *voce libera*.
c Gemet. & alii *quod os loquitur*.
d Gemet. & Germ. *vitæ illius*.
e Laud. & Norm. *cui non esset*.
f Plur. *quæ utraque*.
g Norm. *pomiferum*.
h Al. *quippe*.
i Nonnulli *mansuetudini benignitatem*.

suæ, [a] *salvabit animam ejus a morte*, [b] *& operiet multitudinem peccatorum*. Si enim magnæ mercedis est a morte eripere carnem quandoque morituram, quanti est meriti a morte animam liberare, in cælesti patria sine fine victuram? Cor autem viduæ consolatur, dum fideli cuique animæ qui æternas Domini retributiones narrat, quasi viri sui bona ad memoriam revocat. Cui quia spiritaliter anima juncta est, eo mortuo vidua dicitur, sed sanctæ Ecclesiæ vocibus ex ejus resurrectione refovetur. Magnam ergo consolationem cor viduæ suscipit, quando fidelis anima in verbis Ecclesiæ de adventu illius aliquid, cui spiritaliter est conjuncta, cognoscit. Sequitur:

Vers. 14.

Justitia indutus sum, [c] *& vestivi me sicut vestimento*.

CAPUT XXI. Nulla bona opera sunt, si pravis quibusdam maculentur.

32. Vestimento utique cum vestimur, ex omni parte circumdamur. Ille ergo justitia sicut vestimento vestitur, qui se undique bono opere protegit, & nullam partem actionis suæ peccato nudam relinquit. Nam qui in aliis actionibus justus est, in aliis injustus; quasi hoc latus cooperuit, illud nudavit, nec jam bona sunt opera, quæ subortis aliis pravis operibus inquinantur. Hinc enim per Salomonem dicitur: *Qui in uno offenderit, multa bona perdet*. Hinc [d] Jacobus dicit: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*. Quam videlicet sententiam suam ipse diligenter exposuit, cum subjunxit: *Qui enim dixit, Non mæchaberis, dixit &, Non occides. Quod si non mæchaberis, occidas autem, factus es transgressor Legis*.

Eccl. 9. 18. Jac. 2. 10. Ibid. 11.

VER. XVII. Hinc adhibenda undique custodia & vigilantia. Prov. 4. 23.

33. Cordis ergo oculis circumquaque porrectis, undique nobis adhibenda custodia est. Unde recte quoque per Salomonem dicitur: *Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit*. Dicturus enim [e] *custodia*, præmisit *omni*, ut videlicet unusquisque hinc inde se diligenter inspiciat, & quamdiu in hac vita est, contra spiritales inimicos in acie se positum sciat, ne mercedem quam per has actiones colligit, per alias amittat, ne hinc hosti fores obstruat, & aliunde aditum pandat. Si qua etenim civitas contra insidiantes inimicos magno valletur aggere, fortibus cingatur muris, [f] ex omni parte insomni muniatur custodia, unum vero in ea foramen tantummodo immunitum per negligentiam relinquatur; inde proculdubio hostis ingreditur, qui undique exclusus videbatur. Pharisæus namque ille, qui in templum oraturus ascendit, civitatem mentis suæ quanta munitione vallaverit, audiamus: *Jejuno*, inquit, *bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo*. Qui præmisit: *Gratias ago tibi*, magna certe munimina adhibuit. Sed videamus ubi insidianti hosti immunitum foramen reliquit: *Quia non sum sicut publicanus iste*. Ecce civitatem cordis sui insidiantibus hostibus per elationem aperuit, quam frustra per jejunium & eleemosynas clausit. Incassum munita sunt cetera, cum locus unus, de quo hosti patet aditus, munitus non est. Gratias recte egit, sed perverse se super publicanum extulit. Civitatem cordis sui extollendo prodidit; quam abstinendo & largiendo servavit. Victa est per abstinentiam gula, destructa ventris ingluvies, superata est largitate tenacia, avaritia depressa. Quibus hoc laboribus actum credimus? Sed o quot labores uno vitio percussi ceciderunt, quanta bona unius culpæ gladio sunt peremta! Unde magnopere oportet & bona semper agere, & ab ipsis nos bonis operibus caute in cogitatione custodire: ne si mentem elevant, bona non sint, quæ non auctori militant, sed elationi.

Luc. 18. 12. Ibid. 11.

Frustra munita sunt cetera, cum vel unus hosti panditur aditus.

REC. XIII. Maxime cavendum a superbia.

34. De qua re non inordinate agimus, si ex libris, [g] licet non canonicis, sed tamen ad ædificationem Ecclesiæ editis, testimonium proferamus. Eleazar namque in prælio elephantem feriens stravit, sed sub ipso quem extinxit, occubuit. Quos ergo iste significat quem sua victoria oppressit, nisi eos qui vitia superant, sed sub ipsa quæ subigunt, superbiendo succumbunt? Quasi enim sub hoste quem prosternit, moritur, qui de culpa quam superat elevatur. Pensandum ergo magnopere est, quia bona prodesse nequeunt, si mala quæ subrepunt, non caventur. Perit omne quod agitur, si non sollicite in humilitate custoditur. Unde bene quoque de ipso primo parente dicitur: *Posuit eum Dominus in paradiso voluptatis, ut operaretur & custodiret*. Operatur quippe, qui agit bonum quod præcipitur: sed quod operatus fuerit non custodit, cui hoc subrepit quod prohibetur. Beatus igitur Job quia ex omni parte bono se opere texerat, dicat: *Justitia indutus sum, & vestivi me sicut vestimento*. Ubi protinus subditur:

1. Mac. 6. 46. Gen. 2. 15.

Et diademate, judicio meo.

Ibidem.

CAPUT XLII. VER. XVIII. Justi sollicite attendunt, quid Deo, quid proximo debeant.

35. Justorum judicia recte diademati comparantur: quia per magni operis gloriam, ad retributionis [h] ducunt coronam. Quæ nimirum judicia secum quotidie introrsus agunt: quid Deo, quid proximo debeant, solerter aspiciunt, atque ad agenda bona se vehementer accendunt, & de perpetratis malis districte redarguunt. Unde bene quoque per Salomonem dicitur: *Cogitationes justorum judicia*. [i] Intus quippe ab omni strepitu sæculari ad corda sua redeunt, ibique ascendunt tribunal mentis, atque ante oculos se & proximum statuunt, deducunt ad medium regulam testamenti, qua dicitur: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis*. [k] Transferunt in se personam proximi, & sollicite attendunt, quid sibi si ita essent, fieri vel non fieri juste voluissent: sicque districto jure atque judicio causam suam & proximi juxta tabulas divinæ Legis in foro cordis examinant. Bene ergo dicitur: *Cogitationes justorum judicia*: quia ipse eorum intimus motus cordis, quasi quædam libra est judiciariæ potestatis. Quibus peractis, quia retributionem inferius non requirunt, recte eorum judicia diademati comparantur. Diadema quippe in superiori parte corporis [l] ponitur. Justorum ergo judicium diadema dicitur, quia per hoc non in terrenis & infimis, sed sursum remunerari concupiscunt. Sequitur:

Prov. 12. 5. Matt. 7. 12.

Ver. 15. 16.

Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & causam quam nesciebam, diligentissime investigabam.

CAPUT XXIII. REC. XIV.

36. Inter hæc lectoris animus forsitan quærat, cur beatus Job suas tam subtiliter virtutes enume-

a 1. Laud. *salvavit*.
b Germ. & Norm. *& operit*.
c Ger. & 2. Laud. *& vestivit me sicut vestimentum*; & sic infra.
d Utic. & alii, *Jacob dicit, qui totam legem*.
e 1. Laud. & Turon. *custodiam præmisit omnem*.
f Deest *ex omni parte* in plet.
g Hoc est, Canoni Hebræorum non insertis, quod non sint Hebraice scripti. Qua de re consule præfat. gener. ubi de doctrina S. Greg. disseritur.
h Norm. & pl. *ducuntur*.
i Germ. Norm. Laud. Turon. &c. ita habent; At in editis, pro *intus*, legitur *justi*, aut *isti*.
k Quidam ed. *transferunt se in personam proximi*.
l Vindoc. *portatur*.

Bona opera etsi humilitate occultanda, necessitate tamen aliquando publicanda.
Matth.6. 1.
Matt.9. 30.

meret. Sanctorum quippe virorum est, bona quæ fecerint occultare, ne contingant eos lapsum elationis incurrere. Unde per semetipsam Veritas dicit: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.* Hinc est etiam, quod duos cæcos juxta viam sedentes illuminans, præcepit dicens: *Videte ne quis sciat.* De quibus illico scriptum est, quia illi abeuntes diffamaverunt eum per totam terram illam. Sed quærendum nobis est, quid sit hoc, quod ipse Omnipotens, cui hoc est velle quod posse, & taceri virtutes suas voluit, & tamen ab his qui illuminati sunt, quasi invitus indicatur: nisi quod servis suis se sequentibus exemplum dedit, ut ipsi quidem virtutes suas occultari desiderent, & tamen, ut alii eorum exemplo proficiant, prodantur inviti: & facta quidem sua occultando, seipsos custodiant; sed dum produntur inviti, bona ad proximos suos exempla transmittant. Occultentur ergo studio, necessitate publicentur; & eorum occultatio sit custodia propria, eorumque publicatio sit utilitas aliena. Rursum

Matt.5. 15. a

quia scriptum est: *Neque accendunt lucernam, & ponunt eam* [a] *sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* Aliquando sancti viri & coram hominibus compelluntur bona facere, aut eadem hominibus sua facta narrare; sed ad eum finem omnia referentes, ut non ipsi eisdem operibus, sed Pater eorum qui in cælis est, debeat glorificari. Dum enim sancta prædicant, ipsa prædicatio eorum fortasse despicitur, quorum vita nescitur. Compelluntur ergo vitam suam dicere, ut auditorum suorum valeant vitam mutare. Et facta sua referunt, ut venerationi sint; venerari appetunt, ut reverenter audiantur. Scriptum quippe

Ezech.1.19 b

est: *Cum elevarentur animalia de terra, elevabantur pariter & rotæ:* quia videlicet cum auditorum mentes prædicantium [b] vitam suspiciunt, necessario utique etiam vim prædicationis admirantur.

Ver. xix. *Quod sanctus Paulus exemplo suo comprobavit.*

37. Hinc est ergo quod prædicatores boni & honorem propter elationem fugiunt, & honorari tamen propter imitationem volunt. Sic nimirum Paulus Apostolus discipulis loquens, & honorem fugit, & tamen quantum esset honorandus, ostendit. Nam cum Thessalonicensibus di-

1. Thess.2. 5. *Ibid.6. 7.* c d

ceret: *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione avaritiæ, Deus testis est,* secutus adjunxit: [c] *Neque quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis, cum possimus* [d] *oneri vobis esse, ut Christi Apostoli, sed facti sumus parvuli in medio vestrum.* Rursus Corinthiis, honorem fugiens,

2. Cor. 4. 5.

dicit: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Jesum Christum.* Quos tamen videns falsorum Apostolorum persuasionibus a veræ fidei tramite deviare, eis se summopere quantum

2. Cor. 11. 21.

esset venerandus, ostendit, dicens: *In quo quis audet, in insipientia dico, audeo & ego. Hebræi*

2. Cor. 11. 22.

A *sunt, & ego. Israelitæ sunt, & ego. Semen Abrahæ sunt, & ego. Ministri Christi sunt, & ego. Ut minus sapiens dico, plus ego.* Quibus etiam subjungit, quod ei quoque tertii cæli secreta patuerint, quod raptus etiam paradisi arcana penetrarit: Ecce honorem fugiens, servum se discipulorum prædicat. Ecce honorem pro utilitate audientium quærens, falsis Apostolis vitæ suæ merita superponit. Egit quippe doctor egregius, ut dum ipse qualis esset [e] agnoscitur, & vita & lingua male prædicantium, ejus comparatione vilesceret. Illos videlicet commendaret, si se absconderet; cumque se non ostenderet, errori B locum dedisset. Miro igitur modo & humilitatis exhibet gratiam, & utilitatis quærit incrementa, ut & servum se discipulorum prædicet, & adversariis potiorem demonstret. Ostendit discipulis quid humilitatis acceperit: ostendit adversariis quid sublimitatis. [f] Innotescit contra adversarios quid habent ex munere, innotescit discipulis qualis apud se maneat in cogitatione: innotescit adversariis qualis foris appareat in operatione. Sancti ergo viri cum coguntur bona narrare quæ faciunt, non elationi serviunt, sed utilitati. Unde beatus Job amicis suis se injuste increpantibus, atque idcirco nescientibus bona sua, loquendo C aperit: ut nimirum discerent, non contra ejus vitam [g] increpantes erigi, sed hanc tacentes imitari: quamvis, ut supra jam diximus, hunc ad memoriam facta sua reducere, invecta ab increpantibus desperatio compellebat. Nam inter tot dolores vulneris, & verba desperationis, cum bona quæ fecit narrat, quasi collapsum verbis & verberibus ad spem animum reformat. Dicat ergo bona quæ fecit, ut non cogatur inter tot mala de se desperare quæ audit. *Oculus fui cæco, & pes claudo.*

Qui eum imitantur, non elationi serviunt, sed humilitati.

Justitiæ opera præmitti debent operibus misericordiæ.

38. Cum sancti operis exempla pensamus, intuendum nobis prius est, quam rectus narrandi ordo servetur, ut ante justitiæ, & post misericordiæ D opera describantur. Ille quippe bene agit quæ pia sunt, qui scit prius servare quæ justa: ut collatus in proximos rivus misericordiæ, de justitiæ fonte ducatur. Nam multi proximis quasi opera misericordiæ impendunt, sed injustitiæ facta non deserunt. Qui si veraciter proximis misericordiam facere student, sibi ipsis prius debuerant juste vivendo misereri. Unde scriptum est: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Qui ergo misereri vult proximo, a se trahat necesse est originem miserendi. Scriptum namque est: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Quomodo ergo alteri miserendo pius est, qui adhuc injuste vivendo fit impius sibimetipsi? Unde E per quemdam sapientem dicitur: *Qui sibi nequam est cui bonus erit?* Ad exhibendam quippe misericordiam ut indigentibus plene exterius valeat impendi, duo sibi necessaria congruunt, id est homo qui præbeat, & res quæ præbeatur. Sed longe incomparabiliter melior est homo, quam res. Qui itaque indigenti proximo exteriorem substantiam præbet sed vitam suam a nequitia non custodit, rem suam Deo tribuit, & se peccato. Hoc quod minus est, obtulit auctori, & hoc quod majus est, servavit iniqui-

Ver. xxx. *Eccli. 30. 24.* *Matt.19.19.* *Eccli. 14.5.*

Qui eleemosynas largiuntur, nec abstinent a peccato, rem suam Deo tribuunt & seipsum peccato.

a 2. Laud. *sub modium.*
b Germ. Laud. Norm. Corb. Germ. & plerique cum vet. ed. *vitam suscipiunt.*
c Norm. Corb. Germ. & plur. *nec requirentes.*
d Becensf. Utic. Prat. & Corb. Germ. *bonori esse*, ut etiam legitur in plur. editis. In Vulgata legimus *oneri esse*, cui respondet textus Græcus, alteri tamen lectioni non omnino contrarius, vox enim Græca *βάρος*, significat non solum *onus*, *pondus*, sed etiam *gravitatem*, *ac auctoritatem*. Erasmus vertit: *cum possemus in autoritate esse.*
e Alii *ostenditur.*
f Ita Laud. Bellov. Turon. Corb. Germ. Vindoc. quos sequuntur vet. edit. Paris. 1495. & Basil. 1514. In Paris. 1518. legitur: *innotescit adversariis quam fortis appareat in operatione; innotescit discipulis quia habet ex genere*, quod vitiosum est. In recent. edit. melius, *innotescit discipulis qualis apud se maneat in cogitatione: innotescit adversariis qualis foris appareat in operatione.* Lectionem hanc exhibent Germ. Utic. aliique Norm.
g Deest *increpantes* in Norm.

quitati. Bene itaque per beatum Job prius dicitur: A *Justitia indutus sum*, [a] *& vestivi me sicut vestimento; & sicut diademate, judicio meo*. Ac deinde subjungitur. *Oculus fui cæco, & pes claudo*. Quia tunc est apud Deum oblatio veræ rectitudinis, cum de radice justitiæ prodeunt rami pietatis. Sed quia in ipso misericordiæ opere plus solet apud internum judicem animus pensari quam factum, notandum quod [b] cæco oculum fuisse se asserit, pedem claudo. Hæc etenim dicens, profecto indicat, quia & illi per semetipsum manum præbuerat, & hunc portando sustinebat. Ex qua re colligitur, super egenos ac debiles quantum misericordiæ illius viscera fundebantur. Unde & subditur: *Pater eram pauperum*.

Ecclesia cæcos illuminat, claudos sustentat.

B 39. Quæ videlicet verba si ad vocem sanctæ Ecclesiæ typica interpretatione referamus; ipsa est oculus cæco, quia per verbum lucet: ipsa pes claudo, quia per adjutorium continet. Cæcos enim prædicando illuminat, claudos vero opitulando sustentat. Cæcus quippe est, qui adhuc quo pergat, non videt: claudus autem est, qui non potest ire quo videt. Crebro namque peccatum aut ignorantia aut infirmitate perpetratur, ut vel nesciat homo quid velle debeat, vel non omne quod voluerit possit. Quo contra recte per Psalmistam dicitur: *Dominus illuminatio mea & salus mea*. (Ps. 26. 1.) Quia enim Dominus & scientiam & virtutem præbet; & contra ignorantiam illumina- C tio, & contra infirmitatem salus vocatur. Hinc etiam de iniquis dicitur: *Fiant viæ illorum tenebræ, & lubricum*: (Psal. 34. 6.) ut scilicet per tenebras [c] quo ire debent non videant, qui etsi recta viderent, in eis tamen per lubricum stare non possent. [d] Isti itaque per lubricum inter bona claudicant, illi per tenebras, quæ bona sequantur ignorant. Sancta itaque Ecclesia extremis tribulationibus deprehensa, antiquorum reminiscitur temporum, quando & docendo illuminare consueverat, & adjuvando firmare, & præcedentis membri sui ore loquitur, dicens: *Oculus fui cæco, & pes claudo*.

Ver. xxi. Cæci sunt gentiles, claudi vero Judæi.

40. Quæ quia duos in se populos collegit, Judaicum scilicet atque Gentilem, recte etiam D potest cæco Gentilis, claudo autem Judaicus populus designari. Gentilis quippe quasi oculos non habuit; quia non accepta Lege non vidit quo ire debuisset. At contra Judaicus habens oculos, claudus fuit; quia Legem quidem sciendo tenuit, sed in ea gressum recti operis non tetendit. Si enim Gentilis populus cæcus minime fuisset, Propheta non diceret: *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam*. (Isai. 9. 2.) Rursum si Israeliticus populus a bono opere minime claudicasset, nequaquam voce Domini Psalmista dixisset: *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni* [e] *inveterati sunt, & claudicaverunt a semitis suis*. (Psal. 17. 46.) Qui nimirum populus claudus idcirco nominatur, qui E sanum gressum in operationa non habuit, quippe qui utroque pede uti noluit, dum unum testamentum recepit, aliud sprevit. Quem cum ad se venientem sancta Ecclesia suscipit, quia ei jam vetus tenenti, etiam novum Testamentum inseruit, ad dirigendos gressus illius, quasi alterum pedem jungit. Qui fidelis sanctæ Ecclesiæ populus adhuc recte subjungit: *Pater eram pauperum*; A quia videlicet humiles, qui pauperes spiritu dicti sunt, ex ejus prædicatione generantur. Sed oportet ut in his omnibus ipsa historiæ subtiliter verba pensemus. Ait enim:

Pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissime investigabam. (Vers. 16.)

Caput XXIV. Præstat bonum opus ex affectu facere, quam ex præcepto.

41. Plerumque enim multa homines pauperibus largiuntur, non quia eosdem pauperes diligunt, sed quia si minime tribuant, iram judicis superni formidant: qui si Deum non metuerent, quæ habent dare noluissent. Et quidem in bono opere primus incipientium gradus est, ut qui adhuc proximum sicut se nescit diligere, jam tamen incipiat judicia superna formidare. Quia igitur aliud est B bonum opus ex præcepto, aliud vero etiam ex affectu facere; sanctus vir ut mentem nobis suæ operationis insinuet, dicat: *Pater eram pauperum*. [f] Non enim patronum se, vel proximum, vel adjutorem pauperum, sed patrem fuisse testatur: quia nimirum [g] magno caritatis officio, studium misericordiæ vertit in affectum naturæ; ut eos quasi filios cerneret per amorem, quibus quasi pater præerat per protectionem. Quia igitur vis misericordiæ illius naturam fuerat imitata, patrem se pauperum fuisse commemorat. Ubi etiam subdit:

Et causam quam nesciebam, diligentissime investigabam. (Ibidem)

Caput XXV. Etsi nulla bona opera negligenda, minora tamen potioribus postponi debent.

42. In quibus videlicet verbis pensanda sunt C omnia quam distincte narrentur, quod nulla ab eo merces prætermittitur. Justus quippe est in actionibus suis, pius in infirmitatibus proximorum, strenuus in negotiis pauperum. Qui enim æternæ retributionis bona cogitat, necesse est ut ad omnem se causam secuturæ mercedis extendat. Hinc enim per Salomonem dicitur: *Qui Deum timet, nihil negligit*. (Eccl. 7. 19.) Hinc etiam Paulus ait: *Ad omne opus bonum parati*. (2. Tim. 2. 21.) Sed inter hæc sciendum est, quia aliquando in actionibus nostris minora bona prætermittenda sunt pro utilitate majorum. Nam quis ignoret esse boni operis meritum, mortuum sepelire? & tamen cuidam, qui ad sepeliendum patrem se dimitti poposcerat, dictum est: D *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade & annuntia regnum Dei*. (Luc. 9. 60.) Postponendum namque erat obsequium hujus ministerii officio prædicationis: quia illo carne mortuos [h] in terram conderet, isto autem anima mortuos ad vitam resuscitaret. Per Prophetam quoque primatibus synagogæ dicitur: *Quærite judicium, subvenite oppressa*. (Isai. 1. 17.) Et tamen Paulus Apostolus dicit: *Contemtibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum*. (1. Cor. 6. 4.) Auditores etenim suos ad virtutem sapientiæ, ad linguarum genera, ad prophetiæ quoque indaganda mysteria succendebat, dicens: [i] *Æmulamini spiritalia, magis autem ut prophetetis*. (1. Cor. 14. 1.) Sed quia spiritalia dona non caperent, si terrena eos ne- E gotia depressissent, longe ante præmisit, dicens: *Contemtibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum*. (1. Cor. 6. 4.) Ac si aperte dicat, qui minoris meriti sunt in Ecclesia, & nullis magnorum donorum virtutibus pollent, ipsi de terrenis negotiis judicent, quatenus per quos magna nequeunt, bona minora suppleantur. Quos & contemtibiles nominat, & tamen sapientes vocat, cum dicit: *Sic non est sapiens inter vos quisquam, qui possit judicare* (Ibid. 5.) in-

a 1. Laud. *& vestivit me sicut vestimentum*. Io Bellov. *& vestivi me*.
b Germ. Bellov. & Norm. *cæci oculum .... pedem claudi*.
c Ger. 1 Laud. & Corb. Ger. *quo*. 2. Laud. *quo ire non videant, qui etsi recta viderint ... stare non possint*. Ita quoque Norm.
d Iidem mss. præter Ger. *iste ..., claudicat, ille ... ignorat*.
e Germ. duo Laud. Corb. Germ. & Norm. *inveteraverunt*.
f Duo Laud. Corb. Ger. & Norm. *non ergo*.
g Gemet. *magna caritatis officio*.
h 1. Laud. *in terram conderet*. Ger. *mortuos sepeliret*.
i Vindoc. *æmulamini dona meliora*.

inter fratrem suum? Qua ex re quid colligitur, nisi ut hi terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt? Qui autem spiritalibus donis ditati sunt, profecto terrenis non debent negotiis implicari; ut dum non coguntur inferiora bona disponere, exercitati valeant bonis superioribus deservire.

Ver. XXII. Qui per se non possunt, per alios officia caritatis exercere spernantur.

43. Sed curandum magnopere est, ut hi qui donis spiritalibus emicant, nequaquam proximorum infirmantium negotia funditus deserant, sed hæc aliis quibus dignum est, tractanda committant. Unde Moyses quoque ad populum viros pro se septuaginta constituit, ut quanto se ab exterioribus causis absconderet, tanto ardentius interna penetraret. Sicque fit, ut summi viri magis ad spiritalia dona proficiant, dum eorum mentes res infimæ non conculcant: & rursum viri in Ecclesia ultimi sine bono opere non vivant, dum in rebus exterioribus inveniunt recta quæ agant. Sancta quippe Ecclesia sic consistit unitate fidelium, sicut corpus nostrum unitum est compage membrorum. Alia namque sunt membra in corpore quæ intuendæ luci deserviunt, [a]alia quæ a terræ tactu minime disjunguntur. Oculus quippe luci intenditur, & ne cæcari valeat, a pulvere custoditur. Pes vero tunc suum officium recte peragit, cum suscipiendum terræ pulverem non refugit. Quæ tamen corporis membra vicissim sibi sua officia impartiendo copulantur, ut pes oculis currat, & oculus pedi prospiciat.

Membra Ecclesiæ, etsi officio distincta, sunt caritate conjuncta.

44. Sic itaque sic sanctæ Ecclesiæ membra debent & officio esse distincta, & caritate conjuncta, ut summi viri eorum [b] viam provideant, qui in terrenis negotiis vacant: quatenus velut ad lumen oculorum pes ambulet, & rursum quidquid terrenis negotiis implicati agunt, hoc ad majorum utilitatem referant, ut pes cujus via prospicitur, non sibi tantummodo, sed etiam oculis gradiatur. Dum itaque sibi invicem alterna administratione conveniunt, miro modo agitur, ut quia electi quique vicissim sibimet impendendo quod valent faciunt, eorum fiant opera etiam, quæ facere ipsi non possunt.

Necessitate suadente, contemplatio intermittenda, ut proximi utilitati serviatur.

45. Sed inter hæc sciendum est, quia cum proximorum causis exterioribus qui apte deserviant, desunt, debent hi quoque qui spiritalibus donis pleni sunt, eorum infirmitati condescendere, terrenisque illorum necessitatibus inquantum decenter valeant, caritatis condescensione servire. Nec tædere animum debet, si sensus ejus contemplationi spiritalium semper intentus, aliquando dispensandis rebus minimis quasi minoratus inflectitur, quando illud Verbum per quod constant omnia creata, ut prodesset hominibus, assumta humanitate voluit paulominus [c] ab Angelis minorari. Quid ergo mirum si homo se propter hominem attrahit, dum creator hominum & Angelorum, formam hominis propter hominem suscepit? Nec tamen minoratur sensus cum sic attrahitur: quia tanto subtilius superiora penetrat, quanto humilius pro amore conditoris nec inferiora contemnit. Quid indignum nobis vel difficile est, si supra infraque animum ducimus, qui eadem manu corporis lavamus faciem, qua etiam calceamus pedem? Beatus igitur Job quia cum magna ageret, minima non despexit, dicat: *Et causam quam nesciebam, diligentissime investigabam.* Ver. XXIII.

In judiciis non simus præcipites.

46. Qua in re notandum video, ne ad proferendam sententiam umquam præcipites esse debeamus, ne temere indiscussa judicemus, ne quælibet mala audita nos moveant, ne passim dicta sine probatione credamus. Quod profecto perpetrare pertimescimus, si auctoris nostri subtilius facta pensamus. Ipse quippe ut nos a præcipitata sententiæ prolatione compesceret, cum omnia nuda & aperta sint oculis ejus, mala tamen Sodomæ noluit audita judicare, qui ait: *Clamor Sodomorum* [d] *& Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis: descendam & videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint; an non est ita, ut sciam.* Omnipotens itaque Dominus & omnia sciens, cur ante probationem quasi dubitat, nisi ut gravitatis nobis exemplum proponat, ne mala hominum ante præsumamus credere, quam probare? Ecce per Angelos ad cognoscenda mala descendit, moxque facinorosos percutit: atque ille patiens, ille mitis, ille de quo scriptum est: *Tu autem Domine cum tranquillitate judicas*; ille de quo scriptum est rursum: *Dominus patiens est redditor*; tanto crimine involutos inveniens, quasi patientiam prætermisit, & diem extremi judicii expectare ad vindictam noluit, sed eos igne judicii, ante judicii diem prævenit. Ecce malum quasi cum difficultate credidit cum audivit, & tamen sine tarditate percussit, cum verum cognoscendo reperit: ut nobis videlicet daret [e]exemplum, quod majora crimina & tarde credenda sunt cum audiuntur, & citius punienda sunt cum veraciter agnoscuntur. Hujus ergo diligentiæ beatus Job sollicitudinem gerens, ait: *Et causam quam nesciebam, diligentissime investigabam.* Quæ scilicet verba etiam per vocem Ecclesiæ ad interpretationem typicam possumus non inconvenienter referre. Ipsa quippe per electos suos cum mala carnalium judicat, hoc quod nescit, investigat: quia mala quæ nescit operando, investigat per judicium corrigendo. Sancta itaque Ecclesia cum injustorum fuerit ad tempus improbitate compressa, reminiscitur dicens: *Causam quam nesciebam, diligentissime investigabam.* Ac si aperte dicat: Mala quæ in electis meis agendo non noveram, in iniquis hominibus districte judicando plectebam. Et quia nunc virtute prædicationis suæ diabolum conterit, atque ex ejus ore uniuscujusque quem suscipit, animam rapit, sequitur dicens:

2. q. 5. c. Deus omnipotens. — Gen. 18. 20. — Sap. 12. 18. Eccli. 5. 4. — Majora crimina tardius credenda; sed cum agnoscuntur, citius punienda.

Contercbam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Vers. 17.

CAPUT XXVI.

Rec. XV. Ecclesia diabolo prædam eripit, cum aliquem ab errore aut peccato revocat.

47. O qualem de ore diaboli prædam tulit, quando ipsum raptorem Saulum convertendo rapuit; quando adhuc spirans minarum, acceptis epistolis pergebat Damascum, & dum persequendo fideles, [f] congregaret prædam diabolo, cognoscendo fidem ipse aggregatus est Christo. Toties ex iniqui dentibus Ecclesia prædam tulit, quoties ex erroris morsu animam prædicando diripuit. Quis namque iniquus verius dici potest, quam diabolus? Cujus molas conterimus, quoties disserendo contra ejus insidias, occulta illius machina- Act. 9. 2.

a Germ. & poster. editi *alia quæ a terreno esse*. Nostram lect. confirmant mss. Corb. Ger. Norm. duo Laud. Vind. Turon. & vet. edit.

b Gemet. Utic. & Beccens. *eorum vitam*.

c Omittitur, *ab*, in plur.

d Gemet. ac plur. Norman. *& Gomorrha*.

e Vind. *per prælatos suos*.

f Ita mss. Anglic. & nostri præter Corb. Ger. ubi ut in ed. tum vet. tum recentioribus legitur, *congregaret plebem*.

namenta monstramus: ac sic de ejus dentibus A prædam tollimus, quia mentem quam jam ad peccatum frangendo momorderat, ad salutem vitæ convertendo revocamus. Per molas quippe

Ver. xxiv. occultæ ejus insidiæ, per dentes vero aperta jam culpæ perpetratio demonstratur. De quibus nimirum molis ac dentibus per Psalmistam scriptum est: *Deus vero* [a] *conteret dentes eorum in ore*

a Psal. 57. 7. *ipsorum, molas leonum confringet Dominus*. Sed sanctus vir ante se asserit molas conterere, ut post de dentibus illius prædam potuisset auferre: quia tunc veraciter prædam de ejus dentibus tollimus, cum prius molas illius conterere scimus. Prius enim necesse est occulta consiliorum illius machinamenta prodere, ut auditoris nostri animam valeamus postmodum ab aperto B lapsu revocare. Hujus iniqui molas ipse summus pastor Ecclesiæ prædicando conterebat, cum

1 Petr. 5. 8. diceret: *Sobrii estote & vigilate, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide.* Contra hunc leonem sancta Ecclesia, quia ejus insidias conspicit, fidei caulas munit. Cujus toties molas frangit, quoties hæreticorum argumenta destruit: toriesque ab ejus dentibus prædam diripit, quoties ab errore quempiam prædicando convertit. Et quia plerique justorum tunc erunt, qui se Ecclesiasticæ pacis tempore ab hoc mundo exituros esse crediderunt, beatus Job dum sua narrat, voces quoque justo- C rum sequentium indicat, dicens:

Vers. 18. *Dicebamque, In nidulo meo moriar, &* [b] *sicut palma multiplicabo dies.*

b

CAPUT XXVII. Reg. xvi. Ejus filii, si pace frui desiderant, in eorum nido & sinu remaneant. Ps. 83. 4.

48. Quid hoc loco per nidi nomen exprimitur, nisi tranquilla quies fidei, qua unusquisque infirmus nutritur? Multitudo quippe illa bonorum, quæ persecutionum temporibus fuerit deprehensa, nutrimentorum suorum dies quasi in nido, sic in loco quietis, explere se credidit. Nam nisi sancta Ecclesia infirmos quosque filios nunc in nido pacis enutriret, Psalmista non diceret: *Etenim passer invenit sibi domum, & turtur nidum, ubi reponat pullos suos*. Jam quippe domum invenit sibi passer; quia æternum cæli habitaculum noster Redemptor intravit. Et tur- D tur invenit nidum; quia sancta Ecclesia amore conditoris affecta, crebris gemitibus utitur, & velut nidum sibi, id est pacatissimam fidei quietem construit, in qua crescentes filios quasi plumescentes pullos, quousque ad superiora evolent, caritatis gremio calefactos fovet. Igitur quia tunc erunt, qui pacis tempore se ad superna migrare, id est a nido evolare crediderunt, eorum vox beati Job voce prævenitur, cum ait: *Dicebamque, In nidulo meo moriar*. Quia vero hoc ipsum sibi pacis otium ex multorum dierum longitudine promittebant, recte subjungit, dicens: *Et sicut palma multiplicabo dies*. Palma enim tarde proficit, sed diu in viriditate subsistit. E Cum multis autem difficultatibus sancta Ecclesia ad fidei statum venit, & pro collectione plurimorum, in ejusdem fidei gloria diutius stare concupiscit. Sicut palma ergo multiplicare se dies credidit, quæ emergente subitæ tentationis articulo, pacis suæ gratiam & tarde a fidelibus adeptam, & citius ab infidelibus interceptam dolet.

49. Nec immerito justorum vita palmæ comparatur: quia scilicet palma inferius tactu aspera est, & quasi aridis corticibus obvoluta; superius vero & visu fructibus pulcra: inferius corticum suarum involutionibus angustatur: sed superius amplitudine pulcræ viriditatis expanditur. Sic quippe est electorum vita, despecta inferius, superius pulcra: in imo ista quasi multis corticibus obvolvitur, dum innumeris tribulationibus angustatur: in summo vero illa quasi pulcræ viriditatis foliis amplitudine retributionis expanditur. Habet quidem aliud palma, quo a cunctis arborum generibus differt. Omnis namque arbor in suo robore juxta terram vasta subsistit, sed crescendo superius angustatur, & quanto paulisper sublimior, tanto in altum subtilior redditur. Palma vero [c] minoris amplitudinis ab imis inchoat, & juxta ramos ac fructus ampliori robore exurgit: & quæ tenuis ab imis proficit, vastior ad summa succrescit. Quibus itaque alia arbusta nisi terrenis mentibus inveniuntur esse similia, inferius vasta, superius angusta? quia nimirum omnes hujus sæculi dilectores, in terrenis rebus fortes sunt, in cælestibus debiles. Nam pro temporali gloria usque ad mortem desudare appetunt, & pro spe perpetua ne parum quidem in labore subsistunt. Pro terrenis lucris quaslibet injurias tolerant, & pro cælesti mercede vel tenuissimi verbi ferre contumelias recusant: terreno judici toto etiam die assistere fortes sunt, in oratione vero coram Domino vel unius horæ momento lassantur. Sæpe nuditatem, dejectionem, famem, pro acquirendis divitiis atque honoribus tolerant, & earum rerum se abstinentia cruciant, ad quas adipiscendas festinant: superna autem laboriose quærere tanto magis dissimulant, quanto ea retribui tardius putant. Hi itaque quasi aliarum arborum more deorsum vasti sunt, sursum angusti; quia fortes in inferiora subsistunt, sed ad superiora deficiunt. At contra ex qualitate palmarum designatur proficiens vita justorum, qui nequaquam sunt in terrenis studiis fortes, & in cælestibus debiles; sed longius atque distantius studiosos se Deo exhibent, quam sæculo fuisse meminerunt. Nam cum quibusdam per prædicatorem nostrum dicitur: *Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: sicut* [d] *enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra* [e] *servire justitiæ in sanctificationem*: eorum proculdubio infirmitati condescenditur, ac si eis apertius diceretur: Si nequaquam amplius potestis, saltem tales estote in fructu bonorum operum, quales fuistis dudum in actione vitiorum; [f] ne debiliores vos habeat sancta libertas caritatis, quos in carne validos habuit usus terrenæ voluptatis.

Margin (right column): Ver. xxv. Cur Justi palmæ comparantur. — c — Dist. 47. c. 3. Omnes hujus. — Rom. 6. 19. — d — e — f — Ver. xxvi.

50. Sunt vero nonnulli, qui cum cælestia appetunt,

a Plurimi mss. contrivit.... confregit.

b Hebraice כחול sicut arena. Attamen חול quibusdam Hebraice Phœnix est. Et quia φοῖνιξ Græce significat *palmam*; hinc interpretes verterunt *sicut palma*. Aliis placet eo loci mentionem injectam Phœnicis avis famosissimæ, sed fabulosissimæ.

c Ita cum mss. Norm. Laud. Turon. Vindoc. Bellov. vet. ed. cujus lectionis loco in Germ. & in ed. recent. habetur *palma vero minor ab imis*. Corb. Germ. habet *minoris altitudinis*.

d Deest *enim* in plerisque.

e Germ. *servire justitiæ Deo in sanctificationem*.

f Hic multum variant codices mss. & editi. Turon. habet: *ne debiliores vos habeat sancta libertas, quos* &c. Norman. cum 2. Laud. *ne*... *libertas aeris quos*. Corb. Germ. *nec debiliores*... *libertas aeris quos*. Vindoc. *ne debiliores vos habeat sancta libertas, eis quos in carne validos habuit usus terrenæ voluntatis*. Codex Bellov. hic est corruptus. Vetus ed. Paris. *ne debiliores*... *sancta libra operis, quos*. Germ. & edit. Basil. *sancta libertas heredes quos*. Gilot. ita habet. In omnibus mss. legitur *quos*, non *quam*, ut in ed. Gussanv. Gratianus etiam legit *quos*, ut videre liquet dist. 47. c. omnes.

Non vero qui cum bene cœperint, minime perseverant.

tunt, atque hujus mundi noxia facta derelinquunt, ab inchoatione sua quotidie inconstantiæ pusillanimitate deficiunt. Quibus hos, nisi arbustis reliquis similes dixerim, qui nequaquam tales superius surgunt, quales inferius oriuntur? Hi quippe [a] ad conversionem venientes, non tales quales cœperunt, perseverant, & quasi more arborum, inchoatione vasti sunt, sed tenues crescunt: quia paulisper per argumenta temporum patiuntur detrimenta virtutum. Sensim quippe in eis desideria superna languescunt; & qui robusta ac fortia proposuerant, debilia atque infirma consummant: dumque ætatis augmento proficiunt, quasi flexibiles crescunt. Palma vero, sicut dictum est, [b] vastioris in summitate est, quam esse cœperit quantitatis ex radice: quia sæpe electorum conversio plus finiendo peragit, quam proponit inchoando; & si tepidius prima inchoat, ferventius extrema consummat; videlicet semper inchoare se æstimat, & idcirco infatigabilis in novitate perdurat. Hanc scilicet justorum constantiam Propheta intuens, ait: *Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem suam, assument pennas ut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.* (*Isai. 40. 31.*) Mutant quippe fortitudinem; quia fortes student esse in spiritali opere, qui dudum fuerant fortes in carne. Assumunt autem pennas ut aquilæ; quia contemplando volant. Currunt & non laborant, quia velocibus magna celeritate prædicant. Ambulant & non deficiunt; quia intellectus sui velocitatem retinent, ut tardioribus condescendant. In cunctis vero bona quæ accipiunt, quanto aliis libenter accommodant, tanto ipsi incommutabiles in novitate perdurant; & qui tenues a radice inchoationis exeunt, fortes in culminis perfectione convalescunt. Dicat itaque beatus Job ex persona sua, dicat ex voce sanctæ Ecclesiæ [c] pro his, quos pacis tempore ad se conversos habuerat; atque in bonis moribus perseveraturos credebat: *Dicebamque, In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.* [d] Quasi enim palma multiplicare se dies credidit, quæ mentes fidelium ad extremum usque robustiores exurgere putabat. Cum enim multorum corda [e] persecutionibus cœperint lassata mollescere, dolet jam in se quasi ad debilitatem tendere, quos mirabatur fortia proposuisse. Et [f] quia mente semper spiritali scientiæ intendit, recte subjungitur;

Vers. 19. *Radix mea aperta est secus aquas.*

CAPUT XXVIII. *Spiritali scientiæ semper intendit Ecclesia.*

51. Juxta aquas enim radix aperitur, quando ad percipienda veritatis fluenta latenter cogitatio mentis expanditur. Ut enim in * superiori libro jam diximus, solet in sacro eloquio radicis nomine occulta cogitatio designari. Radicem igitur nostram secus aquas aperimus, cum infusioni intimæ cogitationem taciti cordis intendimus. Quæ scilicet verba [g] si ad vocem sanctæ Ecclesiæ ducimus, radix illius ipsa debet incarnatio Redemptoris intelligi. Quæ juxta aquas aperta est, dum Deus invisibilis, per assumptionem humanitatis suæ, patuit aspectibus visionis nostræ. Creator quippe qui in divinitate videri non poterat, assumsit a nobis unde videretur a nobis. Radix ergo secus aquas aperitur; quia auctor humani generis per humanitatem suam hominibus demonstratur. Unde recte quoque per Psalmistam dicitur: *Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.* (*Psal. 1. 3.*) Decursus quippe aquarum sunt quotidiani transitus deficientium populorum. Et de semetipsa Veritas dicit: *Si in ligno viridi hæc faciunt, in arido quid fiet?* (*Luc. 23. 31.*) Lignum ergo secus decursus aquarum est, quia fructum & protectionem sui nobis umbraculi proferens, apparuit creator in carne, ut humanum genus [h] per resurrectionem figeret, quod per defectum quotidie ibat in mortem. Sequitur:

Ibidem *Et ros morabitur in messione mea.*

CAPUT XXIX. *Ejus messio rori gratiæ tribuenda.*

52. Subaudis, *dicebam*. Messio enim sanctæ Ecclesiæ non inconvenienter accipitur, cum perfectæ animæ a corporibus abstractæ, velut maturæ segetes a terra decisæ, ad cælestia horrea [i] demigrant: quod quia non nostra virtute, sed cælesti gratia largiente agitur, bene ait: *Et ros morabitur in messione mea*, Ros namque desuper cadit, messis deorsum colligitur. Ergo ros moratur in messione; quia gratia desuper veniens agit, ut digni simus qui de inferioribus colligamur. Ipsa quippe nos desuper infundente, fructum bonorum operum ferimus. Unde recte quoque per Paulum dicitur: *Gratia Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit.* (*1. Cor. 15. 10.*) Si enim [k] quæratur quid sit ros desuper veniens, ait; *Gratia Dei sum id quod sum.* Si intueamur messem sub rore crescentem, ait: *Et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi.* Sequitur:

Vers. 20. *Gloria mea semper innovabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.*

CAPUT XXX. *Ecclesia deflet filios quos ad veterem vitam redire cognoscit.*

53. Subaudis, *dicebam*. Superiori quippe sententiæ conjungitur, quod locutione continua subinfertur, cum ait: *Dicebamque, In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.* Ac deinde subjungitur: *Radix mea aperta est secus aquas, & ros morabitur in messione mea. Gloria mea semper innovabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.* Cunctis vera scientibus liquet, quod ad vetustam vitam vitia pertinent, virtutes ad novam. Hinc enim Paulus dicit: *Exuentes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum.* (*Coloss. 3. 9.*) Hinc rursus ait: *Vetus homo noster simul crucifixus est.* (*Rom. 6. 6.*) Hinc Psalmista ex typo humani generis loquens, inter malignos spiritus deprehensus dicit: *Inveteravi inter omnes inimicos meos.* (*Psal. 6. 8.*) A fervore etenim mentis vel inter spiritales inimicos, vel inter carnales [l] quosque proximos, ipso aliquo modo vivendi usu [m] veterascimus, & assumtæ novitatis speciem fuscamus. A qua tamen vetustate quotidie [n] si studia circumspectionis invigilent, orando, legendo, bene vivendo renovamur: quia vita nostra dum lacrymis lavatur, bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus renditur, ad novitatem suam sine cessatione reparatur. Beatus igitur Job sic sua narrat, ut nostra significet: quia sancta Ecclesia cum fideles suos conspicit ad vitæ vete-

* l. 8. n. 81. Ver. xxvii.

a Germ. duo Laud. Gemet. aliique Norm. *in conversatione vehementer*. Corb. Germ. & Prat. *in conversationem*.
b Sic duo Laud. Corb. Germ. Norm. &c. Editorum vero non eadem est lectio. In vet. ut in ms. Germ. legitur: *vastior in summitate est quam esse cœperit qualitatis ex radice*. Poster. eadem habent, demta voce *qualitatis*, quam Corb. Germ. servavit.
c In recent. ed. omissam particulam *pro*, supplevimus ex mss & vet. vulg.
d Vitiose in Gilot. Vatic. Gussanv. *quasi enim palmam*. Emend. ex antiq. cod. sive mss. sive excusis.
e Al. *persecutionis tempore*.
f Gemet. *quia semper mentem spirituali* &c. Turon. *mentes* &c.
g Vindoc. *si a voce sanctæ Ecclesiæ*.
h 1. Laud. *per resurrectionem fieret*.
i Corb. Germ. & duo Laud. *demigrantur*.
k Norm. *quæratur res desuper veniens, gratia*. Corb. Germ. & Germ. *si enim quæramus ros desuper veniens*.
l 1. Laud. *quoque*.
m Germ. Corb. Germ. & Laud. *veterescimus*.
n Ita duo Laud Corb. Germ. Bellovac. Norm. &c. quibus consentiunt vet. ed. At recentioribus magis placuit lectio quam exhibet Germ. *si studio circumspectionis invigilamus*.

veteris culpas redire, eos quos novitatem mentis intuetur perdere, cogitur plorare. Prædicator quippe egregius discipulis suis dicit: *Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum?* (1. Thess. 2. 19.) Sancta ergo Ecclesia quasi amissam gloriam deplorat, cum fideles suos ad vitam veterem redire considerat. Ait enim: *Dicebam, Gloria mea semper innovabitur*; quia eos quos [a] in se novæ vitæ militare credidit, vetustis desideriis servire cognoscit.

Vers. XXVIII. Quot significentur in sacris Scripturis arcus nomine.

54. Arcus autem nomine in sacro eloquo aliquando malorum insidiæ, aliquando dies judicii, aliquando vero ipsa eadem sacra eloquia designantur. Per arcum quippe insidiæ figurantur, sicut per Psalmistam dicitur: *Intenderunt arcum suum, rem amaram.* (Psal. 63. 4.) Per arcum quoque dies extremi judicii designatur, sicut per eumdem rursum Psalmistam dicitur: *Ostendisti populo tuo dura, potasti nos vino compunctionis: dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus.* (Ps. 59. 5.) In arcu enim quanto longe trahitur chorda, tanto de eo districtior exit sagitta. Sic nimirum sic extremi judicii dies quanto longe differtur ut veniat, tanto cum venerit, de illo districtior sententia procedit. Idcirco autem diversis nunc cladibus percutimur, ut his correcti paratiores tunc inveniri valeamus. Unde illic præmissum est: *Ostendisti populo tuo dura*; flagella videlicet sæculi, quæ secuturum gravius judicii diem præcurrunt. *Potasti nos vino compunctionis*: ut terrena gaudia in lacrymas verterentur. *Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus.* Ac si aperte diceret: Hoc tempus misericordiæ est, illud tempus judicii erit. Per ista ergo hujus temporis flagella significas, quomodo tunc percussurus es, quando non parcens judicas, qui sic districte modo percutis, quando parcis.

Ipsa Scriptura Sacra arcus est Ecclesiæ.

55. Aliquando autem per arcum etiam sacra Scriptura signatur. Ipsa quippe arcus est Ecclesiæ, ipsa arcus est Domini, de qua ad corda hominum sicut ferientes sagittæ, sic terrentes sententiæ veniunt. Unde recte quoque per Psalmistam dicitur: *Arcum suum tetendit & paravit illum, & in ipso paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* (Ps. 7. 13.) Arcum namque suum Dominus tetendit; quia cunctis peccatoribus per Scripturam sacram minas exhibuit. In quo arcu scilicet vasa mortis præparat; quia secundum eloquii sui sententiam, eos qui nunc corrigi negligunt, reprobos damnat. In quo etiam sagittas suas ardentibus effecit; quia in eos quos per terrorem corrigit, accensas verborum sententias emittit. De hoc prædicatorum arcu per Isaiam dicitur: *Cum sagittis & arcu* [b] *ingrediuntur illuc*: (Isai. 7. 24.) quia nimirum sancti Apostoli ad feriendam Gentilis vitæ duritiam cum districtis verborum spiculis venerunt. Quid igitur hoc in loco arcus nomine, nisi sacrum eloquium debet intelligi? In chorda etenim Testamentum novum, in cornu vero Testamentum vetus accipitur. In arcu autem dum chorda trahitur, cornu curvatur: [c] sic in hoc eodem sacro eloquio dum Testamentum novum legitur, duritia Testamenti veteris emollitur. Ad ejus namque spiritalia & blanda præcepta, illius litteræ se rigor inclinat: quia Testamentum novum, dum quasi quodam bonæ operationis brachio trahitur, in Testamento veteri severitatis jura flectuntur. Nec indecenter dicimus chordam Testamento novo congruere, quod de incarnatione Dominica certum est extitisse. Quasi ergo chorda trahitur, & cornua curvantur: quia dum in Testamento novo incarnatio mediatoris agnoscitur, ad spiritalem intelligentiam rigor Testamenti veteris inclinatur. Ait igitur sanctus vir: *Dicebam, Gloria mea semper innovabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.*

Hoc arcu recte utitur, qui div. eloquia intelligens, opere perficit.

56. Arcus in manu, est Scriptura sacra in operatione. In manu etenim arcum tenet, qui divina eloquia quæ intellectu cognoscit, operatione perficit. Instauratur ergo arcus in manu, dum quidquid de sacro eloquio studendo cognoscitur, videndo completur. Hinc etiam Salomon dum fortes spiritalis pugnæ describeret bellatores, ait: *Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi.* (Cant. 3. 8.) Quid namque in divina Scriptura per gladium figuretur, Paulus aperuit, dicens: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.* (Ephes. 6. 17.) Salomon autem non ait: Omnes habentes gladios, sed tenentes: quia videlicet verbum Dei non est mirabile solummodo scire, sed facere. Habet quippe, sed non tenet gladium, qui divinum quidem eloquium novit, sed secundum illud vivere negligit. Et doctus esse ad bella [d] jam non valet, qui spiritalem quem habet gladium, minime exercet. Nam resistere tentationibus omnino non sufficit, qui hunc verbi Dei tenere gladium male vivendo postponit. Sancta itaque Ecclesia, quæ subsequenti [e] persecutione deprimitur, malorum abundantiam, & bonorum inopiam pensans, beati Job vocibus damna sua prænuntiet, dicens: *Dicebamque, In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies. Radix mea aperta est secus aquas, & ros morabitur in messione mea. Gloria mea semper innovabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.* (Vers. 18 &c.) Quæ videlicet cuncta considerans, [f] nequaquam spe cassa fallebatur. Nam perfecti quique multos nunc ejus conspiciunt [g] adjutores, sed pensant proculdubio quod emergente persecutionis articulo, ex his plerique hostes illius fiunt, qui esse pacis tempore ejus cives videntur. Non autem de omnibus ita desperant: sed tamen plerumque contingit, ut hi, de quibus [h] majorem fidei fiduciam habuerant, ipsi ejusdem fidei hostes [i] atrociores fiant: ut eos tunc videant contra sacra eloquia agere, ex quorum se operatione crediderant hæc eadem sacra eloquia ad prædicationis gratiam restaurare. Quæ tamen tempora jam nunc inchoasse ingemiscimus, cum multos intra Ecclesiam positos cernimus, qui aut nolunt operari quod intelligunt, aut hoc ipsum quoque sacrum eloquium intelligere ac nosse contemnunt. A veritate etenim avertentes auditum, ad fabulas convertuntur, dum *omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Jesu Christi.* (Philip. 2. 21.) Scripta Dei ubique reperta opponuntur oculis; sed hæc cognoscere homines dedignantur. Pene nullus quærit scire quod credidit. Multitudo ergo bonorum præcedentium arcum suum destrui [k] doleat, quæ sacrum eloquium restaurari semper per studium subsequentium credebat.

a Vindoc. *in novitate militare.*
b Germ. Gemet. ac alii *ingredientur.* Corb. Germ. *ingrediuntur.*
c 1. Laud. & Corb. Germ. *sicut in hoc eodem.*
d Recent. edit. *jam non valet.* Repugnat sensus, nullique, quorum copiam habuerimus, favent mss. Lectionem nostram exhibent cod. Laud. Turon. Vindoc. Norm. Corb. Germ. necnon vet. excusi.
e Vindoc. *tribulatione.*
f 1. Laud. *neque se peccasse fallebatur.*
g Duo Laud. *auditores*; quod olim scriptum in Utic. Sic etiam habent vet. edit.
h Pratel. Gemet. & nonnulli, *majorem spei fid.* At legendum videtur *fidei*, quia paulo post legitur, *ipsi ejusdem fidei.*
i Vindoc. *acriores.*
k Ita mss. & vet. edit. In recent. *dolebat.*

LIBER VIGESIMUS,

Explicantur fusius quinque ultimi Versus Cap. 29. Lib. Job, cum integro Cap. 30. maxime de hæreticis & carnalibus Ecclesiam vexantibus,

CAP. I. Scriptura sacra ceteris libris longe anteponenda.

I. QUamvis omnem scientiam atque doctrinam Scriptura Sacra sine aliqua comparatione transcendat: ut taceam quod vera prædicat, quod ad cælestem patriam vocat, quod a terrenis desideriis ad superna amplectanda cor legentis immutat, quod dictis obscurioribus exercet fortes, & parvulis humili sermone blanditur: quod nec sic clausa est, ut pavesci debeat: nec sic patet, ut vilescat: quod usu fastidium tollit, & tanto amplius diligitur, quanto amplius meditatur: quod legentis animum humilibus verbis adjuvat, sublimibus sensibus levat: quod aliquo modo cum legentibus crescit: quod a rudibus lectoribus quasi recognoscitur, & tamen doctis semper nova reperitur: ut ergo de rerum pondere taceam, scientias tamen omnes atque doctrinas ipso etiam locutionis suæ more transcendit: quia uno eodemque sermone dum narrat textum, prodit mysterium, & sic scit præterita dicere, ut eo ipso noverit futura prædicare, & non immutato dicendi ordine, eisdem ipsis sermonibus novit [a] & anteacta describere, & agenda nuntiare: sicut hæc eadem beati Job verba sunt, qui dum sua dicit, nostra prædicit; dumque lamenta propria per sermonem indicat, sanctæ Ecclesiæ causas per intellectum sonat. Ait enim:

Job. 29. Vers. 21. 22. & 23.

Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum. Verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium meum. Expectabant me sicut pluviam, & os suum aperiebant, quasi ad imbrem serotinum.

CAP. II. Fideles Ecclesiam docentem audiunt, ejus verba secuturi, non judicaturi.

2. Hanc etenim apud beatum Job fuisse subjectorum reverentiam indubitanter credimus. Sed sicut jam sæpe diximus, sancta Ecclesia hæreticorum vel carnalium tribulationibus pressa, præteritorum reminiscitur temporum, in quibus omne quod ab ea dicitur, cum metu a fidelibus auditur, & adversariorum suorum proterviam deplorans, dicit: *Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum.* Ac si aperte dicat: Non ut hi protervi ac tumidi, qui dum veritatis verba suscipere renuunt, prædicationis meæ sententias quasi docendo præcurrunt. Cujus nunc discipuli intenti ad ejus consilium tacent: quia verba ejus non audent impugnare, sed credere. Ut enim proficere ex ipsis possint, ea procul dubio non judicaturi, sed secuturi audiunt. (Reg. 11.)

Ejus doctrinæ nihil addunt. Secus hæretici.

3. De quibus recte subjungitur: *Verbis meis addere nihil audebant*; quia nimirum tunc hæretici cum contra hanc libertate pessima fuerint effrenati, dictis ejus addere aliquid præsumunt, cum prædicamentorum ejus rectitudinem quasi emendare moliuntur. Quæ adhuc de bonis auditoribus subdit: *Et super illos stillabat eloquium meum.*

Prædicatores ad auditorum captum debent se contrahere.

4. In hac stillatione eloquii, quid aliud quam mensura sanctæ prædicationis accipitur? quia oportet ut exhortationis gratia singulis juxta capacitatem ingenii conferatur. Per hoc ergo quod dicitur: *Verbis meis addere nihil audebant*; reverentia laudatur audientium. Per hoc vero quod subditur: *Et super illos stillabat eloquium meum*: indicatur dispensatio magistrorum. Debet enim subtiliter is qui docet, perspicere, ne plus studeat, quam ab audiente capitur, prædicare. Debet enim ad infirmitatem audientium semetipsum contrahendo descendere, ne dum parvis sublimia, & idcirco non profutura loquitur, se magis curet ostendere, quam auditoribus prodesse. Jubente autem Domino, non solum phialæ ad mensam tabernaculi, sed etiam cyathi præparantur. (Ver. 22. Exod. 37. 16.) Quid enim per phialas, nisi larga prædicatio, quid vero per cyathos, nisi minima & tenuis de Deo locutio designatur? In mensa igitur Domini & phialæ præparantur & cyathi: quia videlicet in doctrina sacri eloquii, non solum exhibenda sunt magna & arcana quæ debriant, sed etiam parva & subtilia quæ quasi per gustum notitiam præstant. Hujus ergo descretissimæ dispensationis suæ, sancta Ecclesia extremis pressa temporibus reminiscatur, & dicat: *Super illos stillabat eloquium meum.*

Eorum doctrinæ tamquam pluviæ serotinæ excipiendæ, humiles os aperiunt.

5. Ubi apte quoque subjungitur: *Expectabant me sicut pluviam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.* Verba quippe sanctæ prædicationis, sicut pluviam sustinemus, cum vera humilitate ariditatem nostri cordis agnoscimus, ut potu sanctæ prædicationis irrigemur. Unde Deo recte per Psalmistam dicitur: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* (Ps. 142. 6.) His doctrinæ fluentis infundi Propheta nos admonet, dicens: *Sitientes venite ad aquas.* (Isai. 55. 1.) Qui dum in extrema parte jam sæculi verba sanctæ prædicationis accipimus, quasi ad imbrem serotinum os cordis aperimus. Nam si os in corde non esset, Psalmista non diceret: *Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt mala.* (Ps. 11. 3.) Os igitur cordis quia verbis intendimus ultimæ prædicationis, hoc velut serotinis aperimus fluentis. Quæ nimirum prædicatio ex ejus ad nos sacrificio prodiit, qui per Psalmistam dicit: *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* (Ps. 140. 2.) Quia enim Redemtor noster juxta mundi finem vim persequentium pertulit, semetipsum pro nobis sacrificium vespertinum dedit. De hoc imbre serotino alias scriptum est: *Dabo vobis pluviam [b] temporivam & serotinam.* (Jer. 5. 24.) Temporivam quippe pluviam dedit, quia electis suis priori tempore Legis intellectum contulit. Serotinam quoque pluviam tribuit, quia prædicari diebus ultimis incarnationis suæ mysterium fecit. Quod quia sancta Ecclesia quotidie annunciare non desinit, ora cordis audientium velut ex imbre serotino infundit. Sequitur:

Si quando ridebam ad eos, non credebant: & lux vultus mei non cadebat in terram. (Vers. 24.)

6. Hoc

a Germ. Corb. Germ. & cod. mss. vallis claræ ad quem sequentes libros moral. recognovimus, & alii habent, & *acta*. Laudatum codicem hac nota deinceps designabimus Valclar.

b Licet barbara videatur hæc vox, ab ea tamen abstinendum esse non censuimus, qui in omnibus mss. Corb. Germ. Norm. Laud. Turon. Vindoc. &c. reperitur; cujus loco in Germ. & in edit. legitur, *temporaneam*, & in edit. vet. Barthol. & Basil. *temperaneam*.

CAP. III.

REC. III. Prælatus sic se gravem exhibeat, ut non sit odiosus, sic hilarem ut vilis non sit.

6. Hoc si juxta historiæ verba percipimus, credi necesse est quod vir sanctus talem se exhiberit subditis, ut etiam ridens timeri potuisset. Sed cum superius patrem se pauperum, viduarum vero consolatorem fuisse perhibet; magna valde discretione res indiget, quomodo in tanto terrore regiminis, tanta quoque affuerit lenitas, & mansuetudo pietatis. Sine magna enim benignitatis lenitate non fuit hoc, quod se patrem pauperum, & viduarum consolatorem dicit. Sed rursum sine magna severitate non potuit etiam ridens timeri. Qua in re quid aliud docemur, nisi quod talis debet esse dispensatio regiminis, ut is qui præest, ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus & arridens timeri debeat, & iratus amari? ut eum nec nimia lætitia vilem reddat, nec immoderata severitas odiosum. Sæpe enim subjectos frangimus, dum plus justo [a] vigorem justitiæ tenemus. Qui profecto vigor jam justitiæ non erit, si se sub justo moderamine non custodit. Et sæpe a disciplinæ metu resolvimus subditos, si nostro regimini hilaritatis frena laxamus: quia dum nos quasi licenter lætos

VER. XXIV.

aspiciunt, audacter ipsi ad illicita resolvuntur. Sed ut rectoris vultus etiam lætus debeat timeri, necesse est ut ipse vultum sui conditoris sine cessatione timeat. Illi etenim menti difficile de lætitia creditur, quæ quod se pro amore Domini continue affligat, a subditis scitur. Qui enim incessanti æstu spiritalis desiderii superna appetit, [b] valde de eo in dubium venit hoc, quod aliquando ante homines hilarescit. Unde & isdem beatus Job non longe post dicturus: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum*. (Job 31. 23.) Sic quippe metuebat judicem suum, [c] quasi subimminentes impetus fluctuum, jamjamque moriturus. Cujus ergo [d] in mentem mœror divini timoris insuderat, recte hilaritati illius subditi non credebant: quia cogebantur ridenti non credere, cujus cor in timore conditores noverant quam continua mœstitia tenebat.

Lux nostra in terram cadit, cum terrena concupiscimus.

7. Hoc quoque juxta historiam non inconvenienter accipitur, quod protinus subinfertur: *Et lux vultus mei non cadebat in terram.* Scriptum quippe est: *Oculi stultorum in finibus terræ.* (REC. IV. Prov. 17. 24.) Rursumque per eumdem Salomonem dicitur: *Oculi sapientis in capite ejus.* (Eccle. 2. 14.) Paulus quoque ait: *Caput viri Christus.* (1. Cor. 11. 3.) Oculi ergo sapientis in capite ejus sunt, dum Redemtoris sui semper opera quæ imitari debeat, contemplatur. Lux ergo vultus ejus in terram non cecidit; quia ea quæ terrena sunt, per concupiscentiam non aspexit.

Sancti numquam securi sunt.

8. Sed quia superficiem historiæ sub brevitate discussimus, quod in his de intellectu mystico lateat, [e] perpendamus. Unam esse personam Christum & Ecclesiam, plerumque jam diximus; & sæpe vox capitis ad vocem corporis, sæpe vox corporis ad vocem capitis transit. Qui enim sunt in carne una, nil obstat, ut conveniant etiam in voce una. Dicat ergo ex voce capitis de electis suis, dicat Ecclesia: *Si quando ridebam ad eos, non credebant*. Ridere etenim Dei, est Sanctorum vias prosequenti favore prosperari; sicut de his quoque per usum dicitur, quos in hoc sæculo felicitatis blandimenta comitantur: Arrisit illius tempus. Unde e contrario, ira appellatur Domini, a bonis actionibus infirmari, sicut scriptum est: *Ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa*. (Psal. 2. 12.) Si igitur irasci Dominus perhibetur, cum viam justitiæ homines perdunt, recte arridere Dominus dicitur, cum bona nostra opera favor gratiæ supernæ comitatur. Sed electi quique quamdiu in hac vita sunt, securitatis sibi confidentiam non promittunt. (REC. V.) Horis enim omnibus contra tentamenta suspecti, occulti hostis insidias metuunt, [f] qui etiam tentatione cessante, vel sola graviter suspicione turbantur. Nam sæpe multis grave periculum incauta securitas fuit: ut callidi hostis insidias non tentati, sed jam prostrati cognoscerent. Vigilandum quippe semper est, ut mens continue sollicita numquam relaxetur intentione superna: ne laboriosa deserens, in cogitationibus fluxis, quasi in quibusdam mollibus stramentis jacens, venienti corruptori diabolo mens se resoluta prostituat. Semper vero est ad certamen adversarii erigendus animus: semper contra occultas insidias cautela providenda. Hinc etenim Habacuc propheta ait: *Super custodiam meam stabo*. (Hab. 2. 1.) Hinc rursum scriptum est: *Statue tibi speculam; pone tibi amaritudines, qui evangelizas Sion*. (Jer. 31. 21.) Hinc per Salomonem dicitur: *Beatus vir, qui semper est pavidus: qui autem mentis est duræ, corruet in malum*. (Prov. 28. 13.) Hinc iterum dicit: *Uniuscujusque ensis super femur suum. propter timores nocturnos*. (Cant. 3. 8.) Nocturni quippe timores, sunt insidiæ tentationis occultæ. Ensis autem super femur, est custodia vigilans, carnis illecebras premens. Ne ergo nocturnus timor, id est occulta & repentina tentatio subrepat, semper necesse est, ut femur nostrum superpositus custodiæ ensis premat. Sancti etenim viri sic de spe certi sunt, ut tamen semper sint de tentatione suspecti; quippe quibus dicitur: *Servite Domino in timore, & exultate ei cum timore*: (Ps. 2. 11.) ut & de spe exultatio, & de suspicione nascatur tremor. Quorum voce iterum Psalmista dicit: *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum*. (Psal. 85. 11.) [g] Qua in re notandum, quod non ait: Lætetur ut securum sit; sed, Lætetur, ut timeat. Meminerunt namque, quamvis eorum actio prosperetur, quia adhuc in hac vita sunt; de qua per eumdem Job dicitur: *Tentatio est vita humana super terram*. (Job. 7. 1.) Meminerunt rursum quod scriptum est: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam: & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*. (Sap. 9. 15.) Meminerunt & metuunt, & certitudinem sibi in se promittere non præsumunt: sed positi inter gaudium spei, & tentationis metum, confidunt, & timent: confortantur, & titubant: [h] certiorantur, & suspecti sunt. Bene ergo per vocem electi membri sub figura nostri capitis dicitur: *Si quando ridebam ad eos, non credebant*; quia Redemtori nostro quasi arridenti non credimus, dum multis jam ejus donis testantibus, & gratiam favoris ejus accipimus, & tamen adhuc sub ejus judicio de nostra infirmitate titubamus.

VER. XXIV.

Grave periculum est incauta securitas.

S. Paulus jam ad tertium cœlum raptus a timore liber non fuit.

9. Videamus qualiter Paulo & arridetur jam per supernam gratiam, & ipse adhuc quasi non credit per suspicionis metum. Jam e cælo illi Dominus

a Turon. Ebroic. & alii Norm. *rigorem*, & infra, *rigor jam inest*.

b Ita Gemet. Utic. & al. mss. In editis, *valde de ea*. In Corb. Germ. *Quæ enim . . . . valde de ea*.

c Nonnulli edit. *quasi tumentes*. Alii *quasi imminentes*. Lectioni nostræ suffragantur quotquot nobis suppetunt mss.

d Germ. Corb. Germ. & Gemet. *ita mentem mœror*.

e 2. Laud. *inquiramus*, cui lectioni aliam addidit, *perpendamus*.

f Norm. *qui etiam si tentationes cessant . . . . . suspectione turbantur*. Nostri mss. ubique habent *suspectio*, *suspectionem*, pro *suspicio suspicionem*. Verum quæ S. Gregor. hic docet de vigilantia, insinuat alibi, maxime lib. 6. epist. 22. juxta antiquum epistolarum ordinem.

g Corb. Germ. Bellov. Germ. & Norm. *qui notandum quod*. 2. Laud. *ubi notandum*.

h Germ. Turon. Vindoc. Corb. Germ. duo Laud. Valcl. omnes Norm. ita habent, non, *certificantur*, ut legitur in edit.

Act. 9. 4. Ibid. 9. 15. 2. Cor. 12. 2.

nus loquens, ejusque interius oculos aperiens, A exterius claudens, potentiam suæ majestatis ostenderat: jam de eo Ananiæ dixerat, *Vas electionis mihi est*: jam ad tertium cælum super se raptus fuerat: jam in paradisum ductus arcana verba, quæ dicere non posset, audierat; & tamen adhuc timidus dicit: *Castigo corpus meum*, [a] *& in servitutem redigo; ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar*. Ecce arridenti sibi divinæ gratiæ & jam credit per spem, & necdum tamen credit per securitatem. Nam quia bene hæc verba Redemtoris nostri vocibus congruunt, etiam subjuncta testantur, cum dicitur: *Et lux vultus mei non cadebat in terram*. Quid namque terra, nisi B peccator vocatur, cui prima sententia dictum est: *Terra es, & in terram ibis*? Lux ergo vultus Domini in terram nequaquam cadit, quia visionis ejus claritas peccatoribus non apparet. Scriptum namque est: *Tolletur impius, ne videat gloriam Dei*. Quasi enim lux in terram caderet, si in extremo judicio veniens, [b] claritatem majestatis suæ peccatoribus aperiret.

1. Cor. 9. 27. a — Gen. 3. 19. — b

Infirmis fortia non prædicanda.

10. Quod si hæc verba ex sanctæ Ecclesiæ voce suscipimus, non incongrue intelligere poterimus, lucem vultus ejus in terram non cadere, quia occupatis in terrenis actionibus, [c] vetat summa contemplationis suæ mysteria prædicare. Di- C ci enim [d] infirmis fortia prohibet, ne dum incapabilia audiunt, prædicationis verbis quibus sublevari debuerant, opprimantur. Lux quippe ipsa corporea, quæ oculos sanos irradiat, infirmos obscurat: & dum lippientibus oculis claritati Solis intenditur, plerumque eis cæcitas ex luce generatur. Sancta itaque Ecclesia oppressa persecutionis tempore, memor autem præteritæ discretionis suæ, dicat: *Lux vultus mei non cadebat in terram*. Sed quia ex ejus capite hæc verba intelligere cœpimus, in ipso adhuc quod sequitur exequamur. Nam subditur:

c — d

Vers. 25.

Si voluissem ire ad eos, sedebam primus.

CAP. IV. Rec. VI. In carnalium corde Christus ultimus sedet, in corde justorum primus.

11. Quia in corde reproborum priori loco actiones carnis sunt, & posteriori actiones animæ: in D eorum proculdubio cogitationibus Christus non primus, sed ultimus sedet. Sed electi quique quia ea præ omnibus quæ æterna sunt, cogitant; & posteriori cura, ac minima, si qua sunt temporalia disponunt, quibus & magistra voce Veritatis dicitur: *Quærite primum regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis*; in eorum corde Dominus primus sedet. Ubi apte præmittitur: *Si voluissem ire ad eos*. Quia enim, sicut scriptum est, omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ; non secundum nostrum meritum, sed quia ipse ita vult, visitatione sua nos Dominus illustrat. Itaque & cum vult ve- E nit; & cum venerit, primus sedet: quia & adventus ejus in corde nostro gratuitus est; & appetitus ejus desiderii, in cogitatione nostra, æqualis ceteris desideriis non est. Sequitur:

Matt. 6. 33. — Ephes. 1. 5.

Ibidem.

Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

CAP. V. Rec. VII. Christus in nobis sedens quasi rex, mœrentes consolatur.

12. Quasi rex Dominus sedet in corde; quia circumstrepentes regit animorum motus in nostra cogitatione. In mente quippe quam inhabitat, dum torpentia excitat, inquieta frenat, frigida accendit, accensa moderatur, emollit rigida, fluxa restringit: ex ipsa hac diversitate cogitationum, quasi quidam illum exercitus circumstat. Sive certe quasi rex sedet circumstante exercitu; quia præsidentem illum mentibus electorum circumstat turba virtutum. Qui etiam mœrentium consolator est, ex ea promissione qua dicit, *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*. Et rursum, *Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum; & gaudium vestrum nemo tollet a vobis*. Ea vero quæ de sanctæ Ecclesiæ capite diximus, nil obstat, si ad vocem quoque ejusdem Ecclesiæ referamus. In ea quippe ordo doctorum quasi rex præsidet, quem fidelium suorum turba circumstat. Quæ scilicet multitudo fidelium recte quoque exercitus dicitur: quia in procinctu bonorum operum indesinenter quotidie contra tentationum bella præparatur. Corda quoque mœrentium sancta Ecclesia consolatur, [e] dum præsentis peregrinationis ærumna afflictas mentes electorum pensat, & has æternæ patriæ [f] promissione lætificat. Considerat etiam, quod cogitationes fidelium divino sint timore percussæ: & quos de Deo conspicit districta audisse ut timeant, agit quoque quatenus & mansuetudinem pietatis ejus audiant ut præsumant.

Matth. 5. 5. Johan. 16. 22.

Idem præstat Ecclesia.

Ver. v. e — f

Spem miscet & metum, ne incaute de misericordia confidamus, aut desperate justitiam timeamus.

13. Sic namque sancta Ecclesia fidelibus suis de pietate & justitia Redemtoris, in prædicationis serie spem miscet & metum: quatenus nec incaute de misericordia confidant, nec desperate justitiam timeant. Nam verbis sui capitis formidantes refovet, dicens: *Nolite timere pusillus grex; quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum*. Atque iterum præsumentes terret cum dicit: *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem*. Rursum formidantes refovet, dicens: *Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo*. Sed in semetipsis præsumentes deterret, cum ait: *Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem*. Formidantes refovet, cum dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt; & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea*. Sed in semetipsis præsumentes deterret, dicens: *Dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*. Formidantes refovet, dicens: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Præsumentes deterret, dicens: *Cum venerit filius hominis, putas inveniet fidem in terra?* [g] Metuentes refovet, cum latroni dicit: *Hodie mecum eris in paradiso*. Sed terret præsumentes, dum Judas ex Apostolatus gloria in tartarum labitur. De quo per sententiæ definitionem dicitur: *Duodecim vos elegi, & unus ex vobis diabolus est*. Formidantem refovet, cum dicit: *Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid revertetur* [h] *ad eam ultra? Numquid non contaminata, & polluta erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus* [i] *tuis multis; tamen revertere ad me, dicit Dominus*. Sed præsumentem deterret, cum dicit: *Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus*. Formidantem refovet, dicens: *Ergo saltem amodo voca me: pater meus, dux*

Luc. 12. 32. — Marc. 14. 38. — Luc. 10. 20. — Ibid. 10. 18. — Johan. 10. 27. — Matth. 24. 24. — Ibid. 13. — Luc. 18. 8. — g — Luc. 23. 43. — Johan. 6. 71. — Jer. 3. 1. — h — i — Jer. 30. 15. — Jer. 3. 4.

vir-

a 2. Laud. *& servituti redigo*.
b Al. *majestatem claritatis*.
c Norm. *vetat summa*. Ita etiam Germ. & 2. Laud.
d 1. Laud. *infimis*.
e Laud. Germ. & Norm. *dum præsentis peregrinationis ærumnam*. Corb. Germ. *dum in præsentis peregrinationis ærumna*.
f Turon. *consolatione*.
g Idem codex cum duob. Laud. Valcl. & Norm. *metuens relevatur . . . , terretur præsumens*. Corb. Germ. & Germ. *metuens refovetur . . . . terretur præsumens*.
h Corb. Germ. Norm. Bellovac. Laud. ita habent cum 1st. edit. Gilot. In Vatic. & Gussanv. legitur *ad eum*.
i Deest *suis* in 1. Laud. Corb. Germ. Norm. ac aliis.

virginitatis meæ tu es. Sed præsumentem deterret, dicens, *Pater tuus Amorrhæus, & mater tua* [a] *Cethæa*. (Ezech. 16. 3.) Formidantem refovet, cum ait: *Revertere aversatrix Israel & non avertam faciem meam a vobis, quia sanctus ego sum, dicit Dominus: & non irascar in perpetuum*. (Jer. 3. 12.) Sed præsumentem deterret, cum Prophetam suum ab intercessione prohibet, dicens: *Non assumas pro eis laudem & orationem*, [b] *quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me in tempore afflictionis: quia si steterint coram me Moyses & Samuel, non est anima mea ad populum istum*. (Jer. 7. 16.) Sancta itaque Ecclesia auditorum suorum mentem & de misericordiæ benignitate sublevat, & de judicii districtione perturbat: quatenus in prædicatione sua dum bene utrumque permiscet, electi ejus nec de exhibita justitia præsumant, nec de præterita iniquitate desperent.

(Rat. #111.)

(In bonis Pastoribus sociantur benignitas & auctoritas, misericordia & disciplina.)

14. Sed hoc quod ait: *Cum sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator*: sciendum nobis est, quod valde lectorem ædificare etiam juxta historiam potest, si perpendat quomodo bonis rectoribus permixta sit & regendi auctoritas, & benignitas consolandi: Ait enim: *Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu*; ecce auctoritas regiminis: *Eram tamen mœrentium consolator*; [c] ecce ministerium pietatis. (Dist. 45. cap. Disciplina. Ver. ex.) Disciplina enim vel misericordia multum destituitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse rectoribus debet [d] & juste consolans misericordia, & pie sæviens disciplina. Hinc est quod semivivi illius vulneribus, qui a Samaritano in stabulum ductus est, & vinum adhibetur & oleum (Luc. 10. 33. 34. Eadem fere scribit epist. 24. lib. 2.): ut per vinum mordeantur vulnera, per oleum foveantur: quatenus unusquisque qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum districtionis adhibeat, in oleo mollitiem pietatis: per vinum mundentur putrida, per oleum sananda foveantur. Miscenda est ergo lenitas cum severitate, faciendumque quoddam ex utraque temperamentum: ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Hoc nimirum illa tabernaculi arca significat (Hebr. 9. 4.), in qua cum tabulis virga simul, ac manna est: quia cum Scripturæ sacræ scientia est in boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sit & manna dulcedinis. Hinc etiam David ait: *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt*. (Psal. 22. 4.) Virga etenim percutimur, & baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ, quæ feriat; sit & consolatio baculi, quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens: [e] sit vigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderate sæviens: sit pietas, sed non plus quam expediat parcens. Intueri libet in Moysi pectore misericordiam cum severitate sociatam. Videamus amantem pie, & districte sævientem. Certe cum Israeliticus populus ante Dei oculos pene inveniabilem contraxisset offensam, ita ut ejus rector audiret: *Descende, peccavit populus tuus*: ac si ei divina vox diceret: Qui in tali peccato lapsus est, jam meus non est; atque subjungeret: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam*; (Exod. 32. 4.) ille semel & iterum pro populo cui præerat, obicem se ad impetuum Dei irascentis opponens ait: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti*. (Ibid. 32. 32.) Pensemus ergo quibus visceribus eumdem populum amavit, pro cujus vita de libro vitæ deleri se petiit. Sed tamen iste, qui tanto ejus populi amore constringitur, contra ejus culpas pensemus quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim [f] ut petitione prima, ne delerentur, culpæ veniam obtinuit, ad eumdem populum veniens, ait: *Ponat vir gladium* [g] *suum, super femur suum. Ite & redite de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Ceciderantque in die illo quasi viginti tria millia hominum*. (Ibid. 32. 27.) Ecce qui vitam omnium etiam cum sua morte petiit, paucorum vitam gladio extinxit. Intus arsit igne amoris: foris accensus est zelo severitatis. Tanta fuit pietas, ut se pro illis coram Domino morti offerre non dubitaret: tanta severitas, ut eos quos divinitus feriri timuerat, ipse judicii gladio feriret. Sic amavit eos quibus præfuit, ut pro eis nec sibi parceret: & tamen delinquentes sic persecutus est, quos amavit, ut eos etiam Domino parcente prosterneret. Utrobique legatus fortis, utrobique mediator admirabilis: causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladiis allegavit. Intus amans, divinæ iræ supplicando obstitit: foris sæviens, culpam feriendo consumsit. Succurrit citius omnibus, ostensa morte paucorum. Et idcirco omnipotens Deus fidelem famulum suum citius exaudivit agentem pro populo: quia vidit quid super populum acturus esset ipse pro Deo. In regimine ergo populi utrumque Moyses miscuit: ut nec disciplina deesset misericordiæ, nec misericordia disciplinæ. Unde hic quoque juxta utramque virtutem dicitur: *Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator*. Sedere quippe circumstante exercitu, vigor est ac disciplina regiminis; mœrentium vero corda consolari, ministerium pietatis. Sed quia inter hæc necesse est, ut expositionis sermo ad spiritalem intelligentiam recurrat; sancta Ecclesia ab adversariis suis extremis temporibus pressa, reminiscitur transacti jura regiminis: reminiscitur & quanta afflictis exhibuerit beneficia pietatis. Cujus videlicet disciplina & misericordia tunc a levibus irridetur. Unde & subditur:

Nunc autem derident me juniores tempore. (Job. 27. Vers. 1.)

CAP. VI.

(Ver. vii. Rec. 12. Omnes hæretici Ecclesia sunt juniores.)

15. Omnes hæretici ætati universalis Ecclesiæ [h] comparati, juniores tempore congrue vocantur: quia ipsi ab ea, non autem ipsa egressa est ab illis. Unde recte quoque per Johannem dicitur: *A nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum*. (1. Johan. 2. 19.) Juniores ergo tempore sanctam Ecclesiam irrident, cum hi qui ab ea egressi sunt, doctrinæ ejus verba despiciunt, de quibus adhuc subditur:

Quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei. (Ibidem.)

[i] Quis est grex sanctæ Ecclesiæ, nisi multitudo fidelium? [k] Vel qui alii hujus gregis canes vocantur,

a Germ. Utic. Beccensis, Corb. Germ. *cethæa*.
b In vulgatis, *quia non exaudiam clamorem eorum in tempore*. Inhæsimus mss. Turon. Vindoc. Bellov. duob. Laud. omnibus Norm. Germ. & Corb. Germ.
c Germ. & Turon. *ecce mysterium*. 2. Laud. habet utramque lectionem.
d In duobus Germ. 2. Laud. Vindoc. Turon. Norm. *& juste consulens*.
e Al. *fit rigor*. In Germ. Bellov. Corb. Germ. Turon. Vindoc. &c. legitur, *sit vigor*.
f Deest, *ut*, in Germ. 2. Laud. Corb. Germ. & aliis non paucis.
g Deest, *suum*, in Germ. Corb. Germ. & plerisque.
h Turon. & Germ. *computati*. Sic legebatur in Corb. Germ. antequam secunda manus emendasset, & scripsisset *comparati*.
i Turon. *quid est grex*.
k Vindoc. *vel qui hujus gregis canes vocantur, nisi prædicatores sancti, qui eorumdem fidelium custodes exstiterunt, & magnos ut ita dicam latratus* &c.

tur, nisi Doctores sancti, qui eorumdem fidelium A custodes exstiterunt? Qui dum pro Domino suo diurnis nocturnisque vigiliis intenti clamaverunt, magnos, ut ita dixerim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eidem Ecclesiæ per Psalmistam dicitur: *Lingua canum tuorum ex inimicis* [a] *ab ipsa*. Nonnulli quippe ab idolorum cultibus revocati, facti sunt prædicatores Dei. Lingua ergo canum Ecclesiæ ex inimicis prodit, quia conversos Gentiles Dominus etiam prædicatores facit. Unde Judæorum tarditas, qui pro Deo loqui noluerunt, increpante Propheta, reprehenditur, qui ait: *Canes muti, non valentes latrare*.

Psal. 67. 24.
a
Isai. 56. 10.

Eorumdem, etiam in his quæ bene gesta videntur, reprobati.

16. Patres vero hæreticorum dicimus, eos videlicet, quos hæresiarchas vocamus; de quorum B perversa prædicatione, id est locutionis semine, sequentes sunt populi in errore generati. Sancta ergo Ecclesia cum canibus gregis sui hæreticorum patres ponere dedignatur: [b] quia inventores errorum dijudicando respuit, eosque inter veros patres numerare contemnit. Qui etsi quosdam visi sunt a gentilitatis errore revocasse, quorumdam mores ad honesta agenda docuisse: pro eo tamen [c] quod de Deo recta non senserunt, eos cum canibus gregis sui non ponit, quia cum rectis prædicatoribus non adscribit. Liquet enim quod Arius, Photinus, Macedonius, Nestorius, C [d] Eutyches, Dioscorus, Severus, multique his similes, docendo atque suadendo conati sunt patres videri: sed errores eorum sancta universalis Ecclesia [e] districta severitate dijudicans, eos inter custodes gregis sui non numerat, quos ejusdem gregis unitatem dissipantes damnat. De quibus voce Pauli Ephesiis dicitur: *Scio quia post discessum meum ingredientur ad vos* [f] *lupi graves, non parcentes gregi*. Et quia nonnumquam hæretici quanto magis in perfidiæ errorem dilabuntur, [g] tanto amplius in exteriori sese operatione custodiunt, ita ut agere præ ceteris magna videantur: sancta universalis Ecclesia cuncta eorum opera D despicit, quæ ex auctoritate fidei non prodire perpendit. Unde recte quoque beati Job voce subjungitur:

b
c
d
e
Act. 20. 29.
f
g

Vers. 2.

Quorum virtus manuum erat mihi pro nihilo: & vita ipsa putabantur indigni.

CAPUT VII.

Quia caritatem Dei & proximi deseruerunt.

17. Virtus quippe in manu, est magnitudo in operatione. Sed virtus manuum hæreticorum sanctæ Ecclesiæ pro nihilo ducitur: quia nullius esse meriti conspicit, vera fide perdita, quidquid operantur. Caritatem quippe Dei & proximi deserunt, qui & de Deo falsa sentiunt, & a proximis jurgando dividuntur. Sed virtutem manuum sine caritate testatur prædicator egregius nil valere, qui ait: *Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, & si tradidero corpus meum ut* [h] E *ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest*. Nonnumquam vero hæretici signa quoque ac miracula faciunt, sed ut hic præmia afflictionis suæ, abstinentiæque eccipiant, videlicet laudes, quas quærunt. Unde & Redemtoris vo- A ce dicitur: *Multi mihi dicent in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia* [i] *numquam novi vos: discedite a me, qui operamini iniquitatem*. Qua nimirum sententia quid datur intelligi, nisi ut in hominibus caritatis humilitas, non autem debeant virtutum signa venerari? Unde nunc sancta Ecclesia, etiam si qua fiant hæreticorum miracula, despicit: quia hæc sanctitatis [k] specimen non esse cognoscit. Probatio quippe sanctitatis non est signa facere, sed unumquemque ut se diligere: de Deo autem vera, [l] de B proximo vero meliora, quam de semetipso sentire. Nam quia vera virtus in amore est, non autem in ostensione miraculi, veritas demonstrat, quæ ait: *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Qui enim non ait: In hoc cognoscetur quia mei discipuli estis, si signa feceritis, sed ait: Si dilectionem habueritis ad invicem: aperte indicat, quia veros Dei famulos non miracula, sed sola caritas probat. Testimonium ergo superni discipulatus, est donum fraternæ dilectionis. Quam videlicet dilectionem, quia omnes hæretici habere refugiunt, dum ab universalis Ecclesiæ unitate dividuntur, jure de eis dicitur: *Quorum virtus manuum erat mihi pro nihilo*. Et quia ad C eadem signa quæ exhibent, nulla humilitate concordant, recte subditur: *Et vita ipsa putabantur indigni*. Vel certe omnes hæreticos sancta Ecclesia vita ipsa fatetur indignos: quia nimirum sub nomine Christi militant contra nomen Christi. De quibus adhuc subditur:

1 Cor. 13. 3.
h
Vet. vers. Quidam hæretici miracula fecerunt.
Matth. 7. 22.
i
k
l
Joan. 13. 35.

Hæretici vita indigni, quod sub nomine Christi contra Christum militent.

Vers. 3.

Egestate & fame steriles.

CAPUT VIII.

Rec. x. Curiose divina scrutantes, egestate & sterilitate laborant.

18. Omnes hæretici, dum in sacro eloquio plus secreta Dei student perscrutari, [m] quam capiunt, fame sua steriles fiunt. Neque enim ea quærunt, ex quibus semetipsos ad humilitatem erudiant, mores in tranquillitate disponant, patientiam servent, D longanimitatem exhibeant: sed ea solummodo, quæ eos doctos atque loquaces demonstrent; illa scire appetunt, ex quibus singulariter eruditi videantur. Plerumque enim audacter de natura divinitatis tractant, cum semetipsos miseri nesciant. Egestate ergo ac fame sua steriles fiunt: quia ea perscrutari desiderant, ex quibus bonæ vitæ germina non producant. Ultra se quippe sunt quę perscrutantur: dumque ad hoc tendunt quod comprehendere nequeunt, ea cognoscere negligunt, ex quibus erudiri potuerant. Quam bene eorum audaciam prędicator egregius refrenat, dicens: *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*. Hinc Salomon ait: *Prudentiæ tuæ pone modum*. Hinc rursum dicit: *Mel invenisti, comede quod sufficit tibi: ne forte* E [n] *saturatus evomas illud*. Dulcedinem quippe spiritalis intelligentiæ, qui [o] ultra quam capit, comedere appetit, etiam quod comederat, evomit: quia dum summa intelligere ultra vires quærit, etiam quę bene intellexerat, amittit. Hinc rursum dicit: *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui* [p] *perscruta-*

m
Rom. 12. 3.
Prov. 23. 4.
Prov. 25. 16.
n
o
Ibid. 27.
p

a Omittitur, *ab ipsa*, in Bellov. Carb. Germ. & plur.
b Bellov. *quia inventores*.
c Al. *de Domino*.
d Germ. *Eutyceus*. Corb. Germ. *Euthices*. Gemet. Utic. Becc. Pratell. aliique Norm. & Val-cl. *Eutychius*. Ita haberi in plerisque mss. existimamus: verum a paucis collatoribus observatum, quod hæc diversa lectio parvi momenti videretur.
e Corb. Germ. 2. Laud. & Turon. *districta veritate*. Bellov. *districta virtute*.
f Belliov. *lupæ graves*, fortasse quod gravide, idem esse putaretur ac *gravida & fœta*. Porro non lupi, sed lupæ hoc modo graves sunt. Verum græce legitur βαρεῖς alio sensu.
g In Gemet. 2. Laud. & Corb. Germ. *quasi recto ambitione*.
h Norm. Corb. Germ. cum a. Laud. & al. *ardeat*. Melius ex textu Græco & Vulg. *ut ardeam*, sive *comburar*.
i Edit. *quia non novi vos*. Legitur *numquam* in omnibus nostris mss.
k Germ. Becc. Utic. Corb. Germ. & non pauci, *speciem*.
l Germ. & recentiores editores *vera cognoscere*. Redundat *cognoscere*, abestque a cet. mss. & antiq. vulg.
m Bellov. *quam acceperunt*.
n Norm. *satiatus*.
o Bellov. *quia ultra comedit quam capit*.
p Plerique *scrutator*.

ſcrutator eſt majeſtatis, opprimetur a gloria. Gloria quippe inviſibilis conditoris, quæ moderate inquiſita nos erigit, ultra vires perſcrutata premit. Itaque hæretici, quia de [a] ſublimi intelligentia quanto amplius repleri ambiunt, tanto amplius inaneſcunt; bene de eis dicitur: *Egeſtate & fame ſteriles*. Immoderatis namque auſibus cognitionis ſupernæ ſcientiam quo plus appetunt, plus amittunt.

Vers. 3. Humiles cæleſtia intelligunt, aut non intellecta venerantur.

19. At contra, hi qui in ſancta Eccleſia veraciter ſunt humiles, & veraciter docti, norunt de ſecretis cæleſtibus & quędam conſiderata intelligere, & quædam non intellecta venerari: ut quæ intelligunt, veneranter teneant: & quæ needum intelligunt, humiliter expectent. Unde nobis per Moyſen dicitur: *Ut comedentes agnum, quidquid de eo reliquum fuerit, igni comburamus*. (Exod. 12. 10.) Agnum quippe comedimus, cum multa Dominicæ humanitatis intelligendo recondimus in ventrem mentis. Ex quo quædam nobis remanent, quæ comedi nequeunt: quia multa adhuc de illo reſtant, quæ intelligi nequaquam poſſunt. Quæ tamen igne comburenda ſunt: quia ea quæ capere de illo non poſſumus, humiliter ſancto Spiritui reſervamus. Quæ plerumque humilitas ea etiam electorum ſenſibus aperit, quæ ad intelligendum impoſſibilia eſſe videbantur. Nam perverſæ hæreticorum mentes dum ſibi ſuperbe intellectum tribuunt; quaſi certas dare ſententias etiam de incognitis præſumunt. Unde fit, ut ipſa eos elatio, quæ intus apud ſemetipſos elevat, a veritate foras repellat: vixque in dictis Dei exteriora capiant, qui ſe ſecreta ſpiritalia penetraſſe ſingulariter putabant. Unde hic quoque ſubditur:

Ibidem & Verſ. 4. *Qui rodebant in ſolitudine, ſqualentes calamitate & miſeria: & mandebant herbas, & arborum cortices*.

CAP. IX. REC. XI. Hæretici non medullam Script. ſacræ comedunt, ſed corticem rodunt.

20. Rodi ſolet, quod comedi non poteſt. Hæretici autem quia Scripturam ſacram intelligere ſua virtute moliuntur, eam proculdubio apprehendere nequaquam poſſunt: [b] quam dum non intelligunt, quaſi non edunt. Et quia per ſupernam gratiam non adjuti hanc comedere nequeunt, quaſi quibuſdam illam niſibus rodunt. Exterius quippe illam contrectant, [c] cum quidem conantur, ſed non ad ejus interiora perveniunt. Qui quia ab univerſalis Eccleſiæ ſocietate disjuncti ſunt; non quolibet rodere, ſed in ſolitudine morantur. Ad quam nimirum ſolitudinem, quia prædicatores falſi ſequaces ſuos traherent, longe ante Veritas præmonuit, dicens: *Si dixerint vobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire*. (Matth. 24. 26.) Qui recte perhibentur calamitate & miſeria ſqualidi; quia & morum ſunt pernicie, & ſenſuum pravitate deſpecti. Qui herbas quoque & arborum cortices mandunt: quia elationis ſuæ obice repulſi, in ſacro eloquio magna & intima percipere nequeunt; ſed vix in illo quædam tenera & exteriora cognoſcunt. Per herbas quippe, dicta planiora: per arborum cortices, Patrum eloquia exteriora ſignantur. Qui ergo ea ſcire appetunt, ex quibus docti nequaquam ſint, ſed eſſe videantur: dum in ſacris voluminibus vim caritatis erga Deum ac proximum medullitus non exquirunt, quaſi ex herba & cortice paſcuntur; quia vel exteriora ſunt, quæ mentes ſuperbientium nutriunt. Vel certe herbas mandere, eſt de Scriptura Sacra minima præcepta ſervare, majora contemnere. Quos bene Veritas increpat, dicens: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentam, & anethum, [d] & cuminum: & reliquiſtis quæ graviora ſunt Legis*. (Matth. 23. 23.) Qui arborum quoque cortices mandunt; quia ſunt nonnulli, qui in ſacris voluminibus ſolam litteræ ſuperficiem venerantur, nec quidquam de ſpiritali intellectu cuſtodiunt: cum nihil in verbis Dei amplius, niſi hoc quod exterius audierint, eſſe ſuſpicantur. Quos tamen in cunctis erroribus ſuis inanis gloriæ appetitus poſſidet, eoſque honoris ambitus captivos tenet: & plerumque per ipſa quæ loquuntur, nihil aliud quam terrena lucra appetunt. De quibus per Paulum dicitur: *Hujuſmodi enim Chriſto Domino non ſerviunt, ſed ſuo ventri*. (Rom. 16. 18.) Unde recte quoque ſubjungitur:

Verſ. 4. *Et radix juniperorum erat cibus eorum*.

CAP. X. REC. XII. Sola temporalia lucra quærunt.

21. Arbor namque juniperi pro foliis punctiones habet. Sic quippe ſunt hirſuta quę profert, ut ſpinis ſimilia contrectantem pungere valeant. Spina vero eſt omne peccatum: quia dum trahit ad delectationem, quaſi pungendo lacerat mentem. Unde juſti voce & pęnitentis dicitur: *Converſus ſum in ærumna mea dum confringitur ſpina*: (Pſal. 31. 4.) quia ſcilicet mens ad lamentum vertitur, ut peccati punctio pœnitendo frangatur. In translatione vero alia non confringi, ſed configi ſpina perhibetur: quod videlicet ab eodem ſenſu non diſſonat: quia pœnitentis animus ad luctum ducitur, dum perpetrata culpa in memoria fixa retinetur. Quid ergo per radicem juniperi, niſi avaritia deſignatur, ex qua peccatorum omnium ſpinæ producuntur? (Vers. 10.) De qua per Paulum dicitur: *Radix omnium malorum eſt cupiditas*. (1. Tim. 6. 10.) Ipſa quippe latenter oritur in mente, ſed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opere. Quas videlicet punctiones ab hac radice ſurgentes, ſtatim prædicator egregius inſinuat, cum ſubdit: *Quam quidam appetentes erraverunt a fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis*. (Ibidem 10.) Qui enim multos dolores dixit, quaſi naſcentes innotuit ex hac radice punctiones. In juniperis ergo peccata: in radice vero juniperorum quid aliud quam avaritiam, id eſt materiam intelligimus peccatorum? Quia igitur plerumque hęretici ſola in verbis ſuis exteriora lucra ſectantur: nec ignorant quia perverſa adſtruunt, ſed erroris prædicamenta non deſerunt, dum ſumtus percipere [e] quaſi doctorum volunt; bene de eis ſancti viri nunc voce dicitur: *Et radix juniperorum erat cibus eorum*; quia dum totis mentis ſuæ ſenſibus avaritiam cogitant, quaſi eo alimento veſcuntur, de quo naſci proculdubio peccatorum ſequentium punctiones ſolent. Qui ſi quando in ſacro eloquio quædam quaſi prudenter inveniunt, quæ dum non intelligunt, pro ſuis eſſe aſſertionibus ſuſpicantur: mox miſeris auditoribus ſuis, quorum non animas, ſed ſubſtantias appetunt, hæc vociferantes aſpergunt. Unde congrue ſubinfertur:

Verſ. 5. *Qui de convallibus iſta rapientes, cum ſingula reperiſſent, ad ea cum clamore currebant*.

CAP. XI. REC. XIII.

22. De convallibus illa rapiunt, quia hęc de humilibus dictis patrum, ſuperbo ſpiritu colligunt.

a Ita Corb. Germ. Norm. Turon. Laud. ac vet. edit. Magis placuit recent. edit. *de ſublimitate intelligentiæ*; quæ lectio de Germ.

b Gemet. ac alii Norm. *quam quia nondum intelligunt . . . hanc edere nequaquam poſſunt, quaſi quibuſdam niſibus rodunt*.

c Iidem codices & Germ. *cum quiddam*. Ex antiq. edit. alii habent *cum quædam*, alii *cum quoddam*, alii *cum quidam*.

d Gemet. & Turon. *& ciminum*, quos ſecuti ſunt vet. edit. Duo Laud. & Corb. Germ. *cyminum*.

e Germ. Becc. & plerique Norm. *quaſi doctores*.

Obscuras Scripturæ Sacræ Patrumque sententias ad se detorquent & trahunt.

Quæ dum [a] pro suis se partibus invenisse glorian- tur, ad ea cum clamoribus currunt: quia videlicet omne quod sentiunt, appetitu laudis ad aures hominum diffamare conantur. Sequitur:

In desertis habitabant torrentium, & in cavernis terræ, vel super glaream.

CAPUT XII.

Hæretici latebris & instabilitate sunt insignes.

23. Torrentes dicimus rivos, qui aquis hyemalibus colliguntur: qui certis etiam temporibus arescunt. Jure itaque inventores perversorum dogmatum torrentes vocantur; quia a calore caritatis frigidi, quasi in torpore temporis hyemalis excrescunt: quia non perpetua plenitudine profluunt, sed Catholicorum allegationibus [b] quasi æstivis solibus exsiccantur. Et quidem inventores perversorum dogmatum contra sanctam Ecclesiam exorti, fervore jam veritatis extincti sunt; sed tamen eorum discipuli ea quæ illi docuerunt, tenere ac defendere [c] non desistunt. Hi ergo, qui illorum sequuntur errores, in desertis torrentium habitant, id est in eorum prædicatione confidunt, quorum eloquia Catholicorum jam responsione & ratiocinatione siccata sunt.

Vers. 11. Quid vero aliud cavernas terræ, quam occultas hæreticorum prædicationes accipimus? Sic enim hæretici inter se clandestinis conventiculis coeunt, ut errori suo reverentiam, quam ex ratione non valent, præbeant ex occultatione: & infirmis animabus pravitatis sermo tanto reverendus appareat, quanto secretus. Unde apud Salomonem mulier

Prov. 9. 19. ex typo hæreseos suadet dicens: [d] *Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior.* Quæ occulta scilicet prædicamenta detestatur Veritas,

Matth. 24. 23. & 25. dicens: *Si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut ecce illic, nolite credere.* Et rursum: *Si dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim* [e] *fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem: ita erit & adventus filii hominis.* Hoc itaque illic in penetralibus, quod hic dicitur in cavernis. In cavernis ergo hæretici habitant, quia plerumque errorem suum secretis prædicationibus occultant: ut quo se doctioribus prudentioribusque non indicant, eo ad se vehementius imperitos trahant. Unde bene etiam subinfertur: *Vel super glaream.* Glaream quippe illos minutissimos lapides dicimus, [f] quos aqua fluvialis trahit. Doctores igitur perversorum dogmatum super glaream habitant; quia illas hominum mentes trahunt, quæ nulla gravitatis stabilitate solidantur: quas velut de loco semper ad locum flumina errorum ducunt. Unde & prædicator egregius, cum auditores suos non temporaliter duci, sed forti cuperet gravitate solidari, admonuit

Ephes. 4. 14. dicens: *Ut jam non simus parvuli fluctuantes, nec circumferamur omni vento doctrinæ.* Sancta itaque Ecclesia ab adversariis ad modicum depressa, cum sibi audaces errantium mentes insultare conspexerit, quæ eorum conversatio fuerit, ad memoriam reducit, dicens: *In desertis habitabant torrentium, & in cavernis terræ, vel super glaream.* Quia enim eorum perversa prædicatio, amisso igne caritatis, ex frigore mentis valuit, profecto in torrentium desertis habitavit. Quia vero aperta & libera non fuit, in cavernis latuit. Quia autem plebem non fixam, sed mobilem tenuit, non super petram, sed super glaream mansit; de quibus adhuc subditur:

Vers. 7. *Qui inter hujuscemodi lætabantur, & esse sub sentibus delicias computabant.*

CAPUT XIII.

Rec. XIV. In rebus pessimis exultant & delectantur.

24. Quid nomine sentium, nisi eas quas jam supra * diximus, punctiones peccatorum intelligimus? Quia autem perversæ mentes gaudent in iniquitatibus, quas flere debuerunt: omnes hæretici tanto se [g] inani lætitia extollunt, quanto magis ad pejora convalescunt: atque esse sub sentibus delicias deputant, quia inde perversam mentem ad gaudium sublevant, unde spinas peccatorum portant. Nam si quando ad errorem suum valuerint quempiam trahere, sese per lætitiam jactant: atque unde sibi peccata quotidie, etiam alios perdendo, congregant, inde se esse quasi duces ad justitiam exultant. Bene ergo dicitur: *Qui inter hujuscemodi lætabantur, & esse sub sentibus delicias computabant.* Trahunt enim quos valent ad perditionem suam: [h] & sub peccatis esse, vel culpis culpas addere credunt se virtutum opulentiam cumulare.

* Num. 21. hujus l.

Vers. 8. *Filii stultorum & ignobilium, & in terra penitus non parentes.*

CAPUT XIV.

Rec. XV. Parentes hæreticorum stulti & ignobiles.

25. Eorum videlicet filii, qui fuerunt errorum magistri. Filii igitur dicuntur, non de eorum semine, sed de imitatione generati: qui docendo perversa, stulti fuerunt per ignorantiam; vivendo nequiter, ignobiles per actionem. Qui Redemtori nostro nulla sapientiæ, nulla vitæ cognatione conjuncti sunt. De quo Salomonis voce in laude sanctæ Ecclesiæ dicitur: *Nobilis in portis vir ejus.* Hi itaque quia perversa errantium exempla sequuti sunt, filii stultorum & ignobilium esse memorantur. Recte autem subjungitur: *Et in terra penitus non parentes:* quia dum hic videri aliquid appetunt, nimirum a terra viventium exortes fiunt.

Prov. 31. 23.

Eadem de carnalibus dici possunt quæ de hæreticis.

26. Sed hoc quod in hæreticorum typo diximus, omnino nil obstat si etiam de perversis atque carnalibus, quamvis in recta fide positis, sentiamus. Neque enim sancta electorum Ecclesia solos sibi adversarios deputat, qui ab ejus fide positi extra dissentiunt, sed eos quoque, qui vitam illius male vivendo interius premunt. Contempletur igitur ærumna irruentis adversitatis afflicta, quomodo prosperitatis suæ tempore iniquorum & [i] intra se viventium pravitate gravata sit. Contempletur quod exigentibus meritis quorumdam, non injuste in illa vita turbata sit omnium, & dicat: *Qui rodebant in solitudine, squalentes calamitate & miseria.* Sicut in prima hujus operis parte præfatus sum, [k] per virtutem contemplationis nonnumquam solet intelligi solitudo mentis. Sed hoc in loco cum solitudo per objurgationem dicitur, quid aliud quam boni destitutio demonstratur? Unde & sub Judææ typo Jeremias peccatoris animam deplorat, dicens: *Quomodo sedet sola civitas plena populo?* Sed cum per beatum Job de pravis dicitur: *Rodebant in solitudine;* libet intueri hoc etiam, quod per Psalmistam dictum est: *Inimici ejus terram lingent.*

Thren. 1. 1.

Psal. 71. 9.

27. Duo

a Corrupte in edit. Gilot. Vatic. Gussanv. *pro suis se patribus*, alioquin legendum esset *quos* non *quæ*, sed legenti mss. cod. non erit ambigendi locus.
b Al. *quasi æstibus solis*.
c Gemet. *conantur*.
d Germ. *vadit dicens*.
e In utroque Laud. & in aliis vetustioribus cod. *fulgor*.
f In editis *quos aqua pluvialis*. Mss. Vindoc. Germ. Turon. Laudun. Norm. &c. habent *fluvialis*.
g Vindoc. *inani gloria*.
h Locum hunc restituimus ope mss. & vet. edit. In mss. Germ. & in edit. Gilot. aliisque sequentibus legitur: *& se sub peccatis esse . . . credunt, sed virtutum &c.* sensu plane contrario iis quæ legimus in mss. cet. Anglic. Norm. Laud. Turon. &c.
i Pratel. ac Gemet. *intra sævientium*.
K Laud. Corb. Germ. Norm. &c. *pro virtute*.

Ver. xii. Alii adulatione, alii aperta vi avaritiæ student.

27. Duo quippe sunt genera hominum ambitioni suæ servientium: unum videlicet, quod semper ad avaritiam blandimentis utitur linguæ: aliud vero, quod aperta vi intendit rapinæ. Nam rodimus, cum aliquid exterius forti adnisu atterimus. Lambitur enim, quando hoc quod edi facile non potest, impressa linguæ lenitate gustatur. Omnes igitur etiam sub specie fidei prave viventes, qui aliena appetunt, sed ea quæ appetunt, rapere nequaquam possunt; blandis autem sermonibus, & quasi mollitie dulcedinis concupita abstrahere conantur: quid aliud quam terram lingunt? quia terrena quæque, quæ virtute nequeunt auferre, mollitie linguæ moliuntur. Qui vero in hoc mundo aliqua potestate suffulti sunt, & concupiscentes aliena, blandiri quidem ex fraude despiciunt; quia etiam injusto robore possunt implere quod volunt: hi hoc quod appetunt, non lambunt, sed rodunt; quoniam propinquorum vitam fortitudine virium velut adnisu dentium demoliuntur. Conspiciat itaque sancta Ecclesia veras divitias [a] æternæ patriæ; conspiciat frequentiam supernorum civium; conspiciat in electis suis [b] cultum mentis, & innumerabilium bona virtutum: atque ab eis ad pravorum vitam omni bono destitutam, mentis oculum revocet; & ex illorum comparatione videat, qualiter ista cunctis virtutibus sit vacua; quia superna deseruit, & infima concupivit. Videat quomodo plerumque id quod appetit, si fortasse prævalet, etiam violenter rapit. Videat tales [c] quasi intra se positos diu tolerasse: atque ex eorum culpis usque ad bonorum quoque pericula ac detrimenta pervenisse, & dicat: *Qui rodebant in solitudine*. Ac si aperte conqueratur, dicens: Aliena etiam violenter rapiendo non roderent, nisi prius ipsi in interioribus suis soli ac vacui a virtutum cultura remanerent. Bene autem eorum qualitatem explicat, dicens: *Squalentes calamitate & miseria*. Ægra namque caro si studiose curari negligitur, squalore desuper ducto in infirmitate deterius gravatur; & dum calamitati ægritudinis, negligentiæ miseria additur, gravior molestia oborto squalore toleratur.

Naturæ necessitatibus plus æquo servientes, ejus infirmitates augemus.

28. Natura igitur humana bene condita, sed ad infirmitatem vitio propriæ voluntatis lapsa, in calamitatem cecidit; quia pressa innumeris necessitatibus, nihil in hac vita, nisi unde affligeretur, invenit. Sed cum eisdem naturæ nostræ necessitatibus plerumque [d] plus quam expedit, deservimus, mentisque curam negligimus, ex miseria negligentiæ infirmitati nostræ addimus squalorem culpæ. Necessitates namque naturales hoc habere valde periculosum solent, quod sæpe in eis minime discernitur, quid circa illas per utilitatis studium, & quid per voluptatis vitium agatur. Crebro enim occasione seductionis inventa, dum necessitati debita reddimus, voluptatis vitio deservimus, & infirmitatis velamine ante discretionis oculos excusatio nostra se palliat, ac quasi sub patrocinio explendæ utilitatis occultat. Infirmitatem vero naturæ nostræ per negligentiam relaxare, nihil est aliud quam calamitati miseriam addere, ac vitiorum squalorem ex eadem miseria multiplicare. Unde sancti viri in omne quod agunt, studiosissima intentione discernunt, ne quid plus ab eis naturæ suæ infirmitas, quam debetur, exigat: ne sub necessitatis tegmine, in eis vitium voluptatis excrescat. Aliud enim ex infirmitate, aliud ex tentationis suggestione sustinent: & quasi quidam rectissimi [e] arbitri inter necessitatem voluptatemque constituti, [f] hanc consolando sublevant, illam premendo frenant. Unde fit, ut & si infirmitatis suæ calamitatem tolerent, tamen ad squalorem miseriæ per negligentiam non descendant. Hoc ipsum enim esse in calamitate, est necessitates naturæ ex carnis adhuc corruptibilis infirmitate sustinere. Quas videlicet necessitates cupiebat evadere, qui dicebat: *De necessitatibus meis eripe me*. Sciebat enim plerumque voluptatum culpas ex necessitatum occasione prorumpere: & ne quid sponte illicitum admitteret, hoc ipsum satagebat evelli, quod nolens ex radice tolerabat.

Ps. 24. 17.

Carnales, dum necessitati obsequi videntur, voluptati serviunt.

29. At contra pravi gaudent in eis corruptionis suæ necessitatibus: quia nimirum eas ad usum voluptatum retorquent. Cum enim reficiendis cibo corporibus naturæ serviunt, per delectationem gulæ in voluptatis ingluvie distenduntur. Cum tegendis membris vestimenta quærunt, non solum quæ tegant, sed etiam quæ extollant, expetunt; & contra torporem frigoris, non solum quæ per pinguedinem muniant, sed etiam quæ per mollitiem delectent: non solum quæ per mollitiem tactum mulceant, sed etiam quæ per colorem oculos seducant. Necessitatis igitur causam in usum voluptatis vertere, quid est aliud quam [g] calamitati suæ squalorem miseriæ sociare? Pressa itaque tempore adversitatis Ecclesia, reminiscatur eorum ex quorum merito talia sustinet, & dicat: *Qui rodebant in solitudine, squalentes calamitate & miseria*. Calamitate scilicet non squalerent, [h] si insitis necessitatibus voluptatum miseriam non superadderent. Quas videlicet necessitates ex parentis primi culpa meruimus. Hi vero, qui calamitati suæ miseriam adjungunt, ex cruciatu pœnæ ad augmenta prorumpunt culpæ. Sed utinam tales cum ad melius permutari despiciunt, ita perversa agerent, ut non ea etiam aliis propinarent. Utinam illis mors sua sola sufficeret; & non virulentis persuasionibus alienam etiam vitam necarent. Invident enim alios esse quod non sunt: dolent alios adipisci quod perdunt. Nam si qua forte in aliorum actibus exoriri bona conspiciunt, mox ea manu pestiferæ exprobrationis evellunt. Unde & sequitur: *Et mandebant herbas, & arborum cortices*.

Utinam pravis mors sua sola sufficeret.

Ver. xiii.

Incipientes & in bono proficientes pervertere conantur.

30. Quid enim per herbas, nisi tenera ac terræ proxima bene inchoantium vita? & quid per arborum cortices, nisi exteriora opera eorum, qui jam sublimia appetunt, designantur? Pravi namque cum recta incipientes aspiciunt, aut irridendo, aut quasi consulendo contradicunt. Cum vero jam quosdam pensant ad summa proficere: quia eorum profectus funditus dissipare nequeunt, a quibusdam illos suis operibus divertunt. Herbas itaque eis & arborum cortices mandere, est vel studia bene inchoantium, vel operationes quorumdam jam more arborum ad superiora tendentium, pestiferis persuasionibus quasi quibusdam malitiæ suæ dentibus dis-

a Plurimi *æternæ gloriæ*.
b Vindoc. *culmen mentis*.
c Vindoc. *quasi superpositos*. Corb. Ger. Norm. & Laud. *videat tales se quasi intra positos*. Germ. *videat tales esse quasi in terra positos*. Gilot. ad marg. annotavit *in terra*, pro *intra*.
d Sag. Gemet. Ebroic. & alii Norm. *plusquam necesse est*.
e Corb. Germ. duo Laud. & Germ. *arbitres*, quod aliquando in aliis vet. cod. invenimus pro *arbitri*.
f Corb. Germ. & Laud. *hanc consulendo*. Vindoc. *hanc solvendo sublevant*.
g Gemet. aliique Norm. ac 1. Laud. *calamitatis suæ*.
h Rec. ed. *si in istis*. Mss. Bellov. Turon. omnes Norm. Val-cl. &c. habent *insitis*, quos sequimur cum antiquis excusis. Germ. *si naturæ necessitatibus*. Corb. Ger. *si insitatis necessitatibus*.

dissipare. Herbas mandunt reprobi, cum infirmorum initia irridendo consumunt. Arborum quoque cortices mandunt, cum manu perversi consilii a vita[a] recte crescentium, tegmen bonorum operum subtrahunt. Hos autem in quibusdam actibus velut arbores exspoliant; illos vero velut herbas, quia despicientes trahunt, quasi quæ calcant comedunt. Quorumdam jam fortitudinem in alta surgentem ex parte demoliuntur; quorumdam vero teneritudinem & adhuc in imis positam penitus conterunt. Dicat igitur: *Mandebant herbas, & arborum cortices*: quia pravis irrisionibus in nonnullis[b] exteriora opera, in nonnullis autem per spem virentia corda dissipabant.

Aliqui sola virtutis specie quasi cortice vescuntur.

31. Vel certe herbas mandere, est levia quædam ac tenera de antiquis patribus imitari. Arborum vero cortices edere, est eorum opera superficietenus agere, sed intentionem rectam in eisdem operibus non tenere. Sunt enim nonnulli, qui dum præsentis mundi gloriam ejusdem mundi actionibus adipisci non possunt, speciem sanctitatis appetunt, habitum venerationis sumunt, imitatores antiquorum patrum videri concupiscunt, & quædam quidem parva ac levia peragunt, sed eorum fortia, & quæ ex solius caritatis radice prodeunt, imitari contemnunt. Hi videlicet herbas edunt: quia magna negligunt, & vilibus satiantur. Plerumque tamen etiam quædam quasi robustiora opera exercent: sed intentionem rectam in eisdem operibus non tenent. Quibus profecto arborum cortices mandere, est exteriores electorum actus assumere, & intentionem bonam in bonis actibus non habere. Dum enim pro humana laude recta opera exquirunt, sed imitari cor recte operantium negligunt, ex solis arborum corticibus replentur. Toto namque desiderio præsentis vitæ gloriam, vel abundantiam quærunt. Unde & recte subjungitur: *Et radix juniperorum erat cibus eorum*.

Prava actio quæ delectat in culpa, pungit in pœna.

32. Intus enim quamvis per fidem positi, dum plerumque avaritiæ cogitationibus serviunt, quasi illud comedunt, unde in extremo vitæ suppliciorum aspera proferuntur. Qui dum frugem divini eloquii non concupiscunt, sed ad rerum temporalium ambitum serviunt: nequaquam pane tritici, sed radice juniperi satiantur. Ipsa quippe eos ab imis atque infimis oborta occupant, quæ illos more juniperi postmodum ex duritia[c] retributionum velut ex asperitate foliorum pungant. Contemnentes namque Deum hic, minime sentiunt quantum sit mali quod agunt. Adhuc enim juniperi radicem comedunt, sed hujus radicis quam sint rami asperi, non attendunt: quia nimirum prava actio modo quasi ex radice delectat in culpa, sed postmodum quasi ex ramis pungit in pœna. Ubi & bene subjungitur: *Qui de convallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant*.

In præsentis vitæ convalle, magno clamore pro vili stipe sæpe litigatur.

33. In comparatione videlicet supernorum, omnis præsens vita convallis est. Hi autem quia sublimia montium, id est fortia acta Sanctorum contemplari nesciunt, semper in oblectatione infima quasi in convallibus conversantur: & dum quodlibet lucrum vel parvi stipendii inveniunt, cum clamore currunt, quia hoc abstrahere etiam jurgando moliuntur. In convalle enim repertis singulis cum clamore currere, est subortis causarum occasionibus etiam pro parva stipe litigare. Plerumque autem quem sanctum bona actio ostentat, oborta terreni commodi occasio examinat. Videas namque nonnullos jam sublimia agere, jam in abstinentiæ, jam in doctrinæ opere patrum præcedentium exempla sectari; sed cum repente præsentis vitæ lucrum, quasi fructum convallis invenerint, ad hoc cum clamore currunt: quia dirupta ad illud superductæ sanctitatis tranquillitate prosiliunt.

Vers. xiv. Multi virtutis præmium, non virtutem quærunt.

34. Possunt quoque per herbas atque arborum cortices non solum, ut prædictum est, bonorum opera, sed in hac vita consolationes ac prosperitates intelligi. Sæpe enim omnipotens Deus electos suos cum donis interioribus ditat, exterioribus etiam honoribus sublevat. Cumque eos præferendo ceteris honorabiles reddit, latius imitabiles ostendit: & nonnumquam pravi eorum quidem vitam despiciunt, sed felicitatem in hoc mundo assequi concupiscunt. Quia igitur blandimenta hic transitoriæ consolationis quærunt, herbas comedunt: quia in cogitationibus suis exteriorem eorum gloriam meditantur, arborum cortices mandunt. Et quoniam in his omnibus soli avaritiæ tota intentione deserviunt, radice juniperi replentur. Quæ cuncta de convallibus rapiunt: quia ex amore hujus infimæ & corruptibilis vitæ immensis cupiditatibus inardescunt.[d] Et cum singula reperiunt, ad ea cum clamoribus currunt: quia videlicet sanctorum patrum, quorum merita adipisci non quærunt, loca atque regimina apprehendere satagunt: & cum tranquille nequeunt hæc plerumque assequi, etiam dirupta concordiæ pace moliuntur.

Quæ justi despiciunt, ea maxime concupiscunt.

35. Qui pro eo quod longe a patrum præcedentium actione disjuncti sunt, recte subjungitur: *In desertis habitabant torrentium, & in cavernis terræ, vel super glaream*. In bona etenim parte recte torrentes, sanctos prædicatores accipimus: qui dum in præsenti vita divinis nobis eloquiis influunt aquarum multitudine quasi in hyeme colliguntur. Qui & æstivo sole adveniente se subtrahunt: quia cum æternæ patriæ lux emicuerit, prædicare cessabunt. Horum torrentium deserta, sunt vitæ temporalis commoda. Ea namque deserunt, & ad lucra se cælestia[e] adipiscenda convertunt. Cuncta autem hæc torrens ille reliquerat, qui dicebat: *Propter quem omnia detrimentum feci; & arbitror ut stercora*. (*Phil. 3. 8.*) Sed quia pravorum mentes ea in hac vita adipisci appetunt, quæ despicientes justi derelinquunt, in desertis torrentium habitare referuntur. Illa enim quæ sanctis indigna sunt, ipsi percipere pro magno concupiscunt. Cavernæ autem terræ, sunt cogitationes pravæ, in quibus se ab humanis oculis abscondunt. Pravi quippe ut sunt, ab hominibus videri refugiunt: dumque aliud quam sunt simulant, sese in conscientiæ suæ latibulis [f] quasi in terræ cavernis occultant. Qui cuncta hæc non agerent, nisi de æterna & solida vita desperarent, nisi in hoc incerto temporalitatis animum figerent. Unde bene subditur: *Vel super glaream*.

27. Duo

a Gilot. & aliæ edit. recentiores *recte credentium*, reluctantibus omnibus mss. Anglic. & nostris (præter Ger.) necnon vet. edit.

b Gemet. & Utic. *exteriora bona*.

b Ita cum mss. Corb. Germ. Norm. Laud. Turon. Val-cl. vet. ed. placuit recentioribus vocem *retributionum* mutare in *tribulationum*, quam magis convenire putarunt.

d Vitiose in ed. *& cum singula rapiunt*. Legendum esse *reperiunt* suadet textus Job: *cum singula reperissent*, & probant mss. Ger. Turon. Laud. Norm. Val-cl. Corb. Germ. &c.

e Turon. *appetenda*.

f Omittitur in pl. ed. *terræ*, sed reperitur in mss. Anglic. & nostris necnon in vet. ed. Paris. 1495. neque redundat, comparantur enim latibula conscientiæ cavernis terræ.

Fluxis inhærentes, ad ima devolvuntur.

36. Glarea namque est vita præsens, quæ inde- A sinenter ad terminum suum ipso defectu mutabilitatis, quasi impulsu fluminis ducitur. Super glaream itaque habitare, est fluxui vitæ præsentis inhærere, & ibi intentionem ponere, ubi gressum nequeat fixe stando solidare. Est aliud in glarea, quod nequaquam debeat tacendo præteriri: quia cum pes in ejus superficie ponitur, ipsa ejus volubilitate labitur, atque ad ima [a] devolvitur. Cui videlicet rei in nullo discrepat vita pravorum; quia cum pro amore mundi aliqua student licita atque honesta agere, quasi planum in superficie pedem ponunt; sed repente pes ad ima labitur, quia eorum actio dum plura semper appetit, usque ad iniqua & illicita descendit. Cum ergo sancta Ecclesia hujus temporis contraria tolerat, ad vi- B tam carnalium, quos adversarios sibi etiam in prosperis sustinuit, per memoriam recurrat, & quorum meritis hæc patiatur, agnoscat, dicens: *In desertis habitabant torrentium, & in cavernis terræ, vel super glaream.* Quia enim patrum doctrina destituti sunt, in desertis torrentium: quia in occultis se cogitationibus tegunt, in cavernis terræ: quia vero in præsentis sæculi mobilitate intentionem suam figere appetunt, super glaream habitare referuntur. Sed utinam tales, quia peccata nolunt impugnare tentantia, flendo tergerent vel commissa: utinam mala sua saltem perpetrata cognoscerent: atque sterili ficulneæ cophinum stercoris, id est infructuosæ menti pinguedinem C lamentationis admoverent.

VER. XV. *Malum quod agimus oculo mentis objectum ponit.*

37. Sed habet hoc plerumque humanus animus proprium, quod mox ut in culpam labitur, a sui adhuc longius cognitione separetur. Hoc ipsum namque malum quod agit, menti se objicem ante oculum rationis interserit. Unde fit, ut anima prius voluntariis tenebris obsessa, postmodum bonum jam nec quod quærat, agnoscat. Quanto enim magis malis adhæret, tanto minus intelligit bona quæ perdit. Lux quippe veritatis quia subtiliter reproborum culpas examinat, quo habita negligitur, eo permittit [b] districtius judicans, ut nec amissa requiratur: & cum ab actu repellitur, fugit a sensu: ut cujus quasi facies in opere contemnitur, ejus per recordationem jam nec terga vi- D deantur. Hinc itaque est quod reprobi subjecti flendis sceleribus gaudent, de quibus per Salomonem dicitur: *Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis.* (Prov. 2.14.) Hinc est quod lacrymarum causas tripudiantes peragunt: hinc est quod mortis suæ negotium ridentes exequuntur. Unde hic quoque apte subjungitur:

Vers. 7. *Qui inter hujuscemodi lætabantur, & esse sub sentibus delicias computabant.*

CAPUT XV.

REG. XVI. In transitoriis lætantes, gravibus curis affliguntur.

38. Inter hujuscemodi lætantur, quia nimirum attendunt transitoria quæ percipiunt, & intueri negligunt permanentia bona quæ perdunt. Cumque amore temporalium flagrant, veram lætitiam volentes ignorant. Quam si studiose cogno- E scere quærerent, quam flenda sint gaudia quæ appetunt, viderent. Sed dum meliora scire contemnunt, sola sibi velut summa eligunt, quæ visibiliter oculis fugaci seductione blandiuntur. Visibilia scilicet sequentes [c] cor figunt; & tanto extrinsecus gaudent, quanto recordationem sui intrinsecus non habent. Miscentur tamen eorum gaudiis plerumque tribulationes: atque ex rebus ipsis, ex quibus superbiunt, flagellantur. Neque enim sine gravibus curarum molestiis possunt temporalia quæ appetunt, vel non habita quærere, vel quæsita servare: inter æquales præstantiorem gloriam appetere: a minoribus reverentiam plus quam oportet exigere, & minus quam debent eamdem majoribus exhibere: plerumque potentiam [d] per impotentiam ostendere; semper prava agere; & tamen ne opinionem pravitatis habeant, formidolose custodire. Hæc profecto omnia miseros pungunt: sed easdem punctiones ipso rerum temporalium victi amore non sentiunt. Unde & recte nunc dicitur: *Et esse sub sentibus delicias computabant*; quia peccatorum delectationibus pressi, ex affectu vitæ præsentis quam sint aspera quæ patiuntur, ignorant.

Delicias æstimant, manere sub sentibus.

39. Lætantur itaque, sed sub sentibus: quia rebus quidem temporalibus gaudent; sed tamen dum dispensare sine tribulatione eadem temporalia non valent, ea cura punguntur miseri, qua premuntur. Manent sub sentibus, & hoc ipsum delicias æstimant: quia & dura quidem ex præsentis vitæ amore tolerant, & tamen affectu nimiæ cupiditatis obligati, laborem ejusdem tolerantiæ voluptatem putant. Unde recte Jeremias totius in se humanæ conversationis speciem simens, per lamentum queritur, dicens: *Inebriavit me absynthio.* (Thren. 3.15.) Ut enim in * superiori jam parte prædiximus, ebrius quisque quod patitur nescit. (* l. 7. n. 25.) Qui vero absynthio debriatur, & hoc quod sumsit amarum est; & tamen non intelligit eamdem amaritudinem qua repletur. Humanum igitur genus recto Dei judicio [e] in voluptatibus suis sibi dimissum, atque per easdem voluptates spontaneis tribulationibus traditum, absynthio est ebrium: quia & amara sunt quæ pro hujus vitæ amore tolerat, & tamen eamdem amaritudinem cæcitate cupiditatis, quasi insensibilitate ebrietatis ignorat. Mundi enim gloriam sitiens, dum multas pro ea tribulationes reperit, amarum est quod bibit. Sed quia hoc nimis inhianter sumsit, ejusdem amaritudinis malum discernere jam præ ipsa ebrietate non sufficit. Amant enim perversi homines pro hujus mundi gloria etiam tribulationes, cunctisque pro ea sudoribus libenter serviunt, & gravium laborum jugo devotissime colla submittunt. (VER. XVI.) Quod bene sub Ephraim specie Osee prophetante describitur, qui ait: *Ephraim vitula docta diligere trituram.* (Osee 10.11.) Vitula enim trituræ laboribus assueta, relaxata plerumque ad eumdem laboris usum etiam non compulsa revertitur. Ita pravorum mens hujus mundi servitiis dedita, & rerum temporalium fatigationibus assueta, etiamsi sibi libere vacare liceat, subesse tamen [f] terrenis laboribus festinat, & usum miseræ conversationis trituram laboris quærit: ut a jugo mundanæ servitutis cessare non libeat, etiam si liceat. Quod videlicet jugum Dominus [g] a discipulorum cervice solvebat, cum dixit: *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula & ebrietate:* (Luc. 21.34.) illico adjunxit: *Et in curis hujus vitæ; & superveniat in vos repentina dies illa.* Et rursus: *Venite ad me* (Matt. 11.28)

a Duo Laud. *devoratur*; sed, ut putamus, corrupte: menda autem codd. aliquando annotamus, ut quales sint palam fiat, neve ab omni errore immunes credantur. Utramque lectionem exhibet Cor. Ger.

b In ed. *districtus judex*; quod, licet magni momenti non sit, immutandum tamen judicamus, propter unanimem mss. consensum.

c Corb. Ger. Bellov. Laud. & Germ. fortasse rectius, *cor fugiunt*. Priorem tamen lect. retinuimus, cui etiam mss. Norm. & plerique suffragantur. Val-cl. habet, *a corde fugiunt*.

d Ed. *per injustitiam*. Elegantius in nostris mss. *per impotentiam*.

e Gemet. habet *voluntates*, pro *voluptates* hic, & infra.

f Ita mss. At duo Ger. ac editi *terrenis sudoribus .... & usu miseræ*.

g Corb. Germ. & vulgat. *a discipulorum cervice sublevabat*; sequimur cet. mss.

me omnes qui laboratis & onerati estis; & ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos; & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. [a] Quid est enim Domino mitem se in magisterio atque humilem dicere, nisi relictis exercendæ elationis difficultatibus, plana quædam bene vivendi itinera demonstrare? Sed quia pravorum mentes plus per aspera elationis, quam per blanda humilitatis ac mansuetudinis delectantur; esse sub sentibus delicias deputant. Dura enim præ amore sæculi quasi quædam mollia ac delectabilia ferre parati sunt, dum in hac vita rerum culmina apprehendere conantur.

Asperitate laboris magis, quam quietis dulcedine, delectantur. *Exod. 16. 3.*

40. Cessationem Dominus a mundi laboribus imperat, sanctæ quietis dulcedinem persuadet: & tamen væsana iniquorum mens plus se assequi aspera carnaliter, quam tenere blanda spiritualiter gaudet: plus acerbitate fatigationis, quam quietis dulcedine pascitur. Quod aperte in semetipso nobis Israeliticus populus ostendit: qui dum refectionem mannæ desuper perciperet, ab Ægypto ollas carnium, pepones, porros, cepasque concupivit. Quid enim signatur in manna, nisi esca gratiæ, suave sapiens, ad refectionem interioris vitæ bene vacantibus desuper data? Et quid per ollas carnium, [b] nisi carnalia opera, vix tribulationum laboribus quasi ignibus excoquenda? Quid per pepones, nisi terrenæ dulcedines? Quid per porros ac cepas exprimitur, quæ plerumque qui comedunt, lacrymas emittunt, nisi difficultas vitæ præsentis, quæ a dilectoribus suis & non sine luctu agitur, & tamen cum lacrymis amatur? Manna igitur deserentes, cum peponibus ac carnibus porros cepasque quæsierunt: quia videlicet perversæ mentes dulcia per gratiam quietis dona despiciunt, & pro carnalibus voluptatibus laboriosa hujus vitæ itinera, etiam lacrymis plena concupiscunt; contemnunt habere ubi spiritaliter gaudeant, & desideranter appetunt, ubi & carnaliter gemant. Horum itaque vecordiam veridica voce Job reprehendat: quia nimirum perverso judicio, perturbata tranquillis, dura lenibus, aspera mitibus, transitoria æternis, suspecta securis anteponunt. [c] Horum vecordiæ sancta Ecclesia recordetur: cum sævis extrinsecus adversitatibus premitur, quos intra se velut fideles continuit, sed eorum vitam adversantem fidei diu toleravit, & dicat: *Qui inter hujuscemodi lætabantur, & esse sub sentibus delicias computabant*: quia nimirum mala quæ agunt, ex iniquorum præcedentium pravitate didicerunt. Unde & recte subjungitur:

Vers. 8.

Filii stultorum & ignobilium.

CAPUT XVI.

Vers. xvii. Duplex est stultitia; alia summe nobilitati conjuncta.

41. Sciendum nobis est, quod alii intra sanctam Ecclesiam vocantur stulti, sed tamen nobiles, alii vero sunt stulti & ignobiles. Stulti namque dicuntur, sed esse ignobiles nequeunt, qui carnis prudentiam contemnentes, profuturam sibi stultitiam appetunt: & [d] ad novitatem internæ prolis, virtutis nobilitate sublevantur: qui stultam sapientiam mundi despiciunt, & sapientem Dei stultitiam concupiscunt. Scriptum quippe est: *Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.* Hanc nos stultitiam Paulus comprehendere admonet, dicens: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens.* Hanc stultitiam qui perfecte sequuti sunt, voce sapientiæ audire meruerunt: *Vos qui sequuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ sedebitis & vos* [e] *super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israel.* Ecce relinquentes temporalia, gloriam potestatis æternæ mercati sunt. Quid itaque in hoc mundo stultius quam sua deserere? Et quid in æternitate nobilius, quam cum Deo judices venire? Horum scilicet judicum nobilitas Salomone attestante memoratur, cum hoc quod jam præfatus sum, dicitur: *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.* Valde quippe nobiles considerat, quos senatores vocat. Hanc in se nobilitatem Paulus asserat, [f] cum cognationi conditoris per spiritum junctus dicebat: *Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, vel argento* [g] *aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationi hominis divinum esse simile.* Genus videlicet Dei dicimur, non ex ejus natura editi; sed per spiritum illius, & voluntarie conditi, & adoptive recreati. Tanto ergo ad hanc nobilitatem quisque erigitur, quanto per acceptam imaginem ad similitudinem illius ex imitatione renovatur.

1. Cor. 1. 25. *Ibid. c. 3. 18* *Matt. 19. 28* *Prov. 31. 23* *Act. 17. 29.*

Alia ignobilis, qua superna sapientia relinquitur.

42. At contra sunt stulti & ignobiles, qui dum supernam sapientiam, semetipsos sequentes, fugiunt, in sua ignorantia quasi in abjectæ prolis vilitate sopiuntur. Quo enim id ad quod conditi sunt, non intelligunt, eo etiam [h] cognationem acceptæ per imaginem generositatis perdunt. Stulti sunt ergo & ignobiles, quos ab æternæ hereditatis consortio repellit servitus mentis. Scriptum quippe est: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati.* Et voce egregii prædicatoris dicitur: *Sapientia hujus mundi, stultitia est apud Deum.* Qui ergo dum terrena saperent, ab intima generositate repulsi sunt, stulti simul & ignobiles fuerunt. Quorum dum plerique actus imitantur, filii stultorum & ignobilium fiunt: dumque eos sensibus ac moribus sequuntur, & stulti sunt, quia veram sapientiam non intelligunt: & ignobiles, quia nulla spiritus libertate renovantur. Sed hi quamvis iniquorum actus exerceant, plerumque tamen in hac vita occupant loca justorum: atque eorum se filios æstimant, quorum per honoris concupiscentiam officia exterius administrant. [i] Quos sancta correptio ad cognitionem sui revocat: ut videlicet in pravis desideriis positi, quorum sint filii attendant. Non enim eorum sunt filii, quorum loca tenent, sed quorum opera exercent. Dicatur igitur recte: *Filii stultorum & ignobilium.* Ubi apte subjungitur:

Joha. 8. 34. *1. Cor. 3. 19.*

Et in terra penitus non parentes.

Ibidem.

CAPUT XVII.

Stulti sunt & ignobiles quos Deus nescire profitetur.

43. Sicut enim plerique in terra sunt, & a cognitione hominum abjectione vilitatis suæ, quasi quadam superductione velaminis absconduntur: ita sunt nonnulli in Ecclesia, qui dum se abjectioni pravorum operum subdunt, divino conspectui noti non sunt. Quibus & quandoque dicendum est: *Amen dico vobis, nescio vos.* Esse ergo in terra & apparere,

Matt. 25. 12

a Ed. *quid est enim Dominum.* Stylum Gregorianum magis sapit: *quid est ... Domino*, ut legitur in Laud. duob. Germ. Norm. &c.

b In edit. Rom. Sixti V. *nisi carnali a onera vitæ*, quod etiam legitur in Gilot. Mss. Angliæ. & nostri habent *vix*, quod melius sapit.

c Norm. *horum vecordiam.*

d In Ger. & ed. *& ad nobilitatem*, omnibus aliis mss. nostris reclamantibus.

e Plerique mss. Nor. sc. Prat. Bec. & Utic. *super sedes duodecim.*

f Gemet. Ebroic. Ger. pr. *cum cognitioni.*

g 1. Laud. & Val-cl. *aut lapidibus.*

h Val-cl. *cognationem acceptam.* Plerique Norm. *cognitionem*, Germ. prius *cognationem*, sed ex emendatione *cognitionem.*

i Ed. *quos sancta Ecclesia per correptionem ad.* Secuti sumus mss. duos. Germ. Norm. Laud. Val-cl. &c. In nonnullis editis, *& a cogitatione.*

rere, est in fide recta per virtutem operis nobilitatem mentis ostendere. Esse vero in terra & penitus non apparere, est in Ecclesia quidem fide consistere, sed nil dignum fidei in opere demonstrare. Hi itaque intra sanctam Ecclesiam divinitatis oculis & videntur per judicium, & tamen per bonæ vitæ meritum non videntur: quia ea quæ confitendo tenent, vivendo non exhibent. De quibus Paulus dicit: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Hi in sancta Ecclesia fidem quam tenere se asserunt, premunt potius quam venerantur: dum sua magis illius nomine, quam ejus adipisci lucra concupiscunt. Electi autem dum servare fidei meritum rectis operibus curant, ad auctoris sui notitiam etiam inter reproborum tumultus appropinquant. Quod bene in Evangelio muliere sanguinis fluxu laborante signatum est; de qua cum Dominus diceret: *Quis me tetigit?* Petrus [a] ratiocinando respondit: *Turbæ te comprimunt & affligunt, & dicis, Quis me tetigit?* Sed [b] audire causas veræ rationis meruit, cum ei Dominus dixit: *Tetigit me aliquis, nam & ego novi virtutem exisse de me*. Ecce turbæ premebant Dominum, sed tamen sola tetigit, quæ ad illum humiliter venit: quia nimirum multi etiam in sancta Ecclesia reprobi veritatem cognoscendo premunt, quam bene vivendo tangere negligunt. Premunt, & longe sunt: quia divinam notitiam [c] professionibus sequuntur, moribus fugiunt. Premunt inquam, sed longe sunt; quia eidem fidei quam loquendo adstruunt, [d] agendo contradicunt. Sicut ergo hoc testimonio docemur, quia nonnulli Dominum tangendo non tangunt; [e] ita nonnulli non videntur a Domino etiam cum videntur: quia occultis ejus obtutibus & ad damnationis supplicium apparent, & ad electionis meritum non apparent. Dicatur igitur recte; *Et in terra penitus non parentes*: quia etsi illos specietenus Ecclesia tenuit, eos tamen intra illam conditor quasi non vidit quos ignoravit. Qui tranquillitatis tempore idcirco fidem verbotenus tenent; quia eamdem fidem florere generaliter vident. Sed cum repentina contra illam procella adversitatis oboritur, mox ab ea, negatione publica disjunguntur: & quidquid prius quasi venerantes tenuerant, contra hoc postmodum deridentes pugnant. Unde apte subditur:

Tit. 1. 16. — Vet. xviii. — Luc. 8. 45. — Multi veritatem cognoscendo premunt, non tangunt.

Vers. 9. *Nunc in eorum canticum versus sum, & factus sum eis proverbium.*

CAPUT XVIII. Reg. xvii. Iniquis crescentibus, fides in opprobrium, & veritas in crimen erit.

44. Quibus videlicet verbis illud sanctæ Ecclesiæ tempus exprimitur, quo publice a reprobis irridetur: quando iniquis crescentibus, in opprobrium fides, & veritas erit in crimen. Tanto quippe despectior unusquisque erit, quanto justior esse potuerit: tanto abominabilis, quanto laudabilis. Sancta itaque electorum Ecclesia afflictionis tempore proverbium pravis efficitur: quia cum bonos mori per tormenta conspiciunt, ab eis similitudinem maledictionis sumunt. Quo enim transitoriam mortem vident, sed permanentem vitam non vident, tanto magis deridendo, mala præsentia fugiunt, quanto per intellectum intrinsecus ad bona permanentia non pertingunt. Sed ea quæ [f] subjuncta sunt, quia obscurioribus sententiis implicata non sunt, debemus sub brevitate transcurrere: ut ad ea in quibus laborandum est, valeamus citius pervenire. Sequitur:

Vers. 10. *Abominantur me, & longe fugiunt a me: & faciem meam conspuere non verentur.*

CAPUT XIX. Iniquorum irrisionibus non dejicitur sed erigitur & crescit Ecclesia.

45. Longe a sancta Ecclesia fugiunt omnes iniqui non passibus gressuum, sed qualitatibus morum: [g] longe fugiunt non loco, sed merito, dum crescente superbia, aperta eam exprobratione contemnunt. Faciem namque ejus conspuere, est non tantum in absentia bonis detrahere, sed unumquemque justum etiam in præsentia confutare. Quos tunc pravi, dum aperte irridendo despiciunt, in eorum contumeliis fluxa verba quasi defluentes salivas emittunt. Sed scit sancta Ecclesia in passionibus crescere, atque inter opprobria honorabilem vitam tenere: scit nec de adversis [h] dejici, nec de prosperis gloriari: novit contra prospera mentem suam in dejectione sternere, novit contra adversa animum ad spem superni culminis exaltare: scit bona sua misericordiæ Redemptoris, scit mala sua justitiæ tribuere judicis: quod & bona illo largiente habeat, & mala illo permittente patiatur. Unde & mox de Domino subjungit, dicens:

Vet. xix.

Vers. 11. *Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me.*

CAPUT XX. Deo permittente, licet occulto judicio, mala se perpeti novit.

46. Quid per pharetram Dei, nisi occultum consilium designatur? Sagittam vero de pharetra Dominus jacit, quando de occulto consilio apertam sententiam emittit. Quia enim flagellatur quisque, cognoscimus: sed qua ex causa flagellum veniat, ignoramus. Cum vero post flagella, vitæ correctio sequitur; etiam ipsa consilii virtus aperitur. Pharetra igitur clausa, est consilium occultum. Sed aperta pharetra affligimur, quando per id quod post flagellum sequitur, quo consilio flagellamur, videmus. Cum peccata Dominus videt, & tamen manum ad vindictam non commovet, quasi clausam pharetram tenet: sed feriendo indicat, quantum ei in nobis displicuit hoc quod diu vivendo toleravit. Sancta itaque electorum Ecclesia tribulationibus pressa dicat: *Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me*. Quæ adversariorum voces insolentes sustinens, dum cernit quod ejus prædicatio non admittitur, quorumdam duritiam deserens, prædicationis suæ verba moderatur. Perpendens etenim persecutores suos ad exhortationis suæ vocem deteriores existere, magis eligit tacere. Cumque indignos qui audiant, conspicit, prædicationem suam obducto silentio adstringit. Unde apte subjungit:

Ibidem *Et frenum posuit in os meum.*

CAPUT XXI. A prædicatione ferendum est cum ii qui verbum Dei excipiunt, inde pejores fiunt.

47. Frenum sibi apud quosdam positum cognoverant, qui dicebant: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei*, [i] *sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes*. Frenum silentii sibi superimpositum sancti viri apud dura reproborum corda conspiciunt, qui per Prophetam dicunt: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Frenum poni etiam Paulus admonuit, qui discipulo præcepit, dicens: *Hæreticum post primam & secundam correptionem devita, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit proprio judicio condemnatus*. Sancti quippe do-

Act. 13. 45. Psal. 136. 4. Tit. 3. 10.

Tt — ctores

a Gemet. *ratiocinando*.
b Val-cl. *audire rationem*.
c Gemet. *professionibus astruunt*. Germ. *divinam notitiam professi vocibus sequuntur*.
d Editi posteriores, *agendo male*; deest *male* in omnibus nostris mss.
e Edit. *ita nonnulli videntur a Domino etiam cum non videntur*. Mss. Laud. Val-cl. Germ. Norm. Corb. Germ. inhæsimus.
f Norm. *subjecta sunt*.
g Germ. Utic. & Turon. *longe fiunt*. Utraque lectio est in Corb. Germ. ubi tamen *fugiunt* præfertur.
h Mss. habent, *dejici*, hic & alibi: ut infra, *de pharetra Dominus ejicit*, pro *jacit*.
i Gemet. Germ. ac plur. *sed quoniam repulistis illud, & indignos vos judicastis*.

ctores plerumque alta consideratione resistentium corda conspiciunt, & dum ea derelicta divinitus vident, afflicti gementesque conticescunt. An aliquando frenum Salomon doctoribus imponit, qui dicit: *Noli arguere derisorem, ne oderit te*. Sed si ab increpatione ideirco reticemus, quia contra nos insurgere derisoris odia formidamus, non jam lucra Dei, sed nostra quærimus. Qua in re sciendum est, quod nonnumquam cum redarguuntur pravi, deteriores existunt. Ipsis ergo [a] & non nobis parcimus, si ab eorum redargutione pro eorum amore cessamus. Unde necesse est, ut aliquando toleremus tacendo quod sunt, quatenus in nobis [b] discant bene vivendo quod non sunt. Quia igitur sancta Ecclesia, quæ verba sua semper per caritatem exerit, ea etiam nonnumquam ex caritate restringit, dicat: *Frenum posuit in os meum*. Ac si aperte fateatur, dicens: Quia in quibusdam provectum non vidi prædicationis, ab eis impetum temperavi, ut vitam meam saltem per patientiam discerent, cum verba mea admittere per oblatam prædicationem nollent. Sed plus nobis hoc plerumque in tribulationibus dolet, quod eas ab illis patimur, in quibus germano amore confidebamus. Unde & subditur:

Prov. 9. 8. — a — b — *Ver. xx.*

Ad dextram orientis calamitates meæ illico surrexerunt. *Vers. 22.*

CAPUT XXII. *Rec. xvii.* Pro sinistra gentiles, pro dextera Judæi intelligendi.

48. Ad sinistram quippe calamitates surgerent, si a quibuslibet extra religionem positis, & aperto Christum negantibus, persecutionis adversa sustineret. Cum vero ab aliquibus quasi fidelibus tentationes cruciamentorum patitur, quasi ad dexteram illi calamitates oriuntur: quia hi qui sub Christi nomine militant, Christi in ea nomen impugnant. Ipso enim locutionis usu, pro dextro habere [c] dicimus, quod pro magno pensamus; pro sinistro vero id quod despicimus: quod Zacharias aperte innuat, dicens: *Et ostendit mihi Jesum sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini, & satan stabat a dextris ejus, ut adversaretur ei*. Qui ut patentius hoc quod præmisit, ostenderet, secutus adjunxit: *Et dixit Dominus ad satan: Increpet Dominus in te satan, qui elegit Jerusalem. Numquid non est iste torris erutus de igne? Et Jesus indutus erat vestibus sordidis*. Sordidis enim vestibus Jesus [d] indutus erat, quia quamvis alienus ab omni peccato, tamen in similitudinem venit carnis peccati. Cui venienti satan a dextris stetit. Pro magno namque Dominus Judaicum populum, & pro nihilo Gentes habere videbatur. Sed postquam incarnatus apparuit, gentilitas quæ pro sinistro habita fuerat, credidit; Judaicus vero populus ad perfidiam declinavit. Satan ergo illi a dextris stetit: quia illum ei populum rapuit, qui dudum dilectus fuit. Sed quia ipse Judaicus populus, modo perditus, in fine est quandoque crediturus, Propheta testante, qui ait: *Reliquiæ salvæ fient*: satan e dextris suis Dominus removet, dicens: *Increpet Dominus in te satan*. Et ejusdem populi liberationem indicans, subdit: *Quia elegit Jerusalem*. Qui nimirum populus, quia ad gehennæ incendia, perfidia duce, defluebat, sed dum ad fidem reducitur, ab eodem æterni ignis incendio liberatur, statim de eo illic subditur: *Numquid non est iste torris erutus de igne?*

Zach. 3. 1. — c — *Ibid. 2.* — d — *Isai. 10. 22.* — *Zach. 3. 2.* — *Ibid. 2.* — *Ibid. 2.*

49. Sicut ergo illic pro dextra plebs Judaica, ita hoc in loco dextræ vocabulo, fidelis populus sanctæ Ecclesiæ designatur. Unde & venturus judex hœdos ad sinistram, agnos ad dexteram ponet. Sed cum sanctam Ecclesiam adversitatis tempore ipsi quoque lacessunt, qui fideles esse videbantur; ei procul dubio calamitates ad dextram surgunt. Bene autem hæc ipsa dextra orientis vocatur. De ipso quippe ejusdem capite scriptum est: *Oriens est nomen ejus*. Nam quia ab oriente lux surgit, recte Oriens dicitur, cujus justitiæ lumine, [e] nostræ injustitiæ nox illustratur. Ad orientis ergo dextram calamitates surgunt; quia hi quoque ad persecutionem prosiliunt, qui electa membra Redemptoris nostri esse credebantur. [f] Quas videlicet calamitates recte illico asserit surgere: quia dum non erant extranei qui persequuntur, ab eis repente mala & illico fiunt. Si vero dextra, hi qui veraciter fideles sunt appellantur; calamitates ad dextram orientis surgunt, quia erumpente persecutionis articulo, crudeles pravorum impetus justi patiuntur. Sequitur:

Et Ecclesiæ fidem sectantes, a quibus ipsa aliquando vim patitur. *Matth. 25. 33.* — *Ver. xxi.* — *Zach. 6. 12.* — e — f

Pedes meos subverterunt, & oppresserunt quasi fluctibus [g] semitis suis. *Ibidem.*

CAPUT XXIII. *Rec. xix.* Ejus extrema membra quasi pedes quandoque subvertuntur.

50. Quid per pedes Ecclesiæ, nisi extrema illius membra signantur? Quæ dum ad opera terrena deserviunt, tanto celerius ab adversariis falli possunt, quanto sublimia minus intelligunt. Hos itaque pedes adversarii subvertunt, videlicet cum extrema membra illius ad sui dogmatis errorem trahunt. Subversi pedes viam tenere nequeunt, cum infirmi quique persecutorum suorum vel promissionibus persuasi, vel minis territi, vel cruciatibus fracti, ab itinere recto [h] deviant. Bene autem adversariorum semitæ fluctibus comparantur, cum dicitur: *Et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis*: quia scilicet vita pravorum insolenti inquietudine molesta, ad obruendam, ut ita dixerim, navem cordis quasi tempestas illabitur. De qua videlicet tempestate per Salomonem dicitur: *Quasi tempestas transiens non erit impius*. Cumque infirmus quisque perversos florere conspicit, hunc in perversitatis pelagus unda miseræ imitationis mergit. Sequitur:

g — h — *Prov. 10. 25.*

Dissipaverunt [i] itinera mea, insidiati sunt mihi, & prævaluerunt, & non fuit qui ferret auxilium. *Vers. 13.* — i

CAPUT XXIV. Occultis hostium insidiis ejus viæ dissipantur, Deo ad tempus utiliter deserente.

51. Dicat hæc beatus Job de malignis spiritibus, videlicet hostibus occultis: dicat universa Ecclesia de pravis persequentibus, scilicet adversariis apertis. Ipsi quippe ejus itinera dissipant, cum in quorumdam infirmorum mentibus, veritatis vias callida persuasione perturbant. Ipsi insidiantes prævalent, cum eos quos aperte ad malum trahere nequeunt, bona simulando pervertunt. Sed mirum valde est quod subjicit: *Non fuit qui ferret auxilium*; cum de divino adjutorio Psalmista clamet: *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione*, & : *Spe-* *Psal. 9. 10.*

a Ita plerique mss. & vet. ed. quibus contradicunt Germ. & posteriores ed. detracta negatione.
b Corb. Germ. & ed. *discant videndo*. Gilot. tamen annotavit nostram lectionem in margine, extatque tam in Anglic. mss. quam in aliis nostris.
c Germ. Utic. Corb. Germ. Becc. & plur. *dicimur*.
d Idem *indutus dicitur*.
e Editi recent. *nostræ justitiæ*. Ita Laud. & Val-cl. *cujus justitia nox illustratur*, omissis ceteris. Alter Laud. deficit usque ad 30. librum moral. Secuti sumus mss. Corb. Germ. Anglic., uno tantum excepto, Norm. omnes, Turonensem, Germ. & alios plur. ad quos facta sunt veteres omnes editiones. Utic. pro *illustratur*, habet *illuminatur*.
f Idem poster. ed. *juxta quam videlicet calamitates*. Nostra lectio est mss. Corb. Germ. Vindoc. Turon. & aliorum supra laud. quibus consentiunt antiq. excusi.
g Turon. & plur. Norm. *semitis meis*; sed mendose.
h Norm. Corb. Germ. Val-cl. Germ. & Laud. *deviantur*.
i Gemet. *itinera sua*.

& : *Sperent* [a] *in te, qui noverunt nomen tuum, quoniam non derelinques quærentes te Domine*. Et cum rursum scriptum sit: *Quis speravit in Domino, & confusus est; permansit in mandatis ejus, & derelictus est? Et quis invocavit illum, & despexit eum?* Qua itaque ratione nunc dicitur: *Non fuit qui ferret auxilium*; nisi quia omnipotens Deus eos, quos in æternum diligit, aliquando ad tempus relinquit? Unde scriptum est: *Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui*. Hinc etiam Psalmista deprecabatur dicens: *Non me derelinquas usquequaque*. Derelinqui igitur sese ad modicum posse utiliter noverat qui ne usque quaque relinqueretur, petebat. Sanctos etenim suos Dominus veniendo adjuvat, relinquendo probat; donis firmat, tribulationibus tentat. Unde recte quoque per quemdam sapientem dicitur: *In primis elegit eum, timorem & metum & probationem* [b] *inducet super illum, & excruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet illum in cogitationibus illius*. Justi quippe animam gratia vocat, tentatio interrogat. Et omnipotens Deus electorum suorum adversarios temporaliter permittit excrescere, ut per malorum sævitiam purgetur vita bonorum.

Eccli. 2. 11. 12. — Isai. 54. 7. — Psal. 118. 8. — Eccli. 4. 18.

Utilitati justorum militat etiam potestas pravorum.

52. Numquam quippe Dominus [c] adversos bonis esse permitteret, nisi etiam quantum prodessent videret. Nam dum injusti sæviunt, justi purgantur, & utilitati innocentium militat vita pravorum, dum hanc & premendo humiliat, & humiliando semper ad melius format. Unde recte quoque per Salomonem dicitur: *Qui stultus est, serviet sapienti*. Et tamen sæpe conspicimus sapientes subesse, stultos vero arcem dominii tenere: sapientes serviliter obsequi, stultos tyrannica elatione dominari. Quomodo igitur definitione [d] divinæ sententiæ sapienti stultus servit, dum plerumque hunc jure temporalis dominii comprimit? Sed sciendum est, quia contra sapientis vitam, dum stultus præeminens terrorem potestatis exercet, dum hunc laboribus fatigat, contumeliis lacerat, profecto hunc ab omni vitiorum rubigine urendo purgat. Stultus ergo sapienti etiam dominando servit, quem ad meliorem statum premendo provehit. Sic nonumquam [e] pupillis dominis ad disciplinæ magisterium servi præsunt, terrent, premunt, feriunt, & tamen esse servi nullo modo desistunt: quia ad hoc ipsum ordinati sunt, ut proficientibus dominis etiam feriendo famulentur. Quia igitur mala reproborum, bonos dum cruciant, purgant; utilitati justorum militat etiam potestas iniquorum. Sed plerumque justi tribulatione [f] deprehensi, tardam manum subvenientis æstimant, cum se persequentium immanitas paulo longius angustat. Et concita quidem sunt ereptoris remedia; sed hoc quod ab ereptore citius agitur, dolenti tardum videtur. Cumque adesse postulationi auxilium quæritur, si vocem non statim sequitur, quia desit æstimatur. Unde nunc dicitur: *Et non fuit qui ferret auxilium*. Qua videlicet in voce ipsa vis passionis exprimitur; quia supernum auxilium, etsi adest quantum ad ordinatam providentiam protectoris, deesse tamen creditur quantum ad concita vota patientis. Sequitur:

Prov. 11. 29.

Quasi rupto muro, & aperta janua irruerunt super me, & ad meas miserias devoluti sunt. Vers. 14.

CAPUT XXV.

Vet. xxii. Reg. xx.

Lugendus animæ status, quando in eam hostes irruunt, rupto fidei muro.

53. Quid hoc loco muri nomine, nisi Redemtor humani generis appellatur? De quo pro sanctæ Ecclesiæ ædificatione per Prophetam dicitur: *Ponetur in ea murus & antemurale*. Ipse enim nobis murus est, qui ad corda nostra pertingere malignorum spirituum cursum vetat. Qui nostræ quoque fidei etiam antemurale posuit: quia priusquam se per carnem ostenderet, prædicatores sui mysterii prophetas misit. Recte quippe antemuralis nomine vocantur; quia dum subsequentem prædicaverunt Dominum, quasi ante murum steterunt. Sed quasi murus rumpitur, cum pravorum persuasionibus fides, quæ in Redemtore nostro est, in quorumdam corde dissipatur. Cumque perversis in hac vita potestas tribuitur, quid aliud quam janua erroris aperitur? Quasi rupto ergo muro, & aperta janua, super bonos irruunt mali, cum accepta temporaliter potestate, perversi ipsa quoque in quorumdam corde destruere munimina fidei conantur. De quibus apte dicitur: *Et ad meas miserias devoluti sunt*: quia videlicet prius ad suas. Nisi enim perverse vivendo, ad suas ante miserias caderent, nequaquam ad eas postmodum & alios suaderent. Sed post suas reprobi & ad nostras miserias devolvuntur, quando ad ea mala, in quibus jam ipsi implicati sunt, etiam quosdam nobis unitos trahunt.

Isai. 26. 1.

Vel destructa disciplinæ maceria.

54. Potest quoque intelligi muri nomine, munitio disciplinæ; Salomone attestante, qui ait: *Per agrum hominis pigri transivi, & per vineam viri stulti: & ecce totum repleverunt urticæ, operuerant superficiem ejus spinæ, & maceria lapidum destructa erat*. Per agrum enim hominis pigri, atque per vineam viri stulti transire, est cujuslibet vitam [g] negligentis inspicere, ejusque opera considerare. Quam urticæ vel spinæ replent; quia in corde negligentium prurientia terrena desideria, & punctiones pullulant vitiorum, quippe quia scriptum est: *In desideriis est omnis otiosus*. Maceria lapidum destructa erat: id est, disciplina patrum ab ejus corde dissoluta. [h] Nam quia destructa maceria lapidum, dissolutam esse disciplinam vidit, protinus illic secutus adjunxit: *Quod cum vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam*. Quasi rupto ergo muro hostis ingreditur, cum vel malignorum spirituum, vel pravorum hominum persuasione callida, disciplinæ munimina in corde dissipantur. Sed cum ejusdem disciplinæ vigor in corde reproborum solvitur, ante eorum oculos cuncta bonorum opera despecti habentur, nihilque esse æstimant, quidquid de virtutibus electorum vident. Unde & subditur:

Prov. 24. 30. — Prov. 18. 9. sec. LXX. — Prov. 24. 32.

Redactus sum in nihilum. Vers. 15.

CAPUT XXVI.

Despectis veris bonis carnales fluxis, cum quibus pereunt, innituntur.

55. Apud æstimationem quippe malorum in nihilum redigimur, quando ea quæ ipsi quasi summa diligunt, bona temporalia non tenemus. Despectis namque supernis promissionibus, terrena desiderant; & si quando in eorum mente aliquid de appetitu æternitatis oritur, suborta citius transito-

a In Valc-cl. Germ. Norm. Corb. Germ. & plur. *in te omnes qui*.

b Germ. Val-cl. & plur. Norm. *inducit ... excruciavit illum*; totus hic Ecclesiastici contextus & verba S. Gregorii usque ad hæc verba, *unde recte .... qui stultus est*, desunt in mss. Corb. Germ.

c Ita Germ. Bellov. Vindoc. Laud. Val-cl. Norm. Editi vero, *adversus bonos sævire permitteret*.

d Ebroic. Gemet. & alii, *divinæ sapientiæ*.

e Plur. *pupillis domini*. Melius *dominis*, cum paulo post legamus *ut proficientibus dominis*.

f Vindc. & Val.cl. *depressi*.

g Gemet. *negligentius*.

h Ita Germ. Bellov. Turon. Laud. Val-cl. Corb. Germ. & Norm. At prius editi, *Nam quia destructam maceriam lapidum dissolutam &c.*

ſitoria delectatione diſſipatur. Unde & ſtatim A ſubjungitur:

Ibidem. [a] *Abſtuliſti quaſi ventus deſiderium meum.*

Fidelis quippe populus ſe pati denutiat, quod eos quos diligit, pati dolet. Ventus ergo deſiderium tollit, cum res quælibet tranſitoria, æternitatis appetitum deſtruit. Unde adhuc congrue ſubinfertur:

Ibidem. *Et velut nubes pertranſiit ſalus mea.*

Nubes quippe in alto eminet, ſed hanc ad curſum flatus impellit. Sic nimirum, ſic ſunt temporalia iniquorum bona. Velut in alto quidem per honoris celſitudinem degere videntur; ſed ad curſum vitæ quotidie, quaſi quibuſdam mortalitatis ſuæ flatibus impelluntur. Salus er- B go ut nubes tranſit: perverſorum gloria, [b] quo alta eſt, fixa non eſt. Sed expletis deſideriis actibuſque infirmantium, ad electorum vocem ſermo convertitur, cum protinus ſubinfertur:

Verſ. 16. *Nunc autem in memetipſo marceſcit anima mea, & poſſident me dies afflictionis.*

CAPUT XXVII. *Nunc in ſe marceſcunt electi, ſed in Deo viſent.*

56. Electorum quippe anima nunc marceſcit, quia in illa poſtmodum æterna exultatione viriteſcit. Modo eos dies afflictionis poſſident, quia dies lætitiæ poſt ſequuntur. Scriptum quippe eſt: [c] *Timenti Deum bene erit in extremis.* Et rurſum de Eccleſia dicitur: *Ridebit in die noviſſimo.* Nunc enim tempus afflictionis eſt bonis, ut ſequatur eos exultatio quandoque ſine tem- C pora. Hinc ab eis alias dicitur: *Humiliaſti nos in loco afflictionis.* Locus namque afflictionis, eſt vita præſens. Juſti ergo hic, id eſt in loco afflictionis, humiliati ſunt: quia in æterna vita, id eſt in loco gaudii ſublimantur. Cum vero marceſcere animam diceret, recte etiam præmiſit, *In memetipſo*; quia in nobiſmetipſis quidem [d] afficitur, ſed in Deo mens noſtra refovetur: tantoque a viriditate gaudii longe fit, quanto adhuc ab auctoris repulſa lumine [e] ad ſe recedit. Tunc vero ad veræ lætitiæ viriditatem pervenit, quando per æternæ contemplationis gratiam ſublevata etiam ſemetipſam tranſit. Sed hæc quæ allegorica indagatione tranſcurrimus, oportet ut D per omnia etiam juxta hiſtoriam teneamus. Quæ tamen nunc idcirco prætereo, quia hæc aperta eſſe legentibus non ignoro. Diebus autem perſecutionis ultimæ, quia [f] multi ſunt qui pereunt, & pauci qui ſalvantur; idcirco vir ſanctus paſſionis ſuæ tempore & pauca de bonis, & multa de perverſis loquitur. Unde & mox ad eorum perſonam qui corruunt, verba convertit; ſicque ſua inſinuat, [g] ut eadentibus poſſint congruere quæ narrat. Nam ſequitur:

Eccl. 1. 13. *Prov. 31. 25.* *Pſal. 43. 20.*

Verſ. 17. *Nocte os meum perforatur doloribus, & qui me comedunt, non dormiunt.*

CAPUT XXVIII. Rec. XXI. Vet. XXIII. *Sæviente perſecutione, fortes & quaſi oſſa in corpore Eccleſiæ ſunt velut oſſa, deficiunt.*

57. Si ipſi hiſtoriæ intendimus, patet cauſa: quoniam ſancti viri corpus per ſinus ulcerum E ſcaturiens vermium multitudo lacerabat. Si vero allegoriæ myſterium perſcrutamur, quid per oſſa, niſi fortes quique in ſanctæ Eccleſiæ corpore deſignantur? Qui quaſi ſuo robore membra continent, dum mores infirmantium ſtabiliter portant. Sed cum tribulationis ultimæ contra eam fervor excreverit, in nocte os illius perforatur doloribus: quia nonnumquam tormentis victi, etiam ipſi ad perfidiam defluunt, qui ad fidem alios tenere videbantur. Ait ergo: *Nocte os meum perforatur doloribus.* Ac ſi aperte dicat: Tribulationis tenebris preſſi, ita afflictione [h] terebrantur, ut & ipſi qui in me habebant vigorem fortitudinis, quaſi jam quoddam habeant foramen timoris. Bene autem dicitur: *Et qui me comedunt, non dormiunt*: quia maligni ſpiritus, qui carnales quoſque de Eccleſia conſumunt, B tanto magis quieſcere a tentatione neſciunt, quanto nullo carnis pondere gravantur. Sed perſecutores ſanctæ Eccleſiæ quia valde perverſi ſunt, eſſent utinam pauci. Sequitur:

In multitudine eorum conſumitur veſtimentum meum, & quaſi capitio tunicæ ſuccinxerunt me. *Verſ. 18.*

CAPUT XXIX. Rec. XXII. *Qui Eccleſiæ velut veſtimentum adhærent, nonnumquam ab ea, vi tormentorum, ſeparantur.*

58. Si hiſtoriæ intendimus, quid aliud veſtimentum beati Job, quam ejus corpus accipimus? cujus videlicet veſtimentum conſumitur, dum caro cruciatur. Juxta allegoriæ vero myſterium veſtimentum eſt ſanctæ Eccleſiæ fidelium vita. Nam ſicut tota ſimul Eccleſia veſtimentum Chriſti, ita fideles quique ejuſdem Eccleſiæ veſtimenta deputantur. Si enim ſancta Eccleſia veſti- C mentum Chriſti non eſſet, Paulus profecto non diceret: *Ut exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam* [i] *neque rugam*: id eſt, nec per peccatum habentem maculam, nec per duplicitatem rugam: quia & per juſtitiam munda eſt, & per ſimplicem intentionem [k] tenſa. Quæ igitur abluta eſt ne habeat maculam, tenſa eſt ne habeat rugam, utique veſtis eſt. Sicut ergo indumentum Chriſti tota generaliter Eccleſia dicitur; ſic indumentum ſunt Eccleſiæ ſingulorum animæ, quæ ab errore converſæ, eamdem Eccleſiam credendo, eique fideliter inhærendo circumdant. De quibus eidem Eccleſiæ per Prophetam Dominus dicit: *Vivo ego, quia omnibus his velut ornamento veſtieris.* *Iſai. 49. 18.* D Sed cum procella ſævæ perſecutionis oboritur, plerique fidelium ab ejus amore ſeparantur, qui ei ſedulo inhærere videbantur. Dicat ergo: *In multitudine eorum conſumitur veſtimentum meum*: quia dum multi ſunt qui cruciant, deſtruuntur plurimi qui ei connexione amoris inhærebant.

Ephеſ. 5. 27.

Reprobi vitam fidei & prædicationis vocem, in Eccleſia extinguere conantur.

59. Bene autem ſubditur: *Et quaſi capitio tunicæ ſuccinxerunt me.* Tunicæ quippe capitium collum circumdat induentis. Collum vero ſi ſtringitur, vocis uſus & vitalis flatus necatur. Sanctam ergo Eccleſiam reprobi quaſi capitio tunicæ conſtringunt, quia in ea perſecutionibus ſuis vitam fidei, & prædicationis vocem extinguere conantur. Hoc quippe conari perſecutores ejus ſpecia- E liter ſolent, ut ab ea ante omnia verbum prædicationis tollant. Unde & hi qui ſanctæ fidei primordiis reſiſtebant, cæſis Apoſtolis denuntiabant, dicentes: *Præcipiendo præcepimus vobis ne doce-* *Act. 5. 28.*

a Recent. excuſi *abſtulit*, contra mſſ. fidem, & repugnantibus vet. ed. nec non textu Hebraico & Vulgata.

b Ed. *quo alta eſt*, elegantius legitur in mſſ. quos expreſſimus, *quo alta eſt*: Germ. *quo apta eſt*.

c Becc. Ulic. & plur. *timenti Dominum*.

d Sic Prat. Corb. Germ. Gemet. Turon. Val-cl. & Germ. In Laud. *affligitur* Vet. editi *afficimur*, poſter. *affligimur*.

e Ita mſſ. & antiqu. excuſi. At recent. habent, *ad ſe redit*.

f Nonnulli, *multi qui pereunt, pauci ſunt &c.*

g Excuſi, *ut audientibus*. Corb. Germ. Vindoc. Turon Germ. Laud. Val-cl. Norm. noſtram lectionem præ ſe ferunt, quam in marg. Gilot. annotavit.

h Ita Anglic. Val-cl. Pratell. & alii plurimi; ſicque legendum conſtat, tum ex loc Job qui explicatur: *os meum perforatur*, tum ex his verbis: *quaſi jam quoddam habeant foramen timoris*. Alludit videlicet S. Gregorius ad ſuperiorem vocem *terebratur* ſeu perforatur. In edit. Barthol. 1494. Pariſ. 1495. Gilot. Vatic. Guſſanv. legimus *tenebrantur*. In Pariſ. 1518 & Baſil. 1514. craſſiori errore *terrebantur*. Germ. & Corb. Germ. habent *tenebrantur*.

i Al. *aut rugam*.

k Sic legitur non ſolum in mſſ. ſed etiam in vet. edit. aliis habentibus *terſa*, nec recte, ut ex his verbis patet: *quæ igitur abluta eſt, ne habeat maculam, tenſa eſt ne habeat rugam*. Ubi τὸ *terſa* minime congruit.

doceretis in nomine isto, & ecce replestis Jerusalem doctrina vestra. Corpus ergo sanctæ Ecclesiæ quasi capitio tunicæ cinxerant, qui constrictis prædicatoribus, velut ejus collum prementes, in ea claudere iter vocis volebant. Sed electi quique persecutionis suæ tempore paratiores sunt mori, quam tacere. Qui dum in morte corporaliter corruunt, a stultis quibusque & carnalibus despecti ac viles æstimantur: quia cum videre reprobi nequeunt, quæ electi bona spiritaliter teneant; quos carnaliter extingui conspiciunt, infelices arbitrantur. Unde & subditur:

Vers. 19.

Comparatus sum luto, & assimilatus sum favillæ & cineri.

CAPUT XXX. Hanc tamquam lutum, favillam & cinerem conculcant.

60. In reproborum quippe judicio, sancta electorum Ecclesia luto comparatur: quia temporaliter conculcata despicitur. Favillæ assimilatur & cineri: quia dum bona ejus interiora non vident, ad sola hanc mala pervenisse æstimant, quę in ea exhiberi corporaliter vident. [a] Fidelis autem electorum populus, cum multos ex se cadere conspicit, optat, si obtinere valeat, adversitatis suæ tempora mutari. Hujus quia oratio differtur, gemitus augetur. Unde adhuc subditur:

Vers. 20.

[b] *Clamabo ad te, & non exaudies; sta, & non respicis me.*

CAPUT XXXI. VET. XXIV. Ecclesiæ liberari postulantis oratio non continuo exauditur. Qua ratione.

61. Sancta quippe Ecclesia persecutionis suæ tempore fide stat, desideriis clamat. Sed dolet se quasi non respici, dum sua videt in tribulationibus vota differri. Alto namque consilio, omnipotens Deus cum Sancti ejus adversariorum persecutionibus comprimuntur, cumque assiduis ut liberentur interpellationibus clamant, differre solet voces petentium, ut merita patientium crescant; quatenus eo magis exaudiuntur ad meritum, quo citius non exaudiuntur ad votum. Unde alias scriptum est: *Deus meus clamabo per diem, nec exaudies, & nocte.* (Ps. 21. 3.) Atque ipsa utilitas de exaudiendi mora mox subditur, cum illic protinus subinfertur: *Et non ad insipientiam mihi.* (Ibidem.) Ad multiplicandam quippe Sanctorum sapientiam proficit, quod postulata tarde percipiunt, ut ex dilatione crescat desiderium, ex desiderio intellectus augeatur. Intellectus vero cum intenditur, ejus in Deum ardentior affectus aperitur. Affectus autem ad promerenda cælestia tanto fit capax, quanto fuerit expectando longanimis. Sed tamen inter hæc Sanctorum patientiam dolor urget ad vocem, & cum dilati proficiunt, metuunt ne deficientibus viribus despecti reprobentur. Sequitur:

Vers. 21.

Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ adversaris mihi.

CAPUT XXXII. VET. XXIII. De Deo nihil dignum dicere aut cogitare possumus.

62. Longe ab hac sententia vetus translatio dissonat, quia quod in hac de Deo dicitur, hoc in illa de adversariis, ac persecutoribus memoratur. Sed tamen quia hæc nova translatio ex Hebræo nobis [c] Arabicoque eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur, credendum est quidquid in ea dicitur: & oportet, ut verba illius nostra expositio subtiliter rimetur. Ait ergo: *Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ adversaris mihi.* In Scriptura sancta cum de Deo aliquid indignum dicitur, movetur legentis animus, velut si aliquando de Deo [d] aliquid dignum dicatur. Pene omne quippe quod de Deo dicitur, eo ipso jam indignum est, quo potuit dici. Nam cujus laudi non sufficit obstupescens conscientia, quando sufficiet loquens lingua? Sanctus autem Spiritus hoc ipsum hominibus intelligentibus insinuans, quam sint ineffabilia summa [e] & divina; his etiam verbis nonnumquam de Deo utitur, quæ apud homines habentur in vitio; ut ex his quæ indigna videntur hominibus, & tamen dicuntur de Deo, admoneantur scire homines, quod nec illa jam Deo digna sint, quæ dum digna habentur apud homines, digna putantur Deo.

Quo sensu dicatur zelari, irasci, pœnitere, misereri, præscire.

63. Dicitur enim Deus zelans, sicut scriptum est: *Dominus zelotes nomen ejus.* (Exod. 34. 14.) Dicitur iratus, unde scriptum est: *Iratus est Dominus contra Israel.* (Num. 32. 13.) Dicitur Deus pœnitens, sicut scriptum est: *Pœnitet me fecisse hominem [f] super terram.* (Genes. 6. 7.) Et rursus: *Pœnitet me quod constituerim Saul [g] regem in Israel.* (1. Reg. 15. 11.) Dicitur misericors, sicut scriptum est: *Misericors & miserator Dominus, patiens & multum misericors.* (Psal. 85. 15.) Dicitur præscius, sicut de illo ait Apostolus: *Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui:* (Rom. 8. 29.) dum nec zelus, nec ira, nec pœnitentia, nec proprie misericordia, nec præscientia esse possit in Deo. Hæc namque omnia ab humanis in illum qualitatibus tracta sunt, dum ad nostræ infirmitatis verba descenditur, ut quasi quibusdam nobis gradibus factis, & juxta nos positis, per ea quæ nobis vicina conspicimus, ad summa ejus ascendere quandoque valeamus. [h] Zelari enim dicitur, qui cum cruciatu mentis castitatem custodit uxoris. Irasci dicitur, qui fervore animi contra puniendum vitium accenditur. Pœnitere dicitur, cui id quod fecit, displicet, & econtra mutando aliquid aliud facit. Misericors dicitur, qui pietate ad proximum permovetur. Misericordia autem a misero corde vocata est, eo quod unusquisque intueatur quempiam miserum, atque ei compatiens, dum dolore animi tangitur, ipse cor miserum facit, ut eum a miseria liberet cui intendit. Præscire dicitur, qui unamquamque rem, antequam veniat, videt, & id quod futurum est, priusquam præsens fiat, prævidet. Deus ergo quomodo zelans est, qui in custodienda castitate nostra nullo mentis cruciatu tangitur? Quomodo irascitur, qui in ulciscendis vitiis nostris nulla perturbatione animi commotur? Quomodo est pœnitens, qui id quod semel fecerit, se fecisse nequaquam dolet? Quomodo habet misericordiam, qui cor numquam miserum habet? Quomodo est præscius, dum nulla nisi quę futura sunt, præsciantur? Et scimus quia Deo futurum nihil est, ante cujus oculos præterita nulla sunt, præsentia non transeunt, futura non veniunt: quippe quia omne quod nobis fuit & erit, in ejus conspectu præsto est; & omne quod præsens est, [i] scire potest potius quam præscire. Et tamen dicitur zelans, dicitur iratus, dicitur pœnitens,

Deo nihil præteritum est aut futurum.

a Ita melius mss. quam editi, in quibus legitur *fidelis tamen*.

b Recent. ed. *clamo . . . & non exaudis*. Sequimur mss. Germ. Bellov. Laud. Val-cl. Norm. Corb. Germ. ac edit. antiquissimas.

c Hinc liquet ad mentem S. Greg. librum Job inter Arabes commorantis prius Arabice scriptum fuisse. Ceterum Job in Arabia vixisse constat, hinc vicini Sabæi in ejus domum irruerunt, Job. 1. 15. Moyses autem diu commoratus apud Madianitas, qui Arabibus accensentur, totam historiam didicit. Vide infra l. 35. cap. olim 15. nunc num. 43.

d Restituimus hunc locum ex mss. Anglic. Norm. Laud. Bellov. &c. cum prius legeretur, in Gilot. Vatic. Gussanv. *aliquid indignum*. Ita tamen legitur in Germ. & Corb. Germ. Lectionem nostram confirmat integer contextus, ex quo liquet mentem sancti Doctoris esse ostendere, mortales nihil de Deo cogitare vel loqui posse tanta majestate dignum.

e Omittitur conjunctiva particula in plur. legiturque, *summa divina*. Germ. *summa etiam verba divina, nonnumquam de Deo utentur*.

f Deest *super terram* in Gemet. & plerisque.

g Laud. *regem Israel*.

h Editi poster. cum Germ. *zelare*.

i Laud. *scici potest potius quam præscire*. Quam lectionem sequerer, si in pluribus mss. extaret,

dicitur misericors, dicitur præscius: ut quia castitatem animæ uniuscujusque custodit, humano modo zelans vocetur, quamvis mentis cruciatu non tangatur. Et quia culpas percutit, dicitur irasci, quamvis nulla animi perturbatione moveatur. Et quia ipse immutabilis id quod voluerit mutat, pœnitere dicitur, quamvis rem mutet, consilium non mutet. Et cum miseriæ nostræ subvenit, misericors vocatur, quamvis miseris subveniat, & cor miserum numquam habeat. Et quia ea quæ nobis futura sunt videt, quæ tamen ipsi semper præsto sunt, præscius dicitur, quamvis nequaquam futurum prævideat, quod præsens videt. Nam & quæque sunt, [a] non in æternitate ejus ideo videntur quia sunt, sed ideo sunt, quia videntur. Dum ergo ad verba mutabilitatis nostræ descenditur, ex eis quibusdam gradibus factis ascendat qui potest ad incommutabilitatem Dei, ut videat sine zelo zelantem, sine ira irascentem, sine dolore & pœnitentia pœnitentem, sine misero corde misericordem, [b] sine prævisionibus præscientem. In illo enim nec præterita, nec futura reperiri queunt, sed cuncta mutabilia immutabiliter durant, & quæ [c] in seipsis simul existere non possunt, illi simul omnia assistunt, nihilque in illo præterit quod transit: quia in æternitate ejus modo quodam incomprehensibili, cuncta volumina sæculorum transeuntia manent, currentia stant.

Res non ideo videntur a Deo quia sunt, sed ideo sunt quia videntur.

Vet. xxv. Deus crudelis videtur, quando, etsi juste feriendo, non parcit.

64. Sicut ergo accipimus sine zelo zelantem, sine ira irascentem, ita a sancto viro etiam sine crudelitate dici potuit crudelis. Crudelis quippe dicitur, qui districte feriendo non parcit, ut videlicet hoc loco crudelis districte feriens possit intelligi, & ulciscendæ culpæ non parcens. Unde Isaias quoque cum videret ultimi judicii diem non jam cum venia, sed cum districtione esse venturum, ait: *Ecce dies Domini veniet crudelis,* [d] *& indignationis plenus, & iræ furorisque ejus, ad ponendam terram* [e] *in solitudine, & peccatores ejus conterendos de ea.* (*Isai. 13. 9.*) Sanctus igitur vir ut hanc eamdem crudelitatem sibi potius assereret congruere posse, quam Deo, ait: *Mutatus es mihi in crudelem.* Ac si aperte dicat: Qui in teipso crudelitatis nihil habes, mihi quem respirare [f] a percussione sinis, crudelis videris. Ita enim Deus crudelis esse non potest, sicut nec mutari ullatenus potest. Sed quoniam in Deo nec crudelitas, nec mutabilitas umquam venit, dum mihi dicit; quod in semetipso Deum nec crudelem nec mutabilem sentiat, ostendit. Nam dum circa nos quædam prospera & adversa variantur, in eo quod nos mutamur quasi ejus circa nos mutatum animum suspicamur. Ipse vero in se incommutabilis permanens, aliter atque aliter in cogitatione sentitur hominum, pro qualitate meritorum. Nam & lux solis cum nequaquam est sibimetipsi dissimilis, infirmis aspera, sanis autem oculis lenis videtur: eorum videlicet immutatione, non sua. Unde, ut prædiximus, dicens: *Mutatus es,* adjunxit, *Mihi*: ut ipsa hæc crudelitas atque immutatio, non sit in qualitate judicis, sed in mente patientis.

Quod verbis quoque aliis retexit, dicens: *Et in duritia manus tuæ adversaris mihi.* [g] Manus etenim Dei dura creditur, cum voluntati nostræ contraria, hoc quod ei in nobis displicet, feriendo persequitur; & flagella ingeminat, cum dolentis anima clementiam expectat. Quæ tamen juxta allegoriæ mysterium, bene sanctæ Ecclesiæ verbis congruunt ex vocibus infirmorum, qui plerumque se plus feriri æstimant, quam mereri putant, & quasi crudelitatem arbitrantur judicis, districtionem æquissimam sectionis: quia & cum vulnus ægri medicinali ferramento absciditur, medicus crudelis vocatur, qui tamen per secantis manus duritiam adversatur vulneri, sed concordat saluti. Sequitur:

Elevasti me, & quasi super ventum ponens, elisisti me valide. (*Vers. 22.*)

CAPUT XXXIII

Rec. xxiv. Super ventum sedet, qui transitoriis successibus lætatur.

65. Quia præsentis vitæ gloria quasi in alto cernitur, sed nulla stabilitate solidatur; velut elevatus super ventum ponitur, qui prosperitate transitoria lætatur, [h] quoniam ad hoc solum hunc fugitivæ felicitatis aura sublevat, ut repente deterius in infimis sternat. Quia enim sancta Ecclesia cunctis in honore est, infirmi quique in ea qui transitoriis [i] successionibus lætantur, quo nisi super ventum positi videntur elevati? quia subsequente persecutionis tempore dum prosperitatis aura pertransit, eorum protinus elevatio corruit, & repente cadentes discunt, quia elevati prius [k] in ventum, sederunt. Quæ videlicet verba etiam sancti viri personæ specialiter congruunt, non ad id quod erat, sed ad id quod esse videbatur. Neque enim mentem illius prosperitas fugitiva levaverat, quam inter tot rerum affluentias, miro semper virtutis pondere premebat: sed juxta hoc quod videri exterius potuit, qui in suis humilis, in alienis oculis elevatus fuit, & quasi super ventum positus, elisus est valide: quia rebus exterioribus fultus, unde æstimabatur surgere, videbatur inde cecidisse. Quem videlicet casum sanctus vir in mente non pertulit: quia nulla adversitas dejicit, quem prosperitas nulla corrumpit. Qui enim veritati inhæret, vanitati nullo modo succumbit: quia dum forti pede cogitationis intus intentionem fixerit, omne quod foras mutabiliter agitur, ad arcem mentis minime pertingit. Sequitur:

Adversitas non deiicit quem prosperitas non corrumpit.

Scio quia morti [l] *trades me, ubi constituta est domus omni viventi.* (*Vers. 23.*)

CAPUT XXXIV.

Vet. xxvi. Rec. xxv. Nemo mortem effugit; pauci voluptatum foveam, & interitum. Supra lib. 12. cap. 6. Edit. Gussanv. novo n. 13.

66. In superiori hujus operis parte tractatum est, quod ante adventum Domini ad inferni receptacula etiam justi descenderent, quamvis non in suppliciis, sed in requie servarentur. Quod nunc testimoniis edocere negligimus, quia in ea jam sufficienter probatum putamus. Hoc ergo quod dicitur: *Scio quia morti trades me, ubi constituta domus est omni viventi*: recte beato Job etiam juxta historiam congruit, dum nimirum constat, quia ante Redemtoris gratiam, ad inferni claustra etiam [m] justi ducerentur. Ipsa quippe inferni receptio, domus omnium viventium dicitur; quia nullus huc venit, qui ante Mediatoris adventum non illuc

a Ita Corb. Germ. Vindoc. & Val-cl. Consentit ed. Paris. 1495. In aliis legitur *ab æternitate*, quod habent Germ. Utic. & alii Norm.
b Gemet. Corb. Germ. Laud. & alii, *sine provisionibus*.
c Vindoc. *a seipsis*.
d Germ. Utic. & alii Norm. *& indignatione plenus*.
e Germ. Vindoc. Pratel. & pl. *in solitudinem*.
f Vulgati *a persecutione*, quod durius sonat de Deo dictum, nec in membranis nostris reperitur.
g Vindoc. *manus etenim Dei, ira Dei*.
h Magis placuit recent. edit. *quando*, invitis mss. Germ. *quod cælum hoc solum hunc &c.*

i Sic Turon. Germ. & Norm. cujus loco editi habent *successibus*. Ita quoque secunda manu scriptum in Corb. Germ. ubi prius legebatur *successionibus*.
k Al. *in vento sederunt*. Gilot. & plurimi excusi, *in ventum se dederunt*.
l Germ. Laud. & Val-cl. *tradas me*, & ita semper affertur textus hic in consequentibus.
m Post. editi cum Germ. *descenderent*; quod idem sonat; eius tamen loco reponendum censuimus *ducerentur*, propter mss. & edit. consensum.

illuc ipsa corruptionis suæ conditione pertransit: nullus huc venit, qui ad carnis mortem ejusdem corruptionis suæ gressibus non tetendit. De qua videlicet morte per Psalmistam dicitur: *Quis est homo qui vivit, & non videbit mortem?* Nam etsi ad cælum raptus Elias esse perhibetur; mortem tamen distulit, non evasit. De ipso quippe ore Veritatis dicitur: *Elias quidem venturus est, & restituet omnia.* Veniet enim restituturus omnia, quia ad hoc nimirum huic mundo restituitur, ut & prædicationis munera impleat, & carnis debitum solvat. Quæ tamen sancti viri sententia juxta allegoriæ mysterium, sanctæ Ecclesiæ vocibus ex persona congruit infirmorum, qui fidem verbo tenus tenent, sed contra præcepta fidei suis desideriis famulantur. Ait etenim: *Scio quia morti trades me, ubi constituta domus est omni viventi.* Quia enim [a] multos in se voluptatibus deditos conspicit, eorumque jam interitum præscit; pensat quod in via vitæ præsentis suis quidem desideriis serviunt, sed tamen ad mortis domum perveniunt omnes, qui in ea carnaliter vivunt. Sunt vero nonnulli, qui in voluptatum suarum foveam corruunt, sed tamen per lamenta pœnitentiæ ab imis citius pedem reducunt, quos supernæ percussionis verbera ad eruditionem potius, quam ad extinctionem secant. Ex quibus apte subjungitur:

Psal. 88. 49. — Elias mortem distulit, non evasit. — *Matth. 17. 11.*

Verumtamen non ad consumtionem eorum emittis manum tuam; & si corruerint, ipse salvabis. (*Vers. 24.*)

CAPUT XXXV. — Nonnulli a Deo percussi ad eruditionem non ad extinctionem a peccato liberantur.

67. In quibus profecto verbis hoc solerter debet intelligi, quod beatus Job dum sua narrat, in se alios transfigurat. Velut enim de se specialiter dicebat: *Elevasti me, & [b] quasi super ventum ponens elisisti me valide: scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventi;* & tamen non de se, sed de aliis adjungit: *Veruntamen non ad consumtionem eorum emittis manum tuam.* Dum enim de se loquens ratiocinando, causas de aliis subdit, [c] quam multorum personas in se significet, ostendit. Manum itaque suam Dominus ad consumtionem peccantium non emittit, cum feriendo a peccatis corripit, & corruentes salvat, dum cadentes ad culpam in salutem corporis vulnerat; ut prostrati exterius, interius surgant; quatenus jacentes corpore ad interiorem statum redeant, qui stantes exterius ab statu mentis jacebant. Sequitur:

Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. (*Vers. 25.*)

CAPUT XXXVI. — Rec. XXVI. — Eleemosyna ex mentis affectu quo fit, potissimum æstimanda.

68. Quamvis vera compassio est passioni proximi ex largitate concurrere; nonnumquam tamen cum exteriora quæque abunde ad largiendum suppetunt, celerius dantis manus dationem invenit, quam animus dolorem. Unde scire necesse est, quia ille perfecte tribuit, qui cum eo quod afflicto porrigit, afflicti quoque in se animum sumit: ut prius in se dolentis passionem transferat, & tunc contra dolorem illius per ministerium concurrat. Nam sæpe, ut prædiximus, largitionem muneris, rerum facit abundantia, & non virtus compassionis. Qui enim afflicto perfecte compatitur, plerumque & hoc indigenti tribuit, [d] in quo ipse si dederit, angustatur. Et tunc plena est cordis nostri compassio, cum malum inopiæ pro proximo suscipere non metuimus, ut illum passione liberemus.

Largitorem non faciat rerum abundantia, sed compassio.

69. Quam videlicet pietatis formam Mediator nobis Dei & hominum dedit. Qui cum posset nobis etiam non moriendo concurrere, subvenire tamen moriendo hominibus voluit: quia nos videlicet minus amasset, nisi & vulnera nostra susciperet: nec vim nobis suæ dilectionis [e] ostenderet, nisi hoc quod a nobis tolleret, ad tempus ipse sustineret. Passibiles quippe mortalesque non reperit, & qui nos existere fecit ex nihilo, revocare videlicet etiam sine sua morte potuit a passione. Sed ut quanta esset virtus compassionis ostenderet, fieri pro nobis dignatus est, [f] quod esse nos noluit: ut in semetipso temporaliter mortem susciperet, quam a nobis in perpetuum fugaret. An non in divinitatis suæ divitiis nobis invisibilis permanens, miris nos potuit virtutibus ditare? Sed ut ad internas divitias rediret homo, foras apparere dignatus est pauper Deus. Unde & prædicator egregius, ut ad largitatis gratiam viscera nostræ compassionis accenderet, dixit: *Propter nos egenus factus est, cum dives esset.* Qui sic etiam dicit: *Non ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio.* Hæc proculdubio condescendendo infirmis intulit, quoniam quibusdam inopiam ferre non valentibus, tolerabilius est minus tribuere, quam post largitatem suam ex inopiæ angustia murmurare. Nam ut ad magna largiendi studia audientium mentes accenderet, paulo post intulit, dicens: *Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce & metet.* Plus autem nonnumquam esse dicimus compati ex corde, quam dare: quia quisquis perfecte indigenti compatitur, minus æstimat omne quod dat. Nisi enim dantis manum bona voluntas vinceret, idem prædicator egregius discipulis non dixisset: *Qui non solum facere, sed & velle cœpistis anno priori.* Facile quippe est in bono opere obedire [g] etiam nolentem. Sed hæc magna in discipulis virtus exstiterat, eos bonum quod illis præceptum est, & ante voluisse.

Pietatis formam Christus nobis dedit, & docuit Paulus. — VET. XXVIII. — *2. Cor. 8. 9.* — *Ibid. 13.* — *2. Cor. 9. 6.*

70. Quia itaque vir sanctus apud omnipotentem Deum aliquando majus datum noverat mentis esse, quam muneris, dicat: *Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.* Exteriora etenim largiens, rem extra semetipsum præbuit. Qui autem fletum & compassionem proximo tribuit, ei aliquid etiam [h] de semetipso dedit. Idcirco autem plus compassionem, quam datum dicimus, quia rem quamlibet plerumque dat etiam qui non compatitur, numquam autem qui vere compatitur, quod necessarium proximo conspicit, negat.

Exteriora largiens, aliquid de suo, compassionem impendens aliquid dat de seipso.

71. Quæ nimirum sententia bene quoque sanctæ Ecclesiæ vocibus congruit: quæ dum afflictos quosque per lamenta pœnitentiæ conspicit, [i] suos ei oratione continua fletus jungit, & toties egeno compatitur, quoties menti virtutibus nudatæ,

Ecclesia filiis suis pœnitentibus compatiens, lacrymas & orationes jungit.

a Deest, *in se*, in excusis rec. Supplevimus ex mss. Corb. Germ. Laud. Bellovac. Norm. quibus concinunt vet. vulgati.
b Deest, *quasi*, in plur. Norm.
c Al. *quis multorum*.
d Germ. & excusi, *in quo ipse qui dederit*. Mutavimus *qui*, in *si*, præter cet. consensum.
e Germ. Gemet. ac alii Norm. *infunderet*.
f Vatic. & al. recent. *quod esse nos voluit*, sed reclamantibus mss. & contra S. Greg. mentem: ait enim Christum mortem, ut evaderemus, in se suscepisse; hoc est fieri voluisse *quod nos esse noluit*. Nostram lect. habent etiam pl. vet. ed.
g Excusi *etiam volentem*. Mss. Corb. Germ. Anglic. Norm. Laud. Germ. Val-cl. Bellov. habent *nolentem*; sicque legendum probant verba seqq. *sed hæc magna in discipulis virtus exstiterat, eos bonum quod illis præceptum est, & ante voluisse*. In Paris. edit. an. 1585. hanc lectionem habes in margine annotatam.
h Val-cl. *de semetipso, gratia caritatis aspirante, dedit*.
i Plurimi *suos eis*; quod etiam annotavit Gilot. in margine.

tæ, interventionis suæ precibus opitulatur. Su- A per afflictum quippe compatientes plangimus, quando aliena damna nostra deputamus, & culpas delinquentium, nostris mundare fletibus nitimur. Quod videlices agentes, plus plerumque nobis, quam his, pro quibus agitur, subvenimus: quia [a] apud intimum arbitrum & gratiam caritatis aspirantem, commissa quæque perfecte diluit propria, qui pure plangis aliena. Persecutionis igitur ultimæ sancta Ecclesia tribulatione deprehensa, reducat ad memoriam pacis tempore bona quæ gessit, dicens: *Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.* Quæ internæ lucis gaudia æterna desiderans, sed tamen adhuc dilata, quia B malis exterioribus premitur, sancti viri vocibus adjungat:

Vers. 26. *Expectabam bona, & venerunt mihi mala: præstolabar lucem, & eruperunt tenebræ.*

CAPUT XXXVII. R E C. XXVIII. Electorum, Ecclesiæque dolor, etiam tempore pacis, a suis persecutionem tolerantium.

72. Fidelis enim populus expectat bona, sed mala suscipit: præstolatur lucem, & tenebras incurrit: quia per remunerationis gratiam interesse jamjamque Angelorum se gaudiis sperar, & amen hic diutius dilatus, manus persequentium toleras: & qui se quantocyus æstimat æternæ lucis retributione persrul, hic adhuc compellitur persecutorum suorum tenebras pati. Quæ videlicet mala persequentium minus dolerent, si ab infidelibus adversariisque consurgerent. Sed eo C deterius mentem electorum crucians, quo ab illis veniunt, de quibus bona præsumebant. Unde adhuc subditur:

Vers. 27. *Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie.*

b Sanctæ quippe Ecclesiæ interiora [b] effervescere, est ipsos quoque, quos per amorem fidei velus viscera ante gestaverat, in persecutionis atrocitate solerare. Qui secreta prius illius cognoscentes, quanto sciunt ubi magis doleat, santo deterius ab afflictione ejus minime quiescuns. Quos tamen & pacis suæ tempore graviter tolerat: quia suis prædicationibus eorum mores contrarios pensat. Gemit enim, cum eorum vitam D sibi dissimilem conspicit. De quibus & apte subjungitur:

Ibidem. *Prævenerunt me dies afflictionis.*

V E T. XXVIII. Scit namque sancta electorum Ecclesia, quod persecutione ultima, mala multa passura sit: sed hanc afflictionis suæ dies præveniunt, quia malorum vitam intra se graviter etiam tempore pacis portat. Nam quamvis diebus ultimis aperta infidelium persecutio sequatur; hanc tamen & priusquam appareas, hi qui in ea verbo tenus fideles sunt, pravis moribus antecurrunt. Sequitur:

Vers. 28. *Mærens incedebam, sine furore consurgens in E turba clamavi.*

CAPUT XXXVIII. & EC. XXVIII. Sancti in honoris culmine humilitatem, in rebus lætis mœrorem servant.

73. Notandum sollicite juxta historiam video, quod sanctus vir, qui paulo superius dixit: *Elevasti me*; inferius adjungit: *Mærens incedebam.* Miro enim ordine, uno eodemque tempore convenire in actibus bonorum solet & foris honor culminis, [c] & intus afflictæ mœror humilitatis. Unde sanctus quoque vir elevatus rebus & honoribus, mœrens incedebat: quia etsi hunc c prælatum hominibus gloria potestatis ostenderat, interius tamen mœrore suo secretum sacrificium Domino contriti cordis offerebat. *Sacrificium* quippe *Deo est spiritus contribulatus.* *Ps. 50. 19.* Sciunt ausem electi quique consideratione intima contra exterioris excellentiæ tentamenta pugnare. Qui si ad exteriorem felicitatem suam cor apponerent, justi profecto non essent. Sed quia cor humanum non potest de ipsis prosperitatibus rerum quantulacumque gloria nullo modo sentari, contra ipsam prosperitatem suam sancti viri intrinsecus dimicant: non dico ne in elatione, sed ne in ejus saltem amore succumbant.

Contra prosperitatem intus dimicant.

Cui valde succubuisse est, captivam mentem ejus desideriis subdidisse. Quis autem terrena sapiens, temporalia amplectens, beatum Job inter tot prospera lætum non crederet, cum ei suppeteret salus corporis, vita filiorum, incolumitas familiæ, integritas gregum? Sed quia in his omnibus non gauderet, ipse sibi testis est, qui ait: *Mærens incedebam.*

Omne quod sine Dei visione abundat, inopia est.

Sancto enim viro adhuc in hac peregrinatione posito, omne quod sine visione Dei abundat, inopia est: quia cum sibi omnia electi adesse vident, gemunt quod omnium auctorem non vident: eisque totum hoc minus est, quia adhuc speciei unius deest: sicque eos foris exaltat gratia supernæ dispensationis, ut tamen intus sub disciplina sencat mœror magistræ caritatis. Per quam videlicet discunt, ut de his quæ exterius accipiunt, apud semetipsos semper amplius humilientur, mentem sub jugo teneant disciplinæ, numquam ex potestatis licentia ad impatientiam erumpant. Unde apte subjungitur: *Sine furore consurgens in turba clamavi.* Sæpe namque seditiosorum tumultus hominum, præpositorum suorum mentem lacessunt, suique ordinis limitem inordinatis motibus excedunt.

Amica potestati pene semper impatientia est, quam superant boni.

74. Et plerumque, qui præsunt, nisi in ore cordis Spiritus Sancti freno teneantur, in iratæ retributionis atrocitatem prosiliunt: quantumque prævalent agere, tantum sibi in subditis æstimant licere. Amica etenim potestati pene semper impatientia est; eique etiam malæ subjectæ imperat: quia quod ipse sentit, potestas exequitur. Sed sancti viri plus se interius patientiæ jugo subjiciunt, quam foris hominibus præsunt: & eo veriorem principatum foris exhibent, quo humiliorem Deo intrinsecus famulatum tenent: atque idcirco sæpe plus quosdam tolerant, quo se de eis ulcisci amplius possunt; ac ne umquam ad illicita transeant, plerumque nolunt pro se exequi etiam quod licet: subjectorum strepitus sufferuns, per amorem increpant, quos per mansuetudinem portant. Unde nunc recte dicitur: *Sine furore consurgens in turba clamavi:* quia nimirum boni contra tumultus insolentium clamorem habent, & furorem non habent: quoniam eos, quos clementer tolerant, docere non cessant. Sed hæc, quæ juxta historiam de uno diximus, juxta allegoriam necesse est ut de diversis electis Ecclesiæ sentiamus. Ipsa quippe in electis suis etiam per prospera incedit mœrens: quia nil sibi vere prosperum deputat, quousque bonum, quod singulariter quærit, apprehendat. Fideles quippe illius, temporali quidem pace perfruuntur, sed perpetuo suspirant: honorantur, & afflicti sunt: quia plerumque ibi videntur in culmine, ubi cives non sunt.

a Corb. Germ. Laud. & Germ. *apud intimum arbitrum.* Val. cl. *apud mitissimum arbitrum.* In edit. Basil. 1514. annotatum *arbitrum* in margine.

b Germ. Gemet. & alii vetust. *efferbescere.*
c Ita cum Corb. Germ. Turon. Gemet. aliisque Norm. vet. edit. At in recent. legitur *afflictus mœror.*

sunt. Ipsa etiam in turba sine furore consurgit, & clamat: quia pravorum vitam studio rectæ æmulationis, non autem væsania furoris insequitur. Irascitur & amat, sævit & tranquilla est: quatenus infirmos suos corrigat ex æmulatione, foveat ex pietate. Sequitur:

Vers. 29. *Frater fui draconum, & socius struthionum.*

CAPUT XXXIX. Rec. XXIX. Nulla vera sanctitas, nisi quæ inter malos probata fuit.

75. Quid draconum nomine, nisi malitiosorum hominum vita signatur? De quibus & per Prophetam dicitur: *Traxerunt ventum quasi dracones.* Perversi etenim quique ventum quasi dracones trahunt, cum malitiosa superbia inflantur. Qui autem struthionum appellatione intelligi, nisi simulatores solent? Struthio etenim pennas habet, & volatum non habet: quia simulatores quique speciem sanctitatis habent, sed virtutem sanctitatis non habent. Visio quippe eos bonæ actionis decorat, sed a terra minime penna virtutis levat. Electus itaque sanctæ Ecclesiæ populus, quia pacis suæ tempore intra se quosdam malitiosos ac simulatores patitur, dicat: *Frater fui draconum, & socius struthionum.* Quod beati quoque Job vocibus specialiter congruit, qui ad culmen magnæ fortitudinis, bonus inter malos fuit. Nullus quippe perfectus est, qui inter proximorum mala patiens non est. Qui enim æquanimiter aliena mala non tolerat, ipse sibi per impatientiam testis est, [a] quia a boni plenitudine longe distat. Abel quippe esse renuit, quem Cain malitia non exercet.

(Jer. 14. 6. — Ver. XXIX. — 7. 9. 1. c. adversitas. §. 3. p. Abel. Genes. 4. 3. &c.)

Mali inter bonos hic permixti. cur?

76. Sic in tritura areæ grana sub paleis premuntur, sic flores inter spinas prodeunt, & rosa quæ redolet, crescit cum spina quæ pungit. Duos namque filios habuit primus homo, sed unus electus alter reprobus fuit. Tres quoque filios Noe arca continuit, sed duobus in humilitate persistentibus, unus ad patris irrisionem ruit. Duos Abraham filios habuit, sed unus innocens, alius vero fratris persecutor fuit. Duos quoque Isaac filios habuit, unus in humilitate servatus, alter vero & priusquam nasceretur, reprobatus est. Duodecim Jacob filios genuit, sed ex his unus per innocentiam venditus, ceteri vero per malitiam venditores fratris fuerunt. Duodecim quoque Apostoli in sancta Ecclesia sunt electi, sed ne improbati remanerent, unus eis admixtus est, qui eos persequens probaret. Sic namque justo peccator cum malitia jungitur, sicut in fornace auro palea cum igne sociatur, ut quo ardet palea, purgetur aurum. Hi ergo veraciter boni sunt, qui in bonitate persistere etiam inter malos possunt. Hinc etiam sponsi voce sanctæ Ecclesiæ dicitur: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Hinc ad Ezechielem Dominus dicit: *Fili hominis, increduli & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas.* Hinc Petrus vitam beati Lot glorificat, dicens: *Et justum Lot, oppressum a nefandorum* [b] *injuria conversatione eripuit.* Aspectu enim & auditu justus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam justi iniquis operibus cruciabant. Hinc Paulus discipulorum vitam glorificat, & glorificando confirmat, dicens: *In medio nationis pravæ & perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes.* [c] Hinc per Johannem Angelus Pergami Ecclesiæ attestatur, dicens: *Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam.* Beatus igitur Job ut ostendat cujus fortitudinis fuerit, insinuet cum quibus vixit, dicens: *Frater fui draconum, & socius struthionum.* [d] Quia minus esset quod ipse bona ageret, nisi & ad bonitatis suæ cumulum ab aliis mala toleraret. Sequitur:

(Gen. 4. 1. 2. — Ibid. 9. 18. — Ibid. 16. 15. & 21. 9. — Ibid. 25. 24. &c. — Ibid. 37. 27. — Cant. 2. 2. — Ezec. 2. 6. — 2. Pet. 2. 7. — Phil. 2. 15. — Apoc. 2. 13.)

Vers. 30. *Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt præ caumate.*

CAPUT XL. Rec. XXX. Propter infirmorum casum, fortes zeli sui igne aduruntur.

77. Hæc juxta historiam pensare negligimus, quia videlicet sermonis virtus patet [e] ex pœna passionis. Sed quia, ut sæpe jam diximus, plerumque beatus Job sic narrat gesta, [f] ut gerenda prænuntiet; bene hoc sanctæ Ecclesiæ vocibus congruit, quæ dolorem persecutionis ultimæ [g] in infirmis graviter sentit. Cumque ab illa alii pereunt, valentiores quique mœrore cruciantur. Exterior quippe causa ejus, est terrena dispensatio, interior vero cura cælestis. Cutis ergo nomine, infirmi signantur, qui nunc in ea exteriori utilitati deserviunt. Per ossa vero fortes ejus figurati sunt, in quibus corporis illius tota compago solidatur. Quia igitur aut provocati muneribus, aut persecutionibus afflicti, multi in ea ab statu fidei infirmi cadunt, eamque ipsi postquam ceciderunt, persequuntur; quid aliud, quam cutis suæ nigredinem patitur, ut in ipsis postmodum fœda appareat, in quibus prius pulcra videbatur? Dum enim hi, qui prius exteriora bene dispensare consueverant, contra electos Dei postmodum sæviunt, quasi cutis Ecclesiæ anteactæ justitiæ colorem perdidit, quæ ad nigredinem iniquitatis venit. Quod Jeremias etiam sub præcipui metalli specie deplorat, dicens: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* Perversi ergo dum ab ejus sacramentis exeunt, plerumque inter reprobos locum honoris sumunt, ut ipsi contra sanctam Ecclesiam ex auctoritate sæviant, qui hanc atrocius quasi sciendo contemnunt. Unde & cum diceret: *Cutis mea denigrata est*; addidit, *super me*; quia hos, quos prius ad decorem justitiæ quasi candidos habuit, post deterius nigros portat. Sed cum cutis ad nigredinem vertitur, fortes qui in illa sunt, zelo fidei contabescunt. Unde apte subjungit: *Et ossa mea aruerunt præ caumate.* Sic namque & priori tempore os fortissimum sanctæ Ecclesiæ quadam ariditate tædii Paulus æstuabat, cum quibusdam cadentibus diceret: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* Cutis ergo denigratur, & ossa præ caumate arescunt: quia dum infirmi ad iniquitatem prosiliunt, fortes quique zeli sui igne cruciantur. Sequitur:

(Thren. 4. 1. — 2. Cor. 11. 29.)

Vers. 31. *Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in voce flentium.*

CAPUT XLI. Vet. XXX. Rec. XXXI.

78. Quia organum per fistulas, & cithara per chordas sonat: potest per citharam recta operatio,

a Vindoc. *quia ab omni plenitudine Legis distat.* Germ. *quia ab omni plenitudine longe distat.*
b Ita Norm. Bellov. Corb. Germ. Laud. & Val-cl. In Vind. *impudica conv.* Editi cum Germ. *injusta conversatione.*
c Rec. edit. *hinc Johannes per Angelum Pergami Ecclesiæ.* In mss. Turon. Bellov. Laud. Corb. Germ. Germ. &c. non, *per angelum Johannes*, sed, *angelus per Johannem loquitur*; idque sacro textui & rationi magis congruit.
d Plerique Norm. *quia minus essent bona, quæ ipse ageret.*
e Turon. *ex persona passionis.*
f Gilot. & plur. edit. *ut gerendo.* In Gussanv. legitur *pronunciet*, quod mendum typographicum esse censeremus, nisi in vet. Paris. & Basil. etiam occurreret. Mss. vero miro consensu habent *prænuntiet*, & ita legendum sermonis series probat.
g Laud. *in infimis*, sed mendose. Hic S. Greg. opponit *infirmos*, *fortibus*.

tio, per organum vero sancta prædicatio designari. Per fistulas quippe organi, ora prædicantium; per chordas vero citharæ, intentionem recte viventium non inconvenienter accipimus. Quæ dum ad vitam aliam per afflictionem carnis tenditur, [a] quasi extenuata chorda in cithara per intuentium admirationem sonat. Siccatur etenim chorda, ut congruum in cithara cantum reddat; quia & sancti viri castigant corpus suum, & servituti subjicitur, atque ab infimis ad superiora [b] tenduntur. Pensandum qnoque est, quod chorda in cithara si minus tenditur, non sonat: si amplius, raucum sonat: quia nimirum virtus abstinentiæ aut omnino nulla est, si tantum quisque corpus non edomat, quantum valet: aut valde inordinata est, si corpus atterit plus quam valet. Per abstinentiam quippe, carnis vitia sunt extinguenda, non caro: & tanto quisque sibimet debet moderamine præesse, ut & ad culpam caro non superbiat, & tamen [c] ad effectum rectitudinis in operatione subsistat. Intueri inter hæc egregium prædicatorem libet, quanta arte magisterii, fidelium animas velut in cithara chordas tensas, alias amplius tendendo extenuat, atque alias a tensione sua relaxando conservat. Aliis etenim dicit: *Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis*. Et rursus ait: *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram*: Et tamen prædicatori carissimo scribit, dicens: *Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates*. Illas ergo chordas extenuando tendit, ne non tensæ omnimodo non sonent: hanc vero a tensione temperat, ne dum plus tenditur, minus sonet.

Verbi divini ministri, cum despiciuntur, sileant, & ad penitentiæ luctum confugiant.

1. Cor. 9. 27.

Abstinentiam discretio moderetur.

Vitia carnis extinguantur, non caro.

Rom. 13. 13.

Coloss. 3. 5.

1. Tim. 5. 23.

79. Sive autem sancti prædicatores in Ecclesia, seu quilibet simplices & abstinentes, prout vires accipiunt, in ea proximis suis canticum bonæ exhortationis reddunt. Nam & prudentes quique ad prædicationis fructum solerter invigilant, atque ut alios ad vitam pertrahant, sono magnæ persuasionis elaborant; & qui in ea tardioris ingenii videntur, ex ipso suæ vitæ merito in quantum se posse conspiciunt, exhortationis erga alios auctoritatem sumunt, atque ad cælestem patriam quos valent trahere non desistunt. Sed sancta Ecclesia extremis persecutionibus pressa, cum verba sua a reprobis contemni considerat, amoris sui gratiam ad sola lamenta format: quia nimirum deflet, [d] quos exhortando trahere non valet. Dicat ergo: *Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium*. Ac si aperte fateatur, dicens: Pacis quidem meæ tempore per alios parva more citharæ, per alios vero more organi magna & sonora prædicabam: [e] sed nunc in luctum cithara, & organum in vocem flentium versum est: quia dum me contemni conspicio, eos qui prædicationis [f] cantum non audiunt, deploro. Hæc per quosdam sancta Ecclesia in fine factura est: hæc per quosdam in suis jam exordiis fecit. [g] Primus quippe martyr Stephanus Judæis persequentibus prodesse prędicando conatus est, quos tamen post verba prædicationis, dum videret ad jaciendos lapides convolasse, fixis genibus orabat, dicens: *Domine Jesu, ne statuas illis hoc peccatum*. Quid ergo huic, qui diu & parva & magna narraverat, nisi jam suæ citharæ atque organi cantus silebat atque in luctum versa fuerant, quia eos quos prædicando non traxerat, amando flebat? Quod nimirum quotidie sancta Ecclesia agere non desistit, quæ prędicationis verbum pene ubique conticuisse jam conspicit. Alii namque loqui dissimulant, alii recta audire contemnunt. Sed electorum mens dum tacere cantum prædicationis conspicit, gemens ac tacita ad fletus redit. Dicat ergo: *Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in voce flentium*: quia electus quisque quo sanctę prædicationis vox siluit, eo damna Ecclesiæ gravius plangit.

Duplex exhortationis modus, alius verbis, alius operibus.

Act. 7. 59.

Hucusque beatus Job descripsit mala quæ pertulit: hoc vero ex loco incipit narrare subtilius bona quæ fecit. Sed doloris verba historica atque allegorica expositione transcurrimus, virtutum vero opera ex magna parte juxta solius historiæ textum tenemus: ne si hæc ad indaganda mysteria trahimus, veritatem fortasse operis vacuare videamur.

a Angl. & Norm. *quasi extenta*; quam lectionem flagitare videntur repetita hic verba *tenditur*, *tenduntur*. At vero in optimæ notæ mss. legitur *extenuata*, maxime in Germ. Laud. & Corb. Germ. ideoque vocem illam retinendam censemus, ut verisimilius usurpatam a S. Gregorio, posteaque a sciolis mutatam; quod *extenta chorda*, loco melius congruere videretur. Sane si prius lectum fuisset *extenta chorda*, nemini venisset in mentem, hac voce expuncta, scribere, *extenuata chorda*. Favent huic lectioni quæ infra leguntur: *tenendo extenuat*. *Extenuando tendit*.

b Ita Corb. Germ. Norm. Laud. Val-cl. & Germ. Excusi *tendunt*.

c Recent. editi *ad affectum*. Legendum est *ad effectum*, sive rationem sive mss. cod. consulamus, Turon. Germ. Laud. Norm. Corb. Germ. &c.

d Turon. *quos orando*; ita quoque olim in Corb. German. nunc legitur, *exhortando*.

e Sic ibidem brevius in mss. Turon. Bellov. Germ. & Norm. legitur, quam in editis, *sed nunc versa est in luctum &c.* In Corb. Germ. adhuc brevius, *sed nunc in luctum cithara & organum versum est*.

f Corb. Germ. Norm. & Germ. *canticum*. & ita infra, pro, *cantus*, *cantum*.

g Germ. Bellovac. Corb. Germ. & plur. maxime Norm. *martyr quippe Stephanus*, omisso, *primus*.

LIBER VIGESIMUS-PRIMUS.

Exponitur Cap. 31. Lib. Job ad Versum 24. exclusive, & laudatis prius castitate, humilitate, misericordia, multa de occasione peccati fugienda potissimum docentur.

CAP. I. In explicandis sacris scripturis, nec solus historicus sensus sequendus est, nec semper allegoricus.

1. Intellectus sacri eloquii inter textum & mysterium tanta est libratione [a] pensandus, ut utriusque partis lance moderata, hunc neque nimię discussionis pondus deprimat, neque rursus torpor incuriæ vacuum relinquat. Multæ quippe ejus sententiæ tanta allegoriarum conceptione sunt gravidæ, ut quisquis eas ad solam tenere historiam nititur, earum notitia per suam incuriam privetur. Nonnullæ vero ita exterioribus præceptis inserviunt, ut si quis eas subtilius penetrare desiderat, intus

a Ebroic. Utic. ac plur. *suspensus*.

intus quidem nihil inveniat, sed hoc sibi etiam quod foris loquuntur abscondat.

Probatur prior propositio. Gen. 30. 37.

2. Unde bene quoque narratione historica per significationem dicitur: *Tollens Jacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticavit eas; detractisque corticibus, in his* [a] *quæ exspoliata fuerant, candor apparuit: illa vero quæ integra erant, viridia permanserunt, atque in hunc modum color effectus est varius.* (*Ibid. 38.*) Ubi & subditur: *Posuitque eas in canalibus, in quibus effundebatur aqua; ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent.* (*Ibidem 39.*) *Factumque est ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas, & parerent maculosa & varia, & diverso colore respersa.* Quid est enim virgas virides, amygdalinas, atque ex platanis ante gregum oculos ponere, nisi per Scripturæ sacræ seriem, antiquorum patrum vitas atque sententias in exemplum populis præbere? Quę nimirum quia juxta rationis examen rectæ sunt, virgæ nominantur. Quibus ex parte corticem subtrahit, ut in his quæ exspoliantur, intimus candor appareat: & ex parte corticem servat, ut sicut fuerant exterius, in viriditate permaneant: variusque virgarum color efficitur, dum cortex ex parte subtrahitur, ex parte retinetur. Ante considerationis enim nostræ oculos præcedentium patrum sententiæ quasi virgæ variæ ponuntur. In quibus dum plerumque intellectum litteræ fugimus, quasi corticem subtrahimus: & dum plerumque intellectum litteræ sequimur, quasi corticem servamus. Dumque ab ipsis [b] cortex litteræ subducitur, allegoriæ candor interior demonstratur: & dum cortex relinquitur, exterioris intelligentiæ virentia exempla monstrantur. Quas bene Jacob in aquæ canalibus posuit, quia & Redemtor noster in libris eas sacræ scientiæ, quibus nos intrinsecus insundimur, fixit. Has aspicientes arietes cum ovibus coeunt: quia rationales [c] nostri spiritus, dum in earum intentione defixi sunt, singulis quibusque actionibus permiscentur, ut tales fetus operum procreent, qualia exempla præcedentium in vocibus præceptorum vident; & diversum colorem proles boni operis habeat: quia & nonnumquam [d] subtracto litteræ cortice, acutius interna considerat, & reservato nonnumquam historiæ tegmine, bene se in exterioribus format.

Probatur altera.

3. Nam quia divinæ sententiæ aliquando interius rimandæ sunt, aliquando exterius observandæ, per Salomonem quoque dicitur: (*Prov. 30. 33*) *Qui fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer* [e] *emungit, elicit sanguinem.* Ubera quippe fortiter premimus, cum verba sacri eloquii subtili intellectu pensamus; qua pressione dum lac quærimus, butyrum invenimus: quia dum nutriri vel tenui intellectu quærimus, ubertate internæ pinguedinis ungimur. Quod tamen nec nimie nec semper agendum est: ne dum lac quæritur ab uberibus, sanguis sequatur. Plerumque etenim quidam dum verba sacri eloquii plus quam debent discutiunt, in carnalem intellectum cadunt. Sanguinem quippe elicit, qui vehementer emungit: quia carnale efficitur hoc, quod ex nimia spiritus discussione sentitur. Unde necesse est, ut beati Job opera, quæ inter increpantium amicorum verba idcirco narrat, ne afflicta mens illius in desperatione deficiat, juxta pondus historiæ perscrutemur: [f] ne si hæc animus plusquam necesse est spiritaliter investiget, a verborum ejus uberibus sanguis nobis pro lacte respondeat. Si quando vero quædam mystica in suorum operum narratione permiscet, ad hæc necesse est ut mens concita redeat, ad quæ hanc ipse, ut datur intelligi, ordo loquentis vocat. Nam sanctus vir postquam ea quæ sibi per flagellum Domini fuerant inflicta, narravit, nunc per ordinem proprias enumerando virtutes, qualis ante flagellum fuerit, innotescit: sic vitæ suæ historiam texens, [g] ut ei perrarum aliquid, quod allegorice intelligi possit, interserat: quatenus & ex magna parte historica sint quæ memorat, & tamen aliquando per hæc eadem ad spiritalem intelligentiam consurgat. [h] Qua itaque fortitudine ab omni lapsu exteriora sua custodiæ interioris disciplina constrinxerit, insinuat dicens:

Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. (*Job. 31. Vers. 1.*)

Cap. II.

Ne mens illicita concupiscat, cohibendi sunt sensus exteriores qui sunt aditus mentis.

4. Cum sit invisibilis anima, nequaquam corporearum rerum delectatione tangitur, nisi quod inhærens corpori, quasi quædam egrediendi foramina ejusdem corporis sensus habet. Visus quippe, auditus, gustus, odoratus, & tactus, quasi quædam viæ mentis sunt, quibus foras veniat, & ea quæ extra ejus sunt substantiam, concupiscat. Per hos etenim corporis sensus quasi per fenestras quasdam exteriora quæque anima respicit, respiciens concupiscit. Hinc etenim Jeremias ait: (*Jer. 9. 21.*) *Ascendit mors* [i] *per fenestras nostras, ingressa est domos nostras.* Mors quippe per fenestras ascendit, & domum ingreditur, cum per sensus corporis concupiscentia veniens, habitaculum intrat mentis. Quod contra hoc quod jam sæpe diximus de justis, per Isaiam dicit: (*Isai. 60. 8.*) *Qui sunt hi, qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?* Justi namque volare ut nubes dicti sunt, quia a terrenis contagiis sublevantur: & quasi columbæ ad fenestras suas sunt, quia per sensus corporis exteriora quæque intentione non respiciunt rapacitatis, eosque foras non rapit concupiscentia carnalis. Quisquis vero per has corporis fenestras incaute exterius respicit, plerumque in delectationem peccati, etiam nolens cadit; atque obligatus desideriis, incipit velle quod noluit. Præceps quippe anima dum ante non providet, ne incaute videat quod concupiscat, cæca post incipit desiderare quod vidit. Unde & Prophetæ mens, quæ sublevata sæpe mysteriis internis intererat, quia alienam conjugem incaute vidit, obtenebrata postmodum sibimet illicite conjunxit. (*2. Reg. 11. 2.*) Sanctus autem vir, qui acceptis corporis sensibus velut subjectis

a Sic, præeunte Volgata, legitur in mss. Corb. Germ. Norm. Germ. Laud. Val-cl. &c. quibus consentiunt veteres edit. In veteri tamen edit. Basil. habes, *quæ integræ erant, virides.* Idem legitur in Gilot. Arrisit magis Romanis editoribus sub Sixto V. & Gussanv.. *quæ exspoliatæ fuerant . . . illæ vero integræ . . . virides.* Deinde, *& parerent maculosas & varias, & div. col. respersas.*

b In Laud. perantiquo, *cortix*; quod fortasse olim in usu erat pro *cortex*; hinc in casibus flexis, *corticis*, *cortici*, &c. non *cortecis*, *corteci*.

c Vindoc. *nostri sensus.*

d Germ. & Gemet. *subtracta littera cortice.*

e Vindoc. & vet. edit. Paris. *emulget.* Turon. *emulgit.* Corb. Germ. *emulgetur.* Laud. Germ. & Val-cl. *emulgitur.* Norman. *emungitur.* & ita infra.

f Val-cl. *ne si hæc animum . . . . . spiritaliter investigata pulsent, ex verborum* &c.

g Norm. *ut ei perraro.*

h Gemet. *qua utique fortitudine.*

i Germ. *per fenestras suas.* Uticensis, Beccensis & alii *per fenestras vestras . . . domos vestras . . . . & domos ingreditur, sum.* Val-cl. habet quoque, *& domos ingreditur.* Legi debet ex Vulgata, ceterisque versionibus, & ex textu Heb. *fenestras nostras* &c.

ministris quidam æquissimus judex præest, culpas conspicit antequam veniant, & velut [a] insidianti hosti fenestras corporis claudit, dicens: *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine*. Ut enim cogitationes cordis caste servare potuisset, fœdus cum oculis pepigit, ne prius incaute aspiceret, quod postmodum invitus amaret. Valde namque [b] est quod caro deorsum trahit; & semel species formæ cordi [c] per oculos illigata, vix magni luctaminis manu solvitur. Ne ergo quædam lubrica in cogitatione versemus, providendum nobis est; quia intueri [d] non decet, quod non licet concupisci. Ut enim munda mens in cogitatione servetur, a lascivia [e] voluptatis suæ deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Neque enim Eva lignum vetitum contigisset, nisi hoc prius incaute respiceret. Scriptum quippe est: *Vidit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulcrum oculis, aspectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit*. Hinc ergo pensandum est, quanto debeamus moderamine erga illicita visum restringere nos qui mortaliter vivimus, si & mater viventium per oculos ad mortem venit. Hinc etiam sub Judææ voce, quæ exteriora videndo concupiscens, bona interiora perdiderat, Propheta dicit: *Oculus meus deprædatus est animam meam*. Concupiscendo enim visibilia, invisibiles virtutes amisit. Quæ ergo interiorem fructum per exteriorem visum [f] perdidit, per oculum corporis pertulit prædam cordis. Unde nobis ad custodiendam cordis munditiam, exteriorum quoque sensuum disciplina servanda est. Nam, quantalibet virtute mens polleat, quantalibet gravitate vigeat, carnales tamen sensus puerile quiddam exterius perstrepunt; & nisi interioris gravitatis pondere, & quasi juvenili quodam vigore refrenentur, ad fluxa quæque & levia mentem enervem trahunt.

Intueri non decet quod concupiscere non licet. — *Gen. 3. 6.* — *Thren. 3. 51.*

5. Videamus igitur quomodo beatus Job id quod in eo fluxum ac puerile caro sapere potuit, juvenili sapientiæ vigore restrinxit. Ait enim: *Pepigi fœdus cum oculis meis*. Et quia non in se actionem tantummodo, sed & cogitationem luxuriæ extinxit, secutus adjunxit: *Ut ne cogitarem quidem de virgine*. Sciebat nimirum luxuriam esse in corde refrenandam, sciebat per sancti Spiritus donum, quod Redemtor noster veniens, Legis præcepta transcenderet, & ab electis suis non solum luxuriam carnis, sed etiam cordis aboleret, dicens: *Scriptum est: Non adulterabis: ego autem dico vobis, quoniam omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*. Per Moysen quippe luxuria perpetrata, per auctorem vero munditiæ, luxuria cogitata damnatur. Hinc est enim quod discipulis primus Ecclesiæ pastor dicit: *Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrii perfecte sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam*. Lumbos enim carnis succingere, est luxuriam ab effectu refrenare. Lumbos vero mentis succingere, est hanc etiam a cogitatione restringere. Hinc est, quod Angelus, qui Johannem alloquitur, zona aurea super mamillas cinctus esse perhibetur. Quia enim Testamenti novi munditia etiam cordis luxuriam frenat, Angelus qui in eo apparuit, in pectore cinctus venit. Quem bene zona aurea stringit: quia quisquis supernæ patriæ civis est, non jam timore supplicii, sed amore caritatis immunditiam deserit. Malum vero luxuriæ aut cogitatione perpetratur, aut opere. Callidus namque [g] hostis noster cum ab effectu operis expellitur, secreta polluere cogitatione molitur. Unde & serpenti a Domino dicitur: *Pectore & ventre repes*. Serpens videlicet ventre repit, quando hostis lubricus per humana membra sibimet subdita, usque ad expletionem operis luxuriam exercet. Serpens autem repit pectore, quando eos, quos in opere luxuriæ non valet, polluit in cogitatione. Alius itaque luxuriam jam perpetrat actione, huic serpens repit ex ventre. Alius autem perpetrandam versat in mente, huic serpens repit ex pectore. Sed quia per cogitationem ad explenda opera pervenitur, recte serpens prius pectore, & postmodum repere ventre describitur. Unde beatus Job, quia disciplinam etiam in cogitatione tenuit, una custodia serpentis pectus ventremque superavit, dicens: *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine*. Quam nimirum cordis munditiam quisquis adipisci non appetit, quid aliud quam ejusdem a se munditiæ auctorem repellit? Unde & beatus Job protinus subdit:

Exemplum Job non solum carnis, sed etiam cordis & mentis luxuriam refrenantis. — *Matth. 5. 27.* — *Per Moysen luxuria perpetrata, per Christum etiam cogitata damnatur.* — *1. Pet. 1. 13.* — *Apoc. 1. 13.* — *Qui cæli civis est, luxuriam deserit, timore sed caritate.* — *Genes. 3. 14.* — *Rec. III.* — *Vet. III.*

Quam enim partem Deus haberet in me desuper, & hereditatem Omnipotens de excelsis? — *Vers. 2.*

CAP. III.

Ut Dei hereditas simus, in nobis peccatum non regnet.

6. Ac si aperte dicat: Si mentem in cogitatione polluero, ejus qui munditiæ auctor est, esse hereditas nequaquam possum. Nulla enim bona sunt cetera, si occulti judicis oculis castitatis testimonio non approbantur. Omnes quippe virtutes in conspectu conditoris vicaria ope se sublevant: ut quia una virtus sine alia vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua conjunctione fulciantur. Si enim vel castitatem humilitas deserat, vel humilitatem castitas relinquat, apud auctorem humilitatis & munditiæ prodesse quid prævalet vel superba castitas, vel humilitas inquinata? Sanctus igitur vir ut ab auctore suo in bonis reliquis possideri mereatur, cordis munditiam custodiens, dicat: *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet Deus in me desuper, & hereditatem Omnipotens de excelsis?* Ac si aperte fateatur, dicens. [h] Habere me possessionem suam excelsorum conditor renuit, si mens mea ante conspectum illius in infimis desideriis tabescit.

Nihil prodest vel superba castitas, vel humilitas non casta.

7. Sed inter hæc sciendum est, aliud esse quod animus de tentatione carnis patitur, aliud vero cum per consensum delectationibus obligatur. Plerumque enim cogitatione parva pulsatur, sed renititur: plerumque autem cum perversum quid concipit, hoc intra semetipsum etiam per desiderium volvit. Et nimirum mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat; sed cum hanc sibi per delectationem subjugat. Hinc etenim prædicator egregius dicit: *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana*. Humana quippe tentatio est, qua

Cogitatio immunda non inquinat cum pulsat, sed cum per delectationem subjugat. — *De pœnit. dist. 2. c. 3. inter hæc.* — *1. Cor. 10. 13.*

a Editi *insidianti morti*. Sic legendum suadet locus Isaiæ qui explicatur supra: *ascendit mors per fenestras nostras*; verum contradicunt mss. Anglic. & nostri qui præ se ferunt *insidianti hosti*. Germ. tamen & Corb. Germ. habent *insidianti morti*.

b Placuit recentioribus editoribus addere *grave*, cum in mss. & prioribus excusis simpliciter legatur, *valde namque est quod*.

c Germ. & Val-cl. *per oculos illata*.

d Germ. & Norm. *non debet*, quod etiam habent nonnulli editi.

e Germ. Gemet. Ulic. ac Pratel *voluntatis suæ*.

f Gilot. in margine pro diversa lectione, *protulit*, quod etiam habent aliquæ vet. edit.

g Recent. edit. *adversarius noster . . . . secreta polluere cogitationis molitur*. Nostram lect. habent antiqui cod. tam excusi quam exarati manu; si tamen excipias Corb. Germ. cui rec. edit. concinunt.

h Ita cum Corb. Germ. Norm. & aliis mss. vet. edit. In recent. *habere in me*.

qua plerumque [a] in cogitatione tangimur etiam nolentes: quia ut nonnumquam & illicita ad animum veniant, hoc utique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Jam vero dæmoniaca est, & non humana tentatio, cum ad hoc quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus adstringit. Hinc iterum dicit: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.* Peccatum quippe in mortali corpore nequaquam non esse, sed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Hoc ipsum namque ei de peccato tentari peccatum est, quo quia quamdiu vivimus, perfecte omnimodo non caremus; sancta prædicatio quoniam hoc expellere plene non potuit, ei de nostri cordis habitaculo regnum tulit, ut appetitus illicitus etsi plerumque bonis nostris cogitationibus occulte se quasi fur inserit, saltem si ingreditus, non dominetur. Vir igitur sanctus dicens: *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine:* nequaquam vult intelligi, quia ejus animum culpa in cogitatione non contigit, sed quia numquam hunc ex consensu superavit. Nam velut integerrimam possessionem Dei, mentem suam contra adversarii deprædationem vindicat, qui protinus adjungit: *Quam enim partem haberet Deus in me desuper, & hereditatem Omnipotens de excelsis?* Ac si aperte dicat: Carne quidem mortali corruptionis conditioni subjaceo, sed auctori unde servio, si ei integrum a consensu culpæ animum non defendo? Sequitur:

Rom. 6. 12.

In carne corruptibili sufficit peccatum non regnare.

Vers. 3. *Numquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniquitatem.*

CAP. IV. V. & R. IV. Justi per asperum iter ad salutis patriam, reprobi per amœna prata ad foveam tendunt.

8. [b] Festina consolatio bonorum, est consideratus finis malorum. Dum enim ex eorum interitu malum conspiciunt quod evadunt, leve existimant quidquid adversi in hac vita patiuntur. Eant ergo nunc reprobi, & delectationum suarum desideria compleant; in finis sui damnatione sensuri sunt, quia mortem male viventes amaverunt. Transitorio autem verbere affligantur electi, ut a pravitate flagella corrigant, quos paterna pietas ad hereditatem servat. Nunc etenim flagellatur justus, & verbere disciplinæ corrigitur: quia ad æternæ hereditatis patrimonium præparatur. In suis autem voluptatibus relaxatus injustus, quia tanto ei temporalia bona suppetunt, quanto æterna denegantur. Injustus ad debitam mortem currens, effrenatis voluptatibus utitur; quia & vituli qui mactandi sunt, in liberis pastibus relinquuntur. At contra justus a delectationis transitoriæ [c] jucunditate restringitur, quia & nimirum vitulus ad laboris usum vitæ deputatus, sub jugo retinetur. Negantur electis in hac vita bona terrena: quia & ægris, quibus spes vivendi est, nequaquam a medico cuncta quæ appetunt, conceduntur. Dantur autem reprobis bona, quæ in hac vita appetunt: quia & desperatis ægris omne quod desiderant, non negatur. Perpendant igitur justi quæ sint mala, quæ [d] iniquos manent, & nequaquam eorum felicitati invideant, quæ percurrit. Quid est enim quod de eorum gaudiis admirentur, quando & ipsi per iter asperum ad salutis patriam, & illi quasi per amœna prata ad foveam tendunt? Dicat ergo vir sanctus: *Numquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniquitatem?* Quod videlicet alienationis verbum durius sonaret, si hoc interpres in suæ linguæ voce tenuisset. Quod enim apud nos alienatio, hoc apud Hebræos anathema dicitur. Tunc ergo alienatio erit reprobis, cum ab hereditate districti judicis se anathema esse conspiciunt, quia hic cum perversis moribus contemserunt. Floreant igitur iniqui, a flore æternæ hereditatis alieni: justi vero semetipsos solerter inspiciant, & in cunctis actionibus suis a Domino se videri pertimescant. Unde & apte mox subditur:

Nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat? Vers. 4.

CAP. V. Minutissimæ cogitationes, & tenuissima verba quæ parvi pendimus, in judicio Dei non prætermittentur.

9. Quid viarum nomine, nisi actiones denuntiat? Hinc enim per Jeremiam dicitur: *Bonas facite vias vestras & studia vestra.* Quid vero gressuum appellatione, nisi vel motus mentium, vel profectus accipimus meritorum? Quibus profecto gressibus ad semetipsam nos Veritas vocat, dicens: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis.* Ad se quippe venire nos Dominus præcipit, nimirum non gressibus corporis, sed profectibus cordis. Ipse namque ait: *Veniet hora quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.* Et paulo post: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate: nam & Pater tales quærit, qui adorent eum.* In corde ergo esse gressus insinuat, quando & ut veniamus vocat, & tamen motu corporis nequaquam nos ad alia transire denuntiat. Sic autem Dominus uniuscujusque considerat vias, sic dinumerat gressus, ut neminutissimæ quidem cogitationes ejus judicio, ac verba tenuissima, quæ apud nos usu viluerunt, indiscussa remaneant. Hinc enim dicit: *Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui dixerit fratri suo, Racha; reus erit concilio. Qui dixerit, Fatue; reus gehennæ ignis.* Racha quippe in Hebræo eloquio [e] vox interjectionis est, quæ quidem animum irascentis ostendit, nec tamen plenum verbum iracundiæ exprimit. Prius ergo ira reprehenditur sine voce, postmodum vero ira cum voce, sed necdum pleno verbo formata: ad extremum quoque cum dicitur, Fatue; ire redarguitur, quæ cum excessu vocis expletur etiam perfectione sermonis. Et notandum, quod in ira perhibet reum esse judicio: in voce iræ, quod est racha, reum concilio: in verbo vocis, quod est fatue, reum gehennæ ignis. Per gradus etenim culpæ crevit ordo sententiæ: quia in judicio adhuc causa discutitur, in concilio autem jam causæ sententia definitur: in gehenna vero ignis ea quæ de concilio egreditur, sententia expletur. Quia igitur humanorum actuum Dominus subtili examine gressus enumerat; ira sine voce, judicio; ira in voce, concilio; ira vero in voce atque sermone, gehennæ ignibus mancipatur. Hanc subtilitatem considerationis ejus Propheta aspexerat, cum dicebat: *Fortissime, magne, [f] potens Dominus exercituum: nomen tibi, magnus consilio, incomprehensibilis cogitatu, cujus oculi aperti*

Jer. 7. 3. Matt. 11. 28. Johan. 4. 21. Ibid. 33.

Vers. v.

Matt. 5. 22.

Per gradus culpæ, crescit ordo sententiæ condemnatoriæ.

Jer. 32. 18.

a Recent. addiderunt *turpi*, reclamantibus mss. & vet. excusis.

b Hinc amovimus, *O quanta consolatio ægrotis, & quantus mœror (al. metus) sanis*, quæ in mss. non inveniuntur, & ex margine proculdubio in textum omnium quotquot vidimus excusorum, irrepserunt. Sane explicatio textus Job, ab istis verbis incipit: *festina consolatio &c.* quæ non cohærent cum iis: *o quanta &c.* hanc sententiam aliquis in margine annotaverat, quam postea editores minus caute textui inseruerunt.

c Antiq. excusi post mss. plerosque *jocunditate*.

d Ger. Corb. Germ. Laud. Val-cl. Turon. & Norm. *iniquis permanent*.

e Ed. *vox indignantis*. In omnibus Anglic. Norm. Corb. Ger. Turon. Vindoc. Germ. Laud. &c. legimus, *vox interjectionis*.

f Deest *Dominus*, in recent. editis, etsi in mss. & antiquioribus excusis habeatur.

a Nulla sine mercede bona: nulla mala sine pœna.

sunt super omnes vias filiorum Adam: ut reddas unicuique secundum vias suas, & secundum fructum a *adinventionum ejus.*

10. Sic easdem vias Dominus subtili examinatione considerat, ut in unoquoque nostrum nec ea quæ remuneret bona prætereat, nec mala, quæ videlicet displicent, sine increpatione derelinquat. Hinc est enim, quod Angelum Ecclesiæ Pergami & in quibusdam laudat, & in quibusdam redarguit, dicens: *Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam.* Et paulo post: *Sed habeo adversum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam.* Hinc b Angelo Ecclesiæ Thyatiræ dicitur: *Novi opera tua, & caritatem tuam, & fidem, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus: sed habeo adversum te* c *pauca, quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere & seducere servos meos, & fornicari, & manducare idolothytum.* Ecce bona memorat, nec tamen resecanda mala sine pœnitentia relaxat: quia scilicet sic singulorum vias considerat, sic gressus enumerans pensat, ut subtili examine perpendat vel quantum quisque ad bona proficiat, vel quantum ad mala devians suis profectibus contradicat. Incrementum quippe meritorum, quod bonæ vitæ studiis augetur, plerumque mali admixtione retrahitur; & bonum quod animus operando construit, hoc alia perpetrando pervertit. Unde sancti viri tanto se subtilius in cogitatione constringunt, quanto a superno judice districtius considerari conspiciunt. Mentem quippe discutiunt, invenire si qua deliquerint quærunt, ut tanto fiant irreprehensibiles judici, quanto semetipsos quotidie & sine cessatione reprehendunt. Nec tamen hac de re jam gaudia securitatis sumunt: quia ab illo se videri considerant, qui in eis & illa videt, quæ videre ipsi in semetipsis non valent. Et quidem beatus Job perfectionis vitam inter veteres tenuit: sed quia ejus intentio ad Redemtoris adventum prophetico spiritu erumpit in illius præceptis, pensat ipse quam multa de perfectione minus habeat. Unde & subdit:

Apoc. 2. 13. 14.

Ibid. 19.

Vers. 5. & 9.

Si ambulavi in vanitate, & festinavit in dolo pes meus: appendat me in statera justa, & sciat Deus simplicitatem meam.

d CAP. VI. VET. VI. REC. V. Sancti merita sua in Christo tamquam in statera curent appendere, ut quod minus habent, agnoscant.

11. d Scire Deus dicitur, scire nos facere, usitato nostræ locutionis modo, qui lætum diem dicimus, ex quo contingit ut lætemur. Hinc est enim quod ad Abraham Dominus dicit: *Nunc cognovi, quod timeas Deum.* Neque enim creator temporum quidquam cognovit ex tempore; sed cognoscere ejus est, ex cujuslibet causæ emergentis articulo nobis cognitionem præbere. Quis vero stateræ nomine, nisi Mediator Dei & hominum designatur? In quo æqua lance omnia merita nostra pensantur, & in cujus præceptis agnoscimus, quid in nostra vita minus habeamus. In hac autem statera appendimur, quoties ad vitæ ejus exempla provocamur. Hinc namque scriptum est: *Christus* e *pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Qui cum malediceretur,* f *non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur.* Hinc per Paulum dicitur: *Per patientiam* g *curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes* h *in auctorem fidei, & consummatorem* JESUM *qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contemta.* Ad hoc itaque Dominus apparuit in carne, ut humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet. Cum ergo nulla in se beatus Job jure redarguenda reperit, ad excedentem omnia Redemtoris vitam mentis oculos tendit, ut in illa cognoscat ipse quid minus habeat, cum dicit: *Si ambulavi in vanitate, & festinavit in dolo pes meus: appendat me in statera justa, & sciat Deus simplicitatem meam.* Ac si aperte dicat: Si qua umquam leviter, si qua perniciose perpetravi, Dei & hominum Mediator appareat, ut in ejus vita cognoscam, an ego veraciter simplex fuerim. Qui enim, ut diximus, suorum temporum viros excesserat, Mediatorem Dei & hominum quærebat: ut in illo pensatus agnosceret, si vitam simplicem vere tenuisset. Dicat ergo: *Appendat me in statera justa, & sciat Deus simplicitatem meam.* Quod est, scire me faciat. Ac si patenter fateatur, dicens: Quantum ad humanæ vitæ modum, i nulla in me reprehendenda jam video: sed nisi Mediator Dei & hominum cum subtilioris vitæ præceptis appareat, quantum adhuc a vera simplicitate discrepem, non cognosco. Rectus vero ordo servatur, si prius in vanitate, & postmodum pes in dolo festinasse dicatur. Vanitas quippe ad levitatem, dolus vero ad malitiam pertinet. Et nonnulli plerumque ad quædam post malitiosa perveniunt, quia prius levia non declinant. Sequitur:

Genes. 22. 12.

1. Petr. 2. 21.

Hebr. 12. 2.

Si declinavit gressus meus de via.

Vers. 7. CAP. VII VET. VII. A via declinamus, quoties errori consentimus.

12. Toties gressus de via declinat, quoties nostra cogitatio iter rectitudinis per consensum relinquit erroris. Quasi vero tot gressus extra viam ponimus, quot perversis desideriis ab cælestis vitæ delectatione separamur. Ut enim præfati sumus, adhuc carnis corruptibilis pondere gravati, nequaquam valemus sic vivere, ut nulla nos possit culpæ delectatio pulsare. Sed aliud est nolentem tangi, aliud consentientem animum perimi. Sancti autem viri tanto vigilantiori se circumspectione custodiunt, quanto se pulsari sinistris k motibus vel transitoriæ delectationis dedignantur. Unde & adhuc subditur:

Si secutus est oculus cor meum.

Ibidem CAPUT VIII. REC. VI. Cordi illicita concupiscenti oculus famulari denegat. Tentatio aliquando per oculos trahitur, aliquando intrinsecus concipitur.

13. Ecce iterum per interioris vigoris custodiam ad exteriorum membrorum disciplinam redit: ut si quid fortasse cor illicitum concupisceret, pressus disciplinæ magisterio oculus videre recusaret. Sicut enim sæpe tentatio per oculos trahitur, sic nonnumquam concepta intrinsecus, compellit sibi extrinsecus oculos deservire. Nam plerumque res quælibet innocenti mente respicitur, sed ipso conspectu animus concupiscentiæ gladio confoditur. Non enim, ut exempli causa jam diximus, illuc

a Additur in Germ. & in recent. ed. *manuum.* Non extat in cet. mss. aut. vet. vulgatis. Abest etiam a textu Jeremiæ.

b Omiserant excusi *Ecclesiæ*, quod legimus in mss. præter quam in Germ. & Corb. Germ.

c Deest *pauca*, in Laud. Corb. Germ. Utic. Becc. & aliis Norm.

d Corb. Germ. & Laud. *scire Dei.*

e Corb. Germ. & Laud. *pro vobis*, Antiquarius legens, *vobis relinquens exemplum ut sequamini* &c. existimavit prius etiam esse scribendum, *Christus pro vobis &c.* In textu Græco legitur: *Christus pro nobis passus est, nobis relinq. ex ut sequamini.* Quod verbum flagitare videtur, ut prius legatur, *vobis relinquens.* Consule Criticos ad hunc locum.

f Utic. Becc. & alii *non remaledicebat.* Quod textui Græco respondet, nisi malueris vertere: *maledicta non regessit.*

g Norm. Corb. Germ. Laud. & Germ. *curramus propositum.*

h Plerique Norm. *in auctore ... & consummatore.*

i Vindoc. *nullus me reprehendat jam video.*

k Turon. *moribus vel transitorie dedignantur.* Ita etiam habent Val-cl. Germ. & Norm. retenta tamen voce *motibus.*

David Uriæ conjugem ideo studiose respexit, quia concupierat, sed potius ideo concupivit, quia incaute respexit. Fit vero rectæ retributionis examine, [a] ut qui exteriori negligenter utitur, interiori oculo non injuste cæcetur. Sæpe autem intrinsecus concupiscentia dominatur, & illecebratus animus ad usus suos sensus corporeos famulari, more tyrannidis exigit; suisque voluptatibus oculos servire compellit, atque, ut ita dicam, fenestras luminis ad tenebras aperit cæcitatis. Unde sancti viri cum sinistra pulsari delectatione se sentiunt, ipsa per quæ formæ species ad mentem ingreditur, disciplinæ magisterio lumina restringunt, ne pravæ cogitationi visio lenocinata famuletur. Quæ si umquam subtiliter custodiri negligitur, cogitationis immunditia protinus ad operationem transit. Unde & mox subditur:

a Qui exteriori negligenter utitur, interiori oculo juste cæcatur.

Et si in manibus meis adhæsit macula.

Ibidem. CAPUT IX. Rec. vii. Ne culpa ad opus prodeat, intus ubi nascitur extinguatur.

14. Sanctus ergo vir sciens quod plerumque prava cogitatio per oculos veniat ad mentem, paulo superius dixit: *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.* Perpendens etiam, quod nonnumquam in mente oritur, sed huic obortæ oculi perverse famulantur, ait: *Si secutus est oculus meus cor meum.* Ac si aperte dicat: Nec passim videre volui quæ concupiscerem, nec videndo umquam secutus sum quæ concupivi. Dicat ergo: *Si secutus est oculus meus cor meum;* quia & si quid umquam illicitum mens ejus, ut videlicet humana, concepit, altioris disciplinæ magisterio [b] constrictos sequi se per illicita sibique famulari oculos noluit. Pensemus adhæc conscientias nostras, & quanti culminis vir iste fuerit, ex nostri cordis dejectione videamus. Ecce si qua illicita aliquando cogitavit; quia ea citius intra arcana cordis gladio sancti vigoris extinxit, pervenire illa usque ad opera non permisit. Unde ut præmisimus, illico subjungit: *Et si in manibus meis adhæsit macula.* Quando enim macula in manibus, id est culpa actionibus inhæret, quam censura disciplinæ non sinebat in cogitatione proficere? Neque enim culpa ad opus prodire permittitur, si intus ubi nascitur, extinguatur. Si autem tentationi in corde nascenti festine non resistitur, hac eadem, qua nutritur, mora roboratur: [c] & existens foris in operibus, vinci vix prævalet, quia ipsam intus membrorum dominam mentem captivam tenet. Quia vero vir sanctus superiora omnia sub conditione intulit, si hæc unquam perpetraverit, sententia se maledictionis adstringit, dicens:

Vers. 8. CAPUT X. Reg. viii. Serit jejunus prædicator, & alius comedit, quando quæ docet non operatur.

Seram, & alius comedat, & progenies mea eradicetur.

15. More sacri eloquii serere dicimus, verba vitæ prædicare. Hinc etenim propheta ait: *Beati qui seminatis super omnes aquas.* [d] Sanctæ quippe Ecclesiæ prædicatores super omnes aquas seminare conspexit, quia cunctis late populis verba vitæ, quasi cælestis panis grana, tradiderunt. Comedere autem, est bonis operibus satiari. Unde per semetipsam Veritas dicit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me.* Si ergo ea quæ protulit, facere prætermisit, ait: *Seram, & alius comedat.* Ac si aperte dicat: Quod os meum loquitur, non ego, sed alter ope- A retur. Prædicator quippe, qui a suis vocibus, moribus discrepat, jejunus serit, quod alius manducet: quia suo semine ipse non pascitur, quando a verbi sui rectitudine prava actione vacuatur. Et quia plerumque discipuli incassum bona audiunt, cum ex magistri vita, operum exemplo destruuntur, recte subjungitur: *Et progenies mea eradicetur.*

Isai. 32.20. Johan. 4.34. d

Ver. viii.

16. Doctoris enim progenies eradicatur, quando is qui per verbum nascitur, per exemplum necatur: quia quem lingua vigilans gignit, vitæ negligentia occidit. Neque enim torpenti nobis est mente transeundum, quod apud Salomonem mulier filium, quem vigilans lactare consuevе- B rat, dormiens interemit: quia nimirum magistri vigilantes quidem scientia, sed vita dormientes, autores suos quos per vigilias prædicationis nutriunt, dum quod dicunt, facere negligunt, per somnum torporis occidunt, & negligendo opprimunt, quos alere verborum lacte videbantur. Unde plerumque dum ipsi reprehensibiliter vivunt, & habere discipulos vitæ laudabilis nequeunt, & alienos sibi attrahere conantur: quatenus dum bonos se habere sequaces ostendunt, apud judicia hominum excusent mala quæ agunt, & quasi per subditorum vitam, mortiferam tegant negligentiam. Unde illic mulier filium quia extinxit proprium quæsivit alienum. Sed tamen ve- C ram matrem Salomonis gladius invenit: quia videlicet cujus fructus vivat, vel cujus intereat, extremo examine ira districti judicis demonstrat. Ubi & illud est solerter intuendum, quod vivens filius prius dividi præcipitur, ut soli postmodum matri reddatur: quia in hac vita quasi partiri conceditur vita discipuli, dum ex illa nonnumquam alter apud Deum meritum, alter vero apud homines laudem habere permittitur.

Fiut progenies eradicatur, quia quos per verbum gignit, per exemplum necat. 3. Reg. 3.19.

17. Sed falsa mater eum quem non genuit, occidi non metuit: quia arrogantes magistri & caritatis ignari, si plenissimum nomen laudis ex alienis discipulis consequi nequeunt, eorum vitam crudeliter insequuntur. Invidiæ enim face D succensi, nolunt aliis vivere, quos se conspiciunt non posse possidere. Unde illic perversa mulier clamat: *Nec meus sit, nec istius.* Ut enim diximus, quos sibi obsequi non vident ad gloriam temporalem, eos aliis invident vivere per veritatem. Vera autem mater satagit, ut ejus filius saltem apud extraneam sit & vivat: quia concedunt veraces magistri, ut ex eorum discipulis alii quidem magisterii laudem habeant, si tamen integritatem vitæ iidem discipuli non amittant. Per quæ pietatis viscera hæc eadem vera mater agnoscitur, quia omne magisterium in examine caritatis approbatur: & sola recipere totum meruit, quæ quasi totum concessit: quia fideles præpositi, E pro eo quod ex bonis discipulis suis non solum aliis laudem non invident, sed utilitatem eis etiam profectus exorant, ipsi & integros & viventes filios recipiunt, quando in supremo examine ex eorum vita perfectæ retributionis gaudia consequuntur. Hæc paucis per excessum diximus, ut auditorum progenies [e] per doctorum negligentiam qualiter extinguitur, monstraremus: quia quisquis juxta hoc quod loquitur, non vivit; quos verbo genuit, a stabilitate rectitudinis opere evellit. Sed beatus Job,

Amissis propriis filiis alienos vivere invidet.

Ibid. 26.

e

a Vindoc. *ut qui exteriora negligenter intuetur, interiori oculo non injuste cæcetur.*

b Ita cum Norm. Turon. Laud. Val-cl. Corb. Germ. vet. editi; in quibus tamen legitur *oculus . . . . constrictus*, pro *oculos constrictos*. Recentiores post Germ. proprio marte, sic locum hunc mutaverunt; *constrictos se per illicita ducere, sibique famulari oculos noluit.*

c Val-cl. *& existens foris.* Corb. Germ. Ebroic. ac Prat. *& existens foras.*

d Prat. *Sancta quippe Ecclesia prædicatores ... seminare conspexit.*

e Val-cl. *per doctorum*

Job, quos prædicatione vigilans edidit, nequaquam actione dormiens extinxit, atque ideo fidenter dicit. Si quominus prædicta complevi, *Seram, & alius comedat, & progenies mea eradicetur.* Qui adhuc se de inquinatione pravi operis discutiens, subdit:

Vers. 9.

Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium [a] *amici mei insidiatus sum.*

CAP. VI. VET. & REC. IX. In sacris litteris adulterium & fornicatio aliquando idem sonant. Utrumque prohibitum.

18. Quamvis nonnumquam a reatu adulterii nequaquam discrepet culpa fornicationis, cum Veritas dicat: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* ([b] Quia enim Græco verbo mœchus, adulter dicitur, cum non aliena conjunx, sed mulier videri prohibetur, aperte Veritas ostendit, quia etiam solo visu cum turpiter vel innupta concupiscitur, adulterium perpetratur. Tamen plerumque ex loco, vel ordine concupiscentis discernitur: quia scilicet sic hunc in sacro ordine studiosa concupiscentia, sicut illum adulterii inquinat culpa. In personis tamen non dissimilibus idem luxuriæ distinguitur reatus, in quibus fornicationis culpa, quia ab adulterii reatu discernitur, prædicatoris egregii lingua testatur, qui inter cetera asserit, dicens: *Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, regnum Dei possidebunt.* [c] Quod enim disjuncto reatui sententiam subdit, quam valde a se dissideat ostendit. Per hoc ergo quod dicitur: *Si deceptum est cor meum super muliere*; neque cogitasse vir sanctus de fornicationis macula demonstratur. Per hoc autem quod subjicit: *Et si ad ostium amici mei insidiatus sum*; patenter innotescit, quod a reatu adulterii liber fuit. Sed ad hæc fortasse aliquis dicat: Quid de se mirum sanctus vir asserit, si non solum ab adulterii crimine, verum etiam a fornicationis inquinatione se liberum servavit? Hæc autem parvipendimus, si virtutum ejus tempora minime pensamus. Necdum enim ad restrictionem carnis, revelatæ gratiæ districtior censura processerat, quæ non solum corporis, sed & cordis lasciviam reprehendit. Necdum multorum continentium castitatis bona imitanda prodierant, & tamen beatus Job exempla munditiæ, quæ non acceperat, tradebat. A multis autem nunc etiam post prohibitionem Dei, carnis immunditia perpetratur. Hinc ergo colligendum est, [d] cum tanta culpa nunc etiam post præceptum in gravibus derelinquitur, cum quanta laude antea a gravibus abstinebatur. Qui si hoc umqnam fecerit, eamdem culpam verti sibi expetit in pœnam, dicens:

Matth. 5. 28. d. 32. q. 5. cap. 13. Qui viderit,

1. Cor. 6. 9. Ab utriusque vel cogitatione Job abstinuit.

Vers. 10.

Seortum alterius sit uxor mea, & super illam incurventur alii.

CAPUT IIX. Luxuriæ crimen usque ad perditionem vocat, omnesque virtutes destruit. Vers. 11. & 12.

19. Et quia plerumque hoc, quod faciendo non perpendimus, quam grave sit, patiendo pensamus: ejusdem vim facinoris quod se pati, si reus sit, debere denuntiat, exprimendo manifestat, dicens:

Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima: ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina.

Hoc inter peccatum distat & crimen, quod omne crimen peccatum est, non tamen omne peccatum crimen est. Et in hac vita multi sine crimine, nullus vero esse sine peccatis valet. Unde & prædicator sanctus, cum virum dignum gratia sacerdotali describeret, nequaquam dixit: Si quis sine peccato; sed, *Si quis sine crimine est.* Quis vero esse sine peccato valeat, cum Johannes dicat: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* In qua videlicet peccatorum & criminum distinctione pensandum est, quia nonnulla peccata animam polluunt, [e] quam crimina extinguunt. Unde beatus Job crimen luxuriæ definiens, ait: *Ignis est usque ad perditionem devorans*: quia nimirum reatus hujus facinoris non solum usque ad inquinationem maculat, sed usque ad perditionem vorat. Et quia quamlibet alia fuerint bona opera, si luxuriæ scelus non abluitur, immensitate hujus criminis obruuntur, secutus adjunxit: *Et omnia eradicans genimina.* Genimina quippe sunt animæ, operationes bonæ. Cui tamen si perverso ordine caro dominatur, igne luxuriæ omnia bene prolata concremantur. Nulla quippe ante omnipotentis Dei oculos justitiæ pietatisque sunt opera, quæ corruptionis contagio monstrantur immunda. Quid enim prodest, si pie quisquam necessitati compatitur proximi, quando impie [f] semetipsum destruit habitationem Dei? Si ergo per cordis munditiam, libidinis flamma non extinguitur, incassum quælibet virtutes oriuntur, sicut per Moysen dicitur: *Ignis exarsit ab ira mea, & ardebit usque ad inferos deorsum: comedet terram, [g] & nascentia ejus.* Ignis quippe terram atque ejus nascentia comedit, cum libido carnem, atque per hanc omnia bene acta consumit. Nam quidquid prodit ex fruge rectitudinis, hoc nimirum concremat flamma corruptionis. Dicat ergo: *Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina*: quia si corruptionis malo non resistitur, & illa proculdubio pereunt, quæ bona videbantur. Sed solent nonnullos ad humilitatem vitia sternere, atque ad tumorem mentis virtutes elevare. Quærendum ergo nobis est, si beatus Job in tanta castitatis munditia etiam humilis fuit? Sed sanctus vir cum alta virtutum teneat, quam de se humilia sentiat, repente aperit, cum subjungit:

Nemo hic sine peccato

Tit. 1. 6.

1. Johan. 1. 8.

Deut. 32. 22.

VET. XI.

Vers. 13.

Si contemsi judicium subire cum servo meo [h] & ancilla mea, cum disceptarent adversum me.

CAPUT XIII. Mira Job in tanta vitæ innocentia humilitas.

20. Qui enim judicari cum servis ancillisque non renuit, liquido indicat quod contra nullum umquam proximum apud se tumidus fuit. Inter hæc autem libet intueri, vitam suam in omnibus quanta vir sanctus discretione custodivit. Non enim longe superius dixit: *Videbant me juvenes, & abscondebantur, & senes assurgentes stabant: principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo: vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.* Nunc vero ait: *Si contemsi judicium subire cum servo meo & ancilla mea, cum disce-*

Job. 29. 8.

REC. X.

a Corrupte in Germ. & in ed. recent. tum hoc loco tum infra, *inimici mei*. In textu Hebr. ejusque versionibus omnibus legitur *ad ostium amici*, vel *socii*, aut *proximi mei*. Idem habetur in omnib. mss. Anglic. Norm. Laud. Vindoc. Corb. Germ. Turon. Val cl. & in vet. ed. Mirari subit tam crassum errorem sic propagatum fuisse, contra codicum mss. sive S. Scripturæ sive Moralium fidem.

b Hic medemur obscuritati textus, eumque restituimus adhibita parenthesi, & detracta particula *quod*, aota, *tamen plerumque*, quæ abundat in Germ. & in editis, & quæ contra cet. mss. fidem est addita.

c Sanavimus etiam hunc locum in Germ. Corb. Germ. & in editis corruptissimum, maxime ope mss. Norm. Nullum sane legitimum sensum extundere potuimus ex his quæ exhibent vulgati: *quod enim disjuncto reatui sententiæ subdit* &c. Econtra patet nostræ lect. sensus, scilicet fornicarios & adulteros in verbis Apostoli distingui.

d Laud. Val-cl. & Norm. sic habent; at in Germ. Corb. Germ. & in editis legitur: *cum quanta culpa ... cum tanta* &c.

e Germ. Laud. Corb. Germ. Val-cl. & plerique Norm. *nam crimina extinguunt*.

f In Corb. Germ. 1a manu, Turon. Laud. Germ. Norm. &c. ita legitur, Corb. Germ. 2a. manu & vulgatis habentibus *in semetipso destruit*.

g Corb. Germ. & Laud. *& nascentias*, quod infra repetitur.

h Utic. Becc. Gemet. *& ancillis meis*; atque ita semper legitur in hujus textus retractatione.

disceptarent adversum me. Quis digne considerare valeat hujus viri tam sublimia virtutum moderamina? In quo tanta est auctoritas regiminis, ut ad silentium restringantur duces: tanta humilitas cordis, ut ex æquo ad judicium venire permittantur ancillæ. Ecce apparet miro modo in potestate principibus[a] potior, in certamine servis æqualis: in cœtu principum memor regiminis, in certamine famulorum memor conditionis. Se quippe sub vero domino famulum conspicit, ideoque cordis altitudine se super famulos non extollit. Unde & protinus subdit:

Vers. 14.

Quid enim faciam cum surrexerit ad judicandum Deus? & cum quæsierit, quid respondebo illi?

CAPUT XIV. Qui aliis præsunt, Deo se subesse semper attendant.

21. Qui venturum judicem cogitat, indesinenter quotidie rationum suarum in melius causas parat:[b] qui æternum Dominum tremore cordis intuetur, jura temporalis dominii super subjectos moderari compellitur. Perpendit enim nil esse quod temporaliter præest ceteris, quando illi ad reddendam rationem subest, qui sine fine dominatur. Sæpe namque transitoria potestas animum per abrupta elationis rapit. Et quia eo quisque extollitur, quo se esse super aliquos videt, illum oportet qui super se est, semper aspiciat, ut ejus metu qui supra omnia est, crescentem intrinsecus animi tumorem premat.[c] Intuetur enim qui sub ipso sint, sed consideret sub quo ipse sit: ut ex consideratione veri domini, decrescat tumor falsæ dominationis. Unde beatus Job, quia ejus judicium qui super omnia est, metuit, hic ad temporale judicium famulis æqualis venit, dicens: *Si contempsi judicium subire cum servo meo & ancilla mea, cum disceptarent adversum me. Quid enim faciam cum surrexerit ad judicandum Deus? & cum quæsierit, quid respondebo illi?* Qui ut semper cor in humilitate deprimat, nequaquam in eisdem famulis conspicit, quod sibi status est dispar, sed quod natura communis. Unde etiam subdit:

Vers. 15.

Numquid non in utero fecit me, qui & illum operatus est, & formavit in vulva unus?

CAPUT XV. VET. XI. Cogitent æqualitatem conditionis, non potestatem ordinis; & plus prodesse quam præesse studeant.

22. Potentibus viris magna est virtus humilitatis, considerata æqualitas conditionis. Omnes namque homines natura æquales sumus; sed accessit dispensatorio ordine, ut quibusdam prælati videamur. Si igitur hoc a mente deprimimus quod temporaliter accessit, invenimus citius quod naturaliter sumus. Plerumque enim se animo accepta potestas objicit, cumque tumidis cogitationibus fallit. Manu ergo humillimæ considerationis deprimendus est tumor elationis. Si enim apud semetipsam mens descendit de vertice culminis, citius planitiem invenit naturalis æqualitatis. Nam, ut præfati sumus, omnes homines natura æquales genuit; sed variante meritorum ordine, alios aliis dispensatio occulta postponit. Ipsa autem diversitas, quæ accessit ex vitio, recte est divinis judiciis ordinata: ut quia omnis homo iter vitæ æque non graditur, alter ab altero regatur. Sancti autem viri cum præsunt, non in se potestatem ordinis, sed æqualitatem conditionis attendunt: nec præesse gaudent hominibus, sed prodesse. Sciunt enim quod antiqui patres nostri, non tam reges hominum, quam pastores pecorum fuisse memorantur. Et cum Noe Dominus filiisque ejus diceret: *Crescite & multiplicamini[d] & implete terram*, subdit: *Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ*. Non enim ait: Sit super homines, qui futuri sunt; sed, *Sit super cuncta animalia terræ*.

Genes. 9. 1. 2.

Homo irrationalibus animantibus, non autem ceteris hominibus natura est prælatus.

23. Homo quippe animalibus irrationabilibus, non autem ceteris hominibus natura prælatus est: & idcirco ei dicitur, ut ab animalibus, & non ab homine timeatur: quia contra naturam superbire est, ab æquali velle timeri, quamvis plerumque a subditis etiam sancti viri timeri appetunt, sed quando ab eisdem subditis Deum minime timeri deprehendunt; ut humana saltem formidine peccare metuant, qui divina judicia non formidant. Nequaquam ergo præpositi ex hoc quæsito timore superbiunt, in quo non suam gloriam, sed subditorum justitiam quærunt. In eo enim, quod metum sibi a perverse viventibus exigunt, quasi non hominibus, sed brutis animalibus dominantur: quia videlicet ex qua parte bestiales sunt subditi, ex ea etiam debent formidini jacere substrati.

Nulla cogente vitii corrigendi necessitate, prælati metui refugiant, & pluris æstimari.

24. Cum vero deest vitium quod corrigatur, non de excellentia potestatis, sed de æqualitate conditionis gaudent: & non solum ab eis metui, sed etiam plus quam necesse est honorari refugiunt. Neque enim leve se perpeti damnum humilitatis credunt, si ab eis pro merito fortasse ordinis pluris æstimentur. Hinc est enim quod primus pastor Ecclesiæ, cum adorante se Cornelio, super se sibi honorem videret oblatum, ad æqualitatem conditionis suæ citius recurrit, dicens: *Surge, & ipse ego homo sum*. Quis enim nesciat, quod conditori suo homo debeat, & non homini prosterni? Quia ergo humiliari sibi, plus quam debuit, proximum vidit, ne ultra humanitatis metas mens intumesceret, esse se hominem recognovit, quatenus illati sibi honoris elationem frangeret ex considerata æqualitate conditionis. Hinc a Johanne Angelus adoratus, creaturam se esse cognovit, dicens: *Vide ne feceris; conservus tuus sum, & fratrum tuorum*. Hinc Propheta, cum ad videnda sublimia rapitur, filius hominis vocatur: ut ductus ad cælestia, hominem se esse meminerit. Ac si eum divina vox verbis apertioribus admoneat, dicens: Memento quid sis, ne de his ad quæ raperis, extollaris, sed altitudinem revelationis tempera memoria conditionis. Ex eo ergo colligendum est, quanta communis naturæ memoria in corde deprimi debeat terrenæ potestatis tumor, si ex humanitatis vocabulo agitur, ne cogitationis elatio ex secretis cælestibus generetur. Cujus videlicet humanitatis bene beatus Job semper recordationem tenuit, qui ait: *Numquid non in utero fecit me, qui & illum operatus est, & formavit in vulva unus?* Ac si aperte dicat: Cur non æque debeamus in cujuslibet negotii judicio discuti, qui per conditoris potentiam sumus æqualiter facti? Sed quia castitatis ejus atque humilitatis acta cognovimus, nunc liberalitatis opera cognoscamus. Sequitur:

Act. 10. 26.

Apoc. 19. 10. & 22. 9.

Ezech. 3. 1.

Vers. 16.

Si negavi quod volebant pauperibus, & oculos viduæ expectare feci.

CAPUT XVI. VET. XII. REC. XI.

25. Per hæc dicta vir sanctus ostenditur, non solum ad inopiam pauperibus, sed etiam ad habendi desiderium deservisse. Sed quid si ipsa vellent

a Laud. Corb. Germ. Val-cl. Turon. Vindoc. Norm. ita habent; cuius vocis loco legitur, *Dominus potentior*. in Germ. & vulgaris.

b Editi, *quia dum æternum*. Sequimur mss. Germ. Val-cl. Norm. Corb. Germ. &c.

c Editi male, *intuetur*; repugnant enim exemplaria mss. & S. Greg. propositum; qui ut ad humilitatem nos provocet, hortatur ad considerandum, non qui subsint, sed qui præsit nobis.

d Vindoc. Val-cl. & Germ. *& replete*.

Liberalitas Job pauperibus dantis ad eorum votum

lent pauperes, quæ fortasse accipere non expediret? An quia in Scriptura sacra dici pauperes humiles solent, [a] ea sola æstimanda sunt quæ accipere pauperes volunt, quæ humiles petunt? proculdubio oportet, ut incunctanter detur quidquid cum vera humilitate requiritur; id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Nam valde jam superbire est, extra metas inopiæ aliquid desiderare. Unde & superbe petentibus dicitur: *Petitis & non accipitis, eo quod male petatis*. Quia ergo illi sunt veraciter pauperes, qui inflati per superbiæ spiritum non sunt, quos aperte Veritas exprimit, cum dicit: *Beati pauperes spiritu*; recte nunc per sanctum virum dicitur: *Si negavi quod volebant pauperibus*: quoniam qui ea volunt, quæ profecto liquet quod eis non expediunt, eo ipso quod superbiæ abundant spiritu, jam pauperes non sunt. Sed beatus Job dum pauperes humiles appellat, quidquid ab eo accipere pauper voluit, non negavit: quia veraciter quisque humilis [b] quod non potuit oportere, nec voluit.

Qui extra metas inopiæ petunt, obtinere non merentur. — *Jacob. 4. 3.* — *Matth. 5. 3.*

Munificentia Job non solum ex munere, sed ex dandi celeritate pensanda.

26. Sed cum largitatem mentis suæ indicat, quia ad votum se pauperibus concurrisse manifestat, necesse est ut quæramus, ne lumen misericordiæ, dationis tarditate fuscaverit. Unde subjungit: [c] *Et oculos viduæ expectare feci*. Petentem se viduam expectare noluit, ut non solum ex munere, sed etiam ex celeritate muneris, bonorum operum merita augeret. Unde alias scriptum est: *Ne dicas amico tuo, vade & revertere, cras dabo tibi: cum statim possis dare*. Sed nonnulli solent exterius multa largiri, communis autem vitæ gratiam repellentes, habere pauperes socios in domestica conversatione refugiunt. Unde beatus Job, ut non solum se insinuet exterius multa præbuisse, sed apud se quosque inopes etiam in domestica conversatione recepisse, protinus adjungit:

Prov. 3. 28.

Vers. 17. *Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea.*

CAPUT XVII. Rec. XIV.

Inopes hospitio recipiendi & ad mensam adhibendi.

27. Scilicet pietati se præjudicium facere æstimans, si solus comederet quod Dominus omnium communiter creasset. Quæ profecto communio conversationis esse cum talibus intra domesticos parietes debet, ex quibus æternæ proficiant merita retributionis. Unde sanctus vir non quemlibet, sed ad manducandum, socium pupillum se habuisse perhibet. [d] Sed tanta hæc pietatis viscera utrum a semetipso habuerit, an conditoris sui gratia sit consecutus, innotescat. Sequitur:

Vers. 18. *Quia ab infantia mea crevit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum.*

CAPUT XVIII. Rec. XIII.

Sancti bona sua non sibi sed Deo tribuunt.

28. Miseratio etenim etsi ejus fuerit arbitrii, ut cum ipso proficeret; liquet tamen quia ejus arbitrii non fuit, ut cum ipso de utero exiret. Constat ergo, quia suæ virtuti nil tribuit, qui profecto testatur, quia hoc [e] ex conditionis munere accepit. Bonum igitur, quod a conditione habuisse se intimat, liquet proculdubio, quia ad laudem conditoris narrat, indicans ab ipso se accepisse ut pius esset, a quo accepit ut esset: quia sicut suo opere in utero conditus non fuit, ita nec sua virtute ab utero pius fuit. Sed pensandum nobis est, quod asserit: *Crevit mecum*. Nonnulli enim quoad ætatem crescunt, ab innocentia decrescunt. Electis vero cum foris ætas corporis, intus, si dici liceat, crescit ætas virtutis. Sequitur.

Quidam dum ætate crescunt, ab innocentia decrescunt.

Vers. 19. & 20. *Si despexi prætereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem: si non benedixerunt mihi latera ejus, & de velleribus ovium mearum calefactus est.*

CAPUT XIX. Vet. XIII. Rec. XII.

Misericordiam in pauperes comitetur humilitas.

29. Quod pauperem non despexit, virtutem humilitatis exhibuit: quod autem operuit, pietatis. Duæ quippe istæ virtutes ita sibimet esse connexæ debent, [f] ut vicario semper opere fulciantur; quatenus nec humilitas, cum veneratur proximum, largitatis gratiam deserat, nec pietas cum largitur, intumescat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: ut cum indigentem rebus necessariis naturæ tuæ consortem videris, nec per impietatem desinas tegere, nec per superbiam negligas venerari, quem tegis. Nam sunt nonnulli, qui mox ut ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, post dona largituri, in eos prius contumeliosa verba jaculantur. Qui etsi rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt; ita ut plerumque videatur, quia illatæ jam injuriæ satisfactionem solvunt, cum post contumelias dona largiuntur. Nec magni est operis quod postulata tribuunt, quia ipso dationis suæ munere vix eumdem excessum sermonis tegunt. Quibus bene per Ecclesiasticum librum dicitur: *Omni data non des tristitiam verbi mali*. Et rursum: [g] *Ecce verbum super datum bonum, & utraque cum homine justificata*: videlicet, ut datum exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum tribui per humilitatem. At contra, alii egenos fratres non student rebus fulcire cum possint, sed blandis tantum sermonibus [h] fovere. Quos vehementer Jacobi prædicatio sancta reprehendit, dicens: *Si autem frater aut soror nudi sunt, & indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini; non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid vobis proderit?* [i] Quos Johannes quoque Apostolus admonet, dicens: *Filioli mei, non diligamus verbo, nec lingua, sed opere & veritate*. Dilectio namque nostra semper exhibenda est veneratione sermonis, & ministerio largitatis.

Qui præmissis probris eleemosynam tribuunt, vix pro illata injuria satisfaciunt. — *Eccl. 18. 16.* — *Ibid. 17.* — *Jacob. 2. 15.* — *1. Johan. 3. 18.*

Vet. XIV. *Pauperibus eleemosynam dantes patronis munera offerimus.* — *Luc. 16. 9.* — *2. Cor. 8. 14.*

30 Multum vero ad edomandam dantis superbiam valet, si cum terrena tribuit, verba sollicite magistri cælestis penset, qui ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Si enim eorum amicitiis æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quam egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum*. Ut videlicet sollicite perpendamus, quia & eos quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus: &

qui

a Sic legimus in vet. ed. & in mss. Corb. Germ. Turon. Laud. Germ. Val-cl. Norm. & pl. Recentiores editores ex levi conjectura locum hunc sic mutarunt: *ea sola æstimanda* (Gussanv. *æstimandi*) *sunt accipere pauperes, quæ humiles petunt*.

b Placuit editoribus, verbo *oportere* sublato, accersere in ejus locum *obtinere*, quod sane melius foret. Verum ne ipsis obsequamur obstant mss. præsertim Laud. Germ. Norm. & Corb. Germ.

c In Germ. Norm. Laud. Corb. Germ. & aliis *& si oculos*; supra tamen ubi idem textus profertur, legitur simpliciter, *& oculos*.

d Norm. *sed tamen hæc ... an a conditoris sui gratia ... innotescat*.

e Ed. *ex conditoris*. Lectionem nostram habent Germ. Norm. omnes. Turon. Corb. Germ. Laud. &c. & infra, *quod a conditione* ubi in ed. legebatur *quod a conditore*.

f Norm. *ut vicaria semper ope se fulciant*. Ita quoque Laud. Corb. Germ. & Val. cl. sed in Turon. & Germ. legitur, *ut vicaria se per opera fulciant*.

g In Gilot. & aliis recentioribus edit. *adde verbum*. Veteres ed. consentiunt mss. habentque, *ecce verbum*.

h Vindoc. *favere*.

i Norm. *quod Johannes*. Germ. *quibus Johannes dicit*.

qui abundantes aspicimur, si largiri negligimus, quandoque inopes erimus. Qui itaque nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodum perpetua recepturus, ut ita dicam, quasi ad frugem terram excolit, quæ quod acceperit, uberius reddit. Restat ergo, ut numquam elatio surgat ex munere, quando videlicet dives ex eo quod pauperi tribuit, agit ut in perpetuum pauper non sit. Beatus igitur Job, ut diligenter ostenderet, humilitas atque misericordia quanta in eo fuerit consideratione sociata, ait: *Si despexi prætereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem: si non*[a] *benedixerunt mihi latera ejus, & de velleribus ovium mearum calefactus est*. Ac si aperte diceret: In amore proximi uno eodemque ordine & superbiæ vitium, & impietatis premens, prætereuntem quempiam & humiliter aspiciens non despexi, & misericorditer calefeci. Quisquis enim super eum, cui aliquid tribuit, fastu se elationis extollit, majorem culpam intrinsecus superbiendo peragit, quam extrinsecus largiendo mercedem: fitque ipse bonis interioribus nudus, cum nudum despicit vestiens; eoque agit, ut se ipso deterior fiat, quo se indigenti proximo meliorem putat. Minus quippe inops est, qui vestem non habet, quam qui humilitatem. Unde necesse est, ut cum naturæ nostræ consortes exteriora non habere conspicimus, quam multa nobis desint bona interiora pensemus; quatenus sese super inopes cogitatio nostra non elevet, cum solerter videt, quia nos tanto verius, quanto & interius indigentes sumus.

[Margin: Seminamus quæ postea a Deo cum fœnore metamus.]

[Margin: Etiam incognitis eroganda eleemosyna.]

31. Et quia sunt nonnulli, qui pietatis suæ viscera tendere usque ad incognitos nesciunt, sed solis, quos per assiduitatem notitiæ didicerint, miserentur: apud quos nimirum plus familiaritas, quam natura valet, dum quibusdam necessaria non quia homines, sed quia noti sunt, largiuntur; bene nunc per beatum Job dicitur: *Si despexi prætereuntem, eo quod non habuerit indumentum*. Ignoto enim proximo misertum se indicat, quem prætereuntem vocat: quia videlicet apud piam mentem plus natura valet, quam notitia. Nam & unusquisque qui indiget, eo ipso quo homo est, ei jam incognitus non est. Sequitur:

Vers. 21.

Si levavi super pupillum manum meam, [b] *etiam cum viderem me in porta superiorem*.

CAPUT XX. Reg. xv.

[Margin: Sancti libenter injuriam patiuntur, & quæ sibi debentur cavent districtius exigere.]

32. Mos apud veteres fuit, ut ad portam seniores sederent, qui certantium jurgia, judiciaria examinatione [c] discernerent; quatenus urbem, in qua concorditer oporteret vivere, discordes minime intrarent. Unde & per Prophetam Dominus dicit: *Constituite in porta judicium*. Hoc itaque loco quid portæ nomine exprimitur, nisi id quod agebatur in porta? Sicut enim pugnare castra dicimus, pro eo quod pugnatur [d] ex castris; ita judicium, quod in porta agi consueverat, porta nominatur. In porta ergo se superiorem videt, qui se melioris partis esse in judicio, æquitatis merito conspicit. Beatus igitur Job, quia nec tunc contra pupillum [e] manum exeruit, cum se etiam per justitiæ meritum potiorem vidit, nobis timoris regulam insinuans, dicit: *Si levavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem*. Ac si patenter dicat: Neque tunc utilitatis meæ negotia virtute contra pupillum exsequi volui, quando me in judicio etiam ex justitia potiorem vidi. Sancti etenim viri quando cum personis minoribus contentionum negotia subeunt, dum gravare vel in minimis timent, ipsi contra justitiam gravari nequaquam refugiunt. Sciunt quippe, quia omnis humana justitia injustitia esse [f] reprehenditur, si divinitus districte judicetur. Unde hoc quod sibi competit, cavent vehementer exigere, ne eorum actus supernam rectitudinem contingat subtiliter examinare. Sed ut inveniri justi in divino examine valeant, plerumque apud humana judicia gravari se & injuste patiuntur. Beatus autem Job vitæ suæ celsitudinem narrans, & multa sunt & mira quæ dixit. Sed quia plerumque humana mens renuit bona credere, quæ nescit operari; maledicti sibi sententiam protinus subjicit, si qua horum quæ dixerat, opere non implevit, dicens:

Amos. 5. 15.

Vers. 15.

Vers. 22.

Humerus meus a junctura sua cadat, & brachium meum cum ossibus suis conteratur.

CAPUT XXI. Reg. xvi.

[Margin: Concordia in societate sine patientia perseverare non potest.]

33. Quia operatio corporea per humerum ac brachium agitur, bona quæ ore protulit, si opere non implevit, cadere sibi humerum, & conteri brachium exoptat. Ac si aperte dicat: [g] Si ea quæ dixi, operari renui, ipsum quod mihi ad operandum datum est corporis membrum perdam, ut videlicet cadat a corpore, quod exercere nolui ad utilitatem. Si vero hæc maledicti sententia ad spiritualem est intelligentiam referenda, liquet profecto quod brachium corpori per humerum jungitur. Et sicut per brachium bona operatio, ita per humerum socialis vitæ conjunctio designatur. Unde Propheta quoque intuens sanctos universalis Ecclesiæ populos Deo concorditer servituros, ait: *Et servient ei* [h] *in humero uno*. In eo ergo quod dicit: *Si levavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem*: miram virtutem patientiæ servasse se asserit, qui gravari se a personis minimis, nec contra hoc quod sibi juste competere poterat, declinavit. Quod tamen si minime fecerit, adjungit: *Humerus meus a junctura sua cadat*. Quia nimirum qui patientiam servare contemnit, socialem vitam citius per impatientiam deserit. A junctura etenim humerus cadit, cum adversitatis aliquid ferre animus non valens, fraternam concordiam relinquit: & quasi membrum separatur a corpore, cum is qui operari bona poterat, a bonorum omnium abscinditur universitate. Neque enim umquam servari concordia nisi per solam patientiam valet. Crebro namque in humana actione nascitur, unde mentes hominum vicissim [i] a sua unitate ac dilectione separentur: & nisi ad adversa toleranda se animus præparet, proculdubio humerus corpori non inhæret. Hinc etenim Paulus ait: *Invicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi*. Hinc per semetipsam Veritas dicit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras*.

Sophon. 3. 9.

Galat. 6. 2.

Luc. 21. 19.

Vers. xvi.

[Margin: Sine patientia ea-]

34. Recte autem, humero cadente, subjungitur: *Et brachium meum cum ossibus suis conteratur*: quia

a Gemet. *benedixerunt me*.
b Deest, *etiam*, in Laud. & pler. Norm.
c Locus hic varie torquetur in mss. Vindoc. & Corb. Ger. habent, *distinguerent*. Turon. & Germ. *distringerent*. Pratel. Bec. Utic. & pler. Nor. *disjungerent*.
d Norm. *in castris*.
e Ita Corb. Ger. Laud. & pl. Norm. ubi editi cum Germ. habent *manum exercuit*; & paulo post, *potentiorem* pro *potiorem*, ut legitur passim in mss. præsertim Corb. Ger. Nor. Turon. Ger. Laud. & Val cl.
f Al. *deprehenditur*, ut est in recent. excusis, invitis mss.
g Ebroic. Gemet. ac alii Norm. *si bona quæ*, hic Laud. habet *ipsud quod mihi*, pro *ipsum*.
h Al. *humero uno*.
i Gemet. *a suavitate*.

ritati conjuncta bona opera pereunt.

quia nimirum cuncta nostra operatio, cum quibuslibet videatur esse [a] virtutibus, solvitur, nisi per caritatis vinculum patientia conservetur. Sua enim bona [b] perdit operari, qui aliena mala renuit perpeti. Fervore quippe iracundi spiritus læsus quisque a dilectione resilit, & cum se exterius gravari non tolerat, intus se per amissum [c] lumen caritatis obscurat; nec videt jam quo tendat pedem boni operis, qui oculum perdidit dilectionis. Sed sancti viri humerus a junctura sua non cadit: quia videlicet ejus dilectio a socialis vitæ concordia per impatientiam non recedit. Ejusque brachium minime frangitur: quia omnis ejus operatio in conjunctione humeri, id est in caritatis connexione custoditur. Sed qua consideratione bona hæc tanta egerit, atque a malis omnibus sese abstinuerit, adjungit dicens:

Vers. 23.

Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus ejus ferre non potui.

CAPUT XXII.

Reg. xvii. Timoris Dei quanta vis ad omnium contemtum persuadendum.

35. A pavore tantæ similitudinis pensemus, si possumus, quanta in sancto viro fuerit vis timoris. Fluctus etenim cum tumentes desuper imminent, cumque eam quam deferunt, mortem minantur, nulla tunc navigantibus rerum cura temporalium, nulla carnis delectatio ad mentem reducitur: ea ipsa quoque ex navi projiciunt, pro quibus longa navigia sumserunt; cunctæ res in despectum mentis veniunt, amore vivendi. Quasi ergo tumentes super se fluctus Deum metuit, qui dum veram vitam desiderat, omnia despicit, quæ hic possidens portat. Nam velut tempestate deprehensi pondus navis abjicimus, quando ab oppressa mente desideria terrena removemus. Fitque ut [d] sublevata navis enatet, quæ mergebatur onerata: quia nimirum curæ, quæ in hac vita deprimunt, mentem in profundum trahunt. Quæ videlicet mens tanto altius inter tentationum fluctus attollitur, quanto sollicitius ab hujus sæculi cogitatione vacuatur. Est vero & aliud, quod de maris concussione debeat solerter intueri. Tempestas quippe cum oritur, prius lenes undæ, & postmodum volumina majora concitantur: ad extremum fluctus se in alta erigunt, & navigantes quosque [e] ipsa sua altitudine subvertunt. Sic sic nimirum extrema illa properat, quæ universum mundum subruat tempestas animarum. Nunc enim bellis & cladibus quasi quibusdam undis sua nobis exordia ostendit, & quanto ad finem quotidie propinquiores efficimur, tanto graviora irruere tribulationum volumina videmus. Ad extremum vero commotis omnibus elementis, supernus judex veniens finem omnium apportat; quia videlicet tunc tempestas fluctus in cælum levat. Unde & dicitur: *Adhuc modicum, & ego movebo non solum terram, sed etiam cælum.* Quam scilicet tempestatem quia sancti viri vigilanter aspiciunt quasi tumentes super se quotidie fluctus expavescunt, atque ex his tribulationibus [f] quæ mundum feriunt, prævident quæ sequantur.

Extremi judicii signa prævia.

Agge. 2. 7.

Judicium extremum sancti formidant: quanto magis expavescere debent peccatores.

36. Bene autem subditur: *Et pondus ejus ferre non potui;* quoniam qui extremi judicii adventum intenta mente considerat, profecto videt, quia tantus pavor imminet, quantum non solum tunc videre, sed se etiam nunc prævidere pertimescat. Consideratione namque tanti terroris metu animus palpitat, & intentionis suæ oculos declinans, intueri quod prævidet, recusat. Bene ergo dicitur: *Et pondus ejus ferre non potui;* quia cum supernæ majestatis vim ad judicium venientis, terroremque tanti examinis considerando animus conatur exquirere, mox ad semetipsum refugiens, sese expavescit invenisse. Sed inter hæc pensandum est, quia beatus Job ista de se loquitur laudatus & flagellatus. Si igitur saltem ad meritorum profectum ita percussus est qui sic timuit, quomodo feriendus est qui contemnit? Quomodo depressura sunt Dei judicia eos qui se elevant, si & illos ad tempus deprimunt, qui hæc semper in humilitate formidant? Quomodo pondus Dei poterit ferre qui despicit, si hoc & ille in verbere pertulit, qui per timorem prævidit? Unde summopere formidandum nobis est illud tantæ districtionis examen. Constat autem, quia in hac vita cum percutit, si percussionem correctio sequitur, disciplina patris est, non ira judicis: amor corrigentis est, non districtio punientis. Ex ipso ergo præsenti verbere judicia æterna pensanda sunt. Hinc etenim perpendere summopere debemus, quomodo feratur illa quæ reprobat, si ferri modo vix valet ejus ira quę purgat.

a Editi addiderunt *fulta*, quod abest a mss. Laud. Val-cl. Norm. &c. Germ. habet *virtutibus connexa*. Corb. Germ. *virtutibus plena*.
b Gussanv. Vatic. & al. recent. *pergit operari*. Sed contra S. Gregor. mentem, qui docet *cessare bona operari qui aliena pati recusat*, & contra fidem mss. Anglic. & Norm. necnon Corb. Germ. Turon. Germ. Laud. &c. quibus consentiunt vet. edit.
c Val-cl. *lumen claritatis*.
d Gemet. aliique pl. *relevata navis*.
e Laud. & Val-cl. *ipsa valitudine*.
f Val-cl. *quæ nondum feriunt*.

LIBER VIGESIMUS-SECUNDUS.

Quod supererat Capitis 31. Libri Job explicatur, commendanturque præsertim animi demissio & moderatio, patientia, caritas, & erga subditos sollicitudo.

CAP. I.

Ad cavendam desperationem, licet recte a se gestorum recordari.

Phil. 3. 1.

1. [a] QUod a me sæpe jam dictum est, hoc me crebro repetere onerosum non est, quia & prædicator egregius dicit: *Eadem vobis scribere mihi quidem [b] non pigrum, vobis autem necessarium.* Beatus Job idcirco gestas virtutes narrat, quia inter increpationis verba, & percussionis verbera deprehensus, a spei fiducia mentem suam labefactari considerat. Multa quippe & egisse se mala ab increpantibus amicis audierat, & ne verbis pariter & flagellis pressa in desperationem mens corruat, hanc per suarum virtutum memoriam ad spem reformat; ut nequaquam se debeat in calamitate dejicere, quæ tranquillitatis suæ tempore se meminerat tam sublimia egisse. Quia igitur intentio-

a Recent. edit. *quod ante sæpe*. Sequimur mss. & vet. exc.
b Pratell. codex elegantissimus & emendatissimus Utic. ac Becc. optimæ quoque notæ, *non pigrum*, quod derivatur a *piget*.

tentionis ejus causam diximus, restat ut auditas virtutes illius subtiliter perpendamus.

Una virtus sine aliis, aut nulla est, aut minima.

2. Hoc autem primum sciendum est, quia quisquis virtute aliqua pollere creditur, tunc veraciter pollet, cum vitiis ex alia parte non subjacet. Nam si ex alio vitiis subditur, nec hoc est solidum, ubi staro putabatur. Unaquæque enim virtus tanto minor est, quanto desunt ceteræ. Nam sæpe quosdam pudicos quidem vidisse nos contigit, sed non humiles: quosdam vero quasi humiles, sed non misericordes: quosdam quasi misericordes, sed nequaquam justos: quosdam vero quasi justos, sed in se potius quam in Domino confidentes. Et certum est, quia nec castitas in ejus corde vera est, cui humilitas deest: quippe [a] quia superbia se intrinsecus corrumpente fornicatur, si semetipsum diligens, a divino recedit amore. Nec humilitas vera est, cui misericordia juncta non est: quia nec debet humilitas dici, quæ ad compassionem fraternæ miseriæ nescit inclinari. Nec misericordia vera est, quæ a rectitudine justitiæ existit aliena: quia quæ potest per injustitiam pollui, nescit proculdubio sibimetipsi misereri. Nec justitia vera est, quæ fiduciam suam non in conditore omnium, sed in se fortasse, aut in rebus conditis ponit: quia dum a creatore spem subtrahit, ipse sibi principalis justitiæ ordinem pervertit. Una itaque virtus sine aliis, aut omnino nulla est, aut imperfecta. Ut enim, sicut quibusdam visum est, de primis quatuor virtutibus loquar, [b] prudentia, temperantia, fortitudine, atque justitia; tanto perfectæ sunt singulæ, quanto vicissim sibimet conjunctæ. Disjunctæ autem, perfectæ esse nequaquam possunt: quia nec prudentia vera est, quæ justa, temperans, & fortis non est: nec perfecta temperantia, quæ fortis, justa, & prudens non est: nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans, & justa non est: nec vera justitia, quæ prudens, fortis, & temperans non est.

Omnes in Job convenerunt.

3. Beatus itaque Job, quod non unam sine alia, sed conjunctas in se virtutes habuerit, enumerando singulas innotescit. Nam bona pudicitiæ insinuans, dicit: *Si deceptum est cor meum super mulierem.* (*Cap. 31. 9.*) Atque ut eidem pudicitiæ demonstraret humilitatis gratiam nullatenus defuisse, post cetera subjungit: *Si contemsi subire judicium cum servo meo.* (*Vers. 13.*) Qui ut humilitati suæ ostenderet misericordiam fuisse conjunctam, paulo post dicit: *Si negavi quod volebant pauperibus.* (*Vers. 16.*) Atque ut misericordiam suam ostenderet de justitiæ radice descendere, paulo superius præmisit, dicens: *Si ambulavi in vanitate, & festinavit in dolo pes meus.* (*Vers. 5.*) Atque ut monstraretur, quam fuerit ad cuncta pavidus, & ad omnia circumspectus, inferius asserit, dicens: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Dominum.* (*Vers. 23.*) Qui scilicet in prosperis positus, atque abundantia rerum fultus, [c] si spem aut in suis actibus, aut in circumfluentibus rebus poneret, profecto justus non esset. Sed quando iste vir sanctus in se spem posuit, qui aperte dicit: *Ecce non est auxilium mihi in me?* (*Job. 6. 13. V. & R. 11.*) Quid ergo nunc superest, nisi ut ipsas quoque divitias qua mente possederit innotescat? Ait enim:

Si putavi aurum robur meum, & obryzo dixi, fiducia mea. (*Job 31. Vers. 24.*)

Cap. II. Non in labentibus divitiis, sed in Deo solo confidendum.

4. Obryzum dicimus [d] obrude aurum. Sanctus ergo vir nec aurum robur, nec sibi esse obryzum, id est rudis auri molem fiduciam credidit: quia spem [e] atque delectationem suam in solius gratia conditoris figens, neque de quantitate auri, neque de specie peccavit. De creatore quippe desperasse fuerat, spem in creatura posuisse. In rebus autem dubiis spem fixerat dives ille, qui dicebat: *Anima, habes multa bona* [f] *reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Sed hunc superna vox increpat, dicens: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te; quæ autem parasti, cujus erunt?* (*Luc. 12. 19. & 20.*) Eadem enim nocte sublatus est, qui in rerum sibi abundantia multa tempora fuerat præstolatus: ut scilicet qui in longum sibi subsidia colligendo prospiceret, subsequentem diem vel unum minime videret. Quasi in aquis enim defluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiduciam velle solidare. Stante enim in perpetuum Deo, transeunt omnia. [g] Quid ergo ab stante fugere est, nisi transeuntibus rebus inhærere? Quis namque umquam decurrentium fluminum tumidis [h] vorticibus raptus, manere ipse fixus potuit, deorsum unda defluente? Quisquis ergo defluere devitat, superest ut quod defluit fugiat, ne per hoc quod amat, in hoc cogatur pervenire [i] quod vitat. Qui enim rebus labentibus inhæret, illo videlicet trahitur, quo tendit quod tenet. Prius itaque curandum est, ne quis temporalia diligat, ac deinde ne in eisdem temporalibus quæ non ad delectationem sibi, sed ad usum, retinet, fiduciam ponat: quoniam conjunctus decurrentibus, mox statum suum animus perdit. Nam vitæ præsentis fluctus trahit quem levat: & valde demens est qui in unda volvitur, & plantam figere conatur. Sed sunt plerique, qui etsi in rebus transeuntibus fiduciam nequaquam ponunt, cum tamen sibimet ad usus necessarios abunde adsunt, mente tacita lætantur. Qua in re dubium non est, quia tanto quisque minus dolet quod desint æterna, quanto magis gaudet quod adsint temporalia: & qui minus dolet quod desint temporalia, certius expectat ut adsint æterna. Hoc itaque de terrenis rebus gaudium beatus Job non se habuisse testificans, subjungit dicens:

Si lætatus sum super multis divitiis meis, & quia plurima reperit manus mea. (*Vers. 25.*)

Cap. III. Vet. III. Sancti bonorum temporalium onus, aut largiendo partiuntur, aut contemnendo totum deponunt.

5. Sancti quippe viri in hujus peregrinationis ærumna, quoniam eam quam appetunt, adhuc creatoris sui speciem contemplari minime sinuntur, omnem præsentis vitæ copiam, inopiam deputant: quia videlicet nil extra Deum sufficit menti, quæ veraciter Deum quærit: & plerumque eis ipsa sua abundantia fit vehementer onerosa, quia hoc ipsum graviter tolerant, quod festinantes ad patriam in itinere multa portant. Unde fit, ut hæc cum indigentibus proximis devote partiantur, quatenus dum sumit iste quod non habet, deponat ille quod amplius habebat: nec conviator vacuus ambulet, nec eum, quem retardare in via poterat, nimium onus gravet. Electi ergo de multa abundantia mi-

a Hic in varia abeunt mss. cod. In Turon. & Germ. legitur: *quia superbia se intrinsecus corrumpente semetipsum diligens a div. timore fornicatur.* Val-cl. *fornicatur semetipsum dividens a div. amore.* Vindoc. *semetipsum diligens a div. amore fornicatur*; quod etiam habent Norm. & Corb. Germ.

b Corb. Germ. Norm. & plur. cum vet. edit. *prudentia, temperantia, fortitudo, atque justitia, tanto perfectæ sunt singulæ.*

c Pratell. & alii Norm. *si spem in suis actibus poneret, profecto justus non esset.*

d Tur. Laud. Val-cl. Norm. *rude aurum ... rudem auri molem.*

e Gemet. aliique Norm. ac Turon. *atque dilectionem.*

f Plur. *posita.*

g Norm. Corb. Germ. & Germ. *quid ergo nisi a stante fugere est, transeuntibus inhærere.*

h Germ. omnes Norm. Laud. Corb. Germ. & Val cl. & *verticibus.*

i Vindoc. *quod nocet.*

nime lætantur, quam videlicet pro amore cælestis A patrimonii aut largiendo dispergunt, aut despiciendo deserunt. Sequitur:

Vers. 26. 27. & 28.

Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clare; & lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo: quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.

CAP. IV. Sensus coercent, & continuo studio intra mentem suam se colligunt.

4. Reg. 17, 16.

6. Incertum non est, quod utraque hæc luminaria humanis ministeriis deputata, cæli militiæ vocantur. In quorum cultum multos novimus, scriptura teste, cecidisse, sicut scriptum est: *Adoraverunt universam militiam cæli.* Et quia sol & luna aliter videntur ad usum, aliter ad venerationem: eo more, quo a cultoribus suis venerari so- B lent, solem & lunam beatus Job nequaquam vidisse se perhibet, nec lætatum fuisse cor suum, nec osculatum manum ore suo. In qua videlicet osculatione, quid aliud quam gratia venerationis exprimitur? Quod si fecisset umquam, hoc iniquitatem maximam, & Dei negationem vocat. Sed postquam tanta de se locis superioribus virtutum culmina narravit, [a] quid nunc mirum memorat, si solem ac lunam non se adorasse manifestat? Unde pensandum est, quod postquam in auro non habuisse fiduciam, nec in multis divitiis lætatum se fuisse testatur, adhuc ad sublimiora ducitur, ut tanto nos magis erudiat, quanto de se aliqua subtilius narrat. Ait enim: *Si vidi solem cum ful-* C *geret, & lunam incedentem clare; & lætatum est in abscondito cor meum.* Quid hoc in loco videre dicitur, nisi desideranter intueri? Unde Psalmista

Ps. 65. 18.

ait: *Iniquitatem* [b] *si conspexi in corde meo, non exaudiat Deus.* Quæ nimirum iniquitas in ore exprimi non posset, si non conspiceretur in corde. Sed aliud est videre per judicium, aliud per appetitum. Beatus ergo Job fulgentem solem, & clare incedentem lunam nequaquam vidisse se perhibet, ut se demonstret præsentis lucis speciem non appetisse. Ac si post despectum terrenæ suæ abundantiæ, patenter insinuet: Quid dicam, quia nequaquam in auro lætatus sum, qui in ipsa quo- D que luce corporea delectatus non sum? Sancti etenim viri postquam omnia præsentis vitæ oblectamenta despiciunt, præ illius lucis internæ dulcedine, ab hac exteriori animum luce quasi a tenebris avertunt: multumque secus intrinsecus contendunt, ne hujus lucis, quæ fulget extrinsecus, delectatione rapiantur. Lux quippe visibilis si incaute diligitur, a luce invisibili cor cæcatur: quia quanto extra se inhians animus funditur, tanto amplius in internis obtusibus reverberatur. Unde solertes quique ne corporeis sensibus nimis ad exteriora dilabantur, continuo studio intra mentem suam occulta custodiæ disciplina se colligunt: ut E tanto magis inveniantur interius integri, quanto minus sunt exterius fusi. Hoc enim vigore disciplinæ intra mentis suæ se arcana constrinxerat, qui exterioris vitæ appetitum fugiens, dicebat:

Jer. 17. 16.

Diem hominis non concupivi, [c] *tu scis.* Quod ergo apud Prophetam dicitur: *Diem hominis non concupivi, tu scis;* hoc de semetipso beatus Job verbis aliis asserit, quia fulgentem solem, & lunam incedentem clare non viderit, atque ex his in cordis abditis lætatus non sit: quia nimirum gaudere non poterat de his, quæ per delectationis desiderium non videbat.

VERS. 19. Cavent ne suæ prudentiæ innitantur.

7. Si vero cuncta hæc, quæ juxta historiam tractando discurrimus, per allegoriæ quoque mysteria perscrutemur; quid hoc in loco aurum accipimus, nisi præclari intellectus ingenium: quid obryzum, nisi mentem? quæ dum igne amoris excoquitur, semper in se servat claritatem pulcritudinis quotidiana innovatione fervoris. Nescit enim mens per torporem [d] veterascere, quæ studet per desiderium semper inchoare. Hinc namque per Paulum dici-

Ephes. 4. 23.

tur: *Renovamini spiritu mentis vestræ.* Hinc Psalmista, qui ad perfectionis jam culmen pervenerat, quasi inchoans dicebat: *Dixi, nunc cœpi:* quia vi-

Psal. 76. 11.

delicet si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, valde necesse est, ut inchoare nos quotidie credamus. Nec abhorret a rationis ordine, quod auro dicimus ingenium designari: quia sicut in ornamento aurum supponitur, ut gemmarum desuper ordo disponatur; ita clara sanctorum ingenia divinis muneribus humiliter substernuntur, & distincta super se gratiarum dona percipiunt. Et nisi quid simile aurum cum sapientia haberet, quidam sapiens minime dixisset: *Sapientia abscondita, & thesaurus in-*

Eccl. 20. 30. 41. 17.

visus, quæ utilitas in utrisque? Sancti autem viri robur suum aurum non deputant, quia quantolibet ingenio fulgeant, nihil se esse ex suis viribus pensant. Et cum sentire omnia valenter possunt, prius intelligere semetipsos cupiunt; quatenus lumen ingenii more solis prius illustret locum in quo oritur, & postmodum cetera, ad quæ procedendo dilatatur: ne si intendendo cognoscendis aliis semetipsos nesciant, ibi solis radius, ubi oritur obtenebrescat. Ingenii itaque virtutem ad cognoscendam propriam infirmitatem dirigunt, atque ex infirmitatis suæ melius cognitione convalescunt. Aurum ergo robur non creditur, si in accepto ingenio fiducia non habetur. Quod bene Salomon admonens, ait:

Prov. 3. 5.

Habe fiduciam in Domino [e] *in toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ:* Dicat ergo: *Si putavi aurum robur meum, & obryzo dixi, fiducia mea.* Ac si aperte fateatur, dicens: Nec quæ veraciter intellexi, meo ingenio tribui, nec menti propriæ, si qua egisse me bona contigit, hæc principaliter deputavi. Qui adhuc subtilius humilitatem nobis sui cordis insinuans, adjungit dicens:

Vers. 25.

Si lætatus sum super multis divitiis meis, & quia plurima reperit manus mea.

CAP. V. REC. III. Multa in sacris litteris intelligere periculosum, nisi intellecta custodiantur.

8. Quid multas divitias appellatas per significationem [f] credimus, nisi abundantia acumina consiliorum? Quæ quærentis manus invenit, cum hæc cogitatio tractantis gignit. Has etenim Salomon sapientiæ divitias contemplatus ait: *Corona sapientium divitiæ eorum.* Qui quia divitias non metal-

Prov. 14. 24.

la terrena, sed prudentiam nominat, illico per contrarietatem subdit: *Fatuitas stultorum imprudentia.*

Ibidem 24.

Si enim coronam sapientium terrenas divitias diceret, proculdubio fatuitatem stultorum, paupertatem potius quam imprudentiam fateretur. Sed dum fatuitatem stultorum imprudentiam subdidit, sapientum divitias quia prudentiam dixerit, indicavit. Has in se Paulus scientiæ divitias contemplatus, & contemplationem suam consideratione humanæ fragilitatis humilians, ait: *Habe-*

2. Cor. 4. 7.

mus thesaurum istum in vasis fictilibus. Multas itaque apud nos divitias reperimus, cum dona abundantis intelligentiæ, sacra eloquia investigando percipimus, atque in his plura, nec tamen sibimet diversa sentimus. Nos est autem secura lætitia,

a Laud. *quod nunc nimirum memorat.*
b Pratel. & alii Norm. *si aspexi . . . non exaudiet Deus.*
c Deest *tu scis,* in Pratel. ac plur.

d Germ. Laud. & Corb. Germ. *veterescere.*
e Corb. Germ. Laud. Germ. & plur. *ex toto corde.*
f Vindoc. *dicimus.*

tia, in divinis paginis, vel fortia, vel multa cognoscere sed cognita custodire. Nam qui bene intelligit, [a] quid intelligendo debeat agnoscit, [b] Quanto enim intellectu latius extenditur, tanto ad explenda opera enixius ligatur. Unde in Evangelio Veritas dicit: *Cui multum datum est*, [c] *multum quæretur ab eo: & cui commendaverunt multum, plus repetent ab eo.*

Luc. 12. 48.

Vet. v. Intelligentia data, est quasi pecunia mutuo accepta, cum fœnore reddenda.

9. Deputemus igitur intelligentiam datam quasi pecuniam mutuam: quia quo plus nobis creditur ex benignitate, eo debitores amplius tenemur in opere: & plerumque eadem intelligentiæ accepta pecunia, cum ad usuras auditoribus datur, amittitur, nisi caute tribuatur. Neque enim negligenter intuendum est in Regum volumine, quod prophetarum filii cum in Jordane ligna cæderent, uni eorum securis ex manubrio in profundum lapsa disparuit. Ferrum quippe in manubrio, est donum intellectus in corde. Ligna vero per hoc cædere, est prave agentes increpare. Quod nonnumquam dum fluxe agitur, dum lapsus vanæ gloriæ in accepta eadem [d] scientia non vitatur, ferrum in aqua perditur, quia ex dissoluto opere intelligentia fatuatur. Quam profecto intelligentiam ad hoc novimus dari, ut ante dantis oculos ex bona debeat actione restitui. Unde recte is qui ferrum amiserat, clamabat: *Heu heu heu domine mi, & hoc ipsum* [e] *mutuo acceperam.* Habent enim hoc electi proprium, ut si quando eis in sua scientia [f] furtiva vanæ gloriæ culpa subrepit, ad cor velociter redeant, & quidquid in se ante districti judicis oculos damnabile inveniunt, lacrymis insequantur. Qui flentes non solum caute inspiciunt mala quæ commiserunt, sed ex accepto munere quæ reddere etiam bona [g] debuerunt: quia nimirum tanto se amplius peccatores sentiunt, quanto ex neglectis bonis, quæ agere poterant, debitores tenentur. Recte ergo qui ferrum perdidit, clamabat: *Heu heu heu, & hoc ipsum mutuo acceperam.* Ac si dicat: Illud per dissolutionem negligentiæ perdidi, quod ut per bona opera rederem, [h] gratia creditoris accepi. Sed numquam Deus mentem deserit, quæ in peccatis se veraciter agnoscit. Unde & mox Elisæus veniens, lignum deorsum mittit, & ferrum in superficiem attollit: quia videlicet Redemtor noster pie nos respiciens, cor peccatoris humiliat, & ei quam amiserat intelligentiam reformat, lignum mergit, & ferrum relevat: quia cor affligit, & scientiam reparat. Unde bene in alia translatione dicitur, quod confregit lignum atque jactavit, & sic ferrum sustulit. Lignum namque confringere, est cor ab elatione conterere. Lignum ad ima jactare, est elatum cor in cognitione, ut diximus, propriæ infirmitatis humiliare. Atque illico ferrum ad superficiem redit: quia ad usum exercitationis pristinæ intelligentia recurrit.

4. Reg. 6.

4. Reg. 6. 5.

Hinc de dono sibi credito justi plus timent quam gaudeant.

10. Igitur quoniam donum intellectus quod accipitur, vix cum tot difficultatibus custoditur; (curandum quippe est ne otio torpeat, curandum ne in exercitatione operis, vitio elationis evanescat) sancti viri minime exultant, cum cognoscunt quæ faciant: sed cum faciunt quæ cognoverant; & si intelligendo congaudent muneri largitoris, mœrentes tamen considerant debitum operis: ut videlicet actione persolvant, quod eis prærogatum est in cognitione. Stultus namque est debitor, qui gaudens pecunias mutuas accipit, & tempus quo reddere debeat, non attendit. Moderatur autem lætitia accipiendi, quando solerti providentia etiam constitutum tempus reddendi cogitatur. Quia igitur viri justi in his quæ vigilanter intelligunt, secura lætitia non extolluntur, dicatur recte: *Si lætatus sum super multis divitiis meis, & quia plurima reperit manus mea,* Ac si aperte diceretur: Nequaquam me in eo locupletem ex justitia credidi, quo recta quæ agere debui, etiam multa cognovi: nec intelligentia cor extulit, quia illud consideratio debitæ operationis pressit. Sciendum vero est, quod plerumque contingit, [i] ut cum intelligentiæ altitudo percipitur, circa semetipsum animus valde sollicitus ab elationis lapsu teneatur. Sed cum mira quæ intelligit, etiam operari cœperit, eo ipso nonnumquam quo foras ostenditur, labitur, atque in suis actibus se ceteros præire gloriatur. Beatum igitur Job sicut intelligentiæ aurum non extulit, nec lumen quoque ante humanos oculos miræ operationis elevavit. Unde & apte subjungit:

Vet. vi.

Si vidi solem cum fulgeret,

Vers. 26.

Cap. VI.

Rec. iv.

Ad bonorum operum suorum fulgorem non exultant.

11. Sol quippe in fulgore, est bonum opus in manifestatione. Scriptum namque est: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.* Et rursum: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes.* Quod enim hoc in loco fulgente sole, id in Evangelio lucernis ardentibus designatur. Bonum quippe opus cum in medio perfidorum lucet, lucerna ardet in nocte: cum vero in Ecclesia resplendet, sol fulget in die. Bonum opus si adhuc tale est, quod soli mali mirantur, lucerna videlicet in nocte est: si autem ita proficit, ut mirari a bonis ac perfectioribus possit, nimirum sol est in die. Bonum opus cum per activam [k] vitam corporis lucet, quasi lucernæ more, lumen ex testa resplendet. Cum vero per solam virtutem mentis in contemplatione attollitur, quasi more solis de cælo veniens lux videtur. Quia igitur multa beatus Job hospitalitatis ac misericordiæ de se bona narraverat, quæ profecto tanto adhuc minima, quanto & corporaliter noverat gesta; ad virtutum spiritalium culmen, mentis oculum revocans, perfectionis suæ meminit: lucem exemplorum, quam de se aliis tribuit, solem vocavit. Sunt vero nonnulli, qui cum bona aliqua faciunt, iniquitatum suarum protinus obliviscuntur, & cordis oculum in consideratione bonorum operum quæ exhibent, figunt; atque eo se jam sanctos existimant, quo inter bona quæ agunt, malorum suorum, in quibus & fortasse adhuc implicati sunt, memoriam declinant. Qui scilicet si districtionem judicis vigilanter attenderent, plus de malis suis metuerent, quam de imperfectis bonis exultarent: plus

Matt. 5. 16.

Luc. 12. 35.

Rec. v.

a Editi, *quid intelligendo operari debeat.* Abest, *operari*, a Turon. Germ. Laud. Corb. Germ. Val-cl. & Norm. omnibus; aliundeque sensus integer est, omissa hac voce.

b Prat. ac alii Norm. *quanto enim intellectus latius extenditur.*

c Laub. *plus quæritur* . . . . *plus petent*. Ita quoque in Val-cl. & Norm. si voculam excipias *plus*, cujus loco legitur, *multum*, in Norm.

d Recent. *sapientia*, contra mss. & vet. excusorum fidem.

e Laud. Corb. Germ. & Germ. *mutuum acceperam.*

f Norm. *furtive vanæ gloriæ culpa surripitur*. Ita etiam Germ. Corb. Germ. Val-cl. & Laud. mutato *furtive*, in *furtiva*.

g Post *debuerunt*, in Germ. & Norm. additur, *attendunt*, *quia* &c.

h Editi *conditoris*, quod etiam legitur in nonnullis mss. Vindoc. Corb. Germ. Laud. Val-cl. habent *creditoris*, quod Gilot. pro diversa lect. annotavit.

i Vindoc. *ut cum intelligentia cor extollit, altitudo percipitur.*

k Ita Corb. Germ. Norm. Turon. Germ. Laud. In recentioribus, *in corporibus lucet*; vet. excusis lectionem mss. recentioribus.

plus inspicerent quod de his quæ adhuc eis agenda sunt, debitores tenentur, quam quod operantes quædam, jam debiti partem solvunt. Neque enim absolutus est debitor qui multa reddit, sed qui omnia: nec ad bravium victoriæ pervenit, qui in magna parte spectaculi velociter currit, [a] si juxta metas veniens, in hoc quod est reliquum deficit. Nec ad quælibet destinata loca pergentibus inchoando prodest longum iter carpere, si non etiam totum valeant consummare. Qui ergo æternam vitam quærimus, quid aliud quam quædam itinera agimus, per quæ ad patriam festinamus? Sed quid prodest quod carpimus tam multa, si ea quæ ad perveniendum restant, negligimus reliqua?

Non absolvitur debitor qui multa reddit, sed qui omnia.

12. More itaque viatorum, nequaquam debemus aspicere quantum jam iter egimus, sed quantum superest [b] ut peragamus: ut paulisper fiat præteritum, quod indesinenter & timide adhuc attenditur futurum. Amplius igitur debemus inspicere quæ bona necdum fecimus, quam ea quæ jam nos fecisse gaudemus. Sed habet hoc humana infirmitas proprium, ut plus ei intueri libeat quod sibi in se placet, quam quod sibi in se displicet. Æger quippe oculus cordis, dum laborare in consideratione sua metuit, quasi quoddam stratum delectationis in animo, ubi molliter jaceat, requirit: atque idcirco quæ commoda de peractis bonis sit assecutus, intelligit: sed quæ damna [c] de neglectis patitur, nescit. Plerumque enim hoc vitio tentantur etiam electi. Plerumque eorum cordi suggeritur, ut bona quæque, quæ fecerunt, ad animum revocent, & securitatis jam lætitia exultent. Sed si vere electi sunt, ab eo in quo sibi placent, mentis oculos divertunt, omnem in se de peractis bonis lętitiam deprimunt: & de his quæ se minus egisse intelligunt, tristitiam requirunt, indignos se æstimant, & pene soli bona sua non vident, quæ in se videnda omnibus ad exemplum præbent. Hinc est quod Paulus, dum expleta in se bona postponeret, & sola adhuc reliqua quæ essent explenda cogitaret, dixit: *Ego me non arbitror apprehendisse*. Hinc est, quod ut posset se de bonis quæ agebat, humiliare, studebat ad animum præterita mala reducere, dicens: *Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus*.

Non quid itineris jam peractum sit, consideremus, sed quid supersit peragendum.

Phil. 3. 13.

1. Tim. 1. 13.

13. Qui & si aliquando dixit: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*: intuendum summopere est, quia illud eo tempore intulit, quo jam ex corpore discessurum se esse cognovit. Ibi quippe præmisit dicens: *Ego enim jam delibor, & tempus meæ resolutionis instat*. Tunc ergo ad memoriam perfectionem reduxit operis, cum jam prævidit ad largitatis spatium minime subesse tempus operationis. Sicut enim dum vivimus, debemus bona nostra a memoria repellere, ne extollant: ita appropinquante exitu, plerumque ea ad memoriam [d] iterum revocamus, ut videlicet fiduciam præbeant, & desperatum timorem premant. Qui etsi Corinthiis bona sua enumerando narravit, illos confirmare studuit, non se ostendere. Nam quia eadem bona [e] non in se attenderet, patefacta tribulatione propriæ tentationis edocuit, qua expressa subjunxit: *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis*. Ut ergo discipulos instrueret, de se summa referebat: ut vero se in humilitate custodiret, considerationis oculum non in virtutibus suis, sed in infirmitatibus fixerat. Habent itaque proprium sancti viri, ut bona quidem quæ agunt, videant; & tamen cum peregerint, ab eorum memoria oculos avertant. Unde recte per beatum Job dicitur: *Si vidi solem cum fulgeret*. Ac si aperte diceret: Opus meum etiam cum aliis exemplorum lucem tribueret, ad præsumtionis gratiam non attendi: quia de eo extolli timui, ab intuendo oculos averti. Sequitur:

VET. VII. Quando bona a se facta in memoriam revocari, aut narrare liceat.

2. Tim. 4. 7.

Ibid. 6.

2. Cor. 12. 10

Et lunam incedentem clare.

Ibidem.

CAPUT VII.

Fama ex bonis operibus non aucupanda.

14. Post præmissum solem, apte quoque incedentem clare lunam subdidit: quia videlicet post opus bonum, fama laudabilis sequitur, per quam celebre nomen in hac præsentis vitę nocte possidetur. Si autem verum est quod quidam putant, illustrationem lunam per occultum circulum a radio solis accipere, ut possit lucem nocturnis cursibus exhibere, ab hujus significationis ordine hæc quoque suspicio non abhorret. Fama quippe a bono opere vires accipit, [f] favoris gratiam quasi claritatem luminis aspergit. Est & aliud in luna, quod per similitudinem bona spargenti famæ conveniat. Lux namque ejus etiam in tenebrarum tempore iter ambulantibus ostendit: quia & dum de aliena vita lux laudis emicat, alios [g] ad exercitium boni operis illustrat; cumque illius opinio clara cognoscitur, huic quasi pergenti in itinere exempli lumen præbetur. Sed nonnumquam opus, quod ab aliena opinione sumitur, minus mundo desiderio in animo formatur. Nam infirmæ mentes cum bona de aliis audiunt, aliquando se ad operationem rectam non amore virtutis, sed delectatione laudis accendunt. Et profecto liquet, quia sicut [h] natura solis est, ut quæque attigerit, accendat & siccet: ita lunaris ignis est proprium, ut quidquid contigerit, exurat quidem, sed exurendo humidum reddat. Ad vitam igitur bonam alios [i] pro amore Dei, affectus recti operis, alios vero amor laudis inflammat. Sed cum recti operis affectu accendimur, quasi per ignem solis a vitiorum humore siccamur. Eum vero, quem ad opus bonum laudis amor provocat, concupita fama, quasi luna, attingit; quia videlicet ejus animum & accendit & resolvit. Accendit scilicet ad exercitium operis, resolvit vero ad concupiscentiam favoris. Plerumque tamen ad exercenda bona opera, aliena nos utiliter exempla persuadent. Et cum mente humili opinionis alienæ bona suscipimus, nostra vel ad melius bona producimus, vel ad bonum mala permutamus. Cumque nos de vita proximi famæ splendor irradiat, mens nostra, ut prædiximus, [k] quæ ad obtinendum virtutis iter se dirigit, quasi in lunæ lumine gressus ponit. Sed sicut ex aliena opinione proficimus, sic plerumque, si famæ nostræ [l] laudibus intendimus, a virtute vacuamur:

a Val-cl. *sed qui juxta metas*. Ita etiam Corb. Germ. Norm. Germ. omisso *qui*.
b Val cl. & Laud. *ut purgamus*.
c Turon. *de negligentiis*.
d Editi cum Corb. Germ. *juste revocamus*. Germ. abjecit adverbium, mss. Anglic. & aliis nostris habentibus *iterum*; & optimo quidem sensu.
e Turon. *non in se, sed in Domino attenderet*.
f Vindoc. *& splendoris gratiam*.
g Ita cum mss. Corb. Germ. Norm. Laud. Val-cl. & vet. edit. In recent. vero, *ad exercenda bona operis*. Germ. totum hunc locum sic contrahit: *quia & dum de aliena vita lux quæ illius opinione clara cognoscitur ostenditur, huic quasi pergenti ex intinere*, &c.
h Recent. *naturæ solis est*, mss. & antiq. edit. contradicentibus.
i Turon. Germ. Corb. Germ. cum pl. Norm. *per amorem*.
K Vindoc. *quæ ad obtinendas virtutes ita se dirigit*.
l Editi fere omnes *laudibus inhiamus*. Inhæsimus mss. Corb. Germ. Turon. Laud. Germ. Vindoc. Norm. & edit. Paris. 1495. ubi legitur, *intendimus*.

mur: quia cum delectatur animus in hoc quod de se extrinsecus haberi considerat, illud obliviscitur, ad quod introrsus anhelabat.

Vers. viii. Intelligentia, bona opera, laudes humilitati Job (quod raro accidit) nihil nocuerunt.

15. Quia igitur sanctum virum intelligentia scientiæ non corrupit, de multis divitiis gaudere despexit. Quia vero eum magnitudo operis non inflavit, solem fulgentem non vidit. Quia autem illum [a] nec fama laudis extulit, clare incedentem lunam minime attendit. Sunt enim nonnulli, qui eo in elationem corruunt, quo per subtilem intelligentiam vel quæ non faciunt bona cognoscunt. Hi nimirum super multis divitiis lætantur, cum quælibet summa intelligendo reperiunt, atque in elatione ipsis inventionibus corrumpuntur. Sunt vero nonnulli, quos intelligentia quidem non elevat, sed exhibita operatio exaltat. Qui dum actiones suas respiciunt, apud mentem suam sibi ceteros dedignando postponunt. Hi videlicet etsi in multis divitiis non gaudent, solem tamen fulgentem vident: [b] quia de sola boni operis magnitudine quasi alios despiciendo tument. Et sunt nonnulli, quos nec operatio propria extollit; sed eum laudari ab hominibus pro hac eadem bona operatione cœperint, ipsis hominum favoribus devicti, quasi magnos se quosdam in sua cogitatione conspiciunt, atque a cordis custodia dissolvuntur. Hi profecto etsi fulgentem solem videre noluerunt, lunam tamen clare incedentem respiciunt: quia inter hujus vitæ tenebras dum in opinionis suæ claritate animum defigunt, humilitatis gratiam quasi ex nocturno lumine amittunt: & intuentes lunam, se non vident, qui semetipsos nescire incipiunt, dum mentis oculos in transitorium favorem defigunt.

Varii ad virtutem progressus & gradus. Quid in uno quoque træ(?)vendum.

16. Sic autem profectus est hominum, sicut incrementa esse conspicimus arbustorum. Vis quippe futuræ arboris prius in semine est, postmodum in ortu, atque ad extremum producitur in ramos. Sic nimirum sic uniuscujusque virtus succrescit operantis. Seminatur namque in intelligentia, oritur in operatione, atque ad ultimum convalescit usque ad profectus magni latitudinem. Sed cum quemlibet sua intelligentia extollit, arbor quæ oriri poterat, in semine putrescit. Cum autem post operationem bonam elationis peste corrumpitur, quasi jam orta siccatur. Cum vero neque intelligentia, neque operatio corrumpit, [c] sed excrescente magnitudine, dum favor laudantium sequitur, atque ab statu suo bene operantis animum evertit; linguarum ventos arbor pertulit, & omne quod in ea robustum creverat, tempestas famæ radicitus evulsit. Quo enim arbor altius ad superiora surrexerit, eo ventorum vim vehementius sentit: quia quo plus quisque in bonis operibus attollitur, eo ampliori ab ore laudantium flatu fatigatur. Si itaque adhuc arbor in semine est, metuendum est, ne ipsa scientiæ cognitione putrefiat. Si jam ad virgultum prodiit, curandum est, ne hanc manus elationis tangat, atque a viriditate suæ actionis arefaciat. Si autem valenti robore jam ad alta se sublevat, valde formidandum est, ne hanc admotæ laudis ventus gravior radicitus evellat.

Vers. ix. Periculo ex fama & humanis laudibus, Deus permittit apponi detractiones.

17. Sed inter hæc sciendum est, quia ne immoderatis [d] laudibus eruamur, plerumque miro rectoris nostri moderamine, etiam detractionibus lacerari permittimur: ut cum nos vox laudantis elevat, lingua detrahentis humiliet: quia & arbor sæpe, quæ unius venti impulsu ita impellitur, ut pene jam erui posse videatur, alterius e diverso venientis flatu erigitur: & quæ hac ex parte inflexionem pertulit, ab alia ad statum redit. Unde & illa arbor alte radicata, quasi inter adversantes ventos fixa steterat, quæ dicebat: *Per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam.* (2. Cor. 6. 8.) Sæpe enim laus bene agentis auribus insolenter admota, dum foris sermonibus perstrepit, intus quamdam menti [e] per tacitum, elationis tempestatem gignit: fitque ut quod animus de humanis favoribus gaudet, non facile exterius ostendat, sed tamen corruptionis vim non tenuiter interius sentiat. Et sunt nonnulli, quos ita laus inflat, ut usque ad verba elationis pertrahat. Quidam vero, ut prædiximus, hoc ipsum patefacere, quod elevantur, erubescunt, atque auditis suis præconiis extolluntur; sed tamen usque ad elationis verba non exeunt, & gaudere se in talibus non ostendunt. Unde beatus Job, quia noverat arrogantem se non solum nullo modo in verbis, sed etiam in cogitatione quoque tacita minime fuisse, postquam dixit: *Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clare;* illico subdidit:

Et lætatum est in abscondito cor meum.

Vers. 27. CAPUT VIII. *De suis laudibus vel tacite lætari vetitum.*

18. Qua videlicet attestatione quid nobis innuitur, nisi quod magno metu & circumspectione opus est, ne mens nostra umquam de suis laudibus vel tacita lætetur? Quisquis enim [f] quasi claritatem lunæ, famæ suæ magnitudine conspicit, sibique in occulto mentis gaudium facit; cui iste nisi auctori se prætulit, cujus dono, ut bene operaretur percepit, & tamen in ejus munere de gratia suæ laudis hilarescit? Despecto enim honore conditoris, semetipsum plus amare convincitur, cujus præconiis lætatur. Quamvis nonnumquam etiam sancti viri de bona sua opinione gaudeant: sed cum per hanc ad meliora proficere audientes pensant, non jam de opinione sua, sed de proximorum gaudent utilitate: quia aliud est favores quærere, & aliud de profectibus exultare. Qua in re necesse est, ut enim audientium utilitati non proficit, mentem nostram fama laudabilis non elevet, sed fatiget. Cum enim humanæ linguæ attestatione laudamur, [g] occulta pulsatione requirimur, quid de nobisipsis sentiamus. Superba etenim mens etiam cum de se falsa bona dicuntur, exultat: quia non apud Deum qualiter vivat, sed apud homines qualiter innotescat, excogitat. Judicium enim de se omnipotentis Dei despiciens, & solummodo hominum quærens, inter auditas laudes extollitur, & quæ hoc solum quæsierat, quasi de bravio operis lætatur. At contra, si cor veraciter humile est, bona quæ de se audit, aut minime recognoscit, & quia falsa dicuntur, metuit: aut certe si adesse ea sibi veraciter scit, eo ipso formidat, ne ab æterna Dei retributione sint perdita, quo hæc considerat hominibus divulga-

a Corb. Germ. Val-cl. Ebroic. alii Norm. & Germ. *nec fama laudabilis*.
b Verba hæc usque ad *despiciendo tument* inclusive, desunt in Germ. Vindoc. Corb. Germ. & Norman.
c Norm. *sed excrescente magnitudine validum favor*: olim tamen legebatur in Utic. & Becc. ut hic legitur. In vet. edit. habes: *sed excrescentem magnitudinem dum favor ... sequitur*.
d Pro *eruamur*, in edit. legitur *erigamur*. Fortasse antiquarius parum gnarus, cum putaret verbo, *eruere*, significari tantum, *eripere*, mutavit *eruamur* in *erigamur*. Primum legitur in mss. Turon. Laud. Val-cl. Vindoc. Norm. duob. Sangerm. id est Germ. & Corb. G.
e Ita duo Sangerm. Norm. Laud. Val-cl. & pl. ad quos accedit edit. Paris. 1495. in qua legitur, *per tacitam elationis tempestatem*. In ceteris omisso *per*, legitur, *tacitam ... tempestatem gignit*.
f Laud. & Val-cl. *quasi claritate lunæ*.
g Turon. *occulta dispensatione*. In Gemet. pro *requirimur*, lego, *requirimus*.

vulgata: pavetque vehementer, ne spes futuri muneris in mercedem permutetur transitorii favoris.

Sancti suis laudibus cruciantur.

19. Qua ex re agitur, ut electorum animus magno laudum suarum igne crucietur, atque ab omni torporis sui rubigine, mœrore cogitationis excoquatur. Cauta enim consideratione trepidat, ne aut de his, in quibus laudatur & non sunt, majus Dei judicium inveniat: aut de his, in quibus laudatur & sunt, competens præmium perdat. Unde plerumque fit, ut sicut injustus ex laude sua polluitur, ita vir justus audita sua laude purgetur. Nam dum bona, quæ egit, ab hominibus proferri cognoscit; subtile contra se, ut dictum est, extremi judicii examen metuit, ac trepidus ad conscientiam recurrit, & quidquid illic inest reprehensibile, corrigit. Dum enim bona sua innotuisse formidat, subtilitatem secuturi examinis pertimescens, si qua in se mala occulta sunt, amputat. Pavet namque si saltem talis Deo non ostenditur, qualis ab hominibus putatur: & neque contentus est, ut in quo potuit innotescere, in hoc debeat remanere. Jam enim de bonis suis quasi retributionem sibi factam æstimat, nisi eis & alia quæ ab hominibus nesciuntur, adjungat. Unde bene per Salomonem dicitur: *Sicut probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum, ita probatur homo ore laudantis.* (Prov. 27. 21.) Argentum quippe vel aurum si reprobum est, igne consumitur: si probum vero, igne declaratur. Sic nimirum est & sensus operantis. Nam qualis sit, in eo quod laudatur, ostenditur. Si enim se auditis suis laudibus extollit, quid iste aliud quam aurum vel argentum reprobum fuit, quem videlicet fornax linguæ consumsit? Si autem favores suos audiens, ad superni judicii considerationem redit, ac ne de his apud [a] occultum arbitrum gravetur, metuit; quasi expurgationis igne ad magnitudinem claritatis excrescit, & unde incendium trepidationis sustinet, inde clarius fulget. Beatus igitur Job, quia nequaquam de operatione se prætulit, fidenter dicit: *Si vidi solem cum fulgeret.* Quia vero hunc [b] a judicii interioris intuitu fama laudabilis non divertit, adjungit: *Et lunam incedentem clare.* Quia autem opinionis suæ gratia animum devinel, nec tacita cogitatione permisit, protinus subdidit: *Et si lætatum est in abscondito cor meum.* (Ver. 27.) Et quia plerumque inconsiderata mens, dum transitorio favori non renititur, ad hoc usque pertrahitur, ut laudet ipsa quod facit; conditioni quæ præmissa est, quasi congrue subinfertur:

Ibidem

CAP. IX. *Deo non sibi sua bona opera tribuunt.*

Et osculatus sum manum meam ore meo.

20. Per manum quippe operatio, per os autem locutio designatur; sicut per Salomonem dicitur: *Abscondit piger manum suam* [c] *sub axilla sua, & laborat, si ad os suum porrigat eam.* (Prov. 19. 24.) Pigro labor est manum suam ad os porrigere; quia desidiosus quisque prædicator nec hoc vult operari quod dicit. Manum quippe ad os porrigere, est voci suæ opere concordare. Manum ergo suam osculatur ore suo, qui laudat quod facit, & testimonio propriæ locutionis sibi virtutem tribuit operis. Qua in re quis despicitur, nisi is qui ipsa operandi munera largitur? Unde bene per egregium prædicatorem dicitur: *Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* (1. Cor. 4. 7.) Sancti autem viri sciunt post primi parentis lapsum, de corruptibili stirpe se editos, & non virtute propria, sed præveniente superna gratia ad meliora se vota vel opera commutatos: & quidquid sibi mali inesse cognoscunt, de mortali propagine sentiunt meritum: quidquid vero in se boni inspiciunt, immortalis gratiæ cognoscunt donum, eique de accepto munere debitores fiunt, qui & præveniendo dedit eis bonum velle quod noluerunt, & subsequendo concessit bonum posse quod volunt. (*Gratia præveniens.*) Unde bene per Johannem dicitur: *Adoraverunt viventem in sæcula sæculorum, mittentes coronas suas ante thronum Domini.* (Apo. 4. 10.) Coronas namque suas ante thronum Domini mittere, est certaminum suorum victorias non sibi tribuere, sed auctoris ut ad illum referant gloriam laudis, a quo se sciunt vires accepisse certaminis. Beatus ergo Job, quia sic bona quæ operatus est, narrat, ut tamen hæc suæ operationi non tribuat, sed ad auctoris laudem recurrat, manum suam ore suo osculatum fuisse se denegat. Ac si patenter dicat: Ego mea opera tamquam mea non profero: quia auctoris sui gratiam negare convincitur, quisquis sibi tribuit quod operatur. Unde & protinus subdit:

Quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. (Vers. 28.)

CAP. X. *Deum negat qui de viribus suis præsumit.*

21. Liquet etenim, quia illum negat, cujus despecta gratia, sibi vires boni operis arrogat. Quod recte quoque & iniquitas maxima vocatur; quoniam omne peccatum, quod ex infirmitate est, spem nequaquam perdit, quia a superno judice veniam requirit. Præsumtio autem virtutis propriæ tanto gravius in desperatione est, quanto longius ab humilitate. Cumque vires sibi tribuit operis, ad adjutorium non recurrit auctoris: fitque ut eo gravius peccator pereat, quo & ipsum hoc, quia est peccator, ignorat. Sequitur:

Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat, & exultavi quod invenisset eum malum. (Vers. 29.)

CAP. XI. REC. VI. *Dei discipulos ostendit sola caritas.*

22. Omnipotentis Dei nos esse discipulos, sola custodia caritatis probat. Hinc est enim, quod per semetipsam Veritas dicit: *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* (Joh. 13. 35.) Quæ nimirum dilectio si cor nostrum veraciter replet, duobus modis ostendi solet: scilicet si & amicos in Deo, & inimicos diligimus propter Deum. (*Caritatis argumenta & signa.*) Sed sciendum est, quia inimici dilectio tunc veraciter custoditur, cum nec de profectu addicimur, nec de ruina illius lætamur. Nam sæpe in dilectionis imagine erga inimicum animus fallitur, seque hunc diligere æstimat, si ejus vitæ contrarius non existat. Sed dilectionis vim occulte & veraciter aut [d] profectus inimici, aut casus interrogat. Hac etenim de re ad plenum semetipsam mens hominis nescit, nisi eum, quem sibi adversarium credit, in defectu vel profectu mutasse modum sui status invenerit. Si enim de prosperitate addicitur, & de calamitate se odientis lætatur; constat quia non amat, quem non vult esse meliorem: eumque etiam stantem voto persequitur, quem cecidisse gratulatur.

23. Sed

a Laud. duo Sangerm. & Val-cl. *occultum arbitrem*; quod jam non semel observavimus.

b Val-cl. *a judicii interioris*. Vindoc. *quia vero hunc auditus interioris intuitu fama laudabilis*.

c Laud. Norm. duo Sangerm. & plur. *sub ascella sua*. Quam lectionem exhibent vet. edit.

d Hic ter ies legitur *provectus*, *provecto* & similia, in mss. duob. Sangerm. & Nor. quoties in editis legitur *profectus*, *profectu*, etiam ubi vocis, *defectus*, oppositio, ad scribendum, *profectus*, suadere videbatur: *in defectu vel provectu mutasse modum*. Et infra, *nec ejus jam defectus, nec provectus addicit*.

Ver. xi. Qui possumus illæsa caritate de inimici ruina lætari, aut de ejus gloria dolere.

23. Sed inter hæc sciendum est, quia evenire plerumque solet, ut non amissa caritate & inimici nos ruina lætificet, & rursum ejus gloria sine invidiæ culpa contristet: cum & ruente eo, quosdam bene erigi credimus, & proficiente illo, plerosque injuste opprimi formidamus. Qua in re mentem nostram nec ejus jam defectus [a] erigit, nec ejus profectus addicit, si recta nostra cogitatio non quid in ipso, sed quid de ipso circa alios agatur, attendit. Sed ad hæc servanda valde est necessarium subtilissimæ discretionis examen: ne cum nostra odia exequimur, fallamur sub specie utilitatis alienæ. Si enim de inimici morte gaudendum omnino non esset, Psalmista non diceret: *Lætabitur justus, cum viderit vindictam impiorum*. Sed aliud est impium, aliud vero inimicum perpeti. Nam sunt plerique inimici, qui non sunt impii: & sunt nonnulli impii, qui nobis specialiter non videntur inimici. Humana autem mens omnem quem inimicum tolerat, etiam impium & iniquum putat: quia ejus culpas apud cogitationem suam livor accusator exaggerat. Quibuslibet vero flagitiis prematur, minus iniquus creditur, si adversarius minime sentitur. Qua in re discernendum est, aliud esse quod nobis, aliud vero quod sibi & ceteris noster inimicus nocet. Nam si aliis bonus est, sine nostra forsitan culpa esse non potest nobis malus: nec omnino jam de ejus ruina gaudendum est, [b] cujus nos solos certum est adversa tolerasse. Cum vero noster ac multorum hostis perimitur, de ereptione proximorum potius, quam de inimici interitu necesse est ut animus lætetur.

Quid hac in re cavendum.

Psal. 57. 11.

Condolendum est miseriæ pereuntis, & congaudendum justitiæ judicis.

24. Oportet namque, ut pereunte adversario, subtiliter pensare debeamus, & quid debemus ruinæ peccatoris, & quid justitiæ ferientis. Nam cum perversum quemque Omnipotens percutit; & condolendum est miseriæ pereuntis, & congaudendum justitiæ judicis: ut nobis & in luctu sit pœna morientis proximi, & rursus in gaudium veniat exhibita æquitas judicantis Dei: quatenus nec pereunti homini existamus adversarii, nec judicanti Deo inveniamur ingrati. Beatus igitur Job, quia cuncta in adversitate odia perfecte calcavit, dicat: *Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat, & exultavi quod invenisset eum malum*: qui videlicet & inimicum diligens, dum adversario ruenti condoluit, in malis illius ipse ad bonum crevit, ut inde iste ad benignitatem cresceret, unde illum mala quæ merebatur, invenissent.

Quia vero sæpe nonnulli eos, quos sibi adversarios æstimant, maledictione feriunt, quoniam virtute nequaquam possunt: in quibus patenter apparet, quæ mala si possent facerent, qui ea quæ facere nequeunt, imprecari minime desistunt: beatus Job ostendens se a culpa etiam maledictionis alienum, secutus adjunxit:

Vers. 30.

Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam ejus.

Caput XII. A maledictis abstinendum.

25. Peccaret quippe, si hoc optaret a Deo fieri, quod ipse facere, vel omnino non posset; vel si posset, minime deceret. Nam qui maledictionibus inimicum impetunt, quid aliud in illo facere Deum volunt, nisi quod ipsi facere, aut nequeunt, aut erubescunt? Mortem namque adversario exoptant, quam & si possunt, inferre metuunt: ne aut perpetrati homicidii rei teneantur, aut iniqui appareant etiam cum sint. Quid est ergo Deo dicere: *Occide quem odi*, nisi apertis ei vocibus clamare; Hoc fac meo adversario, quod me in illum facere nec peccatorem decet? In quibus profecto verbis pensandum nobis est, ubi iste vir legerat: *Diligite inimicos vestros*. Ubi legerat: *Benedicite, & nolite maledicere*. Et rursum: *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto*. Sed exterius non audita supernæ gratiæ præcepta servabat, quia hæc in mente illius sancti Spiritus afflatus scribebat. Cui tamen minus esset, quod positos extra diligeret, nisi & interius viventes, secumque quotidie conversantes etiam familiares adversarios toleraret. Unde subjungit:

Luc. 6. 27. 35. Rom. 12. 14. 1. Pet. 3. 9.

Vers. 31.

Si non dixerunt viri tabernaculi mei, Quis det de carnibus ejus, ut saturemur?

Caput XIII. Rec. viii. Domesticos & familiares nobis adversantes patienter tolerare debemus.

26. Quæ nimirum sententia potest quoque per mysterium ex voce Redemtoris intelligi. Viri quippe ejus tabernaculi de carnibus illius saturari cupierunt, vel Judæi scilicet persequentes, vel Gentiles credentes: quia & illi moliti sunt corpus illius, quasi consumendo, extinguere: & isti esurientem mentem suam desiderant [c] per quotidianum immolationis sacrificium de ejus carnibus satiare. Sed nunc solius historiæ virtutem sequentes, pensemus quanta fortitudine sancti viri animus extra intraque sollicitus ad omnia [d] partitur. Qui si injuste agentibus aut umquam per silentium cederet, aut per rectitudinem non contrairet, profecto adversarios non habuisset. Sed in eo quod vias vitæ tenuit, exoptatores suæ mortis invenit. Foris patentes adversarios pertulit, intus latentes. Minor est autem virtus certaminis, foris quempiam videre mala quæ superet, & intus quod toleret non habere. Perfectæ autem magnitudinis laus est, adversa perpeti & exterius fortiter, & interius clementer. Nam sunt nonnulla, quæ in ipsa quoque familiarium conversatione corrigi nequeunt sine culpa corrigentis: atque ideo cum vel corrigentem inquinant, [e] vel non omnino hæc agentem gravant, magna magisterii arte dissimulanda sunt, ipsaque hac dissimulatione toleranda. Quæ contra nos illata citius a corde laxamus, si nostra circa proximos errata cognoscimus. Unde bene quoque per Salomonem dicitur: *Cunctis sermonibus qui dicuntur, ne accommodes cor tuum, ne forte audias servum tuum maledicentem tibi. Scit enim tua conscientia, quia & tu crebro maledixisti aliis*. Dum enim pensamus quales erga alios fuimus, esse circa nos tales alios minus dolemus: quia aliena injustitia in nobis vindicat, quod in se juste nostra conscientia accusat. Sequitur:

Altaris sacrificium. Ver. 111.

Adversa patienda sunt exterius fortiter, & interius clementer.

Eccl. 7. 22. 23.

Vers. 32.

Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.

Caput XIV. Rec. viii.

27. Quia, teste Paulo, caritas patiens & beni-

a Omittitur, *erigit*, in mss. Norm. & legitur ut in superiori nota expressimus, optimo sane sensu: significat enim S. Doctor mentem nostram nulli quandoque reatui subjacere aut addici, a deficiente vel proficiente inimico, vel lætemur, vel doleamus. Vet. edit. pro *addicit*, habent *afficit*. Ceterum quid significet *addicit* & *addicere* apud Greg. & alios jam observavimus lib. 2. cap. 9. num. 15. Vide P. Chrysol. Serm. 74. & Ennod. Dict. 22.

b Norm. *cujus non solum* . . . *tolerare*.

c Ita omnes mss. nostri, editis habentibus, *quotidianæ immolationis sacrificio*.

d In vet. edit. Parif. & Basil. aliisque recentioribus *paratur*, quam lectionem deferere cogunt mss. duo Sanger. Turon. Vindoc. Norm. omnes, Laud. Val-cl. &c. *Partitur* hic sumitur passive; nam dicitur, *partio*, cujus passivum est *partior*. Edit. Barthol. habet *patitur*.

e In recent. editis contrario sensu, *vel omnimodo*; cui lectioni repugnant edit. vet. & mss. tum Angl. tum nostri.

Misericordiæ in parcendo, succedat misericordiæ in largiendo. 1. Cor. 13. 4.

gna describitur: per patientiam aliena mala æquanimiter tolerat, per benignitatem quoque bona misericorditer impendit sua. Unde beatus Job & patienter domesticos maledicentes pertulit, & viatores atque peregrinos apud se benigne suscepit: illis morum exempla tribuens, istis exteriorum ope concurrens: illis per mansuetudinem non concitus ad irascendum, istis per misericordiam ad subveniendum paratus. Vir enim sanctus Redemtorem generis humani per prophetiæ spiritum intuens, prædicamenta quoque illius in opere servabat, quibus nos admonet, dicens: *Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis.* [a] Dare namque nostrum ad res pertinet, quas exterius habemus: dimittere autem ad relaxandum dolorem, quem interius ex aliena culpa contraximus. Sed sciendum est, quia qui dimittit, & non dat, etsi non plene operatus est, meliorem tamen partem misericordiæ tenuit. Qui autem dat, & minime dimittit, omnino misericordiam nullam facit: quia ab omnipotente Deo munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur.

Luc. 6. 37.

Eleemosynæ meritoriæ conditiones.

28. Mundari etenim debet prius animus, qui eleemosynam præbet: quia omne quod datur Deo, ex dantis mente pensatur. Cuncta itaque malitiæ macula ab interiori nostro homine cogitationis immutatione tergenda est: quia iram judicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis. Unde scriptum est: *Respexit Deus ad Abel, & ad munera ejus; ad Cain autem, & ad munera ejus non respexit.* Neque etenim sacrum eloquium dicit: Respexit ad munera Abel, & ad Cain munera non respexit: sed prius ait, quia *respexit ad Abel*; ac deinde subjunxit, *Et ad munera ejus*. Et rursum dicit, quia *non respexit ad Cain*; ac deinde subdidit, *Nec ad munera ejus*. Ex dantis quippe corde id quod datur, accipitur. Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt. Prius namque ad eum legitur Dominus respexisse qui dabat, quam ad illa quæ dabat. Unde bene beatus Job dicturus nobis in hospitalitatis gratia largitatem suam, prius circa adversarios protulit patientiam & benignitatem suam: [b] quod de ruina non exultavit inimici, quod verbis maledicis persecutores suos non impetiit, quod sævientes intrinsecus æquanimiter toleravit, & tunc demum hospitalitatis suæ munificentiam protulit: ut audito scilicet [c] narrationis ejus ordine, discamus quia exteriora munera ex interna cordis munditia condiuntur: ut virtutum ejus contextio lectorem doceat, qualis apud se esse debeat, cum exteriora bona aliis subministrat.

Gen. 4. 4. 5.

In bonis operibus cavenda elatio.

29. Sed quis se inter tanta virtutum culmina sanctum esse non crederet? Quis non utcumque ipsis tot meritis tentaretur: ut si quando ut homo delinqueret, delictum suum hominibus nollet innotesci; & leve esse crederet, si quid in minimis peccaret; culpamque suam mallet [d] silentio tegere, quam voce confessionis aperire? Sæpe namque contingit, ut elatus virtutibus animus, dum multa bona in æstimatione proximorum de se spargi cognoverit, agnosci non velit, si quid est quod reprehensibiliter facit. Quas videlicet erroris tenebras idcirco mens tolerat, quia cordis oculum tumor gravat. Unde beatus Job inter tot eximia facta virtutum, qui tam summus extitit in operatione, ut demonstraret quam humilis fuerit in mente, protinus adjunxit:

Si abscondi quasi homo peccatum meum, & celavi in sinu meo iniquitatem meam. Vers. 33.

CAPUT XV.

Vet. XIII. Rec. IX.

Humilitatis argumentum est culpam suam confiteri; superbiæ, excusare.

30. Hæc sunt namque veræ humilitatis testimonia, & iniquitatem suam quemque cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire. At contra, usitatum humani generis vitium est, [e] & latendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & convictum defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapsu primi hominis hæc augmenta nequitiæ ducimus, ex quo ipsam radicem traximus culpæ. Sic namque ille dum lignum vetitum contigisset, abscondit se a facie Domini inter ligna paradisi. In qua absconsione, scilicet quia Deum latere non poterat, non latendi effectus describitur, sed affectus notatur. Qui cum argueretur a Domino, quod de ligno vetito contigisset, illico respondit: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, ipsa mihi dedit de ligno, & comedi.* Ipsa quoque mulier inquisita respondit, dicens: *Serpens decepit me, & comedi.* Ad hoc quippe requisiti fuerant, ut peccatum quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent. Unde & serpens ille persuasor, qui non erat revocandus ad veniam, non est de culpa requisitus. Interrogatus itaque homo est ubi esset, ut perpetratam culpam respiceret, & confitendo cognosceret quam longe a conditoris sui facie [f] abesset. Sed adhibere sibimet utrique defensionis solatia, quam confessionis elegerunt. Cumque excusare peccatum voluit vir per mulierem, mulier per serpentem; auxerunt culpam, quam tueri conati sunt: oblique Adam Dominum tangens, quod ipse peccati eorum auctor extiterit, qui mulierem fecit: & Eva culpam ad Dominum referens, qui serpentem in paradiso posuisset. Qui enim ore diaboli fallentis audierant: *Eritis sicut dii*: quia Deo esse similes in divinitate nequiverunt, ad erroris sui cumulum Deum sibi facere similem in culpa [g] conati sunt. Sic ergo reatum suum dum defendere moliuntur, addiderunt, ut culpa eorum atrocior discussa fieret, quam fuerat perpetrata.

Gen. 3. 12.

Ibidem 13.

Peccata excusando, graviora reddimus.

Ibid. 5.

Multi Adamum imitantur, velut arborum foliis peccatum abscondere cogitantes.

31. Unde nunc quoque humani generis rami ex hac adhuc radice amaritudinem trahunt; ut cum de vitio suo quisque arguitur, [h] sub defensionum verba, quasi sub quædam se arborum folia abscondat, & velut ad quædam excusationis suæ opaca secreta faciem [i] conditoris fugiat, dum non vult cogno-

a In eiisdem editis, *dare namque ad res*. Addimus, *nostrum*, ex mss. nostris fere omnibus, & ex antiquioribus excusis.

b Laud. Corb. Germ. Norm. & plur. *quod ruinæ non exultavit*. Germ. 2. manu *quod in ruina*.

c Plerique, *narrationis suæ*; fortasse contra Grammaticorum leges; at liquet Gregorium talibus præceptis scrupulose non obtemperasse: duo Sangerm. nullum habent pronomen adjectum.

d Poster. edit. *silentio tenere*. In edit. Barthol. & Remb. & in omnibus mss. nostris, *tegere*, ex quo mutato *g* in *n* facile fuit efficere, *tenere*.

e Hic mirum est mss. dissidium. Germ. Turon. & Corb. Germ. a 2. manu habent, *& libendo peccatum*, quod etiam lego in omnibus Norm. uno ex Ebroicensibus demto, in quo legitur, *& ad libitum peccatum committere*. Laud. Corb. Germ. 2. manu & & Val-cl. *& lubendo peccatum*, quam lect. sequuntur edit. vet. Barthol. Paris. & Basil. Vindoc. *& blande peccatum committere*.

f Val-cl. *abesset*.

g Gussanv. *notati sunt*, quam lectionem nullis in mss. aut veteribus edit. invenimus, alias a sensu abhorrentem. Neque tamen mendum est typographicum: nam vera lectio, *conati sunt*, ibidem ad marginem rejecta legitur.

h Val-cl. *sub defensionum verbo*, *quasi sub quibusdam arborum folia*. Plerique Norm. *sub defensionum verbis*, *quasi sub quibusdam arborum foliis*.

i Laud. & Val-cl. *cognitoris*.

cognosci quod fecit. In qua videlicet occultatione non se Domino, sed Dominum abscondit sibi. Agit quippe, ne omnia videntem videat, non autem ne ipse videatur. Quo contra cuique peccatori jam exordium illuminationis, est humilitas confessionis: quia sibimetipsi jam parcere renuit, qui malum non erubescit confiteri quod fecit: & qui defendendo [a] accusari potuit, accusando se celerrime defendit. Unde & mortuo Lazaro, qui mole magna premebatur, nequaquam dicitur: Reviviscе, sed: *Veni foras*. (*Johan. 11. 43.*) Ex qua scilicet resurrectione, quæ gesta in illius est corpore, signatur qualiter nos resuscitemur in corde, cum videlicet mortuo dicitur: *Veni foras*; ut nimirum homo in peccato suo mortuus, & per molem malæ consuetudinis jam sepultus, quia intra conscientiam suam absconsus jacet per nequitiam, a semetipso foras exeat per confessionem. Mortuo enim, *Veni foras* dicitur, ut ab excusatione atque occultatione peccati, ad accusationem suam ore proprio exire provocetur. Unde David propheta [b] ab illa tanti mortе facinoris reviviscens, ad vocem Domini quasi foras exiit, dum per Nathan correptus, quod fecerat accusavit. (*Peccator e sepulcro exit per confessionem.* — *2. Reg. 12. 13.*)

32. Quia igitur hæc occultationis culpa in humano genere vehementer excrevit, bene beatus Job cum diceret: *Si abscondi peccatum meum*, interposuit: *Quasi homo*. (*Occultandi peccati culpa vehementer excrevit.*) Hominis quippe esse proprium conspicit, quod ex parentis veteris imitatione descendit. Ubi apte subditur: *Et celavi in sinu meo iniquitatem meam*. (*Ver. xiv. Reg. x.*) Scriptura etenim sacra plerumque sinum ponere pro mente consuevit: sicut voce Ecclesiæ de persecutoribus nostris, qui nobis natura quidem conjuncti sunt, sed vita disjuncti, per Psalmistam dicitur: *Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum*. (*Psal. 78. 12.*) Ac si aperte diceret: In mente sua recipiant hoc, quod in nostris corporibus sævientes operantur: ut dum nos exterius ex parte puniunt, ipsi interius perfecte puniantur. Quia igitur sinus secretum mentis accipitur, in sinu iniquitatem celare, est hanc in conscientiæ latibulis occultare; nec per confessionem detegere, sed per defensionem velare. Quo contra Jacobus dicit: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem, ut salvemini*. (*Jacob. 5. 16.*) Salomon quoque ait: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & derelinquerit ea, misericordiam consequetur*. (*Prov. 28. 13.*)

33. Sed inter hæc sciendum est, quod plerumque homines & culpas confitentur, & humiles non sunt. (*Ficta est peccati confessio sine humilitate.*) Nam multos novimus, qui arguente nullo, peccatores se esse confitentur: cum vero de culpa sua fuerint fortasse correpti, defensionis patrocinium quærunt, ne peccatores esse videantur. Qui si tunc cum id sponte dicunt peccatores se esse veraci humilitate cognoscerent, cum arguuntur ab aliis, esse se quod confessi fuerant, non negarent. Qua in re indicia veræ confessionis sunt, si cum quisque se peccatorem dicit, id de se dicenti etiam alteri non contradicit. (*Sinceræ confessionis indicia.*) Nam quia scriptum est: *Justus in principio accusator est sui*: (*Prov. 18. 17.*) non magis peccator, sed justus videri appetit, cum peccatorem se quisque nullo arguente confitetur: sed confessionis veritatem probat, cum alter malum quod fecimus, increpat. Quod si superbe defendimus, liquet quia peccatores nos in nobis ficte dicebamus. Unde summopere curandum est, ut mala quę fecimus, & sponte fateamur, & hæc aliis arguentibus non negemus. Superbiæ quippe vitium est, ut quod de se fateri quisque quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis dedignetur.

34. Beatus itaque Job quantæ fuerit humilitatis ostendit, qui se & inter adversarios noverat vivere, & tamen non verebatur culpas voce confessionis aperire. (*Job in peccati confessione humilitas.*) Sed notandum, quod superius virtutes suas loquitur, inferius peccatum fatetur. Hinc enim liquido demonstrat, quam vera de bonis suis dixerat, qui noluit tacere de malis. Modo virtutes suas indicat, modo culpam: quia & perpetraverit peccatum, & non tacuerit, manifestat. Unde certissime apparet quantæ munditiæ in omnipotentis Dei oculis fuerit, qui & vitavit mala, ne committeret, & tamen quæ eum committere contigit, hominibus nón abscondit: quatenus ei & justitiæ sit gloria, declinasse peccatum, & justitiæ custodia, quod non potuit declinare prodidisse. Videatur vir iste cuilibet magnus in virtutibus suis, mihi certe sublimis apparet etiam in peccatis suis. Mirentur in eo, [c] qui volunt, castitatis continentiam, mirentur integritatem justitiæ, mirentur viscera pietatis: ego in eo non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quam tot sublimia gesta virtutum. Scio enim, quod per infirmitatis verecundiam plerumque gravioris est certaminis commissa peccata prodere, quam non admissa vitare: & [d] unumquodque malum quamvis robustius vitetur, tamen humilius proditur. (*Sæpe gravioris certaminis est peccata confiteri quam vitare.*) Beatus ergo Job, qui tot magnis operibus fultus, confiteri culpam non erubuit, ostendit in virtutibus, quam humilis fuit. Sed quia ex humilitate vera secura semper auctoritas nascitur: ut tanto foris nil metuat, quanto ad rerum culmina animus per elationis desiderium non anhelat, expressa confessione peccati, recte subjungitur:

Si expavi ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me; & non magis tacui, nec egressus sum ostium. (*Vers. 23.*)

CAPUT XVI.

35. Magna est securitas cordis, nil concupiscentiæ habere sæcularis. (*Cordis a terrenarum rerum cupiditate liberi mira securitas.*) Nam si ad terrena adipiscenda cor inhiat, securum tranquillumque esse nullatenus potest: quia aut non habita concupiscit ut habeat, aut adepta metuit ne amittat: & dum in adversis sperat prospera, in prosperis formidat adversa: huc illucque quasi quibusdam fluctibus volvitur, ac per modos varios rerum alternantium mutabilitate versatur. Si vero semel in appetitione supernæ patriæ forti stabilitate animus figitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur. (*Ver. xv.*) A cunctis quippe externis motibus eamdem intentionem suam, quasi quemdam secretissimum secessum petit: ibique [e] incommutabili inhærens, & mutabilia cuncta transcendens, ipsa jam tranquillitate quietis suæ in mundo extra mundum est. Excedit profecto ima omnia intentione summorum,

[a] Iidem mss. *accusare .... accusando se celeberrime defendit.*
[b] Edit. præter. Barthol. *ab illa tanti mole facinoris*, a quibus recedere cogunt nos mss.
[c] Omittitur, *qui volunt*, in mss. Utic. Becc. Prat. & Corb. Germ.
[d] Idem *unumquodque enim malum.*
[e] Ita Norm. duo Sangerm. Laud. Val-cl. & al. quos sequitur edit. Bartol. an. 1494. & Paris. 1495. In Basil. 1514. & sequentibus legitur *incommutabiliter inhærens*. Sane inspecta mihi est hæc editorum lectio: Nam vel sanctiores incommutabili Deo adhærentes, dici non possunt in hac vita, *incommutabiliter* Deo inhærere. Vide supra lib. 5. num. 57. 58. 60. & num. 49. & 50.

& cunctis rebus quas non appetit, libertate quadam se superesse sentit, nec tempestatem rerum temporalium intus sustinet, quam intuetur foris: quia terrena omnia, quæ concupita opprimere mentem poterant, despecta subterjacent. Unde bene per prophetam dicitur: *Statue tibi speculam*: ut dum quisque speculatur summa, supereemineat infimis. Hinc etiam Habacuc dicit: *Super custodiam meam stabo*. Stat quippe super custodiam suam, qui per solertiam disciplinæ terrenis desideriis non succumbit, sed supereminet: ut dum semper stantem appetit æternitatem, infra sit ei omne quod transit.

Jerem. 31. 21.
Habac. 2. 1.
Quæ tamen a custodia disciplina non eximit.

Quia carnis infirmitates & perturbationes non excludit.
Ps. 38. 7.

36. Tamen quia sanctus vir quantalibet virtute profecerit, eum in hac vita positum adhuc extrinsecus carnis infirmitas premit, ut scriptum est: *Quamquam in imagine Dei ambulet homo, tamen vane conturbatur*: plerumque agitur, ut & turbetur exterius, & imperturbabilis perduret interius: & quod vane conturbari potest, de infirmitate carnis sit, quamvis quod in imagine Dei ambulat, de virtute mentis: quatenus & roboretur intus divino adjutorio, & tamen adhuc foris sarcina prematur humana. Unde bene Habacuc iterum unam sententiam protulit ad utraque [a] servientem. Ait enim: *Et introivit tremor in ossa mea, & subtus me turbata est virtus mea*. Ac si diceret: Non mea virtus est, in qua superius [b] raptus imperturbabilis maneo: [c] & mea virtus est, in qua inferius turbor. Ipse ergo super se imperturbabilis est, ipse sub se perturbabilis: quia super se ascenderat, inquantum rapiebatur ad summa: & sub semetipso erat, inquantum adhuc reliquias trahebat in infima. Ipse super se imperturbabilis est, quia in Dei jam contemplationem transierat: ipse sub se perturbabilis, quia sub semetipso adhuc infirmus homo remanebat. Huic sententiæ David propheta concinens, ait: *Ego dixi in excessu mentis meæ: Omnis homo mendax*. Cui responderi potest: Si omnis homo, & tu: falsaque jam erit sententia, quam mendax ipse protulisti. Si vero ipse non es mendax, vera jam sententia non erit: quia dum tu verax es, non omnis homo cognoscitur mendax. Sed notandum est, quod præmittitur: *Ego dixi in excessu mentis meæ*. Per excessum ergo mentis, etiam semetipsum transiit, cum de hominis qualitate definivit. Ac si patenter dicat: De falsitate omnium hominum inde veram sententiam protuli, unde ego ipse super hominem fui. Intantum vero & ipse mendax, inquantum homo: intantum autem omnino non mendax, inquantum per excessum mentis super hominem.

Habac. 3. 16.
Sancti Dei duo imperturbabiles, proprio infirmitate perturbationibus subjacent.
Ps. 115. 2.

Hæc internæ quieti & contemplationi non officiunt.

37. Sic itaque sic perfecti omnes, quamvis adhuc aliquid turbulentum de infirmitate carnis tolerent, jam tamen intrinsecus tranquillissimo secreto perfruuntur per contemplationem mentis: ut quidquid acciderit exterius, in nullo turbet interius. Unde beatus Job [d] securitatem sanctæ mentis ostendens, postquam de se tot virtutum prædicamenta protulit, hoc quod præmisimus secutus, adjunxit. *Si expavi ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me: & non magis tacui, nec egressus sum ostium*. Ac si apertius dicat: Turbatis contra me extrinsecus aliis, ipse in me intrinsecus imperturbabilis mansi. Quid namque in hoc loco ostium, nisi os debemus accipere? [e] Per hoc quippe quasi egredimur, dum verbis quibus possumus, secreta nostri cordis aperimus: & quales intus manemus in conscientia, tales foras egredimur per linguam.

Ver. xvi.
Rec. xi.

38. Sunt vero nonnulli, qui omnino despici metuunt, ac ne viles fortasse judicentur, sapientes videri appetunt. Hi coguntur ostium egredi: quia pulsati contumeliis, quam magni apud se lateant, loquentes denuntiant. Dumque per impatientiam victi, quædam de se, quæ nesciebantur, produnt, tamquam per oris ostium egrediuntur. Unde beatus Job dicturus quod oris ostium non fuisset egressus, bene præmisit: *Tacui*, quia videlicet impatientia turbatus, a domo conscientiæ exisset, si tacere nescisset. Sancti etenim viri in commotionis tentatione semetipsos ostendere omnino refugiunt, & cum audientibus prodesse nequeunt, etiam despici tacentes volunt, ne de sapientiæ suæ ostentatione glorientur. Cumque aliquid dicunt prudenter, non quærunt gloriam suam, sed auditorum vitam. Cum vero conspiciunt, quia auditorum vitam loquendo lucrari non possunt, tacendo abscondunt scientiam suam. [f] Ad imitandam quippe vitam Domini, quasi ad quoddam nobis propositum signum currimus. Ipse enim, quia Herodem vidit non profectum quærere, sed signa vel scientiam velle mirari, requisitus ab eo tacuit: & quia constanter tacuit, ab eo irrisus exivit. Scriptum namque est: *Herodes autem viso Jesu, gavisus est [g] valde: erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audiret multa de illo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri*. Ubi & subditur: *Interrogabat autem illum multis sermonibus; at ipse nihil illi [h] respondebat*. Tacens vero Dominus, quam sit despectus ostenditur, cum illic protinus subinfertur: [i] *Sprevit illum Herodes cum exercitu suo, & illusit*. Quod videlicet factum oportet nos audientes discere: ut quoties auditores nostri nostra volunt quasi laudanda cognoscere, non autem sua perversa mutare, omnino taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & illorum culpa quæ erat, esse non desinat, & nostra quæ non erat, fiat.

Sancti commotionis tempore silent. Secus alii.
Rec. xii.
Silendum, nisi loquendo aliis desse possimus.
Luc. 23. 8.

39. Dicat fortasse aliquis: Unde novimus quo corde quis audiat? Sed multa sunt, quæ audientis animum produnt: maxime si auditores nostri & semper laudant, quod audiunt, & numquam quod laudant, sequuntur. Hanc inanem loquendi gloriam prædicator egregius fugerat, cum dicebat: *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei: sed ex sinceritate, sicut ex Deo coram Deo in Christo loquimur*. Adulterari namque verbum Dei, est aut aliter de illo sentire, quam est; aut ex eo non spiritales fructus, sed adulterinos fœtus quærere laudis humanæ. Ex sinceritate vero loqui, est nil in eloquio extra quam oportet, quære-

Ver. xvii.
Unde sciri queat, utrum auditores ex prædicatorum doctrina proficiant.
2. Cor. 2. 17.

a Vindoc. *sequentem*.
b Anglic. *captus*.
c In edit. *sed mea infirmitatis est*. Nostra lectio est mss. Angl. Norm. Laud. Val-cl. duor. Sangerm.
d Edit. *securitatem in se esse mentis ostendens*; legimus, *securitatem sanctæ mentis &c.* in Vindoc. Laudun. Val-cl. Norm. omnibus, duob. Sangerm.
e Recent. hac lectione, quæ est mss. & vet. edit. relicta, habent *per os*.
f Ita Turon. Vindoc. Laud. Norm. omnes, duo Sangerm. In editis, *ad imitandum quippe viam*.
g Deest *valde* in plur.
h Al. *respondit*.
i Gemet. & duo Sangerm. *sprevit autem illum*.

Quid sit loqui ex Deo, & coram Deo.

quærere. Sicut ex Deo autem loquitur, qui scit non se a se habere, sed ex Deo accepisse quod dicit: Coram Deo vero loquitur, qui in omni quod dicit, non humanos favores appetit, sed omnipotentis Dei præsentiæ intendit: non suam, sed auctoris gloriam requirit. Qui autem scit, quidem ex Deo se accepisse quod dicit, & tamen dicendo propriam gloriam quærit; sicut ex Deo loquitur, sed non coram Deo: quia eum, quem cordi suo non proponit eum prædicar, quasi absentem putat. Sed sancti viri & ex Deo loquuntur, & coram Deo: quia & ab eo se sciunt habere quod dicunt, & ipsum suis sermonibus adesse judicem [a] auditoremque considerant. Unde fit, ut cum se a proximis despici agnoscunt, suaque dicta vitæ audientium non prodesse, abscondant quantæ virtutis sint: ne si secretum cordis inutiliter sermo prolatus aperiat, ad inanem gloriam prorumpat.

Job ad suas virtutes narrandas, nec superbia nec impatientia coegit.

40. Beatus igitur Job inter obstinatas mentes non appetens ex virtutis suæ patefactione clarescere, ait: *Si despectio propinquorum terruit me, & non magis tacui, nec egressus sum ostium.* Qui enim per humilitatem solidus, nequaquam despici timuit; hunc ut foras lingua ejiceret, impatientia non evicit. Ubi bene præmittitur: *Si expavi ad multitudinem nimiam*: ut cujus constantiæ fuerit agnoscatur: quia videlicet nequaquam terret exterius numerus hominum, quem non devastat interius turba vitiorum. In hac etenim vita, qui nulla prospera appetit, nulla proculdubio adversa pertimescit.

Quæ de se narrat Job, de Christo sunt intelligenda.

41. Quæ scilicet verba si ad intellectum mysticum pertrahimus, in eis citius operationem nostri Redemtoris invenimus. Ipse quippe ad multitudinem nimiam non expavit, qui persecutores suos cum gladiis & fustibus venientes, una tantum responsione perculit, dicens: *Ego sum*. Ipsum despectio propinquorum non terruit, qui nos ab æternis suppliciis liberans, palmas in facie æquanimiter accepit. Ipse tacuit, & ostium egressus non est, qui sub ipsa jam hora passionis cum humanitatis infirma pateretur, divinitatis suæ potentiam [b] exercere noluit. Mediatori quippe Dei & hominum, quasi egredi ostium fuisset, si cum teneretur ut homo, [c] majestatis suæ potentiam voluisset ostendere; & per divinitatis magnitudinem, susceptæ carnis infirma transire. Ut enim apertus homo mori posset, Deus mansit occultus: *Quia si cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Non est ergo egressus ostium, qui & requisitus a Pilato tacuit; atque inter persecutorum manus & corpus passioni obtulit, quod pro electis assumserat, & resistentibus noluit demonstrare quod erat. Unde etiam per Psalmistam dicitur: *Posuerunt me in abominationem sibi, traditus sum, & non egrediebar.* Cum enim despiceretur quia homo videbatur, egressus fuisset, si occultam majestatem suam ostentare voluisset. Sed quia infirmitatem prodidit, potentiam abscondit: in eo quod persecutoribus suis incognitus mansit, ad eos minime exivit. Qui tamen ad electos exit: quia divinitatis suæ suavitatem quærentibus aperit. Unde ei per Prophetam dicitur: *Existi in salutem populi tui, ut salvos facias christos tuos.* Sequitur:

Johan. 18. 6. — 1. Cor. 2. 8. — Psal. 87. 9. — Habac. 3. 13.

Vers. 35.

Quis mihi tribuat adjutorem, ut desiderium meum Omnipotens audiat?

CAPUT XVII.

Vet. xviii. Rec. xiii. Nemo suis meritis innititur. Quærendus adjutor & Mediator Christus.

42. Sanctus vir postquam tot virtutum suarum sublimia gesta narravit, sciens quod suis meritis ad summa pervenire nequeat, adjutorem quærit. Et quem nimirum, nisi unigenitum Dei Filium contemplatur, qui humanam naturam in hac mortalitate laborantem dum suscepit, adjuvit? Ipse quippe adjuvit hominem factus homo: ut quia puro homini via redeundi non patebat ad Deum, via redeundi fieret per hominem Deum. Longe quippe distabamus a justo & immortali, nos mortales & injusti. Sed inter immortalem & justum, & nos mortales & injustos apparuit Mediator Dei & hominum mortalis & justus, qui & mortem haberet cum hominibus, & justitiam cum Deo: ut quia per ima nostra longe distabamus a summis, in seipso uno jungeret ima cum summis: atque ex eo nobis via redeundi fieret ad Deum, quo summis suis ima nostra copularet. Hunc ergo beatus Job per totius Ecclesiæ significationem loquens, Mediatorem requirit, qui cum dixisset: *Quis mihi tribuat adjutorem*, apte subdidit: *Ut desiderium meum Omnipotens audiat.* Sciebar quippe, quod ad requiem liberationis æternæ, humanæ preces nisi per advocatum suum audiri non possent. De quo per Johannem Apostolum dicitur: *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* De quo Paulus Apostolus dicit: *Christus Jesus, qui mortuus est pro nobis, immo qui & resurrexit, qui est [d] in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Unigenito enim Filio pro homine interpellare, est apud coæternum Patrem seipsum hominem demonstrare: eique pro humana natura rogasse, est eamdem naturam in divinitatis suæ celsitudine suscepisse. Interpellat igitur pro nobis Dominus non voce, sed miseratione: quia quod damnari in electis noluit, suscipiendo liberavit. Adjutor ergo quæritur, ut desiderium exaudiatur: quia nisi pro nobis interpellatio Mediatoris intercederet, ab aure Dei proculdubio nostrarum precum voces silerent.

Johan. 2. 1. 2. — Rom. 8. 34.

Non verba sed desideria cordis Deus exaudit.

43. Notandum quoque est, quod nequaquam dicitur preces, sed *desiderium meum Omnipotens audiat*. Vera quippe postulatio non in oris est vocibus, sed in cogitationibus cordis. Valentiores namque voces apud secretissimas aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria. Æternam etenim vitam si ore petimus, nec tamen corde desideramus, clamantes tacemus. Si vero desideramus ex corde, etiam cum ore conticescimus, tacentes clamamus. Hinc est, quod in eremo populus vocibus perstrepit, & Moyses a strepitu verborum tacet: & tamen silens aure divinæ pietatis auditur, cum dicitur: *Quid clamas ad me?* Intus ergo in desiderio est clamor secretus, qui ad humanas aures non pervenit, & tamen auditum conditoris replet. Hinc est, quod Anna ad templum pergens, ore quidem tacuit, & tamen tot sui desiderii voces emisit. Hinc in Evangelio Dominus dicit: *Intra in cubiculum tuum, & clauso ostio [e] tuo, ora Patrem tuum [f] in abscondito: & Pater tuus qui videt in abscondito, red-*

Exod. 14. 15 — 1. Reg. 1. 13. — Matth. 6. 6.

det

a Editi, *adjutoremque*, quibus prætulimus codices manu exaratos Angl. Norm. Laud. & duos Sangerm.
b Laud. & Val-cl. *exerere noluit*.
c Gemet. *majestatem suæ potentiæ*.
d Norm. *ad dexteram Dei*.
e Deest *tuo* in plur. & redundare videtur.
f Laud. *in absconso*.

det tibi. Clauso quippe ostio petit in cubiculo, qui tacente ore, in conspectu supernæ pietatis fundit affectum mentis. Et vox auditur in abscondito, cum per sancta desideria silenter clamatur. Unde recte quoque per Psalmistam dicitur: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*; [a] *præparationem cordis eorum audivit auris tua*. Sed beatus Job, quem sibi in exaudiendo desiderio adjutorem quærat, subjunctis verbis aperit, dicens:

Ps. 19. 17.

Ibidem

Et librum scribat ipse qui judicat.

CAPUT XVIII. VERS. XIX. Quærendus adjutor Christus, qui est legislator & judex.

44. Quia enim timenti adhuc populo lex est transmissa per servum; diligentibus vero filiis Evangelii gratia est collata per Dominum, qui ad redemtionem nostram veniens, novum nobis testamentum condidit; sed de ejusdem nos testamenti mandato discutiens, quandoque etiam judex venit: necessarium non est, ut per expositionem clarescat, quia librum scribit ipse qui judicat. Ipsa enim per se Veritas dicit: *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio*. Erit ergo tunc auctor judicii, qui nunc est conditor libri: ut tunc districtus exigat, quod modo mansuetus jubet. Sic namque quotidie conspicimus, quod magistri pueris elementa litterarum blandientes imponunt, sed hæc ab eis sævientes exigunt: & quædam cum mansuetudine, cum verbere requirunt. Blanda namque nunc sonant eloquii divini mandata, sed erunt aspera in exactione sentienda. Mansueta modo est admonitio vocantis, sed tunc districta ventura est justitia judicis: eo quod certum est, quia nihil vel minimi mandati [b] sine discussione prætereat. Quo videlicet constat, quia librum scripsit ipse qui judicat. Quem scilicet librum novi testamenti, quia ipse per se humani generis Redemtor in extremo conderet, bene Ezechiel propheta denuntiat, dicens: *Ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad Aquilonem, & uniuscujusque vas interitus in manu ejus. Vir quoque unus in medio eorum vestitus lineis, & atramentarium scriptoris ad renes ejus*. Quid namque aliud in sex viris venientibus, nisi sex ætates humani generis designantur? [c] Qui de via portæ superioris veniunt: quia a conditione paradisi, sicut ab ingressu mundi, a superioribus generationibus evolvuntur. Quæ porta ad Aquilonem respicit: quia videlicet mens humani generis vitiis aperta, nisi calorem caritatis deserens, torporem mentis appeteret, ad hanc mortalitatis latitudinem non exisset. *Et uniuscujusque vas interitus in manu ejus*: quia unaquæque generatio singulis quibusque ætatibus evoluta, ante Redemtoris adventum in sua operatione habuit, unde pœnam damnationis sumsit. *Vir quoque unus in medio eorum vestitus lineis*: Quia Redemtor noster etiam de sacerdotali tribu juxta carnem parentes habere dignatus, vestitus lineis venire perhibetur. Vel certe, quia linum de terra, non autem sicut lana de corruptibili carne nascitur; quia indumentum sui corporis ex matre virgine, non autem ex corruptione commixtionis sumsit, profecto ad nos vestitus lineis venit. *Et atramentarium scriptoris ad renes ejus*. In renibus posterior corporis pars est. Et quia ipse Dominus postquam pro nobis mortuus est, & resurrexit, & ascendit in cælum, tunc testamentum novum per Apostolos scripsit, vir iste [d] atramentarium ad renes habuit. Qui enim scripturam testamenti nostri postquam discessit, condidit, atramentarium quasi a tergo portavit. Hoc ergo atramentarium viro lineis vestito inhærere considerat, qui dicit: *Et librum scribat ipse qui judicat*. Sed cur beate Job, ab eo qui judex est, librum scribi desideras? Sequitur:

Johan. 5. 22.

Ezech. 9. 2.

Ezechielis de eo vaticinium.

Ut in humero meo portem illum, & circumdem illum quasi coronam mihi.

Vers. 36.

CAPUT XIX. VERS. XX. REG. XIV. Scriptura S. in humero portanda per operationem, ut sicut corona circumdetur per remunerationem.

45. Librum quippe in humero portare, est Scripturam sacram operando perficere. Et notandum quam ordinate describitur, & prius in humero [e] portari, & postmodum sicut corona circumdari: quia videlicet sacri eloquii mandata, si modo bene portantur in opere, post nobis coronam victoriæ exhibent in retributione. Beatus autem Job cur scribi librum a judice postulat, qui ad testamenti novi pervenire tempora non valebat? Sed sicut sæpe jam dictum est, electorum vocibus utitur, atque ex eorum significatione postulat, quod profuturum eis per omnia prævidebat. Ipse namque per spiritum, hunc apud se librum jamdudum tenebat, quem per gratiam aspirationis acceperat & vivendo cognoscere, & prævidendo nuntiare.

Sed inter hæc sciendum est, quia cum ejusdem sacri eloquii præcepta cogitamus, cumque mentem a vitæ corruptibilis amore divertimus, quasi quibusdam cordis passibus ad interiora properamus. Nemo autem infima deserens, repente fit summus: quia ad obtinendum perfectionis meritum, dum quotidie mens in altum ducitur, ad hoc proculdubio velut [f] ascensionis quibusdam gradibus pervenitur. Unde hic quoque apte subjungitur:

Per singulos gradus meos pronuntiabo illum.

Vers. 37.

CAPUT XX. Varii sunt gradus ad perfectionem.

46. De his quippe meritorum gradibus per Psalmistam dicitur: *Ambulabunt de virtute in virtutem*. De his iterum [g] sanctam Ecclesiam contemplatus, ait: *Deus in gradibus ejus dignoscitur, dum suscipiet eam*. Neque enim, sicut dictum est, repente ad summa pervenitur, sed ad virtutum celsitudinem per incrementa mens ducitur. Hinc namque est, quod Propheta idem iterum dicit: *Exercitatus sum, & defecit paulisper spiritus meus*. Quid est itaque, quod ait: *Spiritus meus*, nisi spiritus hominis, videlicet spiritus elationis? Et quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata desuper mensura proficimus, quanto in nobis quotidie de Dei spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit. Qui spiritus erroris, quia non a nobis subito penitus amputatur, bene paulisper defecisse perhibetur. Tunc vero in Deo plene proficimus, cum a nobisipsis funditus defecerimus. Hæ itaque crescentium mensuræ virtutum, sancti viri vocibus gradus dicuntur. Electus etenim quisque a rudimenti sui prius teneritudine inchoat, ad robusta postmodum & fortia convalescit. Quod aperte in Evangelio demonstrat Veritas, dicens: *Sic est*

Ps. 83. 8.

Ps. 47. 4.

Psal. 76. 4.

Ut ad Deum proficiamus, a nobis deficiendum.

a Duo Sangerm. Laud. Valcl. Norm. vet. ed. Paris. *desideria*.
b Germ. & pleique Norm. *indiscussum*. Laud. & Corb. G. *in discussione prætereat*.
c Norm. & Laud. *quæ de via*.
d Vindoc. *atramentarium quasi in renibus*.

e In Germ. & Corb. Germ. 1. manu, necnon in editis etiam antiquioribus *portare*, manifesto errore, & tamen, reluctantibus cet. mss. in omnibus recentioribus edit. propagato.
f In iisdem vulgatis *ascensionis cujusdam*. Melius in mss. *quibusdam*.
g Turon. *sancta Ecclesia contemplata ait*.

Marc. 4. 26. *est regnum Dei, quemadmodum si jaciat homo semen in terram, & dormiat, & exurgat nocte ac die, & semen germinet, & increscat, dum nescit ille.* Cujus nimirum seminis incrementa denuntians, adjungit: *Ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde* [a] *spicam, deinde plenum frumentum in spica.* Cujus profectus quoque etiam finem subrogat, dicens: *Et* [b] *cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam venit tempus messis.* Ecce Veritatis voce per qualitates frugum, distincta sunt incrementa meritorum. Ait enim: *Primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.* An non herba adhuc tunc fuerat Petrus, cum ab ancillæ ore subito unius flatu sermonis inflexus est, jam quidem per devotionem viridis, sed adhuc per infirmitatem tener. Plenum vero frumentum in spica inventus est, quando persequentibus principibus resistebat, dicens: *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus.* (*Act. 5. 29.*) Plenum vero frumentum [c] in spica inventus est, quando [d] in tritura persecutionis tot verbera pertulit, & tamen nequaquam palearum more imminutus est, sed granum integrum mansit. Paulisper quippe in unaquaque anima, ut ita dicam, internæ gratiæ humor exuberat, ut herba in frugem crescat. Nemo ergo quemlibet proximum, cum adhuc herbam videt, de frumento desperet. Ab herbarum quippe foliis, quæ huc illucque molliter defluunt, surgentia frugum grana solidantur.

Vet. xxi. Diversi profectuum gradus per Danielem expressi. Dan. 10. 9.

47. Bene autem Daniel propheta, loquente ad se Domino, dum positionem nobis sui corporis insinuare studuit, hæc meritorum incrementa signavit. Ait enim: *Audivi vocem verborum* [e] *ejus, & audiens jacebam consternatus super faciem meam, vultusque meus hærebat terræ. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum, & dixit ad me: Daniel vir desideriorum, intellige verba quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim missus sum ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens, & ait ad me: Noli metuere.* Quam videlicet positionem sui corporis, dum verba intrinsecus loquentis audiret, nequaquam nobis tanta cura exprimeret, si a mysteriis vacare cognovisset. In Scriptura enim sacra justi viri non solum quod dicunt, prophetia est, sed etiam plerumque quod agunt. Vir itaque sanctus internis mysteriis plenus, per positionem quoque corporis exprimit virtutem vocis: & per hoc, quod primum in terra prostratus jacuit; per hoc, quod se postmodum in manuum suarum articulis & in genibus erexit; per hoc, quod ad extremum erectus quidem, sed tremens constitit, in semetipso nobis omnem ordinem nostri profectus innotescit. Verba enim Dei in terra jacentes audimus, cum in peccatis positi, [f] terrenæ pollutioni conjuncti, Sanctorum voce spiritalia præcepta cognoscimus. [g] Ad quæ præcepta, quasi super genua & super manuum nostrarum articulos erigimur; quia a terrenis contagiis recedentes, quasi jam ab infimis [h] mentem levamus. Sicut enim totus terræ inhæret, qui consternatus jacet: ita qui in genibus & manuum suarum articulis incurvatur, inchoante profectu ex magna jam parte a terra suspenditur. Ad extremum vero voce Dominica erecti quidem, sed trementes assistimus, cum a terrenis desideriis perfecte sublevati, verba Dei quo plenius cognoscimus, plus timemus. Adhuc enim quasi in terra jacet, qui ad cælestia erigi terrenorum desideriis negligit. Quasi sublevatus autem adhuc manibus & genibus incumbit, qui quædam jam contagia deserit, sed quibusdam adhuc terrenis operibus non contradicit. Jam vero ad verba Dei erectus assistit, qui perfecte mentem ad sublimia erigit, & per immunda desideria incurvari contemnit.

A timore ad amorem & caritatem perveniendum.

48. Bene autem trementem se stetisse indicat: quia examen subtilitatis internæ, quo plus ad illud proficitur, amplius formidatur. Ubi apte divina voce subjungitur: *Noli metuere*: quia cum plus ipsi quod timeamus, agnoscimus, plus nobis de Deo per internam gratiam infunditur quod amemus: quatenus & contemtus noster paulisper transeat in timorem, & timor transeat in caritatem: ut quia quærenti nos Deo per contemtum resistimus, per timorem fugimus; & contemtu quandoque & timore postposito, solo ei amore jungamur. Paulisper enim [i] etiam timorem ejus discimus, cujus solius dilectioni inhæremus. Appositis igitur quasi quibusdam gradibus profectus nostri, mentis pedem prius per timorem in imo ponimus, & postmodum per caritatem [k] ad alta amoris levamus: [l] ut ab eo, quo quisque tumet, reprimatur ut timeat, & ab eo quod jam metuit, sublevetur ut præsumat. Hos autem virtutum gradus non magni laboris [m] est prehendere, cum ab una ad alteram transitur.

Singularum virtutum gradus sunt varii.

49. Sed subtilissima disputatione res indiget, cum mens pensare nititur, in una eademque virtute quibus profectus sui gradibus elevetur. Ut enim prima elementa virtutum, fidem scilicet & sapientiam loquar, obtineri singula perfecte nequeunt, nisi ad hæc distinctis ordinatisque modis, quasi quibusdam gradibus ascendamus. (*Fidei incrementa.*) Ipsa enim fides, quæ ad bona alia perfecte capessenda nos imbuit, plerumque in exordiis suis & nutat, & solida est; & jam certissime habetur, & tamen de ejus fiducia adhuc sub dubitatione trepidatur. Pars namque ejus prius accipitur, ut in nobis postmodum perfecte compleatur. Si enim certo gradu in credentis mente non proficeret, requisitus in Evangelio pater sanandi pueri non dixisset: *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam.* (*Marc. 9. 23.*) Adhuc ergo ascendebat ad fidem quam jam perceperat, qui uno eodemque tempore clamabat se & jam credere, & adhuc ex incredulitate dubitare. Hinc est etiam, quod Redemtori nostro a discipulis di-

a Al. *spicas*, hic & infra.
b Val-cl. plerique Norm. & Sangerm. *cum se produxerit fructus*.
c Non legitur *in spica* in Utic. & plur.
d Val-cl. *in tortura*.
e Deest *ejus* in Utic. Becc. Prat. & Sangerm.
f Corb. Germ. Val-cl. & plerique Norm. *cum terrenæ*.
g In Turon. & Corb. Germ. *ad ejus præcepta*.
h In German. Corb. Germ. Regio, & al. *ventrem levamus*. Sic quoque legitur in editis etiam vetust. Prætulimus tamen aliam lect. *mentem levamus*, quæ est mss. Anglic. & Norm.
i Corb. Germ. & Vindoc. *etiam timere didicimus, ejque vi solius dilectionis inhæremus*. Ita quoque Laud. Val-cl. & Turon. mutato præterito *didicimus* in præsens *discimus*. At Norm. *cum timore descissimus, eique* &c.
k Ita Corb. Germ. Nor. Laud. Val-cl. & vet. edit. Legitur *amore*, in Germ. & in ed. recent.
l Val-cl. *ut ab eo quod quis quietum sentit, & reprimatur*.
m Norm. Vindoc. & Val-cl. *est perpendere*. Corb. Ger. & Laud. *est pendere*.

Luc. 17. 5.

citur: *Auge nobis fidem*; ut quæ jam accepta per initium fuerat, quasi per augmenta graduum ad perfectionem veniret.

Vet. xxii. Sapientia bonorum operum magistra, per incrementa tribuitur.

50. Ipsa quoque sapientia, quæ esse bonorum operum solet magistra, anhelanti menti per incrementa tribuitur: ut ad eam proculdubio magni moderaminis gradibus ascendatur. Quod bene Ezechiel propheta figurata narratione denuntiat, qui de eo viro, quem in excelso monte viderat, narrat dicens: *Mensus est cubitos mille, & transduxit me per aquam usque ad talos. Rursumque mensus est mille, & transduxit me per aquam usque ad genua. Et mensus est mille, & transduxit me per aquam usque ad renes. Et mensus est mille*, [a] *torrentem, quem non potui pertransire: quoniam intumuerunt aquæ profundæ torrentis, qui non potest transvadari.* (Ezech. 47. 3. 4.) Quid namque millenario numero nisi collati muneris plenitudo signatur? Vir itaque, qui apparuit, mille cubitos metitur, & propheta per aquas usque ad talos ducitur: quia Redemtor noster cum nobis ad se conversis, boni exordii plenitudinem tribuit, dono spiritalis sapientiæ, prima nostri operis vestigia infundit. Aquam quippe usque ad talos venire, est jam nos per acceptam sapientiam desideratæ rectitudinis vestigia tenere. Qui rursum mille metitur, & Propheta usque ad genua per aquam ducitur: quia cum boni operis plenitudo tribuitur, ad hoc usque nostra sapientia augetur, ut in pravis jam actibus minime flectatur. Hinc namque per Paulum dicitur: *Remissas manus & dissoluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris.* (Hebr. 12. 12.) Aqua ergo ad genua pervenit, cum nos percepta sapientia perfecte ad boni operis rectitudinem stringit. Qui iterum metitur mille, & Propheta per aquam usque ad renes ducitur; quia videlicet tunc in nobis plenitudo operis excrescit, quando in nobis percepta sapientia omnem quoque, inquantum est possibile, delectationem carnis extinxerit. Nisi enim carnis delectatio esset in renibus, Psalmista minime dixisset: *Ure renes meos, & cor meum.* (Ps. 25. 2.) Aqua igitur ad renes venit, cum dulcedo sapientiæ, etiam incentiva carnis interimit: [b] ut ea quæ urere mentem poterant, delectationis incendia frigescant. Qui adhuc mensus est mille, torrentem videlicet, quem Propheta pertransire non potuit, de quo etiam dicit: *Quoniam intumuerunt aquæ profundæ torrentis, qui non potest transvadari.* Percepta namque perfectione operis, ad contemplationem venitur. In qua scilicet contemplatione, dum mens in altum ducitur, sublevata videt in Deo quia non potest penetrare quod videt: & quasi tangit aquam torrentis, quam pertransire non valet; quia & intuetur speculando quod libeat, & tamen hoc ipsum perfecte non valet intueri quod libet. Propheta ergo quandoque ad aquam pervenit, quam non pertransit, quia ad contemplationem sapientiæ cum ad extremum ducimur, ipsa ejus immensitas, quæ ex se hominem sublevat: ad se humano animo plenam cognitionem negat, ut hanc & tangendo amet, & tamen nequaquam pertranseundo penetret.

Diversi ejus gradus.

His emensis, ad contemplationem pervenitur.

51. Beatus igitur Job hæc incrementa virtutum, quia distincte hominibus superno munere tribui conspexit, gradus vocavit: quoniam per ipsos ascenditur, ut ad cælestia obtinenda veniatur. Sacri itaque libri, id est divini eloquii memoriam faciens, dicit: *Per singulos gradus meos pronuntiabo illum*; quia nimirum ille ad doctrinam Dei veraciter ascendit, qui ad obtinendam hanc gradibus sanctæ operationis eruperit. Et quasi per singulos gradus suos librum pronuntiat, qui percepisse se ejus scientiam non per verba tantummodo, sed etiam per opera demonstrat. Unde adhuc subditur:

Et quasi principi offeram eum. Vers. 37.

Omne enim quod offerimus, in manibus tenemus. Venienti ergo ad judicium principi librum offerre, est verba præceptorum illius in actione tenuisse. Sequitur:

Si adversum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci ejus deflent: si fructus ejus comedi absque pecunia, & animam agricolarum ejus afflixi: pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina. Vers. 38. 39. & 40.

Caput XXI.

Vet. xxiii. Rec. xv. De Prælatorum injustitia & erratis, minus perfecti clamant & non dolent; perfecti vero tacent & lugent.

52. Quid est clamare terram, deflere sulcos, & fructus proprios emendo comedere? Cui umquam necesse est sua emere? Quis clamantem audivit terram? Quis sulcos deflentes vidit? Et cum sulci terræ semper ex terra sint, quid est, quod pronuntiatione distincta & clamasse terra, & sulci ejus cum ea deflesse denegantur? Cum enim nihil sit aliud sulcus terræ, quam terra, magnæ distinctionis ratione non caret, dum subjungit: *Et cum ea sulci ejus deflent.* Qua videlicet in re, quia ordo historiæ deficit, sese nobis intellectus mysticus, quasi apertis jam foribus ostendit. Ac si patenter clamet: Quia rationem litteræ defecisse cognoscitis, nimirum restat, ut ad me sine dubitatione redeatis. Omnis enim, qui vel privato jure domesticam familiam regit, vel pro utilitate communi fidelibus plebibus præest, in hoc quod jura regiminis in commissis sibi fidelibus possidet, quid aliud quam terram incolendam tenet? Ad hoc quippe divina dispensatione ceteris unusquisque præponitur, ut subjectorum animus quasi [c] subacta terra, prædicationis illius semine fecundetur. Sed terra contra possessorem clamat, si contra eum qui sibi præest, [d] aliquid justum vel privata domus, vel sancta Ecclesia murmurat. Clamare quippe terram est, contra regentis injustitiam rationabiliter subjectos dolere. Ubi recte subjungitur: *Et cum ea sulci ejus deflent.* Terra enim etiam nullis operibus exculta, plerumque ad usum hominis aliquod alimentum profert; exarata vero, fruges ad satietatem parit. Et sunt nonnulli, qui nullo lectionis, nullo exhortationis vomere proscissi, quædam bona, quamvis minima, tamen ex semetipsis proferunt, quasi terra necdum exarata. Sunt vero nonnulli, qui ad audiendum semper atque retinendum, sanctis prædicationibus ac meditationibus intenti, a priori mentis duritia, quasi quodam linguæ vomere [e] scissi, semina exhortationis accipiunt, & fruges boni operis per sulcos voluntariæ afflictionis reddunt. Sæpe vero contingit, ut hi qui præsunt, injusta aliqua faciant: fitque ut ipsi subjectis noceant, qui prodesse debuerant.

Quæ

a Val-cl. & Gemet. *torrentemque non potui.*
b Val-cl. *ut ea quæ viriliter mentem premebant, dilectionis* &c.
c Corb. Germ. Norm. Germ. & Laud. *substrata terra.*
d Editi, *aliquid injustum*; at contra S. Gregorii mentem: loquitur enim S. Doctor de justis querelis, contra præpositorum injustitiam, ut palam fit ex sequentibus. Ceterum lectioni nostræ consentiunt cod. Anglic. Norm. Laud. & Sangerm.
e Utic. *sciffa*, quod etiam prius legebatur in Beccensi, *sciffa* referri potest ad duritiam mentis de qua supra.

Quæ dum rudes quique conspiciunt, commoti contra rectorem murmurant, nec tamen valde proximis per compassionem dolent. Cum vero hi, qui jam [a] aratro lectionis attriti sunt, atque ad frugem boni operis exculti, gravari vel in minimis innocentes aspiciunt, per compassionem protinus ad lamenta convertuntur: quia velut sua plangunt ea, quæ proximi injuste patiuntur. Perfecti namque [b] cum semper de spiritalibus moveantur, tanto sciunt de alienis corporalibus damnis ingemiscere, quanto jam edocti sunt non dolere de suis. Omnis ergo qui præest, si perversa in subditis exercet, contra hunc terra clamat, & sulci deflent: quia contra ejus injustitiam rudes quidem populi in murmurationis vocibus erumpunt, sed perfecti quique pro pravo ejus opere sese in fletibus affligunt: quodque imperiti clamant & [c] non dolent, hoc probatioris vitæ subjecti deflent & tacent. Cum clamante ergo terra sulcos plangere, est per hoc unde multitudo fidelium juste contra rectorem queritur, uberioris vitæ homines ad lamenta pervenire. Sulci itaque & ex terra sunt, & tamen [d] a terræ vocabulo distinguuntur: quia hi qui in sancta Ecclesia mentem suam labore sanctæ meditationis excolunt, ceteris fidelibus tanto meliores sunt, quanto per accepta semina fecundiores operum fruges reddunt. Et sunt nonnulli, qui sanctis plebibus prælati, vitæ quidem stipendia ex Ecclesiastica largitate consequuntur, [e] sed exhortationis ministeria debita non impendunt. Contra quos adhuc exemplum sancti viri recte subjungitur, cum ab eo protinus subinfertur:

(Perfecti tanto magis de alienis damnis dolent, quanto minus de suis.)

Vers. 39. *Si fructus ejus comedi absque pecunia.*

CAPUT XXII. Rec. xvi. (Quantum peccent prælati, qui bona Ecclesiastica muti comedunt.)

53. Fructus etenim terræ absque pecunia comedere, est ex Ecclesia quidem sumtus accipere, sed eidem Ecclesiæ [f] prædicationis pretium non præbere. De qua videlicet prædicatione auctoris voce dicitur: *Oportuit te committere pecuniam meam nummulariis; & veniens ego recepissem utique quod meum erat cum usura.* (Matth. 25. 27.) Terræ igitur fructus absque pecunia comedit, qui ecclesiastica commoda ad usum corporis percipit, sed exhortationis ministerium populo non impendit. Quid ad hæc nos pastores dicimus, qui adventum districti judicis præcurrentes, officium quidem præconis suscipimus, sed alimenta ecclesiastica muti manducamus? Exigimus quod nostro debetur corpori, sed non impendimus quod subjectorum debemus cordi. Ecce vir sanctus tot in hoc sæculo pignoribus obstrictus, inter occupationes innumeras, liber ad studium prædicationis fuit. Qui fructus terræ numquam sine pecunia comedit: quia nimirum subditis verbum bonæ admonitionis reddidit, a quibus fructus corporeæ servitutis accepit. Hoc namque debet omnipotenti Deo omnis qui præest populo, hoc qui multis, hoc qui paucioribus præest: ut sic debita ministeria a subditis exigat, quatenus ipse etiam quid semper admonitionis debeat, sollicitus attendat. Omnes namque, qui sub dispensatione conditoris vicario nobis ministerio jungimur sub uno ac vero domino, quid nobis aliud nisi invicem servi sumus? Cum igitur is qui subest, servit ad obsequium: restat proculdubio, ut is qui præest, serviat ad verbum. Cum is qui subest, jussis obtemperat: oportet ut is qui præest, curam sollicitudinis ac pietatis impendat. Sicque fit, ut dum studiose nunc servire nobis invicem per caritatem nitimur, quandoque cum vero Domino communi exultatione dominemur. Sed sunt nonnulli, qui in eo quod officium prædicationis exhibent, aliis invident bonum quod habent, atque ideo jam veraciter non habent. Quibus recte per Jacobum dicitur: *Quod si zelum amarum habetis inter vos, & contentiones sunt in cordibus vestris: non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.* (Jac. 3. 14.) Unde hic quoque cum dictum est: *Si fructus ejus comedi absque pecunia;* recte subjungitur:

(Quantam sollicitudinem sibi subditis debeant qui præsunt.)

(Var. xxiv.)

Ibidem. *Et animam agricolarum ejus afflixi.*

CAPUT XXIII. (Ecclesiarum rector sibi in prædicatione cooperantibus non invideat.)

54. Agricolæ quippe hujus terræ sunt hi, qui minori loco positi, quo valent zelo, quanto possunt opere, ad eruditionem sanctæ Ecclesiæ in prædicationis gratia cooperantur. Quos videlicet terræ hujus agricolas, hoc est non affligere, eorum laboribus non invidere: ne rector Ecclesiæ dum soli sibi jus prædicationis vindicat, etiam aliis recte prædicantibus invidia se mordente contradicat. Pia etenim pastorum mens, quia non propriam gloriam, sed auctoris quærit, ab omnibus vult adjuvari quod agit. Fidelis namque prædicator optat, si fieri valeat, ut veritatem quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent. Unde cum Josue duobus in castris remanentibus atque prophetantibus vellet obsistere, recte per Moysen dicitur: *Quid æmularis pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum?* (Num. 11. 29.) Prophetare quippe omnes voluit, qui bonum quod habuit, aliis non invidit. Quia igitur beatus Job cuncta hæc suspensa intulit, & si ea minime fecerit, sententia se maledictionis adstringit, sequitur.

Vers. 40. *Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.*

CAPUT XXIV. & rec. xvii. (Prælatis sua auctoritate male utentibus oritur pro frumento tribulus, & pro hordeo spina.)

55. Ac si aperte dicat: Si injustum quid erga subditos gessi, si exegi debita, & ipse quod debui non impendi, si exercitationem boni operis aliis invidi: pro bonis quæ in æternum reficiunt, retribuantur mihi in judicio mala quæ pungunt. Pro frumento quippe tribulus, & pro hordeo spina oritur, cum in retributione ultima, de qua remuneratio laboris quæritur, punctio doloris invenitur. Et notandum, quod sicut a frumento hordeum distat, quamvis utrumque reficiat: sic a tribulo spina, quamvis sit utrumque quod pungat: quia tribulus mollior, & ad pungendum semper durior est spina. Ait ergo: *Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.* Ac si patenter dicat: Egisse quidem & magna me, & minima bona scio: sed si non ita est, pro bonis magnis mala minima, & pro bonis minimis mihi respondeant mala majora. Quamvis hoc intelligi & aliter potest. In frumento quippe spiritale opus, quod mentem reficit; in hordeo autem terrenarum rerum dispensatio figu-

a Val-cl. *aratro actionis*. Laud. *aratro sulcationis*.
b Val-cl. *cum semper de defectibus non moveantur corporalibus, tanto sciunt de alienis damnis ingemiscere*. Laud. *moveantur non corporalibus, tanto sciunt* &c.
c Depravatus est hic locus in Germ. & recent. editis, maxime defectu negationis quam supplevimus ex nostris mss. & Anglic. alias sublata particula *non*, deficit antithesis, & sermonis gratia. In vet. vulgatis legitur *non deflent* pro *non dolent*.
d Al. *a terra*.
e Laud. *exercitationis*.
f Laud. *prædicationis fructum*.

figuratur. In qua sæpe dum servire infirmis atque carnalibus cogimur, [a] quasi sua jumentis alimenta præparamus, atque ipse nostrorum usus operum quasi more hordei habet aliquid de admixtione palearum. Et plerumque contingit, ut rector qui præest, dum injusta contra subditos exercet, dum nullo bonos blandimento refovet, dum quod gravius est, bene operantes quosque ex invidia affligit; etiam quædam bona aliquando faciat, ac si frumentum ferat, sesque in dispensandis terrenis rebus [b] nonnumquam non avaritiæ studio, sed pro utilitate carnalium misceat; & sic ejusdem laboris fructum velut messem hordei expectet. Sed subjecti quique pro eo quod in maximis gravantur, gaudere in ejus bonis minimis nequeunt: [c] quia nec hoc opus coram Deo placet, quod alterius operis injustitia polluit: nec ipsa terrenarum rerum dispensatio pro utilitate subditorum suscipi creditur, quando is qui præest, anhelare per avaritiam videtur. Unde fit, ut ad ipsa etiam pauca bona, quæ fieri inter multa mala considerant, non laudes, sed gemitus reddant; atque infirmantes murmurent, dum perpendunt puri operis non esse quod vident. Ait ergo: *Si adversum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci ejus deflent: si fructus ejus comedi absque pecunia, & animam agricolarum ejus afflixi: pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina*. Ac si aperte dicat: Si magna quæ debui, sollicite non feci, punctiones murmuris a subjectis recipiam, etiam de bono quod feci. Si neglexi exhibere quod foveat, juste in querelam prosiliens eorum lingua me pungat.

56. Qua in re semper sollicita consideratione pensandum est, ne aut hi qui præsunt exempla mali operis subjectis præbeant, eorumque vitam suæ gladio pravitatis extinguant: aut hi qui alieno regimini subjacent, facile judicare audeant facta rectorum, atque per hoc, quod de his qui sibi prælati sunt, murmurant, non humano, sed ei qui cuncta disponit, divino ordini contradicant. Illis namque dicitur: *Oves meæ his quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur, & quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant*. Oves enim turbata pedibus bibunt, eum subjecti ea ad exemplum vivendi appetunt, quæ præfati quique pravo opere pervertunt. At contra a prælatis hi audiunt: *Nos enim, quid sumus? Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum*. Qui enim contra superpositam sibi potestatem murmurat, liquet quod illum redarguit, qui eamdem homini potestatem dedit. Tandem beati Job plenas mystica virtute sententias, in quibus contra amicorum verba respondit, Deo largiente digessimus: nunc superest, ut ad Eliu verba veniamus, quæ tanto graviori circumspectione pensanda sunt, quanto & per juventutis audaciam spiritu ferventiore proferuntur.

Prælati a malis exemplis præbendis, subditi a temerariis judiciis caveant.

Ezech. 34. 19.

Exod. 16. 8.

a Laud. *quasi suavis mentis alimenta præparamus*.
b Delectu duarum vocularum *non*, & *sed*, luxatus erat hic locus in superioribus ed. Erroris admonuerunt mss. Anglic. & nostri, nec non vet. ed. Paris. & Basil.
c Norm. & Laud. *quia nec opus placet quod alterius operis*,

SAN-

SANCTI GREGORII
IN EXPOSITIONEM BEATI JOB
MORALIUM
PARS QUINTA,
CONTINENS LIBROS SEX.

LIBER VIGESIMUS-TERTIUS.

Exponuntur Cap. 32. & 33. usque ad versum 22. ubi, silente Job, Eliu junior multa recta & sana, sed non recte & sana intentione edisserit.

CAP. I. Quo Dei consilio, quibusve modis Job probatus fuerit.

PRæfationem hujus operis toties necessario repeto, [a] quoties hoc in distinctione voluminum locutionis meæ pausatione succido: ut cum legendi exordium sumitur, prius ipsa memoriæ lectionis causa renovetur, & tanto robustius surgat doctrinæ ædificium, quanto ex considerata causæ origine studiosius ponitur in mente fundamentum. Beatus Job Deo soli sibique cognitus, in tranquillitate ad nostram notitiam perducendus tactus est verbere, ut odorem suarum virium [b] tanto latius spargeret, quanto more aromatum melius ex incensione fragraret. Noverat in bonis pie subditos regere, & a malis se districte custodire. Noverat bene uti rebus habitis: sed nesciebamus si patiens permaneret ablatis. Noverat quotidiana Deo pro sanis pignoribus sacrificia solvere: sed incertum erat, si ei gratiarum sacrificium & orbatus immolaret. Ne quid ergo vitii salus tegeret, dignum fuit, ut hoc dolor aperiret. Data itaque est contra sanctum virum hosti callido tentandi licentia. Qui dum bona ejus multis cognita interimere appetit, etiam bonum patientiæ quod latebat, ostendit: & quem se angustare persequendo credidit, flagellis auctum & in exemplo dilatavit. Nec sine gravi arte, exercuit licentiam, quam accepit. Nam combussit greges, extinxit familias, obruit heredes, percussit salutem corporis, & ad intorquendum gravioris tentationis jaculum, linguam servavit uxoris: quatenus sancti viri forte ac solidum pectus & per damna rerum dolore sterneret, & per verba conjugis maledictione perforaret. Sed quot vulnera sæviens intulit, tot sancto viro nesciens victorias ministravit. Nam fidelis Dei famulus, uno eodemque tempore inter vulnera & verba deprehensus, & dolentem carnem æquanimiter pertulit, & desipientem conjugem prudenter increpavit. Antiquus itaque hostis, quia vinci se in domesticis doluit, protinus exteriora requisivit. Amicos namque ejus de locis singulis, quasi pro exercenda caritate commovit, eorumque ora sub specie consolationis aperuit; sed per hæc, jacula increpationis intorsit, quæ eo durius cor secure audientis infigerent, quo inter ostensæ & non servatæ caritatis tenebras [c] improvise vulnerarent. Post hos quoque ad contumelias etiam Eliu junior excitatur, ut tranquillitatem tantæ mansuetudinis saltem dedignata levitas perturbaret ætatis. Sed contra tot antiqui hostis machinas stetit invicta constantia, stetit æquanimitas infracta. Nam uno eodemque tempore verbis adversantibus opposuit prudentiam, rebus vitam. Nemo igitur sanctum virum, quamvis de illo aperte post flagella scriptum sit: *In omnibus his non peccavit Job labiis suis*; saltem postmodum in contentione amicorum æstimet inter verba deliquisse. Satan quippe tentationem illius expetiit; sed Deus qui hunc laudaverat, in seipso ejus intentionem certaminis accepit. Quisquis ergo beatum Job deliquisse in suis sermonibus queritur; quid aliud quam Deum, qui pro illo proposuit, [d] perdidisse confitetur?

Job. 1. 2. 9. &c.

Ibid. 2. 19.

Antiqui Patres arboribus fructiferis similes.

2. Quia vero antiqui patres fructiferis arboribus similes, non solum pulchri sunt per speciem, sed etiam utiles per ubertatem, sic eorum vita pensanda est, ut cum miramur quæ sit viriditas in historia, inveniamus & quanta sit ubertas in allegoria: quatenus cum blandum est quod in foliis redolet, cognoscamus & quam dulce sit quod in fructibus sapit. Nullus quippe supernæ adoptionis gratiam habuit, nisi qui hanc per cognitionem Unigeniti accepit. Dignum itaque est ut ipse in eorum vita & lingua resplendeat, qui eos ut resplendere mereantur, illustrat. Nam cum in tenebris lucernæ lumen accenditur, prius lucerna eadem, quæ videri cetera efficit, videtur. Unde necesse est, ut si vere intendimus illuminata cernere, studeamus men-

a Ex his verbis patet divisio totius operis in superioribus editionibus neglecta; cujus tamen sunt vestigia quædam in vet. ed. in quibus ad hunc librum præmittitur, vel: *Incipit quinta pars moral.* vel, *totius operis pars quinta*. In vet. Basil. legitur: *quoties ad hoc in distinctione voluminum locutione mea pausatione succedo*. In Colbertino alias Monast. S. Dionysii ab 800. circiter annis descripto, *quoties hoc in distinctionem ... succedo*. Deficit codex Germ. usque ad 31. & Corb. Germ. usque ad 22. exclusive.

b Vindoc. & Norm. *tanto largius*. Colbert. habet, *flagraret* pro *fragraret*.

c Turon. & Norm. *improvise vulnerarent*.

d Turon. *deliquisse*.

mentis oculos ad ipsum illuminans lumen aperire.

Eorum fructus fuit, Christum signare.

Quod & in eisdem beati Job sermonibus, etiam remotis allegoriarum umbris, quasi depressis altæ noctis tenebris, corusci more pertranseuntis intermicat, cum dicitur: *Scio quod*

Job. 19. 25.

Redemtor meus vivit, & in carne mea videbo Deum. Hoc nimirum in nocte historiæ, Paulus lumen invenerat, cum dicebat: *Omnes in Moyse*

1. Cor. 10. 2.

baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eumdem potum spiritalem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus. Si igitur Redemptoris speciem petra tenuit; cur non figuram illius beatus Job insinuet, qui cum quem voce protulit, etiam passione signavit? Unde & non immerito, Job videlicet dolens dicitur, quia illius in se imaginem exprimit, de quo per Isaiam longe ante

Isai. 53. 4.

Et ecclesiam.

annuntiatur, quod dolores nostros ipse portavit. Sciendum quoque est, quod Redemtor noster unam se personam cum sancta Ecclesia, quam assumsit, exhibuit. De ipso enim dicitur:

Ephes. 4. 15.

Coloss. 1. 24.

Qui est caput, Christus. Rursumque de ejus Ecclesia scriptum est: *Et corpus Christi, quod est Ecclesia*. Beatus igitur Job, qui Mediatoris typum eo verius tenuit, quo passionem illius non loquendo tantummodo, sed etiam patiendo prophetavit, cum in dictis factisque suis expressioni Redemtoris innititur, repente ad significationem corporis aliquando derivatur: ut quod Christum & Ecclesiam unam personam credimus, hoc etiam unius personæ actibus significari videamus.

Uxor Job, carnales Ecclesiæ: amici, hæreticos adumbrant.

3. Uxor vero ejus, quæ eum ad maledicendum provocat, quid aliud, quam pravitatem carnalium signat? Qui intra sanctam Ecclesiam incorrectis moribus positi, eo durius vitam fidelium, quo vicinius premunt: quia dum vitari a fidelibus quasi fideles nequeunt, tanto gravius,

Ver. 11.

quanto & interius tolerantur. Amici vero ejus, qui quasi dum consulunt, invehuntur, hæreticorum figuram exprimunt, qui sub specie consulendi, agunt negotium seducendi. Unde & ad beatum Job dum pro Domino verba faciunt, a Domino reprobantur: quia videlicet omnes hæretici dum Deum defendere nituntur, offendunt. Unde eis apte & ab eodem viro sancto dicitur:

Job. 13. 3. & 4.

Disputare cum Deo cupio, prius vos ostendens fabricatores mendacii, & cultores perversorum dogmatum. Constat ergo eos hæreticorum typum gerere, quos sanctus vir redarguit cultui perversorum dogmatum deservire. Quia igitur Job interpretatur dolens, quo nimirum dolore vel Mediatoris passio, vel sanctæ Ecclesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis vitæ fatigatione cruciatur; amici quoque ejus ex vocabulo nominis, meritum suæ indicant actionis. Nam Eliphaz Latina lingua dicitur [a] Dei contemtus. Et quid aliud hæretici faciunt, nisi quod dum falsa de Deo sentiunt, eum superbiendo contemnunt? Baldad interpretatur vetustas sola. Bene autem omnes hæretici in his quæ de Domino loquuntur, dum non intentione recta, sed appetitione temporalis gloriæ videri prædicatores appetunt, vetustas sola nominantur. Ad loquendum quippe non zelo novi hominis, sed vitæ veteris pravitate concitantur. Sophar quoque Latino sermone dicitur dissipatio speculæ, vel [b] speculationem dissipans. Mentes namque fidelium ad contemplanda superna se erigunt; sed dum hæreticorum verba pervertere recta contemplantes appetunt, speculam dissipare conantur. In tribus itaque amicorum Job nominibus, tres in hæreticis perditionum casus exprimuntur. Nisi enim Deum contemnerent, nequaquam de illo perversa sentirent: [c] & nisi vetustatem contraherent, in novæ vitæ intelligentia non errarent: & nisi speculationem bonorum destruerent, nequaquam eos superna judicia tam districto examine pro verborum suorum culpa reprobarent. Contemnendo igitur Deum, in vetustate se retinent: sed in vetustate se retinendo, pravis suis sermonibus speculationi rectorum nocent.

Eliu figura doctorum fidelium sed superborum.

4. Post hos quoque Eliu junior in beati Job exprobratione subjungitur, ex cujus persona videlicet species quorumdam doctorum fidelium, sed tamen arrogantium designatur. Cujus verba non facile intelligimus, nisi ea ex subsequenti Dominica correptione pensemus. Ait namque de illo Dominus: *Quis est iste involvens sententias*

Job. 38. 2.

sermonibus imperitis? Cum vero dicit sententias, sed non addit protinus quales, vult proculdubio bonas intelligi. Nam cum sententiæ nominantur nisi etiam [d] malæ dicantur, malæ sentiri non possunt. In bono enim semper sententias accipimus, quæ sine reprobationis adjectione ponuntur, sicut scriptum est: *Sapientior sibi videtur piger, septem*

Prov. 26. 16.

viris loquentibus sententias. Quod vero dicitur, quia ejus sententiæ imperitis sermonibus involvuntur, hoc summopere ostenditur, quia ab eo cum elationis fatuitate proferuntur. Magna quippe in eo imperitia est, humiliter dicere nescire quod dicit; & veritatis sensibus elationis verba miscere.

Ver. 3. Aliquando male bene, & bona male dicuntur.

5. Omne enim quod dicitur, quadripartita potest qualitate distingui: si aut mala male, aut bona bene, aut mala bene, aut bona male dicantur. Male enim malum dicitur, cum res perversa suadetur, sicut scriptum est: *Benedic Deo, &*

Job. 2. 9.

morere. Bonum bene dicitur, cum recte recta prædicantur, sicut Johannes ait: *Agite pœnitentiam, appropinquavit enim regnum cælorum*. Malum bene

Matth. 3. 2.

dicitur, quando per os dicentis idcirco vitium exprimitur, ut reprobetur, sicut Paulus ait: *Fe-*

Rom. 1. 26.

minæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum qui est contra naturam. Quo loco execranda quoque virorum facinora subdidit: sed honeste inhonesta narravit, ut multos ad honestatis formam inhonesta narrando revocaret. Male autem bonum dicitur; cum rectum aliquid recto studio non profertur, sicut illuminato cæco Pharisæi dixisse perhibentur: *Tu sis discipulus ejus*. Quod

Johan. 9. 28.

maledictionis utique dixerunt studio, non orationis voto. Vel sicut Caiphas ait: *Expedit unum*

Johan. 11. 50.

[e] *hominem mori pro populo, ut non tota gens pereat*. Bonum quippe, sed non bene locutus est: quia dum crudelitatem necis appetiit, redemtionis gratiam prophetavit. Hoc igitur modo Eliu quoque dicere non bene bona reprehenditur: quia in his quæ veraciter loquitur, arroganter inflatur. Qui in eo speciem arrogantium signat, quo per sensum rectitudinis in tumoris verba se elevat.

6. Sed

a Membranæ Balluzianæ ætate S. Gregorii non multum inferiores in quibus pauca supersunt ex moralibus, Colbert. Vindoc. Norm. *Domini contemtus*.

b Vindoc. Pratel. &c. *speculam dissipans*.

c Norm. *& nisi vetustates contraherent*. Quæ hic legimus de hæreticis, iisdem pene verbis habentur in præf. generali cap. 7.

d In editis, *male dicuntur*, se l mendose: mens S. Gregorii est, sententias in bonam semper partem accipiendas, nisi aliquid addatur quo reprobentur.

e Deest *hominem* in tribus Norm. in Baluz. & Colb.

In amicorum Job reconciliatione, agnoscenda hæreticorum conversio.

6. Sed quid est quod tres amicos reconciliari per septem sacrificia, divina vox præcipit; Eliu vero sub unius tantummodo sententiæ increpatione derelinquit; nisi quod nonnumquam hæretici divinæ gratiæ largitate perfusi, ad unitatem sanctæ Ecclesiæ redeunt? Quod bene ipsa amicorum reconciliatione signatur, pro quibus tamen beatus Job exorare præcipitur: quia nimirum hæreticorum sacrificia accepta Deo esse non possunt, nisi pro eis universalis Ecclesiæ manibus offerantur, ut ejus meritis remedium salutis inveniant, quam verborum suorum jaculis impugnando feriebant. Unde & septem pro eis sacrificia memorantur oblata: quia dum septiformis gratiæ Spiritum confitentes accipiunt, quasi septem oblationibus expiantur. Hinc in Johannis Apocalypsi per septenarium Ecclesiarum numerum, universalis Ecclesia designatur. Hinc per Salomonem de sapientia dicitur: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem.* Ipso ergo sacrificiorum numero reconciliati hæretici, quid prius fuerint exprimunt, qui perfectioni septiformis gratiæ nonnisi redeundo junguntur. Bene autem tauros pro se & arietes obtulisse describuntur. In tauro quippe cervix superbiæ, in ariete autem ducatus gregum sequentium designatur. Quid itaque est pro eis tauros arietesque mactare, nisi eorum superbum ducatum interficere, ut de se humilia sentiant, & post se corda innocentium jam non seducant? Cervice enim tumenti ab Ecclesiæ universitate resilierant, & infirmos post se populos, quasi sequentes greges trahebant. Veniant igitur ad beatum Job, id est revertantur ad Ecclesiam, & septenario sacrificio tauros & arietes mactandos offerant: [a] qui ut universali Ecclesiæ conjungantur, humilitate interveniente, interficiant quidquid prius tumidum de superbo ducatu sapiebant.

Eorum sacrificia Deo non placent, sed quæ ab Ecclesia offeruntur.

Apoc. 1. 11.

Prov. 9. 1.

Ver. iv.

Non reconciliantur qui recte prædicando, vanæ gloriæ serviunt, sed sæpissime reprobantur.

7. Eliu vero, per quem vanæ gloriæ amatores signati sunt, [b] intra sanctam Ecclesiam constituti, qui ea quæ recte sentiunt, humiliter proferre contemnunt, nequaquam per sacrificium reconciliari præcipitur: quia arrogantes quidem, sed tamem fideles, pro eo quod jam intus sunt, per septem sacrificia revocari non possunt. Quos tamen sub Eliu specie sententia divina redarguit, atque in eis non veritatis sententias sed elationis mentem ac verba [c] reprehendit. Quæ nimirum reprehensio quid aliud signat, nisi quod eos intra positos supernæ districtionis increpatio vel per flagellum corrigit, vel per justum examen sibimetipsis relinquit? Tales quippe intra sanctam Ecclesiam recta quidem prædicant, sed tamen, Deo judice, audire merentur adversa: quia per bona, quæ non propria proferunt, non auctoris sui gloriam, sed propriam laudem quærunt. Unde hoc quoque caute pensandum est, quo divina voce de Eliu dicitur: *Quis est iste?* Prima quippe exprobatio, est talis interrogatio. Nam, *Quis est iste*, non dicimus, nisi de eo utique, quem nescimus. Nescire autem Dei, reprobare est: unde quibusdam quos reprobat, in fine dicturus est: *Nescio vos unde sitis, discedite a me omnes operarii iniquitatis.* Quid est ergo de hoc arrogante requirere, *Quis est iste?* nisi aperte dicere: Ego arrogantes nescio, id est eorum vitam in sapientiæ meæ virtute non approbo, quia dum laudibus humanis inflantur, a vera gloria æternæ retributionis inanescunt. Cujus dum sententias minime respuit, sed tamen eum ipsum qui illas protulit, reprehendit, quasi aperte insinuat, dicens: Novi quæ dicit, sed ignoro qui dicit: quia veraciter prolata approbo, sed eum qui de bonis quæ profert, extollitur, non agnosco.

Job. 38. 2.

Luc. 13. 27.

Optimi prædicatoris imago eximia.

8. Ut vero apertius ostendamus in elationis jactantia Eliu quam turpiter defluat, formam prius ostendere boni prædicatoris debemus: quatenus ex statu hujus rectitudinis monstretur liquido tortitudo quam prava sit incurvationis. Sanctæ universalis Ecclesiæ spiritalis quisque prædicator in cunctis quæ dicit, [d] solerti cura se inspicit, ne in eo quod recta prædicat, vitio se elationis extollat; ne vita a lingua discordet; ne pacem, quam in Ecclesia nuntiat, in seipso, dum bene dicit, & male vivit, amittat. Sed studet summopere contra maledicos rumores adversantium & defendere loquendo quod vivit, & ornare vivendo quod dicit. Nec in his omnibus suam, sed auctoris gloriam quærit: atque omnem [e] sapientiæ gratiam, quam ut loqueretur accepit, non suis se æstimat meritis, sed eorum intercessionibus, pro quibus loquitur, accepisse. Sicque dum se infra dejicit, superest: quia suæ nimirum magis mercedi proficit, quod bona quæ exercere prævalet, alienis meritis reddit. Indignum se omnibus judicat, etiam cum dignius cunctis vivat. Scit enim, quod bona quæ innotescunt hominibus, sine periculo esse vix possunt. Et quamvis sapientem se esse sentiat, vellet tamen esse sapiens, nec videri: atque hoc sibi omnimodo, quod loquendo proditur, pertimescit; & si liceat, tacere appetit, dum esse [f] multis tutius silentium cernit, eosque esse feliciores putat, quos intra sanctam Ecclesiam locus inferior per silentium occultat: & tamen ut sanctam Ecclesiam defendat, quia ad loquendum vi caritatis impellitur, ex necessitate quidem officium locutionis suscipit, sed ex magno desiderio otium [g] taciturnitatis quærit. Hoc servat voto, illud exercet ministerio. Hanc autem dicendi formulam arrogantes ignorant. Neque enim loquuntur quia causæ eveniunt, sed causas evenire appetunt, ut loquantur. Quorum nunc Eliu speciem signat, qui in locutione sua immenso se vitio elationis exaltat. Igitur finitis beati Job sermonibus, subditur:

Bona vix sine periculo innotescunt. Qui sapit, studeat esse sapiens, non videri.

Omiserunt autem tres viri isti respondere Job, eo quod justus sibi videretur.

Job 32. Vers. 1.

Hoc quod de eo dicitur: *Eo quod justus* [h] *sibi videretur*, sacræ hujus scriptor historiæ ad amicorum judicium retulit, non autem beatum Job de elationis tumore reprobavit. Sequitur:

Vet. v. Rec. 11.

Et iratus, indignatusque est Eliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram.

Vers. 2.

Cap. II.

Per Eliu, eiusque patrem & cognationem, signantur superbi veræ fidei tenaces.

9. Bene hæc ipsa vel ejus, vel parentis, vel loci, vel cognationis nomina notam propriæ exprimunt actionis. Eliu quippe interpretatum sonat, Deus meus iste, vel Deus Dominus. Per quem, * sicut superius diximus, designatur recta

** Supra n. 7.*

a In omnibus editis & in nonnullis mss. vitiatus est sensus, mutatione voculę *qui*, in *quia*. Similia lege præfat. S. Greg. num. 18. ubi non *quia*, sed *qui* occurrit.

b Additur in editis, *etiam*, sed non legitur in mss. nec aliunde requiritur.

c Subjicitur in vulgatis, *tumida*. Abest a mss. eodem sensu remanente.

d Turon. *solerter curare inspicit.*

e Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *sapientia gloriam.*

f Ita Baluz. Colb. Norm. & vet. edit. Paris. ac Basil. Recent. habent *multo tutius*. In iisdem Norm. Vindoc. & aliis, *eosque esse feliciores*, ubi in editis habes, *eosque sit feliciores.*

g Baluz. & Colb. *taciturnitas.*

h Norm. & Vind. *sibi esse videretur.*

cta fides arrogantium [a] intra Ecclesiam positorum. Unde eis & hoc ipsum ejus etiam nomen congruit. Nam quamvis juxta Dominica præcepta non vivant, Deum tamen dominum esse recognoscunt; quia in veritate carnis etiam formam Deitatis intelligunt, sicut per Prophetam dicitur: *Scitote quod Dominus ipse est Deus.* (Psal. 99. 3.) Barachel vero interpretatum, dicitur [b] benedictio Dei: Buzites autem, contemtibilis. Quod arroganter prædicantibus bene utrumque concordat: quia in prædicationis facundia benedictionem quidem gratiæ divinæ percipiunt, sed in elatis suis moribus esse eam contemtibilem ostendunt. Ipsa quippe quæ acceperunt bona, eo despicabilia faciunt, quo nequaquam eis bene uti noverunt. Apte autem etiam de cognatione Ram dicitur. Ram quippe interpretatur excelsus. Excelsus namque est fidelium populus, qui hujus vitæ infima & abjecta contemnit. Excelsi sunt qui dicere cum Paulo noverunt: [c] *Nostra conversatio in cælis est.* (Phil. 3. 20.) Eliu itaque de cognatione Ram dicitur: quia unusquisque prædicator arrogans intra universalem Ecclesiam positus, sanctis populis fidei veritate sociatur, quamvis ab eorum vita elationis pravitate disjungatur. Sequitur:

(Vers. 3. & 5.) *Iratus est autem adversus Job, eo quod justum se diceret coram Deo. Porro adversus amicos ejus indignatus est, eo quod non invenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Job.*

CAP. III. Rec. III. His simul hæreticos premunt recte prædicando, & Ecclesiam superbiendo.

10. Solerter intuendum est quod beatum Job ideo reprehendit, quod coram Deo se justum esse dixerit: amicos vero ejus ideo redarguit, quod condemnantes eum, responsionem contra illum rationabilem non dederunt. Istis namque indiciis aperte colligitur, quod per eum species amatorum vanæ gloriæ designatur. Job quippe de præsumta justitia, amicos vero ejus de stulta responsione redarguit. Cuncti enim vanæ gloriæ sectatores, [d] dum se omnibus proferunt, alios quidem de fatuis sensibus, alios autem de indignis meritis reprehendunt: id est, alios censent nihil scire, alios non bene vivere. (VET. VI.) Et quamvis juste omnes extra Ecclesiam positos prava sentire redarguant, tamen etiam eos qui intus sunt, pro vitæ despectu contemnunt, & contra illos ex magnitudine recte sentiendi, contra istos vero quasi ex merito bene vivendi superbiunt. Bene autem Eliu modo beatum Job, modo amicos ejus increpare perhibetur: quia amatores vanæ gloriæ aliquando intra sanctam Ecclesiam constituti, & adversarios premunt, dum vera prædicant, & ejusdem sanctæ Ecclesiæ moribus contradicunt, dum de ipsa prædicatione gloriantur. Premunt adversarios virtute dicti: premunt sanctam Ecclesiam qualitate dicendi. Illos prædicatione veritatis, istam vitio elationis impugnant. Sequitur:

(Vers. 4. & 5.) *Igitur Eliu expectavit Job loquentem, eo quod seniores essent, qui loquebantur. Cum autem vidisset* [e] *quod tres respondere non potuissent, iratus est vehementer.*

CAP. IV. Non nisi post hæreticorum certamina, prodiere acuti sensus & perplexior indago verborum.

11. Quamvis sancta Ecclesia sit proculdubio adversariis suis antiquior, quia de illa ipsi, non autem exiit ipsa de illis; sicut de eis per Johannem dicitur: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis:* (1. Johan. 2. 19.) recte tamen eisdem adversariis Eliu junior fuisse describitur; quia nimirum [f] post exorta hereticorum bella, esse intra sanctam Ecclesiam fastu scientiæ inflati arrogantes cœperunt. Cum enim graviora hostium prodiere certamina, tunc sunt profecto subtiliora sensuum spicula requisita, tunc argumentorum obstacula, tunc perplexior indago verborum. Quæ sæpe viri ferventes ingenio, dum congrue inveniunt, arroganter intumescunt; &, quod per elationis vitium plerumque contingit, iisdem acutis sensibus, quibus hostem feriunt, prosternuntur; dum in his quæ recte de Deo sentiunt, non Dei, sed suam gloriam quærunt. Unde Eliu quoque multa quidem recte loquitur, & tamen divina voce, ac si perversa dixerit, increpatur. Cum vero dicitur, quia Eliu expectavit Job loquentem, eo quod seniores essent qui loquebantur: aperte beato Job non pro sua, sed pro amicorum reverentia honorem reservasse monstratur: quia videlicet arrogantes intra positi eamdem sanctam Ecclesiam, quam defendunt, despiciunt: & plerumque contingit, ut plus ingenia male sapientium, quam simplicem vitam innocentium venerentur: plus reservent linguis extra loquentium, quam meritis intra positorum: quamvis utrisque ex diverso obvient, cum & ab illis rectitudine sensuum, & a sancta Ecclesia morum pravitate discordent. Sequitur:

(Vers. 6. & 7.) *Respondensque Eliu filius Barachel Buzites, dixit: Junior sum tempore, vos autem antiquiores: idcirco demisso capite veritus sum indicare vobis meam sententiam. Sperabam enim quod ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapientiam.*

CAP. V. Tacere, sæpe est sapere.

12. Cuncta hæc, quæ ab eo per tumorem superbiæ proferuntur, cursim potius perstringenda sunt, quam attentius exponenda. Quæ enim soliditate gravitatis carent, expositionis subtilitate non indigent. Sed solum puto breviter intimandum, quod Eliu quamdiu pro ætatis suæ respectu tacuit, sapientior fuit: cum vero in aliis annorum multitudinem, semetipsum præferens, despicit, quam pueriliter desipiat ostendit. Nam contra ejus sententiam & ætas prolixior loquitur, & per annorum multitudinem sapientia docetur: quia etsi longævitas sensum non præbet, [g] usu tamen vehementer exercet. Sequitur:

(Vers. 8.) *Sed ut video, spiritus est in hominibus, & inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.*

CAP. VI. Rec. IV. Quatuor species tumoris in arrogantibus. VET. VII.

13. Hæc recte diceret, si eamdem intelligentiam sibi præ ceteris non arrogaret. Neque enim prava condemnatio est, ex eo bono quod communiter datur, private gloriari; scire bonum unde acceperit, & nescire quomodo bono uti debeat quod accepit. Quatuor quippe sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur: cum bonum aut a semetipsis habere se æstimant: aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant: aut certe cum jactant se habere quod non habent: aut despectis ceteris singulariter videri appetunt habere quod habent. A semetipso enim bonum se habere jactabat, cui per Apostolum dicitur: *Quid autem habes quod non accepisti?* (1. Cor. 4. 7.)

(1. Bonum a semetipso habere se credere.)

a Unus ex Ebroic. *contra sanctam Ecclesiam*. Vindoc. & alii Norm. *intra sanctam Ecclesiam*.
b Vindoc. & plerique Norm. *benedictio Domini*.
c Vindoc. *nostra autem conversatio*.
d Norm. & Vindoc. *dum se in omnibus præferunt*.

e Baluz. Colb. Prat. *quod respondere non potuissent*; omittitur, *tres*.
f Turon. *post exorta inimicorum bella*. Series sermonis postulat ut legatur *hæreticorum*, non *inimicorum*.
g Editi *usum tamen . . . exercet*. Melius in mss. *usu*.

1. Sibi pro suis meritis datum.

cepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Rursum ne dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus, idem Apostolus admonet, dicens: *Gratia estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis,* [a] *sed Dei donum est, non ex operibus, ut ne quis glorietur.* Qui etiam de semetipso ait: *Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum.* Quibus verbis aperte declarat, quod gratia [b] non pro meritis tribuatur, dum ex seipso docuit & quid de malitia meruit, & quid de benevolentia accepit.

Ephes. 2. 3. *2. Gratia non datur pro meritis.* *1. Tim. 1. 13.*

3. Bonum aliquod falso sibi tribuere.

Rursum nonnulli jactant se habere quod non habent, sicut divina voce per Prophetam de Moab dicitur: [c] *Superbiam ejus, & arrogantiam ejus ego novi, & quod non sit* [d] *juxta eam virtus ejus.* Et sicut Angelo Ecclesiæ [e] Laodiceæ dicitur: *Quia dicis quod dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.*

Jer. 48. 29. *Apoc. 3. 17.*

4. Sibi soli, despectis ceteris, illud vindicare.

Rursum nonnulli, despectis ceteris, videri appetunt singulariter bonum habere quod habent. Unde & Pharisæus idcirco de templo absque justificatione descendit, quia bonorum operum merita sibi quasi singulariter tribuens, oranti publicano se prætulit. Sancti quoque Apostoli ab hoc elationis vitio revocantur, qui de prædicatione redeuntes, cum elati dicerent: *Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subjecta sunt:* ne de hac miraculorum singularitate gauderent, illico eis respondit Dominus, dicens: *Videbam satanam velut fulgur de cælo cadentem.* Ipse quippe singulariter elatus dixerat: *Super astra cæli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, similis ero Altissimo.* Et mire Dominus, ut in discipulorum cordibus elationem premeret, mox judicium ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit: ut in auctore superbiæ discerent, quid de elationis vitio formidarent. In hac itaque arrogantiæ quarta specie crebro humanus animus labitur: ut id quod habet, habere se singulariter glorietur. In qua tamen similitudini diabolicæ vicinius appropinquat: quia quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior ceteris quærit, illum videlicet imitatur, qui despecto bono societatis Angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, & Altissimi similitudinem superbe appetens, per iniquum desiderium quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis erumpere. Eliu ergo quamvis dari a Domino sapientiam confitetur, in hac tamen elationis specie labitur, ut sapientiorem se ceteris gaudeat, & quasi de singulari bono sese inaniter extollat. Quod verbis sequentibus indicat, dicens:

Luc. 18. 14. *Luc. 10. 17.* *Ibid. 18.* *Isai. 14. 13.*

Vers. 9. 10. 11. & 12. *Non sunt longævi sapientes, nec senes intelligunt judicium. Ideo dicam: Audite me, ostendam vobis* [f] *ego meam sapientiam. Expectavi enim sermones vestros, audivi prudentiam vestram, donec disceptaretis sermonibus: & donec putabam vos aliquid dicere, considerabam.*

CAP. VII. *Quidam superbe tacent; & senes audiunt, non ut discant, sed ut judicent.*

14. Quantum ad intentionem litteræ spectat, loquens Eliu indicat quam superbe tacuerit. Cum enim dicit: *Expectavi enim sermones vestros, & putabam vos aliquid dicere:* aperte declarat, se ad verba senum judicantis potius studio, quam dicentis voto tacuisse. Quamvis hæc melius vitam arrogantium designant, qui aliquando intra sanctam Ecclesiam positi, cum ejusdem sanctæ Ecclesiæ adversarios conspiciunt, non in eis annos temporum, sed intentionem solent pensare verborum. Nam quantolibet sint eisdem arrogantibus antiquiores hæretici, eos audacter comprimunt, in quorum verbis dogmata perversa reprehendunt. Sequitur:

Vers. 12. & 13. *Sed ut video, non est qui arguere possit Job, & respondere ex vobis sermonibus ejus. Ne forte dicatis: Invenimus sapientiam, Deus projecit eum, non homo.*

CAPUT VIII. *Ver. VIII. Deus in hac vita solatia aliquando concedit, nullo vitæ æternæ detrimento.*

15. Sæpe hæretici per hoc quod esse & hominibus despicabiles solent, cum a cunctis fere gentibus sanctam Ecclesiam venerari conspiciunt, opinionem ejus quibus valent obtrectationibus lacerare contendunt, dicentes: Idcirco illi cuncta temporalia suppetunt, quia ei præmia æternorum munerum subtrahuntur. Quorum vocibus Eliu obviat, dicens: *Ne forte dicatis: Invenimus sapientiam, Deus projecit eum, non homo.* Ac si arrogantes intra sanctam Ecclesiam, sed tamen fideles contra hæreticos dicant: Per hoc, quod sanctam Ecclesiam in honore hominum florere temporaliter cernitis, projectam eam a Domino non credatis. Scit enim Redemtor ejus, & in hoc itinere solatia venienti tribuere, & pervenienti ad æternam patriam superna præmia reservare. Incassum igitur dicitis, quia Deus eam, & non homo projecerit, cum venerari illam a cunctis fere hominibus videtis: quia sic ei terrenæ gloriæ adjumentum tribuitur, ut per hoc multiplicius etiam ad cælestia subvehatur. Sequitur:

Vers. 14. *Nihil locutus est mihi, & ego non secundum vestros sermones respondebo illi.*

CAP. IX. *Superbi, cum corripiuntur, non audiunt, aut dissimulant.*

16. Quid est, quod ait: *Nihil locutus est mihi?* Numquid sancta Ecclesia per prædicatores justos cum intra se arrogantes conspicit, erudire ac redarguere prætermittit? Exercet hæc, & quotidie exercere non cessat. Sed Eliu, qui loquentem publice beatum Job audierat, dicat: *Nihil locutus est mihi*; quia nimirum omnes arrogantes, voces quidem sanctæ Ecclesiæ audiunt, sed sibi eas dici dissimulant, quando elationis vitium emendare contemnunt. Nec se de superbia redargui æstimant, quia esse se humiles putant: qui etiam redargui despiciunt, dum sapientores se & ipsis redarguentibus arbitrantur. Quod vero ait: *Et ego non secundum sermones vestros respondebo illi:* bene beato Job non secundum sermones eorum respondere se dicit. Arrogantes enim intra sanctam Ecclesiam positi, respondent contra eam: sed non sicut hæretici exterius constituti. Neque enim contradicunt ei prava prædicando, sed perverse vivendo: quia nec de Deo, ut hæretici, indigna sentiunt, sed de se plus quam necesse est, digna suspicantur. Sequitur:

Vers. 15. *Extimuerunt, nec responderunt ultra, abstuleruntque a se eloquium.*

Ver. IX. Bene ad Eliu verba amici Job extimuisse referuntur: quia nonnumquam arrogantes Ecclesiæ defensores, quamvis ordinem dicendi non teneant, tamen adversarios ipsa dictorum virtute perturbant. Sequitur:

 Quo-

a Vindoc. *Dei enim donum est*, omisso, *sed*. Deest etiam in Norm. Baluz. & Colb.
b Norm. & Vindoc. *non meritis tribuatur*. Utrumque Augustinianum sensum sapit.
c Pl. mss. *superbiam Moab*.
d Editi etiam veteres, *juxta eum*. Vindoc. Baluz. Colb. Norm. *juxta eam*, nimirum superbiam & arrogantiam. Ita quoque legitur in Vulgata, juxta textum Hebraicum.
e Norm. *Laudicia*. vet. edit. *Laodicia*.
f Pratel. *ego etiam*. Baluz. & Corb. *meam scientiam*. Qui codices habent infra, *donec disceptaremini*, pro *disceptaretis*.

Vers. 16.

Quoniam igitur expectavi, & non sunt locuti; steterunt, nec responderunt ultra.

CAP. X.

Errantes dum tacent, quum suam sapientiam ostentare tantum cupiunt, non aliis prodesse.

17. Finis esse locutionis sapientium solet, ut eousque dicant, quo adversariis silentium imponant. Non enim se ostendere, sed prava docentes compescere cupiunt. Postquam vero de amicis Job dictum est: *Extimuerunt, nec responderunt ultra, abstuleruntque a se eloquium;* Eliu subjungens, ait: *Expectavi, & non sunt locuti; steterunt, nec responderunt ultra.* Et illis jam silentibus, adhuc verba multiplicat, quia videlicet vir arrogans, & formam in se arrogantium intentans, non adversariorum dicta superare, sed suam sapientiam ostentare festinat. Unde & sequitur:

Vers. 17.

Respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiam meam.

Hanc enim partem suam omnis arrogans æstimat, si scientiam non tam habeat, quam ostendat: quia nimirum omnes elati scientiam non habere appetunt, sed ostendere. Quo contra bene per Moysen dicitur: *Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit.* (Num. 19. 15.) Tegmen quippe operculi, vel ligatura, est censura disciplinæ, [a] qua quisquis non premitur, quasi vas immundum pollutumque reprobatur. An non vas sine operculo Eliu fuerat, qui hanc esse partem suam æstimaverat, si ostenderet scientiam quam habebat? Quasi enim vas sine operculo, vel ligatura polluitur, qui per studium ostentationis patens, nullo velamine taciturnitatis operitur. Prædicatores autem sancti partem suam reputant, si intus quidem ipsi de sapientia sua gaudeant, foris autem alios ab errore compescant: neque a se ipsis ita loquendo exeunt, ut gaudium mentis in ostensione ponant disertæ locutionis: sed bonum scientiæ in cordis secreto meditantur, & ibi gaudent, ubi hoc percipiunt, non ubi inter tot tentationum laqueos innotescere compelluntur: quamvis cum bonum quod accipiunt, innotescunt, media interveniente caritate ex profectu audientium, & non ex propria ostensione gratulantur. Arrogantes enim cum scientiam accipiunt, nihil se accepisse æstimant, si hanc eos occultam habere contingat. Nusquam quippe suum gaudium, nisi in ore hominum ponunt. Unde & fatuæ virgines in vasis suis oleum non sumsisse referuntur: (Matt. 25. 3.) quia arrogantes omnes cum se ab aliquibus fortasse vitiis continent, bonum gloriæ intra conscientias habere non possunt. In vase autem proprio sumserat Paulus oleum, qui dicebat: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* (2. Cor. 1. 12.) Inane ergo vasculum ferre, est intus corde vacuo, [b] foris humani oris judicium quærere. Eliu itaque, quia gloriam dum exterius quærit, intra vos oleum non habet, dicit: *Respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiam meam.* Unde & hoc ipsum, quod de fervore vanæ gloriæ intus patitur, verbis sequentibus aperit, dicens:

VET. X. Secus boni prædicatores.

Vers. 18. 19. & 20.

Plenus sum sermonibus, & coarctat me spiritus uteri mei. En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod laguneulas novas disrumpit. Loquar, & respirabo paululum; aperiam labia mea, & respondebo.

CAP. XI. REC. V.

18. Nonnumquam arrogantes viri, dum prædicatores sanctos magna eloqui, ac pro locutione sua

A

venerari conspiciunt, locutionis eorum celsitudinem, & non [c] utilitatem intentionis imitantur: neque hoc amant quod illi appetunt, sed hoc summopere appetunt, quod clari hominibus ostendantur. Nam sæpe contingit, ut sapientes viri cum se non audiri considerant, ori suo silentium [d] indicant: sed plerumque dum conspiciunt, quod iniquorum facinora ipsis tacentibus & non corripientibus crescunt, vim quamdam spiritus sui sustinent, ut in locutionem apertæ correptionis erumpant. Unde propheta Jeremias cum prædicationis sibi silentium indixisset, dicens: *Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius;* (Jer. 20. 9.) illico adjunxit: *Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususque in ossibus meis, & defeci, ferre non sustinens: audivi enim contumelias multorum.* Pro eo enim quod se minime audiri conspexit, silentium appetiit: sed cum crescentia mala cerneret, in eodem silentio non permansit. Quia enim foris tacuit, ex tædio locutionis intus ignem pertulit de zelo caritatis. Inflammantur quippe corda justorum, cum non correpta crescere conspiciunt acta malorum: eorumque culpæ se participes credunt, quos in iniquitate crescere silendo permittunt. David propheta postquam sibi silentium indixerat: *Posui ori meo custodiam, dum consisteret peccator adversum me: obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis:* (Psal. 38. 2.) in ipso suo silentio, isto zelo caritatis exarsit, qui illico subdidit: *Et dolor meus renovatus est, concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.* (Ibidem 3.) Totus ergo cor concaluit, quia dilectionis ardor per admonitionem locutionis exterius emanare recusavit, Ignis in meditatione cordis axarsit: quia increpatio delinquentium a correptione oris refrixit. Caritatis enim zelus consolatione admirabili augendo se temperat, quando contra iniquorum opera per vocem correptionis emanat: ut & quæ corrigere non valet, increpare non desinat, ne se participem delinquentium, ex consensu taciturnitatis addicat.

Locutionis eorum celsitudinem, non utilitatis intentionem imitantur superbi.

B

C

D

19. Sed quia sæpe nonnulla vitia virtutes se esse mentiuntur, sicut effusio nonnumquam misericordia, & tenacia nonnumquam parsimonia, & crudelitas aliquando justitia vult videri: ita plerumque mentem ad loquendi impetum, vanæ gloriæ anxietas nequaquam se intra silentium capiens, quasi zelus caritatis inflammat, atque appetitæ ostensionis vis ad effrenationem locutionis impellit, & quasi sub studio consulendi, libido erumpit apparendi. Non enim curat loquendi quid prosit, sed quid appareat: nec studet ut malum quod cernit, corrigat; sed bonum quod sentit, ostendat. Unde Eliu quoque spiritu elationis extensus, & sese intra silentii claustra non capiens, ait: *Plenus sum sermonibus, & coarctat me spiritus uteri mei. En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod laguneulas novas disrumpit.*

VET. XI. Nonnulla vitia virtutes mentiuntur.

E

20. Quod si intelligere spiritaliter debemus, hoc loco videlicet ventrem, sinum cordis appellat. In musto vero, sancti Spiritus fervor accipitur, de quo in Evangelio Dominus dicit: *Vinum novum mittunt in utres novos.* (Matth. 9. 17.) Ex quo dum repente replerentur Apostoli, dum linguis omnibus lo- (Act. 2. 4.)

Elationis inflatio, zelum ex afflatu Spiritus sancti quandoque imitatur.

a Recentioribus edit, placuit addere, *silentii*, explicationis gratia. Antiquiores excusi, quos sequimur, carent hoc additamento, & mss. religiosius inhærent.

b Velesti, *humani favoris*. Nostra lectio est mss. Vindoc. Norman &c. Baluz. & Colb. habent, *humano ore*.

c Vindoc. Pratel. Utic. & alii, *utilitatis intentionem*; & fortasse melius.

d Verbum, *addicere*, pro simpliciter, *condemnare*, sæpe usurpatum jam monuimus lib. 2. n. 15. & alibi. Laudatis scriptoribus addidimus Petrum Chrys. qui Serm. 74. ita loquitur. *Addicitur mors, quæ in nos tendens invenit in rudicem.* Et Ennodium qui sic scribit Dictione 22. *ut hostem fulciat, socios .... addicit.*

loquerentur, a Judæis nescientibus, sed tamen A vera attestantibus, dictum est: *Hi musto pleni sunt*. Laguunculas vero, infirmas ipsa humanitate conscientias, vel certe hæc terrena corporum vascula, non inconvenienter accipimus; de quibus Paulus Apostolus ait: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*. Eliu autem, quia, sicut superius diximus, sic inflatione elationis extenditur, ac si ad loquendum per caritatis gratiam ardore Spiritus sancti accendatur, sensus sui spiritum in eo quod [a] tacuit, quasi musto absque spiraculo comparavit. Et bene ait: *Quod lagunculas novas disrumpit*; quia sancti Spiritus fervor non solum veteri, sed etiam nova vita vix capitur. Mustum ergo lagunculas novas disrumpit B pit, quia fervoris ejus potentia etiam spiritalia corda transcendit. *Loquar, & respirabo paululum: aperiam labia mea, & respondebo*. Bene ait: *Respirabo*: quia sicut labor justorum est videre prava, nec corrigere; ita gravis est labor arrogantium, si quod sapiunt, non ostendunt. Vim quippe intrinsecus æstuantem ferre vix possunt, si omne quod sentiunt, paulo tardius innotescunt. Unde necesse est, ut cum res bona agitur, prius ejus elatio in corde vincatur; ne si a radice miseræ intentionis prodeat, amaros nequitiæ fructus producat.

Ibid. 13. — 1. Cor. 4. 7.

VET. XII. REC. VI. Qui adhuc vitiis subjacent, alios regere non præsumant. Dist. 44. c. non liceat.

21. Hi ergo, qui adhuc vitiorum bello subjacent, nequaquam per prædicationis usum præesse C magisterio ceterorum debent. Hinc est enim, quod juxta divinæ dispensationis vocem, ab anno vigesimo & quinto Levitæ tabernaculo serviunt, sed a [b] quinquagesimo custodes vasorum fiunt. Quid enim per annum quintum ac vigesimum, in quo flos juventutis oboritur, nisi ipsa contra unumquodque vitium bella signantur? Et quid per quinquagesimum, in quo & jubilæi requies continetur, nisi interna quies edomito bello mentis exprimitur? Quid vero per vasa tabernaculi, nisi fidelium animæ figurantur? Levitæ ergo ab anno vigesimo & quinto tabernaculo serviunt, & a quinquagesimo custodes vasorum fiunt; ut videlicet, qui adhuc impugnan- D tium vitiorum certamina per consensum delectationis tolerant, aliorum curam suscipere non præsumant: cum vero tentationum bella subegerint, quo apud se jam de intima tranquillitate securi sunt, animarum custodiam sortiantur. Sed quis hæc tentationum prælia sibi perfecte subigat, cum Paulus dicat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati?* Sed aliud est bella fortiter perpeti, aliud bellis enerviter expugnari. In istis exercetur virtus, ne extolli debeat: in illis omnimodo extinguitur, ne subsistat. Qui igitur scit E fortiter tentationem ferre certaminis, & cum tentatione concutitur, in alta arce præsidet quietis: quia etiam apud semetipsum sub seipso esse contentiones vitiorum conspicit, quibus nulla fractus delectatione consentit. Sequitur:

Rom. 7. 23.

Vers. 21. & 22.

Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo. Nescio enim quamdiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus.

CAPUT XII. Vitæ præsentis tem-

22. Recta consideratio, quod Deum homini idcirco non æquat, quia quamdiu hic subsistat, vel quando Dei judicium tollatur, ignorat. Et bene ait: *Post modicum tollat me factor meus*: quia quamlibet longum fuerit tempus vitæ præsentis, eo ipso breve est, quo permanens non est. Neque enim dignum est, ut diutinum judicetur, quidquid fine circumscribitur. Sed inter has sententias, quas ex veritate solidas profert, ad verba rursum elationis erumpit, dicens:

pus breve est, quia non permanet.

Job 33. Vers. 1. & 2.

Audi igitur Job eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta. Ecce aperui os meum: loquatur lingua mea in faucibus meis.

CAPUT XIII. REC. VII. Superbi sanam doctrinam non sane prædicant, quod insolescant. Dist. 47. c. Hoc habet.

23. Pensemus de qua elatione descendit, quod beatum Job audire se admonet, quod os aperuisse se perhibet, quod linguam suam [c] in faucibus loqui promittit. Hoc enim habet proprium doctrina arrogantium, ut humiliter nesciant inferre quod docent, & recta quæ sapiunt, recte ministrare non possint. In verbis enim eorum proditur, quod cum docent, quasi in quodam sibi videntur [d] summitatis culmine residere, eosque quos docent, ut longe infra se positos, veluti in imo respiciunt, quibus non consulendo loqui, sed vix dominando dignantur. Recte autem his per Prophetam Dominus dicit: *Vos autem cum austeritate imperabitis eis, & cum potentia.* Cum austeritate enim & potentia imperant, qui subditos suos non tranquille ratiocinando corrigere, sed aspere inflectere dominando festinant.

Ezec. 34. 4.

VET. VIII. Vera doctrina elationem fugit.

24. At contra vera doctrina tanto vehementius hoc elationis vitium fugit per cogitationem, quanto ardentius verborum suorum jaculis ipsum magistrum elationis insequitur. Cavet enim, ne eum magis elatis moribus prædicet, quem in corde audientium sacris sermonibus insectatur. Humilitatem namque, quæ magistra est omnium materque virtutum, & loquendo dicere, & vivendo [e] conatur ostendere: ut eam apud discipulos veritatis plus moribus, quam sermonibus eloquatur. Unde Paulus Thessalonicensibus loquens, quasi culminis proprii Apostolatus oblitus, ait: *Facti sumus parvuli in medio vestrum.* Unde Petrus Apostolus, cum diceret: *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem, de ea quæ in vobis est spe*: in ipsa doctrinæ scientia qualitatem docendi asseruit esse servandam, subdens: *Sed cum modestia & timore, conscientiam habentes bonam.* Hoc autem quod discipulo Paulus ait: *Præcipe hæc & doce cum omni imperio*: non dominationem potentiæ, sed auctoritatem suadet vitæ. [f] Cum imperio quippe docetur, quod prius agitur, quam dicatur. Nam doctrinæ subtrahit fiduciam, quando conscientia præpedit linguam. Non ergo ei potestatem elatæ locutionis, sed bonæ fiduciam insinuavit actionis. Unde etiam de Domino scriptum est: *Erat enim docens, sicut potestatem habens, non sicut Scribæ & Pharisæi.* Singulariter namque ac principaliter [g] solus ex potestate bona locutus est: quia ex infirmitate, mala nulla commisit. Ex divinitatis quippe potentia habuit id, quod nobis per humanitatis suæ innocentiam ministravit.

1. Thess. 2. 7. — 1. Petr. 3. 15. — Ibid. 16. — 1. Tim. 4. 11. — Tit. 2. 15. — Matth. 7. 29.

VET. XIV. REC. VIII. Quid prædicatoribus, ut elationem fugiant, considerandum.

25. Nos enim, quia infirmi homines sumus, cum de Deo hominibus loquimur, debemus primum [h] meminisse quod sumus, ut ex propria infirmitate pensemus, quo docendi ordine infirmis fratribus consulamus. Consideremus igitur, quia aut ta-

a Baluz. & Colb. *docuit*, manifesto errote.
b Turon. Colb. & Norm. *a quinquagenario*. Et infra, *per quinquogenarium*. Ita quoque legitur in vet. edit. Paris. & Basil. ac paulo post: *& a quinquagenorio custodes* &c.
c Colb. Vindoc. & Norm. *in faucibus suis*.

d Editi, *culmine sublimitatis*. Sequimur Baluz. Colb. & Norm.
e Norm. Baluz. & Colb. *conantur*, & infra, *eloquuntur*.
f Vindoc. Norm. & alii, *cum omni quippe imperio*.
g Deest, *solus*, in Norm.
h Vindoc. & plur. Norm. *nosse*.

les sumus, quales nonnullos corrigimus; aut tales aliquando fuimus, etsi jam divina gratia operante non sumus: ut tanto temperantius humili corde corrigamus, quanto nosmetipsos verius in his quos emendamus, agnoscimus. Si autem tales nec sumus, nec fuimus, quales adhuc illi sunt, quos emendare curamus: ne cor nostrum forte superbiat, & de ipsa innocentia pejus ruat, quorum mala corrigimus, alia eorum bona nobis ante oculos revocemus. Quæ si omnino nulla sunt, ad occulta Dei judicia recurramus: quia sicut nos meritis nullis hoc ipsum bonum quod habemus, accepimus: ita illos quoque potest gratia supernæ virtutis infundere, ut excitati posterius etiam ipsa possint bona, quæ nos ante accepimus, prævenire. Quis enim crederet, quod per Apostolatus meritum Saulus lapidatum Stephanum præcessurus erat, qui in morte ejus lapidantium vestimenta servabat? His ergo primum cogitationibus humiliari cor debet, & tunc demum delinquentium iniquitas increpari. Sed hunc, ut sæpe dictum est, locutionis modum Eliu ignorare ostenditur, qui in locutione sua elationis [a] typo, quasi potentia cujusdam auctoritatis inflatur, dicens: *Audi igitur Job eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta. Ecce aperui os meum: loquatur lingua mea in faucibus meis.*

Act. 7. 57.

Nonnulli modestiam solum simulant.

26. In faucibus vero loqui, est silenter dicere, & non clamoribus vociferari. Quibus verbis arrogantes intra sanctam Ecclesiam positos signat. Hi enim velut in faucibus loqui dicuntur, quando non contra adversarios extra viventes clamant: sed quosdam intra sinum sanctæ Ecclesiæ, quasi vicinos, ac juxta positos increpant. Sæpe vero arrogantes eamdem, quam tenent, arrogantiam se fugere ostendunt; & dum sic cuncta agunt, ut nullum lateant, hæc private singulis, quasi [b] latenter narrant: quatenus non solum de sensu intelligentiæ, sed de ipso apud homines etiam arrogantiæ contemtu glorientur. Unde nunc dicitur: *Loquatur lingua mea in faucibus meis.* Ac si aperte dicatur: Quæ contra te prudenter sentio, ecce silenter narro. Aliquando autem [c] in tantam impudentiæ elationem prosiliunt, ut aliis tacentibus, ipsi soleant laudare quod dicunt. Unde subjungit:

Vers. 3. *Simplici corde [d] meo sermones mei, & sententiam puram labia mea loquentur.*

CAPUT XIV.

De simplicitate falso gloriantur.

27. Magnæ virtutis laus est simplicitas locutionis. Quam quia arrogantes non habent, habere se hanc sollicitius asserunt, ut securius audiantur. Et pure se locuturos denuntiant: quia duplicitatis suæ malitiam deprehendi formidant. Sæpe autem & falsis vera permiscent, ut inde eorum mendacio citius credatur, unde inesse eis assertio veritatis agnoscitur. Quia igitur Eliu & pure se locuturum perhibuit, & dicta sua appellando sententias favore præcucurrit, eamdem jam sententiam, quam promisit, adjungit, dicens:

Vers. 4. *Spiritus Dei fecit me, & spiraculum Omnipotentis vivificavit me.*

CAPUT XV.

VET. XV. REC. IX.

Doctrina inordinate prolata, sterilescit, & fœdat.

28. Subditurus vera, præmisit elata; & dicturus hoc quod recte saperet, ante innotuit quantum tumeret. Sic nimirum sic arrogantium mentes insaniunt, ut & in eis quæ recte sentiunt, elationis suæ tortitudine depraventur. Unde fit, ut etiam eorum recta auditores nequaquam instruant: quia profecto illos per ea quæ tumide sentiunt, non ad sui reverentiam, sed ad contemtum vocant, Dumque dictis prudentibus stultitiæ verba miscentur; quia stultitia ab audiente despicitur, etiam prudentia non tenetur. Hinc enim per Moysen dicitur: *Vir, qui fluxum seminis sustinet, immundus erit.* Quid est enim sermo, nisi semen? Qui dum ordinate emittitur, audientis mens quasi concipientis uterus ad boni operis prolem fœtatur. Si vero importune defluit, emittentem polluens, generandi virtutem perdit. [e] Nam si sermo semen non esset, de prædicante Paulo nequaquam Athenienses dicerent: *Quid vult sibi seminiverbius hic dicere?* De quo & Lucas dicit: *Ipse enim erat dux verbi.* Semen ergo usui propaginis dicatum incompetenter fluens, cetera membra coinquinat, cum sermo, per quem in audientium sensibus nasci scientia debuit, si inordinate prodeat, etiam quæ recte senserit fœdat. Unde Eliu quoque etiam quæ recte potest sentire, commaculat, dum cui vel quid loquatur ignorat: & quasi fluxum seminis sustinet, [f] cum linguam utilitati congruam, per verba vanæ locutionis movet. Bono autem ordine & factum se adstruit, & animatum, Per spiritum factum, & per spiraculum se narrat animatum. Facto quippe Adam, scriptum est: *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem.* Sed hæc quæ recte adstruit, utrum recte exequatur, audiamus. Sequitur:

Lev. 15. 10.

Act. 17. 18.

Act. 14. 11.

Gen. 3. 7.

Si potes, responde mihi, & adversus faciem meam consiste. *Vers. 5.*

CAPUT XVI.

Insulsa plus justo sibi arrogantium jactantia.

29. Ecce dum narrat ordinem veræ conditionis, in fastum subito superbæ elationis erumpit, atque aliis verbis hoc idem replicat, dicens:

Ecce & me sicut & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoque formatus sum. Verumtamen miraculum meum non te terreat, eloquentia mea non sit tibi gravis. *Vers. 6. & 7.*

Quid est hoc, quod Eliu ordinem veræ conditionis agnoscit, & modum rectæ locutionis ignorat? Quid est, quod se beato Job & conditus exæquat, & locuturus exaltat, nisi hoc, quod arrogantes omnes cunctis quidem hominibus se æqualiter conditos meminerunt, sed per fastum scientiæ auditores suos æquales sibi vel esse, vel credere dedignantur, eisque se per naturæ conditionem conferunt, sed per tumorem scientiæ superponunt? Æquales quidem se judicant extitisse nascendo, sed non æquales remansisse vivendo. [g] Atque in eo quod æquales quasi vivendo jam non sunt, illud ad majus miraculum revocant, quod æquales nascendo fuerunt. Unde inflatus Eliu dicit: *Ecce & me sicut & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoque formatus sum. Verumtamen miraculum*

a Ita Baluz. Colb. Norm. & vet. edit. Paris. & Basil. Alii habent, *typho*. Observat noster Mabillonius ad Epist. 247. S. Bernardi sæpe legi *typum* pro *typho*, in mss. codicib. Id sæpe occurrit in exemplaribus Gregorianis manu exaratis, In Reg. S. Benedicti cap. 31. ubi legitur *sine typo vel mora*: Hildemarus legit *sine typho*, hoc est sine fastu aut arrogantia: Aug. in Psal. 57. vers. 6. *Invenis hominem superbum, typho arrogantissimo*. & de Civit. Dei lib. 11. cap. penult. *unam fruentem Deo, alteram tumentem typho*.

b Plerique *silenter*.

c Vindoc. *in tantam impudentiam elationis*.

d Deest *mea* in Norm.

e Hic admonet Gussanvillæus in mss. Vaticanis, inter ista verba, *virtutem perdit*; &, *nam si sermo*, attexi quæ sequuntur: *in mente quippe audientium, semen secuturæ cogitationis, est addita æqualitas locutionis: quia dum per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur*. Quid significet, *addita æqualitas locutionis*, prorsus me latet. Assumentum hoc non legitur in mss. nostris, imo nec in excusis, nec in ipsa edit. Romana Sixti V. ad mss. cod. Vaticanos præsertim adornata.

f Vindoc. *qui linguam*. Ita etiam Ebroic. Baluz. & Colb. Plerique Norm. *cui linguam*.

g Ebroic. *atque ideo quod æquales .... jam sunt*.

VET. XVI.

lum meum non te terreat, & eloquentia mea non sit tibi gravis. Habent hoc etiam arrogantes proprium, quod prius quam dicant, mira se dicere semper existimant, & locutionem suam admirando præveniunt: quia vel in acutis sensibus ipsa elatio quanta sit fatuitas, ignorant. Notandum quoque est, quod Paulus dum mire Hebræos admoneret, adjunxit: *Rogo autem vos fratres, ut sufferatis verbum solatii: etenim perpaucis scripsi vobis.* Eliu autem inania protulit, & quasi consolando subjunxit: *Miraculum meum non te terreat, & eloquentia mea non sit tibi gravis.* Ille dicta sua verbum solatii: hic vero eloquentiam, & miraculum vocat. Ecce quam distincti sapores prodeunt fructuum ex diversa radice cogitationum. Ille de magnis humiliter sentit, iste de minimis se inaniter erigit. Quid ergo inter hæc, nisi hoc solerter est intuendum, [a] quod & ascensuri in imo se esse considerant, & casuri semper in præcipiti stant? Salomone attestante, qui ait: *Ante ruinam exaltatur cor, & ante gloriam humiliatur.* Sequitur:

Hebr. 13. 22.

Prov. 16. 18.

Vers. 8. 9. 10 & 11.

Dixisti ergo in auribus meis, & vocem verborum [b] *tuorum audivi.*

R E G. X.

Atque eamdem vocem subjungens, ait: *Mundus sum ego, & absque delicto immaculatus, & non est iniquitas in me. Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi. Posuit in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas.* Moxque contra hæc verba, quæ beatum Job dixisse narravit, senteotiam suam proferens, ait:

Vers. 12.

CAPUT XVII.

Hoc est ergo, in quo non es justificatus.

Studeant magis increpare, quam consolari.

Job 2. 3.

30. Profecto beatus Job veraciter dixerat, quod absque culpa fuerit flagellatus. Hoc enim ipse de se, quod de illo ad diabolum Dominus dixit: *Commovisti me adversus eum, ut affligerem illum frustra.* Sed Eliu oon credidit, cessante culpa, potuisse eum etiam pro gratia flagellari. Nesciebat enim, flagellis ejus non deleri vitium, sed meritum augeri, & pro eo quod sine delicto se dixerat flagellatum, hac eum sententia increpat, dicens: *Hoc est erga, in quo non es justificatus.* Habent enim hoc arrogaotes proprium, ut plus arguere appetant, quam consolari: & quæque hominibus evenire cognoscunt, ex solis evenisse iniquitatibus arbitrentur. Nesciunt quippe occulta judicia subtiliter quærere, atque id quod non intelligunt, humiliter perscrutari: quia eos sæpe a secretis investigationibus judiciorum Dei, ipsa scientiæ suæ elatio dejicit, dum extollit.

Obstaculum est veritatis tumor mentis

31. Obstaculum namque veritatis est tumor mentis: quia dum inflat, obnubilat. Qui & si quando scientiam videntur adipisci, quasi de quadam rerum cortice, & non de secretæ dulcedinis medulla pascuntur; micantibusque ingeniis sæpe exteriora tantummodo attingunt, sed interni gustum saporis ignorant: videlicet foris acuti, sed intus cæci sunt. Neque id de Deo sentiunt, quod dulce interius sapiat, sed quod excussum exterius sonet. Qui etsi secreta quædam intelligendo percipiunt, eorum dulcedinem experiri non possunt: & si noverunt quomodo sunt, ignorant, ut dixi, quomodo sapiunt. Et fit plerumque, ut fortiter dicant, sed tamen juxta ea quæ dicunt, vivere nesciant. Unde bene quidam sapiens dixit: *Mihi autem det Deus, hac dicere ex sententia.* Sententia quippe a sensu vocata est. Et recta quæ intelligit, non ex sola scientia, sed etiam ex sententia dicere appetit, qui nequaquam tantummodo sciendo dicere, sed sentiendo desiderat experiri quod dicit. Sed mens arrogantium, dictorum suorum sensum non penetrat: quia ab interno gustu, recto judicio [c] in eos favores reliditur, quos foris amat. Vera autem scientia afficit, non extollit: nec superbientes, quos repleverit, sed lamentantes facit. Qua quisque cum repletus fuerit, primo loco se scire appetit; & jam sui conscius, tanto per illam robustius sapit, quanto se infirmum in illa verius recognoscit; atque ampliorem viam hujus scientiæ ipsa ei humilitas aperit: dumque imbecillitatem suam conspicit, ipsa ei cognitio secretorum sublimium absconditos sinus pandit: qua cognitione pressus, subtilior redditur, [d] quo ad occulta rapiatur. Eliu ergo in flagellis beati Job, idcirco veracem rationem non invenit, quia eam quærere humiliter nescit; & increpare potius quam consolari paratior, dicit: *Hoc est ergo, in quo non es justificatus.*

VET. XVII.

Sap. 7. 15.

Veræ scientiæ effectus.

Superbi sæpe alios increpando, mentiuntur

32. Notandum quoque est, quod beatus Job in nervo pedem suum positum dixit, sed nequaquam mundum se hoc modo, quo ei objicitur, absque peccaio, vel immaculatum, & sine iniquitate fuisse memoravit. Sed Eliu, dum eum austeritate studuit increpare quæ dicta sunt, mentiens addidit quæ dicta non sunt. Qui enim semper increpare appetunt, & numquam fovere, multa plerumque increpando mentiuntur. Nam ut arguere docte videantur, fingunt nonnumquam quæ redarguant; & cum ipsi equino more in cursum suæ ostentationis inferveant, in subjectorum invectionibus ex fictis sibi iniquitatibus campum parant. Sciendum præterea est, sicut & * superius dixi, quod arrogantes viri inflatis suis sermonibus sæpe fortia dicta permiscent, nec considerant aliquando [e] quid vivant, sed pensant studiose quid doceant. Quorum nunc Eliu speciem tenet, qui non recte vivere appetit, sed docere. Quia ergo sciens, sed arrogans loquitur, taceamus jam quid tumidum vivit, & audiamus quid solidum dicit. Post tot itaque elationis verba, tandem scientiam suam ostendere inchoans, ait:

* n. 31.

Vers. 12.

CAPUT XVIII.

Respondebo tibi, quod major sit Deus homine.

Quod a Deo nobis meliore patimur, justum credamus.

VET. XVIII.

33. Dicatur fortasse ab aliquo: Quis istud vel cum non audit ignorat? Sed nimirum hæc sententia vilis creditur, si non ex ipsa intentionis suæ radice pensetur. Flagellato videlicet loquebatur: qui & percussionis verbera acceperat, & causas verberum nesciebat. Ideirco ergo intulit: *Respondebo tibi, quod major sit Deus homine:* ut flagellatus homo considerans, quia illo major est Deus, in omne quod patitur, ejus judicio se postponat, [f] quo se minorem esse non dubitat; & quod a meliore patitur, justum credat, etiam si ejusdem justitiæ causas ignorat. Quisquis, etiam pro peccato percutitur, nisi murmurando renitatur, eo ipso jam justus es-

 se

a Ebroic. & alii Norm. *quod & ascensura .... & casura.* Baluz. *ascensura .... & cariora semper in præcepsis stant,* corrupto & contrario sensu. Colb. *ascensura .... & casura semper in præcipitis* (forte præcipitiis) *stant.*

b Abell., *suorum*, a Baluz. Colb. & plur.

c Editi, *in eos favores redigitur.* Prælucentibus mss. Angl. Nor. Baluz. Colb. &c. mutavimus *redigitur*, in *reliditur*; ex quo exquisitior sensus sequitur. Significatur enim arrogantium mentem ad humanos favores quibus inhiat tamquam ad scopulum allidi.

d Vindoc. Baluz. Colb. & plur. Norm. *qui ad occulta capiatur*, obscuro, ne dicam, nullo sensu.

e Recent. ed. *quid juvent*, quod sensu caret. Melius in mss. Angl. Norm. Vindoc. Baluz. &c. *quid vivant*, hoc est qua ratione vitam componant & instituant, quod etiam habent vet. ed.

f Ita melius mss. quam, *eos se minorem*, ut legitur in ed.

se inchoat, quo ferientis justitiam non accusat. A Homo namque sub Deo est conditus, & ad conditionis ordinem redit, quando sibi æquitatem judicis sui, etiam quam non intelligit, anteponit. Bene ergo dicitur: *Respondebo tibi, quod major sit Deus homine;* ut considerata potentia creatoris, deferveat tumor mentis per memoriam conditionis. Unde David propheta, cum percussionis pondere in excessum vocis erumpere cogeretur, ad considerationem [a] conditionis suæ se recolligens, ait: *Obmutui, & non aperui os meum: quoniam tu fecisti me.* Pensavit enim conditionis suæ ordinem, & justitiam percussionis invenit: quia qui benigne eum qui non erat, condidit, cum profecto qui erat, non nisi juste percussit. Sequitur:

Psal. 38. 3.

B

Vers. 33. & 34.

Adversus eum contendis, quod non ad omnia verba responderit tibi. [b] *Semel loquetur Deus, & secundo idipsum non repetet.*

CAPUT XIX.

Rec. xi. In Scriptura sacra quidquid scire nos decet, docet Deus.

34. Afflicti cordis est proprium, ut in omne quod appetit, & tamen rerum ordinem contrarium sentit, si possit fieri, cur ita, vel non ita sit, divinis sibi responderi vocibus velit: ut Deum de cuncta rerum controversia consulat, & responsionis ejus cognita ratione conquiescat. Eliu autem prævidens, quod Scripturam sacram Dominus conderet, ut in ea vel publicis, vel occultis cunctorum quæstionibus responderet, ait: *Adversus eum contendis, quod non ad omnia verba responderit tibi. Semel loquetur Deus, & secundo idipsum non repetet.* C Ac si diceret: Deus singulorum cordibus privatis vocibus non respondet, sed tale eloquium construit, per quod cunctorum quæstionibus satisfaciat. In scripturæ

Vers. xix.

quippe ejus eloquio, causas nostras singuli si requirimus, invenimus: nec opus est ut in eo quod specialiter quisque tolerat, responderi sibi divina voce specialiter quærat. Ibi enim nobis omnibus in eo quod specialiter patimur, communiter respondetur: ibi vita præcedentium fit forma sequentium. Ut enim unum e pluribus proferamus: ecce dum passione aliqua vel molestia carnis afficimur, scire fortasse occultas causas passionis D ejusdem vel molestiæ optamus, quatenus in eo quod patimur, ex ipsa rerum scientia consolemur. Sed quia de specialibus tentationibus nostris nequaquam nobis singulis specialiter respondetur, ad Scripturam sacram recurrimus. Ibi videlicet invenimus, quod Paulus carnis infirmitate tentatus, audivit: *Sufficit tibi gratia*

2. Cor. 12. 9.

mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Quod idcirco illi in infirmitate propria dictum est, ne singillatim nobis omnibus diceretur. In Scriptura igitur sacra vocem Dei, afflicto Paulo, audivimus, ne cum fortasse affligimur, singuli au- E dire eam privata consolatione quæreremus. Non ergo Dominus ad omnia verba nobis respondet: quia *semel loquetur, & secundo idipsum non repetet;* id est, in his quæ per Scripturam sacram ad patres nostros protulit, nos erudire curavit. [c] Dicant itaque sanctæ Ecclesiæ doctores, dicant etiam arrogantes, cum in ea laborare quosdam pusillanimitate conspiciunt, quia nobis Deus ad verba omnia non respondet: quia *semel loquetur Deus, & idipsum secundo non repetet;* id est, cogitationibus vel tentationibus singulorum non jam passim per prophetarum voces, non per angelica officia satisfacit: quia in Scriptura sacra quidquid potest singulis evenire, comprehendit; atque in illa per exempla præcedentium, etiam vitam sequentium informare curavit. c

Loqui Dei est verbum genuisse.

35. Quamvis quod ait: *Semel loquetur Deus, & secundo idipsum non repetet:* hoc intelligi subtilius potest, quod Pater unigenitum consubstantialem sibi Filium genuit. Loqui enim Dei, est verbum genuisse. Semel autem loqui [d] Dei, est Verbum aliud præter unigenitum non habere. Unde & apte subditur: *Et secundo idipsum non repetet;* quia videlicet hoc ipsum Verbum, id est Filium, nonnisi unicum genuit. Quod autem non ait, *Locutus est*, sed *loquetur*, non videlicet tempus præteritum, [e] sed futurum ponens, liquet omnibus, quia Deo nec præteritum tempus congruit, nec futurum. Tanto ergo in eo quodlibet tempus ponitur libere, quanto nullum vere. Neque enim quodlibet libere dici poterat, si saltem unum proprie diceretur. Inde itaque dici in Deo tempus [f] audacter quodlibet licet, unde in eo dici proprie nullum licet. Verbum namque Pater sine tempore genuit. d e f

Hanc generationem mirari debemus, non scrutari.

36. Et quis digne fari queat illam ineffabilem nativitatem, quod de æterno natus est coæternus, quod existens ante sæcula genuit æqualem, quod gignente natus posterior non est? Quæ videlicet nos mirari possumus, sed intueri minime valemus. Illius autem nativitatis vim, jam mirari posse, aliquatenus videre est. Sed quomodo videmus, quod nequaquam comprehendimus? Est autem, quod de usu carnis trahere ad sensum spiritus debemus. Nam si quis in tenebris, clausis oculis, jaceat, atque ante eum, subitum lucernæ lumen erumpat, clausi ejus oculi ipso adventu luminis feriuntur, ut patescant. Cur ergo turbati sunt, si clausi nihil viderunt? Nec tamen aliquid perfectum fuit, quod videre clausi potuerunt. Nam si perfecte totum vidissent, cur aperti quærerent quod viderent? Sic itaque sic sumus, cum de incomprehensibili nativitate intueri aliquid conamur. Eo ipso enim, [g] quo fulgoris admiratione percutitur animus, & quasi videt quod videri non valet, velut in tenebris positus, vim lucis oculis clausis [h] videt. Quia g h

vero

a Vindoc. & Pratel. *cognitionis suæ.*

b Ita legendum ex mss. Anglic. & nostris In editis *semel loquitur ... non repetit*. Nostra lectio Hebraico textui magis concinere videtur, in quo futurum usurpatur, *jedabber*. Attamen Hieronymus vertit, *semel loquitur*. Ceterum S. Gregorium legisse *loquetur*, patet ex his quæ leguntur infra num. 35. *quod autem non ait*, locutus est, *sed*, loquetur, *non videlicet tempus præteritum sed futurum ponens*.

c Ita cum Colb. Turon. Norm. &c. vet. ed. Paris. In ed. aliis, *Discant igitur sancti doctores Ecclesiæ, discant & arrogantes, cum intra eam laborare.*

d Deest, *Dei*, in Utic. & plur. Norm.

e In ed. *nec futurum*. Contrario sensu legitur *sed*, in mss. Angl. Norm. Corb. & aliis.

f In editis, *audaciter*.

g Mss. Norm. & nonnulli, *quod fulgore admirationis ... quod videre non valet*.

h Post, *videt*, legitur in editis: *Eliu namque ait:* Semel loquitur Deus. *David vero Verbi unigeniti nativitatem intuens, ait:* Semel loquutus est Deus. *Quia enim unigenitus Filius idem Verbum Patris & perfectione natus dicitur, & pro æternitate semper nasci perhibetur: sacra Scriptura libere dicere de Deo consuevit, quia locutus est, & loquitur. In eo enim quod perfectum Verbum genuit, & locutus est Pater: in eo autem quod semper gignit, utique loquitur: quamvis hoc, quod perfectum diximus, proprie non dicamus. Neque enim quod factum non est, proprie dicitur esse perfectum: sed ejus plenitudinem per quamdam angustiam nostræ locutionis exprimimus, sicut etiam de Patre Dominus dicit;* Estote perfecti, sicut & Pater cælestis perfectus est. Sed desiderantur in omnibus mss. Norm. Turon. Vindoc. Colb. Baluz. Codex hic & multis in locis est exesus aut mutilus. Esse assumentum mihi persuadetur non solum mss. cod. silentio, sed etiam sermonis serie, quæ hac longa parenthesi videtur abrupta. Etenim his verbis, *quo fulgoris admiratione* &c. succedere debet immediate: *Quia vero hæc divinæ naturæ secreta admiratio*.

vero hæc divinæ naturæ secreta admiratio non facile occupatis per terrena desideria mentibus innotescit, [a] apte Dei locutio qualiter ad nos fiat, insinuat, dicens:

Vers. 15.

Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo.

CAPUT XIX. VET. XX. REC. XII. Vox Dei auditur quando tranquilla mente ab operibus sæcularibus quiescitur.

37. Quid est, quod per somnium nobis locutio divinitatis innotescit, nisi quod Dei secreta non cognoscimus, si in terrenis desideriis vigilemus? In somnio enim exteriores sensus dormiunt, & interiora cernuntur. Si ergo interna contemplari volumus, ab externa implicatione dormiamus. Vox videlicet Dei quasi per somnium auditur, quando tranquilla mente ab hujus sæculi actione quiescitur, & in ipso mentis silentio divina præcepta pensantur. Cum enim ab externis actionibus mens sopitur, tunc plenius mandatorum Dei pondus agnoscitur. Tunc verba Dei mens vivacius penetrat, cum ad se admittere curarum sæcularium tumultus recusat. Male autem homo vigilat, quando eum sæcularium negotiorum æstus insolenter inquietat. Aurem quippe cordis terrenarum cogitationum turba, dum perstrepit, claudit: atque in secretario mentis, quanto minus curarum tumultuantium sonus compescitur, tanto amplius vox præsidentis judicis non auditur. Neque enim perfecte homo sufficit ad utraque divisus: sed dum sic interius erudiri appetit, ut tamen exterius implicetur; unde exterius auditum aperit, inde interius obsurdescit. Moyses admixtus Ægyptiis, quasi vigilabat: & idcirco vocem Domini in Ægypto positus non audiebat. Sed exstincto Ægyptio, postquam in desertum fugit, illic dum quadraginta annis deguit, quasi ab inquietis terrenorum desideriorum tumultibus obdormivit; atque idcirco divinam vocem percipere meruit: quia per supernam gratiam quanto magis ab appetendis exterioribus torpuit, tanto verius ad cognoscenda interiora vigilavit. Rursus Israelitici populi turbis prælatus, ut Legis præcepta percipiat, in montem ducitur, atque ut interna penetret, ab externis tumultibus occultatur.

Exod. 2. 11, 12, &c. — *Exod. 19. 3.*

VET. XXI.

38. Unde & sancti viri qui exterioribus ministeriis deservire officii necessitate coguntur, studiose semper ad cordis secreta refugiunt; ibique cogitationis intimæ cacumen ascendunt, & Legem quasi in monte percipiunt; dum postpositis tumultibus actionum temporalium, in contemplationis suæ vertice supernæ voluntatis sententiam perscrutantur. Hinc est, quod idem Moyses crebro de rebus dubiis ad tabernaculum redit, ibique secreto Dominum consulit, & [b] quid certi decernat, agnoscit. Relictis quippe turbis ad tabernaculum redire, est postpositis exteriorum tumultibus, secretum mentis intrare. Ibi enim Dominus consulitur, & quod foris agendum est publice, intus silenter auditur. Hoc quotidie boni rectores faciunt, cum se res dubias discernere non posse cognoscunt, ad secretum mentis, velut ad quoddam tabernaculum revertuntur; divina Lege perspecta, quasi coram posita Arca Dominum consulunt; & quod prius intus tacentes audiunt, hoc foris postmodum agentes innotescunt. Ut enim exterioribus officiis inoffense deserviant, ad secreta cordis recurrere incessabiliter curant: & sic vocem Dei quasi per somnium audiunt, dum in meditatione mentis [c] a carnalibus motibus abstrahuntur. Hinc est, quod sponsa in Canticis canticorum sponsi vocem quasi per somnium audierat, quæ dicebat: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Ac si diceret: Dum exteriores sensus ab hujus vitæ sollicitudinibus sopio, vacante mente vivacius interna cognosco. Foris dormio, sed intus cor vigilat: quia dum exteriora quasi non sentio, interiora solerter apprehendo.

Qui exterioribus ministeriis deserviunt, studiose ad cordis secreta refugiant.

Cant. 5. 2.

Nonnisi obscure & quasi in visione nocturna, divina & interna contemplamur.

39. Bene ergo Eliu ait, quia per somnium loquitur Deus: atque apte subdidit, *In visione nocturna.* Nocturna enim visio apparere contemplatione mentis sub quibusdam imaginibus solet. In diurna autem luce certius cernimus, in nocturna vero visione cunctanter videmus. Et quia sancti omnes quamdiu in hac vita sunt, divinæ naturæ secreta, quasi sub quadam imaginatione conspiciunt, quia videlicet necdum sicut sunt, ea manifestius contemplantur, bene Eliu postquam dixit, Deum nobis per somnium loqui, subdit: *In visione nocturna.* Nox quippe est vita præsens, in qua quamdiu sumus, per hoc quod interna conspicimus, sub incerta imaginatione caligamus. Propheta namque ad videndum Dominum quadam se premi caligine sentiebat, dicens: *Anima mea desideravit te in nocte.* Ac si diceret: In hac obscuritate vitæ præsentis videre te appeto, sed adhuc infirmitatis nubilo circumscribor. David quoque hujus noctis [d] caliginem vitans, claritatem veri luminis præstolatus ait: *Mane adstabo tibi, & videbo.* Adhuc ergo in nocte minus se videre conspicit, qui ad videndum Deum futurum mane concupiscit. Quia vero, ut diximus, ab exteriori actione cessare, dormire est, bene Eliu subdit: *Quando irruit sopor super homines.* Quia autem sancti viri cum exteriori actioni non deserviunt, intra mentis [e] cubilia conquiescunt, apte subjungit: *Et dormiunt in lectulo.* Sanctis enim viris dormire in lectulo, est intra mentis suæ cubile quiescere. Unde scriptum est: *Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.* Dicatur ergo, quod *semel nobis loquitur Deus per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo*: quia nimirum tunc secreta divinitatis agnoscimus, cum ab hujus mundi tumultuosa concupiscentia intra mentis nostræ cubilia segregamur. Quia vero, ut sæpe jam diximus, aurem cordis tumultus sæcularium negotiorum claudit, & quies secretæ considerationis aperit, apte subjungit:

Isai. 26. 9. — *Psal. 5. 5.* — *Ps. 149. 5.*

Vers. 16.

Tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina.

CAPUT XXI. Qui ab exterioribus operibus cessant, ad compunctionem erudiuntur. REC. XIII.

40. Cum enim ab exterioribus actionibus sopiuntur, aperta aure interni examinis causas audiunt. Qui dum subtiliter vel flagella publica, vel judicia occulta considerant, semetipsos afficere flendo non cessant. Unde bene dictum est. *Et erudiens eos instruit disciplina*: quia consideranti menti, & sese per pœnitentiam laceranti, quasi quædam plagæ percussionis sunt lamenta compunctionis. Unde etiam Salomon recte vim percussionis utriusque conjungens, ait: *Livor vulneris abstergit mala, & plagæ in secretioribus ventris.* Per livorem quippe vulneris, disciplinam insinuat corporeæ percussionis. Plagæ vero in secretioribus ventris, sunt interna mentis vulnera, quæ per com-

Prov. 20. 30.

a Plerique Norm. & Vind. *aperte Dei locutio.*
b Norm. & Colb. *quid certius.*
c Al. *a carnalibus sensibus*, ut legitur in Vindoc. Norm. & aliis a Gussanv. visis.
d In ed. *caliginem videns.* Lectionem mss. Anglic. Norm. Vindoc. &c. expressimus.
e Ebroic. *cubicula.*

compunctionem fiunt. Sicut enim venter cibis A repletus extenditur: ita mens pravis cogitationibus dilatata sublevatur. Abstergunt igitur mala, & livor vulneris, & plagæ in secretioribus ventris: quia & disciplina exterior culpas diluit, & extensam mentem compunctio pœnitentiæ ultione transfigit. Sed hoc inter se utraque hæc differunt: quod plagæ percussionum dolent, lamenta compunctionum sapiunt. Illæ affligentes cruciant: ista reficiunt, dum affligunt. Per illas in afflictione mœror est: per hæc in mœrore lætitia. Quia tamen ipsa compunctio mentem lacerat, eamdem compunctionem non incongrue disciplinam vocat.

B

Quatuor modis justi in compunctione afficiuntur.

41. Quatuor quippe sunt qualitates, quibus justi viri anima in compunctione vehementer afficitur, cum aut malorum suorum reminiscitur, considerans ubi fuit: aut judiciorum Dei sententiam metuens, & secum quærens, cogitat ubi erit: aut cum mala vitæ præsentis solerter attendens, mœrens considerat ubi est: aut cum bona supernæ patriæ contemplatur, quæ quia necdum adipiscitur, lugens conspicit ubi non est.

Quod exemplo Pauli ostenditur. 1. Cor. 15. 9.

C Malorum suorum Paulus meminerat, & ex eis se, in quibus fuerat, affligebat, cum diceret: *Non sum dignus vocari Apostolus; quia persecutus sum Ecclesiam Dei*. Rursum divinum judicium

1. Cor. 9. 27.

subtiliter pensans, in futuro male esse metuebat, dicens: *Castigo corpus meum, & servituti subjicio: ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar.* Rursus mala præsentis vitæ pensabat, cum diceret: *Dum sumus* [a] *in hoc corpore, peregrinamur a Domino*. Et: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Et rursum bona æternæ patriæ considerabat, dicens: *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.* Atque iterum: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum manufactam, æternam in cælis.* Cujus domus bona intuens, Ephesiis dicit: *Ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, & quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credidimus.* Mala vitæ præsentis beatus Job considerans, ait: *Tentatio est* [b] *vita humana super terram*. Unde David quoque ait: *Universa vanitas omnis homo vivens.* Et quamquam in imagine Dei ambulet homo, tamen vane conturbabitur. Qui rursum æternam patriam contemplatus, & hæc mala pensans, in quibus erat, atque illa bona considerans, in quibus adhuc non erat, ait: *Heu me, quia incolatus meus prolongatus est*. Et, *Ego dixi in pavore meo: projectus sum a vultu oculorum tuorum*. Sublevatus in ecstasi, quod nostri interpretes pavorem [c] proprie vocaverunt, a vultu oculorum Dei vidit se esse projectum. Post interni quippe luminis visionem, quæ in ejus anima per contemplationis gratiam radio claritatis emicuit, ad semetipsum rediit; & cognitione percepta, vel

2. Cor. 5. 6. Rom. 7. 23. 1. Cor. 13. 12. 2. Cor. 5. 1. Ephes. 1. 18. Job. 7. 1. Psal. 38. 6. Et Davidis. Psalm. 119. 5. Ps. 30. 23.

A quibus illic bonis deesset, vel quibus malis hic adesset, invenit. Neque enim quis præsentis vitæ mala, sicut sunt, conspicere prævalet, si bona æternæ patriæ per contemplationis gustum contingere necdum valet. Unde & a vultu oculorum Dei projectum se esse cognovit. Sublevatus quippe vidit, quod de se hic videre non posse, ad se relapsus ingemuit.

Compunctionis effectus in perfectis.

42. Perfectam scilicet animam ista compunctio afficere familiarius solet, qua omnes imaginationes corporeas insolenter sibi obviantes [d] discutit, & cordis oculum figere in ipso radio incircumscriptæ lucis intendit. B Has quippe figurarum corporalium species, ad se intus ex infirmitate corporis traxit. Sed perfecte compuncta hic summopere invigilat, ne cum veritatem quærit, eam imaginatio circumscriptæ visionis illudat: cunctasque sibi obviantes imagines respuit. Quia enim per illas infra se lapsa est, sine illis super se ire conatur: & postquam per multa indecenter sparsa est, in unum se colligere nititur: ut si magna vi amoris prævalet, esse unum atque incorporeum contempletur.

Contemplationis sapor non nisi raptim mentem adicit.

C 43. Unde aliquando ad quadam inusitatam dulcedinem interni saporis admittitur, ac raptim aliquo modo ardenti spiritu afflata renovatur: tantoque magis inhiat, quanto magis, quod amet, degustat. [e] Atque hoc intra se appetit, quod sibi dulce sapere intrinsecus sentit: quia videlicet ejus amore dulcedinis sibi coram se viluit: & postquam hanc utcumque [f] percipere potuit, quid sine illa dudum fuisset invenit. Cui inhærere conatur, sed ab ejus fortitudine, sua adhuc infirmitate repellitur: & [g] quia ejus munditiam contemplare non valet, flere dulce habet, sibique ad se cadenti infirmitatis suæ lacrymas sternere. Neque enim mentis oculum potest in id quod intra se raptim conspexerit, figere: quia ipso vetustatis suæ usu deorsum ire compellitur. Inter hæc anhelat, æstuat, super se ire conatur: sed ad familiares tenebras suas victa fatigatione relabitur. Quia ergo sic affecta anima contra semetipsam grave certamen [h] tolerat semetipsam, & quia omnis hæc de nobis controversia, [i] cum nos afficit, quamvis delectatione permixta, non mo- D dicum dolorem parit: Eliu, postquam dixit Deum nobis per somnium loqui, & locutione ejus nostras aures aperiri, non immerito eamdem apertionem aurium disciplinam vocat: quia eo magis nos afficiendo conterit, quo magis ad nos per occultam ejus inspirationis gratiam internæ intelligentiæ sonus erumpit. Neque enim fleret extrinsecus quisque quod est, si non intrinsecus potuisset sentire quod nondum est. Namque cum nosmetipsos inspicimus bene conditos, sed ad persuasionem diabolicam pestifera consensione deceptos, in nobismetipsis attendimus aliud esse quod fecimus, aliud quod facti sumus: conditione nos integros, sed culpa vitiatos. Proinde compuncti appetimus vitare quod fecimus, ut ad id quod fa- E cti fuimus, reformemur. Unde & apte sequitur:

Hinc pii gemitus, delectationis tamen non expertes.

Ut avertat hominem ab his quæ fecit, & liberet eum de superbia. Vers. 17.

CAPUT XXII. Vet. XXIII.

44. Quid enim [k] homo de seipso, nisi peccatum fecit?

a Deest, *hoc*, in mss. Norm. & Colb.
b Colb. Utic. & alii, *vita hominis*.
c In editis additur particula *non*, quæ omittitur in mss. Anglicanis & nostris.
d Vindoc. & Norm. *devovit*.
e Ebroic. & Vindoc. *atque ad hoc intrare appetit*.
f Iidem cum Utic. Pratel. & Becc. *percipere meruit*.
g Ita Norm. cum Vindoc. Colb. & al. ubi editi habent: *quia ejus munditiæ contemperari non valet*.
h Huc revocavimus *semetipsam*, quæ vox in editis exciderat, licet sensum exquisitiorem efficiat.
i Editi recent. *cum nos afficit, affligit*. Non solum redundat *affligit*, sed etiam sensum tollit. Hinc delevimus, secuti mss. Colbert. Norm. Vindoc. &c.
k Ebroic. & alii Norm. *de proprio*.

Compunctione avertimur a peccatis prius perpetratis, & a superbia liberamur. Eccl. 10. 15.

fecit? Et scriptum est: *Initium omnis peccati superbia*. Bene ergo dicitur, quia homo cum ab his quæ fecit avertitur, de superbia liberatur. Contra conditorem quippe superbire, est præcepta ejus peccando transcendere: quia quasi a se jugum dominationis ejus excutit, [a] cui per obedientiam subesse contemnit. At contra, qui id quod fecit, vitare appetit, id quod a Deo factus est, recognoscit: & ad conditionis suæ ordinem humiliter redit, dum sua opera fugiens, talem se, [b] qualis a Deo factus est diligit. Quia vero per hanc intelligentiam gloria sempiterna recipitur, supplicia æterna vitantur, apte subjungitur:

Vers. 18. *Eruens animam ejus de corruptione, & vitam illius, ut non transeat in gladium.*

CAPUT XXIII. REC. XIV. Sic eruitur anima a corruptione, & a divini judicii gladio.

45. Omnis quippe peccator ab hac corruptione vitiorum illuc ad gladium compellitur transire pœnarum: ut unde hic inique delectatus est, inde illic juste crucietur. Notandum est ergo, quod Deus nobis per somnium loquens, prius nos a corruptione, & postmodum a gladio liberat; quia nimirum illius vitam illic eripit ab ultione supplicii, cujus hic mentem subtrahit a delectatione peccati. Neque enim illic habet quod formidare debeat de gladio sententiæ, quem hic post emendationem suam pollutio non corruperit culpæ. Bene ergo dicitur: *Eruens animam ejus de corruptione, & vitam illius, ut non transeat in gladium*. De corruptione namque ad gladium transire, est post peracta vitia, ad toleranda supplicia pervenire. Sequitur:

Vers. 19. *Increpat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa ejus marcescere facit.*

CAPUT XXIV. VET. XXIII. REC. XV. In præsenti vita, omnis quam nobis paramus requies tentationibus turbatur. Joan. 5. 8.

46. In Scriptura sacra lectus, sive grabbatus, [c] seu stratum, aliquando voluptas carnis, aliquando repausatio in bonis operibus, aliquando requies temporalis accipitur. Quid est enim quod in Evangelio, sanato cuidam Dominus dicit: *Surge, tolle grabbatum tuum, & vade in domum tuam*: nisi quod per grabbatum voluptas corporis designatur? Et jubetur utique ut hoc sanus portet, ubi infirmus jacuerat: quia nimirum omnis, qui adhuc vitiis delectatur, infirmus jacet in voluptatibus carnis. Sed sanatus hoc portat, [d] ubi infirmus jacuerat: quia divino adjutorio ereptus a vitiis, ejusdem carnis contumelias postmodum tolerat, in cujus prius desideriis requiescebat. Rursum per lectum vel stratum repausatio in bonis operibus designatur. Unde in Apostolorum Actibus Petrus Apostolus dicit: *Aenea, sanet te Dominus Jesus Christus: surge, & sterne tibi*. Quid est dicere, *Surge*; nisi mala, quæ perpetrasti, derelinque? Et quid est dicere, *Sterne tibi*; nisi mercedis causas, in quibus requiescere debeas operare? ut & deserat surgendo quæ fecit, & inveniat sternendo quod fecerit. Quod utrumque Propheta breviter comprehendit, dicens: *Declina a malo, & fac bonum*. Declinare quippe a malo, est ab eo quo jacuit surgere: bonum vero facere, est mercedis opera, in quibus requiescere debeat, preparare. Qui enim declinat a malo, sed bona adhuc non facit; surrexit quidem ab eo quo jacuit, sed ubi requiescere debeat, nondum stravit. Et rursum lectus vel stratum, requies temporalis accipitur, sicut scriptum est: *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus*. Cum enim quisque curis sæcularibus fatigatus, deserere per divinam gratiam hujus mundi itinera laboriosa compungitur, cogitare solet quomodo præsentis vitæ desideria fugiat, & ab ejus laboribus requiescat: sibique mox desideratæ quietis ordinem quærit, & velut quoddam stratum, sic a cunctis laboribus cessationis locum invenire concupiscit. Sed quia in hac vita adhuc homo positus, in cujuslibet ordinis loco, in cujuslibet secreti [e] secessu vivere sine tentationibus nullatenus potest: plerumque in id quod ad requiem construitur, major dolor tentationis invenitur. Unde recte per Prophetam dicitur: *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus*. Ac si diceret: Omne quod hic sibi paravit ad requiem, hoc ei mutasti occulto judicio ad perturbationem. Quod pio quidem [f] Dei consilio agitur, ut hujus peregrinationis tempore electorum vita turbetur.

Act. 9. 34. Psal. 36. 27. Psal. 40. 4.

In qualibet secessu vivere sine tentationibus non possumus.

VET. XXIV. Hic optimo Dei consilio affligimur, ne viam pro patria diligamus.

47. Via quippe est vita præsens, qua ad patriam tendimus: & idcirco hic occulto judicio frequenti perturbatione conterimur, ne viam pro patria diligamus. Solent etenim nonnulli viatores, cum amœna fortasse in itinere prata conspiciunt, pergendi moras innectere, & a cœpti itineris rectitudine declinare; eorumque gressus tardat pulcritudo itineris, dum delectat. Electis ergo suis ad se pergentibus Dominus hujus mundi iter asperum facit: ne dum quisque vitæ præsentis requie, quasi amœnitate viæ pascitur, magis eum diu pergere, quam citius pervenire delectet: ne, dum oblectatur in via, obliviscatur quod desiderabat in patria. Quia ergo in hac vita omnis nostra, quam fortasse paravimus, requies turbatur, recte dicitur: *Increpat quoque per dolorem in lectulo*; id est, in præsentis vitæ requie vel tentationis nos stimulis, vel flagelli afflictione conturbat. Nam sæpe humanus animus quamlibet brevi tempore sine tentatione in bonis studiis fuerit, mox de eisdem studiis, in quibus quiescendo se exerit, de ipsis virtutibus, quibus multiplicari nititur, dum proficere se sentit, elevatur. Unde pio rectoris nostri moderamine, impulsu tentationis afficitur, ut in eo ipsa profectus sui elatio comprimatur. Quapropter postquam dixit: *Increpat quoque per dolorem in lectulo*, apte subjunxit. *Et omnia ossa ejus marcescere facit.* REC. XVI.

Per tentationem cognoscimus, quid ex viribus propriis, quid divino ex munere possimus. Psal. 33. 21. Luc. 23. 43.

48. Ossa in Scriptura sacra virtutes accipimus, sicut scriptum est. *Dominus custodit omnia ossa eorum, unum ex eis non conteretur*. Quod utique non de ossibus corporis, [g] sed de viribus dicitur mentis. Nam certe novimus, quod & multorum Martyrum corporaliter ossa confracta sunt: & persecutores Domini, latronis illius, cui dictum est, *Hodie mecum eris in paradiso*; sicut latronis alterius in cruce crura fregerunt. Cum ergo increpat per dolorem in lectulo, omnia ossa fecit marcescere: quia cum in ea requie, quam nobis ab hoc sæculo præparamus, flagello tentationis afficimur, qui fortasse de virtutibus nostris inflari potuimus, cognitæ infirmitatis nostræ tædio extenuamur. Cum enim sicut cupimus ad Deum proficimus: si profectum nostrum tentatio nulla pulsaret, alicujus nos fortitudinis esse crederemus. Sed quia nobiscum superna dispensatione agitur, ut

a Ita cum Vindoc. Colbert. &c. vet. edit. In recent. *qui per inobedientiam*.
b Hic in editis additur, *esse*; quod expunximus adhærentes mss.
c Norm. *seu stratus*; & ita infra.
d Deest, *infirmus*, in Pratel. Becensi, Utic. & aliis.
e In iisdem membranis, *recessu vivere sine tentatione*.
f Omittitur, *Dei*, in Pratel.
g Ebroic. & Vindoc. *sed de virtutibus*.

ut infirmitatis nostræ quia proficientes obliviscimur, tentati recolamus: & in profectu nostro quid de divino munere, & in tentatione cognoscimus quid de propriis viribus sumus. Quæ nos profecto tentatio ad plenum raperet, nisi protectio superna servaret. Sed pulsat, nec frangit: impellit, nec movet: quatit, nec dejicit: ut de nostra infirmitate sentiamus esse [a] quod quatimur, & de divino munere esse quod stamus. Et quia sæpe anima alicujus boni sibi conscia, cum virtutes suas sibi ad memoriam revocat, quadam delectatione pascitur, & quasi gratulatione propriæ plenitudinis impinguatur; bene dicitur quod tentatione pulsante marcescunt ossa: quia dum propria infirmitas tentatione interrogante cognoscitur, omnis illa nostrarum virium, velut pinguis viridisque gratulatio, subito anxietatis mœrore siccatur: & qui nos alicujus esse momenti bona nostra pensando credidimus, pulsati paulo amplius perituros nos jam jamque formidamus. Tunc omne bonorum nostrorum gaudium vertitur in pavorem pœnarum. Tunc iniquos nos esse deprehendimus, qui sanctos paulo ante credebamus. Tabescit mens, stupent oculi: omne quod prius prosperum arridebat, evanescit: lux ipsa fastidio est, & solæ se in animo tenebræ mœroris effundunt: nihil quod delectet aspicitur, triste est quidquid occurrit. Unde & apte sequitur:

Vers. 20.

[b] *Abominabilis ei fit in vita sua panis, & animæ illius cibus ante desiderabilis.*

CAPUT XXV.

Rec. xvii. Per panem in Scriptura S. multa significantur.

49. Ac si aperte dicat: Afflicta mens sibi in amaritudinem verti considerat quidquid se antea blande libenterque satiabat. In Scriptura enim sacra panis [c] aliquando ipse Dominus, aliquando spiritualis gratia, aliquando divinæ doctrinæ eruditio, aliquando hæreticorum prædicatio, aliquando subsidium vitæ præsentis, aliquando jucunditas humanæ delectationis accipitur.

Vet. xxv. 1. Christus. Joan. 6. 51.

In pane Dominus signatur, sicut ipse in Evangelio dicit: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi.*

2. Gratia. Isai. 33. 15.

Rursum per panem gratia doni spiritalis accipitur, sicut per Prophetam dicitur: *Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suas, ne videat malum, iste in excelsis habitabit: munimenta saxorum sublimitas ejus, panis ei datus est.* Quid est enim obturare aures suas, ne audiat sanguinem, nisi peccatis suadentibus, quæ de sanguine & carne nascuntur, non præbere consensum? Et quid est, ne malum videat, oculos claudere, nisi omne quod rectitudini adversum est, non approbare? Iste in excelsis habitabit: quia quamvis eum adhuc caro in inferioribus retinet, mentem jam in sublimibus fixit. Munimenta saxorum sublimitas ejus: quia [d] qui abjecta desideria terrenæ conversationis calcat, ad supernam patriam per præcedentium patrum exempla se sublevat. Et quia per contemplationis donum gratia spiritali satiatur, apte subjungitur: *Panis ei datus est*, id est refectionem spiritalis gratiæ percepit, quia se a bonis infimis cælestia sperando suspendit. Hinc etiam de sancta Ecclesia per David Dominus dicit: *Pauperes ejus saturabo panibus*: quia in illa mentes humilium positæ, spiritalium implentur refectione donorum.

Ps. 131. 15.

3. Sacra doctrina.

Rursum per panem, divinæ doctrinæ eruditio designatur, sicut per Prophetam dicitur: *Qui habitatis in terra Austri, cum panibus occurrite fugienti.* In terra quippe Austri habitant, qui in sancta Ecclesia positi, superni Spiritus caritate perflantur. Fugit autem, qui hujus mundi mala evadere concupiscit. Qui ergo in terra Austri habitat, fugienti cum panibus occurrat; id est, is qui jam sancto Spiritu intra Ecclesiam plenus est, eum qui mala sua evadere nititur, eruditionis alloquio consoletur. Fugienti scilicet cum panibus occurrere, est metuenti æterna supplicia doctrinæ sacræ escas offerre: & modo tumorem terrore comprimere, modo pavorem exhortatione refovere. Quia panis refectio Scripturæ sacræ non inconvenienter accipitur, per eumdem Prophetam Judæis solam litteram servantibus dicitur: *Quare appenditis argentum, & non in panibus?* At si diceret: Pensatis sacra eloquia, sed in refectione; quia dum solam litteræ speciem custoditis, de spiritali intelligentia pinguedinem internæ refectionis amittitis. Unde illic apte subjungitur: *Et laborem vestrum non in saturitate.*

Isai. 21. 14.

Isai. 55. 2.

Ibidem.

Rursum per panem, hæreticorum prædicatio designatur: sicut per Salomonem mulier hæreticæ ecclesiæ typum gestans, & stultos convocans, dicit: *Panes occultos libenter edite.* Vel, sicut in nostra translatione scriptum est: *Aquæ furtivæ dulciores sunt & panis absconditus suavior.* Sunt enim nonnullæ hæreses, quæ aperte metuunt prædicare quod sentiunt, & apud infirmorum mentes verba sua tanto magis [e] condiunt, quanto quasi amplius reverenter abscondunt. Unde non immerito dicitur: *Panes occultas libenter edite.* Miseris enim cordibus occulta hæreticorum verba eo magis sapiunt, quo cum reliquis communiter non habentur.

Vet. xxvi. 4. Hæreticorum prædicatio. Prov. 9. 17.

Rursum per panem, subsidium præsentis vitæ accipitur, sicut Jacob ad Laban transiens, ait: *Dominus Deus, si dederis mihi panem ad manducandum & vestem ad induendum.* Et sicut in Evangelio Dominus turbis se sequentibus dicit: *Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.* De septem enim panibus fuerant satiati. Et per eorum personam Dominus illos intra sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes, non in eisdem ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitæ præsentis exquirunt: nec cogitant quid vivendo imitari debeant, sed quæ compendia percipiendo satientur. Satiatos quippe de panibus Dominum sequi, est de sancta Ecclesia temporalia alimenta sumsisse. Et non pro signis [f] est Dominum, sed pro panibus quærere, ad religionis officium, non pro augendis virtutibus, sed pro requirendis subsidiis inhiare.

5. Subsidium vitæ præsentis. Gen. 28. 20. Joan. 6. 26.

Rursum per panem, jucunditas humanæ delectationis accipitur. Unde Jeremias propheta dum synagogæ perditos mores deflêret, dixit: *Omnis populus ejus gemens & quærens panem: dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam animam.* Gemens enim populus quærit panem, dum prava hominum multitudo affligitur, quia non ad votum de præsentis vitæ jucunditate satiatur. Sed & pretiosa quæque pro cibo dat: quia virtutes mentis in appetitum delectationis transitoriæ inclinat. Et refocillare animam

6. Jucundita humanæ delectationis. Thren. 1. 11.

a Norm. & Vindoc. *quod patimur.*
b Vindoc. *abominabilis illo fuit.*
c Hic in edit. Gussanv. est magna lacuna, quam ope mss. vet. edit. agnovimus.
d Omnes editi mendose, *objecta.*
e Turon. *condunt.*
f Plerique Norm. *est Dominum quærere, sed pro panibus ad religionis officium.*

mam nititur: quia perversis suis desideriis satisfacere conatur. Unde bene mox ex voce illius electæ multitudinis subdit: *Vide Domine, & considera quia facta sum vilis*. Vilis quippe plebs Dei efficitur, quando pravorum numero crescente, in eis non summa & cælestia, sed abjecta, & terrena sectatur.

Ibid. 11.

Vers. XXVII. Quidquid sapit, vi tentationis amarescit.

50. Eliu itaque, quid aliud panem, quam præsentis vitæ delectationem vocat? Qui postquam vim tentationis expressit, illico subdidit: *Abominabilis ei fit in vita sua panis, & anima illius cibus ante desiderabilis*: quia videlicet omne quod prius de ipsa prosperitate vivendi dulce sapiebat, postmodum per vim tentationis amarescit. Nonnumquam vero quidquid gaudii, quidquid virtutis favere videbatur, subito in pavore tentationis amittitur, & quasi evacuatus eisdem virtutibus tristis animus solo mœrore possidetur. Cum enim paulo vehementius impulsu tentationis afficitur, quia exercere vim solitæ fortitudinis non valet, eam jam velut perditam dolet: seque ex se vacuum sentiens, infirmitatem suam [a] ex ipsa sua inanitate cognoscit. Unde ab omni mox jucunditate quasi frangitur: & escas prioris lætitiæ respuens, eo quem solum libenter appetit, luctu satiatur. Unusquisque enim cum sibi bene vivendi prosperitas arridet, hilarescit: atque ipsa hilaritas animum velut desiderabilis cibus reficit. Sed cum tentatione paulo amplius imminente pulsatur, a mente ejus per mœroris fastidium, gaudium omne respuitur, quæ prius eodem gaudio quasi satiata lætabatur. Quia igitur homo tentatus, ab ore cordis omnem cibum respuit delectationis, [b] nihilque eum aliud, quam semetipsum & cognoscere & flere delectat, bene dicitur: *Abominabilis ei fit in vita sua panis, & anima illius cibus ante desiderabilis*.

Tentationum & flagellorum utilitas.
* Num. 48.

51. Sed sicut * superius diximus, idcirco moderamine occultæ dispensationis ita tentari permittimur, ut qui ex divino munere in virtute proficimus, etiam quid sumus ex propria infirmitate, memoremur: & qui ex perceptione muneris opera virtutis inserimus, ex infirmitatis nostræ memoria sacrificium humilitatis offeramus. Aliquando autem post profectum virium non solum tentant vitia, sed etiam flagella castigant. Cum autem tentamur vitiis, pia dispensatione nobiscum agitur, ne his virtutibus, quibus proficimus, extollamur. Cum vero flagellis atterimur, malis increpantibus admonemur, ne mundo blandiente seducamur. Vitia dum nos tentant, proficientes in nos virtutes humiliant: flagella dum tentant, surgentes in corde hujus mundi voluptates eradicant. Per tentantia vitia discimus, [c] quid de nobis simus: per ferientia flagella cognoscimus, quid de hoc mundo fugiamus. Per illa restringimur, ne intrinsecus extollamur: per ista comprimimur, ne quid extrinsecus appetamus. In hac ergo vita dum sumus, & flagellis atteri, & aliquando tentari vitiis necesse est. Sive enim in laboribus flagellorum, seu in certamine vitiorum, non solum nobis nostra infirmitas innotescit, sed etiam in quanta virtute profecerimus, agnoscimus. Nemo quippe vires suas in pace cognoscit. Si enim bella desunt,

Rec. XVIII.

virtutum experimenta non prodeunt. Improvidus miles est, qui fortem se in pace gloriatur. Quia ergo sæpe virium merita per flagellorum adversa patefiunt, apte Eliu subjungit, dicens:

Vers. XXVIII.

Tabescet caro illius, & ossa quæ tecta fuerant, nudabuntur,

Vers. 21.

Caput XXVI. Nemo quantum profecerit, nisi inter adversa cognoscit.

52. Cum enim flagellis prementibus omnis exterior voluptas atteritur, internæ fortitudinis ossa nudantur. Quid autem hoc loco carnis nomine, nisi ipsa delectatio carnalis accipitur? Vel quid per ossa, nisi virtutes animæ designantur? Tabescit ergo caro, & ossa nudantur: quia dum flagellis arguentibus carnalis delectatio extenuatur, ea quæ dudum quasi sub carne latuerant, virtutum fortia patefiunt. Nemo quippe quantum profecerit, nisi inter adversa cognoscit. Cum enim adsunt prospera, [d] cerni virium documenta non possunt. Unde alias scriptum est: *In die mandavit Dominus misericordiam suam, & nocte declaravit*: quia videlicet unusquisque superni doni gratiam in tranquillitate quietis percipit, sed quantum perceperit, in adversitate perturbationis ostendit. Tabescat ergo caro, [e] ut nudentur ossa. Feriamur [f] paternis correptionibus, ut quantum proficimus, agnoscamus. Flagellis enim Domini, pinguedo carnalis delectationis atteritur: sed virtutum nostrarum ossa patefiunt. Decus nostrum exterius ipsa hujus mundi adversitate fœdatur: sed quid in nobis intrinsecus latebat, ostenditur. Cæsis namque Apostolis denuntiatum est, ne loquerentur ultra in nomine Jesu; sed magna exultatione gavisi sunt, quod digni habiti sunt [g] pro nomine Jesu contumeliam pati; suisque adversariis cum fiducia responderunt: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Ecce inter adversa validius fidei robur emicuit: ecce concisa est integritas carnium, sed patefacta sunt ossa virtutum. Hinc de eis per Sapientiam dicitur: *Deus tentavit illos, & invenit illos dignos se*. [h] Tentati sunt quippe adversitate plagarum, sed digni inventi sunt nudatione ossium. Nam quia hæc eorum illa tentatio est, quæ ex flagellis adhibetur, illic aperte declaratur, dum sequitur: *Tamquam aurum in fornace probavit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos*. Quia ergo uniuscujusque vires non nisi per adversa patefiunt, bene dicitur: *Tabescet enim caro ejus, & ossa quæ tecta fuerant, nudabuntur*. Tabescit enim caro, dum omne quod fluxum infirmumque est, flagellis atteritur. Nudantur ossa, dum per hæc in nobis etiam quod validum latet aperitur. Quia vero, sicut & superius dictum est, in ipsa adversitate tentationis non solum detegitur robur fortitudinis, sed etiam cognoscitur infirmitas humanitatis: & tentatus quisque ostendit quidem quantum de Deo profecerit, sed in ipsis flagellorum afflictionibus etiam quantum de semetipso sit infirmus, agnoscit: [i] quia non tantummodo nudantur ossa, sed etiam tabescit caro: apte subjungitur:

Psal. 41. 9.
Act. 5. 29.
Sap. 3. 5.
Ibid. 6.

[k] *Appropinquabit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis*.

Vers. 22.

Caput XXVIII. Rec. XIX.

53. Tentati enim uniuscujusque justi anima corruptioni appropinquare dicitur, quando ne eam virtus possit extollere, per flagella compellitur quid sit

a Edit. Rom. Sixti V. ex *ipsa sua vanitate*. Habent mss. Anglic. & nostri, *inanitate*.
b Ita Ebroic. Vindoc. & alii. At editi *nihilque ei*.
c Mss. Norm. *quod de nobis, per ferientia flagella quid de hoc mundo sentiamus*.
d Vindoc. & plet. Norm. *cerni virtutum documenta*.
e Plet. *& nudentur*.

f Editi, *paternis perturbationibus*; quod in nullis mss. legimus.
g Turon. & Norm. *pro nomine ejus contumelias pati*.
h Vindoc. *tentati sunt . . . , in adversitate plagarum, sed digni inventi sunt in nuditate ossium*. Baluz. & Corb. *ossuum*.
i Al. *non enim tantummodo*.
k Baluz. Utic. & al. Norm. *appropinquavit*, & ita infra.

A corruptela, cum magis imminere videtur in tentatione, liberamur.

sit ex propria infirmitate [a] sentire. Corruptioni A videlicet appropinquat; quia ex suis se viribus [b] perditioni proximum non ignorat: ut hoc quod a perditione longe est, non sibi, sed Domino tribuat. Appropinquat vero mortiferis: quia ex infirmitate carnis proximum se peccatis mortem ferentibus respicit: a quibus divino munere tanto magis longe fit, quanto se eis proximum ex suis meritis deprehendit. Per contemplationem conditionis suæ David corruptioni appropinquaverat, cum dicebat: *Memento Domine, quod pulvis sumus: homo sicut fenum dies ejus.* (Psal. 102. 15.) Per contemplationem quoque infirmitatis propriæ Paulus mortiferis appropinquaverat, cum dicebat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem* B *legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. 7. 23.) Corruptioni ergo [c] & mortiferis appropinquare, est considerata infirmitate humanitatis suæ, peccatorem se ex suis meritis cernere, atque apud se arrogantiam ex propriis viribus non habere. Quid enim sumus, si a conditoris nostri protectione deseramur? Quæ nimirum protectio minus necessaria creditur, si semper habeatur. Sed utiliter plerumque subtrahitur, ut sibimetipsi homo quam sine illa nihil sit, ostendatur. Manus igitur Dei aliquando nos nobis per adversa insinuat, quæ etiam nescientes nos in prosperis portat. Qua destituti dum cadere incipimus, & tamen adjuti retinemur: & doctrina fit quod in lapsu trepidamus, & custodia quod in statu permanemus.

Numquam de viribus nostris præsumendum.

54. Nemo ergo se alicujus virtutis æstimet, etiam cum quid fortiter potest: quia si divina protectio deserat, ibi repente enerviter obruitur, ubi se valenter stare gloriabatur. Quid est enim, quod vir Dei contra altare Samariæ ad prophetandum directus, præsente rege auctoritatem liberæ vocis exercuit, ejusdemque regis extensum brachium [d] in rigorem mirabiliter adstrinxit, quod tamen mox misericorditer saluti restituit? (3. Reg. 13. 4.) cujus in domo invitatus comedere noluit: quia ne in via comederet, prohibitionis Dominicæ præcepta servavit? Qui tamen in eadem via & seductus comedit, & pastus interiit. Qua in re quid subtili consideratione colligimus, quid, ut ita dixerim, [e] formidando suspicamur: nisi quod forsitan apud semetipsum tacitus, pro præceptis Dominicis regem se contemsisse gloriabatur? [f] Unde ab interna mox soliditate quassatus est; & inde ei in opere culpa subrepsit, unde gloria in corde surrexit: ut prophetæ falsi verbis deceptus disceret, quia nequaquam propriæ fortitudinis fuerit, quod ad regis verba restitisset. Bene autem ex ejus ore mortis sententiam accepit, cujus seductione a vitæ præcepto deviavit: ut inde pœnam veraciter sumeret, unde culpam negligenter admisisset. Quia igitur unumquemque electum suum divina gratia tunc magis erudiendo custodit, cum quasi percutiens deserit, dicatur recte: C *Appropinquabit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis:* ut quo se suis viribus vicinum morti per adversa considerat, eo in cunctis quæ fortiter egerit, ad divinæ spei munimen fugiens solidius vivat.

a Vindoc. ac plerique, *cognoscere*.
b Ebroic. & Vindoc. *corrupsioni proximum*.
c Al. *vel mortiferis*.
d Pler. editi, *miserabiliter*. At mss. Baluz. Colb. Turon. Vindoc. Norm. Anglic. & vet. edit. Basil. *mirabiliter*.
e Ita mss. & vet. edit. In recent. habes: *formidandum suspicamur nisi quod forsitan quia*. In Baluz. pro *suspicamur*, legitur *suspicamus*, & in Colb. *suscipiamus*. Sed mendis crassissimis scatent hi codices vetustissimi, quod tantæ antiquitatis pondus & pretium multum elevat.
f Revocavimus ex mss. *unde*, cujus omissione mutilus est sensus in aliis editis.

LIBER VIGESIMUS-QUARTUS.

Exponuntur 11. Versus posteriores Cap. 33. & 18. priores Cap. 34. præclaraque de Christo Mediatore, de contemplatione, de conversionis ordine, de pastorali officio docentur.

CAP. I. Cuncti, etiam electi, tentationibus obnoxii sunt.

I. ELiu vim supernæ dispensationis insinuans, D de [a] electi uniuscujusque percussione intulit, dicens: *Appropinquabit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis.* Et dum tentatum hominem demonstrat unum, in qua tentatione sit positum humanum genus ostendit universum: dumque narrat quid specialiter agatur in singulis, liquido intimat quid generaliter agatur in cunctis. Sic enim tentationem expressit quorumdam, proprie singulorum, ut possit intelligi & universaliter omnium. Cunctum quippe electorum genus in hac vita hujus tædio laboris afficitur. Unde & mox huic generali pestilentiæ generale subintulit remedium medicinæ, dicens: E

Si fuerit pro eo angelus loquens unum de similibus, ut annuntiet hominis æquitatem, miserebitur ejus. (Job. 33. Vers. 23. & 24.)

CAP. II. Rec. II. Christus Deus & homo pro hominibus Deum interpellat.

2. Quis enim est iste angelus, nisi ille qui per Prophetam dicitur: *Magni consilii angelus?* (Isai. 9. 6. Juxta LXX.) Quia enim Græca lingua evangelizare, denuntiare dicitur: semetipsum nobis annuntians Dominus angelus vocatur. Et bene ait: *Si fuerit pro eo angelus loquens*; quia, sicut ait Apostolus, etiam interpellat pro nobis. (Rom. 8. 34.) Sed quid pro nobis loquatur, audiamus: *Unum de similibus.* Mos medicinæ est, ut aliquando similia similibus, aliquando contraria contrariis curet. [b] Nam sæpe calida calidis, frigida frigidis: sæpe autem frigida calidis, calida frigidis sanare consuevit. Veniens ergo ad nos desuper medicus noster, tantisque nos inveniens languoribus pressos; quiddam nobis simile, & quiddam contrarium apposuit. (Incarnationis œconomia.) Ad homines quippe homo venit, sed ad peccatores justus. Concordavit nobis veritate naturæ, sed discrepavit a nobis [c] vigore justitiæ. Vitiosus enim homo corrigi non poterat nisi per Deum. Videri autem debuit, qui corrigebat: ut præbendo imitationis formam, anteactæ malitiæ mutaret vitam. Sed videri ab homine non poterat Deus; ergo homo factus est, ut videri potuisset. Justus igitur atque invisibilis Deus, apparuit ... VER. II.

a Colb. & Baluz. *elati*; manifesta hallucinatione.
b Utic. Pratell. edit. vet. Paris. & Basil. *nam sæpe calida calidis, sæpe autem frigida calidis* &c.
c Sic Vindoc. Baluz. Colb. & Norm. pro, *rigore*, quod habent editi.

paruit similis nobis homo visibilis: ut dum videtur ex simili, curaret ex justo: & dum veritate generis concordat conditioni, virtute artis obviaret ægritudini.

Dominus in carne veniens, nec culpam ex vitio, nec pœnam ex necessitate suscepit.

3. Quia ergo in carne veniens Dominus, non culpam nostram ex vitio, non pœnam ex necessitate suscepit, (nulla enim labe peccati pollutus, reatus nostri teneri conditione non potuit: atque ideo mortem nostram omni necessitate calcata, cum voluit, sponte suscepit) recte dicitur, quod pro tentato homine iste angelus unum de similibus loquitur: quia nec ita natus ut reliqui, nec ita mortuus, nec ita resuscitatus. *Luc. 1. 35.* Non enim cooperante coitu, sed Spiritu sancto superveniente conceptus est. Natus B autem materna viscera & fecunda exhibuit, & incorrupta servavit. Rursum nos omnes cum nolumus, morimur; quia ad solvendæ pœnæ debitum culpæ nostræ conditione coarctamur: ille autem, quia nulli admixtus est culpæ, nulli ex necessitate succubuit pœnæ. Sed quia culpam nostram[a] dominando subdidit, pœnam nostram miserando suscepit, sicut ipse ait: *Joban. 10. 18.* *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Qui etiam præmisit: [b] *Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso.* Rursum non ut reliqui suscitatus est: quia nostra resurrectio in sæculi finem dilata est, illius vero die tertio celebrata. Et nos quidem C per illum resurgimus, nam ipse per se. Neque enim, qui Deus erat, sicut nos ab alio ut resuscitari potuisset, indigebat. In eo ergo ejus resurrectio distat a nostra, quod non per nosmetipsos resurgimus, sicut ipse. Pro eo enim quod simpliciter homines sumus, superiori adjutorio ut resurgere valeamus, indigemus. Ille autem ejusdem resurrectionis vim cum Patre & Spiritu sancto Deus exhibuit, quam tamen solus in humanitate percepit. *Ver. III.* Quia igitur Dominus vere natus, vere mortuus, vere suscitatus, in omnibus tamen distat a nobis magnitudine potentiæ, sed sola concordat nobis veritate naturæ; bene D dicitur, quia pro nobis angelus iste unum de similibus loquitur. Cum enim in cunctis operationibus suis immensa nos virtute transcendat, in uno tamen a nobis, id est in formæ veritate non discrepat.

Pro nobis Patri loquitur, cum se nobis similem ostendit.

4. Per hoc pro nobis Patri loquitur, per quod semetipsum nobis similem ostendit. Loqui quippe ejus, vel interpellare, est, ipsum se pro hominibus hominem demonstrare. Et bene cum dixisset: *Unum de similibus*[c] *loquitur*, illico adjunxit: *Ut annuntiet hominis æquitatem.* Quia nisi ille hominibus similis fieret, æquus homo ante Deum non appareret. Inde quippe annuntiat æquitatem nostram, unde suscipere dignatus est infirmitatem nostram. *Genes. 3. 5.* Omnes videlicet nos inimica illa persuasio in culpæ contagio ab ipsa E radice polluerat, nullusque erat, qui apud Deum pro peccatoribus loquens, a peccato liber appareret: quia ex eadem massa editos, æque cunctos par reatus involverat. *Rom. 5. 12.* Proinde venit ad nos Unigenitus Patris: assumsit ex nobis natu-

A ram, non perpetrans culpam. Sine peccato quippe esse debuit, qui pro peccatoribus intervenire potuisset: quia nimirum alienæ pollutionis contagia non tergeret, si propria sustineret. Bene ergo dicitur, quia in eo [d] quod similis nobis apparuit, æquitatem hominibus annuntiavit. Intercedens enim pro peccatoribus, semetipsum justum hominem, qui pro aliis indulgentiam mereretur, ostendit. Sequitur:

Miserebitur ejus, & dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem: inveni in quo ei propitier. *Vers. 24.*

5. Mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus in eo miseretur homini, quo formam hominis sumsit: qua misericordia pro redemto homine dicit Patri: *Libera eum, ut non descendat in corruptionem.* Sicut jam supra diximus, [e] dicere ejus est, *Libera hominem*; naturam hominis assumendo liberam demonstrare. Ex ea quippe carne quam sumsit, etiam hanc ostendit liberam quam redemit. Quæ redemta videlicet caro nos sumus, [f] qui cognitione nostri reatus adstringimur. Sed Mediatoris tanti æquitate liberamur, sicut ipse ait: *Si vos Filius liberavit, vere liberi eritis.* Et bene pro hoc redemto homine dicitur: *Non descendat in corruptionem.* Superius enim dictum fuerat: *Appropinquabit corruptioni anima ejus*; postmodum dicitur; *Non descendat in corruptionem.* Ac si diceret: Quia cognoscendo infirmitatem suam, esse se corruptioni proximum non ignorat, idcirco ad corruptionis interitum non descendat. Ad corruptionem enim juste descenderet, si suis viribus longe se a corruptione esse judicaret. Sed quia corruptioni appropinquavit humiliter, debet ab ea misericorditer liberari: ut eo contra impugnantia vitia fortis sit, quo se suis meritis agnoscit infirmum. Quisquis enim supra se extollitur, ipso elationis suæ pondere gravatur: & eo se in infimis mergit, quo in superbiæ vitium proruens, ab eo qui vere excelsus est, elongavit: atque inde magis ima appetit, unde se conjunctum summis æstimavit; sicut per Prophetam extollenti se animæ dicitur: *Quo pulcrior es descende, & dormi cum incircumcisis.* Omnis enim qui fœditatem infirmitatis suæ considerare negligit, sed per elationis fastum virtutis suæ gloriam attendit, unde pulcrior est, inde descendit: quia extollendo se de suis meritis, inde [g] in ima interitus corruit, unde gloriosum se esse judicavit. Qui descendens cum incircumcisis dormit: quia in æterna morte cum ceteris peccatoribus deficit. Quia ergo homo iste humiliter corruptioni se propinquum esse cognovit, bene de eo dicitur: *Libera eum, ut non descendat in corruptionem*: ut eo magis evadat pœnam, quo oculos suos [h] non advertit ad culpam. Quia vero nullus erat cujus meritis nobis Dominus propitiari debuisset; Unigenitus Patris, formam infirmitatis nostræ suscipiens, solus justus apparuit, ut pro peccatoribus [i] intercederet.

CAPUT III. Rec. III. Solus Christus nos liberavit, Deumque propitiavit. *1. Tim. 2. 5.* *Phil. 2. 7.* *Johan. 8. 36.* *Ver. 11.* Fortitudo ex humilitate. *Ezec. 32. 19.* *Phil. 2. 7.*

Nullus hominum coram Deo intercessit.

6. Et bene pro redemto homine isto loquens angelus dicit: *Inveni in quo propitier ei.* Ac si aperte

a Turon. *damnando.*
b Pratell. & alii Norm. *nemo tollet.*
c Vindoc. & Norm. *loquens.*
d Supplevimus ex mss. Anglic. & nostris voculam, *nobis*, ab editis exulantem.
e Locus hic in editis poster. ita habetur: *dicere ejus est, liberare hominem, naturam hominis liberam demonstrare.* Quibus nihil obscurius. Ope mss. & vet. edit. eum sic restituimus, ut omnia pateant: sensus enim est, Christum tunc dixisse Patri de homine lapso, *libera eum*, quando naturam humanam assumendo, liberam demonstravit.
f Sic cum Colb. Ebroic. ceterisque Norm. veteres edit. ubi in recent. legitur, *qui conditione*. Baluz. habet, *cogitatione* pro *cognitione*.
g Editi, *in ima deterius*. Colb. *in una interius*. Sequimur mss. Baluz. Vindoc. Norm.
h Editi, *non avertit a culpa*, quo nihil insulsius, & a mente S. Doctoris magis alienum. Lectio nostra est mss. Anglic. & Gallic.
i Vindoc. Pratel. & alii, *intercedens*.

for justus pro hominibus apparuit.

te Mediator Dei & hominum dicat: Quia nullus hominum fuit, qui coram Deo intercessor justus pro hominibus appareret, memetipsum ad propitiandum hominibus hominem feci: & dum me hominem exhibui, [a] in quo juste hominibus propitiarer inveni. Et quia infirmitatem suscipiens Dominus, dum pœnam nostram moriendo toleravit, corruptionem nostram resurgendo mutavit: bene iste angelus mortalitatis nostræ flagella subjungit, eorumque miseretur, dicens.

Vers. 25.

Consumta est caro ejus a suppliciis; revertatur ad dies adolescentiæ suæ.

CAP. IV. A Deo recedentes, nihil nisi affligeremur, invenimus. Genes. 3. 23.

7. In illo quippe primo homine a Deo recedente, repulsi a paradisi gaudiis, in hanc mortalis vitæ ærumnam cecidimus: & quam gravem culpam serpentis suasione commisimus, [b] pœna nostræ ultionis sentimus. Huc enim lapsi, nihil extra Deum, nisi quo affligeremur, invenimus. Et quia per oculorum visum carnem secuti sumus, de ipsa carne quam præceptis Dei præposuimus, flagellamur. In ipsa quippe quotidie gemitum, in ipsa cruciatum, in ipsa interitum patimur: ut hoc nobis [c] mira dispositione Dominus in pœnam verteret, per quod fecimus culpam; nec aliunde esset interim censura supplicii, nisi unde fuerat causa peccati: ut ejus carnis amaritudine homo erudiretur ad vitam, cujus oblectatione superbiæ pervenit ad mortem.

A carnalis vitæ suppliciis Christus nos eruit, & innovavit. VET. V. REG. VI.

8. Quia ergo innumeris humanum genus carnalis vitæ suppliciis premebatur, sed Redemtore nostro veniente, & vitia corruptionis nostræ & tormenta deleta sunt, dicatur de redemto homine: *Consumta est caro ejus a suppliciis; revertatur ad dies adolescentiæ suæ.* Ac si diceret: Mortalitatis suæ pœna in quadam vetustatis suæ senectute dejectus est: revertatur ad dies adolescentiæ suæ, id est prioris vitæ integritate renovetur: [d] ut non in eo remaneat, quo lapsus est; sed ad hoc redemtus redeat, ad quod percipiendum conditus fuit. Scriptura enim sacra sæpe adolescentiam pro novitate vitæ ponere consuevit. Unde venienti sponso dicitur: *Adolescentulæ dilexerunt te*; id est, electorum animæ gratia baptismatis renovatæ, quæ non in vitæ veteris usu deficiunt, sed novi hominis conversatione decorantur. Senectutem quippe veteris hominis inter vitia tabescentem deflebat ille qui ait: *Inveteravi inter omnes inimicos meos.* E contra alius gaudere in virtutibus admonens dicit: *Lætare juvenis in adolescentia tua.* Ac si diceret: Fortis quisque gaudeat in renovatione sua; id est lætitiam suam non in vitæ veteris voluptate, sed in conversationis novæ virtute constituat. Quia vero ad hoc novitatis robur non nostris viribus, [e] sed Redemtore interveniente revocamur; pro hoc flagellato homine deprecans angelus dicat: *Revertatur ad dies adolescentiæ suæ.* Et quia dum Redemptor noster Patrem pro nobis interpellat, nos quoque [f] vitæ pristinæ torpore discusso, [g] ad sitim orationis accendimur, apte de hoc homine redemto subjungitur:

Cant. 1. 3. Ps. 6. 8. Eccl. 11. 9.

Vers. 26.

Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit.

CAP. V. Christus pro nobis orans ad orandum nos accendit.

9. Prius enim postulare angelum, & postmodum hominem dicit: quia nisi ante ipse Dominus per incarnationem suam interpellans Patrem, vitam nostram peteret, numquam se insensibilitas nostra ad postulanda ea quæ æterna sunt, excitaret. Sed incarnationis ejus præcessit oratio, ut torporis nostri evigilatio subsequatur. Quia vero post tentationes, sæpe post immensas amaritudines menti nostræ in occulto gaudio lux veritatis erumpit; bene de hoc tentato homine & deprecante subjungitur:

VET. VI. REG. V.

Et videbit faciem ejus in jubilo.

Ibidem. CAP. VI. Duplex compunctio, una tristitiæ, altera lætitiæ lacrymas eliciens. * l. 23. n. 40. & seq.

10. * Superius dictum est, quomodo Deus innotescendo afficit: nunc vero dicitur, quomodo dum innotescit, exhilarat. Aliter enim quisque compungitur, cum interna intuens, malorum suorum pavore terretur: aliter vero compungitur, [h] cum gaudia superna conspiciens, spe quadam & securitate roboratur. Illa compunctio afficientes & tristes, hæc vero lætas lacrymas movet. Jubilum namque dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri: & tamen quibusdam motibus proditur, quamvis nullis proprietatibus exprimatur. Unde David propheta intuens electorum animas tantum gaudium mente concipere, quantum sermone non valent aperire, ait: *Beatus populus, qui scit jubilationem.* Non enim ait, Qui loquitur; sed, Qui scit: quia sciri quidem jubilatio intellectu potest, [i] sed dicto exprimi non potest. Sentitur per illam quippe, quod ultra sensum est. Et cum vix ad hoc contemplandum sufficiat conscientia sentientis, quomodo ad hoc exprimendum sufficiat lingua dicentis? Quia ergo cordibus nostris lux se veritatis insinuans, modo districtam justitiam prætendendo contristat, modo interna gaudia aperiendo lætificat; post tentationum amaritudines, post tribulationum luctus, apte subjungitur: *Videbit faciem ejus in jubilo.*

h Ex hac ineffabile gaudium oritur. Ps. 88. 16.

Ad illud non pervenitur nisi prius purgata igne tribulationis mente.

11. Menti enim nostræ de consideratione cæcitatis suæ prius ignis tribulationis immittitur, ut omnis vitiorum ærugo concremetur: & tunc mundatis oculis cordis, illa lætitia patriæ cælestis aperitur, ut prius purgemus lugendo, quod fecimus; & postmodum manifestius contemplemur per gaudia, quod quæramus. Prius a mentis acie exurente tristitia, interposita malorum caligo detergitur; & tunc resplendente raptim coruscatione incircumscripti luminis illustratur. Quo utcumque conspecto, in gaudio cujusdam [k] securitatis absorbetur: & quasi post defectum vitæ præsentis ultra se rapta, in quadam novitate aliquo modo recreatur. Ibi mens ex immenso fonte infusione superni roris aspergitur: ibi non se sufficere ad id quod rapta est, contemplatur, & veritatem sentiendo, videt, quia quanta est ipsa veritas, non videt. Cui veritati tanto magis se longe existimat, quanto magis appropinquat: quia nisi illam utcumque conspiceret, nequaquam eam conspicere se non posse sentiret.

Animus in contemplatione luce divina reverberatus ad se relabitur.

12. Adnisus ergo animi, dum in illam intenditur, immensitatis ejus coruscante circumstantia reverberatur. Ipsa quippe cuncta implens, cuncta circumstat: & idcirco mens nostra nequaquam se ad comprehendendam incircumscriptam circumstan-

a Ebroic. *in quo justo homini hominibus propitiarer inveni.*
b Pratel. *pœna nostræ ultione sentimus.*
c Vindoc. Norm. & al. *mira dispensatione.*
d Recent. editi, *ut non eo maneat quo.* Mss. Vindoc. Turon. Ebroic. aliosque Norm. secuti sumus.
e Vindoc. Ebroic. & pl. *sed mediatore interveniente renovamur.*
f Pratel. ac Vindoc. *vitæ veteris.*
g Ebroic. Vindoc. & pl. *ad flatum orationis.*
h Vindoc. *cum gaudia æterna*
i Vindoc. *sed dictu*; abest, *sed*, a Colb. & Baluz.
k In ed. Rom. Sixti V. *severitatis*; pro quo mss. Anglic. & nostri habent, *securitatis.*

ſtantiam dilatat, quia eam inopia ſuæ circumſcriptionis anguſtat. Unde & ad ſemetipſam citius labitur, & proſpectis quaſi quibuſdam veritatis vestigiis, ad ſua ima revocatur. Hæc ipſa tamen per contemplationem facta non ſolida & permanens viſio, ſed, ut ita dixerim, quaſi quædam viſionis imitatio, Dei facies dicitur. Qui enim per faciem quemlibet agnoſcimus, non immerito cognitionem Dei, faciem ejus vocamus. Unde Jacob poſtquam cum angelo [a] luctatus eſt, ait: *Vidi Dominum facie ad faciem*. Ac ſi diceret: Cognovi Dominum, quia me cognoſcere ipſe dignatus eſt. Quam cognitionem pleniſſime fieri Paulus teſtatur in fine dicens: *Tunc cognoſcam ſicut & cognitus ſum*. Quia ergo poſt laborum certamina, poſt tentationum fluctus ſæpe [b] in exceſſu anima ſuſpenditur, ut cognitionem divinæ præſentiæ contempletur, quam tamen præſentiam & ſentire poſſit, & explere non poſſit; recte poſt tot labores de hoc tentato homine dicitur: *Videbit faciem ejus in jubilo*. Quia vero unuſquiſque quanto amplius cæleſtia contemplatur, tanto magis a terrena operatione corrigitur; bene poſt gratiam contemplationis, justitiam ſubdit operationis, dicens:

Contemplatio non eſt ſolida & permanens viſio.
Ver. vii.
Gen. 32. 30.
a
1. Cor. 13. 12.
b

Ibidem.

Et reddet homini juſtitiam ſuam.

Caput VII.

Qua ratione juſtitia, noſtra dicatur.
Matt. 6. 11.
Luc. 11. 3.

13. Juſtitia noſtra dicitur, non quæ ex noſtra eſt, ſed quæ divina largitate fit noſtra; ſicut in Dominica oratione dicimus: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*. Ecce & noſtrum dicimus; & tamen, ut detur oramus. Noſter quippe fit, cum accipitur; qui tamen Dei eſt, quia ab illo datur. Et Dei ergo eſt ex munere, & noſter fit veraciter per acceptionem. Ita ergo hoc loco homini ſuam juſtitiam Dominus reddit: non quam ex ſemetipſo habuit, ſed quam conditus ut haberet accepit, & in qua lapſus perſeverare noluit. Illam ergo juſtitiam reddet Deus homini, ad quam conditus fuit, ut inhærere Deo libeat, ut minacem ejus ſententiam pertimeſcat, ut ſerpentis callidi blandis jam promiſſionibus non credat.

Quotidie diabolus verba Dei de cordibus hominum conatur evellere.
Geneſ. 3. 5.

14. Quod enim in paradiſo egit, hoc quotidie antiquus hoſtis agere non deſiſtit. Verba quippe Dei de cordibus hominum molitur evellere, atque in eis ficta promiſſionis ſuæ blandimenta radicare: quotidie id quod Deus minatur, levigat, & ad hoc credendum, quod falſum promittit, invitat. Falſo enim pol icetur temporalia, ut mentibus hominum ea ſupplicia leviget, quæ Deus minatur æterna. Nam cum præſentis vitæ gloriam ſpondet, quid aliud dicit quam, *Guſtate, & eritis ſicut dii?* Ac ſi aperte dicat: Temporalem concupiſcentiam tangite, & in hoc mundo ſublimes apparete. Et cum timorem divinæ ſententiæ amovere conatur, quid aliud loquitur, quam id quod primis hominibus dixit: *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradiſi?* Sed quia divino munere redemtus homo juſtitiam recepit, quam dudum conditus amiſit; robuſtiorem ſe jam contra blandimenta callidæ perſuaſionis exercet; quia experimento didicit quantum obediens eſſe debeat præcepto. Et quem tunc culpa dixit ad pœnam, nunc pœna ſua reſtringit a culpa: ut tanto magis delinquere metuat, quanto cogente ſupplicio & ipſe jam quod perpetravit, accuſat. Unde & ſequitur:

Ver. viii.
Geneſ. 3. 1.
Verſ. 27.

Reſpiciet homines, & dicet: Peccavi.

Caput VIII.

Reg. vi. Qui ſanctorum Patrum exempla reſpicit, peccatorem ſe intelligit, quod juſtitiæ eſt initium.

15. Se peccatorem non cognoſceret, ſi juſtitiam non haberet. Nemo quippe tortitudinem ſuam, niſi, cum rectus eſſe cœperit, deprehendit. Nam qui omnino perverſus eſt, neque hoc poteſt videre, quod eſt. Qui vero peccatorem ſe intelligit, jam ex parte aliqua juſtus eſſe inchoavit, atque id quod non juſtus fecerat, ex eo quod juſtus eſt, accuſat. Qua accuſatione ſua Deo inhærere inchoat, dum rectum contra ſe judicium proferens, hoc in ſe, quod illi ſentit diſplicere, condemnat. Recepta ergo juſtitia ſua dicit homo iſte: *Peccavi*. Et notandum quod præmittitur: *Reſpiciet homines*; & tunc deinde ſubjungitur: *Et dicet; Peccavi*. Ideo enim nonnulli peccaſſe ſe neſciunt, quia homines non attendunt. Nam ſi conſiderarent homines, citius agnoſcerent quantum peccando infra homines ceciderint. Et quamvis Scriptura ſacra aliquando homines ponere ſoleat humana ſapientes, ſicut ait Apoſtolus: *Cum enim ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis?* & paulo poſt ſubjicit, dicens: *Nonne homines eſtis?* nonnumquam tamen homines dicit eos, quos a beſtiis [c] ratio diſtinguit, id eſt quos non atteri beſtiali paſſionum motu demonſtrat. Quibus per Prophetam Dominus dicit: *Vos autem greges paſcuæ meæ homines eſtis*: quia illos nimirum Dominus paſcit, quos voluptas carnis jumentorum more non afficit. At contra hi, qui carnali affectioni ſuccumbunt, non jam homines, ſed jumenta nominantur: ſicut de quibuſdam in peccato ſuo morientibus, per Prophetam dicitur: *Computruerunt jumenta in ſtercore ſuo*. Jumenta quippe in ſtercore ſuo computreſcere, eſt carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Non enim eſſe homines, ſed jumenta declarantur; de quibus per Prophetam dicitur: *Unuſquiſque ad uxorem proximi ſui hinniebat*. Et de quibus Propheta alius dicit: [d] *Ut carnes aſinorum, carnes eorum: & fluxus equorum, fluxus eorum*. Unde & per David dicitur: *Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*. Cum ergo vocentur homines hi, qui juſtitiæ ratione ſuffulti ſunt; & irrationabilia jumenta nominentur hi, qui carnali delectationi deſerviunt; recte de hoc pœnitente dicitur: *Reſpiciet homines, & dicet: Peccavi*. Ac ſi dicatur: Sanctorum virorum exempla conſpicit, atque eorum comparatione ſe penſans, iniquum ſe eſſe deprehendit. Qui enim pleniſſime intelligere appetit qualis eſt, tales nimirum debet conſpicere, qualis non eſt: ut ex bonorum forma metiatur quanto ipſe deſerto bono deformis eſt. Ex his quippe, quibus pleniſſime bona adſunt, perpendit recte, quæ ſibi minus ſunt: atque in illorum pulcritudine conſpicit fœditatem ſuam, quam in ſemetipſo & poteſt perpeti, & ſentire non poteſt. Lucem namque debet conſpicere, qui vult de tenebris judicare; ut in illa videat quid de tenebris æſtimet, per quas videre præpeditur. Peccator namque ſi incognita vita juſtorum ſemetipſum conſpicit, peccatorem ſe nullatenus comprehendit. Videre enim ſe non poteſt, quia fulgorem lucis neſciens, cum ſemetipſum conſpicit, quid aliud quam tenebras attendit? Juſtorum ergo debemus vitam conſpicere, ut ſubtiliter deprehendamus noſtram. Illorum videlicet ſpecies, quaſi quædam forma nobis imitanda proponitur.

1. Cor. 3. 3.
c
Ezec. 34. 31.
Joel. 1. 17.
Jer. 5. 8.
Ezech. 23. 20.
d
Pſ. 48. 13.
Ver. ix.

16. [a] Vi-

a Baluz. & Colb. *locutus eſt*.
b Idem, *ſæpe in exceſſis*.
c Colbert. & Baluz. *ratione diſtinguit*.
d Turon. *ut carnes jumentorum*; in Colb. Baluz. & aliis *aſinorum*.

Justi libri sunt, ex quibus judicabimur. *Apoc. 20. 12.*

16. [a] Viva lectio est vita bonorum; unde & non A immerito iidem justi in sacro eloquio libri nominantur, sicut scriptum est: *Libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ: & judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris.* Liber namque vitæ est ipsa visio advenientis judicis. In quo quasi scriptum est omne mandatum: quia quisquis eum viderit, mox teste conscientia quidquid non fecit, intelligit. Libri etiam aperti referuntur: quia justorum tunc vita conspicitur, in quibus mandata cælestia opere impressa cernuntur. Et judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris: quia in ostensa vita justorum, quasi in expansione librorum legunt bonum quod agere ipsi noluerunt, atque ex eorum qui B fecerunt, comparatione damnantur. Ne ergo unusquisque tunc videns eos, quod non fecit defleat; in eis, quod imitetur, attendat. Quod quidem facere electi non cessant. [b] Meliorum namque vitam considerant, & deterioris usus conversationem mutant.

Vers. 1. Et lilia inter quæ pasci debemus. *Cant. 4. 5.*

17. Unde sponsi voce sanctæ Ecclesiæ in Canticis canticorum dicitur: *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.* Quæ enim sunt duo ubera, nisi ex Judæa ac gentilitate veniens uterque populus, qui in sanctæ Ecclesiæ corpore per intentionem sapientiæ arcano est cordis insixus? Ex quo populo hi qui electi sunt, idcirco capreæ hinnulis comparantur, quia per humilitatem quidem parvos sese ac peccatores intelligunt, sed eis per caritatem currentibus, si qua obstacula de impedimento temporalitatis obviant, transeunt, & datis contemplationis saltibus ad superna conscendunt. Qui ut hæc agant, præcedentium sanctorum exempla conspiciunt. Unde & in liliis pasci referuntur. Quid enim per lilia, [c] nisi illorum vita declaratur, qui veraciter dicunt: *Christi bonus odor sumus Deo?* (*2. Cor. 2. 15.*) Electi ergo, ut assequi summa prævaleant, conspecta odorifera & candida justorum vita, satiantur. Jam quidem videre Dominum sitiunt, jam de ejus contemplatione satiari caritatis æstibus inardescunt. Sed quia in hac vita positi needum valent, per præcedentium interim patrum exempla pascuntur. Unde & apte illic tempus de ipso liliorum pastu definitur, dum dicitur: *Donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.* Tamdiu quippe refici justorum exemplis indigemus, donec præsentis mortalitatis umbras, æterno die aspirante, transeamus. Cum enim hujus temporalitatis umbra, transacta hac mortalitate, fuerit inclinata, quia ipsius diei internum lumen cernimus, nequaquam jam appetimus, ut ad amorem ejus per aliorum exempla flagremus. Nunc autem, quia necdum eum intueri possumus, summopere necesse est, ut eorum qui illum perfecte secuti sunt, conspectis actionibus [d] incitemur. Intueamur ergo quam pulcra est agilitas sequentium, & videamus quam turpis sit [e] hebetudo pigrorum. Statim namque, ut bene agentium gesta respicimus, nosmetipsos confusione intima ulciscente judicamus: mox verecundia mentem concutit, mox juste sæviens reatus addicit; & vehementer hoc etiam displicet, quod adhuc fortasse turpiter libet.

18. Unde bene per Ezechielem dicitur: *Fili hominis, ostende domui Israel templum, ut confundantur ab iniquitatibus suis, & metiantur fabricam, & erubescant ex omnibus quæ fecerunt.* Templum quippe Dei filiis Israel ad confusionem ostenditur, quando uniuscujusque justi anima, quam inspirando Deus inhabitat, quanta sanctitate fulgeat, ad confusionem suam peccatoribus demonstratur: ut in illa bonum quod negligunt, videant, & in seipsis malum quod operantur, erubescant. Metiri vero fabricam, est pensare subtiliter justorum vitam. Sed dum metimur fabricam, necesse est ut ex cunctis quæ fecimus, erubescamus: quia bonorum vitam quanto subtilius pensando discutimus, tanto severius in nobis omnia inique gesta reprobamus. Bene autem Prophetæ dicitur, ut ostendat templum. Quia enim justorum rectitudinem considerare peccator dissimulat, saltem hanc ex voce prædicantis agnoscat. Templum quippe peccatoribus ostendere, est sponte sua considerare nolentibus rectorum opera narrare. Qui itaque, sicut diximus, perduci ad summa desiderant, semper necesse est, ut meliorum provectibus intendant: quatenus tanto districtius in se culpas judicent, quanto in illis altius, quod admirentur, vident.

Justus templum Dei est, ex cujus conspectu de iniquitatibus nostris confundimur. *Ezec. 43. 10.*

19. Sed quid ista de peccantibus dicimus, cum ipsos quoque operatores justitiæ tanta provehi dispensatione videamus? Alius namque donum scien- C tiæ accipit: & tamen ad virtutem miræ abstinentiæ non pertingit. Alius magna abstinentiæ virtute accingitur: nec tamen in summa scientiæ contemplatione dilatatur. Alius per prophetiæ spiritum valet omnia ventura prænoscere: sed tamen per curationis gratiam non valet præsentis molestiæ mala sublevare. Alius per curationis gratiam mala præsentis molestiæ sublevat: sed tamen quia prophetiæ spiritum non habet, quid sequatur, ignorat. Alius indigentibus multa jam propria largiri potest, sed tamen injuste agentibus obviare libere non potest. Alius injuste agentibus audacter pro Deo obviat: sed tamen indigentibus, quæ habet, tribuere omnia recusat. Alius jam & ab otioso se sermone re- D stringens, linguæ lasciviam superat: sed tamen adhuc insurgentes iræ stimulos perfecte non calcat. Alius insurgentem iram jam perfecte edomat: sed tamen adhuc linguam in lætitiam relaxat. Quid est hoc, quod iste eo bono indiget, quo alius pollet: & ille eum multis polleat, abunde aliis bonum adesse considerat quod sibi deesse suspirat? nisi quod mira nobiscum dispensatione agitur, ut per hoc quod alter habet, & iste non habet, [f] unus altero melior ostendatur: quatenus tanto ardentius ad humilitatem quisque proficiat, quanto ex bonis quæ non habet, inferiorem se habentibus pensat. Sicque fit, ut dum ille in isto, atque hic in illo respicit quod admiretur, distincta bona & ab altitudine elationis reprimant, & ad studium profe- E ctus accendant. Magna namque sollicitudine ad curam nostræ meliorationis accingimur, quando id virtutis in aliis cernimus, quod non habemus. Unde Ezechiel propheta, cum volantia animalia descripsisset, adjunxit: *Et audivi post me vocem commotionis magnæ: Benedicta gloria Domini [g] de loco sancto suo: & vocem alarum animalium percutientium*

Ipsi justi ex aliorum Sanctorum consideratione proficiunt. *1. Cor. 12. 8. 9. 10. & 11.*

Ezech. 3. 12.

a Ita Baluz. Colb. Norm. At editi post, *proponitur*, habent, *quia viva lectio est vita bonorum; Unde*. Sed obscurior fit sensus additione voculæ *quia*, & mutata punctuatione. Hac voce (punctuatio,) licet minus usitata, aut etiam recens conflata, uti coget aliquando necessitas, ne circumlocutionibus detur locus.

b Editi reluctantibus mss. *meliorem*.

c Turon. *nisi illorum vita comparatur*.

d Turon. *imitemur*.

e Idem codex, *tepitudo pigrorum*.

f Ebroic. & alii, *unus alteri melior*.

g Vindoc. & Baluz. *de loco suo*.

tium alteram ad alteram. Quid namque alas animalium, nisi virtutes debemus sentire sanctorum? Qui dum terrena despiciunt, ad cælestia volando sublevantur. Unde recte etiam per Isaiam dicitur: *Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas ut aquilæ*. Volantia itaque animalia alis suis se vicissim feriunt; quia sanctorum mentes in eo, quod superna appetunt, consideratis invicem alternis virtutibus excitantur. Ala enim sua me percutit, qui exemplo sanctitatis propriæ me ad melius accendit. Et ala mea vicinum animal ferio, si aliquando alteri opus bonum, quod imitetur, ostendo.

Vers. 21. Isai. 40. 31.

20. Sed quia sanctorum vitam significari istis animalibus diximus, libet in ipso volatu animalium oculos mentis attollere, & quanta vicissim alarum percussione se excitent, subtili consideratione pensare. Paulus namque, cum ceterorum sanctorum sollicitudinem in prædicatione robustius laborando transcenderet, ut ab elatione se premeret, & vires suas in humilitatis gremio nutriret, crudelitatis suæ antiquæ non immemor, Apostolorum omnium innocentiam contemplatus, ait: *Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus; quia persecutus sum Ecclesiam Dei*. Et tamen eorumdem omnium Apostolorum primus, quasi accepti principatus oblitus, ac si minus ipse aliquid saperet, in Paulo sapientiam miratur, dicens: *Sicut & carissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu*. Ecce Paulus in Apostolis miratur innocentiam, ecce Apostolorum princeps miratur in Paulo sapientiam. Quid est hoc, nisi quod sancti viri, dum virtutum consideratione vicissim sibi alios præferunt; volantia animalia alarum percussione se tangunt: ut eo ad volatum se altius exeitent, quo humilius alter in altero quod admiretur videt? Hinc itaque colligendum est, quanta debemus sollicitudine meliorum vitam conspicere nos, qui in infimis jacemus, si & hi qui jam tanta sanctitate sublimes sunt, ut per humilitatis gressum ad majora proficiant, adhuc quærunt in aliis quod imitantes admirentur.

Quod exemplo sanctorum Apostolorum Pauli & Petri confirmatur. 1. Cor. 15. 9. 2. Petr. 3. 15. Vers. 21.

21. Sed hæc reprobi nesciunt; quia mentis oculos semper in infimis premunt: qui & si quando in viam Domini veniunt, non ad meliorum vestigia, sed ad intuenda semper deteriorum exempla vertuntur. Neque enim eorum vitam considerant, quibus se humiliando postponant, sed quibus superbiendo se præferant. Deteriores namque respiciunt, quibus meliores se esse glorientur; & idcirco proficere ad meliora non possunt, quia hoc sibi sufficere æstimant, quod pessimos antecedunt. O miseri, viam pergunt, & in terga respiciunt. Per spem quidem, quasi ante se pedem proferunt, sed per considerationem pravorum hominum post se oculos tendunt. Recti videri appetunt, sed ad inveniendos se tortam regulam sumunt. Si enim semetipsos quales sunt cognoscere appetunt, non deteriorum conspicere, sed meliorum exempla debuerant. Idcirco ergo peccatores se esse non intelligunt, quia homines non attendunt. Nam si homines attenderent, quantum peccando distarent a bonis hominibus, invenirent. De hoc ergo pœnitente, qui idcirco bonorum exempla considerat, ut sibimetipsi quantum a bono recessit innotescat, bene dicitur:

Reprobi ad deteriorum exempla semper convertuntur.

Respiciet homines & dicet: [a] *Peccavi & vere deliqui, & ut eram dignus non recepi.* Vers. 27.

CAP. IX. Dum se sicte peccatores esse confitentur, de confessione peccati ornari volunt, non humiliari.

22. [b] Peccatores se esse plerumque confitentur etiam qui se peccasse non credunt. Nam sæpe contingit, ut passim se homines iniquos esse fateantur: sed cum peccata sua veraciter aliis arguentibus audiunt, defendunt se summopere, atque innocentes videri conantur. Unusquisque ergo cum talis est, si deliquisse se dicit, vere non dicit; quippe qui peccatorem se non ex cordis intimo, sed verbotenus asserit. Quia enim scriptum est: *Justus in principio accusator est sui*: iste de confessione peccati ornari voluit, non humiliari: per accusationem suam humilis appetiit videri, non esse. Nam si confitendo peccatum, esse humilis veraciter appeteret, de perpetratione peccati arguentes se alios non impugnaret. Itaque justus vitam suam judicans, per exempla meliorum ex cordis intimo cognoscit se esse quod dicit. Ait enim: *Peccavi, & vere deliqui*. Atque de eo ipso quod tolerat flagello subjungit: *Et ut eram dignus non recepi*.

Prov. 18. 17.

23. Unusquisque enim in flagello positus, minus adhuc peccata sua considerat, si vel tantum, vel amplius se percussum, quam merebatur, existimat. Iste autem, quia quanto majorum exempla considerat, tanto districtori examinatione se pensat, minus se percussum, quam merebatur, agnoscit: quia in illorum justitia conspicit, quam gravis sibi culpa fuerit quod erravit; & idcirco hoc quod patitur, districtum esse non sentit, quia districte novit pensare quod fecit. Valde autem facile est, ut peccatorem se quisque, cum nihil pro peccato suo patitur, fateatur. Secure videlicet iniquos nos dicimus, cum vindictam nullam de iniquitate sentimus. Nam peccatores nos quidem in tranquillitate loquimur, sed cum de peccatis ipsis flagello interveniente corripimur, murmuramus. Pœna ergo nos interrogat, si veraciter cognoscimus culpam. Vir itaque justus, quia culpam suam districte considerat, etiam in flagello positus dicat: *Et ut dignus eram non recepi*. Sequitur:

Qui pro peccatis flagellatur, minus se percussum quam meretur, agnoscat.

Pœna nos interrogat, si vere culpam agnoscamus.

Liberavit enim animam suam, ne pergeret in interitum. Vers. 28.

CAP. X. Gratiæ prævenientis & liberi arbitrii subsequentis concordia.

24. Quia præveniente divina gratia in operatione bona, [c] nostrum liberum arbitrium sequitur, nosmetipsos liberare dicimur, qui liberanti nos Domino consentimus. Unde Paulus, cum diceret: *Abundantius illis omnibus laboravi*; ne labores suos sibi tribuisse videretur, illico adjunxit: *Non autem ego, sed gratia Dei mecum*. Quia enim prævenientem Dei gratiam [d] in se per liberum arbitrium fuerat subsecutus, apte subjungit, *Mecum*: ut & divino muneri non esset ingratus, & tamen a merito liberi arbitrii non remaneret extraneus. De hoc autem, qui liberatori suo semetipsum cognoscendo consensit, recte dicit: *Liberavit animam suam, ne pergeret in interitum*. Sequitur:

1. Cor. 15. 10.

Sed vivens lucem videret. Ibidem.

Lucem scilicet veritatis, quam corde mortuus videre non posset. Vel certe, quia Dominus dixit: *Ego sum lux mundi*: videbunt lucem etiam mortui,

Joban. 8. 12.

a Pratel. & alii, *peccavi: sequitur, & vere deliqui*.
b Pratel. Vindoc. Turon. *peccatores se confitentur etiam qui se esse non credunt*.
c In edit. Vatic. Gilot. & plerisque etiam antiquioribus, *nostrum liberum arbitrium sequimur*. At in mss. Turon. Norm. &c. legimus, *sequitur*.
d Editi, *etiam ipse per liberum arbitrium*. Repugnant mss. Anglic. a quibus nostram lectionem accipimus.

tui, quando omnes injusti eum venire ad judicium in humanitatis forma conspexerint. Sed vivens tunc lucem respicit, qui liberis oculis cordis in forma eum divinitatis attendit. Sequitur:

Vers. 29. *Hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos.*

CAP. XI.

Rec. vii. Tribus vicibus electi prius mœrore, posterius gaudio affici solent.

25. De hoc tentato flagellatoque homine dictum superius fuerat: *Abominabilis ei fit in vita sua panis; & appropinquavit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis.* Inferius vero subnexum est: *Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit; & videbit faciem ejus in jubilo: & liberavit animam suam, ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.* In his itaque jam collectis coacervatisque sententiis, & supra mœror amaritudinis, & infra [a] subjuncta est lætitia securitatis; moxque post hæc dicitur: *Hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos.* Ac si diceret: Quod semel de uno dixi, hoc tribus vicibus per singulos agitur. Sed solerter intuendum est, quæ tres istæ vices sint, quibus unusquisque homo anxietate mœroris afficitur, & post mœrorem protinus ad securitatem lætitiæ revocatur. Id enim superius, sicut jam dixi, narraverat, quod & gravis prius mœror afficit, & magna postmodum lætitia attollit. Igitur si vigilanter intendimus, has tres vices mœroris & lætitiæ in uniuscujusque electi animo istis alternari modis invenimus, id est [b] conversione, tentatione, & morte.

1. In conversione, cum hinc spiritus vocat, hinc caro revocat.

26. In prima quippe quam diximus conversionis vice, gravis mœror est, cum sua unusquisque peccata considerans, curarum secularium vult compedes rumpere, & viam Dei per spatium securæ conversationis ambulare: desideriorum temporalium onus grave abjicere, & [c] leve jugum Domini libera servitute portare. Cogitanti enim ista, occurrit illa familiaris sua delectatio carnalis, quæ inveterata dudum, quanto eum diutius tenuit, tanto arctius astringit, atque a se tardius abire permittit. Et quis ibi mœror, quæ anxietas cordis, quando hinc spiritus vocat, hinc caro revocat: hinc amor novæ conversationis invitat, hinc usus vetustæ perversitatis impugnat: hinc desiderio ad cælestem patriam flagrat, & hinc in semetipso carnalem concupiscentiam tolerat, quæ cum etiam aliquo modo invitum delectat? Recte ergo de hoc amarescente homine dici potest: *Abominabilis ei fit in vita sua panis; & appropinquavit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis.* Sed quia divina gratia diu nos istis difficultatibus affici non permittit, ruptis peccatorum nostrorum vinculis citius nos ad libertatem novæ conversationis consolando perducit, & præcedentem tristitiam subsequens lætitia refovet: ita ut conversi uniuscujusque animus eo magis ad votum suum perveniendo gaudeat, quo magis se pro illo meminit laborando doluisse. Fit cordis immensa lætitia: quia ei quem desiderat, jam per spem securitatis propinquat, ut recte de hoc dici debeat: *Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit; & videbit faciem ejus in jubilo.* Vel certe: *Liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.*

2. In tentationum exercitatione.

27. At ne conversus quisque jam sanctum seesse credat, & quem mœroroeis pugna superare non valuit, ipsa postmodum securitas sternat, dispensante Deo permittitur, ut post conversionem suam tentationum stimulis fatigetur. Jam quidem per conversionem Rubrum mare transitum est; sed adhuc in eremo vitæ præsentis ante faciem hostes occurrunt. Jam peccata præterita velut extinctos Ægyptios post terga relinquimus; sed adhuc nocentia vitia, quasi alii hostes obviant, ut ad terram promissionis pergentibus cœptum iter intercludant. Jam priores culpæ, velut insequentes adversarii, sola divina virtute prostratæ sunt; sed tentationum stimuli, quasi hostes alii [d] contra faciem veniunt, qui & cum nostro labore superentur. Conversio videlicet securitatem parit, mater autem negligentiæ solet esse securitas. Ne ergo securitas negligentiam generet, scriptum est: *Fili accedens ad servitutem Dei, sta in justitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Eccl. 2. 1. Non enim ait, ad requiem, sed ad tentationem: quia hostis noster adhuc in hac vita nos positos, quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Eos enim pulsare negligit, quos quieto jure possidere se sentit. Contra nos vero eo vehementius incitatur, quo ex corde nostro, quasi ex jure propriæ habitationis expellitur. Hoc enim in seipso Dominus sub quadam dispensatione figuravit, quia diabolum non nisi post baptisma se tentare permisit, Matth. 4. 1. ut signum nobis quoddam futuræ conversionis innueret, quod membra ejus postquam ad Deum proficerent, tunc acriores tentationum insidias tolerarent. Post primam igitur vicem mœroris atque lætitiæ, quam unusquisque per studium conversionis agnoscit, hæc secunda suboritur: quia ne securitatis negligentia dissolvatur, impulsu tentationis afficitur. Et quidem quisque in ipso conversionis initio magna plerumque excipitur dulcedine consolationis; sed durum laborem postmodum [e] experitur probationis.

Acriores sunt post conversionem tentationum stimuli.

Ver. xiii. Tres conversionis gradus.

28. Tres quippe modi sunt conversorum, inchoatio, medietas, atque perfectio. In inchoatione autem inveniunt blandimenta dulcedinis, in medio quoque tempore certamina tentationis, ad extremum vero perfectionem plenitudinis. Prius ergo illos dulcia suscipiunt, quæ consolentur; postmodum amara, quæ exerceant; & tunc demum suavia atque sublimia, quæ confirment. Nam & sponsam suam vir quisque prius dulcibus blandimentis fovet, quam tamen jam conjunctam asperis increpationibus probat, probatam vero securis cogitationibus possidet. Unde & plebs Israelitica, cum despondente se Deo ad sacras mentis nuptias ex Ægypto vocaretur, quasi arrharum vice prius accepit blandimenta signorum; conjuncta autem, probationibus exercetur in eremo; probata vero, in repromissionis terra virtutis plenitudine confirmatur. Ante igitur in miraculis degustavit quod appeteret, postmodum in labore tentata est, si custodire noverit quod gustasset; ad extremum quoque plenius accipere meruit, quod laboribus probata custodivit. Ita ergo vitam uniuscujusque conversi, & inchoatio blanda permulcet, & aspera medietas probat, & plena post perfectio roborat.

Initia conversionis pacatissima excipiunt grave tentationes.

29. Nam sæpe conversi quique in ipso adhuc aditu inchoationis suæ, vel tranquillitatem pacatissimam carnis, vel dona prophetiæ, vel prædicamen- 1 Cor. 12. 10.

a Vindoc. & plur. Norm. *subjecta est.*
b Bolur. Colbert. Anglic. Norm. &c. hic & infra habent, *conversatione, conversationem, conversationis*, pro *conversione* &c. fortasse ob vocum illarum affinitatem.
c Al. *leve.*
d Ebroic. & Vindoc. *ante faciem.*
e Plerique, *experitur tentationis.*

menta doctrinæ, vel signorum miracula, vel gratiam curationis accipiunt: post hæc autem duris tentationum probationibus fatigantur, a quibus tentationibus adhuc, cum inciperent, valde liberos se esse crediderunt. Quod divinæ gratiæ dispensatione agitur, ne in inchoatione sua tentationum [a] asperitate tangantur: quia si eorum initia amaritudo tentationis exciperet, tam facile ad ea quæ reliquerant, redirent, quam nec longius discesserant: nam contemtis prius vitiis, quasi juxta positis * replicarentur. Unde & scriptum est: *Cum emisisset Pharao populum, non eos duxit Dominus per viam terræ Philisthiim, quæ vicina est, reputans ne forte pœniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, & reverteretur in Ægyptum.* Ex Ægypto itaque exeuntibus e vicino bello subtrahuntur: quia derelinquentibus sæculum, quædam prius tranquillitas ostenditur; ne in ipsa sua teneritudine atque inchoatione turbati, ad hoc territi redeant, [b] quod evaserunt. Prius ergo suavitatem securitatis sentiunt, prius pacis quiete nutriuntur: post cognitam vero dulcedinem, tanto jam tolerabilius tentationum certamina sustinent, quanto in Deo altius cognovere quod ament. Unde & Petrus prius in montem ducitur, prius claritatem transfigurationis Dominicæ contemplatur; & tunc demum tentari ancilla interrogante permittitur; ut per tentationem factus sibi ex infirmitate conscius, ad illud flendo & amando recurreret, quod vidisset: & cum eum timoris unda in peccati pelagus raperet, esset prioris dulcedinis anchora, quæ retineret. Sæpe autem tam diutina sunt tentionum certamina, quam longa inchoationum fuerant blandimenta. Sæpe vero majus datur in inchoatione dulcedinis, minus autem in labore probationis. Sæpe minus in inchoatione dulcedinis, majus in labore probationis. Numquam vero labore tentationis dispar sequitur perfectio firmitatis: quia juxta summam certaminis remuneratur quisque plenitudine perfectionis. Plerumque autem in eo quisque conversus labitur, quod dum quibusdam donis gratiæ, dulcedine inchoationis excipitur, confirmationem accepisse se perfectionis arbitratur, & plenitudinis consumationem æstimat, quæ adhuc blandimenta esse inchoationis ignorat. Unde fit, ut dum subita tentationis procella tangitur, despectum se Deo & perditum suspicetur. Qui si inchoationi suæ non passim crederet, adhuc in prosperis positus, mentem ad adversa præpararet, & vitiis venientibus postmodum tam firmius resisteret, quam ea etiam sagacius prævidisset. Quæ quidem tranquillius si prævidet tolerat. Eorum tamen omnino certamina, etiamsi prævideat, non declinat: [c] quia cursus nostri itineris nequaquam peragitur sine pulvere tentationis.

* Quasi, reimplicarentur, seu iterum implicarentur.

Exod. 13. 17.

Marc. 9. 1.

Matth. 26. 70.

Matth. 14. 24.

30. Plerumque autem conversus quisque talibus tentationum stimulis agitur, qualibus ante conversionis gratiam numquam pulsatum se esse reminiscitur: non quia tunc hæc eadem radix tentationis decrat, sed quia non apparebat. Humanus quippe animus multis cogitationibus occupatus, sæpe sibimetipsi aliquo modo manet incognitus, ut omnino quod tolerat, nesciat: quia dum per mul-

Cur tentationes post conversionem acriores quam ante videantur.

Ver. xiv.

Tom. I.

A ta spargitur, ab interna sui cognitione removetur. Si autem Deo vacare appetat, & ramos multimodæ cogitationis abscidat, tunc libere conspicit, quod de intima radice carnis procedit. Carduus namque si nascatur in via, itinerantium [d] pedibus teritur, atque ipso usu transeuntium ejus superficies ne appareat, [e] confricatur. Sed quamvis desuper fruticantes spinæ non appareant, subter tamen radix occulta perdurat. Si autem eum transeuntium pedes terere & calcare cessaverint, mox in superficiem surgendo proditur, & progreditur, & per spinam prodit in publicum, quidquid in radice videbat occultum. Ita & in corde sæcularium sæpe occulta quædam tentationum

B radix non facile apparet exurgere: quia velut in via actionum sita transeuntium teritur pede cogitationum, & per innumeras curas, quasi multis itinerantibus premitur, ne videatur. Si autem per conversionis gratiam a via cordis curarum turba removetur, ut nulla actionum insolentia conterat, nullus cogitationum tumultus premat; tunc quod occultum latebat agnoscitur, tunc de radice vitiorum pungit libere spina tentationum. Contra quam bene viventis manu agitur, ut inquantum potest fieri, non regatur occulta, sed radicitus evellatur. Quod donec fiat, uniuscujusque conversi animum ita hæc spina conturbat, ut sæpe percussione subita pene superari se sentiat, ejusque vulnus me-

C dullitus inflictum exitialiter pertimescat.

31. Plerumque vero ipsi tentationum stimuli dum in usum veniunt, dilatantur, & non quidem acriores, sed longiores existunt. Minus autem dolent, sed magis inficiunt: quia dum menti diutius adhærent, tanto fiunt minus pavendi, quanto magis assueti. Inter hæc ergo [f] deprehensa mens huc illucque distenditur, & multiplicibus tentationum æstibus dissipatur, & sæpe hinc inde provocata, cui tentanti vitio obviet, vel quod primum impugnet, ignorat. Unde plerumque evenit, ut dum nimis insurgentia vitia cruciant, dum repugnantis animum jamjamque quasi in lapsum desperationis inclinant, conversus quisque hanc ipsam

D sublimitatis viam, quam sibi ad remedium eligit, expavescat, & quasi in summo eductus titubat, qui in imo solidius stabat. Ita vero circumfrementibus tentationum motibus angustatur, ut recte de eo dici debeat: *Abominabilis ei fit in vita sua panis, & animæ illius cibus ante desiderabilis.* Vel certe: *Appropinquavit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis.* Sed quia misericors Deus probari nos permittit tentationibus, non reprobari, sicut scriptum est: *Fidelis autem Deus, qui non patitur vos tentari [g] supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere:* citius nobis consolationis ope succurrit, & surgentes tentationum stimulos mitigat, impugnantesque se co-

E gitationum motus interna pace tranquillat. Mox que anima immensam de spe cælesti lætitiam percipit, dum devictum malum respicit, quod toleravit, ut jure de hoc tentato liberatoque homine dici debeat: *Videbit faciem ejus in jubilo:* &, *liberavit animam suam, ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.* Istis itaque duabus vicibus, id est conversionis & probationis, per me-

Ver. xv. Tentationes, cum ob assiduitatem despiciuntur periculosæ.

Deus tentationibus probat, non reprobat.

1. Cor. 10. 13.

Ccc ij rorem

a Edili plerique, *adversitate frangantur*. Optime quantum ad sensum. Lectionem tamen hanc deserere coacti sumus communi consensu mss. Norm. Vindoc. Baluz. Colb. &c, quos sequitur vetus editio Parisiensis.

b Turon. *quod devicerunt*.

c Idem cod. Baluz. & Colb. *qui usus nostri itineris*.

d Vindoc. & Norm. *pedibus conculcatur*.

e Ita Norm. Vindoc. Turon. Baluz. Colb. editis habentibus, *confringitur*, non alia ratione quam quod huic loco magis congruere videatur.

f Ita quoque Baluz. Colb. Vindoc. Ebroic. aliique Norm. quibus consentiunt vet. edit. Parif. & Basil. At in recent. legitur, *depressa*.

g Baluz. Colb. Pratel. *supra quam potestis*, Vindoc. *fidelis autem est Deus*.

torem lætitiamque transactis, superest tertia, cujus & mœrorem adhuc sustineat, & gaudia consequatur.

Ver. xvi. Tertia vice justi ex pavore mortis, & timore extremi judicii anxiantur.

32. Post conversionis namque certamina, post probationis ærumnam, restat adhuc dura tentatio: quia venire non potest ad perfectæ gaudia libertatis, nisi prius debitum solvitur humanæ conditionis. Conversus autem quisque sibi caute sollicitus, tacite secum considerare non cessat, æternus judex quam districtus adveniat, suumque terminum quotidie prospicit, & ante severitatem tantæ justitiæ, quas rationes vitæ suæ sit positurus attendit. Etsi cuncta prava opera, quæ intelligere potuit, devitavit; venturus tamen coram districto judice illa magis quæ in semetipso non intelligit, pertimescit. Quis enim considerare valeat, quanta mala per momenta temporum ipsis inconstantibus cogitationum motibus perpetramus? [a] Facile est enim opera perversa vitare, sed nimis difficile est ab illicita cogitatione cor tergere. Et tamen scriptum est: *Væ vobis qui cogitatis inutile!* Et rursum: *In die cum judicabit Dominus occulta hominum.* Qui etiam præmisit: *Inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium.* Et rursum: *Labia dolosa in corde, & corde* [b] *locuti sunt mala.* Et rursum: *Etenim in corde iniquitates operamini in terra.* Humana autem anima semel æternitatis statum deserens, ad fluxum temporalitatis delapsa, hanc mutabilitatem alternantium motionum, quam dum cadere volens appetiit, dum conatur surgere, cogitur invita tolerare. Inde quippe punita est, unde delectata: quia inde conversa habet laborem certaminis, unde perversa appetiit gaudium voluptatis.

Mich. 2. 1. Rom. 2. 16. Ibid. 15.

Ver. xvii. Sæpe ergo electis etiam nolentibus in cogitatione subrepitur, quod in se quidem solerter inspiciunt, & ante Dei oculos quanti sit reatus attendunt: & cum de his omnibus semper judicia districta pertimescant, tunc tamen hæc vehementer metuunt, cum ad solvendum humanæ conditionis debitum venientes, [c] districto judici appropinquare se cernunt. Et fit tanto timor acrior, quanto & retributio æterna vicinior. Ante oculos autem cordis nihil inane tunc transvolat de phantasmate cogitationis: quia subductis e medio omnibus, se & illum tantummodo considerant, cui appropinquant. Crescit pavor vicina retributione justitiæ, & urgente solutione carnis, quanto magis districtum judicium jamjamque quasi tangitur, tanto vehementius formidatur. Et si ea quæ sciunt, numquam se prætermisisse meminerunt, formidant tamen illa quæ nesciunt: quia videlicet semetipsos dijudicare & comprehendere omnino non possunt, atque urgente exitu, subtiliori terrentur metu. Unde Redemtor noster solutioni carnis appropinquans, & membrorum suorum servans speciem, factus in agonia, cœpit prolixius orare. Quid enim [d] pro se ille cum in agonia esset, peteret, qui in terris positus, cælestia cum potestate tribuebat? Sed appropinquante morte, nostræ mentis in se certamen expressit, qui vim quamdam terroris ac formidinis patimur, cum per solutionem carnis æterno propinquamus judicio. Neque enim tunc cujuslibet anima immerito terretur, quando post pusillum hoc invenit, quod in æternum mutare non possit.

Luc. 22. 44.

Ver. xviii. Quod immanente mortis formidandum.

33. Consideramus quippe, quod viam vitæ præsentis nequaquam sine culpa transire potuimus: consideramus etiam, quia nec hoc quidem sine aliquo reatu nostro est, quod laudabiliter gessimus, si remota pietate judicemur. Quis enim nostrum vitam præcedentium patrum valeat vel superare, vel assequi? Et tamen David dicit: *Ne intres in judicium cum servo tuo: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Paulus cum diceret: *Nihil mihi conscius sum;* caute subjunxit: *Sed non in hoc justificatus sum.* Jacobus dicit: *In multis enim offendimus omnes.* Johannes dicit: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quid ergo facient tabulæ, si tremunt columnæ? Aut quomodo [e] virgulta immobilia stabunt, si hujus pavoris turbine etiam cedri quatiuntur? Solutioni ergo carnis appropinquans, nonnumquam terrore vindictæ etiam justi anima turbatur. Cui & si quid tranquillum in hac vita sapere potuit, mortis articulo interveniente concutitur, ut jure dici debeat: *Abominabilis fit ei panis in vita sua, & anima ejus cibus ante desiderabilis.* Vel certe propter pavoris pœnam hoc, quod illic subditur: *Appropinquavit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis.*

Psal. 142. 2. 1. Cor. 4. 4. Jacob. 3. 2. 1. Johan. 1. 8.

Justorum animæ hoc pavore a levibus culpis purgantur.

34. Sed quia justorum animæ a levibus quibusque contagiis, ipso sæpe mortis pavore purgantur, & æternæ retributionis gaudia jam ab ipsa carnis solutione percipiunt: plerumque vero contemplatione quadam retributionis internæ etiam priusquam carne exspolientur, hilarescunt; & dum vetustatis debitum solvunt, novi jam muneris lætitia perfruuntur, recte dicitur: *Videbit faciem ejus in jubilo.* Vel certe: *Liberavit animam suam, ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.* Justi itaque anima in jubilo faciem Dei conspicit: quia tantum de lætitia interna percipit, quantum capere vel assumta vix possit. Ibi igitur lucem vivens videt: quia spiritalem oculum in radios æterni solis infigit. Ibi lucem vivens videt: quia omni jam mutabilitatis vicissitudine atque obumbratione calcata, veritati æternitatis inhæret; eique inhærendo quem cernit, ad similitudinem incommutabilitatis assurgit, atque in semetipsam auctoris sui inconversibilem speciem dum respicit, assumit. Quæ enim ad mutabilitatem per semetipsam lapsa est, ad immutabilitatis statum immutabilem [f] videndo formatur. Igitur Eliu de afflicto hoc liberatoque homine, quia prius mœroris amaritudinem, & postmodum gaudia consolationis expressit, apte subjunxit: *Hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos:* videlicet conversionis, probationis, & mortis: quia per tria hæc, & duris primum stimulis mœroris afficitur, & magnis postmodum securitatis gaudiis refovetur. Et quia electi uniuscujusque mens iisdem tribus vicibus, id est vel labore conversionis, vel tentatione probationis, vel formidine solutionis atteritur, atque ipsa attritione purgata liberatur, apte subjungitur:

Prof. 30. CAPUT XII.

Et revocet animas eorum a corruptione, & illuminet luce viventium.

Ver. xix. Lux præsens, morientium est: Lux æterna, viventium.

35. Lux quippe morientium est, quam corporeis oculis cernimus. Qui autem adhuc huic mundo vivunt, luce morientium tenebrescunt. Illuminantur autem luce viventium, qui despecto temporali lumine, ad splendorem internæ claritatis recurrunt,

ut

a Vindoc. *facile est autem opera a perversa vanitate, sed nimis difficile est ab illicita cogitatione cor tegere.*
b Pratel. & alii, *locuta sunt.* In Vindoc. omittitur his versus: *labia dolosa* &c.
c Al. *districta judicia.*
d Pratel. *pro se ille cum agonia peteret.*
e Vindoc. *virgulta immutabilia.*
f Idem codex, *vivendo formatur.*

ut ibi vivant, ubi verum lumen sentiendo videant, ubi non aliud lumen, atque aliud vita, sed ubi ipsa lux, vita sit: ubi sic nos lux exterius circumscribat, ut interius impleat, sic interius impleat, ut incircumscripta exterius circumscribat. Illuminantur ergo hac luce viventium, quam tanto tunc subtilius conspiciunt, quanto nunc ad illam purius vivunt.

Superbi veris & mysticis inania & tumida solent permiscere.

36. Magna Eliu ac valde fortia protulit: sed hoc unusquisque arrogans habere proprium solet, quod dum vera ac mystica loquitur, subito per tumorem cordis quædam inania & superba permiscet. Foris enim placere appetit in hoc, quod veraciter sentit; & inde mox inanescit a B vero, unde [a] per elationis typum recedit ab intimo. Quia enim approbari doctus exterius quærit, intus plenitudinem, qua docebatur, amittit. Unde & Eliu, quem tenere arrogantium typum sæpe jam diximus, postquam multa sapientiæ profunda digessit, subito post easdem sententias veraces ac mysticas, fastu scientiæ inflatus extollitur; cujus mox inflationis merito ejus sensus ad inania verba derivatur. Nam subdidit, dicens:

Vers. 31. 32. & 33.

Attende Job, & audi me, & tace dum ego loquor. Si autem habes quod loquaris, responde mihi: loquere; volo enim te apparere justum. Quod si non habes, audi me; tace, & docebo te sapientiam.

CAPUT XXIII. Quando aliquid humiliter loquuntur, diu in eiusdem humilitatis specie non perseverant.

37. Qualem se apud se habeat, hac locutione manifestat, qua dicit: *Attende Job, & audi me, & tace dum ego loquor*. Immensa enim superbia est, a seniore sibi reverentiam exigere, & silentium imperare meliori se. Quia autem prædicatores justi dum quoslibet corripiunt, sæpe per humilitatis gratiam [b] ad cogitationum suarum intima revertuntur, atque in eo ipso quod corripiunt, ne quid fortasse fallantur exquirunt,

VET. XX.

correptisque licentiam tribuunt, [c] ut si quid pro seipsis justius sentiant, fateantur; hoc nonnumquam etiam arrogantes imitari appetunt. Paulisper enim in verbis elatione postposita, quasi D eorum quos corripiunt, [d] si forte reperire poterint, justitiam quærunt: non quia ita sentiunt, sed quia ornari per humilitatis speciem concupiscunt. Metuunt enim, [e] ne superbi ac tumidi, quia sunt, esse videantur. Unde Eliu statim subdidit, dicens: *Si autem habes quod loquaris, responde mihi: loquere, volo enim te apparere justum*. Sed quia ex corde non protulit, audire quod quæsierat non expectavit. Nam illico subjunxit: *Quod si non habes, audi me; tace, & docebo te sapientiam*. Qui enim veraciter quærunt audire quod justum est, æquanimiter expectant audire quod quærunt. Eliu autem, quia veraciter requisitionis verba non protulit, dici quod quæsierat non permisit, sed mox quod E intrinsecus gestabat, erupit, qualemque se in oculis suis habebat, ostendit, dicens: *Tace, & docebo te sapientiam*. Arrogantes enim viri quando aliquid humiliter sonant, diu in ejusdem humilitatis specie non perdurant. Cum fortasse quærunt ut audiant, mox loquendo obviant ne doceantur: quia superficiem vocis quam protu-

A lerant, citius ostentationis intentio [f] comprimit, quæ ex radice cordis exurgit: atque eamdem humilitatis formam specietenus sumtam, eo celerius probant quia aliena est, quo illam diutius tenere non possunt. Ecce Eliu justitiam cum requirit ut discat, promittit quia doceat. Ecce quasi requirendo quod justum est, aliquid planum sonuerat lingua; sed mox celare non potuit hoc quod altum tumebat conscientia. Nam repente subjunxit: *Tace, & docebo te sapientiam*. Quia vero arrogantes omnes in eo quod proferunt typho superbiæ inflantur, & velut in alto positi, sic doctorum speciem sumunt, ac si eorum verba dignatione quadam super indignos homines cælitus effundantur, bene a scriptore hujus historiæ versus interponitur, quo dicatur:

Job. 34. Vers. 1.

[g] *Pronuntians quoque Eliu, etiam hæc locutus est.*

CAPUT XIV. VET. XXI. REC. VIII. Justi ex radice humilitatis loquuntur; secus iniqui.

38. Quid enim per hujus pronuntiationis vocabulum, nisi inflatio elationis ostenditur? ut verba, quæ de alta superbiæ radice veniebant, cum quadam quasi altitudine & distinctione procederent. Ita videlicet prædicare omnes arrogantes solent. Cum quodam enim fastu proferunt hoc, quod singulariter intellexisse se credunt: & fortasse tunc humilitatem prædicant, C cum per elationis typhum exempla superbiæ ostentant. Unde fit, ut eorum prædicatio concors sibi manere non possit: quia id quod recte loquentes seminant, perverse tumentes impugnant. Humilibus namque auditoribus verba sua non compatiendo, sed vix dedignando largiuntur. Longe quippe se in altum positos æstimant, & super eosdem auditores suos [h] quasi præcedentes, doctrinæ respectum vix de summo dignanter inclinant. At contra verba justorum ex radice veniunt humilitatis, ut fructum valeant ferre pietatis: & quidquid salubre potuerint, non tumendo, sed compatiendo subministrant. [i] Per verba quippe caritatis vel se in auditoribus suis, vel auditores suos in se ita transformant, ac si & illi per istos hoc quod audiunt doceant, & isti per illos hoc quod docendo proferunt, discant. Eliu ergo typum arrogantium tenens, & [k] cum pronuntiationis ostentatione inchoans, quid dicat audiamus. Sequitur:

Vers. 2 & 3.

Audite sapientes verba mea, & eruditi auscultate me. Auris enim verba probat, & guttur escas gustu dijudicat.

CAP. XV. Superbi doctores, non quærunt auditores suos sapientes efficere, sed suam sapientiam ostentare.

39. Ac si diceret: Sicut nec auris escas, nec guttur verba cognoscit; ita nec stultus quisque sententiam sapientis intelligit. Sapientes ergo atque eruditi audite quod dico, qui potestis ea quę fuerint dicta, cognoscere. Videamus igitur quantum tumeat, qui verba sua non nisi a sapientibus audiri decenter existimat. Verus autem sapientię prædicator dicit: *Sapientibus & insipientibus debitor sum*. At contra arrogans in prædicatione sua aures tantummodo sapientium expectat: quia non ideo prædicat, ut possit quoslibet sapientes efficere; sed ideo sapientes quærit, ut possit, quod senserit, superbiendo monstrare. Sicut enim superius dictum est, non illos appetit erudire, sed se ostendere: nec intuetur, quam justi qui audiunt, fiant, sed ipse quam doctus [l] cum ado-

Rom. 1. 14.

a Baluz. Colbert. & al. *per elevationis typhum*.
b Edit. Basil. 1514. Vaticana, Gilot. *ad cognitionum suarum*. Nostram lectionem eruimus ex mss. Anglic. Norm. Turon. &c.
c Anglic. Norm. & alii, *ut si quid pro se ipsi justius*.
d Al. *si forte reperiri potuerit*.
e Turon. *ne superbia tumidi*.
f Baluz. & Colb. *corrumpit*.
g Ita mss passim & vet. edit. In recent. legitur: *pronuntians itaque*.
h Locus subobscurus in editis: nec clarior in mss. Ebroic. & aliis ubi legitur: *quasi procedentis doctrinæ respectum*, &c.
i Ebroic. & Vindoc. *vi quippe caritatis*. Turonensis, *via quippe caritatis*.
k Pratel. *cum pronuntiatione inchoans*.
l Omissum, *a doctis*, in edit. Rom. & aliis seq. supplevimus ex mss. Anglic. Norm. Vindoc. & Baluz.

Vers. xxii. a doctis auditur appareat. Quia vero prædicationem arrogantium nullus admitteret, si non & aliquid de humilitatis imagine permiscerent, bene Eliu postquam per tumida verba se extulit, rursum quasi ad æqualitatis concordiam condescendit, dicens:

Vers. 4. *Judicium eligamus nobis, & inter nos videamus, quid sit melius.*

CAPUT XVI.

Humilitatem quandoque præferunt, sed fictam.

40. Se utrum hoc judicium ex humili corde quæsierit, facile cognoscimus, si subsequentia verba pensemus. Sequitur:

Vers. 5. & 6. *Quia dixit Job, justus sum, & Deus subvertit judicium meum. In judicando enim me, mendacium est; & violenta sagitta mea absque ullo peccato.*

Justos falsorum criminum insimulant.

Hæc beatum Job dixisse queritur, quæ tamen quia minime dixerit, requisita sacræ historiæ verba testantur. Sed qui judicium æque quæsierat, ex culpa quam finxit, protinus sententiam promulgat. Nam sequitur:

Vers. 7. & 8. *Quis est vir, ut est Job, qui bibit subsannationem quasi aquam, qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impiis?*

Rec. ix. Ecce judicium quærens, judicium protulit, & post allegationem suam nulla beati Job expectata sententia, cum damnatione dignum ex reproborum societate judicavit. Ait enim: *Quis vir ut Job?* Ut utique subaudiamus, nullus. Atque subjungit: *Qui bibit subsannationem quasi aquam.* Aqua autem cum bibitur, ita liquide sumitur, [a] ut ad sorbendum nulla sui pinguedine retardetur. Subsannationem vero ut aquam bibere, est Deum sine aliquo obstaculo cogitationis irridere, ut in eo quod superbit lingua vel conscientia, nulla trepidatio contradicat. Hæc autem ejus sententia super beatum Job quantum a tramite veritatis exorbitet, illa Domini attestatione cognoscimus, qua ad diabolum dicit: *Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra?* (Job. 1. 8.) Ecce quem Veritas dicit absque comparatione justum, cum Eliu asserit [b] absque comparatione peccatorem. Sed hæc esse propria arrogantium prædicatorum solent, ut etiam afflictos auditores suos magis districte corripere appetant, quam blande resovere. Plus enim student, ut mala objurgando increpent, quam bona laudando confirment. Superiores quippe [c] videri desiderant, & magis gaudent cum eorum animum [d] ira elevat, quam cum caritas exæquat. Semper invenire optant, quod increpando rigide feriant. Unde scriptum est: *In ore stulti virga superbiæ*: (Prov. 14. 3.) quia videlicet percutere rigide scit, sed compati humiliter nescit.

Sancti prædicatores, cum alios correpturi sunt, blandimenta præmittunt.

41. [e] Solent etiam prædicatores justi auditores suos objurgando corripere, solent in eorum vitia districta increpatione sævire. Unde scriptum est: *Verba sapientium quasi stimuli, & sicut clavi in altum defixi.* (Eccl. 12. 11.) Recte autem eorum verba clavi vocati sunt: quia culpas delinquentium nesciunt palpare, sed pungere. An Johannis verba clavi non erant, cum dicebat: *Progenies viperarum, quis vobis demonstravit fugere ab ira ventura?* (Matt. 3. 7.) An verba Stephani clavi non erant, cum dicebat: *Vos semper Spiritui sancto resistitis.* (Act. 7. 51.) An verba Pauli clavi non erant, cum dicebat: *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit?* (Galat. 3. 1.) Et rursum cum Corinthiis diceret: *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* (1. Cor. 3. 3.) Sed necesse est, ut caute videamus: quia prædicatores justi in ipsis quos corrigunt, cum ex parte alia fortasse aliquid bonæ operationis inveniunt, ad eadem objurgationis verba cum quanta dispensatione descendunt. (Vers. xxiii.) Ecce Paulus Corinthios docens, cosque in culpa divisionis aspiciens exorsus est, dicens: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu, quia in omnibus divites facti estis in illo.* (1. Cor. 1. 4.) Multum profecto laudavit, quos in Christo divites in omnibus dixit. Et ecce adhuc blandimenta multiplicat, dicens: *In omni verbo & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis.* (Ibid. 5.) Testimonium Christi confirmatum est in vobis, dixit, ac si opere peregissent, quod doctrina didicerant. Et mox in laudis consummatione subjunxit: *Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi.* Quæso te, Paule, istis tot favoribus jam quo tendas, insinues. Et ecce paulo post sequitur: *Obsecro vos autem fratres, per misericordiam Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Significatum est enim mihi de vobis fratres mei, ab his qui sunt Chloes, quia contentiones inter vos sunt.* (Ibid. 10.) De quibus contentionibus paulo post subdidit, dicens: *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* (1. Cor. 3. 3.) [f] Ecce quibus laudibus ad aperta correptionis verba descendit: ecce in corde audientium, quam blanda favoris manu viam districtæ increpationis aperuit. Prius namque superborum brachia studuit per blandimentorum vincula religare, ut postmodum potuisset vulnus superbiæ ferro correptionis incidere. Erant profecto in Corinthiis & quæ laudari debuissent, erant & quæ argui. Peritus itaque medicus prius sana membra, quæ circa vulnus erant, laudando palpavit, & postmodum putridum sinum vulneris feriendo transfixit. Habet ergo in sanctis prædicatoribus ad utraque aptum doctrinæ regula pondus suum, ut & recta [g] faventes nutriant, & perversa animadvertentes abscindant.

Ut periti medici, prius palpant, postea secant.

Aliud est percutere cum justitia stimulat, aliud cum inflat superbia.

Vers. xxiv. Rec. x. 42. Nonnumquam vero etiam prædicatores justi rigide feriunt. Sed aliud est cum justitia stimulat, aliud cum superbia inflat. Justi cum severe corrigunt, internæ dulcedinis gratiam non amittunt. Nam sæpe pro inquietudine refrenanda pravorum, duritiam [h] districti vigoris assumunt, sed intus caritatis igne liquefiunt, atque eorum amore ardent, in quos aspera correptione sæviunt; seque etiam eis intrinsecus in secreto cordis humiliant, quo foris duris animadversionum stimulis, quasi despiciendo castigant. Plerumque autem & non despiciendo despiciunt, & non desperando desperant: ut tanto eos celerius a culpa [i] pavescere ac resilire faciant, quanto jam quasi vicinius mortis foveam ostentant. Sæpe etiam quodam decenti mode-

a Vindoc. *ut ad absordendum*.

b In Vindoc deest, *absque*, sed vitiose, & contra S. Gregorii mentem, cujus scopus est dicere eumdem Job, quem Deus justis omnibus prætulit, ab Heliu iniquorum omnium nequissimum judicatum.

c Norm. Vind. & alii, *se videri desiderant*.

d Male in edit. Rom. & aliis, *ita elevat*.

e Hæc omittuntur in Baluz.

f Vindoc. Pratel. & alii, *ecce quod laudibus ad aperta correptionis*. Hæc omittuntur in Baluz. & Colb.

g Editi male, *recta facientes nutriant*; omnes enim mss. habent, *faventes*, aut, *faventes nutriant*.

h In vulgatis, *districti vigoris*. Sequimur Vindoc. Turon. Norm. Colb. & Baluz.

i Editoribus placuit, *pavescere*, quod legitur in Baluz. Colb. Ebroic. Vindoc. Turon. &c. mutare in, *reviviscere*.

deramine suas culpas coram discipulis indicant, ut illi audientes discant, quomodo semetipsos de suis actionibus subtiliter reprehendant. Tanta autem dispensatione se temperant, ut neque cum se erigunt, intrinsecus rigidi sint; neque rursum cum se humiliant, extrinsecus remissi: quia & in disciplinam humilitatem custodiunt, & in humilitate disciplinam. Paulus disciplinam tenuit, cum Corinthiis diceret: *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* Sed humilitatem in disciplina non perdidit: quia deprecando præmisit, dicens: [a] *Obsecro vos fratres, per misericordiam Dei, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Rursum humilitatem tenuit, cum eisdem Corinthiis loquens paulo latius fortasse, quam voluerat, semetipsum reprehendit, dicens: *Factus sum insipiens.* Sed disciplinam in hac humilitate non perdidit, quia illico adjunxit *Vos me coegistis.* Exemplum magnæ humilitatis exhibuit, cum discipulis dixit: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Christum.* Sed in hac humilitate [b] disciplinæ justitiam non amisit, qui eisdem delinquentibus dicit: *Quid vultis, in virga veniam ad vos?* & cetera. Sciunt ergo prædicatores sancti utroque moderamine artem magisterii temperare: & cum delinquentium reatus inveniunt, sciunt modo severe corripere, modo humiliter deprecari. Sed cum arrogantes viri eos imitari appetunt, sumunt ab eis aspera verba correptionis, & sumere ab eis veraciter nesciunt preces humilitatis. Magis enim terribiles [c] possunt esse, quam mites; & idcirco discunt unde se erigant, & discere negligunt, ut animum submittant. Cumque admonere delinquentes placide nesciunt, nimio rigoris usu per invectionis iracundiam, etiam contra recte agentes effrenantur. Quorum iste Eliu speciem tenens, beatum Job non refovet, sed objurgat, dicens: *Quis est vir, ut est Job, qui bibit subsannationem quasi aquam, qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impiis?* Et quia aliena semper est a veritate superbia, mox & ad falsa prorumpit, dicens:

Quis in correptione servandus modus. — *1. Cor. 3. 3.* — *1. Cor. 1. 10.* — *2. Cor. 4. 5.* — *1. Cor. 4. 21.* — *Hunc ignorant superbi.* — *Vet. xxv.* — *Vers. 9.*

Dixit enim, Non placebit vir Deo, etiamsi cucurrerit cum eo.

CAPUT XVII.

Aliena semper est a veritate superbia.

43. Quod profecto, quia minime dixerit, quisquis beati Job verba legit, agnoscit. Sed qui idcirco loquitur, ut semetipsum ostendendo superbiat, quid mirum, si in altero fingit quod reprehendat? Quomodo enim veritati cohæreat in verbis increpationis, quem intra semetipsum longe ab eadem veritate dirimit tumor mentis? Sequitur:

Ideo viri cordati audite me. (*Vers. 10.*)

Ecce iterum fastu superbiæ inflatus, eos tantummodo, qui quasi digne intelligendo, se assequi valeant quærit, & sic quod sentiebat erumpit, dicens:

Absit a Deo impietas, & ab Omnipotente iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, & juxta vias singulorum restituet eis. (*Vers. 10. & 11.*)

44. Bene dixit, quia in omnipotente Deo iniquitas vel impietas non est. Sed in hac vita nequaquam semper hoc agitur, quod subjunxit: quia juxta opus suum singulis, & juxta vias proprias reddit. Nam & multos illicita ac perversa perpetrantes gratuito prævenit, atque ad opera sancta convertit, & nonnullos rectis actibus deditos, flagello interveniente corripit, [d] ac sic placentes quasi displiceant affligit, Salomone attestante, qui ait: *Sunt justi quibus multa eveniunt, quasi opera egerint impiorum; & sunt impii qui ita securi sunt, ac si justorum facta habeant.* Quod nimirum omnipotens Deus inæstimabili pietate dispensat, ut & justos flagella crucient, ne opera extollant; & injusti saltem sine pœna hanc vitam peragant; quia ad tormenta, quæ sine fine sunt, male agendo festinant. Nam quia aliquando justi nequaquam juxta opera flagellantur, hac ipsa historia quam tractamus, ostenditur. Neque enim idem beatus Job pro culpa fuerat flagellatus, qui ante flagelli stimulum ipso judice attestante laudatus est. Verius ergo Eliu diceret, si dixisset: Quia in omnipotente Deo impietas atque iniquitas non est, etiam cum juxta vias proprias hominibus reddere non videtur. Nam & quod a nobis non intelligitur, ex occulti judicii non injusta lance profertur. Quia vero prædicatores arrogantes dum multa inania spargunt, etiam sæpe vera ac solida proferunt, Eliu recte subjungit:

CAPUT XVIII.

Deus in hac vita non semper reddit singulis juxta opera. — *Eccl. 8. 14.*

Vere enim Deus non condemnabit frustra, nec Omnipotens subvertet judicium. (*Vers. 12.*)

CAPUT XIX.

Vet. xxvi. Justa Dei judicia, etsi occulta. — *Job. 2. 3.*

45. Ad diabolum Dominus dixit: *Commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra.* Eliu autem dicit: *Quia non condemnabit Dominus frustra.* Quod utique discordare dictis Veritatis creditur, nisi subtili consideratione pensetur. Aliud namque est damnare, aliud affligere. Affligit ergo juxta aliquid frustra, sed frustra non damnat. An non juxta aliquid frustra Job afflixerat, [e] cum non delebatur vitium, sed meritum augebatur? Frustra enim condemnare non potest, quia damnatio fieri non ex parte ad aliquid potest, quæ videlicet in extremo punit omne quod hic quisque inique commiserit. Nec omnipotens Deus subvertit judicium: quia etsi minus recta videntur esse quæ patimur, recte tamen [f] in occulto examine decernuntur. Sequitur:

Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? (*Vers. 13.*)

CAPUT XX.

Rec. xi. Quem per se condidit mundum, per se quoque regit.

46. Ut videlicet subaudias, nullum. Per se quippe mundum regit, quem per se condidit: nec eget alienis adjutoriis ad regendum, qui non eguit ad faciendum. Sed hæc idcirco colliguntur, ut liquido indicet, quia omnipotens Deus, si per semetipsum regere non negligit quod creavit, quod bene creavit, utique bene regit: quia quod pie condidit, impie non disponit; & qui necdum facta curavit ut essent, quæ sunt facta non deserit. Quia ergo præsens est in regimine, qui auctor extitit in creatione, ideo curam nostri non præterit. Unde & apte subjungit:

Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius & flatum ad se trahet. (*Vers. 14.*)

47. Cur-

a Vindoc. & pler. Norm. *obsecro autem vos.*
b Al. *disciplinam justitiæ.*
c Ita Ebroic. & alii Norm. Vindoc. Baluz. & Colb. In edit. Paris. 1495. legitur *magis enim terribiles, si possunt, volunt esse quam mites.* Optime [illegible] addere aut detrahere liceret. Corrupte in Basil. 1564. & Paris. 1518. *terribiles quos possunt, volunt,* &c. In aliis vulgatis, *terribiles volunt esse quam.*
d Mendose in excusis, *ac si.*
e Pler. Norm. & Vindoc. *cui non delebat vitium, sed meritum augebat.* Corrupte in Baluz. *quod non delebat ... augebat.* Huic tamen consentit Colbert. cod. quem ex priori descriptum crederemus, nisi in quibusdam, licet paucis & minutissimis discreparet.
f Al. *in occultis.*

CAPUT XXI. Curva hominum corda, cum vult, ad se erigendo, dirigit.

47. Curvum cor est, cum ima appetit: dirigitur, cum ad superna sublevatur. Si ergo homo cor suum ad Dominum dirigit, spiritum & flatum illius Dominus ad se trahit. Spiritum videlicet pro internis cogitationibus, flatum vero qui per corpus trahitur, [a] pro externis actionibus ponit. Deo ergo spiritum hominis & flatum ad se trahere, est ad conversionem sui desiderii, & interiora nostra & exteriora commutare, ut nihil jam menti exterius libeat, nihil caro inferius, vel si appetit, adipisci conetur; sed omne quod homo est, ad eum videlicet a quo est, & interius desiderando ferveat, & exterius se edomando constringat. Unde & apte subjungit:

Vers. 15. *Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem B revertetur.*

CAPUT XXII. Reg. xii. Tunc caro deficit, & homo in cinerem per humilitatem revertitur.

48. Simul enim omnis caro deficit, quando jam nullis suis motibus servit: quia præsidens spiritus cuncta ejus fluxa restringit, & quodam districtionis suæ gladio omne quod in illa male vivebat, interficit. Hoc nimirum disciplinæ gladio semetipsum Jeremias interfecerat, cum dicebat: *Postquam convertisti me, egi pœnitentiam; & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum.* Jer. 31. 19. Quid enim in femore, nisi voluptas carnis accipitur? Et quid est quod ait: *Postquam ostendisti mihi percussi femur meum;* nisi quod postquam superna spiritaliter vidit, omne quod in se inferius carnaliter vivebat, extinxit; ut quanto magis C summa patefecerent, tanto amplius ima quæ tenuerat, non liberent? Nam quanto incipit quisque superius vivere, tanto & inchoat inferius interire. Juxta affectum namque carnalis operationis, omnis caro Pauli simul interierat, cum dicebat: *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus.* Galat. 2. 20.

Ver. xxvii. Peccator mortalitatis suæ obliviscitur, secus justus.

49. Bene etiam Eliu hoc loco subdidit: *Et homo in cinerem revertetur.* In peccato enim quisque positus, mortalitatis suæ obliviscitur, & terram se esse non meminit, dum adhuc per superbiam inflatur. Post conversionis vero suæ D gratiam, cum humilitatis spiritu tangitur, quid esse se aliud, quam cinerem recordatur? Jam in cinerem David reversus fuerat, cum dicebat: Ps. 102. 13. *Memento Domine, quod pulvis sumus.* Abraham in cinerem reversus fuerat, dicens: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis.* Genes. 18. 27. Et si viventem carnem necdum in terra mors solverat, hoc tamen apud se erant, quod se futuros absque dubitatione prævidebant. Hinc alias dicitur: *Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.* Psalm. 103. 29. Qui autem eorum spiritus, nisi spiritus superbiæ nominatur? Tollatur ergo spiritus eorum, ut deficiant, id est subducto superbiæ spiritu, nihil se de se esse co- E gnoscant. Et revertantur in pulverem, id est humilientur ex infirma conditione. Propter hunc pulverem, ad cujus memoriam, qui semetipsos considerant, revocantur, per Sapientiam dicitur: *Justi fulgebunt, & sicut scintillæ in arundineto discurrent.* Sap. 3. 7. Sancti enim viri dum peccatoribus permiscentur, eos exemplorum suorum igne succendunt, [b] atque omne quod nitent, in cinerem redigunt: quia pietatis flamma consumti, dum infirmitatem conditionis suæ conspiciunt, nihil aliud quam favillam se esse cognoscunt; ut a superbiæ suæ duritia resoluti, per pœnitentiam dicant id quod supra protulimus: *Memento Domine, quia pulvis sumus.* Psal. 102. 13. Bene ergo dicitur, quia cum ad se spiritum hominis Dominus trahit, deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem revertetur. Hæc Eliu & vera sunt & magna, Reg. xiii. quæ dicit: sed quia male mox ex eo quod bene sensit intumuit, verbis sequentibus prodit, dicens:

Vers. 16. *Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, & ausculta vocem eloquii mei.*

CAPUT XXIII. Ver. xxviii. Superbi plus videndo caligant & cæcutiunt.

50. Habent hoc proprium omnes arrogantes, ut cum fortasse acutum aliquid sentiunt, inde mox ad vitium elationis erumpant, sensusque omnium in sui comparatione despiciant, seque in suo judicio aliorum meritis anteponant. Quibus contingit miseris, ut plus videndo tenebrescant: quia dum subtilia attendunt, semetipsos intueri nesciunt; & quo intelligentiam [c] acutius percipiunt, eo per superbiam deterius cadunt. Qui bene quidem subtilia conspicerent, si in eo quod proferunt, se viderent. Superius namque Eliu dixerat: *Si habes quod loquaris, responde mihi: loquere, volo enim te apparere justum.* Job. 33. 32. Nunc autem ait: *Si habes intellectum, audi quod dicitur.* Ecce quomodo paulisper elatio per verborum incrementa proficit. Superius dubitavit si posset beatus Job proferre quod justum est; nunc vero discutit, si hoc quod dicitur, saltem possit audire. Ibi dixit: *Si habes quod loquaris, responde mihi.* Ac si diceret: Dic aliquid, si tamen dignus poteris esse qui dicas. Hic autem ait: *Si habes intellectum, audi quod dicitur.* Ac si aperte dicat: Audi me, si tamen dignus poteris esse qui audias. Isti sunt quotidiani defectus, qui in cordibus reproborum fiunt, quibus indesinenter ad deteriora descendunt: quia dum minora incaute negligunt, ad majora perniciose prorumpunt. Jam & hoc de superbia fuerat, quod beatum Job, id quod justum est, loqui posse dubitabat. Sed dum hanc in semetipso considerare negligit, ad nequiora pervenit, ut non solum posse ab eo dici quod justum est dubitet, sed etiam dicentem se justa, ab eo intelligi posse desperet. Unde vitium superbiæ ab ipsa mox radice secandum est, ut cum latenter oritur, tunc vigilanter abscidatur: ne provectu vigeat, ne usu roboretur. Difficile enim in se quisque inveteratam superbiam deprehendit: quia nimirum hoc vitium quanto magis patimur, tanto minus videmus. Sic quippe in mente superbia, sicut in oculis caligo generatur. Quo se hæc latius dilatat, eo vehementius lumen angustat. Paulisper ergo elatio in præcordiis crescit, & cum se vastius extenderit, oppressæ mentis oculum funditus claudit, ut captivus animus typum elationis & pati possit, & tamen id quod patitur, videre non possit. Sed quia arrogantes viri aliquando, ut diximus, recta non recte sentiunt & bona invenire noverunt, sed hæc bene proferre contemnunt; Eliu post elationis typum, quo dixerat: *Si habes intellectum, audi quod dicitur,* subdit dicens:

Quo magis superbiæ vitium patimur, minus videmus.

Vers. 17. *Numquid qui non amat judicium, sanari potest? Quomodo tu eum qui justus est, in tantum condemnas?*

CAPUT XXIV. Ver. xxix. In omnibus quæ dicimus attendendum quid, cui, quando & quomodo dicatur.

51. Bonam quidem sententiam protulit, sed beato Job proferenda non fuit. In omni enim quod dicitur, summopere intuendum est, quid dicatur, cui dicatur, quando dicatur, quomodo dicatur. Eliu autem attendit quid diceret, sed cui diceret, non attendit. Beatus quippe Job ama-

a Vitiose in Rom. ed. *pro æternis actionibus.*
b Hic prælucentibus mss. Colb. Baluz. Vindoc. Ebroic. & aliis Norm. emendavimus excusos in quibus legitur: *per omne quod nitent, in cinerem redeunt.*
c Turon. *cautius percipiunt.*

amabat judicium; quia causas suas cum Domino A pensare subtiliter noverat. Nec condemnaverat eum qui justus est, sed cur sine peccato percussus fuerat, in dolore positus cum humilitate requirebat. Amat judicium quisquis vias suas subtiliter discutit, & secretarium cordis ingressus, quid Dominus ipsi tribuat, quid ipse Domino debeat pensat. Quod beatus Job quomodo non fecerat, qui tam crebra sacrificia [a] in expiatione filiorum etiam pro cogitationibus offerebat? Quia ergo Eliu dixit, quod is qui judicium non amat sanari non possit, arguens beatum Job quod judicium non amaret, & quia eum qui justus est, condemnasset; illico ejusdem justi, B id est Domini justitiam subdit, dicens:

Vers. 18. *Qui dicit regi, apostata: qui vocat duces impios.*

CAPUT XXV. REC. XIV. *Apostata est qui aliis præest non ut prosit, sed ut dominetur.*

52. Sæpe novimus, quod plerique, qui præsunt, inordinatum sibi metum a subditis exigunt, & non tam propter Dominum, quam pro Domino venerari volunt. Intus enim se tumore cordis extollunt, cunctosque subditos in sui comparatione despiciunt, nec condescendendo [b] consulunt, sed dominando [c] premunt: quia videlicet alta cogitatione se erigunt, & æquales se illis, quibus eos præesse contingit, non agnoscunt. Contra hunc tumorem per Ecclesiasticum librum dicitur: *Ducem te constituerunt; noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis.* (*Eccl. 32. 1.*) Hunc C tumorem Dominus per Prophetam in pastoribus increpans ait: *Vos autem cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia.* (*Ezech. 34. 4.*) Ipsa enim bona, quæ subditis dicunt, dominando potius, quam consulendo proferunt: quia videlicet quidquam eis quasi ex æquo dicere, semetipsos existimant dejecisse. Singularitate enim gaudent culminis, & non æqualitate conditionis. Sed quia hæc tumentia corda rectorum subtiliter Dominus pensat, bene contra eos dicitur: *Qui dicit regi, apostata.* Unusquisque enim superbus rector toties ad culpam apostasiæ dilabitur, quoties præesse hominibus delectatus, honoris sui singularitate lætatur. Sub quo enim sit non considerat, & quod æqualibus quasi non sit æqualis exultat. Unde autem hæc vitiorum radix pullulat in corde regentium, nisi ex imitatione illius, qui despectis angelorum societatibus, dixit: *Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero Altissimo?* (*Isai. 14. 14.*) Quia ergo unusquisque rector quoties extollitur in eo quod ceteros regit, toties per lapsum superbiæ summi rectoris servitio separatur: & cum æquales, sibi subditos despicit, ejus super se dominium, sub quo omnes æquales sunt, non agnoscit, recte dicitur: *Qui dicit regi, apostata.*

VERS. XXX. *Impius est, si suæ superbiæ exemplo, subditos in præceps trahat.* REC. XV.

53. Quia vero cum dominando præsunt, exemplo suæ superbiæ subditos ad impietatem trahunt, apte subjungitur: *Qui vocat duces impios.* Ad viam namque pietatis ducerent, si subditorum oculis, humilitatis exempla monstrarent. Dux autem est impius, qui a tramite veritatis exorbitat; & dum ipse in præceps ruit, ad abrupta sequentes invitat. Dux est impius, qui per tumoris exempla viam ostendit erroris. Paulus dux esse impietatis metuebat, cum potestatis suæ celsitudinem reprimebat, dicens: *Nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis,* [d] *cum possimus oneri esse, ut Christi Apostoli: sed facti sumus in medio vestrum parvuli.* (*1. Thess. 2. 6.*) Parvulus in medio eorum factus fuerat, quia timebat, ne si inter discipulos honorem suæ celsitudinis vindicaret, exempla elationis ostenderet. Timebat nimirum, ne dum ipse si potestatem pastoralis potentiæ quæreret, grex subditus, per abrupta sequeretur, & ad impietatem sequentes duceret, qui pietatis officium suscepisset.

Sibi subditis virtutum splendore præluceat.

54. Unde necesse est, ut is qui præest, quæ exempla subditis præbeat, solerter attendat; & tantis se sciat vivere, [e] quantis præesse; ac vigilanter inspiciat, ne in eo quod prælatus est, intumescat; ne jura debitæ potestatis immoderatius exigat; ne disciplinæ jus mutetur in rigorem superbiæ: & unde a perversitate subditos restringere poterat, inde magis intuentium corda pervertat; ne, ut dictum est, impietatis dux per officium pietatis existat. Non autem debet hominum ducatum suscipere, qui nescit homines bene vivendo præire; ne qui ad hoc eligitur, ut aliorum culpas corrigat, quod resecare debuit, ipse committat. Hinc inde ergo se, qui præsunt, [f] circumspiciant, ut sibi & subditis vivant: ut bonum quod faciunt, & intra sinum mentis abscondant, & tamen ex eo ad provectum sequentium exempla rectæ operationis impartiant, nec tamen per vim ejusdem animadversionis intumescant: ut quædam leniter correpta tolerent, nec tamen disciplinæ vincula eadem lenitate dissolvant: ut quædam tolerando dissimulent, nec tamen ea crescere dissimulando permittant.

Eorum culpas prudenter & humiliter corrigat.

Laboriosa sunt ista, & nisi divina gratia fulciat, ad custodiendum difficilia. Recte vero de adventu districti judicis per Sapientiæ librum dicitur: *Horrende & cito apparebit, quoniam judicium durissimum* [g] *his qui præsunt, fiet.* (*Sap. 6. 6.*) Quia ergo plerumque per potestatem regiminis ad culpam prorumpitur elationis, atque apud districtum judicem ipsa elatio impietas æstimatur, bene de Domino per Eliu dicitur: *Qui vocat duces impios.* De ipso quippe ducatu dum D superbiunt, exemplo suo subditos ad impietatem trahunt.

Alios judicans, superno judici assidue se sistat.

35. Unde magnopere curandum est, ut qui regendis hominibus præfertur, apud se intra secretarium mentis in cathedra præsideat humilitatis. Cumque judicanti ei a ceteris [h] foris assistitur, vigilanti oculo incessanter aspiciat, cui quandoque judici ipse de his judicandus assistat: ut quanto nunc ante eum quem non videt, sollicitius trepidat, tanto eum cum viderit, securior cernat. (REC. XVI.) Penset ergo, qui ad satisfaciendum districto judici de sua tantummodo anima fortasse vix sufficit, quia quot regendis subditis præest, reddendæ apud eum rationis tempore, ut ita dicam, [i] tot solus animas habet. Quæ nimirum cogitatio, si assidue mentem excoquit, omnem superbiæ tumorem premit. E

Potestas accepta non honor, sed onus æstimanda.

Et rector providus tanto jam neque rex apostata, neque dux impius vocabitur, quanto ei cogitatione sollicita, potestas quæ accepta est, non honor, sed onus æstimatur. Nam cui esse nunc judicem libet, huic videre tunc judicem non libet.

Ambitus infinita mala.

Numerari enim culpæ nequeunt, quæ habendæ potestatis amore perpetrantur. Tunc solum vero po-

a Al. *in expiationem*.
b Turon. *consolantur*.
c Baluz & Colb. *præsumunt*.
d Pratel. *cum possemus*.
e Ita Baluz. Colb. & Norm. quos vet. ed. sequuntur, Recentioribus editoribus magis placuit, *quantis præest*.
f Al. *circumspiciant*.
g Pratel. & alii, *in iis qui*.
h Deest, *foris*, in iisdem cod.
i Anglic. & Pratel. aliique Norm. *tot solus animas debet*.

Cura pastoralis nec cupiditate amplectenda, nec formidine deserenda.

potestas bene geritur, cum non amando, sed timendo retinetur. Quæ ut ministrari recte valeat, oportet primum, ut hanc non cupiditas, sed necessitas imponat. Percepta autem nec pro formidine debet deseri, nec ex libidine amplecti: ne aut pejus quis quasi ex humilitate superbiat, si divinæ dispensationis ordinem fugiendo A contemnat: aut eo jugum superni rectoris abjiciat, quo eum super ceteros privatum regimen delectat. Potestas ergo cum percipitur, non ex libidine amanda est, sed ex longanimitate toleranda; ut inde tunc ad judicium [a] salubriter levis sit, unde nunc ad ministerium patienter gravis innotescit. a

a In ed. Gussanv. *salubriter lenis*, quod mendum typographicum esse putamus. Legitur enim in omnibus libris tam manu exaratis quam excusis, & legi debet, *levis*, ut opponatur, *gravi*.

LIBER VIGESIMUS-QUINTUS.

In explicatione Capitis 34. a Vers. 19. ad 30. de reproborum pœna occultisque Dei judiciis differitur.

a

CAP. I. Error illorum qui in hominibus quod habent, non quod sunt, attendunt;

1. Ipsa humanæ [a] conditionis qualitas indicat, quam longe rebus ceteris præstat. Nam collata homini ratio asserit, quantum omnia quę vel vita, vel sensu, vel ratione carent, natura rationalis antecedit. Et tamen, quia ab internis atque invisibilibus oculos claudimus, & visibilibus pascimus, plerumque hominem non ex eo quod ipse est, sed ex his quæ circa ipsum sunt, veneramur. Cumque non intuemur quid ipse sit, sed quid possit in acceptione personarum, non ex personis, sed ex rebus adjacentibus ducimur. Sicque fit, ut is quoque apud nos intus in despectionem veniat, qui foris honoratur; quia dum pro his quæ circa illum sunt, honorabilis habetur, rebus suis in examine nostro postponitur. Sed omnipotens Deus vitam hominum ex sola qualitate interrogat meritorum; & sæpe inde plus punit, unde hic majora ad ministerium contulit, Veritate attestante, quæ ait:

Luc. 12. 48. *Cui multam datum est*, [b] *multum quæretur ab eo*.

b

Unde bene nunc per Eliu dicitur:

Job. 34. Vers. 19. *Qui non accipit personam principum, nec cognovit tyrannum cum disceptaret contra pauperem.*

CAP. II. Non est acceptio personarum apud Deum.

2. Potest autem per principem vel tyrannum quisque superbus intelligi: per pauperem vero humilis designari. Tyrannum ergo disceptantem contra pauperem non cognoscit, quia superbos omnes vitam nunc humilium deprimentes, in judicio nescire se perhibet, dicens: *Nescio vos, unde sitis*. Luc. 13. 25. Et quia sic potenter cum vult destruit, sicut cum voluit potenter creavit, apte ratiocinando subjungitur:

Ibidem *Opus enim manuum ejus sunt universi.*

Rec. 20. Atque mox subditur:

Vers. 20. *Subito morientur, & in media nocte turbabuntur populi, & pertransibunt.*

CAP. III. Iniquorum omnium mors subita, quia non prævisa.

3. Quamlibet sero de hac vita tollantur iniqui, subito & repente tolluntur: quia finem suum cogitando prævidere nesciunt. Subitum est homini, quod ante cogitare non potuit. Subito [c] dives ille tultus est, qui horrea quæ præparabat, deseruit, & inferni locum quem [d] non prævidebat, invenit. Ad aliud exercebat animam per cogitationem, sed ad aliud emisit per sen- B tentiam; aliud dum viveret contemplatus est, aliud dum moreretur expertus. Reliquit enim diu tractata temporalia, & inopinata invenit æterna. Unde ei propter hanc ignorantiam cæcitatis suæ bene per divinam sententiam dicitur: *Hac nocte repetunt animam tuam a te*. Luc. 12. 20. In nocte quippe ablata est, quæ in obscuritate est cordis amissa. In nocte ablata est, quæ considerationis lucem habere noluit, ut quod poterat pati prævideret. Unde bene discipulis futura cogitantibus Paulus Apostolus dicit: *Vos autem fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat. Omnes enim vos filii lucis estis, & filii diei; non sumus noctis neque tenebrarum.* 1. Tim. 5. 4. Dies enim exitus tamquam fur in nocte comprehen- C dit, quando stultorum animas futura non prævidentes ejicit. Unde hic quoque apte subjungitur: *Et in media nocte turbabuntur populi, & pertransibunt*. In media nocte curvati pertranseunt, [e] qui obscuritate suæ negligentiæ humiliati rapiuntur. e Tunc curvabuntur per sententiam judicis, qui nunc curvari negligunt per humilitatem cordis. Electi autem ne inviti curventur in morte, sponte curvantur in humilitate. Unde sanctæ Ecclesiæ de conversa prole persecutorum dicitur: *Venient ad te curvi filii eorum, qui humiliaverunt te.* Isai. 60. 14.

Vita hominis post peccatum, transitus est: secus ante peccatum.

4. Et bene de morientibus populis non ait: D Transibunt, sed *pertransibunt*: quia etiam vivendo temporaliter, quotidie ad finem tendimus, & præsentem vitam quasi quamdam viam subigendo transimus. Hoc ipsum enim [f] morituros vivere, quasi ad mortem ire est. f Et quot dies vitæ peragimus, quasi in itinere ad locum propositum tot passibus propinquamus. Ipsa quippe augmenta, detrimenta sunt temporum: quia vitæ nostræ spatia quanta esse cœperint, incipiunt jam tanta non esse. Primus vero homo VER. 22. ita conditus fuit, ut manente illo, decederent tempora, ne cum temporibus ipse transiret. Stabat enim momentis decurrentibus; quia nequaquam E ad vitæ terminum per dierum incrementa tendebat. Stabat tanto robustius quanto semper stanti [g] arctius inhærebat. At ubi vetitum contigit, mox of- g

a In Recent. excusis, *compunctionis*. Nostræ lectioni suffragantur præter vet. edit. mss. Baluz. Turon. Vindoc. Norm. & Longipontanus, in quo undecim libri posteriores Moral. leguntur. Favet insuper ratio; agit enim S. Gregorius de humanæ conditionis dignitate: at de compunctione nihil dicit.

b Pratel. *multum quæritur*.

c Vindoc. & Pratel. *dives ille sublatus est*; Vet. ed. &c. *dives ille raptus est*. In Colb. *ille stultus raptus est*. In recent. ed. *dives iste stultus raptus est*. Ubi proculdubio editores in mss. legerunt, *stultus* pro *tultus*, cujus vocis significationem fortasse non intelligebant. Sic tamen legitur in Baluz. De hac voce jam diximus l. 3. num. 22.

d Baluz. & Colb. *non præparabat*.

e Vindoc. *qui in obscuritate*.

f Turon. *morituris vivere*.

g Ita Turon. Vindoc. Baluz. Colb. & plerique Norm. Editi mutarunt *arctius*, in *ardentius*.

Gen. 3. 4.

offenso creatore cœpit ire cum tempore. Statu videlicet immortalitatis amisso, cursus eum mortalitatis absorbuit. Et dum juventute ad senium, senio traheretur ad mortem, transeundo didicit, stando quid fuit. Cujus nos quia de propagine nascimur, radicis amaritudinem quasi in virgulto retinemus. Nam quia ex illo originem ducimus, ejus cursum nascendo sortimur, ut eo ipso quotidiano momento quo vivimus, incessanter a vita transeamus, & vivendi nobis spatium unde crescere creditur, inde decrescat. Quia ergo ad summam moriendi quotidie tendimus per incrementa vivendi, bene de morientibus nequaquam, *transibunt*, dicitur, sed *pertransibunt*: quia transeunt etiam dum vivunt, sed pertranseunt dum moriuntur. Sequitur:

Ibidem.

Et auferent violentum absque manu.

CAPUT IV.

Rec. III. Iniquo non prævisa Dei manus ad supplicium rapit.

5. Subaudis, divina judicia. Absque manu vero auferant eum, qui manu violentus fuit. Absque manu auferent: quia videlicet subito exitu urgente invisibiliter rapitur, qui visibiliter rapiebat. Vidit ipse quos rapuit; sed quis illum in morte rapiat non videt. Absque manu ergo violentus aufertur: quia & raptorem suum non intuetur, & tamen ducitur. Quem tanto sequitur districtior sententia, quanto peccanti ei magna est [a] patientia prorogata: quia divina severitas eo iniquum acrius punit, quo diutius pertulit. Sæpe vero evenit, ut dum peccatores superna clementia expectat, in majorem cordis cæcitatem prosiliant. Unde scriptum est: *An ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei.* Et ecce dum violentus quisque quos valuerit rapit, dum invalidos opprimit, & dum diu omne quod nequiter concupiscit, exercet; quia non subito percutitur, sed ejus in finem pœna differtur, nequissima ejus actio a Deo videri non creditur. Unde apte postquam ejus narravit interitum, illico de Domino adjungit, dicens:

Rom. 2. 4.

Vers. 21.

Oculi enim ejus super vias hominum, & omnes gressus eorum considerat.

CAPUT V.

Stulte & impie peccator ex Dei patientia cogitat, sua flagitia aut non videri a Deo, aut approbari

6. Tunc enim nequaquam considerare credebatur, quando violentus iste omne malum quod poterat, inulte perpetrabat. Æstimabatur Deus [b] injusti acta non cernere, quia differebat juste damnare; & magna ejus patientia, quasi quædam negligentia putabatur. Iniquus quoque ipse toties se in peccatis suis non videri a Deo credidit, quoties inulte peccavit. Cui per quemdam sapientem dicitur: *Ne dicas, peccavi, & quid accidit mihi triste?* Emendare non vult nequitiam, pro qua dignam non pertulit pœnam: & quo pie expectatus est, eo est ad peccandum nequiter instigatus; [c] & patientiæ supernæ longanimitatem despiciens, unde corrigere culpam suam debuit, inde cumulavit; sicut per eumdem Job dicitur: *Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia.* Sæpe etiam, quia pœnam quam meretur, repente non suscipit, hoc ipsum Deo non æstimat displicere quod facit. Eat itaque nunc, [d] & ad quaslibet blasphemias præsumendo prorumpat: [e] voluptatum suarum nequitias impleat, aliena rapiat, innocentium oppressione satietur: & quia necdum percutitur, vias suas a Domino aut non videri æstimet; aut, quod pejus est, approbari. Veniet profecto, veniet æterna & repentina percussio; [f] & tunc cognoscet a Deo cuncta conspici, quando se improviso exitu viderit pro cunctorum retributione damnari. Tunc in pœna sua oculos aperiet, quos diu tenuit clausos in culpa. Tunc considerasse omnia verum judicem sentiet, quando malorum suorum meritum jam evadere sentiendo non possit. Iniquus ergo qui diu expectatus est; idcirco est repente sublatus, quia *oculi Domini super vias hominum, & omnes gressus eorum considerat.* Ac si diceret: Quia ea quæ diu patienter conspicit, quandoque inulta non deserit. Nam ecce subito violentum rapuit, & mala ejus quæ expectando pertulit, animadvertendo resecavit. Nemo igitur dicat humana facta Deum non cernere, cum iniquum quempiam iniquitates suas libere prospicit cumulare. Subito enim tollitur, qui diu toleratur.

Eccli. 5. 4.

Job. 24. 23.

Ver. 22.

Oculos aperiet pœna, quos culpa clausit.

Gressus hominis quos Deus considerat, qui sint.

7. Gressus vero hominum vocat, vel singulas operationes, quibus innitimur; vel alternantes motus intimæ cogitationis, quibus quasi passibus, vel longe a Domino recedimus, vel pie Domino propinquamus. Ad Deum enim quasi tot gressibus [g] mens accedit, quot bonis motibus proficit. Et rursum tot gressibus longe fit, quot malis cogitationibus [h] decrescit. Unde plerumque contingit, ut necdum procedat in opere motus mentis, & tamen perfecta jam culpa sit ex ipso reatu cogitationis, sicut scriptum est: *Manus in manu non erit innocens malus.* Manus enim [i] manui jungi solet, quando quiescit in otio, & nullus eam usus laboris exercet. *Manus ergo in manu non erit innocens malus.* Ac si diceret: Et cum manus cessat ab iniquo opere, malus tamen non est innocens per cogitationem. Quia ergo novimus, quod districte omnia non solum facta, sed saltem cogitata pensentur; quid faciemus de incessu mali operis, si sic subtiliter Deus judicat gressus cordis? Ecce occulta mentis nostræ itinera nullus hominum videt, & tamen ante Dei oculos tot gressus ponimus, quot affectus movemus. Toties ante illum labimur, quoties a recto itinere infirmæ cogitationis pede claudicamus. Nisi enim in conspectu ejus iste assiduus nostrarum mentium lapsus increvisset, per Prophetam scilicet non clamaret: *Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.* Hæc nimirum dicens, vim coopertæ nostræ malitiæ quasi ferre se non posse testatur. Quæ cooperta illi esse non potest: quia videlicet importune ejus conspectui ingeritur, quidquid a nobis illicitum occulte cogitatur. *Omnia enim*, sicut scriptum est, *nuda & aperta sunt oculis ejus.* Unde hic quoque apte subjungitur.

Prov. 11. 21.

Ver. 21.

Isai. 1. 16.

Hebr. 4. 13.

Vers. 22.

Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.

CAPUT IV.

Rec. IV. Nemo judicio Dei qui nihil aut obliviscitur aut ignorat, absconditur.

8. Quid per tenebras, nisi ignorantiam; & quid per umbram mortis, nisi oblivionem studuit designare? De quorumdam quippe ignorantia dicitur: *Tenebris obscuratum habentes intellectum.* Et rursum de oblivione quæ in morte contingit, scriptum est. *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* Quia ergo

Ephes. 4. 18.

Psal. 145. 4.

a Baluz. Colb. Ebroic. & Prat. *patientia prorogata.*
b Ita Turon. Baluz. Colb. Vindoc. Longip. Normanni, ubi editi habent, *injuste acta.*
c Al. *& patientiam supernæ longanimitatis*, ut est in Baluz. & Colb.
d Pratel. *& ad quemlibet, blasphemiam præsumendo.*
e Turon. *voluntatum suarum.* Ita etiam Baluz. & Colb.
f Pratel. *& tunc cognoscit.* & infra, *aperit*, *sentit.* Quod etiam legitur in Baluz. & Colb.
g Omittitur *mens*, in Baluz. & Colb.
h Sic legendum cum Baluz. Colb. Norm. &c. non, *decrescit*, ut habent editi. De hac voce vide supra l. 15. num. 71.
i Vindoc. & Prat. *in manu jungi.*

ergo per mortem funditus oblivioni traditur quid- A qnid vivendo cogitatur, quasi quædam umbra mortis oblivio est. Sicut enim agit mors interveniens, non esse quod fuit in vita, ita interveniens agit oblivio, non esse quod fuit in memoria. Recta itaque umbra ejus dicitur: quia velut de ipsa exprimitur, dum vim illius sopiendo sensus imitatur. Deus autem quia mala hominum nec cogitata ignorat, nec perpetrata obliviscitur, nisi ab ejus oculis pœnitendo deleantur, congrue dictum est: *Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem*. Ac si diceret: Idcirco ejus judicio nullus absconditur, quia nullatenus potest aut non videre quod facimus aut oblivisci quod videt.

a — Omnis mutabilitatis Deus est expers.

9. Quamvis intelligi [a] tenebræ, vel umbra mortis, etiam aliter possunt. Omnis namque immutatio velut quædam mortis imitatio est. Id enim quod mutat, quasi ab eo quod erat interficit: ut desinat esse quod fuit, & incipiat esse quod non fuit. Lumen igitur verum, creator videlicet noster, quia nulla mutabilitatis vicissitudine tenebrescit: nullis naturæ suæ defectibus obumbratur, sed ejus esse sine mutabilitate fulgere est, tenebræ vel umbra mortis dicitur ei non inesse. Unde alias scriptum est: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. (Jacob. 1.17.) Et unde rursus Paulus Apostolus dicit: *Qui solus habet immortalitatem, &* C *lucem habitat inaccessibilem*. (1.Tim.6.16. Vers. v.) Sed cum cuncti noverimus, quod & humana anima & angelici spiritus sint [b] immortales instituti, cur ab Apostolo solus Deus immortalitatem habere perhibetur, nisi quia solus Deus vere non moritur, qui solus numquam mutatur?

Non homo.

10. Humana quippe anima in lapsum non caderet, si mutabilis non fuisset; quæ a paradisi quoque gaudiis expulsa, si mutabilis non esset, ad vitam [c] numquam rediret. In hoc ipso vero quod ad vitam redire nititur, defectus suos cogitur alternante semper mutabilitate tolerare. Quia ergo ex nihilo est condita, ex se nihilominus infra se tendit, nisi ad boni desiderii statum, artificis sui manu teneatur. Ex eo D itaque quod creatura est, deorsum ire habet. Virtute namque propria in præceps posse se ire considerat, sed ad creatorem suum amoris manu se retinet, ne cadat, quousque ad immutabilitatem transeat; & eo vere immortaliter, quo immutabiliter vivat.

Non angeli.

11. Ipsi quoque angelici spiritus mutabiles ex natura sunt conditi, quatenus aut sua sponte caderent, aut ex arbitrio starent. Sed quia humiliter elegerunt ei inhærere, a quo creati sunt, [d] hanc ipsam in se mutabilitatem suam standi jam immutabilitate vicerunt: ut hoc ipsum merito transcenderent, quod naturæ suæ ordine mutabilitati subesse potuissent. Quia ergo solius E divinæ naturæ est umbras ignorantiæ mutabilitatisque non perpeti, dicatur recte, *Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem*. (Vers. vi.) Lux enim æterna, quæ Deus est, quando incommutabiliter fulget, tanto penetrabiliter videt: & neque occulta nescit, quia cuncta penetrat, neque penetrata obliviscitur, quia incommutabilis durat. Proinde quoties indignum aliquid corde concipimus, toties in luce peccamus: quia ipsa nobis & non sibi præsentibus præsto est, & perverse gradientes in ipsam impingimus, a qua per meritum longe sumus. Cum vero nos videri non credimus, in sole clausos oculos tenemus. Illum videlicet nobis abscondimus, non nos illi. Nunc ergo dum possumus, a conspectu æterni judicis & male cogitata, [e] & pejus perpetrata deleamus: revocemus ante oculos cordis quidquid perverse B egimus per nequitiam præsumtionis. Nihil sibi nostra blandiatur infirmitas, atque in his quæ recolit, semetipsam delicate non palpet, sed quanto sibi mali sit conscia, tanto in se benignius sit severa: proponat contra se futurum judicium, & quæque in se sentit districte ferienda per sententiam judicis, hæc in se pie feriat per pœnitentiam conversionis. Unde apte postquam violenti hujus pœna descripta est, sequitur:

Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium. Vers. 23.

CAPUT VII.

Rec. v. — Dei judicium prævenire debemus, nosmetipsos judicando.

12. Versus iste tanto majore disputatione indiget, quanto hoc quod dicit, si negligitur, acrius C dolet. Hic nimirum non illud judicium designatur, quod per æternam retributionem punit, sed quod mente conceptum [f] per conversationem diluit. Ad illud quippe venire non desiderat, quisquis se per illud damnari formidat. Dum ergo dicitur: *Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium*; profecto ostenditur esse quoddam judicium, quod quandoque etiam a damnatis ac reprobis desideretur. Et quod est illud, nisi hoc, de quo Paulus Apostolus dicit: *Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur?* (1.Cor.11.31.) & de quo per Prophetam dicitur: *Non est judicium in gressibus eorum*: (Isai.59.8.) & de quo David ait: *Honor regis judicium diligit*: (Psal.98.4.) videlicet qui jam Deum honorat ex fide, sollicite judicet quid ei D debeat in operatione. Unde rursum scriptum est: *Judicare coram Domino, & expecta eum*. (Job.35.14.) Coram Domino scilicet judicatur, qui corde Dominum conspicit, & actus suos sub ejus præsentia, sollicita inquisitione discernit. Quem tanto [g] quis securius expectat, quanto quotidie vitam suam suspectus examinat. Qui enim ad extremum ejus judicium venit, non jam coram illo, sed ab illo judicatur. De hoc quoque mentis judicio obliviscenti animæ per Prophetam Dominus dicit: *Reduc me in memoriam, ut judicemur simul: narra si quid habes, ut justificeris*. (Isai.43.26.)

Rec. vi. — Judicii hujus ordo.

13. Debet enim uniuscujusque mens & causas suas apud Dominum, & causas Domini contra se sollicita inquisitione [h] discutere: debet caute pensare, vel quæ ab eo bona perceperit, vel quæ mala bonis illius perverse vivendo responderit. Quod electi quidem quotidie facere omnino non cessant. Unde bene Salomon ait: *Cogitationes justorum, judicia*. (Prov.12.5.)

Ac-

a Prat. *tenebræ sine*.
b Vindoc. & Pratel. *immortales constituti*.
c Vindoc. Baluz. Colb. *minime rediret*.
d Hic Gussanv. admonet in mss. Vaticano 1. addi sequentia: *Acceperunt ex visione rectoris sui in se ipsis sine defectu persistere. Ex eo tamen eis standi ars mira conficitur, quo dum sciunt quid de propria positione possunt, considerant rectoris sui gubernationi quid debeant. Et quanto facilius sentiunt se posse mutabiliter labi, tanto se ad amorem rectoris sui arctius ne labantur adstringunt. Positione propria ad præceps posse se ire cognoscunt, sed ad creatorem suum amoris manu se retinent, ne cadant. Hanc ipsam.* Hoc additamentum etsi a stylo Gregoriano non abhorreat, nullis in codicibus sive manu exaratis, sive excusis comparet; ne in ipsis quidem Romanis editis.
e Mendose in Gussanv. *& prius perpetrata*. Opponuntur hic *malum*, & *pejus*; *cogitatio mala*, & *actio pejor*. Superius etiam legitur, *curat*, pro, *durat*.
f Pratel. & alii, *per conversionem*; quod etiam legitur in vet. edit. Paris. & Basil.
g Baluz. *quis securus*. Quod optime respondet alteri membro, *suspectus examinat*. At in aliis mss. legitur *securius*.
h Turon. *discutere*. *Debet autem pensare*.

Accedunt enim ad secretarium judicis intra sinum cordis: considerant quam districte quandoque feriat, qui diu patienter exspectat: metuunt in his, quæ se egisse meminerunt, & puniunt flendo, quod perpetrasse se intelligunt: timent subtilia Dei judicia, etiam de his, quæ in semetipsis intelligere fortasse non possunt. Vident enim videri divinitus, quod ipsi in se per humanitatem non vident: conspiciunt districtum judicem, qui quo tardius venit, eo severius percutit. Sanctorum etiam patrum residere conventum cum eo pariter contemplantur, eorumque vel exempla, vel dicta se contemsisse reprehendunt, atque in hoc secreto interioris judicii, ipsa mentis suæ executione constricti, pœnitendo feriunt, quod superbiendo commiserunt. Ibi namque adversum se quidquid se impugnat, enumerant: ibi ante oculos suos omne quod defleant, coacervant: ibi quidquid per iram districti judicis decerni possit, intuentur: ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent; nec deest in hoc judicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos suos plenius debeat. Nam conscientia accusat, ratio judicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod judicium eo certius punit, quo interius sævit: quia videlicet ab exterioribus non accedit. Unusquisque enim cum causam hujus examinis contra se aggredi cœperit, ipse est [a] actor, qui exhibet: ipse reus, qui exhibetur: odit se, qualem fuisse se meminit; & ipse qui est, per semetipsum insequitur illum qui fuit; atque ab ipso homine adversus semetipsum fit quædam rixa in animo, parturiens pacem cum Deo. Hanc cordis rixam Dominus requirebat, cum per Prophetam diceret: *Attendi & auscultavi; nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci?* Ista cordis humani rixa [b] placatus est, cum Prophetæ suo de Achab rege semetipsum reprehendente loqueretur, dicens: *Vidisti Achab humiliatum coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus.*

Accusat conscientia, ratio judicat, timor ligat, dolor cruciat.

Jer. 8. 6.

3. Reg. 21. 29.

Hoc judicium quod mali declinant, justi semper exercent, quam utiliter subeamus.

14. Quia ergo nunc in potestate est, internum mentis nostræ contra nos subire judicium, recognoscendo accusemus nosmetipsos, & quales fuimus pœnitendo torqueamus: non cessemus dum licet judicare quod fecimus, audiamus caute quod dicitur: *Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium.* Reproborum namque esse proprium solet, semper prava agere, & numquam quæ egerint, retractare. Omne enim quod faciunt, cæca mente pertranseunt, factumque suum nisi cum puniti fuerint, non agnoscunt. At contra electorum est, actus suos quotidie ab ipso cogitationis fonte discutere, & omne quod turbidum profluit, ab intimis exsiccare. Sicut enim non sentimus quomodo crescunt membra, proficit corpus, mutatur species, nigredo capillorum albescit in canis (hæc quippe omnia nobis nescientibus aguntur in nobis:) ita mens nostra per momenta vivendi ipso curarum usu a semetipsa permutatur, & non agnoscimus, nisi vigilanti custodia ad interiora nostra residentes, provectus nostros quotidie defectusque pensemus. Hoc ipsum enim in hac mortali vita consistere, quasi ad vetustatem ire est, & cum indiscussa mens relinquitur, in quodam senio torporis sopitur: quia sui negligens, propositum robur insensibiliter perdens, a forma prioris fortitudinis dum nescit, senescit. Unde & per Prophetam sub Ephraim specie dicitur: *Comederunt alieni robur ejus, & nescivit: sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignoravit.* Cum vero semetipsam quærit, & subtiliter pœnitendo se discutit; ab ipsa hac vetustate sua lota lacrymis, & mœrore incensa renovatur, & quæ jam pene inveterata [c] frixerat, per subministrata interni amoris studia novum calet. Unde Paulus Apostolus usu mortalis vitæ veterascentes discipulos admonet, dicens: *Renovamini spiritu mentis vestra.*

Ver. vit.

Sic a peccati vetustate renovamur.

Osee 7. 9.

Ephes. 4. 23.

15. Sed ad hæc agenda valde exempla patrum & sacri eloquii præcepta nos adjuvant. Si enim sanctorum opera inspicimus, & divinis jussionibus aurem præbemus, alia nos contemplata, alia audita succendunt, & cor nostrum torpore non constringitur, dum imitatione provocatur. Unde bene ad Moysen dicitur: *Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subjiciens mane ligna per singulos dies.* Altare quippe Dei, est cor nostrum, in quo jubetur ignis semper ardere: quia necesse est ex illo ad Dominum caritatis flammam [d] indesinenter ascendere. Cui per singulos dies sacerdos ligna subjiciat, ne extinguatur. Omnis enim Christi fide præditus, membrum utique summi sacerdotis effectus est, sicut cunctis fidelibus Petrus Apostolus dicit: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium.* Et sicut Johannes Apostolus dicit: *Fecisti nos Deo nostro regnum [e] & sacerdotes.* Sacerdos ergo in altari ignem nutriens, quotidie ligna subjiciat, id est fidelis quisque, ne in eo caritatis flamma deficiat, in corde suo tam exempla præcedentium, quam sacræ Scripturæ testimonia [f] congerere non desistat. Nam quasi quædam fomenta igni dare, est [g] in excitatione caritatis vel exempla patrum, vel præcepta Dominica ministrare. Quia etenim interna novitas nostra, ipsa quotidie hujus vitæ conversatione veterascit, ignis iste adhibitis lignis nutriendus est: ut dum per usum se nostræ vetustatis extenuat, per patrum testimonia & exempla reviviscat. Et bene illic præcipitur, ut mane ligna per dies singulos congerantur. Hæc quippe non fiunt, nisi cum nox cæcitatis extinguitur. Vel certe, quia mane prima pars diei est, postpositis cogitationibus vitæ præsentis, hoc primo loco quisque fidelium cogitet, ut quod in se jamjamque quasi deficit, quibus valet nisibus studium caritatis inflammet. Ignis enim iste in altari Domini, id est in corde nostro citius extinguitur, nisi solerter adhibitis exemplis patrum & Dominicis testimoniis reparetur.

Rec. vit. Ut hoc agamus, nos adjuvant exempla SS. Patrum, & divina præcepta.

Levit. 6. 12.

1. Petr. 2. 9.

Apoc. 1. 6.

16. Bene autem illic subjungitur: *Et imposito holocausto desuper adolebit adipes pacificorum.* Nam quisquis in se ignem hunc caritatis accendit, semetipsum utique holocaustum desuper imponit: quia omne vitium, quod in se male vivebat, exurit. Cum enim cogitationum suarum interna considerat, & vitam reprobam per immutationis gladium mactat; in ara se sui cordis imposuit, & ig-

Ita caritatis igne succensi, holocaustum Deo simus.

Lev. 6. 12.

a Librarii vitio in Turon. legitur, *auctor*. Legendum est enim, *actor*, qui opponitur, *reo*.

b In Ebroic. Pratel. Utic. Turon. Baluz. Colb. ita legimus, non, *placata est*, ut habetur in omnibus edit. etiam vet. una excepta Parisiensi vetustiori. Ex attenta lectione textus liquet corruptam esse lectionem hanc excusorum.

c Turon. & alii a Gussanv. visi, *friguerat*.

d Gussanv. Gilot. & alii recent. *indesinenter accendere*. Emendantur ex mss. Norm. Vindoc. &c. quos sequuntur vet. edit.

e Nonnulli ed. *& sacerdotium*.

f Pratel. ac Vindoc. *congregare*.

g Ebroic. & Pratel. *in exercitationem*.

ne caritatis incendit. De qua hostia pacificorum adipes redolent; [a] quia interna novæ caritatis impinguatio pacem inter nos & Deum faciens, odorem de nobis suavissimum reddit. Quia vero eadem caritas in cordibus electorum inextinguibilis manet, apte illic subditur: *Ignis est iste perpetuus qui numquam deficiet de altari*. Numquam profecto de altari ignis iste deficiet; quia etiam post hanc vitam eorum mentibus fervor caritatis accrescit. Æterna quippe contemplatione agitur, ut omnipotens Deus quo magis visus fuerit, eo amplius diligatur.

Ibid. 13.

VER. VIII. Divinis præceptis, & sanctorum exemplis adjuti, libertatem consequimur. *Jer. 38. 11.*

17. Quod autem divinis admonitionibus & præcedentium exemplis adjuti, de hujus vitæ profundo liberamur, bene etiam Propheta Jeremia in puteum misso signatum est, qui ut levetur ex puteo, funes ad eum & panni veteres deponuntur. Quid enim funibus, nisi præcepta Dominica figurantur? [b] Quæ quia nos in mala operatione positos, [c] & convinciunt, & eripiunt, quasi ligant & trahunt, coarctant & levant. Sed ne ligatus his funibus dum trahitur, incidatur, simul etiam panni veteres deponuntur: quia ne divina præcepta nos terreant, antiquorum patrum nos exempla confortant: & ex eorum comparatione facere nos posse præsumimus, quod ex nostra imbecillitate formidamus. Si ergo levari de hoc profundo festinamus, ligemur funibus, id est præceptis Dominicis adstringamur. Intersint etiam panni veteres, cum quibus melius teneantur funes; id est, præcedentium confortemur exemplis, ne infirmos nos ac timidos præcepta subtilia vulnerent, dum levant. Quasi quosdam pannos veteres Paulus Apostolus subjungebat, cum levandis discipulis suis, præceptis spiritalibus exempla veterum [d] commodaret, dicens: *Justi ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt*. Et paulo post: *Habentes itaque tantam impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen*. Et iterum: *Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem*. Superius videlicet, dum spiritalia præcepta loqueretur, quasi funes miserat, postmodum vero memorans exempla majorum, quasi veteres pannos adhibebat.

Hebr. 11. 36. *Hebr. 12. 1.* *Heb. 13. 7.*

A rebus exterioribus ad cor redeundum.

18. Excitati ergo tot vocibus præceptorum, adjuti tot comparationibus exemplorum, ad corda nostra redeamus, discutiamus omne quod agimus & quidquid in nobis divinæ rectitudinis regulam offendit, accusemus, ut apud districtum judicem ipsa nos accusatio excuset. In hoc enim mentis nostræ judicio tanto citius absolvimur, quanto nos districtius reos tenemus. Nec ad hæc agenda [e] prætermittenda sunt tempora, quibus vacat: quia ad hæc agenda post hujus vitæ tempora non vacat. Vacue quippe non dicitur: *Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium*. Idcirco namque memoramur quod tunc non possumus, ne nunc quod possumus negligamus. Sed ecce negotia occupant, quæ nobis incessanter apposita, a considerandis nobismetipsis mentis nostræ oculum declinant. In istis namque visibilibus, quæ intuetur cor nostrum, extra se spargitur: & quid de se intrinsecus agatur, obliviscitur, dum extrinsecus occupatur. Divina autem vox terribilibus sententiis suis quasi quibusdam clavis illud pungit, ut evigilet: ut homo occulta super se judicia, quæ pressus torpore dissimulat, terrore saltem pulsatus expavescat. Ut enim superius diximus, ipso usu vitæ veteris mens male assueta deprimitur, [f] & in hæc quæ spectat exterius, quasi dormiens sopitur: quæ postquam semel se ad appetenda visibilia fo ras fudit, a contemplandis invisibilibus intus evanuit. Unde nunc necesse est, ut quæ per visibilia spargitur, de invisibilibus judiciis feriatur: quia in iis se exterioribus male delectata prostravit, saltem percussa requirat, quod deseruit. Ecce autem Scriptura sacra terrore quodam torpentia corda transfigit, ne in his inhæreant, quæ exterius defluunt, sed quæ interius æterna perdiderunt. Indicat quid sententia occulta decernitur, ne immoderate a nobis hæc publica cogitentur. Dicit quid super nos agatur de nobis, ut ab hoc publico temporalitatis, colligamus oculum cordis ad secretum internæ dispositionis. Nam postquam multa narrata sunt de pœna malorum, subito infertur occultum judicium, quod pie super nos justeque disponitur, quomodo alii perdunt quod tenere videbantur, & alii accipiunt, quod alii ex meritis perdunt. Ait enim:

Ver. IX.

Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. *Vers. 24.*

CAPUT VIII.

Alii perdunt quod tenere videbantur, alii prius perditum recipiunt.

19. Hoc quotidie agitur. Sed quia adhuc finis partium utrarumque non cernitur, minus timetur. Numquam enim culpam suam reprobi nisi in pœna cognoscunt. Et quia pœna differtur, culpa despicitur. Labuntur vero a statu justitiæ, & locum vitæ, illis cadentibus, alii sortiuntur. Sed eo lapsum suum negligunt, quo interitum, qui se in æternum maneat, non attendunt. Si enim ad illud quod illic passuri sunt, oculos suos mitterent, hoc [g] quod hic faciunt, timerent. Cunctis autem liquet, quod in illa extrema requisitione examen publicum facturus est omnipotens Deus: ut alios ad tormenta deserat, alios ad participationem regni cælestis admittat. Sed hoc nunc secreto judicio quotidie agitur, quod tunc [h] publico demonstratur. Nam juste ac misericorditer singulorum corda vel examinans, vel disponens, alios in exteriora respuit, alios ad ea quæ sunt intrinsecus, trahit: hos accendit interna appetere, illos pro voluptatibus suis deserit exteriora cogitare: horum mentem ad superna erigit, [i] illorum superbiam in infimis desideriis mergit. Aliena autem corda humanis oculis clausa sunt, & nescitur qui repellitur: [k] quia penetrari nequeunt, quæ ab unoquoque cogitantur. Nam sæpe corde perverso, necdum processit usque ad effectum operis, deliberatio cogitationis, & adhuc fortasse per habitum intus astringitur, qui jam mente

In exteriora respui reprobationis signum; sicut prædestinationis, ad interiora trahi.

b Norm. & Vindoc. *quia interna novâ vitæ impinguatio*. Legitur tamen in Vindoc. *impugnatio*, manifesto antiquarii errore.
b Vindoc. & Norm. *quæ quasi nos*.
c Omnes editi quotquot consuluimus, habent, *& convincunt*, crasso errore. Nam legendum esse, *& convinciunt*, ut est in mss. Utic. & Pratel. obscurum esse non potest attendenti ad institutam a S. Greg. comparationem.
d Ebroic. & alii Norm. *commendaret*.
e Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *perdenda sunt*.
f Ebroic. & Pratel. quos sequuntur vet. ed. Paris. & Basil. *& in his quæ expectat*; quod verbum non infrequenter in mss. usurpatur pro, *spectat*. In Baluz. & Colb. leg. *ut hæc quæ expectat*.
g Edit. Rom. Sixti V. mendose, *quod hic fugiunt*.
h Recent. ed. *in publico*. Expunximus *in*, suadentibus mss. & vet. vulgatis: sicque elegantius hoc membrum alteri respondet, *hoc nunc secreto judicio*.
i Iidem excusi, *illorum per superbiam*. Abundat *per*, abestque a mss. Vindoc. Norm. &c. nec non a vet. vulgatis.
k Editi, *quia penetrare nequeunt*; quæ sensu carent. Legendum ut in mss. Vindoc. Utic. Pratel. &c. *penetrari*.

mente foris vagatur. Sed talis quilibet iſte tunc ante oculos interni judicis cecidit, cum ab appetendis interioribus per deſiderium exivit. Nonnumquam vero alii poſt malæ operationis uſum, ad ſpem cæleſtem ſubito amore reviviſcunt; & qui in perverſa actione ſe ſparſerant, ad ſinum internæ retractationis ſemetipſos increpando recolligunt. Hoc adhuc reſpicientes homines, quales dudum in opere noverant, tales putant. At contra illi per [a] diſtrictæ conſiderationis examen, vitam ſuam qualem fuiſſe recolunt, inſequuntur; ſciturque quid fuerint, ſed quid jam cœperint eſſe, neſcitur. In hoc ergo utroque genere hominum ſæpe contingit, ut & ii qui videntur ſtare humano judicio, jam in conſpectu æterni judicis jaceant; & qui adhuc coram hominibus jacent, jam in conſpectu æterni judicis ſtent. Quis enim hominum æſtimare potuiſſet,
Luc. 23. 40. Judam vivendi ſortem etiam poſt miniſterium Apoſtolatus amittere? Et quis econtra latronem crederet cauſam vitæ etiam in ipſo articulo mortis invenire? Occultus autem judex præſidens, & utrorumque corda diſcernens, alterum pie ſtatuit, alterum juſte confregit. Illum diſtricte exterius repulit, hunc introrſus miſericorditer tra-
Pſ. 101. 10. xit. Unde bene etiam per Prophetam caſuros alios paſſionis ſuæ tempore, atque alios reſurrecturos annuntians, ait, *Potum meum cum fletu temperabam*. Potus quippe ab exterioribus interius trahitur, fletus autem ab interioribus exterius emanat. Potum ergo Domino cum fletu temperare, eſt alios ab exterioribus introrſus trahere, alios
Vers. x. Rec. viii. ab interioribus in exteriora reprobare. *Conteret* ergo *multos & innumerabiles, & ſtare faciet alios pro eis*.

Reprobatio prius intus agitur, & poſtea extrinſecus oſtenditur. 20. Sicut autem ſuperius diximus, hæc contritio prius intus agitur, ut poſt extrinſecus oſtendatur. Hac contritione nonnumquam adhuc quorumdam exteriora quaſi ſana ſunt, ſed jam interiora putruerunt. Scriptum namque eſt: *Ante*
Prov. 16. 18. *ruinam exaltatur cor*. Ibi ergo feriuntur, ubi ſu-
Ezec. 6. 9. perbiunt. Unde ſcriptum eſt: *Contrivi cor eorum fornicans & recedens a me*. Interius enim fornicari, eſt exterius vetitis delectari. Magna autem contritio cordis eſt hæc eadem elatio ſuperbientis. Eo quippe ipſo ab integritate ſalutis corruit, quo jactantia cujuſlibet virtutis intumeſcit. Superbientes enim Deum deſpiciunt, & relicta creatoris ſui gloria, propriam quærunt. Quibus jam hoc ipſum cecidiſſe, eſt amiſſa ſuperioris ſui potentia in ſe veniſſe. Conteruntur etiam, quia relictis cæleſtibus terram quærunt. Quæ autem major poterit eſſe contritio, quam deſerto creatore creaturam quærere; deſertis ſupernis gaudiis, in-
Pſal. 146. 6. fimis rebus inhiare? Unde bene per Prophetam dicitur: *Humiliat autem peccatores uſque ad terram*. Amiſſis enim cæleſtibus, terrenum eſt omne [b] quod ſitiunt: & dum plus videri conantur, minus eſt quod appetunt. De quibus recte per Je-
Jer. 17. 13. remiam dictum eſt: *Recedentes a te, in terra ſcri-*
Luc. 10. 20. *bentur*. At contra de electis dicitur: *Gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis*. Iſta ergo contritio prius ſerpit in mente, ut poſtmodum procedat in opere: prius fundamenta cogitationis concutit, ut poſtmodum fabricam operationis alidat. Unde ſumma eſt cura ſatagendum, ut illic vitetur, ubi oritur. Scriptum namque eſt: *Omni* *Prov. 4. 23.*
cuſtodia ſerva cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit. Et rurſum ſcriptum eſt: *Ex corde exeunt* *Matth. 15. 18.*
cogitationes malæ. Intus ergo vigilandum eſt, ne mens dum extollitur, cadat. Intus ſervemus omne, quod foris agimus. Si enim ſemel medullam cordis, elationis putredo conſumſerit, citius corruit cortex vacua externæ viſionis. Notandum vero eſt, quia dum aliis cadentibus, ad ſtandum alii ſolidari perhibentur, electorum numerus certus & definitus oſtenditur. Unde etiam Philadelphiæ Eccleſiæ per Angelum dicitur: *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*. *Electorum numerus certus & definitus. Apoc. 3. 11.*

21. Hac ergo ſententia, qua narratur aliorum erigi, aliorum autem vita confringi, & ſpes nutritur humilium, & elatio premitur ſuperborum, dum & illi bona poſſunt amittere, de quibus ſuperbiunt, & iſti ea percipere, quæ quia non habebant, contemnuntur. Formidemus igitur in his quæ accepimus, nec eos qui illa necdum aſſecuti ſunt, [c] deſperemus. Quid enim ſumus hodie, novimus; quid autem poſt paululum poſſimus eſſe, neſcimus. Hi vero, quos fortaſſe deſpicimus, & tarde poſſunt incipere, & tamen vitam noſtram ferventioribus ſtudiis anteire. Timendum itaque eſt, ne etiam nobis cadentibus ſurgat, qui a nobis ſtantibus irridetur; quamvis ſtare jam non novit, qui non ſtantem novit irridere. Hunc autem supernorum judiciorum metum Paulus Apoſtolus diſcipulorum cordibus incutiens, ait: *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat*. Quod autem dicens: *Conterit multos*, illico adjunxit, *Innumerabiles*; vel multitudinem exprimere ſtuduit reproborum, quę humanæ rationis numerum tranſit: vel certe indicare voluit, quod omnes qui pereunt, intra electorum numerum non habentur: ut eo ſint innumerabiles, quo extra numerum currunt. Unde Propheta intuens tantos hoc Eccleſiæ tempore ſpecietenus credere, quanto nimirum certum eſt electorum numerum ſummamque tranſire, ait: *Multiplicati ſunt ſuper numerum*. Ac ſi diceret multis Eccleſiam intrantibus, etiam hi ad fidem ſpecietenus veniunt, qui numero regni cæleſtis excluduntur: quia electorum ſummam ſua videlicet [d] multiplicitate tranſcendunt. Unde & per Jeremiam prophetam dicitur: *Ædificabitur civitas Domino a turre Ananehel uſque ad portam anguli, & exibit ultra normam menſuræ*. Civitatem quippe eſſe Domini ſanctam Eccleſiam nullus ignorat. Ananehel vero, Dei gratia interpretatur. In angulo autem duplex paries jungitur. Civitas ergo Domini a turre Ananehel uſque ad portam anguli ædificari perhibetur: quia ſancta Eccleſia a celſitudine ſupernæ gratiæ inchoans, uſque ad ingreſſum ſuſceptionemque conſtruitur utrorumque populorum, Judaici videlicet atque Gentilis. Sed quia in ea creſcente multitudine etiam reprobi colliguntur, apte ſubditur: *Et exibit ultra normam menſuræ*: quia uſque ad eos quoque extenditur, qui normam juſtitiæ tranſeuntes, intra menſuræ cæleſtis numerum [e] non ſunt. Unde per Iſaiam quoque eidem Eccleſiæ dicitur: *Ad dexteram enim & ad lævam dilataberis, & ſemen tuum gentes hereditabit*. [f] In tanta quippe multitudine gentium ad dexteram exten-

Vers. xi. Doctrina Eccleſiæ de prædeſtinatione & reprobatione, ſpem nutrit humilium, & elationem ſuperborum premit.
I. Cor. 10. 12.
Innumerabiles ſunt reprobi.
Pſal. 39. 6.
Jer. 31. 38.
Iſai. 54. 3.

a Ebroic. & alii, *diſtrictæ converſationis*.
b Longip. *quod ſentiunt*.
c Ita Baluz. Colb. Longip. Norm. ac vet. edit. In recentioribus legitur, *deſpiciamus*. Guſſanvillæus hanc variam lectionem exhibet, quam unde promſerit ignoramus: *nec de his eos qui illa necdum aſſecuti ſunt, deſperemus*.
d Vindoc. *multitudine*.
e Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *non tenentur*.
f Turon. Longip. Norm. *intrante quippe multitudine*.

extenditur, dum quosdam justificandos suscipit. Ad lævam quoque dilatatur, dum ad se quosdam etiam in iniquitate permansuros admittit. Propter hanc multitudinem, quæ extra electorum numerum jacet, in Evangelio Dominus dicit: (Matth. 20. 16.) *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Sed quia hoc quod electis alii alii conteruntur, de merito patientis est, non de iniquitate punientis; (Rom. 3. 5.) *Non enim iniquus Deus, qui infert iram,* apte subjungitur:

(Vers. 25.) *Novit enim opera eorum, & idcirco* [a] *inducet noctem, & conterentur.*

CAP. IX.

(Rec. IX. Deus peccatorem aliquando punit excæcatione.)

22. Sciendum summopere est, quod iniquus quisque duobus modis in nocte conteritur: vel cum exterioris pœnæ tribulatione percutitur, vel cum occulta sententia interius cæcatur. In nocte corruit, cum per extremum judicium vivendi lumen in perpetuum amittit. Unde scriptum est: (Matth. 22. 13.) *Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores.* Tunc enim coactus in tenebras exteriores mittitur, quia nunc in interioribus excæcatur voluntarie. Rursum in nocte iniquus conteritur, cum peccatorum præcedentium confusione damnatus, veritatis lumen non invenit, & quid deinceps agere debeat, non agnoscit. (Vet. XII.) Omne quippe peccatum, quod tamen citius pœnitendo non tergitur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & pœna peccati. Peccatum namque, quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. Unde fit, ut non solum peccatum sit, sed peccatum, & causa peccati. Ex illo quippe vitio culpa subsequens oritur, [b] ex quo cæcata mens ducitur, ut pejus ex alio ligetur. Sed peccatum, quod ex peccato oritur, non jam peccatum tantummodo, sed peccatum est & pœna peccati: quia justo judicio omnipotens Deus cor peccantis obnubilat, ut præcedentis peccati merito etiam in aliis cadat. Quem enim liberare noluit, deserendo percussit. Non ergo immerito pœna peccati dicitur, quod justa desuper irrogata cæcitate, ex præcedentis peccati ultione perpetratur. Quod videlicet agitur dispositione superius ordinata, sed inferius iniquitate confusa; ut & præcedens culpa [c] sit causa subsequentis; & rursum culpa subsequens, sit pœna præcedentis. Quod bene in infidelibus & lubricis Paulus quasi quoddam semen erroris aspexerat, cum dicebat: (Rom. 1. 21.) *Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis.* Sed quod ex hujus erroris semine pullulavit, illico adjungit, dicens: (Ibid. 24.) *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum,* [d] *in immunditiam; ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.* Quia enim cognoscentes Deum, peccatum superbiæ intelligendo commiserunt, cæcantur etiam ne intelligant quod committunt. Et qui intelligentiam suam sequi nolunt in peccato & causa peccati, & ipsum lumen intelligentiæ perdunt in peccato & pœna peccati. Prioris ergo peccati merito, peccatorum subsequentium fovea tegitur; ut qui malum sciens perpetrat, deinceps juste in aliis etiam nesciens cadat.

(Culpæ culpis puniuntur, ut ex vitiorum incremento supplicia augeantur.)

23. Hoc quippe agitur, ut culpæ culpis feriantur, quatenus supplicia fiant peccantium ipsa incrementa vitiorum. Nam quia omnipotens Deus ad pœnitentiam tempus indulget, quod tamen humana malitia ad usum suæ iniquitatis intorquet: nimirum justo Dei judicio augeri culpa permittitur, ut ad feriendum altius quandoque cumuletur. Hinc enim rursum de quibusdam Paulus Apostolus dicit: (1. Thess. 2. 16.) *Ut impleant peccata sua semper.* [e] Hinc voce Angeli ad Johannem dicitur: (Apoc. 22. 11.) *Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Hinc David ait: (Ps. 68. 28.) *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, ut non intrent in justitiam tuam.* Hinc rursum de Domino ab eodem Psalmista dicitur: (Vet. XIII. Psal. 77. 49.) *Immissiones per angelos malos, viam fecit semitæ iræ suæ.* Cor quippe Dominus prioribus meritis aggravatum, juste permittit etiam subsequentibus malignorum spirituum persuasionibus falli, quod cum digne in culpa trahitur, reatus ejus in pœna cumulatur. Unde & iræ suæ Dominus viam de semita fecisse perhibetur. Latior enim est via, quam semita. Ex semita vero iræ suæ viam facere, est iræ causas districte judicando dilatare: ut qui illuminati agere recte noluerunt, juste cæcati adhuc faciant, unde amplius puniri mereantur. Hinc per Moysen dicitur: (Gen. 15. 16.) *Nondum completa sunt peccata Amorrhæorum.* Hinc per eumdem Moysen Dominus dicit: (Deut. 32. 32.) *Ex vinea enim Sodomorum vitis eorum, & propago eorum ex Gomorrha. Uva eorum uva fellis, & botrus amaritudinis in ipsis.* (Ibid. 33. & 34.) *Furor draconum vinum eorum, & furor aspidum insanabilis; Nonne hæc* [f] *omnia congregata sunt apud me, & signata in thesauris meis? In die ultionis reddam eis.* Quam multa eorum mala narravit, & tamen illico adjungit: (Ibid. 35.) *In tempore quo lapsus fuerit pes eorum.* Ecce atrocissima illorum facinora describuntur, & tamen ad ultionis diem adhuc subsequens lapsus aspicitur, quo eorum culpæ cumulentur. Habent jam quidem unde feriri mereantur; sed sustinetur tamen adhuc peccatum crescere, ut peccantes possit atrocior pœna cruciare. Jam meretur supplicium peccatum & causa peccati: sed expectatur adhuc, ut augmentum supplicii subroget peccatum, & pœna peccati.

(Idem peccatum aliquando pœna est & causa peccati.)

24. Plerumque vero unum atque idem peccatum, & peccatum est, ut & pœna, & causa peccati. Quod melius ostendemus, si res ipsas ad medium deducamus. Effrenata enim ventris ingluvies in fervorem luxuriæ plenitudinem carnis instigat. Perpetrata autem luxuria sæpe aut perjurio, aut homicidio tegitur, ne humanarum legum ultione puniatur. Ponamus ergo ante oculos, quod quidam voracitatis sibi frena laxavit, qua voracitate superatus, adulterii facinus admisit: deprehensus autem in adulterio, latenter virum adulteræ, ne ad judicium traheretur, occidit. Hoc itaque adulterium inter voracitatem & homicidium positum, de illa videlicet nascens, hoc generans, peccatum est, & pœna & causa peccati. Peccatum profecto est per semetipsum; pœna vero peccati est, quia culpam voracitatis auxit; causa autem peccati est, quia subsequens etiam homicidium genuit. Unum ergo idemque peccatum est, & pœna præcedentis, & causa culpæ subsequentis; quia & transacta dum exaggerat, damnat: & adhuc sequentia, quæ damnari debeant, seminat. Igitur quia peccatis præcedentibus cæcatur oculus cordis, ipsa cæcitas, quæ peccantis animum ex anteactæ culpæ damnatione confundit, merito nox vocatur: quia per hanc ab oculis delinquentis lumen

a Pratel. *inducit.*
b Longip. *ex quo provocata mens.*
c Vindoc. *sit causa peccati subsequentis.*
d Al. *in immunditia.*
e Vindoc. *hinc voce angelica in Apocalypsi Johannis dicitur.*
f Deest, *omnia*, in Pratel. Colb. Baluz.

lumen veritatis absconditur. Bene itaque dicitur: *Novit enim opera eorum, & idcirco inducet noctem, & conterentur:* quia, ut sæpe dictum est, præcedentia nimirum mala faciunt, ut ad peccandum iterum tenebris subsequentibus involvantur: ut eo jam lumen justitiæ videre non possint, quo illud & quando poterant videre noluerunt. Inducere autem noctem Dominus dicitur, non quod ipse tenebras inferat, sed quod obscura corda peccantium misericorditer non illustret: ut hoc ipsum in nocte cæcasse, sit a cæcitatis tenebris liberare noluisse. Sequitur:

Deus excæcat, a cæcitate non liberando.

Vers. 26. *Quasi impios percussit eos in loco videntium.*

CAP. X.

Rec. x.

In Ecclesia sinu inique viventes, divina ultio quasi impios percutit.

25. In Scriptura sacra, *quasi*, aliquando pro similitudine, aliquando pro veritate poni consuevit. Pro similitudine enim, *quasi*, ponitur, sicut Apostolus dicit: *Quasi tristes, semper autem gaudentes.* Pro veritate vero ponitur, sicut Johannes ait: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre.* Hoc autem loco nihil differt, utrum pro similitudine, an pro veritate sit positum: quia quolibet dicatur ordine, aperte prava malorum vita signatur. Impios vero Scriptura sacra proprie infideles appellat. Hac namque distantia peccatores ab impiis discernuntur: quia cum omnis impius sit peccator, non tamen omnis peccator est impius. Peccator enim dici etiam, qui in fide pius est, potest. Unde Johannes ait: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* Impius vero proprie dicitur, qui a religionis pietate separatur. De talibus enim Propheta ait: *Non resurgent impii in judicio.* Locus autem videntium, sancta Ecclesia vocatur. In ipsa enim recte consistitur, ut lumen verum, quod Deus est, videatur. Unde ad Moysen dicitur: *Est locus penes me, & stabis supra petram [a] cum transeat mea majestas.* Et post paululum: *Auferam manum meam, & videbis posteriora mea.* Per locum quippe, Ecclesia: per petram, Dominus: per Moysen vero, multitudo plebis Israeliticæ figuratur, quæ Domino in terra prædicante non credidit. Ipsa ergo in petra stetit, terga Domini transeuntis aspiciens; quia videlicet post passionem ascensionemque Dominicam, intra sanctam Ecclesiam deducta, fidem Christi percipere meruit: & cujus præsentiam non vidit, ejus posteriora cognovit. Dicatur ergo de his, quos intra sanctam Ecclesiam divina ultio invenit in iniquitatibus perdurantes; dicatur de his, quorum vitam Paulus Apostolus notat; [b] *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant:* QUASI *impios percussit eos in loco videntium.* Ibi quippe stabant, ubi Deum videre videbantur. Ibi tenebras dilexerunt, ubi lumen veritatis aspicitur. Et quamvis apertos habuerunt oculos in fide, tenuerunt tamen eos clausos in opere. Unde bene & de Judæa dicitur: *Speculatores ejus cæci:* quia videlicet non videbant opere, quod professione cernebant. Unde etiam de Balaam scriptum est: *Qui cadens apertos habet oculos.* Cadens quippe in opere, apertos tenuit oculos in contemplatione. Ita ergo hi etiam oculos aperientes in fide, & non videntes in opere, intra Ecclesiam positi pia specie, extra Ecclesiam inventi sunt impia conversatione. De quibus alias bene scriptum est: *Vidi impios sepultos, qui cum [c] adviverent, in loco sancto erant, & laudabantur in civitate quasi justorum operum.*

2. Cor. 6. 10. *Johan. 1. 14.* *Quasi, quid significat in Script.* *1. Johan. 1. 8.* *Psal. 1. 5.* *Vet. xiv. Ecclesia locus est videntium.* *Exod. 33. 21.* *Ibid. 23.* *Tit. 1. 16.* *Isai. 56. 10.* *Num. 24. 16.* *Eccl. 8. 10.*

26. Multos enim peste propriæ pravitatis obsessos, sub Christiano nomine ipsa tranquillitas Ecclesiasticæ pacis abscondit. Quos tamen si levis persecutionis aura pulsaverit, mox extra aream velut paleas tollit. Quidam vero idcirco Christianitatis vocatione signantur, quia Christi nomine sublimiter exaltato, pene omnes jam videri fideles aspiciunt: & pro eo quod hoc vocari alios cernunt, ipsi non videri fideles erubescunt, sed esse negligunt, quod dici gloriantur. Rem enim virtutis intimæ, ad decorem sumunt visionis externæ: & qui ante supernum judicem nudi conscientiæ infidelitate consistunt, ante humanos oculos professione sancta verbotenus palliantur.

Multos falsos Christianos Ecclesiæ pax abscondit.

Vet. xv. Quidam ex professione Christianæ Relig. gloriam quærunt.

27. Nonnulli autem fidem medullitus tenent, sed vivere fideliter nullatenus curant. Insequuntur enim moribus, quod credulitate venerantur. Quibus divino judicio sæpe contingit, ut per hoc quod nequiter vivunt, & illud perdant quod salubriter credunt. Incessanter namque se pravis actionibus polluunt, & super hoc vindictam justi judicii retribui posse diffidunt: & sæpe cum bene vivere negligunt, etiam persequente nullo usque ad perfidiam dilabuntur. Nam qui imminere districtum judicium non credunt, qui inulte se peccare suspicantur, quo pacto vel esse vel dici fideles possunt? Fidem quippe perdidisse, est incorrectis malis operibus, digna supplicia reddi posse non credere. Quia ergo digna fidei opera servare contemnunt, etiam fidem perdunt, quam tenere videbantur. Super quos bene per Prophetam sub Jerusalem specie, inimicorum destruentium verba memorantur, a quibus scilicet dicitur: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Paulus quippe ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, [d] quod est Christus Jesus.* Inimici ergo destruentes, usque ad fundamentum Jerusalem exinaniunt, quando perversi spiritus a corde fidelium, destructo prius ædificio boni operis, soliditatem quoque exhauriunt religionis. Sicut enim supra fundamentum fabrica, sic super fidem opera construuntur. Usque ad fundamentum ergo exinanisse, est everso bene vivendi opere, etiam robur fidei dissipasse. Hinc etiam ad Judæam per Jeremiam dicitur: *Filii quoque Mempheos [e] & Taphneos constupraverunt te usque ad verticem.* Usque ad verticem quippe constuprari, est post malæ operationis usum etiam in ipsa fidei sublimitate corrumpi. Cum enim nequissimi spiritus uniuscujusque animam in pravis operibus involvunt, sed integritatem fidei vitiare non possunt, quasi adhuc inferiora membra polluunt, sed ad verticem non pertingunt. Quisquis autem in fide corrumpitur, jam usque ad verticem constupratur. Malignus enim spiritus quasi ab inferioribus membris usque ad summa pertingit, quando activam vitam polluens, castam celsitudinem fidei, diffidentiæ morbo corrumpit. Quia igitur cuncta hæc humanis oculis absconsa sunt, sed divinis obtutibus patent, & multi in hac domo fidei sine fide moriuntur, dicatur recte: *Quasi impios percussit eos in loco videntium.* Pios enim se in Ecclesia hominibus ostendunt; sed quia divina judicia latere non possunt, quasi impii feriuntur. Quibus hoc magis ad

Fideles qui nequiter vivunt, sæpe divino judicio, fidei jacturam faciunt.

Ps. 136. 7. *1. Cor. 3. 11.* *Jer. 2. 16.*

Multi in domo fidei sine fide moriuntur.

a Vindoc. & Pratel. *cum transibis*. Baluz. *cum transiet*.
b Pratel. *quia confitentur*.
c Ita mss. Baluz. Colb. Pratel. &c. In vulgatis, *adhuc viverent*. Advivo idem significat ac simpliciter vivo, sed rarius usurpatur.
d Utic. & Pratel. *qui est Christus Jesus*.
e Vindoc. & Norm. *& Taphnis*. Baluz. & Colb. *& Tamnis*.

Iis vero fidelium societas in supplicii cumulum cedit.

ad supplicii cumulum crescit, quod unusquisque eorum in Ecclesia fidelibus admixtus, veritatem fidei sciendo contemnit; atque eo gravior ultio sequitur, quo per exempla rectorum, etiam bene vivendi eos scientia comitatur. Quot enim eis modo recti ac fideles fratres ostenduntur, tot in venturo judicio testibus impugnantur. Sciunt ergo, quod sequi negligunt. Unde & apte subjungitur:

Vers. 27.

[a] *Qui quasi de industria recesserunt ab eo,*

CAP. XI. VERS. XVI. REC. XI.

Peccatum aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio, quod gravius, perpetratur.

De pænit. dist. 2. *can. Sciendum.*

1. Tim. 1. 13.

Luc. 22. 46.

28. Sciendum quippe est, quod peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et gravius quidem infirmitate, quam ignorantia: sed multo gravius studio, quam infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccaverat, cum dicebat: *Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* Petrus vero infirmitate peccavit, quando in eo omne robur fidei, quod Domino perhibuit, una vox puellæ concussit, & Deum quem corde tenuit, voce denegavit. Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantiæ eo facilius tergitur, quo non studio perpetratur, Paulus quæ ignoravit sciendo correxit: & Petrus motam, & quasi arescentem jam radicem fidei lacrymis rigando solidavit. Ex industria vero peccaverant ii, de quibus ipse magister dicebat: *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Et paulo post: *Et viderunt, & oderunt me & Patrem meum.* Aliud est enim bona non facere, aliud bonorum odisse doctorem, sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpe enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen consilio & deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerumque solet accidere amare bonum, sed implere non posse. Ex studio vero peccare, est bonum nec facere nec amare. Sicut ergo nonnumquam gravius est peccatum diligere, quam perpetrare: ita nequius est odisse justitiam, quam non fecisse. Sunt ergo nonnulli in Ecclesia, qui non solum bona non faciunt, sed etiam persequuntur: & quæ ipsi facere negligunt, etiam in aliis detestantur. Horum peccatum scilicet non ex infirmitate vel ignorantia, sed ex solo studio perpetratur: quia videlicet si vellent implere bona, nec tamen possent, ea quæ in se negligunt, saltem in aliis amarent. Si enim ea ipsi vel solo voto appeterent, facta ab aliis non odissent: sed quia bona eadem audiendo cognoscunt, [b] vivendo despiciunt, animadvertendo persequuntur, recte dicitur: *Qui ex industria recesserunt ab eo.* Unde & apte subjungitur:

Johan. 15. 22.

Ibid. 24.

Aliud bonum non facere, aliud nec amare, aliud odisse.

Ibidem.

Et omnes vias ejus intelligere noluerunt.

CAP. XII.

Quam graviter delinquant, qui sua ignorantia impunitatem peccandi quærunt

29. Non enim ait: Infirmitate non intelligunt, sed, intelligere noluerunt: quia sæpe quæ facere despiciunt, etiam scire contemnunt. Quia enim scriptum est: *Servus nesciens voluntatem domini sui, & [c] faciens digna plagis, vapulabit paucis: & servus sciens voluntatem domini sui, & non faciens juxta eam, plagis vapulabit multis;* impunitatem peccandi existimant remedium nesciendi. Qui nimirum sola superbiæ caligine tenebrescunt, atque ideo non discernunt, quia aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Nescire enim, ignorantia est: scire noluisse, superbia. Et tanto magis excusationem non possunt habere quia nesciant, quanto magis eis etiam nolentibus opponitur quod cognoscant. Unde per Salomonem dicitur: *Numquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam, in summis excelsisque verticibus super viam in mediis stans semitis?* Transire fortasse per viam vitæ temporalis cum ejus ignorantia poteramus, si hæc eadem sapientia in semitæ angulis constitisset.

Luc. 12. 47.

Aliud est nescire, aliud scire noluisse.

Prov. 8. 1.

30. [d] Investiganda fuerat, si occultari voluisset. Sed postquam incarnationis suæ mysteria publice ostendit, postquam humilitatis exempla superbientibus præbuit, semetipsam nobis quasi transeuntibus in mediis semitis fixit: ut videlicet in eam, quam quærere nolumus, impingamus: & quam transeuntes videre negligimus, tangamus offendentes. Dicatur itaque: *Et omnes vias ejus intelligere noluerunt.* Via quippe est incarnatæ sapientiæ omnis actio, quam temporaliter gessit. Viæ ejus sunt vivendi ordines, quos ad se venientibus stravit. Tot itaque ad se venientibus vias præbuit, quot bene vivendi exempla monstravit. Humilitatis ejus vias Propheta aspexerat, cum suspirabat, dicens: *In mandatis tuis me exercebo, & considerabo vias tuas.* Hinc rursum de unoquoque justo dicitur, qui curat ut per Dominica exempla gradiatur: *A Domino gressus hominis diriguntur, & viam ejus cupit nimis.* Quia ergo superbi quique humilitatis Dominicæ facta contemnunt, recte dicitur: *Vias ejus intelligere noluerunt.* Viæ enim istæ visione despectæ sunt, sed intellectu reverendæ. Aliud quippe est in eis quod cernitur, aliud quod expectatur. Quid enim in hac vita aliud quam dejectionem, sputa, ludibria, mortemque intuentium oculis ostendit? Sed per hæc infima transitur ad summa: per hæc dedecora quæ præcedunt, æterna nobis & gloriosa pollicentur. Viderunt ergo superbi vias Dei, sed intelligere noluerunt: quia dum abjecta [e] quæ in se illæ ostendunt, despiciunt, perdiderunt isti sublimia quæ promittunt. Vias itaque Dei intelligere, est & humiliter tolerare transitoria, & perseveranter expectare mansura, ut exemplo Domini coæterna quæratur gloria opprobriis temporalibus comparata; & non quod hic quisque tolerat, sed in id quod expectat, intendat. Ad hæc ergo superbi clausos oculos tenuerunt: quia dum in gloria præsentis vitæ superbiunt, humilitatis Dominicæ celsitudinem non viderunt. Lumen enim intelligentiæ humilitas aperit, superbia abscondit. Nam secretum quoddam pietatis est, & tanto minus ad illud animus pervenit, quanto magis intumescit: quia eo ipso foras repellitur, quo insanius [f] afflatur. Sequitur:

Viæ divinæ sapientiæ, per incarnationem omnibus patent.

Psal. 118. 15.

Ps. 36. 23. VER. XVII.

Vias Dei intelligere, quid sit.

Lumen intelligentiæ humilitas aperit, superbia claudit.

Vers. 28.

Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum.

CAPUT XIII. REC. XII.

31. Cum enim isti superbiunt, clamant ad Deum hi, [g] qui ab ipsis superbientibus opprimuntur. Vel certe idcirco dicitur quod ad Deum fecerunt clamorem

a Utic. & al. Norm. hic & deinceps, *quia quasi de industria;* quod etiam habes in vet. edit.

b Baluz. & Colb. *videndo.*

c Utic. & Pratel. *& non faciens digna, plagis vapulabit pauris.* Quæ lectio non solum recedit ab Vulgata, sed etiam contra græcum textum pugnat.

d Baluz. & Colb. *investigando fuerat, si occulta esse voluisset.*

e Ita Ebroic. & alii Norm. Vindoc. Baluz. Colbert. In vet. edit. legitur: *quia dum abjecta quæ in se illæ ostendit, despiciunt, perdiderunt isti sublimia quæ promittuntur.* At recent. *perdiderunt juste sublimia quæ promittit.*

f Longip. & Pratel. aliique Norm. *inflatur.*

g Pratel. *qui ipsis superbientibus.*

Clamor pauperum ad Deum quando perveniat.

morem pauperum pervenire, quia istis cadentibus, in eorum locum pauperes, id est spiritu humiles subrogantur. Et quia hoc eorum casu factum est, ipsi fecisse referuntur, eo videlicet locutionis genere, quo pugnare castra dicimus, quia pugnatur ex illis. Vel certe, quia cuncta quæ superius dicta sunt, referri etiam ad rectores Ecclesiasticos possunt, qui relicto prædicationis studio, sub occasione regiminis, terrenis negotiis involvuntur, apte subjungitur: *Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum:* quia nimirum dum ipsi curis sæcularibus occupati, prædicationis officium deserunt, gregem subditum in querelarum prorumpere clamorem compellunt: ut quasi jure unusquisque subjectus de vita ficti pastoris immurmuret, cur teneat magistri locum, qui non exercet officium. Quamvis fortasse melius per tumorem potentium, superbia Judæorum, & per clamorem pauperum, desideria Gentium figurantur, sicut attestante Veritate per epulantem splendide divitem Judaicus populus designatur; copiam scilicet Legis non ad necessitatem salutis, sed ad pompam elationis assumens, atque in præceptorum verbis non semetipsum ordinate reficiens, sed jactanter ostendens: & per vulneratum Lazarum, qui interpretatur adjutus, forma populi Gentilis exprimitur, quem divinum adjutorium tanto magis erigit, quanto minus de suarum virium facultate confidit. Qui pauper & plenus vulneribus esse describitur: quia Gentilitas corde humilis peccatorum suorum aperuit confessiones. Nam sicut in vulnere ab internis trahitur virus in cute, ita in confessione peccati, dum in publicum secreta panduntur, quasi mali humores a visceribus intimis foras prorumpunt. Illis ergo peccantibus, pauperum clamor auditur: quia dum Judæi contra Deum superbiunt, ad Deum vota Gentilium perveniunt. Unde & mox hæc ipsa immensa ac profunda judicia perhorrescens, non ea curat ratione discutere, sed admiratione venerari, atque ait:

Fictus est pastor qui prædicatione neglecta, curis sæcularibus occupatur.

VER. XVIII.

Luc. 16. 10.

Confessionis necessitas.

Vers. 29. *Ipso enim concedente pacem, qui est qui condemnet? ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contempletur eum?*

CAPUT XIV.

REC. XIII.

Cur unus vocetur & trahatur, alter repellatur, nemo discutiat.

32. Nemo ergo discutiat, cur stante Judaico populo, dudum in infidelitate Gentilitas jacuit; & cur ad fidem Gentilitate surgente, Judaicum populum [a] infidelitatis culpa prostravit. Nemo discutiat, cur alius trahatur ex dono, alius repellatur ex merito. Si enim Gentilitatem miraris assumtam, *Ipso concedente pacem, quis est qui condemnet?* Si Judæam obstupescis perditam, *ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contempletur eum?* Itaque consilium summæ & occultæ virtutis, satisfactio fit apertæ rationis. Unde & in Evangelio Dominus, cum de hujus rei causa loqueretur, ait: *Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus: & revelasti ea parvulis. Ita pater.* Atque mox tamquam rationem quamdam absconsionis ac revelationis adjungens, ait: *Quia sic fuit placitum ante te.* Quibus nimirum verbis exempla humilitatis accipimus, nec temere discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorum vero repulsione præsumamus. Cum enim intulisset utrumque, non mox rationem reddidit, sed sic Deo placitum dixit, hoc videlicet ostendens, quia injustum esse non potest, quod placuit justo. Unde & in vinea laborantibus mercedem reddens, cum quosdam operarios inæquales in opere, æquaret in præmio, & plus in mercede quæreret qui labori amplius insudasset; ait: *Nonne ex denario convenisti mecum? Volo autem & huic novissime dare sicut & tibi: an non licet mihi quod volo facere?* In cunctis ergo [b] quæ exterius disponuntur, aperta causa rationis est occultæ justitia voluntatis. Dicatur itaque: *Ipse enim concedente pacem, quis est qui condemnet? ex quo absconderit vultum suum, qui est qui contempletur eum?* Et quia sic minima sicut maxima, sic singula Deus judicat sicut cuncta, apte subjungitur:

Matth. 11. 25.

Matth. 20. 13.

VER. XIX.

Ibidem *Et super gentem, & super omnes homines.*

CAPUT XV.

Deus minimis providet ut maximis; & singulis, ut universis.

33. Ac sic aperte admoneamur intendere, quia hoc judicium, quod super unam gentem describitur, etiam super omnes homines invisibili examinatione celebratur: ut alius eligatur, alius repellatur occulte, sed nullus injuste. Hoc ergo quod in maximis fieri cernimus, etiam in nobis singulis caute timeamus. Sic enim intenduntur divina judicia super unam animam, sicut super unam urbem: sic super unam urbem, sicut super unam gentem: sic super unam gentem, sicut super universam generis humani multitudinem: quia & sic intendit Dominus singulis, ac si vacet a cunctis; & sic simul intendit omnibus, ac si vacet a singulis. Qui enim omnia administrando implet, regit implendo: nec universis deest, cum disponit unum; nec uni deest, [c] cum disponit universos: cuncta scilicet naturæ suæ potentia quietus operatur. Quid ergo mirum, quia non angustatur intentus, qui operatur quietus? Dicatur itaque, quia hoc subtile judicium exercet & super gentem, & super omnes homines. Quia igitur de specie [d] transivit ad genus, nunc de genere se convertit ad speciem, & quid Judæa proprie mereatur, ostendit dicens:

REC. XIV.

Vers. 30. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.*

CAPUT XVI.

VER. XX.

Qui malis prælatis subjacent, id suæ culpæ tribuant.

34. Verum namque regem super se Judæa regnare noluit, & idcirco exigentibus meritis hypocritam accepit; sicut ipsa quoque Veritas in Evangelio dicit: *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Et sicut Paulus ait: *Pro eo quod caritatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.* In eo ergo quod dicitur: *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi;* potest ipsum omnium hypocritarum caput Antichristus designari. [e] Seductor quippe ille tunc sanctitatem simulat, ut ad iniquitatem trahat. Sed propter peccata populi regnare permittitur: quia nimirum tunc ipsi sub illius regimine præordinantur, qui ejus dominio digni ante sæcula præsciuntur, qui peccatis subsequentibus exigunt, ut sub illo [f] judiciis præcurrentibus disponantur. Quod ergo tunc Antichristus super impios regnat, non est ex injustitia judicantis, sed ex culpa patientis: quamvis plerique & principatum illius non viderunt, & tamen ejus principatui peccatorum suorum conditione deserviunt: quia & quem dominantem sibi minime conspiciunt, eum proculdubio perverse vivendo venerantur. An non ejus

Johan. 5. 43.

2. Thess. 2. 10.

Propter peccata populorum regnaturus est Antichristus.

a Pratel. & nonnulli Norm. *in infidelitatis culpa.*
b Vindoc. Ebroic. & alii Norman. *quæ exterius exponuntur.*
c Pratel. *cum disponit universum.* In Baluz. & Colb. legitur: *nec universo deest . . . . . cum disponit universum.*
d In Turon. *transitur ad genus.*
e In Turon. deest, *seductor.*
f Baluz. *indiciis.*

ejus membra sunt, qui per affectatæ sanctitatis speciem appetunt videri quod non sunt? Ille namque principaliter hypocrisim sumit, qui cum sit damnatus homo, [a] & nequam spiritus, Deum se esse mentitur. Sed proculdubio ex ejus nunc corpore prodeunt, qui iniquitates suas sub tegmine sacri honoris abscondunt, ut professione videri appetant, quod esse operibus recusant. Quia enim scriptum est: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati*: [b] quanto nunc liberius peragunt perversa quæ volunt, tanto ejus servitio obnixius obligantur. Sed nullus, qui talem rectorem patitur, eum quem patitur, accuset: quia nimirum sui fuit meriti, perversi rectoris subjacere ditioni. Culpam ergo proprii magis accuset operis, quam injustitiam gubernantis. Scriptum namque est: *Dabo tibi reges in furore meo*. Quid ergo illos nobis præesse despicimus, quorum super nos regimina ex Domini furore suscipimus? Si igitur irascente Deo secundum nostra merita rectores accipimus, in illorum actione [c] colligimus, quid ex nostra æstimatione pensemus. Quamvis plerumque & electi subjaceant reprobis. Unde & diu David Saulem pertulit; sed subsequente culpa adulterii proditur, quia dignus tunc fuit, qui tanta præpositi asperitate premeretur.

a — Joan. 8. 34. — b — Osee 13. 11. — c — 1. Reg. 18.

Ob delicta gregis, aliquando bonus pastor pervertitur.

35. Sic ergo secundum merita subditorum tribuuntur personæ regentium, ut sæpe qui videntur boni, accepto mox regimine permutentur; sicut Scriptura sacra de eodem Saule intulit, quia cor cum dignitate mutavit. Unde scriptum est: *Cum esses parvulus in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel*. Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium: ut sæpe [d] pro malo gregis, etiam vere boni delinquat vita pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius David propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccavit, & tamen vindictam populus, David peccante, suscepit. Cur hoc? quia videlicet secundum meritum plebium disponuntur corda rectorum. Justus vero judex peccantis vitium ex ipsorum animadversione corripuit, ex quorum causa peccavit. Sed quia ipse scilicet sua voluntate superbiens, a culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipse suscepit. Nam ira sæviens, quæ corporaliter populum perculit, rectorem quoque populi intimo cordis dolore prostravit. Certum vero est, quod ita sibi invicem & rectorum merita connectantur & plebium; ut sæpe ex culpa pastorum deterior fiat vita plebium, & sæpe ex plebium merito mutetur vita pastorum.

1 Reg. 15. 17. — d — 2. Reg. 24. 9.

Vet. xxi. Subditi prælatos etiam malos tolerent, si salva fide possint.

36. Sed quia rectores habent judicem suum, magna cautela subditorum est, non temere vitam judicare regentium. Neque enim frustra per semetipsum Dominus æs nummulariorum fudit, & cathedras vendentium columbas evertit: nimirum significans, quia per magistros quidem vitam judicat plebium, sed per semetipsum facta examinat magistrorum. Quamvis etiam subditorum vitia, quæ a magistris modo vel dissimulantur judicari, vel nequeunt, ejus proculdubio judicio reservantur. Igitur dum salva fide res agitur, virtutis est meritum, si quidquid prioris est, toleratur. Debet tamen humiliter suggeri, si fortasse valeat quod displicet emendari. Sed curandum summopere est, ne in superbiam transeat justitiæ inordinata defensio: ne dum rectitudo incaute diligitur, ipsa magistra rectitudinis humilitas [e] amittatur; ne cum sibi præesse quisque despiciat, quem fortasse contingit ut in aliqua actione reprehendat. Contra hunc tumorem superbiæ, subditorum mens ad custodiam humilitatis edomatur, si infirmitas propria incessanter attenditur. Nam vires nostras veraciter examinare negligimus: & quia de nobis fortiora credimus, idcirco eos, qui nobis prælati sunt, districte judicamus. Quo enim nosmetipsos minus agnoscimus, eo illos quos reprehendere nitimur, plus videmus. [f] Singula hæc mala sunt, quæ sæpe a subditis in prælatos, sæpe a prælatis in subditos committuntur: quia & omnes subditos hi qui præsunt, minus quam ipsi sunt sapientes arbitrantur: & rursum qui subjecti sunt, rectorum suorum actiones judicant, & si ipsos [g] regimen habere contingeret, se potuisse agere melius putant. Unde plerumque fit, ut & rectores minus prudenter ea quæ agenda sunt videant, quia eorum oculos ipsa nebula elationis obscurat: & nonnumquam is qui subjectus est, hoc cum prælatus fuerit faciat, quod dudum fieri subjectus arguebat: & pro eo quod illa quæ judicaverat, perpetrat, saltem quia judicavit, erubescat. Igitur sicut prælatis curandum est, ne eorum corda æstimatione singularis sapientiæ locus superior extollat, ita subjectis providendum est, ne sibi rectorum facta displiceant.

Matth. 21. 12. — Humilitas recti magistra. — e — f — g

Vet. xxii. Pastores mali honorandi, non imitandi. Rec. xv.

37. Si autem magistrorum vita jure reprehenditur, oportet ut eos subditi, etiam cum displicent, [h] venerentur. Sed hoc est solerter intuendum, ne aut quem venerari necesse est, imitari appetas: aut quem imitari despicis, venerari contemnas. Subtilis etenim via tenenda est rectitudinis & humilitatis: ut sic reprehensibilia magistrorum facta displiceant, quatenus subditorum mens a servanda magisterii reverentia non recedat. Quod bene in Noe debriato exprimitur, cujus nudata [i] verecundiora boni filii a versi veniendo texerunt. Aversari quippe dicimur, quod reprobamus. Quid est ergo, quod filii verecunda patris superjecto dorsis pallio aversi venientes operiunt, nisi quod bonis subditis sic præpositorum suorum mala displicent, ut tamen hæc ab aliis occultent? Operimentum aversi deferunt, quia judicantes factum, & venerantes magisterium, nolunt videre quod tegunt.

h — Genes. 9. 21. — i

Rec. xvi. Pastores temporalibus vacantes contemnere, est Deum accusare.

38. Sunt vero nonnulli, qui si parum quid de spiritali conversatione inchoant, cum rectores suos temporalia agere & terrena considerant, mox ordinem supernæ dispositionis accusant, quod nequaquam bene ad regendum prælati sint, per quos [k] conversationis infimæ exempla monstrantur. Sed hi nimirum dum temperare se a rectorum suorum repre-

k

a Edit. Rom. Sixti V. *& nequaquam Spiritus*. Ita quoque Gilot. qui tamen in margine pro varia lect. annotavit, *& nequam Spiritus*. Sic legitur in quinque mss. Anglic. & nostris, necnon in edit. Basil. 1503.

c Turon. Vindoc. Norm. *legimus*.

d Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *pro merito gregis*.

e Longip. *immutetur*. Baluz. corrupte, *ametur*.

f Vulgati, *communia hæc mala sunt*. Nostram lectionem continent mss. Vindoc. Turon. Ebroic. aliique Norm. Ad quam præferendam potissimum nos impellit, quod vix, *communia*, si prius lecta fuisset hæc vox, mutari potuisset in, *singula*; prior enim aptior videtur posteriore. Sciolus itaque non probans, *singula hæc mala sunt* (fortasse quod non intelligeret) scribendum putavit, *communia hæc mala sunt*. Optima tamen est prior lectio qua significatur, singulorum esse vitia quæ Greg. insectatur. In Baluz. & Colb. nihilominus, *communia hæc mala sunt*.

g Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *regimen tenere*. Baluz. & Colb. *regiminis curam gerere*

h Post hæc verba in Baluz. legitur, *explicit lib. xxv.* Nec lib. xxvi. incipit nisi ab his verbis: *numquid a te Deus expetit* &c.

i Ita Colb. Turon. & Norm. Edit. vet. *verecundia*; Recent. *verecunda*. Edit. tamen Paris. 1495. habet, *verecundiora*.

k Veteres edit. *conversionis infirmæ*.

reprehensione negligunt, culpæ suæ exigentibus meritis, usque ad reprehensionem conditoris [a] excedunt: cujus profecto dispensatio inde ab humilibus rectior agnoscitur, unde ab elatis [b] non recta judicatur. Quia enim potestas regiminis ministrari non potest sine studio curæ temporalis, aliquando omnipotens Deus mira dispensatione pietatis, ut teneræ spiritualium mentes a terrena cura disjunctæ sint, onus regiminis duris ac laboriosis cordibus injungit: ut tanto illæ ab hoc mundo securius lateant, quanto hæc in terrenis sollicitudinibus libenter elaborant. In exhibitione quippe suscepti oneris pro ipsis quoque utilitatibus subditorum [c] duræ viæ sunt mundanæ servitutis.

Potestas regiminis ministrari non potest sine studio curæ temporalis.

Quantum debeamus iis qui a temporalium cura, ipsis vacando, nos liberant.

39. Et sæpe, ut dictum est, misericors Deus quos suos tenere diligit, eo illos sollicite ab externis actionibus abscondit. Nam & plerumque paterfamilias ad eum laborem servos dirigit, a [d] quo subtiles filios suspendit: & inde filii sine vexatione decori sunt, unde servi in pulvere fœdantur. Quod quam recte in Ecclesia divinitus agitur, ipsa tabernaculi constructione signatur. Ad Moysen quippe divina voce præcipitur, ut ad tegenda interius Sancta sanctorum, ex bysso, cocco atque hyacintho vela texantur, jussumque est ut ad protegendum tabernaculum, vela cilicina & pelles extenderet, quæ nimirum vel pluvias, vel ventos, vel pulverem tolerarent. (Exod. 26. 1.) Quid ergo per pelles & cilicia, quibus tabernaculum tegitur, nisi grossas hominum mentes accipimus, quæ aliquando in Ecclesia occulto Dei judicio quamvis duræ sint, præferuntur? Quæ quia servire curis temporalibus non timent, oportet ut tentationum ventos & pluvias de hujus mundi contrarietatibus portent. Quid vero per hyacinthum, coccum, byssumque signatur, nisi sanctorum vita tenera, sed clara? Quæ dum caute in tabernaculo sub ciliciis & pellibus absconditur, sua ei integra pulcritudo servatur. Ut enim in interioribus tabernaculi byssus fulgeat, coccus coruscet, hyacinthus cæruleo colore resplendeat, desuper pelles & cilicia imbres, ventos & pulverem portant. Qui igitur magnis virtutibus in sancta Ecclesiæ sinu proficiunt, præpositorum suorum vitam despicere non debent, cum vacare eos rebus exterioribus vident: quia hoc quod ipsi securi intima penetrant, ex illorum adjumento est, qui contra procellas hujus sæculi exterius laborant. Quam enim candoris sui gratiam retineret, si byssum pluvia tangeret? Aut quid fulgoris atque claritatis coccus, vel hyacinthus ostenderet, si hæc susceptus pulvis fœdaret? Sit ergo desuper textura cilicii fortis ad pulverem, sit inferius color hyacinthinus aptus ad decorem. Ornent Ecclesiam, qui solis rebus spiritalibus vacant: tegant Ecclesiam, quos & labor rerum corporalium non gravat. Nequaquam ergo contra rectorem suum exteriora agentem murmuret is qui intra Ecclesiam sanctam jam spiritaliter fulget. Si enim tu secure interius ut coccus rutilas, cilicium quo protegeris, cur accusas?

Ver. xxxiii. Prava prælatorum exempla Deus ordinat in pœnam superborum subditorum.

40. Sed a quibusdam [e] quæritur, quia dum saltem pro utilitate subditorum rectores nimium temporalibus curis inserviunt plerique in Ecclesia eorum exemplo deterescunt. Quod verum valde esse quis abneget, cum curari a pastoribus terrena quam cælestia sollicitius videt? Sed neque hæc injusta sunt, si ut superius diximus, res præsidentium juxta subditorum merita disponuntur. Occulte namque & sponte perpetratæ culpæ exigunt, ut prava & a pastoribus exempla præbeantur, quatenus justo judicio is qui de via Dei superbus exorbitat, in via qua graditur, etiam per ducatum pastoris offendat. Unde per Prophetam quoque prænuntiantis studio dicitur, non maledicentis voto: *Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurva*. (Psal. 68. 24.) Ac si dicat: Qui humanæ vitæ actionibus quasi prævidendis itineribus præsunt, veritatis lucem non habeant, ut & qui sequuntur subditi, iniquitatum suarum oneribus incurvati, omnem statum rectitudinis amittant. Quod factum proculdubio in Judæa novimus, cum in ipso nostri Redemtoris [f] adventu pharisæorum turba atque sacerdotum a vero lumine mentis oculos clausit, & per præpositorum exempla gradiens, in infidelitatis tenebris populus erravit.

Dum maledicere videntur Prophetæ, prædicunt.

Qui sensu Deus faciat regnare hypocritam.

41. Sed quæri rationabiliter potest, quomodo hoc in loco dicitur, quod regnare hypocritam Dominus facit, cum de hac re specialiter per Prophetam conqueritur, dicens: *Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognovi*. (Osee 8. 4.) Quis enim recte sentiens dicat, quia facit Dominus quod minime cognoscit? Sed quia scire Dei approbare est, nescire reprobare; unde quibusdam quos reprobat, dicit: *Nescio vos unde sitis, discedite a me omnes operarii iniquitatis*: (Luc. 13. 25.) & aliquando facere Dei, est id quod fieri prohibet, irascendo permittere; unde & regis Ægypti cor se obdurare asseruit, quia videlicet obdurari permisit: (Exod. 4. 21.) miro modo hypocritas Dominus & regnare facit & nescit: facit finendo, nescit reprobando. Unde necesse est, ut ad omne quod in hac vita [g] concupiscitur, prius voluntas interna requiratur. Quam cum humani cordis auris percipere appetit, sciat quia hæc non verbis, sed rebus sonat. Locus ergo regiminis cum regendus offertur, in se prius necesse est ut quisque discutiat, si loco vita congruit, si ab honore actio non dissentit: ne justus omnium rector eo post in tribulatione preces non audiat, quo ipsa quoque ejus, de quo tribulatio oritur, exordia honoris ignorat.

a Turon. *exeunt*.
b Gussanv. aliique ed. *non recte judicatur*.
c Editi recent. *duræ vitæ sunt*. Aliam lectionem quam anteponimus, habent mss. Turon. Vindoc. Colb. Longip. Ebroic. aliique Norman. nec non vet. ed.
d Ita Vindoc. Turon. Colb. Pratel. & alii Norm. Recent. editi, *a quo subtilius filios*.
e Fortasse legendum, *queritur*, passive sumtum: frequenter Gregorius hoc modo usurpat verba deponentia, qualia, *m. litare*; initio lib. 20. *Intueri* lib. 21. num. 35. Itaque hic, *a quibusdam queritur*, sic forsitan intelligendum, *quidam queruntur*.
f Longip. *aspectu*.
g Turon. *respicitur*.

LIBER VIGESIMUS-SEXTUS.

Exponit S. Doctor septem ultimos Versus Cap. 34. & Caput 35. ex integro, cum 21. prioribus Versibus Cap. 36. Ubi latissime in sensus tum allegoricos tum morales excurrit.

CAP. I. Fictæ ac veræ humilitatis indicia.

1. IN locutionibus suis hoc arrogantes viri habere inter alia proprium solent, quod ab auditoribus suis ne quid fortasse inordinatum dixerint, tunc requirunt, cum se laudabiliter aliquid dixisse cognoscunt. Hæc videlicet faciunt, non quod de dictis suis ambigant, sed quod ab audientium judicio favores quærant. Nam inveniri facile poterit, quo animo percunctantur, si quisquam cum eorum bona laudat, etiam mala reprehendat. Certum quippe est, quia sicut inflantur laudibus, ita correptionibus inflammantur; [a] & cum a quolibet se vel juste reprehendi conspiciunt, mox in malis suis fomitem defensionis exquirunt. Quomodo ergo de bonis suis humiliter ambigunt, qui mala sua defendere etiam perverse moliuntur? Ille est enim vere humilis in bonis, qui non est defensor in malis. Nam qui de malis suis arguitur, & contra verba arguentis accenditur, quando de bonis suis quasi humiliter titubat, per humilitatis vocem ornari appetit, non doceri. Eliu itaque vitam arrogantium signans, postquam multa interna & sublimia intulit, ecce in verbis formam humilitatis assumit, & æquitate proposita, sub quadam discipulatus imagine beatum Job alloquitur dicens:

[b] *Quia ego locutus sum ad Deum, te quoque* [c] *non prohibebo. Si erravi, tu doce me; si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.*

Job. 34. Vers. 31. & 32.

CAP. II. Humilitatis larva cito abjicitur.

2. Sicut sæpe contingit ut bona loquantur & mali, multa Eliu fortia paulo superius se dixisse meminerat, & securus idcirco ne fortasse erraverit, requirebat. Neque enim requireret, si se errasse credidisset. Est namque, ut dixi, propria arrogantium fraus, ut tunc de errore requirere studeant, quando se noverint non errasse. Qui rursum requirere, vel argui de errore despiciunt, si quando se errasse veraciter præcognoscunt. Non enim esse, sed videri humiles appetunt; & tunc requirendo speciem humilitatis assumunt, quando de ipsa magis requisitione laudantur. Sed quia omnino difficile est, ut elatio quæ regnat in corde, non erumpat in voce; auditores arrogantium si eorum dicta paulisper taciti expectant atque considerant, citius corda illorum subsequentia verba manifestant. Diu quippe morari non possunt in ipsa humilitatis imagine, quam specietenus sumunt. Superbis enim mentibus humilitas alta est, & cum ejus formam conscendere ambiunt, lassatis animi gressibus quasi a clivosis atque asperis itineribus dilabuntur. Alienum est scilicet, quod videri appetunt, & idcirco ejus imagini diu inhærere nequaquam possunt. Grave pondus æstimant, cum eam saltem specietenus portant, & quousque hanc abjiciant, vim quamdam in corde patiuntur: quia videlicet elationis usui male dominanti deserviunt, atque ejus imperio semetipsos quales sint prodere compelluntur, ne diu possint videri quod non sunt. Unde Eliu quoque postquam de errore doceri se petiit, postquam iniquitatem non se ultra locuturum promisit, subito ab humilitatis specie ad verba [d] tumidæ causationis exilivit. Nam subdidit, dicens:

Numquid a te Deus expetit eam, quia displicuit tibi?

CAP. III. Sancti humanum judicium non metuunt sed divinum, ad quod etiam provocare simulant mali.

3. Ac si diceret: Ego coram Domino rationes positurus sum, cur modo iniquitas mea a te reprehenditur, quæ constat quod in judicio a te non requiratur. Recti viri cum injuste ab hominibus impetuntur, ad supernum judicium recurrunt. [e] Unde & ab eodem beato Job dicitur: *Ecce in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis*. Et quia ei placere summopere cupiunt, ejus solius testimonium requirunt. Perversi quoque, quia justorum vitam deserunt, sed nonnumquam eloquia sequuntur, cum de suis male gestis increpantur, hoc assumunt in argumentum defensionis, quod justi proferunt [f] in testimonium puritatis. Unde eis & consuetudo jam facta est, ut si quis eos de factis suis arguat, Dei magis judicium, quam hominum quærant. A Deo enim & cum se damnandos noverint, judicari non metuunt, & judicari ab hominibus erubescunt. Proponunt ergo majus, quod non metuunt, ut hoc minus declinare valeant, quod erubescunt. Scriptum quippe est: *Unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo*. Quia ergo tunc damnatio uniuscujusque manifesta est, exinde modo iniqui colligunt, ut etiam perversa uniuscujusque actio sit secura; ne modo eam quilibet justus arguendo discutiat, a qua constat quod in judicio alienus existat. At contra piorum conscientiæ grande sibi conferri præmium credunt, cum de quibusdam modo suis actionibus illicitis arguuntur. Proponunt etenim ante oculos cordis, quia districtum Dei judicium tanto verius tunc super eos mitigabitur, quanto nunc acrius arguente homine prævenitur; & temporalem iram super se [g] lucrum computant, per quam se æternam posse evadere non ignorant. Eliu ergo typum cunctorum arrogantium tenens, & magis eligens æterna invectione percuti, quam temporaliter increpari, dicat: *Numquid a te Deus expetit eam, quia displicuit tibi?* Quia vero esse culpabiliores solent hi, qui loqui in contentione inchoant, quam qui respondent, subdidit, dicens:

Ver. & Reg. 31. Job 16. 19.

Rom. 14. 12.

Tu enim cœpisti loqui, & non ego.

Ibidem

CAP. IV.

4. Eo se innocentem credidit, quo pulsatus erupit;

a In ed. *& a quolibet se vel juste reprehendi despiciunt*. Nostram lectionem longe meliorem suppeditarunt mss Vindoc. Ebroic. aliique Norm.

b Vindoc. *quia ergo ego*. Colb. *quia ergo locutus*.

c Pratel. *non prohibeo*. Ita etiam Colb.

d Ed. *tumidæ excusationis*. Lectio quam sequimur est mss. Angl. Norm. Vindoc. Colb. aliorumque quos consuluit Gussanv.

e Sic optime mss. veteresque edit. In Gilot. 1571. aliisque seq. etiam in Gussanv. crassissimo errore legitur: *Unde & ab eodem ad Beatum Job dicitur*: Ecce in cælo. Quæ verba sunt ipsius Job.

f Ita post mss. antiqui edit. A recentioribus sic mutatum, *cum testimonio puritatis*, quod alteri membro minime respondet: *in argumentum defensionis*.

g Plerique Norm. *lucrum putant*.

rupit; nimirum nesciens, quia innocentia non tempore defenditur, sed ratione. Quid enim ejus defensionibus adminiculatur, quod etsi tacenti nulla intulit, recte tamen inchoanti prava respondit? Postquam vero in verbis elationis[a] ostenditur, ecce iterum sub requisitionis velamine palliatur, atque infert, dicens:

Frustra se innocentes putant, qui pulsati durà respondent.

Ibidem. *Quod si quid melius nosti, loquere.*

Quamvis dum non ait: Quia melius nosti, sed, *Si quid melius nosti, loquere*: nimis hoc ipsum superbisse est, de melioris scientia dubitasse. Hoc tamen, quod beato Job locum loquendi tribuit, humilitatem se[b] exhibuisse indicavit. Sed sicut supra dictum est, quia in actione arrogantium omne quod superducto sermone tegitur, prorumpente rursum intentione elationis aperitur, citius Eliu innotuit qua mente beatum Job loqui postulavit. Nam sequitur:

Vers. 34. & 35. *Viri intelligentes loquantur mihi, & vir sapiens audiat me. Job autem stulte locutus est, & verba illius non sonant disciplinam.*

Cap. V. Rec. III. Mentiri non licet humilitatis gratia.

5. Ecce dum quasi humiliter beato Job loqui tribuit, quid intrinsecus gestaret ostendit, dicens: *Viri intelligentes loquantur mihi*: dedignatus videlicet, si beatus Job loqui præsumeret, qui quasi ejus intelligere verba non posset. Et quia non solum ad loquendum, sed etiam ad audiendum, beatum Job indignum fuisse judicavit, illico adjunxit: *Vir sapiens audiat me.* Ac si diceret: Huic loqui injuste conceditur, qui etiam audire verba sapientium non meretur. Atque mox aperte, quam despecta de illo sentiat, manifestat, dicens: *Job autem stultus locutus est, & verba illius non sonant disciplinam.* Sine disciplina locutum beatum Job credidit, quia justum se in suis operibus fuisse memoravit. Verum fortasse Eliu diceret, si ea quæ beatus Job de seipso narraverat, non de illo hæc eadem ipse disciplinæ auctor existimasset. Inocenter enim Job se asseruit flagellatum, quem Deus etiam perhibuit frustra percussum. Quid ergo vox percussi superbum sonuit, quæ a sententia ferientis nullatenus discrepavit? [c] Incaute sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant; immo mentiendo superbiunt, quia contra veritatem se erigunt, quam relinquunt. Qui enim, necessitate cogente, vera de se bona loquitur, tanto magis humilitati jungitur, quanto & veritati sociatur. An Paulus humilis non fuit, quando æmulatione veritatis contra falsos apostolos tot de se discipulis fortia gesta narravit? Qui nimirum veritati inimicus existeret, si abscondendo virtutes proprias, prædicatores errorum prævalere permisisset.

Jer. 2. 35. — 22. q. 2. c. Incaute. — 1. Tim. 2. 7. Act. 20. 18. 19.

Sed quia arrogantes viri in eo quod bonorum dicta superbe examinant, verborum magis superficiem, quam [d] rerum ordinem pensant, Eliu beati Job sententias disciplinam credidit non sonasse. Quia vero sæpe asperitas superborum usque ad duritiam maledictionis extenditur, illico contra beatum Job, quasi ad Deum faciens verba, subjungit:

Vet. III.

Vers. 36. *Pater mi, probetur Job usque ad finem.*

Cap. VI. Rec. IV. Superbi afflictis compati nesciunt.

6. Ecce hoc [e] quod de arrogantiæ tumore conceperat, in verbis etiam maledictionis exaltat. Sed fortasse benevolæ vim probationis optaret, si stetisse eum in probatione judicasset. Ut ergo aperte malitia ejus crudelitatis appareat, probari eum adhuc per flagella deprecatur, quem inter flagella lapsum fuisse jam queritur. Præmisit quod sensit, ut apertius cognosci debeat, quod optavit. Adhuc feriri postulat, quem jam peccasse sub manu ferientis accusat. Propria hæc arrogantium vota sunt, ut vitam dolentium examinari acrius deprecentur: quia quanto sibimetipsis justiores sunt, tanto alienis doloribus duriores existunt. Nesciunt enim in se passionem alienæ infirmitatis trahere, & sicut suæ, ita etiam proximi imbecillitati misereri. Quia enim de se alta sentiunt, idcirco humilibus nullatenus condescendunt. Eliu beatum Job pro culpa percussum credit, atque ideo exhibenda ei pietatis viscera nec inter tot dolores æstimavit. Viri autem veraciter sancti cum flagellari quempiam etiam pro culpa cognoscunt, etsi quædam ejus inordinata corripiunt, ad quædam tamen dolentia compatiuntur; & sic sciunt tumentia premere, ut sciant etiam cruenta refovere; quatenus in eis [f] cum dura emolliuntur, infirma roborentur. At contra arrogantes viri quia caritatis viscera non habent, non solum non compatiuntur etiam justis dolentibus, sed eos insuper sub specie justæ increpationis affligunt; & vel si qua in eis sunt parva mala exaggerant, vel ea quæ vere bona sunt, male apud se interpretando commutant.

In correptione sic tumentia premenda sunt, ut cruenta foveantur.

Vet. IV. Rec. V.

Sancti doctores delinquentium vitia exaggerare solent.

7. Quamvis etiam [g] casti doctores sæpe exaggerare soleant delinquentium vitia, & ex quibusdam signis publicis occulta rimari, ut possint ex minimis majora cognoscere. Unde ad Ezechielem dicitur: *Fili hominis, fode parietem.* Ubi mox subdidit: [h] *Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum, & dixit ad me: Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic. Et ingressus vidi: & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium abominatio, & universa idola domus Israel depicta erant in pariete.* Per Ezechielem quippe præpositorum persona signatur: per parietem, duritia subditorum. Et quid est parietem fodere, nisi asperis correptionibus duritiam cordis aperire? Quem cum perfodisset, apparuit ostium: quia cum cordis duritia asperis correptionibus aperitur, quasi quædam janua ostenditur, ex qua omnia in eo qui corripitur, cogitationum interiora videantur. Unde & bene illic sequitur: *Et dixit ad me: Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic.* Quasi ingreditur ut abominationes aspiciat, qui discussis quibusdam signis exterius apparentibus, ita corda subditorum penetrat, ut cuncta ei quæ illicite cogitantur, innotescant. Unde & subdidit: *Et ingressus vidi: & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium abominatio.* In reptilibus, cogitationes omnino terrenæ signantur: in animalibus vero, jam quidem aliquantulum a terra suspensæ, sed adhuc terrenæ mercedis præmia requirentes. Nam reptilia toto ex corpore terræ

Ezec. 8. 8. — Ibid. 9. & 10.

Quid sit cordis parietem fodere.

a Pratel. *extenditur*; sed legendum, *ostenditur*, propter antithesim alterius verbi, *palliatur*.

b Recent. invitis mss. *exhibuisse judicavit*.

c Ita mss. nostri & edit. pene omnes. In Gussanv. *incauti sunt humiles*. Gratianus loco indicato duplicem exhibet lectionem, *incaute sunt humiles*, &, *incauti sunt homines*.

d Ita Vindoc. Baluz. Colb. Ebroic. aliique Norm. non, *rerum cardinem*; ut habes in editis.

e Pratel. *quod quasi de arrogantia*.

f Turon. Baluz. Colb. & pler. Norm. *cum dura emolliunt*. Vet. edit. Paris. & Basil. *quatenus in eis dura emolliantur, infirma roborentur*.

g Sic legitur in mss. Baluz. Colb. Vindoc. Turon. Norman. quos sequuntur priores edit. At posterioribus editoribus visum est pro, *casti*, sufficere, *sancti*. Quamvis dici possint *casti* doctores, qui eloquia Dei *casta* non adulterantur.

h Al. *& cum perfodissem*.

ræ inhærent: animalia autem ventre a terra suspensa sunt; appetitu tamen gulæ ad terram semper inclinantur. Reptilia itaque sunt intra parietém, quando cogitationes volvuntur in mente, quæ a terrenis desideriis numquam levantur. Animalia quoque sunt intra parietem, quando & si qua jam justa, si qua honesta cogitautur, appetendis tamen lucris temporalibus honoribusque deserviunt: & per semetipsa quidem jam quasi a terra suspensa sunt, sed adhuc per ambitum quasi per gulæ desiderium sese ad ima submittunt. Unde & bene subditur: *Et universa idola domus Israel depicta erant in pariete.* Scriptum quippe est: *Et avaritia, quæ est idolorum servitus.* (Colos. 3. 5.) Recte ergo post animalia, idola describuntur: quia etsi honesta actione quasi a terra se erigunt, ambitione tamen inhonesta semetipsos ad terram deponunt. Bene autem dicitur: *Depicta erant*; quia dum exteriorum rerum intrinsecus species attrahuntur, In corde quasi depingitur quidquid fictis imaginibus cogitatur.

(Vet. v. Rectoris animarum in scrutandis cordis piaculis pia severitas.)

8. Notandum itaque est, quia prius foramen in pariete, ac deinde ostium cernitur, & tunc demum occulta abominatio demonstratur: quia nimirum uniuscujusque peccati prius signa forinsecus, deinde janua apertæ iniquitatis ostenditur: & tunc demum omne malum quod intus latet, aperitur. Idcirco ergo solent etiam sancti doctores graviter minuta discutere, [a] ut ab extremis exterioribus ad occulta possint majora pervenire. Verba asperæ increpationis movent, ut spinas mortiferæ cogitationis eradicent: & hæc cum agunt, caritatis amore sæviunt, non inflatione elationis intumescunt. Mori enim pro ipsis parati sunt, quos quasi usque ad mortem sævientes affligunt. Servant in cogitatione quod diligunt, sumunt in specie quod persequuntur. Bona prædicantes insinuant, mala autem caventes prænuntiant, non ut Eliu desiderantes exorant. Erga commissos sibi ita nonnumquam in correptione fervent, ac si de tranquillitate nihil habeant: sed ita in dilectione tranquilli sunt, ac si nullus eos fervor accendat. Valde enim metuunt, ne si a pravorum correptione cessaverint, ipsi pro eorum damnatione puniantur: & cum ad verba invectionis [b] inflammantur, inviti quidem ad hæc veniunt, sed tamen hæc defensionem sibi apud districtum judicem præparant.

(Qui a correptione cessat, damnari metuat.)

(Corripiendorum & erudiendorum ad pœnitentiam & pietatem delinquentium ordo.)

9. Unde & eidem rursus [c] Ezechieli dicitur: *Fili hominis, sume tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo civitatem Jerusalem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro. Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & inter civitatem.* (Ezech. 4. 2. &c.) Cujus enim Ezechiel, nisi magistrorum speciem tenet? cui dicitur: *Sume tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo civitatem Jerusalem.* Doctores quippe sancti sibi laterem sumunt, quando terrenum cor auditorum, ut doceant, apprehendunt. Quem laterem coram se ponunt, quia tota illud sollicitudinis intentione custodiunt. In quo & civitatem Jerusalem jubentur describere: quia prædicando terrenis cordibus curant summopere quanta sit supernæ pacis visio demonstrare. Cui bene etiam dicitur: *Et ordinabis adversus eam obsidionem, & ædificabis munitiones.* Sancti enim prædicatores obsidionem circa laterem, in quo Jerusalem civitas descripta est, ordinant, quando terrenæ menti, sed jam supernam patriam requirenti, quanta eam in hujus vitæ tempore vitiorum impugnet adversitas demonstrant. Cum enim unumquodque peccatum quomodo menti insidietur ostenditur, quasi obsidio circa Jerusalem civitatem voce prædicatoris ordinatur. Sed quia non solum insinuant quomodo mentem insidiantia vitia expugnent, sed etiam quomodo custoditæ virtutes roborent, recte subjungitur: *Et ædificabis munitiones.* Munitiones quippe sanctus prædicator ædificat, quando quæ virtutes quibus vitiis obvient, insinuare non cessat. Et quia virtutibus crescentibus plerumque bella tentationis augentur, recte adhuc additur: *Et comportabis aggerem: & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro.* Aggerem namque comportat, quando prædicator quisque molem crescentis tentationis indicat. Et contra Jerusalem castra erigit, quando rectæ intentioni audientium, [d] hostis callidi circumventiones quasi incomprehensibiles insidias prædicit. Atque in gyro arietes ponit, quando tentationum aculeos in hac vita nos undique circumdantes, & virtutum murum perforantes innotescit.

(Quis & quantus zelus ad id necessarius.)

10. Ubi bene additur: *Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & inter civitatem.* (Ezech. 4. 3.) Per sartaginem namque frixura, per ferrum vero fortitudo ostenditur. Quid autem ita magistri atque doctoris mentem, quam zelus Domini frigit & excruciat? Unde & Paulus hujus sartaginis incendebatur frixura, cum diceret: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? & quis scandalizatur, & ego non uror?* (2. Cor. 11. 29.) Et quia quisquis zelo Dei contra peccantes accenditur, forti in perpetuum custodia munitur, ne ex neglecta prædicationis & regiminis cura damnetur, recte dicitur: *Pones eam murum ferreum inter te & inter civitatem.* (Ezech. 4. 3.) Sartago enim ferrea, murus ferreus inter Prophetam & civitatem ponitur: quia cum nunc fortem zelum doctores exhibent, eumdem zelum postmodum inter se & auditores suos fortem munitionem tenent: ne tunc ad vindictam destituti sint, si nunc fuerint in correptione dissoluti. Hanc sartaginem Propheta idem, ut inter se & auditores suos murum sumeret, audiebat, cum ei divina vox præmitteret, dicens: *Si tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit conversus ab impietate sua, & a via sua impia, ipse quidem [e] in impietate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.* (Ezech. 3.) Hanc sartaginem inter se & discipulos murum Paulus posuerat, cum dicebat: *Mundus sum a sanguine omnium vestrum: non enim subterfugi, quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis.* (Act. 20. 26.) Nunc ergo doctores necesse est ut appetant [f] zeli ardoribus frigi, ne cogantur post de torpore negligentię igne gehennę cruciari.

11. Sed aliud est [g] quod injustis & subditis, aliud quod (Vet. 11.)

a Ita mss. Anglic. Norm. Baluz. Colb. Vindoc. Turon &c. In vet. edit. Paris. *ne ab extremis erroribus*. In recent. vulgatis, *ut ab externis erroribus*. Præferenda mss. lectio, in qua allusum videtur ad ea quæ præcesserunt: *notandum itaque est quia prius foramen &c.*
b Vindoc. & Pratel. *se inflammant*.
c In Turon. & nonnullis vetust. mss. *Jezechieli*. Ac infra, *Jezechiel*.
d His in diversa abeunt mss. Longip. habet: *hostes callidos circumspectans quasi &c.* Turon. *quando rectæ intentioni audientium patefacere, & quasi incomprehensibiles insidias prædicit.* Baluz. Colb. & Norm. *hostis callidi circumspectas & quasi incomprehensibiles &c.* In vet. edit. Paris. & Basil. *incircumspectas & quasi &c.*
e Sic Vindoc. Baluz. Colb. Norm. At excusi, *in iniquitate*.
f Vindoc. & Ebroic. aliique Norm. *zeli fervoribus*.
g Turon. *quod justis & subditis, quod injustis & non subditis*.

Qua discretione exercendus. quod justis & non subditis debemus. Ad illorum nos correptionem atque custodiam reddendarum rationum debet timor accendere: [a] ad istorum vero venerationem ipsa considerata æquitas inclinare. Sed arrogantes viri, quia hujus formam discretionis ignorant, hoc justis & non subditis exhibent, quod a bonis prædicatoribus fieri & injustis & subditis vident. Qui cum ad fervorem invectionis injuste prosiliunt, etiam per verba maledictionis excedunt. Quia enim nequaquam proximos sicut se diligunt, proximis optare non desinunt, quod ipsi sibimet [b] evenire pertimescunt. Unde Eliu occultum odium in manifestatione maledictionis exsudans, ait: *Pater mi, probetur Job usque ad finem; ne desinas ab homine iniquitatis.* Hominem iniquitatis vocat, quem Deus justum præ omnibus superna attestatione denuntiat. Et quia multa adhuc sub hac indiscretione subjuncta sunt, breviter ea æstimo transcurrenda. Dicta enim quæ gravitate carent, intenta expositione non indigent. Sequitur:

(Ex occulto odio non prodeat.)

Qui addidit super peccata sua blasphemiam. (Vers. 37.)

CAPUT VII. Rec. vi. Eliu eos adumbrat, qui, cum pro veritate loqui videntur, a veritate sunt alieni.

12. Accusat eum & pro peccatis flagella meruisse, & post flagella peccasse. Longe vero aliter Dominus judicat, qui & frustra flagellatum insinuat, & bona duplicia post flagella retribuit. Pœna enim debetur culpæ, non præmium. Beatus ergo Job sine culpa locutus ostenditur, quem post locutionem præmia subsequuntur. Eliu itaque, quia pro Domini defensionibus loquens, de beato Job aliud quam Dominus sentit, quasi dum pro veritate verba multiplicat, a veritate discordat. Sequitur: (Job. 2. 3. Job 42. 10.)

Inter nos interim constringatur, & tunc ad judicium provocet sermonibus suis Deum. (Ibidem)

CAPUT VIII. Non solum inepta dicere student, sed multa.

13. Ac si diceret: Ex nostra assertione cognoscat, quia nequaquam divinæ examinationi sufficiat. Et quia arrogantes viri non solum student inepta dicere, sed etiam multa; versus qui sequitur, bene de illo frequenter infertur.

Igitur Eliu hæc rursum locutus est. (Job 35. Vers. 1.)

CAP. IX. V. & R vii. Superborum immensa loquacitas.

14. Omnis qui multa loquitur, in locutione sua semper incipere studet: quatenus inchoatione ipsa suspensos auditores faciat, ut eo attentius taceant, quo quasi novum audire aliquid exspectant. Eliu vero alia finiens, alia incessanter exorditur, ut immensa loquacitas per subjuncta semper initia continuetur. Sequitur:

Numquid æqua tibi videtur tua cogitatio, ut diceres: Justior sum Deo? (Vers. 2.)

CAP. X. Innocentes quam injuste soleant accusare.

15. Quia beatus Job justiorem se Deo non dixerit, omnis qui textum historiæ legit, agnoscit, sed ait: *Proponat æquitatem contra me, & perveniet ad victoriam judicium meum.* Vitam suam videlicet pensans, & causas percussionis ignorans, ut sæpe jam dictum est, pro diluendis peccatis se credidit & non pro augendis meritis flagellari: & idcirco judicium suum ad victoriam pervenire confisus est, quia culpam in se, pro qua debuisset percuti, non invenit. Quod quidem de illo & Dominus ad diabolum dixit: *Commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra.* Quid ergo hæc loquendo peccavit, qui verbis istis divinæ de se & occultæ sententiæ etiam nesciendo consensit? Aut quid obest, si a rectitudine veritatis humano judicio verba nostra superficietenus discrepant, quando in cordis cardine ei compaginata concordant? Humanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant: divina vero judicia talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Apud homines cor ex verbis, apud Deum vero verba pensantur ex corde. Beatus ergo Job dum hoc ait exterius quod interius Dominus dixit; omne quod locutus est, tanto juste exterius intulit, quanto pie ab interna sententia non recessit. Quamvis prophetico spiritu repletus, in eo quod ait: *Proponat æquitatem contra me, & perveniet ad victoriam judicium meum*, intueri Redemtoris nostri præsentiam potuit. Ipse enim qui est virtus Patris & sapientia, etiam ejus equitas non inconvenienter accipitur. Unde scriptum est: *Qui factus est nobis a Deo sapientia, & justitia, & sanctificatio.* Quam scilicet æquitatem, quia Deus iniquis fugientibus incarnatam ostendendo contra posuit; eos protinus ab iniquitate revocavit, & humanum genus in eo judicio antiquum adversarium vicit, quo æquitatem Dei adversantem suis itineribus invenit. Sequitur: (Job 23. 7. Job 2. 3. 22. 9. 5. 6. Humanæ. Job 23. 7. 1. Cor. 1. 30.)

Dixisti enim, Non tibi placet quod rectum est: vel quid tibi proderit, si ego peccavero. (Vers. 3.)

CAP. XI. Aut falsa loquuntur, aut si vera, at non convenientia.

16. Si tota libri series attenditur, nihil horum beatus Job dixisse monstratur. Sed arrogantes viri, sicut & superius diximus, habere hoc proprium solent, ut dum in nimia invectione prodeunt, etiam invehendo mentiantur: & cum non possunt juste reprehendere quæ sunt, reprehendant mentiendo, quæ non sunt. Sequitur:

Itaque ego respondebo sermonibus tuis, & amicis tuis tecum. (Vers. 4.)

Dictis superioribus quasi beati Job culpabilia verba narravit, atque ex eis sibi materiam loquendi proposuit: sed verbis subsequentibus forti acumine discutit hoc, quod sibi ad dicendi materiam fallaciter finxit. Et fortes quidem sunt sententiæ, quæ sequuntur, sed beati Job personæ non congruunt: tantoque eum increpationis hujus tela non feriunt, quanto contra eum injuste mittuntur. Sequitur:

Suspice cælum, & intuere, & contemplare æthera quod altior te sit. Si peccaveris, quid ei nocebis: si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Porro si juste egeris quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? (Vers. 5. 6. & 7.)

CAPUT XII. Rec. viii. Vestigia Dei sunt creaturæ.

17. Quamvis beato Job scienti majora, nequaquam dici ista debuerint: vera tamen sunt quæ dicuntur, quod videlicet Deo nec peccata nostra noceant, nec bene gesta concurrant. Unde subsecutus, adjunxit: *Homini qui similis tui est, nocebit impietas tua: & filium hominis adjuvabit justitia tua.* Sed inter hæc illud est solerter intuendum, quod ait: *Suspice cælum, & intuere, & contemplare æthera quod altior te sit.* Hæc enim dicens, nimirum colligit, ut considerare debeat quanto minus Deo actione sua aut prosit aut noceat, qui altitudini cæli atque ætheris prodesse vel nocere non possit. Quamvis in cælo vel æthere possimus supernas potestates accipere, divinis semper obtutibus inhærentes, ut cum angelicos spiritus longe adhuc a nobis distare conspicimus, ipsi creatori atque dominatori spirituum [c] quam longe distamus inferius, agnoscamus: corpoream tamen cæli ætherisque materiam hoc loco sentire nil obstat. (Vers. 8. Ver. viii.)

Nam

Tom. I. Fff.

a Vindoc. Pratel. & plerique Norman. *istorum vero venerationi.*

b Colb. Pratel. & alii a Gussanv. appellati sic habent. Ipse tamen Gussanv. cum recentioribus hanc prætulit lectionem, *invenire pertimescunt.*

c Excusi, *quanto distamus.*

Nam si vigilanter exteriora conspicimus, per ipsa eadem ad interiora revocamur. Vestigia quippe creatoris nostri, sunt mira opera visibilis creaturæ. Ipsum namque adhuc videre non possumus; sed jam ad ejus visionem tendimus; si eum in his quæ fecit, miramur. Ejus ergo vestigia creaturam dicimus, quia per hæc quæ ab ipso sunt, sequendo imus ad ipsum. Unde Paulus ait: *Invisibilia ejus per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus & divinitas.* Unde & in libro Sapientiæ scriptum est: *Per magnitudinem enim creaturæ & speciem, potest intelligibiliter creator videri.* Menti enim nostræ peccato suo exterius sparsæ, necdum Deus, sicut est, interius innotescit: sed dum facturæ suæ decus foris proponit, quasi quibusdam [a] nobis nutibus innuit, & quæ intus sequamur, ostendit; ac miro modo ipsis formis exterioribus nos ad interiora perducit: innuit immensa admiratione quod est, mira hæc exterius ostendendo, quæ non est. Hinc enim de sapientia scriptum est: *In viis ostendit se illis hilariter, & omni providentia occurrit illis.*

Rom. 1. 23. — *Sap. 13. 5.* — *Sap. 6. 17.*

Viæ sunt ad Creatorem.

18. Viæ quippe ad creatorem sunt, [b] opera considerata creaturæ. Quæ dum facta cernimus, potentiam factoris miramur. In istis viis a sapientia omni nobis providentia occurritur; quia factoris nobis virtus inquirenda proponitur in omne quod mirabiliter factum videtur; & quocumque se verterit anima, si vigilanter intendit, in iisdem ipsis Deum invenit, per quæ reliquit; ejusque potentiam ex eorum rursus consideratione cognoscit, quorum amore deseruit: & per quæ perversa cecidit, per hæc conversa revocatur. Ubi enim lapsi sumus, ibi incumbimus ut surgamus: & quasi ibi surgendo manum considerationis figimus, ubi pede amoris lubrici corruentes negligendo jacebamus. Quia enim ab invisibilibus per visibilia cecidimus, dignum est ut ad invisibilia ipsi rursum visibilibus innitamur: ut quo casu anima venit ad infima, eo gradu revertatur ad summa; atque eisdem, quibus corruit, passibus surgat: dum, sicut dictum est, illa nos ad Deum bene considerata revocant, quæ nos ab eo male electa diviserunt. Eliu itaque ut vim considerationis admoveret, atque ex corporeis rebus ostenderet, quanto sit homine excelsior Deus, bene intulit: *Suspice cælum, & intuere, & contemplare æthera quod altior te sit.* Ipsis enim rebus creatis atque corporeis agnoscimus, quantum a creatoris nostri sublimitate distamus; quia per omne quod cernimus, esse humiles admonemur: ut quasi quædam sit lectio [c] menti nostræ, species considerata creaturæ. Dicat ergo: *Suspice cælum, & intuere, & contemplare æthera quod altior te sit. Si peccaveris, quid ei nocebis? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Porro si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?* Ac si diceret: Ex ipsis creaturis intellige, quas altiores te esse corporaliter vides, quantum a divinæ potentiæ sublimitate disjungeris; atque ex hac tua consideratione collige, quia Deum nec bene vivendo adjuves, nec rursus malis actionibus graves.

Per visibilia a Deo recessimus, per eadem ad Deum reverti debemus.

Angelis inferiores sumus, quanto magis Deo?

19. Si vero, sicut superius diximus, in cælo vel æthere supernas potestates accipimus, verbis istis Eliu considerare nos admonet, ut quia ipsi angelici spiritus creatoris nostri potentiam plene contemplari non possunt; de quibus tamen certum est, quia nobis eo ipso altiores sunt, quo lapsi in infimis non sunt; videlicet colligamus, quanto Deo inferiores existimus, qui etiam creaturis sublimibus, sed longe illo inferioribus, subjacemus. Ac si diceret: Vide quantum a divina celsitudine separaris, a cujus potentia etiam [d] potestates illæ humilitate contremiscunt, quæ te immensa sublimitate transcendunt; & quanto ipse summo inferior es, qui inferiorem te esse etiam inferioribus deprehendis. [e] Ostendendo vero summa, reducit ad æqualia, atque ait:

Vers. 8. *Homini qui similis tui est, nocebit impietas tua: & filium hominis adjuvabit justitia tua.*

CAPUT XIII.

Homo homini nocere aut prodesse potest, non angelis.

1. quæst. 4. can. Homini.

20. Humana impietas ei nocet, quem pervertendo inquinat. Et rursus, eum adjuvat nostra justitia, quem a pravis actionibus immutat. Nocere enim vel juvare nesciunt ea, quæ vel a bono corrumpere, vel a malo permutare non possunt. Supernæ igitur potestates eo lædi vel juvari nequeunt, quo esse jam incommutabiles acceperunt. Sed considerare hæc nequeunt, qui terrenis desideriis implicantur. Sparsis enim foris mentibus ad semetipsas redire difficile est: quia prava itinera [f] semel captas tanto delectabiliter tenent, quanto in eis omne quod libuerit, licet. Nullus quippe disciplinæ murus obviat qui constringat, nulla retributionis prospicitur pœna quæ terreat: sed clausis oculis cordis eo anima præcipitatur in infimis, quo obscuratur a summis; & tanto securius mala temporalia perpetrat, quanto durius bona æterna desperat.

V. & R. 12. Mali bonos premendo purgant.

21. Sed illa reproborum nequitia trituræ more electorum vitam quasi grana a paleis separans, [g] premit ut purget. Mali enim bonos magis ab hujus mundi desideriis expediunt, dum affligunt: quia dum multa eis hic violenta ingerunt, festinare illos [h] ad superna compellunt. Quod bene de Israelitico populo vocante Moyse, & Pharaone rege sæviente signatum est. Tunc namque Moyses ad vocandum missus est, cum jam Pharao duris operibus ad opprimendum fuerat excitatus: ut Israelitarum mentes Ægypto deformiter inhærentes, alius dum vocaret quasi traheret, alius quasi impelleret dum sæviret: & plebs in servitio turpiter fixa, vel provocata bonis, vel malis impulsa moveretur. Hoc quotidie agitur, dum prædicatis cælestibus præmiis, sævire in electos reprobi permittuntur: ut si ad repromissionis terram vocati exire negligimus, pressuris saltem sævientibus impellamur: atque hæc Ægyptus, videlicet vita præsens, quæ nos oppressit blandiens, adjuvet premens: & quæ dum fovit, servitutis jugo contrivit, libertatis viam, dum cruciat, ostendat. [i] Hæc utique causa est, quod ab injustis justi sinuntur affligi: ut scilicet dum futura audiunt bona quæ cupiant, patiantur etiam mala præsentia quæ perhorrescant, atque ad faciliorem exitum dum amor provocat, cruciatus impellat. Unde Eliu eosdem labores electorum sub oppressionibus reproborum exequens, ait:

Exod. 5. 7.

Pro-

a Recent. *quibusdam se nobis*. Abest, *se*, a mss. Colb. Pratel, &c.
b Iidem recentiores, *opera considerata creatoris*; reluctantibus mss. Colb. Turon. &c. necnon vet. editis.
c Al. *mentis nostræ*.
d Longipont. Pratel. ac alii Norm. quibus assentitur vet. ed. Basil. *potestates illa humiliata contremiscunt*.
e Al. *ostendens*, ut legitur in Colb.
f Pratel. *semel captas*.
g Ebroic. & alii, *premit & purgat*.
h Al. *ad summa*.
i Plerique Norm. *hoc itaque*.

a Vers. 9.

Propter multitudinem [a] *calumniatorum clamabunt, & ejulabunt propter vim brachii tyrannorum.*

Caput XIV. Reg. x. Pejores sunt qui pravis exemplis, virtutibus nos spoliant, quam qui exterioribus bonis.

22. Calumniatores recte dicere possumus omnes iniquos: non solum qui exteriora bona rapiunt, sed etiam qui malis suis moribus, & vitæ reprobæ exemplo interna nostra dissipare contendunt. Illi namque ea quæ nobis extra sunt, invadere ambiunt, isti vero nos prædari interius quærunt. Illi amore rerum, isti non cessant odio sævire virtutum. Illi invident quod habemus, isti quod vivimus. Illi student rapere bona exteriora, quia placent: isti satagunt interiora bona dissipare, quia displicent. Quanto igitur morum vita a rerum distat substantia, tanto gravior calumniator est, qui male vivendo vim nostris infert moribus, quam qui violenter opprimendo damna ingerit rebus. Nihil iste de nostra sustentatione subtraxit, sed exempla nobis perditionis apposuit. Eo ergo graviorem calumniam intulit, quo quietum cor in tentatione commovit. Qui etsi nequaquam nobis actionis suæ opera persuasit, pugnam tamen tentationis ingessit. Gravem igitur de vita ejus calumniam sustinemus, quia nimirum intus patimur quod cum labore vincamus. Et quia in hoc mundo abundat malorum vita quæ cruciet, recte dicitur: *Propter multitudinem calumniatorum clamabunt.*

Alii vitia suadent, alii jubent & tyrannica vi ad ea cogunt. Vet. x.

23. Quia vero ea quæ verbis suadere non valent, extorquere nonnumquam etiam effrenatis viribus student, apte subjungitur: *Et ejulabunt propter vim brachii tyrannorum.* Quisquis enim male vivere suo nos exemplo compellit, adhuc in nobis voce calumniatoris utitur: quisquis vero peccatum suadens etiam terrere nos appetit, jam contra nos brachio tyrannidis sævit. Aliud est enim vitia suadere vivendo, aliud jubere terrendo. Dum ergo exempla malæ actionis aspicimus, quasi adhuc strepitum calumniatoris audimus: dum vero vi peccare cogimur, jam tyrannum in corde sustinemus.

Eorum tamen conatibus resistunt electorum mentes.

24. Sed robustorum mentes in Deo immobiliter fixæ, tanto ista despiciunt, quanto cernunt quod contra præcepta conditoris excrescunt. Æternitatis quippe præmia præstolantes, vires ex adversitatibus sumunt: quia crescente pugna, gloriosiorem sibi non ambigunt manere victoriam. Sic itaque electorum desideria dum premuntur, adversitate proficiunt; sicut ignis flatu premitur, ut crescat; & unde quasi extingui cernitur, inde roboratur. In eo namque ostendimus quanta ad Dominum cupiditate flagramus, si non solum ad eum per tranquilla & mollia, sed etiam per aspera & dura transimus. Hinc namque Propheta ait: *Qui perfecit pedes meos quasi cervi.* Cervus enim cum montium juga conscendit, [b] quæque aspicit aspera, quæque se objiciunt sentibus illigata, dato saltu transgreditur, & absque ullo cursus sui obstaculo in superiora elevatur. Ita etiam electorum mentes, quæque sibi in hoc mundo obsistere atque obviare conspiciunt, contemplationis saltu transcendunt, & more cervorum, despectis terrenarum rerum sentibus, in superna se evehunt. Hinc rursum dicit: *Et in Deo meo transgrediar murum.* Murus quippe est omne, quod itineri nostro objicitur, ne ad eum qui diligitur, transeatur. Sed murum transgredimur, cum præ amore supernæ patriæ, quæque in hoc mundo fuerint objecta calcamus. Hinc per eumdem Prophetam certanti animæ Dominus dicit: *Exaudivi te in abscondito tempestatis, probavi te ad aquas contradictionis.* Absconditum quippe tempestatis est, cum in corde contrito cogitationum tentantium fluctus intumescunt, cum contra amoris sancti studia curarum sæcularium se tumultus illidunt. In abscondito ergo tempestatis auditur: quia clamor deprecantis est, hæc ipsa tribulationis fluctuatio. Quia vero omnino non desunt, qui bona quærentibus suadere perversa moliantur, aquæ contradictionis sunt populi resistentes. Et quia tunc probatur desiderium, cum aliqua ei adversitate resistitur, recte dicitur: *Probavi te ad aquas contradictionis.* His itaque virtutum nisibus robusti ex adversitate proficiunt, sed infirmi sæpe in desideriis suis, si qua eis fuerint ex adverso objecta, languescunt, & cum valida tribulatione pulsantur, pusillanimitate deficiunt. Unde Eliu beato Job probra pusillanimitatis impingens, præmissis malorum oppressionibus, infirmorum mox pusillanimitates exequitur, dicens:

Ad Deum eundum est, non solum per mollia, sed etiam per aspera. Psal. 17. 34. b

Ibidem 30.

Psal. 80. 8

Et non dixit, Ubi est Deus qui fecit me?

Vers. 10. Caput XV. Rec. xi. Qui tentatione frangitur, Dei providentiam serio non cogitat.

25. Mos sacræ Scripturæ est, ut a singulari numero ad pluralem subito transeat, atque a plurali sæpe se ad singularem vertat. Unde Eliu cum diceret: *Clamabunt, & ejulabunt;* nequaquam subdidit: Non dixerunt, ubi est Deus: sed, *Non dixit ubi est Deus.* A plurali quippe numero in singularem veniens, ad personam subito infirmi uniuscujusque transivit: fortasse quia a singulis melius recognoscitur, quidquid [c] dici de eis singulariter auditur, ut ad cor suum quisque redeat, & in semetipso hoc quod de unoquoque dicitur, reprehendat. Singularem igitur numerum tenuit, dicens: *Non dixit, Ubi est Deus qui fecit me.* Quisquis enim adversitatum tribulatione frangitur, a quo factus est, minime contemplatur. Nam qui quod non erat, fecit, factum sine gubernatione non deserit: & qui benigne hominem condidit, nequaquam injuste cruciari permittit: nec sinit neglecte perire quod est, qui hoc etiam quod non fuit, [d] creavit ut esset. Cum ergo causam tribulationis nostræ requirimus, & fortasse tardius invenimus; [e] est ista consideratio, quod nihil injuste patiamur: quia si Deo auctore sumus qui non fuimus, Deo regente non affligimur injuste, qui sumus Sequitur:

c

d

e

Qui dedit carmina in nocte.

Ibidem. Caput XIV. Vet. xi. Rec. xii. Ne vincamur, Deus tribulationes consolatione condit. Rom. 12. 12. Psal. 31. 7. f

26. Carmen in nocte, est lætitia in tribulatione: quia etsi pressuris temporalitatis affligimur, spe jam tamen de æternitate gaudemus. Carmina Paulus in nocte prædicabat, dicens: *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.* Carmen in nocte David sumserat, qui dicebat: *Tu mihi es refugium a pressura quæ circumdedit me, exultatio mea, redime me a circumdantibus me.* [f] Ecce noctem pressuram nominat, & tamen liberatorem suum inter angustias exultationem vocat. Foris quidem nox erat in circumdatione pressuræ, sed intus carmina

a In Sacris litteris & in scriptoribus Ecclesiasticis, sæpe calumniator est, non qui falsum crimen intendit, sed qui alios vexat & opprimit. Isaiæ 52. 4. *Assur absque ulla causa calumniatus est eum;* hoc est, injuste vexavit. Luc. 3. 14. *neminem concutiatis, neque columniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris.* Victor. Utic. lib. 2. Vand. Persecut. *Provincias regni sui variis calumniis & indictionibus onerabat.* pag. 22. novæ edit. Vide etiam pag. 38. & 40.

b Turon. *si aspera quæque se objiciunt.* Pratel. & alii Norm. *quæque se aspera, quæque objiciunt.* Ita quoque Baluz. & Colb.

c Ita Baluz. Colb. Ebroic aliique Norm Deest, *dici*, in editis.

d Pratel. & nonnulli Norm. *curavit ut esset.*

e Prat. *est ista concita ratio;* quod etiam legitur in Ut. Bal. & Colb.

f Vindoc. *ecce de nocte pressuram nominat.*

na resonabant [a] de consolatione lætitiæ. Quia A enim ad æterna gaudia redire non possumus, nisi per temporalia detrimenta; tota sacræ Scripturæ intentio est, [b] ut spes manentis lætitiæ nos inter hæc transitoria adversa corroboret. Unde & Ezechiel propheta librum se accepisse testatur, in quo scriptæ erant lamentationes, carmen, & væ. Quid enim libro hoc, nisi divina eloquia figurantur? Quæ quia nobis lacrymas luctusque præcipiunt, lamentationes in eo scriptæ referuntur. Carmen quoque & væ continent: quia sic de spe gaudium prædicant, [c] ut in præsenti tamen pressuras atque angustias indicent. Carmen & væ continent: quia etsi illic dulcia appetimus, prius necesse est, ut hic amara toleremus. Carmen & væ discipulis prædicabat Dominus, cum dicebat: *Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis; in mundo pressuram habebitis.* Ac si aperte diceret: Sit vobis de me interius, quod consolando reficiat, quia erit de mundo exterius, quod sæviendo graviter premat. Quia ergo infirmus quisque cum premitur, ab spe gaudii nimia pusillanimitate lassatur; & dum foris adversa tolerat, intus obliviscitur quo gaudebat, bene dicitur: *Non dixit, Ubi est Deus qui fecit me, qui dedit carmina in nocte.* Si enim ista diceret, vim quam patitur, temperaret: & per hoc quod mansurum intus quæreret, id quod foris transitorium sustinet, esse intolerabile non C æstimaret, Sequitur:

Ezech. 2. 9. — *Johan. 16. 33.*

Vers. 11. *Qui docet nos super jumenta terræ, & super volucres cœli erudit nos.*

XVII. Rec. XIII. Deus nos docet carnis voluptates, & spiritus elationem cavere.

27. Jumenta terræ sunt, qui usu vitæ carnalis ima appetunt: volucres vero cæli sunt, qui superbæ curiositatis studio sublimia perscrutantur. Illi vivendo se deponunt infra quam sunt, isti inquirendo se elevant ultra quam possunt. [d] Illos in infimis voluptas dejicit carnis, istos quasi in superioribus erigit libido curiositatis. Illis per sacra eloquia dicitur: *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus;* [e] istorum superbus labor increpatur, dum dicitur: *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris.* D Illis dicitur: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam;* istis dicitur: *Nemo vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam.* Docet igitur nos Deus super jumenta terræ & volucres cæli: quia dum hoc quod sumus, agnoscimus, nec carnis nos infirmitas dejicit, nec superbiæ spiritus elevat; nec defluendo imis subjicimur, nec superbiendo de sublimibus inflamur. Qui enim carne labitur, jumentorum appetitu prosternitur: qui vero extollitur mente, more volucrum quasi levitatis penna sublevatur.

Psal. 31. 9. — *Eccl. 3. 22.* — *Coloss. 3. 5.* — *Coloss. 2. 8.*

Vet. XXII. Superbia luxuriæ seminarium.

28. Sed si vigilanter intenditur, ut & mentis humilitas, & carnis castimonia teneatur, cito cognoscimus, quia alterum custoditur ex altero. E Nam multis sæpe superbia luxuriæ seminarium fuit: quia dum eos spiritus quasi in altum erexit, caro [f] in infimis mersit. Hi enim prius secreto elevantur; sed postmodum publice corruunt: quia dum occultis intumescunt motibus cordis, apertis cadunt lapsibus corporis. Sic sic

A elati justa fuerant retributione feriendi: ut quia superbiendo se hominibus præferunt, luxuriando usque ad jumentorum similitudinem devolvantur. *Homo* quippe *cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Quasi scientiæ enim illos in altum penna sublevaverat; de quibus Paulus hoc quod & superius protulimus, dicebat: *Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis.* Quomodo autem in jumentorum, aut plusquam jumentorum voluptatem deciderint, subdidit dicens: *Tradidit eos Deus* B *in desideria [g] cordis eorum, in immunditiam.* Ecce caro mersit, quos superba scientia sublevavit, & a volatu volucrum ultra appetitum lapsi sunt jumentorum; atque inde sub se prostrati sunt, unde super se ire videbantur. Curandum itaque est, & omni custodia mens a superbiæ tumore servanda. Non enim ante oculos Dei vacuæ transvolant cogitationes nostræ: & nulla momenta temporis per animum transeunt sine statu retributionis. Intus ergo videt Deus quod mentem elevat, & idcirco permittit foris invalescere quod deponat. Intus prius extollitur, quod foris postmodum luxuriæ corruptione feriatur. Occultam videlicet culpam sequitur aperta percussio, ut malis exterioribus interiora puniantur, & cor publice corruat, quod latenter tumebat. Hinc quippe per Osee contra Israelitas dicitur: *Spiritus fornicationis in medio eorum, & Dominum non cognoverunt.* Qui ut ostenderet, quod causa libidinis ex culpa proruperit elationis, mox subdidit dicens: *Et respondebit arrogantia Israel in faciem ejus.* Ac si diceret: Culpa quæ per elationem mentis in occulto latuit, per carnis luxuriam in aperto respondit. Proinde per humilitatis custodiam servanda est munditia castitatis. Si enim pie spiritus sub Deo premitur, caro illicite super spiritum non levatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis, si tamen sub Domino recoD gnoscit jura legitimæ servitutis. Nam si auctorem suum superbiendo contemnit, jure & a subjecta carne prælium suscipit. Unde & ille primus inobediens mox ut superbiendo peccavit pudenda contexit. Quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis invenit. Et quia auctori suo esse subditus noluit, jus carnis subditæ quam regebat, amisit, ut in seipso videlicet inobedientiæ suæ confusio redundaret, & superatus disceret, quid elatus amisisset.

Psal. 48. 13. — *Rom. 1. 21.* — *Ibid. 24.* Caro mergit quos superba scientia sublevat. — *Osee 5. 4.* — *Ibid. 5.* — Juste mens amittit carnis dominium, si Deo servire deneget. — *Genes. 3. 7.*

Vet. XIII. Si cordis humilitatem negligimus, Deus carnis integritatem despicit.

29. Nullus ergo postquam superna appetere cœperit, si carnis voluptate prosternitur, [h] tunc se victum judicet, cum aperte superatur. Si enim plerumque virus libidinis de radice nascitur elationis, tunc caro vicit, cum E spiritus latenter intumuit; jam tunc anima per originem culpæ in petulantiam jumentorum cecidit, cum efferendo se more volucrum, ultra quam debuit, evolavit. Hinc est enim quod longa continentia repente solvitur, hinc quod plerumque & usque ad senium virginitas servata vitiatur. Quia enim negligitur humi-

a Turon. *de consolatione justitiæ.*
b Al. *in spe manentis*, quod habet Colb.
c Vindoc. *ut tamen præsentes pressuras.*
d Pratel. & alii, *illos in infima . . . istos quasi in superiora.*
e Vindoc. *istorum superbia increpatur.*
f Ebroic. & alii Norm. *in infima.*
g Ita Pratel. Salux. Colb. In excusis legitur, *cordis sui.*
h Vindoc. *tunc se justum judicet*, quæ lectio in superficie optima. Præstat tamen altera, cujus sensus est, eos qui carnis voluptate prosternuntur, non tunc cœpisse vici tantum, quando aperto lapsu superati sunt; sed prius mentis elatione, quæ libidinis radix est, fuisse dejectos. Id minime intelligens aliquis scioulus, absurdumque, imo impium censens dicere, cum qui in luxuriam labitur, pro victo non reputandum esse, scribendum putavit: *nullus . . . tunc se justum judicet*; expuncta voce, *victum*.

humilitas cordis, rectus judex despicit etiam integritatem corporis: & quandoque per apertum malum reprobos auuuntiat, quos dudum reprobos in occulto tolerabat. Nam qui diu servatum bonum subito perdidit, apud semetipsum intus aliud malum tenuit, [a] ex quo aliud subito erupit, per quod ab omnipotente Deo etiam tunc alienus extitit, quando se ei per munditiam corporis inhærere monstravit. Quia igitur mentis elatio ad pollutionem pertrahit carnis, reproborum cor a volatu volucrum ad petulantiam mergitur jumentorum. Sancti autem viri ne appetitu bestiali ad luxurię voraginem devolvantur, sollicite cogitationes mentis a superbiæ volatu custodiunt: ac ne in infima desipiendo corruant, omne quod sublimiter sapiunt, humiliter premunt. Recte itaque dicitur: *Qui docet nos super jumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos*. Subaudis, hoc quoque non dixit.

In adversis deficimus, qui prosperis uti moderate nescimus.

30. Hoc itaque quod jumentis ac volueribus antecellit, eum non dicit in tribulatione memorari: ac si diceret: Infirmus quisque idcirco nequaquam se in perturbatione corroborat, quia & in tranquillitate non temperat: & ideo nescit adversa tolerare, quia constitutus in prosperis, cogitatione se non novit a volatu volucrum premere, nec carnales motus a jumentorum ingluvie sublevare. Sed hoc beato Job tanto inconvenienter dicitur, quanto vita ejus inter alta & infima mirabiliter temperatur. Quod quidem intelligi & aliter potest: *Qui docet nos super jumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos*. Nam sicut jumentorum vocabulo signatur vita hominum carnis adhuc motibus subditorum, ita appellatione volucrum figuratur elatio spirituum superborum: ut per jumenta quidem terreni homines, per volucres vero dæmonia designentur. Unde cum semina Dominus juxta viam diceret cecidisse, subjungit: *Venerunt volucres cæli, & comederunt ea*: nimirum per volucres signans aereas potestates.

Matth. 13. 4.

Sancti dum Deo se subdunt, cuncta transitoria superant & despiciunt.

31. Sancti autem viri, quia nec infima hominum exempla appetunt, nec rursum dæmoniaca subtilitate falluntur, & super jumenta terræ, & super cæli volueres virtute eruditionis excrescunt. Super jumenta enim terræ edocti sunt: quia quidquid in imis potest ambiri, despiciunt. Super volucres quoque cæli eruditi sunt: quia omnes [b] immundorum spirituum insidias comprehendunt. Super jumenta terræ edocti sunt: quia nihil in hac vita quod præterit, quærunt. Super volucres cæli eruditi sunt: quia potestates aereas, quas adhuc per carnis infirmitatem tolerant, jam vitæ meritis calcant. Paulus jam super jumenta terræ edoctus fuerat, dicens: *Multi enim ambulant*. Et paulo post: *Quorum finis interitus, quorum deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Nostra autem conversatio in cælis est*. Et rursum super volucres cæli eruditum se noverat, cum dicebat: *Nescitis quoniam angelos judicabimus?* Sub se jumenta cernebat, quia videlicet in terra adhuc positus [c] calcabat mores hominum qui in infimis conversantur. Et rursum, volatum volucrum meritorum dignitate transcenderat: quia subiturus cælestia, judicaturum se angelos non ignorabat. In illis immundorum infima, in istis superborum summa calcabat. Mentes quippe sanctorum transitoria cuncta despiciunt, & sub se labi quidquid superbit, quidquid præterit, contemplantur: & quasi in quodam rerum vertice constitutæ, tanto sibi omnia subesse conspiciunt, quanto semetipsas verius auctori omnium subdunt: atque inde cuncta transcendunt, unde creatori cunctorum vera se humilitate substernunt. Dicat ergo: *Qui docet nos super jumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos*. Ac si diceret: Infirmus pusillanimitate victus ista non dixit, & idcirco eum [d] adversitas tentationis perculit: quia tranquillitatis tempore hæc cuncta transeuntia nulla perfectione superavit. Hujus enim vitæ adversa non perhorresceret, si perfectionis merito, etiam secunda calcasset. Sequitur:

Philip. 3. 18. & 19.

1. Cor. 6. 3.

Ver. xiv.

Ibi clamabunt, & non exaudiet propter superbiam malorum. *Vers. 12.*

Caput XVSSI.

32. Ibi videlicet in tribulatione, ut econtra de gaudio scriptum est: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi*. Sed videtur incertum, utrum dicat: Propter superbiam malorum non exaudiet; an, propter superbiam malorum clamabunt. Intelligi autem melius potest, si non exaudiri potius propter malorum superbiam, quam clamare referantur. Nam quod propter malorum superbiam clamant, jam supra dictum est, eo versu quo dicitur: *Propter mulsitudinem [e] violentorum clamabunt*. Aliquid ergo nobis hoc versu innuitur, quod paulo subtilius attendatur: quia sæpe oppressi quidam dum clamaverint, ex se quidem merentur audiri, sed tamen eorum desideria propter opprimentium superbiam differuntur. Justus quippe Deus & suos permittit temporaliter opprimi, & violentorum malitiam nequiter augeri: ut dum horum vita in purgatione teritur, illorum nequitia consummetur. Plerumque vero accidit, ut justi in tribulatione deprehensi, supernum solatium etiam temporaliter percipiant, quod tamen non temporaliter implorant. Salvari enim non propter se, sed propter adversariorum salutem concupiscunt: ut dum illos omnipotens Deus ab immensis periculis facto quodam miraculo liberat, virtutem suam ipsis etiam persecutoribus innotescat: atque inde adversarios ad æternitatem redimat, unde suos temporaliter salvat: sicut Propheta quoque vocem Martyrum suscipiens, ait: *Propter inimicos meos eripe me*. Ac si diceret: Propter me quidem eripi de temporali tribulatione non appeto, sed tamen eripi propter adversarios meos concupisco: ut dum mea vita salvari mirabiliter cernitur, ipso miraculorum visu, inimicorum duritia convertatur. Sicut ergo sæpe Dominus suorum vitam temporaliter pro inimicorum conversione eripit; ita sæpe suorum voces propter damnationem persequentium non exaudit; ut videlicet inde reatum suum cumulent, unde prævaluisse se nequiter gaudent. Nam qui invisibilia despiciunt, moveri nonnumquam visibilibus miraculis possunt. Sed idcirco cum justis plerumque nil mirum visibiliter agitur, quiam eorum adversarii illuminari invisibiliter non merentur. Dicatur ergo: *Ibi clamabunt, & non exaudiet propter superbiam malorum*. Ac si diceret: Reatus opprimentium [f] audire voces prohibet oppressorum. Nec eripiuntur visibiliter justi,

Rec. xiv. Justi permittuntur opprimi ut purgentur, & ut oppressorum nequitia consummetur.

Ps. 101. 30

Ver. xv.

Psal. 68. 19.

a Vindoc. *ex quo ad aliud*.
b Pratel. & alii Norm. *malignorum spirituum insidias*. Nonnulli fortasse maluerunt scribere, *malignorum*, quam *immundorum*, quod potius sit malignorum quam immundorum spirituum insidias struere.
c Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *calcabat mentes*.
d Pratel. *adversitatis tentatio*.
e In superioribus ubi locus hic Job exponitur, pro, *violentorum*, legitur, *calumniatorum*. Utramque interpretationem pati potest Hebraicus textus. Aliquæ versiones habent, *propter potentiam*, *propter violentiam*.
f Al. *audiri*.

a justi, [a] quia salvari invisibiliter non merentur injusti. Unde rursum per Prophetam dicitur: *Cum viderit sapientes morientes, simul insipiens & stultus peribunt*. Quos enim visibiliter mori conspiciunt, invisibiliter vivere posse non credunt: atque eo reatum infidelitatis suæ emulant, quo visa morte fidelium de æternitate desperant. Igitur violenti quique inde [b] deterius deficiunt, unde contra vitam innocentium exterius convalescunt: tantoque illos intima veritas a se foras ejicit, quanto eos contra suos temporaliter, quod volunt, posse permittit.

Psal. 48. 11.

Malorum pœna gravior, est prosperitas.

33. Quisquis itaque bonorum vitam persequitur, tunc pejore ultione damnatur, cum nulla ei adversitate resistitur: & tunc fortioris iræ periculis subjacet, cum prospere peragit, quod nequiter concupiscit: quia videlicet vindicta superni judicii ad futura eum supplicia reservando deseruit, cui hic in malo obviare contemsit. Hinc enim per Prophetam Dominus dicit: *Dimisi eos secundum desideria cordis eorum*, [c] *& ibunt in voluntatibus suis*. Hinc rursum dicitur: *Non est virga Dei super illos*. Hinc etiam de ipso eorum capite scriptum est: *Faciet & prosperabitur*. Hinc rursus de eodem dicitur: *Et dolus in manu ejus dirigetur*. In manu quippe Antichristi dolus dirigitur: [d] quia in hoc quod contra bonos proposuerit, implere temporaliter nulla adversitate præpeditur. Hinc rursus per Salomonem dicitur: *Prosperitas stultorum perdet illos*. Manifestum ergo perditionis indicium est, quando affectatis iniquitatibus subsequens favet effectus: & nulla contrarietas impedit, quod mens perversa conceperit. Nam sæpe pravorum hominum dum tardantur vota, mutantur: & dum difficultatem perfectionis sentiunt, reatum malæ actionis agnoscunt: & quibus prius invitis contradicitur, volentes postmodum hoc quod conceperant, aversantur. Quia igitur malos cum deserit Dominus prævalere permittit, & unde superborum nequitia perficitur, inde humilium longanimitas consummatur, dicatur recte: *Ibi clamabunt, & non exaudiet propter superbiam malorum*. Sequitur:

Ps. 80. 13. *Job. 21. 9.* *Dan. 8. 12.* *Dan. 7. 25.* *Prov. 1. 32.* *Vet. xvi. Manifestum est reprobationis indicium.*

Vers. 13. *Neque enim frustra audiet Deus, & Omnipotens singulorum causas intuebitur.*

Caput XIX.

Rec. xv. Desideria sanctorum eo cumulatius exaudiuntur, quo tardius.

34. Notandum, quod duo sunt dicta: quia & clamantem non frustra audit, & tamen quod patitur, respicit, & exaudire voces dissimulat: & quod unusquisque tolerat, non ignorat. Nemo ergo qui tardius auditur, credat quod a superna cura negligatur. Sæpe enim nostra desideria, quia celeriter non fiunt, exaudiuntur: & quod impleri concite petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. Sæpe vox nostra eo perficitur, quo differtur: & cum superficietenus petitio negligitur, vota nostra altius in cogitationum radice complentur: sicut & semina messium gelu pressa solidantur; & quo ad superficiem tardius exeunt, eo [e] ad frugem multipliciora consurgunt. Desideria itaque nostra dilatione extenduntur, ut proficiant: proficiunt, ut ad hoc quod perceptura sunt, convalescant: exercitantur in certamine, ut majoribus cumulentur præmiis in retributione: labor protrahitur pugnæ, ut crescat corona victoriæ. Suos ergo Dominus, cum velociter non exaudit, quo repellere creditur, trahit. Internus quippe est medicus, & peccatorum in nobis contagia quę inesse medullitus reprobat, secat, abscindit virus putredinis, ferro tribulationis; & quo voces ægri audire dissimulat, eo ægritudinis finem procurat. Hinc enim Propheta ait: *Deus meus clamabo per diem, & non exaudies, & nocte, & non ad insipientiam mihi*. Ac si diceret: Nequaquam mihi ad insipientiam proficit, quod die ac nocte clamantem me continue non exaudis: quia unde me in temporali tribulatione quasi deseris, inde ad æternam sapientiam plus erudis. Hinc etiam dicit: *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione*. Tribulationem quippe dicturus, opportunitates præmisit: quia sæpe & tribulatione conterimur, & tamen opportunum nondum est, [f] ut ad desiderium ereptionis adjuvemur. Dicatur ergo: *Neque enim frustra audiet Deus, & Omnipotens singulorum causas intuebitur*. Sed quia plerumque nonnulli & ipsa adjutorii tarditate franguntur, apte subjungit:

Psal. 21. 3. *Psal. 9. 10.* *Vet. xvii.*

Vers. 14. *Etiam cum dixeris, Non considerat: judicare coram illo, & expecta eum.*

Caput XX.

Rec. xvi. Desperationis procella ingruente, ad memoriam revocanda sunt Dei beneficia.

35. Fortasse enim dum clamor noster quasi negligitur, spes quæ cordi inerat, infirmatur; & superna adjutoria defutura credimus, quia tardius impetramus; ac pene inconsiderata Deo esse ingemiscimus, quæ inulta toleramus. Sed cum ista nos desperationis procella conturbat, concussa mens citius in portum spei se collocat, si causas suas cum Domino subtiliter pensat, si bona ejus ad memoriam revocat; si mala quæ bonis ejus reddidit, apud semetipsam callide non excusat; si perpendit quid ab eo juste meruit, & quid clementer accepit; si vitam suam vivaciter discutit; si ante Dei oculos omne quod agit, examinans, semetipsam sibimet non abscondit; si factam se quæ non erat, meminit; si illuminatam se atque sublevatam, quæ in tenebris jacebat, agnoscit. Hæc ergo in semetipsa cuncta recolligens, dum bona accepta considerat, adversa quæ tolerat, non accusat: nec desperatione frangitur, quę tantorum munerum consolatione roboratur: quia spem de futuris recipit, dum transacta beneficia recognoscit. Dicat itaque: *Etiam cum dixeris, Non considerat; judicare coram illo, & expecta eum*. Ac si diceret: Cum idcirco Deus considerare non creditur, quia tarde miseretur, intima cogitationis ingredere, atque illic coram ejus oculis causæ tuæ judicium suscipe: & [g] quæ ipse vivendo contulisti, vel quæ misericorditer percepisti, discerne: & tunc ad spei fiduciam redis, dum bona tantæ benignitatis erubescis: quatenus inter adversa fidenter expectes, quem & post delicta propitium recolis. Speranda etenim fuerant superna adjutoria, etiam si nulla beneficia præcessissent. Sciendumque quia Deus hominem, quem benigne condidit, inique non spernit.

Qui præterita munera consi-

36. Pensandum est igitur, quanti est periculi transacta munera cernere, & futura desperare: quan-

a Edit. Rom. Sixti V. & nonnullæ, *quia salvari visibiliter non merentur*; mendose. Mss. Anglic. Norm. Vindoc. &c. veteresque edit. habent, *invisibiliter*.

b Ita Vindoc. Turon. Baluz. Colb. Pratel. aliique Norm. necnon vet. edit. In recent. *interius*.

c Vindoc. Baluz. Colb. & plur. Norm. *& ibunt in voluptatibus suis*. Prior lectio concinit magis textui Hebr. & Vulgatæ, *in adinventionibus suis*.

d Sic Baluz. Colb. Ebroic. aliique Norm. Deest, *in*, in recentioribus edit.

e Baluz. *ad frugem multipliciorem*.

f Edit. *ut desiderio ereptionis*. Melius in mss. Turon. Vindoc. Baluz. Colb. Norman. *ut ad desiderium*, hoc est, *ut secundum desiderium*.

g Longip. *quid causæ tu ei vivendo contulisti*, vel *quæ*.

derat, futura non despicet.

quanti est periculi [a] si in hac procella tribulationum, desperationis naufragio frangimur, [b] qui ad portum spei velut immensis funibus præteritis donis ligamur. Dicatur itaque recte: *Judicare coram illo, & expecta eum*. Nam qui semetipsum coram Deo non judicat, eum, dum affligitur, non expectat. Cujus enim bona præcessisse dissimulat, adjutoria subsequi posse desperat: & cum præteritorum obliviscitur, etiam subsequentium largitate fraudatur. Sed ecce dum nos affligimur, dum consolationis gratiam [c] longanimiter sustinemus, mali ad pejora prorumpunt: atque eo [d] iniquitatis exaggeratione proficiunt, quo sine verbere relinquuntur. Et tamen omnipotens peccantes misericorditer expectat, tempus B ad pœnitentiam tribuit, quod non conversis ad gravioris reatus testimonium vertit; patienter iram retinet, quam quandoque irretractabiliter effundit. Unde apte subjungitur:

Vers. 15. *Nunc enim non infert furorem suum, nec ulciscitur valde scelus.*

Caput XXI. Ver. xviii. Rec. xvii. *Deus hic diu tolerat, quos in æternum est damnaturus.*

37. Diu quippe Deus tolerat, [e] quem in perpetuum damnat: & furorem nunc inferre dissimulat, quia effundendum sine fine in posterum servat. Electorum namque est hic conteri, ut ad præmia debeant æternæ hereditatis erudiri. Nostrum est hic flagella percipere, quibus servatur de æternitate gaudere. Hinc enim scriptum est: *Flagellat omnem filium, quem recipit*. Hinc ad C Johannem dicitur: *Ego quos amo, arguo & castigo*. Hinc Petrus ait: *Tempus est ut incipiat judicium de domo Dei*. Ubi mox admirando subjungit: *Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio?* Peccata quippe nequaquam divina severitas inulta remanere permittit: sed ira judicii a nostra hic correptione inchoat, ut in reproborum damnatione conquiescat. Eant ergo nunc reprobi, & voluptatum suarum desideria inulta iniquitate consumment: atque eo temporalia flagella non sentiant, quo æterna eos supplicia expectant. Bene autem inulta eorum nequitia Cham peccante signata est, cui a patre di- D citur: *Maledictus Chanaan puer, servus erit fratribus suis*. Chanaan videlicet Cham filius fuit. Et quid est quod Cham peccante, Chanaan ejus filius sententiam ultionis accipit? Quid est quod non in se, sed in posteritate percutitur: nisi quod reproborum nequitiæ hic quidem inultæ proficiunt, sed in posterum feriuntur? Dicatur ergo: *Nunc enim non infert furorem suum, nec ulciscitur valde scelus*.

Hebr. 12. 6. Apoc. 3. 19. 1. Petr. 4. 17. Ibid. 17. Genes. 9. 25.

Eos tamen aliquando hac in vita ferire inchoat.

38. Notandum vero est, quod subintulit, *Valde*: quia etsi quædam longanimiter tolerat, quædam tamen etiam in hac vita flagellat; & hic nonnumquam ferire inchoat, quod æterna damnatione consumat. Ergo & nonnulla percutit, & nonnulla inulta derelinquit: quia si nulla resecaret, quis Deum res humanas curare crederet? Et rursus, si hic cuncta percuteret, extremum judicium unde restaret? Quædam igitur feriuntur, ut rectoris nostri super nos sollicitudinem formidemus: quædam vero inulta servantur, ut adhuc judicium restare sentiamus. Bene ergo dicitur: *Nec ulciscitur valde scelus*. quia dum exiguum quiddam de iniquitate percutitur, inconversis mentibus æterni jam judicii sententia propinatur.

Aliud est rectum dicere, aliud recte.

39. Totum itaque hoc ab Eliu rectum dicitur, si recte diceretur. Scit enim quid loqui debeat, sed cui loquatur, ignorat. Vera sunt namque quæ dixit, sed a beati Job increpationibus aliena: quia tanto hac correptione non eguit, quanto nec aliqua pusillanimitate peccavit. Sed quia justis viris solet occasio esse virtutum, elatio superborum, occulto judicio cum beato Job agitur, ut post flagella pœnarum, etiam per verba arrogantium crescat. Ecce enim tanto magis a superbiæ ministro despicitur, [f] quanto a magistra veritate intrinsecus idem refovetur. Nam Eliu postquam tot fortia se dixisse cognovit, quid elationis gestaret aperuit, atque beatum Job alta de se sentiendo despexit, dicens:

Ver. xix.

Ergo Job frustra aperit os suum, absque scientia verba multiplicat. *Vers. 16.*

Caput XXII. *Superbiorum vitia sunt loquacitas, & audiendi impatientia.*

40. Hæc nimirum inferens, beatum Job & nil scisse asserit, & multa dixisse: & cum ipse quæ sentit, loquaciter inferat, hunc de vitio loquacitatis accusat. Sed hoc quoque esse proprium arrogantium vitium solet; ut & pauca credant, quæ ipsi multa dixerint, & multa credant, quæ ipsis pauca dicuntur. Quia enim sua dicere semper volunt, aliena audire non possunt: vim se pati existimant, si ea quæ immoderate sentiunt, immoderatius non effundant. Et quamvis beatus Job ad ejus verba tacuerit, Eliu tamen de locutione illius, qua amicis responderat, causam invectionis invenit; [g] ut sibi exhibere latius ejus silentium posset, atque ut ipse multa respondeat, illum verba multiplicasse confirmat. Nam & mox initia prolixæ locutionis exorditur: & quasi adhuc nil dixerit, inchoare conatur. Unde subditur:

Addens quoque Eliu, etiam hæc locutus est: Sustine me paululum, & indicabo tibi. *Job. 36. Vers. 1. & 2.*

Caput XXIII. Ver. xx. Rec. xviii. *Ex multiloquio suam doctrinam metiuntur.*

41. Multa jam dixerat, [h] & sustineri adhuc paululum sperat, quia videlicet arrogantes grave se damnum perpeti judicant, si scientiam suam loquendi brevitate constringant. Tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quanto se potuerint multiplicitate loquacitatis aperire. Sed quia sæpe sibi sentiunt silentii reverentiam non deferri; Domini nonnumquam Potentiam, de quo quasi loquuntur, insinuant, ac sub prætextu illius E sibi silentium exigunt, quod minime merentur: & dum specietenus Deum proferunt, auditum sibi ex reverentia ejus exigentes, [i] se student magis ostendere, quam illius facta prædicare. Unde & Eliu subjungit, dicens:

Dum sese ostentant, pro Deo loqui fingunt.

Adhuc enim habeo quod pro Deo loquar. *Ibidem.*

Quia

a Vindoc. *si in hac vita procella tribulationum*.

b Vindoc. Ebroic. & alii, *qui ad portum fidei*. Baluz. & Colb. *quia ad portum*.

c Vindoc. & Pratel. *longanimiter expectamus*.

d Hic variant mss. & editi. Alii enim habent, *aggregatione*, ut Turon. & vet. edit. Paris. ac Basil. quibus pleræque consentiunt: alii, *exaggeratione*, ut legitur in Vindoc. Longip. Baluz. Colb. Ebroic. ceterisque Norm. & in edit. Paris. 1605.

e Hic vitiata est ed. Vatic. 1589. duarum vocularum, *quem* & *quia*, transpositione; nimirum legitur: *diu quippe Deus tolerat, quia in æternum damnat; & furorem . . . dissimulat, quem* &c.

f Locum hunc in editis & in quibusdam mss. interpolatum restituimus ope cod. Colb. Baluz. Vindoc. Ebroic. Pratel. Utic. aliorumque Norm. In editis legitur, *quanto a veritate intrinsecus, idest humilitatis magistra refovetur*. Verba hæc: *idest humilitatis magistra*, explicationis gratia videntur addita. In Turon. cod. corrupte, *quanto magis auctoritate intrinsecus refovetur*. Hallucinatus est amanuensis legens aut forsitan a dictante excipiens, quod postea scripsit, *auctoritate*, pro, *a veritate*.

g Locus obscurus tam in mss. quam in vulgatis. In manu exaratis legitur *posset*, pro, *possit*, editorum.

h Ita Turon. Vindoc. Baluz. Colb. Ebroic. aliique Norm. & vet. ed. Paris. In vulgatis plerisque legitur, *postulat*, loco *sperat*. Vetus ed. Basil. *paululum imperat*; quod festinans typographus legit, & legendum edidit pro *sperat*.

i Pratel. *se potius student*.

Quia vero nonnumquam doctores sancti crebro repetunt, si qua obscurius dicunt, ut quæ occulta prædicant, auditorum cordibus voce hæc iterationis infundant: plerumque hoc appetunt etiam arrogantes imitari, & insolenter ea quæ dixerint, replicant, non quo auditorum cordibus insinuare res appetant, sed quo eorum judicio videri eloquentes volunt. Unde Eliu subjungens, ait:

Vers. 3. *Repetam scientiam meam a principio.*

Sed quia nominata scientia, tumor cordis in voce claruerat; arrogans aperte cognoscitur, si non citius aliquo velamine pallietur. Unde mox in occultatione suæ arrogantiæ Domini justitiam subinferens, ait:

Ibidem *Et operatorem meum probabo justum.*

B Ut dum quasi pro Dei justitia loquitur, apud humana judicia, quidquid arroganter effluit, excusetur. Sequitur:

Vers. 4. *Vere enim absque mendacio sermones mei.*

CAPUT XXIV. Testimonium a Deo non habentes, ab hominibus quærunt.

42. Cum ab infirmis auditoribus se intelligi non posse conspiciunt, solent plerumque etiam justi laudare bona quæ dicunt; non quo ipsi suis laudibus inhient, sed quo auditores suos ad audiendi sollicitudinem accendant: ut dum eorum voce proferuntur, ab illorum cordibus ardentiori affectu rapiantur. Unde Paulus cum mira

2. Cor. 6. 11. Corinthiis & multa dixisset, adjunxit: *Os nostrum patet ad vos*, o Corinthii, *cor nostrum dilatatum est*. Sed arrogantes dum cor bonorum

C nesciunt, & solas aliquando voces imitantur, efferunt laudando quæ dicunt, non quod eis torpor audientium displicet, sed quod sibi inhianter placent. Justorum vocem imitantes simulant, sed vim vocis ignorant. Vident quod justi proferunt, sed nesciunt quod requirunt. Cum enim

a [a] sancti doctores laudem prædicationis exaltant, quasi manu vocis ab imis cogitationibus corda audientium levant, ut excussa velociter dictis sequentibus velut in itinere occurrant, & tanto ea intelligentiæ amplexu constringant, quanto illa & quasi priusquam cernerent, in voce laudantis amaverant. Sed hæc, ut dixi, arrogantes nesciunt. Quia enim foris est quod appetunt, quid sit intus desiderabile, sentire non possunt. De electorum quippe Ecclesia scriptum est:

Psal. 39. 6. Matt. 25. 3. 2. Cor. 1. 12. *Omnis gloria ejus filiæ regum ab intus*. Et sapien- D tes virgines in vasis oleum portare referuntur. Unde & sanctorum voce dicitur: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*. Arrogantes autem, quia coram Deo conscientiæ suæ testimonium non habent, quærunt coram hominibus testimonium vocis alienæ: quam cum tarde reperiunt, ipsi etiam in impudentiam sui favoris erumpunt. Si enim non inveniunt voces hominum, quas inhianter expectant, ipsi scientiam suam laudantes prædicant. Unde & Eliu subdit, dicens:

Ibidem. *Et perfecta scientia probabitur tibi.*

CAPUT XXV. Cordis elatio licet occulta inexcusabilis; quanto magis quæ verbis foras erumpit.

43. Nimirum sensit se magna dicturum, sed tumenti corde hoc quod de semetipso sublimiter æstimavit, tacere non potuit: & idcirco quod rectum sensit, laudando præcucurrit: quia jam quidem divino judicio reus esset, si magna de se saltem silendo sensisset. Ante subtile enim veritatis examen securi omnino non sumus, etiam

A si humano judicio quod in nobis reprehendi debeat, non habemus. Nam plerumque negligentius cogitantes elatione pulsamur, quam tamen tacentes premimus. Sed nisi retractatione concita tumor occultus in ipso cubili cordis, in quo oritur, suffocetur, coram districto judice omne meritum nostræ actionis extinguitur. Hinc ergo pensandum est, illa cordis elatio quanta animadversione damnabitur, quæ usque ad audaciam vocis nutritur, si neque hæc est excusabilis, quæ in corde latenter oboritur. Considerandum quoque qualis intrinsecus regnat, quæ eosque servata est, ut etiam foras erumpere non erubescat. Eliu ergo quia magna sensit, semetipsum humiliter temperare nescivit, scientiæ celsitudinem tenuit, humilitatis gratiam recusavit: & dum sequitur bonum [b] quo bene dicere appetiit, bonum quo bene vivere potuisset, amisit. *Scientia quippe inflat, caritas vero ædificat*. Sed jam nunc rectum dicat, quod tamen recte dicere ignorat. Nam postquam inflatas animi cogitationes per verba elationis exhalavit, fortem sententiam subdidit, dicens: b 1. Cor. 8. 1.

Deus potentes non abjicit, cum & ipse sit potens. Vers. 5.

44. In usu vitæ mortalis quædam ex semetipsis sunt noxia, quædam vero ex his quæ circa ipsa versantur. Ex semetipsis quædam sunt noxia, sicut peccata atque flagitia. Quædam vero nonnumquam nobis ex his quæ circa ipsa sunt, nocent: sicut temporalis potentia, vel copula conjugalis. Bonum namque est conjugium, sed mala sunt quæ circa illud ex hujus mundi cura succrescunt. Unde Paulus ait: *Qui autem cum uxore est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori*. Unde & quibusdam meliora persuadens, eos a conjugio revocat, dicens: *Hoc autem dico, non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento* [c] *Dominum obsecrandi*. Dum ergo tenetur quod non nocet, ex rebus juxta positis committitur plerumque quod nocet: sicut sæpe rectum mundumque iter pergimus, & tamen ortis juxta viam vepribus, per vestimenta retinemur. In via quidem munda non offendimus, sed a latere nascitur quo pungamur. Magna est etiam potentia temporalis, quæ habet apud Deum meritum suum de bona administratione regiminis: nonnumquam tamen eo ipso quo præeminet ceteris, elatione cogitationis intumescit: [d] & dum ad usum cuncta subjacent, dum ad votum velociter jussa complentur, dum omnes subditi si qua bene gesta sunt, laudibus efferunt, male gestis autem nulla auctoritate contradicunt, dum plerumque laudant etiam quod objurgare debuerunt; seductus ab his [e] quæ infra subduntur, super se animus tollitur: & dum foris immenso favore circumdatur, intus veritate vacuatur; atque oblitus sui, in voces se spargit alienas: talemque se credit, qualem foris audit, non qualem intus discernere debuit; subjectos despicit, eosque æquales sibi naturæ ordine non agnoscit; & quos sorte potestatis excesserit, transcendisse se etiam vitæ meritis credit; cunctis se æstimat amplius sapere, quibus se videt amplius posse. In quodam quippe se constituit culmine apud semetipsum: & qui æqua ceteris naturæ conditione constrin-

CAPUT XXVI. Ver. XXI. Rec. XIX. Potentia temporalis, etsi bona, elationis tentationi est obnoxia. 1. Cor. 7. 33. Ibidem 35. c d e E Qui se videt plus ceteris posse, plus sapere facile credit.

a Vindoc. Utic. & alii Norm. *sancti Prædicatores*.
b Pratel. *bonum quod bene dicere appetiit*.
c Turon. *Domino observiendi*. In Pratel. & Utic. *Domino observandi*, & ad marg. *obsecrandi*. Utramque lect. habet Colb.

d Turon. *& dum usui cuncta*.
e Editi, *quæ intra subduntur*; quod emendavimus ex mss. Longip. Vindoc. Balus. Colb. Pratel. aliisque Norm. Gilot. tamen ad marginem annotavit *infra*, retento in textu *intra*.

stringitur, ex æquo respicere ceteros dedignatur: A sicque usque ad ejus similitudinem ducitur, de quo scriptum est: *Omne sublime videt, & ipse est rex super universos filios superbiæ*. Et de cujus corpore dicitur: *Generatio cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus in alta surrectæ*. Ad ejus similitudinem ducitur, qui singulare culmen appetens, & socialem angelorum vitam despiciens, ait: *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo*. Miro ergo judicio intus foveam dejectionis invenit, dum foris se in culmine potestatis extollit. Apostatæ quippe angelo similis efficitur, dum homo hominibus esse similis dedignatur. Sic Saul ab humilitatis merito in tumorem superbiæ, culmine potestatis excrevit. Per humilitatem quippe prælatus B est, per superbiam reprobatus, Domino attestante qui ait: *Nonne cum esses parvulus in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel?* Parvulum se ante potestatem viderat, sed fultus temporali potentia, jam se parvulum non videbat. Ceterorum namque comparatione se præferens, magnum se apud se esse judicabat. Miro autem modo cum apud se parvulus, apud Dominum magnus: cum vero apud se magnus, apud Dominum parvulus fuit. Magnos nos Dominus apud nos esse prohibet per Prophetam, dicens: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes*. Ne magni apud nos esse debeamus, Paulus admo- C nens, ait: *Nolite prudentes esse apud vosmetipsos*. Plerumque ergo dum ex subjectorum affluentia animus inflatur, in luxum superbiæ ipso potentiæ fastigio lenocinante corrumpitur.

Job. 41. 25. — Prov. 30. 13. — Hic satanæ similis. — Isai. 14. 14. — 1. Reg. 15. 17. — Isai. 5. 21. — Rom. 12. 16.

45. Sed aliud est qualibet bona non esse, aliud bona bene habere nescire. Bona namque est ordine suo potentia, sed cauta regentis indiget vita. Igitur bene hanc exercet, qui & retinere illam noverit, & impugnare. Bene hanc exercet qui scit per illam super culpas erigi, & scit cum illa ceteris æqualitate componi. Humana enim mens plerumque extollitur, etiam cum nulla potestate fulcitur: quanto magis in altum se erigit, cum se etiam ei potestas adjungit? Et tamen corrigendis aliorum vitiis apta D executione præparatur. Unde & per Paulum dicitur: *Minister enim Dei est, vindex in iram ei qui malum agit*. Cum ergo potentiæ temporalis ministerium suscipitur, summa cura vigilandum est, ut sciat quisque & sumere ex ea quod adjuvat, & expugnare quod tentat: & æqualem se cum illa ceteris cernere, & tamen se peccantibus zelo ultionis præferre. Quam discretionem plenius cognoscimus, si etiam potestatis Ecclesiasticæ exempla cernamus. Petrus namque auctore Deo, Ecclesiæ principatum tenens, a bene agente Cornelio, & sese ei humiliter prosternente, immo- E deratius venerari recusavit, seque illi similem recognovit, dicens: *Surge, ne feceris, & ego ipse homo sum*. Sed cum Ananiæ & Sapphiræ culpam reperit, mox quanta super ceteros potentia excrevisset, ostendit. Verbo enim eorum vitam perculit, quam spiritu perscrutante deprehendit: & summum se intra Ecclesiam contra peccata recoluit, quod honore sibi vehementer impenso, coram bene agentibus fratribus non agnovit. Illic communionem æqualitatis

Legitima potestas ea est, quæ super culpas, non super homines erigitur. — Rom. 13. 4. Ver. XXII. — S. Petri exemplum. — Act. 10. 26. — Act. 5. 5.

meruit sanctitas actionis, hic zelus ultionis [a] jus aperuit potestatis. Paulus bene agentibus fratribus prælatum se esse nesciebat, cum diceret: *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri*. Atque illico adjunxit: *Fide enim statis*. Ac si diceret: Ideo non dominamur fidei vestræ, quia fide statis. Æquales enim vobis sumus, ubi vos stare cognoscimus. Quasi prælatum se fratribus esse nesciebat, cum diceret: *Facti sumus parvuli in medio vestrum*, &, *Nos autem servos vestros per Jesum Christum*. Sed cum culpam, quæ corrigi debuisset, invenit, illico magistrum se esse recoluit, dicens: *Quid vultis? in virga veniam ad vos?*

a Et S. Pauli. — 2. Cor. 1. 23. — 1. Thess. 2. 7. 2. Cor. 4. 5. — 1 Cor. 4. 5.

46. Summus itaque locus bene regitur, cum is qui præest, vitiis potius, quam fratribus dominatur. Cunctos quippe natura æquales genuit: ut autem alii ad regendum aliis committantur, non eos natura, sed culpa postponit. Vitiis ergo se debent rectores erigere, quorum & causa præferuntur: & cum delinquentes corrigunt, sollicite attendant, ut per disciplinam culpas quidem jure potestatis feriant, sed per humilitatis custodiam æquales se ipsis fratribus [b] qui corriguntur, agnoscant. Quamvis plerumque etiam dignum est, ut eosdem quos corrigimus, tacita nobis cogitatione præferamus. Illorum namque per nos vitia disciplinæ [c] vigore feriuntur: in his vero quæ ipsi committimus, ne verbi quidem ab aliquo invectione laceramur. Tanto ergo apud Dominum obligatiores sumus, quanto apud homines inulte peccamus. Disciplina autem nostra subditos tanto divino judicio liberiores reddit, quanto hic eorum culpas sine vindicta non deserit. Servanda itaque est & in corde humilitas, & in opere disciplina. Atque inter hæc solerter intuendum, ne dum immoderatius custoditur virtus humilitatis, solvantur jura regiminis: & dum prælatus quisque plus se, quam decet, dejicit, subditorum vitam stringere sub disciplinæ vinculo non possit. Teneamus ergo exterius, quod pro aliorum utilitate suscipimus: teneamus interius, quod de nostra æstimatione sentimus. Sed tamen decenter quibusdam erumpentibus signis tales nos apud nos esse ipsi etiam qui nobis commissi sunt, non ignorent: ut & de auctoritate nostra quod formident, videant, & de humilitate quod imitentur, agnoscant. Servata autem auctoritate regiminis, ad cor nostrum sine cessatione redeamus: & consideremus assidue, quod sumus æqualiter cum ceteris conditi, non quod temporaliter ceteris prælati. Potestas enim quanto exterius eminet, tanto premi interius debet: ne cogitationem vincat, ne in delectationem sui animum rapiat, ne jam sub se mens eam regere non possit, cui se libidine dominandi supponit.

Prælati dum culpas puniunt jure potestatis, æquales se iis qui corriguntur agnoscant per humilitatis custodiam. — b Ipsis etiam se postponant, quare. — c — Ver. XXIII.

47. Bene David regni potentiam regere noverat, qui elationem ejusdem potentiæ, semetipsum premendo vincebat, dicens: *Domine, non est exaltatum cor meum*. Quique in ejus humilitatis augmentum subjunxit: *Neque elati sunt oculi mei*. Atque addidit: *Neque ambulavi in magnis*. Et adhuc subtilissima semetipsum inquisitione discutiens, ait: *Neque in mirabilibus super me*. Omnesque etiam cogitationes suas a fundo cordis ex- hau-

Potestatis humiliter administratæ exemplum in David. — Psal. 130. 1.

a Baluz. *jus apparuit*.
d Al. *quos corrigunt*.

c Sic Norm. Baluz. & alii quos sequuntur vet. ed. In recent. legitur, *rigore*.

a hauriens, subjungit, dicens: *Si non humiliter sentiebam*, [a] *sed exaltavi animam meam*. Ecce humilitatis hostiam ab intimo cordis oblatam crebro replicat, & iterum atque iterum confitendo offerre non cessat; eamque multipliciter loquens judicis sui oculis ostentat. Quid est hoc? & quomodo istud sacrificium Deo [b] placere cognoverat, quod in conspectu ejus tanta iteratione vocis immolabat? nisi quod vicina esse superbia potentibus solet, & pene semper rebus affluentibus elatio sociatur: quia & sæpe humoris abundantia duritiam dat tumoris.

Vers. xxiv. Rara humilitatis & potestatis societa.

48. Mirum vero valde est, cum in cordibus sublimium regnat humilitas morum. Unde pensandum est, quia potentes quique cum humiliter sapiunt, culmen extraneæ & quasi longe positæ virtutis attingunt, & recte hac virtute Dominum quantocyus placant; quia illud ei [c] sacrificium humiliter offerunt, quod potentes invenire vix possunt. Subtilissima namque ars vivendi est culmen tenere, gloriam premere: esse quidem in potentia, sed potentem se esse nescire: ad largienda bona potentem se cognoscere, [d] ad rependenda noxia omne quod potenter valet, ignorare. Recte itaque de talibus dicitur: *Deus potentes non abjicit, cum & ipse sit potens*. Deum quippe imitari desiderat, qui fastigium potentiæ alienis intentus utilitatibus, & non suis laudibus elatus administrat, qui prælatus ceteris prodesse appetit, non præesse. Tumoris namque elatio, non ordo potestatis in crimine est. Potentiam Deus tribuit, elationem vero potentiæ malitia nostræ mentis invenit. Tollamus ergo quod de nostro contulimus, & bona sunt quæ Deo largiente possidemus. Quia enim nequaquam justa potentia, sed actio prava damnatur, apte subjungitur:

Vers. 6. *Sed non salvat impios, & judicium pauperibus tribuit*.

CAPUT XXVII. Rec. xx. Deus potestatis superbiam, non celsitudinem damnat.

49. Scriptura sacra plerumque pauperes, humiles vocare consuevit. Unde in Evangelio cum adjectione spiritus nominantur, dum dicitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*. Matth. 5. 3. [e] Quia enim divitiæ visibiliter potentes ostendunt, apud semetipsos pauperes sunt, qui elati in suis conscientiis non sunt. Eos vero impios vocat, qui aut a fidei pietate disjuncti sunt, aut in hoc quod fideliter credunt, pravis sibi moribus contradicunt. Quia ergo omnipotens Deus malitiæ superbiam, non potentiæ celsitudinem damnat, postquam dictum est: *Deus potentes non abjicit, cum & ipse sit potens*; recte subjungitur: *Sed non salvat impios, & judicium pauperibus tribuit*. Id est, elatos destruit, humiles vero per judicium liberos reddit. Vel certe judicium pauperibus tribuit; quia hi qui nunc nequiter opprimuntur, ipsi tunc super oppressores suos judices veniunt.

Reproborum alii judicantur alii non judicantur.

50. Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet, atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alii namque judicantur & pereunt, alii non judicantur & pereunt. Alii judicantur & regnant, alii non judicantur & regnant. Judicantur & pereunt, quibus [f] Dominica inclamatione dicitur: *Esurivi, & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: æger & in carcere, & non visitastis me*. Matth. 25. 42. & 43. Quibus præmittitur: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus*. Ibid. 41. Alii vero in extremo judicio non judicantur & pereunt, de quibus Propheta ait: [g] *Non resurgunt impii in judicio*. Psal. 1. 5. Et de quibus Dominus dicit: *Qui autem non credit, jam judicatus est*. Johan. 3. 18. Et de quibus Paulus ait: *Qui sine Lege peccaverunt, sine Lege peribunt*. Rom. 2. 12. Resurgunt ergo etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad judicium. Non enim eorum tunc causa discutitur: [h] quia ad conspectum districti judicis jam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem vero fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur ut pereant. Qui vero nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem judicis in extrema examinatione non audiunt: quia præjudicati infidelitatis suæ tenebris, ejus quem despexerant, invectione redargui non merentur. Illi saltem judicis verba audiunt; quia ejus fidei saltem verba tenuerunt. Isti in damnatione sua æterni judicis nec verba percipiunt; quia ejus reverentiam nec verbotenus [i] servare voluerunt. Illi legaliter pereunt, quia sub Lege positi peccaverunt: istis in perditione sua de Lege nihil dicitur, quia nihil Legis habere conati sunt. Princeps namque terrenam rempublicam regens, Vers. xxv. aliter punit civem interius delinquentem, atque aliter exterius hostem rebellantem. In illo jura sua consulit, eumque sub verbis dignæ invectionis addicit: contra hostem vero bella movet, instrumenta perditionis exercet, dignaque ejus malitiæ tormenta retribuit: de malo vero ejus quid Lex habeat, non requirit. Neque enim Lege necesse est perimi, qui Lege numquam potuit teneri. Ita ergo in extremo judicio & legalis illum invectio percutit, qui ab eo quod professione tenuit, actione declinavit: & iste sine judicii invectione perimitur, qui Lege fidei non tenetur.

Electorum quoque alii judicium subeunt, alii non.

51. Ex electorum vero parte alii judicantur & regnant, qui vitæ maculas lacrymis tergunt, qui mala præcedentia factis sequentibus redimentes, quidquid illicitum aliquando fecerunt, ab oculis judicis eleemosynarum superductione cooperiunt. Quibus judex veniens in dextera consistentibus dicit: *Esurivi, & dedistis mihi manducare: sitivi, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me*. Matth. 25. 35. Quibus præmittit, dicens: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*. Ibid. 34. Alii autem non judicantur & regnant, qui etiam præcepta Legis [k] perfectione virtutum transcendunt; quia nequaquam hoc solum quod cunctis divina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quam præceptis generalibus audire potuerunt. Matth. 19. 28. Quibus Dominica voce dicitur: *Vos qui* [l] *reliquistis omnia; & secuti estis me, cum sederit filius hominis*

a Turon. *si exaltavi*.
b Emendat hunc locum Jamezius ex mss. Anglic. in quibus legit, *placere non noverat*. In mss. nostris Norm. & in aliis, nec non in vulgatis veter. aut recentioribus extat lectio quam exhibuimus.
c Turon. Pratel. Utic. *sacrificium potentes offerunt*.
d Turon. *ad repetenda noxia*.
e Ita cum Baluz. Colb. Ebroic. &c. veteret ed. In rec. legitur, *quos enim*.
f Sequimur Baluz. Colb. Vindoc. Utic. & al. mss. potius quam editos in quibus extat, *dominica voce in damnatione*.
g Ita laudati mss. & vet. ed. a quibus recedentes recent. prætulerunt, *non resurgent*.
h Al. *qui ad conspectum*.
i Vindoc. Pratel. & alii Norm. *servare maluerunt*.
k Al. *perfectionis virtute*.
l Turon. *reliquistis omnia vestra*. Pratel. Utic. & pl. Norm. *reliquistis omnia vestra*.

minis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Isai.3.14. *Israel*. Et de quibus Propheta ait: *Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui*. Et de quibus Salomon, [a] cum de sanctæ Ecclesiæ sponso Prov.31.23 loqueretur, intulit dicens: *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ*. Hi itaque in extremo judicio non judicantur & regnant; quia cum auctore suo etiam judices veniunt. Relinquentes quippe omnia plus prompta devotione executi sunt, [b] quam juberi generaliter audierunt. Speciali namque jussione paucis perfectioribus, & non generaliter omnibus, Matth.19.21. dicitur hoc quod adolescens dives audivit: *Vade &* [c] *vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni & sequere me*. Si enim sub hoc præcepto cunctos jussio generalis adstringeret, [d] culpa profecto esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est quod per sacram Scripturam omnibus generaliter præcipitur: aliud quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergo recte sub generali judicio non tenentur, [e] qui & præcepta generalia vivendo vicerunt. Sicut enim non judicantur & pereunt, qui suadente perfidia [f] lege teneri contemnunt; ita non judicantur & regnant, qui suadente pietate, etiam [g] ultra generalia di- 2.Thess.3.7. vinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quod Paulus etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit, quam institutione permissionis accepit. Cum enim accepisset ut Evangelium prædicans, de Evangelio viveret, & Evangelium audientibus contulit, & tamen Evangelii sumtibus sustentari recusavit. Cur ergo iste judicetur ut regnet, qui minus quod servaret, accepit; sed majus quod viveret, invenit? Dicatur igitur recte: *Judicium pauperibus tribuit*; quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus majore culmine potestatis excrescunt. Unde & sequitur:

Sed judices sedent.

Non auferet a justo oculos suos, & reges in solio Vers. 7. *collocat in perpetuum, & illic eriguntur*.

CAPUT XXVIII. REC. XXI. Deus justos tunc magis respicit, cum injuste affliguntur.

52. Abstulisse enim a justis oculos suos fortasse Dominus creditur, quia injustorum crudelitatibus hic sine vindicta lacerantur; sed famulos suos tunc magis respicit, cum injuste eos nequitia persequentis affligit. Videns enim quid hic humiliter tolerent, nimirum jam prævidet quid illic eis misericorditer recompenset. Non ergo aufert a justo oculos suos. Ecce iste humiliter ingemiscit, ille superbit & nequiter floret. Iste cor conterit, ille se de gloria iniquitatis extollit. Horum ergo quis divinis obtutibus longe est, qui injustitiam pertulit, an qui eam patientibus irrogavit; qui supernam gratiam inter mœroris tenebras tenuit, an qui inter exteriora gaudia lumen justitiæ intus amisit?

REC. XXVI. Cur Sancti, reges in S. scriptura vocantur.

53. Bene autem sancti viri Scripturæ sacræ testimonio reges vocantur: quia prælati cunctis motibus carnis, modo luxuriæ appetitum frenant, modo æstum avaritiæ temperant, modo gloriam elationis inclinant, modo suggestionem livoris obruunt, modo ignem furoris extinguunt. Reges ergo sunt, quia tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse noverunt. Quia igitur ab hac potestate regiminis ad potestatem transeunt retributionis, dicatur recte: *Reges in solio collocat in perpetuum*. Semetipsos enim regendo, ad tempus fatigati sunt, sed in regni erectionis æternæ solio in perpetuum collocantur; & eo illic accipiunt alios digne judicare, quo hic nesciunt sibimetipsis nequiter parcere. Hinc enim alias dicitur: *Donec justitia convertatur* Psal.93.15. *in judicium*. Paulus de se suisque consortibus dicit: *Ut nos efficeremur justitia Dei in ipso*. Justitia ergo 2.Cor.5.21. in judicium vertitur, quia hi qui nunc juste atque irreprehensibiliter vivunt, [h] tunc judicandi potentiam nanciscuntur. Hinc Laodiceæ Ecclesiæ Dominus dicit: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in* Apoc.3.21. *throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus*. Vincens Dominus in throno cum patre sedisse se asserit: quia post passionis certamina, post resurrectionis palmam, clarius se omnibus quod potestati Patris esset æqualis, indicavit; eique se non disparem calcato mortis aculeo innotuit. Unde & Mariæ necdum credenti se Patri similem, dicit: *Noli me tangere, nondum* Joan.20.17. *enim ascendi ad patrem*. Nobis enim in throno filii sedere, est ex ejusdem filii potestate judicare. Quia enim judicii principatum ex ejus virtute percipimus, velut in throno ejus residemus. Nec abhorret a vero, quod alias super duodecim thronos [i] venturos testatur esse discipulos, hic vero in throno suo perhibet esse sessuros. Per thronos quippe duodecim, universale judicium, per thronum vero filii, singulare culmen judiciariæ potestatis ostenditur. Hoc ergo duodecim thronis, quod uno throno filii designatur: quia videlicet universale judicium ex Mediatoris nostri interventione percipitur. Dicatur ergo: *Reges in solio collocat in perpetuum*.

Sanctos in throno cum Christo sedere, est ex ejus potestate judicare.

VET. XXVII Matth. 19. 28.

Eorum sessio est æterna.

54. Apte autem, in perpetuum, subdens, aperte quid dicat, insinuat. Si enim de terreni regni solio diceret, nullatenus, in perpetuum, subdidisset: [k] quia qui illud arripiunt, profecto non in eo in perpetuum, sed temporaliter collocantur. Bene autem subdidit: *Et illic eriguntur*. Ac si intentioni audientis innuet, dicens: Quia [l] hic humiliati sunt, illic eriguntur. Sanctis namque viris iste locus humilitatis est, ut ille sit celsitudinis. Unde alias scriptum est: [m] *Humiliasti eos in loco afflictio-* Psal.43.20. *nis*. Locus quippe afflictionis est vita præsens. Qui ergo ad æternam patriam tendunt, nunc semetipsos temporaliter in afflictionis loco despiciunt, ut tunc in loco gaudii veraciter sublimentur. Sequitur:

Prius humiliati, erigentur.

Et si fuerint in catenis, & vinciantur funibus Vers.8.& 9. *paupertatis*, [n] *indicabit eis opera eorum, & scelera eorum, quia violenti fuerint*.

CAPUT XXIX. REC. XXII.

55. Catenæ obligationis sunt, ipsa adhuc reten-

a Vitiose in Gussanvil. Paris. 1605. Gilot. *cum de sanctæ ecclesiæ sponsa*. In Ebroic. aliisque Norm. Turon. veteribusque editis Paris. & Basil. optime legitur, *sponso*.

b Ita mss. Longip. Pratel. aliique Norm. necnon vet. edit. Paris. 1495. & 1518. ac Basil. 1514. In Gilot. 1571. Vatic. 1589. & Gussanv. corrupte, *quam jubere*.

c Pratel. *vende quæ habes*. Baluz. & Colb. *vade, vende .... & veni sequere me*.

d Idem, *culpæ profecto esset*.

e Al. *quia & præcepta*.

f Ita Vindoc. Norm. Baluz. Colb. & vet. edit. In aliis, *legem tenere*.

g In edit. Vatic. 1589. Gilot. 1571. & nonnullis, *ultra generalis divinæ legis*. Prætulimus hanc lectionem, *ultra generalia* &c. quæ est mss. Anglic. Norm. Turon. necnon antiquiorum ed. Paris. & Basil.

h Longip. *tunc judicandi potentia utantur*.

i Vindoc. & Norm. *sessuros*.

k Ebroic. & alii Norm. *quia quique illud*.

l In recent. ed. *quia qui hic*. Redundat *qui*, abestque a Baluz. Colb. Ebroic. & al. Norm. quibus concinunt antiq. excusi.

m Pratel. & Utic. *humiliasti nos*.

n Baluz. Colb. Pratel. & Utic. hic & infra, *indicavit*. Facilis est ac frequens mutatio litteræ *b* in *v*.

Catenis ligari se putant Sancti, quamdiu hic vivunt.

tio peregrinatione. Ligatum se his catenis Paulus aspexerat, cum dicebat: *Desiderium habeo dissolvi, & cum Cristo esse*. Paupertatis funibus vinctum se esse cernebat, quando veras divitias intuens, eas etiam discipulis [a] exorabat, dicens: *Ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis*. (Ephes. 1. 18.)

Bene autem post ista subditur: *Indicabit eis opera eorum, & scelera eorum, quia violenti fuerint*. Cum enim supernam gloriam magis amando cognoscimus, tunc mala quæ egimus, graviora fuisse sentimus. Unde & Paulus post perceptam gratiam supernorum, ea quæ in se studia virtutum crediderat fuisse, jam scelera cognoscebat, dicens: *Quia prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus; sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*. (1. Tim. 1. 13.) Vel certe: *Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta*. (Phil. 3. 7.) Unde & apte subditur:

[b] *Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat; & loquetur, ut revertantur ab iniquitate*. (Vers. 10.)

CAPUT XXX. Amore cælestis gloriæ graviora fiunt peccata prius perpetrata.

56. Aurem ab iniquitate revelare, est intellectum cognitionis aperire. Revelata vero aure unusquisque corripitur, quando intrinsecus æternorum bonorum desiderium percipit, & quæ mala extrinsecus perpetravit, agnoscit.

Potest vero in catenis & funibus paupertatis, pœna etiam temporalis afflictionis intelligi; quia sæpe qui jubentis verba non audiunt, ferientis verberibus admonentur, [c] ut ad bona desideria saltem pœnæ trahant, quos præmia non invitant. Unde per Prophetam dicitur: *In camo & freno maxillas eorum* [d] *constringe, qui non approximant ad te*. (Psal. 31. 9.) Si vero etiam flagella despiciunt, constat nimirum, quod tanto illic gravioris vindictæ supplicia sentiant, quanto hic majoris providentiæ gratiam calcant. Unde & sequitur:

Si audierint & observaverint, complebunt dies suos in bono, annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium, & consumentur stultitia. (Vers. 11. & 12.)

CAPUT XXXI. Quam severe puniendi, qui a perditis moribus nec flagellis coercentur.

57. Per bonum recta actio, per gloriam vero superna retributio designatur. Qui ergo obedire præceptis cælestibus student, dies suos in bono complent, annos in gloria: quia & cursum præsentis temporis in recto opere, & consummationem suam perficiunt felici retributione. *Si vero non audierint, transibunt per gladium, & consumentur stultitia*: quia & vindicta eos in tribulatione percutit, & finis in fatuitate concludit. (Ver. xxviii) Sunt enim nonnulli, quos a perditis moribus nec tormenta compescunt. De quibus per Prophetam dicitur: *Percussisti eos nec doluerunt; flagellasti eos, & renuerunt accipere disciplinam*. (Jerem. 5. 3.) Et de quibus sub Babylonis specie dicitur: *Curavimus Babylonem, & non est sanata*. (Jerem. 51. 9.) De quibus rursum dicitur: *Interfeci & perdidi populum meum, & tamen a viis suis non sunt reversi*. (Jerem. 15. 7.) Hi nonnumquam deteriores existunt ex verbere: quia pulsati doloribus, [e] aut contumaci pertinacia duriores existunt, aut, quod pejus est, in blasphemiæ etiam exasperationem prosiliunt. Bene ergo dicitur quod per gladium transeunt, & stultitia consumuntur: quia peccata quæ flagellis emendare debuerant, flagellis exaggerant. Et hic jam pœnas percussionis sentiunt, & illic justæ retributionis supplicia non evadunt. Fatuitas quippe stultitiæ est, quod illos sic iniquitas abligat, ut a culpa eos nec pœna compescat. Sequitur,

Simulatores & callidi provocant iram Dei... (Vers. 13.)

CAPUT XXXII. Reg. xxiii. Simulatoris callidi imago.

58. Cum simulatores diceret, apte subjungit, *& callidi*; qui nisi ingenio calleant, quod videri appetunt, congrue simulare non possunt. Sunt enim nonnulla vitia, quæ etiam a sensu tardioribus facile perpetrantur. Elatione namque intumescere, avaritiæ æstibus inhiare, luxuriæ pulsanti succumbere, etiam quilibet obtusis sensibus potest: simulationis vero falsitatem exequi, nisi qui subtilioris ingenii fuerit, non potest. Quisquis enim talis est, ad custodienda duo videlicet continua observatione dividitur; ut callide noverit & occultare quod est, & ostentare quod non est; [f] & vera mala premere, & falsa bona monstrare; nec se aperte in hoc quod videtur extollere, atque ut majorem gloriam teneat, [g] sæpe se simulare gloriam declinare. Quia enim ante oculos hominum sequendo eam apprehendere non potest, studet plerumque gloriam tenere fugiendo. Hæc itaque simplicibus minime congruunt; quia si congruunt, jam simplices non sunt.

Iram Dei non solum meretur, sed provocat.

56. Bene autem cum diceret, *Simulatores & callidi*, non subdidit, merentur, sed *provocant iram Dei*. Iram quippe Dei mereri, est etiam nesciendo peccare. Provocare vero, est mandatis illius sciendo contraire; scire bonum, sed despicere; facere posse, nec velle. Hi enim perpetratione nequitiæ intrinsecus tenebrescunt, & ostentatione justitiæ superficietenus dealbantur. Quibus voce Dominica dicitur: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia: ita & vos quidem foris apparetis hominibus justi, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate*. (Matth. 23. 27.) Foris ergo ostendendo servant, quæ vivendo intus impugnant. Intus vero mala cogitantes exaggerant, quæ foris aliud superducentes occultant. Ante districtum itaque judicem excusationem jam de ignorantia habere non possunt; quia dum ante oculos hominum omnem modum sanctitatis ostentant, ipsi sibi sunt testimonio, quia bene vivere non ignorant. Dicatur igitur recte: *Simulatores & callidi provocant iram Dei*. Quid vero eos ad extremum sequatur, adjungit, dicens:

Neque clamabunt cum vincti fuerint. (Ibidem.)

CAPUT XXXIII. Etiam percussus peccata confiteri erubescit.

60. Omnis iniquus qui cum iniquus sit, sanctus videri non appetit, in flagelli percussione deprehensus, fateri quod iniquus sit, non erubescit. Qui vero iniqua agens, humana de se judicia sub specie sanctitatis intercipit, etiam cum flagello percutitur, iniquum se prodere refugit, quia sanctus videri consuevit. Si quando autem graviter coarctatur, iniquum se vix superficietenus confitetur: quia interna sua detegere veraci confessione confunditur. Quasi liberi vero sumus, cum nulla correptione castigamur: [h] vincimur autem, cum flagello percussionis adstringimur. Vincti igitur tanto cla-

a Ita melius legitur in Turon. Vindoc. Pratel. Utic. Colb. Baluz. quam in editis, *enarrabat*.
b Utic. & Prat. *revelavit* ... *loquitur*; quod etiam habent Colb. & Baluz.
c Editi, *ut ad bona æterna*. Sequitur mss. Baluz. Colb. Vindoc. Turon. Ebroic. & alios Norm.
d Pratel. & Utic. *constringes*.
e Al. *aut contumacia pertinaciæ*, ut habet Baluz.
f Vindoc. Pratel. & Utic. *& vera mala male premere*.
g Editi, *sæpe se simulat*. Turon. pro *simulare*, habet, *demonstrare*.
h Ebroic. & alii Norm. *quasi vincimur autem*. Melius respondet alteri membro.

clamamus altius, quanto in percussione positi, peccata nostra veracius confitemur. Apud aures quippe Dei vox valida, devota confessio est. Quia ergo simulatores quosque etiam cum percussionis flagella corripiunt, ad confessionem simplicem non perducunt, (cognosci enim peccatores refugiunt, quia sancti omnium opinione ferebantur,) quamvis eos ad extremum jam flagella feriant, quamvis duci se ad æterna supplicia non ignorent, tales tamen cupiunt apud humana judicia remanere, quales se studuerant semper ostendere. Deprehensi ergo etiam flagello percussionis extremæ, quia confessionem puram vel afflicti exercere negligunt, quasi vincti clamare contemnunt. Bene ergo dicitur: *Neque clamabunt cum vincti fuerint.*

Hypocritæ sanctos se, non quia sunt, sed quia dicuntur, existimant.

61. Quamvis intelligi etiam aliter potest. Omnis enim, qui cum iniquus sit, dici sanctus ab hominibus non pertimescit, etsi iniquum se tacita cogitatione reprehendit, tamen dum sæpius sanctum audire se cœperit, hoc quod de se intrinsecus tenebat, amittit. Cor quippe exterius fundit, & quia libenter foris falsum de se testimonium recipit, qualem se intus habeat, non requirit. Unde fit, ut vacuæ laudis fomenta etiam cum defuerint, quærat, & oblitus quod est, appetat videri quod non est. Igitur qui tales sunt, dum justos se ante humana judicia simulant, dum actiones suas laudibus dignas intuentium oculis ostentant, occulta cum eis justitia agitur: ut quo nituntur foris alios fallere, eo de se intus etiam ipsi fallantur. Nam omnem circa se sollicitæ investigationis oculum perdunt. Vitam enim suam & discutere & perscrutari dissimulant, sed tales se, quales audiunt, putant: sanctosque se esse, non quia ita vivunt, sed quia ita dicuntur, existimant. Subtile autem Dei judicium, seque ipsos intueri negligunt: quia fidem sui meriti in attestatione ponunt oris alieni. Cum vero subita percussione feriuntur, iniquos se vel veraciter fateri, vel sicut sunt, deprehendere omnino non possunt; quia videlicet sanctos se humana professione crediderunt. Bene ergo dicitur: *Neque clamabunt cum vincti fuerint.* Spe enim vacua tales se ante supernum judicem venire confidunt, quales se hominibus innotuisse cognoscunt; seque ipsos miseri nec inter tormenta deprehendunt, & dum testimonium falsæ laudis aspiciunt, remedium veræ confessionis amittunt. Etiam vincti dicuntur, & non clamant: quia humanæ laudis importunitate superati, sanctos se miseri & cum in peccatis moriuntur, putant. Quibus bene per Prophetam dicitur: *Redite prævaricatores ad cor.* Si enim ad cor redirent, per exterioris attestationis se verba [a] non funderent. Nam quid vicinius nobis est corde nostro? quid vicinius nobis est ea re, quæ intra nos est? Et tamen cum per pravas cogitationes spargitur, a nobis cor nostrum longius evagatur. Longe ergo Propheta prævaricatorem mittit, cum eum ad cor suum redire compellit: quia quo se exterius fudit, eo ad se unde possit redire vix invenit. Quia vero simulatorum mens pro eo quod ab una æternitatis intentione dividitur, cogitationum multiplicium inundatione vastatur, recte subjungitur.

Vers. XXIX. — Vana spe delusi, ad confessionis remedium, etiam in extremis non confugiunt. — Isai. 46.8. — Ab homine longe sæpe distat ejus cor.

Morietur in tempestate anima eorum.

Vers. 14. — CAPUT XXXIV. Tempestate subita hypocritæ moriuntur.

62. Quasi tranquille namque videbantur vivere, cum de sanctitatis curarent laude gaudere. Sed tempestate subita eorum anima moritur, quæ humanæ laudis pessima tranquillitate lætabatur. Plerumque subito inopinata tempestas omne quod aer [b] serenum blanditur, immutat: & eo periculum vitari non potest, quo nec potuit præviderі. Unde simulatores, qui vitæ suæ custodiam negligunt, in tempestate mori referuntur. Hinc quippe eos turbo subitus internæ percussionis ejicit, quos arrogantia externi favoris extollit: & dum amplectuntur in laude quod non sunt, repente inveniunt in ultione quod sunt. Bene autem per Salomonem dicitur: *Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum, sic probatur homo ore laudantis.* Laus quippe sua justos cruciat, iniquos exaltat. Sed justos dum cruciat, purgat: iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. Isti enim sua laude pascuntur; quia auctoris sui gloriam non requirunt. Illi autem qui auctoris gloriam quærunt, sua laude cruciantur, ne non sit intus quod foris dicitur; ne, si est etiam quod dicitur, ante Dei oculos ipsis favoribus vacuetur; ne humana laus robur mentis emolliat, eamque in sui delectatione prosternat; & quæ adjumentum debet esse augendi operis, jam retributio sit laboris. Cum vero sua præconia in Dei laudem tendere sentiunt, ea etiam desiderabiliter amplectuntur. Scriptum namque est: *Videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* Viam se ergo hominibus faciunt, quoties in se aliquid, quo Deus cognoscatur, ostendunt: quia non student in se humanam laudem [c] figere, [d] sed quærunt eam per se medios ad auctoris gloriam pertransire. Arrogantes autem humanis laudibus mollia corda prostituunt, quia suis amoribus corrumpuntur. De quibus alias dicitur: *Erunt homines seipsos amantes.* Apte vero hic de hac eorum corruptione subjungitur:

Vers. XXX. — Prov. 27.21. — Matth. 5.16. — 2. Tim. 3.2.

Et vita eorum inter effeminatos.

Ibidem. — CAPUT XXXV. Effeminati sunt qui laudibus humanis corrumpuntur.

61. Si enim viriliter viverent, laus transitoria nulla eos corruptione vitiaret. Unde electis Propheta persuadet, dicens: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum.* Dicens enim, *Viriliter agite; & confortetur cor vestrum*, illico subdidit: quasi sexum cordis munire curavit. [e] Luxuriosi quippe mens corrumpitur, si rebus transitoriis delectatur. Igitur simulatorum vita inter effeminatos moritur: quia laudis luxuria corrupta reperitur. [f] Translatione vero alia non habetur: *Vita eorum inter effeminatos;* sed, *Vita eorum vulneretur ab angelis.* Utramque tamen, etsi sermone discrepat, ratione concordat: quia effeminatorum vitam angeli vulnerant, dum nuntii veritatis eam jaculis sanctæ prædicationis impugnant. Quia igitur de damnatione reproborum quid agatur, audivimus; de ereptione humilium quid sequatur, audiamus:

Psal. 30.25.

Eripiet pauperem de angustia sua.

Vers. 15. — Humiles, cum moriuntur, de angustia liberantur.

64. Pauper de angustia sua eripitur, cum unusquisque humilis de hac peregrinationis suæ afflictione liberatur. Nam & assiduis hic tribulationibus premitur, ut ad requirendum veræ consolationis gaudium provocetur. Unde & sequitur:

 Et

a Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *non spargerent.*
b In Pratel. & Utic. omittitur, *serenum.* In editis legitur, *aer serenus.* Sequimur Baluz. Colb. Turon. &c.
c Turon. *fieri.*
d Longip. *sed quærunt eam per se melius ad auctoris gloriam pertransire.* In Utic. Pratel. Ebroic. *per se medios ad auctorem gloriæ pertransire.* Ita etiam Colb. & Baluz.
e Vindoc. *Luxuriose.*
f Nimirum 70. Interp. in qua legitur ἐν χειρὶ ἀγγέλων, *in manu angelorum*, scilicet sanctorum; fortasse propter affinitatem vocum Hebr. *Kadosch*, & *Kadesch*, quarum una sanctum; altera cinædum significat.

Ibidem.

Et revelabit in tribulatione aurem ejus.

Aurem in tribulatione revelare, est auditum cordis verberum plagis aperire. Cum enim præcepta despicimus, pia districtione nobiscum agitur, ut flagella timeamus. Aurem itaque cordis tribulatio aperit, quam sæpe hujus mundi prosperitas claudit. Per Salomonem namque dicitur: *Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos.* Sequitur:

Prov. 1. 32.

Igitur salvabit te de ore angusto latissime.

Vers. 16. CAPUT XXXVI. Rec. xxvi. Peccati consuetudo puteus arctissimus, ex quo sola gratia nos potest educere.

65. Omnis qui vitæ viam deserens, in peccatorum se tenebras dejicit, semetipsum quasi in puteum vel foveam mergit. Si vero diutina perpetratione etiam consuetudine iniquitatis opprimitur, ne ad superiora jam possit exurgere, quasi angusto ore putei coarctatur. Unde David Propheta sub specie peccantium exorat, dicens: *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum.* Quem enim mali operis iniquitas a bona stabilitate commovit, quasi tempestas aquæ rapuit: sed si adhuc longa consuetudine non prævaluit, non demersit. Jam in puteum cecidit, qui hoc quod divina lex prohibet, perpetravit. Sed si adhuc longa consuetudo non deprimit, nequaquam os suum puteus coangustavit. Tanto ergo facilius egreditur, quanto minori consuetudine coarctatur. Unde Jeremias propheta dum Judæam iniquitatibus longa consuetudine obrutam fuisse conspiceret, in lamentis suis sub ejus specie semetipsum deplorat, dicens: *Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me.* In lacum quippe vita labitur, cum labe iniquitatis inquinatur. Lapis vero superponitur, cum etiam dura consuetudine mens in peccato devoratur, ut etsi velit exurgere, jam utcumque non possit: quia moles desuper malæ consuetudinis premit. Sed quia divinæ potentiæ subjacet, & post angustiam pravæ consuetudinis ad bonæ actionis amplitudinem [a] revocatur, idcirco dicitur: *Salvabit te de ore angusto latissime.* Latissime quippe de ore angusto salvatur, qui & post iniquitatis jugum, ad libertatem boni operis pœnitendo reducitur.

Psal. 68. 16.

Thren. 3. 53. Vet. xxxi.

Quanta angustia est ab opprimente ipsa consuetudine exurgere velle nec posse.

66. Quædam namque [b] quasi conclusi oris angustia est, [c] ab opprimente mala consuetudine exurgere velle, nec posse: jam quidem desiderio ad superna tendere, sed adhuc actu in infimis remanere: præire corde, nec tamen sequi opere, atque in semetipso contradictionem perpeti semetipsum. Cum vero ita tendens anima manu gratiæ exaltantis adjuvatur, ab angusto ore ad latitudinem pervenit: quia victis difficultatibus, opera bona perficit, quæ concupiscit. David propheta conclusionem angusti oris conspexerat, cum dicebat: *Salvam fecisti de necessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manus inimici.* Latissime autem salvatum se noverat, cum subderet, dicens: *Statuisti in loco spatioso pedes meos.* In spatioso quippe loco pedes stabiliti sunt, quando & ad congruentia bona tendimus, & nulla difficultate præpedimur. Quasi enim per latum locum quo volumus, pergimus; quia nullis objectis difficultatibus angustamur.

Psal. 30. 9.

Ibidem.

In bona potentem cecidisse Job immerito creditus.

67. Sed hæc Eliu recte diceret, si beato Job ejus sententia conveniret. Pro culpa enim flagellatum credidit, & idcirco eum in os angustum cecidisse judicavit. Quo enim validioribus vidit eum plagis affici, eo deterioribus credidit iniquitatibus prægravari; profecto nesciens, quod flagella ejus augmentum essent meriti, non pœna peccati. Cum vero eum in os angustum cecidisse fateatur, adhuc quasi latius exequitur in quanta Job profunditate teneatur, dicens:

Et non habente fundamentum subter se.

Ibidem. CAPUT XXXVII. Vet. xxxii. Quem includit puteus arctus malæ consuetudinis, infernus absorbet.

68. Omne peccatum fundamentum non habet: quia non ex propria natura subsistit. Malum quippe sine substantia est. Quod tamen utcumque sit, in boni [d] natura coalescit. Igitur os angustum nullum subter se dicitur habere fundamentum: quia peccati inquinatio [e] subsistendi jus non habet proprium. Quia vero a fundo dicitur fundamentum, possumus etiam fundamentum pro fundo positum non inconvenienter accipere, sicut auditus ab aure dicitur, & tamen plerumque ipsa auris auditus nomine designatur. Cum ergo diceret os angustum, explere profundi voraginem volens subdidit: *Et non habente fundamentum subter se.* Quem enim rapit iniquitas, infernus absorbet. Infernus vero recte fundum non habere creditur: quia quisquis ab illo rapitur, in immenso profundo devoratur. Immensam namque ejus explere latitudinem volens Propheta, ait: *Dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino.* Sicut ergo sine termino dilatatus dicitur, qui ad se plurimos trahit: ita sine fundo altus [f] non incongrue creditur, quia eos quos in se suscipit, quasi in quadam abysso suæ immensitatis absorbet. Itaque cum diceret: *Salvabit te de ore angusto latissime;* apte subjunxit: *Et non habente fundamentum subter se.* Ac si diceret: De ore angusto salvabit, quod sub se fundum non habet: quia enim per peccatum tenditur ad infernum, quem a peccato salvat, de ore angusto liberat. Quem vero de ore angusto eripit, ab inferni profundo subducit.

Isai. 5. 14.

Et desperationis abyssus.

69. Quamvis etiam aliter intelligi potest. Nam sicut qui in puteum mergitur, [g] putei profundo retinetur: ita corruens quasi in quodam fundi loco consisteret anima, si semel lapsa in aliqua se peccati mensura retineret. Sed cum peccato in quod labitur, non potest esse contenta, dum quotidie ad deteriora dejicitur, quasi in puteo quo cecidit, fundum non invenit quo figatur. Esset enim fundus putei, si fuisset mensura peccati: unde bene alias dicitur: *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Redire namque dissimulat, quia misereri sibi posse desperat. Sed cum desperando amplius peccat, quasi puteo suo fundum subtrahit, ne ubi retineri possit, inveniat. Sequitur:

Prov. 18. 3.

Requies autem mensæ tua erit plena pinguedine.

Ibidem. CAPUT XXXVIII. Quem eripit gratia, internæ satietatis delectatione replet.

70. Requies mensæ, est refectio satietatis internæ: quæ pinguedine plena dicitur, [h] quia in æternæ voluptatis delectatione præparatur. Hujus mensæ epulas esuriebat Propheta, cum diceret: *Satiabor dum manifestabitur gloria tua.* Hujus mensæ pocula sitiebat, dicens: *Sitivit anima mea* [i] *ad Deum vi-*

Psal. 16. 15.

a Ebroic. Vindoc. & alii, *revocare meretur.* Baluz. & Colb. *revocare idcirco dicitur.*

b Nonnulli editi, *quasi conclusionis.*

c Longip. *ab opprimentis reatus mala consuetudine.*

d In vet. ed. *natura non coalescit.* Sed contra mentem S. Doctoris: malum enim ex bono oritur, & in bono consistit, ut docet in Enchir. c. 14. S. Aug. a quo vix umquam recedit Greg. Abest autem particula negativa ab omnibus mss. quos consuluimus, scilicet Baluz. Colb. Pratel. Utic. Turon. &c.

e Longip. *subsistendi usum.*

f Pratel. & Utic. *non incongrue dicitur.*

g Vindoc. *putei fundo.*

h Ebroic. *quia in æternæ.*

i Vindoc. Pratel. Utic. *ad Deum fontem vivum . . . & parvo.* Baluz. habet etiam, *parvo.*

Ps. 41. 3. *vivum; quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Eliu itaque [a] in beato Job temporalia verbera, æternorum volens retributione consolari, quod jure ei debebatur ex meritis, ex semetipso quasi gratuito promittit, dicens: *Requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine.* Sequitur:

Vers. 17. *Causa tua quasi impii judicata est, causam judiciumque recipies.*

CAPUT XXXIX. Reg. xxv. Flagellantur justi, ut ad majorem vigilantiam erudiantur.

71. Bonorum causa, justitia est. Quorum causa quasi impii judicatur: quia eorum hic justitia paterno [b] flagello fatigatur, ut ad ampliorem vigilantiam non solum præceptione mandatorum, sed etiam verberum percussione doceantur. Sed causam judiciumque recipiunt: quia ex ea justitia, qua modo vivunt, tunc in culmine judiciariæ potestatis enitescunt, ut tanto tunc potentius cuncta judicent, quanto nunc in eis subtilius cuncta judicantur. Hæc Eliu quasi nova spondendo intulit, quæ beatus Job [c] semper credendo stabiliter tenuit. Habent profecto hæc propria omnes arrogantes, ut & malum mentientes exaggerent, & si quod forsitan bonum dicunt, hoc velut incognitum proferant. Unde fit, ut etiam doctiores se docere audeant, quia videlicet se scire talia solos putant. Cum vero ad aliqua consolationis verba descendunt, statim viluisse se æstimant, & per increpationis tumidæ asperitatem quasi quoddam sibi ingenium reformant: [d] ut qui condescendisse blandientes testes visi sunt, exorta subito increpatione [e] timeantur. Unde & mox Eliu subdidit, dicens:

Vers. 18. 19. 20. 21. *Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas: nec multitudo locorum inclinet te. [f] Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine. Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis: Cave ne declines ad iniquitatem; hanc enim cœpisti sequi post miseriam.*

CAPUT XL. Reg. xxvi. Superbi quidquid ab aliis recte fit carpunt.

72. In plerisque codicibus, donorum; [g] in paucis vero, sed antiquioribus, locorum invenimus. Sed quia expositione non indiget, si dicatur: *Nec multitudo donorum inclinet te.* Hoc magis exponi placuit, quod cum difficultate aliquantula videtur aperiri. Hæc autem quantæ elationis verba sint, ipse qui ea formavit tumor ostendit. Sed quia Eliu arrogantium, & beatum Job tenere typum diximus electorum, si ea subtilius discernimus, etiam nunc intra Ecclesiam quomodo arrogantibus congruant, demonstramus. Sancti viri aliena opera etiam parva mirantur, sua vero etiam magna despiciunt. At contra, arrogantes aliena etiam magna despiciunt, sua vel quæ parva sunt admirantur: & plerumque de suis malis bona æstimant, de alienis autem bonis mala sentire non cessant. Nam dum propriam gloriam quærunt, perniciose student ut quidquid virtutis ab aliis agitur, iniquitatis nota laceretur, & bonæ pondus actionis vertunt in maculam criminis. Sæpe enim cum vident ab Ecclesia districte pravos corrigi, quasi queruntur injuste [h] innocentes affligi, & nitorem disciplinæ ejus commutant appellatione nequitiæ. Unde Eliu figuram arrogantium servans, beatum Job quasi admonens, ait: *Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas.* Arrogantes enim iræ motum deputant, [i] quidquid a sancta Ecclesia geritur censura disciplinæ. [k] Et quia humanæ laudis appetitu benigni student semper apparere, nullos censent districtione severitatis corrigendos. Unde & a bonis rectoribus, sicut superius dictum est, opprimi æstimant, quos invitos cernunt a vitiis coerceri.

Ver. xxxv

Ecclesiæ in cunctis mundi partibus potentia temporalis. Reg. xxvii.

73. Auctores autem Domino, quia in cunctis mundi partibus sancta Ecclesia culmine religionis excrevit, hanc ipsam temporalem potentiam, qua quidem bene utitur, obtrectando in vitium elationis inflectunt. Unde Eliu subjungit, dicens: *Nec multitudo locorum inclinet te.* Ac si eidem sanctæ Ecclesiæ humilitatem magis in prosperis conservanti, arrogantium voce dicatur: quia ubique fidei reverentia coleris, cave ne ejusdem [l] reverentiæ fascibus extollaris. Quosdam quippe conspiciunt, qui sub religionis obtentu, vitio elationis intumescunt, & quod in quibusdam jure reprehendunt, hoc injuste ad crimen omnium pertrahunt: nequaquam videlicet perpendentes, quod sint in ea qui & despicientes noverint perfecte temporalia regere, & amantes æterna plenis desideriis expectare; & dispensationem potestatis acceptæ peragere, & humilitatis insitæ ministerium custodire: ut nec humilitatis causa curam suscepti regiminis negligant, nec rursum occasione regiminis in eis humilitas intumescat. Etsi quidam fortasse intra ipsam sunt, qui non Dei, sed suæ gloriæ sub religionis prætextu deserviunt, studet tamen eos, aut, si valet, districte corrigere, aut, si non valet, æquanimiter tolerare; & vel corrigendo illos quasi filios amplectitur, vel tolerando quasi ab hostibus exercetur. Scit namque quod per eorum superbiam laceretur vita justorum, scit quod in ejus crimen extenditur quidquid talium pravitate peccatur; sed notam alieni criminis sustinere tanto minus metuit, quanto & caput suum talia tolerasse cognoscit. De illo quippe scriptum est: *Et cum iniquis deputatus est.* De illo rursum dicitur: *Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros* [m] *ipse portavit.* Eant ergo arrogantes, & æstimatione pravorum, vitam mordeant innocentum. Scit electorum Ecclesia & illorum facta, [n] & horum verba tolerare, scit pravorum mentes tolerando convertere. Qui etsi converti nequiverint, eorum tamen ignominiam æquanimiter suffert. Perpendit quippe quia ad duplex ejus præmium proficit, quod ex eorum meritis foris despicitur, quorum & intus vita laceratur.

Hanc immerito Ecclesiæ hostes ei exprobrant.

Etsi quidam intra ejus sinum sint, qui de ipsius gloria superbiunt

Marc. 15. 28. Isai. 53. 3.

Qui temporaliter extollitur, cadit.

74. Notandum vero, quod non ait: *Nec multitudo locorum extollat te;* sed ait: *Nec multitudo locorum inclinet te.* Omnis enim qui temporaliter extollitur eo ipso quo extollitur, inclinatur: quia cum se exterius erigit, intus cadit. Eliu itaque casum cordis in elatione intuens, ait: *Nec multitudo locorum inclinet te.* Ac si voce arrogantium, sanctæ Ecclesiæ [o] diceretur: Cave, ne si universitatis veneratione extolleris,

a Ita Baluz. Colb. Turon. Ebroic. Pratel. &c. quod sic mutarunt editores: *beatum Job in temporali verbere.*

b Turon. *flagello castigatur.*

c Longip. *semper studendo.*

d Recent. vulg. *ut qui consendisse blandimentis.* Sequitur mss. Turon. Vindoc. Norm. Longipont. &c. nec non antiq. excusos.

e Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *tumeant.*

f Sequentia omittuntur in editione Gussanv. Suppeditantur tamen a mss. Colb. Balux. Norm. &c. Consentiunt etiam vet. edit.

g In quibusdam Bibliorum mss. pro variante lectione annotatur, *vel locorum.* In Bibliis Roberti Stephani, quæ ad antiquissimos codices sunt recognita, in margine legitur, *vel vitularum.* Nihil simile reperitur aut in textu hebraic. aut in 70. Interpretum translatione, aut aliis versionibus antiquis.

h Vet. edit. Gilot. & Vatic. *nocentes.* Emendatur ex mss. Anglic. Norm. Turon. Longip.

i Recent. excusi, *quidquid a Sanctis.* Lectio quam sequimur est mss. Turon. Longip. Ebroic. Pratell. & aliorum Norm.

K Vindoc. *Et quia per hum. laudis appetitum.*

l Vindoc. Pratel. Utic. ita habent; & quidem elegantius quam legitur in vulgatis, *reverentia fastibus.*

m Omittitur, *ipse*, in Pratel. & Utic.

n Longip. *& bonorum verba.*

o Al. *diceret.*

leris, ab interna intentione curveris. Sequitur:

Vers. 19. *Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine.*

CAPUT XLI.

Rec. XXVIII.

Apostolis & Ecclesiæ fortibus ad præmia vocatis, Deus eorum vice debiles ad certamina roboravit.

75. Quos alios sanctæ Ecclesiæ robustos accipimus, nisi eos qui ad vincenda mundi hujus desideria & cœptis sublimibus & consummatis profectibus convalescunt? Magnitudo itaque ejus in robustorum suorum vita consistit; quia tunc gloriosior redditur, cum pro defensione veritatis ad mortem usque ab electis illius [a] constanti virtute certatur. Arrogantes igitur viri subductis de hoc mundo Apostolis, subductis ad superna Martyribus, quia fortasse doctiores valentioresque præpositos [b] abunde deesse conspiciunt, quasi solos se remansisse intra Ecclesiam suspicantur. Unde dum se præferunt, ei velut [c] consulentes illudunt, dicentes: *Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine.* Ac si apertis exprobrationibus dicant: Nequaquam te magnitudinem habere confidas, quia subductis prioribus patribus, jam non habes de quorum vita glorieris. Dicunt hæc profecto, nescientes quia omnipotens Deus Ecclesiam suam digna sine administratione non deserit. Nam cum fortes ad præmium vocat, eorum vice debiles ad certamina roborat: cum illos suscipiendo remunerat, istis laborum vires, quas remuneret, subministrat. *Ps. 44. 17.* De quibus eidem sanctæ Ecclesiæ dicitur: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram.* In virtutem quippe antiquorum patrum, hi qui postmodum prælati sunt, subrogantur: quia & cum annosa arbusta succiduntur, in eorum robur tenera virgulta succrescunt. Sed arrogantes viri convalescere non credunt, quos infirmos aliquando noverunt; & permutatos venerari despiciunt, quos despicabiles fuisse meminerunt.

Vet. XXXV. *In Ecclesia justi multo pauciores quam iniqui.*

76. Quia vero in ea justiores paucos, iniquos autem numerosiores aspiciunt, sicut & in tritura frugum major est multitudo palearum; etiam justorum vitam ex iniquorum æstimatione contemnunt. Vident profecto, quod nonnulli rectores illius, temporali potestate subnixi, ejusdem potestatis elatione pascuntur. Vident quod religionis reverentiam, quam huic mundo patres [d] moriendo servaverunt, hi exultando in terrenis gaudiis metunt; & perpendunt quidem quia robusti sunt, sed non fortitudine. Nam dum temporali potestate fulciuntur, quasi quadam debilitate roborantur. Quanto enim exterius fortes sunt, tanto a cunctis fortitudinis viribus intus inanescunt. Et idcirco ab arrogantibus ei dicitur: *Depone robustos fortitudine.* Ac si aperte dicatur: Illi tibi veraciter [e] robusti inhæserant, qui in te hoc quod docendo locuti sunt, vivendo tenuerunt: nunc vero hi qui tibi præsident, visione robusti sunt, non fortitudine: quia honorabiles quidem se ostentare non desinunt, sed tanto imbecilliores & contemtibiliores sunt, quanto honoris sui gloriam despici pro veritate pertimescunt. Quod arrogantes quidem de plerisque veraciter sentiunt, sed eo in elationis vitium corruunt, quo

Superbi pastores, quæ patres eorum moriendo seruerunt, hæc exultando metunt.

A omnes quos præesse conspiciunt, tales arbitrantur. Neque enim debet plurimorum malum tendere in æstimationem cunctorum: quia etsi iniqui sunt quos cognoscentes dijudicant, nonnulli tamen sancti sunt quos ignorant. Trituræ quippe tempus est, [f] & adhuc grana sub paleis latent. Nullus ergo ex area fructus expectabitur, si hoc solum in ea esse creditur, quod superficietenus videtur. Igitur quia quos cernunt, despiciunt, & in antiquorum patrum ordinibus hos quos norunt, subrogari contemnunt, apte subjungitur:

Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis. *Vers. 20.*

CAPUT XLII.

Nox Ecclesiæ est, cum Doctorum & fortium loca indocti ac debiles obtinent.

77. Ac si aperte arrogantes dicant: Ignorantiæ tuæ obscuritate non agas, ut in loco fortium numeB rositatem subroges infirmorum. Populi quippe nomine designantur, qui quasi vulgari consuetudini dediti, in cunctis quæ appetunt, passim vivunt. Noctem vero protrahere, est ut pro robustis populi ascendant, si per negligentiam agitur, ut doctorum & fortium loca indocti ac debiles sortiantur. Populi pro robustis ascendunt, quando hi qui vivere inique didicerunt, pastorum loca percipiunt. Quod recte quidem dici poterat, si humiliter diceretur. Arrogantes enim etiam cum bona admonent, superstitionis suæ vitium exercent. Nam plus, sicut & superius dictum est, increpando ferire appetunt, [g] quam consolando refovere. Unde mox subjungitur:

C [h] *Ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam.* *Vers. 21.*

Hoc profecto arrogantes Ecclesiæ miseriam vocant, quod despectam Deo ejus multitudinem suspicantur; & eo illam altiori elatione contemnunt, quo & despectam Deo funditus suspicantur.

His igitur figurata expositione transcursis, jam nunc inferenda sunt quæ mortaliter sentiuntur, ut figura Ecclesiæ cognita, quam expressam generaliter credimus, audiamus etiam quid ex his verbis in singulis specialiter colligamus. Ait itaque:

Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas. *Job. 36. Vers. 18.*

CAPUT XLIII.

Vet. XXXVI. *Sensus moralis. In facienda correctione, subesse debet ira, non præesse.*

78. Omnis, per quem necesse est aliena vitia corrigi, semetipsum prius debet solerter intueri, ne D dum aliorum culpas ulciscitur, ipse ulciscendi furore superetur. Plerumque enim mentem sub obtentu justitiæ, iræ immanitas vastat: & dum quasi sævit zelo rectitudinis, rabiem explet furoris; justeque se facere æstimat, quidquid ira nequiter dictat. Unde & modum sæpe ulciscendi transgreditur; quia mensura justitiæ non frenatur. Dignum quippe est, ut cum aliena corrigimus, prius nostra metiamur; ut prius mens a sua accensione defervcat, prius intra semetipsam zeli sui impetum tranquilla æquitate componat: ne si ad animadvertenda vitia abrupto furore trahimur, peccatum corrigendo, peccemus; & qui culpam dijudicando insequimur, immoderate [i] feriendo faciamus. Non E autem jam correctio delinquentis, sed magis oppressio sequitur, si in ultione ira ultra quam culpa meretur, extenditur. In correptione quippe vitiorum subesse menti debet iracundia, non præesse: ut exeeutionem justitiæ non dominando preveniat, sed famulando subsequatur: & [k] notum judicium pos-

a Colb. *incunctanti virtute.*

b Baluz. & Colb. *abunde esse*; male, etsi *abunde deesse*, etiam vix dici possit; sic tamen legitur in mss. Pratel. Utic. & aliis, nec non in omnibus excusis.

c Baluz. *consolantes.*

d Ita Turon. Ebroic. aliique Norman. Colbert. &c. quibus consentiunt vet. edit. Recentioribus magis arrisit, *servarunt*, haud dubie propter antithesim alterius verbi, *metunt*; cujus loco Vindoc. & Turon. habent, *metuunt.*

e Vindo. *robusti inhærcant.*

f Turon. *& si adhuc grana.*

g Ebroic. Pratell. Utic. Vindoc. *quam consulendo.*

h In recent. edit. *Cave ne*, abest *Cave*, a mss. Baluz. Colb. Norm. & a vet. excusis.

i Ita elegantius in mss. Colb. Baluz. Turon. Vindoc. uno Ebroic. Pratel. Utic. & in vet. edit. Paris. Aliæ habent, *feriendo saviamus.*

K Baluz. & Pratel. *& notum justitii possessa impleat*, non *præcurrat*. Ita quoque vet. edit. Paris. & Basil.

poſſeſſa impleat, non poſſidens præcurrat. Bene itaque dicitur: *Non te ergo ſuperet ira, ut aliquem opprimas*. Quia videlicet ſi is qui corrigere nititur, ira ſuperatur, opprimit antequam corrigat. Nam dum plus quam debet, accenditur, ſub juſtæ ultionis obtentu ad immanitatem crudelitatis effenatur. Quod plerumque idcirco evenit; quia corda rectorum minus amori ſunt ſolius creatoris intenta. Nam dum multa in hac vita appetunt, [a] innumeris cogitationibus diſpergunt: & cum ſubito ſubditorum culpas reperiunt, digne cum Deo eas judicare nequeunt: quia corda ſua in curis tranſitoriis ſparſa, [b] ad diſtrictionis culmen colligere repente non poſſunt. Commoti ergo tanto minus ad ulciſcenda peccata librum æquitatis inveniunt, quanto eam tranquillitatis ſuæ tempore non requirunt. Unde cum Eliu diceret: *Non te ſuperet ira, ut aliquem opprimas*; quatenus eaſdem cauſas injuſtitiæ, & iræ ſuperantis exprimeret, illico adjunxit:

Ibidem

Nec multitudo locorum inclinet te.

CAPUT XLIV. Ex originali peccato inquieta hominis mutabilitas oritur.

79. In tot quippe locis inclinamur, in quot ſupervacuis curis extendimur. Nam ſicut locus eſt corporis ſpatium corporale; ita locus eſt mentis unaquæque intentio cogitationis. Quæ dum huc illucque impellitur, ſi delectatione aliqua cogitationis ſuæ libenter occupatur, velut in quodam loco ponitur, ut quieſcat. Nam quoties victi tædio a cogitatione in cogitationem ducimur, quaſi feſſa mente de loco ad locum migramus. Tot itaque loca culmen mentis inclinant, quot ſubortæ cogitationes unitatem bonæ intentionis diſſipant. Recta etenim mens ſtaret, ſi uni, cui debuerat, cogitationi ſemper inhæreret. Recta mens ſtaret, ſi non ſe innumeris motibus fluxa mutabilitate proſterneret. Sed dum nunc iſta pertractat, nunc ad alia dilabitur, quaſi per locorum multitudinem ab ſtatu ſuæ rectitudinis inclinatur: & dum per plura ſe tendit, ab una, cui adhærere debuit, intentione ſe dejicit. Qui tamen mutabilitatis uſus ex primæ prævaricationis vitio jam quaſi in naturam venit. Nam cum ſtare animus in ſemetipſo nititur, a ſemetipſo aliquo modo etiam neſciendo derivatur. Humana namque anima ab unaquaque re, cui intenditur, faſtidio impellente removetur. Sed dum inhianter cogitanda appetit, & repente cogitata faſtidit, docet quod aliunde pendet, quæ quolibet poſita non requieſcit. Ad illum quippe ſuſpenſa eſt, a quo formata. Et quia ad Deum ſolum appetendum facta eſt, omne autem quod infra appetit, minus eſt; jure ei non ſufficit, quod Deus non eſt. Hinc eſt, quod huc illucque ſpargitur, & ab unaquaque re, ut diximus, faſtidio impellente removetur. Delectationis videlicet avida, quærit quo pauſet: unum vero quem ſufficienter habere poterat, amiſit. Unde nunc per multa ducitur: ut quia qualitate rerum non poteſt, ſaltem varietate ſatietur.

Cum qualitate rerum non poſſit, varietate ſaltem quærit ſatiari.

VER. XXXVII. Sancti adhærendo Deo, huic anxietati medentur.

80. [c] Sancti autem viri cauta ſe obſervatione cuſtodiunt, ne ab intentione ſua mutabiliter diſſolvantur, & quia idem eſſe appetunt, ad cogitationem qua Deum diligunt, ſe ſolerter adſtringunt. In contemplatione namque creatoris hoc accepturi ſunt, ut una ſemper mentis ſtabilitate perfruantur. Nulla eos tunc mutabilitas diſſipat: quia ſcilicet eorum cogitatio ſibimetipſi ſemper indiſſimilis perſeverat. Hoc ergo cum labore nunc conantes imitantur, quod poſt in munere gaudentes accipiunt. Cui ſe Propheta immutabilitati, virtute amoris adſtrinxerat, cum dicebat: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini*. Huic Paulus unitati intentione adhæſerat, dicens: *Unum autem, quæ retro ſunt oblitus, ad ea quæ ante ſunt extentus, ſequor ad palmam ſupernæ* [d] *vocationis Dei in Chriſto*. Nam ſi quid in eorum corde humanitus diffluit, mox hoc diſcuſſio ſevera reſtringit; & cum quaſi pueriliter cogitatio labitur, juvenili mox coercitione refrenatur. Unde fit, ut ſparſam mentem continuo colligant, & in una quantum prævalent cogitatione componant. Quia igitur ſtatus mentis cogitationum mutabilitate curvatur, recte ab Eliu dicitur: *Ne multitudo locorum inclinet te*.

Pſal. 26. 4.

Philipp. 3. 13.

Deo ita vacantibus cavenda elatio.

81. Sed ſæpe dum viri juſti animus in ipſa intentionis ſuæ arce conſiſtit, dum ab omni mutabilitatis ſe ſparſione colligit, dum quidquid in ſe ſuperflue oboritur, premit; ipſa ſuæ rectitudinis gloria tangitur, & in tumore propriæ præſumtionis elevatur. Qui enim magna agit, quamvis de ſe humilia ſentiat, ſcit tamen magna eſſe quæ agit. Nam ſi magna eſſe neſcit, ea proculdubio minime cuſtodit. Quæ dum cuſtodire negligit, aut in eis minus proficit, aut ea funditus amittit. Dum ergo bona noſtra opera ſcire neceſſe eſt ut cuſtodiamus, ex ipſa eorum ſcientia elationis aditus panditur, & ad operantis cor culpæ manus admittitur, qua vaſtante rapiantur. Mira autem diſpenſatione agitur, ut conditor noſter ſublevatum proſperis animum ſubita concuti tentatione permittat: quatenus [e] ſemetipſum in infirmitate verius videat, & ab eo quem virtutibus ſumſerat, jam ſeipſo melior, elationis faſtu deſcendat. Unde & bene nunc ſubditur:

Vers. 19.

Depone magnitudinem tuam abſque tribulatione, & omnes robuſtos fortitudine.

CAPUT XLV. Ne de nobis præſumamus, Deus tentatione nos pulſari permittit.

82. Robuſti quippe ſunt motus cordis, cum nulla niſi quæ virtutis ſunt, ſentiunt. Sed magnitudinem & robuſtos motus deponimus, quando pulſante vitio cogimur penſare quid ſumus. Robuſtos motus deponimus, quando jam non de virtute attollimur, ſed in culpa conſentiendo, obrui de ipſa [f] qua quatimur infirmitate formidamus. Multum namque de ſe animus confidit, quando ſibi ad votum vires ſuppetere conſpicit. Jam ſibi fiduciam ſanctitatis arrogat, jam ſe idoneum etiam ad cuncta virtutum culmina, quæ ſola cogitatione conceperit, putat. Sed cum hunc tentatio ſubito oborta tranſverberat, eas quæ natæ de virtutibus fuerant, elatas cogitationes funditus turbat. Quaſi ſecuram quippe urbem inopinatus hoſtis ingreditur: & repentino gladio ſuperborum civium colla feriuntur. Nihil ergo tunc niſi continuus luctus agitur, [g] dum capta urbs animi, a magnatum ſuorum gloria cæde interveniente vacuatur. Unde nunc dicitur: *Depone magnitudinem tuam abſque tribulatione, & omnes robuſtos fortitudine*. Ac ſi aperte diceretur: Omne quod intrinſecus de bona actione [h] intumueras,

a Pratel. *in innumeris*.
b Baluz. Colb. Vindoc. Pratel. Utic. & alios Norm. hic ſequimur, non excuſos, ubi legitur, *ad diſcretionis*.
c Editi, *ſancti autem viri quia cauta ſe obſervatione cuſtodiunt*. Redundat *quia*; omittiturque in mſs. Pratel. Utic. & aliis. Baluz. & Colb. habent, *coſta ſe*.
d Pratel. & Utic. *ſupernæ vocationis Chriſti*. Conveniunt cum Baluz. & Colb.
e Deeſt, *ſemetipſum*, in Ebroic. & aliis Norm.
f Pleræque edit. *quam patimur*.
g Turon. & Colb. *dum capta urbs a nimia magnatorum*. In Norm. legitur quoque, *magnatorum*, hic aliquot verſus omiſſi in Baluz.
h Al. *intumueras*, ut legitur in Pratell.

ras, reprime, & cordis motus quos ex recto opere robustos habueras, depone: quia jam in ipsa adversitatis tentatione consideras, quam frustra prius de te magna elatus æstimabas. Quæ videlicet magnitudo idcirco absque tribulatione deponenda dicitur: quia nimirum cum per tentationem humilitas proficit, prospera est ipsa adversitas quæ mentem ab elatione custodit. Sed tamen sine magna tribulatione non agitur, cum tranquilla mens irruente tentatione quasi repentino hoste turbatur. Ipsa namque tentationis adversitas dum se menti inserit, quasdam in illa tenebras gignit, eamque obscuritate suæ amaritudinis turbat, quæ apud se dudum virtutum dulcedine irridiante claruerat. Unde & apte subjungitur:

VERS. XXVIII.

Vers. 20. *Ne protrahas noctem ut ascendant populi pro eis.*

CAPUT XLVI. Tentatio tenebras gignit, & procellas excitat.

83. Nox quippe protrahitur, cum suborta de tentatione tristitia consolatione concita non finitur. Nox protrahitur quia mœror animi confusis cogitationibus elongatur. Nam dum mens posita in tentatione considerat quod a virtutis suæ pristina soliditate repellitur, superductis mœroribus, quasi quibusdam tenebris cæcatur, atque ab omni luce gaudii ejus oculus clauditur, dum sollicita trepidat, ne hoc quod esse dudum cœperat, funditus amittat. Unde & bene dicitur, quod in hac nocte pro robustis populi ascendunt: quia videlicet in hoc mœrore tentationis pro robustis motibus indignæ cogitationes & multiplices in corde prosiliunt. Nam dum se in perturbatione conspicit, [a] jam pene amisisse quod fuerat, fluctus in se innumeros tumultusque coacervat: modo tranquillitatem suam quia perdidit, dolet: modo ne usque ad prava opera corruat, pertimescit: modo in quo culmine steterat, meminit: modo in quo vitiorum profundo per delectationem jaceat, attendit: modo ad resumendas vires se reparat: modo se eas posse resumere quasi victus jam fractusque desperat.

Hac in nocte multiplices cogitationes, quasi populi tumultuantes premunt.

84. [b] Cum ergo super addictam mentem tam multiplices cogitationes prodeunt, hanc quasi in nocte populi consurgentes premunt. Quos nimirum populos non per se, sed per divinæ protectionis auxilium Propheta subigere se posse præsumserat, cum dicebat: *Protector meus, & in ipso sperabo, subjiciens populos sub me.* Sanctis quippe mentibus populi subiguntur, cum ab eis per districtæ severitatis præsentiam, cogitationes stultæ dissiliunt, ut non per abrupta phantasmatum rapiant, sed rationi subditæ, a corde humiliter conquiescant. Quia ergo positus in tentatione animus, qui de se in prosperis majora præsumebat, tumultus spei desperationisque tolerat, recte nunc dicitur: *Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis.* Ac si aperte diceretur: In tentatione deprehensus, citius tenebras mœroris incide, ne qui in tranquillitate de te alta senseras, in perturbatione quoque deterius cogitationum te caligine confundas. Quod recte Eliu diceret, si tamen cui diceret, sciret. Nam hæc beato Job tanto minus congruunt, quanto ab illo omnia altius sciuntur. Quia vero, ut sæpe diximus, arrogantes dum præsumunt docere [c] quos non debent, usque ad contumeliosa increpationum verba dilabuntur, subditur.

Cave ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam. *Vers. 21.*

CAPUT XLVII. REC. XXIX. Tunc cavenda est impatientia, quæ in Job immerito impingitur.

85. Iniquitatem post miseriam sequitur, qui post mala [d] quæ pro correptione sustinet, ferventi corde impatientiæ se facibus inflammat. Quod beatum Job perpetrasse Eliu credidit, qui cum inter flagella positum, liberis essari vocibus audivit: videlicet nesciens, quia omne quod dixit, non hoc de iniquitate impatientiæ, sed de virtute veritatis protulit; qui ab interni judicis sententia nec cum se justificaret, erravit. Sed considerandum valde est, quomodo cum diceret: *Ne declines ad iniquitatem;* de eadem iniquitate protinus subdidit: *Hanc enim cœpisti sequi miseriam.*

VERS. XXXIX.

Superbi in arguendo modum servare nesciunt.

86. Quid est hoc, quod dum ad eam [e] declinare vetat, de ea protinus quasi ad quam declinatum jam fuerit, damnat: nisi quod arrogantes viri plus videri judices, quam consolatores volunt? Unde [f] & nonnumquam ea districtis sententiis feriunt, quæ nata in corde suspicantur; & priusquam certa sit culpa delinquentium, profertur invectio districta verborum; & ante per sententiam percutitur, quam prodeat quod feriatur.

Sanctorum discretio in corripiendo.

87. Quamvis & justi viri plerumque pravis & occultis cogitationibus arguendo obviant: sed cum easdem cogitationes aliqua quæ præeunt, opera demonstrant, plerumque ab auditorum suorum cordibus ea vitia, quæ necdum prolata sunt, manu correptionis eradicant, sed jam illa subsequi conspiciunt ex aliis quæ præcedunt. Sicut enim corporales medici quasdam ægritudines jam venisse inveniunt, [g] quasdam vero ne veniant medentur: ita doctores sancti aliquando inventa vulnera saluti restituunt, aliquando vero agunt in mentibus, ne vulnerentur. In quibus solerter intuendum est: quia sicut certa plerumque cum asperitate redarguunt, ita incertis vitiis & cum tranquillitate contradicunt: certa ferientes increpant, incerta præmunientes devitant. Quam quia arrogantes viri discretionis regulam nesciunt, sententiarum suarum jaculis sicut nota, sic incognita; sicut certa, sic etiam incerta configunt. Unde nunc ab Eliu dicitur: *Cave ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam.* Quia vero ea quæ subnexa sunt, longiori allegatione protrahuntur, istum libellum hoc fine constringimus, ne immoderatius extendatur.

a Longip. *jam pene amisisse quod fuerat credens, fluctus &c.*
b Vulgati, *Ad supradictam mentem*. Emendavimus ex mss. Baluz. Colb. Utic. Pratel. &c. De hac voce Gregorio familiari jam diximus lib. 2. cap. 9. num. 15.
c Pratel. *quod non debent*.
d Vindoc. *quæ pro corruptione*.
e Utic. & Pratell. *declinari*.
f Colbert. & Baluz. *& numquam*, sed mendose.
g Vindoc. Pratel. & alii, *quibusdam vero ne veniant, medentur*. Colb. *ut ne veniant medentur*.

LIBER VIGESIMUS-SEPTIMUS.

Duodecim ultimi Versus Capitis 36. exponuntur, cum integro Capite 37. ingeniose quæsitis ad adstruendam, tum doctrinam, tum ethicen Christianam sensibus.

Cap. I. *Ex superborum recte dictis sumendum quod prosit, respuendum quod noceat.*

1. Quisquis de magnis dictis arrogantium sumere scientiam nititur, providere solerter debet, ne hoc quod eorum scientiam altum tumet, imitetur: [a] ne cum virtutum verbis, morum vitia colligat; & in eo quod loquendi notitiam assequitur, vivendi se imperitia transfigat. Hos namque cum fortia dicere audimus, sed tamen de dictis fortibus tumere conspicimus, quasi doctrinæ hortum ingressi, de spinis rosas attingimus. Discreta ergo nobis sollicitudine opus est, & carpere quod redolet, & cavere quod pungit: ne si fortasse improvide dictorum flos legitur, [b] incauta legentis manus morum spina laceretur. Eliu itaque doctus & arrogans, profert aliquando quod redoleat, aliquando quod pungat. Sic igitur sumendum est de ejus doctrina quod fragrat, ut tamen sollicite cavendum sit de elatione quod vulnerat. Qui multa quidem superius moraliter intulit, sed in verbis sequentibus [c] ad sola se prophetiæ arcana sustulit. Ima enim moralitatis deserit, & ad prophetiæ summa conscendit.

Superbi spiritu prophetiæ aliquando repleti.

2. Nec mirandum, quod vir arrogans impleri prophetico spiritu potuit, cum Saul etiam in numero Prophetarum fuit. Sed hoc de Saule cur dicimus, cum ex visione Angeli accepisse verba rationabilia & asinam noverimus? Sed sicut irrationale animal rationis verba edidit, nec tamen ad permutationem naturæ rationalis accessit: ita sæpe quilibet indignus sancta verba per prophetiæ spiritum accipit, sed tamen ad promerendam sanctitatis gloriam non pertingit, ut & supra se loquendo emineat, & infra se vivendo torpescat. Unde nunc Eliu Redemtoris nostri adventum humilem non humilis conspicit, & eum prophetando prædicat, quem elatis moribus impugnat, dicens:

Job. 15. Vers. 22.

Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus.

Cap. II. *Christus simul humilis in infirmitate & excelsus in fortitudine, ceteros legislatores longe antecellit.*

2. Cor. 13. 4.

3. Ac si aperte dicat: Qui humilis videbitur in infirmitate, excelsus manet in fortitudine, Paulo hoc etiam attestante, qui ait: *Quia & si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.* De quo recte subjungitur: *Nullus ei similis in legislatoribus.* Legislator Moyses, legislator Josue, legislatores etiam Prophetæ: legislatores cunctos dicere possumus, quos ex Lege admonuisse recta populum scimus. Sed huic Mediatori in legislatoribus similis nullus est: quia isti gratuito vocati ex peccatis ad innocentiam redeunt, & ab his quæ in semetipsis experti sunt, prædicando alios reducunt. Redemtor autem noster homo sine peccato est, filius sine adoptione, nec perpetravit umquam quod redarguit, & sic mundo ex humanitate loquitur, ut tamen eidem mundo ante sæcula ex divinitate dominetur. Hunc Mediatorem Dei & hominum quidam legislatoribus similem fuisse crediderunt. Nam requirenti: *Quem dicunt homines esse filium hominis;* responderunt discipuli, dicentes: *Alii Johannem Baptistam, alii Eliam, alii Jeremiam, aut unum ex Prophetis.* [d] Sed nimirum Petro quam excelsus in fortitudine esset, aperuit, cum eum veraciter intuens, a legislatorum æqualitate discrevit, dicens: *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Unde recte de illo sponsa in Canticis canticorum dicit: *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea, quæsivi illum, & non inveni.* Et paulo post: *Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem.* De quibus rursum dicit: *Vulneraverunt me, tulerunt pallium meum.* Quos iterum percunctatur, dicens: *Num quem diligit anima mea vidistis? Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.*

Matth. 16. 13. — *Ibid. 16.* — *Cant. 3. 1.* — *Ibid. 3.*

Qui in nocte quæritur, sed non nisi transcensis Prophetis & Patriarchis invenitur.

4. Dilectus namque per noctes in lectulo quæritur: quia intra secreta cordis cubilia in tribulatione spiritus desideratur. Quem tamen quærens sponsa non invenit: quia electa quæque anima jam quidem amoris ejus facibus flagrat, [e] sed adhuc quæsita negatur species, ut amantis desiderium crescat; & quasi in siti aqua subtrahitur, ut ejusdem sitis æstus augeatur: & quo hanc diutius sitiens desiderat, eo quandoque cum invenerit, avidius sumat. Sed hanc quærentem vigiles inveniunt, eamque vulnerant, & ejus pallium tollunt: quia unamquamque animam redemtoris sui jam speciem requirentem, cum solliciti doctores inveniunt, hanc per prædicationis verbum cælestis amoris [f] spiculis vulnerant, & si quod ei adhuc de vetusta conversatione tegmen inest, subtrahunt, ut quo exuta ab hujus mundi onere redditur, eo is qui quæritur, ab illa citius inveniatur. Bene autem subditur: *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* Quia visionis ejus mens avida, nisi Prophetarum æstimationem, nisi Patriarcharum celsitudinem, nisi cunctorum hominum mensuram transcenderet, eum qui est super homines, non inveniret. Transire ergo est vigiles, etiam eos [g] quos miratur anima, in ejus comparatione postponere. Et tunc is qui quærebatur, cernitur, si homo quidem, sed tamen extra mensuras hominum credatur. Unde bene nunc dicitur: *Nullus ei similis in legislatoribus.* Sed is videlicet per infirmitatem carnis nostris obtutibus apparens, dum alios reprobat, alios vocat, mira judicia exhibuit, quæ a nobis & cogitari possint, & comprehendi non possint. Ait

a Vetus edit. Basil. Gilot. Gussanv. & plur. *ne cum virtutum flore.* Pro, *flore*, legitur, *verbis*; in omnibus mss. nostris, & in vet. edit. Paris.

b Al. *incaute legentibus*, ut est in Gilot. Gussanv. & plur. edit. Lectio nostra est mss. Turon. Colb. Longip. Ebroic. aliorumque Norm. & vet. edit. Paris. & Basil.

c Long. *ad se arcana sustollit*; legitur etiam, *sustollit* in Pratel. & aliis.

d Corruptissime in edit. Gilot. Gussanv. & nonnullis, *sed nimirum Petrus, quam excelsus in fortitudine esset apparuit.* Ubi ad Petrum refertur fortitudo, quam in Christo divinam commendat S. Doctor, alludens ad hunc locum Job: *Ecce Deus excelsus in fortitudine, & nullus ei similis in legislat.* In vet. edit. Basil. Paris. 1518. & nonnullis legitur: *Petrus quam excelsus in fortitudine esset* (Christus) *aperuit*, & quidem optimo sensu, quem posteriores editores præ oscitantia legentes, *apparuit*, pro *aperuit*, corruperunt. Sequimur mss. Baluz. Colb. Turon. Vindoc. Norm. &c.

e Longip. *sed adhuc quæritur species.*

f Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *spiculis figunt.*

g Omittunt, *anima*, edit. recentiores, quam vocem revocavimus ex mss. Baluz. Colb. Ebroic. &c.

Joan. 9. 39. namque: *In judicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant.* *Matth. 18. 25.* Et rursum: *Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* In quibus nimirum judiciis Judæa repellitur, Gentilitas aggregatur. Quod videlicet factum mirari possumus, sed perscrutari nullatenus valemus. Unde & bene nunc ab Eliu subditur:

Vers. 23. *Quis poterit scrutari vias ejus? aut quis audet ei dicere: Operatus es iniquitatem?*

CAP. III. *Judicia ejus scrutari, multo minus reprehendere non debemus.*

5. Ac si dicat: Cujus perscrutari actio non potest, quo pacto reprehendi potest? Nemo enim bene judicat quod ignorat. Tanto ergo debemus sub ejus judiciis silendo quiescere, quanto & rationem judiciorum illius nos cernimus non videre. Unde & bene subditur:

Vers. 24. *Memento quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri.*

CAP. IV. V. & R. 11. *Angeli & Doctores ea, etsi laudent, minime tamen cognoscunt.*

6. In Scriptura sacra viri aliquando Angeli, aliquando autem perfectæ vitæ homines memorantur. Nam quia aliquando vir Angelus dicitur, Daniel propheta testatur, dicens: *Ecce vir Gabriel.* *Dan. 9. 21.* Rursum, quia virorum nomine perfectæ vitæ homines exprimuntur, in Proverbiis *Prov. 8. 4.* sapientia loquitur, dicens: *O viri, ad vos clamito.* De Domino igitur viri canunt, cum ejus nobis potentiam vel superni spiritus, vel perfecti quique doctores innotescunt. Sed tamen opus ejus ignoratur: quia nimirum judicia illius ipsi etiam qui hunc prædicant, impenetrata venerantur. Et sciunt ergo quem prædicant, & tamen ejus opera ignorant: quia cognoscunt per gratiam eum, a quo facti sunt, sed ejus judicia comprehendere nequeunt, quæ ab illo etiam super ipsos fiunt. Quod enim omnipotens Deus perspicue in sua actione non cernitur, Psalmista testatur, dicens: *Psal. 17. 12.* *Qui posuit tenebras latibulum suum.* Et rursum: *Psal. 35. 7.* *Judicia tua abyssus multa.* Atque iterum: *Psal. 103. 6.* *Abyssus sicut pallium amictus ejus.* Unde bene etiam per Salomonem dicitur: *Eccle. 11. 5.* *Sicut ignoras quæ sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis; sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.*

Occultorum Dei judiciorum exemplum in parvulis, sine baptismo, vel post baptismum morientibus.

7. Ut enim unum e multis loquar, duo ad hanc lucem parvuli veniunt, sed uni datur ut ad redemtionem per baptisma redeat, alter ante subtrahitur, quam hunc regenerans unda perfundat. Et sæpe fidelium filius sine fide rapitur, sæpe infidelium concesso fidei sacramento renovatur. Sed fortasse aliquis dicat, quod hunc Deus acturum prave etiam post baptisma noverat, & idcirco eum ad baptismatis gratiam non perducat. Quod si ita est, peccata quorumdam procul dubio priusquam sint perpetrata, puniuntur. Et quis ista recte sentiens dixerit, quia omnipotens Deus, qui alios a perpetratis facinoribus liberat, hæc in aliis etiam non perpetrata condemnet? Occulta itaque sunt ejus judicia: & quanta obscuritate nequeunt conspici, tanta debent humilitate venerari. Dicat ergo: *Memento quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri.* Ac si aperte diceret: De quo fortes quique locuti sunt, ejus opera tuæ mentis oculis absconduntur: quia mensuram tuæ notitiæ eo ipso quo humanitate circumscriberis, transcunt. Sequitur:

Vers. 25. *Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.*

CAP. V. REC. III. *Deus nonnisi procul, etiam ab electis videtur.*

8. Omnis homo eo ipso quo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere, eum qui se condidit, Deum esse. Quem nimirum jam videre, est dominationem illius [a] ratiocinando conspicere. Cum vero dictum sit: *Omnes homines vident eum*, recte subjungitur: *Unusquisque intuetur procul.* Procul quippe eum intueri, est non jam illum per speciem cernere, sed adhuc ex sola operum suorum admiratione pensare. Procul illum hic etiam electi conspiciunt: quia necdum claritatem illius [b] per acumen intimæ visionis apprehendunt. Cui etsi jam per amorem juxta sunt; adhuc tamen ab illo terrenæ inhabitationis pondere disjunguntur: & quamvis ei bene vivendo inhæreant, a contemplationis ejus specie longe se esse suspirant. Quem nimirum reprobi etiam eum judicium venientem viderint, procul intuentur: quia non eum in divinitatis forma, sed in sola qua & comprehendi potuit humanitate conspiciunt: quia videlicet eorum oculos reducta tunc ad memoriam sua male gesta reverberant, & dum ejus humanitatem vident, cujus divinitatis claritatem non vident, miro modo ab ejus visione quem conspiciunt, longe fiunt. Sed cum dicitur: *Memento quod ignores opus ejus*, ac deinde *Vers. 25.* subjungitur: *Omnes homines vident eum*; quem sicut diximus, videre, est transcendentem omnia ejus essentiam ex ratione colligere: valde mirandum est, quod & ipsum cernimus, & ejus opus ignoramus. Dubii quippe de ejus essentia non sumus & tamen in ejus judiciis incerti remanemus. Patet nobis quod summum est: absconditur, quod minimum. Minus quippe sunt opera, quam ipse; & agentem cernimus, sed in actione caligamus: quia videlicet cur quid fiat incertum est, sed quis sit qui hæc incerta faciat, incertum non est. Dicat ergo: *Memento quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri: omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul*; quia eum, cujus judicia minime comprehendimus, esse per rationem videmus: [c] quem tamen adhuc procul cernimus, quia ab ejus fortitudine, nubilo infirmitatis nostræ separamur. Sequitur:

Vers. 26. *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.*

CAP. VI. REC. IV. *De Deo tunc tantum aliquid intelligere incipimus, cum eum nos digne cognoscere non posse sentimus.*

9. Superius dixerat: *Ecce Deus excelsus*; nunc iterum dicit: *Ecce Deus magnus.* Quid est quod de Deo loquens, ecce, dicit, & ecce, repetit, nisi quod ecce, dicimus de ea re, quam in præsenti monstramus? & quia Deus ubique præsens est, cum de illo, ecce, dicitur, etiam non videntibus adesse memoratur. Bene autem eum vincere scientiam nostram narrat, quem videri ab omnibus dixerat: quia etsi ex ratione conspicitur, magnitudo tamen illius, nulla nostri sensus subtilitate penetratur. Quidquid namque de claritate ejus magnitudinis scimus, infra ipsum est; & tanto ab ejus scientia longe repellimur, quanto ejus potentiam nos comprehendisse suspicamur. Nam quamvis in altum mens nostra rapiatur, ejus tamen magnitudinis immensitate transcenditur. Cujus tunc aliquid quasi ex parte cognoscimus, quando eum nos digne cognoscere non posse sentimus. Sequitur:

Ibidem *Numerus annorum ejus [d] inæstimabilis.*

10. Di-

a Deest, *ratiocinando*, in Baluz. Utic. Pratel. ac al. Norm.
b Ebroic. & plur. *per acumen illius intimæ.*
c Edit. vet. Paris. & Basil. aliæque posteriores, *quem tanto adhuc procul cernimus, quanto ab ejus fortitudine*, &c. Lectionem nostram quam Gussanv. in marg. annotavit, suppeditarunt mss. Baluz. Colb. Vindoc. Longig. Ebroic. aliique Norm.
d Turon. *innumerabilis.*

CAPUT VII. Deus sine spatio immensus, sine initio aut fine æternus.

10. Dicere utcumque æternitatem voluit, & ipsam æternitatis longitudinem annos vocavit. Cum enim brevitatem temporis dilatare volumus, momenta per horas, horas per dies, dies per menses, menses autem per annos extendimus. Quia ergo peramplum quiddam dicere voluit, sed quid diceret latius non invenit, [a] in Deo annos sine æstimatione numeri multiplicavit, dicens: *Numerus annorum ejus inæstimabilis;* ut dum ea quæ apud se sunt prolixa multiplicat, æternitatis longitudinem se metiri non posse infirmitas humana cognoscat. Tende itaque oculum in æternitatem, ut videas Deum, vel quando est a principio, vel quousque: [b] & nusquam finis superior, quia esse non incipit: nusquam finis inferior, quia esse non desinit. Intra ipsum omnia coangustantur, ipse vero circa omnia sine spatio extenditur, sine loco dilatatur. Ecce cuncta quæ facta sunt, ea ipsa circumscriptione qua creata sunt, superiori & inferiori fine cinguntur. Lege enim sua, [c] quia a non esse incipiunt, festinant non esse.

Quædam æterna futura sunt, sed non fuerunt.

11. Sed quædam mirabiliter acceperunt, ut quamvis ea finis superior inchoat, finis tamen inferior non constringat; & licet esse incipiant, esse in perpetuum non desistant. Horum vero æternitas idcirco summæ est æternitati dissimilis, quia æterna esse cœperunt. Cum ad extrema prospicimus, horum finem qui omnino deest, non comprehendimus: eorum tamen initia cernimus, cum mentem retro revocamus: & dum in eis infra supraque animum ducimus: non capimus omnino quousque sunt, sed videmus ex quo. Deus autem quia quasi quiddam in eo per æternitatem longum est, quod nec initio oritur, nec fine terminatur, nec ex quo in semetipso recipit, nec quousque, dicatur ergo: *Numerus annorum ejus inæstimabilis.* Per hoc ergo quod annorum illius numerus dicitur, diutinum ejus esse ostenditur. Per hoc vero quod inæstimabilis memoratur, hoc ipsum esse infinitum & incomprehensibile demonstratur. Sed quia humanis mentibus innotescat, agnovimus, dum omnes homines vident eum; & quia ejus magnitudinem admirantes cernimus, dum annorum ejus numerus inæstimabilis habetur: restat jam ut etiam quid agat, audiamus. Sequitur:

Vers. 27. *Qui aufert stellas pluviæ, & effundit imbres ad instar gurgitum.*

CAPUT VIII. Vet. IV. Rec. V. Sancti patriarchæ & prophetæ stellæ fuerunt pluviam generantes.

12. Duo in hac vita sunt genera justorum: unum videlicet bene viventium, sed nulla docentium: aliud vero recte viventium, & eadem recta docentium: sicut & in cæli facie aliæ stellæ prodeunt, quas nullæ pluviæ subsequuntur; aliæ prodeunt, quæ arentem terram magnis imbribus infundunt. Igitur quoties in sancta Ecclesia recte quidam vivunt, sed tamen prædicare eamdem rectitudinem nesciunt, stellæ quidem sunt, sed in siccitate aeris natæ; quia per exemplum bene vivendi lucere ceteris possunt, sed per prædicationis verbum pluere nequeunt. Cum vero in ea quidam & recte vivunt, & aliis eamdem rectitudinem verbis prædicationis influunt, quasi ad proferendas pluvias in cælo stellæ producuntur, quæ sic vitæ suæ meritis luceant, ut etiam sermone prædicationis pluant. An non in hoc cælo astrum pluviæ Moyses extitit, qui cum de supernis emicuit, corda peccantium quasi arentem inferius terram sanctæ exhortationis pluvia ad ubertatem germinis infudit? An non Isaias astrum pluviæ ostensus est, qui in eo quod lucem veritatis prævidens tenuit, siccitatem infidelium prophetando annuntians rigavit? An non Jeremias & Prophetæ ceteri, velut in cælo positi astra pluviæ fuerunt, qui in prædicationis culmine erecti, dum pravitatem peccantium libere increpare ausi sunt, quasi verborum guttis obcæcationis humanæ pulverem rigando presserunt? Quorum videlicet animas ab hac corruptibili carne susceptas, quia ex præsenti vita superna judicia auferunt, quasi a cæli facie stellæ pluviæ subtrahuntur, & ad occultum astra redeunt, dum peractis suis cursibus sanctorum animæ in thesauris dispositionis intimæ reconduntur.

His subductis missi Apostoli qui imbres tamquam gurgites effuderunt.

13. Sed quia terra aresceret, si subductis stellis pluviæ superna funditus fluenta cessarent, recte dicitur: *Qui aufert stellas pluviæ, & effundit imbres ad instar gurgitum.* Nam cum Prophetas abstulit, eorum vice Dominus Apostolos misit, qui in similitudinem gurgitum pluerent, postquam subductis antiquis patribus exteriora Legis prædicamenta tacuissent. Stellas ergo pluviæ abscondit, & ad instar gurgitum imbres fudit: quia dum prædicatores Legis ad secreta & intima retulit, per dicta sequentium uberior vis prædicationis emanavit.

Vet. V. Post Apostolos, sancti Patres doctrinam sacram auxerunt.

14. Possunt quoque per stellas pluviæ, sancti Apostoli designari, de quibus Judææ reprobatæ per Jeremiam dicitur: *Probibitæ sunt stellæ pluviarum, & serotinus* [d] *imber non fuit.* Stellas ergo pluviæ Dominus [e] abstraxit, atque ad instar gurgitum imbres fudit: quia cum de Judæa prædicantes Apostolos abstulit, doctrina novæ gratiæ mundum rigavit. (Jerem. 3. 3.) Quod utrumque factum in Ecclesia potest non inconvenienter intelligi: quia cum solutis corporibus ad secretos supernorum sinus Apostolorum animas retulit, quasi a cæli facie stellas pluviæ abscondit. Sed ablatis stellis pluviæ, in morem gurgitum [f] imbres dedit: quia etiam reductis ad superna Apostolis, per expositorum sequentium linguas, divinæ fluenta scientiæ diu abscondita largiori effusione patefecit. Nam quod illi sub brevitate locuti sunt, hoc exponendo isti multipliciter auxerunt. Unde & non immerito ipsa expositorum prædicatio gurgitibus comparatur: quia dum multorum præcedentium dicta colligunt, ipsi in eo quod adstruunt, profundius dilatantur. Nam dum testimonia testimoniis jungunt, quasi ex guttis gurgites faciunt. Quorum verbis dum quotidie Gentilitas docetur, quia peccatorum mens cælestem scientiam accipit, quasi stans in terra aqua gurgites ostendit. Sed nequaquam se eisdem Apostolis expositores in scientia præferant, cum exponendo latius loquuntur. Meminisse quippe incessanter debent, per quos ejusdem scientiæ inventiones acceperunt. Unde & apte subjungitur:

Vers. 28. *Qui de nubibus fluunt.*

CAP. IX. Nec tamen Apostolis hujus doctrinæ primis traditoribus præferendi.

15. Hi quippe de nubibus gurgites fluunt; quia si ex sanctis Apostolis vis intelligentiæ non inciperet, nequaquam per doctorum ora largior manaret. In Scriptura enim sacra aliquando per nubes, mo-

a Editi, *ideo annos*, pro *in Deo*; legendum esse, *in Deo*, persuaserunt mss. Colb. Baluz. Anglic. & Norman. nec non codices a Gussan. visi, ex quibus depromtam lectionem hanc margini inscripsit.

b Longip. *& nusquam invenitur finis superior.*

c Vet. edit. *quia dum esse incipiunt.* Gilot. & aliæ posteriores, *quæ ante esse incipiunt.* Corruptum hunc locum sanavimus ope mss. maxime Vindoc. Ebroic. & aliorum Norman.

d Quidam editi, *imber non fuit.*

e Al. *abstulit.*

f Ebroic. & alii, *imbres fudit.*

mobiles quique homines, aliquando Prophetæ, aliquando autem Apostoli designantur. Per nubes quippe mobilitas humanæ mentis exprimitur, *Eccl. 11. 4.* sicut Salomon ait: *Qui ventum observat, non seminat: & qui considerat nubes, numquam metit.* Ventum proculdubio immundum spiritum, nubes vero subjectos ei homines appellat; quos toties huc illucque impellit & revocat, quoties tentationes ejus [a] in eorum cordibus suggestionum flatibus alternant. Qui igitur ventum observat, non seminat: quia qui tentationes venturas metuit, cor ad bona opera non proponit. Et qui considerat nubes, non metit: quia is qui ante humanæ mutabilitatis terrorem trepidat, [b] mercedis æternæ retributione se privat. Per nubes Prophetæ figurantur, sicut per Psalmistam *Psal. 17. 12.* dicitur: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris*; id est, occulta scientia in Prophetis. Per nubes quoque VET. VI. Apostoli designantur, sicut per Isaiam dicitur: *Isai. 5. 6.* *Mandabo nubibus, ne pluant super eam imbrem.* Ipsi igitur stellæ, quia vitæ meritis lucent: ipsi nubes quia arentem nostri pectoris terram cælestis intelligentiæ fluentis rigant. Si enim nubes non essent, nequaquam eos intuens Propheta di- *Isai. 60. 8.* xisset: *Qui sunt isti, qui ut nubes volant?* Imbrium itaque gurgites de nubibus fluunt: quia profundæ prædicationes sequentium, intelligentiæ originem a sanctis Apostolis acceperunt. De quibus adhuc nubibus apte subjungitur:

Ibidem. *Quæ prætexunt cuncta desuper.*

CAP. X. *Nubes cur Apostoli dicantur.*

16. Nubes cum desuper aerem prætexunt, si in cælum oculos attollimus, non cælum, sed ipsas intuemur; nec visus noster æthereas plagas penetrat, quia ei illas ipsa sua infirmitas occultat; & cum de cælo sol rutilat, prius interfuso aere pascitur, ut post in cælo solis radios contempletur. Quia ergo carnales homines sumus, cum superna appetere nitimur, quasi in cælum oculos levamus, & velut in cælum aciem intendimus: quia pressi usum rerum corporalium, [c] docere spiritalia conamur. Sed quia transire intellectus noster ad divina non sinitur, nisi prius per sanctorum præcedentium exempla formetur, quasi jam cælum noster oculus suspicit, sed nubes videt: [d] quia comprehendere ea quæ Dei sunt, appetit, sed vix mirari ea quæ hominibus collata sunt, *Psal. 75. 5.* potest. Unde & alias dicitur: *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis.* Qui enim orientem solem contemplari non valet, irradiatos montes aspicit, & quia sol ortus sit, deprehendit. Ex æternis ergo montibus nos Deus illuminat: quia per admiratam vitam patrum præcedentium, radio nos suæ claritatis illustrat. Ecce in studio devotionis Dominicæ & caritatis accendimur, sed in hac devotione atque caritate melius harum nubium contemplatione formamur. Quid enim devotius Petro? Quid carius Johanne? Ille per de- *Matth. 14. 29.* votionem fluida maris dorsa calcare non timuit, *Johan. 13. 23.* iste per amorem in ipso auctoris nostri pectore requievit; & qui ad corporalis cœnæ refectionem venerat, spiritale pabulum de sinu Redemtoris sumsit.

VET. VII. *Cur Prophetæ & antiqui patres.*

17. Sed quia signari per nubes etiam Prophetas diximus, necesse est ut adhuc ad medium superiorum patrum exempla deducamus. Ecce quum præceptis cælestibus subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquorum patrum vestigiis juvamur. Quid enim Abraham obedientius, qui ad unam vocem Dominicam cognatos ac patriam deseruit: & pro adipiscenda æterna hereditate ipsum ferire non trepidat, quem senex jam & pene moriturus acceperat heredem? *Gen. 12. 4.* *Abraham obedientiam nos docet.* Cum patientiæ virtutem apprehendere conamur, præcedentium exempla conspicimus. Quid enim Isaac patientius, qui ligna portat, de holocausto interrogat, atque post paululum ligatur, & non loquitur; aræ superponitur & non reluctatur? *Gen. 22. 7.* *Isaac patientiam.* Quid ergo isto viro dici patientius potest? qui quasi ad solatium ducitur, & requirit; ad feriendum l[illegible]tur, & conticescit; & oblaturus holocaustum interrogat, offerendus in holocaustum tacet. Cum accingi ad laborum tolerantiam nitimur, exemplis præcedentibus [e] sublevamur. Quid enim Jacob laboriosius, qui apud Laban tam longo tempore propinquus jure cognationis, opera exercuit servitutis, & vice obsecutus est famuli, ut perfrueretur præmiis heredis? *Jacob laboriosam vitam.* *Gen. 30. 26.* Cum arcem continentiæ & castitatis ascendere nitimur, exemplis præcedentium sublevamur. Quid enim Joseph castius, qui ad desiderium petulantis dominæ, jugo luxuriæ premi non potuit etiam captivus? *Gen. 39. 12.* *Joseph castitatem.* Et quidem hominibus extitit servus, sed contra dominantem nequitiam & in servitio liber fuit. Cum mansuetudine repleri concupiscimus, præcedentium exemplis adjuvamur. *Moyses mansuetudinem.* Quid enim Moyse mansuetius, qui commissi sibi populi seditionem tolerat, & tamen irascentem Dominum pro eisdem suis persecutoribus rogat, seque pro illis divino furori objicit; quia in sancto ejus pectore etiam ex persecutione caritas ignescit? *Exod. 32. 32.* Cum contra adversa mundi [f] formare mentis constantiam nitimur, præcedentium consideratione fulcimur. *Josue constantiam.* Quid enim Josue constantius, qui ad explorandam gentium qualitatem missus, nec proceritatis magnitudinem, nec numerositatis multitudinem expavit? Unde & easdem gentes, quas explorando non timuit, etiam prœliando prostravit. *Josue 10. 9.* Cum benignitatis culmen apprehendere conamur, præcedentium exemplis instruimur. *Samuel benignitatem.* Quid enim Samuele benignius, qui de principatu regendi populi dejectus, successorem sibi humiliter requirit, inventumque ungit in regem, unctum mox [g] patitur persecutorem? *1. Reg. 10. & 11. 1.* A quo ne moriatur, trepidat; & tamen ne ei Dominus irascatur, rogat. Ipse quippe cum mitteretur, ait: *Audiet Saul, & interficiet me.* *1. Reg. 16. 2.* Et ei per semetipsam Veritas dicit: *Quousque tu luges Saulem, cum ego abjecerim eum?* *Ibid. 1.* Quid ergo isto viro benignius dici potest, qui & hunc non vult divinitus percuti, a quo formidat occidi? Cum ad pietatis atque humilitatis celsitudinem tendimus, præcedentium exemplis levamur. *David pietatem & humilitatem.* Quid enim David misericordius, quid humilius dici potest; qui a rege reprobo pro victoriis contumelias recepit, qui de manu hostili Israeliticam gentem fortis eripuit; & tamen ipse ne moriatur, quasi debilis fugit? *1. Reg. 27. 18. & 19.* Qui & se electum divino judicio, & persecutorem suum reprobum agnoscit, & tamen eidem persecutori suo crebræ satisfactionis humilitate se subjicit, qui persecutoris lanceam tollit, oram chlamydis detruncat, atque ad cacumen montis protinus properat, & uno eodemque tempore quia occi-

a Vindoc. Pratel. & al. *in eorum mentibus.*
b Pratel. *mercede æternæ retributionis.*
c Pratel. & Utic. *docere.*
d Iidem, *quia apprehendere.*
e Aliqui mss. & editi, *informamur.* Sequimur mss. Baluz. & Colb.
f Ita Turon. Vindoc. Baluz. Colb. Ebroic. aliique Norm. Vet. edit. & Gilot. habent, *firmare mentem per constantiam.* Alii, *firmare mentis constantiam.*
g Ita Vindoc. Pratell. & alii Norm. Vet. edit. & Gussanv. habent, *tolerat persecutorem.*

occidendi potestatem habuerit, ostentat; & ne occidatur, rogat.

More nubium extensa super nos illorum sanctorum vita tegimur.

18. Quia ergo in cunctis quæ spiritaliter appetimus, exemplis præcedentibus informamur, bene de his nubibus dicitur: *Quæ prætexunt cuncta desuper*. More enim nubium extensa super nos patrum vita tegimur, ut ad fructum secundi germinis infundamur. Et quasi intuentes cælum prius nubes aspicimus: quia ante bonorum facta admirando cernimus, & post, illa quæ sunt cælestia, experiendo penetramus. Sed quia nequaquam harum nubium, id est antiquorum patrum vita nobis virtusque patesceret, nisi eam nubes aliæ, id est sancti Apostoli lumine suæ prædicationis aperirent, ad has nubes quæ prædicando mundum circumeunt, sermo redeat, & quid per illas Dominus in mundo egerit ostendat. Sequitur:

Vers. 29. & 30.

Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet.

CAPUT XI.

Reg. vi. Sancti Dei tentoria sunt, in quibus apud nos habitat & ambulat.

19. Extendit nubes Dominus, dum ministris suis viam prædicationis aperiens, eos in mundi latitudinem circumquaque diffundit. Bene autem dictum est: *Quasi tentorium suum*. Tentorium quippe in itinere poni solet. Et cum prædicatores sancti in mundum mittuntur, iter Deo faciunt. Unde scriptum est: *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam* [a] *ante te*. Et unde rursum per Psalmistam dicitur: *Iter facite ei, qui ascendit super occasum*. Et rursum: *Deus cum egredereris coram populo tuo, dum transgredereris per desertum, terra mota est*. Deus enim, qui per semetipsum non localiter ubique est, per prædicatores suos in mundi partes localiter ambulat. Unde etiam per Prophetam dicitur: *Et inambulabo in eis*. Iter quippe per eos agit, dum humanis cordibus eorum se eloquio infundit. Atque in hoc itinere tentoria Dei sunt hæc eadem corda sanctorum, quibus quasi in via quiescendo tegitur, dum per hæc ad mentes hominum veniens, agit quæ disposuit, & non videtur. Hinc est quod simul omnis synagoga tentorium vocatur, cum cessasse a prædicatione sacerdotes Dominus per Jeremiam queritur, dicens: *Non est qui extendat ultra tentorium meum, & erigat pelles meas*. Hinc rursum de exterminatione ejus dicitur: *Dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum*. [b] Quia enim in unius populi cultu tunc Dominus inter homines latuit, eumdem sibi populum tentorium vocavit. Unde & recte nunc nubes istæ ejus tentorium dicuntur: quia ad nos Deus per gratiam veniens, intra prædicatorum suorum mentes operitur. An Paulus ejus tentorium non erat, cum ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum ad corda mortalium veniens, in ejus mente Dominus quiescebat? Nubes quippe erat hominibus, tentorium Deo: quia quem prædicando infundebat audientibus, hunc invisibiliter in mente retinebat. Idem rursus dum catenis vinctus Romam peteret Paulus occupaturus mundum, latens in ejus pectore quasi sub tentorio ibat Deus: quia & occultus videri non poterat, & per verba prædicationis proditus, iter inchoatæ gratiæ sine cessatione peragebat. Nubes ejus Moyses extitit, cum priusquam plebi Israeliticæ ducatum præberet, quadraginta annis in deserto permanens, & sublimia appetens, a conversatione populi segregatus vixit. Sed tentorium Dei factus est, cum ad revocandum populum in Ægyptum missus ibat portans invisibilem in corde veritatem, cum omnipotens Deus, qui patescebat in opere, latebat in corde. Et ubique præsens omnia continens, iter in suo famulo in Ægyptum veniens faciebat. Unde scriptum est: *Ivit Deus in Ægyptum; ut redimeret sibi populum*. Ecce ire dicitur, per cujus incircumscriptam præsentiam cuncta continentur: quia is, qui ubique ex majestate est, quasi in via gressus ponit ex prædicatione.

Malac. 3. 1. — Psal. 67. 5. — Ibid. 8. — Levit. 26. 12. — 2. Cor. 6. 16. — Vet. vers. — Jer. 10. 20. — Thren. 2. 6. — Rom. 15. 19. — Act. 28. 15. — Exod. 5. 20. — Exod. 15. 12. sec. LXX.

Paulo Romam petente, latens in ejus pectore quasi sub tentorio ibat Deus.

Deus per sanctos fulgurat, cum edit miracula. Hæc in prædicatoribus necessaria.

20. Sed eisdem sanctis prædicatoribus nequaquam ad persuadendum verba sufficiunt, nisi etiam miracula addantur. Unde cum dictum sit: *Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum*; recte subjungitur: *Et fulgurare lumine suo desuper*. Quid enim sentire fulgura, nisi miracula debemus? de quibus per Psalmistam dicitur: *Fulgura multiplicabis, & conturbabis eos*. Per has ergo nubes lumine suo desuper fulgurat: quia per prædicatores sanctos insensibilitatis nostræ tenebras etiam miraculis illustrat.

Ps. 143. 6. sec. LXX.

Extremorum etiam terminorum mundi conversio.

21. Cumque nubes istæ verbis pluunt, cumque miraculis vim coruscæ lucis aperiunt, extremos etiam mundi terminos in divinum amorem convertunt. Unde recte subditur: *Cardines quoque maris operiet*. [c] Quod faciendum quidem Eliu vocibus audivimus, sed auctore Deo jam factum cernimus. Omnipotens enim Dominus coruscantibus nubibus cardines maris operuit: quia emicantibus prædicatorum miraculis, ad fidem etiam terminos mundi perduxit. Ecce enim pene cunctarum jam gentium corda penetravit: ecce in una fide Orientis limitem Occidentisque conjunxit: ecce [d] lingua Britanniæ, quæ nil aliud noverat, quam barbarum frendere, jam dudum in divinis laudibus Hebræum cœpit Alleluia resonare. Ecce quondam tumidus, jam substratus sanctorum pedibus servit Oceanus, ejusque barbaros motus, quos terreni principes edomare ferro nequiverant, hos pro divina formidine sacerdotum ora simplicibus verbis ligant: & qui catervas pugnantium infidelis nequaquam metuerat, jam nunc fidelis humilium linguas timet. Quia enim perceptis cælestibus verbis, clarescentibus quoque miraculis, virtus ei divinæ cognitionis infunditur, ejusdem divinitatis terrore refrenatur, ut prava agere metuat, ac totis desideriis ad æternitatis gratiam pervenire concupiscat. Unde hic quoque convenienter adjungitur:

Britannia fidei subdita.

Vers. 31.

Per hæc enim judicat populos; & dat escas multis mortalibus.

CAP. XII

Per eosdem prædicatores nubibus designatos, & terror infligitur, & esca datur.

22. Per hæc nimirum verba prædicatorum, id est guttas nubium, per hæc fulgura miraculorum Deus populos judicat: quia eorum corda territa ad pœnitentiam vocat. Nam dum superna audiunt, dum mira opera attendunt, mox ad corda sua redeunt, & se de anteactis pravitatibus affligentes, æterna tormenta pertimescunt. Sed per easdem nubes, per quas terror infligitur, etiam esca datur: quia magna prædicatorum dispensatio est, ut sic sciant superbientium mentes affligere, ut etiam afflictas noverint consolationis eloquio nutrire: quatenus & peccantes de æternis sup-

a In Vindoc. Colb. Baluz. omittitur, *ante te*.
b Longip. *quia enim in illius populi cultum, tunc Dominus inter homines ambulavit*.
c Vindoc. Pratel. & al. *quod futurum quidem*.

d Hæc addita sunt diu post vulgatos Moralium libros, cum Angli de quorum conversione hic agitur, non nisi transactis plurimis Gregoriani pontificatus annis, fidem Christianam receperint. Ceterum de Anglorum conversione consule præsertim Ep. olim 30. Libri 7. Ind. 1.

suppliciis terreant, & pœnitentes de superni regni gaudiis pascant. Unde bene ipse dispensationis ordo servatus est, ut ordinate Eliu diceret quod per has nubes prius judicat populos, & postmodum escas præbet: quia nimirum omnipotens Deus per prædicatores suos prius nos de prava actione corripiens concutit, & postmodum per spem consolans nutrit. Si enim divina dispensatio per has nubes judicium modo non ageret, nequaquam eisdem nubibus dixisset: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Et rursum, si per eas jejuna nostra corda non pasceret, nequaquam de esurientibus populis, discipulis Dominus diceret: *Date illis vos manducare.* Quod sic tunc eorum manibus factum credimus, ut hoc eorum verbis quotidie fieri sine cessatione videamus. Quid enim agit Petrus, cum per epistolas loquitur, nisi ut verbi pabulo corda nostra male jejuna satientur? Quid Paulus, quid Johannes per epistolas loquentes operantur nisi ut mentes nostræ cælestia alimenta percipiant, & inediæ suæ fastidium quo moriebantur, vincant? Dicatur ergo: *Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet. Per hæc enim judicat populos, & dat escas multis mortalibus.* Ac si aperte diceret: Si sanctos suos in ministerium prædicationis extendit, eorumque verba miraculis adjuvat, totius mundi limites ad fidem vocat, per quæ & prius superbientes judicat, [a] & post per verbum consolationis nutriens in spe humiles roborat.

Johan. 20. 22.
Matth. 14. 16.

23. Sed cum escas dare mortalibus diceret, notandum quod non ait, omnibus, sed multis: quia videlicet scriptum est: *Non omnium est fides.* Et quibusdam dicitur: *Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Et rursum: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.* Et rursum: *Novit Dominus qui sunt ejus.* Unde in ipsa quoque sancta Ecclesia plurimi fidem tenent, & vitam fidei non tenent: humilitatis Dominicæ sacramenta percipiunt, sed humiliari Dominica imitatione contemnunt: blanda divini eloquii prædicamenta communicant, sed apud se immanes in tumore perseverant. Unde hic quoque, postquam per cardines maris aggregatæ Ecclesiæ latitudo signata est, apte subjungitur:

Vet. ix. Non omnibus fides datur.
2. Thess. 3. 2. Johan. 8. 47. Johan. 6. 44.
2. Tim. 2. 19.

[b] *Immanibus abscondit lucem.*

CAPUT XIII.

Rec. vii. Superbientibus veritatis cognitio denegatur.

24. Immanes quippe sunt, qui se elatis cogitationibus extollunt. Quos contra per Isaiam dicitur: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.* Quos contra etiam Paulus ait: *Nolite prudentes esse apud vosmetipsos.* Sed his immanibus lux absconditur; quia nimirum superbientibus veritatis cognitio denegatur. Unde per semetipsam Veritas dicit: *Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ, [c] quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* Sapientes & prudentes videlicet superbientes vocans. Qui enim non subjunxit: Revelasti ea stultis, sed parvulis; tumorem se damnasse innotuit, non acumen. Unde & alias dicitur: *Custodiens parvulos Dominus.* Atque ut ostendatur hæc eadem parvitas quid vocatur, adjungitur: *Humiliatus sum, & liberavit me.* Quia ergo sunt multi in Ecclesia, qui parvuli esse despiciunt, etiam in humilitatis loco immanes apud se esse minime desistunt. Hos plerumque videas honoribus extolli, voluptatibus perfrui, rerum multiplicitate dilatari. Hi sæpe nil præcipue nisi præesse ceteris appetunt, a multis timeri gratulantur: recte vivere negligunt, & rectæ vitæ famam habere concupiscunt: adulationes quærunt, favoribus intumescunt. Et quia in rebus sibi copiose præsentibus promti sunt, ventura gaudia non requirunt. Cumque eos multiplex actio occupat, etiam a semetipsis alienos demonstrat. Et tamen si qua fidei tentatio exurgat; quia in ea saltem specietenus continentur, hanc verbis, hanc laboribus defendunt, & patriam cælestem vindicant, nec tamen amant.

Isai. 5. 21.
Rom. 12. 16.
Matth. 11. 25.
Psal. 114. 6.
Ibid. 6.
Vet. x.

25. Quos bene apud Moysen filii Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse exprimunt, qui multa pecora & jumenta possidentes, dum extra Jordanem ea quæ viderant, campestria concupiscunt, in repromissionis terra hereditatem habere noluerunt, dicentes: *Terra quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, [d] regionis uberrimæ est ad pastum animalium: & nos servi tui habemus jumenta plurima, precamurque si invenimus [e] gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem.* Qui igitur jumenta plurima possident, Jordanem transire refugiunt: quia quos multa mundi implicamenta occupant, habitationem cælestis patriæ non requirunt. Sed ipsa eos quam specietenus tenent, fides increpat; ne otii delectatione torpescant, atque exemplo suo alios a laboris tolerantia, & studio longanimitatis frangant. Unde eis per Moysen dicitur: *Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? Cur subvertitis [f] mentes filiorum Israel?* Sed quia erubescunt non defendere quod confitentur, pro eadem fide quam professi sunt, ad certamen properant, eamque non sibi, sed proximis vindicant. Unde & ad Moysen dicunt: *Caulas ovium fabricabimus, & stabula jumentorum, parvulisque nostris urbes munitas: nos autem ipsi armati & accincti pergemus ad prælium ante filios Israel.* Qui mox fortes pro aliis veniunt, & repromissionis terram ab hostibus liberant, & relinquunt: atque ad pascenda armenta extra Jordanem redeunt. Multi quippe quamvis fideles, curis præsentibus occupati, quasi armenta extra Jordanem pascunt: [g] quia contra fidem baptismatis tota mente omnique desiderio rebus perituris inserviunt. Qui tamen, ut diximus, cum fidei tentatio oritur, defensionum armis accinguntur. Hostes fidei superando trucidant, & hereditatem terræ repromissionis, id est fructum fidei non amant: sicque pro illa pugnant, ut tamen sua pignora extra illam deponant. Quia enim parvulos foris habent, affectum in ejus habitatione non habent. Unde ad campestria redeunt: quia ab altis cacuminibus montium quasi a spe cælestium dilabuntur, ut extra repromissionis terram bruta animalia nutriant; quia ad pascendos [h] variis desideriis irrationabiles animi motus elaborant:

Multi pro repromissionis terra pugnant, quam minime tamen diligunt.
Num. 32. 4.
Exemplum Gaditarum & Rubenitarum.
Ibid. 7.
Ibid. 16.

a Omittitur, *per*, in Gussanv.
b Sic legit Gregorius: cum in fonte Hebraico, Vulgata & aliis versionibus legatur, *in manibus*, vel quid simile: v. g. *in palmis, in vobis*, scilicet manuum, aut per metaphoram, nubium; vox Heb. *chappaim*, significat proprie *manus*. Vitiosam hanc S. Gregorii lectionem sequitur Lyranus.
c Pratel. *qui abscondisti*.
d Ita Turon. Baluz. Colb. In Pratel. & nonnullis, *regio uberrima*. Hos sequuntur editi.
e Turon. *gratiam tuam*.
f Vindoc. Pratel. & alii, *corda filiorum*.
g Turon. *quia cum fide baptismatis*.
h Ebroic. Utic. & alii, *vanis desideriis*.

rant: quia æternæ lucis quanta sit claritas nesciunt, qui transitoriis occupationibus obcæcantur; & dum de terrenis rebus superbiunt, cælestis sibi luminis aditum claudunt. Unde recte nunc dicitur: *Immanibus abscondit lucem*. Sed tamen aliquando hos immanes superna gratia respicit, atque ipsis rerum abundantium occupationibus affligit, eorumque prosperitatibus adversas quidem sed utiles tribulationes interserit, ut contristati ad cor redeant, atque in perituris rebus quam inaniter occupentur, agnoscant. Unde hic quoque postquam subtracta lux dicitur, apte subjungitur:

Ver. 32. *Et præcipit ei, ut rursus adveniat.*

Ibidem

CAPUT XIV.

Veritatis lumen, quod elatis occupatisque mentibus absconditur, afflictis & humiliatis revelatur.

26. Quia veritatis lumen, quod elatis occupatisque mentibus absconditur, afflictis humiliatisque revelatur. Lex quippe advenit, cum afflicta mens ipsas quas de perituris rebus tribulationum tenebras tolerat, agnoscit: quia nisi aliquid ex lumine interno perciperet, nec hoc ipsum quia lumen perdiderat, videret. Quod intelligi specialiter etiam de Judæis potest, qui idcirco Redemtori nostro in carne venienti contradicere ausi sunt, quia apud semetipsos immanes extiterunt. Sed his immanibus lux absconsa est; quia superbi lumen veritatis dum persequuntur, amiserunt. Sed quia in fine mundi ad fidem recipiendi sunt, recte subjungitur: *Et præcipit ei, ut rursus adveniat*. Unde etiam per Isaiam dicitur: *Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient*. Tunc quippe ad eos lux revertitur, cum ipsi ad confitendam Redemtoris nostri potentiam [a] revertuntur.

Isai. 10. 22.

Deus, ut vult, lumen aut abscondit, aut revelat.

27. Si autem, *in manibus*, nequaquam per dativum casum unum nomen, sed duas partes orationis accipimus; potest intelligi, quia in manibus lux absconditur, cum apud rectum judicem iniqui quique in suis operibus cæcantur. Cui tamen præcipitur ut rursus adveniat: quia dum peccatores se suis viribus salvari non posse cognoverint, gratiæ lumen accipiunt, & protectionis intimæ radiis illustrantur, ut majore ardore postmodum cælestem patriam diligant, quam prius in terrena delectatione flagrabant. Sed hæc cum de cælesti patria loquimur, cui inesse mira claritate prædita Angelorum agmina audimus; cui rerum omnium conditor præsidet, quam visione sua reficiens replet; cui vera hereditas lux est, & defectus ejusdem luminis nullus est: ad nosmetipsos mentem reducimus, & quod terrena gestemus membra cogitamus, pensamus quod nati in tenebris, atque a radiis intimæ lucis alieni, tanto nequius viximus, quanto rebus corporalibus dediti, a spiritualibus longius degebamus. Qua consideratione permotum cor, ac male sibi conscium trepidat, & tantæ illius, quam audit, patriæ civem se fieri posse desperat. Unde hic quoque apte subjungitur, quo mens pavida ad fiduciam reducatur. Nam de hac luce mox subditur:

Vers. 33. *Annuntiat de ea amico suo quod possessio ejus sit, & ad eam possit ascendere.*

CAPUT XV.

Rec. vers. Hominibus pene desperantibus cælestem gloriam promittit Deus.

28. Amicus veritatis est, rectæ amator actionis. Unde & ipsa Veritas discipulis dicit: *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis*. Amicus quippe [b] animæ custos dicitur. Unde non immerito qui custodire voluntatem Dei in præceptis illius oritur, ejus amicus vocatur. Hinc est quod rursum eisdem discipulis Veritas dicit: *Vos autem amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis*. De hac igitur luce æternæ patriæ amico suo Deus annuntiat quod possessio ejus sit, [c] ut nequaquam se infirmitatis suæ fragilitate desperet, nequaquam hoc quod creatus, sed quod recreatus est penset, sed tanto certius sciat, quia illius lucis claritatem possideat, quanto nunc vitiorum pulsantium tenebras verius calcat. Bene autem in promissione subjungitur: *Et ad eam possit ascendere*. Quid enim difficilius, quam homini in terra edito, terrena & fragilia membra gestanti, cælorum alta conscendere, supernorum spirituum arcana penetrare?

Johan. 15. 14.

Ibid. 15.

Christus pacem inter Angelos & homines composuit.

29. Sed eorumdem spirituum ad nos conditor venit, seque hominem etiam sub ipsis exhibuit, sicut de illo Patri per Prophetam dicitur: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis*. Et quia inter nos & eosdem spiritus discordantis vitæ scandalum reperit, mira potentia, mirabiliori etiam pietate summa creans, [d] ima suscipiens, ima cum summis junxit. Hinc est quod eodem Rege nato, Angelorum chori in ejus annuntiatione prodeunt, hymnum dicunt, & devicta pravæ vitæ discordia, hos quos dudum desperant, cives agnoscunt, consono ore prædicantes: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Ac si aperte dicant: Quos a nobis malitia disjunxerat, jam nunc in terra nata bonitas jungat. Hinc est quod ante incarnationem ejus in Testamento veteri adorasse homo Angelum legitur, nec tamen adorare prohibetur; sed post Mediatoris adventum, cum se Johannes adorando Angelo prostravisset, audivit: *Vide ne feceris, conservus tuus sum & fratrum tuorum*. Quid est enim quod prius æquanimiter se concedebant adorari, post ab homine Angeli recusant; nisi quod prius hominem carnalibus corruptionibus deditum, nec ab eisdem carnalibus corruptionibus redemtum, quo abjectiorem noverant, justius contemnebant; postmodum vero humanam naturam eo jam subjectam habere non poterant, quo hanc in auctore suo etiam super semetipsos ductam videbant? [e] Neque enim jam debebat in membris subjecta despici, quæ in ipso membrorum capite meruit prælata [f] venerari. Is ergo, qui propter nos minor Angelis extitit, æquales nos Angelis virtute suæ minorationis fecit. Unde & moriendo docuit mortem non metui, resurgendo de vita confidi, ascendendo de cælestis patriæ hereditate gloriari; ut quo caput præisse conspiciunt, illuc se subsequi & membra gratulentur. Unde bene ab eodem nostro capite dicitur: *Ubicumque corpus fuerit, illuc congregabuntur & aquilæ*. Unde Petrus ait: *In hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conservatam in cælis*. Unde Paulus dicit: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, æternam in cælis*.

Luc. 2. 14.

Genes. 18. 2.

Apoc. 19. 10. & 22. 9.

Æquales nos Angelis fecit.

Matth. 24. 28.

1. Pet. 1. 4.

2. Cor. 5. 1.

Solus Christus cælum ascendit, quod solis ejus membris patet.

30. Sed si nos quoque, qui editi in terra sumus, cælum conscendimus, ubi est quod rursum Veritas dicit: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, filius hominis qui est in cælo*? Cui nimirum sententiæ statim obviat, quod hæc eadem Veritas dicit: *Pater, volo ut ubi ego sum, & illi sint mecum*. Quæ sibi in verbis suis non discrepat, sed ad inquirenda hæc quasi discordantia, studium nostræ

Johan. 3. 13.

Johan. 17. 24.

a Ebroic. & plur. *convertuntur*.
b Pratel. Vindoc. Colb. *animi custos vocatur*.
c Sic Utic. Pratel. Colb. Baluz. Modus est loquendi Gregorio non insolens, paulo enim infra legimus n. 30. *non ergo se desperet*.
d Norm. plur. *suscipiens ima, cum summis junxit*.
e Supplevimus, *jam*; quæ particula deest in ed.
f Sumitur hic in significatione passiva; quasi diceret: *meruit natura humana a Christo assumta coli*. Usurpatur sæpe passive, ut l. 28. n. 13. l. 19. n. 36.

stræ mentis inflammat. Omnes enim nos qui in ejus fide nati sumus, ejus proculdubio corpus existimus. Quia igitur mira dispensatione pietatis, membrorum suorum Dominus caput factus est; repulsa reproborum multitudine, solus est etiam nobiscum, *Nemo igitur ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo*: quia dum nos unum cum illo jam facti sumus, unde solus venit in se, illuc solus redit etiam in nobis; & is qui in cælo semper est, ad cælum quotidie ascendit: quia qui divinitate super omnia permanet, humanitatis suæ compage sese quotidie ad cælos trahit. [a] Non ergo se desperet humana fragilitas, unigeniti sanguinem consideret, & in pretio suo conspiciat quam magna est, quæ tanti valet. Perpendat sollicite quo caput præcessit, & quæ ad vivendum præceptis adstringitur, ad sperandum exemplo roboretur: confidat cælos, speret supernam patriam, Angelorum se sociam sciat, atque in suo capite prælatam se etiam Angelis gaudeat. Dicatur igitur recte de hac luce æternæ patriæ: *Annuntiat de ea amica sua quod possessio ejus sit, & ad eam possit ascendere*. Sed valde mira sunt ista, valde terribilia, quod homo in terra editus, atque a cælesti patre exigentibus meritis longe damnatus, non solum ad statum conditionis reducitur, sed etiam gloriosius exaltatur: ut qui paradisum perdidit, cælum recipiat: & non solum hunc debiti sui reatus non teneat, sed huic post culpam dona cumulatius excrescant: ut ille contemtor Dei, ille imitator diaboli, si ad fructum pœnitentiæ redeat, usque ad celsitudinem contemplandæ intimæ lucis ascendat. Cujus itaque cor non in sublevatione tantæ considerationis expavescat? Unde & apte subjungitur:

Joban. 3. 13. — Vers. xxxi. — Job. 37. Vers. 1.

Super hoc expavit cor meum, & motum est de loco suo.

CAPUT XVI.

Rec. ix. Considerata æternæ patriæ luce, mens in ecstasim rapitur. — Psal. 30. 23.

31. Quia pavor dum mentem percutit, hanc a semetipsa alienam reddit, nonnumquam Latini interpretes ecstasim pavorem vocant, sicut per Psalmistam dicitur: *Ego dixi in pavore meo, projectus sum a vultu oculorum tuorum*. Ubi videlicet non pavor sed excessus dici poterat; sed pavor illic pro excessu ponitur, quia sicut in excessu ita in pavore alienatur animus. Unde hic quoque considerata luce æternæ patriæ recte subjungitur: *Super hoc expavit cor meum*. Ac si dicat: In admirationis excessu se transtulit, & quia novæ spei spiritu mens afflata est, semetipsum qualis in vetusta cogitatione fuerat, reliquit.

Cor, terrenis despectis, ad sola cælestia surgit.

32. Bene autem dicitur: *Et motum est de loco suo*. Locus quippe humani cordis, est delectatio vitæ præsentis. Sed cum divina aspiratione tangitur locus nostri cordis, fit amor æternitatis. Consideratione igitur æternæ patriæ de loco suo animus movetur; quia derelictis infimis, in supernis cogitationibus ponitur. Prius enim quæ essent æterna nesciebat, in præsentium delectatione torpuerat, simulque ipse transiens, amore transeuntia tenebat. Sed postquam quæ essent æterna cognovit, postquam supernæ lucis radios raptim contemplando contigit, [b] admiratione summorum sese ab infimis suscitatus elevavit, ut nulla jam ei, nisi quæ æterna sunt, libeant, & despectis transeuntibus, sola quæ permanent, requirat. Bene ergo dicitur: *Super hoc expavit cor meum, & motum est de loco suo*: quia pigrum cor, & terrenis dudum cogitationibus deditum, cum repente per excessum [c] se ad summa suspendit, cogitationis infimæ locum mutavit. [d] Sed quia per semetipsam in amore præsentis sæculi prostrata mens dormitat, & nisi divinæ gratiæ aspiratione pulsetur, in suis delectationibus frigida insensibilisque torpescit; necesse est ut quomodo interna cogitatione tangatur, vel qualiter ad spiritalia [e] sensificetur, adjungat. Sequitur:

Vers. 2.

Audiet auditionem in terrore vocis ejus, & sonum de ore illius.

CAPUT XVII.

Vet. xiii. Rec. x. Deus prius timore judicii nos castigat, postea cælestis dulcedinis consolatione reficit. — Habac. 3. 1.

33. Mos sacri eloquii est, ut cum audire aliquid per auditum insinuat, audiri eumdem auditum dicat, sicut Habacuc ait: *Domine audivi auditum tuum, & timui*. Unde hic quoque dicitur: *Audiet auditionem in terrore vocis ejus*. Notandum vero est, quod vox Dei non in gaudio, sed in terrore audiri perhibetur; quia nimirum peccator quisque dum sola quæ terrena sunt, cogitat, dum cor oppressum infimis cogitationibus gestat, si repente divinæ gratiæ aspiratione tangitur, hoc ante omnia intelligit, quod cuncta quæ agit, districta æterni judicis animadversione puniantur. Auditio igitur vocis Dei prius in terrore fit, ut postea vertatur in dulcedinem: quia ante nos districti judicii timore castigat, ut jam castigatos superne dulcedinis consolatione reficiat. Nam cum nos violenta rerum temporalium delectatio possidet, & mentis nostræ oculos in somno torporis premit, [f] si manu subita superni respectus excitamur, diu clausos, mox eosdem ad veritatis lucem oculos mentis aperimus, quæ egimus mala meminimus; quam districtus judex contra hæc veniat, videmus: [g] versatur in mente quantus ille sit tanti judicis adventus; quæ tunc illa sit hominum Angelorumque frequentia; quanta vi contra reprobos & ardentia pugnent elementa; quam terribiliter æterna prodeat de districti judicis ore sententia, qua reprobis [h] dicitur: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis ejus*. Eorumdem pœna reproborum ante oculos volvitur, & quæ sint gehennæ tenebræ, cum gravi amaritudinis obscuritate pensatur. Quia ergo superbum cor prius terrore concutitur, ut concussum in amore solidetur, recte nunc dicitur: *Audiet auditionem in terrore vocis ejus*, Ubi & bene subjungitur: *Et sonum de ore illius procedentem*.

Matth. 25. 41.

Utrumque præstat spiritus sanctus de ore Domini procedens.

34. Sonus de ore Dei, est vis timoris de superna irruens aspiratione: quia cum nos de venturis Dominus aspirando replet, proculdubio de male gestis præteritis terret. Potest autem per os Dei, unigenitus designari Filius: qui sicut brachium ejus dicitur, quia per eum cuncta Pater operatur, de quo Propheta ait: *Et brachium Domini cui revelatum est?* de quo Johannes dicit: *Omnia per ipsum facta sunt*: ita etiam os dicitur. Hinc est enim quod Propheta ait: *Os enim Domini locutum est hæc*. Per quem nobis omnia loquitur, ac si oris nomine patenter diceretur verbum, sicut nos quoque pro verbis linguam dicere solemus: ut cum Græcam, vel Latinam linguam dicimus, Latina vel Greca verba monstramus. Os ergo Domini non immerito ipsum acci-

Isai. 53. 1. — Joann. 1. 3. — Isai. 58. 14.

a Editi, *ergo si desperet*. Nostram lect. quæ est mss. Baluz. Colb. Vindoc. Longip. Norman, Gussanvillæus ad marginem rejecit. Vide supra n. 28.

b Pratel. Utic. & alii, *ipsa admiratione*.

c Vindoc. Ebroic. &c. *se ad superna*.

d Vindoc. Pratel. Utic. *sed dum per semetipsam in amore præsentis sæc. mens dormiat, & nisi divina gratia aspiratione pulsetur in suis delect. torpescat, necesse est &c.*

e Baluz. & Colb. *significetur*.

f Pratel. & nonnulli, *si manu subito*.

g Longip. *versamus in mente*. Ibid. Baluz. & Colb. pro *judicis*, habent, *judicii*.

h Al. *dicit*, ut habent Col. & Baluz.

cipimus. Unde & ei sponsa in Canticis canticorum dicit: *Osculetur me osculo oris sui*. (Cant. 1. 1.) Ac si dicat: Tangat me dulcedine præsentiæ unigeniti Filii redemptoris mei. Per sonum vero oris potest ejusdem Domini sanctus Spiritus designari. (Rec. xiv.) Unde & alias in ejusdem Spiritus significatione scriptum est: *Factus est repente de cælo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis*. (Act. 2. 2.) Sonus igitur de ore Domini procedit, cum consubstantialis ei Spiritus ad nos per Filium veniens, surditatem nostræ insensibilitatis rumpit, sicut de eodem sono incircumscripto atque incorporeo os Domini loquitur, dicens: *De meo accipiet, & annuntiabit vobis*. (Johan. 16. 15) Potest ergo & per terrorem vocis, vis formidinis, & per sonum oris, dulcedo consolationis intelligi: quia quos Spiritus sanctus replet, prius eos de terrena actione terrificat, & postmodum spe cælestium consolatur: ut tanto post [a] confidendo de præmiis gaudeant, quanto prius sola supplicia conspiciendo metuebant. Hinc est quod de unigeniti Spiritu quasi de hoc oris sono Paulus dicit: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater*. (Rom. 8. 15.) Hinc per semetipsam Veritas dicit: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*. (Joann. 20. 22.) Ecce conversorum terror vertitur in potestatem: quia dum mala sua pœnitendo puniunt, usque ad exercendum judicium ascendunt; ut hoc in Deo posse accipiant, quod prius de Deo ipsi metuebant. Judices quippe fiunt, qui supernum judicium perfecte timuerunt; & aliena jam peccata incipiunt dimittere, qui prius formidaverant ne retinerentur sua. Sed quia hoc ipsum judicium, quod spiritaliter agitur, modo a carnalibus non videtur; sunt nonnulli, qui Deum res humanas curare non æstimant, [b] & eas ferri fortuitis motibus putant. Contra quos recte subditur:

Subter omnes cælos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ. (Vers. 3.)

CAPUT XVIII. (Rec. xi.) Dei erga summa & infima providentia.

35. Ac si aperte diceretur: Qui summa regit, etiam extrema non deserit: quia sic impenditur maximis, ut tamen hæc eadem cura regiminis non præpediatur a parvis. Qui enim ubique præsens, & ubique æqualis est, etiam in dissimilibus sibiipsi dissimilis non est. Æque ergo omnia respicit, æque cuncta disponit, qui in omnibus locis præsens, [c] nec localiter tenetur, nec varia curando variatur. Si autem cælos, sanctos prædicatores accipimus, Propheta attestante qui ait: *Cæli enarrant gloriam Dei*; (Psal. 18. 1.) postquam per sonum oris adventus Spiritus sancti designatur, recte subjungitur: *Subter omnes cælos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ*.

Miracula cur in ecclesiæ exordiis concessa.

36. Sunt namque nonnulli, qui cum mira Apostolorum opera audiunt, quod accepto Spiritu sancto mortuos verbo suscitarent, ab obsessis dæmonia pellerent, umbra infirmitates amoverent, (Act. 4. 12. &c.) ventura quæque prophetando prædicerent, & unigenitum Verbum Dei, omnium gentium loquentes lingua prædicarent: (Act. 2. 4.) quia has virtutes nunc in Ecclesia non vident, subtractam jam ab Ecclesia supernam gratiam suspicantur, nescientes pensare quod scriptum est: *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione*. (Psal. 9. 10.) Tunc quippe sancta Ecclesia miraculorum adjutoriis indiguit, cum eam tribulatio persecutionis pressit. Nam postquam superbiam infidelitatis edomuit, non jam virtutum signa, sed sola merita operum requirit, quamvis & illa per multos cum opportunitas exigit, ostendat. Scriptum quippe est: *Linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus*. (1. Cor. 14. 22) Ubi ergo omnes fideles sunt, quæ causa exigit, ut signa monstrentur? Unde citius fortasse satisfacimus, si quid de ipsa Apostolica dispensatione memoremus.

Signa non fidelibus, sed infidelibus data.

37. Paulus namque egregius prædicator [d] Melitem veniens, & plenam infidelibus insulam sciens, patrem Publii dysenteria febribusque vexatum, (Act. 28. 8) orando salvavit, & tamen ægrotanti Timotheo præcepit, dicens: *Modico vino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates*. (1. Tim. 5. 23) Quid est Paule, quod ægrum infidelem orando ad salutem revocas, & tantum adjutorem Evangelii more medici per alimenta curas; nisi quod idcirco fiunt exteriora miracula, ut mentes hominum ad interiora perducantur: quatenus per hoc quod mirum visibiliter ostenditur, ea quæ admirabiliora sunt invisibilia credantur? Signo quippe virtutis pater Publii sanandus fuerat, ut mente reviviesceret, dum miraculo ad salutem rediret: Timotheo autem adhibendum foris miraculum non erat, quia jam totus intus vivebat. Quid est ergo mirum si propagata fide, crebro miracula non fiunt, quando hæc ipsi quoque Apostoli in quibusdam jam fidelibus non fecerunt? Elevatis ergo cælis, Dominus inferiora considerat: (Vers. xv.) quia & ablatis summis prædicatoribus, incessanter etiam infima nostræ infirmitatis curat. Et quasi subter cælos lumen illius, terræ terminos respicit: quia post sublimem vitam præcedentium, etiam peccatorum mores actusque gratiæ suæ illustratione comprehendit. Qui etsi virtutum signa nunc per vitam fidelium crebro non exerit, ab eisdem tamen fidelibus per virtutem operum numquam recedit. Potest etiam lumen illius super terminos terræ ita intelligi, quod prædicatio supernæ gratiæ dum gentes ad fidem colligit, intra semetipsam mundi limites clausit.

Divinæ gratiæ miraculum, in conversione peccatorum in extremis positorum.

39 Vel certe termini terræ, sunt fines hominum peccatorum. Et sæpe contingit, ut plerique Deum deserant, & vitæ suæ tempora in desideriis carnalibus expendant: sed tamen superna gratia respecti in extremis suis ad Deum redeunt, quæ sint judicia æterna cognoscunt, cunctaque quæ se perverse egisse meminerint, fletibus puniunt, atque hæc vere se insequi rectis operibus ostendunt. Quibus subsequente justitia profecto totum dimittitur, quod ante deliquerunt. Hinc enim per prophetiæ spiritum Anna dicit: *Dominus judicabit fines terræ*: (1. Reg. 2. 10.) quia nimirum anteactam vitam Deus non judicat, quando posteriora peccatorum, respectu supernæ pietatis illustrat. Hinc Moyses ait: *Primogenita asini mutabis ove*. (Exod. 13. 13) Per asinum quippe immunditia, per ovem vero innocentia designatur. Asini ergo primogenita ove mutare, est immundæ vitæ primordia in innocentiæ simplicitatem convertere: ut postquam illa peccator egit, quæ ut immunda Dominus respuit, ea jam agendo proferat, quæ Dei sacrificio imponat. Quia ergo post prava opera peccator convertitur, & ab actionum suarum tenebris juxta finem aliquando revocatur, recte nunc dici-

a Ita Baluz. Colb. Longipont. Ebroic. & alii Norm. cujus loco editi habent, *confitendo*. Annotavit Gussanv. *confidendo*, pro variante lect. in margine, codices unde sumta sit non indicans.
b Longip. *& eas ferri fortuitis*.
c Ebroic. aliique Norm. & Longip. *nec localiter tenditur*.
d Baluz. & Colb. habent, *Melitine*. Vindoc. Pratel. Utic. veteres edit. Basil. 1503. & 1514. Parisiensis 1518. *Mitilenem*, aut, *Mitilene*. Paris. 1488. habet, *Milesum*, non levi errore.

tur: *Et lumen illius super terminos terræ*. Sed gravi luctu afficit eadem gratia, quæ post facinora mentem replet. Nam male gesta ad memoriam reducit, sibique hominem quam sit juste damnandus ostendit. Unde fit, ut peccatum omne quod se egisse reminiscitur, quotidianis fletibus insequatur; & quo magis valet jam quod justum est cernere, eo ardentius appetit injustum sese gemitibus punire. Unde apte subjungitur:

Vers. 4. *Post eum rugiet sonitus.*

CAPUT XIX. Reg. xii. Afflante & lucente gratia, pœnitentiæ gemitus & rugitus audiuntur.

39. Quem enim Dominus illustrando repleverit, ejus vitam proculdubio in lamentum vertit; atque illuminatæ menti quo magis æterna supplicia insinuat, eo hanc [a] durius de transacta nequitia gemitibus fatigat; & dolet homo quod fuit, quia bonum jam incipit videre, quod non fuit: odit qualem se fuisse meminit, amat qualem se esse debuisse cognoscit, & solam jam pœnitentiæ amaritudinem diligit; quia caute considerat in quantis voluptatibus sua delectatione peccavit. Bene ergo dicitur: *Post eum rugiet sonitus*; quia cum mentem Deus ingreditur, constat proculdubio quod mox pœnitentiæ gemitus sequatur, ut ei jam salubriter flere libeat, quæ prius de iniquitatibus flenda jucunditate gaudebat. Sed quo uberius culpa fletur, [b] eo altius cognitio veritatis attingitur: quia ad videndum internum lumen polluta dudum conscientia lacrymis baptizata renovatur. Unde post pœnitentiæ rugitum apte subjungitur:

Ver. xvi.

Ibidem. *Tonabit voce magnitudinis suæ.*

CAPUT XX. Reg. xiii. Vox Dei torpentem peccatorem excitans, tonitrui similis.

40. Voce enim magnitudinis suæ Deus tonat, cum se nobis bene jam per lamenta præparatis, quam sit magnus in supernis insinuat. Quasi enim de cælo tonitrus procedit, cum nos incuria negligentiaque torpentes, [c] respectus gratiæ pavore subito percutit, atque in terra positi, sonum de superioribus audimus; quia terrena cogitantes, superni terroris sententiam repente pertimescimus, & mens bene jam de summis sollicita trepidat, quæ prius in infimis male secura torpebat. [d] Sed istius visitationis occultæ quibus modis se nobis insinuet terror, ignoratur; neque ipsius mentis acie comprehenditur, cujus ad melius intentio commutatur. Unde apte subjungitur:

Ibidem. *Et non investigabitur, cum audita fuerit vox ejus.*

CAPUT XXI. Quibus modis hæc vox se in aures cordis insinuet, ignoratur.

41. Vox Domini auditur, cum gratiæ ejus aspiratio mente concipitur, cum insensibilitas occultæ surditatis rumpitur, & cor ad studium summi amoris excitatum, virtutis intimæ clamore penetratur. Sed istam vocem supervenientis Spiritus, quæ se in aures cordis insinuat, nec ipsa mens quæ per hanc illustrata fuerit, investigat. Pensare enim non valet, invisibilis virtus quibus sibi meatibus influat, quibus ad se modis veniat, quibus recedat. Unde & bene per Johannem dicitur: [e] *Spiritus ubi vult spirat; & vocem ejus audis, sed nescis unde veniat, & quo vadat*. Vocem enim spiritus audire, est vi compunctionis intimæ in amore invisibilis conditoris assurgere. Sed nemo scit unde veniat: quia ignoratur per ora prædicantium, quibus se ad nos occasionibus fundat. Et nemo scit quo vadat; quia

Joan. 3. 8.

cum unam prædicationem multi audiunt, intelligi proculdubio non potest quem deserens abjiciat, aut cujus ingrediens in corde requiescat. Una quippe res foris agitur, sed non per hanc uno modo intuentium corda penetrantur: quia qui invisibiliter visibilia modificat, in humanis cordibus causarum semina incomprehensibiliter plantat. Hinc est quod resuscitato Lazaro [f] quidam crediderunt, sed tamen Judæorum plurimi ad persecutionis zelum ex hac ipsa [g] resuscitatione commoti sunt. Unum ergo idemque miraculum, quod aliis lumen fidei præbuit, alios per invidiæ tenebras a lumine mentis excæcavit. Hinc est quod uterque [h] latro & eamdem, & suæ morti similem mortem Redemtoris vidit: [i] sed cum superbiendo alter contumeliis lacessere non timuit, quem timendo alter honoravit; atque in una re una utriusque cogitatio non fuit, quia hanc internus arbiter invisibiliter modificando distinxit. Sed hi occultæ aspirationis modi, [k] quia comprehendi nostra cogitatione nequeunt, nimirum divinæ vocis vestigia nesciuntur. Bene ergo dicitur: *Et non investigabitur, cum audita fuerit vox ejus*. Unde & adhuc subjungitur:

Joan. 11. 45.

Luc. 23. 39.

Vers. 5. *Tonabit Deus voce sua mirabiliter.*

CAPUT XXII. Mirabiliter sonat Deus, quia silenter, & occulta vi.

42. Voce sua Deus mirabiliter tonat, quia occulta vi corda nostra incomprehensibiliter penetrat. Quæ dum latentibus motibus premit in timore, & format in amore, quanto ardore sequendus sit aliquo modo silenter clamat, & fit cujusdam impulsionis nimietas in mente, cum nihil sonet in voce. Quæ tanto apud nos valentius perstrepit, quanto & ab omni exteriori strepitu aurem nostri surdescere cordis facit. Unde & anima ad semetipsam mox hoc intimo clamore collecta miratur, quod audit; quia vim compunctionis incognitæ percipit. Cujus ipsa admiratio bene apud Moysen manna desuper veniente signatur. Dulcis enim cibus, qui de supernis accipitur, manhu vocatur. Manhu enim dicitur, *Quid est hoc?* Et quid est hoc dicimus, quando hoc quod cernimus, nescientes admiramur. Supernum igitur manna anima percipit, cum per vocem compunctionis elevata, novam speciem internæ refectionis obstupescit, ut divina dulcedine repleta, jure respondeat, *Quid est hoc?* quia dum ab infima cogitatione suspenditur; ea quæ de supernis conspicit, insolite miratur. Et quia cum hac voce torporis nostri surditas rumpitur, [l] vetustæ vitæ protinus usus mutatur, ut anima superno spiritu afflata, & in summis appetat quæ contemserat, & contemnat in infimis, quæ appetebat, recte subjungitur:

Ver. xvii.

Exod. 16. 15.

Cælesti simul cibo reficit.

Ibidem. *Qui facit magna & inscrutabilia.*

CAPUT XXIII. Mira & stupenda in peccatoris conversione Deus operatur.

43. Ut enim homo terrenis usibus deditus, iniquis desideriis pressus subito ad nova effervеat, atque ad consueta frigescat, exterioribus curis renuntiet, in internis contemplationibus anhelet, quis hanc virtutem supernæ vocis considerare sufficiat? quis considerando comprehendat? Magna sunt quæ per vocem suam Dominus facit, sed minus magna essent si perscrutari potuissent. *Facit ergo magna & inscrutabilia*; quia ostendit foris perfectionem operis, sed latet intus ipsa qualitas operationis. Voce sua foris etiam per Apostolos insonat, sed corda audientium per seipsum interius illustrat, Paulo

a Longip. *clarius*.
b Pratel. *eo altior*.
c Baluz. Colb. & Longip. *respectus supernæ gratiæ*.
d Vindoc. Pratel. & alii, *sed iste . . . terror*.
e Pratel. *spiritus enim ubi vult* &c.
f Vindoc. Pratel. Utic. &c. ita habent; quod minus significat quam, *multi*, editorum.

g Pratel. & al. *resurrectione*.
h Longipont. *latro suis mortibus similem*. Ita etiam Turon. nisi quod pro, *suis mortibus*, mendose legitur, *suis moribus*.
i Pratel. *sed eam (mortem) superbiendo . . . , quam timendo* &c.
h Omittitur, *quia*, in Pratel. Utic. & aliis.
l Pratel. & al. *vetustate vitæ protinus*.

1.Cor.3.6. Paulo attestante qui ait: *Ego plantavi, Apollo rigavit: Deus autem incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Quamvis ergo nostris mentibus supernæ vocis auditum non ipsi præbeant, missi tamen sunt, ut verbis nobis exterioribus condescendant. Unde apte subjungitur.

Vers. 6. *Qui præcipit nivi ut descendat in terram, & hyemis pluviis, & imbri fortitudinis suæ.*

CAPUT XXIV.

REC. XIV. Sancti Prædicatores quorum conversatio in cælis est, infirmis tamen fratribus condescendunt.

44. Quia Psalmista ait: *Lavabis me, & super nivem dealbabor;* quid hoc loco nivem, nisi per lucem justitiæ candida accipimus corda sanctorum? Aquæ autem ductæ in superioribus constipantur, ut nives fiant. Sed cum hæ ipsæ nives ad terram veniunt, in aquarum iterum liquorem vertuntur. Aquæ igitur sunt prædicatorum mentes: quæ dum ad contemplanda superna se erigunt, altiori intellectu solidantur. Cumque in summa consideratione rapiuntur, [a] virtutem confirmationis accipiunt. Sed quia adhuc in terris fraterna dilectione retinentur, semetipsas ab alto intellectu modificant, & infirmis humiliter prædicantes, more nivium [b] corda arentia liquatæ rigant. Nives ergo ad terram de cælestibus veniunt, cum sublimia corda sanctorum quæ jam solida contemplatione pascuntur, pro fraterna caritate [c] ad humilia prædicationis verba descendunt. Sicut enim nix terram cum jacet operit, cum vero liquatur, rigat: ita sanctorum virtus & per firmitatem suam apud Deum vitam peccatorum protegit, & per condescensionem suam quasi liquefacta arentem terram ut fructus proferat, infundit. Et quia aqua prius ab infimis trahitur, ut post a superioribus sparsa reddatur: sancti quippe etiam cum in virtutum arce consistunt, unde elevati sunt considerant, ne alienæ infirmitatis abjecta contemnant. Quasi ergo aquæ ad terras, de quibus sublevatæ sunt, redeunt, dum condescendentes justi peccatoribus, reminisci non desinunt quod fuerunt. Certe [d] aqua in terris adhuc Paulus fuerat, cum Legem carnaliter sapiebat: sed ductus ad cælestia, in nivem versus est; quia quod prius infirmum sapuit, ad soliditatem veræ intelligentiæ commutavit; & tamen condescendens fratribus, quasi nix ima repetiit; quia & post virtutum culmina, quam fuerit indignus agnoscit, dicens: *Qui prius fui blasphemus* [e] *& persecutor, &c.* Ecce quam clementer suæ imbecillitatis reminiscitur, ut aliorum æquanimiter infirma patiatur. Quasi enim ad terram de qua sumta fuerat, post cælum aqua rediit, dum post tanta suæ contemplationis arcana peccatorem se Paulus meminit, ut prodesse humiliter peccatoribus possit. Videamus itaque, aqua hæc in nivis soliditatem vertenda, qualiter trahatur ad summa. Ait: *Sive mente excedimus, Deo.* Videamus qualiter ad ima nix redeat, ut dum liquatur, infundat. Ait: *Sive sobrii sumus, vobis.* Videamus qua manu ducitur, ut & jacens elevari valeat, & sublevata revocari. Ait: *Caritas enim Christi urget nos.* Quia igitur caritas Christi, quæ sanctorum mentes ad superna sublevat, eas pio moderamine pro fraterna dilectione etiam ad humilitatem condescensionis format, recte dicitur: *Qui præcipit nivi ut descendat in terram.* Ubi & apte subjungitur: *Et hyemis pluviis, & imbri fortitudinis suæ.*

Psal.50.8. 1.Tim.1.13. 2.Cor.5.13. Ibidem. Ibidem 14.

Hyems est vita præsens, in qua sanctorum prædicatorum abundant pluviæ.

45. Hyems quippe est vita præsens, in qua nos etsi jam spes ad superna erigit, adhuc tamen mortalitatis nostræ frigidus torpor adstringit; quia scriptum est: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem.* Habet autem hæc hyems pluvias, rectorum proculdubio prædicationes. De quibus videlicet pluviis per Moysen dicitur: *Expectetur sicut pluvia eloquium meum, & descendant sicut ros verba mea.* Hæ nimirum pluviæ hyemi congruunt, æstate cessabunt: quia cum nunc carnalium oculis vita cælestis absconditur, necesse est ut sanctorum nobis prædicationibus [f] irroretur. Cum vero æterni judicii æstus incanduerit, nullus verba prædicantium necessaria tunc habebit: quia veniente judice, ad cor suum quisque reducitur, ut sancta jam cum agere non valet, sentiat: & rectum quod sequi debuit, ex fortitudinis suæ pœna cognoscat. Unde bene per Prophetam dicitur: *Congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis.* In die enim occisionis sanctificantur reprobi; quia tunc sancta quæ debuerunt agere, sentiunt, cum digna pravitatis suæ supplicia jam declinare non possunt. Quia autem prædicationes sanctæ cum vita præsenti, id est pluviæ cum hyeme cessabunt, recte exeunti animæ, [g] atque ad æternæ felicitatis æstiva properanti, sponsi voce suadentis dicitur: *Surge, propera amica mea, formosa mea, & veni: jam enim hyems transiit, imber abiit & recessit.* Transeunte quippe hyeme, imber recedit; quia cum vita præsens peragitur, in qua nos ignorantiæ nubilo, carnis corruptibilis torpor adstrinxerat, omne ministerium prædicationis cessat. Clarius quippe per nos tunc videbimus hoc, quod sanctorum vocibus nunc obscurius audimus. Præcipit igitur Dominus nivi, & hyemis pluviis, ut in terram descendant, dum aspirationes sancti Spiritus pro corrigendis peccatoribus corda sanctorum ad ministerium prædicationis humiliat. Ubi recte additur: *Et imbri fortitudinis suæ.*

Sap.9.15. Deut.32.2. Jerem.12.3. Cant.2.10.

REC. XV. Imber fortitudinis, prædicatio divinitatis; imber infirmitatis, prædicatio humanitatis Christi.

46. Imber quippe fortitudinis Dei, est prædicatio divinitatis. Nam imber infirmitatis, est prædicatio ejus incarnationis, de qua per Paulum dicitur: *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Et rursum: *Si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.* Sic autem sancti viri humanitatis ejus infirma prædicant, ut auditorum suorum cordibus etiam divinitatis fortia infundant. Audiamus per tonitruum nubis, imbrem fortitudinis: *In principio erat Verbum & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Audiamus etiam imbrem infirmitatis: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Audiamus imbrem fortitudinis: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso vita erat.* Audiamus etiam imbrem infirmitatis: *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Imbri ergo fortitudinis suæ præcipit ut in terram descendat: quia sanctorum suorum vocibus sic nobis humanitatis suæ infirma prædicat, ut nobis etiam mira & fortia suæ divinitatis innotescat. Sed cum virtutem nostri conditoris audimus, statim ad corda nostra [h] formidine compellente reducimur, & tantum super nos judicem perpendentes,

1.Cor.1.25. 2.Cor.13.4. Johan.1.1. Ibidem 14. Ibidem 3. Ibidem 11.

a Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *virtutum confirmationes.*
b Ebroic. Pratell. & nonnulli alii, *corda arentium.*
c Turon. *ad humilitatem prædicationis verbo descendunt.*
d Deest, *aqua*, in Pratell.
e Vindoc. *& persecutor, & contumeliosus; & misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.*
f Longip. *manifestetur.*
g Ebroicenses, aliique Norman. & Vindoc. *ad æstiva æterna properanti.*
h Recent. vulg. *fortitudine compellente.* In veteribus Paris. & Basil. legitur ut in mss. Vindoc. Longipont. Ebroic. & aliis Normanniæ, *formidine compellente.*

nuerunt. Quod igitur illic leonum cubile, hic antrum bestiæ dicitur.

Bonorum mentes diabolus aliquando ingreditur, sed in eis non moratur.

50. Notandum vero magnopere æstimo, quod bestia hæc non solum antrum suum ingredi, sed in eo etiam morari perhibetur. Aliquando namque [a] etiam bonorum mentes ingreditur, illicita suggerit, tentationibus fatigat, rectitudinem spiritus ad delectationem carnis deflectere conatur, delectationem quoque ad consensum perducere nititur: sed tamen resistente superno adjutorio prævalere prohibetur. Intrare ergo in mentes bonorum potest, sed in eis morari non potest: quia cor justi hujus bestiæ antrum non est. Quos enim quasi proprium antrum possidet, eorum mentes proculdubio immorans tenet: quia & prius in eis cogitationes usque ad iniqua desideria, & post iniqua desideria usque ad nequissima opera perducit. Neque enim student reprobi suggestiones ejus recta judicii manu repellere, [b] cujus voluntatibus appetunt, subdita delectatione servire. Cumque in eorum cordibus pravum quid oritur, mox per studium delectationis enutritur; & cum sibi minime resistitur, protinus ex consensu roboratur, statimque consensus ad opus perducitur, opus vero etiam consuetudine gravatur. Recte ergo in antro suo morari hæc bestia dicitur, quæ tamdiu cogitationes reproborum tenent, quousque eorum vitam etiam aculeo pravi operis perforet. Unde bene ad Judæam Dominus per Prophetam dicit; *Quousque morabuntur in te cogitationes noxiæ?* (Jer. 4. 14.) Neque enim reprehendit, cur veniant, sed cur morentur. Et in bona enim corda cogitationes illicitæ veniunt, sed tamen morari prohibentur: quia recti quique ne captivandam domum conscientiæ præbeant, ab ipso cordis limine hostem fugant. Qui & si quando repentinis suggestionibus usque ad primum vestibulum subripuerit, ad consensus tamen januam non pertingit. Huic nimirum bestiæ, impulsu subitæ formidinis victus, januam cordis Petrus negando aperuit, sed citius cognoscendo restitit, flendo clausit. (Matth. 26. 70.) Quia vero antiquus hostis persecutorum corda non solum intrando tenuit, sed etiam tenendo possedit, dicatur recte: *Ingredietur bestia latibulum suum, & in antro suo morabitur.* (Vers. 8.) Quantum namque [c] in Judæorum mentibus demorata sit discimus, cum illorum consilia attestatione Evangelicæ narrationis audimus. In illa namque describitur, cum Redemtorem nostrum vivificare mortuos cernerent, in mortem ejus quanta anxietate crudelitatis insanirent, quot explere contra illum prava desideria ardenter vellent, sed tamen populum timerent: quot occasiones occidendi quærerent, & invenire non possent: (Joan. 11. 24. 49.) quot ad votum suæ sævitiæ alienigenarum manibus usi sunt: (Matth. 26. 3. 4.) quia eum quem legaliter interimere ipsi non poterant, feriendum gentibus tradiderunt, ut ex sola potestate Romanus præses ageret, quod ex sola malitia ut agi debuisset, ipsi anhelarent. (Johan. 18. 28.) Unde & apte subjungitur.

Ab interioribus egredietur tempestas, & ab Arcturo frigus. (Vers. 9.)

CAPUT XXVII. Christus a Judæis & Gentilibus persecutionem patitur.

51. Scriptura sacra cum contra Arcturum interiora memorat, diversam Aquilonis partibus Austri plagam designat. Unde in hoc eodem libro scribitur: *Qui facit Arcturum, & Orionas, & interiora Austri.* (Job 9. 9.) Quia igitur interiora Austri sol ferventior tenet, [d] in Arcturo vero cursum omnimodo non habet; interiorum nomine plebs Judaica, Arcturi autem vocabulo, hoc in loco populus Gentilis exprimitur. Hi enim qui unum atque invisibilem Deum noverant, ejusdemque Legi saltem carnaliter serviebant, quasi sub meridiano sole ferventes in fidei calore tenebantur. Gentiles autem quia nullam scientiam supernæ cognitionis attigerant, velut sine sole frigidi sub Aquilone remanebant. Quia vero tempestas impellit, frigus autem torpore opprimit, recte nunc dicitur: *Ab interioribus egredietur tempestas, & ab Arcturo frigus.* Ac si aperte diceretur: A Judæis surgit malitia persequens, & a Gentilibus potestas premens. Neque enim miracula fieri Legis præcepta vetuerant, & tamen Judæi pro eisdem miraculis interimere humani generis Redemtorem quærebant. Unde explere hoc quod cœperant non valentes, ad Pilati prætorium concurrerunt, ut ipse hunc perimeret, quem injuste [e] perimentem lex nulla cohiberet. (Johan. 11. 48. Johan. 18. 28.) Ab interioribus ergo tempestas, atque ab Arcturo frigus prodiit, dum quod Judæa ex invidia petiit, hoc Gentilis judex ex Romana auctoritate perpetravit. Unde bene contra hanc eamdem invidiam adhuc subditur:

Flante Deo concrescit gelu. (Vers. 10.)

CAPUT XXVIII. Judæorum corda, invidiæ gelu obdurucrant.

52. Quia quo fidelium cordibus Spiritus sanctus aspiravit, quo majora virtutum miracula contulit, [f] eo in infidelium mentibus gravioribus invidiæ torpor excrevit, atque inde contra Deum plebs infidelis obduruit, unde humilis populus anteactam duritiam, qua se adstrinxerat, emollivit. Deo enim flante in gelu versi fuerant, qui visis miraculis invidentes dicebant: *Ecce totus mundus* [g] *post eum abiit.* (Johan. 12. 19.) Conspiciebant signa, cernebant per ministros ejus miracula, totum jam mundum secuturum fidei prædicamenta prævidebant: & tamen quo sanctus Spiritus mundum repleverat, eo illorum mentes arctius invidiæ malitia ligabat. (Sap. 1. 7.) Aqua ergo in gelu versa fuerat, dum eunte post Deum mundo, Judæa in invidia pigra remanebat. Sed quia supernæ potestatis suppetiit, etiam tantæ crudelitatis duritiam solvere, atque ad amandum se corda infidelium liquare, post hoc gelu mox bene subditur:

Et rursum latissimæ funduntur aquæ. (Ibidem.)

CAPUT XXIX. Quorumdam postea emollita, & in pluviam liquata.

53. Post gelu quippe Dominus latissimas aquas fudit: quia postquam Judæorum sævitiam usque ad mortem pertulit, eorum corda protinus ab infidelitatis duritia amoris sui aspiratione liquefecit; ut tanto post desiderabilius ad obediendum currerent, quanto præceptis illius prius obstinatius restitissent. Unde bene per quemdam sapientem dicitur: *Sicut glacies in sereno, sic resolventur peccata tua.* (Eccli. 3. 17.) Ab hoc frigidi torporis gelu solvi Propheta desideraverat, cum dicebat: *Converte Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro.* (Psal. 125. 4.) De his aquis, id est ad Deum concurrentibus populis, rursum dicitur: *Mittet verbum suum, & liquefaciet ea,* [h] *flabit spiritus ejus, & fluent aquæ.* (Psal. 147. 18.) Aquæ de gelu currunt: quia plerique ex duris persecutoribus magni prædicatores fiunt. Gelu igitur in aqua liquatur, cum torpor interni frigoris ad irrogationem

a Vindoc. Ebroic. & alis, *etiam electorum*.
b Sic laudati codices; & quidem optimo sensu. Veteres tamen edit. Paris. 1488. 1495. 1518. Basil. 1503. 1514. Gilot. 1571. & Gussanv. &c. habent, *cujus voluptatibus*.
c Vindoc. *in eorum*, sc. persecutorum.
d Pratel. *in arcturum*.
e Recent. *perimere*, mutata lectione tum mss. tum veterum excusorum.
f Particula *in*, deest in excusis, non autem in mss.
g Pratel. Utic. & plur. *post eum vadit*.
h Iidem codices, *flavit*.

Act. 9. 2.

nem vertitur prædicationis. An Paulus gelu non erat, qui acceptis epistolis Damascum pergens, in corde fidelium quasi in terra jactata verbi Dei semina, ne ad perfectionem operum surgerent, restringere quærebat? Sed gelu hoc in aquam rediit: quia quos persequendo prius premere studuit, hos postmodum fluentis sanctæ exhortationis infudit: ut tanto uberior electorum messis exurgeret, quanto hanc imber Dei etiam ab ore persecutoris irrigaret. Unde & bene subditur,

Vers. 11.

Frumentum desiderat nubes,

CAPUT XXX. Vet. XXII. Rec. XIX. Electi frumentum sunt, cui Verbi divini imber necessarius.

54. Quid enim electi quique sunt, nisi frumenta Dei cælestibus horreis recondenda? Quæ nunc in tritura areæ paleas tolerant: quia in hac purgatione sanctæ Ecclesiæ, mores contrarios reproborum portant, [a] quousque hæc internus agricola ventilabro judicii dirimat, & in superna habitacula electos suos, quasi munda jam grana suscipiens, æternis paleas ignibus tradat. Unde bene per Johannem dicitur: *Cujus ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili*. Sed hoc frumentum quousque ad perfectionem fructuum veniat, nubium pluvias expectat, ut crescat: quia bonorum mens prædicantium verbis infunditur, ne ab humore caritatis desideriorum carnalium sole siccetur. Hoc frumentum supernus agricola in mundo surgere, ac nubes desiderare conspexerat, cum dicebat: *Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate autem Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam*. Qui igitur hic frumentum, illic messis, qui vero hic nubes, illic operarii vocantur: quia prædicatores sancti & nubes sunt, & operarii; nubes videlicet per doctrinam, operarii per vitam: nubes quia verbis influunt, operarii quia non desinunt agere quod loquuntur. Unde & subditur:

Matth. 3. 12. — Matth. 9. 37.

Et nubes spargunt lumen suum.

Ibidem 6.

CAPUT XXXI. Nubes sunt sancti prædicatores.

55. [b] Nubes enim lumen spargere, est prædicatores sanctos exempla vitæ & loquendo & agendo dilatare. Sed quamvis annuntiationis intimæ lumen spargant, non tamen ad convertenda omnium quæ appetunt corda perveniunt. Nam sequitur:

Vers. 12.

Quæ lustrant cuncta per circuitum, quocumque eas voluntas gubernantis duxerit.

CAPUT XXXII. Universa lustrant, Deo eorum cursus gubernante.

56. Sæpe enim prædicatores sancti exhortari quosdam volunt, sed nequeunt. Sæpe quosdam declinare appetunt, sed tamen internæ instigationis impulsu exhortari eos instantissime compelluntur. Videamus nubem Dei quomodo gubernantis manu, & ad ea quæ non appetit, ducitur, atque ab impulsu suo iterum gubernantis manu retinetur. Certe Paulus cum vestimenta sua excutiens a Corinthiis discedere vellet, audivit: *Noli timere, sed loquere, & ne taceas*, [c] *propter quod ego tecum sum, & nemo apponetur tibi ut noceat te, quoniam multus est mihi populus in hac civitate*. Rursum cum ad Thessalonicenses voluisset ire, retentus est, dicens: [d] *Volui venire ad vos ego quidem Paulus, & semel & iterum, sed impedivit me satanas*. Neque enim per semetipsum satan præpedire tanti Apostoli vias potuit, sed occultæ dispensationis usibus, dum adversatur, nesciens deservivit: ut nimirum Paulus dum ad alios vellet accedere, nec valeret, eis a quibus recedere non poterat, aptius prodesset. Nubes igitur Dei cuncta per circuitum lustrant; quia prædicationis luce mundi fines illuminant. Sed quia divinis nutibus subditæ nequeunt explere quod volunt, ire non possunt, nisi quo eas voluntas gubernantis duxerit. Unde & adhuc subjungitur:

Act. 18. 9. — 1. Thess. 2. 18.

Ad omne quod præceperit eis super faciem orbis terræ. Ibidem.

CAPUT XXXIII. Et internos motus moderante.

57. Sæpe enim cum gubernantis voluntate perducuntur, aliter agere appetunt, sed aliter disponuntur. Nam plerumque quosdam auditores suos student blande corrigere, & tamen eorum sermo in asperitatem ducitur. Plerumque quosdam resecare appetunt, sed tamen eorum [e] vigor per mansuetudinis spiritum refrenatur. Sicut ergo non possunt ire quo volunt, ita etiam nequeunt agere sicut volunt. Quia enim eos internus arbiter tenet cum mittit, ita illos etiam modificans suscipit cum perducit, ut aliquando in cogitatione alia disponant, sed alia in opere peragant; aliquando aliter inchoent, sed aliter consumment. Quia igitur juxta hoc quod sibi præcipitur serviunt, dicatur recte: *Quocumque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terræ*. Eo enim apertiorem viam prædicationis inveniunt, quo ad hanc non suis, sed præceptoris sui nutibus ducuntur. Unde adhuc subditur:

Sive in una tribu, sive in terra sua, sive in quocumque loco misericordiæ suæ eas jusserit inveniri. Vers. 13.

CAPUT XXXIV. Rec. XX. Non Judæis tantum, sed etiam Gentilibus concessa Evangelii prædicatio.

58. Una tribus profecto Juda intelligitur, quæ in Scriptura sacra clara ac multiplex præ ceteris memoratur. Quæ in hoc, quod ex se Redemtoris nostri carnem protulit, speciale præ omnibus munus accepit. Terra autem Dei, simul omnis Judæa nominatur. Quia quæ tunc ei fidei suæ fructum protulit, cum totus sub idolorum cultu delapsis Gentibus mundus erravit. Locus autem misericordiæ Dei est ipsa Gentilitas, cujus culpas districtus judex si juste animadverteret, ad reconciliationem gratiæ numquam veniret. [f] Quæ cum nulla apud Deum merita habuit, reconciliationis tamen gratiam ex sola misericordia accepit. Unde bene per Paulum dicitur: *Gentes autem super misericordia honorare Deum*. Unde rursus scriptum est: [g] *Qui quondam non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti*. Nubes ergo suas Deus ducit, sive in una tribu, sive in terra sua, seu in quocumque loco misericordiæ suæ eas jusserit inveniri: quia prædicatores veteris novique Testamenti aliquando soli tribui Judæ contulit, & Israel pene totum ex prava Regum gubernatione reprobavit. Aliquando & in terra sua has pluere nubes facit: quia eumdem Israeliticum populum ad antiquam gratiam [h] post correptionem captivitatemque revocavit. [i] Aliquando de loco suæ misericordiæ eas clarescere voluit: quia per prædicatores sanctos etiam Gentibus virtutum miracula ostendit, ut sola misericordia a jugo erroris absolveret, quos ingenitæ perfidiæ ira deprimebat. Sed

Rom. 15. 9. — 1. Petr. 2. 10. — Vet. XXIII.

ecce

a Gilot. Vatic. Gussanv. *quousque hanc*, sc. Ecclesiam. Vetustiores edit. post mss. præsertim Turon. Vindoc. Pratel. Utic. *quousque hæc*, nimirum frumenta.

b Eadem fere leguntur infra ad versum, *numquid scis quando præceperit Deus pluv.* Num. 60.

c Pratel. *quoniam tecum sum*.

d Vindoc. Pratel. & alii Norm. *voluimus*.

e Sic Turon. Vindoc. Pratel. & alii mss. In excusis legitur, *rigor*.

f Pratel. & Utic. *& quæ cum nulla*.

g Iidem codices, *& qui . . . . . non consecuta miser. nunc autem . . . . . consecuta*. Consentiunt vet. edit. Nostra lectio magis convenit cum textu græco & Vulgata.

h Vindoc. *post corruptionem*.

i Pratel. *aliquando loco*, deest, *de*, quod sensum immutat.

ecce Eliu, quia futura per propheticum spiritum sensit; quia multa sublimiter protulit, vir arrogans elationis suæ pondere lassatus non valet portare quæ dicit. Nam per jactantiam protinus adjungit:

Vers. 14. *Ausculta hæc Job; sta, & considera miracula Dei.*

CAPUT XXXV. Quid sit Dei miracula stando, quid jacendo considerare.

59. Quasi in comparatione sui jacentem vidit, quem ad verba tantæ prædicationis ut staret admonuit. Quamvis & per hoc quod dicit, *Ausculta*; gravem beato Job contumeliam irrogat: quia, sicut jam de illo * & superius diximus, arrogantia minoris est, auditum sibi velle extorquere majoris. Sed licet Eliu bona quæ dicit, nesciat pensare cui dicat, nos qui erudiri [a] ab omnibus quærimus, indagare verba doctrinæ illius subtiliter debemus. Nam magna fortassis virtutis arte dicitur: *Sta, & considera miracula Dei*. Sunt nonnulli quippe, qui Dei miracula jacentes considerant; quia operationis ejus potentiam non sequentes admirantur. Stare quippe, est recte agere. Unde & per Paulum dicitur: *Qui se existimat stare, videat ne cadat*. Et sæpe quidem superna judicia mirantur, prædicamenta cælestis patriæ cum audiunt diligunt, mira opera internæ dispositionis obstupescunt: sed tamen amando & vivendo, ad hæc eadem opera assurgere negligunt. Jacentes ergo Dei miracula considerant, qui ejus potentiam sciendo pensant, sed vivendo non amant. Per contemplationem quidem in considerationem oculos tendunt, sed tamen per intentionem sese a terra non erigunt. Unde bene in Balaam exprobationem dicitur: *Qui cadens apertos habet oculos*. Multa namque de adventu Redemtoris dixerat, & quæ in novissimis temporibus erant ventura prævidebat, sed tamen ei vivendo assurgere noluit, quem prævidendo prædicavit. Jacens ergo apertos oculos habuit, cum ejus mentem & prophetia ad cælestia tenderet, & avaritia in terra retineret. Jacens apertos oculos habuit, quia cum videre de superioribus potuit, quem prostratus in infimis non amavit. Eliu itaque, qui beatum Job nequaquam credidit vivendo tenuisse quod dixit, quasi admonens dicit: *Sta, & considera miracula Dei*. Quem adhuc de venturis discutit, & quasi de ignorantia humilians adjungit:

* l. 12. n. 38. & sæpe deinceps.

1. Cor. 10. 12.

Num. 22. 36.

Ibidem 15. *Numquid scis quando præceperit Deus pluviis, ut ostenderent lucem nubium ejus?*

CAPUT XXXVI. REC. XXI. Deo afflati prædicatores irrigant & lucent.

60. Si nubes sancti Prædicatores sunt, pluviæ nubium sunt verba prædicationum. Sed nubes cum per aera transvolant, [b] nisi pluviæ deorsum veniant, nescitur quantam aquarum immensitatem portant. Nisi coruscus sol inter pluvias erumpat, intelligi non valet quid in eis etiam claritatis lateat: quia nimirum prædicatores sancti si taceant, & nequaquam loquentes ostendant, quanta sit cælestis spei claritas, quam in cordibus gestant, aut reliquis hominibus similes, aut longe his despectiores videntur. Cum autem aperire per prædicationem cœperint quæ sit supernæ patriæ remuneratio, quam intrinsecus tenent; cum persecutione pressi, [c] in qua virtutis arce profecerint innotescunt; cum visione despecti, loquendo insinuant unde timeantur; ipsæ quæ de nubibus influunt pluviæ, lucem nobis earumdem nubium ostendunt. Per verba enim prædicatorum cognoscimus, ut in eis claritatem vitæ quam appetunt, cum magna humilitate veneremur. Hanc nimirum lucem Paulus discipulis ostendebat, cum diceret: *Ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus*. Hanc lucem Corinthii per scriptorum verba, quasi per pluviæ guttas agnoverant, cum dicebant: *Epistolæ graves sunt & fortes, præsentia autem corporis infirma, & sermo contemtibilis*. Sed plerumque prædicatores sancti ostendere semetipsos ut prosint cupiunt, nec tamen possunt: plerumque latere, ut quieti sint, appetunt, nec tamen permittuntur. Nemo igitur scit quando lucem nubium pluviæ ostendant: quia nemo comprehendit quando Deus virtutem prædicationis præbeat, ut prædicantium gloria clarescat. Dicit ergo: *Numquid scis quando præceperit Deus pluviis, ut ostenderent lucem nubium ejus?* Ac si aperte dicat: Numquid si venturos mundo prædicatores jam conspicis, quando eos ad prædicandum Dominus repletione sancti Spiritus impellat, quibusve modis eorum vitæ claritatem mundo innotescat, apprehendis? Unde adhuc apte subjungitur.

Ephes. 1. 18.

2. Cor. 10. 10. VET. XXIV.

Vers. 16. *Numquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias?*

CAPUT XXXVII. REC. XXII. Arcta bene vivendi doctrina, non est ampla via, sed semita.

61. Habent istæ nubes semitas subtilissimas, scilicet sanctæ prædicationis vias. Angusta quippe porta est, quæ ducit ad vitam. Eos ergo per semitas adstringunt, qui ab intentionis eorum tramite per lata mundi desideria evagando non exeunt. Arcta enim bene vivendi censura, non est ampla via, sed semita, in qua prædicator quisque studiose costringitur; quia sub præceptorum custodia sollicite coangustatur. An non quasi quædam angustia est itineris, in hoc quidem mundo vivere, sed hujus mundi concupiscentia nihil habere, aliena non apetere, propria non tenere, laudes mundi despicere, & pro Deo opprobria amare, gloriam fugere, despectum sequi, adulantes despicere, despicientes honorare, mala nocentium ex corde dimittere, & erga eos dilectionis gratiam immobilem in corde retinere? Quæ videlicet omnia semitæ sunt, sed magnæ: quia quanto in præsenti vita pro ipsa vivendi custodia angustæ sunt, tanto amplius [d] in æterna retributione dilatantur. Unde & bene subditur: *Et perfectas scientias*.

Matth. 7. 14.

CAPUT. Perfecta scientia est, scire se nihil esse.

62. Perfecta quippe scientia est, & cuncta hæc sollicite agere, & se de suis meritis scire nihil esse. Unde & ipsæ nubes de hac perfecta scientia docentur, cum eis voce Veritatis dicitur: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus*. Perfecta scientia est scire omnia, & tamen juxta quemdam modum scientem se esse nescire: qua etsi jam Dei præcepta novimus, etsi jam virtutem verborum illius [e] sollicita intentione pensamus, etsi jam quæ intellexisse nos credimus, agimus: adhuc tamen acta eadem qua districtione examinis sint discutienda nescimus, necdum Dei faciem cernimus, [f] nec dum occulta ejus consilia videmus. Quanta ergo est nostra scientia, quæ quousque mortalitatis pondere premitur, ipso suę incertitudinis nubilo cæcatur? De qua bene per Paulum dicitur: *Qui se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire*. In hoc itaque mundo dum vivimus, tunc perfecte quæ scienda sunt scimus, cum proficientes per intelligentiam, nihil nos per-

Luc. 17. 10.

1. Cor. 8. 2.

a Ita Vindoc. Ebroic. & alii. In editis male, *ab hominibus*.
b Pratel. *nisi pluvia . . . . veniat*.
c Utic. & alii Norm. *in quam virtutis arcem*.
d Pratel. *in æternam retributionem*.
e Vindoc. Pratel. & alii, *sollicita consideratione ponderamus*.
f Turon. *necdum angusta*.

perfecte scire cognoscimus. Dicit igitur; *Numquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias?* Ac si aperte dicat: Numquid jam summa acta prædicantium conspicis, qui postquam per scientiam ad alta se elevant, deorsum se humiliter per cognitionem suæ ignorantiæ inclinant? Quod quia solius sancti Spiritus dono agitur, ut humanum cor non solum de scientia, sed etiam de ipsa sua ignorantia perfecte doceatur, & calore amoris ad superna ferveat, dum minora esse quæ cognovit, in infimis pensat, recte subjungitur:

Job. 17. *Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra Austro?*

CAPUT XXXVIII. REG. XXIII. Qui Ecclesiæ inhærent, afflatu sancti Spiritus incalescunt.

63. Sæpe beatum Job figuram sanctæ Ecclesiæ tenere jam diximus. Vestimenta vero Ecclesiæ sunt omnes, qui ei fidei adunatione junguntur. De quibus eidem Ecclesiæ per Prophetam Dominus dicit: *Vivo ego, quia omnibus his velut ornamento vestieris.* (Isai. 49. 18.) Per Austrum vero, qui nimirum calidus ventus est, non immerito Spiritus sanctus designatur, quo quisque dum tangitur, ab iniquitatis suæ torpore liberatur. Unde bene in Canticis canticorum dicitur: *Surge Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum, & fluent aromata illius.* (Cant. 4. 16.) Aquilo enim jubetur ut surgat, ut nimirum is, qui mortalium corda restringit adversarius spiritus, fugiat. Auster enim venit & hortum perflat, ut ejus aromata diffluant: quia per adventum sancti Spiritus, dum mens hominum repletur, ex ea mox opinio virtutum aspergitur, ut jure jam sanctorum lingua quasi hortus Austro perflatus, dicat: *Christi bonus odor sumus Deo.* (2. Cor. 2. 15.) Vestimenta ergo sanctæ Ecclesiæ calida sunt, dum terra Austro perflatur: quia hi qui ei per fidem inhærent, ferventibus caritatis studiis inardescunt, dum eorum mens sancti Spiritus afflatu perfunditur. Quod quidem & de eodem beato Job nihil obstat intelligi: quia sic hæc generaliter in sancta Ecclesia dicimus, ut tamen per membra ejus singula specialiter teneamus.

Ex Doctorum & auditorum concordia, mutua in eis fervet caritas. VET. XXV.

64. Unusquisque enim qui recte vivit, atque hoc & alios docere consuevit, quasi tot vestimenta habet, quot auditores ei concorditer inhærent. Natura namque vestimentorum est, ut per semetipsa calere non possint, sed adjuncta viventi corpori, dum exhalantes membrorum poros contegunt, emanantem ab intimis calorem premunt, quo nimirum calore hæc eadem vestimenta calefiunt, sed calefacta, calorem quem acceperint, retinendo ad corpus reddunt. Quid ergo per vestimenta viventi corpori adhærentia, nisi discipulorum vita magistris bene viventibus conjuncta signatur? Quæ quasi per poros calorem accipit: quia ad amorem Dei & exemplo actionis, & impulsu exhortationis ignescit. Quæ velut frigus proprium [a] expellit, dum a pristina iniquitate discedit; calorem quem accepit, retinet: quia in eo [b] quem prædicando sumserit, fervore convalescit. Doctores autem sancti dum auditores suos in amorem Dei proficere sentiunt, ipsi amplius in doctrinæ virtute fervescunt; & quia eos ad summa inardescere & fervescere conspiciunt, ad prædicanda bona cælestis patriæ validius succenduntur. Qui & si quando pro eo quod adhuc vitam corruptibilem humanæ infirmitatis agunt, de qualibet culpa saltem tenuiter in opere, in locutione, in cogitatione tentantur, discipulorum suorum profectum conspiciunt, & ipsi vel in minimis esse reprehensibiles erubescunt: ne qua forte exempla tortitudinis præbeant eis, quos prædicationis voce, ad regulam intimæ rectitudinis vocant. Dum ergo verbo doctorum accenduntur auditores, quasi ex viventi corpore vestimenta calefiunt. Sed dum ex profectu auditorum etiam vita docentium proficit, quasi ex calefactis vestimentis calor ad corpus redit. Sed nequaquam sibi doctores tribuant, quod per exhortationem suam ad summa proficere auditores vident: quia nisi Spiritus sanctus eorum corda repleat, ad aures corporum vox docentium incassum sonat. Formare enim vocem magistri exterius possunt, sed hanc imprimere interius non possunt: *Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* (1. Cor. 3. 7.) Dicatur ergo: *Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra Austro?* Quia nimirum tunc auditores, qui jam bene viventibus doctoribus inhærent, calorem superni amoris accipiunt, cum per afflatum sancti Spiritus excitantur, ac si aperte beato Job diceret: Incassum tibi tribuis, si quos per te profecisse in virtutibus contemplaris: quia hi, quos per te incaluisse æstimas, nisi eos Spiritus sancti fervor attingeret, frigidi in sua insensibilitate remanerent. Postquam vero hæc fortiter dixit, per arrogantiam leviter motus, irrisionis illico verba subjungit, dicens:

Vers. 18. *Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt.*

CAPUT XXXIX. REG. XXIV. Per cælos quasi ære fusos, sancti Angeli, & electorum mentes signantur.

65. Possunt per cælos, hi qui in cælestibus sunt conditi, Angelici spiritus designari. Unde & in oratione nostra dicere voce Veritatis instruimur: *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.* (Matth. 6. 10.) Ut nimirum voluntas Dei, sicut a superiori creatura agitur, ita in omnibus etiam ab humana infirmitate servetur. De quibus bene dicitur: *Qui solidissimi quasi ære fusi sunt.* [c] Naturæ namque æris est, rubigine difficile consumi. Et virtutes Angelicæ, quæ in divino amore fixæ perstiterunt, lapsis superbientibus Angelis, hoc in munere retributionis acceperunt, ut nulla jam rubigine subripientis culpæ mordeantur, ut in contemplatione conditoris sine felicitatis fine permaneant, & in hoc quod sunt conditæ æterna stabilitate subsistant. (De pœnit. dist. 2. c. 44. citius in fin.) Quod bene apud Moysen ipsa de mundi origine historiæ verba testantur, cum & prius factum cælum dicitur, & hoc idem postmodum firmamentum vocatur: (Gen. 1. 6.) quia videlicet natura angelica & prius [d] subtilius est in superioribus condita, & post ne umquam potuisset cadere, mirabilius confirmata. Possunt etiam per cælos, ut sæpe diximus, electorum mentes exprimi, a cunctis terrenis contagiis intimo amore suspensæ, Qui quamvis corpore degant in infimis: quia tamen corde jam inhærent summis, veraciter dicunt: *Nostra conversatio in cælis est.* (Philip. 3. 20.) Quis solidissimi ut ære fusi sunt: quia ab integritate cœptæ fortitudinis, nulla mutabilitatis rubigine consumuntur. Quibus & fortiter contra adversa durantibus, auctoris voce dicitur: *Vos estis amici mei, qui permansistis mecum in tentationibus meis.* (Johan. 15. 14. Luc. 22. 28.) Sed quamvis doctus & arrogans cum irridere sanctum virum nititur, irrisioni suæ fortia dicta permisceat, a dictis tamen fortibus semper ad supervacua verba relabitur. Nam iterum deridendo subjungit:

Vers. 19. *Ostende nobis quid dicamus illi; nos quippe involvimur tenebris.*

66. Ac

a Vindoc. & Pratel. *respuit*.
b Idem cod. & Ebroic. *quem per prædicamenta*.
c Utic. & Pratel. *natura namque*.
d Pratel. *subtilis est . . . . . condita*.

66. Ac si dicat: Tu, qui jam magna intelligentiæ luce perfrueris, docere nos, qui ignorantiæ tenebris involvimur, debes. Qui mox ab irrisione resiliens, despiciendo subjungit:

Vers. 20. *Quis narrabit ei quæ loquor?*

Ac si aperte dicat: Quæ ego ei de suis laudibus acute sentiens non audita loquor, quis hæc narrare vel postquam audierit, potest? Sed quia cum doctrina & arrogantia in unius mentis habitatione confligit, a loquentis ore non solum sonat vivendi levitas, sed etiam gravitas sentiendi, postquam Eliu per arrogantiam leviter intumuit, dicens: *Quis narrabit ei quæ loquor?* mox per doctrinam subdidit:

Ibidem. *Etiam si locutus fuerit homo, devorabitur.*

CAPUT XL. Vet. XXVI. a vec. XXV. Hominem de Deo loqui, est cæcum de lumine disserere.

67. Omne quod aliquid devorat, hoc introrsus trahens, ab intuentium oculis occultat, & rem quæ videri in superficie potuit, in profundum rapit. Homo igitur cum de Deo tacet, per rationem in qua est conditus, esse aliquid videtur. At si loqui de Deo cœperit, illico quam sit nihil ostenditur: quia magnitudinis illius immensitate devoratur, & quasi in profundum raptus absconditur: quia fari ineffabilem cupiens, ipsa suæ ignorantiæ angustia deglutitur. Loquitur enim caro de spiritu, circumscriptus spiritus de incircumscripto, creatura de creatore, temporalis de æterno, mutabilis de immutabili, mortalis de vivificante: & cum in tenebris positus internum lumen sicut est nesciat, homo de æternitate disserere cupiens, cæcus de luce loquitur. *Si ergo locutus fuerit homo, devorabitur:* quia si effari homo æternitatem sicut est appetit, etiam hoc sibi subtrahit, quod de illa vel tacitus sentit. Sed ecce æternitas tunc hominibus vere innotuit, cum se eis humanitate suscepta monstravit. Quæ quia necdum revelata fuerat, de eisdem hominibus recte subjungitur:

Vers. 21. *At nunc non vident lucem.*

CAPUT XLI. Per Christum lux hominibus affulsit.

68. De qua nimirum luce etiam per Prophetam dicitur: *Populus* [a] *qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam.* Sed hæc eadem lux qualiter ab hominibus videatur, insinuat, cum protinus subdit:

Matth. 4. 16. Isai. 9. 2.

Ibidem. *Subito aer cogetur in nubes.*

Aer quippe ita ipsa sua tenuitate spargitur, ut nulla firmitate solidetur. Nubes autem tanto firmiores sunt, quanto densiores. Quid ergo per aerem, nisi mentes sæcularium designantur, quæ innumeris hujus vitæ desideriis deditæ, huc illucque more aeris fluidæ disperguntur? Sed aer in nubes cogitur, cum fluxæ mentes per superni respectus gratiam virtutis soliditate roborantur, ut intra sinum cordis recta sentiendo se colligant, & in vanis cogitationibus non liquescant.

Petrus & ceteri Apostoli per gratiam in nubes solidati.

69. Aer Petrus fuerat, cum per terrena desideria sparsus, cum quasi aura transiens pro vita carnis cura piscationis agitabat. Aer etiam Apostoli omnes exstiterant, qui jam per Legem alta didicerant, sed necdum per fidem firma sapiebant. Subito autem aer in nubes coactus est: quia per respectum supernæ gratiæ, fluxa corda piscantium in soliditatem versa sunt prædicatorum, ut eorum infirmæ cogitationes fortia sentiendo densescerent, ac more nubium aquas scientiæ caperent, & subter jacentem terram verbis prædicationis irrigarent, quo peracto ministerio, ad cæli secreta recurrerent, atque ad A æternam requiem finito labore pervenirent. Unde & bene mox subditur:

Matth. 4. 18. *Ibidem.*

Ibidem. *Et ventus transiens fugabit eos.*

CAPUT XLII. Irrigato prædicatione Evangelii mundo, nubes illæ a nostris oculis fugatæ.

70. Ventus quippe transiens, est vita præsens. Ventus ergo transiens nubes fugat; quia mortalis vita percurrens, prædicatores sanctos a nostris oculis corporaliter occultat. Ventus transiens nubes fugat: quia vitæ temporalis excursus a carne Apostolos subtrahit, & eos a terræ superficie in secreta requie quasi in cælorum cardine abscondit. Sed quia usque ad mortem prædicare non desinunt, & præsentis vitæ spatium more nubium cum verborum pluvia excurrunt, quid eorum laboribus in sancta Ecclesia agatur, adjungit, cum B protinus subdit:

Vers. 22. *Ab Aquilone aurum veniet.*

CAPUT XLIII. Rec. XXVI. A Gentilibus Christiana religio potissimum propagata.

71. Quid per Aquilonem, nisi peccati frigore constricta Gentilitas designatur? quam ille sub jugo suæ tyrannidis tenuit, qui superbiens dixit: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Quid vero auri nomine, nisi animæ fideles exprimuntur? De quibus per Jeremiam dicitur: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* Aurum quippe obscuratum doluit: quia in quibusdam claritatem innocentiæ versam in culpæ nigredinem vidit. Ab Aquilone ergo aurum venire dicitur: quia per respectum gratiæ Redemtoris, a Gentilitate dudum perfidiæ torpore C frigida, intra sanctam Ecclesiam pretiosa Deo vita fidelium multiplicatur. Ab Aquilone etenim aurum venit, cum ab ipsis idolorum cultoribus vera in Domino fides clarescit. Sed conversis ad fidem Gentibus, Judæa contradicit, [b] & ad præmiorum retributionem cælestium dedignatur suscipere eos, qui dudum fuerant cultores idolorum. Unde post conversionem Gentium Petro dicitur: *Quare introisti ad viros præputium habentes, & comedisti cum eis?* Quo contra recte per Isaiam Dominus dicit: *Dicam Aquiloni, Da; & Austro, Noli prohibere.* Sicut enim per Aquilonem Gentilitas, sic per Austrum Judæa signatur, quæ quasi meridiano sole D incaluit: quia Redemtore in carne apparente, fervorem fidei prima suscepit. Aquiloni ergo, *da*, dicitur, cum offerre Deo suæ fidei munera Gentilitas imperatur. Austro autem jubetur ne prohibeat: quia Hebræis in fide consistentibus præcipitur, [c] ne vitam Gentium repellendo condemnent. Unde hic quoque quia dictum est: *Ab Aquilone aurum veniet;* apte subjungitur:

Is. 14. 13. 14. *Thren. 4. 1.* *Act. 11. 3.* *Isai. 43. 6.*

Ibid. *Et a Deo formidolosa laudatio.*

CAPUT XLIV. De Gentium conversione Apostoli, & alii ex circumcisione fideles Deum laudaverunt.

72. Sic enim formidolosa laudatio a Deo [d] venire dicitur, ac si ab his qui in parte Dei sunt, id est ad fidelibus [e] venire diceretur. Auro igitur ab Aquilone veniente, a Deo formidolosa laudatio prodit: quia dum claritatem suæ fidei Gentilitas E obtulit, multitudo Hebræorum fidelium divina judicia pertimescendo laudavit. Sed quomodo ab Aquilone veniat aurum, quomodo ab his qui sub Deo sunt, formidolosa laudatio erumpat, ipsa nobis historia sacri eloquii ostendit. Scriptum quippe est: *Cornelius centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religiosus & timens Deum, cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper, vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, dicentem sibi: Corneli. At ille* [f] *intuens eum, timore correptus dixit: Quis es*

Act. 10. 1. &c.

a Edit. Basil. 1514. *qui ambulabat.* Aliæ, *qui ambulat.*
b Pratel. & Utic. *ad præmia retributionum.*
c Vindoc. *ne vitam gentilium repellendo contemnant.*
d Deest, *venire,* in Vindoc.
e Omittitur, *venire,* in Pratel. Utic. & Vindoc.
f Vindoc. *intuens in eum.*

es Domine? Dixit autem illi: *Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei*. Aurum ergo ab Aquilone venit; dum in conspectu Dei ex Gentibus cum eleemosynis oratio ascendit. Quod cum Petrus fratribus retulisset,
Ibidem 12. quomodo vel Cornelius Angelum, vel ipse de cælo submitti ad se linteum cum besti. reptilibus ac volatilibus vidisset, vel quomodo Spiritus sanctus etiam ante baptisma Gentilium corda perfuderit, qui numquam in Judæorum mentibus, nisi post aquam baptismatis venit, protinus scriptum
Act. 11. 18. est: *His auditis tacuerunt, & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo & Gentibus Deus pœnitentiam ad*
a *vitam dedit*. Multitudo ergo fidelium [a] formidolosam Deo laudem obtulit, quæ salvatis Gentibus, a suo se murmure, dona cælestis gratiæ admirando, compressit. Unde ipse quoque Petrus
Act. 10. 34. miratur, dicens: *In veritate comperi, quod non est personarum acceptor Deus*.

Et de Judæorum reprobatione timuerunt.

73. Sed cum Gentes fidem suscipiunt, cur ab eis qui jam fideles sunt, formidolosa venire laudatio dicitur, cum læta venire potius quam formidolosa debuisset? Sed idcirco conversis Gentibus, ab Hebræis jam fidelibus formidolosa laudatio prodiit: quia nimirum juste Judæa repulsa est, dum pie est Gentilitas vocata: & damna suæ repulsionis timuit, dum lucra alienæ vocationis vidit. Unde nos quoque quotidie, dum iniquos quosque ad inopinatam vitæ celsitudinem provehi repente conspicimus, sub occultis Dei judiciis timendo gaudemus, ne per occulta judicia quosdam Deus qui digni putantur, deserat, qui per hæc ad se eos qui indigni æstimantur, vocat. Sequitur:

Vers. 23. *Digne eum invenire non possumus*.

CAPUT XLV.

De Deo qui magnus est fortitudine, judicio & justitia, digne sentire non possumus.

74. Et si invenire [b] jam eum possimus, non tamen digne: quia quidquid in illo sentimus, ex fide est, [c] & non ex specie. Hoc tamen quod jam se invenisse considerat, adjungit, dicens:

Magnus fortitudine & judicio & justitia, & enarrari non potest.

Magnus quippe est fortitudine: quia fortem
b adversarium superat, & de domo illius vasa con-
c tumeliæ auferens, in misericordiæ vasa permu-
Ibidem. tat. Magnus judicio: quia etsi hic electos suos per adversa deprimit, eos quandoque in gloria æternæ prosperitatis extollit. Magnus justitia: quia etsi hic tolerat, quandoque tamen reprobos sine termino damnat. Bene autem subditur: *Et*
d *enarrari non potest*. [d] Qui enim sentiri digne non valet, quanto minus dici? Sed melius hunc utcumque dicimus, si sub considerationis ejus formidine admirando taceamus. Sequitur:

Vers. 24. *Ideo timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes*.

CAPUT XLVI.

Rec. XXVII.

Qui recte prædicant, sed non vivunt, damnationis suæ præcones fiunt.

75. Hoc loco Eliu viros eos, qui ad intelligentiam sunt fortes, appellat. Et notandum, quod non ait: Et non audebunt contemplari sapientes; sed, *Qui sibi videntur esse sapientes*. Quibus videlicet verbis peritos quidem, sed arrogantes insinuat. Eliu ergo dum multa fortiter sentit, in locutionis suæ fine se tetigit. Viri namque arrogantes & docti cum recte non vivunt, sed tamen recta dicere doctrinæ impulsionibus compelluntur; ipsi damnationis suæ aliquomodo præcones fiunt: quia dum ea quæ agere respuunt, A prædicantes insinuant, [e] suis se vocibus damnatos e
clamant. Contra quos bene per Psalmistam dici- Psal. 77. 57.
tur: *Conversi sunt in arcum perversum*. Arcus quippe perversum ipsum, a quo intenditur, percutit. In dictis autem suis arrogantium linguæ arcui perverso sunt similes: quia dum contra elationem verba faciunt, in suis auctoribus sagittas figunt. Unde summa cura providendum est, ne accepta sapientia cum ignorantiæ tenebras illuminat, lumen humilitatis tollat, & jam sapientia esse nequeat. Quæ etsi virtute locutionis fulgeat, elationis tamen velamine cor loquentis obscurat.

Alia bona summa, alia media.

76. Alia namque sunt bona summa, alia bona B media. Bona enim summa sunt, fides, spes, caritas. Quæ cum veraciter habentur, in malum inflecti non 1. Cor. 13. 10.
possunt. Bona autem sunt media, prophetia, doctrina, curationum virtus, & cetera: quæ ita inter utrumque sunt posita, ut aliquando per hæc sola æterna patria, aliquando vero gloria terrena requiratur. Medias ergo has virtutes dicimus, quas ad quodcumque mens appetit inclinamus. Quibus perceptis ita uti animus, sicut terrenis divitiis potest. Per terrenas namque divitias alii in gloriæ ostentatione superbiunt, alii erga proximorum indigentiam ministeria pietatis operantur. Cum per doctrinam igitur atque prophetiam laus exterior quæritur, quasi per corporales divitias terrenæ gloriæ culmen ambitur. Cum vero doctrina atque pro- C phetia lucrandis animabus impenditur, quasi acceptæ divitiæ egenis fratribus largiuntur. Quia ergo sæpe [f] per ipsa dona, quæ se percipere exultat, f
a manu dantis incautus animus elongat, vigilanti provisione curandum est, ut & prius subigantur vitia, & post sub circumspectione dona teneantur. Nam si in eis mens incaute se deserit, non per hæc adjuta subvehitur, sed quasi pro anteactis laboribus remunerata reprobatur. Unde fit etiam, ut accepta virtus dum in usu transitoriæ laudis assumitur, quia vitio militat, virtus non sit. Quia enim origo virtutis humilitas est, illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est in humilitate perdurat. A qua nimirum si abscindi- D tur, arescit: quia vivificantem se in intimis humorem caritatis perdit.

Mira Davidis in summis humilitas.

77. Sed quia per hoc quod ab Eliu dicitur, *Non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes*, occulta cordis elatio reprobatur; intueri libet, quanta virtutum munera David percepe-
rat, atque in his omnibus quam forti se humilitate 1. Reg. 17.
servabat. Quem enim non extolleret ora leonum 38. & 18.
frangere, ursorum brachia dissipare, despectis prio- 25.
ribus fratribus eligi, reprobato Rege ad regni gu- Ibidem 16. 12.
bernacula ungi, timendum cunctis uno lapide Goliam sternere, a Rege proposita, extinctis Allophy- Ibidem 18. 27.
lis, numerosa præputia reportare, promissum tandem regnum percipere, cunctumque Israeliticum popu- 2. Reg. 5. 1. &c.
E lum sine ulla contradictione possidere? Et tamen Ibidem 6. 14.
cum Arcam Dei in Jerusalem revocat, quasi oblitus prælatum se omnibus, admixtus populis ante Arcam saltat. Et quia coram Arca saltare, ut creditur, vulgi mos fuerat: Rex se in divino obsequio per saltum rotat. Ecce quem Dominus cunctis singulariter prætulit, sese sub Domino & exæquando minimis, & abjecta exhibendo contemnit. Non potestas regni ad memoriam reducitur, non subjectorum

a Gussanv. *formidolosa Dei laudem*. Errore non solum ex mss. & aliis exaratis, sed etiam ex sermonis serie manifestissimo.
b Vindoc. *jam Deum*.
c Pratel. & Vindoc. *nondum ex specie*.
d Pratel. & Ultic. *sentiri enim digne non valet; quanto minus dici?*
e Turon. *suis se vocibus damnentur*.
f Turon. *per ipsam doctrinam quam*.

rum oculis saltando vilescere metuit, non se honore prælatum ceteris, ante ejus Arcam qui honorem dederat, recognoscit. Coram Deo [a] egit vilia vel extrema; ut illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominibus gesserat fortia. Quid de ejus factis ab aliis sentiatur ignoro: ego David plus saltantem stupeo, quam pugnantem. Pugnando quippe hostes subdidit: saltando autem coram Domino semetipsum vicit. Quem Michol filia Saul adhuc ex tumore regii generis insana, cum humiliatum despiceret, dicens: *Quam gloriosus fuit hodie rex Israel discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris;* protinus audivit: *Vivit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum.* Ac paulo post ait: *Et ludam, & vilior fiam plus quam factus sum, eroque humilis in oculis meis.* Ac si aperte dicat: Vilescere coram hominibus appeto; quia servare me [b] coram Domino ingenuum per humilitatem quæro.

Pugnando, hostes; humilitatem sectando, semetipsum vicit.

Ibid. 20.

Ibid. 21.

78. Sunt vero nonnulli, qui de semetipsis humilia sentiunt; quia in honoribus positi nil se esse nisi pulverem favillamque perpendunt, sed tamen coram hominibus [c] despecti apparere refugiunt, & contra hoc quod de se interius cogitant, quasi rigida exterius venustate pallian tur. Et sunt nonnulli, qui viles videri ab hominibus appetunt, atque omne quod sunt, dejectos se exhibendo contemnunt: sed tamen apud se introrsus quasi ex ipso merito ostensæ vilitatis intumescunt, & tanto magis in corde elati sunt, quanto amplius in specie elationem premunt. Quæ utraque unius elationis bella, magna David circumspectione deprehendit, mira virtute superavit. Quia enim de semetipso intus humilia sentiens, honorem exterius non quærit, insinuat, dicens: *Ludam & vilior fiam.* Et quia per hoc quod vilem se exterius præbuit, nequaquam interius intumescit, adjungit: *Eroque humilis in oculis meis.* Ac si dicat: Qualem me exterius despiciens exhibeo, talem me & interius attendo. Quid ergo acturi sunt quos doctrina elevat, si David ex carne sua venturum Redemtorem noverat, ejusque gaudia prophetando nuntiabat, & tamen in semetipso cervicem cordis valida discretionis calce deprimebat, dicens: *Eroque humilis in oculis meis?*

Alii humiliter de se sentiendo, despici metuunt, alii despici cupiendo, de sua humilitate superbiunt.

Ibid. 22.

Ibid. 22.

79. Bene ergo per Eliu dicitur: *Ideo timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes.* Contemplari enim Dei sapientiam non possunt, qui sibi sapientes videntur: quia tanto ab ejus luce longe sunt, quanto apud semetipsos humiles non sunt: quia in eorum mentibus dum tumor elationis crescit, aciem contemplationis claudit; & unde se lucere præ ceteris æstimant, inde se lumine veritatis privant. Si igitur veraciter sapientes esse, atque ipsam sapientiam contemplari appetimus, stultos nos humiliter cognoscamus. Relinquamus noxiam sapientiam, discamus laudabilem fatuitatem. Hinc quippe scriptum est: *Stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes.* Hinc rursum dicitur: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens.* Hinc Evangelicæ historiæ verba testantur, quia Zachæus cum videre præ turba nihil posset, [d] sycomori arborem ascendit, ut transeuntem Dominum cerneret. Sycomorus quippe ficus fatua dicitur. Pusillus itaque Zachæus sycomorum subiit, & Dominum vidit: quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi Dei sapientiam subtiliter contemplantur. [e] Pusillitatem namque nostram ad videndum Dominum turba præpedit: quia infirmitatem humanę mentis, [f] ne lucem veritatis intendat, curarum sæcularium tumultus premit. Sed prudenter sycomorum ascendimus, si provide eam quæ divinitus præcipitur, [g] stultiam mente tenemus. Quid enim in hoc mundo stultius, quam amissa non quærere, possessa rapientibus relaxare, nullam pro acceptis injuriis injuriam reddere, immo & adjunctis aliis patientiam præbere? Quasi enim sycomorum nos ascendere Dominus præcipit, cum dicit: *Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas.* Et rursum: *Si quis te percusserit in dextram maxillam, præbe illi & alteram.* Per sycomorum Dominus transiens cernitur: quia per hanc sapientem stultitiam etsi necdum ut est solide, jam tamen per contemplationis lumen Dei sapientia quasi in transitu videtur. Quam juxta Eliu verba videre nequeunt, qui sibi sapientes esse videntur: quia [h] ad conspiciendum Dominum, in elata cogitationum suarum turba deprehensi, adhuc sycomori arborem non invenerunt.

Dei sapientiam contemplari nequeunt qui sibi sapientes videntur.

Sectanda laudabilis fatuitas.

1. Cor. 1. 27.

Ibid. 3. 18.

Luc. 19. 4. &c.

Luc. 6. 30. Matth. 5. 39

a Vindoc. & Pratel. *egit debilia*. Ita quoque vet. ed. Paris.
b Vindoc. Pratel. Utic. *coram Deo genium*. Vet. ed. Paris. & Basil. *coram Deo ingenium*. Longipot. cod. *quia servari mihi coram Domino regnum*.
c Vindoc. Pratel. & al. *viles apparere*.

d Pratel. Utic. Vindoc. *sycomorum arborem*.
e Vindoc. *pusillanimitatem*.
f Vindoc. Pratel. & al. *ne luci veritatis intendant*.
g In iisdem cod. *stultitiam tenemus*, omisso τὸ *mente*.
h Vindoc. *ad concupiscendum Dominum*.

SANCTI GREGORII
IN EXPOSITIONEM BEATI JOB
MORALIUM
PARS SEXTA, ET ULTIMA.

LIBER [a] VIGESIMUS-OCTAVUS.

Explicantur undecim priores versus Capitis 38. multiplici sensu, præsertim morali.

PRÆFATIO.

Nihil gravius nocet animæ quam conscia virtus; nisi correptionibus exerceatur.

POST damna rerum, post funera pignorum, post verba male suadentis uxoris, post contumeliosa dicta consolantium, post suscepta fortiter jacula tot dolorum, [b] de tanta virtute constantiæ laudandus a judice beatus Job fuerat, [c] si jam de præsenti sæculo esset evocandus. At postquam hic adhuc duplicia recepturus est, postquam saluti pristinæ restituitur, ut rebus redditis diutius utatur, ne per elationis gladium ipsa illum sua victoria sternat, debet omnipotens Deus increpare per districtam justitiam quem servat ad vitam. Quid enim pejus plerumque animam quam conscia virtus interficit? Quæ illam dum consideratione sua inflat, a plenitudine veritas evacuat: & dum se ad percipienda præmia sufficere suggerit, [d] eam a meliorationis intentione distendit. Justus igitur Job ante flagella extitit, sed justior post flagella permansit: & laudatus antea Dei voce, postmodum crevit ex verbere. Profecto velut tuba ductilis ex percussione producta, in laudem Dei tanto [e] altius elevatus est, quanto majori castigatione percussus. Sed humiliandus erat iste, qui prostratus ulceribus, sic virtutibus stabat. Humiliandus erat, ne tam robustissimum pectus elationis tela confoderent, quod constabat certe quia & illata vulnera non vicissent. Requirendus nimirum fuit homo, cujus debuisset comparatione superari. Sed quid est quod de eo voce Domini dicitur: [f] *Vidisti servum meum Job, quod non sit ei similis vir super terram?* (Job. 1. 8. & 2. 3.) Cujus ergo comparatione poterat vinci, de quo Deo attestante dicitur, quia nullius hominis comparatione possit æquari?

A Quid itaque agendum est, nisi ut ex persona sua ipse Dominus suas illi virtutes narret, & dicat ei: *Numquid producis luciferum in tempore suo, & vesperum super filios terræ consurgere facis?* (Job. 38. 32. 17. & 12.) Et iterum: *Numquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti?* Vel certe: *Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum?* Quis vero ista, nisi Dominus potest? Et tamen interrogatur homo, ut cognoscat quia ista non potest: quatenus vir qui tam immensis virtutibus crevit, & nullius hominis exemplo vincitur, ne extolli debeat, Dei comparatione superetur. B Sed o quam potenter erigitur, qui tam sublimiter humiliatur. O quanta est hominis victoria, ex Dei comparatione perdidisse! O quanto hominibus major est, qui testimoniis convincitur Deo minor! Multum quippe potens est, qui tali interrogatione ostenditur, quia potens non est. Sed quia ad obscura nimis discerenda ducimur, ad ejusdem textus jam verba veniamus.

Job maximus, quia solo Deo minor.

Job. 38. Vers. 1.
CAP. I.
V. & R. 11.

Quot quibusve modis ad homines loquatur Deus.

RESPONDENS *autem Dominus Job de turbine dixit.*

1 Notandum video, [g] quia si sano atque C incolumi locutio facta diceretur, nequaquam de turbine Dominus locutus fuisse scriberetur. Sed flagellato loquitur, de turbine locutus fuisse describitur. Aliter enim Dominus servis suis loquitur, cum eos intrinsecus per compunctionem provehit; aliter cum per districtionem ne extollantur, premit. Per blandam enim locutionem Domini, amanda dulcedo ejus [h] ostenditur; per terribilem vero, potestas ejus metuenda monstratur. In illa persuadetur D [i] animæ ut proficiat; in ista reprimitur quæ proficit. In illa discit quod appetat; in ista quod metuat. Per illam dicit: [k] *Gaude &* (Zach. 2. 10.)

a Liber hic in primo Laudun. inscribitur XXIII.
b Vindoc. *pro tanta virtutum constantia.*
c Corb. Germ. & Pratel. *sed si jam de.*
d Turon. *a meliori intentione.*
e Deest, *altius*, in Utic. & Pratel.
f In Gilot. Vatic. & plurimis aliis, *vidi servum meum Job*, mendo forsitan typographico, pro quo tamen graviter excandescit Thomas Jamezius in Romanos editores. Ad hoc enim gravitate ac severitate censoria: *est*, inquit, *corruptus textus, ut fieri amat a Romanis*. Optime sane, nisi ab aliis quam a Romanis error manasset.
g Hic manu exaratorum non una est lectio. MSS. Anglic. habent, *quia si sano atque incolumi loqueretur ex tranquillitate, Dominica locutio facta diceretur: & nequaquam de turbine Dominus locutus fuisse scriberetur. Sed quia flagellato.* In Longip. quoque, Corb. Germ. ac plerisque legitur: *si .... loqueretur, ex tranquillitate Dominica locutio facta dic.* ut etiam habent editi. Simpliciorem lectionem secuti sumus quæ est mss. Vindoc. Ebroic. Pratel. Utic. & aliorum Norm., ceteraque ut additamenta rejecimus.
h Pratel. *exprimitur.*
i 1. Laudun. *anima.*
k Vindoc. Laudun. Pratel. Corb. Germ. &c. *lauda & lætare*; ut legitur in Vulgata.

& lætare filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui; per istam dicitur: (Isai. 66. 15.) *Dominus in tempestate* [a] *veniet, & in turbine viæ ejus.* Blandus quippe est, qui ut in medio inhabitet venit. Cum vero se per tempestatem & turbinem insinuat, nimirum quæ tangit corda, perturbat: atque ad edomandam elationem se exerit, quando potens & terribilis innotescit.

Aut per Angelos loquitur Deus, aut per semetipsum.

2. Sciendum præterea est, [b] quia duobus modis locutio divina distinguitur. Aut per semetipsum namque Dominus loquitur, aut per creaturam Angelicam ejus ad nos verba formantur. Sed cum per semetipsum loquitur, [c] sola nobis vi internæ inspirationis aperitur. Cum per semetipsum loquitur, de verbo ejus sine verbis ac syllabis cor docetur: quia virtus ejus [d] intima quadam sublevatione cognoscitur. Ad quam mens plena suspenditur, vacua gravatur. Pondus enim quoddam est, quod omnem animam quam replet, [e] levet. Incorporeum lumen est, quod & interiora repleat, & repleta exterius circumscribat. Sine strepitu sermo est, qui & auditum aperit, & habere sonitum nescit. Quod enim de adventu sancti Spiritus scriptum est (Act. 2. 2. 3.): *Factus est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes; & apparuerunt illis dispertitæ linguæ quasi ignis, seditque supra singulos eorum*: per ignem quidem Dominus apparuit, sed per semetipsum locutionem interius fecit. Et neque ignis Deus, neque ille sonitus fuit; sed per hoc quod exterius exhibuit, hoc quod interius gessit. Quia enim discipulos & zelo succensos, & verbo eruditos intus reddidit, foris linguas igneas ostendit. In significatione igitur admota sunt elementa, ut ignem & sonitum sentirent corpora, igne vero invisibili, & voce sine sonitu docerentur corda. Foris ergo fuit ignis qui apparuit, sed intus qui scientiam dedit. Et cum reginæ Candacis eunuchus currui præsidens iter carperet, atque [f] Isaiam non intelligens in manibus haberet, in corde nimirum spiritus Philippo dixerat: (Act. 8. 29.) *Adjunge te ad currum.* Et cum ad evocandum Petrum timentes Deum milites Cornelius direxisset, in mente proculdubio a spiritu Petrus audivit (Act. 10. 19.): *Ecce tres viri quærunt te, surge itaque, descende & vade cum eis.* [g] Spiritum enim Dei quasi quædam nobis verba dicere, est occulta vi ea quæ agenda sunt, intimare, & cor hominis ignarum, non adhibito strepitu & tarditate sermonis, peritum repente de absconditis reddere. Nam quia auditus ea quæ ad se fiunt, non simul omnia dicta comprehendit, quippe qui & caussas per verba, & particulatim verba per syllabas percipit; visus autem noster in eo quod se dirigit, totum subito & simul apprehendit; Dei locutio ad nos intrinsecus facta videtur, potius quam audiatur: quia dum [h] semetipsum sine mora sermonis insinuat, repentina luce nostræ ignorantiæ tenebras illustrat. Unde & Baruch Neriæ filius cum requisitus exponeret, quemadmodum verba Jeremiæ prophetantis audisset (Jerem. 36. 18.), *Ex ore suo loquebatur quasi legens, & ego scribebam.* Qui enim legens loquitur, alio intendit, sed alio verbum facit; quia quod videt dicit. Prophetæ ergo Dei, quia ejus verba vident potius in corde quam audiunt, quasi legentes loquuntur.

Quomodo per Angelos loqui soleat.

3. Cum vero per Angelum voluntatem suam Dominus indicat, aliquando eam verbis, aliquando rebus demonstrat, aliquando simul verbis & rebus, aliquando imaginibus cordis oculis ostensis, aliquando imaginibus & ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumtis, aliquando cælestibus substantiis, aliquando terrenis, aliquando simul terrenis & cælestibus. Nonnumquam vero etiam per Angelum humanis cordibus ita loquitur Deus, ut ipse quoque Angelus mentis obtutibus præsentetur.

Aliquando verbis utendo.

4. Verbis namque per Angelum loquitur Deus, cum nil in imagine ostenditur, sed supernæ verba locutionis audiuntur, sicut dicente Domino: *Pater, clarifica filium tuum, ut & filius tuus clarificet te*; protinus respondetur (Johan. 17. 1.): *Clarificavi, & iterum clarificabo.* Neque enim Deus, qui sine tempore vi impulsionis intimæ clamat, in tempore per suam substantiam illam vocem edidit, quam circumscriptam tempore per humana verba distinxit: sed nimirum de cælestibus loquens, verba sua quæ ab hominibus audiri voluit, rationali creatura administrante formavit.

Aliquando rebus.

5. Aliquando rebus per Angelos loquitur Deus, cum nil verbo dicitur, sed ea quæ futura sunt, assumta de elementis imagine nuntiantur: sicut Ezechiel nil verborum audiens, electri speciem in medio ignis vidit (Ezech. 1. 4.); ut videlicet dum solam speciem aspiceret, quæ essent in novissimis ventura sentiret. Electrum quippe ex auri argentique metallo miscetur, in qua permixtione argentum quidem clarius redditur, sed tamen fulgor auri temperatur. Quid ergo in electro, nisi mediator Dei & hominum demonstratur? Qui dum semeitpsum nobis ex divina atque humana natura composuit, & humanam per Deitatem clariorem reddidit, & divinam per humanitatem nostris aspectibus temperavit. Quia enim virtute divinitatis ejus tot miraculis humanitas fulsit, ex auro crevit argentum: & quod per carnem Deus cognosci potuit, quodque per carnem tot adversa toleravit, quasi ex argento temperatum est aurum. Quod bene & in medio ignis ostenditur: quia incarnationis ejus mysterium subsequentis judicii flamma comitatur. Scriptum quippe est: *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit filio* (Joan. 5. 22.).

Ver. III. Aliquando simul verbis & rebus.

6. Aliquando per Angelos verbis simul & rebus loquitur Deus, cum quibusdam motibus insinuat hoc, quod sermonibus narrat. [i] Neque enim Adam post culpam in divinitatis substantia audire Dominum potuit, sed increpationis verba per Angelum audivit, de quo scriptum est (Genes. 3. 8.): *Cum audisset vocem Domini Dei* [k] *deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se inter ligna paradisi.* Quid est enim quod post peccatum hominis in paradiso Dominus jam non stat, sed deambulat, nisi quod irruente culpa [l] se a corde hominis motum demonstrat?

Quid

a Omittitur, *veniet*, in Laudun. Corb. Germ. Pratel. Utic.
b Al. *quia in duobus modis*.
c Editi, *sola nobis vis*. Lectio nostra, quæ est mss. Corb. Germ. Turon. Pratel. &c. meliorem sensum continet.
d Vindoc. Laud. Pratel. & Colb. Germ. *in intima*.
e Laud. & Longip. *lebet*, pro *levet*. In edit. Basil. 1514. *lavat*.
f Vindoc. *librum Isaiæ*.
g Corb. Germ. Pratel. Ebroic. & alii, *Spiritui enim Dei*.
h Corb. Germ. Ebroic. & alii Norm. *semetipsam*, quod ad locutionem refertur.
i Editi cum Corb. Germ. *neque enim Adam .... videre Dominum*. MSS. Angl. Norm. Vindoc. melius, *audire Dominum*, quod superiora & sequentia clare demonstrant.
k Laudun. *deambulantis in paradisum*.
l Idem, *se corde hominis*.

Quid est quod ad auram post meridiem, nisi quod lux ferventior veritatis abscesserat, & peccatricem animam culpæ suæ frigora constringebant? Increpavit ergo Adam deambulans, ut cæcis mentibus nequitiam suam non solum sermonibus, sed etiam rebus aperiret: quatenus peccator homo & per verba quod fecerat audiret, & per deambulationem amisso æternitatis statu, mutabilitatis suæ inconstantiam cerneret, & per auram fervore caritatis expulso, torporem suum animadverteret, & per declinationem solis cognosceret quod ad tenebras propinquaret.

Vet. iv. Aliquando imaginibus cordis aut corporis oculis ostensis. Genes. 18. 2. & 6.

7. Aliquando imaginibus cordis oculis ostensis per Angelos loquitur Deus, sicut Jacob subnixam cælo scalam dormiens vidit: sicut Petrus linteum reptilibus ac quadrupedibus plenum in ecstasi raptus aspexit: qui nisi incorporeis oculis hæc cerneret, in ecstasi non fuisset: sicut Paulo in visione noctis vir Macedo apparuit, qui transire eum in Macedoniam rogavit. Aliquando imaginibus & ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumtis per Angelos loquitur Deus, sicut Abraham non solum tres viros videre potuit, sed etiam habitaculo terreno suscipere, & non solum suscipere, sed eorum usibus etiam cibos adhibere. Nisi enim Angeli quædam [a] nobis interna nuntiantes ad tempus ex aere corpora sumerent, exterioribus profecto nostris obtutibus non apparerent: nec cibos cum Abraham caperent, nisi propter nos solidum aliquid ex cælesti elemento gestarent. Nec mirum, quod illic ipsi qui suscepti sunt, modo Angeli, modo Dominus vocantur: quia Angelorum vocabulo exprimuntur qui exterius ministrabant, & appellatione Domini ostenditur, qui eis interius præerat: ut per hoc præsidentis imperium, & per illud claresceret [b] officium mistrantium.

Vet. v. Varii alii modi quibus Deus loquitur hominibus. Matth. 3. 17. Num. 22. 28.

8. Aliquando cælestibus substantiis [c] per Angelos loquitur Deus, sicut baptizato Domino scriptum est, quia de nube vox sonuit, dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi* [d] *bene complacui*. Aliquando terrenis substantiis [e] per Angelos loquitur Deus; sicut cum Balaam corripuit, in ore asinæ humana verba formavit. Aliquando simul & terrenis & cælestibus substantiis per Angelos loquitur Deus; sicut ad Moysen in monte cum jussionis suæ verba edidit ignem rubumque sociavit, atque aliud superius, aliud inferius junxit. Quod tamen tunc solum agitur, cum ex ipsa aliquid conjunctione signatur. Nam per succensum rubum Moysen alloquens, quid aliud ostendit, nisi quod ejus populi [f] ductor fieret, qui & Legis flammam perciperet, & tamen peccati spinam nequaquam vitaret? vel quod ex illo populo exiret, qui in igne Deitatis [g] carnis nostræ peccata quasi rubi spinas susciperet, & inconsumtam humanitatis nostræ substantiam, etiam in ipsa divinitatis flamma servaret?

Exod. 3. 2.

Vet. vi. Inspirati quandoque prophetæ per Angelos. Zach. 1. 14.

9. Nonnumquam vero humanis cordibus etiam per Angelos Deus, secreta eorum præsentia, virtutem suæ aspirationis infundit. Unde & Zacharias ait: *Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me*. Dum ad se quidem, sed in se tamen loqui Angelum dicit, liquido ostendit, quod is qui ad ipsum verba faceret, per corpoream speciem extra non esset. Unde & paulo post subdidit: *Et ecce Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur*. Sæpe enim non exterius apparent, sed sicut sunt Angelici spiritus, voluntatem Dei Prophetarum sensibus innotescunt, [h] atque eos ad sublimia sublevant, & quæque in rebus futura sunt, in causis originalibus præsentia demonstrant. Humanum namque cor ipso carnis corruptibilis pondere gravatum, hanc ipsam [i] corpulentiam suam quasi obicem sustinens, interna non penetrat, & grave exterius jacet; quia levantem manum interius non habet. Unde fit, sicut dictum est, ut Prophetarum sensibus ipsa ut est subtilitas Angelicæ virtutis appareat, eorumque mens quo subtili spiritu tangitur, levetur; & non jam pigra torpensque in imis jaceat, sed repleta intimis afflatibus, ad superna conscendat, atque inde quasi de quodam rerum vertice, quæ infra se ventura sunt, videat. Sed ne quis in prædictis Zachariæ verbis Angeli designatum nomine vel Patrem, vel Filium, vel Spiritum sanctum putet, si textum Scripturæ sacræ considerat, quod sentit velociter emendat, quæ numquam Patrem, numquam Spiritum sanctum, & non nisi [k] per incarnationis suæ prædicationem Filium Angelum vocat. Unde & in ejusdem Zachariæ verbis aperte ostenditur, quod in illo vere Angelus, id est creatura loqueretur, cum dicitur: *Et ecce Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur*. Statimque subjungitur: *Et alius Angelus egrediebatur in occursum ejus, & dixit ad eum: Loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Jerusalem*. Non est itaque Deus Angelus qui mittitur, cui verba ab Angelo, quæ dicere debeat, jubentur. Sed quia in conspectu conditoris Angelica ministeria ordinata, graduum positione [l] distincta sunt, ut & pro communi felicitate beatitudinis opificem suum simul videntes gaudeant, & tamen pro dispositione dignitatis aliis alii subministrent, ad Prophetam Angelus Angelum mittit, & quem secum de Deo gaudere communiter conspicit, & docet, & dirigit: quia eum & per superiorem scientiam virtute cognitionis, & per præstantiorem gratiam culmine potestatis excedit.

Ibid. 2. 3. Zach. 2. 3. Ibid. 2. 4.

Quomodo Deus Job respondetit.

10. Hæc igitur dicta sunt, ut quibus modis loquatur Deus hominibus demonstraretur. Cum vero beato Job respondisse Dominus de turbine dicitur, utrum per semetipsum, an ei per Angelum sit locutus, ambigitur. Potuerunt quippe per Angelum commotiones aeris fieri, & hæc ei quæ subjuncta sunt, per eum verba mandari. Rursumque potuit & exterius Angelus [m] in turbine aerem excutere, & tamen interius per semetipsum Dominus vim suæ sententiæ cordi ejus sine verbis insonare; ut credatur quod dicta Dominica, quæ sequuntur, ipse jam per verba protulit, qui repletus Deo, hæc sine verbis audivit. Itaque dicitur:

Vet. vii. Rec. vii. Vers. 2.

Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?

Cap. II.

11. Sicut & superiori parte jam diximus, prima exprobratio est talis interrogatio, qua dicitur: *Quis*

a Pratel. *nobis in terra*.
b 1. Laud. *officium ministrandum*.
c In cod. Laud. deest, *per Angelos*.
d Idem, *bene complacuit*. In Corb. Germ. omittitur, *bene*.
e In eodem Laud. omittitur, *per Angelos*.
f Corb. Germ. Pratel. & Utic. *Doctor*.
g Vet. edit. Paris. & Basil. aliæque recentiores, *carnis nostræ dolores*. Legimus in mss. Turon. Norman. Laudun. Vindoc. Corb. Germ. *peccata*, non *dolores*.
h Laud. & Corb. Germ. *atque eos ita ad sublimia*.
i Longip. *corruptionem suam*.
k Vindoc. & Corb. Germ. *pro incarnationis suæ prædicatione*.
l Laud. *destinata & distincta*.
m Ebroic. & al. Norm. *in turbinem*.

Recte sentientes, at superbe loquentes reprobantur. Luc. 13. 25. 27.

Quis est iste? Eliu enim arroganter locutus fuerat. Et, quis est iste, non dicimus, nisi de eo utique quem nescimus. Scire autem Dei, approbare est: nescire, reprobare. Unde quibusdam quos reprobat, dicit: *Nescio vos unde sitis; discedite a me omnes*[a] *operarii iniquitatis*. Quid est ergo de hoc arrogante requirere, *Quis est iste?* nisi aperte dicere, Ego arrogantes nescio, id est eorum vitam in sapientiæ meæ arce non approbo? Quia dum laudibus humanis inflantur, a vera gloria æternæ retributionis inanescunt. In eo vero quod ait: *Sententias*, & non addidit quales, bonas utique accipimus: quas quidem imperitis asserit sermonibus involutas, quia cum verbis jactantiæ fuerant prolatæ. Imperitiæ quippe vitium est, rectum non recte sapere, id est cæleste donum ad appetitum terrenæ laudis inclinare. Sicut enim sæpe contingit, ut & bona male, & mala bene proferantur; ita Eliu arrogans recta non recte protulit, quia humiles in Dei defensione sententias non humiliter dixit. Unde & eorum, qui intra catholicam Ecclesiam inani gloriæ student, non immerito typum tenet: qui dum se præ ceteris peritos credunt, divino judicio de imperitia redarguuntur; quia sicut Apostolus ait: *Si quis se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire*. Quia enim prima stultitia Angeli, elatio cordis fuit; vera sapientia efficitur hominis, humilitas suæ æstimationis. Quam quisquis vel magna sapiendo deserit, eo ipso vehementer desipit, quo semetipsum nescit. Unde Eliu & sententias protulit, & imperitis sermonibus involutas: quia & de Deo rectum quod diceret noverat, & tamen de semetipso dicta illius elatio stulta[b] infatuabat. Hoc itaque despecto, ad erudiendum Job verba vertuntur.

1. Cor. 8. 2. Prima Angeli stultitia, elatio fuit.

Vers. 3. *Accinge sicut vir lumbos tuos.*

CAPUT III. Rec. IV. Coercenda est luxuria non solum carnis, sed etiam elati cordis. Psal. 30. 25. Hebr. 12. 12. Prov. 8. 4.

12. Scriptura sacra viros vocare consuevit, qui nimirum vias Domini fortibus & non dissolutis gressibus sequuntur. Unde per Psalmistam dicitur: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum*. Unde Paulus ait: *Remissas manus & dissoluta genua erigite*. Unde & Sapientia in Proverbiis: *O viri, ad vos clamito*. Ac si aperte diceret: Ego non feminis, sed viris loquor: quia hi qui fluxa mente sunt, mea verba percipere nequaquam possunt. Lumbos vero accingere, est vel in opere luxuriam,[c] vel in cogitatione refrenare. Delectatio namque carnis in lumbis est. Unde & sanctis prædicatoribus dicitur: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes*. Per lumbos enim luxuria, per lucernas autem bonorum operum claritas designatur. Jubentur ergo lumbos accingere, & lucernas tenere. Ac si aperte audiant: Prius in vobismetipsis luxuriam restringite, & tunc de vobis aliis bonorum operum exempla monstrate. Sed cum beatum Job tanta præditum castitate noverimus, cur ei post tot flagella dicitur: *Accinge sicut vir lumbos tuos;* id est, sicut fortis restringe luxuriam: nisi quia alia est luxuria carnis, qua castitatem corrumpimus; alia vero luxuria cordis est, qua de castitate gloriamur? Dicitur ergo ei: *Accinge sicut vir lumbos tuos;* ut qui prius luxuriam corruptionis vicerat, nunc luxuriam restringat elationis: ne de patientia, vel castitate superbiens, tanto pejus intus ante Dei oculos luxuriosus existeret, quanto magis ante oculos hominum & patiens & castus appareret. Unde bene per Moysen dicitur: *Circumcidite præputia cordis vestri*; id est, postquam luxuriam a carne extinguitis,[d] etiam superflua cogitationum resecate. Sequitur:

Luc. 12. 35.

Deut. 10. 16.

Interrogabo te, & responde mihi.

Ibidem. CAPUT IV. Rec. V. Tribus modis nos interrogat Deus.

13. Tribus modis nos conditor noster interrogare consuevit, cum aut flagelli districtione nos percutit, & quanta nobis insit, vel desit patientia ostendit: aut quædam quæ nolumus præcipit, & nostram nobis obedientiam, vel inobedientiam patefacit: aut aliqua nobis occulta aperit, & aliqua abscondit, & nobis mensuram humilitatis nostræ innotescit. Flagello namque interrogat, cum mentem bene sibi per tranquillitatem subditam, afflictionibus pulsat, sicut idem Job & laudatur attestatione judicis,[e] & tamen ictibus conceditur percussoris, ut ejus patientia tanto verius claresceret, quanto inquisita durius fuisset. Præcipiendo autem dura nos interrogat: sicut Abraham terram suam jubetur egredi, & pergere quo nesciebat: in montem unicum filium ducere, & quem ad consolationem[f] senex acceperat, immolare. Cui nimirum ad interrogationem bene respondenti, id est ad jussionem obedienti dicitur: *Nunc cognovi quia times Deum*. Vel sicut scriptum est: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum*. Tentare quippe Dei, est magnis nos jussionibus interrogare. Scire quoque ejus, est nostram obedientiam nosse nos facere. Aperiendo vero nobis quædam, atque claudendo quædam nos interrogat Deus, sicut per Psalmistam dicitur: *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*. Palpebris quippe apertis cernimus, clausis nihil videmus.[g] Quid ergo palpebras Dei, nisi ejus judicia accipimus? Quæ juxta aliquid clauduntur hominibus, & juxta aliquid reserantur, ut homines qui se nesciunt, sibimetipsis innotescant: quatenus dum quædam intelligendo comprehendunt, quędam vero cognoscere omnino non possunt, eorum corda sese latenter inquirant, si illos divina judicia vel clausa non stimulant, vel aperta non inflant. Hac enim interrogatione Paulus probatus est, qui post perceptam internam sapientiam, post aperta claustra paradisi, post ascensum tertii cæli, post supernæ locutionis mysteria, adhuc dicit: *Ego me non arbitror comprehendisse*. Et rursum:[h] *Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus*. Et rursum: *Non quia sufficientes sumus aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est*. Apertis ergo palpebris Dei interrogatus Paulus recte respondit: qui & superna secreta attigit, & tamen[i] in humilitate cordis sublimiter stetit. Qui rursum cum secreta Dei judicia de repulsione Judæorum, & Gentium vocatione discuteret, atque ad ea pervenire non posset, quasi clausis Dei palpebris interrogatus est.[k] Sed rectum valde responsum red-

Flagellando. Job. 1. 3. 7.

Dura præcipiendo. Genes. 12. 1. Gen. 22. 2. Ibid. 12. Deut. 13. 3.

Ver. VIII. Aliqua nobis abscondendo. Ps. 10. 6.

Philip. 3. 13. 1. Cor. 15. 9. 2. Cor. 3. 5.

a Pratel. & Vindoc. *qui operamini iniquitatem*.

b Pratel. Utic. Vindoc. & Corb. Germ. *fatuabas*. Laudun. *fatuebat*.

c Gilot. & nonnulli ed. *vel in cogitatione laudis appetitum refrenare*. Ab hac lectione abstinuit Gussanvil. quam tamen annotandam curavit.

d Pratel. & alii Norm. *superfluam cogitationem*. Ita quoque Corb. Germ. & Vindoc. At in Laud. legitur: *superflua, cogitatione resecate*.

a Ita melius in Corb. Germ. Vindoc. Pratel. Utic. nec non in vet. edit. At in recentioribus vulgatis habes, *conciditur*.

f Legitur, *senis*, pro *senex*, in Laudun. & in Corb. Germ.

g Editi cum Corb. Germ. *quid ergo per palpebras*. Abest per a mss. Laud. & al. vetustioribus, quod phrasim Gregorianam magis sapit.

h Deest, *ego sum minimus Ap...... vocari Apost.* in Vindoc.

i Ita mss. Ebroic. Pratel. Laudun. Corb. Germ. &c. nec non vet. ed. Paris. 1488. & 1495. & quidem elegantius quam, *in humilitate cordis humiliter stetis*, quod in aliis excusis legitur.

k Alter Ebroic. *sed secretum valde*.

reddidit, qui Deo se in ipsa sua ignorantia scienter A inclinavit, dicens: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit.* (Rom. 11. 33.) Ecce enim absconsis mysteriis quasi clausis palpebris inquisitus placita ac recta respondit, qui secreti aditum pulsans, quia per cognitionem intromitti ad interiora non valuit, per confessionem ante januas[a] humilis stetit; & quod intus comprehendere non potuit, foris timendo laudavit. Unde nunc quoque beatus Job post interrogationem verberis, discutitur interrogatione sermonis, ut quæ sint superna consideret; quæ dum minime comprehendit, ad semetipsum redeat, B & quam sit juxta nihilum in supernorum comparatione, cognoscat. Audiat itaque: *Interrogabo te, & responde mihi.* Ac si apertius dicatur: Verbis meis ad sublimia consideranda te excito, & dum ea quæ super te sunt, nescire te perspicis, tibimetipsi te notiorem reddo. Tunc enim mihi vere respondes, si quæ ignoras intelligis. Sequitur.

Vers. 4. 5. & 6. *Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? Super quo bases illius solidatæ sunt?*

CAPUT V.

Reo. xi. Per fundamenta Ecclesiæ, intelligi debent Apostoli; per fundamentum, solus Christus.

14. Ecce omnia quasi de mundi origine, narratione historica contexuntur. Repente vero subjungi- C tur quod non de mundi, sed de Ecclesiæ dictum conditione videatur. Nam dicitur.

Aut quis dimisit lapidem angularem ejus?

Per hoc enim quod non in mundi origine factum est, & illud superius ostenditur, quia de mundi origine dictum non est. Idcirco namque rebus planis ac patentibus obscura quædam ac dissona permiscentur, ut per hoc quod ab intellectu litteræ discrepat, & illud inquiratur mystice quod dictum juxta litteram sonat. Namque sicut aliis apertis rebus alia clausa cognoscimus; ita aliis clausis compellimur & illa altiori intellectu pulsare, quæ aperta credebamus. Dicat ergo: *Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ.* (Ver. ix.) In Scriptura sacra quid a- D liud fundamenta, quam prædicatores accipimus? Quos dum primos Dominus in sancta Ecclesia posuit, tota in eis sequentis fabricæ structura surrexit. Unde & sacerdos cum tabernaculum ingreditur, (Exod. 28. 17.) duodecim lapides portare in pectore jubetur: quia videlicet semetipsum pro nobis sacrificium offerens pontifex noster, dum fortes in ipso exordio prædicatores exhibuit, duodecim lapides sub capite in prima sui corporis parte portavit. Sancti itaque Apostoli & pro prima ostensione ornamenti lapides sunt in pectore, & pro prima soliditate ædificii in solo fundamenta. Unde David Propheta cum sanctam Ecclesiam in sublimibus Apostolorum mentibus poni ædificarique conspiceret: *Fundamenta* E *ejus*, inquit, *in montibus sanctis*. (Psal. 86. 1.) Cum vero in sacro eloquio non fundamenta, sed singulari numero fundamentum dicitur, nullus alius nisi ipse Dominus designatur, per cujus divinitatis potentiam, nutantia infirmitatis nostræ corda solidantur. De quo & Paulus ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* (1. Cor. 3. 11.) Ipse quippe fundamentum fundamentorum est: quia & origo est inchoantium, & constantia robustorum. Quia igitur fundamenta nostra sunt hi, qui iniquitatum nostrarum pondera portaverunt: ne beatus Job in superbiam de virtutum suarum potentia sublevetur, in ipsa Dominici prima parte sermonis de sanctorum prædicatorum commemoratione discutitur: ut quanto illos admirabiles venire conspiceret, tanto in eorum comparatione de se vilius æstimaret. Quod idcirco a Domino jam quasi præteritum describitur: quia quidquid foris futurum est in opere, intus jam factum est in prædestinatione. Dicitur itaque ei: *Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ?* Ac si aperte diceretur: Virtutem fortium considera, meque eorum ante sæcula auctorem pensa: & cum eos, quos in tempore condidi, mirabiles suspicis, perpende quantum mihi subdi debeas, quem auctorem mirabilium sine tempore esse cognoscis. Sequitur:

Indica mihi si habes intelligentiam, quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? (Vers. 4. & 5.)

CAP. VI.

Ejus nutu sancti prædicatores ad quasdam orbis partes missi, ab aliis repulsi.

15. Mensurarum lineæ in terrarum partitione tenduntur, ut dimensionis æquitas ex ipsa linearum tensione teneatur. In carne autem Dominus ad Ecclesiam veniens, mensuras terræ lineis mensus est; quia fines Ecclesiæ occulti judicii subtilitate distinxit. Hujus terræ occultæ mensuræ, vel lineæ tendebantur, quando prædicatores sancti agente Spiritu in alias partes mundi vocabantur, ut irent; ab aliis vero partibus arcebantur, ne accederent. Paulus namque Apostolus cum Macedoniæ prædicare negligeret, per visum illi apparuit vir Macedo, qui diceret: *Transiens in Macedoniam adjuva nos.* (Act. 16. 9.) At contra, sicut scriptum est: *Tentabant Apostoli*[b] *ire in Bithyniam, & non permisit eos Spiritus Jesu.* (Ibidem 7.) b Dum ergo prædicatores sancti & vocantur ad Macedoniam, & ab Asia prohibentur; ista occultarum mensurarum linea illic ducta est, hinc reducta. Illic tenditur, ut Macedonia intra sanctæ Ecclesiæ spatia colligatur: [c] hinc attrahitur, ut extra fines fidei Asia relinquatur. c Erant quippe tunc in ea qui colligendi non erant: quibus juxta meritum suum perditis, jam nunc Asia intra mensuras Ecclesiæ Deo largiente suscepta est.

Intra mensuras a Christo positos, electi; extra, reprobi.

16. Intra has ergo mensuras sunt omnes electi: extra has omnes reprobi, etiam si intra fidei limitem esse videantur. Unde & in Apocalypsi scriptum est: *Atrium quod foris templum est, ejice foras;*[d] *& ne metiaris illud.* (Apoc. 11. 2.) d Quid enim aliud atrium, quam latitudinem significat vitæ præsentis? Et recte foris templum sunt, qui per atrium designantur: atque ideo metiendi non sunt, quia angusta est porta quæ ducit ad vitam: (Matth. 7. 14.) & latitudo vitæ pravorum non admittitur ad mensuras & regulas electorum. Istæ spiritales lineæ occulto judicio tendebantur, quando cuidam dicenti: *Magister, sequar te quocumque ieris;* (Matth. 8. 19.) ejusdem magistri voce responsum est: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* (Ibidem 20.) Istæ mensuræ & lineæ tendebantur, cum cuidam dicenti: *Domine, permitte me primum ire sepelire patrem meum;* (Luc. 9. 59.) ejusdem magistri voce responsum est: *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, annuntia regnum Dei.* (Ibidem 60.) Ecce alius secuturum se promittit, & repellitur: alius relaxandum se postulat, & retinetur. Unde hoc, nisi quia super occulta cordis spatia

a Ebroic. Pratel. & alii Norm. *humiliter stetit*.

b Vitiosa excusi, etiam antiquiores, *ire in Asiam*; contra Græci textus & Vulgatæ fidem. MSS. Turon. Corb. Germ. Vindoc. Laud. Pratel. &c. habent, *ire in Bithyniam*. Errori forsan occasionem dedit quod sequitur: *& ab Asia prohibentur*. Sed hic per Asiam intelligenda est Bithynia quæ pars est Asiæ.

c Pratel. & alii Norm. *hic, attrahitur*.

d Laud. & Pratel. *& ne metiens*.

tia supernorum judiciorum lineæ tendebantur, ut A & hunc intus incomprehensibiles mensuræ constringerent, & ille foris non injuste remaneret? Sed cum nullus nesciat, quia Deus has occultorum judiciorum lineas tendat, cur ad Job dicitur: *Indica mihi si habes intelligentiam, quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam?* An idcirco requiritur, ut quod nosse, sed tamen prætermittere poterat, memoretur; quatenus pondus secretorum Dei sollicitius penset: [a] dispositionem videlicet hominis non in humanis viribus, sed in manu consistere conditoris: ut dum considerat invisibiliter ista quis agat; suæ virtuti nihil tribuat; nec jam de se audeat aliquid, cum Dei judicia occulta formidat: sed perpendens desuper mensuras B & lineas incomprehensibiliter tensas, tanto magis in humilitate formidinis consistat, quanto pendere videt omnia in potestate mensoris. Sequitur:

In Dei non in hominis manu, ejus dispositio.

Vers. 6. *Super quo bases illius solidatæ sunt?*

CAPUT VII. Bases Ecclesiæ sunt sancti Doctores.

17. Quid aliud hujus terræ bases, quam sanctæ Ecclesiæ doctores accipimus? In basibus quippe columnæ, in columnis autem totius fabricæ pondus erigitur. Non ergo immerito doctores sancti basium nomine designantur: quia dum recta prædicant, & prædicationi suæ vivendo concordant, omne pondus Ecclesiæ fixa morum suorum gravitate sustentant; asperas ab infidelibus tentationes ferunt: & quæque in præceptis Dei C velut difficilia a fidelibus formidantur, exemplis operum facilia ostendunt. Unde & bene cum in typo Ecclesiæ tabernaculum figeretur, ad Moysen dicitur: *Facies columnas quatuor,* [b] *& bases earum vesties argento.* In argento enim quid aliud quam claritas divini sermonis accipitur? sicut scriptum est: *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum.* Bases ergo argento vestitæ quatuor columnas tabernaculi sustinent: quia prædicatores Ecclesiæ divino eloquio decorati, [c] ut cunctis se exemplum præbeant, quatuor Evangelistarum dicta & ore & operibus portant.

Exod. 26. 32. — Psal. 11. 7.

Et Prophetæ.

18. Possunt per bases etiam Prophetæ signari: qui dum primi aperte de Dominica incarnatione D locuti sunt, quasi quasdam bases eos conspicimus a fundamento consurgere, & superpositæ fabricæ pondera sustinere. Unde ad Moysen rursum Dominus, cum tabernaculi tabulas erigi præcepit, fundi earum bases argenteas jubet. Quid enim per tabulas, nisi Apostoli extensa in mundum prædicatione dilatati: quid per bases argenteas, nisi Prophetæ signantur? qui superimpositas tabulas ipsi firmi ac fusiles sustinent: quia Apostolorum vita dum eorum prædicatione instruitur, eorum & auctoritate solidatur. Unde & conjunctæ binæ bases singulis tabulis supponuntur: quia dum Prophetæ sancti in verbis suis de E Mediatoris incarnatione concordant, subsequentes prædicatores Ecclesiæ indubitanter ædificant: & cum a semetipsis non discrepant, illos in se robustius figunt. Nec immerito bases, quibus Prophetæ signantur, ut ex argento fundi debeant præcipitur. Argenti quippe claritas ex usu servatur: sine usu autem in nigredinem vertitur. Prophetarum quoque dicta ante Mediatoris adventum, quia in usu spiritalis intelligentiæ non erant, dum conspici præ obscuritate non poterant, quasi nigra remanebant: At postquam Mediator veniens, ea ante oculos nostros incarnationis suæ manu tersit, quidquid in eis lucis latebat, inclaruit: sensusque patrum præcedentium in usum dedit, quia verba rebus exposuit. Sive itaque Prophetas, seu doctores extremis temporibus subsequentes, basium appellatione significet, dicat: *Super quo bases illius solidatæ sunt?* subaudis, nisi super me, qui cuncta mirabiliter teneo, & bonis exterioribus intus principaliter originem præsto. Qui enim sibi quod bonum est tribuit, solida basis non est: quia dum fundamento non innititur, ipso suo pondere in ima præcipitatur: [d] Sed cum jam multa de sanctæ Ecclesiæ constructione referantur, audire mens appetit, inimicæ nationes qua virtute conjunctæ sint, id est diversa hujus domus ædificia qua sibi arte concordent. Sequitur:

Exod. 26. 32.

Ibidem. *Aut quis dimisit lapidem angularem ejus?*

CAPUT VIII. Christus lapis angularis, in quo Judæi, Gentilesque conveniunt.

19. Jam per divinam gratiam omnibus liquet, quem Scriptura sacra angularem lapidem vocet: illum profecto, qui dum in se hinc Judaicum, illinc Gentilem populum suscipit, in una Ecclesiæ fabrica quasi duos parietes jungit, illum de quo scriptum est: *Fecit utraque unum.* Qui angularem se lapidem non solum in inferioribus, sed & in supernis exhibuit: quia & in terra plebi Israeliticæ nationes gentium, & utramque simul Angelis in cælo sociavit. Eo quippe nato clamaverunt Angeli: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis.* In ortu enim Regis nequaquam pro magno offerrent hominibus pacis gaudia, si discordiam non haberent. De hoc lapide per Prophetam dicitur: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Hujus lapidis typum Jechonias rex tenuit, quem Matthæus dum quaterdenas generatione describeret, secundo numeravit. Quem enim fini secundæ, ipsum rursum initio tertiæ generationis inseruit. Ipse namque in Babyloniam cum Israelitica plebe migratus est: qui dum ab aliis ad alia ducitur, pro utriusque parietis latere non immerito secundo numeratur. Cujus migrationis flexu angularem lapidem designat. Ubi enim ordo a rectitudine deflectitur, ut eat in diversum, tamquam angulum facit. Recte ergo numerari bis potuit; quia per utrumque parietem quasi duo in se latera ostendit: unde & ejus bene imaginem tenuit, qui in Judæa ortus, Gentilitatem colligens, quasi ab Jerosolymis Babyloniam venit, atque hanc in semetipso fidei fabricam [e] prius discordiæ studio scissam, arte caritatis intexuit.

Ephes. 2. 14. — Luc. 2. 14. — Psal. 117. 22. — Matth. 1. 11.

Sed hæc quæ de significatione sanctæ Ecclesiæ dicta sunt, placet ut breviata replicatione moraliter disserantur. Dignum namque est, ut per ea quæ beato Job dici cognoscimus, ad corda nostra revocemur: quia verba Dei tunc mens verius intelligit, cum in eis semetipsam quærit. Ecce enim dicitur:

Vers. 4. *Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ?*

CAPUT IX. Sensus moralis. Quid ex nobis fuerimus semper considerandum, ne quod sumus ex Dei munere, nobis tribuamur.

20. Si peccatoris animus pulvis est, [f] qui in superficie attollitur, & tentationis aura raptatur; unde scriptum est: *Non sic impii, non sic: sed tamquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ:*

Psal. 1. 5.

a Editi, *dispensationem*, invitis mss. Laud. Vindoc. Pratel. Corb. Germ. &c.
b Laudun. Pratel. & al. Norm. *& bases earum vestitas argento.*
c Corb. Germ. Vindoc. Pratel. & al. Norm. *ut in cunctis.*
d Sic Laud. Vind. Turon. quos secutæ sunt vet. edit. In Corb. Germ. Pratel. aliisque Norm. & plurimis legitur: *sed cum tam multa.*
e Turon. & Laud. *prius discordiæ studiosam.* Corb. Germ. *prius discordiæ odio scissam.*
f Corb. Germ. Pratel. & Utic. *quia in superficie.*

nil obstat terram intelligi animam justi, de qua scriptum est: *Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam, opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem.* [a] Sed hujus terræ fundamentum fides est. Hujus terræ fundamentum jacitur, quando in occultis cordis prima soliditatis causa divinus timor inspiratur. Iste necdum credit æterna quæ audit: huic cum fides datur, ad ædificium subsequentis operis jam fundamentum ponitur. Ille æterna jam credit, nec tamen metuit, venturi judicii terrorem despicit, peccatis se carnis & spiritus audenter involvit: huic repente cum futurorum timor infunditur, ut bonæ vitæ surgat ædificium, jam fundamenta construuntur. Posito itaque prosperæ formidinis fundamento, cum virtutum fabrica in altum ducitur, necesse est ut unusquisque proficiens vires suas caute metiatur: [b] ut cum divina constructione magnus esse jam cœperit, semetipsum [c] respiciat sine cessatione quod fuit; quatenus attendens humiliter quod per meritum inventus est, nequaquam sibi arroget quod per gratiam factus est. Unde & nunc beatus Job per supernam vocem ad semetipsum reducitur: & ne de virtutibus gloriari audeat, de anteacta vita memoratur, eique dicitur: *Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ?* Ac si justificato peccatori aperte Veritas dicat: Virtutes a me acceptas tibi non tribuas, [d] noli contra me de meo munere extolli. [e] Recole ubi te inveni, quando meo timore prima in te fundamenta virtutum posui. Recole ubi te inveni, quando meo te timore solidavi. Ut ergo ego in te non destruam quod construxi, ipse non cesses considerare quod reperi. Quem enim veritas nisi aut in flagitiis, aut in excessibus invenit? Sed post hæc bene possumus servare quod sumus, si numquam negligimus pensare quod fuimus. Nonnumquam tamen clandestina elatio etiam sollicitis cordibus subrepere solet: ut bonorum cogitatio, licet subtilis sit ac pressa, [f] cum valde in virtutibus crescit, oblita infirmitatis propriæ, nequaquam ad memoriam revocet quid in vitiis fuerit. Unde & omnipotens Deus, quia augeri infirmitatem etiam de remediis salutis conspicit, mensuram ipsis nostris profectibus imponit; ut habeamus quædam virtutum bona quæ numquam quæsivimus, & quæramus quædam, nec tamen habere valeamus: quatenus mens nostra dum hæc non potest habere quæ appetit, & illa se intelligat de semetipsa non habere quæ habet: & per ea quæ adsunt, considerentur illa quæ desunt: & per ea quæ utiliter desunt, serventur humiliter bona quæ adsunt. Unde & recte [g] pro hujus terræ, id est justæ animæ dispensatione subjungitur:

Hebr. 6. 7. — Ver. 2.

Vers. 4 & 5.
Indica mihi si habes intelligentiam: quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam?

CAPUT X.

Quam sapienter Deus dona sua, non omnibus, sed singula singulis distribuit.

21. Quis enim [h] nisi conditor noster hujus terræ mensuras ponit? Qui interni judicii secreto moderamine, alii sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii plenam fidem, alii gratiam sanitatum, alii operationem virtutum, alii prophetiam, alii discretionem spirituum, alii genera linguarum, alii interpretationem sermonum tribuit: quatenus in uno eodemque spiritu iste verbo sapientiæ polleat, nec tamen sermone scientiæ, id est doctrinæ fulciatur; quia sentire atque invenire sufficit etiam quod per discendi studium non apprehendit; ille sermone scientiæ fulgeat, nec tamen in verbo sapientiæ convalescat; quia & explere sufficit [i] quantum didicit, & tamen ad sentiendum ex semetipso subtile aliquid non assurgit. Iste per fidem elementis imperat, nec tamen per sanitatum gratiam infirmitates corporum curat: ille orationis ope morbos subtrahit, nec tamen arenti terræ verbo pluvias reddit. Iste operatione virtutum ad præsentem vitam etiam mortuos revocat, & tamen prophetiæ gratiam non habens, quæ sibi ventura sunt ignorat: ille ventura quæque velut præsentia attendit, & tamen in nulla signorum operatione se exerit. Iste per discretionem spirituum in factis subtiliter mentes conspicit, sed tamen diversi generis linguas nescit; ille diversi generis linguas examinat, sed tamen in rebus similibus dissimilia corda non pensat. Alius in una lingua, quam novit, sermonum pondera interpretando prudenter discutit; & tamen reliquis bonis quæ non habet, patienter caret.

1. Cor. 12. 8.

Sic humilitati cavetur & caritati.

22. Sic itaque creator noster atque dispositor cuncta moderatur; ut qui extolli poterat ex dono quod habet, humilietur ex virtute quam non habet. Sic cuncta moderatur, ut cum per impensam gratiam unumquemque sublevat, etiam per disparem alteri alterum subdat, & meliorem quisque dono alio eum qui sibi subjicitur, attendat: ac licet se præire [k] & aliis sentiat, eidem tamen quem superat, se in aliis postponat. Sic cuncta moderatur, ut dum singula quæque sunt omnium, interposita quadam caritatis necessitudine fiant omnia singulorum: & unusquisque sic quod non accepit, in altero possideat, ut ipse alteri possidendum quod accepit, humiliter impendat. Hinc enim per Petrum dicitur: *Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.* Tunc namque bene multiformis Dei gratia dispensatur, quando acceptum donum [l] & ejus qui hoc non habet creditur, quando propter eum, cui impenditur, sibi datum putatur. Hinc per Paulum dicitur: *Per caritatem servite invicem.* Tunc enim nos caritas a jugo culpæ liberos reddit, cum vicissim nos nostro per amorem servitio subjicit: cum & aliena bona nostra credimus, & nostra aliis quasi sua offerentes exhibemus. Hinc rursum per Paulum dicitur: *Nam & corpus non est unum membrum, sed multa. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore:* [m] *num ideo non est de corpore? Et si dixerit auris: quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus?* Et paulo post: *Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum vero corpus.*

Ver. 11. 1. Petr. 4. 10. — Galat. 5. 13. — 1. Cor. 12. 14. & seq. — Ibidem 19.

In corpore Ecclesiæ alius est oculus, alius

23. Quid enim sancta Ecclesia, nisi superni sui capitis corpus est? In qua alius alta videndo oculus,

a Laud. omissis multis, *sed hujus terræ fundamentum jacitur.*
b Lud. *& cum divina construet.*
c Vindoc. Ebroic. & al. Norm. *prospiciat.*
d pratel. *noli te contra me ... extollere,*
e Hæc in Laud. desunt usque ad; *recole ubi te inveni quando meo timore te solidavi*, Vindoc. & Corb. Germ. *recole ubi te inveni quando prima in te &c.* omissis verbis, *meo timore.*
f Pratel. & Corb. Germ. *cum jam valde.*
g Laudun. *per hujus terræ .... dispensationes.*
h Idem cod. *nisi creditor noster.*
i Idem, *quantum dicis*; quod mendosum esse suspicor.
k Vindoc. *ex aliis.*
l Laud. & Corb. Germ. *& ei qui hoc non habet.* Ita etiam vet. edit. Sequimur Pratel. & plerosque.
m Vet. edit. Paris. & Basil. Gilot. & Vatic. *non ideo.* Emendantur ex mss. Anglic. & nostris.

manus, alius pes &c. lus, alius recta operando manus, alius ad injuncta discurrendo pes, alius præceptorum vocem intelligendo auris, alius malorum fœtorem, bonorumque [a] fragrantiam discernendo naris est. Qui corporalium more membrorum, dum vicissim sibi [b] accepta officia impendunt, unum de semetipsis omnibus corpus reddunt: & cum diversa in caritate peragunt, diversum esse prohibent ubi continentur. Si autem unum quid cuncti agerent, corpus utique quod ex multis continetur, non essent: quia videlicet multipliciter compactum non existeret, si hoc concors membrorum diversitas non teneret. Quia ergo sanctis membris Ecclesiæ virtutum dona Dominus dividit, terræ mensuras ponit. Unde iterum Paulus dicit: *Unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei*. Et rursum: *Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in caritate*.

Rom. 12. 3. Ephes. 4. 16.

Singula membra assignatis sibi officiis fungantur, non aliena usurpent.

24. Sed cum miro consilio auctor ac dispositor noster huic illa largitur, quæ alii denegat, alii hæc denegat quæ isti largitur; mensuras sibi positas egredi nititur, quisquis posse plus quam acceperit conatur; ut si fortasse is cui tantummodo datum est præceptorum occulta disserere, tentet etiam miraculis coruscare: aut is quem supernæ virtutis donum ad sola miracula roborat, etiam divinæ legis pandere occulta contendat. [c] In præcipitio enim pedem porrigit, qui mensurarum suarum limitem non attendit. Et plerumque amittit & quod poterat, qui audacter ea ad quæ pertingere non valet, arripere festinat. Nam & membrorum nostrorum tunc bene ministeriis utimur, cum sua eis officia distincte servamus. Lucem quippe oculis cernimus, vocem vero auribus audimus. Si quis autem mutato ordine voci oculus, luci aures accommodet; huic incassum utraque patent. Si quis odores velit ore discernere, sapores nare gustare; utriusque sensus sibi ministerium, quia pervertit, interimit. Dum enim propriis hæc usibus non aptantur, & sua officia deserunt, & ad extranea non assurgunt.

Intra mensuras illas David sese continuit, Ps. 130. 1.

25. Bene itaque David propheta intra acceptas ex divina largitate mensuras pedem cordis presserat, cum diceBat: *Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me*. Super se quippe in mirabilibus ambularet, si apparere magnus ultra quam poterat quæreret. Super se namque in mirabilibus attollitur, qui & in his ad quæ non sufficit, videri idoneus conatur. Bene intra has mensuras etiam in ipsa Paulus prædicationis suæ se latitudine coarctabat, cum diceret: *Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus*. Tunc autem recte accepta mensura servatur, cum anteposita oculis virorum spiritualium vita respicitur. Unde & sequitur:

Et Paulus. Rom. 15. 18.

Vers. 5. *Vel quis tetendit super eam lineam?*

CAPUT XI.

A Sanctis sumenda est vivendi regula.

26. Super hanc enim terram linea tenditur, quando electæ unicuique animæ [d] ad sumendam vivendi regulam, patrum præcedentium exempla monstrantur: ut ex illorum vita consideret, quid in suis actibus servet: quatenus respecto justi limitis tramite, nec infra minima negligens deficiat, nec ultra maxima superbiens tendat, nec minus conetur explere quam sufficit, nec plus arripiat quam accepit: ne aut ad mensuram quam debet, non perveniat, aut eamdem mensuram deserens, extra limitem cadat. Angusta quippe porta est quæ ducit ad vitam: & ille hanc ingreditur, qui in cunctis quæ agit, discretionis subtilitate propter hanc sollicite coarctatur. Nam qui per voluntates proprias secura mente se dilatat, angustæ sibi portæ aditum damnat. Ut ergo hujus terræ mensura servetur, super eam divinitus linea tenditur; quia ut nostra opera, vel minora proficiant, vel majora moderentur, per sacra eloquia subtilis ante nos sanctorum vita expanditur: & quid nobis quantumque agendum sit, ostensa illorum discretione definitur.

Matth. 7. 14.

Vers. XII. In exemplis Petri proponitur mensura auctoritatis & humilitatis.

27. Ecce aliquis vel damna rerum, vel afflictionem corporis metuens, minas terrenæ potentiæ pertimescit, & contra vim resistentium veritatem defendere non præsumit. Hunc Petrus quia in timore angustum respicit, ostensa exemplorum suorum linea ad virtutis latitudinem tendit. Ipse quippe flagellatus a principibus populi, cum idcirco se relaxari conspiceret, ut a prædicatione cessaret; cum prohiberetur loqui in posterum, nequaquam saltem in præsens cessit. Nam respondens protinus, dixit: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Et rursum: *Non enim possumus quæ vidimus & audivimus non loqui*. At ille dudum debilis, & præsentia damna formidans, dum exempla tantæ fortitudinis contemplatur, in auctoritate verbi jam Petri lineam sequitur: jam nil adversitatis metuit; jam resistentes Deo potestates sæculi etiam cum corporis laceratione contemnit. [e] Sed tamen quanto vires persequentium patiendo fortiter destruit, & quanto inter adversa nullis terroribus cedit, tanto plerumque & in his etiam quæ inter fideles positus senserit, se ceteris præponit, sua magis consilia eligit, & sibi potius quam aliis credit. Hic nimirum dum [f] injustis objectionibus non cedens, in virtute se exerit, etiam recta aliorum consilia non recipiens, pedem extra limitem tendit. Hunc Petrus intra mensuræ lineam revocat, qui postquam libertate vocis auctoritatem principum pressit, per humilitatem cordis de non circumcidendis Gentibus Pauli consilium audivit. Sic enim semetipsum contra adversarios ex auctoritate curabat erigere, ut tamen sibimetipsi non crederet in his, quæ non recte sentiret: ut & libertate fortitudinis tumentes potestates excederet, & humilitate mansuetudinis obedientiam in recto consilio etiam minoribus fratribus exhiberet: & modo per semetipsum aliis, & modo sibimetipsi cum aliis [g] obviaret. In factis igitur Petri quædam ante oculos nostros auctoritatis & humilitatis linea tenditur, ne mens nostra aut per timorem ad mensuram non perveniat, aut per tumorem limitem excedat.

Act. 5. 40. Ibid. 4. 29. Act. 15. 7.

Ejusdem virtutis opera aliquando exercere, aliquando omittere suadet discretio.

28. Dictum est quomodo linea tenditur, ne per alterius actionis [h] fortitudinem, ad alterius causæ vitium transeatur: dicatur nunc quemadmodum in una eademque virtute discretionis lineam describimus, si hanc & aliquando agere, & aliquando postponere nesciamus. Non enim res eadem semper est virtus quia per momenta temporum sæpe

L ll iij me-

a Laud. *flagrantiam*.
b Ibidem, *accessa officia*.
c Idem codex, *in præcipiti*.
Idem, *ad summe vivendi regulam*.
e Sic restituimus ex mss. Corb. Germ. Laud. Vindoc. Pratel. aliisque Norm. a quibus recesserunt excusi; habent enim: *sed tamen tanto vires persequentium patiendo destruit, quanto ... nullis terroribus cedit. Alius plerumque*.
f Pratel. & al. Norm. *injustis obeditionibus*.
g Laud. *observaret*.
h Edit. Gilot. & aliæ poster. *formidinem*; veteres autem edit. cum mss. Corb. Germ. Turon. Laudun. Norman. &c. habent, *fortitudinem*.

merita mutantur actionum. Unde fit, ut cum quid bene agimus, plerumque melius ab ejus actione cessemus: & laudabilius ad tempus deserat, quod in suo tempore laudabiliter mens tenebat. Nam si pro nostris bonis minimis, quibus actis proficimus, nec tamen intermissis interimus, majora laborum mala proximis imminent; necessario nos virtutum augmenta seponimus, ne infirmioribus proximis fidei detrimenta generemus: ne tanto jam quod agimus, virtus non sit, quanto per occasionem sui, in alienis cordibus fundamenta virtutum destruit.

Discretionis hujus exemplum in S. Paulo. Act. 15. 2. Act. 16. 3.

29. Quam discretionis lineam bene ante intuentium oculos Paulus tetendit: qui & Gentiles ad libertatem fidei venientes circumcidi prohibuit, & tamen Lystris [a] atque Iconium transiens, ipse Timotheum, qui Gentili patre editus fuerat, circumcidit. Videns enim, quod nisi se mandata litteræ servare ostenderet, Judæorum rabiem etiam in eos qui sibi tunc comites aderant, excitaret, assertionis suæ vim postposuit: & sine damno fidei se suosque [b] comites a persecutionis immanitate custodivit. Fecit quod fieri fidei amore prohibuit: sed ad fidei [c] retorsit ministerium, quod quasi non fideliter fecit. Plerumque enim virtus cum indiscrete tenetur, amittitur: cumque discrete intermittitur, plus tenetur. Nec mirum si in incorporeis intelligimus, quod agi [d] & in corporeis rebus videmus. Ex studio namque arcus distenditur: ut in suo tempore cum utilitate tendatur. [e] Qui si otium relaxationis non accipit, feriendi virtutem ipso usu tensionis perdit. Sic aliquando in exercitatione virtus, cum per discretionem prætermittitur, reservatur: ut tanto post vitia valenter feriat, quanto a percussione interim prudenter cessat. [f] Subtilis igitur discretionis super hanc terram linea tenditur, quando ostensis unicuique animæ exemplis præcedentium patrum, & utiliter ad operationem virtus accenditur, & nonnumquam utilius temperatur.

CAP. XIII. Cavendum ne discretionis nomine, propriis commodis serviatur.

30. Sed cum parumper [g] ab opere zeli fortitudo seponitur, alta consideratione opus est, ne fortasse nequaquam communis boni consilio, sed timore proprio, vel cujuslibet ambitionis studio a virtutis exercitatione cessetur. Quod nimirum cum agitur, jam non dispensationi, sed culpæ servitur. Unde curandum sollicite est, ut cum quis susceptum negotium cum virtutis cessatione dispensat, semetipsum prius in radice cordis [h] inspiciat: [i] ne sibi per hoc aliquid avarus appetat, sibi per hoc soli timidus parcat: & eo fiat pravum quod in opere sequitur, quo non ex recta cogitationis intentione generatur. Unde bene in Evangelio Veritas dicit: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit.* (Matth. 6. 22.) Quid enim per oculum exprimitur, nisi opus suum præveniens cordis intentio? quæ priusquam se in actione exerceat, hoc jam quod appetit, contemplatur. Et quid appellatione corporis designatur, nisi unaquæque actio, quæ intentionem suam quasi intuentem oculum sequitur? *Lucerna* itaque *corporis est oculus*: quia per bonæ intentionis radium, merita illustrantur actionis. *Et si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*: quia si recte intendimus per simplicitatem cogitationis, bonum opus efficitur, etiam si minus bonum esse videatur. *Et si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit*: quia cum perversa intentione quid vel rectum agitur, etsi splendere coram hominibus cernitur, apud examen tamen [k] interni judicis obscuratur. Unde & recte subjungitur: [l] *Vide ergo, ne lumen quod in te est, tenebræ sint. Si lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ* [m] *quantæ erunt?* (Ibidem 23.) quia si hoc quod bene nos agere credimus, ex mala intentione fuscamus; quanta ipsa mala sunt, quæ mala esse etiam cum agimus non ignoramus? Et si ibi nil cernimus, ubi quasi discretionis lumen tenemus: qua cæcitate in illa offendimus, quæ sine discretione perpetramus? Vigilanti igitur cura per cuncta opera intentio nobis nostra pensanda est, ut nil temporale in his quæ agit appetat, totam se in soliditate æternitatis figat: ne si extra fundamentum actionis nostræ fabrica ponitur, terra dehiscente solvatur. Unde hic quoque apte subjungitur:

Super quo bases illius solidatæ sunt? (Vers. 6.)

CAPUT XII. Bases animæ sunt intentiones. 1. Cor. 3. 11.

31. Bases quippe uniuscujusque sunt animæ, intentiones suæ. Nam sicut fabrica columnis, columnæ autem basibus innituntur: ita vita nostra in virtutibus, virtutes vero in intima intentione subsistunt. Et quia scriptum est: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus*: tunc bases in fundamento sunt, cum intentiones nostræ in Christo roborantur. Incassum vero alta super se bases edificia erigunt, si non ipsæ [n] in fundamenti soliditate consistunt: quia nimirum quamlibet summa opera inaniter faciunt, si intentiones cordium extra æternitatis certitudinem deflectuntur, & vitæ veræ præmia non requirunt: tantoque graviora ruinæ super se damna ædificant, quanto altiora ædificia extra fundamentum portant: quia cum æternæ vitæ præmiis non intendunt, quo plus se quasi in virtutibus erigunt, eo in gloriæ inanis foveam profundius cadunt. Non ergo pensandum est bases quid sustinent, sed ubi sustinentur: quia profecto humana corda divinitus perscrutantur, non solum quæ faciunt, sed quod in operibus quærunt. Unde cum districtum judicem Paulus describeret, atque actionum bona narraret, dicens: *Qui reddet unicuique secundum opera ejus: his quidem secundum patientiam boni operis, gloriam & incorruptionem*: (Rom. 2. 6.) quia nominata boni operis patientia, quasi totam electæ actionis fabricam dixerat, subtiliter illico ubi bases ejusdem fabricæ consisterent exquisivit, dicens: *Gloriam & honorem & incorruptionem quærentibus, vitam æternam*. (Ibidem 7.) Ac si aperte diceret: Et si quidam patientiam boni operis ostendunt, gloriam & incorruptionem non recipiunt, si intentiones cordis, id est bases fabricæ in fundamento non figunt: quia videlicet Deus vel honestæ vitæ ædificium non inhabitat, quod extra se positum non ipse sustentat.

Ad spem æternitatis, sunt dirigendæ.

32. Quia igitur intentiones electæ uniuscujusque animæ [o] spei æternitatis innituntur, recte voce

a De-

a Vindoc. *atque Iconium veniens*. Laud. *atque Iconiæ*.
b Deest, *comites*, in Laud. Corb. Germ. Pratel. & al. Norm.
c Laudun. *recurrit*.
d Laud. *& in corporibus videmus*.
e Pratel. *quia si otium*.
f Editi recent. *subtili ergo discretione*,
g Vindoc. Pratel. &c. *ob ore zeli*,
h Laud. *infigat*.
i Longip. *ne sibi ... avarus appetat, per quod sibi soli timidus parcat*.
k Unus Ebroic. *æterni judicis*.
l Hæc desunt in Vindoc. usque ad: *si lumen*,
m Laud. *quantæ sunt*.
n Recenl. *in fundamento solidatæ*.
o Pratel. *speciei æternitatis*.

a Dominica de hac terra dicitur: [a] *Super quo bases illius solidatæ sunt?* Ac si aperte diceret, Nisi super me. Cui dum justa quæque anima intendit, omne quod temporaliter facit, in me proculdubio non temporaliter construit. Quia vero tunc robustius in fundamento solidamur, cum verba Dei & in exterioribus præceptis sequimur, & in intimis sensibus subtilius intelligendo pcosamus, recte subjungitur:

Ibidem. *Vel quis dimisit lapidem angularem ejus?*

CAPUT XIII. Ver. xiv. Christus Lapis angularis, quod vitam activam & contemplativam in se conjunxerit.

33. Lapis quippe angularis, est ad sacra eloquia intellectus duplex. Qui tunc divinitus dimittitur, quando nequaquam districto judicio ignorantiæ suæ tenebris illigatur; sed quadam libertate perfruitur, dum in præceptis Dei sufficit B vel exequendo exteriora agere, vel contemplando interna sentire. Ad quod numquam noster intellectus assurgeret, si ad suscipiendam naturam nostram, ipse noster conditor non veniret. Qui aliter angularis lapis dicitur, quia duos in se populos junxit: atque aliter, quia conjunctæ utriusque vitæ, activæ videlicet & contemplativæ in se exempla monstravit. Ab activa enim vita longe contemplativa distat; sed incarnatus Redemtor noster veniens, dum utramque exhibuit, in se utramque sociavit. Nam cum in urbe miracula faceret, in monte vero orando continue pernoctaret; exemplum suis fidelibus præbuit, ut nec contemplationis studio proximorum curam ne- C gligant, nec rursum cura proximorum immoderatius obligati, contemplationis studia derelinquant: sed sic in utrisque mentem partiendo conjungant, quatenus nec amorem Dei præpediat amor proximi: nec amorem proximi, quia transcendit, abjiciat amor Dei. Quia igitur humano cordi quid ageret ignoranti, Dei atque hominis Mediator apparuit, qui & agendo transitoria disponeret, & contemplando ostenderet unde cuncta penderent, recte dicitur: *Vel quis dimisit lapidem angularem ejus?* Ac si aperte Dominus diceret: Nisi ego qui unicum quem sine tempore genui, servandis hominibus cum tempore ostendi: in cujus vita [b] discerent etiam diversa vivendi studia non discrepa- D re. Et notandum, quod eum non se emisisse, sed dimisisse asserit: quia profecto humanam naturam Filius suscipiens, ad ima de sublimibus venit. Cujus incarnationis mysterium, quia & electi Angeli mirati sunt, qui eodem mysterio redemti non sunt, recte subjungitur:

Luc. 6. 12. (margin, beside "utramque sociavit")

b (margin)

Vers. 7. *Cum me laudarent simul astra matutina.*

CAPUT XIV. Rec. vii. Angeli astra matutina cur appellati. Genes. 1. 2.

34. Quia enim prima in tempore condita natura rationabilium spirituum creditur, non immerito matutina astra Angeli vocantur. Quod si ita est, dum terra esset invisibilis & incomposita, dum tenebræ essent super abyssum, venturum diem subsequentis sæculi per lucem sapientiæ existendo prævenerunt. Nec negligenter audiendum est quod E additur, *Simul*: quia nimirum astra matutina etiam cum vespertinis, Redemtoris potentiam laudant, dum electi Angeli etiam cum redemtis in mundi fine hominibus largitatem gratiæ supernæ glorificant. [c] Ipsi quippe ut nos ad laudem conditoris accenderent, hoc quod superius diximus, orta per carnem luce clamaverunt: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Simul

c (margin) Luc. 2. 14. (margin)

A ergo laudant: quia redemtioni nostræ voces suæ exultationis accommodant. Simul laudant: quia dum nos conspiciunt recipi, suum numerum gaudent repleri. Qui & fortasse ideo matutina astra memorantur, quia sæpe ad exhortandos homines missi sunt; & dum venturum mane nuntiant, ab humanis cordibus præsentis vitæ tenebras fugant. Sed ecce Angeli divinam potentiam laudant, quia ipsa eos tantæ claritatis [d] visio dilatat. Nos autem qui redimimur, sed tamen corruptione adhuc carnis gravamur, donum quod percipimus, [e] qua virtute laudamus? Quomodo enim valebit lingua dicere, quod non sufficit mens nostra sentire? Sequitur:

d e (margin)

B *Et jubilarent omnes filii Dei.* Ibidem.

CAPUT XV. Quid sit jubilatio, & cur homines deceat, non Angelos.

35. Jubilatio quippe dicitur, quum cordis lætitia oris efficacia non expletur: sed quibusdam modis gaudium prodit, quod ipse qui gaudet, nec tegere prævalet, nec explere. Laudent itaque Angeli qui jam tantæ claritatis [f] altitudinem in sublimibus vident. Jubilent vero homines, qui adhuc in inferioribus oris sui angustias sustinent. Quæ quia certo futura Dominus noverat, non tam facienda insinuat, quam facta narrat. Sed quid agimus, quod cum boni de redemtionis suæ mysterio jubilant, malos invidia inflammat: dum electi proficiunt, reprobi ad rabiem furoris excitantur, & bona nascentia quia nolunt imitari, C persequuntur? Sed tamen inter hæc etiam qui redemit, non relinquit. Scriptum quippe est: *Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra quam potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* Novit enim conditor noster, quando exurgere persecutionis procellam sinat, quando exurgentem reprimat. Novit pro custodia nostra restringere, quod contra nos egredi pro nostra exercitatione permittit: ut sæviens non diluat procella, & non mergat. Unde & sequitur:

f (margin) 1. Cor. 10. 13 (margin)

Qui conclusit ostiis mare, quando erumpebat, quasi de vulva procedens? Vers. 8.

CAPUT XVI. Ver. xv. Rec. xiii. Seculum contra Sanctos sæviens a Deo conclusum.

36. Quid enim mare, nisi sæculum; quid vul- D vam, nisi conceptum carnalis cogitationis accipimus? Hoc enim loco vulvæ nomine, occulta & malitiosa carnalium cogitatio designatur. Quæ vulva non ad proferendam prolem concipit substantiam corporis, sed ad explendam nequitiam causam doloris. De hac vulva cordis iniquorum alias dicitur: *Concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Per hanc vulvam pravi concipiunt, cum mala cogitant. Per hanc vulvam pariunt, cum mala quæ cogitaverint, operantur. Erumpebat ergo mare quasi de vulva procedens, [g] cum minarum secularium fluctus de carnalis cogitationis iniquitate concepti, in sanctæ Ecclesiæ interitum sævirent. Sed auctore Deo, ostiis hoc mare con- E clusum est: quia contra tumores persequentium sancti viri quasi quædam ostia oppositi sunt, ut eorum miraculis atque reverentia iræ persequentium frangerentur. Humiliatis quippe Dominus terrenis principibus, per eos sanctam Ecclesiam supra mundi culmen evexit: & sævientis maris impetus, erecta ejusdem Ecclesiæ potestate, coercuit. Sed huic sævienti mari quid Dominus fecerit, audiamus. Sequitur:

Psal. 7. 15 (margin) g (margin)

Humiliatis terrenis principibus, per eos Dominus Ecclesiam supra mundi culmen evexit.

Cum

a Laud. *super quod.*
b Ebroic. aliique Norm. & Laud. *discernerent.*
c Pratell. & Utic. *ipsa quippe*, scilicet astra matutina.
d Sequimur mss. præsertim Turon. Laud. Ebroic. Pratel. aliique Norm. cum in excusis legatur, *visio delectat*. In Corb. Germ. legitur, *dilatat*.
e Laud. *quasi virtutem laudamus.*
f Corb. Germ. Ebroic. & alii Norm. *latitudinem.*
g Unus Anglic. *cum curarum*. Ceteri cum mss. nostris, *cum minarum*. Edit. Vatic. & plur. *cum miseriarum*.

Vers. 9.

Cum ponerem nubem vestimentum ejus, & caligine illud quasi pannis infantiæ obvolverem.

CAPUT XVII.

Rec. II. Persecutorum malitiam Deus constringit puerilia sapientem.

37. Mare sæviens nube induitur, quia crudelitas persequentium stultitiæ suæ valamento vestitur. Interposita enim caligine infidelitatis suæ, perspicuam veritatis lucem videre non sufficit: & id quod agit per crudelitatis impulsum, per cæcitatis suæ meritum non agnoscit. *Nam si cognovissent*, ut ait Apostolus, *numquam Dominum gloriæ crucifixissent*. (1. Cor. 2. 8.) Hæc nubes non solum solet infideles extra positos premere; sed quosdam etiam viventes carnaliter intra Ecclesiam tenebrare. Unde sancti viri, qui etiam alienæ negligentiæ compatiuntur, & se pati æstimant quod perpeti alios sentiunt, Deo orantes dicunt: *Opposuisti nubem, ne transeat oratio*. (Thren. 3. 44.) Ac si aperte dicant: Menti nostræ terrenis voluptatibus assuetæ, [a] curarum suarum phantasmata justo judicio objicis, quibus eam in ipsa orationis suæ intentione confundis: & quam [b] desideriis infimis deditam non ignoras, recte cæcatam ab intuenda lucis tuæ perspicuitate reverberas: ut cum in te intenditur, ipso a te cogitationum suarum nubilo reflectatur: & quæ terrena hæc assidue cogitat quia vult, hæc etiam toleret in oratione cum non vult. Quia igitur ipsa persecutorum nequitia superna dispensatione constringitur, ne contra sanctos viros inquantum voluerit, effrenetur, postquam dixit: *Cum ponerem nubem vestimentum ejus*; apte subdidit: *Et caligine illud quasi pannis infantiæ obvolverem*. Pannis quippe infantiæ pedes ac brachia constringuntur, [c] ne huc atque illuc dissoluta libertate jactentur. Quia ergo persecutores sanctæ Ecclesiæ instabilitate cordis inquieti, atque huic sæculo dediti, non grandæva, sed puerilia sapiunt: qui quidem obscuritate atque caligine, non intellectu superni judicii constringuntur; ne tantum persequi valeant, quantum volunt, pannis infantiæ referuntur obvoluti: quia sicut dictum est, puerilia quidem sapiunt, sed divina dispensatione constricti, quo volunt brachia non extendunt: & si cuncta mala leviter perpetrare appetunt, nequaquam tamen implere cuncta quæ appetunt, permittuntur. Sequitur:

Vers. 10.

Circumdedi illud terminis meis.

Terminis suis Dominus mare circumdat, quia iras persequentium, judiciorum suorum [d] dispensatione modificat: ut insani tumida unda fervoris plano frangatur littore [e] occultæ dispensationis. Sequitur:

Ibidem & Vers. 11.

Et posui vectem & ostia, & dixi: Hucusque venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.

CAPUT XVIII.

Vet. XVI. Sancti prædicatores tamquam ostia mari sæculi sævienti opposita, tundi fluctibus, non effringi potuerunt, Christo eos roborante.

38. Quid per ostia, nisi prædicatores sancti: quid per vectem, nisi incarnatus Dominus designatur? Qui hæc videlicet ostia contra sævientis maris impetum tanto valentiora [f] opposuit, quanto ea sua obseratione roboravit. Quia enim ista sanctæ Ecclesiæ ostia vectis hujus oppositione solidata sunt; potuerunt quidem tundi fluctibus, sed effringi nequiverunt: ut ea exterius unda persecutionis illideret, sed nequaquam cordis eorum interna penetraret. Et quia doctores sancti [g] prædicatione quidem sequentibus aperti sunt, auctoritate autem sua resistentibus clausi, non immerito ostia vocantur, id est [h] aperta conversationi humilium, & clausa terroribus superborum. Non immerito ostia vocantur: quia & ingressum fidelibus aperiunt, & rursum sese perfidis ne ingrediantur, opponunt. Pensemus quale Ecclesiæ ostium extitit Petrus, qui investigantem fidem Cornelium recepit, pretio quærentem miracula Simonem repulit. Illi dicens: *In veritate comperi, quoniam non est personarum acceptor Deus*; (Act. 10. 34.) secreta regni benigne aperuit. Huic inquiens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*, (Act. 8. 20.) per districtæ damnationis sententiam cælestis aulæ aditum claudit. Quid cuncti Apostoli, nisi sanctæ Ecclesiæ ostia existunt, quum voce Redemtoris sui audiunt: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*? (Johan. 20. 20.) Ac si illis aperte diceretur: Per vos ingredientur ad me hi, quibus vosmetipsos panditis; & repellentur quibus obseratis. Igitur dum mare sævit, Dominus vectem & ostia [i] opponit: quia ab amaris & perfidis cordibus dum persecutionis procella se dilatat in mundo, Deus unigeniti sui gloriam, prædicatorumque ejus reverentiam exaltat: & dum innotescit mysteria divinæ fortitudinis, frangit in impiis fluctus furoris.

Hæc ostia humilibus aperta, & superbis clausa.

Divina providentia persecutionis procella aut prosilit, aut conquiescit.

39. Bene autem dicitur: *Hucusque venies, & non procedes amplius*. [k] Quia nimirum judicii occulti mensura est, & quando persecutionis procella prosiliat, & quando conquiescat: ne aut non exagitata electos non exerceat, aut non moderata in profundum mergat. Cum vero notitia fidei usque ad persequentes extenditur, turbati maris tumor sedatur: ibique fluctus suos mare frangit, quia ad cognitionem veritatis veniens, omne quod nequiter egit, erubescit. Fracta quippe unda in se eliditur: quia victa nequitia etiam per cogitationem sui cordis accusatur: & quasi ipsam vim quam intulerat, recipit, quia de pravitate quam gesserat, reatus sui stimulos sentit. Unde quibusdam per Paulum dicitur: *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis*? (Rom. 6. 21.) Ac si diceretur: Quid se in altum fluctus vestræ pravitatis extulerunt, qui nunc in semetipsis fracti, unde perversos vos inflaverant, conversos inde confundunt? Recte itaque dicitur: *Et hic confringes tumentes fluctus tuos*. Quod vero in hac conclusione maris secundo de ostiis dicitur, more sacri eloquii, res semel dicta, pro confirmatione replicatur.

Per mare intelligi potest seculum, cui Deus ostia opposuit, Legis & Novi Testamenti præcepta.

40. Si autem hoc in loco mare accipere non specialiter turbam persequentium, sed generaliter seculum debemus: secundo contra hoc mare Dominus ostia opposuit, quia & prius humano generi præcepta Legis, & postmodum novæ gratiæ testamentum dedit. Secundo objectis ostiis hujus maris impetum clausit; quia eos, quos ad obsequium sui cultus assumsit, & prius ab idolis data Lege coercuit, & post ab intellectu carnali gratia revelata correxit. Secundo mare ostia accepit: quia humanum genus prius Deus ab operibus iniquitatis prohibuit, postmodum vero etiam a cogitationis culpa constrinxit. Videamus quemadmodum prima tumenti mari Dominus ostia imponat. Ecce enim per legem

a Unus ex Ebroic. *curarum suarum secularium*.
b Recent. *desideriis infirmis*.
c Laud. Corb. Germ. Pratel. Utic. *ne hac atque illac*.
d Turon. & Laud. *dispensatione mollificat*.
e Vindoc. Corb. Germ. Ebroic. & alii Norm. *occultæ dispositionis*.
f Laud. *apposuit*.
g Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *prædicationem quidem sequentibus aperti sunt, auctoritati autem suæ resistentibus clausi*.
h Vindoc. Pratel. Utic. *aperta conversioni*.
i Turon. *apponit*.
k Ita Vindoc. Norm. Laud. Longip. & alii a Gussanvillæo visi; hanc enim lectionem annotavit in margine: at in texta cum ceteris habet, *divini judicii occulta mensura est*.

Exod. 20.13. 14. Legem dicitur: *Non occides, non mœchaberis, non* A *furtum facies, non falsum testimonium dices*. Videamus quemadmodum secundis hoc mare Dominus ostiis claudat. Ecce in Evangelio dicit: Matth. 5. 27. *Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis: ego autem dico vobis, quoniam omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est* Ibid. 5. 43. 44. *eam in corde suo*. Rursumque dicitur: *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos*. Qui igitur prius nequitias operis prohibet, & postmodum culpas cordis exhaurit: nimirum tumenti mari, ne circumducta justitiæ littora transeat, bis ostia imponit. B

Vers. xvii. Mundo suæ origini adhuc vicino leges posita. 41. Bene autem cum diceret: *Quis conclusit ostiis mare*. Illico & tempus adjunxit, dicens: *Quando erumpebat, quasi de vulva procedens*. Quia videlicet tunc humano generi præceptis Legis obviavit, quando adhuc seculum suæ origini vicinum, quasi ab ortu proprio ad profectum vitæ carnalis exibat. De vulva quippe procedere, est in luce præsentis gloriæ carnaliter apparere. Et recte subjungitur: *Cum ponerem nubem vestimentum ejus*. Quia nimirum Deus hominibus non tunc aperta ostensione Cui tamen Deus nondum illuxerat. se intulit, sed dum eos ab errore perfidiæ eripuit, nec tamen illis claritatem sui luminis patefecit, quasi ex tenebris eos abstulit, sed adhuc nube vestivit: ut & pristina pravitatis acta relinquerent, & C tamen ventura bona adhuc certius non viderent. Unde & apte subditur: *Et caligine illud quasi pannis infantiæ obvolverem*. Dum enim rudes populos non aperta spiritus prædicatione edocuit, sed Sub litteræ caligine quasi pannis infantiæ obvolutus mundus. figurata locutione præceptis litteræ adstrinxit; adhuc infirma sapientes, verborum suorum caligine quasi panni infantiæ obvolvit: ut mandatis grossioribus ligati crescerent, ne male liberi in suis voluptatibus perirent. Quos ad viam justitiæ dum non jam caritas, sed adhuc timor adstringeret, [a] divina dispensatio quasi pressit ut nutriret. Infirmus namque populus cum præceptorum pannos nolens pertulit, ad [b] firmiorem statum ex ipsa sua ligatione pervenit. Quia enim timor D Prius timore ligatus, postea libertatem consecutus. cum prius a culpa coercuit, competenter postmodum in libertatem spiritus exivit. Hos pannos infantiæ, quos inchoantibus dedit, ipse per Pro- Ezech. 20. 25. phetam Dominus reprehendit, dicens: *Dedi eis præcepta non bona*. Mala enim quasi mala esse desinunt comparatione pejorum: & bona quasi bona non sunt comparatione meliorum. Nam sicut pejus delinquenti Judææ de Sodoma atque Sama- Ezech. 16. 13. ria dicitur: *Justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es*: ita melioribus novi Testamenti præceptis subsequentibus, præcepta bona quæ rudibus data sunt, non bona esse memorantur. Neque enim mentes usui vitæ carnalis inhærentes, evehi ab infimis possent, E nisi gradatim ducta prædicatione proficerent. Exod. 3. 22. Hinc quippe est quod in Ægypto positis, pio justoque moderamine latenti eorum concupiscentiæ condescenditur, & vicinorum suorum vasis aureis argenteisque sublatis, discendere jubentur. Exod. 20. 17. Lex vetus imperfecta & infirma. Qui ad Sina montem ducti, accepta Lege mox audiunt: *Non concupisces rem proximi tui*. Et hinc est, quod in eadem Lege oculum pro oculo, den- Exod. 21. 24. tem pro dente præcipiuntur exigere: & quandoque tamen revelata gratia, percussi maxillam alteram jubentur præbere. Quia enim plus semper ira Matth. 5. 39. in vindicta exigit, quam injuria accepit: dum discunt mala non multiplicius reddere, quandoque discerent ea & multiplicata sponte tolerare. Hinc est quod eumdem rudem populum a quibusdam prohibuit, quædam vero ei in usum pristinum servavit, sed hæc ipsa tamen in melioris vitæ figura composuit. Bruta namque animalia idolis in Ægypto mactabant: eique in usum postmodum animalium mactationem retinuit; sed idolorum cultum vetavit; ut dum de usu suo aliquid amitteret, consolaretur ejus infirmitas per hoc, quod de usu suo aliquid haberet. [c] Mira autem dispensatione consilii, quod ei Dominus de consuetudine carnali retinuit, hoc in figuram spiritus potentius vertit. Quid enim sacrificia illorum animalium, nisi unigeniti mortem designant? Quid sacrificia illorum animalium, nisi extinctionem carnalis nostræ vitæ significant? Unde ergo imbecillitati populi rudis condescenditur, inde ei per obumbratas allegoriarum species major fortitudo spiritus nuntiatur. Recte itaque dicitur: *Et caligine illud quasi pannis infantia obvolverem*; quia unde ejus teneritudinis infirma pertulit, [d] inde altam significationum spiritalium nubem fecit.

Vers. xviii. Immoderatis animi motibus apposita novæ vitæ præcepta exemplis Christi roborat. 42. Quem quia præceptorum limite ab immoderatis animi evagationibus cinxit, recte subjicit: *Circumdedi illud terminis meis*. Et quia hujus humani generis motus misso Mediatore coercuit, apte subjungit: *Et posuit vectem & ostia*. Vectem quippe & ostia posuit; quia Redemtore nostro contra culpas delinquentium misso, novæ vitæ prædicamenta firmavit. Clausa namque ostia opposito vecte roborantur. Vectem ergo Deus opposuit, quia contra lascivos motus humani generis unigenitum misit, qui præcepta spiritalia, quæ loquendo docuit, agendo solidavit. Bene autem subditur: *Et dixi: Hucusque venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos*. Hoc quippe mare ostia priora transcenderat; quia claustra Legis oppositæ humani tumoris unda [e] transiliebat. At postquam mundus oppositum sibi unigenitum reperit, elationis suæ impetum fregit, & transire non valuit; [f] quia ejus fortitudine furoris sui terminum clausum invenit. Unde recte per Prophetam dicitur: Psal. 113. 3. *Mare vidit, & fugit*. Possunt etiam per ostia apertæ passiones ejus non inconvenienter intelligi. Quibus ex occulto vectem posuit; quia eas ex invisibili divinitate roboravit. Contra quas mundi fluctus veniunt, sed fracti dissiliunt: quia superbi [g] eas videndo despiciunt, sed earum vires experiendo pertimescunt. Nam dum passiones unigeniti humanum genus prius irrisit, postmodum expavit; quasi contra opposita ostia more elidendi maris, & tumore elatum venit, & fractum virtute dissiluit.

Sed quia idcirco hoc ad beatum Job dicitur, ut de tot virtutibus cordis ejus gloria premeretur; ne sibi fortasse tribuat, [h] quod se stare sublimiter non ignorat, cum quanta ejus ædificatione sint dicta per-

a Laud. *divina dispensatione quasi pressit*.
b Idem cod. *ad firmiorum statum*.
c Turon. Laudun. Pratel. *miri .... dispensationi consilii*.
d Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *inde alteram*.
e Vindoc. Laud. Corb. Germ. Pratel. *saliebat*.
f Turon. & Corb. Germ. *quia ejus fortitudinem*. Pratel. & Corb. Germ. habent, *clausus invenit*, non *clausum*.
g Ita Corb. Germ. Laud. & codices ad quos factæ sunt edit. Paris 1495. & 1518. ac Basil. 1514. In Gilot. & aliis poster. legimus, *vivendo*, sicut in mss. Pratel. Utic. aliisque Norm.
h Turon. & Laud. *quod se non stare sublimiter non ignorat*. Lectionem nostram, quæ est omnium editorum, habent alii mss. præsertim Corb. Germ. Pratel. ceterique Norm. Eam confirmat quod in fine hujus libri legitur: *Beatus igitur Job, ne sibi tribuat, quod contra procellas cordis fortiter stat*. Quæ verba evertunt lectionem mss. Laud. & Turon.

pendimus, si hæc etiam moraliter disseramus. Dicat itaque:

Vers. 8.

CAPUT XIX. *Cor humanum fervens, quod Deus solus valet coercere.*

Quis conclusit ostiis mare?

43. Quid est mare, nisi cor nostrum furore turbidum, rixis amarum, elatione superbiæ tumidum, fraude malitiæ obscurum? Quod mare quantum sæviat, attendit quisquis [a] in se occultas cogitationum tentationes intelligit. Ecce enim jam perversa relinquimus, jam desideriis rectis inhæremus, jam prava opera foris abscindimus: sed tamen latenter intus ea, cum qua huc venimus, vitæ veteris procella fatigamur, quam nisi respectu judicii, & æterni pavore tormenti, immensi timoris claustra constringerent, cuncta in nobis penitus superædificati operis fundamenta corruissent. Si enim quod suggestionem sævit intrinsecus, per deliberationem foras erumperet; vitæ nostræ fabrica funditus eversa jacuisset. In iniquitate namque concepit, & in delicto editi, per insitæ corruptionis molestias pugnam nobiscum huc deferimus, quam cum labore vincamus. Unde & recte de hoc mari dicitur: *Quando erumpebat, quasi de vulva procedens.* Vulva enim pravæ cogitationis adolescentia est. De qua per Moysen Dominus dicit: *Sensus enim & cogitatio humani cordis prona est in malum ab adolescentia sua.* Corruptionis namque malum, quod unusquisque nostrum ab ortu desideriorum carnalium sumsit, [b] in provectu ætatis exercet: & nisi hoc citius divinæ formidinis manus reprimat, omne conditæ naturæ bonum repente culpa in profundum vorat. Nemo igitur sibi cogitationum suarum victoriam tribuat, cum Veritas dicat: *Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat, quasi de vulva procedens?* Quia nisi ab ipso cogitationis primordio, cordis fluctus gratia divina retineret, tentationum procellis mare sæviens, terram procul dubio humanæ mentis obruisset; ut salsis fluctibus perfusa aresceret, id est perniciosis carnis voluptatibus delectata deperiret. Solus ergo Dominus ostiis mare concludit, qui pravis motibus cordis claustra inspiratæ formidinis objicit. Quia vero ea quæ cernimus, sequi prohibemur, quia a corporearum rerum delectatione retundimur: [c] libet etiam ad invisibilia oculos mentis attollere, atque hæc ipsa quæ sequi præcipimur, videre. Sed quid agimus? Infirmis illa obtutibus necdum patent. Ecce ad eorum amorem vocamur, sed tamen a visione restringimur: quia & si quando aliquid furtim parumque aspicimus, sub incerto nimis adhuc visu caligamus. Unde apte subjungitur:

Psal. 50. 7. — *Gen. 8, 21.*

Vers. 9.

CAPUT XX. *Vers. xix. Hoc mare tenebris & caligine obvolvitur.*

Cum ponerem nubem vestimentum ejus, & caligine illud quasi pannis infantiæ obvolverem.

44. Hoc mare tumultuosum, videlicet cogitationibus [d] fluctuans cor nostrum nube vestitur; quia ne internam quietem pure conspiciat, inquietudinis suæ confusione tenebratur. Hoc mare caligine quasi pannis infantiæ obvolvitur, quia a contemplandis sublimibus, adhuc teneris sensibus suæ infirmitatis ligatur. Videamus Paulum quadam caligine quasi infantiæ pannis obvolutum dum ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.* Qui si se [e] ad comprehendenda cælestia infantem non cerneret, ætatis suæ ad hæc comparationem nullo modo præmisisset dicens: *cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus.* Tunc ergo ad robur juvenile conscendimus, cum forti sensu eam, ad quam tendimus, vitam videmus: nunc autem quia intentionis nostræ acies per infirmitatem suam ab interna luce retunditur, mens nostra ligata infantiæ pannis tenetur. Ubi apte subjungitur:

1. Cor. 13. 12.

Vers. 10.

CAPUT XIX. *Qui termini huic mari positi.*

Circumdedi illud terminis meis.

45. Terminis enim suis Dominus hoc mare circumdat, quia cor nostrum adhuc corruptionis suæ molestia & cura turbulentum sub mensura contemplationis humiliat: ut licet plus appetat, ultra tamen quam sibi conceditur, non ascendat. Vel certe terminis suis Dominus hoc mare circumdat; quia cor nostrum tentationibus tumidum occultis donorum distributionibus mitigat: modo agens ne prava suggestio, ad delectationem veniat, modo ne prava delectatio usque ad consensum prorumpat. Qui ergo illicitos motus cordis respicit, & in quibusdam eos usque ad consensum venire prohibet, in quibusdam vero illos etiam a delectatione restringit: nimirum furenti mari terminos imponit, ut nequaquam in opere exeat, sed intra sinum mentis tentationum submurmurans se unda collidat. Quæ quia tunc valenter restringitur, cum ei delectatione Dei atque inspiratis virtutibus obviatur, recte subjungitur:

Vers. 10. & 11.

Et posui vectem & ostia, & dixi: Hucusque venies, & non procedes amplius; & hic confringes tumentes fluctus tuos.

CAPUT XXII. *Virtutes dissipat illud mare sæviens, nisi caritate firmentur.*

46. Quid enim moraliter per ostia, nisi virtutes; quid per vectem, nisi robur caritatis accipimus? Hæc itaque ostia, scilicet operationum virtutes, mare sæviens dissipat, nisi eas ex occulto mentis opposita caritas adstringat. Facile autem omne virtutum bonum tentatione cordis irruente destruitur, nisi ab intimis fixa caritate solidetur. Unde & Paulus in suis prædicationibus dum quædam virtutum ostia mari tentationis opponeret, illico eisdem ostiis quasi robur vectis adjunxit, dicens: *Super omnia autem hæc caritatem habentes, quod est vinculum perfectionis.* Perfectionis enim vinculum caritas dicitur, quia omne bonum quod agitur, nimirum per illam, ne pereat, ligatur. A tentatore namque citius quodlibet opus evellitur, si solutum a vinculo caritatis invenitur: si autem mens Dei ac proximi dilectione constringitur, cum tentationum motus quælibet ei injusta suggesserint, obicem se illis ipsa dilectio opponit, & pravæ suasionis undas virtutum ostiis ac vecte intimi amoris frangit. Quia ergo Dominus per inspiratæ caritatis fortitudinem nascentia in corde vitia reprimit, insurgentis maris impetum per obserata claustra compescit. Ira fortasse in occulto exasperat: sed ne quies superna perdatur, perturbationi mentis officium linguæ subtrahitur: ne usque ad vocem exeat, quod in sinu cordis tumultuosum sonat. Luxuria in occultis cogitationibus [f] accenditur: sed ne supernam munditiam mens amittat, conceptæ immunditiæ ea quæ famulari poterant, membra castigat; ne usque ad corruptionem corporis exhalet fœtor cordis. [g] Avaritia stimulat: sed ne cælesti regno mens careat,

Coloss. 3. 14.

Vers. xx.

a Laud. *occultas cogitationes.*
b Vindoc. Ebroic. & al. *in provectu . . . se exerit.*
c Corb. Germ. & Vindoc. *libet jam.*
d Deest, *fluctuans*, in Corb. Germ. Pratel. & Vindoc.
e Ita Turon. Corb. Germ. Laud. Utic. & alii Norm. quibus consentit edit. Paris. 1495. In aliis legitur, *ad contemplanda.*
f Corb. Germ. Laudun. & Pratel. *accendit.*
g Corb. Germ. *cordis avaritia.*

carcat, [a] intra claustra se parsimoniæ contenta propriis ligat; ne in pravo se opere dilatet, & usque ad exteriores actus internæ concupiscentiæ æstus exsudet. Superbia inflat: sed ne veram celsitudinem amittat, considerando quisque quia pulvis est, ab altitudine se conceptæ elationis humiliat: certans nimirum, ne, quod in suggestione cogitationis tolerat, in exercitationem operis erumpat. Bene ergo dicitur: *Posui vectem & ostia, & dixi: Hucusque venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos*: quia dum electus quisque & tentatur vitiis, & tamen facere male suggesta renititur, quasi mare clausum tenetur. Quod etsi intus tumultuosis cogitationum fluctibus mentem percutit, statuta tamen bene vivendi littora non excedit. Quod mare quidem in tumorem se erigit, sed dum fixa deliberatione cordis illiditur, fractum redit. Beatus igitur Job ne sibi tribuat, quod contra procellas cordis fortiter stat, voce divina audiat: *Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat, quasi de vulva procedens*, & cetera. Ac si ei aperte diceretur: Incassum te exterius in bonis operibus pensas, si non me interius, qui in te tentationis undas compesco, consideras. Ut enim tu fluctus ferre possis in opere, meæ virtutis est, qui fluctus frango tentationis in corde.

a Laud. *intra claustra parsimoniæ contenta propriis ligatur*.

LIBER VIGESIMUS-NONUS.

Explicantur Capitis 38. Versus duo supra viginti a 12. ad 33. inclusive; multaque docentur præsertim de Satanæ artibus & insidiis, de gratia, de prædestinatione, reprobatione, occultisque Dei judiciis.

CAP. I. Dei filius in æterna nativitate nobis ignotus, nasci voluit in tempore, ut se imitandum præberet.

1. DOminus Deus noster Jesus Christus in eo quod virtus & sapientia Dei est, de Patre ante tempora natus est: vel potius quia [a] nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus verius semper natus. Non autem possumus dicere, semper nascitur; ne imperfectus videatur. At vero ut æternus designari valeat & perfectus, semper dicamus & natus: quatenus & natus, ad perfectionem pertineat, & semper, ad æternitatem (1. Cor. 1. 24.): ut quocumque modo illa essentia sine tempore, temporali valeat designari sermone: quamvis hoc ipso quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deviamus: quia quod factum non est, non potest dici perfectum. Et tamen infirmitatis nostræ verbis Dominus condescendens, ait: *Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est* (Matth. 5. 48.). In illa itaque nativitate divina ab humano genere cognosci non poterat: proinde in humanitate venit ut videretur, videri voluit ut imitaretur. Quæ carnis nativitas despecta visa est sapientibus mundi: contemserunt namque infirma humanitatis ejus, Deo hæc indigna judicantes. Cui tanto magis homo debitor fuit, quanto pro illo Deus etiam indigna suscepit. *Quia enim non cognovit mundus per sapientiam, Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis, salvos facere credentes* (1. Cor. 1. 21.). Ac si diceret: Cum Deum, qui est sapientia, nequaquam per sapientiam suam mundus inveniret, placuit ut Deum hominem factum [b] per humanitatis stultitiam cognosceret: quatenus ejus sapientia [c] ad nostra stulta descenderet, & lucem supernæ prudentiæ luto suæ carnis illuminata nostra cæcitas videret. Natus igitur ex Patre sine tempore, ex matre nasci est dignatus in tempore: ut per hoc quod ortum suum inter initium finemque concluderet, humanæ mentis oculis ortum, qui nec initio sumitur, nec fine angustatur, aperiret. Unde bene nunc ad beatum Job dicitur:

Vers. 12. *Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum?*

CAP. II. Rec. 11. O. 10 Domino, Ecclesia tamquam aurora, a tenebris in lucem versa.

2. Subaudis, ut ego. Ortus quippe divinitatis ejus ante & post non habet. Cui dum semper esse est per æternitatem, dum omne quod labitur circumscribit, intra semetipsum temporum discursus claudit. Ortus vero humanitatis ejus, quia & cœpit, & desiit; & ante & post habere a tempore accepit. Sed quia dum ipse umbras nostræ temporalitatis suscepit, lumen nobis suæ æternitatis infudit: [d] recte post hunc ortum quem creator sibi in tempore condidit, locum suum sine tempore aurora cognovit. Quia enim diluculum vel aurora a tenebris in lucem vertitur, non immerito diluculi vel auroræ nomine, omnis electorum Ecclesia designatur. Ipsa namque dum ab infidelitatis nocte ad lucem fidei ducitur, velut auroræ more in diem post tenebras splendore supernæ claritatis aperitur. Unde & bene in Canticis canticorum dicitur: *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens?* (Cant. 6. 9.) Sancta enim Ecclesia cælestis vitæ præmia appetens, aurora vocata est: quia dum peccatorum tenebras deserit, justitiæ luce fulgescit.

Ver. 11. Quamdiu vivimus, aurora est, non perfectus dies.

3. Habemus tamen subtilius aliquid, quod considerata qualitate diluculi vel auroræ pensemus. Aurora namque vel diluculum, noctem quidem præteriisse nuntiant, nec tamen diei claritatem integram ostentant: sed dum illam pellunt, hanc suscipiunt, lucem tenebris permixtam tenent. Quid itaque in hac vita omnes qui veritatem sequimur, nisi aurora vel diluculum sumus? quia & quædam jam quæ lucis sunt, agimus; & tamen in quibusdam adhuc tenebrarum reliquiis non caremus. Per Prophetam quippe Deo dicitur: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Psal. 142. 2.). Rursumque scriptum est: *In multis offendimus omnes* (Jacob. 3. 2.). Paulus quoque ait: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ; & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis* (Rom. 7. 23.). Ubi ergo lex peccati cum lege mentis contendit, profecto adhuc au-

a Vindoc. *nec cœpit esse*.
b Laud. & Corb. Germ. *per humanitatis stulta*.
c Ita Turon. Vindoc. Laudun. Corb. Germ. Ebroic. aliique Norm. editis habentibus, *ad nostram stultitiam*.
d Sic legendum probant tum mss. Anglic. & nostri, tum ipse contextus Job qui explanatur: *numquid post ortum*. In veteribus tamen edit. in Gilotiana, Vaticana & Gussanv. quibus favet Corb. Germ. ms. legitur, *recte per hunc ortum*. Ubi satis mirari non possumus acerbas Jamezii adversus Romanos editores querelas. *Quis*, inquit ad hunc locum, *excusare poterit extremam supinitatem Romanensium*, &c. Quasi vero priores ita scripserint; & eadem lectio non reperiatur in edit. Basil. 1583. & 1514. in Paris. 1488. 1495. 1518. & 1571. &c.

aurora est:, quia lux quæ jam emicuit, necdum A prætereuntes funditus tenebras pressit. Adhuc aurora est: quia dum lex carnis legem mentis, & lex mentis legem carnis percutit, inter se vicissim lux & umbra confligit. Unde rursum

Rom. 13. 12. Paulus cum diceret: *Nox præcessit*; nequaquam subdidit: Dies venit; sed, *Dies autem appropinquavit*. Qui enim post discessum noctis jam non venisse, sed appropinquasse diem insinuat, esse se proculdubio ante solem post tenebras adhuc in aurora demonstrat.

Dies erit, cum nullæ peccati tenebræ supererunt.

4. Tunc autem plene sancta electorum Ecclesia dies erit, cum ei admixta peccati umbra jam non erit. Tunc plene dies erit, quando interni luminis perfecto fervore claruerit. Tunc plene dies erit, quando nullam malorum suo- B rum tentantem memoriam tolerans, omnes a se tenebrarum etiam reliquias abscondet. Unde & bene hæc aurora quasi adhuc in transitu demonstratur, cum dicitur: *Et ostendisti auroræ locum suum*. Cui enim locus suus ostenditur, profecto ex alio ad aliud vocatur. Quid est

a enim locus auroræ, nisi perfecta claritas [a] visionis æternæ? Ad quem cum perducta venerit, jam de transactæ noctis tenebris nihil habet. Nunc autem adhuc tentationum molestias sustinens; quia per intentionem cordis ad aliud festinat Ecclesia, ad locum suum tendit aurora. Quem locum si mente non cerneret, in hujus

b vitæ nocte remaneret. [b] Sed cum quotidie contendit perfici, & in lucem quotidie augeri, lo- C cum suum jam conspicit, & plene sibi clarescere solem quærit. Locum suum aurora considerat, quando sancta anima ad contemplandam conditoris sui speciem flagrat. Ad locum suum pertingere aurora satagebat, cum David dice-

Psal. 41. 3. ret: *Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam & apparebo ante faciem* Dei? Locum suum veritas auroræ monstrabat, cum per Sa-

Eccli. 6. 8. lomonem diceret: *Quid habet amplius sapiens a stulto; & quid pauper, nisi ut pergat illuc ubi est vita?* Quem profecto locum etiam præcedentibus incarnationem suam patribus post ortum suum Dominus ostendit: quia nisi per prophetiæ spiritum, incarnandum supernæ patriæ regem cognoscerent, bona ejusdem patriæ quam essent D desiderabilia non viderent. Locum suum veritas

Johan. 17. 24. auroræ patefecit, cum Patrem coram discipulis petiit, dicens: *Pater, quos dedisti mihi, volo ut*

c *ubi ego sum*, [c] *& illi sint mecum*. Locum suum

Matth. 24. auroræ monstravit, cum diceret: *Ubicumque*

d *fuerit corpus*, [d] *illic congregabuntur & aquilæ*. Ad hunc locum, quem cognoverat, pervenire aurora festinabat, cum Paulus desiderium habere se diceret dissolvi, & cum Christo esse. Et

Philip. 1. 21. 2. Cor. 5. 1. rursum: *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum*. Et rursum: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis*. Bene autem post ortum E suum, locum proprium auroræ ostendisse se perhibet, quia futuræ retributionis beatitudinem priusquam per corpus ipse innotesceret, in paucorum intellectu continuit. Cum vero humanæ nativitatis infirma suscepit, venturæ claritatis A notitiam [e] in multitudinis innumeræ amore dilatavit. Sed cum divini operis mysterium sic misericordia peragat, ut tamen & ira comitetur, quatenus occultus arbiter alios respiciens redimat, alios deserens perdat: quia cognovimus, quomodo per incarnationem suam electos illuminet, audiamus nunc quomodo reprobos damnet. Sequitur:

Vers. 13. *Numquid tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea?*

CAP. III.

Rec. III. Dominus abjectos & humiles elegit.

5. Extrema terræ Dominus tenuit, quia in fine seculorum ad destitutam jam & alienigenis Regibus subditam synagogam venit; atque ex illa impios excussit, quia spiritalia fidei prædicamenta renuentes, etiam a carnalis sacrificii gloria repu- B lit. Vel certe extrema terræ tenuit, quia ex Judæa paucos abjectos & humiles elegit. Extrema

Matth. 4. 18. &c. terræ tenuit; quia legis doctores deserens, piscatores assumsit. Dumque ejus extrema tenet, ex ea impios excutit: quia dum infirmos fideles roborat, fortes in illa infideles damnat. Recte vero etiam, *concutiens*, addidit: quia per adventum

f suum [f] immensa formidine etiam reproborum corda commovit. Concussi quippe fuerant qui

g dicebant: *nihil proficimus, ecce totus mundus* [g] *post eum abiit*: Res autem quæ concutitur, huc illucque ducta fatigatur. Concussa ergo Judæa fuerat,

Johan. 7. 12. ibidem. Johan. 9. 33. Joan. 18. 30. quæ de Christo per alios dicebat: *Quia bonus est*. Et per alios resistebat, dicens: *Non, sed seducit turbas*. Per alios dicebat: *Nisi hic esset a Deo*, C *non poterat facere quidquam*. Atque ad extremum per alios clamat: *Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum*. Concussi quidem, sed non prostrati sunt reprobi, cum modo miracula obstupescentes cernerent, modo infirmitatis opprobria despicientes irriderent. An non concussi

Johan. 10. 24. fuerant, qui dicebant: *Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam*. Vel certe extrema terræ concussit & tenuit: quia cum infirma corda humilium pio timore terruit, nequaquam ea judicio districto dereliquit. Inde enim multitudo credentium in Deum robustius stetit, unde in se humiliata trepidavit. Nam quia eum Deus quem concutit tenet, insinuat per Prophetam, dicens: *Super quem requiescet spiri-*

Isai. 66. 2. sec. LXX. D *tus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* Quia eum quem concutit

h tenet, [h] Salomone attestante intimatur, quia ait:

Prov. 28. 14. *Beatus vir qui semper est pavidus: qui autem mentis est duræ, corruit in malum*. Igitur quia extrema Judææ Dominus in Apostolis tenuit, atque ex illa Scribas & Pharisæos ac Pontifices impietatis suæ merito exigente reprobavit; quid adhuc de eorum damnatione subdatur, audiamus. Sequitur:

Vers. 14. *Restituetur ut lutum signaculum, & stabit sicut vestimentum*.

CAP. IV.

Judæi ab lateritio opere prius liberati, dum terrena sapiunt, iterum ad lateres redierunt. Exod. 5. &c.

6. Quid aliud Dominus plebem Israeliticam, nisi lutum reperit, quam obsequiis Gentilium deditam, in Ægypto servientem lateribus invenit? E Quam dum tot miraculis ad terram repromissionis duxit, dum perductam cognitionis suæ scientia implevit, dum tot arcana secretorum ei per prophetiam contulit; quid eam aliud quam servandi mysterii signaculum fecit? [i] Ipsa quippe divina

i prophetia clausum continuit, quidquid de se Veritas

a Turon. Corb. Germ. Pratel. Laud. & alii, *visionis internæ*.
b Turon. *sed dum quotidie augeri locum suum jam conspicit, & plene sibi clarescere solem quærit*.
c Laud. *& illic sint mecum*.
d Corb. Germ. Pratel. Utic. & al. *illuc congregabuntur*.
e Laud. *in multitudinis innumeros amore dilatavit*.
f Ebroic. & al. Norman. *immensa fortitudine*. Colb. Germ. *in immensa formidine*.
g Laud. & Corb. Germ. *post eum vadit*.
h Corb. Germ. Vindoc. Laud. Pratel. *Salomone attestante nos instruit qui ait*.
i Sic Corb. Germ. Turon. Vindoc. & unus Ebroic. In Laud. legitur: *in ipsa quippe divina prophetia*. In Pratel. Uticens. & al. Norm. quos sequuntur editi, *ipsa quippe dum in Propheta*.

ritas in fine revelavit. Sed dum post tot divina secreta, post tot percepta miracula in Redemtoris sui adventu, plus terram quam veritatem dilexit, per sacerdotes dicens: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem*: quasi ad eos, quos in Ægypto reliquerat, lateres rediit: & quæ facta jam Dei signaculum fuerat, ad hoc se iterum quod deseruerat, inflexit: lutumque se post signaculum in oculis veritatis exhibuit, cum per impietatis malitiam accepti verbi mysteria perdidit, & sola terrena sapere quæ inquinant, elegit.

Johan. 11. 48.

Soli litteræ servientes Deo per caritatem adhærere noluerunt.

7. Ubi apte subjungitur; *Et stabit sicut vestimentum*. Impolita namque & grossiora vestimenta etiam cum induta fuerint, quia induentis membris bene applicata non inhærent, stare feruntur. Judæa igitur circa veritatis notitiam etiam cum servire videretur sicut vestimentum stetit; quia per exteriora mandata servire se Domino ostendit, sed adhærere ei [a] per caritatis intelligentiam noluit. [b] Dum solam in præceptis Dei litteram tenuit, & nequaquam se per spiritum sensibus intimis junxit, quasi ei qui se induerat, non adhæsit. Ubi & apte subjungitur:

Auferetur ab impiis lux sua.

Vers. 15.
CAP. V.
Cognitionem Legis amiserunt, quod credere veritati renuerint.

8. Quia dum credere veritati renuunt, cognitionem Legis in perpetuum amittunt: & dum de accepta Lege superbiunt, nimirum de scientiæ suæ gloria cæcantur. Scriptum quippe est: *Obscurentur oculi eorum, ne videant*. Rursumque scriptum est: *Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava*. Et rursum scriptum est: *In judicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant*. Et quia semetipsos de Legis operibus contra conditorem Legis extulerunt, apte subditur:

Psal. 68. 24. Is. 6. 10. Johan. 9. 39.

Et brachium excelsum conteretur.

Ibidem.
CAP. VI.
Superba Legis observatio reprobata.

9. Excelsum quippe brachium conteritur, quando prædicata fidei gratia, superba Legis operatio reprobatur, cum dicitur: *Ex operibus Legis non justificabitur omnis caro*.

Rom. 3. 20.

Extrema Ecclesiæ qui Deus & teneat & concutiat.

10. Cuncta tamen hæc intelligi & aliter possunt. Terram quippe Scriptura sacra vocare consuevit Ecclesiam. Extrema igitur terræ Dominus tenet & concutit, quia Ecclesiæ suæ ultima per adventum Antichristi persecutione immanissima turbari permittit, nec tamen permittendo deserit. Hanc terram aliquando Dominus tenet, & non concutit; aliquando tenet & concutit, quia modo eam tranquilla pace fidei possidet, modo commoveri impetu persecutionis jubet.

In Ecclesiæ persecutionibus falsi Christiani excutiuntur sicut paleæ.

11. Bene autem cum diceret: *Numquid tenuisti concutiens extrema terræ*, illico adjunxit: *Et excussisti impios ex ea?* Attestante enim Paulo, plerique in ea sunt, qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Impios ergo ex ea Dominus excutit; quia hi, quos nunc intima vitia possident, tunc in voraginem apertæ infidelitatis cadent, atque in acervum palearum transeunt, cum tentationis illius aura commoventur. Et quamvis se nunc sub specie fidei intra areæ sinum tegant, tunc nimirum extra granorum cumulum districti examinis ventilabro resilient.

Tit. 1. 16.

REG. XIV.

12. Unde & apte subjungitur: *Restituatur ut lutum signaculum*, Ac si aperte diceret: Hi qui nunc videntur in Ecclesiæ sinu signaculum, tunc ante oculos omnium restituentur ut lutum: id est, nequaquam judicia hominum de professione religionis fallunt, [c] sed quod terrena sapiant, demonstratur. Solet enim Scriptura sacra pro fide appellare signaculum, pro iniquitate lutum. Nam filius junior, qui consumta substantia ad patrem redit, in munere annulum accepit. Gentilis enim populus, qui immortalitate perdita, ad Deum pœnitendo revertitur, per fidei signaculum munitur. Unde & a sponso suo Ecclesiæ dicitur: *Pone me ut signaculum super cor tuum*. Idcirco namque signaculum rebus ponitur, ne qua diripientium præsumtione temerentur. Sponsus ergo [d] in corde signaculum ponitur, quando fidei ejus mysterium in custodia nostræ cogitationis imprimitur: ut ille infidelis servus, nimirum noster adversarius, cum signata fide corda considerat, tentando ea irrumpere non præsumat. [e] Per lutum vero terrena contagia demonstrantur, attestante Psalmista qui ait: *Eduxisti me de lacu miseriæ, & de luto fæcis*. Quia igitur multi in terrenis contagiis inventi, perducti ad Ecclesiam, cælestis fidei sacramento signantur, & tamen ab iniquis operibus non recedunt, seque nunc fidei velamine contegunt, sed cum tempus invenerint, quid sint veraciter ostendunt, recte dicitur: *Restituetur ut lutum signaculum*. Quos enim nunc fideles credimus, ipsos tunc fidei hostes inveniemus; & quamvis appareant non tentati signaculum, erunt proculdubio tentati lutum. Unde & recte dicitur, *Restituetur*; quia qualis eorum conscientia esse ante fidem potuit, [f] tales eos postmodum reproba vita convincit. De quibus apte subjungitur: *Et stabit sicut vestimentum*.

In illis signaculum fidei vertitur in lutum.

Luc. 15. 22.

Cant. 8. 6.

Psal. 39. 3.

Multis nunc quasi vestimentis ornatur Ecclesia, quibus, ingruente persecutione, nudabitur.

13. Tot nunc quasi vestibus sancta Ecclesia induitur, quot fidelium veneratione decoratur. Unde & ei ostensis Gentilibus, a Domino per Prophetam dicitur: *Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestietis*. Multis tamen quasi fidelibus nunc specietenus induitur: sed pulsante persecutionis impetu, tunc eis exuta nudabitur; de quorum sorte dicitur: *Et stabit sicut vestimenta*. Stare vero hoc loco ponitur, in peccato persistere. Unde scriptum est: *Et in via peccatorum non stetit*. Vel certe reprobus quisque sicut vestimentum stare dicitur, ut non posse stare monstretur: quia sicut induta vestis in visionis suæ specie per corpus tenditur, exuta autem fracta complicatur; ita unusquisque qui a sanctæ Ecclesiæ tunc statu recesserit, tensus ac decorus quasi dum indueretur, fuit; sed exutus postmodum, confractus atque abjectus jacebit. Si vero stare intelligimus perdurare: sicut vestimentum stat quisque reprobus, qui in hac vita quam diligit, breviter durat. Unde & per Prophetam dicitur: *Omnia sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis ea, & mutabuntur*. Hæc itaque, quæ allegoriarum nube tecta intulit, nunc verbis apertioribus innotescit, subdens:

Isai. 49. 18.

Psal. 1. 1.

Psal. 101. 38

Auferetur ab impiis lux sua.

Vers. 15.
CAPUT VII.

14. Neque enim eos nunc Dei lumen illustrat, qui iniquitatis suæ malitiam fidei nomine palliant.

a Alter Ebroic. *per caritatis indulgentiam*.
b In mss. Norm. hæc ad superiorem periodum pertinent, sicque legitur: *sed adhærere ei per caritatis intelligentiam* (al. *indulgentiam*) *noluit, dum solam . . . . litt. tenuit. Et nequaquam se . . . junxit, quia ei*, &c.
c Corb. Germ. Laud. Pratel. & al. Norm. *sed quam terrena sapiant*.
d Iidem cod. *in cor signaculum*.
e Pratel. & Corb. Germ. *per lutum vero quia terrena contagia demonstrantur, attestatur Proph.*
f Corb. Germ. & Laud. *tales eorum & postmodum reproba vita*.

Ver. 21. Rec. v. Credentibus, & male viventibus, fidei lumen auferetur.

Nam dum juxta prædicationem fidei vivere negligunt, & tamen eamdem fidem specietenus venerantur, honorem vitæ præsentis ex nomine religionis quærunt: hocque eis ex fide lucet, quod eos fides coram hominibus refovet. Sunt vero nonnulli, qui æterna quæ audiunt, veraciter credunt, & tamen eidem, quam tenent, fidei male vivendo contradicunt. Habent hi quoque [a] in tenebris lucem suam: quia dum perversa agunt, & tamen de Deo recta sentiunt, ne tenebrescant funditus, ex quadam parte fulgore luminis illustrantur. Qui dum plus terrena quam cælestia, plus quæ vident quam quæ audiunt, [b] diligunt, pulsante persecutionis articulo quod rectum credere videbantur, amittunt. Quod illo maxime tempore multiplicius agitur, quando surgente ipso iniquorum capite, in sanctam Ecclesiam persecutione ultima, liberis suis viribus ejus fortitudo grassatur. Ibi tunc cor uniuscujusque ostenditur, ubi quidquid in occultis latebat aperitur; & qui nunc ore sunt pii, & corde sunt impii, publicata malitia corruunt, & lucem fidei quam specietenus tenuerant, perdunt. Sed inter hæc necesse est ut unusquisque nostrum ad cordis sui secretum redeat, & actionis suæ damna pertimescat, ne exigentibus meritis, per districtam justitiam judiciorum Dei in talium hominum numerum incurrat.

Maxime persecutionis Antichristi tempore.

Rec. vi. Jam in membris suis vivit & saevit Antichristus.

15. Nemo autem sibi incaute blandiatur, & idcirco [c] se a tali casu extraneum credat, quia ad illius tempestatis procellam pervenire se non existimat. O quanti illius tentationis tempora non viderunt, & tamen in ejus tentationis procella versantur. Cain tempus Antichristi non vidit, & tamen membrum Antichristi per meritum fuit. Judas sævitiam persecutionis illius ignoravit, [d] & tamen viribus crudelitatis ejus, avaritia suadente succubuit. Simon divisus longe ab Antichristi temporibus extitit, & tamen ejus se superbiæ, miraculorum potentiam perverse appetendo, conjunxit. Sic iniquum corpus suo capiti, sic membris membra junguntur, cum & cognitione se nesciunt, & tamen prava sibi actione copulantur. Neque enim Pergamus Balaam libros aut verba cognoverat, & tamen ejus nequitiam sequens, [e] voce supernæ increpationis audiebat: *Habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere & fornicari.* Thyatiræ quoque Ecclesiam ab Jezabel notitia [f] & tempora & loca dividebant: sed quia eam par vitæ reatus adstrinxerat, inesse ei Jezabel dicitur, atque operibus perversis insistere, Angelo attestante, qui ait: *Habeo adversus te aliqua; quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere & seducere servos, fornicari & manducare de idolothytis.* Ecce quia reperiri potuerunt, qui Jezabel vitam reproba actione secuti sunt, Jezabel illic inventa memoratur: quia videlicet pravum corpus conjuncti mores unum faciunt, etiam si hoc loca vel tempora scindunt. Unde fit, ut in perversis suis imitatoribus & iniquus quisque maneat qui jam præteriit, & in suis operatoribus ipse iniquorum auctor jam appareat, qui necdum venit. Hinc Johannes ait: *Nunc Antichristi multi facti sunt;* quia iniqui omnes jam ejus membra sunt, quæ scilicet perverse edita caput suum male vivendo prævenerunt. Hinc Paulus ait: *Ut revelatur in suo tempore; nam mysterium jam operatur iniquitatis.* Ac si diceret: Tunc Antichristus manifestus videbitur; nam in cordibus iniquorum secreta sua jam nunc occultus operatur. Ut enim de apertioribus criminibus taceam, ecce alius fratri in corde suo tacitus invidet, & si occasionem reperiat, eum supplantare contendit: cujus alterius membrum est, nisi ejus, de quo scriptum est: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum?* Alius magni meriti esse se æstimans, per tumorem cordis cunctis se præferens, omnes semetipsos inferiores credit: cujus alterius membrum est, nisi ejus de quo scriptum est: *Omne sublime videt,* [g] *& ipse est rex super universos filios superbiæ?* Alius mundi hujus potentiam quærit, non quo aliis prosit, sed quo ipse alteri subditus non sit: cujus alterius membrum est, nisi ejus, de quo scriptum est: *Qui dixit, Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: ascendam super altitudinem nubium: similis ero Altissimo?* Solus quippe Altissimus ita dominatur super omnia, ut alteri subesse non possit. Quem diabolus imitari perverse voluit, cum suum dominium quærens, ei subesse recusavit. Imitatur ergo diabolum quisquis idcirco potestatem suam appetit, quia ei qui sibi est superna ordinatione præpositus, subesse fastidit.

Gen. 4. Matth. 26. 15. Act. 8. 19. Apoc. 2. 14. Ibid. 20. 1. Johan. 2. 18. 2. Thess. 2. 2. Sap. 2. 24. Job. 41. 25. Isai. 14. 13.

Ver. 22. Infidelitatis rei sunt, qui veritatem negant.

16. Sunt præterea plurima, quæ quosdam in ipsa pace Ecclesiæ constitutos, infideles esse renuntient. Video namque nonnullos ita personam potentis accipere, ut requisiti ab eo, pro favore ejus non dubitent in causa proximi veritatem negare. Et quis est veritas, nisi ille qui dixit: *Ego sum via, veritas, & vita?* Neque enim Johannes Baptista de confessione Christi, sed de justitiæ veritate requisitus occubuit; sed quia Christus est veritas, ad mortem usque idcirco pro Christo, quia videlicet pro veritate, pervenit. Ponamus ergo ante oculos quod aliquis percunctatus personam potentis accepit, & ne verbi saltem injuriam pateretur, veritatem negavit. Quid rogo iste faceret in dolore pœnarum, qui Christum erubuit inter flagella verborum? Ecce & post hæc ante oculos hominum adhuc Christianus est, & tamen si eum Dominus districte disposuit judicare, jam non est.

Joan. 14. 6. Marc. 6. 28.

Et qui corrigere, cum teneantur, negligunt.

17. Video autem alios, quibus per locum magisterii, exhortandi sunt officia arguendique commissa, qui vident aliquid illicitum admitti, & tamen dum quorumdam potentum offendere gratiam metuunt, arguere non præsumunt. Quisquis iste est, quid aliud facit, nisi videt lupum venientem, & fugit? Fugit, quia tacuit: tacuit, quia despecta æterna gratia, temporalem gloriam plus amavit. Ecce ante potentis faciem intra sui se latebras silentii abscondit, & sicut persecutioni publicę, [h] sic occulto locum dedit timori. Bene de talibus dicitur: *Dilexerunt gloriam hominum magis quam Dei.* Quisquis igitur talis est, si hæc districte judicantur, etsi persecutio publica defuit, tamen tacen-

Johan. 10. 12. Johan. 12. 43.

do

a Corb. Germ. Vindoc. Pratel. Utic. *inter tenebras.*

b Luxatus hic locus omissione verbi, *diligunt*, in edit. Gilot. Vatic. & aliis non paucis, restitutus est ope mss. Anglic. & Gallican. necnon vet. edit. Paris. & Basil.

c Ita Corb. Germ. Vindoc. Ebroic. aliique Norman. ac vet. edit. Paris. 1488. & 1495. In edit. Paris. 1518. & in Basil. 1503. ac 1514. legitur simpliciter: *se a tali extraneum credat.* In recent. habes *occasu*, pro *casu*.

d Corb. Germ. Ebroic. aliique Norm. & vetus edit. Paris. *& tamen furi crudelitatis . . . succubuit.* Laud. *& tamen furo crudelitatis ejus avaritia suadentis subcubuit.*

e Vindoc. Laud. Pratel. &c. *vocem supernæ increpationis.*

f Laud. *tempora longa dividebant.*

g Idem cod. *& ipse est rex superbia, super universos filios.*

h Turon. *sic occultum locum dedit timori.* Laudun. *sic occulte locum dedit timori.*

Non desunt in pace Ecclesiæ Antichristi tentamenta.

do Christum negavit. Non ergo desunt vel in A pace Ecclesiæ Antichristi tentamenta. Nemo itaque illa persecutionis extremæ tempora quasi sola perhorrescat. Apud iniquos namque quotidie res Antichristi agitur, quia in eorum cordibus mysterium suum jam nunc occultus operatur. Et si multi nunc specietenus intra Ecclesiam constituti simulant se esse quod non sunt, in adventu tamen judicis prodentur quod sunt; de quibus bene Salomon ait: *Vidi impios sepultos, qui etiam cum adhuc viverent, in loco sancto erant, & laudabantur in civitate, quasi justorum operum.* (Eccle. 8. 10.) Igitur postquam de iniquis dictum est, *Restituetur ut lutum signaculum, & stabit sicut vestimentum, & auferetur ab impiis lux sua;* quod utique in illa est Antichristi persecutione faciendum; B mox de ejusdem Antichristi [a] perditione nos consolans, ait:

Et brachium excelsum conteretur. (Vers. 15.)

CAPUT VIII. *Antichristi superbia & casus.*

18. Quid namque aliud excelsum brachium accipitur, nisi superba Antichristi celsitudo, quæ super reprobas mentes hominum fastu gloriæ secularis erigitur, ita ut homo peccator, & tamen æstimari homo despiciens, Deum se super homines mentiatur? Unde & Paulus Apostolus dicit: *in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus.* (2. Thes. 2. 4.) Cujus ut tumorem plenius ostenderet: præmisit: *Qui adversatur & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur.* (Ibidem.) Deus enim C dici aliquando & homo potest, juxta quod ad Moysen dicitur: *Ecce constitui te Deum Pharaonis.* (Exod. 7. 1.) Deus vero coli purus homo non potest. Quia vero se Antichristus & super sanctos quosque homines, & super ipsius potentiam divinitatis extollit, per exactum sibi nomen gloriæ, & hoc quod Deus dicitur, & hoc quod Deus colitur, transire conatur. Notandum vero est, in quantam superbiæ foveam cecidit, qui in mensura ruinæ qua lapsus est, non permansit. Diabolus quippe vel homo a statu conditionis propriæ elata mente corruerunt, ut vel ille diceret: *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo:* (Isai. 14. 14.) vel iste audiens crederet: *Aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii.* (Genes. 3. 5.) Idcirco ergo uterque cecidit, D quia esse Deo similis non per justitiam, sed per potentiam concupivit. Sed homo per gratiam liberatus, qui Dei similitudinem perverse appetendo ceciderat, in reatu criminis sui longe Deo imparem se esse cognoscens clamat: *Domine quis similis tibi?* (Psal. 88. 8.) Diabolus vero in lapsu sui criminis juste dimissus, in mensura ruinæ suæ minime permansit; sed quanto diutius ab omnipotentis gratia defuit, tanto magis reatum criminis cumulavit. Nam qui ideo cecidit, quia perverso ordine Deo esse similis voluit, eousque perductus est, ut in Antichristum veniens, videri Deo similis dedignetur, atque eum quem habere non potuit superbus æqualem, damnatus inferiorem putet. Nam cum de illo hoc quod jam E præmisimus, dicitur: *Extollens se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur:* (2. Thess. 2. 4.) aperte monstratur, quia appetendo dudum Dei similitudinem, quasi juxta Deum erigere se voluit, sed in superbiæ culpa crescendo, jam se supra omne quod Deus dicitur & colitur, extollit. Quia ergo hæc ejus superbia districti judicii erit adventu ferienda, sicut scriptum

Angelus & homo lapsi, quia Deo similes esse per potentiam, non per justitiam, voluerunt.

A est: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui,* (Ibid. 8.) recte dicitur: *Et brachium excelsum conteretur.*

Verbi divini, quo plus teritur, virtus magis augetur.

19. Cuncta tamen hæc, quæ bis discussa sunt, adhuc intelligi & aliter possunt. Verba enim Dei quasi pigmenta quædam nostri sunt adjutorii. Et sicut pigmentum quanto plus teritur, tanto plus in poculo ejus virtus augetur; ita divina eloquia [b] quo magis exponendo conterimus, eo audientes amplius quasi bibentes juvamus. Quia igitur misericors Deus diu peccata hominum tolerat, & cum jam vicinum finem respicit, plerumque mentes peccantium immutat, recte de se, vim tantæ pietatis insinuans, ait:

B *Numquid tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea?* (Vers. 13.)

CAP. IX. *Deus hominem non deserit, & in extremis electos sollicitius purgat.*

20. Per terram quippe, homo infima sapiens designatur, cui peccanti dictum est: *Terra es, & in terram ibis.* (Genes. 3. 19.) Sed quia pius conditor facturam suam non deserit, mala hominum [c] & per suam sapientiam tolerat, & per eorum quandoque conversionem relaxat. Cum autem duras atque insensibiles mentes respicit, modo eas minis, modo verberibus, modo revelationibus terret; ut quæ pessima securitate [d] duruerant, salubri timore mollescant, quatenus vel sero redeant, & hoc ipsum saltem, quod diu expectati sunt, erubescant. Sic enim Dominus quia extrema vitæ nostræ plus judicat, & C idcirco electos suos in fine sollicitius purgat. Scriptum quippe est: *Deus judicabit fines terræ.* (1 Reg. 2. 10.) Tanto ergo impensius ultimis nostris invigilat, quanto in ipsis pendere initia vitæ sequentis pensat. Quod quia misericorditer facit, pietate sua in medium deducta, qua etiam sero conversos peccatores recipit, beati Job justitiam erudit, dicens: *Numquid tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea?* Subaudis, ut ego, qui in suis ultimis sæpe peccatores terrendo concutio, convertendo teneo, atque ab eorum cordibus impios cogitationum motus evello. Et recte beato Job Dominus, quomodo juxta finem peccatores convertat, insinuat. Ac si aperte dicat: Misericordiæ meæ potentiam respice, & tuæ justitiæ elationem preme. Quæ extrema D hominis quia etiam cum convertitur per carnis mortem, illa antiquæ culpæ vindicta comitatur, protinus insinuat, cum dicit:

Restituetur ut lutum signaculum, & stabit sicut vestimentum. (Vers. 14.)

CAP. X. *Homo Dei signaculum & imago, in pœnam superbiæ, per mortem fit terra & cinis.*

21. Hominem quippe Dominus, quem ad suam similitudinem condidit, quasi quoddam suæ potentiæ signaculum fecit. Quod tamen ut lutum restituetur; quia licet æterna supplicia per conversionem fugiat, in ultione tamen perpetratæ superbiæ carnis morte damnatur. Ex luto quippe homo conditus, & mentis accepta ratione, similitudine divinæ imaginis decoratus, elatione cordis intumescens, quod de infimis formatus esset, oblitus est. E Unde mira conditoris justitia actum est, ut quia per sensum intumuit, quem rationabilem accepit, rursus terra per mortem fieret, quam esse se considerare humiliter noluit: & quia peccando Dei similitudinem perdidit, moriendo vero ad limi sui materiam redit, recte dicitur: *Restituetur ut lutum signaculum.* Et quia de corpore dum spiritus vocatur, quodam quasi involucro suæ carnis exuitur,

apte

a In Gilot. edit. ac al. recent. *persecutione*; fortasse quod incongruum judicarent, Deum nos *de Antichristi perditione consolari*. Sed sensus est, Deum nobis consolationum afferre, prænuntiata futura Antichristi perditione.

b Gussanvill. ac nonnulli edit. *quo magis exponendo contemnitur, eo audientes . . . . juvantur*. Quod emendavimus ex mss. Anglic. Norman. Laub. & Corb. Germ.

c Ita Vindoc. Ebroic. aliique Norm. Laudun. &c. At editi cum ms. Corb. Germ. *& per suam patientiam tolerat*. Fortasse perpendentes, *tolerare*, ad *patientiam* potius pertinere quam ad *sapientiam*, vocem hanc in alteram mutandam censuerunt.

d Laud. *duraverant*.

apte de eodem luto subjungitur: *Et stabit sicut vestimentum*. Lutum namque nostrum sicut vestimentum stare, est usque ad resurrectionis tempus inane exutumque perdurare. Sed quia hanc pœnam superbiæ nec illi transeunt, qui & eamdem superbiam vivendo humiliter vincunt; quæ sit superbientium specialis pœna, subjungit dicens:

Vers. 15. *Auferetur ab impiis lux sua, & brachium excelsum confringetur.*

CAPUT XI. Mors quæ electos luci restituit reprobis lucem, nimirum præsentis vitæ gloriam tollit.

22. Mors enim carnis, quæ electos luci suæ restituit, lucem suam reprobis tollit. Lux namque superbientis, est gloria vitæ præsentis. Quæ ei lux tunc subrahitur, cum per carnis interitum [a] ad retributionum suarum tenebras vocatur. Ibi tunc excelsum brachium confringitur, quia celsitudo cordis ultra naturæ ordinem violenter arrepta, opprimentis se divinæ justitiæ mole dissipatur: ut quia se perverse in brevi erexerat, per pondus judicii in æternum fracta cognoscat. Nullus autem nostrum quid post mortem sequeretur, agnosceret, nisi vitæ nostræ conditor ad pœnam usque mortis nostræ veniret. Nisi enim ipse misericorditer infima peteret, nequaquam nos post suam imaginem perditos juste ad summa revocaret. Unde & recte subjungitur.

Vers. 16. *Numquid ingressus es profundum maris, & in novissimis abyssi deambulasti?*

CAPUT XII. Dominus non solum in mundum, sed etiam in infernum, pro nobis descendit.

23. Ac si dicat: Ut ego, qui non solum mare, id est seculum per assumtam humanam carnem atque animam petii; sed etiam per eam sponte in morte positam, usque ad ultima inferni, quasi ad maris profunda descendi. Si enim mare, more divini eloquii, saculum debet intelligi, nihil prohibet profunda maris, inferni claustra sentiri. Quod profundum maris Dominus petiit, cum inferni novissima, electorum suorum animas erepturus, intravit. Unde & per Prophetam dicitur: *Posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati*. (Isai. 51. 10.) Hoc namque profundum maris ante Redemtoris adventum non via, sed carcer fuit: quia in se etiam bonorum animas, quamvis non in locis pœnalibus, clausit. Quod tamen profundum viam Dominus posuit; quia illuc veniens, electos suos a claustris inferni ad cælestia transire concessit. Unde & apte illic dicitur: *Ut transirent liberati*. (Ibid. 10.) Quod vero profundum maris dixerat, hoc aliis verbis replicans, abyssi novissimum vocat: quia sicut aquarum abyssus nulla nostra visione comprehenditur, ita occulta inferni nullo a nobis [b] cognitionis sensu penetrantur. Qui enim hinc subtrahantur cernimus, sed quæ illos juxta meritum retributio suppliciorum maneat, non videmus.

VET. VI. In inferno deambulavit, quia liber ad ligatos venit.

24. Vigilanti vero est cura pensandum, quod [c] in novissimo abyssi deambulasse se perhibet. Deambulare quippe non constricti, sed liberi est. Quem enim vincula stringunt, ejus nihilominus gressus impediunt. Quia igitur Dominus nulla peccati vincula pertulit, in inferno deambulavit. Liber quippe ad ligatos venit: Unde scriptum est: *Factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber*. (Psal. 87. 5.) In novissimis ergo abyssi Domino deambulare, est in loco damnationis, nihil suæ retentionis invenire, attestante Petro, qui ait: *Solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo*. (Act. 2. 24.) Vel certe, quia deambulando nos cum de loco ad locum ducimur, hic illicque præsentes invenimur; deambulasse in inferno Dominus dicitur, ut electis animabus in locis singulis per divinitatis potentiam præsens fuisse monstraretur. Unde & spiritus sapientiæ mobilis describitur, ut per hoc quod nusquam deest, ubique nobis occurrere designetur. (Sap. 6. 24.) Quam descensionem suam Dominus tanto mirabilem respicit, quanto eam redemto homini crebrius infundit. Eam namque adhuc replicans subdit:

Vers. 7. 17. *Numquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti?*

CAPUT XIII. Portas mortis, hoc est potestates adversas superavit.

25. Portæ enim mortis, sunt potestates adversæ. Quas descendens Dominus aperuit, quia earum fortitudinem moriendo superavit. Quæ appellatione quoque alia, tenebrosa ostia vocantur: quia dum per occultationis suæ insidias non videntur, deceptis mentibus viam mortis aperiunt. Quæ tenebrosa ostia Dominus videt: quia immundorum spirituum fraudulentam malitiam & respicit & premit. Quos nisi ipse nobis nescientibus videndo prohiberet, & nil de insidiis eorum mens nostra cognosceret, & eisdem insidiis capta deperiret. Quæ tenebrosa etiam nos ostia cernimus, quando supernæ lucis radiis illustramur. Unde & per Prophetam dicitur: *Dominus mihi adjutor est, & ego videbo inimicos meos*. (Psal. 117. 7.) Hostes igitur nostros ipse videt, qui suo eos munere nobis visibiles facit. Vel certe tenebrosa tunc ostia Dominus vidit, cum claustra inferni penetrans, crudeles spiritus percullit, & mortis præpositos moriendo damnavit. Quod idcirco hic non adhuc de futuro, sed jam de præterito dicitur; quia hoc quod facturus erat in opere, nimirum jam fecerat in prædestinatione. Quia vero post mortem resurrectionemque ejus crevit Ecclesia, atque in cunctis est gentibus dilatata, apte subjungitur:

Vers. 18. *Numquid considerasti latitudinem terræ?*

CAPUT XIV. VET. VII. Morte Christi crevit Ecclesia.

26. Dum enim Dominus angustias mortis petiit, fidem suam in gentibus dilatavit, atque ad innumera corda credentium, sanctam Ecclesiam extendit. Cui per prophetam dicitur: *Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida: ad dexteram enim & ad lævam penetrabis, & semen tuum gentes hereditabit*. (Isai. 54. 2.) Quæ latitudo terræ profecto non fieret, nisi ipse prius & vitam quam novimus, moriendo despiceret, & vitam quam non novimus, resurgendo monstraret. In morte quippe sua nostræ oculos mentis aperuit, & quæ esset vita quæ sequeretur, ostendit. Unde & hunc in Evangelio ordinem tenens, discipulis dicit: *Sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum per omnes gentes*. (Luc. 24. 46.) Pauci enim ex plebe Israelitica ipso prædicante crediderunt: innumeri vero gentium populi viam vitæ moriente illo secuti sunt. Superbos namque dum adhuc passibilis viveret, pertulit, [d] a passibili vero vita mortuus stravit. Quod bene Samson in semetipso dudum figuraliter expressit, qui paucos quidem dum viveret interemit; destructo autem templo, hostes innumeros cum moreretur occidit: (Judic. 16. 30.) quia nimirum Dominus ab elatione superbiæ paucos cum viveret, plures vero cum templum (Johan. 2. 19.)

Tamquam Samson, plures hostium moriens extinxit, quam vivens.

a Sic Turon. Ebroic. aliique Norman. cum Laud. Pro retributionum, editi habent, rationum. Ipsis favet Corb. Germ. in quo prius legebatur, orationum.

b Laud. Ebroic. & alii Norm. cogitationis sensu.

c Laud. & Corb. Germ. *in novissima*.

d Ita Vindoc. Corb. Germ. Pratel. Utic. Consentit Laudun. nisi quod pro, *mortuus*, mendose legitur, *mortuos*. Al edit. *a passibili vero vita multos dum moreretur stravit*.

plum sui corporis solveretur extinxit; atque electos ex gentibus, quos vivendo sustinuit, simul omnes moriendo prostravit. Recte itaque postquam inferna penetrasse se docuit, considerandam mox terræ latitudinem subjunxit: *Numquid considerasti latitudinem terræ?* Ac si flagellato homini diceret: Perpende quid pertuli, & pensa quod emi; nec queraris ipse de verbere, dum nescis quæ te præmia maneant in retributione. Inter hæc itaque verba creatoris operæ pretium puto, si a bono communi ac publico parumper oculos flectimus, & quid in singulis nobis latenter agat, intuemur. Dicit enim:

Numquid ingressus es profundum maris?

Vers. 16. CAPUT XV. Rec. ver. Maris profundum Deus ingreditur, cum peccatoris mentem visitat.

27. Mare quippe est mens humana: cujus profunda Deus ingreditur, quando per cognitionem suam ad lamenta pœnitentiæ ab intimis cogitationibus perturbatur, quando prioris vitæ nequitias ad memoriam reducit, & fluctuantem [a] in confusione sua animum concutit. Profundum maris Deus penetrat, quando etiam desperata corda permutat. [b] Ipse enim mare intrat, quando cor seculare humiliat: profundum maris ingreditur, quando visitare mentes etiam pressas sceleribus non dedignatur. Unde & recte percunctando subjungitur: *Et in novissimis abyssi deambulasti?* [c] Quæ enim est abyssus, nisi mens humana quæ dum semetipsam comprehendere non valet, sese in omne quod est, velut obscura abyssus latet? Unde bene per Prophetam dicitur: *Dedit abyssus vocem suam, ab altitudine phantasiæ suæ*: quia dum semetipsam mens humana non penetrat, ex comparatione sui, divinæ naturæ potentiam quam comprehendere non sufficit, humilius laudat.

Habac. 3. 19.

In novissimis abyssi deambulat, cum nequissimorum corda convertit.

28. In novissimis ergo abyssi Deo deambulare, est etiam nequissimorum corda hominum convertere, & desperatas mentes visitationis suæ vestigiis tangendo, mirabiliter reformare. Cum enim post immensa scelera unusquisque compungitur, quid aliud quam in novissimis abyssi Deus deambulans videtur? Quasi in abysso namque Deus deambulat, cum obscurum cor penetrans, fluctus invisibiles vitiorum calcat. Plerumque enim præterita alia plangimus, & aliis præsentibus urgemur: ut modo superbia, modo ira, modo luxuria, modo avaritia tentante fatigemur. Sed cum cuncta hæc in corde nostro Dominus occultæ visitationis suæ timore reprimit, quid aliud quam in abysso gressus ponit? Quos gressus mente conspicimus, quando contra insurgentia vitia, quomodo timoris ejus obvient dona, pensamus. Hos namque gressus Propheta conspexerat, cum dicebat: *Visi sunt ingressus tui Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto ipsius.* Qui enim inordinatos motus animi, divinorum judiciorum memoria in se reprimi conspicit, quasi deambulantis in se gressus Domini videt. Dicatur ergo beato Job: *Numquid ingressus es profundum maris, & in novissimis abyssi deambulasti?* Subaudis, ut ego, qui mira misericordia in peccatorum cordibus modo iram, modo luxuriam, modo avaritiam, modo surgentem

Ps. 67. 25.

superbiam calco? Ac si ei aperte diceretur: Si latentia cordis vitia me solum reprimere conspicis, tu extolli de propria justificatione cessabis. Et quia cum divinitus visitamur, etiam de occultis & illicitis motibus mentis ad confessionem ducimur, recte subjungitur:

Vet. vers.

Numquid apertæ sunt tibi portæ mortis?

Vers. 17. CAPUT XVI. Portæ mortis sunt cogitationes pravæ, quas Deo per confessionem pandimus.

29. Portæ enim mortis sunt cogitationes pravæ: quas Deo pandimus, quando eas in pœnitentia flendo confitemur. Quas etiam non confessas intuetur, sed confessas ingreditur. Tunc quippe viam sibi in portis aperit, quando solutis pravis cogitationibus, ad nos post confessionem venit. Quæ portæ mortis idcirco vocatæ sunt; quia profecto via ad interitum per iniquas [d] semper cogitationes aperitur. Quod adhuc replicatur, cum subditur:

Et ostia tenebrosa vidisti?

Ibidem. Tenebrosa ostia sunt latentia mentis mala.

30. Tenebrosa namque ostia sunt latentia mentis mala, quæ & haberi intrinsecus possunt, & tamen ab altero videri non possunt. Quæ tamen Dominus cernit, quando ea occulto respectu gratiæ destruit. Scriptum quippe est: *Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.* Et quia omne vitium angustat, omnis vero virtus animum dilatat, post destructa vitia recte subjungitur: *Numquid considerasti latitudinem terræ?* Nisi enim virtus animum dilataret, nequaquam Paulus Corinthiis diceret: *Dilatamini & vos, & nolite jugum ducere cum infidelibus.* Solerter vero intuendum est quod dicitur:

Prov. 20. 8.

2. Cor. 6. 13.

Considerasti latitudinem terræ?

Vers. 18. CAPUT XVII. Sancti dum exterius angustiis premuntur, intus dilatantur.

31. Latitudo namque [e] bonorum interiorum nequaquam comprehenditur, nisi caute consideretur. Nam plerumque eos exterius inopia humiliat, pœnæ cruciatus angustat; sed tamen inter hæc semper interior fortitudo [f] se usque ad speranda cælestia dilatat. Angustati Apostoli exterius fuerant, quando flagella sustinebant: sed in magna stabant intus latitudine liberi, qui apud se hæc eadem flagella in gaudium verterant. Scriptum namque est: *Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* Hanc latitudinem inter angustias Paulus invenerat, qui dicebat: *Scire autem vos volo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelii, ita ut vincula mea manifesta fierent in omni prætorio.* Hanc latitudinem David inter angustias [g] obtinebat, dicens: *In tribulatione dilatasti me.* Tunc itaque hæc terra, id est sanctorum conscientia dilatatur, cum mundi hujus adversitatibus exterius premitur. Nam cum a præsentis vitæ securitate repellitur, intus ad se impingitur, ut ad speranda superna tendatur. Cumque evagari exterius non permittitur, quasi in sinum suum revocata dilatatur. Nos autem quæ boni viri adversa tolerent cernimus, sed intus quantum gaudeant non videmus. Mentis eorum latitudinem modo in verbis, modo in operibus [h] considerando cognoscimus, sed tamen quanta in eis amplitudo sit ejusdem latitudinis ignoramus. Audiat ergo

Act. 5. 41.

Philip. 1. 12.

Psal. 4. 2.

a Ebroic. & alii Norm. *in confessione sua animum convertit.* In Vindoc. quoque legitur, *convertit.*
b Vindoc. Laud. Pratel. &c. *sic enim mare intrat.* Corb. Germ. *si enim.*
c Ebroic. & alii, *quid enim est.*
d Abest *semper*, a Pratel. & nonnullis. Sane abjiciendum videretur, nisi de solis adultis hic esset sermo: constat enim infantes in originali labe morientes, ad interitum pergere per aliam quam pravarum cogitationum januam.
e Ebroic. aliique Norm. & Laud. *bonorum interiorum est*, & *nequaquam.* Ipsis concinit Corb. Germ. in quo præterea legitur *ante*, pro *caute.*
f Deest *se*, in Corb. Germ. Pratell. Utic. & al. sicque legitur, *fortitudo... dilatat*; quemadmodum superius, *inopia humiliat, cruciatus angustat.*
g Turon. & Laud. *optabit.* Sed melius legitur *obtinebat*, in Corb. Germ. Pratel. Utic. & plerisque.
h Pratel. *considerandam cognoscimus.*

a go humana sapientia, & se insipientem [a] discat: A *Numquid considerasti latitudinem terræ?* Ac si di-
b cat, ut ego, qui flagellis cinctam, occultam
c justorum lætitiam solus [b] plene considero, quia solus misericorditer [c] formo. Vel certe ideirco beatus Job, utrum terræ latitudinem consideraverit, inquiritur, ut exemplo alienæ latitudinis humilietur. Ac si ei aperte dicaretur: Eos, quos innumera mala præsentis vitæ nequeunt angusta-
d re, considera, & de statu cordis tui [d] inter verbera gloriari cessa. Sequitur:

Vers. 18. 19. & 20.

Indica mihi si nosti omnia, in qua via habitet lux, & tenebrarum quis locus sit: ut ducas unumquodque ad terminos suos, & intelligas semitas domus ejus. B

CAPUT XXV.

VERS. 18. Per lucem justitia, per tenebras iniquitas designatur. Ephes. 5. 8. 1. Thess. 5. 7.

32. Beatus Job gravi quæstione discutitur, ut & de via lucis, & tenebrarum loco requiratur; ut unumquodque ad suos terminos ducat, ac semitas domus ejus intelligat. Quid enim lucis nomine, nisi justitia accipitur? & quid per tenebras, nisi iniquitas designatur? Unde quibusdam conversis a peccatorum nequitia dicitur: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Et de quibusdam in peccato manentibus memoratur: *Qui dormiunt, nocte dormiunt.* Beato itaque Job dicitur: *Indica mihi si nosti omnia, in qua via habitet lux, & tenebrarum quis locus sit?* C Ac si dicatur ei: Si plenam te habere scien-
e tiam suspicaris, dic vel [e] in cujus cor ea, quæ nunc deest, innocentia veniat: vel in cujus corde ea quæ nunc est, malitia perseveret. *In qua via habitet lux*, id est cujus mentem veniens justitia impleat: *Et tenebrarum quis locus sit*, id est in quo iniquitas cæca perduret: *Ut ducas unumquodque ad terminos suos*, id est ut dijudices si vel is qui nunc iniquus cernitur, in iniquitate vitam finiat; vel is qui justus cernitur, extremitatem vitæ suæ cum justitiæ perfectione concludat: *Et intelligas semitas domus ejus*, id est consideres atque discernas, vel cui bona actio perseverans æternam mansionem præstet in re- D gno vel, quem usque ad terminum suum actio prava constringens, in æternum damnet supplicium. Domus quippe pro mansione ponitur, semita pro actione. Semita igitur ad domum ducit, quia actio ad mansionem pertrahit. Sed quis hominum ista discussus dicat? quis ista saltem imperterritus audiat? Multos enim videmus quotidie, qui justitiæ luce resplendent, & tamen ad finem suum nequitiæ obscuritate tenebrantur: & multos cernimus peccatorum tenebris obvolutos, & tamen juxta vitæ suæ termi-
f num repente [f] reddi luci justitiæ liberos. Multos etiam novimus semel inventam viam justitiæ illibate usque ad mortem tenuisse; & plerosque conspeximus usque ad exitum cœpta semel cri- E mina sine cessatione cumulasse.

Qui in justitia perseveraturi sint, qui in peccato morituri, nos latet.

33. Quis vero inter ista occultorum judiciorum nubila, mentis suæ radium mittat, ut aliqua consideratione discernat, vel quis perduret in malo, vel quis perseveret in bono, vel quis ab infimis convertatur ad summa, vel quis a
g summis [g] revertatur ad infima? Latent hæc sensus hominum, nec quidquam de cujuslibet fine cognoscitur, quia divinorum judiciorum abyssus humanæ mentis oculo nullatenus penetratur. Videmus namque quod illa adversa Deo gentilitas justitiæ luce perfusa est, & Judæa dudum dilecta, perfidiæ est nocte cæcata. Scimus etiam quod latro de patibulo transivit ad regnum, Judas de apostolatus gloria est lapsus in tartarum. Rursumque quia aliquando sortes quæ cœperint, non mutantur; & latronem novimus alium pervenisse ad supplicium, & Apostolos scimus percepisse propositum quod desideraverant regnum. Quis ergo discutiat in qua via habitet lux, & tenebrarum quis locus sit, ut ducat unumquodque ad terminos suos, & intelligat semitas domus ejus? Video Paulum ex illa persecutionis sævitia ad gratiam apostolatus vocatum, & tamen sic inter judicia occulta formidat, ut reprobari se, etiam postquam vocatus est, timeat. Ait enim: *Castigo corpus meum, [h] & in servitutem redigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus* h *efficiar.* Et rursum: *Ego me non arbitror compre-* i *hendisse; unum autem, [i] quæ quidem retro sunt oblitus, ad ea quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatum sequor, ad palmam supernæ vocationis Dei, in Christo Jesu. Sequor autem si comprehendam, in quo & comprehensus sum.* Et certe jam de illo voce Dominica dictum fuerat: *Vas electionis mihi est;* & tamen adhuc castigans corpus suum metuit ne reprobetur.

Luc. 23. 43. Matth. 25. 5.

Act. 9. 1. &c.

1. Cor. 9. 27.

Phil. 3. 13.

Act. 9. 15.

34. Væ miseris nobis, qui de electione nostra nullam adhuc Dei vocem cognovimus, & jam in otio quasi de securitate torpemus. Debet profecto, debet in spe esse non solum securitas, sed etiam timor in conversatione; ut & illa certantes foveat & iste torpentes pungat. Unde recte per Prophetam dicitur: *Qui timent Dominum, sperent in Domino.* Ac si aperte diceret: De spe incassum præsumit, qui timere Deum in suis operibus renuit. Sed cur beatus Job de tam valida quæstione requiritur, quæ omnino ab hominibus ignoratur, ut justorum iniquorumque terminum comprehendat, nisi ut aliorum finem cognoscere non valens, ad suum recurrat: quia sicut aliorum, sic etiam suum nesciat, & nesciens timeat, timens humilietur, humiliatus jam de operibus suis extolli non debeat, & non elatus, in gratiæ arce persistat? Dicatur
k ergo ei: [k] *Indica mihi si habes intelligentiam, in qua via habitet lux, & tenebrarum quis locus sit; ut ducas unumquodque ad terminos suos?* Ac si diceretur: Sicut qui de malis convertantur ad bona, vel qui de bonis ad mala redeant, nescis; ita etiam nec de te quid tuis meritis exigentibus agatur, intelligis. Et sicut alienum nullatenus comprehendis, ita etiam tuum terminum prænoscere non vales. Jam enim quantum ipse profeceris scis, sed quid adhuc de te ego in occulto sentiam, nescis. Jam justitiæ tuæ acta consideras, sed quam districte apud me pensentur ignoras. Væ etiam laudabili vitæ

Spem nostram potius comitetur timor quam securitas.

Psal. 113. 11.

Judiciorum Dei nubila, mentis nostræ radiis impervia.

Væ laudabili etiam vitæ, si remota pietate judicetur.

a Sic Vindoc. Corb. Germ. Laud. Pratel. &c. nec non vet. ed. In recent. legitur, *dicat*.
b Recent. excusi, *plane*.
c In recent. vulgatis *firmo*, reluctantibus mss. Turon. Vindoc. Laud. Corb. Germ. & veteribus excusis.
d Editi, *inter verba*. Sed sermonis series probat legendum, *inter verbera*, ut etiam legitur in mss. Corb. Germ. Anglic. Norm. &c.
e Editi cum Corb. Germ. *in cujus corde*. Melius mss. Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *in cujus cor*.
f Corb. Germ. Ebroic. &c. *reddi luce justitiæ*. Ita vet. ed. Paris. & Basil.
g Pratel. Laudun. & al. *reverberetur*.
h Pratel. *& servituti redigo*. Laud. & Corb. Germ. *& servituti subjicio*.
i Turon. *quod retro oblitus*. Corb. Germ. *unum autem quæ retro oblitus*.
k Vindoc. Pratel. & al. Norm. *indica mihi si nosti omnia*, ut legitur in Vulgata. Retinuimus tamen lectionem Corb. Germ. & excusorum, quod jam a sancto Gregorio usurpatam credamus, nec immerito. Si enim aliam, quæ est Vulgatæ, secutus fuisset, quid causæ fuisset amanuensibus mutationis faciendæ? Contra vero cum observassent verba hæc, *si habes intelligentiam*, discrepare a textu Job, his omissis restituerunt, *si nosti omnia*, ut legitur in Job.

vitæ hominum, si remota pietate judicetur: quia districte discussa, inde ante oculos judicis, unde se placere suspieatur, obruitur. Unde recte Deo per Prophetam dicitur: *Non intres in judicium cum servo tuo; quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Unde bene per Salomonem dicitur: *Sunt justi atque sapientes, & opera eorum in manu Dei, & tamen nescit homo utrum amore, an odio dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta.* Hinc rursum per eumdem Salomonem dicitur: *Quis hominum intelligere poterit viam suam?* Et nimirum bona malave quis faciens, conscientia attestante [a] cognoscitur. Sed idcirco dicitur, quod via sua ab hominibus nesciatur, quia etiam si recta se quisque opera agere intelligat, sub districto tamen examine quo tendat, ignorat. Igitur postquam illum de ista finis sui consideratione perterruit, ad examinandum ejus exordium redit: ac ne conqueratur cur finem suum nesciat, commemoratur etiam quia nec quo huc initio accessit, intelligat. Nam sequitur:

Psal. 142. 2. — Eccl. 9. 1. — Prov. 20. 24. — V. & R. x.

Vers. 21. *Sciebas tunc quod nasciturus esses, & numerum dierum tuorum noveras?*

CAPUT XIX. *Nullus hominum suum initium novit aut finem.*

35. Ac si aperte diceret: Quid mirum si terminum tuum non intelligis, qui nec initium comprehendis? Et qui ignoras quo huc initio veneris, quid mirum si nescias quo fine subtraharis? Si ergo meum fuit te per initium ex occultis ad promta producere, meum quoque erit etiam te ex promtis ad occulta revocare. Cur de vitæ tuæ dispensatione aliquid quereris, qui in manu artificis temetipsum nesciens teneris? Extolli itaque tanto magis non debes in eo quod agis, quanto intra sinum æternitatis clausus, nec quo huc ordine veneris, nec quando vel quomodo hinc educaris agnoscis.

Ab hac lege Christus eximitur.

36. Hæc tamen intelligi & aliter possunt: *Sciebas tunc quod nasciturus esses, & numerum dierum tuorum noveras?* Subaudis, ut ego, qui me nasciturum novi, quia & ante humanitatis ortum in divinitate semper substantialiter vixi. Homines quippe tunc esse incipiunt, cum in matrum suarum ventre nascuntur. Nam ipsa quoque conceptio nativitas dicitur, juxta hoc quod scriptum est: *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Et idcirco se nascituros nesciunt, quia nec priusquam creentur existunt. Deus vero qui sine initio semper extitit, præscivit de se hoc, quod in utero Virginis [b] initium sumsit: & quia præscivit, disposuit: quia disposuit, nihil profecto in humana forma sine sua voluntate toleravit. Convincatur ergo cur de flagellis suis homo queritur, qui ortum suum præscire non potuit, [c] si ipse etiam qui ortum suum præsciendo disposuit, se inter homines ad flagella præparavit. Sequitur:

Matth. 1. 20.

Vers. 22. & 23. *Numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli?*

CAPUT XX. Rec. xv. *Improbi ad justorum probationem servantur.*

37. Quid aliud nive vel grandine, nisi frigida ac dura intelligenda sunt corda pravorum? Sicut enim fervore caritas, sic solet in sacro eloquio frigore malitia designari. Scriptum namque est: *Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidam facit animam malitia sua.* Et rursum: [d] *Abundabit iniquitas, & refrigescet caritas multorum.* In frigore ergo nivis, vel in duritia grandinis quid accipi aptius potest, quam vita pravorum, quæ & per torporem frigescit, [e] & per duritiæ malitiam percutit? Quorum tamen vitam Dominus tolerat, quia eos ad justorum suorum probationem servat. Unde & recte subjunxit: *Quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli.* Ut cum adversarius noster diabolus tentare nos nititur, eorum moribus quasi suis contra nos armis utatur. Per ipsos quippe nos sæviens cruciat, sed nesciens purgat. Peccatis namque nostris ipsi flagella fiunt, de quorum tali vita dum percutimur, ab æterna morte liberamur. Unde agitur ut electorum vitæ proficiat etiam perdita vita reproborum, & utilitati nostræ dum illorum perditio militat, mira dispensatione fiat, quatenus electis Dei non pereat etiam omne quod perit.

Vet. xi. *Aliqui ex illis electi sunt, & ad maxima vocati.*

38. Intelligi hoc quoque aliter potest, ut quia verbis præcedentibus videtur annexum, a superioris versus expositione non discrepet. Nam quia indicaverat vel bonos ad malum, vel malos ad bonum posse converti, illico secutus adjunxit: *Numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli?* In nive vel grandine frigida, vel dura, ut dictum est, accipimus corda pravorum. Sed quia omnipotens Deus sanctos suos de talibus elegit, & quam multos electos adhuc inter pravorum vitam repositos habeat novit, apte in nive, vel grandine thesauros habere se perhibet. Thesaurus quippe ἀπὸ τῆς θέσεως, id est a positione nominatur. Et plerosque in vita frigida diu latentes respicit, quos ad medium, cum jubet, producit, & justitiæ nitore candidos per supernam gratiam ostendit. Scriptum quippe est: *Lavabis me, & super nivem dealbabor.* Quos ad diem belli pugnæque præparatos, diu intra suæ præscientiæ sinum tegit; sed cum repente eos eduxerit, resistentia adversariorum pectora illorum verbis ac redargutionibus, quasi quibusdam grandinibus [f] percutit. Unde alias scriptum est: *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando & carbones ignis.* Præ fulgore enim nubes transeunt, quia prædicatores sancti universa mundi spatia miraculorum claritate percurrunt. Qui etiam grando & carbones ignis vocati sunt: quia & per correptionem feriunt, & per flammam caritatis accendunt. Ipsa quoque libera sanctorum increpatio, natura grandinis convenienter exprimitur. Grando enim veniens percutit, liquata rigat. Sancti autem viri corda audientium & terrentes feriunt, & blandientes infundunt. Nam quemadmodum feriant, Propheta testatur, dicens: *Virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt.* Et quemadmodum blandientes rigent, secutus adjunxit: *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt, & justitia tua exultabunt.* In nive ergo vel grandine habentur thesauri: quia plerique iniquitatis torpore frigidi, [g] ad supernam gratiam assumti, in sancta Ecclesia justitiæ luce fulgescunt, & pravam adversariorum scientiam doctrinæ suæ ictibus tundunt. Unde & apte subditum est: *Quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli.* Nix quippe, vel grando fuerat Saulus per frigidam insensibilitatem: sed nix & grando con-

Psal. 50. 9. — Psal. 144. 6. — Ibid. 7. — Vet. xii.

a Turon. Corb. Germ. Ebroic. aliique Norm. *cognoscit*.
b Ita Vindoc. Laudun. Pratel. &c. At editi cum Corb. Germ. *per initium sumsit*.
c Pratel. *cum ipse*.
d Laudun. Pratel. & Utic. *abundavit*.
e Pratel. *per duritiem malitiæ*.
f Turon. & Laudun. *percutiuntur*.
g Vet. ed. Paris. & Basil. aliæque poster. cum Corb. Germ. *a superna gratia assumti*. Sequimur mss. Turon. Vindoc. Laud. Ebroic. aliosque Norm. qui miro consensu habent, *ad supernam gratiam*.

tra adversariorum pectora factus est, vel candore justitiæ, vel districti eloquii correptione. O qualem hunc thesaurum in nive & grandine habuit, quando illum inter pravorum vitam positum, jam tunc electum suum Dominus latenter vidit! O ad quanta adversariorum pectora ferienda hanc in manu sua grandinem sumsit, per quam tot sibi resistentia corda prostravit.

Nemo extollatur, nemo desperet.

39. Nemo itaque de suis operibus extollatur, nemo desperet eos, quos adhuc frigidos videt: quia thesauros Dei in nive & grandine non videt. Quis enim crederet, quod per apostolatus gratiam, lapidatum Stephanum ille præcederet, qui in morte ejus omnium lapidantium vestimenta servavit? Si ergo ad ista dona, vel judicia occulta recurrimus, nullos omnino desperantes, nec illis nos in corde nostro præferimus, quibus pro tempore prælati sumus: quia etsi jam videmus quantum præcessimus, nescimus quantum cum currere cœperint, præcedamur. Bene ergo ad beatum Job dicitur: *Numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli?* Ac si aperte diceretur: Nulli te de operibus tuis præferas: quia de his, quos intueris adhuc per culpam frigidos, [a] quantos operatores justitiæ, & defensores rectæ fidei sim facturus, ignoras. Quod quia per adventum Mediatoris agitur, recte subjungitur;

Act. 7. 57.

Vers. 24. *Per quam viam spargitur lux?*

CAPUT XXI.

Rec. xii. Per adventum Mediatoris lux sparsa. Johan. 14. 6.

40. Ipse quippe via est, qui ait: *Ego sum via, veritas, & vita.* Per hanc ergo viam lux spargitur, quia per ejus præsentiam cuncta Gentilitas illustratur. *Spargitur* autem convenienter dixit, quia per Apostolorum voces non angustata atque coarctata, sed late fulgens lux prædicationis emicuit. Quia vero accepta luce conversionis, inardescit intrinsecus vis amoris, ut vel transacta mala anxie lugeantur, vel ventura bona flagrantissime requirantur, competenter adjungitur:

Ibidem. *Dividitur æstus super terram.*

CAPUT XXII.

Ex hac luce flagrat ardor caritatis & persecutionis æstus. 1. Cor. 12. 8.

41. Sparsa enim luce æstus super terram dividitur: quia per apertum justitia prædicata, ad requirendum Deum cordis anxietas in virtutum exercitatione dilatatur, ut iste in sermone sapientiæ, ille in sermone scientiæ fulgeat; hic in curationum gratia, ille in virtutum operatione convalescat: & dona sancti Spiritus dum dispariliter singuli accipiunt, necessario sibimet juncti omnes unanimiter accendantur. Sed postquam

Vers. xiii.

spargi lux dicitur, potest convenienter intelligi quod per æstum persecutio designatur: [b] quia ut lux prædicationis inclaruit, mox a perfidorum cordibus ardor persecutionis exarsit. Nam quod per æstum persecutio exprimitur, Dominicus sermo testatur, de jactatis seminibus [c] super petrosam terram dicens: *Sole orto* [d] *æstuaverunt omnia, & quia non habebant radicem, aruerunt.* Quod paulo post cum exposuit, æstum persecutionem vocavit. Sparsa igitur luce æstus super terram divisus est, quia clarescente vita fidelium accensa est crudelitas perfidorum. Divisus namque æstus erat, quando nunc Jerosolymis, nunc Damasci, nunc in aliis longe regionibus persecutio sæviebat. Scriptum quippe est: *Facta est in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Jerosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Judææ & Samariæ.* Rursumque scriptum est: *Saulus adhuc* [e] *spirans minarum & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, & petiit ab eo epistolas, quas deferret in Damascum ad synagogas, ut si quos invenisset hujus viæ viros ac mulieres, vinctos deduceret in Jerusalem.* Quia ergo nunc hic, nunc illic persecutio excreverat, hi qui lucem veritatis agnoverant, quasi sub ardore divisi æstus anhelabant.

Matth. 13. 6. Act. 8. 1. Act. 9. 1. &c.

Lux est justitia, quæ non nisi successive spargitur.

42. Sed quia beatum Job de occultis judiciis requisitum superioribus dictis audivimus: oportet ut hoc quod de sparsa luce, vel diviso æstu dictum est, subtilius perscrutemur. Adhuc enim alta interrogatione discutitur, ut saltem quia nesciat doceatur, eique dicatur: *Per quam viam spargitur lux, dividitur æstus super terram?* Quid enim lucis nomine, nisi justitia designatur? De qua scriptum est: *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam.* Omne autem quod spargitur, non continue, sed sub quadam intermissione jactatur. Et idcirco spargi lux dicitur, quia etsi jam quædam ut sunt perspicimus, quædam tamen ita ut videnda sunt, non videmus. Cor namque Petri lux sparsa tenuerat, qui tanto fidei, tanto miraculorum fulgore claruerat, & tamen conversis gentibus dum circumcisionis pondus imponeret, quid rectum diceret nesciebat. Lux ergo in hac vita spargitur, quia ad omnis rei intelligentiam continua non habetur. Dum enim aliud sicut est comprehendimus, & aliud ignoramus, quasi sparsa luce & ex parte cernimus, & in obscuritate ex parte remanemus. Tunc vero lux nobis sparsa jam non erit, quando mens nostra ad Deum funditus rapta fulgescet.

Isai. 9. 2.

Quibus modis humano cordi insinuetur, ignoramus.

43. Et quia hæc eadem lux quibus modis humano cordi insinuetur ignoratur, recte [f] in percunctatione dicitur: *Per quam viam spargitur lux?* Ac si aperte diceretur: Dic quo ordine justitiam meam occultis finibus cordium infundo, cum & [g] per accessum non videor, & tamen visibilia opera hominum invisibiliter immuto, cum unam eamdemque mentem modo hac, modo illa virtute irradio, & tamen per sparsam lucem adhuc ex parte aliqua eam in tentationis tenebris remanere permitto. Requiratur homo nesciens, per quam viam spargitur lux; ac si patenter dicatur: Dum dura corda emollio, dum rigida inflecto, dum aspera mitigo, dum frigida accendo, dum debilia roboro, dum vaga stabilio, dum nutantia confirmo, intuere si vales incorporaliter veniens, quibus ea meatibus illustro. Hæc quippe omnia nos facta cernimus: nam qualiter intrinsecus efficiantur, ignoramus. Hanc viam lucis esse nobis invisibilem, in Evangelio Veritas ostendit, dicens: *Spiritus ubi vult spirat; & vocem ejus audis,* [h] *& nescis unde veniat & quo vadat.*

Johan. 3. 8.

Vers. xiv. Hac luce crescente, tentationes succrescunt.

44. Sed quia cum lux spargitur, mox ab occulto adversario contra fulgentem mentem tentamenta succrescunt, recte subjungitur: *Dividitur æstus super terram.* Hostis namque callidus quos justitiæ luce enitescere conspicit, eorum mentes illicitis desideriis inflammare contendit, ut plerumque plus se

a Laud. *quam per actores justitiæ.*
b Laud. Corb. Germ. Pratel. & alii, *quia enim lux . . . inclaruit, mox.*
c Vindoc. Corb. Germ. Pratel. & al. Norm. *super petrosa,*
d Corb. Germ. Pratel. & Utic. *æstuaverunt omnes.*
e Pratel. Utic. & al. Norm. *inspirans minas & cædes.*
f Long. *per interrogationem dicitur.* Laud. *recte per cunctationem.*
g Laud. *Per ascensum*; vitiose.
h Vindoc. Laud. & Corb. Germ. *sed nescis unde.* Ita etiam Pratel. ac Utic.

se urgeri tentationibus sentiant, quam tunc cum lucis internæ radios non videbant. Unde & Israelitæ postquam vocati sunt, contra Moysen [a] & Aaron de excrescente labore, conqueruntur, dicentes: *Videat Dominus & judicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & servis ejus, & præbuistis ei gladium, ut interficeret nos.* Volentibus quippe ex Ægypto discedere, Pharao paleas subtraxerat, & tamen ejusdem mensuræ [b] opera requirebat. Quasi ergo contra legem mens submurmurat, post cujus cognitionem tentationum stimulos acriores portat: & cum sibi labores crescere conspicit, in eo quod adversario displicet, quasi fœtere se in oculis Pharaonis dolet. Post lucem ergo æstus sequitur, quia post illuminationem divini muneris, tentationis certamen augetur.

Exod. 5. 21.

Pro unius cujusque indole hostis ad malum nos sollicitat.

45. Recte vero etiam dividi æstus dicitur; quia nimirum non singuli omnibus, sed quibusdam vicinis ac juxta positis vitiis fatigantur. Prius enim conspersionem uniuscujusque antiquus adversarius perspicit, & tunc tentationis laqueos apponit. Alius namque lætis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quo ergo occultus adversarius facile capiat, vicinas [c] conspersionibus deceptiones parat. Quia etenim lætitiæ voluptas juxta est, lætis moribus luxuriam proponit. Et quia tristitia in iram facile labitur, tristibus poculum discordiæ porrigit. Quia timidi supplicia formidant, paventibus terrores intentat. Et quia elatos extolli laudibus conspicit, eos ad quæque voluerit blandis favoribus trahit. Singulis igitur hominibus vitiis convenientibus insidiatur. Neque enim facile captivaret, si aut luxuriosis præmia, aut avaris scorta proponeret, si aut voraces de abstinentiæ gloria, abstinentes de gulæ imbecillitate pulsaret, si mites per studium certaminis, aut iracundos capere [d] per pavorem formidinis quæreret. Quia ergo in tentationis ardore callide singulis insidians, vicinos moribus laqueos abscondit, recte dicitur: *Dividitur æstus super terram.*

Deus tentationes moderatur, ne aut multæ sint, aut nimiæ.

46. Sed cum præmittitur: *Per quam viam spargitur lux*, Statimque subjungitur: *Dividitur æstus super terram.* Nimirum per eamdem viam, per quam lux spargitur, etiam dividi æstus indicatur. Alta quippe atque incomprehensibilis Spiritus sancti gratia cum luce sua nostras mentes irradiat, etiam tentationes adversarii dispensando modificat, ut simul multæ non veniant, aut ipsæ tantummodo quæ ferri possunt, illustratam jam a Deo animam tangant; ut cum tactus sui ardore nos cruciant, perfectionis incendio non exurant; Paulo attestante qui ait: *Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari [e] supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione [f] etiam exitum, ut possitis sustinere.* Hunc ergo æstum aliter dividit callidus [g] supplantator, aliter misericors conditor. Ille dividit ut per illum citius interimat, iste ut eum tolerabilem reddat. Et quia cum tentatione fatigamur, non solum interno Dei spiritu instruimur, sed etiam exterioribus prædicantium verbis adjuvamur, recte post divisum æstum subditur:

1. Cor. 10. 13.

Quis dedit vehementissimo imbri cursum? Vers. 25.

Caput XXIII. Ver. xv. Reg. xiii.

47. Si vero, ut * superius diximus, divisi æstus nomine illa in Judææ regionibus persecutio designatur, quia ipsa persecutionis asperitas prædicatores sanctos superno munere adjutos, a prædicationis suæ ministerio nullo timore compescuit, apte subjungit: *Quis dedit vehementissimo imbri cursum?* Ac si diceret, nisi ego. Diviso enim æstu, cursum vehementissimo imbri dedisse, est inter ipsas persecutionis angustias prædicationis impetum roborasse: [h] ut tanto magis virtus prædicantium cresceret, quanto magis persequentium crudelitas obviaret; quatenus arentia corda audientium pluviæ guttis infunderent, & siccitatem perfidiæ uberius irrigarent; ut quamvis contra eos sævitiæ æstus candesceret, per eos tamen vox gratiæ non taceret. Hunc persecutionis æstum Paulus & tolerabat & irrigabat, cum diceret: *Laboro usque ad vincula, quasi male operans, sed verbum Dei non est alligatum;* De hoc imbre alias dicitur: *Mandabo nubibus ne pluant super eam imbrem.* De hoc cursu imbris qui in electorum cordibus agitur, Psalmista testatur, dicens: *Velociter currit sermo ejus.* Plerumque vero imber est, & cursum non habet: quia prædicatio ad aures venit, sed cessante interna gratia, ad corda audientium non pertransit. De cujus prædicationis verbis propter electos dicitur: *Etenim sagittæ tuæ pertransierunt.* Sagittæ quippe Dei pertranseunt, quando verba prædicationis ejus ab auribus ad corda descendunt. Quod quia solo divino munere agitur, imbri cursum Dominus se dedisse testatur.

Crescente persecutione, crevit Apostolorum & Sanctorum prædicatorum ardor.

* Num. 41.

2. Tim. 2. 9.

Isai. 5. 6.

Psal. 147. 15.

Prædicatio, cessante gratia, ad cor non transit.

Psal. 76. 19.

Verbi divini efficacia persuadentis omnia relinquere, omnia tolerare.

48. Sed notandum video, quod eumdem imbrem non vehementem, sed vehementissimum vocat. Imber vehemens est vis magna: imber vero vehementissimus, vis immensa prædicationis. Vehemens namque imber erat, cum prædicatores sancti [i] credere gaudia æterna suadebant. Imber autem vehementissimus, quando propter spem admonebant rem deseri, cuncta visibilia propter invisibilia contemni, & propter audita gaudia, [k] præsentis seculi pœnas cruciatusque tolerari. Sed cum fide cognita, sæviente æstu persecutionis, tot electi possessa reliquerunt, [l] carnalis affectus obliti sunt, & præ gaudio spiritus in cruciatibus membra posuerunt: quid aliud Dominus fecit, nisi etiam vehementissimo imbri cursum præbuit, qui usque ad exequenda summa præcepta per verba corporis invisibilia cordis irrigavit? Ubi & apte subjungitur:

[m] *Et viam sonanti tonitrui.* Ibidem.

Caput XXIV. Ver. xvi.

Tonitruo hinc simile dicitur.

49. Quid enim per tonitruum, nisi prędicatio superni terroris accipitur? Quem terrorem dum percipiunt humana corda, quatiuntur. Aliquando vero in tonitruo ipse incarnatus Dominus figuratur, qui ex antiquorum patrum conveniente prophetia, ad notitiam nostram quasi ex nubium concursione prolatus est. Qui inter nos visibiliter apparens, ea quæ super nos erant, terribiliter sonuit. Unde & ipsi sancti Apostoli de ejus gratia generati, Boanerges, id est filii tonitrui sunt vocati. Aliquando autem, sicut dictum est, tonitruus ipsa ejus prædica-

Marc. 3. 17.

 tio

a Deest, *& Aaron*, in Corb. Germ. Vindoc. Laud. Pratell. &c.

b Ebroic. aliique Norman. ac Vindoc. *lateres req.*

c Intelligit corporis & animæ varios habitus. Vide lib. 3. Dialog. cap. 6.

d In edit. Basil. 1517. Paris. 1518. Gilol. Vatican. Gussanv. *per favorem formidinis*; manifesto errore, quem curavimus emendare ope mss. Anglic. Norman. Corb. Germ. Laudun. &c. vet. edit. Paris. 1488. & 1495. ac Basil. 1505.

e Laudun. & Corb. German. *supra quam potestis.*

f Vindoc. Pratel. & al. Norm. *etiam proventum*, vel, *provectum*. Græce, *ἔκβασιν*.

g Laudun. *tentator.*

h Laudun. ut *quanto magis virtus præd. cresceret, tanto . . . . . crudelitas obviaret.*

i Vindoc. Norm. & Corb. Germ. *credi.*

k Corb. German. Vindoc. Pratel. &c. *præsentes pœnas.*

l Corb. Germ. Ebroic. & alii Norm. *carnales affectus.*

m In aliis editis, *& viam sonantis*; sequimur mss. Norm. ubi legitur, *sonanti*; & quidem convenientius ad illa quę prędedunt: *quis dedit . . . . . . imbri cursum, & viam sonanti tonitrui.* Dativus est hic, *tonitrui.*

tio accipitur, per quam supernorum judiciorum terror auditur. Sed quia quilibet prædicator verba dare auribus potest, corda vero aperire non potest: & nisi per internam gratiam solus omnipotens Deus prædicantium verbis ad corda audientium invisibiliter auditum præstet, incassum prædicatio aure audientis percipitur, quæ pervenire ad intima corde surdo prohibetur: se Dominus viam sonanti tonitrui dare asserit, qui cum prædicationis verba tribuit, per terrorem corda compungit. Hanc viam Paulus prædicator egregius, dum superna mysteria terribiliter [a] insonaret, se a se habere non posse conspiciens, discipulos admonebat, dicens: *Orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi, ad loquendum mysterium Christi.* Qui ergo loquebatur mysteria, sed in corde audientium eisdem mysteriis a Domino aperiri ostium precabatur, habebat quidem jam tonitruum, sed dari ei desuper viam quærebat. Hanc viam nequaquam se Johannes dare posse cognoverat, qui dicebat: *Non necesse habetis ut aliquis doceat vos,* [b] *sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus.* Hanc viam rursum Paulus quis daret, intimabat, dicens: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Accepta igitur via quid iste imber ac tonitruus agat, audiamus. Sequitur:

Solus Deus corda per gratiam aperit. — Coloss. 4. 3. — 1. Johan. 2. 27. — 1. Cor. 3. 7.

Vers. 26. *Ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur.*

CAPUT XXV.

Rec. xiv. Gentilitas desertum est, cælesti gratia tamquam imbre irroratum.

50. Super terram absque homine in deserto pluere, est verbum Dei Gentilitati prædicare. Quæ dum nullum cultum divinitati tenuit, nullamque in se speciem boni operis ostendit, videlicet desertum fuit. In qua quia legislator non fuit, & qui rationabiliter Deum quæreret non fuit, quasi hominum nullus fuit, & velut solis bestiis occupata, vacua a mortalibus extitit. [c] De hac deserti terra alias dicitur: *Posuit in deserto viam.* De hac prædicatione Gentilitati concessa, Psalmista testatur, dicens: *Posuit flumina in deserto.* Notandum vero est, quod postquam æstus super terram divisus est, cursum vehementissimus imber accepit, ut in deserto plueret: quia postquam in Judæa asperitas persecutionis inhorruit, ut non solum fidem minime reciperet, sed etiam eam gladiis impugnaret, ad Israel missus quisque prædicator, ad evocandas gentes deflexit. Unde sancti Apostoli Hebræis persequentibus, quos deserunt, dicunt: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei;* [d] *sed quia repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes.* Diviso igitur æstu, deserta & absque homine terra compluitur; quia dispersa in Judææ regionibus persecutione fidelium, derelicta dudum & quasi ab infusione rationis aliena, prædicationis guttis Gentilitas irroratur. Quæ Gentilitas qualis adhuc a prædicatoribus sit inventa ostenditur, cum subditur:

Isai. 43. 19. — Psal. 106. 33. — Ver. xvii. — Act. 13. 46.

Vers. 27. *Ut impleret inviam & desolatam.*

Quid vero compluta reddidit, monstratur, cum illico adjungitur:

Ibidem *Et produceret herbas virentes.*

CAPUT XXVI.

51. Invia namque dudum Gentilitas fuit, ad quam via Dei verbo non patuit. Redemtore quippe nostro veniente, sic accepit vocationem gratiæ, ut non in ea prius fuerit via prophetiæ. Desolata etiam recte vocata est: vel ratione videlicet consilii, vel fructu boni operis destituta. Dedit ergo Dominus vehementissimo imbri cursum, & viam sonanti tonitrui, ut in deserto plueret, & impleret inviam & desolatam, & produceret herbas virentes: id est, exteriori prædicationi internam aspirationem contulit, ut corda Gentilium arentia virescerent, clausa patescerent; inania complerentur, infecunda geminarent.

Prius invia prophetiæ, patuit gratiæ.

52. In Scriptura enim sacra aliquando herba, vigor gloriæ temporalis accipitur, aliquando refectio diaboli, aliquando sustentatio prædicatorum, aliquando bona operatio, aliquando æternæ vitæ scientia atque doctrina. Viror namque gloria temporalis accipitur, sicut Propheta ait: *Mane sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat.* Mane namque sicut herba florere atque transire, est in prosperitate hujus seculi, temporalis gloriæ decus velociter arescere. Herba, refectio diaboli accipitur, sicut de illo a Domino dicitur: *Huic montes herbas ferunt.* Ac si diceret: Superbi ac tumidi dum se illicitis cogitationibus atque actionibus efferunt, suis illum iniquitatibus pascunt. Herba sustentatio prædicantium demonstratur, cum dicitur: *Producit in montibus fenum, & herbam servituti hominum.* In montibus quippe fenum, & servituti hominum herba producitur, cum sublimes hujus seculi ad fidei cognitionem vocati, sanctis prædicatoribus in hujus vitæ itinere transitoria alimenta largiuntur. Herba, bona operatio ponitur, sicut scriptum est: *Germinet terra herbam virentem.* Quod licet in conditione mundi ita historice factum teneamus, terram tamen Ecclesiam figurasse non inconvenienter accipimus, quæ in eo germinavit herbam virentem, in quo ad verbum Dei fecunda misericordiæ opera protulit. Herbam aliquando scientiam atque doctrinam æternæ viriditatis accipimus, sicut per Jeremiam dicitur: *Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventos quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.* Quo dicto superba ac nequissima Judæorum est persecutio prophetata. Ipsi quippe onagri pro mentis elatione, ipsi dracones pro virulenta cogitatione vocati sunt. Qui steterunt in rupibus; quia non in Deo, sed in summis potestatibus hujus mundi confisi sunt dicentes; *Regem non habemus nisi Cæsarem.* Traxerunt ventos quasi dracones; quia spiritu elationis inflati, superbia malitiosa tumuerunt. Defecerunt oculi eorum; quia scilicet spes eorum ab eo quod intendebat, corruit. [e] Quæ temporalia diligens, præstolari æterna neglexit: & terrena, ideo quia Deo præposuit, amisit. Dixerunt enim: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem.* Timueruntne locum non occiso Domino perderent, & tamen occiso perdiderunt. Sed cur ista miseris evenerint, subdit: *Quia non erat herba;* id est, quia eorum cordibus defuit æternitatis scientia, & nullo eos refecit pabulo [f] viriditatis internæ doctrinæ. Hoc igitur loco quid aliud virentes herbas, nisi sanctæ doctrinæ scientiam, vel congruas operationes accipimus? Deserta igitur terra com-

Ver. xviii. Æternæ vitæ opera doctrinamque germinavit. — Psal. 89. 6. — Job. 40. 15. — Psal. 146. 8. — Genes. 1. 11. — Jer. 14. 5. — Johan. 19. 15. — Johan. 11. 48.

a Ebroic. &c. *intonaret.*
b Ita Pratel. Utic. Vindoc. & Corb. Germ. At Turon. & Laud. *sed sicut instructio ejus.* Legendum, *sicut*, textum græcum; abest tamen ab aliis editis.
c Pratel. *de hac deserta terra.*
d Idem codex cum Corb. Germ. *sed quia repulistis . . . . & judicastis.*
e Ita Laudun. Norm. &c. In Corb. Germ. & vet. edit. legitur, *Qui temporalia diligens.* Ubi, *qui*, refertur ad *pedem.* Prius enim, ubi habemus in cet. mss. *quia scilicet spes*, iste cum vet. vulgatis legendum exhibet, *quia scilicet pes.* Recent. editi optime quidem hoc emendarunt, habentque, *quia scilicet spes;* at gravissimo errore retinuerunt, *qui temporalia.* Legendum ergo, *quæ*, scilicet spes.
f Corb. Germ. Pratel. & Utic. *viriditatis internæ doctrina.* Laud. *interna doctrina.*

compluitur, ut ab ea virentes herbæ producantur: quia dum sanctæ prædicationis imbrem Gentilitas percepit, & vitæ opera [a] & doctrinæ herbam germinavit. Ista viriditas voce prophetica desertæ terræ pollicetur, cum dicitur: *In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & junci*. Quid enim per calamum, [b] nisi prædicatores: quid per juncum, qui juxta aquæ humorem semper nascitur, nisi pusilli ac teneri auditores sacri eloquii designantur? In draconum ergo cubilibus viror calami & junci oritur, quia in eis populis, quos antiqui hostis malitia possidebat, & doctorum scientia, & auditorum obedientia coacervatur.

Is. 55. 7.

Ver. xiv. Singulorum corda fuol velut desertum, antequam imbre gratiæ fecundentur.

53. Hæc tamen, quæ generaliter de Gentilitate dicta sunt, si solerter inspicimus, intra sinum sanctæ Ecclesiæ agi in singulis videmus. Sunt enim plerique ad verba Dei valde insensibiles, qui fidei quidem nomine censentur, verba vitæ auribus audiunt, sed ea transire usque ad interna cordis minime permittunt. Hi quid aliud quam deserta terra sunt? Quæ scilicet terra hominem non habet; quia eorum mens sensu rationis caret. Et nullus mortalium in hac terra commoratur, quia & si quando in eorum conscientia rationabilium sensuum cogitationes veniunt, non persistunt. Prava enim desideria in eorum cordibus sedem inveniunt, recta vero si quando venerint, ac si impellantur, decurrunt. Sed cum misericors Deus imbri suo cursum, & sonanti tonitrui viam dare [c] dignatur, compuncti per internam gratiam verbis vitæ aures cordis aperiunt. Et impletur terra invia: quia dum præbet [d] auditum verbo, cumulatur mysterio. Et producit herbas virentes: quia per gratiam compunctionis infusa, prædicationis verba non solum libenter recipit, sed etiam ubertim reddit: ut quod audire non poterat, jam loqui concupiscat: & quæ non audiendo etiam intrinsecus aruerat, jam loquendo quæ sancta sunt, viriditate sua quoslibet esurientes pascat. Unde bene per Prophetam dicitur: *Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ*. Sic enim sic facies terræ virtute renovationis immutatur, dum sicca dudum mens, gratia veniente compluitur, & post ariditatem pristinam quasi productis herbis, scientiæ viriditate vestitur. Quæ conditoris nostri gratia adhuc nobis altius commendatur, cum subditur:

Psal. 103. 30.

Vers. 28. *Quis est pluviæ pater? vel quis genuit stillas roris?*

Caput XXVII. Ver. xx. Rec. xv.

54. Ac si diceret, nisi ego, qui siccam terram humani cordis, guttis scientiæ gratuito aspergo. De hac enim pluvia alias dicitur: *Pluviam voluntariam [e] segregabis Deus hereditati tuæ*. Voluntariam quippe pluviam hæreditati suæ Dominus segregat, quia non eam nobis pro nostris meritis, sed pro suæ munere benignitatis præstat. Et idcirco hoc loco pater pluviæ dicitur, quia superna nobis prædicatio non de nostro merito, sed de ejus gratia generatur. Stillæ enim roris, ipsi sancti prædicatores sunt, [f] qui arva pectoris nostri inter mala vitæ præsentis, quasi inter tenebras siccę noctis arentia, gratia supernæ largitatis infundunt. De his stillis contumaci Judææ dicitur: *Propterea prohibitæ sunt stillæ pluviarum, & serotinus imber non fuit*. Ipsæ quippe [g] stillæ roris sunt, quæ stillæ pluviarum. Quando enim dispensatione aliqua prædicationem temperant, quasi rorem tenerum aspergunt. Quando vero ea quæ de supernis sentiunt, virtute qua prævalent loquuntur, quasi ubertim manantem pluviam fundunt. [h] Rorem aspergebat Paulus, cum Corinthiis diceret: *Non enim judicavi scire me aliquid inter vos, nisi Christum Jesum, & hunc crucifixum*. Et rursum pluviam manabat dicens: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est*. Hinc est, quod Moyses, qui & valida fortibus, & tenera infirmis dicturum se noverat, dicebat: *Expectetur sicut pluvia eloquium meum, & descendant sicut ros verba mea*.

Imber hic voluntarius, non pro nostris meritis dator.

Ps. 67. 10.

Jerem. 3. 3.

Aliquando tamquam ros stillat, aliquando ut pluvia ubertim manat.

1. Cor. 2. 2.

2. Cor. 6. 11.

Deut. 32. 2.

Sed ecce audivimus quo munere Gentilitas vocatur: audiamus nunc qua districtione Judæa repellitur. Audivimus quomodo deserta excolat, arentia infundat: audiamus nunc quomodo ea quæ quasi videntur interna, projiciat. Neque enim sic colligit electos, ut non etiam judicet reprobos: neque sic quibusdam culpas relaxat, ut non & in quibusdam feriat. Scriptum quippe est: [i] *Misericordia enim & ira ab illo*. Unde hic quoque postquam tot dona gratiæ intulit, etiam iræ suæ judicia non abscondit. Nam sequitur:

Eccli. 5. 7.

Vers. 29. *De cujus utero egressa est glacies, & gelu de cælo quis genuit?*

Caput XXVIII. Ver. xxi. Judæi reprobati, quasi ex misericordiæ divinæ utero ejecti.

55. Quid enim aliud in gelu vel glacie, nisi frigida & perfidiæ torpore constricta accipimus corda Judæorum? Qui quondam per acceptionem Legis, per custodiam mandatorum, per ministeria sacrificii, per mysteria prophetiæ, sic intra sinum gratię, quasi intra uterum creatoris habebantur. Sed quia veniente Domino constricti frigore perfidię, fervorem fidei & caritatis amiserunt, a secreto gratiæ sinu projecti, quasi glacies de utero creatoris egressi sunt: *Et gelu de cælo quis genuit?* Quid hic aliud cęlum, nisi sublimis debet intelligi vita Sanctorum? cui cælo dicitur: *Attende cælum, & loquar*. Non enim insensibili, sed rationabili creaturæ loquebatur. De hoc cælo Dominus ait: *Cælum mihi sedes est*. De qua sede alias scriptum est: *Anima justi sedes sapientiæ est*. Quia ergo sapientia est Deus, si sedes Dei cælum est, & anima justi sedes est sapientiæ, cælum est utique anima justi. Cælum fuit Abraham, cælum Isaac, cælum Jacob. Sed quia persecutores Domini pontifices Judæorum perfidiæ torpore frigidi, de illorum patrum progenie processerunt, quasi de cælo gelu exiit, quia de sublimi prole sanctorum processit frigida plebs infidelium. Cum enim de Abraham natus est Caiphas, quid aliud nisi gelu de cælo processit? Quod tamen gelu idcirco Dominus genuisse se dicit, quia Judæos, quos naturaliter ipse bonos condidit, justo judicio per eorum malitiam frigidos a se exire permisit. Dominus enim auctor est naturæ, non culpæ. Genuit ergo creando naturaliter, quos iniquos permisit vivere tolerando patienter. Et quia illa quondam tenera ac fidei penetrabilia corda Judæorum, in perfidiæ postmodum obstinatione durata sunt, recte subjungitur:

Licet a sanctis patriarchis orti.

Deut. 32. 1.

Isai. 66. 1.

Forte Prov. 12. 23. Ubi sec. lxx. legitur: Vir prudens throno est sensus. Et in vers. Syr. Vir cautus sedes est scientię. Alias conjecturas proferemus ad hom. 38. in Evang.

Vers. 30. *In similitudinem lapidis aquæ durantur.*

56. Aquas

a Sic Turon. Ebroic. Pratell. aliique Norm. sed Laudun. *& doctrinæ herba germinavit*. In Corb. Germ. & in omnibus editis, *verba germinavit*.

b Ebroic. aliique Norm. *nisi scriptores*.

c Laudun. *designatur*. Corb. Germ. *sed misericors Deus . . . & sonanti tonitrui viam dare dignatur*.

d Recent. edit. cum Corb. Germ. *aditum*, invitis cet. mss. & vet. excusis.

e Laud. *segrego Deus*.

f Laud. *qui arduo pectoris*.

g In Gilot. *stillo roris sunt quæ stilla pluviarum*. Manifesto errore, quem ex parte emendavit Gussanv. sed retinuit *stillo pluviarum*. Ubi censiat legendum *stillæ pluviarum*; ut etiam extat in mss. Vindoc. duob. Regig. Ebroic. aliisque Norm. & in vetustioribus edit. In Corb. Germ. tamen legitur supra, hic, & infra, *stilla roris*, & *stillas roris*.

h Corb. Germ. & Laud. *ros aspergebat Paulus*.

i Pratell. *misericordia, & ira*, rejecto *enim*.

CAPUT XXIX. Ex filiis Abrahæ facti sunt lapides, ob cordis duritiam; & Gentiles prius lapides in filios Abrahæ conversi sunt.

56. Aquas enim populos accipi, jam sæpius edocuisse me memini. [a] In lapide vero pro ipsa duritia aliquando Gentiles populi designantur. Ipsi quippe lapides coluerunt. Et de his per Prophetam dictum est: *Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* Unde Johannes Judæos aspiciens [b] se de stemmate generationis extollere, & Gentiles prævidens ad Abrahæ prolem fidei cognitione transire, ait: *Ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Lapides utique, duros perfidia Gentiles [c] vocans. Quia ergo primum Judæa Deo credidit, Gentilitate omni in perfidiæ suæ obstinatione remanente; postmodum vero ad fidem Gentilium corda mollita sunt, & Judæorum infidelitas obdurata, bene dictum est: *In similitudinem lapidis aquæ durantur.* Ac si diceret: Illa mollia ac penetrabilia fidei corda Judæorum, in insensibilitatem vertuntur gentium. Cum enim misericors Deus gentes traxit, iratus Judæam repulit. Actumque est, ut sicut dudum ad percipiendam fidem Gentilitas fuerat obdurata, ita postmodum ad fidem Gentilitate suscepta, Judææ populus perfidiæ torpore duresceret. Unde Paulus Apostolus eisdem Gentibus dicit: *Sicut aliquando vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem; ita & isti non crediderunt in vestra misericordia, ut & ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.* Quam sententiam suam primum quidem de vocatione Judæorum, & repulsione Gentium: postmodum vero de vocatione Gentium, & repulsione Judæorum subtiliter pensans, seque occulta Dei judicia comprehendere non posse considerans, exclamando subjunxit: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* Unde hic quoque cum de Judæorum perfidia Dominus diceret: *In similitudinem lapidis aquæ durantur;* ut de repulsione eorum occulta esse sua judicia demonstraret, apte subdidit:

a
b
Ps. 113. 8.
Matth. 3. 9.
c
Rom. 11. 30.
Ibid. 33.

Et superficies abyssi constringitur.

Ibidem.

CAPUT XXX. VER. XXII. Judicia Dei abyssus multa.

57. Quia superjecto quodam ignorantiæ nostræ velamine, [d] incomprehensibilitatem divini judicii humanæ mentis oculus nullatenus penetrat. Scriptum quippe est: *Judicia tua abyssus multa.* Nemo ergo perscrutari appetat, cur cum alius repellitur, alius eligatur: vel cur cum alius eligitur, alius repellatur: quia superficies abyssi constringitur, & attestante Paulo: *Inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus.*

Psal. 35. 7.
d
Rom. 11. 33.

Dicta de Judæorum duritia & reprobatione, de satana possunt intelligi.

58. Per hoc vero quod dictum est: *De cujus utero egressa est glacies, & gelu de cælo quis genuit?* etiam satan in gelu & glacie nil obstat intelligi. Ipse quippe quasi de Dei utero glacies processit: quia a calore secretorum ejus, malitiæ torpore frigidus, magister iniquitatis exivit. Ipse gelu de cælo est genitus: quia constricturus corda reproborum, a summis cadere est ad ima permissus. Qui bene in cælestibus conditus, in culpæ frigore mentes sequacium quasi gelu [e] dum cecidit, adstrinxit. Qui ad terram veniens, quid A in hominibus egerit, expletur cum subditur: *In lapidis similitudinem aquæ durantur.* Per aquas namque, populi; per lapidem vero ejusdem satanæ duritia designatur. Illo igitur ad ima veniente, in similitudinem lapidis aquæ duratæ sunt; quia ejus malitiam imitati homines, mollia viscera caritatis amiserunt. Cujus fraudulenta consilia quia a seductis hominibus deprehendi non possunt, recte subjungitur: *Et superficies abyssi constringitur.* Aliud quippe ei intrinsecus latet, atque aliud extrinsecus ostendit. Transfigurat enim se velut Angelum lucis, & callida deceptionis arte plerumque proponit laudabilia, ut ad illicita pertrahat. Abyssi ergo superficies constringi- B tur: quia dum quasi bona persuasionis ejus species velut solida desuper glacies ostenditur, in profundo latens ejus malitia non videtur.

c
2. Cor. 11. 14.

Et de superbis propter accepta dona insolescentibus. VER. XXIII.

59. Cuncta tamen hæc intelligere & aliter possumus, si moraliter exquiramus. Mentes namque hominum omnipotens Deus dum in suo timore format, quasi concipit, easque ad apertas virtutes, dum provehit, gignit: sed si de acceptis virtutibus extolluntur, relinquit. Et sæpe quosdam cognovimus malorum suorum consideratione compungi, divini terroris pavore fervescere, & per pavoris exordia usque [f] ad virtutum summa pervenire; sed dum de eisdem virtutibus quas accipiunt, extolluntur, inanis gloriæ laqueo adstri- C cti, antiquum torporem redeunt. Recte ergo cum tales Dominus projicit, dicit: *De cujus utero egressa est glacies?* Quasi enim de Dei utero glacies egreditur, quando hi qui jam intus incaluerant, ex virtutum dono frigescunt: & inde exteriorem gloriam torpentes appetunt, unde [g] ad interna diligenda ardentius flagrare debuerunt. Dumque iste signis, ille scientia, iste prophetia, ille magnis operibus pollet, atque per hæc dona placere hominibus appetit; omne quod prius intimum caluerat, exteriorem laudem diligens, in torporem vertit. Quasi ergo glacies de utero egreditur, dum post donorum beneficia a visceribus pietatis supernæ separatur. An non sunt gla- D cies, qui in virtutibus quas accipiunt, laudes ab hominibus quærunt? Et tamen venienti judici dona sua ad ejus memoriam revocantes, dicunt: *Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Sed quomodo hanc glaciem Dominus projiciat ostendit, dicens: *Nescio vos unde sitis, discedite a me omnes operarii iniquitatis.* Hanc glaciem nunc in utero Dominus portat, quia intra sinum Ecclesiæ tolerat. Sed tunc aperte ejicit, cum tales a secretis cælestibus per extremum & publicum judicium repellit. His itaque verbis quid aperte agitur, nisi ut beatus Job de summis suis virtutibus humilietur; E ne in hoc quod bene vivendo caluerat, superbiendo frigescat, & a divinitatis utero repulsus exeat, si intra sinum sui cordis se tumidus extollat?

f
g
Matth. 7. 22.
Ibidem.

VER. XXIV. Superbiæ pœna, induratio.

60. Et quia justo judicio superbas mentes ad culpam egredi ex accepta virtute permittit, recte adhuc subjungitur: *Et gelu de cælo quis genuit?* Plerumque enim sacri eloquii scientiam præstat, sed dum de eadem scientia, is qui accipit, extollitur,

ira

a Vindoc. Corb. Germ. & pler. Norm. *lapis . . . . gentilis populi designatur.*
b Laud. *se de æstimatione.*
c Pratel. & Utic. *vocat.*
d Corb. Germ. Laud. Pratel. & al. Norm. *incomprehensibilitas . . . . humanæ mentis oculo nullatenus penetratur.*
e Miror legi in Gilot. Gussanv. & aliis edit. *dum cecinit;* quod sensu caret, antecedentibusque ac consequentibus cohærere non potest. Antiquiores edit. Paris. & Basil. habent cum mss. *dum cecidit.* Solos Turon. Corb. Germ. Ebroic. aliosque Norm. laudasse sufficiat.
f Pratel. *ad virtutum summum.*
g Vindoc. Pratel. & al. Norm. *ad æterna.*

ira districti judicis in ipso sacro eloquio cæcatur, ut exteriores favores per illam sequens, ejus jam interna non videat; & qui intus manens calere poterat, exeundo frigescat, duratusque in ima corruat, qui ad cognitionem Dei prius tractabilis in summis liquidus stabat. An sacrum eloquium cælum non est, quod diem nobis intelligentiæ aperiens, sole nos justitiæ illustrat, quod dum nos vitæ præsentis nox continet, stellis nobis mandatorum fulget? Sed quia oportet esse hæreses, ut probati manifesti fiant, cum ab intellectu sano mens superba repellitur, ultione districti judicis gelu de cælo generatur: ut cum ipsa Scriptura sacra in electorum cordibus caleat, eos qui se superbe scire appetunt, a se frigidos emittat. Ibi quippe errant, ubi corrigere errata debuerant; & dum a superna intelligentia resplendentis eloquii, & obdurati ipsi, [a] & seductori ceteros, corruunt, ad ima venientes ut gelu, & alios adstringunt. Semetipsum tamen Dominus hoc gelu gignere perhibet, non quod pravorum mentes ipse ad culpam formet, sed quod a culpa non liberat, sicut scriptum est: *Ego obdurabo cor Pharaonis*. Quod quia misericorditer emollire noluit, profecto districte [b] se obdurasse nuntiavit.

1. Cor. 11. 19.

Quo sensu Deus dicatur indurare.

Exod. 10. 27.

Amissa virtute, virtutis imago sæpe retinetur.

62. Quia vero cum inchoata divini timoris [c] virtus amittitur, propter humanas laudes virtutis imago retinetur, recte subjungitur: *In similitudinem lapidis aquæ durantur, & superficies abyssi constringitur*. Aquæ enim per glaciem in superficie durescunt, sed fluidæ in intimis remanent. Et quid per aquas, nisi fluxa accipimus corda reproborum? Quæ cum ex proposito virtutem deserunt, fortes se in bonis operibus per hypocrisim ostendunt: dumque in intimis suis ad vitia defluunt, & foris se sanctorum ac fortium imitatores fingunt, *Aquæ in similitudinem lapidis durantur, & superficies abyssi constringitur*; quia per superductam sanctitatis speciem fluxa ac instabilis eorum conscientia hominibus tegitur. Nam cum sibimetipsis intrinsecus turpes sint, ante alienos tamen oculos quadam vivendi venustate vestiuntur.

Præposteros virtutis fructus, Deus sapienter premit.

62. Sed ne quis hæc verba Domini in bonam intelligi partem velit, debemus sic etiam quærentibus adstruere, [d] dummodo minime judicemur, quę perscrutanda fuerant neglexisse. Superiori enim versu dicitur: *Quis est pluviæ pater; vel quis genuit stillas roris?* statimque additur: *De cujus utero egressa est glacies, & gelu de cælo quis genuit?* Si ergo dictis præcedentibus sequens sententia non dispari sensu conjungitur, profecto & in bonam partem nobis ejus intelligentia sine obstaculo difficultatis aperitur. Terra enim cum compluitur, jactata in eam semina feracius [e] ligantur. Sed rursum si illam pluvia immoderatius irrigat, [f] in culmo pinguedinem frumenti virtutemque mutat. Sin vero jactatum semen post pluviam gelu premitur, quo foris citius apparere repellitur, eo intus fecundius radicatur; & quo vetatur progredi, cogitur multiplicari: quia cum ab immaturo ortu restringitur, [g] ex conceptionis suæ tarditate laxatum ad fructum uberius impletur. Quid est ergo quod Dominus prius quidem patrem se pluviæ insinuat, postmodum vero de suo egredi utero glaciem narrat, seque gelu gignere de cælo pronuntiat? nisi quod miro modo nostri pectoris terram ad suscipienda verbi semina, & prius per occultæ gratiæ pluviam infundit, & postmodum ne in conceptis virtutibus immoderatius profluat, disciplina intimæ dispensationis premit; ut quam acceptæ gratiæ pluvia irrigat, etiam disciplinæ rigor adstringat: ne si aut antequam debet, aut plusquam necesse est conceptas virtutes proferat, fruges in herbam vertat. Plerumque enim ab inchoantibus opus bonum dum priusquam oportet ostenditur, a grano perfectionis inanitur; & plerumque virtutes dum plus quam necesse est exuberant, exhalant. Unde & electorum suorum Dominus vel ante tempus desideria renuit, vel rursum in tempore ultra mensuram profectus premit: ne si aut antequam debent, aut plus qam debent, proficiant, per profectus sui magnitudinem in elationis defectum cadant. Nam cum cor post peccata compungitur, terra quæ aruerat, infusione pluviæ rigatur; & cum relictis iniquitatibus bona exequi opera proponit, quasi post infusionem semen accipit. [h] Et plerique cum desideria sancta concipiunt, in summis jam [i] exerceri virtutibus inardescunt; ut non solum culpa operationem non inquinet, sed nec cogitationem pulset. Et adhuc quidem in corpore positi sunt, sed nil jam perpeti de communione præsentis vitæ volunt: imitari per intentionem [k] internam mentis stabilitatem appetunt, sed intervenientibus tentationibus reverberantur: ut videlicet infirmitatis suæ meminerint, & elati de virtutibus quas accipiunt, non sint. Quod dum mira disciplinæ repressione agitur, quid aliud quam super infusam terram gelu de cælo generatur? Quid aliud quam de Dei utero glacies producitur, quando de interno secreto dispensatio egreditur, & voluntates nostræ etiam in bonis desideriis frenantur?

Vers. xxv.

Quod exemplo S. Pauli confirmatur.

Rom. 7. 18.

63. Videamus, Paulus infusa videlicet terra, quanta disciplinæ glacie prematur, dum ait: *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*. Qui enim velle habere se asserit, jam per infusionem gratiæ, quæ in se lateant semina, ostendit. Sed dum perficere bonum non invenit, profecto indicat quanta illum dispensationis supernæ glacies premat. An ista glacies eorum corda non presserat, quibus dicebat: *Ut non quæcumque vultis, illa faciatis?* Ac si aperte diceret: Occulta cordis vestri semina jam prodire in frugem quęrunt, sed superni moderaminis gelu premuntur, ut tanto post fecundius exeant, quanto divini judicii prementia pondera patientius portant.

Gal. 5. 17.

Vers. xxvi. Inde graves emergunt tentationes, quæ bene vivendi consuetudine superantur.

64. Et quia plerumque humana corda quoniam erumpere ad virtutes quas appetunt, non valent, eo ipso quo ab intentionis suæ perfectione resiliunt, tentationum stimulis fatigantur, sed tamen easdem tentationes cogitationum comprimunt, seque per exercitationis usum in quodam vivendi rigore com-

a Turon. *& seductores ceteri*. Laud. *& seductores ceteris corruant*.
b In Corb. Germ. & edit. *se obdurare*. Melius mss. Laud. Ebroic. & alii Norm. *se obdurasse*.
c Vindoc. Laud. Ebroic. & al. Norm. *virtus omittitur*.
d Laud. *dum mundo minimi judicamur*. Corruptissime; quæ tamen dissimulanda non censuimus, ut ex hoc loco Lector agnoscat castigatione indigere codicem hunc. Membranarum enim nostrarum corruptelas, si quæ sint, palam facimus.
e Ita Vindoc. Laud. Corb. Germ. vet. edit. Paris. & Basil. In recent. *rigantur*.
f Editi cum Corb. Germ. *in culmi*, reluctantibus mss. Turon. Vindoc. Lauden. Ebroic. aliisque Norm. quos sequimur.
g Vindoc. Laud. Corb. Germ. & Norm. *in conceptionis*.
h Al. *& plerumque*.
i Laud. *exercere*.
k Laud. Ebroic. aliique Norm. *æternam mentis stabilitatem*. Corb. Germ. *per intent. mentis ætern. stabil.*

componunt, bene subditur: *In similitudinem lapidis aquæ durantur*. Quia etsi fluxæ cogitationes interius lacessunt, nequaquam tamen usque ad consensum pravi operis trahunt. Sed mens sub inolita bene vivendi consuetudine quasi sub quadam duritia exterius abscondit, quidquid intus ex tentationis pulsatione mollescit. Unde & bene subjungitur: *Et superficies abyssi constringitur*. Quia prava cogitatio & si usque ad suggestionem venit, usque ad consensum non prosilit; quia fluctuantes motus animi superductus rigor sanctæ deliberationis premit.

Adversitas valentiores efficit sanctos.

65. Potest etiam in gelu vel glacie, præsentis vitæ adversitas designari, quæ dum [a] asperitate sua sanctos comprimit, valentiores reddit. Dum enim nos omnipotens Deus molestiis exerceri permittit, atque ad melioris vitæ statum interveniente tristitia provehit, miro consilio super futuram frugem gelu & glaciem gignit, ut electus quisque in hac vita tamquam in hyeme, adversa ventorum & frigorum toleret, & velut in æstiva serenitate postmodum fructus quos hic conceperit, demonstret. Unde & sponsi voce unicuique animæ post hujus mundi turbines ad illa æternitatis amœna properanti dicitur: *Surge, propera amica mea, formosa mea, & veni: jam enim hyems transiit, imber abiit & recessit*. (Cant. 2. 10.) Et quia [b] si sola nobis adsunt prospera, solvimur, ad virtutes vero melius per adversa solidamur, recte subjungitur: *In similitudinem lapidis aquæ durantur*. (Ver. XXVII.) Mentes enim, quæ per prospera molliter fluxerant, constrictæ adversitatibus durescunt: & ad similitudinem lapidis aqua perducitur, quando infirmus quisque per acceptam desuper tolerantiam passiones sui Redemtoris imitatur. In similitudinem quippe lapidis aqua duruerat, cum ille prius impatiens persecutor, postmodum Paulus dicebat: *Impleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea*. (Coloss. 1. 24.)

Ut ad interna dona custodienda magis solliciti simus.

66. Et quia cum deprimuntur adversis, solertius interna dona custodiunt, recte additur: *Et superficies abyssi constringitur*. Solet enim lætitia arcana mentis aperire, atque aperiendo amittere: adversa vero cum nos exterius deprimunt, interius cautiores reddunt. Post gelu itaque vel glaciem superficies abyssi constringitur, quia mens nostra, ad conservanda profunda dona quæ acceperit, adversitatibus munitur. Abyssi enim suæ superficiem Isaias constrinxerat, cum dicebat: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*. (Isai. 24. 16.) Abyssi suæ superficiem Paulus constrinxerat, qui tot periculis ac adversitatibus insudans, sub prætextu cujusdam de semetipso loquitur, dicens: *Audivi arcana verba, quæ non licet homini loqui*. (2. Cor. 12. 4.) Et rursum: *Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit* [c] *aliquid ex me*. (Ibid. 6.) Qui igitur foris adversa tolerans, ne fortasse in laudibus deflueret, arcana sua aperire metuebat, quid aliud quam secretorum suorum abyssum per constrictam superficiem presserat? Sequitur:

Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiades, aut gyrum Arcturi poteris dissipare? (Vers. 31.)

CAPUT XXXI.

67. Pleiades stellæ ἀπὸ τοῦ πλείστου, id est a pluralitate vocatæ sunt. Ita autem vicinæ sibi & divisæ sunt conditæ, ut & simul sint, & tamen conjungi nequaquam possint, quatenus [d] vicinitate quidem conjunctæ sint, sed tactu disjunctæ.

Reg. XVI. Quid Pleiades & Arcturus.

Arcturus vero ita nocturna tempora illustrat, ut in cæli axe positus per diversa se vertat, nec tamen occidat. Neque enim extra [e] se currens volvitur, sed in loco situs, in cunctis mundi partibus nequaquam casurus inclinatur. Quid ergo est, quod homo ex terra factus, (Genes. 2. 7.) atque in terra positus, de cælesti administratione discutitur: quia Pleiades conjungere non valet, quas vicinas sibimetipsis conditas, & pene conjunctas videt: quia Arcturi gyrum dissipare non potest, quem tamen cernere ipsa sua vertigine pene dissipatum potest? An ut in istis ministeriis auctoris potentiam pensans, infirmitatis suæ meminerit, & eum, quem adhuc in majestate sua videre non poterat, quam sit inæstimabilis, in ipsa ministeriorum cælestium gubernatione perpendat?

Dei omnipotentiam pensantes, infirmitatis nostræ admonemur.

68. Sed cur ista loquimur, qui stimulo rationis urgemur, ut hæc verba mysticis sensibus gravida, cognoscamus? Quid enim micantes Pleiades, quæ & septem sunt, aliud quam sanctos omnes denuntiant, qui inter præsentis vitæ tenebras, septiformis Spiritus gratiæ nos lumine illustrant, qui ab ipsa mundi origine, usque ad ejus terminum, diversis temporibus ad prophetandum missi, & juxta aliquid sibi conjuncti sunt, & juxta aliquid disjuncti? Stellæ enim Pleiades, sicut supra dictum est, vicinitate sibi conjunctæ sunt, & tactu disjunctæ. Simul quidem sitæ sunt, & tamen lucis suæ [f] viritim radios fundunt. [g] Ita omnes sancti aliis atque aliis ad prædicandum temporibus apparentes, & disjuncti sunt per visionem suæ imaginis, & conjuncti per intentionem mentis. Simul micant, quia unum prædicant: sed non semetipsos tangunt, quia in divisis temporibus partiuntur.

Sensus mysticus. Pleiadum nomine Sancti designantur. Ver. XXVIII.

69. Quam diversis temporibus Abel, Isaias, & Johannes apparuerunt! Divisi quidem fuerunt tempore, sed non prædicatione. Nam Abel Redemtoris nostri passionem significans, agnum in sacrificio obtulit, (Gen. 4. 4.) de cujus passione Isaias ait: *Sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum*. (Isai. 53. 7.) De quo Johannes quoque ait: *Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi*. (Johan. 1. 29.) Ecce divisis quidem temporibus missi, & tamen concorditer de Redemtoris nostri innocentia sentientes, eumdem agnum Johannes ostendendo, Isaias prævidendo, Abel offerendo locutus est: & quem Johannes in ostensione, quem Isaias in locutione, hunc Abel significando in manibus tenuit.

Omnes, etiam qui Christum præcesserunt, eum prædicant.

70. Quia igitur quomodo Pleiades stellæ de humanitate Redemtoris sibi concinant, diximus: nunc quomodo in ostendenda unitate Trinitatis concorditer luceant demonstremus. Diversis quippe temporibus huic mundo David, Isaias, & Paulus apparuit; sed tamen nullus eorum alteri diversum sensit: quia etsi semetipsos non noverant facie, unum tamen didicerant ex divina cognitione. David quippe ut auctorem omnium [h] Deum in Trinitate ostenderet, dixit: *Benedicat nos Deus, Deus* (Psal. 66. 8.)

Et Trinitatis mysterium.

a Laud. Corb. Germ. Ebroic. aliique Norm. *sub asperitate*.
b Multa hic desunt in edit. Gilot. & Vaticana, ubi legitur: *si sola nobis adsunt prospera, solidamur*; contra S. Doctoris mentem, veram pietatem, ac mss. fidem. In Anglic. enim, Normannis, Turon. Laud. Corb. Germ. &c. lectio nostra invenitur.
c Deest, *aliquid*, in Laud.
d Male in edit. *vicinitate quadam*.
e Omittitur *se*, in Laud. Corb. Germ. ac Pratell. aliisque Norm.
f Sic legendum ex mss. Corb. Germ. & aliis, non, *variatim*. *Viritim* hic opponitur particulæ, *simul*, supra. Vet. ed. Paris. & Basil. habent, *mixtim*, sed corrupte.
g Laud. *ita sancti homines*.
h Ebroic. aliique Norm. Laudun. & Corb. Germ. *Deum Trinitatem ostenderet*.

Deus noster, benedicat nos Deus. Ac ne tertio Deum nominans, tres Deos dixisse putaretur, illico unitatem ejusdem Trinitatis insinuans, addidit: Ibidem. *Et metuant eum omnes fines terræ.* Qui enim non eos, sed eum subdidit, unum tria quę dixerat intimavit. Isaias quoque cum laudem de unitate Trinitatis aperiret, Seraphim voces exprimens ait: Isai. 6. 3. *Sanctus, sanctus, sanctus*: ac ne tertio sanctum nominans, [a] unitatem divinæ substantiæ scindere videretur, adjunxit: *Dominus Deus sabaoth.* Quia ergo non domini dii, sed Dominus Deus addidit, unum existere quod tertio sanctum vocaverat, indicavit. Paulus quoque ut operationem sanctæ Trinitatis ostenderet, ait: Rom. 11. 36. *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* B Atque ut unitatem ejusdem Trinitatis intimaret, protinus addidit: Ibidem. *Ipsi gloria in secula seculorum, amen.* Qui igitur non ipsis, sed ipsi subdidit, unum [b] naturaliter, tria secundum personas innotuit, quod superius tertio idipsum dixit. Quasi ergo & uno in loco Pleiades sitæ sunt, quia de Deo concorditer sentiunt; & tamen semetipsas non tangunt: quia, sicut dictum est, per hujus mundi tempora diversa partiuntur.

Sancti omnes fidei ac virtutum unanimitate conjunguntur. Ezech. 1. 9.

71. Quod bene ac breviter Ezechiel propheta describit, qui cum diversi generis animalia videre se diceret, adjunxit: *Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum.* Pennæ quippe animalium alterius ad alterum junctæ sunt; quia etsi C dissimilia sunt quæ agunt, uno tamen eodemque sensu sibi sanctorum voces virtutesque sociantur. Et quamvis alius rationabiliter cuncta agendo sit homo, alius in passionibus fortis adversa mundi non timendo sit leo, alius per abstinentiam semetipsum vivam hostiam offerendo sit vitulus, alius se in alta [c] rapiendo contemplationis volatu sit aquila: pennis se tamen dum volant, tangunt, quia confessione vocum, & virtutum sibi unanimitate junguntur. Quod quia solius divinæ virtutis est, & disjunctis temporibus missos in fidei prædicatione conjungere, & dissimilibus virtutibus præditos fulgore intentionis unire, recte dicitur, *Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiades?* D Ac si dicat, ut ego, qui unus omnia impleo, atque in unitatis sensu electorum mentes implendo conjungo.

Arcturus totam Ecclesiam significat.

73. In Arcturo autem, qui per gyrum suum nocturna spatia non occasurus illustrat, nequaquam particulatim edita vita sanctorum, sed tota simul Ecclesia designatur, quæ fatigationes quidem patitur, nec tamen ad defectum proprii status inclinatur; gyrum laborum tolerat, sed ad occasum cum temporibus non festinat. Neque enim ad ima poli Arcturus cum nocturno tempore ducitur, sed dum ipse volvitur, nox finitur: quia nimirum dum sancta Ecclesia innumeris tribulationibus quatitur, præsentis vitæ umbra terminatur; E eaque stante nox præterit, quia illa in sua incolumitate perdurante, mortalitatis hujus vita percurrit.

Vers. xxix. Docet fidei simul ac bonorum operum necessitatem.

Est in Arcturo quod considératius possimus intueri. In septem quippe stellis volvitur, & modo quidem tres ad summa elevat, atque ad ima quatuor inclinat, modo quatuor superius erigit, & tres inferius premit. Sancta quoque Ecclesia cum modo infidelibus Trinitatis notitiam, modo autem fidelibus virtutes quatuor, id est prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitiam prædicat, quasi rotatu prædicationis status sui speciem quodammodo immutat. Nam cum quibusdam de operibus suis gloriantibus confidentiam proprii laboris evacuat, & fidem Trinitatis exaltat, quid aliud facit, nisi tres stellas Arcturus elevat, quatuor inclinat? Et dum quosdam bona opera non habentes de sola fide præsumere prohibet, sed operari enixius quæ præcepta sunt jubet, quid aliud Arcturus facit, nisi quatuor stellas erigit, tres deponit? Videamus quomodo tres elevet, quatuor deponat. Ecce per Paulum contra fidem de opere superbientibus dicitur: *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.* Rom. 4. 2. Quid enim Scriptura dicit? *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam.* Genes. 15. 6. Videamus quomodo quatuor elevet, tres deponat. Ecce per Jacobum [d] de fide contra opera superbientibus dicitur: *Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est.* Jacob. 2. 26. Arcturus itaque volvitur: quia sancta Ecclesia juxta auditorum suorum mentes in diverso latere prædicationis arte versatur. Arcturus volvitur: quia hæc in noctis hujus tribulationibus rotatur. Sed hunc Arcturi gyrum quandoque Dominus dissipat: quia labores Ecclesiæ ad requiem permutat. Tunc & Pleiades plenius jungit, cum gyrum Arcturi destruit: quia tunc nimirum sancti omnes etiam visionis sibi specie copulantur, quando in fine mundi sancta Ecclesia ab his, quos nunc sustinet, laboribus solvitur. Dicat ergo: *Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiades, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?* Subaudis, ut ego, qui tunc sanctorum vitam etiam per speciem [e] unio, cum gyrum universalis Ecclesiæ corporaliter solvo. Et quis hominum solius divinæ hoc esse virtutis ignorat? Sed ut cognoscat homo quid ipse sit, memoretur assidue quid solus Dominus possit.

Rursum per Arcturum Lex vetus, per Pleiades novi Testamenti gratia significatur.

73. Habemus adhuc quod de stellis Pleiadibus atque Arcturo aliud sentiamus. [f] Pleiades quippe ab Oriente, Arcturus vero ex parte Aquilonis surgit. [g] Quocumque autem se per gyrum suum Arcturus verterit, Pleiades ostendit: & cum lux diei jam vicina efficitur, stellarum ejus ordo [h] distenditur. Potest igitur per Arcturum, qui a plaga frigoris nascitur, Lex; per Pleiades vero quæ ab Oriente surgunt, Testamenti novi gratia designari. Quasi enim ab Aquilone Lex venerat, quæ tanta subditos rigiditatis asperitate terrebat. Nam dum pro culpis suis alios præciperet lapidibus obrui, alios gladii morte mulctari, plaga torpens, & velut a sole caritatis aliena, præceptorum suorum semina plus premebat ex frigore, quam ex calore nutriebat. Cujus oppressionis pondus Petrus horruerat, cum dicebat: *Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus?* Nec mirum quod per Arcturi septem stellas Testamentum vetus exprimitur, quia & vene-

a Turon. *tres deos dixisse putaretur, illico unitatem divinæ substantiæ adjunxit.*

b Id est, *secundum naturam*, & opponitur alteri membro, *secundum personas.*

c Laud. *sapiendo.*

d Corrupte Gilot. Vatic. Gussanv. & aliis edit. etiam antiq. *de fide sine opere.* Nam Anglic. Norm. Turon. Vindoc. Corb. Germ. alique mss. habent, *de fide contra opera.*

e Laud. *munio.*

f Ita Corb. Germ. Vindoc. Laudun. Ebroic. aliisque Normann. necnon plerique editi. Corrupte vero in Gussanvil. legitur, *Pleiadibus.*

g Al. *quaqua autem*, ut habes in Corb. Germ. Vindoc. Ebroic. aliisque Norm.

h Laud. *ostenditur.*

neratione Legis dies septimus extitit [a] venerabilis, & per hebdomadam integram constituti sacrificii vota tendebantur. Pleiades vero quæ ipsæ quoque sicut superius diximus, septem sunt, Testamenti novi gratiam tanto apertius indicant, quanto cuncti liquido cernimus, [b] quod per illam fideles suos Spiritus sanctus septiformis muneris lumine illustrat. Quaqua igitur se Arcturus vertit, Pleiades ostendit: quia per omne quod Testamentum vetus loquitur, Testamenti novi opera nuntiantur. Sub textu enim litteræ, tegit mysterium prophetiæ. Et quasi inclinat se Arcturus & demonstrat: quia dum ad spiritalem intellectum flectitur, significata per illud lux gratiæ septiformis aperitur. Et propinquante diei luce, stellarum ejus ordo [c] distenditur: quia postquam [d] per semetipsam nobis Veritas innotuit, ab obsequiis carnalibus litteræ præcepta laxavit.

VER. XXX. Christus solus omnes sancti Spiritus operationes in se manentes habuit.

74. Redemtor autem noster in carne veniens, Pleiades junxit; quia operationes septiformis Spiritus simul in se [e] & cunctas & manentes habuit. De quo per Isaiam dicitur: *Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet, & requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis,* [f] *& replebit eum spiritus timoris Domini.* (Isai. 11. 1.) De quo Zacharias ait: *Super lapidem unum septem oculi sunt.* (Zach. 3. 9.) Atque iterum: *Et in candelabro aureo lucernæ septem.* (Ibid. 4. 2.) Nullus vero hominum operationes sancti Spiritus simul omnes habuit, nisi solus Mediator Dei & hominum, cujus est idem Spiritus, qui de Patre ante secula procedit. Bene ergo dicitur: *Super lapidem unum septem oculi sunt.* Huic enim lapidi septem oculos habere, est simul omnem virtutem Spiritus septiformis gratiæ in operatione retinere. Alius namque prophetiam, alius scientiam, alius virtutes, alius genera linguarum, alius interpretationem sermonum juxta distributionem sancti Spiritus accipit: (1. Cor. 12. 8.) ad habenda vero cuncta ejusdem Spiritus munera nemo pertingit. At vero conditor noster infirma nostra suscipiens, quia per divinitatis suæ potentiam simul se habere omnes sancti Spiritus virtutes edocuit, micantes proculdubio Pleiades junxit. Dum vero Pleiades jungit, Arcturi gyrum dissipat; quia dum semetipsum factum hominem habere cunctas sancti Spiritus operationes innotuit, in Testamento veteri litteræ laborem solvit, ut fidelis quisque jam cum libertate spiritus illud intelligat, cui prius in formidine inter tot discrimina serviebat. Audiat itaque beatus Job: *Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiades?* Ac si aperte diceretur: Habere quidem lumina quarumdam virtutum potes, sed numquid exercere simul omnes operationes sancti Spiritus sufficis? Me ergo conjungentem Pleiades in cunctis virtutibus contemplare, & tu de paucis ab elatione compescere. Audi quod dicitur: *Aut gyrum Arcturi poteris dissipare?* Ac si ei aperte diceretur: Et si ipse jam quæ recta sunt sentis, numquid virtute tua etiam in alienis cordibus laborem grossioris intelligentiæ destruis? Me itaque considera, qui carnalium stulta corrigo, dum me per carnis stultitiam manifesto: ut tanto magis hæc, quæ putas virtutum tuarum fortia, humiles, quanto nec vestigia meæ infirmitatis apprehendis. Quia vero in ipso Dominicæ incarnationis mysterio aliis lux veritatis ostenditur, aliorum vero per scandalum corda tenebrantur, recte subjungitur:

Numquid [g] *producis luciferum in tempore suo, & vesperum super filios terræ consurgere facis?* (Vers. 32.)

CAPUT XXXII.

REC. XVII. Christus verus lucifer, maxime in resurrectione: vesper autem Antichristus.

75. Pater quippe in tempore suo luciferum produxit, quia sicut scriptum est: *Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, natum ex muliere, factum sub Lege, ut eos qui sub Lege erant, redimeret.* (Gal. 4. 4.) Qui natus ex virgine, velut lucifer inter tenebras nostræ noctis apparuit: quia fugata obscuritate peccati, æternum nobis mane nuntiavit. Luciferum vero se innotuit: quia diluculo ex morte surrexit, & fulgore sui luminis mortalitatis nostræ tetram caliginem pressit. Cui bene per Johannem dicitur: *Stella splendida & matutina.* (Ap. 22. 16) Vivus quippe apparens post mortem, matutina nobis stella factus est: quia dum in semetipso exemplum nobis resurrectionis præbuit, quæ lux sequatur indicavit. Vesperum vero super terræ filios Dominus consurgere facit; quia infidelibus Judæorum cordibus dominari Antichristum eorum merito exigente permittit. Qui idcirco a Domino huic vesperi juste subduntur; quia ipsi sponte sua filii terræ esse voluerunt. (Huic juste subduntur homines terræ dediti.) Terrena quippe & non cælestia requirentes, [h] a perspicienda luciferi nostri claritate excæcati sunt: & dum præesse sibi vesperum expetunt, subsequentis damnationis æterna nocte merguntur. Hinc in Evangelio Dominus dicit: *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: alius veniet in nomine suo, & ipsum recipietis.* (Johan. 5. 43.) Hinc Paulus ait: *Eo quod caritatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo* [i] *mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.* (2. Thess. 2. 10.) Nequaquam ergo super eos vesper consurgeret, si cæli filii esse voluissent. Sed dum visibilia appetunt, amisso cordis lumine, sub noctis duce tenebrescunt.

VER. XXXI. Sermo Dei qui electis lucifer est, reprobis fit vesper.

76. Quod tamen si moraliter discutimus, quomodo quotidie agatur invenimus: quia nimirum & electis lucifer oritur, & reprobis Deo permittente vesper dominatur. Unus enim atque idem sermo Dei est in ore prædicantis. Quem dum isti gaudendo, illi vero invidendo audiunt, claritatem sibi luciferi in vesperi tenebras vertunt. Dum isti humiliter vocem sanctæ prædicationis accipiunt, quasi ad stellæ lucem oculos cordis aperiunt: dum vero illi bene dicenti invident, & non salutis causam, sed elationis gloriam quærunt, prorumpente iniquitatis suæ vespere in somnum mortis oculos claudunt. Per occultum ergo judicium is qui electis est lucifer, reprobis auditoribus fit vesper: quia exhortatione sancta [k] qua boni ad vitam redeunt, pravi deterius in culpa moriuntur. Unde bene per Paulum dicitur: *Christi bonus odor sumus Deo in his qui salvi fiunt, & in* (2. Cor. 2. 15.)

a Abest *venerabilis*, a mss. Corb. German. Laudun. Pratell. aliisque Norm.
b Idem cod. *quod per illud*, nimirum *testamentum*.
c Laud. *ostenditur*.
d Vindoc. *post semetipsam*.
e Longip. *& conjunctas innotuit & manentes habuit*.
f Laud. *& replevit*.
g Laudun. *produces .... consurgere facies*.
h Laud. *ad perspiciendam ..... claritatem*.
i Idem codex, *mittit*.
k Vindoc. Ebroic. & al. Norman. *quam boni ad vitam audiunt*.

in his qui pereunt: aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam. Verbum itaque suum auditoribus esse luciferum simul & vesperum vidit, per quod & alios ab iniquitate suscitari, & econtra alios sopiri in iniquitate conspexit. Quod quia occultis Dei judiciis agitur, quæ in hac vita ab hominibus comprehendi non possunt, recte illic subdidit:

Ibid. 16.

Et ad hæc quis tam idoneus? Ac si diceret: Idonei quidem sumus ad hæc consideranda [a] quia fiunt, sed idonei non sumus ad hęc investiganda cur fiant. Unde hic quoque Dominus, quia aliis produci luciferum, aliis vero consurgere vesperum dixerat, ne perscrutari homo occulta Dei judicia audeat, illico subjungit:

Vers. 33.

Numquid nosti ordinem cæli, & pones rationem ejus in terra?

CAPUT XXXIII; VET. XXXII. REC. XVIII. Judiciorum & prędestinationis Dei causas nemo scrutetur.

77. Ordinem cæli nosse, est supernarum dispositionum occultas prędestinationes videre. Rationem vero ejus in terra ponere, est ante humana corda talium secretorum causas aperire. Rationem videlicet cæli in terra ponere, est supernorum judiciorum mysteria vel considerando discutere, vel loquendo manifestare. Quod utique facere in hac vita positus nullus potest. Ut enim a parvis ad majora veniamus, quis intelligat [b] quæ esse ratio secretorum potest, quod sæpe vir justus a judicio non solum non vindicatus, sed etiam punitus redeat, & iniquus ejus adversarius non solum non punitus, sed etiam victor abscedat? Quis intelligat cur vivit alius insidians mortibus proximorum, & moritur alius, qui profuturus esset vitæ multorum? Alius culmen potestatis assequitur, qui non nisi lædere studet: alius tantummodo læsos defendere concupiscit, & tamen ipse oppressus jacet. Alius vacare appetit, & innumeris negotiis implicatur: alius negotiis implicari desiderat, & coactus vacat. Alius male inchoans, usque ad vitæ suæ terminum ad pejora protrahitur: alius bene incipiens, per longitudinem temporum proficit ad augmenta meritorum. At contra, alius male vivens diu reservatur, ut se corrigat: alius vero bene quidem videtur vivere, sed in hac vita eo usque durat, [c] quoad in perversa prorumpat. Alius in errore infidelitatis natus, in errore deficit: [d] alius in catholicæ fidei rectitudine genitus, in catholicæ fidei rectitudine consummatur. Econtra vero alius catholicæ matris ventre editus, juxta vitæ terminum erroris voragine devoratur: alius autem vitam suam in catholica pietate consummat, qui ortus in perfidia cum lacte matris hauserat virus erroris. Alius celsitudinem [e] bene vivendi appetere & vult & valet: alius nec vult, nec valet. Alius vult, & non valet; alius valet, & non vult. Quis ergo ista judiciorum cælestium secreta discutiat? [f] Quis intelligat secretam lancem æquitatis occultæ? Ad cognoscendos quippe [g] istos judiciorum secretorum sinus nullus ascendit. Dicatur ergo homini, ut se nescire cognoscat: nescientem vero se cognoscat ut timeat: timeat ut humilietur, humilietur ne præsumat in se: non præsumat in se, ut conditoris sui auxilium requirat: & qui in se fidens mortuus est, auctoris sui adjutorium appetens vivat. Audiat itaque vir justus jam quidem se sciens, sed adhuc quæ supra se sunt nesciens: *Numquid nosti ordinem cæli, & pones rationes ejus in terra?* id est, numquid occultos ordines judiciorum cælestium comprehendis, aut aperire humanis auribus sufficis? Beatus igitur Job de judiciorum incomprehensibilium investigatione requiritur, ac si ei aperte diceretur: Cuncta, quæ pateris, tanto tolerare patientius debes, quanto secretorum cælestium ignarus, cur hæc pateris nescis.

a In Gilot. Vatic. Gussanvil. ed. &c. legitur *quæ fiunt*. Melius, *quia fiunt*, ut habent mss. Corb. Germ. Anglic. Norm. Laud. & alii, ac vetus ed. Paris. 1495. ut de ceteris sileamus.

b Editi, *quæ esse secretorum subtilitas potest*. Aliam lectionem prætulimus quæ est mss. Corb. Germ. Norm. Laud. Vind. annotaturque a Gussanv.

c Corb. Germ. Ebroic. aliique Norm. *quo ad perversa prorumpat*. Laud. *quod ad perversa prorumpat*.

d Multa hic omissa in edit. Gussanvil. supplevimus ex mss. Corb. Germ. Norman. &c. nec non ex al. edit. Attamen veteres Paris. 1488. & 1495. habent tantum ut Guss. *alius in catholicæ fidei rectitudine consummatur*. Quæ deerant suppeditavit etiam edit. Paris. 1518. Nostra lectio melius respondet alteri membro: *alius in errore infidelitatis natus, in errore deficit*.

e Vindoc. Pratel. & alii, *bene vivendo*.

f In edit. *quis intelligat discretam*. Mss. Anglic. & nostri habent, *secretam*.

g Turon. & Laud. *justas*.

LIBER TRIGESIMUS.

Expositionem octo versuum ultimorum Capitis 38. & totidem Capitis 39. complectitur. Ubi de Evangelii prædicatione præsertim plurima pie ac erudite S. Doctor edisserit.

V. & R. IX. Cur Job a Deo de tot tantisque interrogatus.

1. BEatus Job talia utrumne fecerit Domino interrogante, requiritur, qualia utique facere non potest homo: ut dum se ista facere non posse deprehendit, ad eum refugiat, quem solum talia quia facere possit intelligit, atque ante oculos judicis sui magis potens appareat, si sua verius infirma cognoscat. Quod ergo mire a Domino fieri non ignoratur, de eo divina Job voce requiritur; diciturque ei:

Job. 38. Vers. 34.

Numquid elevabis in nebula vocem tuam, & impetus aquarum operiet te?

CAP. I. In nebula verbum Dei spargitur, dum infidelibus annuntiatur.

2. Vocem quippe suam in nebula Dominus elevat, quando per prædicatorum suorum linguas [a] ad caliginosa corda infidelium exhortationem format: cumque aquarum impetus operit, dum bene agentia membra ejus, turba resistentium populorum premit. Hinc est enim quod scriptum est: *Factum est verbum Domini ad Jeremiam dicens: Sta in atrio domus Domini,* [b] *loquens ad omnes civitates Juda, de quibus veniunt, ut adorent in domo Domini, universos sermones quos mandavi tibi.* (Jerem. 26. 2.) Et paulo post: *Et audierunt sacerdotes & prophetæ & omnis populus Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini. Cumque complevisset Jeremias loquens, apprehenderunt eum sacerdotes & prophetæ & omnis populus, dicens: Morte moriatur, quare prophetavit in nomine Domini?* (Ibid. 7.) Ecce in nebula Dominus vocem levavit, quia obscuras mentes superbientium directo Propheta corripuit. Ecce aquarum impetus eum protinus operuit; quia ab insurgentibus populis, & causa suæ correptionis instigatis, ipse in Jeremia cuncta pertulit, qui correptionis verba mandavit. Per semetipsum quoque Dominus in nebula vocem levavit, quando præsentem se etiam assumto corpore exhibens, multa suis persecutoribus, sed figuris ænigmatum velata prædicavit. [c] In nebula vocem levavit, quia veritatem suam non secuturis infidelibus quasi per caliginem sonuit. Unde & bene in libris Regum scriptum est: *Nebula implevit domum Domini, & non poterant sacerdotes ministrare propter nebulam.* (3. Reg. 8. 10. & 11.) Exigentibus enim meritis, dum superbi Judæorum pontifices divina mysteria per parabolas audiunt, sacerdotes in domo Domini quasi propter nebulam ministrare nequiverunt. Qui & in Testamento veteri dum sensus mysticos litteræ velamine coopertos inter obscuras allegoriarum caligines investigare despiciunt, debitum fidei suæ ministerium propter nebulam perdiderunt. Quibus & nunc in nebula doctrinæ suæ vocem Dominus protulit, cum de se etiam aperta narravit. Quid est enim apertius, quam: *Ego & Pater unum sumus?* (Johan. 10. 30.) Quid apertius dicere, quam: *Antequam Abraham fieret, ego sum?* (Joha. 8. 58.) Sed quia auditorum mentes infidelitatis caligo repleverat, quasi emissum solis radium nebula interjacens abscondebat.

Ver. 11. Verbi divini prædicatores impetus aquarum operit, cum in eos infideles sæviunt.

3. Ad hanc namque elevationem vocis eum protinus aquarum impetus operuit, quia contra illum mox sæviens populorum turba surrexit. Scriptum quippe est: *Propterea ergo quærebant eum Judæi* [d] *interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.* (Johan. 5. 18.) De hoc aquarum impetu per Prophetam clamat: [e] *Circumdederunt sicut aqua tota die, circumdederunt me simul.* (Ps. 87. 18.) Et rursum: *Salvum me fac Deus,* [f] *quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.* (Psal. 68. 2.) Quas profecto aquas in semetipso ante mortem, in suis autem & post ascensionem pertulit. Hinc est enim quod & de superioribus clamat: *Saule, Saule, quid me persequeris?* (Act. 9. 4.) Ecce jam cælum conscenderat, & tamen adhuc eum Saulus aquarum [g] infidelium impetu persequens, & tumidior ceteris unda tangebat. Ipse quippe est qui per bonos recta loquitur, ipse qui in bonorum passione laceratur. Ut ergo mirifica Dominus caritatis unitate, monstraret se esse qui indignis auditoribus per sanctorum suorum ora prædicat, ait: *Numquid elevabis in nebula vocem tuam?* Ut vero ostenderet se esse qui in sanctis suis omnia adversa pateretur, subdidit: *Et impetus aquarum operiet te?* subaudis, ut me, quem [h] iniqui omnes neque per prædicantes sanctos loquentem intelligunt, neque per morientes patientem vident. Narrat ergo Dominus quod ab hominibus patitur, ut dolor afflicti hominis mitigetur, ac si illi aperte dicat: Mea subtiliter pensa, & tua æquanimiter tempera. Multo enim minus est te vulnera, quam me humana tolerare.

Ad arcanas inspirationes Dei etiam justorum corda caligant.

4. Adhuc tamen verba hæc subtilius perscrutari possumus, si inter dona cælestia nostra sollicite corda pensamus. Jam quidem [i] fideles sumus, jam quæ audimus, superna credimus, jam quæ credimus, amamus. Sed dum quibusdam supervacuis curis premimur, obducta confusione caligamus; & cum nobis etiam talibus mira quædam Dominus de se sentienda insinuat, quasi in nebula vocem levat. Dum [k] caliginosis nostris mentibus semetipsum loquitur, velut in nebula is qui non cernitur, auditur. Summa sunt namque quæ de illo cognoscimus, sed tamen adhuc eum in secreta inspiratione qua instruimur, non videmus. Qui igitur cor-

a MS. Val-cl. trigesimum librum moral. reliquosque continens, *ad caligosa corda:* sic etiam habet Corb. Germ.
b Corb. Germ. Vindoc. Pratel. aliique Norm. Val-cl. & alter Laud. qui priori deficiente, nobis suppeditat reliquos moral. libros, *& loqueris*.
c Pratel. *in nebula autem*.
d Pratel. *occidere*.
e Textum hunc mancum ac mutilum in Gilot. Vatic. Gussanv. sed integrum repertum in mss. Anglic. & nostris perfecimus. Nempe in prædictis edit. tantum legitur, *circumdederunt me simul*.
f Val-cl. *quoniam intraverunt*.
g Deest *infidelium*, in Prat.
i Vindoc. Pratel. Utic. *fide fideles sumus*.
h Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *iniqui homines*.
k Corb. Germ. Val-cl. & Laud. *dum caliginosis*. Iidem præterea cum Vindoc. Pratel. & al. Norm. habent, *mentibus semetipsum loquitur*, expuncta particula *per*, quæ est in vulgatis aliis hic & paulo infra.

cordibus nostris præbet quidem locutionem, sed occultat speciem, velut in nebula format vocem. Sed ecce jam verba Dei intrinsecus [a] semetipsum loquentis audimus, jamque amori ejus qua continuatione, quo studio inhærere debeamus agnoscimus, & tamen ab internæ considerationis culmine ad consueta nostra ex ipsa mortalitatis hujus mutabilitate relabimur, [b] & imminentium peccatorum male sedula importunitate tentamur. Cum ergo cæcis nostris mentibus subtilia de semetipso insinuat, in nebula vocem levat.

Ver. iii. Tentationibus intellectum de Deo obiuentibus, ipse Deus quasi aquis operitur.

5. Cum vero tentatione vitiorum ipse de Deo noster intellectus [c] opprimitur, quasi aquarum impetu in voce sua Deus operitur. Tot enim super illum aquas mittimus, [d] quot post inspirationem ejus gratiæ, cogitationes illicitas in corde versamus. Nec tamen nos [e] vel oppressos deserit: nam illico ad mentem redit, tentationum nebulas discutit, imbrem compunctionis infundit, & subtilis intelligentiæ solem reducit; atque sic ostendit quantum nos diligit, qui nos nec cum respuitur relinquit: ut saltem sic erudita humana conscientia ad se tentationes erubescat admittere, quam Redemtor suus & vagantem non cessat amare. Hoc in nobis per semetipsum tolerat, hoc ab infidelibus per suos quotidie prædicatores portat. [f] Ejus enim donum suborta in nobis tentatione repellitur, & tamen ab infundendo intrinsecus munere nequaquam nostra infirmitate revocatur. Ejus publice verba respuuntur, & tamen ab eroganda gratiæ largitate nulla infidelium iniquitate compescitur. Nam cum pravi homines prædicamenta despiciunt, adjungit etiam miracula, quæ venerentur. Unde post editam vocem, post inundantium aquarum impetum, apte subjungitur:

Deus nos, ne quidem dum respuitur, non relinquit.

Vers. 35. *Numquid* [g] *mittes fulgura, & ibunt, & revertentia dicent tibi, Adsumus?*

Cap. II. Rec. 11. A Deo exeunt sancti prædicatores & ad eum revertuntur, miracula quibus coruscant, illi soli tribuendo.

6. Fulgura quippe ex nubibus exeunt, [h] sicut mira opera ex sanctis prædicatoribus ostenduntur. Qui, ut sæpe diximus, idcirco nubes vocari solent, quia & coruscant miraculis, & verbis pluunt. Et quia humana corda, postquam per prædicationem mota non fuerint, istis miraculorum fulgoribus conturbantur, Propheta attestante didicimus, qui ait: *Fulgura multiplicabis, & conturbabis eos.* Ac si diceret: Dum verba prædicationis tuæ non audiunt, per prædicantium miracula conturbantur. Unde alias scriptum est: *In lumine jacula tua ibunt, in splendore* [i] *fulgoris armorum tuorum.* Jacula Dei in lumine ire, est verba ejus aperta veritate resonare. Sed quia sæpe homines verba vitæ etiam intellecta despiciunt, adjunguntur etiam miracula. Unde illic subdidit: *In splendore fulgoris armorum tuorum.* Fulgor quippe armorum, est claritas miraculorum. Armis namque nos tuemur, jaculis adversa destruimus. Arma ergo cum jaculis, sunt miracula cum prædicamentis. Sancti enim prædicatores verbis suis quasi quibusdam jaculis adversarios

A feriunt: armis vero, id est miraculis semetipsos tuentur: ut & quantum sint audiendi, sonent per impetum jaculorum, & quantum sint reverendi, clarescant per arma miraculorum. Dicitur ergo ad beatum Job: *Numquid mittes fulgura & ibunt, & revertentia dicent tibi, Adsumus?* Ver. iv. subaudis, ut mihi. Vadunt enim fulgura, cum prædicatores miraculis coruscant, & superna reverentia auditorum corda transfigunt. Revertentia vero dicunt, Adsumus, cum non sibi, sed Dei viribus tribuunt, quidquid se fortiter egisse cognoscunt. [k] Quid est ergo Deo dicere, Adsumus? Quoddam namque in hoc verbo obsequium

B declaratur. Revertentes itaque prædicatores sanctos dicere est, adsumus, illi laudem tribuere gratiæ, a quo se accepisse sentiunt victoriam pugnæ; ne sibi tribuant quod operantur. Et ire quidem fulgura operando possunt, sed reverti superbiendo non possunt.

7. Videamus itaque fulgur vadens: claudo cuidam ait Petrus: *Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do; In nomine Jesu Christi Nazareni surge & ambula.* Et apprehensa ejus manu dextera allevavit eum, & protinus consolidatæ sunt bases ejus & plantæ, & exiliens stetit, & ambulabat. Sed cum de hoc facto

Id præstitit Petrus. Act. 3. 6.

C Judæorum fuisset turba commota, [l] videamus nunc fulgur rediens, quod ait: *Viri Israelitæ, quid admiramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, Deus patrum nostrorum glorificavit filium suum Jesum.* Et paulo post: *Cujus nos testes sumus, & in fide nominis ejus hunc,* [m] *quem vidistis & nostis, confirmavit nomen ejus, & fides quæ per eum est,* [n] *dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium* [o] *vestrum.* Ivit ergo fulgur, cum Petrus miraculum fecit; rediit, cum non sibi tribuit, sed auctori quod fecit. Vadunt fulgura, cum prædicatores sancti mira opera osten-

Ibid. 12.

D dunt; sed revertendo dicunt, adsumus, cum in eo quod faciunt, ad potentiam auctoris recurrunt.

8. Quod tamen intelligi & aliter potest. Fulgura etenim, sicut superius dictum est, sancti viri mittuntur & eunt, cum a secreto contemplationis ad publicum operationis exeunt. Mittuntur & vadunt, cum ex abscondito speculationis intimæ in activæ vitæ latitudinem diffunduntur. Sed revertentes dicunt Deo, adsumus, quia post opera exteriora quæ peragunt, semper ad sinum contemplationis recurrunt: ut illic ardoris sui flammam reficiant, & quasi ex tactu supernæ claritatis ignescant. Citius enim [p] inter ipsa licet bona, exteriora opera frigescerent, nisi intentione sollicita ad contemplatio-

Prædicatores ad publicum operationis missi, ad secretum contemplationis redire curent.

E nis ignem incessanter redirent. Unde bene per Salomonem dicitur: *Ad locum, de quo exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant.* Ipsi quippe illic flumina, qui hic fulgura sunt vocati. [q] Quia enim corda audientium rigant, flumina: quia vero accendunt, fulgura memorantur. De quibus alias

Eccl. 1. 7.

a Editi, *per semetipsum*. Non admittunt *per*, mss. Vindoc. Corb. Germ. Laud. Val-cl. & alii superius laudati.

b Edit. Basil. 1514. Paris. 1518. & 1571. Vaticana, Gussanvill. *& imminentium peccatorum mole sedula import.* Hallucinationem correximus ex mss. Anglic. Norm. Corb. Germ. Laud. &c. nec non ex vet. edit. Paris. 1495.

c Vindoc. Pratel. Utic. *supprimitur*.

d Corb. Germ. Turon. Norm. Laud. Val-cl. Longip. ita habent, non, *post inseparationem*, ut legitur in edit. recent. corruptissime.

e Val-cl. *vel oppressus*, scilicet Deus, qui superius dicitur, *opertus*. Legitur tamen in aliis mss. *vel oppressos*. Corb. Germ. habet utr. lect.

f Vindoc. *Ecce ejus donum*.

g Turon. & Corb. Germ. *mittis*, quod etiam legitur in nonnullis edit.

h Ita Turon. Corb. Germ. plerique Norm. Laud. Val-cl. & vet. vulgati; a quibus deficientes recent. habent, *cum mira*.

i Laud. & Val-cl. *fulguris*; & ita infra.

k Pratel. *quid est enim*.

l Corb. Germ. Pr. & Utic. *Videamus nunc fulgur rediens. Ait:* Viri.

m Vindoc. & pler. Norm. *quem videtis*.

n Vindoc. *dedit illi integram*.

o Laud. *nostrum*.

p Corb. Germ. Laud. Val-cl. pler. Norm. *in ipsa*.

q Sic mss. omnes. At editi: *quia enim . . . rigant flumina dicuntur; quia vero accendunt fulgura vocantur*.

Psal. 92. 3. Psal. 96. 4.

alias scriptum est: *Elevaverunt flumina Domine, elevaverunt flumina [a] voces suas.* Et rursum: *Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ.* Ad locum ergo, de quo exeunt, flumina revertuntur; quia sancti viri etsi a conspectu creatoris sui, cujus claritatem mente conspicere conantur, foras propter nos ad activæ vitæ ministerium veniunt, incessanter tamen ad sanctum contemplationis studium recurrunt, & si in prædicatione sua exterius nostris auribus per corporalia verba se fundunt, mente tamen tacita ad considerandum semper ipsum fontem luminis revertuntur. De quibus & bene dicitur: *Ut iterum fluant.* Nisi enim ad contemplandum Deum sollicita semper mente recurrerent, nimirum [b] interna siccitas etiam exteriora prædicationis eorum verba siccaret. Sed dum videre Deum indesinenter sitiunt, quasi decursura foras flumina intus semper oriuntur, quatenus illic amando sumant, unde ad nos prædicando defluant. Dicatur igitur recte: *Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & revertentia dicent tibi, Adsumus?* Subaudis, ut ego, qui prædicatores meos cum voluero, post contemplationis gratiam ad activæ vitæ ministerium compono: quos tamen semper a bonis exterioribus ad internum culmen contemplationis revoco, ut modo jussi ad exercenda opera exeant, modo revocati ad speculationis studium apud me familiarius vivant. Revertentes itaque dicunt, Adsumus, quia quamvis per exteriora acta parum quid contemplationi deesse videantur, per ardorem tamen desiderii, quem in mente sua continue accendunt, obsequentes Deo suam præsentiam ostendunt. Adsumus namque dicere, est præsentes se amando monstrare. Sequitur,

Vers. 36. *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?*

CAPUT III.

Rec. III. Prædicatoribus per gallum diem cantu prænuntiantem figuratis, data a Deo intelligentia.

9. Qui hoc loco alii, galli nomine designantur, nisi modo alio repetiti iidem prædicatores sancti, qui inter tenebras vitæ præsentis student venturam lucem prædicando, quasi cantando, nuntiare? Dicunt enim: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit.* Qui vocibus suis [c] somnum nostri torporis excutiunt, clamantes: *Hora est jam nos de somno surgere.* Et rursum: *Evigilate justi, nolite peccare.* De hoc gallo rursum scriptum est: *Tria sunt quæ bene gradiuntur, & quartum quod feliciter incedit; leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum; gallus succinctus lumbos: & aries, nec est rex qui resistat ei.* Ipse quippe hoc loco leo ponitur, de quo scriptum est: *Vicit leo de tribu Juda.* Qui fortissimus bestiarum dicitur, quia in illo hoc quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Qui ad nullius pavet occursum. Dicit enim: *Venit princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.* Gallus succinctus lumbos, id est prædicatores sancti inter [d] hujus noctis tenebras verum mane nuntiantes. Qui succincti lumbos sunt: quia a membris suis luxuriæ fluxa restringunt. In lumbis quippe luxuria est. Unde & eisdem a Domino dicitur: *Sint lumbi vestri præcincti.* Et aries, nec est rex qui resistat ei. Quem alium hoc loco arietem accipimus, nisi primum intra Ecclesiam ordinem sacerdotum? De quibus scriptum est: *Afferte Domino filios arietum:* qui per exempla sua gradientem populum, quasi subsequentem ovium gregem trahunt. Quibus spiritaliter recteque viventibus nullus rex sufficit omnino resistere: quia quilibet persecutor obviet, intentionem eorum non volet præpedire. Sciunt enim ad eum quem desiderant, & anxie currere, & moriendo pervenire. Ponitur ergo primus leo, secundus gallus, tertius aries. Apparuit enim Christus, deinde sancti prædicatores Apostoli, & tunc demum spiritales patres Ecclesiarum præpositi, videlicet duces gregum, quia doctores sequentium populorum.

Rom. 13. 12. Rom. 13. 11. 1. Cor. 15. 34. Vet. v. Prov. 30. 29. Apoc. 5. 5. 1. Cor. 1. 25. Johan. 14. 30.

Galli hujus cur lumbi succincti.

Luc 12. 35. Psal. 28. 1.

Antichristus elevatus in sublime, stultus apparebit. Prov. 30. 32.

10. Sed hæc adhuc melius affirmamus, si ejusdem loci etiam reliqua exponendo subjiciamus. Nam quia post hæc & Antichristus apparebit, hoc illic quartum subdidit, dicens: *Et qui stultus apparuit, postquam elevatus est in sublime. Si enim intellexisset, ori imposuisset manum.* Ipse quippe in sublime elevabitur, cum Deum se esse mentietur. Sed elevatus in sublime stultus apparebit, quia in ipsa elevatione sua per adventum veri judicis deficiet. Quod si intellexisset, ori imposuisset manum; id est, si supplicium suum cum superbire exorsus est, prævidisset, bene aliquando conditus, [e] in tantæ jactationem superbiæ non fuisset elatus. De quo nequaquam moveat quod superius dictum est: *Quartum quod incedit feliciter.* Tria quippe incedere bene dixit, & quartum feliciter. Non enim omne quod feliciter, bene: neque in hac vita omne quod bene, feliciter. Nam leo, gallus, & aries bene incedunt, sed non hic feliciter; quia persecutionum bella patiuntur. Quartum vero feliciter, & non bene incedit: quia in fallacia sua Antichristus gradietur, sed juxta breve tempus vitæ præsentis ipsa illi fallacia prosperabitur, sicut de eo sub Antiochi specie per Danielem dictum est: *Robur datum est ei contra juge sacrificium, propter peccata, & prosternetur veritas in terra, & faciet & prosperabitur.* Quod Salomon ait: *Incedit feliciter,* hoc Daniel dicit: *prosperabitur.* Juxta hoc itaque testimonium, quod per Salomonem dicitur: *Gallus succinctus lumbos,* apte etiam hoc loco gallum sanctos prædicatores accipimus. Ad se ergo cuncta referens Dominus dicit. *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?* Ac si diceret: In cor hominis humana sapientis supernæ sapientiæ gratiam quis infudit? vel ipsis sanctis prædicatoribus quis, nisi ego, [f] intelligentiam dedit, ut sciant quando vel quibus debeant venturum mane nuntiare? Idcirco enim quando, & quid agant sentiunt, quia hoc intrinsecus me revelante cognoscunt. Notandum vero est, quod sapientia divinitus inspirata in visceribus hominis ponitur: quia nimirum quantum ad electorum numerum spectat, non in solis vocibus, sed etiam in sensibus datur: ut juxta quod loquitur lingua, vivat conscientia, & lux ejus tanto clarius resplendeat in superficie, quanto verius inardescit in corde.

Ibid. 29. In hac vita non omne quod bene, feliciter: nec omne quod feliciter, bene.

Dan. 8. 12.

Prov. 30. 31.

Rec. IV. Quantum animarum rectores discretione indigeant.

11. Magni autem laboris est hoc quod additur: *Vel quis dedit gallo intelligentiam,* subtiliori adhuc expositione discutere. Intelligentia quippe doctorum tanto esse subtilior debet, quanto se ad penetranda invisibilia exercet, quanto nil materiale discutit, quanto & per vocem corporis loquens, omne

a Al. *vocem suam*, ut leg. in Laud. & Val. cl.
b Mendose in Corb. Germ. & in omnibus edit. quos consuluimus legitur, *interna cæcitas*. Corrupto huic loco medelam attulimus ex mss. Ebroic. & aliis Norman.
c Vulgati *somnum . . . . . excitant*. Omnes mss. Anglican. Norman. Turon. Vindoc. Laud. Val-cl. Corb. Germ. Longip. habent, *excutiunt*. Ita etiam vet. edit. Paris. & Basileensis.
d Turon. *hujus mundi*.
e Norm. & Val-cl. *in tanta jactatione superbiæ*.
f Val-cl. *intelligentiam dedo*.

omne quod est corporis transit. Quæ profecto nullatenus summis congrueret, nisi cantanti eam gallo, id est prædicanti doctori ipse summorum conditor ministraret. Intelligentiam quoque gallus accepit, ut prius nocturni temporis horas discutiat, & tunc demum vocem excitationis emittat: quia videlicet sanctus quisque prædicator in auditoribus suis prius qualitatem vitæ considerat, & tunc demum ad erudiendum, congruam vocem prædicationis format. Quasi enim horas noctis discernere, [a] est peccatorum merita dijudicare: quasi horas noctis discernere, est actionum tenebras apta increpationis voce corripere. Gallo itaque intelligentia desuper tribuitur; quia doctori veritatis, virtus discretionis, ut noverit, quibus, quid, quando, vel quomodo inferat, divinitus ministratur.

Vet. vi. Exhortatio quæ quibusdam prodest, aliis nocet.

12. Non enim una eademque cunctis exhortatio convenit, quia nec cunctos par morum qualitas adstringit. [b] Sæpe enim aliis officiunt, quæ aliis prosunt. Nam & plerumque herbæ, quæ hæc animalia reficiunt, alia occidunt: & lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat: & medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires jungit: & panis qui vitam fortium roborat, parvulorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo doctorum, ut & ad sua singulis congruat, & tamen a communis ædificationis arte numquam recedat. Quid enim sunt intentæ mentes auditorum, nisi quasi quædam in cithara tensiones stratæ chordarum? quas tangendi artifex, ut non sibimetipsis dissimile canticum faciant, dissimiliter pulsat. Et idcirco chordæ consonam modulationem reddunt, quia uno quidem plectro, sed non uno impulsu feriuntur. Unde & doctor quisque, ut in una cunctos virtute caritatis ædificet, ex una doctrina, sed non una eademque exhortatione tangere corda audientium debet.

Pro singulorum qualitate, varia monita dentur.

[c] 13. Aliter namque viri, aliter admonendæ sunt feminæ: aliter juvenes, aliter senes: aliter inopes, aliter locupletes: aliter læti, aliter tristes: aliter subditi, aliter prælati: aliter servi, aliter domini: aliter hujus mundi sapientes, aliter hebetes: aliter impudentes, aliter verecundi: aliter protervi, aliter pusillanimes: aliter impatientes, aliter patientes: aliter benevoli, aliter invidi: aliter simplices, aliter impuri: aliter incolumes, aliter ægri: aliter qui flagella metuunt, & propterea innocenter vivunt, aliter qui sic in iniquitate duruerunt, ut nec per flagella corrigantur: aliter nimis taciti, aliter multiloquio vacantes: aliter timidi, aliter audaces: aliter pigri, aliter præcipites: aliter mansueti, aliter [d] iracundi: aliter humiles, aliter elati: aliter pertinaces, aliter inconstantes: aliter gulæ dediti, aliter abstinentes: aliter qui sua misericorditer tribuunt, aliter qui aliena rapere contendunt: aliter qui nec aliena rapiunt, nec sua largiuntur, aliter qui & ea quæ habent sua tribuunt, & aliena rapere non desistunt: aliter discordes, aliter pacati: aliter seminantes jurgia, aliter pacifici: aliter admonendi sunt qui sacræ Legis verba non recte intelligunt, aliter qui recte quidem intelligunt, sed hæc humiliter non loquuntur: aliter qui cum prædicare digna valeant, præ [e] nimia humilitate formidant, aliter quos a prædicatione imperfectio vel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit: aliter qui in hoc quod temporaliter appetunt, prosperantur, aliter qui quidem quæ mundi sunt concupiscunt, sed tamen adversitatis labore fatigantur: aliter conjugiis obligati, aliter a conjugii nexibus liberi: aliter commixtionem carnis experti, aliter ignorantes: aliter qui peccata deplorant operum, aliter qui cogitationum: aliter qui commissa plangunt, nec tamen deserunt; aliter qui deserunt, nec tamen plangunt: aliter qui illicita quæ faciunt, etiam laudant, aliter qui accusant prava nec tamen devitant: aliter qui repentina [f] concupiscentia superantur, aliter qui in culpa ex consilio ligantur: aliter qui licet minima, crebro tamen illicita faciunt, atque aliter qui se a parvis custodiunt, sed aliquando in gravibus demerguntur: aliter qui bona nec inchoant, aliter qui inchoata minime consummant: aliter qui mala occulte agunt, & bona publice, aliter qui bona quæ faciunt, abscondunt, & tamen quibusdam factis publice mala de se opinari permittunt. Et quidem de singulis, quis sit admonitionis ordo, subtiliter insinuare debuimus, sed formidata locutionis prolixitate præpedimur. Auctore autem Deo [g] in alio opere id explere appetit animus, si tamen laboriosæ hujus vitæ [h] adhuc aliquantulum tempus [i] restaverit.

Vet. vii. Iniqui altis & magnis vocibus increpandi, lenibus & blandis admonendi qui ab iniquitate recesserunt.

14. Habemus vero aliud quod de galli hujus intelligentia considerare debeamus, quia profundioribus horis noctis valentiores [k] ac productiores edere cantus solet, cum vero matutinum jam tempus appropinquat, leniores & minutiores omnimodo voces format. In quibus galli hujus intelligentia quid nobis innuat, considerata prædicatorum discretio demonstrat. Qui cum iniquis adhuc mentibus prædicant, altis & magnis vocibus æterni judicii terrores intimant; quia videlicet quasi in profundæ noctis tenebris clamant. Cum vero jam auditorum suorum cordibus veritatis lucem adesse cognoscunt, clamoris sui magnitudinem in lenitatem dulcedinis vertunt: & non tam illa quæ sunt de pœnis terribilia, quem ea quæ sunt blanda de præmiis proferunt. Qui etiam minutis tunc vocibus cantant: quia appropinquante mane, subtilia quæque de mysteriis prædicant, ut sequaces sui eo minutiora quæque de cælestibus audiant, quo luci veritatis appropinquant, & quos dormientes longus galli clamor excitaverat, [l] succisior vigilantes delectet: quatenus correcto cuilibet de regno cognoscere subtiliter dulcia libeat, [m] qui prius adversa de judicio formidabat. Quod bene per Moysen exprimitur, cum ad producendum exercitum tubæ clangere concisius jubentur. Scriptum namque est: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles.* Et paulo post: *Cum concisus clangor increpuerit, movebuntur castra.* Per duas enim tubas exercitus ducitur, quia per duo præcepta caritatis ad procinctum fidei populus vocatur. Quæ idcirco argenteæ fieri præcipiuntur, ut prædicatorum verba lucis nitore

Num. 10. 2. Ibid. 5.

a Vitiose in Gilot. Vatic. Gussanv. &c. legitur, *est prædicatorum*. Errorem detexerunt mss. Corb. Germ. Anglic. Norman. Val-cl. nec non vet. edit. Paris. & Basil.
b Val-cl. & Corb. Germ. *sæpe autem*.
c De his fusissime in Pastoralis Regulæ libro, quem jam tunc meditabatur S. Doctor, ut ex sequentibus patet.
d Pratel. aliique Norman. & Val-cl. *aliter iracundi, aliter pertinaces, aliter inconstantes, aliter qui sua jam, &c.*
e Deest *nimia*, in iisdem cod.
f Corrupte in Turon. *consticentia*.
g Nimirum in libro Regulæ Pastoralis, seu de cura Pastorali plane aureo.
h Deest *adhuc*, in pluribus.
i Mallem *restiterit*, nisi obstarent mss. In edit. Gilot. & nonnullis legitur *restiterit*, non tamen in vetustioribus, quæ mss. cod. majori fide repræsentare solent.
k Vindoc. & Norman. *profundiores*. Laudun. *productiores educere cantus*.
l Turon. & Corb. Germ. *succinctior*.
m Alii, *qui prius adversa judicii*,

tore pateant, & auditorum mentem nulla sui obscuritate confundant. Idcirco autem ductiles; quia necesse est ut hi qui venturam vitam prædicant, tribulationum præsentium tunsionibus crescant. Bene autem dicitur: *Cum concisus clangor increpuerit, movebuntur castra*: quia nimirum prædicationis sermo cum subtilius ac minutius agitur, auditorum corda contra tentationum certamina ardentius excitantur.

Num. 10. 5.

Qui alios ex officio adhortantur, prius se in bonis operibus exerceant.

15. Est adhuc aliud in gallo solerter intuendum, quia cum jam edere cantus parat, prius alas excutit, & semetipsum feriens, vigilantiorem reddit. Quod patenter cernimus, si sanctorum prædicatorum vitam vigilanter videamus. Ipsi quippe cum verba prædicationis [a] movent, prius se in sanctis actionibus exercent, ne in semetipsis torpentes opere, alios excitent voce: sed ante se per sublimia facta excutiunt, & tunc ad bene agendum alios sollicitos reddunt. Prius cogitationum alis semetipsos feriunt; quia quidquid in se inutiliter torpet, sollicita investigatione deprehendunt, districta animadversione corrigunt. Prius sua punire fletibus curant, & tunc quæ aliorum sunt punienda denuntiant. Prius ergo alis insonant, quam cantus emittant: quia antequam verba exhortationis proferant, omne quod locuturi sunt, operibus clamant; & cum perfecte in semetipsis vigilant, tunc dormientes alios ad vigilias vocant.

Ut recte suo munere defungantur prædicatores & doctores, habent a Deo.

16. Sed unde tanta hæc doctoris intelligentia, ut & sibi perfecte vigilet, & dormientes ad vigilias sub quibusdam clamoris provectibus vocet, ut & peccatorum tenebras prius caute discutiant, & discrete postmodum lucem prædicationis ostendant; ut singulis juxta modum & tempora congruat, & simul omnibus quæ illos sequantur ostendant? Unde ad tanta [b] & tam subtiliter tenditur, nisi intrinsecus ab eo, a quo est conditus, doceatur? Quia ergo laus tantæ intelligentiæ non prædicatoris virtus est, sed auctoris, recte per eumdem auctorem dicitur: *Vel quis dedit gallo intelligentiam?* Ac si diceret: Nisi ego, qui doctorum mentes quas mire ex nihilo condidi, ad intelligenda quæ occulta sunt, mirabilius instruxit. Unde bene ut in dictis prædicantium non solum inspiratorem se intelligentiæ, sed etiam auctorem locutionis ostendat, adjungit:

Vers. 37. Rec. v.

Quis [c] *enarrabit cælorum rationem?*

Quorum tamen verba, quia cum sese nobis per speciem ostenderit, subtrahit, protinus subdidit:

Et concentum cæli quis dormire faciet?

Ibidem.

CAPUT IV. Deo in majestate sua revelato, prædicatio cessabit.

17. In hac enim vita infirmitati nostræ Dominus non aperta specie majestatis suæ, sed prædicatorum suorum voce locutus est; ut corda adhuc carnalia carnalis lingua pulsaret, & tanto facilius insueta perciperent, quanto ea per sonitum consuetæ vocis audirent. At postquam per mortem in pulverem [d] caro resolvitur, & per resurrectionem pulvis animatur, tunc de Deo audire verba non quærimus; quia unum ipsum, quod implet omnia, jam per speciem Dei verbum videmus. Quod nobis tanto altius sonat, quanto & mentes nostras [e] vi intimæ illustrationis penetrat. Sublatis namque [f] ortis & occidentibus verbis, [g] quasi quidam sonus æternæ prædicationis fit ipsa imago internæ visionis. Unde & recte nunc ad beatum Job Dominus dicit: *Quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet?* Quid enim cælorum ratio accipitur, nisi vis superna secretorum? Quid per cæli concentum nisi concors prædicantium sermo signatur? Conditor igitur noster cum cælorum rationem narrare cœperit, dormire cæli concentum facit: quia cum jam nobis per speciem ostenditur, nimirum prædicantium verba subtrahuntur. Hinc enim per Jeremiam Dominus dicit: *Non docebit ultra vir proximum suum, & fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, dicit Dominus.* Hinc Paulus ait: *Sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.* Vel certe cælorum ratio, est ipsa vivificatrix virtus, quæ spiritus format Angelorum. Deus enim sicut est causa causarum, sicut vita viventium, ita etiam ratio rationabilium creaturarum. Tunc ergo cælorum rationem Dominus narrat, cum semetipsum nobis, quomodo electis spiritibus præsit, insinuat. Tunc cælorum rationem narrat, cum detersa mentis nostræ caligine, clara se visione manifestat. Unde & in Evangelio Dominus dicit: *Venit hora cum jam non* [h] *in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis.* Palam quippe de Patre annuntiare se asserit; quia per patefactam tunc majestatis suæ speciem, & quomodo [i] ipsi gignenti non impar oriatur, & quomodo utrorumque Spiritus utrique coæternus procedat, ostendit. Aperte namque tunc videbimus, quomodo hoc [k] quod oriendo est, ei de quo oritur, subsequens non est: quomodo is qui per processionem producitur, a proferentibus non præitur. Aperte tunc videbimus quomodo & unum divisibiliter tria sint, & indivisibiliter tria unum. Lingua ergo tunc narrantis Dei, est visa claritas sublevantis. Et concentus cæli [l] tunc dormiet, quia apparente in judicio retributore operum, exhortationum jam verba cessabunt. Unde & aperte ipsum resurrectionis tempus adjungitur, cum illico profertur:

Jer. 31. 34.

1. Cor. 13. 8.

Vers. viii.

Joan. 16.

Spiritus S. Patris & Filii est, utrique coæternus.

Quando fundabatur pulvis in terram, & glebæ compingebantur.

Vers. 38.

CAP. V. Resurrectionis tempus a Job prævisum & prænuntiatum. Isai. 45. 11. sec. LXX.

18. More enim suo [m] quæ adhuc futura sunt, quasi jam præterita divinus sermo describit; hoc in se videlicet servans, quod per eum dicitur: *Qui fecit quæ futura sunt.* Pulvis itaque tunc in terram fundatur; quia in solida membra reducitur. Et glebæ compinguntur; quia nimirum firma corpora ex pulvere collecta consurgunt. Sed postquam verba hæc Dominica quomodo de futuro intelligenda sint diximus, nunc etiam quid de præsenti insinuent, indicemus.

Vers. ix. Reprobis absconduntur cælestia, revelantur electis.

19. *Quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet?* Cælorum rationem Dominus narrat, dum nunc insinuando superna se-

a Laud. & Val-cl. *movent* Corb. German. *verbo . . . . movent.*

b Ebroic. aliique Norm. ac Vindoc. *& tam subtilia.*

c Val-cl. Corb. Germ. ac vet. ed. Paris. an. 1518. & Barthol. an. 1494. *enarravit*; & ita semper infra.

d Laud. & Val-cl. *caro revertitur.*

e Plerique mss. *vis . . . . penetrat.* Corb. Germ. *quanto mentes nostras sua intima illustratione penetrat.*

f Ita Pratel. aliique Norm. Turon. Laud. Corb. Germ. & Val-cl. necnon vet. editi; a quibus deficientes recentiores habent, *orientibus & occidentibus.*

g Vindoc. & pl. Norm. *quasi quidam nobis sonus.*

h Laud. & Corb. Germ. *in parabolis.*

i Sic Vindoc. Laud. Val-cl. Ebroic. aliique Norm. Ubi editi cum Corb. Germ. *ipsi genitori.*

k Recent. editi corrupte habent, *quod oriendum est.* Melius vet. ed. Paris. & Basil. *quod oriendo est*, ut et in mss. Norman. Laud. Val-cl. Corb. Germ. &c. quibus adhæremus.

l Ebroic. & Corb. Germ. *tunc dormiunt.*

m Vindoc. *quæ adhuc ventura.*

secreta, electorum suorum mentes illuminat. Concentum vero cæli dormire facit, dum concordes Angelorum hymnos, atque illa cælestium virtutum gaudia reproborum cordibus justo judicio abscondit. Qui concentus cæli, quamvis in se intrinsecus vigilet, in ipsa tamen reproborum ignorantia extriusecus dormit. Enarratur ergo secreti cælestis ratio, & tamen concentus cæli dormire permittirur: quia & aliis per inspirationem supernæ retributionis scientia panditur, & aliis quæ sit internæ laudis suavitas occultatur.

Visibilia reprobos hic morantur; Sanctos autem ad meliora compellunt.

20. Narratur cælorum ratio, quia electorum mentibus quæ sit supernorum retributio indesinenter aperitur: ut nimirum sine cessatione proficiant, & transcurrentes visibilia, sese ad invisibilia extendant. Omne enim visibile quod in hac vita reprobos figit, hoc electos [a] ad alia impellit: quia dum bona quæ facta sunt, respiciunt, in eum a quo facta sunt inardescunt: tantoque eum præstantius amant, quanto illum hoc quod ipse bonum condidit, præire considerant. Loquitur quippe hoc eis intrinsecus, [b] silenter sonans invisibilis lingua compunctionis. Quam tanto [c] plenius intus audiunt, quanto ab exteriorum desideriorum strepitu perfectius avertuntur. His itaque concentus cæli non dormit, quia eorum mens, quæ sit laudis supernæ suavitas, apposita amoris aure cognoscit. Intus enim quod appetunt audiunt, & de cælestium bonorum præmiis ipso desiderio divinitatis instruuntur. Unde & præsentem vitam non solum adversantem, sed etiam faventem graviter tolerant: quia eis onerosum est omne quod cernitur, dum ab eo quod intus audiunt, differuutur. Omne quod sibi præsto est, grave æstimant; quia illud non est, ad quod anhelant: indesinenter autem eorum mens ipsis temporalitatis laboribus fessa, in illud cæleste gaudium resumenda suspenditur, dum in aure cordis intro erumpente concentu cæli, societatem sibi quotidie supernorum civium præstolantur. Iste concentus supernæ laudis [d] in illius aure eruperat, qui dicebat: *Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei, in voce exultationis & confessionis, sonus civitatis epulantis.* Qui igitur intus vocem exultationis & confessionis ac sonum civitatis epulantis audierat, quid illum aliud, nisi cæli concentus excitabat?

Psal. 41. 5.

Concentus cælorum a pravis non auditur.

21. Qui tamen concentus reprobis dormit, quia eorum cordibus nequaquam per vocem compunctionis innotescit. Non enim considerare illam desiderabilem supernorum civium frequentiam student, nullo ardoris radio illa solemnitatis internæ festa conspiciunt, nulla in intimis contemplationis penna sublevantur. Solis namque visibilibus serviunt, & idcirco nihil supernę suavitatis intrinsecus audiunt: quia eos, sicut superius diximus, in aure cordis curarum secularium surdi tumultus premunt. Quia igitur occulti dispensatione judicii quod aliis aperitur, aliis clauditur; quod aliis detegitur, aliis occultatur, dicatur recte: *Quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet?* Quod tamen tunc nobis latius innotuit, cum Redemtor noster per dispensationis my-

A sterium apparens, & indignis misericordiam prębuit, & eos a se qui digni videbantur exclusit. Unde hic quoque apte subjungitur:

Quando fundabatur pulvis in terram, & glebæ compingebantur.

Vers. 8.

CAPUT VI.

Vet. x. Rec. vi. Peccatores pulveri similes, quolibet tentationis flatu rapiuntur.

22. Quis in pulvere, nisi peccatores accipimus, qui nullo rationis pondere solidati, cujuslibet tentationis flatu rapiuntur? De quibus scriptum est: *Non sic impii non sic, sed tamquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ.* Pulvis ergo in terram fundatus est, cum peccatores vocati in Ecclesia, traditæ fidei sunt ratione solidati; [e] ut qui prius inconstantia mobiles tentationis aura levabantur, immobiles postmodum contra tentamenta consisterent, & Deo perseveranter inhærentes, fixum bene vivendi pondus tenerent. Glebæ vero ex humore coagulantur & pulvere. In hac itaque terra glebæ [f] compactæ sunt, quia vocati peccatores & per Spiritus sancti gratiam infusi, in collectione sunt caritatis uniti. Istæ glebæ in terra compactæ sunt, quando populi, qui prius quasi in dispersione pulveris diversa sentiebant, postmodum sancti Spiritus gratia accepta, in illa pacatissima unanimitatis concordia convenerunt, ut cum essent tria millia, vel rursum quinque millia, Scriptura testante diceretur, quia *erat in eis cor unum & anima una.* Has glebas ex uno quidem pulvere, sed quasi diversa mole distinctas quotidie Dominus in terra compingit: quia servata unitate sacramenti, juxta varietatem morum atque linguarum fideles in Ecclesia populos colligit. Has glebas jam tunc Dominus designavit, quando ad esum panis & piscium quinquagenos discumbere, vel centenos jussit.

Psal. 1. 5.

Spiritus Sancti gratia solidantur, & caritate compinguntur.

Act. 4. 32.

Matth. 14. 19. 20.

In Ecclesia diversi sunt ordines.

23. Quas tamen glebas si in Ecclesia ex diversitate meritorum attendimus, fortasse adhuc distinguere subtilius valemus. Nam dum alius est ordo prædicantium, alius auditorum: alius regentium, atque alius subditorum: alius conjugum, alius continentium: alius pœnitentium, alius virginum; quasi ex una terra est diversa glebarum forma distincta, dum in una fide, in una caritate disparia demonstrantur bene operantium merita. Has glebas populus ille significavit, qui ad constructionem tabernaculi sub uno studio diversa donaria obtulit, de quo scriptum est: *Quidquid in cultum* [g] *tabernaculi & ad vestes sanctas necessarium erat, viri cum mulieribus præbuerunt, armillas & inaures, annulos & dextralia; omne vas aureum in donaria Domini separatum est. Si quis habuit hyacinthum, purpuram, coccumque bis tinctum, byssum & pilos caprarum, &c.*

Exod. 35. 22

Singuli, ad Ecclesiæ cultum implendum, dona offerunt.

24. In ornamento ergo tabernaculi, viri dona cum mulieribus offerunt; quia in explendo cultu sanctæ Ecclesiæ, & fortium facta sublimia, & infirmorum opera extrema numerantur. Quid autem per armillas, quæ lacertos adstringunt, nisi prępositorum valide laborantium opera demonstrantur? Et quid per inaures, nisi subditorum obedientia exprimitur? Quid per annulos, nisi signaculum secretorum? Plerumque enim magistri signant quod ab auditoribus capi non posse considerant. Et quid per dextralia, nisi primæ operationis ornamenta me-

a Pratel. Utic. & alii, *ad aliam*, scilicet vitam. Corb. Germ. *omne en.... reprobis facit*, (& in margine quasi diversa lectio, *reprobos reficit*).... *ad aliam impellit*.
b Corb. Germ. Pratel. Utic. Val-cl. Laud. &c. ita habent. Ubi legitur in editis, *quod silenter sonat*.
c Laud. & Val-cl. *lenius*.
d Gilot. & sequentes ed. *in illius voce*. Melius veteres edit. Paris. & Basil. *in illius aure*; quæ magis cohærent cum antecedentibus, ac in mss. leguntur Norm. & aliis.
e Longip. *ut qui prius in conscientia mobiles*.
f Laud. Corb. Germ. & Val-cl. *compincta*, a compingo. Ita deinceps legitur semper. In nonnullis ed. maxime in Vatic. corrupte, *compuncta*.
g Deest *tabernaculi*, in Corb. Germ. Vindoc. Laud. Val-cl.

[a] memorantur? Quid per vas aureum in donaria Domini separatum, nisi divinitatis intelligentia accipitur? quę tanto [b] ab inferiorum amore disjungitur, quanto ad sola, quę æterna sunt, amanda sublevatur. Quid per hyacinthum, nisi spes cælestium? Quid per purpuram, nisi cruor ac tolerantia passionum, amore regni perpetui exhibita? Et quid per bis tinctum coccum, nisi caritas demonstratur; quæ pro perfectione bis tingitur, quia Dei & proximi dilectione decoratur? Quid per byssum, nisi immaculata carnis incorruptio? Et quid per pilos caprarum, ex quibus ciliciorum asperitas texitur, nisi dura pœnitentium afflictio designatur? Dum igitur alii per armillas & annulos forte magisterium exercent; alii per inaures & dextralia devotam obedientiam rectamque operationem exhibent: alii per separatum vas aureum, præclaram subtilioremque Dei intelligentiam tenent: alii per hyacinthum, purpuram & coccum, audita cælestia sperare, credere, amare non desinunt, etiam quę adhuc subtiliori intellectu minime cognoscunt; alii per byssum, incorruptionem carnis offerunt: alii per caprarum pilos, deplorant aspere quod libenter commiserunt: quasi ex una terra innumeræ glebæ proferuntur, quia ex uno & pari obsequio facta fidelium disparia procedunt. Quæ nimirum glebæ nequaquam concretæ ex pulvere surgerent, nisi aquam prius pulvis acciperet, & concepto se humore solidaret: quia nisi peccatores quosque sancti Spiritus gratia infunderet, constrictos eos ad fidei opera, caritatis unitas non teneret. Quando igitur Dominus [c] enarrabit cęlorum rationem, vel concentum cæli dormire faciet, aperiat. Ait enim: *Quando fundabatur pulvis in terram, & glebæ compingebantur.* Ac si diceret: Tunc primum vocatione & discretione manifesta, secreta spiritalia & non sine misericordia aliis aperui, & non sine justitia aliis clausi, cum alios respuerem, & alios intra Ecclesiam concordia caritatis adunarem. Quæ sancta Ecclesia quia a perfidia Judæorum repulsa, ad rapiendas gentes se contulit, atque in suo corpore convertendas, quod quidem non suis, sed Domini viribus fecit, apte subjungitur:

Vers. 39. *Numquid capies leænæ prædam, & animam catulorum ejus implebis?*

CAPUT VII. Vet. xi. Reg. vii. — Ecclesia leæna est, cujus catuli fuerunt Apostoli.

25. Ista nimirum illa leæna est, de qua Job dicebat, cum superbientem Judæam cerneret prædicante Ecclesia prætermissam: *Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam leæna.* (Job. 28. 8.) Huic ergo leænæ Dominus prædam capit, ut animam catulorum ejus impleat: quia ad augmentum hujus Ecclesiæ, innumeros de gentilitate diripuit, & per animarum lucrum esurientia Apostolorum vota satiavit. Ipsi quippe catuli pro mentis teneritudine & formidinis infirmitate vocati sunt, quia passo Domino clausis foribus residebant, sicut de illis scriptum est: *Cum esset sero die illo una sabbatorum, & fores essent clausæ ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus, & stetit in medio eorum.* (Johan. 20. 19.) Unde hic quoque de eisdem catulis apte subjungitur:

Vers. 40. *Quando cubant in antris, & in specubus insidiantur.*

CAPUT VIII. In antris prius cubarunt, unde in mundum prædas acturi, exilierunt.

26. Cum enim nequaquam sancti Apostoli contra membra diaboli in voce liberæ prædicationis exurgerent, & necdum post passionem Domini sancti spiritus effusione solidati, Redemtorem suum firma auctoritate prædicarent, adhuc contra adversarios suos quasi in antris insidiabantur. Clausis quippe foribus quasi in quibusdam abditis specubus suis catuli rapturi mundum cubabant, ut animarum prædam postmodum præsumentes diriperent, de quibus tunc certum est quod mundi impetum etiam sibimetipsis latendo formidarent. Illis foribus clausis isti catuli mortem mortis nostræ insidiati quæsierunt, ut culpam nostram interficerent, omnemque in nobis peccati vitam necarent. Horum primo illi esurienti catulo, sed jam valenti, ostensa per linteum gentilitate, quasi monstrata preda dicitur: *Macta & manduca.* (Act. 10. 13.) His catulis velut adhuc infirmis, ut cubare in antris debeant jubetur, cum eis Dominica voce dicitur: *Sedete hic in civitate quoadusque induamini virtute ex alto.* (Luc. 24. 49.) An non recte leænæ catuli vocantur, qui in Ecclesia editi, adversantem mundum ore rapuerunt?

27. Et hæc quidem facta a sanctis Apostolis novimus, hæc nunc etiam fieri a [d] perfectis doctoribus videmus. (Illos imitantur perfecti doctores.) Ipsi enim etsi subsequentium populorum patres sunt, tamen sunt præcedentium filii; unde & non immerito catuli dicuntur. Vel certe quia etsi quorumdam fidelium magistri sunt, universalis tamen Ecclesiæ discipulos se esse gloriantur. Leænæ itaque prædam Dominus capit; quia virtute suę inspirationis ab errore vitam delinquentium diripit, & animas catulorum illius replet, quia conversione multorum, piis doctorum desideriis satisfacit. De quibus catulis bene subjungitur: *Quando cubant in antris, & in specubus insidiantur.* Neque enim cuncta tempora doctrinæ sunt congrua. Nam plerumque dictorum virtus perditur, si intempestive proferantur. Sæpe vero & quod lenius dicitur, conventu temporis congruentis animatur. Ille ergo scit recte dicere, qui & ordinate novit tacere. (Ille scit recte dicere, qui novit ordinate tacere.) Quid enim prodest eo tempore irascentem corripere, quo alienata mente non solum non aliena verba percipere, sed semetipsum vix valet tolerare? Furentem quippe qui per invectionem corripit, quasi ei qui non sentit plagas ebrio imponit. Doctrina itaque ut pervenire ad cor audientis valeat, quæ sibi congrua sint temporum momenta perpendat. Bene ergo de his catulis dicitur; *Quando cubant in antris, & in specubus insidiantur.* Doctores enim sancti quando & arguenda conspiciunt & tamen se per silentium in cogitationibus retinent, quasi in specubus latent, & velut in antris se contegunt; quia in suis cordibus occultantur. Sed cum opportunum tempus invenerint, repente prosiliunt, nulla quæ dicenda sunt reticent, & cervicem superbientium morsu asperæ increpationis tenent. Sive itaque per Apostolos, sive per doctores, quos in Apostolorum locum subrogavit, huic leænæ Dominus quotidie prædam capit, & per eos quos cepit, alios etiam capere non desistit. Ad hoc quippe justi, hujus mundi peccatores rapiunt; ut per conversos eos etiam alii ex mundo rapiuntur. Unde & ipsa gentilitas, quæ pro Apostolorum [e] ore rapta est, tanta nunc fame alios esurit, quanta se ab Apostolis concupitam fuisse cognoscit. Proinde & apte subjungitur:

Quis præparat corvo escam suam, quando pulli ejus (Vers. 41.)

a Vindoc. Ebroic. & al. Norm. *monstrantur.*
b Laud. & Val-cl. *ab infirmorum.*
c Corb. Germ. Pratel. & pl. Norm. *enarravit .... fecit.*
d Vindoc. Pratel. Utic. *a sanctis doctoribus.* Laud. & Val-cl. *a rectis doctoribus.*
e Vindoc. & Val-cl. *ore capta est.*

ejus clamant ad Deum, vagantes eo quod non habeant cibos?

Cap. IX. Ver. xii. Rec. xviii. — Gentilitas conversa corvus est, cujus pulli sunt sancti prædicatores. — Psal. 146. 9.

28. Quid enim corvi, pullorumque ejus nomine, nisi peccatis nigra gentilitas designatur? De qua per Prophetam dicitur: *Qui dat jumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum.* Jumenta quippe escam accipiunt, dum sacræ Scripturæ pabulo mentes dudum brutæ satiantur. Pullis vero corvorum, filiis scilicet Gentium esca datur, cum eorum desiderium nostra [a] conversatione reficitur. Iste corvus esca fuit, [b] dum ipsum sancta Ecclesia quæreret. Sed nunc escam accipit, quia ipse ad conversionem alios exquirit.

Hi sua virtute nihil se posse sciunt.

29. Cujus videlicet pulli, id est prædicatores ex eo editi, non in se præsumunt, sed in viribus Redemtoris sui. Unde bene dicitur: *Quando pulli ejus clamant ad Deum.* Nihil enim sua virtute posse se sciunt. Et quamvis animarum lucra piis votis esuriant, ab illo tamen qui cuncta intrinsecus operatur, hæc fieri exoptant. Vera enim fide comprehendunt, quia *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* (1. Cor. 3. 7.)

Zelo lucrandarum animarum æstuant.

30. Quod vero dictum est: *vagantes eo quod non habeant cibos:* in hac vagatione nihil aliud quam æstuantium prædicatorum vota signantur. Qui dum in Ecclesiæ sinum recipere populos ambiunt, magno ardore succensi, nunc ad hos, nunc ad illos colligendos desiderium mittunt. [c] Quasi quædam quippe vagatio est ipsa cogitationis æstuatio; & velut ad loca varia mutatis nutibus transeunt, [d] dum pro adunandis animabus in modos innumeros, ac in partes diversas esurienti mente discurrunt.

Ver. xiii. Pauli pro omnibus pene Ecclesiis sollicitudo.

31. Hanc vagationem pulli corvorum, id est filii Gentilium ab ipso gentium magistro didicerunt. Ipse quippe [e] quam valida caritate flagrat, tam nimia ex locis ad loca se vagatione permutat: transire ad alia ex aliis appetit, quia ipsa eum quæ implet, caritas impellit. Longe namque a Romanis positus scribit: *Memoriam vestri facio semper in orationibus meis, obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos; desidero enim videre vos.* (Rom. 1. 9. & 10.) Retentus Ephesi Corinthiis scribit: *Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos.* (2. Cor. 12. 14.) Rursum Ephesi commorans, Galatis loquitur, dicens: *Vellem modo esse apud vos, & mutare vocem meam.* (Gal. 4. 20.) Romæ quoque custodia carceris clausus, quia ire ad Philippenses per semetipsum non permittitur, transmittere se discipulum pollicetur, dicens: *Spero in Domino Jesu, Timotheum me cito mittere ad vos, ut & ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt.* (Phil. 2. 19.) Constrictus etiam vinculis atque Ephesi retentus, Colossensibus scribit: *Nam si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum.* (Coloss. 2. 5.) Ecce quomodo sancto desiderio quasi vagatur: hic corpore tenetur, illuc spiritu ducitur: & paterni amoris affectum istis præsentibus exhibet, illis absentibus ostendit: coram positis impendit opera, [f] audientibus exprimit vota, efficaciter præsens eis cum quibus erat, nec tamen illis absens cum quibus non erat. Cujus vagationem melius cognoscimus, si ejus adhuc ad Corinthios verba pensamus. Ait enim: *Veniam ad vos, cum Macedoniam pertransiero. Nam Macedoniam pertransibo; apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo.* (1. Cor. 16. 5.) Perpendamus quæso, quæ sit ista vagatio. Ecce alio interim manet, alio se iturum perhibet, atque alio deflexurum promittit. Quid est quod tam anxie per tot loca [g] partitur, nisi quod circa omnes una caritate constringitur? Caritas enim quæ divisa unire consuevit, unum cor Pauli per multa dividi compellit. Quod tamen tanto arctius in Deo colligit, quanto latius per sancta desideria spargit. Prædicando igitur Paulus vult simul omnia dicere, amando vult simul omnes videre: quia & in carne permanendo, vult omnibus vivere, & de carne transeundo per sacrificium fidei vult omnibus prodesse. Vagentur itaque pulli corvorum, id est magistrum suum imitentur filii Gentium, torporem mentis excutiant, & cum animarum lucrum, id est cibum suum minime reperiunt, non quiescant: ad profectum se ex provectibus extendant, & æstuantes in utilitate multorum, refectionem suam quasi vagantes esuriant: Quia vero per prædicationum opera discurrendo, refectione fidei Gentilitatem satiare non cessant, dicatur recte: *Qui præparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Deum, vagantes eo quod non habeant cibos.*

Caritas quæ divisa unit, cor Pauli per multa dividebat.

Ver. xiv. Corvi quoque nomine plebs Judaica significatur.

32. Potest etiam corvi nomine, nigra per infidelitatis meritum plebs Judaica designari. Nam pulli ejus ad Deum clamare referuntur, ut eidem corvo a Domino esca præparetur: quia nimirum sancti Apostoli plebis Israeliticæ carne generati, dum pro gente sua preces ad Dominum funderent, quasi pulli corvorum eum de quo carnaliter editi sunt, spiritali intelligentia parentem populum paverunt. Igitur dum pulli ejus clamant, corvo esca præparantur: quia dum Apostoli exorant, plebs dudum perfida, ad cognitionem fidei ducitur, & ex prædicatione filiorum quasi ex pullorum voce satiatur. Illud tamen in hoc versu debemus solerter intueri, quod huic corvo esca dicitur primum pullis clamantibus, & postmodum vagantibus præparari. Clamantibus namque pullis corvo esca præparata est, cum prædicantibus Apostolis verbum Dei Judæa audiens, modo in tribus millibus, modo in quinque millibus spiritali est intelligentia satiata. [h] Sed eum per reproborum multitudinem crudelitatem suam contra prædicantes exerceret, & quasi pullorum vitam necaret, iidem pulli [i] in universa mundi spatia dispersi sunt. Unde & eisdem carnalibus patribus spiritali prædicationi resistentibus dicunt: [k] *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quia repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes:* (Act. 13. 46.) scientes profecto, quod postquam Gentilitas crederet, etiam Judæa ad fidem veniret. Unde & scriptum est: *Donec plenitudo Gentium* [l] *introiret, & sic omnis Israel salvus fieret.* (Rom. 11. 25.) Quia igitur summopere sancti Apostoli & studuerunt prius au-

a Vindoc. Corb. Germ. Ebroic. aliique Norm. *conversione.*
b Laud. *dum ipsam Ecclesiam quæreret*; optimo sensu.
c Laud. *quasi quædam pia vagatio est.*
d Nonnulli edit. *dum pro adjuvandis.*
e Aliter in Vindoc. Ebroic. & al. Norm. *tam valida caritate flagrat, quam nimis.* Corb. Germ. *ipse quippe quem valida caritate flagrantia nimia, ex locis &c.*
f Suspicamur legendum, *absentibus exprimit vota*; scilicet per epistolas, ut legitur in Laud. Nihil tamen in textu mutandum censuimus, quod mss. nostri Corb. Germ. & Norman. optimæ notæ habeant *audientibus*, legaturque in omnibus ed quos consuluimus.
g Turon. *vagatur.*
h Omnes mss. nostri ita habent; at editi, *sed cum reproborum multitudo.*
i Ebroic. aliique Norm *in universam mundi partem.* Valcel. & Corb. Germ. *in universa . . . . parte.*
k Vindoc. *vobis quidem oportebat.*
l Vindoc. *intraret.*

audientibus prædicare, & postmodum resistentibus exempla conversæ Gentilitatis ostendere: quasi esurientes pulli huic corvo escam suam prius clamando, & postmodum vagando quæsierunt. Unde enim vagantur pulli, inde escam corvus invenit: quia dum per laborem prædicantium conversam ad Deum Gentilitatem Judaicus populus respicit, ad extremum quandoque stultitiam suæ infidelitatis erubescit: & tunc Scripturæ sacræ sententias intelligit, cum prius quam sibi eas Gentibus innotuisse cognoscit: atque expleta vagatione pullorum, ad percipienda sacra eloquia os cordis aperit; quia peractis in mundum cursibus Apostolorum, sero ea spiritaliter percipit, a quibus diu se perfidia adstringente jejunavit. Quæ quia omnia solius divinæ potentiæ virtus operatur, recte dicitur: *Quis præparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Deum, vagantes eo quod non habeant cibos?* Subaudis, nisi ego, qui infidelem populum filiis suis & exorantibus tolero, [a] & prædicantibus pasco, atque ad alia vagantibus convertendum quandoque in fine sustineo.

Visa Gentilium conversione, olim respiciet ac de sua stultitia erubescet.

33. Est adhuc aliud, quod de corvo moraliter possit intelligi. Editis namque pullis, ut fertur, escam plene præbere dissimulat, priusquam plumescendo nigrescant, eosque inedia affici patitur, quoadusque in illis per pennarum nigredinem sua similitudo videatur. Qui huc illucque vagantur in nido, & ciborum expetunt aperto ore subsidium. At cum nigrescere cœperint, tanto eis præbenda alimenta ardentius requirit, quanto illos alere diutius distulit. Corvus profecto est doctus quisque prædicator, qui magna voce clamat, dum peccatorum suorum memoriam atque cognitionem infirmitatis propriæ quasi quamdam coloris nigredinem portat. Cui quidam nascuntur in fide discipuli, sed fortasse adhuc [b] considerare infirmitatem propriam nesciunt: fortasse a peccatis præteritis memoriam avertunt, & per hoc eam, quam assumi oportet contra hujus mundi gloriam humilitatis nigredinem non ostendunt. Hi velut ad accipiendas escas os aperiunt, cum doceri de secretis [c] sublimibus quærunt. Sed eis doctor suus alimenta prædicamentorum sublimium tanto minus tribuit, quanto illos peccata præterita minns digne deflere [d] cognoscit. Expectat quippe atque admonet, ut nitore vitæ præsentis prius per pœnitentiæ lamenta nigrescant, & tunc demum congrua prædicationis subtilissimæ nutrimenta percipiant. Corvus in pullis ora inhiantia respicit, sed ante in eis pennarum nigredine indui corpora quærit. Sic & discretus doctor interna mysteria eorum sensibus non ministrat, quos adhuc ab hoc sæculo nequaquam se abjecisse considerat. Quanto igitur discipuli exterius per cultum vitæ præsentis minus quasi nigri sunt, tanto per cibum verbi interius minus replentur: & quo se a corporali gloria non evacuant, eo a spiritali refectione jejunant.

Vet. ev. Perit magistri, discipulis non satis humiliter de se sentientibus, sublimioris doctrinæ cibum subtrahunt.

34. Si vero in confessione vitæ præteritæ lamenti sui gemitus velut nigrescentes plumas proferant, illico in contemplatione doctor ad escam de sublimibus deferendam, quasi pullorum refectionem cogitans corvus volat: eisque hiantibus in ore cibum revocat; dum ex ea intelligentia quam cœperit, esurientibus discipulis alimenta vitæ loquendo subministrat. Quos tanto ardentius de supernis reficit, quanto verius a mundi nitore nigrescere pœnitentiæ lamentatione cognoscit.

Secus si in confessione peccatorum humilientur.

35. Pulli autem dum nigro se pennarum colore vestiunt, de se etiam volatum promittunt: quia quo magis discipuli abjecta de se sentiunt, quo magis sese despicientes affligunt, eo amplius spem provectus sui in altiora pollicentur. Unde & curat doctor festinantius alere, quos jam per quædam indicia providet posse & aliis prodesse. Hinc enim Timotheum Paulus admonet, velut plumescents pullos sollicitius nutrire, dum dicit: *Quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & aliis docere.* Quæ doctrinæ discretio dum caute a prædicatore custoditur, ei divinitus largior copia prædicationis datur. Dum enim per caritatem compati afflictis discipulis novit, dum per discretionem, congruum doctrinæ tempus intelligit, ipse non solum pro se, sed etiam pro eis, quibus laboris sui studia impendit, majora intelligentiæ suæ munera percipit. Unde hic quoque apte dicitur: *Qui præparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Deum, vagantes eo quod non habeant cibos?* Cum enim pulli ut satientur, clamant, corvo esca præparatur: quia dum verbum Dei boni auditores esuriunt, pro reficiendis eis majora doctoribus intelligentiæ dona tribuuntur. Sequitur:

Quo minor est humilitas, major etiam spes provectus.

2. Tim. 2. 2.

Numquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes cervas observasti? *Job. 39. Vers. 1.*

CAP. X. VET. XVI. REC. IX.

36. Meridiana pars ibices aves vocat, quæ Nivi fluentis inhabitant. Orientalis vero Occidentalisque plaga parva quadrupedia ibices nominat; quibus & moris est in petris parere, quia neque sciunt nisi in petris habitare. Quæ si quando etiam de altis saxorum cacuminibus ruunt, in suis se cornibus illæsa suscipiunt. Caput quippe ruentes feriunt, cujus dum prima cornua [e] opponunt, fit omne corpus a jactura casus alienum. Cervarum vero moris est, inventos serpentes extinguere, eorumque membra morsibus dilaniare. Fertur autem, quia si quando flumina transeunt, capitum suorum onera dorsis præcedentium superponunt, sibique invicem succedentes, laborem ponderis omnino non sentiunt. Quid est ergo quod beatus Job de partu ibicnm cervarumque discutitur, nisi quia in cervis vel ibicibus magistrorum spiritalium persona signatur? Ipsi quippe velut ibices in petris pariunt: quia in doctrina patrum, qui petræ pro soliditate vocati sunt, ad conversionem animas gignunt. Ipsi velut ibices nullius casus damna sentiunt, dum in suis cornibus [f] excipiuntur: quia quidquid eis ruinæ temporalis accesserit, in testamentis sacræ Scripturæ se suscipiunt, & quasi cornuum exceptione salventur. De his enim testamentis dictum est. *Cornua sunt in manibus ejus.* Ad scripturarum ergo consolationem refugiunt, dun aliqua temporalis casus jactura feriuntur. An non more ibicum, hujus mundi adversitatibus cadens, quasi in suis se cornibus excipiebat Paulus, cum diceret: *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctri-*

Cur magistri spirituales in ibicibus & cervis signati.

Ibicum descriptio.

Qui cervi flumina transmittant.

Habac. 3. 4.

Rom. 15. 4.

a Gilot. Gussanv. & nonnulli editi *& prædicantibus parco*, contra omnium nostrorum mss. fidem, in quibus legitur *pasco*, ut etiam in vet. edit. sicque legendum probat locus qui exponitur: *qui præparat corvo escam*.

b Recent. excusi cum Corb. Germ. *considerare nigredinem infirmitatis propriæ*: merum glossema quo carent cet. edit. absque a cet. mss. Laud. Val-cl. Vindoc. Ebroicensibus, & al. Norm. Corb. Germ. paulo ante habet: *cui quidem*.

c Vindoc. *cælestibus*.

d Vindoc. Pratel. Utic. *inspicit*.

e Plerique Norm. & Vindoc. *apponunt*.

f Laud. *excipiunt*.

ctrinam scripta sunt, at per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus? Ipsi etiam cervæ vocati sunt, sicut per Jeremiam [a] de doctoribus genitos filios incaute deserentibus dicitur: *Cerva in agro peperit, & reliquit.* Ipsi more cervarum interemtis vitiis, quasi extinctis serpentibus vivunt: & de ipsa extinctione vitiorum, ad fontem vitæ acrius inardescunt. Unde Psalmista ait: *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.* Ipsi etiam dum labentia hujus temporalitatis momenta, quasi quædam flumina transeunt, compatientes caritate, onera sua sibi invicem superponunt: quia cauta observatione custodiunt id quod scriptum est: *Invicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi.* Quia vero post adventum Domini spiritales magistri per mundum sparsi sunt, qui auditorum animas [b] in conversione parere prædicando potuissent: & quia hoc idem tempus incarnationis Domini ante Prophetarum voces cognitum non fuit, quamvis futura ipsa incarnatio præcognita omnibus electis fuit: bene beatus Job de tempore partus ibicum cervarumque discutitur, eique dicitur: *Numquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes cervas observasti?* Ac si dicatur ei: Idcirco te egisse aliquid sublimiter credis, quia illud tempus necdum prævides, quo spiritales magistri in mundum missi, per doctrinam antiquorum patrum filios generant, suisque laboribus animarum mihi lucra comportant. Nam si illorum fructum quasi ibicum cervarumque partus aspiceres, valde humiliter de tua vita sentires. Magna quippe quæ agimus, quasi minima ducimus, cum hæc per fortiora exempla pensamus. Sed tunc apud Deum crescunt per meritum, cum apud nosmetipsos per humilitatem decrescunt.

Jer. 14. 5. — Ps. 41. 1. — Galat. 6. 2.

Quæ agimus, apud Deum eo magis crescunt, quo apud nos per humilitatem decrescunt.

Vers. xxix. Per cervas, doctores; per ibices, auditores possunt intelligi.

37. Possunt vero cervarum significatione doctores, appellatione autem ibicum, qui animalia sunt minima, auditores intelligi. In petris vero ibices pariunt; quia ad exercenda sancta opera per exempla patrum præcedentium secundantur: ut cum fortasse præcepta sublimia audiunt, & infirmitatis propriæ conscii, ea se implere posse diffidunt, majorum vitam conspiciant, atque in eorum considerata fortitudine bonorum operum fetus ponant. Ut enim pauca de multis loquar, quatenus studiosus lector multa in paucis intelligat, iste verborum contumeliis pressus, cum virtutem patientiæ servare non sufficit, David factum ad memoriam reducat, quem cum tot Semei conviciis urgeret, & armati proceres ulcisci contenderent, ait: *Quid mihi & vobis filii Sarviæ? Dimittite eum ut maledicat: Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit?* Et paulo post: *Dimittite eum ut maledicat juxta præceptum Domini: si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna.* Quibus profecto verbis indicat, quia pro perpetrato Bethsabee scelere, exurgentem contra se filium fugiens, reduxit ad animum malum quod perpetravit, & æquanimiter pertulit quod audivit; & contumeliosa verba non tam convicia, quam adjutoria credidit, quibus se purgari, sibique misereri posse judicavit. Tunc enim illata convicia bene toleramus, cum in secreto mentis ad male perpetrata recurrimus. Leve quippe videbitur, quod injuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus, quia pejus est quod meremur: sicque fit, ut contumeliis gratia magis quam ira debeatur, quarum interventu Deo judice pœna gravior declinari posse confiditur.

Exempla Sanctorum inspicienda.

Regis David humilitas & patientia.

2. Reg. 16. 10. — Ibid. 12.

Contumeliosa verba non convicia, sed adjutoria credidit.

Iis gratia magis quam ira debetur.

38. Ecce alius dum mundi hujus successibus proficit, lenocinante cordis lætitia tentari se luxuriæ stimulis sentit: [c] sed Joseph factum ad memoriam revocat, & in arce se castitatis servat. Qui dum sibi a domina conspiceret [d] pudicitiæ damna suaderi, ait: *Ecce dominus meus omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua, nec quidquam est quod non in mea sit potestate,* [e] *vel non tradiderit mihi præter te, quæ uxor ejus es: quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in dominum meum?* Quibus verbis ostenditur, qui bona quæ assecutus fuerat, repente memoriæ intulit, & malum quod se pulsabat, evicit: & quia perceptæ gratiæ meminit, vim culpæ imminentis fregit. Cum enim voluptas lubrica tentat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda; ut eo erubescamus prava committere, quo nos a Deo meminimus [f] gratuito bona percepisse, & illatam gratiam exteriorum munerum vertamus in arma virtutum, ut sint ante oculos quæ percepimus, & quæ nos alliciunt, subigamus. Quia enim voluptas ipsa ex prosperitate nascitur, ejusdem prosperitatis est consideratione ferienda, quatenus hostis noster unde oritur, inde moriatur. Considerandum quippe est, ne acceptum munus vertamus in vitium, ne per favorem vitæ nos absorbeat vorago nequitiæ. Iram namque contra nos superni judicis inextinguibiliter accendimus, si contra benignitatem illius, etiam ex ipsa sua largitate pugnamus.

Vers. xviii. Qua arte Joseph luxuriam vicerit.

Genes. 39. 8.

Illatam gratiam exteriorum Dei munerum, in arma virtutum convertamus.

Contra Deum ex ejus beneficiis pugnare nos pudeat.

39. Alius internæ scientiæ dulcedinem quærens, nec tamen secreta ejus contingere prævalens, Danielis vitam [g] ad imitandum conspicit, & desideratum scientiæ culmen apprehendit. Ille quippe, qui postmodum voce angelica pro cognitionis internæ concupiscentia *vir desideriorum* dicitur, prius in aula regia carnis in se desideria edomuisse memoratur; ut nil ex delectabilibus cibis attingeret, sed lautis ac mollioribus duriora atque asperiora cibaria preferret: ut dum sibi exterioris cibi blandimenta subtraheret, ad interni pabuli delectamenta perveniret: & tanto avidius gustum sapientiæ intus acciperet, quanto saporem carnis pro eadem sapientia foris robustius repressisset. Si enim a carne hoc quod libet abscindimus, [h] mox in spiritu quod delectet, invenimus. Intentioni quippe animæ, si exterior evagatio clauditur, interior secessus aperitur. Nam quo extra se spargi propter disciplinam mens non potest, [i] eo super se intendere per profectum potest: quia & in altum crescere arbor cogitur, quæ per ramos diffundi prohibetur: & cum rivos fontis obstruimus, fluenta surgere ad superiora provocamus. Igitur dum studiosi quique sanctorum vitam imitando conspiciunt, in petris ibices fetus ponunt. Hinc est quod auditores suos quasi ibices in petris parere Paulus admone-

Ad contemplationem anhelanti Daniel imitandus. Dan. 10. 11.

Dan. 1. 12.

Sapor carnalium reprimendus.

Exteriorum evagationem cohibenti, secessus interior aperitur.

a Omittitur *de*, in Laud.
b Ebroic. Laud. Corb. Germ. Val cl. *in conversatione*.
c In editis *sed si Joseph*. Abest *si*, a mss. Ebroic. aliisque Norm. Vindoc. Laud. Corb. Germ. Val-cl. &c.
d Val cl. & Laud. *impudicitiam*.
e Omittitur in Pratel. & Utic. *vel non tradiderit mihi*.
f Al. *gratuita bona*, ut in Pratel. & Corb. Germ. in quo paulo ante *quos nos*.
g Pratel. *ad imitationem*.
h Vindoc. & pl. Norm. *mox in Christo quod*.
i Ita mss. pene omnes, editi pro *intendere*, habent *tendere*.

monebat, cum enumeratis majorum virtutibus diceret: *Habentes tantam impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam [a] curramus ad propositum nobis certamen.* Et rursum: *Quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.*

Hebr. 12. 1.
Hebr. 13. 7.

Ver. xix. Cum divina præcepta concipimus, non statim parturimus.

40. Sed cum divina præcepta corde [b] concipimus, non statim quasi jam solide cogitata parturimus. Unde & beatus Job non de partu ibicum, sed de tempore partus inquiritur. Quod videlicet tempus si in nobismetipsis vix comprehendimus, multo magis in aliena mente nescimus. Prius enim superni timoris semina utero cordis suscepta, per meditationem studii coagulantur, ut maneant: postmodum stricta intentione cogitationis affixa, dum ad discretionis rationem tendunt, quasi in membrorum distinctionem formantur: dehinc usu perseverantiæ [c] confirmata, velut in soliditatem ossium veniunt: ad extremum vero perfecta auctoritate roborata, quasi in partum procedunt: quæ incrementa divinorum seminum nullus in aliena mente considerat, nisi ipse qui creat. Nam etsi quemlibet jam vim supernæ concupiscentiæ concepisse quarumdam rerum attestatione cognoscimus: quando tamen [d] in partu erumpat, ignoramus.

Quidam fetus abortivi sunt, quia præmaturi.

Bona tenera humana laus extinguit.

41. Sæpe autem concepta mente semina pervenire ad perfectionem nequeunt, quia oriendo tempus partus antecedunt. Et quia necdum plene [e] in cogitatione formata ante humanos oculos prodeunt, velut abortiva moriuntur. Bona quippe adhuc tenera, plerumque humana lingua, dum jam quasi fortia laudat, extinguit. Tanto enim celerius occidunt, quanto ad favoris notitiam intempestive prorumpunt. Nonnumquam vero imperfecta nostra cogitatio necdum roborata, dum citius hominibus ostenditur, resistentium adversitate dissipatur: & cum conatur ante tempus videri quia sit, [f] agit ut non sit. Sancti autem viri, quia cuncta quæ bene cogitant, student ut occulte convalescant, & quasi processuros fetus prius intra uterum mentis formant: recte beatus Job de partus tempore discutitur, quod videlicet unicuique quando sit congruum, nisi a creatore nescitur. Qui dum [g] penetralia cordis aspicit, quando ad humanam notitiam bona nostra congrue nascantur, apprehendit. Bene itaque dicitur: *Numquid nosti tempus partus ibicum in petris?* Ac si aperte dicat: Ut ego, qui idcirco electorum fetus vivaces facio, [h] quia præscito in tempore produco. Bene autem expleto fetu auditorum subditur: *Vel parturientes cervas observasti?* Parturientes enim cervas observare, est illos labores patrum, qui spiritales filios generant, cauta consideratione pensare.

Prædicatorum animas parturientium qui dolores, quæ doles.

42. Solerter quippe intuendum est, quod hic sermo tam vigilanter imprimitur, ut dicatur, *Observasti*: quia utique perpaucorum est pensare quis labor sit in prædicationibus patrum; quantis doloribus, quasi quibusdam conatibus animas in fide & conversatione parturiunt; quam cauta se observatione circumspiciunt, ut sint fortes in præceptis, compatientes in infirmitatibus, in minis terribiles, in exhortationibus blandi, in ostendendo magisterio humiles, in rerum temporalium contemtu dominantes, in tolerandis adversitatibus rigidi, & tamen dum vires suas sibimet non tribuunt, infirmi: quatenus sit eis dolor de cadentibus, quantus de stantibus timor; quo fervore alia adipisci appetunt, quo pavore alia adepta conservant. Quia igitur perpaucorum est ista pensare, bene ei dicitur: *Vel parturientes cervas observasti?*

Ver. xx. Qui per vigorem disciplinæ patres sunt, per pietatis viscera sunt matres.

43. Nil vero obstat, quod verba Deus de doctoribus faciens, non cervorum, sed cervarum eos specie designat: quia nimirum [i] illi veri doctores sunt, qui cum per vigorem disciplinæ patres sunt, per pietatis viscera esse matres noverunt. Qui labores sanctæ conceptionis tolerant, & proferendos Deo filios intra uterum caritatis portant. In edenda enim prole amplius matres laborant, quæ crescentem intra uterum conceptionem, longo mensium tempore sustinent, & quæ ex utero procedentem non sine magnis doloribus deponunt. Unde & hic apta consideratione subjungitur:

Vers. 2. Cap. XI. Rec. x.

Dinumerasti menses conceptus earum?

Per congruum tempus concepta soboles in cordis utero gestanda ut vivat.

44. Sancti enim viri cum de profectu auditorum cogitant, quasi jam in utero conceptionem portant. Sed cum nonnulla quæ dicenda sunt, differunt, & aptum suis exhortationibus tempus quærunt, velut a partu quem fieri appetunt, in mensium prolixitate dilatantur. Et sæpe dum quædam quæ sentiunt, intempestive dicere audientibus nolunt; in ipsa tarditate proferendæ sententiæ, sive ad hæc quæ suadenda sunt, seu ad illa quæ increpanda, consilio altiori firmantur. Et dum cogitatur vita filiorum, nec tamen ante tempus lingua consilium mentis ejicit, quasi jam concepta soboles intra uterum crescit: ut ad auditorum notitiam tunc sententia cordis exeat, quando prolata utiliter, [k] quasi per congruum tempus partus vivat. Et quia hæc homines in magistrorum mente, quando vel quomodo agantur, ignorant; Deus vero ad retributionis gloriam non solum effectum considerat, sed etiam momenta cogitationum signat, recte ad beatum Job dicitur: *Dinumerasti menses conceptus earum?* Subaudis, Ut ego, qui in sanctis prædicatoribus non solum fructus exteriorum operum, sed ipsas diutinas cogitationes numero; [l] qui & eas ad retributionem servo.

Ver. xxi. Qui se ad prædicandum parant, prius se interius virtutibus innovent.

Gal. 5. 6. & 6. 15.

45. Possunt per menses, quia congesti dies sunt, etiam multiplicatæ virtutes intelligi. In mensibus quoque luna renascitur; nilque obstat, si per menses [m] nova regenerationis creatura signetur. De qua Paulus Apostolus dicit: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura.* Sancti igitur viri, cum se ad prædicandum parant, prius se interius virtutibus innovant, ut ad hoc quod loquendo docent, vivendo concordent. Prius sua interna considerant, atque a cunctis se vitiorum sordibus emundant; curantes summopere ut contra iram, patientiæ luce resplendeant: contra carnis luxuriam, etiam cordis munditia fulgescant: contra

a Pratel. & Corb. Germ. *curramus propositum.*
b Corb. Germ. Ebroic. Pratel. & al. Norm. *conspicimus.*
c Vindoc. Pratel. & Utic. *formata.* Ebroic. *conformata.*
d Pler. Norm. *in partum.*
e Ebroic. *in cogitatione.*
f Edit cum Corb. Germ. *quasi agitur ut non sit.* In quibusdam tamen vet. omittitur *quasi*. Expressimus mss. Turon. Vindoc. Norm. Laud. Val-cl.
g Pratel. & Corb. Germ. *penetrabilia cordis*. Consentiunt edit. Paris. 1495. & Basil. 1514.
h Ebroic. *præscita*. Ita vet. edit. Basil.
i Laud. & Val-cl. *illi vere doctores*.
k Vindoc. Norman. Laud. Val-cl. *quasi per congruum partum.*
l Al. *quia & eas.*
m Pratel. *nova regenerationis creatura.*

contra torporem, zelo candeant: contra confusos præcipitationis motus, serena gravitate rutilent: contra superbiam, vera humilitate luceant: contra timorem, radiis auctoritatis clarescant. Quia ergo tanta in se prius studia congerunt, quasi in conceptu sanctæ prædicationis menses virtutum fiunt. Quos menses Dominus solus dinumerat; quia eadem bona in eorum cordibus non nisi qui dedit, pensat. Et quia juxta mensuram virtutum, effectus etiam subsequitur fructuum, recte subjungitur:

Ibidem. *Et scisti tempus partus earum?*

CAPUT XII. Virtutum mensuram fructus ratio sequitur.

46. Subaudis, Ut ego, qui dum in cogitatione virtutum menses dinumero, quando hoc quod implere appetunt, parere valeant, scio: quia nimirum dum cordis occulta conspicio, futurum foris effectum operis, intus in pondere cogitationis penso. Sequitur:

Vers. 3. *Incurvantur ad fetum, & pariunt, & rugitus emittunt.*

CAPUT XIII. Prædicatores nisi flendo spiritualiter gignere non possunt.

47. Rugiunt quippe, dum per incurvationem suam in conversatione lucis auditorum animas gignunt: quia ab æternis nos suppliciis removere, nisi flendo & dolendo non possunt. Prædicatores enim sancti nunc in lacrymis seminant, ut segem postmodum gaudiorum metant. Nunc quasi cervæ in dolore partus sunt, ut spiritali prole postmodum sint fecundi. Ut enim unum de multis loquar, video Paulum quasi quamdam cervam, in partu suo magni doloris rugitus emittentem. Ait enim (*Gal. 4. 19.*): *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis; vellem esse apud vos modo, & mutare vocem meam, quoniam confundor in vobis.* Ecce mutare vult vocem in partu suo, ut prædicationis sermo in rugitum vertatur doloris. Vult mutare vocem suam: quia quos jam prædicando pepererat, reformando gemens iterum parturiebat. Qualem rugitum hæc cerva pariens emittebat, quando eisdem post se redeuntibus exclamare cogebatur, dicens (*Galat. 3. 1.*): *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit; & sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummamini?* vel certe (*Galat. 5. 7.*): *Currebatis bene, quis vos impedivit veritati non obedire?* Qualis in hujus cervæ partu rugitus fuit, quæ diu conceptos filios cum tot difficultatibus peperit, & quandoque partos ad malitiæ uterum redisse cognovit? Consideremus quid doloris habuerit, quid laboris, quæ & postquam potuit concepta edere, rursum compulsa est extincta suscitare.

VET. XXXI. Nisi ad infirmitatem nostram descenderent & incurvarentur, filios in fide non procrearent.

48. Notandum vero summopere est, quod istæ cervæ incurvantur ut pariant: quia nimirum si erectæ starent, parere non valerent. Nisi enim prædicatores sancti ab illa immensitate contemplationis internæ quam capiunt, ad infirmitatem nostram humillima prædicatione quasi quadam incurvatione descenderent, numquam utique in fide filios procrearent. Nobis quippe prodesse non possent, si in suæ altitudinis erectione persisterent. Sed videamus cervam sese ut pariat incurvantem (*1. Cor. 3. 2.*): *Ego*, inquit, *non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.* Atque mox ejusdem incurvationis causas exequitur, dicens (*Ibid. 2.*): *Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis.* Sed hanc cervam, quæ propter nos incurvata est, quæso videamus erectam. Ait (*1. Cor. 2. 6*): *Sapientiam loquimur inter perfectos.* Et rursum (*2. Cor. 5. 13*): *Sive mente excedimus, Deo.* Cum vero mente excedit Deo, excessum ejus nos omnino non capimus. Ut ergo nos lucretur, incurvatur ad nos. Unde illic apte subjungit (*Ibidem.*): *Sive sobrii sumus vobis.* Si enim sancti viri ea nobis prædicare vellent quæ capiunt, cum in superna contemplatione debriantur, & non magis scientiam suam quodam moderamine & sobrietate temperarent, adhuc angusto intelligentiæ sinu illa superni fontis fluenta quis caperet? Incurvatæ autem istæ cervæ, alias cæli [a] vocatæ sunt, de quibus dicitur (*Ps. 143. 5.*): *Domine inclina cælos tuos, & descende.* Cum enim inclinantur cæli, descendit Dominus: quia cum se in prædicatione sua sancti doctores attrahunt, divinitatis notitiam nostris cordibus infundunt. Nequaquam quippe ad nos Dominus descenderet, si prædicatores ejus in contemplationis rigore inflexibiles permanerent. Inclinantur ergo cæli ut descendat Dominus, incurvantur cervæ ut nos in nova fidei luce nascamur. Istæ incurvatæ cervæ in Canticis canticorum [b] sponsæ ubera sunt vocatæ, sicut scriptum est (*Cant. 1. 1.*): *Meliora sunt ubera tuo vino.* Ista enim sunt ubera, quæ in area pectoris fixa, lacte nos potant: quia ipsi arcanis summæ contemplationis inhærentes, subtili nos prædicatione nutriunt. Ut igitur ab æterno gemitu & dolore nos retrahant, nunc incurvantur cervæ, atque in partu rugitus emittunt. Quia vero ipsi, qui sancta patrum prædicatione nascuntur, aliquando doctores suos patiendo præveniunt, ut eis adhuc in hac vita durantibus, ipsi jam martyrio consummentur, apte sequitur:

Vers. 4. *Separantur filii earum, & pergunt ad pastum: egrediuntur, & non revertuntur ad eas.*

CAPUT XIV. REC. XI. Electorum filii ad Scripturæ pastum pergunt.

49. Pastum Scriptura sacra illud viriditatis æternæ pabulum vocat, ubi jam nostra refectio nullius defectus ariditate marcescet. De quo pastu per Psalmistam dicitur (*Psal. 22. 2.*): *Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit.* Et rursum (*Psal. 94. 7.*): *Nos autem [c] populus ejus, & oves pascuæ ejus.* De quibus nimirum pascuis Veritas per semetipsam dicit (*Johan. 10. 9.*): *Per me si quis introierit, salvabitur: & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet.* Pergunt ergo ad pastum: quia de corporibus exeuntes, illa pabula internæ viriditatis inveniunt. Egrediuntur, & non revertuntur ad eas: quia in illa suscepti contemplatione gaudiorum, jam nullatenus indigent verba audire docentium. Egressi itaque ad eas jam non redeunt: quia angustias vitæ præsentis evadentes, ultra a doctoribus prædicationem vitæ accipere non requirunt. Tunc quippe impletur quod scriptum est (*Jerem. 31. 34.*): *Non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, dicit Dominus.* Tunc impletur quod in Evangelio Veritas dicit (*Johan. 16. 25.*): *Palam de Patre [d] meo annuntiabo vobis.* Filius quippe de Patre palam annuntiat; quia sicut superius diximus, per hoc quod Verbum est, ex natura nos divinitatis illustrat. Verba enim tunc docentium, quasi quosdam humanæ linguæ rivulos non quærunt, quando de ipso jam veritatis [e] fonte derivantur.

Nos Verbum ex natura divinitatis illustrat.

Igitur postquam figurata incurvatione cervarum, multa de magistrorum virtute narrata sunt, nunc

a Corb. Germ. Laud. Vel-cl. Pratel. vocati sunt.
b Pratel. & Corb. Germ. sponsæ ubera.
c Pratel. & Utic. populus tuus & oves pascuæ tuæ.
d Laud. & Corb. Germ. non habent, meo.
e Hic sequimur mss. Ebroic. aliosque Norm. tres Anglic. Vind. Editi cum Corb. Germ. pro derivantur, habent debriantur.

nunc ad eorum vitam, qui remotæ conversationis secreta appetunt, verba vertuntur: qui & ipsa [a] cessandi otia, quia divino adjutorio & non suis viribus assequuntur, de eis a Domino dicitur:

Vers. 5.

Quis dimisit onagrum [b] liberum, & vincula ejus qui solvit?

CAPUT XV.

Vet. XXIII. Rec. XII.

Onagri libeti nomine intelliguntur, qui a servitute secularium rerum expediti, solitudini vacant.

50. Subaudi, nisi ego. Onager enim, qui in solitudine commoratur, non incongrue vitam eorum significat, qui remoti a turbis [c] popularibus conversantur. Qui apte etiam liber dicitur; quia magna est servitus secularium negotiorum, quibus mens vehementer atteritur, quamvis in eis sponte [d] desudet. Cujus servitutis conditione carere, est in mundo jam nil concupiscere. Quasi enim quodam [e] jugo servitutis premunt prospera dum appetuntur, premunt adversa dum formidantur. At si quis semel a dominatione desideriorum temporalium colla mentis excusserit; quadam jam etiam in hac vita libertate perfruitur, dum nullo desiderio felicitatis afficitur, nullo adversitatis terrore coarctatur. Hoc grave servitutis jugum, Dominus vidit secularium cervicibus impressum, cum diceret;

Matth. 11. 28.

Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, & discite a me quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, & onus meum leve. Asperum quippe jugum, & duræ, sicut diximus, servitutis pondus est, subesse temporalibus, ambire terrena, retinere labentia, velle stare in non stantibus, appetere quidem transeuntia, sed cum transeuntibus nolle transire. Dum enim contra votum cuncta fugiunt, quæ prius mentem ex desiderio adeptionis afflixerant, post ex pavore amissionis premunt. Liber ergo dimittitur, qui calcatis terrenis desideriis, ab appetitione rerum temporalium securitate mentis exoneratur. *Et vincula ejus qui solvit?* Subaudis, nisi ego.

Divino adjutorio desideriorum carnalium retinacula rumpuntur.

51. Solvuntur vero uniuscujusque vincula, dum divino adjutorio interna desideriorum carnalium retinacula dirumpuntur. Cum enim pia intentio ad conversionem vocat, sed adhuc ab hac intentione carnis infirmitas revocat, quasi quibusdam vinculis anima ligata præpeditur. Multos enim sæpe videmus [f] vitam quidem sanctæ conversationis appetere; sed ne hanc assequi valeant, modo irruentes casus, modo futura adversa formidare. Qui in certa mala dum quasi cauti prospiciunt, in peccatorum suorum vinculis incauti retinentur. Multa enim ante oculos ponunt, quæ si eis in conversatione eveniant, subsistere se non posse formidant. De quibus bene Salomon ait:

Prov. 15. 19.

Iter pigrorum, quasi sepes spinarum. Nam cum viam Dei appetunt, eos velut spinæ obstantium sepium, sic formidinum suarum oppositæ suspiciones pungunt. Quod quia electos præpedire non solet, bene illic secutus adjungit:

Ibid.

Via justorum absque offendiculo. [g] Justi quippe in conversatione sua quodlibet eis adversitatis obviaverit, non impingunt; quia temporalis adversitatis [h] obstacula, æternæ spei & internæ contemplationis saltu transcendunt. Solvit itaque Deus onagri vincula, quando ab electi uniuscujusque animo, infirmarum cogitationum nodos rumpit, & propitius dissipat omne quod illectam mentem ligabat. Sequitur:

Vers. 6.

Cui dedi in solitudine domum, & tabernacula ejus in terra salsuginis.

CAPUT XVI.

Duplex solitudo, cordis & corporis. Hæc sine alia non prodest.

52. Hoc loco solitudinem debemus intelligere corporis, an solitudinem cordis? Sed quid prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? Qui enim corpore remotus vivit, sed tumultibus conversationis humanæ, terrenorum desideriorum cogitationibus se inserit, non est in solitudine. Si vero prematur aliquis corporaliter popularibus turbis, & tamen nullos curarum secularium tumultus in corde patiatur, non est in urbe. Itaque bene conversantibus primum solitudo mentis tribuitur, ut exurgentem intrinsecus strepitum terrenorum desideriorum premant: ut ebullientes [i] ab infimis curas cordis per superni gratiam restringant amoris; omnesque motus importune se offerentium levium cogitationum, quasi quasdam circumvolantes muscas ab oculis mentis abigant manu gravitatis; & quoddam sibi cum Domino intra se secretum quærant, ubi cum illo exteriori cessante strepitu, per interna desideria silenter loquantur.

Vet. XXIV.

Silentium contemplationis, hac in vita, non potest esse perfectum.

Apoc. 8. 1.

53. De hoc secreto cordis alias dictum est: *Factum est silentium in cælo, quasi dimidia hora.* Cælum quippe ecclesia vocatur electorum, quæ ad æterna & sublimia dum per sublevationem contemplationis intendit, surgentes ab infimis cogitationum tumultus premit, atque intra se Deo quoddam silentium facit. Quod quidem silentium contemplationis, quia in hac vita non potest esse perfectum, factum dimidia hora dicitur. [k] Nolenti quippe animo dum cogitationum tumultuosi se strepitus ingerunt, etiam sublimibus intendentem, rursum ad respicienda terrena cordis oculum violenter trahunt. Unde scriptum est;

Sap. 9. 15.

Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Bene ergo factum hoc silentium non integra, sed dimidia hora describitur: quia hic contemplatio nequaquam perficitur, quamvis ardenter inchoetur. Quod etiam per Ezechielem prophetam congruenter exprimitur,

Ezech. 40. 5.

qui pro mensura civitatis in monte conditæ, in manu viri calamum sex cubitorum [l] & palmi, se vidisse testatur. In monte quippe electorum ecclesia sita est, quia fundata in infimis desideriis non est. Quid autem per cubitum, nisi operatio; quid per senarium numerum, nisi perfectio operationis ostenditur; quia & sexto die cuncta opera Dominus explesse memoratur?

Genes. 2. 1.

Quid ergo [m] super sex cubitos palmus insinuat, nisi contemplationis vim, quæ jam initia æternæ & septimæ quietis demonstrat? Quia enim æternorum contemplatio hic minime perficitur, mensura septimi cubiti non expletur. Electorum itaque ecclesia, [n] quia cuncta quæ operanda sunt, perficit, in sex cubitis sese in monte posita civitas ostendit. Quia vero hic adhuc sola initia contemplationis

a Editi *vacandi*, reluctantibus mss. Vindoc. Corb. German. Laud. Val-cl. Norm. &c.
b Additur in nonnullis edit. *in solitudinem*.
c Ed. *secularibus*. Sequimur laudatos mss. & Turon.
d Val-cl. *desudavit*. Corb. Germ. habet utramque lect.
e Laud. Corb. Germ. & plur. *jugo servitii*.
f Val-cl. *viam quidem*.
g Laud. *isti quippe*.
h Pratel. & Corb. Germ. *objectacula*.

i Turon. & Val-cl. *ad infima*. Corb. Germ. *ad infirma*.
k Pl. Norm. *nolenti quippe animo cogitationum tumultuosi se strepitus ingerunt, & jam sublimibus*.
l Pratel. Utic. Laud. Val-cl. *& palmo*.
m Laud. & Val-cl. *super cubitum*.
n Vindoc. *quia ad cuncta quæ operanda sunt proficit, in sex cubitos sese in monte posita extendit*. Ebroic. & al. Norman. *quia ad cuncta . . . . . proficit*.

nis inspicit, de septimo cubito non nisi palmum tangit.

Culmen contemplationis non attingitur, nisi ab exteriorum curarum oppressione liberemur. Isidor.

54. Sciendum vero est, quia nequaquam culmen contemplationis attingimus, si non ab exterioris curæ oppressione cessemus. Nequaquam nosmetipsos intuemur, ut sciamus aliud in nobis esse rationale quod regit, aliud animale quod regitur, nisi ad secretum hujus silentii recurrentes, ab omni exterius perturbatione sopiamur. Quod silentium nostrum bene etiam Adam dormiens figuravit, de cujus mox latere mulier processit: quia quisquis ad interiora intelligenda rapitur, a rebus visibilibus oculos claudit: & tunc in semetipso vel quæ præesse viriliter debeant, vel quæ subesse possint infirma distinguit: ut aliud in illo sit quod regere valeat tanquam vir, aliud tamquam femina quod regatur. In hoc itaque silentio cordis, dum per contemplationem interius vigilamus, exterius quasi obdormiscimus. Quia ergo remoti viri, id est a desideriis carnalibus alieni, hoc silentium mentis inhabitant, huic onagro Dominus in solitudine domum dedit, ut turba desideriorum temporalium non prematur.

Ver. xxv. Sancti quamdiu vivunt, desiderio supernæ patriæ æstuant.

55. Sequitur: *Et tabernacula ejus in terra salsuginis.* Salsugo accendere sitim solet. Et quia sancti viri quamdiu in hujus vitæ tabernaculis degunt, ad supernam patriam desiderii sui quotidianis æstibus accenduntur, in terra salsuginis tabernacula habere perhibentur. Incessanter quippe accenduntur ut sitiant, sitiunt ut satientur; sicut scriptum est: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* (Matth. 5. 6.) Sequitur:

Vers. 7. *Contemnit multitudinem civitatis.*

CAPUT XVII. Terrenorum hominum multitudinem sequi dedignantur.

56. Multitudinem civitatis contemnere, est humanæ conversationis prava studia devitare, ut jam non libeat terrenorum hominum, qui præ abundantia iniquitatis multi sunt, perditos mores imitari. Cum paucis namque ingredi angustam portam desiderant; & non cum multis lata itinera ingredi appetunt, quæ ad interitum ducunt. (Matth. 7. 13.) Solerter quippe a quo & ad quid sunt creati, conspiciunt: & recta consideratione acceptæ imaginis, sequi vulgi multitudinem dedignantur. Unde & sponsi voce sponsæ in Canticis canticorum dicitur: *Nisi cognoveris te, o pulchra inter mulieres, egredere, & abi post vestigia gregum, & pasce hœdos tuos.* (Cant. 1. 7.) Semetipsam namque ea quæ est pulchra inter mulieres, cognoscit, quando electa quæque anima etiam inter peccantes posita, quia ad auctoris sui imaginem ac similitudinem sit condita meminit (Genes. 1. 26.), & juxta perceptæ similitudinis ordinem incedit. Quæ si se non cognoscit, egreditur: quia a secreto sui cordis expulsa, in exterioribus concupiscentiis dissipatur. Egressa vero abit post vestigia gregum, [a] quia sua interna deserens, ad latam videlicet viam ducitur, & sequitur exempla populorum. Nec jam agnos, sed hœdos pascit: quia non innoxias cogitationes mentis, sed nutrire pravos motus carnis intendit. Quia ergo electus quisque ac continens abire post gregum vestigia despicit, dicatur recte: *Contemnit multitudinem civitatis.* Ubi & apte subjungitur:

Ibid. *Clamonem exactoris non audit.*

CAPUT XVIII.

57. Quis intelligi exactor alius, nisi diabolus potest, qui semel in paradiso homini malæ persuasionis nummum contulit, & quotidie ab eo hujus debiti exigere reatum quærit?

Reg. xiii. Vehementioribus diaboli tentationibus aures claudunt.

Hujus exactoris sermo, est malæ suggestionis inchoatio. Hujus exactoris clamor, est jam [b] non lenis, sed violenta tentatio. [c] Hic exactor clamat, cum fortiter tentat. (Gen. 3. 6. &c.) Clamorem ergo exactoris non audire, est violentis tentationum motibus minime consentire. Audiret enim, si ea quæ suggerit, faceret. Sed cum perversa agere despicit, recte dicitur: *Clamorem exactoris non audit.*

Ver. xxvi. Et ventris clamoribus.

58. Nonnulli vero hoc loco per exactorem intelligi ventrem volunt. Ipse namque a nobis quoddam debitum exigit; quia quotidianum fructum sibi humani laboris impendi etiam per naturam quærit. Abstinentes igitur viri, qui hoc loco onagri vocabulo figurantur, [d] dum violenter gulæ desideria reprimunt, quasi clamantis exactoris verba contemnunt. Sed cum continenti viro contra innumera vitia multa virtutum certamina suppetant, cur sub exactoris clamore contemto, de solo hic ventre dicitur quod ejus impetum impulsumque restringat, nisi quod nullus palmam spiritualis certaminis apprehendit, qui non in semetipso prius per afflictam ventris concupiscentiam, carnis incentiva devicerit? Neque enim ad conflictum spiritalis agonis assurgitur, si non prius intra nosmetipsos hostis positus, gulæ videlicet appetitus edomatur: quia si non ea quæ nobis sunt viciniora, prosternimus, nimirum inaniter ad ea quæ longius sunt, impugnanda transimus. Incassum namque contra exteriores inimicos in campo bellum geritur, si intra ipsa urbis mœnia civis insidians habetur. Mens quoque ipsa certantis sub gravi confusionis dedecore a spiritalis certaminis congressione repellitur, quando infirma in carnis prælio, gulæ gladiis confossa superatur. Nam cum se parvis prosterni conspicit, confligere majoribus erubescit.

Qui gulam edomare non curant, incaute ad spiritalia bella consurgunt.

59. Nonnulli vero ordinem certaminis ignorantes, edomare gulam negligunt, & jam ad spiritalia bella consurgunt. Qui aliquando multa etiam, quæ magnæ sunt fortitudinis, faciunt; sed dominante gulæ vitio, per carnis illecebram omne quod fortiter egerint, perdunt: & dum venter non restringitur, per carnis concupiscentiam simul cunctæ virtutes obruuntur. Unde & de Nabuchodonosor vincente scribitur: *Princeps coquorum destruxit muros Jerusalem.* (4. Reg. 25. 8. & Jer. 52. 14. sec. text. hebr. & lxx. ubi appellatur princeps exerc. Chald. Princeps coquorum.) Quid enim per muros Jerusalem significans Scriptura exprimit, nisi virtutes animæ, quæ ad pacis visionem tendit? Aut quis coquorum princeps, nisi venter accipitur, cui diligentissima a coquentibus cura servitur? Muros igitur Jerusalem princeps coquorum destruit, quia virtutes animæ dum non restringitur venter, perdit. Hinc est quod Paulus contra Jerusalem mœnia decertanti vires coquorum principi subtrahebat, cum diceret: *Castigo corpus meum, & servituti subjicio: ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar.* (1. Cor. 9. 27.) Hinc etiam præmisit, dicens: *Sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans.* (Ibid. 26.) Quia cum carnem restringimus, [e] ipsis abstinentiæ nostræ ictibus non aerem, sed immundos spiritus verberamus: & cum hoc quod est intra nos, subjicimus, extra positis adversariis [f] pugnos damus. Hinc est

a Laud. *quia sua in æternum deserens.*

b Recent. edit. invitis mss. *non levis.* Melius *lenis*, opponitur violentæ tentationi.

c Corb. Germ. & Pratell. *hic exactor loquitur, cum leniter suggerit, hic exactor clamat* &c.

d Corb. Germ. Pratel. & Utic. *dum violenta.*

e Turon. Laud. Corb. Germ. Val-cl. Pratel. &c. *ipsis continentiæ.*

f Recent. excusi *pugnas damus.* Inhæsimus mss. Corb. Germ. Norm. Laud. Val-cl. & al. necnon vet. edit. Paris. Basil. Favet huic lect. textus Græcus: Ubi enim legimus in Vulgata *sic pugno*, proprie significatur: *sic pugilem ago*, πυκτεύω.

Dan. 3. quod eum rex Babylonis succendi fornacem jubet, naphthæ, stuppæ, picis & malleoli ministrari congeriem præcepit; sed tamen abstinentes pueros hoc igne minime consumit: quia antiquus hostis licet innumeras ciborum concupiscentias nostris obtutibus opponat, quibus libidinis ignis crescat; bonis tamen mentibus superni Spiritus gratia insibilat, ut a carnalis concupiscentiæ æstibus illæsæ perdurent: ut etsi usque ad tentationem cordis flamma ardeat, usque ad consensum tamen tentatio non exurat.

VER. XXVII. Quinque modis gula nos tentat. De consecr. d. 5. c. Quinque modis.

60. Sciendum præterea est, quia quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora prævenit; aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet quæ sumenda sint, præparari accuratius expetit, aliquando autem & qualitati ciborum & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnumquam vero & abjectius est quod desiderat: & tamen ipso æstu immensi desiderii deterius peccat. Mortis quippe sententiam patris ore Jonathas meruit, quia in gustu mellis constitutum edendi tempus antecessit. (1. Reg. 14. 27.) Et ex Ægypto populus eductus, in eremo occubuit; quia despecto manna, cibos carnium petiit, quos lautiores putavit. (Num. 11. 5. 1. Reg. 2. &c.) Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quod ex eorum voto sacerdoti puer, non antiquo more coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratius exhiberet. Et cum ad Jerusalem dicitur: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia*: (Ezech. 16. 49.) aperte ostenditur, quod idcirco salutem perdidit, quia cum superbiæ vitio mensuram moderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum gloriam Esau amisit, quia magno æstu desiderii vilem cibum, scilicet lenticulam concupivit: (Genes. 25. 33.) quam dum vendendis etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret indicavit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. (Non cibus, sed appetitus in vitio est.) Unde & lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, & abjectiores non sine reatu conscientiæ degustamus. Hic quippe quem diximus, Esau, primatum per lenticulam perdidit: & Elias [a] in eremo virtutem corporis carnes edendo servavit. (3. Reg. 17. 6.) Unde & antiquus hostis quia non cibum, sed cibi concupiscentiam esse causam damnationis intelligit; & primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit, & secundum non carne, sed pane tentavit. (Gen. 3. 6. Matt. 4. 3.) Hinc est quod plerumque Adam culpa committitur, etiam cum abjecta & vilia sumuntur. Neque enim Adam solus ut a vetito se pomo suspenderet, præceptum prohibitionis accepit. Nam cum alimenta quædam saluti nostræ Deus contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam vetat. Et dum concupiscentes noxia attingimus; profecto quid aliud, quam vetita degustamus?

Edenda quæ necessitas quærit, non quæ libido suggerit. Quanta ad hoc discretio necessaria.

61. Ea itaque sumenda sunt, quæ naturæ necessitas quærit, & non quæ edendi libido suggerit. Sed magnus discretionis labor est huic exactori & aliquid impendere, & aliquid denegare: & non dando gulam restringere, & dando naturam nutrire. Quæ fortasse discretio subinfertur, cum dicitur: *Clamorem exactoris non audit*. (VER. XIV.) Sermo namque hujus exactoris, est necessaria postulatio naturæ. Clamor vero ejus, est mensuram necessitatis transiens appetitus gulæ. Hic itaque onager exactoris hujus sermonem audit, clamorem non audit: quia discretus vir ac continens & usque ad temperandam necessitatem ventrem reficit, & a voluptate restringit.

VER. XXVIII. Voluptas sub necessitatis specie se palliat.

62. Sciendum vero est, quia sic voluptas sub necessitate se palliat, ut vix eam perfectus quisque discernat. Nam dum solvi debitum necessitas petit, voluptas expleri desiderium suppetit: [b] & tanto gulam securius in præceps rapit, quanto sub honesto nomine necessitatis explendæ se contegit. Sæpe autem ipsa edendi via furtive adjuncta voluptas subsequitur: nonnumquam vero impudenter libera etiam præire conatur. Facile autem est deprehendere, cum voluptas ejus necessitatem prævenit; sed valde est difficile discernere, cum ipso esu necessario se occulta subjungit. Nam quia præeuntem naturæ appetitum sequitur, quasi tergo veniens tardius videtur. Eo enim tempore quo necessitati debitum solvitur, quia per esum voluptas necessitati miscetur, quid necessitas petat, & quid, sicut dictum est, voluptas suppetat, ignoratur. Sæpe vero & discernimus: & quia utramque sibi conjunctam novimus, in hoc quod extra metas rapimur, [c] libet ut sciendo fallamur: & dum sibi mens ex necessitate blanditur, ex voluptate decipitur. Scriptum quippe est: *Carnis curam ne feceritis in desideriis*. (Rom. 13. 14.) Quæ igitur fieri in desiderio prohibetur, in necessitate conceditur.

Carnis desideria, non caro occidenda.

63. Sed sæpe dum incaute necessitati condescendimus, desideriis deservimus. Nonnumquam vero dum desideriis immoderatius obviare nitimur, necessitatis miserias augemus. Sic enim necesse est [d] ut arcem quisque continentiæ teneat, quatenus non carnem, sed vitia carnis occidat. Nam plerumque dum plus justo caro restringitur, etiam ab exercitatione boni operis enervatur: ut ad orationem quoque vel prædicationem non sufficiat, dum incentiva vitiorum in se funditus suffocare festinat. Adjutorem quippe habemus intentionis internæ, hunc hominem quem exterius gestamus: & ipsi insunt motus lasciviæ, ipsi effectus suppetunt operationis bonæ. Sæpe vero dum in illo hostem insequimur, etiam civem quem diligimus, trucidamus: (Cavendum ne dum hostem insequimur, civem quem diligimus, trucidemus.) & sæpe dum quasi concivi parcimus, ad prælium hostem nutrimus. Eisdem namque alimentis vitia superbiunt, quibus nutritæ virtutes vivunt. Et cum virtus alitur, plerumque vires vitiis augentur. Cum vero immensa continentia vitiorum vires extenuat, etiam virtus deficiens anhelat. Unde necesse est ut interior homo noster æquus quidam arbiter præsideat inter se, & eum quem exterius gestat; quatenus ei homo suus exterior & semper ad debitum ministerium servire sufficiat, & numquam superbe libera cervice contradicat: nec moveat si quid suggerendo submurmurat, dummodo eum semper superposita calce dominationis premat. Sicque fit, ut dum repressa vitia reniti quidem nobis patimur, & tamen hæc nobiscum congredi ex æquo prohibemus, nec vitia contra virtutem prævaleant, nec rursum virtus cum vitiorum omni-

a Edit. recent. *In eremo per virtutem spiritus*. Vet. edit. Paris. & Basil. *in eremo virtutem spiritus* &c. Quam lectionem ut potiorem libenter amplecteremur, nisi obstaret consensus mss. Anglic. Norm. Corb. Germ. Turon. Laud. Val-cl. & Longip. in quibus legitur, *virtutem corporis*. Porro per virtutem corporis, hic intelligi potest continentia & castitas illibata carnis.

b Edit. *& tanto gula*. Nostri mss. habent, *gulam*.

c Gussanv. cum recent. aliis, *libere reficiendo fallimur . . . ex voluntate decipitur*. Sequimur mss. Anglic. Norm. Longip. Corb. Germ. Laud. Turon. Vindoc. &c. necnon vet. edit. Paris. & Basil.

d Recent. vulgati *ut artem*. Vet. Paris. & Basil. consentiunt mss. Norm. Corb. Germ. Laud. &c. quos sequimur.

omnimoda extinctione succumbat. Qua in re sola elatio [a] funditus extinguitur: quia quamvis victoriæ serviat, ad edomandam tamen cogitationum superbiam continua nobis pugna servatur. Unde bene hic, quia unusquisque vir continens & debitæ necessitati congruit, & violentæ voluptati contradicit, voce Dominica dicitur: *Clamorem exactoris non audit*. Quia autem discretus vir eo ad intelligenda superiora se elevat quo in se carnis incentiva castigat, recte post contemtum exactoris clamorem subditur:

Vers. 8. CAPUT XIX. Rec. xv. ad intelligenda sublimia valet ascendere, qui carnis incentiva castigavit.

Circumspicit montes pascuæ suæ.

64. Montes pascuæ, sunt altæ contemplationes internæ refectionis. Sancti enim viri quanto magis se exterius despiciendo dejiciunt, tanto amplius interius revelationum contemplatione pascuntur. Unde scriptum est: *Ascensus in corde ejus disposuit in convalle* [b] *lacrymarum*: quia quos exterius in fletu continet convallis humilitatis, eos interius sublevat ascensus contemplationis. Montes etiam pascuæ, sunt sublimes virtutes Angelorum. Quę idcirco hic nos ministrando & adjuvando reficiunt, quia illic interno contemplationis rore pinguescunt. Quæ quia largiente Deo in omnis nos certamine protegunt, recte circumspici dicuntur. Undique enim nobis adesse circumspicimus, quorum defensione contra adversarios ex omni latere munimur. Possunt adhuc montes pascuæ accipi altæ sententiæ Scripturæ sacræ, de quibus per Psalmistam dicitur: *Montes excelsi cervis*: quia hi qui jam dare contemplationis saltus noverunt, altos sententiarum divinarum vertices, quasi cacumina montium, ascendunt; ad quæ profecto cacumina, quia infirmi pervenire non valent, recte illic subditur: *Petra refugium erinaciis*: quia videlicet invalidos non sublimiter intelligentia exercet, sed sola in Christo fides humiliter continet. Sequitur:

Psal. 83. 6. 7. Ver. xxix. Psal. 103. 18. Ibidem.

Ibidem

Virentia quæque perquirit.

CAPUT XX. Despectis transitoriis in æternum mansura desiderantur.

65. Arentia quippe sunt omnia, quæ temporaliter condita, venturo fine a jucunditate vitæ præsentis quasi æstivo sole siccantur. Virentia autem sunt vocata, quæ nulla temporalitate marcescunt. Huic ergo onagro virentia perquirere, est sancto unicuique viro despectis rebus transitoriis, in æternum mansura desiderarę.

Cuncta vero hæc, quæ de onagro dicta sunt, intelligi etiam & aliter possunt. Quæ repetito superiori versu exponimus, ut lectoris judicio quod eligendum crediderit, relinquamus. Igitur postquam prædicatorum dispensatio sub cervarum prætextu descripta est, ut ostenderetur per quem hæc eadem virtus prædicationis datur, illico commemoratio de Dominica incarnatione subnectitur, ut dicatur:

Vers. 5.

Quis dimisit onagrum liberum?

CAPUT XXI. Allegoricus sensus. Christus onagro merito comparatus. Psal. 21. 7.

66. Nec indignum quis judicet per tale animal incarnatum Dominum posse figurari; dum constat omnibus, quia per significationem quamdam in Scriptura sacra & vermis & scarabæus ponatur; sicut scriptum est: *Ego autem sum vermis, & non homo*. Et sicut apud Septuaginta interpretes per Prophetam dicitur: *Scarabæus de ligno clamavit*. Cum ergo nominatis rebus tam abjectis & vilibus figuratur, quid de illo contumeliose dicitur, de quo constat quod proprie nihil dicatur? Vocatur etenim agnus, sed propter innocentiam. Vocatur leo, sed propter potentiam. Aliquando etiam serpenti comparatur, [c] sed propter mortem vel sapientiam. Atque ideo per hæc omnia dici figuraliter potest, quia de his omnibus credi aliquid essentialiter non potest. Si enim unum horum quodlibet essentialiter existeret, alterum jam dici non posset. Nam si agnus proprie diceretur, leo jam vocari non poterat. Si leo proprie diceretur, per serpentem signari non posset. Sed hęc in illo omnia dicimus tanto latius in figura, quanto longius ab essentia. Potest ergo onager incarnatum Dominum designare. [d] Agreste quippe animal est onager. Et quia incarnatus Dominus Gentilitati magis, quam Judææ profuit, animale corpus assumens, quasi non in domum, sed potius in agrum venit. De quo agro Gentilitatis per Psalmistam dicitur: *Species agri mecum est*. Incarnatus itaque Dominus qui in forma Dei æqualis est Patri, in forma servi minor est Patre, qua minor est etiam seipso. Dicatur ergo a Patre de Filio secundum formam servi: *Quis dimisit onagrum liberum, & vincula ejus quis solvit?* Omnis quippe qui peccat, servus est peccati. Et quia incarnatus Dominus particeps nostræ factus est naturæ, non culpæ, liber dimissus dicitur, quia sub peccati dominio non tenetur. De quo alias scriptum est: [e] *Inter mortuos liber*. Liber dimissus dicitur, quia naturam nostram suscipiens, iniquitatis jugo nullo modo tenetur. Quem quamvis macula culpæ nostræ non attigit, passio tamen nostræ mortalitatis adstrinxit. Unde & postquam liber dimissus dicitur, recte de illo adjungitur:

Habac. 2. 3. Ps. 49. 11. Philip. 2. Ver. xxx. Johan. 8. 35. Psal. 37. 5.

Ibidem

Et vincula ejus quis solvit?

CAPUT XXII. Hujus onagri vincula soluta sunt, cum infirmitates passionis, in resurrectionis gloriam sunt commutatæ.

67. Vincula quippe ejus tunc soluta sunt, cum infirmitates passionis illius in resurrectionis sunt gloriam commutatæ. Quasi quædam vincula Dominus habuit ea, quæ nos nequitiæ merito patimur, nostræ mortalitatis infirma, quibus & usque ad mortem sponte ligari se voluit, & quæ per resurrectionem mirabiliter solvit. Esurire enim, sitire, lassescere, teneri, flagellari, crucifigi, nostræ mortalitatis vinculum fuit. Sed cum expleta morte velum templi rumperetur, scinderentur petræ, monumenta panderentur, inferni claustra patescerent; quid aliud tot argumentis tantæ virtutis ostenditur, nisi quod illa infirmitatis nostræ vincula solvebantur, ut is qui ad suscipiendam servi formam venerat, in ipsa servi forma ab inferni vinculis solutus, ad cælum etiam cum membris liber rediret? De quibus ejus vinculis Petrus Apostolus attestatur dicens: *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat illum teneri ab eo*. Et quia post mortem suam atque resurrectionem ad gratiam fidei Gentilitatem vocare dignatus est, postquam dicta sunt soluta ejus vincula, apte subjungitur:

Act. 2. 24.

a Gussanv. cum plur. ed. legit, *funditus non extinguitur*. Repugnant mss. omnes ac vet. edit. Paris. 1488. 1495. 1518. 1571. Basil. 1514. &c. in quibus deest negatio. Ea sane sublata, optimus manet sensus, nimirum, solum elationis peccatum extingui, non vero sopiri penitus tentationes, succrescentibus assidue cogitationibus vitiosis, bellumque moventibus. In Gorb. Germ. pro *sola elatio ... extinguitur*, legitur *sollicitæ funditus extinguitur*.

b Laud. addit, *in loco quem posuit*.

c In ed. etiam vetustioribus tantum legitur, *sed propter sapientiam*. Cetera supplevimus ex mss. Anglic. Norm. Laud. Corb. Germ. Val-cl. & al. Optime dicitur Christum comparari serpenti propter mortem, sublatum enim in crucem prænuntiavit serpens in deserto exaltatus.

d Pler. mss. *agri quippe animal*.

e In Corb. Germ. in plur. ed. & in novissima ed. semel legitur, *Liber*; & postea, *dimissus dicitur*. Repetitur in mss. Anglic. Norm. Vindoc. &c. In edit. Basil. 1514. Paris. 1495. 1518. prolato psalmi textu *inter mortuos*, subditur: *inter mortuos liber dimissus*.

Vers. 6.

Cui dedi in solitudine domum, & tabernaculum ejus in terra salsuginis.

CAPUT XXIII. Cui datus in solitudine locus & in terra salsuginis, cum gentilitas cum recepit. Isai. 35. 1. Isai. 51. 3.

68. In Gentilitate enim in qua patriarcha non fuit, [a] propheta non fuit; ad intelligendum Deum, qui ratione uteretur, homo pene non fuit. De hac solitudine per Isaiam dicitur: *Lætabitur deserta & invia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium.* Et rursum de Ecclesia dicitur: *Ponet desertum ejus quasi delicias, & solitudinem ejus quasi hortum Domini.* Terra vero salsuginis hæc eadem solitudo repetita est, quæ priusquam veram Dei sapientiam cognosceret, salsuginem protulerat: quia nullam viriditatem boni intellectus proferens, perversa sapiebat. Domum ergo in solitudine & tabernaculum in terra salsuginis accepit; [b] quia incarnatus pro hominibus Deus, derelicta Judæa, Gentilitatis corda possedit. Unde ei Patris voce per Prophetam dicitur: *Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* (Ps. 2. 8.) Qui juxta hoc quod Deus est, cum Patre dat omnia: juxta hoc vero quod homo est, a Patre [c] accipit inter omnia, sicut scriptum est: *Potestatem dedit ei & judicium facere, quia filius hominis est.* Et rursum scriptum est: *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus.* Vel sicut ipse dicit: *Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet.* (Johan. 5. 27. Johan. 13. 3. Johan. 6. 37.) Jam vero si quæritur quid inter domum ac tabernaculum distet: domus in habitatione est, tabernaculum in itinere. Corda itaque Gentilium quasi quædam tabernacula habuit veniendo, sed ea per justitiam firmans, domum fecit habitando. Et quia eorum vitam ad quos venerat, imitari despexit, recte subjungitur:

Vers. 7.

Contemnit multitudinem civitatis.

CAPUT XXIV. Multitudinis exempla non est secutus, sed sua sequenda proposuit.

69. Id est, mores despicit humanæ conversationis. Homo quippe inter homines factus, usum tenere hominum noluit. Idcirco namque inter nos homo factus est, ut non solum nos sanguine fuso redimeret, sed etiam ostenso exemplo commutaret. In conversatione igitur nostra & veniendo alia invenit, & vivendo alia docuit. Studebant enim omnes superba Adam stirpe progeniti, prospera vitæ præsentis appetere, adversa devitare, opprobria fugere, gloriam sequi. Venit inter eos Dominus incarnatus adversa appetens, prospera spernens, opprobria amplectens, gloriam fugiens. (Johan. 6. 15. Ibid. 18. 4.) Nam cum Judæi illum regem sibi constituere voluissent, fieri rex refugit. Cum vero eum interficere molirentur, sponte ad crucis patibulum venit. Fuit ergo [d] quod omnes appetunt, appetiit quod omnes fugiunt, fecit quod omnes mirarentur, ut & mortuus ipse resurgeret, & morte sua alios de morte resuscitaret. Duæ quippe vitæ sunt hominis in corpore consistentis, una ante mortem, alia post resurrectionem: quarum unam omnes agendo noverant, alteram nesciebant; & humanum genus soli huic quam noverat, intendebat. (Vet. xxxi.) Venit per carnem Dominus, & dum suscepit unam, alteram demonstravit. Dum hanc nobis cognitam suscepit, illam quæ nobis est incognita, ostendit. Moriendo quippe vitam exercuit quam tenemus, resurgendo aperuit quam quærimus, exemplo suo nos docens, quod hæc vita quam ante mortem ducimus, non propter se amanda sit, sed propter alteram toleranda. Quia ergo nova conversatione usus inter homines, mores Babyloniæ secutus non est, bene de eo scriptum est: *Contemnit multitudinem civitatis.*

Vita præsens non propter se amanda est, sed propter futuram toleranda.

70. Vel certe quod multos per spatiosam viam vagantes deseruit, [e] & per angusta gradientes paucos elegit. Multitudinem namque civitatis contemnere, est humani generis partem quæ latam viam ingreditur, quæ & pro abundantia iniquitatis multa est, a regni sui sorte reprobare. Sequitur:

Christus multitudinem per spatiosa vagantem deseruit. Matt. 7. 13.

Clamorem exactoris non audit.

Ibidem. CAPUT XXV. Exactoris, scilicet diaboli clamorem non audivit.

71. Sicut supra dictum est, quis hoc loco exactor accipi nisi diabolus potest? Qui male suadendo spem contulit immortalitatis, sed decipiendo exigit tributum mortis: qui suadendo intulit culpam, [f] sæviendo exigit pœnam. Hujus exactoris sermo, est ante mortem hominis astuta persuasio: clamor vero ejus, est violenta jam rapina post mortem. Quos enim ante mortem latenter intercipit, hos ad supplicii sui consortium post mortem violenter rapit. Sed quia ad mortem veniens Dominus, hujus exactoris violentos impetus non expavit, sicut ipse ait: *Venit enim princeps hujus mundi, & in me non habet quidquam;* (Johan. 14. 30.) bene dicitur: *Clamorem exactoris non audit.* Venit quippe ad eum exactor humani generis, quia illum hominem vidit. Sed quem infirmitate despectum hominem credidit, virtute supra hominem sensit.

Rec. xvi. Hujus exactoris typus, Laban; Christi, Jacob; Ecclesiæ, Rachel fuit. Genes. 31. 1. &c. 2. Cor. 11. 14.

72. Hujus nimirum exactoris typum Laban tenuit, quando cum furore veniens, sua apud Jacob idola requisivit. Laban quippe interpretatur dealbatio. Dealbatio autem non inconvenienter diabolus accipitur: qui cum sit tenebrosus ex merito, [g] transfigurat se in angelum lucis. Huic servivit Jacob, id est ex parte reproborum Judaicus populus, cujus ex carne incarnatus Dominus venit. Potest etiam per Laban mundus hic exprimi, qui cum furore Jacob persequitur, quia electos quosque qui Redemptoris nostri membra sunt, persequendo opprimere conatur. [h] Hujus filiam, id est sive mundi, sive diaboli, Jacob abstulit, cum sibi Christus Ecclesiam ex Gentilitate conjunxit. Quam & de domo patria abstrahit, quia ei per Prophetam dicit: *Obliviscere populum tuum, & domum patris tui.* (Psal. 44. 11.) Quid vero in idolis, nisi avaritia designatur? Unde per Paulum dicitur: *Et avaritia, quæ est idolorum servitus.* (Coloss. 3. 5.) Laban ergo veniens apud Jacob idola non invenit, quia ostensis mundi thesauris, diabolus in Redemptore nostro vestigia concupiscentiæ terrenæ non reperit. Sed quæ Jacob non habuit, ea Rachel sedendo cooperuit. Per Rachel quippe, quæ & ovis dicitur, Ecclesia figuratur. Sedere autem, est humilitatem pœnitentiæ appetere, sicut scriptum est: *Surgite postquam sederitis.* (Ps. 126. 2.) Rachel ergo idola sedendo operuit; quia sancta Ecclesia Christum sequens, terrenæ concupiscentiæ vitia pœnitendo texit. De hac cooperatione vitiorum [i] per Psalmistam dicitur: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quo-* (Psal. 31. 1.)

a Recent. reluctantibus mss. & vet. excusis habent: *propheta non fuit, quia ad intelligendum Deum qui ratione uteretur, pene homo non fuit.* Concinit editio recent. Corb. Germ. nisi quod in ipso non legitur, *propheta non fuit.*
b Corb. Germ. Pratel. Utic. Val-cl. *quia incarnatus pro hominibus, derelicto* (Val-cl. *derelicta,*) *gentilitatis corda possedit.*
c Sic mss. Editi vero, *accepit omnia.* Melius, *inter omnia,* ut habent mss. Modus est loquendi Gregorio nostro familiaris. Vide lib. 15. num. 20. & lib. 16. n. 26. maxime vero lib. n. n. 60.
d Laud. & Val-cl. *quod homines;* & ita in consequentibus.
e Corb. Germ. Ebroic. aliique Norm. *& per angustam, sc. viam.*
f Laud. *serviendo intulit pœnam.*
g Nonnul. ed. *transfigurat se velut in angelum.*
h Laud. & Val-cl. *hujus filiam, id est mundi, Jacob abstulit.*
i Vindoc. & Corb. Germ. *per prophetam.*

quorum tecta sunt peccata. Nos igitur Rachel il- A la signavit, qui idola sedendo premimus, si culpas avaritiæ pœnitendo damnamus. Quæ utique avaritia illis non solet evenire, qui in via Domini Psal. 30. 25. viriliter currunt, quibus dicitur: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum*: sed his maxime qui quasi effeminato gressu gradientes, per blandimenta seculi resolvuntur. Unde & illic ejus- Genes. 31. 35. dem Rachelis hæc verba sunt: *Juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi*. Apud Jacob ergo idola Laban non reperit; quia exactor callidus quid in Redemtore nostro reprehenderet, non invenit. De quo exactore Redemtori nostro Gentilitatem ab ejus dominio liberanti per Isai. 9. 4. Prophetam dicitur: *Jugum enim oneris ejus, &* B *virgam humeri ejus, & sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian*. Eripiens quippe Gentilitatem Dominus, superavit jugum oneris ejus, cum eam adventu suo ab illa dæmoniacæ tyrannidis servitute liberavit. Superavit virgam humeri ejus, [a] cum percussionem illius, quæ ex perverso opere graviter deprimebat, ab humano genere [b] redemto compescuit. Superavit sceptrum exactoris ejus, cum regnum ejusdem diaboli, qui pro pestifera perpetratione vitiorum exigere consueverat debita tributa pœnarum, de fidelium corde destruxit.

Vers. XXXII. Gedeonis contra Madianitas insolens pugna, Christi certamen præsignavit. Judic. 7. 1. &c.

73. Sed quomodo hæc acta sunt audiamus. Subjunctum est illico: *Sicut in die Madian*. Non absC re arbitror, si hoc Madianitarum bellum quod in comparatione adventus Dominici a Propheta vigilanter illatum est, aliquando latius disseramus. In libro quippe Judicum, Gedeon contra Madianitas dimicasse describitur. Is cum exercitus multitudinem ad bella produceret, divina illi admonitione præceptum est, ut ad fluvium veniens, omnes quos flexis genibus aquas haurire conspiceret, a bellorum conflictu removeret. [c] Actumque est, ut trecenti viri tantummodo, qui stantes manibus aquas hauserant, remanerent. Cum his ad prælium pergit, eosque non armis, Ibid. 19. &c. sed tubis, lampadibus & lagenis armavit. Nam sicut illic scriptum est, accensas lampades mise- D runt intra lagunculas: & tubas in dextra, lagenas autem in sinistra tenuerunt: & ad hostes suos cominus venientes, cecinerunt tubis, confregerunt lagunculas, [d] lampades apparuerunt: & hinc tubarum sonitu, illinc lampadum coruscatione territi hostes, sunt in fugam conversi. Quid hoc est, quod tale bellum per Prophetam ad medium adducitur, & adventui Redemtoris nostri istius pugnæ victoria comparatur? An indicare Propheta nobis studuit, quod adventum Redemtoris nostri contra diabolum illa sub Gedeon duce pugnæ victoria designavit? Talia illic nimirum acta sunt, quæ quanto magis usum pugnandi transeunt, tanto amplius a prophetandi mysterio non E recedunt. Quis enim umquam cum lagenis & lampadibus ad prælium venit? Quis contra arma veniens, arma deseruit? Ridicula nobis hæc profecto fuerant, si terribilia hostibus non fuissent. Sed victoria ipsa testante didicimus, [e] ne parvi hæc quæ facta sunt, perpendamus. Gedeon itaque ad prælium veniens, Redemtoris nostri signat adventum; de quo scriptum est: Psal. 23. 7. *Tollite portas [f] principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio*. [g] Hic Redemtorem nostrum non solum opere, sed etiam nomine prophetavit. Gedeon namque interpretatur, circumiens in utero. Dominus enim noster per majestatis potentiam omnia complectitur, & tamen per dispensationis gratiam intra uterum Virginis [h] humanitatem sumens venit. Quis est ergo circumiens in utero, nisi omnipotens Deus sua dispensatione nos redimens, divinitate cuncta complectens, & humanitatem intra uterum sumens? In quo utero & incarnatus est, & clausus non est: quia & intra uterum fuit per infirmitatis substantiam, & [i] extra mundum per potentiam majestatis. Madian vero interpretatur, de judicio. Ut enim hostes ejus repellendi destruendique essent, non de vitio repellentis, sed de judicio juste judicantis fuit. Et idcirco de judicio vocantur; quia alieni a gratia Redemtoris, justæ damnationis meritum etiam in vocabulo nominis trahunt.

Vers. XXXIII. Quid significent trecenti milites cum Gedeone pugnantes.

74. Contra hos Gedeon cum trecentis pergit ad prælium. Solet in centenario numero plenitudo perfectionis intelligi. Quid ergo per ter ductum centenarium numerum designatur, nisi perfecta cognitio Trinitatis? Cum his quippe Dominus noster adversarios fidei [k] destruit: cum his ad prædicationis bella descendit, qui possunt divina cognoscere, qui sciunt de Trinitate, quæ Deus est, perfecta sentire. Notandum vero est, quia iste trecentorum numerus in Tau littera continetur, quæ crucis speciem tenet. Cui si super transversam lineam id quod in cruce eminet, adderetur, non jam crucis species, sed ipsa crux esset. Quia ergo iste trecentorum numerus in Tau littera continetur, & per Tau litteram, sicut diximus, species crucis ostenditur; non immerito in his trecentis Gedeonem sequentibus illi designati sunt, quibus dictum est: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*. (Luc. 9. 23.) Qui sequentes Dominum tanto verius crucem tollunt, quanto acrius & se edomant, & erga proximos suos caritatis compassione cruciantur. Unde & per Ezechielem prophetam dicitur: *Signa Tau super frontes virorum gementium & dolentium*. (Ezech. 9. 4.) Vel certe in his trecentis, qui in Tau littera continentur, hoc exprimitur, quod ferrum hostium crucis ligno superetur. Ductique sunt ad fluvium, ut aquas biberent, & quicumque aquas flexis genibus hauserunt, a bellica intentione remoti sunt. Aquis namque, doctrina sapientiæ; stante autem genu, recta operatio designatur. Qui ergo dum aquas bibunt, genuflexisse perhibentur, a bellorum certamine prohibiti recesserunt: quia cum illis Christus contra hostes fidei pergit ad prælium, qui cum doctrinæ fluenta hauriunt, rectitudinem operum non inflectunt. Omnes quippe tunc bibisse aquam, sed non omnes recto genu stetisse narrati sunt. Reprobatique sunt, qui genua, dum aquas biberent, inflexerunt: quia attestante Apostolo,

a Quidam ed. *cum persecutionem*.
b Gilot. & al. ed. *Redemtor*.
c Norm. Val-cl. & nonnulli, *assumptus est, & trecenti .... remanserunt*.
d Corb. Germ. Gilot. Gussanv. & plur. ed. *lampades aperuerunt*: cet. mss. & vet. edit. Paris. & Basil. *apparuerunt*, quam lectionem anteponendam duximus.
e Editi cum Corb. Germ. *ne parva hæc*: melius, *ne parvi*; quod legitur in mss. Norm. Vindoc. Laud. Val-cl. &c.
f Val-cl. *principis vestri*.

g Al. *hunc Redemtorem*. Interpretationis nominis *Gedeon* quæ subjicitur ratio nos latet; certe in fonte Hebr. locum non habet. Attamen in l. de Nomin. Hebr. S. Hieronymi, edit. Paris. 1546. &c. legitur, *Gedeon circumiens in utero*, *vel inutile*, *sive tentatio iniquitatis eorum*; verba autem *in utero vel inutile*, in nov. edit. non comparent.
h Deest *humanitatem sumens*, in Norm. Vindoc. Val-cl. & Corb. Germ.
i Ebroic. & Vindoc. *extra uterum*.
k Pratel. & Vindoc. *stravit*.

Rom. 2. 13. tolo, *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed* A *factores legis justificabuntur*. Quia enim, ut diximus, dissolutio operum in ipsa genuum incurvatione signatur, recte rursum per Paulum
Hebr. 12. 12. dicitur: *Remissas manus & dissoluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris*. Hi
a ergo Christo duce ad bellum [a] procedunt: qui hoc quod ore annuntiant, opere ostendunt, qui fluenta doctrinæ spiritualiter hauriunt, nec tamen in pravis operibus inflectuntur carnali-
Eccli. 15. 9. ter, quia sicut scriptum est: *Non est speciosa laus in ore peccatoris*.

Quid tubæ, lampades & lagenæ, cum quibus ad prælium pervenerunt, & hostes debellarunt.

75. Itam ergo est ad prælium cum tubis, cum lampadibus, cum lagenis. [b] Insuetatus iste, ut diximus, fuit ordo præliandi. Cecinerunt B tubis, & sinistris lagenæ tenebantur: intra lagenas autem sunt missæ lampades; confractis vero lagenis lampades ostensæ sunt, quarum coruscante luce, hostes territi in fugam vertuntur.
b Designatur itaque in tubis clamor prædicantium: in lampadibus, claritas miraculorum: in lagenis, fragilitas corporum. Tales quippe secum dux noster ad prædicationis prælium duxit, qui despecta salute corporum, hostes suos moriendo prosternerent, eorumque gladios non armis, non gladiis, sed patientia superarent. Armati enim venerunt sub duce suo ad prælium Martyres nostri; sed tubis, sed lagenis, sed lampadibus. Qui sonuerunt tubis, dum prædicant; con- C fregerunt lagenas, dum solvenda in passione sua
c corpora hostilibus gladiis [c] opponunt; resplenduerunt lampadibus, dum post solutionem corporum, miraculis coruscaverunt. Moxque hostes in fugam conversi sunt; quia dum mortuorum Martyrum corpora miraculis coruscare conspiciunt, luce veritatis fracti, quod impugnaverunt, crediderunt. Cecinerunt ergo tubis, ut lagenæ frangerentur: lagenæ fractæ sunt, ut lampades apparerent, apparuerunt lampades, ut hostes in fugam verterentur: id est, prædicaverunt Martyres, donec eorum corpora in morte solverentur: corpora eorum in morte soluta sunt, ut miraculis coruscarent: corusca- D verunt miraculis, ut hostes suos ex divina luce prosternerent: quatenus nequaquam Deo erecti resisterent, sed eum subditi formidarent.

Fidei prædicatores plus morte sua, quam prædicatione profecerunt.

76. Et notandum, quod steterunt hostes ante lagenas, fugerunt ante lampades: quia nimirum persecutores sanctæ Ecclesiæ, fidei prædicatoribus adhuc in corpore positis restiterunt: post solutionem vero corporum apparentibus miraculis in fugam versi sunt, quia pavore conterriti, a persecutione fidelium cessaverunt. Prædicatione scilicet tubarum, fractis lagenis corporum, visis timuerunt lampadibus miraculorum.

Vet. xxxiv. Cui major est cura corporis quam prædicationis, metuenda reprobatio.

77. Intuendum est etiam id quod illic scriptum est: quia in dextera tubas, lagenas autem E in sinistra tenuerunt. Pro dextero enim habere dicimur, quidquid pro magno pensamus: pro sinistro vero, quod pro nihilo ducimus. Bene ergo illic scriptum est, quod in dextera tubas, lagenas autem in sinistra tenuerunt: quia Christi Martyres pro magno habent prædicationis gratiam, corporum vero utilitatem pro minimo. Quisquis enim plus facit utilitatem corporis, quam gratiam prædicationis, in sinistra tubem, A atque in dextera lagenam tenet. Si enim priori loco gratia prædicationis attenditur, & posteriori utilitas corporis, certum est [d] quia in dextris tubæ, & sinistris lagenæ teneantur. Hinc
d
Matth. 5. 15. Dominus in Evangelio ait: *Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum*. In modio enim commodum temporale, in lucerna autem lux prædicationis accipitur. Lucernam ergo sub modio [e] ponere, est
e propter temporale commodum, gratiam prædicationis abscondere, quod nemo utique electo-
f rum facit. Et bene illic additur: [f] *Sed super candelabrum*. In candelabro enim status corporis designatur, cui lucerna superponitur, dum ei- B dem corpori cura prædicationis antefertur. Bene
Isai. 9. 4. itaque per Prophetam dictum est: *Sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian*. Sed quia exponendi prophetici testimonii gratia longe digressi sumus, ad operis nostri ordinem revertamur. Igitur postquam dictum est: *Clamorem exactoris non audit*; quia videlicet antiqui hostis insidias Dominus in carne manifestatus despexit, quid etiam de electis suis fecerit, recte subjungit, dicens:

Vers. 8. *Circumspicit montes pascuæ suæ.*

Caput XXVI. Etiam superbos in sua membra transformavit Christus.

78. Montes accipimus omnes elatos hujus seculi, qui in corde suo altitudine terrena tumuerunt. Sed quia etiam tales Dominus Eccle- C siæ suæ corpori conversos inviscerat, eosque a priori elatione commutans, in sua membra transformat, isti montes pascuæ ejus sunt; quia nimirum de conversione errantium, & de superborum humilitate satiatur, sicut ipse ait:
Johan. 4. 34. *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui me misit*. Et sicut Apostolis ad prædicationem
Joan. 6. 27. missis præcepit, dicens: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*. De
Psal. 94. 4. his montibus per Prophetam dicitur: *Non repellet Dominus plebem suam, quoniam in manu ejus sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipse conspicit*. Altitudines enim montium, elationes sunt utique superborum. Quas Domi- D nus conspicere dicitur, id est ab iniquitate sua in melius commutare. Convertit namque Do-
Convertit eos quos aspicit. Luc. 22. 61. minus eum quem conspicit. Unde scriptum est: *Conversus Dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi Domini sicut dixerat: Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis: & egres-
Prov. 20. 8. sus foras flevit amare*. Et sicut Salomon ait: *Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo*. De hoc respectu montium rursum per Prophetam dicitur: *Montes sicut cera fluxerunt a
Psal. 96. 5. facie Domini*: quia post perversitatis suæ duritiam, divina formidine liquefacti, ab illo prius rigido tumore [g] substrati sunt.
g

Bonis operibus conversorum pascitur.

79. Intuendum etiam, quod non ait, inspi- E cit, sed, *circumspicit montes pascuæ sua*. In Judæa quippe incarnatus est Dominus, quæ posita
h in medio gentium fuit. [h] Atque ideo circumspexit montes; quia elatos hujus seculi circumquaque positos ex Gentilitatis universitate collegit. In his itaque montibus pascitur: quia bonis operibus conversorum quasi herbis virentibus satiatur. Hinc est quod ei sponsæ voce in Can-
Cant. 1. 6. ticis canticorum dicitur: *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Pascitur quippe Dominus, cum

a Corb. Germ. Vindoc. Norm. Laud. &c. *prodeunt*.
b Iidem cod. *Atque iste, ut diximus, fuit ordo præliandi*.
c Ita Turon. Vindoc. Laudun. Corb. German. Val-cl. & vet. edit. Recentioribus magis placuit, *supponunt*.
d Vindoc. Pratel. Val-cl. *quia a dextris .... & a sinistris*.
e Val cl. *tenore*.
f Vindoc. *Sed supra candelabrum*.
g Recent. vulgati, *subtracti sunt*; contentis mss. & vet. editis.
h Sic Laud. Val.cl. Vindoc. Norm. nec non vet. edit. In recent. cum Corb. Germ. *Atque inde*.

cum bonis nostris actibus delectatur. Cubat vero in meridie, cum ex desideriis carnalibus ardenti corde reproborum, apud electorum suorum pectora refrigerium invenit cogitationis bonæ. Mons enim quidam Matthæus fuerat, quando in telonii lucris tumebat; de quo & scriptum est, quia postquam credidit, invitato in domum suam Domino, convivium magnum fecit. Mons itaque iste huic onagro [a] virentis pascuæ herbas protulit, quia & foris cum convivio, & intus epulis virtutum pavit. Quod adhuc plenissime expletor, cum subditur:

Magnum Christo convivium fecit Matthæus, imo fuit. Luc. 5. 29.

[b] *Virentia quæque perquirit.*

Ibidem. CAPUT XXVII. Arentia corda Christus deserit, fide ac spe virentia requirit.

80. Arentia enim deserit, & virentia quæque perquirit. [c] Arentia namque corda sunt hominum, quæ io hujus seculi spe peritura plantata, æternitatis fiduciam oon habent. [d] Virent autem quæ illi hereditati inhærent, de qua Petrus Apostolus dicit: *In hereditatem incorruptibilem, & incoutaminatam, & immarcescibilem.* Tanto enim verios quique virentes sunt, quanto in hereditatis [e] immarcescibilis sorte cogitationis radicem figunt. Quisquis itaque intrinsecus arere formidat, arentia extrinsecus mundi hujus desideria fugiat. Quisquis a Domino perquiri desiderat, æternam patriam appetens, in interna cordis plantatione viridescat.

1. Petr. 1. 4.

S. Gregorii modestia & humilitas.

81. Hæc autem de onagro exposita sub duplici intellectu [f] sufficiant. Lectoris vero judicio relinquendum est, quid magis duxerit eligendum. Et si otriusque expositionis intelligentiam fortasse despexerit, libenter ipse lectorem meum subtilius veriosque sentientem, velut magistrum discipulus [g] sequar: quia mihi proprie donatum credo, quidquid illum me melius sentire cognosco. Omnes enim qui fide pleni de Deo aliquid sonare oitimur, organa veritatis sumus; & in ejusdem veritatis potestate est, utrum per me sonet alteri, ao per alterum mihi. Ipsa quippe in medio nostri, etiam noo æque viventibus omnibus [h] æqua est, & sæpe alium tangit, ut bene audiat quod per alium ipsa sonuerit: sæpe vero alium tangit, ut bene quod ab aliis audiatur, sonet.

Ver. xxxv.

Sæpe doctori verbum aut propter auditoris meritum tribuitur, aut propter culpam subtrahitur.

82. Sæpe doctori verbum pro gratia tribuitur auditoris, & sæpe propter auditoris culpam subtrahitur sermo doctori. In his ergo quæ ubertim prædicat doctor, nulla elatione se efferat, ne fortasse non pro sua, sed pro auditoris gratia ejus repleatur lingua: & in his quæ doctor steriliter dicit, auditor non succenseat, ne fortasse doctoris lingua non pro sua, sed pro auditoris reprobatione torpescat. [i] Pro auditoris namque gratia boni, datur etiam malis sermo doctoribus, sicut potuerunt Pharisæis suppetere verba prædicationis, de qoibus scriptum est: *Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate & facite; secundum vero opera eorum nolite facere.* Propter auditorum vero reprobationem bonis etiam doctoribus sermo subtrahitur, sicut ad Ezechielem contra Israel dicitur: *Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans; quia domus exasperans est.*

Matth. 23. 3.

Ezech. 3. 26.

83. Aliquando autem sermo prædicationis propter utrosque datur, aliquando propter utrosque subtrahitur. Propter utrosque enim dator, sicut divina voce Paulo apud Corinthios dicitur: *Noli timere, sed loquere.* Et paulo post: *Quia populus est mihi in hac civitate.* Propter utrosque vero subtrahitur, sicut Heli sacerdos & pravam filiorum cognovit actionem, & dignam increpationis non exercuit vocem; cum profecto futurum esset, ut in mortis supplicio & istos reatus flagitii, & illum silentii pœna mulctaret. Inter hæc igitur cum vel pro quo sermo detur, vel propter quem subtrahatur, ignoramus: unum est salubre remedium, nec de his [k] quæ aliis magis accepimus, nosmetipsos extollere, nec de eo alterum quod minus acceperit, irridere; sed fixo humilitatis pede, graviter & constanter incedere: quia in hac vita tanto veracius docti sumus, quanto doctrinam nobis a nobismetipsis suppetere non posse cognoscimus. Cur ergo quilibet de doctrina superbiat, qui occulto judicio vel cui quando detur, vel quando cui subtrahatur ignorat? Quamvis enim securitati timor semper longe videatur abesse; nobis tamen nihil est securius, quam sub spe semper timere, ne incauta mens aut desperando se [l] in vitiis dejiciat, aut extollendo de donis ruat. Ante districti enim ac pii judicis oculos quanto de se sub spe humilius trepidat, tanto io illo robustius stat.

Aliquando pro doctoris & auditorum merito vel culpa, datur aut negatur. Act. 18. 9. Ibid 10. 1. Reg. 3. v. 12. &c.

De accepto nemo extollatur.

Spem comitetur timor.

a Laud. & Val-cl. *virentes*.
b Pratel. ac Vindoc. *Et virentia*.
c Laud. & Val cl. *arent .... corde*.
d Ebroic. aliique Norm. Vindoc. & Corb. Germ. *virentia autem*.
e Al. *incorrupsibilis*.
f Val-cl. *proficiant*.
g Corb. Germ. Laud. & Val cl. *sequar*.
h Pratel. & Val-cl. *æque est*.
i Sic Vindoc. Ebroic. & al. Norm. ceterique passim mss. licet in editis, & in Corb. Germ. legatur, *pro auditoris namque gratia, datur bonus*.
k Pratel. *quæ illis*.
l Vindoc. & Norm. *in vitiis*.

LIBER TRIGESIMUS-PRIMUS.

Explicatur Versus nonus cum reliquis Capitis 39. omissis tantum tribus ultimis, & divinæ gratiæ, in Evangelii prædicatione peccatorumque conversione, efficacia præsertim demonstratur.

CAP. I. Inflictum homini a superbo diabolo vulnus, Dei humilitate sanatum.

Genes. 3.

1. IN paradiso sano homini diabolus invidens superbiæ vulnus inflixit: ut qui mortem non acceperat conditus, [a] mereretur elatus. Sed quia divinæ potentiæ suppetit, non solum bona de nihilo facere, sed ea etiam ex malis quę diabolus perpetraverat, reformare: contra hoc inflictum vulnus superbientis diaboli, medicina apparuit inter homines humilitas Dei, ut auctoris exemplo humiliati surgerent, qui imitatione hostis elati ceciderant. Contra ergo superbientem diabolum apparuit inter homines homo factus humilis Deus. Hunc potentes hujus seculi, id est membra diaboli superbientis, eo despicabilem crediderunt, quo humilem conspexerunt. Vulnus enim cordis eorum quanto magis tumuit, tanto amplius [b] medicamentum mite despexit. Repulsa igitur a vulnere superborum medicina nostra pervenit ad vulnus humilium: *Infirma* quippe *mundi elegit Deus, ut confundat fortia*: actumque est cum pauperibus, quod post etiam divites elati mirarentur. Nam dum novas in illis virtutes aspiciunt, eorum, quorum prius contemsere vitam, postmodum obstupuere miracula. Unde mox pavidi ad sua corda redeuntes, extimuerunt sanctitatem in miraculis, quam despexerant in præceptis. Per infirma ergo confusa sunt fortia: quia dum in venerationem vita surgit humilium, elatio cecidit superborum. Igitur quia beatus Job sanctæ Ecclesiæ typum tenet, & omnipotens Deus prævidit quod in primordiis nascentis Ecclesiæ, potentes hujus seculi leve ejus jugum suscipere crassa cordis cervice recusarent, dicat:

1. Cor. 1. 27.

Job 19. Vers. 9.

Numquid voles [c] rhinoceros servire tibi?

CAP. II. Per rhinocerotem intelligendi elati & potentes a Christo domiti, & Ecclesiæ servire coacti.

2. Rhinoceros enim indomitæ omnino naturæ est; ita ut si quando captus fuerit, teneri nullatenus possit. Impatiens quippe, ut fertur, illico moritur. Ejus vero nomen Latina lingua interpretatum sonat, in nare cornu. Et quid aliud in nare, nisi fatuitas: quid in cornu, nisi elatio designatur? Nam quia in nare fatuitas solet intelligi, Salomone attestante didicimus, qui ait: *Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua*. Hæreticam namque doctrinam nitore vidit eloquii resplendere, nec tamen sapientiæ apto intellectu congruere, & ait: *Circulus aureus in naribus suis*, id est pulchra [d] & circumflexa locutio in sensibus mentis stultæ: cui ex eloquio aurum pendet, [e] sed tamen ex terrenæ intentionis pondere, more suis, ad superiora non respicit. Quod secutus exposuit, dicens: *Mulier pulchra & fatua*; id est, doctrina hæretica: pulchra per verbum, fatua per intellectum. In cornu vero, [f] quia elatio frequenter accipitur, Propheta attestante didicimus, qui ait: *Dixi iniquis, nolite inique agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu*. Quid ergo in rhinocerote hoc, nisi potentes hujus seculi designantur, vel ipse in eo summæ principatuum potestates, qui typho fatuæ jactationis elati, dum falsis exterius inflantur honoribus, veris miseriis intus inanescunt? Quibus bene dicitur: [g] *Quid superbis terra & cinis?* In ipsis vero initiis nascentis Ecclesiæ, dum contra illam divitum se potestas extolleret, atque in ejus necem immensitate tantæ crudelitatis anhelaret, dum tot cruciatibus anxia, tot persecutionibus pressa succumberet: quis tunc credere potuit, [h] quod illa recta & aspera superborum colla sibi subjiceret, & jugo sancti timoris edomita, mitibus fidei loris ligaret? Diu quippe in exordiis suis rhinocerotis hujus cornu ventilata, & quasi funditus interimenda percussa est. Sed divina gratia dispensante, & illa moriendo [i] vivificata convaluit, & cornu suum rhinoceros iste feriendo lassatus inclinavit: quodque impossibile hominibus fuit, Deo difficile non fuit, qui potestates hujus mundi rigidas non verbis, sed miraculis fregit. Ecce enim quotidie servire [k] rhinocerotes agnoscimus, dum potentes mundi hujus, qui in viribus suis fatua dudum fuerant elatione confisi, Deo subditos jam videmus. Quasi de quodam indomito rhinocerote Dominus loquebatur, cum diceret: *Dives difficile intrabit in regnum cælorum*. Cui cum responsum esset: *Et quis poterit salvus fieri?* Illico adjunxit: *Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt*. Ac si diceret: Rhinoceros iste humanis viribus mansuescere non potest, sed tamen divinis subdi miraculis potest. Unde hic quoque apte beato Job sanctæ Ecclesiæ typum tenenti dicitur: *Numquid voles rhinoceros servire tibi?* Subaudis: Ut mihi, qui eum prædicamentis quidem hominum diu resistere pertuli, sed tamen repente, cum volui, miraculis stravi. Ac si apertius dicat: Numquid hi qui fatua elatione superbiunt, sine meis adjutoriis tuæ prædicationi subduntur? Per quem itaque prævaleas considera, & in omne quod prævales, elationis sensum inclina. Vel certe ad beati Job notitiam pro humilianda ejus virtute deducitur, quam mira quandoque per Apostolos agantur, qui mundum Deo subjiciunt, eique edomitam potentum hujus seculi superbiam flectunt: ut tanto de se beatus Job minus æstimet, quanto aggregari Deo tam difficiles animas per alios videt. Dicat ergo: *Numquid voles rhinoceros servire tibi?* Subaudis, Sicut per eos, quos misero, serviet mihi. Sequitur:

Prov. 11. 22.

Ps. 74. 5.

Eccl. 10. 9.

Eorum superbiam miraculis fregit.

Matt. 19. 23.

Ibid. 26.

Reg. 11.

Aut

a Recent. editi cum Germ. *mereretur*. Ita quoque codex Laud. At melius Corb. Germ. Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *meretur*, quod etiam legitur in vet. edit. Paris. & Basil.

b Editi, *medicamentum vitæ*. Secuti sumus mss. Anglic. Norm. Vindoc. duos Germ. & Laud. In Turon. & Val-cl. legitur, *medicamentum mente despexit*, mutato proculdubio per hallucinationem τὸ mite in *mente*.

c Laud. & Val-cl. *rhinoceros*; & ita postea.

d Corb. Germ. Vind. Ebroic. Pratel. aliique Norm. & *circumplexa*.

e Val-cl. *sed .... intentionis pondere, sus ad superiora non resp.*

f Germ. Vindoc. plerique Norm. Laud. Corb. Germ. Val-cl. *quia frequenter superbia*.

g Germ. Vindoc. Laud. Val-cl. & Corb. Germ. *quid superbit*.

h Germ. Corb. Germ. Ebroic. aliique Norm. *quod illa erecta*.

i Val-cl. *vivificata cornu convaluit*.

k Al. *rhinocerotas*, ut est in Germ. Vindoc. & Laud.

Ibidem.

Aut morabitur ad præsepe tuum?

CAPUT III. VERS. 10. Scripturæ sanctæ pabulo Christus hos rhinocerotes nutrit. Psal. 67. 11. Luc. 2. 16.

3. Præsepe hoc loco ipsa Scriptura sacra non inconvenienter accipitur, in qua verbi pabulo animalia sancta satiantur, de quibus per Prophetam dicitur: *Animalia tua habitabunt in ea*. Hinc etiam natus Dominus a pastoribus in præsepi reperitur: quia ejus incarnatio, [a] in ea quæ nos reficit Prophetarum scriptura cognoscitur. Rhinoceros itaque iste, videlicet omnis elatus in primordiis nascentis Ecclesiæ, cum Patriarcharum dicta, cum Prophetarum mysteria, cum Evangelii arcana audiret, irridebat: quia tanto in prædicatorum præsepi claudi satiarique contemserat, quanto [b] in voluptatibus propriis dimissus, desperationis suæ campum tenebat. Quem superborum campum B bene Paulus insinuat, dicens: *Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam*. (Ephes. 4. 19.) Tanto enim se quisque in malis præsentibus latius relaxat, quanto post hanc vitam se assequi bona æterna desperat. Sed omnipotens Deus diu quidem rhinocerotem hunc per pravæ [c] voluptatis campum vagantem pertulit, & tamen cum voluit, repente ad suum præsepe religavit: ut vitæ pabulum bene clausus accipiat, ne vitam funditus male liber amittat. Ecce enim jam cernimus, quod potentes hujus seculi, ejusque principes prædicamenta Dominica libenter audiunt, constanter legunt, [d] passimque a præsepi non exeunt: quia præce- C pta Dei, quæ aut legendo, aut audiendo cognoscunt, nequaquam vivendo transcendunt; sed ad verbi pabulum quasi clausi stare æquanimiter tolerant, ut edendo & permanendo pinguescant. Quod cum Deo agente conspicimus, quid aliud quam rhinocerotem hunc ad præsepe morantem videmus? Quia vero post acceptum pabulum prædicationis rhinoceros iste fructum debet ostendere operis, recte subjungitur:

Vers. 10.

Numquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo?

CAP. IV. VERS. 11. Seculi principes divina præcepta quibus alligantur, prædicant & servari curant.

4. Lora sunt Ecclesiæ, præcepta disciplinæ: Arare vero, est per prædicationis studium humani pectoris terram vomere linguæ proscinde- D re. Hic igitur rhinoceros quondam superbus ac rigidus, jam nunc loris fidei tenetur ligatus; atque a præsepi ad arandum ducitur, quia eam prædicationem, qua ipse refectus est, innotescere & aliis conatur. Scimus enim, rhinoceros iste, terrenus videlicet princeps, quanta prius contra Dominum crudelitate sævierit, & nunc agente Domino cernimus quanta se ei humilitate substernit. Hic rhinoceros non solum ligatus, sed etiam ad arandum ligatus est: quia videlicet disciplinæ loris adstrictus, non solum se a pravis operibus retinet, sed etiam in sanctæ fidei prædicationibus exercet. Ecce enim, sicut superius dictum est, ipsos humanarum rerum rectores ac principes dum me- E tuere Deum in suis actionibus cernimus, quid aliud quam loris ligatos videmus? Cum vero eam fidem, quam dudum persequendo [e] impugnaverunt, nunc prolatis legibus prædicare non cessant, quid aliud faciunt, nisi aratri laboribus insudant?

Secularis potestatis

5. Libet videre hunc rhinocerotem, id est terræ principem fidei loris ligatum, quemadmodum & cornu portat per potentiam seculi, & jugum fidei sustinet per amorem Dei. Timeri iste rhinoceros valde poterat, nisi ligatus esset. Cornu quippe habet, sed ligatus est. Habent ergo in loris ejus quod humiles diligant, habent in cornu ejus quod elati pertimescant. Strictus enim loris, servat pietatem mansuetudinis, sed fultus cornu terrenæ gloriæ exercet dominium potestatis. Plerumque autem cum exigente ira ad feriendum rapitur, divino timore revocatur. Et quidem per exasperatam potentiam in furorem se elevat; sed quia æterni judicis reminiscitur, cornu ligatus se inclinat. Sæpe ipse vidisse me memini, quod cum se ad feriendum graviter hic rhinoceros accenderet, & quasi elevato cornu bestiolis minimis mortes, exilia, damnationesque subjectis immensis terroribus intentaret, repente fronti signo crucis impresso, omne in se incendium furoris extinxit, conversus minas deposuit: & quia ad deliberata progredi non posset, ligatus agnovit. Et non solum in se iras edomat, sed in subjectorum etiam sensibus omne quod rectum est, inserere festinat: ut quia omnes sanctam Ecclesiam ex intima cogitatione venerentur, exemplo ipse suæ humilitatis demonstret. Dicatur igitur beato Job: *Nunquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo?* Ac si aperte dicat: Nunquid potentes hujus seculi in sua fatua elatione confidentes, ad laborem prædicationis dirigis, & [f] sub disciplinæ vincula restringis? Subaudis, Ut ego, qui id egi cum volui; qui persecutores meos, quos prius hostes pertuli, ipsos postmodum rectæ fidei defensores feci. Sequitur:

(& humilitatis christianæ minus consensus.)

Ibidem.

Aut confringet glebas vallium post te?

CAP. V. VERS. VI. Qui prius fidei persecutores, postmodum prædicatores & assertores facti.

6. Solent excultæ terræ superjacentes glebæ jactata semina premere, & nascentia suffocare. Quibus glebis hoc loco illi signantur, qui per duritiam suam atque pestiferam vitam, nec ipsi semina verbi recipiunt, nec receptorum seminum fructus alios ferre permittunt. Sanctus enim quisque prædicator in mundum veniens, evangelizando pauperibus, quasi molles vallium terras araverat: sed quorumdam duritiam [g] elatorum Ecclesia rumpere non valens, eos quasi superjectas labori suo glebas oppressa tolerabat. Multi enim perversæ mentis ipsa terrenorum principum infidelitate confisi, surgentem Ecclesiam male vivendi pondere premebant, [h] cum diu quos possent modo damnabilibus exemplis, modo minis, modo blandimentis destruerent, ne terra cordis auditorum, ad spiritalis seminis fructum exculta perveniret. At cum omnipotens Deus [i] hunc rhinocerotem loris suis subdidit, per eum illico glebarum duritiam fregit. Mox quippe terrenum principatum suæ fidei subjugavit, dura persequentium corda contrivit, ut quasi confractæ glebæ non jam obduratæ premerent, sed ad percepta verbi semina resolutæ germina- E rent. Unde recte nunc ait: *Aut confringet glebas vallium post te?* Ac si diceret: sicut post me, qui postquam mentem cujuslibet elatæ potestatis ingredior, non solum eam mihi subditam reddo, sed etiam ad conterendos fidei hostes [k] exerceo, ut potentes hujus seculi meæ formidinis loris ligati, non solum in me credentes permaneant, sed & pro me alio-

a Pratel. aliique Norm. *in eis quibus nos reficit Prophetarum scriptis recognoscitur*.
b Vindoc. *in voluntatibus*.
c Pratel. & Val-cl. *voluntatis*.
d Sic Turon. duo Germ. Vindoc. Laudun. Val-cl. Norman. &c. etsi in editis legatur, *pastique*.
e Nonnulli edit. mendose, *impinguaverunt*.
f Pratel. & Utic. *sub disciplina vinculis*.

g Ebroic. Pratel. duo Germanenses quos sequuntur veteres edit. Paris. & Basil. *electorum*: quod vitiosum esse non dubitamus.
h Val-cl. & Laud. *cum diu quo possunt modo*.
i Val-cl. *hunc rhinocerota . . . . subdidit, dura perseq. corda*, omissis omnibus aliis. Corb. Germ. *rhinocerota*. Germ. *rhinocerotum*.
k Val-cl. *exero*.

alieni cordis duritiam zelantes frangant.

In suo sinu multos hostes habet Ecclesia, contra quos terrenorum principum opem quærit.

7. Hoc autem quod de infidelibus diximus, in plerisque etiam qui fidei nomine censentur, videmus. Multi namque in medio humilium fratrum positi, fidem verbotenus tenent, sed dum elationis typhum non deserunt, dum quos possunt illatis violentiis premunt, dum fructificantibus aliis ipsi nequaquam semina verbi recipiunt, sed ab exhortantis voce aurem cordis avertunt: isti quid aliud, quam obduratæ glebæ in exaratis vallibus jacent? Qui eo nequiores sunt, quo nec ipsi humilitatis fructum proferunt, & quod est deterius, proferentes humiles premunt. Ad horum duritiam dissolvendam nonnumquam sancta Ecclesia, quia propria virtute non sufficit, rhinocerotis hujus, id est terreni principis opitulationem quærit, ut ipse superjacentes glebas conterat, quas Ecclesiarum humilitas quasi planities vallium portat. Has itaque glebas rhinoceros pede premit ac comminuit; quia pravorum potentiumque duritiam, cui Ecclesiastica humilitas resistere non valet, principalis religio ex potestate dissolvit. Quod quia sola divina virtute agitur, ut terreni regni culmina [a] ad provectum regni cælestis inclinentur, recte nunc dicitur: *Aut confringet glebas vallium post te?* Ut vero de suis virtutibus Job humilia sentiat, & adhuc de hujus mundi potestatibus sub rhinocerotis nomine sublimia cognoscat, sequitur:

Vers. 11. [b] *Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus, & derelinques ei labores tuos?*

CAP. VI.

Temporalis principis potestatem sibi servire cogit Christus, eique suam Ecclesiam credidit ac commendavit.

8. In rhinocerotis fortitudine fiduciam Dominus habere se asserit; quia vires, quas temporaliter terreno principi contulit, ad cultum suæ venerationis inclinavit: ut ex accepta potestate, per quam dudum contra Deum tumuerat, religiosum nunc Deo obsequium impendat. Quo enim in mundum plus potest, eo pro mundi auctore plus prævalet. Nam quia a subjectis ipse metuitur, tanto facilius persuadet, quanto & cum potestate indicat qui vere metuatur. Dicatur ergo: *Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus?* Ac si diceretur: Ut ego, qui vires terrenorum principum meo cultui servituras aspicio. Tanto [c] enim ea quæ nunc agis, minora æstimo, quanto jam prævideo, quia & majores hujus mundi mihi potestates inclinabo. Bene autem subditur: *Et derelinques ei labores tuos?* Labores enim suos huic rhinoceroti Dominus reliquit, quia converso terreno principi eam quam sua morte mercatus est, Ecclesiam credidit: quia videlicet in ejus manu quanta sollicitudine pax fidei sit tuenda commisit. Sequitur:

Vers. 12. *Numquid credes ei quod reddat sementem tibi, & aream tuam congreget?*

CAP VII

V. v. R. iv. Pro Ecclesia leges promulgat, qui dudum contra eam sæviebat. Matth. 13. 3. Isai. 32. 20. Matth. 3. 12.

9. Quid aliud semen, nisi verbum prædicationis accipitur? sicut in Evangelio Veritas dicit: *Exiit qui seminat, seminare*: & sicut Propheta ait: *Beati qui seminatis super omnes aquas*. Quid aliud area, nisi Ecclesia debet intelligi? de qua Præcursoris voce dicitur: *Et permundabit aream suam*. Quis ergo in initio nascentis Ecclesiæ crederet, dum contra eam ille indomitus principatus terræ tot minis & cruciatibus sæviret, quia rhinoceros iste Deo sementem redderet, id est acceptum prædicationis verbum operibus repensaret? Quis posset tunc infirmorum credere, quod ejus aream congregaret? Ecce enim modo pro Ecclesia leges promulgat, qui dudum contra eam per varia tormenta sæviebat. Ecce quaslibet gentes capere potuerit, ad fidei illas gratiam suadendo perducit; eisque æternam vitam indicat, quibus captis præsentem servat. Cur hoc? Quia videlicet aream nunc congregat, quam aliquando superbo cornu dispergendo ventilabat. Audiat igitur beatus Job quid Gentilitatis principes faciant, & nequaquam se apud semetipsum de gloria tantæ suæ virtutis extollat. Audiat & rex potens, potentiores hujus mundi reges quanta Deo devotione famulentur, & virtutem suam quasi pro singularitate non trahat in elationis vitium, qui habet in aliis exemplum: quia etsi tunc ei similem Dominus non vidit, multos tamen per quos ejus gloriam retunderet, prævidit.

Qui terrenorum Principum metu, Ecclesiam aperta vi vexare non audent, ad varia fraudis argumenta convertuntur.

10. Igitur quia terreni principes magna se Deo humilitate substernunt, pravi homines qui dudum contra Ecclesiam in infidelitate positi, aperta adversitate sæviebant, nunc ad alia fraudis argumenta vertuntur. Quia enim illos religionem venerari conspiciunt, ipsi cultum religionis assumunt, & bonorum vitam sub despectis vestibus iniquis moribus premunt. Mundi quippe dilectores sunt, hocque in se quod homines venerentur ostendunt, atque eis qui vere semetipsos despiciunt, non mente, sed veste copulantur. Quia enim præsentem gloriam amantes assequi non possunt, quasi despicientes sequuntur. Qui quid sentiunt contra bonos ostenderent, si aptum nequitiæ tempus invenirent. Sed hæc etiam argumenta pravorum [d] ad electorum purgamenta proficiunt. Sancta enim Ecclesia transire sine labore tentationis non potest tempora peregrinationis, quæ etsi foris apertos hostes non habet, intus tamen tolerat fictos fratres. Nam contra vitia semper in acie est, & habet etiam pacis tempore bellum suum: & fortasse gravius affligitur, cum non extraneorum ictibus, sed suorum moribus impugnatur. Sive itaque illo, seu isto tempore, est tamen semper in labore. Nam & in persecutione Principum timet, ne amittant boni quod sunt, & in conversione Principum tolerat, quia mali simulant bonos se esse, quod non sunt. Unde omnipotens Deus, quia rhinocerotem hunc loris ligatum [e] dixit, illico pravorum hypocrisim subdidit, dicens:

VET. V. I. Sine hoste esse non potest Ecclesia.

Vers. 13. *Penna struthionis similis est pennis herodii & accipitris.*

CAPUT VIII.

REC. V. Struthioni pennas habenti, sed non volatum, similes sunt hypocritæ.

11. Quis herodium & accipitrem nesciat aves reliquas quanta volatus sui velocitate transcendant? Struthio vero pennæ eorum similitudinem habet, sed volatus eorum celeritatem non habet. A terra quippe elevari non valet, & alas quasi ad volatum specietenus erigit, sed tamen numquam se a terra volando suspendit. Ita sunt nimirum omnes hypocritæ, qui dum bonorum vitam simulant, imitationem sanctæ [f] visionis habent; sed veritatem sanctæ actionis non habent. Habent quippe volandi pennas per speciem, sed in terra repunt per actionem: quia alas per figuram sanctitatis [g] extendunt, sed curarum secularium pondere prægravati, nullatenus a terra sublevantur. Speciem namque Pharisæorum reprobans Dominus, quasi struthionis pennam

---

a Gilot. Vatic. Gussanv. & al. cum mss. ed. Germ. *ad profectum*: mss. Corb. Germ. Anglic. Norm. &c. *ad provectum*.

b Laudun. *Numquid habebis fiduciam magnam in fort*. Valcl. *Numquid habebis fidem in forti magnitudine*.

c Duo Germ. Laud. & pl. Norm. *tanto ergo*.

d Longip. Laud. duo Germ. Valcl. *ad elect. augmenta*. Turon. *ad electorum argumenta*. Secuti sumus Ebroic. aliosque Norm. & Vindoc. Editi habent, *ad elect. salutem*.

e Laudun. *duxit*.

f Ita Ebroic. aliique Norm. Vind. duo Germ. Laud. Longip. Valcl. & vetus edit. Paris. Aliæ habent *conversationis*; meliori, ut videtur, sensu. Quamquam *visio* hic significare possit *speciem, apparentiam*, ut infra n. 26, *hypocrita ... religionis visione vestitur*.

g Vindoc. *ostendunt*.

nam redarguit, quæ in opere aliud exercuit, & in colore aliud ostendit, dicens: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ foris quidem apparent hominibus speciosa, intus vero sunt plena ossibus mortuorum: ita & vos foris apparetis hominibus justi, intus vero pleni estis avaritia & iniquitate.* (Matth. 23. 27.) Ac si diceret: Sublevare vos videtur species pennæ, sed in infimis vos deprimit pondus vitæ. De hoc pondere per Prophetam dicitur: *Filii hominum usquequo [a] graves corde?* (Psal. 4. 3.) Hujus struthionis conversurum se hypocrisim Dominus pollicetur, cum per Prophetam dicit: [b] *Glorificabunt me bestiæ agri, dracones & struthiones.* (Isai. 43. 20.) Quid enim draconum nomine, nisi in aperto malitiosæ mentes exprimuntur, quæ per terram semper in infimis cogitationibus repunt? Quid vero per struthionum vocabulum, nisi hi qui se bonos simulant, designantur, qui sanctitatis vitam quasi volatus pennam per speciem retinent, sed per opera non exercent? Glorificari itaque se Dominus a dracone, vel struthione asserit: quia & aperte malos, & ficte bonos plerumque ad sua obsequia ex intima cogitatione convertit. Vel certe agri bestiæ, id est dracones struthionesque Dominum glorificant, cum fidem quæ in illo est, ea quæ in hoc mundo dudum membrum diaboli fuerat Gentilitas exaltat. Quam & propter malitiam draconum nomine exprobrat, & propter hypocrisim [c] vocabulo struthionum notat. Quasi enim pennas accepit Gentilitas, sed volare non potuit, quæ & naturam rationis habuit, & actionem rationis ignoravit.

Electi pauca habent hic quæ eos deprimant, multa quæ sursum tollant; secus reprobi.

12. Habemus adhuc quod in consideratione struthionis hujus de accipitre & herodio attentius perpendamus. Accipitris quippe & herodii parva sunt corpora, sed pennis densioribus fulta, & idcirco cum celeritate transvolant: quia eis [d] parum inest quod aggravat, multum quod levat. At contra struthio raris pennis induitur, & immani corpore gravatur: ut etsi volare appetat, ipsa pennarum paucitas molem tanti corporis in aera non suspendat. Bene ergo in herodio & accipitre electorum persona signatur, qui quamdiu in hac vita sunt, sine quantulocumque culpæ contagio esse non possunt. Sed cum eis parum quid inest quod deprimit, multa virtus bonæ actionis suppetit quæ illos in superna sustollit. At contra hypocrita, etsi facit pauca quæ elevent, perpetrat multa quæ gravent. Neque enim nulla bona agit hypocrita, sed quibus ea ipsa deprimat, multa perversa committit. Paucæ igitur pennæ corpus struthionis non sublevant, quia parvum bonum hypocritę, multitudo pravæ actionis gravat. Hæc quoque ipsa struthionis penna ad pennas herodii & accipitris similitudinem coloris habet, virtutis vero similitudinem non habet. Illorum namque conclusæ & firmiores sunt, & volatu aerem premere virtute suæ soliditatis possunt. At contra struthionis pennę dissolutæ, eo volatum sumere nequeunt, quo ab ipso quem premere debuerant, aere transcenduntur. Quid ergo in his aspicimus, nisi quod electorum virtutes solidæ evolant, ut ventos humani favoris premant? Hypocritarum vero actio quamlibet recta videatur, volare non sufficit: quia videlicet fluxæ virtutis pennam humanæ laudis aura pertransit.

Veri Christiani a falsis, ex fructibus dignoscendi. (Ver. 13.)

13. Sed ecce cum unum eumdemque bonorum malorumque [e] habitum cernimus, cum ipsam in electis ac reprobis professionis speciem videmus, unde nostræ intelligentiæ suppetat, ut electos a reprobis, a falsis veros comprehendendo discernat? Quos tamen citius agnoscimus, [f] si intimata in memoriam præceptoris nostri verba signamus, qui ait: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos.* (Matth. 7. 20.) Neque enim pensanda sunt quæ ostendunt in imagine, sed quæ servant in actione. Unde hic postquam speciem struthionis hujus intulit, mox facta subjungit, dicens:

Quæ derelinquit in terra ova sua. (Vers. 14.)

CAP. IX. *Hypocritæ qui gignunt, bonis exemplis fovere & nutrire negligunt.*

14. Quid enim per ova, [g] nisi tenera adhuc proles exprimitur, quæ diu fovenda est, ut ad vivum volatile perducatur? Ova quippe insensibilia in semetipsis sunt, sed tamen calefacta, in viva volatilia convertuntur. Ita nimirum parvuli auditores ac filii certum est, quod frigidi insensibilesque remaneant, nisi doctoris sui sollicita exhortatione calefiant. Ne igitur derelicti in sua insensibilitate torpescant, assidua doctorum voce fovendi sunt, quousque valeant & per intelligentiam vivere, & per contemplationem volare. Quia vero hypocritæ quamvis perversa semper operentur, loqui tamen recta non desinunt; bene autem loquendo in fide vel conversatione filios pariunt, sed eos bene vivendo nutrire non possunt, recte de hac struthione dicitur: *Quæ derelinquit in terra ova sua.* Curam namque filiorum hypocrita negligit; quia ex amore intimo rebus se exterioribus subdit, in quibus quanto magis extollitur, tanto minus de prolis suæ defectu cruciatur. Ova ergo in terra dereliquisse, est natos per conversionem filios nequaquam a terrenis actibus interposito exhortationis nido suspendere. Ova in terra dereliquisse, est nullum cælestis vitæ filiis exemplum præbere. Quia enim hypocritę per caritatis viscera non calent, de torpore prolis editę, id est de ovorum suorum frigore nequaquam dolent: & quanto se libentius terrenis actibus inserunt, tanto negligentius eos quos [h] generant, agere terrena permittunt. Sed quia derelictos hypocritarum filios superna cura non deserit, nonnullos namque etiam ex talibus intima electione præscitos, largitæ gratiæ respectu calefacit, recte subjungitur:

Tu forsitan in pulvere calefacies ea? (Ibidem.)

CAP. X. Rec. VI. *Pravorum & bonorum doctorum filios Dei gratia calefacit.*

15. Ac si dicat: Ut ego, qui illa in pulvere calefacio: quia scilicet parvulorum animas, & in medio peccantium sitas, amoris mei igne succendo. Quid pulvis, nisi peccator accipitur? Unde & ille hostis hujus peccatoris perditione satiatur, de quo per Prophetam dicitur: *Serpenti pulvis panis ejus.* (Is. 65. 25.) Quid per pulverem, nisi ipsa iniquorum instabilitas demonstratur? De qua David ait: *Non sic impii non sic, sed tamquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ.* (Psal. 1. 4.) Ova ergo Dominus in pulvere derelicta calefacit; quia parvulorum animas prædicatorum suorum sollicitudine destitutas, etiam in medio peccantium positas amoris sui igne succendit. Hinc est, quod plerosque cernimus & in medio populorum vivere, & tamen vitam torpentis populi non tenere. Hinc est quod plerosque cernimus, & malorum turbas non fugere, & tamen superno ardore flagrare. Hinc est, quod plerosque cernimus,

a Ita Laud. Val-cl. Pratel. ac pler. pro, *gravi corde*, quod legitur in duob. Germ. & in omnibus edit.
b Vindoc. duo Germ. & Val-cl. *Glorificabit me bestia*, & infra, *vel certe agri bestia*.
c Pler. vulg. *vocabulo* . . . . . . *vocat*. Vet. edit. Parif. & Basil. cum mss. *notat*.
d In Pratel. aliisq. Norm. hic & alibi sæpe leg. *parvum*, pro *parum*.

e Laudun. *abitum*.
f Vindoc. Ebroic. aliosque Norm. hic sequimur. Accedunt Toron. ubi legimus *si intima*, & Corb. Germ. qui habet *intima in memoria*. Editi etiam vetustiores cum Germ. habent *si intimata*.
g Mss. Anglic. & Norm. cum Germ. *nisi terrena*.
h Germ. Pratell. & alii, *generant*.

ut ita dixerim, in frigore calere. Unde enim non- A nulli in terrenorum hominum torpore positi, supernæ spei desideriis inardescunt: unde & inter frigida corda succensi sunt, nisi quia omnipotens Deus derelicta ova scit etiam in pulvere calefacere, & frigoris pristini insensibilitate discussa, per sensum spiritus vitalis animare, ut nequaquam jacentia in infimis torpeant; sed in viva volatilia versa, sese ad cælestia contemplando, id est volando suspendant? Notandum vero est, quod in his verbis non solum hypocritarum actio perversa reprobatur, sed bonorum etiam magistrorum, si qua fortasse subrepserit elatio premitur. Nam cum de se Dominus dicit, quod derelicta ova in pulvere ipse calefaciat; profecto aperte indicat, B quia ipse operatur intrinsecus per verba doctoris, qui & sine verbis ullius hominis calefacit quos voluerit in frigore pulveris. Ac si aperte doctoribus dicat: Ut sciatis quia ego sum qui per vos loquentes operor, ecce cum voluero, cordibus

Ver. viii. hominum etiam sine vobis loquor. Humiliata igitur cogitatione doctorum, ad exprimendum hypocritam sermo convertitur, & qua fatuitate torpeat, adhuc sub struthionis facto plenius indicatur. Nam sequitur:

Vers. 15. *Obliviscitur quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.*

CAPUT IX. Rec. vii. Pravi doctores de sua prole non sunt solliciti, secus boni.

16. Quid in pede, nisi transitus operationis accipitur? Quid in agro, nisi mundus iste signatur? De C quo in Evangelio Dominus dicit: *Ager autem* [a] *est mundus*. Quid in bestia nisi antiquus hostis exprimitur, qui hujus mundi rapinis insidians, humana quotidie morte satiatur? De qua per Prophetam, pollicente Domino, dicitur: *Et mala bestia non transibit per eam*. Struthio itaque ova sua deserens, obliviscitur quod pes conculcet ea: quia videlicet hypocritæ eos quos [b] in conversatione filios generant, derelinquunt, & omnino non curant, ne aut exhortationis sollicitudine, aut disciplinæ custodia destitutos, pravorum operum exempla pervertant. Si enim ova quæ gignunt, diligerent, nimirum metuerent ne quis ea, perversa opera demonstrando, calcaret. Hunc Paulus pedem infirmis discipulis, D quasi ovis quæ posuerat, metuebat, cum diceret: *Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi*. Et rursum: *Videte canes, videte malos operarios*. Et rursum: *Denuntiamus vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt a nobis*. Hunc pedem Johannes Caio formidabat, qui cum multa [c] Diotrephis mala præmisisset, adjunxit *Carissime, noli imitari malum, sed quod bonum est*. Hunc ipse synagogæ dux infirmo suo gregi metuebat, dicens: *Quando ingressus fueris terram quam Dominus Deus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum* E *gentium*. Obliviscitur etiam quod bestia agri conterat: quia nimirum si diabolus in hoc mundo sæviens, editos [d] in bona conversatione filios rapiat, hypocrita omnino non curat. Hanc autem agri bestiam Paulus ovis quæ posuerat, metuebat dicens: *Timeo, ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri* [e] *a caritate, quæ* A *est in Christo Jesu*. Hanc agri bestiam discipulis metuebat Petrus, cum diceret: *Adversarius vester diabolus, quasi leo rugiens circuit, quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide*. Habent ergo veraces magistri super discipulos suos timoris viscera ex virtute caritatis: hypocritæ autem tanto minus commissis sibi metuunt, quanto nec sibimetipsis quid timere debeant deprehendunt. Et quia obduratis cordibus vivunt, ipsos etiam quos generant filios, nulla pietate debiti amoris agnoscunt. Unde adhuc sub struthionis specie subditur:

Matth. 13. 38. — Isai. 35. 9. — Phil. 3. 18. — Ibid. 2. — 2. Thess. 3. 6. — 3. Johan. 11. — Deut. 18. 9. — 2. Cor. 11. 3. — 1. Pet. 5. 8.

Vers. 16. *Duratur ad filios suos, quasi non sint sui.*

CAPUT XII. Hi caritate flagrant erga filios, non illi.

17. Quem enim caritatis gratia non infundit, B proximum suum etiam si ipse hunc Deo genuit, [f] extraneum respicit: ut profecto sunt omnes hypocritæ, quorum videlicet mentes dum semper exteriora appetunt, intus insensibiles fiunt: & in cunctis quæ agunt, dum sua semper expetunt, erga affectum proximi nulla caritatis compassione mollescunt. O quam mollia viscera gestabat Paulus, quando circa filios suos tanto æstu amoris inhiabat, dicens: [g] *Nos vivimus, si vos statis in Domino*. Et, *Testis mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Christi Jesu*. Romanis quoque ait: *Testis est mihi Deus, cui servio in spiritu meo, in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri semper facio in orationibus* C *meis, obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos: desidero enim videre vos*. Timotheo quoque ait: *Gratias ago Deo meo, cui servio a progenitoribus meis in conscientia pura,* [h] *quia sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die desiderans te videre*. Thessalonicensibus quoque amorem suum indicans, dicit: *Nos autem fratres desolati a vobis* [i] *ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantius* [k] *festinavimus faciem vestram videre cum multa desideria*. Qui duris persecutionibus pressus, & tamen de filiorum salute sollicitus, adjunxit: *Misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Evangelio Christi, ad confortan-* D *dos vos; & exhortandos pro fide vestra, ut nemo moveatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus*. Ephesiis quoque ait: *Peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra*. Ecce in tribulatione positus, alios exhortatur; & in hoc quod ipse sustinet, alios roborat. Non enim filiorum suorum fuerat more struthionis oblitus; sed metuebat nimis ne ejus discipuli in prædicatore suo tot persecutionum probra cernentes, fidem in eo despicerent, contra quam innumeræ passionum contumeliæ prævalerent. Et idcirco minus dolebat in tormentis, sed magis filiis de tormentorum suorum tentatione metuebat. Parvipendebat in se plagas corporis, E dum formidaret in filiis plagas cordis. Ipse patiendo suscipiebat vulnera tormentorum, sed filios consolando, curabat vulnera cordium. Pensemus ergo cujus caritatis fuerit, inter dolores proprios aliis timuisse: pensemus cujus caritatis fuerit, filiorum salutem inter sua detrimenta requirere, & statum mentis in proximis etiam ex sua dejectione custodire.

1. Thess. 3. 8. — Philip. 1. 8. — Rom. 1. v. 9. &c. — 2. Tim. 1. 3. — 1. Thess. 2. 17. — 1. Thess. 3. 2. — Ephes. 3. 13.

18. Sed

a Vindoc. Norm. & plerique, *est hic mundus*.
b Ebroic. aliique Norm. Vindoc. & Val-cl. *in conversionem*, vel *in conversione*.
c Duo Germ. & Val-cl. *Diotrepis*.
d Vindoc. Ebroic. ac Norm. *in bona parte conversationis*. Plur. editi, *in bona conversione*.
e Duo Germ. & Val-cl. *a castitate*.
f Val-cl. *ut extraneum*.
g Corb. Germ. Vindoc. Norm. ac plur. *nunc vivimus*; quod legitur tum in textu Græco tum in Vulg.
h Duo Germ. & Pratell. *quam sine intermissione*.
i Laud. duo Germ. & Val-cl. *ad tempus, ore, aspectu*.
k Laud. Corb. Germ. Pratel. & alii Norman. *festinamus*.

Vers. IX. Quia per concupiscentiam in exteriora bona feruntur.

18. Sed hæc hypocritę caritatis viscera nesciunt: quia eorum mens quanto per mundi concupiscentiam in exteriora resolvitur, tanto per inaffectionem suam interius obduratur: & torpore insensibili frigescit intrinsecus, quia amore damnabili mollescit foris; seque ipsam considerare non valet, quia cogitare se minime studet. Cogitare vero se mens non potest, quæ tota apud semetipsam non est. Tota vero esse apud semetipsam non sufficit: quia [a] per quot concupiscentias rapitur, per tot a semetipsa species dissipatur, & sparsa in infimis jacet, quæ collecta si vellet, ad summa consurgeret.

Quæ apud se tota non est mens, cogitare se non potest.

Mira justorum intra se collectorum perspicacia.

19. Unde justorum mens, quia per custodiam disciplinæ a cunctorum visibilium fluxo appetitu constringitur, collecta apud semetipsam intrinsecus integratur: qualisque Deo vel proximo esse debeat, plene conspicit, quia nihil suum exterius derelinquit: & quanto ab exterioribus abstracta [b] compescitur, tanto aucta in intimis inflammatur: & quo magis ardet, eo ad deprehendenda vitia [c] amplius lucet. Hinc est enim, quod sancti viri dum se intra semetipsos colligunt, mira ac penetrabili acie occulta etiam aliena delicta deprehendunt. Unde bene per Ezechielem prophetam dicitur: *Emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, & elevavit me spiritus inter terram & cælum, & adduxit me in Jerusalem in visione Dei juxta ostium interius, quod respiciebat ad Aquilonem, ubi erat statutum idolum zeli ad provocandam æmulationem.* (*Ezech. 8. 3.*) Quid est enim cincinnus capitis, nisi collectæ cogitationes mentis: ut non sparsæ diffluant, sed per disciplinam constrictæ subsistant? Manus ergo desuper mittitur, & Propheta per cincinnum capitis elevatur: quia cum nostra mens sese per custodiam colligit, vis superna sursum nos ab infimis trahit. Bene vero inter terram & cælum [d] sublatum se asserit: quia quilibet sanctus in carne mortali positus, plene quidem adhuc ad superna non pervenit, sed jam tamen ima derelinquit. In visione vero Dei in Jerusalem ducitur; quia videlicet unusquisque proficiens per caritatis zelum, qualis esse Ecclesia debeat contemplatur. Bene quoque additur. [e] *Juxta ostium interius, quod respiciebat Aquilonem*: quia nimirum sancti viri dum per aditum internæ contemplationis aspiciunt, plus prava intra Ecclesiam fieri quam recta deprendunt: & quasi in Aquilonis parte oculos, id est ad solis sinistram flectunt: quia contra vitiorum frigora, caritatis se stimulis accendunt. Ubi & recte subjungitur: *Quia illic erat statutum idolum zeli ad provocandam æmulationem.* Dum enim intra sanctam Ecclesiam a nonnullis specie sola fidelibus, rapinas & vitia perpetrari considerant, quid aliud quam in Jerusalem idolum vident? Quod idolum zeli dicitur, quia per hoc contra nos æmulatio superna provocatur: & tanto districtius delinquentes ferit, quanto nos [f] carius Redemtor amat.

Vers. X. Hypocritarum ad cælestia torpor, ardor ad terrena.

20. Hypocritæ igitur, quia cogitationes mentis non colligunt, per cincinnum capitis minime tenentur. Et qui sua nesciunt, commissorum sibi quando delicta deprehendunt? Hi itaque torpent a cælestibus, ad quæ flagrare debuerant; & flagrant terrenis rebus anxie, a quibus laudabiliter torpuissent. Postposita quippe filiorum cura, sæpe eos videas se contra pericula immensi laboris accingere, maria transmeare, adire judicia, pulsare principatus, palatia irrumpere, jurgantibus populorum cuneis interesse, & terrena patrimonia laboriosa observatione defendere. Quibus si fortasse dicatur: Cur ista vos agitis, qui seculum reliquistis? respondent illico Deum se metuere, & idcirco tanto studio defendendis patrimoniis insudare. Unde bene adhuc de struthionis hujus stulto labore subjungitur:

Frustra laboravit, nullo timore cogente. (*Vers. 16.*)

CAPUT XIII.

Rec. VIII. Neglecta filiorum custodia, temporalia damna vel leviora jurgiis propulsat.

21. *Illic* namque *trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* Ecce enim divina voce præcipitur: *Si quis tibi tulerit tunicam, & voluerit tecum judicio contendere, dimitte illi & pallium.* Et rursum: *Si quis quod tuum est tulerit, ne repetas.* Paulus quoque Apostolus discipulos suos cupiens exteriora despicere, ut valeant interna servare, admonet dicens: *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos: quare non magis injuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini?* (*Psal. 13. 5. Matth. 5. 40. Luc. 6. 30. 1. Cor. 6. 7.*) Et tamen hypocrita assumto sanctæ conversationis habitu, filiorum custodiam deserit, & temporalia quæque defendere etiam jurgiis quærit. Exemplo suo eorum perdere corda non trepidat, & quasi per negligentiam amittere patrimonia terrena formidat. In errorem discipulus labitur, & tamen cor hypocritæ nullo dolore sauciatur. Ire in iniquitatis voraginem commissos sibi conspicit, & hæc quasi inaudita pertransit: at si quod sibi leviter inferri temporale damnum senserit, ut in ultionis iram repente ab intimis inardescit. Mox patientia rumpitur, mox dolor cordis in vocibus effrenatur: quia dum animarum damna æquanimiter tolerat, jacturam vero rerum temporalium repellere etiam cum spiritus commotione festinat, cunctis veraciter indicat teste mentis perturbatione quid amat. Ibi quippe est grande studium defensionis, ubi & gravior vis amoris. Nam quanto magis terrena diligit, tanto privari eis vehementius pertimescit. Qua enim mente aliquid in hoc mundo possidemus, non docemur, nisi cum amittimus. Sine dolore namque amittitur, quidquid sine amore possidetur. Quæ vero ardenter diligimus habita, graviter suspiramus ablata. Quis autem nesciat quia nostris usibus res terrenas Dominus condidit, suis autem animas hominum creavit? Plus ergo Deo se amare convincitur, nisi neglectis his quæ ejus sunt propria tuetur. Perdere namque hypocritæ ea quæ Dei sunt, id est animas hominum, non timent, & quæ sua sunt, amittere, videlicet res cum mundo transeuntes, quasi districto judici posituri rationes timent, ac si placatum inveniant, cui desideratis rebus, id est rationabilibus perditis, insensibilia [g] & non quæsita conservant. Possidere aliquid in hoc mundo volumus: & ecce Veritas clamat: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* (*Luc. 14. 33.*)

Erga ea quæ possidemus qua mente simus, nisi cum amittuntur, ignoramus.

22. Perfectus igitur Christianus quomodo debet res terrenas jurgando defendere, [h] quas non præcipi-

Quo animo, cum

a Recent. vulgati *per quot concupiscentia*. Mss. duo German. Ebroic. aliique Norm. Laudun. Longip. Val-cl. & al. *concupiscentias*, ut etiam legitur in vet. edit. Paris. & Basil. & quidem melius: nam ut infra habetur, *per tot . . . . . species*, ut supra legendum, *per quot concupiscentias*.

b Laud. & Val-cl. *conspicitur*.

c Vindoc. Ebroic. & al. Norm. *amplius videt*.

d Iidem cum Corb. Germ. & Val-cl. *sublevatum*.

e Edit. cum duob. Germ. *qui juxta ostium interius ductus est, quod respiciebat*.

f Toron. *carius redemtor*.

g Deest conjunctiva particula & in Laud. ac nonnull.

h Mss. Germ. ac edit. Gilot. Vatic. & Gussanv. *quas nunc præcipitur non possidere*, contrario sensu & repugnantibus cet. mss. veteribusque edit.

Necessitas & caritas cogunt, litigandum.

cipitur possidere? Itaque cum res proprias amitti mus, si perfecte Deum sequimur, in hujus vitæ itinere a magno onere [a] levigati sumus. Cum vero curam rerum ejusdem nobis itineris necessitas imponit, quidam dum eas rapiunt, solummodo tolerandi sunt: quidam vero conservata caritate prohibendi, non tamen sola cura ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. Plus quippe ipsis raptoribus debemus metuere, quam rebus irrationabilibus defendendis inhiare. Ista namque etiam non rapta morientes amittimus, cum illis vero & nunc conditionis ordine, etsi corrigi studeant, post perceptionem muneris, unum sumus. Quis autem nesciat, quia minus ea quibus utimur, & plus debemus amare quod sumus? Si ergo & pro sua utilitate raptoribus loquimur, non jam solum nobis quæ temporalia, sed ipsis etiam quæ sunt æterna, vindicamus.

Qua moderatione.

23. Qua in re illud est solerter intuendum, ne per necessitatis metum, cupiditas subrepat rerum: & zelo succensa prohibitio, [b] impetus immoderatione distensa, [c] usque ad odiosæ turpitudinem contentionis erumpat. Dumque pro terrena re pax a corde cum proximo scinditur, liquido apparet, quia plus res quam proximus amatur. Si enim caritatis viscera etiam circa raptorem proximum non habemus, nosmetipsos pejus ipso raptore persequimur, graviusque nos, quam alter poterat, devastamus: quia dilectionis bonum sponte deserentes, a nobisipsis intus est quod amittimus, qui ab illo sola exteriora perdebamus. Sed hanc hypocrita formam caritatis ignorat: quia plus terrena quam cælestia diligens, contra eum qui temporalia diripit, sese in intimis immani odio inflammat.

Vet. xi. Qui discrepent ab hypocritis nonnulli acrius bona temporalia tuentes.

24. Sciendum vero est, quia sunt nonnulli, quos caritatis gremio nutriens mater Ecclesia tolerat, quosque ad spiritalis ætatis incrementa perducat, qui nonnumquam & sanctitatis habitum tenent, & perfectionis meritum exequi non valent. Ad dona namque spiritalia minime assurgunt, & idcirco his qui sibi conjuncti sunt, ad tuenda ea quæ terrena sunt, serviunt, & nonnumquam in defensionis ejusdem iracundia excedunt. Hos nequaquam credendum est in hypocritarum numerum incurrere: quia aliud est infirmitate, aliud malitia peccare. Hoc itaque inter hos & hypocritas distat, quod isti infirmitatis suæ conscii malunt a cunctis de culpa sua redargui, quam de ficta sanctitate laudari: illi vero & iniqua se agere certi sunt, & tamen apud humana judicia de nomine sanctitatis intumescunt. Isti non metuunt pravis hominibus etiam de bona actione displicere, dum supernis tantummodo judiciis placeant: illi vero numquam quid agant, sed quomodo de actione qualibet hominibus possint placere, considerant. Isti juxta modum suæ intelligentiæ, etiam in rebus seculi militant causis Dei: [d] illi vero per causas Dei, intentioni deserviunt seculi: [e] quia inter ipsa quoque, quæ se agere sancta ostendunt, non conversionem quærunt hominum, sed auras favorum.

Hi qua cautela reprehendendi.

25. Igitur dum quosdam non despectæ conversationis viros, iracunde vel nimie defendere terrena conspicimus, debemus hoc in illis per caritatem reprehendere, nec tamen eos reprehendendo [f] desperare: quia plerumque uni eidemque homini & insunt quædam judicabilia quæ apparent, & magna quæ latent. In nobis autem sæpe magna in facie prodeunt, & nonumquam quæ reprehendenda sunt occultantur. Hinc ergo [g] humilianda est nostræ mentis elatio, quod & illorum infirma sunt publica, & nostra secreta: & rursum fortia illorum secreta sunt, & in publico nostra vulgantur. Quos ergo de aperta infirmitate reprehendimus, superest ut de occultæ fortitudinis æstimatione veneremur: & si de aperta se infirmitate nostra mens elevat, occulta sua infirma considerans, sese in humilitate premat. Sæpe enim nonnulli multis præceptis obsequuntur, & quædam pauca prætereunt: & nos multa prætermittimus, cum pauca servamus. Unde fit plerumque, ut quia quod servare nos novimus, hoc præterire alios videmus, illico nostra se in elatione mens elevet, obliviscens quam multa prætereat, cum valde sint pauca quæ servat. Necesse est igitur ut in quibus alios reprehendimus, elationem sollicitæ nostræ cogitationis inclinemus: quia si sublimiorem se ceteris noster animus conspicit, quasi in præcipitia singularitatis ductus, [h] eo pejus ruit. Sed cur hypocrita cælestia lucra deserens, terrenis elaboret, sub struthionis adhuc nomine subjungit, dicens:

Privavit eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam. Vers. 21.

CAPUT XIV.

Vet. ix. Deus obdurat cor, non quia duritiam confert, sed quia exigentibus peccatis, non emollit.

26. Quamvis aliud sit privare, aliud non dare: hoc tamen repetiit subdendo, *Non dedit*, quod præmisit, *Privavit*. Ac si diceret: [i] Quod dixi, *Privavit*, non injuste sapientiam abstulit, sed juste non dedit. Unde Pharaonis cor Dominus obdurasse describitur, non quod ipse duritiam contulit, sed quod exigentibus ejus meritis, nulla illud desuper infusi [k] timoris sensibilitate mollivit. Sed nunc hypocrita, quod sanctum se simulat, quod sub imagine boni operis occultat, sanctæ Ecclesiæ pace premitur, & idcirco ante nostros oculos religionis visione vestitur. Si qua vero tentatio fidei erumpat, statim lupi mens rabida, habitu se ovinæ pellis expoliat: quantumque contra bonos sæviat, persequens demonstrat. Unde & recte subditur: *Exod. 7. 3.*

Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equitem, & ascensorem ejus. Vers. 18.

CAPUT XV.

Hypocryta non solum sanctos deridet, sed Deum ipsum.

27. Quid enim alas hujus struthionis accipimus, nisi pressas hoc tempore quasi complicatas hypocritæ cogitationes? Quas cum tempus fuerit, in altum elevat? quia opportunitate comperta, eas superbiendo manifestat. Alas in altum erigere, est per effrenatam superbiam cogitationes aperire. Nunc autem quia sanctum se simulat, quia in semetipso stringit quæ cogitat, quasi alas in corpore

per

a Laud. & Val-cl. *liberati*.
b Germ. Turon. & plet. Norm *impetu immoderatione*. Ita quoque vet. edit.
c Gilot. Vatic. Gussanv. post mss. German. *usque ad odiosa verba, & turpitudinem*. Lectionem nostram exhibent Turon. Corb. Germ. Norm. Laud. Val-cl. & vet. edit.
d Male in duob. Germ. & in recent. editis, *illi vero pro causis Dei*. Emendavimus ex mss. Norm. Vindoc. Laud. &c. necnon ex vet. edit.
e In Vindoc. Laud. Val-cl. *quia in ipsis quoque*. Duo Germ. *in ipsa*.
f Vindoc. Pratel. ac plet. Norm. *despicere*.
g Vindoc. & Norm. *reprehendenda est*.
h Turon. Vindoc. Norm. *heu pejus*.
i Corrupte in mss. Corb. German. & in omnibus fere edit. *quod dixit*. Mendum hoc in edit. Basil. 1514. invenio in ceteris postea retentum. Edit. Paris. 1495. cum mss. habet optime: *quod dixi*. Reliqua quæ obscuritate laborant sic intellige: quod dixi, *privavit*, non eo sensu capiendum, quod Deus sapientiam abstulerit (id enim juste non fieret) sed quod sapientiam non dederit. In mss. Pratel. Utic. Corb. Germ. Vind. legitur: *non juste sapientiam abstulit*. Quod etiam optimo sensu potest ita intelligi: non dico Deum juste abstulisse sapientiam, sed juste denegasse.
k Norm. & Vindoc. *muneris*.

per humilitatem plicat. Notandum vero est quod non ait: *Deridet equum & ascensorem*: sed *equitem & ascensorem ejus*. Equus quippe est unicuique sanctæ animæ corpus suum, quod videlicet novit & ab illicitis continentiæ freno restringere, & rursum caritatis impulsu in exercitatione boni operis relaxare. Equitis ergo nomine anima sancti viri exprimitur, quæ jumentum corporis bene subditum regit. Unde & Johannes Apostolus in Apocalypsi Dominum comtemplatus ait: *Ex exercitus qui sunt in cælo, sequebantur eum in equis albis*. Multitudinem quippe sanctorum [a] quæ in hoc martyrii bello sudaverat, recte exercitum vocat: qui idcirco in equis albis sedere referuntur, quia nimirum eorum corpora & luce justitiæ & castimoniæ candore claruerunt. Deridet ergo hypocrita equitem: quia cum ipse in aperto iniquitatis eruperit, electorum despicit sanctitatem: & elatus fatuos appellat, quos pace pressus fidei, callida arte simulabat. Quis vero alius hujus ascensor est equitis, nisi omnipotens Deus, qui & ea quæ non erant, prævidens condidit, & ea quæ sunt, possidens regit? Ascendit quippe equitem; quia justi uniuscujusque viri animum possidet, sua bene membra possidentem. Huic ergo hypocritæ deridere equitem, est sanctos despicere: deridere vero ascensorem equitis, est prosilire usque ad injuriam creatoris.

Vers. xii. — Apoc. 19. 14.

In lapsibus a minimo incipitur, & ad graviora pervenitur.

28. Quia enim in unoquoque lapsu a minimis semper incipitur, & succrescentibus defectibus ad graviora pervenitur, recte hypocritæ hujus iniquitas per supposita detrimenta [b] distinguitur: ut dicatur prius bonum se quod non sit ostendere, postmodum vero bonos aperte despicere; ad extremum quoque usque ad injuriam conditoris exilire. Numquam quippe illic anima quo ceciderit jacet, quia voluntarie semel lapsa, [c] ad pejora pondere suæ iniquitatis impellitur; ut in profundum corruens, semper adhuc profundius obruatur. Eat ergo hypocrita, & nunc suas laudes appetat, postmodum vitam proximorum premat, & quandoque [d] se in irrisione sui conditoris exerceat: ut quo elatiora semper excogitat, eo se suppliciis atrocioribus immergat. O quam multos tales nunc sancta Ecclesia tolerat, quos cum tempus eruperit, tentatio aperta manifestat. Qui voluntates suas, quia contra eam modo non exerunt, quasi complicatas interim alas cogitationum premunt. Quia enim a bonis malisque hæc vita communiter ducitur, nunc Ecclesia ex utrorumque numero visibiliter congregatur; sed Deo invisibiliter judicante discernitur, atque in exitu suo a reproborum societate separatur. Modo vero esse in ea nec boni sine malis, nec mali sine bonis possunt. Hoc enim tempore conjuncta utraque pars sibi necessario congruit: ut & mali mutentur per exempla bonorum, & boni purgentur per tentamenta malorum. Atque ideo Dominus postquam sub struthionis specie multa de hypocritarum reprobatione intulit, mox ad electorum sortem verba convertit: ut qui in illis audierant quod fugientes tolerent, in istis audiant quod imitantes ament. Sequitur: *Numquid præbebis equo fortitudinem: aut circumdabis collo ejus hinnitum?*

Multos malos occultos Ecclesia tolerat.

Cur in Ecclesia mali bonis immixti.

Rec. x.

Tom. I.

29. Sed fortasse prius quam hujus equi fortitudinem hinnitumque disseramus, ab aliquibus quæritur, ut aliter etiam moralitate postposita, & rhinocerotis virtus, & struthionis hujus fatuitas exponatur. Manna quippe est verbum Dei, & quidquid bene voluntas suscipientis appetit, hoc profecto in ore comedentis sapit. Terra est verbum Dei, quam quanto labor inquirentis exigit, tanto largius fructum reddit. Debet ergo intellectus sacri eloquii multiplici inquisitione ventilari: quia & terra, quæ sæpius arando vertitur, ad frugem uberius aptatur. Quæ igitur & aliter de rhinocerote ac struthione sentimus, sub brevitate perstringimus: quia ad ea quæ [e] obligatiora sunt, enodanda properamus. Rhinoceros iste, qui etiam monoceros in Græcis exemplaribus nominatur, tantæ esse fortitudinis dicitur, ut nulla venantium virtute capiatur. Sed sicut hi asserunt, qui describendis naturis animalium laboriosa investigatione sudaverunt, virgo ei puella proponitur, quæ ad se venienti sinum aperit, in quo ille omni ferocitate postposita caput deponit, sicque ab eis a quibus capi quæritur, repente velut inermis * invenitur. Buxei quoque coloris esse describitur, qui etiam cum elephantis quando certamen aggreditur, eo cornu quod in nare singulariter gestat, ventrem adversantium ferire perhibetur, ut cum ea quæ molliora sunt vulnerat, impugnantes se facile sternat. Potest ergo per hunc rhinocerotem, vel certe monocerotem, scilicet unicornem, ille populus intelligi, qui dum de accepta Lege non opera, sed solam inter cunctos homines elationem sumsit, quasi inter ceteras bestias cornu singulare gestavit. Unde passionem suam Dominus, Propheta canente, pronuntians, ait: *Libera me de ore leonis, & de cornibus unicornium humilitatem meam*. Tot quippe in illa gente unicornes, vel certe rhinocerotes extiterunt, quot contra prædicamenta veritatis de Legis operibus, singulari & fatua elatione confisi sunt. Beato igitur Job sanctæ Ecclesiæ typum tenenti dicitur:

Rhinocerotis aut unicornis nomine, Judaicus populus intelligendus. — Exod. 16.

Vers. xiii.

Rhinoceros qua arte mitigetur.

* al. enervus.

Psal. 21. 22.

Numquid volet rhinoceros servire tibi?

Job. 39. Vers. 9.

30. Ac si apertius dicatur: Numquid illum populum, quem superbire in nece fidelium stulta sua elatione consideras, sub jure tuæ prædicationis inclinas? subaudis, ut ego, qui & contra me illum singulari cornu extolli conspicio, & tamen mihi cum voluero, protinus subdo. Sed hoc melius ostendimus, si de genere ad speciem transeamus. Ille ergo ex hoc populo & prius in superbia, & postmodum præcipuus testis in humilitate nobis ad medium Paulus ducatur, qui dum contra Deum, se quasi de custodia Legis nesciens extulit, cornu in nare gestavit. Unde & hoc ipsum naris cornu per humilitatem postmodum inclinans, dicit: *Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus; sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci*. In nare cornu gestabat, qui placiturum se Deo de crudelitate confidebat, sicut ipse postmodum semetipsum redarguens dicit: *Et proficiebam in Judaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum*. Hujus autem rhinocerotis fortitudinem omnis venator extimuit: quia Saulis sævitiam unusquisque prædicator expavit. Scriptum namque est: *Saulus adhuc* [f] *spirans mi-*

Caput XVI. Ex Judæis ferox: Saulus a Christo domitus.

1. Tim. 1. 13.

Gal. 1. 14.

Act. 9. 1.

Sss na-

a Longip. *quæ in hoc mundo, martyrii bello*.
b Laud. *distinguitur*.
c Germ. Laud. & Val-cl. *ad pejora pondera*. Corb. Germ. utramque lect. admittit.

d Val-cl. *se in irritationem*. Germ. *se in irrisionem*.
e Ed. *obligatoria*, male: hic *obligatiora* intellige magis ligata & implicata.
f Pratel. ac Utic. *spirans minas & cædes*.

narum & cædis in discipulos Domini, accessit ad A *principem sacerdotum, & petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, ut si quos invenisset hujus viæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem.* Cum flatus nare reddendus trahitur, spiratio vocatur, & illud sæpe per odorem nare deprehendimus, quod oculis non videmus. Rhinoceros ergo iste nare gestabat cornu, quo percuteret: quia minarum & cædis in Domini discipulos spirans, postquam præsentes interfecerat, absentes quærebat. Sed ecce omnis ante illum venator absconditur, id est omnis homo rationale sapiens, opinione timoris ejus effugatur. Ut ergo hunc rhinocerotem capiat, sinum suum virgo, id est secretum suum ipsa per se [a] inviolata in carne Dei sapientia expandat. B Scriptum quippe est, quod cum Damascum pergeret, subito circumfulsit illum die media lux de cælo, & vox facta est, dicens: Saule, Saule, quid me persequeris? Qui prostratus in terra respondit: Quis es Domine? Cui illico dicatur: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris. Virgo nimirum rhinoceroti sinum suum aperuit, cum Saulo incorrupta Dei sapientia incarnationis suæ mysterium de cælo loquendo patefecit: & fortitudinem suam rhinoceros perdidit, quia prostratus humi, omne quod superbum tumebat, amisit. Qui dum sublato oculorum lumine, manu ad Ananiam ducitur, patet jam rhinoceros iste, quibus Dei loris adstringitur: C quia videlicet uno in tempore cæcitate, prædicatione, baptismate ligatur. Qui etiam ad Dei præsepe moratus est, quia ruminare verba Evangelii dedignatus non est. Ait enim: *Ascendi Jerosolymam cum Barnaba, assumto & Tito. Ascendi autem secundum revelationem, & contuli cum illis Evangelium.* Et qui prius jejunus audierat: *Durum est tibi contra stimulum calcitrare:* Mira postmodum virtute præsidentis pressus, ex verbi pabulo vires obtinuit, & calcem superbiæ amisit.

Act. 9. v. 4. 5. &c. — Galat. 2. 1. 2 — Act. 9. 5.

Iste rhinoceros ad agrum dominicum arandum ligatus.

31. Loris quoque Dei non tantum a feritate restringitur, sed quod magis sit mirabile, ad arandum ligatur; ut non solum homines crudelitatis cornu D non impetat, sed eorum etiam refectioni serviens, aratrum prædicationis trahat. Ipse quippe de evangelizantibus quasi de arantibus dicit: *Debet enim in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi.* Qui igitur tormenta prius fidelibus irrogaverat, & pro fide postmodum flagella libenter portat, qui scriptis etiam epistolis [b] humilis ac despectus prædicat, quod dudum terribilis impugnabat; profecto bene ligatus sub aratro desudat ad segetem, qui vivebat in campo male liber a timore. De quo recte dicitur:

1. Cor. 9. 10.

Vers. 10. *Aut confringet glebas vallium post te?*

CAPUT XVII. Ver. XI d. Glebas, hoc est mentium duritiam fregit.

32. Jam scilicet Dominus quorumdam mentes intraverat, qui illum veraciter humani generis re- E demtorem credebant. Qui tamen cum nequaquam a pristina observatione recederent, cum dura litteræ prædicamenta custodirent, eis prædicator egregius dicit: *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Qui ergo in humili mente fidelium Legis duritiam redarguendo contrivit, quid aliud quam in valle post Dominum glebas fregit? ne videlicet grana seminum, quæ excisus aratro fidei sulcus cordis exciperet, per custodiam litteræ pressa deperirent. De quo bene adhuc subditur:

Gal. 5. 2.

Nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus, & derelinques ei labores tuos? Vers. 11.

CAPUT XVIII. In ejus fortitudine quam Deus fiduciam habuerit.

33. In rhinocerotis hujus fortitudine fiduciam Deus habuit; quia quanto illum crudelius sibi dura inferentem pertulit, tanto pro se constantius tolerantem adverse præscivit. Cui labores etiam quos ipse in carne pertulerat, dereliquit: quia conversum illum usque ad imitationem propriæ passionis traxit. Unde & per eumdem rhinocerotem dicitur: *Suppleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea.* De quo adhuc subditur: Coloss. 1. 24.

Nunquid credes illi quod reddat sementem tibi, & aream tuam congreget? Vers. 12.

CAPUT XIX. Aream Dei prius ventilavit, postea congregavit.

34. Consideremus Saulum quis fuerit, cum ab ipsa adolescentia lapidantium adjutor existeret, cum alia Ecclesiæ loca vastaret, & acceptis epistolis vastanda alia peteret, cum mors ei fidelium nulla sufficeret, sed semper ad aliorum interitum aliis extinctis anhelaret: & profecto cognoscimus, quia nullus tunc fidelium crederet, quod ad jugum Deus suæ formidinis, vim tantæ elationis inclinaret. Act. 7. Unde & Ananias voce Dominica hunc & postquam conversum audivit, extimuit: dicens: *Domine, audivi a multis de viro hoc, quanta mala sanctis tuis fecerit in Jerusalem.* Qui tamen repente commutatus, ab hoste prædicator efficitur, & in cunctis mundi partibus Redemtoris sui nomen insinuat, supplicia pro veritate tolerat, pati se quæ irrogaverat exultat: alios blandimentis vocat, alios ad fidem terroribus revocat. Istis regnum pollicetur cælestis patriæ, illis minatur ignem gehennæ. Hos per auctoritatem corrigit, illos ad viam rectitudinis per humilitatem trahit, atque in omni latere ad manum se sui rectoris inclinat, & tanta arte Dei aream congregat, quanta illam prius elatione ventilabat. Act. 9. 13.

Ver. xv. Paulus abstinentia corpus castigans, ventri deditos ferit.

35. Sed neque hoc abhorret a Paulo, quod rhinoceros buxei coloris dicitur, & elephantorum ventres cornu ferire perhibetur. Quia enim vivere sub rigore Legis assuevit, [c] arctius ceteris in illo custodia uniuscujusque virtutis inolevit. Quid enim per colorem buxeum, nisi abstinentiæ pallor exprimitur? Cui ipse se tenaciter adhærere testatur, dicens: *Castigo corpus meum, & servituti subjicio, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar.* Qui divinæ Legis eruditione præditus, dum aliorum ingluviem redarguit, cornu elephantes in ventrem ferit. In ventrem quippe elephantes percusserat, cum dicebat: *Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis; nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum deus venter est, & gloria [d] in confusione ipsorum.* Et rursum: *Hujusmodi Christo Domino non serviunt, sed suo ventri.* Cornu suo igitur rhinoceros iste non jam homines, sed bestias percutit: quando illa Paulus doctrinæ suæ fortitudine nequaquam perimendos humiles impetit, sed superbos ventris cultores occidit. Quæ ergo in Paulo scripta cognovimus, superest ut facta & in aliis credamus. Multi quippe ad humilitatis gratiam ex illius populi elatione conversi sunt, quorum sævitiam Dominus dum sub jugo inspirati timoris edomuit, nimirum rhinocerotis sibi fortitudinem subegit. Sed quia mira

1. Cor. 9. 27. — Philip. 3. 18 — Rom. 16. 18.

a Longipont. *involuta in carne*. Quam lectionem libenter amplecteremur, nisi obstarent mss. & editi omnes quos consuluimus. Hic dicitur *inviolata Dei sapientia*, & inferius, *incorrupta*.

b Pratel. & pl. Norm. *humilius & despectius*.
c Corb. Germ. & Turon. *arctius illum ceteris . . . . . involvit*.
d Pratel. *in confusionem*.

a mira Dei potentia [a] quid de electis egerit audivimus; nunc mira ejus patientia in his quos reprobat, quid toleraverit, audiamus:

Vers. 13. *Penna struthionis similis est pennis herodii & accipitris.*

CAPUT XX. Synagoga struthioni similis, alas habens humi repit.

36. Quid struthionis nomine, nisi synagoga signatur? quæ alas Legis habuit, sed corde in infimis repens, numquam se a terra sublevavit. Quid vero per herodium & accipitrem, nisi antiqui patres exprimuntur, qui ad ea quæ potuerunt intelligendo perspicere, valuerunt etiam vivendo pervolare? Penna igitur struthionis, herodii & accipitris pennis est similis: quia synagogæ vox priorum doctrinam loquendo tenuit, sed vivendo nescivit. Unde & ejusdem synago- B gæ populos de Pharisæis atque Scribis Veritas admonet, dicens: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate & facite: secundum opera vero eorum nolite facere.* (Matth. 23. 2.) Multa autem dicere de herodii vita possumus; sed quia penna ejus tantummodo ad memoriam deducitur, de vita loqui prohibemur.

Vers. 14. b *[b] Quando derelinquit in terra ova sua, tu forsitan in pulvere calefacies ea?*

CAPUT XXI. Vers. xvi. Quos genuit Apostolos dereliquit, Christi gratia postea vivificatos.

37. In ovis aliud est quod cernitur, aliud quod speratur: & videri spes non potest, Paulo attestante qui ait: *Quod enim videt quis, quid sperat?* (Rom. 8. 24.) Quid ergo per struthionis ova, nisi de synagogæ carne editi Apostoli designantur? C qui dum se in mundo despectos atque humiles exhibent, [c] sperare gloriam in supernis docent. Abjecti namque & quasi nullius momenti apud elatos habiti, in terra velut ova jacuerunt; sed intus in eis latebat unde viverent, & sublevati spei pennis ad cælestia volarent. Quæ ova struthio in terra derelinquit: quia eos, quos carne genuerat synagoga Apostolos audire contemnens, vocandæ Gentilitati deseruit. Mira autem potentia Dominus hæc eadem in pulvere ova calefacit; quia vivos Apostolorum fetus in illa abjecta dudum Gentilitate suscitavit: & quos synagoga velut insensatos invivificatosque despexerat, ipsi nunc in veneratione Gentium per doctrinæ magisterium viventes volant. Ova sua struthio in pulvere derelinquit; quia omnes quos prædicando synagoga genuit, a terrenis desideriis minime suspendit. Quæ nimirum desideria quia antiquus hostis concepta in corde invenit, obsessas mentes etiam in scelera rapit. Unde & subditur:

Vers. 15. *Obliviscitur quod pes conculcet ea, & bestia agri conterat.*

CAPUT XXII. Humana corda, dum terrena cogitant & appetunt, diabolo conterenda se sternunt.

38. Tunc ova pes calcat, & bestia agri conterit, cum in terra deseruntur: quia videlicet humana corda dum semper terrena cogitare, semper quæ ima sunt agere appetunt, ad conterendum se agri bestiæ, id est diabolo sternunt: ut cum diu in infima cogitatione abjecta sunt, quan- E doque etiam majorum criminum perpetratione frangantur. Synagoga ergo ova quæ genuit, a terra suspendere bene vivendo neglexit. Sed omnipotens Deus multos ejus filios, quamvis in terrenis desideriis mortuos ac frigidos reperit, calore tamen sui amoris animavit. Sed vitam, quam filiis synagoga non dedit, hanc postmodum in- A vidit, dum moliretur persequendo extinguere, quos se ad bona opera non meminerat fovendo genuisse. Unde & apte de hoc struthione subditur:

Duratur ad filios suos quasi non sint sui. Vers. 16.

39. Quasi non suos [d] despicit, quos aliter vivere, quam docuit ipsa deprehendit; & durescente sævitia terrores admovet, seque in eorum cruciatibus exercet, atque invidiæ facibus inflammata, in quibus non laboravit ut possint vivere, laborat ut debeant interire: & cum Domini membra persequitur, [e] placere se per hoc Domino suspicatur. Unde & eisdem struthionis ovis Veritas dicit: *Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* (Johan. 16. 2.) Quia ergo dum crudelitate ad persequendum synagoga ducitur, hoc se agere impulsu divini timoris arbitratur, recte subjungitur:

Synagogæ in filios crudelitas. d

Frustra laboravit, nullo timore cogente. Ibidem

Sic sæviens obsequium præstare Deo credit.

40. In labore quippe illam persecutionis anhelare non timor, sed crudelitas coegit. Sed quia plerumque vitia colore virtutum tincta, tanto nequiora sunt, quanto & esse vitia minime cognoscuntur: eo in persecutione synagoga durior extitit, quo religiosiorem se fieri fidelium mortibus æstimavit: & idcirco quæ ageret, discernere omnino non potuit, quia lumen sibi intelligentiæ per superbiæ objectionem clausit. Unde & bene subditur:

Privavit eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam. Vers. 17.

Intelligentiæ lumen per superbiam amisit.

41. Districtum quippe est occultæ retributionis examen: & quia sciens humilitatem perdidit, etiam veritatis intelligentiam nesciens amisit. Valde autem minora sunt vulnera, quæ in Redemtoris adventu fidelibus intulit, quam ea quibus sanctam Ecclesiam adhuc per adventum Antichristi ferire contendit. Ad illud namque se tempus præparat, ut vitam fidelium coacervatis viribus premat. Unde & apte subditur:

Cum tempus fuerit in altum alas erigit: deridet equitem, & ascensorem ejus. Vers. 18.

CAPUT XXIII. Vers. xvii. Synagoga prius contra Deum clam, postea palam erecta.

D 42. In altum struthio alas erigit, quando suo conditori synagoga non ut ante formidando, sed aperte jam repugnando contradicit. In membra quippe diaboli transiens, & mendacii hominem Deum credens, contra fideles tanto in altum extollitur, quanto & Dei corpus se esse gloriatur. Quæ quia non solum humanitatem Domini, sed ipsam etiam divinitatem despicit, non tantum equitem, sed ascensorem etiam equitis irridet. Nam custodita unitate personæ valet intelligi, quia Verbum Dei tunc equitem ascendit, quando animatam carnem sibi intra uterum Virginis condidit. Tunc equitem ascendit, quando humanam animam propriæ carni præsidentem, divino cultui semetipsum creando subjugavit. Carnem quippe divinitas anima mediante suscepit, & per hoc totum simul equitem tenuit; quia in semetipso non solum illam quæ regebatur, sed hanc etiam quæ regebat, adstrinxit. Judæa igitur per adventum superbientis Antichristi, laqueo seductionis capta: quia Redemtorem nostrum humilem fuisse inter homi-

a Melius videtur, *quid in electis*; ut respondeat alteri membro, *in his quos reprobat*. Ita etiam habent Pratel. & Utic. sed non ceteri. Neque vero semper occurrit sanctis patribus quod melius & elegantius scriberent.

b Pl. Norm. & Germ. *quæ derelinquit*. Corb. Germ. *qui*.

c Vindoc. Pratel. & al. *sperari*.

d Iidem & duo Germ. *respicit*.

e Vet. edit. post mss. Corb. German. Laud. Val-cl. Turon. *placare se per hoc Dominum*. Sequimur mss. Germ. Norm. & recent. edit. quorum lectio magis hic congruit cum his verbis; *arbitretur obsequium se præstare Deo*.

nes despicit, deridet equitem: quia vero ejus in A omnibus divinitati contradicit, deridet nihilominus & ascensorem. Sed Redemtor noster unus idemque & eques, & equitis est ascensor: & cum in mundum venit, fortes contra mundum prædicatores exhibuit: & cum in mundi termino Antichristi fallaciam tolerat, virtutem pro se certantibus subministrat: ut cum antiquus hostis in illa sua citius finienda libertate laxatur, fideles nostri tanto majores vires accipiant, quanto contra adversarium solutum pugnant. Unde hic cum struthio alas elevare, ascensorem & equitem deridere describitur, illico fortium prædicatorum memoriam subrogatur, & dicitur:

Vers. 19. *Numquid præbebis equo fortitudinem; aut circumdabis collo ejus binnitum?* B

CAPUT XXIV. VER. XVIII. Equi nomine multa in Scriptura S. signisicantur. Lubrici. 43. In Scriptura sacra equi nomine aliquando lubrica vita pravorum, aliquando dignitas temporalis; aliquando hoc ipsum præsens seculum, aliquando præparatio rectæ intentionis; aliquando sanctus prædicator exprimitur.

Equi enim nomine lubrica pravorum vita signatur, sicut scriptum est: *Nolite fieri sicut equus & mulus*. Et sicut per Prophetam alium dicitur: *Equi amatores, & emissarii facti sunt; unusquisque ad uxorem proximi sui binniebat*. Psal. 31. 9. Jerem. 5. 8.

Dignitas temporalis. Eccl. 10. 7. Equi nomine dignitas temporalis accipitur, Salomone attestante, qui ait: *Vidi servos in equis, & principes ambulantes quasi servos super terram*. C Omnis quippe qui peccat, servus est peccati: & servi in equis sunt, cum peccatores præsentis vitæ dignitatibus efferuntur. Principes vero quasi servi ambulant, cum multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit, sed summa hic adversitas velut indignos deorsum premit. Hinc rursum dicitur: *Dormitaverunt qui ascenderunt equos*: id est in morte animæ, mentis oculos a veritatis luce clauserunt, qui in præsentis vitæ honore confisi sunt. Psal. 75. 7.

Præsens seculum, cujus extrema premit coluber Antichristus. Genes. 49. 17. Equi nomine hoc ipsum præsens seculum designatur, sicut Jacob voce dicitur: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro*. Quo in testimonio quid equus significet, melius ostendimus, D si & ea quæ circumstant, paulo subtilius exponamus. Nonnulli enim de tribu Dan venire Antichristum ferunt; pro eo quod hoc loco Dan & coluber asseritur & mordens. Unde & non immerito dum Israeliticus populus terras in castrorum partitione susciperet, primus Dan ad Aquilonem castrametatus est: illum scilicet signans, qui in corde suo dixerat: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis; ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo*. De quo & per Prophetam dicitur: *A Dan auditus fremitus equorum ejus*. Qui non solum coluber, sed E etiam cerastes vocatur. Κέρατα enim Græce *cornua* Latine dicuntur: serpensque hic cornutus esse perhibetur, per quem digne Antichristi adventus asseritur: quia contra fidelium vitam cum morsu pestiferæ prædicationis, armatur etiam cornibus potestatis. Quis autem nesciat semitam angustiorem esse quam viam? Fit ergo Dan coluber in via; quia in præsentis vitæ latitudine eos ambulare provocat, quibus quasi parcendo blanditur: sed in via mordet, quia eos quibus libertatem tribuit, erroris sui veneno consumit. Fit cerastes in semita: quia quos fideles reperit, & sese ad præcepti cælestis angusta itinera constringentes, non solum nequitia callidæ persuasionis impetit, sed etiam terrore potestatis premit: & [a] in persecutionis angore, post beneficia fictæ dulcedinis, exercet cornua potestatis. Quo in loco equus hunc mundum insinuat, qui per elationem suam in cursu labentium temporum spumat. Et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste equi ungulas mordere perhibetur. Ungulas quippe equi mordere, est extrema seculi [b] feriendo contingere. *Ut cadat ascensor ejus retro*. Ascensor equi est quisquis extollitur in dignitatibus mundi. Qui retro cadere dicitur, & non in faciem; sicut Saulus cecidisse memoratur. In faciem enim cadere, est in hac vita, suas unumquemque culpas agnoscere, casque pœnitendo deflere. Retro vero, quo non videtur, cadere, est ex hac vita repente [c] decedere, & ad quæ supplicia ducatur ignorare. Et quia Judæa erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristum expectat, bene Jacob eodem loco repente in electorum voce conversus est, dicens: *Salutare tuum expectabo Domine*; id est, non sicut infideles Antichristum, sed eum qui in redemtionem nostram venturus est, [d] verum credo fideliter Christum. Num. 2. 25. Is. 14. 13. Jer. 8. 16. a Genes. 49. 17. b Act. 9. 4. c Genes. 49. 18. d

Præparatio rectæ intentionis. Prov. 21. 31. Equi nomine præparatio rectæ intentionis accipitur, sicut scriptum est: *Equus paratur in diem belli, sed Dominus salutem tribuit*, quia contra tentationem quidem se animus præparat, sed nisi adjuvetur desuper, salubriter non decertat.

Sancti prædicatores. Habac 3. 15. Equi nomine sanctus quisque prædicator accipitur, Propheta attestante, qui ait: *Misisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas*. Quietæ quippe aquæ jacuerunt; quia humanæ mentes diu sub vitiorum suorum torpore sopitæ sunt. Sed equis Dei mare turbatum est; quia missis sanctis prædicatoribus, omne cor quod pestifera securitate torpuit, impulsu salutiferi timoris expavit. Hoc itaque loco equi nomine sanctus prædicator accipitur, cum beato Job dicitur: *Numquid præbebis equo fortitudinem; aut circumdabis collo ejus binnitum?* Ver. xix. Rec. xi.

Prædicator tamquam equus habeat a Deo fortitudinem, ut recte agat; & hinnitum, ut optime doceat. 44. Sed quid est, quod huic equo Dominus se prius dare fortitudinem, & postmodum collo ejus hinnitum circumdare asserit? Hinnitu enim vox prædicationis exprimitur. Verus autem quisque prædicator ante fortitudinem, & postmodum hinnitum accipit, quia cum in se prius vitia extinxerit, tunc [e] pro erudiendis aliis ad vocem prædicationis venit. Equus iste habet fortitudinem; quia adversa constanter tolerat. Habet hinnitum; quia ad superna blandiens vocat. Huic equo Dominus & fortitudinem & hinnitum se dare testatur: quia in prædicatore ejus nisi & vita & sermo convenerint, nequaquam virtus perfectionis apparebit. Non enim multum prodest si sublimis vitæ operatione suffultus sit, si tamen loquendo non valet ad hoc alios excitare quod sentit. Vel quid prodest bene loquendo alios accendere, si semetipsum indicat male vivendo torpuisse? Quid ergo in prædicatore necesse est, ut ad perfectionem utra- e

a Edit. *in persecutionis languore*. Quibus prætulimus mss. nostros Ebroic. aliosque Norm. duos German. Vindoc. Val-cl. &c. Sane furente Antichristo non languebit, sed fervebit persecutio.

b Mss. Anglic. & Norm. *feriendo constringere*. Melius videtur, *contingere*; quod in omnibus editis etiam vet. habetur.

c Val-cl. & duo Germ. *decidere*.

d Vet. edit. Paris. & Basil. aliæque deinceps, *verum credendo*. Lectio nostra est mss. Norm. Laud. Val-cl. & duor. Germ.

e Turon. *pro erudiendis*.

utraque conveniant; equo suo Dominus & cum actionis fortitudine hinnitum vocis, & cum hinnitu vocis fortitudinem ministrat actionis. Et notandum, cur hinnitus, qui interius nimirum per guttur ducitur, equi collo circumdari, id est quasi per gyrum trahi exterius dicatur: quia videlicet prædicationis vox de internis emanat, sed extra circumdat. Nam quo alios ad bene vivendum suscitat, eo ad bene agendum & opera prædicantis ligat: ne extra sermonem actio transeat, ne voci vita contradicat. Collo ergo equi hinnitus circumducitur; quia ne ad perversa opera prodeat, suis vocibus etiam vita prædicantis obsidetur. Hinc est enim quod potenter dimicantibus in munere torques datur: ut quia signa virtutum gestant, majora semper exerceant, & debilitatis crimen incurrere metuant, dum in semetipsis jam fortitudinis est præmium, [a] quod ostentant. Unde recte in laude sapientiæ auditori cuilibet per Salomonem dicitur: *Coronam gratiarum accipies capiti tuo, & torquem auream collo tuo*. Sequitur:

Prov. 1. 9.

Vers. 20. *Numquid suscitabis eum quasi locustas?*

CAPUT XXV. REC. XII. Per locustas quæ debeant intelligi.

45. Locustarum nomine aliquando Judaicus populus, aliquando conversa Gentilitas, aliquando adulantium lingua, aliquando vero per comparationem resurrectio Dominica, vel prædicatorum vita signatur.

Judaicus populus. Quia enim Judæorum populum locustæ exprimant, vita Johannis signat, de quo scriptum est: *Locustas & mel silvestre edebat*. Johannes quippe eum, quem prophetiæ auctoritate pronunnuntiat, etiam specie ciborum clamat. In semetipso enim designavit Dominum, quem prævenit. Qui nimirum in redemtionem nostram veniens, quia infructuosæ Gentilitatis dulcedinem sumsit, [b] mel silvestre edit. Quia vero Judæorum plebem in suo corpore ex parte convertit, in cibo locustas accepit. Ipsos namque locustæ significant, subitos saltus dantes, sed protinus ad terram cadentes. Saltus enim dabant, cum præcepta Domini se implere promitterent: sed citius ad terram cadebant, cum per prava opera hæc se audisse denegarent. Videamus in eis quasi quemdam locustarum saltum: *Omnia verba quæ locutus est Dominus, & faciemus & audiemus*. Videamus autem quomodo citius ad terram ruunt: *Utinam mortui essemus in Ægypto, & non in hac vasta solitudine. Utinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam*. Locustæ ergo erant, quia habebant saltum per vocem, & casum per actionem.

Matth. 3. 4.

Saltus quosdam dedit, & in terram statim cecidit.

Exod. 25. 3.

Num. 14. 3.

Ver. 20. Gentiles locustis significati.

46. Locustarum quoque nomine Gentilitas designatur, Salomone attestante, qui ait: *Florebit amygdalus, impinguabitur locusta, [c] dissipabitur capparis*. Amygdalus quippe florem prius cunctis arboribus ostendit. Et quid in flore amygdali, nisi sanctæ Ecclesiæ primordia designantur? quæ in prædicatoribus suis primitivos virtutum flores aperuit, & ad inferenda poma bonorum operum, venturos sanctos, quasi arbusta sequentia prævenit. In qua mox locusta impinguata est: quia sicca Gentilitatis sterilitas pinguedine est gratiæ cælestis infusa. Capparis dissipatur; quia cum gratiam fidei vocata Gentilitas attigit, Judæa in sua sterilitate remanens, bene vivendi ordinem amisit. Hinc rursum per eumdem Salomonem dicitur: *Regem locusta non habet, & egreditur universa per turmas suas*: quia videlicet derelicta Gentilitas, aliena dum a divino regimine extitit; sed tamen ordinata postmodum contra adversantes spiritus ad fidei bellum processit.

Eccle. 12. 5.

Prov. 30. 27.

Et adulantium linguæ, quæ bonorum operum fructus devastant.

47. Locustæ vocabulo lingua adulantis exprimitur: quod exhibitæ cælitus Ægyptiæ plagæ testantur, quæ exigentibus meritis corporaliter semel illatæ sunt; sed quæ mala pravas mentes quotidie feriant, spiritaliter signaverunt. Scriptum namque est: *Ventus urens [d] levabat locustas, quæ ascenderunt super universam terram Ægypti; operueruntque universam faciem terræ, vastantes omnia. Devorata est igitur herba terræ, & quidquid pomorum in arboribus fuit*. His enim Ægyptus plagis affecta est, in quibus exteriori percussione commota, dolens que perpenderet quæ devastationis damna interius negligens tolerarct; ut dum foris perire minima, sed amplius dilecta cerneret, per eorum speciem quæ intus pertulerat, graviora sentiret. Quid autem per significationem locustæ portendunt, quæ plus quam cetera minima quæque animantia humanis frugibus nocent: nisi linguas adulantium, quæ terrenorum hominum mentes, si quando bona aliqua proferre conspiciunt, hæc immoderatius laudando corrumpunt? Fructus quippe Ægyptiorum est operatio * cenodoxorum; quam locustæ exterminant, dum adulantes linguæ ad appetendas laudes transitorias cor operantis inclinant. Herbam vero locustæ comedunt, quando adulatores quique verba loquentium favoribus extollunt. Poma quoque arborum devorant, quando vanis laudibus quorumdam jam quasi fortium & opera enervant.

Exod. 10. Vers. 13. & 14.

* Id est, inanis gloriæ cupidorum, a græca composita κενὸς ξορ.

Locusta significat etiam Christi resurrectionem.

48. Locustæ nomine per comparationem Redemtoris nostri resurrectio designatur. Unde & voce ejus per Prophetam dicitur: *Excussus sum sicut locusta*. Teneri enim se a persecutoribus usque ad mortem pertulit; sed sicut locusta excussus est; quia ab eorum manibus saltu subitæ resurrectionis evolavit.

Ps. 108. 23.

Et prædicatores.

49. Quod referri quoque ad prædicatorum numerum potest. In ipsis quippe sicut locusta excussus est; quia Judæa in sua persecutione sæviente, [e] dum per diversa fugiunt, quasi quosdam recessionis suæ saltus dederunt. Quia vero ille prædicator ad perfectionis culmen erigitur, qui non activa solummodo, sed etiam contemplativa vita solidatur: recte ipsa prædicatorum perfectio locustis exprimitur: quæ quoties se in aera attollere conantur, primum se cruribus impellentes sublevant, & postmodum alis volant. Ita nimirum sunt sancti viri: qui dum superna appetunt, primum quidem activæ vitæ bonis operibus innituntur, & tunc demum se ad sublimia per contemplationis saltum volando suspendunt. Crura figunt, & alas excrunt: [f] quia recte agendo se stabiliunt, & ad alta vivendo sublevantur. Qui in hac vita positi, diu in divina contemplatione manere non possunt: sed quasi locustarum more, a saltu quem dederant, in pedibus suis se excipiunt, dum post contemplationum sublimia, ad necessaria activæ vitæ opera revertuntur: nec tamen in eadem vita activa remanere contenti sunt. Sed dum ad contemplationem desideranter exiliunt, quasi rursus aera volantes pe-

Qui modo ad contemplativam vitam saliunt, modo resiliunt.

Sss iij.

a Germ. Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *quod ostendant*. Sic etiam Corb. German. antequam emendaretur, & scriberetur, *ostentant*.

b Turon. German. Val-cl. Ebroic. aliique Norm. *edidit* pro *edit*. Corb. German. sic etiam habebat antequam delerent syllabam *di*.

c Pratel. & al. *& dissipabitur*.

d Duo Germ. Vindoc. & Val-cl. *levavit*.

e Laud. *dum perverso*.

f Edit. *quia recta agendo stabiliuntur*.

petunt; vitamque suam quasi locustæ ascendentes descendentesque peragunt, dum sine cessatione semper & summa [a] videre ambiunt, & ad semetipsos naturæ corruptibilis pondere revolvuntur.

In pace Ecclesiæ humiles, in persecutione fortes & erecti.

50. Est adhuc aliud quod locustæ simile sanctis prædicatoribus gerunt. Matutinis namque horis, id est teporis tempore vix a terra se sublevant; cum vero æstus exarserit, tanto altius, quanto alacrius volant. Sanctus autem quisque prædicator dum quieta fidei tempora conspicit, humilis ac despectus aspicitur, & locustæ more quasi vix a terra sublevatur. Si autem persecutionis ardor [b] incaleat, corde cælestibus inhærens, mox quantæ sit sublimitatis ostendit: & pulsatus alis in altum rapitur, qui quietus in imis torpuisse videbatur. De hoc ergo equo, id est prædicatore suo, beato Job Dominus dicit; *Numquid suscitabis eum quasi locustas?* Subaudis, ut ego, qui eo illum ad altiora excitando sublevo, quo graviore persecutionis æstu excruciari permitto: ut tunc in illo robustior evigilet, cum se ei ardentior infidelium crudelitas illidit.

Sed cum multa exterius sanctus prædicator patitur, cum dira persequentium vexatione cruciatur: quis intueri valet quid est quod intus conspicit, qui tot sua exterius damna non sentit? Nisi enim essent mira quæ salubriter intus pascerent; ea proculdubio quæ admoventur exterius, usque ad cor tormenta pervenirent. Sed in arce spei se animus sublevat, & idcirco [c] objectæ obsidionis jacula minime formidat. Unde & hoc loco Dominus, ut ostendat, equus iste quam suavia jam de internis odoretur, cum tot adversa in exterioribus patitur, recte subjungit;

Ibid. *Gloria narium ejus terror,*

CAPUT XXVI. *Cum tot exterius adversa patiuntur, mira interius de æterna beatitudine odorantur.*

51 In Scriptura sacra vocabulo narium aliquando fatuitas, aliquando antiqui hostis instigatio, aliquando vero præscientia solet intelligi. Naribus namque fatuitas designatur, sicut [d] jam superius Salomone attestante docuimus qui ait: *Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra & fatua.* (*Prov. 11. 22.*) Narium nomine exhalantes insidiæ atque instigatio antiqui hostis accipitur: quod in hoc eodem libro de illo Dominus attestatur, dicens: *De naribus ejus procedit fumus.* (*Job. 41. 11.*) Ac si dicat: De perversa instigatione illius in humanis cordibus caligo nequissimæ cogitationis surgit, per quam videntium oculi tenebrescunt. Naribus quoque præscientia designatur, sicut per Prophetam dicitur: *Quiescite ab homine, cujus spiritus est in naribus ejus; quia excelsus reputatus est ipse.* Sæpe enim id quod non videmus, odore comprehendimus, ita ut nonnullæ res etiam cum longe jaceant, [e] fragrantia nobis suæ qualitatis innotescant: dumque per nares spiritum ducimus, plerumque aliqua & invisa præscimus. Redemtoris ergo nostri spiritus, esse in ejus naribus dicitur; ut videlicet scientia illius esse in præscientia designetur: quia quæcumque se scire in natura humanitatis innotuit, hæc nimirum ante secula ex divinitate præscivit. Qui unde spiritum in naribus habuerit, mox per Prophetam subjunxit, dicens: *Quia excelsus reputatus est ipse.* (*Isai. 2. 22.*) Ac si diceret: In inferioribus ventura desuper præscivit; quia ad ima de cælestibus venit. Sancti etiam viri, quia ab illo audita crediderunt, ipsi quoque jam ventura præsciunt: dumque ejus fideliter præceptis inserviunt, adventum illius spe certa præstolantur. Unde & hoc loco equi hujus naribus, prædicatoris sancti præscientia ac præstolatio designatur. Dum enim venire extremum judicium, ostendi cælestem patriam, persolvi justis præmia appetit, quasi per nares spiritum de futuris trahit.

Unde gloriatur justus, terretur peccator.

52. Sed gloria narium ejus terror est; quia visionem districti judicis, quam justus vehementer expectat, injustus venire formidat. Iste namque labores suos considerans, mercedem retributionis quærit: & causæ suæ meritum sciens, præsentiam judicis expetit, cumque ut veniat in flamma ignis, dans vindictam impiis, & contemplationis suæ speciem [f] in retributionem deferens piis, summo ardore concupiscit. Ille vero qui injustitiæ suæ meminit, venire in judicium perhorrescit, actusque suos examinari metuit: quia damnari se, si examinentur, novit. Gloria ergo narium ejus terror est; quia justus inde gloriatur, unde peccator [g] addicitur. Videamus equum quomodo de his quæ adhuc non videt, jam per nares spiritum trahit: videamus quanta gloria attollitur, cum jam ventura præstolatur. Ecce labores suos intuens prædicator egregius, dicit: *Ego jam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* (*2. Tim. 4. Vers. 6. 7. & 8.*) Ubi & apte subjungit: *Non solum autem mihi, sed & his qui diligunt adventum ejus.* (*Ibid. 8.*) Ac si dicat: Sed & omnibus, qui sibi de bona operatione sunt conscii. Adventum enim judicis non diligunt, nisi qui in causa se habere justitiæ meritum sciunt. Quia igitur unde gloriatur justus, inde terretur injustus, dicatur recte; *Gloria narium ejus terror.* Sed sanctus iste prædicator, dum venturam gloriam præstolatur, dum venire ante faciem judicis nititur, dumque a laboris sui adhuc mercede differtur, in hac vita interim positus quid agat audiamus. Sequitur:

Vers. 21. *Terram ungula fodit,*

CAPUT XXVII. *Rec. xxix. Prædicatoris officium est, in auditoribus & in scripto terrenas cogitationes effodere.*

53 Solet in equi ungula, laboris fortitudo cognosci. Quid ergo per ungulam, nisi in prædicatore sancto virtutum perfectio [h] designatur? Qua videlicet ungula terram fodit, cum de corde audientium exemplo suorum operum terrenas cogitationes ejicit. Ungula terram fodit; quia auditorum corda a secularibus curis evacuat, cum doctor bonus contemni seculum opere ostentat. Videamus Paulum terram cordis audientium qua ostensæ virtutis ungula fodiat. Ipse namque discipulis dicit: *Hæc cogitate, quæ & didicistis & accepistis & audistis & vidistis in me, hæc agite; & Deus pacis erit vobiscum.* (*Philip. 4. Vers. 8. 9. & 10.*) Et rursum: *Imitatores mei estote, fratres, sicut & ego Christi.* (*Ibid. 3. 17*) Qui igitur exemplo sui operis alios corrigit; nimirum ungula

a Editi *videre appetunt*. Mss. summa consensione, *videre ambiunt*.

b Editi cum Corb. Germ. nullo ex cet. nostris mss. consentiente, *incandescit*.

c Excusi, *objecta seditionis*. Emendavimus ex mss. duob. Germ. Norm. Vindoc. Turon. Laud. &c.

d Scilicet hujus libri cap. 2. num. 2. Vulgati autem, pro *docuimus*, habent *didicimus*, repugnantibus mss. nostris. Corb. Germ. *diximus*.

e Germ. & pl. Norm. *fragrantiam* . . . . *innotescunt*, more loquendi plane Gregoriano.

f In duob. Germ. in Oilot. Vatic. & nonnullis aliis edit. corruptissime legitur, *retributionem deferens, piissimo ardore concupiscit*. Restitutus est hic locus ex mss. Anglic. Norm. & al. In Laud. legitur, *piissimo ardore concupiscit*.

g Editi *pœna addicitur*. Redondat *pœna*, nec est in mss. De verbo *addicitur*, ejusque sensu jam dictum est lib. 2. num. 15. in notis.

h Aliqui mss. *demonstratur*.

Ver. XXIII. la terram fodit. Habemus aliud, quod adhuc subtilius de hujus ungulæ effossione tractemus. Sancti enim viri quamvis intento mentis oculo in superna evigilent, quamvis cuncta quæ in ima præterfluunt, pede rigidi contemtus calcent; ex corruptione tamen terrenæ carnis, cui adhuc illigati sunt, plerumque cogitationum pulverem in corde patiuntur. Cumque foris aliis ad appetenda cælestia persuadent, semetipsos semper intrinsecus subtili inquisitione discutiunt, ne qua immorante in se diu infima cogitatione polluantur. Equus ergo iste ungula terram fodit, cum prædicator quisque inquisitione forti terrenas in se cogitationes discutit. Equus ungula terram fodit, quando is, cui jam Dominus præsidet, quæ sibi moles congeritur ex vetusta cogitatione, considerat, seque ab illa flendo evacuare non cessat. Unde bene & Isaac apud alienam gentem puteos fodisse describitur. (Genes. 26.) Quo videlicet exemplo discimus, ut in hac peregrinationis ærumna positi, cogitationum nostrarum profunda penetremus; & quousque nobis veræ intelligentiæ aqua respondeat, nequaquam nostræ inquisitionis manus ab exhaurienda cordis terra torpescat. (Ibidem) Quos tamen puteos allophyli insidiantes replent, quia nimirum immundi spiritus cum nos studiose cor fodere conspiciunt, congestas nobis tentationum cogitationes [a] ingerunt. Unde semper mens evacuanda est, incessanterque fodienda: ne si indiscussa relinquitur, usque ad tumorem perversorum operum, cogitationum super nos terra cumuletur. Hinc ad Ezechielem dicitur: (Ezech. 8. 8.) *Fili hominis fode parietem*; id est, cordis duritiam crebris perscrutationum ictibus rumpe. Hinc ad Isaiam Dominus dicit: (Isai. 2. 10.) *Ingredere in petram, abscondere fossa humo, a facie timoris Domini, & a gloria majestatis ejus.* Petram quippe ingredimur, cum [b] cordis nostri duritiam penetramus: atque a facie timoris Domini fossa humo abscondimur, si terrenas cogitationes egerentes, ab ira districti judicis in humilitate nostræ mentis celamur. Quo enim plus terra fodiendo projicitur, eo pavimentum semper inferius demonstratur. Unde & nos si a nobis studiosius terrenas cogitationes ejicimus, quo apud nosmetipsos abscondamus, humilius invenimus.

(De imminente judicii die S. Gregorii sententia.) 54. Ecce enim quia divini judicii dies imminet, quasi ipsa jam timoris ejus facies apparet: tantoque magis necesse est, ut unusquisque illum terribilius timeat, quanto jam gloria majestatis ejus appropinquat. Quid ergo agendum est, quove fugiendum? Quo enim quis latere potest eum, qui ubique est? Sed ecce petram ingredi, fossa humo occultari præcipimur; ut videlicet cordis nostri duritiam dirumpentes, eo iram invisibilem declinemus, quo ab amore rerum visibilium apud nosmetipsos in corde subtrahimus: ut cum pravæ cogitationis terra ejicitur, mens apud semetipsam tanto tutius, quanto & humilius abscondatur. Hinc Israelitico populo per Moysen (Deut. 23. 12.) a Domino jubetur, ut cum egreditur ad requisita naturæ, mittat paxillum in balteo, & fossa humo abscondat quæ egesta fuerint. Naturæ enim corruptibilis pondere gravati, a mentis nostræ utero [c] quædam cogitationum superflua quasi ventris gravamina erumpunt. Sed portare paxillum sub balteo debemus, ut videlicet ad reprehendendos nosmetipsos semper accincti, acutum circa nos stimulum compunctionis habeamus: qui incessanter terram mentis nostræ, pœnitentiæ dolore confodiat, & hoc quod a nobis fœtidum erumpit, abscondat. Ventris quippe egestio fossa humo per paxillum tegitur, cum mentis nostræ superfluitas subtili redargutione discussa, ante Dei oculos, per compunctionis suæ stimulum celatur. Quia igitur sancti viri quæcumque inutilia cogitant, reprehendere, ac dijudicare non cessant, de equo suo Dominus dicat: *Terram ungula fodit*, id est quidquid in mente sua terrenum versari conspicit, hoc nimirum superductæ pœnitentiæ duris percussionibus rumpit. Cum vero se interius districta subtilitate dijudicant, jam nihil est quod exterius pertimescant. Tanto enim minus ad mala præsentia trepidant, quanto semetipsos plenius bonis venturis parant. Unde & subditur:

Exultat audacter, in occursum pergit armatis. (Ibidem)

(CAPUT XXVIII. Ver. XXIII. Rec. XIV. Sanctum virum nec adversa dejiciunt, nec prospera corrumpunt.) 55. Exultat audacter; quia sic adversis non frangitur, sicut nec prosperis elevatur. Adversa namque non dejiciunt, quem prospera nulla corrumpunt. Equus itaque iste & fortis & sub freno est. Ne ergo prematur adversis, habet vim fortitudinis: ne elevetur prosperis, habet pondus desuper insidentis. Decurrunt quippe tempora, sed idcirco justum trahere non valent, quia levare non possunt. Illos nimirum trahunt, quos levant: irata dejiciunt, quos blanda sustollunt. Vir autem bene Deo subditus scit inter transeuntia stare, scit inter lapsus decurrentium temporum mentis gressus figere, scit nec ad subjecta se erigere, nec ad objecta trepidare. Plerumque autem quia exerceri se utilius contritionis suæ laboribus novit, in adversis hilarescit: quæ dum constanter pro veritate patitur, augeri sibi virtutis meritum lætatur. Hinc est quod tunc Apostolos exultasse legimus, cum pro Christo illos contingit flagella tolerasse, sicut scriptum est: (Apostolorum inter flagella exultatio.) *Ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* (Act. 5. 41.) Hinc Paulus cum duris in Macedonia fuisset persecutionibus pressus, eo quod se afflictum insinuat, etiam jucundatum demonstrat, dicens: (In primis Pauli.) *Nam cum venissemus Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra.* (2. Cor. 7. 5.) Ac si aperte diceret, quia spiritus requiem habuit, dum per profectum animæ, persecutionum supplicia caro toleravit. Contra hunc itaque equum ab adversariis sanctæ Ecclesiæ parantur gladii de dolore pœnarum: parantur arma de patrociniis secularium potestatum. Solent namque hæretici potentum mundi defensionibus, quasi quibusdam armis, se tegere, solent omnes infideles prædicationem fidei excitatis etiam seculi potestatibus impugnare. (Hæretici potestatum secularium patrocinium ambiunt.) Sed equus Dei exultat audacter, & exteriora tormenta non metuit, quia internam delectationem quærit: potestatum mundi iracundiam non formidat, quia ipsius quoque vitæ præsentis desiderium per mentis excessum calcat. Hinc per Salomonem dicitur: *Non contristabit justum quidquid ei acciderit.* (Prov. 12. 21.) Hinc in eo rursum scriptum est: *Justus quasi leo confidens absque terrore erit.* (Prov. 28. 1.) In occursu bestiarum ideirco leo non trepidat, quia prævalere se omnibus non ignorat. Unde justi viri securitas recte leoni comparatur: quia contra se cum quoslibet insurgere conspicit, ad mentis suæ confidentiam redit: &

a Non pauci mss. *emergunt*. Laud. & Germ. *mergunt*. Corb. Germ. *immergunt*.

b Turon. duo Germ. ac Norm. *corporis nostri*.

c Turon. *utero*, *pœnitentiæ dolore*, *quædam*.

& scit quia cunctos adversantes superat, quia illum solum diligit, quem invitus nullo modo amittat. Quisquis enim exteriora, quæ & nolenti subtrahuntur, appetit, sua se sponte extraneo timori substernit.

Infractæ virtutis est rerum terrenarum contemtus.

a Infracta autem virtus [a] est concupiscentiæ terrenæ contemtus: quia & in alto mens ponitur, cum a rebus infimis spei suæ judicio sublevatur: atque a cunctis adversantibus tanto minus attingitur, quanto in supernis sita tutius munitur.

Justus adversantibus intrepidus occurrit.

b 56. Equus itaque iste non solum [b] contra se venientes minime metuit, sed eis etiam in occursum pergit. Unde bene hic additur: *In occursum pergit armatis*. Plerumque enim quieti atque inconcussi relinquimur, si obviare pravis

c [c] pro justitia non curamus. Sed si ad æternæ vitæ desiderium animus exarsit, si jam verum lumen intrinsecus respicit, si in se flammam sancti fervoris accendit: inquantum locus admittit, inquantum causa exigit, debemus pro defensione justitiæ nosmetipsos objicere; & perversis ad injusta erumpentibus, etiam cum ab eis non quærimur, obviare. Nam cum justitiam, quam nos

d amamus, in aliis feriunt, nos nihilominus sua [d] percussione confodiunt, etiam si venerari videantur. Quia ergo vir sanctus pravis ac male agentibus sese etiam cum non quæritur opponit, recte de equo Dei dicitur: *In occursum pergit armatis*.

S. Pauli exemplo.

57. Intueri libet illum sessoris sui calcaribus excitatum contra armatos hostes, quantus Paulum fervor accenderat, quando eum Ephesi ad irrumpendas theatri turbas zeli flamma rapiebat. Scriptum quippe est: *Repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum: & impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum,* [e] *rapto Caio & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli*. Atque mox subditur: *Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli. Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum, rogantes ne se daret in theatrum*. In quibus profecto verbis agnoscimus quo impetu contra cuneos adversantes irrueret, nisi eum per amicos & discipulos caritatis frena tenuissent.

Act. 19. 28. 29.

e

Declinandum tamen aliquando prudenter periculum.

2. Cor. 11. 32. 33.

58. Sed si obviare hostibus, si ultro pugnam petere, si nosmetipsos semper relinquere in cursu nostri fervoris debemus, quid est quod idem prædicator egregius de semetipso fatetur, dicens: *Damasci præpositus gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet, & per fenestram in sporta demissus sum per murum, & sic effugi manus ejus?* Quid est quod equus iste modo sponte armatorum cuneos impetit, & modo se ab armatis hostibus quasi trepidus abscondit: nisi hoc, quod necesse est ut in ejus artificiosa virtute discamus adversariorum pugnam & constanter aliquando appetere, & prudenter aliquando declinare? Necesse quippe est, ut per omne quod agimus, in mentis trutina positum hinc pondus, illinc fructum nostri laboris æstimemus: & cum pondus fructum superat, laborem quisque innoxie declinet; dummodo se in aliis exerceat, in quibus lucro fructuum pondus laboris vincat. Cum vero subsequenti quantitate fructuum, mensura laboris aut æquatur, aut vincitur, [f] labor non sine gravi culpa declinatur.

Ver. xxiv. Si ex illo periculo modicus tantum fructus speretur,

f Hoc Paulus exemplo docuit.

Unde prædicator sanctus, cum Damasci valde obstinatas mentes persequentium cerneret, eorum noluit adversitati confligere: quia & semetipsum, quem profuturum multis noverat, vidit posse deficere, & aut nullis se ibi, aut paucis prodesse. Secessum ergo a certamine petiit, & pugnaturum felicius ad alia se bella servavit. Non enim loco virtus, sed locus virtuti defuit: & idcirco fortissimus miles ab obsidionis angustia, certaminis campum quæsivit. Ubi autem subjuganda Regi proprio multa adversariorum colla conspexit, subire bellum vel cum morte non timuit: sicut ipse cum Jerosolymam pergeret, eumque discipuli, passione illius per prophetiam præscita, prohiberent, sibimetipsi attestatur, dicens: *Ego non solum alligari, sed & mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Domini Jesu. Neque enim facio animam meam pretiosiorem quam me*. Qui igitur hic hostiles cuneos etiam præscita passione sua imperterritus petiit, illic de dispensatione fuisse edocuit, non de timore quod fugit.

Act. 21. 13.

Ibid 20. 24.

Cavendum ne timore potius quam cauta dispensatione fugiamus.

59. Qua in re pensandum est, quia ille labores quosdam per dispensationis judicium laudabiliter declinat, qui pro Deo majores alios fortiter tolerat. Nam sæpe ab hominibus timor debilis, cauta dispensatio vocatur: & quasi prudenter impetum declinasse se asserunt, cum fugientes turpiter in terga feriuntur. Unde necesse est ut in causa Dei, cum res dispensationis agitur, metus cordis subtilissima liberatione pensetur: ne per infirmitatem timor subrepat, & sese per dispensationis imaginem, rationem confingat; ne culpa se prudentiam nominet: jamque nec ad pœnitentiam animus redeat, quando hoc quod inique perpetrat, virtutem vocat. Restat igitur ut in dubiis quisque deprehensus, cum qualibet sibi adversitas imminet, prius intra semetipsum contra formidinem & præcipitationem pugnet: quatenus nec formidolose se subtrahat, nec præcipitanter opponat. Valde enim præceps est, qui semper se adversis objicit; & valde pavidus, qui semper abscondit.

Peritus dux hosti exercitum nec semper admovet, nec semper subducit.

60. Sed hæc melius in bellis spiritalibus discimus, si formam exercitii a corporalibus bellis trahamus. Non enim ille dux sapiens est, qui semper contra hostiles cuneos exercitum præceps admovet: neque ille dux fortis, qui semper hunc ab hostis facie cavendo subducit. Scire namque dux debet modo ab hostili impetu exercitum caute subtrahere, modo hostem circumfusis cornibus coarctare. Quod nimirum sollicite perfecti prædicatores exhibent, cum modo persecutionis rabiem declinantes, noverunt sapienter, sed non enerviter cedere: modo autem persecutionis impetum contemnentes, noverunt ei fortiter, sed non præcipitanter obviare. Quia autem sanctus vir cum congruum cernit, ictibus pectus objicit, & venientia jacula vel moriens retundit, recte dicitur: *In occursum pergit armatis*. De quo adhuc bene subditur:

Contemnit pavorem, nec cedit gladio. Vers. 22.

61. Vi-

a Gussanvil. & plur. edit. cum mss. Germ. *est concupiscentia vitæ æternæ, terrenæ contemtus*. Vet. edit. Paris. & Basil. consentiunt mss. Anglic. Norm. Vindoc. Corb. German. Turon. Laud. &c. quos sequimur.
b Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *contra sævientes*.
c Vulgati *per justitiam*. Nostram lect. depromsimus ex mss. Longip. Laud. Turon. Val-cl. duob. Germ. & plur. Norm.
d Excusi *persecutione*. Potior lectio mss. Vindoc. Turon. duor. Germ. Norm. Val-cl. quam sequimur.
e Turon. duo Germ. & Val-cl. *rapto Gaio*.
f Vindoc. *labor in fine gravi culpa declinatur*. Turon. *labor fine gravi culpa declinatur*.

CAPUT XXIX. Paulus pavorem omnem, omnem hostilem impetum despexit. Rom. 8. 35.

61. Videamus quomodo pavorem despiciat, A qui ipsos adversariorum gladios enumerans calcat. Ait enim: *Quis nos separabit a caritate Dei? tribulatio an angustia, an fames, an persecutio?* In pavore autem ventura pœna metuitur: in gladio vero jam dolor de præsenti percussione sentitur. Quia ergo vir sanctus ventura adversa non metuit, pavorem despicit: quia vero nec superveniente percussione vincitur, nequaquam gladiis cedit. Contra hunc itaque equum tot sunt gladii hostium, quot genera persecutionum; quæ cuncta obvians superat, quia amore vitæ sese ad interitum parat. Sed quia tam robustissimum pectus quomodo se jaculis opponat audivimus; nunc quid ab adversariis agatur audiamus. Se- B quitur:

Vers. 23.

Super ipsum sonabit pharetra.

CAPUT XXX. Vicit hostes ad dolos, sed incassum confugiunt.

62. In Scriptura sacra pharetræ nomine aliquando justum Dei occultumque [a] consilium: aliquando vero clandestina pravorum machinatio designatur. Per pharetram justum Dei occultumque consilium exprimitur, sicut idem beatus Job superiore parte testatur, dicens: *Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me.* (a Job. 30. 11.) Id est, occultum suum consilium detexit, & publica me percussione vulneravit. Sicut enim in pharetra sagittæ, sic in occulto Dei consilio latent sententiæ: & quasi ex pharetra sagitta educitur, quando ex occulto consilio apertam Deus sententiam jaculatur. Pharetræ quoque C nomine pravorum machinatio designatur, sicut per Prophetam dicitur: *Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde.* (Ps. 10. 3. Vet. xxv.) Iniqui enim cum dolos, quos bonis excogitant, secretis machinationibus occultant, quasi in pharetra sagittas parant, & in hac præsentis vitæ caligine, velut in obscuro, rectos corde feriunt; quia malitiosa eorum jacula & sentiri per vulnus possunt, & tamen venientia deprehendi non possunt. Igitur quia equus Dei nulla adversitate terretur, eique quo magis obviatur, eo vi intentionis suæ super armatos hostes ferventior ducitur: persecutores ejus, qui se etiam ferientes vinci sentiunt, turbati ad consilium revertuntur, dolos præparant, & velut D ex longinquo mittendo vulnera occultant. Unde nunc recte dicitur: *Super ipsum sonabit pharetra:* (Rec. xv.) ut eum ex abscondita machinatione longe feriant, cui apertis congressionibus inaniter appropinquant. Hæc tunc super equum Dei pharetra sonuerat, cum quadraginta viri, qui in ejus mortem conjuraverant, educi de carcere Paulum quærebant: ut consiliorum suorum ictibus [b] quasi clam sagittarum (Act. 23. 16.) dolo interficerent, quem congressione persecutionis publicæ superare nequaquam possent. Pharetra ergo sonuit; quia occultæ machinationis ad Paulum causa pervenit.

Artes suas aliquando occultant, aliquando, ut incutiant terrorem, ostentant.

63. Quamvis si vigilanter quærimus, adhuc in pharetræ sonitu aliquid subtilius invenimus. Sæpe E enim adversarii consilia contra bonos ineunt, pravis inventionibus innituntur, ad excogitandos dolos se conferunt: sed tamen qui eosdem dolos prodere bonis debeant, ipsi instituunt, latenter ipsi transmittunt: ut credulis suppliciorum præparatio dum quasi furtim innotescitur, amplius timeatur; & audientis animum plus suspecta vulnera, quam percepta perturbent. In pharetra enim sagittæ A dum latent & sonant, mortem etiam non visæ denuntiant. Pharetra ergo contra equum sonitum reddit, cum contra prædicatorem sanctum occulta pravorum machinatio consilium suum, quod fraudulenter operit, fraudulentius innotescit: ut præmissis minis quasi ex sonitu pharetræ terreat, cum prædicator Dei apertas contumelias velut cominus ferientia jacula non formidat. Cum vero eisdem minis minime terretur, mox persecutorum crudelitas ad supplicia manifesta perducitur. Unde bene postquam dictum est: *Super ipsum sonabit pharetra,* illico additur:

(c Ibidem.)

[c] *Vibrabit hasta.*

CAPUT XXXI. A minis ad aperta supplicia prorumpunt.

64. Contra prædicatorem Dei post pharetræ so- B nitum hasta vibratur, quando post terrores exhibitos e vicino jam feriens aperta pœna producitur. Prædicatores autem sancti, cum pro defensione fidei supplicia subeunt, ad eamdem fidem, quos valent, rapere & inter verbera non desistunt: & cum patienter vulnera suscipiunt, prudenter contra corda infidelium sagittas prædicationis reddunt. Unde nonnumquam agitur, ut ipsi qui in persecutione sæviunt, non tam doleant quod cor prædicatoris non emolliunt, quam quod per ejus verba etiam alios amittant. Quia igitur eum feriendo non superant, ne fortasse & alii qui illum audiunt, [d] se derelinquant; mox contra loquentis verba scutum responsionis parant. Unde cum di- C ceret: [e] *Vibrabit hasta;* recte subjungit:

(e Ibidem.)

Et clypeus.

Rationes quas opponunt, etiam quærunt.

65. Persecutor enim sæviens postquam prædicatoris corpus supplicio percutit, [f] auditorum cor quasi clypeo verbis suæ disputationis munit. Vir igitur sanctus ut feriri debeat, hasta vibratur: sed ne audiri possit, clypeus opponitur. Habent namque defensores Dei in prælio sagittas suas, quas eo citius in auditorum corda injiciunt, quo illas de spiritali arcu, id est de intima cordis tensione distringunt. His quippe se in bello fidei Paulus armaverat, cum dicebat: *Laboro usque ad vincula quasi male operans; sed verbum Dei non est alligatum.* (2. Tim. 2. 9.) Ac si diceret: D Hastæ quidem suppliciorum ferior, sed tamen verborum sagittas amittere non desisto. Vulnera crudelitatis accipio, sed cor infidelium vera loquendo transfigo. Dicatur ergo: *Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta & clypeus.* Contra equum quippe Dei, quia pravorum consilia perstrepunt, pharetra sonat: quia aperta pœna exquiritur, hasta vibratur: quia vero ei etiam disputatione resistitur, clypeus antefertur. Sed numquid a fervore suo per ista compescitur? Vir enim sanctus quo majore persecutione premitur, eo ad prædicandam veritatem acrius instigatur; & cum patienter persecutores tolerat, ardenter ad se [g] auditores trahere festinat. Unde & bene adhuc de E equo Dei subditur:

Vers. 24.

Fervens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem.

CAPUT XXXII. Despectis illorum conatibus, pius prædicator peccatorum conversioni semper insudat.

66. Primo namque peccanti homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis.* (Genes. 3. 19.) Tubæ autem clangunt, cum hujus seculi potestates loqui sanctos terribiliter prohibent. Quia igitur prædicator zelo sancti Spiritus inflammatus, vel inter supplicia positus, quoslibet peccatores ad se trahere non desistit, fer-

a Laud. *judicium.* Et infra, *ex occulto judicio.*
b Corb. Germ. Vindoc. Ebroic. ac Norm. *quasi saltem.*
c Val-cl. *Vibrabitur hasta.* Et sic inferius. Confirmatur hæc lectio ex sequentibus: *post pharetræ sonitum hasta vibratur.* Laud. *Vibrabit hastam.*
d Vindoc. Pratel. & plur. Norm. *delinquant.*
e Laud. *Vibrabit hastam . . . . . & clypeum.*
f Laudun. *Auditorum cor quasi clypeo vibratur, sed ne audiri possit, clypeus opponitur:* mendose.
g Laud. & Val-cl. *adjutores.*

vens proculdubio terram sorbet: quia vero persecutorum minas minime formidat, clangorem tubæ sonare non reputat. Tuba enim, quæ discrimen belli denuntiat, quid est aliud quam vox secularium potestatum, quæ contemta resistentibus mortis certamen parat? A

Exemplum Apostolorum. Act. 5. 40. 67. Hæc a principibus sacerdotum tuba sonuerat, cum flagellatos Apostolos de Deo loqui prohibebant, sicut scriptum est: *Cæsis denuntiaverunt, ne loquerentur in nomine Jesu*. Sed videamus quomodo equum Dei clangor tubæ non terreat. Ait Ibid. 29. Petrus: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Act. 4. 20. Qui aliis quoque persequentibus dicit: *Non enim possumus quæ vidimus & audivimus, non loqui*. a [a] Equus ergo Dei clangorem tubæ non metuit: B quia prædicator egregius despectis potestatibus seculi, nullos minarum sonitus pertimescit.

Præsertim S. Pauli. 68. Videamus alium equum Dei quomodo terram sorbeat, quomodo nullus eum tubæ terror attingat. Act. 14. v. 18. 19. 20. 21. Scriptum est: *Supervenerunt quidam ab Antiochia & Iconio Judæi, & suasis turbis, lapidantes Paulum traxerunt extra civitatem, æstimantes eum mortuum esse. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem: & postero die profectus est cum Barnaba in Derben. Cumque evangelizassent civitati illi, & docuissent multos, reversi sunt Lystram & Iconium & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum*. C Perpendamus ergo quæ hunc possent equum minæ compescere, quando eum ab intentione sua non valet mors ipsa prohibere. Ecce lapidibus obruitur, nec tamen a veritatis sermone removetur. Occidi potest; superari non potest: velut extinctus extra urbem projicitur, sed intra urbem die alio illæsus prædicator invenitur. O quam fortis huic viro inest infirmitas! o quam victrix pœna! o b quam dominatrix patientia! [b] Ad agendum repulsione provocatur, ad prædicandam salutem plagis eruditur, ad propellendam laboris lassitudinem pœna refovetur. Quæ ergo hunc adversitas superet, quem pœna fovet? Sed equus iste c Dei & pharetræ sagittas despicit, [c] quia malitiæ consilia contemnit: vibratam hastam superat, quia & contra apertæ persecutionis vulnera pe- D ctus firmat: oppositum clypeum rumpit, quia disputationem resistentium ratiocinando subigit: terram sorbet, quia peccatores in suum corpus exhortando convertit: clangorem buccinæ sonare non reputat, quia vocem quamlibet terribilis prohibitionis calcat. Minus est autem quod dicitur, quia fortis perseverat in laboribus: adhuc, quod majus est, exultat in adversis. Unde sequitur:

Vers. 25. *Ubi audierit buccinam, dicit, Vah.*

CAPUT XXXIII.

Rec. xvi. Sancti, imminento certamine, licet mortis metu concutiantur, de futuro tamen præmio gaudent.

96. Quibus profecto verbis & illud ostenditur: quod hoc loco a Domino de equo irrationabili nil dicatur. Neque enim vah dicere brutum animal potest: sed dum asseritur dicere, quod omnino E dicere non valet, innuitur quem designet. Vah quippe sermo exultationis est. Equus ergo audita buccina, vah dicit; quia fortis quisque prædicator cum certamen passionis sibi propinquare [d] conside- d rat, de exercitio virtutis exultat: nec terretur pugnæ periculo, quia victoriæ lætatur triumpho. A Equo itaque est vah dicere, [e] prædicatorem sanctum de ventura passione gaudere. e Vet. xxvi. Sed si prædicator fortis gloriam passionis appetit; si discrimen mortis subire pro Domino lætus quærit: quid est quod ipsi fortissimo prædicatori, qui ex robusto corde virtutem [f] traxit in nomine, Petro Veritas f dixit: *Cum senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo non vis*. Joan. 21. 18. Quomodo de passione gaudet, qui cinctus ab alio, ire quo ducitur non volet? Sed si pensamus qualiter animos appropinquante passione & mortis metu quatitur, & tamen de venturo regni præmio lætatur, intelligimus quomodo gloriosi certaminis subire periculum volens nolit: quia & in morte considerat quod B tolerans paveat, & in fructu mortis aspicit quod appetens quærat.

Paulus amat quod refugit, fugere videtur quod amat. 70. Videamus Paulum quomodo amet quod refugit: quomodo refugiat quod amat. Ait enim: Philip. 1. 23. *Desiderium habens dissolvi, & cum Christo esse*. Et: Ibid. 21. *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum*. Et tamen dicit: 2. Cor. 5. 4. *Qui sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus gravati; eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est a vita*. Ecce & mori desiderat, & tamen carne exspoliari formidat. Cur hoc? Quia etsi victoria in perpetuum lætificat, ipsa nihilominus ad præsens pœna perturbat: & quamvis vincat amor sub- C sequentis muneris, tangit tamen non sine mœrore animum pulsus doloris. Sicut enim vir fortis, cum vicino jam belli certamine armis accingitur, & palpitat & festinat, tremit & sævit; quasi pavere per pallorem cernitur, sed per iram vehementer urgetur: ita vir sanctus, cum passioni se propinquare conspicit, & naturæ suæ infirmitate concutitur, & spei suæ soliditate roboratur; & de vicina morte trepidat, & tamen quod moriendo verius vivat, exultat. Ad regnum quippe non potest nisi interposita morte transire: & idcirco confidendo quasi ambigit, & quasi ambigendo confidit; & gaudens metuit, & metuens gaudet: quia scit quod ad bravium quietis non perveniat, nisi hoc quod interjacet, cum labore transcendat. Sic nos, cum morbos a corpore re- D pellere cupimus, tristes quidem amarum purgationis poculum sumimus: certi autem de subsequenti salute gaudemus. Quia enim pervenire corpus aliter ad salutem non valet, in potu libet etiam quod tædet. Cumque amaritudini inesse vitam animus conspicit, mœrore turbatus hilarescit. Dicatur ergo: *Ubi audierit buccinam, dicit, Vah*: quia prædicator fortis cognito certaminis nuntio, etsi ut homo [g] ad vim persecutio- g nis trepidat, per spei tamen certitudinem ad præmium remunerationis exultat. Sed nequaquam ad hoc passionis bellum inconcussus existeret, nisi eamdem passionem intenta cogitatione meditando præveniret. Malum namque quod consilio præve- E nitur, decertanti contra se animo ex ratione subjicitur: quia tanto quisque minus adversitate vincitur, quanto contra illam præsciendo paratus invenitur. Sæpe enim grave timoris pondus usu levigatur: sæpe mors ipsa sicut inopinata perturbat, ita deliberatione præventa lætificat. Unde & recte de hoc equo subjungitur:

Pro-

a Ita plerique mss.
b Vet. edit. ac recentiores, *ad arguendum*. Placet magis, *ad agendum*, ut habent mss. Ebroic. aliique Norman. duo Germ. Vindoc. Val-cl. &c.
c Laudun. *quia mala vitæ consilia contemnit*. Duo Germ. paulo ante sic habent: *equus Dei est & pigr.*
d Laudun. *desiderat*.
e Turon. pler. Norm. Laud. Val-cl. Germ. duo, *Prædicatori sancto de*.
f Ita mss. Gorb. Germ. Norm. Turon. Vindoc. & Laud. Germ. habet *traxit, nomine, &c.* Editi vero, *traxit nominis*.
g Editi tum vet. tum recent. cum duob. Germ. *ad vim percussionis*. melius, *persecutionis*, in Ebroic. aliisque Norm. Vindoc. Laud. &c.

Ibidem. Ad reportandam victoriam certamen prævideatur.

Procul odoratur bellum.

71. Ac si apertius dicatur: Idcirco [a] quodlibet certamen exsuperat, quia mentem certamini ante certamen parat. Bellum quippe procul odorari, est adversa quæque longe adhuc posita cogitando prænoscere, ne fortasse valeant improvisa superare. Hoc bellum procul odorari discipulos Paulus admonebat, cum diceret: *Vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi vos probate.* (2. Cor. 13. 5.) Ac si aperte præciperet, dicens: Persecutionum certamina ad mentem reducite, & cordis vestri intima atque occulta pensantes, quales inter supplicia existere valeatis, invenite. Hoc bellum sancti viri procul odorantur, quando & in pace universalis Ecclesiæ positi, vel hereticorum bella, vel imminentia ab in- B fidelibus persecutionum tormenta conspiciunt. Qui dum recte vivunt, sæpe pro bonis mala recipiunt, detractionum contumelias æquanimiter ferunt; ut si persecutionis occasio suppetat, tanto illos fortiores aperti hostes inveniant, quanto eos & intra Ecclesiam falsorum fratrum jacula non expugnant. Nam qui a statu patientiæ ante linguarum vulnera corruit, ipse sibi testis est, quia contra [b] manifestæ persecutionis gladios non subsistit. Quia ergo vir Dei exercitatus præsentibus contra ventura, & exercitatus minimis contra majora nititur: recte de equo Dei dictum est, quod bellum procul odoratur. Sequitur:

Ibidem. CAPUT XXXIV. *Subodorandum quid auctores errorum, quid turba ipsis subdita possint insanire.*

Exhortationem ducum, & ululatum exercitus. C

72. Duces adversæ partis, sunt erroris auctores, de quibus per Psalmistam dicitur: *Effusa est [c] contentio super principes eorum, [d] & seduxerunt eos vana eorum, & errare fecit eos in invio, & non in via.* (Psal. 106. 40.) De quibus per semetipsam Veritas dicit: *Cæcus si cæco ducatum [e] præbet, ambo in foveam [f] cadunt.* (Matth. 15. 14.) Hos autem duces exercitus sequitur, pravorum scilicet turba, quæ iniquis eorum præceptionibus famulatur. Notandum quoque, quod duces exhortari, exercitum vero dicit ululare: quia videlicet hi, qui infidelibus vel hæreticis præsunt, prava quæ teneri præcipiunt, quasi ex ratione persuadent, Turba vero eis subdita, quia sine judicio eorum voces sequitur: dum per D confusionis insaniam perstrepit, bestiali mente ululare perhibetur. Lupis quippe proprie ululatus convenit. Et quia catervæ reproborum contra vitam moresque fidelium sola rapacitate inhiant, quasi per ululatum clamant. (VERS. XXVII) Equus ergo Dei exhortationem ducum, & ululatum exercitus procul odoratur, dum sanctus quisque prædicator longe ante considerat, quid vel auctores errorum contra electos valeant præcipere; vel turba eis subdita quam possit immaniter insanire. Hanc exhortationem ducum odorabatur Paulus, cum diceret: *Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.* (Rom. 16. 18.) Hunc ululatum exercitus odorabatur, dicens: *Intrabunt* E *post discessionem meam lupi graves in vos.* (Act. 20. 29.) Exhortationem ducum odoratus est Petrus, cum de quibusdam discipulos admoneret, dicens: *In avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur.* (2. Pet. 2. 3.) Ululatum quoque exercitus odorabatur, cum præ- A mitteret, dicens: *Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphematur.* (Ibid. v. 2.)

Rec. xvii. Fidelibus accommodantur, quæ de prædicatoribus & doctoribus sunt dicta.

73. Igitur quia sanctus quisque prædicator atque in persecutionis bello dux fidei, qualem se possit exhibere narravimus; nunc sub hujus equi specie unumquemque Christi militem describamus: ut & qui ad prædicationis culmen necdum se pervenisse considerat, hac tamen voce Dominica, si jam bene vivere cœperit, expressum se esse cognoscat: quatenus hinc colligat quantum Deo notus sit, si ad majora pervenerit, quem signanter Deus eloqui nec in minimis prætermittit. Singula itaque quæ de equo dicta sunt repetentes, intimemus quomodo miles Dei a primæva conversatione proficiat, quomodo a minimis ad majora succrescat, vel quibus gradibus ab infimis ad superna perveniat. Dicatur ergo:

Nunquid præbebis equo fortitudinem: aut circumdabis collo ejus hinnitum? (Vers. 19.)

CAPUT XXXV. *Militem Dei primum armet fides.*

74. Unicuique animæ, [g] cui Dominus misericorditer præsidet, ante omnia fidei fortitudinem præbet, de qua Petrus ait: *Adversarius vester diabolus, sicut leo rugiens, circuit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide.* (1. Pet. 5. 8.) Huic autem fortitudini hinnitus jungitur, dum fit quod scriptum est: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* (Rom. 10. 10.) Sequitur:

Numquid suscitabis eum quasi locustas? (Vers. 20.)

CAPUT XXXVI. VERS. XXVIII. *Dei erga incipientes indulgentia.*

75. Unusquisque qui Deum sequitur, in ipso suo exordio ut locusta suscitatur; quia etsi in quibusdam actionibus locustarum more flexis poplitibus terræ inhæret, in quibusdam tamen expansis alis sese in aera suspendit. Conversionum quippe initia, bonis moribus malisque permixta sunt; dum & nova jam per intentionem agitur, & vetus adhuc vita ex usu retinetur. Tanto autem minus [h] permixtis interim malis lædimur, quanto contra illa quotidie sine cessatione pugnamus. Nec suos nos jam culpa vindicat, cujus pravo usui [i] nostra sollicite mens resultat. Minus itaque nobis inchoantibus terrena opera officiunt; quia in nobis diutius demorari prohibentur. Proinde quoniam in ipso nostræ conversionis initio infirma quædam pie de nobis Dominus tolerat, ut nos quandoque ad cælestia ex perfectione perducat, quasi locustas nos in exordio suscitat: quia etsi in volatu virtutis sublevat, non tamen de terreni operis casu desperat. Sequitur:

Gloria narium ejus terror. (Ibidem.)

CAPUT XXXVII. *Inchoantes inter spem & metum positi.*

76. Pro eo quod non visa res odore deprehenditur, non immerito narium nomine, spei nostræ cogitationes exprimuntur: quibus venturum judicium, quod etsi oculis adhuc non cernimus, jam tamen sperando prævidemus. Omnis autem qui bene vivere incipit, audiens quod per extremum judicium justi ad regnum vocentur, hilarescit: sed quia quædam mala adhuc [k] ex reliquiis sibi inesse considerat, hoc ipsum judicium, de quo exultare inchoat, appropinquare formidat. Vitam quippe suam bonis malisque permixtam conspicit, & cogitationes suas aliquo modo spe & ri-

a Vindoc. *quodlibet bellum.*

b Ita mss. Norm. Regii, duo Germ. Editi vero etiam vetustiores *manifestæ percussionis*. Lectionem nostram optimam esse persuadent superiora: *ut si persecutionis occasio suppetat, &c.*

c Ex Hebr. textu & Græca translat. legendum foret, *contemtio*. Sed propter unanimem, tum excusorum, tum manu exaratorum, (si Corb. Germ. excipias in quo secunda manu legitur, *contemptio*) codicum consensum, priorem lectionem retinuimus, quam aliunde a nonnullis usurpatam scimus in Psalmorum expositione.

d Vindoc. Laud. Corb. Germ. Val-cl. Pratel. Utic. *seduxerunt eos in invio, &c.*

e Laud. & duo Germ. *præstet.*

f Duo Germ. & Val-cl. *cadent.*

g Vindoc. *misericorditer Dominus præsidens.*

h Pratel. *permixti interim malis.*

i Al. *nostra sollicita mens*. Priorem lect. habent Turon. Laud. & Corb. Germ.

k Fortasse melius in Pratel. *ex reliquis*, & in Germ. *ex reliquo*, Verum cum in aliis legatur, *ex reliquiis*, quod etiam habent editi omnes, nihil mutandum in textu judicavimus.

more confundit. Nam cum audit quæ sint regni A gaudia, mox mentem lætitia sublevat: & rursum cum respicit quæ sint gehennæ tormenta, mox mentem formido perturbat. Bene ergo gloria narium ejus terror dicitur; quia inter spem & metum positus, dum futurum judicium mente conspicit, hoc ipsum timet unde gloriatur. Ipsa ei sua gloria terror est: quia inchoatis jam bonis spe de judicio lætus est; & necdum finitis omnibus malis, perfecte securus non est. Sed inter hæc sollicite ad mentem revertitur, procellas tantæ fortitudinis renuens, seque in solius pacis tranquillitate disponens, totis viribus a districto judice inveniri liber conatur. Servile quippe æstimat Dominicam præsentiam formidare: B ac ne conspectum patris metuat, illa agit per quæ se filium recognoscat. Discit ergo judicem tota expectatione diligere: atque, ut ita dixerim, timendo renuit timere. Oriri autem cordi formidinem pro carnali actione considerat: & idcirco ante omnia carnem [a] forti edomatione castigat. Unde postquam dictum est: *Gloria narium ejus terror*; recte subjungitur:

Vers. 21. CAPUT XXXVIII. Propter certamina carnis, quam idcirco fortiter edomant.

Terram ungula fodit.

77. Ungula namque terram fodere, est districta abstinentia carnem edomare. Quo autem plus caro premitur, eo de cælesti spe animus securius lætatur. Unde effossa terra apte subnectitur: *Exultat audacter*. Quia enim valenter reprimit quod C pugnat, audacter exultat de his, quæ in æterna pace desiderat: tantoque mens melius ad superna appetenda componitur, quanto ab illicitis arctius corpus edomatur. Unde recte per Salomonem dicitur: *Diligenter exerce agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam*. (Prov. 24. 27.) Ille quippe bene mentis domum ædificat, qui prius agrum corporis a spinis vitiorum purgat: ne si desideriorum sentes in carnis agro proficiant, intus tota virtutum fabrica fame boni operis crescente destruatur. In ipso autem quisque belli certamine positus, tanto subtilius fraudem hostium conspicit, quanto & districtius corpus proprium quasi quemdam hostium adjutorem premit. Unde & post contritionem D corporis, post lætitiam cordis recte subjungitur:

Ibid. CAPUT XXXIX. Hostis insidias & dolos explorant.

In occursum pergit armatis.

78. Hostes armati, sunt immundi spiritus, innumeris contra nos fraudibus accincti. Qui cum suadere nobis iniqua nequeunt, ea sub virtutum specie nostris obtutibus opponunt, & quasi sub quibusdam armis se contegunt, ne in sua malitia a nobis nudi videantur. Quibus armati hostibus in occursum pergimus, quando eorum insidias longe prævidemus. Effossa igitur terra armatis hostibus in occursum pergere, est edomita carnis superbia, dolos immundorum spirituum mirabiliter explorare. Effosa terra armatis hostibus in occursum pergere, est devicta carnali nequitia contra E spiritalia vitia certamen subire. Nam qui adhuc secum enerviter pugnat, frustra contra se bella extra posita suscitat. Qui enim semetipsum carnalibus subjugat, quomodo spiritalibus vitiis resultat? Aut quomodo de labore externi certaminis triumphare appetit, qui adhuc apud semetipsum domestico libidinis bello succumbit?

Ver. XXIV. Et in alienis etiam cordibus præveniunt.

79. Vel certe armatis hostibus in occursum pergimus, quando per exhortationis studium, eorum insidias & in alieno corde prævenimus. Quasi enim ex loco in quo fuimus, ad locum alium obviam hostibus venimus, quando nostra cura ordinate postposita, accessum immundorum spirituum a proximi mente prohibemus. Unde fit plerumque, ut hostes callidi militem Dei jam de intestino bello victorem, tanto de semetipso terribilius tentent, quanto illum contra se & in alieno corde prævalere fortiter vident: ut dum illum ad se tuendum revocant, aliena corda liberius quæ exhortatione ejus protegebantur, invadant. Cumque eum superare non possint, saltem occupare conantur; quatenus dum miles Dei de semetipso concutitur, non ipse, sed is quem defendere consueverat, perimatur. Sed mens in Deum immobiliter fixa, [b] tentationum spicula despicit: nec cujuslibet terroris jacula pertimescit. Supernæ enim gratiæ fretus auxilio, sic vulnera infirmitatis suæ curat, ut aliena non deserat. Unde & bene de hoc equo subjungitur:

Vers. 22. CAPUT XL. Ejusdem minas contemnunt.

Contemnit pavorem, nec cedit gladio.

80. Contemnit pavorem; quia nullius tentationis formidine ad hoc usque terretur ut taceat. Nec cedit gladio: quia etsi violenta illum tentatio percutit, a cura tamen proximi non repellit. Unde & Paulus exemplum nobis invictæ conversationis insinuans, & quos ab hoste gladios suscipiat dicit, & quomodo eisdem gladiis non cedat ostendit. Omni enim jam carnalis operis pugna superata carnalis tentationis gladium ab hoste susceperat, qui dicebat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*, [c] *& captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis*. (Rom. 7. 23.) Sed eidem gladio, quem in se vicerat, etiam in aliis non cedebat, cum profecto proximis diceret: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis ejus*. (Rom. 6. 12.) Et rursum: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam*. (Coloss. 3. 5.) Gravis illum tentationum gladius feriebat, de quibus ipse ait: *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi: ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui*, (2. Cor. 11. 23.) & cætera, quæ ipse tolerare potuit, & nos enumerare lassamur. Sed quomodo eidem gladio in proximi dilectione non cedat, post multa ipse subjungit: *Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum*. (Ibid. 28.) Equus ergo Dei gladio percutitur, nec tamen percussione eadem a cursu prohibetur; dum fortis spiritalis certaminis miles & ipse vulnera ab hoste suscipit, & tamen ad salutem alios stringit. Sed erga tam durum cælestis militis pectus antiquus hostis tanto acutiora spicula perquirit, quanto se despici robustius conspicit. Unde & sequitur:

Vers. 23. CAPUT XLI. Ver. XXX. Sæpe qui aliis regendis præsunt, gravioribus a Diabolo tentationibus exercentur.

Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta & clypeus.

81. Quia enim videt sanctæ mentis studium contra se & aliis prodesse, multiplicata hanc satagit tentatione [d] confodere. Unde sæpe contingit, ut hi qui regendis aliis præsunt, tentationum certamina fortiora patiantur: quatenus corporalium more bellorum dum dux ipse ad fugam vertitur, resistentis exercitus constipata unani-

a Vallicel. & Laud. *forti dominatione*.
b Editi recent. cum Germ. *tentationum impetum*. Cæterimus mss. multitudini, *spicula*, non *impetum* habentium.
c Vindoc. Laud. Val-cl. duo Germ. *& captivitatem me*.
d Duo Germ. & Turon. *confundere*.

Modo aperta vi, modo fraude & dolo.

unanimitas sine labore dissipetur. Hostis itaque callidus contra cælestem militem diverse percussionum vulnera exquirens, modo ex pharetra per insidias eum sagitta vulneret, modo ante ejus faciem hastam vibrat: quia videlicet vitia & alia sub virtutum specie contegit, & alia ut sunt aperta ejus oculis opponit. Ubi enim infirmeri Dei militem conspicit, illic fraudis velamina non requirit. Ubi autem sibi resistere fortem considerat, illic contre vires proculdubio dolos parat. Nam cum infirmum quempiam in carnis illecebra videt, eperte speciem corporis quæ concupisci valeat, ejus obtutibus objicit. Si eutem fortasse validum contra avaritiam cernit, importune ejus cogitationibus domesticorum suorum inopiam suggerit: ut dum mens ad provisionis curam quasi pie flectitur, seducta furtim in rerum ambitu inique rapiatur. Equum ergo Dei sagitta per insidias impetit, quando ei hostis callidus sub virtute vitium abscondit. Hasta autem cominus vulnerat, cum manifesta nequitia etiam scientem tentat.

Aliquando vi simul & dolo.

82. Sæpe vero cælesti militi uno eodemque tempore utrumque ab hoste objicitur; ut in qualibet una percussione perimatur. Dolosus namque adversarius simul ferire nititur, & aperte sæviens, & in insidiis latens: ut dum de occulto sagitta [a] metuitur, minus ante faciem hasta timeatur; vel dum ante faciem hastæ resistitur, nequaquam ex occulto veniens sagitta videatur. Sæpe enim tentationem proponit libidinis: & subito fraudulentius cessans, elationem suggerit de serveta castitate. Et sunt nonnulli, qui dum multos ex castitatis erce in elationis foveam cecidisse conspiciunt, vitæ suæ custodiem negligentes, in immunditiam libidinis demerguntur. Sunt vero e diverso nonnulli, qui dum libidinis immunditiam fugiunt, per castitatis culmen in voraginem elationis ruunt. Quesi ergo eperte feriens hasta, est culpa de vitio: & quasi ex occulto vulnerans de pharetra sagitta, est culpa de virtute. Sed equus Dei & ante faciem hastam superet, cum libidinem calcat: & a latere sagittam circumspicit, cum in castitatis munditia se eb elatione custodit. Unde & bene inter utraque certanti per Salomonem dicitur: *Dominus erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.* Pes namque in anteriora tendit. Anteriora autem non videt, qui ea quæ sunt a latere conspicit. Rursumque qui pedis custodiam prævidens enteriora cernit, circumspectionem lateris deserit. Dum vero ente faciem positæ virtutis aliquid egimus, quasi quo pes debeat poni prævidemus: sed dum ex virtute eadem furtim culpa suboritur, quasi dum in anteriora respicitur, ad sagittam latus nudatur. Sæpe vero dum suborientem culpam metuimus, virtutem quæ agende est, declinamus: & quasi dum latus circumspicitur, nequaquam cernitur pes in enteriora quomodo ponetur. Bene ergo dicitur: *Dominus erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris:* quia miles Dei divinæ gratiæ clypeo protectus, & quæ ex latere possint [b] prodire circumspiciendo considerat, & gressum ante faciem ferre proficiendo non cessat. Cui fraudulentus hostis invidens, quia per pharetram & hastam nequaquam se prævalere conspicit, clypeum opponit: [c] ut si resistentis pectus feriendo non perforat,

Prov. 3.26.

tem quibusdam objectionibus proficientis iter intercludat. Quasdem namque difficultates ipsis ejus conetibus objicit: & cum superare non valet, vel resistit. Sed quid contra tot argumenta bellorum equus Dei egat audiamus:

Fervens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem. Vers. 24.

CAPUT XLII. Utrique per sanctum fervorem & proficiendi curam resistitur.

83. Contra equum clangor tubæ insonat, quando electi mentem in eo quod egit fortiter, e vicino quadam posita culpa terribiliter tentat. Sed fervens & fremens sorbet terram; quia nimio ardore semetipsum discutit; & quidquid in se terrenum reperit, quotidie proficiendo consumit. Et clangorem tubæ sonare non repuæt: quia consideratione forti omne vitium, quod de virtutis glorie nascitur, sollicitus declinat. Sonare enim clangorem tubæ reputaret, si fortasse propter elud quod prave suboritur, elia agere recta metueret. Quie ergo ad agenda fortia ante insonantia tentamenta non trepidat; in fervore suo positus, clangorem tubæ minime formidat. Sæpe autem dum prosperari se virtutibus conspicit, ne ipsa illum virtutum prosperitas elevet, pulsari se tentationibus gaudet. Unde & apte subjungitur:

Ubi audierit buccinam, dicit, Vah. Vers. 25.

CAPUT XLIII. Quia multos diuturna pax inertes reddit, sancti tentari gaudent.

84. Multos enim pejus sua felicitas stravit, multos diuturna pax inertes reddidit: eoque [d] illos inopinatus hostis gravius perculit, quo longo quietis usu negligentes invenit. Unde sancti viri cum multa se proficere virtutum prosperitate considerant, quodam dispensetionis supernæ moderamine, exerceri se etiam tentationibus exultant: [e] quia tenro robustius acceptam virtutum gloriam custodiunt, quanto tentetionis impulsu concussi infirmitetem suam humilius agnoscunt. Equus ergo audite buccina, vah dicit: quie videlicet prælietor Dei, cum vim tentationis incumbere conspicit, utilitatem supernæ dispensationis considerans, ex ipse validius adversitate confidit. Cujus edversitatis certamina idcirco illum non superant: quia numquem improvisa tentant. Longe quippe prænotat ex unequeque re, cujus vitiis pugna succrescat. Unde & sequitur:

Procul odoratur bellum. Ibidem

CAPUT XLIV. Nulla eos improvisa tentant, unde nec superant.

85. Bellum namque procul odorari, est ex causis præcedentibus, quæ vitiorum pugnæ subsequantur, agnoscere. Quia enim, sicut jam sæpe dictum est, odore res non visa cognoscitur: bellum procul odorari, est sicut flatu narium, sic provisione cogitationum nequitias latentes indagare. De quo odoratu Dominus recte in Ecclesiæ suæ laudibus dicit: *Nasus tuus sicut turris, quæ est in Libano.* Per nasum quoque odores fœtoresque discernimus. Et quid per nasum, nisi sanctorum provida discretio designatur? Turris vero speculationis in altum ponitur, ut hostis veniens longe videatur. Recte ergo nasus Ecclesiæ, turri in Libano similis dicitur: quia sanctorum provida discretio dum sollicite circumquaque conspicit in altum posita, priusquam veniat culpa deprehendit: eamque quo vigilenter prænotat, eo fortiter declinat. Hinc Habacuc ait: *Super custodiam meam stabo.* Hinc uniuscujusque electi animam Jeremias edmonens, dicit: *Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines.* Speculem quippe sibi statuere, est ventura vitiorum certamina ex alta consideratione prænoscere. [f] Sibique electi mens amaritudines ponit, quando

Cant. 7. 7.

Habac. 2. 1. VET.XXXIV. Jerem. 31. 21.

Ttt iij &

a Laud. & Val-cl. mittitur.
b Germ. & Val-cl. prodere.
c Turon. ut qui resistentis.

d Laud. illos inopinatos hostis.
e Laud. quia quanto robustius . . . . . tanto tentationis.
f Al. sibique electa mens.

& in virtutum pace constituta, dum mala insidiantia conspicit, secura quiescere non consentit.

Primo curandum ne mala faciamus, secundo ne bona incaute.

86. Primo autem, ne mala quælibet; secundo vero loco considerat, ne bona incaute faciat: & postquam prava subegerit, ipsa etiam sibi [a] subjicere recta contendit: ne si mentis dominium transeant, in elationis culpam vertantur. Quia enim, sicut superius dictum est, plerumque ex bonis per incuriæ vitium mala nascuntur: vigilanti studio contemplatur, quomodo ex doctrina, arrogantia; ex justitia, crudelitas; ex pietate, remissio; ex zelo, ira; ex mansuetudine, torpor oriatur. Cumque bona hæc agit, [b] quod hi contra se hostes per hæc exurgere valeant, conspicit. Nam cum adipiscendis doctrinæ studiis elaborat, mentem sollicite contra certamen arrogantiæ præparat. Cum culpas delinquentium juste ulcisci desiderat, sagacissime evitat ne modum justitiæ crudelitas vindictæ transcendat. Cum pietate frenare se nititur, solerter prospicit ne qua disciplinæ dissolutione vincatur. Cum se [c] recti zeli stimulis excitat, summopere providet ne plus quam necesse est, iræ se flamma succendat. Cum magna mansuetudinis tranquillitate se temperat, vigilanter observat ne torpore frigescat. Quia ergo spiritalis militis cogitatione omne vitium prius quam [d] subrepere possit aspicitur, recte de equo Dei dicitur: *Procul odoratur bellum*. Perpendit etiam quæ turba iniquitatum proruat, si mala ad se ingredi vel pauca permittat. Unde & sequitur:

Plerumque ex bonis mala nascuntur.

Ibidem

Exhortationem ducum, & ululatum exercitus.

CAPUT XLV.

Exercitus diaboli dux superbia, cujus soboles, septem principalia vitia.

87. Tentantia quippe vitia, quæ invisibili contra nos prælio regnanti super se superbiæ militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus subsequuntur. Neque enim culpæ omnes pari accessu cor occupant. Sed dum majores & paucæ neglectam mentem præveniunt, minores & innumeræ ad illam se catervatim fundunt. Ipsa namque vitiorum regina superbia cum devictum plene cor ceperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus devastandum tradit. Quos videlicet duces exercitus sequitur; quia ex eis proculdubio importunæ vitiorum multitudines oriuntur. Quod melius ostendimus, si ipsos duces atque exercitum specialiter, ut possumus, enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali superbia est, de qua, Scriptura attestante, dicitur: *Initium omnis peccati est superbia*. Primæ autem ejus soboles, septem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: scilicet inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluvies, luxuria. Nam quia his septem superbiæ vitiis nos captos doluit, idcirco Redemtor noster ad spiritale liberationis prælium spiritu septiformis gratiæ plenus venit.

Eccl. 10. 15.

Singula suum habent exercitum.

88. Sed habent contra nos hæc singula exercitum suum. Nam de inani gloria, inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, & novitatum præsumtiones oriuntur. De invidia, odium, susurratio, detractio, exultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira, rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. De tristitia, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De avaritia, proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluvie, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur. De luxuria, cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror autem vel desperatio futuri generantur. Quia ergo septem principalia vitia tantam de se vitiorum multitudinem proferuntur, cum ad cor veniunt, quasi subsequentis exercitus catervas trahunt. Ex quibus videlicet septem, quinque spiritalia, duoque carnalia sunt.

Unumquodque vitium oritur ex altero.

89. Sed unumquodque eorum tanta sibi cognatione jungitur, ut non nisi unum de altero proferatur. Prima namque superbiæ soboles, inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruperit, mox invidiam gignit: quia nimirum dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc alius adipisci valeat tabescit. Invidia quoque iram generat: quia quanto [e] interno livoris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur: & quia quasi dolens membrum tangitur, idcirco oppositæ actionis manus velut gravius pressa sentitur. Ex ira quoque tristitia oritur; quia turbata mens quo se inordinate concutit, eo addicendo confundit; & cum dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil hanc nisi ex perturbatione subsequens mœror pascit. Tristitia quoque ad avaritiam derivatur: quia dum confusum cor bonum lætitiæ in semetipso intus amiserit, unde consolari debeat, foris quærit: & tanto magis exteriora bona adipisci desiderat, quanto gaudium non habet, ad quod intrinsecus recurrat. Post hæc vero duo carnalia vitia, id est ventris ingluvies, & luxuria supersunt. Sed cunctis liquet quod de ventris ingluvie, luxuria nascitur, dum in ipsa distributione membrorum ventri genitalia [f] subnexa videantur. Unde dum unum inordinate reficitur, aliud proculdubio ad contumelias excitatur.

VERS. XXXIII. Fallacia argumenta, quibus capitalia vitia mentem decipere moliuntur.

90. Bene autem duces exhortari dicti sunt, exercitus ululare: quia prima vitia deceptæ menti quasi sub quadam ratione se inserunt, sed innumera quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Inanis namque gloria devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Debes majora appetere, ut quo potestate valueris multos excedere, eo etiam valeas & multis prodesse. Invidia quoque devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: In quo illo, vel illo minor es? cur ergo eis vel æqualis, vel superior non es? Quanta vales quæ illi non valent? Non ergo tibi aut superiores esse, aut etiam æquales debent. Ira etiam devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Quæ erga te aguntur, æquanimiter [g] ferri non possunt, immo hæc patienter tolerare peccatum est; quia etsi non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulantur. Tristitia quoque devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Quid habes unde gaudeas, cum tanta mala de proximis portas? Perpende cum quo mœrore omnes intuendi sunt, qui in tanto contra te amaritu-

a Norm. & Vindoc. *subigere*.
b Laud. *quot hic contra se*. Val-cl. *quot hi contra se*. Corb. Germ. *quot hinc contra se*.
c Ebroic. *recti zeli stimulus*.
d Al. *surripere*, ut in pl. mss.
e Val-cl. *interni*.
f Germ. Laud. & Val-cl. *subnixa*.
g Turon. *fieri*.

[a]udinis felle [a] vertuntur. Avaritia quoque devictum animum quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: [b] Valde sine culpa est, quod quædam habenda concupiscis: quia non multiplicari appetis sed [c] egere pertimescis: & quod male alius retinet, ipse melius expendis. Ventris quoque ingluvies devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Ad esum Deus omnia munda condidit, & qui satiari cibo respuit, quid aliud quam muneri concesso contradicit? Luxuria quoque devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Cur te in voluptate tua modo non dilatas, cum quid te sequatur, ignoras? Acceptum tempus in desideriis perdere non debes: quia quam citius pertranseat, nescis. Si B enim misceri Deus hominem in voluptate cuius nollet, in ipso humani generis exordio masculum & feminam non fecisset. (Gen. 1. 27.) Hæc est ducum exhortatio, quæ dum incaute ad secretum cordis admittitur, familiarius iniqua persuadet. [d] Quam videlicet [d] exercitus ululans sequitur: quia infelix anima semel a principalibus vitiis capta, dum multiplicatis iniquitatibus in insaniam vertitur, ferali jam immanitate vastatur.

(Quid, ne noceant, agendum.) 91. Sed miles Dei, quia solerter prævidere vitiorum certamina nititur, bellum procul odoratur: quia mala præeuntia, quid menti persuadere valeant, dum cogitatione sollicita respicit, exhortationem ducum naris sagacitate deprehendit. C Et quia a longe præsciendo, subsequentium iniquitatum confusionem conspicit, quasi olulatum exercitus odorando cognoscit.

Igitur quia vel prædicatorem Dei, vel quemlibet spiritalis certaminis militem descriptum equi narratione cognovimus, nunc eumdem iterum in avis significatione videamus: ut qui per equum didicimus ejus fortitudinem, etiam per avem discamus illius contemplationem. Quia enim per descriptum equi magnitudinem audivimus quantum contra certamina vitiorum vir sanctus per patientiam tolerat; nunc per avium speciem cognoscamus, quantum per contemplationem volat. Sequitur.

(Vers. 26.) *Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter* [e] *expandens alas suas ad Austrum?*

(CAPUT XLVI. Vet. XVIII. Gratia Dei veterem hominem expoliamus. De accipitre quædam notata digna.) 92. Quia per annos singulos pennam veterem accipiter nova nascente projiciat, ac sine intermissione plumescat, pene nullus ignorat. Non autem hic illud plumæ tempus dicitur, quo in nido vestitur: quia tunc nimirum adhuc videlicet pullus ad Austrum alas expandere non valet; sed illa annua pluma describitur, quæ laxata veteri penna renovatur. Et quidem domesticis accipitribus quo melius plumescere debeant [f] humida ac tepentia loca requiruntur. Agrestibus vero moris est, ut flante Austro alas expandant, quatenus eorum membra ad laxandam pennam veterem venti tepore concalescant. Cum vero ventus deest, alis contra radios solis extensis atque percussis, tepentem sibi auram faciunt, sicque apertis poris vel veteres exiliunt, vel novæ succrescunt. Quid est ergo accipitrem in Austro plumescere, nisi quod unusquisque sanctorum tactus flatu sancti Spiritus [g] concalescit, & usum vetustæ conversationis abjiciens, novi hominis formam sumit? Quod Paulus admonet, dicens: *Exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum.* (Coloss. 3. 9.) Et rursum: *Licet is qui foris est noster homo* [h] *corrumpatur, tamen is qui intus est, renovatur de die in diem.* (2. Cor. 4. 16.) Vetustam autem pennam projicere, est inveterata studia dolosæ actionis amittere: & novam pennam sumere, est mitem ac simplicem bene [i] vivendo sensum tenere. Penna namque veteris conversationis gravat, & pluma novæ immutationis sublevat, ut ad volatum tanto leviorem, quanto noviorem reddat.

93. Et bene ait: *Expandit alas suas ad Austrum.* (Vers. 26.) Alas quippe nostras ad Austrum expandere, est per adventum sancti Spiritus nostras confitendo cogitationes aperire, ut jam non libeat defendendo nos tegere, sed accusando publicare. (Ad hanc renovationem necessaria confessio.) Tunc ergo accipiter plumescit, cum ad Austrum alas expanderit: quia tunc unusquisque se virtutum pennis induit, cum sancto Spiritui cogitationes suas confitendo substernit. Qui enim vetera fatendo non detegit, novæ vitæ opera minime producit: qui nescit lugere quod gravat, non valet proferre quod sublevat. Ipsa namque compunctionis vis poros cordis aperit, & plumas virtutum fundit: cumque se [k] studiose meus de pigra vetustate redarguit, alacri novitate juvenescit. Dicatur ergo beato Job: *Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum?* idest, Numquid cuilibet electo tu intelligentiam contulisti, ut flante sancto Spiritu, cogitationum alas expandat, quatenus pondera vetustæ conversationis abjiciat, & virtutum plumas in usum novi volatus sumat? Ut hinc videlicet colligat quia vigilantiam sensus in semetipso ex se non habet, qui hanc ex se conferre aliis nequaquam valet. Potest etiam per hunc accipitrem, renovata Gentilitas designari, ut si beato Job aperte diceretur: Futuras virtutum plumas in Gentilitate respice, & vetustas superbiæ D pennas amitte. Sequitur:

(Vers. 27.) *Numquid ad præceptum tuum* [l] *elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum sibi?*

(CAPUT XLVII. Rec. XIX. Quid aquilæ nomine in Scriptura significet.) 64 In Scriptura sacra vocabulo aquilæ, aliquando maligni spiritus raptores animarum, aliquando præsentis sæculi potestates, aliquando vero vel subtilissimæ sanctorum intelligentiæ, vel incarnatus Dominus ima celeriter transvolans, & mox summa repetens designatur.

(Insidiatores spiritus. Thren. 4. 19.) Aquilarum nomine insidiatores spiritus exprimuntur, Jeremia attestante, qui ait: *Velociores sunt persecutores nostri aquilis cæli.* Persecutores enim nostri aquilis cæli velociores sunt, cum tanta contra nos maligni homines faciunt, ut ipsas E etiam aereas potestates inventionibus malitiæ præire videantur.

(Potestatem terrenam.) Aquilæ etiam vocabulo potestas terrena figuratur. Unde per Ezechielem prophetam dicitur: *Aquila grandis, magnarum alarum, longo membrorum ductu plena plumis & varietate, venit ad Libanum, & tulit medullam cedri, & summitatem* (Ezech. 17. 3.) fron-

a Pratel. & Utic. nec inepte, *versantur*.
b Ms. Roberti Grosthead Episcopi Lincoln. *vade, sine culpa est*.
c Vitiose in Gilot. Vatic. & al. *sed agere*. Corrigatur ex mss. Anglic. Norm. Germ. &c. imo etiam ex vet. vulg.
d Ita mss. Vindoc. Laud. Norm. duo Germ. &c. Editi *exercitus ululans*.
e Laud. *expandit*. Sic affertur infra hic textus: *expandit alas suas ad austrum. Alas quippe* &c.
f Turon. duo Germ. Vindoc. Laud. Pratel. *munita*; quibus obsequeremur, nisi ridiculum videretur dicere munita loca præstare ut aves melius plumescant.
g Turon. *convalescit*.
h Pratel. duo Germ. & Val-cl. *corrumpitur*.
i Coth. Germ. Laud. Val-cl. & Norm. *vivendi*.
k Vindoc. & Norm. *studiosa*.
l Laud. & Val-cl. *elevatur . . . ponit*; & sic deinceps.

frondium ejus evulsit. Qua videlicet aquila quis aliis quam Nabuchodonosor rex Babyloniæ designatur? [a] Quæ pro immensitate exercitus, magnarum alarum: pro diuturnitate temporum, longo membrorum ductu: pro multis vero divitiis, plena plumis: pro innumera autem terrenæ gloriæ compositione, plena varietate describitur. Qui venit ad Libanum, & tulit medullam cedri, & summitatem frondium ejus evulsit: quia Judææ celsitudinem petens, nobilitatem regni ejus, quasi medullam cedri abstulit: & dum tenerrimam regum prolem a regni sui culmine captivando sustulit, quasi summitatem frondium ejus evulsit.

Subtilem sanctorum intelligentiam, vel Christi ascensionem.

Aquilæ vocabulo vel subtilis sanctorum intelligentia, vel volatus Dominicæ ascensionis exprimitur. Unde idem Propheta dum sub animalium specie Evangelistas quatuor se vidisse describeret, in eis sibi hominis, leonis, bovis, & aquilæ faciem apparuisse testatur: quartum proculdubio animal Johannem per aquilam designans, qui volando terram deseruit, quia per subtilem intelligentiam interna mysteria [b] Verbum videndo penetravit. Cui nimirum propheticæ sententiæ ipse quoque Johannes in revelatione sua de semetipso non dissonat, dicens: *Animal primum simile leoni, secundum animal simile vitulo, tertium animal habens faciem quasi hominis, quartum animal simile aquilæ volanti*. (Apoc. 4. 7.) Et quamvis singula ad unumquemque Evangelistam recte conveniant, dum alius humanæ nativitatis ordinem, alius per mundi sacrificii mactationem, quasi vituli mortem, alius potestatis fortitudinem quasi leonis clamorem insinuat, alius nativitatem Verbi intuens, quasi ortum solem aquila aspectat: possunt tamen hæc quatuor animalia ipsum suum caput, cujus sunt membra, signare. Ipse namque & homo est, quia naturam nostram veraciter suscepit: & vitulus, quia pro nobis patienter occubuit; & leo, quia per divinitatis fortitudinem susceptæ mortis vinculum rupit, & ad extremum aquila, quia ad cælum, de quo venerat, rediit. Homo ergo nascendo, vitulus moriendo, leo resurgendo, aquila ad cælos ascendendo vocatus est. Sed hoc loco aquilæ nomine, subtilis sanctorum intelligentia, & sublimis eorum contemplatio figuratur.

Vers. xxxiv

Aquila fixis oculis solem intuetur.

Cunctarum quippe avium visum acies aquilæ superat, ita ut solis radius fixos in se ejus oculos nulla lucis suæ coruscatione reverberans claudat. Ad præceptum ergo Dei elevatur aquila, dum jussionibus divinis obtemperans, in supernis suspenditur fidelium vita. Quæ & in arduis nidum ponere dicitur: quia desideria terrena despiciens, spe jam de cælestibus nutritur. In arduis nidum ponit: quia habitationem mentis suæ in abjecta & infima conversatione non construit. Hinc est quod Cinæo Balaam prophetante dicitur: *Robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum*. (Num. 24. 21) Cinæus namque, possessor interpretatur. Et qui sunt qui præsentia possident, nisi hi qui ingenio sapientiæ secularis callent? Qui in hoc veraciter robustum sibi habitaculum construunt, si per humilitatem parvuli apud semetipsos facti, in Christi sublimitate [c] nutriantur: si semetipsos infirmos sentiant, & in excelsa humilitate cogniti [d] Redemtoris fovendam mentis fiduciam ponant: si ima non appetant, si omne quod præterit, cordis volatu transcendant.

Paulus aquilæ similis.

95. Videamus aquilam nidum spei sibi in arduis construentem. Ait: *Nostra conversatio in cælis est*. (Philip. 3. 20) Et rursum: *Qui conresuscitavit & consedere nos fecit in cælestibus*. (Ephes. 2. 6.) In arduis habet nidum: quia profecto in supernis figit consilium. Non vult mentem in ima dejicere, non vult per abjectionem conversationis humanæ in infimis habitare. Tunc Paulus fortasse in carcere tenebatur, cum se consedere Christo in cælestibus testaretur. Sed ibi erat, ubi ardentem jam mentem fixerat, non illic ubi illum necessario pigra adhuc caro retinebat.

Electi terrena omnia despiciunt.

96. Hoc namque esse speciale specimen electorum solet, quod sic sciunt præsentis vitæ iter carpere, ut per spei certitudinem noverint jam se ad alta pervenisse: quatenus cuncta quæ præterfluunt, sub se esse videant, atque omne quod in hoc mundo eminet, amore æternitatis calcent. Hinc est enim, quod sequenti se animæ per Prophetam Dominus dicit: *Sustollam te super altitudines terræ*. (Isai. 58. 14.) Quasi quædam namque inferiora terræ sunt, damna, contumeliæ, egestas, abjectio, quæ ipsi quoque amatores seculi dum per latæ viæ planitiem ambulant, vitando calcare non cessant. Altitudines autem terræ sunt, lucra rerum, blandimenta subditorum, divitiarum abundantia, honor, & sublimitas dignitatum: quæ quisquis per ima adhuc desideria incedit, eo ipso alta æstimat, quo magna putat. At si semel cor in cælestibus figitur, mox quam abjecta sint cernitur quæ alta videbantur. Nam [e] sicut qui in montem conscendit, eo paulisper cetera subterjacentia despicit, quo ad altiora gressum amplius tendit: ita qui in summis intentionem figere nititur, dum annisu ipso nullam præsentis vitæ gloriam esse deprehendit, super terræ altitudines elevatur: & quod prius in imis desideriis positus super se credidit, post ascendendo proficiens sibi subesse cognoscit. Quæ ergo illic Dominus facturum se esse pollicetur, dicens: *Sustollam te super altitudines terræ*: (Ibidem.) hoc apud beatum Job solum sese facere posse testatur, dicens: *Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, & ponet in arduis nidum sibi?* Ac si diceret: Ut ad meum, qui quod exterius præcipio, hoc intrinsecus gratia occultæ largitatis inspiro. Sequitur:

In petris manet. (Vers. 28.)

CAPUT XLVIII.

In petris hoc est in sanctorum patrum celsitudine & constantia nidum ponunt.

67. In sacro eloquio cum singulari numero petra nominatur, quis alius quam Christus accipitur? Paulo attestante, qui ait: *Petra autem erat Christus*. (1. Cor. 10. 4.) Cum vero petræ pluraliter appellantur, membra ejus, videlicet sancti viri, qui illius robore solidati sunt exprimuntur. Quos nimirum Petrus Apostolus lapides vocat, dicens: *Vos tamquam lapides vivi, coædificamini domus spiritales*. (1. Pet. 2. 5.) Ista itaque aquila, quæ ad veri solis radios cordis oculos [f] erexit, in petris manere dicitur: quia in dictis antiquorum & fortium patrum mentis statione collocatur. Eorum quippe vitam, quos in

via

a Excusi *qui pro immensitate . . . . plenus plumis . . . plenus varietate*. Quam lectionem mutare coegit mss. multitudo Nostram enim exhibent omnes Norm. Vindoc. Laudun. &c. Duo Germ. habent cum excusis, *qui pro immens.* & cum cet. mss. *plena* &c.

b Ita Turon. Vindoc. duo Germ. Ebroic. aliique Norm. ac Val-cl. ubi in editis legitur *verbi*.

c Laud. *glorientur*.

d Gilot. Gussanvil. & al. cum ms. Germ. *cogniti, redemtori fovendam*, sed corrupté. Medelam attulimus ex omnibus aliis mss. nostris & vet. edit.

e Vindoc. ac Norm. *sicut cum in montem quisque*, Duo Germ. *cum montem quisque*.

f Ita mss. nostri & vet. edit. Paris. ac Basil. Alias plurimum *exerit*.

via Dei præisse conspicit, ad memoriam reducit; [a] atque in celsitudine illorum fortitudinis studendo, nidum sibi construit sanctæ meditationis. Cumque eorum acta dictaque tacite cogitat, cum præsentis vitæ gloriam in comparatione æternæ excellentiæ, quam sit abjecta considerat, quasi sub se esse ima terrarum in petris residens observat.

Vet. xxxv. Petrarum nomine cœli potestates designantur.

98. Possunt etiam petræ, sublimes virtutum cælestium potestates intelligi, quas non jam quasi more arborum huc atque illuc ventus nostræ mutabilitatis inclinat; quia velut petræ in arduis sitæ [b] ab omni motu mutabilitatis alienæ sunt, & ad soliditatem fixæ celsitudinis, ipsa cui inhærent æternitate duruerunt. Vir itaque sanctus cum terrena despicit, more se aquilæ ad altiora suspendit, & per contemplationis spiritum sublevatus, [c] perennem Angelorum gloriam præstolatur, [c] atque in hoc mundo hospes, illa appetendo quæ aspicit, jam in sublimibus figitur. Recte ergo dicitur: *In petris manet*, id est intentione cordis inter illa cælestes virtutes residet, [d] quæ & per æternitatis suæ fortitudinem tanta jam soliditate fixæ sunt, ut in nullo culpæ latere mutabilitatis varietate flectantur. Unde & apte sequitur:

Ibidem *Et in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus.*

Caput XLIX. In Christo restaurata sunt omnia, quæ in cælis, & quæ in terris.

99. Qui enim sunt alii prærupti silices, nisi illi fortissimi Angelorum chori, qui quamvis non integri, sed tamen in proprio statu fixi, cadente cum suis angelis diabolo remanserunt? Prærupti enim sunt; quia pars eorum cecidit, pars remansit. Qui integri quidem [e] stant per qualitatem meriti, sed per numeri quantitatem prærupti. Hanc præruptionem restituere Mediator venit, ut redemto humano genere, illa angelica damna sarciret, & mensuram cælestis patriæ locupletius fortasse cumularet. Propter hanc præruptionem de Patre dicitur: *Proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, & quæ in terra sunt in ipso.* In ipso quippe restaurantur ea quæ in terra sunt, dum peccatores ad justitiam convertuntur. In ipso restaurantur ea quæ in cælis sunt, dum illuc humiliati homines redeunt, unde apostatæ angeli superbiendo ceciderunt. Quod vero ait: *Inaccessis rupibus*; nimirum qui prærupti silices, ipsi sunt inaccessæ rupes. Cordi enim peccatorum hominum valde inaccessa est claritas Angelorum: quia quo ad pulchra corporalia cecidit, eo a spiritali specie oculos clausit. Sed quisquis ita contemplatione [f] rapitur, ut per divinam gratiam sublevatus, intentionem suam jam Angelorum choris interserat, & fixus in sublimibus, ab omni se [g] infima actione suspendat, non ei sufficit gloriam angelicæ claritatis aspicere, nisi eum etiam qui est super Angelos, valeat videre. Sola namque ejus visio, vera mentis nostræ refectio est. Unde cum dixisset hanc aquilam in petris manere, & in præruptis silicibus, atque inaccessis rupibus commorari, illico subdidit:

Ephes. 1. Vers. 9. & 10.

Vers. 29. *Inde contemplatur escam.*

Cap. L. Rec. xx.

100. Id est, ex illis choris angelicis tendit oculum mentis ad contemplandam gloriam supernæ majestatis; qua non visa, adhuc esurit; qua tandem visa satiatur. Scriptum quippe est: *Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit & saturabitur.* Et rursum: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Quis vero mentis nostræ cibus sit, indicatur aperte cum dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et quia interpositione corruptibilis carnis gravati, Deum sicut est, videre non possumus, recte subjungitur:

Dei visio mentis nostræ cibus. Is. 53. 11. Matth. 5. 6. Ibid. 8.

Ibid. *Oculi ejus de longe prospiciunt.*

Caput LI. Deum hic, nonnisi de longe prospicimus.

101. Quantumlibet enim in hac vita positus quisque profecerit, necdum Deum per speciem, sed per ænigma & speculum videt. E vicino autem cum respicimus, verius cernimus; cum vero longius aciem tendimus, sub incerto visu caligamus. Quia igitur sancti viri in altam se contemplationem erigunt, & tamen Deum, sicut est, videre non possunt, bene de hac aquila dicitur: *Oculi ejus de longe prospiciunt.* Ac si diceret: Intentionis aciem fortiter tendunt, sed necdum [h] propinquum aspiciunt, cujus claritatis magnitudinem penetrare nequaquam possunt. A luce enim [i] incorruptibili caligo nos nostræ corruptionis obscurat; cumque & videri aliquatenus potest, & tamen videri lux ipsa, sicut est, non potest, quam longe sit indicat. Quam si mens utcumque non cerneret, nec quia longe esset, videret. Si autem perfecte jam cerneret, profecto hanc quasi per caliginem non videret. Igitur quia nec omnino cernitur, nec rursum omnino non cernitur, recte dictum est, quia a longe Deus videtur.

Isaiæ hac de re testimonium.

102. Libet ad medium Isaiæ verba deducere, atque hæc & illa [k] quam uno spiritu proferantur, indicare. Qui cum activæ vitæ virtutes exprimeret, dicens: *Qui ambulat in justitiis, & loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum*: illico ab ejusdem activæ vitæ gradibus, ad quæ contemplationis culmina ascendatur, adjunxit, dicens: *Iste in excelsis habitabit, [l] munimenta saxorum sublimitas ejus, panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt. Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longe.* In excelsis namque habitare, est cor in cælestibus ponere. Et munimenta saxorum sublimitas nostra est, cum fortium patrum præcepta & exempla respicimus, atque ab infima cogitatione separamur. Munimenta saxorum sublimitas nostra est, cum mente choris castrisque cælestibus jungimur, & insidiantes malignos spiritus stantes in arce cordis quasi subterpositos expugnamus. Tunc nobis etiam panis datur; quia in supernis erecta intentio, æternitatis contemplatione reficitur. Aquæ enim nostræ fideles sunt: quia doctrina Dei quod hic per spem promittit, hoc illic in munere exhibet. Sapientia namque hujus mundi infidelis est: quia mansura post mortem non est. Aquæ nostræ fideles sunt: quia verba vitæ quod ante mortem insinuant, hoc etiam post mortem demonstrant. Regem in decore suo oculi nostri conspiciunt, quia Redemtor noster in judicio & a repro-

Isai. 33. 15. Activæ vitæ gradibus ad contemplationis culmen ascenditur. Ibid. 16.

a Sic post mss. veteres habent edit. In Gilot. Vatic. Gussanvil. *atque in celsitudine illorum fortitudini studendo.*
b Vindoc. *ab omni modo.*
c Vulgati cum duob. Germ. *atque huic mundo.*
d Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *quæ perennitatis suæ fortitudine.*
e Idem cod. *sunt.*
f Laud. *agitur.*
g Duo Germ. Laud. Norm. ac pl. *infirma.*
h Vindoc. Germ. ac pler. Norm. *propinquus.* Laud. *ad propinquum.*
i Pratel. *corruptibili.* Val-cl. *caligo nostræ corruptionis obscurat.*
k Editi, *quia non spiritu.* Plurimi etiam excusi habent *indagare*, pro *indicare.*
l Laud. *monumenta*, quod sæpe repetitum inferius. Ita etiam in Germ. ante emendationem.

bis homo videbitur; sed ad divinitatis ejus intuendam celsitudinem, soli qui electi sunt, sublevantur. Quasi enim quamdam fœditatem Regis videre, est solam servilem formam, in qua ab iniquis despectus est, cernere. Sed ab electis in decore suo Rex cernitur: quia ultra semetipsos rapti in ipso divinitatis fulgore oculos cordis figunt. Et quia quamdiu in hac vita sunt, illam viventium patriam, sicut est, videre non

Ibid. 27.

possunt, recte adjungitur: *Cernens terram de longe*. Quod ergo hic ait: *Elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum sibi*; hoc illic dicitur: *In excelsis habitabit*. Quod hic dicitur: *In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur*, [a] *inaccessis rupibus*; hoc illic subjicitur: *Munimenta saxorum sublimitas ejus*. Quod rursus hic subinfertur: *Inde contemplatur escam*; hoc illic quoque subditur; *Panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt: Regem in decore suo videbunt oculi ejus*. Et quod hic subjungitur:

2. Cor. 12.

Oculi ejus de longe prospiciunt; hoc illic apte subjicitur: *Cernens terram de longe*.

Ver. xxxiv. Paulus quam sublimis aquila. 2. Cor. 12. 2. 1. Cor. 13. 12.

103. Consideremus quam sublimis aquila fuerit Paulus, qui usque ad tertium cælum volavit, sed tamen in hac vita positus, e longinquo adhuc Deum prospicit, qui ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. Et rursum: *Ego me non arbitror* [b] *comprehendisse*. Sed quemvis æterna valde minus quam sunt, ipse conspiciat, quamvis ea se cognoscere perfecte non posse cognoscat; infirmis tamen auditoribus ea ipsa infundere prædicando non potest, quæ videre saltem per speculum & imaginem potest. De semetipso quippe tamquam de alio loquitur, dicens: *Audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*. Interna ergo quamvis minima & extrema videantur, fortibus tamen prædicatoribus summa sunt, infirmis vero auditoribus incapabilia. Unde & prædicatores sancti, cum auditores suos divinitatis verbum capere non posse conspiciunt, ad sola incarnationis Dominicæ verba descendunt. Unde bene hic, dum sublevata in arduis aquila [c] longe videre dicitur, illico subinfertur:

Philip. 3. 13. — 2. Cor. 12. 4.

Vers. 30.

Pulli ejus lambunt sanguinem.

Caput LII. Rec. xxi. Passionis Christi meditatione pasci debemus.

104. Ac si aperte diceretur: Ipsa quidem divinitatis contemplatione pascitur, sed quia auditores ejus, divinitatis percipere arcana nequaquam possunt, cognito crucifixi Domini cruore satiantur. Sanguinem namque lambere, est passionis Dominicæ infirma venerari. Hinc est quod idem Paulus, qui, sicut paulo ante jam diximus, ad tertii cæli secreta volaverat, discipulis dicebat: *Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Christum Jesum, & hunc crucifixum*. Ac si aperte hæc aquila diceret: Ego quidem escam meam, divinitatis ejus potentiam de longe prospicio, sed vobis adhuc parvulis incarnationis ejus tantummodo lambendum sanguinem trado. Nam qui per prædicationem suam tacita divinitatis celsitudine, infirmos auditores de solo cruore crucis edocet, quid aliud quam sanguinem pullis præbet? Quia vero uniuscujusque sancti prædicatoris anima corruptione carnis exuta, ad eum mox ducitur, qui pro nobis sponte sua in mortem cecidit, & de morte surrexit, apte de hac aquila subditur:

1. Cor. 2. 2.

Ibidem.

Et ubicumque cadaver fuerit, statim adest.

Caput LIII. Rec. xxii. Christus in cælis regnans, electos ad se colligit. Matth. 24. 28.

105. Cadaver quippe a casu dicitur. Et non immerito corpus Domini propter casum mortis cadaver vocatur. Quod autem hic de hac aquila dicitur: *Ubicumque cadaver fuerit, statim adest*; hoc de egredientibus animabus fieri Veritas spopondit, dicens: *Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ*. Ac si aperte dicat: Qui cælesti sedi incarnatus Redemtor vester præsideo, electorum quoque animas quum carne solvero, ad cælestia sublevabo.

Ver. xxxvii. Omnis peccator cadaver; ad quod advolant aquilæ, pii videlicet prædicatores peccatorum salutem esurientes.

106. Sed hoc quod de hac aquila dicitur: *Ubicumque fuerit cadaver statim adest*, intelligi & aliter potest. Omnis enim, qui in peccati mortem ceciderit, non inconvenienter poterit cadaver vocari. Quasi exanimis namque jacet, qui justitiæ vivificantem spiritum non habet. Quia ergo sanctus quisque prædicator ubi peccatores esse considerat, illuc anxie pervolat, ut in peccati morte jacentibus lucem vivificationis ostendat, bene de hac aquila dicitur: *Ubicumque cadaver fuerit, statim adest*. Id est, [d] illuc tendit, ubi utilitatem prædicationis prospicit; ut ex eo quod jam spiritaliter vivit, aliis in morte sua jacentibus prosit, quos corripiendo quasi edit, sed ab iniquitate ad innocentiam permutando, in sua membra quasi edendo convertit. Ecce ipse quem ad testimonium jam sæpe deduximus, Paulus cum nunc Judæam, nunc nunc Corinthum, nunc Ephesum, nunc Romam, nunc Hispanias peteret, ut in peccati morte jacentibus, æternæ vitæ gratiam nuntiaret, quid se aliud, quam esse aquilam demonstrabat; quæ velociter omnia transvolans, ubicumque jacens cadaver quærebat; ut dum voluntatem Dei lucratis peccatoribus faceret, quasi escam suam in cadavere reperiret? Esca quippe justorum, est conversio perversorum, de qua dicitur: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*. Auditis itaque tot sanctorum virtutibus, beatus Job obstupuisse intelligitur, & sub admirationis terrore siluisse, Nam sequitur:

Hæc volatu Pauli orbem peragrantis causa.

Johan. 6. 27.

Vers. 31. & 32.

Adjecit Dominus, & locutus est ad Job: Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? Utique qui arguit Deum, debet & respondere illi.

Caput LIV. Rec. xxiii. Pia & moderata Dei ad Job increpatio.

109. Vir sanctus tanta hac districtione flagelli non æstimavit augeri sibi merita, sed vitia resecari. Quæ quia in se nulla cognovit, percussum injuste se credidit; & percutientem prorsus arguere, est de percussione murmurare. Considerans autem Dominus, quod ea quæ protulit, non ex tumore superbiæ, sed ex qualitate collegerat vitæ; pie illum increpat dicens: *Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? Utique qui arguit Deum, debet & respondere illi*. Ac si apertius diceret: Qui tanta de tua actione locutus es, cur audita sanctorum vita siluisti? Me enim fuit arguere, de percussione mea an fuerit justa dubitare. Et bona quidem tua veraciter protulisti, sed hæc quo tenderent flagella nescisti; quia etsi non habes jam quod corrigas, habes adhuc tamen quo crescas. In quantam vero virtutis arcem quam plurimos sublevem, me ecce narrante cognovisti. Ipse considerabas tuam, sed aliorum celsitudinem nesciebas. Auditis igitur aliorum virtutibus, si quid vales, responde de tuis. Scimus autem quid cordis sui oculum per elationis tenebras extinguit; qui cum

a Laud. *in excelsis rupibus*.
a Val-cl. *apprehendisse*.

c Vindoc. Pratel. & plur. Norm. *de longe*.
d Laud. Val-cl. Germ. & Vindoc. *illo tendit*.

cum recta agit, considerare meliorum merita negligit. At contra magno humilitatis radio sua opera illustrat, qui aliorum bona subtiliter pensat: quia dum ea quæ ipse fecerit, facta foris & ab aliis conspicit, cum qui de singularitate intus erumpere nititur, superbiæ tumorem premit. Hinc est, quod voce Dei ad Eliam solum se æstimantem dicitur: *Reliqui mihi septem* (3. Reg. 19. 18) *millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal*: ut dum non solum se remansisse cognosceret, elationis gloriam, quæ ei de singularitate surgere poterat, evitare posset. Beatus itaque Job nihil perverse egisse [a] reprehenditur, sed de aliorum etiam bene gestis doceretur: ut dum se æquales & alios habere considerat, ei qui singulariter summus est, se humiliter subdat.

a Laud. Germ. & Val cl. *deprehenditur*.

LIBER TRIGESIMUS-SECUNDUS.

Duobus ultimis versiculis Capitis 39. explicatis, quatuor supra decem priores Cap. 40. exponuntur; multaque tum de infinita Dei potentia, tum de satanæ noxiis in homines consiliis docentur.

CAP. I. Sancti, unde digniores efficiuntur, inde sibi magis videntur indigni.

1. SAncti viri quo apud Deum altius virtutum dignitate proficiunt, eo subtilius indignos se esse deprehendunt; quia dum proximi luci fiunt, quidquid eos in seipsis latebat inveniunt; & tanto magis foris sibi deformes apparent, [a] quanto nimis pulchrum est, quod intus vident. Unusquisque enim sibi, dum tactu veri luminis illustratur, ostenditur: & unde agnoscit quid est justitia, inde eruditur, ut videat quid est culpa. Hinc est quod sæpe mens nostra quamvis frigida in conversationis humanæ actione torpescat, quamvis in quibusdam delinquat & nesciat, quamvis peccata quædam quasi nulla perpendat: cum tamen ad appetenda sublimia orationis compunctione se erigit, ipso suæ compunctionis oculo excitata ad circumspiciendam se post fletum vigilantior redit. Nam cum neglectam se deserit, & noxio tepore torpescit, vel otiosa verba, vel inutiles cogitationes minoris esse reatus omnimodo credit. At si igne compunctionis incalescens, [b] a tepore suo, tacta subito afflatu contemplationis, evigilet, illa quæ levia paulo ante credidit, mox ut gravia ac mortifera perhorrescit. Cuncta enim vel in minimis noxia, quasi atrocissima refugit: quia videlicet [c] per conceptionem spiritus gravida, introire ad se jam inania nulla permittit. Ex eo enim quod intus conspicit, quam sint horrenda hæc quæ exterius perstrepunt, sentit: & quanto amplius sublevata profecerit, tanto magis refugit infima; in quibus prostrata defecit. Nihil quippe eam nisi id quod interius viderat, pascit; atque eo gravius tolerat quidquid se ei extrinsecus ingerit, quo illud non est quod intrinsecus vidit, sed ex his interioribus quæ raptim videre potuit, ad exteriora quæ tolerat, judicandi regulam sumit. Super se enim rapitur dum sublimia contemplatur: & semetipsam jam liberius [d] excedendo conspiciens, quidquid ei ex seipsa sub seipsa remanet, subtilius comprehendit. Ex qua re miro modo agitur, ut sicut superius dictum est, unde dignior efficitur, inde sibimet indigna videatur: & tunc rectitudini se longe esse sentiat, cum appropinquat. Unde Salomon ait: *Cuncta tentavi in sapientia, & dixi: Sapiens efficiar: & ipsa longius recessit a me.* (Eccle. 7. 24.) Quæsita enim sapientia longe recedere dicitur, quia appropinquanti altior videtur. Qui vero hanc nequaquam quærunt, tanto se ei propinquos æstimant, quanto & ejus rectitudinis regulam ignorant: quia siti in tenebris, mirari lucis claritatem nesciunt, quam numquam viderunt: cumque in formam ejus pulchritudinis non tenduntur, in semetipsis libenter quotidie deformiores fiunt. Nam quisquis ejus radiis tangitur, sua illi manifestius tortitudo monstratur: & eo verius invenit quantum flectatur in vitio, quo sagacius summa considerans, conspicit quantum distat a recto. Unde beatus Job humanum genus virtutibus transiens, amicos loquendo superavit; sed loquente Deo, sublimius eruditus, semetipsum cognoscendo reticuit. Illos namque injuste loquentes subdidit, sed ad verba locutionis intimæ reum se juste cognovit. Et quidem cur flagellatus sit nescit, sed tamen cur flagella veneratus non sit, silendo redarguit. Divina enim judicia cum nesciuntur, non audaci sermone discutienda sunt, sed formidoloso silentio veneranda: quia & cum causas rerum conditor in flagello non aperit, eo justas indicat, quo se eas facere, qui summe justus est, demonstrat. Vir ergo sanctus & prius de locutione, & post de silentio reprehensus, quid de semetipso sentiat innotescat. Ait enim:

Qui leviter locutus sum, respondere quid possum? (Job. 39. Vers. 34.)

CAP. II. De verbo otioso ne sancti quidem excusari possunt.

2. Ac si dicat: Sermonem meum defenderem, si hunc cum rationis pondere protulissem. At postquam lingua levitate usa convincitur, quid restat nisi ut contiendo refrenetur? Sequitur:

Manum meam ponam super os meum. (Ibidem.)

Usu sacri eloquii in manu operatio, in ore locutio solet intelligi. Manum ergo super os ponere, est virtute boni operis [e] culpas tegere incautæ locutionis. Quis vero inveniri potest, qui quamlibet perfectus sit, de otioso tamen sermone non peccet? Jacobo attestante, qui ait: *Nolite plures magistri fieri, in multis enim offendimus omnes.* (Jacob. 3. 1.) Et rursum: *Linguam nullus hominum domare potest.* (Ibid. 8.) Cujus culpas redarguens per semetipsam Veritas, dicit: *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo* (Matth. 12. 36.) ratio-

a Editi tam vet. quam recentiores, *quando minus pulchrum*. Errore gravissimo, quo textum purgavimus, attendendo ad mss. maxime Norm. Turon. Laud. duos Germ & ad sensum a S. Doctore intentum, Loquitur enim de divina luce, qua quid pulchrius?

b Ita mss. Anglic. & Norm. Vulgati cum duob. Germ. *a torpore*.

c Corb. Germ. & Gemeticensis cod. vetustissimus quatuor ultimos Moral. libros complectens, *per contemplationem*.

d Gemet. & Corb. Germ. *ascendendo*.

e Laud. *culpas tergere*.

Sed linguæ culpas vitæ meritis tegere curant.

rationem in die judicii. Sed sancti viri ante Dei A oculos student culpas linguæ tegere meritis vitæ, student bonorum operum pondere premere immoderata verborum. Unde in sancta Ecclesia manus super os ponitur, dum in electis ejus quotidie otiosæ locutionis vitium bonæ actionis virtute operitur. Scriptum namque est: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*. Sed rursum cum scriptum sit: *Omnia nuda & aperta sunt oculis ejus*; quomodo tegi possunt, quæ ejus oculis, cui cuncta nuda sunt, abscondi nequaquam possunt? Sed quia hoc quod tegimus, inferius ponimus, atque hoc unde tegimus, nimirum superducimus, ut quod est subterpositum tegamus, tegere peccata dicimur, B quæ quasi subterponimus dum abdicamus; eisque aliud superducimus, dum bonæ actionis opus ad hoc post eligimus ut præferamus. Qui ergo priora mala deserit, & bona posterius facit, per hoc quod addit, transactam nequitiam tegit, cui boni operis merita superducit. Beatus igitur Job sanctæ Ecclesiæ typum tenens, & in verbis suis sua [a] allegans, nostra designans, dicat ex se, dicat ex nobis: *Manum meam ponam super os meum*; id est, hoc quod districto judici de sermone meo in me displicuisse considero, ante ejus oculos sub velamine recti operis abscondo. Sequitur:

Psal. 31. 1. — Hebr. 4. 13. — a

Vers. 23. *Unum locutus sum, quod utinam non dixissem: & alterum, quibus ultra non addam.*

CAP. III. Job Deo increpanti humiliter se peccasse confitetur.

3. Si transacta beati Job verba discutimus, nihil eum nequiter dixisse reperimus. Si vero dicta ejus, quæ cum veritate ac libertate prolata sunt, in aliquod superbiæ vitium flectimus, duo jam solummodo non erunt: quia multa erunt. Sed quia loqui nostrum, est hominibus occultum sensum verbis aperire: loqui vero nostrum ad divinas aures, est motum mentis etiam expressione actionis ostendere: beatus Job ad libram se subtilissimi examinis pensans, locutione sua secundo se deliquisse confitetur. Unum enim loqui illicite, est res flagello dignas agere: aliud loqui, est etiam de flagello murmurare. Qui ergo ante increpationem Dominicam in omni ope- D re hominibus prælatus fuit, ipsa in altum increpatione proficiens, & minus se rectum prius in opere, & minus se patientem post in verbere agnovit. Unde semetipsum redarguit, dicens: *Unum locutus sum, quod utinam non dixissem: & alterum, quibus ultra* [b] *non addam*. Ac si dicat: Rectum me quidem inter homines credidi, sed te loquente, & ante flagella pravum, & post flagella me rigidum inveni. *Quibus ultra non addam*; quia jam quanto nunc te loquentem subtilius intelligo, tanto meipsum humilius investigo.

b

VET. II. REC. IV. Pœnitentiæ objectum sunt bona neglecta, & mala perpetrata.

4. Et quia beatus Job sanctæ Ecclesiæ typum E tenet, possunt electis omnibus hæc ejus verba congruere, qui cognoscentes Dominum, in uno & alio deliquisse se sentiunt: quia se intelligunt vel in cogitatione & opere, vel in Dei ac proximi neglecta dilectione peccasse. Quibus se promittunt ultra nil addere: quia per conversionis gratiam [c] curant pœnitendo quotidie etiam transacta purgare. Per hoc tamen quod beatus Job de duobus se pœnitendo redarguit, liquido

c

ostendit, quod peccator omnis in pœnitentia duplicem habere gemitum debet, nimirum quia & bonum quod oportuit, non fecit: & malum quod non oportuit, fecit. Hinc est enim quod per Moysen de eo qui juramentum protulit, ut vel male quid vel bene faceret, & hoc ipsum oblivione transcendit, dicitur: *Offeras agnam de gregibus sive capram, orabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus. Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum, unum pro peccato, & alterum in holocaustum*. Juramentum namque proferre, est voto nos [d] divinæ servitutis alligare. Et cum bona opera promittimus, bene nos facere spondemus. Cum vero abstinentiam cruciatumque carnis nostræ vovemus, male ad præsens nos nobis facere juramus. Sed quia nullus in hac vita ita perfectus est, ut quamlibet Deo devotus sit, inter ipsa [e] quantulumcumque pia vota non peccet, pro peccato agna offerri de gregibus sive capra præcipitur. Quid enim per agnam, nisi activæ vitæ innocentia: quid per capram, quæ in summis sæpe extremisque rupibus pendens pascitur, nisi contemplativa vita signatur? Qui ergo se conspicit promissa ac proposita non implesse, ad sacrificium Dei sese studiosius debet vel innocentia boni operis, vel sublimi pastu contemplationis accingere. Et bene agna de gregibus, capra vero offerri de gregibus non jubetur: quia activa vita multorum est, contemplativa paucorum. Et cum hæc agimus quæ multos agere & egisse conspicimus, quasi agnam de gregibus damus. Sed cum offerentis virtus [f] ad agnam capramque non sufficit, in remedium pœnitentis adjungitur, ut duo pulli columbarum, vel duo turtures offerantur. Scimus, quia columbarum pulli, vel turtures pro cantu gemitus habent. Quid ergo per duos columbarum pullos, vel duos turtures, nisi duplex pœnitentiæ nostræ gemitus designatur? ut cum ad offerenda bona opera non assurgimus, nosmetipsos dupliciter defleamus: quia & recta non fecimus, & prava operati sumus. Unde & unus turtur pro peccato, alter vero offerri in holocaustum jubetur. Holocaustum namque totum incensum dicitur. Unum ergo turturem pro peccato offerimus, cum pro culpa gemitum damus: de altero vero holocaustum facimus, cum pro eo quod bona negleximus, nosmetipsos funditus [g] succendentes, igne doloris ardemus. Quia igitur duplex in pœnitentia gemitus debetur, beatus Job divinæ vocis increpatione proficiens, atque in sua reprehensione succrescens, dixisse se unum & alterum pœnitens fatetur, ac si aperte dicat: Et erga bona per negligentiam torpui, & ad mala per audaciam prorupi:

Levit. 5. Vers. 6. 7. & 8. — d — e — Activa vita multorum est, contemplativa paucorum. — f — g

Respondens autem Dominus Job de turbine, dixit: Accinge sicut vir lumbos tuos; interrogabo te, & indica mihi. Job. 40. Vers. 1. & 2.

VET. III. REC. V.

Quid sit Dominum de turbine respondere, quid beatum Job lumbos accingere, quid interrogare Dei, quod hominis indicare, primo jam Domini sermone tractatum est. Quia ergo lectoris tædio parcimus, curamus summopere ne dicta replicemus. Sequitur: Sup. lib. 28. n. 2. & seq.

Numquid irritum facies judicium meum, & condemnabis me, ut tu justificeris? Vers. 3.

5. Quis-

a Gemet. Germ. ac Laud. *alligans*. Ita quoque Corb. Germ. ante correctionem.
b Gemet. & Germ. *non addo*.
c Gemet. *curamus pœnitendo*.
d Val-cl. & Gemet. *divinæ servituti alligare*.

e Edit. rec. *quantumcumque*, quod melius videtur, si ad *pia vota*, non vero si ad *non peccet* referatur. At in mss. & vet. edit. legimus *quantulumcumque*.
f Laud. *agnam . . . . offerre non sufficit*.
g Al. *accendentes*.

CAPUT IV. Job juste correptus, ut occultis Dei judiciis etiam nesciens subderetur.

5. Quisquis contra Domini flagella semetipsum defendere nititur, flagellantis judicium evacuare conatur. [a] Nam quum culpa sua feriri se denegat, quid aliud [b] quam injustitiam ferientis accusat? Beatum itaque Job non idcirco flagella cælestia percusserunt, ut in eo culpas extinguerent, sed potius ut merita augerent, quatenus qui tranquillitatis tempore in tanta sanctitate claruerat, & ex percussione patesceret quæ in eo etiam patientiæ virtus latebat. Qui quidem culpam suam inter flagella non inveniens, nec tamen flagella eadem causam sibi esse augendi meriti deprehendens, injuste se feriri credidit, cum quid in se debuisset corrigi non invenit. Sed ne ipsa innocentia in tumorem elationis inflетur, B divina voce corripitur, & mens ejus ab iniquitate libera, sed verberibus pressa, ad judicia occulta revocatur: ut superna sententia, etsi non est cognita, non tamen credatur injusta; sed eo saltem justum credat omne quod patitur, quo nimirum constat, quia Deo auctore patiatur. Magna enim satisfactio percussionis est, voluntas justa conditoris. Quæ cum injustum facere nihil solet, justa agnoscitur etiam si latet. Nam cum pro injustitiæ peccato percutimur, si in percussione nostra divinę voluntati conjungimur, mox a nostra injustitia ipsa conjunctione liberamur. Quisquis enim jam percussionem tolerat, sed adhuc causas percussionis ignorat, si justum credens hoc ipsum contra se judicium amplectitur, eo ipso ab injustitia sua jam correctus est, quo percussum se juste gratulatur. In vindicta enim sua Deo se socians, sese contra se erigit: & magna est jam justitia, quod voluntati judicis concordat in pœna, cui discrepavit in culpa. Vir igitur sanctus, quia [c] in nulla Deo culpa discrepaverat, quasi cum difficultate ei inter supplicia concordabat. Neque enim credidit, quod flagella quæ solent vitia extinguere, in illo sola merita augerent. Unde nunc juste corripitur, ut occultis judiciis & nesciens subderetur, eique dicitur: *Numquid irritum facies judicium meum, & condemnabis me ut tu justificeris?* Ac si aperte diceretur: Tua quidem bene acta consideras, sed mea occulta judicia ignoras. Si ergo ex tuis meritis contra mea flagella disputas, quid aliud quam me de injustitia [d] addicere, te justificando festinas? Sequitur:

Vers. 4.

Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas.

CAP. V. VET. IV. REC. VI. Contemplata Dei sanctitate, ad humilitatem provocantur etiam sanctiores.

6. Quia humanum genus beatus Job meritis transcedebat, eum pius conditor & eruditor ad considerandam similitudinem suæ magnitudinis provocat, ut cognita tanta dissimilitudine, in humilitate se premat.

Deus, etsi corporis expers, cum rebus corporeis comparatur. Anthropomorphitarum hæresis.

7. Sed cum in Deo vox & brachium dicitur, cavendum summopere est, ne quid in eo mens corporeum suspicetur. In Antropomorphitarum namque hæresim cadere est, eum qui incircumscripte implet & circumplectitur omnia, intra corporalia lineamenta concludere. Sed omnipotens Deus ad sua nos trahens, usque ad nostra se humiliat, atque ut alta insinuet, humilibus condescendit: quatenus parvulorum animus rebus cognitis enutritus, ad inquirenda exurgat incognita, atque ab eo qui longe super ipsum est, quædam juxta se audiens, quasi quibusdam ad illum passibus moveatur. Unde fit, ut per Scripturam suam aliquando a corporibus hominum, aliquando a mentibus, aliquando vero ab avibus, aliquando etiam ab insensatis rebus quasdam longe dissimiles in se similitudines trahat. Plerumque enim a corporibus hominum in se similitudinem trahit, sicut de eo Propheta ad Israelitas dicit: *Qui tetigit vos, tangit pupillam oculi ejus.* *Zach. 2. 8.* Et sicut de eo rursum speranti homini per Prophetam dicitur: *In scapulis suis obumbrabit tibi.* *Ps. 90. 4.* Constat nimirum, quod in natura sua nec oculum Deus, nec scapulas habeat: sed quia nos B per oculum cernimus, in scapulis vero onera sustinemus. Deus quod omnia videt, oculum habere perhibetur; quod vero nos tolerat, atque eo ipso quo tolerat, servat, obumbrare nobis in scapulis dicitur. Ait enim: *In scapulis suis obumbrabit tibi.* Ac si diceret peccatori homini, & post peccatum veniam deprecanti; Ea pietate Dominus te protegit, qua te pietate toleravit. Obumbrat enim in scapulis suis: quia dum portat, defendit. Aliquando vero a mentibus in se similitudinem trahit, sicut per Prophetam ad Israel dicit: *Recordatus sum tui, [e] miserans adolescentiam tuam.* Et rursum per sponsæ comparationem loquens ait: *Et si illa oblita fuerit, ego* C *tamen non obliviscar tui.* Quis enim nesciat, quia Dei memoria nec oblivione rumpitur, nec recordatione sarcitur? Sed dum aliqua deserens prætermittit, more mentium oblivisci dicitur; & cum post longum tempus quæ voluerit visitat, nostræ mutabilitatis consuetudine recordatus vocatur. Quo enim pacto divinitatis ejus vim oblivio dissipat, cui ipsa quoque laudabilis [f] memoria essentialiter non concordat? Nulla namque nisi aut præterita, aut absentia recordantur. Quomodo ergo Deus præteritorum reminiscitur, cum ipsa quæ in semetipsis prætereunt, ejus nutui semper præsentia assistunt? Aut quomodo absentium recordatur, dum omne quod est, per D hoc illi præsto est, quod in ipso est? Quod si ei præsto non esset, omnino non esset: nam non existentia videndo creat, existentia videndo continet. Quidquid ergo creator non videt, essentia subsistendi caret. Aliquando autem ab avibus in illum similitudo trahitur: sicut per Moysen dicitur: *Expandit alas suas, [g] & assumsit eos.* Et Propheta ait: *Sub umbra alarum tuarum protege me.* Quia enim nos parvulos dum protegit nutrit, & non gravi atque onerosa, sed levi & blanda protectione nos refovet, dum suas in nos misericordias exerit, quasi more avium super nos alas tendit. Aliquando etiam insensatis rebus, propter infirmitatem nostram [h] alta condescensione se comparat, sicut per Prophetam dicit: E *Ecce ego stridebo super vos, sicut stridet plaustrum onustum feno.* Quia enim fenum est vita carnalium, sicut scriptum est: *Omnis caro fenum;* in eo quod Dominus vitam carnalium patitur, more plaustri fenum se portare testatur. Cui sub fœni onere stridere, est pondera & iniquitates peccantium cum querela tolerare. Cum ergo longe dissimiles in se similitudines trahat, soler-

Ps. 90. 4. Deo cur oculi & scapulæ tribuantur.

VET. V.

Jer. 2. 2.

Isai. 49. 15. Recordari quo sensu dicitur.

Deut. 32. 11.

Psal. 16. 9. Quid Dei alæ.

Amos. 2. 13.

Isai. 40. 6.

a Vindoc. Ebroic. aliique Norm. eodem sensu, *nam cum non sua culpa feriri se dicat.*

b Sic mss. Turon. Laud. Val-cl. At cum duob. Germ. Pratel. & Utic. editi etiam vel. *quam justitiam.*

c Gemet. & Corb. Germ. *in nulla a Deo culpa.*

d Vel ex hoc solo loco sensus habetur verbi *addicere*, de quo l. 2. n. 15. disseruimus, & alibi.

e Val-cl. *miserans adolescentiæ tuæ.*

f Frigide cum duob. Germ. vulgati etiam antiquiores, *memoria essentialiter concordat.* Gregorii mens est, Deo neque oblivionis neque memoriæ nomen proprie convenire. Proindeque legendum, *non concordat*, ut ferunt omnes Anglic. Norm. Vindoc. Laud. &c.

g Laud. Val-cl. duo Germ. & pler. Norm. *& accepit eos.*

h Deest *alta*, in Laud. & Val-cl.

ter intuendum est quod quædam talia aliquando (A) dicantur in Deo propter effectum operis, aliquando autem ad indicandam ejus substantiam majestatis. Nam cum in Deo oculus, scapulæ, [a] pes, atque alæ nominantur, effectus quidem operationis ostenditur. Cum vero manus, brachium, dextera vel vox in Deo dicitur, per hæc vocabula consubstantialis ei Filius demonstratur. Ipse quippe est & manus & dextera, de cujus ascensione per Moysen Pater loquitur, dicens: *Tollam in cœlum manum meam, & jurabo per dexteram meam* (Deut. 32. 40.). Ipse brachium, de quo Propheta ait: *Et brachium Domini cui revelatum est?* (Isai. 53. 1.) Ipse vox: quia eum Pater gignendo dixit: *Filius meus es tu, ego hodie genui te* (Ps. 2. 7.). Et de quo scriptum est: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum* (Johan. 1. 1.). Per hoc verbum fecisse Patrem omnia, David asserit, dicens: *Dixit & facta sunt* (Psal. 32. 9.). Deum ergo brachium habere, est operantem filium gignere: voce tonare, est consubstantialem sibi filium mundo terribiliter demonstrare. Beato igitur Job cum dicit Dominus: *Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas*; mira dispensatione pietatis eum dum increpat, exaltat: quia eum, quem sua comparatione superat superiorem cunctis demonstrat. Cui in hac propositione subjungit:

(Vers. 5.) *Circumda tibi decorem, & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus.*

CAPUT VI. Rec. VII. *Angeli & Ecclesia, Dei decor & ornamentum sunt.*

8. Subaudis, ut ego. Ipse enim sibi circumdat decorem, de quo scriptum est: *Dominus regnavit, decorem induit* (Ps. 92. 1.). Ipse apud nos in sublime (C) erigitur, quum nostris mentibus in natura sua esse impenetrabilis demonstratur. Ipse vero gloriosus est, qui dum seipso perfruitur, accedentis laudis indigens non est. Ipse speciosis induitur vestibus: quia sanctorum Angelorum choros, quos condidit, in usum sui decoris assumsit, & velut quamdam vestem gloriosam sibi Ecclesiam exhibet non habentem rugam, aut maculam (Ephes. 5. 27.). Unde ei per Prophetam dicitur: *Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento* (Psal. 103. 2.). Hic quippe confessionem induit, illic decorem: quia quos hic per pœnitentiam confitentes fecerit, illic fulgentes per decorem justitiæ ostendet. Luce ergo sicut vestimento amictus est; quia sanctis omnibus, quibus dictum est: *Vos estis lux* (D) *mundi* (Matt. 5. 14.), in illa æterna gloria vestietur. Unde & per Evangelium dicitur, quia transfigurato in monte Domino, vestimenta ejus facta sunt candida sicut nix (Matt. 17. 2.). In qua transfiguratione quid aliud, quam resurrectionis ultimæ gloria nuntiatur? In monte enim vestimenta ejus sicut nix facta sunt; quia in supernæ claritatis culmine sancti omnes ei luce justitiæ fulgentes adhærebunt. Sed quia (Vet. VI.) speciosarum vestium nomine justos sibi quomodo adjungat, insinuat: injustos etiam quomodo a se disjungat, ostendit. Sequitur:

(Vers. 6.) *Disperge superbos in furore tuo.*

CAPUT VII. *Deus tranquille irascitur.*

9. Subaudis, ut ego, qui eos & tranquillitatis tempore unitos contra me tolero, & districtus quandoque veniens, in meo eos furore di- (E) spergo. Sed inter hæc solerter intuendum est, quod gravis perfidiæ error admittitur, si fortasse quis æstimet, quod in illa divinitatis substantia, furor & tranquillitas varietur. Creator namque (A) omnium eo summe immortalis est, quo creaturæ more mutabilis non est. Hinc de illo per Jacobum dicitur: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio* (Jacob. 1. 17.). Hinc rursum scriptum est: *Tu autem Domine cum tranquillitate judicas* (Sap. 12. 18.). Hinc Propheta ait: *Deserta facta est terra a facie iræ columbæ, a facie furoris Domini* (Jerem. 25. 38.). [b] Quod enim iram columbæ prædixerat, hoc furorem Domini subjunxit. Columba namque valde simplex est animal; & quia in Deum nulla furoris inæqualitas serpit, furorem Domini iram columbæ nominavit. Ut enim divinæ districtionis vim imperturbabilem demonstraret, & iram dixit, & columbæ: ac si apertius diceret: Districtum judicium inconcussus exerit, qui (B) permanens mansuetus [c] injustos punit. Unde & in extremo judicio in semetipso incommutabilis manens, nulla vicissitudine se mutabilitate variatur, sed tamen electis ac reprobis nequaquam sub specie ejusdem incommutabilitatis ostenditur: quia & tranquillus justis, & iratus apparebit injustis. Teste enim conscientia intra semetipsos deferunt, unde eorum mentes æque unum respiciant, sed non æqualiter modificentur: quia & istis eum benignum ostendit anteacta justitia, & illis terribilem culpa. Quorum pavorem quis explicet, cum contigerit miseris & intra se culpas cernere, & ante se judicem justum videre? Hoc nimirum quotidie in usu vitæ præsentis agitur, ut de qualitate venturi judicis mortalium (C) corda doceantur. Nam cum duo ad judicium pergunt, alius innocentiæ sibi conscius, alius culpæ: ante prolatam sententiam adhuc tacentem judicem utrique conspiciunt, & tamen culpæ debitor gravem contra se iram hoc ipsum judicis silentium suspicatur. Quam iram sibi non denuntiat perturbatio judicis, sed recordatio pravitatis: quia etsi adhuc foris reum sententia non clamat, intus tamen graviter conscientia accusat. At contra justitiæ amicus decernentis vultum conspicit, sed intus de testimonio bonæ recordationis hilarescit, & quo apud se quod metuat non habet, eo omne quod erga semetipsum est, blandum videt. Hoc itaque loco furor Domini dicitur non perturbatio divinæ substantiæ, sed super peccatores male sibi conscios (D) examinatio justæ vindictæ. Quamvis enim cum tranquillum in judicio videant, tamen quia feriendos se ab illo non dubitant, eum [d] in suis motibus perturbatum putant. Sequitur:

(Ibidem) *Et respiciens omnem arrogantem humilia.*

CAPUT VIII. *Omnis arrogans aut pœnitendo cognoscit culpam, aut pereundo percipit pœnam.*

10. Ac si dicat, ut ego. Apte autem ad vindictæ ordinem arrogantibus superborum culpa præponitur: quia nimirum non superbia de arrogantia, sed generatur arrogantia de superbia. Duobus autem modis a Domino peccator unusquisque respicitur, cum aut a peccato convertitur, aut ex peccato punitur. De respectu enim conversionis dicitur: *Quia respexit Dominus Petrum, & recordatus Petrus* [e] *verbi Jesu flevit amare* (Luc. 22. 61.). De respectu ultionis rursus dicitur: *Vul-* (E) *tus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum* (Psal. 33. 17.). Utrisque autem modis in humilitate arrogans sternitur: quia aut pœnitendo cognoscit culpam, aut pereundo percipit pœnam:

Re-

a Omittitur *per*, in ed. Supplevimus ex mss. Vindoc. Norm. & al. In Corb. Germ. pro *& alæ*, legitur: *& alio*.
b Addidimus etiam, *enim*, ex Vindoc. Gemet. Corb. Germ. & pl. Norm.
c Deest *injustos*, in duob. Germ. Turon. Laud. & plur. Norm.
d Editi cum Germ. *suis moribus*, vel, *in suis moribus*. Corb. Germ. *in suis moribus*. Nostram lect. ministrarunt Turon. Vindoc. Val-cl. Pratel. ac pl. Norm.
e In duob. Germ. & in Gemet. omittitur *verbi Jesu*.

Vers. 7. *Respice cunctos superbos, & confunde eos, & contere impios in loco suo.*

CAP. IX. VET. VII. Superbi dum elevatur dejectio. 11. Subaudis, ut ego. Superbi enim ex respectu Domini confunduntur, aut hic de pietate cognoscentes & damnantes crimina, aut illic supplicia de justitia sentientes. Impiorum vero locus ipsa superbia est; quia cum scriptum sit: *Initium omnis peccati superbia*; (Eccli. 10. 15.) unde oritur impietas, ibi continetur; quamvis nec quidquam a superbia distat impietas. Valde enim superbire, est impia de auctore sentire. Impius ergo in loco suo conteritur; quia ipsa superbia, qua elevatur, opprimitur: cumque efferendo se in cogitationibus erigit, lumen sibi justitiæ, quod invenire debuisset, abscondit. Sæpe autem dum contra Deum falsa gloria exterius proficit, vera miseria interius manescit. Unde Propheta ait: *Dejecisti eos dum* [a] *allevarentur*. (Psal. 72. 18.) Non enim ait: Dejecisti eos postquam elevati sunt, sed dum allevarentur: quia hoc ipsum fit superbis interius dejici, quod eis falsa contingit gloria exterius elevari. Ordinante enim divino judicio, non eis hic aliud culpa est, atque aliud pœna: sed sua illis in pœnam vertitur culpa, ut elatis fastu superbiæ, hoc ipsum sit vere intus cadere, quod foris ostenditur profecisse. Sequitur:

Vers. 8. *Absconde eos in pulvere, simul & facies eorum demergere in foveam.*

CAP. X. Deus corda superborum, terrenis negotiis & desideriis opprimi permittit. 12. Ac si dicat, ut ego. Superbos enim atque impios justo judicio Dominus in pulvere abscondit; quia eorum corda ipsis, quæ despecto amore creatoris eligunt, terrenis opprimi negotiis permittit. Unde & illorum vitam cum in extremo judicio discutit, tamquam sibi absconditam non agnoscit, dicens: *Nescio qui estis*. (Luc. 13. 27.) Vita pravorum sub pulvere absconditur; quia abjectis & infimis desideriis gravatur. Quisquis enim adhuc ea quæ mundi sunt appetit, quasi ante faciem veri luminis non apparet; quia nimirum sub pulvere terrenæ cogitationis latet. Hunc pravarum cogitationum oppressa mens tolerat, quem ventus pulverem nequissimæ tentationis apportat. Hinc (VET. VIII.) est enim quod de unaquaque anima terrenis desideriis aggravata sub Ephraim specie per Prophetam dicitur: *Factus est Ephraim panis subcinericius, qui non reversatur*. (Osee 7. 8.) Ex natura quippe bene condita est nobis intentio, quæ surgat in Deum; sed ex conversatione nequiter assueta [b] inest voluptas, quæ præsens premat in seculum. Panis autem subcinericius ex ea parte est mundior, quam inferius occultat, atque ex ea parte sordidior, qua desuper cinerem tolerat. Quisquis ergo intentionem qua Deum debuisset quærere, negligit, quasi more panis subcinericii mundiorem partem inferius premit, & cum curas seculi libenter tolerat, quasi congestum cinerem superius portat. Reversaretur autem panis subcinericius, si desideriorum carnalium cinerem repelleret, & intentionem bonam, quam in se dudum despiciendo oppresserat, superius ostentaret. Sed reversari renuit, cum mens amore curarum secularium pressa, molem superpositi cineris abjicere negligit, dumque assurgere in intentionem bonam non appetit, quasi mundiorem faciem subter premit.

Dum superbiendo altiora petunt, ad interiora retruduntur. 13. Apte autem subjungitur: *Simul & facies eorum demerge in foveam*. Ac si dicat, ut ego. Justo namque judicio superborum facies Dominus in foveam mergit; quia intentionem cordis eorum sese ultra homines erigentem inferius dejicit. Ima enim respicit, cujus facies foveam attendit. Et bene de superbis dicitur, quod eorum facies in foveam demerguntur; quia ima petunt, dum superbiendo altiora appetunt: & quo magis extollendo se erigunt, eo magis ruendo inferius tendunt. Terrenam quippe gloriam quærunt, & infima sunt quæ prospiciunt, dum superbiendo alta sectantur. Unde miro & diverso modo res agitur, ut humiles cælum petant, dum se inferius dejiciunt: superbi infima appetant, dum despiciendo ceteros quasi in altioribus extolluntur. Isti se, dum despiciunt, cælestibus junguntur: illi dum se erigunt, a superioribus dividuntur: atque, ut ita dixerim, illi se elevantes deprimunt, isti deprimentes elevant. Et bene de superbientibus per Psalmistam dicitur: *Humiliat autem peccatores usque ad terram*; (Ps. 146. 6.) quia ea quæ infra sunt ambientes, dum extollendo se erigunt, amisso cælo quid aliud quam terram petunt? Quibus hoc ipsum [c] jam in imis cecidisse, est relictis superioribus ima quæsisse. Recte ergo eorum facies in foveam demergi perhibentur; quia sequentes infima, ad inferni barathrum tendunt. Justo enim judicio agitur, ut quos hic voluntaria aversio excæcat, illic ab intuitu veri luminis digna supplicii fovea abscondat. Igitur quia vir sanctus tanto divinæ potentiæ terrore discussus est, ut ei diceretur: *Si habes brachium ut Deus, & si voce simili tonas; disperge superbos in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia*; & cetera quæ Deus quidem facere, sed homo vix sufficit audire, [d] cuncta hæc qua Dominus intentione præmiserit, fine subditæ conclusionis ostendit, dicens:

Et ego confitebor quod salvare te possit dextera tua. (Vers. 9.)

CAP. XI. VET. IX. REC. VIII. Pelagianorum error suis viribus salvari posse confidentium. 14. Ac si aperte diceret: Si potes terribilia hæc facere, ipse quæ protuli, tibi & non mihi deputo bona omnia quæ fecisti. Si vero peccantes alios respiciendo non potes perdere, liquet quod a reatu nequitiæ, tua te non vales virtute liberare. Ecce divina voce ad beatum Job dicitur quod [e] sua dextera non salvetur: & tamen nonnulli hominum, qui ab hujus viri viribus longe sunt, despecto Dei adjutorio, sua se fortitudine salvari posse confidunt. Pro quibus quid deprecari aliud debemus, nisi ut si jam dona bonorum operum perceperunt, hoc quoque donum accipiant, ut a quo hæc acceperint discant? Quia autem præmissis verbis Dominus potentiam suæ magnitudinis intulit: nunc in subsequentibus nequitiam antiqui hostis ostendit: ut bonus famulus & auditis prius virtutibus Domini, sciret quantum diligeret, & cognita post calliditate diaboli, disceret quantum timeret. Unde bene per Prophetam dicitur: *Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit?* (Amos 3. 8.) Postquam enim virtus ei sui conditoris innotuit, nequaquam illum vires adversarii latere debuerunt: ut eo magis defensori suo se humilius subderet, quo hostis sui nequitias subtilius agnovisset; protectoremque suum tanto ardentius quæreret, quanto terribiliorem hostem cognosceret, quem vitaret. Certum quippe est, quia minus diligit ereptorem suum, qui minus intelligit periculum quod evasit: & vile solatium deputat defensoris, qui virtutem adversarii debilem putat. Unde bene ereptio-

a Ebroic. aliique Norm. *elevarentur*.
b Vindoc. Germ. Ebroic. & alii Norm. *inest voluntas*. Corb. Germ. sequimur & alios.
c Ebroic. Germ. & cet. Norm. Germ. Laud. & Val-cl. *jam nimis*.
d Corb. Germ. & Gemet. *cum qua hæc Dominus intentione*.
e Vindoc. & Norm. *sua virtute*.

Psal. 17. 2.

ptionem suam Domino tribuens Propheta dicebat: *Diligam te Domine virtus mea*; aperte videlicet dicens: Eo te magis diligo, quo infirmitatem propriam sentiens, virtutem meam te esse cognosco. Hinc rursum ait: *Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te*: quia tunc nimirum misericordiæ Domini miræ apud nosmetipsos qui eripimur, fiunt, cum per easdem misericordias quam gravia fuerint pericula quæ evasimus, agnoscuntur.

Ps. 16. 7.

Vires fraudesque hostis nostri describuntur.

15. Et quia sermone præcedenti Dominus beato Job mira opera sanctorum sequentium patefecit, ut his auditis disceret, de virtutum suarum culmine quam humilia sentire debuisset; nunc ei cum quo hoste bellum gerat, ostenditur, & vires fraudesque illius subtilius indicantur: ut qui ad colloquium auctoris sui perductus est, argumenta adversarii aperte cognoscat. Verbis enim sequentibus fideli famulo Dominus cunctas hostis callidi machinationes insinuat, omne quod opprimendo rapit, omne quod insidiando circumvolat, omne quod minando terret, omne quod suadendo blanditur, omne quod desperando frangit, omne quod promittendo decipit. Cuncta ergo tergiversationis ejus certamina exorditur, dicens:

a Vers. 10.

Ecce [a] *Behemoth, quem feci tecum.*

CAPUT XII.

Vet. x. Rec. xx.

Omnia creata sunt simul secundum substantiam, non secundum speciem.

Eccl. 18. 1. Gen. 1. 31.

16. Quem sub Behemoth nomine, nisi antiquum hostem insinuat? qui interpretatus ex Hebræa voce, in Latina lingua animal sonat. Cujus inferius dum malitia subditur, patenter persona monstratur. Sed cum de Deo scriptum sit, quia fecit omnia simul, cur hoc animal cum homine fecisse se indicat, dum cuncta quia simul fecerit constat? Rursum quærendum est, quomodo Deus cuncta simul condidit, dum Moyses sex dierum mutatione variante distincte creata describat. Quod tamen citius agnoscimus, si ipsas causas originum subtiliter [b] indagamus. Rerum quippe substantia simul creata est; sed simul species formata non est: & quod simul extitit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ. Cum enim simul factum cælum terraque describitur, simul spiritalia atque corporalia, simul quidquid de cælo oritur, simul factum quidquid de terra producitur, indicatur. Sol quippe, luna & sidera quarto die in cælo facta perhibentur: sed quod quarto die processit in specie, primo die in cæli substantia extitit per conditionem. Primo die creata terra dicitur, & tertio arbusta condita, & cuncta terræ virentia describuntur: sed hoc quod die tertio se in specie protulit, nimirum primo die in ipsa de qua ortum est, terræ substantia conditum fuit. Hinc est quod Moyses distincte per dies singulos condita omnia retulit, & tamen simul omnia creata subjunxit, dicens: *Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt in die, quo fecit Dominus cælum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis*. Qui enim diversis diebus creatum cælum & terram, virgultum, herbamque narraverat, nunc uno die facta manifestat: ut liquido ostenderet quod creatura omnis simul per substantiam extitit, quamvis non simul per speciem processit. Hinc illic quoque scriptum est: *Creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum & feminam fecit eos*. Necdum enim Eva facta describitur, & jam homo masculus & femina perhibetur. Sed quia ex Adæ latere proculdubio femina erat processura, in illo jam computatur per substantiam, a quo fuerat producenda per formam. Considerare tamen hæc & in minimis possumus, ut ex minimis majora pensemus. Herba namque cum creatur, necdum in illa fructus, necdum fructus sui semen ostenditur. Inest vero ei etiam cum non apparet fructus & semen: quia nimirum simul sunt in radicis substantia, quæ non simul prodeunt per temporis incrementa.

Genes. 2. v. 4. & 5.

Genes. 1. 27.

Quo sensu Angelus & homo simul creati.

17. Sed quia hæc simul creata per substantiam dicimus, quæ prodire alia ex aliis invenimus, quo pacto cum beato Job Behemoth creatus asseritur, cum neque una sit substantia Angeli & hominis, neque homo ex angelo, neque Angelus ex homine proferatur? Si vero propter hoc factus Behemoth cum beato Job dicitur, quod creatura omnis ab auctore, qui in actione sua nequaquam temporis protelatione distenditur, simul condita non dubitatur: cur de Behemoth specialiter dicitur, quod commune cum creaturis omnibus generaliter habetur? Sed si rerum causas subtili discussione [c] pensamus, simul Angelum factum hominemque cognoscimus: simul videlicet non unitate temporis, sed cognitione rationis: simul per acceptam imaginem sapientiæ, & non simul per conjunctam substantiam formæ. Scriptum namque de homine est: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Et per Ezechielem ad Satan dicitur: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia & perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti*. In cuncta igitur creatura, homo & Angelus simul conditus extitit; quia ab omni [d] creatura irrationali distinctus processit. Quia ergo in cuncta conditione rerum nullum rationale animal nisi Angelus & homo est, quidquid ratione uti non potest, cum homine factum non est. Dicatur itaque homini, dicatur de Angelo, qui etsi potentiam sublimitatis perdidit, subtilitatem tamen naturæ rationalis non amisit: *Ecce Behemoth, quem feci tecum*. Ut dum homo eum qui in ratione secum factus est, periisse considerat, vicinum sibi casum superbiæ ex ipsa propinqui sui perditione pertimescat. In his autem verbis solerter intuendum est, quod aperte voce Dominica nefarium [e] Manichæi dogma reprehenditur, qui dum duo principia loquitur, tenebrarum gentem non factam asserere conatur. Quomodo enim non facta gens nequissima dicitur, dum Behemoth istum, videlicet auctorem nequitiæ per naturam bene [f] conditum se Dominus fecisse testatur? Sed quia Behemoth iste, cum quo sit factus audivimus, perditus quid agat, audiamus. Sequitur:

Genes. 1. 26. Ezech. 28. 12.

Angelus desertor peccando dona gratiæ amisit, non naturæ.

Duo Manichæorum principia rejiciuntur.

Ibidem

Fenum sicut bos [g] *comedet.*

CAPUT XIII.

Rec. x.

Diabolus mundam spiritualium vitam labefactare potissimum cupit.

18. Si Prophetarum sollicita verba discutimus, hæc & illa uno spiritu prolata reperimus. Isaias namque cum cerneret vitam peccantium ab antiquo & insatiabili hoste devorari, ait: *Leo sicut bos* [h] *comedet paleas*. Quid autem feni palearumque nomine, nisi carnalium vita signatur? De qua per Prophetam dicitur: *Omnis caro fenum*. Qui ergo hic Behemoth, illic leo: qui hic fenum, illic paleæ nominantur. Sed perscrutari mens nititur cur iste vel apud Isaiam leo, vel hic Dominica voce Behemoth, [i] in comestione feni vel paleæ, utroque

Isa. 11. 7. Isai. 40. 6.

a In Val-cl. & duob. Germ. ubique scribitur, *Vehemoth*. Ita etiam in Gemet.

b Gemet. *indicamus*.

c Vindoc. Gemet. Laud. & duo Germ. *pulsamus*.

d Pratel. *natura*.

e Corb. Germ. & Gemet. *Manis*. Laud. Germ. & Turon. *Manes*.

f Corb. Germ. Vindoc. Gemet. & Laud. *conditum*.

g Laudun. Corb. Germ. & Val-cl. *comedit*.

h Laudun. Corb. Germ. Val-cl. & Gemet. *comedit paleas*.

i Iidem Cod. cum Germ. *in comestione*.

que loco non equo, sed bovi compatetur. Quod A tamen citius agnoscimus, si in utrisque animalibus quæ sit nutrimentorum distantia perpendamus. Equi namque fenum quamlibet sordidum comedunt, aquam vero non nisi mundam bibunt. Boves autem aquam quamlibet sordidam bibunt, sed feno non nisi mundo vescuntur. Quid est ergo quod bovi, qui mundo pabulo pascitur, Behemoth iste comparatur, nisi hoc

Habac. 1. 16.

a

quod de isto antiquo hoste per Prophetam alium dicitur: [a] *Esca ejus electa*? Neque enim se eos gaudet rapere, quos pravis ac sordidis actionibus implicatos in imis secum respicit voluntarie jacere. Fenum ergo comedere sicut bos appetit; quia suggestionis suæ dente conterere mundam B vitam spiritalium quærit.

Multi videntur electi, & non sunt.

b

19. Sed quærendum video quomodo Behemoth iste fenum sicut bos comedens, vitam spiritalium consumere dicitur, [b] cum sicut supra dictum est, feni nomine vita carnalium designatur. Esca quoque ejus electa jam non erit, si fenum comedens, carnalem rapit. Sed ad hæc citius occurrit: quia nonnulli hominum & apud Deum fenum sunt, & apud homines sanctitatis nomine censentur: cum & ante humanos oculos aliud ostendit vita, & ante divina judicia aliud intendit conscientia. Ii itaque apud humana judicia electi sunt, sed apud subtile Domini examen fenum. An ante divinos oculos Saul fenum C non erat, de quo Samuel propheta populo dice-

1. Reg. 10. 24.

bat: *Certe videtis quem elegit Dominus*; & de quo paulo superius dicitur: *Electus & bonus*? Quem enim peccans populus meruit, & apud Deum reprobus extitit, & tamen causarum ordine ele-

Ver. 1x.

ctus & bonus fuit. Quia multi fenum sunt, & electos se ex humana æstimatione suspicantur,

Eccle. 8. 10.

bene per Salomonem dicitur: *Vidi impios sepultos qui etiam dum adhuc viverent, in loco sancto erant, & laudabantur in civitate quasi justorum operum.* Quia multi fenum sunt, sed tamen sanctitatis favore vallantur, bene quidam sapiens indicat,

Eccl. 29. 33.

dicens: *Transi hospes, & orna mensam*. Transeundo namque hospes ornare mensam dicitur; D quia si ad altare Dei quia positus, per bona opera gloriam propriam quærit, & de ostentatione

c

sanctitatis ejus, laus altaris [c] extenditur, & ipse tamen apud Deum in numero civium non habetur. Aliis ejus opinio proficit, & tamen a Deo extraneus ipse pertransit. Mensam itaque transeundo decoravit; quia stare ad sacra noluit, qui per omne quod agere studuit, ad humanas laudes mente decurrit. Quia ergo nonnulli mundam quidem vitam per studium ducunt, sed ex ilia intus placere non appetunt, recte & esca ejus electa dicitur, & tamen fenum sicut bos comedere Behemoth iste perhibetur. Quasi enim ante os Behemoth istius mundum fenum in terra, E atque in infimis jacet, cum & vita quasi innocens per mandatorum custodiam agitur, & tamen inter actionem, quæ bona ostenditur, cor ad appetenda sublimia non elevatur. Quid itaque utilitatis agit qui in se munditiam vitæ custodit, si per intentionem infimam in ore Behemoth hujus inveniendum se in terra derelinquit? Quia igitur omnipotens Deus quid hostis noster agat insinuat, nunc quomodo prævaleat innotescat, ut calliditatis ejus nequitia quo apertius cognoscitur, eo facilius superetur. Sequitur:

Vers. 11.

Fortitudo ejus in lumbis ejus, & virtus illius in umbilico ventris ejus.

CAPUT XIV.

R E C. XI. Diabolus per luxuriam utrique hominum sexui plerumque dominatur.

d

20. Seminaria conus viris in lumbis esse, inesse autem feminis in umbilico perhibetur. Hinc est enim quod Veritas discipulis dicit: *Sint lumbi vestri præcincti*. Hinc Petrus cum luxuriam a corde restringeret, admonebat, dicens: *Succincti lumbos mentis vestræ*. Hinc Paulus cum per Abrahæ sacrificium Melchisedech tempore Levi [d] sacerdotium diceret decimatum, ubi tunc in Abrahæ corpore Levi lateret ostendens, ait: *Adhuc enim in lumbis patris erat*. Quia vero seminarium

Hebr. 7. 10.

luxuriæ feminis in umbiculo continetur, Propheta testatur, qui sub specie feminæ prostitutę, Judææ petulantiam increpans, ait: *In die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus*. In die quippe

Ezech. 16. 4.

ortus umbilicum præcidere, est conversionis tempore carnis luxuriam resecare. Quia enim difficile est male inchoata corrigere, & semel formata deformiter in melius reformare; de ortu suo Judæa reprehenditur, quę dum in Deo nata est, impræcisum umbilicum retinuit, quia fluxa luxuriæ non abscidit. Quia igitur potestate diaboli, utriusque generis sexus valde ex luxuriæ infirmitate substernitur, & fortitudo ejus in lumbis contra masculos, & virtus illius contra feminas in umbilico perhibetur.

Ver. xii. Spiritus superbiam sequi solet carnis corruptio.

e

21. Sed cur cum Behemoth istum fenum comedere intulit, prima deceptionis ejus argumenta luxuriæ damna subjunxit; nisi quod liquido omnibus patet, quia postquam semel hominis spiritum [e] superbia ceperit, mox se ad corruptionem carnis extendit? Quod in ipsis quoque hominibus

Genes. 3. 7.

primis agnoscimus, qui dum post perpetratam superbiam pudenda membra contegunt, patenter indicarunt, quia postquam apud semetipsos intus arripere alta conati sunt, mox in carne foris erubescenda pertulerunt. Behemoth itaque iste insatiabiliter sęviens, & devorare totum simul hominem quærens, modo in superbiam mentem erigit, modo carnem luxuriæ voluptate corrumpit. Bene autem nequaquam fortitudo ejus in lumbis vel umbilico eorum dicitur, qui prosternuntur: sed, *fortitudo ejus in lumbis ejus, & virtus illius in umbilico ventris ejus*. Ac si aperte diceretur: Fortitudo ejus in lumbis suis, & virtus illius in umbilico ventris sui: quia nimirum ejus propriæ corpus fiunt, qui suggestionum turpium blandimentis decepti, ei per luxuriæ fluxa succumbunt. Sequitur:

Vers. 12.

Stringit caudam suam quasi cedrum.

f

CAPUT XV.

Rec. xii. Diabolus divina potestate ligatus, olim solvetur, & per Antichristum multa signa faciet.

22. Multa in his [f] suppetunt, quæ instruendis moribus proferantur: sed prius Behemoth istius violenta discutimus, ut post subtilius astuta detegamus. In Scriptura sacra cedri nomine aliquando alta excellentia gloriæ cælestis exprimitur: aliquando autem pravorum rigida elatio designatur. Cedri nomine cælestis gloriæ celsitudo exprimitur, sicut Psalmista testatur: *Justus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur*. Cedri rursus

Psal. 91. 13.

nomine superba pravorum potentia designatur, sicut per eumdem Prophetam dicitur: *Vox Domini confringentis cedros*. Quid autem cauda Behemoth

Ps. 28. 5.

istius, nisi illa antiqui hostis extremitas dicitur; cum nimirum vas proprium illum perditum homi-

 nem

a Gemet. prius, *esca ejus electi*. Sed postea, *esca quoque electa*. Hic codex innumeris mendis scatet, quæ recentior manus ex parte expurgavit.

b Pratel. Val-el. Vindoc. & Corb. Germ. *si sicut*.

c Gemet. Val-el. & Corb. Germ. *ostenditur*.

d Laud. & Val-el. *sacrificium*.

e Deest *superbia*, in Laud. duob. Germ. Ebroic. aliisque Norm. & sic ad Behemoth refertur quod hic dicitur de superbia. Ebroic. aliique Norm. pro *ad corruptionem*, habent *ad obrutionem*.

f In Val-el. additur, *Suppetunt de insidiis Antichristi, quæ &c.*

nem ingreditur, qui specialiter Antichristus nuncupatur? Qui quoniam modo honoribus seculi, modo signis & prodigiis fictæ sanctitatis in rumorem potentiæ elevari permittitur, recte voce Dominica cauda illius cedro comparatur. Sicut enim cedrus arbusta cetara in altum crescendo deserit, ita tunc Antichristus mundi gloriam temporaliter obtinens, mensuras hominum & honoris culmine, & signorum potestate transcendet. Spiritus quippe in illo est, qui in sublimibus conditus, potentiam naturæ suæ non perdidit vel dejectus. Cujus idcirco virtus nunc minime ostenditur, quia dispensatione [a] divinæ fortitudinis ligatur. Unde per Johannem dicitur: *Vidi Angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua: & apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligavit eum per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit & signavit super eum*. Ligatus quippe [b] missus in abyssum perhibetur; quia retrusus in pravorum cordibus potentia divinæ dispensationis adstringitur, ne inquantum nocere valet, effrenetur; ut quamvis per eos occulte sæviat, ad violentas tamen rapinas [c] superbiæ non erumpat. Sed illic quomodo in mundi fine sit solvendus intimatur, cum dicitur: *Et postquam consummati fuerint mille anni, solvetur satan de carcere suo, [d] & exibit, & seducet gentes*. Millenario namque numero universum pro perfectione sua hoc quantumlibet sit Ecclesiæ sanctæ tempus exprimitur. Quo peracto antiquus hostis suis viribus traditus, pauco quidem in tempore, sed in multa contra nos virtute laxatur.

Apoc. 20. 1. 2. 3. — *Ibid. 7.*

Sæviet, sed ad breve tempus.

23. Quem quamvis sævitia ad crudelitatem dilatet, superna tamen misericordia dierum brevitate coangustat. Hinc enim Veritas per semetipsam dicit: *Erit tunc tribulatio magna, qualis [e] non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet*. Hinc rursum ait: *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro*. Quia enim & superbos nos & infirmos Dominus conspicit, dies quos singulariter malos intulit, misericorditer breviatos dicit: profecto & ut superbiam terreat de adversitate temporis, & infirmitatem resoveat de brevitate [f] dierum.

Mat. 24. 21. — *Ibidem 22.*

Ver. xiii. Ex signis quæ faciet plus metuendus, quam ex pœnis quas martyribus intulit.

24. Sed considerandum valde est, cum Behemoth iste caudam suam sicut cedrum sublevat, in quo tunc atrocior quam nunc se exerit, surgat. Quæ enim pœnarum genera [g] novimus, quæ non jam vires Martyrum exercuisse gaudemus? Alios namque improviso ictu immersus jugulo gladius stravit: alios crucis patibulum affixit, in quo & mors provocata repellitur, & repulsa provocatur. Alios hirsutis serra dentibus attrivit: alios armata ferro insulcans ungula [h] carpsit: alios belluina rabies morsibus detruncando comminuit: alios ab intimis viscerum per cutem pressa vis verberum rupit: alios effossa terra viventes operuit: [i] alios in altum demersos in mortem præcipitium fregit: alios in se projectos aqua replendo absorbuit: alios edax flamma usque ad cineres depasta consumsit. Cum igitur Behemoth iste caudam suam in fine mundi nequius dilatat, quid est quod in his tormentis tunc atrocius crescat, nisi hoc quod in Evangelio Veritas per semetipsam dicit: *Surgent pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia; ita ut in errorem mittantur, si fieri potest, etiam electi?* Nunc enim fideles nostri mira faciunt, cum perversa patiuntur: tunc autem Behemoth hujus satellites etiam cum perversa inferunt, mira facturi sunt. Pensemus ergo quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr & corpus tormentis subjicit, & tamen ante ejus oculos tortor miracula facit. Cujus tunc virtus non ab ipso cogitationum fundo quatiatur, quando is qui flagris cruciat, signis coruscat? Dicatur igitur recte: *Stringit caudam suam quasi cedrum*; quia nimirum & altus tunc erit veneratione prodigii, & durus crudelitate tormenti.

Matth. 24. 24.

Ver. xiv. Antichristus alios vi superabit.

25. Non enim sola tunc potestate erigitur, sed etiam signorum ostensione fulcitur. Unde & per David dicitur: *Insidiatur in occulto, quasi leo in cubili suo*. Ad apertam namque potentiam suffecisset ut leo esset, etiamsi insidians non fuisset: rursumque ad occultas versutias suffecisset, ut insidians subriperet, etiam si leo non esset. Sed quia hic antiquus hostis in cunctis suis viribus effrenatur, sævire per utraque permittitur: ut contra electos in certamine & fraude & virtute laxetur; virtute per potentiam, fraude per signa. Recte ergo & leo & insidians dicitur: insidians per miraculorum speciem, leo per fortitudinem secularem. Ut enim eos qui aperte iniqui sunt, pertrahat, secularem potentiam ostentat: ut vero justos etiam fallat, signis sanctitatem simulat. Illis enim suadet elationem magnitudinis, istos decipit ostensione sanctitatis. De hac cauda Behemoth istius sub draconis specie per Johannem dicitur: *Et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram*. Cælum namque est Ecclesia quæ in hac nocte vitæ præsentis, dum in se innumeras sanctorum virtutes continet, radiantibus desuper sideribus fulget. Sed draconis cauda in terram stellas dejicit, quia illa satanæ extremitas, per audaciam assumti hominis erecta, quosdam quos velut electos Dei in Ecclesia invenit, obtinendo reprobos ostendit. Stellas itaque de cælo in terram cadere, est relicta nonnullos spe cælestium, illo duce ad ambitum gloriæ secularis inhiare.

Psal. 9. 30. vel Ps. 10. 9. — *Apoc. 12. 4.*

Per Antiochum præsignatus est.

26. Hinc Daniel sub Antiochi specie contra hanc draconis caudam loquitur, dicens: *Dejecit de fortitudine, & de stellis, & conculcavit eas, & usque ad principem fortitudinis magnificatus est, & ab eo abstulit juge sacrificium, & dejecit locum sanctificationis ejus. Robur autem datum est ei contra juge sacrificium, propter peccata; & prosternetur veritas in terra, & faciet, & prosperabitur*. De fortitudine quippe & de stellis dejicit, cum nonnullos & luce justitiæ resplendentes, & virtute operis robustos frangit. Qui usque ad principem fortitudinis magnificatur; quia contra ipsum auctorem virtutis extollitur. Juge sacrificium tollit; [k] quia studium conversationis Ecclesiæ in eis quos ceperit,

Dan. 8. 9. 10. 11. 12.

a Editi, *divinæ potentia*, quod minime mutassemus nisi omnes mss. nostri coegissent.
b Omittitur *missus*, in Laud. & Val-cl.
c Male in pler. editis *superbia non erumpet*, neque enim hic de superbiæ vitio, sed de diabolo agitur. Correctioni prælusserunt mss. duo Germ. Norm. Laud. Val-cl. & vet. edit. Paris. ac Basil.
d Gemet. & Corb. Germ. *& exiet*.
e Gemet. & Corb. Germ. *nunquam fuit*.
f Deest, *dierum*, in duob. Germ. Pratel. & Utic.
g Editi etiam antiquiores cum Germ. ms. *non novimus*. Negationem quæ sensum tollebat expunximus, suadentibus mss. Anglic. Norm. Laud. Val-cl. Corb. Germ. & aliis.
h Ebroic. aliique Norm. Turon. Laud. Val-cl. & Corb. Germ. *sparsit*.
i Corb. German. Pratell. & nonnulli, *alios altum .... præcipitium fregit*.
k Laudun. *quia studium conversionis, studium Ecclesiæ*.

a rit, interrumpit. Robur vero ei propter peccata A
contra juge sacrificium datur: quia nisi pereuntium merita exigerent, eos[a] qui recti credebantur, obtinere adversarios nequaquam posset. Veritas in terra prosternitur: quia fides tunc rerum cælestium ad desiderium vitæ temporalis inclinatur. Et faciet, & prosperabitur: quia tunc non solum in reproborum mentibus, sed etiam in
Dan. 8. 23. electorum corporibus crudelitate inæstimabili, sine qualibet objectione grassabitur. Hinc rursum per Danielem dicitur: *Consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones, & roborabitur fortitudo ejus, sed non in suis viribus*. Illius namque
Ibid. v. 24. & 25. hominis fortitudo non suis viribus roboratur, quia satanæ virtute in gloriam perditionis attollitur. Hinc rursum ait: *Interficiet robustos & po-* B *pulum sanctorum secundum voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu ejus*. Robustos namque interficit, cum eos qui mente invicti sunt, corporaliter vincit. Vel certe robustos & populum sanctorum secundum voluntatem suam interficit, cum eos qui robusti ac sancti credebantur, ad nutum suæ voluntatis trahit. In cujus manu dolus dirigitur; quia in illo fraus per opus adjuvatur. Quod enim fallendo dicit, hoc mira faciendo asserit: nam quidquid mendax lingua simulat, hoc quasi verum esse manus operis ostentat.

Daniel & Paulus de Antichristo eadem docent.

27. Hinc rursum dicit: *Contra principem principum consurget, & sine manu conteretur*. Hinc
Ibid. 25. 2. Thess. 2. 4. Paulus ait: *Ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tamquam sit Deus*. Hinc rursum ait: *Quem Do-* C
Dan. 8. 25. *minus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui*. Quod enim per Danielem dictum est: *Contra Principem principum con-*
Ibid. 25. 2. Thess. 2. 8. *surget*, hoc per Paulum dicitur: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus*. Et
b quod per Danielem subjungitur: *Sine manu conteretur*, hoc per Paulum exprimitur: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui* [b]. Sine manu quippe conteretur, quia non Angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per adventum judicis solo oris spiritu æterna morte ferietur. De
Ibid. 4. hujus Behemoth elatione item per Paulum dicitur: *Qui adversatur & extollitur supra omne*
Dan. 7. 8. *quod dicitur Deus, aut quod colitur*. De quo Daniel cum quartam bestiam diceret decem cornibus fultam, protinus adjunxit: *Considerabam cor-* D *nua, & ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus: & ecce oculi quasi oculi hominis erant*
V. & v. xv. *in cornu isto, & os loquens ingentia*. Undecimum quippe hujus bestiæ cornu esse describitur; quia
c regni ejus potentia iniquitate roboratur. Omne
Exod. 26. 7. enim peccatum undenarium est: quia dum perversa agit, [c] præcepta decalogi transit. Et quia in cilicio peccatum plangitur, hinc est, quod in tabernaculo vela cilicina undecim fiunt. Hinc
Psal. 11. 2. Act. 1. 26. per undecimum Psalmum dicitur: *Salvum me*
d *fac Domine, quoniam defecit sanctus*. Hinc in undenario numero [d] remanere Apostolus Petrus metuens, Mathiam duodecimum, sorte missa, requisivit. Nisi enim signari culpam per unde- E narium cerneret, impleri Apostolorum numerum tam festine duodenario non curaret. Quia ergo per undenarium transgressio exprimitur, hujus bestiæ cornu undecimo ipse auctor tran-A sgressionis indicatur. Quod videlicet parvulum oritur, quia purus homo generatur: sed immaniter crescit, quia usque ad conjunctam sibi vim angelicæ fortitudinis proficit. Quod tria cornua quæ ei ante faciem sunt, evellit: quia ditioni suæ regna totidem, quæ sibi vicina sunt, subigit. Cujus oculi sunt ut oculi hominis, sed os ingentia loquitur; quia in illo humana quidem forma cernitur, sed verbis suis ultra homines elevatur. Quod ergo per Paulum dicitur:
Extollens se super omne quod dicitur Deus, aut 2. Thess. 2. 4.
quod colitur, hoc Daniel propheta testatur, dicens: *Os loquens ingentia*. Quod vero illum vel Daniel ingentia loqui, vel Paulus perhibet supra cultum Deitatis extolli, hoc est quod apud bea- B tum Job divino eloquio cedro comparatur. More enim cedri ad alta nititur, dum in omni fastu fallaciæ, & virtutis robore & culminis elatione prosperatur. Bene autem stringere caudam dicitur; quia tota ejus virtus in uno illo damnato homine congesta densatur: ut tanto per illum fortia ac mira faciat, quanto illum collectis suis viribus instigat. Sed quia quale sit iniquorum caput audivimus, nunc huic capiti quæ membra adhæreant, agnoscamus. Sequitur:

Nervi testiculorum ejus perplexi sunt. Vers. 12.

CAPUT XVI. Rec. xiii. Prædicatorum diaboli argumenta perplexa.

28. Tot iste Behemoth testes habet, quot iniquitatis suæ prædicatores possidet. An ejus testes non sunt, qui pravis persuasionibus corda hominum, virulenta erroris sui semina fundendo, cor- C rumpunt? Apte autem dicitur, quod testiculorum ejus nervi perplexi sunt: quia videlicet prædicatorum illius argumenta dolosis assertionibus innodantur, ut recta esse simulent, quæ perversa suadent: ut allegationum implicatio quasi nervorum perplexitas etsi videri possit, solvi non possit. Nervos ejus testiculi perplexos habent, quia acumina prædicatorum illius sub argumentis duplicibus latent. Plerumque autem quum verbis corda inficiunt, in opere innocentiam ostendunt. Neque enim ad se bonos persuasione sua traherent, si se & in actionibus perversos exhiberent. Sed quia testes sunt hujus belluę, & perplexis nervis illigantur, & rectos se ostentant ut lateant, & perversa prædicant ut corrumpant: ipsum nimirum suum caput imitantes, qui quasi leo in insidiis & sævit D per potentiam terreni culminis, & blanditur per speciem sanctitatis. Sed hæc bellua utinam tunc solum talia ageret, & nunc quoque ad corrumpenda fidelium viscera [e] hos luxuriæ testiculos non haberet. Neque enim malum sola locutione oris e infunditur, sed pejus & a pluribus operis exemplo propinatur. Quam multi enim Antichristum non videront, sed tamen testiculi ejus sunt; quia corda innocentium actionis suæ exemplo corrumpunt.

Antichristi testes multi jam sunt.

Quisquis namque in superbia extollitur, quisquis avaritiæ desideriis cruciatur, quisquis luxuriæ voluptatibus solvitur, quisquis injustæ atque immoderatæ iræ flagris ignitur, quid aliud quam Antichristi testis est? Qui dum se libenter ejus usibus implicat, exemplo suo aliis erroris [f] fetus mini- f E strat. Iste prava agit, ille prava agentibus adhæret, & non solum non obviat, sed etiam favet. Quid ergo aliud quam Antichristi testis est, qui perdita auctoritate promissæ Deo fidei, [g] testimonium pręstat errori? Quos tamen si quis redarguat, mox se g

a Vindoc. *qui recti credebant*.
b Additur in Germet. Laud. Val-cl. duob. Germ. *& destruet illustratione adventus sui*.
c Duo Germ. Laud. Pratel. & nonnulli, *præcepti decalogum*.
d Gussanvil. mendo fortasse typographico, *remanere apostolus Petrus metuens*.
e Turon. *nos luxuriæ*.
f Pratel. *erroris fœdus*, addita tamen alia varia lect. *fœtus*.
g Val-cl. *testimonium patus*. Editi vero, *perhibet*, quod in nullo ms. cod. reperimus.

sub quodam velamine defensionis occultant: quia videlicet eorum nervi perplexi sunt & male implicati, corruptione solvi nequaquam possunt. Sequitur:

Vers. 13. *Ossa ejus velut fistulæ æris.*

CAPUT XVII. *Vet. xvi. Rec. xiv.* Qui sint Antichristi ossa.

29. In corpore ossa sunt quæ continent membra, [a] & quæ continentur. Habet ergo carnes hæc bellua, habet & ossa: quia & iniqui sunt alii, qui tamen ab aliis in errore retinentur, & nequiores alii, qui in errore & alios retinent. Quid itaque aliud ossa Antichristi, quam quoslibet in ejus corpore valentiores accipimus? in quorum corde iniquitas dum vehementer induruit, per eos tota ejus corporis compago subsistit. Multi namque in hoc mundo divites videntur, qui dum rebus opibusque subnixi sunt, quasi ex fortitudine solidantur; sed largiendo hæc ipsa quibus fulti sunt, ad suum alios errorem trahunt. Modo nonnullos ut pravi fiant, donis illiciunt: modo nonnullos, ut pravi permaneant, muneribus adstringunt. Quid itaque hi nisi Antichristi ossa sunt, qui dum malos continendo multiplicant, [b] in ejus corpore carnes portant? Hi nonnumquam in decipiendis auditoribus exhibent linguæ dulcedinem, quia & spinæ proferunt flores; & apparet quidem in eis quod oleat, sed latet quod pungat. Amaris dulcia, noxiis blanda permiscent, & potestate quidem admirandi videri appetunt, sed fallendi arte, [c] per remissa colloquia quasi humiliter substernuntur: & per sermonem de se insinuant, quod per exhibitionem negant.

Cur fistulis æris comparantur.

30. Unde & recte ossa Behemoth istius, æris fistulis comparantur: quia nimirum more metalli insensibilis, sonum bene loquendi habent, sed sensum bene vivendi non habent. Hoc namque quasi humiliter loquendo asserunt, quod elate vivendo contemnunt. Unde bene per Paulum dicitur: *Si linguis hominum loquar & Angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens.* (1. Cor. 13. 1.) Bona quippe loquens, sed per amorem eadem bona non sequens, [d] velut æs aut cymbalum sonitum reddit: quia ipse non sentit verba, quæ ipse facit. Sunt vero nonnulli in hujus belluę corpore non honoribus clari, non divitiis fulti, non virtutum specie decorati, non scientia calliditatis periti, sed tamen videri quales non sunt ambiunt, & idcirco contra bonorum vitam nequiores fiunt, de quibus & sequitur: (Vet. xvii.)

Ibidem. *Cartilago illius, quasi laminæ ferreæ.*

CAPUT XVIII. *Rec. xv.* Qui in Antichristi corpore debiliores sunt, ad perpetranda mala nequiores existunt.

31. Cartilago namque ossis quidem speciem habet, sed ossis fortitudinem non habet. Quid est ergo quod cartilago ejus laminis ferreis comparatur, nisi quod hi qui in illo debiliores sunt, ad perpetranda mala nequiores existunt? Ferro quippe cetera metalla conciduntur, & cartilago ejus ferro similis dicitur: quia hi qui in ejus corpore ad ostensionem virtutum non sufficiunt, contra necem fidelium acrius accenduntur. Quia enim cum eo se facere signa & prodigia non posse considerant, fideles se illi per crudelitatem probant: & pro eo quod innocentium corda corrumpere persuadendo non possunt, multiplicius ceteris bonorum corpora se extinguere gloriantur. Bene ergo dicitur: *Cartilago ejus ut laminæ ferreæ;* quia in ejus corpore quod infirmius quisque crediderit, [e] hoc est quod nequius incidit. Qui recte non ferro tantummodo, sed laminis ferreis comparantur: quia dum se circumquaque in crudelitate dilatare ambiunt, quasi in ferri se laminas extendunt.

32. Libet arctiori inquisitionis manu hæc eadem verba conditoris, quæ jam videntur discussa, [f] distinguere, atque uberiores intelligentiæ fructus instruendis moribus apportare. Nam quia antiquus hostis quid per assumtum hominem contra homines agat audivimus: superest ut nunc quid in hominibus etiam per semetipsum sine homine moliatur, exploremus. Ecce enim dicitur: (Rec. xvi.)

Vers. 12. *Stringit caudam suam quasi cedrum.*

CAPUT XIX. Prima diaboli suggestio tenera est & facile conteritur. Sed postea robur ejus fit intolerabile.

33. Prima [g] quidem serpentis suggestio mollis ac tenera est, & facile virtutis pede conterenda: sed si hæc invalescere negligenter admittitur, eique ad cor aditus licenter præbetur, tanta se virtute exaggerat, ut captam mentem deprimens usque ad intolerabile robur excrescat. Caudam itaque quasi cedrum stringere dicitur; quia semel ejus in corde recepta tentatio, in cunctis quæ subsequenter intulerit, velut ex jure dominatur. Hujus ergo Behemoth caput herba est, cauda cedrus: quia ex prima quidem suggestione blandiens substernitur, sed per usum vehementer invalescens, succrescente tentationis fine roboratur. Superabile namque est omne quod initio suggerit: sed inde sequitur, quod vinci vix possit. Prius enim quasi consulens blanda ad animum loquitur: sed cum semel dentem delectationis infixerit, violenta post consuetudine pene insolubiliter innodatur. Unde & bene stringere caudam dicitur. Dente enim vulnerat, cauda ligat: quia suggestione prima percutit, sed percussam mentem ne evadere valeat, invalescente fine tentationis adstringit. Quia enim peccatum tribus modis admittitur, cum videlicet serpentis suggestione, carnis delectatione, spiritus consensione perpetratur: Behemoth iste prius illicita suggerens, linguam exerit, post ad delectationem pertrahens, dentem figit; ad extremum vero per consensionem possidens, caudam stringit. Hinc est enim quod nonnulli peccata longo usu perpetrata in semetipsis ipsi reprehendunt, atque hæc ex judicio fugiunt, sed vitare opere nec decertantes possunt: quia dum Behemoth istius caput non conterunt, plerumque cauda & nolentes ligantur. Quæ contra eos cedri more induruit; quia a blanda voluptate exordii usque ad violentiam retentionis excrevit. Dicatur ergo: *Stringit caudam suam quasi cedrum:* ut tanto quisque debeat initia tentationis fugere, quanto finem ejus intelligit citius solvi non posse.

Peccatum tribus modis admittitur.

Vet. xvii. Diabolus cum vitæ finis iminet, tunc graviores tentationes suggerit.

34. Sciendum quoque est, quod plerumque eis quos ceperit, tunc graviores culpas ingerit, cum præsentis vitæ termino illos propinquare cognoscit: & quo se consummaturum tentationem considerat, eo eis iniquitatum pondera graviora coacervat. Behemoth igitur caudam suam quasi cedrum stringit, quia quos per prava initia ceperit, ad finem deteriores reddit: ut tentamenta ejus quo citius cessatura sunt, eo valentius compleantur. Quia enim suis pœnis eorum satagit æquare suppli-

a Omittitur conjunctio &, in duob. Germ. Gemet. Pratel. Val-cl. illæso sensu.
b Abest *in*, a mss. Gemet. aliisque Norm. Laud. Val cl.
c Val-cl. *ante præmissa*, *colloquia* &c.
d In Gemet. ante correctionem, *velut æs sonans cymbalum sonitum reddit*.
e Ed. *eo nequius incidit*. Expressimus mss. lectionem, sc. Eb. aliorumque Norm. Turon. Vindoc. Germ. Laud. Val-cl. & Corb. Germ. in quo legitur *infirmus quisque*. pro *infirmius*.
f Germ. Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *distringere*.
g Pratel. & duo Germ. *quippe*.

plicium, in eis ardentius ante mortem nititur omne exaggerare peccatum. Plerumque vero Behemoth iste jam cor male subditum possidet, sed tamen divina illum gratia repellit: & munus misericordiæ ejicit, quem ad se captiva voluntas introduxit. Cumque a corde expellitur, acriores infigere iniquitatum stimulos conatur, ut eos tentationum fluctus mens ab illo impugnata sentiat, quos etiam possessa nesciebat. Quod bene in Evangelio exprimitur, cum exire ab homine immundus spiritus Domino jubente narratur. Nam cum dæmoniacus puer fuisset oblatus, scriptum est: *Comminatus est Jesus spiritui immundo, dicens: Surde & mute spiritus, ego tibi præcipio, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum. Et exclamans, & multum discerpens eum, exivit ab eo.* Ecce cum non discerpserat cum tenebat, exiens discerpsit: quia nimirum tunc pejus cogitationes mentis dilaniat, [a] cum jam egressui divina virtute compulsus appropinquat. Et quem mutus possederat, cum clamoribus deserebat: quia plerumque cum possidet, minora tentamenta irrogat: cum vero de corde pellitur, acriori infestatione perturbat. Bene itaque dicitur: *Stringit caudam suam quasi cedrum*: quia & [b] cor possidens semper in malitia ex posterioribus crescit, & cor deserens vehementioribus cogitationum stimulis percutit. Adhuc autem Behemoth istius mira pietate conditoris astutiora argumenta panduntur, cum subditur:

Marc. 9. 24.

Rec. xvii.

Ibidem

Nervi testiculorum ejus perplexi sunt.

CAPUT XX.

Peccata ita implicata sunt, ut dum unum vitatur, fere semper labamur in aliud.

36. Nervi testiculorum ejus sunt pestifera argumenta machinationum. Per ipsa quippe calliditatis suæ [c] vires erigit, & fluxa mortalium corda corrumpit. [d] Testiculi ejus sunt suggestiones pravæ, quibus in mentis corruptione fervescit, atque in construpata anima iniqui operis prolem gignit. Sed horum testiculorum nervi perplexi sunt, quia suggestionum illius argumenta implicatis inventionibus illigantur: ut plerosque ita peccare faciant, quatenus si fortasse peccatum fugere appetant, hoc [e] sine alio peccati laqueo non evadant: & culpam faciant dum vitant, ac nequaquam se ab una valeant solvere, nisi in alia consentiant [f] ligari. Quod melius ostendimus si qua ex conversatione hominum illigationis hujus exempla proferamus. Quia vero in tribus ordinibus sancta Ecclesia constat, conjugatorum videlicet, continentium, atque rectorum: unde & Ezechiel tres viros liberatos vidit, videlicet Noe, Daniel, & Job: & in Evangelio Dominus dum alios in agro, alios in lecto, atque esse in molendino alios perhibet, tres proculdubio in Ecclesia ordines ostendit: liquido satisfacimus, si singula ex singulis exquiramus.

Vet. xix.

Tribus ordinibus constat Ecclesia.

Ezech. 14. Vers. 14. &c.

Luc. 17. Vers. 34. & 35.

Tentationes seculo militantium.

36. Ecce enim quidam dum mundi hujus amicitias appetit, cuilibet alteri similem sibi vitam ducenti, quod secreta illius omni silentio contegat, se jurejurando constringit: sed is cui juratum est, adulterium perpetrare cognoscitur, ita ut etiam maritum adulteræ occidere conetur. Is autem qui jusjurandum præbuit, ad mentem revertitur, & diversis hinc inde cogitationibus impugnatur, atque hoc silere formidat, ne silendo, adulterii simul & homicidii particeps fiat: & prodere trepidat, ne reatu se perjurii obstringat. Perplexis ergo testiculorum nervis ligatus est; quia in quamlibet partem declinet, metuit ne a transgressionis [g] contagio liber non sit.

Deo servire per obedientiam ambientium.

37. Alius cuncta quæ mundi sunt deserens, atque per omnia frangere proprias voluntates quærens, alieno se subdere regimini appetit: sed eum qui sibi apud Deum præesse debeat, minus cauta inquisitione discernit. Cui fortasse is qui sine judicio eligitur, cum præesse jam cœperit, [h] agi quæ Dei sunt prohibet, quæ mundi sunt jubet. Pensans itaque subditus vel quæ sit culpa inobedientiæ, vel quod contagium secularis vitæ, & obedire trepidat, & non obedire formidat: ne aut obediens, Deum in suis præceptis deserat: aut rursum non obediens, Deum in electo priore contemnat: & aut illicitis obtemperans, hoc quod pro Deo appetit, contra Deum exerceat: aut rursum non obtemperans, eum quem suum judicem quæsierat, suo judicio supponat. Aperte ergo iste per indiscretionis suæ vitium perplexis testiculorum nervis adstringitur; quia aut obtemperans, aut certe non obtemperans, in culpa transgressionis ligatur. Studebat proprias voluntates frangere, & curat eas etiam contemto priore solidare. Decrevit mundum funditus relinquere, & ad mundi curas vel ex aliena voluntate compellitur redire. Perplexi itaque nervi sunt, cum sic nos argumenta hostis illigant, ut culparum nodi quo quæruntur solvi, durius adstringant.

Prælatorum.

38. Alius pensare pondus honoris Ecclesiastici negligens, ad locum regiminis præmiis ascendit. Sed quia omne quod hic eminet, plus mœroribus afficitur, quam honoribus gaudet, dum cor tribulationibus premitur, ad memoriam culpa revocatur: doletque se ad laborem cum culpa pervenisse, & quam sit iniquum quod admiserit, [i] ex ipsa fractus difficultate agnoscit. Reum igitur se cum impensis præmiis agnoscens, vult adeptæ sublimitatis locum deserere, sed timet ne gravius delictum sit suscepti gregis custodiam reliquisse: vult suscepti gregis curam gerere, sed formidat ne deterior culpa sit regimina pastoralis gratiæ emta possidere. Per honoris ergo ambitum ligatum culpa hinc inde se conspicit. Esse quippe sine reatu criminis neutrum videt, si aut susceptus semel grex relinquatur, aut rursum sacra actio seculariter emta teneatur. Undique metuit, & suspectus latus omne pertimescit, ne aut stans in emto regimine non digne lugeat, [k] quod non etiam deserens emendat: aut certe regimen deserens, dum aliud flere nititur, rursus aliud de ipsa gregis destitutione committat. Quia ergo Behemoth iste ita inexplicabilibus nodis ligat, ut plerumque mens in dubium adducta, unde se a culpa solvere nititur, inde in culpa arctius adstringatur, recte dicitur: *Nervi testiculorum ejus perplexi sunt.* Argumenta namque machinationum ejus quasi pro laxan-

a Duo Germ. *cum jam egressui fui*. Editi *cum jam termino egressus fui divino*. Secuti sumus mss. Turon. Vindoc. Laud. Ebroic. aliisque Norm.

b Laud. Corb. Germ. ac Val-cl. *corpus possidens*.

c Ita mss. Germ. Turon. Vindoc. Laud. Norm. &c. Corb. Germ. *egerit*. Editi vero *vires exerit*.

d Duo Germ. Laud. & Vindoc. *Testes ejus sunt*.

e Gratianus loco indicato, *sine aliquo*.

f Grat. ibid. *se ligari*.

g Ibid. Gratianus, *contagione*.

h Idem ibidem, *agere*.

i Gilot. Gussanv. & alii, ex *ipsa fructus difficultate*. Quem locum restituimus ex mss. Norm. Vindoc. Laud. duob. Germ. &c. atque ex vet. edit.

k Locum hunc obscurum sic intellige, ac si diceret; *quod etiam regimen deserens, culpam non emendat*. In Gilot. & aliquibus ita legitur: *quod non etiam deserens, dum aliud emendat, aut certe regimen deserens flere nititur*. Quibus nihil obscurius. Lectioni nostræ suffragantur mss. Turon. Vindoc. duo Germ. Norm. &c.

tur ut relinquant, eo magis implicantur ut teneant. A

Ver. 21. Ubi nullus evadendi sine peccato patet aditus, quid agendum.

39. Est tamen quod ad destruendas ejus versutias utiliter fiat, ut dum mens inter minora & maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus patet, minora semper eligantur: quia & qui murorum undique ambitu ne fugiat clauditur, ibi se in fugam præcipitat, ubi brevior murus invenitur. Et Paulus dum quosdam in Ecclesia incontinentes aspiceret, concessit minima, ut majora declinarent, dicens: *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat*. Et quia tunc solum conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur: ut B hoc etiam quod concesserat, sine culpa quamvis minima non esse monstraret, illico adjunxit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*. Non enim est sine vitio quod ignoscitur, & non præcipitur. Peccatum profecto vidit, quod posse [a] indulgere prævidit. Sed cum in dubiis constringimur, utiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus. Itaque plerumque nervorum Behemoth istius perplexitas solvitur, dum ad virtutes maximas per commissa minora transitur. Sequitur:

1 Cor. 7. 2. Conjugatorum concubitus pro explenda libidine, culpæ non expers.

Ibid. 6.

Vers. 13. CAPUT XXI. Quantum ex astutis diaboli consiliis periculum immineat.

Ossa ejus sicut fistulæ æris.

40. Quid per ossa Behemoth istius, nisi consilia designantur? Nam sicut in ossibus positio C corporis roburque subsistit, ita in fraudulentis consiliis tota se ejus malitia erigit. Neque enim vi quempiam premit, sed calliditate pestiferæ persuasionis interficit. Et rursum, sicut ossa quę irrigant medullæ consortant, ita ejus consilia per spiritalis naturæ potentiam infusa ingenii subtilitas roborat. Hoc vero testiculi ejus ab ossibus, id est suggestiones a consiliis distant: quod per illas aperte noxia inserit, per hæc autem quasi ex bono consulens ad culpam trahit: per illas pugnando superat, per hæc velut consulendo supplantat. Unde & bene ejus ossa, id est hæc eadem consilia, æris fistulis comparantur. Æris quippe fistulæ sonoris aptari cantibus solent, quæ D admotæ auribus dum blandum carmen subtiliter concinunt, interiora mentia in exteriora delectationis trahunt: & dum dulce est quod auribus sonant, virilitatem cordis in voluptatis fluxu debilitant. Cumque auditus ad delectationem trahitur, sensus ab statu suæ fortitudinis enervatur. Ita quoqu astuta ejus consilia dum quasi [b] blanda provisione consulunt, cor a forti intentione invertunt: & dum dulcia resonant, ad noxia inclinant. Quasi ergo æria fistulæ sunt, quæ dum libenter audiuntur, ab interna intentione animum in exterioris vitæ delectationem dejiciunt. Hoc enim Behemoth iste magnopere ad exequendam E deceptionem satagit, ut dum perversitatis suæ consilium quasi utila ostendit, suaviter valeat sonare quod dicit; quatenus & ostensa utilitate mentem mulceat, & absconsa iniquitate corrumpat.

Ver. xxi. Exemplis palam fit.

41. Quæ apertius in cunctis ostendimus, si pauca breviter consiliorum ejus argumenta pandamus. Ecce enim quidam rebus contentus propriis, decrevit nullis mundi hujus occupationibus implicari, valde formidans quietis suæ commoda perdere, & valde despiciens cum peccatis A lucra cumulare. Ad hunc hostis callidus veniens, ut intentionem bonæ devotionis subruat, quasi utilitatis consilium subministrat, dicens: Ea quidem [c] quæ habes, in præsenti sufficiunt, sed his deficientibus quid acturus es? Si enim post hæc nulla providentur, adsunt quæ ad præsens impendenda sunt filiis, sed tamen paranda sunt quæ serventur. Deesse potest citius etiam quod adest, si sollicitudo provida cesset parare quod deest. An non & terrena potest actio peragi, & tamen in actione culpa declinari: quatenus & exteriora stipendia præbeat, & tamen internam rectitudinem non inflectat? Hæc interim blandiens insinuat, & seorsum jam in negotio terreno quod B providet, peccati laqueos occultat. Ossa itaque ejus sicut fistulæ æris sunt; quia perniciosa ejus consilia auditori suo consulentis vocis suavitate blandiuntur.

Qua arte divitiis acquirendis insudare suadeat.

Et mundo nuntium remittere meditantem evertat.

42. Alius quoque non solum decrevit terrena commoda non quærere, sed etiam cunctis quæ possidet, renuntiare: ut in discipulatu cælestis magisterii tanto se liberior exerceat, quanto & expeditior redditus, ea quæ possidentem premere poterant, deserens calcat. Hujus cor hostis insidians occulta suggestione alloquitur, dicens: Unde hæc temeritatis tantæ surrexit audacia, ut credere audeas quod omnia relinquendo subsistas? Aliter te creator condidit, atque aliter tu teipsum disponis: C valentiorem te robustioremque faceret, si sequi te sua vestigia cum inopiæ necessitate voluisset. An non plerique & terrena patrimonia nequaquam deserunt, & tamen ex his per misericordiæ opera supernæ sortis bona æterna mercantur? Hæc blandiens suggerit: seorsum vero in eisdem rebus quas retinere admonet, ante retinentis oculos delectationes pestiferas decipiens apponit, quatenus seductum cor [d] ad blandimenta exteriora pertrahat, & intima perfectionis vota pervertat. Ossa itaque ejus sicut fistulæ æria sunt; quia dolosa ejus consilia dum blandum ex exterioribus sonum reddunt, perniciosum dispendium de interioribus ingerunt.

Maxime si ad Monasticæ perfectionis culmen tendat.

43. D Alius [e] relictis omnibus quæ exterius possederat, ut ordinem sublimioris discipulatus apprehendat, etiam intimas frangere voluntates parat: ut rectioribus se alterius voluntatibus subdens, non solum prava desideriis, sed ad perfectionis cumulum etiam in bonis votis sibimetipsi renuntiet, & cuncta quæ sibi agenda sunt, ex alieno arbitrio observet. Hunc hostis callidus tanto mollius alloquitur, quanto [f] ab excelsiori loco dejicere ardentius conatur, moxque virulenta suggestione blandiens dicit: O quanta per temetipsum miranda agere poteris, si nequaquam te judicio alterius subdis! Cur profectum tuum sub studio meliorationis E imminuis? Cur intentionis tuæ bonum, dum ultra quam necesse est, extendere niteris, frangis? Quæ enim dum voluntate propria usus es, perversa perpetrasti? Qui ergo tibi plene ad bene vivendum sufficies, alienum super te judicium cur requiris? Hæc blandiens intimat, seorsum vero in voluntatibus ejus propriis exercendæ superbiæ causas parat: & dum laudat cor de intestina rectitudine, investigat callide ubi subruat in pravitate. Ossa itaque ejus sicut fistulæ æris sunt, quia clandestina ejus consilia unde quasi animum blanda delectant,

a Pratel. & Corb. Germ. *indulgeri*.
b Ebroic. aliique Norm. *blanda persuasione*. Vetus edit. Basil. *blanda permissione*.
c Duo Germ. & Ebroic. cum al. Norm. *quæ sunt*.
d Laud. Turon. & duo Germ. *ad blanda exteriora*.
e Laud. *rejectis*.
f Sic mss. nostri. Editi vero *ab excellentiori loco*.

lectant, inde perniciosa a recta intentione dissipant.

Quomodo ab officiis caritatis avocare studeat.

44. Alius fractis [a] plene voluntatibus suis, multa jam vetusti hominis vitia & mutatione vitæ, & lamentatione pœnitentiæ [b] correxit: & tanto majori zelo contra aliena peccata accenditur, quanto sibimetipsi funditus mortuus, iniquitatibus propriis non tenetur. Hunc hostis callidus, quia zelo justitiæ etiam ceteris prodesse cognoscit, quasi prospera consulentibus verbis impetit, dicens: Quid te ad aliena curanda dilatas? Utinam tua considerare convalescas. An non perpendis, quia cum ad aliena extenderis, erga ea curanda quæ tua sunt, minor inveniris? Et quid prodest alieni vulneris cruorem tergere, & putredinem proprii negligendo dilatare? Hæc dum quasi consulens dicit, zelum caritatis [c] adimit, & omne bonum quod prodire ex caritate poterat, gladio subintroducti torporis extinguit. Si enim proximos sicut nosmetipsos diligere præcipimur, dignum est ut sic eorum zelo contra vitia, sicut & nostro flagremus. Quia igitur dum suaviter consulit, mentem ab intentione propria alienam reddit, recte dicitur: *Ossa ejus sicut fistula æris.* Quando enim per fraudulenta consilia audientis animo blandum sonat, quasi cum fistula æris cantat, ut unde mulcet, inde decipiat. Sed Behemoth iste valde mollius certamen movet, quando se in insidiis sub prætextu infirmitatis exercet. Tunc autem duriores tentationes excitat, quod ante tentati oculos iniquitatis laqueos sub specie virtutis occultat. Unde & recte subjungitur:

Matth. 19. 19. & 22. 39.

Ver. xxii.

Vers. 13. *Cartilago ejus quasi lamina ferrea.*

CAPUT XXII. Duriores tentationes excitat cum laqueos sub specie virtutis occultat.

45. Quid enim per cartilaginem, nisi simulatio ejus accipitur? Cartilago namque ossis ostendit speciem, sed ossis non habet firmitatem. Et sunt nonnulla vitia, quæ ostendunt in se rectitudinis speciem, sed ex pravitatis prodeunt infirmitate. Hostis enim nostri malitia tanta se arte palliat, ut plerumque ante deceptæ mentis oculos culpas virtutes fingat; ut inde quisque quasi expectet præmia, unde dignus est æterna invenire tormenta. Plerumque enim in ulciscendis vitiis crudelitas agitur, & justitia putatur; atque immoderata ira, justi zeli meritum creditur; & cum a distortis moribus peccantes dirigi caute debeant, violenta inflexione franguntur. Plerumque dissoluta remissio quasi mansuetudo ac pietas habetur; & dum plus quam decet, delinquentibus temporaliter parcitur, ad æterna supplicia crudeliter reservantur. Nonnumquam effusio misericordia creditur: & dum male servare culpa sit, pejus spargi quod acceptum est, non timetur. Nonnumquam tenacia parcitas putatur, & cum grave sit vitium non tribuere, virtus creditur accepta retinere. Sæpe malorum pertinacia constantia dicitur, & dum mens a pravitate sua flecti non patitur, quasi ex recti defensione gloriatur. Sæpe inconstantia quasi tractabilitas habetur, & quo quisque fidem integram nulli servat, eo amicum se hominibus æstimat. Aliquando timor incompetens humilitas creditur, & cum temporali formidine pressus quisque [d] a defensione veritatis tacet, arbitratur quod juxta Dei ordinem humilem se [e] potioribus exhibeat. Aliquando vocis superbia, veri libertas æstimatur: & cum per elationem veritati contradicitur, loquendi procacitas veritatis defensio putatur. Plerumque pigritia quasi continentia quietis attenditur, & cum gravis culpæ sit recta studiose non agere, magnæ virtutis meritum creditur a prava tantum actione cessare. Plerumque inquietudo spiritus, vigilans sollicitudo nominatur: & cum quietem quisque non tolerat, agendo quæ appetit, virtutis debitæ implere se exercitium putat. Sæpe ad ea quæ agenda sunt, incauta præcipitatio, laudandi studii fervor creditur: & cum desideratum bonum intempestiva actione corrumpitur, eo agi melius, quo celerius, æstimatur. Sæpe accelerandi boni tarditas consilium putatur: & cum expectatur ut ex [f] retractatione proficiat, hoc insidians mora supplantat. Igitur cum culpa velut virtus aspicitur, necessario pensandum est, quia tanto tardius mens vitium suum deserit, quanto hoc quod perpetrat, non erubescit: & tanto mens tardius vitium deserit, quanto per virtutis speciem decepta, præmiorum etiam de eo retributionem quærit. Facile autem culpa corrigitur, quæ & erubescitur; quia esse culpa sentitur. Quia itaque error cum virtus creditur, difficilius emendatur, recte dicitur: *Cartilago ejus quasi lamina ferrea.* Behemoth enim iste quo sub prætextu boni calliditatem suam fraudulentius exhibet, eo in culpa mentem durius tenet.

Ver. xxiii.

Qui viam sanctitatis appetunt, aliquando in errorem lapsi, tardius emendantur.

46. Hinc est quod nonnumquam hi, qui viam sanctitatis appetunt, in errorem lapsi tardius emendantur. Rectum quippe æstimant esse quod agunt, & sicut excolendæ virtuti, sic vitio perseverantiam jungunt. Rectum existimant quod agunt, & idcirco suo judicio enixius serviunt. Unde bene Jeremias cum diceret: *Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores: denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis*: illico adjunxit: *Adhæsit cutis eorum ossibus, aruit, & facta est quasi lignum.* Quid enim Nazaræorum nomine, nisi abstinentium & continentium vita signatur? quæ nive & lacte nitidior dicitur. Nix enim ex aqua congelascit, quæ desuper veniat: lac autem ex carne exprimitur, quæ in inferioribus nutritur. Quid ergo per nivem, nisi candor vitæ cælestis: quid per lac, nisi temporalis dispensationis administratio demonstratur? Et quia plerumque continentes viri in Ecclesia tam mira opera faciunt, ut ab eis multi qui cælestem vitam tenuerunt, multi qui terrena bene dispensaverunt, superari videantur, & candidores nive, & nitidiores lacte referuntur. Qui etiam, quia per fervorem spiritus, antiquorum ac fortium patrum nonnumquam vincere vitam videntur, recte subjungitur: *Rubicundiores ebore antiquo.* Dum enim [g] ruboris nomen imprimitur, sancti desiderii flamma signatur. Ebur vero esse os magnorum animalium non ignoramus. Ebore itaque antiquo rubicundiores sunt; quia sæpe ante humanos oculos nonnullis præcedentibus patribus [h] studii ferventiores existunt. De quibus ut totum simul ostendatur, adjungitur: *Sapphiro pulchriores.* Ætherei quippe coloris est sapphirus. Et quia præcedentes multos, atque ad superna tendentes per cælestem conversationem

Thren. 4. 7.

a Duo Angl. *pene.*
b Ebroic. aliique Norm. Laud. duo Germ. & al. *execxit.*
c Ebroic. *amittit.*
d Editi, *ad defensionem.* Melius in Vindoc. Laud. Norm. duob. Germ. quos sequimur, *a defensione.*
e Turon. *potentioribus.*

f Pratel. Laud. duo Germ. Val-cl. *tractione.* Vet. edit. Paris. & Basil. *ex tractione.*
g Laud. *eboris.*
h Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *studiis ferventiores.* Germ. *studii ferventiores.*

tionem videntur vincere; narrantur sapphiro pulchriores extitisse. Sed plerumque dum virtutum copia etiam plus quam expedit prosperatur, in quamdam sui fiduciam mens adducitur, & decepta præsumtione propria, repente peccato subripiente fuscatur; unde recte subjungitur: *Denigrata est super carbones facies eorum*. Nigri enim post candorem fiunt; quia amissa Dei justitia, cum de se præsumunt, in ea etiam quæ non intelligunt, peccata dilabuntur: & quia post amoris ignem ad frigus torporis veniunt, extinctis carbonibus ex comparatione, præferuntur. Nonnumquam enim dum timorem Dei per sui fiduciam deserunt, etiam frigidis mentibus frigidiores fiunt. De quibus recte subjungitur. *Non sunt cogniti in plateis*. Platea quippe sermonis Græci ratione pro latitudine dicitur. Quid vero est humanæ menti angustius, quam voluntates proprias frangere? De qua fractione Veritas dicit: *Intrate per angustam portam*. Quid autem latius, quam nullis propriis [a] voluntatibus reluctari, & quaquaversum impulsus arbitrii duxerit, se sine retractione diffundere? Qui ergo per fiduciam sanctitatis postposito meliorum judicio [b] se sequuntur, quasi per plateas pergunt. Sed non sunt cogniti in plateis: quia de vita sua aliud ostenderant, quando frangendo voluntates proprias in angusto se calle retinebant. Et bene additur: *Adhæsit cutis eorum ossibus*. Quid in osse, nisi duritia fortitudinis; quid in cute, nisi mollities exprimitur infirmitatis? Cutis ergo eorum adhærere ossibus dicitur; quia ab eis prava sentientibus infirmitas vitii, duritia virtutis putatur. Infirma enim sunt quæ faciunt, sed elationis fiducia decepti, fortibus ea suspicionibus jungunt, & quo de se magna sentiunt, eo de sua nequitia emendari contemnunt. Unde & recte adjungitur: *Aruit & facta est quasi lignum*. Culpa quippe eorum tanto insensibilior redditur, quanto apud eos etiam laudabilis habetur. Quam recte aridam asserit; quia nulla sui [c] cogitatione viridescit. Quod ergo apud Jeremiam per infirmitatem cutis, hoc apud beatum Job per fragilitatem dicitur cartilago: & quod illic ossa per duritiam, hoc hic laminæ ferreæ esse memorantur. Sed Behemoth iste, qui per membra sua extremo tempore contra electos Dei tanta se arte iniquitatis exercet, qui etiam per semetipsum ad decipiendas mentes in tanta insidiarum tergiversatione se exhibet, cujus naturæ, cujus sit conditionis audiamus. Neque enim tam mira [d] vel in maligna operatione posset, si non ex magna conditione subsisteret. Unde & mox mira pietate Dominus, ac si causas tantæ astutiæ tantæque fortitudinis redderet, adjunxit, dicens:

Frigidis ad mentibus frigidiores fiunt.

Matth. 7. 13.

Vet. xxiv.

Vers. 14. *Ipse est principium viarum Dei.*

CAPUT XXIII.

Rec. xviii.

Prima & nobilior creatura fuit Angelus qui cecidit.

47. Velut si aperte diceret: Idcirco ad tam multa fortiter sufficit, quia in natura rerum hunc creando per substantiam conditor primum fecit. Quid enim vias Dei, nisi ejus actiones accipimus? De quibus per Prophetam dicit: *Non enim sunt viæ meæ sicut viæ vestræ*. Et principium viarum Dei Behemoth dicitur: quia nimirum cum cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis Angelis eminentiorem fecit. Hujus primatus eminentiam conspicit Propheta, cum dicit:

Isai. 55. 8.

De pœnit. dist. 2. c. 44. principium.

Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei: abietes non adæquaverant summitatem ejus: platani non fuerunt [e] *æquæ frondibus illius: omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi & pulchritudini ejus, quoniam speciosum fecit eum in multis condensisque frondibus*. [f] Qui namque accipi in cedris, abietibus, & platanis possunt, nisi illa virtutum cælestium proceræ celsitudinis agmina, in æternæ lætitiæ viriditate plantata? Quæ quamvis excelsa sint condita, huic tamen nec prælata sunt, nec æquata. Qui speciosus factus in multis condensisque frondibus esse dicitur; quia prælatum ceteris legionibus, tanta illum species pulchriorem reddidit, [g] quanta & supposita Angelorum multitudo decoravit. Ista arbor in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit, quot sub se positas supernorum spirituum legiones attendit. Qui idcirco peccans sine venia damnatus est; quia magnus sine comparatione fuerat creatus. Hinc ei rursum per eumdem Prophetam dicitur: *Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia & perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti*. Multa enim de ejus magnitudine locuturus, primo verbo cuncta complexus est. Quid namque boni non habuit, si signaculum Dei similitudinis fuit? De sigillo quippe annuli talis similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in sigillo eodem essentialiter habetur. Et licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, Angelo tamen quasi majus aliquid tribuens, non eum ad similitudinem Dei conditum, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit: ut quo subtilior est in natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa.

Ezech. 31. 8. 9.

Ezech. 28. Vers. 12. & 13.

Genes. 1. 27.

Vet. xxv.

Ejus primatus in novem Angelorum ordines.

48. Hinc est quod primatus ejus potentiam adhuc insinuans idem Propheta, subjungit: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius & topazius & jaspis, chrysolithus, onyx, & berillus, sapphirus, carbunculus & smaragdus*. Novem dixit [h] genera lapidum, quia nimirum novem sunt ordines Angelorum. Nam cum per ipsa sacra eloquia Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Virtutes, Principatus, Potestates, Cherubim, & Seraphim, aperta narratione memorantur: quantæ sint supernorum civium distinctiones ostenditur. Quibus tamen Behemoth iste opertus fuisse describitur, quia eos quasi vestem ad ornatum suum habuit, quorum dum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit. De cujus illic adhuc descriptione subjungit: *Aurum opus decoris tui & foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt*. Aurum opus decoris ejus extitit; quia sapientiæ claritate canduit, quam bene creatus accepit. Foramina vero idcirco in lapidibus fiunt, ut vinculati auro in ornamenti compositione jungantur, & nequaquam a se dissideant, quos interfusum aurum repletis foraminibus ligat. Hujus ergo lapidis in die conditionis suæ foramina præparata sunt; quia videlicet capax caritatis est conditus. Qua si repleri voluisset, stantibus Angelis tamquam positis in Regis ornamento lapidibus potuisset inhærere. Si enim caritatis auro sese penetrabilem præbuisset, sanctis Angelis sociatus, in ornamento, ut diximus, regio lapis fixus maneret. Habuit ergo lapis iste fora-

Ezech. 28. 13.

Ibid. 13.

ra-

a Laud. *voluptatibus*.
b Corb. Germ. & Vindoc. *proprias voluntates sequuntur*.
c Duo Germ. Turon. Ebroic. ceterique Norm. *cognitione*.
d Ita duo Germ. Turon. Vindoc. Norman. Laud. & Val-cl. Vulgati vero, *magna vel operari posset*.
e Apud Gratian. loco assignato, *æquales*.
f Vindoc. *quid namque accipi . . . . . potest*.
g Gratian. *quanta ei supp*.
h Vindoc. *nomina lapidum*.

ramina, sed per superbiæ vitium caritatis auro non sunt repleta. Nam quia idcirco ligantur auro ne cadant, idcirco iste cecidit, quia etiam perforatus manu artificis, amoris vinculis ligari contemsit. Nunc autem ceteri lapides, qui huic similiter fuerant perforati, penetrante se invicem caritate ligati sunt: atque hoc in munere, isto cadente, meruerunt, ut nequaquam jam de ornamento regio cadendo solvantur. [a] Hujus principatus celsitudinem adhuc idem Propheta intuens, adjungit: *Tu Cherub extentus & protegens in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum perfectus ambulasti.* Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretatur; & idcirco iste Cherub dicitur, quia transcendisse cunctos scientia non dubitatur. Qui in medio ignitorum lapidum perfectus ambulavit; quia inter Angelorum corda caritatis igne succensa, clarus gloria conditionis extitit. Quem bene extentum ac protegentem dicit. Omne enim quod extenti protegimus, obumbramus. Et quia comparatione claritatis suæ, ceterorum claritatem obumbrasse creditur, ipse extentus & protegens fuisse perhibetur. Reliquos enim quasi obumbrando operuit, qui eorum magnitudinem excellentia majore transcendit. Quod ergo illic speciosus in multis frondibus, quod illic signaculum similitudinis, quod illic Cherub, quod illic protegens dicitur: hoc hic voce Dominica Behemoth iste viarum Dei principium vocatur.

Ezech. 28. 14.

Cherub quid significet.

Vers. xxvi. Ex Angeli casu discat homo non superbire.

49. De quo idcirco tam mira in quibus fuit, & quæ amisit, insinuat; ut territo homini ostendat, quid ipse si superbiat, de elationis suæ culpa passurus sit; si feriendo illi parcere noluit, quem creando in gloriam tantæ claritatis elevavit. Consideret ergo homo quid elatus in terra mereatur, si & prælatus Angelis, Angelus in cælo prosternitur. Unde & bene per Prophetam dicitur: *Inebriatus est in cælo gladius meus.* Ac si aperte diceret: Qua ira feriam superbos terræ perpendite, si ipsos etiam, quos in cælo juxta me condidi, pro elationis vitio percutere non peperci. Tot itaque hostis antiqui virtutibus auditis, tanta conditionis ejus magnitudine cognita, quis non immensa formidine corruat, quis non desperationis percussione succumbat? Sed quia elationem nostram ostensa hostis nostri potentia reprimit, etiam infirmitatem nostram Dominus patefacta gratiæ suæ dispensatione fovet. Unde cum eum principium viarum suarum diceret, illico adjunxit.

Isai. 34. 5.

Ibidem.

Qui fecit eum, applicavit gladium ejus.

CAPUT XXIV.

Rec. xix. Angeli apostatæ potentiam Deus coercet.

50. Gladius quippe Behemoth istius ipsa nocendi malitia est. Sed ab eo a quo bonus per naturam factus est, ejus gladius applicatur; quia ejus malitia divina dispensatione restringitur, ne ferire tantum mentes hominum quantum appetit, permittatur. Quia ergo hostis noster & multum potest, & minus percutit, ejus gladium pietas conditoris adstringit: ut replicatus intra ejus conscientiam lateat, & ultra quam desuper juste disponitur, sese in mortes hominum ejus malitia non extendat. Quod igitur ad multa fortiter prævalet, hoc de principio magnæ conditionis potest: quod vero a quibusdam vincitur, ejus nimirum gladius ab auctore replicatur. Iste namque Behemoth, qui principium viarum Dei est, cum contra sanctum virum licentiam tentationis accepit, gentes movit, greges abstulit, ignem de cælo deposuit, perturbato aere ventos excitavit, domum concutiens subruit, convivantes filios extinxit, uxoris mentem in dolo pravæ suasionis [b] exercuit, mariti carnem inflictis vulneribus confodit: sed ejus gladius a conditore replicatur, cum dicitur: *Animam illius serva.* Qui replicato gladio quantæ sit infirmitatis, Evangelista testante describitur: quia nec manere in obsesso homine potuit, nec rursus invadere bruta animalia nisi jussus præsumsit, dicens: *Si ejicis, mitte nos in gregem porcorum.* Malitiæ quippe ejus gladius quam sit replicatus ostenditur, cui si potestas summa licentiam non præberet, [c] nec grassari in porcorum gregem valeret. Quando ergo iste sua sponte nocere factis ad Dei imaginem hominibus audeat, de quo nimirum constat quod non jussus contingere nec porcos præsumat?

Job. 1. v. 13. &c.

Ibid. 2. 6.

Matth. 8. 31.

Arii hæresis confutatur.

51. Notandum quoque est, quod dum viarum Dei principium Behemoth dicitur, vesanum dogma Arii aperta ratione dissipatur. Facturam quippe Dei Filium fatetur, & ecce Behemoth in factura rerum primus creatus ostenditur. Superest ergo ut Arius [d] aut non factum Filium prædicet, aut cum post Behemoth conditum stultus putet. Quia vero omne quod applicatur, in semetipsum reducitur, recte applicatus Behemoth gladius dicitur. In semetipsam namque se ejus malitia decoquit, cum ad votum suum sese contra electorum vitam prohibita non exercet. Multos autem exigentibus meritis ferire [e] permittitur, ut cum Deum deserunt, damnato hosti famulentur. Abjectis vero eo valentius vincitur, quo soli auctori omnium humilius substernuntur. Quia igitur per hoc quod viarum Dei principium dicitur, [f] per hoc quod permittente Domino valde intolerabilis demonstratur; aperte cognoscimus, cum quanto hoste pugnemus. Superest igitur ut unusquisque nostrum tanto se plenius auctori subjiciat, quanto contra se verius violentas adversarii vires pensat. Quid namque nos nisi pulvis sumus? Quid vero ille, nisi unus ex cælestibus spiritibus, & quod adhuc majus est, summus? Quid ergo de propria virtute audeat, quando contra Angelorum principem pulvis pugnat? Sed quia supernorum spirituum conditor terrenum corpus assumsit, recte jam superbientem Angelum humilis pulvis vincit. Inhærendo quippe veræ fortitudini vires accipit, quas transfuga spiritus, cum semetipsum sequitur, amisit. Et dignum est ut vincatur a pulvere, qui fortem se credidit deserto creatore; ut superatus inveniat, quia defecit elatus. Valde autem anhelat sæviens, quod cum ipsum ima cruciant, homo ad summa conscendat: quod in illa celsitudine subvecta caro permanet, a qua tantus ipse spiritus sine fine projectus jacet. Sed loca mentium mutavit ordo meritorum. Sic sic superbia meruit dejici, sic humilitas exaltari: quatenus & cœlestis spiritus erigendo se, tartarum toleret, & terra humilis sine termino super cælos [g] regnet.

a Vindoc. Pratel. aliique Norm. *hujus primatus*.
b Val-cl. *exercuit*.
c Laud. Pratel. al. Norm. & duo Germ. *grassari nec in porcos valet*.
d In Gussanv. gravi errore, *aut factum*. Germ. *ut Arius filium prædicet*.
e Laud. *vincitur*.
f Laud. *quod per hoc mittente Deo*.
g Additur in Turon. *per omnia secula seculorum. Amen*.

LIBER TRIGESIMUS-TERTIUS.

Expositionem versus decimi quinti & reliquorum Capitis 40. nec non duodecim priorum Cap, 41. exhibet : ubi variæ dæmonis artes deteguntur, docetúrque prædestinatio gratuita, & cum libero arbitrio conciliatur.

Vet. & R. 1. Superbi diabolo familiarius serviunt.

1. ANTIQUO hosti, sui sub Behemoth nomine Dominica voce describitur, superbi quique tanto familiarius serviunt, quanto hujus vitæ successibus apud semetipsos altius intumescunt. His namque cum gloria augetur elatio, cum elatione vero additur cura : huc illucque animus tenditur, quia & desideria cum rebus crescunt. Cumque cogitationes innumeras quasi agri fenum proferunt, eisdem cogitationibus velut desiderato pabulo Behemoth istius famem pascunt, Unde nunc recte dicitur :

Vers. 15.

Huic montes herbas ferunt.

CAP. I. *Quid mons, quidve montes in Sacra Scriptura significent.*

2. In Scriptura sacra quum numero singulari mons ponitur, aliquando incarnatus Dominus, aliquando sancta Ecclesia, aliquando testamentum Dei, aliquando apostata Angelus, aliquando quilibet hæreticus designatur. Quum vero montes plurali numero nominantur, aliquando celsitudo Apostolorum atque Prophetarum, aliquando vero secularium potestatum tumor exprimitur. Mons namque Dominum designat, sicut scriptum est : *Et erit novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium.* *(Isai. 2. 2.)* Mons quippe est in vertice montium incarnatus Dominus, transcendens celsitudinem Prophetarum. Rursum per montem sancta designatur Ecclesia, sicut scriptum est : *Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion.* *(Psal. 124. 1.)* Sion namque speculatio dicitur, per quam scilicet speculationem contemplans Deum Ecclesia figuratur. Rursum per montem, testamentum Dei exprimitur, sicut Habacuc ait : *Deus a Libano veniet, & sanctus de monte umbroso & condenso.* *(Habac. 3. 3.)* Qui enim venturum se per testamenti sui paginas spopondit, quasi inde venit, unde velut sub promissione se tenuit. Quod videlicet testamentum bene mons umbrosus & condensus dicitur; quia spissis allegoriarum obscuritatibus opacatur. Rursum per montem Angelus apostata designatur, sicut sub Babylonis regis specie de antiquo hoste prædicatoribus dicitur : *Super montem* [a] *caliginosum levate signum.* *(Isai. 13. 2.)* Prædicatores quippe sancti super caliginosum montem signum elevant, quando contra satanæ superbiam, qui sæpe sub nebula simulationis absconditur, virtutem crucis exaltent. Rursum per montem hæreticus quilibet exprimitur, sicut ex voce Ecclesiæ Psalmista ait : *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, Transmigra in montem sicut passer?* *(Psal. 10. 1.)* Cum enim fideli animæ unitate relicta, in tumenti doctrina confidere hæretici prædicatoris dicitur, deserto Domino quasi in mortem transmigrare suadetur. Rursum per montes, Apostolorum atque Prophetarum celsitudo designatur, sicut scriptum est : *Justitia tua sicut montes Dei.* *(Psal. 35. 7.)* Et voce Pauli dicitur : *Ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.* *(2 Cor. 5. 21.)* Vel sicut iterum voce sperantis Ecclesiæ Psalmista ait, *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.* *(Psal. 120. 1.)* Rursum per montes secularium potestatum tumor exprimitur, de quibus Psalmista ait : *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini* *(Psal. 96. 5.)* : quia multi qui prius alta rigiditate tumuerant, Deo in carne apparente, magno sunt per pœnitentiam timore liquefacti. Vel sicut idem Propheta iterum dicit : *Ascendunt montes, & descendunt campi.* *(Psal. 103. 8.)* Plerique enim persecutores Domini superbi contra eum veniunt, sed ab eo humiles revertuntur. Qui montes ascendunt per tumorem potentiæ, sed campi descendunt, plani videlicet facti per cognitionem culpæ.

Ver. 15. Elati male operando dæmones alunt.

3. Sed quia nonnulli in elationis suæ altitudine remanent, & ad divina obsequia flecti humiliter dedignantur, eo quod juxta desiderium antiqui hostis prava cogitare ac perpetrare non desinunt : recte hoc loco de Behemoth dicitur : *Huic montes ferunt herbas.* Elati namque seculi huic Behemoth herbas ferunt, quia ex eo illum reficiunt, quod nequiter operantur. Huic Behemoth herbas ferunt, quia suas illi offerunt fluxas & lubricas voluptates. *Erunt enim*, ait Apostolus, *homines seipsos amantes.* *(2 Tim. 3. 2.)* Quorum descriptionem complexus est, dicens : *Voluptatum amatores magis quam Dei.* *(Ibid. 4.)* Quæ est ergo herba montium, nisi voluptas fluxa, quæ ex corde gignitur superborum? Qui nisi Deum superbiendo contemnerent, nequaquam tot lubrica lasciviendo [b] perpetrarent. quibus nimirum herbis iste Behemoth pascitur : quia in eis pœnam æternæ mortis [c] esuriens, eorum perditis moribus satiatur. Superbi enim hujus seculi etsi quando supernæ dispensationis ordine præpediti, ab expletione pravorum operum cessant, prava tamen in cogitatione multiplicant, modo ut se potentiores ceteris, rebus & honoribus ostendant, modo ut eamdem suam potentiam in studio alienæ læsionis exerceant modo ut lubricis motibus ducti, per levia se facta voluptatesque dissolvant. Quia dum rebus divinitus acceptis nequaquam recta, sed prava semper agere cogitant, quid aliud faciunt, nisi suis contra Deum donis pugnant? Quia igitur Behemoth iste in superborum mentibus sua semper desideria recognoscit, quasi herbas in montibus invenit, quibus refectum suæ malitiæ ventrem tendit. Bene autem subditur :

Omnes bestiæ agri [d] *ludent ibi.*

CAP. II. *Rec. 21. Ludus dæmonum est humanas mentes de vitio in vitium rotare.*

6. Quid per bestias, nisi immundi spiritus : quid per agrum, nisi præsens seculum designatur? Unde de ipso malignorum spirituum principe contra Ephraim dicitur : *Bestia agri scindet eos.* *(Osee 13. 8.)* Vel sicut Isaias ait : *Et mala bestia* [e] *non ascendet per eam.* *(Isai. 35. 9.)* Quia autem agri nomine mundus accipiatur, Dominicus per Evangelium sermo testatur, quia ait : *Ager autem est mundus.* *(Matth. 13. 38.)* Agri ergo bestiæ in herbis montium

a Gemet. duo Germ. Val-cl. & pl. *caligosum*; & infra, *super caligosum*.
b Germ. Laudun. Ebroic. aliique Mss. *perpetrarent*.
c Laud. *esuries*.
d Pratel. ac Utic. *ludunt*.
e Val-cl. & duo Germ. *non transibit*.

tium ludunt; quia projecta de superioribus [a] in hoc mundo dæmonia, pravis superborum operibus delectantur. Bestiæ in herbis ludunt, cum reprobi spiritus humana corda in illicitas cogitationes pertrahunt. An non immundis spiritibus ludere, est mentes hominum ad imaginem Dei conditas, modo ficta promissione decipere, modo vacuis terroribus irridere, modo eis transitoria gaudia quasi mansura imprimere, modo mansuras pœnas quasi transitorias levigare? Harum proculdubio bestiarum illusionem pertimuerat, qui dicebat: *Deus meus in te confido, non erubescam; neque irrideant me inimici mei.* Quia igitur superborum cor ad omne vitium sternitur, ut cuilibet maligno spiritui irruenti prava cogitatione præparetur, recte de herbis montium dicitur: *Omnes bestiæ agri ludent ibi.* Pro eo enim quod superbi quique nullum malum cogitando prætereunt, nulla est agri bestia, quæ non horum montium herbis satietur. Nam etsi quando carnis luxuriam fugiunt, interioris luxuriæ vitium de ipsa castitate gloriando committunt. Si quando nil avare exterius rapiunt, nequaquam ab illecebra avaritiæ mundi sunt: quia etsi res nullas ambiunt, favore tamen hominum laudem de continentia rapere conantur. Huic ergo Behemoth montes herbas ferunt, & omnes bestiæ agri ludunt ibi, quia in superborum corde quilibet malignus spiritus tanto latius pascitur, quanto & omne vitium de superbia generatur. Sed quia audivimus quid iste Behemoth comedat: nunc audiamus necesse est ubi interim per pravum suum desiderium requiescat. Sequitur:

Psal. 24. 2.
Vers. III.

Vers. 16. *Sub umbra dormit in secreto calami, in locis humentibus.*

CAPUT III.
REC. III.
Quid per umbram Scriptura intelligat.

5. Obumbratio in sacro eloquio aliquando incarnatio Domini ponitur, vel mentis refrigerium a fervore carnalium cogitationum: unde appellatione umbræ ex superna protectione hoc ipsum refrigerium cordis insinuari solet. Aliquando vero umbra, recedente caritate, torpor frigidæ mentis accipitur. Nam quod Dominica incarnatio servata veritate historiæ, obumbrationis appellatione signetur, angelicus sermo testatur, qui ad Mariam ait: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quia enim umbra non aliter exprimitur, nisi per lumen & corpus; virtus ei Altissimi obumbravit, quia in ejus utero lux incorporea corpus sumsit. Ex qua videlicet obumbratione omne in se refrigerium mentis accepit. Rursum per umbram, ex superna protectione refrigerium cordis exprimitur, sicut Psalmista ait: *Sub umbra alarum tuarum protege me.* Vel sicut sponsa in Canticis canticorum adventum sponsi præstolata prænuntiat, dicens: *Sub umbra illius,* [b] *quem desideraveram, sedi.* Ac si dicat: Ab æstu desideriorum carnalium sub adventus illius protectione requievi. Rursum per umbram recedente caritate, torpor frigidæ mentis exprimitur, sicut de peccante homine scriptum est, quia secutus est umbram. Calorem enim caritatis fugiens, veritatis solem homo deseruit, & sub umbra se interni frigoris abscondit. Unde & voce ejusdem Veritatis dicitur: [c] *Abundabit iniquitas, & refrigescet caritas multorum.* Unde primus homo post culpam inter arbores paradisi ad auram post meridiem absconsus invenitur. Quia enim meridianum caritatis calorem perdiderat, jam sub peccati umbra quasi sub frigore auræ torpebat.

Luc. 1. 35.
Psal. 18. 9.
Cant. 2. 3.
Genes. 3.
Matth. 24. 12.
Genes. 3. 8.

Satanas in his quos frigidos fecit, facile quasi sub umbra requiescit.

6. Iste igitur Behemoth quia in illis quasi quamdam requiem invenit, quos a veri solis ardore subtrahendo frigidos facit, sub umbra dormire perhibetur. Nonnumquam vero per umbram, si tamen cum adjectione mortis ponatur, vel mors carnis exprimitur, vel quilibet reprobi, qui antiqui hostis tenebras studio pravæ operationis imitantur. Unde voce Martyrum per Psalmistam dicitur: *Humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis.* Umbra enim mortis electos Dei [d] operit, cum mors carnis, quæ imago mortis æternæ est, ab hac eos vita disjungit: quia sicut illa animam a Deo, ita hæc anima separat corpus. Vel certe umbra eos mortis operit, quia de antiquo hoste scriptum est: [e] *Nomen illi mors.* Umbra ergo mortis sunt omnes reprobi, quia illius nequitiam elationis imitantur; ejusque imaginem quasi umbram exprimunt, dum ejus in se malitiæ similitudinem trahunt. Qui electos Dei operiunt, dum contra illos in atrocitate persecutionis temporaliter convalescunt. Hoc autem loco umbra, nequitiæ torpor accipitur, in qua iste Behemoth dormit, quia contra corda caritate calentia [f] sollicitus vigilat, in frigidis autem mentibus securus jacet. Dormire enim in sanctorum mentibus non potest; quia & si quando se in eis ad breve momentum collocat, ipse eum desideriorum cælestium æstus fatigat, & quasi toties ut recedat, pungitur, quoties ab eis amore intimo ad æterna suspiratur. Tantæ eum voces excitant, quantæ ex illorum mentibus sanctæ cogitationes ad cælum clamant. Unde fit, ut bonarum actionum armis territus, ac suspiriorum spiculis percussus fugiat, & ad corda reproborum frigida rediens, eam quam securus possideat, malitiæ umbram quærat. Quæ ubi ab illo inveniatur ostenditur, cum protinus subinfertur: *In secreto calami.*

Ps. 43. 20.
Apoc. 6. 8.
In illis securus jacet.

Vers. IV.
Calami & arundinis variæ significationes in sacra Scriptura.

7. In sacro eloquio calami vel arundinis appellatione aliquando verbum manens, aliquando doctorum peritia, aliquando mobilitas mentis, aliquando nitor gloriæ temporalis accipitur. Per calamum quippe, Verbi æternitas designatur, quum voce Patris per Psalmistam dicitur: *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* Quia enim quod loquimur transit, quod scribimus permanet; lingua Patris, scribæ calamus dicitur, quia ab eo est Verbum [g] illi coæternum, ac sine transitu generatum. Rursum per calamum scriptorum doctrina exprimitur; sicut de sancta Ecclesia Propheta pollicetur, dicens: *In cubilibus in quibus dracones prius habitabant, orietur viror calami & junci.* Qua nimirum sententia, sicut in hoc opere longe superius diximus, per calamum exprimitur doctrina scribentium, per juncum viriditas auditorum. Rursum per calamum, seu certe arundinem, mentis mobilitas designatur; sicut Judæorum turbis in Johannis laude a Domino dicitur: *Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?* ut vi-

Psal. 44. 2.
Isai. 35. 7.
Sup. lib. 29. n. 51.
Matth. 11. 7.

de-

a Al. *in hunc mundum.*
b Pratel. *quem desiderabam.* Laud. *quam desideravi.* Val-cl. *quem desideravi.*
c Laud. & Val-cl. *abundavit . . . refrigescit.*
d Editi etiam vet. cum duob. mss. Germ. *opprimit.* Et inferius: *umbra eos mortis opprimit.* Legendum esse *operit*, persuadetur tum ex sacræ Script. textu adducto, *& cooperuit nos*; tum ex mss. Anglic. Norm. Vindoc. &c.
e Laud. & Val-cl. *nomen illius.*
f Ebroic. aliique Norm. *sollicitius . . . securius jacet.*
g Turon. Laud. Norm. & Germ. *illius.* Corb. Germ. *quia ab eo verbum illius . . . generatur.*

a delicat [a] subintelligatur, non. Johannes quippe A arundo vento agitata non erat; quia ejus mentem Spiritu sancto solidam per diversas partes nullus linguarum flatus inclinabat. Rursum per calamum vel arundinem nitor gloriæ temporalis exprimitur, sicut de justis per Sapientiam dici-
Sap. 3. 7. tur; *Fulgebunt justi, & tamquam scintillæ in arundineto discurrent*. Arundinetum namque vitam secularium appellat, qui more arundinum per temporalem gloriam foris quasi ad alta proficiunt, sed intus a soliditate veritatis inanescunt. Unde & Judæorum regnum calamo comparatur, cum per Prophetam apparenti in veritate carnis Domi-
Isai. 42. 3. no dicitur: *Calamum quassatum* [b] *non confringent,*
b *& linum fumigans non extinguet*. Quid enim cala- B mi nomine, nisi Judaici populi temporale re-
c. gnum denuntiat, [c] nitens quidem exterius, sed interius vacuum? Et quia in eodem populo genus jam regale defecerat, & regnum ejus alienigena possidebat; apte hoc idem regnum calamum quassatum vocat. Quid vero per linum, nisi ejus sacerdotium exprimitur, quod lineis nimirum vestibus utebatur? Quod quia in adventu Domini caritatis ardorem perdidit, quasi amisso jam igne fidei, non ardens, sed fumigans fuit. Incarnatus autem Dominus calamum quassatum non confregit, & linum fumigans non extinxit: quia Judææ regnum, quod pene destructum jam fuerat, ejusque sacerdotium quod ignem fidei non tenebat, C non potestate judicii perculit, sed cum patientiæ longanimitate toleravit.

Mentes secularium gloriæ temporali deditæ, arundini similes.

8. Hoc ergo loco quid aliud appellatione calami, nisi mentes secularium temporali gloriæ deditæ designantur? Qui tanto apud semetipsos intus inanescunt, quanto alti & nitidi exterius ostenduntur; quia dum ad exteriorem gloriam per superficiem defluunt, nulla intus firmitate solidantur. More quippe calami intus sunt quidem per fatuitatem vacui, sed foris per speciem & ostentationem pulchri: sed quanto ab eis exterior gloria studiosius quæritur, tanto eorum corda gravioribus cogitationum stimulis agitantur. Unde recte nunc Behemoth iste in secreto calami dormire perhibe- D tur; quia quorum studia ad appetitum temporalis
d nitoris atque altitudinis commovet, [d] eorum corda tacitus tenet; & quasi ipse ibi quietus dormit, ubi eos quos possidet, quiescere non permittit. Dum
e enim excedere ceteros [e] bonorum altitudine ambiunt, dum more calami per nitorem exterioris munditiæ, justorum speciem, quasi solidarum arborum corticem, vincunt; in hoc quod ipsi inte-
Ver. v. rius vacui remanent, locum Behemoth isti, ubi apud se requiescere debeat, præbent. Unde & in
Matth. 12. v. 43 &c. Evangelio Dominus dicit, quod spiritus exiens qui in locis aridis & inaquosis requiem non invenit, quia domum quam reliquerat, vacuam, scopisque mundatam reperit, hanc multiplicior in- E travit. Quia enim fluxa fit terra quæ infunditur, loca arentia atque inaquosa sunt corda justorum, quæ per disciplinæ fortitudinem ab omni carnalis concupiscentiæ humore siccantur. Unde hic quoque adhuc ubi Behemoth iste dormiat, demonstratur, cum protinus subditur: *In locis humentibus*.

Et carnales homines loca humidis.

9. Loca enim humentia sunt terrenorum hominum mentes: quas humor carnalis concupiscentiæ, quia replet, fluidas facit. In quibus Behemoth iste iniquitatis suæ vestigia tanto altius imprimit,
f quanto in eisdem mentibus [f] pertransitus illius quasi in fluxa terra descendit. Loca quippe humentia sunt opera voluptuosa. Pes quippe in arida terra non labitur: fixus vero in lubrica vix tenetur. In locis ergo humentibus iter vitæ præsentis faciunt, qui in hac ad justitiam recti stare non possunt. In his itaque locis humentibus Behemoth dormit, quia in reproborum hominum lubrica operatione requiescit. Nonnulli vero loca humentia, membra genitalia suspicantur. Quod si ita est, quid aperte aliud locis humentibus, nisi luxuria designatur: ut & per calamum gloria superbiæ, & per loca humentia, luxuria corporis exprimatur? Duo quippe hæc sunt vitia, quæ humano generi immaniter dominantur: unum videlicet spiritus, atque aliud carnis. Elatio namque spiritum erigit, luxuria carnem corrumpit. Antiquus itaque hostis humanum genus vel per elationem præcipue, vel per luxuriam premens, in secreto calami atque in locis humentibus dormit; quia hominem damnatum sub ditione suæ dominationis aut per elationem spiritus, aut per carnis corruptionem tenet. Quosdam vero in utroque possidet; quia cum eos superbiæ spiritus elevat, a tumore suæ altitudinis nec verecundia corruptionis inclinat. Sed numquid contra hos intra sanctam Ecclesiam incessanter quotidie virtutum
g magistri non vigilant? Numquid redarguere [g] voluptates infimas, & suadere gaudia patriæ cælestis cessant? Sed pravorum mentes tanto obstinatius summa non audiunt, quanto arctius infimis inhæserunt. Quibus neque hoc sufficit, ut ipsi pereant, sed adhuc, quod est deterius, cum quoslibet argui emendarique conspiciunt, justorum increpationibus obviant, ne saltem alii corrigantur. Unde & bene subditur:

Diabolus hominibus per elationem vel per luxuriam dominatur.

Vers. 17. *Protegunt umbræ umbram ejus*.

Cap. IV. Rec. 19.

Umbræ sunt diaboli peccatores qui se invicem protegunt.

10. Umbræ quippe sunt diaboli, omnes iniqui: D qui dum imitationi iniquitatis ejus inserviunt, quasi ab ejus corpore imaginis speciem trahunt. Sicut autem umbræ ejus sunt pluraliter reprobi, ita singulariter umbra ejus est unusquisque peccator. Sed dum doctrinæ justorum mali contradicunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittunt, umbræ Behemoth istius umbram ejus protegunt; quia peccatores quique in quo sibi mala sunt conscii, in eo & alium peccantem defendunt. Umbræ umbram ejus protegunt, dum nequissimorum facta nequiores perversis patrociniis tuentur. Quod hoc nimirum studio faciunt, ne dum culpa in qua & ipsi obligati sunt, in aliis corrigitur, ad ipsos quandoque veniatur. Se igitur te- E gunt dum alios protegunt; quia suam vitam inde prævident impeti, unde alios considerant libera correptione confundi. Sicque fit, ut summa criminum dum defenditur, augeatur; & uniuscujusque nequitia eo fit ad perpetrandum facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto majora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentium diu inulta tolerantur. Sed tales

Crimen dum defenditur, augetur.

a Germ. Laud. & Val-cl. *subintelligatur: Johannes quippe mundo*, &c.
b Iidem & Corb. Germ. *non conteret*.
c Al. *virens*, ut legitur in ed. etiam antiquioribus, non autem in mss. nostris.
d Ita mss. duo Germ. Anglic. Norm. Vindoc. Laud. Val-cl. Longip. Editi vero, *eorum corda tenacius tenet*.
e Laud. duo Germ. & Val-cl. *bonorum*.
f Longip. *pes transitus*. Quam diversam lectionem annotavit Gussanv. Huic favent sequentia: *pes quippe* &c.
g Turon. *voluptates infirmas*. Unus Ebroic. *voluntates infimas*.

tales quique seu extra, seu intra sanctam Ecclesiam esse videantur, tanto se [a] apertiores Dei hostes exhibent, quanto majores sunt patroni vitiorum. Contra illum quippe suis defensionibus pugnant, [b] cui ea displicent, quæ defendendo multiplicant. Quod factum bene per Prophetam Dominus sub
Isai. 14. 13. Babylonis specie redarguit, dicens: *Oriuntur in domibus ejus spinæ & urticæ, & paliurus in munitionibus ejus*. Quid namque per urticas, nisi cogitationum prurigines: quid vero per spinas, nisi vitiorum punctiones accipimus? In domibus igitur Babylonis urticæ & spinæ pullulant; quia in confusione mentis reprobæ & desideria cogitationum surgunt quæ exasperant, & operum peccata quæ pungunt. Sed hæc agentes habent etiam nequiores alios defensores suos. Unde illic apte protinus subdidit: *Et paliurus in munitionibus ejus*. Paliurus quippe tanta spinarum circumdatione densescit, ut præ asperitate tangi vix possit. Intus igitur urtica & spina nascitur, sed utrumque hoc exterius per paliurum munitur: quia videlicet minores iniqui mala quælibet faciunt, sed ea nequissimi majores tuentur. Unde bene & hic dicitur: *Protegunt umbræ umbram ejus*. Dum enim malum pejor vindicat, quasi umbra umbram, ne a veritatis lumine irradietur, obscurat. Sequitur:

Ibidem. *Circumdabunt eum salices torrentis*.

CAPUT V.

Ver. vi. Rec. v. Mali salicibus similes: virent quidem sed fructum non ferunt.

11. Infructuosæ quidem [c] arbores sunt salices: sed tamen tantæ viriditatis sunt, ut arescere vel abscissæ radicitus & projectæ, vix possint. Unde in sacro eloquio salicum nomine, aliquando pro viriditate boni, aliquando pro sterilitate, reprobi designantur. Nisi enim electorum vitam [d] per constantiam suæ viriditatis exprimerent, nequaquam de sanctæ Ecclesiæ filiis Propheta dixisset: *Germinabunt inter herbas, sicut salices juxta præterfluentes aquas*. Sanctæ enim Ecclesiæ filii inter herbas sicut salices germinant, dum inter arescentem vitam carnalium hominum, & multiplici numerositate, & perpetua mentis viriditate perdurant. Qui bene juxta præterfluentes aquas germinare perhibentur; quia unusquisque eorum ubertatem ad fructum percipit ex doctrina sacri eloquii, quæ temporaliter percurrit. Et rursum nisi per sterilitatem salicum vita peccantium signaretur, nequaquam ex voce prædicantium contra Babyloniam Psalmista dixisset: *In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra*. Babylonis quippe medio inesse salices describuntur; quia nimirum infructuosi quique, atque ab amore patriæ cælestis alieni, totis visceribus cordis in hac seculi confusione radicantur. Unde & prædicatores sancti in istis salicibus non exercent organa, sed suspendunt; quia cum infructuosas ac reprobas mentes aspiciunt, vim suæ prædicationis non exhibent, sed potius lugentes silent. Quid etiam per torrentem, nisi hujus mortalis vitæ cursus exprimitur? De quo rursum per Prophetam dicitur: *De torrente in via [e] bibet, propterea exaltabit caput:* quia videlicet Redemtor noster mortalis vitæ pœnam in quodam transitu attigit, & idcirco diu eidem morti, cui sponte succubuit, non inhæsit. Unde die tertia hoc quod moriendo posuerat, resurgendo caput elevavit. Quid est ergo quod de Behemoth isto dicitur: *Circumdabunt eum salices torrentis*: nisi quod amatores vitæ mortalis, a bonis actibus quasi a fructibus alieni, tanto illi arctius inhærent, quanto eos largius [f] delectatio transitoriæ voluptatis infundit? Hos enim quasi in radicibus torrens rigat, dum in suis cogitationibus amor vitæ carnalis inebriat. Qui scilicet more salicum fructus non ferunt, sed in foliis viridescunt: quia ea quæ gravia ad dicendum non sunt, aliquando honestatis verba proferunt, sed nullum vitæ pondus ex bonis operibus ostendunt. Bene igitur dicitur: *Circumdabunt eum salices torrentis*; quia infructuosi quique dum amori vitæ temporalis inserviunt, antiqui hostis perversis moribus familiarius obsequuntur. Sed quia quid ei a suis *Ver. vii.* clientibus impendatur, audivimus: nunc etiam quid in illis agat ipse, audiamus. Sequitur.

Absorbebit fluvium, & non mirabitur, & habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus: *Vers. 18.*

CAPUT VI.

Rec. vi. Satanas homines pene omnes absorbuit ante Redemtorem; & post, non paucos deglutit.

12. Quid enim hoc loco fluvii nomine, nisi humani generis decursio designatur? quæ velut a fontis sui origine nascendo surgit, sed quasi ad ima defluens moriendo pertransit. Qui autem signantur appellatione Jordanis, nisi qui jam imbuti sunt sacramento baptismatis? Quia enim Redemtor noster in hoc flumine baptizari dignatus est, ejus nomine debent omnes baptizati exprimi, in quo hoc ipsum contigit sacramentum baptismatis inchoari. Quia igitur Behemoth iste a mundi origine exortum, vix paucis electis evadentibus, humanum genus in ima defluens, usque ad redemtionis tempora quasi quemdam in se fluvium traxit; bene nunc dicitur: *Absorbebit fluvium, & non mirabitur*. Quia vero & post Mediatoris adventum quosdam qui recte vivere negligunt, etiam fideles rapit; recte subjungitur: *Et habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus*. Ac si aperte diceretur: Ante Redemtorem mundi mundum non miratus absorbuit, sed quod est [g] gravius, etiam post Redemtoris adventum quosdam qui baptismatis sacramento signati sunt, deglutire se posse confidit. Alios namque sub Christianitatis nomine positos devorat; quia in ipso eos fidei errore supplantat. Alios a rectitudine fidei nequaquam deviat, sed ad usum pravæ operationis inclinat. Alios quantum vult in operatione immunditiæ inflectere non valet, sed apud semetipsos intus in studio intentionis intorquet: ut dum a caritate mentem dividunt, rectum non sit quidquid extrinsecus operentur. Et fidem tenent, sed vitam fidei non tenent; quia aut aperte illicita faciunt, aut ex perverso corde quæ agunt, prava sunt, etiam si sancta videantur. Quia enim nonnulli confitendo fideles sunt, non [h] vivendo; hinc est quod voce Veritatis dicitur: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*. *Matt. 7. 21.* Hinc rursum ait: *Quid autem vocatis me, Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* *Luc. 6. 46.* Hinc Paulus ait: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. *Tit. 1. 16.* Hinc Johannes dicit: *Quia dicit [i] se Deum nosse, & mandata ejus non custodit, mendax est*. *1. Johan. 2. 4.* Hinc est quod de ipsa sua prima plebe Dominus conqueritur, dicens: *Populus hic labiis* *Marc. 7. 6.*

Psal. 136. 2. (ad *In salicibus in medio ejus*)
Isai. 44. 4. (ad *Germinabunt inter herbas*)
Psal. 109. 7. (ad *De torrente in via bibet*)

a Val-cl. *paratiores*.
b Vulgati cum duob. mss. Germ. *cui ea quæ displicent, defendendo multiplicant*; quod sensu carere nobis videtur. Huic loco restituendo adhibuimus mss. Vindoc. Pratel. & Utic.
c Turon. duo Germ. Pratel. ac plur. *arbores salicum, sed*.
d Ebroic. aliique Norm. & Vindoc. *per continentiam*.
e Pratel. & duo Germ. *bibis .... exaltavit*. Laud. quoque *exaltavit*.
f Laud. *dilectio*.
g Turon. Germ. & plur. al. mss. *acrius*.
h Laud. Germ. & Val-cl. *agendo*.
i Laud. & Germ. *se nosse eum*.

Isai. 29. 13. *his me honorat, cor autem eorum longe est a me.* A
Psal. 77. 36. Hinc etiam Psalmista ait: *Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei.* Sed minime mirum fuit quod Behemoth iste ante lavacri undam, ante sacramenta cælestia, ante corpoream præsentiam Redemtoris, humani generis fluvium hiatu profundæ persuasionis absorbuit: sed hoc valde mirum, hoc valde terribile est, quia multos aperto ore etiam post cognitionem Redemtoris suscipit, post lavacri undam polluit, post sacramenta cælestia ad inferni profundum rapit. Dicatur ergo, dicatur terribiliter voce Veritatis: *Absorbebit fluvium, & non mirabitur, & habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus.* Neque enim pro magno diabolus habuit, quod infideles tulit: B sed toto nunc annisu in illorum mortem se erigit, quos contra se regeneratos tabescit. Nemo igitur sibi fidem sine operibus sufficere posse confidet, cum scimus quod scriptum sit:
Jacob. 2. 20. a *Fides sine operibus* [a] *mortua est.* Nullus Behemoth morsum ex sola confessione fidei plene evasisse se existimet; quia jam quidem fluvium absorbuit, sed adhuc Jordanem sitit; & toties in os illius Jordanis fluit, quoties Christianus quisque ad iniquitatem defluit. Os quidem ejus jam fide nos sublevante fugimus, sed magno studio curandum est, ne in hoc lubrica operatione dilabamur. Si ambulandi cautela negligitur, incassum credendo rectum iter C tenetur: quia via quidem fidei ad cælestem patriam proficit, sed offendentes minime perducit.

Ver. VIII. Sic præsertim qui sanitate præstant, insidiatur.
13. Habemus adhuc quod hac in re subtilius perpendamus. Hi enim quos per Jordanem diximus exprimi, possunt per fluvium designari. Qui enim fidem jam veritatis agnoverunt, sed vivere fideliter negligunt, recte fluvius dici possunt; quia videlicet deorsum fluunt. b [b] Jordanis vero Hebræo vocabulo descensio eorum dicitur. Et sunt nonnulli, qui viam veritatis appetentes semetipsos abjiciunt, atque a vitæ veteris elatione descendunt: cumque æterna cupiunt, valde se ab hoc mundo alienos reddunt, dum non solum aliena non appe- D tunt, sed etiam sua derelinquunt, & non solum in eo gloriam non quærunt, sed hanc cum se obtulerit, etiam contemnunt. Hinc est enim quod
Luc. 9. 23. voce Veritatis dicitur: *Si quis vult venire post me,* c *abneget* [c] *semetipsum.* Semetipsum enim abnegat, d qui calcato [d] typho superbiæ, ante Dei oculos esse se a se alienum demonstrat. Hinc Psalmista
Psal. 41. 7. ait: *Memor ero tui de terra Jordanis & Hermoniim.* Jordanis quippe, ut dixi, descensio: Hermoniim autem anatheme, id est alienatio interpretatur. De terra igitur Jordanis & Hermoniim Dei reminiscitur, qui in eo quod semetipsum dejicit, atque a se alienus existit, ad conditoris sui memoriam revocatur. Sed antiquus hostis hoc pro E magno non habet, quod sub jure suæ tyrannidis terrena quærentes tenet. Propheta quippe attestante cognovimus, quia *esca ejus electa.* Neque
Habac. 1. 16.
enim mirum deputat, si eos absorbeat, quos superbia erigit, avaritia tabefacit, voluptas [e] dilatat, militia angustat, ira inflammat, discordia separat, invidia exulcerat, luxuria inquinans necat. e Absorbebit ergo fluvium, & non mirabitur: quia pro magno non æstimat cum eos devorat, qui per ipsa suæ vitæ studia deorsum currunt; sed illos magnopere rapere nititur, quos despectis terrenis studiis, jungi jam cælestibus contemplatur. Unde absorpto fluvio recte subjungitur: *Et habet fiduciam quod influat Jordanis* Ver. VIII. *in os ejus:* quia illos insidiando rapere appetit, quos pro amore supernæ patriæ a præsentia vitæ gloria semetipsos dejicere agnoscit. Nonnulli quippe mundum deserunt, honorum transeuntium vana derelinquunt, & ime humilitatis appetentes, humanæ conversationis morem bene vivendo transcendunt; atque in tanta studiorum [f] arce proficiunt, ut signorum jam virtutes operentur: sed quia semetipsos circumspiciendo tegere negligunt, inanis gloriæ telo percussi, pejus de alto ruunt. Hinc est enim quod æternus judex, qui occulta cordis examinat, ejusdem ruinæ casum prænuntians intentat, cum dicit:

Qui nisi summam vigilantiam adhibeant, pejus de alto ruunt. f

Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, [g] *& in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in tuo nomine virtutes multas facimus? Et tunc confitebor illis, quia numquam novi vos: discedite a me* [h] *qui operamini iniquitatem, nescio qui estis.* Hinc etiam per Prophetam dicitur: *Vocavit Dominus judicium ad ignem & devoravit abyssum multam,* [i] *& comedet partem domus* [k] *Domini.* Judicium quippe ad ignem vocatur, cum justitiæ sententia ad pœnam jam æternæ concremationis ostenditur. Et multam abyssum devorat; quia iniques atque incomprehensibiles hominum mentes concremat, quæ nunc se hominibus etiam sub signorum miraculis occultant. Pars autem domus Domini comeditur; quia illos quoque gehenna devorat, qui nunc quasi in sanctis actibus de electorum numero se esse gloriantur. Qui ergo hic Jordanis, ipsi illic pars domus Domini vocantur. Antiquus ergo hostis habet fiduciam quod in os ejus & Jordanis influat; quia nonnumquam calliditatis suæ insidiis eos etiam qui jam electi putantur, necat. Sed cujus cordis duritiam non ista Domini verba perturbent? cujus mentis constantia non ab intimis cogitationum radicibus quatiatur, cum hostis noster tantæ esse contra nos fortitudinis demonstratur? Nullumne erit consolationis adjutorium? Erit certe, nam subditur:

Marc. 7. v. 22. 23. g
h
Amos 7. 4.
i
k
Ver. X.

In oculis ejus quasi hamo capiet eum.

Vers. 10.
CAP. VII.
Rec. VII.
Diabolus Christum deglutire cupiens, quasi hamo captus est.

14. Notandum valde est, quod Scripturæ suæ verba misericorditer temperans Deus, modo nos asperis incitationibus terret, modo blandis consolationibus refovet, & terrorem fomentis miscet, & fomenta terrori: ut dum circa nos utrumque miro magisterii arte temperatur, nec desperate inveniamur territi, nec incaute securi. Nam cum Behemoth

a Turon. Vindoc. Laud. Pratel. Utic. & duo Germ. *otiosa est*. Græcus textus νεκρά ἐστιν, lectionem hanc repudiandam suadet. Fortassis pro *otiosa* legendum, *occisa*, ut ait in vet. edit. Paris. 1518.

b A verbo *Jarad*, *descendit*; unde *Jardan*, Hebraice Jordanis. In Lexico Græco nominum Hebraicorum apud Hieronymum 2. tomo editionis novæ legitur Ἰορδάνη κατάβασις αὐτῶν *Jordanes descensio eorum*. Quæ idcirco observanda duximus, quia in Indicibus biblicis nominum Hebraicorum &c. legitur tantum, *Jordanis fluvius judicii*, hauddubie ab *jor*, Hebraice rivus, fluvius, & *dan* judicium.

c Germ. Laud. & Val-cl. *semetipsum sibi*.

d Val-cl. *typo*. Observat Mabillon. ad ep. 247. S. Bernardi in nomenclatura vocum barbararum, sæpe legi *typum* pro *typhum*. In mss. codic. S. Greg. idem observavimus. In Reg. S. P. Bened. cap. 31. ubi legitur *absque typo vel mora*, per *typum* intelligendum censemus *typhum*. Hildemarus eo loci legit non *typo*, sed *typho*, quo significatur superbia: Aug. in Ps. 55. v. 8. *hominem superbum typho arrogantissimo*.

e Val. cl. *delectat*.

f Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *arte*. Ita quoque vet. ed. Paris.

g In Laud. verba hæc: *& in nomine tuo . . . . fecimus* omittuntur.

h Vindoc. *omnes qui*.

i Duo Germ. Laud. & Val-cl. *& comedit*.

k Deest, *Domini*, his & infra in Vindoc. Germ. Turon. ac plerisque.

moth astutas insidias, atque effrenatas vires multiplicibus sententiis indicasset; protinus unigeniti Filii sui Redemtoris nostri commendat adventum, & quo ab illo ordine Behemoth iste sit perimendus insinuat: ut quia cor nostrum narrata illius virtute perculerat; mœrorem nostrum citius indicata ejus perditione relevaret. Igitur postquam dixit: *Absorbebit fluvium, & non mirabitur, & habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus*; ipsum illico Dominicæ incarnationis adventum annuntiat, dicens: *In oculis ejus quasi hamo capiet eum*. Quis nesciat quod in hamo esca ostenditur, aculeus occultatur? Esca enim provocat, ut aculeus pungat. Dominus itaque noster ad humani generis redemtionem veniens, velut quemdam de se in necem diaboli hamum fecit. Assumsit enim corpus, ut in eo Behemoth iste quasi escam suam mortem carnis appeteret. Quam mortem dum in illo injuste appetit, [a] nos quos quasi juste tenebat, amisit. In hamo ergo ejus incarnationis captus est, quia dum in illo appetit escam corporis, transfixus est aculeo divinitatis. Ibi quippe inerat humanitas, quæ ad se devoratorem duceret: ibi divinitas quæ perforaret: ibi aperta infirmitas quæ provocaret: ibi occulta virtus quæ raptoris faucem transfigeret. In hamo igitur captus est; quia inde interiit, unde devoravit. Et quidem Behemoth iste Filium Dei incarnatum noverat, sed redemtionis nostræ ordinem nesciebat. Sciebat enim quod pro redemtione nostra incarnatus Dei filius fuerat, sed omnino quod idem Redemtor noster illum moriendo transfigeret, nesciebat. Unde & bene dicitur: *In oculis ejus quasi hamo capiet eum*. In oculis quippe habere dicimus, quod coram nobis positum videmus. Antiquus vero hostis humani generis Redemtorem ante se positum vidit, quem cognoscendo confessus, confitendo pertimuit, dicens: *Quid nobis & tibi fili Dei? venisti ante tempus torquere nos*. (Matth. 8. 29) In oculis itaque suis [b] hamo captus est, quia & novit, & momordit: & cognovit prius quem pertimesceret, & tamen post non timuit, cum in illo quasi escam propriam, mortem carnis esuriret. Igitur quia caput nostrum per se quid fecit audivimus: nunc per membra sua quid faciat, audiamus. Sequitur:

(Vers. xi.) *Et in sudibus [c] perforabit nares ejus.* (Ibidem.)

(Caput VIII. Rec. viii. Sagacissimas ejus insidias detegendo, sancti veluti sude nares ipsius perforant.)

15. Quid aliud sudes, id est palos accipimus, qui videlicet exacuuntur ut figantur; nisi acuta sanctorum consilia? Quæ hujus Behemoth nares perforant, dum sagacissimas ejus insidias & vigilando circumspiciunt, & superando transfigunt. Per nares vero odor trahitur, & deducto flatu hoc agitur, ut res etiam quæ longe est posita, cognoscatur. Naribus ergo Behemoth callidæ ejus insidiæ designantur, per quas sagacissime nititur & occulta cordis nostri bona cognoscere & hæc pessima persuasione dissipare. In sudibus itaque Dominus nares ejus perforat, quia callidas ejus insidias acutis sanctorum sensibus penetrans enervat. Sæpe autem bonorum vias tanta insidians arte circumvolat, ut per ea quæ ab eis bene gesta cognoverit, ad malitiam aditum quærat. Nam unde alium largiri quid conspicit, inde alium in discordiæ flamma succendit: & cum hunc respicit misereri, illi persuadet irasci: ut dum bonum quasi non communiter factum insinuat, concordes animos a bono gratiæ communis abscindat. Quia enim justorum mentes ad mala suadendo non valet frangere, bonis satagit actibus inter eas mala seminare. Sed sancti viri has ejus insidias tanto celerius vincunt, quanto & subtilius deprehendunt. Quod melius ostendimus, si unum e multis assertoribus veritatis in testimonium Paulum vocemus: sub quo quidam Corinthius dum incesti facinus perpetrasset, eum doctor egregius in carnis interitum ad satisfactionem pœnitentiæ, satanæ tradidit, & in diem Domini salvum ejus spiritum reservavit. (1. Cor. 5. 5.) Magna quippe arte magisterii ipsi est traditus coactus in pœnam, cui sponte est substratus in culpa: ut qui auctor fuerat ad vitium nequitiæ, ipse flagellum fieret disciplinæ. Qua tamen bene gesta pœnitentia, dum cognovisset Corinthios super eum jam misericorditer motos, ait: [d] *Cui aliquid donastis, & ego: nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi*. (2. Cor. 2. 10.) Communionis vero gratiam cogitans ait: *Cui aliquid donastis, & ego*. Ac si diceret: A bono vestro non dissentio: meum sit quidquid ipsi fecistis. Atque mox subdidit: *Et ego si quid donavi, propter vos*. Ac si diceret: Vestris actibus bonum addidit, quidquid propter vos misericorditer feci. Vestra ergo est utilitas, bonitas mea; mea est utilitas, bonitas vestra. Qui ipsam mox compagem cordium, in qua sic tenetur, adjungens subdidit: *In persona Christi*. [e] Cui velut si dicere præsumamus: Quare te ita caute discipulis copulas? quare vel te illorum, vel illos tuis actionibus tam sollicita mente conformas? illico subjunxit: *Ut non circumveniamur a satana*. (Ibid. 11.) Cujus sagaces insidias, quam acuto sensu transfigat, insinuat subdens: *Non enim ignoramus cogitationes ejus*. Ac si verbis aliis dicat: [f] Acutæ auctore Domino sudes sumus, & nares Behemoth istius subtiliter circumspiciendo penetramus, ne hoc quod bene mens inchoat, ipse in malitiæ finem vertat.

16. Possunt per sudes, acuta ipsius per carnem [g] manifestatæ sapientiæ verba signari: ut quia naribus odor trahitur, per Behemoth nares illa antiqui hostis exploratio figuretur. (Vet. xii. Christi divinitatem explorans, ejus verbis in naso confixus est & captus.) Qui cum Deum incarnatum esse dubitaret, hoc expetitis miraculis voluit tentando cognoscere, dicens: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*. (Matth. 4. 3.) Quia ergo signorum indiciis odorem divinitatis ejus cognoscere concupivit, quasi flatum naribus traxit. Sed dum ei protinus responderetur: *Non in pane solo vivit homo*. Et: *Non tentabis Dominum Deum tuum*: (Ibid. v. 4. & 7.) quia sententiarum suarum acuminibus indagationem antiqui hostis veritas perculit; quasi nares ejus sudibus perforavit. Sed quia Behemoth iste per varia fraudum argumenta distenditur; adhuc adjuncto & alio nomine notatur: nam subditur:

An extrahere poteris Leviathan hamo? (Vers. 20.)

(Cap. IX. Rec. ix. Divinitas in carne velut hamus in esca satanam transfixit.)

17. Leviathan quippe additamentum eorum dicitur. Quorum videlicet, nisi hominum? quibus semel culpam prævaricationis intulit, & hanc usque ad æternam mortem quotidie pessimis suggestionibus extendit. Quibus dum reatum fœnore peccati multiplicat, pœnas proculdubio sine cessatione coacervat. Potest quoque Leviathan etiam per irrisionem vocari. Primo quippe homini persua- (Genes. 3. 5.)

a Ebroic. aliique Norm. *nos quoque quos juste*.
b Vindoc. Ebroic. & alii Norm. *quasi hamo*.
c Val-cl. *perforavit*.
d In Laud. & Corb. Germ. tantum legitur, *cui aliquid donastis & ego. Ac si diceret*.
e Vindoc. Pratel. Utic. *Cui videlicet si dicere*.
f In duob. Germ. in edit. Vatic. Parisiis recusa, & in Gussanvill. *acuti*.
g Vindoc. *manifesta*.

suasione callida divinitatem additurum se perhibuit, sed immortalitatem tulit. Additamentum ergo hominum per irrisionem dici potest, [a] quibus dum hoc quod non erant se addere spopondit, etiam hoc quod erant, fallendo subtraxit. Sed Leviathan iste hamo captus est; quia in Redemtore nostro dum per satellites suos escam corporis momordit, divinitatis illum aculeus perforavit. Quasi hamus quippe fauces glutientis tenuit, dum in illo & esca carnis patuit, quam devorator appeteret, & divinitas passionis tempore latuit, quæ necaret. In hac quippe aquarum abysso, id est in hac immensitate generis humani, ad omnium mortem inhians, vitam pene omnium vorans, huc illucque aperto ore cetus iste ferebatur; sed ad mortem ceti istius hamus in hac aquarum profunditate caliginosa, mira est dispositione suspensus. Hujus hami linea illa est per Evangelium antiquorum patrum propago memorata. Nam cum dicitur: *Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob:* (Matth. 1. 2.) cumque ceteri successores interposito Joseph nomine usque ad Mariam virginem desponsatam describuntur, quasi quædam linea torquetur, in cujus extremo incarnatus Dominus, id est hamus iste ligaretur, quem in his aquis humani generis dependentem aperto ore iste cetus appeteret; sed eo per satellitum suorum sævitiam morso, mordendi vires ulterius non haberet. Ne ergo iste humanis mortibus cetus insidians, quos vellet ultra devoraret; hamus hic raptoris fauces tenuit, & sese mordentem momordit. Incarnationem igitur unigeniti Filii fideli famulo indicans Deus, ait: *An extrahere poteris Leviathan hamo?* Subaudis, ut ego: qui ad raptoris mortem incarnatum [b] unigenitum Filium mitto, in quo dum mortalis caro conspicitur, & immortalitatis potentia non videtur, quasi hamus quidam inde devorantem perimit, unde acumen potentiæ quo transfigat, occultat. Sequitur:

Et fune ligabit linguam ejus? (Ibidem.)

CAP. X. (Ejus linguam Dominus ligavit, dum silere coegit errores.)

18. Subaudis, ut ego. Scriptura enim sacra fune aliquando dimensionum sortes, aliquando peccata, aliquando fidem designare consuevit. Nam propter hereditarias dimensionum sortes dicitur: *Funes ceciderunt mihi in præclaris; etenim hereditas mea præclara est mihi.* (Psal. 15. 6.) Funes quippe in præclaris cadunt, dum per humilitatem vitæ, sortes nos patriæ [c] melioris excipiunt. Rursum quia fune peccata signantur, per Prophetam dicitur: *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis.* (Isai. 5. 18.) Iniquitas namque in funiculis vanitatis trahitur, dum per augmentum culpa protelatur. Unde & per Psalmistam dicitur: *Funes peccatorum circumplexi sunt me.* (Psal. 118. 61.) Quia enim funis addendo torquetur ut crescat, non immerito peccatum in fune figuratur, quod perverso corde sæpe dum defenditur, multiplicatur. Rursum fune fides exprimitur, Salomone attestante, qui ait: *Funiculus triplex difficile rumpitur:* (Eccle. 4. 12.) quia fides videlicet, quæ de cognitione Trinitatis ab ore prædicantium texitur, fortis in electis permanens, in solo reproborum corde dissipatur. Hoc itaque loco funis nomine sive peccatum, sive fidem nil obstat intelligi. (VER. XIII.) Incarnatus etenim [d] Dominus noster fune Leviathan linguam ligavit, quia in similitudine carnis peccati apparuit, & omnia errorum ejus prædicamenta damnavit. Unde Paulo attestante dicitur: *Et de peccato damnavit peccatum.* (Rom. 8. 3.) Fune linguam ligavit; quia per similitudinem carnis peccati, ab electorum suorum cordibus cuncta ejus fallaciæ argumenta destruxit. Ecce enim apparente in carne Domino, Leviathan lingua ligata est; quia ejus veritate cognita, [e] illæ falsitatis doctrinæ tacuerunt.

(Ibidem.)

(Academici & Mathematici refelluntur.)

19. Ubi enim nunc est Academicorum error, qui certe conantur adstruere certum nil esse, qui impudenti fronte assertionibus suis fidem ab auditoribus exigunt, cum vera esse nulla testantur? Ubi Mathematicorum superstitio; qui dum signorum cursus suspiciunt, vitas hominum in siderum momenta suspendunt? Quorum aperte doctrinam sæpe geminorum nativitas dissipat, qui cum unoeodemque momento horæ prodeant, non in una conversationis qualitate perdurant. Ubi tot prædicamenta falsitatis, quæ enumerare fugimus, ne ab exponendi ordine longe recedamus? Sed cuncta jam erroris doctrina conticuit; quia Leviathan linguam Dominus incarnationis suæ fune constrinxit. Unde bene etiam per Prophetam dicitur: *Et desolabit Dominus linguam maris [f] Ægypti.* (Isai. 11. 15.) Lingua quippe maris, est scientia doctrinæ secularis. Bene autem mare [g] Ægyptium dicitur: quia peccati obscuritate fuscatur. Linguam ergo maris Ægyptii Dominus desolavit; quia hujus mundi falsam sapientiam per carnem se ostendendo destruxit. Fune ergo Leviathan lingua constringitur; quia per similitudinem carnis peccati, ligata est prædicatio vetusti peccatoris.

(Disseminata S. Trinitatis fide, scientia secularis tacuit.)

20. Si autem fides fune signatur, isdem nobis iterum intellectus [h] innuitur: quia dum per prædicatores sanctos in mundo fides Trinitatis innotuit, contra electorum mentes erumpere mundi doctrina cessavit. Unde bene Domino per Prophetam dicitur: *Tu dirupisti fontes & torrentes, tu siccasti fluvios Ethan.* (Psal. 73. 15.) Ethan quippe interpretatur fortis. Et quis est hic fortis, nisi de quo per Evangelium Dominus dicit: *Nemo potest vasa fortis ingressus domum diripere, nisi prius fortem alliget?* (Marc. 3. 27.) Fontes itaque & torrentes Dominus dirupit, dum in Apostolorum suorum cordibus flumina veritatis aperuit. De quibus rursum per Prophetam alium dicitur: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris.* (Isai. 12. 3.) Ad eorum quippe doctrinam sitientes pergimus, [i] ut veritatis plenas cordium nostrorum lagunculas reportemus. Sed emanantibus suis fontibus Ethan fluvios exsiccavit, dum doctrinam fortis & maligni spiritus ostenso radio suæ veritatis arefecit. Leviathan ergo lingua fune stringitur: quia extensa fide Trinitatis, errorum prædicamenta siluerunt. Sed quia jam se aperte extollere non valet, huc illucque circumiens per insidias mordet. (VER. XIV.) Mira autem misericordia contra hunc pro nobis Dominus vigilat, atque eum & in hoc quod fraudibus molitur, expugnat. Unde subditur:

Numquid pones circulum in naribus ejus? (Vers. 21.)

CAP. XI. (Rec. x. Circulus in naribus diaboli divinæ virtutis omnipotentia.)

21. Sicut per nares insidiæ, ita per circulum divinæ virtutis omnipotentia designatur. Quæ cum apprehendi nos tentationibus prohibet, miris ordinibus

a Pratel. *quia dum hoc.*
b Vindoc. Pratel & alii, *filium meum unigenitum.*
c Laudun. & Germ. *meliores.*
d Alii, *Redemtor.*
e Vindoc. Corb. Germ. ac pl. Norm. *illius falsitatis.*
f Corb. Germ. Vindoc. ac Laud. *Ægypti*; sicque in consequentibus.
g Laud. *Ægyptus dicitur.*
h Ebroic. aliique Norman. *invenitur.*
i German. Laud. Pratel. ac pl. *& veritate plenas . . . . . reportamus.*

nibus antiqui hostis insidias circumplectens tenet. Circulus ergo ei in naribus ponitur, dum circumducta protectionis supernæ fortitudine, [a] ejus sagacitas retinetur, ne contra infirmitatem hominum tantum prævaleat, quantum perditionis argumenta latenter explorat. Potest etiam circuli nomine, occulti judicii adjutorium designari: quod in hujus Behemoth naribus ponitur, cum a callida sua crudelitate refrenatur. Unde bene per Prophetam, cum ab Iraelitarum læsione prohibetur,

Isai. 37. 29. Regi Babyloniæ dicitur: *Ponam circulum in naribus tuis*. Ac si aperte diceretur: Cogitando insidias suspiras; sed explere quod appetis non valendo, omnipotentiæ meæ circulum in naribus portas, ut cum bonorum mortem ardentius anhelas, ab eorum vita vacuus redeas. Quod vero hoc loco circulum, hoc & Scriptura sacra

Apoc. 14. 14. per Johannem in Apocalypsi falcem vocat. Ait enim: *Vidi*, [b] *& ecce nubem candidam, & super nubem, sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam*. Potestas enim divini judicii, quia undique stringit, circulus dicitur: & quia intra se omnia incidendo amplectitur, falcis appellatione signatur. In falce enim quidquid inciditur, quaquaversum flectitur, intus cedit. Et quia potestas superni judicii nullatenus evitatur, intra ipsam quippe sumus, quo libet fugere conemur, recte cum venturus judex ostenditur, falcem tenere perhibetur: quia cum potenter ad omnia obviat, incidendo circumdat. Esse se intra [c] judicii fal-

Psal. 138. Vers. 8. 9. 10. cem Propheta vidit, cum diceret: *Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum ades. Si sumsero pennas meas* [d] *ante lucem, & habitavero* [e] *in extremis maris: etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua*. Intra quamdam falcem se vidit, cum ex nullo sibi loco pate-

Psal. 74. 7. re fugæ aditum posse cognovit, dicens: *Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus*: subaudis, patet via fugiendi: atque mox ipsam supernæ potentiæ omnimodam comprehensionem subdens, ait: *Quoniam Deus judex est*. Ac si diceret: Fugiendi via undique deest, quia ille judicat, qui ubique est. Divina itaque judicia sicut signantur falce, quia circumvallantia incidunt: ita exprimuntur circulo, quia undique stringunt. In Leviathan itaque naribus a Domino circulus ponitur, quia judicii ejus potentia in insidiis suis ne quantum vult prævaleat, coarctatur. Dicatur ergo: *Numquid pones circulum in naribus ejus?* Subaudis, ut ego, qui astutas ejus insidias omnipotenti judicio constringo; ut nec tantum tentet, quantum appetit; nec tantum capiat, quantum tentat. Sequitur:

Ibidem *Aut armilla perforabit maxillam ejus?*

CAPUT XII. *Hæc plurimos quos devoravit, ab ejus faucibus extrahit.*

22. Ab intellectu circuli armilla non discrepat; quia ipsa hoc quoque ubi ponitur, ambiendo constringit. Sed quia armilla latius tenditur, per armillam occulti ejus judicii erga nos protectio impensior designatur. Armilla ergo Dominus maxillam Leviathan istius perforat; quia ineffabili misericordiæ suæ potentia sic malitiæ antiqui hostis obviat, ut aliquando eos etiam, quos jam cepit, amittat: & quasi ab ore illius cadunt, qui post perpetratas culpas ad innocentiam redeunt. Quis enim ore illius semel raptus maxil-

lam ejus evaderet, si perforata non esset? An non in ore Petrum tenuit, cum negavit? An non ore David tenuit, cum in tantam se luxuriæ voraginem mersit? Sed cum ad vitam uterque per pœnitentiam rediit, Leviathan iste eos aliquo modo quasi per maxillæ suæ foramina amisit. Per foramen ergo maxillæ, ab ejus ore subtracti sunt, qui post perpetrationem tantæ nequitiæ pœnitendo redierunt. Quis autem hominum Leviathan istius os evadat, ut nulla illicita committat? Sed hinc cognoscimus quantum redemtori humani generis debitores sumus, qui non solum nos in os Leviathan ire prohibuit, sed ab ore etiam redire concessit: qui spem peccatori non abstulit, quia maxillam ejus, ut evadendi viam tribueret, perforavit: ut saltem post morsum fugiat, qui incautus prius morderi nequaquam metuebat. Ubique ergo nobis occurrit superna medicina: quia & dedit homini præcepta ne peccet, & tamen peccanti dedit remedia, ne desperet. Unde cavendum summopere est, ne quis delectatione peccati Leviathan istius ore rapiatur, & tamen si raptus fuerit, non desperet: quia si peccatum perfecte lugeat, adhuc foramen in maxilla ejus invenit, per quod evadat. Jam dentibus teritur; sed adhuc si evadendi via quæritur, in maxilla ejus foramen invenitur. Habet etiam captus quo exeat, qui prævidere noluit ne caperetur. Quisquis ergo nondum captus est, maxillam ejus fugiat: quisquis vero jam captus est, in maxilla foramen quærat. Pius enim ac justus est conditor noster.

Matth. 26. 71. 3. Reg. 11. 4.

VET. XV. *Ante culpam justitia Dei metuenda; post culpam speranda misericordia.*

23. Sed nemo dicat: Quia pius est, venialiter pecco. Et nemo qui peccaverit, dicat: Quia justus est, [f] de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur, sed perpetrare quisque timeat, quod si digne deflere possit ignorat. Ante culpam ergo justitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ita justitiam timeat, ut nulla spei consolatione convalescat; neque ita confidat de misericordia, ut adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam; sed quem præsumit sibi pio parcere, semper etiam cogitet & districte judicare. Sub pietate itaque ejus spes peccatoris gaudeat, sed sub districtione illius pœnitentis correctio contremiscat. Spes igitur præsumtionis nostræ habeat etiam morsum timoris: ut ad corrigenda peccata justitia judicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis invitat. Hinc enim

Eccli. 5. 6. per quemdam sapientem dicitur: *Ne dixeris, Miserationes Domini multæ sunt, peccatorum meorum non memorabitur*. Pietatem namque ejus protinus, & justitiam subdit, dicens: *Misericordia*

Ibid. 7. *enim & ira ab illo*. Divina itaque clementia maxillam Behemoth istius perforans, ubique humano generi & misericorditer & potenter occurrit: quia nec libero admonitionem præcavendi tacuit, nec capto remedium fugiendi subtraxit. Ad hoc quippe in Scriptura sacra virorum talium, id est David & Petri peccata sunt indita, ut cautela minorum sit ruina majorum. Ad hoc vero [g] utrorumque illic & pœnitentia insinuatur & venia, ut spes pereuntium sit recuperatio perditorum. De statu ergo suo David cadente nemo superbiat. De lapsu etiam suo David surgente nemo

Ruina majorum sit cautela minorum.

a Duo German. Laud. ac Val-cl. *ejus sagacia*. Turon. *ejus sagitta retinetur*.
b Laud. duo Germ. ac Val-cl. *& ecce nubes candida*.
c Vindoc. Ebroic. Pratel. *judicis*.
d Laud. Vindoc. Pratel. *diluculo*. Val-cl. *ante lucem diluculo*.
e Corb. Germ. Laud. & Gemet. *in postremo maris*.
f Laud. & Val-cl. *remissionem despero*.
g Laudun. *utrumque*.

nemo desperet. Ecce quam [a] mirabiliter Scriptura sacra eodem verbo superbos premit, quo humiles levat. Unam namque rem gestam retulit, & diverso modo superbos quidem ad humilitatis formidinem, humiles vero ad spei fiduciam revocavit. O inæstimabile novi generis medicamentum! quod uno eodemque ordine positum, & premendo tumentia exsiccat, & sublevando arentia infundit. De majorum nos lapsu terruit, sed de reparatione roboravit.

Incassum sperat misericordiam, qui justitiam non timet.

24. Sic quippe semper, sic nos divinæ dispensationis misericordia & superbientes reprimit, & ne ad desperationem corruamus, fulcit. Unde etiam per Moysen admonet, dicens: *Non accipies loco pignoris superiorem, aut inferiorem molam*. Accipere namque, aliquando dicimus auferre. Unde & aves illæ, [b] quæ sunt rapiendis avibus avidæ, accipitres vocantur. Unde Paulus Apostolus dicit: *Sustinetis enim si quis devorat, si quis accipit*. Ac si diceret, Si quis rapit. Pignus vero [c] debitoris, est confessio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, cum a peccatore jam peccati confessio tenetur. Superior autem & inferior mola, est spes & timor. Spes quippe ad alta subvehit, timor autem cor inferius premit. Sed mola superior & inferior ita sibi necessario [d] junguntur, ut una sine altera inutiliter habeatur. In peccatoris itaque pectore incessanter debet spes & formido conjungi: quia incassum misericordiam sperat, si non etiam justitiam timeat: incassum justitiam metuit, si non etiam de misericordia confidat. Loco igitur pignoris mola superior aut inferior tolli prohibetur; quia qui peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationem debet, ut nec derelicta spe timorem subtrahat, nec subtracta spe, in solo eum timore derelinquat. Mola enim superior aut inferior tollitur, si per prædicantis linguam in peccatoris pectore aut timor a spe, aut spes a timore dividatur.

Ver. xvi. Ver. 21. Deut. 24. 6.

2. Cor. 11. 20.

Cur Deus electos a carnalibus vitiis illæsos non custodit.

25. Sed quia exigente causa David ad medium deducto, tanti facinoris memoriam fecimus, lectoris fortasse animus movetur, cur eos omnipotens Deus, quos in perpetuum elegit, quos ad donorum quoque spiritalium culmen assumsit, illæsos a corporalibus vitiis non custodit. Unde quia satisfieri citius credimus, breviter respondemus. Nonnulli enim per accepta dona virtutum, per impensam gratiam bonorum operum, in superbiæ vitium cadunt, sed tamen quo ceciderint, non cognoscunt. Proinde contra eos hostis antiquus, quia jam interius dominatur, etiam exterius sævire permittitur: ut qui in cogitatione elati sunt, per carnis luxuriam prosternantur. Scimus autem, quia aliquando minus est in corporis corruptionem cadere, quam cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare: sed cum minus turpis superbia creditur, minus vitatur. Luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes turpem noverunt. Unde fit plerumque, ut nonnulli post superbiam in luxuriam corruentes, ex aperto casu malum culpæ latentis erubescant: & tunc etiam majora corrigunt, cum prostrati in minimis gravius confunduntur. Reos enim se inter minora conspiciunt, qui se liberos inter graviora crediderunt. Pia ergo Domini dispensatione [e] laxatus nonnumquam Behemoth iste de culpa ad culpam trahit, & dum plus percutit, inde eum quem ceperat, amittit: atque unde vicisse cernitur, inde superatur. Considerare libet intra munitum gratiæ sinum, quanto Deus favore misericordiæ nos continet. Ecce qui de virtute se extollit, per vitium ad humilitatem redit. Qui vero acceptis virtutibus extollitur, non gladio, sed ut ita dixerim, medicamento vulneratur. Quid est enim virtus, nisi medicamentum? & quid est vitium, nisi vulnus? Quia ergo nos de medicamento vulnus facimus, facit ille de vulnera medicamentum: ut qui virtute percutimur, vitio curemur. Nos namque virtutum dona retorquemus in usum vitiorum: ille vitiorum illecebras assumit in artem virtutum, & salutis statum percutit ut servet: ut qui humilitatem currentes fugimus, ei saltem cadentes hæreamus. Sed inter hæc sciendum est, quod plerique hominum quo in multis corruunt, arctius ligantur: cumque eos Behemoth iste ex uno vitio percutit ut concidant, ex alio quoque illigat ne resurgant. Consideret itaque homo cum quo [f] hoste bellum gerat: & si jam se in aliquo deliquisse perpendit, saltem ad culpam pertrahi ex culpa pertimescat: ut studiose vitentur vulnera, quibus frequenter interficit: quia valde rarum est, quod hostis noster electorum saluti etiam vulneribus servit.

Superbia majus peccatum quam luxuria.

Ver. xvii.

Homo de medicamento vulnus facit, Deus de vulnere medicamentum.

Tentatio aliquando meritorum est custodia.

26. Maxilla tamen Behemoth istius perforata intelligi & aliter potest: ut in ore tenere dicatur non quos jam perfecte peccato implicavit, sed quos adhuc peccati persuasionibus tentat, quatenus ei quemlibet mandere, sit de peccati cum delectatione tentare. Mandendum quidem, sed non deglutiendum acceperat Paulum, quando illum post tot revelationum sublimia, stimulis carnis agitabat. Tunc ergo cum contra illum licentiam tentationis accepit, in maxilla eum tenuit sed perforata. Qui vero elatus perire poterat, tentatus est ne periret. Tentatio ergo illa non vorago vitiorum, sed custodia meritorum fuit: quia Leviathan iste fatigando eum in afflictione contrivit, sed non in culpa capiendo devoravit. Elatos autem in sanctitate viros non amitteret, nisi tentaret. Sancti quippe non essent, qui de sanctitatis gloria superbirent: & tanto sub ejus jure caderent, quanto se in suis virtutibus elevarent. Sed miro dispensationis ordine dum tentantur, humiliantur: dum humiliantur, ejus esse jam desinunt. Bene ergo maxilla Behemoth istius perforata dicitur: quia electos Dei unde conterit, inde amittit: unde tentat ut perdat, agit inde ne pereant. Antiquus itaque hostis occultis Dei dispensationibus serviens, sanctorum animas ad interitum tentat volens, sed ad regnum tentando servat invitus. Maxilla ergo ejus perforata est, quia eos quos tentando, id est mandendo conterit, quasi cum deglutit, amittit. Quod quia non humana, sed divina providentia agitur, ut utilitati justorum ipsa vetusti adversarii astutia suffragetur, quatenus cum electos tentat, eos magis tentando custodiat, bene ad beatum Job dicitur: *Aut armilla perforabis maxillam ejus?* Subaudis, ut ego: qui provide cuncta disponens, electos meos inde robustius in integritate custodio, unde eos per maxillam Leviathan istius labefactari aliquo modo ab integritate permitto. Sequitur:

2. Cor. 12. 7.

Diabolus tentando Sanctos ad regnum servat invitus.

Vers. 22. *Numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?*

27. Sub-

a Ebroicenses, *terribiliter*.
b Gussanvill. *quæ rapiendi sunt avidæ*.
c Laud. & al. *debitori*.
d Gemet. duo Germ. Turon. Laud. *jungitur*.
e Laudun. *laxatos* . . . . . *tragis*.
f Duo Germ. Laud. Gemet. ac pl. Norm. *adversario*.

CAPUT XIII. VERS. XVIII. REC. XII. Satanas sive per se, sive per membra sua nimirum reprobos, Christo preces adhibuit.

27. Subaudis, ut mihi. Si enim ad personam Filii hæc verba referantur, incarnato ei mollia loquebatur cum diceret: [a] *Scio quia sis sanctus Dei*. Ad quem Leviathan iste multiplicavit preces, cum per subditam sibi legionem dixit: *Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum*. Quamvis intelligi potest [b] apertius; quia ad Dominum preces multiplicat, cum extremi die judicii iniqui, qui ejus corpus sunt, sibi parei deprecantur: cum membra ejus, videlicet reprobi, fero clamantes dicunt: *Domine, Domine aperi nobis*. Quibus protinus dicitur: *Nescio vos unde sitis*. Tunc etiam Domino per membra sua mollia loquetur, quando multi ex ejus corpore dicturi sunt: *Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Mollia quidem deprecantes dicunt, cum ejus nomine [c] replicant quæ fecerunt, sed duro corde illa cum facerent, in suam laudem rapuerunt. Unde mox audiunt: *Nescio qui estis*. Sequitur:

Luc. 4. 34. Matth. 8. 31. Luc. 13. 25. Matth. 7. 22. Ibid. 23.

Vers. 23. *Numquid feriet tecum pactum?* Subaudis, ut mecum: *Et accipies eum servum sempiternum*.

CAPUT XIV. REC. XIII. Sanctos tentans eorum utilitati servit, ac Dei voluntati.

28. Subaudis, ut ego. Sed valde solerter intuendum est, quod pactum cum Domino Leviathan iste feriat, ut sempiternus ab eo servus habeatur. In pacto enim, discordantium partium voluntas impletur, ut ad votum suum quæque perveniat, & jurgia desiderato fine concludat. Antiquus itaque hostis a sinceritate divinæ innocentiæ, malitiæ suæ face succensus discordat, sed ab ejus judicio etiam discordando non discrepat: nam viros justos semper malevole tentare appetit, sed tamen hoc Dominus vel misericorditer fieri, vel juste permittit. Hæc ipsa ergo tentationis licentia pactum vocatur, in qua & desiderium [d] tentatoris agitur, & tamen per eam miro modo voluntas justi dispensatoris impletur. Erudiendos enim, sicut nuper diximus, electos suos Dominus sæpe tentatori subjicit, sicut post paradisi claustra, post tertii cæli secreta, ne revelationum magnitudine Paulus extolli potuisset, ei satanæ Angelus datus est (2. Cor. 12. 7.). Sed, ut præfati sumus, ipsa hac tentatione disponitur, ut qui elati perire poterant, humiliati a perditione serventur. Secreto ergo dispensationis ordine, unde sævire permittitur iniquitas diaboli, inde pie perficitur benignitas Dei. Et bene ex hoc pacto quod cum Domino ferire dicitur, servus accipi perhibetur: quia inde obtemperat nutibus supernæ gratiæ, unde exercet iram nequissimæ voluntatis suæ. Servus ergo ex pacto est, qui dum voluntatem suam implere permittitur, a superni consilii voluntate ligatur: ut electos Dei, sicut dictum est, volens tentet, & tentando nesciens probet.

VERS. XIX. Reproborum pœna, Dei electorumque gloriæ famulatur.

29. Sed quia tamdiu in hac vita electorum usibus servit, quamdiu malitiæ suæ nequitiam tentationibus exercere potuerit; hoc autem in loco a Domino non solum ex pacto servus, sed sempiternus servus accipi dicitur: investigare compellimur quomodo & post præsentis vitæ terminum servire eum in perpetuum Domino demonstremus. Neque enim tunc justos cælesti felicitate pollentes adhuc tentare permittitur, cum ante eorum oculos æternis gehennæ ignibus mancipatur: quia nequaquam in illa superna patria tentationibus erudiendi sunt, in qua jam pro tentationum laboribus remunerantur. Sed tunc Leviathan iste cum suo corpore, reprobis videlicet omnibus, flammis ultricibus traditur, quibus sine fine crucietur. Quos scilicet cruciatus dum justi conspiciunt, in Dei laudibus crescunt: quia & in se cernunt bonum quo remunerati sunt, & in illis inspiciunt [e] supplicium quod evaserunt. Ita enim tunc pulchra erit universitas, dum & gehenna juste cruciat impios, & æterna felicitas juste remunerat pios. Sicut enim niger color in pictura substernitur, ut superjectus albus vel rubeus pulchrior ostendatur: ita tunc etiam malos bene ordinans Deus, feliciora exhibet gaudia beatorum, ostensis ante eorum oculos suppliciis reproborum. Et quamvis illud ex visione Dominica eorum gaudium non sit [f] quod crescat: magis tamen auctori suo esse se debitores sentiunt, quando & bonum cernunt quod juste remunerati percipiunt, & malum quod misericorditer adjuti vicerunt. Igitur si utilitati justorum & hic tentatio Leviathan istius, & illic damnatio proficit, sempiternus servus est, dum Dei laudibus nesciens servit: & illic pœna ejus justa, & hic voluntas injusta. Sequitur:

Vers. 24. *Numquid illudes ei quasi avi?*

CAPUT XV. VERS. XX. Diabolus animal quadrupes per actionis immundæ fatuitatem; draco per nocendi malitiam; avis per elationem.

30. Quid est quod adversarius noster prius Behemoth, postmodum Leviathan dicitur, nunc vero avi in perditionis suæ illusione comparatur? Behemoth quippe, ut diximus, bellua interpretatur: quæ quadrupes ostenditur, dum sicut bos fenum comedere perhibetur. Leviathan vero, quia hamo capitur, proculdubio serpens in aquis innotescitur. Nunc vero ad avis similitudinem ducitur, cum dicitur: *Numquid illudes ei quasi avi?* Cur ergo bellua, vel jumentum, cur draco, cur avis appelletur, indagemus. Citius enim nomina ejus agnoscimus, si tergiversationis illius astutiam subtiliter exploremus. De cælo quippe ad terram venit, & ad spem cælestium nulla jam respiratione se erigit. Irrationale ergo [g] & quadrupes animal est per actionis immundæ fatuitatem, draco per nocendi malitiam, avis per subtilis naturæ levitatem. Quia enim hoc quod contra se agit, ignorat, bruto sensu bellua est: quia malitiose nobis nocere appetit, draco est: quia vero de naturæ suæ subtilitate superbe extollitur, avis est. Rursum, quia in hoc quod inique agit, ad utilitatem nostram divina virtute possidetur, jumentum est: quia vero latenter mordet, serpens est: quia autem nonnumquam per indomitam superbiam se etiam lucis Angelum simulat, avis est. Humanum etenim genus quamvis inexplicabili iniquitatis arte lacessat, tribus tamen vitiis valde tentat: ut videlicet alios sibi per luxuriam, alios per malitiam, alios per superbiam subdat.

Secundum varias illas formas, varie tentat.

31. Non ergo immerito in eo quod agere nititur, ex ipso suarum actionum nomine vocatur, cum jumentum, draco, vel avis dicitur. In eis quippe quos ad stultitiam luxuriæ excitat, jumentum est; in eis quos ad nocendi malitiam inflammat, draco est: in eis autem quos in fastum superbiæ quasi alta sapientes elevat, avis est: in illis vero quos pariter in luxuria & superbia & malitia polluit, ju-

a Laud. & Germ. *scio qui es*. Val-cl. *scio quis es*. Corb. Germ. *qui sis*.
b Pler. *aptius*.
c Ebroic. alter, *multiplicant*.
d Pratel. & Germ. *tentationis*.

e Laud. & Val-cl. *malum*.
f Corb. Germ. Ebroic. aliique Norm. *quo crescat* ...... *quod justi remunerati*.
g Laud. & Germ. *quadrupede*. Gilot. & Vatic. *& quadruplex*. Emendantur ex mss. Anglic. & nostris, necnon ex vet. edit.

mentum, draco, simul & avis existit. Per tot namque [a] ad deceptorum cor se species intulit, in quot eos nequitias implicavit. Multarum igitur rerum nomine vocatur; quia ante deceptorum mentes in verias formarum species vertitur. Cum enim hunc per carnis luxuriam tentat, & tamen minime superat, mutata suggestione cor illius in malitiem inflammat. Quia ergo ad eum venire bellua non valuit, draco venit. Illum veneno malitiæ corrumpere non velet, sed tamen bona sua ejus oculis opponit, & cor illius in superbiam extollit. Huic ergo ut draco [b] subrepere non valuit, sed tamen adducto phantasmate inanis gloriæ, coram cogitetionis ejus obtutibus quasi avis volevit. Quæ nimirum avis tanto contre nos immanius extollitur, quanto nulle naturæ suæ infirmitate præpeditur. Quis enim carnis morte non premitur, & Redemtorem nostrum carne mortslem vidit, altiori fastu elationis iotumuit: sed ubi contra euctorem suum penne se superbiæ extulit, ibi laqueum suæ mortis invenit. Nam ee ejus carnis morte prostratus est, quam expetiit elatus: & inde pertulit laqueum, unde quesi escam suæ malitiæ mortem justi concupivit. Dicatur ergo: *Numquid illudes ei quasi avi?* Quasi avi quippe Dominus illusit, dum ei in passione unigeniti Filii sui ostendit escam, sed laqueum abscondit. Vidit enim quod ore perciperet, sed non vidit [c] quod gutture teneret. Nam quamvis eum fuerat ipse confessus Filium Dei, velut purum tamen illum hominem mori credidit, ad cujus mortem Judæorum persequentium enimos concitavit. Sed in ipso traditionis ejus tempore tarde jam cognovisse intelligitur, quod ipse illa ejus morte puniretur. Unde & Pilati conjugem somniis terruit, ut vir illius a justi persecutione cesseret. Sed res interna dispensatione disposite, nulle valuit machinatione refragari. Expediebat namque ut peccatorum mortem juste morientium solveret mors justi injuste morientis. Quod quia Levietan iste usque ad tempus passionis illius ignoravit, quasi more avis illusus, divinitatis ejus lequeum pertulit, dum humanitatis ejus escam momordit. Sequitur:

Vet. xxi. Satanæ escam ostendit Christus, laqueum abscondit.

Matth. 8. 29.

Matth. 27. 19.

Aut [d] ligabis eum ancillis tuis.

Ibidem.

CAPUT XVI.

Rec. xv. Christus infirma mundi eligens, diaboli fortitudinem debellavit.

32. Subaudis, ut ego. In servis etsi despecta est conditio, virilitas viget: in ancillis autem cum conditione pariter sexus jacet. Bene ergo Dominus Leviathan istum non servis, sed encillis suis ligare se asserit; quia ad nostram redemtionem veniens, & suos contra mundi superbiam prædicatores mittens, relictis sapientibus insipientes, relictis fortibus debiles, relictis divitibus pauperes elegit. Ancillis ergo suis Leviathan hujus fortitudinem Dominus ligavit, quia attestante Peulo: *Infirma mundi elegit Deus,* [f] *ut confundat fortia:* Unde bene per Salomonem dicitur: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem, immolavit victimas, miscuit vinum, proposuit mensam, misit ancillas suas ut vocarent ad arcem & mœnia civitatis.* Sapientia quippe domum sibi condidit, cum unigenitus Dei Filius in semetipso intra uterum Virginis mediante anima, humenum sibi corpus creavit. Sic quippe corpus Unigeniti, domus Dei dicitur, sicut etiam templum vocatur: ite vero, ut unus idemque Dei atque hominis filius ipse sit qui inhabitat, ipse qui inhabitatur. Quod tamen recte & eliter accipitur, si domus sepientiæ Ecclesia vocetur. Quæ septem sibi columnas excidit, quia ab amore præsentis seculi disjunctas ad portandam ejusdem Ecclesiæ fabricam mentes prædicantium erexit. Quæ p o eo quod perfectionis virtute subnixæ sunt, septenario numero designantur. Immolavit victimas; quia vitam prædicantium mactari in persecutione permisit. Vinum miscuit; quia divinitetis & humanitatis suæ nobis pariter arcane prædicevit. Mensam quoque proposuit; quia Scripturæ sacræ nobis pabula aperiendo præparavit. Ancillas etiam suas misit, quæ ad arcem nos etque civitatis mœnie vocarent; quia prædicatores infirmos abjectosque hebere studuit, qui fideles populos ed spiritalis patriæ ædificia superna colligerent. Unde in Evengelio Dominus Nathanaelem laudat, nec tamen in sorte prædicantium numerat: quia ad prædicandum eum tales venire debuerant, qui de laude propria nihil hebebant: ut tanto [f] solidius veritatis esse cognosceretur quod agerent, quanto & eperte cerneretur, quis ad hoc agendum per se idonei non fuissent. Ut ergo mira potentia per prædicatorum linguas clarescere, prius mirabilius ectum est, ut eorumdem prædicantium meritum nullum esset. Ancillas ergo Dominus misit, & Leviathan hujus fortitudinem ligavit; quia infirmos prædicatores mundo exhibuit, & potentes quosque, qui ejus corpus fuerent, sub terroris sui vinculo restrinxit. Et in semetipso Leviathan iste ancillis ligatur, quum infirmis prædicentibus, veritatis clarescente lumine, contra electorum mentes antiquus hostis non quantum vult sævire permittitur: sed ne sub infidelitatis captivitate cunctos quos appetit, teneat, signis & virtutibus coarctetur. Ipse ergo per se hoc fortiter fecit, qui contra illum vires non fortibus tribuit. Sed quie quos contra eum Dominus mittat, insinuat; nunc etiam quid ipsi agant qui mittuntur, adjungit. Sequitur:

Prov. 9. Vers. 1.2.3.

1. Cor. 1. 27.

Domus sapientiæ Christi corpus.

Et Ecclesia.

Ad prædicandum Evangelium soli assumti sunt, qui per se non essent idonei.

Johan. 1. 47.

Concident eum amici, divident illum negotiatores.

Vers. 25.

CAPUT XVII.

Ver. xxii. Rec. xvi. Diaboli membra conciduntur, cum ab ejus corpore peccatores separantur Christo sociandi.

33. Leviathan iste toties conciditur, quoties divini verbi gladio sue eb illo membra separantur. Iniqui enim cum verbum veritatis audiunt, & sancto timore perculsi, eb antiqui se hostis imitatione suspendunt; ipse in corpore suo dividitur, cui hi qui prave inhæserant subtrahunt. Ipsos vero amicos nominat, quos superius ancilles vocat: ipsos etiem negotiatores appellat, quos amicos dixeras. Sancti etenim prædicatores prius ancillæ sunt per formidinem, [g] post amici per fidem, ad extremum quoque negotiatores per ectiones. Ipsis quippe infirmitatibus dicitur: *Nolite timere, pusille grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Ipsis rursum convalescentibus dicitur: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Ipsis ad extremum in negotii operationem pergentibus jubetur: *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ.* In prædicatione quippe fidei quasi quoddam negotium geritur, dum verbum datur, & fides ab auditoribus sumitur. Quasi quoddam negotium faciunt, qui prædicationem prærogant, & e populis fidem reportant. Fidem [h] impartiunt, & eorum sanctam protinus vitam sumunt. Si enim justorum præ-

Prædicatores sunt negotiatores.

Luc. 12. 32.

Johan. 15. 15.

Marc. 16. 15.

a Gemet. & duo Germ. *ad eorum cor.*
b Al. *subripere*, ut legitur in mss.
c Pler. mss. *quod guttur.*
d Vindoc. Laud. Norm. *alligabis.*
f Val-cl. *ut confunderet.*

f Corb. Germ. Ebroic. Gemet. aliique Norm. ac Val-cl. *solius veritatis.* Ita etiam vet. edit.
g Pratell. *postmodum.*
h Gemet. & Corb. Germ. *incipiunt.*

prædicatio negotium non fuisset, profecto Psal- A mista non diceret: *Sumite psalmum, & date tympanum*. (*Psal. 80. 2.*) In tympano etenim corium siccatur ut sonet. Quid est ergo dicere: *Sumite psalmum, & date tympanum*; nisi accipite spiritale canticum cordis, & reddite temporalem macerationem corporis? Si superna prædicatio negotium non fuisset, nequaquam sub typo fortis mulieris Salomon de sancta Ecclesia diceret: *Sindonem fecit & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo*. (*Prov. 31. 24.*) Quid enim signatur per linteum sindonis, nisi subtilis intextio sanctæ prædicationis? In qua molliter quiescitur; quia mens in illa fidelium spe superna refovetur. Unde & Petro animalia in linteo demonstrantur (*Act. 10. 11.*); quia peccatorum animæ misericorditer aggregatæ, in blanda fidei quiete conti- B nentur. Hanc ergo sindonem Ecclesia fecit, & vendidit; quia fidem quam credendo texuerat, loquendo dedit, & ab infidelibus vitam rectæ conversationis accepit. Quæ & Chananæo cingulum tradidit; quia per [a] vigorem demonstratæ justitiæ, fluxa opera gentilitatis adstrinxit, ut hoc quod præcipitur, vivendo teneatur; *Sint lumbi vestri præcincti*. (*Luc. 12. 35.*) Prædicatores ergo suos Dominus quærendo ancillas invenit, permutando amicos facit, ditando negotiatores exhibet. Qui enim mundi prius minas infirmi timuerunt, post ad cognoscenda divina consilia ascendunt. Ditati autem virtutibus, usque ad exercendum fidei negotium perducuntur: ut Leviathan istius membra increpando atque suadendo tanto severius incidant, quanto & amici facti, [b] amori veritatis semetipsos verius copulant: atque ab eo peccantium animas tanto celerius subtrahant, quanto negotiatores idonei effecti, in semetipsis amplissimas apothecas virtutum monstrant. Quia enim per prædicatores Dei valde laudabiliter a Leviathan isto res possessa dividitur, veritatis vox per Prophetam pollicetur, dicens: *Et si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris*. (*Jer. 15. 19.*) Pretiosum quippe a vili separat, qui humanas mentes a reproba antiqui hostis imitatione disjungit. Recte os Dei dicitur; quia per eum proculdubio eloquia divina formantur. Sequitur:

Vers. 26. *Numquid implebis sagenas pelle ejus, & gurgustium piscium capite illius?*

CAPUT XVIII. REG. XVII. In Ecclesiæ sagena prius capti piscatores, deinde per eos rhetores & philosophi.

34. Quid per sagenas vel gurgustium piscium, nisi ecclesiæ fidelium, quæ unam [c] Ecclesiam catholicam faciunt, designatur? Unde in Evangelio scriptum est: *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti*. (*Matth. 13. 47.*) Regnum cælorum scilicet vocatur Ecclesia, cujus dum mores Dominus ad superna sublevat, jam hæc ipsa in Domino per cælestem conversationem regnat. Quæ recte etiam sagenæ missæ in mare comparatur, ex omni genere piscium congreganti: quia missa in hoc gentilitatis sæculum, nullum respuit; sed malos cum bonis, superbos cum humilibus, iracundos cum mitibus, & fatuos cum sapientibus cepit. In pelle vero Leviathan istius, stultos ejus corporis, in capite autem prudentes accipimus. Vel certe pelle, quæ est exterius, subditi ad hæc extrema servientes, capite autem præpositi designantur. Et bene Dominus servato ordine, has sagenas vel gurgustium piscium, id A est Ecclesiam suam, & vota fidelium prius [d] se pelle ejus, & postmodum capite asserit impleturum: quia, sicut superius diximus (*Sup. c. 16. hujus lib. n. 32.*), prius elegit infirma, ut post confunderet fortia. Elegit quippe stulta mundi, ut confunderet sapientes. (*1. Cor. 1. 27.*) Prius namque collegit indoctos, & postmodum philosophos; & non per oratores docuit piscatores, sed mira potentia per piscatores subegit oratores. Dicit ergo: *Numquid implebis sagenas pelle ejus, aut gurgustium piscium capite illius?* Subaudis, ut ego, qui intra Ecclesiam fidelium prius quasi pellem diaboli extremos [e] atque infimos colligo, & postmodum caput illius, id est prudentes mihi adversarios subdo. Sequitur: *Pones super eum manum tuam?* Id est, ut ego, qui B forti illum potentia reprimens, non plus quam expediat, sævire permitto: ejusque sævitiam quantum permisero, in electorum meorum utilitatem retorqueo. Vel certe manum super eum ponere, est virtutis potestate superare. Beato igitur Job per interrogationem dicitur:

Pones super eum manum tuam? (*Vers. 27.* VET. XXIII.)

Ac si aperte diceretur: Numquid virtute illum propria [f] reprimes? Unde & apte mox subditur:

Memento belli, nec ultra addas loqui. (*Ibidem.*)

CAPUT XIX. Quam alta dispensatione Deus famulos suos vel minis, vel etiam flagellis premat.

35. Alta dispensatio judiciorum Dei idcirco sæpe bene merentes famulos vel minis impetit, vel flagellis premit, vel quibusdam superimpositis oneribus gravat, vel laboriosis occupationibus implicat: quia mira potentia prævidet, quod si quieti ac liberi in tranquillitate persisterent, [g] tentationes ferre adversarii non valentes, mentis prostrati vulneribus jacerent. Dum ergo eos foris tolerandis flagellis vel oneribus [h] occupat, a suscipiendis intus tentationum jaculis occultat. Moris quippe medicinalis est, ut sæpe fervorem viscerum in pruriginem cutis trahat, & plerumque inde interius curat, unde exterius sauciat. Ita nonnumquam divinæ dispensationis medicamine agitur, ut exterioribus doloribus internum vulnus adimatur, & flagellorum sectionibus repellatur ea, quæ occupare mentem poterat interior putredo vitiorum: & tamen sæpe dum patentis culpæ sibi homines conscii non sunt, & D aut doloribus cruciantur, aut laboribus deprimuntur, contra justum atque omnipotentem judicem in querelam prosiliunt, scilicet minus intuentes contra quam fortem adversarium bellum gerunt. Cujus si intolerabiles vires sollicite attenderent, nequaquam de his quæ exterius tolerant, murmurarent.

Hæc gravia non videntur si bella occulti adversarii graviora ponderemus.

36. Sed ideo videntur nobis hæc gravia, quia bella occulti adversarii nolumus pensare graviora. A quibus plerumque bellis, ut diximus, dum flagellamur, defendimur; dum affligimur, occultamur. Caro enim nostra prius quam resurrectionis incorruptione solidetur, si nullo mœrore afficitur, in tentationibus effrenatur. Quis autem nesciat, quod multo melius E sit ardere flamma febrium, quam igne vitiorum? Et tamen quum febre corripimur, quia vitiorum æstum qui occupare nos poterat, considerare negligimus, de percussione murmuramus. Quis nesciat quod multo melius sit duris in servitio hominibus subjici, quam blandientibus

a Val-cl. *virorem*.
b Laud. *amore*.
c Gemet. & duo Germ. simpliciter, *catholicam* Quo nomine vera Ecclesia non raro in scriptoribus sacris intelligitur.
d Val-cl. *sub pelle*.
e Laud. Pratel. Vindoc. *infirmos*.
f Ita mss. non, *reprimis*, ut excusi ferunt.
g Vindoc. ac Pratel. *tentantes... adversarios*.
h Ebroic. aliique Norm. cum Vindoc. *implicat*.

tibus dæmoniacis spiritibus subdi? Et tamen cum alto Dei judicio jugo humanæ conditionis atterimur, in querelam prosilimus: nimirum, quia minus attendimus, quod si nos nulla conditio servitutis opprimeret, fortasse mens nostra multis iniquitatibus pejus libera deserviret. Ideo ergo hæc quæ toleramus, gravia credimus: quia bella hostis callidi, quam sint contra nos dura atque intolerabilia non videmus. Menti enim nostræ omne pondus vilesceret, si ea quæ se opprimere poterant, occulti adversarii bella pensaret. Quid enim si omnipotens Deus onera quæ patimur, sublevet, sed tamen sua nobis adjutoria subtrahat, & inter Leviathan istius nos tentamenta derelinquat? Sæviente tanto hoste quo ibimus, si nullis auctoris nostri protectionibus defendamur? Quia ergo beatus Job culpæ sibi conscius non erat, & dura tamen flagella tolerabat, ne fortasse in vitio murmurationis [a] excedat, memoretur quod timeat, & dicatur ei: *Memento belli, nec ultra* [b] *addes loqui.* Ac si ei aperte diceretur: Si occulti hostis contra te bellum consideras, quiquid a me pateris, non accusas. Si impetentem te adversarii gladium prospicis, flagellum patris nullatenus perhorrescis. Vides enim quali flagello te ferio, sed intueri negligis, a quanto te hoste flagellando liberum servo. *Memento ergo belli, nec ultra addas loqui*: id est, tanto te ad disciplinam patri exhibe tacitum, quanto te prospicis ad bella hostis infirmum. Dum ergo me corripiente percuteris, ut æquanimiter feras, hostem tuum ad memoriam revoca, & durum non æstimes omne quod pateris, dum externis cruciatibus ab interna passione liberaris. Quia autem Leviathan iste de divina misericordia, falsa sibi promissione blanditur, postquam terrorem fortitudinis ejus intulit, & beati Job animum in ejus circumspectione commovit, dicens: *Memento belli, nec ultra addat loqui*; ut irremissibilem reatum ejus ostenderet, illico adjunxit:

Reg. xvi. 16.

Non patris flagellum, sed hostis gladium formidemus.

[c] *Ecce spes ejus frustrabitur eum.*

Vers. 28.

CAPUT XX.

Vet. xxiv. Rec. xix. Diaboli & reproborum omnium æterna damnatio, præsentibus omnibus electis publicanda.

37. Quod sic de eo debet intelligi, ut referri etiam ad illius corpus possit: quia iniqui omnes qui districtionem justitiæ divinæ non metuunt, incassum sibi de misericordia blandiuntur. Moxque ad consolationem nostram rediens, extremi judicii futurum ejus interitum prænuntiat, dicens:

Et videntibus cunctis præcipitabitur.

Cunctis enim videntibus præcipitabitur, quia æterno tunc judice terribiliter apparente, adstantibus legionibus Angelorum, assistente cuncto ministerio cælestium potestatum, atque electis omnibus ad hoc spectaculum deductis, ista bellua crudelis & fortis in medium captiva deducitur, & cum suo corpore, id est cum reprobis omnibus, æternis gehennæ incendiis mancipatur, cum dicitur: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & Angelis ejus.* O quale erit illud spectaculum, quando hæc immanissima bestia electorum oculis ostendetur, quæ hoc belli tempore nimis illos terrere potuerat, si videretur! Sed occulto ac miro Dei consilio agitur, ut & nunc per ejus gratiam a pugnantibus non visa vincatur, & tunc a lætis victoribus jam captiva videatur. Tunc autem justi divino adjutorio quantum debitores sunt, plenius recognoscunt, quando tam fortem bestiam viderint, quam nunc infirmi vicerunt: & in hostis sui immanitate conspiciunt, quantum debeant gratiæ defensoris sui. Redeunt enim de hoc prælio tunc milites nostri virtutum trophæa referentes: & receptis corporibus, cum jam in illo judicio cælestis regni introitum sortiuntur, prius immanissimas vires hujus antiqui serpentis aspiciunt, ne vile æstiment quod evaserunt. Bene ergo dicitur: *Et videntibus cunctis præcipitabitur*: quia visa mors ejus tunc gaudium exhibet, cujus tolerata vita, nunc justis quotidie in cruciatibus bellum movet. Sed audientes ista, ac si protinus quereremur, Domino dicentes: Domine qui Leviathan istum tantæ esse fortitudinis non ignoras, eum in certamine infirmitatis nostræ cur suscitas? illico adjunxit:

Matth. 25. 41.

Non quasi crudelis suscitabo eum.

Job. 41. Vers. 2. Vet. xxv. Rec. xx.

Et velut si mox a nobis causa rationis quæreretur, Quomodo non eum quasi crudelis suscitas, quem scimus quia tantos invadere & devorare permittis? statim subdidit, dicens:

Quis enim resistere potest vultui meo? & quis ante dedit mihi, ut reddam ei?

Ibid. & Vers. 2.

CAPUT XXI. Gratia Dei gratuita.

38. Quibus duobus versibus & virtutem suæ potentiæ, & omne pondus rationis explevit. Nam propter potentiam dixit: *Quis enim resistere potest vultui meo?* Et propter rationem subdidit: *Quis ante dedit mihi, ut reddam ei?* Ac si diceret: Non eum quasi crudelis suscito; quia de ejus fortitudine & electos meos potenter eripio, & rursum reprobos non injuste, sed rationabiliter damno: id est, & eos quos benigne eligo, eripere mirabiliter possum; & eos quos respuo, non injuste derelinquo. Nemo quippe ut divina illum gratia subsequatur, prius aliquid contulit Deo. Nam si nos Deum bene operando prævenimus, ubi est quod Propheta ait: *Misericordia ejus præveniet me?* Si quid nos bonæ operationis dedimus, ut ejus gratiam mereremur, ubi est quod Apostolus dicit: *Gratia* [d] *salvati estis per fidem, & hoc non ex vobis;* [e] *sed Dei donum est, non ex operibus?* Si nostra dilectio Deum prævenit, ubi est quod Johannes Apostolus dicit: [f] *Non quia nos dileximus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos?* Ubi est quod per Osee Dominus dicit: *Diligam eos spontanee?* Si sine ejus munere nostra virtute Deum sequimur, ubi est quod per Evangelium Veritas protestatur, dicens: *Sine me nihil potestis facere?* Ubi est quod ait: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum?* Ubi est quod iterum dicit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos?* Si saltem dona bonorum operum virtute nostra bene cogitando prævenimus, ubi est quod rursum per Paulum [g] tam salubriter dicitur, ut omnis de se humanæ mentis fiducia ab ipsa cordis radice succidatur, cum dicit: *Non quia sufficientes simus aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est?* Nemo ergo Deum meritis prævenit, ut tenere eum quasi debitorem possit: sed miro modo æquus omnibus conditor, & quosdam prælegit, & quosdam [h] in suis pravis moribus juste derelinquit.

Psal. 58. 11.

Ephes. 2. 8.

1. Joh. 4. 10.

Osee 14. 5.

Johan. 15. 5. Ibid. 6. 44.

Ibid. 15. 16.

2. Cor. 3. 5.

39. Nec

a Laud. & Val-cl. *excidat*.
b Duo Germ. & Pratel. *addas*.
c Pratel. *&* *spes*.
d Duo Germ. Laud. Val-cl. & Gemet. *salvi facti estis*.
e Vindoc. *Dei enim ... donum est*.
f Vindoc. Pratel. &c. *non quasi nos dileximus*.

g Laudun. Vindoc. Pratel. Utic. *tam subtiliter*. Duo Germ. *ubi quod ... tam subtiliter*.
h Censet Jamezius legendum, *in suis reprobis*, propter Angl. mss. auctoritatem, quibus consentiunt Vindoc. Val-cl. duo Germ. & plerique ex nostris.

Nec electis pietas sine justitia, nec reprobis justitia sine misericordia exhibetur.

39. Nec tamen electis suis pietatem sine justitia exhibet, quia hic eos duris afflictionibus premit: nec rursum reprobis justitiam sine misericordia exercet, quia hic æquanimiter tolerat, quos quandoque in perpetuum damnat. Si ergo & electi prævenientem se gratiam sequuntur, & reprobi juxta quod merentur, accipiunt, & de misericordia inveniunt electi quod laudent, & de justitia non habent reprobi quod accusent. Bene itaque dicitur: *Quis ante dedit mihi, ut reddam ei?* Ac si aperte diceretur: Ad parcendum reprobis nulla ratione compellor; quia eis debitor ex sua actione non teneor. Idcirco enim nequaquam cælestis patriæ præmia æterna percipiunt; quia ea nunc dum promereri poterant, ex libero arbitrio contempserunt. Quod videlicet liberum arbitrium [a] in bono formatur electis, cum eorum mens a terrenis desideriis gratia aspirante suspenditur.

Ver. xxvi. Bonum quod agimus & Dei est, & nostrum.

40. Bonum quippe quod agimus, & Dei est, & nostrum: Dei per prævenientem gratiam, nostrum per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est, unde ei gratias in æternum agimus? Rursum si nostrum non est, unde nobis retribui præmia speramus? Quia ergo non immerito gratias agimus, scimus quod ejus munere prævenimur: & rursum, quia non immerito retributionem quærimus, scimus [b] quod obsequente libero arbitrio bona elegimus, quę ageremus. Sequitur: *Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt.* Omnibus liquet, quod non solum ea quæ sub cælo sunt, sed ipsa quoque, quæ super cælos condita cælestia vocantur, ejus voluntati serviunt, a quo se creata esse meminerunt. Cur ergo tantummodo de inferioribus loquens ait:

Ibidem

Caput XXII. Omnia Deo serviunt.

Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt?

41. Sed quia de Leviathan loquitur, qui jam non in ætherei cæli sede continetur, cuncta quę sub cælo sunt, asserit sua esse, ut eum quoque qui de cælo cæcidit, suæ doceat potestati servire, ac si diceret: Leviathan iste beatitudinem quidem meam perdidit, sed dominium non evasit: quia & ipsæ mihi potestates inserviunt, quę mihi pravis actionibus adversantur. Sequitur:

Vers. 3.

Non parcam ei [c] verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.

Caput XXIII. Reg. xxi. Qua ratione diabolus dicitur Deum deprecari.

42. Quis hoc, quod legisse se nequaquam novit, existimet, quia culparum suarum diabolus sit veniam petiturus? Sed ille fortasse homo, quem Leviathan iste in mundi termino * vas sibi proprium facit, *quem*, attestante Paulo, *Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui*, terribus tantæ majestatis præsentia, quia exercere vires suas non valet, ad preces inclinatur. Quod tamen de ejus corpore, id est iniquis [d] omnibus intelligi aptius potest, qui sero ad petitionum verba veniunt; quia nunc exequi facta contemnunt. Unde per Evangelium Veritas dicit: *Novissime veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine aperi nobis.* Quibus illico respondetur: *Amen dico vobis, nescio vos.* Sed cum verba potentia ad deprecandum componere dicitur, urget magis, ut quod de ejus corpore in futuro diximus, in hoc tempore sentiamus.

* Vide l. 32. n. 12.

2. Thess. 2. 8.

Matth. 25. 11.

Ibid. 12.

Ver. xxvii. Irritæ sunt preces quas pia vita non sequitur.

43. Sunt namque intra sanctam Ecclesiam nonnulli, qui prolixas ad Dominum preces habent, sed vitam deprecantium non habent: nam promissa cælestia petitionibus sequuntur, operibus fugiunt. Hi nonnumquam etiam lacrymas in oratione percipiunt, sed cum post orationis tempora eorum mentem superbia pulsaverit, illico in fastu elationis intumescunt: cum avaritia instigat, mox per incendia avidæ cogitationis exæstuant: cum luxuria tentaverit, illicitis protinus desideriis anhelant: cum ira suaserit, mox mansuetudinem mentis flamma insaniæ concremat. Ut ergo diximus, & fletus in prece percipiunt, & tamen expletis precibus, cum vitiorum suggestione pulsantur, nequaquam pro æterni regni desiderio se flevisse meminerunt. Quod aperte de se Balaam innotuit, qui justorum tabernacula conspiciens, ait: *Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia.* Sed cum compunctionis tempus abscessit, contra eorum vitam quibus se similem fieri etiam moriendo poposcerat, consilium præbuit: & cum occasionem de avaritia reperit, illico oblitus est, quidquid sibi de innocentia optavit. Virtutis igitur pondus oratio non habet, quam nequaquam perseverantia continui amoris tenet. Quo contra bene de Anna flente perhibetur: *Vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati*: quia videlicet mens ejus nequaquam post preces inepta lætitia lasciviendo perdidit, quod orationis suæ tempore gemituum [e] rigore exquisivit. Nonnullis vero in usum negotiationis vertitur labor orationis. De quibus in Evangelio Veritas dicit: *Devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis. Hi accipient prolixius judicium.* Quia ergo iniquorum petitionibus, qui Leviathan istius corpus sunt, nullo modo parcitur, cum eorum preces opere destruuntur, recte nunc dicitur: *Non parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.* [f] Quamvis & per hoc, quod verba potentia & ad deprecandum composita referuntur, aperte inanitas orationis ostenditur. Veraciter namque orare, est amaros in compunctione gemitus, & non composita verba resonare. Sed quia antiquus hostis quo districtius frangitur, eo nequius per multiplicia argumenta dilatatur; cujus tamen insidias Dominus quanto subtilius occultari considerat, tanto nobis misericordius manifestat, recte subjungitur:

Num. 23. 10.

1. Reg. 1. 18.

Nonnullis in usum negotiationis vertitur oratio.

Marc. 12. 40.

Veram orationem efficiunt amari gemitus, non verba composita.

Ver. xxviii.

Vers. 4.

Caput XXIV. Reg. xxii. Satan aliter religiosas mentes, aliter mundo deditas tentat.

Quis revelabit faciem indumenti?

44. Leviathan iste aliter religiosas hominum mentes, aliter vero huic mundo deditas tentat: nam pravis mala quæ desiderant, aperte objicit: bonis autem latenter insidians, sub specie sanctitatis illudit. Illis velut familiaribus suis iniquum se [g] manifestius insinuat: istis vero velut extraneis cujusdam quasi honestatis prætextu se palliat, ut mala quæ eis publice non valet, tecta bonæ actionis velamine subintromittat. Unde & membra ejus sæpe quum aperta nequitia nocere non possunt, bonæ actionis habitum sumunt: [h] & prava quidem se opere exhibent, sed sancta specie mentiuntur. Iniqui enim si aperte mali essent, a bonis recipi omnino non possent: sed su-

a Al. *in bonum*.

b Ebroic. Gemet. al. Norm. & duo Germ. *quod subsequente*. Sic legitur in vet. edit. Basil. & aliis.

c Duo Germ. Gemet. Pratel. Utic. *& verbis potentibus ad deprecandum*. Sicque deinceps.

d Laud. *hominibus*. Val-cl. *hominibus intelligi altius*.

e Laud. Val-cl. Pratel. & duo Germ. *rigor exquisivit*.

f Ita ex omnibus nostris mss. restituendum duximus, cum prius legeretur, *quia & per hoc*.

g Laud. & Corb. Germ. *manifestus*.

h Ebroic. aliique Norm. & *pravos sed sanctos*. Val-cl. *& prava quidem opere*, omisso *se*.

sumunt aliquid de visione bonorum, ut dum boni viri in eis recipiunt speciem quam amant, permixtum sumant etiam virus quod vitant. Unde quosdam Paulus Apostolus intuens sub Prædicationis velamine ventris studio servientes, ait: *Ipse enim satanas transfigurat se in Angelum lucis.* Quid ergo mirum si ministri ejus transfigurantur velut ministri justitiæ? Hanc transfigurationem Josue timuit, quando videns Angelum, cujus esset partis inquisivit, dicens: *Noster es, an adversariorum?* ut videlicet si adversę virtutis esset, eo ipso quo se suspectum cognosceret, ab illusione resiliret. Quia ergo Leviathan iste in eo quod iniquitatis opus molitur, sæpe [a] specie sanctitatis induitur: & quia nisi per divinam gratiam simulationis ejus detegi indumenta non possunt, bene dicitur: *Quis revelabit faciem indumenti ejus?* Subaudis, nisi ego, qui servorum meorum mentibus gratiam subtilissimæ discretionis inspiro; ut revelata malitia faciem ejus nudam videant, quam coopertam ille sub habitu sanctitatis occultat. Et quia aliquando fidelium mentes corrumpere ostensione sua, aliquando suggestione conatur, (agit enim modo opere, modo persuasione) recte subjungitur:

2. Cor. 11. 14.

Josue 5. 13.

Et in medium oris ejus quis intrabit?

Ibidem

CAPUT XXV.

Deus electis calliditatem ejus revelat.

45. Subaudis, nisi ego, qui per discretas electorum mentes suggestionum ejus verba discutio, & non ita hæc esse ut sonuerunt manifesto. Bonum namque videntur promittere, sed ad perditum finem trahunt. In medium igitur oris ejus intrare, est calliditatis ejus verba penetrare, ut nequaquam pensetur quid resonant, sed quo intendant. Intrare Adam in medium oris ejus [b] noluit, quando intentionem persuasionis illius caute pensare neglexit: divinitatem quippe [c] se per illum accipere credidit, & [d] immortalitatem amisit. Unde ergo ab intellectu verborum ejus incaute exterius stetit, inde se ori illius devorandum funditus præbuit. Sequitur:

Genes. 3.

Portas vultus ejus quis aperiet?

Ibid. 5.

CAPUT XXVI.

REC. XXIII. Portæ Leviathan pseudo-prædicatores appellantur.

46. Portæ vultus ejus sunt iniqui doctores, qui idcirco portæ vultus ejus vocati sunt, quia per ipsos quisque ingreditur, ut Leviathan iste quasi in potestatis suæ principatu videatur. Sicut enim Scriptura sacra sanctos viros portas Sion vocare consuevit: (Sion quippe speculatio interpretatur, & non immerito prædicatores sanctos portas Sion dicimus, quia per eorum vitam atque doctrinam abscondita supernæ contemplationis intramus:) ita etiam portis Leviathan istius, errorum magistri signantur, quorum dum prædicatio perversa recipitur, miseris auditoribus via perditionis aperitur. Sed portæ istæ ante oculos hominum plerumque ad introducendum quidem apertæ sunt, sed tamen ad deprehendendum clausæ: quia recta in specie exhibent, sed opere prava persuadent. Ad deprehendendum ergo clausæ sunt; quia ne intrinsecus cognosci valeant, exteriori simulatione muniuntur. Quas tamen mira potentia Dominus aperit: quia electis suis hypocritarum mentes comprehensibiles facit. *Portas* ergo *vultus ejus quis* [e] *aperiet?* Subaudis, nisi ego, qui electis meis magistros errorum sub specie sanctitatis absconditos, perspicua cognitione manifesto. Et quia Antichristus veniens, ipsas etiam summas hujus seculi potestates obtinebit, qui duplici errore sæviens conatur ad se corda hominum & missis prædicatoribus trahere, & commotis potestatibus inclinare, bene de Leviathan isto Dominus subdidit, dicens:

Has Dominus aperit, magistros errorum manifestando.

Per gyrum dentium ejus formido.

Ibidem.

CAPUT XXVII.

VER. XXIX. Dentes Leviathan iidem falsi doctores.

47. Mutato namque nomine, hos ejus dentes insinuare aliter voluit, quos superius portas vocavit. Perversi enim prædicatores portæ ejus sunt; quia ingressum perditionis aperiunt. Dentes ejus sunt; quia eos quos [f] in errore capiunt, a veritatis soliditate confringunt. Sicut enim sanctæ Ecclesiæ dentes accipimus eos, qui prædicationibus suis peccantium duritiam conterunt, unde ei per Salomonem dicitur: *Dentes tui* [g] *sicut greges detonsarum ascendentium de lavacro;* qui non immerito detonsis ac lotis ovibus comparantur; quia innocuam vitam sumentes, in lavacro baptismatis conversationis pristinæ vellera vetusta posuerunt: ita etiam dentibus Leviathan istius errorum magistri figurantur: quia reproborum vitam mordendo dilaniant, & eos a veritatis integritate subductos [h] in sacrificio falsitatis mactant. Quorum quidem prædicatio facile despici ab auditoribus poterat: sed hanc ante humana judicia adjunctus secularium potestatum terror exaltat.

Cant. 4. 2.

48. Recte ergo dicitur: *Per gyrum dentium ejus formido:* id est, iniquos prædicatores Antichristi perversæ hujus seculi protegunt potestates. Nam quos illi appetunt loquendo seducere, multi potentium student sæviendo terrere. Per gyrum ergo dentium ejus formido est; ac si aperte diceretur: Idcirco [i] isti perversi prædicatores aliquos suadentes conterunt, quia circa ipsos sunt alii, qui infirmorum mentes terrentes affligunt. Quale itaque illud tempus persecutionis apparebit, quando ad pervertendam fidelium pietatem alii verbis sæviunt, alii gladiis? Quis enim etiam infirmus Leviathan istius dentes non despiceret, si non eos per circuitum potestatum secularium terror muniret? Sed duplici contra eos calliditate agitur: quia quod eis ab aliis verbis blandientibus dicitur, hoc ab aliis gladiis ferientibus [k] imperatur. Quæ utrorumque actio, id est potentium atque [l] loquentium, in Johannis Apocalypsi brevi est sententia comprehensa, qua dicitur: *Potestas equorum in ore & in caudis eorum erat.* In ore namque doctorum, scientia; in cauda vero, secularium potentia figuratur. Per caudam quippe quæ retro est, hujus seculi postponenda temporalitas designatur, de qua Paulus Apostolus dicit: *Unum autem, quæ retro sunt oblitus, ad ea quæ ante sunt extentus.* Retro enim est omne quod transit, ante vero est omne quod veniens permanet. Istis ergo equis, id est [m] nequissimis prædicatoribus ubique carnali impulsu currentibus, in ore & in cauda potestas est; quia ipsi quidem perversa suadendo prædicant, sed temporalibus potestatibus fulti, per ea se, quæ retro sunt, exaltant. Et quia ipsi apparere despicabiles possunt, ab iniquis auditoribus suis per eos sibi reverentiam exigunt, quorum patrociniis ful-

Muniunt illos seculi potestates.

Alii verbis, alii gladiis sæviunt.

Apoc. 9. 19.

Philip. 3. 13

a Laud. *speciem sanctitatis induitur*; quemadmodum in Ps. 92. 1. *decorem indutus est.* Quam constructionem probant optimi scriptores.
b Male in edit. vet. & recent. *voluit*. Gussanvil. tamen hunc errorem emendavit.
c Gemet. *super illum*.
d Vindoc. Laud duo Germ. Norm. &c. *& immortalitatis gratiam*.
e Laud. *aperit*.

f Gemet. *in terrore*.
g Laud. & Gemet. *sicut grex*.
h Ebroic. & plur. Norm. *in sacrificium*.
i Gemet. & Corb. Germ. *isti per se*.
k Val-cl. *impetratur*.
l Duo Germ. Laud. Vindoc. Gemet. *loquacium*.
m Deest *nequissimis*, in Laud. & Val cl.

fulciuntur. Unde hic quoqua non immerito per gyrum dentium ejus formido inessa describitur: quia multis terroribus agitur, ut in perversis eorum prædicationibus etsi non veritatis sententia, certe temporalis potentia timeatur. Unde bene eumdem Antichristum Psalmista descripsit, dicens: *Sub lingua ejus labor & dolor,* [a] *sedet in insidiis cum divitibus in occultis.* Propter enim perversa dogmata sub lingua ejus labor & dolor est; propter miraculorum vero speciem sedet in insidiis; propter secularis autem potestatis gloriam, cum divitibus in occultis. Quia enim simul & miraculorum fraude & terrena potestate nititur, & in occultis & cum divitibus sedere perhibetur:

Psal. 9. 28. — Insidiæ Antichristi ex falsis miraculis.

Corpus illius quasi scuta fusilia.

Vers. 6. — CAPUT XXVIII. — Rec. XXIV. — Mali corripientibus scutum excusationis opponunt. — Psal. 5. 13.

49. Sacra Scriptura scuti nomine aliquando uti in parte prospera, aliquando in adversa consuevit. Nam sæpe scuti defensio pro divina protectione ponitur, nonnumquam vero pro humana repugnatione memoratur. [b] Pro divina enim protectione ponitur, sicut per Psalmistam dicitur: *Scuta bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Scuto nos Dominus coronare perhibetur; quia quos protegens adjuvat, remunerans coronat. Rursum pro humana repugnatione per eumdem Prophetam scutum ponitur sicut alibi ait: *Ibi confregit cornua, arcum, scutum, gladium & bellum.* In cornibus quippe elatio superborum, in arcu vero insidiæ longe ferientium, in scuto autem obstinata duritia defensionum, in gladio vicina percussio, in bello vero ipsa contra Dominum mentis motio designatur. Quod nimirum totum in sancta Ecclesia confringitur, dum mentes Deo resistentium, superposito jugo humilitatis edomantur. Hinc rursum per eumdem Psalmistam dicitur: *Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni.* Arcum enim Dominus conterit, cum occulta insidiantium machinamenta dissolvit. Arma confringit, cum ea quæ contra se erecta fuerant patrocinia humana comminuit. Scuta igni comburit, cum peccantium mentes obstinata se duritia defendentes, [c] ad pœnitentiæ & confessionis ardorem sancti Spiritus calore succendit. Quod vero in hoc loco corpus Leviathan istius scutis fusilibus comparatur, perscrutandum nobis innuitur, quia durum quidem, sed tamen cum labitur, fragile solet esse vas omne quod fusile est. Scuta ergo si sunt fusilia, in suscipienda sagittarum percussione robusta sunt, sed casu fragilia. Ictu quidem ferientium minime penetrantur, sed suo se lapsu per fragmenta dissolvunt. Corpus ergo Leviathan istius, id est omnes iniqui, quia per obstinationem duri sunt, sed per vitam fragiles, scutis fusilibus comparantur. Cum enim verba prædicationis audiunt, nulla correptionis jacula se penetrare permittunt: quia in omni peccato quod faciunt, scutum superbæ defensionis opponunt. Nam cum talium quisque de reatu suæ iniquitatis arguitur, non mox cogitat quomodo culpam corrigat, sed quid in adjutorio suæ defensionis opponat. Nulla igitur veritatis sagitta penetratur; quia verba sanctæ correptionis in scuto excipit superbæ defensionis. Unde bene de Judæis contra præcepta Domini superba se defensione tuentibus per Jeremiam dicitur: *Reddes eis vicem Domine juxta opera manuum suarum.* Moxque eamdem vicem expressius subdidit dicens: *Dabis eis scutum cordis laborem tuum.* Labor quippe Domini apparens inter homines, passibilis ejus humanitas fuit; quam Judæi superbe sapientes dum cernerent, despexerunt: eumque immortalem credere dedignati sunt, quem natura passibili mortalem viderunt. Cumque ejus [d] humilitatem conspicerent, superbiæ fastibus obdurati, summa cura moliti sunt, ne eorum mentes sancta prædicantium verba penetrarent. Dum ergo eis Dominus vicem malorum operum redderet, dedit illis scutum cordis laborem suum: quia recto judicio inde illos contra se superbe obstinatos exhibuit, unde ipse pro nobis infirmitate laboravit. Repulerunt quippe a se verba prædicantium; quia dedignati sunt in Domino infirma passionum. Laborem igitur Domini contra eumdem Dominum scutum cordis habuerunt: quia superbe sapientibus eo despectus apparuit, quo propter eos humilis fuit.

Psal. 75. 4. — Psal. 45. 10. — Var. XXX. — Thren. 3. 64. — Ibid. 65.

50. Hoc scutum, sicut jam superius diximus, primus ille peccator tenuit, qui requirente Domino cur lignum vetitum contigisset, non ad se culpam retulit, sed a muliere quam Dominus dederat, se accepisse respondit; ut quasi reatum suum oblique in auctorem retorqueret, qui ei mulierem dederat, quæ talia persuaderet. Hoc scutum etiam requisita mulier tenuit, quando neque ipsa ad se culpam retulit, sed serpentis illud persuasionibus replicavit, dicens: *Serpens decepit me, & comedi:* ut ipsa quoque reatum suum oblique in creatorem reduceret, [e] qui illuc intrare serpentem persuasurum talia permisisset. Serpens vero jam non requiritur, quia nec ejus pœnitentia quærebatur. Hi autem quorum pœnitentia quæsita est, scutum nequissimæ defensionis contra justissimæ correptionis verba protulerunt. Unde nunc usque in usum peccantium trahitur, ut culpa cum arguitur, defendatur: & unde [f] finiri reatus debuit, inde cumuletur. Bene ergo dicitur: *Corpus illius quasi scuta fusilia:* quia omnes iniqui, ne ad se corripientium verba perveniant, quasi contra adversariorum jacula scuta defensionum parant. Quod videlicet ejus corpus adhuc nobis expressius detegit, dum subjungit:

Var. XXXI. — Hoc scuto usi Adam & Eva. — Genes. 3. 12. — Ibid. 13. — Genes. 3.

Compactum squamis se prementibus.

Ibid. — CAPUT XXIX. — Squamis tecti reprobi jacula veritatis resistunt.

51. Fertur quia draconis corpus squamis tegitur, ne citius jaculatione penetretur. Ita corpus omne diaboli, id est multitudo reproborum, cum de iniquitate sua corripitur, quibus valet tergiversationibus se excusare conatur, & quasi quasdam defensionis squamas objicit, ne transfigi sagitta veritatis possit. Quisquis enim dum corripitur, peccatum suum magis excusare appetit quam deflere, quasi squamis tegitur, dum a sanctis prædicatoribus gladio verbi jaculatur. Squamas habet; & idcirco ad ejus præcordia transeundi viam verbi sagitta non habet. Duritia enim carnali repellitur, ne spiritalis ei gladius infigatur.

52. Carnali sapientia contra Deum Saulus obduruerat, quando cor ejus nulla prædicationis Evangelicæ sagitta penetrabat. Sed postquam forti cælitus increpatione jaculatus, & superno respectu cæcatus est, (lumen quippe ut acciperet, amisit) ad Ananiam veniens illuminatur. In qua illu-

His squamis obduratum cor Sauli, gratiæ sagitta patuit.

Tom. I. Aaaa

a Gemet. *sedit*.
b Gemet. Pratel. Laudun. duo Germ. & pl. *pro divina enim protectione per Psalmistam dicitur*.
c Corb. Germ. & Gemet. *ad pœnitentiæ confessionem ardore*.
d Val-cl. *humanitatem*.
e Gemet. duo Germ. & Val-cl. *qui illis*.
f Val-cl. *finire*.

illuminatione quia defensionum suarum duritia A caruit, bene de eo scriptum est: *Ceciderunt quasi squamæ ab oculis ejus*. Carnalis videlicet tegumenti illum duritia presserat, & idcirco radios veri luminis non videbat. Sed postquam superbæ repugnationes ejus victæ sunt, defensionum ejus squamæ ceciderunt. Quæ quidem sub Ananiæ manibus ab oculis ceciderunt corporis, sed ante jam sub Dominica increpatione ceciderant ab oculis cordis. Cum enim altæ invectionis jaculo confossus jaceret, humili jam & penetrato corde requirebat, dicens: *Domine, quid me vis facere?* Repulsis videlicet squamis, jam ad cordis viscera veritatis sagitta pervenerat, quando deposita elatione superbiæ, eum quem impugnaverat, Dominum confitens, & quid ageret nesciens, requirebat. Intueri libet ubi est sævus ille persecutor, ubi lupus rapax. Ecce in ovem jam versus est, qui percunctatur pastoris semitam, quam sequatur. Et notandum, quod cum diceret: *Quis es Domine?* non ei a Domino respondetur; Ego sum unigenitus Patris, ego principium, ego Verbum ante secula. Quia enim Saulus incarnatum Dominum credere contemnebat, & ejus humanitatis infirma despexerat, de cælo hoc quod contemserat audivit: *Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris*. Ac si diceret: Hoc a me audi de superioribus, quod in me de inferioribus despicis. [a] Auctorem cæli venisse despexeras in terram, ex terra ergo hominem cognosce de cælo; ut tanto in me amplius sacramenta infirmitatis metuas, quanto & hæc perducta in cælestibus ad excellentiam potestatis probas. Prosternens igitur te, nequaquam tibi hoc adstruo quod ante secula Deus sum; sed illud a me audis, quod de me credere dedignaris. Postquam enim dixit, *Jesus*, adhuc in expressionem terrenæ inhabitationis subdidit, *Nazarenus*; velut si apertius diceretur: Humilitatis meæ infirma suscipe, & tuæ superbiæ squamas amitte.

Act. 9. 18. — Ibid. 6. — VET. XXXIII. — Act. 23. 8. — Ibid. 8.

In hypocritis duriores illæ squamæ.

53. Sciendum tamen est, quod istæ defensionum squamæ quamvis pene omne humanum genus contegant, hypocritarum tamen specialiter & callidorum hominum mentes premunt. Ipsi etenim culpas suas tanto vehementius confiteri refugiunt, [b] quanto se stultius videri ab hominibus peccatores erubescunt. Correpta itaque sanctitatis simulatio, & malitia occulta deprehensa, squamas objicit defensionis, & veritatis gladium repellit. Unde bene per Prophetam contra Judæam dicitur: *Ibi cubavit lamia, & invenit sibi requiem, ibi habuit foveam hericius*. Per lamiam quippe, hypocritæ; per hericium vero, malitiosi quique, qui diversis se defensionibus contegunt, designantur. Lamia etenim humanam habere dicitur faciem, sed corpus bestiale. Sic E & omnes hypocritæ in prima facie quod ostendunt, quasi ex ratione sanctitatis est; sed bestiale est corpus quod sequitur, quia valde iniqua sunt, quæ sub boni specie moliuntur. Hericii autem nomine, malitiosarum mentium defensio designatur: quia videlicet hericius cum apprehenditur, ejus & caput cernitur, & pedes videntur, & corpus omne conspicitur; sed mox ut apprehensus fuerit, semetipsum in sphæram colligit, pedes introrsus subtrahit, caput abscondit: & intra tenentis manum totum simul amittitur, quod totum simul ante videbatur. Sic nimirum sic malitiosæ mentes sunt, cum in suis excessibus comprehenduntur. Caput enim hericii cernitur; quia quo initio peccator ad culpam accesserit, videtur. Pedes hericii conspiciuntur; quia quibus vestigiis nequitia sit perpetrata cognoscitur; & tamen adductis repente excusationibus malitiosa mens introrsus pedes colligit; quia cuncta iniquitatis suæ vestigia B abscondit. Caput subtrahit, quia miris defensionibus nec inchoasse se pravum aliquid ostendit: & quasi sphæra in manu tenentis remanet; quia is qui corripit, cuncta que jam cognoverat, subito amittens, involutum intra conscientiam peccatorem tenet, & qui totum jam deprehendendo viderat, tergiversatione pravæ defensionis illusus, totum pariter ignorat. Foveam ergo hericius in reprobis habet; quia malitiosa mens sese intra se colligens, in tenebris defensionis abscondit. Sed in hoc quod se peccator excusat, in hoc quod [c] caliginosis defensionibus fixum in se oculum corripientis obnubilat, divinus nobis sermo etiam quomodo a similibus C fulciatur ostendit. Sequitur:

Isai. 34. v. 14. 15. — Malitiosæ mentes hericiis similes.

Vers. 7. *Una uni conjungitur, & ne [d] spiraculum quidem incedit per eas.*

CAPUT XXX. VET. XXXIII. Iniqui alterna se invicem defensione tuentur.

54. Istæ squamæ peccantium, ne ab ore prædicantium aliquo vitæ spiraculo penetrentur, & obduratæ sunt & conjunctæ. [e] Quo enim similis reatus sociat, concordi pertinacia etiam defensio perversa constipat; ut de facinoribus suis alterna se invicem defensione tueantur. Sibi enim quisque metuit, dum admoneri vel corrigi alterum cernit; & idcirco contra corripientium verba unanimiter assurgit, quia se in altero protegit. Bene ergo dicitur: *Una uni conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas*; quia in iniqui-D tatibus suis dum vicissim superba se defensione protegunt, sanctæ exhortationis spiracula ad se nullatenus intrare permittunt. Quorum pestiferam concordiam adhuc apertius subdidit, dicens:

Vers. 8. *Una alteri [f] adhærebunt, & tenentes se nequaquam separabuntur.*

CAPUT XXXI. Qui divisi vix corrigi poterant, quomodo emendabuntur uniti.

55. Qui enim divisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum pertinacia uniti perdurant, & tanto magis quotidie [g] a cognitione justitiæ separabiliores sunt, quanto a se invicem nulla increpatione separantur. Nam sicut esse noxium solet si unitas desit bonis, ita perniciosum est si non desit malis. Perversos quippe unitas corroborat, dum concordat: & tanto magis incorrigibiles, quanto unanimes facit. De hac unitate reproborum [h] per Sapientem dicitur: *Stuppa collecta, synagoga peccantium*. De hac Nahum propheta ait: *Sicut spinæ invicem se complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium*. Convivium namque reproborum est delectatio temporalium voluptatum. In quo nimirum convivio pariter po-

Eccl. 21. 10. — Nahum. 1. 10.

a Val cl. *ut auctorem cæli discat venisse in terram*. Laud. Ebroic. Gemet. Pratel. & duo Germ. pro, *despexeras*, habent *desperas*, vel *disperas*.

b Ita præter. Germ. omnes mss. nostri & vet. edit. At Gilot. Utic. Gussanv. cum jam dicto Germ. loco *stultius*, habent *citius*.

c Al. *caligosis*, ut legitur in duob. Germ. Gemet. aliisque vetustiorib. cod.

d Gemet. *inspiraculum*, & ita semper postea.

e Gemet. alio sensu, *quos enim similes reatus sonat*.

f In Vulgata, *adhærebit*. At in Hebraico fonte plur. usurpatur, legiturque ad litteram: *vir fratri suo adhærebunt*.

g Gemet. *a cognatione . . . fiunt*. Habent etiam *fiunt* plerique mss. Corb. Germ. *a cogitatione . . . fiunt*.

h Gemet. Pratel. Utic. Vindoc. Val-cl. duo Germ. & pler. mss. *per Salomonem*. Quod observatione dignum, quia inde conjicere licet Gregorium Salomoni librum Ecclesiastici tribuisse. Sæpe tamen alibi hunc librum laudat, dissimulato Salomonis nomine. Ita l. 20. Moral. n. 51. *Recte quoque per quemdam sapientem dicitur*. Vide l. 29. n. 47. & 53. nec non l. 33. n. 23. Non aliter laudat S. Doctor scriptorem libri Sapientiæ, ut videre licet l. 19. n. 26.

potant, qui delectationis suæ illecebris se concorditer debriant. Igitur quia membra Leviathan istius, id est iniquos omnes, quos Dei sermo squamarum compactionibus comparat, ad defensionem suam par colpa concordat, bene dicitur: *Una alteri adhærebunt, & tenentes se nequaquam separabuntur.* Tenentes enim se separari nequeunt: quia eo ad defensionem suam vicissim constricti sunt, quo se sibi per omnia similes esse meminerunt. Descripto itaque ejus corpore, ad caput sermo reducitur, & quid per semetipsum extremæ persecutionis tempore antiquus hostis exerceat, nuntiatur. Nam sequitur:

Vers. 9. CAPUT XXXII. Vet. xxxiv. Rec. xxv. Quanta commotio ex Antichristi signis & virtutibus immineat.

Sternutatio ejus splendor ignis.

56. Quod melius exponimus, si prius sternutatio quomodo agatur, indagemus. In sternutatione quippe inflatio a pectore exurgit, quę cum apertos ad emanandum poros non invenit, cerebrum tangit, & congesta per nares exiens, totum caput protinus concutit. In hoc itaque Leviathan corpore, id est sive in malignis spiritibus, sive in reprobis hominibus, qui illi per similitudinem iniquitatis inhæserunt; quasi inflatio surgit a pectore, dum elatio se erigit ex præsentis seculi potestate. Quæ quasi ad emanandum poros non invenit: quia in hoc quod contra justos extollitur, disponente Deo quantum appetit prævalere prohibetur. Exurgens autem cerebrum tangit & concutit: quia collecta elatio satanæ, sensum in fine mundi [a] arctius percutit, & caput turbat, dum ipsum auctorem malignorum spirituum per eum qui Antichristus dicitur, in persecutione fidelium vehementius excitat. Tunc congesta inflatio per ejus nares egreditur: quia tota superbię ejus iniquitas apertis malitiæ flatibus demonstratur. Quia ergo sternutatio caput maxime concutit, Leviathan istius sternutatio vocatur, illa ejus extrema commotio, qua damnatum hominem ingreditur, & per eum reprobis principatur. Qui tanta tunc virtute se commovet, ut membra Domini, si potest fieri, etiam electa perturbet: tantis signis & prodigiis utitur, ut miraculorum potentia quasi quodam ignis lumine resplendere videatur. Quia ergo commotum caput illius miraculis clarescere nititur, recte ejus sternutatio splendor ignis vocatur. In eo enim quod se ad persequendos justos commovet, ante reproborum oculos signorum virtutibus lucet. Et quia ejus tyrannidi sapientes mundi adhærent, eorumque consiliis omne quod pravum molitur exercet, recte subjungitur:

Ibidem. CAPUT XXXIII Vet. xxxv. Oculi ejus, id est consiliarii, cur palpebris diluculi comparantur.

Et oculi ejus ut palpebræ diluculi.

57. Per oculos quippe, qui inhærentes capiti, utilitati visionis inserviunt, non immerito ejus consiliarii designantur, qui dum perversis machinationibus quæ qualiter agenda sunt, prævident, malignis ejus operariis quasi ostensum pedibus iter præbent. Qui recte palpebris diluculi comparantur. Palpebras namque diluculi, extremas noctis horas accipimus, in quibus quasi nox oculos aperit, dum venturæ lucis jam initia ostendit. Prudentes igitur seculi, malitiæ Antichristi perversis consiliis inhærentes, quasi palpebræ sunt diluculi; quia fidem quam in Christo inveniunt, quasi erroris noctem asserunt, & venerationem Antichristi verum esse mane pollicentur. Spondent enim se tenebras repellere & veritatis lucem signis clarescentibus nuntiare: quia nec persuadere quæ volunt, possunt, nisi exhibere se meliora fateantur. Unde hic ipse coluber in paradiso primis hominibus loquens, in eo quod se melius aliquid providere simulavit, quasi diluculi palpebras aperuit, quando in innocentibus mentibus humanitatis ignorantiam reprehendit, & scientiam divinitatis promisit. Quasi ignorantiæ enim tenebras repellebat, & æternæ scientię divinum mane nuntiabat, dicens: *Aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii scientes bonum & malum.* Ita in illo tunc damnato homine veniens, ejus oculi palpebris diluculi comparantur: quia sapientes illius, simplicitatem veræ fidei quasi transactę noctis tenebras respuunt, & [b] ejus signa mendacia quasi exurgentis solis radios ostendunt. Sed quia Leviathan iste non solum habet oculos, qui malignis consiliis perversa provideant, sed os quoque ad pervertendas mentes hominum aperit, quoniam per prædicatores pravos ad diligendam erroris fallaciam auditorum corda succendit, apte subjungitur:

Genes. 3. 5.

Ibidem

Vers. 10. CAPUT XXXIV. a xo. xxvi. Os Antichristi sunt ejus prædicatores.

De ore ejus lampades procedunt.

58. Qui enim provident, oculi; qui autem prædicant, os vocantur. Sed de hoc ore lampades exeunt, quia mentes audientium ad amorem perfidiæ accendunt: & unde quasi per sapientiam lucent, inde proculdubio per nequitiam concremant. Sed qualis [c] ipsa sapientia eorum lux sit, ostenditur, cum protinus subinfertur:

Ibidem. CAPUT XXXV. Vet. xxxvi. Ardent per malitiam, lucent per virtutis simulationem.

Sicut tæda ignis accensæ.

59. Ecce jam hypocrisis eorum aperte describitur, quorum prædicatio tædarum lampadibus comparatur. Tæda enim cum accenditur, odorem quidem suavem habet, sed lumen obscurum. Ita isti prædicatores Antichristi, quia sanctitatis sibi speciem arrogant, sed tamen opera iniquitatis exercent, quasi blandum quidem est quod redolent, sed nigrum quod lucent. Olent enim per simulationem justitiæ, sed obscurum ardent per nequitiæ perpetrationem. Quorum simulationis malitiam Johannes in Apocalypsi brevi descriptione comprehendit, dicens: *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra, habentem duo cornua similia agni, & loquebatur ut draco.* Priorem quippe bestiam, id est Antichristum superiore jam descriptione narraverat; post quem etiam hæc alia bestia ascendisse dicitur, quia post eum multitudo prædicatorum illius ex terrena potestate gloriatur. De terra quippe ascendere, est de terrena gloria superbire. Quæ habet duo cornua agni similia; quia per hypocrisim sanctitatis, eam quam [d] in se veraciter Dominus habuit [e] singularem, sibi inesse & sapientiam mentitur & vitam. Sed quia sub agni specie auditoribus reprobis serpentium virus [f] infundit, recte illic subditur: *Et loquebatur ut draco.* Ista ergo bestia, id est prædicantium multitudo, si aperte ut draco loqueretur, agno similis non appareret: sed assumit agni speciem, ut draconis exerceat operationem. Quod hic utrumque per tædarum lampades exprimitur: quia & obscurum ardent per effectum malitiæ, & quasi suave redolent per simulationem vitæ.

Apoc. 13. 11

Molti jam extant Antichristi prædicatores.

60. Sed nequaquam æstimandum est quod tunc solum Antichristi prædicatores apparebunt, & nunc ab humanis deceptionibus desunt. Modo nam-

a Pratel. *acrius*.
b Gemet. *& ejus ignis*.
c Duo Germ. Ebroic. Gemet. & al. *ipsa sapientia*.
d Laud. *ipse*. Corb. Germ. paulo ante: *qui habet*, pro *qua*.
e Ebroic. *singulariter*.
f Turon. duo Germ. & pl. *infunditur*.

namque priusquam per semetipsum appareat, nonnulli illum vocibus, [a] plerique autem moribus prædicant. An prædicatores simulationis illius non sunt, qui cum sacros Dei ordines obtinent, fugientem totis desideriis mundum tenent: qui [b] virtutes esse ostendunt quæ faciunt, sed vitium est omne quod agunt? Sed electorum mens quanto magis internæ luci inhæret, tanto subtilius quo modo virtutes a vitiis discernere debeat, videt. Quid autem mirum est, hoc nos spiritaliter agere, quod quotidie corporaliter cernimus nummularios implere? Qui cum numisma percipiunt, prius qualitatem illius, post figuram, ad extremum vero pondus examinant: ne aut sub auri specie æs lateat, aut hoc quod veraciter aurum est, monetæ reprobæ figura dehonestet: aut quod & aurum, & rectæ figuræ est, hoc non integrum pondus leviget. Cum igitur mira ignotorum hominum facta conspicimus, residere ad mentis nostræ trutinam quasi solertes nummularii debemus; ut prius discretio aurum examinet, ne sub virtute se vitium occultet, & quod prava intentione agitur, [c] recti visione pallietur. Cujus si intentionis qualitas approbatur, [d] impressæ mox formulæ figura quærenda est, si a probatis monetariis, id est ab antiquis patribus ducitur, & ab eorum vitæ similitudine nullo errore vitiatur. Cum vero & per intentionem qualitas, & recta per exemplum figura cognoscitur, restat ut integrum ejus pondus exquiratur. Bonum quippe quod per signa & miracula coruscat, si perfectionis summam non habet, pensari sollicite per cautelam circumspectionis debet, ne dum imperfecta res [e] quasi pro perfecta accipitur, in accipientis damnum vertatur. Prædicatores itaque Antichristi quomodo veram numismatis qualitatem tenent, qui in his quæ agunt, intentionis rectæ vim nesciunt: quia per hæc non cælestem patriam, sed culmen gloriæ temporalis exquirunt? Quomodo a monetæ figura non discrepant, qui ab omni pietate justorum justos persequendo discordant? Quomodo in se integritatis pondus ostendunt, qui non solum humilitatis perfectionem nequaquam assecuti sunt, sed neque ipsam primam ejus januam contigerunt? Hinc ergo, hinc electi cognoscant, quomodo eorum signa despiciant, quorum profecto actio omne quod a piis patribus gestum memoratur, impugnat. Sed ipsi quoque electi dum tot signa conspiciunt, dum contemnentes vitam tanta ejus miracula perhorrescunt, quoddam dubietatis nubilum in corde patiuntur: quia dum se per prodigia illius malitia elevat, in istis aliquatenus visus certior caligat. Unde recte subditur:

Vers. 11. *De naribus ejus procedit fumus.*

CAPUT XXXVI. Rec. xxvii. Visis Antichristi prodigiis, electi turbabuntur & titubabunt.

61. Oculorum quippe acies fumo sauciatur. Fumus ergo de ejus naribus procedere dicitur; quia de miraculorum ejus insidiis ad momentum caliginosa dubietas etiam in electorum corde generatur. De Leviathan naribus fumus exit; quia ex ejus prodigiis mendacibus, etiam bonarum mentium oculos trepidationis caligo confundit. Tunc namque in electorum cordibus conspectis terribilibus signis, obscura cogitatio conglobatur. Unde hoc quod jam supra protulimus, veritatis ore per Evangelium dicitur: *Surgent pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa [f] & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* (Marc. 13. 22.) Qua in re valde quærendum est, quomodo aut hi qui electi sunt, induci in errorem possunt: aut cur, *Si fieri potest*, quasi ex dubietate subditur, cum quid [g] faciendum sit, Dominus omnia præsciens præstolatur. Sed quia electorum cor & trepida cogitatione concutitur, & tamen eorum constantia non movetur, una hac sententia Dominus utrumque complexus est, dicens: *Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Quasi enim jam errare, est in cogitatione titubare: sed protinus, *Si fieri potest*, subjungitur, quia proculdubio fieri non potest, ut in errore [h] plene electi capiantur. Bene autem in hac fumi caligine ipse etiam animorum fervor exprimitur, cum protinus subinfertur:

Ut in errore plene capiantur fieri non potest.

Ibidem. *Sicut olla succensa atque fervens.*

CAPUT XXXVII. Quanto tunc zelo æstuabunt.

62. Velut enim olla fervens est unaquæque tunc anima, cogitationum suarum impetus quasi spumas ardentium undarum sustinens, quas & ignis zeli commovet, & ipsa temporalis oppressio more ollæ intrinsecus clausas tenet. Unde Johannes quoque cum hujus bestiæ signa narraret, adjunxit: *Ita ut ignem faciat de cælo descendere.* (Apoc. 13. 13.) Ignem quippe de cælo descendere, est de cælestibus electorum animis sancti zeli flammas emanare. Quia vero Leviathan iste alias non solum serpens, sed etiam regulus dicitur, pro eo quod immundis spiritibus, vel reprobis hominibus principatur, sicut Isaias ait: *De radice colubri egredietur regulus*; (Isai. 14. 29.) inspiciendum nobis summopere est qualiter regulus perimat, ut ex operatione reguli, hujus nobis malitia apertius innotescat. Regulus namque non morsu perimit, sed flatu consumit. Sæpe quoque aerem flatu afficit, & quidquid vel positum longe contigerit sola narium inspiratione rabefacit.

Vet. xxxviii.

63. Hinc ergo hinc pensare compellimur, per hoc quod de naribus ejus fumus procedere dicitur etiam priusquam apertus appareat, quid quotidie in humanis cordibus fumo pestiferæ exhalationis operatur. Quia enim, sicut & superius diximus, fumo oculorum acies infirmatur: non immerito de ejus naribus fumus procedere asseritur, cujus noxiis inspirationibus prava in humanis cordibus cogitatio nascitur, per quam acies mentis obtunditur, ne lux interna videatur. Quasi enim flatu narium caliginem emittit; quia in reproborum cordibus insidiarum suarum aspirationibus ex amore vitæ temporalis æstum congerit multiplicium cogitationum. Et velut fumi globos multiplicat quia inanissimas præsentis vitæ curas in terrenorum hominum mente coacervat. Iste fumus ex ejus naribus prodiens, aliquando ad tempus etiam electorum oculos tangit. Hunc namque intrinsecus fumum patiebatur Propheta, cum dixit: *Turbatus est præ ira oculus meus.* (Psal. 6. 8.) Hujus inundatione premebatur, dicens: *Cor meum conturbatum est in me, & lumen oculorum meorum non est mecum.* (Ps. 37. 11.) Fumus quippe iste obtundit aciem cordis: quia caliginis suæ nubilo serenitatem intimæ turbat quietis.

Quid diabolus fumo pestiferi halitus, in humanis cordibus operetur.

a Gemet. & Corb. Germ. *plerique autem moribus prædicatores illius simulationis sunt, qui.*
b Val cl. & Germ. *qui virtutes esse.*
c Turon. Laud. Val cl. Gemet. & Corb. Germ. *recta.*
d Germ. Turon. Laud. & al. *impressæ mox formula figura.*
e Val-cl. *quasi perfecta.* Turon. & duo Germ. *quasi pro perfecto.*

f Editi cum mss. duob. Germ. *signa magna*, quæ ultima vox abest a mss. Vindoc. Norm. &c. nec legitur aut in Vulgata, aut in textu Græco.
g Vindoc. Ebroic. & al. *quid futurum sit.* Corb. Germ. *quid fiendum sit.*
h Al. *plane*, ut in Laud. legitur.

Deus nisi a tranquillo in corde cognosci non potest. Psal. 45. 11.

tis. Cognosci vero nisi tranquillo corde non potest Deus. Unde per eumdem Prophetam rursus dicitur: *Vacate & videte quoniam ego sum* [a] *Deus.* Vacare autem mens non potest, quæ hujus fumi inundationibus premitur: quia in ea terrenarum cogitationum volumina ex præsentis vitæ amore glomerantur. Lumen ergo quietis [b] internæ hoc fumo amittitur: quia curarum prurigine cordis oculus dum confunditur, tenebratur.

Iste fumus aliter electorum mentes turbat, aliter reproborum oculos excæcat.

64. Sed fumus iste aliter electorum animos turbat, aliter reproborum oculos excæcat. A bonorum quippe oculis spiritalium desideriorum flatu respergitur, ne prævalente misera cogitatione densetur. In [c] reproborum vero mentibus quo se licentius per tetras cogitationes colligit, eo ab eis funditus veritatis lumen tollit. Fumus iste reproborum cordibus quot illicita desideria ingerit, quasi per tot ante illos globos intumescit.

Ver. XXXIX. In carnali anima, alii fumi concupiscentiæ globi superius inanescunt, alii inferius surgunt.

65. Et certe fumi globos novimus: quia cum alii superius inanescunt, alii inferius surgunt: sic & in cogitatione carnali etsi alia pravitatis desideria transeunt, alia succedunt. Sæpe autem mens misera quid jam transierit, videt: sed ubi adhuc retineatur, non videt. Gaudet de quibusdam vitiis, quod eis subjecta jam non sit, & præcavere ac gemere negligit, quia eorum vice successerunt alia, quibus fortasse nequius succumbit: sicque fit, ut dum alia vitia transeunt, & semper alia succedunt, ab hoc serpente cor reproborum sine intermissione teneatur. Unde bene per Johel prophetam dicitur: *Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo. Expergiscimini ebrii, & flete.* Quid enim per erucam, quæ toto corpore in terra repit, nisi luxuria designatur? quæ cor quod tenet, ita polluit, ut in superioris munditiæ surgere amorem non possit. Quid per locustam quæ saltibus evolat, nisi inanis gloria exprimitur, quæ se vanis præsumtionibus exaltat? Quid per bruchum, cujus pene totum corpus in ventrem colligitur, nisi edendi ingluvies figuratur? Quid per rubiginem, quæ dum tangit, incendit, nisi ira innuitur? Residuum ergo erucæ locusta comedit, quia sæpe cum luxuriæ vitium a mente recesserit, inanis gloria succedit. Nam quia jam per amorem carnis non sternitur, quasi sanctam se ex castitate gloriatur. Et residuum locustæ bruchus comedit; quia sæpe cum inani gloriæ, quæ quasi ex sanctitate veniebat, resistitur, vel ventri vel quibuslibet ambitionis desideriis immoderatius indulgetur. Mens enim Dei nescia, tanto atrocius ad quemlibet ambitum ducitur, quanto nullo vel humanæ laudis amore refrenatur. Residuum bruchi rubigo consumit: quia sæpe dum ventris ingluvies per abstinentiam restringitur, [d] iræ impatientia acrius dominatur; quæ more rubiginis, quasi exurendo messem comedit, quia virtutum fructus impatientiæ [e] flamma tabefacit. Cum ergo vitia vitiis succedunt, agrum mentis alia pestis devorat, dum alia relinquit.

Johel. 1. Vers. 4. 5.

Vitia vitiis succedunt.

Ver. XL. Ebrii sunt qui mundi hujus amore turbati, mala quæ patiuntur non sentiunt.

66. Bene autem illic subditur: *Expergiscimini ebrii, & flete.* Ebrii quippe vocati sunt, qui mundi hujus amore confusi, mala non sentiunt quæ patiuntur. Quid est ergo dicere: *Expergiscimini ebrii, & flete;* nisi somnum vestræ insensibilitatis excutite, & in devastatione cordis tot sibi succedentibus vitiorum pestibus, vigilantibus lamentis obviare? Per tot igitur globos de Leviathan naribus fumus surgit, per quot nimirum pestes frugem cordis reprobi occulta aspiratione consumit. Cujus adhuc fumi vim sollicite Dominus exprimit, cum illico subjungit: *Sicut olla succensa atque fervens.* Olla enim succenditur, cum mens humana maligni hostis suasionibus instigatur. Olla autem fervet, cum jam etiam per consensum in desideriis pravæ persuasionis accenditur. Et tot undas quasi fervendo projicit, per quot se nequitias usque ad exteriora opera extendit. Hunc namque carnalis conscientiæ, id est ollæ fervorem, ex Leviathan fumo venientem Propheta conspexerat, cum dicebat: *Ollam succensam ego video, & faciem ejus a facie Aquilonis.* Ab Aquilonis namque facie humani cordis olla succenditur, dum instigatione adversarii spiritus illicitis desideriis inflammatur. Ille namque qui ait: [f] *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis;* mentem quam semel ceperit, malignis persuasionis suæ [g] flatibus, quasi suppositis ignibus accendit: quatenus non contenta præsentibus, indesinenter per desideria æstuet, ut alia contemnenda appetat, alia adepta contemnat: ut modo suis compendiis inhiet, modo alienis commodis etiam cum proprio detrimento contradicat: modo carnis illecebris satisfaciat, modo quasi in quodam culmine per cogitationis superbiam rapta, carnali cura postposita, totam se in [h] typho elationis attollat. Quia ergo cor per varia desideria abducitur, quod instigationibus Leviathan istius inflammatur, recte ejus fumus succensæ & ferventi ollæ similis esse perhibetur: quia per tot se fervores [i] afflata ejus tentationibus conscientia erigit, per quot intra se cogitationes intumescit. Quod verbis aliis adhuc veritas apertius exequitur, dum subjungitur:

Ibidem Jobel. 1. 5.

Jerem. 1. 13.

Isai. 14. 13.

Halitus ejus prunas ardere facit.

Vers. 12. CAPUT XXXVIII.

Vers. 12. Sec. XXVIII. Carnalis mens, tamquam pruna flatu diaboli inflammata.

67. Quid enim prunas, nisi succensas in terrenis concupiscentiis reproborum hominum mentes appellat? Ardent enim cum quodlibet temporale appetunt: quia nimirum urunt desideria, quæ quietum ac integrum esse animum non permittunt. Toties igitur Leviathan [k] halitus prunas accendit, quoties ejus occulta suggestio humanas mentes ad delectationes illicitas pertrahit. Alias namque superbiæ, alias invidiæ, alias luxuriæ, alias avaritiæ facibus inflammat. Superbiæ quippe [l] facem menti Evæ supposuit, cum hanc ad contemnenda verba Dominicæ jussionis instigavit. Invidiæ quoque flamma Cain animum succendit, cum de accepto fratris sacrificio doluit, & per hoc usque ad fratricidii facinus pervenit. Luxuriæ facibus cor Salomonis exussit, quem tanto mulieribus amore subdidit, ut usque ad idolorum venerationem deductus, dum carnis delectationem sequeretur, conditoris reverentiæ oblivisceretur. Avaritiæ quoque igne Achab animum concremavit, cum eum ad appetendam alienam vineam impatientibus desideriis

Genes. 3. 5.

Genes. 4. 8.

3. Reg. 11. 4.

3. Reg. 21.

a Gemet. & Corb. Germ. *Dominus.*
b Norm. Vindoc. Laud. Val-cl. & duo Germ. *æternæ.*
c Gemet. Pratel. Val-cl. & duo Germ. *pravorum.*
d Gemet. & Corb. Germ. *ira impatientia.*
e Gilot. Vatic. Gussanv. *tabescit*, repugnantibus mss. & vet. edit.
f Germ. Laud. & Val-cl. *ponam sedem meam ad aquilonem, ero similis Altissimo.*
g Turon. *facibus.*
h Turon. Gemet. Vindoc. Germ. *typo.* De hac voce vide notam *g* ad cap. 6. hujus libri num. 13. & lib. 25. n. 25.
i Gemet. & Corb. Germ. *afflatu.*
k Laud. *alitur.*
l In Gilot. & Vatic. *faciem*, manifesto errore.

impulit, & per hoc usque ad reatum homicidii pertraxit. Tanto igitur Leviathan iste halitu in prunis flat, quanto annisu suggestionis occultæ humanas mentes ad illicita inflammat. Unde & bene mox subditur:

Ibidem

CAPUT XXXIX. VET. XLI.

Per Antichristum ardentius sæviet.

Et flamma de ore ejus egreditur.

68. Flamma quippe oris ejus est ipsa instigatio occultæ locutionis. Pravæ enim suasionis verba ad uniuscujusque animum facit, sed flamma est quod de ejus ore egreditur: quia audet in desideriis animus, cum ejus suggestionibus instigatur. Hæc quotidie suggerit, hæc usque ad præsentis vitæ terminum suggerere non desistit: sed tunc se nequius dilatat, cum [a] per illum damnatum hominem veniens, in hujus mundi se gloria apertius ostentat. Tunc ab ejus naribus vastior fumus procedit; quia humana corda signorum ejus admirationibus territa amplior instigatio percutit. Tunc ejus halitus vehementius prunas ardere facit; quia reproborum mentes, quas jam calentes amore gloriæ temporalis invenerit, suggestionis suæ flatibus usque ad nequitiam exercendæ crudelitatis incendit. Tunc de ore ejus flamma egreditur; quia quidquid per se, quidquid per prædicatores suos loquitur, ignis est quo infructuosa ligna concremantur. Igne autem terrenæ concupiscentiæ eorum mens tangitur, qui nequaquam fieri pretiosa metalla concupiscunt. Qui ergo oris ejus non vult flamma affici, juxta doctoris veri sententiam non lignum, fenum, stipula, sed aurum, argentum, & pretiosus lapis curet inveniri: quia tanto ignis suasionis illius amplius incendit, quanto se ei ad consentiendum molliorem quisque præbuerit. Sed quia nulla ratione conceditur, ut mens in hac corruptibili carne posita, nequaquam suasionis illius ardore tangatur, restat ut malignis flatibus adusta, ad orationis opem se sine cessatione convertat. Flammam quippe suggestionum illius extinguit citius unda lacrymarum.

Non comburit nisi lignum, fenum, stipulam. 1. *Cor.* 3. 12.

Ejus flammam extinguunt lacrymæ.

a Sc. Antichristum vide supra lib. 32. num. 22. & infra lib. 34. num. 1. 29. & passim.

LIBER TRIGESIMUS-QUARTUS.

Exponitur Capitis 41. Versus 13. cum reliquis, de Diaboli præsertim superbia & sævissimis in Sanctos Antichristi persecutionibus.

CAP. I. Senescente mundo tribulationes cum temporibus crescunt.

1. QUia ex hoc mundo corpus gerimus, universitatis terminum [a] ex ea qua nos sumus parte pensemus. Citius quippe qualis sit mundi finis agnoscimus, si sollicite aspicimus hoc, quod de mundo gestamus. Ætas etenim nostra per juveniles annos robustius viget, in senili autem tempore crebrescentibus morbis excoquitur; & dum diutius distenditur ut subsistat, moriendi vice quotidie deficit per momenta vivendi. Ita etiam mundi tempus dum venientibus annis augetur, [b] crebrescentibus malis afficitur: & unde ætatis augmentum percipit, inde salutis dispendium sentit. Tribulationes namque illi cum temporibus crescunt, & eo detrimenta vitæ debilior tolerat, quo quasi ad vitam provectior durat. Totis enim contra illum hostis antiquus viribus solvitur, qui quamvis jam nunc interiit pro eo quod supernæ conditionis beatitudinem amisit, tunc tamen plenius extinguitur, quando & a tentandi licentia abstractus, æternis incendiis religatur. Unde & extrema mundi atrocius tentaturus aggreditur; quia tanto fit ferventior ad sævitiam, quanto se viciniorem sentit ad pœnam. Considerat quippe quod juxta sit ut licentiam nequissimæ libertatis amittat: & quantum brevitate temporis angustatur, tantum multiplicitate crudelitatis expanditur, sicut de illo voce angelica ad Johannem dicitur: *Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.* Tunc ergo in magnæ iræ fervorem se dilatat, ne qui in beatitudine stare non potuit, in damnationis suæ foveam cum paucis ruat. Tunc quidquid nequiter valuerit, [c] callidius exquirit: tunc cervicem superbiæ altius erigit, & per damnatum illum quem gestat hominem, omne quod temporaliter prævalet, nequiter ostendit. Unde & divina voce recte nunc dicitur:

Diabolus tanto acrius sævit, quanto pœnæ consummationi est vicinior.

Apoc. 12. 12.

Job. 41. *Vers.* 31.

CAP. II. REC. II.

Superbiæ Antichristi accedet explendæ nequitiæ potestas.

In collo ejus morabitur fortitudo.

2. Quid enim collo Leviathan istius, [d] nisi elationis extensio designatur? qua contra Deum se erigens, cum simulatione sanctitatis etiam tumore potestatis extollitur. Quia enim per collum superbia exprimitur, Isaias propheta testatur, qui Jerusalem filias redarguit, dicens: *Ambulaverunt extento collo.* In collo ergo Leviathan istius fortitudo demorari dicitur; quia elationi illius etiam subjuncta potentia suffragatur. Nam quidquid tunc superbe extollitur, quidquid callide machinatur, etiam cum virtute potentiæ secularis exequitur. Quod Daniel propheta intuens, ait: *Dolus in manu ejus dirigetur.* Dolus quippe in manu ejus, est fraus in virtute: quia omne quod nequiter vult, hoc ad tempus exequi etiam fortiter potest. [e] Dolus vero ejus dirigi dicitur; quia fraudis ejus malitia nulla difficultate præpeditur. Hoc enim Leviathan iste vel vasa ejus habere crebro proprium solent, quod ad iniquitatis suæ cumulum ea quæ nequiter appetunt, explere nequius possunt.

Isai. 3. 16.

Dan. 8. 25.

Divini muneris est erga electos, quod cogitatum malum perpetrare nequeant.

3. Nam cum fortasse infirmantur electi, atque in desideriis illicitis ruunt, in hoc plerumque divini muneris manu retinentur, quod voluntatis miseræ nullos effectus inveniunt. Cumque eorum votis valida contrarietas nascitur, plerumque ex ipsa impossibilitate corriguntur, & miro internæ dispositionis ordine, per conversionem mutatio malæ voluntatis sequitur, dum per infirmitatem perfectio denegatur. Hinc est enim quod sub specie uniuscujusque animæ, de infirmante Judæa, atque in pravis itineribus gradiente, per Prophetam Dominus dicit: *Ecce ego sepiam viam tuam* spi-

Osee 2. 6.

a Duo Germ. Laud. Gemet. & plur. *ex ea quæ nos.*
b Val-cl. *crescentibus malis.*
c Idem codex cum Germ. *callidus.*
d Ita Laud. Vindoc. duo Germ. Gemet. aliique Norm. In editis veteribus & recentioribus, *ostensio.*
e In Laud. post hæc verba: *dolus vero*, ad marg. legitur: *in manu ejus.* Alii mss. *dolus ergo ejus.*

spinis, & sepiam eam maceria, & semitas suas A *non inveniet, & sequetur amatores suos, & non* a *apprehendet eos, & quæret eos, &* [a] *non inveniens dicet: Vadam & revertar ad virum meum priorem; quia mihi bene erat tunc magis quam nunc.* b Spinis enim electorum viæ sepiuntur, dum [b] dolorem punctionis inveniunt in hoc quod tempo- c raliter concupiscunt. Quasi interposita maceria [c] viis eorum obviat, quorum nimirum desideria, d [d] perfectionis difficultas impugnat. Horum profecto animæ amatores suos quærunt, & non inveniunt, dum sequendo malignos spiritus, nequaquam eas quas appetunt hujus seculi voluptates apprehendunt. Bene autem subditur, quod *Matth. 12. 44.* ex ipsa difficultate mox dicat: *Vadam & rever-* B *tar ad virum meum priorem; quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.* Prior quippe vir Dominus est, qui castam sibi animam sancti Spiritus interposito amore conjunxit. Quem tunc mens uniuscujusque desiderat, cum multiplices amaritudines velut quasdam spinas invenit in iis delectationibus, quas temporaliter concupiscit. Nam dum adversitatibus mundi quem diligit, morderi anima cœperit, tunc plenius intelligit, quanto illi cum priore viro melius fuit.

Quos voluntas prava pervertit, sæpe corrigit adversitas.

4. Eos ergo quos voluntas prava pervertit, plerumque adversitas corrigit. Unde & nimis timendum est, ne sequantur prospera, cum desiderantur injusta: quia difficilius malum corrigi- C tur, quod perfectionis etiam prosperitate fulcitur. Leviathan itaque iste qui cum membris suis, æternis est cruciatibus deputatus, & dolus in manu ejus dirigitur, & in collo ejus fortitudo demoratur: quia hoc quod temporaliter perversa contra bonos voluntate desiderat, perversiore facultate consummat; ut tanto ei de adversitate in præsenti nil obstet, quanto ei in posterum de prosperitate nihil remanet. Et quia omnis qui perversis moribus amicitiis ejus innotescit, prius veras mentis divitias amittit, apte subjungitur.

Ibid. *Et faciem ejus præcedet egestas.*

CAPUT III. VET. 12. REC. 121.

Electorum paupertas, est cælestes divitias amisisse.

5. Per faciem quippe solet notitia designari. Unde scriptum est: *Et facies mea præcedet te*, id D est notitia ducatum præbebit. Sciendum vero est quod egestas in sacro eloquio aliter electorum ponitur, atque aliter reproborum. Egestas namque electorum est, cum veræ divitiæ cælestis patriæ ad *Exod. 33. 14.* eorum animum redeunt, & in hoc ærumnoso præsentis vitæ exilio positi, pauperes se esse memine- e runt [e] Illas quippe divitias sine cessatione suspirant, *Ephes. 1. 18.* de quibus Paulus dicit: *Ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, & quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis.* Et quia adhuc eas nequaquam conspiciunt, studiose interim in ærumna istius paupertatis gemunt. Hanc procul dubio paupertatem Jere- *Thren. 3. 1.* mias inspexerat, cum dicebat: *Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus.* Virga enim indignationis Dei, est percussio districtionis. E *Genes. 3. 24.* Quam indignationem tunc homo pertulit, cum ex paradiso pulsus, veras interni gaudii divitias amisit. Sed quia electi quique incessanter conspiciunt quod in præsentis vitæ penuriam ab illa potestatis *Thren. 3. 1.* ingenitæ facultate ceciderunt, bene dicitur: *Ego vir videns paupertatem meam.* Quisquis enim hæc adhuc visibilia appetit, peregrinationis suæ malum non intelligit: & hoc ipsum quod patitur, videre nescit. Hanc paupertatem David propheta intuens, ait: *Infirmata est in paupertate virtus mea.* *Psal. 30. 11.* In paupertate etenim virtus infirmari dicitur; quia lapsus in hac peregrinatione animus, & corruptionis suæ molestiis reverberatus, hoc quod perdidit, contemplari præpeditur.

Hanc paupertatem reprobi nesciunt. Virtutum divitiis vacuantur.

6. Sed hanc paupertatem reprobi considerare nesciunt; quia dum sequuntur ea quæ conspiciunt, cogitare invisibilia negligunt quæ perdiderunt. Unde & egestas eorum proprie dicitur; quia dum replentur vitiis, virtutum divitiis vacuantur. Quibus sæpe evenit ut per elationis dementiam sublevati, dum nequaquam ruinæ suæ damna considerant, esse se etiam a bonis actionibus inopes non cognoscant. Unde voce angelica prædicatori Laodiceæ dicitur: *Dicis quod dives sum, & locupletatus, & nullius egeo; & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* *Apoc. 3. 17.* Quasi divitem se asserit, qui per arrogantiam sanctitatis extollitur, sed pauper, cæcusque & nudus arguitur. Pauper utique, quia virtutum divitias non habet: cæcus, quia nec paupertatem quam patitur, videt: nudus, quia primam stolam perdidit: sed pejus, quia nec se perdidisse cognoscit. Quia ergo, ut diximus, egestas reproborum, est defraudatio meritorum, recte de Leviathan dicitur: *Faciem ejus præcedet egestas.* Nemo quippe [f] cognitioni ejus jungitur, f nisi prius virtutum divitiis denudetur. Prius enim bonas cogitationes subtrahit, & tunc eis apertiorem notitiam iniquitatis infundit. Egestas ergo faciem illius præcedere dicitur; quia prius facultas virium [g] perditur, ut quasi per familiarita- g tem postmodum ejus notitia cognoscatur. Vel *Nec intelligunt.* certe quia multis ita fraudulenter subrepit, ut ab eis deprehendi nequaquam possit, & sic eorum virtutes evacuat, quatenus astutiæ suæ malitiam non ostendat, faciem ejus egestas præire perhibetur, ac si aperte diceretur: quia cum insidians tentat, priusquam videatur expoliat. Hinc est enim quod de Ephraim per Prophetam dicitur: *Comederunt alieni robur ejus, & ipse ignoravit.* *Osee 7. 9.* Alieni quippe intelligi apostatæ Angeli solent; qui robur comedunt, dum virtutem mentis pervertendo consumunt. Quod Ephraim & pertulit, & nescivit: quia in tentatione malignorum spirituum & robur animæ perdidit, & hoc ipsum quia perdiderit, non intellexit. Leviathan ergo faciem egestas antecedit; quia negligentium mentes ante tentando spoliat, quam ejus insidias is qui tentatur, agnoscat. Per hoc ergo quod dictum est: *In collo ejus morabitur fortitudo*; virtus violentiæ ostenditur. Per hoc vero quod subditur: *Et faciem ejus præcedet egestas*; fraudis subtilitas designatur.

Ante adventum Antichristi virtutum signa Ecclesiæ subtrahentur.

7. Quamvis de eo quod ejus faciem egestatem præire cognoscimus, suppetit aliud quod tamen tristius exponamus. Terribili quippe ordine dispositionis occultæ, priusquam Leviathan iste in illo damnato homine quem assumit, appareat, a sancta Ecclesia virtutum signa subtrahuntur. Nam prophetia absconditur, curationum gratia aufertur, prolixioris abstinentiæ virtus imminuitur, doctrinæ verba conticescunt, miraculorum prodigia tolluntur. Quæ quidem nequaquam superna dispensatio sun-

a Laud. duo Germ. Vindoc. Gemet. aliique Norm. & non inveniet, & dicet.

b Al. *dolorum punctiones.*

c Sic legendum persuadent mss. tum Anglic. tum nostri, veteres edit. & præsertim ratio. Unde non parum miramur irrepsisse *vis*, pro *viis*, in Gilot. Vatic. Gussanvil. edit. & tam crassum mendum tot in aliis excusis fuisse propagatum.

d Id est, *difficultas perficiendi, & opere complendi desideria.*

e Longip. *ad illas quippe.* In Corb. German. post *meminerunt*, legitur, *de quibus*; cetera omittuntur.

f Ebroic. *cogitationi.*

g Laud. *præpeditur.*

funditus subtrahit, sed non hæc sicut prioribus temporibus aperte ac multipliciter ostendit. Quod tamen mira dispensatione agitur, ut una ex re divina simul pietas, & justitia compleatur. Dum enim subtractis signorum virtutibus sancta Ecclesia velut abjectior apparet: & bonorum præmium crescit, qui illam pro spe cælestium, & non propter præsentia signa venerantur: & malorum mens contra illam citius ostenditur, qui sequi quæ promittit invisibilia negligunt, dum signia visibilibus non tenentur. Dum igitur humilitas fidelium, multitudine & manifestatione signorum quasi destituitur, terribili occultæ dispositionis examine inde bonis misericordia [a] largior, unde malis justa ira cumulatur. Quia ergo Leviathan iste priusquam manifestus & conspicuus veniat, ex magna parte in sancta Ecclesia signa virtutum cessant, recte nunc dicitur: *Faciem ejus præcedet egestas*. Ante enim a fidelibus miraculorum divitiæ subtrahuntur, & tunc contra eos antiquus ille hostis per aperta prodigia ostenditur: ut quo ipse per signa extollitur, eo a fidelibus sine signis robustius laudabiliusque vincatur. Quamvis etiam fidelibus in ejus certamine signa non deerunt, sed tanta erunt illius, ut nostrorum aut pauca, aut nulla videantur. Quorum nimirum virtus omnibus signis fit potior, cum omne quod ab illo terribiliter [b] fieri conspicit, per internæ constantiæ calcem premit. Sed malignus hostis tanto contra eos acriori immanitate se exhibet, quanto se despici etiam clarescentibus miraculis dolet. Totum ergo se in eorum interitum colligit, cunctosque reprobos in necem fidelium unanimi crudelitate conjungit, ut sævitiam suam tanto robustius [c] exerat, quanto & eis quæ perverse agere appetit, nulla sibi sui corporis membra discordant. Unde & recte dicitur:

Aut pauca supererunt.

Vers. 14. *Membra carnium ejus cohærentia sibi*.

CAP. IV. REG. IV. Reproborum cum satana & inter se noxia concordia.

8. Carnes vero Leviathan istius, sunt omnes reprobi, qui ad intellectum spiritalia patriæ per desiderium non assurgunt. Membra vero sunt carnium hi, qui eisdem perverse agentibus, & sese ad iniquitatem præcedentibus junguntur, sicut econtra per Paulum [d] Dominico corpori dicitur: *Vos estis corpus Christi, & membra de membro*. Aliud quippe est membrum corporis, aliud membrum membri. Membrum quippe corporis, pars ad totum: membrum vero membri est particula ad partem. Membrum namque membri est digitus ad manum, manus ad brachium: membrum vero est corporis, totum hoc simul ad corpus universum. Sicut ergo in spiritali Dominico corpore membra de membro dicimus eos, qui in ejus Ecclesia ab aliis reguntur: ita in illa Leviathan istius reproba congregatione membra sunt [e] carnium, qui iniquo opere quibusdam se nequioribus junguntur. Sed quia hostis malignus sibi in perverso opere a primis usque ad extremos concordat, divinus sermo in eo membra carnium sibimet cohærentia memorat. Sic namque perversa unanimiter sentiunt, ut nulla contra se vicissim disputatione dividantur. Nulla eos diversitatis altercatio tunc scindit, & idcirco contra bonos vehementer prævalent, quia in malo se concorditer tenent. Sicut enim [*] jam superius diximus, ut perniciosum est si unitas desit bonis, ita perniciosa est si non desit malis. Reproborum quippe unitas, bonorum [f] viam tanto durius præpedit, quanto ei se per collectionem [g] durior opponit.

1. Cor. 12. 27.

* l. 33. n. 35. Vet. 111.

9. Hanc unitatem reproborum perniciosam sibi Paulus conspexerat, cum in medio Sadducæorum Pharisæorumque deprehensus dicebat: *De spe & resurrectione mortuorum ego judicor*. Qua nimirum voce percussa, protinus contra se vicissim audientium turba dissiluit. Cumque in duas partes tumultuantium multitudo dividitur, Paulo via ereptionis aperitur: quia quem turba persequentium unita constrinxerat, divisa laxabat. Eripiuntur ergo justi, dum dividuntur injusti; & electorum vota ad perfectum perveniunt, dum reproborum agmina per discordiam confundantur. Quod bene etiam maris Rubri scissione designatur. Dum enim in duas partes unda dividitur, ab electo populo ad terram repromissionis tenditur: quia dum malorum unitas scinditur, bonæ mentis ad hoc quod appetunt, perducuntur. Si malorum unitas noxia non fuisset, nequaquam divina providentia superbientium linguas in tanta diversitate dissipasset. Si malorum unitas noxia non fuisset, de sanctæ Ecclesiæ hostibus Propheta non diceret: *Præcipita Domine, & divide linguas eorum*. Quia ergo Leviathan iste tunc contra electos Dei in suis viribus effrenatur; ad augmentum suæ malitiæ, unitatem quoque in reprobis habere permittitur, ut tanto contra nos robustius vires suas exerat, quanto non solum nos ictu fortitudinis, sed etiam mole adunationis impugnat. Sed quis contra ista sufficiat? Quæ mens ad tantæ elationis & compagis pondera, non ab ipsa cogitationum radice contremiscat? Unde quia trepidare nos per infirmitatem conspicit, protinus divina clementia quid per semetipsam faciat, adjungit. Nam sequitur:

Quam dissolvere liceat, exemplo Pauli. Act. 23. 6.

Exod. 14. Vers. 21. &c.

Genes. 11. 8.

Ps. 54. 10.

Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur. Ibidem

CAP. V. REG. V. Fulmine conterentur in judicio, justis illæsis & gaudentibus.

10. Quid appellatione fulminum, nisi tremendæ illæ extremi judicii sententiæ designantur? Quæ ideirco fulmina vocantur: quia nimirum eos quos feriunt, in perpetuum incendunt. Fulmina namque super eum Paulus venire conspexerat, cum dicebat: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui*. Hæc antem quæ in eum mittuntur fulmina, ad locum alium non feruntur: quia justis gaudentibus, solos tunc reprobos feriunt. Nam post trituram vitæ præsentis, in qua nunc triticum sub paleis gemit, ita illo extremi judicii ventilabro inter triticum paleasque discernitur, ut nec in tritici horreum paleæ transeant, nec in palearum ignem horrei grana delabantur. Illa ergo fulmina locum alium nequaquam tangunt; quia videlicet igne suo non grana, sed paleas incendunt. Sed quia Leviathan istum pœna non corrigit, insinuat dum subjungit:

2. Thess. 2. 8.

Cor ejus indurabitur quasi lapis. Vers. 15.

CAP. VI. REG. VI. Satanæ impœnitentia.

11. Cor enim antiqui hostis ut lapis indurabitur, quia nulla umquam conversionis pœnitentia mollietur. Qui quia solia ictibus æternæ ultionis aptabitur, recte protinus subinfertur:

Et stringetur quasi malleatoris incus. Ibidem.

In-

a Ita duo Germ. Vindoc. Longip. Ebroic. aliique Norm. ubi editi habent, *misericordia largitur*. In Paris. tamen 1494. legitur *largior*, quod mutatum est in Paris. 1518. aliis consentientibus.
b Hic sequimur duos Germ. Laud. Turon. Gemet. &c. nec non veteres edit. At in recentioribus legitur, *fieri conspicitur* . . . . . *calcem premunt*.
c Iidem editi, *exerceat*, invitis mss. duob. Germ. Turon. Vindoc. Laud. Val-cl. Norm. & aliis.
d Sic Turon Pratel. Gemet. &c. nec non antiquiores vulgati. Recentioribus editoribus cum Germ. magis placuit, *de Dominico corpore*.
e Laudun. *carnalium*.
f Recent. vulgati, *vitam*; quibus suffragantur Germ. Pratel. & alii Norman.
g Corb. Germ. Ebroic. & pl. Norman. *durius*.

Incudi similis optime dicitur.

Incudem quippe malleator solis aptam percussionibus figit. Ad hoc namque incus statuitur, ut crebris ictibus feriatur. Leviathan ergo ut malleatoris incus stringitur; quia inferni vinculis coarctabitur, ut æterni supplicii continua percussione tundatur. Qui modo quoque percutitur, dum justi quique illo in insidiis vigilante, sed doloribus tabescente salvantur. In incude autem alia vasa formantur, [a] ipsa vero tot percussionibus in vas aliud non transfertur. Recte ergo Leviathan iste incudi comparatus est: quia nos illo persequente componimur, ipse autem & semper percutitur, & in vas utile numquam mutatur. Æternæ illum percussioni relinquimus, & nos superni artificis manu in ejus tentatione percussi, per illum quasi vascula formata transimus. In ipso enim tundimur, sed ut ad usum domus supernæ veniamus. Ipse vero quasi incus stringitur: quia etsi nunc tentando mundum circuit; in inferno tamen positus, [b] jam sub icto sententiæ non vagatur. Sequitur:

Vers. 16. *Cum sublatus fuerit, timebunt Angeli, & territi purgabuntur.*

CAPUT VII.

Rec. VII. Reprobis Angelis cadentibus, territi sunt boni, & timore solidati.

12. Scriptura sacra ita nonnumquam tempus præteritum futurumque permiscet, ut aliquando futuro pro præterito, aliquando vero utatur præterito pro futuro. Futuro namque pro præterito utitur cum Johanni mulier paritura masculum, qui regat gentes in virga ferrea, demonstratur. (*Apoc. 2. 5*) Quod quia incarnato Domino veniente jam tunc factum fuerat, res gesta nuntiabatur. Rursum præterito utitur pro futuro, sicut per Psalmistam Dominus loquitur, dicens: (*Psal. 21. 18.*) *Foderunt manus meas & pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea.* Quibus videlicet verbis species Dominicæ Passionis quasi jam transacta describitur, sed tamen adhuc longe post futura nuntiatur. Hoc ergo loco quo dicitur: *Cum sublatus fuerit, timebunt Angeli;* nil obstat intelligi quia sub futuri temporis modo præterita describuntur. Nec rectæ intelligentiæ sensum relinquimus, si credamus Leviathan isto ab arce beatitudinis cadente, in ruina ejus etiam electos Angelos expavisse, ut cum istum ex illorum numero superbiæ lapsus ejiceret, illos ad robustius standum timor ipse solidaret. Unde & sequitur: *Et territi purgabuntur.*

Vers. 16. *Qua ratione tunc purgati.*

13. Purgati vero sunt; quia nimirum isto cum reprobis legionibus exeunte, soli in cælestibus sedibus qui beate in æternum viverent, remanserunt. Hujus itaque lapsus eos terruit & purgavit: terruit, ne conditorem suum [c] superbe despicerent: purgavit vero, quia exeuntibus reprobis, actum est ut electi soli remanerent. Et quia cunctorum opifex Deus scit ad bonorum custodiam etiam bene uti mala actione reproborum, lapsum cadentium vertit in profectum manentium: & unde punita est culpa superbientium, inde humilibus Angelis & inventa & solidata sunt augmenta meritorum. (*Aliis cadentibus, ceteris datum ut cadere non possent.*) Istis namque cadentibus, illis in munere datum est, ut cadere omnino non possent. Sancti enim Angeli, dum in istis naturæ suæ damna conspiciunt, in seipsis jam cautius robustiusque consistunt. Unde fit, auctore omnium rerum Domino cuncta mirabiliter ordinante, [d] ut illi electorum spirituum patriæ etiam ruinæ suæ damna proficiant, dum inde firmius constructa sit, unde fuerat ex parte destructa.

Sancti prædicatores, Angeli dicuntur.

14. Sed quia sæpe Scriptura sacra prædicatores Ecclesiæ pro eo quod gloriam patriæ cælestis annuntiant, Angelorum solet nomine designare, possumus hoc loco Angelos, sanctos prædicatores accipere. Hinc est enim quod Johannes in Apocalypsi septem Ecclesiis scribens, Angelis Ecclesiarum loquitur, id est prædicatoribus populorum. (*Apoc. 1. 4. Isai. 33. 7. Malac. 2. 7.*) Hinc Propheta ait: *Et Angeli pacis amare flebunt.* Hinc rursum Malachias Propheta ait: *Labia sacerdotis* [e] *custodiunt scientiam, & legem inquirunt ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est.* Hinc Paulus ait: (*1. Tim. 3. 16.*) *Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in hoc mundo, assumtum est in gloria.* Qui igitur dispensationis mysterium postquam apparuisse Angelis dixit, prædicatum esse gentibus subdidit, profecto Angelorum nomine, prædicatores sanctos, id est veritatis nuntios designavit.

Hi ex Angelorum casu & pœna terrentur, & purgantur.

15. Si ergo hoc quod dicitur: *Cum sublatus fuerit, timebunt Angeli, & territi purgabuntur,* ad futurum tempus refertur, adveniente districto judice, extrema hic istius Leviathan damnatio designatur; quia de hoc mundo per iram [f] judicii tollitur, qui nunc mira mansuetudinis longanimitate toleratur. Tanto autem [g] hinc pondere terroris excutitur, ut sanctorum etiam prædicatorum fortitudo turbetur: *Cum enim sublatus fuerit, timebunt Angeli:* quia cum judicii turbine rapitur, hi qui in corporibus reperiri potuerint, immenso terrore concussi, etiam supernæ patriæ nuntii contremiscunt. Quamvis enim fortes jam atque perfecti sunt, adhuc tamen, quia in carne sunt positi, non possunt in tanti terroris turbine nulla formidine concuti. Sed cum Leviathan iste rapitur, cumque omnia in ejus interitu elementa quatiuntur; prædicatores sanctos, quos, ut dixi, adhuc in suis corporibus illud tempus judicii invenerit, spes de regni propinquitate lætificat, & carnis infirmitas de iræ ostensione perturbat. Erit ergo in eis aliquo modo tremor lætus, & timor securus: quia & cælesti regno se remunerari certi sunt, & per tanti turbinis metum, pro carnis infirmitate contremiscunt.

Justis trementibus, quanta reproborum futura concussio.

16. Consideremus ergo quomodo tunc iniquorum conscientia concutitur, quando etiam justorum vita turbatur. Hi qui oderunt adventum judicis, quid facient, si terrorem tanti judicii etiam qui diligunt, expavescunt? Et quia in sanctis prædicatoribus hoc pavore excoquitur, si qua eis inesse potuit levium rubigo vitiorum, postquam dixit: *Cum sublatus fuerit, timebunt Angeli,* apta mox subdidit: *Et territi purgabuntur.* Sed quia hæc de Leviathan istius fine cognovimus, interim priusquam pereat, quid agat audiamus. Sequitur:

Vers. 27. *Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax.*

CAPUT VIII.

Rec. VIII. Antichristus Diaboli gladius recte appellatur.

17. In Scriptura sacra aliquando per gladium sancta prædicatio, aliquando æterna damnatio, aliquando tribulatio temporalis, aliquando antiqui hostis ira vel persuasio designatur. Gladius enim pro

a Scilicet, *incus*; legitur tamen *ipsa*, in omnibus editis, sed vitiose.
b Vindoc. Pratel. ac pl. Norm. *jam subjectus*. Carb. Germ. *qui si nunc . . . . jam subjectu non augetur.*
c Val-cl. *superbi*.
d Longip. *ut illi electorum spirituum pars, etiam ruinæ suæ domus proficiat*. Laudun. *ruinæ suæ domus prospiciant*.
e Laud. Germ. & al. *custodient . . . . requirent*.
f Vindoc. Ebroic. aliique Norm. *judicis*.
g Laud. Val-cl. Gemet. *hic*.

pro sancta prædicatione ponitur, sicut Paulus ait: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.* (Ephes. 7. 17.) Gladii nomine æterna damnatio designatur, sicut de prædicante hæretico scriptum est: *Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt:* (Job. 27. 14.) quia quantalibet hic numerositate germinent, æterna damnatione consumuntur. Gladius tribulatio temporalis accipitur, sicut Mariæ de secuturis tribulationibus dicitur: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* (Luc. 2. 35.) Rursum per gladium, ira vel persuasio maligni hostis exprimitur; sicut Psalmista ait: *Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno.* (Psal. 143. 10.) Benignus quippe sanctæ prædicationis est gladius quo percutimur, ut a culpa moriamur. Malignus vero est diabolicæ persuasionis gladius, quo male quisque percutitur, [a] ut a vita rectitudinis extinguatur. Antiqui ergo hostis est gladius, ille tunc damnatus homo, in usum ministerii ejus assumtus. Ipsum quippe per malitiam fraudis exacuit, & infirmorum corda transfigit. [b] Hunc ergo Leviathan istius gladius apprehendit, cum eum suus damnatus homo susceperit. Si autem gladii nomine ejus ira signatur, recte non apprehendere gladium, sed a gladio apprehendi describitur. In tantam quippe tunc insaniam vertitur, ut dominari omnibus appetens, nequaquam suæ iræ dominetur. Nos namque cum iram in usu justitiæ assumimus, gladium tenemus; quia eam sub æquitate judicii possidendo moderamur. Ille autem quia per abrupta furoris rapitur, non apprehendere gladium, sed a gladio apprehendi perhibetur. Non enim iram possidens tenet, sed ab ira sæviens tenetur.

(Vers. v. Hunc gladio cedere hastam & thoracem quo sensu dictum.)

18. Cunctis autem liquet quod hasta adversarium percutimus, thorace vero ab adversario munimur. Per hastam vulnera inferimus, per thoracem tegimur ne vulneremur. Quid igitur per hastam, nisi prædicationis jaculum; quid per thoracem, nisi fortitudo patientiæ designatur? Leviathan ergo iste, quia per assumtum reprobum hominem in ira omnimodæ crudelitatis effrenatur, apprehendi a gladio dicitur. Nam per ostensionem immensæ tunc fortitudinis exhibet, quidquid nequiter potest. Et neque hasta neque thorax subsistere poterit: quia in Antichristum veniens, tantæ virtutis apparebit, ut si supernum adjutorium desit, & prædicantium acumen obtundat, & longanimitatem patientium destruat. Nisi enim justorum vitam superna gratia solidet, non subsistit hasta, quia prædicatorum virtus frangitur: non subsistit thorax, quia constantium patientia dirupta penetratur. Unde & subditur:

Reputabis enim ut paleas ferrum, & quasi lignum putridum æs. (Vers. 18.)

CAP IX. (Sæviente Antichristo prædicatorum virtus & fortiorum constantia periclitabuntur.)

19. Quod superius hastam dixit, hoc inferius ferri appellatione replicavit; & quod thoracem protulit, hoc rursum æris commemoratione signavit. Ferrum namque acuitur, ut adversarius vulneretur: æs autem rubigine pene nulla consumitur. Ferro ergo prædicationis jacula, ære autem longanimitatis constantia designatur. Unde & sub Aser specie de sancta Ecclesia per Moysen dicitur: *Ferrum & æs calceamentum ejus.* (Deut. 33. 25.) Calceamentum quippe in Scriptura sacra munimen prædicationis accipitur, sicut scriptum est: *Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis.* (Ephes. 6. 15.) Quia ergo per ferrum virtus, per æs autem perseverantia exprimitur; ferrum & æs calceamentum ejus dicitur, cum prædicatio ejus acumine simul & constantia munitur. Per ferrum enim mala adversantia penetrat, per æs autem bona quæ proposuit, longanimiter servat. Cujus profecto perseverantiam illic apertius insinuat, dicens: *Sicut dies juventutis ejus, ita erit & senectus illius.* (Deut. 33. 25. Rec. 9.) Sed Leviathan iste quando illum gladium, quem sacra eloquia Antichristum vocant, in exercitationem suæ iniquitatis assumserit, & ferrum velut paleas, & æs velut lignum putridum reputabit; quia nisi divina gratia protegat, & prædicantium vires velut paleas nequitiæ suæ igne consumet, & patientium constantiam quasi lignum putridum in pulverem rediget. Et acumen igitur ferri, & æris fortitudo deficit, dum per violentiam virtutis illius & prædicationis sensus obtunditur, & patientiæ longanimitas dissipatur.

(Et nisi Deus opem ferat, deficient.)

20. Nisi ergo electos suos opitulatio divina roboret, ubi tunc infirmi erunt, si fortes sicut paleæ reputantur? Quid tunc Leviathan iste de paleis faciet, si ferrum quasi paleas æstimabit? Quid de putridis lignis acturus est, si quasi lignum putridum, æris fortitudinem solvet? Sed o quam multi qui suis viribus ferrum se vel æs æstimant, in illo tunc tribulationis igne se paleas esse deprehendunt: & quam multi qui per infirmitatem propriam se esse paleas metuunt, per divinum adjutorium fulti, in ferri atque æris soliditate roborantur, ut contra adversarium suum tanto magis in Deo fortes sint, quanto de se amplius infirmos se esse meminerunt. Sed quanto altius Behemoth iste contra electos Dei per miracula erigitur, tanto contra eum sancti quique vehementius ad prædicationis se verba constringunt. Qui tamen ita reproborum mentes possidet, ut eas nullo [c] confossus veritatis jaculatione relinquat. Unde & subditur:

Non fugabit eum vir sagittarius. (Ibid. 19.)

CAP. X. REC. X. (A reproborum cordibus non fugat satanam sancta prædicatio.)

21. [d] Quid enim sagittas, nisi verba prædicatorum accipimus? Quæ dum voce bene viventium distringuntur, audientium corda transfigunt. His sagittis sancta Ecclesia percussa fuerat, quæ dicebat: *Vulnerata caritate ego sum.* (Cant. 2. 5.) De his sagittis Psalmistæ voce narratur: *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum:* (Ps. 63. 8.) quia scilicet verba humilium penetraverunt animos superborum. De his sagittis venienti propugnatori dicitur: *Sagittæ tuæ acutæ potentissime, populi sub te cadent in corde.* (Ps. 44. 6.) Vir itaque est sagittarius, qui per sanctæ intentionis arcum, audientium cordibus verba rectæ exhortationis infigit. Quia ergo Leviathan iste verba prædicantium despicit, & cum reproborum mentes male suadendo momorderit, durus inter jacula omnimodo eas non relinquit, recte dicitur: *Non fugabit eum vir sagittarius.* Ac si aperte dicatur: A reproborum cordibus eum sancti prædicatoris sagitta non excutit: quia quisquis ab illo apprehenditur, verba jam prædicantium audire contemnit. Unde bene peccatis præcedentibus irascens, de his quos in manu antiqui hostis deserit, Dominus per Prophetam dicit: *Immittam vobis serpentes regulos,* (Jer. 8. 17.) qui-

a Vatic. & Gussanv. *ut a via.* Melius in omnibus mss. nostris, & in vetustis edit. *ut a vita . . . . extinguatur.* Quid enim est a via extingui?

b Ita lego ex mss. Anglic. Norm. Vindoc. duob. Germ. Laud. &c. & ex vet. edit. Alii habent, *Hunc ergo Leviat. gladium apprehendit.* Corrupte, & contra sensum textus expositi ubi non apprehenditur gladius, sed apprehendit.

c Laud. *confossus.* Gemet. *confusus.*

d In editis, *quid enim per sagittas.* Expunximus *per*, quod abest a mss. & in stylo Greg. redundat.

quibus non est incantatio. Ac si diceret: Justo judicio talibus vos immundis spiritibua tradam, qui a vobis excuti exhortatione prædicantium, quasi incantantium sermone non valeant. Quia vero Leviathan iste a cordibus reproborum sanctæ prædicationis spiculis non movetur, ipse etiam sanctorum virorum [a] contemtus adjicitur, cum illico subinfertur:

Ibidem CAP. XLI. VER. VI.

In stipulam versi sunt ei lapides fundæ.

Contra eum & Antichristum, sanctorum robur videtur stipula.

22. Quid per fundam, nisi sancta Ecclesia figuratur? Funda namque dum in gyrum mittitur, [b] sic de illa lapides exeunt, quibus adversariorum pectora feriantnr: ita sancta Ecclesia dum volubilitate temporum per tribulationum circuitum ducitur, fortes ex illa viri prodeunt quibus quasi lapideis ictibus iniquorum corda tundantur. Unde ad Prophetam de bonis doctoribus Dominus dicit: *Devorabunt, & subjicient lapidibus fundæ*. Sancti qnippe doctores, qui ad virtutem & alios instruunt, hostes devorant, dum eos intra corpus suum per vim [c] conversionis immutanr. Quos lapidibus fundæ subjiciunt, qnia dum fortes quosque in sancta Ecclesia viros instituunt, per eos adversariorum superbientium pectora dura confringunt. Unde & Golias immanissimus saxo fundæ moritur; quia singulari sanctæ Ecclesiæ lapide diabolica celsitudo superatnr. Leviathan itaque iste, quia damnato illo homine assumto, quoslibet fortes Ecclesiæ velut infirmos despicit, eorumque vires temporaliter premit, recte nunc dicitur: *In stipulam versi sunt ei lapides fundæ*. Ac si aperte diceretur: Sanctorum robur quasi in stipulæ mollitiem redigir, quorum lingua prios pectus illius duris ictibus tutudir. Omnem quippe tunc fortitudinem suæ iniquitatis exercens, quanto se ab eis vinci spiritaliter doler, tanto atrocius contra eos corporaliter prævalet. Et quia nil se contra eorum spiritum prævalere considerat, in eorum carne crudelitatis suæ omnia argumenta consummat. Sed quid mitum si humanas vires despicit, qui ipsa etiam superni in se judicis æterna tormenta contemnit? Unde & subditur:

Zach. 9. 15. — 1. Reg. 17. 49.

Nihil tamen contra eorum animam potest. VER. VII.

Quasi stipulam æstimabit malleum.

Vers. 20. CAPUT XII. Dei vindictam superbus contemnit.

23. Ac si diceret: Etiam pondus ejus animadversionis despicit, quæ se per supplicium desuper venieos ferit. In Scriptura enim sacra mallei nomine aliquando diabolus designatur, per quem nunc delinquentium culpæ feriuntur: aliquando vero percussio cælestis accipitur, qua vel electi snpernos ictus sentiunt, nt a pravis itineribus corrigantur, vel justa ira reprobos percutit, ut jam supplicia æterna præveniens, quid etiam in posterum mereantur, ostendat. Nam qnia appellatione mallei antiquus hostis exprimitur, Prophera testatur, eum super eum vim extremi judicii contemplatur, dicens: *Quomodo confractus est & contritus malleus universæ terræ?* Ac si diceret: Eum per quem vascula sua Dominus in ministerii usnm formanda percutit, quis perpendat quo turbine, veniente extremo judicio, in æterna damnatione confringit? Rursum per malleum percussio cælestis exprimitur, quod Salomone templnm ædificante signatur, cum dicitur: [d] *Domus autem cum ædificaretur de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est, & malleus & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo, cum ædificaretur*. Quid enim domus illa, nisi sanctam Ecclesiam, quam in cælestibus Dominus inhabitat, figurabat? Ad cujus ædificationem electorum animæ, quasi quidam expoliti lapides, deferuntur. Quæ cum ædificatur in cælis, nullus illic jam disciplinæ malleus resonat, quia dolati atque perfecti illuc lapides ducimnr, ut locis juxta meritum congruis [e] disponamur. Hic enim foris tundimnr, nt illuc sine reprehensione veniamus. Hic malleus, hic securis, hic omnia tunsionnm resonant ferramenta. In domo autem Dei nulli ictus audiuntur, quia in æterna patria omnes jam percussionum strepitus conticescunt. Nequaquam ibi malleus percutit; quia nulla animadversio affligit. Nequaquam securis incidit; qnia recepros interius nulla foras severitatis senrentia projicit. Nequaquam ferramenta perstrepunt; quia nec quælibet minima nltra jam flagella sentinntur. [f] Quia ergo per malleum desuper venientem cælestia pondus percussionis exprimitur, quid est quod Leviathan iste malleum despicit, nisi qnod supernæ animadversionis ictus formidare contemnit? Et quasi stipulam malleum deputat; quia ad justæ iræ se pondera velut contra terrores levissimos parat. Unde & adhuc expressius subditnr:

Jerem. 50. 23. — 3. Reg. 6. 7.

Et deridebit vibrantem hastam.

Ibidem CAPUT XIII. REC. XI. Futuri judicii comminationem irridet, inde factus crudelior.

24. Contra Leviathan enim Dominus hastam vibrar, quia in ejus interitu districtam minatur sententiam. Hastam quippe vibrare est, æternam ei mortem ex districta animadversione præparare. Sed apostata spiritus auctorem vitæ, etiam cum sua morte despiciens, hastam vibrantem deridet: quia ex districto judicio qnidquid grave, [g] quidquid horribile esse prævider, pati non metuit; sed quu se æterna tormenta non posse evadere conspicit, eo in exercenda nequitia durior assurgit. Quem cum plerique hnjus mnndi sapientes in cunctis quæ appetit, tanta pertinacia, [h] tanta fortitudine stringi considerant, corda sua ad famulatum ejus tyrannidis inclinant: & omne quod Deo largiente sapiunt, hoc contra eum ad servitium hostis illius inflectunt. Unde & recte subditur;

Sub ipso erunt radii solis.

Ibidem. CAPUT XIV. REC. XII. Illi subduntur nonnulli, qui doctrina aut sanctitate in Ecclesia lucere videbantur.

25. In Scriptura enim sacra cum figurate sol ponitur, aliquando Dominus, aliquando persecutio, aliquando de re qualibet manifestæ visionis ostensio, aliquando autem intelligentia sapientium designatur. Per solem quippe Dominns figuratur, sicut Sapientiæ libro perhibetur, quod omnes impii in extremi die judieii cognita sua damnatione dictuti snnt: *Erravimus a via veritatis, & lumen justitiæ non luxit nobis, & sol non est ortus nobis*. Ac si aperte dicant: Interni nobis luminis radius non resulsit. Unde & Johannes ait: *Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus*. In sole enim illustratio veritatis, in luna autem, quæ menstruis supplerionibus deficit, mutabilitas temporalitatis accipitur. Sancta autem Ecclesia, quia superni luminis splendore protegitur, quasi sole vestitur: quia vero cuncta temporalia despicit, lunam sub pedibus premit. Rursum sole persecutio designatur, sicut in

Sap. 5. 6. — Apoc. 12. 1.

Tom. I. Bbbb ij

a Editi pene omnes, *adducitur*. In Paris. 1495. lego *addicitur*; fortasse ex *adecitur*, quod habent semper mss. pro *adjicitur*; sicut *eicitur* pro *ejicitur*: sequentes vero editores cum observarent τo' *addicitur* sensu carere, conflarunt *adducitur*, sed lege, *adjicitur*, ex mss. Vindoc. duob. Germ. Gemet. aliisque Norm. &c.

b In editis *sicut*, luxato sensu. Sequimur autem codices duos Germ. Laud. Gemet. Pratel. &c.

c Duo Germ. Turon. Laud. Gemet. *conversationis*. Val-cl. *dum eos in corpus suum per vim conversationis*.

d Laud. *Domus autem cum ædificata est, & malleus*,

e Gemet. & Corb. Germ. *deponamur*.

f Laudun. *quid ergo per malleum .... nisi cælestis*.

g Gemet. & Corb. Germ. *quidquid horribile se prævidet pati*.

h In recent. Gilot. Vatic. & Gussanv. *formidine*.

in Evangelio Veritas dicit, quod nata sine radici- A bus semina orto sole aruerunt: quia videlicet verba vitæ in corde terrenorum hominum temporali momento virentia, superveniente persecutionis ardore siccantur. Rursum sole manifestæ visionis ostensio designatur, sicut Propheta Dominum cunctorum oculis apparentem denuntiat, dicens: *In sole posuit tabernaculum suum*. Ac si diceret: Humanitati assumtæ sacramentum in lumine manifestæ visionis ostendit. Et sicut eidem Prophetæ divina voce per Nathan dicitur: *Tu fecisti in abscondito, ego vero faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu solis*: Quid enim per conspectum solis, nisi cognitionem in- B sinuat manifestæ visionis? Rursum solis nomine, sapientium intellectus exprimitur, sicut in Apocalypsi scriptum est: *Quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu afficere homines & igni*. Phialam videlicet in solem effundere, est persecutionis supplicia viris sapientiæ splendore fulgentibus irrogare: *Et datum est illi ut afficeret homines æstu & igni*: quia dum sapientes viri cruciatibus victi, male agendi errore tanguntur, illorum exemplo persuasi infirmi quique temporalibus desideriis inardescunt. Ruinæ namque fortium, [a] augmenta præstant perditionibus infirmorum. Quia sole acumen sapientiæ assignatur, per comparationem quoque a Salo- C mone dicitur: *Sapiens ut sol permanet, stultus ut luna* [b] *mutatur*. Hoc ergo loco quid per solis radios, nisi acumina sapientium demonstrantur? Quia enim multis, qui in sancta Ecclesia luce sapientiæ resplendere videbantur, tunc vel persuasionibus capti, vel minis territi, vel cruciatibus fracti, Leviathan istius [c] se ditioni subjiciunt, recte dicitur: *Sub ipso erunt radii solis*. Ac si aperte diceretur: Hi qui intra sanctam Ecclesiam per acumina sapientiæ quasi radios videbantur lucis aspergere, & per auctoritatem rectitudinis desuper resplendere, potestati Leviathan istius iniqua se operatione substernunt: ut non jam recta prædicando desuper luceant, sed ei perverse obse- D quendo famulentur. Solis ergo radii sub ipso sunt, cum nonnulli etiam docti viri sapientiæ suæ acumina non libere agendo sublevant, sed ad vestigia Leviathan istius & perversitate operis, & blandimento adulationis inclinant: ut intelligentia, quæ illis sicut sol desuper fuit ex cælesti munere, antiqui hostis pedibus substernatur ex terrena cupiditate. Unde & nunc cum quisque sapientium atque doctorum pro commodo vel gloria vitæ temporalis per adulationis lapsum terrenis se potestatibus prave agentibus subjicit, quasi sub vestigiis venientis Antichristi Solis se radius sternit. Et velut cæli lucem sibi Behemoth humiliat, dum per pestiferum assensum sapientium mentes calcat. Toties vero Leviathan istius pedibus se radii Solis sub- E dunt, quoties hi qui doctrinæ videntur lumine resplendere, immoderato acumine prava in sacro eloquio sentiunt, perversisque sensibus ejus se erroribus substernunt: quia dum contra fidelia veritatis prædicamenta se erigunt, Leviathan istius vestigiis falsa sentiendo famulantur. Toties radii Solis sub ipso sunt, quoties docti quique, & intelligentiæ luce pollentes, vel despectis ceteris in elatione se erigunt; vel summa quæ sapiunt postponentes, sordidis carnis desideriis inquinantur; vel obliti cælestium, terrena ambiunt; vel non reminiscentes quia terra sunt, de cognitione cælestium inaniter gloriantur. Unde & recte ibi subjungitur:

Matth. 13. 6. — Psal. 18. 6. — 2. Reg. 12. 12. — Apoc. 16. 8. — Eccli. 27. 12. — Vers. viii.

Sternet sibi aurum quasi lutum. Ibidem

CAPUT XV.

Reg. xiii. Quid significet aurum in sacra Scriptura.

26. Appellatione quippe auri, in sacro eloquio aliquando divinitatis claritas, aliquando splendor supernæ civitatis, aliquando caritas, aliquando nitor gloriæ secularis, aliquando pulchritudo sanctitatis accipitur. Auri enim nomine ipsa intima divinitatis claritas designatur, sicut in Canticorum cantico sponsi species describitur: *Caput ejus aurum optimum*. Quia enim caput Christi Deus, nil vero est in metallis auro fulgentius, sponsi caput aurum dicitur; quia ejus humanitas ex divinitatis suæ nobis claritate principatur. Rursum auri nomine splendor supernæ civitatis accipitur; sicut hanc Johannes se vidisse testatur, dicens: *Ipsa civitas* [d] *aurum mundum simile vitro mundo*. Aurum namque ex quo illa civitas constat, simile vitro dicitur; ut & per aurum clara, & per vitrum perspicua designetur. Rursum auri nomine caritas intimatur, sicut [e] Angelum quem sibi loqui idem Johannes aspexit, ad mamillas zona aurea cinctum vidit: quia nimirum supernorum civium pectora dum pœnali jam nequaquam timori subjecta sunt, atque a se vicissim nulla scissione solvuntur, ex sola se caritate constringunt. Zonam vero auream circa mamillas habere, est cunctos mutabilium cogitationum motus per solius jam amoris vincula restringere. Rursum auri nomine, nitor gloriæ temporalis exprimitur, sicut per Prophetam dicitur: *Calix aureus Babylon*. Quid enim Babylonis nomine, nisi hujus mundi gloria designatur? Quæ calix aureus dicitur; quia dum pulchra esse temporalia ostentat, stultas mentes [f] in sua concupiscentia debriat, ut speciosa temporalia appetant, & invisibilia pulchra contemnant. Hoc aureo calice prima sponte sua Eva debriata est, de qua historia veritatis dicit, quia cum vetitum lignum concupisceret, vidit quod esset pulchrum visu, aspectuque delectabile & comedit. Aureus ergo Babylon calix est; quia dum visum exterioris pulchritudinis ostendit, sensum internæ rectitudinis subtrahit. Rursum auri nomine, splendor sanctitatis accipitur, sicut Judaicum populum a splendore justitiæ ad nequitiæ tenebras commutatum Jeremias deplorat dicens: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* Sicut enim [g] superius diximus, aurum obscuratur, quum subsequentibus iniquitatum tenebris, justitiæ pulchritudo deseritur. Color optimus mutatur, quum splendor innocentiæ in fœditatem vertitur culpæ.

Cant. 5. 11. — Apoc. 21. 18. — Apoc. 1. 13. — Jerem. 51. 7. — Genes. 3. 6. — Thren. 4. 1.

Vers. 18. Quid lutum.

27. Luti quoque nomine, in sacro eloquio aliquando terrenarum rerum multiplicitas, aliquando sordidum sapiens iniqua doctrina, [h] aliquando desiderii carnalis illecebra designatur. Per lutum quippe, terrenarum rerum multiplicitas figuratur, sicut per Habacuc prophetam dicitur: *Væ ei qui multiplicat non sua: usquequo aggravat contra se den-* Habac. 2. 6.

a Vindoc. *argumenta*. Val-cl. *augmenta parant*.
b Laudun. Gemet. & duo Germ. *mutabitur*.
c Ita Corb. Germ. & al. mss.
d Germ. Laud. Gemet. & pl. *auro mundo*. Hic locus in edit. Gilot. & Vatic. est mutilus; legitur enim: *Ipsa civitas aurum mundum simile vitro dicitur; ut & per*.
e Quem hic Angelum appellat S. Doctor, Johannes tamquam Filium Dei loquentem inducit: *noli timere; ego sum primus & novissimus; & vivus & fui mortuus, &c.* Apoc. 1. 17. 18. At Angelum fuisse in persona Christi loquentem probant superiora: *In medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis*. Vers. 13.
f Turon. Germ. Vindoc. Val-cl. *in sui concupiscentia*.
g Lib. 18. n. 53. lib. 20 n. 76. lib. 27. n. 71.
h Germ. & Corb. Germ. *aliquando autem desiderium carnalis illecebræ*.

densum lutum? Denso enim se luto aggravat, qui A per avaritiam terrena multiplicans, peccati sui se oppressione coangustat. Rursum luti nomine, doctrina sordidum sapiens designatur, sicut per eumdem Prophetam Domino dicitur: *Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.* (Habac. 3.15.) Ac si diceret: Aperuisti iter prædicatoribus tuis inter doctrinas hujus seculi sordida & terrena sapientes. Per lutum quoque, desiderium sordidæ voluptatis exprimitur, sicut Psalmista deprecans ait: *Eripe me de luto, ut non inhæream.* (Psal. 68.15.) Luto quippe inhærere, est sordidis desideriis concupiscentiæ carnalis inquinari.

(Antiquus hostis alios sub specie sanctitatis illudit, alios per fœda vitia inescat.)

28. Hoc ergo loco aurum, claritas sanctitatis accipitur: lutum vero, vel terrenarum rerum avaritiam, B vel pravarum contagia doctrinarum, vel sordes carnalium voluptatum nil obstat intelligi. Quia enim multos Leviathan iste, qui intra sanctam Ecclesiam fulgore justitiæ resplendere videbantur, tunc vel terrenarum rerum concupiscentia, vel errantis doctrinæ contagio, vel carnalibus sibi voluptatibus subjicit, aurum sibi proculdubio quasi lutum sternit. Aurum enim quasi lutum sternere, est in quibusdam vitæ munditiam per illicita desideria conculcare; ut hi etiam sordidis ejus vestigiis serviant, qui contra illum prius virtutum splendore rutilabant. Antiquus itaque hostis aliis tunc sub specie sanctitatis illudit, alios autem per fœda vitia vitæ C carnalis intercipit. Sed tunc per hæc aperte grassabitur, nunc autem multorum cordibus occulte dominatur, sicut Paulus Apostolus dicit: *Ut reveletur in suo tempore: nam mysterium jam operatur iniquitatis.* (2. Thess. 2.6.) Toties igitur etiam nunc aurum sibi quasi lutum subjicit, quoties castitatem fidelium per carnis vitia sternit. Toties aurum velut lutum calcat, quoties sensum continentium per immunda desideria dissipat. Quod tunc tanto vehementius peragit, quanto suæ perditæ libertati commissus, hoc quod appetit, [a] effrenatius perpetrat.

(Qui Diabolo substernuntur, etsi aurum videantur, lutum sunt.)

29. Et fortasse quempiam moveat, cur misericors Deus fieri ista permittat: ut Leviathan iste seu D nunc per suggestiones callidas, sive tunc per damnatum illum quem replet hominem, vel Solis sibi radios, id est doctos quosque sapientesque subjiciat; vel aurum, hoc est viros sanctitatis claritate fulgentes, quasi lutum sibi vitiis coinquinando substernat. Sed citius respondemus, quia aurum quod pravis ejus persuasionibus quasi lutum sterni potuerit, aurum ante Dei oculos numquam fuit. (De pænit. dist. 2. c. citius.) Qui enim seduci quandoque non reversuri possunt, quasi habitam sanctitatem ante oculos hominum videntur amittere; sed eam ante oculos Dei numquam habuerunt. Sæpe namque homo multis occulte peccatis involvitur, & in una aliqua virtute magnus videtur. Quæ ipsa quoque virtus E inanescens deficit; quia dum innotescit hominibus, proculdubio laudatur, ejusque laus inhianter appetitur. Unde fit, ut & ipsa virtus ante Dei oculos virtus non sit; dum abscondit quod displicet, prodit quod placet. Quæ itaque esse merita apud Deum possunt, quando & mala occulta sunt, & bona publica? Plerumque enim, sicut diximus, latet superbia, & castitas innotescit: atque ideo ostensa diu castitas circa vitæ finem perditur, quia cooperta superbia usque ad finem incorrecta retinetur. Alius A eleemosynis vacat, propria distribuit: sed tamen multis injustitiis servit, vel fortasse linguam in detractionibus [b] exercet. Et fit plerumque, ut is qui misericors fuerat, juxta vitæ suæ terminum, rapacitatis & crudelitatis stimulis inardescat. Quod valde justo judicio agitur, ut & perdat ante homines, unde hominibus placuit, qui hoc unde Deo displicuit, corrigere numquam curavit. Alius patientiæ studet; sed dum invidere aliis, & servare in corde malitiam non cavet, fit quandoque impatiens, qui diu latuit dolens. [c] Hi itaque & per aliquid aurum sunt, & per aliquid lutum sunt. Atque hoc aurum quasi lutum sternitur, quando occultis peccatis exigentibus, etiam virtus quæ B publice claruerat, dissipatur. Sed operæ pretium credimus, si in his virtutem superni ordinis subtilius perpendamus.

(Vers. 21. Deus occulta quorumdam mala tolerat, ut quæ in aperto faciunt bona, electis prosint.)

30. Sæpe enim omnipotens Deus occulta quorumdam mala tolerat, ut aperta eorum bona electorum suorum usibus profutura dispenset. Nam nonnulli mundum nequaquam funditus deserentes, non perseveraturi angustum iter arripiunt, sed ad quærendam angustam viam exemplo suo eos qui perseveraturi sunt, accendunt. Unde plerumque contingit, ut ipsum hoc quod bene videntur vivere, non sibi, sed solis potius electis vivant, dum exemplis suis [d] ad bene vivendi studia perseveraturos alios non perseveraturi pro- C vocant. Sepe enim quosdam videmus viam ingredi, ad locum propositum festinare, quos alii quia euntes conspiciunt, sequuntur; eumdemque locum pariter petunt. Sed fit plerumque, ut irruente aliquo implicationis articulo, post se redeant, qui præibant: & hi ad locum perveniant, qui sequebantur. Ita nimirum sunt qui non perseveraturi viam sanctitatis arripiunt. Idcirco enim virtutis iter [e] non perventuri inchoant, ut eis qui perventuri sunt, qua gradiantur, ostendant. Quorum etiam casus, utilitate non modica, electorum profectibus servit: quia illorum lapsum dum conspiciunt, de suo statu contremiscunt: & ruina quæ illos damnat, istos humiliat. D Discunt enim in superni adjutorii protectione confidere, dum plerosque conspiciunt de suis viribus cecidisse. Quando ergo bene agere videntur reprobi, quasi planum iter electis sequentibus monstrant: quando vero in lapsum nequitiæ corruunt, electis post se pergentibus quasi cavendam superbiæ foveam ostendunt. Eat ergo Leviathan iste, & solis sibi radios subdat, atque aurum luti more subjiciat. Scit omnipotens Deus ad electorum suorum solatium bene uti malo reproborum, quando hi qui ad illum perventuri sunt, & suis ad eum meritis proficiunt, & sæpe eo quod superbe sapiunt, alienis lapsibus corriguntur. Sed si hæc Leviathan iste agit in eis etiam quos claros aliqua virtus osten- E dit: quid de illis facturus est, quorum mens vel ex parte aliqua sublevata a terrenis concupiscentiis non est? [f] Quos tamen divinus sermo aperte exprimit, dum subjungit:

Fervescere faciet quasi ollam profundum mare. (Vers. 22.)

(Caput XVI. Rec. xiv. In ultima persecutione ira reproborum ebulliet in Sanctos.)

31. Quid per mare, nisi vita secularium: quid per profundum, nisi altæ & abditæ eorum cogitationes exprimuntur? Quod profundum mare Leviathan iste quasi ollam facit fervescere: quia nimirum constat, quod persecutionis extremæ tempore contra electorum vitam studeat animos re-

a Gussanvil. & nonnull. al. ed. *effrenatus*.
b Vindoc. duo Germ. Laud. Ebroic. Gemet. &c. *exercet*.
c Laud. *hic itaque & per aliquid aurum quasi lutum sternitur*.
d Turon. *bene agendi vel vivendi*.
e Laud. *non perseveraturi*.
f Pratel. & duo Germ. *quod tamen*.

proborum per flammam crudelitatis excitare. A

a Tunc profundum mare quasi olla fervescit, [a] cum corda dilectorum seculi valido ardore succendit: & quæ hoc pacis tempore suam malitiam clausa latuerunt, tunc in æstum immanissimæ persecutionis ebulliunt; ac per abruptam crudelitatis apertæ licentiam, ea quæ diu presserant, odia antiqui livoris exhalant. Quia autem pestifero errore persuasi,

b [b] sic in istis famulantur Antichristo, ut tunc verius præbere se æstiment obsequium Christo; postquam dixit: *Fervescere faciet quasi ollam profundum mare*; apte subjunxit:

c [c] *Ponit quasi cum unguenta bulliunt.*

Ibidem.

CAPUT XVII. VER. 21. Qui Antichristo contra Sanctos militabunt, obsequium Deo præstare credent.

32. Unguenta quippe cum bulliunt, fragrantiam suavitatis reddunt. B Quia ergo Leviathan iste ita seducet corda reproborum, ut quidquid agunt ex iniquitate perfidiæ, pro veritate rectæ fidei se agere suspicentur, quasi bene eis olet id quod zelo religionis exercent. Unde in Evangelio discipulis Veritas dicit: [d] *Ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium* [e] *se præstare Deo.* Igitur sicut olla

d fervent, dum crudeliter persequuntur: sed apud

Johan. 16. 2. eos ipsa persecutio, unguentorum fragrantiam re-

e dolet, dum mens eorum vanis suspicionibus decepta, æstimat quia Deo obsequium persolvat. In Scriptura enim sacra unguentorum odoribus opinio solet signari virtutum. Unde sponsa in Canticis

Cant. 1. 3. canticorum sponsum desiderans dicit: *In odore unguentorum tuorum currimus.* C Et unde Paulus Apostolus virtutum laude fragrare se sciens, ait: *Christi bonus odor sumus Deo.*

2. Cor. 2. 15. Itaque quia Leviathan iste ministros illius perditi vasis sui in crudelitatis opera sub opinione laudis & prætextu virtutis intercipit, postquam dixit: *Fervescere faciet quasi ollam profundum mare*; recte mox subdidit: *Ponet quasi cum unguenta bulliunt.* Quod enim per crudelitatis incendium mare fervet, hoc in eorum-

f dem judicio, [f] qui excitantur falso nomine virtutis, ac si unguenta bulliant, ostendit: ut tanto atrociores ad crudelitatem fiant, quanto se etiam mereri præmia quasi pro zelo religionis existimant. D Justumque hoc est divino judicio, ut qui pietatis vim perpendere & custodire negligunt, suspicionis suæ odore fallantur. Unde & ad illusionis augmentum, eos crudelia perpetrantes, signa quoque ac prodigia subsequuntur, sicut & recte subjungitur:

Vers. 23. *Post eam lucebit semita.*

CAPUT XVIII. VERS. XII. REC. XV. Antichristi semita miraculis lucebit.

33. Post Leviathan quippe semita lucere prohibetur, quia quaqua transit, admirationem nimiam ex miraculorum suorum claritate derelinquit; & sive per se, seu per ministros suos quolibet prodeat, mendacibus signis coruscat. Unde & hoc quod jam sæpe protulimus, in Evangelio Veritas

Marc. 13. 22. dicit: *Surgent pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt* [g] *signa & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* E

g Semita igitur post Leviathan lucet: quia quorum corda penetrat, eorum opera prodigiis illustrat; ut nimirum tanto altius eorum mentes in erroris tenebris teneat, quanto per eos foris quasi potentius lucem de miraculis ostentat. Sed sunt nonnulli, qui in memoria & verba prophetica; & Evangelica præcepta retinentes, sciant & falsa esse signa quæ

h exhibet, & vera supplicia, ad quæ [h] decipiens trahit. Horum corda Leviathan iste, quia sanctitatis ostentatione non intercipit, in alia se eis illusione componit. Quosdam namque hæc scientes, sed tamen præsentem vitam diligentes conspicit, quorum protinus mentibus ventura supplicia levigat, finienda quandoque districtionis judicia asserit, & deceptos callide ad præsentes voluptates rapit. Unde & apte mox subditur:

Ibidem. *Æstimabit abyssum quasi senescentem.*

CAPUT XIX. REC. XVI. Pœnarum æternitatem non credunt improbi, a diabolo in errorem inducti.

34. Quod æterna incomprehensibiliaque judicia, abyssi soleant nomine designari, Psalmista B testatur dicens: *Judicia tua abyssus multa.*

Psal. 35. 7. Senectus vero aliquando pro finis propinquitate ponitur. Unde Apostolus ait: *Quod antiquatur & senescit, prope interitum est.*

Hebr. 8. 13. Leviathan itaque iste æstimabit abyssum quasi senescentem; quia reproborum corda sic infatuat, ut suspicionem eis de venturo judicio quod quasi finiatur, infundat. Abyssum namque senescere æstimat, qui terminari quandoque in suppliciis supernam animadversionem putat. Igitur antiquus iste persuasor in membris suis, id est in mentibus iniquorum, futuras pœnas levigat, quas quasi certo fine determinat, ut eorum culpas sine termino correptionis extendat; & eo magis hic peccata non finiant, quo istic æstimant C peccatorum supplicia finienda.

Eorum falsis rationibus respondetur.

35. Sunt enim nunc etiam, qui idcirco peccatis suis ponere finem negligunt, quia habere quandoque finem futura super se judicia suspicantur. [i] Qui-

i bus breviter respondemus: Si quandoque finienda sunt supplicia reproborum, quandoque finienda sunt ergo & gaudia beatorum. Per semetipsam namque Veritas dicit: *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.*

Matth. 25. 46. Si igitur hoc verum non est quod minatus est, neque illud verum est quod promisit. At inquiunt: Ideo æternam pœnam peccantibus minatus est, ut eos a peccatorum perpetratione compesceret: quia creaturæ suæ æterna supplicia minari debuit, non D inferre. Quibus citius respondemus: Si falsa minatus est ut ab injustitia corrigeret, etiam falsa pollicitus est ut ad justitiam provocaret. Et quis hanc eorum væsaniam toleret, qui dum promissionibus suis reproborum supplicia finiri asserunt, assertione sua etiam electorum præmia remunerationesque confundunt? Quis hanc eorum væsaniam toleret, qui conantur adstruere verum non esse, quod Veritas de æterno igne minata est, & dum satagunt Deum perhibere misericordem, non verentur prædicare fallacem?

Æternis pœnis addici peccatores quam æquum sit.

36. At inquiunt: Sine fine puniri non debet culpa cum fine. Justus nimirum est omnipotens Deus, & quod non æterno peccato commissum est, æter- E no non debet puniri tormento. Quibus citius respondemus, quod recte dicerent, si judex justus districtusque veniens, non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Voluissent quippe sine fine vivere, ut sine fine potuissent in iniquitatibus permanere. Nam magis appetunt peccare

a Editi, *cum corda reproborum.* Lectio nostra est mss. duor. Germ. Vindoc. Laud. Ebroic. Gemet. aliorumque Norm. ac Val-cl.

b Longip. *sic isti famulantur.*

c Edit. Paris. 1495. & Basil. 1514. habent *olet*, pro *ponet*; quod tamen in omnibus mss. nostris legitur, ut in Vulgata, cui respondet Hebr. textus.

d Gemet. & Corb. Germ. *venit hora, ut omnis.*

e Val-cl. *se parare.*

f Ita mss. Norm. Vindoc. Laud. duo Germ. & Longip. Editi vero *qui excæcantur.*

g Laud. duo Germ. & Val-cl. *signa magna.*

h Val-cl. *deinceps.*

i Eadem docet Greg. l. 4. Dialog. c. 44. & quidem fussime; quibus abunde refellitur fabula de liberato Sancti Gregorii precibus Trajano Augusto.

care, quam vivere: & ideo hic semper vivere cupiunt, ut numquam desinant peccare, quum vivunt. Ad districti ergo judicis justitiam pertinet, ut numquam careant supplicio, quorum mens in hac vita numquam voluit carere peccato: & nullus detur iniquo terminus ultionis, quia quamdiu valuit, habere noluit terminum criminis.

Vet. xiii. Justi videntes in malorum cruciatibus quæ supplicia evaserint, ad Dei laudes excitantur.

37. At inquiunt: Nullus justus crudelitatibus pascitur, & delinquens servus a justo domino idcirco cædi præcipitur, ut a nequitia corrigatur. Ad aliquid ergo cæditur, cum non ejus dominus cruciatibus delectatur. Iniqui autem gehennæ ignibus traditi, quo fine semper ardebunt? Et quia certum est quod pius atque omnipotens Deus non pascitur cruciatibus iniquorum, cur cruciantur miseri, si non expiantur? Quibus citius respondemus, quod omnipotens Deus quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur: quia autem justus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui [a] omnes æterno supplicio, & quidem sua iniquitate, puniuntur; & tamen ad aliquid concremantur, scilicet ut justi omnes & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in istis respiciant supplicia quæ evaserunt: ut tanto in æternum magis divinæ gratiæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt, quæ ejus adjutorio vitare potuerunt.

Cur Sancti pro suis inimicis gehennæ addictis amplius non orant. Matth. 5. 44.

38. At inquiunt: Et ubi est quod Sancti sunt, si pro inimicis suis, quos tunc ardere viderint, non orabunt, quibus utique dictum est: *Pro inimicis vestris orate*? Sed citius respondemus: Orant pro inimicis suis eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda convertere, atque ipsa conversione salvare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait: *Ut det illis Deus pœnitentiam, & resipiscant a diaboli laqueis, a quo capti tenentur, ad ipsius voluntatem*? Et quomodo pro illis tunc orabitur, quando jam nullatenus possunt ad justitiæ opera ab iniquitate commutari. Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus æterno igne damnatis, quæ nunc etiam causa est, ut non oretur pro diabolo Angelisque ejus æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est, ut non orent sancti homines pro hominibus infidelibus impiisque defunctis, qui de eis utique, quos æterno deputatos supplicio jam noverunt, ante illum judicis justi conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt. Quod si nunc quoque viventes justi mortuis & damnatis injustis minime compatiuntur, quando adhuc aliquid judicabile de sua carne se perpeti etiam ipsi noverunt: quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipsi jam justitiæ vicinius atque arctius inhærebunt? Sic quippe eorum mentes per hoc quod justissimo judici inhærent, vis districtionis absorbet; ut omnino eis non libeat quidquid ab illius internæ regulæ subtilitate discordat.

2. Tim. 2. v. 25. & 26.

Sed quia suborto occasionis articulo, hæc contra [b] Origenistas breviter diximus, ad eum quem prætermisimus, exponendi ordinem recurramus. [c] Postquam misericors Dominus callida machinamenta Leviathan istius indicavit, aperte prædicens omne quod electos exterius vehementer opprimit, omne quod interius suggestione sua reprobis blandienter infundit, mox immanitatem virtutis illius breviter insinuans subdit:

Non est super terram potestas, quæ comparetur ei. Vers. 24.

Caput XX. Vet. xiv. Rec. viii. Diabolus, amissa felicitate, naturæ tamen angelicæ magnitudinem servavit.

39. Potestas ejus super terram cunctis eminentior perhibetur: quia etsi actionis suæ merito infra homines cecidit, omne tamen humanum genus naturæ angelicæ conditione transcendit. Quamvis enim internæ felicitatis beatitudinem perdidit, naturæ tamen suæ magnitudinem non amisit, cujus adhuc viribus humana omnia superat, licet sanctis hominibus meritorum suorum dejectione subjaceat. Unde & eisdem sanctis contra hunc decertantibus eo retributionis suæ meritum crescit, quo ille ab eis vincitur, qui per naturæ potentiam quasi jure se hominibus superesse gloriatur. Sequitur:

Qui factus est, ut nullum timeret. Ibidem

Caput XXI. Primus Angelus sic conditus, ut Deum caste timeret. 1. Johan. 4. 18.

40. Sic quidem factus est per naturam, ut conditorem suum caste timere debuisset, timore videlicet sobrio [d] & securo; non timore quem foras caritas mittit, sed timore, qui in seculum seculi permanet, id est quem caritas gignit. Aliter enim timet conjugem uxor amans, aliter dominum ancilla peccans. Sic ergo fuerat iste conditus, quatenus timore læto auctorem suum & amans metueret, & metuens amaret. Sed sua perversitate talis factus est, ut nullum timeret. Ei quippe a quo conditus fuerat, subesse despexit. Ita enim Deus super omnia est, ut ipse sub nullo sit. Leviathan vero iste ejus celsitudinis culmen aspiciens, [e] jus perversæ libertatis appetiit, ut & præesset ceteris, & nulli subesset, dicens: *Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero Altissimo.* Cujus eo ipso similitudinem perdidit, quo esse ei superbe similis in celsitudine concupivit. Qui enim caritatem ejus imitari debuit, subditus ambiit ejus celsitudinem, & hoc quod imitari poterat, amisit elatus. Celsus nimirum esset, si ei qui veraciter celsus est, inhærere voluisset. Celsus esset, si participatione veræ celsitudinis contentus fuisset. Sed dum privatam celsitudinem superbe appetiit, jure perdidit participatam. Relicto enim eo, cui debuit inhærere principio, suum sibi appetiit quodammodo esse principium. Relicto eo qui vere illi sufficere poterat, se sibi sufficere posse judicavit: & tanto magis infra se cecidit, quanto magis se contra gloriam sui conditoris erexit. Nam quem exaltabat libera servitus, dejecit captiva libertas. Qua libertate nunc ut nullum timeat, effrenatur: sed ipsa graviter effrenatione restringitur. Superno enim judicio cuncta mirabiliter ordinante, [f] vinxit illum libertas quam appetiit: quia nunc omnimodo [g] non timens omnibus suppliciis subjacet, qui elementis etiam superesse poterat, si unum quem debuit timere voluisset. Unum profecto timeret omnia possidens, qui nunc unum non timens omnia patitur.

Is. 14. 14.

Vinxit eum libertas quam appetiit.

41. Fa-

a Vindoc. Pratel. aliique Norm. *homines*.

b De his Origenistarum & fortasse Origenis ipsius erroribus consule Illustrissimum ac Doctissimum Danielem Huetium, l. 2. Origenianorum cap. 16. ac sequentibus, ubi ostendere nititur, non solum damnatorum pœnis modum aliquando & finem, ex sententia Origenis, impositum iri, sed ipsius etiam diaboli, quem docet pœnitentiam & salutem aliquando consecuturum. Non desunt tamen qui ab immani hoc errore vindicent Origenem. Lege ex nuperrimis ejus defensoribus doctissimum Tillemontium, commentariorum de Ecclesiastica Hist. Tomo 3. in Origene art. 19.

c Hæc & cætera usque ad, *Et jussam divinitus offeram holocaustum*, l. 35. cap. olim 7. desiderantur in cod. Val-cl.

d Gemet. duo Germ. & Laud. *timore securo, non timore*.

e Gemet. & Corb. Germ. *ejus perversæ libertatem appetiit, ut*.

f Vindoc. *junxit*.

g Laud. *non timens etiam superesse poterat*. Corb. Ger. *quam nunc*.

Dei timorem amisit. Quanto sui damno.

41. Factus est ergo ut nullum timeret, nullum videlicet, quia nec Deum: sed neque hoc quod passurus est, metuit. Cui nimirum felicius fuerat, timendo vitare supplicia, quam non timendo tolerare. Appetitum itaque celsitudinis vertit in rigorem mentis, ut jam per duritiam [a] se male egisse non sentiat, qui præesse per gloriam quærebat. Nam quia jus quæsitæ potestatis non obtinuit, quasi quoddam superbiæ suæ remedium insaniam insensibilitatis invenit: & quia

Ver. xv.

provectu transgredi cuncta non potuit, despectu se contra cuncta præparavit. Cujus adhuc superbia studiose describitur, cum protinus subinfertur:

Vers. 25.

CAPUT XXII.

Diaboli ejusque membrorum immensa superbia.

Omne sublime videt.

42. Id est, cunctos velut infra se positos quasi de sublimi respicit: quia dum per intentionem contra auctorem nititur, æstimare sibi quemlibet similem dedignatur. Quod apte etiam ejus membris congruit: quia omnes iniqui per tumorem cordis elati, cunctos quos cernunt, superbiæ fastu despiciunt: & si quando exterius venerantur, intus tamen in secreto cordis, ubi apud se sua æstimatione magni sunt, cunctorum sibi vitam meritumque postponunt; eosque infra se esse respiciunt, quia per elatam cogitationem cordis in cujusdam se altitudinis arce posuerunt. Quibus bene per Prophetam dicitur: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.* Hinc etiam Paulus ait: *Nolite prudentes esse apud vosmetipsos.* Hinc ad Saul divina increpatione dicitur: *Nonne cum esses parvulus in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel.* Parvulus quippe in oculis suis est, qui in eo quod semetipsum considerat, imparem se alienis meritis pensat. Nam quasi grandem se aspicit, quisquis se super aliena merita elatione cogitationis extendit. Saul autem reprobus in bono quod cœperat, non permansit; quia fastu susceptæ potestatis intumuit. At contra, David semper de se humilia sentiens, ejusdemque Saul se comparationi postponens, postquam feriendi locum reperit, & pepercit eidem sævienti adversario, humili se professione prostravit, dicens: *Quem persequeris, rex Israel? quem persequeris? Canem mortuum, & pulicem unum?* Et certe jam unctus in regem fuerat, jam exorante Samuele, & cornu super se oleum fundente didicerat quod eum divina gratia, Saul reprobato, ad regni gubernacula possidenda servabat, & tamen persequenti adversario mente humili se sussternebat, cui divino judicio prælatum se esse noverat. Illi itaque se humiliter postponebat, quo per electionis gratiam incomparabiliter se noverat esse meliorem. Discant ergo quomodo humiliari proximis debeant, qui adhuc quo loco apud Deum habeantur, nesciunt, si sic se electi etiam [b] illius humiliant, quibus jam se per interna judicia [c] antepositos deprehendunt.

Isai. 5. 21.
Rom. 12. 16.
1. Reg. 15.
Saul propter elationem reprobatus, David in suprema dignitate humilites.
Ver. xvi.
1. Reg. 24. 15.

Humilitas electorum propria.
Psal. 130. 2.
Prov. 9. 4.

43. Hoc autem proprium esse specimen electorum solet, quod de se semper sentiunt infra quam sunt. Hinc namque ab eodem David dicitur: *Si non humiliter sentiebam, [d] sed exaltavi animam meam.* Hinc Salomon ad sapientiam parvulos vocat dicens: *Si quis est parvulus, veniat ad eam.* Qui enim necdum semetipsum despicit, humilem Dei sapientiam non apprehendit. Hinc in Evangelio Dominus dicit: *Confiteor tibi Domine pater cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* Hinc rursum Psalmista ait: *Custodiens parvulos Dominus.* Hinc magister gentium dicit: *Facti sumus parvuli in medio [e] vestri.* Hinc discipulos admonens, ait: *Superiores sibi invicem arbitrantes.* Nam quia iniquus [f] quisque inferiorem se omnem quem cognovit, putat: e diverso justus studet, ut superiorem quemlibet proximum attendat. Ac ne dum se alii alter humiliat, [g] humiliatio iret alteri in elationem, bene utramque partem admonuit, dicens: *Superiores sibi invicem arbitrantes;* ut in cogitationibus cordis & ego mihi illum præferam, & vicissim ille me sibi: ut cum ab utraque parte cor inferius premitur, nullus ex impenso honore sublevetur.

Matth. 11. 25.
Psal. 114. 6.
1. Thess. 2. 7.
Philip. 2. 3.

44. Sed hanc humilitatis formam reprobi, quia Leviathan hujus membra sunt, vel cognoscere, vel tenere contemnunt, quia etsi quando se humiles specietenus ostendunt, humilitatis vim servare intrinsecus negligunt. Quibus sæpe accidit, ut si quando unum quodlibet bonum vel minimum faciant, a malis suis omnibus respectum mentis protinus avertant, atque hoc quod vel extremum bonum fecerint, tota intentione semper inspiciant, & ex eo sese jam quasi sanctos aspiciant, obliti malorum omnium quæ commiserunt, unius sui tantummodo boni memores, quod fortasse facere nec perfecte potuerunt: sicut evenire contra electis solet, ut cum multarum virtutum gratia polleant, unum eos vel tenuissimum vitium valde defatigans pulset: quatenus dum ex quadam parte sese infirmari considerant, de his virtutibus in quibus prævalent, se minime extollant: dumque de infirmitate trepidant, hoc quoque ubi fortes sunt, humilius servant. Sæpe ergo reprobi per hoc quod unum vel minimum bonum suum incaute conspiciunt, mala multa & gravia in quibus demersi sunt, non agnoscunt. Et sæpe electi per hoc quod ad tenuissimum malum suum [h] infirmari trepidant, mira dispensatione agitur, ut magna bona ad quæ provecti sunt, non amittant.

Hanc humilitatis formam reprobi non tenent, sed contemnunt.

45. [i] Justi itaque & occulti examinis mensura disponitur, ut & istos mala adjuvent, & illos bona gravent; dum & isti ad provectum boni utuntur levibus malis, & illi ad augmentum mali utuntur minimis bonis. Isti quippe inde perfectius in bono proficiunt, unde de malo tentantur: illi autem inde ad majus malum deficiunt, unde de bono gloriantur. Sic itaque male bono utitur reprobus, & bene malo utitur probus; sicut sæpe contingit, ut alius ex cibo salutifero inordinate sumto, pestem languoris incurrat; alius veneno serpentis in medicamine ordinatæ confectionis adhibito, languoris molestiam vincat. Ille ergo qui cibo salutifero uti recte noluit, inde perniciose moritur, unde alii salubriter vivunt: iste autem qui veneno serpentis caute uti studuit, inde salubriter vivit, unde alii perniciose moriuntur. Venenum ergo

Electos adjuvant mala, reprobis bona nocent.
Bono male utitur reprobus, & bene malo probus.

a Vindoc. Turon. Germ. Norm. *se male esse.* Longip. *sibi male esse.* Corb. Germ. *in securitatem mentis....ut jam... simile esse*, pro *se male egisse.*
b Duo Germ. Ebroic. aliique Norm. *illis humiliant.*
c Male in Vatic. & Gilot. *interpositos.* Locum hunc jam emendaverat Jamezius ex mss. Anglic. quibus accedit Turon. aliorumque Gallic. consensus.
d Laud. & Germ. *si exaltavi.*
e Laud. Gemet. & duo Germ. *vestrum.*
f Longipont. *quisque elatus, inferiorem se omnem de quo cogitat, putat.* Gemet. quoque Ebroic. & alii Norm. *de quo cogitat.*
g Turon. Laud. Longip. Norm. & duo Ger. *ires alter in elationem.*
h Gemet. & Corb. Germ. *infirmitati.*
i Laud. *justos itaque ... disponit.*

go serpentis non ipsam nequitiam, sed suggestionem nequitiæ dicimus, qua nolentes [a] sæpe renitentesque tentamur. Quod tunc in medicamen vertitur, cum mens virtutibus erecta, conspectis contra se tentationibus humiliatur. Iniqui igitur atque ab approbatione interni examinis reprobi, quælibet opera faciant, in quibuslibet virtutibus enitescant, humilitatis sensum penitus ignorant: quia nimirum Leviathan hujus membra sunt, de quo superna voce ducitur, *Omne sublime videt*: [b] quia non solum per semetipsum, sed per eorum quoque corda quos ceperit, quasi de sublimi cunctos inferius despicit.

Rec. xviii.

Ver. xvii. Superbia per oculos quasi per quasdam fenestras se ostendit.

46. Notandum vero quod Leviathan iste, qui per corpoream bestiam designatur, sublime videre describitur; quia videlicet cordis superbia cum exterius usque ad corpus extenditur, prius per oculos [c] indicatur. Ipsi quippe per fastum tumoris inflati, quasi ex sublimi respiciunt, & quo se deprimunt, altius extollunt. Nisi enim superbia per oculos quasi per quasdam se fenestras ostenderet, nequaquam Deo Psalmista dixisset: *Populum humilem salvum facies, & oculos superborum humiliabis*. Nisi se superbia per oculos funderet, Salomon quoque de Judææ elatione non diceret: *Generatio cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus in altum subrectæ*. Quia ergo per corporeum animal Leviathan iste signatur, & superbia usque ad corpus prodiens, apertius oculis principatur, antiquus hostis quasi de sublimi omnes videre describitur. Sed quia multa [d] ad ostendendum humani generis inimicum prolata sunt, valde mens appetit, ut in fine locutionis Dominicæ, unum aliquid manifestius exprimatur, unde membra illius brevi nobis designatione monstrentur. Sequitur:

Psal. 17. 28. — Prov. 30. 13.

Ipse est rex super universos filios superbiæ.

Ibidem
CAPUT XXIII.
Radix vitiorum & malorum omnium superbia.
Eccl. 10. 15.

47. Ut Leviathan iste in cunctis quæ superius dicta sunt, caderet, sola se superbia perculit. Neque enim per tot illos vitiorum ramos aresceret, nisi per hanc prius in radice putruisset. Scriptum est namque: *Omnis peccati initium superbia*. Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem stravit. Eo etenim telo salutem nostræ immortalitatis impetiit, quo vitam suæ beatitudinis extinxit. Sed idcirco hanc Dominus fini suæ locutionis inseruit, ut cum post mala omnia Leviathan istius superbiam diceret, quid esset malis omnibus deterius indicaret. Quamvis etiam per hoc quod in imo ponitur, vitiorum radix esse monstretur. Sicut enim inferius radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecus expanduntur: ita se superbia intrinsecus celat, sed ab illa protinus aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi hæc mentem in occulto constringeret. Hæc est quæ Leviathan istius sensum fervescere sicut ollam facit. Unde & humanas mentes in quodam fervore insaniæ concutit, sed per aperta opera qualiter concussi animam evertat, ostendit. Intus namque prius ebullit in elatione, quod foris postmodum spumat in opere.

Ver. xviii. Non unam tantum virtutem, ut cetera vitia, sed omnes expugnat.

48. Sed quia occasio de superbiæ disputatione se præbuit, debemus hanc subtilius sollicitiusque discutere, atque ad humanas mentes quanta vel qualis veniat, & quibus qualiterve subripiat, demonstrare. Alia quippe vitia eas solummodo virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur: ut videlicet ira patientiam, gastrimargia abstinentiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequaquam unius virtutis extinctione contenta, contra cuncta animæ membra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit: ut quidquid illa invadente agitur, etiam si esse virtus ostenditur, non per hoc Deo, sed soli vanæ gloriæ serviatur. Quasi enim tyrannus quidam obsessam civitatem intercipit, cum mentem superbia irrumpit; & quo ditiorem quemque ceperit, eo in dominio durior exurgit: quia quo amplius res virtutis sine humilitate agitur, eo latius ista dominatur. Quisquis vero ejus in se tyrannidem captiva mente susceperit, hoc primum damnum patitur, quod clauso cordis oculo, judicii æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab aliis [e] vel bene geruntur, displicent: & sola ei quæ ipse vel prave egerit, placent. Semper aliena opera despicit, semper miratur quæ ipse facit: quia & quidquid egerit, egisse se singulariter credit, atque in eo quod exhibet per gloriæ cupiditatem, sibimetipsi favet per cogitationem: & cum se in cunctis transcendere ceteros æstimat, per lata cogitationum spatia secum deambulans, laudes suas tacitus clamat. Nonnumquam vero ad tantam elationem mens ducitur, ut in eo [f] quod tumet, etiam per ostentationem locutionis effrenetur. Sed tanto facilius ruina sequitur, quanto apud se quisque impudentius exaltatur. Hinc enim scriptum est: *Ante ruinam exaltatur cor*. Hinc per Danielem dicitur: *In aula Babylonis deambulabat Rex, respónditque, & ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, [g] in gloria decoris mei?* Sed hunc tumorem quam concita vindicta represserit, illico adjunxit, dicens: *Cum adhuc sermo esset in ore Regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex: Regnum [h] transiet a te, & ab hominibus te ejicient, & cum bestiis ferisque erit habitatio tua; fenum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te*. Ecce quia tumor mentis usque ad aperta verba se protulit, patientia judicia protinus usque ad sententiam erupit; tantoque hunc districtius perculit, quanto ejus se superbia immoderatius erexit: & quia enumerando bona dixit in quibus sibi placuit, [i] enumerata mala, in quibus feriretur, audivit.

Dan. 4. 26. — Prov. 16. 18. — Ibid. 28.

Ver. xix. Alia ex secularibus rebus, alia ex spiritualibus oritur.

49. Sciendum vero est, quod ipsa hæc de qua tractamus, elatio alios ex rebus secularibus, alios vero ex spiritalibus possidet. Alter namque intumescit auro, alter eloquio, alter infimis & terrenis rebus, alter summis cælestibusque virtutibus: una tamen eademque res ante oculos Dei agitur, quamvis ad humana corda veniens, in eorum obtutibus diverso amictu pallietur. Nam cum is qui de terrena prius gloria superbiebat, postmodum de sanctitate extollitur, nequaquam cor ejus elatio deseruit, sed ad eum consueta veniens, ut cognosci nequeat, vestem mutavit.

a Gemet. & Corb. Germ. *semper*.
b Pratel. ac al. mss. *non solum enim*.
c Laud. duo German. Longip. Gemet. veteresque edit. ita habent. Edit. vero Gil. Vatic. Gussanvil. *judicatur*.
d Germ. Pratel. & al. mss. *de ostendendo*.
e Addidimus, *vel*, ex mss. Norm. & duob. Germ. quod & elegantiam & vim sermoni addit.
f Edit. Gilot. Vatic. Gussanv. *quod timet*. Correctus est locus ex mss. Anglic. Norm. Vindoc. duob. Germ. Longip. & ex vet. edit.
g Laud. *& in gloria*.
h Vindoc. *transibit*.
i Pratel. & Utic. *enumerata & mala*. Ubi, *&*, additum nonnihil gratiæ dictioni confert.

Alia est prælatorum.

50. Sciendum quoque est, quod aliter hæc præpositos, atque aliter subditos tentat. Prælato namque in cogitationibus suggerit quia solo vitæ merito super ceteros excrevit; & si qua ab eo bene aliquando gesta sunt, hæc importune ejus animo objicit; & cum hunc Deo singulariter placuisse insinuat, quo facilius suggesta persuadeat, ipsam ad testimonium potestatis traditæ retributionem vocat, dicens quia nisi omnipotens Deus te his hominibus meliorem cerneret, omnes hos sub tuo regimine non dedisset: ejusque mox mentem erigit, viles atque inutiles eos qui subjecti sunt, ostendit: ita ut nullum jam quasi dignum respiciat, cui æquanimiter loquatur. Unde & mox mentis tranquillitas in iram vertitur: quia dum cunctos despicit, dum sensum vitamque omnium sine moderamine reprehendit, tanto effrenatius se in iracundiam dilatat, quanto eos qui sibi commissi sunt, esse sibimet indignos putat.

VET. XX. Alia subjectorum.

51. At contra cum subjectorum cor superbia instigat, hoc summopere nititur agere, ut sua acta considerare funditus negligant, & semper tacitis cogitationibus rectoris sui judices fiant: qui dum in illo quod reprehendere debeant, importune respiciunt, in semetipsis quod corrigant numquam vident. Unde & tanto atrocius pereunt, quanto a se oculos avertunt: quia in hujus vitæ itinere offendentes corruunt, dum alibi intendunt. Et quidem peccatores se asserunt, nec tamen tantum, ut tam noxiæ in regimine personæ [a] traderentur. Et dum ejus facta despiciunt, dum præcepta contemnunt, ad tantam usque [b] insaniam devolvuntur, ut Deum res humanas curare non æstiment: quia ei qui quasi jure reprehenditur, esse se commissos dolent. Sicque dum contra rectorem superbiunt, etiam contra judicia conditoris intumescunt: & dum pastoris sui vitam dijudicant, ipsam quoque sapientiam omnia disponentis impugnant. Sæpe autem rectoris sui dictis proterve obviant, & eamdem vocis superbiam libertatem vocant. Sic quippe elatio se quasi pro libertatis rectitudine objicit, sicut sæpe se & timor pro humilitate supponit. Nam sicut plerique reticent ex timore, & tamen tacere se æstimant ex humilitate; ita nonnulli loquuntur per impatientiam elationis, & tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. Aliquando autem subditi proterva quæ sentiunt, nequaquam produnt; & hi quorum loquacitas vix compescitur, nonnumquam ex sola amaritudine intimi rancoris obmutescunt. Qui per dolorem mentis, procacitatis suæ verba subtrahentes, cum male loqui soleant, pejus tacent: quia cum peccantes aliquid de correctione audiunt, indignantes etiam responsionis verba suspendunt. Cum his quando aspere agitur, sæpe ad querelæ vocem de hac ipsa asperitate prosiliunt. Cum vero eos magistri sui blande præveniunt, de hac ipsa humilitate qua præventi sunt, gravius indignantur; & tanto eorum mens vastius accenditur, quanto consideratius [c] infirma judicatur. Hi nimirum, quia humilitatem, quæ virtutum mater est, nesciunt, usum laboris sui [d] perdunt, etiamsi qua bona sunt, quæ operari videantur: quia surgentis fabricæ robusta celsitudo non figitur, quæ nequaquam per fundamenti fortitudinem in petra solidatur. Soli ergo ruinæ crescit quod ædificant; quia ante molem fabricæ, humilitatis fundamine non procurant. Quos bene ab intimis prodimus, si paucis in exterioribus ostendamus.

Virtutum mater, humilitas.

Soli ruinæ crescit quod ædificant superbi.

Imago superbi.

52. Cunctis namque superba apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, [e] inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma: ad obediendum pigra, ad lacessendos vero alios importuna: ad ea quæ facere & debet & prævalet, ignava; ad ea autem quæ facere nec debet, nec prævalet, [f] parata. Hæc in eo quod sponte non appetit, nulla exhortatione flectitur, ad hoc autem quod latenter desiderat, quærit ut cogatur: quia dum metuit ex desiderio suo vilescere, optat vim in ipsa sua voluntate tolerare.

VET. XXI. Exhortatio ad humilitatem.

53. Igitur quia humanos animos aliter tentari ex rebus carnalibus, atque aliter ex spiritualibus diximus, audiant illi: *Omnis caro fenum, & gloria ejus sicut flos feni.* Audiant & isti, quod [g] quibusdam post miracula dicitur: *Nescio vos unde sitis, discedite a me [h] omnes operarii iniquitatis.* Audiant illi: *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Audiant isti, quia fatuæ virgines, quæ cum vacuis vasculis veniunt, ab internis nuptiis excluduntur. Rursum, quia aliter tentari prælatos, atque aliter subditos præfati sumus, audiant illi quod per quemdam sapientem dicitur: *Ducem te constituerunt? noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex eis.* Audiant isti: *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis: ipsi enim pervigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris.* Audiant illi cum de accepta potestate gloriantur, hoc quod Abrahæ voce ardenti diviti dicitur: *Memento fili, quia recepisti bona in vita tua.* Audiant isti cum contra rectores suos in querelas prosiliunt, hoc quod murmuranti populo Moysi & Aaron vocibus respondetur: *Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum. Nos enim quid sumus?* Audiant illi: *Turbabuntur in conspectu ejus [i] patris orphanorum & judicis viduarum.* Audiant isti, quid contra contumaciam subditorum dicitur: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Audiant simul omnes: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Audiant omnes: *Immundus est apud Deum omnis qui exaltat cor suum.* Audiant omnes: [k] *Quid superbis terra & cinis?* Contra hujus languoris pestem audiamus cuncti, quod magistra Veritas docet, dicens: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde.*

Isai. 40. 6. Luc. 13. 27. Ps. 61. 11. Matth. 25. 12. Eccl. 32. 1. Hebr. 13. 17. Luc. 16. 25. Exod. 16. 8. Ps. 67. 5. Rom. 13. 2. Jacob. 4. 6. Prov. 16. 5. juxta text. Hebr. & lxx. Eccli. 10. 9. Matth. 11. 29.

VET. XXII. Hominem superbum non esse, docet Deus humilis.

54. Ad hoc namque unigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc invisibilis, non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, [l] irrisionum opprobria, passionumque tormenta toleravit, ut superbum non esse hominem doceret humilis Deus.

Quan-

a Addit Germ. *considerant*, post *traderentur*. Norm. & Vindoc. *tradi mererentur*.
b In pler. mss. *vesaniam*.
c Turon. Vindoc. Laud. *infirmari*.
d Vindoc. *produnt*.
e Laud. *inhonestas in imagine, erectio*.
f Vindoc. & Norm. *semper parata*.
g Gemet. & Corb. Germ. *quibusdam miracula facientibus*.
h Deest *omnes*, in Gemet. Pratel. Utic. & Corb. Germ.
i In Germ. & in edit. tam vet. quam recent. *patres .... & judices*. Cujus lectionis nullum fundamentum est aut in Vulgata aut in textu Hebr. In Vindoc. Pratel. Utic. *patris ... judicis*.
k Vindoc. & duo Germ. *quid superbit*.
l In pl. mss. *illusionum probra*.

Quanta ergo humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocendam is qui sine æstimatione magnus est, usque ad passionem factus est parvus? Quia enim originem [a] perditioni nostræ superbia præbuit diaboli, instrumentum redemtionis nostræ inventa est humilitas Dei. Hostis quippe noster magnus inter omnia conditus, videri super omnia voluit elatus. Redemtor autem noster magnus manens [b] super omnia, fieri inter omnia dignatus est parvus.

Quid mortis auctor doceat, quid vitæ conditor.

55. Sed melius & elationis causam detegimus, & fundamenta humilitatis aperimus, si brevi commemoratione perstringimus quid mortis auctor, quid vitæ conditor dicat. Ille namque ait: *In cælum ascendam*: Iste autem per Prophetam dicit: *Repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquavit*. Ille dicit: *Supra astra cæli exaltabo solium meum*: Iste humano generi a paradisi sedibus expulso dicit: [c] *Ecce venio cito, & habitabo in medio tui*. Ille dicit: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis*: Iste dicit: *Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis*. Ille dicit: *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo*: Iste, *cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*: & per membra sua loquitur, dicens: *Domine quis similis tibi?* Ille per membra sua loquitur, dicens: *Nescio Dominum, & Israel non [d] dimittam*: Iste per semetipsum dicit: *Si dixero quia non novi eum, ero similis vobis mendax sed novi eum, & sermonem ejus servo*. Ille dicit: *Mea sunt flumina & ego feci ea*: Iste dicit: *Non possum a meipso facere quidquam*, & rursum: *Pater meus in me manens, ipse facit opera*. Ille regna omnia ostendens, dicit: *Tibi dabo potestatem hanc universam & gloriam illorum; quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa*: Iste dicit: *Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram, vel ad sinistram meam, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo*. Ille dicit: *Eritis sicut dii, scientes bonum & malum*: Iste dicit: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*. Ille ut voluntas divina despici, & ut possit propria suaderi, dicit: *Cur præcepit vobis Deus ut non comederitis ex omni ligno paradisi?* Et paulo post: *Scit enim Deus, quod in quacumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri*: Iste dicit: *Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me*. Ille per membra sua loquitur, dicens: *Nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra; coronemus nos rosis antequam marcescant, ubique relinquamus signa lætitiæ nostræ*: Iste membris suis prænuntiat, dicens: *Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit*. Ille nihil aliud mentes sibi subditas docet, quam celsitudinis culmen appetere, cuncta æqualia mentis tumore transcendere, societatem omnium hominum alta elatione transire, ac sese & contra potentiam conditoris erigere, sicut de eisdem per Psalmistam dicitur: *Transierunt in dispositionem cordis, cogitaverunt & locuti sunt nequitias, iniquitatem in excelsa locuti sunt*; Iste ad sputa, ad palmas, ad colaphos, ad spineam coronam, ad crucem, ad lanceam, atque ad mortem veniens, membra sua admonet, dicens: *Si quis mihi ministrat, me sequatur*.

Isai. 14. 13. Ps. 87. 4. Isai. 14. 13. Zach. 2. 10. Isai. 14. 13. Ps. 21. 7. Is. 14. 14. Philip. 2. 6. Psal. 34. 10. Exod. 5. 2. Johan. 8. 55. Ezech. 29. 9. Johan. 5. 30. Joh. 14. 10. Luc. 4. 6. Mat. 20. 23. Genes. 3. 5. Act. 1. 7. Genes. 3. 1. Ibid. 5. Joha. 5. 30. Sap. 2. 8. Johan. 16. 20. Ps. 72. v. 7. & 8. Johan. 12. 26.

VERS. XXIII. Evidentissimum reprobationis signum, superbia: electionis, humilitas.

56. Quia igitur Redemtor noster corda regit humilium, & Leviathan iste rex dicitur superborum, aperte cognoscimus, quod evidentissimum reproborum signum, superbia est, at contra humilitas electorum. Cum ergo quam quisque habeat, cognoscitur: sub quo rege militet invenitur. Unusquisque enim quasi quemdam titulum portat operis, quo facile ostendat sub cujus serviat potestate rectoris. Unde & per Evangelium dicitur: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*. Ne igitur nos Leviathan istius membra vel mira faciendo fallerent, apertum signum Dominus quo deprehendi valeant demonstravit, dicens: *Ipse est rex super universos filios superbiæ*. Qui etsi quando fictam speciem humilitatis assumunt, semetipsos tamen celare in omnibus nequaquam possunt: quia eorum superbia diu latere non sustinens, cum ex alia tegitur, ex alia actione denudatur. Qui vero sub rege humilitatis militant, semper pavidi, atque ex omni latere circumspecti, adversum jacula elationis pugnant, & quasi contra venientes ictus solum magis in suo corpore oculum custodiunt, dum in semetipsis principaliter humilitatem tuentur.

Mat. 7. 16.

a Laud. Pratel. Gemet. duo Germ. & vet. edit. Paris. & Barthol. *perditionis nostræ se præbuit superbia*.
b De hoc loquendi modo Gregorio familiari vide supra l. 15. n. 20. l. 16. n. 36. lib. 30. n. 68. & 69.
c Vindoc. & Pratel. *ecce venio & habito*.
d Pratel. *non dimitto*.

SANCTI GREGORII
IN EXPOSITIONEM BEATI JOB
MORALIUM
LIBER TRIGESIMUS-QUINTUS. ET ULTIMUS.

In quo per anacephalæosim multa jam dicta revocantur, & immensum hoc opus demissisSima humanæ infirmitatis confessione absolvitur.

VET-&R.1. Quid hic, libro sit præstandum.

QUIA iste ultimus hujus operis liber est, & locis difficilioribus pertractatis, minus obscura sunt quæ supersunt: libet hunc indulgentius remissiusque transcurrere. Velut emenso enim magno mari, jam littus cernimus, & intentionis nostræ vela deponentes, non eodem quo prius impetu ducimur: sed tamen adhuc ex impulsione pristini flatus imus. a [a] Quasi anxietatis nostræ ventus cecidit, sed tamen ejus vis jam seipsa tranquillior usque ad stationem nos littoris impellit. Igitur postquam fideli famulo Dominus Leviathan hostis ejus quam sit & fortis & callidus ostendit, dum vires illius subtiliter fraudesque B patefecit, beatus Job ad utraque respondit, dicens:

Job. 42. Vers. 2. *Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio.*

CAP. I. REC. II. Diaboli viribus Dei omnipotentia, machinationibus infinita Sapientia opponitur.

2. Contra immanes quippe vires ejus intulit: *Scio quia omnia potes*; contra occultas vero machinationes illius subjunxit: *Et nulla te latet cogitatio*. Unde & mox Leviathan eidem exprobrat, dicens:

Vers. 3. *Quis est iste, qui celat consilium absque scientia?* Absque scientia enim Leviathan celat consilium; quia quamvis contra infirmitatem nostram multis fraudibus occultetur, protectoris tamen nostri sancta nobis inspiratione detegitur. b [b] Absque scientia celat consilium; quia licet C tentatos lateat, latere tamen protectorem non potest tentatorum. Igitur audita fortitudine & calliditate diaboli, audita etiam creatoris nostri potentia, quæ & illum valenter reprimit, & nos misericorditer tegit, quæsumus beate Job, ut quæ de temetipso sentis, nobis minime occultes. Sequitur:

Ibidem. *Ideo insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent scientiam meam.*

CAP. II. Quidquid in rebus creatis, Deo comparatur, nihil est & fit nihil.

3. Omnis humana sapientia quantolibet acumine polleat, divinæ sapientiæ [c] comparata, insipientia est. Omnia enim humana, quæ justa, quæ pulchra sunt, Dei justitiæ & pulchritudini D comparata, nec justa nec pulchra sunt, nec c omnino sunt. Beatus itaque Job ea quæ dixerat, sapienter se dixisse crederet, si verba superioris sapientiæ non audiret. In cujus comparatione Astultum est nostrum omne quod sapit. Et qui sapienter quidem locutus hominibus fuerat, divinas tamen sententias audiens, sapientius se cognoscit non esse sapientem. Hinc est quod Abraham inter verba Dominica nil se nisi pulverem vidit, dicens: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis.* Genes. 18. 27. Hinc est quod Moyses omni Ægyptiorum sapientia instructus, ex quo loquentem Dominum audivit, impeditioris & tardioris linguæ se esse deprehendit, dicens: *Obsecro Domine, non sum eloquens: ab heri enim & nudiustertius, ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum.* Exod. 4. 10. Hinc est quod Isaias, postquam sedentem Dominum super solium excelsum atque elevatum vidit, postquam Seraphim duabus alis faciem, duabus velare pedes, & duabus volare conspexit, postquam id quod est, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, alterum ad alterum clamare audivit, ad seipsum rediens, ait: Isai. 6. *Væ mihi quia tacui, quoniam vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito.* Ibid. v. 5. Moxque ipsam pollutionem unde cognoverat subdens, ait: *Et regem Dominum exercituum vidi oculis meis.* Ibidem. Hinc etiam Jeremias divina verba audiens, verba se non habere cognovit, dicens: *A a a, Domine Deus, ecce nescio loqui; quia puer ego sum.* Jerem. 1. 6. Hinc Ezechiel loquens de quatuor animalibus, dicit: VET. II. Ezech. 1. 25. *Cum fieret vox supra firmamentum, quod erat supra caput eorum, stabant & submittebant alas suas.* Quid enim per volatum animalium, nisi Evangelistarum atque doctorum sublimitas designatur? Vel quid sunt alæ animalium, nisi sanctorum contemplationes eos ad cælestia [d] sublevantes? d Sed cum fit vox supra firmamentum quod super caput eorum est, stantes submittunt alas suas: quia cum internam vocem supernæ sapientiæ audiunt, quasi volatus sui alas deponunt: quia videlicet ipsam veritatis altitudinem minus se contemplari posse cognoscunt. Ad vocem ergo desuper venientem alas deponere, est cognita superna potentia, virtutes proprias humiliare, & consideratione creatoris nil de se aliud quam abjecta sentire. Sancti itaque viri dum divinitatis [e] sententias audiunt, quanto magis contem-

a Vindoc. Pratel. Utic. & duo Germ. *quasi enim*.
b Idem cod. Vindoc. *absque sapientia*.
c In edit. Basil. 1514. Gilot. Vatic. legitur: *comparata nec pulchra nec justa, sed insipientia est*, quod nullus ex nostris cod. mss. habet.
d Vindoc. & Norm. *sublimantes*.
e Laud. duo Germ. Norm. Vindoc. & al. a Gussanvillæo lecti ita habent; quamvis in editis vet. & recent. legatur *arcana*.

templando proficiunt, tanto amplius despiciendo quod sunt, aut nihil, aut prope nihil se esse cognoscunt. Respondeat ergo divinis sermonibus beatus Job, & sapienter proficiens, stultum se esse deprehendat, dicens: *Insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent scientiam meam.* Ecce tanto se amplius redarguit, quanto amplius proficit, & scientiam suam ultra modum excessisse se credidit; quia in verbis Domini plus quam æstimaverat, secreta ejus sapientiæ agnovit. Sequitur:

Vers. 4. *Audi, & ego loquar: interrogabo te, & responde mihi.*

CAPUT III. Rec. III. Quid sit hominem interrogare Deum; quidve Deum homini respondere.

4. Audire nostrum est sono aliunde venienti aurem alio positam commodare. At contra Deo, cui nihil extra est, audire proprie est, sub semetipso surgentia desideria nostra percipere. Ad Deum ergo, qui & tacentium corda cognoscit, loqui nostrum, est non vocibus gutturis id quod sentimus prodere, sed promtis ad illum desideriis inhiare. Et quia ideo quisque interrogat, ut discere valeat quod ignorat, homini Deum interrogare, est in conspectu ejus nescientem se cognoscere. Respondere autem Dei, est eum qui se humiliter nescientem cognoverit, occultis inspirationibus erudire. Ait ergo beatus Job: *Audi, & ego loquar.* Ac si diceret: Misericorditer desideria mea percipe, ut dum hæc tua pietas percipiens adjuvat, ad te multipliciora consurgant. Bona quippe vota quoties effectum percipiunt, multiplicantur. Unde alias scriptum est: (Psal. 16. 6.) *Ego clamavi, quoniam exaudisti me.* Non enim ait: Quia clamavi, exaudisti me; sed *clamavi, quoniam exaudisti me.* Qui enim loquens exauditus fuerat, votis proficientibus exauditus clamabat: *Interrogabo te, & responde mihi.* Ac si diceret: Nescientem me ex tuæ scientiæ contemplatione cognosco. Interroganti igitur responde, id est stultitiam propriam humiliter cognoscentem doce. Quia enim interrogaret ipse ex desiderio humilitatis, & Deum sibi respondere quæreret ex magisterio aspirationis, verbis sequentibus declaratur. Interrogaturum quippe se perhibuit, sed nihil interrogando subjungit. Nam sola de se humilia sentiens, & quæ misericorditer a Domino perceperit agnoscens, protinus subdit:

Vers. 5. *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.*

CAP. IV. Rec. IV. Quantum Job per flagella in Dei & sui cognitione profecerit.

5. His nimirum verbis aperte indicat, quia quanto visus superior est auditu, tanto differt ab eo quod prius extitit, & hoc quod postmodum per flagella profecit. Et quia interno oculo veritatis lumen magis conspexerat, humanitatis suæ tenebras dijudicans plus videbat. Unde & sequitur:

Vers. 6. *Idcirco ipse me reprehendo.*

CAP. V. Rec. V. Quanto se quisque magis videt, sibi magis displicet.

6. Quanto enim quisque se minus videt, tanto sibi minus displicet: & quanto majoris gratiæ lumen percipit, tanto amplius reprehensibilem se esse cognoscit. Cum enim intrinsecus sublevatur per omne quod est, ad eam quam super se conspicit regulam congruere nititur. Et quia adhuc humana infirmitas præpedit, cernit quia ei ex non minima parte dissentit; totumque ex se illi onerosum est, quod internæ regulæ conveniens non est. Quam regulam beatus Job post flagella proficiens amplius [a] suspicit, & a semetipso in magna sui redargutione dissentit, dicens: *Idcirco ipse me reprehendo.* Sed quia nulla est cognitio reprehensionis, si non sequantur etiam lamenta pœnitudinis, recte post reprehensionem subditur:

Et ago pœnitentiam in favilla & cinere. Ibidem.

CAPUT VI. Vana est nostri cognitio quam non sequitur pœnitentia.

7. In favilla etenim & cinere pœnitentiam agere, est contemplata summa essentia, nil aliud quam favillam se cineremque cognoscere. Unde & civitati reprobæ in Evangelio Dominus dicit: (Matth. 11. 21.) *Si in Tyro & Sidone facta fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* In cilicio quippe asperitas [b] & punctio peccatorum, in cinere autem pulvis ostenditur mortuorum. Et idcirco utrumque hoc adhiberi ad pœnitentiam solet, ut in punctione cilicii cognoscamus quid per culpam fecimus, & in favilla cineris perpendamus quid per judicium facti sumus. (In cilicio & cinere pœnitentiæ quid considerandum.) Considerentur ergo in cilicio pungentia vitia, consideretur in cinere per mortis sententiam subsequens justa pœna vitiorum. Quia enim post peccatum carnis contumeliæ surrexerunt, videat homo in asperitate cilicii superbiendo quid fecit, videat in cinere usquequo peccando pervenit. Potest quoque cilicio, ipsa per recordationem atque pœnitentiam, dolorum punctio designari. Nam hoc quod ait beatus Job: *Ipse me reprehendo;* quasi quodam cilicio pungitur, dum in mente sua asperis redargutionum stimulis confricatur. In cinere autem agit pœnitentiam; quia ex primo peccato, quid per justum judicium factus sit, solerter attendit, dicens: *Ago pœnitentiam in favilla & cinere.* Ac si aperte dicat: De nullo auctoris mei dono superbio; quia sumtus ex pulvere, per illatæ mortis sententiam ad pulverem me redire cognosco.

VET. III. Dei de Job & amicis ejus judicium.

8. Auditis igitur cunctis sermonibus Job, cognitis etiam responsionibus amicorum, libet ad interni judicis sententiam [c] spectationem mentis nostræ convertere, eique dicere: Ecce Domine utrasque in conspectu tuo differentium partes audivimus, & Job quidem in hoc certamine virtutis suæ facta revolvere, & amicos ejus contra eum cognovimus tuæ justitiæ gloriam defensare. Inter hæc autem quid nostra mens sentiat agnoscis. Neque enim possumus eorum nos dicta reprehendere, quos defensioni tuæ cognoscimus deservire. [d] Sed ecce assistunt partes, expectant sententiam: profer ergo Domine ex invisibili regula subtilissimum tuæ discretionis examen, & quis in contentione ista sit rectius locutus ostende. Sequitur:

Vers. 7. *Postquam autem locutus est Dominus verba hæc ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.*

CAPUT VII. Rec. VI. Ille absolvitur, condemnantur illi. Cur?

9. O Domine, judicii tui sententia indicat, quantum a luce tuæ rectitudinis cæcitas nostra discordat. Ecce te judice beatum Job victorem esse cognoscimus, quem in te peccasse loquendo credebamus. Te judice addicti sunt, qui beati Job se merita transcendere pro te loquendo crediderunt. Quia igitur ex divina sententia quid de partibus æstimemus agnovimus, nunc ejusdem sententiæ paulo subtilius verba pensemus. Quomodo enim superius beatus Job reprehenditur, si in comparatione ejus rectitudinis amici illius nequa-

a Turon. Laud. duo Germ. Norm. *inspicit.*
b Ita Gemet. & pler. Norm. cum Laud. & duob. Germ. Editis habentibus, *& compunctio.*

c Vindoc. Pratel. Utic. *inspectionem.* Germ. *expectationem.*
d Corb. Germ. Ebroic. aliique Norm. *sed ecce assistunt, pariter expectant, &c.*

quam coram Domino locuti rectum memorantur? An adhuc illa de eo sententia confirmatur, qua antiquo hosti dicitur: *Vidisti servum meum Job, quod non sit ei similis super terram?* (Job. 1. 8.) Sed quid est hoc, quod & laudatur hosti, & in seipso reprehenditur: in seipso autem reprehenditur; & tamen amicis loquentibus antefertur: nisi quod sanctus vir cunctos meritorum suorum virtute transcendit; sed eo ipso quod homo fuit, ante Dei oculos sine reprehensione esse non potuit? In sancto quippe homine in hac interim vita commorante, divini examinis regula habet adhuc quod judicet, quamvis jam ex comparatione ceterorum hominum habeat quod laudet. Beatus igitur Job pro culpa se credidit, & non pro gratia flagellari: resecari in se æstimavit vitia, non autem merita augeri. Et in eo reprehenditur, quod intentionem flagelli fuisse aliam suspicatur, & tamen amicis resistentibus interni judicii definitione prælatus est. Unde aperte colligitur quantæ justitiæ fuerit in eo quod contra amicorum verba innocentiam suæ operationis adstruxit, qui divino judicio etiam ipsis ejusdem divini judicii defensoribus antefertur. (Vers. 10.) In exordio autem [a] libri hujus agnovimus, quia de illo satan Domino dixerat: *Mitte manum tuam, & tange eum, & vide si non in faciem benedicat tibi.* (Job. 1. 5.) Ad quam petitionem beatus Job damnis, orbitate, vulneribus, & [b] verborum scandalis tangi permittitur: quia videlicet certus, qui eum laudaverat, extitit quod nequaquam juxta assertionem diaboli sanctus vir in maledictionis culpam laberetur. Sicut ergo & [c] superius diximus, quisquis beatum Job in locutione sua æstimat post flagella peccasse, aperte Dominum judicat [d] in sua assertione perdidisse. Et quamvis Dominus ad diabolum loquens, bona illius præsentia prætulit, non autem ejus perseverantiam spopondit: sciendum tamen est, quia nequaquam ejus justitiam permittendo [e] tentari prætulisset, si eum justum in tentatione persistere non posse prævideret. Permisso itaque divinitus in ejus tentatione diabolo, quisquis eum in tentatione succubuisse existimat, ignorantiam permittentis accusat.

Alia Dei, alia hominum judicia.

10. Approbemus igitur in dictis suis veraciter Job, ne Deum in sua providentia nequiter accusemus. Et quidem quantum ad humana judicia, in verbis sui amici ejus multa illo rectius dixisse crederentur; sed veritas aliam ex occulto regulam proferens, ait: *Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.* Coram me, ait, id est intus, ubi sæpe multorum vita displicet, quæ etiam foris hominibus placet. Unde caute nimis in laudem [f] justorum conjugum dictum est: *Erant justi ambo ante Deum.* (Luc. 1. 6.) Non enim secura laus est, justos ante homines apparere. Sæpe enim humana sententia velut in Deo magnum quempiam approbat; sed hunc omnipotens Deus, qui quasi ex se approbatur, ignorat. Hinc est enim, quod Psalmista vigilanter exorat, dicens: *Dirige in conspectu tuo viam meam.* (Psal. 5. 9.) Nimirum, quia plerumque in conspectu hominum recta via creditur etiam quæ a veritatis itinere depravatur. Et notandum, quod [g] non dicitur: Non estis locuti coram me rectum sicut Job, sed, sicut servus meus Job: ut videlicet interpositione servitutis, dum eum quasi sub quadam peculiaritate commemorat, cuncta quæ in defensione sua dixerat, quia non contumaci superbia, sed humili veritate dixerit, ostendat. Sed quia justus est & misericors Deus, amicos ejus & per justitiam districte redarguit, & per misericordiam benigne convertit. (Vers. 7.) Nam sequitur:

Sumite vobis septem tauros & septem arietes, & ite ad servum meum Job, & offerte holocaustum pro vobis. Job autem servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia. (Vers. 8.)

CAPUT VIII.

Rec. VII. Deus amicos Job per justitiam redarguit, & per misericordiam convertit.

11. Ecce justus & misericors Deus nec culpas sine increpatione deserit, nec reatum sine conversione derelinquit. Quia enim internus est medicus, primo putredinem vulneris innotuit, & post remedia consequendæ salutis indicavit. [h] Sæpe autem jam diximus, quod amici beati Job hæreticorum speciem teneant, qui Deum dum defendere nituntur, offendunt; quoniam in dictis suis veritati rebelles sunt, cui famulari se in falsa assertione suspicantur. Quia igitur omnipotens Deus sæpe illos corpori sanctæ Ecclesiæ per cognitionem veritatis inviscerat: bene ipsa quoque eorum conversio, quæ sæpe misericorditer agitur, per hanc veniam, quam amici Job percipiunt, designatur.

Hæretici per sacrificium a se oblatum, Deum placare nequeunt.

12. Notandum vero magnopere est, quod conversionis suæ sacrificium Domino non per se, sed per Job jubentur offerre. Nimirum hæretici cum ab errore redeunt, erga se iram Domini suo per se oblato sacrificio placare nequaquam possunt, nisi ad catholicam Ecclesiam, quam beatus Job significat, convertantur; ut salutem suam ejus precibus obtineant, cujus fidem perversis assertionibus impugnabant. Ait enim: [i] *Job servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur* [k] *stultitia.* Ac si aperte hæreticis dicat: Sacrificia vestra non accipio, petitionum vestrarum verba non audio, nisi per intercessionem illius, cujus professionis verba de me veracia recognosco. Et vos quidem tauros atque arietes [l] ad exhibenda sacrificia conversionis vestræ deducite, sed a me salutem vestram per Catholicam Ecclesiam, quam diligo, postulate. Ipsi enim volo dimittere id quod mihi in ipsa deliquistis, ut hæc vestram incolumitatem obtineat, quæ ex vestro languore laborabat.

Reconciliati non possunt nisi Ecclesiam.

Vers. VI. Ecclesiæ prærogativa 24. q. 1. cap. 22. § Sola quippe.

13. Sola quippe est per quam sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Unde etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: *In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus ejus foras.* (Exod. 12. 46.) In una namque domo agnus comeditur; quia in una Catholica Ecclesia vera hostia Redemtoris immolatur.

a Non hujus lib. 35. sed totius Commentarii, ubi lib. 3. num. 15. textus hic explicatur.
b Laud. *verberum*.
c Sæpe, maxime præfat. capite 3. circa medium.
d Editi, *in sua assertione errasse*. Secuti sumus mss. Corb. Germ. Vindoc. Laud. Norm. In Germ. *prodidisse*.
e Germ. & edit. Basil. 1514. cum aliis deinceps *tentatori*. Huic loco emendando adfuerunt mss. Anglic. Norman. Corb. Germ. Vindoc. & vetus edit. Paris. 1495. in qua tamen legitur *protulisset*, loco *prætulisset*.
f Vindoc. *castorum*.
g Vindoc. & pl. Norm. *nunc dicitur: non estis locuti coram me rectum sicut servus meus Job: ut videlicet*.
h Maxime Præfat. cap. 6. num. 15. & seq. In edit. 1514. aliisque sequentibus legitur: *Quia autem sæpe . . . . . suspicantur; omnipotens Deus*. Locum hunc obscurum e tenebris eruimus ope mss. Norm. & vet. edit. 1495. Hoc in libro qui superiorum est velut recapitulatio, sæpissime Gregorius jam dictorum meminit; quæ quibus in locis tractata sint annotare operæ pretium non est, cum indicis ope ea explorare in promtu sit.
i Laud. duo Germ. Pratel. Utic. *Job autem*.
k Laud. *in stultitia*.
l Vindoc. & pler. Norm. *exhibendo sacrificia*.

latur. De cujus carnibus divina lex efferri foras prohibet; quia dari sanctum canibus vetat. (Matth. 7. 6.) Sola est in qua opus bonum fructuose peragitur, unde & mercedem denarii non nisi qui intra vineam laboraverant, acceperunt. (Matth. 20. 8.) Sola est quæ intra se positos valida caritatis compage custodit. Unde & aqua diluvii arcam quidem ad sublimiora sustulit, omnes autem quos extra arcam invenit, extinxit. (Genes. 7. Vers. 20. 21. &c.) Sola est in qua superna mysteria veraciter contemplemur. Unde & ad Moysen Dominus dicit: *Est locus apud me, & stabis supra petram.* (Exod. 33. 21.) Et paulo post: *Tollam manum meam, & videbis posteriora mea.* (Ibid. 23. 24. q. 1. c. 82.) Quia enim [a] ex sola Catholica Ecclesia veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet de quo videatur. (Quia ex sola.) In petra Moyses ponitur, ut Dei speciem contempletur: quia nisi quis fidei soliditatem tenuerit, divinam præsentiam non cognoscit. De qua soliditate Dominus dicit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* (Matth. 16. 18.) Quid est ergo hoc loco [b] dicere ad amicos Job: *Ite ad Job*, nisi petram ascendite? Quid est, *Faciem ejus pro vobis suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia*, nisi id quod illic dicitur: *Posteriora mea videbis?* (Exod. 33. 23.) id est, ejus quæ postmodum futura est, mysteria incarnationis intelliges.

(Hæreticis ut ad Ecclesiam redeant quid præstandum.) 14. Hæretici autem pro eo quod in petra stare contemnunt, transeuntis Domini posteriora non aspiciunt: quia extra Ecclesiam positi, incarnationis ejus, sicut sunt, mysteria non agnoscunt. Sicut autem & [c] superius diximus, per tauros cervix superbiæ, per arietes vero ducatus exprimitur, qui ab hæreticis persuasis plebibus, quasi seductis gregibus agitur. De hæreticis namque superbientibus dicitur, qui infirmorum mentes male suadendo corrumpunt: [d] *Concilium taurorum inter vaccas populorum.* (Psal. 67. 31.) Et quia sequentes se populos velut greges trahunt, arietes aliquando nominantur. Gregem scilicet arietes ducunt. Unde per increpationem Jeremias ait: *Principes tui velut arietes.* (Thren. 1. 6.) Quia igitur hæretici cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, superbiæ elationem deserunt, & nequaquam jam quasi sequentes greges, populorum cuneos ad interitum ducunt, amici beati Job offerre tauros & arietes jubentur. Tauros enim & arietes offerre in sacrificio, est superbum ducatum conversionis humilitate mactare, ut edomita cervice superbiæ, discant obediendo sequi, qui dudum docendo præire conabantur. Recte quoque eorum hæc superbia septem sacrificiis expiatur: quia hæretici ad Ecclesiam revertentes, per humilitatis hostiam dona Spiritus gratiæ septiformis accipiunt: ut qui elationis suæ vetustate tabuerant, novitate gratiæ reformentur.

(Septenarius numerus perfectus.) 15. Septenarius autem numerus apud sapientes hujus seculi quadam sua habetur ratione perfectus, quod ex primo pari & ex primo impari consummatur. Primus enim impar ternarius est, primusque par quaternarius. Ex quibus duobus septenarius constat, qui eisdem partibus suis multiplicatus in duodenarium surgit. Nam sive tres per quatuor, seu quatuor per tres ducimus, ad duodenarium pervenimus. Sed nos quia superno munere veritatis prædicamenta percipimus, [e] hæc fixa scientiæ altitudine despiciendo calcamus: hoc procul dubio inconcussa fide retinentes, quia quos Spiritus gratiæ septiformis repleverit, perficit; eisque non solum Trinitatis notitiam, sed etiam virtutum quatuor, id est prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, atque justitiæ operationem præbet. Qui in ipsis quoque quos ingreditur, suis quodammodo partibus augetur, dum & per Trinitatis notitiam quatuor virtutum actio accipitur, & per operationem virtutum quatuor usque ad manifestam Trinitatis speciem pervenitur. Et apud nos ergo septenarius perfectus est, sed longe dissimiliter; quia plene & non inaniter in duodenarium surgit, dum & per fidem opera, & rursum per opera perficit fidem. Sancti quoque Apostoli gratiæ septiformis Spiritu implendi, duodecim sunt electi. In quatuor enim mundi partibus Trinitatem, quæ Deus est, innotescere mittebantur. Duodecim ergo electi sunt ut etiam ex ipsius numeri ratione causa claresceret, quod per quatuor infima, tria summa prædicarent.

(Quid significet?) 16. Sive itaque hac, seu alia qualibet fortasse ratione, in scriptura tamen sacra septenario numero aliquando secura requies æternitatis, aliquando universitas præsentis hujus temporis, aliquando autem sanctæ Ecclesiæ universitas designatur. (Perfectionem æternitatis.) Septenario quippe numero perfectio æternitatis innuitur, cum dies septimus in requiem Domini sanctificatus vocatur. (Gen. 2. 2.) Cui jam vespera inesse non dicitur: [f] quia æternæ beatitudinis requies nullo termino coarctatur. Hinc est etiam, quod lege data dies septimus feriatus esse præcipitur, ut æterna per illum requies designetur. (Exod. 20. 11.) Hinc est, quod in annorum curriculo septenarius numerus septies multiplicatus, [g] monade addita ad quinquagenarium ducitur; ut perpetuam beatitudinem signans Jubilæi sacratissima requies observetur. (Levit. 25. Vers. 8. & 9.) Hinc est, quod resurgens Dominus & frequenter apparens, ultimo jam convivio cum septem discipulis comedisse describitur: (Johan. 21.) quia hi qui in illo nunc perfecti sunt, æterna per illum refectione satiantur.

(Vet. vii. Vitæ præsentis tempus.) 17. Rursum per septenarium numerum hæc universitas temporalitatis accipitur. Hinc est enim, quod per septem dies hoc totum vitæ præsentis tempus evolvitur. Hinc est, quod in typo sanctæ Ecclesiæ, quæ omni tempore hunc mundum prædicando circuit, Arca Domini tubis clangentibus muros Jerico diebus septem circumacta confregit. (Josue 6. 20.) Hinc Propheta ait: *Septies in die laudem dixi tibi.* (Psal. 118. 164.) Quod ipse rursum pro toto atque universo suæ deprecationis tempore se dixisse significans, ait: *Semper laus ejus in ore meo.* (Psal. 33. 1.) Quod vero per septenarium numerum præsentis vitæ universitas designatur, tunc magis ostenditur, cum post eum quoque etiam octonarius subinfertur. Septenarium quippe cum adhuc alius sequitur, ex ipso ejus augmento exprimitur, quod finienda temporalitas æternitate concludatur. Hinc est enim quod Salomon admonet, dicens: *Da partes septem, necnon & octo.* (Eccle. 11. 2.) Per septenarium quippe numerum, hoc quod septem diebus agitur, præsens tempus expressit: per octonarium vero vitam perpetuam designavit, quam sua nobis Dominus resurrectione patefecit. [h] Dominico scilicet die resurrexit, qui dum diem septimum, id est sabbatum sequitur,

a Longipont. *in sola.*
b Duo Germ. & Pratel. *dicere: ad Job ite; nisi, petram.*
c Præfat. cap. 8. num. 18.
d Ita mss. & vetustior edit. Paris. 1495. In alia 1518. & cet. recent. & in mss. Germ. legitur male, *consilium.*
e Vindoc. & Norm. *hac physica.* Contradicunt editi tum vet. tum recent. quibus concinunt duo Germ.
f Iidem cod. cum Germ. *interne.*
g Germ. Turon. Laud. Norm. *monade addito.* Corb. Germ. utramque admittit lectionem.
h Ebroic. aliique Norman. Turon. & al. *cum Dominico.*

tur, a conditione octavus invenitur. Bene autem dicitur: *Da partes septem, necnon & octo: quia ignoras quid mali futurum sit super terram.* (Ibidem.) Ac si aperte diceretur: Sic dispensa temporalia, ut appetere non obliviscaris æterna. Oportet namque ut in posterum bene agendo provideas, qui de venturo judicio quanta tribulatio sequatur ignoras. Hinc est quod quindecim gradibus templum ascenditur, ut ex ipsa ejus ascensione discatur, quatenus per septem & octo, & temporalis sollicite dispensetur actio, & provide mansio æterna requiratur. Hinc est etiam, quod dum monas in denarium surgit, centum quinquaginta Psalmos Propheta cecinit. Propter hunc septenarium numerum temporalia, octonarium vero æterna signantem, super centum viginti fideles, in cœnaculo residentes Spiritus sanctus effusus est. (Act. 2.) Per septem quippe & octo quindecim componuntur, & si ab uno usque ad quindecim numerando paulatim per incrementa consurgimus, usque ad centesimum & vigesimum numerum pervenimus. Qua scilicet effusione Spiritus sancti didicerunt, ut & temporalia tolerando transirent, & æterna inhianter appeterent.

(Ecclesiæ universitatem. Apoc. 1. 4.) 18. Rursum septenario numero sanctæ Ecclesiæ universitas designatur. Unde Johannes in Apocalypsi septem Ecclesiis scribit: sed per eas quid aliud quam universalem Ecclesiam intelligi voluit? Quæ nimirum universalis Ecclesia, ut plena septiformis gratiæ Spiritu signaretur, Elisæus super puerum mortuum septies [a] inspirasse describitur. (4. Reg. 4. 35.) Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quasi septies oscitat, quia ei dona Spiritus septiformis gratiæ misericorditer tribuit. Quia igitur sæpe septenario numero sanctæ Ecclesiæ universitas figuratur, veniant ad beatum Job amici illius, & jussum divinitus offerant holocaustum. Sed vigilanter omnino septenarii numeri arcana custodiant, ut videlicet hi qui extra sunt positi, prius se universitati sanctæ Ecclesiæ misceant, & tunc demum veniam de reatu pristinæ elationis exquirant. Pro culpa sua septem sacrificia offerant: quia reatus sui [b] ablutionem non accipiunt, nisi gratiæ septiformis Spiritu universali paci, a qua excisi fuerant, aggregentur. Dicatur igitur: *Sumite vobis septem tauros & septem arietes, & ite ad servum meum Job, & offerte holocaustum pro vobis. Job autem servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia.* Ac si hæreticis redeuntibus aperte diceretur: Universali vos Ecclesiæ per humilitatem pœnitentiæ jungite, atque eam, qua per vosmetipsos digni non estis, veniam ejus a me precibus obtinete: qui cum per hanc veraciter sapere discitis, priores apud me vestræ sapientiæ stultitiam deletis. Sequitur:

(Vers. 8.) *Neque enim locuti estis coram me [c] rectum, sicut servus meus Job.*

CAP. IX. (Vet. VIII. Sententiæ iteratio in sacris litteris, ejus immutabilitatis est argumentum.)

19. Hæc paulo ante jam Dominus protulit, & tamen hæc eadem iterando subjungit. Quid est hoc, nisi quod sententiam, quam semel judicando dixerat, iterum replicando confirmat? atque ut manifestius beati Job justitia, amicorumque ejus injustitia demonstretur, ejus laus, illorumque reprehensio iterata voce depromitur: ut replicata foris appareant, quam fixa intus habeantur. Namque cum rex Ægypti metuenda venturæ famis tempora sub boum spicarumque specie gemina visione cognovisset, voce sancti interpretis audivit: *Quod vidisti secundo, ad eamdem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est.* (Genes. 41. 32.) Qua ex re aperte colligitur, quia quidquid in eloquio divino repetitur, robustius confirmatur. Sed quia quid judex decrevit audivimus, addicti quoque quid faciant, audiamus. Sequitur:

(Vers. 9.) *Abierunt ergo Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, & fecerunt sicut locutus fuerat ad eos Dominus: & suscepit Dominus faciem Job.*

CAP. X. (Ordo veniæ.)

20. Horum interpretationem nominum idcirco reticemus, quia in hujus operis exordio de ea nos latius disseruisse meminimus. Intuendum vero est, quia ita caute, sicut prædictum fuerat, ordo acceptæ veniæ custoditur, ut in sacrificiis Dominus non illorum, sed beati Job faciem suscepisse referatur. Sed quia quisquis pro aliis intercedere nititur, sibi potius ex ipsa caritate suffragatur, recte subjungitur:

(Vers. 10.) *Dominus quoque conversus est ad pœnitentiam Job, cum oraret pro amicis suis.*

CAP. XI. (Citius pro nobis orantes exaudimur, si oratio nostra proximi & maxime adversarii dilectione conditur.)

21. Jam enim superius pro amicis suis exauditus ostenditur, cum factum quod prædiximus, memoratur: *Fecerunt sicut locutus fuerat ad eos Dominus; & suscepit Dominus faciem Job.* Sed cum protinus subinfertur: *Dominus quoque conversus est ad pœnitentiam Job, cum oraret pro amicis suis*, aperte ostenditur, quia etiam pro semetipso pœnitens tanto citius exaudiri meruit, quanto devote pro aliis intercessit. Plus enim pro se valere preces suas efficit, qui has & pro aliis impendit. Libentius quippe sacrificium orationis accipitur, quod in conspectu misericordis judicis, proximi dilectione conditur. Quod tunc veraciter quisque cumulat, si hoc etiam pro adversariis impendat. Hinc est enim, quod magistra Veritas dicit: *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* (Luc. 6. 28.) Hinc rursum ait: *Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem, ut & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.* (Marc. 11. 25.) Quantum vero pro se obtinuit, qui pro aliis intervenit, illico demonstratur, cum subditur:

(Ibidem.) *Addidit [d] Dominus omnia quæcumque fuerant Job, duplicia.*

CAPUT XII. (Vet. VIII. Juxta afflictionis pondus disponitur mensura consolationis.)

22. Cuncta quæ amiserat, duplicia recepit: quia per pietatem benigni judicis tentationis nostræ dispendium vincunt suffragia consolationum. Minus autem tentat probatio, quam remuneratio consolatur: ut ex retributionis merito leve fuisse quod toleravit, agnoscat, qui ex [e] percussionis pondere grave se aliquid tolerare judicabat. Unde afflictæ quoque Judææ dicitur: *Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te.* (Isai. 54. 7.) Aliquando vero juxta afflictionis pondus disponitur mensura consolationis. Unde alias scriptum est: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* (Ps. 93. 19.) In ea enim mensura consolatum se in qua afflictus fuerat, indicat, qui lætificatum se secundum multitudinem dolorum clamat. Non autem minime lector instruitur, si ipsum remunerationis ordinem contempletur. Excessum quippe correctio, correctionem pœnitentia, pœniten-

a Herm. & edit. Gilot. Vatic. Gussanv. *oscitasse*. Cet. mss. & veterum edit. lectionem præculimus.
b Turon. duo Germ. Vindoc. Norm. *absolutionem*.
c Germ. & Laud. *recta*.
d In Pratel. & al. additur, *quoque*.
e Ita mss. & vet. ed. Par. 1495. Aliæ posteriores, *persecutionis*.

nitentiam venia, veniam vero munera subsequuntur. Sed quia divinæ dispensationis permissione percussus, etiam amicorum verbis afflictus est, divinę pietatis muneribus consolatus, etiam humana debet caritate refoveri; ut undique ei consolationis gaudia respondeant, quem undique dolorum tristia & adversa lacerabant. Unde & subditur:

Vers. 11. *Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & universæ sorores suæ, & cuncti qui noverant eum prius; & comederunt cum eo panem in domo ejus, & moverunt super eum caput.*

CAPUT XIII. *Non solum divina, sed etiam humana.*

23. Quid in [a] comestione panis, nisi caritas; quid vero motione capitis, nisi admiratio designatur? Bene autem subditur:

Ibidem. *Et consolati sunt eum super omne malum, quod intulerat Dominus super eum.*

Percussi enim mœrorem consolari, est ei post percussionem de venia congaudere. Nam quanto quisque de restituta proximi salute cernitur hilarescere, tanto se indicat de ablata doluisse.

Ibidem. *Et dederunt ei unusquisque ovem unam, & inaurem auream unam.*

CAPUT XIV. *Ecclesia receptura est aliquando duplicia.*

24. Licet cuncta hæc juxta historiam veraciter dicta sint, ipsis tamen oblatis muneribus cogimur, ut ad allegoriæ mysterium recurramus. Neque enim otiose debemus accipere, quod ovem, quod unam; quod inaurem auream obtulere, quod unam. Et si fortasse juxta litteram mirum non est, ovis oblata cur una; valde tamen mirum est, inauris oblata cur una. Quid vero aut ovis ad inaurem pertinet, aut quid inauris ad ovem? Ex ipso ergo munerum fine compellimur, ut priora quoque, quæ superficietenus juxta solam historiam contingendo transcurrimus, in allegoriæ mysteriis indagemus. Quia igitur Christus & Ecclesia, id est caput & corpus una persona est, sæpe beatum Job diximus modo capitis, modo figuram corporis designare. Servata ergo historiæ veritate, sub typo gestum sanctæ Ecclesiæ sentiamus id quod scriptum est: *Addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Job, duplicia.* (*Vers. 10.*) Sancta quippe Ecclesia etsi multos nunc percussione tentationis amittit, in fine tamen hujus seculi ea quæ sua sunt, duplicia recipit, quando susceptis ad plenum gentibus, ad ejus fidem currere omnis, quæ tunc inventa fuerit, etiam Judæa consentit. Hinc namque scriptum est: *Donec plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israel salvus fieret.* (*Rom. 11. 25.*) Hinc in Evangelio quoque Veritas dicit: *Elias* [b] *veniet, & ille restituet omnia.* (*Matth. 17. 17.*) Nunc enim amisit Israelitas Ecclesia, quos convertere prædicando non valuit, sed tunc Elia prædicante, dum quotquot invenerit colligit, velut plenius recipit quod amisit.

Ante resurrectionem Sancti singulas stolas accipiunt, binas post resurrectionem.

25. Vel certe sanctæ Ecclesiæ in fine suo duplum recipere, est in singulis nobis & de beatitudine animæ, & de carnis incorruptione gaudere. Hinc est enim quod per Prophetam de electis dicitur: *In terra sua duplicia possidebunt.* (*Isai. 61. 7.*) Hinc est quod Johannes Apostolus de Sanctis finem mundi quærentibus dicit: *Datæ sunt illi singulæ stolæ albæ, & dictum est eis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec compleretur numerus conservorum & fratrum eorum.* (*Apoc. 6. 11.*) Sicut enim [*] longe superius diximus, ante resurrectionem Sancti singulas stolas accipiunt, quia sola animarum beatitudine perfruuntur: in fine autem mundi binas habituri sunt, quia cum mentis beatitudine etiam carnis gloriam possidebunt.

[*] Scilicet præfationis c. 10. num. 20.

Conversio Judæorum in fine mundi prænuntiata.

26. Sed ea quæ subnexa sunt, in fine magis hujus seculi conversionem se Judaici populi nuntiare testantur. Nam subditur: *Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & universæ sorores suæ, & cuncti qui noverant eum prius: & comederunt cum eo panem in domo ejus.* Tunc quippe fratres sui ac sorores ad Christum veniunt, quando ex plebe Judaica quotquot inventi fuerint convertuntur. Ex illo enim populo carnis materiam sumsit. Tunc ergo ad eum fratres ac sorores accedunt, quando ex ea plebe [c] quæ ei per cognationem juncta est, vel qui fortes futuri sunt, velut fratres; vel infirmi, velut sorores; ad eum [d] per cognitionem fidei devota gratulatione concurrunt. Tunc apud eum celeberrimæ festivitatis convivium exhibent, quando eum jam nequaquam quasi purum hominem contemnentes, propinquitatis suæ memores divinitati se ejus inhærere congaudent. Tunc in domo ejus panem comedunt, cum postposita observatione [e] subjacentis litteræ, in sancta Ecclesia mystici eloquii quasi frugis medulla pascuntur. Bene autem subjungitur: *Cuncti qui noverant eum prius.* (*Vers. 11.*) Prius quippe noverant, quem in passione sua quasi incognitum contemserunt. Nam nasciturum Christum nullus qui plene Legem didicit, ignoravit. Unde & Herodes rex Magorum occursione perterritus, sacerdotes & principes studuit solerter inquirere, ubi Christum nasciturum esse prescirent; cui protinus responderunt: *In Bethleem Judæ.* (*Matth. 2. 5.*) Prius ergo noverant, quem passionis suæ tempore dum despicerent, ignorabant. Quorum & notitia prior, & ignorantia posterior bene ac breviter Isaac caligante signatur. (*Genes. 27.*) Qui dum Jacob benediceret, & quid eveniret in futuro prævidebat, & quis illi præsens assisteret, nesciebat. Sic quippe Israelitarum populus fuit, qui prophetiæ mysteria accepit, sed tamen cæcos in contemplatione oculos [f] habuit, quia eum præsentem non vidit, de quo tam multa in futuro prævidit. Ante se enim positum nequaquam cernere valuit, cujus adventus potentiam longe ante nuntiavit. Sed ecce in fine mundi veniunt, & eum quem prius noverant, recognoscunt. Ecce in domo ejus panem comedunt; quia in sancta Ecclesia sacri eloquii fruge pascuntur, [g] & omnem insensibilitatem pristini torporis excutiunt. Unde subditur: *Et moverunt super eum caput.* Quid enim in capite, nisi [h] principale mentis accipitur? sicut per Psalmistam dicitur: *Impinguasti in oleo caput meum.* (*Ps. 22. 5.*) Ac si aperte diceretur: Arentem in suis cogitationibus mentem meam caritatis unctione rigasti. Caput ergo movetur, cum per formidinem veritatis tacta, ab insensibilitate sua mens quatitur. Veniant ergo parentes ad convivium, atque excusso torpore moveant caput, id est hi qui Redemtori nostro carne conjuncti fuerant, refectionem quandoque verbi in fide percipiant, & insensibilitatis pristinæ duritiam amittant. Unde bene per Habacuc dicitur: *Pedes ejus steterunt, & mota est terra.* (*Habac. 3. 5.*) Stante enim Domino terra proculdubio movetur, quia cum

a Laud. *comessatione.*
b Laud. & Val-cl. *venit.*
c Longip. *quæ ei . . . . . juncti sunt.*
d Laud. & Val-cl. *per cognitionem.*
e Gemet. Pratel. duo Germ. Val-cl. *superjacenti.*
f Laud. Gemet. duo Germ. & al. *tenuit.*
g Duo Germ. & Val-cl. *ecce omnem.*
h Hoc est quod Græci dicunt τὸ ἡγεμονικόν, seu principatum animi.

cordi nostro timoris sui vestigia imprimit, cuncta in nobis cogitatio terrena contremiscit. Hoc itaque loco caput movere, est immobilitatem mentis excutere, & ad cognitionem fidei, credulitatis gressibus propinquare.

Quanta ex eorum conversione, Ecclesiæ consolatio.

Ver. xi.

27. Sed quia sancta Ecclesia nunc Hebræorum aversione afficitur, & tunc conversione relevatur, recte snubjungitur: *Et consolati sunt eum super omni malo, quod intulerat Dominus super eum.* Consolantur videlicet Christum, consolantur Ecclesiam, qui ab infidelitatis pristinæ errore resipiscunt; & pravitatem vitæ, per quam recta docentibus repugnaverant, deserunt. Annon gravis mœror est duris cordibus infructuose prædicare, laborem in ostendenda veritate sumere, sed nullum de convetsione audientium fructum laboris invenire? At contra, magna prædicatorum consolatio est, subsequens profectus auditotum. Relevatio quippe docentis, est immutatio proficientis. Et notandum, quod in flagello positum consolari noluerunt, sed ad consolandum eum post flagellum veniunt: quia nimirum passionis ejus tempore Hebræi prædicamenta fidei contemnentes, quem hominem ex morte probaverant, Deum eredere despexerunt. Unde per Psalmistam Dominus dicit: *Sustinui qui simul mecum contristaretur, & non fuit: consolantem me quæsivi, & non inveni.* (Psal. 68. 21.) Consolantem quippe in passione minime invenit, quia in despectu mortis etiam ipsos hostes pertulit, pro quibus ad mortem venit. Post flagella ergo propinqui ad consolationem veniunt; quia in membris suis nunc quoque Dominus patitur: sed extremo tempore Israelitæ omues ad fidem, cognita Eliæ prædicatione, concurrunt, atque ad ejus protectionem quem fugerant, redeunt: & tunc illud eximium multiplici aggregatione populotum convivium celebratur. Tunc post flagella quasi Job sanus ostenditur, quando a conversis atque credentibus post passionem suam ac resurrectionem Dominus in cælis immortalis vivere per certitudinem fidei scitur. Tunc quasi remuneratus Job cernitur, quando in majestatis suæ potentia sicut est Deus creditur, & ejus fidei subjici hi qui prius restiterant, videntur. In fine igitur mundi credenntes Hebræi conveniant, & humani generis redemtori in potentia divinitatis quasi sano Job oblatinnum suarum vota persolvant. Unde & bene subditur: *Et dederunt ei unusquisque ovem unam, & inaurem auream unam.* Quid per ovem, nisi innocentia: quid per inaurem, nisi obedientia designatur? Per ovem quippe simplex animus, per inaurem vero ornatus humilitatis gratia auditus exprimitur.

Quæ conversi, Christo debeant offerre.

Ver. xii.

Reg. x. Obedientiæ commendatio.

28. Sed quia ad ostendendam virtutem obedientiæ occasio opportuna se præbuit, libet hanc paulo vigilantius sollicitiusque discutere, & quanti sit meriti demonstrare. Sola namque virtus est obedientia, quæ virtutes ceteras menti inserit, insertasque custodit. Unde & primus homo præceptum, quod servaret, accepit, cui se si vellet obediens subdere, ad æternam beatitudinem sine labore perveniret. (Gen. 2. 17.) Hinc Samuel ait: *Melior est obedientia, quam victima, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.* (1. Reg. 15. 22.) Obedientia quippe victimis jure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos repressa arbitrii sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientia demonstretur. Ex adverso igitur melius ostenditur, quid de ejus laude sentiatur. Si enim quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere; sola est quæ fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis esse convincitur, etiamsi fidelis esse videatur. Hinc per Salomonem in ostensione obedientiæ dicitur: *Vir obediens loquitur victorias.* (Prov. 21, 28.) Vir quippe obediens victorias loquitur; quia dum alienæ voci humiliter [a] subdimur, nosmetipsos in corde superamus. Hinc in Evangelio Veritas dicit: *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras: quia de cælo descendi, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.* (Johan. 6. 37.) Quid enim? si suam faceret, eos qui ad se veniunt, repulisset? Quis autem nesciat, quod voluntas Filii a Patris voluntate non discrepet? Sed quoniam primus homo, quia suam facere voluntatem voluit, a paradisi gaudio exivit (Genes. 3. 24.): secundus ad redemtionem hominum veniens, dum voluntatem se Patris, & non suam facere ostendit, permanere nos intus docuit. Cum igitur non suam, sed Patris voluntatem facit, eos qui ad se veniunt, foras non ejicit: quia dum exemplo suo nos obedientiæ subjicit, viam nobis egressionis claudit. Hinc rursum ait: *Non possum ego a meipso facere quidquam, sed sicut audio, judico.* (Johan. 5. 30.) Nobis quippe obedientia usque ad mortem servanda præcipitur. Ipse autem si sicut audit judicat, tunc quoque obedit, cum judex venit. Ne igitur nobis usque ad præsentis vitæ terminum obedientia laboriosa appareat, Redemtor noster indicat, quia hanc etiam cum judex venerit servat. Quid ergo mirum si homo peccator se obedientiæ in præsentis vitæ brevitate subjicit, [b] quando hanc mediator Dei & hominum & cum obedientes remunerat, non relinquit?

Obedientia usque ad mortem servanda.

11. q. 3. c. Quid ergo.

Ver. xiii. Malum numquam fieri debet per obedientiam, sed bonum aliquando intermitti.

29. Sciendum vero est, quod numquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem debet per obedientiam bonum quod agitur, intermitti. Neque enim mala in paradiso arbor extitit, quam Deus homini ne contingeret interdixit. Sed ut melius per obedientiæ meritum, homo bene conditus cresceret, dignum fuerat [c] ut etiam a bono prohiberet (Genes. 2.): quatenus tanto verius hoc quod ageret; virtus esset, quanto a bono cessans, auctori suo se subditum humilius exhiberet. Sed notandum, quod illic dicitur: *Ex omni ligno paradisi comedite, de ligno autem scientiæ boni & mali ne tetigeritis.* (Ibidem. Vers. 16.) Qui enim ab uno quolibet bono subjectos vetat, necesse est ut multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si a bonis omnibus penitus repulsa jejunat. Omnes autem paradisi arbores ad esum Dominus concessit, cum ab una prohibuit; ut creaturam suam quam nolebat extingui, sed provehi, tanto facilius ab una restringeret, quanto ad cunctas [d] latius relaxaret.

Quando nullius meriti sit obedientia, quando minimi.

8. q. 1. c. Sciendum.

30. Sed quia nonnumquam nobis hujus mundi prospera, nonnumquam vero jubentur adversa: sciendum summopere est, quod obedientia [e] aliquando si de suo aliquid babeat, nulla est: aliquando autem si de suo aliquid non babeat, minima. Nam cum hujus mundi successus præcipitur, cum

a Laud. *subditur, semetipsum in corde superat.*
b Gratianus locum hunc sic profert: *quando hanc* . . . . . . *tenuis, & tenendam præcepit; & cum obedientes.*

c Gem. Prat. Val-cl. duo Germ. et Sonc *etiam a bono prohiberet.*
d Vindoc. Corb. Germ. ac pl. Norm. *licentius.*
e Laud. *aliquando est, si de suo aliquid non habeat, minima.*

cum locus superior imperatur, is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda hujus vitæ prospera libidini propriæ ambitionis servit. Rursum cum mundi despectus præcipitur, cum probra adipisci & contumeliæ jubentur, nisi ex seipso animus hæc appetat, obedientiæ sibi meritum minuit; quia ad ea quæ in hac vita despecta sunt, invitus nolensque descendit. Ad detrimentum quippe obedientia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra hujus seculi nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo obedientia & in adversis [a] ex suo aliquid habere, & rursum in prosperis & suo aliquid omnimodo non habere: quatenus ex in adversis tanto sit gloriosior, quanto divino ordini etiam ex desiderio jungitur; & prosperis tanto sit verior, quanto a præsenti ipsa quam divinitus percipit gloria, funditus ex mente separatur.

Subeunda prospera ex sola jussione, adversa vero etiam ex devotione, docemur exemplo Mosis & Pauli.

31. Sed hoc virtutis pondus melius ostendimus, si cælestis patriæ duorum [b] hominum facta memoremus. Moyses namque cum in deserto oves pasceret, a Domino per Angelum in igne loquente vocatus est, ut eripiendæ omni Israelitarum multitudini præesset. Sed quia apud se mente humilis extitit, oblatam protinus tanti regiminis gloriam expavit, moxque ad infirmitatis patrocinium recurrit, dicens: *Obsecro Domine, non sum eloquens: ab heri & nudiustertius ex quo cœpisti loqui ad servum tuum, tardioris & impeditioris linguæ sum factus*. Et se postposito, alium deposcit dicens: *Mitte quem missurus es*. Ecce cum auctore linguæ loquitur, & ne tanti regiminis potestatem suscipiat, elinguem se esse causatur. Paulus quoque divinitus fuerat, ut in Jerusalem debuisset ascendere, admonitus, sicut ipse Galatis dicit: *Deinde post annos quatuordecim* [c] *iterum ascendi Jerosolymam, assumto Barnaba & Tito: ascendi autem secundum revelationem*. Isque in itinere cum prophetam Agabum reperisset, quanta se adversitas in Jerosolymis maneret audivit. Scriptum quippe est quod idem Agabus zonam Pauli suis pedibus inserens, dixit: *Virum cujus hæc zona est, sic alligabunt in Jerusalem*. A Paulo autem protinus respondetur: *Ego non solum alligari, sed & mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Jesu: neque enim pretiosiorem facio animam meam quam me*. Præceptione igitur revelationis Jerosolymam pergens, adversa cognoscit, & tamen hæc libenter appetit: audit quæ timeat, sed ad hæc ardentius anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet; quia precibus [d] renititur, ne Israeliticæ plebi præferatur. Paulus ad adversa etiam ex suo voto ducitur; quia malorum imminentium cognitionem percipit, sed devotione spiritus etiam ad acriora fervescit. Ille præsentis potestatis gloriam Deo voluit jubente declinare: iste Deo aspera & dura disponente, se studuit ad graviora præparare. Præeunte ergo utrorumque ducum infracta virtute [e] instituimur, ut si obedientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur, prosperis hujus seculi ex sola jussione, adversis autem etiam ex devotione militemus.

Exod. c. 3. Ibid. c. 4. Vers. 10. — Ibid. v. 13. — Gal. 2. 1. — Act. 21. — Ibid. v. 11. — Ibid. v. 13.

Tom. I.

Vers. xiv. Innocentiæ ornamentum sit obedientia.

32. Notandum vero est, quod hoc loco cum inaure ovis, cum ove inauris offertur; quia nimirum innocuis mentibus ornamentum semper obedientiæ jungitur; Domino attestante, qui ait: *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me*. Beato igitur Job nemo inaurem sine ove, nemo ovem sine inaure obtulit: quia profecto Redemtori suo non obedit, qui innocens non est: & innocens esse non potest, qui obedire contemnit. Quia vero ipsa obedientia non servili metu, sed caritatis affectu servanda est, non terrore pœnæ, sed amore justitiæ; cuncti qui ad convivium veniunt, auream inaurem obtulisse perhibentur: ut videlicet in ea quæ exhibetur obedientia, caritas fulgeat, quæ virtutes omnes quasi auri more cætera metalla transcendat.

Joan. 10. 27.

Nulla potest esse aut innocentia aut obedientia, nisi in una vera Ecclesia.

33. Sed quia nulla esse innocentia, nulla esse vera obedientia in multiplicibus hæreticorum divisionibus potest, ad cognitionem fidei venientes offerant ovem, sed unam; offerant inaurem, sed unam; id est, tales veniant, qui in unitate sanctæ Ecclesiæ innocui, obedientesque persistant. Unum quippe dividi [f] per numeros non potest: quia & hoc ipsum unum, quod dicimus, numerus non est. Offerant igitur ovem, sed unam; offerant inaurem, sed unam; id est, ad sanctam Ecclesiam cum innocentia atque obedientia venientes, eam mentem deferant, quam sectarum schismata non dividant.

Vers. xv. Quantum de Judæorum conversione futurum in Ecclesia gaudium, & celebrandum aliquando convivium.

34. Aperire libet oculos fidei, & illud extremum sanctæ Ecclesiæ de susceptione Israelitici populi convivium contemplari. Ad quod nimirum convivium magnus ille veniens Elias, convivantium invitator adhibetur; tunc propinqui, tunc noti ad eum cum muneribus veniunt, quem in flagello paulo ante positum contemserunt. Appropinquante enim die judicii, vel precursoris vocibus, vel quibusdam erumpentibus signis, ipsa eis jam aliquo modo advenientis Domini virtus interlucet. Cujus iram dum prævenire festinant, conversionis suæ tempus accelerant. Conversi autem cum muneribus veniunt; quia eum quem paulo ante in passione deriserunt, tunc virtutum opera quasi munera offerendo, venerantur: illud proculdubio hac sua oblatione complentes, quod & cernimus magna ex parte jam factum, & adhuc credimus [g] perfecte faciendum: *Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus*. Tunc namque illum plenius filiæ Tyri in muneribus adorant, cum Israelitarum mentes hujus nunc mundi subditæ desideriis, ei quem superbientes negaverunt, quandoque cognito, suæ hostias confessionis apportant. Et quamvis eisdem temporibus, quibus Antichristus appropinquat, aliquatenus vita fidelium minoris esse virtutis appareat, quamvis in conflictu illius perditi hominis, gravis etiam corda fortium formido constringat: Elia tamen prædicante roborati, non solum fideles quique in sanctæ Ecclesiæ soliditate persistunt, sed, sicut superius diximus, ad cognitionem fidei multi quoque ex infidelibus convertuntur: ita ut Israeliticæ gentis reliquiæ, quæ repulsæ prius funditus fuerant, ad sinum matris Ecclesiæ pia omnimodo devotione concurrant. Unde & bene nunc subditur:

Psal. 44. 13.

a Laud. *ex suo aliquid omnimodo non habere*.
b Turon. Laud. Val-cl. *heroum*. Pratel. & Germ. *virorum*. Corb. Germ. *veterum civium*.
c In Laud. deest *iterum*.
d Val-cl. *nititur*.
e Laud. & Val-cl. *instruimur*.
f Val-cl. *per innumeros*.
g Edit. etiam vel. *ex magna parte*. Gilot. ad marginem annotavit pro var. lect. *perfecte*. Sicque legendum ex mss. Anglic. & nostris, quos hic sequitur Gussanv.

Vers. 12. *Dominus autem benedixit novissimis Job magis, quam principio ejus.*

CAPUT XV.

Vers. xvi. Deus novissimis Ecclesiæ, multiplici animarum collectione benedicet.

35. Hæc historice facta credimus, hæc mystice facienda speramus. Magis enim novissimis Job, quam principio benedicitur; quia quantum Israelitici populi susceptionem pertinet, urgente fine præsentis sæculi dolorem sanctæ Ecclesiæ Dominus animarum multiplici [a] collectione consolatur. Tanto quippe locupletius ditabitur, quanto & manifestius innotescit quod ad finem præsentis vitæ temporalitas urgetur. Prædicatores namque sanctæ Ecclesiæ benedictione extremi temporis Psalmista ditari conspexerat, cum dicebat: *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi, & bene patientes erunt, ut annuntient.* (Ps. 91. 15.) In senecta scilicet uberi multiplicantur; quia cum eorum vita differtur, semper ad melius fortitudo producitur, eisque per augmentum temporum crescunt etiam lucra meritorum. Bene autem patientes sunt ut annuntient; quia cælestia prædicantes, tanto robustius adversa tolerant, quanto & per tolerantiam suam animarum commoda locupletius reportant. Sequitur:

Vers. 12. & 13. *Et facta sunt ei quatuordecim millia ovium, & sex millia camelorum, & mille juga boum, & mille asinæ: & fuerunt ei septem filii, & tres filiæ.*

CAPUT XIV.

Reg. xi. In duplicatis Job armentis & gregibus, aggregata fidelium universitas designatur.

36. Quod septem millia ovium, & tria millia camelorum, & quingenta juga boum, & quingentas asinas ante probationem percussionis habuerit, ipsa ejusdem historiæ præfatio ostendit; quæ per flagellum perdita, ea nunc sunt duplicia restituta. Filii autem totidem sunt redditi, [b] quot amissi. Septem quippe filios, & tres filias habuit; septem autem nunc filios, & tres filias recepisse describitur, ut & hi qui extincti fuerant, vivere demonstrentur. Dum enim dicitur; *Addidit Dominus quæcumque fuerunt Job, duplicia*, (Job 1.) & tamen totidem filios ei restituit, quot amisit, & liberos dupliciter addidit, cui decem postmodum in carne restituit, decem vero qui amissi fuerant, in occulta animarum vita reservavit. Si quis (Ver. xvii.) autem in prædictis animalibus postposito culmo historiæ, ut intellectuale videlicet animal, pasci mysteriorum fruge desiderat, necesse est ut quæ sentimus agnoscat. Intelligere enim possumus quod in his animalibus aggregata fidelium universitas designatur. Hinc est namque quod per Psalmistam Patri de Filio dicitur: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves & boves universas, insuper & pecora campi.* (Psal. 8. 8.) Hinc est quod idem Propheta sanctam Ecclesiam simplices quosque inhabitare conspiciens, ait: *Animalia tua habitabunt in ea.* (Psal. 67. 11.)

Innocentium.

37. Quid ergo in ovibus, nisi innocentes: quid in camelis, nisi eos qui ceterorum mala transeunt [c] exuberantium tortuosa mole vitiorum: quid in jugatis bobus, nisi Israelitas legi subditos: quid in asinis, nisi simplices Gentilium mentes accipimus? Nam quia innocentes quique ovium nomine designantur, testatur Psalmista, qui ait: *Nos autem populus ejus, & oves pascuæ ejus.* (Ps. 94. 7.) Neque enim qui servare innocentiam negligunt, illa internæ pascuæ refectione satiantur.

In vitiis olim superbientium.

38. Cameli vero nomine, aliquando in sacro eloquio Dominus, aliquando Gentilium superbia exprimitur, quasi excrescente desuper tumore tortuosa. Quia enim ad suscipienda onera sponte se camelus humiliat, non immerito Redemtoris nostri gratiam designat, qui in eo quod infirmitatis nostræ onera suscipere dignatus est, a potestatis suæ celsitudine sponte descendit. Unde & per Evangelium dicit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: & nemo tollit eam a me.* (Johan. 10. 18.) Et unde iterum dicit; *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum.* (Matth. 19. 24.) Quid enim nomine divitis, nisi quemlibet elatum: quid cameli appellatione, nisi propriam condescensionem signat? Camelus enim per foramen acus transiit, cum idem Redemtor noster usque ad susceptionem mortis per angustias passionis intravit. Quæ passio velut acus extitit; quia dolore corpus pupugit. Facilius autem camelus per foramen acus transit, quam dives cælorum regnum ingreditur, quia nisi ipse prius infirmitatis nostræ onera suscipiens, per passionem suam [d] foramen nobis humilitatis ostenderet, nequaquam se ad humilitatem illius superba nostra rigiditas inclinaret. Rursum cameli nomine, tortuosa ac plena vitiis gentilitas designatur, sicut per Moysen dicitur, quod inclinata jam die, egressum in agro Isaac in camelo sedens Rebecca conspexerit, ac protinus de camelo descendit, & sese pallio ad visionem illius verecundata cooperuit. (Genes. 24. 64.) Quem enim Isaac alium, in eo quod inclinata jam die in agro egressus fuerat, designabat, nisi eum qui extremo hujus mundi tempore, velut in diei fine veniens, quasi in agrum foras exiit? quia cum sit invisibilis, in hoc mundo se visibilem demonstravit. Quem in camelo sedens Rebecca conspexit; quia cum Ecclesia ex Gentibus veniens, dum adhuc vitiis esset innixa, & necdum spiritualibus, sed animalibus motibus inhæreret, attendit. Sed protinus de camelo descendit; quia vitia quibus prius fuerat superbe elata, deseruit: seque etiam pallio operire curavit, quia viso Domino, infirmitatem suæ actionis erubuit, & illa quæ prius in camelo [e] libera gestabatur, descendens postmodum [f] verecunda tegitur. Unde eidem Ecclesiæ a priore elatione conversæ, per Apostolicam vocem quasi Rebeccæ de camelo descendenti, sibique pallium superducenti dicitur: *Quem enim fructum habuistis tunc in illis in quibus nunc erubescitis?* (Rom. 6. 21.)

Ver. xviii. Jugo Legis subditorum.

39. In bobus vero aliquando luxuriosorum dementia, aliquando laboriosa fortitudo prædicantium, aliquando humilitas exprimitur Israelitarum. Quia enim bovis nomine per comparationem luxuriosorum dementia designatur, Salomon indicat, qui cum male suadentis mulieris petulantiam præmisisset, adjunxit: *Statimque eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam.* (Prov. 7. 22.) Rursum quia bovis nomine, labor prædicatoris exprimitur, Legis verba testantur, quæ ait: *Non obturabis os bovi trituranti.* (Deut. 25. 4.) Ac si aperte diceret; Prædicatores verbi a stipendiorum suorum perceptione non prohibebis. Rursum quia bovis nomine plebs Israelitica figuratur, Propheta asserit, qui Redemtoris adventum denuntians dicit: *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui.* (Isai. 1. 3.) Per bovem scilicet Israeliticum populum, jugo Legis edomitum signans;

a Laud. *electione*.
b Editi tum vet. tum recent. *quot amisit*. Mss. scrupulose inhæsimus.
c Edit. etiam vet. *exuberanti* (vel *extuberanti*) *& tortuosa*. Germ. *extumerantium*. Nostram lect. suppeditarunt Corb. Germ. Turon. Val-cl. & pl. Norm.
d Ita mss. & vet. edit. In Gilot. Vatic. Gussanv. *formam*, quod etiam lego in mss. duob. Germ. Pratel. & Utic.
e Pl. Norm. & Corb. Germ. *libere*.
f Duo Germ. Vindoc. Laud. Val-cl. *verecundia*.

gnans; per asinum vero, Gentilem populum indicans, voluptatibus deditum, & gravius brutum.

Gentilium. 40. Asinorum quoque & asinarum nomine, ali-
a quando luxuriosorum petulantia, aliquando [a] mansuetudo simplicium, aliquando vero, ut prædiximus, stultitia Gentilium designatur. Quia enim luxuriosorum petulantia, asinorum appellatione per comparationem exprimitur, aperte declara-
Ezech. 23. 20. tur, cum per Prophetam dicitur: *Quorum carnes sunt ut carnes asinorum*. Rursum quia asinarum nomine simplicium vita figuratur, Redem-
b tor noster cum Jerusalem pergeret, [b] asinam sedisse memoratur. Jerusalem quippe visio pacis dicitur. Quid igitur signat quod Dominus sedendo asinam Jerusalem ducit, nisi quod simplices B mentes dum præsidendo possidet, eas usque ad visionem pacis sua sacra sessione perducit? Rursum quia asinorum nomine, stultitia Gentilium
Isai. 32. 20. designatur, Propheta testatur, dicens: *Beati qui*
c *seminatis super omnes aquas*, [c] *immittentes pedem bovis & asini*. Super omnes quippe aquas seminare, est cunctis populis fructuosa vitæ verba prædicare. Pedem vero bovis & asini immittere, est vias Israelitici & Gentilis populi per præceptorum cælestium vincula religare.

Ver. xix. Sacræ Scripturæ littera præterita referuntur, & futura prædicuntur.
41. Litteræ igitur veritate servata, sub beati Job nomine cunctis his animalibus non immerito credimus sanctæ Ecclesiæ populos designari; quatenus ea quæ scripta sunt, dispensatione sancti Spi- C ritus cuncta mirabiliter ordinante, & transacta nobis referant, & futura
d [d] prædicant. Agnoscamus ergo in ovibus fideles atque innocentes ex Judæa populos, Legis dudum pascuis satiatos. Agnoscamus in camelis ad fidem simplices ex Gentilitate venientes, qui prius sub ritu sacrilego, quasi quadam deformitate membrorum, valde turpes ostensi sunt, videlicet fœditate vitiorum. Et quia sæpe, ut prædiximus, sacra eloquia curant repetere quod affirmant, possunt rursum in bobus Israelitæ accipi, quasi jugo Legis attriti; asinis vero, ut dictum est, Gentiles populi designari: qui dum se colendis lapidibus inclinabant, non reluctante mente, quasi dorso stulte supposito, quibuslibet D idolis bruto sensu serviebant. Sancta ergo Ecclesia quæ in exordiis suis innumeris tentationibus pressa, vel Israeliticum populum, vel multos ex Gentibus amisit, videlicet quos lucrari non potuit, duplicia in fine recipit; quia in ea ex utraque natione, fidelium numerus multiplicior excrescit. Possunt etiam per jugatos boves, prædicatores intelligi.
Marc. 6. 7. Unde cum eos ad annuntiandum Dominus mitteret, teste Evangelio, binos misisse describitur: ut quia vel duo sunt præcepta caritatis, vel quia haberi societas minus quam inter duos non potest, prædicatores sancti ex ipsa qualitate suæ missionis cognoscerent, quantum concordiam societatis amarent. Possunt, sicut prædiximus, per asinas, men- E tes simplicium designari. Sancta vero Ecclesia duplices boves atque asinas recipit; quia prædicatores sancti, qui pressi formidine in ejus dudum tentatione tacuerant, & mentes simplicium, quæ victæ terroribus, veritatem illius confiteri formidabant, tanto jam nunc robustius in confessione veritatis A voces suas exerunt, quanto debilius ante timuerunt.

42. Hæc in significatione Ecclesiæ breviter di- Latentia in diversis numeris mysteria.
ximus: quæ quomodo ejusdem sanctæ Ecclesiæ capiti serviant, * in exordio hujus operis latius * Præfat. num. 14.
nos dixisse memoramus. Qui ergo de his sibi plenius satisfieri nititur, * secundum hujus operis li- * Maxime num. 41.
brum legere dignetur. Jam vero si quærimur ut etiam de ipso animalium numero disseramus, cur mille juga boum, vel mille asinæ, & sex millia camelorum, & quatuordecim millia ovium numerentur: dicere breviter possumus, quod apud secularem quidem scientiam millenarius numerus ideirco perfectus habetur, quia denarii numeri quadratum solidum reddit. Decem quippe B decies ducta fiunt centum, quæ jam figura quadrata, [e] sed plana est. Ut autem in altitudinem e surgat, & solida fiat, rursus centum decies multiplicantur, & mille sunt. Senarius autem numerus idcirco perfectus est, quia prius in numeris completur partibus suis, id est sexta sui parte, & tertia, & dimidia, quæ sunt unum, & duo, & tria: quæ in summam ducta sex fiunt. Nec alius ante senarium numerum reperitur, qui in suis partibus dum dividitur, tota ejus summa compleatur. Sed quia cuncta hæc per sacræ scri- Ver. xx. Rec. xi.
pturæ celsitudinem proficiendo transcendimus, ibi senarium, ibi septenarium, ibi denarium, ibi millenarium unde sit perfectus, invenimus. Se- C narius quippe numerus in scriptura sacra perfectus est; quia in mundi origine Dominus ea quæ
primo die cœpit, sexto die opera implevit. Se- Genes. 1. 2.
ptenarius in ea perfectus est; quia omne opus bonum [f] septem per Spiritum virtutibus agitur,
ut & fides simul & opera consummentur. Dena- f
rius numerus in ea perfectus est; quia Lex in decem præceptis concluditur, omnisque culpa non amplius quam per decem verba cohibetur: at-
que enarrante Veritate, operatores vineæ dena- Matth. 20. 10. 11.
rio remunerantur. In denario quippe tria junguntur ad septem. Homo autem qui ex anima constat & corpore, in septem qualitatibus continetur. Nam tribus spiritaliter, & quatuor corpora- D liter viget. In dilectione etenim Dei tribus qualitatibus spiritaliter excitatur, cum ei per Legem dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum* [g] *ex tota*
mente tua, & ex tota anima tua, & ex tota virtu- Matth. 22. 37.
g *te tua.* Corporaliter vero quatuor qualitatibus continetur; quia videlicet ex materia calida & frigida, humida & sicca componitur. Homo ergo qui ex septem qualitatibus constat, denario remunerari dicitur: quia in illa perceptione supernæ patriæ, septem nostra ad tria junguntur æterna, ut homo contemplationem Trinitatis accipiat, & de remuneratione operis, quasi quodam denario consummatus vivat. Vel certe quod septem virtutes sunt quibus in hac vita laboratur, dumque eis in remu- E neratione contemplatio Trinitatis redditur, vita laborantium denario remuneratur. Sed perfectus quisque etiam in hac vita denarium accipit, dum eisdem septem virtutibus, spem, fidem, caritatemque conjungit. Millenarius quoque numerus in sacro eloquio perfectus accipitur: quia appellatione ejus universitas designatur. Unde scriptum est:

 ver-

a Vindoc. *consuetudo*,
b Ebroic. Vindoc. & al. *in asina*.
c Val. al. *innitentes*. & paulo infra, *innitere*.
d Ita mss. & vet. edit. Paris. ac Basil. ubi rec. Gilot. Vatic. & Gussanv. habent *prædicent*.
e Locum hunc in editis & in quibusdam mss. vitiatum restituimus ope mss. duor. Germ. Norman. & Vindoc. In Turon. Laud. & Val-cl. legitur, *sed plena est: ut autem in altitudinem*. Corruptius in ed. Gilot. Vatic. Gussanvil. *sed plana non est, ut autem in latitudinem*. In vetustior. *sed plena non est, ut autem in latitudinem*. Quæ lectiones sensu carent. Legendum ergo: *sed plana est*; hoc est sine altitudine. Unde subditur: *ut autem in altitudinem surgat*.
f Val-cl. *per septem Spiritus sancti virtutes*.
g Vindoc. & pl. Norm. *ex tota corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua*.

Psal. 104. 8. *Verbi quod mandavit in mille generationes*. Cum A enim nequaquam credendum sit, quod ad centum generationes mundus extenditur, quid aliud mille generationibus nisi universitas generationum figuratur? Beatus igitur Job quatuordecim millia ovium recepit. Quia enim in sancta Ecclesia virtutum perfectio ad utrumque sexum ducitur, septenarius in ea numerus duplicatur. Et sex millia camelorum: quia plenitudinem in illa operis accipiunt, qui ab illa dudum vitiorum suorum fœditate perierunt. Mille quoque juga boum, ac mille asinas recepit: quia Israelitas atque Gentiles, doctos ac simplices, post tentationum casus in culmen perfectionis assumit. Septem quoque filios, & tres filias recepit: quia [a] eorum B mentibus quos septem virtutibus genuerat, ad perfectionis summam, spem, fidem, caritatemque conjungit; ut tanto verius prole sua gaudeat, quanto suis fidelibus nil deesse virtutis pensat. Sed quia hæc succincte transcurrimus, nunc ipsis quoque indagandis filiarum vocabulis intendamus. Sequitur:

Reg. xiii. a

Vet. xxi.

Vers. 14. *Et vocavit nomen unius Diem, & nomen secundæ Casiam, & nomen tertiæ* [b] *Cornustibii*.

CAPUT XVII. De nominibus trium Job filiarum.

43. Hæc nomina pro eo quod a virtutibus sumta sunt, apte curavit interpres non ea sicut in [c] Arabico sermone inventa sunt ponere, sed in Latinum eloquium versa apertius demonstrare. Quis enim nesciat Diem, vel Casiam Latina esse vocabula? C [d] At vero in Cornustibii (quamvis non cornus, sed cornu dicitur, nec cantantium fistula, *Tibium*, sed *tibia* vocatur) in Latina tamen lingua sermonis genere minime custodito, rem, credo, prodere maluit, atque in ejus linguæ, de qua transferebat, proprietate perdurare. Vel quia per cornu & tibiam unum verbum ex utroque composuit, utrumque verbum per unam orationis partem in Latina lingua transfusum, quo voluit genere licite vocavit. Quid est ergo quod prima filia beati Job Dies dicitur, secunda Casia, tertia vero Cornustibii vocata memoratur, nisi quia universum genus humanum, quod benignitate conditoris, atque ejusdem [e] misericordia redemtoris eligitur, istis nominibus designatur? D Homo namque quasi dies ex conditione claruit, quia hunc auctor suus ingenitæ innocentiæ splendore [f] respersit. Sed sponte sua ad peccati tenebras lapsus; quia veritatis lucem deseruit, quasi in nocte se erroris abscondit; quia alias dicitur secutus umbram. Sed quia auctori nostro non defuit largitas bonitatis suæ, etiam contra tenebras iniquitatis nostræ, eum quem prius potenter ad justitiam condidit, potentius redimendo postmodum ab errore revocavit. Cui quia post casum suum illa conditionis suæ pristina firmitas defuit, eum contra bella intima repugnantis corruptionis multiplicibus donorum suorum virtutibus fulsit. Quæ nimirum virtutes proficientium E [g] in notitia ceterorum hominum quasi suavitate fragrant odorum. Hinc est enim quod per Paulum dicitur: *Christi bonus odor sumus Deo*. Hinc est quod sancta Ecclesia in electis suis quamdam fragrantiam suavitatis odorata, in Canticorum

Vet. xxii. c d e f g 2. Cor. 2. 15.

cantico loquitur, dicens: *Donec rex in recubitu suo est, nardus mea dedit odorem suum*. Cant. 1. 11. Ac si aperte dicat: Quousque meis obtutibus rex apud se in requie secreti cælestis absconditur, electorum vita miris virtutum odoribus exercetur, ut quo adhuc eum quem appetit non videt, ardentius per desiderium [h] flagret. h Rege quippe in recubitu suo posito, nardus odorem dat, dum quiescente in sua beatitudine Domino, sanctorum virtus in Ecclesia magnæ nobis gratiam suavitatis administrat. Quia ergo & conditum luce innocentiæ claruit, & redemtum genus humanum exercitio bonorum operum odorem suavitatis aspersit, prima filia recte *Dies*, & secunda non incongrue *Casia* nominatur. Bene autem *Casia* dicitur, quæ in tanto sublimis vitæ odore dilatatur. In ipsa quippe sua origine in qua justus homo conditus fuerat, tantis, quantis nunc opus est virtutibus, non indigebat: quia si stare sicut est conditus vellet, hostem extra positum vincere sine difficultate potuisset. Postquam vero per assensum hominis semel adversarius ad intima irrupit, laboriosius jam victor ejicitur, qui adhuc impugnans sine labore repelleretur.

44. Multa namque nunc exhibenda sunt, quæ in paradiso necessaria non fuerunt. Multis virtutibus, quæ in paradiso necessariæ non fuissent, indigemus. Nunc quippe opus est virtute patientiæ, laboriosa eruditione doctrinæ, castigatione corporis, assiduitate precis, confessione delictorum, inundatione lacrymarum; quorum profecto omnium conditus homo non eguit, quia salutis bonum ex ipsa sua conditione percepit. Ægro quippe poculum amarum porrigitur, ut ad salutis statum morbo sublato revocetur. Sano autem nequaquam præcipitur quid accipiat ut convalescat, sed a quibus caveat ne languescat. Nunc ergo majoribus studiis utimur, cum salutem nequaquam servamus habitam, sed reparare curamus ablatam. Et quia omnes hi annisus nostræ reparationis magnis intra sanctam Ecclesiam opinionibus pollent, nomen secundæ filiæ velut casia ex merito redolet; ut quia prima filia quasi dies extitit per dignitatem conditionis; secunda casia sit per fragrantiam fortitudinis ex gratia redemtionis. Unde Vet. xxiii. & eidem venienti Redemtori per Prophetam dicitur: *Myrrha, & gutta, & casia a vestimentis tuis a gradibus eburneis, ex quibus te delectaverunt filiæ regum in honore tuo*. Psal. 44. 9. Quid enim myrrhæ, guttæ, & casiæ nomine, nisi virtutum suavitas designatur? Quid eburneis gradibus, nisi magna nitens fortitudine proficientium ascensus exprimitur? Redemtor igitur veniens, myrrha, gutta, & casia in vestimento utitur: [i] quia ex electis suis, quibus se misericorditer induit, myrrhæ virtutis fragrantiam aspergit. i In quibus iste odor eburneis gradibus ducitur; quia in eis virtutum opinio non ex ostensione simulationis, sed ex veri ac solidi operis [k] ascensu generatur. k Bene autem subditur: *Ex quibus delectaverunt te filiæ regum in honore tuo*. Sanctæ namque animæ ab antiquis patribus ad cognitionem veritatis editæ, Redemtorem suum in ejus honore delectant; quia

a Ebroic. aliique Norm. *eorum mentes quos . . . . spe, fide, atque caritate conjungit*.
b Laud. *cornutibii*. Legi debere *Cornubistii*, ad S. Greg. mentem, probant quæ sequuntur: *quamvis non cornus, sed cornu dicitur; nec cantantium fistula tibium, sed tibia vocatur.*
c Hieronymus in Præfat. ad Lib. Job profitetur, se illum transtulisse, *ex ipso Hebraico Arabicoque sermone, & interdum Syro*. Lege ejusdem S. Doctoris præf. in Danielem in qua etiam docet, *Job cum Arabica lingua plurimum habere societatem*. Consule quæ diximus in nota *e* l. 20. num. *61*.
d Locum hunc varie corruptum in plur. ed. correximus ad mss. maxime Norman. & duo Germ.
e Vindoc. *gratia*.
f In Gussanvil. vitiose, *respexit*.
g Laud. & Longip. *innocentia ceterorum*.
h Pratel. & Utic. *fragret*.
i Vindoc. & Pratel. *quia in electis*.
k Iidem cod. *virtute*.

quia ex eo quod bene agunt, suæ laudi nihil vindicant. [a] Quia vero tertio ordine humanum genus etiam carnis resurrectione renovatum, in illo concentu æternæ laudis assumitur, tertia filia, *Cornustibii* vocatur. Quid enim per Cornustibii, nisi lætantium cantus exprimitur? Ibi enim veraciter adimpletur, quod modo per Prophetam dicitur: *Cantate Domino canticum novum*. (Ps. 149. 1.) Ibi veraciter adimpletur, ubi canticum laudis Dei non jam ex fide, sed ex specie contemplata cantabitur. Ibi a nobis conditor noster laudum suarum veraces cantus recipit, qui humanum genus & condendo diem, & redimendo casiam, & assumendo cornustibii fecit. Qui enim lux fuimus conditi, & nunc sumus casia redemti, erimus quandoque cornustibii, in exultatione æternæ laudis assumti. Sed priusquam ad nuptiarum thalamum sponsa perveniat, omnem a se vitæ fœditatem respuit, & sponsi amori præparans sese per species virtutum [b] ornat & comit. Studet quippe interni [c] arbitri judicio placere: & intimis desideriis sublevata, fœdos mores conversationis humanæ transcendere. Unde bene & de eisdem filiabus beati Job subditur:

(Vers. 15.) *Non sunt autem inventæ mulieres speciosæ sicut filiæ Job, in universa terra.*

CAPUT XVIII. Rec. xiv. Electorum pulchritudo.

45. Electorum quippe animæ omne humanum genus, quod in terre secundum hominem conversatur, suæ pulchritudinis decore transcendunt: quantoque se exterius affligendo despiciunt, tanto verius se intus componunt. Hinc est enim quod sanctæ Ecclesiæ, quæ electorum pulchritudine decoratur, per Psalmistam dicitur: *Concupivit rex speciem tuam*. (Psal. 44. 12.) De qua paulo post subditur: *Omnis gloria ejus filiæ [d] regum ab intus*. (Ibid. 14.) Nam si foris gloriam quæreret, intus speciem, quam rex concupisceret, [e] non haberet. In qua quidem quamvis multi virtutum decore fulgeant, atque ipsa vivendi perfectione ceterorum merita transcendant: nonnulli tamen quia ad altiora assequenda non sufficiunt, infirmitatis suæ conscii, pietatis ejus gremio continentur. Qui inquantum prævalent, mala vitant: quamvis inquantum appetunt, altiora bona non impleant. Quos tamen benigne Dominus suscipit, eosque apud se pro modo dignæ retributionis admittit. Unde & sequitur:

(Vet. xxiv.)

(Ibidem) *Deditque eis pater suus hereditatem inter fratres earum.*

CAPUT XIX. Christus inter fortes & perfectos, infirmos & humiles ad supernæ hereditatis sortem admittit.

46. Ipsæ ergo ex perfectorum merito speciosæ memorantur: ipsæ etiam quasi ex imperfectorum typo velut infirmæ hereditatem inter fratres accipiunt. Usus namque vitæ veteris non habebat ut hereditatem feminæ inter masculos sortirentur: quia Legis severitas fortia eligens, infirma contemnens, districta potius studuit, quam benigna sancire. Sed pio nostro Redemtore veniente, nullus infirmitatis suæ conscius, de sortienda cælestis patrimonii hereditate desperet. Pater enim noster inter masculos etiam feminis jura successionis tribuit: quia inter fortes atque perfectos, infirmos & humiles ad sortem supernæ hereditatis admittit. Unde ipsa Veritas in Evangelio dicit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*. (Johan. 14. 2.) [f] Apud Patrem quippe mansiones multæ sunt: quia in illa beatitudinis vita non dispari, unusquisque juxta dispar meritum, locum disparem percipit: sed ejusdem disparilitatis damna non sentit; quia tantum sibi, quantum perceperit, sufficit. Sorores ergo cum fratribus ad hereditatem veniunt; quia infirmi illuc cum fortibus admittuntur: quatenus si quis per imperfectionem non erit summus, ab hereditatis tamen sorte per humilitatem non sit extraneus. Quas bene Paulus mansiones unicuique secundum merita distributas insinuat, cum ait: *Alia claritas solis, & alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim ab stella differt in claritate*. (1. Cor. 15. 41.) Sequitur.

(Vers. 16. & ultimus.) *Vixit autem post hæc [g] flagella Job centum quadraginta annis: & vidit filios suos, & filios filiorum suorum usque ad quartam generationem: & mortuus est senex, & plenus dierum.*

CAPUT XX. Rec. xv. Qui dicantur pleni dierum, in sacris litteris.

47. In scriptura sacra non facile plenus dierum ponitur, nisi is cujus per eamdem scripturam vita laudatur. Vacuus quippe dierum est, qui & quamlibet multum vixerit, ætatis suæ tempora in vanitate consumsit. At contra plenus dierum dicitur, cui nequaquam dies sui pereundo transeunt, sed ex quotidiana mercede boni operis, apud justum judicem & postquam transacti fuerint, reservantur.

Vet. xxv. Job pristino statui, auctis etiam rebus restitutus, typus est Ecclesiæ.

48. Sed quia sunt qui hæc etiam in typo sanctæ Ecclesiæ interpretari desiderant, quorum votis tanto magis obediendum est, quanto & eorum spiritali intelligentiæ congaudendum: si quatuordecim per denarium ducimus, ad centesimum & quadragesimum numerum pervenimus. Et recte vita sanctæ Ecclesię multiplicata per decem & quatuor computatur: quia utrumque Testamentum custodiens, & tam secundum Legis decalogum, quam secundum quatuor Evangelii libros vivens, usque ad perfectionis culmen extenditur. Unde & Paulus Apostolus [h] quamvis epistolas quindecim scripserit, sancta tamen Ecclesia non amplius quam quatordecim tenet: ut ex ipso epistolarum numero ostenderet quod doctor egregius Legis & Evangelii [i] secreta rimatus esset. Bene autem beatus Job post flagella vivere dicitur: quia & sancta Ecclesia prius disciplinæ flagello percutitur, & postmodum vitæ perfectione roboratur. Quæ etiam filios suos, & filios filiorum suorum usque ad quartam generationem conspicit: quia in hac ætate quæ an-

a Ita mss. duo Germ. Norm. & Laud. Editi, *quia vero tertio ordine est humanum genus . . . . renovatum, in illo concentu . . . . . assumitur tertia filia quæ Cornustibii*.

b Gemet. & Corb. Germ. *componit*. Val-cl. *munit*. Germ. *virtutum comit*.

c Laud. Val-cl. Gemet. & duo Germ. *arbitrio* pro *arbitri*.

d Vindoc. *regis*.

e Mendose in Vatic. & Gilot. 1571. *haberet*, detracta negatione.

f In Laud. & al. immediate, *quia in illa*; omissis his verbis; *apud Patrem &c.* In Germ. *in domo quippe apud Patrem*.

g Non legitur, *flagella*, in duob. Germ. Laud. & Gemet. Abest etiam a Vulgata. In eodem Gemet. legitur paulo post *senis* pro *senex*.

h Gregorius hic quintamdecimam Pauli epistolam ad Laodicenses scriptam admittere videtur. Sane meminit idem Apostolus Coloss. 4. 16. alicujus epistolæ Laodicensium his verbis, *cum lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut in Laodicensium Ecclesia legatur, & eam quæ Laodicensium est vos legatis*. Sed eam epistolam non aliam esse ab ea quæ ad Ephesios inscribitur, existimant plerique eruditi, quam volunt non solum ad Ephesios missam, sed etiam ad Laodicenses aliosque finitimos populos, quorum metropolis erat Ephesus; quemadmodum secunda ad Corinthios scripta epistola, *omnibus etiam sanctis qui erant in Achaia*, cujus metropolis Corinthos, dirigitur, ut ex ejus inscriptione liquet. Hinc ex sanctis Patribus nonnulli laudarunt epistolam ad Ephesios sub nomine epistolæ ad Laodicenses. Qua de re consulere potes Hieronymum in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum in Paulo; Criticos sacros, eorum synopsim & alios interpretes. Exstat in Hutteri novo Testamento 12. linguarum Epistola ad Laodicenses Græce contexta, sed ab omnibus tamquam spuria rejicitur. Epiphanius hæresi 42. in fine rejicit laudatam a Marcione quamdam ad Laodicenos epistolam, *quæ*, inquit, *nusquam apud Apostolum cernitur*. Erasmus pro, *& eam quæ Laodicensium est*, legit: *& ea quæ scripta est ex Laodicea*, καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας.

i Editi recentiores *secreta rimasset*. Vix invenietur a Latinis usurpatum *rimo* pro *rimor*; quamvis utramque admittat Priscianus. In Vindoc. Normannis &c. habes, *secreta rimatus esset*. Duo Germ. conciunnt edit. rec.

annuis quatuor temporibus volvitur, usque ad finem mundi per ora prædicantium nascentes sibi quotidie soboles contemplatur. Nec abhorret a vero, quod per generationes dicimus tempora designari. Quid enim unaquæque successio, nisi

Genes. 40. 12.

quædam propago est generis? Et pincerna Regis Ægypti cum vidisset somnium quod tres propagines duceret, Joseph præditus in solutione somniorum, tres propagines, tres dies renuntiat designare. Si ergo per tres propagines spatium trium dierum exprimitur, cur non etiam per quatuor generationes annua quatuor tempora figurentur? Sancta itaque Ecclesia videt filios suos, cum primam fidelium sobolem conspicit. Videt filios filiorum, cum ab eisdem fidelibus ad fidem gigni [a] filios cognoscit. Quæ etiam senex & plena dierum moritur: quia subsequente luce ex mercede quotidianorum operum, deposito corruptionis pondere, ad incorruptionem spiritalis patriæ mutatur. Plena videlicet dierum moritur, cui labentes anni non transeunt, [b] sed stantium actuum retributione solidantur. Plena dierum moritur, quæ per hæc transeuntia tempora id quod non

Johan. 6. 27.

transit operatur. Unde & Apostolis dicitur: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Dies itaque suos sancta Ecclesia etiam cum præsentem vitam deserit, non amittit: quia in electis suis tanto eorum lucem multiplicius invenit, quanto nunc in eis ab omni tentatione se cautius solicitiusque custodit. Dies suos Ecclesia non amittit; quia sese in hac vita vigilanter quotidie pensare non negligit, & omnia quæ recte facere valeat, inertia nulla torpescit. Hinc est

Prov. 31. 27.

enim quod de illa per Salomonem dicitur: [c] *Considerat semitas domus suæ, & panem otiosa non comedit.* Semitas quippe domus suæ considerat; quia cunctas suæ conscientiæ cogitationes subtiliter investigat. Panem otiosa non comedit; quia hoc quod de sacro eloquio intelligendo perceperit, ante æterni judicis oculos exhibendo operibus ostendit. Mori autem dicitur; quia cum illam æternitatis contemplatio absorbuerit, ab hac mutabilitatis suæ vicissitudine funditus extinguit; ut in ea jam hoc quod acumen intimæ visionis impediat, ullo modo nihil vivat. Tanto enim verius tunc interna conspicit, quanto cunctis exterioribus plenius occumbit. Hanc itaque mortem, hanc dierum plenitudinem, & in beato Job, uno scilicet membro Ecclesiæ, credamus factam, & in tota simul Ecclesia speremus esse faciendam: quatenus ita teneatur rei gestæ Veritas, ut non evacuetur rei gerendæ prophetia. Bona enim, quæ de sanctorum vita cognoscimus, si veritate carent, nulla sunt: si mysteria non habent, minima. Quæ ergo per Spiritum sanctum bonorum vita describitur, & per intellectum nobis spiritalem fulgeat, & tamen sensus a fide historiæ non recedat: quatenus tanto fixior animus in suo intellectu permaneat, quanto hunc quasi in quodam medio constitutum, & erga futura spes, & erga præterita fides ligat.

VET. XXVI.

49. Expleto itaque hoc opere, ad me mihi video esse redeundum. Multum quippe mens nostra etiam cum recte loqui conatur, extra semetipsam spargitur. Integritatem namque animi, dum cogitantur verba qualiter proferantur, quia eum trahunt extrinsecus, minuunt. Igitur a publico locutionis redeundum est [d] ad curiam cordis: ut quasi in quodam concilio consultationis ad meipsum discernendum convocem cogitationes mentis: quatenus ibi videam, ne aut incaute mala, aut bona non bene dixerim. Tunc enim bene dicitur bonum, cum is qui dicit, soli ei a quo accepit, per id appetit placere quod dicit. Et quidem mala me aliqua etsi dixisse non invenio; tam quia omnino non dixerim, non defendo. Bona vero si qua divinitus accipiens dixi, meo videlicet vitio minus me bene dixisse profiteor. Nam ad me intrinsecus rediens, postpositis verborum foliis, postpositis sententiarum ramis, dum ipsam subtiliter radicem meæ intentionis inspicio, Deo quidem ex ea me summopere placere voluisse cognosco: sed eidem intentioni, qua Deo placere studeo, furtim se, nescio quomodo, intentio humanæ laudis interserit. Quod cum jam postmodum tardeque discerno, invenio me aliter agere, quod scio me aliter inchoasse. Sic etenim sæpe intentionem nostram, dum ante Dei oculos recte incipitur, [e] occulte subjuncta, [f] & eam velut in itinere comprehendens, intentio humanæ laudis assequitur: sicut pro necessitate quidem cibus sumitur, sed in ipso esu dum furtim gula subrepit, edendi delectatio permiscetur. Unde plerumque contingit, ut refectionem corporis, quam salutis causa cœpimus, causa voluptatis expleamus. Fatendum est igitur quod rectam quidem intentionem nostram, quæ soli Deo placere appetit, nonnumquam intentio minus recta, quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur. Si autem de his divinitus districte discutimur: quis inter ista remanet salutis locus, quando & mala nostra pura mala sunt, & bona quæ nos habere credimus, pura bona esse nequaquam possunt? Sed hoc mihi operæ pretium credo, quod fraternis auribus omne quod in me latenter ipse reprehendo, incunctanter aperio. Quia enim exponendo non celavi quod sensi; confitendo non abscondo quod patior. Per expositionem patefeci dona: per confessionem detego vulnera. Et quia in hoc tam magno humano genere, nec parvuli desunt, qui dictis meis debeant instrui; nec magni desunt, qui cognitæ meæ valeant infirmitati misereri: per hæc utraque aliis fratribus quantum possum curam confero, ab aliis spero. Illis dixi exponendo quod faciant: istis aperio confitendo quod parcant. Illis verborum medicamenta non subtraho: istis lacerationem vulnerum non abscondo. Igitur quæso ut quisquis hæc legerit, apud districtum judicem solatium mihi suæ orationis impendat: & omne quod in me sordidum deprehendit, fletibus diluat. Orationis autem atque expositionis virtute collata, lector meus in recompensatione me superat, si cum per me verba accipit, pro me lacrymas reddat.

Ret. xvi. Conclusio totius operis. Quam formidandum ne qui de Deo loquuntur, aut mala incaute dicant, aut bona non bene.

Intentioni placendi Deo, humanæ laudis intentio se interserit.

a Laud. Val-cl. Gemet. & duo Germ. *& alii.*
b Emendandum ex mss. Anglic. & nostris edit. Vatic. & Gilot. in quibus legitur, *sed statum.*
c Vindoc. *consideravit.*

d Laud. *ad curam.*
e Germ. *occulte sibi subjuncta.*
f Turon. *etiam.*

ADMO-

ADMONITIO
IN SEQUENTES HOMILIARUM LIBROS.

I. POST *expositionem S. Gregorii in Librum Job, servato sanctarum Scripturarum ordine, sequi debent ejusdem Sancti Doctoris Homiliæ in Ezechielem Prophetam, quas licet afflictus morbis, negotiisque difficillimis pene immersus, ac innumeris vexatus curis, ad populum habuit. Luctuosam tum Urbis ac totius Italiæ faciem ipse depingit homilia 6. Libri secundi, quæ olim 18. inscribebatur:* Ubique, *inquit*, luctus aspicimus. Ubique gemitus audivimus. Destructæ urbes, eversa sunt castra, depopulati sunt agri, in solitudinem terra redacta est ..... Alios in captivitatem duci, alios detruncari, alios interfici videmus. *Cetera omittimus, quibus Roma, Romani agri, totiusque Italiæ calamitates luget. Non absimilia leguntur in Præfatione libri II. ac præsertim in fine homiliæ ultimæ.* Undique, *inquit*, gladiis circumfusi sumus, undique imminens morti periculum timemus. Alii detruncatis ad nos manibus redeunt, alii captivi, alii interemti ad nos nuntiantur. Jam cogor linguam ab expositione retinere. *Hæc nostri Gregorii Scripturam sacram interpretandi otia, inter tot & maxima quidem negotia miratus Bernardus, ad Eugenium summum Pontificem ita scribit:* Obsidio urbis & barbaricus ensis civium cervicibus imminebat. Numquid tamen istud terruit Beatum Papam Gregorium, quominus sapientiam scriberet in otio? Eo nempe temporis (*quod ex ejusdem præfatione liquet*) obscurissimam & extremam partem Ezechielis tam diligenter, quam eleganter exposuit.

[Margin: Quam turbato rerum statu Gregorius homilias in Ezechielem inceperit. — Et absolverit. — *Lib. 1. de de Consid. cap. 9.* — Mirum ejus, inter maxima negotia, scribendi otium.]

II. *Sane difficillimam Prophetiæ hujus explanandæ provinciam deprecari coactus est olim Hieronimus, ob nuntiatam sibi Romanæ urbis obsidionem.* Postquam, *inquit*, clarissimum terrarum omnium lumen extinctum est; imo imperii Romani truncatum caput; &, ut verius dicam, in una urbe totus orbis interiit, obmutui & humiliatus sum, & silui de bonis. *Aliam laboris hujus declinandi causam affert Hieronymus, nimirum intelligendi & explanandi difficultatem,* quam, *inquit*, Hebræorum probat traditio: nam nisi quis apud eos ætatem Sacerdotalis ministerii, id est tricesimum annum impleverit, nec principia Geneseos, nec Canticum canticorum, nec hujus voluminis exordium & finem legere permittitur: ut ad perfectam scientiam & mysticos intellectus humanæ naturæ tempus accedat.

[Margin: Hujus operis difficultates. — *Ep. ad Eustoch. quæ commentar. in Ezech. præmittitur.*]

III. *Verum ut tam arduum opus feliciter exaqueretur noster Gregorius, præsentissimum numen expertus est. Cum enim ultimam Ezechielis Prophetæ visionem interpretaretur, Petrus Diaconus, quo exceptore ac notario utebatur, vidit Spiritum sanctum, sub columbæ candidæ specie, ipsius capiti insidentem, & rostrum ori immittentem, ex quo altissima mysteria ediceret, ac veluti eliberet, ut refert Paulus Diaconus in ipsius vita prope finem; confirmatque Johannes Diac. lib. 4. cap. 69. & 70.*

[Margin: Ut illud exequatur, adest ei Spiritus sanctus.]

Neque vero mirum videri debet Gregorio tam singulariter adsuisse Spiritum sanctum, eo potissimum tempore quo majora edidit humilitatis argumenta; quando Isaia teste didicimus, Dei Spiritum humilium esse consolatorem & inhabitatorem. Sanctissimum Doctorem audiamus homil. undecima num. 5. amarissimis lacrymis vel leviora piacula deflentem: O quam dura sunt ista quæ loquor, quia memetipsum loquendo ferio. Cujus neque lingua, ut dignum est, prædicationem tenet, neque in quantum tenere sufficit, vita sequitur linguam. Qui otiosis verbis sæpe implicor, & ab exhortatione atque ædificatione proximorum torpens & negligens cesso. Qui in conspectu Dei factus sum mutus & verbosus. Mutus in necessariis, verbosus in otiosis. *Reliqua missa facimus, quæ stupendam in tanto viro animi demissionem præ se ferunt. Et quasi humili huic confessioni nonnihil deesset, inferius adhuc ita se reum pronuntiat:* sed interim dum loquor, avertere a memetipso oculos volo; & ecce iterum sermo divinus me impingit in memetipsum, ut meam negligentiam videam, & mihi dici hæc quæ audio pertimescam. Sicut enim superius dixi, cujus cor in curis innumeris exsparsum se ad se colligat? &c.

[Margin: Ipsius humilitate allectus. — *Isai. 66. 2.* — *Num. 26.*]

IV. *Ut immensis laudibus digna videtur Sanctissimi Pastoris, tot curis, tot incommodis obsistentibus, assiduitas in concionando, ita non mediocres meretur populi Romani, ad Gregorium audiendum flagrans studium, & divini verbi fames inexplebilis. Romanis enim postulantibus Gregorius Ezechielis expositionem suscepit, quod ipse in Præfatione ad Librum secundum docet, confirmatque Johannes Diac. lib. 4. cap. 76.*

[Margin: Flagitantibus Romanis, Gregorius Ezechielem exposuit.]

Quo tempore.

V. Cum imminente Urbis obsidione inceptæ legantur illæ de quibus præfamur homiliæ, & Agilulpho Langobardorum rege jam muros cingente absolutæ, vel potius interruptæ, quærendum nobis est quo tempore Roma obsessionem hanc passa sit. Referri quidem solet ad an. 595. *At ad annum* 592. *potius pertinere, in vita S. Gregorii lib.* 2. *cap.* 4. *pene certis & indubitatis argumentis ostendimus.*

Illarum homiliarum numerus & numerandi modus.

VI. De homiliarum istarum numero nulla est controversia; duæ etenim supra viginti reperiuntur in libris tam manu exaratis, quam editis: at modus eas numerandi non est idem. Nimirum in excusis eodem modo computantur, ac si ad unum eumdemque librum pertinerent omnes: ita ut quæ prior est secundi libri, dicatur in vulgatis decima tertia. Secus autem in manuscriptis codicibus, qui post duodecimam prioris libri, eam quæ præfationem libri posterioris proxime sequitur, primam appellant, & sic deinceps usque ad decimam. Quibus morem gerendum duximus. Alteram tamen numerandi rationem iniit Johannes Diac. qui lib. 4. *cap.* 66. *homiliam octavam decimam vocat, quam nos cum mss. libris sextam secundi libri dicimus. Verum de his quæ levioris & prope nullius momenti videntur monuisse tantum sufficiat.*

Qua dicendi ratione usus sit Greg.

VII. Quod spectat ad dicendi ac scribendi rationem, quam observavit hic S. Doctor, ut eam accuratiorem ac venustiorem esse non contendimus, ita velut humiliorem & depressiorem ipsam contemni non sinimus. In his sane concionibus constat Gregorium rerum magis sensusque curam, quam verborum delectum habuisse. Quamvis vero litteralem sensum tamquam ceterorum fundamentum prius statuere conetur, mysticis tamen rimandis, & moralibus explicandis inprimis incumbit. Prima homilia ceteris præmittitur, ut Prologus, in quo Gregorius multa de Prophetis prophetiæque Spiritu docet scitu digna & necessaria. Qui plura circa hoc argumentum requirit, adeat alios ex Sanctis Patribus, qui prophetas explicandos susceperunt, maxime vero legat Epiphanium, qui initio libri de ponderibus & mensuris fuse prosequitur quot sint in Prophetis orationum genera; & hæc assignat: doctrinam, contemplationem, cohortationem, minas, commiserationem, lamentationem, preces, historicam narrationem, prædictionem.

Hieronymum consuluit.

VIII. Ceterum in toto hoc opere Gregorius prudenter quidem Hieronymum consuluit Ezechielis Prophetiam interpretantem; sed non serviliter secutus est. Imo vero eumdem (dissimulato tamen honoris causa ejus nomine) aliquando refellit: cujus modestiam & in Hieronymum reverentiam utinam imitarentur ex recentioribus scriptoribus nonnulli, qui tam libere eruditissimi Scripturarum sacrarum interpretis doctrinæ obloquuntur. Quorum audaciori calamo liceat hoc opponere doctissimi Sulpicii Severi ejus coævi testimonium Dialogi 1. *cap.* 4. Hieronymus, *inquit*, vir erat præter fidei meritum dotemque virtutum, non solum latinis atque græcis, sed & Hebræis etiam ita litteris institutus, ut se illi in omni scientia nemo audeat comparare.

Quid hac in editione a nobis præstitum.

IX. Quid autem nobis hæc novissima editio debeat jam commemorandum. 1. *Prolixiores Ezechielis textus, qui singulis homiliis, si priorem excipias, præmittuntur in excusis, non autem in manu exaratis, resecuimus: at singulos versus ut successive proponuntur a S. Doctore explicandi, lineis distinctis excudi curavimus: ad mss. codicum similitudinem propius accedentes, in quibus aut majoribus characteribus, aut etiam minio vel alio exquisito colore depictis describuntur.* 2. *Prædictas homilias quæ prius veluti uno ac continuato spiritu legebantur, nullis ad pausandum assignatis clausulis, in varias sectiones, additis totidem numeris, partiti sumus. Insuper argumenta & quidquid observatione dignum nobis visum est, in margine summatim adjecimus. Aliis notis infra & ad calcem rejectis, si quid obscurius occurrerit quod explicatione indiguerit, exponere curavimus: ubi etiam variantes lectiones exhibuimus, & si qua in textu nonnullius momenti mutatio facta fuerit (contigit autem id sæpissime) codices mss. quibus ad emendationem faciendam usi sumus, indicavimus. Locos omnes a nobis sanatos aut restitutos enumerare longius foret; paucos tamen ex prioribus homiliis designabimus, ut ex iis intelligatur novæ editionis non modo utilitas sed necessitas. Lib.* 1. *Hom.* 2. *num.* 17. de quo mox &c. *hom.* 3. *num.* 5. non tenuiter amatur. *Et num.* 18. cum pes mentis &c. *Hom.* 4. *num.* 3. & si simul &c. *Hom.* 5. *num.* 2. vitæ mortalis &c. *Et num.* 7. Verbum itinerantibus &c. *Hom.* 6. *num.* 8. quid ergo mentes auditorum &c. *Et num.* 13. ligno autem &c. *Item num.* 18. Et humus ejus &c. *Ubi editi habent*, & fumus ejus. *Ibid. Gussanvil.* In pice ardentem, *pro*, in picem ardentem. *Denique num.* 19. terribilis quædam. *Quem locum editores omnes corruperant legendo*, terribilis quidem. *Multas similes editorum corruptelas dissimulamus, ut ad insignem veniamus, quæ extat hom.* 8. *num.* 24. *in qua sane fides de Christi divinitate periclitatur, ut ex nota ad hunc locum palam fiet. Ex reliquis prioris libri homiliis nihil amplius carpemus. Imo ex altero libro unicum locum notabimus, nimirum ex hom.* 1. *olim* 13. *num.* 3. Et lunam Sanctam Eccle-

siam;

siam; *ubi apud Gussanvil.* Et unam in Sanctam Ecclesia. *Ex his paucis, quantum cetera medela indigerent, facile intelligitur; eam autem attulerunt mss. codices quos hic enumerabimus.*

X. *Et primum quidem commemorandus est vetustissimus codex Corbeiensis nunc Bibliothecæ S. Germani a pratis, notatus* 161. *litteris Merovingiis descriptus, qui Caroli Magni, imo etiam Pipini Regis ætatem superare creditur, quod eorum temporibus hi veteres characteres Romanis cessissent. Continet hic codex priorem homiliarum librum.* C. Germanensis *nomine designabitur, ad discrimen alterius Corbeiensis cod. antiquissimi, & duorum aliorum Germanensium, quibus codicibus* 2. 3. & 4. *locum cum mss. assignamus.*

Quintus est insignis Ecclesiæ Laudunensis, antiquitate præstantissimus, continens librum secundum tantum.

Sextus locus debetur Gemeticensi septingentorum annorum, qui duos libros ex integro complectitur.

Circa undecimum seculum, aut ineunte saltem duodecimo exarati creduntur Liber Ebroicensis Ecclesiæ, Uticensis seu Monasterii S. Ebrulphi; Sagiensis, scilicet Monasterii S. Martini, Beccensis, Lyranus, & Rotomagensis Monasterii B. Mariæ de bono nuntio; quibus in membranis extant homiliæ omnes laudatæ, si pauca folia excipias aut abrasa aut avulsa ab exempli Rotom. Hi omnes codices parum ab invicem discrepant. Uticensis plurimas non raro lectiones suppeditat, aut eadem manu, aut diversa sed antiqua discerptas. Quorum mss. codicum ope adornata fit quarumque editionum.

Ex Bibliotheca celebris Monasterii S. Johannis apud Augustam Suessionum utendum accepimus optimæ notæ codicem, ad quem etiam omnes homilias illas recognovimus, necnon ad duos alios, alterum Longipontis, Ord. Cisterc. alterum Vallis Claræ ejusdem Ordinis.

Anglicanorum denique codicum discrepantes lectiones mutuo accepimus a Thoma Jamesio, qui eas publici juris fecit cum ceteris ad Gregoriana opera spectantibus, ut jam admonuimus. In conferendo Ezechiele, *inquit Jamesius*, quatuor mss. codices mihi adjumento fuerunt, *quo postea enumerat, scilicet duos ex Bibliotheca Collegii Mertonensis, unum ex Bibliotheca Boldeiana, & alterum ex Bibliotheca Collegii Balliolensis.*

Præter tot codicum collationes, adhibuimus etiam veterum editionum Parisiensis 1502. & *alterius* 1518. *Gilotianæ, Vaticanæ, denique novissimæ Gussanvillææ subsidium.*

XI. *In codicibus Suessionensi, Laudunensi & Longipontano, occurrerunt plurima ad homiliam 9. secundi libri olim 21. pertinentia, quæ cum nec in editis ullis, nec in aliis mss. saltem nobis notis legantur, inserere textui religio fuit. Quia tamen a phrasi Gregoriana non abhorrent, ea hic consignanda duximus: neque enim in brevissimis notis ad columnarum calcem adtextis contineri facile potuissent.*

Num. 1. *laudatæ hom. ad hæc verba:* Nunc ergo cum duæ mensæ describuntur, *additur in memoratis codicibus:* Et rursus in exteriore vestibulo, quatuor mensæ esse perhibentur, aperte jam circa interiorem portam duo vestibula esse memorantur; inter quæ ut diximus porta Aquilonis interior staret. Porta itaque interior in interiori vestibulo binas per latera mensas habere descripta est, atque in exteriori similiter binas. Quatuor atem hinc, & quatuor inde mensæ octo pariter fiunt, dum per latera singula binæ in vestibulo interiori & binæ hinc & inde in exteriori esse describuntur. His itaque, &c. *usque ad*, ignorantia non angustat, *ubi desinit num.* 1. *sicut in editis: quibus hæc adduntur in mss.* Dum enim una porta, id est interior inter duo vestibula esse describitur, tacite etiam porta exterior ad mentem reducitur: intra quam vestibulum ante portam interiorem esse perhibetur. Non jam ergo nobis de una sed de utraque tractandum est. Possunt &c. *Ab his verbis num.* 4. quæ pergit ad Aquilonem, *hæc habent codd. mss.* Dum enim ascensum nominat, portam Aquilonis interiorem designat, per quam sanctam Ecclesiam ac testamentum novum prædiximus figurari; quæ habuit latus exterius Synagogam, ex qua in Deo & Domino nostro Jesu Christo fides inchoavit. Et vere intelligentiæ ostium in sancta Ecclesia fidelis populus invenit, quæ ad Aquilonem pergere dicitur, quia multitudinem credentium de torpore frigoris & iniquitatis ex gentilitate colligit. Habet ergo porta interior latus exterius, id est sancta Ecclesia Synagogam; habet ostium, id est cælestis regni intelligentiam; & pergit ad Aquilonem; quia peccatores quousque non despicit, sed eos recipiendo ad pœnitentiam misericorditer attendit. Dicatur autem quatuor mensæ hinc, & quatuor mensæ inde per latera portæ; dum enim fides & vita, patientia atque benignitas in interiori intellectu custoditur, porta nostra quatuor in interiori vestibulo mensas habet, in qua dum ex priori parte prioris temporis doctrinam Legis & Prophetias aspicimus, atque in carnali populo circumcisionis & sacrificii, quæ fuerint ligamenta pensamus, mensæ quoque quatuor, quasi ex alio latere forinsecus in vestibulo monstrantur. Quæ &c. *ut in editis.* Appendix homil. olim 21. ex 3. mss.

a SANCTI GREGORII PAPÆ HOMILIARUM IN EZECHIELEM PROPHETAM LIBRI DUO.

PRÆFATIO.

b Dilectiſſimo fratri, [b] Mariano Epiſcopo,
c Gregorius Epiſcopus [c] ſervus
ſervorum Dei.

d HOmilias [d], quæ in Beatum Ezechielem prophetam, ita ut coram populo loquebar, exceptæ
e ſunt, multis curis irruentibus [e] in abolitione reliqueram. Sed poſt annos octo, petentibus fratribus, notariorum ſchedas requirere ſtudui, eaſque favente Domino tranſcurrens, inquantum [f] ab anguſtiis tribulationum licuit, emendavi. Tua itaque dilectio has ſibi ad legendum mitti popoſcerat: ſed valde incongruum credidi, ut aquam deſpicabilem hauriret, quem conſtat de beatorum Patrum Ambroſii atque Auguſtini torrentibus profunda ac perſpicua fluenta aſſidue bibere. Sed rurſum dum cogito quod ſæpe inter quotidianas delicias etiam viliores cibi ſuaviter ſapiunt, tranſmiſi minima, legenti potiora; ut dum cibus groſſior velut pro faſtidio ſumitur, ad ſubtiliores epulas avidius redeatur.

f Gregorii parva de ſe exiſtimatio, de Ambroſio vero & Auguſt. maxima.

a Mſſ. C. Germ. antiquiſſimus, *Incipit liber homiliarum B. Gregorii Papæ urbis Romæ. Explanatio in S. Hiezechihel prophetam*. Corb. antiquiſſimus, *in beato Hiezechiel*. Beccenſis & Lyranus habent, *Zezechiel*. Rotomag. Utic. Gemet. *Ezechiel*.
b In edit. Guſſanv. conſentiente mſſ. Longipontano, *Mariniano*. Sequimur Corbecienſem, C. Germanenſem & ceteros antiquiores.

c In plur. ſiletur, *ſervus &c.* Extat in Germ. & aliis melioris notæ.
d C. Germ. *Homelias quæ in B. Hiezechiel. prophetam, coram*, omiſso *ita ut*, quod habent mſſ. pene omnes, habereque debent.
e Val-cl. *in oblivione*.
f Longip. *in anguſtiis*.

IN EZECHIELEM PROPHETAM

LIBER PRIMUS.

HOMILIA PRIMA.

Prophetam expoſiturus S. Doctor de prophetiæ temporibus & modis præfatur.

Prophetiæ tempora & modi. Triplex tempus ejus ejus objectum.

1. DEi omnipotentis aſpiratione de Ezechiele Propheta locuturus, prius debeo tempora & modos aperire prophetiæ: ut dum acceſſus ejus oſtenditur, virtus melius cognoſcatur. Prophetiæ tempora tria ſunt, ſcilicet præteritum, præſens, & futurum. Sed ſciendum eſt, quod in duobus temporibus prophetia [a] etymologiam perdit. Quia cum ideo prophetia dicta ſit quod futura prædicat, quando de præterito vel præſenti loquitur, rationem ſui nominis amittit, [b] quoniam

a Ebroic. & alii Norm. *etymologiam ſuam non habet*.
b Ebroic. Utic. Becc. Rotomag. *quoniam non profatur quod futurum eſt*. Sagienſis & Germ. *non proditur*. Sueſſionenſis Longip. Val-cl. *non prophetat*. Gemet. ac Lyran. *non prophetatur*.

niam non prodit quod venturum est, sed vel ea memorat quæ transacta sunt, vel ea quæ sunt. Quæ tamen tria prophetiæ tempora verius loquimur, [a] si ex sacræ Scripturæ testimoniis ostendamus. Prophetia de futuro est: *Ecce Virgo concipiet & pariet filium*. Prophetia de præterito: *In principio creavit Deus cælum & terram*. De illo enim tempore dixit homo, quo non erat homo. Prophetia de præsenti est, [b] quando Paulus Apostolus dicit: *Si autem omnes prophetent, [c] intret autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: occulta [d] enim cordis ejus manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit*. Cum igitur dicitur: *Occulta cordis ejus manifesta* B *fiunt*, profecto monstratur quia per hunc modum prophetiæ spiritus non prædicit quod futurum est, sed ostendit quod est. Quo autem pacto prophetiæ dicatur spiritus, qui nihil futurum indicat, sed præsens narrat? Qua in re animadvertendum est, quod recte prophetia dicitur, non quia prædicit ventura, sed quia prodit occulta. Rem quippe quamlibet, sicut ab oculis nostris in futuro subtrahunt tempora, ita ab oculis nostris in præsenti subtrahit causa. Ventura etenim res occultatur in futuro tempore, præsens autem cogitatio absconditur in latenti corde. Est etiam prophetia præsens, cum res quælibet non per animum, sed per absentem locum tegitur, quæ C tamen per spiritum denudatur. Et ibi fit præsens prophetantis animus, ubi per præsentiam non est corpus. Nam Giezi longe a Propheta recesserat, cum Naaman Syri munera percipiebat, cui tamen idem Propheta dicit: *Nonne cor meum in præsenti erat, quando reversus est homo [e] de curru suo in occursum tibi?*

Isai. 7. 14. Genes. 1. 1. — Non solum futurum, sed etiam præteritum & præsens, si sint occulta. — 1. Cor. 14. 24. — 4. Reg. 5. 26.

Ad confirmandas prophetias qui famulentur. Ex futuro suum prædictione probantur præterita. Genes. 1. 1.

2. Sciendum quoque est, quia prophetiæ tempora invicem sibi concinunt ad probationem, ut aliquando ex futuris præterita, aliquando vero ex præteritis probentur futura. Dixerat enim Moyses: *In principio creavit Deus cælum & terram*. Sed quis crederet quia verum de præterito diceret, si de futuro etiam aliquid non dixisset? D In ipsius etenim libri fine, in cujus exordio illa de præterito dixerat, aliquid prophetiæ per Jacob vocem de venturis permiscuit, dicens: *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux [f] de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium*. Qui etiam per semetipsum eumdem qui mittendus erat, ei [g] quem ducebat populo prophetavit, dicens: *Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me ipsum audietis. Erit autem, quicumque non audierit prophetam illum, exterminabitur de populo suo*. Cur ergo præteritis ventura permiscuit, nisi ut dum implerentur ea quæ de futuro prædiceret, ostenderet etiam quia de præterito vera dixisset? E

Gen. 49. 10. — Deut. 18. 15.

Et ex præteritis futura.

3. Quia itaque docuimus qualiter ex futurorum prophetia probentur præterita, restat nunc ut adhuc de sacris eloquiis ostendamus, quomodo in ipso prophetiæ spiritu ex præteritis probentur futura. Certe Rex Babylonicus cum somnium vidisset, misit ad magos & ariolos, omnesque sapientes Babyloniæ convocavit, nec ab eis solum- A modo interpretationem somnii, sed etiam somnium quæsivit: ut nimirum ex præterito colligeret, si quid in eorum responsionibus de venturo certum teneret. Qui cum dicere [h] nullatenus potuissent, Daniel deductus ad medium est: qui de interpretatione somnii, & de narratione requisitus, non solum hoc respondit quod interrogatus est, sed ipsam somnii originem replicavit, dicens: *Tu Rex cœpisti cogitare in strato tuo quid esset futurum post hæc*. Et paulo post: *Tu Rex videbas, & ecce [i] quasi statua una grandis*, & cetera. Cujus videlicet somnii mox ut ordinem dixit, quidquid ex eodem venturum sequebatur aperuit. Pensemus ergo ordinem prophetiæ. A B cogitationibus venit ad somnium, a somnio pervenit ad futura. Qui ergo ipsam, ut ita dicam, radicem somnii protulit, profecto ex præteritis probavit, quam vera essent quæ de futuris diceret. Prophetia autem præsentis temporis nec præteriti attestatione indiget, nec futuri: quia cum res occulta per prophetiæ verba detegitur, veritati illius res ipsa quæ ostenditur, attestatur.

Dan. 2. Vers. 2. — Ibid. v. 29. — Ibid. v. 31. — Prophetiæ ordo.

Prophetiæ modi. Ejus spiritus nec semper, nec eodem modo prophetæ mentem tangit.

4. Igitur quia de temporibus prophetiæ tractavimus, restat ut de modis ejus ac qualitatibus aliqua disseramus. Spiritus quippe prophetiæ nec semper, nec eodem modo prophetæ animum tangit. Aliquando enim spiritus prophetiæ ex præsenti tangit animum prophetantis, & ex futuro ne- C quaquam tangit: aliquando ex futuro tangit, & ex præsenti non tangit. Aliquando vero ex præsenti & ex futuro tangit: aliquando autem ex præterito, & ex præsenti, atque ex futuro pariter tangitur animus prophetantis. Aliquando tangit ex præterito prophetiæ spiritus, nec tangit ex futuro: aliquando autem tangit ex futuro, nec tangit ex præterito. Aliquando vero in præsenti ex parte tangit, & ex parte non tangit: aliquando in futuro ex parte tangit, & ex parte non tangit. Sed hæc ipsa, si possumus, eo ordine quo præmissa sunt, sacræ Scripturæ testimoniis ostendamus.

Aliquando ex præsenti, & non ex futuro tangit. Joan. 1. 29. Matth. 11. 3.

5. Ex præsenti enim prophetiæ spiritus prophetantis animum tangit, atque ex futuro non tangit, D sicut Johannes Baptista venientem Dominum videns, ait: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Sed cum jam moriturus esset, missis discipulis requirebat, dicens: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* In quibus verbis ostenditur, quia in terris quidem venisse Redemtorem noverat, sed an per semetipsum ad aperienda inferni claustra descenderet, dubitabat. Ex præsenti enim per prophetiæ spiritum tactus fuerat, qui humanitatem Mediatoris videns, & divinitatem ejus intelligens, confitebatur Agnum [k] qui peccata mundi tolleret: sed tactus ex futuro non fuerat, quia adventum illius in infernum nesciebat.

Aliquando ex futuro, & non ex præsenti. Genes. 27. v. 3. &c.

6. Aliquando vero prophetiæ spiritus animum E prophetantis ex futuro tangit, atque ex præsenti non tangit, sicut aperte libri Geneseos historia testatur, cum Isaac Esau filium suum ad venandum misit, cui minorem filium Rebecca ad benedicendum supposuit, qui hœdinis pellibus indutus paterno palpatui corpus fraternum finxit. Cui ille minori filio tamquam majori benedictionem dedit, quæque ei essent longe futura nuntiavit: sed quis esset qui coram se adsisteret, scire non potuit.

Pro-

a Plur. *si hæc facta*.
b Suess. *quem Paulus*.
c Ebroic. & plur. Norm. *intret in Ecclesiam infidelis*.
d Omittitur *enim* in C. Germ. & Suess. Juxta lantem grecum, *& sic occulta*.
e Vitiose in Gulsam. *de cursu*.

f Suess. & Longip. *de femore*.
g Val-cl. *quem docebat*.
h Ita antiquiis. C. Germ. & Corb. In edit. *nulla potuissent*.
i abest, *quasi*, e Gemet.
K Longip. *qui peccatum*.

Prophetiæ ergo spiritus ex futuro animum prophetantis tetigit, atque ex præsenti non tetigit, quando caligantibus oculis [a] pater & ventura prædicebat, & præsentem filium nesciebat.

Aliquando ex utroque. *Genes. 48.*

7. Aliquando prophetantis animum ex præsenti pariter & ex futuro tangit: quod ex eodem libro Geneseos liquido docemur. In illo quippe scriptum est, quia, cum vitæ jam termino propinquaret Jacob, & duos filios suos Joseph fecit assistere, ut ex benedictione illius possent longe post futura promereri: [b] cui majorem ad dexteram, minorem vero posuit ad sinistram. (*Ibid. v. 20.*) Cumque ille oculis senectute caligantibus, nepotes suos quis prior, quisva esset minor, humano visu discernere nequaquam posset, ductis in obliquum brachiis, dexteram manum minori, sinistram majori imposuit. Quod dum corrigere filius vellet, dicens: *Non ita convenit pater, quia hic est primogenitus*; audivit: *Scio fili mi, scio: & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur, sed frater ejus junior major illo erit.* (*Ibid. v. 18. 19.*) Prophetiæ ergo spiritus ex præsenti pariter & ex futuro prophetantis animum tetigit, dum Jacob & ventura nuntiabat, & eos quos corporeis oculis videre non poterat, ante se positos per spiritum discernebat. Sic Ahiæ prophetæ animum prophetiæ spiritus ex presenti atque ex futuro tetigerat, cum caligantibus oculis, eam quæ se esse aliam simulabat, & uxorem Jeroboam esse cognovit, & quidquid ei futurum esset, aperuit, dicens: *Ingredere uxor Jeroboam, quare aliam te esse simulas? Ego autem missus sum ad te durus nuntius. Vade & dic Jeroboam: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quia operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te, fecisti tibi deos alienos & conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti* [c] *post corpus tuum: idcirco ego inducam mala super domum Jeroboam.* (*3. Reg. 14. 6.*) [d] Ex præsenti enim atque ex futuro pariter prophetantis animus tactus fuerat, qui & ingredientem deprehendere potuit, & ei ventura nuntiare.

Quandoque ex præterito, præsenti & futuro mens tangitur.

8. Aliquando autem ex præterito & ex præsenti, atque ex futuro pariter animus tangitur prophetantis, sicut Elizabeth venire ad se Mariam conspiciens, quia incarnatum Verbum gestaret in utero agnovit, eamque jam Domini sui matrem vocavit, dicens: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* (*Luc. 1. 43.*) De cujus conceptione per Angelum quoque ad Joseph dicitur: *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.* (*Matth. 1. 20.*) Quæ videlicet Elizabeth dixit: *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino.* (*Luc. 1. 45.*) Dicens enim: *Beata quæ credidisti*; aperte indicat, quia verba Angeli quæ dicta ad Mariam fuerant, per spiritum agnovit; atque subjungens: *Perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino*, quæ eam etiam in futuro sequerentur, prævidit. Simul ergo de præterito & præsenti, atque ex futuro per prophetiæ spiritum tacta est, quæ & eam promissionibus Angeli credidisse cognovit, & matrem nominans, quia Redemtorem humani generis in utero portaret intellexit; & cum omnia perficienda prædiceret, quid etiam de futuro sequeretur aspexit.

Nonnumquam ex præterito, non ex futuro.

9. Aliquando vero prophetiæ spiritus ex præterito tangit animum, nec tangit ex futuro, sicut in Paulo Apostolo aperte ostenditur, qui discipulis dicit: *Notum vobis facio fratres Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.* (*Gal. 1. 11.*) Unde aliis quoque discipulis dicit: *Secundum revelationem notum factum est mihi sacramentum.* (*Ephes. 3. 3.*) Qui tamen hoc ipsum Evangelium quod per revelationem cognoverat, cum Jerosolymam prædicaturus ascenderet, ait: *Ecce ego alligatus spiritu vado in Jerusalem, quæ in ea ventura sunt mihi ignorans.* (*Act. 20. 22.*) Hoc quippe Evangelii sacramentum est, quia Unigenitus Patris incarnatus atque perfectus homo factus est, qui crucifixus, mortuus, & sepultus, die tertia surrexit; die quoque quadragesima ascendit in cælum, atque in dextera Patris sedet. Qui ergo per revelationem Evangelium agnovit, prophetiæ spiritu de præterito tactus est; sed quia quid pro eodem Evangelio passurus esset ignoravit, de futuro procul dubio tactus non est. Nam sic dicit: *Nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates protestatur mihi, dicens: Quoniam vincula & tribulationes* [e] *Jerosolymis me manent*: (*Ibid. v. 23.*) aperte ostendens, quia ea quæ ipsi futura essent, aliis de ipso revelata erant, non autem ipsi de se, sicut de illo per Agabum dicitur: *Virum, cujus hæc zona est, ita alligari oportet in Jerusalem.* (*Act. 21. 11.*)

Aliquando ex futuro, non ex præterito tangit.

10. Aliquando autem prophetiæ spiritus tangit ex futuro, nec tangit ex præterito; sicut de Elisæi facto scriptum est, quia cum unus ex filiis prophetarum materiam succideret, huic ferrum securis in aquam cecidit, qui exclamavit: *Heu heu Domine mi, & hoc ipsum* [f] *mutuum acceperam. Dixit autem homo Dei: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. Præcidit ergo lignum, & misit illuc, natavitque ferrum.* (*4. Reg. 6. 5.*) In quo videlicet Prophetæ facto cognoscitur, quia qui requirit ubi ceciderat, quid esset facturus noverat: sed tamen cum requirit, constat quia ubi ferrum cecidisset ignorabat. Prophetiæ ergo spiritus Elisæi mentem ex futuro tetigerat, sed ex præterito non tangebat, qui & ferrum in profundis demersum, quia revocaturus esset ad superficiem, scire potuit; sed ubi ceciderat, omnino nescivit.

Aliquando in præsenti tantum ex parte tangit.

11. Aliquando vero prophetiæ spiritus in præsenti ex parte tangit, & ex parte non tangit. Quod Petri Apostoli historia testatur, cum missi ad eum a Cornelio milites, ei sunt per spiritum nuntiati; scriptum quippe est: *Et dixit spiritus ei: Ecce viri tres quærunt te.* [g] *Ad quos ille descendit, & requirens dixit: Quæ causa est propter quam venistis?* (*Act. 10. 20.*) In cujus verbis ostenditur, quia eamdem causam per spiritum non audierat, quam a militibus requirebat. In præsenti ergo mentem Petri spiritus ex parte tetigerat, & ex parte non tetigerat, qui & adesse milites dixit, & pro qua causa venerant, tacuit.

Et ex parte solum in futuro.

12. Aliquando spiritus prophetiæ in futuro ex parte tangit, & ex parte non tangit; sicut prophetarum filii de auferendo Elia ad Elisæum dicunt: *Numquid nosti, quia hodie Dominus tollat dominum tuum a te?* (*4. Reg. 2. 3. & 5.*) Quo tamen ablato, sese per di-

versa

a Suess. *pater ei ventura*.
b C. Germ. *cui minorem ad dexteram, majorem vero . . . ad sinistram*, contra historiæ sacræ veritatem.
c Val cl. *post tergum*.
d Plurimi quos editi sequuntur, *ex præsenti ergo*. Adhærenus antiquioribus C. Germ. Corb. & aliis.
e Abest *Jerosolymis* a C. Germ. Corb. Suess. Val-cl. & Norm. plur.
f Ita C. Germ. Corb. Suess. Val-cl. In edit. *mutuo*.
g Additur in Longip. & Suess. *descende & vade cum eis*. edd.

versa dispergunt, eumque in rupibus & vallibus quærunt. In futuro ergo eorum mentem prophetiæ spiritus ex parte tetigerat, & ex parte non tangebat, quando eum, quem tollendum noverant, non inveniendum quærebant. Ex parte itaque tacti sunt, atque ex parte non tacti; quia & sciebant quod tolli posset, & nesciebant quod inveniri non posset. Idem quoque Elisæus per prophetiæ spiritum de futuro ex parte tactus est, & ex parte non tactus, cum Regi Israel diceret: *Percute jaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus, & stetisset, iratus est contra eum vir Dei, & ait: Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam* [a] *usque ad consumtionem: nunc autem tribus vicibus percuties eam.* [b] Qui itaque noverat, quia toties percuteret Syriam, quoties percussisset terram, sed cum ei diceret, *Percute terram*; quoties eam percussurus esset ignorabat, (quippe quia & indignatus est terram tertio fuisse percussam;) profecto constat quia de futuro ex parte tactus fuerat, & ex parte non tactus, qui Syriam percuti prædixit, sed terram amplius percuti voluit. Sic Samuel cum [c] ad unguendum David a Domino mitteretur, respondit: *Quomodo vadam? Audiet enim Saul, & interficiet me.* Qui & David unxit, nec tamen a Saule occisus est. Ex parte ergo de futuro tactus prophetæ animus fuerat, & ex parte non tactus, qui & unguendum David in regno noverat, & quia a Saule non esset occidendus ignorabat.

(4. Reg. 13. Vers. 18. & 19.) (1. Reg. 16. 2.)

13. Sciendum quoque est, quod prophetæ quidem e proximo tanguntur, atque e longinquo minime tanguntur: alii vero e longinquo, & non tanguntur e proximo: alii autem & e longinquo, & e proximo, prophetiæ spiritu tanguntur. Nam quidam tanguntur e proximo, & non e longinquo, sicut Samuel perisse asinas noverat, easque inventas esse nuntiavit, & Saul Regem futurum prædicit: David quoque quia in ejus regno succederet, nuntiat; sed quia pater Regis æterni futurus sit, non prædicit. Quidam vero tanguntur e longinquo, & non tanguntur e proximo, sicut idem David incarnandum Dei Unigenitum noverat, de Judæa dicens: *Homo* [d] *factus est in ea, & ipse fundavit eam Altissimus.* Atque hunc ad cælos ascensurum, & ad Patris dexteram sessurum intelligit, dicens: *Dicit Dominus Domino meo, sede a dextris meis.* Et tamen multa quæ e vicino acta sunt, minime prævidit. Ut enim pauca de multis loquar, servum Miphiboset [e] sibi contra suum dominum mentientem non intellexit; & Amasæ promittens, dicit: *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si non magister malitiæ fueris coram me omni tempore pro Joab*: videlicet quid sequeretur ignorans; quia Amasa idem non solum principatum militiæ pro Joab non susciperet, sed etiam per Joab post paululum vitam finiret. Et cum templum Deo construere voluit, quid e vicino sequeretur nesciens, prophetam alterum requisivit.

(Alios prophetas proxima tangunt, alios longinqua.) (1. Reg. 9. 15. 20.) (1. Reg. 16. 12.) (Ps. 86. 5.) (Ps. 109. 1.) (2. Reg. 16. Vers. 3. 4.) (Ibid. c. 19. Vers. 13.) (Ibid. c. 20. Vers. 10.) (Ibid. c. 7. Vers. 3.)

14. Quidam vero & e longinquo, tanguntur & e proximo; sicut Isaias longe post futura prænuntiat, dicens: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.* De quo rursus ait: *Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis: & factus est principatus super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis.* Qui etiam de Ezechia rege prophetiæ spiritu tactus e vicino, quia eum de infirmitate sua surgeret prædixit, & quot annis post infirmitatem viveret, nuntiavit. [f]

(Quidam tum e longinquo tum e proximo tanguntur.) (Isai. 7. 14.) (Ibid. c. 9. Vers. 6.) (Ibid. c. 38. Vers. 5.)

15. Aliquando vero prophetiæ spiritus prophetis deest, nec semper eorum mentibus præsto est, quatenus cum hunc non habent, se hunc agnoscant ex dono habere cum habent. Unde Elisæus cum flentem Sunamitem mulierem a suis pedibus per Giezi puerum avelli prohiberet, dixit: *Dimitte illam, anima enim ejus in amaritudine est, & Dominus celavit a me, & non indicavit mihi.* Sic quoque cum eum Josaphat de futuris requireret, & prophetiæ ei spiritus deesset, psaltem fecit applicari, ut prophetiæ ad hunc spiritus per laudem psalmodiæ descenderet, atque ejus animum de venturis repleret. Vox enim psalmodiæ cum per intentionem cordis agitur, per hanc omnipotenti Domino ad cor iter paratur, ut intentæ menti vel prophetiæ mysteria, vel compunctionis gratiam infundat. Unde scriptum est: *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter est quo ostendam illi salutare Dei.* Quod enim Latine *salutare*, hoc Hebraice *Jesus* dicitur. In sacrificio igitur laudis [g] fit Jesu iter ostensionis: quia dum per psalmodiam compunctio [h] effunditur, via nobis in corde fit, per quam ad Jesum in fine pervenitur, sicut ipse de sua ostensione loquitur, dicens: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Hinc quoque scriptum est: *Cantate Domino, psalmum dicite nomini ejus, iter facite ei qui ascendit super occasum, Dominus nomen est ei.* Ipse etenim super occasum ascendit, qui mortem resurgendo calcavit. Cui dum cantamus, iter facimus, ut ad nostrum cor veniat, & sui nos amoris gratia accendat. Quia autem prophetis prophetiæ spiritus non semper adest, etiam vir Dei indicat, qui contra Samariam missus, mala quæ ei ventura erant, nuntiavit: qui tamen prohibitus a Domino in via comedere, [i] prophetæ falsi persuasione deceptus est: quem fallax sermo non deciperet, si prophetiæ spiritum præsentem habuisset.

(Prophetiæ Spiritus prophetis non semper adest.) (4. Reg. 4. 27.) (Ibid. c. 3. Vers. 11. 15.) (Psal. 49. 23.) (Johan. 14. 21.) (Ps. 67. 5.) (3. Reg. 13.) (Ibidem. Vers. 18. 19.)

16. Sciendum quoque est, quod aliquando prophetæ sancti dum consuluntur, ex magno usu prophetandi quædam ex suo spiritu proferunt, & se hæc ex prophetiæ spiritu dicere suspicantur; sed quia sancti sunt, per sanctum Spiritum citius correcti, ab eo quæ vera sunt audiunt, & semetipsos quia falsa dixerint, reprehendunt. Nathan etenim prophetam sanctum virum fuisse quis nesciat? Qui David regem & de culpa aperte reprehendit, & quæ ei pro culpa eadem essent ventura nuntiavit:

(Prophetis nonnumquam, ut ex suo spiritu vaticinari præsumant accidit.)

a Sueff. Longip. Val-cl. *usque ad consummationem*.
b Suess. *qui utique*; quod magis placeret, nisi *itaque* legeretur in Corb. German. & aliis fere omnibus codicibus, manu exaratis & editis.
c Editi, *ad ungendum*.
d Val-cl. *natus est*.
e Ita C. Germ. Norm. &c. ubi in editis legitur *Sibam contra*, quod nomen est servi Miphiboseth.
f Sueff. & Longip. *Qui etiam Ezechiæ regi prophetiæ spiritu tactu e vicino*. Gussanv. mutata lect. tum mss. tum editorum, *tactus est quia . . . . surgere prædixit*.
g C. Germ. Suess. Longip. Val-cl. *fit in Jesu*. Antecedentia, *Domino ad cor iter paratur*; & consequentia, *iter facimus, ut ad cor nostrum veniat*, probant lectionem nostram esse potiorem.
h Longip. & Sueff. *infunditur*. Legimus, *effunditur*, in C. Germ. & antiquioribus.
i Editi renitentibus mss. *prophetæ falsa persuasione*.

vit: quem tamen dum idem David quia templum Deo vellet construere, requisisset, illico respondit: *Omne quod est in corde tuo, vade & fac, quia Dominus tecum est*. De quo illic statim subditur: *Factum est autem in nocte illa, & ecce sermo Domini ad Nathan, dicens: Vade & loquere ad servum meum David: Hæc dicit Dominus Deus: Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? Neque enim habitavi in domo ex die qua eduxi filios Israel de terra Ægypti usque in diem hanc*. Et paulo post: *Cum completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum ejus: ipse ædificabit domum nomini meo*. Ecce Nathan propheta, qui prius Regi dixerat: *Vade & fac*; ipse postmodum per prophetiæ spiritum edoctus, hoc fieri non posse denuntians, & Regis consiliis & suis sermonibus contradixit: quia quod ex suo spiritu dixerat, falsum fuisse [a] deprehendit.

2. Reg. 7. 3.
Ibid. v. 4.
Ibid. v. 12. 13.

Prophetæ veri & falsi discrimen.

17. Qua in re inter prophetas veros ac falsos ista distantia est: quia prophetæ veri si quid aliquando per suum spiritum dicunt, hoc ab auditorum mentibus per Spiritum sanctum eruditi citius corrigunt. Prophetæ autem falsi & falsa denuntiant, & alieni a sancto Spiritu in sua falsitate perdurant.

Deus vel iratus miseretur.

18. Consideratis igitur prophetiæ temporibus & modis, intueri libet qualiter omnipotens Deus ad provectum hominum suæ iræ moderamina dispensat. Israeliticus quippe populus conditori suo deliquerat, & idcirco Regi Babylonio in captivitate serviebat: cum quo tamen Ezechiel propheta in captivitatem mittitur, quem divina gratia ita sibi placabilem fecerat, ut per eum ventura quæque prædiceret, & afflicti populi mentem consolari dignaretur. Consideremus ergo, si possumus, quanta est dispensatio supernæ pietatis: quia sic iratus est populo suo Dominus, ut tamen omnimodo non irasceretur. Nam si iratus non esset, in captivitatem populum minime tradidisset: & si omnimodo iratus esset, electos suos in captivitatem cum illo non mitteret. Sed agit hæc divina misericordia, ut ex una eademque re, ex qua carnalibus dat flagellum, ex ea spiritualibus virtutis præstet incrementum. Cumque illos per tribulationem purgat, istos ex societate tribulantium ad majora promerenda excitat. Et sic injustis irascitur, ut tamen eorum corda per justorum consortium consoletur; ne si omni modo deserat, nullus post culpas ad veniam redeat. Tenendo igitur repellit, & repellendo tenet, quando cum his quos dijudicat, simul in tribulationem mittit quos amat. Quis ista tantæ pietatis viscera pensare sufficiat? Quod & culpas populi Dominus sine vindicta non deserit, & tamen delinquentem populum a se funditus non repellit. Sic cum Moyses ad repromissionis terram exploratores duodecim misisset, ex quibus cum decem postmodum desperationem populo facerent, idem populus in ira murmurationis accensus, seductum se a Domino esse conquestus est, [b] ut ejus cadavera jacerent in deserto: cui omnipotens Deus iratus, dixit quod nullus eorum in terram repromissionis intraret: quo terrore compuncti, prave se egisse cognoverunt, sese in lacrymis afflixerunt, & accincti armis, protinus cœperunt contra hostes asceodere, ut repromissionis terram post lacrymas intrare potuissent. Quibus per Moysen Dominus dicit: *Dic eis, Nolite ascendere, neque pugnetis; non enim sum vobiscum; ne cadatis coram inimicis vestris*. Qua in re pensandum est, si cum ipsis non erat, cur eos ne caderent, ascendere prohibebat? Si autem cum ipsis erat, quid est quod ait: *Non enim sum vobiscum?* Sed mira dispensatione disciplinæ ac misericordiæ, & cum ipsis erat, & cum ipsis non erat. Cum ipsis non erat ut vincerent, sed tamen cum ipsis erat, ne ab hostibus perirent. O ineffabilia pietatis viscera! Culpas insequitur, & tamen peccantes protegit. Iratum se indicat, & tamen ab hostibus defendit. Sic plerumque parvulo filio delinquenti irascitur mater, reprehendit, increpat, verberat: sed si hunc in præceps ire conspexerit, ubi in mortis periculum ruat, manum [c] tendit & retinet, & quæ sic irata verberaverat ac si non diligeret, sic diligendo retinet, ac si irata non verberasset.

Ezech. 3. 11.
Num. c. 13.
Ibid. c. 14.
Ibidem.
Ibid. v. 42. & Deut. 1. 42.

Culpas insequitur, peccantes protegit.

19. Hæc in sola præfatione colloquentes, navigii nostri quasi intra portum exercitium fecimus, ut ad indaganda prophetiæ mysteria, velut in immensitatem pelagi, post vela pandamus. Quod tamen non in nostra virtute præsumimus, sed in eo qui linguas infantium facit disertas: quia *spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis*. Omnipotens enim Deus, sermo Patris omnipotentis est: & qui de illo loqui concupiscimus, muti in illo nullo modo erimus. Dabit verba utilia omnipotens Verbum, quod pro nobis incarnatum vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Sap. 1. 7.

a Val-cl. Longip. Lyran. *reprehendit*.
b Val-cl. *ut eorum*.
c Gussanv. *retrahit*, contra mss. fidem, & renitentib. aliis editis. Paulo infra cum prioribus editis, *diligenter*, pro *diligendo*; ut legitur in C. Germ. Corb. Suess. Norm. &c.

HO

Homilia II.

Prophetiæ Ezechielis quinque priores versus, juxta multiplicem sensum, allegoricum præsertim & moralem exponuntur.

Prophetarum mos est, personas, tempora, locaque, antequam mysteria revelent, describere.

1. Usus propheticæ locutionis est, ut prius A personam, tempus, locumque describat, & postmodum dicere mysteria prophetiæ incipiat; quatenus ad veritatem solidius ostendendam, ante historiæ radicem figat, & post fructus spiritus per signa & allegorias proferat. Ezechiel itaque ætatis suæ tempus indicat, dicens:

Ezech. 1. Vers. 1.

Et factum est in tricesimo anno, in quarto mense, in quinta mensis.

Locum quoque denuntians, adjungit:

Ibidem.

Cum essem in medio captivorum juxta fluvium Chobar, aperti sunt cæli, & vidi visiones Dei.

a

Tempus etiam [a] insinuat, subdens:

Vers. 2.

In quinta mensis; ipse est annus quintus transmigrationis regis Joachin.

Qui ut bene personam indicet, etiam genus narrat, cum subditur:

Vers. 3.

Et factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi, sacerdotem.

Prophetæ verbum quod foris proferunt, conjungunt verbo quod intus audiunt.

2. Sed prima quæstio nobis oritur, cur is qui nihil adhuc dixerat, ita exorsus est, dicens: *Et factum est in tricesimo anno. Et* namque sermo conjunctionis est: & scimus quia non conjungitur sermo subsequens, nisi sermoni præcedenti. Qui igitur nil dixerat, cur dicit: *Et factum est*, cum non sit sermo, cui hoc quod incipit, sub- C jungat? Qua in re intuendum est, quia sicut nos

b

corporalia, sic [b] prophetæ sensus spiritalia aspiciunt, eisque & illa sunt præsentia, quæ nostræ ignorantiæ absentia videntur. Unde fit ut in mente prophetarum ita conjuncta sint exterioribus interiora, quatenus simul utraque videant, simulque in eis fiat & intus verbum quod audiunt, & foras quod dicunt. Patet igitur causa, cur qui nihil dixerat, inchoavit dicens: *Et factum est in tricesimo anno*. Quia hoc verbum quod foris protulit, illi verbo quod intus audierat, conjunxit. Continuavit ergo verba quæ protulit, visioni intimæ: & idcirco incipit, dicens: *Et factum est.* D Subjungit enim hoc quod exterius loqui inchoat, ac si & illud foris sit, quod intus videt.

Ante perfectam ætatem nemo docere præsumat.

3. Hoc autem quod dicitur, quia tricesimo anno spiritum prophetiæ acceperit, indicat aliquid nobis considerandum; videlicet quia juxta rationis usum doctrinæ sermo non suppetit nisi

Luc. 2. 46.

in ætate perfecta. Unde & ipse Dominus anno duodecimo ætatis suæ in medio doctorum in templo sedens, non docens, sed interrogans voluit

Christus ante maturam ætatem non docuit, sed interrogavit.

inveniri. Ut enim non auderent homines in infirma ætate prædicare, ille anno duodecimo ætatis suæ interrogare homines est dignatus in terra, qui per divinitatem suam semper Angelos docet in cælo. Quia enim ipse est Dei sapien- A tia, de ipso Angeli videndo [c] vivunt hoc quod

c

beatitudine æterna satiantur. Quod Moyses quoque sub allegoriæ mysterio admonet, dicens:

Deut. 15

Non arabis in primogenito bovis. Primogenitum

d

enim bovis accipimus [d] in infirma ætate primi nostri temporis bonam operationem. In qua tamen arandum non est, quia cum prima sunt adolescentiæ vel juventutis nostræ tempora, nobis adhuc a prædicatione cessandum est, ut vomer linguæ nostræ proscindere non audeat terram cordis alieni. Quoadusque etenim infirmi sumus, continere nos intra nosmetipsos debemus; ne dum tenera bona citius ostendimus, amit- B tamus; quia & arbusta plantata si prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius arescunt: at si semel radicem fixerint, manus tangit, & tamen nil officit; venti impellunt, nec tamen impellentes lædunt. Et constructi parietes si impellantur, eruuntur, nisi a suo prius fuerint humore siccati. Mens itaque quousque ab humore pravitatis suæ perfecte non fuerit exsiccata, alienæ linguæ manu tangi non debet; ne priusquam plene percipiat, perdat soliditatem suam; ne impulsa ruat; ne velut arbustum sine radicibus, dum plus quam tolerare valet concutitur, arescat. Ad exemplum ergo non C sunt ostendenda, nisi quæ firma sunt. Prius etenim convalescere debet mens, atque ad utilitatem proximorum postmodum demonstrari, cum jam nec per laudem elevata corruat, nec per vituperationem percussa contabescat. Nam

1. Tim. 4. 11. & 12.

etsi Timotheo dicitur: *Præcipe hæc, & doce; nemo adolescentiam tuam contemnat:* [e] sciendum

e

est quod in sacro eloquio nonnumquam adolescentia juventus vocatur. Unde scriptum est:

Eccle. 11. 9.

Lætare juvenis in adolescentia tua. [f] Propheta

f

igitur, ut ostendatur cujus auctoritatis sit in prædicatione, ætatis solidæ esse describitur, quatenus ei cum vita & spiritu omnia quæ ad D prædicandum congruunt, concordare videantur.

In exemplum trahi non debent quædam insolita.

4. Nec contra hæc quempiam movere debet, quod Jeremias atque Daniel prophetiæ spiritum pueri perceperunt, quoniam miracula in exemplum operationis non sunt trahenda. Omnipotens enim Deus & linguas infantium facit disertas, & ex ore infantium atque lactentium perficit laudem. Sed aliud est quod nos de doctrinæ usu atque [g] disciplina discimus, aliud quod de miraculo scimus.

Jerem. 1. 5. Dan. 13. 45. Sap. 10. 21. Psal. 8. 3.

g

Ezechiel trigesimo anno prophetare incipens, typus est Christi.

5. Jam vero si quæritur ut in ipsa quoque ætatis illius expressione mysticum aliquid designetur, E absurdum non est quod Propheta Dominum, quem verbis denuntiat, ipso quoque ætatis suæ tem-

a Mss. fere omnes exceptis C. Germ. & Corb. antiquissimis, *tempus etiam captivitatis.*
b Editi, *prophetæ sensu*, reluctantib. mss. C. Germ. Corb. Ebroic. &c.
c Norm. & Anglic. *bibunt*. Prætulimus lect. C. German. Corb. Val-cl. &c. quæ etiam est editorum. Alteri tamen suffragatur; *beatitudine æterna satiantur.*
d Ebroic. *in infirmitate.*
e Val-cl. *sciendum est quod et adolescentia in annis, non in moribus fuerit, quamvis in sacro eloquio nonnumquam.* Glossema est quo carent mss. vetust. C. German. Corb. Gemet. &c.
f Editi contra mss. fidem *profecto*, quod sensum tollit.
g Sequimur mss. Anglic. & Val-cl. In Corb. Germ. & plerisque mss. necnon in editis legitur, *discimus.*

tempore ostendat. Anno tricesimo Ezechielis prophetæ cæli aperti sunt, & vidit visiones Domini juxta fluvium Chobar: quia quasi tricesimo ætatis suæ anno Dominus ad fluvium [a] Jordanem venit. Ibi itaque cæli aperti sunt, quia Spiritus [b] in columba descendit: vox quoque de cælo sonuit, dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo [c] mihi complacui*.

Matth. 3. 17.

Chobar, Ezechiel &c. quid Hebraice, quid mystice significent.

6. Sed & ipsa Hebræa verba multum nobis ad mysterium interpretandum valent. Nam Chobar interpretatur gravitudo, vel gravitas: Ezechiel, fortitudo Dei; Buzi, despectus vel contemtus: Chaldæi, captivantes, vel quasi dæmones. Venit ergo Ezechiel juxta fluvium Chobar: quis enim Chobar gravitudo, vel gravitas dicitur, quid per Chobar fluvium, nisi humanum genus congrue designatur? Quod ab ortu defluit ad mortem, & grave sibi est ex peccatis, quæ & perpetrat & portat, quia sicut scriptum est: *Iniquitas [d] in talentum plumbi sedet*. Omne enim peccatum grave est; quia non permittit animam ad sublimia levari. Unde & per Psalmistam dicitur: *Filii hominum, usquequo [e] gravi corde*? Scriptum vero de Domino est, *Quia ipse est Dei virtus, & Dei sapientia*. Venit ergo Ezechiel juxta fluvium Chobar; quia fortitudo Dei per incarnationis suæ mysterium propinquare dignata est peccatorum suorum pondera portanti generi humano, quod ab ortu suo quotidie defluit ad mortem, sicut de illo per Psalmistam dicitur: *Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum*. Juxta decursus quippe aquarum plantatus est, quia juxta lapsus incarnatus est defluentium populorum. Ezechielem autem fortitudinem Dei, Buzi vero despectum interpretari diximus. Sed Ezechiel filius est Buzi, quia ex illo populo unigenitus Dei incarnari dignatus est, quem propter culpam perfidiæ Dominus despexit. Fortitudo ergo Dei [f] ex contemtu, vel despectu nascitur; quia Redemtor noster humanitatem assumere ex populo perfido & contemto dignatus est. Venit vero in terram Chaldæorum. Chaldæi interpretantur, ut diximus, captivantes, vel quasi dæmones. Iniqui etenim, quia & ipsi iniquitates perpetrant, & ad iniquitatem alios persuadendo trahunt, nimirum captivantes sunt. Qui recte quoque & quasi dæmones interpretantur, quia & hi qui alios ad iniquitatem suadendo pertrahunt, in semetipsis ministerium dæmonum ad iniquitatem suscipiunt, quamvis dæmones per naturam non sint. Venit ergo fortitudo Dei in terram Chaldæorum, quia inter eos Unigenitus Patris apparuit, [g] qui in semetipsis ad peccatum defluxerant, & ad peccata alios captivantes trahebant. Sed expositionis sermo ad Prophetæ nunc personam redeat.

Zach. 5. 7. — Psal. 4. 3. — 1. Cor. 1. 24. — Psal. 1. 3.

Et facta est super eum ibi manus Domini.

Vers. 3. Incarnatio Verbi Ezechieli revelata.

7. Manus vel brachium Domini, Filius dicitur, quia per ipsum omnia facta sunt. De quo etiam Psalmista ait: *Fiat manus tua ut salvum me faciat*. Manus quippe Dei quæ per divinitatem non est facta, sed genita, per humanitatem facta est, ut humani generis vulnera sanaret. Ibi ergo Propheta incarnationem Unigeniti agnovit, ubi super se manum Domini factam vidit. Quod vero hic subditur:

Psal. 118. 173.

Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone;

Vers. 4.

Cur propheta de se aliquando tamquam de aliis loquantur.

8. Intuendum nobis est quis sit in Prophetæ verbis ordo locutionis. Qui enim superius de se ipso dixerat: *Aperti sunt cæli, & vidi visiones Dei*; postea tamquam si de alio narret, adjungit: *Et facta est super eum ibi manus Domini*. Ac deinde quasi ad se revertitur, & dicit: *Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone*. Quid est hoc, quod modo Ezechiel loquitur, modo de Ezechiele? Si per totum diceret de se, quæstio non esset. Si per totum diceret quasi de alio, nihilominus quæstio non fuisset. Quid est ergo hoc, quod sic varietur sermo propheticus, ut modo Propheta de se loquatur, modo autem de ipso quasi alius loqui videatur? Sed sciendum est quia hi qui prophetiæ spiritu replentur, per hoc quod aperte nonnumquam loquuntur de se, & nonnumquam sic de se verba tamquam de aliis proferunt, indicant quia non propheta, sed Spiritus sanctus loquitur per prophetam. Pro eo enim quod per ipsos sermo fit, ipsi loquuntur de se; & pro eo quod aspirante Spiritu sancto loquuntur, idem Spiritus sanctus per ipsos loquitur de ipsis, Veritate attestante quæ dicit: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*. Hinc etiam Moyses ait: *Erat Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra*. Qui enim non dicit, Eram, sed *erat*, profecto aperte indicat, quia is qui per illum de illo loquebatur, alius erat. Hinc Johannes ait: *Vidit illum discipulum quem diligebat Jesus*. Unde & Paulus ut non se esse qui loquebatur ostenderet, dixit: *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus*? Quia igitur in locutione prophetica alter est qui præsidet, alter qui obsequitur; cum de seipso propheta loquitur, persona obsequentis est; cum vero per prophetam Spiritus sanctus loquitur [h] de propheta, sublimitas præsidentis ostenditur. Recte ergo & tamquam de alio dicitur: *Et facta est super eum ibi manus Domini*; & de se protinus adjungit: *Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone*. Nunc itaque discutiendum nobis est, quid sit quod dicit: *Et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone, & nubes magna*.

Tunc non ipsi loquuntur, sed Spiritus sanctus. — Matth. 10. 20. — Num. 12. 3. — Joan. 21. 20. — 2. Cor. 13. 3.

In fine mundi corda torpore constringet diabolus.

9. Pro eo quod ventus Aquilo constringit in frigore, non incongrue Aquilonis nomine torpor maligni spiritus designatur. Quod Isaias quoque propheta testatur, qui dixisse diabolum denuntiat: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis*. Malignus enim spiritus montem testamenti tenuit; quia Judaicum populum, qui Legem acceperat, sibi in perfidiam subjugavit. Quando enim corda doctorum tenet, monti testamenti diabolus præsidet. Qui etiam in lateribus Aquilonis sedet; quia mentes hominum frigidas possidet. Unde & sponsi voce in Cantico canticorum dicitur: *Surge Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum, [i] & fluant aromata illius*. Dum enim, jubente Domino, frigidus spiritus recedit, calidus spiritus mentem fidelium occupat: qui hortum Dei, id est sanctam Ecclesiam perflat, ut opiniones virtutum ejus ad multorum notitiam velut aromata defluant. Recedente etenim Aquilone, id est maligno spiritu, san-

Isai. 14. 13. — Cant. 4. 16.

 ctus

a Editi, *Jordanis*; quibus mss. anteponimus.
b Val-cl. *in columba specie*.
c Germ. *mihi bene complacui*.
d Longip. & Val-cl. *in talento*.
e Norm. & Val cl. *graves*.
f Norm. *ex contemtu vel despectu*.
g Ita Norm. Corb. Germ. Longip. At Corb. & Val-cl. *ut semetipsis*. Editio Paris. 1518. *qui semetipsos*. alii, *qui per semetipsos*.
h Abest a Germ. *de propheta*.
i Suession. *ut fluant*.

ctus Spiritus mentem quasi Austar replet. Qui dum calefaciendo flaverit, ststim de fidelium cordibus aromata virtutum fluunt. Prophets ergo ea quæ essent in finem ventura conspiciens, venire ab Aquilone ventum turbinis vidit: quia in extremo seculi mentes hominum torporis sui frigore malignus spiritus gravius occupabit. Unda scriptum est: *Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet.* Antiquus quippe adversarius insidiarum susrum molimina in humanis mentibus gravius exaggeravit. Contra cujus exerescentem superbiam incarnati manifestata est humilitas Dei: atque ut humanum genus a suo languore snaret, tunc magna spparuit potentia medici, cum languor crevit ægroti.

Apoc. 12. 12.

Ejus immissio cur turbo appellatur.

10. Bena autem [a] maligni spiritus immissio, ventus turbinis appellatur. Turbo quippe ædificium quod tangit, concutiendo subruit. Et omnis antiqui hostis tentatio, quæ agitur in menta, ventus ast turbinis; quia hanc concutiendo per desideria, a statu suæ rectitudinis evellit. Sed nos ista reticentes quæ humano generi erunt ab hoste cellido in finem ventura, ad solam Judæam, ax qua Propheta fuit, & cujus perditionem prophetando conspicit, verba vertamus. Quæ incarnato Domino tanto gravius ab Aquilone ventum turbinis pertulit, quanto a sua rectitudine concussa cadens, per torporem mentis in perfidia frigida remansit. Ventus ergo turbinis ab Aquilone venit, cum vitam Judaici populi malignus spiritus in teutatione concussit. Ubi & recte additur:

Ibidem

Et nubes magna.

Judæi nube magna involuti & obcæcati.

11. Quia quanto plus quisque exarsit in crudelitate, tauto amplius obcæcari meruit in ignorantiæ suæ caligine. Redemtorem quippe humani generis, quem in Lege ac prophetis intelligeotes expectaverant, videntes negabant. Unde actum est, ut eorum mens magna ignorantiæ suæ nube tegeretur, ne hunc post inquirentes agnoscerent, quem prius & denuntiare poterant, & amare renuebant. Nam cum modo ejus virtutes & miracula, modo autem passiones conspicerent, in infidelium cordibus nubes magna ab Aquilone venarat, quia ex peccati sui frigore propter infirmitatem pssionis illius & inter signa caligabant. Quid vero ex illa nubis msgnæ caligine sit secutum, subjungitur, cum protinus dicit:

Ibidem.

Et ignis involvens.

Ex torpore ad ignorantiæ caliginem perducti, usque ad persecutionis rabiem eruperunt.

12. Ignis enim nomine cum per significationem dicitur, aliquando Spiritus sanctus, aliquando autem mentis malitia designatur. De bono enim igne scriptum est: *Ignem veni mittere in terram; & quid volo, nisi ut accendatur?* Ignis quippe in terram mittitur, cum per ardorem sancti Spiritus afflata terrena mens a carnalibus suis desideriis crematur. De malo autem igne dicitur: *Et tunc ignis adversarios [b] consumet*: quia cor pessimum ex sua malitia [c] tabescit. Sicut autem ignis amoris mentem erigit, ita ignis malitiæ involvit: quia & Spiritus sanctus cor quod replet, alavst, & ardor malitiæ ad inferiora semper incurvat. Judæa igitur nube suæ ignorantiæ cæcata, quia mox ad persecutionis nequitiam erupit, igne suo involuta est, quæ in obligatione se nequitiæ per eamdem ipsam crudelitatam qua arsit, implicavit. *Ventus autem turbinis veniebat ab Aquilone, & nubes magna, & ignis involvens*: quia ex torporis sui frigore ad ignorantiæ csliginem perducta, usque ad malitiam persecutionis erupit. Unde ad alium quoqua Prophetam dicitur: *Quid tu vides?* Qui illico respondit: *Ollam succensam ego video, & faciem ejus a facie Aquilonis.* Judæorum quippe mens in persecutione sæviens, atque in crudelitate mslitiæ undas cogitationum volvens, quid aliud quam olla succensa fuit? Cujus facies a facie Aquilonis esse dicitur, quia si se adverso spiritui per torporem mentis non subderet, contra bonos in tanta malitia non exarsisset. Nubem itaqua sequitur ignis involvens, quia in eis cæcitatem mentis secuta est crudelitas persecutionis. *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Sed iste ignis alibi arsit, atqua splanduit. Nam subditur:

Luc. 12. 49.

Hebr. 10. 27.

Jer. 1. 13.

1. Cor. 2. 8.

Ibidem.

Et splendor in circuitu ejus.

Ab igne quo arserunt, lux gentibus effulsit.

13. Dum enim persecutio in Judæa agitur sancta Apostolorum prædicatio in universo mundo dispersa est, sicut ipsi dicunt: *Vobis missum fuerat verbum Dei, sed quia indignos vos judicastis, ecce imus ad gentes.* De erudelitate ergo malitiæ, quæ mentem Judææ concremavit, omnipotens Deus lucem Gentibus sparsit; quia per hoc quod illa Redemtorem suum ac membra ajus persecuta est, sanctis Apostolis per diversa dispersis, nos qui in Judææ circuitu positi in tenebris fuimus, dono cælestis gratiæ splendorem veri luminis vidimus. Unde scriptum est: *Sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta est eis.* Iste itaque ignis malitiæ [d] qui a Judæorum cordibus arsit in persecutiona, priusquam sanctos Apostolos sæviendo affligeret, in ipso se exereuit auctore ac redemtore generis humani. Unde & subditur:

Act. 13. 46.

Isai. 9. 2.

Ibidem.

Et de medio ejus quasi species electri, id est de medio ignis.

Christus cur electro comparetur.

14. [e] Quid electri specie, nisi Christus Jesus Mediator Dei & hominum designatur? Electrum quippe ex auro & argento est. In electro dum aurum argentumque miscetur, argentum ad claritatem crescit, aurum vero a suo fulgore pallescit. Illud ad claritatem proficit, hoc a claritate temperatur. Quia igitur in unigenito Dei Filio, naturæ divinitatis uoita est natura nostra, in qua adunatione humanitas [f] in majestatis gloriam excrevit, divinitas vero a sui fulgoris potentia humanis se oculis tamperavit; per hoc quod humana natura clarior facta ast, qusi per aurum crevit argentum. Et quia divinitas a fulgore suo nostris est aspectibus temperata, quasi aurum nobis palluit per argantum. Illa enim natura immutabilis, quæ in se manens innovat omnia, si ita ut est, nobis apparere voluisset, fulgore suo nos incenderet potius, quam renovaret. Sed claritatem suæ magnitudinis temperavit nostris oculis Deus; ut dum nobis ejus claritas temperatur, etiam nostra infirmitas per ejus similitudinem in ejus luce claresceret, & per acceptam gratiam, ut ita dicam, suæ habitudinis colorem mutaret. Quasi electrum ergo in igne est Deus factus homo in persecutione. Sequitur:

1. Tim. 2. 5.

Divinitatis fulgorem nobis temperavit humanitatis obscuritas.

Vers. 5.

Et in medio ejus similitudo quatuor animalium.

15. Quod

a C. Germ. & Corb. *malignus Spiritus ventus.*
b Pler. Norm. *consumit.*
c C. Germ. Ebroic. Corb. *pavescit.*
d Suess. & Long. p. *qui in Judæorum*. Ultimus codex pro *arsit*, habet *mansit*.
e C. Germ. *quid electri species.*
f Idem cod. *in majestatis gloria.*

Sancti Evangelistæ ex Domini incarnatione & in persecutionis igne solidati.

15. Quod in medio ejus dicitur, sive electri sive ignis, nil obstat intelligi: quia quatuor hæc animalia, sancti scilicet Evangelistæ, & ex ejusdem Domini incarnatione ad fidei virtutem solidati sunt, & in igne persecutionis multis tribulationibus afflicti.

Judicium ultimum, ventus est turbinis.

16. Quod si quis hæc quæ de primo Domini adventu diximus, etiam de secundo velit accipere, celeri assensu sequendus est: qui sæpe prophetiæ spiritus in uno quod loquitur, multa simul intuetur. Ventus enim turbinis ab Aquilone venit, quia nimirum causa peccatorum exigit, ut districti judicii concussio omnia simul elementa perturbet. Terror enim perturbationis ultimæ inde venire dicitur, unde generatur. Nam quia ad feriendas frigidas peccatorum mentes judicium B perturbationis ultimæ agitur, recte ab Aquilone ventus turbinis venire perhibetur. Quæ videlicet concussio apte ventus turbinis dicitur: quia in illo die cunctorum qui tunc in carne mortali inventi fuerint, in pavore nimio corda [a] commovebuntur. Cum enim cœperit impleri quod scriptum est: *Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commovebuntur* (Matth. 24. 29.): quæ mens erit hominis, æterni judicis sententiam [b] non formidantis? Ibi enim tunc cuncta simul peccata ante oculos redeunt: ibi omnia quæ cum delectatione acta sunt, ad memoriam cum pavore revocantur: ibi caligo cogitationis miseræ ex pœna proximæ damnationis. Unde & subditur: *Et nubes magna.* Tunc C quippe ex peccatorum memoria sensum mentis deprimit caligo cæcitatis, cum unigenitum Dei Filium in forma divinitatis conspicere reprobi non permittuntur. *Videbunt* enim *in quem transfixerunt* (Johan. 19. 37. Zach. 12. 10.). Et, *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei* (Isai. 26. 10.). Ubi & aperte subditur: *Et ignis involvens.* Quia videlicet ignis ille judicii, qui cælum aereum & terram concremabit, peccatores jam in sua superbia non permittet erigi, sed involvet, quos proculdubio in pœna suæ damnationis confringet.

Et nubes, propter cæcitatis caliginem.

Judicis splendor nullum peccatorem latere sinet.

17. *Et splendor in circuitu ejus.* Quia sicut fulgur exit ab Oriente, & paret usque ad Occidentem, ita erit adventus filii hominis (Matth. 24.). Ubi nullus tunc [c] a judicio in sua mente latere permittitur, D quia ipso judicis fulgore penetratur. [d] De quo mox subditur: *Et in medio ejus quasi species electri, id est de medio ignis.* Ipse enim Angelis atque Archangelis omnibusque virtutibus præsidens Redemtor noster, qui velut in electri similitudinem unus ex utraque & in utraque natura & Deus permansit cum Patre, & ad redemtionem nostram factus est mortalis cum hominibus, in suo tunc terrore videbitur, eique ignis judicii in reproborum vindicta famulabitur. Hinc enim scriptum est: *Dies Domini declarabit, quia in igne revelabitur* (1. Cor. 3. 13.). Hinc Psalmista ait: [e] *Deus manifestus veniet, Deus noster, & non silebit: ignis in conspectu ejus ardebit, & in circuitu ejus tempestas valida* (Psal. 49. 3.). Hinc Petrus Apostolus dicit: *Adveniet dies Domini ut fur, in quo cæli magno impetu transibunt, elementa vero ignis ardore solventur* (2. Petr. 3. 10.). Et quia tunc sancti omnes qui mundum perfecte reliA querunt, judices veniunt, apte mox subditur:

Cum ipso judicabunt perfecti omnes.

18. *Et in medio ejus similitudo quatuor animalium.* Quid enim per quatuor animalia, nisi quatuor Evangelistæ signantur? Nec immerito per Evangelistas quatuor, perfectorum omnium numerus exprimitur; quia omnes qui in Ecclesia modo perfecti sunt, perfectionis suæ rectitudinem per eorum Evangelium didicerunt. In medio enim ejus similitudo quatuor animalium; quia illi tunc ejus corpori uniti, ejus majestati conjuncti, & simul facti cum eo judices videbuntur, qui modo perfecta opera juxta Evangelica præcepta secuti sunt. Hinc est enim quod ipsis sanctis Apostolis dicitur: *Vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maje-B statis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel* (Matth. 19. 28.). Hinc Isaias ait: *Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui* (Isai. 3. 14.). Hinc Salomon de Ecclesia loquitur, dicens: *Nobilis in portis vir ejus, cum sederit cum senatoribus terræ* (Prov. 31. 23.). His itaque sub brevitate transcursis, adventus primi ordinem, sicut cœpimus, exequentes, ad Evangelistarum personas in expositione redeamus. Sequitur:

Et hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis. (Vers. 5.)

Nullus sanctus nisi qui Christi similitudinem habet.

19. [f] Cum paulo post sancta hæc animalia singulis distincta imaginibus describantur, ut aliud homini, aliud leoni, aliud vitulo, aliud aquilæ simile dicatur; quid est quod hoc loco de C omnibus simul dicitur, *Similitudo hominis in eis?* Sed quis hoc loco homo describitur, nisi ille de quo scriptum est: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo* (Philip. 2. 6.)? Hæc itaque animalia ut surgere ad sanctitatis virtutem valeant, ad hujus hominis similitudinem tendunt. Sancta enim non essent, si hujus hominis similitudinem non haberent: quia quidquid in eis de visceribus pietatis, quidquid de mansuetudine spiritus, [g] quidquid de zelo rectitudinis, quidquid de custodia humilitatis, quidquid de fervore caritatis est, hoc ab ipso fonte misericordiæ, ab ipsa radice mansuetudinis, ab ipsa virtute justitiæ, id est a D Mediatore Dei & hominum Deo Domino traxerunt. Hujus se hominis similitudinem habere egregius prædicator ostendit, dicens: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi* (1. Cor. 4. 16.). Ad ejus nos similitudinem surgere admonet, cum dicit: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem ejus qui de cælo descendit* (1. Cor. 15. 47.). Sanctus etenim quisque in tantum ad similitudinem hujus hominis ducitur, in quantum vitam sui Redemtoris imitatur. Nam ab ejus mandatis atque operibus discordare, quid est aliud quam a similitudine longe recedere? Plangunt autem vitam delinquentium prædicatores sancti: sed de ipso nostro capite scriptum est, quia *flevit super Jerusalem* (Luc. 19. 41.). E Gaudent de bonis actibus subditorum, & recte operantes diligunt: sed de Redemtore nostro scriptum est, quia cum ado-

a Ita C. Germ. Suess. Longip. Ed. *commoventur.*
b Rotomag. & Lyr. *formidantis.*
c Plerque Norm. cum Val-cl. *a judice.* Alii cum C. Germ. *a judicio.*
d Norm. Longip. Val-cl. *de quo mox judice.* Glossema est quo caret Germ. cum al. antiquioribus. Pejus legitur in editis, *de quo mox judicii die.*
e Ita C. Germ. Norm. &c. In editis, *Deus manifeste.*
f Non leguntur hæc in C. Germ. nec in edit. Rom. Sixti V. usque ad, *quis hoc loco.* Extant in 4. Anglic. & omnibus nostris. In Norm. pro, *sed quis hoc loco*, habes, *sed quis hic homo.*
g Omissum in editis, *quidquid de zelo rectitudinis*, supplevimus ex mss. Anglic. & nostris C. Germ. Norm. Val-cl. & Longip.

Matth. 19. 20. — Job 8. 48. — Ibidem Vers. 49. — Matth. 21. 12. — Johan. 2. 15.

[l]escens quidam diceret: *Hæc omnia custodivi a juventute mea*, magis dilexit eum. Portant illatas contumelias prædicatores sancti, & nullam ad invicem contumeliam reddunt: sed cum Redemtori nostro diceretur: *Dæmonium habes*, non injuriam reddidit, sed mansuete respondit, dicens: *Ego dæmonium non habeo*. Fervent zelo rectitudinis prædicatores sancti: sed Redemtor omnium, flagello de resticulis facto, vendentes & ementes ejecit de templo, cathedras vendentium columbas evertit, & nummulariorum effudit æs. [a] In omni quod fortiter agunt, humilitatem tota intentione custodiunt; sed per Redemtorem nostrum dicitur: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*. Persecutores quoque suos diligunt prædicatores sancti: sed ipse [b] auctor omnium ac redemtor in passione positus, pro persecutoribus intercedit, dicens: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. Membra sua ponunt in passione pro fratribus: sed pro electorum vita usque ad mortem se tradidit auctor vitæ. Dicatur ergo de sanctis animalibus, quod similitudo hominis in eis est: quia quod sancta, quod mira sunt, hoc in eis de specie similitudinis est, id est de virtute imitationis. [c] Caput quippe omnium nostrum Redemtor noster est. Et per Salomonem dicitur: *Oculi sapientis in capite ejus, stultus autem in tenebris ambulat*. Tunc enim in capite oculos habemus, cum vita Redemtoris nostri tacita cogitatione conspicimus, cum omnis nostra intentio in ejus imitationem se erigit: ne si vias lucis aspicere oculus mentis neglexerit, statim clausus in tenebris erroris cadat. Ad hujus similitudinem hominis surgere festinabat Propheta, cum diceret: *In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas*. Qui enim vias Domini tacitus in mente considerat, & se exercere in mandatis illius festinat, quid aliud in semetipso nisi imaginem novi hominis reformat? Quod quia in sanctorum cordibus incessanter agitur, recte nunc de animalibus dicitur: *Similitudo hominis in eis*.

Matth. 11. 29. — Luc. 23. 34. — Eccl. 2. 14. — Psal. 118. 15.

Per morum similitudinem ad similitudinem gloriæ pervenitur.

20. Post hanc vero similitudinem quæ nunc in moribus tenetur, quandoque ad similitudinem gloriæ pervenitur. Hinc etenim Johannes dicit: *Nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus*. Qui mox unde hoc fieri valeat, adjungit, dicens: *Quoniam videbimus eum sicuti est*. Esse enim Dei, est æternum hunc atque incommutabilem permanere. Nam omne quod mutatur, desinit esse quod fuit, & incipit esse quod non fuit: Dei vero esse, est dissimiliter numquam esse. Unde ad Moysen dicitur: *Ego sum qui sum. Et dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos*. Jacobus quoque ait: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. Itaque per Johannem dicitur: *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*: quia per hoc quod aspicimus ejus essentiam naturæ, a mutabilitate nostra liberati, [d] figimur in æternitate. Immutabimur quippe in ipso quem videbimus: quia morte carebimus videndo vitam. Mutabilitatem nostram transcendemus, videndo [e] immutabilem. Corruptione nulla tenebimur, videndo incorruptum.

1. Johan. 3. 2. — Ibidem — Exod. 3. 14. — Jacob. 1. 17.

Hujus particeps erit etiam corpus. — Phil. 3. 20.

21. Erit autem tunc similitudo hominis etiam in corporibus nostris. Hinc etenim per Paulum dicitur: *Nostra conversatio in cælis est: unde etiam Salvatorem expectamus Dominum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*. Erunt ergo tunc electorum corpora claritati Dominici corporis configurata, quæ etsi æqualitatem gloriæ ejus non habent per naturam, similitudinem tamen configurationis ejus habebunt per gratiam. Quia itaque similitudo vitæ ejus nunc in moribus trahitur electorum, & in resurrectione sequitur similitudo æternitatis in mente, quoniam videbimus eum sicuti est: & quia similitudinem quoque illius etiam corpora nostra percipient in configuratione, dicatur recte de sanctis animalibus: *Similitudo hominis in eis*.

Hæc nos in expositionis exordio prælibasse sufficiat, ut loquendi virtus silentio refota, ad indaganda mysteria quæ sequuntur, robustior exurgat. Certi etenim sumus quia ipsum, de quo loquimur, habemus adjutorem: qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

a C. Germ. & alii antiq. *in omne*.
b Suess. *actor*.
c C. Germ. *caput quippe nostrum*.
d C. Germ. *figimus*.
e Ita omnes mss. ubi editi habent, *immutabilitatem*, *incorruptionem*.

HOMILIA III.

Exponuntur quatuor versus, a sexto ad decimum, de sanctis prædicatoribus & de duplici eorum via, activa & contemplativa.

Ezech. 1. Vers. 6. — Mirus Evangelistarum consensus. — Joh. 10. 14. — Johan. 13. 18.

1. SAncta quatuor animalia, quæ per prophetiæ spiritum futura prævidentur, subtili narratione describuntur, cum dicitur:

Quatuor facies uni, & quatuor pennæ uni.

Quid per faciem, nisi notitia: & quid per pennas, nisi volatus exprimitur? Per faciem quippe unusquisque cognoscitur: per pennas vero in altum avium corpora sublevantur. Facies itaque ad fidem pertinet, penna ad contemplationem. Per fidem namque ab omnipotenti Deo cognoscimur, sicut ipse de suis ovibus dicit: *Ego sum pastor bonus, & cognosco [a] oves meas, & cognoscunt me meæ*. Qui rursum ait: *Ego scio quos elegerim*. Per contemplationem vero [b] quia super nosmetipsos tollimur, quasi in aera levamur. Quatuor ergo facies uni sunt: quia si requiras quid Matthæus de incarnatione Domini sentiat; hoc nimirum sentit quod Marcus, Lucas, & Johannes. Si quæras quid Johannes sentiat; hoc proculdubio quod Lucas, Marcus, & Matthæus. Si quæras quid Marcus; hoc quod Matthæus, Johannes, & Lucas. Si quæras quid Lucas; hoc quod

a C. Germ. Suess. & Norm. plur. *& cognosco meas*.
b Ita mss. omnes. In editis, *qua*.

quod Johannes, Matthæus & Marcus sentit. Quatuor ergo facies uni sunt; quia notitia fidei, qua cognoscuntur a Deo, ipsa est in uno, quæ est simul in quatuor. Quidquid enim in uno inveneris, hoc in omnibus simul quatuor recte cognoscis.

Ad Christi divinitatem volatu pervenerunt omnes.

2. *Et quatuor* [a] *pennæ uni*: quia Dei omnipotentis filium Dominum nostrum Jesum Christum simul omnes concorditer prædicant, & ad divinitatem ejus mentis oculos levantes, penna contemplationis volant. Evangelistarum ergo facies ad humanitatem Domini pertinent, penna ad divinitatem: quia in eo [b] quem corporeum aspiciunt, quasi facies intendunt. Sed dum hunc esse incircumscriptum atque incorporeum ex divinitate annuntiant, per contemplationis pennam quasi in aera levantur. Quia itaque & una fides incarnationis ejus in omnibus, & par contemplatio divinitatis ejus in singulis, recte nunc dicitur: *Quatuor facies uni, & quatuor pennæ uni*. Sed quæ virtus esset, si fidem atque contemplationem Domini habentes prædicatores illius, sancta opera non haberent? Sequitur:

Vers. 7.

Et pedes eorum pedes recti.

Ad eorum fidem & contemplationem bona opera accesserunt.

3. Quid per pedes, nisi gressus actuum designantur? Quatuor ergo animalium pedes recti esse describuntur, quia sanctorum Evangelistarum atque omnium perfectorum opera ad sequendam iniquitatem non sunt retorta. Hi autem pedes rectos non habent, qui ad mala mundi quæ reliquerunt, reflectuntur. De quibus scriptum est: *Canis reversus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.* Dolebat de quibusdam doctor egregius, quod pedum rectitudinem retro retorserant, quibus per increpationem dicebat: *Quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo servire vultis? Dies observatis*, [c] *& menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis*. Qui alios admonet, dicens: *Propter quod remissas manus, & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris*. Ut vero in eisdem sanctis prædicatoribus vitæ gravitas, fortitudo, atque discretio monstraretur, recte subjungitur:

Prov. 26. 11. 2. Pet. 2. 22.

Galat. 4. 9.

Hebr. 12. 12.

Ibidem

Planta pedis eorum quasi planta pedis vituli.

Et cum fortitudine ac discretione, vitæ gravitas.

4. Quia enim prædicatores sancti boum nomine designantur, docet Paulus Apostolus, Legis testimonium exponens: *Non obturabis os bovi trituranti*. In sanctis ergo prædicatoribus planta pedis est vituli, scilicet mature incedens, & fortis, & divisa: quia unusquisque prædicator & venerationem habet in maturitate, & fortitudinem in opere, & divisionem ungulæ in discretione. Non enim facile prædicatio ejus accipitur, si levis in moribus esse videatur. Et nulla erit maturitatis ostensio, si contra adversa omnia non adfuerit operis fortitudo. Virtutis autem meritum ipsa fortitudo operis amittit, [d] si discreta in intellectu non fuerit. Ecce enim sacram Scripturam legimus: si omnia ad litteram sentiamus, virtutem discretionis amisimus: si omnia ad spiritalem allegoriam ducimus, similiter indiscretionis stultitia ligamur. Legunt enim sacra eloquia prædicatores sancti, & aliquando in historia litteram suscipiunt, aliquando vero per significationem litteræ spiritum requirunt. Et modo bona facta patrum præcedentium, sicut juxta litteram inveniunt, imitantur: modo quædam quæ juxta historiam imitanda non sunt, spiritaliter intelligunt, & ad provectum tendunt. Quid ergo aliud prædicatores sancti in suo opere, nisi in pede ungulam findunt? De quibus adhuc apte subditur:

1. Cor. 9. 9. Deut. 25. 4.

Ibidem

Et scintillæ quasi aspectus æris candentis.

Prædicatoribus convenit sonus & ardor.

5. Æris metallum valde sonorum est. Et recte voces prædicantium æri comparantur, quia *in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Bene autem æs candens dicitur; quia vita prædicantium sonat & ardet. Ardet enim desiderio, sonat verbo. Æs ergo candens, est prædicatio accensa. Sed de candente ære scintillæ prodeunt: quia de eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt. Recte autem prædicatorum verba scintillæ appellata sunt, quia eos quos in corde tetigerint, incendunt. Considerandum quoque est, quod scintillæ subtiles sunt valde & tenues: quia cum prædicatores sancti de cælesti patria loquuntur, non tantum valent aperire verbo, quantum possunt ardere desiderio. Ex eorum ergo lingua quasi quædam ad nos scintillæ veniunt; quia de cælesti patria in eorum voce vix tenue aliquid cognoscitur, quod tamen ab eis [e] non tenuiter amatur. Neque enim cælestem gloriam aut tantum videre sufficiunt, quantum est, aut tantum loqui prævalent, quantum vident. Candens ergo æs scintillas projicit, quando vix tenuiter prædicator loqui sufficit hoc, unde ipse fortiter ignescit. Divina autem pietate agitur, ut ex ipsis scintillis tenuissimis audientis animus inflammetur; quia sunt quidam, qui dum parva audiunt, majore desiderio replentur: & inde perfecte in Dei amore ardent, unde vix tenuissimas verborum scintillas acceperunt.

Psal. 18. 5.

Eorum verba, scintillæ.

Semen prædicationis quantam segetem ferat.

6. Verbum quippe prædicationis, semen in corde audientis est. Et auditor bonus inde profert postmodum magnam messem scientiæ, unde parvum prius acceperat semen linguæ. Cui rei bene concinit factum in vidua ab Elisæo propheta miraculum, quæ ne duos filios auferente creditore amitteret, prophetæ dictis obedivit, & ex eo quod parum olei habebat, per vasa vacua effudit, quæ cuncta post usque ad summum repleta sunt, & ex eorum repletione mulier a creditoris sui debito est soluta. Quæ videlicet mulier, quam aliam nisi sanctam Ecclesiam signat, duorum populorum, id est Judaici & Gentilis quasi duorum filiorum matrem? Quæ prius ex perverso opere per callidi spiritus persuasionem quasi quemdam peccati nummum a creditore acceperat, & duos quos in fide genuit, amittere filios timebat. Sed prophetæ verbis, id est Scripturæ sacræ præceptis obediens, ex parvo quod habebat [f] olei, vasa vacua infudit: quia dum ab unius ore doctoris parum quid de amore divinitatis multorum vacuæ mentes audiunt, exuberante gratia, unguento divini amoris usque ad summum replentur. Et multorum jam nunc corda, quæ prius fuerant vacua vascula, unguento spiritus plena sunt, quæ ex paucitate olei solummodo infusa videbantur. Quod dum

4. Reg. 4. v. 2. &c.

a In C. German. & vetust. *pinna pinna*, hic & alibi.
b C. Germ. *quod corporeum*.
c Abest, *& menses*, a mss. C. Germ. & Norm. necnon ab edit. Paris. 1502. & 1518. Est in textu Græco & in omnibus versionibus.
d Edit., *si discretio*.

e Edit. Paris. 1502. & al. tum vet. tum recent. *ab eis non tenuiter crematur*, invitis tribus mss. German. Norm. Corb. Longip. &c. ac repugnante sensu.
f Ita C. Germ. Norm. &c. In edit. Rembol. 1518. *ex eo quod parum olei habebat*, quam sequuntur Vaticana & Gilot. in Gussanvil. *ex parvo quod habebat oleo*.

dum aliis atque aliis datur, & ab auditoribus fides A accipitur, Sareptana mulier, videlicet sancta Ecclesia, sub creditoris sui jam debito non tenetur. Sequitur:

Vers. 8. a

Et manus hominis sub pennis eorum [a] *in quatuor partes.*

In quatuor mundi partes sancti prædicatores missi.

7. Possunt hoc in loco quatuor partes, quatuor mundi regiones accipi, scilicet Oriens, Occidens, Meridies, & Septemtrio; quia sanctorum prædicatio auctore Deo in cunctis mundi partibus est egressa.

Quatuor sunt virtutes cardinales, numquam ab invicem dissociandæ.

8. Possumus etiam per quatuor partes principales quatuor virtutes accipere, ex quibus reliquæ virtutes oriuntur, videlicet prudentiam, fortitudinem, justitiam, atque temperantiam. B Quas nimirum virtutes tunc veraciter accipimus, cum earum ordinem custodimus. Prima quippe prudentia, secunda fortitudo, tertia justitia, quarta temperantia est. Quid enim prodesse potest prudentia, si fortitudo desit? Scire etenim cuiquam quod non potest facere, pœna magis quam virtus est. Sed qui prudenter intelligit quod agat, & fortiter agit quod intellexerit, jam proculdubio justus est: sed ejus justitiam temperantia sequi debet, quia plerumque justitia, si modum non habet, in crudelitatem cadit. Ipsa ergo justitia vere justitia est, quæ se temperantiæ freno moderatur: ut in zelo quo quisque fervet, sit etiam temperans; ne si plus C ferveat, perdat justitiam, cujus servare moderamina ignorat.

Duplex prædicatorum vita, activa & contemplativa.

9. Duæ autem sunt sanctorum prædicatorum vitæ; activa scilicet, & contemplativa: sed activa prior est tempore, quam contemplativa, quia ex bono opere [b] tenditur ad contemplationem. Contemplativa autem major est merito, quam activa:
b
quia hæc in usu [c] præsentis operis laborat, illa vero
c
sapore intimo venturam jam requiem degustat. Quid itaque per manus nisi activa, & quid per pennas nisi contemplativa vita signatur? Manus ergo hominis sub pennis eorum est, id est virtus operis sub volatu contemplationis. Quod bene in Evangelio duæ illæ mulieres designant, Martha scilicet D & Maria. *Martha etenim satagebat circa frequens ministerium: Maria autem sedebat ad pedes Domini, & verba ejus audiebat.* Erat ergo una intenta operi, altera contemplationi. Una activæ serviebat per exterius ministerium, altera contemplativæ per suspensionem cordis in verbum. Et quamvis activa bona sit, melior tamen est contemplativa: quia illa cum mortali vita deficit, ista vero in immortali vita plenius excrescit. Unde dicitur: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Quia igitur activa minor est merito, quam contemplativa, recte nunc dicitur: *Manus hominis sub pennis eorum.* Nam etsi per activam boni aliquid agimus, ad cæleste tamen desiderium per contemplativam volamus. Unde & E apud Moysen activa servitus, contemplativa autem libertas, vocatur.

Luc. 10. v. 39. & 42.

Ibid. v. 42.

d

Una dignitate minor, necessaria est, altera minime.

10. Et cum [d] utraque vita ex dono sit gratiæ; quamdiu tamen inter proximos vivimus, una nobis in necessitate est, altera in voluntate. Quis enim cognoscens Deum, ad ejus regnum ingreditur, nisi prius bene operetur? Sine contemplativa ergo vita intrare possunt ad cælestem patriam, qui bona quæ possunt operari, non negligunt: sine activa autem intrare non possunt, si negligunt bona operari quæ possunt. Illa ergo in necessitate, hæc in voluntate est. Illa in servitute, ista in libertate. Hinc est enim quod ad Moysen dicitur: *Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi, in septimo egredietur liber gratis. Cum quali veste intraverit, cum tali exeat. Si habens uxorem, & uxor egrediatur simul. Sin autem dederit illi dominus uxorem, & pepererit filios & filias, mulier & liberi ejus erunt domini sui, ipse vero exibit cum vestitu suo. Quod si dixerit servus, Diligo dominum meum, & uxorem ac liberos, non egrediar liber: afferat eum dominus diis, & applicabitur ad ostium & postes, perforabitque aurem ejus subula, & erit ei servus in seculum.* Paulo latius testimonium dedimus, [e] ut distinctionem servitutis atque libertatis in utraque vita monstraremus. Sed onerosum esse non debet, si hoc exponendo exequimur, unde hæc ipsa quæ diximus, affirmemus.

Exod. 21. v. 2. &c.

e

Qui in activa vita sex annis servivit, ad contemplativæ libertatem transit.

11. Hebræus enim transiens interpretatur. Et servus Hebræus emitur, quando unusquisque, qui jam ab hoc seculo mente transit, servitio omnipotentis Domini subditur. Ille etenim vere Deo servire appetit, qui ab hoc seculo mente transire didicerit. Sic Moyses transivit, ut videret visum. Sic David cum videret impium exaltatum & elevatum [f] super cedros Libani, transivit, & ecce non erat. Quia iniquorum potentias esse magnum aliquid fortasse credimus, nisi ad permanens seculum mente transeamus. Servus vero Hebræus emtus sex annis servire præcipitur, ita ut in septimo liber exeat gratis. Quid enim per senarium numerum, nisi activæ vitæ perfectio designatur? quid per septenarium, nisi contemplativa exprimitur? Sex ergo annis servit, & septimo egreditur liber, qui per activam vitam quam perfecte exhibuerit, ad contemplativæ vitæ libertatem transit. Et notandum, quod gratis liber egreditur, quia ii qui postquam omnia fecerint, dicunt se inutiles servos, eis proculdubio sicut ipsa activa fuit ex munere, ita erit ex gratia etiam contemplativa. Cum quali veste intraverit, cum tali exeat: quia omnino necesse est ut unusquisque nostrum in hoc quod incipit, perseveret, atque usque ad finem operis in ea qua inchoavit intentione perduret. Ille quippe bene ad contemplativam transit, qui in activa vita intentionis suæ vestem ad deteriora non mutaverit. Et sunt nonnulli, qui priusquam omnipotentis Dei servitio in sancta conversatione socientur, jam [g] bona operari diligunt. Sunt vero alii, qui bona opera, postquam ad servitium omnipotentis Dei venerint, discunt. Qui ergo operationem bonam & priusquam ad Dei servitium venerit, habere studuit, Hebræus servus cum uxore emtus est.

Exod. 3. 3.

Psal. 36. 35.

f

Luc. 17. 10.

g

Ad contemplationem transire licet activa vita non relicta.

12. Et plerumque is qui talis est, potest ad contemplativam vitam transire, & tamen activam non deserere. Unde & illic subditur: *Si habens uxorem, & uxor egrediatur simul.* Cum eo enim ad libertatem & uxor egreditur, quando is qui ad contemplationem [h] pervenit, etiam foris actionem boni operis qua prodesse possit aliis, non relinquit.

h

Sin

a Editi, *in quatuor partibus.*
b C. Germ. *tendit.*
c Suess. *præsentis temporis.* Et infra cum Longip. *saporis interni.* Nostra lect. est al. mss. præcipue German.
d C. Germ. Norm. Val-cl. *utraque vita.*
e Longip. *ut districtionem.*
f Suess. & nonnul. Norm. *ficus cedros.* C. Germ. *super chedros.*
g Longip. *bona opera diligunt.*
h C. Germ. & Corb. *pervenit, aliis non relinquit.*

Sin autem Dominus dederit illi uxorem, & pepererit filios & filias, mulier & liberi ejus erunt Domini sui, ipse vero exibit cum vestitu suo. Servo emto dominus dat uxorem, cum prædicator quisque eum quem juri omnipotentis Dei mancipaverit; bonæ actioni conjungit. Nam & prædicatores domini vocantur, sicut Elisæo prophetæ de prædicatore suo dicitur: *Scis quod Dominus tuus tollatur a te?* Uxor vero servi emtitii filios & filias parit, quando bona actio fortes vel teneros fructus generat. Sed mulier quæ a domino data est, eidem domino cum filiis remanet, ipse vero servus exit cum vestitu suo: quia bona actio, vel ejusdem bonæ actionis fructus, prædicatoris mercedi reputantur. Ipse vero in desiderii sui intentione perdurans, per supernam gratiam ad contemplationem liber egreditur: *Quod si dixerit servus, Diligo Dominum meum, & uxorem ac liberos; non egrediar liber.* Servus dominum suum diligit, quando prædicatoris verba sollicita mente custodit. Uxorem quoque amans & liberos, liber egredi recusat, quando activam vitam ejusque fructus diligens, transire ad contemplativam non vult: quia bona se opera habere in ministerii sui servitute considerans, [a] ad libertatis quietem recusat secedere. *Sed offerat eum dominus diis, [b] & applicetur ad ostium & postes, & perforet aurem ejus subula, ut sit ei servus in seculum.* Is enim qui in activa disposuit vita perdurare, a domino diis offertur, quando a prædicatore suo antiquorum patrum dictis imbuitur, qui nobis in via omnipotentis Domini sacerdotes fuerunt. Atque ad ostium & postes tabernaculi ducitur, ut de ingressu cælestis habitaculi altius aliquid audiat, & tremendi judicii diem subtiliter agnoscat, ne per bona opera quæ facit, placere hominibus appetat. Sicque auris ejus subula perforatur, dum mens illius [c] timoris Dei subtilitate percutitur, ut verbi acumine transfixa, per omne quod agit, noverit ingressum regni semper attendere, & quasi ab ostio & poste tabernaculi perforatam aurem portare.

4. Reg. 2. 3.

Exod. 21. 5.

Ibid. v. 6

Antequam ad gloriam filiorum Dei perveniamus, perfectam libertatem non consequemur.

13. Qui erit servus in seculum, ut esse post seculum liber possit. In seculum etenim servus est, qui per activam vitam hominibus servire disposuit, ut post præsens seculum ad libertatem veram valeat pervenire. De qua per Paulum dicitur: *Quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Tunc enim in nobis vera libertas erit, cum ad gloriam filiorum Dei adoptio nostra pervenerit. Nunc vero non solum activa vita in servitute est, sed ipsa quoque contemplatio, qua super nos rapimur, libertatem mentis adhuc perfecte non obtinet, sed imitatur; quia illa quies intima in ænigmate videtur. Ipsa tamen in quantalibet sit contemplationis angustia, activa vita jam valde est latior atque sublimior, quæ ad quamdam mentis libertatem transit, temporalia non cogitans, sed æterna. Quia itaque contemplativa vita ad superiora evolat, & activæ vitæ longe superest quadam, ut ita dicam, dignitate securitatis suæ, apte nunc dicitur: *Et manus hominis sub pennis eorum.*

Rom. 8. 21.

Christi manus ad contemplationem nos sublevat.

14. Sin vero hoc in loco homo Redemtor noster accipitur, manus hominis sub pennis eorum est; quia nisi Deus homo fieret, qui mentes prædicantium ad cælestia sublevasset, illa quæ apparent animalia, non volarent. Nec immerito manus hominis esse sub pennis dicitur, quia de eodem Redemtore nostro scriptum est: *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, portansque omnia.* Ejus ergo manus corda nostra portat, ejus manus in contemplatione nos sublevat. Nisi enim, ut dictum est, omnipotens Verbum propter homines homo fieret, humana corda ad contemplandam Verbi excellentiam non volarent. Inde ergo excelsæ factæ sunt hominum mentes, unde inter homines apparuit humilis Deus. Dicatur itaque de sanctis animalibus, dicatur: *Et manus hominis sub pennis eorum.* De quibus adhuc subditur:

Hebr. 1. 3.

Et facies & pennas per quatuor partes habebant, junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum.

Vers. 8. & 9.

Sanctorum prædicatorum virtus atque sapientia, sibi invicem in caritate sociantur.

15. Per quatuor partes facies & pennas habent, quia in cunctis mundi regionibus prædicantes demonstrant quidquid de humanitate, quidquid de divinitate nostri Redemtoris sentiunt. Quia dum incarnatum Deum ubique prædicant, in quatuor mundi partibus faciem demonstrant. Dumque eum esse unum cum Patre & Spiritu sancto annuntiant, ubique penna contemplationis volant. Quorum pennæ junctæ sunt alterius ad alterum; quia omnis eorum virtus, omnisque sapientia, qua ceteros homines contemplationis suæ volatu transcendunt, vicissim sibi in pace atque unanimitate [d] conjungitur. Unde scriptum est: *Quæ desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica.* Unde & eisdem suis prædicatoribus Veritas dicit: *Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos.* Penna ergo animalium alterius ad alterum jungitur, quia sanctorum prædicatorum virtus atque sapientia vicissim sibi in caritatis atque concordiæ pace sociatur. Penna autem alterius ab altero divisa esset, si in hoc quod unusquisque in sapientiam evolat, habere pacem cum altero recusaret. Sequitur:

Jacob. 3. 17.

Marc. 9. 49.

Non revertebantur cum incederent, sed unumquodque [e] ante faciem suam gradiebatur.

Vers. 9.

De pænit. dist. 2. c. Pennata.

Numquam revertuntur, quia semper ad meliora tendunt.

16. Pennata animalia, videlicet prædicatores sancti, cum incedunt, minime revertuntur: quia sic a terrenis actibus ad spiritalia pertranseunt, ut ad ea quæ reliquerunt, ulterius nullatenus reflectantur. Quasi enim per quamdam viam [f] eis incedere, est mente ire semper ad meliora. Quo contra de reprobis dicitur, quia reversi sunt corde in Ægyptum. Et per semetipsam Veritas dicit: *Nemo mittens manum in aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei.* Manum quippe in aratrum mittere, est quasi per quemdam compunctionis vomerem ad proferendos fructus terram sui cordis aperire. Sed retro post aratrum aspicit, qui post exordia boni operis ad mala revertitur, quæ reliquit. Quod quia electis Dei minime contingit, recte, nunc per Prophetam dicitur: *Non revertebantur cum incederent.*

Num. 14. 3.

Luc. 9. 62.

Ante faciem suam ambulare, est ad æterna semper anhelare.

17. Qui cur non revertantur, indicat cum subjungit: *Unumquodque ante faciem suam gradiebatur.* Ante nos enim æterna sunt, post nos temporalia: quia & illa pergentes invenimus, & ista recedentes quasi post dorsum relinquimus. Unde & magnum illud pennatum animal dicebat, quod usque ad cæli tertii secreta volaverat: *Unum vero, quæ retro*

Philip. 3. 13. & 14.

a Suess. *ad libertatem quietam.*
b Longip. *& applicet.*
c C. Germ. *amoris.*
d Corb. *conjungunt.*
e C. Germ. *unumquodque eorum.* Ebroic. *unumquodque eorum contra faciem.*
f Val-cl. *eos incedere.*

retro sunt oblitus, in ea [a] *quæ sunt ante extendens me, sequor ad palmam supernæ vocationis*. In anteriora etenim extentus, eorum quæ retro sunt oblitus fuerat; quia temporalia despiciens, sola quæ sunt æterna requirebat. Ante faciem ergo suam gradiuntur sancta animalia; quia & ea quæ reliquerunt, nullo jam appetitu respiciunt, & in æternis quæ appetunt, sub contemplationis suæ oculis boni operis pedem ponunt.

Non solum opere, sed etiam cogitatione retro abire possumus.

18. Quisquis itaque jam ante faciem suam ambulare decreverit, magna ei consideratione pensandum est, quod aliter retro respicitur ex opere, atque aliter ex cogitatione. Sunt etenim quidam qui magna deliberant, & peccatorum suorum conscii, multa ex his quæ possident, egenis distribuere pertractant, ut culpas suas ante Dei oculos misericordiæ visceribus redimant. Jamque hęc operari inchoant, & plerumque cum operantur, paupertatis timor eorum animum concutit, atque timentes ne egeant, erga egentes tenaces fiunt, seseque ab ea quam cœperunt, bona operatione suspendunt. Hi nimirum incedentes reversi sunt, quia ante faciem suam ambulare noluerunt. Contra quos recte per Salomonem dicitur: *Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei*. Qui enim nunc propter pavorem mentis atque torporem bene operari negligit, cum sol justitiæ in judicio velut in æstate claruerit, mendicat vitam, sed non accipit, quia propter illam bona operari contempsit. Alius despectis carnis desideriis cuncta relinquere, & omnipotentis Dei se subdere servitio pertractat, seque ipsum restringere sub continentiæ & castitatis freno deliberat; sed cum cecidisse alios etiam post castitatem conspicit, hoc ipsum facere quod deliberaverat, pertimescit. Fitque ut retro per cogitationem redeat, qui ad anteriora respiciens, jam mentis gressibus ad alta ibat. De quo bene per Salomonem dicitur: *Qui observat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet*. Venti quippe nomine, malignus spiritus, qui mentem tentationibus impellit; nubis vero appellatione peccator exprimitur, qui tentationis impulsione commovetur. Qui ergo attendit ventum, non seminat, & qui considerat nubes, numquam metit: quia is qui tentationes maligni spiritus metuens, & iniquorum lapsus conspiciens, semetipsum desperat, neque nunc exercetur in bono semine operis, neque post reficietur de munere justæ retributionis. Sunt vero nonnulli qui bona quidem quæ noverunt, operantur, atque hæc operantes, meliora deliberant; sed retractantes meliora, quæ deliberaverant, immutant: & quidem bona agunt quæ cœperant, sed a melioribus quæ deliberaverant, succumbunt. Hi nimirum ante humana judicia stare videntur in opere, sed ante omnipotentis Dei oculos ceciderunt in deliberatione. Unde fit plerumque, ut & bonum opus eorum minus Deo placeat, [b] quia cum pes mentis in meliori gradu deliberationis inconstanter ponitur, hoc ipsa cogitationis inconstantia accusat. Sed quia perfecti quique magna se discretionis subtilitate conspiciunt, ne ad deteriora umquam vel in opere, vel in cogitatione delabantur, quantum quotidie proficiant, incessanter pensant, recte de his dicitur: *Non revertebantur cum incederent, sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur*.

Prov. 20. 4.

Eccle. 11. 4.

Cum quanta humilitate ad Verbum Dei pertractandum S. Gregorius accederet.

19. Inter hæc igitur considerare libet, nos ad ista tractanda qui sumus, & unde venimus, & usque ad quæ sacri eloquii mysteria perscrutanda sublevamur. Certe in antiquis parentibus nostris cultores idolorum fuimus; sed ecce per spiritum gratiæ, verba jam cælestia rimamur. Unde hoc nobis? Sed implevit Redemtor humani generis, quod per Prophetam dixit: *Et deserta in ubertatem versa advenæ comedent*. Hæc quippe prophetarum dicta deserta apud Judæos fuerunt; quia per intellectum mysticum ea excolere inquirendo noluerunt. Nobis autem in ubertatem versa sunt, quia juxta historiam visionis dicta largiente Deo menti nostræ spiritaliter sapiunt, & jam advenæ comedimus, quæ cives Legis manducare noluerunt. [c] Sint gratiæ unigenito, sit laus æternę sapientiæ: qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Isai. 5. 17.

a Ita C. German. & mss. pene omnes; ubi edit. Vatic. & Gussanv. *quæ sunt anteriora*. Optima est antithesis ex *retro* & *ante*.

b Editi tum vet. tum recent. *cum pavore mentis*. Adhæremus mss. Anglic. Gallic. &c.

c Suess. & Longip. *sit gratia*.

Homilia IV.

In explicatione Versuum decimi, undecimi, & duodecimi inchoati, multa præcepta moralia, presertim de continua in Deum intentione, & ad se attentione proponuntur.

1. Per sanctum prophetiæ spiritum pennata animalia subtiliter describuntur, ut per hæc Evangelistarum significari personas ipsa nobis [a] subtilitas descriptionis aperiat, nihilque sermo Dei nostro intellectui dubietatis relinquat. Ecce enim dicitur:

Vers. 10. *Similitudo autem vultus eorum, facies hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor: facies autem bovis a sinistris ipsorum quatuor: & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor*.

Per hominem, leonem, vitulum, & aquilam, non solum signati Evangelistæ, sed etiam Christus.

Quod enim quatuor hæc pennata animalia sanctos quatuor Evangelistas designent, ipsa uniuscujusque libri Evangelici exordia testantur. Nam quia ab humana generatione cœpit, jure per hominem Matthæus: quia per clamorem in deserto, recte designatur per leonem Marcus: quia a sacrificio exorsus est, bene per vitulum Lucas: quia vero a divinitate Verbi cœpit, digne per aquilam significatur Johannes, [b] qui dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*; dum in ipsam divinitatis substantiam intendit, quasi more aquilæ oculos in solem fixit. Sed quia electi omnes membra sunt Redemtoris nostri, ipse autem Redemtor noster caput est omnium

Johan. 1. 1.

a Male in editis, *subtilitas discretionis*, invitis mss. C. German. Corb. Norm. Anglic.

b Ita melius in mss. legitur, quam in edit. *qui dicit: In principio erat ..... Dum in ipsam*. Addit Gussanv. *Qui dum in ipsam*.

omnium electorum; per hoc quod membra ejus figurata sunt, nihil obstat si etiam in his omnibus & ipse signetur. Ipse enim unigenitus Dei Filius veraciter factus est homo: ipse in sacrificio nostrę redemtionis dignatus est mori ut vitulus: ipse per virtutem suę fortitudinis surrexit ut leo. Leo etiam apertis oculis dormire perhibetur: quia in ipsa morte in qua ex humanitate Redemtor noster dormire potuit, ex divinitate sua immortalis permanendo vigilavit. Ipse etiam post resurrectionem suam ascendens ad cælos, in superioribus est elevatus ut aquila. Totum ergo simul nobis est, qui & nascendo homo, & moriendo vitulus, & resurgendo leo, & ad cælos ascendendo aquila factus est. Sed quia per hæc animalia Evangelistas quatuor, & sub eorum specie simul perfectos omnes * jam superius significari diximus; restat ut quomodo unusquisque electorum istis animalium visionibus exprimitur, ostendamus.

Nesciendo homo, moriendo vitulus, resurgendo leo, ad cælos ascendendo aquila fuit.

* Hom. 3.

Quod omnibus & singulis electis convenit.

2. Omnis etenim electus atque in via Dei perfectus, & homo, & vitulus, & leo simul & aquila est. Homo enim rationale est animal. Vitulus autem in sacrificio mactari solet. Leo vero fortis est bestia, sicut scriptum est: *Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum*. Aquila ad sublimia evolat, & irreverberatis oculis solis radiis intendit. Omnis itaque qui in ratione perfectus est, homo est. Et quoniam semetipsum [a] ab hujus mundi voluptate mortificat, vitulus est. Quia vero ipsa sua spontanea mortificatione contra adversa omnia fortitudinem securitatis habet, unde scriptum est: *Justus autem quasi leo confidens absque terrore erit*; leo est. Quia vero sublimiter contemplatur ea quæ cælestia [b] atque æterna sunt, aquila est. Igitur quoniam justus quisque per rationem homo, per sacrificium mortificationis suæ vitulus, per fortitudinem securitatis leo, per contemplationem vero efficitur aquila, recte per hæc sancta animalia signari unusquisque perfectus potest. Quod idcirco dicimus, ut ea quæ de quatuor animalibus dicta sunt, pertinere quoque etiam ad perfectorum singulos demonstremus.

Prov. 30. 30.

Prov. 28. 1.

Cur homo & leo a dextris visi; vitulus a sinistris.

3. Sed magna nobis de eisdem Evangelistis, & sanctis prædicatoribus quæstio oritur, cur homo & leo a dextris ipsorum quatuor, vitulus vero a sinistris ipsorum quatuor esse perhibetur. Neque enim [c] sine admiratione est, cur duo illa a dextris, & unum hoc esse a sinistris dicitur. Et rursum quærendum cur aquila non a dextris vel sinistris, sed desuper ipsorum quatuor esse memoratur. Duas itaque nobis quæstiones objecimus, quas oportet ut aperiente Domino dissolvamus. Homo igitur & leo a dextris, vitulus vero a sinistris esse perhibetur. A dextris etenim læta, a sinistris vero tristia habemus. Unde & sinistrum nobis esse dicimus hoc, quod adversum esse deputamus. Et sicut præfati sumus, per hominem incarnatio, per vitulum passio, per leonem vero auctoris nostri resurrectio designatur. De incarnatione autem unigeniti Filii, qua redemti sumus, omnes electi lætati sunt: de morte vero illius, ipsi electorum primi sancti Apostoli contristati, qui iterum de ejus resurrectione gavisi sunt. Quia ergo ejus & nativitas & resurrectio lætitiam discipulis præbuit, quos ejus passio contristavit, homo & leo a dextris, vitulus vero a sinistris ejus fuisse describitur. Ipsi namque Evangelistæ sancti de ejus humanitate gavisi sunt, de ejus resurrectione confirmati, qui de ejus passione fuerant contristati. Homo ergo & leo eis a dextris est, quia Redemtoris nostri eos incarnatio vivificavit, resurrectio confirmavit. Sed vitulus a sinistris, quia mors illius eos ad momentum temporis in infidelitate prostravit. Jure autem locus aquilæ non juxta, sed desuper esse describitur: quia sive per hoc quod ejus ascensionem signat, seu quia Verbum Patris Deum apud Patrem esse denuntiat, super Evangelistas ceteros virtute contemplationis excrevit; cum quibus [d] etsi simul de ejus Deitate loquitur, hanc tamen omnibus subtilius contemplatur. Sed si aquila cum tribus aliis adjuncta, quatuor animalia esse memorantur, mirum quomodo desuper ipsorum quatuor esse describitur, nisi quia Johannes per hoc quod in principio Verbum vidit, etiam super semetipsum transiit. Nam nisi & se transisset, Verbum in principio non vidisset. Quia ergo & semetipsum transgressus est, non jam solummodo super tria, sed adjuncto & se super quatuor fuit. Sequitur:

Joban. 1. 1.

Vers. 11.

Et facies eorum & pennæ eorum extentæ desuper.

In omnibus bonis operibus, Deo soli placere quærendum.

4. Facies & pennæ extentę desuper describuntur, quia omnis intentio, omnisque contemplatio Sanctorum super se tendit, ut illud possit adipisci, quod in cælestibus appetit. Sive enim bono operi, sive vero invigilet contemplationi, tunc veraciter hoc quod agit, bonum est, quando ei complacere concupiscit a quo est. Nam qui bona agere videtur, & per hæc non Deo, sed hominibus placere desiderat, intentionis suæ faciem deorsum premit. Et qui idcirco in sacro eloquio ea quæ divinitatis sunt, contemplatur, ut per hoc quod intelligit, occupari ad quæstiones possit, quia non dulcedine quæsitæ beatitudinis satiari appetit, sed doctus videri; iste nimirum intellectus sui pennas desuper non extendit; sed quoniam sensus sui vigilantiam in terreno appetitu occupat, pennas quas sublevare in altum, & quibus sublevari ipse potuit, in imis deponit. Qua in re pensandum est, ut omne bonum quod agitur, per intentionem semper ad cælestia levetur. Qui enim per bona quæ facit, terrenam gloriam concupiscit, pennas suas & faciem suam deorsum deprimit. Hinc etenim per Prophetam de quibusdam dicitur: *Victimas in profundum deferebant*. Quid enim sunt aliud lacrymæ orationis, nisi victimæ oblationis nostræ? sicut scriptum est: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. Et sunt nonnulli qui idcirco se in prece lamentis afficiunt, ut aut terrena commoda acquirant, aut hominibus sancti esse videantur. Quid isti, nisi victimas in profundum deferunt? Qui per hoc quod in imo sunt quę requirunt, orationis suæ sacrificium deorsum deponunt. Electi autem qui & in bono opere omnipotenti Deo placere appetunt, & per contemplationis gratiam, æternam jam beatitudinem degustare concupiscunt, facies & pennas desuper extendunt. Sequitur:

Osee 5. 2.

Ps. 50. 19.

Duæ pennæ singulorum jungebantur, & duæ tegebant corpora eorum.

Ibidem.

Mentem sublevant amor & spes, corpus contegunt timor & penitentia.

5. Dictum fuerat: *Et facies & pennæ eorum extentæ desuper*: atque mox subjunctum est quod protulimus, quia *duæ pennæ singulorum jungebantur*. Ubi aperte intelligitur, quia & extendebantur desu-

a Corb. *ab hujus carnis volup.*

b Editi, *atque terrena*; contradicentibus mss. C. Germ. Corb. Norm. Anglic. &c.

c Hic legerunt editores, *sine mira ratione*; fortasse quod in C. Germ. & plurimis habeatur, *sine miratione*. In Corb. Valcl. & aliis, *sine admiratione*.

d Editi omnes, *& simul*. Supplevimus *si*, ex omnibus mss. nostris; ex sola conjectura sane supplendum, cum ea vocula demta, sensus claudicet.

desuper & jungebantur, duæ vero tegebant corpora eorum. Quid autem pennæ animalium, nisi alæ nominantur? Qua in re nobis diligenti perscrutatione quærendum est, quæ sint quatuor pennæ sanctorum, ex quibus duæ superius extensæ junguntur, duæ vero eorum corpora contegunt. Si enim vigilanter aspicimus, quatuor esse virtutes invenimus, quæ a terrenis actibus omne pennatum animal levant: in futuris videlicet amor & spes, de præteritis autem timor & pœnitentia. Pennæ ergo sibimet junctæ superius extenduntur, quia sanctorum mentem amor & spes ad superna sublevant. Quæ apte quoque conjunctæ nominantur; quia electi proculdubio & amant cælestia quæ sperant, & sperant quæ amant. Duæ vero corpora contegunt; quia timor & pœnitentia ab omnipotentia Dei oculis eorum mala præterita abscondunt. Duæ itaque, ut dictum est, pennæ junguntur sursum, quando amor & spes electorum corda ad superiora elevant, ad cælestia suspendunt. Duæ autem pennæ tegunt corpora, quando eorum mala præterita a conspectu æterni judicis timor & pœnitentia abscondunt. In eo enim quod se peccasse meminerunt, quia pertimescunt & deflent, quid aliud quam corpus cooperiunt? Qui facta carnalia per superducta bona opera a districto examine abscondunt. Scriptum quippe

Ps. 31, 1.

est: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*. Peccata enim tegimus, cum bona facta malis actibus superponimus. Omne enim quod operitur, inferius ponitur: & hoc unde operitur, desuper ducitur. Quando ergo abdicamus mala quæ fecimus, & eligimus bona quæ faciamus, quasi tegimen ei rei superducimus, quam erubescimus videri.

Hoc tegumento indigent etiam Sancti.

6. Quamlibet enim sancti viri in hac adhuc vita sint, habent tamen quod ante Dei oculos operire debeant: quia omnino est impossibile, ut aut in opere, aut in locutione, aut in cogitatione nunquam delinquant. Unde & beatus Job, qui perfecta quidem hominibus dixerat, Dei tamen vocem audiens, seque ipsum de ipsa sua perfecta locutione reprehendens, dicebat:

Job 39. 34.

Manum meam ponam super os meum. In manu quippe operatio, in ore locutio est. Manum ergo super os ponere, est peccata locutionis per virtutem boni operis tegere. Libet, fratres carissimi, ad hujus rei testimonium magistrum gentium vocare, & qualiter sanctum illud animal alis quatuor innitatur aspicere, ex quibus duabus ad superiora evolat, duabus vero pennis corpus contegit, quia præterita [a] quæ egerat, abscondit. Videamus igitur quantus hunc amor ad cælestia elevet:

Indigere credidit Paulus.

Phil. 1. 21.

Mihi vivere Christus est, & mori lucrum. Cognoscamus quanta spe ad superiora tollitur:

Ibid. 3. 20

Nostra conversatio in cælis est, unde etiam Salvatorem expectamus Jesum Christum Dominum nostrum. Videamus si & in tantis virtutibus positus adhuc timet:

1. Cor. 9. 27.

Castigo corpus meum, & servituti subjicio, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. Cognoscamus si hunc mala fecisse pœnitet:

1. Cor. 15. 9.

Ego minimus Apostolorum sum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei. In cujus verbis quid aliud, quam duritia nostræ mentis accusatur? Quia ipse plangit, quod ante baptisma commiserat, nos vero & post baptisma multa commisimus, & tamen flere recusamus. Quatuor itaque pennis sancta animalia utuntur, quia per amorem & spem ad cælestia evolant, & per timorem & pœnitentiam facta in se illicita deplorant.

Amoris, & spei unum est objectum, non vero timoris & pœnitentiæ.

7. Sed quia dictum est: *Duæ pennæ singulorum jungebantur*, hoc fortasse intelligitur, quod non pennas proprias elevantes jungantur, sed unius ad alterum pennæ conjunctæ sint: ut pennæ videlicet elevatæ vicissim sibi in conjunctione concordent. Qua in re quæstio oritur, quia si duæ pennæ [b] quæ elevant, amorem & spem; duæ vero quæ corpora contegunt, timorem & pœnitentiam designant: cur duæ quæ extentæ sunt, dicuntur esse conjunctæ, & duæ quæ corpus contegunt, non dicuntur? Sed hac in re facilis, largiente Domino, ratio occurrit, quod sanctorum duæ pennæ conjunctæ, sunt amor & spes; duæ vero quæ corpora contegunt, sibimetipsis ad alterutrum conjunctæ non sunt, timor & pœnitentia. David enim pro lapsu carnis timendo & pœnitendo affligitur. Petrus casum perfidiæ flevit amare. Paulus in se crudelitatem præteritæ persecutionis plangit. Omnes tamen unam patriam appetunt, ad unum auctorem omnium pervenire festinant. Duæ ergo singulorum pennæ conjunctæ sunt, & duæ non sunt; quia per amorem & spem unum est quod desiderant, sed per timorem & pœnitentiam diversum est quod deplorant. Sequitur:

2. Reg. 12. 13. Matth. 26. 75. 1. Cor. 15. 9.

Vers. 12.

Et unumquodque eorum coram facie sua ambulabat.

Justus sibi semper se præsens.

8. Dictum superius fuerat: *Unumquodque eorum ante faciem suam gradiebatur*: Nunc autem dicitur: *Coram facie sua ambulabat*. Ipsa itaque repetita videtur esse sententia. Sed quia *coram* * in præsenti dicimus, possumus subtilius inquirendo discernere, [c] quod aliud sit ante faciem ambulare, atque aliud in præsenti. Ante faciem quippe ambulare, est [d] anteriora appetere: in præsenti vero ambulare, est sibimetipsi absentem non esse. Omnis etenim justus, qui vitam suam sollicitus aspicit, & diligenter considerat, quantum quotidie in bonis crescat, aut fortasse quantum a bonis decrescat: iste quia se ante se ponit, coram se ambulat: quippe qui vigilanter videt utrum surgat, an defluat. Quisquis vero vitæ suæ custodiam negligit, discutere quæ agit, quæ loquitur, quæ cogitat, aut despicit, aut nescit, coram se iste non ambulat; quia qualis sit in suis moribus, vel in actibus, ignorat. Nec sibimetipsi præsens est, qui semetipsum quotidie exquirere atque cognoscere sollicitus non est. Ille autem veraciter se ante se ponit, sibique in præsenti est, qui se in suis actibus tamquam alium attendit.

* Id est, significat in præsenti.

Amor proprius excæcat.

9. Nam sunt multa peccata quæ committimus, sed idcirco nobis gravia non videntur, quia privato nos amore diligentes, clausis nobis oculis in nostra deceptione blandimur. Unde fit plerumque, ut & nostra gravia leviter, & proximorum mala levia graviter judicemus. Scriptum quippe est:

2. Tim. 3. 2.

Erunt homines seipsos amantes. Et scimus quia vehementer claudit oculum cordis amor privatus. Ex quo fit, ut hoc quod nos agimus, & grave esse non existimamus, plerumque agatur a proximo, & nimis nobis detestabile esse videatur. Sed quare hoc quod nobis vile videbatur in nobis, grave videtur in proximo, nisi quia nec nos sicut proximum, nec proximum conspicimus sicut nos? Si enim nos sicut pro-

a Norm. *quæ egerat a judicis abscondit*.
b C. Germ. *quæ elevantur*. Superius leguntur pennæ elevantes & elevatæ.
c Pl. Norm. *quid aliud*.
d Norm. *anteriora aspiciendo*. Abest *aspiciendo* a C. Germ. Corb. & aliis.

proximum aspiceremus, nostra reprehensibilia districte videremus. Et rursum si proximum aspiceremus ut nos, numquam nobis ejus actio apparet intolerabilis, qui sæpe fortasse talia egimus, & nil nos proximo intolerabile fecisse putabamus. Hoc male divisum mentis nostræ judicium corrigere per Legis præceptum Moyses studuit, cum dixit, justus deberet esse modius, æquusque sextarius. Hinc Salomon, ait: *Pondus & pondus, mensura & mensura, utrumque abominabile est apud Deum*. Scimus quia in negotiatorum duplici pondere, aliud majus, aliud minus est. Nam aliud pondus habent ad quod pensant sibi, & aliud pondus ad quod pensant proximo. Ad dandum pondera leviora, ad accipiendum vero graviora præparant. Omnis itaque homo qui aliter pensat ea quæ sunt proximi, & aliter ea quæ sua sunt, pondus & pondus habet. Utrumque ergo abominabile est apud Deum: quia si sic proximum ut se diligeret, hunc in bonis sicut se amaret. Et si sic se sicut proximum aspiceret, se in malis sicut proximum judicaret. Debemus ergo nosmetipsos sollicite sicut alios videre: nosque ipsos, ut dictum est, ante nos ponere: ut pennata animalia incessanter imitantes, ne nesciamus quid agimus, coram facie nostra semper ambulemus. Perversi autem, sicut paulo ante jam diximus, coram facie sua non ambulant: quia ea quæ agunt, numquam considerant, ad interitum tendunt, in pravis actibus exultant. De quibus scriptum est: *Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis*. Sæpe vero justus qui eos conspicit, deflet: sed ipsi phreneticorum more planguntur, & rident.

Levit. 19. — *Prov. 20. 10.* — Habet pondus & pondus. — *Prov. 2. 14.*

10. Alii indigentibus de rebus propriis multa largiuntur, sed cum occasionis tempus invenerint, indigentes opprimunt, eosque [a] quibus valuerint, rapinis devastant. Ponunt ante oculos cogitationis suæ bona quæ faciunt, & non ponunt pessima quæ committunt. Hi videlicet coram facie sua non ambulant, quia si sibimetipsis præsentes essent, cuncta subtiliter quæ agunt, viderent, qualiter bona opera malis actibus perdant, agnoscerent, sicut scriptum est: *Et qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum*. De pertuso quippe sacculo aliunde exit, quod aliunde mittitur: quia indiscretæ mentes mercedem quæ ex bono opere acquiritur, non aspiciunt, quomodo ex malo opere perdatur. Alius castitatem corporis servat, seque vigilanter circumspicit, ne quid foris reprehensibiliter admittat, suis contentus est, aliena non diripit, sed tamen in corde odium fortasse contra proximum servat. Et cum scriptum sit: *Qui odit fratrem suum, homicida est*: considerat quam sit mundus foris in opere, & non perpendit quam sit crudelis in mente. Quid iste nisi sibimetipsi absens est, qui in cordis sui tenebris ambulat, & ignorat? Alius jam aliena non diripit, jam corpus ab immunditia custodit, jam mente pura proximum diligit, & malorum præteritorum conscius lamentis se in precibus afficit: sed finita prece, læta de quibus in hoc mundo gaudeat, requirit, & temporalibus gaudiis negligentem animum demittit, nec curat ne in eo lacrymarum mensuram immoderata gaudia transeant: fitque ut bonum nimie ridendo perdat, quod plangendo lucratus est. Hic itaque coram facie sua non ambulat, quia damna quæ patitur, conspicere recusat. Scriptum quippe est: *Cor sapientium ubi tristitia est, & cor stultorum ubi lætitia*. In cunctis ergo quæ agimus, diligenter nosmetipsos conspicere interius exteriusque debemus, ut pennata animalia sequentes, nobismetipsis præsentes simus, & coram facie nostra semper ambulemus, habentes adjutorem unicum Patris Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum eo vivit & regnat in unitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum, Amen.

Nonnulli propter minima bona quæ agunt, graviora sibi mala licere putant. — *Agg. 1. 6. De pœnit. dist. 4. c. De pertuso.* — *1. Johan. 3. 15.* — *Eccle. 7. 5.*

a Norm. *quibus prævaluerint*.

Homilia V.

In expositione trium Versuum ab duodecimo ad decimum quintum, docte dissceritur de Spiritu sancto, ejusque in Sanctis impulsu, motu & inhabitatione.

Sacræ scripturæ commendatio.

1. O Quam mira est profundunditas eloquiorum Dei! Libet huic intendere, libet ejus intima, gratia duce, penetrare. Hanc quoties intelligendo discutimus, quid aliud quam silvarum opacitatem ingredimur, ut in ejus refrigerio ab hujus seculi æstibus abscondamur? Ibi viridissimas sententiarum herbas legendo carpimus, tractando ruminamus. In ea locutione quæ ad vos, fratres carissimi, nudiustertius facta est, qualiter ostensa animalia vel Redemtorem nostrum, vel quatuor ejus Evangelistas, atque perfectos omnes significent, dictum est. Quorum videlicet animalium adhuc subtilius virtus exprimitur, ut ad eorum imitationem nos quoque infirmi, & despicabiles, inquantum Domino largiente possumus, extendamur. Ecce enim dicitur:

Ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur.

Vers. 12. In electis est impetus spiritus, in reprobis impetus carnis.

2. In electis & reprobis diversi sunt impetus. In electis videlicet impetus spiritus, in reprobis impetus carnis. Impetus quippe carnis ad odium, ad elationem, ad immunditiam, ad rapinam, ad exteriorem gloriam, ad crudelitatem, ad perfidiam, ad desperationem, ad iram, ad jurgia, ad voluptates animum impellit. Impetus vero spiritus ad caritatem, ad humilitatem, ad continentiam, ad largitatem misericordiæ, ad interiorem provectum, ad pietatis opera, ad æternorum fidem, ad spem sequentis gaudii, ad patientiam, ad pacem, ad considerationem [a] vitæ mortalis, ad lacrymas mentem pertrahit. Unde necesse est ut magna semper cura considerare debeamus in omne quod agimus, quis nos impetus ducat; utrum nostra cogitatio per impetum carnis, an per impetum spiritus impellatur. Amare enim terrena, temporalia æternis præponere, exteriora bona non ad usum necessarium habere, sed ad voluptatem concupiscere, ultionem de inimico quærere, de æmuli casu gaudere, impetus carnis est. At contra, amare cælestia, con-

Utriusque effectus.

a Ita mss. C. Germ. Norm. Anglic. &c. Quibus despectis editi omnes habent, *vitæ immortalis*.

temnere [a] terrena, non ad fructum voluptatis transitoria, sed ad usum necessitatis quærera, de inimici morte tribulari, impetus spiritus est. Et quia perfecti quique in istis se semper virtutibus exercent, recte nunc de sanctis animalibus dicitur: *Ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur.*

Impetus carnalis sub velamine spiritualis sæpe nobis illudit,

3. Sed sciendum nobis est, quod plerumque impetus carnis se sub velamine spiritalis impetus palliat, & quod carnaliter facit, mentitur sibi ipsa cogitatio, quia hoc spiritaliter faciat. Nam sæpe quis iracundiæ stimulis victus, contra delinquentes zelo ulciscendæ justitiæ plus quam necesse est inflammatur, & justitiæ limitem in ultione transiens, agit crudeliter, quod se agere juste suspicatur. Impetus igitur carnis huic sub specie spiritus vèlatus est, quando hoc quod juste agi creditur, sub discretionis moderamine non tenetur. Et sæpe alius nimiæ mansuetudini studens, subjectorum vitia aspicit, atque hæc per farvorem zeli corrigere recusat, quæ in eis crudeliter non corrigendo multiplicat: fitque ut ejus lenitas & sibi sit & subjectis inimica, qui torporem mentis suæ quia patientiam deputat, [b] per carnis spiritum ab impetu spiritus alongat. Prima ergo nos cogitatio in inquisitionem nostri cordis debet excutere, ne ad quædam quæ agimus, per apertum carnis impetum ducamur: [c] ne pravis delectationibus animus seductus, mala esse cognoscat, & tamen faciat. Secunda vero nos cura debet vigilantes reddere, ne se impetus carnis quasi sub impetu spiritus latentar subjiciat, & culpas quas agimus, nobis virtutes fingat.

Graviores culpæ sunt quæ virtutes imitantur.

4. Sciendum vero est, quia graviores culpæ sunt, quæ superducta specie virtutes imitantur; quia illæ in aperto cognitæ, animum in confusionem dejiciunt, atque ad pœnitentiam trahunt: istæ vero non solum in pœnitentiam non humiliant, sed etiam [d] mentem operantis elevant, dum virtutes putantur. Hoc autem quod de sanctis animalibus dictum superius fuerat, ut altius confirmetur, iterum replicatur:

Ibidem

Non revertebantur cum ambularent.

De pœn. dist. 2. c. Non revertebantur. Perseverantiæ necessitas. Matt. 10. 22 Prov. 4. 18

5. Quia electi quique sic ad bona tendunt, ut ad mala perpetranda non redeant: *Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Et sicut per Salomonem dicitur: *Justorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectum diem.* In eorum namque animis bonum desiderium atque intellectus lucis intimæ jam pars diei ast: sed quia usque ad finem vitæ in virtute proficiunt, ad perfectum diem tunc veniunt, quando ad regna cælestia perducti, in ea luce quam desiderant, jam minus aliquid non habebunt. Sequitur:

Vers. 13.

Et similitudo animalium, & aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum.

Sancti carbones sunt quibus accendimur, lampades quibus illuminamur.

6. Aspectus animalium carbonibus ignis ardentibus atque lampadibus comparatur. Quisquis enim carbonem tangit, incenditur; quia qui sancto viro adhæret, ex ejus assiduitate visionis, usu locutionis, exemplo operis accipit ut accendatur [e] in amorem veritatis, peccatorum suorum tenebras fugiat, in desiderio lucis exardescat, & jam per verum amorem [f] ardeat, qui prius in iniquitate tantum mortuus, quantum frigidus jacebat. Lampades vero lucem suam longius spargunt, & cum in alio loco sint, in alio resplendent. Qui enim spiritu prophetiæ, verbo doctrinæ, miraculorum pollet gratia, hujus opinio longe lateque ut lampas lucet; & quique bona ejus audiunt, quia per hæc ad amorem cælestium surgunt, in eo quod se per bona opera exhibent, quasi ex lampadis lumine resplendent. Quia ergo sancti viri quosdam juxta se positos quasi tangendo ad amorem patriæ cælestis accendunt, carbones sunt. Quia vero quibusdam longe positis lucent, eorum itineri, ne in peccati tenebras corruant, lampades fiunt. Hoc vero inter carbones & lampades distat, quod carbones ardent quidem, sed ejus loci in quo jacuerint, tenebras non expellunt: lampades autam, quia magno flammarum lumine resplendent, diffusas circumquaque tenebras effugant.

Aliqui tamen tantum ardent, non lucent.

7. Qua ex re notandum est, quia sunt plerique Sanctorum ita simplices & occulti, seseque in locis minoribus sub magno silentio contegentes, ut vix eorum vita ab aliis possit agnosci. Quid itaque isti nisi carbones sunt? Qui etsi per fervorem spiritus ardorem habent, tamen exempli flammam non habent. Nec in alienis cordibus tenebras peccatorum vincunt, quia vitam suam omnino sciri refugiunt. Sibimetipsis quidem accensi sunt, sed aliis in exemplo luminis non sunt. Hi autem qui & exempla virtutum prærogant, & lumen boni operis per vitam & [g] verbum itinerantibus demonstrant, jure lampades appellantur: quia & per ardorem desiderii, & per flammam verbi, a peccatorum cordibus erroris tenebras expellunt. Qui igitur in occulto bene vivit, sed alieno provectui minime proficit, carbo est. Qui vero in imitatione sanctitatis positus, lumen ex se rectitudinis multis demonstrat, lampas est: quia & sibi ardet, & aliis lucet. Sequitur:

Et hæc erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, & de igne fulgur egrediens. Ibidem

Ut ardeant & luceant, non habent nisi a Spiritu sancto.

8. [h] In medio animalium discurrens ignis videtur, quia nisi ab igne veritatis pennata illa animalia calorem susciperent, ipsa in carbonum atque lampadarum similitudinem non arderent. Ignis enim nomine sanctus Spiritus significari solet. De quo in Evangelio Dominus dicit: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi* [i] *ut accendatur?* (Luc. 12. 49.) Cum enim carnalis mens Spiritum sanctum accipit, spiritali amore succensa malum plangit quod fecit. Et terra ardet, quando accusante se conscientia cor peccatoris uritur, atque in dolore pœnitentiæ crematur. Hinc rursum scriptum est: *Deus* [k] *tuus ignis consumens est.* (Deut. 4. 24.) Quia enim mentem quam repleverit, eam a peccatorum rubigine mundam reddit, creator noster & ignis dicitur, & consumens. Sanctus ergo Spiritus in medio animalium splendor ignis, & de igne fulgur egrediens discurrere dicitur; quia universam Ecclesiam replens, in electorum cordibus ex seipso flammas amoris projicit, ut corusci more per terrorem feriat, & ad amorem suum corda torpentia accendat.

9. Sed

a Edit. Vatic. *transitoria*. Accedit ad mss. Suess. & Longip. ubi legitur, *transitura*.
b Nonnulli Norm. cum Suess. & Longip. *per carnis impetum*. Sequimur antiq. C. Germ. Corb. quibus consentiunt editi.
c Editi vet. & recent. *ne pravis cogitationibus*, invitis mss.
d Ebroic. & Lyr. *mentem operantis elevando, virtutes putantur*.
e Longip. *in opere veritatis*.
f Vatic. *tedeat*. Favet Longip.

g Ita legendum unanimi mss. nostrorum consensu; a quibus recedentes editi habent, *verbum errantibus*.
h Post textum Job, in mss. Corb. & plerisque Norm. quibus consentiunt edit. Paris. 1502. 1518. 1571. & Vatic legitur, *splendor ignis, & de igne fulgur egrediens in medio animalium*. Edit. Gussanv. quam hic sequimur, conformis est mss. C. Germ.
i Beccens. & Lyr. *ut ardeat*.
k Norm. plet. *noster*.

Spiritus sanctus, Deus est. 9. Sed quia Spiritus sanctus Deus ante secula A
Patri est & Filio coæternus, quærendum nobis est cur discurrere dicatur. Omnis etenim qui discurrit, accedit ad locum in quo non fuit, & eum deserit in quo fuit. Qua igitur ratione discurrere spiritum dicamus, dum cuncta intra ipsum sint, & locus nusquam sit ubi non sit? Sicut scriptum est : *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*. (Sap. 1. 7.) Et tamen cum laus sapientiæ describeretur, adjunctum est : *Est enim in illa* [a] *spiritus intellectus, spiritus unicus, multiplex, subtilis, mobilis*. (Ibid. 7. 22.) Et paulo post : *Humanus, stabilis*. (Ibid. v. 23.)

Qua ratione stabilis sit & mobilis. 10. In quibus rursum verbis magna nobis quæstio oritur, cur iste spiritus qui implet omnia, simul mobilis & stabilis dicatur. Sed si ad usum B
consuetudinis humanæ recurrimus, sensum citius loquentis invenimus. Homo quippe, qui in ea regione in qua est, ubique discurrit, proculdubio ubique obviam venit, & repente ubi non creditur, invenitur. Omnipotens ergo Spiritus, ut ubique præsentia signaretur, simul & mobilis & stabilis dicitur. Stabilis, quia per naturam omnia continet : mobilis autem dicitur, quia ubique etiam nescientibus occurrit. Tenens ergo omnia, stabilis; præsentem se omnibus exhibens, mobilis appellatur. Splendor ergo ignis, & de igne fulgur egrediens inter pennata animalia discurrit : quia Spiritus sanctus simul singulis atque omnibus præsto fit, & incendit quos contigerit, C
& illuminat quos incendit : ut post frigus pristinum accensi ardeant, & per ignem amoris quem acceperint, flammas exemplorum reddant. Fulgur quippe de hoc igne egrediens torpentes mentes percutit, easque percutiendo excitat & inflammat, ut post amorem illius ardentes pariter & lucentes currant. Unde alias scriptum est : *Thronus ejus flamma ignis, rotæ ejus ignis accensus*. (Dan. 7. 9.) Hi enim qui animarum custodes sunt, & pascendi gregis onera susceperunt, mutare loca minime permittuntur. Sed quia uno in loco positi, divinitatis in se præsentiam portant & ardent, thronus Dei flamma ignis dicitur. Hi autem qui amore Domini in D
prædicatione discurrunt, rotæ ejus ignis ardens sunt : quia cum ex ejus desiderio per varia loca discurrunt, unde ipsi ardent, & alios accendunt.

Juxta quasdam virtutes semper manet, secus juxta alias. 11. Potest tamen discursus atque mobilitas Spiritus requisitione alterius considerationis intelligi. In Sanctorum quippe cordibus juxta quasdam virtutes semper permanet, juxta quasdam vero recessurus venit, & venturus recedit. In fide etenim, spe, atque caritate, & in bonis aliis, sine quibus ad cælestem patriam non potest perveniri, sicut est humilitas, castitas, justitia, atque misericordia, perfectorum corda non deserit. In prophetiæ vero virtute, doctrinæ facundia, miraculorum exhibitione, electis E
suis aliquando adest, aliquando se subtrahit. Adest ut eleventur, & semetipsum subtrahit ut humilientur. Adest, ut eos ostensa virtute glorificet; recedit, ut semetipsos subtracta ejus virtute cognoscant. Adest, ut ostendat quid per ipsum sint; recedit, ut patefaciat, qui vel quales remaneant sine ipso. In his itaque virtutibus sine quibus ad vitam minime pervenitur, sanctus Spiritus in electorum suorum cordibus permanet; [b] unde recte stabilis esse perhibetur. In his vero per quas sanctitatis virtus ostenditur, b
aliquando misericorditer præsto est, & aliquando misericorditer recedit, [c] unde recte mobilis c
nuncupatur. Discurrens ergo & mobilis Spiritus dicitur, quia in signis atque virtutibus juxta uniuscujusque votum continue non habetur. Bene autem inter sancta animalia discurrere perhibetur. Discursus quippe ad celeritatem pertinet. Inter perfectos autem discurrit spiritus, quia etsi ab eorum corde ad momentum recesserit, citius redit. Sequitur:

Et animalia ibant, & revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. Vers. 14.

12. Cum superius dictum sit : *Non revertebantur cum ambularent*, qua ratione nunc dicitur : *Animalia ibant & revertebantur*? Valde sibi hæc videntur esse contraria, quia *ibant & non revertebantur*; & , *ibant & revertebantur*. Sed qualiter intelligendum sit, citius agnoscimus, si duas vitas, activam scilicet & contemplativam sollicite discernamus. In una enim fixi permanare possumus, in altera autem intentam mentem tenere nullo modo valemus. Cum enim torporem nostrum relinquimus, nosque ipsos ad bonæ operationis studium excitamus, quo alibi nisi ad activam imus? A qua reverti post nos nullo modo debemus : quia qui post illam ad torporem negligentiæ, ad pravitatis nequitias quas reliquerat, redit, esse sine dubio cæleste animal nescit. Cum vero ab activa vita ad contemplativam surgimus, quia diu mens stare in contemplatione non valet, sed omne quod de æternitate per speculum & in ænigmate conspicit, quasi furtim hoc & per transitum videt, ipsa sua infirmitate ab immensitate tantæ celsitudinis animus repulsus, in semetipso relabitur. Et necesse est ut ad activam redeat, seque ipsum continue in usu bonæ operationis exerceat; ut eum mens surgere ad contemplanda cælestia non valet, quæque potest bona agere non recuset. Sicque fit, ut ipsis suis bonis actibus [d] adjuta ad d
superiora rursus in contemplationem surgat, & amoris pastum de pabulo contemplatæ veritatis accipiat. In qua quia diu se tenere ipsa corruptionis infirmitas non potest, ad bona rursus opera rediens, suavitatis Dei memoria pascitur, & foris piis actibus, intus vero sanctis desideriis nutritur. Hinc etenim de perfectis viris post contemplationem suam redeuntibus dicitur : *Memoriam suavitatis tuæ eructabunt*. Ps. 144. 7.
Dulcedinem quippe suavitatis intimæ, quia utcumque possunt, velut quodam ex corusco, prægustando tangere, ejus memoriam student recolendo semper & loquendo eructare. Unde & apte nos Psalmista admonet, dicens : *Lux orta est justo, & rectis corde lætitia. Lætamini justi in Domino, & confitemini memoriæ sanctitatis ejus*. (Psal. 96. 11. & 12.) Qui rursum ait : *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine!* (Psal. 30. 20.) Quæ videlicet quam magna esset, nullo modo cognosceret, nisi hanc aliquatenus contemplando gustasset. Hinc iterum dicit : *Ego dixi in ecstasi mea, projectus sum a vultu oculorum tuorum*. (Ibid. v. 23.) Nisi enim in mentis excessu sublevatus, dulcedinem suavitatis æternæ cognovisset, in hoc adhuc mundo retentus non discerneret quam lon-

In activa vita fixi remanere possumus, non in contemplativa.

a Suess. & nonnulli, *spiritus intellectus, sanctus, unicus*.
b Non legitur hoc in C. Germ. & Suess. sed post permanet, immediate sequitur . *in his vero*. Extat in mss. Anglic. Norm. & pl.
c Abest etiam hoc a C. Germ. & omnibus editis usque ad *Discurrens*. Supplevimus ex mss. Anglic. & Norm. omnibus.
d Deest *adjuta*, in C. Germ. Legitur in Norm. omnibus, Suess. Longip. Val-cl. &c.

longe projectus jaceret. Ostensa ergo animalia vadunt & non revertuntur, atque vadunt & redeunt; quia sancti viri & ab activa vita quam apprehenderunt, ad iniquitates [a] non corruunt; & a contemplativa quam tenere jugiter non possunt, in activam relabuntur. Sicut enim dictum est, ipso infirmitatis suæ pondere devicti, ad semetipsos repulsi redeunt, ut euntes discant, quid desiderent, & revertentes, ubi jaceant, sciant. Euntes intelligant ubi nondum sint, revertentes quid sint.

A contemplatione redeuntes Sancti, fulguris coruscantis similitudinem deferunt.

13. Sed qualiter hæc sancta animalia redeant, demonstratur cum subditur: *In similitudinem fulguris coruscantis*. Bene autem revertentia animalia coruscanti fulguri comparantur, quia sancti viri [b] cum ad superna contemplanda evolant, cum primitias sui spiritus in celestis patriæ amore ligant, sed gravati humanæ conversationis pondere ad semetipsos redeunt; bona cælestis quæ saltem per speculum contemplari potuerunt, fratribus denuntiant, eorumque animos in amorem intimæ claritatis accendunt, quam nec videre sicut est, nec loqui prævalent sicut viderunt. Loquentes autem verbis suis corda audientium feriunt & incendunt. Quasi ergo fulgor coruscans redeunt, [c] qui, cum cælestia loquuntur, quia per eos supernum lumen intermicat, ad amorem cælestis patriæ mentes audientium inflammant. More itaque corruscantis fulguris cum loquendo percutiunt, ignem spiritalis desiderii spargunt.

Vadunt cum ad prædicandum mittuntur; redeunt cum prædicationis fructum Deo adscribunt.

14. Alio quoque modo sancta animalia vadunt & redeunt. Vadunt enim cum ad insinuandam cælestis doni gratiam, in prædicationem mittuntur, atque ut ad fidem trahant, mira coram infidelibus faciunt: sed redeunt, quia hæc omnipotentis Domini virtuti tribuentes, sibimetipsis quæ fecerint, non adscribunt. Cum enim stupenda faciunt, fulgur sunt: quia corda intuentium concutiunt, terrent, illuminant, & accendunt. [d] Unde scriptum est: *In lumine jacula tua ibunt, in splendore fulguris armorum tuorum*. Jacula Domini sunt verba Sanctorum, quæ corda peccantium feriunt. Sed ista jacula habent arma. Scitis fratres, quia præliatores viri jacula mittunt, armis vero muniuntur. Dum ergo verbis addunt miracula, quasi armis se muniunt, ne ipsi feriantur: *In lumine jacula tua ibunt*, quia in aperto exeunt verba Dei. Sed quia comitari debent [e] sententias sanctorum doctorum facta miraculorum, recte subjungitur: *In splendore fulguris armorum tuorum*: [f] quia dum addis eis arma miraculorum, mentem persequentium fulgurant, ut eos persequi non præsumant. Hæc itaque animalia vadunt & revertuntur in similitudinem fulguris coruscantis: quia postquam mira Sancti inter homines faciunt, postquam corda audientium sparso lumine incendunt, [g] ad dandam auctori suo gloriam redeunt, ut illi laudem reddant per quem se posse talia sciunt.

Habac. 3. 11.

Petrus miracula faciens, humilitatem custodivit. Act. 3. 12. & 13.

15. Sic Petrus, cum sanato homine qui claudus ex utero matris fuerat, signum fecit quod omnes qui cognoscerent, valde mirarentur, dixit: *Quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, Deus Patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum*. Et paulo post: *In fide nominis ejus hunc* [h] *quem vidistis & nostis, confirmavit nomen ejus*. Signum quippe faciens, intuentium oculos [i] miraculi lumine perstrinxit; sed humilitatem custodiens, & laudem auctori reddens, quasi unde venerat rediit, quia lux fulguris unde fuerit ostendit. Sancta itaque animalia cum ad signa operanda veniunt, & cum ad reddendam auctori suo gloriam intus apud semetipsa redeunt, fulgur sunt: quia & ostendendo miracula, & exempla humilitatis præbendo, mentes intuentium feriunt & incendunt.

Ibid. 16.

Sancti fluminum instar, ad locum unde exeunt revertuntur ut iterum fluant. Eccle. 1. 7.

16. In omne autem quod faciunt, idcirco semper ad laudem Creatoris redeunt, ut in ea virtute quam accipiunt, vera stabilitate persistant. Nam si quid sibi tribuerent, in hoc quod acceperant, stare non possent. Unde bene etiam per Salomonem dicitur: *Ad locum, de quo exeunt flumina, revertuntur ut iterum fluant*. Sive enim in virtutibus, seu in doctrina, quid aliud sunt sancti viri, quam flumina, quæ terram cordis carnalium aridam rigant? Sed sive in operatione quam faciunt, seu in doctrinæ verbis, citius siccarentur, nisi per intentionem cordis semper sollicite ad locum, de quo exeunt, redirent. Si enim introrsus ad cor non redeant, ac sese in amore conditoris desideriorum vinculis non adstringant; & manus ab eo quod agebat deficit, & lingua ab eo quod loquebatur, arescit. Sed intus semper per amorem redeunt, & hoc quod in publico operantes atque loquentes fundunt, in secreto suo de fonte amoris hauriunt. Amando enim discunt, quod docendo proferunt. Ad locum ergo de quo exeunt, flumina revertuntur ut iterum [k] fluant: [l] quia aquam sapientiæ inde semper hauriunt unde oritur, ne cum cucurrerit, exsiccetur. Per omne ergo quod agimus, ad fontem veri luminis sollicita mente redeamus. Reddamus Creatori nostro gratias de bonis [m] quę accipimus, eique cum Isaia propheta suppliciter dicamus: *Omnia opera nostra operatus es nobis*. Bona enim nostra, ejus sunt opera, cujus visceribus non suffecit ut nos erigeret, nisi & semetipsum pro nobis inclinaret. Si enim coæternus Patri Deus ante secula non fieret homo in tempore, quando homo temporalis saperet æterna? Descensio ergo veritatis, ascensio facta est [n] humilitatis nostræ. Demus ei gloriam, demus laudem, qui vivit cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Isai. 26. 12.

a Aliter, *non recedunt*. Sequimur C. Germ. Norm. Val-cl. cum edit. Paris. 1502. & alia 1518. In Gilot. & Vatic. *non currunt*.

b Deest *cum*, in Lyran. In Longip. pro *cum*, legitur *tum*.

c In plerisque editis, *quia cum cælestia loquuntur per eos supernum lumen intermicat, & ad . . . . . inflammat*; invitis mss. C. Germ. Norm. &c.

d Suess. *hinc propheta ait*.

e Norm. *sententias dictorum*. Sequimur German.

f Editi, *quia dum addunt*. Germ. Val-cl. Nor. & aliis mss. inhæremus; etsi *addunt*, meliorem sensum, quam *addis*, efficere videatur.

g Corrupte editi ante Gussanv. *ad quandam*. Emendavimus ex mss. tum Anglic. tum Gallic.

h In aliis edit. *quem videtis*, renitentibus mss. C. German. Norm. Val-cl. &c.

i Suess. *mirabili lumine*.

K C. German. *refluant*.

l Ita cum omnibus mss. vet. edit. & recent. præter Gussanv. in qua legitur, *quia aqua sap. . . . . . hauritur*.

m Norm. pler. *qua agimus*. C. Germ. & vetustiores sequimur.

n In edit. 1502. & seq. *humanitatis*, reluctantibus mss.

HOMI-

HOMILIA VI.

Explanantur versus 15. 16. 17. cum media decimi-octavi parte; deflexo ad sacræ Scripturæ, ad Evangelii præsertim commendationem, prophetici sermonis sensu.

Obscuritatis s. Scripturæ utilitas.

1. TENEBROSA *aqua in nubibus aeris*: quia obscura est scientia in Prophetis. Sed Salomonis voce attestante didicimus: [a] *Gloria regum, celare verbum: & gloria Dei est investigare sermonem: quia & honor est hominum, eorum secreta abscondere, & gloria Dei est, mysteria sermonis ejus aperire*. (*Psal. 17. 12. Prov. 25. 2.*) Ipsa autem per se Veritas discipulis dicit: *Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lumine*; (*Matth. 10. 27.*) id est, aperte exponite quæ in allegoriarum obscuritatibus auditis. Magnæ vero utilitatis est ipsa obscuritas eloquiorum Dei, quia exercet sensum ut fatigatione dilatetur, & exercitatus capiat, quod capere non posset otiosus. Habet quoque adhuc aliud majus, quia Scripturæ sacræ intelligentia, quæ si in cunctis B esset aperta, vilesceret, in quibusdam locis obscurioribus tanto majore dulcedine inventa reficit, quando majore labore fatigat animum quæsita. Ecce enim sancti Ezechielis nunc voce dicitur.

Vers. 15. *Cumque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram.*

Scriptura sacra rotæ similis, ascendit & descendit.

2. Quid autem rota, nisi sacram Scripturam signat, quæ ex omni parte ad auditorum mentes volvitur, & nullo erroris angulo a prædicationis suæ via retinetur? Ex omni autem parte volvitur, quia inter adversa & prospera recte & humiliter incedit. Circulus quippe præceptorum illius, modo sursum, modo deorsum est; quæ perfectioribus spiritaliter dicuntur, infirmis juxta litteram congruunt: & ipsa quæ parvuli juxta litteram intelligunt, docti viri per spiritalem intelligentiam in altum ducunt. (*Perfectos simul pascit & infirmos.*) C Quis namque parvulorum in facto Esau & Jacob, (*Genes. 27. 3. 28.*) quod alter ad venatum mittitur ut benedicatur, alter vero per suppositionem matris a patre benedicitur, nisi juxta sacræ lectionis historiam pascitur? In qua videlicet historia si ad intellectum paulo subtilius adstringatur, [b] videt quia Jacob primogeniti benedictionem non per fraudem subripuit, [c] sed sibi debitam accepit, quam concedente fratre, [d] datæ lentis mercede emerat.

Esaii populum Judaicum, Jacob Gentilem allegorice significat.

3. At vero si quis altius sentiens, utrorum- D que facta velit per allegoriæ arcana discutere, protinus ab historia in mysterium surgit. Quid est enim quod Isaac de majoris filii sui venatione vesci concupiscit, nisi quod omnipotens Deus Judaici populi bona operatione pasci desideravit? Sed illo tardante, minorem Rebecca supposuit: quia dum Judaicus populus bona opera foris quærit, Gentilem populum mater gratia instruxit, ut omnipotenti patri cibum boni operis offerret, benedictionemque majoris fratris acciperet. Qui eosdem cibos ex domesticis animalibus præbuit: quia Gentilis populus placere Deo de exteriori- A bus sacrificiis non quærens, per vocem Prophetæ dicit: *In me sunt Deus vota tua, quæ reddam, laudationes tibi*. (*Psal. 55. 12.*) Quid est, quod idem Jacob manus ac brachia & collum hœdinis pellibus texit, nisi quod hœdus pro peccato offerri consuevit? Et Gentilis populus, [e] carnis quidem in se peccata mactavit, sed coopertum se peccatis carnalibus confiteri non erubuit. Quid est, quod vestimentis fratris majoris induitur, nisi quod sacræ Scripturæ præceptis quæ majori populo data fuerant, in bona operatione vestitus est? Et eis minor in domo utitur, quæ major foras exiens intus reliquit: quia illa Gentilis populus præcepta tenet in mente, quæ Judaicus populus habere non potuit, dum solam in eis litteram attendit. Et quid est quod Isaac eumdem filium nescit quem benedicit, nisi hoc quod de Gentili populo Dominus per Psalmistam dicit: *Populus quem non cognovi, servivit mihi, ob auditum auris obedivit mihi*? (*Psal. 17. 45.*) Quid est, quod præsentem non vidit, & tamen quæ ei in futuro veniant, vidit; nisi quod omnipotens Deus, cum per prophetas suos [f] prædiceret Gentilitati gratiam prærogandam, eam & in præsenti per gratiam non vidit, quia tunc in errore dereliquit; & tamen quia hanc quandoque collecturus erat, per benedictionis gratiam prævidit? Unde & eidem Jacob Gentilis populi figuram tenenti, in benedictione dicitur: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus Deus*. (*Genes. 27. 27.*) Sicut enim in Evangelio Veritas dicit, *Ager est hic mundus*: (*Matth. 13. 38.*) & quia Gentilis populus ad fidem perductus, per electos suos in universo mundo virtutibus redolet, odor filii, odor est agri pleni.

Quot florum speciebus ornetur ager Ecclesiæ.

4. Aliter namque olet flos uvæ, quia magna est virtus & opinio prædicatorum [g] quæ debriant mentes audientium: aliter flos olivæ, quia suave est opus misericordiæ quod more olei refovet & lucet: aliter flos rosæ, quia mira est fragrantia quæ rutilat & redolet ex cruore Martyrum: aliter flos lilii, quia candida vita carnis est de incorruptione virginitatis: aliter flos violæ, quia magna est virtus humilium, qui ex desiderio loca ultima tenentes, se per humilitatem a terra in altum non sublevant, & cælestis regni purpuram [h] in mente servant: aliter redolet spica, cum ad maturitatem perducitur, quia bonorum operum perfectio, ad satietatem eorum qui justitiam esuriunt, præparatur. Quia ergo Gentilis populus in electis suis ubique per mundum sparsus est, & ex eis virtutibus quas agit, omnes qui intelligunt, odore bonæ opinionis replet, dicatur recte: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni*. (*Genes. 27. 27.*) Sed quia easdem virtutes ex semetipso non habet, adjungat: *Cui benedixit Dominus Deus*.

a Sensu contrario legitur hic locus sacræ Scripturæ in Vulgata. Gregorium secutus est Bernardus serm. 65. in Cant. Consule not. 292. novissimæ edit. S. Bernardi, a Mabillonio nostro adornatæ.
b In editis *videtur*, nullo ex nostris mss. favente.
c In Becc. & Rotomag. *sed quasi sibi*. In editis, *sed ut sibi*.
d Longip. *de lentis mercede*. Edit. *data lentis mercede*; præter Vaticanam in qua vitiose legitur, *data alentis mercede*.

e Hic interseritur in Vatic. *dum se peccatorem confiteri non erubescit*; quod glossema nullis in mss. nobis cognitis comparet.
f Val-cl. *prædicaret*.
g Ita nostri mss. At edit. Parif. 1502. aliis consentientibus, *qui inebriant*.
h C. Germ. Ebroic. & al. Norm. *in mentem*.

Electorum alii per contemplationem surguns, alii in vitæ activæ operibus pinguescunt. Genes. 27. 28.

5. Et quoniam idem electorum populus per quosdam etiam in contemplationem surgit, per quosdam vero in activæ vitæ solummodo opera pinguescit, recte illic additur: *Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ.* Ros enim desuper & subtiliter cadit. Et toties de rore cæli accipimus, quoties per infusionem contemplationis intimæ de supernis aliquid tenuiter videmus. Cum vero bona opera etiam per corpus agimus, de terræ pinguedine ditamur.

Esau tarde ad patrem rediens, Judæorum, in fine mundi, conversionem adumbrat. Ibid. v. 40.

6. Quid est autem, quod Esau tarde ad patrem redit, nisi quod Judaicus populus [a] ad placendum Domino sero revertitur? Cui & hoc in benedictione dicitur: *Tempusque erit cum solvatur jugum de collo tuo.* Quia a servitute peccati Judaicus populus in fine liberatur, sicut scriptum est: *Donec plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israel salvus fieret.*

Rom. 11. 25. Parvulis satis est Evangelium credere, dum perfecti ejus mysteria humiliter scrutentur. Johan. 2. 7.

7. Quem non parvulorum ipsa Evangelica historia in miraculi operatione reficiat, quod hydrias vacuas Dominus aqua impleri præcepit, eamdemque aquam protinus in vinum vertit? Sed cum hæc vigilantiores ingenio audiunt, & sacram historiam credendo venerantur, & quid interius innuat requirunt. Qui enim mutare aquam in vinum potuit, etiam vacuas hydrias valuit vino statim replere. Sed impleri hydrias aqua jubet, quia prius per sacræ lectionis historiam corda nostra replenda sunt. Et aquam nobis in vinum vertit, quando ipsa historia per allegoriæ mysterium, in spiritalem nobis intelligentiam commutatur. Rota ergo quasi per terram trahitur; quia parvulis humili sermone concordat, & tamen magnis spiritalia infundens, [b] quasi circulum in altum levat: & inde sursum erigitur, unde terram tangere paulo ante videbatur.

Scriptura omni ex parte ædificat, in his maxime quæ docet de Christo. Exod. 25. 31. Ibid. 37. 17.

8. Quia vero undique ædificat, quasi per circulum rota currit. Unde & in Lege scriptum est: *Facies & candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile ejus & calamos, scyphos & sphærulas ac lilia ex ipso procedentia.* Quis in candelabro, nisi Redemtor humani generis designatur? Qui in natura humanitatis [c] infulsit lumine divinitatis, ut mundi candelabrum fieret, quatenus in ejus lumine omnis peccator in quibus jaceret tenebris videret. Qui pro eo quod naturam nostram sine culpa suscepit, candelabrum tabernaculi ex auro purissimo fieri jubetur. Ductile autem feriendo producitur, quia & Redemtor noster qui ex conceptione & nativitate perfectus Deus & homo extitit, [d] passionum dolores pertulit, & sic ad resurrectionis gloriam pervenit. Ex auro ergo mundissimo ductile candelabrum fuit; quia & peccatum non habuit, & tamen ejus corpus per passionis contumelias ad immortalitatem profecit. Nam juxta virtutes animæ quo percussionibus potuisset proficere, omnino non habuit. In membris autem suis, quæ nos sumus, quotidie percussionibus proficit: quia dum nos tundimur & afficimur ut ejus corpus esse mereamur, ipse proficit. De cujus corpore scriptum est: *Ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei.* Corpus quippe illius nos omnes sumus. Per nexus vero & conjunctiones corpus ligatur; quia dum capiti pectus, dum pectori brachia, dum brachiis manus, digiti manibus sunt conjuncti, ac membra cetera membris inhærent, corpus omne perficitur, sicut sancti Apostoli, quia Redemtori nostro propinqui [e] steterunt, quasi pectus capiti adhæsit. Quos quia Martyres sunt secuti, quasi conjuncta brachia pectori fuerunt. Quibus dum pastores & doctores subjuncti sunt per bona opera, manus brachiis inhæserunt. Hoc vero omne corpus Redemtoris nostri quotidie per nexus & conjunctiones subministratur in cælo: quia cum ad eum illuc electæ animæ ducuntur, ei sua membra colligantur. De quo bene dicitur: *Subministratum & constructum crescit in augmentum Dei:* quia Deus omnipotens redemtor noster, qui in se quo proficiat non habet, adhuc per membra sua quotidie augmentum habet. Unde rursus scriptum est: [f] *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Hastile vero ejusdem candelabri ipsa Ecclesia debet intelligi, quæ corpus ejus est, quia inter tot adversa libera stat. Calami autem qui de hastili [g] prodeunt, prædicatores sunt, qui dulcem sonum in mundo ediderunt, videlicet canticum novum. Scyphi autem vino repleri solent. [h] Quid ergo mentes auditorum, nisi scyphi sunt, quæ a sanctis prædicatoribus vino scientiæ replentur? [i] Sphærula autem quid est aliud, nisi volubilitas prædicationis? Sphæra enim ex omni parte volvitur. Et prædicatio, quæ nec adversitate retineri potest, nec prosperitatibus elevatur, sphæra est: quia est & inter adversa fortis, & inter prospera humilis, nec timoris habet angulum, nec elationis. In cursu ergo suo figi non valet, quia per cuncta se volubiliter trahit.

Coloss. 2. 19. — De electis ejus membris. — De Apostolis. — De Martyribus, &c. — Ibidem. — Ephes. 4. 13.

Prædicationis præmium cælestis patria.

9. Ut autem hoc, quod exempli causa protulimus, exequamur, bene post calamos, scyphos & sphærulas, in candelabro lilia describuntur: quia post eam quam diximus, prædicationis gratiam atque volubilitatem, illa virens patria sequitur, quæ animabus sanctis, id est floribus vernat æternis. Sphærulæ ergo ad laborem pertinent, lilia ad retributionem. Itaque sicut apud Moysen sphærula, doctrina prædicationis accipitur: ita hic per rotam ipsa sacra Scriptura signatur. Propheta igitur dum sancta animalia videret, adjunxit: *Cumque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram.*

Judæis unicum datum Testamentum, Christianis additum alterum excellentius. Genes. 3. 19.

10. Qua in re quærendum est, cum inferius rotæ describuntur, cur una rota prius apparuisse dicitur, nisi quia antiquo populo vetus solummodo Testamentum datum est, quod ad erudiendam mentem illius quasi rota volveretur? Bene autem rota eadem super terram apparuisse dicitur. Peccanti enim homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis.* Rota ergo super terram apparuit: quia Deus omnipotens legem super corda peccantium dedit. Sed quia hæc pennata animalia sanctos, ut ante diximus, Evangelistas designant, quomodo prius animalia, & postmodum rota una aspicitur, cum ante Testamentum vetus fuerit, & postmodum

a Omnes editi, *ad placandum Dominum.* Præferimus mss. C. Germ. Suess. Val-cl. Norm. &c. unanimem consensum.

b Plerique Norm. *quasi circulus.* Editi consentiunt C. Germ. Suess. & aliis, quos sequimur.

c Editi, *infulsit lumen.*

d Iidem, *passionum ictus.* Reluctantur omnes mss. nostri.

e Norm. *extiterunt.*

f Plerique Norm. *donec concurramus.*

g Al. *procedunt*, ut est in editis.

h In Vatic. & Gussanvil. *Quid ergo ora doctorum nisi scyphi sunt qui vino scientiæ nos ebriant, ut oblectamenta mundi quæ amavimus obliviscamur.* Unde autem deprompta sit hæc lectio nos fugit. Certe nostra est mss. Anglic. Norman. C. Germ. Longip. Val-cl. &c.

i In Norm. Longip. & pl. semper legitur *sperula* pro *sphærula*, & *spera* pro *sphæra.* Consentiunt edit. Paris. 1505. & 1518.

dum sancti Evangelistæ secuti sint? Sed intelligere in his possumus, quod illi prius a Propheta visi sunt, qui merito transcendunt. Nam quanto sanctum Evangelium Testamentum vetus præcellit, tanto & prædicatores ejus in descriptione prophetica præferri debuerunt.

Prophetæ multa simul vident, quæ successive narrare coguntur.

11. Quamvis sit adhuc aliud, quod in hac descriptione considerari debeat: quia prophetiæ spiritus sic intra semetipsum anteriora & posteriora simul colligit, ut hęc simul Prophetę lingua proferre non possit. Sed ampla quæ videt, [a] de dispertitis sermonibus emanat, & nunc ultima post prima, nunc vero prima post ultima loquitur. Unde Ezechiel Propheta sub figura sanctæ universalis Ecclesiæ, & Evangelistarum gloriam per quatuor animalium similitudinem videt, & tamen repente illa subjungit, quæ anterioribus temporibus gesta sunt; ut patenter indicet simul se vidisse, quod carnis lingua non sufficeret simul dicere. Quia vero per quatuor animalia etiam perfectos omnes significari diximus, considerandum quoque est, quosdam Sanctorum & ante Legem fuisse, qui naturali Lege districte viverent, & omnipotenti Domino placerent. Post animalia ergo rota describitur; quia electorum multi apud omnipotentem Dominum perfecti & ante Legem fuerunt. Sin vero animalia [b] solos, ut diximus, Evangelistas debemus accipere, est adhuc aliud quod considerare debeamus. Videbat enim sanctus Propheta, quia hæc ipsa verba, quæ obscuritatibus obvoluta proferebat, non Judaico populo, sed Gentibus panderentur. Nobis igitur loquens, prius animalia, & post rotam describere debuit: quia nos ad fidem Domino largiente venientes, non per Legem Evangelium, sed per sanctum Evangelium Legem didicimus. Ubi vero, vel qualis rota apparuerit, adjungit cum dicit: *Juxta animalia habens quatuor facies*. Ubi adhuc subditur:

Vers. 15.

Et aspectus rotarum & apus earum quasi visia maris: & una similitudo ipsarum quatuor, & aspectus earum & opera, quasi si sit rota in medio rotæ.

Vers. 16.

Novum Testamentum in veteris littera latebat.

12. Quid est hoc, quod cum una rota diceretur, paulo post adjungitur, *Quasi si sit rota in medio rotæ*, nisi quod in Testamenti veteris littera Testamentum novum latuit per allegoriam? Unde & rota eadem, quæ juxta animalia apparuit, quatuor facies habere describitur; quia Scriptura sacra per utraque Testamenta in quatuor partibus est distincta. Vetus etenim Testamentum in Lege & Prophetis, novum vero in Evangeliis atque Apostolorum actibus & dictis. Scimus autem quia ubi faciem intendimus, ibi quod necesse est videmus. Rota ergo quatuor habet facies: quia prius resecanda mala in populis vidit per Legem, postmodum vidit per Prophetas, subtilius vero pet Evangelium, ad extremum autem per Apostolos ea quæ in culpis hominum resecarentur, aspexit. Potest quoque intelligi, quod quatuor facies rota habeat, propter hoc quod Scriptura sacra per gratiam prædicationis extensa in quatuor mundi partes innotuit. Unde & bene rota eadem una prius juxta animalia apparuisse & postmodum quatuor facies habuisse describitur: quia nisi Lex Evangelio concordaret, in quatuor mundi partibus non innotesceret.

S. Scriptura mari similis.

13. Sequitur: *Et aspectus rotarum, & apus earum quasi visio maris*. Recte sacra eloquia visioni maris similia narrantur, quia in eis magna sunt volumina sententiarum, [c] cumuli sensuum. Nec immerito mari similis Scriptura sacra dicitur; quia firmantur in ea sententiæ locutionis, sacramento baptismatis. Vel certe considerandum est, quia navibus in mare navigamus, cum ad desideratas terras tendimus. Nobis autem quid est in desiderio, nisi illa terra de qua scriptum est: *Portio mea in terra viventium?* [d] Ligno autem, ut dixi, evehitur qui mare transit. Et scimus, quia sacra Scriptura lignum crucis per Legem nobis prænuntiat, cum dicit: *Maledictus omnis qui pendet in ligno*. Quod Redemtori nostro Paulus attestatur, dicens: *Factus pro nobis maledictum*. Per Prophetas quoque [e] lignum annuntiat, cum dicitur: *Dominus regnabit a ligno*. Et rursum: *Mittamus lignum in panem ejus*. Per Evangelium vero lignum crucis aperte ostenditur, ubi ipsa Domini passio, quæ prophetata est, declaratur. Per Apostolos autem hæc eadem crux etiam in verbis & operibus tenetur, cum Paulus dicit: *Mihi mundus crucifixus est, & ega mundo*. Et rursus: *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*: Nobis ergo qui ad æternam patriam tendimus, Scriptura sacra per quatuor suas facies mare est. Quæ crucem annuntiat, quia nos ad terram viventium ligno portat. Nisi autem mari Scripturam sacram similem cerneret Propheta, minime dixisset: *Repleta est terra scientia Domini, sicut aqua maris operientis*. Sequitur:

Psal. 141. 6. Deut. 21. 23. Galat. 3. 13. Psal. 95. 10. Jerem. 11. 19. Galat. 6. 14. Ibid. 14.

Per hoc mare ad cæl. patriam ligno crucis portamur.

Isai. 11. 9.

Et una similituda ipsarum quatuor, & aspectus earum & apera, quasi si sit rota in medio rotæ.

Vers. 16.

Div. eloquia etsi temporibus divisa, sensibus unita sunt.

14. Una similitudo ipsarum est quatuor, quia quod prædicat Lex, hoc atiam Prophetæ; quod denuntiant Prophetæ, hoc exhibet Evangelium: quod exhibuit Evangelium, hoc prædicaverunt Apostoli per mundum. Una ergo est similitudo ipsarum quatuor; quia divina eloquia etsi temporibus distincta, sunt tamen sensibus unita.

Utriusque Testamenti consensus.

15. *Et aspectus earum & opera, quasi si sit rota in medio rotæ*. Rota intra rotam est Testamentum novum, sicut diximus, intra Testamentum vetus: quia quod designavit Testamentum vetus, hoc Testamentum novum exhibuit. Ut enim pauca de multis loquar, quid est quod Adam dormiente Eva producitur, nisi quod moriente Christo Ecclesia formatur? Quid est quod Isaac ad immolandum ducitur, & ligna portat, aræ superimponitur & vivit, nisi quod Redemtor noster ad passionem ductus, lignum sibi crucis ipse portavit? Et sic in sacrificio pro nobis ex humanitate est mortuus, ut tamen immortalis maneret ex divinitate. Quid est, quod homicida post mortem summi Pontificis absolutus, ad terram propriam redit, nisi quod humanum genus quod peccando sibimetipsi mortem intulit, post mortem veri sacerdotis, videlicet Redemtoris nostri, peccatorum suorum vinculis solvitur, & in paradisi possessione reparatur? Quid est, quod in tabernaculo propitiatorium fieri jubetur, super quod duo Cherubim, [f] unum a summitate una, & alterum a summitate alia, ex auro mundissimo ponuntur expaoden-

Genes. 2. 21. 22. Genes. 22. 6. Num. 35. 25. Josue 20. 6. Exod. 25. 17.

a Excusi, *de præteritis sermonibus*.
b Corb. *sanctos . . . . . Evangelistas*.
c Expunximus conjunctionem, &, a Gussanv. hic additam, contra mss. fidem.
d Gussanvil. vitiosissime, *ligna autem, ut dixi, evehitur qua mare transit*. Nullum tamen ex his mendis indici correctorio est insertum.
e Ita C. Germ. Suess. Ebroic. aliique Norm. Val-cl. &c. Editoribus magis placuit, *annuntiatur*.
f In mss. Corb. Ebroic. & ceteris Norm *unus a summitate una, & alter*. Editi, quos sequimur, consentiunt C. Germ. & aliis German.

Exod. 25. 20. — a Quod unum signat, hoc alterum exhibet. — b — Rom. 3. 25.

tes alas, & operientes oraculum, [a] qui se mutuo respiciunt versis vultibus in propitiatorium, nisi quod utraque Testamenta ita sibi in Mediatore Dei & hominum [b] congruunt, ut quod unum designat, hoc alterum exhibeat? Quid enim per propitiatorium, nisi ipse Redemtor humani generis designatur? De quo per Paulum dicitur: *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius*. Quid vero per duo Cherubim, quæ plenitudo scientiæ dicuntur, nisi utraque Testamenta signata sunt? Ex quibus unum a summitate una propitiatorii, aliud vero a summitate altera stat: quia quod Testamentum vetus de incarnatione nostri Redemtoris cœpit prophetando promittere, hoc Testamentum novum B perfecte narrat expletum. Duo autem Cherubim ex auro mundissimo facta sunt; quia utraque Testamenta, pura ac simplici veritate describuntur. Expandunt vero alas, & oraculum operiunt; quia nos qui omnipotentis Dei oraculum sumus, a culpis imminentibus, Scripturæ sacræ ædificatione protegimur. Cujus dum sententias sollicite aspicimus, ab errore ignorantiæ, ejus alis velamur. Duo ergo Cherubim se mutuo respiciunt versis vultibus in propitiatorium; quia utraque Testamenta in nullo a se discrepant. Et quasi ad semetipsa vicissim facies tenent; quia quod unum promittit, hoc aliud exhibet, dum inter se positum Mediatorem Dei C & hominum vident. Facies quippe a semetipsis Cherubim averterent, si quod unum Testamentum promitteret, aliud negaret. Sed dum concorditer de Mediatore Dei & hominum loquuntur, ut vicissim se respiciant, in propitiatorium intendunt. Rota ergo in medio rotæ est; quia inest Testamento veteri Testamentum novum. Et sicut sæpe jam diximus; quod Testamentum vetus promisit, hoc novum exhibuit: & quod illud occulte annuntiat, hoc istud exhibitum aperte clamat. Prophetia ergo Testamenti novi, Testamentum vetus est; & expositio Testamenti veteris, Testamentum novum. Sequitur:

Vers. 17. — c — Viæ sacræ Scripturæ ad corda hominum.

Per quatuor partes earum [c] *ibant, & non revertebantur.*

16 Quo alibi divina eloquia, nisi ad corda hominum vadunt? Sed per quatuor partes euntes ibant; quia Scriptura sacra per Legem ad corda hominum vadit, signando mysterium. Per Prophetas vadit paulo apertius, prophetando Dominum. Per Evangelium vadit, exhibendo quem prophetavit. Per Apostolos vadit, prædicando eum quem Pater pro nostra redemtione exhibuit. Habent ergo rotæ facies & vias; quia ostendunt sacra eloquia notitiam præceptorum cum exhibitione operum. Et per quatuor partes vadunt; quia distinctis, ut prædiximus, temporibus loquuntur: vel certe quia in cunctis mundi regionibus incarnatum Dominum prædicant. De quibus aperte mox subditur:

Ibidem. — Novum Testamentum æternum est, vetus quoad litteram mutatum.

Et non revertebantur, cum ambularent.

17. Hæc superius de animalibus dicta sunt, sed non eadem intelligi de rotis, quæ de animalibus, possunt. Rotas quippe signare Testamenta diximus. Et Testamentum vetus ambulavit quidem, A quia per prædicationem ad mentes hominum venit: sed post semetipsum reversum est, quia juxta litteram, in præceptis suis & sacrificiis usque ad finem servari non potuit. Non enim sine immutatione permansit, cum in eo spiritalis intelligentia defuit. Sed cum Redemtor noster in mundum venit, hoc spiritaliter fecit intelligi, quod carnaliter invenit teneri. Itaque dum spiritaliter littera ejus intelligitur, omnis in eo illa carnalis exhibitio vivificatur. Testamentum vero novum etiam per Testamenti veteris paginas testamentum æternum appellatum est; quia intellectus illius numquam mutatur. Bene ergo dicitur, quod rotæ euntes ibant, & non revertebantur cum ambularent; quia dum novum Testamentum non rescinditur, cum vetus jam spiritaliter intellectum tenetur, post se non redeunt; quæ usque ad finem mundi immutabilia persistunt. Ambulant ergo, sed non revertuntur; quia sic spiritaliter ad cor nostrum veniunt, ut eorum præcepta vel studia ulterius non mutentur. Sequitur:

Statura quoque erat rotis, & altitudo, [d] *& horribilis aspectus.* Vers. 18. — d

17. Quid est, quod in Scripturæ sacræ eloquiis tria hæc inesse narrantur, ut staturam, altitudinem, & horribilem aspectum, id est terribilem habere memorentur? Quærendum nobis magnopere est, quæ divinæ Scripturæ statura, quæ altitudo, qui horribilis aspectus dicitur. Sciendum ergo est, quia stare, ad vitam congruit bene operantis. Unde per Paulum dicitur: *Qui stat, videat ne cadat*. Quia etiam discipulis dicit: *Sic state in Domino, carissimi*. Et Propheta, qui se vita ac moribus ante Dominum stare videbat, ait: *Vivit Dominus, in cujus conspectu sto*. Altitudo vero est, cælestis regni promissio. Ad quam tunc pertingitur, quando jam mortalis vitæ omnis corruptio subjugatur. Horribilis vero aspectus, est terror gehennæ, quæ sine fine reprobos cruciat, & semper in cruciatu conservat. Statura ergo [e] in rectitudine præceptionis est: altitudo in celsitudine supernæ promissionis: horribilis vero aspectus in minis D atque terroribus supplicii sequentis. Scriptura igitur sacra staturam habet; quia mores ad standum dirigit, ut auditorum mentes ad terrenam concupiscentiam non curventur. Altitudinem habet, quia in cælesti patria æternæ vitæ gaudia promittit. Horribilem quoque aspectum habet; quia omnibus reprobis gehennæ supplicia minatur. Ostendit igitur staturam suam in ædificatione morum: ostendit altitudinem in promissione præmiorum: ostendit horribilem aspectum in terroribus suppliciorum. Recta est enim in præceptis, alta in promissionibus, horribilis in minis. Habet staturam, cum per Prophetam dicit: *Quiescite agere perverse, discite benefacere, quærite judi-* E *cium, subvenite oppresso,* [f] *judicate pupillum, defendite viduam*. Et rursum: *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam, cum videris nudum, operi eum: & domesticos seminis tui ne despexeris*. Habet altitudinem, cum per eumdem Prophetam dicit: *Non erit tibi sol amplius ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te; sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam*. Habet horribilem aspe-

S. Scripturæ statura, altitudo: & aspectus. — 1. Cor. 10. 12. Philip. 4. 1. — 4. Reg. 3. 14. — e — Recta in præceptis, alta in promissis, terribilis in minis. — Isai. 1. 17. — f — Ibid. 58. 7. — Ibid. 60. 19.

a Ita C. Germ. Suess. Norm. Valcl. Longip. &c. At editi, *quid est quod se mutuo*.
b Editi, *concordant*.
c In Suess. Norm. & pl. mss. *euntes ibant*. Abest *euntes*, a C. Germ. & al. vetust. Reperitur tamen paulo infra: *sed per quatuor partes euntes ibant*.
d *Horribile*, *horrendum*, sæpe significant *venerabile*, ut Eneid. 7. de domo Pici canitur: *horrendum sylvis & religione parentum*, hoc est *venerabile*. Hebraice hic legitur proprie *terribilis*; quod ad religiosum pavorem spectare potest.
e Editi, *in rectitudine prædictionis*, invitis mss. Anglic. Norm. C. Germ. Corb. Suess. &c.
f Ita C. Germ. & alii antiquiores. Vulgati *judicate pupillo*.

Isai. 34. v. 8. &c. pectum, cum infernum describens, dicit: *Dies* A *ultionis Domini, annus retributionis judicii Sion: & convertentur torrentes ejus in picem*, [a] *& humus ejus in sulphur; & erit terra in picem ardentem, nocte & die non extinguetur in sempiternum*. Quam beatus quoque Job describit, dicens: Job. 10. v. 21. & 22. *Terram tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans*. Habet staturam, cum per eam Dominus propitius pollicetur, dicens: Isai. 66. 22. *Sicut cæli novi & terra nova, quæ ego stare facio coram me, dicit Dominus; sic stabit semen vestrum & nomen vestrum*. Illi enim veraciter coram Domino stant, qui vitam suam in pravitate non dissipant. Habet altitudinem, cum statim subdit: B Ibid. 23. *Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato, & veniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit Dominus*. Quid est mensis, nisi perfectio dierum? Et quid est sabbatum, nisi requies, in qua fieri opus servile non liceat? Mensis ergo ex mense est: quia qui hic perfecte vivunt, illuc ad perfectionem gloriæ perducuntur. Sabbatum vero ex sabbato est, quia qui hic cessant a perverso opere, illic quiescunt in cælesti retributione. Habet etiam horribilem aspectum, cum protinus adjungit: Ibid. 24. *Et egredientur & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*. Quid enim horribilius dici, quid C cogitari potest, quam damnationis vulnera suscipere, & dolores vulnerum numquam finire? De hoc horribili aspectu rotarum bene per Sophoniam dicitur, cum supervenire duris mentibus dies judicii denuntiatur: Soph. 1. 14. *Juxta est dies Domini magnus, juxta & velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris*.

Statura Evangelii, altitudo, & aspectus.

19. Sed quia exterioris rotæ dicta posuimus, restat nunc ut interioris quoque staturam, altitudinem, & horribilem aspectum proferre debea- D mus. Habet quippe rota interior staturam suam, cum per sanctum Evangelium ad terrena desideria incurvare nos prohibet, Redemtoris nostri vocibus dicens: Luc. 12. 34. *Attendite ut non graventur corda vestra in crapula & ebrietate, aut in curis hujus vitæ*. Habet altitudinem, cum de eodem Redemtore promittit, dicens: Johan. 1. 12. *Quotquot autem crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Quid enim hac potestate altius, quid hac altitudine sublimius dici potest, in qua creatus quisque efficitur filius creatoris? Habet horribilem aspectum, cum de reprobis loquitur, dicens: Matth. 25. 46. *Ibunt hi in supplicium æternum*. Habet staturam, cum Veritas discipulos admonet, di- E cens: Luc. 12. 33. *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos non veterascentes*. Habet promissionis altitudinem, cum dicit: Matth. 8. 11. *Venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham & Isaac & Jacob in regno cælorum*. Habet horribilem aspectum, cum subdit: Ibid. 12. *Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium*. Quibus rursum voce Veritatis dicitur: Johan. 8. v. 21. & 24. *Vos in peccatis vestris moriemini*. Habet staturam cum primi pastoris vocibus dicit: 2. Petr. 1. 5. *Ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis* [b] *caritatem*. Habet altitudinem cum paulo post dicit: Ibid. 11. *Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini & salvatoris nostri Jesu Christi*. Qui rursus bonis pastoribus pollicetur dicens: 1. Petr. 5. 4. *Cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam*. Habet horribilem aspectum, cum dicit: 2. Petr. 3. v. 10. & 6. *Adveniet autem dies Domini ut fur, in qua cæli magno impetu* [c] *transibunt, elementa vero calore solventur*. Cum hæc igitur omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatibus, expectantes & properantes in adventum diei Dei [d] per quam cæli ardentes solventur, elementa vero ignis ardore tabescent? Habet staturam, cum per Paulum nos a terrenis desideriis erigit, dicens: Coloss. 3. 5. *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est idolorum servitus*. Habet altitudinem, cum promittit, dicens: Ibid. 3. *Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria*. Habet horribilem aspectum, cum minatur, dicens: 2. Thess. 1. 7. *In revelatione Domini nostri Jesu Christi de cælo, cum Angelis virtutis ejus in flamma ignis, dantis vindictam his qui non noverunt Deum, &* [e] *qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi: qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini, & a gloria virtutis ejus*. Habet staturam, cum nos admonet, dicens: 1. Thess. 5. 15. *Videte, ne quis alicui malum pro malo reddat, sed semper quod bonum est, sectamini in invicem & in omnes*: Habet altitudinem, cum promittit, dicens: 2. Tim. 2. 11. *Si commorimur, & convivemus, si sustinemus, & conregnabimus*. Et rursum: Rom. 8. 18. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. Habet horribilem aspectum, cum minatur, dicens: Hebr. 10. 27. [f] *Terribilis quædam expectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumtura est adversarios*. Qui rursus ait: Ibid. 31. *Horrendum est incidere in manus Dei viventis*. Quæ omnia brevi quoque sententia stringit, dicens: Ephes. 3. 18. *Ut possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum*. Lata quippe est caritas, quia & inimicorum dilectionem capit, & per eam caritatem qua nos Deus omnipotens late diligit, etiam longanimiter portat. Hoc ergo nos debemus exhibere proximis, quod indignis nobis a creatore nostro conspicimus exhiberi. Latitudo itaque & longitudo ad staturam pertinet; quia per amorem mores dilatat, ut fraterna mala caritas longanimiter portet. Sublimitas autem est æternorum illa remuneratio præmiorum, de cujus immensitate dicitur: 1. Cor. 2. 9. *Quia nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se*. Habet ergo in sublimitate altitudinem, quia æterna

a Edit. 1502. crasso errore, *& fumus ejus*; quem tamen sequentes editores, excepto nemine propagarunt & receperunt, inconsultis mss. & ipso Isaiæ textu.
b C. Germ. & Corb. *puritatem*.
c Excusi *transiens*: licet in mss. C. Germ. Norm. Longip. & pene omnibus legamus, *transibunt*.
d Gussanvil. *per quem*, recedendo a mss. & superioribus excusis.
e Norm. *non obedierunt*.
f Editi omnes, *terribilis quidem*, quibus nulli ex mss. nostris favent. Frequenter autem prioribus edit. labentibus, ceteri incaute collabuntur.

Sanctorum [a] gaudia nulla nunc prævalent cogita- A tione penetrari. Profundum quoque est illa inæstimabilis damnatio suppliciorum, quæ eos quos susceperit, in ima demergit. In quibus sacra eloquia horribilem aspectum habent, quia inæstimabilem terrorem audientibus incutiunt, cum supplicia inferni loquuntur. Bene ergo dicitur: *Statura quoque erat rotis, & altitudo, & horribilis aspectus*; quia Scriptura sacra in utroque Testamento & admonendo recta est, & promittendo alta, & minando terribilis.

Hæc nos, fratres carissimi, hodierna die largiente Domino dixisse sufficiat, ut ad differenda ea quæ subjuncta sunt, otio reparati redeamus, in auctore omnium Deo & Domino nostro Jesu Christo confidentes: qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

a Longip. *gloria . , . . prævalet.*

HOMILIA VII.

Exponitur versus 18. cum quinque sequentibus, maxime de sacræ lectionis utilitate, & de exhibendis ea cautione caritatis officiis, ut nobis potissimum per pœnitentiam intendamus.

Prophetis familiare est, ab uno argumento ad aliud subito transire.

1. SICUT nostis, fratres carissimi, consuetudo B prophetiæ est nunc ista, nunc illa aspicere, & ab aliis in aliud subito verba [a] derivare: sicut Psalmista cum de Domino loqueretur, dicens: *Deus judex justus, fortis* [b] *& longanimis, numquid irascetur per singulos dies? Nisi convertamini, gladium suum vibravit, arcum suum tetendit, & paravit illum: & in ipso paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit*; repente subjungit: [c] *Concepit dolorem, & peperit iniquitatem: lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foveam quam fecit*. Ecce cum Domini narraret justitiam, quasi non mutata voce, repente peccatoris intulit culpam. Quod unum me exempli causa dixisse sufficiat: quia quisquis in C Prophetis usum lectionis habet, quam crebro ista faciant non ignorat. Unde nunc Ezechiel propheta cum de rotis loqueretur, adjunxit:

Psal. 7. v. 12. &c. — Ibid. v. 15.

Vers. 18.

Et totum corpus plenum oculis in circuitu ipsorum quatuor.

Sanctorum, ne a vitiis virtutes mentientibus decipiantur, circumspectio.

2. Qui enim non ipsarum, sed *ipsorum* dixit, profecto indicat, quia repente sermo ejus a rotis ad animalia redit. Per quæ nimirum perfecti quique, ut prædictum est, designantur. Corpora itaque animalium idcirco plena oculis describuntur, quia Sanctorum actio ab omni parte circumspecta est, bona desiderabiliter providens, mala solerter cavens. Et hoc est laboriosius, [d] ubi Sanctorum mens vehementer in- D vigilat, ne se ante eorum oculos mala sub bonorum specie abscondant. Circumspecta ergo est vita Sanctorum, ne sic sit libera, ut superba sit: quia sæpe superbia excedit in verbis, [e] & videri appetit libertas puritatis. Ne sic sit humilis, ut formidolosa: quia aliquando timor restringit animum, & loqui quæ recta sunt, non præsumit, sed tamen in ipsa timida cogitatione humilitatem esse se simulat. Ne sic sit parca, ut tenax sit: quia plerumque tenacia, parsimonia appetit æstimari, ut juste ac necessarie videatur tenere, quidquid egenti proximo misericorditer non vult impendere. Ne sic sit misericors, ut effusa sit: quia nonnumquam effusionem esse E misericordiam putat. Aliud enim est pietatis studio necessaria proximis dare, atque aliud ea quæ possidentur, sine mercedis intentione dispergere. Quidquid ergo agitur, in radice intentionis pensandum est, quo merito apud judicium creatoria habeatur. Unde & idem creator dicit: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*. Oculum videlicet intentionem, corpus vero actionem nominans. Quia si nostra intentio apud Deum simplex fuerit, in ejus judicio nostra actio tenebrosa non erit. Igitur quia sancti viri solerter invigilant, ut se undique aspiciant, & ubique custodiant, ne aut mala propter ea ipsa appetant, aut hæc eadem sub specie bonorum agant, scilicet ne se eis vitia virtutes esse mentiantur, totum corpus plenum in circuitu oculis habent: quia omnis eorum actio providentia sollicitudinis & repletur & circumdatur.

Actio in radice intentionis inspicienda. Luc. 11. 34.

Sancti, propter vigilantiam, oculis pleni.

Pauli oculata sollicitudo & providentia. 2. Cor. 2. 10.

3. Hinc est quod Paulus Apostolus dum cuidam pœnitenti de perpetrato facinore [f] Corinthios prospiceret voluisse misereri, ait: *Si cui aliquid donasti, & ego. Nam & ego quod donavi, propter vos in persona Christi, ut non circumveniamur a satana. Non enim ignoramus cogitationes ejus*. Si enim parcendum erat, [g] cur se humilitate tanta voluntati discipulorum magister egregius sociat, ut neque ipse discipulis, neque ab eo discipuli in compassionis causa divisi viderentur: nisi quia sollicito providentiæ oculo attendit, quod plerumque D dum alter donat, alter irascitur? Et quale est jam misericordiæ sacrificium, quod cum discordia proximi offertur? Unde recte ait: *Ut non circumveniamur a satana. Non enim ignoramus cogitationes ejus*. Quia videlicet inde alterius cordi rixæ malum solet immittere, unde alterum conspicit pietatis negotium fecisse. Imperfectum enim bonum est, quod sic agitur, ut ne quid ei ex alio latere mali subrepat, non attendatur; nisi forte hoc quod sine cujuspiam scandalo fieri non potest, culpa sit non fecisse.

Aliquando cavendum scandalum proximi, aliquando contemnendum.

4. Hoc vero ideo dicimus, [h] ut notum vestræ dilectioni faciamus, quia in nostro bono opere aliquando cavendum est scandalum proximi, aliquando vero pro nihilo contemnendum. Quod E [i] in ipso nostro auctore didicimus, qui dum tributum Petro inquisito peteretur, prius paradigma pro-

a Suess. *declinare.*
b Ita mss. omnes. At ipsis renitentibus, vulgati habent: *& patiens.*
c In plur. Norm. *Ecce parturiit injust. concepit &c.*
d Vulgati, *quia Sanctorum*
e Vatic. cum Suess. *& audiri appetit.*

f C. Germ. *corinthius voluisset misereri.*
g Vatic. *cur se humilitati tanta voluntatis.* prævivit Corb. cod.
h Vulgati, excepto Gussanvil. *ut verum nostra dilectionis*; quo sensu? nos latet.
i Val-cl. *quod ipso nostro auctore didicimus.*

proposuit, per quod se nihil debere respondit, dicens: [a] *Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum, a filiis suis, an ab alienis?* Cui cum diceretur, *Ab alienis*, illico respondit: *Ergo liberi sunt filii*. Sed postquam liberum se esse monstravit, ne fortasse scandalum cuiquam faceret, subdidit: *Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore ejus invenies staterem: illum sumens da eis pro me & te*. Qui rursum cum diceret, quia *omne quod in os intrat, non coinquinat hominem, tunc accedentes discipuli dixerunt ei: Scis quia Pharisæi, audito hoc verbo, scandalizati sunt? At ille respondens, ait: Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum*. Ecce magistra veritas ne in quorumdam cordibus scandalum gigneretur, quod non debuit tributum dedit: & rursum quia generari scandalum in quorumdam cordibus contra veritatem vidit, in suo eos scandalo remanere permisit.

(Matth. 17. Vers. 24. 25. — Ibid. 26. — Matth. 15. Vers. 11. &c.)

5. Ex qua re nobis considerandum est, quia inquantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum, quam veritas relinquatur. Corpora ergo animalium plena sunt oculis, cum se hinc inde caute circumspiciunt.

(Utilius est oriri scandalum, quam veritatem prodi & deseri.)

6. Sed sciendum nobis est, quia sæpe dum aliis rebus intendimus, fit ut alias negligamus; & ubi negligimus, ibi proculdubio oculum non habemus. Nam Pharisæus ille, qui ascenderat in templum orare, testante Evangelio, quid dixit agnovimus. Ait enim: *Deus gratias ago tibi*. Recte autem gratias Deo agebat, a quo acceperat bona quæ fecerat. Qui etiam subjungit: *Quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, injusti, adulteri, velut etiam hic Publicanus: jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo*. Ecce ad exhibendam abstinentiam, ad impendendam misericordiam, ad referendas Deo gratias oculum Pharisæus habuerat, sed ad humilitatis custodiam oculum non habebat. Et quid prodest, quod contra hostium insidias pene tota civitas caute custoditur, si unum foramen apertum relinquitur, unde ab hostibus intretur? Quid ergo prodest custodia quæ pene ubique circumponitur, quando inimicis tota civitas per neglectum loci unius aperitur? Pharisæus autem qui jejunium exhibuit, decimas dedit, Deo gratias retulit, quasi pene per circuitum in suæ civitatis custodia vigilavit. Sed quia unum in se foramen superbiæ non attendit, ibi hostem pertulit, ubi per negligentiam oculum clausit. Quia ergo Sanctorum mentes undique se circumspicientes invigilant, atque in omni suo opere pavoris & sollicitudinis oculum circumducunt, ne aut prava agant, aut recta quæ præcepta sunt, non agant: aut bonis actibus expletis, in suis cogitationibus intumescant; & tanto gravius offendant, quanto justi videntur foris, & occultius peccant; recte dicitur: *Totum corpus eorum plenum oculis in circuitu*.

(Sæpe dum aliis rebus intendimus, alias negligimus. — Luc. 18. 11. — Ibid. 12. — Frustra hosti multa ostia occluduntur, si unicum pateat.)

7. Sciendum quoque, quod in translatione veteri non habetur: *Totum corpus eorum plenum oculis in circuitu*, sed dicitur: *Dorsa eorum plena oculis*. Quæ videlicet sententia ab ædificationis intellectu non discrepat. Ea enim quæ sunt in facie, sæpe etiam peccatores homines custodire solent. Justi autem viri, quia se & in eis custodiunt quæ in promtu & in facie non videntur, in dorsis oculos habere referuntur. Qui ergo & ea quæ in occultis sunt discutiunt, atque ab ipsis se custodiunt quæ latent, profecto oculos in dorsis habent. Quod tamen intelligi & aliter potest, quia ea quæ sunt ante faciem nostram videmus, dorsa autem nostra alius in nobis videt, & nos videre non possumus. Quia autem sancti viri solerter se aspiciunt in quibus ab aliis judicari possunt, & districte se vident, sicut sæpe districte ab aliis videntur, qui in se nec ea quæ [b] se latere poterant ignorant, lumen in dorso portant. Sequitur:

(Sancti oculos in dorso habere cur dicantur.)

Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ juxta ea: & cum elevarentur animalia de terra, elevabantur simul & rotæ.

(Vers. 19.)

8. Ambulant animalia, cum sancti viri in Scriptura sacra intelligunt quemadmodum moraliter vivant. Elevantur vero a terra animalia, cum sancti viri se in contemplatione suspendunt. Et quia unusquisque Sanctorum quanto ipse in Scriptura sacra profecerit, tanto hæc eadem Scriptura sacra proficit apud ipsum, recte dicitur: *Cum ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ*: [c] *& cum elevarentur animalia de terra, elevabantur simul & rotæ*; quia divina eloquia cum legente crescunt; nam tanto illa quisque altius intelligit, quanto in eis altius intendit. Unde nec elevantur rotæ, si non elevantur animalia; quia nisi legentium mentes ad alta profecerint, divina dicta, velut in imis, non intellecta jacent. Cum enim legenti cuilibet sermo Scripturæ sacræ, ([d] si tepidus videtur sensus divini eloquii,) ejus mentem non excitat, & in cogitatione sua nullo intellectus lumine emicat, rota & otiosa & in terra est, quia animal non elevatur a terra. At vero si animal ambulet, id est bene vivendi ordinem quærat, & per gressum cordis inveniat quemadmodum gressum boni operis ponat, ambulant pariter & rotæ; quia tantum in sacro eloquio provectum invenis, quantum apud illud ipse profeceris. Si vero pennatum animal sese in contemplatione tetenderit, rotæ protinus a terra sublevantur; quia terrena non esse intelligis, quæ prius in sacro eloquio juxta terrenum morem dicta credidisti. Fitque ut Scripturæ sacræ verba esse cælestia sentias, si accensus per contemplationis gratiam temetipsum ad cælestia suspendas. Et mira atque ineffabilis sacri eloquii virtus agnoscitur: cum superno amore legentis animus penetratur. Quia ergo animal ad alta se sublevat, rota volat. Sequitur:

(Non solum ambulant, sed a terra per contemplationem elevantur. — Nisi scripturam legendo, ad alta proficiamus, ipsa nobis velut in imis jacet.)

Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu & rotæ pariter levabantur, sequentes eum.

(Vers. 20.)

9. Quo enim spiritus legentis tendit, illuc & divina eloquia levantur: quia si in eis altum quid videndo & sentiendo quæsieris, hæc eadem sacra eloquia tecum crescunt, tecum in altiora ascendunt. Bene autem de eisdem rotis dicitur: *Sequentes eum*. Legentis enim spiritus, si quid in eis scire morale aut historicum quærit, sensus hunc moralis historiæ sequitur. Si quid typicum, mox figu-

(Quo spiritus legentis tendit, eo divina eloquia levantur.)

a Plur. Norm. *Reges gentium*.
b Desideratur vocula *se*, in editis. In diversis mss. varie hic legitur. In Norm. *quia in se nec ea quæ se latere*. In Suess. *quæ in re*. C. Germ. & Longip. *qui in se*.
c Additur in C. Germ. & in Suess. *juxta ea*.
d Deest particula *si*, in Suess. Longip. & pler. Norm. Legitur in C. Germ. & plur. aliis mss. necnon in vulgatis.

figurata locutio agnoscitur. Si quid contemplativum, statim rotæ quasi pennas accipiunt, & in aere suspenduntur; quia in varbis sacri aloquii intelligentia cælestis aperitur. *Quocumque ergo ibat spiritus, illuc eunte spiritu & rotæ pariter levabantur, sequentes eum.* Rotæ anim spiritum sequuntur, quia verba saeri eloquii, ut sæpe jam dictum ast, juxta sensum legentium per intellectum erescunt.

In eadem Scripturæ sententia, multiplex latet sensus.

10. In una enim eadamque Scripturæ sententia, alius sola historia pascitur: [a] alius typicam, alius varo intelligantiam per typum contamplativam quærit. Et fit plarumque, ut, sicut dictum est, in una eademqua santentia cuncta simul tria valaant inveniri. *Exod. 3. 2.* Moyses anim cum de B ardenti rubo voeatus fuisset, accassit propius ut videret visum, & acce rubus ardebat, & non consumebatur. Magnum est hoc miraeulum. Si solam in eo historiam requiras, est unde lagentis nutriatur animus, ut videas quod in ligno ignis ardeat, & non consumat. Jam vero si typicam intelligentiam quærat, quid flamma, nisi *Deut. 33. 2.* Legam, de qua seriptum est: *In dextera ejus ignea lex?* & quid rubus ille, nisi Judaicum populum designavit, peecatorum suorum spinis obsitum? Sed rubus ardans consumi non potuit, quia Judaicus populus & ignem quidem Legis aecepit, & tamen peccatorum suorum spinas non deseruit, nec ejus vitia divini sermonis flamma C concremavit. Fortassa in hoc facto alius majora per typum contamplari desiderat. Hujus quia sensus exerescit, elevantur pariter & rotæ. Intar homines enim perfectus homo factus ast unicus Dai Filius, qui sua peccata non habuit, sed spinas nostræ nequitiæ suscepit, atque usqua ad passionem pro nobis humiliari dignatus ast, & in semetipso ignem tribulationis nostræ suscipera. Sed arsit, & non arsit: quia & [b] ex humanitate ast mortuus, & tamen immortalis ex divinitate permansit. Suscepit a nobis unda sacrifieium fiarat pro nobis, & tamen impassibilis atque incommutabilis permansit in propriis, ut nos commutaret a nostris. Alius fortasse [c] per historiam, moralita- D tem, atque alius per allegoriæ intelligentiam, comtemplationem requirit. Patat cunctis juxta *Levit. 1. 15. & 5. 8.* historiam hoc quod in Lege scriptum est, ut [d] turtur quæ pro peecato offertur, retorqueatur caput ejus ad pennulas, ita ut eollo inhæreat, & non penitus abrumpatur. In quibus varbis dubius lagantibus sensus historicus non est. Sed si hæc intalligere moraliter requiras, agitatur rota, dum ad moralem intelligantiam dueitur saeri varbi santantia. Nos enim ipsi in omnipotantis Dei saerificio essa turtur debamus, ita ut caput nostrum [e] retorqueatur ad pennulas, id est animus ad virtutes. Non enim immerito per caput mantem intelligimus; quia sicut caput corpus, ita mens E actiones regit. Sed eaput ad pennulas retorqueri præcipitur, ut ea quæ dicis facias, & os ad opera conjungas. Nec ita eaput abscindendum ast, ut a eorpore dividatur, sed ax parte decisum, corpori suo jubetur inhærare: quia vidalicet mens nostra a carnali dalactatione incidenda est, sed a carnis cura necessaria incidanda non est. Hinc A enim scriptum est: *Carnis curam ne feceritis in desiderus.* *Rom. 13. 14.* Quæ ergo in desidariis fieri prohibetur, proculdubio in nacessitata conceditur. Caput ergo turturis ex parta abscissum est, & ex parte inhæret; ut, sicut dictum est, & [f] a voluntate carnis mans nostra incisa sit, & taman a necassitate non sit abscissa. Quid, si hoc sacrifieii genus sub typica Redemtoris nostri intelligantia alius ad contemplationem requirat? Ascandat ergo ad fortiora animus, elavantur animalia, ut alevantur pariter & rotæ. Quis enim caput nostrum est, nisi Redamtor generis humani? Da quo scriptum ast: *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* *Ephes. 1. 22.* Quem cum Judæi persequerantur, nomen ajus delare da terra conati sunt. Cumque eum erucifixum & sepultum viderent, hunc sa ab amora omnium divisisse credidarunt. Sed caput turturis & incisum est, & tamen a suo corpore divisum non ast; quia ex ao quod pro nobis mortam pertulit, omnes nos sibi verius in ipsa sua morte conjunxit: & per hoc quod se nostris oculis visibilitar subtraxit, [g] nostris sa mentibus invisibilitar radicavit. Caput ergo turturis incisum inhæsit corpori, quia pro nobis quidam Rademtor nostar passus ast, sad a nobis separatus per passionam non ast. Quia igitur dicta sacri eloquii cum legantium spiritu axcrescunt, recte nunc dicitur: *Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu & rotæ pariter levabantur, sequentes eum.* Et subditur:

Spiritus enim vitæ erat in rotis. *Ibidem.*

S. Scriptura spiritualem vitam, & variarum virtutum semina in nobis serit.

11. In rotis enim spiritus vitæ est, quia per sacra aloquia dono spiritus vivificamur, ut mortifera a nobis opera repellamus. Potest etiam intalligi, quia spiritus vadit, cum lagentis animum diversis modis & ordinibus tangit Deus, quando hunc per verba sacri aloquii modo in zalo excitans ad ultionem arigit, modo ad patientiam mitigat, modo in prædicationam instruit, modo ad pœnitantiæ lamenta compungit. Sed curramus breviter per hæc eadam varba quæ diximus, & videamus quomodo sequuntur rotæ spiritum, qui vitæ spiritus dicitur, & rotis inessa perhibetur.

Zelum excitat.

Carte si legentis animum spiritus vitæ in zeli fervore tetigerit, protinus in sacris eloquiis videt, quod Moysas ad castra rediens, & populum *Exod. 32. 27* per idola peccasse eognoscens, hunc per fervorem spiritus gladiis stravit. Quod Phinees, persaquendo luxuriam, iram Domini gladio placavit. *Num. 25. 8.* Quod Petrus sibimet mentientes, verbo [h] percu- *Act. 5 v. 5. & 10.* lit & occidit. Quod Paulus negligentibus discipulis [i] virga minatur. *1. Cor. 4. 21.*

Patientiam docet.

12. Si vitæ spiritus legentis animum ad servandam patiantiam tangit, statim sequuntur & rotæ: *Num. 20. 6.* quia in sacris eloquiis invenit, quod Moysas & Aaron cum loquantes recta, persecutionem populi passi sunt, ad tabernaculum cucurrerunt, pro ipso populo axorantes quam fugiabant. Sancta autam eorum mens & tumorem superbientium pertulit, & tamen contra eos ad odium non erupit. Patientia enim vera est, quæ & ipsum amat quam portat. Nam tolerare, sad odissa, non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris. *Vera patientia quæ sit?* In eisdem quoque eloquiis invenit, quod Samuel de principatu dajectus, *1. Reg. 8. 22.*

a Ita C. Germ. Norm. & pene cet. In excusis autem, *alius typica, alius vero*.
b C. Germ. & Lyr. *ex humilitate*.
c Corb. cui consentit ed. 1502. *alius historia moralitatem per allegoriam intelligentia*. Sequimur Germ. Norm. & alios potiores.
d Norm. Val-cl. Longip. *turtur qui*.
e Longip. *retorqueamus ad pennulas, id est animos*.

f Ed. 1502. quam, licet errantem, sequuntur posteriores, *& a voluptate carnis*. C. Germ. Corb. Norm. ut plures non memorem, *& a voluntate*. Quid mirum cum Johan. 1. legamus, *non ex sang. neque ex voluntate carnis*.
g Suess. *nostris mentibus radicavit*.
h Suess. & Longip. *percutit*.
i Ebroic. Sag. Val-cl. Longip. Suess. *virgam minatur*.

ctus, orasse se etiam pro dejicientibus confitetur. Quod nemo Sanctorum ad cælestem gloriam, nisi patientiam servando pervenit. Quod ipse auctor generis humani, sputa, colaphos, spineam coronam, crucem, lanceam pertulit, & tamen pro persecutoribus oravit.

Ad studium prædicationis accendit.

Exod. cc. 5. 6. 7. 8. 9. & 10.

13. Si vitæ spiritus legentis animum ad studium prædicationis excitat, statim sequuntur & rotæ; quia in sacris eloquiis invenit, Moyses jubente Domino contra Ægypti Regem in quantis se prædicationis liberæ verbis erexit. Quod Stephanus [a] Judæis perfidiantibus diceret: *Vos semper Spiritui sancto restitistis*; nec inter lapides timuit. Quod Petrus fustibus cæsus, ne in nomine Jesu loqueretur, cum magna libertate respondit: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus*. Quod Paulus catenarum vinculis stringitur, sed tamen verbum Dei non est alligatum.

a Act. 7. 51. Ibid. v. 57. Ibid. 5. v. 28. & 29. Philip. 1. 14. 2. Tim. 2. 9.

Ad pœnitentiam compungit.

2. Reg. 12. 13. Luc. 18. v. 13. & 14. Matth. 26. 75. Luc. 23. 43.

14. Si vitæ spiritus ad pœnitentiæ lamenta compungit, sequuntur protinus & rotæ, cum Scripturæ sacræ verba David pœnitentem proferunt: quod & reprehensus a Propheta, quia subjectus cælesti Regi non fuit, subjecto increpanti non erubuit confiteri quod fecit. Quod publicanus, qui reatum suæ nequitiæ cognovit, etsi injustus ad templum venit, justificatus a templo rediit. Quod Petrus negationis maculas lacrymis lavit. Quod latro qui in cruce cognovit culpam, in ipsa jam morte invenit veniam. De quibus adhuc rotis eadem Propheta replicat, atque subjungit:

Vers. 21.

Cum euntibus ibant, & cum stantibus stabant: & cum elevatis a terra pariter elevabantur & rotæ, sequentes ea: quia spiritus vitæ erat in rotis.

Justi vadunt ad utilitatem proximi; stant ad custodiam sui; elevantur ad Dei contemplationem.

15. Hæc sicut nostis, fratres carissimi, ex maxima parte jam dicta sunt, sed iterata descriptione narrantur. Nec nos itaque pigeat eadem breviter exponendo repetere, quæ spiritus per Prophetam dignatus est replicando narrare. Hoc enim solum in his verbis novum additur, quod dictum est: *Cum stantibus stabant*. Sunt autem quidam qui usque ad hoc proficiunt, ut terrena quæ acceperunt, bene dispensare noverint, misericordiæ operibus intendant, oppressis subveniant. Hi videlicet vadunt, in eo quod se ad proximi utilitatem tendunt. Cum his ergo rotæ gradiuntur, quia sacra eloquia dictorum suorum passus [b] in eorum itinere disponunt. Et sunt alii, qui in fide quam acceperunt, ita ad tenendum fortes sunt, ut adversis quibusque resistere valeant, & non solum minime ad perversitatem trahantur perfidiæ; sed etiam perversa loquentes impugnent, eosque ad rectitudinem pertrahant. Cum istis stantibus stant etiam & rotæ, [c] quia eis rectitudinem suam sacri eloquii verba confirmant, cum in eis audiunt: *State, & tenete traditiones quas didicistis*. Et rursum: *Adversarius vester diabolus, tamquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide*. Et sunt alii, qui omnia terrena despiciunt; nulla quæ prætereunt, possidere dignantur, & in Dei se, ut prædictum est, contemplatione suspendunt. Cum his ergo elevatis & rotæ pariter levantur: quia inquantum quisque ad alta profecerit, intantum ei & sacra eloquia de altioribus loquuntur. Vadunt ergo animalia ad utilitatem proximi, stant ad custodiam sui, elevantur ad contemplationem Dei.

b

c

2. Thess. 2. 15. 1. Petr. 5. 8. 9.

Talis ad nos est sacra lectio, quales ad eam sumus.

16. Sed & rotæ pariter vadunt, stant, elevantur; quia quæsita sacra lectio talis invenitur, qualis & sit ipse, a quo quæritur. Ad activam enim vitam profecisti: ambulat tecum. Ad immobilitatem atque constantiam spiritus profecisti: stat tecum. Ad contemplativam vitam per Dei gratiam pervenisti: volat tecum. Et rursum subditur: *Quia spiritus vitæ erat in rotis*. Quod idcirco secundo dicitur vitæ spiritus in rotis esse, quia Scripturæ sacræ duo sunt Testamenta, quæ utraque Dei spiritus scribi voluit, ut nos a morte animæ liberaret. Vel certe, quia duo sunt præcepta caritatis, dilectio videlicet Dei, & dilectio proximi, per quæ utraque nos sacræ Scripturæ dicta vivificant. Secundo ergo dicitur, quod spiritus vitæ erat in rotis: quia dilectionem Dei & proximi capimus in eloquiis divinis. Per præcepta enim Scripturæ sacræ reviviscimus, qui mortui in culpa jacebamus. Unde omnipotenti Domino per Psalmistam dicitur: *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me*. Justificationes enim præcepta Domini dicuntur, in quibus nos corrigendo justificat. De quibus Psalmista apertius dicit: *In tuis justificationibus meditabor: non obliviscar sermones tuos*. In eis itaque nos vivificat, quia per hæc nobis spiritualem vitam demonstrat, eamque per afflatum spiritus nostris mentibus infundit. Quod quia quotidie per donum gratiæ in electorum mentibus agitur, recte dicitur: *Spiritus vitæ erat in rotis*.

Ps. 118. 93.

Ibid. v. 16

Lucerna pedibus nostris est sacra Scriptura.

2. Petr. 1. 19. Ps. 118. 105.

17. Hæc nobis Scriptura in tenebris vitæ præsentis, facta est lumen itineris. Hinc etenim Petrus ait: *Cui benefacitis intendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco*. Hinc Psalmista dicit: *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis*. Scimus tamen quia & ipsa nobis nostra lucerna obscura est, nisi hanc nostris mentibus veritas illustret. Unde iterum Psalmista ait: *Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas*. Quid enim lucerna ardens, nisi lumen est? Sed lumen creatum nobis non lucet, nisi illuminetur a lumine non creato. Quia ergo omnipotens Deus ad salutem nostram sanctorum Testamentorum dicta & ipse creavit, & ipse aperuit, spiritus vitæ erat in rotis. Sequitur:

Obscura est nisi a suprema veritate illustretur. Ps. 17. 29.

d Vers. 22. e

[d] *Et similitudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis, [e] extenti super capita eorum desuper.*

Per firmamentum cælestes potestates intelliguntur.

18. Hæc largiente Domino, duobus modis exponemus, ut lectoris judicio quid eligendum censeat relinquamus. Possunt enim firmamenti nomine, cælestes potestates intelligi. Quod firmamentum recte quasi aspectus crystalli dicitur: quia videlicet [f] crystallum forte quidem nimis est, sed ex aqua solidatur. Et natura angelica, quando creata est, liberum arbitrium accepit, utrum vellet in humilitate persistere, & in omnipotentis Dei conspectu permanere, [g] an ad superbiam laberetur, & a beatitudine caderet, per similitudinem aqua fuit. Sed quia cadentibus aliis, sancti Angeli in sua beatitudine perstiterunt, atque hoc acceperunt in mu-

f De pænit. dist. 2. cap. cilius.

g

a Hæc vox *perfidiantibus*, alias insolens, legitur in mss. C. Germ. & plerisque Norman. In Suess. vero & Longip. *Judæis lapidantibus*.
b C. Germ. Becc. Rotom. *in ejus itinere*, fortasse *proximi*. Duo priores cod. habent, *disponuntur*.
c Editi, *quia in eis*. Abest *in*, a Germ. Norm. &c.
d Val-cl. *similitudo firmamenti super capita animalium*. Abest *animalium*, in Germ.
e Pler. Norm. *extenta*, scilicet similitudo.
f In Ebroic. Gemet. Utic. aliisque Norm. *crystallus fortis*. Neutrius est generis in C. Germ. & aliis, quos sequuntur editi.
g Exciderat in Gussanvil. vocula *an*, magno sensus & perspicuitatis detrimento; quam revocavimus ex editis & manu exaratis.

nere, ut jam cadere omnino non possint, in eis natura sua, quia jam [a] duci mutabiliter non potest, quasi in magnitudinem crystalli durata est. Quod crystallum horribile & extensum super capita animalium dicitur; quia illæ potestates angelicæ, quæ omnipotentis Dei conspectui assistunt, nobis adhuc in hac corruptione positis, terribiles atque pavendæ sunt. Quarum nunc gaudia, quia sensum nostrarum mentium excedunt, super capita animalium esse memorantur. Quis enim in carne corruptibili positus, comprehendere valeat quæ sit illa Angelorum ineffabilis & sine fine lætitia; quæ beatitudo, sine defectu vultum videre creatoris, atque in ejus delectatione sine immutatione persistere?

Et ipse Dominus.

19. Potest autem firmamenti nomine ipse per figuram noster Redemtor intelligi, verus Deus super omnia, & factus inter omnia homo perfectus, in quo nostra natura apud Patrem confirmata est. De quo etiam per Psalmistam prophetando dicitur: *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis quem confirmasti tibi*. (Psal. 79. 18.) Humana etenim natura priusquam a creatore omnium susciperetur, terra erat: nam firmamentum non erat. Peccatori quippe homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis*. (Genes. 3. 19.) At postquam assumpta est ab auctore omnium, atque in cælis sublevata, & super Angelos ducta, firmamentum facta est, quæ terra fuit. Sed firmamentum quod aspicitur, cujus habeat similitudinem, subinsertur, cum dicitur: *Quasi crystalli horribilis*. Crystallum, sicut dictum est, ex aqua [b] congelascit, & robustum fit. Scimus vero quanta sit aquæ mobilitas. Corpus autem Redemtoris nostri, quia usque ad mortem passionibus subjacuit, aquæ simile juxta aliquid fuit: quia nascendo, crescendo, lassescendo, esuriendo, sitiendo, moriendo, usque ad passionem suam per momenta temporum mobiliter decucurrit. Cujus cursum Propheta intuens, ait: *Exultavit ut gigas ad currendam viam*. (Psal. 18. 6.) Sed quia per resurrectionis suæ gloriam ex ipsa sua corruptione in incorruptionis virtutem convaluit, quasi crystalli more ex aqua duruit, ut in illo & hæc eadem natura esset, & in ipsa quæ jam fuerat, corruptionis mutabilitas non esset. Aqua ergo in crystallum versa est, quando corruptionis ejus infirmitas per resurrectionem suam ad incorruptionis est firmitatem mutata.

In extremo judicio speciosus justis erit, & terribilis injustis.

20. Sed notandum, quod hoc crystallum, horribile, id est pavendum, dicitur. Quis autem nesciat cujus pulchritudinis sit crystallum? Et mirum quomodo in hoc crystallo conveniat pulchritudo cum pavore. Sed omnibus vera scientibus constat, quia Redemptor humani generis cum judex apparuerit, & speciosus justis, & terribilis erit injustis. Quem enim mansuetum aspiciunt electi, hunc eumdem pavendum atque terribilem conspiciunt reprobi. Sed hunc ideo tunc electi terribilem non videbunt, quia modo terrorem illius considerare non cessant.

Tunc eum non timebunt, qui modo pavent.

Studiose enim considerant, quam terribilis ad judicium veniat: culpas anteactas deflent, imminentes declinant: pavorem illius quotidie ante oculos mentis ponunt, & quam tremendus appareat, sine cessatione [c] suspecti sunt, atque quotidie timendo agunt, ne quando venerit pertimescant. Similitudo ergo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis. Et quia ipse pavor ejus, quem in suis cogitationibus tenent, eorum mentes protegit, recte subjungitur: *Extendi super capita eorum desuper*. Firmamentum hoc quod in similitudinem crystalli super capita eorum animalium apparet, & horribile & extentum est; quia bonorum mentes unde terret, inde protegit. Si enim pavendus in eorum cordibus non esset, [d] protector & modo a peccatis, & post a suppliciis non fuisset. Quia autem semper considerant, [e] qui pavor ex judicio immineat, virtutum pennas in rectitudine conservant. Unde & apte mox subditur.

Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum. (Vers. 23.)

Bonum quod habemus, utilitati proximi impendamus.

22. Tunc pennæ virtutum sub firmamento rectæ sunt, quando bonum quod alter habet, hoc alteri impendit: ut qui terrenam substantiam accepit, indigentis proximi inopiam sublevet: qui doctrinæ gratia plenus est, ignorantis proximi tenebras verbo suæ prædicationis illustret: qui temporali potestate subnixus est, oppressos a violentis relevet: qui prophetiæ spiritu plenus est, a vita proximi, mala imminentia, bona suadendo, declinet: qui gratiam curationis accepit, [f] intercessione sua saluti infirmantium pie & humiliter impendat: qui a terrenis actibus liber, soli Deo vacare meruit, pro delinquentibus proximis exoret. Fit autem sæpe, ut qui terrena substantia nimis occupatur, orationi non quantum debet, invigilet. Et fit plerumque, ut is qui ad exorandum Dominum cunctis mundi oneribus exutus vacat, sustentationem vivendi non habeat. Sed dum dives porrigit alimentum atque vestimentum pauperi, & dum pauper orationem suam animæ divitis impendit, pennæ animalium rectæ alterius ad alterum tenduntur. Nam dum ille mihi verbum prædicationis exhibet, & lumine veritatis ex corde meo ignorantiæ tenebras expellit; dumque illi ego, quia fortasse a mundi hujus potentia opprimitur, solatium meæ defensionis [g] impertior, atque hunc de violentis manibus evello, vicissim nobis pennas nostras tendimus, ut nos affectu & ope vicaria, ex bono quod accepimus, tangamus. Unde bene primus pastor admonet, dicens: *Omnium finis appropinquavit. Estate itaque prudentes, & vigilate in orationibus: ante omnia mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes; quia caritas operit multitudinem peccatorum. Hospitales invicem sine murmurationibus. Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes*. (1. Petr. 4. 7. &c.) Quod ergo apud Ezechielem *penna*, hoc apud Petrum Apostolum accepta gratia dicitur. Et quod ille ait: *Rectæ pennæ alterius ad alterum*; hoc Ecclesiæ pastor dicit: *Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes*. (Ibid. v. 10.) Pennæ enim nostræ rectæ jam non sunt, si ad utilitatem nostram solummodo reflectuntur. Sed tunc rectæ fiunt, cum in utilitatem proximi dirigimus quod habemus. Quia enim

bona

a Editi optimo sensu, *depici mutabiliter*. At in C. Germ. & omnibus mss. nostris legitur, *duci*. In Suess. pro *mutabiliter*, legimus *mirabiliter*.

b Gemet. Utic. & alii Norm. *congelescit*.

c Vatic. & Gussanvil. *suspensi sunt*. Nostra lectio est mss. omnium. Alteri locum dedit Gilotii conjectura, qui pro *suspecti*, in marg. annotavit: *vide num sit suspensi*.

d Suess. *& modo a peccatis, & post a suppliciis non eripuisset*. Secus in C. German, & aliis.

e Vulgati emendentes mss. *quis pavor*.

f Ita omnes mss. In edit. Paris. 1518. male, *in cessione sua*. Gussanv. *intercessionem suam .... impendat*. Antiquam lectionem omnium mss. calculo confirmatam fortasse mutavit, quod sensum integrum non crederet. At observare debuit, *impendat*, optime referri ad, *gratiam curationis*.

g Editi, *impertio*. Præferimus lect. mss. C. German. Norm. &c.

bona nostra non a nobis sunt, sed ab eo hæc accepimus, a quo factum est ut essemus, tanto ea nobis non debemus retinere privata, quanto ea nobis conspicimus ab auctore nostro ad communem utilitatem data. Unde recte Petrus Apostolus in exhortatione hujus rei subdit, dicens: *Sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei*. Atque adhuc adjicit: *Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute quam administrat Deus*. Ac si aperte dicat: Humiliter impendite bonum proximis, quia scitis vobis non a vobis esse quod habetis. Quælibet enim penna virtutis cum ad proximum impertiendo tenditur, recta non erit, si humilitate caruerit. Sequitur:

1. Petr. 4. 10

Ibid. v. 11.

Unumquodque duabus alis velabat corpus suum, & alterum similiter velabatur.

Ibidem.

Sic proximo intendendum, ut numquam peccata nostra plangere obliviscamur.

22. Quia per corpus actio, per alas vero virtutes signentur, * supra jam diximus. Et cum dicat: *Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum*, quærendum est [a] qualiter subditur: *Unumquodque duabus alis velabat corpus suum*. Qua in re hoc patenter indicatur, quia & pennas [b] alius ad alterum tendebant, & tamen duabus alis corpus proprium velabant. Quid est hoc, nisi quia sic debemus virtutes quas accepimus, aliis impendere, ut ea in quibus peccavimus, non desinamus caute cogitare, & reatum nostrum quotidie per timorem & pœnitentiam plangere? Duas enim alas superius, quibus corpus velatur, timorem & pœnitentiam diximus. Sic ergo in caritate crescamus, ut pennas [c] tendamus in proximos; & numquam desinamus cogitare & plangere nosmetipsos. Pennæ tendantur juxta, pennæ cooperiant corpora, ut & de bonis actibus præbeamus exempla, & mala quæ egimus, abscondant a judicio timor & pœnitentia. In translatione autem veteri de his alis dicitur: *Singulis duæ conjunctæ, & tegentes corpora eorum*. In quibus verbis intelligitur, quia & ipsæ erant pennæ, quæ jungebantur alterius ad alterum, & ipsæ quæ eorum corpora cooperiebant. Quod per figuram bene accipitur, quia illæ nos virtutes apud omnipotentem Deum protegunt, quas ex caritate proximis impertimur, atque conjungimus; cum quibus dum concorditer vivimus, mala quæ fecimus, velamus. Possunt ergo etiam per has alas duo præcepta caritatis intelligi, amor scilicet Dei, & proximi. Amando enim Deum, nostra in nobis mala persequimur, id est corpus velamus. Diligendo autem proximum, ei in quo prodesse possumus festinamus, id est alas ad alterum tendimus.

* Hom. 4. num. 5.

Duæ alæ Dei amor & proximi.

Qui sua deflent, & virtutum exempla proximis præbent, perfecti sunt.

23. Hoc autem quod subditur, *Et alterum similiter velabatur*, in translatione veteri non habetur. Et quæri potest, cur, postquam dictum est: *Unumquodque duabus alis velabat corpus suum*, subjungitur: *Et alterum similiter velabatur*. Translationem autem Septuaginta interpretum, Aquilæ, Theodotionis, & Symmachi sollicite perscrutantes, nihil ex his verbis invenimus: sed

A beati Hieronymi scripta relegentes agnovimus, quia hanc sententiam in Hebræa veritate in positam, non quidem juxta verbum, sed juxta sensum, invenerit. Quæri etenim potest cur postquam dictum est: *Unumquodque velabat corpus suum*; statim subditur: *Et alterum similiter velabatur*. Si enim diceret unum & alterum, loquendi ratio staret. Postquam vero dictum est, *Unumquodque*, cur adjicitur, *alterum*, cum in unoquoque omnes comprehenduntur? Sed si & perfectorum vitam, & proficientium merita distinguimus, & unumquodque & alterum non irrationabiliter positum videmus. Qui enim & sua deflent, & virtutum pennas ad proximos in exemplum tendunt, proculdubio perfecti sunt. Sunt autem plerique parvulorum, qui eorum lacrymas conspiciunt, & imitantur. Et qui nudi in suis pravitatibus esse potuissent, sanctos vigilantioresque viros considerant: moxque suis pravitatibus irati, accenduntur ut plangant, & inflammantur ad pœnitentiam. Atque ut velare Sanctos corpora sua conspiciunt, ita ipsi quoque lacrymarum suarum alis velantur. Seipsos enim magnis increpationibus feriunt; cur qui virtutes non habent, peccata sua minime deplorant, si adhuc & illi plangere non desinunt, qui jam virtutum pennas per exempla ad proximos tendunt.

Perfectorum lacrymas & virtutes imitentur parvuli.

24 In quibus verbis necesse est, ut nos qui parvuli adhuc sumus, perfectorum semper & virtutes & lacrymas ante mentis nostræ oculos ponamus. Imitemur quæ in illis aspicimus, ut dum cœperimus per incrementa crescere, possimus ab illo districto examine mala quæ fecimus, velare. In assiduis enim fletibus, in quotidiana nostra pœnitentia habemus sacerdotem in cælis, qui interpellat pro nobis. De quo etiam per Johannem dicitur: *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud patrem, Jesum Christum justum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris*. [d] Ecce exultat animus, cum advocati nostri [e] potentiam audimus. Sed exultationem nostram iterum remordet timor, quia ipse qui nobis advocatus est, dicitur justus. Nos enim [f] causas injustas habemus, justus vero advocatus injustas causas nullo modo suscipit, nec verba dare pro injustitia consentit. Quid ergo agimus, carissimi fratres mei? Sed ecce occurrit animo, quid agamus. Mala quæ fecimus, & deseramus, & accusemus. Scriptum est: *Justus* [g] *in principio accusator est sui*. Quilibet etenim peccator conversus in fletibus, jam justus esse inchoat, cum cœperit accusare quod fecit. Cur enim justus non sit, qui contra suam injustitiam jam per lacrymas sævit? Justus igitur advocatus noster justos nos defendet in judicio: quia nosmetipsos & cognoscimus & accusamus injustos. Non ergo in fletibus, non in actibus nostris, sed in advocati nostri allegatione confidamus. Qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sanacti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

1. Joan. 2. 1

Prov. 18. 17.

a Norm. & plur. mss. *quod item subditur*. Retinemus receptam in vulgatis lect. quæ est German. & antiquiorum.
b Ita Suess. & C. Germ. a secunda manu sed antiqua. Prius legebatur ut habent edit. *alias ad alterum*. In Val-cl. *pennas & alas*.
c Norm. pler. & Longip. *tendamus in proximos; sic pennas tendamus in proximos, ut non desinamus*. Germ. & alii expertes sunt hujus repetitionis.
d Suess. *ecce exultamus*.
e Val-cl. *patientiam*.
f Editi, *causas injustitiæ*.
g Val-cl. *in principio sermonis*.

HOMILIA VIII.

A Versu 24. quæ supersunt capitis primi explicantur, cum initio capitis secundi; & de Christi divinitate, de Verbi Incarnatione, de prædicatione, de Ecclesiæ congregatione, multiplicatione, unitate, plurimis differitur.

QUOD per exempla justorum multi proficiunt, superioris locutionis fine tractatum est. Atque hoc ipsum Propheta nobis certius aperit, cum his quæ dixerat, adjungit:

[a] *Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum.*

Vers. 24. Fidelium & Sanctorum qui prius pauci erant, multiplicatio. Apoc. 17. 15.

1. Solent in sacro eloquio per aquas, populi designari. Unde per Johannem dicitur: *Aquæ vero sunt populi.* Idcirco autem aquis populus designatur, quia & in vita sonum habet ex tumultu carnis, & quotidie defluit ex decursu mortalitatis. Ut autem sæpe jam diximus, alæ sunt animalium, virtutes Sanctorum. Quid est ergo quod Propheta alarum sonum audit quasi sonum aquarum multarum, nisi quod ex omnipotentis Dei pietate illæ alæ virtutum, quæ in paucis prius Sanctis sonabant, etiam nunc prædicatione diffusa, in multorum populorum [b] conversatione resonant? Incarnato enim, passo, ac resurgente Domino, pauca pennata animalia fuerunt: quia rari valde extiterunt, qui cælestia desiderarent, & virtutum pennis se in alta suspenderent. Sed postquam divinitatis ejus prædicatio in mundo diffusa est, quanti jam parvuli, quanti graviores, quanti fortes juvenes, quanti imbecilles, [c] quantæ conversæ peccatrices, [d] quantæ anus virgines per fidem, per spem, per amorem ad cælestia evolant, quis dicere, quis æstimare sufficiat? Ecce alarum sonitus, qui prius in paucis animalibus fuit, jam nunc in populis resonat, jam nunc mundi multitudinem ad cæleste desiderium pennæ virtutum levant. Bene ergo dicitur: *Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum*: quia sicut præfati sumus, ille virtutum sonus qui in aurem Dei prius ex paucis Sanctis factus est, postmodum ex aquis multis, id est ex innumerabilibus est populis multiplicatus. De quo sono adhuc bene additur:

Quasi sonum sublimis Dei.

Ibidem. Deus eorum mentes implet amore cælesti, & exaudit impletas.

2. Quid est quod alarum sonus in sanctis animalibus quasi sonus sublimis Dei dicitur, nisi quod omnipotens Deus & ipse implet mentes Sanctorum cælesti desiderio, & ipse exaudit impletas? Ipse etenim creat in Sanctorum cordibus amorem, & ipse ex amantibus cordibus precem suscipit. Negationem suam Petrus flevit amare, sed tamen illic præmittitur, quia Jesus respexit Petrum. Venit Maria Magdalene post multas maculas culpæ, ad pedes Redemtoris nostri cum lacrymis: sed quis illam infudit intus, nisi qui benigne suscepit foris? Quis illam ad lacrymas urgebat per compunctionis spiritum, nisi quia hanc exterius simul recumbentibus recipiebat ad veniam? Redemtor igitur noster peccatricis mulieris mentem [e] extrahebat, cum de culpa compungeret: suscipiebat, ut a culpa liberaret. Bene ergo iste alarum sonus quasi sonus sublimis Dei dicitur: quia quidquid in Sanctorum [f] virtutibus agitur, ejus est gratiæ qui merita largitur.

Luc. 22. v. 61. & 62. Ibid. 7. 38.

Deus dicitur nuncupative & essentialiter.

3. Qui recte per Prophetam sublimis Deus esse memoratur. In Scriptura etenim sacra aliquando Deus nuncupative, aliquando vero essentialiter dicitur. Nuncupative enim dicitur, sicut scriptum est: *Ecce constitui te deum Pharaonis.* Et sicut Moyses ait: *Si quis hoc, vel illud fecerit, applica illum ad deos, videlicet ad sacerdotes.* Qui rursum dicit: *Diis non detrahes*, id est sacerdotibus. Et sicut Psalmista ait: *Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem [g] deos dijudicat.* Essentialiter autem Deus dicitur, sicut ipse ad Moysen dicit: *Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob.* Unde Paulus Apostolus volens nuncupativum Dei nomen ab essentiali discernere, de Redemtore nostro locutus est, dicens: *Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus [h] in secula.* Qui enim nuncupative dicitur Deus, [i] inter omnia: qui vero essentialiter. Deus super omnia est. Ut ergo ostenderet Christum naturaliter Deum, non hunc Deum tantummodo, sed Deum super omnia esse memoravit: quia & electus quisque, sicut præmisimus, vel in exemplo justitiæ prærogando positus dici Deus potest, sed inter omnia, quoniam nuncupative deus: Christus autem Deus est super omnia, quia naturaliter Deus. Quem ergo Paulus Deum super omnia, hunc Ezechiel Propheta Deum sublimem nominat. Postquam vero dictum est: *Audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum*; quia adhuc additur: *Quasi sonum sublimis Dei*; etiam hoc intelligere possumus, quod futurum electis omnibus scimus. Alarum etenim sonitus, sicut diximus, fuit in prædicatoribus sanctis: aquarum sonitus, in conversis & sequentibus populis. Sed idem ipse sonitus erit quandoque sonus sublimis Dei: quia multitudo, quæ nunc ad fidem per sanctos doctores trahitur, quandoque in cælestem patriam congregabitur, ut ibi omnes electi sine fine laudent, cum viderint sine fine quem laudent. Et quia tunc perfecte corpus Redemtoris efficitur omnis multitudo Sanctorum, juxta Pauli vocem dicentis: *Quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*; eique ita tunc inhærent, ut eis de

Exod. 7. 1. Exod. 22. 8. Ibid. 28. Psal. 81. 1. Exod. 3. 6.

Christus est essentialiter Deus. Rom. 9. 5.

Deus sublimis ab Ezechiele dictus.

Rom. 8. 21.

a C. Germ. Longip. & al. *& audivi*.
b Norm. *conversione*.
c Iidem; *quanti conversi peccatores*.
d Ita C. Germ. Corb. Suess. Val-cl. & Norm. Vulgati, *quantæ annosæ virgines*. Fortasse legendum, *quantæ anus & virgines*. Verum aliquid sine mss. auctoritate adjicere fuit religio.
e Anglic. Norm. Val-cl. *mentem & trahebat & suscipiebat: trahebat &c.* In Vatic. legitur *extergebat* pro *trahebat*, sequitur C. Germ. antiq. cui concinit Longip.
f Val cl. *mentibus*.
g Ita C. Germ. & pler. Norm. vulgatis habentibus, *discernit*.
h Longip. *in secula amen*.
i Hic vitiosi sunt editi pler. vet. Paris. 1502. & 1518. *Qui vero essentialiter Deus est. Ut.* Deest, *super omnia*. In Gussanvil. *qui enim nuncupative dicitur Deus inter omnia, nequaquam essentialiter Deus super omnia est.* Sequi debuerat ed. Vatic. & Gilot. quæ mss. ad amussim repræsentant. Utitur Greg. familiari sibi antithesi, dum de Christo loquitur, *inter omnia, super omnia*. Vide l. 15. moral. c. olim 10. nunc n. 20. l. 16. c. olim 14. nunc n. 37. & supra hom. 7. n. 19.

de corruptione, quæ per resurrectionem vincitur, jam nihil in suo sancto amore contradicat, sed unita gloriæ sui Redemtoris fiat; recte dicitur: *Quasi sonum sublimis Dei*.

Ordo prædicationis, conversionis, & remunerationis.

4. [a] Notandus est ordo describentis, quia prius sonus ex alis animalium, qui postmodum quasi sonus aquarum multarum: ad extremum vero quasi sonus sublimis Dei dicitur. Quod enim prius prædicaverunt Sancti, hoc postmodum crediderunt atque tenuerunt conversi ad fidem populi, qui ad extremum quoque liberatori omnium reddent laudem in cælestia sublevati. Sonus itaque animalium fit quasi sonus aquarum, & sonus aquarum fit quasi sonus sublimis Dei: quia laudem omnipotentis Domini, quam prius in mundo pauci, hanc postmodum multi clamaverunt. Et quam nunc multi clamant, cum adhuc eis in semetipsis sua corruptio repugnat, hanc in cælestem patriam electi omnes suo jam capiti uniti resonabunt. Adhuc autem sanctorum animalium opera virtutesque describuntur, cum subditur:

Ibidem.

Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonitus castrorum.

Fidelium multitudo exercitus est.

5. Si per sonitum sublimis Dei, laus nostri creatoris in cælesti patria designatur, mirandum non est quod rursus ad Sanctorum opera in hac adhuc vita viventium propheticus sermo refunditur: quia sanctus Spiritus in corde Prophetarum, quod simul ostendit intus, non simul ejicit per linguam foras. Aqua quippe scientiæ qua prophetantis animus repletur, in contemplatione vehementer exuberat. Sed quia angustum est spiritui omne os hominis, id est foramen carnis, ad explendam illam immensitatem [b] quæ conspicitur, proferendo lingua variatur. Postquam ergo sonum alarum quasi sonum sublimis Dei esse conspexit in cælis, rursus ad terras redit, & pennata animalia quid hic agant, loquitur, ut illic summa mereantur. dicens: *Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonitus castrorum*. Cum prædicatores sancti mundum prædicando & trahendo circumeunt, animalia ambulant. Et quia hi etiam quos colligunt, statim ut crediderint, in laudem nostri creatoris exsurgunt, fit sonus quasi sonus multitudinis. Et quia in prædicatione eadem bellum contra aereas potestates sumunt, recte subjungitur: *Ut sonitus castrorum*. Cum enim sanctis prædicatoribus fideles populi conjunguntur, contra malignos spiritus in procinctu fidei multitudines castrorum fiunt. Et dum quotidie fideles quique cælestibus desideriis replentur, terrena despiciunt, dura sibi pro amore supernæ patriæ proponunt, contra potestates aereas castra [c] fiunt; quia armati fide, & bonis operibus muniti gradiuntur. Quasi enim quibusdam castris spiritalis exercitus per Paulum [d] dicitur: *Induite vos* [e] *armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli: quia non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cælestibus.*

Ad narranda divina quam angustum est os hominis.

Ephes. 6. Vers. 11. & 12.

Christianorum quæ prælia.

Ecclesia castrorum acies.

6. Sanctorum ergo [f] multitudines castra sunt, quæ bellum contra potestates aereas susceperunt. Unde & sancta universalis Ecclesia ita sub specie dilectæ describitur, ut dicatur: *Pulchra es amica mea, suavis & decora sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata*. Quia enim Jerusalem pacis visio interpretatur, cujus nomine patria cælestis exprimitur, sancta Ecclesia suavis & decora ut Jerusalem dicitur, quia ejus vita & desiderium, visioni jam pacis intimæ comparatur: ut in eo quod auctorem suum diligit, quod ejus speciem videre concupiscit, de quo scriptum est: *In quem desiderant Angeli prospicere*, per ipsa jam amoris sui desideria Angelis similis dicatur: quæ quanto Deo amabilis efficitur, [g] tanto agit ut malignis spiritibus terribilis fiat. Qualiter autem sit terribilis, subjuncta comparatione ostenditur, id est, *Ut castrorum acies ordinata*. Quid est quod sancta Ecclesia hostibus suis ut castrorum acies sit timenda? Non enim a magno intellectu vacat ista comparatio, & idcirco est subtiliter intuenda. Scimus enim & constat, quia castrorum acies tunc hostibus terribilis ostenditur, quando ita fuerit constipata atque densata, ut in nullo loco interrupta videatur. Nam si ita disponitur, ut locus vacuus per quem hostis possit ingredi, dimittatur, profecto jam suis hostibus terribilis non est. Et nos ergo cum contra malignos spiritus spiritalis certaminis aciem ponimus, summopere necesse est ut per caritatem semper uniti atque constricti, & numquam interrupti per discordiam inveniamur: [h] quia quælibet bona in nobis opera fuerint, si caritas desit, per malum discordiæ locus aperitur in acie, unde ad feriendos nos valeat hostis intrare.

Cant. 6. 3.

1. Petr. 1. 12.

Cant. 6. Vers. 3. & 9.

Caritate constipetur, ut terribilis fiat.

Nullas virtutes, si caritas desit, formidat hostis.

7. Antiquus vero inimicus castitatem in nobis, si sine caritate fuerit, non timet: quia ipse nec carne premitur, ut in ejus luxuria dissolvatur. Abstinentiam non timet, quia ipse cibo non utitur, qui necessitate corporis non urgetur. Distributionem terrenarum rerum non timet, si eidem operi caritas desit: quia divitiarum subsidiis nec ipse eget. Valde autem in nobis caritatem veram, id est amorem humilem quem nobis vicissim impendimus, timet, & nimis [i] concordiæ nostræ invidet; quia hanc nos tenemus in terra, quam ipse tenere nolens [k] amisit in cælo. Bene ergo dicitur: *Terribilis ut castrorum acies ordinata*; quia electorum multitudinem eo maligni spiritus pertimescunt, quo eos per caritatis concordiam [l] unitos contra se & conglobatos aspiciunt.

Caritati mutuæ cur invideat.

Cant. 6. 9.

Sine concordia virtutes omnes fiunt laquei.

8. Quanta autem sit concordiæ virtus ostenditur, cum sine illa virtutes reliquæ, virtutes non esse monstrantur. Magna enim est virtus abstinentiæ: sed si quis ita ab alimentis abstineat, ut ceteros in cibo dijudicet, & alimenta eadem quæ Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione, [m] fidelibus etiam damnet, quid huic virtus abstinentiæ facta est nisi laqueus culpæ? Unde Psalmista quoque nullam esse abstinentiam sine concordia designans, ait: *Laudate eum in tympano & choro*. In tympano enim corium siccum resonat, in choro autem voces concorditer cantant. Quid ergo per tympanum nisi abstinentia, & quid per chorum nisi caritatis concordia designatur? Qui itaque sic abstinentiam tenet, ut concordiam deserat, lau-

Rom. 14. Vers. 3. & 6

Ps. 150. 4.

Iiii iij dat

a Norman. *scrutandus est ordo*.
b Suess. Longip. Val-cl. Norm. Anglic. *quæ conspicit, modo hoc modo illud quod aspicit proferendo lingua variatur*. Hujus glossematis expertes sunt Germ. Corb. & vetustiores.
c Sag. *figunt*.
d Suess. *dicitur, cum ipse dicit*.
e Rotom. & Becc. *armatura*.
f Suess. & Longip. *multitudines & sonitus castrorum sunt*.
g Editi, *tanto agitur*.
h Editi superflue, *quia si qualibet*.
i Longip. *concordiæ humili nostræ*.
k Corrigenda edit. Gussanv. in qua legitur, *admisit*.
l Vatic. *munitos*.
m Editoribus placuit adjicere *in*, quod abest a mss. omnibus.

dat quidem tympano, sed non laudat in choro. A Et sunt nonnulli, qui dum plus sapere, quam necasse est, student, a proximorum pace resiliunt, dum eos velut hebetes stultosque contemnunt.

Marc. 9. 49.

Unde per se Veritas admonet, dicens: *Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos:* ut quisquis habere sal sapientiæ studet, curet necesse est, quatenus a pace concordiæ numquam recedat. Quod vero de his duabus virtutibus diximus, hoc de ceteris omnibus sentiendum est. Unde Paulus terribiliter admonet, dicens: [a] *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.*

Hebr. 12. 14. a

Nulla Deo accepta oblatio. Matth. 5. Vers. 23. & 24. b c

9. Quia autem nil sine concordia Deo pla- B ceat, ipsa per se Veritas demonstrat, dicens: *Si offers munus tuum* [b] *ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus* [c] *habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ad altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens afferes munus tuum.* Ecce a discordantibus accipere non vult sacrificium, holocaustum suscipere recusat. Hinc ergo perpendite, quantum sit malum discordiæ, propter quod & illud abjicitur, per quod culpa laxatur. Quia vero electi semper in caritate conjuncti sunt, & hæc eadem eorum caritas sonum laudis raddit auctori, malignis vero spiritibus, id est antiquis suis hostibus pœnam C incutit timoris; recte nunc de pennatis animalibus dicitur: *Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonitus castrorum.*

In Ecclesiæ castris, diversi pugnantium ordines. d e

10. [d] Libet autem ab exortu sanctæ Ecclesiæ fidei oculos usque ad finem mundi tendere, & hæc eadem castra quomodo ambulent, videre. [e] Castra enim multitudines appellantur exercitus, cum in procinctu pergunt, aut in certo quolibet loco in itinere demorantur. Castris ergo via est vita præsentis seculi, omnibus concorditer viventibus Sanctis. Alia autem sunt castra prædicantium, qui huc illucque pro colligendis animabus in sancti operis procinctu laborant. Alia castra continentium, atque ab hoc mundo recedentium, qui contra malignorum spirituum bel- D la quotidie in corde se præparant. Alia castra bonorum conjugatorum, qui viventes in amore omnipotentis Dei concorditer, sic vicissim sibi carnis debitum solvunt, ut tamen quid Deo de boniaoperibus debeant, nullatenus obliviscantur. Sed & si qua ur homines delinquunt, hæc incessanter piis actibus redimunt. Quia ergo distincti fideiium ordines ab exortu sanctæ Ecclesiæ usque ad finem mundi concorditer viventes, contra potestates aereas dimicant, castra ambulant: & fit quasi quidam castrorum sonitus, quia in eis ad laudem omnipotentis Dei & virtutum gladii & arma miraculorum sonant. De sanctis vero animalibus adhuc subditur:

Ibidem. In Dei contemplatione Sancti sibi vilescunt.

Cumque starent, demittebantur pennæ eorum. E

11. Stant sancta animalia, quando ea quæ Dei sunt, intenta contemplatione considerant. Sed eorum pennæ deponuntur, quia dum alta Dei judicia aspiciunt, suæ eis virtutes vilescunt. Quod aperte exponitur; cum statim subditur:

Vers. 23.

Nam cum fieret vox super firmamentum quod erat super caput eorum, stabant, & submittebant alas suas.

Quot voces

12. Firmamentum superius sub intellectu duplici judicavimus exponendum. Possunt enim, * sicut dictum est, firmamenti nomine cælestes potestates intelligi. Et potest firmamenti nomine, incarnatus Unigenitus, per hoc quod in eum natura nostra ad æternitatem firmata est, designari. Prius ergo quid sentimus de Angelis, & postmodum de Domino Angelorum, loquamur. Ecce enim dicitur: *Cum fieret vox super firmamentum, stabant, & submittebant alas suas.* Quo in loco, hoc primo sciendum est, quia submittere, non ab inferiori ad superiora rendere, sed a superiori ad inferiora alas deponere, debet intelligi, propter hoc quod præmissum est: *Cum starent, demittebantur pennæ eorum.* Quærendum itaque nobis est, quæ sit vox quæ super firmamentum fit. Sed eamdem vocem melius intelligimus, si ab imis ad superiora gradientes, quasi quibusdam passibus ascendamus. Sicut auditus corporis excitatur voce, ita sensus mentis excitatur intellectu, qui de interioribus agitur. Vox ergo est in mente, quasi quidam sonus intelligentiæ. Sed sciendum est, quia nostris sensibus aliquando vox carnis loquitur, aliquando vox animæ, aliquando vox firmamenti, aliquando vox quæ super firmamentum est.

* non alloquantur. * Hom. 7. num. 18. & 19.

Vox carnis.

13. Ponamus enim ante oculos, quod quispiam sit læsus a proximo, qui ex humana ratione cogitat ut vicem læsioni reddat, malum pro malo retribuat: huic vox carnis loquitur in mente; quia cum divina mandata præcipiant bene nos facere his qui nos oderunt, quisquis malefacere se odientibus cogitat, in ejus animo vox carnis sonat. Multa terrena quotidie agimus, post hæc ad orationem redimus. Accenditur ad compunctionem animus, sed earum rerum quas egimus, imagines versantur in mente, & intentionem compunctionis præpediunt in oratione: & quod volentes foris egimus, hoc interius patimur inviti, ut quædam cogitationum phantasmata mentem per imagines corporeas dispergant, ne stricte totam in oratione se colligat. Hæc quoque vox carnis est.

Matth. 5. 44.

Vox animæ.

14. Cum vero & ista subigimus, atque ab oculis mentis cunctas corporeas imagines effugamus, ipsam in nobismetipsis naturam animæ quærentes, qualis sit quæ carnem vivificare potest, sed semetipsam stringere in bonis cogitationibus, sicut desiderat, non potest: invenimus quemdam intellectualem spiritum per creatoris potentiam viventem, corpus quod sustinet, vivificantem, sed tamen oblivioni subditum, mutabilitati subjectum, quem sæpe timor afficit, lætitia extollit. Ipse itaque intellectus animæ vox ejus est, quia sonat quod est: quæ tamen adhuc vox sub firmamento est.

Vox firmamenti.

15. Sed transcendentes animam, vocem de firmamento quærimus, cum illa sanctorum Angelorum innumera multitudo in omnipotentis Domini conspectu qualis sit, investigamus, quæ sit in eis sine fine festivitas visionis Domini, quæ lætitia sine defectu, qui amoris ardor non crucians, sed delectans; quantum in eis sit desiderium visionis Dei cum satietate, & quanta satietas cum desiderio. In quibus nec desiderium pœnam generat, nec satietas fastidium parit. Quomodo inhærendo beatitudini sint beati: quomodo contemplando semper æternitatem, sint æterni: quomodo conjuncti

Beatitudinis æternæ status.

a Vulgati, contradicentibus mss. *pacem sectamini.*
b Longip. cum Norm. pl. *ante altare.*
c C. Germ. & Val cl. *deliquit adversum te.* Pugnat hæc lectio contra textum Græcum & versiones.

d Vatic. mendose, *debet.* Prærivit edit. Paris. 1518. & 1571. Emendantur ex mss. Anglic. & nostris.
e C. Germ. Longip. Val-cl. *castra enim multitudinis.*

cti vero lumini; facti sunt lux: quomodo aspicientes semper incommutabilem, mutati sint in incommutabilitatem. Sed cum ista de Angelis cogitamus, adhuc vox de firmamento est, non super firmamentum.

Vox supra firmamentum, quæ & Deo loquitur.

16. Transeat ergo enimus, & ab ipsis transcendat omne quod cteatum est. In solo creatoris sui lumine fidei oculos figat, quod unus vivificet omnia, qui creavit, Deus: quod ubique est, & ubique totus est: quod incircumscriptus & incomprehensibilis sentiri potest, & videri non potest: quod nusquam deest, & tamen ab iniquorum cogitationibus longe est: quod nec ibi deest, ubi longe est; quia ubi non est per gratiam, adest per vindictam: quod omnia tangit, nec tamen æqualiter omnia tangit. Quædam enim tangit ut sint, nec tamen ut vivant & sentiant, sicut sunt cuncta insensibilia. Quædam tangit ut sint, vivant, & sentiant, nec tamen ut discernant, sicut sunt bruta animalia. Quædam tangit, ut sint, vivant, & sentiant, & discernant, sicut est humana & angelica natura. Et cum ipse numquam sibimetipsi sit dissimilis, dissimiliter tamen tangit dissimilia. Quod ubique præsens est, & inveniri vix potest: quod stantem sequimur, & epprehendere non valemus. Ponamus ergo ante oculos mentis, quæ illa natura sit quæ tenet omnia, implet omnia, circumplectitur omnia, superexcedit omnia, sustinet omnia. Nec alia ex parte sustinet, atque alia superexcedit: neque alia ex parte implet, atque elia circumplectitur: sed circumplectendo implet, implendo circumplectitur, sustinendo superexcedit, superexcedendo sustinet. Hujus naturæ potentiam cum strictus in ea cogitat animus, vox super firmamentum fit: quia ejus intellectum concipit, qui & Angelorum sensum sua incomprehensibilitate transcendit.

Ad hanc vocem Sancti alas demittunt.

17. Cum ergo vox super firmamentum fit, stant animalia, & submittunt alas suas: quia Sanctorum mentes cum creatoris sui potentiam intenta contemplatione considerant, vilescunt eorum animo virtutes quas habent; & tanto fiunt apud se humiles quanto eis illud altum est quod super Angelos sonat. Fortasse enim doctores sunt: sed cum cœperit tacita mente cogitare quæ sit ineffabilis Dei sapientia, quæ mentes hominum sine strepitu verborum docet, & quomodo hæc eadem sapientia si auditorum mentes non doceat, vox docentium vacue laborat; sua eis doctrina protinus vilescit; quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Fortasse Prophetæ sunt: sed cum tacita mente considerant, quia prophetiæ suæ oculo simul omnia divinitatis mysteria penetrare non possunt, quoniam sicut ait Apostolus: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*; in illa immensitate secretorum vident, quia parum est omne quod vident, atque ex ipsa immensa [a] altitudine luminis considerant, quam minus sit illud quod intenro oculo quasi per rimas viderunt. Deponant ergo alas suas, cum vox super firmamentum fit, id est humilientur in eo quod apprehendunt cum superna conspiciunt, quæ ab eis comprehendi non possunt.

1. Cor. 3. 7.

1. Cor. 13. 9.

Et in occultorum judiciorum Dei consideratione pavent.

18. Sæpe etiam Sanctorum cogitationibus ipsa quæ habent bona blandiuntur, ut eorum mentes in aliqua sui fiducia elevent: sed protinus ad occulta Dei judicia recurrunt, quomodo alii ex virtutibus ad infernum per elationem corruunt: alii ex vitiis correcti, ad cælum per humilitatem levantur. Unde nos ed humilitatem revocans Propheta terret & admonet, dicens: *Venite, & videte apera Domini, quam terribilis in consiliis super filios hominum*. Quis enim digne considerare valeat, quantus super nos terror sit consiliorum Dei, quando & alter ex virtutibus in finem tendit ad vitia, & alter ex vitiis in virtutibus concludit finem? Quia juxta Salomonis vocem: [b] *Sunt justi atque sapientes, & opera eorum in manu Dei. Nec tamen scit homo, utrum amore, vel odio dignus sit, sed omnia in futuro servantur incerta*. Et: *Est via, quæ videtur hominibus recta, & novissimum ejus ducit ad mortem*. Hæc itaque occultu judicii profunda cogitare, quid est aliud quam alas deponere, id est de nulla jam virtute confidere, sed sub magno timore trepidare? Sive enim omnipotentis Dei naturam considerent, sive ejus judicia perpendant, trepidant, pertimescunt. Eis ergo quasi alas deponere, est virtutes quas habent, humiliare.

Psal. 65. 5.

Eccle. 9. 1.

Prov. 14. 12.

Humilitas Abrahæ.

19. Sic Abraham alas deposuit, qui quando loqui cum Deo cœpit, pulverem & cinerem se esse cognovit, dicens: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis?* Sic Moyses alas deposuit, qui eruditus omni scientia Ægyptiorum, mox ut verba Domini eudivit, verba se non habere deprehendit, dicens: *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudiustertius. Ex quo enim locutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum*. Ac si aperte diceret: Postquam a te verba vitæ audio, confusum me in verbis prioribus agnosco. Sic Isaias, cujus vita Domino ad prædicandum placuerat, cum eumdem Dominum contemplatus, carbone de altari in ore tactus est, ait: *Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum*. Ecce ad superiora sublevatus, sibimetipsi de labiorum pollutione displicuit. Nisi enim cælestis munditiæ alta conspiceret, esse se judicabilem non invenisset. Sic loquente Domino Jeremias clamat: *A, a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum*. Juxta enim ea verba quæ audiebat, verba se non habere cognoverat. Sic Daniel sublimem visionem videns, per plurimos dies elanguit & ægrotavit: quia hi qui in virtutibus fortes sunt, cum altiora Dei conspiciunt, in sua sibimet æstimatione infirmi atque imbecilles fiunt. Sic beatus Job, de quo Dominus amicis illius dixit: *Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job*; cum verba Dei colloquentis audiret, respondit, dicens: *Insipienter locutus sum, & quæ ultra modicum excederent scientiam meam*. Et paulo post: *Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere*. Qui enim quantum ad homines sapienter loquutus fuerat, loquentem sibi Deum audiens, insipienter se locutum fuisse reprehendit; quia in contemplatione veræ sapientiæ sua ei sapientia viluit. Ad vocem ergo desuper venientem animalia alas deponunt; quia virtutem Dei sive in natura sua contemplari requiramus, sive in occultis judiciis investigare cogitemus, pro eo quod ejus elta nobis impenetrabilia sunt, nostra nobis si qua inesse bona credebantur, vilescunt. Et qui in quantulacumque scientia volare [c] credebamur, invi-

Genes. 18. 27.

Mosis.

Act. 7. 22.

Exod. 4. 10.

Isaiæ.

Isai. 6. 5.

Jerem. 1. 6.

Jeremiæ.

Dan. 8. 27.

Danielis.

Job.

Job. 42. 7.

Ibid. 3.

Ibid. 6.

a Norm. & Longip. *amplitudine*.
b Suess. *sunt stulti atque sapientes*.
c Longipont. *videamur*.

invisibilem super nos naturam, & impenetrabilia ejus judicia perpendentes, submissis alis humiliter stamus. Sequitur:

Vers. 26. *Et super firmamentum quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri, similitudo throni: & super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper.*

Christus Thronis longe superior.

20. Quid per Thronum, nisi illæ virtutes angelicæ designantur, quæ ipsos quoque Angelos dignitate loci superioris excedunt? Nam cum Angelii nuntii dicantur, & sæpe Angeli ad annuntianda quædam hominibus veniant, Throni missi ad ministerium nuntii nusquam leguntur; quia eis longe sublimius creator omnium præsidet. Unde Paulus Apostolus ordines cælestium agminum, quos ad tertium cælum raptus viderat, describens, ait: *Sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.* (Coloss. 1. 16.) Thronos igitur ante eos Angelorum ordines dixit, quibus illos prælatos esse cognovit. Bene autem Thronus lapidi sapphiro comparatur: quoniam lapis sapphirus aereum habet colorem. Virtutes ergo cælestium lapide sapphiro designantur; quia hi spiritus, quibus Deus omnipotens altius præsidet, superioris loci in cælestibus dignitatem tenent. Super Tronum vero [a] similitudo hominis: quia & super illas virtutes, quæ & ipsos Angelos antecedunt, nostri est gloria Redemtoris. Notandum ergo, qui ordo servatur. Super animalia enim firmamentum, super firmamentum thronus, super thronum homo esse describitur: quia & super sanctos homines adhuc in hac corruptione corporis viventes, Angeli: & super Angelos, superiores est Deo proximæ angelicæ potestates; super potestates vero Deo proximas elevatus est Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus.

In solo Christo ex omnibus hominibus, Deus Pater sibi complacuit.

21. Sin vero, ut prædiximus, firmamenti nomine Mediator Dei & hominum pro assumta humanitate debet intelligi, quia sub unius nominis appellatione solent per prophetiæ spiritum multa signari, vox super firmamentum facta est, quæ super baptizatum Dominum de cælo sonuit, dicens: *Tu es filius meus dilectus, in te complacui.* (Luc. 3. 22.) Vel sicut per Evangelistam alium dicitur: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* (Matth. 3. 17.) Quæramus igitur quomodo hanc vocem animalia audiunt, & alas deponunt. Habacuc Propheta requisitus dicat: *Domine audivi auditum tuum, & timui: consideravi opera tua, & expavi.* (Habac. 3. 1.) Quid est autem quod Pater de filio loquitur, dicens: *In quo mihi complacui?* Omnis enim qui penitendo corrigit aliqua quæ fecit, eo ipso quod pœnitet, se sibi displicuisse indicat, quia emendat quod fecit. Et quia omnipotens Pater sicut intelligi ab hominibus poterat, humano modo de peccatoribus locutus est, dicens: *Pœnitet me fecisse hominem super terram:* (Genes. 6. 6.) quasi sibimetipsi displicuit in peccatoribus quos creavit. In solo autem sibi unigenito Domino nostro Jesu Christo complacuit; quia hunc inter homines hominem creasse eum non pœnituit, in quo peccatum nullum omnimodo invenit, sicut de illo per Psalmistam dicitur: *Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* (Psal. 109. 4.) In solo ergo sibi Redemtore nostro complacuit Pater, quia in eo solo non invenit culpam, in qua se reprehendat quasi per pœnitentiam.

Quia nullam in eo culpam invenit.

Christum innocentem & flagellatum Sancti contemplantes terrentur & humiliantur.

22. Sancta itaque animalia vocem super firmamentum audiant, & pertimescant: quia si solus sine peccato est, in ejus innocentia aspiciunt in quantis ipsa quotidie delinquant, quæ necesse est ut incessanter defleant. Considerent quoque quia & ipse auctor vitæ sine passionis dolore ex hac vita non exiit. Et hæc ergo vox super firmamentum facta est; quia omnipotentis Patris sententia etiam de morte ac resurrectione Unigeniti processit. Sed cum vox super firmamentum fit, stant animalia, & submittunt alas suas, quia Sancti quique cum ipsum quoque Unigenitum flagellatum in hoc mundo conspiciunt, deponunt si quid de suis meritis præsumunt. Nam si ipse hinc sine flagello non exiit, qui venit sine peccato; quomodo flagellis digni non erunt, qui huc cum peccato venerunt? Ipsum ergo firmamentum, quod est super caput animalium, id est quod transcendit mentes Sanctorum, habet super se vocem; quia Redemtor noster eam quam cum Patre disposuit ex divinitate sententiam pertulit in carne, quam audientes justi terrentur, & omnem de suis viribus præsumtionem deponunt. Quibuslibet etenim [b] virtutibus polleat, quid digna est vita peccatorum, si & ejus vita pro nobis flagello subjacuit, quæ subdita nulli peccato fuit?

Christus sub Angelis natus ut homo, super Angelos est exaltatus.

23. Sed ecce gravis nobis quæstio oritur, cum dicitur, quia super firmamentum quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri, similitudo throni. Si enim per firmamentum Dominus, & per lapidem sapphirum, & similitudinem throni summæ illæ potestates Angelicæ figurantur, quomodo super firmamentum, id est super Dominum esse credendæ sunt, cum & mox subditur: *Et super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper?* Nam si ita, ut dictum est, per firmamentum exprimitur Dominus, & rursus homo accipitur Dominus, qua ratione potest intelligi & ipse super thronum, & ipse sub throno? Sed adstrictos hujus quæstionis nodos ipse solvit, de quo loquimur, qui afflatu sancti Spiriritus ea quæ clausa sunt, aperit. Incarnatus enim Unigenitus Patris per hoc quod homo factus est, infra Angelos fuit, sicut de eo scriptum est: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* (Psal. 8. 6.) Resurgens autem & ascendens in cælos, omnibus angelicis potestatibus præsidet; sicut de eo illic rursum scriptum est: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* (Ibid. 7.) Et sicut ipse ait: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* (Matth. 28. 18.) Firmamentum ergo sub throno, & homo super thronum est: quia per humanæ assumtionem naturæ & ipse est sub Angelis natus, & ipse super Angelos exaltatus. Qui & priusquam per resurrectionis exaltaretur gloriam, divinitate super Angelos fuit; sed tamen ab Angelis, ut dictum est, humanitate minoratus, ex qua morti subjacuit. At postquam mortem resurgendo calcavit, humanitatem suam etiam [c] majestatibus Archangelorum superposuit. Prius itaque thronus super firmamentum, & post homo super thronum visus esse describitur: quia humani generis Redemtor, humanitatem, quam descendendo sub Angelis assumsit, ascendendo super Angelos exaltavit. (Philip. 2. 9.) Sic vero factum cum sub Angelis dicimus,

a Idem codex: *similitudo hominis designatur.*
b Suess. & Longip. *virtutibus polleant*, scilicet *justi*. Ibid. Laudati codices, *quid enim digna est*. Val-cl. *qua digna est*.
c Editi, *majestatibus Angelorum*. Sequimur Germ. Norm. Anglic.

mus, sicut factum sub Lege, prædicante Apostolo, audivimus. Assumtam ergo humanitatem sub Angelis accipimus pro ea minoratione, in qua dignatus est apparere.

Utriusque in Christo naturæ argumenta. *Joban.* 1. 14. *Matth.* 4. 11. *Luc.* 22. 43.

24. Nam mox ut Verbum caro factum est, mox Deus homo potestate super Angelos fuit. De ipso quippe ante passionem scriptum est: *Ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei.* Sed tamen ut humanitatis ejus infirmitas monstraretur, rursum de eo scriptum est: *Apparuit illi Angelus de cælo, confortans eum.* [a] In documento ergo utriusque naturæ huic & Angeli ministrare, hunc & Angelus confortare describitur. Unus quippe in utraque natura: quoniam qui Deus ante secula extitit, homo factus est in fine seculorum. Cui tamen ante passionem suam & Angeli ministrant, & hunc Angelus confortat. Post passionem vero atque resurrectionem ejus, huic Angeli ministrare possunt, sed jam hunc confortare non possunt: quia, ut prædictum est, etsi prius firmamentum sub throno apparuit, jam tamen homo super thronum est. In cujus persona, ut Propheta sanctus adunationem utriusque naturæ se vidisse ostenderet, protinus adjunxit:

Vers. 27. *Et vidi quasi speciem electri.*

Utriusque inconfusa ac inseparabiliter facta conjunctio. *Supra hom.* 2. *num.* 14.

25. Quid est quod aspectus hominis videtur in throno quasi species electri, nisi quod in electro, sicut longe superius diximus, aurum argentumque miscetur, ut res una ex metallis duobus fiat? In qua & per argentum auri claritas temperatur, & per auri claritatem species clarescit argenti. In Redemtore autem nostro [b] utraque natura, id est divinitatis & humanitatis inconfuse ac inseparabiliter unita sibimet atque conjuncta est; ut & per humanitatem, divinitatis ejus claritas nostris posset oculis temperari, & per divinitatem humana in eo natura claresceret, atque exaltata fulgorem ultra hoc quod creata fuerat, haberet. Ipse vero aspectus hominis super thronum, & species electri quam vidit, qualis ei apparuerit, adhuc describens subjungit:

Ibidem. *Velut aspectus ignis intrinsecus per circuitum, a lumbis ejus & desuper: & a lumbis ejus usque deorsum vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu.*

Per incarnationem, qui prius paucis notus, a Gentium multitudine est agnitus.

26. Quid est quod Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus a lumbis & desuper aspectum ignis intrinsecus per circuitum habere describitur, & a lumbis & deorsum speciem ignis splendentis in circuitu? Investigandum namque est, quare a lumbis & desuper ignem intrinsecus, nec tamen splendentem ignem habere narratur: a lumbis vero & deorsum habere ignis speciem dicitur, non tamen hunc habere intrinsecus memoratur; quia & splendentem & in circuitu hunc habere describitur. Quid enim lumborum nomine, nisi propago mortalitatis exprimitur? Propter quod etiam de Levi dicitur, quia adhuc in lumbis patris erat, cum Melchisedech occurrit Abrahæ. De lumbis vero Abrahæ virgo Maria exiit, in cujus utero Unigenitus Patris per

Hebr. 7. 10.

A Spiritum sanctum incarnari dignatus est. Ex qua incarnatione universo innotuit mundo Deus, sicut per Psalmistam dicitur: *Accingere* [c] *gladium tuum circa femur tuum potentissime.* Gladium etenim circa femur potentissimus sumsit, quia sermo prædicationis illius, ex incarnatione convaluit. Quid vero iste ignis designat, nisi ardorem sancti Spiritus, qui corda quę repleverit, incendit? De quo ipsa Veritas dicit: *Ignem veni mittere in terram.* Quid est ergo, quod in hoc aspectu hominis qui Prophetæ apparuit, a lumbis superius intrinsecus per circuitum ignis ardet, a lumbis vero inferius non ignis intrinsecus, sed in circuitu resplendet: nisi quod ante incarnationem unigeniti Redemtoris nostri, sola intra se Judęa B ardorem amoris ejus habuit: post incarnationem vero illius in circuitu ejus ignis resplenduit, quia in universo mundo gentibus claritatem sancti Spiritus effudit? Prius ergo ignis intrinsecus erat, sed splendor non erat: quia Spiritus sanctuş in multis quidem [d] patribus Judæam replebat, sed ad notitiam Gentium necdum ejus lumen emicuerat. A lumbis vero ejus & deorsum ignis in circuitu splendet: quia postquam de Virgine carnem sumsit, in humano genere longe lateque sancti Spiritus dona dilatavit. Et notandum, quod ignis iste a lumbis superius per circuitum esse describitur, non extrinsecus, sed intrinsecus: quia amoris flamma, sicut dictum est, in electis atque spiritalibus viris ubique in suis finibus C Judæam replevit. Nec tamen exibat extrinsecus, quia sese in multitudinem Gentium non dilatabat. Quæ ardoris flamma visa est postmodum in circuitu splendere, quia per mundi cardines in universis Gentibus omnipotentis Dei cœpit amor excrescere.

Psal. 44. 4. *Luc.* 12. 49.

Ignis qui prius latebat intrinsecus fulsit. *Genes.* 49. 17.

27. Erat ergo prius ignis intrinsecus, cum Jacob diceret: *Salutare tuum expectabo Domine.* Quod enim salutare dicimus Latine, hoc verbo Hebraico Jesus dicitur. In quo verbo beati Jacob mens ostenditur, quomodo Jesu desiderio ardebat, quem se moriens expectare perhibebat. Ardebat ignis, cum Moyses diceret: *Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temetipsum, ut videam* D *te.* Ardebat ignis in mente, cum David diceret: *Sitivit anima mea ad Deum vivum: quando veniam* [e] *& parebo ante faciem Dei mei?* Qui incarnationem Verbi desiderans, ait: *Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis.* Ardebat ignis, cum Simeon de corruptione vitæ præsentis exire desiderans, audivit non prius visurum se mortem, nisi videret Christum Domini. Sed ecce jam ignis iste quasi sub lumbis exterius resplendet, quia universa Gentilitas incarnati Dei est amore succensa.

Exod. 33. 13. *Psal.* 41. 3. *Psal.* 84. 8. *Luc.* 2. 26.

Per divinam naturam Angelis notus, per assumtam humanam hominibus innotuit.

28. Quod tamen intelligi & aliter potest, quia Redemtor noster Deus Dominus Jesus Christus per humanitatem suam hominibus innotuit, qui per divitatem notus Angelis & ante incarnatio- E nem fuit. Nobis ergo a lumbis inferius resplendet in circuitu, cujus ignis intrinsecus a lumbis superius ardet in cælo: [f] quia illi cælestes spiritus

a Ita mss. omnes, a quibus quantum aberrant vulgati, ubi legitur; *indumenta ergo utriusque naturæ.* Sane non recte dicitur Verbi indumentum esse Divinitatem. Quasi vero eam tamquam vestimentum posset deponere; essetque ipsi pro accidenti non pro essentia. *Documentum* autem hic significat *argumentum, testimonium, exemplum.*

b Hic in diversa abeunt mss. C. Germ. & Ebroic. *utraque natura unita sibimet atque conjuncta est.* Longip. *utraque naturæ, id est divinitatis & humanitatis inconfuse atque inseparabiliter sibimet sunt unitæ.* Ad hanc lectionem valde accedit Gussanv. In Norm. Anglic. & Suess. quibus concinunt Vatic. & Paris. 1502. & 1518. *natura divinitatis & humanitatis inconfuse unita sibi atque conjuncta est.*

c Norm. *gladio tuo.*

d Ita C. Germ. consentientibus Norm. & aliis mss. quot Gussanv. laudat, necnon vet. edit. In aliis legitur *partibus* loco *patribus.*

e Ita C. Germ. & pl. mss. In editis (si vetustiores excipias) *& apparebo.*

f In editis accersita gratis littera, *Illic* pro *illi* legitur, reluctantibus mss.

cum in divinitate sua conspiciunt, & amoris ejus ignibus accenduntur. Nos vero, qui hunc ex assumta humanitate diligimus, adhuc in hac corruptibili vita positi, splendorem ignis illius foris habemus. Unus itaque super thronum est, qui & super lumbos ignem intrinsecus habet in Angelis, & sub lumbis ignem in circuitu habet in hominibus; quia in omne quod ab Angelis amatur, per omne quod ab hominibus desideratur, unus est qui in cordibus ardet amantium. Hinc est enim, quod magnæ illæ potestates Angelicæ, Seraphim, id est incendium nominantur. Hinc de ipso omnium Creatore scriptum est: *Deus noster ignis consumens est*. Ignis enim Deus dicitur, quia flammis amoris sui incendit mentes quas replet. Et idcirco Seraphim incendium dicuntur, quia potestates ei proximæ, in cælis inæstimabili amoris ejus igne succensæ sunt. Ex hoc igne succensa ardent in terra corda justorum. Hoc igne calefacta redeunt ad pœnitentiam corda peccantium, quæ inflammata vehementer timorem in amorem vertunt. Nam quæ prius tabescere metu cœperant, postmodum igne amoris flagrant. Et quia ejus membra sunt electi Angeli in cælo, ejus membra sunt conversi homines in terra: unus homo est qui & super lumbos ardet intrinsecus, & sub lumbis inferius ignis sui splendorem in circuitu emittit: quia & Angelos ad amorem suum per divinitatem tenuit, & homines ad sancti ardoris sui desiderium ex humanitate revocavit. Sequitur:

Hebr. 12. 29. Deut. 4. 24.

Vers. 28. *Velut aspectus arcus, cum fuerit in nube in die pluviæ.*

Per arcum Spiritus sanctus designatur.

29. Arcum omnipotens Deus inter se atque homines in signo posuit, ut ultra mundum diluvio non deleret, dicens: *Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me, & inter terram. Cumque obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei vobiscum.* Unde & in arcu eodem color aquæ & ignis simul ostenditur: quia & ex parte est cæruleus, & ex parte rubicundus: ut utriusque judicii testis sit, unius videlicet faciendi, & alterius facti, sed jam non ulterius faciendi: quia mundus quidem judicii igne cremabitur, sed aqua jam diluvii non deletur. Quid est autem quod splendentem ignem a lumbis hominis throno præsidentis, sicut aspectus arcus cum fuerit in nube in die pluviæ, Propheta conspexit? Quia enim per ignem, sicut dictum est, ardor sancti Spiritus designatur, quæ similitudo est arcus & spiritus [a] ut ignis qui apparuit, quasi aspectus arcus apparuisse diceretur? Sed si ipsi quam prædiximus, visioni arcus intendimus, quomodo arcus significet spiritum videmus. In arcu quippe, sicut præfatus sum, aqua & ignis apparent. Et post Mediatoris adventum, eo virtus Spiritus sancti in humano genere claruit, quo electos Dei & aqua baptismatis lavit, & igne divini amoris incendit. Quasi enim admixto colore aquæ simul & ignis quidam arcus in nube [b] ad propitiationem ponitur, cum Veritas dicit: *Nisi qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Qui arcus in nube est in die pluviæ, quia in Dominica incarnatione, & in effusione prædicationis ostenditur, ut ad veniam corda credentium, [c] Domino parcente, revocentur. Nubem enim, Redemtoris carnem non inconvenienter accipimus; de qua per Psalmistam dicitur: *Qui ponit nubem ascensum suum.* Nubem quippe ascensum suum posuit, quia is qui divinitate ubique est, carne ad cælestia ascendit. Expleta vero omni mystica visione, subjungit:

Genes. 9. 13. 1. Petr. 3. 7. Johan. 3. 5. Psal. 103. 3.

Hic erat aspectus splendoris per gyrum: & hæc visio similitudinis gloriæ Domini.

Ibidem & cap. 2. Vers. 1.

Nemo in hac vita Dei gloriam, sed ejus tantum similitudinem videre potest.

30. Quid enim in universo mundo sancti Spiritus gratia agat aspiciens, ait: *Hic erat aspectus splendoris per gyrum.* Quæ vero interius ejusdem sancti Spiritus gloria maneat, considerare volens, sed sicut erat non valens, subjungit: *Et hæc visio similitudinis gloriæ Domini.* Non enim ait: Visio gloriæ, sed similitudinis gloriæ: ut videlicet ostendatur, quia quantalibet se intentione mens humana tetenderit, etiamsi jam phantasias imaginum corporalium a cogitatione compescat, si jam omnes circumscriptos spiritus ab oculis cordis amoveat, adhuc tamen in carne mortali posita, videre gloriam Dei non valet sicut est. Sed quidquid de illa est quod in mente resplendet, similitudo, [d] & non ipsa est. Unde & ille prædicator, qui raptus usque ad tertium cælum fuerat, dicebat: *Videmus nunc per speculum in ænigmate.*

1. Cor. 13. 12.

Quomodo Isaias Christi gloriam viderit.

31. Qua in re non despicienda nobis quæstio oritur, quomodo Johannes Evangelista cum erga miracula Redemtoris nostri Judæorum perfidiam etiam ex verbis propheticis descripsisset, adjungit, dicens: *Hæc dixit Isaias quando vidit gloriam ejus, & locutus est de eo.* [e] Et si Ezechiel non gloriam, sed gloriæ similitudinem vidit, quid est quod iste similitudinem gloriæ, & ille ejus gloriam vidisse describitur? Sed cum Johannes Evangelista prius miracula Redemtoris nostri narravit, atque infidelitatem Judæorum postmodum subdidit, hanc ejusdem Redemtoris nostri gloriam quæ in mundo apparuit, Isaiam vidisse manifestat. Omne enim quod in terra [f] mirum divinitus agitur, gloria omnipotentis Dei est, & ejus gloria in omnibus factis videtur. Isaias ergo ejus gloriam in terra vidit: Ezechiel vero [g] ejus gloriam in cælo, sicuti est, videre non potuit: quia aliter est gloria ejus in rebus factis, atque aliter in semetipso. Hæc ergo ejus gloria quæ in rebus est, videri potest: illa vero quæ in ipso est, videri modo nisi per similitudinem non potest. Sed hanc eamdem similitudinem gloriæ quia Propheta vel sublevatus portare non potuerit, cognoscamus. Sequitur:

Johan. 12. 41.

Et vidi, & cecidi in faciem meam.

Ibidem.

Infirmitas hominis, bonum ad quod conditus est, sustinere non valentis.

32. Quid ergo de hoc viro fieret, si ita ut est, ejus gloriam vidisset, qui similitudinem gloriæ illius videns, sed ferre non valens, cecidit? Qua in re cum magno mœrore pensare, & considerare cum lacrymis debemus, in quantam miseriam & infirmitatem cecidimus, qui & ipsum bonum ferre non possumus, ad quod videndum creati sumus. Est tamen & aliud quod de Prophetæ facto consideremus in nobis. Propheta enim mox ut gloriæ Domini similitudinem vidit, in faciem suam cecidit. Cujus similitudinem gloriæ quia nos per spi-

a Corruptus est hic locus in Gussanv. legitur enim: *& ignis qui apparuit, ut quasi.*
b Editi omnes, *ad probationem.* Secus in nostris mss. Germ. Norm. &c. a Gussanv. perlectis & hic laudatis.
c Sive, *a Domino*, ut exhibent mss. Norm.
d Suess. *etiam ipsa est.*
e Suess. *& si Isaias vidit gloriam ejus, quid est quod iste similitudinem gloriæ.*
f Abest, *mirum*, ab Ebroic. ceterisque Norm. Retinuimus, quod extet in C. Germ. & al. antiq.
g Revocavimus *ejus*, omissum in vulgatis.

spiritum prophetiæ videre non possumus, hanc A assidue cognoscere, & sollicite contemplari in sacro eloquio, in cælestibus monitis, in præceptis spiritualibus debemus. Qui cum aliquid de Deo conspicimus, in faciem nostram cadimus, quia ex malis erubescimus, quæ nos meminimus perpetrasse. Ibi enim cadit homo, ubi confunditur. Unde & Paulus quasi quibusdam in facie jacentibus dicebat: *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?*

Rom. 6. 21.

33. Ecce cælestis gratiæ dono largiente, obvolutum mysteriis libri initium in Ezechiel Propheta discussimus, & dicta mystica moraliter differentes, volantem [a] prophetiæ theoriam ad terram traximus: ut quæ prius parvulorum animis mihique similium volabat, sed non elevabat, jam nunc ab eis legatur & cognoscatur, & volet & levet. Agamus ergo gratias Redemtori nostro, qui spiritali semper alimento nos reficit, qui panis vivus descendit de cælo, & dat vitam mundo. Qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Johan. 6. 33.

a Ita mss. Anglic. & ex nostris plerique. In edit. Paris. 1502. 1518. *Propheta historiam a terra extraximus*. In ceteris legitur etiam, *historiam*. In C. Germ. *prophetia historiam a terra extraximus*.

HOMILIA IX.

Ezechielis Caput secundum explanatur: quia in expositione non solum multa moraliter explicantur, sed etiam non pauca de gratiæ prævenientis necessitate, de liberi arbitrii consensu & cooperatione, de sacræ Scripturæ obscuritate & interpretatione doctissime edisseruntur.

Initium Ezechielis quam obscurum.

1. INITIUM libri in Ezechiel Propheta magnis B obscuritatibus clausum, & quibusdam mysteriorum nodis ligatum, in homiliis octo, Domino nostro Jesu Christo largiente, discussimus. Jam nunc planiora sunt, & minus difficilia que sequuntur. Caritati itaque vestræ colloquimur, eidem omnipotenti Deo [a] gratias referentes, quia post tot opaca silvarum, tandem læti ad campos exivimus, in quibus liberis gressibus locutionis nostræ intrepidum pedem ponamus. Ecce enim postquam Propheta similitudinem gloriæ Domini contemplatus, in faciem suam cecidit, adjungit: *Et audivi vocem loquentis, & dixit ad me: Fili hominis sta super pedes tuos, & loquar tecum.* Ubi adhuc subditur: C

Ezech. 2. v. 1.

Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, & statuit me super pedes meos.

Vers. 2.

Divinæ gratiæ necessitas ut bonum & velimus & perficiamus.

2. Ecce divina vox jacenti Prophetæ jussit [b] ut surgeret. Sed surgere omnino non posset, nisi in hunc omnipotentis Dei spiritus intrasset: quia ex omnipotentis Dei gratia ad bona opera conari quidem possumus, sed hæc implere non possumus, si ipse non adjuvat qui jubet. Sic Paulus cum discipulos admoneret, dicens, *Cum metu & tremore vestram ipsorum salutem operamini*: illico quis D in eis hæc ipsa bona operaretur adjunxit, dicens: *Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate*. Hinc est quod ipsa Veritas discipulis dicit: *Sine me nihil potestis facere*. Sed in his considerandum, quia sic bona nostra si omnipotentis Dei dona sunt, ut in eis aliquid nostrum non sit, cur nos quasi pro meritis æternam retributionem quærimus? Si autem ita nostra sunt, ut dona Dei omnipotentis non sint, cur ex eis omnipotenti Deo gratias agimus? Sed sciendum est, quia mala nostra solummodo nostra sunt; bona autem nostra, & omnipotentis Dei sunt, & nostra: quia ipse aspirando nos prævenit ut velimus, qui adjuvando subsequitur, ne inaniter velimus, sed possimus implere quæ volumus. Præveniente ergo gratia, & bona voluntate subsequente, hoc quod omnipotentis Dei donum est, fit meritum nostrum. Quod bene Paulus brevi sententia explicat, dicens: *Plus illis omnibus laboravi*. Qui ne suæ videretur virtuti tribuisse quod fecerat, adjunxit: *Non autem ego, sed gratia Dei mecum*. Quia enim cælesti dono præventus est, quasi alienum se a bono suo opere agnovit, dicens: *Non autem ego*. Sed quia præveniens gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bonum, quo libero arbitrio eamdem gratiam est subsecutus in opere, adjunxit: *Sed gratia Dei mecum*. Ac si diceret: In bono opere laboravi, non ego, sed & ego. In hoc enim quod solo Domini dono præventus sum, non ego: in eo autem quod donum voluntate subsecutus, & ego. His igitur breviter contra Pelagium & Cælestium dictis, ad exponendi ordinem redeamus. *Fili hominis sta super pedes tuos, & loquar tecum.*

Philip. 2. 12. — *Ibid. v. 13.* — *Johan. 15. 5.* — *Mala nobis, bona Deo nobisque tribuenda.* — *Gratia prævenit, subsequitur voluntas.* — *1. Cor. 15. 10.* — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Pelagius & Cælestius notati.* — *Ezech. 2. 1.*

Deus prius homines terrendo dejicit; postea erigit, erectosque gratia confirmat.

3. Notandus nobis est ordo locutionis & operis, quia prius similitudo gloriæ Domini apparet ut dejiciat, postmodum alloquitur ut elevet, deinde superabundantis gratiæ spiritum mittit & levat, ac supra pedes statuit. Nisi enim aliquid de æternitate in mente videremus, numquam in faciem nostram pœnitendo caperemus. Sed jam jacentes vox Domini consolatur ut in opere surgamus, quod tamen nos facere nostra virtute non possumus. Ipsius ergo nos spiritus implet & levat, & super pedes nostros statuit: ut qui proni in pœnitentia pro culpa jacuimus, recti postmodum in bono opere stemus. Sed stans Propheta quid audierit, adjungit, dicens:

Et audivi [c] loquentem ad me, & dicentem: Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt a me.

Vers. 3. & 4.

Alia nobis jacentibus alia stantibus præcipiuntur. 1. p. dist. 50. Quid est hoc.

4. Sic Propheta describit sua, ut significet nos- E tra. Nam quid est hoc, quod ei jacenti dicitur: *Sta super pedes tuos, & loquar tecum?* Qui enim jacenti loquebatur, cur non se nisi stanti promittit esse locuturum? Sed sciendum, quia alia sunt quæ jacentes, alia quæ stantes audire debeamus. Jacenti enim dicitur ut surgat: stanti autem præcipitur ut ad prædicationem proficisci debeat. Ad-

a Gussanvil. *Deo referentes*, prætermisso *gratias*; lapsu forsitan typographico: in omnibus enim, sive excusis sive manu exaratis legitur.

b Vulgati, *ut resurgeret*.

c Longip. *vocem loquentem*.

Infirmis prædicandi provincia non detur.

hoc enim in infirmitatis confusione jacentibus præ- A beri non debet auctoritas prædicationis. Sed cum jam in bono opere surgimus, cum jam recti stare cœperimus, dignum est ut ad lucrandos alios in prædicationem mitti debeamus. Stans ergo Propheta visionem spiritalem vidit, & cecidit: cadens vero jam monitionis verbum suscepit, ut surgeret: surgens autem præceptum audivit, ut prædicaret. Nam qui adhuc ex superbiæ vertice stamus, cum jam de æternitatis timore aliquid sentire cœperimus, dignum est ut ad pœnitentiam cadamus. Et cum infirmitatem nostram subtiliter cognoscentes, humiliter jacemus, per divini verbi consolationem surgere ad fortia opera jubemur. Et cum jam in bonorum operum soliditate persisti- B mus, necesse est ut unde nosmetipsos correximus, inde jam prædicantes & alios levemus. Jacenti ergo non præcipitur ut ad prædicationem [a] pergat, ne infirmus quisque hoc quod verbo ædificare potest, opere destruat. Unde recte quoque per Psalmistam dicitur: *Eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis: statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos: & immisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro.* Prius enim de luto pravitatis educitur, ut ejus pedes per fidem in petra solidentur. Sed quia rectam fidem, recta subsequi debet operatio; gressus ejus directi sunt, ut post directionem gressuum, id est post perfectionem boni operis, in ore acciperet etiam C novum canticum prædicationis. [b] Sic Saulus, dum superbus Damascum pergeret, Redemtoris voce prostratus jacuit. Et qui prædicator futurus erat, non tamen mox ut prædicaret quod viderat, audivit, sed ei jacenti dicitur: *Ingredere in civitatem, & dicetur tibi quid te oporteat facere.* Jacens ergo hoc solum audire potuit, ut surgens disceret [c] quod audiret: surgens vero hoc didicit, ut quæ cognoverat, prædicaret.

Psal. 39. v. 3. & 4.

Act. 9. 6. Paulus, antequam ad prædicandum surgeret, jacuit.

Ibid. v. 7.

Justi cur in faciem cadere leguntur, & mali retro.

Gen. 49. 17.

Joann. 18. 6.

5. Sed quærendum nobis est, cur Ezechiel & Paulus in faciem cadunt, & de ascensore equi, id est de eo qui in hujus mundi gloria electus est, dicitur: *Ut cadat ascensor ejus retro?* Rursumque D de persecutoribus Domini scriptum est: *Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.* Quid est hoc, quod electi in faciem, & reprobi retrorsum cadunt, nisi quod omnis qui post se cadit, ibi proculdubio cadit, ubi non videt: qui vero ante se ceciderit, ibi cecidit, ubi videt? Iniqui ergo quia in invisibilibus cadunt, post se cadere dicuntur: quia ibi corruunt, ubi quid eos tunc sequatur, modo videre non possunt. Justi vero, quia in istis visibilibus semetipsos sponte dejiciunt, ut in invisibilibus erigantur, quasi in faciem cadunt, quia timore compuncti, videntes humiliantur.

Qui a Deo vel in fide recedunt, vel in opere, apostatæ sunt.

6. Notandum vero quod dicitur: *Mitto ego te* E *ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt a me.* Sicut enim duobus modis a Deo receditur, ita duobus modis a Deo apostatæ homines fiunt. Nam unusquisque a Conditore suo aut fide recedit, aut opere. Sicut ergo qui a fide recedit, apostata est; ita qui ad perversum opus quod deseruerat, redit, ab omnipotente Deo apostata absque ulla dubietate deputatur, etiamsi fidem tenere videatur. Unum enim sine altero nil

Fidei sine operibus, & operum sine fide inutilitas.

prodesse valet, quia nec fides sine operibus, nec opera adjuvant sine fide, nisi fortasse pro fide percipienda fiant: sicut Cornelius ante pro bonis operibus meruit audiri, quam fidelis existeret. Qua ex re colligitur, quia bona opera pro fide percipienda faciebat. Nam cui ab Angelo dicitur: *Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei;* & mox pro eadem ascensione præcipitur ut ad Simonem mittat, qui ei veniens prædicare debeat; constat [d] quia hoc petiit, unde meruit exaudiri. Sequitur:

Act. 10. 4.

Ibidem.

Patres eorum prævaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc: & filii dura facie & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te.

Vers. 3. & 4.

Peccatorum superbia, impudentia & pertinacia.

6. Ecce est una culpa superbiæ, quia *prævaricati sunt pactum.* Ecce altera obstinationis, quia *usque ad diem hanc.* Ecce in iniquitate filiorum culpa gravis impudentiæ, quia *dura facie:* quoniam mala quæ faciunt, jam non erubescunt, & numquam vel post culpas ad pœnitentiam redeunt; quia *indomabili corde sunt.* Cum vero tantæ pravitatis, tantæque obstinationis sint hi, ad quos Propheta mittitur, quis jam non videat, quia persona Prophetæ a tam perversis hominibus despici valeat? Sed ecce auctoritas personæ tribuitur, cum subditur:

Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus:

Vers. 4.

Prophetæ ex Dei persona loquuntur.

Ac si aperte diceretur: Quia ex te despicieris, ex mea voce necesse est ut loquaris. Ne contemnaris ipse qui mitteris: verba mea proferens, ostende qui misit. Sequitur:

Si forte vel ipsi audiant, & si forte quiescant: quia domus exasperans est.

Vers. 5.

Dei verba, cum dubius loqui videntur, qui explicanda.

8. Dum constat, quod omnipotens Deus omnia sciat, mirandum valde est cur dicatur: *Si forte audiant, & si forte quiescant.* Quapropter sciendum nobis est, quia ista dubitatio locutionis Dei non ex ignorantia, sed ex aliqua significatione descendit. Nam quis nesciat, quod qui fecit & videt omnia, omnia sciat? Et per semetipsam in Evangelio Veritas de Antichristi prædicatoribus dicit: *Dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Cur hoc sub dubitatione dicitur, cum quid futurum sit, a Domino præsciatur? Unum vero e duobus est, quia si electi sunt, fieri non potest: si autem fieri potest, electi non sunt. Et tamen dicitur: *Ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Ista ergo Dominici sermonis dubitatio, ex electorum cordibus designatio tentationis fuit: quia qui electi sunt ad persistendum, per signa prædicatorum [e] Antichristi tentabuntur ad cadendum. Per hoc ergo quod dicitur, *Si fieri potest.* Hoc exprimitur, quod electi in corde tentabuntur. Nutant enim, sed non cadunt. Dicitur ergo, *Si fieri potest,* quia trepidabunt: & tamen dicuntur electi: quia non cadent. Dubitatio itaque sermonis a Domino in electis exprimit trepidationem mentis. Quos & electos nominat, quia cernit quod in fide & bono opere persistant. Unde hic quoque dicitur: *Si forte audiant, & si forte quiescant.* Per hoc enim quod dicitur, *Si forte,* quia ex magna multitudine pauci audituri sint, demonstratur. Per dubitationem ergo sermonum Dei quid significatur aliud, nisi paucitas auditorum?

Matth. 24. 24.

Electi nutant, non cadunt.

9. No-

a Sueff. *surgat.*
b C. Germ. *sic Paulus.*
c Male in vulgatis, *quod audierat*; neque enim adhuc audierat Saulus, quid sibi facto opus esset, sed ad Ananiam mittebatur ut ab eo audiret. Nostra lectio est mss. omnium.
d C. Germ. *constat qui hoc petiit, unde.*
e Sueff. *ante districtum judicium Christi tentabuntur.*

Romani agri & Italiæ devastatio Gregorii temporibus.

9. Notandum vero, quod postquam mala parentum defunctorum dixerat, mittens Prophetam ad filios dicat: *Si forte vel ipsi audiant, & si forte quiescant*. Quid est dicere, *Vel ipsi*, nisi quia eorum patres qui in culpa defuncti sunt, audire noluerunt? Pensemus rogo, quæ virtus sit in hoc Dominici sermonis defectu, ut dicat: *Si forte vel ipsi audiant*. Nobis hoc nobis aperte dicitur, [a] qui afflicti, obsessi, conclusi, omnia quæ in hoc mundo habuimus bona perdidimus. [b] Urbes erutas, eversa castra, depopulatos agros, suffossas Ecclesias videmus: & tamen adhuc parentes nostros ad iniquitates sequimur, ab eorum elatione quam vidimus, non mutamur. Et illi quidem inter gaudia, nos vero, quod est gravius, & inter flagella peccamus. Sed ecce omnipotens Deus iniquitates judicans, jam priores nostros abstulit, jam ad judicium vocavit. Nos adhuc ad pœnitentiam expectat, nos ad revertendum sustinet. Et qui in illis jam judicium exercuit, nobis suæ patientiæ longanimitatem prærogat, ne cum nostris nos prioribus perdat, dicens: *Si forte vel ipsi audiant, & si forte quiescant: quia domus exasperans est*.

Gravissimum est inter flagella peccare.

Anima Deum habitatorem repellens, domus exasperans est.

10. Omnis anima etiam post acceptam fidem in perversitate sua aut permanens, aut revertens, domus exasperans vocatur: quia eum quem per fidem susceperat, repellit a se pravis moribus habitatorem Deum. Nam domus inhabitatur a domino. Si ergo domus, quare exasperans? Si vero exasperans, quare domus, quæ utique jam non habitatur? Sed domus, quia in ea Deus per fidem habitare cœperat: exasperans vero est, quia ab ea pravis moribus repulsus exiit, ut vacua remaneat, quam prius cælestis inhabitator replebat. Unde etiam, sicut Veritatis voce cognovimus, nequissimus spiritus cum septem aliis rediens, domum scopis mundatam invenit, quia mentem a virtutibus alienam replet. Sequitur:

Matth. 12. 45.

Et scient quia Propheta fuerit in medio eorum.

Ibidem.

Quid malis prosit nosse bonos.

11. [c] Malis scire bonos, aut ad adjutorium salutis proficere, aut ad testimonium damnationis solet. Sciant ergo quia in medio eorum Propheta fuerit, ut audita prædicatione aut adjuventur ut surgant, [d] aut sic damnentur, ut excusatione careant. Sequitur:

Vers. 6.

Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque sermones eorum metuas: quoniam increduli, & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas.

Monenti adsit, si sit superior, humilis auctoritas: si inferior, libera humilitas.

12. Patet ad quam perversos in prædicationem mittitur, qui ne timeat admonetur. Et quia pravi quique bona sibi loquentibus alia iniqua faciunt, & adhuc alia minantur; propter illa quæ faciunt, dicitur: *Ne timeas eos*; & propter hoc quod minantur, adjungitur: *Neque sermones eorum metuas*. Vel certe, quia reprobi & mala bonis ingerunt, & [e] eorum semper actibus derogant, Propheta missus admonetur, ne eorum vel crudelitatem metuat, vel verba pertimescat. In hoc itaque quod dicitur: *Ne timeas*, Prophetæ datur auctoritas prædicationis. Et quia omnes qui in Deo vivimus, organa veritatis sumus, ut sæpe per alium mihi, sæpe vero aliis loquatur per me; sic nobis boni verbi inesse auctoritas debet, ut & is qui præest, dicat recta libere, & is qui subest, inferre bona humiliter non recuset. Bonum enim [f] quod majori a minore dicitur, tunc vere bonum est, si humiliter dicatur. Nam si rectitudo sentiendi humilitatem loquendi perdiderit, radicem sensus in ramo linguæ vitiavit. Quod videlicet vitium jam non ex ramo, sed ex radice est; quia nisi cor intumesceret, lingua minime superbiret. Inesse ergo ad loquendum priori humilis auctoritas, inesse autem minori libera humilitas debet. Sed sæpe in hominibus ipse loquendi ordo confunditur, sicut & longe superius diximus. Nam aliquando quis per tumorem elationis loquitur, & loqui se per auctoritatem libertatis existimat: & aliquando alius per stultum timorem tacet, & tacere se per humilitatem putat. Ille locum sui regiminis attendens, non metitur sensum tumoris: iste locum suæ subjectionis considerans, timet dicere bona quæ sentit, & ignorat quantum caritati reus efficitur tacendo.

Sub auctoritate superbia, & humanus timor sub humilitate se palliant.

13. Sic vero sub auctoritate superbia, & humanus timor sub humilitate se palliat: ut sæpe nec ille valeat considerare quid Deo, nec iste quid debeat proximo. Nam ille dum eos qui sibi subjecti sunt conspicit, & ei cui omnes subjacent, non intendit; in elatione attollitur; & de elatione sua velut de auctoritate gloriatur. Iste vero nonnumquam dum timet ne majoris gratiam amittat, atque per hoc aliquid temporalis damni sustineat, recta quæ intelligit occultat; atque apud se tacitus, ipsum timorem quo constringitur, humilitatem nominat. Sed cum cui nil vult dicere, tacendo in cogitatione dijudicat: fitque ut unde se humilem existimat, inde gravius fit superbus. Discernenda ergo semper sunt libertas & superbia, humilitas & timor: ne aut timor humilitatem, aut superbia se libertatem fingat. Ezechiel itaque quia non solum populo, sed etiam senioribus loqui mittebatur, ne incautum timorem humilitatem crederet, ut timere non debeat admonetur, dum dicitur: *Ne timeas eos*. Ac ne forte derogationis eorum verba pertimescat, adjungitur: *Neque sermones eorum metuas*.

Discernenda sunt libertas & superbia, humilitas & timor.

Metui non debent mali, sed justi.

14. Cur autem linguas derogantium timere non debeat, etiam causa subjungitur, cum protinus subinfertur: *Quoniam increduli & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas*. Timendi enim essent hi quibus loqui mittebatur, si in fide & opere Deo omnipotenti placuissent. Quia autem increduli & subversores sunt, in suis sermonibus derogantes, timendi non sunt: quia stultum valde est, si illis placere quærimus, quos non placere Domino scimus. Debent autem [g] haberi in metu & reverentia judicia justorum, quia membra omnipotentis Dei sunt, & hoc ipsi in terra reprehendunt, quod Dominus redarguit e cælo. Nam perversorum derogatio, vitæ nostræ approbatio est; quia jam ostenditur nos aliquid justitiæ habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo. Nemo etenim potest in una eademque re, omnipotenti Domino atque ejus hostibus gratus existere. Nam Deo se amicum denegat, qui ejus placet inimico. Et inimicis veritatis adversa-

a Editi, *qui afflicti, oppressi*. Melius, *obsessi*, legitur in omnibus mss. nostris.

b Beccens. *Urbes diruptas*.

c Suess. *scim bona*. Val-cl. *mali scire bonos .... aut ad damnationis cumulum solent*. Legi debere *bonos*, ex contextu palam fit.

d Edit. Paris. 1502. & ceteræ: *aut sic in iniquitatibus eorum damnentur*. Hoc additamentum reprobavimus mss. omnium auctoritate victi.

e Norm. & Val-cl. *eorum ... bonis actibus*. Abest *bonis* a Germ. & aliis.

f Longip. *quod a majore minori dicitur*.

g Longip. *habere*.

bitur, qui eidem veritati mente subjungatur. A Unde sancti viri in vocis liberæ increpatione succensi, eos ad sua odia excitare non metuunt, suos Deum non diligere cognoscunt. Quod Propheta ardenter exhibens, Creatori omnium quasi in munere obtulit, dicens: *Nonne*[a] *qui oderunt te Deus, oderam illos, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi*. Ac si aperte dicat: Pensa quantum te diligo, qui tuorum hostium excitare contra me inimicitias non pertimesce. Hinc etenim dicit: [b] *Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi, quoniam subsecutus sum justitiam*. Bonum valde est quod justus tribuit, quondo male agentibus libera voce contradicit. Sed perversi mala pro B bonis retribuunt cum justis derogant, quia contra eos justitiæ defensionem servant. Non enim justi humana judicia, sed æterni judicis examen aspiciunt, atque ideo derogantium verba contemnunt. Hinc etenim derogantibus Corinthiis Paulus dicebat: *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die*. Qui nec in corde suo unde se reprehendere potuisset inveniens, adjungit: *Sed neque meipsum judico*. Videns autem quia ei ad perfectionem sanctitatis nec suum judicium sufficeret, subdidit: *Sed non in hoc justificatus sum*. Cur vero nec sibimetipsi de seipso credidit, causam reddidit, cum subjungit: *Qui autem judicat me, Dominus est*. Ac si aperte di- C cat: [c] Nec meo de me judicio credendum existimo, quia ille me judicat, cujus ego judicium non comprehendo. Hinc beatus Job cum per amicorum derogantium linguas inter dolores vulnerum pateretur jacula verborum, cogitatione protinus ad conscientiam recurrit, atque ubi mentem solidam haberet, aspexit: *Ecce enim in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis*. Qui etiam subdidit: *Verbosi amici mei: ad Deum stillat oculus meus*.

(Psal. 138. 21. — Ibid. 22. — Psal. 37. 21. — 1. Cor. 4. 3. — Ibidem 4. — Job 16. 20. — Ibid. 21.)

In omnibus conscientiam testem & Deum judicem debemus quærere.

15. In omne enim quod de nobis dicitur, semper taciti recurrere ad mentem debemus, interiorem testem & judicem quærere. Quid enim prodest si [d] omnes laudent, cum conscientia accu- D set? Aut quid poterit obesse si omnes nobis derogent, & conscientia sola nos defendat? Beatus ergo Job inter linguas derogantium [e] inflexa mente persistens, quia in terra se impugnari falsis sermonibus vidit, in cælo testem quæsivit. Hinc Isaias ait: *Popule meus, qui beatificant te, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant*. Qui videlicet populus ne verba suæ laudis attenderet, & in culpis altius periret, statim dicitur quem aspiciat, cujus judicium pertimescat, cum subditur: *Stat ad judicandum Dominus, stat ad judicandos populos*. Ac si aperte diceretur: Judicia humana cur sequeris, qui stare super te cælestem judicem scis?

(Isai. 3. 12. — Ibid. 13.)

Joannis Baptistæ inter humanas laudes & obtrectationes, inflexa mens.

16. Hinc est quod Johannem Baptistam Veri- E tas esse arundinem vento agitatam negat, dicens, *Quid existis videre in desertum? Arundinem vento agitatam?* Quod quia negando dixerit, non affirmando, subjuncta verba testantur. Ait enim: *Sed quid existis videre* [f] *in deserto? Hominem mollibus vestitum? Ecce, qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt*. Arundo autem vento agitata modo flatibus erigitur, modo flatibus inclinatur. Omnis autem infirmus animus, qui vel derogatione dejicitur, vel laudibus exaltatur, arundo vento agitata est. Quod Johannes non erat, quia inflexibilem mentis verticem inter laudes hominum & derogationes tenebat.

(Matth. 11. 7. &c. Luc. 7. 25.)

Detrahentes quando despici debeant, aut compesci.

17. Sed magna inquisitione res indiget, cum recti operis viam tenemus, utrum semper despicere derogantium verba debeamus, an certe aliquando compescere. De qua re sciendum est, quia linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare ne ipsi pereant, ita per suam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, ut nobis meritum crescat: aliquando autem etiam compescere, ne dum de nobis mala disseminant, eorum qui audire nos ad bona poterant, corda innocentium corrumpant. Hinc est enim quod Johannes obtrectatoris sui linguam redarguit, dicens: *Is qui amat primatum gerere in eis*, [g] *Diotrepes non recipit nos: propter hoc si venero, commoneam ejus opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos*. Hinc Paulus iterum [h] de detrahentibus Corinthiis loquitur, dicens: *Epistolæ, inquiunt, graves sunt & fortes, præsentia autem corporis infirma, & sermo contemtibilis: hoc cogitet qui hujusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentes in opere*.

(3. Johan. v. 9. — 2. Cor. 10. 10.)

Cohibere debent hi, quorum vita ceteris in exemplum est proposita.

18. Hi etenim, quorum vita in exemplum imitationis est posita, debent, si possunt, detrahentium sibi verba compescere, ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant, & in pravis moribus remanentes, bene vivere contemnant. [i] Sed hac in re, subtili inquisitione necesse est ut semetipsum animus investiget, ne fortasse suæ laudis gloriam quærat, & animarum [k] lucra se quærere nostra cogitatio simulet. Sæpe enim sui nominis laude animus pascitur, & quasi sub obtentu lucrorum spiritalium, cum de se bona dici cognoverit, lætatur. Et sæpe suæ gloriæ defensione contra detrahentes irascitur, & fingit sibimet quod hoc ex eorum zelo faciat, quorum corda a bono itinere detrahentis sermo perturbat. Illi ergo debent magnopere curare, ne contra eorum opinionem detrahentium verba prævaleant, qui suam conscientiam subtiliter discutientes, se in ea inveniunt de amore privatæ gloriæ nihil habere.

Et qui privatæ gloriæ amore non tanguntur.

Iis aliquando licet suas virtutes prædicare.

19. Hinc est enim quod justi atque perfecti aliquando virtutes suas prædicant, bona quæ divinitus acceperunt, narrant, non ut ipsi apud homines sua ostensione proficiant, sed ut eos quibus prædicant, exemplo suo ad vitam trahant. Unde Paulus Apostolus quoties fustibus cæsus, quoties lapidatus, quoties naufragium pertulit, quanta pro veritate sustinuit, quod ad tertium cælum raptus, quod in paradisum ductus sit, Corinthiis narrat, ut eorum sensum a falsis prædicatoribus avertat: ut dum se innotesceret qualis esset, illi eis vilescerent, quos ab eis [l] cognoverat inique venerari. Quod perfecti cum faciunt, id est cum vir-

(2. Cor. 11. 25.)

a Lyran. & Longip. *qui te oderant*.
b C. Germ. & Longip. *qui retribuebant*. Ibid. Gussanvil. *secuturus sum justitiam*. Beccens. pro *justitiam*, habet *bonitatem*.
c Norm. *nec mihi de me credendum*. Val-cl. *nec mihi de meo judicio*.
d Iidem cod. *si homines laudent*; & paulo infra, *si homines nobis derogent*.
e Gemet. cum al. Norm. *inflexus persistens*.
f Ita C. German. Longip. Val-cl. Norm. &c. Editoribus magis arrisit: *videre in desertum*.
g Excusi *Diotrephes*. German. *Diotrepis*.
h Abest, *de*, a mss. Norm. & al. plurimis, quod retinuimus, aliis antiquioribus mss. inhærendo.
i Suess. *sed in hac subtili inquisitione*.
k Suess. & Longip. *lucra sequi nostra*.
l Laudati cod. *cognoverat iniqua veneratione susceptos*.

virtutes proprias loquuntur, in hoc quoque omnipotentis Dei imitatores sunt, qui laudes suas hominibus loquitur, [a] ut ab hominibus cognoscatur. Nam cum per Scripturam suam præcipiat, dicens: *Laudet te [b] alienus, & non os tuum*; quomodo facit ipse, quod prohibet? Sed si virtutes suas omnipotens Deus taceret, eum nullus agnosceret: si eum nullus agnosceret, nullus amaret: si nullus amaret, nullus ad vitam rediret. Unde & per Psalmistam de eo dicitur: *Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo, ut det illis hereditatem gentium*. Virtutes ergo suas annuntiat, non ut laudibus suis ipse proficiat, sed ut hi qui hunc ex sua laude cognoverint, ad perpetuam hereditatem [c] veniant. Justi itaque atque perfecti non solum cum [d] vituperationis suæ verba reprehendunt, sed etiam cum virtutes quas habent, infirmis loquuntur, reprehensibiles non sunt; quia per suam vitam quam referunt, aliorum animas ad vitam quærunt.

Prov. 27. 2.

Cur Deus seipsum laudet.

Psal. 110. 6.

20. De quibus tamen sciendum est, quia numquam bona sua detegunt, nisi eos, ut dixi, aut proximorum utilitas, aut certe nimia necessitas cogat. Unde Paulus Apostolus cum virtutes suas Corinthiis enumerasset, adjunxit: *Factus sum insipiens, vos me coegistis*. Fit vero aliquando, ut necessitate compulsi, in bonis quæ de se referunt, non aliorum utilitatem, sed suam requirant, sicut beatus Job facta sua enumerat, dicens: *Oculus fui cæco, & pes claudo, pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissime investigabam*. Et multa alia [e] quæ sæpe egisse se commemorat. Sed quia in vulnere doloris positus, ab amicis increpantibus ipse impie egisse, & violentus proximis, atque oppressor pauperum fuisse dicebatur, vir sanctus inter flagella Dei & humanæ increpationis verba deprehensus, mentem suam graviter concuti, atque ad desperationis foveam conspexit impelli; qui jamjamque cadere poterat, nisi ad memoriam sua bene acta revocasset, ut ad spem animus reduceretur, ne oppressus verbis & vulneribus in desperatione periret. Quod ergo bona sua enumerat, non innotescere aliis quasi ex laude desiderat, sed ad spem animum reformat. Justi itaque sicut sine arrogantia loquuntur aliquando bona quæ agunt, ita sine zelo privatæ gloriæ detrahentium sibi linguas redarguunt, quia noxia loquuntur. Cum vero linguæ derogantium corrigi nequeunt, æquanimiter sunt per omnia tolerandæ. Nec obtrectationis sermo timendus est; ne dum vituperatio perversorum metuitur, recti operis via deseratur. Unde nunc Ezechieli Prophetæ dicitur: *Sermones eorum ne metuas: quia increduli & subversores sunt tecum*.

Bona quæ agimus numquam detegenda, nisi aut proximi utilitas, aut magna necessitas cogat.

2. Cor. 12. 11.

Job 29. v. 15. & 16.

21. Minus autem mali essent, si hi qui sunt increduli, subversores minime fuissent. Quia enim ipsi vel cælestia regni præmia, vel gehennæ esse supplicia non credunt, [f] in suis pravitatibus dimissi, a fide & opere etiam alios subvertunt, ut regnum quod ipsi appetere non volunt, nec alter assequatur. Hi namque cum teneriores quosdam bona incipere, mala jam devitare cognoverint, modo irridendo quod in cælis promittitur, modo despiciendo quod Deus omnipotens de inferni suppliciis minatur, modo laudando bona temporalia, & delectationes præsentis seculi callida persuasione pollicendo, deflectunt mentes innocentium, eorumque itinera pervertunt. Gaudent, si quos potuerint a vita revocare, ad mortem trahere: lætantur in pravitatibus suis, exultant & in alienis. His nimirum pœna sua non sufficit, qui agunt ne soli moriantur. At si fortasse justum quempiam tantæ jam virtutis invenerint, ut ei loqui contraria non præsumant, quia subversores esse non possunt, statim scorpiones fiunt. Scorpio enim palpando incedit, sed cauda ferit: nec mordet a facie, sed a posterioribus nocet. Scorpiones ergo sunt omnes blandi & malitiosi, qui bonis quidem in faciem non resistunt, sed mox ut recesserint derogant: alios [g] quos valuerint, inflammant: quæque possunt noxia immittunt, mortifera inferre occulte non desinunt. Scorpiones ergo [h] sunt, qui blandi & innoxii in facie videntur, sed post dorsum portant unde venenum fundant. Qui enim in occulto feriunt, quasi mortem latenter trahunt. Unde etiam per Psalmistam dicitur: *Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis*. Apes enim in ore mel habent, in aculeo caudæ vulnus. Et omnes qui lingua blandiuntur, sed latenter ex malitia feriunt, apes sunt: quia loquendo dulcedinem mellis proponunt, sed occulta feriendo vulnus inferunt. Ista vero facientes exardescunt sicut ignis in spinis: quia per flammas detrahentium non justorum vita comburitur, sed si quæ in eis esse poterant peccatorum spinæ concremantur. Dicatur ergo: *Increduli & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas*. Increduli scilicet Deo, subversores vero infirmantibus proximis, scorpiones autem etiam fortibus & robustis. Quibus etsi in facie contradicere non præsumunt, ex occulto tamen vulnus derogationis inferunt. Increduli quippe simul & subversores & scorpiones sunt; quia & audita ea quæ Dei sunt, non credunt, & eos quos prævalent, a bonis moribus subvertunt, & quos inflectere non valent, occultis machinationibus feriunt.

Subversoribus sua pœna non sufficit; agunt quoque ne soli moriantur.

Scorpiones sunt.

Ps. 117. 12.

Cur apes etiam dicantur.

Cur ignis spinas comburens?

Increduli sunt Deo, subversores infirmis, fortibus scorpiones.

22. Qua in re hoc quoque notandum est, quia cum Prophetæ dicitur: *Increduli & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas*, nobis consolationis medicamentum profertur, quos sæpe tædet vivere, dum nolumus cum malis habitare. [i] Querimur etenim cur non omnes boni sunt, qui nobiscum vivunt. Mala proximorum ferre nolumus, omnes sanctos jam debere esse decernimus, dum esse nolumus quod ex proximis portemus. Sed hac in re luce clarius patet, dum malos portare renuimus, quam multum adhuc ipsi de bono minus habeamus. Neque enim perfecte bonus est, nisi qui fuerit & cum malis bonus. Hinc beatus Job de semetipso asserit, dicens: *Frater fui draconum, & socius struthionum*. Hinc Paulus Apostolus discipulis dicit: *In medio nationis pravæ & perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo*. Hinc Petrus gregis Dominici pastor dicit: *Justum Lot oppressum a nefandorum injuria conver-*

Cum malis habitare quam utile.

Job. 30. 29.

Phil. 2. 15.

2. Petr. 2. 7.

a Al. *ut ab omnibus*.
b Plerique Norm. *alienum, & non os tuum*.
c Germ. Longip. & Val cl. *vivant*.
d Suess. & Longip. *cum vituperatione sua*.
e Longip. cum Norm. *quæ se pie egisse*. Val-cl. *quæ se pere-gisse*. Retinemus editorum lect. quæ est Germ. & vetustiorum.

f Gilot. & Vatic. *in suis gravitatibus*. Dissentiunt mss. Anglic. Norm. &c.
g Sues. & Longip. *quos valuerint*.
h Longip. *sunt omnes blandi & malitiosi, & innoxii* &c.
i C. Germ. *quærimus*.

A

versatione eripuit. Aspectu enim & auditu justus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam justi iniquis operibus cruciabant. Sæpe vero cum de vita proximorum querimur, mutare locum conamur, secretum vitæ remotioris eligere; videlicet ignorantes quia si desit spiritus, non adjuvat locus. Idem enim Lot de quo loquimur, in Sodomis sanctus extitit, in monte peccavit. Quia autem loca mentem non muniunt, ipse humani generis primus testatur parens, qui & in paradiso cecidit. Sed minus sunt omnia quæ loquimur ex terra. Nam si locus salvare potuisset, satan de cælo non caderet. Unde Psalmista ubique in hoc mundo tentationes esse conspiciens, quæsivit locum quo fugeret, sed sine Deo invenire non potuit munitum. Ex qua re & ipsum sibi locum fieri petiit, propter quem locum quæsivit dicens: *Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, ut salvum me facias.* Tolerandi ergo ubique sunt proximi: quia Abel fieri non valet, quem Cain malitia non exercet.

Si spiritus desit, non adjuvat locus.

Genes. 19. v. 2. 30. &c. Genes. 3. 7.

Adam in paradiso cecidit & satan in cælo.

Deus solus nobis locus munitus.

B

Psal. 30. 3. q. q. 1. c. Adversitas.

Infirmis tamen fugienda est societas malorum.

23. Unum vero est pro quo vitari societas debet malorum, ne si fortasse corrigi non valent, ad imitationem trahant: & cum ipsi a sua malitia non mutantur, eos qui sibi conjuncti fuerint, pervertant. Unde Paulus ait: *Corrumpunt bonos mores colloquia mala.* Et sicut per Salomonem dicitur: *Noli esse amicus homini iracundo, nec ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas ejus, & sumas scandalum animæ tuæ.* Sicut ergo perfecti viri perversos proximos non debent fugere, quia & eos sæpe ad rectitudinem trahunt, & ipsi ad perversitatem numquam trahuntur: ita infirmi quique societatem declinare debent pravorum, ne mala quæ frequenter aspiciunt, & corrigere non valent, delectentur imitari. Sic enim verba proximorum audiendo quotidie sumimus in mente, sicut flando atque respirando aerem trahimus corpore. Et sicut malus aer assiduo flatu tractus inficit corpus, ita perversa locutio assidue audita, infirmantium inficit animum, ut tabescat delectatione pravi operis, & assidui iniquitate sermonis. Sequitur:

1. Cor. 15.

Prov. 22. 24

C

Ibidem.

Verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides: quia domus exasperans est.

D

Cur metuendi sunt boni, non mali.

24. Ideo boni timendi sunt ne offendantur, ne forte per eos ille provocetur ad iram, qui eorum corda semper inhabitat. Nam sicut superius dictum est, si malos offendimus, timere minime debemus: quoniam illis nostra actio displicet, quibus nec justitia Creatoris placet. Quid ergo timendum est, si nobis ingrati sunt, qui Deo amabiles non sunt? Unde recte nunc dicitur: *Verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides: quia domus exasperans est.* Ac si aperte diceretur: Timendi essent, nisi me in suis actibus exasperarent. De quibus adhuc subditur:

Vers. 7.

Loqueris ergo verba mea ad eos, si forte audiant, & quiescant: quia irritatores sunt.

E

Dei erga peccatores patientia & clementia.

25. Omnis qui peccat, quid aliud quam Conditoris sui in se iracundiam irritat? Et scimus quia quoties actu, quoties verbo, quoties cogitatione delinquimus, Deum contra nos toties irritamus. Sed tamen sustinet, & clementer expectat: per se patientiam, per prædicatores autem suos verbum nobis exhortationis prærogat. Omnis autem qui recta prædicat, [a] si auditur, iram irritati Creatoris super prævaricatorem populum placat. Unde necesse est, ut ipse non debeat agere malum, quod solet in populo furorem Conditoris sui irritare. Propter quod etiam subditur:

a

Vers. 8.

Tu autem fili hominis, audi quæcumque loquor ad te, & noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est.

Prædicatores ab iis quæ reprehendunt caveant.

26. Id est, mala quæ fieri conspicis, ipse non facias: ne hoc quod [b] prohibere mitteris, ipse committas. Omnis etenim prædicator intenta semper debet mente pensare, ne qui missus est lapsos erigere, [c] ipse in pravitate operis cum lapsis cadat, & Pauli hunc sententia feriat dicentis: *In quo alterum judicas, teipsum condemnas.* Unde Balaam Dei spiritu repletus ad loquendum, sed tamen in carnali vita suo spiritu detentus, de semetipso loquitur, dicens: *Dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi, & visiones omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos.* Cadens apertos oculos habuit, qui rectum quod diceret, vidit, sed recte vivere contempsit. Cadens videlicet in perverso opere, & apertos habens oculos in sancta prædicatione.

b

c

Rom. 2. 1.

Num. 24. v. 14. & 16.

Qui secus faciunt, Balaam imitantur.

Prædicatoris silentium Deum exasperat.

27. Est tamen aliud quod possit intelligi, cur beatus Ezechiel qui ad prædicationem mittitur, esse exasperans prohibetur. Nisi enim ad loquenda verba cum mittebatur, obediret, omnipotentem Dominum sicut populus de perverso opere, sic Propheta de suo silentio exasperasset. Nam sicut mali ideo Deum exasperant, quia loquuntur vel faciunt mala, ita nonnumquam boni exasperant, quia reticent bona. Illis itaque culpa est perversa agere, istis recta reticere. In hoc ergo cum malis etiam boni simul Deum exasperant, quia cum perversa non increpant, eis per suum silentium [d] proficiendi licentiam præstant. Sequitur:

d

Ibidem.

Aperi os tuum, & comede quæcumque do tibi.

Silentibus vitæ cibus denegatur.

28. Aperimus os nostrum, cum recta loquimur; & comedimus quæ a Deo accipimus, quia & tribuitur & augetur in nostris sensibus cibus vitæ, cum prædicare cœperimus. Unde Propheta alius dicit: *Os meum aperui, & attraxi spiritum.* Non enim spiritum attraheret, nisi os aperiret: quia nisi ad prædicandum proximis se impenderet, spiritalis doctrinæ in eo gratia non crevisset. Sequitur:

Ps. 118. 131.

Vers. 9.

Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber: & expandit illum coram me, qui erat scriptus intus & foris.

Scripturæ sacræ liber clausus & involutus. Dei manu aperitur & evolvitur.

29. Sicut per Prophetam prædicatorum ordo, sic per librum quem accepit, Scripturæ sacræ paginæ designantur. Liber autem involutus, est Scripturæ sacræ eloquium obscurum, quod profunditate sententiarum involvitur, ut non facile sensu omnium penetretur. Sed coram Propheta liber expanditur; quia coram prædicatoribus sacri eloquii obscuritas aperitur. Involutum librum manus Dei porrexerat, cum Apostolis dicebat: *Simile factum est regnum cælorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit. Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania,* & reliqua quæ caritas vestra etiam me reticente reminiscitur. Sed librum quem invo-

Marc. 13. v. 24. &c.

a Suess. *si non auditur, iram irritat creatoris super prævaricatorem populum plagam.* Norm. *super prævaricationem populi placat.*
b Editi tum vet. tum recent. *prohibere niteris*, reluctantibus mss. omnibus Norm. C. Germ. Corb. Longip. Val-cl.
c Suess. *ipse in ipsa vita & operibus cum lapis.*
d Val-cl. *perficiendi.*

volutum ostenderat, expandit, cum hoc quod A per ænigmata loquebatur, exposuit dicens: [a] *Qui seminat bonum semen, est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni: zizania autem filii sunt nequam. Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. Messis vero, consummatio sæculi, messores autem Angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur, sic erit in consummatione sæculi.* Involutus itaque liber expanditur, quando hoc quod obscure prolatum fuerat, per latitudinem intellectus aperitur. Hunc involutum librum Veritas expandit, quando in discipulis egit quod scriptum est: *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.*

Matt. 13. v. 37. &c. — a

Luc. 24. 45.

Hic liber scriptus est intus per allegoriam, foris per historiam, & per præcepta moralia.

30. De quo adhuc libro subditur: *Qui erat* B *scriptus intus & foris.* Liber enim sacri eloquii intus scriptus est per allegoriam, foris per historiam. Intus per spiritalem intellectum, foris autem per sensum litteræ simplicem, adhuc infirmantibus congruentem. Intus, quia invisibilia promittit: foris, quia visibilia præceptorum suorum rectitudine disponit. Intus, quia cælestia pollicetur: foris autem, quia terrena contemptibilia qualiter sint, vel in usu habenda, vel ex desiderio fugienda, præcipit. Alia namque de secretis cælestibus loquitur, alia vero in exterioribus actionibus jubet. Et ea quidem quæ foris præcipit, patent: sed illa quæ de internis narrat, plene apprehendi nequeunt. Unde scriptum est: *Extendens cælum sicut pellem,* [b] *qui tegis in aquis* C *superiora ejus.* Quid enim cæli nomine nisi sacra Scriptura signatur? De qua nobis & sol sapientiæ, & luna scientiæ, & ex antiquis Patribus stellæ exemplorum atque virtutum lucent. Quod sicut pellis extenditur; quia per scriptores suos carnis lingua formatum, ante oculos nostros per verba doctorum exponendo displicatur. Quid vero aquarum nomine, nisi sanctissimi Angelorum signantur chori? De quibus scriptum est: *Et aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini.* Hujus cæli superiora Dominus in aquis tegit, quia alta sacri eloquii, id est ea quæ de natura divinitatis, vel de æternis gaudiis narrat, nobis adhuc nescientibus, solis Angelis in secreto D sunt cognita. Cælum ergo hoc & coram nobis extenditur, & tamen in aquis superiora ejus conteguntur; quia & quædam sacri eloquii jam nobis per apertionem spiritus patent, & quædam quæ solis Angelis possunt esse manifesta, nobis adhuc servantur occulta. De quibus tamen occultis jam partem per spiritalem intelligentiam sentimus, jam sancti Spiritus pignus accepimus: quia hæc & plene necdum cognovimus, & tamen medullitus amamus, & in multis spiritalibus sensibus, quos jam cognovimus, veritatis pabulo pascimur.

Psal. 103. 2. — b

Scriptura sacra cælo comparatur.

Angeli, aquis quæ super cælos sunt.

Ps. 148. 4.

31. Dicat ergo: *Qui erat scriptus intus & foris:* quia in sacro eloquio & [c] dictis occultioribus atque sublimioribus satiantur fortes, & præceptis apertioribus nos parvuli nutrimur. Unde E scriptum est: *Montes excelsi cervis, petra refugium herinaciis.* [d] Habeant enim montes intelligentiæ, qui jam contemplationis saltus dare noverunt. Sed petra sit refugium herinaciis: quia nos parvuli & peccatorum nostrorum spinis cooperti, etsi intelligere alta non possumus, in petræ nostræ refugio, id est, in Christi fide salvamur. Unde & quibusdam dicitur: *Nihil me judicavi scire inter vos nisi Christum Jesum, & hunc crucifixum.* Ac si diceret: Quia vos capere divinitatis ejus mysteria non posse pensavi, sola vobis humanitatis ejus infirma locutus sum. Sequitur:

Sententiis sublimioribus fortes satiantur, apertioribus parvuli.

Ps. 103. 18. — c d

1. Cor. 2. 2.

Et scripta erant in eo lamentationes, [e] *carmen, & væ.* Ibidem. — e

In sacris litteris carmen prospera significare solet.

32. Carmen aliquando in bono, aliquando vero in malo dici dubium non est: quia & lætum carmen, & lugubre carmen dicere possumus. Sed nos Scripturæ sacræ usum sequentes, quæ pene semper carmen ponere in prosperis solet, hoc in loco pro bona parte dictum carmen accipimus. Nam cum omnipotens Deus populum suum de mari Rubro liberasset, scriptum est: *Tunc Moyses & filii Israel cecinerunt carmen Domino.* Et cum David victoriam de hostibus fecisset, scriptum est: *Locutus est David Domino verba carminis hujus.* Salomon quoque ait: *Acetum in nitro, & qui cantat carmina* [f] *cordi pessimo.* Acetum quippe si mittatur in nitro, fervescit nitrum protinus & ebullit. Et perversa mens quando per increpationem corripitur, aut prædicationis dulcedinem [g] bona suadetur, de correptione fit deterior: & inde in murmurationis iniquitate succenditur, unde debuit ab iniquitate compesci. Per Heliu quoque de ingrato ac sese desperante dicitur: *Et non dixit, Ubi est qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?* Carmen quippe in nocte, est lætitia in tribulatione. Carmen in nocte accipimus, quando in pressuris præsentibus de futuris gaudiis consolamur. Carmen nobis in nocte ostendebat Apostolus, cum dicebat: *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.* Carmen in nocte se David habere indicat, dicens: *Tu es mihi refugium a pressura, quæ circumdedit me: exultatio mea, redime me a circumdantibus me.* Qui enim circumdari se pressuris narrat, & tamen Deum sibi esse exultationem nominat, proculdubio carmen in nocte cantat. Quia igitur pene semper in bono carmen ponere Scriptura sacra consuevit, ita a nobis etiam in hoc loco debet intelligi.

Exod. 15. 1.

2. Reg. 22. 1.

Prov. 25. 20. — f

g

Job. 35. 10.

Rom. 12. 12.

Psal. 31. 7.

Et væ, æternum luctum.

33. Væ autem in Scriptura sacra sæpius de æterno luctu, quam præsenti solet intelligi. Unde scriptum est: *Væ impio in malo: retributio enim manuum ejus fiet ei.* Et beatus Job loquitur, dicens: *Si impius fuero, væ mihi est: si autem justus, non levabo caput, saturatus afflictione & miseria.* Justorum enim afflictio temporalis est. Væ ergo quod dixit, a temporali afflictione distinxit, qui & justum afflictionem, & impium væ habere perhibuit. Per semetipsam quoque Veritas dicit: *Væ mundo a scandalis,* &, *Væ vobis qui ridetis, quoniam flebitis.* Et, *Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.* Pensandum ergo nobis est, quomodo hæc tria in sacro volumine scripta sint, lamentationes, carmen, & væ.

Isai. 3. 11.

Job 10. 15.

Matth. 18. 7.

Luc. 6. 25.

Ibid. 21. 23.

34. Lamentationes videlicet; quia in eo scripta est pœnitentia peccatorum. Carmen vero; quia ibi prænuntiantur gaudia justorum. Væ autem; quia

Lamentationes pœnitentiam peccatorum, carmen gaudia.

a Val-cl. cum Norm. *qui seminavit.*
b Recent. editi, *qui tegis aquis.* Additur *in*, hic & infra in C. Germ. Corb. Norm. & ceteris mss.
c Corb. & Germ. *ex dictis occultioribus nos parvuli*, omissis ceteris.
d Gemet. ac alii Norm. *habeant enim cervi montes.*
e Pl. Norm. *& carmen.*
f Excusi, *corde pessimo.* In Lyrano, loco *&*, legitur *est.*
g Suess. & Lyran. quibus consentiunt editi pene omnes, *bona suadentur.* Gussanvil. *ad bona suadetur.* Sequimur Germ. Norm. & alios mss.

Justorum væ damnationem reproborum indicat.

quia illic expressa est damnatio reproborum. Ut ergo peccata punias, lege quæ in hoc volumine scripta sunt lamenta: *Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Et rursus: *Miseri estote, & lugete: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem.* Ut autem de promissione gaudii sequentis hilarescas, cognosce quæ in hoc volumine scripta sunt carmina laudis æternæ: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in seculum seculi laudabunt te.* Et sicut per quemdam sapientem de cælesti Jerusalem dicitur: *Et lapide pretioso & mundo omnes plateæ ejus sternentur, & per omnes vicos ejus Alleluia cantabitur.* Hoc nobis carmen cælestis patriæ nuntiare cives ejus venerant, qui concorditer clamabant: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Sed si adhuc præsenti seculo mente inhæres, si adhuc terrenis voluptatibus delectaris, amare non potes gaudia æterna quæ audis. Cognosce ergo in hoc volumine væ, quod in eo scriptum est, atque ab animo per timorem expelle quod diligis, ut possis ex judicio carmen amare quod legis. Ibi quippe sub unius damnati specie, multitudo omnis exprimitur reproborum, cum voce Veritatis dicitur: *Ligatis pedibus ejus ac manibus, mittite eum in tenebras exteriores; illic erit fletus & stridor dentium.* Tunc etenim reprobi in exteriores tenebras cadunt; quia nunc in interioribus sua se sponte dejecerunt, ut veritatis lumen nec credendo nec bene operando sequerentur. In quibus ligatis pedibus ac manibus mitti præcipiuntur: quia nunc dum tempus operandi atque currendi est, habere manus & pedes liberos in bona actione noluerunt. [a] Ibi væ reproborum scriptum est: *Vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguetur.* Ibi damnatis ac repulsis dicitur: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus.* In hoc itaque volumine cuncta quæ ædificant, omnia quæ erudiunt, scripta continentur. Peccasti enim, & jam te pœnitet illicita perpetrasse, ut ad agendam pœnitentiam docearis; ibi invenis lamenta. [b] Spe cælestium gaudiorum mentem relevare desideras; ibi ad consolationem tuam invenis carmen. Sin vero & mala perpetrasti, & hæc te perpetrasse non pœnitet, sed cervicem mentis erigis, ad nullas pœnitentiæ lamentationes inclinaris, nulla cælestium gaudiorum expectatione corrigeris; velis nolis, ibi scriptum auditurus es væ: ut quam nec timor ad pœnitentiam humiliat, nec spes ad superna præmia exaltat, damnationis suæ jam nunc pœnam prospiciat, & sine excusatione in æternum supplicium cadat.

Joel. 2. 13. Jacob. 4. 9. Psal. 83. 5. Tobiæ 13. 22. Luc. 2. 14. Matth. 22. 13. Isai. 66. 24. Matth. 25. 41.

Ad Scripturæ sacræ verba evigilandum.

35. Quid igitur fratres, quid agendum est miseria, nisi ut evigilemus ad hujus verba voluminis, & mala quæ nos egisse meminimus, fletibus puniamus, ut per lamenta pœnitentiæ perveniamus ad carmen vitæ? Ne si affligi modo pœnitendo nolumus, væ postmodum sine fine sentiamus. Nec nos nostrorum vulnerum multitudo in desperationem deprimat; quia major est potentia medici, quam magnitudo languoris nostri. Quid est enim quod reparare ad salutem non possit, qui potuit omnia ex nihilo creare? Unigenitus quippe est omnipotenti Patri coæternus: Qui cum eo vivit & regnat in unitate [c] Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

a Rotomag. *ibi de væ*. Ebroic. & Sag. *ubi de væ*.
b Corrupte in Gussanvil. *sæpe*.
c In editis desideratur *Deus*, non in mss.

HOMILIA X.

In expositione priorum Versuum Capitis tertii usque ad quintum-decimum, commendat maxime Scripturam sacram, ejus assiduam lectionem, meditationem, & prædicationem.

Scriptura sacra & magnis & parvulis loquitur.

1. SOlent quidam, scripta sacri eloquii legentes, cum sublimiora ejus sententias penetrant, minora mandata quæ infirmioribus data sunt, tumenti sensu despicere, & ea velle in alium intellectum permutare. Qui si recte in eo alta intelligerent, mandata quoque minima despectui non haberent: quia divina præcepta sic in quibusdam loquuntur magnis, ut tamen in quibusdam congruant parvulis, qui per incrementa intelligentiæ quasi quibusdam passibus mentis crescant, atque ad majora intelligenda perveniant. Unde nunc sancto Prophetæ dicitur:

Ezech. 3. v. 1.

Fili hominis, quodcumque inveneris comede.

Quidquid in ea invenitur, edendum.

2. Quidquid enim in sacra Scriptura invenitur, edendum est: quia & ejus parva simplicem componunt vitam, & ejus magna subtilem ædificant intelligentiam. Sequitur:

Ibid. & Ver. 2.

Comede volumen istud, & vadens loquere ad filios Israel. Et aperui os meum, & cibavit me volumine illo.

Cibus & potus noster est.

Amos. 8. 11.

3. Scriptura sacra cibus noster & potus est. Unde etiam Dominus per Prophetam alium minatur: *Mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.* Qui ergo subtracto suo eloquio, fame ac siti nos dicit atteri; quia ejus verba & cibus noster & potus sint demonstrat. Sed notandum, quod aliquando cibus, aliquando potus sunt. In rebus enim obscurioribus quæ intelligi nequeunt nisi exponantur, Scriptura sacra cibus est: quia quidquid exponitur ut intelligatur, quasi manditur ut glutiatur. In rebus vero apertioribus potus est. Potum enim non mandendo glutimus. Apertiora ergo mandata bibimus; quia etiam non exposita intelligere valemus. Pro eo autem quod multa Ezechiel Propheta obscura atque perplexa auditurus erat, nequaquam ei de sacro volumine dicitur, bibe, sed *comede*. Ac si aperte diceretur: Pertracta & intellige, id est prius mande, & tunc degluti. Sed in verbis sacri eloquii iste debet studii nostri ordo servari, ut hæc ideo cognoscamus, quatenus de iniquitate nostra compuncti, cognoscentes mala quæ fecimus, vitemus ne alia faciamus.

In obscurioribus, cibus.

In apertioribus potus.

Sic intelligenda est, ut nobis & aliis prosit.

4. Et cum jam ex magno usu lacrymarum, de peccatorum remissione cœperit esse fiducia, per verba Dei quæ intelligimus, ad vitam quoque & alios trahamus. Ad hoc enim intelligenda sunt,

ut

ut & nobis prosint, & intentione spiritali aliis conferantur. Unde bene nunc dicitur: *Comede volumen istud*, [a] *& vade, loquere ad filios Israel*. Ac si ei de sacro cibo diceretur: Comede & pasce: saturare & eructa: accipe & sparge: confortare & labora.

Deus illa nos cibat.

5. Et notandum quod Propheta subjungit, dicens: *Et aperui os meum & cibavit me volumine illo*. Os in corde esse, alius Propheta testatur, dicens: *Labia dolosa in corde, & corde* [b] *locuti sunt mala*. Os ergo aperimus, quando sensum ad intelligentiam sacri verbi præparamus. Itaque ad vocem Domini Propheta os aperit; quia ad spiramentum Dominici præcepti cordis nostri desideria inhiant, ut de cibo vitæ aliquid sumant. Sed tamen hoc ipsum sumere, nostrarum virium non est, nisi ipse cibaverit, qui ut comedatur jussit. Ille etenim cibatur, qui per se edere non potest. Et quia ad capienda verba cælestia idonea nostra infirmitas non est, ipse nos cibat, qui nobis in tempore mensuram tritici temperat: quatenus in sacro verbo dum hodie intelligimus, quod hesterno die nesciebamus, cras quoque comprehendamus quod hodie nescimus; per divinæ dispensationis gratiam quotidiano alimento nutriamur. Omnipotens etenim Deus quasi toties ad os cordis nostri manum porrigit, quoties nobis intellectum aperit, & cibum sacri eloquii in nostris sensibus mittit. Cibat ergo nos volumine, cum sensum nobis Scripturæ sacræ dispensando aperit, & ejus dulcedine nostras cogitationes replet. Unde & subditur:

Psal. 11. 3.

Hunc cibum sumere, nostrarum virium non est.

Vers. 3. *Et dixit ad me: Fili hominis, venter tuus comedet, & viscera tua replebuntur volumine isto quod ego do tibi.*

Venter pro mente in sacris litteris accipitur.

6. In translatione veteri non habetur, *Venter tuus comedet*, sed, *Os tuum comedet, & viscera tua replebuntur*. Os enim nostrum comedit, dum verbum Dei legimus: viscera vero nostra complentur, cum intelligimus atque servamus ea, in quibus legendo laboramus. In posteriori autem translatione quam & veraciorem credimus, scriptum est: *Venter tuus comedet*, [c] *& viscera tua replebuntur*. In sacro vero eloquio nonnumquam venter pro mente poni consuevit. Unde per Jeremiam dicitur: *Ventrem meum, ventrem meum doleo*. Quod quia de spiritali & non corporeo ventre dixerat, adjunxit: *Sensus cordis mei conturbati sunt*. Neque enim ad salutem populi pertinebat, si Propheta ventrem corporeum se dolere prædicaret. [d] Sed ventrem doluit, qui mentis afflictionem sensit. Sed cur exemplum Prophetæ proferimus, cum testimonium Domini apertius habeamus? Et necesse est, ut cum per semetipsam Veritas loquitur, Propheta taceat: quia lucerna claritatem non habet in sole. Ait enim: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Quia enim de mente fidelium sanctæ prædicationes defluunt, quasi de ventre credentium aquæ vivæ flumina decurrunt. Ventris autem viscera quid sunt aliud nisi mentis interna, id est recta intentio, sanctum desiderium, humilis ad Deum, pia ad proximum voluntas? Unde nunc recte dicitur: *Venter tuus comedet, viscera tua replebuntur*: quia cum mens nostra pabulum veritatis acceperit, interna nostra non jam vacua remanent, sed alimento vitæ satiata.

Duplex Scripturæ sacræ translatio.

Jerem. 4. 19.

Ibidem

Johan. 7. 38.

In sacra lectione jejuni sumus, nisi Deus mentis viscera repleat.

7. Pensemus, carissimi fratres mei, quam sit pia ista promissio, qua dicitur: *Venter tuus comedet, & viscera tua replebuntur volumine isto quod ego do tibi*. Multi etenim legunt, & ab ipsa lectione jejuni sunt. Multi vocem prædicationis audiunt, sed post vocem vacui recedunt. Quorum etsi venter comedit, viscera non replentur: quia etsi mente intellectum sacri verbi percipiunt, obliviscendo & non servando quæ audierint, hæc in cordis visceribus non reponunt. Hinc est enim quod per Prophetam alium quosdam Dominus increpat, dicens: *Ponite corda vestra super vias vestras. Seminastis multum, & intulistis parum: comedistis, & non estis satiati: bibistis, & non estis inebriati*. Multum [e] cordi suo seminat, sed parum infert, qui de mandatis cælestibus vel legendo, vel etiam audiendo multa cognoscit, sed negligenter operando pauca fructificat. Comedit & non satiatur, quia verba Dei audiens, lucra vel gloriam seculi concupiscit. Bene autem non satiari dicitur; quia aliud mandit, & aliud esurit. Bibit & non inebriatur, qui ad vocem prædicationis aurem inclinat, sed mentem non mutat. Solet enim per ebrietatem bibentium sensus mutari. Qui ergo ad cognoscendum Dei verbum devotus est, sed ea quæ sunt hujus seculi adipisci desiderat, bibit, [f] & debriatus non est. Si enim debriatus esset, proculdubio mentem mutasset: ut jam terrena non quæreret, jam vana & transitoria quæ amaverat, non amaret. De electis namque per Psalmistam dicitur: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ*. Quia tanto omnipotentis Dei amore repleti sunt, ut mutata mente sibimetipsis extranei esse videantur, implentes quod scriptum est: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum*. Semetipsum abnegat, qui mutatur ad meliora, & incipit esse quod non erat, & desinit esse quod erat.

Agg. 1. 6.

Spiritualis ebrietas quid sit.

Ps. 35. 9.

Matth. 16. 24.

Veræ conversionis definitio.

Frustra religiosa vestis sumitur, nisi vitia relinquantur.

8. Sæpe autem quosdam videmus ad vocem prædicationis quasi ex conversione compunctos, habitum non animum mutasse, ita ut religiosam vestem sumerent, sed anteacta vitia non calcarent; [g] iræ stimulis immaniter agitari, malitiæ dolore in proximi læsionem fervescere, de ostensis quibusdam bonis ante humanos oculos superbire, præsentis mundi lucra inhianter quærere, & de solo exterius habitu quem sumserunt, sanctitatis fiduciam habere. Quibus quid aliud dicendum est, nisi hoc quod [h] magister egregius quibusdam Legis exteriora servantibus loquitur, dicens: *Quia in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet; neque præputium, sed nova creatura?* Non enim magni est meriti, si quid foris erga nos agatur in corpore: sed magnopere pensandum est quid agatur in mente.

Gal. 5. 6.

Quæ sit nova in Christo creatura.

9. Nam præsentem mundum despicere, transitoria non amare, mentem medullitus in humilitate Deo & proximo sternere, contra illatas contumelias patientiam servare, & custodita patientia, dolorem malitiæ a corde repellere, egenis pro-

a Ed. Paris. 1518. & al. seq. *& vadens loquere*. Ita etiam habent mss. C. Germ. & alii in prima hujus contextus prolatione, sed non deinceps.
b Norm. *locuti sunt*.
c Longip. & Val-cl. addunt, *sed & os tuum comedet & viscera*.
d Ebroic. Becc. Lyr. *sed ventre doluit*.

e Ita C. Germ. cui consentiunt editi omnes. In Norman. tamen & in plerisque mss. legitur, *in corde*.
f Vulgati *& inebriatus*. Inhæremus mss. C. Germ. Norman. Val-cl. &c.
g Excusi, *iræ stimulis inaniter*. Corriguntur ex mss. Anglic. Norm. Germ. &c.
h Vulgati, *doctor*.

pria tribuere, aliena minime ambire, amicum in Deo diligere, propter Deum & eos qui inimici sunt amare, de afflictione proximi lugere, de morte ejus qui inimicus est, non exultare: hæc est nova creatura, quam idem magister gentium [a] apud alios discipulos vigilanti oculo requirit, dicens: *Si qua igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt, [b] ecce facta sunt omnia nova.* (2. Cor. 5. 17.)

(Veteris hominis mores.) 10. Ad veterem quippe hominem pertinet, præsentem mundum [c] quærere, transitoria ex concupiscentia amare, mentem in superbiam erigere, patientiam non habere, ex dolore malitiæ de proximi læsione cogitare, sua indigentibus non dare, atque ad multiplicandum aliena quærere, nullum pure propter Deum diligere, [d] inimicitias inimicitiis reddere, de afflictione proximi gaudere. Cuncta hæc vetusti sunt hominis, quæ videlicet de radice trahimus corruptionis. Sed qui jam ista exuperat, & ad præcepta Dominica mentem in benignitatem commutat, de hoc recte dicitur: *Quia vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova.*

(Veteris hominis innovatio, sanctæ lectionis est fructus.) 11. Tunc ergo in nostris mentibus nova fiunt, [e] cum a nobis vetusti hominis vitia transeunt: & tunc vitia vetusti hominis transeunt, quando sacri verbi præceptum venter comedit, & viscera medullitus replentur. Sæpe enim quosdam vidimus tota se mente ad sanctæ lectionis studium contulisse, atque inter verba Dominica recognoscentes in quantis deliquerint, semetipsos in lacrymis mactare, mœrore continuo affici, in nullis hujus mundi prosperitatibus delectari, itaut eis vita præsens oneri, & lux ipsa fastidio fieret; vix ad colloquendum communia admittere, atque a rigore disciplinæ animum difficile relaxare, pro amore Conditoris, [f] luctu solummodo & silentio gaudere. Horum venter sacrum volumen comedit, & viscera repleta sunt: quia præcepta vitæ quæ sensus capere potuit, memoria non amisit, sed hæc collectus in Deo animus [g] lugendo semper & recolendo servavit.

(Qui sacræ doctrinæ cibo pinguescunt, alios suaviter pascunt.) 12. Et fit plerumque, ut tales quique ex dono cælestis gratiæ etiam verbum doctrinæ percipiant, atque de veritatis pabulo quod ipsi intrinsecus dulciter ruminant, & proximos suaviter pascant. De quorum profecto ore prædicatio tanto audientibus dulcis est, quanto eorum actio contraria suis prædicationibus non est: quia de propria vita sumunt, quod per linguam proximis conferunt. Unde recte hic quoque Propheta subjungit.

Et comedi illud, & factum est in ore meo sicut mel dulce. (Ibidem.)

(De Deo suaviter loqui docet amor.) 13. Liber qui viscera replevit, dulcis in ore sicut mel factus est: quia ipsi de omnipotenti Domino sciunt suaviter loqui, qui hunc didicerint in cordis sui visceribus veraciter amare. In ejus quippe ore Scriptura sacra dulcis est, cujus vitæ viscera mandatis illius replentur: quia ei suavis est ad loquendum, cui interius impressa [h] ad vivendum fuerit. Nam sermo dulcedinem non habet, quem vita reproba intra conscientiam remordet. Unde necesse est, ut qui verbum Dei loquitur, prius studeat qualiter vivat, ut post ex vita colligat quæ & qualiter dicat. Ad prædicandum namque plus conscientia sancti amoris ædificat, quam exercitatio sermonis: quia amando cælestia, intra semetipsum prædicator legit, quomodo persuadeat ut despici debeant terrena. Qui enim vitam suam interius pensat, & exemplo suo foris admonendo alios ædificat, quasi in corde linguæ calamum tingit, in eo quod manu verbi proximis exterius scribit. Unde admirabilis prædicator cum multa discipulis exhortando dixit, quia nullam intra semetipsum de conscientia contrarietatem pertulit, securus adjunxit: *Si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate: quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.* (Prædicatoris officium.) (Philip. 4. v. 8. & 9.) Sequitur:

Et dixit ad me: Fili hominis, vade ad domum Israel, & loqueris verba mea ad eos. (Vers. 4.)

(Dei verba, non sua loquatur.) 14. In eo quod Dominus Prophetæ dicit, *Loqueris verba mea ad eos*, quid aliud quam ejus ori frenum moderaminis imponit, ne quæ prius intus non audierit, foris dicere præsumat? Nam Prophetæ falsi sua & non Dei verba loquebantur, de quibus scriptum est: *Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini.* (Jerem. 23. 16.) Et rursum: *Non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.* (Ibidem 21.) Qua ex re quoque colligendum est, quia & quisquis expositor in explanatione sacri eloquii, ut fortasse auditoribus placeat, aliquid mentiendo componit, sua & non Domini verba loquitur, si tamen placendi vel seducendi studio mentiatur. Nam si in verbis Dominicis virtutem requirens, ipse aliter quam is per quem prolata sunt, senserit, etiamsi sub intellectu alio ædificationem caritatis requirat, Domini sunt verba quæ narrat: quia ad hoc solum Deus per totam nobis sacram Scripturam loquitur, ut nos ad suum & proximi amorem trahat. Sequitur:

Non enim ad populum profundi sermonis, & ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Israel: neque ad populos multos profundi sermonis, & ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones. Et si ad illos mittereris, ipsi audirent te. Domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me. (Vers. 5. 6. & 7.)

(Vocatio Gentium, & Judæorum inobedientia ab Ezechiele prænuntiatæ.) 15. In ipso [i] jussionis exordio quo Propheta ad prædicandum mittitur, aperte & vocatio Gentium, & Israelitarum repulsio designatur. Nam cum dicitur: *Non ad populos multos profundi sermonis, & ignotæ linguæ mitteris, quorum non possis audire sermones*: atque statim subditur: *Et si ad illos mittereris, ipsi audirent te*: aperte declaratur obedientia Gentium, quæ quandoque prædicatorum voces essent sine tarditate secuturæ. Et cum subditur: *Domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me*; Judææ duritia designatur, quæ verba prædicantium & cognovit, & sequi noluit. Ignota autem lingua Gentium ad obediendum moram non fecit, quamvis extranea ab eloquio Legis fuit. Bene autem dicitur: *Nolunt audire te, quia nolunt audire me*: secundum hoc quod scriptum est: *Qui vos spernit, me spernit.* (Luc. 10. 16.) Causa quoque cur non audiant, subinfertur. cum dicitur:

Om-

a Longip. *apud illos.*
b In Germ. & plur. *& facta sunt nova.* Retinemus tamen aliam lect. quia & Vulgatæ & Græco textui ad amussim respondet.
c Suess. & Longip. *diligere.*
d Vulgati, contradicentibus mss. *inimicitias inimicis.*
e Anglic. Norm. & pl. excepto C. Germ. *tunc a nobis* In C. Germ. omittitur, *& tunc vitia vetusti hominis transeunt.*
f Germ. *luctum solummodo silentio gaudere.*
g Longip. & Val cl. *legendo.* Ita etiam legi in mss. Anglic. monet Jamesius, ex quibus edit. Vatic. emendat. Verum ipso ex vetustioribus codicibus, qualis est Germ. emendari debet.
h Suess. *ad videndum.*
i Val-cl. *visionis.*

Vers. 7. *Omnis quippe domus Israel attrita fronte est, & duro corde.*

Culpa frequens impudentiam generat: quam significat frons attrita. 16. Cum domus Israel attrita fronte esse perhibetur, quid aliud sentiendum, quidve cogitandum est, nisi quod frontem cordis in impudentia atterit culpa frequens: ut quo crebrius committitur, eo de illa committentis animus minus verecundetur? Atque ideo ad tantam cordis duritiam quandoque peccator pervenit, ut jam in correptione sensibilis non sit: quia qui usu peccandi induruit, nullo modo corripientis verbum, id est manum palpantis sentit, sicut Judææ quoque crebrius delinquenti dicitur: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere*. (Jer. 3. 3.) Vel certe attrita frons est in hujus mundi actibus assueta: (Vel morum secularium consuetudinem.) quia sicut sunt nonnulli qui quietem cunctis mundi præmiis atque honoribus præponunt, ita nonnulli ut in hoc mundo aliquid esse videantur, terrenis laboribus insudant, insistunt causis, permiscentur jurgiis. Et quamvis se corpore deficere inter labores sentiant, amore tamen terrenarum rerum devicti, delectabiliter fatigantur. Quibus per Prophetam dicitur: *Ephraim vitula docta diligere trituram*. (Osee 10. 11.) Vitula etenim in tritura areæ assueta, etiam [a] si relaxatur a labore, sponte redit. Sic quibusdam pravis mentibus nihil est laboriosius, quam si eis præcipitur ut in hujus mundi actibus non laborent. (a Pravis mentibus nihil laboriosius quam in mundi actibus non laborare.) Nam sæpe quidam repulsi ab actione terrena, deprecantur ut redeant, rogant ut premantur; [b] grave se incurrisse periculum quietem putant. Attrita ergo fronte sunt, qui non solum labores non fugiunt, sed neque importuni videri in laboribus qui sibi negantur, erubescunt. Sequitur:

Vers. 8. *Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum.*

De bono erubescere, stultum. 17. Sicut verecundia laudabilis est in malo, ita reprehensibilis est in bono. Erubescere enim malum, sapientiæ est: bonum vero erubescere, fatuitatis. Unde scriptum est: *Est confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam*. (Eccli. 4. 25.) Qui enim erubescit pœnitendo mala quæ fecit, ad vitæ libertatem pervenit. Qui vero erubescit bona facere, a statu rectitudinis cadit, atque ad damnationem tendit, sicut per Redemtorem dicitur: *Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua*. (Luc. 9. 26.) Et sunt quidam, qui bona jam in mente concipiunt, sed necdum malis aperte contradicunt. Hi nimirum, quia boni sunt in mente, sed auctoritatem non habent in locutione, apti ad veritatis defensionem non sunt. (Ad veritatis defensionem qui sint apti.) Ille enim esse veritatis defensor debet, qui quod recte sentit, loqui nec metuit, nec erubescit. Unde nunc in magno munere Prophetæ promittitur: *Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum*. Quid est autem peccator, nisi vulneratus? & quid prædicator, nisi medicus? Si ergo non erubescit peccator qui jacet in vulnere, cur erubescat medicus qui per medicamenta providet salutem? Sæpe vero contingit, ut prædicator reverenter audiatur: nonnumquam vero a perversis ita despicitur, ac si eis nihil utilitatis loquatur. Unde recte nunc dicitur:

Vers. 9. *Ut adamantem & ut silicem dedi faciem tuam.*

A correptione non cessandum propter delinquentium aut humilitatem aut superbiam. 18. Adamas & silex utraque dura: sed unum horum pretiosum est, alterum vile. Adamas ad ornamentum sumitur, silex ab itinerantibus calcatur. Et sæpe contingit, ut hos quos correptionem suam conspicimus nimis humiliter audire, verecundemur eis aliqua dicere. Nonnumquam vero evenit, ut eos quos increpationem suam videmus postponere, & despectui habere, trepidemus eis verbum prædicationis inferre. Sed si recte sapimus, & ad eos a quibus nos honorari conspicimus, & ad eos a quibus nos despici videmus, auctoritatem exhortationis vel increpationis sumimus: ut nec illorum humilitatem debeamus erubescere, nec horum superbiam formidare. Dicatur ergo: *Dedi faciem tuam ut adamantem*; id est, si ab auditoribus honoraris: *Dedi faciem tuam ut silicem*; si ab auditoribus conculcaris atque despiceris: ut nec per illatum honorem refrenetur lingua ex verecundia, nec per despectum taceat ex infirmitate. Sequitur:

Ibid. *Ne timeas eos, neque metuas a facie eorum: quia domus exasperans est.*

Peccator cur non timendus. 19. Hoc jam superius dictum est. Sed notandum quam aspera domus habetur, [c] cujus asperitas tam crebro replicatur. Increpandus itaque peccator est, & numquam timendus, quia domus exasperans est. Timeri enim homo debuerat, si ipse auctorem omnium ut homo timuisset. Nam qui rationis sensum ad timorem Dei non habuit, tanto in nullo timendus est, quanto hoc quod esse debuit, non est. Sequitur:

Vers. 10. & 11. *Et dixit ad me: Fili hominis, omnes sermones meos quos loquor ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi: & vade, ingredere ad transmigrationem filiorum populi tui.*

Præcepta Dei, ut recte proximos doceamus, prius impleamus. 20. Vigilanter intuendum est, quod voce Domini ad Prophetam dicitur ut prius sermones ejus audiat, & postmodum loquatur. Audimus enim verba Dei, si facimus. Et tunc ea proximis recte loquimur, cum prius ipsi fecerimus. Quod bene Marcus Evangelista confirmat, cum factum Domini miraculum narrat, dicens: *Adducunt ei surdum & mutum, & deprecabuntur eum ut imponat illi manum*. (Marc. 7. 32.) Cujus ordinem curationis insinuat, subdens: *Misit digitos suos in auriculas, expuensque tetigit linguam ejus, & suspiciens in cælum ingemuit, & ait illi: Ephphetha, quod est adaperire. Et statim apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur recte*. (Ibidem v. 33. &c.) Quid est enim quod creator omnium Deus cum surdum & mutum sanare voluisset, in aures illius suos digitos misit, & expuens linguam ejus tetigit? (Digitis Dei, dona sancti Spiritus significantur.) Quid per digitos Redemtoris, nisi dona sancti Spiritus designantur? Unde cum in alio loco ejecisset dæmonium, dixit: *Si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei*. (Luc. 11. 20.) Qua de re per Evangelistam alium dixisse describitur: *Si ego in Spiritu Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei*. (Matth. 12. 28.) Ex quo utroque loco colligitur, quia digitus Dei spiritus vocatur. Digitos ergo in auriculas mittere, est per dona Spiritus sancti mentem surdi ad obediendum aperire. Quid est vero, quod expuens linguam ejus tetigit? Saliva nobis est ex ore Redemtoris, accepta sapientia in eloquio divino. (Et saliva, sapientia.) Saliva quippe ex capite defluit in ore. Ea ergo sapientia, quæ ipse est, dum lingua nostra tangitur, mox ad prædicationis verba formatur. *Qui suspiciens in cælum ingemuit*: non quod ipse necessarium gemitum haberet, qui dabat quod postulabat; sed nos

a Suess. & Val-cl. *si relaxetur, ad laborem sponte redit.*
b Suess. *gravi se incurrisse periculo quietem putans.*
c C. German. *cum asperitas.*

nos ad eum gemere, qui cælo præsidet, docuit: ut & aures nostræ per dona Spiritus sancti aperiri, & lingua per salivam oris, id est per scientiam divinæ locutionis solvi debeat ad verba prædicationis. Cui mox *Ephphetha, id est adaperire dicitur: & statim apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum linguæ ejus*. Qua in re notandum est, quia propter clausas aures dictum est, *Adaperire*. Sed cui aures cordis ad obediendum apertę fuerint, ex subsequenti proculdubio etiam linguæ ejus vinculum solvitur: ut bona quæ ipse fecerit, etiam facienda aliis loquatur. Ubi & bene additur: *Et loquebatur recte*. Ille enim recte loquitur, qui prius obediendo fecerit, quæ loquendo admonet esse facienda.

Cujus aures ad obediendum Deo aperiuntur, linguę vinculum solvitur, ut loquatur quæ audierit.

Transmigratio in Babylonem, defectionis a virtute signum.

21. Quod vero ad transmigrationem populi admonendam Propheta mittitur, non solum ea transmigratio debet intelligi quæ ejus populi erat in corpore, sed etiam quæ facta fuerat in mente. Ab Jerusalem quippe ad Babyloniam venerat. Et quid Jerusalem, nisi visio pacis: quid Babylonia, nisi confusio vocatur? Quisquis vero a rectis operibus [a] in perversis actibus cadit, quoniam a bono studio ad vitia defluit, quasi ab Jerusalem ad Babyloniæ civitatem venit. Culmen enim [b] bonæ contemplationis deseruit, atque in transmigratione confusionis jacet. Quod illis solet sæpe evenire, qui cum bona agunt, in his de sua virtute gloriantur. Unde Psalmista ne a visione pacis, id est a bonis actibus captivus ad Babyloniam emigraret, Domino supplicans, dicit: *Adjutor meus, non emigrabo*. Si enim in se consideret, a justitiæ operibus cadendo migrasset.

Psal. 61. 7.

Hac in transmigratione non desperandum.

22. Sed neque hi qui a statu rectitudinis in pravam actionem ceciderunt, [c] desperandi sunt: quia ecce Propheta ad transmigrationem Babyloniæ mittitur. Et per Prophetam alium Dominus dicit: *Et venies usque Babylonem, & ibi liberaberis*. Sæpe enim quis postquam in confusionem vitiorum ceciderit, erubescens mala quæ perpetravit, ad pœnitentiam redit, seque a suis lapsibus bene vivendo [d] erigit. Quid ergo iste, nisi usque ad Babylonem venit, & ibi liberatus est? Qui postquam confusus mente, perversa perpetravit, hæc ipsa erubescens mala quæ fecit, se contra se erigit, & bene operando ad statum rectitudinis redit. [e] In Babylone itaque liberatus est, qui per divinam gratiam ostenditur etiam de confusione salvatus. Propheta ergo ad transmigrationem loquitur, cum illos increpat, qui a statu rectitudinis ad erroris vitia transmigrando ceciderunt. Sequitur:

Mich. 4. 10.

Vers. 11.

Et loqueris ad eos, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: si forte audiant, & quiescant.

Qui non audiuntur dum corripiunt, animo non despondeant.

23. [f] Quod toties divinis vocibus difficultas audiendi repetitur, ut dicatur, *Si forte audiant*; quid aliud quam [g] transmigrati populi duritia designatur? In quibus verbis magna est nostra consolatio: quia si omnipotens Deus Prophetam mittens, a perverso populo verba sua denuntiat difficile audiri, cur nos miseri contristamur, cum sæpe a fratribus in nostra admonitione contemnimur? Nam crebro delinquentes alloquimur, frequenter increpamus, sæpe cum eis blandis sermonibus agimus, & tamen si alter audit, alter audire contemnit: alter ex parte verbum exhortationis suscipit, & ex parte recipere recusat; itaut quotidie impleri videamus hoc quod per Prophetam alium Dominus narrat quæ fecerit iratus, cum dicit: [h] *Plui super civitatem unam, & super alteram non plui. Pars una compluta est, & pars quæ compluta non est, aruit*. Cum enim sanctæ exhortationis verba alia mens suscipit, alia suscipere recusat; super unam civitatem Dominus pluit, & super alteram non pluit. Cum vero & [i] ipse proximus qui audit, ab aliis se vitiis corrigit, atque ab aliis emendare se contemnit; una eademque civitas & ex parte compluitur, & ex parte arida remanet, in qua a se prædicationis pluviam repellit. Sunt etenim quidam qui exhortationis verba omnino non audiunt: hi penitus suscipere pluviam nolunt. Et sunt quidam qui audiunt, sed tamen hanc medullitus non sequuntur; quia [k] alia in se vitia resecant, sed in aliis graviter perdurant. Sæpe enim quosdam videmus, qui per prædicationis verbum a semetipsis avaritiæ æstum repellunt, & non solum jam aliena non rapiunt, sed & propria indigentibus largiuntur; nec tamen iræ stimulos edomant, nec patientiæ moderamina per mentis tranquillitatem servant. Et sæpe alii ad exhortationis verbum in semetipsis jam carnis immunditiam vincunt, corpus in castitate custodiunt: nec tamen adhuc animum, sicut debent, proximis inclinant, sed per rigorem superbiæ in cogitatione se elevant. In istis pars una compluta est, quia fructum fecit: & pars quæ compluta non est, aruit: quia exhortationis verbum non plene suscipiens, a bono opere sterilis remansit. Sequitur:

Amos 4. 7. De pœnit. dist. 3. cap. Pluit Dominus.

Alii non audiunt, alii tantum ex parte audiunt.

Vers. 12.

Et assumsit me spiritus, & audivi post me vocem commotionis magnæ: Benedicta gloria Domini de loco suo.

Ubi vera pax est, Deus habitat.

24. Quid est hoc, quod Propheta postquam ad transmigrationem filiorum populi mittitur, vocem post se magnæ commotionis audit, dicentem: *Benedicta gloria Domini de loco suo?* Conversus quippe ad peccatores Babyloniæ fuerat, & vocem gloriæ Domini de loco suo post tergum audiebat. Locus enim est Dei, Jerusalem, id est visio pacis: quia nimirum illa corda vident ea quæ Dei sunt, quæ ad transmigrationem Babyloniæ, hoc est ad confusionis vitia non descendunt. Ibi enim inhabitat Deus, ubi vera pax quæritur, internæ contemplationis gloria amatur. Nam qui ad perversitatem defluunt, locus Dei esse contemnunt. Locus ergo gloriæ Dei est vel sancta quæque anima, vel unusquisque in cælestibus permanens angelicus spiritus. Et gloria Domini de loco suo benedicitur, cum vel ab electis hominibus, vel a sanctis Angelis auctori omnium laus æterna cantatur. In eo ergo quod justi de convertendis peccatoribus cogitant, quia eorum vitia conside-

Perversi loco Dei esse contemnunt.

a Val-cl. *in perversitatibus*.
b C. Germ. *bonæ conversationis*. Norman. *bonæ actionis & contemplationis*.
c Ebroic. & aliqui Norm. *desperati sunt*.
d Ita C. Germ. & pl. mss. Editi, *eripit*.
e Editi, *in Babylonem itaque veniens*. Longip. *A Babylone liberatus*; nulli mss. habent, *veniens*.
f Vulgati, *quoties*, vel *quod quotiens*.

g Plur. Norm. *transmigrantis populi*.
h Hoc refertur a Gratiano loco assignato, quoad sensum, non quoad verba. Idem legitur in Glossa Ord. ad cap. 4. Amos.
i Hic mss. non una est lectio. In Germ. legitur: *ipse qui proximus*. Longip. *ipse qui proximum*. Editi: *ipse qui proximos*. Prætulimus lect. Norm.
k Longip. *alia a se*.

siderando ad carnales actus oculum dicunt, quasi ad Babyloniam intendunt. Qui tamen pro statu suæ rectitudinis, quia in laudem Dei bona Sanctorum considerare numquam desinunt, quamvis per cogitationem [a] alio intendant, quasi post se vocem gloriæ Domini ab Jerusalem, id est de loco suo audiunt.

Prædicatores a Dei spiritu assumi, & a terrenis elevari debent.

25. Sed cur in istis immoramur, qui hæc Prophetæ verba, largiente Domino, per sensum alterum & subtilius intelligere, & apertius dicere valemus? Ait enim: *Et assumsit me spiritus*. Prædicatorem spiritus assumit, cum ejus mentem in amorem Dei omnipotentis elevatam, a terrenis jam desideriis alienam reddit, ut nihil ei agere libeat, nisi ea quibus lucra spiritalia congreget, & ad regna cælestia quotidiani sui operis fructum portet. Unde [b] & nobis prædicatoribus jubetur: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*.

Joan. 6. 27.

Futura, in prædestinatione jam facta sunt.

26. Bene autem subditur: *Et audivi post me vocem commotionis magnæ*. Propheta sancto Spiritu repletus, quasi transacta narrat, quæ facienda prævidet: quia & in prædestinatione jam facta sunt, quæ adhuc in opere sequuntur. Unde & in translatione veteri per Isaiam dicitur: *Qui fecit quæ futura sunt*. Quid est ergo, quod post se Propheta vocem audivit commotionis magnę, nisi quod post sermonem prædicationis, qui fit ad corda peccantium, lamenta pœnitentium sequuntur?

Isai. 45. 11. sec. LXX.

Peccatorum formidanda securitas.

27. Perversi etenim quique dum prava agunt, & a justis recta non audiunt, nesciunt quam sint gravia quæ committunt, atque ex ipsa sua ignorantia, in suo stupore securi sunt: & jacentes in culpis, quasi molliter quiescunt; sicut de quodam peccatore & securo populo dicitur: *Requievit in fæcibus suis, quia securus jacuit in peccatis*.

Jer. 48. 11.

Utilis pœnitentium commotio.

28. Cum vero audire perversi verbum prædicationis cœperint, quæ sint supplicia æterna cognoscere, qui terror judicii, quam subtilis examinatio de singulis quibusque peccatis; illico contremiscunt, implentur gemitibus, & non se capientibus suspiriis anxiantur, atque magno pavore concussi, in luctu & fletibus erumpunt. Prophetam ergo vox magnæ commotionis sequitur; quia post verbum prædicationis, conversorum atque pœnitentium luctus audiuntur. Qui enim prius quieti jacebant in vulnere, tacti postmodum manu medicinæ, cum dolore redeunt ad salutem. De hac commotione pœnitentium per Prophetam alium dicitur: *Pedes ejus steterunt, & commota est terra*: quia cum veritatis vestigia in mente audientium figuntur, ipsa mens in sui consideratione turbata commovetur. Hinc Psalmista pro peccatoribus exorat, dicens: *Qui sedes super Cherubim, moveatur terra*. Hinc pro afflictis & pœnitentibus deprecans, ait: [c] *Commovisti terram, & conturbasti eam, sana contritiones ejus, quia mota est*. Terra quippe commota & turbata, est peccator de cognitione reatus sui anxius, & ad pœnitentiæ lamenta perductus. Peccanti etenim homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis*. Exoret ergo ut sanetur contritio terræ: quia mota est, quatenus peccator qui de culpis suis affligitur, de cælestis misericordiæ gaudio consoletur. Hæc est itaque vox commotionis magnæ, quando unusquisque sua acta dijudicans, in afflictione pœnitentiæ perturbatur.

Zach. 14. 4. Psal. 79. 2. Psal. 59. 4. Genes. 3. 19.

Corda quæ dæmonum prius fuerant receptacula, gloriæ Domini per pœnitentiam locus fiunt.

29. Sed quid vox ipsa dicat, audiamus: *Benedicta gloria Domini de loco suo*. Locus enim maligni spiritus fuerant corda peccantium: sed cum sibimetipsis irati, per pœnitentiam redeunt ad vitam, gloriæ Domini locus fiunt. Jam enim se contra se erigunt, jam pœnitentiam lacrymis insequuntur mala quæ commiserunt. Inde ergo auditur benedictio gloriæ in laude Domini, unde prius sonabat Creatoris injuria de amore præsentis seculi. Et corda pœnitentium fiunt jam Domino locus suus, quæ prius in peccatis posita, fuerant locus alienus. Ipsi autem qui a peccatis suis ad Dominum convertuntur, non solum delent lacrymis perversa quæ fecerunt, sed etiam miris operibus ad alta proficiunt: ut sancta animalia Dei omnipotentis fiant: ut signis & virtutibus ad alta evolent: ut terram funditus deserant, & acceptis donis sese ad cælestia per desiderium suspendant. De quibus adhuc subditur:

Et vocem alarum animalium percutientium [d] *alteram ad alteram*.

Vers. 13.

Ex prædicatione pœnitentiæ luctus, quem virtutes aliæ sequuntur.

30. Audit post se Propheta vocem commotionis magnæ; quia sicut dictum est, verbum prædicantium luctus pœnitentium sequitur. Audit post se vocem alarum animalium; quia, ex ipso luctu pœnitentium oriuntur virtutes Sanctorum; ut tanto magis in sancta actione proficiant, quanto se ante cognitionem vitæ nequiter egisse meminerunt. Sed est in his verbis magna dubitatio: quia non aperte per Prophetam dicitur utrum unumquodque animal [e] alas in semetipsis percutiat, an certe hæc eadem sancta animalia alis suis se vicissim feriant, ut ala hujus alterum, & ala alterius istud animal tangat.

Alam unam alteram percutere, est, virtutem unam, aliam excitare.

Hom. 4. num. 5. Hom. 7. num. 22. Hom. 8. num. 1.

31. Sed quia plerumque in sacro eloquio ideo aliquid obscure dicitur, ut dispensante mirabiliter Deo multipliciter exponatur, nos caritati vestrę utraque exponere largiente Domino debemus. Sæpe jam alas animalium, virtutes diximus esse Sanctorum. Quomodo ergo unumquodque animal alas suas excutiens, alteram ad alteram percutit: nisi quod aperte datur intelligi, quia, si sancta animalia efficimur, virtus in nobis virtutem excitat, dum una alteram ad perfectionem pulsat? Ecce etenim quis habet jam verbi Dei [f] scientiam, discit ut viscera etiam misericordiæ habeat. Per scientiam quippe verbi Dei discit: *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*. Cumque jam esse misericors in eleemosynis cœperit, verba sanctæ auctoritatis legit: & quidquid in eis de misericordia dicitur, uberius per experimentum intelligit. Ibi enim scriptum est: *Pater eram pauperum*. Quod fortasse antea legebat, & præteribat. Sed cum in ejus corde jam misericordia cœperit imitari naturam, quid sit patrem esse pauperum, legit & recognoscit; quia introrsus rediens, in semetipso intelligit quod foris audit. Aliud namque est eleemosynam ex præcepto facere, atque aliud ex caritate. Ex præcepto enim facere bonum, inchoantium est: ex caritate autem facere

Luc. 11. 41. Job. 29. 16.

Ex præcepto bonum facere,

a Excusi, *aliud intendant*.
b Val-cl. *& novis prædicatoribus*.
c Pl. mss. *commovisti Domine terram ... quia commota est*.
d Vitiose in editis, *alterum ad alterum*. Nam in omnibus mss. habetur *alteram* &c. atque legendum ex textu Hebr. & ex Vulgata. Infra semper occurrit, *altera ad alteram*.

e Val-cl. *alis suis semetipsum percutiat*. Sequimur lectionem mss. Germ. Norm. &c.
f In Val-cl. quem sequitur Gussanv. additur, *atque per eamdem scientiam discit*. Hæc appendix abest a Germ. Norm. &c. In nonnullis excusis pro *discit*, legitur *discat*.

Inchoantium est; ex caritate, perfectorum. *Ps. 118. 159.*

re bonum, perfectorum, qui non solum quia A jubetur faciunt, sed etiam diligunt faciendo quod jubetur. Hinc est enim quod in magna virtute per Psalmistam dicitur: *Vide quia mandata tua dilexi Domine, in tua misericordia vivifica me*. Mandata enim Dei pro jussione facere, servientis & obedientis est: diligendo autem facere, obedientis & amantis est. Quia ergo & per scientiam [a] caritatis misericordia discitur, & per caritatem misericordiæ in corde compuncto scientia multiplicatur; ala in nobis alam percutit, quia virtus virtutem excitat. Sic qui castitatis bonum in suo corpore custodit, contra luxuriantes zelo accenditur, ut ab immunditiæ maculis expientur. Et sæpe dum quosdam in lapsibus invenit, edomat, affligit, atque ad castita- B tis munditiam restringit. Cujus si forte mens de immunditia luxuriæ fuerit tentata, ex ipso zelo quo alios correxit, [b] semetipsam convenit, & erubescit immunda cogitare, quæ se in aliis recolit correxisse. In hoc ergo ala alam percutit, dum virtus virtutem pulsat, & ab immunditia custodit.

Sancti se invicem ad profectum accendunt.

32. Sin vero, ut præfati sumus, vicissim se alis suis animalia feriunt, [c] & altera ad alteram ala percutitur singulorum: hujus quoque descriptionis, largiente Domino, sensus patet. Quid est ergo quod hæc pennata animalia vicissim alas alteram ad alteram feriunt, nisi quod omnes Sancti se invicem suis virtutibus tangunt, & sese ad provectum excitant ex consideratione virtutis C alienæ? Non enim uni dantur omnia, ne in superbiam elatus cadat: sed huic datur, quod tibi non datur; & tibi datur, quod illi denegatur: ut dum iste considerat bonum quod habes, & ipse non habet, te sibi in cogitatione præferat: & rursum dum tu habere illum conspicis quod ipse non habes, te illi in tua cogitatione postponas, & fiat quod scriptum est: *Superiores sibi invicem arbitrantes*. Ut enim pauca ex multis loquar, isti miræ abstinentiæ virtus tribuitur; & tamen verbum scientiæ non habet. Illi autem datur verbum scientiæ; & tamen virtutem perfectæ abstinentiæ apprehendere conatur, & non valet. Huic libertas vocis tribuitur, ut oppressis D quibusque protectionis solatia impendens, ad defensionem justitiæ libere loquatur; sed tamen adhuc multa in hoc mundo possidens, relinquere omnia [d] vult, & non valet: Illi vero jam datum est omnia terrena relinquere, ut nihil in hoc mundo cupiat habere; sed tamen adhuc auctoritatem vocis contra peccantes quosque [e] non præsumit exercere. Et qui ideo plus loqui libere debuit, quia jam non habet unde in hoc mundo teneatur; loqui contra alios libere recusat, ne ipsam vitæ suæ quietem perdat. Isti virtus prophetiæ data est, multa jam quæ ventura sunt prævidet; sed tamen præsentis proximi ægritudinem [f] conspiciens atque compatiens, non valet curare. Illi data est curationis gratia, atque E a corpore proximi molestiam quæ in præsenti est, orationibus repellit; sed tamen quid seipsum paulo post sequatur, ignorat. Mira itaque dispensatione omnipotens Deus sic in electis suis sua

Cur divisiones gratiarum sint.

Hinc fovetur humilitas. *Philip. 2. 3.*

dona dispensat, ut & isti det quod illi denegat, & alteri majus, quod alteri minus tribuat: quatenus dum vel iste habere illum conspicit, quod ipse non habet, vel ille hunc majus accepisse considerat, quod sibi minus adesse pensat, dona Dei alter in altero, id est vicissim omnes admirentur; atque ex hac ipsa admiratione humilietur alter alteri: & quem videt habere quod non habet, eum divino judicio sibi prælatum putet. Alis ergo suis vicissim se animalia feriunt, cum sanctæ mentes alternis se virtutibus tangunt, & tangendo excitant, atque excitata ad provectum volant.

Hinc Paulus alios Apostolos reveritus, sibi viluit. *1. Cor. 15. 9.*

33. Videamus Paulum quomodo Apostolorum alis tactus, atque ad pœnitentiam excitatus fuerat, qui mala præteritæ persecutionis suæ, & Apostolorum innocentem vitam considerans, dicebat: *Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei*. Consideravit quippe Apostolorum innocentiam, & propter præcedentem malitiam, vilis in ejus oculis facta est omnis quam exhibebat in Ecclesia sollicitudo sua: & quam multos ex accepto intellectu præcederet, non attendit; quia illorum innocentiam pensans, persecutorem aliquando fuisse se doluit. Sed videamus si quis ex Apostolis eum qui Paulo datus est, intellectum miratur. Ipse nobis Apostolorum primus requirendus est, qui discipulos admonens ait: *Sicut & carissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis: sicut in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam* [g] *difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant*. Miratur itaque in Apostolis omnibus Paulus innocentiam, miratur Apostolorum primus in Paulo sapientiam. Alis ergo se tangunt, qui inde se vicissim ad provectum excitant, unde volant.

Petrus miratus est Paulum. *2. Petr. 3. 15.*

Hac gratiarum divisione nutritur caritas.

34. Hoc itaque omnipotens Deus agit in cordibus hominum, quod facit in regionibus terrarum. Poterat namque unicuilibet regioni fructus omnes tribuere: sed si una quælibet regio alterius regionis fructibus non indigeret, communionem cum altera non habuisset. Unde fit, ut huic vini, alii vero olei abundantiam tribuat: hanc multitudine pecudum, illam vero ubertate abundare faciat frugum: ut cum illa defert quod ista non habet, & ista reddit quod illa non detulit, per communionem gratiæ sibi simul etiam divisæ terræ conjunctæ sint. Sicut ergo regiones terrarum, ita sunt mentes Sanctorum, quæ dum vicissim sibi conferunt quod acceperunt, quasi fructus suos regiones regionibus impendunt, ut in una omnes caritate jungantur.

Cur non omnes omni regioni fructus a Deo concessi.

Sic diffiti populi sociantur.

Mali ea semper attendunt, in quibus præcellant.

35. Sed inter hæc sciendum est, quia sicut electi quique hoc semper in aliis attendunt quod a Deo melius acceperunt quam ipsi, ut eos sibi in cogitatione præferant, seque illis in humilitate substernant: ita reproborum mens numquam considerat quid alter boni [h] amplius quam ipsa, sed quid boni ipsa amplius quam alter habeat. Neque enim pensant quæ bona spiritus alter acceperit, & ipsis desint: sed quæ bona ipsi, & quæ mala adsint alteri: Et cum omnipotens Deus ad hoc virtutes

a Longip. Val-cl. & Norm. *caritas misericordiæ*.
b Vatic. & Gussanv. *semetipsam corrigit*, reluctantibus aliis tum editis, tum manu exaratis.
c Longip. & Val-cl. *& altera ab altera*, & infra Longip. *altera ad alteram feriunt*.
d Longip. *volet*.
e Magis placuit recent. edit. *non præsumit exercere*, contradicentibus mss. & vet. excusis.
f Sueff. *considerans atque conspiciens*; & infra, *quid de ipsa paulo post*, pro, *quid seipsum*.
g Longip. *difficillima intellectu*.
h Sic mss. Germ. Norm. & al. Vet. edit. Parif. Gilot. & Vatic. habent *ipse*, pro *ipsa*. Gussanv. *ipsi .... habeant*.

tutes singulis divinat, ut alterum alteri in cogitatione humiliet: ad hoc reprobi pertrahunt bonum quod acceperunt, ut ex eo in elatione perdantur, dum semper considerant bona quæ ipsi habent, & alii non habent: & numquam perpendere student, quanta bona alii habeant, & ipsi non habeant. Quod ergo divina pietas in augmentum disponit humilitatis, hoc mentes reprobæ [a] in augmentum vertunt elationis: & ex diversitate munerum a bono deficiunt, unde crescere in humilitatis bono debuerunt.

Secus faciendum docet humilitas.

36. Propter hoc ergo necesse est, fratres carissimi, ut in vobis hoc semper debeatis aspicere quod minus habetis; in proximis vero hoc quod vobis amplius acceperunt: quatenus dum [b] super vosmetipsos eos pro bono quod ipsi habent, & vos non habetis, aspicitis, ad hoc quoque obtinendum etiam vos ex humilitate crescatis. Si enim & vos in illis accepta bona perpenditis, & illi in vobis considerant dona quæ habetis: vicissim vos alis tangitis, ut excitati semper ad cælestia voletis. Sequitur:

Vers. 13.

Et vocem rotarum sequentium animalia, & vocem commotionis magnæ.

Prædicantium doctrina suscepta, Ecclesiæ status, & utriusque Testamenti erigitur auctoritas.

37. In rotis, sacri eloquii Testamenta signari * superius diximus. Vox igitur rotarum, est sermo Testamentorum. Post vocem itaque alarum animalium auditur etiam vox rotarum: quia prædicantium sermone suscepto; dum virtutes Sanctorum ad altiora agenda evolant, seque vicissim ad provectum pulsant, sanctæ Ecclesiæ status erigitur, ut per universum mundum sacrorum Testamentorum paginæ legantur. Ubique etenim jam sanctum Evangelium, ubique Apostolorum dicta, ubique Lex & Prophetæ resonant. Post alarum ergo vocem vox rotarum sequitur: quia post Sanctorum miracula, verba sacri eloquii intra sanctam Ecclesiam libere [c] & licenter audiuntur. Quæ rotæ animalia sequuntur; quia, ut superius dictum est, postquam in honorem venit vita Sanctorum, veneranda quoque apparuerunt hominibus eloquia Testamentorum.

* Hom. 6. num. 2. & seq.

In Sanctorum vita Scriptura sacra intelligitur.

38. Vel certe [d] rotæ animalia sequuntur: quia in sanctorum Patrum vita cognoscimus, quid in sacræ Scripturæ volumine intelligere debeamus. Illorum quippe actio nobis aperit hoc quod in suis [e] prædicationibus pagina Testamentorum dicit. Sed quærendum nobis est, cur postquam superius dictum est: *Audivi post me vocem commotionis magnæ*; post vocem quoque alarum atque rotarum subditur: *Et vocem commotionis magnæ*. Quod si diligenter aspicitur, inveniri potest quia non otiose repetitur.

Duplex cordis commotio magna est, una ex timore, altera ex caritate.

39. Duæ quippe sunt commotiones [f] magnæ, quibus corda nostra commoventur. Una quippe commotio ex timore est, altera ex caritate: una fit ex luctu pœnitentium, alia [g] ex fervore amantium. Post prædicationis ergo verbum prima commotio est, cum plagimus mala quæ fecimus: post vocem vero alarum & rotarum, secunda commotio est, dum magnis fletibus quærimus cælestia bona quæ audimus. Ecce enim quia intra sanctam Ecclesiam de multis Patribus virtutum exempla cognoscimus, quasi alarum sonitum quotidie audimus: quia ubique sacra eloquia personant, quasi rotarum vocibus excitamur. Et quia per eadem sacra eloquia ad amorem nostri Conditoris accendimur, magni fervoris ignibus ardentes, esse nos longe adhuc ab omnipotentis Dei facie plangimus. Post primam ergo vocem commotionis magnæ, ad extremum quoque vox magnæ commotionis fit: quia qui cognoscendo Deum cœpimus peccata plangere, jam diligendo quem cognovimus, non cessamus eum cum fletibus desiderare. Post rotarum itaque vocem vox magnæ commotionis sequitur: quia cum Testamenta Dei in aure cordis sonare cœperint, audientium spiritus [h] ex amore compunctus ad lamenta commovetur. Hinc est enim quod Scripturæ sacræ verba fiunt in corde legentium sapida: hinc est quod ab amantibus plerumque in silentio quasi furtive & tacite leguntur. Unde per Prophetam quoque alium dicitur: *Præcidisti in alienatione capita potentium, movebuntur in ea gentes, adaperient ora sua sicut pauper edens in occulto.* Omnipotens enim Deus in alienatione capita potentium præcidit; quia Judæorum superbiam a semetipso alienando repulit. In qua alienatione Gentes motæ sunt: quia dum Judæi a fide caderent, ad cognitionem fidei corda Gentilium concurrerunt. Quæ videlicet Gentes in sacræ lectionis pabulo os cordis aperiunt, & in occulto sicut pauper comedunt: quia cum festinatione & silentio verba vitæ legentes sumunt.

Habac. 3. 14.

Auditoribus in caritate & in intelligentia proficientibus, prædicatoribus major confertur gratia.

40. Sed sciendum est, quia quanto auditores in caritate atque intellectu proficiunt, [i] tanto sanctis prædicatoribus major gratia spiritus datur. Unde cum prius Propheta dixisset: *Assumsit me spiritus, & audivi post me vocem commotionis magnæ*; post vocem commotionis magnæ alarum atque rotarum, atque iterum commotionis magnæ, illico subjungit:

Vers. 14.

Spiritus quoque elevavit me, & assumsit me.

Rivi sunt Ecclesiæ, qui terram cordis irrigant.

41. Cur qui se assumtum jam a spiritu dixerat, iterum elevatum & assumtum narrat? Sed ad altiora mens prædicantium proficit, cum per eos sensus audientium ad omnipotentis Dei desiderium commovetur. Qui videlicet prædicatores sancti idcirco proficiunt, ut per eorum ministerium dona gratiæ in sancta Ecclesia multiplicentur: sicut de hac eadem sancta Ecclesia scriptum est: *Rivos ejus inebrians [k] multiplica generationes ejus, in stillicidiis suis lætabitur cum exorietur.* Rivi quippe Ecclesiæ, sancti prædicatores sunt, qui terram nostri cordis infundunt. Sed cum inebriantur rivi, generationes Ecclesiæ multiplicantur: quia cum uberiorem gratiam spiritus prædicatores accipiunt, fidelium numerus augetur. Quæ sancta Ecclesia in suis stillicidiis lætatur. In stillicidio enim aqua de tecto in terram cadit, quæ de cælo ceciderat in tectum. Tectum vero Ecclesiæ, sancti prædicatores sunt, qui nos intercedendo, & admonitionibus muniendo protegunt. Sed quia illorum cor divinitus in prædicatione infunditur, quasi aqua de cælo venit in tectum. Quia vero nos eorum verbis irrigamur, quasi aqua de tecto defluit

Psal. 64. 11.

Tom. I. Mmmm

a C. Germ. *in argumentum*, sed manu recentiori. Hunc editi sequuntur. Prætulimus aliam lectionem, quæ est mss. Norm. Val-cl. Longip. Sueff. &c.
b Val-cl. *super vosmetipsas eos esse arbitramini pro bono quod ipsi habere, & vos non habere aspicitis, ad hoc.*
c Sueff cum Val-cl. *decenter.*
d Mendose Gussanvil. *rotæ animalium.*
e Val-cl. *prædicatoribus.*
f Deest *magnæ*, in C. Germ. & Ebroic.
g Aut, *ex amore ferventium*, ut extat in Norm. plerisque,
h Suess. *ex amore compunctionis ad lamenta commoventur.*
i Suess. *tanta sanctis datur ut meditando & loquendo proficiant. Unde.*
K Pl. Norm. cum Longip. *multiplicas.*

fluit in terram. Sancta itaque Ecclesia dum exo- A
ritur, in stillicidiis suis lætatur: quia cum in fide & bonis operibus nascitur, ea quæ accepit dona considerat, & in verbis prædicantium exultat. Quia ergo auditoribus ad meliora surgentibus, eorum quoque prædicatoribus gratia multiplicatur, Propheta dicit: *Spiritus quoque elevavit me, & assumsit me*. Inde enim prædicator magis ac magis elevatur & assumitur, unde auditor ad meliorem vitam mutatur.

Nonnulli sunt quos Dei spiritus elevat, non assumit.

42. Sed quærendum nobis est, cum spiritus mentem non elevet nisi assumserit, cur prius, *elevavit*, & postmodum dicitur, *assumsit*? Sed hoc loco *assumsit* dictum est, constanter tenuit. Nam sunt nonnulli quos elevat spiritus, sed non assu- B
mit: quorum & intellectus ad spiritalia emicat, sed tamen vita in factis carnalibus remanens, intellectui non concordat. Balaam namque per prophetiæ spiritum elevatus erat, sed assumtus non erat: quia & veraciter potuit longe post futura prospicere, & tamen a terrenis desideriis mentem noluit separare. Sed quia Propheta sanctus scientia elevatus est, & vita pariter assumtus; jam qualis in prædicationem pergat, audiamus:

Exemplum Balaam.

Num. 24. 4. & 5.

Ibidem.

Et abii amarus in indignatione spiritus mei.

Quodlibet cor a divino spiritu assumtum, amarum fit.

43. Pensate, fratres carissimi, cui dona sancti Spiritus creverant, cur amarus abibat? An omne cor quod idem spiritus assumit, amarum in indignatione sui spiritus facit? Unde sciendum est, C
quia cui adhuc præsens vita dulcis est, etiamsi verbum Dei loqui videatur, elevatus & assumtus prædicator non est. Mentem enim quam Spiritus sanctus replet, [a] in amaritudinem temporalium, delectatione æternorum commovet. Dulce enim est esse in rebus humanis, sed ei qui adhuc [b] de cælestibus gaudia nulla gustavit: quia quanto minus æterna intelligit, tanto delectabilius in temporalibus requiescit. At si quis jam cordis ore gustaverit, quæ sit illa dulcedo cælestium præmiorum, qui illi hymnidici Angelorum chori, quæ incomprehensibilis visio sanctæ Trinitatis: huic quanto illud dulce fit quod intus videt, tanto in amaritudinem vertitur omne D
quod foris sustinet. Rixatur secum de his quæ male egisse se recolit: & sibimetipsi displicet, cum ei ille placere jam cœperit qui omnia creavit. Reprehendit se de cogitationibus, insequitur de verbis, & punit flendo de factis. Supernis inhiat, terrena jam omnia per mentis despectum calcat. Et quamdiu illud quod desiderat, adhuc per speciem non habet, flere dulce habet, seseque continuis lamentis affligere. Et quia necdum se esse in patria, ad quam creatus est, videt, in hujus vitæ exilio nil ei plus aliud quam sua amaritudo placet. Dedignatur etenim subjacere temporalibus, & ardenter suspirat æternis. E
Unde recte quoque per Salomonem dicitur: *Eo quod in multa sapientia multa sit indignatio: & qui* [c] *apponit scientiam, apponit dolorem*. Cælestia etenim cognoscentes, terrenis animum subdere dedignamur. Et dum plus sapere incipimus, de his quæ male egimus, nobisipsis irascimur, & fit in multa sapientia multa indignatio: quia quanto plus proficimus in cognitione, tanto nobis indignamur amplius de perverso opere. Atque cum scientia dolor crescit: quia quanto magis æterna cognoscimus, tanto magis esse nos in hujus exilii miseria dolemus. Vel sicut in translatione alia dicitur: *Et qui addit scientiam, addit laborem*. Quo enim scire incipimus quæ sint cælestia gaudia, eo magis ut errorum nostrorum laqueos possimus evadere, flendo laboramus. In multa ergo sapientia multa est indignatio: quia si æterna jam sapimus, concupiscere temporalia dedignamur. Si æterna jam sapimus, nosmetipsos despicimus egisse hoc, quod nos potuit ab æternitatis amore separare. Reprehendit semetipsam conscientia, accusat quod egit, damnat per pœnitentiam quod accusat, fit rixa in animo, parturiens pacem cum Deo.

Sibi displicet, cui Deus placere cœpit.

Luc. 1. 18.

Deo placet etiam reproborum pœnitentia; quanto magis electorum.

De pænit. dist. 3. c. Sicut Achab.

3. Reg. 21. 29.

44. Sic Achab rex iniquus a Propheta reprehensus, cum contra se divinam sententiam audisset, pertimuit, & [d] magno mœrore depressus est, itaut Prophetæ suo Dominus diceret: *Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus*. In quibus Domini verbis pensandum est quomodo ei in electis suis mœror amaritudinis placeat qui amittere timent Dominum, si sic ei [e] & in reprobo pœnitentia placuit, qui timebat perdere præsens seculum? Aut quomodo ei grata sit spontanea afflictio pro culpis in eis qui placent, si hæc ad tempus placuit & in illo qui displicebat? Sed sciendum, quia nullus hæc pro amore omnipotentis Domini ex toto corde agere prævalet, nisi is cujus animum Spiritus sanctus assumserit. Nam quando homo ex sua virtute sufficiat terrena despicere, cælestia amare, pacem cum Deo quærere, secum rixam subire, in cogitatione semetipsum reprehendere, & gemitibus punire? Nullus hæc agere, nisi quem divina gratia roboraverit, valet. Unde & subditur:

Ibidem.

Manus enim Domini erat mecum, confortans me.

Ad bona perfecte assurgere, non nisi Spiritu sancto præveniente & roborante possumus.

45. Ad bona quippe assurgere perfecte non possumus, nisi nos spiritus & præveniendo elevet, & subsequendo confortet. Sed quærendum est, cum superius de volumine quod acceperat scriptum sit: *Et factum est in ore meo sicut mel dulce*; qua ratione postmodum dicitur: *Abii amarus in indignatione spiritus mei*? Mirum quippe valde est si dulcedo simul & amaritudo conveniant. Sed juxta superiorem sensum sciendum est, quia cui sermo Dei in ore cordis [f] dulcis esse cœperit, hujus proculdubio contra semetipsum animus amarescit. Quo enim in illo subtiliter discit qualiter reprehendere se debeat, eo se durius per amaritudinem pœnitentiæ castigat: qui tanto sibi magis displicet, quanto in sacro volumine amplius de omnipotente Deo videt quod amet. Sed quia ad ista proficere sua virtute non valet homo, recte nunc dicitur: *Manus Domini erat mecum, confortans me*. Manus enim Domini in sacro eloquio [g] aliquando etiam unigenitus Filius appellatur: quia *omnia per ipsum facta sunt*. Et de cujus ascensione per Moysen Pater omnipotens loquitur, dicens: *Tollam in cælum manum meam*. Hæc manus quæ electorum suorum corda confortat, disci-

Amarescit sibi, cui Deus sapit.

Christus Dei manus nos roborat.

Johan. 1. 3.

Deut. 32. 40.

a Gussanv. solus, *in amaritudinem temporalium & delectationem æternorum*.

b Norm. & Val-cl. *de cælestibus gaudiis nulla*. Sequimur German & vetust.

c C. Germ. *apponis scientiam, appones dolorem*.

d Editi omnes, *deprehensus est*: contradicunt Germ. & al. mss. Longip. pro, *mœrore*, habet, *terrore*.

e Val-cl. *& in reprobo rege*. Vatic. cui favet Gratianus loco assignato, *& reprobi pœnitentia*.

f Longip. *delectare cœperit*.

g Suess. *aliquando Spiritus sanctus, aliquando etiam unigenitus*.

Joan. 15. 5. discipulis dicebat: *Sine me nihil potestis facere*. [a] In omne ergo quod cogitamus, in omne quod agimus, semper orandum est, ut & ipso aspirante cogitemus, & ipso adjuvante faciamus: Qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti, Deus in secula seculorum. Amen.

a Excusi, *in omni*. Mss. Germ. & Norm. *in omne*, more Gregoriano.

HOMILIA XI.

Explanationem Capitis 3. Ezechielis prosequitur a Versu 15. ad 20. ubi de officio pastorali, de peccatis prælatorum & subditorum invicem connexis, ac de mentis obcæcatione præsertim disseritur.

INter cetera prophetiæ miracula hoc quoque mirandum habent libri Prophetarum, quod sicut [a] in eis verbis res, ita nonnumquam verba rebus exponuntur, ut eorum non solum dicta, sed etiam res gestæ prophetiæ sint. Unde nunc dicitur:

Ezech. 3. Vers. 15. *Veni ad transmigrationem ad acervum novarum frugum, ad eos* [b] *qui habitabant juxta flumen Chobar.*

In Scriptura per res & loca, sæpe causæ significantur. 1. Cum causa exigeret, ut indicare debuisset quia ad transmigrationem [c] veniret; quæ dicendi necessitas fuit, ut per fruges locum quoque exprimeret, dicens: *Ad acervum novarum frugum*: nisi quod sæpe [d] per res & loca causæ signantur? Multi quippe Ezechiele prophetante jam captivitatis anni defluxerant, atque ex his qui in captivitatem ducti fuerant, plures jam in morte carnis obierant; ad quorum filios loqui Propheta veniebat. Unde & *Ezech. 2. v. 3. &c.* ei superius dicitur: *Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt a me. Patres eorum prævaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc, & filii dura cervice & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te*. Ex quibus quia multi fuerant credituri, atque per obedientiam ad fertilitatem boni operis perventuri, [e] acervus frugum vocantur. *Fruges Dei sunt, qui ex Judæis & ex Gentibus crediderunt.* Quia enim bonæ animæ fruges appellantur Dei, Propheta alius testatur, dicens: [f] *Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum ejus*. *Jer. 2. 3.* Fruges etenim Domini etiam conversæ ad fidem Gentes postmodum factæ sunt. Sed quia prius Israel Domino credidit, recte hunc Propheta frugum ejus primitias appellavit. Quia ergo Propheta missus non priori populo, sed filiis ejusdem populi verba intulit, ad acervum frugum novarum venit. Quid vero per Chobar fluvium *Hom. 2. num. 6.* designetur, supra jam diximus: quæ nequaquam modo repetimus, ne repetendo fastidium generemus. Sequitur:

Vers. 15. *Et sedi ubi illi sedebant, & mansi ibi septem diebus mœrens in medio eorum.*

Prædicator auditoribus, si libenter audiri velit, compatiatur. 2. Notandum, captivo populo Propheta sanctus quanta compassione se copulat, eorumque se mœroribus consedendo & mœrendo conjungit: quia radix verbi, virtus est operis. Et ille sermo ab audiente libenter accipitur, qui a prædicante cum compassione animi profertur. Sic ferrum cum ferro jungitur, liquatur prius, ut postmodum vicissim a semetipso teneatur. Si enim prius minime mollescit, postmodum tenere se fortiter non sufficit. Sic Propheta captivo populo consedit, & mœrens in medio eorum extitit: ut dum per caritatis gratiam condescendendo se ei molliorem redderet, eum statim per verbi fortitudinem teneret. [g] Sin vero Israeliticus populus, qui domus exasperans vocatur, quia culpas nec inter flagella cognovit, nullo mœrore animum depressit: Propheta inter gaudentes mœrens sedere studuit, ut tacendo ostenderet, quod loquendo venerat docere. Et priusquam verba faceret, in hoc quod mœrens tacuit, formam verborum sumsit. Sequitur:

Vers. 16. *Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens.*

Bene loqui novit, qui prius bene tacere didicit. 3. In eo quod septem diebus mœrens sedit, & post diem septimum verba Dominicæ [h] jussionis accepit, ut loqui debuisset; aperte indicat quia eisdem diebus mœrens tacuerat. Missus autem ad prædicandum fuerat, & tamen septem diebus [i] sedens tacebat. Quid est hoc quod nobis Propheta sanctus in hoc suo silentio innuit, nisi quia ille loqui veraciter novit, qui prius bene tacere didicerit? Quasi enim quoddam nutrimentum verbi, est censura silentii. Et recte per excrescentem quoque gratiam sermonem accipit, qui ordinate ante per humilitatem tacet. Hinc enim per Salomonem dicitur: *Tempus tacendi, & tempus loquendi*. *Eccle. 3. 7.* Non enim ait, Tempus loquendi, & tempus tacendi: sed prius tacendi præmittit tempus, & postmodum subdit loquendi: quia non loquendo, tacere; sed tacendo debemus loqui discere. *Non loquendo discendum est tacere, sed tacendo loqui.* Si ergo Propheta sanctus qui missus ad loquendum fuerat, diu prius tacuit, ut postmodum recte loqueretur: pensandum nobis est quanta ei culpa sit non tacere, quem nulla cogit necessitas loqui. *Culpa est loqui nisi necessitas cogat.* Sequitur:

Vers. 17. *Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel.*

Prædicator speculator est. 4. Notandum quod eum quem Dominus ad prædicandum mittit speculatorem esse denuntiat. Cui enim aliena cura committitur, speculator vocatur, ut in mentis altitudine sedeat, atque vocabulum nominis ex virtute actionis trahat.

a Suess. *in eorum verbis*. Non suffragantur alii.
b Longip. *qui habitant*.
c Gussanv. *veneris*, optimo quidem sensu, at contradicentibus omnibus tum mss. tum editis.
d Suess. *& res per loca, & per loca causæ signantur*.
e Editi plerique, *acervi*; alii, *acervum frugum vocantur*, mendosissime.
f Editi, *sancti Israel*.
g Val-cl. *sed Israeliticus*. Lectio nostra nonnihil obscuritatis habet. At est mss. Germ. Norm. &c. Sensus autem est: *si dicatur Israelem, qui domus exasperans vocatur, nullo mœrore affectum fuisse; quippe qui nec inter flagella culpas agnoverit; Propheta inter gaudentes nihilominus mœrens sedit*.
h Longip. *visionis*.
i Corb. & C. Germ. *mœrens tacebat*.

Ideo non in imo jaceat, sed in alto stet, ut longe prospiciat.

Non est enim speculator qui in imo est. Speculator quippe semper in altitudine stat: ut quidquid venturum est, longe prospiciat. Et quisquis populi speculator ponitur, in alto debet stare per vitam, ut possit prodesse per providentiam. Hinc Propheta alius speculatorem admonet, dicens: *Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion.* (Isa. 40. 9.) Ut videlicet qui prædicationis locum suscepit, ad altitudinem bonæ ascendat actionis: ad excelsa transeat, & eorum qui sibi commissi sunt opera transcendat: quatenus subjectorum vitam tanto subtilius videat, quanto & terrenis rebus quas despicit, animum non supponit.

Humilis S. Gregorii confessio.

5. O quam dura mihi sunt ista quæ loquor: quia memetipsum loquendo ferio, cujus neque lingua, ut dignum est, prædicationem tenet, neque in- B quantum tenere sufficit, vita sequitur linguam. Qui otiosis verbis sæpe implicor, & ab exhortatione atque ædificatione proximorum torpens & negligens cesso. Qui in conspectu Dei factus sum mutus & verbosus: mutus in necessariis, verbosus in otiosis. Sed ecce sermo Dei de speculatoris vita compellit ut loquar. Tacere non possum, & tamen loquendo me ferire pertimesco. Dicam, dicam, ut verbi Dei gladius etiam per memetipsum ad configendum cor proximi transeat. Dicam, dicam, ut etiam contra me sermo Dei sonet per me. Ego reum me esse non abnego, torporem meum atque negligentiam video. Erit fortasse apud pium judicem impetratio veniæ, ipsa cognitio culpæ. C

Quam sancte in monasterio vixerit.

6. Et quidem in monasterio positus, valebam & ab otiosis linguam restringere, & in intentione orationis pene continue mentem tenere. At postquam cordis humerum sarcinæ pastorali supposui, colligere se ad semetipsum assidue non potest animus, quia ad multa partitur.

Quanta sollicitudine cura pastorali defunctus.

Cogor namque modo Ecclesiarum, modo monasteriorum causas discutere; [a] sæpe singulorum vitas actusque pensare. Modo quædam civium negotia sustinere, modo de irruentibus Barbarorum gladiis gemere, & commisso gregi insidiantes lupos timere. Modo rerum curam sumere, ne desint subsidia eis ipsis, quibus disciplinæ regula tenetur: modo raptores quosdam æquanimiter perpeti, D modo eis sub studio servatæ charitatis obviare. Cum itaque ad tot & tanta cogitanda scissa ac dilaniata mens ducitur, quando ad semetipsam redeat, ut totam se in prædicatione colligat, & a proferendi verbi ministerio non recedat? Quia autem necessitate loci sæpe viris secularibus jungor, nonnumquam mihi linguæ disciplinam relaxo.

De disciplina silentii aliquid remittendum, ut infirmioribus consulatur.

Nam si in assiduo censuræ meæ [b] rigore me teneo, scio quia ab infirmioribus fugior, eosque ad hoc quod appeto, numquam traho. Unde fit, ut eorum sæpe & otiosa patienter audiam. Sed quia ipse quoque infirmus sum, in otiosis sermonibus paulisper tractus, libenter jam ea loqui incipio, quæ audire cœperam invitus: & ubi tædebat cadere, libet jacere. E Quis ergo vel qualis speculator sum, qui non in monte operis [c] sto, sed adhuc in valle infirmitatis jaceo? Potens vero est humani generis Creator & Redemtor, indigno mihi & vitæ A altitudinem, & linguæ efficaciam donare, pro cujus amore in ejus eloquio nec mihi parco.

Vita prædicatoris alta sit & circumspecta.

7. Esse ergo speculatoris vita & alta debet semper, & circumspecta. Ne enim terrenarum rerum amori succumbat, alta sit: ne occulti hostis jaculis feriatur, ex omni latere circumspecta. Neque hoc speculatori sufficit, [d] ut altum vivat, nisi & loquendo assidue ad alta auditores suos pertrahat, eorumque mentes ad amorem cælestis patriæ loquendo succendat.

Ardeat, ut alios succendat.

Sed tunc hæc recte agit, cum lingua ejus ex vita arserit. Nam lucerna quæ in semetipsa non ardet, eam rem cui supponitur, non accendit. Hinc enim de Johanne Veritas dicit: *Ille erat lucerna ardens & lucens.* (Johan. 5. 35.) Ardens videlicet per cæleste desiderium, lucens per verbum. Ut ergo servetur veritas prædicandi, teneatur necesse est altitudo vivendi. Unde recte quoque sanctæ Ecclesiæ sponsi voce in Cantico canticorum dicitur: *Nasus suus sicut turris Libani.* (Cant. 7. 4.) [e] Quæ ergo laus est, fratres mei, ut sponsæ nasus turri comparetur?

Quanta discretione indigeat.

Sed quia per nasum semper odores fœtoresque discernimus: quid per nasum, nisi speculatorum discretio designatur? Qui nimirum nasus & sicut turris esse, & Libani dicitur: quia videlicet præpositorum discretio & munita semper debet esse [f] circumspectione, & in altitudine vitæ consistere, id est in valle [g] infirmi operis non jacere. Sicut enim turris in monte idcirco ad speculandum ponitur, ut hostes qui veniunt, longius videantur: sic prædicatoris vita semper in alto debet fixa permanere, ut more narium discernat fœtores vitiorum, odoresque virtutum. Incursus malignorum spirituum longe prospiciat, & commissas sibi animas per suam providentiam cautas reddat. Sequitur:

Et audies ex ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me. (Ibidem.)

Aurem Deo prius aperiat, quam os populo.

8. Ecce iterum monetur Propheta, ne præsumat loqui quod non audierit: sed prius aurem cordi aperiat voci Creatoris, & postmodum os sui corporis aperiat auribus plebis. Unde Propheta alius dicit: *Inclinabo ad similitudinem aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam.* (Psal. 48. 5.) Qui enim recte prædicat, prius, sicut dictum est, aurem cordis locutioni intimæ inclinat, ut postmodum os corporis in propositione admonitionis aperiat. Sequitur:

Si dicente me ad impium, Morte morieris, non annuntiaveris, neque locutus fueris, ut avertatur a via sua impia, & vivat; ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. (Vers. 18.)

Connexa sunt peccata subditorum & prælatorum.

9. In quibus verbis quid nobis notandum est, quid sollicite cogitandum, nisi quia nec subjectus ex culpa præpositi moritur, nec præpositus sine culpa est, quando verba vitæ non audiens, ex sua culpa moritur subjectus? Impio etenim mors debetur: sed ei a speculatore via vitæ nuntianda est, & ejus impietas increpanda. Si vero speculator taceat, ipse impius in iniquitate sua morietur: quia impietatis ejus meritum fuit, ut dignus non esset ad quem speculatoris sermo fieret. Sed sanguinem ejus Dominus de manu speculatoris requirit;

a Norm. Anglic. Val-cl. *modo* habent, loco *sæpe*, quod tamen invenimus in C. Germ. ut in editis; & idcirco retinuimus.
b Suess. Longip. Val cl. Sag. *vigore*.
c Norm. *consulto*. Sagiensis tamen habet, *consisto*.
d Editi, *ut alte*. Cogimur sequi unanimem mss. consensum.
e Nonnulli Norm. *quæ*, *rogo*, *laus est*; quos sequeremur nisi alii mss. maxime Germanensis, obstarent.
f Expunximus *ex*, quod irrepserat in edit. cum in mss. saltem antiquis non extet.
g Al. *infimi*, ut legitur in Rotom. & Becc. Et sane melius congruit *valli*. Legitur tamen *infirmi*, in Germ. & vetust.

quirit; quia ipſe hunc occidit, quia eum tacendo morti prodidit. In quibus utriſque penſandum eſt, quantum ſibi connexa ſunt peccata ſubditorum atque præpoſitorum: quia ubi ſubjectus ex ſua culpa moritur, ibi is qui præeſt, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Penſate ergo, fratres cariſſimi, penſate, quia & quod nos digni Paſtores non ſumus, [a] etiam ex veſtra culpa eſt, quibus tales prælati ſumus. Et ſi quando vos ad iniquitatem defluitis, etiam ex noſtro hoc reatu eſt, [b] quos obſiſtentes atque reclamantes in pravis deſideriis non habetis. Vobis ergo & nobis parcitis, ſi a pravo opere ceſſatis. Vobis & nobis parcimus, quando hoc quod diſplicet, non tacemus. O quam liber a commiſſorum ſibi ſanguine fuerat prædicator egregius, qui dicebat: *Mundus ſum a ſanguine omnium: non enim ſubterfugi, quominus annuntiarem omne conſilium Dei vobis*. Si enim non annuntiaſſet, mundus a ſanguine non eſſet. Sed quibus omne conſilium Dei annuntiare ſtuduit, ab eorum ſanguine mundus fuit. In qua voce nos convenimur, nos conſtringimur, nos rei eſſe oſtendimur, qui ſacerdotes vocamur, qui ſuper ea mala quæ propria habemus, alienas quoque mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidos & tacentes videmus.

Act. 20. 26.

Prælati quos tepidi & taciti ad mortem ire videant, occidunt.

10. Cum vero dicitur: *Sanguinem autem ejus de manu tua requiram*, ſi hoc in loco ſanguinis nomine mors corporis deſignatur, valde nobis de noſtro ſilentio augetur metus: quia ſi in ſubjectis ſuis is qui prælatus ad ſpeculandum eſt, etiam de morte corporis quandoque morituri tam graviter reus tenetur; quo reatu de morte animæ ſubjectorum conſtringitur, quæ potuiſſet ſemper vivere, ſi verba correptionis audiſſet? Sed melius poſſunt ſanguinis nomine peccata ſignari. Unde quidam cum peccata carnis defleret, dixit: *Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ*. Sanguis ergo morientis de manu ſpeculatoris requiritur: quia peccatum ſubditi culpæ præpoſiti, ſi tacuerit, reputatur. Eſt ergo quod faciat, ut etiam moriente ſubdito ſe liberum reddat. Surgat, invigilet, malis actibus contradicat, ſicut ſcriptum eſt: *Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum, ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ*. Unde hic quoque additur:

Quid ſanguinis nomine in Scriptura intelligendum.

Pſal. 50. 16.

Prov. 6. 3.

Verſ. 19.

Si autem tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit converſus ab impietate ſua, & a via ſua impia: ipſe quidem in impietate ſua morietur, tu autem animam tuam liberaſti.

11. Tunc enim ſubjectus moritur ſine te, quando in cauſa mortis contradictorem pertulerit te. Nam morti, cui non contradicis, adjungeris. Et notandum, quæ ſunt quæ debeant a ſpeculatore prædicari: nimirum fides & operatio. Nam ait: *Si autem tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit converſus ab impietate ſua, & a via ſua impia*. Impietas quippe ad infidelitatem pertinet, via vero impia ad pravam actionem. Et omnis ſpeculator hoc habere debet ſtudii, ut prius ad pietatem fidei, poſtmodum ad piam viam, id eſt ad bonam actionem trahat.

Prædicator prius ad ſidem erudiat, deinde ad piam vitam.

12. Sed quia de exhortatione ſermo ſe intulit, innoteſcere breviter debemus, in ore Paſtoris quantus eſſe debeat ordo atque conſideratio locutionis. Penſare etenim doctor debet quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim unum horum defuerit, locutio apta non erit. Scriptum quippe eſt: *Si recte offeras, recte autem non dividas, peccaſti*. Recte autem offerimus cum bono ſtudio bonum opus agimus: ſed recte non dividimus, ſi habere diſcretionem in bono opere poſtponamus. Conſiderare etenim debemus quid loquamur, ut juxta Pauli vocem, *Sermo noſter ſemper in gratia ſale ſit conditus*.

Cogitet quid loquatur.

Geneſ. 4. 7. ſec. LXX.

Coloſſ. 4. 6.

13. Penſandum vero nobis eſt, cui loquamur: quia ſæpe increpationis verbum quod hæc admittit perſona, altera non admittit. Et ſæpe ipſa eadem perſona ſecundum factum fit altera. Unde Nathan Propheta David poſt adulterium forti increpationis ſententia percuſſit. Qui cum de raptore ovis diceret: *Filius mortis eſt vir qui fecit hoc: ei protinus reſpondit*, dicens: *Tu es ille vir*. Cui tamen cum de Salomonis regno loqueretur; quia culpa defuit, ei ſe humiliter, [c] in adoratione proſtravit. In una ergo eademque perſona quia cauſa diſpar extitit, etiam ſermo propheticus diſſimilis fuit.

Cui loquatur.

2. Reg. 12. 5. Ibid. 7.

14. Penſandum quoque eſt, quando loqui debeamus: quia [d] ſæpe etſi differtur increpatio, poſtmodum benigne recipitur. Et nonnumquam langueſcit, [e] ſi hoc quo ante proferri debuit, tempus amiſerit. Nam & ſapiens mulier Nabal ebrium videns, increpare de culpa tenaciæ noluit, quem digeſto vino increpationis ſuæ verbis utiliter percuſſit. Et Propheta adulantium linguas non eſſe in ſubſequenti tempore [f] differendas annuntiat, qui ait: *Confundantur ſtatim erubeſcentes, qui dicunt mihi, Euge, euge*. Adulatio etenim ſi vel ad tempus patienter ſuſcipitur, augetur, & pauliſper demulcet animum, ut a rigore ſuæ rectitudinis molleſcat in delectatione ſermonis. Sed ne creſcere debeat, ſtatim eſt & ſine mora ferienda.

Quando loquatur.

1. Reg. 25. v. 36. & 37.

Pſ. 69. 4.

15. Penſandum quoque nobis eſt, qualiter loquamur. Nam ſæpe verba quæ hunc ad ſalutem revocant, alium vulnerant. Unde Paulus quoque Apoſtolus qui Titum admonet, dicens: *Argue cum omni imperio*; Timotheum exhortatur, dicens: *Argue, obſecra, increpa* [g] *in omni patientia & doctrina*. Quid eſt quod uni imperium, [h] & alii patientiam præcipit, niſi quod unum lenioris, alterum vero ferventioris ſpiritus eſſe conſpexit? Leni per auctoritatem imperii injungenda erat ſeveritas verbi: is autem qui per ſpiritum fervebat, per patientiam temperandus fuerat: ne ſi plus juſto inferveſceret, non ad ſalutem vulnerata reduceret, ſed ſana vulneraret.

Qualiter loquatur.

Tit. 2. 15.

2. Tim. 4. 2.

16. Curandum quoque quantum loquamur; ne ſi ei qui multa ferre non valet, [i] verbum vel exhortationis vel increpationis longius trahimus, auditorem noſtrum ad faſtidium perducamus. Unde idem prædicator egregius Hebræis loquitur, dicens: *Obſecro vos fratres, ut ſufferatis verbum ſolatii: etenim perpaucis ſcripſi vobis*. Hoc tamen in-

Et quantum loquatur.

Hebr. 13. 22.

a Male in editis; *& jam*. Sueſſ. habet *noſtra*, loco *veſtra*, ſed mendoſe.
b Vulgati, *quod*, invitis mſſ.
c Val-cl. *in orationem*.
d Plerique Norm. *ſi differtur*. Redundare videtur *&*, & obſcuriorem ſenſum generare. Eſt tamen in C. Germ. & aliis vetuſtioribus membranis.
e In editis, conſentiente C. Germ. *ſi hoc quod ante*; a quibus recedere cogimur præeuntibus mſſ. Norm. ſuadenteque contextus ſerie. Retento enim *quod*, ſenſus non patet, qui, admiſſo *quo*, eſt optimus.
f Longip. *deferendas*.
g Ita C. Germ. Norm. Longip. & pene omnes; ubi editi, *cum omni patientia*.
h C. Germ. *& alio*, Norm. *& alteri*.
i Germ. quem ſequuntur edit. ſi Guſſanvil. excipias, *per verbum*.

infirmis præcipue congruit, ut pauca quidem, & quæ prævalent capere, audiant, sed quæ eorum mentem in pœnitentiæ dolorem compungant. Nam si eis uno in tempore enhortationis sermo fuerit multipliciter dictus; quia multa retinere non valent, simul amittunt omnia. Unde & medici corporum pannos, quos infirmantibus stomachis ponunt, apto quidem medicamine, sed subtiliter liniunt: ne si repleti multo medicamine fuerint, infirmitatem stomachi non roborantes adjuvent, sed opprimentes gravent.

Panni stomachis infirmis oppositi.

Quid sit in loquendo periculosius.

17. Sciendum tamen, quia etsi quando modum suum sermo prolixior transeat, periculosum hoc auditoribus non est. Si autem qualiter quid dicatur, & quibus dicatur, non vigilanter conspicitur, valde periculosum est. Verecundæ etenim mentes, si quas fortasse culpas admiserint, leniter arguendæ sunt: quia si asperius increpentur, franguntur potius quam erudiantur. At contra mentes asperæ atque [a] impudentes si increpatæ leniter fuerint, ad majores culpas ipsa lenitate provocantur.

Alii leniter alii asperius arguendi.

Pauli in arguendis Corinthiis prudentia.

18. Quod bene in eodem egregio prædicatore discimus, qui cum Corinthios cognosceret pro amore personarum [b] in schismate divisos, eorum verecundiæ consulens, locutionem suam eis a gratiarum actione & laudibus cœpit, dicens: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu: quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis.* Qui adhuc adjungit & dicit: *Ita ut nihil desit vobis* [c] *in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi.* Quæso te Paule, si jam nihil deest, cur eis scribendo fatigaris? Cur in longinquo positus loqueris? Pensemus ergo, fratres carissimi, [d] quantum laudat. Ecce eis gratiam Dei datam asserit: factos in omnibus divites dicit in omni verbo & in omni scientia: Christi testimonium, id est quod de semetipso moriendo & resurgendo testatus est, in eorum vita confirmatum esse perhibet, & nihil eis deesse in ulla gratia testatur. Quis rogo credat, quia paulo post eos corripiat, quos ita laudat? Nam post cetera subjungit: *Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Quid enim potuit tam perfectis tamquam laudabilibus schisma [e] subrepere? *Significatum enim est mihi de vobis, fratres mei, ab his qui sunt Chloes, quia contentiones inter vos sunt. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi.* Ecce quos in omni verbo & in omni scientia laudaverat, quibus nihil deesse in ulla gratia dixerat, paulisper loquens, ad increpandum leniter veniens, divisos erga seipsos reprehendit: & quorum prius salutem narraverat, postmodum vulnera patefecit. Peritus enim medicus vulnus secandum videns, sed ægrum timidum esse conspiciens, diu palpavit, & subito percussit. [f] Prius blandam manum laudis posuit, & postmodum ferrum increpationis fixit. Nisi enim verecundæ mentes fuerint palpando reprehensæ, ita ut ex aliis rebus audiant quod in consolationem sumant, per increpationem protinus ad desperationem cadunt.

1. Cor. 1. 4.

Ibid. v. 7.

Prius eos laudat.

Postmodum reprehendit.

Ibid. v. 10.

Ibid. v. 11. & 12.

Peritus medicus diu vulnus palpat, postea secat.

19. Sed numquid mentitus est Paulus, ut prius eis nil deesse in omni gratia diceret, quibus postmodum dicturus erat unitatem deesse? Absit hoc: quia de illo talia vel desipiens credat? Sed quia erant inter Corinthios quidam omni gratia repleti, & erant quidam in personarum favoribus excisi, cœpit a laudibus perfectorum, ut modesta invectione ad reprehensionem pertingeret infirmorum. Et in hoc quoque ad medicinam cordis, a medicina corporis usum trahens. Nam cum feriendum vulnus medicus aspicit, prius ea [g] membra quæ circa vulnus sana sunt, palpat, ut post ad ea [h] quæ vulnerata sunt, leniter palpando perveniat. Cum ergo Paulus perfectos in Corinthiis laudavit, sana membra juxta vulnus tetigit: cum vero infirmos de divisione reprehendit, vulnus in corpore percussit.

Paulus laudans Corinthios, mendacii expers, & adulationis.

20. Videamus tamen hunc ipsum, qui tanta modestia atque mansuetudine ad corripiendos Corinthios ducitur, qualiter contra Galatas, qui a fide discesserant, [i] exercetur. Nulla enim modestiæ patientia præmissa, nulla locutionis dulcedine prærogata, eos quos a fide discessisse cognovit, ab ipso epistolæ suæ exordio invehendo redarguit. Nam præmissa salutatione, sic cœpit: *Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocavit in gratia Christi.* Quibus etiam in aperta increpatione post cetera subjungit: *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit?* Mentes etenim duræ nisi aperta essent increpatione percussæ, nullo modo malum cognoscerent quod egissent. Nam sæpe hi [k] qui impudentes sunt, tantum se peccasse sentiunt, [l] quantum de peccatis quæ fecerint, increpantur: ut minores culpas suas æstiment, quas minor invectio castigat: & quas vehementer objurgari viderint, majores esse deprehendant. Unde necesse est, ut semper sermo prædicantis cum auditorum debeat qualitate formari, ne aut verecundis aspera, aut impudentibus lenia loquatur. Quid autem mirum si hoc verbi Dei erogator faciat, cum & agricola qui semina in terram mittit, prius terræ qualitatem prævidet, quibus seminibus apta videatur, & postquam qualitatem [m] prævidert, tunc semina spargit? Sed quia de qualitate doctrinæ locutionem longius traximus, oportet ut ad eum quem cœpimus exponendi ordinem redeamus.

Quam vehementer in Galatas invehatur.

Gal. 1. 6.

Gal. 3. 1.

Mentes duriores acrius increpandæ.

Prædicator imitetur agricolam.

Sed etsi conversus justus a justitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo: ipse morietur, quia non annuntiasti ei. In peccato suo morietur, & non erunt in memoria justitiæ ejus quas fecit: sanguinem vero ejus de manu tua requiram.

Vers. 20.

21. Quia justo qui in peccato cecidit, prædicator tacuit, ejus sanguinis reus tenetur. Et qui sollicitus esse non studuit in prædicatione, factus est particeps in damnatione. Sed cum dicitur: *In peccato suo morietur, & non erunt in memoria justitiæ ejus*

Bonorum præteritorum nulla debet esse fiducia, quam diu mala perpetramus.

a Suess. *impudentes.*
b Norm. *in schismata.* Suffragari videtur Pauli epistola in qua legitur, cap. 1. vers. 10. *& non sint in vobis schismata*, qui versus infra laudatur.
c Vitiose Gussanvil. *in una gratia.*
d Val-cl. *quantum eos.* Abest *eos*, a mss. Germ. & ab aliis vetustioribus.
e In Norm. Longip. Val-cl. *subripere*, vel *surripere*, non autem in Germ.
f Editi, *prius blanda manu laudes.* Inhæremus mss. quorum hic mirus est consensus.
g Subticetur *membra*, in Lyrano.
h Gussanvil. vitiose, *quæ vulnera sunt.*
i Ita C. Germ. Longip. Val-cl. Ebroic. & plerique Norm. in Becc. & Rotomag. consentientibus editis, *erigitur*, vel *erigetur.*
k Suess. *impudentes.*
l Sag. *quando de peccatis.*
m Editi, *terra viderit . . . aspergit.*

De pœnit. dist. 4. c. Hoc nobis, & lib. 4. sent. dist. 5.

ejus quas fecit; hoc nobis maxime considerandum est, quia cum mala committimus, sine causa ad memoriam bona nostra transacta revocamus: quoniam in perpetratione malorum, nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum. Sed quæri potest, utrum justo postquam ceciderit prædicandum sit, an & priusquam cadat? Invigilare [a] prædicator debet, ne ad casum veniat, proculdubio & priusquam cadat. Nam sequitur:

Vers. 21.

Si autem tu annuntiaveris justo ut non peccet justus, & ille non peccaverit; vivens vivet, quia annuntiasti ei: tu autem animam tuam liberasti.

Etiam justos admonere tenetur prædicator.

22. Si ergo prædicator ideo animam suam liberavit, quia justo, ne peccaret, denuntiavit; cum justus ad peccatum, prædicatore tacente, cecidit, prædicator quia tacuit, reus tenetur. Sed quis nostrum, rogo, ad hæc sufficiat, ut non solum peccatores studiose corripiat, sed etiam justis invigilet ne cadant? Nos enim infirmitatis nostræ conscii, cum justos viros conspicimus, admonere eos non præsumimus ut justitiæ viam teneant, quam quia tenent videmus: & tamen prædicatoris est debitum, etiam justos admonere. Unde prædicator egregius dicebat: *Sapientibus & insipientibus debitor sum.*

Rom. 1. 14.

Qui Deus peccantibus offendiculum ponat.

23. In his vero omnibus, quæ de justo ad iniquitatem converso dicta sunt, hoc est laboriosum ad loquendum, hoc valde pertimescendum, quod Dominus dicit: *Ponam offendiculum coram eo.* Ait enim: *Si conversus justus a justitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo.* Nos enim dicimus, quia si iniquitatem fecerit, offendit: & verum est omnino quod dicimus. Cur adhuc ei Deus omnipotens offendiculum ponit, quem [b] jam impegisse, & cecidisse per iniquitatem quam perpetraverit, conspicit? Sed districta sunt omnipotentis Dei judicia: & qui peccatorem diu exspectat ut redeat, non redeunti atque contemnenti ponit adhuc ubi gravius impingat.

Variæ peccatorum species.

24. Peccatum quippe quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & pœna peccati, aut peccatum simul & causa & pœna peccati. Omne enim quod prius committitur, peccatum est. Sed si citius pœnitendo non tergitur, justo judicio omnipotens Deus obligatam [c] peccantis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere; ut quæ flendo & corrigendo noluit [d] emendare quod fecerit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatum ergo quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum simul est & causa peccati: quia ex illo oritur unde adhuc peccatoris animus altius obligetur. Peccatum vero quod ex peccato sequitur, peccatum simul est & pœna peccati: quia excrescente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, ut quasi jam quædam sint in peccatore supplicia, ipsa incrementa vitiorum. Fit vero nonnumquam, ut unum idemque peccatum & peccatum sit & pœna peccati, simul & causa peccati. Ponamus enim ante oculos quempiam rem proximi concupisse, quam quia aperte non valuit, furto diripuit, sed in furti accusatione positus, se hanc diripuisse jurejurando denegavit.

Aliud simul est peccatum & causa peccati.

Aliud simul peccatum & pœna peccati.

Aliud simul peccatum, & peccati tum causa tum pœna.

Huic ergo concupiscentia peccatum fuit & causa peccati: quia per eam pervenit ad rapinam. Ipsum vero furtum quo rem concupitam diripuit, & peccatum ei factum est & pœna peccati; quia ex retributione jam non repressæ concupiscentiæ factum est, ut veniret [e] ad furtum, & culpa cordis excresceret in opere [f] ex ultione cæcitatis. Sed quia furtum perjurio tegere curavit, ex peccato rursum peccatum genuit. Furtum ergo quod ex concupiscentia processit, & perjurium protulit, peccatum & pœna peccati factum est culpæ præcedenti: peccatum & causa peccati culpæ subsequenti: quia de illa natum hanc genuit. Quod bene Paulus de quibusdam Deum intelligentibus, sed non honorantibus insinuavit, dicens: *Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis.* Ecce est peccatum & causa peccati. Ex qua causa quid sequatur adjungit: *Et obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt; & mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.* [g] Ecce est peccatum, & pœna peccati. Sed peccatum solummodo & pœna peccati esset, si non adhuc ex hoc peccato & aliud sequeretur. Nam post infidelitatem eorum subditur: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.* Qui igitur cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, ex eo peccato & causa peccati ad hoc quoque perducti sunt, ut ad cultum serpentium & volucrum laberentur. Sed quia per hanc etiam cæcitatem usque ad immunditiam & carnis contumelias ceciderunt, ipse infidelitatis eorum cæcitas præcedenti intellectui & peccatum est, & pœna peccati: subsequenti vero immunditiæ peccatum facta est, & causa peccati. Sed quia de his in libris Moralibus diu tractatum est, nobis nunc in eis diutius immorandum non est.

Rom. 1. 21.

Ibid. v. 22. & 23.

Ibid. v. 24.

Lib. 25. Moral. n. 23. & 24.

Obcæcatio ex peccatis.

25. Hoc autem nobis cum tremore considerandum est, quomodo justus & omnipotens Deus cum præcedentibus peccatis irascitur, permittit ut cæcata mens etiam in aliis labatur. Unde Moyses ait: *Nondum completa sunt peccata Amorrhæorum.* David quoque ait: *Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum, ut non intrent in justitiam tuam.* Propheta etiam alius dicit: *Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit.* Sanguis enim sanguinem tangit, quando peccato peccatum additur, ut ante Dei oculos adjunctis iniquitatibus anima cruentetur. Paulus Apostolus ait: *Ut impleant peccata sua semper.* Johanni quoque per Angelum dicitur: *Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Unde nunc etiam Dominus dicit: *Si conversus justus a justitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo.* Ac si aperte dicat: Quia videre pœnitendo noluit ubi jam impegit, justo eum judicio deserens, ponam ei ut & alibi impingat. Quod tamen Domini ponere, est nequaquam ad peccandum premere, sed nolle a peccato liberare; sicut

Genes. 15. 16.

Psal. 68. 28.

Osee 4. 2.

1. Tess. 2. 16.

Apoc. 22. 11.

Deus ad peccatum non impellit.

a Longip. *invigilate enim.*

* b Ita melius in C. Germ. Suess. & nonnullis Norm. quam in editis, *jam impie egisse*. Certe convenit *impingere*, cum, *cadere*; & paulo infra legitur, *ubi gravius impingat.* Missum facimus hic agi de offendiculo ad quod impingatur.

c Editi, *peccatis*, reluctantibus mss. omnibus.

d Suess. cui consentiunt editi, *mundare*. Sequimur potiores cod.

e Gravissimo errore Gussanvil. *ad futurum.*

f Val-cl. *ex culpa.*

g C. Germ. & excusi ante Gussanvil. *ecce est peccatum solummodo, & pœna peccati esset, si non adhuc ex hoc peccato & aliud sequeretur.* Corrupta videtur lectio hæc, quomodo enim peccatum solummodo est, quod constat esse præterea pœnam & causam peccati? Sequimur cod. Norm. Anglic. & alios plur.

Exod. 7. 3.

sicut de Pharaone dicitur: *Ego indurabo cor ejus.* A Non enim cor peccantis Dominus obdurat, sed obdurare dicitur, cum ab obduratione non liberat.

Obdurare dicitur quando ab obduratione non liberat.

Misericors enim Deus tempus nobis ad pœnitentiam relaxat, sed cum ejus gratiæ patientiam nos ad augmentum vertimus culpæ, hoc ipsum tempus quod ad parcendum pie disposuit, districtius ad feriendum vertit: ut cum reverti quis etiam spatio temporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum augeat, per quod ea diluere potuit, si converti voluisset. Unde scriptum est: *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei.* B De benignitate ergo omnipotentis Dei iram sibi in die iræ reprobus thesaurizat; quia dum ad pœnitendum tempus accipitur, & ad peccandum exhibetur, ipsum remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ. Unde & omnipotens Deus, quia collata remedia conspicit ad culpæ augmentum trahi, ipsam benignitatem quam contulit, in judicii districtionem vertit, ut inde post amplius feriat, unde modo amplius expectat. Et quia homo deserere malum non vult ut vivat, auget unde moriatur. Sed sive justus in culpam, sive peccator in mortem corruat, speculatori timendum est ne hunc ex suo silentio reatus peccantium pariter involvat.

Rom. 2. 4.

Peccator pœnitentiæ tempore abutens, remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ.

26. Sed interim dum loquor, avertere a me- C metipso oculos volo, & ecce iterum sermo divinus me impingit in memetipsum, ut meam negligentiam videam, & mihi dici hæc quæ audio, pertimescam. Sicut enim * superius dixi, cujus cor in curis innumeris [a] exparsum, se ad se colligat? Quando etenim possum & ea quæ circa me sunt, sollicite omnia curare, & memetipsum adunato sensu conspicere? Quando possum pravorum nequitias insequendo corrigere, bonorum actus laudando & admonendo custodire, aliis terrorem, atque aliis dulcedinem demonstrare? Quando valeo & de his quæ sunt necessaria fratribus cogitare, & contra hostiles gladios de urbis vigiliis sollicitudinem gerere, ne D incursione subita cives pereant providere, & inter hæc omnia pro animarum custodia plene atque efficaciter verbum exhortationis impendere? Loqui etenim de Deo, quietæ valde & liberæ mentis est. Tunc namque bene lingua dirigitur in sermone, cum secure sensus quieverit in tranquillitate: quia nec concussa aqua imaginem respicientis reddit, sed tunc in ea vultus intendentis aspicitur, cum non movetur. Quam ergo exhortationem vobis speculator vester, fratres carissimi, faciat, quem tot rerum confusio perturbat? Certe is de quo loquimur Propheta revelatione ultima templum videns, quæ in eodem templo conspexerit, inter cetera narrat, dicens: *Terra* E *usque ad fenestras, & fenestræ clausæ.* Paulus quoque Apostolus dicit: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* In hoc autem templo fenestræ sacerdotes & speculatores sunt, qui in populo fidelium lumen sanctæ prædicationis fundunt. Sed cum terra usque ad fenestras est, fenestræ clausæ sunt: quia cum terrena cogitatio in

Quantum Pastoribus etiam vigilantioribus formidandum.

* Num. 6.

Ezech. 41. 16.

1. Cor. 3. 17. 2. Cor. 6. 16.

Templi fenestræ terra occluduntur, quando cogitationes terrestres

sacerdotum cordibus excrescit, fenestræ lumen non fundunt, quia sacerdotes ab officio prædicationis obmutescunt.

in sacerdotum cordibus excrescunt.

27. Est & aliud valde in ordine sacerdotum grave: quia non sicut hi qui vitam quietam ac remotam ducunt, fixi valent in sua cogitatione permanere. Hi enim, sicut superius diximus, qui a loco regiminis longe sunt, possunt [b] peccatorum suorum maculas & fletibus lavare, & post fletus in eodem mentis mœrore persistere, sicut de bona quoque muliere scriptum est, quæ ad tabernaculum oraverat, & ab intentione sua animum post compunctionis gratiam non mutabat, cum dicitur: *Vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati.* In qua nobis considerandum est, quia si sic planxit mulier quæ quærebat filium, quomodo debet plangere anima quæ quærit Deum? Sacerdos vero etiam post compunctionem ac lacrymas cogitur [c] necessaria quæque filiorum suorum cognoscere, & [d] ea quæ refugit animus, patienter audire, atque post suspiria cælestium, quorumlibet carnalium hominum onera portare, & sæpe cum supervenientibus cor [e] in diversas qualitates transfundere. Nam aliquando de lucris spiritalibus gaudet, sed cum quilibet mœrens supervenerit, nisi ejus mœrorem in se susceperit, tribulationi illius compatiens non est. Et aliquando de damnis animarum luget, & repente superveniunt qui de quibusdam suis prosperitatibus lætantur: quorum si lætitiæ sacerdos non congaudet, minus amare creditur filios in quorum gaudio non exultat; præcipue cum Paulus dicat: *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus.*

Quot variis cogitationibus & motibus sint obnoxii.

1. Reg. 1. 18.

Lugere cum lugentibus debent, gaudentibus congaudere.

Rom. 12. 15.

28. Nihil ergo [f] tam onerosum ordini sacerdotum video, quam rigorem mentis compatiendo flectere, & cum personis supervenientibus animum mutare; & tamen hoc valde est necessarium. Nam quando ex prædicatione ejus ad boni operis gratiam peccator reducitur, si ipse prædicator videtur ingratus? Unde per hunc quoque eumdem Prophetam in extrema parte dicitur: [g] *Et cum sacerdotes intrinsecus ministrant, vestibus laneis non utantur.* De quibus subditur: *Cumque egredientur atrium exterius ad populum,* [h] *exuent se vestimenta sua in quibus ministraverant, & reponent ea in gazophylacio sanctuarii.* Grossiora quippe vestimenta sunt lanea. Sed cum sacerdos ad sanctum ministerium [i] accedit, cum intus per compunctionem ingreditur, subtiliori intellectu necesse est quasi lineo vestimento vestiatur. Sed cum ad populum foras egreditur, oportet ut vestimenta in quibus intrinsecus ministraverat, reponat, atque populo aliis vestibus indutus appareat: quia si in compunctionis suæ rigore se teneat, si in eo quem orationis tempore habuit mœrore perduret, exteriorum rerum verba suscipere non admittit. Et quid grex de necessariis faciat, si audire atque perpendere & hoc quod præsens tempus exigit, Pastor recusat? Grossiora ergo vestimenta sacerdos exiens ante populum induat, ut mentis suæ habitum pro utilitate filiorum etiam ad terrena toleranda componat. [k] Pensate rogo, fratres carissimi, quantus speculatori labor sit & ad sublimia cor ten-

Vestimenta mutare, id est varios mentis habitus induere jubentur.

Ezech. 44. 17.

Exod. 28. 43.

Ezech. 44. 19.

a Longip. *expansum.* Val-cl. *est sparsum se quomodo ad se colligat.*

b Omnes editi, *peccatorum suorum culpas*, licet in omnibus mss. legamus, *maculas.*

c Editi, *necessaria quoque.* Lectio nostra est mss. Germ. Norm. Suess. Longip. Val-cl.

d Excusi, *quæ refugit animo*, reluctantibus iisdem mss.

e C. Germ. *in diversa qualitate.*

f Al. *tam onerosum in ordine*, ut est in vulgatis.

g Norm. *ut cum.*

h Becc. & nonnulli Norm. *exuent vestimenta sua.* Val-cl. *exuant se vestimentis suis.* Sequimur German. & vetust.

i Editi, *accedit, id est, cum.* Abest, *id est*, a mss. Germ. Norm. &c.

k Excusi habent *ergo*, loco *rogo.*

tendere, & hoc repente ad ima revocare: & in sublimitate cognitionis intimæ extenuare animum, & propter exteriores causas proximorum, ut ita dicam, subito in cogitatione [a] crassescere.

a Gregorii suam miseriam deflentis humilitas.

29. Non ergo mihi modo necesse est Prophetæ verba exponere, sed meam coram vobis miseriam deflere. Unde peto, ut vestra me oratio talem faciat, qualis & mihi valeam & vobis prodesse. A Potens est indigno mihi & infirmo ex vestra intercessione ista tribuere, qui ex sua pietate pro nobis dignatus est infirmari. Virtus enim Dei est atque sapientia, quæ nostram infirmitatem sumsit, ut ex sua nos firmitate roboraret, Jesus Christus Dominus noster: qui vivit & regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

1. Cor. 1. 24.

a Ex editis alii, *gracessere*; alii, *gressescere*; Alii, *crassessere*, scilicet Gilot. & Vatic. quos sequimur, quia consentiunt Germ & melioribus mss.

HOMILIA XII.

Quod residuum est Capitis tertii decurrit, & usque ad Versum 4. Capitis quarti suam explanationem perducit; quam ad varia sive præcepta sive consilia moralia pro prædicatoribus & auditoribus inflectit.

Ex temporum locorumque circumstantiis Scriptura sacra res designat. Johan. 10. 22.

1. SErvata veritate historiæ, divina eloquia aliquando ex tempore, aliquando ex loco causas designant, quas aperto sermone non indicant. Ex tempore etenim, sicut prædicante Judæis Domino per Evangelistam dicitur: *Hyems erat*. Inter illa enim mysteria quæ Veritas loquebatur, quid causæ fuit ut nomen hyemis adderetur, nisi ut per qualitatem temporis ostenderet frigus cordis? Quia & cum verba veritatis acciperent, frigida Judæorum corda remanebant. Aliquando vero ex loco, sicut carnali Israelitico populo, descendente de monte Moyse, Lex in campestribus data est; & sanctis Apostolis Dominus in monte sedens, summa & spiritalia præcepta locutus est: ut ex locis videlicet monstraretur, quia & illis tamquam carnalibus mandata minima dabantur in valle terrarum; & isti tamquam spiritales & sancti in monte mandata cælestia audirent: quatenus aperte monstraretur, quod ascendentes corde ad cælestia, infima mundi relinquerent, & in mentis culmine starent. Unde nunc Ezechiel Propheta quid [a] jubente Deo in locis egerit describit, ut per locorum qualitates indicet, quid in posterum de prophetiæ mysteriis sequeretur. Ecce enim ait:

Exod. 20. Matth. 5. 1.

Vers. 22. *Facta est super me manus Domini, & dixit ad me: Surgens egredere in campum, & ibi loquar tecum.*

Per campi latitudinem, Gentes ad fidem vocandæ præsignantur.

2. Quid est hoc, quod prius Dominus in medio Israelitarum locutus ad Prophetam suum fuerat, & tamen postmodum dicit: *Egredere in campum, & ibi loquar tecum*, nisi quod prophetiæ suæ gratiam & prius Judææ infundere, & hanc postmodum dignatus est in latitudinem Gentium demonstrare? Neque enim immerito per campum Gentilitas designatur, quæ longe lateque, id est in universo mundo distenditur. Ubi & subditur:

Vers. 23. *Et surgens egressus sum in campum, & ecce [b] ibi gloria Domini stabat, quasi gloria quam vidi juxta flumen Chobar.*

Iis revelata Dei gloria, Judæis prius cognita.

3. In campo gloriam Domini Propheta vidit, quam juxta flumen Chobar in medio Israelitarum viderat: [c] quia ipsa ejus majestas Gentibus apparuit, quæ prius se electis in Judaico populo revelante spiritu declaravit. Sequitur:

Ibidem. *Et cecidi in faciem meam.*

Ante Deum stare etiam Prophetæ nequeunt.

4. Visa gloria Domini in faciem suam Propheta cadit, quia quamvis homo ad intelligenda sublimia elevetur, ex contemplatione [d] tamen majestatis Dei, infirmitatem suæ conditionis intelligit: & quasi statum non habet, qui se ante Dei oculos esse cinerem & pulverem videt. Sequitur:

Vers. 24. *Et ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos.*

Nisi eos erigat.

5. Cum nos humiliter Deo [e] sternimus, cum esse nos pulverem cineremque cognoscimus, cum infirmitatem conditionis propriæ pensantes, statum rigiditatis & superbiæ non habemus, omnipotens Deus per suum nos spiritum levat, & super pedes nostros statuit: ut qui humiliter apud nos ex infirmitatis nostræ [f] cogitatione jacuimus & jacemus, in bono post opere quasi super pedes ex rectitudine stemus. Quod cur in campo de Propheta agitur, nisi ut specialiter designetur, quia etiam electis Gentium Spiritus sanctus dandus esset, qui eos quos assumeret, & prius a superbiæ suæ statu dejiceret, & postmodum super pedes suos, id est super bona opera solidaret? Sicut per Paulum dicitur: *Remissas manus & dissoluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris.* Sequitur:

Spiritus sanctus electos prius a superbia dejicit, ut postea erigat.

Hebr. 12. 12.

Ibidem. *Et locutus est mihi & dixit ad me: Ingredere & includere in medio domus tuæ.*

Prædicatio Judæis ablata, ad eos ex Gentibus reversura est.

6. Quid est, quod de medio Israelitici populi Propheta ad campum educitur, atque ad domum postea de campo revocatur? nisi quod prædicationis gratia a Judaico populo ablata, in latitudine Gentilitatis sparsa est? Sed tamen in fine mundi dum Judæi ad fidem redeunt, quasi ad domum Propheta reducitur, ut in suo populo rursus prædicatio inhabitet, quæ modo velut in campo ita diversis gentibus fulget. Scriptum quippe est: *Donec plenitudo Gentium subintraret, & sic omnis Israel salvus fieret.* Quia & per Prophetam alterum dicitur: *Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient.* [g] Exeat ergo Propheta de medio populi ad campum, de campo redeat ad domum; ut prædicatio quæ Judææ

Rom. 11. 25. Isai. 10. 22. Rom. 9. 27.

facta

a Ita C. Germ. Sueff. Norm. Val-cl. necnon, paucis immutatis, editi demto Gussanvil. qui habet, *jubente Deo quibus in locis hæc egerit*.
b Abest, *ibi*, a mss. pler. Norm.
c Sueff. *quia per eam ipsa ejus majestas*.
d Sueff. *coram majestate*.
e Longip. *sternimur*.
f Sueff. & Val-cl. *cognitione*.
g Sagiensis, *quid est quod de medio Israelitici populi Propheta ad campum educitur*.

facta est, egrediatur ad Gentes, & repletis fide Gentibus, recipiat Judæa spiritalis doctrinæ dona, quæ amisit. Includi autem Propheta in medio domus suæ præcipitur: quia Antichristi tempore ab eis Gentibus quæ in infidelitate remanserint, plebs conversa Judæorum, duris persecutionibus angustatur. Unde scriptum est: *Atrium autem quod est extra templum, ejice foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est Gentibus, & civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.*

Judæi conversi, Antichristi tempore, graves persecutiones patientur. Apoc. 11. 2.

Vers. 25. & 26. *Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris in medio eorum: & linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.*

Tam a suis Gentilibus, quam ab alienigenis.

7. Quæ videlicet verba si per typicæ expositionis ordinem sequimur, Propheta in domo sua vincula suscipit & ligatur; quia in extremis, cum Judæa crediderit, gravissimas Antichristi tempore persecutiones sentit, itaut prædicationes ejus ministri iniquitatis non recipiant, sed resistendo has vinculis dolorum premant. Et in medio eorum non egreditur; quia ad corda pravorum prædicatio non pervenit, dum lingua bonorum ligata tribulationibus tacet. Erunt etenim tunc multi ex Judæis infidelibus, qui eosdem ipsos qui ex Judæis crediderint, persequentur. Unde notandum est, quod hic quoque dicitur, quia in domo sua vincula Propheta sustineat, ut videlicet designetur quoniam & ex ipso suo genere Judæa cum fidelis fuerit, tribulationem persecutionis portet. Dum enim Unigenitus summi Patris incarnatus ac mortuus resurrexisse, atque ad cælos ascendisse non creditur, sicut per sacræ Scripturæ paginas prædicatur, nimirum apud Judæos prophetia ligata erit. Quæ si ita ut dicta est, in eorum intellectum decurreret, quasi gressus liberos suæ prædicationis habuisset.

Tunc coram reprobis tacere prædicatores compellentur.

8. Reprobis ergo tunc prædicatorum scientia tacere compellitur. Unde & hic subditur: *Et linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.* Sed quia Enoch & Elia prædicante, multi ex his qui tunc ex Judæis in infidelitate remanserint, ad cognitionem veritatis redeunt, sicut de eodem Elia dicitur: *Elias veniet, & ipse restituet omnia*: qui utrique per Zachariam duæ olivæ, & per Johannem duo candelabra nominantur, recte hic quoque subjungitur:

Matth. 17. 11. Marc. 9. 11. Malach. 4. 5. Zach. 4. 3. Apoc. 11. 4.

Vers. 27. *Cum autem locutus fuero tibi, [a] aperiam os tuum, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus.*

Enoch & Eliæ prædicatio.

9. Tunc enim velut in extremo os Prophetæ aperitur, cum in prædicatione Enoch & Eliæ a Judæis ad fidem redeuntibus prophetia sacri eloquii de Christo fuisse cognoscitur. Sed quia hæc typice diximus, nunc verba eadem caritati vestræ moraliter disseramus.

Sensus moralis. Qui ad prædicationem exeunt, ad se postea redeant.

10. Quid enim est, quod exire Propheta ad campum jubetur, nisi quod unusquisque qui prædicat, propter eos quos extra se positos corrigit, atque ab iniquitate compescit, loquendo ad campum exit? Ibique gloriam Domini videt; quia tanto largius doctrinæ gratiam percipit, quanto se in labore prædicationis ex amore proximorum tendit. Foras ergo excundo [b] in altam visionem ducitur; quia unde in alienis cordibus ignorantiæ cæcitatem ministerio suæ locutionis illuminat, inde eum superna gratia in altiorem intelligentiam exaltat. Sed quia semper prædicator debet ad mentem recurrere, humilitatem atque munditiam intrinsecus custodire; post campum necesse est ut ad domum redeat, quatenus in his, quæ dicit, qualis etiam ipse sit intra conscientiam agnoscat. Si enim aut hoc quod loquitur, minime custodit; aut de his quæ loquitur, temporalem gloriam requirit; loquendo quidem ad campum exit, sed non cogitando semetipsum, ad domum redire contemnit. Accepto etenim spiritu, in medio domus includimur, quando per ejus gratiam ad discutienda mentis nostræ secreta revocamur, ut apud seipsum in Deo animus quiescat, & non jam per exteriores concupiscentias in appetitum laudis & gloriæ, cogitationis mobilitate discurrat.

Et intra conscientiæ penetralia includantur.

11. [c] De hac domo cordis cuidam sanato per semetipsam Veritas dicit: *Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.* Per grabatum quippe, in quo carnis est requies, ipsa caro signatur: per domum vero, conscientia figuratur. Et quia cum mente mortui in vitiis jacemus, in carnis delectatione quiescimus, infirmi portamur in lecto: cum vero sanati fuerimus mente, ut jam pulsantibus carnis vitiis resistamus, necesse est ut & tentationum contumelias de nostra carne toleremus. Ægro itaque ad salutem reducto præcipitur: *Tolle grabatum tuum*, id est porta lectum in quo portatus es: quia necesse est ut sanatus quisque portet contumeliam carnis, in qua prius jacebat ægrotus. Quid est ergo dicere: *Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam*; nisi, porta tentationes carnis, in quibus hactenus jacuisti, ac revertere ad conscientiam tuam, ut videas quæ fecisti? Propheta itaque post campum in domo includi præcipitur, ut prædicator semper, post gratiam doctrinæ quam proximis ministrat, ad conscientiam redeat, seque ipsum subtili examinatione discutiat; ne de his quæ foris prædicat, aliquid ipse apud se intrinsecus transitoriæ laudis quærat.

c Quid sit grabatum tollere, & domum redire. Johan. 5. 8. Marc. 2. 9.

12. Unde & per Salomonem dicitur: *Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui. Deriventur fontes tui foras, & in plateis [d] aquas divide: habeto eas solus, nec sint alieni participes tui.* Valde autem contraria esse videntur quæ dicit: *Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas divide*; cum protinus adjungit: *Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui.* Quomodo enim aquam scientiæ solus habere poterit, si hanc in plateis dividit? Quomodo alieni aquæ ejus participes non sunt, si fontes illius foras derivantur? Sed cum prædicamus populis, nimirum in plateis aquas dividimus: quia in auditorum multitudinem scientiæ verba dilatamus. Cum vero nos, adjuvante divina gratia intrinsecus custodimus, & ne maligni spiritus qui jure a nobis alieni sunt quia fortem beatitudinis perdiderunt, nobis in elatione subripiant, sollicitudine cauta circumspicimus, soli habemus aquas quas in plateis dividimus, ut nobis in eis alieni participes non sint. Hi nimirum, de quibus scriptum est: *Alieni insurrexerunt in me, & fortes quæsierunt animam meam.* Aquas ergo & in plateis dividit, & solus habet, qui per hoc quod multis prædicat, se in cogitatione temporalis gloriæ non exaltat. Tunc enim possidet homo quod docet,

Prædicator ab elatione caveat. Prov. 5. 15. d Ibid. v. 16. Psal. 53. 5.

a Becc. & Rotomag. *aperies os.*
b Sueff. & Norm. *in altum visione.* Val-cl. *in altum visionis.*
c Ebroic. ac ceteri Norm. *de hoc motu cordis.* Germ. & vet. *de hac domo cordis cuidam sanato.*
d In pler. Norm. & Longip. additur, *suas.*

docet, quando se non gaudet innotescere, sed A prodesse. Ex campo ergo Propheta ad domum reducitur, ut is qui ex Deo loquitur, postquam pro utilitate proximorum loquendo foras exierit, ex humilitate semper ad discutienda cordis sui secreta revocetur. Unde & subditur:

Vers. 25.

Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris in medio eorum.

De suis infirmitatibus humilietur & gemat.

13. Cum enim prædicator quisque ad conscientiam domus suæ reducitur, super eo vincula dantur, & ligatur in eis: quia quanto plus se in cogitatione discusserit, tanto amplius agnoscit justi anima quantis mortalitatis suæ infirmitatibus sit ligata. Nisi enim se ligatum conspiceret Paulus, B minime dixisset: [a] *Desiderium habens dissolvi, & cum Christo esse.* Hinc per Psalmistam dicitur: *Ut audiret gemitum vinculatorum, & solvat filios interemtorum.* Et rursum: *Intret in conspectu tuo gemitus compeditorum.* Sæpe autem cum jam anima ad Redemtoris sui speciem contemplandam exire desiderat, cum cælestibus gaudiis interesse suspirat; ipsa mortalitatis suæ vincula conspicit & gemit, quibus adhuc in præsenti mundo ligata retinetur. Hinc est enim quod subtile omnipotentis Dei judicium intuens Jeremias, ait: *Circumædificavit adversum me ut non egrediar, aggravavit compedem meam.* Habemus enim compedes, ipsam infirmitatem atque corruptionem mortalitatis nos- C træ: sed cum tribulatio nobis & gemitus additur, ipsæ nostræ compedes aggravantur. Et quidem quamdiu in hac vita justus moras patitur, loquendo bona, prodesse aliis festinat: sed cum duras mentes conspicit, easque considerat contentionibus occupari, prædicationis verbum retinet. Et in medio eorum non egreditur; quia a bonis quæ loqui poterat, obmutescit, sicut per Paulum dicitur: *Nihil per contentionem.* Et rursus: *Si quis vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus.* Unde hic quoque apte subjungitur.

a Philip. 1. 23. Psal. 101. 21. Psal. 78. 11. Thren. 3. 7.

Quando tacere eum doceat.

Phil 2. 3. 1. Cor. 11. 16.

Vers. 26.

Et linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus D exasperans est.

Quando veritati rebelles premere.

14. Aliquando vero etiam contra resistentium linguas prædicantium corda zelo sui Dominus accendit ne taceant, sed dicta fallacium [b] verbis veritatis premant. Unde hic subditur:

b

Vers. 27.

Cum autem locutus fuero tibi, aperies os tuum, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus.

Obedientia commendatur.

15. Sed hæc quæ breviter sub duplici intellectu discussimus, placet ut juxta considerationem litteræ [c] leviter tangendo transeamus. Quid enim nobis amplius per ipsa verba historiæ, quam virtus obedientiæ commendatur? Cum modo ad transmigrationem juxta fluvium Chobar pergere, modo ad campum egredi, modo ex campo ad do- E mum redire Propheta præcipitur? Ut prius ex jussione pergens, & paulo post exiens, atque iterum domum rediens, & semetipsum recludens, semper suæ voluntatis arbitrium ad divini eloquii præceptum frangat, quatenus in cælesti jussione suspensus, non suam, sed Conditoris sui voluntatem impleat? Cui dicitur: *Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis, &* A *non egredieris in medio eorum.* Qua in re notandum est, quod adversa Propheta prænoscit, ut contra omnia paretur. Minus enim mala contra mentem prævalent, quæ inopinata non veniunt. & tamen dum contraria prænoscuntur, quanta sit in eo obedientiæ virtus ostenditur, qui & cognoscit quod adversa passurus est, & tamen voci Dominicæ inobediens non est. Magna autem consideratione indigent verba, quæ protinus adduntur: *Et linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.* Discernendum quippe nobis est, utrum pro solis malis auditoribus, an aliquando etiam [d] pro vitio prædicantis prædicationis sermo d B subtrahatur.

c

Voluntas ad Dei placitum frangenda.

16. [e] Quatuor enim qualitatibus res hæc considerata distinguitur. Nam aliquando propter malos auditores bonis tollitur sermo doctoribus. Aliquando vero propter bonos auditores datur sermo doctoribus etiam malis. Aliquando autem propter docentium atque audientium justificationem, bonis sermo doctoribus datur, ut & ipsi per meritum crescant, & auditores eorum in intellectu & vita proficiant. Aliquando vero [f] quia nec hi digni sunt accipere quibus doctrinæ sermo profertur, neque illi doctrinæ verbum proferre qui locum docendi tenent, prædicationis sermo tollitur, ut utraque pars districte judicetur. Pro- C pter malos namque auditores bonis sermo doctoribus tollitur, sicut nunc ad Ezechielem dicitur: *Linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.* Et sicut Paulo dicitur: *Festina & exi velociter ex Jerusalem, quoniam non recipient testimonium tuum de me.* Et sicut volentibus Apostolis prædicare in Asia, scriptum est, quia *prohibuit eos spiritus Jesu.* Propter bonos auditores etiam malis doctoribus sermo datur, sicut de Pharisæis Dominus dicit: *Omnia quæcumque dixerint vobis servate & facite: secundum vero opera eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.* Propter docentium quoque meritum & audien- D tium justificationem, sermo doctrinæ tribuitur, sicut sanctis Apostolis dicitur: *Euntes docete omnes gentes.* Propter malos vero auditores & indignam vitam eorum qui docere debuerant, sermo doctrinæ subtrahitur, sicut Heli ad corrigendos filios [g] districtæ increpationis verbum non habuit: quia & ejus negligentia, & filiorum exigebat vita, ut cum eis & populus caderet, & Arca Domini capta ad allophylos transiret. Magna enim omnipotentis Dei est gratia cum inique agentibus durus a doctoribus sermo increpationis profertur. Quo contra nunc dicitur: *Et eris mutus, nec quasi vir objurgans.* Delinquentes etenim objurgasset, si digni ipsa objurgationis E gratia fuissent.

e Qua ratione prædicantibus Deus loquendi donum aut concedat, aut subtrahat.

f

Propter malos auditores, bonis doctoribus sermo denegatur.

Act. 22. 18.

Act. 16. 6. Propter bonos auditores etiam malis doctoribus conceditur. Matth. 23. 3.

Ad docentium & audientium profectum maxime tribuitur. Ibid. 28. 19.

Subtrahitur propter utrorumque malos mores. 1. Reg. 2. 29 & 3. 13.

g Ibid. 4. 11. &c.

Hinc ad humilitatem provocantur.

17. Sed cum in doctrina atque in silentio sit meritorum tanta diversitas, ut sciri facile non possit, utrum ex auditoris, an ex ejus vitio qui doctrinæ locum videtur tenere, docendi sermo subtrahatur; quid aliud nobis, quam servari semper in rebus dubiis humilitas jubetur? Ut & quando loqui possumus, non extollamur; ne fortasse hæc ipsa locutionis nostræ gratia non nobis, sed auditori-

a Longip. *desiderium habeo.*
b Val-cl. *verba veritatis premant.*
c Al. *leniter tangendo*, ut idem codex habet cum Norm.
d In ed. Paris. 1518. omittitur *prædicantis*. In Gussanvil. *prædicationis.*

e Vel, *quatuor ergo*, ut legitur in Germ.
f C. Germ. *qui neque hic digni sunt accipere quibus doctrinæ sermo proferatur, neque illi doctrinæ verbum proferre, qui locum &c.*
g Val cl. *doctrinæ & increpationis.*

bus nostris collata sit; & rursus quando loqui non A possumus, hi qui nobis commissi sunt, minime nos dijudicent: ne fortasse non ex nostro, sed ex peccato audientium loqui minime possimus. Ad hoc ergo nobis cuncta [a] de meritis nostris incerta sunt, ut unam certam gratiam teneamus humilitatem: quatenus & nos cum loquimur, ex omnipotentis [b] Dei dono hoc esse, vestrum meritum putemus. Et quando a locutione doctrinæ obmutescimus, quamvis nostra culpa sit, vos tamen hanc esse vestram specialiter credatis: ut cum vicissim mala nobis tribuimus, & bona aliis, per ipsam humilitatis gratiam fiat ut doctrinæ sermo qui ablatus fuerat, redeat. Sequitur:

Unam certam gratiam teneamus humilitatem.

Vers. 27.

Cum autem locutus fuero tibi, aperies os tuum, B *& loqueris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui audit, audiat; & qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.*

Mali exempli pessimi effectus.

18. Sæpe quidam verbum Dei audire desiderant, sed dum alios conspiciunt aurem avertere, etiam ipsi a salutis auditu [c] deviant: & plerumque multi quiescere appetunt, atque a cunctis mundi hujus actibus vacare, nullis jam desideriis terrenis succumbere: sed dum vident alios inquiete agendo proficere, atque in hoc mundo divitiis & honoribus extolli, quia necdum in via rectitudinis firmi sunt, ad prava opera ex aliorum exemplo [d] delabuntur. Hinc est enim quod in typo infirmantium Psalmista loquens, dicebat: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei; quia zelatus sum in peccatoribus, pacem peccatorum videns.* Hinc iterum dicit: *Dum superbit impius, incenditur pauper.* Hinc ad Jeremiam Prophetam voce Dominica de Juda & Israel dicitur: [e] *Numquid vidisti quæ fecerit aversatrix Israel? Abiit sibimetipsa super omnem montem excelsum, & sub omne lignum frondosum, & fornicata est ibi. Et dixi cum fecisset hæc omnia: Ad me convertere; & non est reversa.* Ubi statim subditur qualiter ex æmulatione ejus etiam Juda cecidit, quæ stare videbatur. Ait enim: *Et vidit* [f] *prævaricatrix soror ejus Juda, quia pro eo quod mœchata esset aversatrix Israel, dimisissem eam, & dedissem ei libellum repudii; & non timuit prævaricatrix Juda soror ejus,* [g] *sed abiit & fornicata est etiam ipsa.* Ecce misericors Deus contemnitur [h] & vocat, [i] aversantibus se signum misericordiæ aperit; quia peccanti dicit: *Ad me convertere, & tamen non est conversa.* Sed quia omnipotentem Deum plebs Israelitica deseruit, reverti nolens, libellum repudii accepit. Deseruit videlicet peccando, sed libellum repudii accepit in suis iniquitatibus sine flagello remanendo. Anima enim quæ peccat, recedit. Sed si eam post peccatum prosperitas sequitur, nulla disciplina, nulla [k] districtionis increpatio revocat ad cor: in divisione quam inter se & Dominum fecit, etiam libellum repudii accepit, ut jam velut aliena derelicta, faciat mala quæ vult, zeli Dei flagella non sentiat; quatenus ad æterna supplicia profundius descendat. Sed soror ejus Juda, quoniam dimissam Israeliticam plebem in suis voluptatibus vidit, ipsa quoque in immunditiam fornicationis exarsit. Quia enim aspexit adulteram in sua perversitate florere, etiam ipsa non timuit deterius peccare, atque a conjunctione Domini, quasi a viri legitimi cubili recedere. Unde necesse est ut peccantes quosque tunc consideremus amplius miseros, quando eos conspicimus in culpa sua sine flagello derelictos. Hinc enim per Salomonem dicitur: *Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos.* Qui enim a Deo avertitur & prosperatur, tanto perditioni fit proximus quanto a zelo disciplinæ invenitur alienus. Dicatur ergo: *Qui audit, audiat, &* B *qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.* Ac si aperte diceretur: Vos, qui jam & verba veritatis audire, & a prava cœpistis actione [l] quiescere, nolite illos imitari, quorum me exasperari moribus videtis.

Psal. 72. v. 2. & 3.

Psal. 10. 2.

Jerem. 3. v. 6. & 7.

Ibid. & v. 8

Ibid. v. 7.

Peccantibus quam exitiosa prosperitas.

Prov. 1. 32.

19. Quod tamen intelligere & aliter possumus. Quidam enim verbum audientes, non audiunt; quoniam aurem ad sacrum eloquium ponunt, sed cor a mundi desideriis non evellunt. Et sunt nonnulli, qui quiescentes minime quiescunt: quia a pravis quidem actibus otiosi sunt corpore, sed perversitates operum [m] ex dilectione versant in mente. Hinc est enim quod de Judæa ad captivitatem perveniente scriptum est: *Viderunt eam ho-* C *stes, & deriserunt sabbata ejus.* Hostes quippe sabbata derident quando maligni spiritus otiosæ menti pravas cogitationes injiciunt, ut & si quiescit ab opere, non quiescat a malorum operum delectatione. Recte ergo nunc dicitur: *Qui audit, audiat*: quatenus sic fiat sermo [n] in aure corporis, ut sonet in aure cordis. *Et qui quiescit, quiescat*: ut pravitatis desideria repellantur a cogitatione, cum jam repulsa videntur ab opere. Ubi ne malorum, sicut diximus, exempla [o] sequamur, adjungitur: *Quia domus exasperans est.* Mali autem etsi diu tolerantur, subito corruunt, & eorum pœnas infirmi conspiciunt, ne quorum culpas impunitas existimant, imitentur. Unde D hic quoque ejusdem Judææ desolatio subjungitur, quæ domus exasperans vocatur, cum protinus Prophetæ suo Dominus dicit:

Duplici aure corporis & cordis verbum Dei audiendum

Thren. 1. 7.

Quiescendum non solum ab opere, sed etiam a cogitatione.

Ezech. 4. Vers. 1. 2. 3.

Et tu fili hominis, sume tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo civitatem Jerusalem: & ordinabis adversus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro. Et tu sume tibi sartaginem ferream [p] *& pones eam murum ferreum inter te & civitatem: & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obsidionem, & circumdabis eam. Signum est* [q] *domus Israel.*

Jerosolymæ obsessio & destructio ab Ezech. prædicta.

20. In quibus videlicet verbis quid aliud juxta historiam, nisi Jerosolymæ urbis obsessio atque de- E structio designatur, & peccatoris populi afflictio exprimitur? Qui domus exasperans vocatur, cum aperte dicitur: *Ordinabis adversus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, &*

a Gussenvil. *de meritis nostra incerta sunt*, lapsu typographi ut opinamur.

b Suess. *Dei dono esse nostrum meritum*. Concinit ed. Paris. 1518. Sequimur C. German. Norm. Anglic. &c. necnon edit. Gilot. & Vatic. In Guss. legitur, *Dei dono hoc esse, non nostrum meritum*; sano quidem sensu, at in mss. ignoto.

c Longip. & plerr. Norm. *deviantur*.

d Idem cum Val-cl. *dilabuntur*.

e Longip. *numquid non vidisti*.

f Suess. *peccatrix*.

g Vatic. & Gussanvil. *& abiit*.

h Longip. *& revocat*. Non consentit Germ. nec alii mss. codices.

i Corrupte in Longip. Ebroic. & Sag. quos sequitur ed. Paris. 1518. *advertantibus*. Corruptius in Gussanvil. legitur *signum*, pro *sinum*, & paulo post, *peccandi*, pro *peccanti*.

k Longip. *discretionis*.

l Val cl. *cessare*.

m Aliter, *ex delectatione*, ut habent omnes editi. Pro lectione nostra spondent C. Germ. Suess. Longip. Val cl. Sæpe confunduntur hæ duæ voces in mss.

n Sic legendum suadent ratio & mss. omnium Anglic. Gallicanorumque auctoritas. In editis tamen legitur, *in ore*.

o Male in editis, *sequantur*, reluctantibus mss.

p Vatic. & Gussanvil. *& pone eam in murum*. Infra habent, *pones*.

q Pl. editi hic & infra, invitis mss. *domui*.

& dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro. A Sed quia verba prophetiæ sic plerumque narrant historica, ut per hæc [a] etiam mystica describantur; oportet ut hæc eadem dicta quæ protulimus, spiritaliter disseramus, maxime quia in eis interponitur quod teneri posse ad litteram non videtur, cum dicitur: *Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & civitatem; & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obsidionem.* Nisi enim rebus historicis mystica miscerentur, quid sartago ferrea necessaria Prophetæ fuit, ut hanc inter se & civitatem poneret, quatenus se ab ejus obsidione separaret? Cum enim dicitur: *Sume tibi sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & civitatem*: aperte declaratur, B quia per eamdem sartaginem ferream, ab obsidione civitatis Propheta se liberum reddat. Unde & quod prædixit subjungitur: *Et obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obsidionem.* Ex qua re ostenditur, quia Propheta in eadem obsidione non erit, si sartaginem ferream inter se & civitatem murum ferreum ponit. Et certe sive in ea captivitate quæ prius, sive in ea quæ postmodum Israelitico populo contigit, nullus ab ejusdem captivitatis periculo liber fuit, sed omnes simul par calamitas involvit. Quid ergo intelligi juxta litteram potest, ut Propheta inter se & civitatem quæ obsidenda est, sartaginem ferream ponat? Sed quamvis omne hoc quod in descriptio- C ne lateris sub signo Jerosolymorum civitatis legitur, [b] juxta litteram factum sit; nobis tamen sciendum est, quia typicum aliquid per sartaginem figuratur, & obsessio Jerosolymorum vera describitur.

Per hanc obsidionem alia spiritualis signata.

21. Ex qua re instruimur, ut dum aliud completum juxta historiam scimus, [c] & aliud juxta historiam a ratione vacare cognoscimus, in sacro verbo utraque teneamus: quatenus & obsessionem Jerosolymorum, quæ juxta litteram postmodum facta est, in Prophetæ verbis & factis credamus esse figuratam, & tamen per eamdem obsidionem obsidio alia, id est interior designetur. In qua jure quærimus, quid per sartaginem ferream, quæ D murus ferreus dicitur, valeat designari. Illam itaque obsidionem, qua Jerosolymorum civitas destructa est, jam factam novimus; sed nunc aliam intrinsecus, quæ quotidie agitur, requiramus. De qua per significationem dicitur: *Et tu fili hominis, sume tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo civitatem Jerusalem.*

Qui ad alta evehuntur, infirmitatis propriæ meminisse debent.

22. Sed ante nobis inquirendum est, cur Ezechiel Propheta vel quoties sublimia conspicit, vel quoties agere aliqua mystica jubetur, prius filius hominis appellatur? Sæpe enim sublevatur ad cælestia, & occultis ac invisibilibus rebus ejus mens pascitur. Necesse ergo est ut inter occulta quæ penetrat, filius hominis vocetur, ut semper agnos- E cat quod est, & numquam extollatur de his ad quæ ducitur. Quid est enim Prophetæ ad spiritalia sublevato semper *fili hominis* dicere, nisi eum infirmitatis propriæ memorem facere? Ut conscius conditionis infirmæ, elevari in cogitatione non debeat de magnitudine contemplationis suæ.

Quis ordo ad animarum conversionem laborantibus observandus.

23. Quia vero idem Propheta, ut supra jam diximus, typum prædicantium, vel doctorum tenet, recte ei nunc dicitur: *Sume tibi laterem, & pones eum coram te.* Omnis enim doctor cum terrenum quempiam auditorem ad cælestis verbi doctrinam suscipit, laterem assumit. Cui dum loqui cœperit quæ sit retributio cælestis patriæ, quæ visio pacis supernæ, civitatem Jerusalem describit in latere. Quem coram se ponit; quia intenta mente qualitatem audientis considerat, id est [d] provectum vel defectum conspicit, & juxta ejusdem intelligentiam, prædicationis suæ verba moderatur, ut describi in audientis mente civitas Jerusalem, id est visio pacis possit. Dicatur ergo: *Sume tibi laterem*, videlicet proximi cor terrenum. *Et pones eum coram te*, scilicet ut vitam atque intellectum illius intenta mente custodias. *Et describes in eo civitatem Jerusalem*, ut ei quæ sint superna gaudia de visione pacis innotescas. Quasi enim jam Jerusalem in latere descripta est, cum terrena mens cœperit quæ sint illa internæ pacis gaudia vera cognoscere, & ad conspiciendam gloriam patriæ cælestis anhelare. [e] Quasi in terra visio pacis describitur, quando mens, quæ prius terrena sapuerat, per amorem jam ad contemplandam gloriam regni cælestis elevatur.

Conversis satan acriores tentationes subjicit.

24. Sed mox ut animus amare cælestia cœperit, mox ut ad visionem pacis intimæ tota se intentione collegerit, antiquus ille adversarius qui de cælo lapsus est, invidet, & insidiari amplius incipit, & acriores quam consueverat tentationes admovet, itaut plerumque sic resistentem animam tentet, sicut ante numquam tentaverat, quando possidebat. Unde scriptum est: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia & timore & præpara animam tuam ad tentationem.* Eccli. 2. 1. Unde & dæmoniacus qui a Domino sanatur, ab exeunte dœmone discerpitur, sicut scriptum est: *Et clamans & multum discerpens eum, exiit ab eo.* Marc. 9. 25. Quid est enim quod obsessum hominem antiquus hostis quem possessum non discerpserat, deserens discerpsit, nisi quod plerumque dum de corde expellitur, acriores in eo tentationes generat, quam prius excitaverat quando hoc quietus possidebat? Unde & Israelitæ quoque ad Moysen & Aaron dicunt: *Videat Dominus, & judicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & servis ejus, & præbuistis ei gladium, ut occideret nos.* Exod. 5. 21. In Moyse enim & Aaron, [f] Lex & Prophetæ figuratæ sunt. Et sæpe apud se infirmus animus quasi contra sacra eloquia murmurat: quia postquam verba cælestia audire & sequi cœperit, regis Ægyptii adversitas, id est maligni spiritus tentatio excrescit.

Quarum commonefacere curet Doctor & Pastor.

25. Debet ergo vigilanter doctor proficienti animæ, quæ illam tentationes sequantur innotescere, ut cautam se valeat contra maligni spiritus insidias præparare. Unde bene nunc post descriptam civitatem Jerusalem in latere, dicitur Prophetæ: *Et ordinabis adversus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem.* In qua enim jam pacis visio describitur, ei necesse est ut tentationum bella nuntientur. Nam ut valeat ad illa pacis gaudia æterna pertingere, hanc hic proculdu-

a C. German. *omnis etiam mystica.*

b Omittitur, *factum*, in Gussanvil.

c Sic unanimiter legitur in mss. Anglic. Norm. C. Germ. Longip. Suess. &c. Editores mutarunt *historiam*, in *allegoriam*; sic enim legunt, *& aliud juxta allegoriam*. Fortasse quod non pateret eis horum verborum sensus; & tamen satis est obvius. Immo deesset si legeretur, *juxta allegoriam*. Quomodo enim *a ratione vacat juxta allegoriam*, quod intelligi allegorice debet de obsidione spirituali.

d Editi, *profectum*. Proclive est *v* in *f* mutare, aut vice versa. Sic, ut observat Donat. in Terentianam Andriam, legitur sæpe apud antiquos *Dasus* pro *Davus*; *serfus*, pro *servus*; *corfus* pro *corvus*. Eadem ratione Fornerius in Cassiod. l. 3. Var. Ep. 33. putat *Referendos curiæ*, esse *reverendos*, & legi in Etruscis Pandect. *provectæ*, loco *profectæ*.

e Sic mss. Anglic. Norm. Germ. &c. ex quibus emendantur editi, ubi legitur, *quasi interna*.

f Editi, *Lex & Prophetæ figurati sunt*, reluctantibus mss.

bio oportet tribulationum certamina multa sustinere. De qua bene dicitur: *Ordinabis adversus eam obsidionem*. Prædicator quippe contra erudiendam animam obsidionem ordinat, [a] cum præmuniendo indicat, quibus se modis vitia virtutibus opponant, quomodo luxuria castitatem feriat, qualiter ira tranquillitatem animi perturbet, quantum inepta lætitia vigorem mentis resolvat, qualiter multiloquium munitionem cordis destruat, quomodo invidia caritatem interficiat, quemadmodum superbia arcem humilitatis effodiat, qualiter fallacia cum veritatem in sermone corruperit, hanc etiam [b] in cognitione corrumpat, ut qui verum dicere noluit quod intellexit, jam nec intelligat quod dicere valeat. Ordinatur ergo a prædicatore obsidio, cum per sanctæ admonitionis verba singulis quibusque virtutibus, quæ vel quibus modis vitia insidientur, ostenditur. Et contra Jerusalem, quam describit in latere, prædicator munitiones ædificat, quando mala quæque quam munita contra mentem veniant, demonstrat; ut sese vitia sub virtutum specie abscondant; quatenus, sicut sæpe jam diximus, [c] immoderata ira justitia videri appetat; & disciplinæ remissio, mansuetudo videri velit; & tenacia sese parsimoniam nominet; & inordinata rerum effusio se benevolentiam appellet. Quasi enim ædificatæ contra mentem munitiones sunt, quando vitia sub virtutum specie excrescunt, & in alio se ostendunt per imaginem, quæ in imo jacent semper per actionem.

Vitiorum bellum contra virtutes.

Sub virtutum specie sæpe latitant.

26. Adhuc quoque additur: *Et comportabis aggerem*. Quo enim mens desiderare cælestia cœperit, eo in illam maligni spiritus tentationibus suis terrenas amplius cogitationes exaggerant. Propheta ergo aggerem comportat, cum prædicator sanctus bonis mentibus qualiter terrena desideria [d] subrepere solent, denuntiat. Atque adhuc additur: *Et dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro*. Quasi dat contra animam doctor castra, quando malignorum spirituum contra eam collectas atque [e] adunatas insidias indicat, ut aliquando [f] non solummodo ex uno, sed ex conjunctis vitiis simul tentent.

Hostilibus telis quæ munitiones objiciendæ.

27. Nam sunt quædam vitia quasi per quamdam sibi cognationem propinqua, sicut dissolutio spiritus, appetitus gulæ, & immunditia luxuriæ: sicut multiloquium, fallacia, atque perjurium. Ex dissolutione quippe spiritus mens ad ingluviem ventris rapitur: & dum cibis venter extenditur, ad luxuriam caro trahitur superbiendo captiva. Et rursum ex multiloquio fallacia generatur: quia valde difficile est, ut qui multa loquitur, non etiam mentiatur: & sæpe mendacium etiam perjurio tegitur, ut ante humana judicia veletur. Superbia quoque esse sine invidia atque inani gloria nullatenus potest. Superbus etenim quisque honorem quem ipse ambit, aliis invidet. Et cum hunc fortasse obtinuerit, in elationem gloriæ temporalis attollitur, atque quod alios conspicit minime percipere potuisse, hoc se per inanem gloriam gaudet præ ceteris habere.

Quædam vitia junctis viribus simul oppugnant.

28. Sciendum quoque est, quia sæpe nonnulla vitia ad mentem non simul veniunt, sed supponuntur, ut unum alteri in tentatione succedat. Et aliud contra faciem venit, aliud vero in tentationem se ex latere subjicit: quatenus dum alteri resistitur, ab altero mens decepta capiatur. Ipsa enim quæ superius diximus vitia, plerumque se alia pro aliis furtive supponunt, sicut nonnumquam, dum iram vincere in nobismetipsis conamur, plusquam necesse est lenitas mentem occupat, ut asperitatem peccantibus quam oportet minime proponat. Sæpe vero, dum nobis inesse incauta lenitas displicet, zelus se in furorem trahit, atque extra patientiæ limitem animum captivum rapit. Quia ergo permixta simul vitia atque adunata contra mentem veniunt, recte in prædicatoris ore contra descriptam Jerusalem castra [g] proponuntur. Et quia aliquando singula hinc inde sensum feriunt, in gyro arietes ordinantur. Ponit ergo prædicator arietes in gyro, dum caute denuntiat, quam blande luxuria percutit, quam aspere impatientia occidit, quam laboriose avaritia accendit & interimit, quam tumide superbia extinguit. In gyro itaque arietes ponere, est prædicando ostendere qui undique soleant animam mucrones vitiorum ferire.

Alia successive, ac diversis in partibus.

Alia pro aliis furtive se supponunt.

29. Sequitur: *Et tu sume* [h] *tibi sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & civitatem*. Quia ferrum forte metallum est, & in sartagine cibus frigitur, quid per sartaginem ferream, nisi spiritalis zeli fortis frixura signatur? Omnis quippe spiritalis zelus doctoris animam frigit; quia valde cruciatur dum infirmos quosque æterna deserere, & rebus temporalibus delectari conspicit. Quam bene Paulus sartaginem ferream sumserat, cum zelo animarum cruciatus dicebat: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Ipsum suum cor quod animarum zelo succenderat, quid aliud quam sartaginem fecerat, in quo amore virtutum contra vitia ardebat? Quod enim urebatur, sartago erat. Inardescebat enim & coquebat, quia incendebatur amaritudine: sed virtutum alimenta præparabat ex sua afflicta cogitatione.

Prædicatori zelus, nisi cruciet, quam necessarius.

2. Cor. 11. 29.

30. Sed quid est quod eamdem sartaginem Propheta inter se & civitatem murum ferreum ponit, nisi quod idem fortis zelus qui nunc in mente doctoris agitur, in die extremi judicii inter eum & animam quam a vitiis [i] zelat, testis est? ut etsi audire is qui docetur, noluerit, doctor tamen pro zelo quem exhibet, de auditoris negligentia reus non sit. Murum ergo ferreum inter se & civitatem ponit: quia ultionis tempore inde doctor a damnationis periculo munitur, unde nunc per zelum custodiæ cordis frixuram patitur. Nullum quippe omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum. Hinc enim Psalmista ait: *Zelus domus tuæ comedit me*. Quantum vero frixura cordis quæ [k] spiritali zelo agitur, omnipotentem Dominum Deum placat, aperte ostenditur, cum offerri per Legem simila in sacrificium jubetur. De qua scriptum est: *In sartagine oleo conspersa frigetur, offeretque eam calidam in odorem suavissimum Domino sacerdos qui patri jure successerit, & tota cremabitur in altari*. Tunc enim simila in sartagine frigitur, cum munda mens justi per zeli sancti ar-

Hoc munitus judicium divinum evadet.

Zelus animarum gratius Deo sacrificium est.

Psal. 68. 10.

Levit. 6. 20. 21. & 22.

dotem

a Ita omnes mss. nostri præter C. Germ. In quo legitur, *cum præmonendum*, & Becc. ubi, *cum præmuniendum*.
b Melior videtur aliorum edit. lectio, *in cogitatione*. Sed repugnant mss. omnes, quos consuluimus.
c Ebroic. Gemet. Utic. aliique Norm. *immodesta*.
d Eel, ut habent mss. *subripere*, aut *surripere*.
e Lyran. *adunatas acies*.

f Longip. *non solum ex uno modo*.
g Longip. *ponuntur*.
h Omissum in superioribus edit. *sibi*, revocavimus ope mss.
i Gemet. & plur. Norm. *zelatur*.
k Valcel. cum plur. Norm. *per spiritalem zelum*. Longip. *pro spiritali zelo*.

a dorem crematur. [a] Quæ conspergi oleo præcipitur, id est claritatis misericordiæ misceri, quæ in conspectu omnipotentis Domini ardet, & lucet. Conspergatur ergo oleo mens quæ in sartagine frigitur: [b] quia sancti zeli districtio necesse est ut ex misericordiæ virtute & ardeat & clarescat. Amat enim eumdem ipsum quem insequi videtur. Unde & calida in odorem suavissimum Domino offerri præcipitur: quia si amorem zelus non habet, ea quæ de sartagine offertur, calorem simila amisit. Et notandum quis eam offerre præcipitur, videlicet sacerdos qui patri jure successerit. Ille enim sacerdos patri jure succedit, qui esse se omnipotentis Domini filium demonstrat moribus, atque a nobilitate intima operum suorum ignobilitate non discrepat. Quæ in altari tota cremari præcipitur, ut videlicet holocaustum fiat. Holocaustum enim totum incensum dicimus. Unde & in translatione altera hoc in loco hæc eadem simila quæ in sartagine frigitur, holocaustum fieri jubetur. Hoc autem inter holocaustum & sacrificium distat: quia omne quidem holocaustum sacrificium est, non autem omne sacrificium holocaustum. Sunt enim multa bona quæ aguntur, sacrificia; sed holocausta non sunt: quia totam mentem in amorem spiritalem minime [c] incendunt. Qui enim sic operantur ea quæ Dei sunt, ut tamen & quædam quæ sunt seculi non relinquant, nimirum sacrificium & non holocaustum offerunt. Qui autem cuncta quæ mundi sunt, deserunt, [d] & totam mentem igne divini amoris incendunt, hi nimirum omnipotenti Domino sacrificium & holocaustum fiunt. Simila itaque in sartagine, est munda mens justi in zeli spiritalis afflictione; quæ per sollicitudinem animarum frigitur, & non solum sacrificium, sed etiam holocaustum Domino esse deputatur. Sumamus ergo sartaginem ferream, & ponamus eam murum ferreum inter nos & civitatem, id est assumamus zelum fortem, ut inter nos & auditoris nostri animam inveniamus hanc postmodum fortem munitionem. Tunc enim hunc murum ferreum inventuri sumus, si nunc eum fortiter tenemus, videlicet [e] docendo, custodiendo, suadendo, increpando, mulcendo, terrendo, aliquando leniter, aliquando vero etiam severius agendo. De qua severitate recte subditur: *Et obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obsidionem.*

Misericordia conspergatur.

Holocausti & sacrificii differentia.

31. Quid est obfirmare faciem ad Jerusalem in latere descriptam, nisi ut ei animæ, cui cælestis pacis visionem doctor denuntiat, si adhuc eam infirmari in suis actibus conspicit, remissiorem & clementiorem se minime ostendat? Unde scriptum est: *Filiæ tibi sunt? serva corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.* Infirmæ quippe animæ [f] atque ad appetitum mundi deditæ, aliquando melius ex severitate servantur: ut obfirmata facies, id est per severitatis custodiam ab omni spe frivolæ remissionis [g] abducta, inconstantem animam terreat, atque a delectatione vitiorum districtionis vigore constringat. Quod cum a doctore agitur, semper necesse est, ut dulcedo & humilitas in corde teneatur; quatenus & multum amet, & numquam contra eum per elationem superbiat, cui tamen amorem suum & humilitatem pro utilitate ejus prodere recusat.

Quanto severitas necessaria.

Eccli. 7. 26.

Caritate & humilitate conditur.

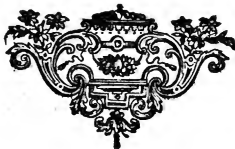
32. Sequitur: *Et circumdabis eam.* Circumdat doctor auditoris animam, cum in omne quod in hac vita agitur, tentationum laqueos apponi posse denuntiat: ut dum ubique sit mens pavida, ubique circumspecta, quanto timidior, tanto vigilantior vitat.

Timore & vigilantia munimur.

33. Sequitur: *Signum est domus Israel.* Si ad historiam obsidionis quæ juxta litteram facta est, signum est domus Israel quod Propheta fecit: si ad mysterium quod quotidie erga uniuscujusque animam a doctore agitur, signum est domus Israel & hoc quod egit, & hoc quod [h] agendo nuntiavit: quia sicut domus Israel obsidionem corporaliter pertulit, ita unaquæque anima quæ jam servire omnipotenti Deo incipit, obsidente se insidias malignorum spirituum sentit. A quibus si vere eripi appetit, scire debet quia eripi sua virtute non possit; sed ejus necesse est ut adjutorium speret, qui nos & in carne corruptibili viventes, per redemtionis suæ mysterium potest etiam super spiritus, qui sunt sine carne, roborare, Jesus Christus Dominus noster: Qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Servire Deo incipiens, insidiis obsidetur.

a G. Germ. *quæ conspersa oleo.* Longip. *quæ cum sparsa.*
b Editi, mss. invitis, *quia in sancti zeli districtione necesse est ut . . . . . ardeat & clarescat.* Sagiensis codex, *quia sancta zeli discretio necessaria est.*
c Gemet. Utic. & plur. Norm. *intendunt.*
d Suess. *tota mente igne divini amoris incenduntur.*
e Longip. *arguendo.*
f Ita mss. Germ. Norm. &c. Editi, *atque appetitui.*
g Longip. *obducta.*
h Editi, *agendum.*

[a] IN EZECHIELEM PROPHETAM HOMILIARUM LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

A Quoniam multis curis prementibus, Ezechielis Prophetæ librum coram caritate vestra totum per ordinem perscrutari non licuit, bonis vestris desideriis placuit petere, ut saltem extrema ejus visio, quæ ei facta est de ædificio in monte constituto, quæ & cunctis est visionibus ejus obscurior, exponi debuisset. Et quidem voluntati vestræ me parere necesse est: sed duo sunt, quæ hac in re perturbant animum meum. Unum, quod hæc eadem visio tantæ obscuritatis nebulis tegitur, ut vix in ea aliquid intellectu [b] interlucente videatur. Aliud, quod jam Agilulphum Langobardorum Regem ad obsidionem nostram summopere festinantem, [c] Padum transisse cognovimus. (Supra hom. 11. n. 26. & l. 5. ep. 40.) Unde pensate, fratres carissimi, [d] in caliginosis ac mysticis sensibus penetrare quid valeat mens misera, timoris sui perturbationibus occupata? Quanto enim circa terrena [e] plus angitur, tanto in his quæ sunt cælestia, minus videt: & pro eo quod curis suis extra se ducitur, valde intus minor est, quia sicut scriptum est: *Deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. 9. 15.). Quæ enim superiora penetrare etiam collecta non sufficit, pensate quid agere poterit divisa? Scimus autem, scimus omnes, quia & fluvius qui in multis rivis dividitur, a suo alveo exsiccatur. Sed tamen inter hæc adest superna gratia. Et si mentem meam cogitationum mearum pondera deprimunt, B vestrorum hanc pennæ desideriorum levant. Obscurum quidem valde est opus quod aggredimur; sed ponamus in animo, quia nocturnum iter agimus. Restat ergo, ut hoc palpando carpamus.

a In mss. legitur; *Incipit liber secundus homeliarum Sancti Gregorii Papæ urbis Romæ, in extremam partem Ezechielis Prophetæ, quæ sunt numero decem.*

b Val-cl. *interlucere*. Ceterum de obscuritate prophetiæ Ezechielis consule quæ diximus in præfatione.

c Norm. *Padum transire.*

d Codex antiquissimus Ecclesiæ Laudunensis & alii, *in caliginosis* Ebroic. & Lyran. *in lectionibus mysticis.*

e Vulgati, *plus satagit.*

---

[a] HOMILIA PRIMA.

In explicatione trium priorum Versuum Cap. 40. Ezechielis, & quarti incohati, de Christo & Ecclesia, de electis, & de occultis erga eos Dei judiciis, præsertim disseritur.

(Ezech. 40. Vers. 1.) In *vigesimo & quinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est civitas, ipsa hac die facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc.*

(Quando & quot annis Ezechiel prophetaverit.) 1. [b] Dicturus mystica, narrationem historicam præmittit, ut figat ex tempore, quod credatur ex revelatione. Notandum vero quod in exordio libri hujus, quo anno prophetare cœperit, indicavit: in fine vero inseruit, quo extremam visionem vidit, itaut cognosci valeat in quot annis prophetiæ suæ librum [c] duxerit. Tempus namque quo prophetare cœpit, in locutionis suæ initio posuit, dicens: *Aperti sunt cæli, & vidi visiones Domini in quinta mensis: ipse est annus quintus transmigrationis regis Joachin* (Ezech. 1. 1.). Nunc vero loquitur, dicens: *In vigesimo & quinto anno transmigrationis nostræ*. Idem namque Propheta in captivitate prima cum Joachin rege fuerat [d] in Babyloniam transductus (4. Reg. 24. & 25.). Nan de secunda Jerosolymorum captivitate subjungit: C *Quartodecimo anno postquam percussa est civitas*. Undecim quippe annis Sedecias post captivitatem primam, in qua Ezechiel Propheta cum Joachin rege ductus est [e] in Babylonem, in Jerosolymorum urbe regnaverat. Post captivitatem vero ejusdem Sedeciæ, [f] quæ jam secunda erat urbis captivitas, quartodecimo anno Propheta visionem ultimam videbat. Undecim itaque & quatuordecim simul juncti, faciunt D viginti & quinque. Si igitur visionem primam quinto captivitatis prioris anno locutus est, atque hanc ultimam vigesimo & quinto anno factam fuisse describit: profecto patet quod in viginti annis locutionis suæ moras [g] usque ad ultimæ visionis suæ verba tetenderit. Nec movere quempiam debet quod in medio prophetiæ suæ volumine, cum de Babylonico rege loqueretur, vigesimi ac septimi anni memoriam facit. Quo in loco cum nihil de tempore suæ captivitatis interserit, E aperte demonstrat, quia ejus Regis tempora describat,

a In editis, repugnantibus mss. *homilia decima tertia.*

b Editi præter Gussanvil. *dicturus mysticam narrationem historicam præmittit*. Prælucent nobis mss. Anglic. &c.

c Norm. omnes, quibus concinunt edit. Paris. 1502. 1518. 1571. & Vatic. *dixerit*. Cod. Longip. *digesserit*.

d Val-cl. cum Norm. *in Babylonem*. Hic & ubique deinceps legitur tam in mss. quam in editis, si Gussanvil. excipias, *Joachim*. Sed scribendum *Joachin*, aut *JoaKin*, ut in Hebraicis, Græcis, ac Latinis exemplaribus Ezech. Proph. & lib. 4. Regum legitur; sicque distinguitur a patre Joachim dicto.

e Omittitur *in Babylonem*, in Norm.

f Editi omnes, *quæ etiam*.

g In vet. editis, *usque ad ultimum visionis suæ verba*. Recent. *usque ad ultima*. Favent mss. Norm. & Val-cl. Nobis vero Laud. Sucs. & Longip.

Fructuum spiritualium Scripturæ sacræ radix est littera.

scribat, de quo [a] ut prophetaret acceperat. Quod A vero ait: *In exordio anni, decima mensis*, tempus simpliciter exprimit: ut ex ipso quoque tempore in corda audientium juxta litteram verbi radicem figat, ex qua spiritales fructus postmodum proferat.

Deus simul pœnitentes consolatur, & pervicaces percutit.

2. Notandum vero quod ait: *Quartodecimo anno postquam percussa est civitas, ipsa hac die*. Quid est enim quod per hanc visionem ultimam omnipotens Deus ea ipsa die dignatus est promissionis suæ misericordiam facere, qua die in percussa civitate iram justitiæ implevit: nisi [b] quod illa divinitatis vis, quæ in diversitatis motum & mutabilitatem non ducitur, ea ipsa luce justitiæ, afflictos ac pœnitentes vivificat, qua superbientes ac rigidos percutit? Præmisso itaque visionis suæ B tempore, subjungit:

Vers. 1. & 2.

Facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc in visionibus Dei: adduxit me in terram Israel, & dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad Austrum.

In Scripturis quæ juxta litteram veritate carent, allegorica sunt intelligenda.

3. Cujus videlicet civitatis ædificium accipi juxta litteram nullatenus potest. Nam paulo post subdit hoc ipsum ædificium calamo sex cubitorum & palmo, portam vero [c] ejusdem ædificii quatuordecim cubitis mensuratam; cujus portæ frontes esse perhibet sexaginta cubitorum. Quæ cuncta stare juxta litteram nullatenus valent. Quomodo enim totum simul ædificium calamo, id est sex cubitis & palmo mensuratur; & portæ C ædificii in quatuordecim cubitis, frontes vero portarum in sexaginta cubitis extenduntur? Porta enim in civitate est, frontes vero in portis. Et nulla recipi ratio permittit, quia minus est hoc quod continet, ab eo quod continetur. In Scriptura autem sacra & ea quæ accipi secundum historiam possunt, plerumque spiritaliter intelligenda sunt: ut fides habeatur in veritate historiæ, & spiritalis intelligentia capiatur de mysteriis allegoriæ. Sicut illud quoque novimus quod

Psal. 8. 4. Psalmista ait: *Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quas tu fundasti*. Ecce enim in exteriori descriptione stat sermo rationis: quia & cæli opera Dei sunt, & luna ac stellæ ab eo creatæ atque fundatæ sunt. Sed si hoc Psalmista juxta sola exteriora D opera, & non etiam secundum intellectum mysticum asserit; qui cælos opera Dei esse professus est, dicturus lunam & stellas, cur non etiam solem, quem scimus quia ejus opus est, pariter

Genes. 1. 16. enumeravit? Si enim juxta solam litteram loquebatur, dicturus luminare minus, prius luminare majus dicere debuit, ut ante solem, & post lunam atque stellas fundatas esse perhiberet. Sed quia juxta intellectum mysticum loquebatur, [d] ut lunam sanctam Ecclesiam, & stellas Sanctos omnes accipere deberemus, solem nominare noluit, quia videlicet ipsi æterno Soli loquebatur, E de quo scriptum est: *Vobis autem qui timetis*

Malac. 4. 2. *Dominum, orietur sol justitiæ*. De quo reprobi

Sap. 5. 6. in fine dicturi sunt: *Sol justitiæ non ortus est nobis*. Dicendo ergo, *Lunam & stellas quas tu fundasti*, & tamen tacendo solem qui factus est, indicavit quia illi Soli locutus est, qui non solum solem & lunam atque stellas corporaliter, sed etiam lunam Ecclesiam, atque stellas Sanctos omnes spiritaliter fecit. Si ergo [e] cum aliquid deest historiæ, aperta ratione ducimur ad intellectum allegoriæ; quanto magis illa spiritaliter accipienda sunt, in quibus juxta rationem litteræ nihil historicum sonat? *Facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc in visionibus Dei: adduxit me in terram Israel*. Quod dixerat, *Adduxit me illuc*, hoc replicans subdidit: *Adduxit me in terram Israel*. Ait enim: *Facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc in visionibus Domini*. Manus etenim virtutem potestatis, visiones vero ipsam quam acceperat revelationem significant. Manus quippe in visione, est virtus in contemplatione. Quibus verbis quid aperte indicat, nisi quia nihil de civitate quam viderat, [f] juxta litteram dicat? Nam spiritaliter de ea loquitur, quam spiritaliter contemplatur.

Manus potestatem, visio revelationem significat.

Mons excelsus Jesus Christus.

4. *Et dimisit me super montem excelsum nimis*. Quem ergo significat mons excelsus, nisi Mediatorem Dei & hominum hominem Christum Jesum? Qui de terra quidem, sed ultra terram est: quia caro ejusdem Redemtoris nostri de imis habet materiam, sed in summis præeminet ex potestate. Quem minus erat ut excelsum diceret, nisi adderet *nimis*: quia non solum C homo, sed ex ejusdem humanitatis conceptione quæ ab eo assumta est, [g] Deus homo: non solum homo ultra homines, sed homo etiam [h] super Angelos factus. Hinc enim de illo per

Quantum ex divinitate emineat.

Isai. 4. 2. Isaiam dicitur: *In die illa erit fructus terræ sublimis*. Creator etenim noster quia pro nobis incarnatus est, fructus terræ factus est nobis. Sed jam fructus terræ sublimis est, quia homo natus in terra, super Angelos regnat in cælo: quia juxta David & Pauli vocem, *Omnia subjecit sub pedibus ejus*. In eo enim quod ei subjecit omnia, nihil dimisit non subjectum ei. Mons ergo iste est & excelsus, & nimis; quia etsi de terra est per substantiam humanitatis, [i] incomprehensibilis tamen est ex altitudine divinitatis. Hinc est enim D quod eumdem Dominum cum Isaias Propheta prospiceret [k] in carne esse venturum, per prophetiæ spiritum sublevatus, ait: *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium*. Domus enim Domini Israeliticus populus fuit. Mons itaque domus Domini ille appellatus est, qui ex Israelitico populo incarnari dignatus est. Fuerunt autem in eodem populo sancti viri, qui montes jure vocarentur, quia per vitæ meritum ad cælestia propinquaverunt. Sed incarnatus unigenitus istis montibus æqualis non fuit, [l] quia naturam, vitam, merita omnium ex sua divinitate transcendit. Unde & recte mons super E verticem montium dicitur: quia excelsus ex divinitate sua inventus est, etiam super cacumina Sanctorum:

Psal. 8. 8. Hebr. 2. 8.

Isai. 2. 2.

Mons est super verticem montium.

a Val-cl. concinentibus Norm. *prophetare cœperat*.

b Ita Suess. Laud. & alii antiq. Editi cum aliis mss. *quod illa divinitas*,

c Excusi, *ejusdem civitatis*, absque mss. auctoritate. Ceterum propositæ difficultatis nodum haud difficile est solvere, dicendo mensurandæ civitati calamum quidem sex cubitorum & palmi fuisse adhibitum, idque dicere Prophetam; eam vero minime, nisi pluries repetitum adæquasse.

d Gussanvil. corrupte, *ut unam omnes accipere debemus* &c. Legitur *ut Lunam* in duobus German. & cet. mss. Neque vero aliter legi posse orationis series satis demonstrat.

e Laud. *cum aliquid de historia aperta ratione dicimus*,

f Laud. & Longip. *juxta historiam*.

g Removimus hinc conjunctionem &, ab edit. adjectam, *Deus & homo*; & paulo supra restituimus particulam *ex*, ante *ejusdem*, repertam in omnibus melioris notæ codicibus.

h Longip. *ultra Angelos*.

i Ebroic. Lyr. Val-cl. *incomparabilis*.

k Laud. & Lyran. *incarnandum esse venturum*.

l Laud. & Longip. *quia natura, vita*. Suess. *quia naturam, vita merito*.

ctorum: ut hi qui multum in Deo profecerant, ejus vestigia vix potuissent tangere ex vertice cogitationis. Qui ergo illic mons super verticem montium dicitur, ipse hic mons excelsus nimis esse perhibetur. Sequitur:

Spiritalis civitatis ædificium quale sit.

5. *Super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad Austrum*. Notandum est quod non dicitur, Super quem erat ædificium, sed *quasi ædificium*: ut videlicet ostenderetur, quod non [a] de corporalis, sed de spiritalis civitatis ædificio cuncta dicerentur. Qui enim non se ædificium, sed quasi ædificium vidisse perhibet, cor audientium ad spiritalem fabricam mittit, sicut per Psalmistam dicitur: *Jerusalem quæ ædificatur ut civitas*. (Ps. 121. 3.) Quia etenim illa internæ pacis visio ex sanctorum civium congregatione construitur, Jerusalem cælestis ut civitas ædificatur. Quæ tamen in hac peregrinationis terra dum flagellis percutitur, tribulationibus tunditur, ejus lapides quotidie quadrantur. Et ipsa est civitas, scilicet sancta Ecclesia, quæ regnatura in cælo adhuc laborat in terra. Cujus civibus Petrus dicit: *Et vos tamquam lapides vivi superædificamini*. (1. Pet. 2. 5.) Et Paulus ait: *Dei agricultura, Dei ædificatio estis*. (1. Cor. 3. 9.) Quæ videlicet civitas habet hic in Sanctorum moribus magnum jam ædificium suum. In ædificio quippe lapis lapidem portat, quia lapis super lapidem ponitur: & qui portat alterum, portatur ab altero. Sic itaque, sic in sancta Ecclesia unusquisque & portat alterum, & portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerant, ut per eos ædificium caritatis surgat. Hinc enim Paulus admonet, dicens: *Invicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi*. (Galat. 6. 2.) Cujus legis virtutem denuntians, ait: *Plenitudo legis caritas*. (Rom. 13. 10.) Si enim ego vos portare negligo in moribus vestris, & vos me tolerare contemnitis in moribus meis, caritatis ædificium inter nos unde surgit, quos vicaria dilectio per patientiam non conjungit? In ædificio autem, ut prædiximus, lapis qui portat, portatur: quia sicut ego jam mores eorum tolero qui adhuc in conversatione boni operis rudes sunt, ita ego quoque ab illis toleratus sum, qui me in timore Domini præcesserunt & portaverunt, ut portatus portare discerem. Sed ipsi quoque majoribus suis portati sunt. Lapides vero qui in summitate atque extremitate fabricæ ponuntur, ipsi quidem portantur ab aliis, sed alios nequaquam portant: quia & hi qui in fine Ecclesiæ, id est in extremitate mundi nascituri sunt, tolerantur quidem a majoribus, ut eorum mores [b] ad bona opera componantur: sed cum non eos sequuntur qui per illos proficiant, nullos super se fidelis fabricæ jam lapides portant. Nunc itaque alii portantur a nobis, nos vero portati sumus ab aliis. Omne autem pondus fabricæ fundamentum portat, quia mores simul omnium solus Redemtor noster tolerat. De quo Paulus ait: [c] *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus*. (1. Cor. 3. 11.) Portat fundamentum lapides, & a lapidibus non portatur; quia Redemtor noster omnia nostra tolerat, sed in ipso malum non fuit quod tolerari debuisset. Unde bene nunc dicitur: *Dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium civitatis*; quia mores & culpas nostras solus ille sustinet, qui totam sanctæ Ecclesiæ fabricam portat. Qui per Prophetæ vocem de perverse adhuc viventibus dicit: *Laboravi sustinens*. (Jer. 6. 11.) Non autem sustinendo Dominus laborat, cujus divinitatis potentiam nulla fatigatio contingit: sed verbis humanis loquens, ipsam suam circa nos patientiam, laborem vocat.

Ejus lapides & portant & portantur.

Portatus portare discat.

Lapidum omnium fundamentum Christus.

A nemine portatur.

Quo sensu laboret sustinens.

6. Et notandum, quod eamdem civitatem quam Propheta conspexit, ad Austrum vergentem vidit. Auster enim ventus quia in sancti Spiritus typo poni soleat, hi qui in sacro eloquio studiosi sunt, recognoscunt: sicut e contrario per Aquilonem sæpe diabolus designatur; quia & ille relaxat in calore, & iste constringit in frigore. Et Veritas dicit: [d] *Abundabit iniquitas, & refrigescet caritas multorum*. (Matth. 24. 10.) Propheta quoque de Judæa asserit, dicens: *Sicut frigidam facit cisterna aquam, sic frigidam fecit malitiam suam*. (Jerem. 6. 7.) Hinc enim diabolus, Propheta eodem attestante, dixisse perhibetur: *Sedebo in monte Testamenti, in lateribus Aquilonis*. (Isa. 14. 13.) At contra hæc civitas ad Australem partem vergit, quia torporem mentis sancti Spiritus gratia relaxat. Hinc Psalmista ait: *Converte Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro*. (Ps. 125. 4.) Captivitas enim nostra, quæ torporis frigore ad sequendum Deum pigra remanserat, per calorem sancti Spiritus relaxatur, ut currat in amorem Dei. Unde & nunc dicitur, quod civitas quæ in monte constituta est, ad Austrum vergit: quia electorum Ecclesia cogitationes suas [e] in afflatu sancti Spiritus aperit, atque, ab omni superbiæ suæ vertice descendens, in Deo, cui credit, amoris calorem concipit: ut nihil ei libeat, nisi ejus gratiæ submitti, [f] dilectione calefieri, ejus afflatus semper munere repleri. Unde & valido amore succensus contemplator dicebat: *Anima mea exultabit in Domino, & delectabitur super salutari ejus*. (Psal. 34. 9.) Qui enim Latine salutaris, ipse Hebraice Jesus dicitur. Propheta igitur quia vias ejus atque miracula, redemtionis quoque nostræ mysterium per prophetiæ spiritum contemplabatur, exultare se in Domino [g] & delectari super Jesu perhibet: quia inde gaudium in mente conceperat, unde per amorem fortiter ardebat. Pensemus itaque si mentes spiritalium patrum in illo delectatæ sunt qui necdum venerat, sed prævidebatur; cujus reatus sit ejus vias, ejus exempla, ejus monita postquam venit, & redemtionem exhibuit, non amare. Hæc ergo civitas ad Austrum vergere dicitur, ac si aperte diceretur, quod prior illa civitas, scilicet synagoga, in infidelibus suis ad Aquilonem stetit, quæ in frigore perfidiæ [h] duravit. Sancta vero Ecclesia, quæ caritatem fidei concepit, per calorem ad Austrum vergit, & quasi calido vento innititur: quia non in sui fiducia, sed in dono spiritalis gratiæ lætatur. Sequitur:

Auster Spiritum sanctum, Aquilo diabolum signat.

Veteres Patres in Christo venturo mire delectati, torporis arguunt Christianos in ejus amore non flagrantes.

Et introduxit me illuc. (Vers. 3.)

7. Cælestis civitatis ædificium ille intrat, qui in sancta Ecclesia bonorum vias imitando considerat. Intrare quippe est ædificium super montem, electos sanctæ Ecclesiæ in virtutum culmine constitutos, qualiter in Domino proficiant, amando considerare. Iste enim vitam conjugio ligatam ducit, pro-

Quinam cælestem civitatem intrent, qui vero ejus ædificium foris conspiciant.

a Laud. & Longip. *de corporali, sed spiritali*.
b Laud. & Longip. *ad bona merita*.
c Plur. *fundamentum autem . . . . . quod positum est Christus Jesus*.
d Longip. *abundavit*; & Laudun. *refrigescit*.
e Laudun. *in affectu*.
f Solus Gussanvil. hic addit, *ad bona opera elevari, ejus* &c. Unde hoc sit accersitum non indicat; quapropter rescindendum judicavimus. Ibid. Laud. & Suess. habent, *ejus delectatione*.
g Laud. & Longip. *& delectare*.
h Longip. *duruit*. Norm. cum Val-cl. *manere curavit*.

propriis rebus contentus est, aliena non diripit, de suo quidquid prævalet indigentibus largitur, peccata sine quibus quotidiana vita a conjugatis duci non potest, flere non negligit. Pro eo enim quod ipsa familiaris cura animum conturbat, sese ad lacrymas excitat. Ille vero jam cuncta quæ sunt mundi, deseruit, nil ejus habere appetit, [a] solins contemplationis exercitatione pascitur, spe præmiorum cælestium cum fletibus lætatur, transcendit ipsa etiam, quæ haberi concessa sunt, quotidianum cum Domino habere secretum quærit, nulla ejus animum prætereuntis mundi cura perturbat, mentem semper in expectatione cælestium gaudiorum dilatat. Alius vero jam hujus mundi cuncta deseruit, ejusque mens in contemplationem cælestium sublevatur: sed tamen pro ędificatione multorum, locum regiminis tenens, qui rebus prætereuntibus ex desiderio non succumbit, ad eas aliquando propter proximorum compassionem reflectitur, ut ex earum cura indigentibus misereatur: verbum vitæ auditoribus prædicat, animabus simul & corporibus necessaria ministrat. Et qui propter se ad cæleste desiderium jam per contemplationem evolat, adhuc tamen [b] pro provectu & utilitate proximorum in rebus temporalibus desudat. Quisquis ergo in sancta Ecclesia considerare sollicite studet, ut aut in bonorum conjugatorum vita, aut in arce continentium, & omnia quæ sunt hujus mundi derelinquentium, aut etiam in prædicatorum summitate proficiat, jam civitatis in monte positæ ædificium intravit. Nam qui considerare meliorum vitam ut proficiat negligit, adhuc extra fabricam stat. Et si honorem quem jam sancta Ecclesia in mundo habet, admiratur, quasi ædificium foris conspicit, & obstupescit. Et quia exterioribus solis intentus est, intus ingressus non est. Sequitur:

Ibid. *Et ecce vir, cujus erat species quasi species æris.*

Christus in Ecclesia omnia disponit.

8. Ipse signatur in viro, qui figuratur in monte. Vir autem iste metiri ædificium dicitur. Et recte Dominus per virum signatur, & montem: quia & ipse omnia intra sanctam Ecclesiam judicando disponit, & ipse eamdem sanctam Ecclesiam portat, & portando ad cælestia sublevat. Sic in sancto quoque Evangelio idem Redemtor noster loquitur, dicens: *Qui intrat per ostium, pastor est ovium* (*Johan. 10. 2.*). Et paulo post: *Ego sum ostium* (*Ibid. v. 7.*). Atque iterum post pauca subjungit: *Ego sum pastor bonus* (*Ibid. v. 11.*). Si igitur ipse Pastor, & ipse ostium, & intrat Pastor per ostium: cur non hoc loco & ipse mons, & ipse vir intelligitur, qui ædificium metitur in monte?

Fragilitatem carnis humanæ vertit in æternitatem.

9. Sed quærendum nobis est cur de hoc viro dicitur, *Cujus species erat quasi species æris?* Cuncti autem novimus, fratres, metallum æris valde esse durabile, atque omnimodo sonorum. Quid est ergo quod aspectus Mediatoris Dei & hominum, speciei comparatur æris, nisi hoc quod aperte novimus, quia unigenitus Filius formam servi accipiens, fragilitatem carnis humanæ per resurrectionis suæ gloriam vertit in æternitatem, quia in eo caro facta est jam sine fine durabilis? Nam *surgens a mortuis jam non moritur, mors ei ultra non dominabitur* (*Rom. 6. 9.*). Quid est autem, quod ipsa ejus incarnatio sonoro metallo comparatur, nisi quod per eamdem assumtionem humanitatis nostræ, [c] insonuit omnibus gloria majestatis suæ? Et quasi aspectum æris [d] habet in corpore, quia Deus mundo innotuit ex carne. Unde & per Johannem dicitur: *Habebas in vestimento & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium* (*Apoc. 19. 16.*). Quid enim vestimentum ejus est, nisi corpus [e] quod assumsit ex Virgine? Nec tamen aliud ejus vestimentum est, atque aliud ipse. Nam nostrum quoque vestimentum caro dicitur, sed tamen ipsi nos sumus caro, qua vestimur. Hoc autem vestimentum illius longe ante Isaias aspiciens per crucem passionis, sanguine cruentatum, dixit: *Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua quasi calcantium in torculari?* (*Isai. 63. 2.*) Cui ipse respondit: *Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum* (*Ibidem 3.*). Solus enim torcular in quo calcatus est, calcavit, qui sua potentia eam quam pertulit, passionem vicit. Nam qui usque ad mortem crucis passus est, de morte cum gloria surrexit. Bene autem dicitur: *Et de gentibus non est vir mecum* (*Ibidem.*): quia hi pro quibus pati venerat, passionis ejus esse participes debebant: qui pro eo quod illo tempore necdum crediderant, de ipsis in passione queritur, quorum vita in illa passione quærebatur. Per femur vero propagatio carnis est. Quia ergo per propagationem generis humani, sicut generationum ordines Matthæo vel Luca narrantibus describuntur (*Matth. 1. Vers. 1. &c. Luc. 2. 7. & c. 3. v. 23. &c.*), in hunc mundum venit ax virgine, & per incarnationis suæ mysterium quia Rex esset & Dominus, cunctis ubique gentibus indicavit, in vestimento & femore scriptum habuit: *Rex regum, & Dominus dominantium* (*Apoc. 19. 16.*). Unde enim in mundo innotuit, ibi de se lectionis [f] scientiam infixit. Prædicatio ergo ejus ex carne, quasi quidam sonitus ex ære est. Dicatur igitur recte: *Cujus species quasi species æris.* Sequitur:

Prædicatio ejus ex carne, quasi sonus ex ære.

Ibid. *Et funiculus lineus in manu ejus.*

Cælestis ædificii lapides sunt electi. A quibus disponantur.

10. In Septuaginta interpretibus funiculus lineus non habetur, sed *funiculus* [g] *cæmentariorum*. Quorum si in hoc versu translationem ad exponendum tenemus, quid aliud cæmentarios, quam sanctos doctores accipimus, qui loquendo spiritalia, ad cæleste ædificium vivos lapides, id est electorum animas componunt? Quidquid enim antiqui patres, quidquid Prophetæ, quidquid Apostoli, quidquid Apostolorum successores locuti sunt, quid aliud fuit quam compositio lapidum in hac quæ quotidie construitur fabrica Sanctorum? In funiculo autem cæmentariorum hoc agi solet, ut cognosci æqualitas vel rectitudo surgentis parietis valeat: & si lapis intus est, foras ejiciatur: si exterius prominet, interius revocetur. Et certe quotidie hoc agit prædicatio doctorum, ut unaquæque anima, cui regiminis onera suscipere fortasse non expedit, etiamsi foris apparere appetat, interius revocetur. Et rursum, quæ latere vult, & sui tantummodo curam gerere, si sibi ac multis esse utilis potest, etiam cum latere desiderat, exterius producatur, ut appareat. Sicque fit, ut sanctorum lapidum ordo teneatur, dum sæpe & volens ad honorem venire, repellitur; & honorem fugiens, in sacri ordinis arce sublevatur. Sed quia, ut per interpretem nostrum didicimus, Hebræorum historia non habet *cæmentariorum*, sed

Prædicatio Legis, carnalis est; Evangelii, spiritualis.

a Laudun. *solius contemplatione pascitur*.
b Ita Laud. Suess. Longip. Val-cl. Editi omiserunt *pro*, ad complendum sensum necessarium.
c Laud. & Longip. *insonuit omnibus gloriam*.
d Al. *habet ex corpore*, quod exhibent vulgati.
e Laud. Longip. Lyr. *quod assumsit*.
f Suess. *lectionis sententiam*.
g In Laud. semper legitur, *cimentariorum*.

sed *funiculus lineus in manu ejus*: hoc quod apud nos certius habetur, exponere debemus. Scimus autem quod funiculus lineus subtilior est quam si funiculi fiant aliunde. Et quid in funiculo lineo, nisi subtiliorem prædicationem, [a] id est spiritalem debemus accipere? Censura etenim Legis, funiculus fuit, sed lineus non fuit: quia rudem populum non subtili prædicatione coercuit, in quo [b] per pœnæ sententiam non peccata cogitationis, sed operis resecavit. At postquam per semetipsum Dominus etiam cogitationes hominum prædicando religavit, & perfectum esse peccatum etiam in corde innotuit, funiculum lineum in manu tenuit. Ait enim: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis: ego autem dico vobis, quia qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*. Funiculus ergo lineus prædicatio est subtilis, quę mentem audientis ligat, ne se vel in misera cogitatione dissolvat. Et notandum, quod dicitur, quia ei funiculus in manu est, id est prædicatio in operatione. [c] In se enim ostendit omne quod docuit, sicut scriptum est: *Quæ cœpit Jesus facere & docere*. Et quia ipsa quæ dixit, etiam scripturæ tradidit, ut ad posteros mandarentur recte subjungitur:

Matth. 5. 27. Exod. 20. 14.

Act. 1. 1.

Et calamus mensuræ in manu ejus.

Ibidem

Una est doctrina veritatis, sed ejus discipulorum varius profectus.

Isai. 35. 7.

* *Lib. 29. moral. num. 51.*

11. De sancta Ecclesia per Prophetam alium Dominus pollicetur, dicens: *Orietur in ea viror calami & junci*. Quod * in loco alio exposuisse me memini, ut per calamum scriptores, per juncum vero debeant auditores intelligi. Sed quia ad humorem aquæ & juncus & calamus nasci solet, & ex una eademque aqua utraque proficiunt, & calamus quidem ad scribendum assumitur, cum junco vero scribi non potest: quid in junco & calamo accipere debemus, nisi quod una est doctrina veritatis, quæ multos auditores irrigat? Sed irrigati alii ad hoc usque proficiunt in verbo Dei, ut etiam scriptores fiant, videlicet tamquam calami: alii vero verbum vitæ audiunt, bonæ spei & rectorum operum viriditatem tenent, sed tamen ad scribendum proficere nullatenus possunt. [d] Hi quid in aqua Dei, nisi quidam, ut ita dicam, junci sunt? Qui quidem viridescendo proficiunt, sed litteras exprimere nequaquam possunt. Redemtor igitur noster, quia verba quæ dixit, etiam per doctorum studium scribi largitus est, in manu calamum tenuit. Qui calamus mensuræ dicitur: quia in ipsa doctorum studia sub quadam occulti judicii dispensatione detinentur, ut & aliis legentibus prosint, & aliis legentibus prodesse non possint. Unde sancti Apostoli cum [e] magistrum veritatis sibi apertius loquentem requirerent, cur turbis in parabolis loqueretur, audierunt: *Quia vobis datum est nosse mysterium regni cælorum, illis autem non*. Vel certe calamus mensuræ est, quia in ipso sacro ejus eloquio, quod nobis conscriptum est, occultas esse dispensationes ejus agnoscimus. Nam per incomprehensibile ejus judicium & alter intra mensuram electorum mittitur, & alter foras relinquitur, ut nullo modo ad electorum numerum [f] pertinere mereatur. Habet ergo funiculum, habet in manu calamum mensuræ. Qui enim funiculo locum metitur, alibi funiculum trahit, aliunde retrahit: & huc ducit, quem aliunde subducit. Sic nimirum, sic Redemtor noster in collectione hominum facit, dum alios a suis iniquitatibus educit, alios in sua iniquitate derelinquit. In his enim quos colligere dignatus est, occultæ mensuræ funiculum traxit: & ab his quos derelinquendos esse judicavit, quid aliud nisi funiculum retraxit? ut & boni intra mensuram cælestis fabricæ teneantur, & mali extra fabricam. In quibus bona quæ æstimantur, non sunt, quasi sine mensura remaneant.

Matth. 13. 11.

Occultæ Dei dispensationes.

Prædicare aliis jubet, aliis prohibet.

12. Hunc funiculum & mensuræ calamum in manu sua Redemtor noster tenuit, cum Paulum Apostolum per apparentem virum Macedonem admonere dignatus est, itaut idem Macedo vir diceret: [g] *Transiens adjuva nos*. Et tamen volentes Apostolos ad prædicandum ire in Asiam, non permisit Spiritus Jesu. Quid est quod sancti Apostoli & ibi vocantur ire, ubi fortasse pergere non cogitabant, & illuc ubi desiderabant pergere, ire prohibentur: nisi quia occulti judicii funiculus & mensuræ calamus tenetur in manu, ut & alii verba vitæ audiant, & alii audire nullatenus mereantur? Funiculus ergo mensuræ est, qui alio tractus est, aliunde retractus.

Act. 16. 9.

Invitos aliquando trahit, volentes repellit.

13. Sancto quoque Evangelio testante didicimus, quod venit qui diceret: *Magister, sequar te quocumque ieris*. Cui responsum est: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet*. Venit alter qui diceret: *Magister, sine me primum ire, & sepelire patrem meum*. Cui dicitur: [h] *Sine mortuos sepelire mortuos suos, tu autem me sequere, & annuntia regnum Dei*. Quid est quod ille promittit se ire, & deseritur: iste domum vult redire, & tamen ut sequi debeat jubetur? Ille non suscipitur, iste nec ad horæ momentum ab obsequio relaxatur. [i] Interna ergo occulti judicii dispensatione funiculus & mensuræ calamus ducitur, in quo & iste trahitur, & ille relinquitur, ut cælestis fabrica non sine pio & justo examine construatur.

Matth. 8. 19. Ibid. v. 20. Ibid. v. 21. & 22.

Scriptura sacra calamus mensuræ, ad quam nos metiamur.

14. Potest etiam calamus mensuræ Scriptura sacra pro eo intelligi, quod quisquis hanc legit, in ea semetipsum metitur vel quantum in spiritali virtute proficit, vel quantum a bonis quæ præcepta sunt longe disjunctus remansit; quantum jam assurgat ad bona facienda, quantum adhuc in pravis actibus prostratus jaceat. Sequitur:

Stabat autem in porta.

Ibidem.

Christus ex parte visibilis, & ex parte invisibilis.

15. Quisquis in porta stat, ex quadam parte intus est, ex quadam vero foris: quia aliud ejus foris aspicitur, aliud intus absconditur. Redemtor itaque noster pro nobis misericorditer incarnatus, ante humanos oculos quasi in porta stetit: quia & per humanitatem visibilis apparuit, & sese invisibilem in divinitate servavit. Hinc enim Judæi qui hunc ex Prophetarum promissione sustinuerant, perfidiæ suæ confusione turbati sunt: quia eum quem ad ereptionem suam venire crediderant, mortalem videbant. Qui igitur in porta stat, sicut superius dictum est, ex quadam parte foris, ex quadam

a Laudun. *id est spiritalem debemus accipere censuram. Etenim Lex funiculus.*
b Ebroic. & Lyr. quibus suffragantur Sueff. & Longip. *per pœnitentiam.*
c Ita melius mss. Laud. Sueff. Longip. Beccensis, quam ed. *ipse enim*; quibus tamen nonnulli favent mss.
d Longip. *hi inquam, quid nisi.*
e Laud. & Longip. *magistrum veritatem.*
f Norm. cum Val-cl. *pervenire*. Suess. *pertingere.*
g Longip. *transiens in Macedoniam adjuva.*
h Laud. Norm. Longip. *sine mortuos sepeliant*, & Val-cl. *sine mortuos ut sepeliant.*
i Hic variant mss. Laud. habet, *In terra ergo occulti judicii*. Suess. *In ira*. Val-cl. *Interna ergo occulti judicii.*

quadam vero parte intus videtur. Unde nec ipsa A Judæorum perfidia sine divinæ virtutis ostensione est derelicta. Nam miracula ejus videntes trahebantur ut crederent, sed rursum passiones illius perpendentes, dedignabantur Deum credere, quem carne mortalem videbant; unde factum est ut de ejus cognitione dubitarent. Videbant enim esurientem, sitientem, comedentem, bibentem, a [a] lassescentem, dormientem; & purum hunc hominem esse æstimabant. Videbant mortuos suscitantem, leprosos mundantem, cæcos illuminantem, dæmonia ejicientem; & esse hunc ultra homines sentiebant. Sed ipsa ejus miracula in eorum corde cogitata, humanitas perturbabat. Unde sancta Ecclesia sub sponsæ voce hunc aperte

Cant. 2. 9. jam videre desiderans, ait: *En ipse stat post pa-* B *rietem nostrum*. Qui enim humanis oculis hoc quod de mortali natura assumsit, ostendit, & in seipso invisibilis permansit; in aperto se videre quærentibus, quasi post parietem stetit, quia videndum se manifestata majestate non præbuit. Quasi enim post parietem stetit, qui humanitatis naturam quam assumsit, ostendit; & divinitatis naturam humanis oculis occultavit. Unde & illic subditur:

Ibidem. b *Respiciens* [b] *per fenestras, prospiciens per cancellos*. Quisquis enim per fenestras, vel per cancellos respicit, nec totus latet, nec totus videtur. Sic sic nimirum Redemtor noster ante dubitantium oculos factus est: quia si miracula faciens nil pertulisset ut homo, plene eis apparuisset Deus: & rursum humana patiens, si nulla fecisset ut Deus, C purus putaretur homo. Sed quia & divina fecit, & humana pertulit, quasi per fenestras vel per cancellos ad homines prospexit, ut Deus & appareret ex miraculis, & lateret ex passionibus: & homo cerneretur ex passionibus, sed tamen esse ultra hominem ex miraculis agnosceretur. Sed quia vir iste stare in porta dicitur, c [c] quærendum nobis est utrum facie interius, & tergo exterius? Qua in re si ea quæ sunt præmissa & subjuncta conspicimus, citius qualiter steterit invenimus. Prius enim dicitur: *Erat quasi ædificium civitatis vergentis ad Austrum, & introduxit me illuc*. Et paulo post de eodem viro subditur: *Stabat autem in porta*. Statimque subjungitur:

Vers. 14. *Et locutus est ad me me idem vir*.

Dei filius, ut nos ad Ecclesiæ fidem introduceret, incarnatus.

16. Qui enim introducto Prophetæ in ædifi- D cium, stans in porta locutus est, profecto constat quia facie interius, & tergo exterius stetit. Sed introductus Propheta, cui vir stans in porta locutus est, proculdubio faciem ad portam tenebat, unde verba loquentis audiebat. Quid est ergo, quod vir interius aspicit, Propheta foris? Quid est quod ejusdem viri facies ad ædificium, Prophetæ vero oculi ad portam sunt: nisi quod Unigenitus Patris idcirco incarnatus est, ut nos ad spiritale ædificium, id est ad sanctæ Ecclesiæ fidem introduceret? Cujus oculi ædificium suum semper aspiciunt? quia quantum quisque in virtutibus pro-

Mors semper cogitanda.

ficiat, indesinenter attendunt. Propheta vero ad portam respicit, quia qui verba Dei audit, semper oculos cordis ponere ad exitum debet, & si- E ne cessatione meditari quando a præsenti vita exeat, atque ad æterna gaudia pertingat. Propter hoc quippe incarnatus est Deus, ut nos introducat d ad fidem, [d] & reducat ad speciem visionis suæ. Un-

de quoque in sancto Evangelio Veritas loquitur, Johan. 10. 9.
dicens: *Per me si quis introierit, salvabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inveniet*. Ingredietur videlicet ad fidem, egredietur autem ad speciem: pascua vero inveniet in æterna satietate. Hinc etiam Psalmista ait: *Dominus cu-* Ps. 120. 8.
stodiat introitum tuum, & exitum tuum. Custodit enim Dominus uniuscujusque animæ introitum, quo intrat ad fidem, & exitum quoque quo exit ad speciem: ut neque intrans Ecclesiam erroribus supplantetur, neque ab hac temporali ad æternam exiens, ab antiquo hoste rapiatur. Propter hunc vero egressum nostrum quem quotidie debemus mente meditari, Apostolus de Redemtore nostro loquitur, dicens: *Ut sanctifi-* Hebr. 13. Vers. 12. 13. & 14.
caret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes. Non enim hic habemus manentem civitatem, sed futuram inquirimus. Vir itaque qui apparuit, in porta stetit, atque ita locutus est: quia Mediator Dei & hominum Christus Jesus in ipso quoque passionis suæ tempore, præcepta vitæ discipulis dedit: ut hi qui in eum credunt, ad portam semper respiciant, & passionem ejus sollicita consideratione pensantes, a suo quoque exitu, cordis oculos non avertant. Nos quoque cum jam claustra carnis despicere, mortalitatis nostræ angustias per immortalitatis desiderium transire, ad supernæ lucis libertatem tendere, ad cælestis patriæ gaudia anhelare cœpimus, ad portam oculos tenemus: quia dum [e] a sacramentis temporalibus tran- e
sire ad æterna cupimus, quasi jam præsenti vitæ terga dedimus, & cordis faciem in desiderio nostri exitus habemus. Scriptum quippe est: Sic præsenti vitæ terga vertuntur.
Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Sap. 9. 15.
Sic itaque per contemplationem jam mente extra carnis angustias tendimus; adhuc tamen in sacramentis quæ cognovimus, ipsa carnali angustia intra portam tenemur.

17. Sæpe namque animus ita in divina contemplatione suspenditur, ut jam se percipere de æterna illa libertate, quam oculus non vidit, nec auris audivit, aliquid per quamdam imaginem lætetur: [f] sed tamen mortalitatis suæ pondere reverberatus, ad ima relabitur, & quibusdam pœnæ suæ vinculis ligatus tenetur. Portæ igitur intendit, qui veræ libertatis suæ gaudia conspicit, jamque exire concupiscit, sed adhuc non valet. Hinc est quod Hebraicus populus de Ægypti servitute liberatus, cum loquente Deo columnam nubis cerneret, unusquisque in tabernaculi sui foribus stabat, & adorabat. De quibus paulo superius dicitur: *Cum egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, & stabat unusquisque in ostio papilionis sui*. [g] Ibi etenim stamus, ubi mentis oculos figimus. Unde Elias ait: *Vivit Dominus, in cujus conspectu sto*. Ibi utique stabat, ubi cor fixerat. Quid est autem populum columnam nubis aspicere, & in E tabernaculi sui foribus stare atque adorare, nisi quod humana mens cum superiora illa atque cælestia utcumque in ænigmate conspicit, jam claustra habitationis corporeæ per sublevatam cogitationem exit, atque illum humiliter adorat,

Animæ ad æterna festinantis, sed ad ima mortalitatis pondere relabentis, angustiæ. 1. Cor. 2. 9. Isai. 64. 4. f

Exod. 33. 10.

Ibid. 8.

3. Reg. 17. 1. g

Oooo iij cujus

a Laud. *tussiscentem*.
b Edit. excepta Paris. 1502, *per fenestram*.
c In vet. ed. ante Gussanvil. *quær . . . . utrum facie interius stetit. Qua*. Gussanvil. post, *& tergo exterius* addit *an tergo interius & facie exterius stetit*. Stamus pro mss.

d Ita mss. Norm. Val-cl. &c. In edit. *& educat*.
e Sucss. *a sarcinis temporalibus*.
f Norm. & Val-cl. *sed tamen dum mortalitatis . . . . quibusdam*.
g Lyran. *ibi itaque*.

cujus etſi videre ſubſtantiam non valet, jam tamen ejus potentiam per illuminationem ſpiritus [a] miratur? Et cum Moyſes tabernaculum ingreditur, ejus terga populus aſpicit, & in papilionum ſuorum oſtiis conſiſtit: quia cum ſanctus quiſque prædicator alta de Deo loquitur, ſupernæ habitationis jam utcumque tabernaculum ingreditur. Cujus prędicationis infirmi quique quaſi virtutem plene penſare non poſſunt, [b] tamen velut terga aſpiciunt: quia poſtrema quæ prævalent, per intellectum ſequuntur. [c] Sed & in ipſis quoque minimis quæ capere ſufficiunt, jam de ſuis papilionibus quaſi exeunt, atque in oſtiis ſtant: quia & habitacula carnis relinquere & ad illa æternæ vitæ gaudia quæ audiunt, progredi conantur. Hine eſt etiam quod Elias cum vocem Domini ſecum loquentis audiret, in ſpeluncæ ſuæ oſtio ſtetiſſe deſcribitur, & faciem velaſſe: quia cum per contemplationis gratiam vox ſupernæ intelligentiæ fit in mente, totus homo jam intra ſpeluncam non eſt; quia animam carnis cura non poſſidet, ſed ſtat in oſtio; quia mortalitatis anguſtias exire meditatur.

3. Reg. 19. 9.

Ad contemplationem evectus, humilitate faciem velet.

18. Sed jam qui in oſtio ſpeluncæ conſiſtit, & verba Dei in aure cordis percipit, neceſſe eſt ut faciem velet: quia dum per ſupernam gratiam ad altiora intelligenda ducimur, [d] quanto ſubtilius levamur, tanto ſemper per humilitatem noſmetipſos in intellectu noſtro premere debemus, ne conemur plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: ne dum nimis inviſibilia diſcutimus, aberremus; ne in illa natura incorporea corporei luminis aliquid quæramus. Autem enim intendere & faciem operire, eſt [e] vocem interioris ſubſtantiæ audire per mentem, & tamen ab omni ſpecie corporea oculos cordis avertere: ne quid ſibi in illa corporale animus fingat, quæ ubique tota & ubique incircumſcripta eſt. Nos itaque, fratres cariſſimi, qui jam per Redemtoris noſtri mortem ac reſurrectionem, atque ad cælos aſcenſionem, gaudia æterna didicimus, qui in teſtimonium divinitatis ejus apparuiſſe exterius cives noſtros Angelos illius ſcimus, concupiſcamus Regem, deſideremus cives quos cognovimus; atque in hoc ſanctæ Eccleſiæ ædificio ſtantes oculos in porta teneamus: demus terga mentis huic corruptioni vitæ temporalis, intendamus cordis faciem ad cæleſtis patriæ libertatem. Sed ecce adhuc multa ſunt, quæ nos de cura vitæ corruptibilis premunt. Quia ergo perfecte exire non poſſumus, ſaltem in ſpeluncæ noſtræ oſtio ſtemus, exituri quandoque proſpere per gratiam Redemtoris noſtri: Qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Rom. 12. 3.

a Ebroic. & Lyran. *rimatur*.
b Longip. *vel terga*, hoc eſt *ſaltem*.
c Ita magno conſenſu Laud. Longip. Val cl. Ebroic. aliique mſſ. Editi tamen tum recent. habent: *ſed in ipſis quoque quæ minus capere*.
d Solus Guſſanvil. *quanto ſublimius*.
e Norm. *vocem ſuperioris*.

HOMILIA II.

In duobus Cap. 40. Verſibus, quarto videlicet ac quinto explicandis, de activa & contemplativa vita fuſe diſſerit ſanctus Doctor; & plurima, ſuo more, documenta moralia inſpergit.

Humilitate duce Gregorius altiora Scripturæ ſacræ inveſtigavit.

1. NE quidam me fortaſſe tacita cogitatione reprehendant, quod Ezechielis Prophetæ tam profunda myſteria a magnis expoſitoribus intentata diſcutere præſumo; qua mente id faciam, agnoſcant. Non enim hoc temeritate aggredior, ſed humilitate. Scio enim, quia plerumque multa in ſacro eloquio quæ ſolus intelligere non potui, coram fratribus meis poſitus intellexi. Ex quo intellectu & hoc quoque intelligere ſtudui, ut ſcirem ex quorum mihi merito intellectus daretur. Patet enim quia hoc mihi pro illis datur, quibus [a] mihi præſentibus datur. Ex qua re, largiente Deo, agitur ut & ſenſus creſcat, & elatio decreſcat, dum propter vos diſco, quod inter vos doceo: quia (verum fateor) plerumque vobiſcum audio, quod dico. Quidquid ergo in hoc Propheta minus intellexero, meæ cæcitatis eſt: ſi quid vero intelligere apte potuero, ex divino munere veſtrę venerationis eſt. Sæpe autem per omnipotentis Domini gratiam, in ejus eloquio quædam intelliguntur melius, cum ſermo Dei ſecretius legitur, atque animus culparum ſuarum conſcius, dum recognoſcit quod audierit, doloris ſe jaculo percutit, & compunctionis gladio transfigit, ut nihil ei niſi flere libeat, [b] & fluentis fletuum maculas lavare. Inter quæ etiam aliquando ad ſublimiora contemplanda rapitur, & in eorum deſiderio ſuavi fletu cruciatur. Dolet ſe hic eſſe anima, ubi adhuc proſtrata per infirmitatem jacet; atque illic adhuc non eſſe, ubi illuminata fortiter vigeat, & jam mentis oculum ad mortalitatis tenebras non reducat. Hinc itaque, hinc ardor naſcitur in mente, luctus oboritur ex ardore. Et quia inhærere cæleſtibus needum valet, fervore ſuo, in lacrymis feſſa requieſcit. Sed aliud eſt cum de unius profectu res agitur, aliud cum de ædificatione multorum. Ea itaque doctrinæ ſermone, largiente Deo, proferenda ſunt, quæ vitam audientium moreſque componunt. Nunc ergo quidquid nos ad ſtudium bonæ operationis ædificet, in Prophetæ verbis, ſicut cœpimus, exequamur.

Quæ a Deo accipit Concionator, ſuis auditoribus debet.

Sacræ lectionis utilitas.

Fili hominis, vide oculis tuis, & auribus tuis audi. Ezech. 40. Verſ. 4.

2. Ad teſtimonium ſpiritalium rerum deducto quid eſt quod cum dicitur, *Vide oculis*, additur *tuis*, & cum ſubditur, *Audi auribus*, adjungitur *tuis*? Sed ſciendum quia oculi atque aures corporis adſunt etiam carnalibus, eiſque ſunt in uſu rerum quę corporaliter videntur. Oculi vero atque aures cordis ſolummodo ſpiritalium ſunt, qui inviſibilia per intellectum vident, & laudem Dei

Aures & oculi ſpirituales, a carnalibus quantum diſcrepent.

a Ebroic. *mihi præſtantibus*.
b Sic legendum ex mſſ. Locum hunc corruperant editores ante Guſſanvil. ſcribendo, *& fluentes fletuum maculas*. Cui corruptelæ ut mederetur Guſſanvil. inconſultis mſſ. pro *fluentes* legendum putavit, meliori ſane ſenſu, *fonte*. Val-cl. habet, *& fluente fletu*.

Dei fine fono audiunt. Has omnipotens Dominus aures quærebat, cum diceret: *Qui habet aures audiendi, audiat*. Quis namque in illo populo esse tunc poterat, qui aures corporis non haberet? Sed cum dicitur: *Qui habet aures audiendi audiat*; aperte monstratur quod illas aures quæreret, quas omnes habere non poterant. Dicatur ergo: *Fili hominis, vide oculis tuis, & auribus tuis audi*. In priori autem [a] locutionum nostrarum parte jam diximus cur Propheta, quoties ad videnda spiritalia ducitur, filius hominis appellatur. Sed ne hoc mente excesserit, breviter replico: quia hac appellatione memoratur semper quid est ex infirmitate, ne extollatur de contemplationis magnitudine. Et notandum, quia diversa sunt ut dicatur, *Oculis tuis vide, auribus tuis audi*, & tamen filius hominis vocetur. Sed per hæc verba quid ei aliud aperte dicitur, nisi spiritalia spiritaliter [b] aspice, & tamen carnales infirmitates tuas memorare?

Luc. 8. 8. — *Sup. hom. 12. n. 21.* — Ad contemplationem raptus infirmitatis propriæ semper recordetur.

3. Hinc est etiam, quod plerumque qui plus in contemplatione rapitur, contingit ut amplius in tentatione fatigetur: sicut quibusdam sæpe contingere bene proficientibus solet, quorum mentem dum aut compunctio afficit, aut contemplatio super semetipsam rapit, statim etiam tentatio sequitur, ne de his ad quæ rapta est, extollatur. Nam compunctione vel contemplatione ad Deum erigitur, sed tentationis suæ pondere reverberatur ad semetipsam: quatenus tentatio aggravet, ne contemplatio inflet; & item contemplatio elevet, ne tentatio demergat. Si enim sic contemplatio attolleret, ut tentatio funditus deesset, in superbiam animus caderet. Et si sic tentatio premeret, ut contemplatio non elevaret, [c] plene in culpam laberetur. Sed mira dispensatione, in quodam medio anima libratur, ut neque in bonis superbiat, neque in malis cadat. Unde & per beatum Job de Domino dicitur: *Et aquas appendit mensura*. Aquas quippe Deo mensura appendere, est inter prospera & adversa, inter dona & tentationes, inter summa & infima animarum sensum in humilitate custodire. Sic Elias ignem de cælo deposuerat, aquas cælo ligaverat, & tamen pavore unius mulieris territus, per deserta fugiebat. Apparet fugienti Angelus, cibum præbet, quia longum iter restat prædicit, & tamen timorem de corde non excutit: quia in Prophetæ mente magna erat custodia fortitudinis, illa infirmitas timoris. Sequitur:

Ideo tentationibus fatigari permittitur. — Donorum spiritualium & tentationum mira dispensatio; ne in bonis superbiamus, aut in malis cadamus. — *Job 28. 25.* — *Ibidem.* — *29. 25.* — *3. Reg. 18. 38. & c. 17. 1. & c. 19. 3.* — *Ibid. v. 7. & 8.*

Pone cor tuum in omnia quæ ego ostendam tibi: quia ut ostendantur tibi, adductus es huc. Annuntia omnia quæ tu vides, domui Israel.

Vers. 4.

4. *Pone cor tuum*. Ac si dicatur: Considera. *Quia ut ostendantur tibi, adductus es huc: & annuntia omnia quæ vides*. Id est, ideo adductus es, ut videas: & ideo vides, ut annunties: quia quisquis spiritalia videndo proficit, oportet ut hæc loquendo etiam aliis propinet. Videt quippe ut annuntiet, qui in eo quod in se proficit, etiam de profectu proximi prædicando curam gerit. Unde & alibi scriptum est: *Qui audit, dicat: Veni*. Cui enim jam vox vocantis Dei efficitur in corde, necesse est ut proximis per prædicationis officium erumpat in voce; & idcirco alium vocet, quia jam ipse vocatus est. Unde & sponsus quoque in Canticis canticorum loquitur, dicens: *Quæ habitas in hortis*, [d] *amici auscultant, fac me audire vocem tuam*. In hortis enim sancta Ecclesia, in hortis unaquæque anima habitat, [e] quæ jam viriditate spei est & bonorum operum caritate repleta. Sicca quippe spes est hujus seculi, quia omnia quę hic amantur, cum festinatione marcescunt: & Petrus nos Apostolus festinare admonet, dicens: *In hereditatem incorruptibilem, incontaminatam, immarcescibilem*. Quæ ergo jam in hortis habitat, oportet ut sponsum suum vocem suam audire faciat, id est [f] canticum bonæ prædicationis emittat, in qua ille delectetur quem desiderat; quia amici auscultant, videlicet omnes electi, qui ut ad cælestem patriam reviviscant, verba vitæ audire desiderant. Sed jam Propheta ea nobis [g] quæ videt, aperiat. Sequitur:

Qui ad intelligenda spiritualia proficit, ea ceteris propinet. — *Apoc. 22. 17.* — *Cant. 8. 13.* — *1. Petr. 1. 4.*

Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique.

Vers. 5.

5. Plerumque in sacro eloquio ex protectionis suæ munimine, murus dici ipse incarnatus Dominus solet, sicut de sancta Ecclesia per Prophetam dicitur: *Ponetur in ea murus, & antemurale*. Ipse enim nobis murus est, qui nos undique custodiendo circumdat. Antemurale autem muri nostri Prophetæ omnes fuerunt, qui priusquam Dominus appareret in carne, ad construendam fidem prophetando missi sunt. In sancta ergo Ecclesia Dominus murus nobis, & Prophetæ ejus antemurale sunt positi: quia ad nos, quos ipse perfecte protegit, etiam Prophetarum verba in fidei constructione venerunt. Unde & bene prius murus, & post antemurale ponitur: quia vocati ex Gentibus, nisi prius Dominum cognosceremus, Prophetarum illius dicta minime suscepissemus. Et notandum quod iste murus spiritalis ædificii esse forinsecus dicitur. Murus quippe qui ad munitionem ædificii construitur, non interius, sed exterius poni solet. Quid ergo necessarium fuit ut diceretur forinsecus, cum numquam poni murus intrinsecus soleat? quia necesse est, ut exterius positus, ea quæ intus sunt, defendat. Sed in hoc verbo quid aperte nisi ipsa Dominica incarnatio demonstratur? Murus enim nobis intus est Deus: murus vero foris est Deus homo. Unde ei per quemdam Prophetam dicitur: *Existi in salutem populi tui, ut salvos facias christos tuos*. Iste etenim murus incarnatus, videlicet Dominus, murus nobis non esset, si forinsecus non fuisset: quia intus nos non protegeret, si exterius non appareret. Sed neque hoc negligenter prætereundum est, quod idem murus positus dicitur in circuitu domus undique. Domus quippe Dei non solum Angeli sancti, de quibus Psalmista ait: *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum tabernaculi gloriæ tuæ*: sed etiam nos sumus, quorum mentes inhabitare dignatur. Et murus iste undique in circuitu domus est; quia Unigenitus Patris, qui sursum est firmitas Angelorum, ipse deorsum factus est redemtio hominum. Illis fortitudo ne ca-

Christus nobis murus. — *Isai. 26. 1.* — Antemurale, Prophetæ. — Murus nobis intus Deus, foris Deus homo. — *Habac. 3. 13.* — *Psal. 25. 8.* — Sursum Angelos firmavit, deorsum homines redemit.

a Hoc est, homiliarum, seu homeliarum, quæ Græce idem significant, quod sermones aut *locutiones* Latine.

b Ebroic. & Lyr. *arripe*.

c Ita mss. omnes Anglic. Norm. & alii, aut *plane*; quod habent pauciores. Recentiores ed. prætulerunt *pene*, quod sensum a Gregorio intentum evertit.

d Ed omnes neglectis mss. (nam lectio nostra est omnium Norm. Laud. Val-cl. Longip.) habent, *amica ausculta*. Quæ lectio a textu Græco & ab omnibus ejus versionibus reprobatur; imo ab ipsomet Greg. nam paulo post legitur: *quia amici auscultant videlicet omnes electi*.

e Suess. *quæ jam viriditate & specie bonorum operum repleta est*. Nostra lectio est mss. Anglic. & fere omnium.

f Laud. *cantum*.

g Laud. & Longip. *quæ didicit*.

cadant, nobis adjutorium ut surgamus post casum.

Quanta Christus pro nobis egerit & passus sit. 6. Si vero per domum Dei hoc loco sola redemtorum hominum multitudo signatur; undique nobis Dominus & per circuitum murus est; quia ut nos perfecte custodiret, omnia quæ docuit, ostendit, sicut scriptum est: *Quæ cœpit Jesus facere & docere*. (Act. 1, 1.) Quia enim vocare nos ad cœlestem patriam venit, nimirum despicere nos bona transitoria docuit, & mala temporalia non timere. Unde & opprobria non despexit, injurias pertulit, mortem non timuit, crucis patibulum refugit; & cum hunc voluissent rapere, & regem constituere, statim fugit: (Johan. 6, 15.) quid nobis aliud his exemplis innuens, nisi ut debeamus hujus mundi & adversa non metuere, & prospera vitare? quia plus plerumque ejus bona occupant animum, quam mala perturbant. Ante passionem vero suam contumelias audivit, nec tamen contumelias reddidit: traditorem suum diu tacitus pertulit, eique ficte salutanti dare osculum non recusavit: suscepit mortem, ne mori timeremus: ostendit resurrectionem, ut nos resurgere posse crederemus. Post passionem quoque suam de his qui se crucifixerant, ad fidei gratiam vocavit, donum pro iniquitate reddidit. Qui ergo nos exemplo suo de omnibus instruxit, murus nobis per circuitum & undique factus est. Sequitur:

Et in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum & palmo. (Ibidem.)

Sacra Scriptura morum regula. 7. * Præterita lectione jam diximus, quia per calamum Scriptura sacra signatur. (* Hom sup. num. 14.) Qui calamus mensuræ esse dicitur: quia in ipsa omnem vitæ nostræ actionem metimur, ut scilicet videamus vel quantum proficimus, vel quantum longe a profectu distamus. Nam sæpe aliquid agentes, jam cujusdam meriti esse nos credimus: sed cum ad verba Dei recurrimus, præcepta sublimia audimus, ibi cognoscimus [a] quantum a perfectione minus habeamus. Calamus ergo mensuræ est; quia per manus scribentium vita mensuratur auditorum. Qui calamus in manu viri esse dicitur: sive quia sacrum eloquium in potestate est Mediatoris Dei, & hominum, hominis Christi Jesu: seu certe quia hoc quod scribi voluit, operando complevit. Idem vero calamus sex cubitorum & palmo esse describitur. In utraque vita, activa & contemplativa. Duæ etenim vitæ sunt, in quibus eos omnipotens Deus per sacrum eloquium erudit: activa videlicet, & contemplativa. Et per sex cubitos quid aliud quam activa vita exprimitur? quia sexto die perfecit Deus omnia opera sua. (Genes. 2, 2.) Palmus vero, qui super sex cubitos esse dicitur, jam de septimo est, sed tamen cubitus non est. Activa ergo vita signatur per sex cubitos, contemplativa per palmum: quia illam opere perficimus, de ista vero etiam [b] cum contendimus, vix parum aliquid attingere valemus.

Activæ vitæ officia. 8. Activa enim vita est, panem esurienti tribuere, verbum sapientiæ nescientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbientem proximum revocare, infirmantis curam gerere, quæ singulis quibusque expediant dispensare, & commissis nobis qualiter subsistere valeant providere. Et contemplativæ. Contemplativa vero vita est, caritatem quidem Dei & proximi tota mente retinere, sed ab exteriore actione quiescere, soli desiderio conditoris inhærere, ut nil jam [c] agere libeat, sed calcatis curis omnibus, ad videndam faciem sui Creatoris animus inardescat: itaut jam noverit carnis corruptibilis pondus cum mœrore portare, totisque desideriis appetere illis hymnidicis Angelorum choris interesse, admisceri cælestibus civibus, de æterna in conspectu Dei incorruptione gaudere. In palmo itaque manus & digiti tenduntur. Sed parum quid de mensura cubiti per palmum contingitur, quia quantolibet amore animus ardeat, quantalibet virtute se in Deum [d] cogitatione tetendit, non jam quod amet perfecte videt, sed adhuc inchoat videre quod amat: quia sicut fortissimus prædicator dicit: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. (1. Cor. 13, 12.) Et, *Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum*. (Ibidem.) De septimo ergo cubito palmum tangimus, quia in hac vita positi, contemplationis intimæ sola initia degustamus. Activa enim vita quia perfecte teneri potest, & sexto die homo est conditus, qui bona debet operari, sed cubitos calamus habet. (Genes. 1, 27.)

Utraque per Martham & Mariam figurata. 9. Bene has utrasque vitas duæ illæ mulieres signaverunt, Martha videlicet & Maria: quarum una satagebat circa frequens ministerium, alia vero sedebat ad pedes Domini, & audiebat verba de ore ejus. (Luc. 10, 40.) Cumque contra sororem Martha quereretur quod se adjuvare negligeret, respondit Dominus, dicens: *Martha, occuparis & satagis circa multa; porro unum est necessarium. Maria autem optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea*. (Ibid. v. 41. & 42.) Ecce, pars Marthæ non reprehenditur, sed Mariæ laudatur. Neque enim bonam partem elegisse Mariam dicit, sed optimam, ut etiam pars Marthæ indicaretur bona. Quare autem pars Mariæ sit optima, subinfertur cum dicitur: *Quæ non auferetur ab ea*. Activa etenim vita cum corpore deficit. Quis enim in æterna patria panem esurienti porrigat, ubi nemo esurit? Quis potum tribuat sitienti, ubi nemo sitit? Quis mortuum sepeliat, ubi nemo moritur? Cum præsenti ergo seculo vita aufertur activa: contemplativa autem hic incipitur, ut in cælesti patria perficiatur: quia amoris ignis qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat, viderit, in amore ipsius amplius ignescet. Contemplativa ergo vita minime aufertur: quia subtracta præsenti seculi luce perficitur.

Ac per Liam & Rachelem. 10. Has utrasque vitas, * sicut & ante nos dictum est, duæ beati Jacob mulieres signaverunt, Lia videlicet & Rachel. (* Ab Aug. lib. 22. contra Faustum c. 54. & 55.) Lia quippe interpretatur laboriosa: [e] Rachel vero ovis, vel visum principium. (Genes. 29, 16.) Activa autem vita laboriosa est; quia desudat in opere: contemplativa vero simplex ad solum videndum principium anhelat, videlicet ipsum qui ait: *Ego principium, propter quod & loquor vobis*. (Johan. 8, 25.) Beatus autem Jacob Rachel quidem concupierat, sed in nocte accepit Liam: quia videlicet omnis qui ad Dominum convertitur, contemplativam vitam desiderat, quietem æternæ patriæ appetit: sed prius necesse est ut in nocte vitæ præsentis operetur bona quæ potest, [f] desudet in labore, id est Liam accipiat, ut post ad videndum principium in Rachel amplexibus requiescat.

a Val-cl. *quantum ad perfectionem*.
b Omnes editi, *cum cor tendimus*. Sequimur mss. Norm. Val cl. & plur.
c Longip. *habere libeat*.
d Abest, *cogitatione*, a Laud. Ebroic. Sagiensi.
e Val-cl. *Rachel vero quies vel ovis*.
f Val-cl. *& in labore activam, id est Liam accipiat*.

A ſcat. Erat autem Rachel videns, ſed ſterilis: Lia vero lippa,[a] ſed fecunda: Rachel pulchra & infecunda: quia contemplativa vita ſpecioſa in mente eſt: ſed dum [b] quieſcere in ſilentio appetit, filios non generat ex prædicatione. Videt & non parit: [c] quia dum quietis ſuæ ſtudium diligit, minus ſe in aliorum collectione ſuccendit: & quantum introrſus conſpicit, aperire aliis prædicando non ſufficit. Lia vero lippa & fecunda eſt: quia activa vita dum occupatur in opere, minus videt: ſed dum modo per verbum, modo per exemplum ad imitationem ſuam proximos accendit, multos in bono opere filios generat. Et ſi in contemplatione mentem tendere non valet, ex eo tamen quod agit exterius, gignere ſequaces [d] valet. Recte ergo in B menſura calami prius ſex cubiti, & poſtmodum palmus dicitur: quia ante activa agitur, ut ad contemplativam poſtmodum veniatur.

Utriuſque vitæ ordo. 11. Sed ſciendum eſt, quia ſicut bonus ordo vivendi eſt, ut ab activa in contemplativam tendatur; ita plerumque utiliter a contemplativa animus ad activam reflectitur, ut per hoc quod contemplativa mentem accenderit, perfectius activa teneatur. Debet ergo nos activa ad contemplativam tranſmittere, & aliquando tamen ex eo quod introrſus mente conſpeximus, [e] contemplativa melius ad activam revocare. Unde & idem Jacob poſt Rachelis amplexus ad Liæ rediit; quia & poſt viſum principium, laborioſa vita boni operis non eſt funditus deſerenda.

Quanta in contemplativa vita mentis contentio. 12. Eſt autem in contemplativa vita magna mentis contentio, cum ſeſe ad cæleſtia erigit, cum in rebus ſpiritalibus animum tendit, cum tranſgredi nititur omne quod corporaliter videtur, cum ſeſe anguſtat, ut dilatetur. Et aliquando quidem vincit, & reluctantes tenebras ſuæ cæcitatis exſuperat, ut de incircumſcripto lumine quiddam furtim & tenuiter attingat: ſed tamen ad ſemetipſam protinus reverberata revertitur, atque ab ea luce, ad quam reſpirando tranſiit, ad ſuæ cæcitatis tenebras ſuſpirando redit. Quod bene ſacra hiſtoria deſignat, quæ beatum Jacob cum Angelo luctatum narrat. [f] *Gen. 32. 24.* Cum enim ad parentes proprios rediret, in via Angelum invenit, cum quo in luctamine magnum certamen habuit. Is enim qui certat in luctamine, aliquando ſuperiorem ſe, aliquando vero cum cum quo contenderit, inferiorem invenit. Deſignat ergo Angelus Dominum, & Jacob qui cum Angelo contendit, uniuſcujuſque perfecti viri, & in contemplatione poſiti animam exprimit. Quæ videlicet anima cum contemplari Deum nititur, velut in quodam certamine poſita, modo quaſi exſuperat, quia intelligendo & ſentiendo de incircumſcripto lumine aliquid deguſtat: modo vero ſuccumbit, quia & deguſtando iterum deficit. Quaſi ergo vincitur Angelus, quando intellectu intimo apprehenditur Deus.

Deus per contemplationem cognitus carnis voluptatem extinguit. 13. Sed notandum, quod idem victus Angelus nervum femoris Jacob [g] tetigit, eumque marceſcere ſtatim fecit, atque ab eo tempore Jacob uno claudicavit pede: quia ſcilicet omnipotens Deus cum jam per deſiderium & intellectum cognoſcitur, omnem in nobis voluptatem carnis areſacit. Et qui prius quaſi duobus pedibus innitentes, & Deum videbamur quærere, & ſeculum tenere, poſt agnitionem [h] ſuavitatis Dei unus in nobis pes ſanus remanet, atque alius claudicat; quia neceſſe eſt ut debilitato amore ſeculi, ſolus convaleſcat in nobis amor Dei. Si ergo tenemus Angelum, uno claudicamus pede: quia dum creſcit in nobis fortitudo [i] amoris intimi, infirmatur proculdubio fortitudo carnis. Omnis quippe qui uno pede claudicat, ſoli illi pedi innititur, quem ſanum habet: quia cui deſiderium terrenum jam areſactum fuerit, in ſolo pede amoris Dei tota virtute ſe ſuſtinet. Et in ipſo ſtat, quia pedem amoris ſeculi quem ponere in terra conſueverat, jam a terra ſuſpenſum portat. Et nos ergo ſi ad parentes proprios, id eſt ad ſpiritales patres redimus, teneamus in via Angelum, ut ſuavitate intima apprehendamus Deum. Contemplativæ etenim vitæ amabilis valde dulcedo eſt, quæ ſuper ſemetipſam animam rapit, [k] cæleſtia aperit, terrena autem debere eſſe contemtui oſtendit, & *Contemplationis dulcedo.* C ſpiritalia mentis oculis pateſacit, corporalia abſcondit. Unde bene Eccleſia in Canticis canticorum dicit: [l] *Ego dormio, & cor meum vigilat.* *Cant. 5. 2.* Vigilanti etenim corde dormit, quia per hoc quod interius contemplando proficit, [m] ab inquieto foris opere quieſcit.

Nemo in hac vita Deum ipſum videt. 14. Sed inter hæc ſciendum eſt, quia quamdiu in hac mortali carne vivitur, nullus ita in contemplationis virtute proficit, ut in ipſo jam incircumſcripto luminis radio mentis oculos infigat. Neque enim omnipotens Deus jam in ſua claritate conſpicitur, ſed quiddam ſub illa ſpeculatur anima, unde [n] refota proficiat, & poſt ad viſionis ejus gloriam pertingat. Sic namque Iſaias cum ſe D Dominum vidiſſe fatetur, dicens: *Anno quo mortuus eſt rex Ozias, vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & elevatum*, protinus adjunxit: *Iſai. 6. 1.* *Et ea quæ ſub eo erant, implebant templum.* Quando Ozias rex ſuperbus ac præſumtor moritur, Dominus videtur: quia cum mundi hujus elatio a deſiderio mentis occiditur, tunc ipſa mens Dei gloriam contemplatur. Et notandum, quod Dominus ſuper ſolium excelſum & elevatum ſedet. Quid namque eſt ejus ſolium, niſi creatura angelica vel humana, cui per intellectum quem dedit, præſidet? Quod videlicet ſolium excelſum & elevatum dicitur; quia & natura humana ad cæleſtem gloriam elevata proficit, & creatura angelica dum multis ſpiritibus cadentibus jam ſolida- E ta eſt in cælo ne cadat, inde elevata eſt, unde & confirmata. Templum vero ejus, hoc eſt quod ſolium; quia æternus Rex ibi habitat, ubi ſedet.

a In ed Vatic & Guſſanvil. hic inſertum legitur: *quia nimirum mens, cum contemplando otia appetit, plus videt, ſed minus filios Deo generat: cum vero ad laborem ſe prædicationis dirigit, minus videt, ſed amplius parit. Rachel* &c. Hæc in mſſ. noſtris & in vet. ed. ignota ſunt, atque haud dubie pro aſſumento habenda.

b Ebroic. & Lyr. *creſcere.*

c Laud & Sueſſ. *quia quietis ſuæ ſtudiis intenta, minus* &c.

d In Vatic. & Guſſanvil. *valet. Poſt Liæ ergo complexum ad Rachelem Jacob pervenit, quia perfectus quiſque ante activæ vitæ ad fecunditatem jungitur, & poſt contemplativæ ad requiem copulatur. Recte.* Quæ in mſſ. non contineri fatetur Guſſanvil. Sane in nullis reperimus nec in vet. excuſis.

e Sueſſ. *ad activam melius contemplativam revocare.* Ebroic. & Lyr. *a contemplativa*

f Poſt verba hæc in Laud. & Sueſſ. ſcriptum: *ex quo vero Jacob luctatur cum Angelo, uno claudicamus pede, cum enim.*

g Plur. *tenuit.*

h Laud. & Sueſſ. *ſuavitatis intimæ.*

i Laud. *amoris Dei.* Norm. & Val-cl. ibidem, *infirmatur ... fortitudine carnis.*

k Anglic. conſentientibus Norm. *cæleſtibus apperit.*

l Laud. *ego dormivi.*

m Vatic. & Guſſanvil. *a pravo.*

n Norm. & Val-cl. *refecta.*

Nos ergo templum illius sumus, in quorum A mentibus habitare dignatur. Sed ea quæ sub eo erant, implebant templum: quia quidquid de illo modo conspicitur, adhuc non est ipse, sed sub ipso est. Genes. 32. 30. Sic Jacob Angelum vidit, & vidisse se Dominum fatetur: quia cum ministeria ejus conspicimus, jam multum est quod super nosmetipsos levamur. Notandum vero quod dicitur: *Implebant templum*, quoniam etsi Angelus apparet, infirmæ tamen mentis desiderio satisfacit; ut si adhuc majus non potest, jam tamen minus quod videt admiretur. Ea ergo quæ sub eo sunt, implent templum: quia sicut dictum est, & cum mens in contemplatione profecerit, non jam quod ipse est, sed id quod sub ipso est, contemplatur. In qua videlicet contemplatione jam quietis internæ gustus contingitur. Cujus quia quædam quasi pars est, & perfecta nunc esse non potest, recte in Apocalypsi Apoc. 8. 1. scriptum est: *Factum est silentium in cælo, quasi media hora*. Cælum quippe est anima justi, sicut per Prophetam Dominus dicit: Isai. 66. 1. Ps. 18. 1. *Cælum mihi sedes est*. Et, *Cæli enarrant gloriam Dei*. Cum ergo quies contemplativæ vitæ agitur in mente, silentium fit in cælo: quia terrenorum actuum strepitus quiescit a cogitatione, ut ad secretum intimum [a] aurem animus apponat. Sed quia hæc Nulla mentis quies aut perfecta, aut diuturna. quies mentis esse in hac vita perfecta non potest, nequaquam hora integra factum in cælo silentium dicitur, sed quasi media hora; ut neque ipsa media hora plene sentiatur, cum præ- C mittitur *quasi*, quia mox ut se animus sublevare cœperit, & quietis intimæ lumine perfundi, redeunte citius cogitationum strepitu, de semetipso confunditur, & confusus cæcatur. Vita igitur contemplativa quæ illic hora quasi media dicitur, apud Ezechielem Prophetam non cubitus, sed palmus appellatur. Ecce fratres carissimi, dum uniuscujusque vitæ causas exprimere [b] cupimus, paulo latius per excessum locuti sumus. Sed bonis mentibus, quibus utraque eadem vita est ad agendum amabilis, esse non debet ad audiendum gravis. Sequitur:

Ibidem *Et mensus est latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.*

Latitudo spiritualis ædificii caritas. 15. Omnipotens Deus qui nec in magnis tenditur, nec in minimis angustatur, sic de tota simul Ecclesia loquitur, ac si de una anima loquatur. Et sæpe quod ab eo de una anima dicitur, nil obstat si de tota simul Ecclesia intelligatur. Latitudo itaque ædificii ad caritatem pertinet, de qua Psalmista dicit: *Latum mandatum tuum nimis*. Ps. 118. 96. Nil enim latius, quam omnes in sinu amoris recipere, & nullas odii angustias sustinere. Sic quippe lata est caritas, ut in amplitudine dilectionis suæ capere etiam inimicos possit. Unde & præcipitur: *Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos*. Luc. 6. 27. Considerandum quoque nobis est, quia latitudo in æqualitate, altitudo vero in sublimitate tenditur. Latitudo ergo pertinet ad caritatem proximi, altitudo [c] ad intelligentiam Conditoris. Sed latitudo & altitudo ædificii uno calamo mensuratur; quia videlicet unaquæque anima quantum lata fuerit in amore proximi, tantum & alta erit in cognitione Dei. Dum enim se per amorem [d] juxta dilatat, per cognitionem se superius exaltat: & B tantum super semetipsam excelsa fit, quantum se juxta se in proximi amorem tendit. Et quia ædificium quod inhabitat Deus, ex angelica simul & humana natura perficitur: per hoc quod angelica creatura sursum est, & humana adhuc deorsum, potest per latitudinem atque altitudinem ædificii, utraque hæc creatura significari; quia ista adhuc in imis degit, illa vero in sublimibus permanet. Sed uno calamo mensuratur utraque, quia humilitas hominum quandoque ad æqualitatem perducitur Angelorum. Unde scriptum est: *Neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo*. Matt. 22. 30. Et unde per Johannem dicitur: *Mensura hominis quæ est Angeli*. Apoc. 21. 17. C Quia usque ad illam altitudinem gloriæ homo perducitur, in qua solidatos se Angeli lætantur. Latitudo ergo ædificii tanta est, quanta & altitudo; quia electi quique qui modo in imis laborant, quandoque illis beatissimis spiritibus non erunt inæquales.

Sed nos inter hæc redeamus ad mentem, ac totis medullis cordis Deum diligamus & proximum. Dilatemur in affectu caritatis, ut exaltemur in gloria celsitudinis. Compatiamur per amorem proximo, ut conjugamur per cognitionem Deo. Condescendamus fratribus minimis in terra, coæquemur Angelis in cælo: quia vir qui sua imagine Redemtorem signat, mensus est D latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno. Nunc igitur metitur mores, pensat opera, cogitationes considerat, ut sine fine postmodum retributionem reddat Jesus Christus Unigenitus Patris: qui cum eo vivit & regnat in unitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

a Vatic. & Gussanvil. *auris animum apponat*. Refelluntur ex mss. nostris & Anglic.
b Ebroic. & pl. Norm. *cupimus*.
c Val-el. cum Norm. *ad intelligentiam contemplationis*.
d Lyr. *amorem justi dilatat*.

Homilia XIII.

In trium Versuum explicatione potissimum describitur Ecclesiæ ædificium ex omnibus sub utroque Testamento justis constructum.

Ezech. 40. Vers. 6. 1. VIR [a] cui calamus mensuræ in manu esse describitur:

Venit ad portam quæ respiciebat ad viam Orientalem.

Qui Christus per semetipsum ad nos intrat. Quis vero alius portæ hujus appellatione signatur, nisi ipse Dominus ac Redemtor noster, qui E nobis janua factus est regni cælestis? Sicut ipse ait: *Nemo venit ad Patrem, nisi per me*. Joh. 14. 6. Sed cum eumdem virum lineis indutum figuram Domini tenere diximus, quærendum nobis est qua ratione conveniat, ut idem Dominus & per virum designare valeat, & per portam, dum vir veniat

ad

a Sic legendum ex mss. non, ut in editis habetur, *vir cujus calamus mensura in manu ejus describitur*.

ad portam? Numquiduam ipse venit [a] ad semetipsum? An ita est, quia & iu Evangelio ipse testatur, dicens: *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro? Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium*. Et paulo post dicit: *Ego sum ostium*. Atque iterum subjungit: *Ego sum pastor bonus*. Si ergo pastor intrat per ostium, & ipse est ostium, ipse pastor; ipse proculdubio intrat per semetipsum. Ecce dum Ezechielis sensum enodare cupimus, de Evangelio etiam quæstionem [b] ligamus. Quærendum nobis itaque est qualiter & ipse intret, & per semetipsum intret. Dominus enim ac Redemtor noster, cum sancta Ecclesia quam redemit, secundum carnem una substantia est, Paulo attestante qui ait: *Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia*. Hujus capitis corpus Ecclesia est, & hujus corporis caput Christus. De quo suo capite exultat corpus, id est sancta Ecclesia, cum per Psalmistam dicit: *Nunc autem exaltavit caput meum super inimicos meos*. Quia enim quandoque ipsa etiam exaltanda est, jam nunc caput suum super inimicos suos exaltatum gaudet in cælis. Cum ergo electi quique ad vitam perveniunt, quia membra ejus per eum intrant ad eum, ipse per se intrat ad se. Ipse enim in suis membris est qui intrat, ipse caput ad quod intrantia membra perveniunt. Quod Ezechiel Propheta multipliciter insinuat, qui virum venisse dicit ad portam, & quæ eadem porta sit ostendit, dicens: *Quæ respiciebat ad viam Orientalem*. Ipse etenim nobis est via, qui dixit: *Ego sum via, veritas, & vita*. Ipse etiam Orientalis via, de quo scriptum est: *Ecce vir, Oriens nomen ejus*. Porta ergo viam Orientalem respicit, quia illum signat qui nobis iter ad ortum fecit luminis.

Johan. 10. v. 1. & 2. — Ibid. 9. — Ibid. 14. — Coloss. 1. 24. — Ephes. 1. v. 22. & 23. — Coloss. 1. 13. — Psal. 26. 6. — Johan. 14. 6. — Zach. 6. 12.

Portæ nomine intelliguntur prædicatores. — Apoc. 21. 12. — Scripturæ sacræ scientia. — Fides.

2. Potest etiam portæ nomine, unusquisque prædicator intelligi: quia quisquis nobis januam regni cælestis ore suo aperit, porta est. Unde & duodecim portæ vel in Johannis Apocalypsi, vel in extrema hujus Prophetæ visione describuntur. Potest etiam portæ nomine, Scripturæ sacræ scientia non inconvenienter intelligi: quæ dum nobis intellectum aperit, cælestis regni januam pandit. Possumus portæ nomine & fidem accipere, quam primam contingimus, ut ad virtutum ædificia intremus. Unde hic aperte subjungitur.

Ibidem.

Et ascendit per gradus ejus.

Virtutes gradus sunt per quos ascendimus.

3. Quid enim gradus sunt hujus portæ, nisi merita virtutum? Sive enim in cognitione Mediatoris Dei & hominum hominis Jesu Christi, seu in scientia divini eloquii, seu in ipsa fide quam de illo accepimus, quibusdam gradibus ad altiora incrementa pervenimus. Nemo enim repente fit summus, sed in bona conversatione a minimis quisque inchoat, ut ad magna perveniat. De his gradibus per Psalmistam dicitur: *Deus in gradibus ejus dignoscetur dum suscipiet eam*. Dum enim sanctam Ecclesiam Dominus suscipit, in gradibus ejus dignoscitur, quia ejus gloria per illius incrementa declaratur. Quantum enim sancta Ecclesia ascendendo profecerit, tantum Deus hominibus ex ejus virtutibus innotescit. De his quoque gradibus beatus Job loquitur, dicens: *Per singulos gradus meos pronuntiabo illum*. Omnipotentem quippe Dominum per singulos gradus suos pronuntiat, qui per incrementa virtutum quæ accipit, ei semper laudem suæ pietatis reddit. Si quidam gradus in cordis ascensione non essent, Psalmista non diceret:

Psal. 47. 4. De pœnit. dist. 2. c. Cum sanctam. — Job. 31. 37 — Psal. 83. 8.

Ambulabunt de virtute in virtutem.

Virtutum gradus, initium, profectus, & perfectio.

4. Nec mirum si de virtute in virtutem gradus sunt, quando unaquæque virtus quasi quibusdam gradibus augetur, & sic per incrementa meritorum ad summa perducitur. Aliud namque sunt virtutis exordia, aliud provectus, aliud perfectio. Si enim ipsa fides ad perfectionem suam non quibusdam gradibus duceretur, sancti Apostoli minime dixissent: [c] *Adauge nobis fidem*. Et quidam venit ad Jesum, qui curari voluit filium suum, sed requisitus an crederet, respondit: *Credo Domine, adjuva incredulitatem meam*. Pensate rogo, quod dicitur. Si credebat, cur incredulitatem dicebat? Si vero incredulitatem habere se noverat, quomodo credebat? Sed quia per occultam inspirationem gratiæ, meritorum suorum gradibus fides crescit, uno eodemque tempore is qui necdum perfecte crediderat, simul & credebat, & incredulus erat.

Luc. 17. 5. — Marc. 9. 24.

De his gradibus explicata sementis parabola. Marc. 4. 26. &c.

5. Hos nimirum gradus Dominus sub messis nomine describit, dicens: *Sic est regnum Dei, quemadmodum* [d] *si jaciat homo semen in terram, & dormiat, & exsurgat nocte ac die, & semen germinet & crescat, dum nescit ille. Ultro enim terra fructificat primum herbam* [e] *deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Et cum* [f] *se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis*. Semen homo jactat in terram, cum cordi suo bonam intentionem [g] inserit. Et postquam semen jactaverit, dormit; quia in spe boni operis quiescit. Nocte vero exsurgit ac die; [h] quia inter adversa & prospera proficit. Et semen germinat & crescit dum nescit ille: quia & cum adhuc metiri incrementa sua non valet, semel concepta virtus ad provectum ducitur. Et ultro terra fructificat: quia præveniente se gratia, mens hominis spontanee ad fructum boni operis assurgit. Sed hæc eadem terra primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum producit in spica. Herbam quippe producere, est inchoationis bonæ adhuc teneritudinem habere. Ad spicam vero herba pervenit, cum se virtus animo concepta, ad profectum boni operis pertrahit. Plenum autem frumentum in spica fructificat, quando jam intantum virtus proficit, ut esse robusti & perfecti operis possit. At cum se produxerit fructus, statim mittit falcem; quoniam adest tempus messis. Omnipotens enim Deus producto fructu falcem mittit, & messem suam desecat; quia cum unumquemque ad opera perfecta perduxerit, ejus temporalem vitam per emissam sententiam incidit, ut granum suum ad cælestia horrea perducat. Cum igitur desideria bona concipimus, semen in terram mittimus. Cum vero operari recta incipimus, herba sumus. [i] Cum autem ad provectum boni operis crescimus,

a Longip. *ad semetipsum per semetipsum, an non ita est*.
b Laud. *legamus*, non sequendus.
c Plur. mss. *auge*.
d Laud. Longip. & plerique, *si jacet*.
e Omissum in Vatic. & Gussanvil. *deinde spicam*, revocavimus ex mss. & vet. ed. necnon ex Evangelii textu.
f Ita mss. Laud. Longip. Norm. &c. cum in excusis legatur, *Et cum ex se produxerit fructus*.
g Laud. *miserit*, sano sensu.
h Laud. & Longip. *quia in adversa*.
i Correctores Rom. ad hunc locum allatum De pœnit. dist. 2. c. 15. admonent deesse in originali, *cum autem ad profectum boni operis crescimus, ad spicam pervenimus*. Extant tamen in omnibus mss. nostris.

mus, ad spicam pervenimus. Cumque in ejusdem boni operis perfectione solidamur, jam plenum frumentum in spica proferimus.

Per hos gradus Petrus crevit. Luc. 22.57.

6. Herba etenim Petrus fuerat, quia passionis tempore per amorem Dominum sequens, hunc confiteri ante ancillæ vocem timebat. Erat enim jam viriditas in mente, quia credebat omnium Redemtorem, sed valde adhuc flexibilis pede conculcabatur timoris. Jam in spicam surrexerat, quando eum quem moriturum confiteri timuerat, nuntiante Angelo, in Galilæa viventem videbat. [a] Sed tunc plenum granum in spicam pervenerat, quando veniente desuper Spiritu, & suam mentem in illius amore roborante, ita solidatus est, ut vires persequentium cæsus despiceret, & Redemtorem suum libere inter flagella prædicaret. Nullus itaque, qui ad bonum propositum adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur: quia frumentum Dei ab herba incipit, ut granum fiat. Vir ergo vestitus lineis, venit ad portam: quia Dominus ac Redemtor noster membris suis intrantibus perducitur ad se. Et ascendit per gradus ejus: quia nobis proficientibus, eo nobis amplius exaltatur, quo altus & incomprehensibilis esse cognoscitur. In virtutum quippe nostrarum gradibus ipse ascendere dicitur, quia tanto ipse sublimior nobis ostenditur, quanto noster animus a rebus infimis separatur. Sequitur:

Act. 5.29. Frumentum Dei ab herba incipit, ut granum fiat.

Ibidem.

Et mensus est limen portæ calamo uno in latitudinem, id est limen unum calamo uno in latitudinem.

Veterum Patrum ex quibus Christus, perfectio.

7. Cur postquam dictum est, *Limen portæ*, statim subjungitur, [b] *Limen unum*: nisi quia aperte innuit, quod adhuc inferius limen aliud dicatur? Porta autem a limine surgit, ut porta sit. Si igitur porta Dominus, quis hujus portæ limen est, nisi illi antiqui patres, ex quorum progenie Dominus incarnari dignatus est? Sicut per Paulum dicitur: *Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Notandum vero est in hac Pauli sententia, quod dii & ceteri hominum sunt vocati, sicut Moysi dicitur: *Ponam te in deum Pharaoni.* Et per Psalmistam dicitur: *Ego dixi, dii estis.* Et rursum: *Deus stetit in synagoga deorum.* Sed aliud est nuncupative, aliud [c] naturaliter dici Deum. Et si Moyses in deum Pharaoni est positus, sed deus intra omnia, non Deus super omnia dicitur. Qui vero est intra uterum Virginis incarnatus, Deus super omnia vocatur. Itaque limen portæ, sunt antiqui patres, ex quibus ille natus est, qui nobis aditum regni cælestis aperuit. Limen autem portæ uno calamo mensuratur; quia ipsi antiqui patres, qui potuerunt Redemtorem nostrum & prophetando & bene vivendo prædicare, tamquam sex cubitos in perfectione operis, & palmum in inchoatione contemplationis habuerunt. Quia enim eorum vitam in unitatem fidei & perfecta operatio, & inchoata contemplatio sublimem reddidit, in uno calamo mensura liminis fuit. Sequitur:

Rom. 9.5.

Exod. 7.1. Psal. 81.6.

Ibid. v. 1.

Christus Deus super omnia.

Vers. 7.

Et thalamum uno calamo in longum, & uno calamo in latum.

Animæ cælesti sponso junctæ amor & pia desideria.

8. Consideremus quid agi in thalamo soleat, atque exinde hoc quod in sancta Ecclesia agitur colligamus. In thalamo quippe sponsus & sponsa fœderantur, sibique in amore junguntur. Quid ergo sunt in sancta Ecclesia thalami, nisi eorum corda in quibus anima per amorem sponso invisibili jungitur, ut ejus desiderio ardeat, nulla jam quæ in mundo sunt concupiscat, præsentis vitæ longitudinem pœnam deputet, exire festinet, & amoris amplexu in cælestis sponsi visione requiescere? Mens itaque, quæ jam talis est, nullam præsentis vitæ consolationem recipit, sed ad illum quem diligit, medullitus suspirat, fervet, anhelat, anxiatur. Vilis ei fit ipsa salus corporis, quia transfixa est vulnere amoris: unde & in Canticis canticorum dicit: *Vulnerata caritate ego sum.* Mala autem salus est cordis, quæ dolorem hujus vulneris nescit. Cum vero anhelare jam in cæleste desiderium, & sentire vulnus amoris cœperit, fit anima salubrior ex vulnere, quæ prius ægrotabat ex salute.

Cant. 2. 5. sec. LXX. Ex caritatis vulnere sanitas.

Mentis de hujus vitæ mora dolentis quæ consolatio.

9. Menti autem sponsum suum fortiter amanti, [d] de mora vitæ præsentis una solet esse consolatio, si per hoc quod ipsa ab ejus visione differtur, aliorum animæ ejus verbo proficiant, & ad cælestem sponsum amoris facibus inardescant. Mœret, quia differri se conspicit: triste est ei omne quod aspicit; quia illum adhuc non videt, quem videre concupiscit. Sed est, ut dixi, non parva consolatio, si cum fervens anima differtur, per eam multæ colliguntur, ut tarde cum cum multis videat, quem sola videre citius volebat. Unde rursus in Cantico canticorum sponsa dicit: *Fulcite me floribus, & stipate me malis, quia amore langueo.* Quid namque sunt flores, nisi animæ bonum jam opus inchoantes, & desiderium cæleste redolentes? Quid mala de floribus, nisi perfectæ jam bonorum mentes, quæ ad fructum perveniunt boni operis de initio sanctæ propositionis? Quæ ergo amore languet, fulciri quærit floribus, & stipari malis: quia si illum desiderat, videre adhuc non permittitur, magna est ei consolatio si de aliorum provectibus lætetur. Anima ergo sancto amore languida, floribus malisque fulcitur, ut requiescat in bono opere proximi, quæ adhuc contemplari non valet vultum Dei.

Cant. 2. 5.

In exemplum adductus Paulus Philip. 1. 21

10. Pensemus rogo, qualis thalamus Pauli mens fuerat, qui dicebat: *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum*: omnipotenti Deo in quantum se amore conjunxerat, qui sibi vitam Christum tantummodo, & mori lucrum esse deputabat? Hinc est quod itarum dicit: *Desiderium habens dissolvi, & cum Christo esse multo magis melius.* Sed ecce qui dissolvi desideras, quo amore langueas videamus. Quia interim differri te conspicis, fulciri quæso floribus non requiris? Quæris plane, nam sequitur: *Permanere autem in carne necessarium propter vos.* Et proficientibus discipulis dicit: *Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum?*

Ibid. v. 23.

Ibid. v. 24. 1. Thess. 2. 19

Eadem est longanimitatis & caritatis mensura.

11. Hinc est quod idem thalamus uno calamo in longum, & uno calamo in latum dicitur mensus. Longitudo quippe ad longanimitatem expectationis pertinet, & latitudo ad amplitudinem caritatis. Tantum ergo unusquisque thalamus habet in longitudinem, quantum & in latitudinem habere potuerit: quia mens [e] cælesti desiderio succensa, quantum amorem habuerit ad colligendum

a Suess. *sed ad plenum granum in spicam.*
b Val-cl. *limen imum.*
c Laud. *essentialiter.*

d Editi omnes ante Gussanvil. faventibus mss. Norm. *de amore vitæ.* Manifesta est hallucinatio.
e Laud. *cælesti amore conjuncta.*

dum proximum, tantum & longanimitatem exhibet ad expectandum Deum: & patienter [a] portat moras longitudinis, quia se in provectu proximi dilatat amplitudo caritatis. Potest etiam ipsa longitudo longanimitatem patientiæ quæ exhibetur proximo, designare. Et quia latitudo caritatem signat, quæ sinum mentis aperit, & amicos simul atque inimicos in amorem recipit, tanta est longitudo thalami, quanta latitudo: quia quantum lata mens fuerit per amorem, tantum erit & patiens per longanimitatem. Nam tantum quisque portat proximum quantum amat. Si enim amas, portas: si desistis amare, desistis tolerare. Quem enim minus diligimus, minus etiam toleramus: quia irruente fastidio, citius facta proximi adducuntur in gravedinem ponderis quæ nobis non levigat penna caritatis. Sequitur:

Ibidem. *Et inter thalamos, quinque cubitos.*

Minus perfectorum in Ecclesia status.

12. Unum supra thalamum dixerat, & postmodum quinque cubitos esse inter thalamos narrat: ea videlicet ratione, qua multi thalami unum faciunt; sicut & multæ Ecclesiæ una Ecclesia vocatur. Unde & in Johannis Apocalypsi septem Ecclesiis scribitur, per quas una Catholica designatur. Hi itaque qui in sancta Ecclesia, sicut diximus, ferventi amore Deum videre sitiunt, eique jam per desiderium conjunguntur, thalami vocantur. Sed tamen sunt in ea quidam, qui penetrare subtilia non valentes, & quinque adhuc corporis sensibus depressi, tanto minus amant eum qui fecit omnia, quanto amplius in his quæ facta sunt, illigantur. Et jam quidem exercere se in timore Domini, & amore proximi tendere student, bona opera corporaliter agere, eleemosynis peccata redimere: sed quia amore intimo ardere ad cæleste desiderium nesciunt, quasi adhuc devincti corporeis sensibus tenentur. Isti itaque thalami non sunt, sed tamen inter thalamos continentur; quia per eorum ducatum qui visionem Dei perfecte diligunt, & ipsi ad provectum mentis diriguntur. Inter thalamos ergo, quinque sunt cubiti; quia hi qui ab exterioribus quinque sensibus adhuc ad intellectum mysticum non assurgunt, dum inter eos sunt qui spiritu amoris fervent, velut manentes inter thalamos in fidei constructione proficiunt, & a mensura cælestis ædificii disjuncti non sunt. Nam & paulisper se ab appetitu corporalium sensuum subtrahunt, & dilatato mentis spatio, imitantes caritatem quam conspiciunt, hinc inde ad thalamos extenduntur. Quod ergo non per sex cubitos, sed per quinque descripti sunt, ipsa adhuc eorum imperfectio designatur.

Cælestis ædificii partes sunt.

13. Sed tamen per bonum desiderium in mensura spiritalis ædificii esse memorantur, quia & voce sanctæ Ecclesiæ per Psalmistam dicitur: *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur.* Hinc iterum idem Psalmista dicit: *Benedixit omnes timentes se Dominus, pusillos cum majoribus.* Hi itaque etsi imperfecti sunt & pusilli: in quantum tamen cognoscere prævalent, & Deum & proximum diligunt, atque ideo bona quæ possunt, non negligunt operari. Qui etsi necdum ad spiritalia dona proficiunt, ut vel ad perfectam operationem, vel ad succensam [b] contemplationem animam exerant;

Ps. 138. 16.

Psal. 113. 13.

A tamen ab amore Dei & proximi, inquantum animo capere prævalent, non recedunt. Unde fit, ut ipsi quoque etsi minori loco, in sanctæ tamen Ecclesiæ ædificatione sint positi: quia & si ad doctrinam, si ad prophetiam, si ad miraculorum gratiam, si ad contemtum mundi plenius exequendum fortasse minores sunt, tamen in timoris & amoris fundamento sunt, in quo solidantur: quia etsi igne cælestis desiderii non ardent, in ipsis exterioribus quæ exercere sufficiunt, vapore caritatis animantur, & inter proximorum præcellentium ædificia continentur. Unde & recte sponsa in Canticis canticorum loquitur, dicens: *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media caritate constravit propter filias Jerusalem.* Neque enim credendum est Salomonem tantæ magnitudinis regem, qui sic immensis divitiis affluebat, ut pondus auri ejus æstimari non posset, & argentum in diebus illis pretium non haberet, quia ferculum sibi ligneum fecit. Sed est Salomon videlicet pacificus noster, qui sibi de lignis Libani ferculum fecit. Libani quippe ligna cedrina valde sunt imputribilia.

Modo timoris & amoris fundamento sustineantur.

Cant. 3. Vers. 9. & 10.

B

Ecclesiæ constructio & variæ partes.

14. Ferculum itaque Regis nostri sancta Ecclesia est, quæ de fortibus patribus, id est [c] de imputribilibus mentibus est constructa. Quæ recte C ferculum dicitur, quia ipsa fert quotidie animas ad æternum convivium Conditoris sui. Cui ferculo columnæ argenteæ factæ sunt: quia prædicatores Ecclesiæ [d] sanctæ, eloquii luce resplendent. Est autem cum columnis argenteis reclinatorium aureum: quia per hoc quod a sanctis prædicatoribus lucide dicitur, mentes audientium [e] fulgorem claritatis intimæ, in qua reclinentur, inveniunt. Per hoc enim quod luculente & aperte audiunt, in illud quod clarescit in corde, requiescunt. Columnæ ergo ejus argenteæ, & reclinatorium aurum factum est; quia per lucem sermonis invenitur apud animum claritas quietis. Ille quippe fulgor internus mentem irradiat, ut per D intentionem ibi requiescat, ubi prædicationis gratia non quæratur. De eadem quippe sancta Ecclesia scriptum est: *Pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi ejus [f] in specie auri.* Quæ enim hic spiritu mansuetudinis impleta quasi columba pennas deargentatas habet, in posteriora dorsi ejus speciem auri continet: quia hic prædicatores suos sermonis luce induit; in posteriori autem seculo fulgorem in se claritatis ostendit. Sed ad hoc quod clarum intus ostenditur, qualis sit ascensus adjungit, cum de eodem ferculo protinus subdit: *Ascensum purpureum.* Vera quippe purpura, quia de sanguine tingitur, non immerito in E colore sanguinis videtur. Et quia maxima multitudo fidelium in exordio nascentis Ecclesiæ per martyrii sanguinem pervenit ad regnum, Rex noster ascensum purpureum fecit in ferculo: quia ad clarum quod intus aspicitur, per tribulationem sanguinis pervenitur.

Columnæ argenteæ, & reclinatorium aureum.

Psal. 67. 14.

Ascensus purpureus.

Cant. 3. 10.

In hoc ædificio infirmis nobis quæ pars?

15. Quid ergo nos miseri atque ab omni fortitudine destituti, quid acturi sumus? Ecce in hoc ferculo columnæ esse non possumus, quia in nobis nec fortitudo operis, nec lumen emicat prædicationis. Reclinatorium aureum non habemus;

 quia

a Val-cl. *portat de compassione proximi moras longitudinis.*
b Lyr. *contempl. a caritatis tamen & bonorum operum studio, quantum animo capere prævalent, non recedant.*
c Laud. & Suess. *quasi de lignis cedrinis, id est de imputribilibus.*
d Laud. *sancti eloquii.*
e Editi invitis mss. Anglic. Norm. & al. *fulgorem caritatis.* Legendum *claritatis*, satis probant quæ sequuntur.
f Suess. *in pallore.*

quia necdum sicut oportet, per intellectum spiritalem, requiem internæ claritatis aspicimus. Ascensus purporeus non sumus, quia pro Redemtore nostro fundere sanguinem non valemus. Quid ergo de nobis agendum est? Quæ spes erit, si nullus ad regnum pervenit, nisi qui summis virtutibus præditus fuerit? Sed adest quoque nostra consolatio. Amemus inquantum possumus Deum, diligamus & proximum, & simul quoque nos ad Dei ferculum [a] pertinemus; quia sicut illic scriptum est: *Media caritate constravit*. Habe quippe caritatem, & ibi sine dubio [b] pervenis, ubi & columnæ argenteæ eriguntur, & ascensus purpureus tenetur. Nam quia hoc propter nostram infirmitatem dicitur, aperte monstratur, cum illic protinus subdidit: *Propter filias Jerusalem*. Sermo etenim Dei qui non filios, sed filias dicit, quid aliud per sexum femineum, quam mentium infirma signavit? Quod ergo illic inter columnas argenteas, reclinatorium aureum, & ascensum purpureum, inesse media caritas dicitur propter filias Jerusalem; hoc hic inter thalamos per quinque cubitos designatur: quia & qui in virtutibus infirmantur, si ipsi bona quæ possunt facere cum caritate non negligunt, a Dei ædificio alieni non sunt. Sequitur:

Ibidem.

Et limen portæ juxta vestibulum portæ intrinsecus, calamo uno.

Ecclesiæ limen exterius, veteris Testamenti; interius, novi Testamenti patres.

16. Dum limen quod modo describitur, juxta vestibulum portæ intrinsecus esse memoratur, aperte ostenditur, quia limen quod prius descriptum est, extrinsecus fuit. Sed si porta est Dominus, quod sit limen portæ intrinsecus & extrinsecus requiramus. Per limen etenim portam unusquisque ingreditur. Et quæ sunt duo hæc limina, nisi patres Testamenti veteris, & patres Testamenti novi? Non solum quippe hi de quibus Dominus incarnari dignatus est, sed omnes Testamenti veteris patres portæ hujus limen fuerunt: quia hi qui eum prædicere & in eo sperare meruerunt, cunctis ad eum venientibus aperuerunt aditum fidei; & omnes qui per hos crediderint Dominum, quasi jam portam hujus liminis intraverunt. Sed cur ante limen exterius, & post limen interius dicitur, nisi quia prius Testamenti veteris patres, & postmodum novi Testamenti doctores fuerunt? Recte autem limen exterius Testamenti veteris patres designat, quia per eorum prædicationem opera perversa punita sunt. Per dicta vero novorum patrum, uniuscujusque animus etiam ab illicitis cogitationibus coercetur, dum reatus esse perfectus & in deliberatione cordis ostenditur. Illi quippe a flagitiis, a crudelitatibus, a rapinis auditorum animas prohibere curaverunt: isti vero dum non solum perversa opera, sed etiam illicita cogitationum resecant, quid nobis aliud, nisi limen intrinsecus facti sunt? Unde & ipsa Veritas loquitur, dicens: *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides, qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo* [c] *sine causa, reus erit judicio*. Recte quoque exterius limen illos patres designat, qui ab ipsa incarnatione Redemtoris nostri per intervalla temporum longius constiterunt. Et quidem ab Abel sanguine, passio jam cœpit Ecclesiæ: & una est Ecclesia electorum præcedentium atque sequentium. Sed tamen quia discipulis dicitur: *Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt*; antiquis patribus quasi foris stetisse est, Redemtoris nostri præsentiam corporaliter non vidisse. Exterius igitur, sed tamen non divisi a sancta Ecclesia fuerunt; quia mente, opere, prædicatione, ista jam fidei sacramenta tenuerunt, istam sanctæ Ecclesiæ celsitudinem conspexerunt, quam nos non adhuc præstolando, sed jam habendo conspicimus. Sicut enim nos in præterita passione Redemtoris nostri, ita illi per fidem in eadem ventura sunt salvati. Illi ergo foris non extra mysterium, sed extra tempus.

Vetus Testamentum prava opera, novum etiam cogitationes illicitas punit.

Matth. 5. v. 21. & 22.

Una sanctorum utriusque Testamenti Ecclesia.

Luc. 10. 24.

Per fidem Christi passionem veteres patres salvati.

In constructione tabernaculi qui paxilli ærei, qui columnæ.

17. Unde & in constructione tabernaculi, ut columnæ argenteæ interius starent, paxilli ærei figi per circuitum exterius jussi sunt, in quibus religatum tabernaculum teneretur. Colomnæ itaque argenteæ interius, paxilli vero ærei [d] exterius figuntur, atque in ipsis funes ligati sunt, ut tabernaculum fixum maneret: quia videlicet ut sancti Apostoli in luce sermonis sui solidi starent, ut totum tabernaculum, id est sancta Ecclesia in fidei integritate consisteret, tamquam paxilli ærei patres Testamenti veteris ac Prophetæ exterius fixi sunt, qui verborum suorum funibus prædicatorum mentes in soliditate stringerent, atque hoc Dei habitaculum in statu fidei ligarent. Extra ergo paxilli sunt, qui ante tempus hujus sanctæ Ecclesiæ fuerunt. Sed tamen eos ligant qui in ipsa sunt; quia dum cælestia mysteria ventura prædicant, hæc postquam ostensa sunt, credibilia omnibus fecerunt. Ut ergo intus columnæ immobiles stent, foris paxilli funes continent: quia ut sancti Apostoli perfecte incarnationis Dominicæ mysterium crederent, illorum prædicatio obtinuit, qui hoc priusquam fieret, & videre & prædicere potuerunt. Unde recte quoque ipse primus Apostolorum, magna scilicet columna veri tabernaculi, loquitur dicens: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco*. Quibus verbis indicat, quia quamvis ad altiora surrexerit ex culmine, [e] ibi religata persistat in fide. Quæ tamen lucerna prophetici sermonis jam quidem intelligentibus lucet, sed adhuc non intelligentibus cooperta allegoriarum obscuritatibus permanet. Unde etiam per Psalmistam de iisdem dictis Prophetarum dicitur: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris*; quia videlicet occulta est scientia in Prophetis. Nec immerito columnæ argenteæ, paxilli vero ærei facti sunt: quia quod clare jam Apostoli prædicant, hoc Prophetæ sub intellectu mystico obscure locuti sunt. Recte ergo per æris metallum signati sunt, qui clari in suis prædicationibus non fuerunt. Sancti vero Apostoli, [f] quia de Redemtoris nostri mysterio, lucem prædicationis habuerunt, argenteis columnis expressi sunt. Et notan-

Quid ad fidei soliditatem veteres Patres conferant.

Propheticus sermo firmior.

2. Petr. 1. 19.

Sed obscurior.

Psal. 17. 12.

a Ebroic. & Lyr. *pervenimus*. Laud. *pertingemus*.

b Ita Laud. Suess. Longip. Ebroic. In Uticensi olim sic legebatur, sed jugulata obelo voce *pervenis*, nunc supr scriptum legitur *pervenies*, quod habent editi.

c Abest, *sine causa*, a mss. Norm. Longip. Val-cl.

d Vulgati omnes, *in circuitu figuntur*, reluctantibus mss. nostris.

e Solus Gussanvil. *ibi religatus*. Ad columnam referendum *religata*. Ibid. post *in fide*. Vatic. & Gussanvil. adtexunt: *Scriptura autem prophetici sermonis in tenebris vitæ præsentis facta est nobis lucerna, & lumen itineris; unde Psalmista dicit; Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Quæ tamen &c.* Unde hæc eruta sint non indicant editores. Fatetur Gussanvil. abesse *a mss. & a quibusdam impressis*. Videtur esse nota quædam, quæ ex margine in textum irrepserit.

f Ex his verbis male lectis, edit. confecerunt, *qui ad redemtoris nostri mysterium*.

tandum, quod argentum sonat & lucet, æs vero sonat & non lucet; quia prædicatores novi Testamenti aperte locuti sunt, quæ etiam monstrare potuerunt. Prædicatores vero Testamenti veteris quia per allegoriarum umbras de cælesti mysterio obscura dicta protulerunt, quasi sine luce sonitum dederunt. Quod ergo illic per paxillos & columnas, hoc hic per limen exterius & limen interius designatur.

Scripturæ sacræ limen duplex; exterius, littera; interius, allegoria.

18. Si vero portam, Scripturam sacram hoc in loco accipimus, ipsa quoque duo limina habet, exterius & interius, quia in litteram dividitur & allegoriam. Limen quippe Scripturæ sacræ exterius, littera: limen vero ejus interius, allegoria. Quia enim per litteram ad allegoriam tendimus, quasi a limine quod est exterius, ad hoc quod B est interius venimus. Et sunt in ea permulta, quę ita juxta litteram mentem ædificant, ut per hoc quod exterius [a] agitur, audientis mens interius trahatur. Ibi quippe invenimus prædicamenta operis & exempla virtutis: ibi jubetur quid agere etiam corporaliter debemus: ibi hoc quod ad operandum præcipitur, in sanctorum virorum ac fortium actione monstratur: ut postquam nos apertiora præcepta atque exempla justorum ad bonam operationem instruunt, tunc ad limen interius, idest ad intellectum mysticum intimæ contemplationis tendamus, si possumus, pedem mentis. Studete quæso, fratres carissimi, Dei verba meditari, nolite despicere scripta nostri Redemtoris, quæ ad nos missa sunt. Mul- C tum valde est, quod per ea animus refricatur ad calorem, ne iniquitatis suæ frigore torpescat.

Veterum justorum exempla quid nobis præstent.

19. Cum illa præcedentes justos fortiter egisse cognoscimus, & ipsi ad fortitudinem bonæ operationis accingimur, sanctorum exemplorum flamma animus legentis incenditur. Videt quæ fortia ab eis facta sunt, & valde indignatur sibi, quia talia non imitatur. Unde recte sponsi voce ad sponsam dicitur in Canticis canticorum: *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis suis. Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* In collo etenim guttur, in gutture vox est.

Cant. 4. 4.

Scriptura sacra iis quæ exhibet præceptis & exemplis nos munit.

20. Quid ergo per collum sanctæ Ecclesiæ, D nisi sacra ejus eloquia designantur? In qua dum mille clypei dependere memorantur, per hunc perfectum numerum numerus universus ostenditur, quia universa nostra munitio in sacro eloquio continetur. Ibi quippe sunt præcepta Dei, ibi exempla justorum. Si enim torpet animus a Conditoris sui desiderio, audiat quod dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum* [b] *ex tota mente tua, & ex tota virtute tua.* [c] In odio fortasse labitur proximi? Audiat quod dicitur: *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Res alienas concupiscit? quod illic scriptum est: *Non concupisces rem proximi tui.* De injuria quæ proximi ore vel facto illata est, ad iram mens accenditur? Audiat E quod dicitur: *Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* In carnis concupiscentiam male sanciata mens accenditur? Ne sequatur oculus mentem, audiat quod paulo * superius dictum est: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde*

Matth. 22. 37. b c *Ibid. v. 39.* *Exod. 21. 17.* *Levit. 19. 18.* *Matth. 5. 28.* * *In tota hom. locus bis non*

A *suo.* Contra inimicum forsitan quisquam animum suum relaxare disponit in odium? Audiat quod illic scriptum est: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos.* Sed is qui aliena jam non rapit, adhuc forsitan sua inordinate retinet? Audiat quod illic dicitur: *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam.* Infirmantis animus perfrui desiderat Deo simul & seculo? Audiat quod illic scriptum est: *Nemo potest duobus dominis servire.* Alius non ad necessitatem stipendii, sed [d] ad voluntatem desiderii possessa retinet? Audiat quod illic dicitur: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest esse meus discipulus.* Quidam enim relinquunt omnia, multi autem etiam possidendo renuntiant, quia sic ad usum possessa retinent, ut eis ex desiderio non succumbant. Torpere quisquam appetit, & laborem subire pro Domino etiam cum prævalet, refugit? Audiat quod illic scriptum est: *Qui mecum non colligit, spargit.* In collo ergo Ecclesiæ id est in sacri eloquii prædicatione, quod pro sua munitione & altitudine, turri David simile dicitur, mille clypei dependent: quia quot illic præcepta sunt, tot etiam pectoris nostri munimina.

Laudatur: nisi dicamus unum eumdemque contextum conflari ex his verbis, & ex superioribus: Audistis quia dictum est antiq. Matth. 5. & seq. jam adductis. Luc 6. 35. Ibid. 12. 33. Matth. 6. 24. d *Luc. 14. 33.* *Ibid. 11. 23.*

21. Ad servandam itaque innocentiam etiam læsi a proximo perdurare in humilitate festinamus? Abel ante oculos veniat, qui & occisus a fratre scribitur, & non legitur reluctatus. Mentis munditia etiam [e] in conjugali copula eligitur? Enoch debet imitari, qui & in conjugio C positus ambulavit cum Deo, & non inveniebatur, quia transtulit illum Deus. Præcepta Dei festinamus præsenti nostræ [f] utilitati præponere? Noe ante oculos veniat, qui [g] cura domestica postposita, ex jussione omnipotentis Domini, per centum annos ad arcæ fabricam vixit occupatus. Subire obedientiæ virtutem nitimur? Aspicere Abraham debemus, qui relicta domo, cognitione, patria, obedivit exire in locum quem accepturus erat in hereditatem: & exiit nesciens quo iret: qui paratus extitit, ut pro æterna hereditate dilectum quem acceperat, occideret heredem. Et quia unicum Domino offerre non distulit, universam multitudinem Gentium D in semine accepit. Morum simplicitas placet? Isaac ad mentem veniat, quem in omnipotentis Dei oculis vitæ suæ tranquillitas ornavit. Laboriosa fortitudo, ut obtineri debeat, quæritur? Jacob ad memoriam deducatur, qui postquam scivit fortiter servire homini, ad eam quoque virtutem perductus est, ut non potuisset a luctante Angelo superari. Conamur carnis illecebram vincere? Joseph ad memoriam redeat, qui tentante se domina studuit carnis continentiam etiam cum vitæ periculo custodire. Unde factum est, ut quia membra sua bene noverat regere, [h] regendæ quoque omni Ægypto præficeretur. Mansuetudinem atque E patientiam obtinere quærimus? Moysen ante oculos deducamus, qui exceptis parvulis ac mulieribus, sexcenta millia armatorum regens, mitis fuisse describitur super omnes homines qui habitabant super faciem orbis terræ. Rectitudinis zelo contra vitia accendimur? Phinees ante oculos deducatur, qui coeuntes gladio transfigens,

Ad ea confugere, & mores componere debemus. Genes. 4. 8. Ibid. 5. 22. e *Ibid. 6. 14.* f g *Ibid. 12. 5.* *Hebr. 11. 8.* *Genes. 22. v. 16. & 17.* *Ibid. c. 24. & 25.* *Ibid. 29. 20. & 30. 29.* *Ibid. 32. 25.* *Ibid. 39. 12. 20.* h *Num. 12. 3.* *Ibid. 25. Vers. 7. & 8.*

a Laud. *dicitur*.
b Lyr. *ex toto corde tuo*.
c Longip. *odio*, omisso *in*.
d Laud. Val. cl. Longip. *ad voluptatem desiderii*.
e Laud. *cum conjugali*.

f Idem cod. *humilitati*, quod minime recipiendum quantumvis auctoritatem huic codici conciliet antiquitas.
g Beccensis & Lyr. *qui postponendo mystica*.
h Laud. *regendo*.

figens, [a] castitati populum reddidit, & iram Dei A iratus placavit. De spe omnipotentis Dei præsumere in dubiis quærimus? *Josue 3. 5. & 6.* Josue ad memoriam revocemus, qui dum dubia [b] certamina certa mente subiit, ad victoriam sine dubietate pervenit. Jam mentis [c] inimicitias ponere cupimus, in benignitate animum dilatare? *1. Reg. 8. 5.* Samuel in cogitationem deducatur, qui de principatu dejectus a populo, cum idem populus peteret, ut pro eo Domino preces effunderet, *Ibid. 12. 23.* respondit dicens: *Absit a me hoc peccatum in Domino, ut cessem orare pro vobis*. Culpam quippe vir sanctus perpetrare se credidit, si eis quos adversarios pertulerat usque ad dejectionem, benignitatem gratiæ non reddidisset in prece. Qui rursus cum jubente Domino mitteretur B ut David ungeret in regem, *Ibid. 16. 2.* respondit: [d] *Quomodo vadam? Inveniet enim me Saul, & occidet me*. Et tamen quia iratum Deum eidem Sauli cognoverat, in tanto se luctu afflixerat, ut ei per se Dominus diceret: *Ibid. v. 1.* *Quousque tu Saulem luges, cum ego illum abjecerim?* Pensemus ergo ejus animum quantus ardor caritatis incenderat, qui & illum flebat a quo timebat occidi. Cavere autem volumus quem timemus? Sollicita nobis mente pensandum est, ne si locum fortasse reperimus, malum pro malo reddamus ipsi quem fugimus. David ergo ad memoriam redeat, qui persequentem se regem & invenit ut potuisset occidere, & tamen in ipsa feriendi potestate positus, elegit bonum quod ipse deberet C facere, non autem malum quod ille merebatur pati, dicens: *Ibid. 24. 7. & 26. 11.* *Absit a me ut mittam manum meam in Christum Domini*. Et cum idem Saul post ab hostibus fuisset interemtus, *2. Reg. 1. 17.* eum quem persecutorem dum viveret pertulit, flevit occisum. Errantibus hujus mundi potentibus libere loqui decernimus? Johannis auctoritas ad animum reducatur, *Matt. 6. Vers. 18. & 27.* qui Herodis nequitiam reprehendens, pro verbi rectitudine occidi non timuit. Et quia Christus est veritas, ipse ideo pro Christo, quia pro veritate, animam posuit. Carnem jam nostram pro Deo ponere in morte festinamus? *Act. 5. 41.* Petrus ad mentem veniat, qui inter flagella gaudet, qui cæsus principibus resistit, qui vitam suam pro vita despicit. D Cum mortis appetitu disponimus adversa contemnere? *Act. 20. Vers. 22. 24.* Paulum ante oculos deducamus, qui non solum alligari, sed & mori paratus pro Christo, non facit pretiosiorem animam suam, quam se. Succendi cor nostrum igne caritatis quærimus? *1. Johan. 1. & seqq.* Johannis verba pensemus, cujus omne quod loquitur, caritatis igne vaporatur.

Scriptura sacra turris ex qua mille clypei pendent. 22. Quia ergo in voce sacri eloquii, cujuslibet dum quærimus munimen virtutis invenimus; mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. *Cant. 4. 4.* Si enim pugnare contra spiritalia nequitiæ volumus, in collo Ecclesiæ, quæ nobis sicut David turris erecta est, id est in divino eloquio protectionis arma requiramus, ut ex discretione præcepti, con- E tra vitia sumatur virtus adjutorii. Ecce enim contra aereas potestates festinamus fortes existere? In hac turri armaturam nostræ mentis invenimus, ut inde præcepta Conditoris, inde sumamus exempla præcedentium, per quæ contra adversarios nostros inexpugnabiliter armemur. Dum enim quamlibet virtutem subire appetis, & hanc illic a patribus jam impletam vides, ibi armaturam tuam invenis, per quam contra spiritalia bella muniaris. Dependent in ea quippe mille clypei: si quis pugnare appetit, assumat, & ex ea virtute pectus muniat, & verborum jacula emittat.

23. Et notandum, quia ædificata cum propugnaculis suis dicitur. *Hæc turris cum propugnaculis ædificata cur dicatur.* Hoc quippe agunt propugnacula, quod clypei, quia utraque pugnantem muniunt. Sed inter utraque hoc distat, quia clypeum pro nostro munimine ubicumque volumus, movemus: propugnaculo autem defendere nos possumus, sed hoc movere non possumus. Clypeus in manu est, nam propugnaculum non tenetur. Quid ergo inter propugnacula & clypeos distat, nisi quod in sacro eloquio patrum præcedentium & miracula legimus, & virtutes bonorum operum audimus? Ibi namque cognoscimus, quod alius potuit mare dividere, alius solem figere, alius mortuum suscitare, alius paralyticum verbo erigere, alius umbra ægrotos curare, alius [e] per sua semicinctia febribus obviare. *Act. c. 19.* Qui tamen omnes & patientiæ longanimitate mites, & zelo rectitudinis ferventes fuerunt; verbi prædicatione divites, simul & misericordiæ largitate. Hi itaque quam vera de Deo dixerint testantur miracula, quia talia per illum non facerent, nisi de illo vera narrarent. Et quam pii, quam humiles, quam benigni extiterint, eorum testantur operationes. Si igitur de fide tentamur, quam ex illorum prædicatione concepimus, loquentium miracula conspiciamus, & in fide quam ab eis accepimus, confirmamur. Quid ergo illorum miracula, nisi nostra sunt propugnacula? *Ea sunt Sanctorum miracula, quibus roboramur.* Quia & muniri per illa possumus, & tamen hæc in manu nostri arbitrii non tenemus: nam talia facere non valemus. Clypeus vero in manu est, & defendit: quia virtus patientiæ, virtus misericordiæ, præcedente nos gratia, & in potestate est arbitrii, & [f] a periculo protegit adversitatis. Turris itaque nostra cum propugnaculis suis ædificata est, in qua mille clypei dependent: quia in Scriptura sacra & sub miraculis patrum a jaculis adversitatis abscondimur, & conversationis sanctæ munimina etiam in manu operis tenemus. Notandum vero, quod limen portæ uno calamo mensuratur. Calamus autem in sex cubitis & palmo tenditur: quia videlicet in Scriptura sacra, & doctrina perfectæ operationis & initium supernæ contemplationis invenitur. Sin vero porta hoc loco unusquisque prædicator accipitur, limen exterius in porta est vita activa; limen vero interius, vita contemplativa. Per illam quippe ambulatur in fide, per hanc vero festinatur [g] ad speciem. Illa exterius ducit, ut unusquisque bene vivere debeat: ista interius perducit, ut ex bona vita ad gaudia æterna pertingat. Hæc nos hodie tractasse sufficiat. Quia enim transeuntes ad alia, diu per excessum locuti sumus, ea quæ subjuncta sunt, lectioni alteri reservemus, reparandi per silentium, sperantes in Verbo, quod vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

a Rotomag. & Lyr. *castitatem populo reddidit*.
b Ebroic. Rotomag. Lyr. *certamina certamini addidit*.
c Mendose in editis, *inimicitias punire*. Hic error etsi crassus, a prima edit. in aliis omnibus propagatus est, nemine editorum attendente ad benignitatem quæ hic proponitur, non pertinere *inimicitias punire*; neque hoc Samuelis exemplo suaderi. Laud. habet *inimicitias postponere*.
d Plur. Norm. *quomodo vado?*

e Ita omnes mss. Solus cod. Rotomag. pro diversa lect. exhibet in margine annotatum, *per suam sententiam*; quam amplectuntur edit. Parisienses 1502. 1518. 1571. & Vatic. Gussanvil. habet, *per suam præsentiam*.
f Longip. *a periculi ..... adversitate*.
g Species ut hic opponitur fidei, significat visionem & comprehensionem, ab antiquo verbo *spicio*; unde *aspicio*, *conspicio* &c.

HOMI-

HOMILIA IV.

Quatuor Versibus a nono ad duodecimum allegorice aut moraliter explicatis, absolvitur.

[Ezech. 40. Vers. 9.] 1. VIr, cujus erat species quasi species æris, A *Mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, & frontem ejus duobus cubitis*. Ac ne hoc vestibulum extra portam esse crederemus, subditur:

[Ibidem.] *Vestibulum autem portæ erat intrinsecus.*

[Post præsentis vitæ angustias, æternæ latitudo.] Quid autem per interius vestibulum, nisi æternæ vitæ latitudo signatur, quæ modo inter angustias vitæ præsentis jam per spem mente concipitur? [Psal. 99. 4.] De qua per Psalmistam dicitur: *Intrate portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis confessionum*. Cum enim peccata nostra per lacrymas confitemur, [a] angustæ vitæ portam ingredimur. Sed cum post hæc ad æternam vitam B perducimur, portæ nostræ atria in confessionum laudibus intramus: quia ibi jam angustia non erit, cum nos lætitia perpetuæ [b] festivitatis exceperit. [Matth. 7. 13.] Propter confessionis nostræ angustiam Veritas dicit: *Intrate per angustam portam*. Et cum se Psalmista [c] recipi in latitudinem gaudii æterni præsumeret, dicebat: [Ps. 30. 9.] *Statuisti in loco spatioso pedes meos*. Ad atrium ergo per portam tenditur, quia ad latitudinem solemnitatis pertingitur ab angustia confessionis. Illa itaque gaudia quæ apud David atria, apud Ezechielem vestibulum intrinsecus vocantur. Unde & hoc ipsum vestibulum octo cubitis dicitur mensuratum. Ibi enim omnes recipiendi sunt, qui nunc & in exercitio operis laborant, & ad æterna gaudia per contemplationis gratiam suspirant.

[Æternitatis dies cur octava dicta.] 2. Nec immerito mensura vestibuli in octo cubitis ponitur; quia septem diebus universum tempus evolvitur. Æterna etenim dies, quæ expleta septem dierum vicissitudine sequitur, scilicet octava est. Unde etiam Psalmista resurrectionis diem considerans, quia de extremi judicii districtione erat locuturus, præmisit titulum, dicens: [Ps. 6. 1.] *In finem Psalmus David pro octava*. D Ut enim quam octavam diceret demonstraret, diem illam tremendi terroris, in Psalmi inchoatione secutus est, dicens: [Ibid. 2.] *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me*. Modo enim quisquis per flagella corripitur, & correptionibus emendatur, in mansuetudine corripitur, non in ira. In districto autem illo examine omnis argutio atque [d] correptio furor & ira est; quia venia post correptionem non est. Hujus octonarii numeri causa est, quod post Sabbatum Dominus voluit a morte resurgere. Dies quippe Dominicus, qui tertius est a morte Dominica, a conditione dierum numeratur E octavus, quia septimum sequitur. Unde & ipsa vera Redemtoris nostri passio, & vera resurrectio, figuravit aliquid de suo corpore in diebus passionis suæ. Sexta enim feria passus est, Sabbato quievit in sepulcro, Dominico autem die resurrexit a morte. Præsens etenim vita nobis adhuc sexta est feria, quia [e] in doloribus ducitur, & in angustiis cruciatur. Sed Sabbato quasi in sepulcro quiescimus, quia requiem animæ post corpus invenimus. Dominico vero die, videlicet a passione tertio, a conditione ut diximus octavo, jam corpore a morte resurgimus, & in gloria animæ etiam cum carne gaudebimus. Quod ergo mire Salvator noster fecit in se, hoc veraciter signavit in nobis; ut nos & dolor in sexta, & requies in septima, & gloria excipiat in octava. Hinc per Salomonem dicitur: [f] *Da partem septem, necnon & octo; quia ignoras quid mali futurum sit super terram*. [Eccle. 11. 2.] Partem etenim septem simul & octo damus, quando sic ea quæ septem diebus evolvuntur disponimus, ut per hæc ad bona æterna veniamus: ut dum modo caute agitur, postmodum venientis tremendi judicii ira devitetur. Octo itaque cubitis vestibulum mensuratur intrinsecus; quia per lucem quæ post septem dies sequitur, latitudo nobis æternitatis aperitur.

3. Sed nemo ad illam venit, nisi qui hic dilectionem Dei ac proximi devota mente tenuerit. [Ad illam per duplicem caritatem pervenitur.] Unde & subditur: *Et frontem ejus duobus cubitis*. Frons etenim portæ, est bonum meritum vitæ præsentis. Sicut enim vestibulum intrinsecus æterna requies debet intelligi, ita per frontem portæ necesse est qualitatem visibilis vitæ signari. Frons ergo portæ duobus cubitis mensuratur; quia quisquis hic dilectionem Dei ac proximi servare studuerit, ipse ad æternitatis atrium pertinget. Vita igitur nostra ut duobus cubitis sit mensurata, tendi quotidie per caritatem debet in amorem Dei simul & proximi. Non est enim caritas vera si minus a duobus cubitis habet. Unde Moyses cum per colores vestium, electorum virtutes [Exod. 28. 5.] exprimeret, in ornamento Pontificis bis tinctum coccum jubet adhiberi. Quid namque per coccum, nisi caritas designatur, quæ semper per flammam amoris accenditur? Sed coccus bis tingitur, quando non solum ex amore Dei, sed etiam proximi nostra caritas inflammatur. Nam quisquis sic amat Deum, ut commissi sibi proximi curam relinquat, adhuc in eo coccus semel tinctus est. Et quisquis sic amat proximum, ut imminuat desiderium quo flagrare debet ad Deum, non est adhuc in eo color tincturæ geminatus. Debemus ergo & amare eos, cum quibus vivimus, & ad illum totis desideriis anhelare, in quo veraciter vivamus. Ecce etenim ad fidem atque ad audiendum verbum omnipotentis Domini nos qui religioso induti habitu videmur, ex diversa mundi qualitate convenimus, atque ex dissimilibus iniquitatibus in sanctæ Ecclesiæ concordiam congregati sumus, ita ut jam patenter factum esse videatur, quod de promissione Ecclesiæ per Isaiam dicitur: *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit*. [Isai. 11. 6.] Nam per sanctæ caritatis viscera

a Val cl. *angustæ viæ*.
b Fbroic. *felicitatis*.
c Varic. cum superior. edit. *recipere .... gaudia æterna*. Favet ms. Laud.
d Norm. *correptio in furore & in ira est*.

e Rotomag. & Lyr. *in laboribus*.
f Editi omnes, *da partes*; infra: *partes etenim septem*. Sequimur unanimem mss. consensum, cui favet Vulgata cum aliis versionibus & ipso textu Hebr. Sensus est: *da partem, seu portionem, illis septem*.

A lupus cum agno habitat; quia hi qui in seculo raptores fuerunt, cum mansuetis ac mitibus in pace conquiescunt. Et pardus cum hœdo accubat; quia is qui peccatorum suorum maculis varius fuit, cum eo qui se despicit & peccatorem fatetur, humiliari consentit. Ubi & subditur: *Vitulus & leo & ovis simul morabuntur*: quia is qui per contritum cor ad quotidianum se Deo sacrificium præparat, & alius qui tamquam leo ex crudelitate severiter sæviebat, & alter qui velut ovis in innocentiæ suæ simplicitate perdurat, in caulis sanctæ Ecclesiæ convenerunt. Ecce qualis est caritas, quæ diversitates mentium accendit, concremat, conflat, & quasi in unam auri speciem reformat. Sed in eo quod se electi sic amant, ad illum necesse est ut festinent, B quem æterno gaudio in cælis videre mereantur. Unus est etenim Dominus ac Redemtor noster, qui & hic electorum suorum corda ad unanimitatem ligat, & ad supernum amorem per interna desideria semper stimulat. Unde & illic subditur: *Et puer parvulus minabit eos*. Quis iste est puer parvulus, nisi de quo scriptum est: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis*? Qui simul habitantes minat; quia ne in terrenis rebus corda nostra inhæreant, hæc per internum desiderium quotidie inflammat. Et hoc ipsum ejus minare, est ad suum nos amorem incessanter accendere: ne cum nos vicissim diligimus, mente in hoc exilio remaneamus: ne quies hujus vitæ sic placeat, ut ad oblivionem patriæ perducat; ne delectata mens prosperis C torpeat. [a] Unde & donis suis flagella permiscet, ut nobis omne quod nos in seculo delectabat, amarescat; & illud incendium surgat in animo, quod nos semper ad cæleste desiderium [b] inquietet, excitet, atque ut ita dicam, delectabiliter mordeat, suaviter cruciet, hilariter contristet. Puer ergo nos parvulus minat, quia is qui paulo minus quam Angeli minoratus est, per caritatem quam nobis tribuit, in hoc nos mundo mentem figere non permittit. Bis tinctus itaque in nobis coccus est, si & hic proximos nostros sicut nos diligimus, & ad auctorem omnium cum ipsis quos diligimus, festinamus. Si igitur vita nostra de perfecta caritate bis tingitur, frons in nobis portæ duobus D cubitis mensuratur. Sive igitur doctor, seu sacrum eloquium, vel certe fides portæ nomine signetur, in mensura utriusque cubiti caritas non inconvenienter accipitur: quam ille vere prædicat, qui Dei ac proximi amorem docet: & ipsa est certa scientia, quam caritas ædificat: & fides robusta est, quæ se in dilectione Dei ac proximi exercet. Sequitur:

Isai. 11. 6. — Caritas diversas mentes in unam conflat. — Ibid. — Ibid. 9. 6. — Cur Deus donis suis flagella permisceat. — a — b

Vers. 20. *Porro thalami porta ad viam Orientalem, tres hinc, & tres inde, & mensura una trium.*

4. Quid thalami, quid via Orientalis designet, jam * superius diximus, nec replicare ea latius necessarium putamus. Sed quærendum nobis est quid est quod dicitur, *Tres hinc*, & E *tres inde*. Thalami quippe juxta viam Orientalem sunt corda ferventium in amore Dei. Et sive hi qui electi in Testamento veteri fuerunt, sive qui in Testamento novo secuti sunt, nimirum constat quia omnes ex amore Trinitatis accensi sunt. Neque enim vere Deum diligerent, si ejusdem Trinitatis, quæ Deus est, gratiam non accepissent. Juxta viam ergo Orientalem, tres hinc, & tres inde sunt thalami, quia dum inter veteres & novos patres Dominus incarnari dignatus est, quasi in medio thalamorum via Orientalis apparuit, qui thalami ad veram virtutum speciem in Trinitatis sunt cognitione decorati. Sin vero ad virtutes electorum eumdem numerum referamus, tres sunt virtutes, sine quibus is qui aliquid operari jam potest, salvari non potest, videlicet fides, spes, caritas. Et quia eadem fides, spes, & caritas in antiquis patribus, [c] quæ in novis doctoribus fuit, juxta Orientalem viam tres hinc, & tres inde thalami describuntur.

Amore sanctæ Trinitatis accensi electi etiam sub veteri Testamento. — * Sup. hom. 9. n. 8. & seqq. — Quibus non minus quam Christianis fides, spes, & caritas ad salutem fuerunt necessariæ. — c

B 5. Vel certe quia tres patrum veterum distinctiones fuerunt, tres quoque novorum sub gratia sequuntur. Vetus quippe populus habuit patres ante Legem, ac deinde in Lege, & postmodum Prophetas. In novo autem populo prius Hebræorum primitiæ crediderunt, postmodum plenitudo Gentium in fide secuta est, ac deinde in fine seculi Hebræorum reliquiæ salvantur. Quia ergo incarnatio Domini & ex superiori parte patres ante Legem, patres in Lege, atque ad extremum Prophetas habuit; & ex posteriore fideles ex Hebræis, fideles ex Gentibus, ac postmodum Hebræorum reliquias colliget, Orientalis via tres hinc & tres inde thalamos habere memoratur. Sed hoc quoque non inconvenienter accipimus, si tres esse fidelium ordines dicamus. Sive namque C in veteri, seu in novo Testamento, alius est ordo prædicantium, alius continentium, atque alius bonorum conjugum. Unde & idem Propheta in superiori parte tres viros liberatos vidit, Noe, Daniel, & Job. In quibus videlicet tribus prædicatores, continentes, & conjugati signati sunt. Nam Noe arcam in undis rexit, atque ideo figuram rectorum tenuit. Daniel in aula regia abstinentiæ deditus fuit, & idcirco vitam continentium signavit. Job vero in conjugio positus, & curam domus propriæ exercens placuit Deo, per quem digne bonorum conjugum ordo figuratur. Quia ergo etiam ante Mediatoris adventum, & prædicatores, & continentes, ac boni conjugati D fuerunt, qui eumdem ejus adventum præstolati sunt, & magna hunc siti desiderii videre cupierunt; & postmodum prædicatores, & continentes, ac boni conjugati, sicut cernimus, existunt, qui Redemtorem nostrum non jam desiderant incarnandum, sed in majestatis suæ gloria contemplandum: Orientalis via tres hinc, & tres inde thalamos habet, juxta Psalmistæ vocem, qui de eadem via, videlicet Redemtore nostro, dicit: *In circuitu ejus [d] tabernacula ejus*.

Tres in utroque Testamento salvandorum ordines. — Rom. 9. 27. — Ezech. 14. 14. — Genes. 7. 1. &c. — Dan. 1. 16. — Job. 1. 8. — Psal. 17. 12. — d

6. Sed pensandum nobis est sollicita intentione, quod dicitur, quia *mensura una trium*. Cum enim longe sit a continentibus, & tacentibus excellentia prædicatorum, & valde a conjugatis E distet eminentia continentium, quid est quod una mensura dicitur trium? Conjugati quippe quamvis & bene agant, & omnipotentem Deum videre desiderent, domesticis tamen curis occupantur, & necessitate cogente, in utroque mentem dividunt. Continentes autem ab hujus mundi [e] actione remoti sunt, & voluptatem carnis etiam a licito conjugio restringunt: nulla conju-

Sanctorum etsi dispar meritum, una tamen est fides. — e

gis,

a Ebroic. & Val-cl. *unde & Dominus fuit*.
b Laud. & Longip. *inquietet & excitet, atque*. In omnibus excusis, *in quiete excitet, atque*; reluctantibus mss.
c Laud. *atque novis doctoribus*.
d Editi, *tabernaculum*.
e Plur. mss. *occupatione*.

A gis, nulla filiorum cura, nullis noxiis ad difficilibus rei familiaris cogitationibus [a] implicantur. Prædicatores vero non solum se a vitiis coercent, sed etiam alios peccare prohibent, ad fidem ducunt, in studio bonæ conversationis instruunt. Quomodo ergo una eorum mensura est, quorum vitæ æqualitas una non est? Sed mensura una trium est, quia etsi in eis meritorum magna est diversitas, tamen distantia in fide in qua tenduntur non est. Nam eadem fides quæ istos solidat in maximis, illorum infirmitatem continet in parvis. Vel certe trium una mensura est, quia in retributione ultima quamvis eadem dignitas omnibus non sit, una tamen erit omnibus vita beatitudinis.

Una vita beatitudinis.

B Unde & per semetipsum Dominus dicit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*. Sed tamen qui in vineam ducti sunt, quamvis diversis horis venerint, unum denarium perceperunt. Qua itaque ratione conveniant mansiones multæ cum uno denario, nisi quia diversæ quidem beatorum civium dignitates erunt, sed tamen una quies æternæ retributionis? Nam etsi dispar erit meritum singulorum, non erit diversitas gaudiorum: quia etsi alter minus atque alius amplius exultat, omnes tamen unum gaudium de Conditoris sui visione lætificat.

Joh. 14. 2. *Matth. 20. 9.*

In justis tam veteris, quam novi Testamenti.

C 7. Hoc quoque est, sive de veteribus, seu de novis patribus sentiendum: quia Orientalis via cum tres hinc, & tres inde thalamos habeat, mensura una trium est, quoniam ipsa fides atque ipsum meritum tenuit corda præcedentium, quæ replevit corda sequentium sub Testamento novo positorum, sicut & per Paulum dicitur: *Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi, propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur*. Spiritales quippe illi patres omnipotentem Deum Trinitatem ita esse crediderunt, sicut eamdem Trinitatem novi patres aperte locuti sunt. Isaias namque audivit angelica agmina in cælo clamantia: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth*. D Ut enim personarum Trinitas monstraretur, tertio sanctus dicitur: sed ut una esse substantia Trinitatis appareat, non Domini sabaoth, sed Dominus Deus sabaoth esse perhibetur. Quod David quoque similiter sentiens, ait: *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus*. Qui cum tertio dixisset Deum, ut unum esse hunc ostenderet, subdidit: *Et metuant eum omnes fines terræ*. Paulus quoque loquitur, dicens: *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Ex ipso, videlicet ex Patre: per ipsum, per Filium: in ipso autem, in Spiritu sancto. Qui cum ipsum tertio dixisset, adjunxit: *Ipsi gloria in secula seculorum. Amen*. E Qui enim non dixit, ipsis, sed ipsi, dicendo ter ipsum, [b] distinxit personas, & subjungendo, *Ipsi gloria*, non divisit substantiam. Quia itaque una est veterum ac novorum patrum fides, recte thalamorum describitur mensura una trium. Quod verbis aliis replicatur cum subditur:

2. Cor. 4. 13. *Psal. 115. 1.* *Utriusque Trinitatis fides revelata.* *Isa. 6. 3.* *Psal. 66. 8.* *Rom. 11. 36* *Ibidem*

Et mensura una frontium ex utraque parte.

Ibidem. *Utrique in Mediatoris fide conveniunt.*

8. Ex utraque enim parte est una mensura frontium; quia patres nostri vel prius a veteri, vel nunc a novo Testamento venientes, in una Mediatoris fide conveniunt. Qui pro eo quod

a Ebroic. & Lyran. occupantur.
b In editis, distinxit per personas; ubi per, redundat.

A caritate pleni sunt, carnem suam abstinentia edomant, corda audientium prædicationis lumine illustrant, signa faciunt, virtutes operantur: per hoc quod eorum bona nobis foris innotescunt, non immerito hujus cælestis ædificii frontes vocantur. Omne enim quod nunc in aperto ostenditur, frons est: ut illud sit vestibulum ædificii, quod nobis interius reservatur. Unde & sanctæ Ecclesiæ in Canticis canticorum dicitur: *Sicut cortex mali punici genæ tuæ, absque occultis tuis*. Genæ quippe sint sanctæ Ecclesiæ spiritales patres, qui nunc in ea miraculis coruscant, & velut in ejus facie venerabiles apparent. Cum enim videmus multos mira agere, ventura B prophetare, mundum perfecte relinquere, cælestibus desideriis ardere, sicut cortex mali punici sanctæ Ecclesiæ genæ rubent. Sed quid illud est omne quod miramur, in illius rei comparatione de qua scriptum est, *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se*? Bene ergo cum miraretur genas Ecclesiæ, subdidit: *Absque occultis tuis*. Ac si aperte diceretur: Ea quidem quæ in te non latent, magna sunt, sed illa [c] valde ineffabilia, quæ latent. Sequitur:

Cur cælestis ædificii dicuntur frontes. *Cant. 4. 6.* *1. Cor. 2. 9.* *Isa. 64. 4.* *Cant. 4. 6.*

Et mensus est latitudinem liminis portæ decem cubitorum, & longitudinem portæ tredecim cubitorum.

Vers. 11.

C 9. Multa superius de portæ significatione jam diximus: sed unum tenere aliquid debemus, per quod possit & cetera lectoris prudentia penetrare. Dictum quippe est, per portam Scripturam sacram posse figurari. Sed hoc nobis modo laboriose discutiendum est, cur latitudo liminis portæ decem cubitis, & longitudo portæ tredecim mensuratur. Hoc autem loco longitudo portæ altitudo dicitur, sicut nos longæ staturæ dicimus, quem altum videmus. Nam longitudo portæ dici in transversum non potest, cujus latitudo [d] per decem cubitos demonstratur. Quid ergo latitudo liminis portæ, nisi Lex Testamenti veteris fuit: & longitudo portæ, D nisi gratia Testamenti novi? Quia videlicet Scriptura sacra dum per Testamentum vetus crimina operum compescuit, dari decimas præcepit, quasi per mandata humilia in liminis latitudine jacuit. Sed dum per Testamentum novum cogitationes pravas coercuit, derelinqui omnia, & pro Deo vitam corporis jussit cum præsenti seculo despici, quasi porta nostra in longitudinis altitudinem surrexit. Minora quippe præcepta Israelitico populo per Legem data sunt: unde & eidem populo Moyses in campo locutus est: Altiora Dominus sanctis Apostolis dedit: unde & eos de mandatis vitæ in monte docuit. Dum vero Redemtor noster per E Evangelium dicit: *Nolite putare quoniam veni solvere Legem aut Prophetas; non veni solvere, sed adimplere*. Adimplere enim venerat Legem, qui Legis justitiæ gratiam addidit, ut quod illa jubebat in minimis, ipse perfici adjuvaret in summis: & quod illa coercebat ab opere, ipse resecaret a corde. Intellecta ergo Lex, quæ in latitudine jacuit, in altitudinem surrexit. Ipsa enim Dei cognitio quæ apud illam in spiritalibus patribus fuit, nota omni Hebræorum populo non fuit. Nam omnipotentem Deum, sanctam videlicet Trinitatem cum Prophetæ prædi-

Quantum novum Testamentum veteri præcellat. *Deut. 12. 6.* *Matth. 15. 19.* *Marc. 7. 21.* *Luc. 9. 24.* *Exod. 19. v. 7. &c.* *Matth. 5. 17*

c Vatic. & Gussanvil. inæstimabilia.
d Laud. per decem cubita.

carent, populus ignorabat; solum Decalogum [a] tenebat in Lege, fidem Trinitatis nesciens. Mensuratur ergo latitudo liminis portæ decem cubitis; quia durus ille populus [b] subtilitatem fidei ignorans, mandatis serviebat Decalogi. Mensuratur vero longitudo portæ tredecim cubitis; quia per Testamentum novum in corde fidelis populi super mandata Decalogi quæ verius custodit, [c] cognitio Trinitatis crevit. Et eo mandata Legis perficit, quo Trinitatem esse omnipotentem Dominum credit.

Veteris Testamenti patres, Trinitatis mysterium aperte non prædicarunt.

10. Ubi & quæri rationabiliter potest, cur istam latitudinem liminis portæ, quam superius dixerat uno calamo mensurari, inferius subjunxit quod decem cubitis mensuretur: ac deinde subditur, quod longitudo portæ tredecim sit cubitis mensurata. Unus etenim calamus, sicut jam sæpe dictum est, sex cubitos habet, & palmum; decem vero cubiti jam mensuram suam super calamum tenent; tredecim vero amplius quam decem. Quid est ergo, quod prius uno calamo limen portæ, postmodum latitudo ejus decem cubitis, ad extremum quoque longitudo portæ tredecim mensuratur: nisi quod sancti patres, quos per sanctam Scripturam ante Legem fuisse cognoscimus, unum quidem omnipotentem Deum, sanctam videlicet Trinitatem esse noverunt, sed eamdem Trinitatem quam cognoverunt, aperte minime prædicaverunt? Qui ejus jussionibus obedientes, & vitæ munditiam conservantes, quasi in sex cubitis calami habuerunt perfectionem operis, & sæpe Angelos videntes habuerunt palmum contemplationis. Data autem Lege, rudis ille Hebræorum populus mandata Decalogi servare conatus est, sed tamen de cognitione sanctæ Trinitatis eruditus non est. Et quamvis hanc spiritales patres perfecte cognovissent, multitudo tamen magna synagogæ nec invenire mysterium Trinitatis potuit, nec quærere [d] scivit.

Quod Christianis omnibus innotuit.

11. Superveniente autem gratia per Testamentum novum, omnis fidelis populus unum Deum Trinitatem esse cognovit, & virtutem Decalogi in ejus agnitione complevit. Prius ergo limen portæ mensuratur calamo uno, postmodum latitudo ejus cubitis decem, atque ad extremum longitudo portæ cubitis tredecim: quia & sanctis patribus ante Legem activa & contemplativa vita non defuit, & sub Legis Decalogo populus [e] divinæ substantiæ mysterium nesciens, in mandatorum latitudine servivit. Et nunc sub gratia, custoditis verius Decalogi præceptis, omnis qui ad fidem venerit, sanctæ Trinitatis mysterium cognoscit.

Varia in antiquis patribus divinæ doctrinæ incrementa.

12. Qua in re hoc quoque nobis sciendum est, quia & per incrementa temporum crevit scientia spiritalium patrum. Plus namque Moyses, quam Abraham; plus Prophetæ, quam Moyses; plus Apostoli, quam Prophetæ in omnipotentis Dei scientia eruditi sunt. Fallor si hæc ipsa Scriptura non loquitur: *Pertransibunt*, inquit, *plurimi*, *& multiplex erit scientia*. (Dan. 12, 4.) Sed hæc eadem, quæ de Abraham, Moyse, Prophetis & Apostolis diximus, ex ejusdem Scripturæ verbis, si possumus, ostendamus. Quis enim nesciat, quia Abraham cum Deo locutus est? (Genes. 12. &c.) & tamen ad Moysen Dominus dicit: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, & nomen meum Adonai non indicavi eis*. (Exod. 6. 3. Ibid. 5. 6.) Ecce plus Moysi quam Abrahæ innotuerat, qui illud de se Moysi indicat, quod se Abrahæ non indicasse narrabat. Sed videamus si Prophetæ plus quam Moyses divinam scientiam apprehendere potuerunt: Certe Psalmista dicit: *Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est*. (Psal. 118. 97.) Atque subjunxit: *Super omnes docentes me intellexi; quia testimonia tua meditatio mea est*. (Ibid. v. 99.) Et iterum: *Super seniores intellexi*. (Ibid. v. 100.) Qui ergo Legem meditari se memorat, & super omnes docentes se ac super seniores intellexisse testatur, quia divinam scientiam plus quam Moyses acceperat, manifestat. Quomodo autem ostensuri sumus, quia plus sancti Apostoli edocti sunt, quam Prophetæ? Certe Veritas dicit: *Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ videtis, & audire quæ auditis, sed non viderunt*. (Luc. 10. 24.) Plus ergo quam Prophetæ de divina scientia noverunt; quia quod illi solo spiritu viderunt, isti etiam corporaliter viderunt. Impleta itaque est ea, quam superius diximus, Danielis sententia: *Quia pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia*. (Dan. 12. 4.) Mensura ergo calami, qui est sex cubitorum & palmi, ducatur ad cubitos decem; & mensura decem cubitorum ad extremum surgat in tredecim: quia quanto mundus ad extremitatem ducitur, tanto nobis æternæ scientiæ aditus largius aperitur. Sequitur:

Et marginem ante thalamos cubiti unius. (Vers. 12.)

Ad amorem, nisi prius habita fide, non pervenitur.

13. Sicut sæpe diximus, thalami corda electorum sunt, omnipotentis Dei amore ferventia. Quid ergo per marginem ante thalamos, nisi fides exprimitur? quia nisi prius ipsa teneatur, nullo modo ad spiritalem amorem pertingitur. Non enim caritas fidem, sed fides caritatem præcedit. Nemo enim potest amare quod non crediderit. Margo itaque est ante thalamos, fides ante ardorem caritatis: quia sicut dictum est, nisi ea quæ audis credideris, ad amorem eorum quæ audieris, nullatenus inflammaberis. Sed margo ante thalamos cubiti unius est; quia tunc fides corda audientium in amore Deo copulat, quando per errores & schismata divisa non est, sed in unitate perdurat: ut videlicet margo unius cubiti audientis animum ad thalamum perducat, quia [f] celestis sponsi speciem quam hic prædicat, postmodum in cælestibus demonstrat. Ubi & bene subditur:

Et cubitus unus, [g] *finis utrinque*. (Ibidem.)

Utriusque Testamenti finis Christus.

14. Utrinque autem dicitur, ac si dicatur utrique, scilicet limini & portæ. Per latitudinem quippe liminis, & longitudinem portæ, vetus ac novum Testamentum diximus designari. Ad extremum vero additur, quod cubitus unus sit finis utrinque; quia videlicet & Testamentum vetus unum nobis Mediatorem Dei & hominum nuntiavit, & Testamentum novum eumdem nobis nun-

a Edid. omnes, *tenebat in fide legem Trinitatis*, adversantibus mss. Anglic. Norm. &c. immo ipso sensu.
b Val-cl. cum Norm. *subtilitatem*.
c Ebroic. *cognitionem Trinitatis credit*.
d Val cl. *studuit*.
e Sueff. *divinæ cognitionis*. Porro quod hic S. Doctor div. substantiæ mysterium appellat, Trinitas est quam sic revelatam Patriarchis supra docuit num. 7. ut tamen a populo Judaico ignoraretur. Vide num. 9. sup. & 10. seq. Hinc quando num. 4. ait. omnes electos etiam veteris Test. ex amore Trinitatis accensos esse; explicandus est de gratia utrisque electis, per Trinitatem, etsi non explicite cognitam ab omnibus, collata, ut amore ferverent. Patet S. Doctoris mens ex verbis immediate sequentibus: *neque enim vere Deum diligerent, si ejusdem Trinitatis quæ Deus est, gratiam non accepissent*.
f Excusi, *cælestis spiritus*. Quibus contradicunt omnes mss. nostri.
g Laud. & Longip. *finis utrumque*. *Utrumque autem*. Forsasse *utrumque*, pro *utorumque*, ut in excusis.

nunciat in æterna claritate venturum, quem jam pro nobis cognovimus incarnatum. Cubitus ergo unus [a] finis utrorumque est: quia & quem Lex prædixit, in carne apparuit, & ipse quem nunc Testamentum novum loquitur, in gloria majestatis apparebit. Et tunc utrorumque finis erit, cum visus in divinitatis suæ potentia, omnia quæ sunt prædicta compleverit. Scriptum namque est: *Finis Legis Christus ad justitiam credenti*. Finis videlicet, non qui consumit, sed qui perficit. Tunc etenim Legem perfecit, cum sicut Lex prædixerat, incarnatus apparuit. Sed adhuc de ejus judicio multa novum Testamentum loquitur, adhuc multa de regno illius narrat, quæ necdum videmus impleta. Ecce quotidie Evangelium legitur, ventura vita prædicatur. Tunc ergo erit & novi Testamenti finis, cum ea quæ de se promisit, Dominus compleverit.

Rom. 10. 4. Non qui consumit, sed qui perficit.

15. Finietur vero Testamentum novum, quia perficietur. Nam cum ipse de quo loquitur visus fuerit, ejusdem Testamenti verba cessabunt. Unde & sanctæ Ecclesiæ veri luminis diem quasi tempus vernale præstolanti, per sponsi vocem dicitur: *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Jam enim hyems transiit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt in terra*. Sive enim sancta Ecclesia, seu unaquæque electa anima, cælesti sponso est amica per amorem, columba per spiritum, formosa per morum pulchritudinem. Quæ cum jam de corruptione carnis educitur, ei proculdubio hyems transit, quia præsentis vitæ torpor abscedit. Imber quoque abit & recedit: quia cum ad contemplandum in sua substantia omnipotentem Deum educitur, jam verborum guttæ necessariæ non erunt, ut pluvia debeat prædicationis infundi. Nam quod minus audire potuit, amplius videbit. Tunc apparent flores in terra; quia cum de æternæ beatitudinis vita quædam suavitatis primordia prægustare anima cœperit, quasi jam in floribus odoratur exiens, quod postquam egressa fuerit, in fructu uberius habebit. Unde & illic subditur: *Tempus putationis advenit*. In putatione quippe sarmenta sterilia reciduntur, ut ea quæ prævalent, uberius fructum ferant. Nostræ itaque putationis tempus tunc advenit, quando infructuosam ac noxiam corruptionem carnis deserimus, ut ad fructum animæ pervenire valeamus. Qui fructus nobis erit uberrimus, visio unius. Cubitus ergo unus est finis utrinque; quia unus est ille qui dixit: *Singulariter sum ego donec transeam*. Qui solus cum Patre & sancto Spiritu præsidet in cælo, sicut passer unicus in ædificio. Quemadmodum implevit Legem per mysterium incarnationis & perfectæ humanitatis suæ, ita Testamenti novi promissa impleturus est per ostensam gloriam claritatis suæ.

Finietur novum Testamentum, quia perficietur.

Cant. 2. v. 10. & 11.

Ibid. 2. 12.

Visionis unius Dei uberrimus fructus.

Psal. 140. 10.

Psal. 101. 8.

16. Hunc unum nobis cubitum mensura quoque arcæ locuta est. Arca enim quæ trecentis cubitis fieri in longitudine jussa est, sexaginta vero in latitudine, triginta autem in altitudine, in uno est cubito consummata. Quid enim per arcam, nisi sancta Ecclesia figuratur, quæ inferius ampla est, superius angusta? Quæ a trecentis, & sexaginta, ac triginta cubitis ad unum cubitum colligitur; quia ab ea latitudine quam sancta Ecclesia in membris suis adhuc infirmantibus habet paulisper angustata, & in altum proficiens, ad unum tendit. Ipsa enim ratio exigit, ut credamus quod illa arcæ latitudine omnes bestiæ, cuncta quadrupedia atque reptilia in inferioribus fuerunt, homines atque volatilia nimirum in superioribus. Juxta superiorem etenim partem fenestra fuit in latere, de qua corvum & columbam dimisit homo, ut si jam diluvii transissent aquæ, cognosceret. Et quia arca eadem in uno fuit cubito consummata, homines & volatilia juxta cubitum fuerunt. Recte itaque per arcam universa Ecclesia designatur, quæ adhuc in multis suis carnalibus lata est, in paucis spiritalibus angusta. Et quia ad unum hominem, qui est sine peccato, colligitur, quasi in uno cubito consummatur.

Arca, Ecclesiæ typus. Genes. 6. 15.

17. Videmus etenim multos intra ejusdem sanctæ Ecclesiæ sinum in superbia erigi, in carnis voluptate dissolvi, acquirendis terrenis rebus inhiare, imperante avaritia maria transire, deservire iracundiæ, jurgiis vacare, proximos, quos prævalent, lædere. Sed quia eos adhuc sancta Ecclesia tolerat ut convertantur, quasi in arcæ latitudine deorsum bestiæ morantur. Videmus alios jam aliena non quærere, illatam injuriam æquanimiter portare, rebus propriis esse contentos, humiliter vivere. Sed quia isti jam pauci sunt, angustatur arca. Alios autem conspicimus etiam possessa relinquere, nullum terrenis rebus studium dare, inimicos diligere, carnem a cunctis voluptatibus domare, motus omnes sub rationis judicio premere, per cæleste desiderium contemplationis penna sublevari. Sed quia tales quique valde rari sunt, [b] jam arca juxta cubitum ducitur, ubi homines & volatilia continentur. Quæratur tamen si quis in eis esse valeat sine peccato, & nullus invenitur. Quis itaque homo sine peccato est, nisi illi qui in peccatis conceptus non est? In uno ergo cubito consummatur arca, quia unus est auctor & Redemtor sanctæ Ecclesiæ sine peccato, ad quem & per quem omnes proficiunt, qui se esse peccatores noverunt. Dicatur itaque de limine & porta: *Et cubitus unus, finis utrinque*: quia cum unus Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus in majestate sua apparuerit, omnia utriusque Testamenti quæ prædicta & promissa sunt, complebit.

In ea carnales deorsum, tamquam in arca bestiæ continentur. Spirituales sursum.

Nullus hominum sine peccato est, nisi qui peccati expers est conceptus.

18. Sin vero utraque hoc loco marginem ac thalamos memorat, neque hoc ab hac sententia ac abhorret: quia cum majestas Redemtoris nostri nobis fuerit ostensa, finitur fides, cum jam cœperit videre homo quod credidit. Et ad finem suum perveniunt thalami; quia corda fidelium incomparabiliter longe quam modo sunt, in amore illius perficiuntur. Cubitus ergo unus finis utrinque est; quia unius Domini & Salvatoris visio in electis suis fidem finit, & caritatem perficit.

Dei visio fidem finit, & caritatem perficit.

10. Considerare libet, qui nos sumus qui ista tractamus. Certe ex Gentibus venimus, certe parentes nostri lignorum ac lapidum cultores fuerunt. Unde ergo hoc nobis, ut ea quæ nunc usque [c] Hebræi nesciunt, Ezechielis Prophetæ tam profunda mysteria rimemur? Agamus ergo gratias uni, qui cuncta quæ de eo in sacro eloquio scripta sunt, opere implevit, ut quæ intelligi audita non poterant, visa panderentur. Ibi quippe incarnatio, ibi passio, ibi mors, ibi resurrectio, ibi ascen-

Quantum Deo debitores extent Christiani.

a In plur. Norm. & al. pro *utrorumque*, legitur *utrinque*, hic & infra.

b Ita omnes mss. a quibus excusi recedentes habent, *in arca juxta cubitum ducuntur*.

c Obscuritatem Ezechielis Prophetæ, maxime in visione hic explicata, fatentur Hebræi, ut in præfatione attigimus num. 2.

ascensio illius continetur. Sed quis nostrum hęc audita crederet, nisi facta cognovisset? Signatum ergo librum, sicut in Johannis Apocalypsi legitur, quem aperire & legere nemo poterat, leo de tribu Juda aperuit; quia omnia ejus nobis mysteria in sua passione ac resurrectione patefecit. Et per hoc quod infirmitatis nostræ mala pertulit, suæ nobis potentiæ & claritatis bona monstravit.

Apoc. 5. v. 3. & 5.

Per verbi incarnationem collata nobis beneficia.

20. Caro enim factus est, ut nos spiritales faceret: benigne inclinatus est, ut levaret: exiit, ut introduceret: visibilis apparuit, ut invisibilia monstraret: flagella pertulit, ut sanaret: opprobria & irrisiones sustinuit, ut ab opprobrio æterno liberaret: mortuus est, ut vivificaret. Agamus ergo gratias vivificanti & mortuo, & ideo amplius vivificanti, quia mortuo. Unde bene salutem nostram, & passionem illius Isaias contemplatus ait: *Ut faciat opus suum, alienum opus ejus: ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo.* Opus etenim Dei est animas quas creavit colligere, & ad æternæ lucis gaudia revocare. Flagellari autem atque sputis [a] illini, crucifigi, mori, atque sepeliri, non hoc in sua substantia opus Dei est, sed opus hominis peccatoris, qui hæc omnia meruit [b] per peccatum. *Sed peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* Et qui in natura sua manet semper incomprehensibilis, in natura nostra comprehendi dignatus est, ac flagellari: quia nisi ea quæ erant infirmitatis nostræ susciperet, numquam nos ad suæ fortitudinis potentiam sublevaret. Ut ergo faciat opus suum, alienum opus ejus: & ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo: quia incarnatus Deus ut nos ad suam justitiam colligeret, dignatus est pro nobis tamquam peccator homo vapulare. Et alienum opus fecit ut faceret proprium, quia per hoc quod infirmans mala nostra sustinuit, nos qui creatura illius sumus, ad fortitudinis suæ gloriam perduxit: In qua vivit & regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Isai. 28. 21.

1. Pet. 2. 24.

a Ita melius mss. quam editi qui habent, *illiniri*.

b Val-cl. cum Norm. *pro peccato*.

HOMILIA V.

Ab extrema duodecimi Versus parte ad decimum-septimum, Ezechielis Cap. quadragesimum exponitur, ac de contemplatione præsertim differitur.

Ex fidelibus alii Deum amant & contemplantur: alii ad contemplationem non assurgunt.

1. MEMORATIS superius thalamis, Propheta subjungit, quia thalami sex cubitorum erant hinc & inde. Qua in re magna nobis quæstio generatur, cur superius thalamum uno calamo mensuratum dixit, quem videlicet calamum sex cubitos & palmum habere perhibuit, atque inferius thalamos, sex solummodo dicitis cubitis mensurari? Si enim non calamo, sed sex cubitis mensurantur, palmus deest, qui superius in mensura calami dicebatur adesse. Sed si thalami sunt sensus atque cogitationes fidelium, in quibus castæ animæ Conditori suo in amore junguntur, & per sex cubitos perfecta operatio, per palmum vero inchoatio contemplationis exprimitur; sanctæ universalis Ecclesiæ debemus membra conspicere, & citius invenimus, quia sunt in ea thalami uno calamo, & sunt alii, sex tantummodo cubitis mensurati. Nam fideles quidam in illa omnipotentem Deum ita amant, ut & in opere perfecti sint, & in contemplatione suspensi. Hi profecto calamum in mensura habent; quia & sex cubitos operationis, & palmum contemplationis possident. Quidam vero omnipotentem quidem Deum diligunt, & perfecte in bonis operibus exercentur; sed tamen contemplari ejus magnitudinem subtiliori intellectu nesciunt. Amant autem, sed investigare gaudia ejus claritatis ignorant. Hi itaque sex cubitos habent, & palmum non habent; quia ei jam per amorem juncti sunt, sed ex contemplatione disjuncti. Qui tamen thalami post commemorationem cubiti unius, hinc & inde esse referuntur: quia videlicet in amore auctoris ac Redemtoris nostri fideles animæ & ex Judaico populo & ex Gentilitate convenerunt.

Christi ingressus in Jerusalem, quid moraliter significet.

Marc. 11. v. 7. &c.

2. Unde & idem Redemtor noster cum *Asellum sedens, Jerusalem tenderet*, sicut Evangelista testatur, *multi vestimenta sua straverunt in via: alii autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in via; & qui præibant, & qui sequebantur clamabant, dicentes: Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini.* Salvator enim noster asellum sedens, Jerusalem tendit, quando uniuscujusque [a] fidelis animam regens, videlicet jumentum suum, ad pacis intimæ visionem ducit. [b] Jumentum sedet etiam, cum sanctæ Ecclesiæ universaliter præsidet, eamque in supernæ pacis desiderium accendit. Multi autem vestimenta sua in via sternunt; quia corpora sua per abstinentiam domant, ut ei iter ad mentem parent, vel exempla bona sequentibus præbeant. Alii autem ramos vel frondes de arboribus cædunt & sternunt in via: quia in doctrina veritatis, verba atque sententias patrum ex eorum eloquio decerpunt, & hæc in via Dei ad auditoris animum venientes, humili prædicatione submittunt. Quod indigni quoque & nos modo facimus. Nam cum patrum sententias in sermone exhortationis assumimus, frondes de arboribus cædimus, ut has in via Dei omnipotentis sternamus. Sed qui præibant & qui sequebantur, clamabant: Hosanna. Præcessit quippe Judaicus populus, secutus est Gentilis. Et quia omnes electi, sive qui in Judæa esse potuerunt, sive qui nunc in Ecclesia existunt, in Mediatorem Dei & ho-

Electi omnes etiam ante Christum, in Mediatorem crediderunt.

a Vitiose vulgati omnes, *fidelis anima*, *regens*. Juxta quam lectionem anima non regitur a Christo, quod dicere scopus est S. Doctoris, sed ipsa regit; sicque ruit comparatio ducta a Christo super asinum sedente. Ceterum hic modus loquendi, *sedens asellum*, Gregorio familiaris est. Vide l. 1. Moral. num. 23. & notam *i*. Restituimus hunc locum ex omnibus mss. nostris & Anglic.

b Hujus phrasis Gregorianæ jam meminimus in nota *i*, col. 24. l. 1. Moral. n. 23. Quam trita sit apud sanctum Doctorem, patet vel ex hoc loco, ubi ter adhibetur; nam supra legimus: *cum asellum sedens* &c. & paulo post, *Salvator enim noster asellum sedens*.

& hominum crediderunt & credunt, qui præeunt, & qui sequuntur, Hosanna clamant. Hosanna autem Latina lingua, salva nos dicitur. Ab ipso enim salutem & priores quæsierunt, & præsentes quærunt: & benedictum qui venit in nomine Domini confitentur, quoniam una spes, una fides est præcedentium atque sequentium populorum. Nam [a] sicut illi expectata passione ac resurrectione ejus sanati sunt, ita nos præterita passione illius ac permanente in secula resurrectione salvamur. Quem enim priores nostri ex Judaico populo crediderunt atque amaverunt venturum, hunc nos & venisse credimus & amamus, ejusque desiderio accendimur, ut eum facie ad faciem contemplemur. Thalami ergo ejus hinc & inde sunt; quia corda amantium, fidem quæ in illo est, & a priori parte seculi, & ab ultima complectuntur. Sequitur:

Vers. 13. *Et mensus est portam a tecto thalami usque ad tectum ejus, latitudinem viginti & quinque cubitorum.*

Scriptura sacra intellectu difficilis.

3. Sæpe jam diximus, portam fidem, & per eamdem fidem ipsum Dominum ac Redemtorem nostrum, Mediatorem Dei & hominum Jesum Christum posse signari: quia per fidem quæ in eo est, introitus ad vitam patet. Sed etiam Scripturam sacram, quæ nobis eamdem ipsam fidem in Redemtoris nostri intellectum aperit, non immerito portam accipimus; quia ea ut oportet cognita, ad intelligenda invisibilia intramus. Si igitur hoc in loco, ut prædiximus, porta Scriptura accipitur, quærendum est quid per tectum thalami, quid per tectum portæ signetur. Sed habet thalamus tectum; quia operta est mens amantium, & adhuc servor amoris in occulto est. Habet quoque & porta tectum; quia Scriptura tota quidem propter nos scripta est, sed non tota intelligitur a nobis.

Patet, ut pascat parvulos: ut exerceat fortes, velatur.

4. Multa quippe in illa ita aperte scripta sunt, ut pascant parvulos; quædam vero obscurioribus sententiis velantur, ut exerceant fortes, quatenus cum labore intellecta plus grata sint. Nonnulla autem ita in ea clausa sunt, ut dum ea non intelligimus, agnoscentes infirma nostræ cæcitatis, ad humilitatem magis, quam ad intelligentiam proficiamus. Sunt enim quædam quæ ita de cælestibus loquuntur, ut solis illis supernis civibus in patria sua persistentibus pateant, necdumque nobis peregrinantibus referentur. Nam si quis ad urbem incognitam pergens, multa de illa in via audiat, quædam quidem ex ratione colligit, quædam vero quia necdum videt, nullo modo cognoscit: ipsi vero cives qui in ea sunt, & quæ de illa tacentur vident, & quæ de illa dicuntur intelligunt. Nos igitur in via adhuc sumus, multa de illa cælesti patria audimus, alia jam per spiritum & rationem intelligimus, quædam vero non intellecta veneramur. Unde & de eodem sacro eloquio scriptum est: *Extendens cælum sicut pellem, qui tegis in aquis superiora ejus.* Cælum quippe sicut pellis extenditur, quia per ora mortalium Scriptura sacra nobis in expositionibus explicatur. Sed sunt aquæ in cælo, superiores videlicet multitudines, id est Angelorum agmina, in quibus ejusdem cæli teguntur superiora; quia ea quæ in sacro eloquio altiora & obscuriora sunt, angelicis solummodo spiritibus patent, & nobis adhuc incognita perdurant. Habet ergo thalamus tectum: quia nescit adhuc proximus, quantum amatur a proximo. Porta quoque, id est sacrum eloquium habet tectum: quia necdum omnia penetrare intellectu possumus, quæ de cælestibus audimus.

Solis cæli civibus, in nonnullis operta. — *Psal. 103. 2.* — *Solis etiam Angelis.*

Ex his quæ intelligimus, proficere in caritate curemus.

5. Restat ergo, ut in his quæ intelligimus, in profectu quotidie caritatis ambulemus. Et quamvis in nobis proximi quoque nostri non videant quantum diligantur a nobis, atque in sacro eloquio ea quæ necdum intelligimus, humiliter veneremur: in his tamen, ad quæ intelligendo pervenimus, dilatari per bonam operationem debemus. Unde & dicitur: *Et mensus est portam a tecto thalami, usque ad tectum ejus, latitudinem viginti & quinque cubitorum.* Quinque enim carnis sensibus præditi sumus, videlicet visu, gustu, olfactu, auditu, atque tactu. Idem vero quinarius numerus per semetipsum multiplicatus, ad vigesimum & quintum numerum surgit. Operari autem exterius quiddam de mandatis cælestibus sine istis corporeis quinque sensibus non valemus. His quippe officiis suis judex animus interius præsidet, & quid exterius agere juste vel misericorditer possit, quasi eisdem officiis renuntiantibus ac deservientibus agnoscit. Cum ergo timore omnipotentis Domini animus impletur, necesse est ut quinque nostri sensus nobis velut subjecta officia in bona operatione deserviant. Per quos cum aliquid agere misericorditer cœperimus, plus se quotidie ipsa misericordia aperit, & quasi quidam sinus boni operis expandit. Quinque igitur sensus multiplicantur in se, dum hoc quod per ipsos agitur, in bono quotidie opere per profectum multiplicatur. Unde & latitudo esse viginti & quinque cubitorum dicitur; quia timor, tenacia, & pigredo, angustia est. Quisquis enim ideo indigenti dare panem metuit, ne sibi desit; adhuc in angustia timoris est. Quisquis ideo vestimentum algenti non porrigit, quia hoc solus habere concupiscit; adhuc tenaciæ suæ angustia coarctatur. Quisquis ideo bonum non agit, quia tepore animi [b] pigrescit, ipse ei suus torpor angustia est. Respicere autem inopem, exaudire precem, largiri stipem, præbere defensionem, atque pro ejusdem defensione pauperis, adversantia cujuslibet inimicitias non timere, magna mentis latitudo est. Mensuretur ergo inter thalamum & portam ea quę interjacet latitudo, cubitis viginti & quinque: quia in exteriorum sensuum operatione probatur & cognoscitur, quę intrinsecus largitas bonitatis habeatur. [c] Nam quid jam de Scriptura sacra didiceris & quantum proximum tacitus ames, in latitudine boni operis ostendis.

Misericordiam operanti sinum expandit misericordia. — *Caritatis latitudo.*

Caritatis certum argumentum bona operatio est.

6. Pateat itaque viginti & quinque cubitis [d] latitudo inter thalamum & portam: quia inter caritatem & scientiam testis est bona operatio. Quæ si fortasse defuerit, profecto certum est nec cognovisse te Deum, nec diligere proximum; id est, nec portam sacri eloquii, nec amoris thalamum habere. Et notandum est, quod a tecto thalami, usque ad tectum portæ dicitur mensuratum. Per ea enim quæ nobis in sacra

a Ebroic. & plur. Norm. quibus consentiunt omnes pene editi; *sicut illorum* (v.l *illis*) *peracta . . . sanata sunt*. Sequitur Longip. Val cl. & alios cum Gussanvil. Favet antithesis Passionis &c. *expectata & præterita*.

b Al. *torpescit*, ut in editis legitur.

c Norm. & al. a Gussanvil. inspecti, *nam quid dicam de Scriptura sacra. Quantum didiceris*.

d Laud. *in latitudine*.

sacra Scriptura cooperta sunt, nostra humilitas A approbatur: quia quidquid in illa non intelligimus, non superbe reprehendere, sed venerari humiliter debemus. Unde & de Domino scriptum est: *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*. Palpebræ quippe ejus, judicia sunt, quæ aliquid nobis claudunt, & aliquid aperiunt. Quæ aperiendo nos interrogant, si intelligendo non extollimur. Claudendo nos interrogant, si non despicimus, quæ intelligere non valemus. Per ea autem quæ de caritate nostra proximis nostris non loquimur, in conspectu Dei verius probamur. In quorumdam enim ore caritas ficta est, in quorumdam vero cordibus vera. Et sæpe de caritate ostenditur quod non est, & non demonstratur quod est. Amorem itaque nostrum erga proximum plus bona operatio loquitur, quam lingua, ut in ipso bono opere proximus noster amari se videat. Et cum tantum non possumus, quantum volumus operari, omnipotenti Deo occulta [a] amoris nostri sufficiant. A tecto ergo thalami usque ad tectum portæ fit magna latitudo, ut ab occultis nostræ caritatis propter proximum usque ad humilitatem scientiæ, & propter Deum, inquantum intelligimus & valemus, bona semper operemur.

Ps. 10. 5.

a

Temporis mortis ignoratio, ut bene operari festinemus admonet.

7. Potest etiam porta, ipse jam aditus regni cælestis intelligi. Habet nunc thalamus tectum, habet & porta tectum: quia & quanta sit nostra charitas in Deum & proximum, non cognoscitur, & quando de hoc seculo ad æternæ vitæ requiem introducamur, ignoratur. Esse enim nobis Conditor noster diem mortis nostræ incognitum voluit, ut dum semper ignoratur, semper esse proximus credatur: & tanto quisque ferventior fit in operatione, quanto & incertus est de vocatione. Unde & latitudo viginti & quinque cubitorum a thalamo ad portam tenditur: quia per caritatem quam semel in Deo & proximo concepimus, usque ad ingressum regni debemus omne quod possumus multipliciter atque incessanter operari. A tecto itaque thalami usque ad tectum portæ magna latitudo est: quia ex gratia qua inchoamus Deum diligere, usque [b] ad ipsam dilectionem quæ nobis aditum regni cælestis aperit, debemus nosmetipsos in magna bonorum operum actione dilatare, adversa patienter perpeti, [c] bona libenter impendere, ipsos etiam quos patimur, amare, habita tribuere, non habita non ambire, proximos sicut nosmetipsos diligere, eorum bona nostra credere, eorum mala quasi propria deflere. In tali ergo mente magna latitudo est, in qua angustia odiorum non est. Quam profecto latitudinem ex Dei & proximi amore concepimus, & per sacra mandata cognovimus. Nam & ipsos latitudinis viginti & quinque cubitos non inconvenienter intelligimus, si eos juxta sacrum eloquium discutere velimus. Sex enim cubitis mensuratos thalamos dixerat, & sexto die homo est conditus: eo quoque die Dominus perfecisse opera sua describitur. Unde etiam pro perfectione poni senarius numerus solet. Et quia omnem operationem bonam per quatuor sancti Evangelii libros agnovimus, si sex quater ducimus, ad viginti & quatuor pervenimus. Cui monas addi-

b

c

Genes. 2. 1.

tur, [d] quia unus est per quem bene omnes operantur. Viginti ergo & quinque cubitis latitudo hæc explicari debuit: quia omnis bona operatio per quatuor sancti Evangelii, ut diximus, libros agnoscitur, & in unius Dei cognitione & confessione completur. Sequitur:

d

Et ostium contra ostium.

Vers. 13.

Per aditum fidei pervenitur ad Dei visionem.

8. Hoc loco, *contra*, non ad adversitatem ponitur, sed ad rectitudinem. Ostium enim contra ostium est, cum recto itinere ab exteriore ad interiorem aditum pervenitur. In cognitione vero omnipotentis Dei primum ostium nostrum fides est, secundum vero species illius, ad quam per fidem ambulando pervenimus. In hac etenim vita hanc ingredimur, ut ad illam B postmodum perducamur. Ostium ergo contra ostium est; quia per aditum fidei aperitur aditus visionis Dei. Si quis vero utraque hæc ostia in hac vita velit accipere, neque hoc a salubri intelligentia abhorret. Nam sæpe volumus omnipotentis Dei naturam invisibilem considerare, sed nequaquam valemus; atque ipsis difficultatibus fatigata anima, [e] ad semetipsam redit, sibique de seipsa gradus ascensionis facit: ut primum semetipsam, si valet, consideret, & tunc illam naturam quæ super ipsam est, inquantum potuerit, investiget. Sed mens nostra si in carnalibus imaginibus fuerit sparsa, nequaquam vel se vel animæ naturam considerare sufficit: quia per C quot cogitationes ducitur, quasi per tot obstacula cæcatur.

e

Varii ad Dei contemplationem gradus.

9. Primus ergo gradus est, ut se ad se colligat. Secundus, ut videat qualis est collecta. Tertius, ut super semetipsam surgat, [f] ac se contemplationi auctoris invisibilis intendendo subjiciat. Sed se ad se nullatenus colligit, nisi prius didicerit terrenarum atque cælestium imaginum phantasmata ab oculis mentis compescere, quidquid de visu, quidquid de auditu, quidquid de odoratu, quidquid de tactu & gustu corporeo cogitationi ejus occurrerit, respuere atque calcare, quatenus talem se quærat intus, qualis sine istis est. Nam hæc quando cogitat, quasi D quasdam umbras corporum introrsus versat. [g] Abigenda ergo sunt omnia manu discretionis ab oculis mentis, quatenus talem se anima consideret, qualis sub Deo super corpus creata est, ut a superiore vivificata, vivificet inferius quod administrat. Quæ & sic infusa est corpori, ut non per membrorum partes partibus sit divisa. Nam si in quolibet loco pars corporis percutitur, tota dolet. Miro autem modo una eademque vivificatione membris præsidens, cum ipsa per naturam non diversa sit, per corpus tamen agit diversa. Ipsa quippe est quæ per oculos videt, per aures audit, per nares odoratur, E per os gustat, per membra omnia tangit, & tangendo lene ab aspero discernit. Et cum tam diversa per sensus operatur, non hæc diversa, sed una illa in qua creata est ratione disponit. Cum ergo seipsam sine imaginibus corporis cogitat anima, jam primum ostium intravit. Sed ab hoc ostio ad aliud tenditur, ut de natura Dei omnipotentis aliquid contempletur. Anima itaque in corpore, vita est carnis: Deus vero qui vivificat omnia, vita est animarum. Si igitur tantæ est magnitudi-

f

g

Anima natura simplex, quam diversa in corpore operetur.

a Lyr. *cordis nostri*.
b Suess. *ad ipsam vocationem*.
c In editis, *benigna impendere*, aut *benigna caritatis obsequia*.
d Ita omnes mss. nostri; cujus lectionis loco in excusis legitur: *in uno semper Deo bene omnes operamur*.
e Laud. *ad semetipsam recidit*.
f Plur. Norm. & Val-cl. *ac se in contemplatione*, aut, *in contemplationem*.
g Iidem, *abjiciendo*.

tudinis [a] ut comprehendi non possit vita vivificata, quis intellectu comprehendere valeat, quantæ majestatis sit vita vivificans? Sed hoc ipsum considerare atque discernere, jam est aliquatenus intrare: quia ex sua æstimatione anima colligit quid de incircumscripto spiritu sentiat, [a] qui ea incomprehensibiliter regit, quæ incomprehensibiliter creavit.

Major Dei simplicitas & in operando diversitas.

10. Conditor etenim noster longe incomparabiliter creaturæ suæ præsidet, & quædam operatur ut sint, nec tamen vivant: quædam vero ut sint & vivant, nec tamen discernere aliquid de vita valeant: quædam autem ut sint, vivant, atque discernant. Et operatur unus omnia, sed in omnibus non divisus. (1. Cor. 12. 6.) Est enim vere summus & numquam sibi dissimilis. Anima autem etsi per naturam sibimetipsi diversa non est, per cogitationem tamen diversa est. Eo enim [b] momento & ictu quo de visu cogitat, de auditu cogitare obliviscitur: & eo momento & ictu quo de auditu, vel gustu cogitat, de odoratu, vel tactu cogitare non prævalet; quia per intentionem & oblivionem fit semper sibimetipsi dissimilis, ut nunc hoc, nunc illud cogitatione teneat. Omnipotens autem Deus, quia sibimetipsi dissimilis non est, ea virtute videt, qua audit omnia: ea virtute creat, qua judicat creata. Ejus ergo & videre simul omnia, administrare est; [c] & administrare, conspicere. Nec alia cogitatione justos adjuvat, atque alia injustos damnat; sed una eademque vi naturæ singularis, sibi semper indissimilis dissimilia disponit. Cur autem hoc de potentia Creatoris admiremur, qui virtutis ejus vestigia & in creaturis conspicimus? Natura quippe luti & ceræ diversa est. Solis vero radius non est diversus, & tamen cum diversus non sit, diversa sunt quæ in luto operatur & cera: quia uno eodemque sui ignis calore lutum durat, & ceram liquat. Sed fortasse hoc in natura luti vel ceræ est, non in ipsa solis substantia, quæ in naturis diversis diversa videtur operari. Omnipotens autem Deus in semetipso habet sine immutatione mutabilia disponere; sine diversitate sui diversa agere; sine cogitationum vicissitudine dissimilia formare. Longe ergo dissimiliter operatur dissimilia numquam sibi dissimilis Deus, qui & ubique est, & ubique totus est. Ait enim: *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum* (Isa. 66. 1.). Et de ipso scriptum est: *Qui cælum metitur palmo & terram pugillo concludit* (Ibid. 40. 12.).

Sic Deus intus est, ut extra sit.

11. Ex qua re considerare necesse est, quia is qui cælo velut sedi præsidet, super & intus est. Et qui cælum palmo, & terram pugillo concludit, & exterius, superius, & inferius est. Ut ergo indicaret omnipotens Deus interiorem se esse, & superiorem omnibus, cælum ipse sibi sedem esse perhibuit. Ut vero se ostenderet omnia circumdare, cælum metiri palmo, & terram se asserit pugillo concludere. Ipse est ergo interior & exterior: ipse inferior, & superior: regendo superior, portando inferior: replendo interior, circumdando exterior. Sicque est intus, ut extra sit; sic circumdat, ut penetret; sic præsidet, ut portet; sic portat, ut præsideat. Cum ergo elevata ad seipsam anima suum modulum intelligit, & quia corporalia omnia transcendat, agnoscit, atque ab intellectu suo se ad auctoris intellectum tendit: quid jam hæc, nisi ostium quod est contra ostium aspicit? Unde & auctori omnium Propheta dicit: *Mirabilis facta est scientia tua ex me* (Psal. 138. 6.): quia quantumlibet intenderit, semetipsam anima perfecte non sufficit penetrare; quanto magis illius magnitudinem, qui potuit & animam condere? Cumque in scientia Dei intellectu laboraret, lassescens ac deficiens subdidit: *Confortata est, nec potero ad eam* (Ibidem.). Sed cum conantes atque tendentes quiddam jam de invisibili natura conspicere cupimus, lassamur, reverberamur, repellimur: & si interiora penetrare non possumus, tamen jam ab exteriore ostio interius ostium videmus. Ipse enim considerationis labor ostium est: quia ostendit aliquid ex eo quod intus est, etsi adhuc ingrediendi potestas non est. Sequitur:

Et fecit frontes per sexaginta cubitos: & ad frontem atrium portæ undique per circuitum. (Vers. 14.)

Senarii numeri perfectio, & mysteria.

12. Sæpe * jam diximus senario numero perfectionem boni operis designari, non illud sequentes quod conati sunt hujus seculi sapientes adstruere, dicentes idcirco senarium numerum esse perfectum, quia suo ordine numeratus perficitur: ut cum unus, duo, tres dicuntur, senarius numerus impleatur: vel quia in tribus partibus dividitur, id est sexta, tertia, & dimidia, videlicet in uno, duobus, & tribus: sed idcirco senarium numerum dicimus esse perfectum, quia sicut paulo ante dictum est, sexto die perfecit Deus omnia opera sua (Genes. 1. 25. & 2. 1.). Quoniam vero peccatori homini Legem dedit, quæ in decem præceptis scripta est, & sex decies ducta in sexagenarium surgunt, recte per sexaginta cubitos, bonorum operum perfectio designatur. Quod aperte etiam Dominus in Evangelio designat, qui cum parabolam seminantis exponeret, dixit: *Aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum ascendentem & crescentem, & afferebat unum triginta, & unum sexaginta, & unum centum* (Matth. 13. 8. Marc. 4. 8. Luc. 8. 8.). Fructus etenim terræ bonę triginta affert, cum mens perfectionem fidei, quæ est in Trinitate, conceperit. Sexaginta affert, cum bonæ vitæ opera perfecta protulerit. Centum vero affert, cum ad æternæ vitæ contemplationem profecerit. Sinistra enim nostra, est vita præsens: dextera vero, est vita ventura. Et recte per centenarium numerum æternæ vitæ contemplatio designatur: quia cum post triginta ac sexaginta ad centesimum numerum computando pervenimus, idem centenarius numerus [d] in dexteram transit. Fides atque operatio adhuc in sinistra est: quia hic adhuc positi, & credimus quod non videmus, & operamur ut videamus. Cum vero jam se animus in contemplationem æternæ vitæ suspenderit, quasi ad dexteram manum [e] computus pervenit. Fecit itaque frontes per sexaginta cubitos. Quia enim per sexagenarium numerum perfectio: quid per frontes ædificii, nisi ipsa opera designantur quæ exterius videntur? Prædicationis enim ver-

Modus computandi veterum.

* Hom. 2. 2. lib. n. 7. & seq.

a Omnes Norm. cum Longip. & Val-cl. *qui tam ... regit*, sc. *animam*, & infra, *quam ... creavit*. Legendum tamen videtur *ea*, &, *quæ*, cum hic enumerentur omnia creaturarum genera.

b Laud. & Longip. *momenti ictu*, quod repetitur inferius in Laud.

c Ita optimo sensu Laud. Sueff. Longip. Norm. In editis legitur, *& administrata conspicere*, vel ut habet Gussanvil. *& administrando*. Minus ad S. Doctoris mentem, qui hic docet idem omnino Deo esse *& videre, & administrare creaturas*, ita ut cum conspicit, administret; cum administrat, conspiciat.

d Alludit ad morem computandi veterum. Olim quippe numeri omnes sinistræ digitis aut erectis, aut varie inflexis significabantur, usque ad centenarium; ad quem ubi perventum esset, de sinistra transferebatur ad dextram. Qua de re consule Cælium Rhodiginum Lectionum antiqu. lib. 23. cap. 11. & 12.

e Laud. *compositus*.

verbum tribuere, alimenta esurientibus, vestimenta algentibus dare, & pro bono opere patienter adversa sustinere, quid aliud quam frontes sunt ædificii cælestis? quia pulchritudo operum exteriorum ornat [a] habitaculum Dei, quod adhuc latet intrinsecus. Sed istæ frontes habent atrium undique per circuitum; quia in hoc magna sunt opera, si hæc in mente dilatat amplitudo caritatis. De caritate quippe scriptum est: *Latum mandatum tuum nimis*. De hac iterum Psalmista ait: *Statuisti in loco spatioso pedes meos*.

Ps. 118. 96. Ps. 30. 9.

Via Dei incipientibus angusta, perfectis lata.

13. Sed ecce, dum loquor, animo occurrit quomodo lata est caritas. Si per caritatem pertingitur ad Deum, & per semetipsam Veritas dicit: *Intrate per angustam portam*. Et rursum Psalmistam audio dicentem: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras*. Atque in Evangelio Dominus dicit: *Jugum enim meum suave est, & onus meum leve*. Quomodo ergo aut lata caritas, si angusta porta? aut quomodo jugum suave est & onus leve, si in præceptis Dei viæ duræ sunt quæ custodiuntur? Sed hanc nobis quæstionem citius [b] ipsa caritas solvit; quia via Dei & inchoantibus angusta est, & perfecte jam viventibus lata. Et dura sunt quæ contra consuetudinem spiritaliter animo proponimus, & tamen onus Dei leve est, postquam hoc ferre cœperimus; ita ut pro amore ejus etiam persecutio [c] placeat, & omnis pro eo [d] afflictio in mentis dulcedine veniat; sicut sancti quoque Apostoli gaudebant, cum pro Domino flagella tolerabant. Ipsa ergo angusta porta amantibus lata fit, ipsæ viæ duræ spiritaliter currentibus molles & planæ fiunt, [e] dum enim scit animus, se pro temporalibus doloribus gaudia æterna recipere, & hoc incipit quod affligitur amare. Atrium ergo ante frontes ejus, est in perfectione operis latitudo dilectionis.

Matt. 7. 13. Ps. 16. 4. Matt. 11. 30. Act. 5. 41.

In omnibus operibus caritas nos muniat.

14. Et notandum quod dicitur, *Undique per circuitum*; ut videlicet homo per omne, quod agit, semper se in caritatis amplitudine dilatet, ne hunc aut timor, aut odia angustent. Si quis ergo de verbo Dei loquitur, & caritatem quam prædicat, in mente non servat, ædificii frontem habet, sed atrium ante frontem non habet. Si quis eleemosynam indigentibus largitur, & per hanc fortasse in corde extollitur, nec ex caritate proximi inopiæ subvenit, sed se elatione tacita extollit, frontem quidem in ædificio ostendit, sed juxta frontem atrium non fecit. Si quis illatas a proximo contumelias tolerat, & mala objecta tacitus portat, magna est patientia quam demonstrat; sed si dolorem in corde non habeat; si lucrari ad tranquillitatem mansuetudinis etiam ipsum qui male excesserat, quærat. Nam si patientiam exterius adhibens, intus dolorem tenet, nec amat eum quem sustinet, habet quidem frontem in ædificio, sed ante frontem atrium non habet: quia is qui se angustiæ odiorum subdidit, profecto caritatis latitudinem amisit. Nam sicut in superiori parte jam diximus, patientia ea vera est, quæ & ipsum amat quem portat. Nam tolerare, sed odisse, non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris. Et notandum, quod hoc ipsum atrium portæ dicitur. Porta quippe nostra est aditus ad regnum. Et Deum ac proximum perfecte amare, jam ad ingressum regni est tendere. Inquantum enim quisque amat, intantum ad ingressum propinquat. Inquantum vero amare negligit, intantum ingredi recusat: quia nec studet videre quod appetit. Tunc ergo habemus atrium portæ, quando ex latitudine caritatis, ad supernam vitam quam adhuc contingere minime possumus, jam per desiderium intramus. Itaque cum bonum opus erga proximum agitur, restat ut ejusdem boni operis intentio discernatur, si non præsentis gratiæ retributionem quærit, sed spem suam animus ad futuram promissionem tendit, ut ex temporalibus æterna, ex terrenis cælestia speret. Spes enim cælestium mentem solidat, ne concutiatur fluctibus tumultuum terrenorum. De qua & per Paulum dicitur: *Quam sicut anchoram habemus* [f] *animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis*. De quibus interioribus hic quoque subjungitur:

Vide hom. 9. maxime n. 22. & seq.

Hebr. 6. 19.

Et ante faciem portæ quæ pertingebat usque ad faciem vestibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos. *Vers. 15.*

Quinquagenarius numerus æternam requiem significat.

15. Hoc quod hoc loco dicitur, *Ante faciem portæ*, non exterior, sed interior ante portam locus describitur, dum usque ad faciem vestibuli portæ interioris pertingere perhibetur. Unde & idem locus quinquaginta cubitis dicitur mensuratus. Per quinquagenarium enim numerum requies æterna signatur. Habet enim septenarius numerus perfectionem suam, quia eo die dierum numerus est completus. Et per Legem [g] Sabbatum in requiem datum est. Ipse autem septenarius numerus per semetipsum multiplicatus, ad quadraginta & novem ducitur; cui si monas additur, ad quinquagenarium pervenitur: quia omnis nostra perfectio in illius unius contemplatione erit, in cujus nobis visione jam minus aliquid salutis & gaudii non erit. Hinc etiam Jubilæus, id est annus quinquagesimus in requiem datus est: quia quisquis ad omnipotentis Dei gaudia æterna pervenerit, laborem & gemitum ulterius non habebit.

Exod. 20. v. 8. & 10.

Sine fide, spe, & caritate nullus adultus salvus.

16. Notandum vero, quia locus qui describitur per quinquaginta cubitos tendi, ad faciem vestibuli portæ interioris pertingere memoratur. Non ergo hoc loco Propheta jam ipsum vestibulum portæ interioris, [h] sed locum interius qui tendit ad vestibulum portæ interioris, narrat. Per quem locum utique, sicut diximus, spes nostra signatur, quæ dum æternam requiem quærit, mentem ad vestibulum portæ interioris ducit. Hoc ipsum enim, quod desideramus cælestia, quod ad promissa gaudia suspiramus, quod æternæ vitæ requiem quærimus, jam ad interioris vestibuli faciem propinquamus. Signetur ergo per portam fides, per atrium caritas, per locum vero qui ad faciem vestibuli portæ interioris propinquat, figuretur spes; sine quibus tribus virtutibus quisquis jam uti ratione potest, ingredi [i] ad cæleste ædificium non potest. Habeatur ergo fides in porta, quæ introducit ad intelligentiam: caritas in atrio, quæ mentem dilatat in amorem: spes in loco

a Lyr. & nonnulli, *tabernaculum*.

b Sic legere cogunt omnes mss. nostri. Editoribus autem satius visum est scribere, *ipsa veritas*.

c Laud. *valeat*.

d Sic legendum ex omnibus mss. non *affectio*, ut habent omnes editi. Vox superior *persecutio*, satis innuit hic agi de afflictione.

e Restitutione voculæ *enim*, huic periodo gratiam & perspicuitatem reddimus.

f Abest *animæ*, a mss. Norm. Extat in textu Græco & in Vulgata.

g Laud. *Sabbathus*.. *datus est*.

h Longip. *sed locum exterius*. Sic fieri debet constructio: *sed locum qui interius ducit ad vest.* Frequentes in Gregorio transpositiones observare licet.

i Val-cl. Longip. & Norm. *ad cælest. ædificii portam*.

loco qui quinquaginta describitur cubitis, quia [a] per desideria atque suspiria introducit animum ad secreta gaudia quietis. De qua quiete etsi adhuc, [b] sicut est, veritatis lumen non cernimus, jam tamen [c] per rimas intelligentiæ aliquid videmus. Unde & hic subditur:

Vers. 15. *Et fenestras obliquas in thalamis.*

Mentis, ex contemplatione, dilatatio.

17. In fenestris obliquis pars illa per quam lumen intrat, angusta est; sed pars interior quæ lumen suscipit, lata: quia mentes contemplantium quamvis aliquid tenuiter de vero lumine videant, in semetipsis tamen magna amplitudine dilatantur. Quæ videlicet & ipsa quæ conspiciunt, capere pauca vix possunt. Exiguum quippe valde est quod de æternitate contemplantes vident, sed ex ipso exiguo laxatur sinus mentium in augmentum fervoris & amoris: & inde apud se amplæ fiunt, unde ad se veritatis lumen quasi per angustias admittunt. Quæ magnitudo contemplationis, quia concedi nonnisi amantibus potest, in thalamis obliquæ fenestræ esse perhibentur, vel in his quæ juxta thalamos non jam extrinsecus, sed esse intrinsecus dicuntur. Nam de eisdem fenestris subditur:

Et in frontibus eorum quæ erant intra portam undique per circuitum.

Exteriora immoderatius cogitantes, contemplationi non apti.

18. Erant enim in thalamis, erant & in frontibus eorum, quæ intra portam undique per circuitum fuerant constructa: quia qui [d] cor intus habet, ipse quoque lumen contemplationis suscipit. Nam qui adhuc exteriora immoderatius cogitant, quæ sint de æterno lumine [e] rimæ contemplationis ignorant. Neque enim cum corporearum rerum imaginibus illa infusio incorporeæ lucis capitur: quia dum [f] sola visibilia cogitantur, lumen invisibile ad mentem non admittitur. Sed quisquis jam lumini contemplationis intendit, curare magnopere debet, ut mentem semper in humilitate custodiat, numquam se de gratia qua infunditur, extollat; & ipsas quæ mentes contemplantium signant, quales sint obliquæ fenestræ consideret. Per obliquas etenim fenestras lumen intrat, & fur non intrat: quia hi qui vere speculatores sunt, semper sensum [g] in humilitate deprimunt, atque ad eorum mentes intelligentia contemplationis intrat, sed jactantia elationis non intrat. Et patent itaque fenestræ, & munitæ sunt: quia & aperta est in mentibus eorum gratia qua replentur, & tamen ad se adversarium ingredi per superbiam non permittunt.

Ad eam quam necessaria humilitas.

Nulli fidelium conditioni contemplatio denegata.

19. Notandum vero, quod intra portam undique per circuitum fenestræ obliquæ esse memorantur. Non enim contemplationis gratia summis datur, & minimis non datur, sed sæpe hanc summi, sæpe minimi, sæpius remoti, aliquando etiam conjugati percipiunt. Si ergo nullum est fidelium officium, a quo possit gratia contemplationis excludi, quisquis cor intus habet, illustrari etiam lumine contemplationis potest: quia intra portam undique per circuitum fenestræ obliquæ constructæ sunt, ut nemo ex hac gratia quasi de singularitate glorietur. Nullus se donum veri luminis æstimet habere privatum: quia in eo quod se habere præcipuum putat, sæpe alter est ditior, quem habere apud se boni aliquid non putabat. Unde hic quoque adhuc apte subjungitur:

Similiter autem erant & in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus. *Ibidem.*

Ne iis quidem qui in imis jacent.

20. Postquam dixit, fenestras in frontibus, adjungit fenestras in vestibulis per gyrum intrinsecus: quia non solum alta sanctæ Ecclesiæ membra quæ præeminent, habent contemplationis gratiam, sed plerumque hoc donum etiam illa membra percipiunt, quæ etsi jam per desiderium ad summa emicant, tamen adhuc per officium in imo jacent. Nisi enim & his qui despecti videntur, omnipotens Deus lumen contemplationis infunderet, fenestræ in vestibulis non fuissent. Videmus itaque alios in summis locis sanctæ Ecclesiæ constitutos alta de cælestibus loqui, miro studio inquantum illustrata mens sufficit, supernæ patriæ secreta rimari: fenestræ sunt in frontibus. Alii vero in sanctæ Ecclesiæ sinu continentur, & despecti humanis oculis videntur, sed apud se sapientiæ studiis vacant, ad cælestia anhelant, atque inquantum prævalent, quæ sint gaudia æterna considerant: fenestræ itaque obliquæ sunt, sed in vestibulis.

In contemplatione per inquisitionem proficimus.

21. Bene autem dicitur, *Per gyrum*, quia omnis inquisitio secretarum rerum gyrum habet, dum in cogitatione sua dicit animus: Putasne hoc? putasne illud est? Quasi circuit, ut inveniat quod quærit. Cui cum incircumscriptum lumen erumpere [h] in cognitione cœperit, quasi per obliquam fenestram radius veritatis venit. Sic quippe in contemplatione nostra multa cogitationibus circumeundo [i] proficimus, sicut exempla bonorum sæpe quærimus, ut in moribus proficiamus. Nam cum jam cogitat animus ad meliora transire, quidquid melius de aliis audire possit exquirit, nunc hujus, nunc sancti alterius vitam ventilat. Unde & electus quidam, qui [k] in expanso sinu sanctæ Ecclesiæ per universum mundum mentis oculos miserat, bonorum vitam ad imitationem requirens, dicebat: *Circuibo & immolabo in tabernaculo Dei hostiam jubilationis.* Ecce ut immolaret jubilationis hostiam, circuibat: quia nisi animum huc illucque ad bonorum vitam exquirendam mitteret, ipse usque ad jubilationis sacrificium non perveniret. Cum vero sancti viri intra sanctam Ecclesiam ad loca summa perducuntur, eorum vita quasi in speculo ponitur, ut cuncti videant bona quæ debeant imitari. Unde & adhuc apte subjungitur:

Investiganda Sanctorum exempla.

Psal. 26. 6.

Et ante frontes pictura palmarum.

22. Quid per palmas, nisi præmia victoriæ designantur? Ipsæ quippe dari vincentibus solent. Unde & de his qui in certamine martyrii antiquum hostem vicerant, & jam victores in patria gaudebant, scriptum est: *Et palmæ in manibus eorum, clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno.* Palmas quippe in manibus habere, est victorias in operatione tenuisse. Cujus operationis palma ibi retribuitur, ubi jam sine certamine gaudetur. Unde

a Val-cl. *per desideria ad secreta gaudia quietis pervenitur.*
b Laud. Suess. Longip. *sicut veritas est, lumen.*
c Ebroic. & Lyr. *per sensus.*
d Longip. *cor intus latum habet*; quod infra repetitur.
e Idem codex, *rimæ cogitationis.*
f Mss. Norm. non admittunt *sola*.
g Laud. & Longip. *per humilitatem.*
h Ita mss. vel, *in agnitionem*. Editi, *in cogitatione.*
i Laud. & Suess. *requirimus.*
k Vulgati, *in expanso vivo*. Quibus codicibus mss. auctoribus, nos latet, cum in omnibus legatur, *sinu*.

Unde & hic non dicitur: Palmæ ante frontes, sed *ante frontes pictura palmarum*. Ibi enim victoriæ palma videbitur, ubi jam sine fine gaudebitur. Nam hic plerumque sanctos viros aspicimus mira agere, virtutes multas facere, leprosos mundare, dæmonia ejicere, tactu ægritudines corporum [a] fugare, prophetiæ spiritu ventura prædicere. Cuncta hæc necdum palmæ sunt, sed adhuc pictura palmarum: nam hæc aliquando dantur & reprobis. Unde & per Evangelium Veritas dicit: *Multi dicent mihi in die illa: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in tuo nomine dæmonia ejecimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia [b] numquam novi vos: discedite a me qui operamini iniquitatem*. Unum vero signum electionis est soliditas caritatis, sicut scriptum est: *In hoc scietur quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Hæc autem miracula cum electi faciunt, longe dissimiliter [c] a reprobis faciunt: quia quod electi ex caritate, hoc reprobi student agere per elationem. Sed eisdem electis & ipsa mira quæ per caritatem faciunt, non jam palmæ, sed adhuc pictura palmarum: quia de eis foris ostenditur, quales apud omnipotentem Dominum intus habeantur. Ibi autem eis palma erit, ubi jam mortis contentio non erit. Nam prædicator egregius tunc aspexit palmam veram vincentibus dari, cum resurrectionem prævidit mortuorum fieri, sicut dicit: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus?* Tunc ergo erit perfecta victoria, cum mors plene fuerit absorpta. In omne autem quod modo mirabiliter de signis agi conspicimus, non jam ipsam victoriam, sed adhuc imagines victoriæ videmus. Quia ergo plerumque Sanctis etiam & in locis sublimioribus positis, ut ad bona opera alii provocentur, virtutes & signa dantur; ante frontes interioris ædificii palmarum pictura ostenditur. Hæc hodierno die [d] tractata sufficiant, ut ad ea quæ subjuncta sunt, valentiores, adjuvante Domino nostro Jesu Christo veniamus; qui vivit & regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Miracula non sunt certa sanctitatis argumenta.

Matth. 7. v. 22. & 23.

Johan. 13. 35.

Aliter a Sanctis, & a malis fiunt.

1. Cor. 15. v. 53.

a Mutarunt excusi, *fugare in sanare*; quod nullis in mss. offendimus. Certe morbi proprie non sanantur; cum morbus & sanitas contradictoria sint.

b Rotomag. *non novi vos*.

c Editi, reluctantibus omnibus mss. nostris, *a reprobis fiunt*.

d Longip. *dictata*.

HOMILIA VI.

Tres dumtaxat Versus explicantur, & quanta in Christianis, maxime vero in Apostolis perfectio eluxerit, ostenditur.

1. Postquam de contemplationis gratia obliquas fenestras insinuans Propheta multa locutus est, eductum se exterius dicit, & gazophylacia vidisse commemorat. In quibus gazophylaciis quid aliud quam doctorum scientia designatur? Sed recte hac in re quæri potest, cum doctores sancti spiritalia atque interna doceant, cur Propheta eductum se exterius dicit, & gazophylacia foris vidisse? Sed sciendum est, quia alia est contemplatio quæ tantum videt, quantum dicere non valet: alia vero scientia atque doctrina, quæ tantum videt, quantum exprimere per linguam possit. [a] In comparatione quippe illius luminis, quod voce exprimi non potest, quasi hoc totum foris est, quod exprimi voce potest. Ait itaque:

Et eduxit me ad atrium exterius, & ecce gazophylacia, & pavimentum stratum lapide in atrium per circuitum.

2. Quia sermone Græco [b] φυλάττειν servare dicitur, & gazæ lingua Persica divitiæ vocantur, gazophylacium locus appellari solet quo divitiæ servantur. Quid itaque per gazophylacia designatur, nisi, ut prædiximus, corda doctorum sapientiæ atque scientiæ divitiis plena? Quia juxta Pauli vocem: *Alii datur per spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ in eodem spiritu*. Sunt enim quidam, qui per donum gratiæ & ipsa intelligunt quæ exponi a doctoribus non audierunt: hi videlicet sermonem sapientiæ perceperunt. Et sunt quidam qui per semetipsos intelligere audita nequeunt, sed ea quæ in expositoribus legerint, retinent, atque scienter proferunt quæ lecta didicerunt. Unde itaque isti, nisi sermone scientiæ pleni sunt? Quamvis hoc intelligi & aliter possit, quia sapientia ad vitam, scientia vero pertinet ad doctrinam. Qui igitur bene vivit, & prudenter prædicat, gazophylacium spiritalis ædificii recte nominatur: quia ab ejus ore cælestes divitiæ dispensantur. His divitiis abundare discipulos idem magister Gentium viderat, cum dicebat: *Divites facti estis in illo, in omni verbo & omni scientia*. Sunt itaque in sanctæ Ecclesiæ ædificio constructa gazophylacia, quia abundat divitiis scientiæ lingua doctorum. Has veras esse divitias ipsa per se Veritas denuntiat, cum de transitoriis divitiis dicit: *Fallacia divitiarum suffocat [c] verbum*. Sapientia etenim atque scientia doctrinæ spiritalis, veræ sunt divitiæ, in quarum comparatione, quæ transire possunt, falsæ nominantur. De his divitiis per Salomonem dicitur: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis*. Excepto autem eo, quod ad æternam patriam divitiæ spiritales ducunt, est eis a terrenis divitiis magna distantia: quia spiritales divitiæ erogatæ proficiunt, terrenæ autem divitiæ aut erogantur, & deficiunt: aut retinentur, & utiles non sunt. Qui ergo has in se veras divitias continent, recte gazophylacia dicuntur.

3. Et

Perfectiori contemplatione videntur quæ lingua fari non potest.

Ezech. 40. Vers. 17.

Qui recte vivit & prædicat, in domo Dei gazophylacium est.

1. Cor. 12. 8.

Sapientiæ & scientiæ discrimen.

Illa ad mores, hæc ad doctrinam pertinet.

1. Cor. 1. 5.

Matth. 13. 22.

Veræ sunt divitiæ.

Prov. 21. 20.

a Laud. & Suess. *In contemplatione enim veri luminis quæ*.

b Ebroic. & Sag. φυλάξαι.

c In editis, *verbum scientiæ*, quæ ultima vox abest ab omnibus mss. nostris, nec habetur in Græco textu aut in Vulgata.

Sacri gazophylacii pavimentum fidelium humilitas, caritas, & fidei fortitudo.

3. Et habent ipsa gazophylacia pavimentum per circuitum: quia eis adhæret ac subjacet humilitas auditorum. Quod pavimentum recte stratum lapide in atrium dicitur; quia in latitudinem caritatis vicissim [a] sibi junctæ sunt animæ fideles. Quæ & lapides appellantur in fortitudine fidei, & stratæ in pavimento sunt in compage humilitatis. Has fidelium mentes Petrus Apostolus fortes in fide conspexerat, cum dicebat: *Et vos tamquam lapides vivi superædificamini* [b] *domus spiritalis.* De his lapidibus sanctæ Ecclesiæ Dominus per Isaiam dicit: *Ponam jaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides* [c] *sculptos universos terminos tuos, in lapides desiderabiles omnes filios tuos doctos a Domino.* Omnipotens enim Deus sanctæ Ecclesiæ propugnacula jaspidem, qui lapis viridis coloris est, posuit; quia prædicatorum illius mentes internæ viriditatis amore solidavit, ut transitoria cuncta despiciant, nihil in hoc mundo qui fine clauditur, appetant, cuncta ejus gaudia velut arida contemnant. Unde & ipse pastor Ecclesiæ, auditores suos ad pascua æternæ viriditatis vocans, de Deo loquitur, dicens: *Secundum magnam misericordiam suam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem & incontaminatam & immarcessibilem, conservatam in cælis.*

1. Petr. 2. 5.

Isai. 54. 12.

1. Petr. 1. v. 3. & 4.

Portæ Ecclesiæ sculptæ qui sint.

4. Hujus sanctæ Ecclesiæ portæ in sculptos lapides ponuntur: quia hi, per quorum nos vocem ad vitam æternam ingredimur, sancta opera quæ divinitus præcepta sunt, dum in semetipsis ostenderent, quasi in se sculpta tenuerunt. Portæ etenim non sculptæ, sed puræ essent, si vocem quidem promerent, sed sancta in se opera non demonstrarent. At ubi secundum hoc se ostendunt vivere quod loquuntur, & portæ sunt, quia intus ducunt; & sculptæ, quia vivendo custodiunt quæ aliis loquuntur. Hujus sanctæ Ecclesiæ universos terminos in lapides desiderabiles positos videmus, dum in ea fideles quosque fortes in fide & caritate conspicimus. Qui, ut quos dixerit lapides demonstraret, adjunxit: *Omnes filios tuos doctos a Domino.* Quod ergo Isaias universos terminos Ecclesiæ lapides desiderabiles vidit, hoc Ezechiel pavimentum lapide stratum per circuitum esse perhibuit; qui adhuc de gazophylaciis subdit:

Isai. 54. 13.

Ibidem.

Triginta gazophylacia in circuitu pavimenti.

Quæ triginta in circuitu pavimenti gazophylacia.

5. Denarius numerus pro perfectione semper accipitur, quia in decem præceptis Legis custodia continetur. Activa etenim ac contemplativa vita simul in Decalogi mandatis conjuncta est, quia in eo & amor Dei, & amor servari proximi jubetur. Amor quippe Dei ad contemplativam, amor vero proximi pertinet ad activam. Sed unusquisque doctor, ut in activam vitam plene se dilatet, atque in contemplativam vigilanter surgat, in sanctæ Trinitatis fide debet esse perfectus. Unde & eadem gazophylacia triginta esse commemorantur, ut cum denarius ter ducitur, vita & lingua doctoris in Trinitate solidetur.

Auditores ex prædicatorum doctrina, & prædicatores ex auditorum vita proficiunt.

6. Sed hac in re illud nobis est vigilanter intuendum, quod Propheta dum gazophylacia descripsisset, adjunxit: *Pavimentum per circuitum.* Atque inferius subjunxit: *Gazophylacia in circuitu pavimenti.* Quatenus & gazophylacia in circuitu pavimenti, & pavimentum in circuitu gazophylaciorum esse videatur. Pavimentum quippe & gazophylacia eo sunt ordine distincta, ut gazophylacia inter pavimentum, & pavimentum inter gazophylacia fuerit stratum. Non hoc, fratres, sine magno mysterio est, quod in circuitu gazophylaciorum dicitur esse pavimentum, & in circuitu pavimenti narrantur esse gazophylacia. Habet enim pavimentum in circuitu gazophylacia, quia vitam audientium erudit quotidie & custodit lingua doctorum. Doctores etenim boni in sanctæ eruditionis verbis modo fomentis dulcedinis, modo asperitate increpationis invigilant, ut auditorum suorum vitam a vitiis defendant. Sed habent ipsa quoque gazophylacia in circuitu pavimentum: quia sæpe etiam doctorum cor, vitiorum tentationibus tangitur, ut modo elevetur [d] jactationis superbia, modo iræ stimulis inflammetur. Sed cum bonorum auditorum vitam considerant, eamque profecisse suis exhortationibus pensant, erubescunt tales non esse, quales auctore Deo per se conspiciunt alios factos esse, [e] & ante se in mente stabiliunt, quam plene in culpam labantur. Nam cum ipsa sua doctoribus verba ad memoriam redeunt, erubescunt non servare quod dicunt. Unde per Salomonem quoque dicitur: *Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum.* Os enim nostrum nos compellit ad laborem, quando per hoc quod dicimus, a vitiis refrenamur: quia turpe nimis est, ibi nos negligendo cadere, unde prædicando conati sumus alios levare. Habent ergo gazophylacia in circuitu pavimentum; quia doctorum magna custodia est vita venerabilis auditorum. Et suus eis sermo fit in adjutorium, quia erubescunt pulsantibus vitiis non resistere, qui contra vitia alios armaverunt.

Erubescunt non servare quod docent.

Prov. 16. 26.

In hac vita, tamquam in acie stamus. Quomodo contra elationem qui alios docet, pugnare debeat.

7. Quia enim quamdiu in hac vita vivimus, contra malignos spiritus quid aliud quam in acie stamus? sicut prædiximus, doctoris animus forsitan aliqua elatione pulsatur. Sed sive ne ipse pereat, sive ne per exemplum suum alios ad perditionem trahat, vigilanter se & sestine circumspicit, in cogitationibus remordet: adducta auditorum suorum vita ad memoriam, semetipsum humiliat, & quibus prævalet modis agit ne elatio principetur in mente, ne dominetur in opere. Scriptum quippe est: *Initium omnis peccati superbia.* Quis ergo erit ante Dei oculos fructus boni operis, si ex radice putruit elationis? Sæpe, ut prædictum est, ejus animus tentatur ex ira: sed citius se ad se circumspiciendo recolligit, & disciplinæ se pondere deprimens agit ne motus animi transeat in sermone, ne erumpat in voce. Fitque ut ira perturbati animi, ubi per negligentiam oritur, ibi per judicium suffocata moriatur. Qua ex re agitur, ut ex concepta culpa animus virtutem pariat; quia etsi se fortiter custodire noluit ne ad motum surgeret, se tamen in commotione

Eccli. 10. 15.

Et contra iram.

a Sag. & Longip. *subjectæ sunt.*

b Vulgati, *domos spirituales*, quod abhorret a sensu, nec legitur in fonte Græco vel in Vulg.

c Laud. *scalptos*. Contextum hunc in Gussanvil. media ex parte mutilum restituimus tum ex mss. Germ. ac aliis, tum ex antea vulgatis.

d Laud. & Longip. *jactatione superbiæ*.

e Ita emendavimus recent. edit. Gussanvil. Rom. Gilot. &c, ex mss. maxime Laud. & Sueff. ac ex vet. excusis. Prius legebatur, *& sancti se in mente stabiliunt quoniam plene* (Gussanvil. *pene*) *in culpam labebantur.* In Utic. legitur ut apud Gussanvil. & alios recent. sed secundis curis, at antiqua manu, & fortasse eodemque atramento. Ibid. Laud. habet, *doctores verba ad memoriam revocant.*

tione fortiter vicit. Unde bene per Salomonem A dicitur: *Melior est patiens viro forti; & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium*. Recte autem expugnatori urbium patiens præfertur: quia in illa actione victoriæ, homo victor est hominum, in hac autem mansuetudine patientiæ, animus victor est sui. Sequitur:

Prov. 16. 32.

Vers. 28.

Et pavimentum in fronte portarum secundum longitudinem portarum erat inferius.

Doctores auditoribus quantum antecellere debeant.

8. Si portarum longitudinem ad locum referimus in quo portæ fuerant constructæ, secundum longitudinem portarum pavimentum erat inferius: quia quantum tenere locus portarum poterat, tantum [a] tendebatur & pavimentum quod erat inferius. B Longitudo ergo pavimenti a portis non erat dissimilis, sed tamen æqualitas pavimenti non erat cum portis. Quid est ergo quod pavimentum cum portis longum similiter erat, sed æquale non erat, nisi quod longe distat vita populorum a vita docentium? Quia etsi ad regna cælestia tendentes, eamdem longanimitatem spei habent, eadem tamen vivendi studia non habent. Tendatur ergo pavimentum similiter in longum: quia ipsam fidem, ipsam spem [b] in se retinent auditores, quam habere certum est prædicatores. Sed pavimentum inferius jaceat, ut omnes auditores, prædicatores suos longe a suis meritis excellere cognoscant. Sin vero C longitudinem portarum ipsam, sicut superius diximus, earum altitudinem intelligere debemus, dum, sicut paulo post scriptum est, ad portas gradibus ascendebatur, tanto pavimentum jacet inferius, quanto unaquæque porta surgit in altitudinem. Quia quanto sanctior est vita doctoris, tanto fit humilior sensus audientis. Et semetipsum despicit, dum prædicatoris sui vitam in magnam surgere altitudinem perpendit. Imitari etenim bona ejus alia forsitan potest, alia non potest. In quibus prævalet, proficit; in quibus minime prævalet, ad humilitatem crescit. Et hoc ipsum ergo ei in provectu est, quod ei imitabile ad provectum non est.

Auditores inde ad humilitatem provocantur.

Apostolorum in dictis & in factis præstantia.

9. Ecce enim si prædicatorum nostrorum ea D quæ legimus dicta & facta pensamus, in quantam altitudinem surrexerint [c] portæ cognoscimus. Ut enim taceamus de ostensione signorum, loquamur de virtutibus cordium. Certe Paulus, qui se Legi mortuum per Legem dicit, quia ut in Christum crederet, ei hoc & Lex ipsa prædicavit, magno fidei ardore succensus præcepta Legis [d] tenere carnaliter noluit, circumcisionem in Gentibus fieri vetuit. Et cum Petrus Apostolus servari adhuc in circumcisione Legis consuetudinem vellet, ei in faciem restitit, eumque hac in re fuisse reprehensibilem dicit. Et hoc ejus [e] studium discipulis loquens, non solum culpam, sed quod est majus, hypocrisim, id est si- E mulationem nominat, dicens: *Cum venisset Petrus Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat*. Et paulo post: *Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judæi*. Idem vero Apostolorum primus cum multa discipulos admoneret, atque a quibusdam detrahi [f] de Pauli scriptis agnosceret, dicit: *Sicut carissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem*. Ecce Paulus in epistolis suis scripsit Petrum reprehensibilem, & ecce Petrus in epistolis suis asserit Paulum in his quæ scripserat, admirandum. Certe enim nisi legisset Petrus Pauli epistolas, non laudasset. Si autem legit, quia illic ipse reprehensibilis diceretur [g] invenit. Amicus ergo veritatis laudavit etiam quod reprehensus est, atque ei & hoc ipsum placuit, quia in his non placuerat, quæ aliter quam debuerat, sensit. Seque etiam minori fratri ad consensum B dedit, atque in eadem re factus est sectator minoris sui, ut etiam in hoc præiret: quatenus qui primus erat [h] in Apostolatus culmine, esset primus & in humilitate. Pensate ergo, fratres carissimi, in quo mentis vertice stetit, qui illas epistolas laudavit, in quibus scriptum se vituperabilem invenit. Quæ illa mansuetudo tanta esse potuit, quæ quies animi, quæ soliditas mentis, atque [i] imperturbatio cogitationis? Ecce a minore suo reprehenditur, & reprehendi non dedignatur. Non ad memoriam revocat quod primus in Apostolatum vocatus sit, non quod claves regni cælestis acceperit, non quod peccata quæcumque in terra solveret, essent soluta & C in cælo, non quod in mare pedibus ambulavit, non quod paralyticos in Jesu nomine jubendo erexerat, non quod ægros corporis sui umbra sanaverat, non quod mentientes verbo occiderat, non quod mortuos oratione suscitabat. Ne igitur increpationis verba dedignaretur audire, omnia dona quæ acceperat, quasi a memoria repulit, ut unum fortiter humilitatis donum teneret. Quis rogo nostrum si vel extremum aliquod signum fecisset, a minori fratre increpatus, increpationis verba patienter audiret? Nihil enim signi fecimus: & si quis nos fortasse de actione nostra reprehenderit, statim intumescimus, magnos quosdam nos tacita cogitamus, D virtutes nobis ad animum reducimus, etiam quas non habemus. At contra Petrus cum virtutibus humilis in reprehensione permansit, sed porta surrexit in altitudinem. Hanc autem tantam mansuetudinem nos imitari non possumus; sed quia pavimentum sumus, longe inferius jacemus.

Rom. 2. 10. Galat. 2. 11. Ibidem 11. Ibidem 13. 2. Petr. 3. 15. Petrus corripientem se inferiorem laudat. Primus in apostolatus culmine, prior est in humilitate. Matth. 4. 18. & 16. v. 19. &c. Matth. 14. 29. Act. 9. 33. Ibid. 5. 15. Ibid. v. 5. & 10. Ibid. c. 9. 40.

Eorum qui alium quam Petrum Apostolum a Paulo correptum fingunt, confutatio.

10. Sunt vero nonnulli, qui non Petrum Apostolorum principem, sed quemdam alium eo nomine, qui a Paulo sit reprehensus, accipiunt. Qui si Pauli studiosius verba legissent, ista non dicerent. Dicturus etenim Paulus: *Cum venisset Petrus Antiochiam, ei in faciem restiti*: ut de quo Petro loqueretur, ostenderet, in ipso suæ E narrationis initio præmisit, dicens: *Creditum est mihi Evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis. Qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes*. Patet ergo de quo Petro Paulus loquitur, quem & Apostolum nominat, & præfuisse Evangelio circumcisionis narrat.

Gal. 2. 11. Ibid. v. 7. & 8.

Et illorum qui S. Petro se-

11. Et fuerunt quidam, qui secundam Petri episto-

a Excusi pene omnes, tendebatur. Corriguntur ex mss. Anglic. & nostris.
b Longip. ipsi.
c Idem cod. forte pro portæ.
d Laud. teneri, quod melius congruit Apostolo, quid facto opus sit docenti. Unde etiam infra: circumcisionem . . . fieri vetuit. At quo minus ita legamus obstant alii mss.
e Amovimus hinc particulam in, ante, studium, quam adhibuerunt ed. invitis mss.
f Carent editi particula de, quam suppeditarunt mss. maxime Laud. Nonnulli habent, detrahi scripta.
g Gussanvil. invenitur, reluctantibus mss. & aliis ed.
h Laud. & Longip. in apostolatu vocatus.
i Val-el. cum Norm. imperturbata.

condam epistolam abjudicant.

pistolam, in qua epistolæ Pauli laudatæ sunt, ejus dicerent non fuisse. Sed si ejusdem epistolæ verba pensare voluissent, longe aliter sentire potuerant. In ea quippe scriptum est (2. Pet. 1. 17.): *Voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi* [a] *complacui*. Atque subjungitur (Ibid. v. 18.): *Et hanc vocem nos audivimus, cum essemus cum ipso in monte sancto*. Legant itaque Evangelium, & protinus agnoscent, quia cum vox ista de cælo venit, Petrus Apostolus [b] in monte cum Domino stetit. Ipse ergo hanc epistolam scripsit, qui hanc vocem in monte de Domino audivit.

Pauli mansuetudo.

12. Sed quia pauca de Petro diximus, nunc si placet, ad Pauli mansuetudinem convertamur, & pensemus si possumus, ille qui tanti ardoris est in zelo prædicationis, ut Apostolorum quoque primo non parceret, quantæ fuerit mansuetudinis in studio longanimitatis. Taceamus autem (2. Cor. 11. Vers. 2. 3. &c.) quod ter virgis cæsus est, quia semel lapidatus est, quia ter naufragium fecit, quia nocte ac die in profundo maris fuit, quia a Judæis quinquies quadragenas una minus accepit. Minus enim animum ad iracundiam commovent ea mala, quæ nobis ab apertis adversariis irrogantur: hoc plus solet [c] dolere, quod a propriis patimur. Unde & per Psalmistam ipsa Veritas contra traditorem suum loquitur (Psal. 54. 13.), dicens: *Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, supportassem utique. Tu vero unanimis dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos*. Pensemus ergo, si possumus, Paulus Apostolus qui tantum patiens inter persecutores, quantum mansuetus inter discipulos fuerit. Certe [d] Corinthum veniens, ab idolorum servitio Corinthios retraxit, quis esset verus Deus innotuit, & æternæ eis vitæ gaudia prædicavit. Et cum magnam multitudinem populi in fide collegisset, tantam illic inopiam pertulit, ut victus sui gravi necessitate laboraret. Et panem terræ a discipulis non accepit (1. Cor. 4. 12.), quibus panem cæli prædicavit. Insistebat verbo pro vita audientium, insistebat labori manuum pro vita corporis sui (1. Thess. 2. 9. 2. Thess. 3. 8.). De terris quoque aliis stipendia ei a discipulis mittebantur, ut Corinthiis prædicare sufficeret. Ipse quippe ad eosdem Corinthios post per epistolam loquitur (2. Cor. 11. 9.), dicens: *Cum essem apud vos, & egerem, nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia*. Quibus ad magnum quoque improperium præmisit, dicens (Ibid. v. 8.): *Alias Ecclesias spoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum*. Pensemus ergo, si possumus, cujus hoc mansuetudinis fuerit, panem spiritus prædicare, & panem carnis non accipere; corda audientium de divitiis æternis instruere, & inter eosdem discipulos fideles & abundantes fame laborare; inter satiatos pati inopiam, nec tamen quod patiebatur dicere; quæ patiebatur non dicere, nec tamen dolere; videre dura erga se corda auditorum tenacium, nec a prædicatione desistere. Nam sicut Apostolorum Acta testantur (Act. 18. 11.), anno & sex mensibus continue in eadem civitate prædicavit. Cumque ab eisdem Corinthiis recessisset (2. Cor. 11. 25. &c.), ad eos postmodum scripsit quod apud eos positus pertulit. Quare autem hoc eis cum inter eos viveret, numquam dixit? Ne scilicet quod erga eum factum ex bona voluntate non fuerat, fieret ex jussione: & cum innotesceret [e] eorum misericordia, remaneret voluntas ignota. Quare autem hoc postmodum longe positus scribit? Ne omnimodo discipuli incorrecti remanerent, & quales magistro in tenacia fuerant, aliis quoque fratribus tales essent. Vere in hoc Paulus, vere magister Gentilium, sua negligens, aliena curans, implevit quod prædicaverat (1. Cor. 10. 24.): *Nemo quod suum est, quærat, sed quod alterius. Et non quæ sua sunt, singuli cogitantes, sed ea quæ aliorum*. Quanta itaque ista mansuetudinis virtus est? Quanta tranquillitas spiritus? Quis autem nostrum, si unum hujus mundi divitem ad omnipotentis Dei servitium convertisset, seque egere conspiceret, & illum sibi vitæ subsidia non præbere, non protinus de ejus vita desperasset? Quis non incassum laborasse se diceret? Quis non ab ejus exhortatione obmutesceret, quem in semetipsum primum ferre fructum boni operis non videret?

Hac mansuetudine Corinthios ad misericordiam perduxit.

13. Sed Paulus per mansuetudinem in virtutum vertice solidatus perstitit, prædicavit, dilexit, & bonum quod cœperat, explevit, atque portando & persistendo discipulorum corda ad misericordiam perduxit. Nam eorum profectum postmodum scire se indicans, in eadem epistola scribit (2. Cor. 9. Vers. 3. 4. &c. Ibid. v. 2.): *De ministerio, quod fit in sanctos,* [f] *ex abundantia est mihi scribere vobis. Scio enim promtum animum vestrum, pro quo de vobis glorior apud Macedonas, quoniam Achaia parata est ab anno priore, & vestra æmulatio provocavit plurimos*. De quibus rursus ait (2. Cor. 8. 10.): *Qui non solum facere, sed & velle cœpistis ab anno priore*. In quibus enim non tam opera, quam pia vota requirebat, in eis proculdubio plus laudat pia vota, quam opera. Notandum tamen est, quia habet improperium hæc ipsa consolatio, cum dicitur: *Ab anno priore*. Bonum quidem sed tarde fecerant, atque ideo hoc magister non sine reprehensione laudabat. Medicus quippe est: medicamentum vulneri apponit, quod & ea quæ purgata sunt, refovet, & ea quæ putrida inveniuntur, mordet. Sed hæc tolerando atque prædicando, explevit quod cœpit. Et mira longanimitatis virtute discipulorum duritiam emollivit ad misericordiæ viscera, quia longitudo portæ surrexit in altitudinem. Sed infirmi nos ad imitandum tantæ mansuetudinis longanimitatem idonei non sumus, quia videlicet pavimentum sumus, & despecti in nostris moribus jacemus.

S. Stephanus quos dure increpavit, quantum dilexerit.

14. Ecce autem dum de duobus ducibus cælestis exercitus loquor, martyr quoque Stephanus memoriæ occurrit, qui tentus pro Creatoris sui nomine, & in medium persecutorum deductus, imperterritus stetit, fiducialiter docuit, & ex zelo veritatis persecutores suos fortiter increpavit, dicens (Act. 7. 51.): *Vos semper Spiritui sancto restitistis*. Cumque illi ad lapides currerent, & eum lapidibus necarent, flexo genu pro eisdem persecutoribus oravit, dicens (Ibid. v. 59.): *Domine, ne statuas illis hoc peccatum*. Quæ itaque ista virtus est, sic zelo fervere, ut eis a quibus tenebatur, perfidiæ suæ improperia fiducialiter diceret; & sic diligere, ut in morte quoque

pro

a Plerique Norm. *complacuit*.
b Omissas in editis voces, *in monte*, supplevimus ex mss. Laud. Suess. Longip. Norm. & Anglic.
c Longip. melius, *lædere*. Verum ad unius codicis fidem, alias non antiquissimi, nihil mutare audemus; maxime cum constet Gregorium aliquando improprie locutum. Ibid. Norm. omnes habent, *quod a proximis*.
d Laud & Longip *Corinthi veniens*.
e Editi, *eorum miseria*, invitis mss.
f Norm. & Val-cl. *ex abundanti*.

pro eis a quibus moriebatur, oraret? Sic quippe ex zelo inferbuit, ac si mansuetudinis nihil haberet: & sic mansuetus in eorum dilectione perstitit, ac si contra eos fervoris nihil habuisset. Pensemus inter hæc ubi nostræ conscientiæ reatus jacet. Quis enim nostrum si saltem verbi contumeliam a proximo acceperit, non statim contumeliam reddit, [a] non funditus commovatur, non ad odium erumpit, non præceptum dilectionis obliviscitur? Sed hoc beatus Stephanus ex omnipotentis Dei gratia potuit; [b] quia surgent in altitudinem porta fuit. Hoc nos miseri nostra virtute imitari non possumus, quia longe inferius sicut pavimentum jacemus.

Antiqui patres priorum Ecclesiæ ducum præscitam sanctitatem admirati sunt.

15. Quid autem nos in vita Sanctorum de nostra admiratione dicimus, cum ipsi quoque antiqui patres prædicatorum sanctæ Ecclesiæ vitam considerantes, valde admirati sunt? An non eorum vitam Psalmista admiratus est, cum dicebat: *Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum?* (Psal. 138. 17.) Quod de quibus ejus amicis dicat, Evangelium interroga, in quo Veritas prædicatoribus dicit: *Vos amici mei estis.* (Johan. 15. 14.) Isaias quoque eorum vitam intuens, ait: *Qui sunt isti qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?* (Isai. 60. 8.) Recte autem prædicatores sancti nubes appellati sunt: quia verbis pluunt, miraculis coruscant. Qui volare quoque ut nubes dicuntur: quia & in terra viventes, extra terram fuerunt per omne quod egerunt. Unde & per quamdam nubem dicitur: *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus.* (1. Cor. 10. 3.) Priores enim patres conjugiis utebantur, filios procreabant, substantias possidebant, curis rei familiaris intendebant. Istos autem per prohetiæ jam spiritum [c] prævidentes substantias deserere, conjugia non appetere, filios non procreare, nil in terra quærere, nihil possidere, non eos per terram velut homines ambulantes, sed ut nubes volantes nominant. Volant etenim, quia menta ea quæ sunt cælestia, contemplantur. Qui terram quasi non tangunt; quia in ipsa nil appetunt. Qui & ad fenestras suas quasi columbæ sunt; [d] quia per mansuetudinit suæ spiritum in hoc mundo per oculos nil concupiscunt. Consideremus ergo quantæ altitudinis istæ spiritalis ædificii portæ sunt, quas & spiritales patres admirantur. Quantum itaque nos in earum admiratione humiliari necesse est, qui pavimentum sumus? Sed quia sub longitudinis appellatione altitudinem portarum audivimus, nunc aliquid de earum latitudine cognoscamus. Sequitur:

Et mensus est latitudinem a facie portæ inferioris, usque ad frontem atrii interioris extrinsecus, centum cubitos ad Orientem & ad Aquilonem. (Vers. 19.)

Fidei & contemplationis discrimen.

16. In quibus verbis si portam aditum accipimus, quo ad cognitionem Domini intramus; porta inferior fides est, atrium vero interius, contemplatio. Habet autem porta inferior latitudinem in facie; quia videlicet fides per caritatis suæ amplitudinem habet eam, quæ videtur a proximis operationem. Quam dum fortitar a perfectioribus agi conspicimus, nos, qui in bonis actibus angustamur, exempla per eos magnæ operationis accipimus. Et unaquæque sancta actio quasi quædam nobis fit latitudo itineris, quæ prius erat angustia difficultatis. Habet quoque atrium interius frontem; quia contemplativa vita per quædam signa desideriorum & gemituum ostendit, quantum intus videat, quæ tantum amat. Denarius autem numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Unde recte per centenarium magna perfectio designatur, sicut de electis Veritas dicit: *Omnis qui relinquit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* (Matth. 19. 29.) Neque etenim sanctus quisque ideo terrena deserit, ut hæc possidere in hoc mundo multiplicius possit: quia quisquis terreno studio terram relinquit, terram non relinquit sed appetit. Nec qui unam uxorem deserit, centum recepturus est; sed per centenarium numerum perfectio designatur, postquam etiam vita æterna promittitur: quia quisquis pro Dei nomine temporalia atque terrena contemnit, & hic perfectionem mentis recipit, ut jam ea non appetat quæ contemnit, & in sequenti seculo ad æternæ vitæ gloriam pervenit. Centies itaque recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum accipiens, terrenis non indiget, etiamsi hæc non habet. Ille enim pauper est, qui eget eo quod non habet. Nam qui & non habens, habere non appetit, dives est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. Nam cui cum paupertate bene convenit, non est pauper. Mensus est ergo vir latitudinem a facie portæ inferioris usque ad frontem [e] atrii interioris extrinsecus, centum cubitos: quia Redemtor noster quotidie per magistros atque doctores in mensura perfectionis metitur vitam fidelium, [f] vel in specie boni operis per fidem, vel in sanctis desideriis per contemplationem.

Qui ea quibus indiget non appetit, dives est.

Hypocritarum labores irriti.

17. Multi etenim videntur in fide positi magna operari, sed in centum cubitis non mensurantur; quia per ipsa quæ faciunt, terrenam gloriam quærunt. Et quidam videntur per abstinentiam cruciari, gemitibus insistere; sed eorum mensura ad centum cubitos minime [g] ducitur; quia in his quæ agunt, ab humano judicio favores requirunt. Qui ergo est qui per centum cubitos mensuratur, nisi is, cujus bona operatio recta intentione utitur, ut in eo quod agit, non ad terrena lucra appetenda, aut ad laudes transitorias reflectatur?

Recta intentio bonis operibus præluceat.

Prius declinandum a malo, quam bonum fiat.

18. Ecce enim misericordiam proximis exhibere, possessa largiri, cum celeritate indigenti tribuere, latitudo in facie portæ inferioris est. Sed si tua dans, aliena non appetas, si terrenam gloriam da ipso bono opere non requiras, recte in centenario numero, id est in perfectione mensuraris. Nam qui videtur dare misericorditer propria, & rapit forsitan violenter aliena, iste adhuc quæ sit via perfectionis ignorat, nec cognovit unda ad perfectionem tenditur, quia nec ipsum ejus initium invenit. Prius enim appetitum evellere a mente debuit, & postea, quæ jure possidet, largiri. Unde scriptum est: *Declina a malo, & fac bonum.* (Ps. 36. 27.)

a Longip. *non cor funditus commovetur*. Laud. *commovet*. Paulo post, *prorumpit*.
b Edit. Rom. *qui cum esset plen. Sp. s. intendens in cæl. vidit. gl. Dei & Jes. st. a dext. & ait: ecce vid. cæl. ap. & Jesum st. a dext. Dei, quia surgens*. Merum amanuensis otiosi assumentum.
c Recent. edit. *prævidens*, contradicentibus omnibus mss. nostris, & Angl. quos forsitan emendare voluerunt, ut quod hic dicitur non ad priores patres, sed ad solum Isaiam referrent. Ibid. Val-cl. pro, *inter homines*, habet, *velut homines*, consentientibus Anglic.
d Ita omnes mss. editis habentibus, *pro mansuetudinis suæ spiritu*.
e Laud. *atrii interioris*.
f Idem cod. *vel in exhibitione*.
g Longip. *perducitur*. Et Val-cl. *de his quæ*, pro *in his*.

bonum. Quid enim potest esse boni quod facit, qui necdum a malo declinavit? Et sunt quidam, qui, sicut dictum est, ab alimentis abstinent, carnem cruciant, sed tamen si pulsati fuerint, cognoscuntue quia ad mundi gloriam anhelent. Isti frontem atrii interioris ostendunt, sed per centum cubitos non mensurantue.

Qui perfecti dicendi sint.

Galat. 5. 24.

19. Hi ergo in numero perfectionis sunt, de quibus per Paulum dicitur: *Qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis*. Et notandum, quia non dicitue quod intrinsecus, sed extrinsecus ista mensurantur: quia videlicet Redemtor noster cum per nos facta hominum vel approbat, vel judicat, non intrinsecus sed extrinsecus metitur. Unde & per Evangelium dicit:

Mat. 7. 16

Ex fructibus eorum cognosceeis eos. Qui enim per hoc quod videmus, cognoscimus operantis animum quem non videmus, sive latitudinem quæ in facie portæ est inferioris, sive frontem atrii interioris extrinsecus metimur. Cum enim alios conspicimus largiri eleemosynam, afflictis [a] concurrere, oppressis subvenire, nihil eos in hoc mundo gloriæ quærere, nullis hujus mundi compendiis inhiare; atque alios videmus carnem domare, lacrymis insistere, verbis cælestibus occupari, nihil transitorii honoris appetere; quid aliud debemus nisi eos perfectos credere, sanctos æstimare? Quia ergo per hoc quod aspicimus, eos perfectos videmus, eorum vitam per centum cubitos extrinsecus metimur.

Per Orientem Judæa, per Aquilonem Gentilitas designatur.

20. Et quia multi in Judæa, plerique vero in Gentilitate positi, ad hanc perfectionis summam pervenerunt, recte subjungitur: *Ad Orientem & ad Aquilonem*. Judaicus etenim populus Oriens jure dictus est, de cujus carne ille est natus, qui Sol justitiæ vocatur. De quo per Prophetam di-

Malac. 4. 2.

citur: *Vobis autem qui timetis Dominum, orietur Sol justitiæ*. Per Aquilonem vero Gentilitas figuratur, quæ diu in perfidiæ suæ frigore torpuit, & in cujus corde ille regnavit, qui atte-

Isai. 14. 13.

stante Propheta, apud semetipsum dixit: *Ponam sedem meam ad Aquilonem*. Quia itaque incarnatus omnipotens Deus alios perfectos ex Judæa, alios ex Gentilitate perfectos intra sanctam Ecclesiam fecit, centum cubitos non solum ad Orientem mensus est, sed etiam ad Aquilonem.

Effusa in Gentiles Dei misericordia.

21. Sed quia sub Aquilonis nomine de Gentilitate sermo se intulit, considerare libet quantum super nos effusa sunt viscera Creatoris nostri. Omnes enim nos ex Gentilitate venimus. Antiqui parentes nostri lignis & lapidibus servierunt, & derelinquentes Deum a quo facti sunt, deos venerati sunt quos fecerunt. Nos autem per omnipotentis Dei gratiam ad lucem de tenebris educti sumus. Recolamus ergo de quibus tenebris venimus, ut de luce quam accepimus, gratias agamus. Neque enim divinam misericordiam intelligit, qui suæ miseriæ memor non est. Unde

Ps. 16. 7.

& per Psalmistam Deo dicitur: *Mirifica misericordias tuas Domine, qui salvos facis sperantes in te*. Tunc enim nobis Dei misericordiæ miræ fiunt, cum nobis ad memoriam miseriæ nostræ revocantur: quia recolentes quid fuimus, intelligimus cui debemus quod sumus. Cantemus itaque cum gaudio Creatori nostro, quia de servitio creaturæ, colla mentis excussimus. Gaudeamus in nobis impletum esse quod per Isaiam dictum

Isai. 30. v. 28. et 29.

est: *Et frenum erroris quod erat in maxillis populorum, canticum erit vobis, sicut vox sanctificatæ solemnitatis*. Frenum quippe erroris maxillas populorum constrinxerat, quando idolorum errore obligata Gentilitas, Deo vero confessionis laudem dare nesciebat. Sed hoc ipsum erroris frenum jam nobis in canticum versum est, cum gaudendo psallimus atque cantamus: *Omnes dii Gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit*. Et

Ps. 95. 5.

Psal. 113. v. 4. etc.

rursum: *Simulacra Gentium argentum & aurum, opera manuum hominum: os habent, & non loquentur; oculos habent, & non videbunt; aures habent, & non audient; nares habent, & non odorabunt; manus habent, & non palpabunt; pedes habent, & non ambulabunt*. Qui itaque hec omnipotentis Domino psallendo dicimus, ipsum erroris nostri frenum, [b] quod a laude Dei ora nostra ligaverat, vero Domino canticum fecimus. Bene autem dicitur: *Sicut vox sanctificatæ solemnitatis*; quia dum confessionis laudem Deo reddimus, in sanctificata solemnitate gaudemus. Respondeamus ergo moribus tantæ misericordiæ Redemtoris nostri, & qui lucem cognovimus, pravorum operum tenebras declinemus.

Romæ et Italiæ, miserabilis status.

22. Quid est jam, rogo, quod in hoc mundo libeat? Ubique luctus aspicimus, undique gemitus audimus. Destructæ urbes, eversa sunt castra, depopulati agri, in solitudinem terra redacta est. Nullus in agris incola, pene nullus in urbibus habitator remansit: & tamen ipsæ parvæ generis

Johan. Diac. l. 4. c. 66.

humani reliquiæ adhuc quotidie & sine cessatione feriuntur. Et finem non habent flagella cælestis justitiæ, quia nec inter flagella correctæ sunt [c] actionis culpæ. Alios in captivitatem duci, alios detruncari, alios interfici videmus. Quid est ergo quod in hac vita libeat, fratres mei? Si & talem adhuc mundum diligimus, non jam gaudia, sed vulnera amamus. Ipsa autem quæ aliquando mundi domina esse videbatur, qualis remanserit Roma, [d] conspicimus. Immensis doloribus multipliciter attrita, desolatione civium, impressione hostium, frequentia ruinarum: itaut in ea completum esse videamus, quod contra urbem Samariam per hunc eumdem Prophetam longe superius dicitur: *Pone ollam, pone, inquam, & mitte in ea aquam, & congere frusta ejus in ea*. Et paulo post: *Efferbuit coctio ejus, & discocta sunt ossa illius in medio ejus*. Atque iterum: *Congere ossa, quæ igne succendam: consumentur carnes, & coquetur universa compositio, & ossa tabescent. Pone quoque eam super prunas vacuam, ut incalescat, & liquefiat æs ejus*. Tunc enim nobis olla posita est, cum hæc est civitas constituta. Tunc in eam aqua missa est, & frusta ejus congesta sunt, quando ad eam undique populi confluebant, qui velut aqua calens actionibus mundi fervescerent, & quasi frusta carnium [e] in ipso suo fervore liquarentur. De qua bene dicitur: *Efferbuit coctio ejus, & discocta sunt ossa ejus in medio illius*: quia prius quidem in ea vehementer incaluit actio gloriæ secularis, sed postmodum ipsa gloria cum suis sequacibus defecit. Per ossa etenim potentes seculi, per carnes vero populi designantur: quia sicut carnes portantur ossibus, ita per potentes seculi infirmitas regitur populorum. Sed ecce jam de illa omnes hujus seculi potentes ablati sunt; ossa er-

In mundi ruinis amantur non gaudia, sed vulnera.

Ezech. 24. 4.

Ibid. v. 5.

Ibid. v. 10. & 11.

Senatus Romæ ablatus.

a Laud. & Longip. *occurrere*.
b Plerique Norm. cum Longip. *quod ad laudem*.
c Laud. & Val-cl. *actiones culpæ*.
d Idem cum Longip. *conspicitis*.
e Val.cl. consentientibus Norm. plur. *in ipsa*, id est, Roma.

go excocta sunt. Ecce populi defecerunt, carnes ejus liquefactæ sunt. Dicatur itaque: *Congere ossa, quæ igne* [a] *succendam: consumentur carnes, & coquetur universa compositio ejus, & ossa tabescent.* Ubi enim senatus? Ubi jam populus? Contabuerunt ossa, consumtæ sunt carnes, omnis in ea secularium [b] dignitatum fastus extinctus est. Excocta est universa compositio ejus. Et tamen ipsos nos paucos qui remansimus, adhuc quotidie gladii, adhuc quotidie innumeræ tribulationes premunt. Dicatur ergo: *Pone quoque eam super prunas vacuam.* Quia enim senatus deest, populus interiit, & tamen in paucis qui sunt, dolores & gemitus quotidie multiplicantur, jam vacua ardet Roma. Quid autem ista de hominibus dicimus, cum ruinis crebrescentibus, ipsa quoque destrui ædificia videmus? Unde apte de civitate jam vacua subditur: *Incalescat, & liquefiat æs ejus.* Jam enim & ipsa olla consumitur, in qua prius & carnes & ossa consumebantur: quia postquam defecerunt homines, etiam parietes cadunt. Ubi autem sunt qui in ejus aliquando gloria lætabantur? Ubi eorum pompa? Ubi superbia? Ubi frequens & immoderatum gaudium?

Populus peste aut gladio sublatus.

Ædificia collapsa.

23. Impletum est in ea quod contra destructam Niniven per Prophetam dicitur: *Ubi est habitaculum leonum, & pascua catulorum leonum?* An ejus duces ac principes leones non erant, qui per diversas mundi provincias discurrentes, prædam sæviendo & interficiendo rapiebant? Hic leonum catuli inveniebant pascua: quia pueri, adolescentes, juvenes seculares, & secularium filii hucundique concurrebant, cum proficere in hoc mundo voluissent. Sed jam ecce desolata, ecce contrita, ecce gemitibus oppressa est. Jam nemo ad eam currit, ut in hoc mundo proficiat: jam nullus potens & violentus remansit, qui opprimendo prædam diripiat. Dicamus ergo: *Ubi est habitaculum leonum, & pascua catulorum leonum?* Contigit ei quod de Judæa novimus per Prophetam dictum: *Dilata calvitium tuum sicut Aquila.* Calvitium quippe hominis in solo capite fieri solet, calvitium vero Aquilæ toto in fit corpore: quia cum valde senuerit, plumæ ejus ac pennæ ex omnibus membris illius cadunt. Calvitium ergo suum [c] sicut Aquila dilatat, quia plumas perdidit, quæ populum amisit. Alarum quoque pennæ ceciderunt, cum quibus volare ad prædam consueverat: quia omnes potentes ejus extincti sunt, per quos aliena rapiebat.

Romani orbem prius deprædati, omnibus gentibus in prædam dati sunt. Nah. 2. 11.

Mich. 1. 16.

24. Hæc autem quæ de Romanæ urbis contritione dicimus, [d] in cunctis facta mundi civitatibus scimus. Aliæ etenim loca clade desolata sunt, alia gladio consumta, alia fame cruciata, alia terræ hiatibus absorpta. Despiciamus ergo ex toto animo hoc præsens seculum vel extinctum? finiamus mundi desideria saltem cum mundi fine: imitemur bonorum facta quæ possumus. Apud Orientem enim & Aquilonem multi sunt, qui pro perfectione vitæ centum cubitis mensurentur. Ex Judæa etenim & Gentilitate, sicut dictum est, ad sanctitatis culmen excreverunt. Quamvis intelligi per Orientem & Aquilonem, etiam justi & peccatores possint. Oriens quippe non immerito justi nominantur, qui sicut in luce fidei nati sunt, in innocentia perstiterunt. Per Aquilonem vero recte peccatores accipimus, qui mentis frigore dilapsi sub peccati sui umbra torpuerunt. Sed quia omnipotentis Dei misericordia etiam tales ad pœnitentiam revocat, compunctione & lacrymis lavat, virtutibus ditat, & usque ad perfectionis gloriam sublevat, non solum ad Orientem centum cubiti, sed etiam ad Aquilonem ducuntur, dum cum justis etiam peccatores per dona & pœnitentiam ad perfectionem veniunt; [e] largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Mundus in suo casu saltem despiciendus.

a Iidem codices, *succedantur*. Paulo post Longip. *coquentur. Universa compositio ejus & ossa tabescent*. Sic etiam legitur supra, ubi idem contextus laudatur.
b Editi, *dignitatum ordo*.

c Longip. *sicut aquila Roma dilatat*.
d Laud. *jam pene in cunctis*. Verius, quam absolute, *in cunctis*.
e Caret hac clausula Val-cl. & pler. Norm.

HOMILIA VII.

Al. XIX.

Septem Versuum a 20. ad 27. explicationem complectitur, plurimaque simul exhibet præcepta moralia, de Spiritus sancti donis, gradibusque ad ea ducentibus, de vera perfectione ac de bonorum operum necessitate.

1. MAgna legentium debet esse discretio, ut in sacro eloquio cum quilibet unus sermo dicitur, non semper unam eamdemque rem significare credatur: sicut aliquando sol in bono, aliquando vero accipitur in malo. Solis etenim nomine aliquando ipse Redemtor noster signetur, aliquando persecutio. Attestante enim libro Sapientiæ, in inferno impii dicturi sunt: *Erravimus a via veritatis, & sol justitiæ non luxit nobis.* Et de jactis seminibus Dominus dicit: *Orto sole aruerunt;* quia videlicet facta persecutione, in reproborum cordibus prædicationis verba siccantur. Sic leo Dominum signat. Unde scriptum est: *Vicit leo de tribu Juda.* Sic leonis nomine diaboli similitudo exprimitur, sicut per primum pastorem dicitur: [a] *Adversarius vester diabolus sicut leo rugiens, circuit quærens quem devoret.* Sic bovis nomine sapiens designatur. Unde scriptum est: [b] *Non junges bovem & asinum*, id est, sapientem cum stulto in prædicatione non socies. Sic per bovem fatuus figuratur, sicut de eo qui [c] in turpitudine amoris captus est, dicitur: *Statimque eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam;* id est, sicut fatuus trahitur ad mortem. Hæc igitur dixi, ne quia portam significare Dominum, vel prædicatores, vel Scripturam sacram, vel fidem exposui, ubicumque

Qua discretione in legendis sacris Scripturis opus sit.

Sap. 5. 6.

Matth. 13. 6.

Ap. 5. 5.

1. Pet. 5. 8.

Deut. 22. 10.

Prov. 7. 22.

a Rotomag. & Lyr. *adversarius noster*.
b Laud. & Longip. *non jungas*. Paulo post Laud. *non socias*.

c Val-cl. cum Norm. *in amore turpitudinis*.

cumque jam in hoc Propheta porta legitur, significare aliud non credatur. Cum enim de una porta [a] Propheta loqueretur, recte fides intellecta est, quia una est omnium electorum fides. Cum vero aliæ portæ nominantur, [b] intelligi ora prædicatorum possunt, per quæ vera vita cognoscitur, & per quæ ascenditur ad sacramentorum spiritalium cognitionem. Nam porta per quam significari fidem diximus, notandum nobis est quia inferior appellatur. In hac enim vita dum sumus, quasi in imo positi adhuc inferius tenemur. Et recte inferior porta fides est, quia nobis in terra positis aperit cognitionem Dei. Itaque nunc dicitur:

Vers. 20. 21. & 22.

Portam quoque quæ respiciebat viam Aquilonis atrii exterioris, mensus est tam in longitudine, quam in latitudine. Et thalamos ejus tres hinc, & tres inde; & frontes ejus, & vestibulum ejus secundum mensuram portæ prioris: quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, & latitudinem viginti & quinque cubitorum. Fenestræ autem ejus, & vestibulum, [c] & sculpturæ secundum mensuram portæ quæ respiciebat ad Orientem: & septem graduum erat ascensus ejus, & vestibulum ante eam.

Pastores quam sedulo suas oves inspiciant & cognoscant.

2. De porta quæ respiciebat viam Aquilonis atrii exterioris, ea ipsa replicantur quæ jam de porta alia superius dicta sunt, atque alia subjunguntur, quæ de prædicta porta Propheta tacuerat. Ut ergo de his latius differamus, quæ necdum discussa sunt, debemus ea quæ jam dicta sunt, sub brevitate replicare. Porta enim viam Aquilonis respicit, cum prædicator quisque vitam peccatoris agnoscit, eique interiora vitæ per verbum prædicationis aperit. Quæ porta atrii exterioris dicitur. Exterius quippe est atrium vita præsens, in qua omne quod corporaliter agitur, corporaliter etiam videtur. Quæ tam in longitudine, quam in latitudine mensuratur; quia cum ad fidem peccator ducitur, necesse est ut ejus doctor consideret, vel quantum in longitudinem spei, vel quantum in latitudinem caritatis ex ejus admonitione proficiat. Qui enim ad Deum convertitur, si adhuc bona vitæ præsentis sperat, longitudinem non habet, quia brevis est vita in qua spem posuit. Si per terrenarum rerum concupiscentiam, & adhuc per proximi odium coangustatur, latitudinem non habet; quia nescit vel transitoria contemnere, vel se in proximi amore dilatare. Cum vero conversus quisque æternæ vitæ gaudia longanimiter sperat, proximorum molestias cum caritate tolerat, & ea quæ non habet, concupiscere contemnit: longitudinem & latitudinem porta habet, quia gloria prædicatoris, est profectus auditoris. Unde quibusdam per magnum prædicatorem dicitur: *Gaudium meum & corona mea*. Et rursum: *Ecce nunc vivo, si vos statis in Domino*. Atque iterum: *Quæ est nostra spes aut gaudium? Nonne vos ante Dominum?* Longitudo ergo & latitudo portæ est quæ ad Aquilonem respicit: quia cum infidelem quempiam in peccati sui frigore torpentem prædicator ad fidem converterit, per hoc quod eum in longitudinem spei [d] tendit, & in amplitudinem caritatis dilatat, ejus gloriam suam facit. Et quia in cognitione sanctæ Trinitatis ex verbo prædicationis auditores quique in ejusdem Trinitatis amore proficiunt, habet [e] hæc eadem porta thalamos tres hinc, & tres inde: quia omne quod per Testamentum novum [f] de Trinitate Conditor loquitur, hoc etiam de Testamento veteri ostendit. Et cor audientium in amore cælestis patriæ [g] proficit, ut anima inhærens Deo, quasi sponsa cum sponso in quodam jam thalamo sedeat, atque se a terrenis desideriis funditus avertat.

Longitudo spei, & latitudo caritatis observandæ.

Phil. 4. 1. 1. Thess. 3. 8. Ibid. 2. 19.

Tres bene viventium sunt ordines. Sup. hom. 4. num. 5.

3. Vel certe, ut longe superius dictum est, quia tres sunt ordines bene viventium, bonorum scilicet conjugatorum, continentium, atque prædicatorum: & quia alii etiam in conjugiis positi, amore cælestis patriæ anhelant: alii autem spe æterni gaudii etiam carnem macerant, omnesque actus terrenos refugiunt, & in cura hujus seculi implicari contemnunt: alii vero & terrena bona despiciunt, & cælestia [h] gaudia prædicant, quæ cognoverunt: quid isti nisi in spiritali ædificio thalami sunt, in quorum cogitatione & meditatione anima cælesti sponso sociatur? Quos tres bonorum ordines, quia non solum Ecclesia ex Gentibus habet, sed aliquando etiam synagoga habuit, dum magna multitudo spiritalium Redemtoris gratiam ardenter expectavit, porta ædificii cælestis tres hinc, & tres inde thalamos habet: quia prædicator quisque, cum [i] ad supernam patriam auditorem provocat & novos patres & veteres anhelasse cælesti desiderio demonstrat. Plus enim plerumque exempla quam ratiocinationis verba compungunt: & cum prædicator dicit quales alii in conjugio, vel in continentia, vel in prædicatione erga omnipotentis Dei amorem in novo Testamento fuerint, vel alii quales in veteri, porta quæ loquitur, ternos ex utroque latere habere se thalamos [k] ostendit. Quæ porta habet & frontem; quia sunt in prædicatoris vita aperta opera quæ videntur. Habet & ante frontem vestibulum: quia priusquam bona opera insinuet, prædicat fidem, per quam anima humiliter veniens, ad bonorum actuum altitudinem sublevetur. Quæ cuncta secundum mensuram portæ prioris sunt, juxta hoc quod subditur:

Anima sancta cælesti sponso sociatur.

Plus exempla quam verba compunctionem generant.

Vers. 21.

Quia mensus est quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, & latitudinem viginti quinque cubitorum.

Jubilæus annus quinquagesimus requiem significat. Hom. 5. l. 2.

4. Hæc jam superius latius me dixisse meministis. Per quinquagenarium enim numerum requiem diximus figurari: quia & quinquagesimus annus veteri populo [l] in requiem datus est, quia appellatus est Jubilæus: & septenarius numerus, per quem hoc omne tempus evolvitur, septies multiplicatus, ad quadraginta & novem ducitur. Cui monas additur, quia in unius contemplatione requies æterna perficitur. Idem ergo quinquagenarius numerus nobis in longitudinem est: quia pervenire ad illam requiem non potest, nisi qui ad eam, spem suam modo tendere longanimiter potest. Quia enim per quinquagenarium numerum

Ad quam spei longanimitate tendendum.

a Suess. Val-cl. & quinque Norm. *Propheta diutius loqueretur*.
b Laud. & Suess. *intelligi, sicut & longe superius dictum est, ora* &c.
c Laud. *& sculpturæ*.
d [illegible] *tenet*.
e Non legitur, *hæc eadem porta*, in Gemet. Utic. & al. Norm.

g Val-cl. consentientibus Norm. *de trinitate Conditoris*.
g Recent. ed. *perficit*.
h Ebroic. *bona*.
i Laud. *ad superna provocatus*.
K Laud. *tendit*.
l Laud. Longip. Gemet. & al. Norm. sic legendum suadent. In vet. edit. *in requiem datur, qui appellatus*. Alii, *in requiem datus, appellatus est*.

ad æternam requiem provocamur, etiam hoc nos omnino instruit, quod in tabernaculo decem cortinæ jussæ sunt fieri, quæ haberent ansulas quinquagenas, & circulos aureos quinquagenos a latere & summitate. [a] Cortinæ etenim tabernaculi, sancti omnes sunt, qui ex diversis virtutum coloribus in sanctæ Ecclesiæ ornamento proficiunt. Qui & interiora velant, & exteriora omnimodo exornant: quia eorum vita inquantum videtur, ornamentum est; & eorum intellectus intus absconditur, dum cælestia quæ in mente servant, & dicere non possunt, in eis aliquo modo velantur. Recte autem decem cortinæ sunt, quia [b] per Decalogi custodiam, ipsa Sanctorum corda profecerunt. Hyacinthinæ vero ansulæ cortinarum fieri quinquaginta præcepiæ sunt. Hyacinthus cæli speciem habet. Ansulæ ergo cortinarum sunt præcepta cælestia, in quibus ligantur animæ, ut ab inferioribus sublevatæ, superius pendeant. Quæ videlicet ansulæ habent & circulos aureos, intellectum scilicet vera sapientia fulgentem. Qui intellectus, quia esse debet per omnia circumspectus, & cautæ sollicitudinis vigilantia munitus, recte per circulos designatur.

Exod. 25. v. 4. &c.

Ecclesiæ ornamentum ex variis Sanctorum virtutibus.

5. Et notandum quod a latere & summitate jubentur ansulæ, vel circuli in cortinis fieri: quia præcepta cælestia, & intellectus spiritalis, non solum debet nos sursum in Dei amorem suspendere, sed etiam proximo in caritate sociare. In eo enim quod Conditorem nostrum diligimus, quasi per superiores ansulas in aere pendemus. In eo vero quod sicut nosmetipsos proximos amamus, ansulas & circulos a latere habemus, ut cortinæ tabernaculi, id est fidelium animæ per caritatem conjunctæ sint, & non per discordiam divisæ. Unde & hic post longitudinem quinquaginta cubitorum, protinus latitudo subjungitur viginti & quinque cubitorum: quæ videlicet latitudo ad caritatem proximi pertinet. Ipsa enim in fratrum amorem se dilatat, atque erga eos omnes quod potest boni operis exercet. Cuncta autem bona opera quæ corporaliter fiunt, per quinque corporis sensus exhibentur, videlicet per visum, auditum, tactum, gustum, odoratum. Quinarius vero numerus per semetipsum ductus ad vicesimum & quintum pervenit; quia bona opera cum agi cœperint, per fervorem animum ad augmentum excitant, & per semetipsa multiplicantur. Unde & latitudinem [c] menti faciunt, ut non sit angusta [d] per teporem, sed expansa in bonis actibus per caritatem. Omnis enim torpor teporis, angustia est; omnis vero benignitas caritatis, magna latitudo. Nam etsi res desunt, quæ fortasse indigenti proximo præbeantur, ampla est substantia voluntatis bonæ, quæ sufficit ad regni retributionem, sicut scriptum est: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Sequitur:

In Dei amorem suspendi debemus, & proximo in caritate sociari.

Bonorum operum exercitio mens dilatatur.

Bonæ voluntatis ampla substantia.

Luc. 2. 14.

Vers. 22.

Fenestræ autem ejus, & vestibulum, & sculpturæ secundum mensuram portæ quæ respiciebat ad Orientem.

6. Cuncta hæc jam superius latius dicta sunt, & idcirco sermo non debet morosa expositione [e] tardari. Hoc tamen magnopere notandum est, quod porta ad Aquilonem ea omnia habere perhibetur, quæ porta ad Orientem: fenestras scilicet con-

Innocentiæ meritum adæquat vera pœnitentia.

A templationis, vestibulum humilitatis, sculpturam bonæ operationis. Omnes enim qui per hoc quod Deo in conversatione [f] nati sunt, in innocentia perstiterunt, portam ad Orientem habent; quia eis cælestis regni aditus patet [g] a lumine quod acceperunt. Et omnes qui in peccatis postmodum lapsi, torporis sui frigore sunt depressi, sed dum per pœnitentiam redeunt, ad amorem cælestis patriæ recalescunt, portam ad Aquilonem habent; quia eis etiam post peccati sui frigus cælestis regni aditus per misericordiam patet. Ea ergo habere dicitur porta ad Aquilonem, quæ habet porta ad Orientem; quia & conversi peccatores sic ditantur virtutibus, sicut illi sunt divites, qui cadere [h] in peccatum vitaverunt. Unde & Psalmistæ voce per B Dominum dicitur: *Cinerem sicut panem manducabam;* quia sic pœnitentes recipit ut justos. Scriptum quippe est de peccatoribus: *Olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* Cinis ergo sicut panis comeditur, quando ad auctoris sui gratiam peccator per pœnitentiam sicut innocens revocatur. Porta igitur ad Aquilonem habet fenestras, habet vestibulum, habet sculpturas: quia cum peccator ad vitam post culpas reducitur, sæpe lumen contemplationis accipit, atque de ipsa memoria iniquitatis suæ, gratiam magnæ humilitatis, bonæ quoque operationis efficaciam sumit; ut omne quod fieri præcipitur, in vita ejus quasi sculptum esse videatur.

Psal. 101. 10.

Matth. 11. 21.

C *Septem vero graduum erat ascensus ejus & vestibulum ante eam.* *Ibid.*

7. Septem gradibus ad portam ascenditur, quia per sancti Spiritus septiformem gratiam aditus nobis vitæ cælestis aperitur. Quam septiformem tiam Isaias in ipso nostro capite, vel in ejus corpore, quod nos sumus, enumerans dicit: [i] *Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Quos gradus, de cælestibus loquens, descendendo magis quam ascendendo numeravit: videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cum scriptum sit: *Initium sapientiæ timor Domini;* D constat proculdubio, quia a timore ad sapientiam ascenditur, non autem a sapientia ad timorem reditur; quia nimirum perfectam habet sapientia caritatem. Et scriptum est: *Perfecta caritas foras mittit timorem.* Propheta ergo, quia de cælestibus ad ima loquebatur cœpit magis a sapientia, & descendit ad timorem. Sed nos qui a terrenis ad cælestia tendimus, eosdem gradus ascendendo enumeremus, ut a timore ad sapientiam pervenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus est timor Domini: secundus, pietas: tertius, scientia: quartus, fortitudo: quintus, consilium: sextus, intellectus: septimus, sapientia. Est enim timor E Domini in mente. Sed qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati ejus tribulationibus dissimulat; hujus timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non sublevatur ad pietatem. Sed sæpe pietas per inordinatam misericordiam errare

Septem Spiritus sancti donis tamquam totidem gradibus ascendendum.

Isai. 11. 2.

Prov. 9. 10.

1. Johan. 4. 18.

Eorum ordo & concatenatio.

a Sag. & Ebroic. *decem etenim cortinæ*. Ubique Laud. habet, *curtinæ*.
b Editi mutarunt *custodiam*, in *studium*, quod in omnibus legitur.
c Longip. *in mente*.
d Idem *per torporem*.

e Vulgati *tardare*, invitis mss. Laud. Val-cl. Longip. &c.
f Longip. *juncti sunt*.
g Norm. *ad lumen*. Editi, *ex lumine*.
h Vatic. & recent. excepta Gussanvil. *in peccati pœnitentiam*. Contradicunt mss. tum Anglic. tum Gallic.
i Laud. *requiescit* . . . . *& replevit*.

errare solet, si fortasse pepercerit quæ parcenda non sunt. Peccata enim quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ verbere sunt corrigenda. Sed inordinata pietas cum temporaliter parcit, ad æternum supplicium pertrahit. Ut ergo vera & ordinata sit pietas, ad gradum est alium sublevanda, id est ad scientiam: ut sciat vel quid ex judicio puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quid si sciat quid agere quisque debeat, virtutem vero agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, ut cum videt quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit, ne timore trepidet, & pavore collapsa, non valeat bona defendere quæ sentit. Sed sæpe fortitudo si improvida fuerit, & minus contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumtione [a] in casum ruit. Ascendas ergo ad consilium, ut prævidendo præmuniat omne quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligis malum quod agentem gravat, quomodo potest bonum solidare quod adjuvas? Itaque a consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno quidem acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergo ascendatur ad sapientiam, ut hoc quod acute intellectus invenit, sapientia mature disponat. Quia igitur per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium in intellectum proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ pervenimus; septem gradibus ad portam ascendimus, per quam nobis aditus vitæ spiritalis aperitur.

Ad hæc ascendendum per humilitatem.

8. Bene autem dicitur, quia vestibulum erat ante eam: quia nisi quis prius humilitatem habuerit, ad hos gradus donorum spiritalium non ascendit, sicut scriptum est: *Super quem* [b] *requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* (Isai. 66. 2.) De quo per Psalmistam dicitur: *Ascensus in corde ejus disposuit in convalle lacrymarum.* (Psal. 83. 6.) Convallis quippe humilis locus est: & peccator quisque dum se in lacrymis humiliter affligit in corde, [c] per ascensum virtutum proficit. Qui rursus ait: *Emittit fontes in convallibus;* (Ps. 103. 10.) quia omnipotens Deus dona spiritalis gratiæ humilibus præstat.

Et per fidem.

9. Potest quoque per vestibulum fides intelligi. Ipsa quippe est ante gradus & portam: quia prius ad fidem venimus, ut postmodum per spiritalium donorum gradus, cælestis vitæ aditum intremus. Non enim per virtutes venitur ad fidem, sed per fidem pertingitur ad virtutes. Cornelius enim Centurio, cujus eleemosynæ ante baptismum Angelo testante laudatæ sunt, (Act. 10. v. 1. &c.) non operibus venit ad fidem, sed fide venit ad opera. Nam & ei per Angelum dicitur: *Orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt in conspectu Dei.* (Ibid. v. 4.) [d] Si enim Deo vero & ante baptismum non crediderat, quem orabat? vel quomodo hunc omnipotens Deus exaudierat, si non ab ipso se in bonis perfici petebat? Sciebat igitur Creatorem omnium Deum, sed quod ejus omnipotens Filius incarnatus esset, ignorabat. Neque enim

Nulla, sine fide in verum Deum, ope- ra bona.

poterat bona agere, nisi ante credidisset. Scriptum namque est: *Sine fide impossibile est placere Deo.* (Hebr. 11. 6.) Fidem ergo habuit, [e] cujus orationes & eleemosynæ placere Deo potuerunt. Bona autem actione promeruit, ut Deum perfecte cognosceret, & incarnationis ejus mysterium crederet, quatenus ad sacramenta Baptismatis perveniret. Per fidem ergo venit ad opera, sed per opera est solidatus in fide. Vestibulum itaque ante gradus est: quia qui prius credidit, ipse post virtutum gradibus ad portæ aditum ascendit. Sequitur:

Per bona opera in fide proficimus.

Et porta atrii interioris contra portam Aquilonis, & Orientalem. (Vers. 23.)

Non solis innocentibus, sed etiam pœnitentibus, cœlum patet.

10. Hoc loco *contra*, non pro adversitate ponitur, sed pro rectitudine: ita enim porta interioris atrii posita monstrabatur, ut porta Aquilonis & Orientis recto ad eam aditu tenderet. Quid est ergo quod porta interior recto itinere posita contra portam Orientis & Aquilonis ostenditur, nisi hoc, quod aperte datur intelligi, quia sive Judaico & Gentili populo, seu justis & peccatoribus, sed post peccata conversis, æque aditus regni cælestis aperitur? Larga est enim misericordia Creatoris nostri. Et porta interior non solum portam Orientis respicit, sed etiam Aquilonis: quia non solum his qui in innocentia permanent, sed etiam peccatoribus peccata sua pœnitendo damnantibus aperiuntur interioris atrii gaudia: ut ineffabilia mysteria patriæ cælestis agnoscant, agnoscendo sitiant, sitiendo currant, currendo perveniant. [f] Hæc interni gaudii secreta cognoverat, qui dicebat: *Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* (Ps. 41. 3.) Prædicator Gentium ad hunc aditum regni cælestis anhelabat, cum dicebat: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* (Phil. 1. 23.) Hæc [g] exultationis occultæ secreta cognoverat sponsa, quæ dicebat: *Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus.* (Cant. 5. 4.) Dilectus etenim manum per foramen mittit, quando virtute sua Dominus nostrum animum per subtilem intellectum pulsat. Et venter in tactu illius contremiscit, quia infirmitas nostra per hoc quod cælestis gaudii intellectu tangitur, ipsa sua exultatione turbatur, & fit in mente pavor cum lætitia; quia jam sentit quid de cælesti gaudio diligat, & adhuc metuit, [h] ne non recipiat, quod vix tenuiter sentit. Quid igitur restat, nisi ut se ad perfectionis vitæ cursum dirigant omnes, qui illa gaudia patriæ cælestis agnoscunt? Unde & hic apte subjungitur:

De adipiscenda cælesti gloria spes pavoris non expers.

Et mensus est a porta usque ad portam centum cubitos. (Ibidem.)

Ad perfectionem quo studio contendendum.

11. * [i] Centenarium numerum, quia decies per denarium ducitur, jam superius diximus esse perfectum. (* Hom. 6. n. 16.) Is itaque qui aditum atrii interioris videt, profecto necesse est ut per vitam perfectionis currat, & a porta inchoationis usque ad consummationis ingressum perveniat. Mensuretur ergo atrium interius, quod a portis exterioribus usque ad portam interiorem tenditur, centum cubitis: ut qui intrare amando cœpit, latitudinem perfectionis habeat in mente; quatenus

a Longip. *incassum laborat.*
b Laud. *requiescit.*
c Val-cl. consentientibus Norm. *per ascensum ad virtutem.*
d Editi dissentientibus mss. Sueff. Laud. Val cl Longip. & Norm. omnibus, *si enim Deum vere... non crediderat, quid orabat?* Ex Germ. unus favet editis, alter communem aliorum mss lectionem habet.
e In excusis, *operationes;* secus in mss. Anglic. & nostris.
f Editi, *hæc aeterni.*
g Val-cl. & alii Gassanvil. laudati *expectationis.*
h Ita mss. quotquot consuluimus, vel, *ne non plene recipiat,* aut percipiat. Ubi editi habent, *ne non possit*, quæ duplex negatio sensum contrarium proposito S. Gregorii efficit.
i Ebroic. Gemet. ac alii Norm. *centenarius numerus qui decies per denarium ducitur, pro perfectione semper accipitur.*

in eo quem diligit, hunc nec adversa coangustent, nec prospera elevent; sed transitoria cuncta despiciens, quousque ad gaudia secreta perveniat, per atrium perfectionis currat. Sunt etenim multi, qui jam in septem gradibus aditum portæ exterioris intraverunt, juxta quemdam supernæ dispensationis modum, per timorem Dei humiles, per pietatis studium misericordes, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum providi, per sapientiam maturi; sed adhuc quibusdam necessitatibus obligati, hujus mundi curis inserviunt: & unde jam ex magna parte excusserunt animum, ibi adhuc tenentur inviti. Cumque superimposita terrenæ occupationis portant onera, minus in præceptis cælestibus exercentur. [a] Anhelare medullitus ad æternam patriam non vacat, ipsa in eis sua aliquo modo desideria languescunt: [b] quia nimirum curis temporalibus præpeditum vera gaudia, quæ cognovit, amare non tantum licet, quantum libet. Hi plerumque a jugo mundi colla mentis excutiunt, omnia deserunt, terrenæ curæ pondera deponunt, atque ut ad cæleste desiderium latius animi sinum laxent, vitam remotam petunt, & in sanctis precibus intenti, sacris meditationibus dediti, quotidiano se fletu afficiunt, & vetustatem cordis igne amoris constant, atque ad cæleste gaudium accendendo se innovant. Hi plerumque in ipso suo desiderio accensi, exire jam de carne concupiscunt, atque ad vitam præsentem redire post fletum nolunt. Sed tamen differuntur, ut dilatus amor ex ipsa sua dilatione proficiat, & ardenti desiderio quasi quod negatur, crescat. Sic in regione Gerasenorum qui liberatus a legione dæmonum fuerat, jam cum Domino ire volebat, sed tamen ei dicitur: *Revertere in domum tuam, & narra quanta fecerit tibi Dominus*. Sic sponsa in Canticis canticorum sanctis desideriis anxia loquitur, dicens: *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea. Quæsivi illum, & non inveni*. In lectulo enim dilectum quærit, quando in ipso suo otio & vacatione quam appetit, jam videre anima Dominum concupiscit, jam ad eum exire desiderat, jam carere præsentis vitæ tenebris anhelat. Sed quærit illum, & non invenit: quia quamvis magno amore desiderat, adhuc tamen ei non conceditur videre quem amat.

Qui curis sæcularibus alligantur, ad eam non sunt expediti.

Luc. 8. 39.

Cant. 3. 1.

In otio quærendus est dilectus.

12. Tales itaque Sanctorum mentes quid aliud in hoc desiderio faciunt, nisi quod jam a portis exterioribus per atrium interius ad portam currunt? Quibus sæpe evenit, ut cum se viderint magno cælestis gratiæ munere compunctos, jam se perfectos existiment, & obedientes putent; sed quia nullus est qui dura præcipiat: patientes esse se credant, sed quia nemo eos per contumelias & adversitates pulsat. Et plerumque contingit, ut spiritale ministerium vel inviti suscipiant atque ad gubernationem fidelium deducantur. Qui cum magnis tribulationibus fuerint hinc inde pulsati, turbati mente, sese imperfectos inveniunt, qui non pulsati, perfectos se esse crediderunt. Qua ex re agitur, ut se ad semetipsos colligant, & apud se tacite opprobrium suæ infirmitatis erubescant, atque ex ipsa sua confusione [c] roborati, contra adversa patientiam opponant, & ex tribulatione proficiant, qui prius in otio ex ipsa sua securitate torpebant. Et veraciter esse tales incipiunt, quales se esse prius inaniter putaverunt. Hi itaque cum a portis exterioribus usque ad interiorem portam per boni studii atrium [d] differuntur, hoc ipsum in eis atrium centum cubitis mensuratur; quia dilatione & exercitatione sancta quotidie ad perfectionem proficiunt. [e] Per quotidiana enim desideria in mente proficere, quasi centum est cubitis interius atrium mensurari. Idcirco ergo a portis usque ad portam centum sunt cubiti, ut quasi quædam mora eundi sit ipsa dilatio vivendi, per quam quotidie in virtutibus crescitur, ut ad interiorem aditum perfectius perveniatur. Sequitur:

Quam longe absint a perfectione plurimi, qui eam adeptos se blandiuntur.

Fam tamen, si pro sua infirmitate humilientur aliquando, efficeturis.

Et eduxit me ad viam Australem, & ecce porta quæ respiciebat ad Austrum: & mensus est frontem ejus, & vestibulum ejus juxta mensuras superiores: & fenestras ejus, & vestibula in circuitu, sicut fenestras ceteras, quinquaginta cubitorum longitudinem, & latitudinem viginti quinque cubitorum. Et in gradibus septem ascendebatur ad eam: & vestibulum ante fores ejus.

Vers. 24. 25. & 26.

13. Cuncta hæc in Orientis & Aquilonis porta jam dicta sunt, & congruum non est, ut ea quæ semel ac secundo exponentes diximus, sæpius replicemus. Notandum tamen nobis est, quia in spiritali ædificio alter aditus ad Orientem, alius ad Aquilonem, atque alius ad Austrum patet. Sicut enim Aquilonis frigore peccatores, ita per Australem viam ferventes spiritu designantur: qui calore sancti Spiritus accensi, velut in meridiana luce virtutibus [f] excrescunt. Pateat itaque porta ad Orientem, ut hi qui sacramenta fidei bene inchoaverunt, & in nulla postmodum vitiorum profunditate demersi sunt, ad gaudia secreta perveniant. Pateat porta ad Aquilonem, ut hi qui post inchoationem caloris & luminis in peccatorum suorum frigore & obscuritate dilapsi sunt, per compunctionem pœnitentiæ ad veniam redeant, & quæ sit internæ retributionis vera lætitia cognoscant. Pateat porta ad Meridiem, ut hi [g] qui sanctis desideriis in virtutibus fervent, per spiritalem intellectum quotidie interni gaudii mysteria penetrent. Inter hæc autem quæri potest, cum quatuor hujus mundi partes sint, cur in hoc ædificio [h] exterioris atrii non quatuor, sed tres portæ esse memorantur? Quod recte quærendum fuerat, si Propheta non spiritale, sed corporale ædificium vidisset. Sancta enim Ecclesia, id est spiritale ædificium, ut ad secreta gaudia pertingat, tres solummodo portas habet, videlicet fidem, spem, atque caritatem: unam ad Orientem, aliam ad Aquilonem, tertiam ad Meridiem. Porta quippe ad Orientem est fides, quia per ipsam lux vera nascitur in mente. Porta ad Aquilonem spes: quia unusquisque in peccatis positus, si de venia [i] desperaverit misericor-

Per Orientem, Aquilonem & Austrum qui fidelium status designati.

a Excusi, *& dum anhelare*, invitis mss.

b Ita plerique mss. In Laud. *quia animo .. præpedito .. quæ cognovit*. Consentit Gall. mutato *cognovit*, in *cognoverunt*. Vatic. & al. *præpediti .., quæ cognoverunt*.

c Suess. *revocari*.

d Excusi contra mss. omnium Anglic. & Gallic. fidem habent, *deferuntur*; & infra *dilectione*, pro *dilatione*, magno sensus detrimento: hic enim significatur fideles a statu perfectionis differri, ut suæ infirmitatis conscii, humilientur; qua dilatione fit ut *per quotidiana desideria* proficiant.

e Ebroic. *& dum quotidiana desideria in mente proficiunt, quasi centum cubitis interius atrium mensuratur*.

f Longip. *exercentur*.

g Laud Suess. Longip. *qui post accepta lucis initium, sanctis &c.*

h Suess. *hæ exteriores non quatuor, sed tres*.

i Ita mss. Anglic. Norm. & pene omnes, ac potiores. In vulgatis legitur, *desperaverit, fonditus perit*.

sericordiam funditus perdit. Unde necesse est, ut qui per suam iniquitatem extinctus est, per spem [a] misericordiæ reviviscat. Porta ad Meridiem caritas, quia igne amoris ardet. In meridiana etenim parte sol in altum ducitur, quia per caritatem lumen fidei in Dei & proximi dilectione sublevatur. Tribus igitur portis ad interius atrium tenditur, quia per fidem, spem, atque caritatem ad gaudia secreta pervenitur. Alia quoque quæstio oritur, cur porta atrii interioris posita contra portam Orientis & Aquilonis dicitur, & quod ad Australem portam pateat, tacetur. Sed quia per Orientem inchoantes, per Aquilonem lapsos diximus designari, dignum fuit ut vel de inchoantibus, quibus adhuc sol in tepore est, vel etiam de lapsis, sed [b] per conversionem redeuntibus, aperte diceretur, quod eis porta atrii interioris pateat, quatenus ex ipsis nos certos faceret, de quibus dubitari potuerat. Hoc autem de porta Australi dicendum non erat; quia eos ad gaudia interna pertingere, qui fervore spiritus in virtutibus permanent, nullus ignorat. [c] (Usus quippe est sacri eloquii, ea de quibus dubitari poterat aperte dicere, & ea quæ constant tacere: sicut per

Ps. 105. 16. Psalmistam dicitur: *Irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini*. Aaron quippe, exigente populo, idolum fecerat; & recte poterat de vita ejus dubitari. Moyses ergo sanctus non dicitur, quia sanctus esse ab omnibus scitur; & Aaron sanctum Domini nominat, ut nobis de vita illius dubietatem tollat.) Sequitur:

Vers. 16. *Et cælatæ palmæ erant, una hinc, & altera inde in fronte ejus.*

Bona opera signis præstantiora.

14. Quid hoc est, quod prius in frontibus pictura palmarum, nunc autem cælatæ palmæ in fronte esse memorantur? In cælatura quippe lapidum foris opera esse videntur. Sed, sicut jam superius diximus, pictura palmarum est ostensio signorum. Nunc vero cælatura palmarum dicitur, ut bonorum operum demonstratio designetur. Ipsis enim summis prædicatoribus

Mat. 5. 16. dicitur: *Videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*. Qui igitur in vita sua impressa esse sancta opera demonstrant, palmas in fronte cælatas habent: quia quanta illos in posterum victoria sequatur, jam nunc in sanctis suis operibus ostendunt. Vel certe quia fidem per Orientis, spem per Aquilonis, caritatem vero per Australem portam diximus designari; notandum nobis est, quia in Orientis porta pictura palmarum, [d] in Aquilonis vero & Meridiei, cælatura esse perhibetur: quia contingit sæpe, ut hi qui adhuc inchoantes sunt, necdum se in operibus solidis ac magnis exerceant: hi vero qui post iniquitates ad virtutes redeunt, plerumque ut culpas suas ante omnipotentis Dei oculos tegere valeant, in magnis operibus exerceantur. Et qui jam fervore spiritus in virtutibus excreverunt, [e] quasi Meridies in sanctis actibus inardescunt. In Orientis ergo porta pictura est, in Aquilonis vero & Meridiei, cælatura: quia signum victoriæ quod in inchoantibus ostenditur, hoc in revertentibus atque ferventibus jam solidius & robustius tenetur.

In bonis operibus aliquando pœnitentes innocentibus alacriores.

Nec in prosperis

15. Notandum quoque magnopere est, quod A dicitur, *Hinc & inde*. Omnes enim qui ad vitæ aditum tendimus, & ex dextro & ex sinistro latere habere palmam debemus. Quod enim hinc & inde dicitur, latus utrumque signatur. A dextro igitur palmam habet is, quem prospera non extollunt: a sinistro palmam habet is, quem adversa non dejiciunt. Quasi ex utraque parte portabat Paulus palmam cum diceret: *Per arma justitiæ a dextris & a sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: ut seductores, & veraces*. Non hunc adversa frangebant, non prospera in mentis tumorem sublevabant. Hinc inde ergo gestabat palmam, quia & in adversitate fortis, & in prosperitate B humilis permanebat. Quisquis enim de prosperis extollitur, habere in dextera parte palmam nescit. Quisquis in adversitatibus frangitur, portare palmam a sinistro latere ignorat. Ut ergo hinc & inde palma gestetur in fronte, adesse semper nostris mentibus debet & in adversis fiducia, & in prosperis timor: ne aut adversa in desperationem pertrahant, aut prospera animum in sui fiduciam extollant. Hinc est quod idem egregius prædicator dicebat: *Scio & humiliari, scio & abundare: ubique & in omnibus institutus sum. Et satiari & esurire, & abundare & penuriam pati: omnia possum in eo qui me confortat*.

exultandum; nec in adversis deficiendum.

2. Cor. 6. 7.

Phil. 4. 12.

16. Numquidnam, fratres, ars est aliqua, C humiliari & abundare, satiari & esurire, abundare & penuriam pati: ut pro magno se ista scire tantus prædicator insinuet? Ars omnino, & mira disciplinæ scientia, quæ toto nobis cordis est adnisu discenda. Quem enim penuria sua non frangit, a gratiarum actione non retrahit, in rerum temporalium desiderium non accendit, scit humiliari. Hoc enim loco Apostolus humiliari, dicit penuriam pati. Nam statim e contrario subjungit: *Scio & abundare*. Qui enim acceptis rebus non extollitur, qui eas ad usum vanæ gloriæ non intorquet, qui solus non possidet quod accepit, sed hoc cum indigentibus misericorditer dividit, scit abundare. Qui D acceptis alimentis non ad ingurgitationem ventris utitur, sed ad reparationem virtutis, nec plus carni tribuit, quam necessitas petit, scit satiari. Qui alimentorum inopiam sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate victus agit aliquid unde anima peccati laqueum incurrat, scit esurire. Quem ergo nec in abundantia superbia elevat, nec in necessitate cupiditas irritat, novit abundare, novit penuriam pati. Qui cum statim subderet, *Omnia possum*; ne elationis esse verba crederemus, adjunxit [f] in quo, *In eo qui me confortat*. Ecce in altum ramus prodiit, sed quia in radice se tenuit, in viriditate permansit. In altum enim surgens aresceret, si se a radice E divisisset. Sibi enim nihil tribuit, quia omnia se posse non in se; sed in eo qui se confortat, fatetur. Hinc & inde ergo prædicator egregius palmam habet, quem nec abundantia in superbiam, nec inopia ad avaritiam pertrahit.

Ars hæc quanto adnisu addiscenda.

17. Discamus itaque, fratres, non solum in prosperis, sed in adversis quoque gratias agere. Pater enim nobis ex pietate sua factus est Conditor noster, nosque adoptivos filios ad hereditatem regni cælestis nutrit. Et non solum donis resi-

Quomodo lætis & adversis rebus utendum.

a Laud & Sueff. *ad misericordiam reviviscat*.
b Gemet. & alii e Norm. *per confessionem*.
c Inclusa uncinis restituimus ex mss. Laud. & Longip. Absunt a Norm.
d Scilicet *portis*. Ubi emendandi vulgati qui habent, *in Aquilone vero et meridie*.
e Longip. & Val-cl. *quasi in meridie*.
f Deest *in quo*, in omnibus ed. Legitur in mss. Laud. Val-cl. Gemet. ac aliis Norm.

reficit, sed etiam flagellis erudit. Discamus igitur abundare, ut cuncta quæ ab eo accepimus, cum indigentibus partiamur. Et mentem abundantia non elevet, ne fortasse gaudeat quia hoc adest sibi, quod deest alteri, & non jam communi bono, sed proprio lætetur. A privato gaudio Veritas [a] ad commune discipulos revocat, cum eos de prædicatione redeuntes, & de subjectione dæmonum lætantes admonet, dicens: *Nolite gaudere super hoc, sed potius gaudete & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cælo.* Non enim omnes electi dæmonia ejiciunt, sed tamen electorum omnium nomina cælo tenentur adscripta. Admonentur ergo [b] discipuli privatam lætitiam deponere, de communi autem & perpetua felicitate gaudere. Quisquis itaque in eo gaudet quod alter non habet, ex ipsa sua abundantia deterior factus, [c] gaudium privatum habet. Contra hujus nos appetitum abundantiæ Johannes admonet, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.* Qui mox rationem subdidit, quare: *Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo. Nemo enim potest duobus dominis servire*, quia non valet simul transitoria & æterna diligere. Si enim æternitatem diligimus, cuncta temporalia in usu, non in affectu possidemus. Qui eamdem rationem protinus subdidit, dicens: *Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.*

Luc. 10. 20.

1. Johan. 2. 15.

Ibidem.

Matt. 6. 24.

1. Johan. 2. 16.

Avaritiæ & superbiæ affinitas.

18. Ideo enim habere aliquid homines, & ultra quam necesse est, concupiscunt, ut habendo superbiant: & quia hoc alius non habet, se in cogitationibus extollant. Quisquis itaque talis est, adhuc ad portandam abundantiam doctus non est. Sæpe autem quod avaritia ex appetitu suggerit, necessitatem putat: & cum minora sufficiant, dolet majora deesse; atque incautus animus quamdam quasi necessitatem patitur quam parit. Et cum nimia sint quæ desiderat, suam sibi avaritiam aliquo modo excusat. Abundantia itaque superbiæ [d] vicina est. Quam si quando etiam cupiditas intercepit, hanc, ut ita dixerim quasi [e] peregrina captivitas invasit. Si igitur abundandi artem scire volumus, necesse est, ut non solum ea quæ vicina sunt, sed ea etiam quæ de longinquo veniunt, vitia fugiamus. Discamus penuriam pati, ne ea quæ non habemus, habere etiam cum culpa requiramus; nec felices putemus, quos rebus onustos cernimus. Nimia valde sunt ea, quæ sibi quasi in sumtus vitæ præsentis præparant. Multa portant, sed in via brevi magna est nobis in hoc itinere socia paupertas, quæ animum non angustat, cum deest terrena substantia de qua æterno judici rationes ponamus. Liberius ad patriam tendimus, quia quasi in via pondere caremus.

Non solum vicina sed remota vitia sunt cavenda.

In via ad patriam paupertas bona comes.

Satiari discemus & esurire.

19. Discamus satiari, ne in sumendis alimentis corporis, gulæ magis quam necessitati serviamus. Plus enim concupiscentia quam necessitas petit. Et sæpe dum carnis inopiæ satisfacere curamus, voluptas subrepit, modum refectionis excedit. Unde fit, ut culpa transeat ad culpam: quia plerumque inde alia tentatio carnis nascitur, dum carni immoderatius in refectione servitur. Ex peccato etenim primi hominis infirmante natura in hoc mundo cum nostris tentationibus nascimur. Et caro nobis aliquando adjutrix est in bono opere, aliquando autem seductrix in malo. Si igitur ei plus quam debemus, tribuimus, hostem nutrimus. Et si necessitati ejus, quæ debemus, non reddimus, civem necamus. Satianda itaque est caro, sed ad hoc usque, ut in bono nobis opere famulari sufficiat. Nam quisquis ei tantum tribuit, ut superbiat, satiari penitus ignorat. Ars itaque magna est satiari, ne unusquisque per satietatem carnis ad iniquitatem prorumpat turpitudinis. Discamus esurire, ut nobis propter abundantiam sequentem nostra hic inopia placeat, ne nos ventris [f] necessitas ad culpam trahat, ne peccatum menti ipsi indigentia suggerat: & dum caro fame afficitur, ad cupiditatem animus irritetur, & quærat cum culpa providere, unde carni valeat in necessitate satisfacere: ne cor in indignationem prosiliat, & linguam in murmurationis amaritudinem accendat. Qui igitur in carnis suæ inopia se hinc inde circumspicit, atque a peccati laqueo custodivit, novit esurire.

Ira & avaritia in adversitate; elatio & immoderata lætitia in prosperitate cavendæ.

20. Nos itaque, fratres carissimi, iram atque avaritiam in adversitate fugientes, & elationem & immoderata gaudia in prosperitate declinantes, quia per fidem, spem, atque caritatem, interioris vitæ atrium tribus portis intrare concupiscimus, palmas hinc & inde teneamus. Libet adhuc [g] alterum civem cælestis patriæ ad mentem reducere, & qualiter hinc inde palmam teneat, demonstrare. Beatus etenim Job cum esset viris Orientalibus ditior, & ei prospera cuncta suppeterent, [h] filii pollerent, familia cresceret, greges exuberarent, in tanto omnipotentis Dei timore perstitit, ut inter custodiam disciplinæ, inter acta justitiæ, inter multa humilitatis obsequia, misericordiæ operibus intentus, sacrificiis offerendis deditus, holocausta Domino pro singulis filiis immolaret, ne quis eorum saltem in corde peccasset. Pensemus ergo, quanta ei erat custodia boni operis, qui in filiis suis expiabat sacrificiis culpas cordis. Sed quam justus esset, in prosperitate innotuerat: valde autem ignotum erat si perseverare justus & inter flagella potuisset. Tangendus ergo erat verbere, ut vir ille sanctus in prosperis, interrogaretur adversis: ut qui notus erat omnipotenti Domino, notus per flagella fieret nobis & sibimetipsi. Disponente itaque Domino consumpti sunt greges, interfecti custodes, eversa domus, extincti filii, percussa caro a planta pedis usque ad verticem. Remansit uxor incolumis, quæ verborum jaculis vulnera augeret. Sed hanc vir sanctus in tentatione, sanus in vulnere prudenter docet, eique respondet, dicens: *Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non suscipiamus?* Amici quoque ad consolandum veniunt, ad contumelias prorumpunt, & in dolore vulnerum, addunt adhuc vulnera verborum. Immisericordem dicunt, raptorem nominant, violentum denuntiant, oppressorem pauperum fatentur. Quid igitur miles Dei faceret inter dolentia vulnera & amara verba [i] deprehensus?

Exemplum Job.

Job 1. v. 2. &c.

Job 2. 10.

Ecce

a Plerique Norm. consentiente Val-cl. *ad commune bonum.*
b Longip. *electi discipuli.*
c Ebroic. & Lyr. *gaudio privato hoc habet.*
d Vel, *e vicino est*, ut habent plur. mss.
e Ebroic. *peregrini captivitas.*
f Lyran. *ingluvies.*
g Gemet. & alii quatuor Norm. *alterum quidem ... militiam ad mentem.*
h Vulgati habent, *filiis polleret*, ex unanimi mss. consensu castigandi.
i Ita Laud. & omnes alii mss. nostri. Editis magis placuit, *depressus.*

Ecce flagella Dei & verba hominum simul afflictum animum ad desperationem premunt: sed virtute spiritus plenus, carnis vulneribus jacens, mentis robore stans, contra desperationis impulsum reduxit ad memoriam bona quæ egerat. *Job. 29. 15.* Quia misericors fuerat, dicit: *Oculus fui cæco,* *Ibid. v. 16.* *& pes claudo.* Et rursum: *Pater eram pauperum.* Quia & disciplinæ custos & benignus, dicit: *Ibid. v. 25.* *Cumque sederem quasi rex,* [a] *circumstante me exercitu, eram tamen mærentium consolator.* a Quia *Job. 31. 13.* humilis fuerit, dicit: *Si contemsi subire judicium cum servo meo & ancilla mea, cum disceptarent* *Ibid. v. 19.* *adversum me.* Quia hospitalis fuerit, fatetur: *Si despexi prætereuntem, eo quod non habuerit indumentum.* Quia largus in donis, dicit: *Ibid. v. 20.* *Si non benedixerunt mihi latera ejus, & de velleribus ovium mearum calefactus est.* Quia violentus non *Ibid. v. 21.* fuerit testatur, dicens: *Si levavi super pupillum manum meam, cum viderem me in porta superiorem.* Quia de inimici periculo numquam exul- *Ibid. v. 29.* taverit, dicit: *Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat.* Quia patiens fuit, & etiam suorum *Ibid. v. 31.* malitiam æquanimiter pertulit, dicit: *Si non dixerunt viri tabernaculi mei, Quis det de carnibus ejus ut saturemur?* Quid est ergo, quod vir sanctus tot suas virtutes inter flagella enumerat? Quid est, quod ore suo opera quæ fecerat, laudat: nisi quia inter vulnera & verba A quæ hunc ad desperationem trahere poterant, ad spem animum reformat? Et qui in prosperitate humilis fuit, revocatis bonis suis ad memoriam, infractus in adversitate permansit. Cujus enim animum inter tot flagella, illa verba ad desperationem non impellerent, nisi sibi ad memoriam bona quæ fecerat revocasset? Vidit igitur sanctus vir mentem suam auditis tot malis ad desperationem concuti, & mirabiliter studuit in spe certa ex bonis suis actibus solidari. Sic impletur quod scriptum est: *In die bonorum ne immemor sis malorum, & in die malorum ne immemor sis bonorum.* *Eccli. 11. 27.* Si enim cum bona habemus, malorum reminiscimur, quæ aut jam passi B sumus, aut adhuc pati possumus: accepta bona mentem non elevant, quia eorum gaudium timor memoriæ malorum premit. Et si cum mala habemus, bonorum reminiscimur, quæ aut jam accepimus, aut adhuc nos posse accipere speramus, malorum pondus animum in desperationem non deprimit, quia hunc ad spem memoria bonorum levat. Si itaque fratres carissimi, sic per præcepta Dominica & per Sanctorum exempla gradimur, ut nos nec prosperitas elevet, nec adversitas frangat, habere nos ante omnipotentis Dei oculos palmas hinc & inde monstramus. [b] Cui est honor & gloria, in c C secula seculorum. Amen.

a Excusi, *circumspectante me exercitu.*
b Additur in Laud. Suess. Longip. *Lætemur ergo in ejus adjutorio, qui in suis nobis sequacibus, omnia quæ præcepit ostendit omnipotens Redemtor noster, qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.*

---

al. xx.

HOMILIA VIII.

Versus 27. ac reliqui usque ad 38. inclusive plerique cursim, alii fusius exponuntur, & dogma de Resurrectione potissimum adstruitur.

In expositione sacræ Scripturæ repetitiones caveantur.

1. PRophetæ verba, quæ largiente Domino hodie caritati vestræ loquenda sunt, lectione magis indigent, quam expositione. Ea enim in tribus portis interioribus replicantur secundo jam, vel tertio de exterioribus dicta quæ sunt. Pauca vero in earum descriptione permutantur. Unde necesse est ea nos quæ jam dicta sunt, legendo transcurrere, ut ea quæ d necdum dicta sunt, licentius possimus enodare. Itaque nunc dicitur:

Vers. 27. 28. 29. & 30. *Et porta atrii interioris* [a] *in viam Australem & mensus est a porta usque ad portam in via Australi, centum cubitas. Et introduxit me in atrium interius ad portam Australem: & mensus est portam juxta mensuras superiores, thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus eisdem mensuris: & fenestras ejus, & vestibulum ejus in circuitu quinquaginta cubitos longitudinis, & latitudinis viginti quinque cubitos,* [b] b *& vestibulum per gyrum.*

Cuncta hæc * superius dicta atque exposita esse meministis. Necdum vero est dictum quod de eodem vestibulo subditur:

** Maxime hom. superiori.*

Longitudine viginti & quinque cubitorum, & latitudine quinque cubitorum: & vestibulum eius ad atrium exterius. *Vers. 30. & 31.*

Atque iterum hoc quod jam superius dictum fuerat, replicatur, cum dicitur: *Et palmas ejus in fronte.* *Ibidem.* Et statim quod adhuc dictum non fuerat, subditur: *Et octo gradus erant in quibus ascendebatur* [c] *ad eam.* *Ibidem.* c D Hoc quoque quod de Australi porta scriptum est, de Orientali quoque porta in eodem ordine narratur. Nam protinus subinfertur:

Et introduxit me in atrium interius per portam Orientalem: & mensus est portam secundum mensuras superiores, thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus sicut supra: & fenestras ejus, & vestibula ejus in circuitum longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine viginti quinque cubitorum. Et vestibulum ejus, id est [d] *atrii interioris, & palmæ cælata in fronte ejus hinc & inde, & in octo gradus ascensus ejus.* *Vers. 32. 33. & 34.* d

Ea quoque, quæ de Australi porta & Orientali dicta sunt, in eisdem verbis etiam de porta E quæ ad Aquilonem respicit, replicantur. Nam subditur:

Et introduxit me ad portam quæ respiciebat ad Aquilonem, & mensus est secundum mensuras superiores, thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum eius, & fenestras eius per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine viginti quinque cubitorum. Et vestibulum eius respiciebat in atrium exterius, & cælatura palmarum in *Vers. 35. 36. & 37.*

a In editis, *in via australi.*
b Plor. mss. *& vestibulum ejus per gyrum.*
c Laud. cum Longip. *per eam.*
d Longip. concinentibus Laud. & Suess. *atrii exterioris*; quod emendandum putamus.

frontr illius binc & inde, & in octo gradibus ascensus ejus.

Legis opera exteriora, veteris Testamenti patres præcipiebant; cordis custodiam, novi doctores.

* Sup. hom. 6. & 7.

2. Quid itaque interiori atrio, quid thalamo, quid frontibus, quid vestibulo, quid fenestris, quid longitudine & latitudine, quid palmarum cælatura signetur, late jam * superius diximus: nec oportet ut in eisdem iterum, sed in his solummodo quæ necdum dicta sunt, occupemur. Nunc ergo quærendum nobis est, quæ istæ tres portæ interiores sint: vel quid est quod earumdem portarum vestibula vigintiquinque cubitis in longitudine, & quinque cubitis in latitudine metiuntur: vel cur ad eas non septem, sicut de portis exterioribus dictum fuerat, sed octo gradibus ascenditur. Porta enim [a] atrii interioris quæ superius dicta est, de his tribus portis interioribus non est; quia illa contra Orientis & Aquilonis portam respicere dicitur, istæ autem singulæ interius ad Austrum vel Orientem & Aquilonem positæ esse memorantur. Unde recte [b] per illam aditus interior designatur; quia sicut præcedenti locutione jam dictum est, vel Judæis & Gentilibus, vel inchoantibus atque in bono [c] perseverantibus, vel a bono cadentibus, sed post culpas per pœnitentiam surgentibus patet. Nunc autem postquam singulæ in Oriente & Aquilone & Austro portæ descriptæ sunt, cur interioris atrii rursum portæ singulæ in Austro & Oriente atque Aquilone describuntur? Aspirante Domino, magna intentione opus est sinum tantæ profunditatis indagare. Si enim portarum nomine sanctos prædicatores accipimus: sciendum nobis est, quia una est Ecclesia in prædicatoribus Testamenti veteris ac novi. Portæ autem, septem vel octo gradus habent: quia sancti Spiritus septiformem gratiam concorditer prædicant: [d] octavo vero gradu annuntiant præmium retributionis æternæ. Unde scriptum est: [e] *Da partem septem, necnon & octo.* Quid itaque dicere possumus exteriores portas, nisi antiquos patres fuisse, qui per præcepta Legis noverant opera populi magis, quam corda custodire? ut interiores portas prædicatores sanctæ Ecclesiæ debeamus accipere, qui spiritalibus monitis discipulorum corda custodiunt, ne malis quæ non faciunt, vel in cogitationibus delectentur. Per illas enim septem gradibus ascendi dicitur, istarum vero octo graduum ascensus esse perhibetur: quia & in veneratione Legis dies septimus fuit, & in novo Testamento octavus dies in sacramento est: is videlicet, qui Dominicus appellatur, qui tertius a passione, sed octavus a conditione est, quia & septimum sequitur.

Eccle. 11. 2.

Non incipientibus, sed perfectis mystica & alta prædicaverunt Apostoli.

3. Sin vero portarum nomine solos intelligimus sanctos Apostolos designari, qui videlicet primi nobis sunt sanctæ Ecclesiæ prædicatores, & nos fidem, spem, atque caritatem summopere tenere docuerunt: ipsi itaque nobis in his virtutibus portæ sunt, qui nos per easdem virtutes ad interiorem intellectum æternæ sapientiæ perducunt. Sed si ipsi exteriores portæ sunt, [f] quos accipimus interiores? Si vero ipsi interiores sunt, quos intelligimus exteriores? Qua in re intelligi utiliter potest, quia ipsi nobis exteriores simul & interiores portæ sunt. Cum enim adhuc inchoantibus non alta & mystica, sed quædam quæ capi prævalent, prædicant, portæ exteriores sunt: cum vero perfectis [g] profunda & mystica loquuntur, portæ interiores. Videamus qualiter porta exterior pateat: *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.* Videamus qualiter porta interior pateat: *Sapientiam loquimur inter perfectos.* Videamus utrum ipsa eadem sit porta interior & exterior: *Sapientibus & insipientibus debitor sum.* Qui rursum dicit: *Sive mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis.* In hoc enim quod contemplando & loquendo sapientibus mente excedit, porta interior est: in hoc vero quod parvulis sobrie in prædicatione se temperat, & quanta ebrietate spiritus infundatur in mente cum prædicat non ostendit, exteriorem portam se esse manifestat. Ipsi itaque & exteriores portæ nobis sunt & interiores, qui nos & in primo aditu fidei, spei, atque caritatis instituunt: & cum jam proficientibus cælestis regni mysteria prædicant, per subtiliorem sensum nos ad interiora perducunt.

1. Cor. 3. 1.

Ibid. 2. 6.

Rom. 1. 14.

2. Cor. 5. 13.

Non in septimo virtutis gradu standum est, sed ad octavum perveniendum.

4. Unde & per septem gradus prius ascensus earum describitur, & postmodum per octo. Per octavum etenim gradum illius vitæ mysteria signantur, quam in secretis suis [h] perfecti intelligunt, quia jam cuncta temporalia mente transcendere noverunt, qui præsentem vitam quæ septem dierum curriculo evolvitur, plene despiciunt, qui de intima contemplatione pascuntur. Habent igitur portæ spiritalis ædificii septem gradus: quia timorem Domini, pietatem & scientiam, fortitudinem & consilium, intellectum & sapientiam suis auditoribus prædicant. Sed cum jam omnia dimitti præcipiunt, cum nihil in hoc mundo diligi admonent, [i] nil per affectum teneri, cum contemplationi cælestis patriæ intendi, atque in ejus suadent mysteriis delectari, gradum addunt, & ad interiora trajiciunt. Iste gradus docente Veritate cuidam ostensus est, cui cum Legis præcepta dicerentur, respondit: *Hæc omnia custodivi a juventute mea.* Quasi enim jam in septem gradibus stabat, cum a juventute sua omnia custodisse se diceret. Sed ei mox dicitur: *Adhuc unum tibi deest: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me.* In quibus verbis octavum quidem gradum vidit, sed ascendere noluit; quia tristis abscessit. Quisquis itaque contemtis rebus temporalibus æternitatis contemplatione pascitur, cælestis regni gaudia rimatur, post septem gradus quos timendo & operando atque intellectu sapientiæ succrescendo tenuit, octavo gradu interioris portæ aditum intravit.

Matth. 19. 20.

Ibid. v. 21.

Per octavum numerum, judicium extremum & resurrectio designantur.

5. Per octavum quoque numerum & dies æterni judicii, & carnis resurrectio designatur. Unde & Psalmus, qui [k] pro octava scribitur, a pavore judicii est inchoatus, cum dicitur: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.* Nunc enim tempus est misericordiæ, in illo autem

a Suess. *atrii exterioris*, sed mendose.
b Laud. *per illas ... qui sicut* &c.
c Addunt, *opere*, Gemet. cum aliis Norm. & Longip.
d Laud. Suess. Longip. Val-cl. *octavum vero gradum annuntians retributionis æternæ.*
e Vulgati, *da partes*. Sequimur mss. Laud. Longip. Norm. &c. Vide quæ supra observavimus nota *f* ad hom. 4. olim decimam sextam, num. 2.
f Laud. *quos aspicimus.*
g Suess *summa & mystica*. Laud. *profunda summa & mystica.*
h Ebroic. & Sagiens. *perfecte.*
i Ebroic. *nil imperfectum tenere.*
k Multi sunt qui pro octava inscribuntur. At iste primus est.

tem judicio dies iræ. In quo videlicet die, omne A hoc tempus finitur quod septem diebus evolvitur. Quia autem post septem dies sequitur, jure octavus appellatur. In quo & caro nostra resurget ex pulvere: ut sive bona, sive mala quæ egit, recipiat a Veritate. Unde & per Legem quoque octavo die fieri circumcisio jubetur. Nam per membrum quod circumciditur, mortalis propagatio generatur, decedentium quoque & succedentium numerus augetur. Sed quia in resurrectione mortuorum nec carnis jam propagatio agitur, & decessio atque successio nulla erit, quia sicut scriptum est: *Neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli in cælo;* octava die præcipitur præputium incidi. Ibi enim B locum jam carnis propagatio non habet, ubi resurgens caro perseverantiam æternitatis habet. [a] Per hoc membrum mater virgo descendit, quæ Deum in utero sine virili admixtione concepit, qui primus nobis æternæ patriæ gloriam in sua resurrectione monstravit. *Qui resurgens a mortuis, jam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur*. Nobisque exemplum dedit, ut ea fieri in die ultimo de nostra carne credamus, quæ facta de carne illius in die resurrectionis agnovimus.

Matth. 22. 30.

Rom. 6. 9.

De resurrectione, Gregorii temporibus, quidam dubitarunt.

6. Sed quia de carnis resurrectione nobis sermo se intulit, triste nimis & valde lugubre est, quod quosdam in Ecclesia stare, & de carnis resurre- C ctione dubitare cognoscimus. Hanc autem antiqui patres venturam esse certissime crediderunt, etiam cum nullum adhuc ejusdem resurrectionis exemplum tenerent. Qua igitur damnatione digni sunt, qui & exemplum jam Dominicæ resurrectionis acceperunt, & tamen adhuc de sua resurrectione diffidunt? Pignus tenent, & fidem non habent. Ecclesiam replent, sed quia de resurrectione sua dubitant, mente vacua stant. De hac resurrectione per beatum Job dicitur: *Scio quod Redemtor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea* [b] *videbo Deum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non* D *alius*. Hinc etiam per Psalmistam dicitur: *In conspectu ejus* [c] *procidunt universi qui descendunt in terram*. In terra enim mortui non spiritu, sed corpore descendunt. In conspectu ergo Domini procidunt qui in terram descendunt: quia resurgendo ad judicium veniunt qui nunc in pulvere putrescunt. Hinc iterum dicit: *Sitivit in te anima mea, quam multipliciter & caro mea*. Sitit [d] anima ut Deum videat: caro quid sitit, nisi ut resurgat? Hinc rursus ait: *Aufer spiritum eorum, & deficient: & in pulverem suum revertentur*. Moxque de carnis resurrectione subjungit: *Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ*. Hinc iterum dicit: *Exurge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ*. Exurrexit enim Dominus in requiem suam, cum car- E nem suam de sepulcro suscitavit. Post hunc quoque exurgit & arca: quia resurgit Ecclesia. Hinc per eumdem Prophetam de quo loquimur, scriptum est: *Ossa arida audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego intromittam in vos spiritum, & vivetis. Et dabo super vos nervos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vos cutem, & dabo vobis spiritum, & vivetis*. Hinc est quod Propheta alius [e] per resurrectionem Domini humanum genus vidit in fine suscitari, atque ait: [f] *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & vivemus in conspectu ejus*. Hinc est, quod cum de semetipso Dominus loqueretur, adjunxit: *Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient* [g] *vocem filii Dei. Et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii*. Hinc Paulus ait: *Unde etiam salvatorem expectamus Dominum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*: Hinc iterum dicit: *Si enim credimus quod Jesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo*. Qui rursus ait: *Primitiæ dormientium Christus*. Si enim nos a mortis somno non surgimus, quomodo resurrectionem Dominicam primitias habemus.

Refelluntur.

Job 19. v. 25. &c.

Psal. 21. 30.

Psal. 62. 2.

Psal. 103. 29.

Ibid. v. 30.

Psal. 131. 8.

Tom. I.

Ezech. 37. v. 4. &c.

Osee 6. 3.

Johan. 5. v. 28 & 29.

Phil. 3. 20.

1. Thess. 4. 14.

1. Cor. 15. 20.

Futuram resurrectionem utrumque Testamentum prædicat.

7. Ecce veteres ac novi patres uno sibi spiritu de carnis resurrectione concordant. Ecce ipsa per se Veritas prius voce docuit, quod de resurrectione carnis postmodum opere demonstravit: & tamen adhuc quorumdam infirmitas fidem non habet in domo fidei stans. Sed mirari solent qualiter caro reviviscere possit ex pulvere. Mirentur igitur [h] altitudinem cæli, molem terræ, abyssos aquarum, omnia quæ in mundo sunt, ipsos quoque Angelos creatos ex nihilo. Minus est valde aliquid ex aliquo fecere, quam omnia ex nihilo fecisse. Ipsa nobis elementa, ipsæ rerum species, resurrectionis imaginem prædicant. Sol enim quotidie nostris oculis moritur, quotidie resurgit. Stellæ matutinis horis nobis occidunt, vesperi resurgunt. Arbusta æstivis temporibus [i] plena foliis, floribus, ac fructibus videmus, quæ hyemali tempore nuda foliis, floribus, ac fructibus, & quasi arida remanent; sed vernali sole redeunte, cum a radice humor surrexerit, suo iterum decore vestiuntur. Cur ergo de hominibus diffiditur, quod fieri in lignis videtur? Sed sæpe pulverem putrescentis carnis aspiciunt, & dicunt: Unde ossa & medullæ, unde caro vel capilli poterunt in resurrectione reparari? Hæc itaque requirentes, parva semina ingentium arborum videant, atque si possunt dicant: Ubi in eis latet tanta moles roboris, tanta diversitas ramorum, tanta multitudo, & viriditas foliorum, tanta species florum, [k] tanta ubertas, sapor atque odor fructuum? Numquidnam semina arborum odorem vel saporem habent, quem ipsæ post arbores in suis fructibus proferunt? Si ergo ex semine arborum, quod vi-

Adversariorum objectis respondetur.

Sol quotidie oritur & moritur.

Arbores quotannis.

Arboris ex semine productio, quantum miraculum.

Tttt ij deri

[a] Editi ante Gussanvil. *per hoc verbum*. Emendantur ex mss. Anglic. & nostris.

[b] Lyr. *videbo Deum salvatorem meum* Ceterum quæ de resurrectione in dubium adducta hic dicuntur, etiam leguntur l. 14. Moral. n. 70. Lege nostram Præfationem in Dialogorum libros num. x.

[c] Gemet. Rotomag. & plerique Norm. cum Val. cl. *procedunt*. Quæ lectio non abhorret a Gregorii proposito; sed a textu Hebr. Vulgata, ceterisque versionibus respuitur.

[d] Vulgati, *anima mea*. Redundare videtur *mea*, abestque a mss. Laud. Val-cl. & plur.

[e] Al. *in resurrectione Domini*, ut habetur in plerisque Norm. & in Val-cl.

[f] Laud. *vivificavit ... suscitavit*.

[g] Ita Gemet. Beccensis Lyr. Utic. Rotomag. &c. consentientis Evangelico texto. Editi, *vocem ejus*.

[h] Iidem cod. suffragante Ebroic. *amplitudinem*.

[i] Ita legendum ex mss. Norm. & Anglic. Laud. non habet *floribus*. Deest etiam in vulgatis, ubi pro *fructibus*, legimus *frugibus*. Infra ubi extat: *nuda foliis, floribus, ac fructibus*, legitur simpliciter in Ebroic. Sag. & Lyr. *& hyeme quasi arida remanent*.

[k] Suess. & Longip. *tanta ubertas saporum atque* &c.

deri non potest, produci potest, cur de pulvere carnis humanæ diffiditur, quia ex eo reparari forma valeat, quæ non videtur?

Hominis generatio majus miraculum, quam resurrectio.

8. Sæpe autem objicere inanem quæstiunculam solent, qua dicunt: Carnem hominis lupus comedit, lupum leo devoravit, leo moriens ad pulverem rediit, cum pulvis ille suscitatur, quomodo caro hominis a lupi & leonis carne dividitur? Quibus quid respondere aliud debemus, nisi ut prius cogitent qualiter in hunc mundum venerint, & tunc invenient qualiter resurgant? Certe tu homo qui hoc loqueris, aliquando in matris utero spuma sanguinis fuisti: ibi quippe ex patris semine, & matris sanguine parvus ac liquidus globus eraa. Dic rogo, si nosti, qualiter ille humor seminis in ossibus duruit, qualiter in medullis liquidus remansit, qualiter in nervis solidatus est, qualiter in carnibus crevit, qualiter in cute extensus est, qualiter in capillis atque unguibus distinctus, ita ut capilli molliores carnibus, & ungues essent teneriores ossibus, carnibus duriores. Si igitur tot & tanta ex uno semine per species distincta sunt, & tamen in forma remanent conjuncta; quid mirum si possit omnipotens Deus in illa resurrectione mortuorum, carnem hominis distinguere a carne bestiarum, ut unus idemque pulvis & non resurgat inquantum pulvis lupi & leonis est, & tamen resurgat inquantum pulvis est hominis? Vide itaque homo, qualiter ad vitam venisti, & nequaquam dubites ad vitam qualiter redeas. Cur autem ratione vis comprehendere quomodo redeas, qui ignoras quomodo venisti? Da potentiæ Creatoris tui quod comprehendere non vales de temetipso. Certe enim quia tu ex terra factus es, terra vero ex nihilo, tu es creatus ex nihilo. Nec ergo de carnis tuæ resurrectione desperes, perpende prudenter, quia minus est Deo reparare quod erat, quam fecisse quod non erat.

Multa in rerum natura non minus nos latent, quam resurrectio.

9. Sed si non potes resurrectionis effectum ratione comprehendere, perpende quam multa sunt quæ non intelligis qualiter sint, & tamen esse non dubitas. Dic rogo si nosti [a] gyros cæli, terræ cardines, aquarum abyssos, ubi finiuntur, ubi suspensi sunt? Scimus autem, quia quod ex nihilo factum est, pendet in nihilo. Sed si est aliquid quod dicitur nihilum, jam nihil non est. Si autem nihil est nihilum, nusquam mundi moles dependet, nec est ubi sit quod creatum est ut sit. Quomodo ergo nusquam est quod novimns quia est? Sed hæc fortasse ad te multa sunt: ad temetipsum homo revertere. Certe ex spiritu es creatus & limo: uno invisibili, altero visibili: uno sensibili, & altero insensibili. Quomodo ergo permisceri in te potuit spiritus & limus, atque ex diverso fieri res non diversa, ita ut in tanta convenientia misceretur spiritus & limus: ut cum caro atteritur, spiritus marceat; & cum spiritus affligitur, caro contabescat? Sed forsitan needum prævalea discutere temetipsum. Perpende, rogo, si vales, quomodo Rubrum mare virga divisum est: quomodo petræ duritia percussione virgæ undas emanavit: quomodo Aaron virga sicca floruit: quomodo ex ejus genere veniens Virgo concepit: quomodo [b] & in partu virgo permansit: quomodo quatriduanus mortuus jussione suscitatus, [c] ligatis manibus ac pedibus de sepulcro exiit, quem postmodum solvi Dominus per discipulos jussit: quomodo idem Redemtor noster in vera carne atque ossibus resurgens, clausis ostiis ad discipulos intravit.

Exod. 14. 21. Num. 20. 11. Ibid. 17. 8. Luc. 1. v. 27 &c. &c. 3. v. 23. &c.

Johan. 11. v. 44. &c. Joha. 20. 26.

Citra resurrectionis fidem cetera frustra creduntur.

10. Ecce hæc investigare non vales, & tamen credis. Cur ergo [d] de resurrectionis gloria disputando & discutiendo dubitas, qui tam multa mysteria sine discussione credidisti? Qui tamen si resurrectionem carnis non credis, omnia sine causa credidisti: quia in hoc Angelorum spectaculo videris quidem velociter currere, sed postquam cursum peregeris, ne bravium accipias aversaris. Unde per Paulum dicitur: *Sic currite ut comprehendatis*. Qui rursus ait: *Si in hac vita in Christo tantum sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus*. Divinæ autem virtutis mysteria quæ comprehendi non possunt, non intellectu discutienda sunt, sed fide veneranda. Sciendum itaque nobis est, quia quidquid ratione hominis comprehendi potest, mirum esse jam non potest: sed sola est in miraculis ratio, potentia facientis. Ecce dum [e] de resurrectione carnis loquimur, ab expositionis ordine paululum digressi sumus. Ad ea ergo quæ cœpimus, redeamus.

1. Cor. 9. 24. 1. Cor. 15. 19.

Boni auditoris dotes.

11. Habent autem interiores portæ vestibula, quæ viginti & quinque cubitis in longitudinem metiuntur. Si enim octo ter ducimus, ad viginti & quatuor pervenimus. Cui unus additur, ut viginti & quinque teneamus. Auditores etenim boni, qui quasi quædam vestibula sunt portarum, æternæ spei longanimitatem tenent, octavum diem in Trinitatis fide sustinent. Quæ Trinitas, [f] quia unus est Deus, octo quidem per tria ducunr, sed in unius Dei [g] confessione solidantur. Plana sunt vestibula; quia humilia sunt corda bonorum auditorum. Habent longitudinem, quia in spei perseverant longanimitate. Viginti & quinque cubitis earum longitudo mensuratur; quia resurrectionem carnis in octava per Trinitatem credunt, & eamdem sanctam Trinitatem unum esse Deum fatentur. Habent quoque quinque cubitos in latitudinem; quia per vitam simplicem quæ quinque sensibus ducitur, circa amorem proximi dilatantur. Et notandum, quia postquam portarum vestibula superius alia dicta sunt, postmodum vestibulum quod quinque cubitos habet in latitudinem exterius respicere dicitur: quia nimirum sunt auditores alii, qui intellectum interioria vitæ magia virtutibus proficiendo penetrant; & sunt quidam simplices, qui bene quidem, sed juxta sensus corporeos vivunt. Unde & exterius respicere dicuntur. Quasi enim extra respiciunt, quia juxta sensus corporeos vivunt. Sed tamen & exterius respicientes intus sunt; quia etsi sensus corporeos intelligendo transcendere nesciunt, fidem tamen atque caritatem humiliter tenent. Et intus ergo sunt in spiritali ædificio per amorem, & quasi foris respiciunt per simplicitatem.

Alia fides inchoantium, alia perfectiorum. Præcepta alia altiora, alia minima.

12. Potest per vestibulum quod exterius respicit, fides inchoantium designari: & per vestibulum quod est interius, fides perfectorum, qui jam per eam in signis & virtutibus emicant. Possunt etiam per vestibulum interius præcepta altiora:

per

a Excusi, mss. invitis, *gyrus cæli... abyssus*.
b Val-cl. cum sex Norm. *post partum*.
c Editi, *ligatus*.
d Laud. ad marg. *de resurrectione carnis*.
e Suess. *de resurrectionis gloria*.
f Abest, *quia*, a Longip. & Val-cl.
g Laud. Longip. & Suess. *visione*.

per vestibulum vero quod respicit exterius, præcepta adhuc minima figurari. Per vestibulum quippe itur ad gradus & ad portam: quia per præcepta prædicationis pertingitur ad virtutes atque aditum gratiæ cælestis. Cum vero jubetur aliis in cogitatione sua æterna meditari, cælestia sapere; eisque dicitur in psalmis & hymnis & canticis spiritalibus vivere, quasi interius vestibulum ostenditur, quod quinquaginta cubitis longitudine, & vigintiquinque latitudine mensuratur. De quibus numeris nunc tacemus: quia ex his jam multa superius diximus. Cum vero aliis præcipitur, *Uxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro;* quasi vestibulum quod exterius respicit, designatur. Quod quamvis extra respiciat, tamen intus est: quia rudis auditor & adhuc agit quod carnis est, & tamen a bonorum numero alienus non est.

Coloss. 3. 16.

1. Cor. 7. 3.

Quid per Orientis portam, quid per Austri & Aquilonis designetur.

13. Potest autem & per Orientis portam Dominus, & per Austri Judæa, per Aquilonis vero conversa Gentilitas designari. ([a] Portam autem Dominum dicimus, quia per ipsum intramus ad ipsum. Portas vero Judæam & Gentilitatem non incongrue nominamus, quia prius Hebræis, & postmodum patribus ex Gentilitate venientibus aditum ædificii cælestis agnovimus.) Sed hac in re quæstio animum pulsat, cur in superiori narratione Prophetæ, prius Orientalis, postmodum Aquilonis, ac deinde Austri porta descripta est. Cumque easdem portas in interiori atrio narraret, prius portam Austri, deinde Orientis, & tertio in loco descripsit Aquilonis. Cur autem non eumdem ordinem quem cœperat, tenuit, sed hunc in portarum descriptione permutavit: ut & prius diceret Orientis portam, Aquilonis, & Austri: & postmodum Austri, Orientis & Aquilonis? Sed si Aquilonis nomine Gentilitas designatur, cunctis studiose legentibus liquet, quia ante synagogam Gentilitas fuit. Nam Heber ipse, a quo Hebræi appellati sunt, ex Gentibus est electus. Dicatur ergo porta Orientalis ante portam Aquilonis & Austri: quia in divinitate sua Dominus ante Gentilitatem & Judæam natus est, qui & ante omnia secula. Dicatur vero narratione subsequenti porta Austri, Orientis & Aquilonis: quia Redemptor noster in humana natura inter Judæam & Gentilitatem nasci dignatus est: quia & [b] in fine synagogæ venit, & ante initium Ecclesiæ, quam ex Gentibus collegit. In prima ergo descriptione fit Orientalis porta ante portam Aquilonis & Austri: & in secunda autem inter portam Austri & Aquilonis, Orientis porta nominetur: quia & ex divinitate antecessit omnia, & ex humanitate venit inter omnia: qui & [c] decedentis Judææ finis factus est, & subsequentis Gentilitatis initium. Igitur quia ea quæ needum dicta fuerant, ut, Domino largiente, potuimus, rimati sumus, & ea quæ sæpius sunt replicata, transcurrimus: nuc ad ea veniamus quæ sic jam per ordinem dicuntur, ut in eis pene nihil de his quæ dicta sunt, replicetur:

Genes. 10. 21. A quo Hebræi appellati.

Vers. 38.

Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum.

14. Gazophylacia * superius diximus corda doctorum, quæ scientiæ divitias servant. Frontes autem portarum sunt verba atque opera prædicatorum, in quibus eos foris agnoscimus, quales apud se intrinsecus vivant. Est autem ostium per gazophylacia singula in frontibus portarum: quia unusquisque doctor in corde auditoris intellectum aperit in dictis & operibus patrum. Cum enim Petri Apostoli prædicationem discutimus, cum Pauli verba perscrutamur, cum Johannis Evangelium investigamus, atque ex eorum verbis auditores nostros ad interiorem intellectum trahimus, quid aliud agimus, nisi ostium in portarum frontibus aperimus? Dicatur ergo: *Per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum:* Quia si doctor hoc quod loquitur, Apostolorum dictis minime confirmat, in frontibus portarum ostium non habet. Et si ostium non habet, dici jam gazophylacium spiritalis ædificii non potest: [d] quia si intellectum non aperit, doctor non est. Cum vero auditores boni per ora docentium, Apostolorum dicta & opera cognoscunt, culpas suas apud semetipsos [e] tacite reprehendunt, & lacrymis insequuntur omne quod se egisse inique meminerunt. Unde hic quoque de ostio quod est in frontibus portarum, subditur:

Hom. 6.

olim. 18. num. 1. & seq. Ex dictis & operibus sanctorum patrum auditores erudiendi.

Ibi lavabant holocaustum.

Ibidem. Deo voto consecrati holocaustum sunt, quod lacrymis est lavandum.

15. Qui enim se per fidem in conversatione sancta Domino devoverunt, holocaustum Domino facti sunt. Sed quia adhuc multa in se de corruptibili sua carne patiuntur; quia adhuc in eis cordis munditia sordidis cogitationibus inquinatur, quotidie ad lacrymas redeunt, assiduis fletibus affliguntur. Sanctorum enim patrum dicta & facta considerant, & cum se indignos pensant, in portarum ostio holocaustum lavant. Ecce etenim [f] quis pro timore omnipotentis Domini esse patiens devovit, nulli convicium pro convicio reddere, omnia æquanimiter tolerare, & tamen cum hunc contumelia ab ore proximi illata subito percusserit, turbatus forte aliquid loquitur, quod loqui non debuit. Certe iste jam holocaustum est, sed adhuc inquinatum. Fortasse contra illatas contumelias patientiam exhibuit, tacitus permansit; sed tamen contra easdem contumelias quas portat, dolore tangitur, ejusque animus in caritate sauciatur. Patientia enim vera est, quæ & ipsum amat quem portat. Nam tolerare, sed odisse, non est [g] virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris. Hic itaque sæpe in cogitatione sua se judicat, reprehendit semetipsum quia dolet, nec tamen apud se prævalet obtinere ne doleat. Jam ergo per bonam devotionem holocaustum est, sed tamen per dolorem quo tangitur, adhuc inquinatum. Alius ea quæ possidet apud semetipsum decrevit indigentibus cuncta tribuere, nil sibimet reservare, vitam suam soli supernæ gubernationi committere: sed dum præbet pauperibus quæ habet, fortasse [h] cogitatio menti subrepit quæ dicit: Unde vives, si cuncta dederis? Nec tamen desistit tribuere: sed quod lætus dare cœperat, postmodum tristis præbet. Quid hujus mens, nisi misericordiæ holocaustum est? sed tamen per tristitiam cogitationis inquinatum. Aut enim deliberare summa non debuit, aut post deliberationem nullo

Pleraque opera bona inquinantur.

a Intra uncinos comprehensa restituimus ex mss. Laud. Suess. & Longip.
b Ita Laud. Longip. & Norm. cum Anglic. Val-cl. cui consentiunt editi, *in fide*. Melius *in fine synagogæ*, propter antithesim *initii Ecclesiæ*.
c Longip. *decidentis*.
d Plur. *quia si de his intellectum*.
e Vel, *taciti*, ut habent Laud. & Longip.
f Laudun. & Suess. *qui se*.
g Suess. *non est veritas*.
h Lyran. *cunctatio*.

nullo modo dubitare. Alius, contemta mundi superbia, honores atque dignitates hujus seculi decrevit vitare: ultimum appetit inter homines locum tenere, ut tanto excelsior inveniatur in permanenti gloria, quanto humilior aspicitur in transeunte vita. Is fortasse cum subito se a proximo despici agnoscit, dedignatur cur despicitur. Vult quidem esse in loco humili, sed tamen videri contemtibilis non vult. Hunc jam devotio elevat, sed adhuc infirmitas gravat. Jam ergo per devotionem holocaustum est, sed adhuc ex infirmitate inquinatum. Hi itaque qui in eis quæ optime devoverunt, in aliqua infirmitatis suæ culpa tanguntur, cum per verba doctorum dicta patrum intelligunt, & in quanta culpa jaceant, agnoscunt, seque ipsos pœnitentiæ lamentis afficiunt, holocaustum in ostio portarum lavant.

[Lamentis pœnitentiæ sunt lavanda.]

[Quinam Deo sacrificium offerant, qui holocaustum?]

16. Sciendum vero est, quia hoc inter sacrificium atque holocaustum distat, quod omne holocaustum sacrificium est, sed non omne sacrificium holocaustum. In sacrificio etenim pars pecudis, in holocausto vero totum pecus offerri consueverat. Unde & holocaustum Latina lingua totum incensum dicitur. Pensemus ergo quid est sacrificium, quid holocaustum. Cum enim quis suum aliquid Deo vovet, & aliquid non vovet, sacrificium est. Cum vero omne quod habet, omne quod vivit, omne quod sapit, omnipotenti Deo voverit, holocaustum est. Nam sunt quidam qui adhuc mente in hoc mundo retinentur, & tamen ex possessis rebus subsidia egentibus ministrant, oppressos defendere festinant. Isti in bonis quæ faciunt, sacrificium offerunt: quia & aliquid de actione sua Deo immolant, & aliquid sibimetipsis reservant. Et sunt quidam qui nihil sibimetipsis reservant, sed sensum, linguam, vitam, atque substantiam quam perceperunt, omnipotenti Domino immolant. Quid isti, nisi holocaustum offerunt; immo magis holocaustum fiunt? Israeliticus etenim populus primum sacrificium in Ægypto obtulit, secundum vero in eremo. Qui itaque adhuc mentem habet in seculo, sed boni jam aliquid operatur, Deo sacrificium obtulit in Ægyptu. Qui vero præsens seculum deserit, & agit bona quæ valet, quasi jam Ægypto derelicta sacrificium præbet in eremo: quia repulso carnalium desideriorum [a] strepitu, in mentis suæ quiete atque solitudine Deo immolat quidquid operatur. Quamvis ergo, sicut dictum est, sacrificium sit etiam holocaustum, majus tamen est holocaustum sacrificio: quia mens quæ hujus mundi [b] delectatione non premitur, totum in omnipotentis Dei sacrificio incendit quod habet.

[Exod. 12. & 13. Qui in Ægypto, qui in deserto.]

[Quorum holocaustum non sit perfectum.]

17. Sed sciendum nobis est, quia sunt quidam qui etiam seculum relinquentes, totum quidem quod habent, offerunt, sed tamen in bonis quę agunt, minime compunguntur: & quidem bonum, quod agunt, holocaustum est; sed quia flere ac semetipsos dijudicare nesciunt, seque ex amore ad lacrymas non accendunt, perfectum eorum holocaustum non est. Hinc per Psalmistam dicitur: *Memor sit Dominus omnis sacrificii tui, & holocaustum tuum pingue fiat.* Holocaustum quippe siccum, est bonum opus quod orationis lacrymę non infundunt. Holocaustum vero pingue est, quando hoc quod bene agitur, corde humili etiam per lacrymas irrigatur. Unde rursus dicitur: *Holocausta medullata offeram tibi.* Quisquis enim bonum opus agit, sed ex omnipotentis Dei amore atque desiderio flere nescit, holocaustum habet, sed medullam in holocausto non habet. Qui vero bona operatur, & visioni jam Creatoris sui inhiat, atque ad æternæ contemplationis gaudia pervenire festinat, seque ipsum ex amore quo accenditur, in fletibus mactat, holocausta Domino medullata dedit. Studendum ergo nobis est & mala funditus relinquere, & bona quæ sufficimus, operari, atque [c] in ipsis bonis quæ agimus, amore æterni luminis compungi. Ipse enim cordis tenebras discutit amor lucis, ut subtilius videre valeamus, ne qua in bonis quæ agimus, prava misceantur. Considerandum nobis quippe est opus nostrum quale sit, quæ cogitatio in opere, quæ intentio in cogitatione. Et cum nostro bono operi admixtum aliquid malitiæ, vel pravæ delectationis agnoscimus, redeamus ad lacrymas, lavemus holocaustum.

[Psal. 19. 4. Qui pingue fiat & medullatum?]

[Ps. 65. 15.]

[Peccata præterita perfecti defleant.]

18. Sunt autem quidam, qui semetipsos in magnis actionibus Domino devoverunt, atque ad tantam perfectionem perveniunt, ut ab eis nulla umquam difficultate flectantur, [d] quatenus deliberatione castitatis nequaquam caro in pravæ cogitationis delectatione animum sternat. Nam & si quando per suggestionem pulsat, surgere non permittitur, quia vigore judicii calcatur. In deliberatione quoque patientiæ non sermo inordinatus ab ore prodeat, nec dolor tacitus animum premat: ut in largitate eleemosynæ nulla inopiæ suspicio tristitiam generet: ut in deliberatione humilitatis nullus [e] despectus animum mordeat. Sed cum jam in his quæ recte devoverunt, sese fortiter exhibent, priora tamen peccata quæ ab ipsis ante bonam deliberationem perpetrata sunt, ad memoriam reducunt, & plangunt quidquid illicite se egisse meminerunt. Hi itaque per vitam quam tenent, holocaustum sunt, sed per vitam quam ante tenuerunt, inquinatum. Lavant ergo holocaustum in ostio portarum: quia in intellectu quem perceperunt de dictis patrum, lamentis se quotidianis afficiunt, & mundant vitam lacrymis, quam pravis aliquando actibus inquinaverunt. Nos itaque inter hæc ad vitam præteritam mentis oculos reducamus, reminiscamur [f] qui fuimus, cum mundi hujus concupiscentias sequeremur. Et si jam Domino toto corde servimus: quia nos peccasse meminimus, [g] defleamus; in fletibus lavemus holocaustum.

[Involuntarii vitiorum motus pœnitentia castigandi.]

19. Ecce omnipotenti Deo devovimus castitatem nostram: sed si adhuc immunda cogitatio mentem inquinat, redeamus ad lacrymas, lavemus holocaustum. Ecce patientiam nos servare decrevimus. Sed si adhuc ira perturbat, si mentem tacitus dolor excruciat, redeamus ad lacrymas, lavemus holocaustum. Ecce, jam novimus possessa tribuere, atque in hoc mundo humilem locum tenere: si qua adhoc animum inopiæ suspicio deprimit, si despectus proximi in aliqua nos indignatione confundit, redeamus ad lacrymas, lavemus holocaustum. Magnus est enim Creatori nostro ad recipiendos [h] fletus humilium, misericordiæ

a Ebroic. cum cet. Norm. *tumultu*.
b Laud. & Val-cl. *dilectione*.
c Laud. *atque ut in ipsis . . . . . compungamur*.
d In excusis, *quatenus a deliberatione*.

e Longip. *dolor*.
f Vel; *quid fuimus*, quod legitur in Gemet. Ebroic. &c.
g Suess. *defluamus in fletibus*.
h Longip. *fletus hominum*.

ricordiæ sinus. Ubi enim innumerabilium hominum fletus suscepti sunt, ibi locum suum inventuræ sunt & lacrymæ nostræ. Pensemus quid per alium Prophetam dicitur: *Et erit qui offenderit ex eis in illa die quasi David, & domus David quasi Dei, sicut Angelus Domini in conspectu ejus.* Hæc est dies misericordiæ, quæ nobis de adventu Redemtoris nostri promissa est. Qui itaque offenderit, erit quasi David; quia peccator ad pœnitentiam redit: domus autem David, quasi Dei; quia reversus quisque ad justitiam, habitatio efficitur Creatoris sui, ut sit sicut Angelus in conspectu ejus; quia misericordiæ viscera quæ in se expertus est, annuntiando & aliis propinat. Hinc etiam paulo post illic dicitur: *In die illa erit fons patens domus David habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ.*

Zach. 12. 8.

Zach. 13. 1.

Christus fons misericordiæ patens per incarnationem.

20. Fons quippe occultus est [a] unigenitus Patris invisibilis Deus. Fons vero patens est idem Deus incarnatus. Qui fons patens recte domus David dicitur: quia ex David genere noster ad nos Redemtor processit. Jerusalem vero visio pacis interpretatur. Hi autem Jerusalem habitant, qui in visionem pacis intimæ mentem figunt. Peccator vero & menstruata, est vel is qui delinquit in opere, vel mens quæ labitur in prava cogitatione. Menstruatæ namque ista pollutio est: quia & aliena carne non tangitur, & sua carne inquinatur. Sic itaque, sic est omnis anima, quæ etsi malum opus non agit, polluta tamen [b] cogitatione sordescit. Unde etiam per Prophetam alium sub Judææ specie de anima immundis desideriis occupata dicitur: *Omnes qui quærunt eam, non deficient, in menstruis ejus invenient eam.* Maligni quippe spiritus quærentes non deficiunt, cum inferre perditionem cupiunt, & nulla bonæ [c] cogitationis rectitudine repelluntur. Atque in menstruis suis animam inveniunt, quando in pollutis cogitationibus positam facile ad perversam operationem trahunt. Dicatur ergo: *In die illa erit fons patens domus David habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ:* quia apertus jam nobis est fons misericordiæ Redemtor noster, qui in domo David incarnari dignatus est, ut peccatorem lavet a perverso opere, & menstruatam mentem diluat ab immunda cogitatione. Patet igitur fons; curramus cum lacrymis, lavemur in hoc fonte pietatis.

Jer. 2. 24.

Zach. 13. 1.

21. In hoc fonte ipse quoque David lotus est, cum rediit ad lamenta pœnitentiæ post maculas gravis culpæ. Ipsum quippe invenire fontem quærebat, cum diceret: *Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.* Jesus enim Hebraice, Latine salutaris dicitur. Et quid est, quod sibi lætitiam Jesu reddi postulabat, nisi quod hunc ante culpam contemplari consueverat, ejusque contemplationis gaudia in culpa perdiderat? Unde recte post pœnitentiam, visionis ejus lætitiam sibi reddi quærebat. In hoc fonte misericordiæ lota est Maria Magdalene, quæ prius famosa peccatrix, postmodum lavit [d] maculas lacrymis, detersit maculas corrigendo mores. In hoc fonte misericordiæ [e] coram omnibus lavit Petrus quod negaverat, quia flevit amare. In hoc fonte misericordiæ [f] in fine suo lotus est latro, qui semetipsum in morte reprehendens, a culpa sua ablutus est confessione veritatis.

In hoc fonte loti David.

Ps. 50. 14.

Maria Magdalene. *Luc. 7. v. 37. 38. &c.*

Petrus & Latro. *Matth. 26. 75.*

Luc. 23. 41.

22. Cur igitur pigri sumus? cur torpentes & frigidi remanemus, qui in hoc fonte pietatis tantos jam se lavisse cognovimus? Ergone de emundatione nostra desperabimus, qui tot exempla misericordiæ in pignore tenemus? & cessamus veniam quærere, atque cum lacrymis fiduciam habere, qui tantorum jam emundationem spei nostræ pignus accepimus? Quærere enim misericordiæ fontem deberemus, etiamsi clausus esset. Patet nunc, & negligimus. Mittamus oculos fidei in mundum universum, consideremus quanti peccatores diebus ac noctibus per lamenta in hoc fonte misericordiæ lavantur, quanti post tenebras ad lucem, quanti post maculas ad munditiam redeunt. Curramus ergo cum talibus post mortis tenebras ad aquam vitæ: consideremus quantum peccavimus, quantum quotidie peccavimus, atque ut appareamus mundi post culpas, lavemus holocaustum. [g] Ad hæc agenda adest gratia Redemtoris nostri, qui vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

Torpor ad pœnitentiam increpatur.

a Val-cl. consentientibus Norm. *unicus Patris.*
b Longip. *in cogitatione.*
c Al. *conversationis*, ut est in Gemet. & al. Norm.
d Laud. & Longip. *maculas criminis.* Hic sanctus Doctor Mariam Magdalenam, & peccatricem mulierem, quas e sanctis patribus distinguunt plurimi, unam & eamdem esse supponit. De hac controversia legendus Tillemontius & alii sive sancti Evangelii interpretes, sive historiæ sacræ Scriptores.
e Ita omnes mss. nostri, nisi quod Sess. & Longip. habent, *coram omnibus Apostolis.*
f Ebroic. Lyr. Val-cl. *felix ille volutatus est latro.*
g Reliqua desunt in Norm. & in edit. excepta Gussanv. Extant in Laud. & Longip. ubi legitur: *qui vivis & regnas cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.*

Al. xxi.

HOMILIA IX.

Quinque Versus a 39. ad 43. exponendi proponuntur, & vix tentato sensu litterali, spiritualis & moralis proferuntur, ac de Pastoris officio imprimis disseritur.

QUid sumus de mysticis sensibus Ezechielis Prophetæ locuturi, qui ipsa ejus historiæ verba vix capimus? Ecce etenim dicit:

Vers. 39. 40. & 41.

Et in vestibulo portæ, duæ mensæ hinc, & duæ mensæ inde: ut immoletur super eas holocaustum, & pro peccato, & pro delicto. Et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ quæ pergit ad Aquilonem, duæ mensæ: & ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mensæ. Quatuor mensæ hinc, & quatuor mensæ inde per latera portæ. Octo mensæ erant, super quas immolabant.

1. In quibus videlicet verbis magna ex ligo dubietatis oboritur, utrum hæc de una porta qualibet, an de duabus, aut de singulis portis dicantur. Sed dum quaternæ mensæ per latera describuntur, ac postmodum in summa conclusionis dicitur:

Prophetiæ Ezechielis, quoad litteralem sensum obscuritas.

citur: *Octo mensæ erant super quas immolabant*; patet quia hoc spiritus non de singulis portis quas superius descripserat, dicat: quia si portæ sex superius enarratæ, quaternas mensas per latera haberent, simul omnes non octo, sed quadraginta & octo dicerentur. Rursum si hoc de una dicitur, magno obstaculo nostra intelligentia reverberatur, quod post descriptum portæ vestibulum, ubi duæ mensæ hinc, & duæ mensæ inde esse narratæ sunt, adhuc ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ quæ [a] pergit ad Aquilonem, duæ mensæ esse memorantur; atque subjungitur: *Et ad latus alterum ante vestibulum portæ duæ mensæ*. Si enim intra vestibulum portæ, binæ per latera mensæ erant, cum subditur: *Et ad latus exterius duæ mensæ, atque ad latus alterum ante vestibulum duæ mensæ*, inter quas etiam porta quæ respicit viam Aquilonis, esse memoratur: profecto patet aliud vestibulum intrinsecus, atque aliud extrinsecus fuisse: [b] quia & prius porta interior, & postmodum hoc in loco exterior Aquilonis porta describitur. Nam cum tres portas superius descripsisset, tres quoque alias interioris atrii esse memoravit, quarum extremam Aquilonis portam narraverat: sed ut prædictum est, atrii interioris. [c] Nunc ergo cum duæ mensæ hinc in portæ vestibulo, & duæ mensæ inde describuntur, adhuc de eadem interiori porta sermo contexitur; quippe cum protinus subinfertur, quia *ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ quæ pergit ad Aquilonem, duæ mensæ: & ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mensæ*. Porta ergo interior binas per latera in vestibulo mensas habere descripta est, & porta exterior similiter binas. Quatuor autem hinc, & quatuor indæ mensæ pariter fiunt, dum per latera singula binæ in vestibulo portæ interioris, & binæ hinc & inde exterius in Aquilonis porta describuntur: quæ simul omnes octo sunt, in quibus immolatur. His itaque de exteriori narratione discussis, ad spiritalem intellectum sermo redeat: qui tanto jam esse, largiente Domino, facilior debet, quanto nos exterioris descriptionis ignorantia non angustat.

Idcirco firmandus est spiritualis sensus.

2. Possunt etenim portarum nomine, sicut superius dictum est; sancti prædicatores intelligi, ut vestibulum portæ sit populus. Qui dum mente humili verba prædicationis suscipit, in eo mensæ ad sacrificium ex virtutibus construuntur. Rursum nihil obstat si portam accipimus hoc, quod nobis per ora prædicantium sacri eloquii intellectus aperitur; ut vestibulum portæ ejusdem nobis prædicationis verba sint, quæ prius humiliter accipimus, ut post ad sacri eloquii intelligentiam veniamus. [d] Sit itaque nobis porta interior Testamentum novum, porta vero exterior Testamentum vetus: quia & hoc spiritalem intellectum aperit, & illud rudibus adhuc mentibus in historia sacri eloquii litteram custodivit.

Veteris & novi Testamenti discrimen.

Habet autem [e] porta interior in magna jam multitudine fidelium populorum duo latera; videlicet dilectionem Dei, & dilectionem proximi. Binæ autem mensæ sunt hinc & inde; quia in dilectione Dei necessario tenenda est fides [f] & vita: in dilectione autem proximi debet summopere patientia & benignitas custodiri. Est enim in dilectione Dei necessaria fides & vita; quia videlicet scriptum est: *Sine fide impossibile est placere Deo*. (Hebr. 11. 6.) Et rursus scriptum est: *Fides sine operibus mortua est*. (Jacob 2. v.20. & 26.) Est autem in dilectione proximi nobis patientia & benignitas conservanda; quia de eadem dilectione scriptum est: *Caritas patiens est, benigna est*. (1. Cor. 13. 4.) Patiens scilicet, ut illata proximis mala æquanimiter portet: benigna autem, ut sua bona proximis desiderabiliter impendat. Habet quoque [g] porta exterior, videlicet Lex, duo latera; spiritales patres, & carnalem populum. In quibus singulis binæ mensæ sunt; quia habet in spiritalibus patribus doctrinam & prophetiam, habet in carnali populo circumcisionem & sacrificium. In his itaque octo mensis immolatur; quia quidquid fides credit, quidquid vita in exemplo boni operis ostendit, quidquid patientia humiliter tolerat, quidquid benignitas largiter ministrat, quidquid doctrina salubriter docet, quidquid prophetia in posterum præmonet, quidquid circumcisio ad mandatum exterius ligavit, quidquid sacrificium ex devotione offerentis egit, in omnipotentis Dei oculis hoc esse victimam ostendit. In Lege enim etiam per carnale sacrificium quid aliud populus, nisi devotionem sui cordis immolabat? Notandum vero quod quatuor mensæ solummodo ad holocaustum fuisse memorantur, quas videlicet vestibuli portæ interioris accipimus, [h] ut de reliquis quatuor sentiamus quia ad sacrificium constructæ fuerunt, non ad holocaustum. Holocaustum enim, sicut præcedenti jam locutione professus sum, totum incensum dicitur. (Hom. sup.) Et Lex quidem Deum ac proximum diligi, divina mandata custodiri præcipit, ab alienarum rerum concupiscentia compescit; non tamen omnia dimitti jubet. In Testamento autem novo nos Veritas contestatur, dicens: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest esse meus discipulus*. (Luc. 14. 33.) Atque iterum dicit: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum*. (Ibid. 9. 23.) Mensæ ergo interioris portæ holocaustum habent: quia in virtutibus Testamenti novi quasi per holocaustum omnia incendimus, quando omnibus quæ hujus mundi sunt, renuntiamus. Mensæ vero [i] portæ exterioris sacrificium habent, sed holocaustum non habent; quia præcepta legalia decimas offerri jubent, sed dimitti omnia non jubent.

Definitio peccati & delicti.

3. De interioris autem vestibuli quatuor mensis dicitur: *Ut immoletur super eas holocaustum, & pro peccato, & pro delicto*. Hoc etenim inter peccatum & delictum distat, quod peccatum est mala facere, delictum vero est bona derelinquere, quæ summopere [k] sunt tenenda. Vel certe peccatum in opere est, delictum in cogitatione. Recte ergo in interioris portæ quatuor mensis immolatur holocaustum, & pro peccato, & pro delicto: quia quicumque potuerit hoc præsens seculum pleniter contemnere, & derelinquens omnia, semetipsum Domino holocaustum dare, ipse jam perfecte

a Ita Sueff. Longip. Valcl. cum Norm. & Anglic. Hic mutili sunt codices Becc. & Rotomag. Editi, *pertingit*.

b Laud. Sueff. Longip. *quia hoc in loco interior Aquilonis porta describitur, contra quam esse porta exterior ante vestibulum non dubitatur*.

c In Laud. Suess. & Longip. hic & infra multa occurrunt a vulgata lectione prorsus dissona; quæ, cum hoc loco referri non possint, in præfatione prævia observavimus num. xi.

d Laud. Longip. & Sueff. *consideremus itaque sanctam Ecclesiam & Synagogam, & sit*.

e Laud. & Longip. *vestibulum portæ interioris*.

f Sueff. Laud. *vitæ munditia*.

g Laud. & Sueff. *vestibulum portæ quod exterius*.

h Longip. *ut de reliquis quatuor exterioris vestibuli*.

i Laud. *vestibuli exterioris sacrificium*.

K Anglicani cod. consentiente Lyr. *sunt cavenda*.

a secte novit & peccata operis plangere, & [a] delicta cogitationis, vel quod malum fecit, vel quod bonum quod debuit facere, non fecit. Qui etenim totum dimisit, culpas suas in fletibus jam liberius conspicit. Cumque ejus mentem terrena cura non præpedit, pro opere simul & cogitatione plangendo, mentem suam omnipotenti Domino quid aliud quam holocaustum dedit?

Judæi timore ligati torpebant.

4. Neque hoc a ratione videtur extraneum, quod Propheta cum latus exterius diceret, & ostium portæ nominaret, addidit: *Quæ pergit ad Aquilonem*. In exteriori enim custodia litteræ Lex data tenebatur. Ostium vero portæ est ipse historicus intellectus Legis, qui ad Domini timorem B ducit. Quæ porta ad Aquilonem pergere dicitur; quia Lex eadem sub [b] timore mortis frigida Judaici populi corda constrinxit. Quasi enim per calorem ille populus curreret, si præcepta Dominica ex amore servasset. Sed quia sub timore mortis propositæ litteram custodivit, quasi in torpore frigoris remansit. Unde novis populis æterna præmia amantibus, non autem temporalia tormenta timentibus, atque jam calentibus dicitur: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba pater*.

Christiani amore aguntur. Rom. 8. 15.

Dicatur autem: *Quatuor mensæ hinc, & quatuor mensæ inde per latera portæ*. Dum enim fides & vita, doctrina & prophetia in bonorum mentibus C custoditur, porta nostra, id est intellectus sacri eloquii, quatuor ex latere mensas habet. Cumque in proficientibus populis sancta prædicatio patientiam & benignitatem servat, quæ prius in carnalibus circumcisionem & sacrificium custodivit, mensæ quoque quatuor quasi ex alio latere monstrantur. Quæ simul omnes octo ad immolandum fiunt, quatuor videlicet interiores ad holocaustum, quatuor vero exteriores ad sacrificium: quia & hi qui in sancta Ecclesia fidem, [c] vitam, patientiam atque benignitatem custodiunt, summis jam proculdubio virtutibus pollent: & hi qui in synagoga doctrinam & prophetiam, circumcisionem & sacrificium cognoverunt, alia offerendo, D atque sibimetipsis alia retinendo, devotionis suæ victimam omnipotenti Domino dederunt. Sed quia superius dictum est, idcirco mensas quatuor [d] interioris vestibuli constructas, ut immoletur super eas holocaustum & pro peccato & pro delicto, unde mensæ ipsæ constructæ sint, inferius aperitur, cum subditur:

Vers. 24.

Quatuor autem mensæ ad holocaustum de lapidibus quadris exstructæ.

Sancti lapidibus quadris comparati.

5. Quos enim hoc loco lapides quadros accipimus, nisi quoslibet Sanctos, quorum vita in prosperitate atque adversitate novit fortiter stare? Lapis etenim quadrus æque stat, in quocumque latere fuerit versus. Quisquis ergo in prosperitate E non extollitur, in adversitate non frangitur, suasionibus ad malum non trahitur, vituperationibus a bono opere non revocatur, lapis quadrus est. Et quasi ex omni latere statum habet, quia casum in A qualibet permutatione non habet. Certe cum Judæorum populum Propheta a fide perire cognosceret, & sanctos Apostolos surgere in Ecclesia prævideret, per quos multi sunt ex Gentibus in fidei & vitæ [e] fortitudine solidati, in magna consolatione locutus est, dicens: [f] *Lapides ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus*. Videns quippe in sancta Ecclesia Apostolos, Martyres, atque Doctores surgere, de lapidum casu, id est de Judæorum perditione minus doluit: quia omnipotentis Dei ædificium, id est sanctam Ecclesiam de quadris lapidibus ædificari conspexit. Mensæ ergo quatuor de quadris lapidibus construuntur: quia fides & vita, patientia & benignitas de vita Sanctorum in exemplum datæ sunt sequentibus populis; ut jam vestibulum mensas habeat, id est virtutes vitæ [g] populus teneat, in quibus omnipotenti Deo orationis sacrificium in ara sui cordis incendat. Quidquid enim boni fideles sanctæ Ecclesiæ populi vel fecerunt, vel faciunt, hoc in exemplum de prædicatorum suorum vita susceperunt. Unde enim mensas hoc vestibulum haberet, nisi quadros lapides invenisset? Ut enim unum de quadris lapidibus breviter ad medium deducamus, vultis fratres carissimi, fidem videre? *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum*. Vultis vitam cognoscere? *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*. Vultis patientiam audire? *Usque in hanc horam & esurimus*, [h] *& colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus*. Vultis benignitatem cognoscere? *Ego autem libentissime impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris*. Ac ne forsitan credamus quia [i] eorum amori pro quibus impendi desiderat, debitor fuerit, mox ad eosdem discipulos subjungit, dicens: *Licet plus vos diligens, minus diligar*. [k] Cum ergo a populo fideli ad imitandas virtutes sanctorum prædicatorum vita cognoscitur, profecto in vestibulo de quadris lapidibus mensæ construuntur. Habuit vero & synagoga spiritales patres in doctrina atque prophetia, ex quibus exemplum vitæ in virtutibus traheret. Sed rudis ejus populus magis per timorem serviens, quam per amorem sequens, vitam patrum noluit imitari, quam vidit; atque ideo [l] porta exterior quæ ad Aquilonem pergit, mensas non habet ad holocaustum. Sed quia hæc moraliter diximus, restat adhuc ut easdem mensas per intelligentiam typicam perscrutemur.

e
Isai. 9. 10.
f

g

Præsertim Paulus.
Phil. 1. 21.
Galat. 6. 14.
1. Cor. 4. v. 11. 12. 13.
h

2. Cor. 12. 15.

i

Ibidem.
k

l

Typicus sensus.

6. Porta etenim nostra in interiori vestibulo quatuor mensas habet; quia sancta Ecclesia ([m] quatuor Evangelistarum prædicatione erudita est: per quorum doctrinam didicit cor in amorem Dei omnipotentis [n] ascendere, & suas ei in sacrificio cogitationes immolare. Quarum duæ hinc, & duæ inde esse referuntur; quia duo Evangelistæ [o] & quæ de Domino viderunt attestati sunt; & duo, illa narraverunt quæ præcedentium auditu didicerant

m
n
o

a Lyr. & edit. pl. maxime 1502. *peccata*.
b Val-el. & Norm. *timore minarum*.
c Laud. & Longip. *vitæ munditiam*.
d Iidem cod. *in interiori vestibulo esse constructas*.
e Laud. *certitudine*.
f Laud. & Longip. *lateres*. Et infra, *de laterum casu*; consentiunt Hebr. textus, Vulgata, & aliæ versiones. Favet intentus a Propheta sensus. Attamen in ceteris mss. præsertimque in Norm legitur *lapides*, *lapidum*; quos sequuntur omnes editi. Potuit facile excidere Gregorio *lapides* dicere, pro *lateres*.
g Suess. Laud. Longip. *populus fidelis agnoscat per quas*.
h Lyr. *& sitimus, & colaphis*.
i Deest, *amori*, in omnibus excusis. Reperitur in omnibus pene mss.
k Laud. & Longip. *sed esto. Cum ergo*.
l Laudati codices, *vestibulum exterius portæ*.
m Desiderantur in omnibus edit. excepta Gussanvil. quæ hic intra uncinos continentur. Omittuntur etiam in Sagiensi & Lyr. at in ceteris leguntur.
n Guss. *accendere*.
o Suess. *ea quæ*.

runt. Vel certe quatuor mensæ sunt interioris vestibuli, hoc quod patenter aspicimus, quia sancta Ecclesia ad eruditionem fidelium populorum, quatuor regentium ordines accipit, quos Paulus ex dono omnipotentis Dei enumerat, dicens: *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores.* Pastores vero & Doctores unum regentium ordinem nominat; quia gregem Dei ipse veraciter pascit, qui docet. Habuit quoque & [a] porta exterior mensas quatuor: quia videlicet synagoga, obsequii exterioris observantiam per principes sacerdotum & seniores populi, per Scribas atque Pharisæos tenuit. Qui scilicet Pharisæi, etiam Legis doctores vocati sunt. Sive B autem exteriori, seu interiori portæ duæ mensæ hinc sunt, & duæ inde: quia in exordiis suis sancta Ecclesia Apostolos & Prophetas habuit. Prophetas autem dicimus non eos qui in veteri populo fuerunt, sed eos qui in sancta Ecclesia post Apostolos sunt exorti. Posteriori quoque tempore, quod nunc est, habet Evangelistas atque Doctores. Quia vero [b] Evangelium bonum nuntium dicitur, Evangelistas utique appellamus, qui rudibus populis bona patriæ cælestis annuntiant. Qui videlicet Evangelistæ atque Doctores & priori quidem tempore fuerunt, sed & nunc usque, Domino largiente, permanent: quia adhuc quotidie & infideles populos ad fi C dem trahi, & fideles quosque in bonos mores per Doctores erudiri cognoscimus. Apostoli vero & Prophetæ ab hoc tempore præsenti sublati sunt: atque ideo dicimus quia mensæ hæ portæ nostræ, id est sanctæ Ecclesiæ quasi in alio latere fuerunt.

Quatuor in Ecclesia regentium sunt ordines.

1. Cor. 12. 28. Eph. 4. 11.

Recte gregem Dei pascit, qui docet.

Sublatis Apostolis & Prophetis Evangelistæ per quos fides propagatur, remanserunt.

7. Habet & porta quæ pergit ad Aquilonem, duas mensas hinc, & duas inde: eosdem quos diximus, principes sacerdotum & seniores populi in majori auctoritate regiminis: Scribas quoque & Pharisæos, qui rudi illi populo minori loco præfuerunt. [c] Sed hæ mensæ juxta portam sunt quæ ad Aquilonem pergit: quia cum quatuor isti ordines populo præessent, synagoga in persecutione D Redemtoris nostri sæviens, ad torporem perfidiæ prorupit. Quæ tamen mensæ habuerunt sacrificium, quod juxta solam litteram tenuerunt: unde & ad torporem frigoris lapsi sunt, quia flamma spiritus succensi non sunt. Interiores autem mensæ holocaustum habent, quia sive in cordibus Apostolorum atque prophetarum, seu in mente [d] Evangelistarum atque Doctorum, ignis spiritus & arsit & ardet. Qui pro eo quod omnem eorum cogitationem in bono opere absumit, flamma amoris Dei quasi holocaustum, totum simul quod invenit, incendit. Holocaustum enim offerunt, qui sive in bono opere, seu in sancta cogitatione medullitus accenduntur.

In synagoga quatuor quoque fuerunt ordines.

8. Mensæ vero hæ ex quadris lapidibus factæ sunt; quia dum quotidie sacri eloquii in suis cordibus verba meditantur, ad offerendum Domino orationis holocaustum, quasi ex quadris lapidibus construuntur. Verba etenim Scripturæ sacræ lapides quadri sunt, quia ubique stant; quia ex nullo A latere reprehensibilia inveniuntur. Nam in omne quod præteritum narrant, in omne quod venturum annuntiant, in omne [e] quod moraliter prædicant, in omne quod spiritaliter sonant, quasi in diverso latere statum habent, quia reprehensionem non habent. Corda itaque Sanctorum, mensæ Dei sunt ad holocaustum ex quadris lapidibus constructæ: qui Dei verba semper cogitant, semetipsos Domino a carnali vita in cogitatione mactant. Unde scriptum est: *Lex Dei ejus in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus ejus.* Et unde rursum dicitur: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Sed quia mensæ hæ unde sint constructæ cognovimus, etiam cujus mensuræ sint audiamus. Sequitur:

Scriptura sacra lapidibus quadris similis.

Psal. 36. 31.

Psal. 118.

Longitudine unius cubiti & dimidii, & latitudine cubiti unius & dimidii, & altitudine cubiti unius.

Vers. 42.

9. Hunc locum [f] quidam exposuit, dicens: Longitudine & latitudine habent mensæ cubitum unum & dimidium, id est per quadrum: quæ simul juncta tres cubitos faciunt. Qui tres cubiti habent in altitudinem cubitum unum, ut mysteria Trinitatis unius cubiti, hoc est divinæ majestatis mensuram conservent. Qui videlicet sensus expositionis idcirco non potest stare, quia in illa summa Trinitate quæ omnia creavit, omnia continet, dimidium nihil est, nec ex duobus dimidiis aliquid unum. Neque enim quidquam imminutionis ac decisionis habet illa substantia, quæ semper incommutabilis manens, nec detrimentum recipit, nec augmentum. Sæpe autem diximus longitudinem ad longanimitatem spei, latitudinem vero ad caritatis amplitudinem pertinere. Mensæ ergo quæ ad holocaustum constructæ sunt, longitudine cubiti unius & dimidii metiuntur; quia sancti patres atque Doctores, qui se longanimiter ad secreta spei intimæ extendunt, per hoc quod in virtutibus vivunt, quantum ad humanam quidem mensuram pertinet, valde perfecti sunt: quantum vero ad divina illa mysteria quæ plene ab homine capi non possunt, quamdiu in hac mortali carne subsistunt, perfecti non sunt. In semetipsis ergo jam cubitum habent, in Deo autem adhuc cubitum non habent: quia jam quidem in virtutibus plene proficiunt, sed tamen aliquid de Deo adhuc ex parte cognoscunt. Ecce iterum in mensura mensæ ad testimonium Paulus occurrit. Videamus an ejus vita cubito integro mensuretur. Dicit enim: *Quotquot perfecti sumus, hoc sapiamus.* Videamus si in his quæ de Deo sentit, jam se ad percipienda mysteria perfecte tetenderit: *Ego me non arbitror comprehendisse.* Qui rursus ait: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Qui E iterum dicit: *Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.* Si ergo perfectus est, & ex parte cognoscit, cubitum habet, quantum ad se, sed tamen dimidium super se. Tendantur ergo in longanimitate spei corda Sanctorum, [g] tendantur in perfectione quam habent, cubito uno. Sed quia adhuc plene videre non possunt, ubi

Omnis de divinis rebus scientia imperfecta.

Etiam in Paulo.

Phil. 3. 15.

Ibid. v. 13. 1. Cor. 13. v. 9. & 10.

Ibid. v. 12.

a Laud. & Longip. *vestibulum exterius*. Et paulo infra: *sive exteriori sive interiori vestibulo*. Ubique pro porta legitur vestibulum.

b Ebroic. & Lyr. *Evangelista bonus nuntius*.

c Laud. Suess. & Longip. *sed hæ mensæ in exteriori sunt vestibulo constitutæ, quia ipsi synagogæ ordines in verbis omnipotentis Domini nulla mystica, sed sola historica quæsierunt, Foris ergo constructæ sunt quia interiori intelligentia eruditæ non sunt. Quæ tamen habuerunt sacrificium quod juxta litteram solidam tenuerunt. Interiores autem mensæ.*

d Laud. & Longip. *Evangelizantium*.

e Gilot. Vatic. & Gussanvil. crasso errore, *quod mortaliter*. Emendantur ex mss. Anglic. & nostris.

f Scilicet Hieronymus l. 12. in Ezech. ad cap. 40. cujus nomini pepercit, sententiam emendare coactus, quod modestiæ Gregorii insigne est argumentum.

g Val-cl. Rotomag. & alii Norm. *tendantur*.

ubi spei oculum mittunt, hoc quod super unum cubitum habent, in dimidio cubito recidatur, quatenus in hac vita semper se imperfectos aspiciant, & ardentius ad perfectionem currant.

Caritas in proximum perfecta esse potest; secus in Deum.

10. Habent quoque mensæ latitudinem cubiti unius & dimidii, quia Sanctorum corda in caritatis amplitudine dilatata, juxta proximum quem diligunt & vident, habent cubitum. Possunt enim perfecte diligere, quos perfecte valent juxta aliquid scire. Omnipotentem vero Deum medullitus diligunt, medullitus sequuntur, sed tamen tantum diligere non possunt, quantum debent; quia adhuc non valent videre quem diligunt; & mensura amoris minor est, ubi adhuc mensura minor est cognitionis. Super unum ergo cubitum habent & dimidium: quia hoc eis jam [a] in animo integrum est, [b] quod valde minus est, id est caritas cum proximo; atque illud in eis quod valde majus est, id est amor Dei quem non vident, adhuc integrum non est. De hoc amore, qui hic incipitur, ut ex visione Domini in æterna patria perficiatur, recte Isaias loquitur, dicens: [c] *Vivit Dominus, cujus ignis est in Sion, & caminus ejus in Jerusalem.* Plus est autem caminum esse, quam ignem: quia esse ignis & parvus potest, in camino autem vastior flamma succenditur. Sion vero speculatio, Jerusalem autem visio pacis dicitur. Pacem vero nostram hic interim speculamur, ut illic postmodum plene videamus. Ex amore ergo Domini in Sion ignis est, in Jerusalem caminus: quia hic amoris ejus flammis aliquatenus ardemus, ubi de illo aliquid contemplamur: sed ibi plene ardebimus, ubi illum plene videbimus, quem amamus.

Mensura dilectionis est cognitio. — *Isai. 31. 9.*

Altitudo Sanctorum fides.

11. Altitudo vero mensarum est cubiti unius. Quæ est enim altitudo Sanctorum, nisi fides invisibilium? Per fidem enim creditur quod non videtur: atque ideo per hanc justorum [d] mens ad altitudinem ducitur, ut cuncta visibilia despiciat in terra, & ea quæ audit invisibilia sequatur in cælo. Sed unum cubitum habet altitudo mensarum: quia unitas est fidei in corde omnium Sanctorum. Unum Deum esse Trinitatem & patres Testamenti veteris, & prædicatores professi sunt Testamenti novi. Altitudo itaque mensarum nil uno cubito amplius, nil minus habet: quia in magna sibi unitate concordat omnium fides patrum. Sed hi qui jam in longanimitatem spei summis virtutibus proficientes, unum & dimidium cubitum habent, atque in latitudine caritatis uno ac dimidio cubito metiuntur, in altitudinem vero fidei uno cubito excrescunt, magni sunt, & summa admiratione venerandi. Debent ergo parvulorum animas in sinu suæ conversationis suscipere, atque eas in conspectu Domini, velut quoddam holocaustum ac sacrificium offerre. Unde aperte sequitur:

In veteri Testamento Trinitas agnita. — *Quid fide, spe, & caritate præstant, admirandi.*

Super quas ponunt vasa, in quibus immolatur holocaustum & victima. (*Ibid.*)

Animæ fidelium vasa sunt, sive holocausti, sive sacrificii.

12. Quid enim sunt animæ fidelium, nisi vasa sancta, quæ verba pietatis capiunt, ut ex eorum mentibus holocaustum vitæ atque orationis immoletur? Hinc est enim quod Paulus cum adhuc rudis esset in fidei vocatione; quia jam Domini verba perceperat, & cælesti gratia plenus erat, vas appellatur, cum dicitur: *Vas electionis mihi est.* Hinc pastores atque doctores Propheta admonet, dicens: *Mundamini qui fertis vasa Domini.* Ipsi etenim quasi mensæ, vasa Domini portant, qui vitam fidelium erudiendo tolerant, ut quandoque hanc Domino ad holocaustum & sacrificium perducant. Sed neque hoc negligenter intuendum est, quod in eisdem vasis holocaustum & victima dicitur immolari. Holocaustum enim, sicut & superius diximus, victima est, non tamen victima semper holocaustum; quia cum quid ex parte offertur, & ex parte retinetur, sacrificium quidem est, sed holocaustum non est. Sunt vero in multitudine magna fidelium alii, qui ea quæ mundi sunt omnia relinquunt, cuncta quæ possident tribuunt, nil sibimetipsis reservant, ad æternam patriam medullitus anhelant, seque ex toto corde in lacrymis mactant. Hi videlicet vasa super mensam sunt, in quibus immolatur holocaustum. Et sunt alii qui curam propriæ domus gerunt, de filiis cogitant, eisque hereditatem servant: qui tamen æterni judicii memores, misericordiam pauperibus impendunt, alimenta ac vestimenta eis ex parte qua decreverint tribuunt. Hi nimirum vasa super mensam sunt, in quibus victima immolata est, non holocaustum. Quia enim patientia & doctrina Sanctorum admonendo & sustinendo, suadendo atque terrendo, aliorum corda usque ad hoc erudiunt, ut omnia deserant, & totos se in amore Domini accendant: aliorum vero ad hoc usque instruunt, ut quia omnia relinquere non valent, vel ex parte qua prævalent, misericordes fiant, & carnis curam cum animæ cura partiantur; mensæ Domini de quadris lapidibus instructæ vasa portant, in quibus immolatur holocaustum & victima: quia & perfecti, sicut dictum est, cum omnia deserunt, totum cor in amorem Domini accendunt, & imperfecti sacrificium offerunt, quod ex parte devoverunt. Sequitur:

Act. 9. 15. — *Isa. 52. 11* — *Hom. superiori.* — *Holocausti, si cuncta reliquerint.* — *Sacrificii, si ex retentis facultatibus, pauperes refoverint.*

Et labia earum palmi unius, reflexa intrinsecus per circuitum. (*Vers. 43.*)

Sic agenda magna, ut minima non omittantur.

13. Quid est hoc, quod mensarum labia palmo metiuntur, nisi quod in palmo manus tenditur, & sancti patres atque doctores ea prædicant in quibus auditorum opera tenduntur? Quasi enim manum extendimus, cum opera nostra dilatamus. Loquatur ergo unusquisque doctor, cor audientis exerceat, otiosorum torporem excutiat. Quos dum ad bona opera tetenderit, palmum se habere [e] in labiis ostendat. Pensandum quoque, quia in palmo digitus major ac minimus tenditur. Quid vero in majori ac minimo digito, nisi magna & extrema actio designatur? Palmum ergo mensæ [f] in labiis habeant, quatenus in doctorum suorum [g] prædicatione magna opera faciat, ut agere & minima non omittat. Sic minimis intentus sit, ut piger in agendis majoribus non sit. Unde per Evangelium Veritas dicit: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia decimatis mentam & anetum & cyminum, & relinquitis quæ graviora sunt Legis,* judi-

Matth. 23. 23.

a Norm. Anglic. Val-cl. & alii a Guss. lecti sic habent; ubi excusi, *in amore*.
b Suess. consentientibus Norm. *quod valde minus est in caritate cum proximo*; & infra Suess. & Ebroic. *majus est in amore Dei*. Stant pro nobis alii mss. præsertim Anglic.
c Laud. & Longip. *dixit Dominus*.
d Editi omnes, reluctantibus mss. *justorum mensa*.
e Laud. & Longip. *in latus*.
f Laud. Longip. Val cl. & Norm. *in labio*.
g Suess. cum Ebroic. aliisque Norm. *prædicatione auditor evigilet, & sic eorum admonitione magna opera faciat*.

judicium, misericordiam, & fidem: hæc aportuit facere, & illa non amittere. Per judicium quippe, & misericordiam, & fidem, major digitus operationis ostenditur. Per mentam vero, & anetum, & cyminum, digitus proculdubio minimus figuratur. Hæc ergo oportuit facere, & illa non omittere: quia si opus nostrum palmo metiri volumus, sic necesse est ut tendatur minimus, quatenus major digitus non attrahatur.

In bonis operibus unitas mentium servanda.

14. Bene autem cum mensarum labia metiuntur, & mensura palmi dicitur, additur *unius*; ut ex doctorum prædicatione sicut unitas tenetur in fide, ita quoque unitas mentium servetur in opere: ne per opus bonum quod alter agit, alter ad discordiæ malum prorumpat. Ita etenim bona facere opera debemus, ut per hæc quoque
B
cum his, cum quibus vivimus, unanimitatem in quantum recte possumus, conservemus, id est non deserendo quod agimus, sed præveniendo bonis persuasionibus malum discordiæ quod timemus. Sic in suis operibus unitatem palmi custodiens Paulus, discordiam generari prohibebat, cum quemdam lapsum atque ab Ecclesia abjectum jam velle recipere Corinthios videret,
2. Cor. 2. 10. dicens: *Si cui aliquid donastis, & ego. Nam & ego si quid donavi, propter vos in persona Christi, ut non circumveniamur a satana.* Qui videlicet solet de bonis mala generare, & hoc quod caritate agitur, ad discordiam trahere. Unde & mox
Ibid. v. 11. de ipso subjecit, dicens: *Non enim ignoramus cogitationes ejus.* Doctor autem, qui per bona
C
quæ prædicat, in suis auditoribus rectam operationem format, si mentes operantium [a] ad unanimitatem non ligat, in labiis palmum habet, sed eam, quæ dicta est, palmi unitatem non habet.

Prædicatores, quæ docent, operari studeant.

15. Pensandum vero est valde quod dicitur, quia earumdem mensarum labia interius sunt reflexa. Tunc enim mensarum labia intrinsecus reflectuntur, quando doctores ad conscientiam revocant tacita cogitatione quod dicunt, quando semetipsos subtiliter perscrutantur si faciunt quod loquuntur. Recte autem cum reflexa intrinsecus mensarum labia dicuntur, additur quoque *per circuitum*; ut non in una qualibet se parte considerent, [b] atque ex alia semetipsos perpendere prætermittant, sed ubique semetipsos inspiciant, & in quantum prævalent, studeant
D
singula opere implere quæ docent: ne si prædicantes facere bona dissimulant, sui vastatores sint, cultores alieni.

Qui secus faciunt, sui vastatores sunt, & cultores alieni.

O doctor, ecce jam mensa es, jam vasa portas, jam in vasis fidelibus pondus holocausti & victimæ sustines, sed intus reflecte labium, id est ad cor revoca sermonem. Audi quod dicis, operare quod prædicas. Si enim negligis implere quod prædicas, aliis messem seminas, & ipse a frumenti participatione jejunas. Unde scri-
Job. 5. 5. ptum est: *Cujus messem famelicus comedet.* Messem quippe doctoris qui bona loquitur, sed non operatur, famelicus comedit: quia is qui panem
E
justitiæ esurit, operatur mandata quæ audit, & ipse fructum non habet, qui seminando labora-
Prov. 19. 24. vit. Hinc Salomon ait: *Abscondit piger manum suam [c] sub ascella, nec ad os suum porrigit eam.* Nemo ita piger est, ut ad os manum vel comedendo reducere laborem putet. Sed piger nec ad os manum suam porrigit, qui nec hoc vult
A
operari quod dicit. Hinc iterum de bene docentibus & male operantibus dicitur: *Filii [d] Ephraim*
Psal. 77. 9. *intendentes arcum, & mittentes sagittas, conversi sunt in die belli.* Intendunt arcum, atque sagittas mittunt, qui Scripturæ sacræ sententias proponunt, & verbis rectis auditorum vitia feriunt: sed convertuntur in die belli; quia post semetipsos redeunt in tentatione vitiorum, & pectus opponere non volunt; quia in tentationum certamine non resistunt. Hinc iterum dicitur: *A-*
Ps. 88. 44. *vertisti adjutorium gladii ejus, & non es auxiliatus ei in bello.* Gladius quippe doctoris, est sermo Dei. Unde per Paulum dicitur: *Et gladium spi-*
Ephes. 6. 17. *ritus, quod est verbum Dei.* Omnipotens itaque Deus cum doctorem respicit nolle operari quæ
B
dicit, in die belli adjutorii ejus gladium avertit; quia [e] in tentationum certamine non permittit ei esse in adjutorium doctrinæ verba quæ dedit. Habet igitur gladium, sed hunc in bello non adjuvat: quia cum adversitas tentationis eruperit, verbi obliviscitur quod docebat. Ecce enim de patientia forsitan sermo doctori est, doctrinæ suæ magisterio dicere cogitur qualiter contra illata damna, contra auditas contumelias patientia servetur. Sed cum ipse vel damno, vel contumelia fuerit lacessitus, oblitus quod docuerat, vel in læsione proximi, vel in reddenda gravius contumelia excedit. Inter hæc itaque cogitet quia mensa Dei est, labium intus reflectat, servet quod prædicat. Scriptum quippe est: *In patien-*
Luc. 21. 19. *tia vestra possidebitis animas vestras.* Et rursum
C
scriptum est: *Doctrina viri per patientiam nosci-*
Prov. 19. 11. *tur.* Si itaque index doctrinæ patientia est, tanto quisque doctus ostenditur, quanto patiens fuerit.

Argumentum doctrinæ est patientia.

Hinc est enim quod bonus ille discipulus qui magistrum tolli in aera videbat, per magnæ caritatis affectum clamabat, dicens: *Pater*
4 Reg. 2. 12. *mi, pater mi, currus Israel & auriga ejus.* Quid est, fratres carissimi, quod Elias currus Israel & auriga dicitur, nisi quia auriga agitat, currus portat? Doctor ergo qui mores populi & per patientiam sustinet, & sacri eloquii verbis docet, & currus dicitur & auriga. Currus, quia tolerando portat: auriga, quia exhortando agitat. Currus, quia mala sustinet: auriga, quia populum bonis admonitionibus exercet.

Bonus prædicator currus est & auriga.

D
16. Fortasse autem contra vanam gloriam sermo doctori est, & mire insinuans qualiter debeat declinari, eisdem ipsis sermonibus vanam gloriam quærit, quibus contra eamdem vanam gloriam disputat. Si igitur hoc appetit adipisci quod prohibet, mensa intus labium non reflectit. Tunc autem mensa Domini ex quadris lapidibus exstructa habebit intus labium reflexum, si studuerit audire quod dicit. Scriptum quippe est: *Ne quid*
Phil. 2. 3. *per contentionem, neque per inanem gloriam.* Atque eisdem rursus egregius prædicator dicit: *Nec*
1. Thess. 2. 6. *quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis.* De prædicationis etenim labore
E
laudem transitoriam quærere, quid est aliud quam rem magnam vili pretio venundare?

Prædicatores vanam gloriam aucupantes, rem magnam, vili pretio vendunt.

Sed est [f] in doctrinæ verbis grave periculum; quia sæpe sermonem docentium favores audientium sequuntur: & cum doctores ab eo quod bene innotuerint, apparere [g] jam minores in dictis nolunt, doctrinæ verbum quod pro acquirendis animabus auditorum

Quantum ex auditorum plausu, prædicatori periculum immineat.

a Laud. cum Longip. *ad unitatem.*
b Laud. & Lyr. *atque alias in semetipsos.* Ita Ebroic. *in mutato in ex.* Longip. habet, *alia.*
c Plerique edit. *sub axilla.* Sequimur unanimem mss. consensum.

d Norm. *Ephrem.*
e Longip. Ebroic. *in tentatione certaminis.*
f Al. *in doctrina verbi.*
g Val-cl. cum Norm. *jam majores in dictis volunt.*

rum ex omnipotentis Dei amore inchoaverunt, in hoc postmodum pro acquirandis laudibus laborant. Et qui in verbis Dei quærabant prius lucra spiritalia, temporales postmodum favores sequuntur. Unde fit, ut sive recta quælibet opera, seu sanctæ doctrinæ verba, in omnipotentis Dei judicio pereant, cum per hæc quisque transitoriis favoribus anhelat. Hinc etenim per Prophetam Judææ dicitur, quod in se ipsa incauta mens invanit, si saltem post culpam suas caute

Jerem. 11. 16.

cogitationes rimetur: *Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum. Ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt* [a] *fruteta ejus*. Olivam quippe uberem & pulchram, fructiferam & B speciosam Dominus vocat, cujus vel efficaciam in operatione, vel sancta studia in verbis scien-

Ignis est sermo adulatorius,

tiæ approbat. Sed ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in ea: quia cum laudari quis cœperit, erubescit forsitan minor videri quam dicitur, & studet esse quod dicatur. Vox anim grandis loquelæ est, favor adulantis. Unde scri-

Prov. 27. 14.

ptum est: *Qui benedicit proximo suo voce grandi de nocte consurgens, similis est maledicenti*. Ad vocem ergo loquelæ grandis exarsit ignis in ea: quia in magnitudine favoris, flamma in corda accenditur de amore laudis. Sed omnia olivæ fruteta comburuntur: quia ante omnipotentis Dei oculos, vel quæ bene gesta vel quæ scien- C ter sunt dicta depereunt, cum jam non amore Domini, sed intentione transitoriæ laudis fiunt.

Subtiliter subrepit.

Sic enim sæpe cogitationi bonæ cogitatio sinistra subjungitur, ut vix ipse qui easdem cogitationes generat animus cognoscat. Unde prædicator egregius, cum loquens subtiliter diceret: *Vivus*

Hebr. 4. 12.

est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus; illico subjunxit: *Compagum quoque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis*.

Ibidem.

17. [b] Distinguit anim Dei sermo compages & medullas: quia discernit cogitationes & intentiones cordis. Per compages quippe ossibus D ossa junguntur. Et sæpe dum quid recta cogitatione agimus, sed subito in laudis amorem declinamus, atque hoc pro laude facimus, quod prius facere [c] pro veritate cœperamus: quia cogitationes cogitationibus adjunguntur, quasi quædam in spiritu compages fiunt. Sed habent ossa, quæ in compage juncta sunt, etiam medullas. Quod prædicator sanctus apertius intulit, cum subjunxit: *Discretor cogitationum & intentionum cordis*. Compages anim nostræ, cogitationes sunt: medullæ autem, intentiones. Et sæpe aliud cogitamus, atque aliud est, [d] quod per cogitationem intendimus. Nam si quis proposito nummorum præmio, pupilli vel viduæ causam E defendat, & fortasse Ecclesiam ingrediens, in suis precibus Deo dicat: Tu vides quia causam pupilli & viduæ defendo; iste proculdubio quod cogitat, scit, sed quo intendat ejus cogitatio ignorat. Aliud quippe cogitat, atque [e] alio intendit. Non enim defensionem pupilli vel viduæ, sed mercedem nummorum quærit. Nam tolle temporale præmium, & pupillum ac viduam non defendit. Sermo itaque Dei discretor est cogitationum & intentionum cordis: quia non aspicit quid apud temetipsum cogitas, sed per medullam compagis, id est per intentionem cogitationis quid accipere requiras. Restat ergo ut doctor cum loquitur, quasi mensa Dei semper intus labium reflectat, ne aut mala intentione loqui inchoet, aut cum bene cœperit, seductus favoribus, in appetitum alium declinet.

Latentem intentionem Deus discernit.

Ibidem.

18. Fortasse autem de custodia disciplinæ sermo doctori est. Et sæpe etiam contingit ut disciplinæ regulam quam scit dicere, nesciat tenere: quia aut nimio zelo motus, minus se per mansuetudinem temperat; aut nimia mansuetudine placidus, minus se contra vitia in zeli stimulo inflammat. Magna enim consideratione debemus pensare quod scriptum est: quia [f] in vasis templi inter coronas & plectas, boves & leones & Cherubim exsculpta sunt, & subter boves & leones lora dependentia. Coronæ quippe signum victoriæ, plectæ autem concordiæ unanimitatem signant: Cherubim vero plenitudo scientiæ dicuntur. Sacerdotes enim atque doctores inter coronas & plectas, id est inter fortitudinem boni operis qua ad victoriam currunt, & caritatis concordiam, qua a se vicissim non discrepant, per boves & leones atque Cherubim designati sunt: quia in plenitudine scientiæ quam habent, necesse est ut & boum mansuetudinem teneant, & fervorem leonum, quatenus in disciplina quam prædicant, & ex sancto zelo accensi sint, & ex paterna dulcedine tranquilli. Quibus subter se lora dependeant, ut disciplinæ suæ retinacula quibus ipsi ligati sunt, etiam subjectis suis sollicita impendant. Subter eos enim lora dependere, est custodiæ vincula subditis tenere. Quæ tunc recta servantur, cum nec boum mansuetudo in zeli fervore amittitur, nec leonum terror in mansuetudine declinatur. Tanta quippe debet esse discretio, ut nec disciplina nimia, nec misericordia sit remissa: ne si inordinata culpa dimittitur, is qui est culpabilis, in reatu gravius adstringatur: & rursus, si culpa immoderate ratinetur, tanto qui corrigitur, deterior fiat, quanto erga se nil ex benignitatis gratia agi considerat. Exhibenda itaque pravis est asperitas in ostensione, caritas in mente: ut & dura ostensio delinquentem coerceat, & caritatis custodia mercedem mansuetudinis non amittat.

Quam disciplinæ regulam tenere debeat prædicator.

3. *Reg.* 7. 29.

Nec rigor sit nimius, nec misericordia remissior.

19. Ecce dum loquor, Joseph animum pulsat ut ad ostendenda quæ dico, ipse testis veniat. Carta somnium quod de profectu suo viderat, fratribus narrans, per hoc quod innocenter retulit, malitiæ contra se stimulos excitavit. Ab eisdem fratribus, Ismaelitis est venditus, in Ægyptum ductus, mira omnipotentis Domini dispensatione eidem Ægypto prælatus est. Cumque in terra Chanaan fames exurgeret, fratres ad Ægyptum venerunt, Joseph prælatum Ægypto repererunt, eumque submissis ad terram cervicibus adoraverunt. Et quia mutare Dei consilium non valuerunt, quem ideo vendiderant ne adorarent, adoraverunt quia vendiderunt. Tunc ipse vir Dei, spiritu discretionis plenus, cognovit [g] fratres non cognitus. Sed memor culpæ, & remissor injuriæ, mala fra-

Discretionis hujus exemplum in Joseph. *Gen.* 37. 5.

Ibid. v. 21.

Ibid. 41. 41.

Ibid. 42. 7.

a Laud. Longip. & Val cl. habent *frutecta ejus*, hic & infra.
b Longip. præeunte Laud. *distinguet...*, *discernet*.
c Longip. *pro Deo*.
d Lyran. *quo*, pro *quod*.
e Laud. consentiente Longip. *aliud intendit*.
f Suess. & Longip. prælucente Laudun. *quæ in basi templi*.
g Laud. & Longip. addunt, *ab eis*. Val-cl. & Norm. *a fratribus non cognitus*.

trum nec reddere studuit, oec sine purgatione laxare. Nam suspecta voce protinus dixit: *Exploratores estis vos,* [a] *ut videatis infirmiora terræ venistis, jam nunc experimentum vestri capiam. Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc.* O jaculum in corde! Peregrini venerant, famis periculum fugiebant, frumenta quæ quærebant, non acceperant, [b] & feriri se insuper jactatione criminis videbant. Inter hæc ducuntur ad carcerem, & post triduum educti, adhuc in eadem asperitate terrentur. Jam reditur ad cor, jam culpæ memoria pulsat animum, atque inter se invicem loquuntur: *Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, cum deprecaretur nos, & non audivimus: idcirco venit super nos ista tribulatio.* In his autem cor Joseph amore vincitur, secessum petit, solvit flendo quod pietati debuit. Severus ad fratres revertitur, [c] ut cruciatus eorum animus a culpa liberaretur. Post hæc onus religatur in vinculis, dimittuntur ceteri cum frumentis, [d] ut onus frater veniat, quem minimum habere se dixerant. Venit postmodum frater. Vincebat mentem pietas, cum frater innocens videretur; sed permanebat in ostensione asperitas, ut fratres noxii purgarentur. Frumenta dantur, scyphus in sacco junioris fratris absconditur, furti post eos quæstio movetur. Mittitur ut reducantur: addici in servitutem decernitur, apud quem scyphus fuisset inventus. In sacco ultimi fratris invenitur. Tunc Benjamin reducitur, afflicti omnes fratres sequuntur. O tormenta misericordiæ! Cruciat, & amat. Reversi igitur, in terram cum lacrymis prostrati veniam postulant. Memores enim quid de illo pati promiserant, mœrore intolerabili tabescebant. Tunc se ultra cohibere non valens pietas clausa prorupit ad medium, & excussit caritatis lacrymas de vultu severitatis. Detersa est ira quæ apparebat, & non erat: ostensa misericordia quæ erat, & non apparebat. Sic vir sanctus facinus fratrum & dimisit, & vindicavit. Sic in vigore clementiam tenuit, ut delinquentibus fratribus nec sine ultione pius existeret, nec sine pietate districtus.

Ibid. 42. 9.
Ibidem v. 21
Ex caritate sævit in fratres.
Ibid. v. 34. & 35.
Genes. 44. 2.
Cruciat & amat.
Genes. 45. 1.
Sub iræ specie latebat misericordia.

20. Ecce hoc est magisterium disciplinæ, [e] ut culpas & discrete noverit parcere, & pie resecare. Qui autem discretionis spiritum non habent, aut sic dimittunt peccata, ut non corrigant; aut sic quasi corrigendo feriont, ut non dimittant. Doctor ergo, cui de disciplinæ moderamine loqui necesse est, mensam Dei esse se sciat, atque intus labrum reflectat, ut quod docendo loquitur, hoc sub discretionis spiritu vigilanter operetur. Nec si quædam sibi deesse considerat, oportet ut ab eorum prædicatione conticescat. Locus quippe ejus exigit ut loquatur. Verbis ergo suis semetipsum conveniat: & si non ideo loquitur [f] quia non operatur, ideo operetur quia loqui compellitur. Ubi itaque se conspicit opere implere quod dicit, ibi auditores admoneat, eorumque animos ad studium bonæ operationis [g] accendat. Ubi autem necdum se videt implesse quod loquitur, ad bona de quibus auditores admonet, se quoque pariter inflammet, ut ipse etiam simul discat in opere, quod per eum loquitur veritas in prædicatione. Sæpe enim quod vivendo nescimus, compulsi locutione doctrinæ, loquendo discimus: [h] & dum cogitatione nostræ pigritiæ reatus nascitur in mente, eamdem mentem compunctio subito oborta transverberat, & sua voce excitata evigilat in opere, quæ prius torpebat in otio sine voce. Ecce autem cum mensæ labium palmo tenditur, id est cum per doctoris os contra vitia disputatur, atque ad bona opera cor auditorum accenditur, multi qui ejus verba audiunt, quanta vel qualia mala perperraverint, recognoscunt; atque ad eum confitentes veniunt, eumque pro peccatis suis intercessorem fieri cum fletibus petunt, ut ipse orando deleat culpas, quas prædicando manifestat. Unde & subditur:

Optimum disciplinæ magisterium.

Super mensas autem, carnes oblationis.

Vers. 43. Pastores orando deleant culpas, quas prædicando manifestant.

21. Doctores etenim sancti cum pro compunctis peccatoribus atque confitentibus omnipotenti Domino preces fundunt, per hoc quod veniam pro carnali eorum vita postulant, mensæ Domini carnes oblationis portant. Ut ergo sint pro quibus conversis & flentibus rogent, oportet ut eisdem prius in peccato positis prædicent; & cum jam cœperint peccata relinquere, atque ad innocentiam festinare, necesse est, ut erga eos in ore doctoris incrementa prædicationis excrescant, & quibusdam doctrinæ suæ verbo tanto vehementius insistat, quanto eos gravius cecidisse considerat: videlicet sciens quod ipse tanto mercedem magnæ remunerationis accipiat, quanto verbis suis alios de profundioribus peccatis levat.

22. Libet inter hæc sancti Evangelit ad medium verba deducere, cojus sacra historia per hoc quod factum miraculum narrat, mira quæ quotidie aguntur denuntiat. Nam cum fessi atque jejuni ad Dominum populi convenissent, discipulis Dominus dixit: *Misereor super turbam; quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent quid manducent: & si dimisero eos jejunos in domos suas deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt.* Turba triduo Dominum sustinet, quando multitudo fidelium peccata quæ perpetravit, per pœnitentiam declinans, ad Deum se in opere, locutione, atque in cogitatione convertit. Quos dimittere jejunos in domum suam Dominus non vult, ne deficiant in via: quia videlicet conversi peccatores in præsentis vitæ via deficiunt, si in sua conscientia sine doctrinæ sanctæ pabulo dimittantur. Ne ergo [i] lassentur in hujus peregrinationis itinere, pascendi sunt sancta admonitione. Valde autem pensanda est pia sententia, quæ processit ex ore Veritatis, qua dicitur: *Quidam enim ex eis de longe venerunt.* Est autem qui nihil fraudis & nihil carnalis corruptionis expertus, ad omnipotentis Dei servitium festinavit. Iste de longinquo non venit: quia per incorruptionem & innocentiam proximus fuit. Alios nulla impudicitia, nullis flagitiis inquinatus, solum autem conjugium expertus, ad ministerium spiritale conversus est. Neque iste venit de longinquo: quia usus conjunctione concessa, per illicita non erravit. Alii vero post

Conversi doctrinæ sacræ pabulo pascendi.
Marc. 8. v. 2. & 3.
Ibidem. Maxime qui de longe venerunt.

eat-

a Lyr. *nam infirmiora terræ consideraro venistis.*
b Elmic cum cet. Norm. & Val-cl. consentientiente edit. 1502. *Et fieri super se objectionem criminis videbant.*
c Longip. *ut cruciatu eorum animus a culpa liberetur.*
d Anglic. Lyr. & Val-cl. *& jubet.* Sag. *& petit.*
e Ita Laud. Val-cl. Lyr. & Longip. Edit. plur. habent, *culpis, & discrete noverit parcere.*
f Edit. contra S. Greg. mentem, *quia operatur.*
g Ita omnes mss. nostri, ed. vero, *accingat.*
h Sic legitur in Val-cl. & plur. mss. Alii cum Suess. & Longip. habent, *de cognitione,* &c. Laud. *cognitione nostra pigritia.*
i Laud. *laxentur.*

carnis flagitia, alii post falsa testimonia, alii post facta furta, alii post illatas violentias, alii post perpetrata homicidia ad pœnitentiam redeunt, atque ad omnipotentis Dei servitium convertuntur: hi videlicet ad Dominum de longinquo veniunt. Quanto etenim quisque plus in pravo opere erravit, tanto ab omnipotente Domino longius recessit. Nam & prodigus filius, qui patrem deseruit, abiit in regionem longinquam, in qua porcos pavit, quia vitia nutrivit. Dentur igitur alimenta eis etiam qui de longinquo veniunt: quia conversis peccatoribus doctrinæ sanctæ cibi præbendi sunt, ut in Deum vires reparent, quas in flagitiis amiserunt. Qui sæpe a doctoribus tanto necesse est ut largioribus cibis doctrinæ satientur, quanto fessi majoribus vitiis venerunt. Et cum jam confiteri cœperint mala quæ commiserunt, atque confitendo relinquere & fletibus punire, necesse est ut doctores sancti pro eorum peccatis sollicite exorent, quatenus mensæ Domini carnes oblationis portent. Quod quoties agunt in hoc quod pro alienis peccatis interveniunt, sua ante Dei oculos amplius detergunt: quia ea ipsa caritate se justificant, qua mira pietate pro alienis iniquitatibus se in lamentis mactant. Nec laboriosum debet esse doctoribus pro conversis peccatoribus lacrymas fundere, quando & ipse qui omnia creavit, homo factus, [a] pro nostris iniquitatibus in cruce sanguinem fudit: Qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, in secula seculorum. Amen.

Luc. 15. 16.

Pro eorum peccatis exorando, sua detergunt Pastores.

a Idem, *pro nobis*.

Al. XXII.

HOMILIA X.

Quatuor Versus a 44. ad 48. exponendo S. Doctor de fide, spe, caritate, ac de bonis operibus Deo in cordis altari offerendis liberius excurrit, & hoc opus absolvit.

Scripturæ sacræ mirabiles sensus.

Psal. 118. 129. Ibid. v. 18.

1. [a] SACRI eloquii mysticos sensus Propheta per aspirationem sancti Spiritus prudenter intelligens, dicit: *Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea*. Qui rursus ait: *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de Lege tua*. Qui enim necdum occulta de apertis intelligit, oculos velatos habet. Qui vero jam intelligit, revelatis oculis mirabilia de Lege Dei considerat; quia spiritaliter litteræ verba discutiens, quæ interius magnitudo lateat, pensat. An non est mirabile quando aliud auribus sonat, atque aliud exit ad intelligentiam quod non sonabat? Cui ergo verbum sacri eloquii, nisi lapidi simile dixerim, in quo ignis latet? Qui manu quidem frigidus tenetur, sed percussus ferro, per scintillas micat, atque hoc emittit ignem, qui post ardeat, quod prius manus frigidum tenebat. Sic etenim, sic verba sunt sacri eloquii, quæ quidem per narrationem litteræ frigida tenentur: sed si quis hæc, aspirante Domino, intento intellectu pulsaverit, de mysticis ejus sensibus ignem producit, ut in eis verbis post animus spiritaliter ardeat, quæ prius per litteram ipse quoque frigidus audiebat. Ecce enim Propheta dicit:

Silici ex quo licet frigido ignis excutitur, similis est.

vers. 44

Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad Aquilonem: & facies eorum contra [b] *viam Australem unam, ex latere portæ Orientalis quæ respiciebat ad viam Aquilonis.*

Litteralis sensus, spirituali præmittendus.

2. In his itaque verbis litteræ, ad amorem Dei cujus animus infervescat; quin potius non ex ipsa eorum lectione tepefiat? Si autem latens in littera spiritalis medulla discutitur, per hoc scintillæ intellectus exeunt, & incendunt quod prius cordis auribus frigidum sonabat. Nobis tamen, ut se aspirante Domino interior intellectus aperiat, ipsa prius narratio juxta litteram patefiat. Ait enim quia porta erat interior, atque extra hanc atrium, quod appellatur interius: ac deinde aliæ. id est Aquilonis, Austri, atque Orientis portæ describuntur, ut ipsum atrium [c] quod esse extra portam interiorem dixerat, a portis exterioribus esse interius ostendat. Atrium ergo hoc & foris, & intus est: foris, quia extra portam interiorem; intus autem, quia intra portas exteriores. Gazophylacia quoque cantorum esse in hoc eodem atrio narrantur, quæ a latere portæ posita dicuntur respicientis ad Aquilonem. Sed ipsa eadem gazophylacia ad Australem viam respiciunt. Et subditur: *Ex latere portæ Orientalis, quæ respiciebat ad viam Aquilonis*. In quibus verbis aperte intelligitur quia cantorum gazophylacia inter latus portæ respicientis ad Aquilonem, & latus portæ Orientalis fuerant posita: quæ porta videlicet respiciebat ad viam Aquilonis. Facies itaque gazophylaciorum [d] contra viam Australem, sed positio inter portam erat Orientis & Aquilonis. Porta ergo interior habebat ex latere portam Aquilonis, ex alio quoque latere portam Australem. In fronte vero vestibuli Orientalis porta surrexerat, [e] atque sic atrium quod erat extra portam interiorem, ut hoc quoque esset interius, portæ exterius ambiebant.

Litteralem transcurrit Greg. ut mysticis immoretur.

3. Hæc de verbis litteræ sub brevitate transcurrimus, ut in eis sensus mysticos non breviter exquiramus. [f] In parte autem superiori tres portæ descriptæ sunt, id est Orientis, Aquilonis, & Austri: moxque interioris atrii aliæ narratæ, id est Austri, Orientis, & Aquilonis, ac deinde porta atrii interioris dicta est, in qua mensæ de quadris lapidibus exstructæ memorantur: & porta quæ respiciebat ad Aquilonem in qua mensæ essent ad sacrificium, non ad holocau-

a Val-cl. Ebroic. Lyr. *sacri eloquii mystici sunt sensus, ut Propheta*.
b Longip. & Val-cl. *viam Orientalem*.
c Longip. cum Norm. *quod ipse*.
d Laud. & Longip. *contra viam Orientalem*.
e Sueff. Laud. Longip. *atque sic erat atrium extra portam interiorem, ut hoc quoque esset interius portis quæ illud exterius ambiebant*.

f Sic legitur hic locus in Longip. Laud. & Sueff. *In parte autem superiore, tres portæ descriptæ sunt, id est Orientis, Aquilonis, & Austri. Tres aliæ narratæ, id est Austri, Orientis, & Aquilonis. Quæ videlicet porta interior ad Aquilonem respiciens inter duo vestibula esse memoratur. Atque per eadem utraque vestibula, & veterem exterius & novum populum ex Gentibus, per hoc quod est interius, diximus figurari. Sed his expletis &c.* ut in editis.

locaustum. Unde in interiori diximus significari A Ecclesiam, in exteriori synagogam. Sed his expletis, rursum Propheta incipit interiorem portam, atque tres alias, id est Aquilonis, Austri, & Orientis describere, & in earum atrio interiori, quod erat extra portam interiorem, esse a [a] gazophylacia, cantores, sacerdotes, templum, altare, sacrificia perhibet. In quibus verbis quia de sanctæ Ecclesiæ institutione narrare alia ab eis quæ prius dixerat, cœpit, patet quod interioris portæ intellectum mutavit. Si enim sub uno intellectu omnia diceret, novo ordine ipsa atque b alia non replicaret. Nam quomodo possumus [b] extra portam interiorem, atrium, gazophylacia, cantores sacerdotes, templum, altare, sa- B crificia dicere, si per eamdem portam interiorem hoc loco sancta Ecclesia designatur? Cum enim cuncta hæc intra ipsam sint, quomodo extra portam interiorem sunt, si extra Ecclesiam non sunt? Intelligi ergo porta interior potest ea, de qua jam longe superius locuti sumus, quæ contra portam Aquilonis & Orientalem dicitur posita, per quam figurari diximus aditum, qui nobis ad interiora gaudia patriæ cælestis aperitur: ut hic quoque per portas quæ circa vestibulum narrantur, sancta Ecclesia; per portam vero interiorem, cælestis regni aditus figuretur. Sed ne quis me verba sancti Spiritus æstimet ad intellectum meum violenter inflectere, & dicat quia C de porta interiori significationem sanctæ Ecclesiæ quam semel dixi, mutare non debui, insulgente c Dei omnipotentis gratia, [c] quæ cœpimus ipsa teneamus; ut & porta interior signet Ecclesiam, quæ nos ad interiora gaudia perducit; & gazophylacia, cantores, sacerdotes, templum, altare, sacrificia sint in atrio quod est extra portam, & tamen extra Ecclesiam non sint. Si enim subtili investigatione perquirimus, nil obstat intelligi ut interiorem portam, sicut dictum est, sanctam Ecclesiam sentiamus. De qua nunc dicitur: *Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori*. Duo sunt etenim quæ dicuntur: porta interior, atque extra hanc atrium interius; D quatenus hoc ipsum atrium & exterius sit, & interius: a porta exterius; interius autem, sicut prædiximus, portis quas narrando subjunxit.

Duplex fidelium vita & sacrificium.

4. Sancta enim Ecclesia duas vitas habet: unam quam temporaliter ducit, aliam quam in æternum recipit. Unam qua laborat in terra, aliam qua remuneratur in cælo. Unam qua mercedes colligit, aliam vero in qua jam de receptis mercedibus gaudet, atque in utraque vita offert sacrificium. Hic videlicet sacrificium compunctionis, & illic sacrificium laudis. De hoc sacrificio dicitur: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. De illo autem scriptum est: *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes, & holocausta*. De quo rursus E ait: *Ut cantet tibi gloria mea, & non compungar.* In utroque autem sacrificio carnes offeruntur: quia hic oblatio carnis est maceratio corporis, ibi oblatio carnis ast in laudem Dei, gloria resurrectionis. Tunc quippe illic quasi in holocaustum offeretur caro, quando in æterna incorruptione permutata, nil contradictionis, nil mortalitatis habuerit: quia tota simul amoris ejus ignibus accensa, in laude sine fine permanebit. Porta ergo hæc interior, id est in sancta Ecclesia habeat interiora sua, illam videlicet vitam, quæ adhuc oculis nostris occulta est. Habeat extra eam atrium exterius, id est vitam præsentem, in qua omne bonum agitur, ut ad bonum sine fine perveniatur.

Psal. 56. 19.
Ibid. v. 21.
Psal. 29. 13.

Sancti nunc intus sunt per desiderium, non per fruitionem.

5. Sint ergo in interiori atrio, quod tamen extra portam est, gazophylacia cantorum: quia electi quique atque perfecti, qui adhuc in carne mortali subsistunt, & intra sinum sunt sanctæ Ecclesiæ, & adhuc extra secreta gaudia interioris vitæ. [d] Sint gazophylacia cantorum interius & d exterius: quia corda Sanctorum quæ omnipotenti Deo desiderium suum per magni ardoris amorem cantant, & jam intus sunt, & adhuc intus non sunt: quia in sanctæ Ecclesiæ sinu posita, & jam vident per spiritum quod intus fortiter ament, & tamen adhuc non vident perfecte quod amant. Sint itaque in interiori atrio gazophylacia, sed extra portam; ut jam & intus sint per desiderium & adhuc intus non sint per plenarium effectum. Quid sunt autem gazophylacia cantorum, nisi sancta desideria amantium? Qui præcepta divina quasi quasdam divitias custodiunt in mente; quas cantando servant, quia mandata Dei non ex timore, sed ex amore [e] perficiunt: eisque ipsis sacri eloquii præceptiones cantabiles fiunt, quia non ex tristitia, sed ex desiderio semper operantur. Vul- e tis cor justi quasi cujusdam cantoris gazophylacium audire? *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco incolatus mei*. Justificationes Dei dicimus præcepta divina, quæ nos justos faciunt, [f] si impleantur. Quæ tunc nobis in loco incolatus f nostri cantabiles fiunt, quando in hac peregrinatione vitæ præsentis ipsa eadem mandata diligimus, & ex desiderio implemus. Hinc est quod idem Psalmista iterum ex cantorum gazophylacio se insinuat, qui ait: *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine*.

Non ex timore sed ex amore operando, Dei præcepta cantando servant.

Psal. 118. 54.

Psal. 100. 1.

Misericordiam & judicium Deo cantare debet peccator.

9. Misericordiam Domini qua peccata laxantur, cantare etiam peccator debet, id est hanc cum gaudio dicere atque sperare. Sed quis ita justus est, ut ejus sibi æternum judicium ante mentis oculos revocet, & non contremiscat: [g] ac potius g venire ad illud examen tanti judicis præsumat, festinet, & gaudeat? Quisquis ille est, magnus est: quia jam misericordiam Domini & judicium cantando, omnipotentem Deum qui ejus peccata misericorditer relaxat, toto mentis affectu diligit, ac propterea ejus judicium non pertimescit. *Caritas* namque *perfecta*, ut Johannes Apostolus ait, *foras mittit timorem*. Cantat quippe judicium, ad quod intrare non trepidat. Sit ergo mens illius gazophylacium cantorum, ut per divitias misericordiæ quas accipit, lætus pergat ad judicium, quod jam non pertimescit. Videamus si placet, fratres carissimi, aliud quoque gazophylacium cantoris. Forsitan & ipse judicium cantat. Quid etenim dicit? *Ego enim jam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex*. Qui laborum suorum conscius, memor certaminis quod egit, memor fidei quam servavit, esse

1. Johan. 4. 18.

2. Tim. 4. v. 6. &c.

a Norm. *esse gazophylacia cantorum*, Sane paulo post legitur *sint gazophylacia cantorum*.
b Lyr. *extra portam exteriorem*.
c Laud. & Suess. *eumdem intellectum quem de sancta Ecclesia typo diximus, sicut cœpimus, teneamus*.
d Suess. & Longip. *sint ergo gazophylacia cantorum extra portam interiorem & intra portas exteriores, interius & exterius, quia*.
e Iidem cum Laud. *custodiunt. Cantare quippe gaudentis est; & eis ipsa sacri* &c.
f Additur in Laud. & Longip. *a nobis*.
g Ita omnes mss. Auglic. Norm. &c. In editis legitur mutato sensu, *an potius*.

esse sibi in judicio repositam coronam dicit, eamque sibi in illa die reddi potius quam donari; profecto patet quia judicium cantat, quod venire desiderat. Unde etiam subdit: *Non solum autem mihi, sed & his qui diligunt adventum ejus.* Nemo enim adventum judicis diligit, nisi qui se habere causam in judicio bonam novit. Eorum ergo corda qui adventum [a] judicis diligunt, gazophylacia cantorum sunt: quia per præsumtionem gratiæ & vitæ, per virtutes sancti desiderii cantant justi judicium, quod omnes injusti pertimescunt.

Ibid. v. 8.

Inter fidem, & spem positi, tendamus ad caritatem.

7. Meminit autem caritas vestra, quid superiori locutione per portam Orientis, fidem; per Aquilonis, spem; per Austri autem, caritatem diximus designari. Hæc itaque gazophylacia inter portam Orientis & Aquilonis esse memorantur: atque ad viam Australem respicere: quia corda Sanctorum inter fidem & spem posita, Australem viam respiciunt, quoniam sanctæ caritatis ignibus exardescunt. Ipsa quoque Orientalis porta respicere dicitur ad viam Aquilonis: quia nobis per fidem quidem omnia in Baptismate peccata laxantur; sed tamen dum adhuc hic vivimus, etiam post fidem sæpius ad peccata declinamus. Et quasi Orientis porta viam Aquilonis respicit, cum vita nostra post perceptam fidem, adhuc aliquatenus in frigore culpæ torpescit. Quis enim in hac vita valeat post fidem sine culpa vivere, cum Johannes dicat: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est?* Cujus verbis Jacobus concordans, ait: *In multis enim offendimus omnes.* Si autem peccata præterita in fidei perceptione dimissa sunt, & adhuc post fidem ad peccata declinatur; quæ nobis erit præsumtio justitiæ, quæ spes vitæ permanentis; nisi ut nunc dum adhuc inter portam Orientis & Aquilonis sumus, ad viam Austri mentis oculos levemus, quatenus ex sancta caritate ferventes, calor nos amoris liberet [b] a culpa torporis & frigoris? Sint ergo gazophylacia inter portam Orientis & Aquilonis; sed sicut dictum est, ad Australem viam facies intendant: ut inter hoc quod nati in fide sumus, & quod post ad peccata delapsi, de spe [c] pietatis præsumimus, exerceamus nosmetipsos in ardore caritatis, & ibi tendamus oculos cordis, ubi accendimur ignibus amoris.

1. Johan. 1. 8. *Jacob. 3. 2.*

Qua ferventes a torpore liberemur.

Per Aquilonem Gentilitas designata.

8. Potest autem per Aquilonis portam Gentilitas, per Austri viam Judæa, per Orientis autem portam ipse Dominus designari. Per Aquilonem quippe non immerito Gentilitas figuratur, quam ille in torporis frigore [d] possedit qui dixit: *Sedebo in monte Testamenti, in lateribus Aquilonis.* Per Australem quoque portam recte Judæa accipitur, in qua spiritales patres cælesti amore ferbuerunt. Quorum unus loquitur, dicens: *Converte Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro.* Quæ etsi carnalem populum habuit in quo velut Aquilonis frigora portavit, in sanctis tamen suis doctoribus ac Prophetis ad Deum ac proximum calore caritatis arsit. Orientalis autem porta non immerito ipsum signat, de quo scriptum est: *Ecce vir, Oriens nomen ejus.* Et de quo Zacharias ait: *Visitavit nos Oriens ex alto.* Sint ergo gazophylacia Cantorum ex latere portæ Aquilonis: quia non solum in Judæa fuerunt corda Sanctorum spiritaliter accensa, sed etiam in Gentilitatis multitudine ad sanctæ fidei sacramenta conversæ, ardent corda Sanctorum amore cælestis patriæ, inhiant gaudiis æternis, suspirant ad societatem suorum civium in cælo; sed tamen exempla hujus ardoris, quem dono sancti Spiritus acceperunt, a spiritalibus patribus synagogæ capiunt. Unde ipsa quoque gazophylacia & in Aquilonis latere posita, oculos ad viam Australem tendunt. Ecce enim in Gentibus venimus: sed in hoc quod per sancti Spiritus amorem calemus, Judææ patres aspicimus, qui nobis in suis dictis quotidie sancti desiderii exempla præbent.

Isai. 14. 13.

Judæa per Austrum. *Psal. 125. 4.*

Christus per Orientem. *Zach. 6. 12.* *Luc. 1. 78.*

Quanto amore succensus David. *Psal. 41. Vers. 2. & 3. Ps. 100. 2.*

9. An non quasi calore meridiani fervoris ardebat, qui æstuabat, dicens: *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitivit anima mea ad Deum vivum: quando veniam & parebo ante faciem Dei?* Qui rursus ait: *Psallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.* Hoc quoque ardore succensus fuerat qui dicebat. *Nunc [e] dimittis Domine servum tuum secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Quia ergo ex Gentilitate venimus, sed sanctos Judææ patres nobis in divini amoris imitatione proponimus, quasi quædam Cantorum gazophylacia ex latere portæ quæ viam Aquilonis respicit, sumus; sed ad viam Austri facies tenemus.

Luc. 2. v. 29. & 30.

Et Simeon senex.

Quædam a nobis toleranda sunt, & alia diligenda.

10. Et notandum, quod hæc eadem gazophylacia inter portam Aquilonis & Orientis esse perhibentur: quia videlicet post incarnationem Dominicam, multitudo Gentium ad fidem venit, atque inter ipsos fideles populos [f] & sacramenta Dominicæ incarnationis quam medullitus diligunt, corda amantium surgunt. Habeant ergo [g] sancta gazophylacia, hinc Orientis portam, & inde Aquilonis: quia inter ipsa redemtionis suæ mysteria quæ sequuntur, & carnales quosdam quos & intra sanctam Ecclesiam tolerant, multi in Deum forti amore proficiunt, virtutibus excrescunt, æterni judicis adventum quærunt; & inter ea quæ amant, atque illa quæ tolerant, quasi quædam gazophylacia, divitias spiritus in mente servant. Nec inter sacramenta quæ diligunt, & quædam contraria quæ portant, deficiunt: quia ad Australem viam facies intendunt. Quid enim patimur quod patres nostri pro amore Domini antea non pertulerunt?

Christus inter Judæos & Gentiles medius.

11. Notandum vero, quod inter portam Austri & Aquilonis, Orientalis porta esse describitur: quia Dominus ac Redemtor noster de Judæa est natus, moxque in fide sua Ecclesiam ex Gentibos [h] traxit. Quasi enim inter meridianam portam & Aquilonis apparuit; quia ex illa venit, & istam in suum servitium convertit. Unde & bene dicitur quod porta eadem Orientalis ad viam respicit Aquilonis: quia natus Dominus synagogam deseruit, & multitudinem Gentium collegit. Notandum quoque est, quod dum de gazophylaciis diceretur: *Et facies eorum ad viam Australem,* additum est, *unam*: ut videlicet aperte sentiamus, quia non alia est via ad cælestem patriam nobis qui ex Gentilitate venimus, atque alia illis patribus qui fuerunt

a Norm. *justi judicis*.
b Vulgati, *a culpa teporis*, invitis mss. Angliæ. Norman. Val-cl. &c
c Laud. & Longip. *misericordiæ*.
d Male vulgati, *possides*, cogentibus mss. & rei veritate legere, *possedit*.
e Gemet. assentientibus aliis Norm. *dimitte*, quod fert Græcus textus.
f Longip. *ex sacramentis*.
g Editi, *Sanctis gazophylacia*. Refelluntur ex omnibus mss.
h Val-cl. cum Norm. omnibus, *construxit*.

Utrisque ipse est via.

runt in Judæa: sed hæc eadem una via est nobis & illis, quæ nos ad æterna gaudia perducit, quæ nobis per Evangelium dicit: *Ego sum via, veritas, & vita.* De qua Psalmista ait: *Ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.* Quod enim Hebraice Jesus, hoc Latine dicitur salutaris. In terra ergo via cognoscitur; quia Jesus, Deus ante secula, & homo factus in fine seculorum, Gentibus est manifestatus. Una ergo est via & illis qui ab Austro sunt, & his qui ab Aquilonis [a] parte respiciunt: quia electis Judæis & Gentibus Dominus ac Redemtor noster expulsa pœna formidinis, ad Patrem factus est iter amoris, atque adjutorium perventionis. Sequitur: *Et dixit ad me: Hoc gazophylacium quod respicit viam meridianam sacerdotum est qui excubant in custodiis templi.* Atque mox subditur:

Johan. 14. 6. — Ps. 66. 3. — a — Vers. 45.

Vers. 46. *Porro gazophylacium, quod respicit ad viam Aquilonis, sacerdotum erit qui excubant ad ministerium altaris.*

Quorum sacerdotum sit templum custodire.

12. In quibus Prophetæ verbis prius nobis quærendum est, qui sint majoris ordinis sacerdotes, utrum hi qui in custodiis excubant templi, an qui in ministerio altaris. Sed quia paulo post subditur: *Altare erat ante faciem templi;* aperte ostenditur illos esse majoris ordinis sacerdotes, qui in custodiis templi excubant, quia profecto in altari quod est interius, ministrant. Hi autem qui ad altare quod ante faciem templi est excubant, tanto inferiores sunt, quanto in exterioribus ministrant. Quærendum ergo nobis est, qui sacerdotes sint qui templum custodiunt, & qui ad ministerium altaris excubare perhibentur. Magister Gentium fidelibus scribens, ait: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Qui itaque sacerdotes sunt qui templum Dei custodiunt, nisi hi qui orando, prædicando, spiritalibus actibus vigilando, sanctam Ecclesiam a malignorum spirituum immissionibus, a pravorum suasionibus, ab hæreticorum erroribus defendunt? An non custos templi fuerat [b] qui labores suæ passionis enumerans, dicit: *In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate?* Atque statim subdit: *Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.* Pensate quæso, custos templi quanta sollicitudine vigilet. Ecce enim in seipso inæstimabilia patitur, & cordis sui sollicitudinem aliis impartitur. Cujus rogo virtutis est, plus de utilitate proximorum, quam de sua afflictione cogitare? Quis hoc digne æstimet? quis digne penset? Laborat, luget, esurit, sitit, alget, jejunat, vigilat: & tamen vigilando, de Ecclesiarum omnium sollicitudine cogitat. Ecce est solertissimus custos templi in exemplo propositus. Imitetur qui valet. Adversa etenim pro veritate pati, bona proximis impendere, circa animarum sollicitudinem vigilare, ne quis in perfidiam, ne quis in superbiam, ne quis in rapinam, vel immunditiam labatur, exquirere atque compescere; hoc est templum Dei, id est sanctam Ecclesiam custodire.

1. Cor. 3. 16. — b — 2. Cor. 11. 27. — Ibid. v. 28.

Quorum sit altari ministrare.

13. Sunt autem minoris ordinis sacerdotes, qui ad ministerium altaris excubant, qui videlicet [c] in adjutorium majorum, peccata delinquentium subtiliter investigant, & vitam carnalium corrigunt, atque ad hoc usque perducunt, ut per lamenta pœnitentiæ quasi incendant carnem in sacrificio, quam prius vivere permiserant in peccato. Non enim hi qui sanctis Ecclesiis præsunt, per semetipsos cuncta agere prævalent. Sed dum ipsi causis spiritalibus occupantur, si qua prava ac carnalia perpetrantur, hæc aliis discutienda atque corrigenda committunt. Per quos dum carnalis vita corrigitur, & usque ad abstinentiæ atque orationis studium a proficientibus pervenitur, quasi in altari jam caro incenditur, ut in conspectu omnipotentis Domini inde sacrificium redoleat, unde prius culpa displicebat.

c

Priores solis spiritalibus studiis addicti.

14. Sed hac in re quæstio oritur, cum superius dictum sit quod gazophylacia ad Australem viam facies haberent, qua ratione nunc dicatur, quia gazophylacium quo respicit viam meridianam, sacerdotum est qui excubant in custodiis templi: & gazophylacium quod respicit viam Aquilonis, sacerdotum qui excubant ad ministerium altaris. Si enim utraque, facies ad Australem viam [d] tendebant, quomodo nunc unum ad meridianam, atque aliud ad Aquilonis viam respicere dicitur? Sed in verbis agnoscimus, quod gazophylacium sacerdotum qui excubant in custodiis templi, ita positum fuerat, ut solam meridianam viam respiceret: gazophylacium vero sacerdotum qui excubant ad ministerium altaris, ita erat in atrio, ut & Australem viam & Aquilonis faciem tenderet, [e] quatenus & cum gazophylacio sacerdotum qui excubant in custodiis templi meridianam viam aspiceret, & tamen sine gazophylacio eorumdem sacerdotum, gazophylacium sacerdotum qui excubant ad ministerium altaris, Aquilonis viam videret. Sed quid est hoc, fratres carissimi? quid in his verbis mysticum possumus intueri, nisi hoc quod secundum ea quæ præmissa sunt, jam spiritalis [f] auditor intelligit: quia sacerdotes majoris ordinis, qui excubant in custodiis templis, solam meridianam viam respiciunt, quoniam solis studiis spiritalibus occupati, semper his quæ amoris Dei sunt, sollicite intendunt: sacerdotes autem minoris ordinis, qui discutiendis peccatis delinquentium præsunt, etiam ad Aquilonis viam oculos reflectunt, ut in mente peccantium, quæ sint torporis frigora videant, & hæc verbis correptionis usque ad pœnitentiæ gemitus perducentes, quasi carnes in altari Domini incendant? Respiciant etiam cum magnis sacerdotibus ad meridianam viam: quia quantum ad semetipsos est, fervent igne caritatis, & succensi sunt flammis amoris Dei. Sed quia peccata delinquentium crebro corrigunt, etiam ad Aquilonis viam oculos reducunt. De utrisque autem sacerdotum ordinibus subditur:

d — e — f — Secus sacerdotes minoris ordinis.

Isti sunt filii Sadoch, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum ut ministrent ei. Ibidem.

Cur filii Sadoch & Levi dicuntur qui Deo ministrant.

15. Sadoch Latine dicitur justus. Qui autem justus est, nisi ipse cui dicitur? *Justus es Domine, & rectum judicium tuum?* Qui vero sunt filii justi, nisi hi de quibus scriptum est: *Quotquot autem* [g] *crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri?* Levi autem interpretatur assumtus. Quis autem

Ps. 118. 137. — Johan. 1. 12. — g

a Ita unanimiter mss. At editi, *porta*.

b Long. *qui laboris sui passiones*.

c Laud. *in auditorum malorum*. Longip. *in auditorum suorum*.

d Laud. Longip. Rotomag. *tendebant*.

e Lyr. & Longip. *quatenus & gazophylacium sacerdotum qui*. Laud. *& cum gazophylacium*.

f Lyr. *adjutor majoris ordinis queat intelligi*; sicque olim lectum in Rotomag.

g Lyr. addit, *vel receperunt eum*.

autem a Domino assumtus est, nisi populus fidelis, qui per sacramenta fidei est a perfidis segregatus? Omnes ergo qui perseveranter spiritalibus actibus intendunt, filii sunt justi. Et de filiis populi assumti accedunt ad Dominum ut ministrent ei; quia de ipsis quoque fidelibus eliguntur, qui ad omnipotentis Dei ministerium veniant, & cælestibus studiis pro eruditione populi intendant.

Qui non recta intentione bona agunt, non Deo sed sibi serviunt.

16. Sed nobis solerter inquirendum est, qui sunt qui Domino ministrant. Neque enim omnes qui legunt, omnes qui prædicant, omnes qui propria tribuunt, omnes qui per carnis abstinentiam corpus castigant, Domino ministrant. Qui enim legendo atque prædicando, gloriam propriam quærunt, largiendo quæ habent, & corpus in abstinentia macerando, laudes recipere ab hominibus appetunt: sibi, non Domino ministrant. Quo contra per Psalmistam Dominus dicit: *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat*. Habet enim maculam in via, qui in bono opere quod agit, terrenæ gloriæ sibi præmium proponit: qui in hoc mundo recipere mercedem quærit, & fœdat in conspectu Dei speciem boni operis macula pravæ intantionis. Fortasse etenim quis disciplinæ studio intentus fervet, culpas delinquentium resecat: qui tamen ad hæc agenda si non ex omnipotentis Dei amore, sed zelo proprio ducitur, sibi in his, & non Domino ministrat. Alius ne asper esse videatur, multa leniter tolerat, quæ prave perpetrantur. Iste itaque quia videri pro Domino districtus non vult, per lenitatis suæ studium sibi & non Domino ministrat. Restat ergo ut sive in verbi ministerio fatigemur, sive indigentibus nostra largiamur, sive per abstinentiam carnem domemus, sive zelo moveamur, sive per patientiam aliquando leniter prava toleremus; ut nos summopere debeamus intentionem nostram discutere, quatenus omne quod facimus, non nostro, sed Domini zelo faciamus: ne in his quæ agimus, nobis potius quam Domino ministremus. Non enim Domino, sed sibi ministraverant, de quibus Paulus dicebat: *Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Jesu Christi*. Idem vero Paulus cum electis fratribus non sibi ministrare, sed Domino, & vivendo & moriendo festinabat, dicens: *Nemo nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur.* [a] *Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domini sumus*. Sibi enim sancti nec vivunt, nec moriuntur. Sibi non vivunt, quia per omne quod agunt, ad lucra spiritalia anhelant: atque orando, prædicando, sanctis operibus insistendo cælestis patriæ cives multiplicare desiderant. Sibi minime moriuntur, quia in conspectu hominum Deum de sua morte glorificant, ad quem pervenire etiam moriendo festinant. Pensemus itaque, in morte Sanctorum non quantum eorum opprobrium ab infidelibus fuit, sed quanta laus Domini in corde fidelium excrevit. Qui si suam laudem quærerent, profecto pati tot opprobria in morte timuissent. Sed [b] nemo nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur: quia suam gloriam nec vivendo, nec moriendo quæsierunt. Videamus si ipse primus Pastor Ecclesiæ, qui sibi non vixit, sibi sit mortuus. Johannes ejus socius requiratur, & ex verbis Domini de morte Pastoris ejusdem dicat: *Hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset Deum*. Non ergo sibi est mortuus, qui Deum clarificavit in morte. Discamus igitur, fratres mei, intentionem nostram in omne quod agimus, sollicita inquisitione discutere, & nostra non quærere, si omnipotenti Deo volumus ministrare. Sed quia ex fideli populo filios Sadoch ad omnipotentis Dei ministerium diximus [c] assumi, numquid in eodem populo non sunt multi, qui inveniantur in mandatis Dei vivere perfecti? Sunt omnino; nam subditur:

Ps. 100. 6.
Phil. 2. 21.
Nemo sibi vivat aut moriatur, sed Deo. Rom. 14. v. 7. et 8.
Joh. 21. 19.

Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per quadrum.

Vers. 47.

Fides, spes, caritas & boni operatio in eodem sint gradu.

17. Sæpe jam per longitudinem, longanimitatem spei: per latitudinem vero, caritatis amplitudinem diximus signari. Centenarius autem numerus in quo denarius decies ducitur, quod summam perfectionis signet, plene * superius dictum est. Quid est igitur atrium spiritalis ædificii, nisi amplitudo fidelium populorum? Ipsa autem longanimitas spei & latitudo caritatis vacua in cordibus fidelium non est: nam per fidem quidquid valet operatur. Unde per Paulum dicitur: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur*. Si ergo in vita fidelium juxta quemdam modum per singulos perfecta est longanimitas spei, perfecta latitudo caritatis, perfecta certitudo fidei, perfectum studium operationis; atrium templi per quadrum centum cubitos habet. In mensura autem quadri non aliud latus majus est, atque aliud minus, sed cuncta simul quatuor latera æquali spatio tenduntur: quia & ipsas easdem virtutes, quas diximus, fidem scilicet, spem, caritatem atque operationem, quamdiu in hac vita vivimus, æquales sibi esse apud nosmetipsos invenimus. Idcirco autem [d] major spe & fide caritas dicitur; quia postquam ad auctoris nostri speciem pervenitur, spes quidem & fides transit; sed caritas permanet. Nam nunc & quantum credimus, tantum amamus; & quantum amamus, tantum de spe præsumimus. De fide quoque & operatione Johannes Apostolus fatetur, dicens: *Qui se dicit nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est*. Notitia quippe Dei ad fidem pertinet, mandatorum custodia ad operationem. Cum ergo virtus, [e] tempus, & locus operandi suppetit, tantum quis operatur, quantum Deum noverit: & tantum se nosse Deum indicat, quantum pro Deo bona operatur. Metiantur ergo [f] fidelis populi virtutes in quadrum: quia unusquisque qui in activæ vitæ exercitio versatur, tantum credit, [g] quantum sperat, & amat, & operatur: tantum sperat, quantum credit, operatur & amat: tantum amat, quantum credit, sperat & operatur: tantum operatur, quantum credit, amat, & sperat. Quia itaque in sanctæ Ecclesiæ populo multi sunt & robusti per fidem, & longanimes per spem, & ampli per caritatem, & efficaces per operationem, atrium templi centum cubitis in quadro mensuratur.

* Hom. 6. olim 18. num. 16.
Galat. 5. 6.
1. Joh. 2. 4.

Quatuor virtutibus præ-

18. Nam ut aliquid quoque de eorum virtutibus loqua-

a Laud. & Longip. *sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus sive morimur, Domini sumus*.
b Editi, *nemo illorum*. Secus in omnibus mss.
c Ita iisdem mss. Vulgati habent, *assumtos*.
d Longip. *major spei & fidei*.
e Ebroic. Sag. Rotomag. Lyr. *tempus & locum operandi appetit*.
f Longip. *fideles populi*.
g In Longip. *quantum sperat, amat, & operatur; tantum sperat quantum credit & amat*. Cetera desunt. In editis ante Gussan. *qui hoc vitæ exercitio versatur, tantum credit quantum sperat & amat, et tantum operatur quantum credit, amat, et sperat*. Quæ deerant supplevimus ex mss. Norm. & Anglic. Codex Laud. hic deficit.

[fertim constat spirituale ædificium.] loquamur, sæpe ex eis quosdam videmus prudentes per intelligentiam, fortes in adversitate, justos in operatione, temperantes a voluptatibus, atque in omni zelo discretionis se mensura moderantes. Qui dum prudentiam, fortitudinem, justitiam, atque temperantiam, vel sicut eas enumerare quibusdam placet, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, atque justitiam tenent, mensuram spiritalis atrii in quadro habent. Ecce enim ipsæ virtutes, quas habere bonos ac fideles diximus, ita in quadro sunt, ut una aliam non excedat. Magna quippe est prudentia; sed si minus est a voluptatibus temperans, minus in periculis fortis, minus in operationibus justa, profecto minus est prudens. Magna est temperantia; sed si minus intelligit unde se temperet, si adversa sustinere per fortitudinem minus valet, atque in timore animum dejicit, si per præcipitationem suam aliquando ad injustitiæ opera prorumpit, minus est temperans. Magna est fortitudo; sed si minus intelligit quæ bona custodiat, quibus malis resistat; si minus a voluptatis appetitu se temperat, sed vincitur delectatione; si justitiæ opera minus tenet, atque aliquando in injustitiæ dominatione superatur, minus est fortis. Magna est justitia, sed si minus quam debet inter justa & injusta opera discernit, [a] si minus cor a mundi delectatione temperat, si minus se contra adversa confortat, minus est justa. [Quam necessario sibi sint connexæ.] Mensuretur ergo perfectorum fidelium vita per quadrum; & tantum habeat spiritalis atrii latus unum, quantum latera singula: quia unusquisque tantum prudens est, quantum temperans, fortis & justus: tantum temperans, quantum prudens, fortis & justus: tantum fortis, quantum prudens, temperans, & justus: tantum justus, quantum prudens, temperans, & fortis fuerit. Sunt tamen inter eos plurimi, qui adhuc carnaliter vivunt. Qui & si fortasse litteras ignorant, & præcepta Dei legere non valent: certe in multorum fidelium conversatione, bona quæ imitentur, vident. Ecce in Ecclesia voces sancti Evangelii atque Apostolorum sonant: ecce exempla bene viventium quotidie omnium oculis opponuntur. Nec in excusatione dicere poterunt: Non vidimus quod imitari deberemus. Unde & subditur:

[Ibidem] *Et altare ante faciem templi.*

[Cor compunctionis igne succensum, altare est. 1. Cor. 3. 17.] 19. Quid est templum, nisi fidelis populus? sicut per Paulum Apostolum discipulis dicitur: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Et quid est altare Dei, nisi mens bene viventium? Qui peccatorum suorum memores, lacrymis maculas lavant, carnem per abstinentiam macerant, nullis se mundi hujus actionibus miscent, quæ habent, indigentibus tribuunt, & habere quæ non habent, non concupiscunt. Recte igitur horum cor, altare Dei dicitur, ubi ex mœrore compunctionis ignis ardet, & caro consumitur. Et numquid non tales, fratres carissimi, quotidie in sancto hoc [b] fideli populo quasi in templi atrio videmus? Numquid non eorum vitam nobis ad exemplum propositam indesinenter aspicimus? Altare ergo ante faciem templi est, cum multi in sanctæ Ecclesiæ conspectu sunt positi, qui æterni judicii memores, semetipsos quotidie Deo sacrificium in lamento compunctionis mactant. Qui ut prædictum est, corpora castigant, quatenus hoc quod per Magistrum Gentium dicitur, impleant: *Ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem.* [Rom. 12. 1.] Hostia quippe occiditur, ut offeratur. Sed hostia vivens, est corpus pro Domino afflictum. Quod & hostia dicitur, & vivens: quia vivit in virtutibus, & est a vitiis occisum. Hostia videlicet, quia jam huic mundo est a pravis actibus mortuum: vivens autem, quia cuncta quæ prævalet bona operatur.

[Duæ compunctionis sunt species.] 20. Sed quia sub altaris nomine, de compunctionis flamma sermo se intulit, necessarium puto, quæ sit diversitas ejusdem compunctionis ostendere. Alia quippe compunctio est quæ per timorem nascitur, alia quæ per amorem; quia aliud est supplicia fugere, aliud præmia desiderare. Unde etiam in tabernaculo per Legem duo altaria fieri jubentur: [Exod. 39. v. 37. & 38. & c. 40. v. 5. &c.] unum videlicet exterius, aliud vero interius: unum in atrio, aliud ante Arcam; unum quod ære coopertum est, aliud quod auro vestitur. Atque in altari æreo cremantur carnes, in altari vero aureo incenduntur aromata. Quid est hoc, fratres carissimi, quod foris concremantur carnes, intus aromata? nisi hoc quod quotidie videmus, quia duo sunt compunctionis genera, [c] quia alii adhuc per timorem plangunt, alii vero jam se per amorem in lamentis afficiunt. Multi namque peccatorum suorum memores, dum supplicia æterna pertimescunt, quotidianis lacrymis [d] affligunt. Plangunt mala quæ fecerunt, & incendunt vitia igne compunctionis, quorum adhuc suggestiones in corde patiuntur. Quid isti, nisi altare sunt æreum? in quo carnes ardent, quia adhuc ab eis carnalia opera planguntur.

[Qui ex caritate compunguntur, altare sunt aureum ante velum Arcæ positum. Isai. 33. 17.] 21. Alii vero a carnalibus vitiis liberi, aut longis jam fletibus securi, amoris flamma in compunctionis lacrymis inardescunt, cælestis patriæ præmia cordis oculis proponunt, supernis jam civibus interesse concupiscunt. Dura eis apparet servitus, longitudo peregrinationis suæ. Regem in decore suo videre desiderant, & flere quotidie ex ejus amore non cessant. Quid isti, nisi altare sunt aureum? in quorum corde aromata incensa sunt; quia virtutes ardent. Bene autem de eodem altari dicitur, quod ante velum Arcæ sit positum in Sancta sanctorum. Arca quippe Testamenti ipse nobis factus est, de quo scriptum esse novimus: *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* [Coloss. 2. 3.] Arca intra velum est, Redemtor noster in cælo. [Arca est Christus.] Altare vero aureum in quo thymiama incenditur [e] ante velum, Sanctorum corda, quæ cum magnis virtutibus in Dei amore succensa sunt, per sanctum desiderium in illo ardent, quem adhuc revelata facie videre non possunt. Inter Arcam quippe & altare velum est: quia hoc quod nos adhuc a visione Dei separat, corruptionis nostræ obstaculum remotum non est. Sed quousque ante velum sumus, oportet ut quasi thymiamatis incensum flamma amoris ardeamus. Per compunctionis autem lacrymas nil terrenum, nil transitorium quærere debemus. [f] Solus ipse nobis sufficiat, qui fecit omnia. Transcendamus per desiderium omnia, ut mentem colliga-

a Val cl. & Norm. quibus consentiunt vet. ed. *si minus curam mundi delectatione temperat.*

b Val-cl. *fieri populo.*

c In Gemet. & al. Norm. unum membrum alteri præponitur.

d Val-cl. *afficiunt.*

e Sic restituendum duximus mss. auctoritate & ratione freti. In vulgatis legitur; *ante velum, quia Sanctorum corda.* Qua lectione sequi videtur Christum esse Arcam & Altare, contra S. Greg. mentem, qui Christum quidem dicit Arcam esse, corda vero fidelium caritate flagrantium, Altare aureum.

f Excusi contra mss. omnium nostr. fidem, *solus nobis desiderium perficit.* Et infra, *ut mente colligamur.*

ligamus in unum. Non jam timore pœnarum, non memoria vitiorum, ſed amoris flamma ſuccenſi, ardeamus in lacrymis cum odore virtutum.

Quæ ſit electorum oratio. *Cant. 3. 6.*

22. Iſta electorum oratio jam proſpiciebatur, cum in ſponſæ laude diceretur: *Quæ eſt iſtaquæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii?* Sancta quippe electorum Eccleſia cum ab hoc mundo in ſanctis precibus ardenti amore ſe erigit, per deſertum quod deſerit, aſcendit. Qualiter vero aſcendat, adjungit; *Ibid.* *Sicut virgula fumi ex aromatibus.* Fumus de incenſo naſcitur, ſicut per Pſalmiſtam dicitur: *Pſ. 140. 2.* *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Fumus exeutere lacrymas ſolet. Itaque fumus eſt ex aromatibus, compunctio orationis concepta ex virtutibus amoris. Quæ tamen oratio fumi virgula dicitur: quia dum ſola cæleſtia poſtulat, ſic recta progreditur, ut ad terrena atque temporalia [a] petenda minime reflectatur. Et notandum, quod non virga, ſed virgula nuncupatur: quia interdum in compunctionis ardore tantæ ſubtilitatis eſt vis amoris, ut hanc nec ipſe animus poſſit comprehendere, qui illuminatus meruit habere.

Myrrhæ & thuris ſacrificium offerre debent.

23. Bene autem dicitur, *Myrrhæ & thuris.* Thus enim ex Lege Domino in ſacrificio incenditur. Per myrrham vero corpora mortua condiuntur, ne a vermibus corrumpantur. Myrrhæ ergo & thuris ſacrificium offerunt, qui & carnem afficiunt, ne eis corruptionis vitia dominentur; & redolentem in conſpectu Domini amoris ſui hoſtiam incendunt, [b] ſeque ipſos Deo in ſanctis virtutibus exhibent. Unde & illic ſubditur; *Et univerſi pulveris pigmentarii.* Pulvis eſt pigmentarii, virtus bene operantis. Et notandum, quod virtutes bene operantium non pigmenta, ſed pulveres dicuntur. Cum enim qualibet bona agimus, pigmenta offerimus. Cum vero ipſa etiam bona quæ agimus, retractamus, & ne quid in his ſiniſtrum ſit, judicio retractationis attendimus, quaſi ex pigmentis pulverem facimus, ut orationem noſtram Domino per diſcretionem & amorem ſubtilius incendamus.

Quæ fuerit Gregorio cauſa officii prædicationis intermittendi. *Joan. Diac. l. 4. c. 67.*

24. Ecce hæc, ut Deo largiente potuimus, coram vobis, fratres cariſſimi, rimati ſumus. Nemo autem me reprehendat, [c] ſi poſt hanc locutionem ceſſavero: quia ſicut omnes cernitis, noſtræ tribulationes excreverunt: undique gladiis [d] circumfuſi ſumus, undique imminens mortis periculum timemus. Alii detruncatis ad nos manibus redeunt, alii capti, alii interemti nuntiantur. Jam cogor linguam ab expoſitione retinere: quia tædet animam meam vitæ meæ. *Job. 10. 1.* Jam nullus a me ſacri eloquii ſtudium requirat: quia verſa in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. *Ibid. 30. 31.* Jam cordis oculus in myſteriorum diſcuſſione non vigilat: quia dormitavit anima mea præ tedio. *Pſal. 118. 28.* Jam minus lectio animo dulcis eſt: quia oblitus ſum manducare panem meum a voce gemitus mei. *Pſ. 101. 5.* Cui autem vivere non licet, de Scripturæ ſacræ ſenſibus loqui myſtica qualiter libet? Et qui cogor quotidie amare bibere, quando poſſum dulcia propinare? Quid igitur reſtat, niſi ut inter flagella quæ ex noſtris iniquitatibus patimur, cum lacrymis gratias agamus? Ipſe etenim qui nos creavit, etiam pater nobis factus eſt per adoptionis ſpiritum quem dedit. Et aliquando filios pane nutrit, aliquando flagello corrigit: quia per [e] dolores & munera ad hereditatem perpetuam erudit. Sit itaque gloria omnipotenti Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

a Longip. *appetendo, pro terreno ſtudio minime reflectatur.*
b Additur in Longip: *myrrha itaque quia ſe cruciant, & cruciando ſe a vitiis conſervant. Thus vero quia Dei viſionem diligunt, ad quam pervenire medullitus inardeſcunt, ſeque &c.*
c Longip. *ſi poſt hac a locutione.*
d Ebroic. *circumfoſſi.*
e Norm. *per dolores innumeros.* Val-cl. *per dolores & vulnera innumera.*

ADMONITIO
IN OPUS SUBSEQUENS.

Cur homiliis in Ezech. homiliæ in Evang. postpositæ.

I. IN subsequentes homilias longius præfari nos vetat quæ ipsis præfationis vice præmittitur S. Gregorii Epistola, in qua fere quidquid ad illas scitu dignum occurrit, explicatur. Illas autem homiliis in Ezechielem ea ratione subjecimus, qua in sacrarum Scripturarum serie, libris veteris Testamenti, Evangelia & quæque ad novum pertinent, postponuntur. Alioquin habitas illas fuisse, saltem aliquas, antequam S. Doctor Ezechielem Prophetam populo exponere inciperet, legenti primam statim constabit. Nimirum Pastor optimus, ut verbo simul & exemplo iis quibus præerat, prodesset; statim ac Apostolicam cathedram conscendit, nullam verbi divini prædicandi vacationem etiamsi assiduis morbis vexaretur, innumerisque distraheretur curis, sibi indulgendam putavit.

Qua aviditate statim exceptæ.

II. Mira aviditate statim exceptas illas homilias, mirabiliori modestia conquestus est humilis noster Ecclesiastes, in sua ad Secundinum Epistola mox subjicienda. Certe quanto semper in pretio sint habitæ, inde liquet, quod omnes, una forsitan excepta aut altera, divinis officiis, præ ceteris Sanctorum Patrum homiliis jam olim fuerint insertæ. Nec immerito quidem, cum in ipsis litterali sensu prius breviter exposito, fluat sententiarum ad mores spectantium uberrima copia: quarum sane plurimæ sunt, quæ aureis litteris describantur dignæ. Utinam vero humanis in cordibus assidua lectione ac meditatione insculpantur & incidantur. Ex his aliquas olim selegimus & observavimus in vita S. Doctoris gallice scripta lib. 4. cap. ult. num. 13.

Et quam merito.

Quæ fidei dogmata in ipsis contra heterodoxos asserta.

III. Neque vero solum Christianorum mores his in homiliis erudiuntur, sed etiam fidei dogmata confirmantur & contra futuros præmuniuntur hæreticos. Incarnationis Mysterium ab oppositis, invicemque pugnantibus Nestorianorum Eutychianorumque erroribus passim defenditur, sed potissimum hom. 38. n. 3. Quidquid fere Christianis in scholis de Angelis doceri solet, id ex hom. 38. eruitur, a num. 7. ad 15. De Confessionis & Absolutionis sacerdotalis necessitate agitur fuse hom. 26. num. 5. & 6. necnon hom. 40. num. 2. sed præsertim impium dogma Calvini Christum Dominum damnatorum pœnas perpessum esse asserentis jugulatur hom. 21. Hæc sunt Calvini verba lib. 2. Instit. cap. 16. §. 10. Ubi probandum sibi proponit Jesum Christum in locum sceleratorum sponsorem, vadem, ideoque instar rei submissum: ut sciamus, inquit, non modo Corpus Christi in pretium redemtionis fuisse traditum; sed aliud majus & excellentius pretium fuisse, quod diros in anima cruciatus damnati (horresco referens) ac perditi hominis pertulerit. Hæc autem contumeliosa in Christum inferni mortisque debellatorem sententia validissime refellitur a nostro Gregorio, scilicet hom. 21. num. 7. ubi proposito Samsonis typo, docet Dominum liberum & victorem non solum ex inferno exiisse, sed ipsa etiam inferni claustra destruxisse.

Maxime contra impium Calvini errorem de Christo inferni pœnis addicto.

Ex iisdem veteres Ecclesiæ ritus adhuc apud nos superstites eruuntur.

IV. Ex his & aliis longe plurimis mirum in modum Ecclesiæ causa contra impugnantes heterodoxos adjuvatur. Neque omittendum illas Evangeliorum sectiones quæ a Gregorio hic exponuntur, Et inter sacra missarum solemnia certis diebus jam tunc ex more legebantur, easdem esse quæ fere iisdem adhuc diebus recitantur. Unde patet quam tenax sit suorum rituum Ecclesia Romana. Inde etiam adstruitur antiqua Processionum & Stationum, publicarumque supplicationum in basilicis & cæmeteriis Martyrum, consuetudo. Quippe, ut observavit Johan. Diaconus lib. 2. vitæ S. Greg. cap. 18. & lib. 4. cap. 74. in illis Processionibus aut Stationibus vigilantissimus Pastor homilias in Evangelia aut pronuntiavit, aut pronuntiandas dictavit.

Utrum Ecclesia S. Johan. Baptistæ olim dicta Constantiana.

V. Porro in assignandis illis Stationibus nonnihil est controversiæ inter eruditos; neque mss. codices ubique consentiunt. Codex enim Lateranensis nullibi designat Basilicam S. Johannis Bapt. quæ dicitur Constantiniana; quamvis in aliis optimæ notæ codicibus sæpissime occurrat, maxime in Corb. Germ. Belvac. Bigot. præsertim vero in codice Reginæ Sueciæ, ubi quoties in Lateranensi aut aliis legitur, Basilica S. Salvatoris, quæ dicitur Constantiniana, toties recurrit nomen S. Johannis Bapt. Contendit quoque Johannes Fronto in prænotatis ad Calendarium Romanum pag. 80. nullam fuisse Basilicam Constantinianam præter Ecclesiam S. Salvatoris: sed id minime probat vir doctissimus. Infirmum est enim quod ait Anastasium Biblioth. in vita Leonis Papæ qui sedit an. 595. meminisse Ecclesiæ S. Johannis Bapt. quæ ponitur juxta Patriarchium Lateranense; at non appellasse Constantinianam;

Refellitur Johannes Fronto.

nianam; cum Basilicam S. Salvatoris semper Constantinianam dicat. Sed quid roboris habet illud argumentum negans contra tot mss. clara & indubitata testimonia; nimirum Belvac. Bigot. Carnot. Gemet. Reg. Sueciæ, maxime vero Corbeiensis-Germ. qui ætate non est Anastasio posterior? Hoc in codice homilia 16. in Evangelium, ductus est Jesus in des. *legitur habita ad populum*, in Basilica S. Johannis quæ appellatur Constantiniana. *Idem præmittitur hom.* 22. 25. 39.

VI. *Addit Johan. Fronto Basilicam S. Johannis Bapt. fuisse Monasterium. Porro in Monasteriorum oratoriis olim non fieri stationes & populi confluxus. Refellitur vir eruditus ipsius Gregorii auctoritate ad* septiformem Litaniam *seu supplicationem & processionem assignantis Ecclesiam S. Johannis Bapt.* (*non appellat oratorium*) *quo conveniret, & unde procederet Litania Clericorum: quod testimonio quoque confirmatur Johan. Diac. lib.* 1. *cap.* 41. & 42. *Præterea Basilica S. Pancratii locus stationis erat S. Gregorii temporibus, ut ex hom.* 27. *ibidem habita manifestum est: atque postea stationem in ea perseverasse, ex antiquis Ecclesiæ monumentis constat. Ecclesia tamen S. Pancratii quam prius obtinebant presbyteri, his expulsis propter incuriam & negligentiam, Monachis cesserat jubente Sanctissimo Papa, ut palam fit ex epist.* 18. *libri alias* 3. *nunc* 4. *indict.* 12. *Denique homilia* 3. *est habita in Basilica S. Andreæ Apostoli ejusdem natalis die; nimirum in Ecclesia Monasterii quod Gregorius ipse condiderat. Ergo lex illa quæ Monachorum quiet. prospiciens vetabat in eorum Ecclesiis stationes & populi concursus fieri, multis patebat exceptionibus.*

Quibusdam in Monasteriis olim stationes & publicæ supplicationes factæ.

VII. *In eodem Calendario Rom. a Johanne Frontone edito non eædem ubique stationes, ac in Gregorianis homiliis videntur assignatæ; nec mirum. Primo enim Calendarium illud exaratum fuit, Johannis Frontonis judicio, seculo tantum octavo, circiter an.* 731. *hoc est seculo integro & pene dimidio post habitas a Gregorio in Evangelia homilias: unde facile potuit tanto temporis intervallo aliquid in stationibus immutari. Secundo in homiliarum collectione indicatur quo in loco habitæ sint, & in Calendario stationis locus: at nihil cogit dicere, in loco stationis habitam semper fuisse concionem; quid enim credere vetat præmissam aliquando, maxime æstivo tempore, fuisse processioni?*

Cur in Rom. Calendario aliæ stationes assignatæ videantur quam in his hom.

VIII. *Solutis omnibus quæ vel ex Calendario Rom. vel ex ejus editoris observationibus apponi poterant, difficultatibus, de hac novissima laudatarum homiliarum editione nunc pauco subjungenda & attexenda. Quamvis in antiquis mss. & veteribus editis uno eodemque libro comprehendantur homiliæ quadraginta, morem tamen gerendum duximus ipsimet Gregorio, qui in epist. ad Secundinum ait:* Easdem quoque homilias eo quo dictæ sunt ordine, in duobus codicibus ponere curavi; ut & priores viginti quæ dictatæ sunt, & posteriores totidem quæ sub oculis dictæ, in singulis essent distinctæ corporibus. *Porro licet earum unus idemque non sit ordo nostris in mss.* (*tres enim scilicet Lateran. Corb. & Reg. Sueciæ a ceteris & ab invicem discrepant*) *cum tamen alii omnes consentiant, iique vetustiores, eadem serie qua jam antea semper excusæ sunt, ipsas excudi curavimus.*

In hac editione quid præstandum susceperimus.

Ut facilius quæ a sancto Ecclesiaste pertractantur, lector statim intelligat, singula brevibus notis in margine indicavimus & numeris distinximus. Alias columnis notas subjecimus, in quibus aut variæ lectiones continentur, aut restitutionum a nobis factarum, sane non paucarum nec contemnendarum rationes afferimus, aut aliquas S. Gregorii sententias illustramus, & si quid difficultatis occurrerit, enodamus.

IX. *Ut ex locis a nobis emendatis, nonnulla commemoremus, In* 2. *Homilia quatuor sunt. Num.* 1. Cæcus quippe est genus humanum, *pro* cæcum est &c. *Num.* 4. sed quid ad hæc. *pro*, sed quid adhuc. *Num.* 5. Jesum menti figimus, *pro*, Jesum figimus. *Num. denique* 7. mente salvatum, *pro*, mente illuminatum. *Hom.* 3. *num.* 3. *restituimus*, obtinuit, *pro* sustinuit. & *num.* 4. nos in auram maledictionis impingimus, *pro*, nos injuriam maledictionis, in auram maledictoris impingimus: *quod ab editoribus sine ulla causa fictum. Hom.* 5. *num.* 4. *nunc legitur*, nihil umquam appetere, nihil etiam cum appetitu possidere, *corrupto sensu. Hom.* 6. *num.* 2. *reposuimus*, nec cujuslibet detractio in ira asperum faciebat, *pro*, nec cujuslibet detractionis ira asperum faciebat. *Num.* 3. expressione, *pro*, sanctitate. *Ibidem*, pilis contextis vestitus, *pro* pilis contextis vestibus, *quod vitiose legitur in Gussanvil. Hom.* 7. *num.* 3. non lavat, *pro*, non sanat; &, sine tempore est a Patre generatus, *pro*, sine matre ante tempora est a Patre generatus. *Num.* 4. *in Gussanvil. legitur*, Israeliticum populum contradictione possidere, *pro*, sine ulla postmodum contradictione possidere. *Hom.* 9. *num.* 3. *in fine, magnam editionis Gussanv. Vatic. aliarumque recentiorum lacunam replevimus. Recentiores autem editiones appellamus, quæ a medio seculo decimo-sexto sunt adornatæ. Hom.* 11. *num.* 3. *restituimus* ducta, *pro*, invicta. *Nimius essem si cetera prosequerer. Unicum ergo locum ex tot a nobis sanatis addidisse*

Emendationum & restitutionum a nobis factarum specimina.

SANCTI GREGORII PAPÆ
[a] XL. HOMILIARUM IN EVANGELIA
LIBRI DUO.

AD SECUNDINUM TAUROMENITANUM EPISCOPUM.

b Reverentissimo & sanctissimo fratri [b] Se- A
c cundino Episcopo, Gregorius [c] servus
servorum Dei.

Nter sacra Missarum solemnia,
ex his quæ diebus certis in hac
Ecclesia legi ex more solent, san-
cti Evangelii quadraginta lectio-
nes exposui. Et quarumdam qui-
d dem dictata expositio, [d] assisten-
te plebe est per notarium recitata: quarumdam B
vero explanationem coram populo ipse locutus
sum: atque ita ut loquebar, excepta est. Sed
quidam fratres, sacri verbi studio ferventes, an-
tequam ad propositum modum ea quæ dixeram,
subtili emendatione perducerem, transtulerunt.
Quos recte ego quasi quibusdam famelicis simi-
les dixerim, qui prius escas edere appetunt,
e [e] quam plenius excoquantur. Hoc vero ubi scri-
Matth. 4. ptum est: *Ductus est Jesus in desertum a spiritu,*
ut tentaretur a diabolo, prius quidem quasi sub
quadam ambiguitate exposui; sed eamdem dubi- C
f tationem postmodum certa [f] notatione correxi.

A Easdem quoque Homilias, eo quo dictæ sunt
ordine, in duobus codicibus ponere curavi: ut
& priores viginti, [g] quæ dictatæ sunt, & po- g
steriores totidem, quæ sub oculis dictæ, in
singulis essent distinctæ corporibus. Quod ve-
ro quædam antepositæ sunt, quæ in Evange-
lio post leguntur; quædam vero postpositæ,
quæ ante per Evangelistam scriptæ sunt, inve-
niuntur; nequaquam movere tuam fraternita-
tem debet: quia sicut a me diversis temporibus h
B [h] dictæ sunt, ita quoque sunt ab exceptoribus in
codicibus affixæ. Tua itaque fraternitas, sacris
semper lectionibus intenta, si prædictum locum
Evangelii invenerit sub dubietate prolatum;
vel easdem Homilias repererit, ita ut prædi-
xi, non esse dispositas; has inemendatas re-
mansisse cognoscat: & juxta eas, quas per præ-
sentem portitorem mittere studui, corrigat;
nulloque modo illas sine emendatione remanere
permittat. Editæ autem in scrinio sanctæ Ec-
clesiæ nostræ retinentur: ut si qui forte a tua
C fraternitate longe sunt, hic inveniant, unde in
his quæ emendatæ sunt [c] certiores fiant.

a In mss. cod. variat titulus. In plerisque legitur: *Incipit liber Hom. B. Gregorii Papæ urbis Romæ, de diversis lect. Evangelii.*

b Alius est a Secundino servo Dei ad quem duos Homil. codices transmisit Greg. ex epist. olim 54. l. alias 7. ind. 21. nunc lib 9. epist. 52. Homilias in Evangelia Secundo seu Secundino missas fuisse asserit Johan. Diac. lib 4. cap. 74. In cod. Carnut. legitur *Pauli Secundino*. Ad hunc Siciliæ Episcopum extant plurimæ S. Greg. Epistolæ.

c De hoc titulo dicemus in notis ad Epistolas.

d Al. *Assistenti plebi*, ut in ed.

e C. Germ. & plerique, *quam cibi plenius excoquantur.*

f 1. Gemet. ac 2. Carnut. *enodatione.*

g Corb. Germ. 3. Gemet. vet. edit. Antuerp. 1509. ac Paris. 1518. *quæ dictæ sunt.*

h Ita plerique mss. & vet. edit. non, *dictatæ*, ut in al. edit. legitur.

LIBER PRIMUS.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Luc. c. 21. Vers. 25. a IN *illo tempore :* [a] *Dixit Jesus discipu-*
lis suis: Erunt signa in sole, & lu-
na, & stellis, & in terris pressura gentium,
præ confusione sonitus maris & fluctuum:
Vers. 26. *arescentibus hominibus præ timore & expe-*
ctatione, quæ supervenient universo orbi.
b *Nam virtutes cælorum* [b] *movebuntur. Et*
Vers. 27. *tunc videbunt filium hominis venientem* [c]
c *in nubibus cum potestate magna & majesta-*
Vers. 28. *te. His autem fieri incipientibus, respicite,*
A *& levate capita vestra, quoniam appropin-*
quat redemtio vestra. Et dixit illis simili- Vers. 29.
tudinem: Videte ficulneam, & omnes ar-
bores: cum producunt jam ex se fructum, Vers. 30.
scitis quoniam prope est æstas. Ita & vos, Vers. 31.
cum videritis hæc fieri, scitote quoniam pro-
pe est regnum Dei. Amen dico vobis: quia Vers. 32.
non præteribit generatio hæc donec omnia
fiant. Cælum & terra transibunt: verba
autem mea non transibunt.

HOMILIA PRIMA.

d e Habita ad populum [d] in Basilica S. Petri Apostoli, [e] Dominica secunda Adventus Domini.

Ab amore senescentis mundi qui Christus nos deterreat.

1. DOminus ac Redemtor noster, fratres carissimi, paratos nos invenire desiderans, senescentem mundum quæ mala sequantur denuntiat; ut nos ab ejus amore compescat. [f] Appropinquantem ejus terminum quantæ percusiones præveniant, innotescit: ut si Deum metuere in tranquillitate non volumus, vicinum ejus judicium vel percussionibus attriti timeamus. Huic etenim lectioni sancti Evangelii, quam modo vestra fraternitas audivit, paulo superius Dominus præmisit, dicens: *Exurget gens contra gentem, & regnum adversus regnum: & erunt terræmotus magni per loca, & pestilentiæ, & fames.* (Luc. 21. 10.) Et quibusdam interpositis, hoc quod modo audistis, adjunxit: [g] *Erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium, præ confusione sonitus maris & fluctuum.* Ex quibus profecto omnibus alia jam facta cernimus, alia e proximo ventura formidamus. Nam gentem super gentem exurgere, earumque pressuram terris insistere, plus jam in nostris [h] temporibus cernimus, quam in codicibus legimus. Quod terræ motus urbes innumeras [i] subruat, ex aliis mundi partibus scitis quam frequenter audivimus. Pestilentias sine cessatione patimur. Signa vero in sole, & luna, & stellis, adhuc aperte minime videmus: sed quia & hæc non longe sint, ex ipsa jam aeris immutatione colligimus. Quamvis priusquam Italia gentili gladio ferienda traderetur, igneas in cælo acies vidimus, ipsum qui postea humani generis fusus est, sanguinem [k] coruscantem. Confusio autem maris & fluctuum necdum nova exorta est. Sed cum multa prænuntiata jam completa sint, dubium non est, quin sequantur etiam pauca quæ restant: quia sequentium rerum certitudo, est præteritarum exhibitio.

Italiæ calamitates multa signa præcesserunt.

Ad timorem & vigilantiam expectatio judicii nos compellit.

2. Hæc nos, fratres carissimi, idcirco dicimus, ut ad cautelæ studium vestræ mentes evigilent: ne securitate torpeant, ne ignorantia languescant, sed semper eas & timor sollicitet, & in bono opere sollicitudo confirmet, pensantes hoc quod Redemtoris nostri voce subjungitur: *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ supervenient universo orbi. Nam virtutes cælorum movebuntur.* Quid etenim Dominus virtutes cælorum, nisi Angelos, Archangelos, Thronos, Dominationes, Principatus, & Potestates appellat? quę in adventu districti judicis nostris tunc oculis visibiliter apparebunt, ut districte tunc a nobis exigant hoc, quod nos modo invisibilis Conditor æquanimiter portat. Ubi & subditur: *Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus* [l] *cum potestate magna & majestate.* Ac si aperte diceretur: In potestate & majestate visuri sunt, quem in humilitate positum audire noluerunt: ut virtutem ejus tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc cervicem cordis ad ejus patientiam non inclinant.

Inde tamen fiducia electorum erigitur.

3. Sed quia hæc contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur. Nam & subditur: *His autem fieri incipientibus, respicite & levate vos capita vestra, quoniam appropinquat redemtio vestra.* Ac si aperte Veritas electos suos admoneat, dicens: Cum plagæ mundi crebrescunt, cum terror judicii virtutibus commotis ostenditur, levate capita, id est exhilarate corda: quia dum finitur mundus, cui amici non estis, prope fit redemtio quam quæsistis. In Scriptura etenim sacra sępe caput pro mente ponitur: quia sicut capite reguntur membra, ita & cogitationes mente disponuntur. [m] Levare itaque capita, est mentes nostras ad gaudia patriæ cælestis erigere. Qui ergo Deum

De fine mundi non doleant, nisi ejus amici.

a Gemet. 1. *dixit Dominus Jesus*. Big. *dixit Dominus Jesus Christus*.
b Belvac. Corb. Bigot. C. Germ. *commovebuntur*.
c C. Germ. & Bigot. *in nubibus cæli*.
d Sic habent C. Germ. Bigot. duo priores Gemet. & omnes edit. In cod. Lateran. not. 2674. legitur, *in Basilica S. Mariæ ad præsepe*. In cod. Reginæ Sueciæ & in multis mss. non assignatur ubi sit habita hæc Hom.
e In solo Gemet. 2. id. habetur; tamen retinuimus, quod sit in edit. etiam antiquioribus.
f 1. Carnut. *appropinquante ejus termino*.
g C. Germ. Belvac. & plur. *et erunt*.
h C. Germ. Corb. 1. Gemet. *tribulationibus*. Consentiunt Anglic.
i Edit. *obruat*. invitis mss.
K Ita Corb. Germ. & plerique. Belvac. & 2. Carn. *coruscare*. Edit. *coruscantes*.
l Gemet. ac Val-cl. *in potestate*.
m Duo Carn. & duo priores Gemet. *levare itaque est capita, mentes*.

Deum diligunt, ex mundi fine gaudere atque hilarescere jubentur: quia videlicet eum quem amant, mox inveniunt, dum transit is quem non amaverunt. Absit enim [a] ut fidelis quisque qui Deum videre desiderat, de mundi percussionibus lugeat, quem finiri eisdem suis percussionibus non ignorat. Scriptum namque est: *Quicumque voluerit amicus esse seculi hujus, inimicus Dei constituitur.* Qui ergo appropinquante mundi fine non gaudet, amicum se illius esse testatur, atque per hoc inimicus Dei esse convincitur. Sed absit hoc a fidelium cordibus, absit ab his qui & esse aliam vitam per fidem credunt, & eam per operationem diligunt. Ex mundi enim destructione lugere, eorum est qui radices cordis in ejus amore plantaverunt, qui sequentem vitam non quærunt, qui illam neque esse suspicantur. Nos autem qui cælestis patriæ gaudia æterna cognovimus, festinare [b] ad ea quantocyus debemus. Optandum nobis est citius pergere, atque ad illam breviore via pervenire. Quibus enim malis mundus non urgetur? Quæ nos tristitia, quæ adversitas non angustat? Quid est vita mortalis, nisi via? Et quale sit, fratres mei, perpendite, in labore viæ lassescere, & tamen eamdem viam nolle finiri. Quod autem calcari mundus ac despici debeat, Redemtor noster provida comparatione manifestat, cum protinus adjungit: *Videte ficulneam & omnes arbores, cum producunt jam ex se fructum, scitis quia prope est æstas. Ita & vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.* Ac si aperte dicat: Quia sicut ex fructibus arborum vicina æstas cognoscitur, ita ex ruina mundi prope esse agnoscitur regnum Dei. Quibus profecto verbis ostenditur, quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim crescit, ut cadat. [c] Ad hoc germinat, ut quæcumque germinaverit, cladibus consumat. Bene autem regnum Dei æstati comparatur: quia tunc mœroris nostri nubila transeunt, & vitæ dies æterni Solis claritate fulgescunt.

Jacob. 4. 4.

Fructus mundi ruina est.

4. Quæ omnia sub magna certitudine confirmantur, cum sententia subjungitur qua dicitur: *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Nihil enim in rerum corporalium natura cælo & terra durabilius: & nihil in rerum natura tam velociter, quam sermo transit. Verba enim quousque imperfecta sunt, verba non sunt: cum vero perfecta fuerint, omnino jam non sunt; quia nec perfici nisi transeundo possunt. Ait ergo: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Ac si aperte dicat: Omne quod apud vos durabile est, sine immutatione durabile ad æternitatem non est; & omne quod apud me transire cernitur, fixum & sine transitu tenetur; quia sine mutabilitate manentes sententias exprimit meus sermo qui transit.

Verborum Christi certitudo.

5. Ecce, fratres mei, jam cernimus quod audiebamus. Novis quotidie & crebrescentibus malis mundus urgetur. Ex illa plebe innumera quanti remanseritis, aspicitis; & tamen adhuc quotidie flagella urgent, repentini casus opprimunt, novæ nos & improvisæ clades affligunt. Sicut enim in juventute viget corpus, forte & incolume manet pectus, torosa cervix, plena sunt brachia; in annis autem senilibus statura curvatur, cervix exsiccata deponitur, frequentibus suspiriis pectus urgetur, virtus deficit, loquentis verba [d] anhelitus intercidit; nam etsi languor desit, plerumque senibus ipsa sua salus ægritudo est: ita mundus in annis prioribus velut in juventute viguit, ad propagandam humani generis prolem robustus fuit, salute corporum viridis, opulentia rerum pinguis; at nunc ipsa sua senectute deprimitur, & quasi ad vicinam mortem [e] molestiis crescentibus urgetur. Nolite ergo, fratres mei, diligere quem videtis diu stare non posse. Præcepta Apostolica in animo ponite, quibus nos admonet, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt: quia si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo.* Nudiustertius, fratres, agnovistis, quod subito turbine annosa arbusta eruta, destructæ domus, atque Ecclesiæ a fundamentis eversæ sunt. Quanti ad vesperum sani atque incolumes, acturos se in crastinum aliquid putabant: & tamen nocte eadem, repentina morte defuncti sunt, in laqueo ruinæ deprehensi?

Quibus tunc flagellis mundus attereretur.

Juvenum vigor.

Languor senum.

Mundi juventus, & senectus.

1. Johan. 2. 15.

6. Sed considerandum nobis est, dilectissimi, quod ad hæc agenda invisibilis judex venti tenuissimi spiritum movit, unius procellam nubis excitavit, & terram subruit, casura tot ædificiorum fundamenta concussit. Quid ergo judex iste facturus est cum per semetipsum venerit, & in ultionem peccatorum ira ejus exarserit, si portari non potest cum nos per tenuissimam nubem ferit? In iræ ejus præsentia quæ caro subsistet, si ventum movit, & terram subruit, concitavit aera, & tot ædificia stravit? Hanc districtionem venturi judicis Paulus considerans, ait: *Horrendum est incidere in manus Dei viventis.* Hanc Psalmista exprimit, dicens: [f] *Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu ejus ardebit, & in circuitu ejus tempestas valida.* Districtionem quippe [g] tantæ justitiæ, tempestas ignisque comitantur; quia tempestas examinat, quos ignis exurat. Illum ergo diem, fratres carissimi, ante oculos ponite, & quidquid modo grave creditur, in ejus comparatione levigatur. De illo etenim die per Prophetam dicitur: *Juxta est dies Domini magnus, juxta & velox nimis: Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris.* De hac die Dominus iterum per Prophetam dicit: *Adhuc semel & ego movebo non solum terram, sed etiam cælum.* Ecce, ut prædiximus, aerem movit, & terra non subsistit: quis ergo ferat, cum cælum moverit? Quid autem terrores quos cernimus, nisi sequentis iræ præcones dixerimus? Unde & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione ultima tantum sunt istæ tribulationes dissimiles, quantum a potentia judicis persona præconis distat. Illum ergo diem, fratres carissimi, tota intentione cogitate, vitam corrigite, [h] mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Adventum namque æterni judicis tanto securiores quandoque videbitis, quanto nunc districtionem illius timendo [i] prævenitis.

Ex sententis mundi plagis extremi judicii asperitas intelligenda.

Hebr. 10. 31.

Psal. 49. 3.

Sophon. 1. v. 14. &c.

Aggæi. 12.

a Belvac. & 3. Gemet. *ne fidelis*. Paulo post 2us Gemet. habet, *persecutionibus*, pro *percussionibus*.
b 7. mss. *ad eam*.
c In omnibus pene ed. quibus favet 3us Gemet. additur: *ad hoc cadit ut germinet*.
d Turon. *anhelitus intercipit*.
e C. Germ. Corb. Bigot. & duo pr. Gemet. *molestiis crebrescentibus*. Longip. *molestiis crescentibus crebrius*. Consentit ed. Antuerp.

f Corb. & duo Gemet. *Deus manifestus*.
g Ita Turon. scum decem al. mss. Editi habent, *tanti judicii*.
h 1. Carnot. *mentes mutate*.
i In omnibus fere mss. definit Hom. in his verbis, *timendo prævenitis*. Consentiunt veteres ed. In aliis legitur, *præstante Domino* &c. In Belvac. *ipso adjuvante qui vivit & regnat Deus*. In duob. pr. Gemem. *pervenitis, qui vivit & regnat per omnia secula seculorum. Amen*.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 18. Vers. 31. *IN illo tempore: Assumsit Jesus duode-*
cim discipulos suos, & ait illis: Ecce
ascendimus Jerosolymam, & consummabun-
tur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas
Vers. 32. *de filio hominis. Tradetur enim Gentibus,*
& illudetur, & flagellabitur, & conspue-
Vers. 33. *tur. Et postquam flagellaverint, occident*
Vers. 34. *eum: & die tertia resurget. Et ipsi nihil*
horum intellexerunt. Erat autem verbum
istud absconditum ab eis, & non intellige-
Vers. 35. *bant quæ dicebantur. Factum est autem,*
cum appropinquaret Jericho, cæcus quidam
Vers. 36. *sedebat secus viam, mendicans. Et cum au-*
diret turbam prætereuntem, interrogabat
A *quid hoc esset. Dixerunt autem ei; quod* Vers. 37.
Jesus Nazarenus transiret. Et exclamavit, Vers. 38.
dicens: Jesu fili David, miserere mei. Et Vers. 39.
qui præibant, increpabant eum, ut taceret.
Ipse vero multo magis clamabat: Fili Da-
vid, miserere mei. Stans autem Jesus jus- Vers. 40.
sit illum adduci ad se. Et cum appropin-
quasset, interrogavit illum, dicens: Quid Vers. 41.
tibi faciam? At ille dixit: Domine ut
videam. Et dixit illi Jesus: Respice, fi- Vers. 42. & 43.
des tua te salvum fecit. Et confestim vi- Vers. 44.
dit, & sequebatur illum, magnificans
Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit
laudem Deo.

HOMILIA II.

a Habita ad populum [a] in Basilica S. Petri Apostoli, Dominica in Quinquagesima.

Cur Christus mortem & resurrectionem suam prædixerit.

1. REdemtor noster prævidens ex passione sua discipulorum animos perturbandos, eis longe ante & ejusdem passionis pœnam, & resurrectionis suæ gloriam prędicit: ut cum eum morientem, sicut prædictum est, cernerent, [b] etiam resurrecturum non dubitarent. Sed quia carnales adhuc discipuli nullo modo valebant capere verba mysterii, venitur ad miraculum. Ante eorum oculos cæcus lumen recipit: ut qui cælestis mysterii verba non caperent, eos ad fidem cælestia facta solidarent. Sed miracula Domini & Salvatoris nostri sic accipienda sunt, fratres carissimi, ut & in veritate credantur facta, & tamen per significationem nobis aliquid innuant. Opera quippe ejus & per potentiam aliud ostendunt, & per mysterium aliud loquuntur. Ecce enim quis juxta historiam cæcus iste fuerit, ignoramus: sed tamen quem per mysterium significet, novimus. [c] Cæcus quippe est genus humanum: quod in parente primo a paradisi gaudiis expulsum, claritatem supernæ lucis ignorans, damnationis suæ tenebras patitur: sed tamen per Redemtoris sui præsentiam illuminatur; ut internæ lucis gaudia jam per desiderium videat, atque in via vitæ boni operis gressus ponat.

Infirmis concessa miracula.

Per Incarnationem humana cæcitas est sanata.

2. Notandum vero est, quod cum Jesus Jericho appropinquare dicitur, cæcus illuminatur. Jericho quippe luna interpretatur: luna autem in sacro eloquio pro defectu carnis ponitur; quia dum menstruis momentis decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat. Dum igitur Conditor noster appropinquat Jericho, cæcus ad lumen redit: quia dum divinitas defectum nostræ carnis suscepit, humanum genus lumen, quod amiserat, recepit. Unde enim Deus humana patitur, inde homo ad divina sublevatur. Qui videlicet cæcus recte & juxta viam sedere, & mendicans esse describitur: ipsa enim Veritas dicit: *Ego sum via*. (Johan. 14. 6.) Qui ergo æternæ lucis claritatem nescit, cæcus est: Sed si jam B in Redemtorem credit, juxta viam sedet: si autem jam credit, sed ut æternam lucem recipiat, rogare dissimulat, atque a precibus cessat, cæcus quidem juxta viam sedet, [d] sed minime mendicat. [e] Si vero & crediderit, & cæcitatem cordis sui cognoverit, & ut lumen veritatis recipiat, postulat, juxta viam cæcus sedet, & mendicat. Quisquis ergo cæcitatis suæ tenebras agnoscit, quisquis hoc, quod sibi deest, lumen [f] ęternitatis intelligit, clamet medullis cordis, clamet & vocibus mentis, dicens: *Jesu fili David, miserere mei*. Sed quid clamante cæco subjungitur, audiamus: *Et qui* C *præibant, increpabant eum, ut taceret*.

Peccatorum phantasmata, orationem impediunt.

3. Quid autem designant isti qui Jesum venientem præcedunt, nisi desideriorum carnalium turbas, tumultusque vitiorum? qui priusquam Jesus ad cor nostrum veniat, tentationibus suis cogitationem nostram dissipant, & voces cordis in oratione perturbant. Sæpe namque dum converti ad Dominum post perpetrata vitia volumus, dum contra hæc eadem exorare vitia quæ perpetravimus, conamur, occurrunt cordi phantasmata peccatorum quæ fecimus, mentis nostræ aciem reverberant, confundunt animum, & vocem nostræ D deprecationis premunt. Qui præibant ergo, increpabant eum, ut taceret: quia priusquam Jesus ad cor veniat, mala quæ fecimus, cogitationi nostræ suis imaginibus [g] illisa, in ipsa nos nostra oratione conturbant.

Quanto graviori tumultu cogitationum premimur, tanto ardentius debemus orare.

4. [h] Sed quid ad hæc illuminandus iste cæcus fecit, audiamus. Sequitur: *Ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei*. Ecce, quem turba increpat ut taceat, magis ac magis clamat: quia quanto graviori tumultu cogitationum carnalium premimur, tanto orationi insistere ardentius debemus. E Contradicit turba, ne clamemus: quia peccatorum nostrorum phantasmata plerumque & in oratione patimur. Sed nimirum necesse est, ut vox cordis

a Ita cod. Lateran. Reg. Sueciæ, C. Germ. Belvac. & alii mss. pene omnes. In cod. Lateran. alius est ordo Homiliarum, & quæ hic est 2. in illo est 9. In 2. Gemet. additur, *Dominica in quinquagesima*, quod abest ab aliis.

b Duo Carnut. *etiam resurrectionem*.

c Editi recent. Gilot. recent. Vatic. Guss. *cæcum quippe*.

d 2. Carnot. & 3. Gemet. *sed mendicare contemnit*.

e Bellovac. Corb. 1. Carnut. *si vero & credit & exorat, et juxta viam sedet et mendicat*; a quibus parum recedunt Corb. Germ. Longip. Val cl.

f Duo priores Gemet. & Bigol. *veritatis*.

g Duo posteriores Gemet. ac tres vet. ed. Antuerp. sc. Rotom. & Paris. *illusa*.

h Ita mss. fere omnes, ubi editi, *sed quid adhuc*.

cordis nostri quo durius repellitur, eo valentius insistat: quatenus cogitationis illicitæ tumultum superet, atque ad pias aures Domini nimietate suæ importunitatis erumpat. In se, ut suspicor, recognoscit unusquisque quod dicimus: quia dum ab hoc mundo animum ad Deum mutamus, dum ad orationis opus convertimur, ipsa quæ prius delectabiliter gessimus, importuna postea atque gravia in oratione nostra toleramus. Vix eorum cogitatio manu sancti desiderii ab oculis cordis [a] abigitur: vix eorum phantasmata per pœnitentiæ lamenta superantur.

Sic Jesum prius transeuntem stare facimus.

5. Sed cum in oratione nostra vehementer insistimus, transeuntem [b] Jesum menti figimus. Unde illic subditur: *Stans autem Jesus, jussit illum adduci ad se*. Ecce stat, qui ante transibat: quia dum adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Jesum aliquatenus transeuntem sentimus. Cum vero orationi vehementer insistimus, stat Jesus ut lucem restituat: quia Deus in corde figitur, & lux amissa reparatur.

Christus per humanitatem transit, stat per divinitatem.

6. Qua tamen in re aliud aliquid nobis Dominus innuit, quod intelligi de humanitate ac divinitate illius utiliter possit. Clamantem etenim cæcum Jesus transiens audivit, [c] sed stans miraculum illuminationis exhibuit. Transire namque humanitatis est, stare divinitatis. Per humanitatem quippe habuit nasci, crescere, mori, resurgere, de loco ad locum venire. Quia ergo in divinitate mutabilitas non est, atque hoc ipsum mutari, transire est: profecto ille transitus ex carne est, non ex divinitate. Per divinitatem vero ei semper stare est: quia ubique præsens, nec per motum venit, nec per motum recedit. Cæcum igitur clamantem Dominus transiens audit, stans illuminat, quia per humanitatem suam vocibus nostræ cæcitatis compatiendo misertus est, sed lumen nobis gratiæ per divinitatis potentiam infudit.

Christus importune nos ad orationem admonet.

7. Et notandum quid cæco venienti dicat: *Quid tibi vis faciam?* Numquid qui lumen reddere poterat, quid vellet cæcus, ignorabat? Sed peti vult id, quod & nos petere, & se concedere prænoscit. Importune namque ad orationem nos admonet, & tamen dicit: *Scit namque Pater vester cælestis, quid opus sit vobis, antequam petatis eum*. (Mat. 6. 8.) Ad hoc ergo requirit, ut petatur: ad hoc requirit, ut cor ad orationem excitet. Unde & cæcus protinus adjunxit: *Domine, ut videam*. Ecce, cæcus a Domino non aurum, sed lucem quærit. Parvipendit extra lucem aliquid quærere: quia etsi habere cæcus quodlibet potest, sine luce videre non potest quod habet. Imitemur ergo, fratres carissimi, eum, quem & corpore audivimus & mente [d] salvatum. Non falsas divitias, non terrena dona, non fugitivos honores a Domino, sed lucem quæramus: nec lucem quæ loco clauditur, quæ tempore finitur, quæ noctium interruptione variatur, quæ a nobis communiter cum pecoribus cernitur: sed lucem quæramus, quam videre cum solis Angelis possimus, quam nec initium inchoat, nec finis angustat. Ad quam profecto lucem, via fides est. Unde recte & illuminando cæco protinus respondetur: *Respice, fides tua te salvum fecit*. Sed ad hæc cogitatio carnalis dicit: Quomodo possum lucem spiritalem quærere, quam videre non possum? Unde mihi certum est si sit, quæ corporeis oculis non infulget? Cui scilicet cogitationi est quod breviter quisque respondeat: quia & hæc ipsa quæ sentit, non per corpus, sed per animam cogitat. Et nemo suam animam videt: nec tamen dubitat se animam habere, quam non videt. Ex invisibili namque anima visibile regitur corpus. Si autem auferatur quod est invisibile, protinus corruit hoc quod visibile stare videbatur. Ex invisibili ergo substantia in hac vita visibili vivitur, & esse vita invisibilis dubitatur?

Quid a Deo sit petendum.

Via ad lucem fides est.

Qui lumen accepit, Christum sequitur.

8. Sed jam petenti cæco quid factum est, vel quid ipse fecerit, audiamus. Sequitur: *Confestim vidit, & sequebatur illum*. Videt & sequitur, qui bonum quod intelligit, operatur. Videt autem, sed non sequitur, qui bonum quidem intelligit, sed bona operari contemnit. Si ergo, fratres carissimi, cæcitatem jam nostræ peregrinationis agnoscimus: si credendo in Redemtoris nostri mysterium, juxta viam sedemus: si exorando quotidie ab auctore nostro lucem petimus: si eamdem lucem jam per intellectum videndo, illuminati post cæcitatem sumus; Jesum quem mente cernimus, opere sequamur. Aspiciamus qua graditur, & ejus vestigia imitando teneamus. Jesum etenim sequitur, qui imitatur. Hinc namque dicit: *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos*. (Matth. 8. 22.) Sequere enim, dicitur imitare. Hinc rursus admonet, dicens: *Si quis mihi ministrat, me sequatur*. (Johan. 12. 26.) Consideremus ergo qua graditur, ut sequi mereamur. Ecce, cum sit Dominus & Creator Angelorum, suscepturus naturam nostram quam condidit, in uterum Virginis venit. Nasci tamen in hoc mundo per divites noluit, parentes pauperes elegit. Unde & agnus, qui pro illo offerretur, defuit: columbarum pullos & par turturum ad sacrificium mater invenit. (Luc. 2. 24.) Prosperari in mundo noluit: opprobria irrisionesque toleravit: sputa, flagella, alapas, spineam coronam, crucemque sustinuit: & quia rerum corporalium delectatione [e] a gaudio interno cecidimus, cum qua amaritudine illuc redeatur ostendit. Quid itaque homo pro se pati debet, si tanta Deus pro hominibus pertulit? Qui ergo in Christum jam credidit, sed adhuc avaritiæ lucra sectatur, in [f] superbia honoris extollitur, invidiæ facibus inardescit, libidinis se immunditia polluit, prospera quæ in mundo sunt, concupiscit, Jesum in quem credidit, sequi contemnit. Diverso quippe itinere ambulat, si gaudia delectationesque appetit, cui dux suus viam amaritudinis ostendit. Revocemus ergo ante oculos peccata quæ fecimus: consideremus, quam terribilis judex hæc puniturus adveniat: mentem formemus ad lamenta: vita nostra ad tempus amarescat in pœnitentia, ne æternam amaritudinem sentiat in vindicta. Per fletus quippe ad [g] æterna gaudia ducimur, Veritate pollicente, quæ ait: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*. (Matth. 5. 5.) Ad fletum vero per gaudia pervenitur, hac eadem Veritate attestante, quæ ait: *Væ vobis, qui nunc ridetis: quia lugebitis & flebitis*. (Luc. 6. 25.) Si ergo retributionis gaudium in perventione quærimus, pœnitentiæ amaritudinem in via teneamus. Sicque fit, ut non solum vita nostra ad Deum proficiat, sed hæc ipsa nostra [h] conversatio ad laudem Dei & alios accendat. Unde illic subditur: *Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo*.

Qua sit sequendus.

a In ed. *abjicitur*. Sequimur mss. Turon. Corb. C. Germ. &c.
b Omittitur in Guss. *menti*, quod habent alii tum mss. tum editi.
c In Corb. Germ. *non sedens, sed stans*.
d In excusis, *illuminatum*, etsi in omnibus mss. legatur, *salvatum*.
e Longip. *a gaudio æterno*.
f 1. Carnot. *in superbia honoribus*.
g Abest, *æterna*, in C. Germ. Bigot. & duob. prioribus Gemet.
h Turon. Val-cl. & unus Gemet. *conversio*.

Lectio Sancti Evangelii secundum Matthæum.

Cap. 12. Vers. 46. *IN illo tempore: Loquente Jesu ad turbas, ecce mater ejus & fratres stabant*
Vers. 47. *foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua & fratres tui fo-*
Vers. 48. *ris stant, quærentes te. At ille respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater*
mea, & qui sunt fratres mei? Et exten- Vers. 49.
dens manus in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicumque Vers. 50.
enim fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est.

HOMILIA III.

a Habita ad populum in basilica [a] sanctæ Felicitatis martyris, in die natalis ejus.

Quid Christus matrem non agnoscendo, significaret.

1. SAncti Evangelii, fratres carissimi, brevis est lectio recitata, sed magnis mysteriorum ponderibus gravida. Jesus etenim Conditor & Redemtor noster matrem se nosse dissimulat: & quæ ei mater sit, & qui propinqui, non per cognationem carnis, sed per conjunctionem spiritus designat, dicens: *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est.* Quibus nobis verbis quid aliud innuit, nisi quod obsequentes jussionibus suis multos ex Gentilitate colligit, & Judæam, ex cujus carne est genitus, non agnoscit? Unde & mater ejus [b] cum quasi non agnoscitur, foris stare perhibetur: quia videlicet Synagoga idcirco ab auctore suo non recognoscitur, quia Legis observationem tenens, spiritalem intellectum perdidit, & sese ad custodiam litteræ foris fixit.

Ejus frater aut soror qui fit credendo, fit mater prædicando.

2. Sed cum is qui voluntatem Patris fecerit, soror & frater Domini dicitur, propter utrumque sexum qui ad fidem colligitur, mirum non est: mirandum vero valde est, quomodo etiam mater dicatur. Fideles enim discipulos fratres vocare dignatus est, dicens: *Ite, nuntiate fratribus meis* (Matth. 28. 10.). Qui ergo frater Domini fieri ad fidem veniendo potuerit, quærendum est quomodo etiam & mater esse possit? Sed sciendum nobis est, quia qui Christi frater & soror est credendo, mater efficitur prædicando. Quasi enim parit Dominum, quem cordi audientis infuderit. Et mater ejus efficitur, si per ejus vocem amor Domini in proximi mente generatur.

S. Felicitatis exemplo id probatur.

Hujus martyris elogium.

3. Ad quam rem nobis idonee confirmandam adest beata Felicitas, cujus hodie natalitia celebramus; quæ credendo extitit ancilla Christi, & prædicando facta est mater Christi. Septem quippe filios, sicut in gestis ejus emendatioribus legitur, sic post se timuit vivos in carne relinquere, sicut carnales parentes solent metuere ne mortuos præmittant. In persecutionis enim labore deprehensa, filiorum corda in amore supernæ patriæ prædicando roboravit: & parturivit spiritu, quos carne pepererat; ut prædicatione pareret Deo, quos carne pepererat mundo. Considerate, fratres carissimi, in femineo corpore virile pectus. Ad mortem stetit imperterrita. Amittere se in filiis lumen veritatis timuit, si non fuisset orbata. Numquid ergo hanc feminam martyrem dixerim? sed plus quam martyrem. Certe Dominus, cum de Johanne loqueretur, dixit: *Quid existis in desertum videre? Prophetam? utique dico vobis, & plus quam prophetam* (Mat. 11. 7. Johan. 1. 21.). Et Johannes ipse requisitus respondit, dicens: *Non sum Propheta.* Qui enim se plus quam Prophetam noverat, esse Prophetam negabat. Qui idcirco plus quam Propheta dicitur; quia Prophetæ officium est ventura prænuntiare, non etiam ostendere. Johannes vero plus quam Propheta est; quia [c] quem verbo dixit, digito ostendit. Non ergo hanc feminam martyrem, sed plus quam martyrem dixerim, quæ septem pignoribus ad regnum præmissis, [d] toties ante se mortua, ad pœnas [e] prima venit, sed pervenit octava. Aspexit mater & cruciata & imperterrita filiorum mortem, [f] spei gaudium adhibuit dolori naturæ. Timuit viventibus, gavisa est morientibus. Optavit nullum post se relinquere, ne si quem haberet superstitem, non posset habere consortem. Nemo ergo ex vobis, fratres carissimi, existimet quod ejus cor morientibus filiis, etiam carnalis affectus minime pulsarit. Neque enim filios, quos carnem suam esse noverat, sine dolore poterat morientes videre: sed erat vis amoris interior, quæ dolorem vinceret carnis. Unde & passuro Petro dicitur: *Cum senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis* (Joh. 21. 18.). Neque enim si plenissime Petrus nollet, pro Christo pati potuisset: sed martyrium, quod per infirmitatem carnis noluit, per virtutem spiritus amavit. Qui dum per carnem ad pœnas trepidat, per spiritum ad gloriam exultat: actumque est, ut cruciatum martyrii [g] nolendo voluisset. [h] Sic nos quoque cum gaudium quærimus salutis, amarum poculum sumimus purgationis. Amaritudo quidem in poculo displicet, sed restituenda per amaritudinem salus placet. Amavit ergo juxta carnem Felicitas filios suos, [i] sed pro amore cælestis patriæ mori etiam coram se voluit quos amavit. Ipsa eorum vulnera accepit, sed ipsa in eisdem ad regnum prævenientibus exerevit. Recte argo hanc feminam ultra martyrem dixerim, quæ toties in filiis desiderabiliter extincta, dum multiplex [k] mar-

Amore interiori carnis dolorem superavit.

Saluti medendum per amara.

a De sancta Felicitate lege *Acta Martyrum* collecta a nostro Theod. Ruinart p. 20. & seq.
b C. Germ. sus Gemet. & 4. Anglic. *cum fratribus quasi non agnoscitur.*
c sus Carnot. & gus Gemet. *quem verbo prædixit.*
d Bigot. duo priores Gemet. & Val.cl. *toties ante se moritura.*
e Val.cl. *non venit.*
f Hic locus mira varietate legitur in mss. In Turon. & C. Germ. habet, *spei gaudium adhibuit dolorem naturæ*, sed corrupte. Duo priores Gemet *spei gaudium delevit dolorem naturæ*; optime. Idem dic de hac lectione primi Carn. *spei gaudium inhibuit dolore naturæ.*
g Belvac. *volendo noluisset.*
h C. Germ. primus Carn. & alii, *sicut nos quoque.*
i C. Germ. Belvac. duo priores Gemet. *pro amore.*
k Ita mss. omnes, quibus consentiunt vet. ed. In recentioribus legitur, *Martyrium sustinuit.*

martyrium obtinuit, ipsam quoque martyrii palmam vicit. Fertur apud veteres mos fuisse, ut quisquis Consul existeret, juxta ordinem temporum honoris sui locum teneret: at si quis posterius ad Consulatum veniens, Consul non semel, sed bis fortasse aut tertio fieret, etiam illos laude & honore transcenderet, qui non plus quam semel Consules extitissent. Vicit ergo beata Felicitas martyres, quæ tot ante se morientibus filiis, pro Christo frequenter occubuit: [a] quia & amori illius, sola sua mors minime suffecit.

Felicitati unica mors non sufficit.

Pudeat viros mulierem hanc fortem non imitari.

4. Consideremus, fratres, hanc feminam, consideremus nos, qui membris corporis viri sumus, in ejus comparatione quid existimabimur. Sæpe namque agenda aliqua bona proponimus, sed si unus contra nos vel levissimus sermo ab ore irridentis eruperit, ab intentione actionis nostræ fracti protinus & confusi resilimus. Ecce nos plerumque a bono opere verba revocant: Felicitatem vero a sancta intentione frangere nec tormenta potuerunt. [b] Nos in auram maledictionis impingimus: hæc ad regnum etiam per ferrum exiit, nihilque esse quod obsistebat, æstimavit. Nos ad præcepta Dominica largiri nostra saltem superflua nolumus: hæc non solum Deo suam substantiam contulit, sed pro illo etiam propriam carnem dedit. Nos cum ex divina jussione filios amittimus, sine consolatione lugemus: hæc eos velut mortuos plangeret, si non obtulisset. Cum ergo ad illud terribile examen districtus judex venerit, quid nos viri dicemus, cum hujus feminæ gloriam viderimus? De debilitate mentis suæ quæ tunc erit viris excusatio, quando hæc ostendetur, quæ cum seculo & sexum vicit? Sequamur ergo, fratres carissimi, districtam & asperam Redemtoris viam: usu quippe virtutum ita jam plana facta est, ut per eam feminis libeat ambulare. Despiciamus cuncta præsentia: nulla sunt etenim, quæ transire possunt. Turpe sit diligere, quod constat citius perire. Non nos terrenarum rerum amor superet, non superbia inflet, non ira dilaniet, non luxuria polluat, non invidia consumat. Amore nostri, fratres carissimi, Redemtor noster occubuit, & nos amore ejus discamus vincere nosmetipsos. Quod si perfecte agimus, non solum imminentes pœnas evademus, sed una cum Martyribus gloria remunerabimur. Nam quamvis occasio persecutionis desit, habet tamen & pax nostra martyrium suum: quia etsi carnis colla ferro non subdimus, spiritali tamen gladio carnalia desideria in mente trucidamus, ipso adjuvante, &c.

a 1us. Carn. *quia & amatori*. Sunt aliæ plures var. lectiones, sed leviter discrepantes.

b Ita omnes mss. Anglic. & nostri, vel, *in aura*. Et quidem utrumque optimo sensu & eleganter, auram enim opponit ferro. Cedimus auræ, cum Felicitas ferro non cesserit. Id non intelligentes editores sic interpolarunt: *nos injuriam maledictionis in aurem maledictoris impingimus*.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum.

Cap. 10. Vers. 5. *In illo tempore: Misit Jesus duodecim discipulos suos, præcipiens eis dicens: In viam Gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis:*

Vers. 6. *sed potius ite ad oves, quæ perierunt domus Israel.*

Vers. 7. *Euntes autem prædicate, dicentes, quia appropinquavit regnum cælorum.*

Vers. 8. *Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite. Gratis accepistis, [a] gratis date. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Dignus est enim operarius cibo suo.*

HOMILIA IV.

Habita ad populum in basilica sancti Stephani martyris, [b] de Apostolis.

Cur prius Judæi vocati, postea Gentiles.

1. CUM constet omnibus, fratres carissimi, quia Redemtor noster in mundum pro redemtione Gentium venit, cum Samaritanos quotidie ad fidem vocari conspicimus, quid est quod in prædicationem discipulos mittens, dicit: *In viam Gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis: sed potius ite ad oves, quæ perierunt domus Israel?* Nisi hoc quod ex facti fine colligimus: quia prius soli Judææ voluit, & postmodum cunctis Gentibus prædicari: ut dum illa converti vocata renueret, prædicatores sancti ad vocationem Gentium per ordinem venirent: quatenus Redemtoris nostri prædicatio a propriis repulsa, Gentiles populos quasi extraneos quæreret: & quod Judæis fiebat in testimonium, hoc Gentibus gratiæ esset incrementum. Erant enim tunc qui de Judæa vocandi essent, & de Gentibus vocandi non essent. Nam & in Apostolorum actibus prædicante Petro legimus & prius Hebræorum tria millia, & postea quinque millia credidisse. Et cum prædicare Apostoli Gentibus in Asia voluissent, per Spiritum prohibiti esse memorantur: & tamen ipse Spiritus, qui prius prædicationem prohibuit, hanc Asianorum cordibus postmodum infudit. Nam diu est quod Asia cuncta jam credidit. Idcirco ergo prohibuit, quod postmodum fecit: [c] quia tunc in illa erant qui salvandi non erant. Tunc in illa erant, qui necdum ad vitam reparari merebantur, nec tamen gravius de contemta prædicatione judicari. Subtili ergo occultoque judicio a quorumdam auribus prædicatio sancta subtrahitur; quia suscitari per gratiam non merentur. Unde necesse est, fratres carissimi, ut in

Act. 2. 41. & 4. 4.

Act. 16. 6.

Occulta Dei judicia quam timenda.

a In Belvac. & C. Germ. hæc verba absolvunt lectionem Evang. Nihil quoque ex seq. explicatur in Homil.

b Hæc in mss. C. Germ. Belvac. Gemet. Bigot. & Reg. Suec. non leguntur.

c 3us. Gemet. *quia in illa erant qui necdum ad vitam merebantur vocari. Nec tamen &c.* In Turon. uno Sangerm. duob. prior. Gemet. Bigot. & 2. Carn *reparari merebantur. Sed tamen eis utiliter prædicationis officium subtrahitur, ne gravius de contemta prædicatione judicari mererentur. Subtili ergo.* Sequimur C. Germ. alterum Germ. Regium, &c.

in omne quod agimus, omnipotentis Dei super A nos consilia occulta timeamus: ne dum mens nostra exterius fusa, a sua se [a] voluptate non revocat, intus contra eam judex terribiliter adversa disponat. Quod bene Psalmista intuens, ait: *Venite & videte opera Domini, quam terribilis in consiliis super filios hominum*. Vidit namque quod alius misericorditer vocatur, alius justitia exigente repellitur. Et quia alia parcendo Dominus, alia irascendo disponit, expavit quod penetrare non potuit. Et quem non solum investigabilem, sed etiam in quibusdam suis sententiis inflexibilem vidit, terribilem in consiliis esse memoravit.

Ps. 45. 9. Psal. 65. 5.

Mundi minæ proximum regnum cælorum clamant.

2. Missis autem prædicatoribus, quid præci- B piatur, audiamus. *Euntes prædicate, dicentes, quia appropinquavit regnum cælorum*. Hoc jam, fratres carissimi, etiam si Evangelium taceat, mundus clamat. Ruinæ namque illius, voces ejus sunt. Qui enim tot attritus percussionibus, n gloria sua cecidit, quasi jam nobis e proximo regnum aliud quod sequitur ostendit. Ipsis jam & a quibus amatur, amarus est. Ipsæ ejus ruinæ prædicant quod amandus non est. Si enim ruinam sui domus quassata minaretur, quisquis in illa habitaret, fugeret: & qui stantem dilexerat, recedere quantocyus a cadente festinaret. Si igitur mundus cadit, & nos eum amando amplectimur, oppprimi volumus potius, quam habitare: quia C nulla nos ratio a ruina illius separat, quos ejus passionibus amor ligat. Facile est ergo nunc jam cum destructa omnia cernimus, animum nostrum ab ejus dilectione disjungere. Sed hoc illo in tempore difficillimum fuit, quo tunc prædicare cælorum regnum invisibile mittebantur, cum longe lateque [b] omnia cernerent florere regna terrarum.

Labenti inhærere quam periculosum.

Cur juncta prædicationi miracula.

3. Unde & adjuncta sunt prædicatoribus sanctis miracula; ut fidem verbis daret virtus ostensa, & nova facerent, qui nova prædicarent, sicut in hac eadem lectione subjungitur: *Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite*. Florente mundo, crescente huma- D no genere, diu in hac vita subsistente carne, exuberante rerum opulentia; quis cum audiret vitam esse aliam, crederet? Quis invisibilia visibilibus præferret? Sed ad salutem redeuntibus infirmis, ad vitam resurgentibus mortuis, carnis munditiam recipientibus leprosis, ereptis a jure immundorum spirituum dæmoniacis, tot visibilibus miraculis exactis, quis non crederet quod de invisibilibus audiret? Ad hoc quippe visibilia miracula coruscant, ut corda videntium ad fidem invisibilium pertrahant: ut per hoc quod mirum foris agitur, hoc quod intus est, longe mirabilius esse sentiatur. Unde nunc quoque cum fidelium numerositas excrevit, intra sanctam Ecclesiam multi sunt [c] qui vitam virtutum tenent, sed E signa virtutum non habent: quia frustra miraculum foris ostenditur, si deest quod intus operetur. Nam juxta magistri Gentium vocem: *Linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus*. Unde & idem prædicator egregius [d] inter prædicationis verba dormientem, [e] cadentemque de fenestra Eutychum, atque a vita funditus extinctum, coram cunctis infidelibus orando suscitavit. [e] Meliten veniens, & plenam infidelibus insulam sciens, patrem Publii dyssenteria febribusque vexatum, orando [f] sanavit. Peregrinationis vero suæ comitem, & sanctæ prædicationis adjutorem Timotheum ex infirmitate stomachi lassescentem non verbo curat, [g] sed medicinali arte reparat dicens: *Modico vino utere; propter stomachum & frequentes tuas infirmitates*. Qui ergo infirmum infidelem [h] una prece salvat, cur & ægrotum socium prece non roborat? Quia nimirum ille foris per miraculum sanandus erat, qui interius vivus non erat: ut per hoc quod exterior potestas ostenderet, hunc ad vitam interior virtus animaret. Ægrotanti autem fideli socio exhibenda foris signa non fuerant, qui salubriter intus vivebat.

1. Cor. 14. 22.

Act. 20. v. 9. &c.

Act. 28. 8.

1. Tim. 5. 23.

Contra simoniam & turpe lucrum.

4. Sed concessa potestate prædicationis, concessis virtutum miraculis, quid Redemtor noster subjungat, audiamus: *Gratis accepistis, gratis date*. Præsciebat namque nonnullos hoc ipsum donum accepti Spiritus in usum negotiationis inflectere, & miraculorum signa ad avaritiæ obsequium declinare. Hinc est enim, quod Simon Magnus per impositionem manus edita miracula [i] conspiciens, percipere donum Spiritus sancti pecunia voluit: scilicet ut deterius venderet, quod male comparasset. Hinc de templo Redemtor noster flagello de resticulis facto turbas ejecit, cathedras vendentium columbas evertit. Columbas quippe vendere, est impositionem manus qua Spiritus sanctus accipitur, non ad vitæ meritum, sed [k] ad præmium dare. Sed sunt nonnulli, qui quidem nummorum præmia ex ordinatione non accipiunt, & tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur: atque de largitate eadem, laudis solummodo retributionem quærunt. Hi nimirum quod gratis acceptum est, gratis non tribuunt: quia de impenso officio sanctitatis, nummum expetunt favoris. Unde bene cum justum virum describeret Propheta, ait: *Qui excutit manus suas ab omni munere*. Neque enim dicit: Qui excutit manus suas a munere; sed adjunxit, *ab omni*: quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio, est [l] subjectio indebite impensa: munus a manu, pecunia est: munus a lingua, favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit.

Act. 8. v. 18. &c.

Joh. 2. v. 15.

1. qu. 1. c. Nonnulli.

Isa. 33. 15.

Simoniæ diversæ species.

Ad bona opera quam puram afferre debeamus intentionem.

5. Sed vos, fratres carissimi, quos secularis habitus tenet, cum quæ sint nostra cognoscitis, mentis oculos ad vestra revocate. Cuncta erga vos vicissim gratis agite. Nolite operis vestri in hoc mundo retributionem quærere, quem cum tanta jam cernitis velocitate defecisse. Sicut male acta abscondi vultis ne alii videant: ita bona ne ad humanam laudem appareant cavete. Neque mala quoquomodo, nec bona pro temporali retributione faciatis. Ipsum vestri operis testem quærite quem judicem sustinetis. Occulta nunc bona vestra esse videat, ut ea retributionis suæ tempore in publico ostendat. Sicut carni vestræ, ne deficiat, cibos quotide præbetis: sic mentis vestræ quotidiana alimenta bona sint opera. Cibo

corpus

a Duo Gemet. priores, totidem Carn. Bigot. & C. Germ. *voluntate*.
b C. Germ. Belvac. Bigot. & tres Gemet. *omnes cernerent*.
c Recent. ed. *qui vitam*, reluctantibus mss. & veteribus excusis.
d 1. Carn. Gemet. Longip. & plur. al. mss. *ad prædicationis*.
e Vitiose in plur. *Misilenem*, *Militem*, *Militina*.
f Vel, *salvavit*. In 2. Gemet. *suscitavit*.
g Duo priores Carn. *mederi paras*, quod etiam habet Turon. nisi quod pro *mederi*, legitur in eo, *medere*.
h In recent. ed. additur, *& ut crederent*, *mortuum*, *una*. Hoc assumentum recidimus, quod in mss. & in vet. editis non extat.
i Turon. C. Germ. & plur. *concupiscens*.
k Primus Carn. *ad præmium mundanæ negotiationis*.
l Val-cl. *subjectio indebitæ servitutis impensa*.

corpus pascitur: pio opere spiritus nutriatur. Quod morituræ carni tribuitis, victuræ in perpetuum animæ non negetis. Si quando enim repentinus ignis habitaculum absumit, quisquis ejus possessor extiterit, rapit quod valuerit, & fugit: lucrum deputat, si quid secum ex ignibus tollat. Ecce tribulationum flamma mundum concremat, & cuncta quæ in eo speciosa videbantur, finis jam proximus velut ignis devastat. Lucrum ergo, fratres carissimi, maximum credite, si vobiscum aliquid de illo rapiatis, si quid fugientes tollitis, si hoc quod perire manendo poterat, ad retributionem vobis perpetuam largiendo servatis. Terrena quippe omnia servando amittimus, sed bene largiendo servamus. Cum velocitate tempora fugiunt. Ad videndum ergo citius judicem nostrum, quia cum magna importunitate impellimur, ei bonis actibus cum festinatione præparemur: donante Domino nostro, &c.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum.

Cap. 4. v. 18.
a *IN illo tempore: Ambulans Jesus* [a] *juxta mare Galilææ, vidit duos fratres,*
Simonem, qui vocatur Petrus, & An-
b Vers. 19. *dream fratrem ejus, mittentes* [b] *rete in*
mare (erant enim piscatores,) & ait illis:
Vers. 20. *Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis re-*
tibus, secuti sunt eum. Et procedens inde, Vers. 21.
vidit alios duos fratres, Jacobum Zebe-
dæi, & Johannem fratrem ejus in navi,
cum Zebedæo patre eorum, reficientes re-
tia sua, & vocavit eos. Illi autem sta-
tim relictis retibus & patre, secuti sunt Vers. 22.
eum.

HOMILIA V.

Habita ad populum in basilica beati Andreæ Apostoli, in die natalis ejus.

Apostolorum alacritas ad sequendum Christum.

AUdistis, fratres carissimi, quia ad unius jussionis vocem Petrus & Andreas, relictis retibus secuti sunt Redemtorem. Nulla vero hunc facere adhuc miracula viderant, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant: & tamen ad unum Domini præceptum, hoc quod [c] possidere videbantur, obliti sunt. Quanta nos ejus miracula videmus, quot flagellis affligimur, quantis minarum asperitatibus deterremur: & tamen vocantem sequi contemnimus? In cælo jam sedet, qui de conversione nos admonet: jam jugo fidei colla gentium subdidit, jam mundi gloriam stravit, jam ruinis ejus crescentibus, districti sui judicii diem propinquantem denuntiat: & tamen superba mens nostra non vult hoc sponte deserere, quod quotidie perdit invita. Quid ergo, carissimi, quid in ejus judicio dicturi sumus, qui ab amore præsentis seculi nec præceptis flectimur, nec verberibus emendamur?

Nostram morositatem & cunctationem condemnat.

In terrenis relinquendis pensandus affectus non census.

2. Sed fortasse aliquis tacitis sibi cogitationibus dicat: Ad vocem Dominicam uterque iste piscator quid aut quantum dimisit, qui pene nihil habuit? Sed hac in re, fratres carissimi, affectum debemus potius pensare, quam censum. Multum reliquit, qui sibi nihil retinuit: multum reliquit, [d] qui quantumlibet parum, totum deseruit. Certe nos & habita cum amore possidemus, & ea quæ minime habemus, ex desiderio quærimus. Multum ergo Petrus & Andreas dimisit, quando uterque etiam desideria habendi dereliquit. Multum dimisit, qui cum re possessa etiam concupiscentiis renuntiavit. A sequentibus ergo tanta dimissa sunt, quanta a non sequentibus concupisci potuerunt. Nemo igitur etiam cum quosdam conspicit multa reliquisse, apud semetipsum dicat: Imitari mundi hujus contemtores volo, sed quod relinquam, non habeo. Multa fratres relinquitis, si [e] desideriis terrenis renuntiatis. Exteriora etenim nostra Domino quamlibet parva sufficiunt. Cor namque, & non substantiam pensat: nec perpendit quantum in ejus sacrificio, sed [f] ex quanto proferatur. Nam si exteriorem substantiam perpendamus, ecce sancti negotiatores nostri perpetuam Angelorum vitam datis rebus & navi mercati sunt. Æstimationem quippe pretii non habet: sed tamen regnum Dei tantum valet, quantum habes. Valuit namque Zacchæo dimidium substantiæ: quia dimidium aliud ad hoc quod injuste abstulit, restituendum in quadruplum reservavit. (*Luc. 19. 8.*) Valuit Petro & Andreæ dimissis retibus & navi: valuit viduæ duobus minutis: (*Matt. 4. 20. Luc. 21. 2.*) valuit alteri calice aquæ frigidæ. (*Matth. 10. 42.*) Regnum itaque Dei, ut diximus, tantum valet, quantum habes.

Nihil vilius cælo, cum emitur: nihil carius, cum possidetur.

3. Pensate igitur, fratres, quid vilius cum emitur, quid carius cum possidetur. Sed fortasse nec calix aquæ frigidæ suppetit qui indigenti præbeatur: etiam tunc securitatem nobis promittit sermo divinus. Redemtore etenim nato, cæli cives ostensi sunt, qui clamarent: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* (*Luc. 2. 14.*) Ante Dei namque oculos numquam est vacua manus a munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. Hinc etenim Psalmista dicit: *In me sunt Deus vota tua, quæ reddam, laudationes tibi.* (*Psal. 55. 21.*) Ac si aperte dicat: Etsi exterius munera offerenda non habeo, intra memetipsum tamen invenio, quod in ara tuæ laudis impono: quia qui nostra datione non pasceris, oblatione cordis melius placaris. Nihil quippe offertur Deo [g] ditius voluntate bona. Voluntas autem bona est, [h] sic adversa alterius sicut nostra pertimescere: sic de prosperitate proximi, sicut de nostro profectu gratulari: aliena damna, nostra credere; aliena lucra, nostra deputare: amicum non propter mundum, sed propter Deum diligere; inimi-

Nihil Deo ditius offertur, bona voluntate.

a 3. Gemet. *secus mare*; consentit C. Germ.
b Al. *retia sua*, ut habent C. Germ. Bigot. & al.
c Modus est loquendi nostro Gregorio satis usitatus, & alteri Greg. Turon. Vide l. 4. de Mirac. S. Martini c. 11. *sint hæc omnia penes S. Martini ditionem, quæ habere videor.*
d C. Germ. Bigot. Longip. *qui quamlibet parvum.*
e C. Germ. & al. *desideriis carnis.*
f 3. Gemet. *ex quanto affectu.*
g Duo posteriores Gemet. *devotius.*
h Corb. *sic adversa alteri sicut nobis pertimescere.* Bellovac. *sic alteri sicut nobis* &c.

cum etiam amando tolerare: nulli quod pati non pter mundum, sed propter Deum diligere; inimivis; facerere; nulli quod tibi juste impendi desideras, denegare; necessitati proximi non solum juxta vires concurrere, sed prodesse etiam ultra vires velle. Quid ergo isto holocausto locupletius, quando per hoc quod Deo immolat in ara cordis, anima semetipsam mactat?

Hoc sacrificium ut persolvatur cupiditas deserenda.

4. Sed hoc bonæ voluntatis sacrificium numquam plene persolvitur, nisi mundi hujus cupiditas perfecte deseratur. Nam quidquid in eo concupiscimus, hoc proculdubio proximis invidemus. Videtur etenim quia nobis desit, quod alter assequitur. Et quia semper invidia a bona voluntate discordat, mox ut hæc mentem ceperit, illa discedit. Unde prædicatores sancti ut possent proximos perfecte diligere, studuerunt in hoc seculo nihil amare, nihil umquam appetere, [a] nihil vel sine appetitu possidere. Quos bene Isaias intuens, ait: *Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?* Vidit quippe terrena eos despicere, mente cælestibus propinquare, verbis pluere, miraculis coruscare. Et quos a terrenis contagiis sancta

a Apostoli cur columbæ dicti. Isai. 60. 8.

A prædicatio & sublimis vita suspenderat, hos volantes pariter & nubes appellat. Fenestræ autem, nostri sunt oculi: quia per ipsos anima respicit, quod exterius concupiscit. Columba vero simplex est animal, atque a malitia fellis alienum. Quasi columbæ ergo ad fenestras suas sunt, qui nihil in hoc mundo concupiscunt, qui omnia simpliciter aspiciunt, & in his quæ vident, rapacitatis studio non trahuntur. At contra, milvus & non columba ad fenestras suas est, qui ad ea quæ oculis considerat, rapinæ desiderio anhelat. Quia ergo, fratres carissimi, beati Andreæ Apostoli natalitia celebramus, debemus imitari quod colimus. Ostendat nostræ obsequium devotionis, immutatæ solemnitas mentis: despiciamus quæ terrena sunt, relictis temporalibus B mercemur æterna. Si autem necdum possumus relinquere propria, saltem non concupiscamus aliena. Si necdum mens nostra accenditur igne caritatis, in ambitione sua habeat frenum timoris: ut profectus sui passibus vegetata, dum ab alienorum appetitu compescitur, quandoque ad propria contemnenda perducatur, adjuvante Domino nostro Jesu Christo, &c.

a Ita legendum ex plur. mss & quidem uberiori sensu quam quod legitur in excusis, *nihil etiam cum appetitu possidere*, quod videtur superfluum postquam dictum est, *nihil appetere*. In C.Germ. post, *nihil umquam appetere*, sequitur immediate, *quos bene* &c.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum.

Cap. 11. v. 2.

IN illo tempore: Cum audisset Johannes
Vers. 3. *in vinculis opera Christi, mittens duos*
Vers. 4. *ex discipulis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et respondens Jesus, ait illis: Euntes renuntiate Jo-*
Vers. 5. *hanni, quæ audistis & vidistis. Cæci vi-*
dent, claudi ambulant, leprosi mundantur, C
Vers. 6. *surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes*
Vers. 7. *evangelizantur: & beatus est, qui non fuerit*
scandalizatus in me. Illis autem abeuntibus,
cœpit Jesus dicere ad turbas de Johanne:
Quid existis in desertum videre? Arundi-
nem vento agitatam? Sed quid existis vide- *Vers. 8.*
re? Hominem mollibus vestitum? Ecce qui
mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. *Vers. 9.*
Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam
dico vobis, & plus quam Prophetam. Hic *Vers. 10.*
est enim, de quo scriptum est: Ecce ego
mitto Angelum meum ante faciem tuam,
qui præparabit viam tuam ante te.

HOMILIA VI.

a Habita ad populum in basilica sanctorum Marcellini & Petri, [a] Dominica tertia Adventus Domini.

Utrum Johan. de Christo dubitarit.

1. QUærendum nobis est, fratres carissimi, Johannes Propheta & plus quam Propheta, qui venientem [b] ad Jordanis baptisma D Dominum ostendit dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*: qui & humilitatem suam, & divinitatis ejus potentiam considerans, dicit: *Qui de terra est, de terra loquitur; qui autem de cælo venit, super omnes est*: cur in carcere positus, mittens discipulos suos, requirit: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* tamquam si ignoret quem ostenderat; & an ipse sit, nesciat, quem ipsum esse prophetando, baptizando, & ostendendo clamaverat. Sed hæc citius quæstio solvitur, si gestæ rei tempus & ordo pensetur. Ad Jordanis enim fluenta positus, quia ipse Redemtor mundi esset, asseruit: missus vero [c] in carcerem, an ipse veniat, requirit: non quia ipsum esse mundi Redemtorem dubitet, sed quærit, ut sciat si is qui per se in mundum venerat, per se etiam ad inferni claustra descendat. Quem enim præcurrens mundo nuntiaverat, hunc moriendo & ad inferos præcurrebat. Ait ergo: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Ac si aperte dicat: Sicut pro hominibus nasci dignatus es, an etiam pro hominibus mori digneris, insinua: ut qui nativitatis tuæ præcursor extiti, mortis etiam præcursor fiam, & venturum inferno te nuntiem, quem jam venisse mundo nuntiavi. Unde & inquisitus Dominus, enumeratis potentiæ suæ miraculis, de mortis suæ protinus humilitate respondit, dicens: *Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt,* E *pauperes evangelizantur: & beatus est qui non fuerit scandalizatus in me.* Visis tot signis, tantisque [d] virtutibus, non scandalizari quisquam potuit, sed

b Johan. 1. v. 29 & 36. Joh. 3. 31.

a Hæc desunt in cod. Reg. Suec. & in ceteris, præterquam in 1. Gemet.
b Abest *Jordanis*, a C. Germ. Carb. & Bigot.
c 1. Carnut. & Bigot. *in carcerem, utrum alium expectent an ipse veniat.*
d Duo priores Gemet. & Bigot. *miraculis.*

sed admirari. Sed infidelium mens grave in illo scandalum pertulit, cum eum & post tot miracula morientem vidit. Unde & Paulus dicit: *Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam*. Stultum quippe hominibus visum est, ut pro hominibus auctor vitæ moreretur: & inde contra eum homo scandalum sumsit, unde etiam plus debitor fieri debuit. Nam tanto Deus ab hominibus dignius honorandus est, quanto pro hominibus & indigna suscepit. Quid est ergo dicere: *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me*, nisi aperta voce abjectionem mortis suæ humilitatemque signare? Ac si patenter dicat: Mira quidem facio, sed abjecta perpeti non dedignor. Quia ergo moriendo te subsequor, cavendum valde est hominibus, ne in me mortem despiciant, qui signa venerantur.

1. Cor. 1. 23.

Christus ideo magis honorandus quod pro nobis indigna susceperit.

Carnalis homo arundini similis.

2. Sed dimissis Johannis discipulis, quid de eodem Johanne turbis dicat, audiamus: *Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam?* Quod videlicet non asserendo, sed negando intulit. Arundinem quippe mox ut aura contigerit, in partem alteram flectit. Et quid per arundinem, nisi carnalis animus designatur? Qui mox ut favore, vel detractione tangitur, statim in partem quamlibet inclinatur. Si enim ab humano ore aura favoris flaverit, hilarescit, extollitur, totumque se quasi ad gratiam inflectit. Sed si inde ventus detractionis eruperit, unde laudis aura veniebat, mox eum quasi in partem alteram ad vim furoris inclinat. Sed arundo vento agitata Johannes non erat: quia hunc nec blandum gratia, [a] nec cujuslibet detractio ira asperum faciebat. Nec prospera hunc erigere, nec adversa noverant inclinare. Arundo ergo vento agitata Johannes non erat, quem a statu sui rectitudine, nulla rerum varietas inflectebat. Discamus ergo, fratres carissimi, arundinem vento agitatam non esse; solidemus animum inter auras linguarum positum, stet inflexibilis status mentis. Nulla nos detractio ad iram provocet, atque ad remissionem inutilis gratiæ nullus favor inclinet. Non nos prospera elevent, non adversa perturbent: ut qui in soliditate fidei figimur, nequaquam rerum transeuntium mutabilitate moveamur.

Johannis Bapt. constantia nobis imitanda.

a

3. Adhuc autem de [b] ejus expressione subjungitur: *Sed quid existis in desertum videre? Hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt*. Camelorum etenim pilis contextis vestitus Johannes fuisse describitur. Et quid est dicere: *Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt*, nisi aperta sententia demonstrare, quia non cælesti, sed terreno [c] regi militant hi, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt, sed solis exterioribus dediti, præsentis vitæ mollitiem & delectationem quærunt? Nemo ergo existimet in fluxu atque studio [d] vestium peccatum deesse: quia si hoc culpa non esset, nullo modo Johannem Dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Si hoc culpa non esset, nequaquam Petrus Apostolus per Epistolam feminas a pretiosarum vestium appetitu compesceret, dicens: *Non in veste pretiosa*. Pensate ergo quæ culpa sit, hoc etiam viros appetere, a quo curavit pastor Ecclesiæ & feminas prohibere.

b

Qui aspera fugiunt & mollitiem sectantur, Deo non militant.

c

d

Vestes pretiosæ damnantur.

1. Pet. 3. 3. 1. Tim. 2. 9.

4. Quamvis hoc quod Johannes non esse vestitus mollibus dicitur, per significationem intelligi & aliter potest. Mollibus enim vestitus non fuit; quia vitam peccantium non blandimentis fovit, sed [e] vigore asperæ invectionis increpavit, dicens: *Genimina viperarum, quis vobis demonstravit fugere a ventura ira?* Unde & per Salomonem dicitur: *Verba sapientium quasi stimuli, & sicut clavi in altum defixi*. Clavis quippe atque stimulis, sapientum verba comparantur: quia culpas delinquentium nesciunt palpare, sed pungere.

Johannis in vitiis increpandis libertas.

e

Matth. 3. 7. & Luc. 3. 7.

Eccle. 12. 11.

5. *Sed quid existis videre in desertum? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam*. Prophetæ quippe ministerium est, ventura prædicere, non etiam demonstrare. Johannes ergo plus quam Propheta est, quia eum quem præcurrendo prophetaverat, etiam, ostendendo monstrabat. Sed quia arundo vento agitata esse denegatur, quia non esse vestitus mollibus dicitur, quia Prophetæ nomen huic impar esse perhibetur; jam quid digne dici possit, audiamus. Sequitur: *Hic est de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te*. Quod enim Græce Angelus, hoc Latine nuntius dicitur. Recte ergo qui nuntiare supernum judicem mittitur, Angelus vocatur, ut dignitatem servet in nomine, quam explet in operatione. Altum quidem nomen est, sed vita nomine inferior non est.

Cur Johannes plus quam Propheta.

Matth. 3. 1.

Cur Angelus dictus.

6. Utinam, fratres carissimi, non ad judicium nostrum dicamus, quia omnes qui sacerdotii nomine censentur, Angeli vocantur, Propheta attestante, qui ait: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & Legem requirunt ex ore ejus; quia Angelus Domini exercituum est*. Sed hujus altitudinem nominis, etiam vos, si vultis, potestis mereri. Nam unusquisque vestrum inquantum sufficit, inquantum gratiam supernæ aspirationis accepit, si a pravitate proximum revocat, si exhortari ad bene operandum curat, si æternum regnum vel supplicium erranti denuntiat, cum sanctæ annuntiationis verba impendit, profecto Angelus existit. Et nemo dicat, Admonere non sufficio, exhortari idoneus non sum: quantum potes exhibe, ne male servatum [f] quod acceperas, in tormentis exigaris. Neque enim plus quam unum talentum acceperat, qui hoc abscondere magis studuit, quam erogare. Et scimus quod in Dei tabernaculo non solum phialæ, sed præcipiente Domino etiam cyathi facti sunt. Per phialas quippe doctrina exuberans: per cyathos vero parva atque angusta designatur scientia. Alius doctrina veritatis plenus, audientium mentes inebriat. Per hoc ergo quod dicit, profecto phialam porrigit. Alius explere quod sentit non valet, sed quia hoc utcumque denuntiat, profecto per cyathum gustum præbet. In Dei ergo tabernaculo, id est in sancta Ecclesia positi, si per doctrinæ sapientiam ministrare phialas minime potestis, inquantum pro divina largitate sufficitis, proximis vestris boni verbi cyathos date. In quantum vos profecisse pensatis, [g] etiam vobiscum alios trahite: in via Dei socios habere desiderate. Si quis vestrum, fratres, ad forum aut fortasse ad balneum pergit, quem otiosum esse considerat, ut secum veniat, invitat. Ipsa ergo terrena actio vestra vos conveniat,

Sacerdotes sunt Angeli.

Malac. 2. 7.

Angelorum officio defungi debent fideles omnes.

f

Exod. 37.

g

Curandum ne soli ad Deum veniamus.

a Ita C. Germ. Carnut. Corb. &c. ubi excusi habent, *nec cujuslibet detractionis ira asperum*.

b Vulgati, *de ejus sanctitate*. Optime nisi reluctarentur mss.

c Belvac. 1. Carn. Valcl. Longip. *regno*.

d Expunximus *pretiosarum*, auctoritate mss. Turon. C. Germ. Belvac. Carn.

e Al. *rigore*, ut legitur in Corb. Germ. Gemet. Bigot. &c

f Ita simplicius mss. quam excusi ubi legitur, *quod acceperas talentum in tormentis pendere exigaris*.

g Turon. & quinque al. mss. *etiam alios trahere vobiscum satagite*.

veniat, & si ad Deum tenditis, curate ne ad eum soli veniatis. Hinc etenim scriptum est: *Qui audit, dicat: veni*; ut qui jam in corde vocem superni amoris acceperit, foras etiam proximis vocem exhortationis reddat. Et fortasse panem, ut indigenti eleemosynam porrigat, non habet: sed majus est quod tribuere valeat, qui linguam habet. Plus enim est verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrem morituræ carnis terreno pane satiare. Nolite ergo, fratres, proximis vestris eleemosynam verbi subtrahere. Mecum vos admoneo, ut ab otioso sermone parcamus, inutiliter loqui declinemus. Inquantum reniti linguæ prævalemus, in ventum verba non defluant, cum judex dicat: *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii.* Otiosum quippe verbum est, quod aut utilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis caret. Otiosa ergo colloquia ad ædificationis studium vertite: quam celerrime hujus vitæ tempora fugiant, considerate: quam districtus veniat judex attendite. Hunc ante oculos vestri cordis ponite: hunc proximorum vestrorum mentibus intimate; ut inquantum vires suppetunt, si annuntiare eum [a] non negligitis, vocari ab eo Angeli cum Johanne valeatis; quod ipse præstare dignetur qui vivit, & regnat Deus in secula seculorum. Amen.

Ap. 22. 18. — Matth. 12. 36. — Otiosi verbi definitio.

a Corb. *non negatis*.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

Cap. 1. v. 19. IN *illo tempore: Miserunt Judæi ab Je-*
rosolymis Sacerdotes & Levitas ad Jo-
Vers. 20. *hannem, ut interrogarent eum: Tu qui es?*
Et confessus est, & non negavit. Et con-
Vers. 21. *fessus est, Quia non sum ego Christus. Et*
interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es
tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et
Vers. 22. *respondit: Non. Dixerunt ergo: Quis es,*
ut responsum demus his, qui miserunt nos?
Vers. 23. *Quid dicis de teipso? Ait: Ego vox claman-*
tis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut
Vers. 24. *dixit Isaias Propheta. Et qui missi fuerant*
Vers. 25. *erant ex Pharisæis. Et interrogaverunt eum,*
& dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu
non es Christus, neque Elias, neque Pro-
Vers. 26. *pheta? Respondit eis Johannes, dicens: [a]*
Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum
Vers. 27. *stetit, quem vos nescitis. Ipse est, qui post*
me venturus est, qui ante me factus est: [b]
cujus non sum dignus solvere corrigiam cal-
ceamenti. Hæc in Bethania facta sunt trans
Jordanem, ubi erat Johannes baptizans.

HOMILIA VII.

Habita ad populum in Basilica S. Petri Apostoli, [c] Dominica quarta in Adventu Domini.

Johannes Bapt. humilis confessio.

1. EX hujus nobis lectionis verbis, fratres carissimi, Johannis humilitas commendatur: qui cum tantæ virtutis esset, ut Christus credi potuisset, elegit solide subsistere in se, ne humana opinione raperetur inaniter super se. Nam *confessus est, & non negavit: & confessus est, Quia non sum ego Christus*. Sed quia dixit, *Non sum*, negavit plane quod non erat, sed non negavit quod erat: ut veritatem loquens, ejus membrum fieret, cujus sibi nomen fallaciter non usurparet. Cum ergo non vult appetere nomen Christi, factus est membrum Christi: quia dum infirmitatem suam studuit humiliter agnoscere, illius celsitudinem meruit veraciter obtinere. Sed cum ex lectione alia, Redemtoris nostri sententia ad mentem reducitur, ex hujus lectionis verbis nobis quæstio valde implexa generatur. Alio quippe in loco inquisitus a discipulis Dominus de Eliæ adventu, respondit: *Elias jam venit, & non cognoverunt eum, sed fecerunt in eum quæcumque voluerunt. Et si vultis scire, Johannes ipse est Elias*. Requisitus autem Johannes, dicit: *Non sum Elias*. Quid est hoc, fratres carissimi, quia quod Veritas affirmat, hoc Propheta Veritatis negat? Valde namque inter se diversa sunt, *Ipse est*, &, *Non sum*. Quomodo ergo Propheta Veritatis est, si ejusdem Veritatis sermonibus concors non est? Sed si subtiliter veritas ipsa requiratur, hoc quod inter se contrarium sonuit, quomodo contrarium non sit, invenitur. Ad Zachariam namquam de Johanne Angelus dicit: *Ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ*. Qui idcirco venturus in spiritu & virtute Eliæ dicitur: quia sicut Elias secundum Domini adventum præveniet, ita Johannes prævenit primum. Sicut ille præcursor venturus est judicis, ita iste præcursor est factus Redemtoris. Johannes igitur in spiritu Elias erat, in persona Elias non erat. Quod ergo Dominus fatetur de spiritu, hoc Johannes denegat de persona: quia & justum sic erat, ut & discipulis Dominus spiritualem de Johanne sententiam diceret: & Johannes idem turbis carnalibus non de suo spiritu, sed de corpore responderet. Contrarium ergo veritati videtur esse quod Johannes sonuit, sed tamen a veritatis tramite non recessit.

Nulli subest falsitas. — Matth. 17. 12. — Luc. 1. 17. — Quomodo si simul erat Elias, & non erat.

Quo sensu vox fuit Redemtoris.

2. Qui cum se etiam Prophetam negat, quia videlicet non solum poterat Redemtorem [d] prædicare, sed etiam demonstrare quisnam sit, continuo exprimit, dum subjungit: *Ego vox clamantis in deserto*. Scitis, fratres carissimi, quia unigenitus Filius Verbum Patris vocatur, Johanne attestante,

qui

a C. Germ. & Bigot. *ego quidem baptizo*.
b Belvac. & C. Germ. *cujus ego non sum dignus ut solvam*. Habet etiam Bigot. *ut solvam*.

c In 2. Gemet. solo *Dominica* hoc indicatur, nec alia dies assignatur in m/s.
d Gemeticenses & nonnulli, *prædicare*.

Johan. 1. 1. qui ait: *In principio erat Verbum, & Verbum erat* A *apud Deum, & Deus erat Verbum*. Et ex ipsa vestra locutione cognoscitis, quia prius vox sonat, ut Verbum postmodum possit audiri. Johannes ergo vocem se esse asserit, quia verbum præcedit. Adventum itaque Dominicum præcurrens, vox dicitur; quia per ejus ministerium Patris Verbum ab hominibus auditur. Qui etiam in deserto clamat: quia derelictæ, destitutæque Judææ[a] solatium Redemtoris annuntiat. Quid autem clamet

Isai. 40. 3. insinuat, cum subjungit: *Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta*. Via Domini ad cor dirigitur, cum veritatis sermo humiliter auditur. Via Domini ad cor dirigitur, cum ad præceptum vita præparatur. Unde scriptum est: *Si* B *quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Quisquis ergo in superbiam mentem elevat, quisquis avaritiæ æstibus anhelat, quisquis se luxuriæ inquinationibus polluit, cordis ostium contra veritatem claudit: & ne ad se Dominus veniat, claustra animi seris vitiorum damnat.

Quid clamaverit.

Johan. 14. 23.

Judæorum invidia Johannem a prædicanda veritate non deterret.

3. Sed adhuc qui missi sunt, percontantur: *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?* Quod quia non studio cognoscendæ veritatis, sed malitia exercendæ æmulationis dicitur, Evangelista tacite innotuit, cum subjungit, dicens: *Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis*. A c C si aperte dicat: Illi Johannem de suis actibus requirunt, qui doctrinam nesciunt quærere, sed invidere. Sed sanctus quisque etiam cum perversa mente requiritur, a bonitatis suæ studio non mutatur. Unde Johannes quoque ad verba invidiæ, prædicamenta respondit vitæ. Nam protinus adjungit: *Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis*. Johannes[b] non spiritu, sed aqua baptizat: quia peccata solvere non valens, baptizatorum corpora per aquam lavat, sed tamen mentem per veniam[c] non lavat. Cur ergo baptizat qui peccata per baptisma non relaxat, nisi ut præcursionis suæ ordinem servans, qui nasciturum nascendo prævenerat, baptizaturum quoque Dominum baptizando præveniret? Et qui prædicando factus D est præcursor Christi, baptizando etiam præcursor ejus fieret imitatione sacramenti? Qui inter hæc mysterium annuntians, hunc in medio hominum & stetisse asserit, & nesciri: quia per carnem Dominus apparens, & visibilis extitit corpore, & invisibilis majestate. De quo etiam subdit: *Qui post me venit, ante me factus est*. Sic namque dicitur: *Ante me factus*, Ac si dicitur, *Ante me positus*. Post me ergo venit, quia postmodum natus, ante me autem factus est, quia mihi prælatus. Sed hæc paulo superius dicens, etiam prælationis ejus causas aperuit, cum subjunxit: *Quia prior me erat*. Ac si aperte dicat: Inde me etiam post natus superat, quo eum nativitatis suæ tempora non angustant. E Nam qui per matrem in tempore nascitur,[d] sine tempore est a patre generatus. Cui quantæ reverentie humilitatem debeat, subdendo manifestat:

Eximia ejus de Christi divinitate testimonia.

Marc. 1. 7. *Cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti*. Mos apud veteres fuit, ut si quis eam quæ sibi competeret, accipere uxorem nollet, ille ei calceamentum solveret, qui ad hanc sponsus jure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Christus, nisi sanctæ Ecclesiæ sponsus apparuit? De quo & idem Johannes dicit: *Qui habet sponsam, sponsus est*. Sed quia Johannem homines Johan. 3. 29. Christum esse putaverunt, quod idem Johannes negat, recte se indignum esse ad solvendam corrigiam ejus calceamenti denuntiat. Ac si aperte dicat: Ego Redemtoris nostri vestigia denudare non valeo, quia sponsi nomen mihi immerito non usurpo. Quod tamen intelligi & aliter potest. Quis enim nesciat, quod calceamenta ex mortuis animalibus fiunt? Incarnatus vero Dominus veniens, quasi calceatus apparuit: quia in divinitate sua, morticina nostræ corruptionis assumsit. Unde etiam per Prophetam dicit: *In Idumæam extendam calceamentum meum*. Per Idumæam quippe Gentilitas, per calceamentum vero assumta mortalitas designatur. In Idumæam ergo Dominus calceamentum suum se extendere asserit; quia dum per carnem Gentibus innotuit, quasi calceata ad nos divinitas venit. Sed hujus incarnationis mysterium humanus oculus penetrare non sufficit. Investigari etenim nullatenus potest[e] quomodo corporatur Verbum: quomodo summus & vivificator spiritus intra uterum matris animatur: quomodo is qui initium non habet, & existit, & concipitur. Corrigia ergo calceamenti, est[f] ligatura mysterii. Johannes itaque solvere corrigiam calceamenti ejus non valet; quia incarnationis ejus mysterium nec ipse investigare sufficit, qui hanc per Prophetiæ spiritum agnovit. Quid est ergo dicere: *Non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus*; nisi aperte & humiliter suam[g] ignorantiam profiteri? Ac si patenter dicat: Quid mirum si ille mihi prælatus est, quem post me quidem natum considero, sed nativitatis ejus mysterium non apprehendo? Ecce Johannes Prophetiæ spiritu impletus, mira scientia emicat, & tamen illud de se insinuat, quod ignorat.

Psal. 59. 10.

e

f

g

4. Qua in re pensandum nobis est, fratres carissimi, & tota intentione cogitandum, quomodo sancti viri, ut humilitatis in se virtutem custodiant, cum quædam mirabiliter sciunt, illud ante mentis oculos student revocare quod nesciunt: ut dum ex parte alia infirmitatem suam considerant, ex ea parte[h] qua perfectus est, eorum se animus non extollat. Scientia etenim virtus est, humilitas etiam custos virtutis. Restat ergo, ut in omne quod scit sese mens deprimat, ne quod virtus scientiæ congregat, ventus elationis[i] tollat. Cum bona, fratres, agitis, semper ad memoriam male acta revocate: ut dum caute culpa conspicitur, numquam de bono opere incaute animus lætetur. Superiores invicem, eos maxime qui vobis commissi non sunt, proximos vestros attendite: quia & quos agere aliqua prava conspicitis, quæ in eis lateant bona nescitis. Magnus ergo unusquisque esse studeat, sed tamen aliquo modo esse se nesciat: ne dum sibi magnitudinem arroganter tribuit,[k] amittat. Hinc etenim per Prophetam dicitur: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes*. Hinc Paulus ait: *Nolite prudentes esse apud vosmetipsos*. Hinc contra superbientem Saul dicitur:

Sanctorum erga humilitatem studium.

h

Quid nos doceat.

i

k

Isai. 5. 21.

Rom. 12. 16.

a Ita mss. cum vet. ed. In recent. *solatium suæ redemtionis*.
b In recent. ed. *spiritu . . . in aqua*.
c Excusi, *non sanat*, invitis mss.
d Excusi, *sine matre ante tempora est*, &c. Restituimus hunc locum ex mss. Anglic. & omnibus nostris.
e Sic legere cogit mss. consensus. Editi habent, *incarnatur*.
f Duo prior. Gemet. Bigot. Longip. Val-cl. *est hujus causa nostris sensibus obligata mysterii*]. Accedit unus codex San. Germ. Adhæremus autem C. Germ. Regio, Corb. Carnut. &c.
g Duo priores Gemet. *confiteri*.
h Valgati, *qua perfecti sunt*. Contradicunt mss. omnes.
i Ita Turon. C. Germ. &c. Excusi, *spargat*.
k Post, *amittat*, habent ed. *insuper quod erat*.

1. Reg. 15. 17. citur: *Cum esses parvulus in oculis tuis, caput in* A *tribubus Israel factus es*. Ac si aperte diceretur: Cum tu te parvulum conspiceres, ego te præ ceteris magnum feci. Quia vero tu te magnum conspicis, a me parvus æstimaris. Quo contra cum David regni sui potentiam coram Arca fœderis 2. Reg. 6. 22. Domini saltando despiceret, dixit: *Ludam & vilior fiam plus quam factus sum, & ero humilis in oculis meis*. Quem enim non extolleret, ora leonum frangere, ursorum brachia dissipare, despectis prioribus fratribus eligi, reprobato Rege ad regni [a] gubernacula ungi, timendum cunctis uno lapide Goliam sternere, a Rege proposita extinctis allophylis numerosa præputia reportare, regnum B ex promissione percipere, cunctumque Israeliticum [b] populum sine ulla postmodum contradictione possidere? Et tamen in cunctis se despicit, qui in suis oculis se esse humilem confitetur. Si ergo sancti viri etiam cum agunt fortia, de semetipsis vilia sentiunt, quid in sua excusatione dicturi sunt qui sine opere virtutis intumescunt? Sed [c] etsi quælibet bona adsint opera, nulla sunt, nisi ex humilitate condiantur. Miranda quippe actio cum elatione non elevat, sed gravat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, in ventum pulverem portat; & unde aliquid ferre cernitur, inde deterius cæcatur. In cunctis ergo quæ agitis, fratres mei, radicem boni operis humilitatem tenete; nec quibus jam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis, aspicite: ut dum meliorum vobis exempla proponitis, ad majora semper ascendere ex humilitate valeatis [d].

Radix boni operis humilitas.

a In nonnullis edit. *tabernacula*.
b In Gussanvil. *populum contradictione possidere*.
c Belvac. & al. *sed quælibet bona*.
d In C. Germ. & Turon. *præstante Domino nostro Jesu Christo*. Additur in Turon. *cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen*.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 2. Vers. 1. *In illo tempore: Exiit edictum a Cæsare
Augusto, ut describeretur universus or-
Vers. 2. bis. Hæc descriptio prima facta est a præsi-
Vers. 3. de Syriæ Cyrino. Et ibant omnes ut profi-
Vers. 4. terentur, singuli in suam civitatem. Ascen-
dit autem & Joseph a Galilæa de civitate
Vers. 5. Nazareth, in Judæam in civitatem David,
quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de do-
mo & familia David, ut profiteretur cum
Vers. 6. Maria desponsata sibi uxore prægnante. Fa-
ctum est autem, cum essent ibi, impleti sunt
[a] dies ut pareret. Et peperit filium suum
Vers. 7. primogenitum: & pannis eum involvit, &
reclinavit eum in præsepio: quia non erat ei
Vers. 8. locus in diversorio. Et pastores erant in re-
gione eadem, vigilantes & custodientes vi-
gilias noctis super gregem suum. Et ecce An-* Vers. 9.
*gelus Domini stetit juxta illos, & claritas
Dei circumfulsit illos: & timuerunt timore
magno. Et dixit illis Angelus: Nolite time-* Vers. 10.
re. Ecce enim evangelizo vobis gaudium Vers. 11.
*magnum, quod erit omni populo: quia natus
est vobis hodie Salvator, qui est Christus
Dominus, in civitate David. Et hoc vobis
signum: Invenietis infantem pannis invo-* Vers. 12.
lutum, & positum in præsepio. Et subito Vers. 13.
*facta est cum Angelo multitudo militiæ cæ-
lestis [b] exercitus, laudantium Deum, & di-
centium: Gloria in altissimis Deo, & in* Vers. 14.
terra pax hominibus bonæ voluntatis.

HOMILIA VIII.

Habita ad populum in Basilica B. Mariæ Virginis, in die Natalis Domini.

Tres Missæ in Nativitate Domini. 1. Quia, largiente Domino, Missarum solemnia ter hodie celebraturi sumus, loqui diu de Evangelica lectione non possumus. Sed nos aliquid vel breviter dicere Redemtoris nostri nativitas ipsa compellit. Quid est quod nasciturо Domino mundus describitur, nisi hoc quod aperte monstratur, [c] quia ille veniebat in carne, qui electos suos adscriberet in æternitate? Quo contra de Ps. 68. 29. reprobis per Prophetam dicitur: *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur*. Qui bene etiam in Bethlehem nascitur; Bethlehem quippe domus panis interpretatur. Ipse namque est, Johan. 6. v. 41. & 51. qui ait: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi*. Locus ergo in quo Dominus nascitur, domus panis antea vocatus est: quia futurum profecto erat, ut ille ibi per materiam carnis appareret, qui electorum mentes interna satietate reficeret. Qui non in parentum domo, sed in via nascitur: ut profecto ostenderet, quia per humanitatem suam quam assumserat, quasi in alieno nascebatur. Alienum videlicet non secundum potestatem dico, sed secundum naturam. Nam de potestate ejus scriptum est: *In propria venit*. Johan. 1. 11. In natura etenim sua ante tempora natus est, in nostra venit ex tempore. Qui ergo æternus permanens, temporalis apparuit, alienum est ubi descendit. Et quia per Prophetam dicitur: *Omnis caro fenum*; factus homo, fenum E nostrum vertit in frumentum, qui de semetipso Johan. 12. 24. ait: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet*. Unde & natus in Præsepio reclinatur, ut fideles omnes, videlicet sancta animalia, carnis suæ frumento reficeret, [d] ne ab æternæ intelligentiæ pabulo jejuna remanerent. Quid autem est, quod vigilantibus pastoribus Angelus apparet, eosque Dei claritas circumfulget, nisi quod illi præ ceteris videre sublimia merentur, qui

a Belv. *dies Mariæ, ut pareret*.
b Abest, *exercitus*, a mss. C. Germ. Belv. Bigot. Paulo post Corb. Germ. & Belv. habent, *in excelsis*, pro *altissimis*.
c Excusi, *quia ille apparebat in carne*.
d 1. Carnut. & pauci, *ne ab internæ*.

qui fidelibus gregibus præesse [a] sollicite sciunt? Dumque ipsi pie super gregem vigilant, divina super eos gratia largius coruscat.

Per Christi nativitatem pax hominibus data.

2. Regem vero natum Angelus nuntiat, ejusque voci Angelorum chori concinunt, & congaudentes clamant: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Prius quippe quam Redemtor noster nasceretur per carnem, discordiam cum Angelis habuimus, a quorum claritate atque munditia per primæ culpæ meritum, per quotidiana delicta longe distabamus. Quia enim peccando extranei eramus a Deo, extraneos nos a suo consortio deputabant Angeli cives Dei. Sed quia nos cognovimus Regem nostrum, recognoverunt nos Angeli cives suos. Quia enim cæli Rex terram nostræ carnis assumsit, infirmitatem nostram illa jam Angelica celsitudo non despicit. Ad pacem nostram Angeli redeunt, intentionem prioris discordiæ postponunt: & quos prius infirmos abjectosque despexerant, jam socios venerantur. Hinc est enim [b] quod Loth & Josue Angelos adorant, nec tamen adorare prohibentur: Johannes vero in Apocalypsi [c] sua adorare Angelum voluit, sed tamen idem hunc Angelus ne se debeat adorare compescuit, dicens: *Vide ne feceris, conservus enim tuus sum & fratrum tuorum.* Quid est quod ante Redemtoris adventum Angeli ab hominibus adorantur, & tacent, postmodum vero adorari refugiunt: nisi quod naturam nostram, quam prius despexerant, postquam hanc super se assumtam conspiciunt, substratam sibi videre pertimescunt? Nec jam sub se velut infirmam contemnere ausi sunt, quam super se videlicet in cæli Rege venerantur. Nec habere dedignantur hominem socium, qui super se adorant hominem Deum. Curemus ergo, fratres carissimi, ne qua nos immunditia polluat, qui in æterna [d] præscientia & Dei cives, & Angelis ejus æquales sumus. Vindicemus moribus dignitatem nostram, nulla nos luxuria inquinet, nulla nos turpis cogitatio accuset, non malitia mentem mordeat, non invidiæ rubigo consumat, non elatio inflet, non ambitio per terrena oblectamenta dilaniet, [e] non ira inflammet. Dii etenim vocati sunt homines. Defende ergo tibi o homo contra vitia honorem Dei, quia propter te factus est Deus homo: qui vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

Angeli nunc homines socios habere gaudent. *Gen. 19. 1.* *Josue 5. 15.* *Apoc. 22. 9.* *Hujus societatis dignos nos præstemus.*

a Belvac. & C. Germ. *sollicitі sunt.*
b Turon. Corb. Germ. Belvac. Gemet. &c. *quod Loth vel Josue*, ubi *vel*, sumitur pro particula conjunctiva, *&*.
c Abest *sua*, a Turon. & pl.
d Duo priores Gemet. ac Bigot. *præsentia.*
e Hæc in Belv. Corb. & C. German. minime leguntur.

Lectio Sancti Evangelii secundum Matthæum.

Cap. 25. Vers. 14. *IN illo tempore: Dixit Jesus discipulis*
suis parabolam hanc: Homo quidam pe-
regre proficiscens, vocavit servos suos, & tra-
Vers. 15. *didit illis bona sua. Et uni dedit quinque*
talenta, alii autem duo, alii vero unum: uni-
cuique secundum propriam virtutem, & pro-
Vers. 16. *fectus est statim. Abiit autem qui quinque*
talenta acceperat, & operatus est in eis, &
Vers. 17. *lucratus est alia quinque. Similiter & qui*
Vers. 18. *duo acceperat, lucratus est alia duo. Qui au-*
tem unum acceperat, abiens fodit in terram,
Vers. 19. *& abscondit pecuniam domini sui. Post mul-*
tum vero temporis venit Dominus servorum
Vers. 20. *illorum, & posuit rationem cum eis. Et ac-*
cedens qui quinque talenta acceperat, obtulit
alia quinque talenta, dicens: Domine, quin-
que talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque
Vers. 21. *superlucratus sum. Ait illi Dominus ejus:*
Euge serve bone & fidelis, quia super pau-
ca fuisti fidelis, super multa te constituam:
Vers. 22. *intra in gaudium Domini tui. Accessit au-*
tem & qui duo talenta acceperat, & ait:
Domine, duo talenta tradidisti mihi: ecce
alia duo [a] *superlucratus sum. Ait illi Domi-* Vers. 23.
nus ejus: Euge serve bone & fidelis, quia
super pauca fuisti fidelis, super multa te con-
stituam: intra in gaudium Domini tui. Ac- Vers. 24.
cedens autem & qui unum talentum accepe-
rat, ait: Domine, scio quia homo durus es,
metis ubi non seminasti, & congregas ubi non
sparsisti, & timens abii & abscondi talentum Vers. 25.
tuum in terra: ecce habes quod tuum est. Re- Vers. 26.
spondens autem Dominus ejus, dixit ei: Ser-
ve male & piger, sciebas quia meto ubi non
semino, & congrego ubi non sparsi: oportuit Vers. 27.
ergo te [b] *dare pecuniam meam nummulariis,*
& ego veniens recepissem utique quod meum
est, cum usura. Tollite itaque ab eo talen- Vers. 28.
tum, & date ei, qui habet decem talenta.
Omni enim habenti dabitur, & abundabit: Vers. 29.
ei autem qui non habet, & quod videtur
habere, auferetur ab eo. Et inutilem servum Vers. 30.
ejicite in tenebras exteriores: illic erit fle-
tus, & stridor dentium.

HOMILIA IX.

Habita ad populum in basilica sancti [c] Silvestri, in die natalis ejus.

Qui majora a Deo acceperunt, de reddenda ratione magis sint solliciti.

1. LEctio sancti Evangelii, fratres carissimi, sollicite considerare nos admonet, ne nos, qui plus ceteris in hoc mundo accepisse aliquid cernimur ab auctore mundi, gravius inde judicemur. Cum enim augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. Tanto ergo esse humilior, atque ad serviendum

a In Corb. Germ. & Norm. simpliciter, *lucratus sum.*
b C. Germ. Belv. & Bigot. *committere.*
c Ita legitur in omnibus mss. nostris, nullibi autem, *Felicis*; quod pro varia lect. Gussanv. annotavit. In duob. Gemet. vet. legitur, *Silvestri Papæ*. In alio, *Episcopi*. In Kalend. Rom. a Johanne Frontone edito, quod putat an. 731. exaratum esse, aliud Evangelium assignatur in festo S. Silvestri.

viendum promtior quisque debet ex munere, quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione. Ecce homo qui peregre proficiscitur, servos suos vocat, eisque ad negotium talenta partitur. Post multum vero temporis positurus rationem revertitur: bene operantes pro apportato lucro remunerat, servum vero a bono opere torpentem damnat. Quis itaque iste homo est qui peregre proficiscitur, nisi Redemtor noster, qui in ea carne quam assumserat, abiit in cælum?
a Carnis enim locus proprius terra est, quæ [a] quasi ad peregrina ducitur, dum per Redemtorem nostrum in cælo collocatur. Sed homo iste peregre proficiscens servis suis bona sua tradidit, quia fidelibus suis spiritalia dona concessit. Et uni quidem quinque talenta, alii duo, alii vero commisit unum. Quinque etenim sunt corporis sensus: videlicet visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus. Quinque ergo talentis, donum quinque sensuum, id est exteriorum scientia exprimitur. Duobus vero, intellectus & operatio designatur. Unius autem talenti nomine, intellectus tantummodo designatur. Sed is qui quinque talenta acceperat, alia quinque lucratus est: quia sunt nonnulli, qui etsi interna ac mystica penetrare nesciunt, pro intentione tamen supernæ patriæ docent recta quos possunt, de ipsis exterioribus quæ [b] acceperunt; dumque se a carnis
b petulantia, & terrenarum rerum ambitu, atque a visibilium voluptate custodiunt, ab his etiam alios admonendo compescunt. Et sunt nonnulli, qui quasi duobus talentis ditati, intellectum atque operationem percipiunt, subtilia de internis intelligunt, mira in exterioribus operantur: cumque & intelligendo & operando aliis prædicant, quasi duplicatum de negotio lucrum reportant. Bene autem alia quinque, vel alia duo in
c lucrum venisse referuntur: quia dum [c] utrique sexui prædicatio impenditur, quasi accepta talenta geminantur. Sed is qui unum talentum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam Domini sui. Talentum in terra abscondere, est acceptum ingenium in terrenis actibus implicare, lucrum spiritale non quærere, cor a terrenis cogitationibus numquam levare. Sunt namque nonnulli qui donum intelligentiæ perceperunt: sed tamen sola quæ carnis sunt sapiunt. De quibus per Prophetam dicitur: *Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt*. Sed Dominus qui talenta contulit, rationem positurus redit: quia is qui nunc pie spiritalia dona tribuit, districte in judicio merita exquirit: quid quisque accepit, considerat, & quod lucrum de acceptis reportet, pensat.

Quid sit talentum abscondere.

Jer. 4. 22.

Terrena fideliter dispensantis æterna merces.

2. Servus qui geminata talenta retulit, a domino laudatur, atque ad æternam remunerationem
d [d] perducitur, cum ei voce dominica dicitur: *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui*. Pauca quippe bona sunt omnia præsentis vitæ,
e quamlibet multa esse videantur, [e] comparatione retributionis æternæ. Sed tunc fidelis servus super multa constituitur, quando devicta omni corruptionis molestia, de æternis gaudiis in illa cælesti sede gloriatur. Tunc ad Domini sui gaudium perfecte intromittitur, quando in æterna illa patria assumtus, atque Angelorum cœtibus admixtus, sic interius gaudet de munere, ut non sit jam quod exterius doleat de corruptione.

Inertis servi vana excusatio, & pœna.

3. Servus autem qui operari de talento noluit, ad Dominum cum verbis excusationis redit, dicens: *Domine, scio quia homo durus es, metis ubi non seminasti, & congregas ubi non sparsisti; & timens abii & abscondi talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est*. Notandum, quod inutilis servus durum dominum vocat, cui tamen ad lucrum deservire dissimulat, & timuisse se dicit in lucrum talentum expendere, qui hoc solum timere debuerat, ne hoc sine lucro ad dominum reportaret. Sunt enim plerique intra sanctam Ecclesiam, quorum iste servus imaginem tenet, qui melioris vitæ vias aggredi metuunt, & tamen jacere in sui torporis ignavia non pertimescunt: cumque se peccatores considerant, sanctitatis vias arripere trepidant, & remanere in suis iniquitatibus non formidant. Quorum bene Petrus adhuc in infirmitate positus speciem tenet, cum viso miraculo piscium dixit: *Exi a me Domine, quia homo peccator sum*. Luc. 5. 8.
Immo si te peccatorem consideras, [f] oportet ut a te Dominum non repellas. Sed qui idcirco melioris habitus vias, & rectioris vitæ apprehendere arcem nolunt, quia infirmos se esse conspiciunt, quasi & peccatores se fatentur, & Dominum repellunt, f
cumque [g] quem in se sanctificare debuerant, fugiunt: & velut in perturbatione consilium non habent, dum moriuntur, & vitam timent. Unde & huic servo protinus respondetur: *Serve male & piger, sciebas quia meto ubi non semino, & congrego ubi non [h] sparsi: oportuit ergo te dare pecuniam meam nummulariis, & ego veniens recepissem utique quod meum est, cum usura*. Ex verbis suis servus constringitur, cum Dominus dicit: *Meto ubi non semino, & congrego ubi non sparsi*. Ac si aperte dicat: Si juxta tuam sententiam & illud exquiro quod non dedi, quanto magis a te exquiro quod ad erogandum [i] dedi: oportuerat ergo te dare pecuniam meam nummulariis; & ego veniens recepissem utique quod meum est cum usura. Pecuniam vero dare nummulariis, est eis scientiam prædicationis impendere, qui hanc valeant exercere. g h i

Audientium verbum Dei nec inde proficientium periculum.

4. Sed sicut nostrum periculum aspicitis, si dominicam pecuniam teneamus; ita vestrum, fratres carissimi, sollicite pensate, quia a vobis cum usura exigitur quod auditis. In usura quippe pecunia etiam non data recipitur. Cum enim hoc redditur quod acceptum fuerat, illud etiam superimpenditur quod acceptum non est. Pensate ergo, fratres carissimi, quia de accepta hac verbi pecunia usuras solvetis, & curate ut ex eo quod auditis, etiam alia studeatis intelligere quæ non auditis; quatenus alia ex aliis colligentes, etiam illa discatis ex vobismetipsis agere, quæ necdum ex prædicatoris ore didicistis. Pigrum vero servum qua sententia feriat, audiamus: *Tollite ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta*.

Judicis plura habenti ampliora tribuentis æquitas.

5. Opportunum valde videbatur, ut cum malo servo unum talentum tollitur, ei potius qui duo, quam qui quinque talenta acceperat, daretur. Illi enim

a Belvac. *quasi peregrina*.
b In recent. edit. additur, *duplum talentum portant*; quod abest a veteribus tum vulg. tum manu exaratis.
c 1. Carnot. *utrique sensui*.
d In edit. *introducitur*.
e Hæc absunt a Belv. Corb. duob. prior. Gemet. duob. Carnut. & Longip. Extant in C. Germ. alia manu, sed antiqua.
f Additur in duob. Carnut. *in veritate*.
g Ita C. Germ. Belv. & potiores mss. In excusis, *cumque in quo sanctificari debeant*.
h C. Germ. & 3. Gemet. *non spargo*.
i Hic ex mss. & antiq. edit. replevimus lacunam duarum linearum.

enim [a] dari debuit, qui minus, quam qui plus habuit. Sed, sicut superius diximus, per quinque talenta, quinque videlicet sensus, id est exteriorum scientia designatur: per duo autem, intellectus & operatio exprimitur. Plus ergo habuit qui duo, quam qui quinque talenta perceperat: quia qui per quinque talenta, exteriorum administrationem meruit, ab intellectu interiorum adhuc vacuus fuit. Unum ergo talentum, quod intellectum significare diximus, illi dari debuit qui bene exteriora quæ acceperat, ministravit. Quod quotidie in sancta Ecclesia cernimus: quia plerique dum bene ministrant exteriora quæ accipiunt, per adjunctam gratiam ad intellectum quoque mysticum perducuntur: ut etiam de interna intelligentia polleant, qui exteriora fideliter administrant.

Caritatis necessitas.

6. Generalis etiam mox sententia subditur, qua dicitur: *Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.* Habenti namque dabitur, & abundabit; quia quisquis caritatem habet, etiam dona alia percipit. Quisquis caritatem non habet, etiam dona quæ percepisse videbatur, amittat. Unde necesse est, fratres mei, ut per omne quod agitis, erga caritatis custodiam vigiletis. Caritas autem vera est, amicum diligere in Deo, & inimicum diligere propter Deum. Quam quisquis non habet, omne bonum amittit quod habet, talento quod acceperat privatur, & juxta Dominicam sententiam in exteriores tenebras mittitur. Per pœnam quippe in exteriores tenebras cadit, qui per culpam suam sponte in interiores tenebras cecidit: & illic coactus patitur tenebras, qui hic libenter sustinuit [b] tenebras voluptatis.

Nullus a reddenda ratione pro accepto talento immunis.

7. Sciendum vero est, quod nullus piger ab hac talenti acceptione securus est. Nullus namque est qui veraciter dicat: Talentum minime accepi; non est unde rationes ponere cogar. Talenti enim nomine, cuilibet pauperi etiam hoc ipsum reputabitur, quod vel minimum accepit. Alius namque accepit intelligentiam, prædicationis ministerium debet ex talento. Alius terrenam substantiam accepit, erogationem talenti debet ex rebus. Alius nec internorum intelligentiam, nec rerum affluentiam accepit, sed tamen didicit artem qua pascitur, ipsa ars ei in talenti acceptione reputatur. Alius nihil horum assecutus est, sed tamen fortasse familiaritatis locum apud divitem meruit, talentum profecto familiaritatis accepit. Si ergo nihil ei pro indigentibus loquitur, pro talenti retentione damnatur. Habens ergo intellectum, curet omnino ne taceat: habens rerum affluentiam, vigilet ne a misericordiæ largitate torpescat: habens artem qua regitur, magnopere studeat ut usum atque utilitatem illius cum proximo partiatur: habens loquendi locum apud divitem, damnationem pro retento talento timeat, si cum valet, non apud eum pro pauperibus intercedit. Tantum quippe ab unoquoque nostrum venturus judex exiget, quantum dedit. Ut ergo de talenti sui rationibus, redeunte Domino, quisque securus sit, cum tremore penset quotidie quid accepit. Ecce namque jam juxta est ut ille qui peregre profectus est, redeat. Quasi quippe peregre abiit, qui de hac terra in qua natus est, longe discessit; sed profecto revertitur, ut de talentis rationes ponat: quia si a bona actione torpescimus, [c] de ipsis donis quæ contulit, nos districtius judicat. Consideremus ergo quæ accepimus, atque in eorum erogatione vigilemus. Nulla nos a spiritali opere terrena cura impediat, ne si in terra talentum absconditur, talenti Dominus ad iracundiam provocetur. Piger etenim servus, cum jam culpas judex examinat, talentum de terra levat: quia sunt plerique qui tunc se [d] a terrenis desideriis vel operibus subtrahunt, quando jam per animadversionem judicis ad æternum supplicium trahuntur. Ante ergo de talenti nostri ponenda ratione vigilemus, ut cum jam judex ad feriendum imminet, lucrum nos quod fecimus, excuset. Quod præstet nobis Deus, qui vivit, &c.

a Edit. suppleverunt, *magis*, quod abest a mss.
b Corb. & Belv. *tenebras voluntatis*.
c Val-cl. *de ipsis bonis*.
d Corb. *a terrenis obligationibus*. Turon. *a terrenis desideriis vel cogitationibus, vel operibus*.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum.

Cap. 2. Vers. 1. *Cum natus esset Jesus in Bethlehem*
Judæ, in diebus Herodis regis: ec-
Vers. 2. *ce Magi ab Oriente venerunt Jerosoly-*
mam, dicentes: Ubi est qui natus est Rex
Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in
Vers. 3. *Oriente, & venimus adorare eum. Au-*
diens autem Herodes Rex turbatus est,
Vers. 4. *& omnis Jerosolyma cum illo. Et congre-*
gans omnes principes sacerdotum, & scri-
bas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Chri-
Vers. 5. *stus nasceretur. At illi dixerunt ei: In*
Bethlehem Judæ. Sic enim scriptum est
Vers. 6. *per Prophetam: Et tu Bethlehem terra*
Juda, nequaquam minima es in principi-
bus Juda: ex te enim exiet dux, qui re-
Vers. 7. *gat populum meum Israel. Tunc Herodes*
clam vocatis Magis, diligenter didicit ab
eis tempus stellæ, quæ apparuit eis. Et Vers. 8.
mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite &
interrogate diligenter de puero, & cum
inveneritis, renuntiate mihi: ut & ego
veniens, adorem eum. Qui cum audissent Vers. 9.
regem, abierunt. Et ecce stella, quam
viderant in Oriente, antecedebat eos, us-
que dum veniens staret supra ubi erat
puer. Videntes autem stellam, gavisi sunt Vers. 10.
gaudio magno valde. Et intrantes domum, Vers. 11.
invenerunt puerum cum Maria matre ejus:
& procidentes, adoraverunt eum. Et a-
pertis thesauris suis, obtulerunt ei mune-
ra, aurum, thus, & myrrham. Et respon- Vers. 12.
so accepto in somnis, ne redirent ad He-
rodem, per aliam viam reversi sunt in
regionem suam.

[a] Homilia X.

Habita ad populum in basilica sancti Petri Apostoli, in die [b] Epiphaniæ.

Evangelii brevis expositio.

1. SICUT in lectione Evangelica, fratres carissimi, audistis, cæli Rege nato, Rex terræ turbatus est: quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum celsitudo cælestis aperitur. Sed quærendum nobis est, quidnam sit quod Redemtore nato, pastoribus in Judæa Angelus apparuit, atque ad adorandum hunc ab Oriente Magos non Angelus, sed stella perduxit? Quia videlice Judæis tamquam ratione utentibus, [c] rationale animal, id est Angelus, prædicare debuit: Gentiles vero quia uti ratione nesciebant, ad cognoscendum Dominum non per vocem, sed per signa perducuntur. [d] Unde etiam per Paulum dicitur: *Prophetiæ fidelibus datæ sunt, non infidelibus: signa autem infidelibus, non fidelibus*: quia & illis prophetiæ tamquam fidelibus, non infidelibus: & istis signa tamquam infidelibus, non fidelibus data sunt. Et notandum, quod Redemtorem nostrum, cum jam perfectæ esset ætatis, eisdem Gentilibus Apostoli prædicant, eumque parvulum, & necdum per humani corporis officium loquentem, stella Gentibus denuntiat: quia nimirum rationis ordo poscebat, ut & loquentem jam Dominum loquentes nobis prædicatores innotescerent, & needum loquentem elementa muta prædicarent.

(1. Cor. 14. 22.)

Judæorum obcæcatio, Christum quem omnia confitentur, negantium.

2. Sed in omnibus signis, quæ vel nascente Domino, vel moriente monstrata sunt, considerandum nobis est, quanta fuerit in quorumdam Judæorum corde duritia, quæ hunc nec per Prophetiæ donum, nec per miracula agnovit. Omnia quippe elementa auctorem suum venisse testata sunt. Ut enim de eis quiddam usu humano loquar: Deum hunc cæli esse cognoverunt, quia protinus stellam miserunt. Mare cognovit, quia sub plantis ejus se calcabile præbuit. Terra cognovit, quia eo moriente contremuit. Sol cognovit, quia lucis suæ radios abscondit. Saxa & parietes cognoverunt, quia tempore mortis ejus scissa sunt. Infernus agnovit, quia hos quos tenebat mortuos, reddidit. Et tamen hunc, [e] quem Dominum omnia insensibilia elementa senserunr, adhue infidelium Judæorum corda Deum esse minime cognoscunt, & duriora saxis, scindi [f] ad pœnitendum nolunt: cumque confiteri abnegant, quem elementa, ut diximus, aut signis, aut scissionibus Deum clamabant. Qui etiam ad damnationis suæ cumulum, eum quem natum despiciunt, nasciturum longe ante præsciverunt. Et non solum quia nasceretur, noverant, sed etiam ubi nasceretur. Nam ab Herode requisiti, locum nativitatis ejus exprimunt, quem Scripturæ auctoritate didicecerunt. Et testimonium proferunt, quod Bethlehem honorari nativitate novi ducis ostenditur: ut ipsa [g] eorum scientia & illis fieret ad testimonium damnationis, & nobis adjutorium credulitatis. Quos profecto bene Isaac, cum Jacob filium suum benedieeret, designavit: qui & caligans oculis & prophetans, in præsenti filium non vidit, cui tam multa in posterum prævidit: quia nimirum Judaicus populus prophetiæ spiritu plenus & cæcus, cum de quo multa in futurum prædixit, in præsenti positum non agnovit.

Quod nasciturus esset, ac ubi, præscivetunt.

(Genes. 27. v. 28. &c.) Isaac caliganti similes.

Herodes hyprocritarum figura.

3. Sed nativitate Regis nostri cognita, Herodes ad callida argumenta convertitur, ne terreno regno privaretur. Renuntiari sibi ubi puer inveniretur, postulat: adorare eum velle se simulat, [h] ut (quasi hunc invenire possit) extinguat. Sed quanta est humana malitia contra consilium divinitatis? Scriptum quippe est: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum*. Nam ea quæ apparuit stella, Magos perducit: natum Regem reperiunt, munera deferunt, & ne redire ad Herodem debeant, in somnis admonentur: sicque fit, ut Jesum, quem quærit Herodes, invenire non possit. [i] Cujus persona qui alii quam hypocritæ designantur, qui dum ficte quærunt, invenire Dominum numquam merentur?

(Prov. 21. 30.)

Priscillianistæ refelluntur.

4. Sed inter hæc sciendum, quod Priscillianistæ hæretici nasci unumquemque hominem sub constitutionibus stellarum putant: & hoc in adjutorium sui erroris assumunt, quod nova stella exiit, cum Dominus in carne apparuit: cujus fuisse fatum eamdem quæ apparuit stellam, putant. Sed si Evangelii verba pensamus, quibus de eadem stella dicitur: *Usque dum veniens staret supra ubi erat puer*; dum non puer ad stellam, sed stella ad puerum cucurrit, si diei liceat, non stella fatum pueri, sed fatum stellæ is qui apparuit, puer fuit. Sed a fidelium cordibus absit, ut aliquid esse fatum dicant. Vitam quippe hominum solus hanc Conditor qui creavit, administrat. Neque enim propter stellas homo, sed stellæ propter hominem factæ sunt. Et si stella fatum hominis dicitur, ipsis suis ministeriis subesse homo perhibetur. Certe cum Jacob de utero egrediens, prioris fratris plantam teneret manu, prior perfecte nequaquam egredi potuit, nisi & subsequens inchoasset: & tamen cum uno tempore, eodemque momento utrumque mater fuderit, non una utriusque [k] vitæ qualitas fuit.

(Genes. 25. 25.)

Mathematicorum responsioni occurritur.

5. Sed ad hoc solent Mathematici respondere, quia virtus constellationis [l] in ictu puncti est. Quibus e diverso nos dicimus, quia magna est mora nativitatis. Si igitur in ictu puncti constellatio permutatur, necesse jam erit ut tot dicant fata, quot sunt membra nascentium. Fateri etiam Mathematici solent, quod quisquis [m] in signo Aquarii nascitur, in hac vita piscatoris [n] ministerium sortiatur. Piscatores vero, ut fertur, Getulia non habet. Quis ergo dicat quia nemo illie in stella Aquarii nasci-

a Est nona in cod. Reg. Suec.
b Belv. *Theophaniæ*.
c Propter formam exteriorem hominis quam assumere solent Angeli quos aliunde incorporeos asserit S. Gregorius. Vide l. 4. dial. c. 29. ubi sic discipulum interrogat: *Dic, quæso te, apostatas spiritus ..... corporeos, an incorporeos suspicaris*. Respondit Petrus: *Quis sanum sapiens, esse spiritus corporeos dixerit?*
d Hæc usque ad: *signa autem infidelibus, non fidelibus*, absunt a mss. Belv. C. Germ. duob. Carn. Big. & uno Gemet.
e Corb. Germ. tres Gemet. Val-cl. *quem Deum*.
f Bigot. & duo prior. Gemet. *ad pænitentiam*.
g Belv. & C. Germ. *eorum gemina scientia*.
h Sic legere cogimur magno mss. consensu. Editi habent, *ut hunc si invenire possit extinguat*.
i Corb. & Corb. Germ. *cujus personam ii in aliquam rem agunt qui hypocritæ designantur*
k Longip. & Val-cl. *vitæ æqualitas*.
l Omnes mss. nostri excepto Belv. habent, *in ictu pungentis*, & tamen postea, *in ictu puncti*.
m Abest *in*, a Belv. C. Germ. Gemet. &c.
n Belv. & C. Germ. *ministerio*.

nascitur, ubi piscator omnimodo non habetur? Rursum quos nasci sub signo Libræ asserunt, trapezitas futuros dicunt; & trapezitas multarum Gentium provinciæ ignorant. Fateantur ergo necesse est, aut hoc in eis signum deesse, aut effectum fatalem nullo modo habere. In Persarum quoque, Francorumque terra Reges ex genere prodeunt; quibus profecto nascentibus quis æstimet quanti eisdem momentis horarum ac temporum ex servili conditione nascuntur? & tamen regum filii uno eodemque sidere cum servis nati, ad regnum proficiunt, cum servi qui secum fuerant [a] geniti, in servitute moriantur. Hæc de stella breviter diximus, ne Mathematicorum stultitiam indiscussam præterisse videamur.

Apud Francos Regnum hereditarium.

Quorum symbola essent magorum munera.

6. Magi vero aurum, thus, & myrrham deferunt. Aurum quippe Regi congruit: thus vero in Dei sacrificium ponebatur: myrrha autem mortuorum corpora condiuntur. Eum ergo Magi quem adorant, etiam mysticis muneribus prædicant: auro Regem, thure Deum, myrrha mortalem. Sunt vero nonnulli hæretici, qui hunc Deum credunt, sed ubique regnare nequaquam credunt. Hi profecto ei thus offerunt, sed offerre etiam aurum nolunt. Et sunt nonnulli qui hunc Regem existimant, sed Deum negant. Hi videlicet ei aurum offerunt, sed offerre thus nolunt. Et sunt nonnulli qui hunc & Deum & Regem fatentur, sed assumsisse carnem mortalem negant. Hi nimirum ei aurum & thus offerunt, sed offerre myrrham assumtæ mortalitatis nolunt. Nos itaque nato Domino offeramus aurum, ut hunc ubique regnare fateamur: offeramus thus, ut credamus, quod is qui in tempore apparuit, Deus ante tempora extitit: offeramus myrrham, ut eum quem credimus in sua divinitate impassibilem, credamus etiam in nostra fuisse carne mortalem. Quamvis in auro, thure & myrrha intelligi & aliud potest. Auro namque sapientia designatur, Salomone attestante, qui ait: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis*. Thure autem quod Deo incenditur, virtus orationis exprimitur, Psalmista testante, qui dicit: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo*. Per myrrham vero, carnis nostræ mortificatio figuratur: unde sancta Ecclesia de suis operariis usque ad mortem pro Deo certantibus dicit: *Manus meæ distillaverunt myrrham*. Nato ergo Regi aurum offerimus, si in conspectu illius, [b] claritate supernæ sapientiæ resplendemus. Thus offerimus, [c] si cogitationes carnis per sancta orationum studia in ara cordis incendimus, ut suave aliquid Deo per cæleste desiderium redolere valeamus. Myrrham offerimus, si carnis vitia per abstinentiam mortificamus. Per myrrham namque, ut diximus, agitur ne mortua caro putrefiat. Mortuam vero carnem putrescere, est hoc mortale corpus fluxui luxuriæ deservire, sicut de quibusdam per Prophetam dicitur: *Computruerunt jumenta in stercore suo*. Jumenta quippe in stercore suo putrescere, est carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Myrrham ergo Deo offerimus, quando hoc mortale corpus a luxuriæ putredine per condimentum continentiæ custodimus.

Prov. 21. 20. sec. LXX. Psal. 140. 2. Cant. 5. 5. Joel 1. 17.

Per quam viam redeundum ad Deum.

7. Magnum vero nobis aliquid Magi innuunt, quod in regionem suam per aliam viam revertuntur. In eo namque quod admoniti faciunt, nobis profecto insinuant quid faciamus. Regio quippe nostra paradisus est, ad quam, Jesu cognito, redire per viam qua venimus, prohibemur. A regione etenim nostra superbiendo, inobediendo, visibilia sequendo, cibum vetitum [d] gustando discessimus: sed ad eam necesse est, ut flendo, obediendo, visibilia contemnendo, atque appetitum carnis refrenando, redeamus. Per aliam ergo viam ad regionem nostram regredimur; quoniam qui a paradisi gaudiis per delectamenta discessimus, ad hæc per lamenta revocamur. Unde necesse est, fratres carissimi, ut semper pavidi semperque suspecti ponamus ante oculos cordis hinc culpas operis, illinc judicium extremæ districtionis. Pensemus quam districtus judex veniat, qui judicium minatur & latet: terrores peccatoribus intentat, & tamen adhuc sustinet: & idcirco venire citius differt, ut minus inveniat quos condemnet. Puniamus fletibus culpas, & cum Psalmistæ voce, præveniamus faciem ejus in confessione. Voluptatum nos ergo fallacia nulla decipiat, nulla vana lætitia seducat. In proximo namque est judex qui dixit: *Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis*. Hinc etenim Salomon ait: *Risus dolori miscebitur, & extrema gaudii luctus occupat*. Hinc iterum dicit: *Risum deputavi errorem, & gaudio dixi, Quid frustra deciperis?* Hinc rursus ait: *Cor sapientium ubi tristitia est, & cor stultorum ubi lætitia*. Pertimescamus ergo præcepta Dei, si celebramus veraciter solemnitatem Dei. Gratum namque Deo sacrificium est afflictio contra peccatum, Psalmista testante, qui ait: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. Peccata nostra præterita in baptismatis perceptione [e] laxata sunt, & tamen post baptisma multa commisimus: sed lavari iterum baptismatis aqua non possumus. Quia ergo & post baptisma inquinavimus vitam, baptizemus lacrymis conscientiam, quatenus regionem nostram per viam aliam repetentes, qui ex ea bonis delectati discessimus, ad eam malis amaricati redeamus, præstante Domino nostro, &c.

Psal. 94. 2. Luc. 6. 25. Prov. 14. 13. Eccl. 2. 2. Ibid. 7. 5. Psal. 50. 19.

a Duo prior. Gemet. & Bigot. *nati*.
b Turon. *claritatis supernæ patriæ luce resplendemus*. C. Germ. *claritatis supernæ sapientiæ lumine resplendemus*.
c Secundus Carn. *si concupiscentias carnis*.
d Duo prior. Gemet. *comedendo*.
e Corb. secundus Carn. Gemet. Bigot. *donata sunt*. C. Germ. & primus Carn. *deleta sunt*.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum.

Cap. 13. Vers. 44. a *IN illo tempore: Dixit* [a] *Jesus discipu-* A
lis suis parabolam hanc: Simile est re-
gnum cælorum thesauro abscondito in agro:
quem qui invenit homo, abscondit, & præ
gaudio illius vadit, & vendit universa quæ
Vers. 45. *habet, & emit agrum illum. Iterum si-*
mile est regnum cælorum homini negotia-
tori, quærenti bonas margaritas: inventa
autem una pretiosa margarita, abiit & ven-
didit omnia quæ habuit, & emit eam.
Vers. 47. *Iterum simile est regnum cælorum sagenæ*
missæ in mare, & ex omni genere piscium B
congreganti. Quam, cum impleta esset, Vers. 48.
educentes, & secus littus sedentes, elege-
runt bonos in vasa, malos autem foras mi-
serunt. Sic erit in consummatione seculi. Vers. 49.
Exibunt Angeli, & separabunt malos de
medio justorum, & mittent eos in cami-
num ignis. Ibi erit fletus & stridor den- Vers. 50.
tium. Intellexistis hæc omnia? [b] *Dicunt* b Vers. 51.
ei: Utique Domine. Ait illis: Ideo omnis Vers. 52.
scriba doctus in regno cælorum, similis est
homini patrifamilias proferenti de thesau-
ro suo nova & vetera.

c

[c] HOMILIA XI.

Habita ad populum in Basilica sanctæ Agnetis, in die Natalis ejus.

Ex visibilibus ad invisibilia gradus faciendus.

1. CÆlorum regnum, fratres carissimi, idcirco terrenis rebus simile dicitur, ut ex his quæ animus novit, surgat ad incognita [d]: quatenus exemplo visibilium se ad invisibilia rapiat, & per ea quæ usu didicit, quasi confricatus incalescat: ut per hoc quod scit notum diligere, discat & incognita amare. Ecce enim cælorum regnum thesauro abscondito in agro comparatur, *Quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit & vendit universa quæ habet, & emit agrum illum.* Qua in re hoc quoque notandum est, quod inventus thesaurus absconditur, ut servetur: quia studium cælestis desiderii a malignis spiritibus custodire non sufficit, qui hoc ab humanis laudibus non abscondit. In præsenti etenim vita quasi in via sumus, [e] qua ad patriam pergimus. Maligni autem spiritus iter nostrum quasi quidam latrunculi obsident. Deprædari ergo desiderat, qui thesaurum publice portat in via. Hoc autem dico, non ut proximi opera nostra [f] bona non videant, cum scriptum sit: *Videant opera bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*: sed ut per hoc quod agimus, laudes exterius non quæramus. Sic autem sit opus in publico, quatenus intentio maneat in occulto: ut & de bono opere proximis præbeamus exemplum, & tamen per intentionem, qua Deo soli placere quærimus, semper optemus secretum. Thesaurus autem, cæleste est desiderium: ager vero in quo thesaurus absconditur, disciplina studii cælestis. Quem profecto agrum venditis omnibus comparat, qui voluptatibus carnis renuntians, cuncta sua terrena desideria per disciplinæ cælestis custodiam calcat: ut nihil jam quod caro blanditur, libeat, nihil quod carnalem vitam trucidat, spiritus perhorrescat.

Humanæ laudes quam metuendæ. — *Matth. 5. 16.* — *Qua cautione bona publice facienda.* — (d, e, f; C, D, E)

Cælestis vitæ dulcedinem expertis cetera vilescunt.

2. Rursum cæleste regnum negotiatori homini simile dicitur, qui bonas margaritas quærit, sed unam pretiosam invenit, quam videlicet inventam, omnia vendens emit: quia qui cælestis vitæ dulcedinem, inquantum possibilitas admittit, perfecte cognoverit, ea quæ in terris amaverat, libenter cuncta derelinquit: in comparatione ejus vilescunt omnia, deserit habita, congregata dispergit, inardescit in cælestibus animus, nil in terrenis libet, deforme conspicitur quidquid de terrenæ rei placebat specie; quia sola pretiosæ margaritæ claritas fulget in mente. De cujus dilectione recte per Salomonem dicitur: *Fortis est ut mors dilectio*: quia videlicet sicut mors corpus interimit, sic ab amore rerum corporalium æternæ vitæ caritas occidit. Nam quem perfecte absorbuerit, ad terrena foris [g] desideria velut insensibilem reddit.

Cant. 8. 6. — g

S. Agnetis encomium.

3. Nec enim sancta hæc, cujus hodie natalitia celebramus, mori pro Deo potuisset in corpore, si prius a terrenis desideriis mortua non fuisset in mente. Erectus namque in virtutis culmine animus tormenta despexit, præmia calcavit. Ante armatos reges & præsides [h] ducta stetit, feriente robustior, judicante sublimior. Quid inter hæc nos barbati & debiles dicimus, qui ire ad regna cælestia puellas per ferrum videmus? quos ira superat, superbia inflat, ambitio perturbat, luxuria inquinat. Qui adipisci regna cælorum per bella persecutionum non possumus, hoc [i] ipsum nobis turpe sit, quod Deum nolumus per pacem sequi. Ecce nulli nostrum hoc tempore dicit Deus, Pro me morere; sed illicita tantummodo in te desideria occide. Qui ergo in pace subigere carnis desideria nolumus, quando in bello pro Domino ipsam carnem daremus?

h — *Quantus ex ejus fortitudine, nobis pudor.* — i

Cur Ecclesia sagenæ comparetur.

4. Rursus simile esse regnum cælorum sagenæ in mare missæ dicitur, ex omni genere piscium congreganti, quæ impleta ad littus educitur, & in vasis boni pisces eliguntur, mali autem projiciuntur foras. Sancta Ecclesia sagenæ comparatur, [k] quia & pisca- k

a Bigot. *Dominus Jesus*. In Belvac. omittitur, *parabolam hanc*.
b Belvac. & C. Germ. *dicunt ei*, *Etiam*.
c In Corb. est trigesima tertia. In cod. Reg. Suec. 37. In omnibus legitur habita in Festo S. Agnetis, seu Agnæ.
d Rejecimus, *quæ non novit*, aliorum edit. abest enim a Turon. & potioribus: est in C. Germ. sed non a prima manu.
e Corb. Germ. Longip. Val cl. *quia ad patriam*.
f Omittitur hæc vox in C. Germ. Turon. Belv. & duobus prioribus Gemet.
g In secundo Carnot. *desideria nequaquam sancta velut*.
h Excusi, *invicta*, reluctantibus mss.
i C. Germ. *hoc ipsum nobis timor sit*.
k Belv. *quæ a piscatoribus est emissa*.

piscatoribus est commissa, & per eam quisque ad æternum regnum a præsentis seculi fluctibus trahitur, ne in æternæ mortis profunda mergatur. Quæ ex omni genere piscium congregat: quia ad peccatorum veniam sapientes & fatuos, liberos & servos, divites & pauperes, fortes & infirmos vocat. Unde per Psalmistam Deo dicitur: *Ad te omnis caro veniet*. Quæ sagena, scilicet tunc universaliter repletur, eum in fine suo humani generis summa concluditur. Quam educunt, & secus littus sedent: quia sicut mare seculum, ita seculi finem significat littus maris. In quo scilicet fine boni pisces in vasis eliguntur, mali autem projiciuntur foras: quia & electus quisque in tabernacula æterna recipitur, & interni regni luce perdita, ad exteriores tenebras reprobi pertrahuntur. Nunc enim bonos malosque communiter quasi permixtos pisces fidei sagena nos continet, sed littus indicat sagena, id est sancta Ecclesia, quid trahebat. Et quidem pisces qui capti fuerint, mutari non possunt: nos autem mali capimur, sed in bonitate permutamur. Cogitemus igitur in captione, ne dividamur in littore. Ecce quam grata est vobis hodierna solemnitas, ita ut se non modicum addicat, si cui ex hoc conventu vestro deesse contingat. Quid ergo in die illa acturus est, qui a conspectu judicis rapitur, ab electorum societate separatur, qui tenebrescit a lumine, cruciatur æterna combustione? Unde & hanc eamdem comparationem Dominus sub brevitate aperit, cum subjungit: *Sic erit in consummatione seculi. Exibunt Angeli, & separabunt malos de medio justorum, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium*. Hoc jam, fratres carissimi, timendum est potius, quam exponendum. Aperta etenim voce tormenta peccantium dicta sunt, ne quis ad ignorantiæ suæ excusationem recurreret, si quid de æterno [a] supplicio obscure diceretur. Unde & subditur: *Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Utique Domine*.

Psal. 64. 3.

Quanta in natali S. Agnetis solemnitas.

4. Atque in conclusione subjungitur: *Ideo omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias proferenti de thesauro suo nova & vetera*. Si per novum & vetus quod dicitur, utrumque Testamentum accipimus, Abraham doctum fuisse denegamus, qui novi & veteris Testamenti etsi facta novit, minime verba nuntiavit. Moysen quoque docto patrifamilias comparare non possumus, qui etsi Testamentum vetus edocuit, novi tamen dicta non protulit. [b] Dum ergo ab hoc intellectu excludimur, ad alium vocamur. Sed in eo quod Veritas dicit: *Omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est* [c] *patrifamilias*; intelligi valet, quia non de his qui fuerant, sed de his qui esse in Ecclesia poterant, loquebatur. Qui tunc nova & vetera proferunt, cum utriusque Testamenti prædicamenta vocibus & moribus loquuntur. Quod tamen intelligi & aliter potest. Vetustum quippe humani generis fuit, ad inferni claustra descendere, pro peccatis suis supplicia æterna tolerare. Cui per Mediatoris adventum, novum aliquid accessit, ut si hic recte studeat vivere, cælorum regna valeat penetrare: & homo in terra editus, a corruptibili vita moriatur, in cælo collocandus. Et vetus itaque est, ut pro culpa humanum genus in æterna pœna intereat: & novum, ut conversus in regno vivat. Quod ergo in conclusione locutionis suæ Dominus subdidit, hoc est utique quod præmisit. Prius enim de regni similitudine thesaurum inventum, ac bonam margaritam protulit, postmodum vero inferni pœnas de malorum combustione narravit, atque in conclusione subjungit: *Ideo omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est patrifamilias proferenti de thesauro suo nova & vetera*. Ac si aperte diceretur: Ille in sancta Ecclesia doctus prædicator est, qui & nova scit proferre de suavitate regni, & vetusta dicere de terrore supplicii: ut vel pœnæ terreant, quos præmia non invitant. Audiat de regno quod amet, audiat de supplicio unusquisque quod timeat: ut torpentem animum & terræ vehementer inhærentem, si amor ad regnum non trahit, vel timor minet. Ecce enim de gehennæ expressione dicitur: *Ibi erit fletus & stridor dentium*. Sed quia præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta, hic, fratres carissimi, vanam lætitiam fugite, si illic flere formidatis. Nemo etenim potest & hic gaudere cum seculo, & illic regnare cum Domino. Temporalis itaque lætitiæ fluxa restringite, carnis voluptates edomate. Quidquid animo ex præsenti seculo arridet, ex consideratione æterni ignis amarescat. Quidquid in mente pueriliter hilarescit, hoc disciplinæ juvenilis censura coerceat: ut dum sponte temporalia fugitis, æterna gaudia sine labore capiatis, præstante Domino nostro Jesu Christo, &c.

Per nova & vetera, utrumque Testamentum signatur.

Et uterque hominis status.

a Primus Carnot. *judicio*.
b Hæc usque ad, *sed in eo*, desiderantur in Corb. Germ. altero Corb. duobus Gemet. prior. & Bigot.
c Duo priores Gemet. *homini patrifamilias*.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum.

Cap. 25. Vers. 1. *IN illo tempore: Dixit Jesus discipulis*
suis [a] *parabolam hanc: Simile est re-*
gnum cælorum decem virginibus, quæ acci-
Vers. 2. *pientes lampades suas, exierunt obviam*
sponso & sponsæ. Quinque autem ex eis
Vers. 3. *erant fatuæ, & quinque prudentes. Sed*
quinque fatuæ, acceptis lampadibus non
Vers. 4. *sumserunt oleum secum: prudentes autem*
Vers. 5. *acceperunt oleum in vasis suis cum lam-*
padibus: Moram autem faciente sponso,
dormitaverunt omnes, & dormierunt. Me-
Vers. 6. *dia autem nocte clamor factus est: Ecce*
Vers. 7. *sponsus venit, exite obviam ei. Tunc sur-*
rexerunt omnes virgines illæ, & ornaverunt Vers. 8.
lampades suas. Fatuæ autem sapientibus di-
xerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lam-
pades nostræ extinguuntur. Responderunt Vers. 9.
prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat no-
bis & vobis: ite potius ad vendentes, & emite
vobis. Dum autem irent emere, venit spon- Vers. 10.
sus: & quæ paratæ erant, intraverunt cum
eo ad nuptias, & clausa est janua. Novissime Vers. 11.
vero veniunt & reliquæ virgines, dicentes:
Domine, Domine, aperi nobis. At ille respon- Vers. 12.
dens, ait: Amen dico vobis, nescio vos. Vi-
gilate itaque, quia nescitis diem neque horam. Vers. 13.

[b] HOMILIA XII.

Habita ad populum in Basilica sanctæ [c] Agnetis, in die natalis ejus.

Cavendum ne bona opera, laudis appetitu vitientur.

1. SÆPE vos, fratres carissimi, admoneo prava opera fugere, mundi hujus inquinamenta devitare: sed hodierna sancti Evangelii lectione compellor dicere, ut & bona quæ agitis, cum magna cautela timeatis: ne per hoc quod a vobis rectum geritur, favor aut gratia humana requiratur: ne appetitus laudis [d] subrepat, & quod foris ostenditur, intus a mercede vacuetur. Ecce enim Redemtoris voce decem virgines, & omnes dicuntur virgines, & tamen intra beatitudinis januam non omnes sunt receptæ: quia earum quædam, dum de virginitate sua gloriam foris expetunt, in vasis suis oleum habere noluerunt. Sed prius quærendum nobis est quid sit regnum cælorum, aut cur decem virginibus comparetur, quæ etiam virgines prudentes & fatuæ dicantur. Dum enim cælorum regnum constat quia reproborum nullus ingreditur, etiam fatuis virginibus cur simile esse perhibetur? Sed sciendum nobis est, quod sæpe in sacro eloquio regnum cælorum præsentis temporis Ecclesia dicitur. (*Ecclesia regnum cælorum cur appellatur.*) De quo alio in loco Dominus dicit: *Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala.* (Matth. 13. 41.) Neque enim in illo regno beatitudinis, in quo pax summa est, inveniri scandala poterunt quæ colligantur. Et unde rursum dicitur: *Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, hic minimus vocabitur in regno cælorum. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* (Ibid. 5. 19.) Mandatum quippe solvit & docet, quando hoc quisque voce prædicat, quod vivendo non implet. Sed ad regnum æternæ beatitudinis pervenire non valet, qui non vult opere implere quod docet. Quomodo ergo in eo minimus vocabitur, qui ad hoc nullo modo intrare permittitur? Quid itaque per hanc sententiam, nisi præsens Ecclesia regnum cælorum dicitur? In qua doctor qui mandatum solverit, minimus vocatur: quia cujus vita despicitur, restat ut ejus prædicatio contemnatur. In quinque autem corporis sensibus unusquisque subsistit: geminatus autem quinarius denarium perficit. Et quia utroque sexu fidelium multitudo colligitur, sancta Ecclesia decem virginibus similis denuntiatur. In qua quia mali cum bonis, & reprobi cum electis admixti sunt, recte similis virginibus prudentibus & fatuis esse perhibetur. Sunt namque plerique continentes, qui ab appetitu se exteriori custodiunt; & spe ad interiora rapiuntur, carnem macerant, & toto desiderio ad supernam patriam anhelant, æterna præmia expetunt, pro laboribus suis recipere laudes humanas nolunt. Hi nimirum gloriam suam non in ore hominum ponunt, sed intra conscientiam contegunt. (*Qui pro terrenis bona agunt, fatui.*) Et sunt plerique, qui corpus per abstinentiam affligunt, sed de ipsa sua abstinentia humanos favores expetunt, doctrinæ inserviunt, indigentibus multa largiuntur. Sed fatuæ profecto sunt virgines, quia solam laudis transitoriæ retributionem quærunt. Unde & apte subditur: *Quinque fatuæ acceptis lampadibus non sumserunt oleum secum: prudentes autem acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.* Per oleum quippe nitor gloriæ designatur: vascula autem, nostra sunt corda, in quibus ferimus cuncta quæ cogitamus. Prudentes ergo oleum in vasis habent, quia nitorem gloriæ intra conscientiam retinent; Paulo attestante, qui ait: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* (2. Cor. 1. 12.) Fatuæ autem virgines oleum secum non sumunt, quia gloriam intra conscientiam non habent, [e] dum hanc ab ore proximorum quærunt. Notandum vero, quod omnes lampades habent, sed omnes oleum non habent: quia plerumque bona in se opera cum electis & reprobi ostendunt, sed soli ad sponsum cum oleo veniunt, qui de his quæ foris egerint, intus gloriam requirunt. Unde per Psalmistam quoque de sancta electorum Ecclesia dicitur: *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus.* (Psal. 44. 14.)

Mori, dormire est.

2. *Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes, & dormierunt:* quia dum venire judex ad extremum judicium differt, electi & reprobi in mortis somno sopiuntur. Dormire etenim mori est.

a C. Germ. & Belvac. non habent, *parabolam hanc*.
b In Corb. est 34a. in eccl. Reg. Suec. est 36a.
c In cod. eod. & in C. Germ. nec non in primo Gemet. *S. Agnæ*.
d Pler. mss. *subripiat*.
e In Corb. desunt quæ sequuntur, usque ad, *quia plerumque*.

Dormitare, est languere.

est. Ante somnum vero dormitare, est ante mortem a salute languescere: quia per pondus ægritudinis pervenitur ad somnum mortis. *Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei.*

Dies Domini, tamquam fur in nocte, incautos opprimet. *1. Thess. 5. 2.*

3. De adventu sponsi clamor in media nocte fit: quia sic dies judicii subrepit, ut prævideri non valeat quando venit. Unde scriptum est: *Dies Domini sicut fur in nocte ita veniet*. Tunc omnes virgines surgunt: quia & electi & reprobi a somno suæ mortis excitantur. Lampades ornant: quia sua secum opera numerant, pro quibus æternam recipere beatitudinem expectant. Sed lampades fatuarum virginum extinguuntur: quia earum opera, quæ clara hominibus foris apparuerant, in adventu judicis intus obscurantur. [a] Et a Deo retributionem non inveniunt; quia pro eis receperunt ab hominibus laudes, quas amaverunt. Quid est autem quod tunc a prudentibus oleum petunt, nisi quod in adventu judicis cum se intus vacuas invenerint, testimonium foris quærunt? Ac si a sua fiducia deceptæ proximis dicant: Quia nos quasi sine opere repelli conspicitis, dicite de nostris operibus quid vidistis. Sed prudentes virgines respondent, dicentes: *Ne forte non sufficiat nobis & vobis*. In illo enim die (quod tamen de quibusdam in pace Ecclesiæ quiescentibus loquor) sibimetipsi testimonium uniuscujusque vix sufficit; quanto minus & sibi & proximo? Unde & protinus per increpationem subdunt: *Ite potius ad vendentes, & emite vobis*. Venditores quippe olei, adulatores sunt. Qui enim accepta qualibet gratia, vanis suis laudibus nitorem gloriæ offerunt, quasi oleum vendunt. De quo perfecto oleo Psalmista dicit: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*. Principale etenim nostrum, caput est. Appellatione autem capitis, eaquæ principatur corpori mens vocatur. Impinguat ergo caput oleum peccatoris, cum demulcet mentem favor adulantis. *Sed dum irent emere, venit sponsus*: quia cum vitæ suæ testimonium a proximis quærunt, Judex venit, qui non [b] solum operum, sed & cordium testis est. *Quæ autem paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clausa est janua.*

Venditores olei sunt adulatores. *Psal. 140. 5.*

Judicia adventus quid admirationis, quid dulcedinis, quid amaritudinis habeat. *Agge. 2. 7. Hebr. 12. 26.*

4. O si sapere in cordis palato possit, quid admirationis habet quod dicitur: *Venit sponsus*? quid dulcedinis: *Intraverunt cum eo ad nuptias*? quid amaritudinis: *Et clausa est janua*? Venit quippe ille qui adventu suo elementa concutit, in cujus conspectu [c] cælum & terra contremiscit. Unde etiam per Prophetam dicit: *Adhuc semel, & ego movebo non solum terram, sed etiam cælum.* Ad cujus examen omne humanum genus deducitur. Cui ad vindictam malorum, remunerationemque bonorum, Angeli, Archangeli, Throni, Principatus, & Dominationes obsequuntur. Pensate, fratres carissimi, ante conspectum tanti judicis qui in illo die terror erit, quando jam in pœna remedium non erit: quæ illa confusio, cui reatu suo exigente continget in conventu omnium Angelorum hominumque erubescere: qui pavor, eum quem & tranquillum mens humana capere non valet, etjam iratum videre. Quem diem bene Propheta intuens, ait: *Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris*. Pensate ergo, fratres carissimi, extremi diem judicii super corda reproborum qua asperitate Propheta vidit amarescere, quem tot appellationibus non [d] valet explicare. Quanta vero tunc erit electorum lætitia, qui de ejus merentur visione gaudere, de cujus conspectu vident & elementa omnia contremiscere, cum eo simul ad nuptias intrare? Qui [e] & in sponsi nuptiis gaudent, & tamen ipsi sunt sponsa; quia in illo æterni regni thalamo visioni nostræ Deus conjungitur. Quæ scilicet visio numquam jam in perpetuum ab amoris sui amplexibus evelletur. Tunc regni janua lugentibus claudetur, quæ modo quotidie pœnitentibus aperitur. Erit namque & tunc pœnitentia, sed fructuosa jam non erit: quia nequaquam tunc veniam invenit, qui modo aptum veniæ tempus perdit. Hinc etenim Paulus dicit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*. Hinc Propheta ait: *Quærite Dominum, dum inveniri potest: invocate eum, dum prope est.*

Soph. 1. 15.

Tunc erit pœnitentia, sed infructuosa. *2. Cor. 6. 2.* *Isai. 55. 6.*

Tunc preces irritæ.

5. Unde & easdem virgines fatuas invocantes Dominus non audit: quia interclusa regni janua, [f] is qui prope esse poterat, prope jam non erit. Nam subditur: *Novissime veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens, ait: Amen dico vobis, nescio vos.* Ibi jam a Deo non potest mereri quod petit, qui hic noluit audire quod jussit: qui tempus congruæ pœnitentiæ perdidit, frustra ante regni januam cum precibus venit. Hinc est enim quod per Salomonem Dominus dicit: *Vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis quod timebatis advenerit. Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit; quando venerit super vos tribulatio, & angustia: tunc invocabunt me, & non exaudiam; mane consurgent, & non invenient me*. Ecce [g] aperiri clamant, & repulsionis suæ dolore compulsæ, appellationem dominantis ingeminant, dicentes: *Domine, Domine, aperi nobis*. Preces offerunt, sed nesciuntur: quia tunc velut incognitos Dominus deserit, quos modo suos per vitæ meritum non agnoscit.

Qui nunc Deum non audit, tunc non audietur. *Prov. 1. v. 24. &c.*

Hinc modo vigilandum.

6. Ubi apte quoque generalis ad discipulos exhortatio subinfertur, cum dicitur; *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam*. Quia post peccata Deus pœnitentiam suscipit, si sciret quisque de præsenti sæculo quo tempore exiret, aliud tempus voluptatibus, atque aliud pœnitentiæ aptare potuisset. Sed qui pœnitenti veniam spopondit, peccanti diem crastinum non promisit. Semper ergo extremum diem debemus metuere, quem numquam possumus prævidere. Ecce hunc ipsum diem, in quo loquimur, [h] ad inducias conversionis accepimus, & tamen mala quæ fecimus, flere recusamus. Non solum commissa non plangimus, sed etiam quæ defleantur augemus. At si aliqua nos ægritudo corripiat, si signa ægritudinis vicinam mortem denun-

a Belvac. *& ad retributionem non veniunt*.
b Belvac. & C. Germ. non admittunt *solum*.
c C. Germ. duo priores Gemet & alii, *cælum cum terra*. Paulo post primus Carnot. & ultimus Gemetq uis *in illo die*.
d C. Germ. Belvac. & duo Carn. *non valet explere*.
e Belvac. Turon. Longip. *qui de nuptiis*
f Ita simpliciter Turon. Belvac. C. Germ &c. In Corb. Germ. tamen alia manu adscriptum, ut habent editi, *is qui nunc per exauditionem prope*.
g Gemeticenses, *Ecce, aperi, clamant*.
h Bellovac. *& inducias*.

nuntient, inducias vivendi quærimus, ut peccata nostra defleamus, & eas [a] cum magno æstu desiderii petimus, quas acceptas modo pro nihilo habemus.

Chrysaorii superbi & voluptatibus dediti horrendus exitus. * l. 4. dial. c. 38.

7. Rem, fratres carissimi, refero, * quam si [b] intente audire vult caritas vestra, ex consideratione illius vehementer instruetur. Quidam vir nobilis in Valeria provincia nomine Chrysaorius fuit, quem lingua rustica populus Chryserium vocabat: vir valde [c] idoneus, sed tantum plenus vitiis, quantum rebus: superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, in acquirendis rebus, avaritiæ facibus accensus. Sed cum tot malis Dominus finem ponere decrevisset, sicut a religioso viro quodam, qui nunc superest, propinquo illius didici, corporis languore percussus est. Qui ad extremum veniens eadem hora qua jam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit tetros & nigerrimos spiritus coram se assistere, & vehementer [d] imminere, ut ad inferni claustra se raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare, & magnis vocibus inducias petere, filiumque suum nomine Maximum, quem ipse jam monachus monachum vidi, nimiis & turbatis clamoribus vocare, dicens: Maxime, curre, numquam tibi aliquid mali feci, in fidem tuam me suscipe. Turbatus mox Maximus adfuit, lugens & perstrepens familia convenit. Eos autem, quos ille insistentes sibi graviter tolerabat, ipsi malignos spiritus videre non poterant: sed eorum præsentiam in confusione, in pallore ac tremore illius qui trahebatur, videbant. Pavore autem tetræ eorum imaginis, huc illucque vertebatur in lectulo, jacebat in sinistro latere, aspectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibi aderant. Cumque constrictus nimis [e] relaxari se jam posse desperaret, cœpit magnis vocibus clamare, dicens: Inducias vel usque mane, inducias vel usque mane. Sed cum hæc clamaret, in ipsis suis vocibus de habitaculo suæ carnis evulsus est. De quo nimirum constat, quia pro nobis ista, non pro se viderit; ut ejus visio nobis proficiat, quos adhuc divina patientia longanimiter expectat. Nam illi tetros spiritus ante mortem vidisse, & inducias petiisse, quid profuit, qui easdem inducias quas petiit, non accepit? Nos ergo, fratres carissimi, nunc sollicite ista cogitemus, ne nobis in vacuum tempora pereant, & tunc quæramus ad bene agendum [f] vivere, cum jam compellimur de corpore exire. Mementote quid Veritas dicat: *Orate ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato*. Per Legis quippe mandatum, ambulare longius sabbato non licet: hyems quoque ad ambulandum [g] impedimento est, quia gressus ambulantium torpor frigoris adstringit. Ait ergo: *Orate ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato*. Ac si aperte dicat: Videte ne tunc quæratis peccata vestra fugere, quando jam non licet ambulare. Illud ergo tempus quo fugere non licet, modo debet cogitari dum licet. Illa hora nostri exitus est semper intuenda: ista Redemtoris nostri admonitio ante mentis oculos semper ponenda, qua ait: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam*.

Quid ex hoc exemplo discendum. Matth. 24. 20. Exod. 16.

a Secundus Carn. & ult. Gemet. *cum magno studii desiderio*.
b Belvac. C. Germ. Longip. Val-cl. *intenta vult*. Secundus Carnot. *intenta aure*, &c.
c Secundus Carn. duo priores Gemet. & Bigot. *dives*.
d De hac voce consule notas ad cap. 38. l. 4. dialog.
e Corb. Germ. *relaxare*.
f Idem cum Belv. & primo Carn. *venire*.
g Turon. C. Germ. Belv. *impedimentum est*.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 12. Vers. 35. *IN illo tempore: Dixit Jesus discipulis suis: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et vos*
Vers. 36. *similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis: ut cum venerit & pulsaverit, confestim aperiant*
Vers. 37. *ei. Beati servi illi, quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes. Amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.*
Vers. 38. *Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita invenerit, beati sunt servi illi. Hoc autem scitote,*
Vers. 39. *quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. Ideo & vos estote*
Vers. 40. *parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.*

HOMILIA XIII.

Habita ad populum in basilica beati [a] Felicis Confessoris, in die natalis ejus.

Quanta castitatis habenda cura.

1. SAncti Evangelii, fratres carissimi, aperta vobis est lectio recitata. Sed ne aliquibus ipsa ejus planities alta fortasse videatur, eam sub brevitate transcurrimus, quatenus ejus expositio ita nescientibus fiat cognita, ut tamen scientibus non sit onerosa. Quia viris luxuria in lumbis sit, feminis in umbilico, testatur Dominus, qui de diabolo ad beatum Job loquitur, dicens: *Virtus ejus in lumbis ejus, & fortitudo illius in umbilico ventris ejus*. A principali igitur sexu, lumborum nomine luxuria designatur, cum Dominus dicit: *Sint lumbi vestri præcincti*. Lumbos enim præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Sed quia minus est mala non agere, nisi etiam quisque studeat & bonis operibus insudare, protinus additur: *Et lucernæ ardentes in manibus vestris*. Lucernas quippe ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus. De quibus profecto operibus Dominus dicit: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant*

Job 40. 11. Et bonorum operum. Mat. 5. 16.

a Sic legitur in cod. Reg. Suec. Belv. C. Germ. & duobus Carnot. In cod. Lateran. & tertio Gemet. tantum legitur, *beati Felicis*. In excusis, *beati Felicis martyris*. In cod. Reg. Suec. est 34. in Later. 38. Porro quis sit iste Felix non liquet. IV. Kal Aug. legitur in Lib. Sacram. *natalis S. Felicis*, quem noster Hugo Menardus in notis probat esse Felicem II. Liberio Papæ subrogatum. Locum consule.

deant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Duo autem sunt quæ jubentur, & lumbos restringere, & lucernas tenere: ut & munditia sit castitatis in corpore, & lumen veritatis in operatione. Redemtori etenim nostro unum sine altero placere nequaquam potest: si aut is qui bona agit, adhuc luxuriæ inquinamenta non deserit: aut is quis castitate præeminet, necdum se per bona opera exercet. Nec castitas ergo magna est sine bono opere, nec opus bonum [a] est aliquod sine castitate.

Qua intentione sint sollicite attendendum.

2. Sed & si utrumque agitur, restat ut quisquis [b] ille est, spe ad supernam patriam tendat, & nequaquam se a vitiis pro mundi hujus honestate contineat. Qui etsi quædam bona aliquando pro honestate inchoat, in ejus tamen intentione non debet permanere, nec per bona opera præsentis mundi gloriam quærere, sed totam spem in Redemtoris sui adventum constituat. Unde & protinus subditur: *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis.* Ad nuptias quippe Dominus abiit, quia resurgens a mortuis, ascendens in cælum, supernam sibi Angelorum multitudinem novus homo copulavit. Qui tunc revertitur, cum nobis jam per judicium manifestatur.

In expectatione Christi vigilandum.

3. Bene autem de servis expectantibus subditur: *Ut cum venerit & pulsaverit, confestim aperiant ei.* Venit quippe Dominus, cum ad judicium properat: pulsat vero, cum jam per ægritudinis molestias esse mortem vicinam designat. Cui confestim aperimus, si hunc cum amore suscipimus. Aperire enim judici pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat, & videre eum, quem contemsisse se meminit, judicem formidat. Qui autem de sua spe & operatione securus est, pulsanti confestim aperit, quia lætus judicem sustinet: & cum tempus [c] propinquæ mortis agnoverit, de gloria retributionis hilarescit. Unde & protinus subditur: *Beati sunt servi illi, quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes.* Vigilat, qui ad aspectum veri luminis mentis oculos apertos tenet: viglat, qui servat operando quod credit: vigilat, qui a se torporis & negligentiæ tenebras repellit. Hinc etenim Paulus dicit: *Evigilate justi, & nolite peccare.* Hinc rursus ait: *Hora est jam nos de somno surgere.*

1. Cor. 15. 34. Rom. 13. 11.

Sic vigilantium quæ merces.

4. Sed veniens dominus, quid servis vigilantibus exhibeat, audiamus: *Amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet eos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Præcinget se, id est ad retributionem præparabit: & faciet illos discumbere, id est in æterna quiete resoveri. Discumbere quippe nostrum, in regno quiescere est. Unde rursum Dominus dicit: *Venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob.* Transiens autem Dominus ministrat; quia lucis suæ illustratione nos satiat. [d] Transire vero dictum est, cum de judicio ad regnum redit. Vel certe Dominus nobis post judicium transit: quia ab humanitatis forma in divinitatis suæ contemplationem nos elevat. Et transire ejus, est in claritatis suæ speculationem nos ducere, cum eum quem in humanitate in judicio cernimus, etiam in divinitate post judicium videmus. Ad judicium quippe veniens, in forma servi omnibus apparet, quia scriptum est: *Videbunt in quem transfixerunt.* Sed cum reprobi [e] in supplicium corruunt, justi ad claritatis ejus gloriam pertrahuntur, sicut scriptum est: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.*

Matth. 8. 11.

Zach. 12. 10. Johan. 19. 37. Isai. 26. 10.

In singulis ætatibus, tamquam in totidem noctis vigiliis excubandum.

5. Sed quid si servi in prima vigilia negligentes existunt? Prima quippe vigilia, [f] primæ ætatis custodia est. Sed neque sic desperandum est, & a bono opere cessandum. Nam longanimitatis suæ patientiam insinuans Dominus, subdit: *Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita invenerit, beati sunt servi illi.* Prima quippe vigilia, primævum tempus est, id est pueritia. Secunda, adolescentia vel juventus, quæ auctoritate sacri eloquii unum sunt, dicente Salomone: *Lætare juvenis in adolescentia tua.* Tertia autem, senectus accipitur. Qui ergo vigilare in prima vigilia noluit, custodiat vel secundam: ut qui converti a pravitatibus suis in pueritia neglexit, ad vias vitæ saltem in tempore juventutis evigilet. Et qui evigilare in secunda vigilia noluit, [g] tertiæ vigiliæ remedia non amittat: ut qui in juventute ad vias vitæ non evigilat, saltem in senectute resipiscat. Pensate, fratres carissimi, quia conclusit Dei pietas duritiam nostram. Non est jam quid homo excusationis inveniat. Deus despicitur, & expectat: contemni se videt, & revocat: injuriam de contemtu suo suscipit, & tamen quandoque revertentibus etiam præmia promittit. Sed nemo hanc ejus longanimitatem negligat: quia tanto districtiorem justitiam in judicio exiget, quanto longiorem patientiam ante judicium prærogavit. Hinc etenim Paulus dicit: *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & revelationis justi judicii Dei.* Hinc Psalmista ait: *Deus judex justus, fortis, & longanimis.* Dicturus quippe longanimem, præmisit justum: ut quem vides peccata delinquentium diu patienter ferre, scias hunc etiam quandoque districte judicare. Hinc [h] per quemdam sapientem dicitur: *Altissimus enim est patiens redditor.* Patiens enim redditor dicitur, quia peccata hominum & patitur & reddit. Nam quos diu, ut convertantur, tolerat, non conversos durius damnat. Ad excutiendam vero mentis nostræ desidiam, etiam exteriora damna per similitudinem ad medium deducuntur: ut per hæc animus ad sui custodiam suscitetur. Nam dicitur: *Hoc autem scitote, quia si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam.* Ex qua præmissa similitudine etiam exhortatio subinfertur, cum dicitur: *Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.* Nesciente enim patresamilias, fur domum perfodit: quia dum a sui custodia spiritus dormit, improvisa mors veniens, carnis nostræ habitaculum irrumpit, & eum quem dominum domus invenerit dormientem, necat: quia cum ventura damna spiritus minime prævidet, hunc mors ad supplicium nescientem rapit. Furi autem resisteret, si vigilaret: quia adventum judicis, qui occulte animam rapit, præcavens, ei pœnitendo occurreret, ne impœnitens periret.

Eccle. 11. 9.

Omnis excusatio ad Deum redire detrectantibus præclusa.

Rom. 2. v. 4. & 5.

Psal. 7. 12.

Eccli. 5. 4.

a Al. *est aliquid*, ut legitur in duobus prior. Gemet.
b Longip. & tertius Gemet. *ille qui ad . . . tendit, nequaquam.*
c Ita cum mss. vet. ed. At in recent. legitur, *propinquæ mortis advenerit.*
d Belvac. *transit, vero dictum de judicio.*
e Turon. *in supplicium currunt.*
f C. Germ. duo priores Gemet. ac Bigot. *primævæ ætatis.*
g C. Germ. & secundus Carn. addunt, *tempore juventutis.*
h Sic laudare solet S. Doctor scriptorem libri Ecclesiastici. Vide l. 7. Moral. n. 45. & l. 20. n. 51. Eodem modo designat auctorem libri Sapientiæ.

Hora mortis cur nos latere debeat. 6. Horam vero ultimam Dominus noster idcirco voluit nobis esse incognitam, ut semper possit esse suspecta: ut dum illam prævidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. Proinde, fratres mei, in conditione mortalitatis vestræ mentis oculos figite, venienti vos judici per fletus quotidie & lamenta præparate. Et cum certa mors [a] maneat omnibus, nolite de temporalis vitæ providentia incerta cogitare. Terrenarum rerum vos cura non aggravet. Quantslibet enim auri & argenti molibus circumdetur; quibuslibet pretiosis vestibus induatur caro, quid est aliud quam caro? Nolite ergo attendere quid habetis, sed quid estis. Vultis audire quid estis? Propheta indicat, dicens: *Vere fenum est populus*. (Isai. 40. 7.) Si enim fenum populus non est, ubi sunt illi qui ea quæ hodie colimus nobiscum transacto anno beati Felicis natalitia [b] celebraverunt? O quanta & qualia de præsentis vitæ [c] provisione cogitabant, sed surripiente mortis articulo, repente in his quæ prævidere nolebant, inventi sunt: & cuncta simul temporalia, quæ [d] congregata quasi stabiliter tenere videbantur, amiserunt. Si ergo transacta multitudo generis humani per nativitatem viruit in carne, per mortem aruit in pulvere, videlicet fenum fuit. Quia igitur momentis suis horæ fugiunt, agite fratres carissimi, ut in boni operis mercede teneantur. Audite quid sapiens Salomon dicat: *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec scientia, nec ratio, nec sapientia erunt apud inferos, quo tu properas*. (Eccle. 9.10.) Quia ergo & venturæ mortis tempus ignoramus, & post mortem operari non possumus: superest, ut ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim sic mors ipsa cum venerit, vincetur, si prius quam veniat, semper timeatur.

a Sic scribere cogunt veteres cod. mss. Edit. Antuerp. 1509. & Paris. 1518. habent, *moneat* pro, *maneat*.
b Duo priores Gemet. & Bigot. *coluerunt*.
c Val-cl. correctoris manu, vel potius corruptoris, *promissione*.
d Mss. Turon. C. Germ. tres Gemet. Longip. Val-cl. Bigot. *quæ tractata*; secundus Carn. *quæ tracta*.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

(Cap. 10. Vers. 11. & 12.) *In illo tempore: Dixit Jesus [a] Pharisæis: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit: & lupus rapit, & dispergit oves.* (Vers. 13.) *Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, &* (Vers. 14.) *non pertinet ad eum de ovibus. Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ.* (Vers. 15.) *Sicut novit me pater, & ego agnosco patrem: & animam meam pono pro ovibus meis.* (Vers. 16.) *Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet unum ovile, & unus pastor.*

HOMILIA [b] XIV.

Habita ad populum in basilica beati [c] Petri Apostoli, Dominica secunda post Pascha.

Pastoribus si cum Christo comparentur, quam formidandum. 1. Audistis, fratres carissimi, ex lectione Evangelica eruditionem vestram, audistis & periculum nostrum. Ecce enim is qui non ex accidenti dono, sed essentialiter bonus est, dicit: *Ego sum pastor bonus*. Atque ejusdem bonitatis formam quam nos imitemur, adjungit, dicens: *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis*. Fecit quod monuit, ostendit quod jussit. Christi corpus & sanguis in sacramento. Bonus pastor pro ovibus suis animam suam posuit, ut in sacramento nostro corpus suum & sanguinem verteret, & oves quas redemerat, carnis suæ alimento satiaret. Ostensa nobis est de contemtu mortis via quam sequamur, apposita est forma cui imprimamur. Primum nobis est exteriora nostra misericorditer ovibus ejus impendere: postremum vero, si necesse sit, etiam mortem nostram [d] pro eisdem ovibus ministrare. A primo autem hoc minimo pervenitur ad postremum majus. Sed cum incomparabiliter longe sit melior anima qua vivimus, terrena substantia quam exterius possidemus: qui non dat pro ovibus substantiam suam, quando pro his daturus est animam suam? Et sunt nonnulli, qui dum plus terrenam substantiam quam oves diligunt, merito nomen pastoris perdunt. De quibus protinus subditur: *Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit*.

Veri pastoris, & mercenarii discrimen. 2. Non pastor, sed mercenarius vocatur, qui non pro amore intimo oves Dominicas, sed ad temporales mercedes pascit. Mercenarius quippe est, qui locum quidem pastoris tenet, sed lucra animarum non quærit: terrenis commodis inhiat, honore prælationis gaudet, temporalibus lucris pascitur, impensa sibi ab [e] hominibus reverentia lætatur. Istæ sunt etenim mercedes mercenarii, ut pro eo ipso quod in regimine laborat, hic quod quærit, inveniat, & ab hereditate gregis in posterum alienus existat. Utrum vero pastor sit, an mercenarius, cognosci veraciter non potest, si occasio necessitatis deest. Pacis tempore discerni nequeunt. Tranquillitatis enim tempore, plerumque ad gregis custodiam sicut verus pastor, sic etiam mercenarius stat: sed lupus veniens indicat quo quisque animo super gregis custodiam stabat. Lupus etenim super oves venit, cum quilibet injustus

justus

a C. Germ. Belvac. & tres Gemet. *discipulis suis*.
b In Corbeiensi est decima octava; in cod. Reg. Sueciæ, decima; in Later. vigesima.
c Editi, *beati Petri principis Apostolorum*, quod abest a mss. In solo Gemet. secundo legitur, *Dominica prima post octavam Pascha*.
d C. Germ. *pro ejusdem*.
e Bigot. *ab omnibus*.

tus & raptor; fideles quosque atque humiles opprimit. Sed is qui pastor esse videbatur & non erat, relinquit oves & fugit: quia dum sibi ab eo periculum metuit, resistere ejus injustitiæ non præsumit. Fugit autem non mutando locum, sed subtrahendo solatium. Fugit, quia injustitiam vidit, & tacuit. Fugit, quia se sub silentio abscondit. Quibus bene per Prophetam dicitur: *Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini.* Ex adverso quippe ascendere, est quibuslibet potestatibus prave agentibus, rationis libera voce contraire. Et in die Domini pro domo Israel in prælio stamus, ac murum opponimus, si fideles innocentes contra perversorum injustitiam ex justitiæ auctoritate vindicamus. Quod quia mercenarius non facit, cum venientem lupum viderit, fugit.

Ezech. 13. 5.

Satan lupo rapaci similis.

3. Sed est alius lupus, qui sine cessatione quotidie non corpora, sed mentes dilaniat, malignus videlicet spiritus: qui caulas fidelium insidians circuit, & mortes animarum quærit. De quo lupo mox subditur: *Et lupus rapit, & dispergit oves.* Lupus venit, & mercenarius fugit: quia malignus spiritus mentes fidelium in tentatione dilaniat, & is qui locum pastoris tenet, curam sollicitudinis non habet. Animæ pereunt, & ipse de terrenis commodis lætatur. Lupus rapit & dispergit oves, cum alium ad luxuriam pertrahit, alium ad avaritiam accendit, alium in superbiam erigit, alium per iracundiam dividit: hunc invidia stimulat, illum in fallacia supplantat. Quasi ergo lupus gregem dissipat, cum fidelium populum diabolus per tentationes necat. Sed contra hæc mercenarius nullo zelo accenditur, nullo fervore dilectionis excitatur: quia dum sola exteriora commoda requirit, interiora gregis damna negligenter patitur. Unde & mox adjungitur. *Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus.* Sola enim causa est ut mercenarius fugiat, quia mercenarius est. Ac si aperte diceretur: Stare in periculo ovium non potest, qui in eo quod ovibus præest, non oves diligit, sed lucrum terrenum quærit. Dum enim honorem amplectitur, dum temporalibus commodis lætatur, opponere se contra periculum trepidat, ne hoc quod diligit, amittat. Sed quia Redemtor noster culpas ficti Pastoris innotuit, iterum formam, cui debeamus imprimi, ostendit, dicens: *Ego sum Pastor bonus.* Atque subjungit: [a] *Et cognosco oves meas*, hoc est diligo, *& cognoscunt me meæ.* Ac si patenter dicat: Diligentes obsequuntur. Qui enim veritatem non diligit, adhuc minime cognovit.

Qui per fidem & per amorem, Christum non cognoscunt, non sunt ejus oves.

4. Quia ergo audistis, fratres carissimi, periculum nostrum, pensate in verbis Dominicis etiam periculum vestrum. Videte si oves ejus estis, videte si eum cognoscitis, videte si lumen veritatis scitis. Scitis autem dico, non per fidem, sed per amorem. Scitis dico, non ex credulitate, sed ex operatione. Nam idem ipse qui hoc loquitur Johannes Evangelista testatur, dicens: *Qui dicit [b] se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est.* Unde & in hoc loco Dominus protinus subdit: *Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem, & animam meam pono pro ovibus meis.* Ac si aperte dicat: In hoc constat quia & ego agnosco Patrem, & cognoscor a Patre, quia animam meam pono pro ovibus meis: id est, ea caritate qua pro ovibus morior, quantum Patrem diligam ostendo. Quia vero non solum Judæam, sed etiam Gentilitatem redimere venerat, adjungit: *Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet unum ovile, & unus pastor.* Redemtionem nostram, qui ex Gentili populo venimus, Dominus aspexerat, cum se adducere & alias oves dicebat. Hoc quotidie fieri, fratres, aspicitis: hoc [c] reconciliatis Gentibus factum hodie videtis. Quasi enim ex duobus gregibus unum ovile efficit; quia Judaicum & Gentilem populum in sua fide conjungit, Paulo attestante, qui ait: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum.* Dum enim ad æternam vitam ex utraque natione simplices eligit, ad ovile proprium oves deducit.

1. Joh. 2. 4.

Ex Judæis & Gentilibus unus grex fiet.

Eph. 2. 14.

5. De quibus profecto ovibus rursum dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis.* De quibus & paulo superius dicit: *Per me si quis introierit, salvabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet.* Ingredietur quippe ad fidem, egredietur vero a fide ad speciem, a credulitate ad contemplationem: pascua autem inveniet in æterna refectione. Oves ergo ejus pascua inveniunt; quia quisquis illum corde simplici sequitur, æternæ viriditatis pabulo nutritur. Quæ autem sunt istarum ovium pascua, nisi [d] interna gaudia semper virentis paradisi? Pascua namque electorum sunt, vultus præsens Dei: qui dum sine defectu conspicitur, sine fine mens vitæ cibo satiatur. In istis pascuis de æternitatis satietate lætati sunt, qui jam laqueos voluptuosæ temporalitatis evaserunt. Ibi hymnidici Angelorum chori: ibi societas supernorum civium. Ibi dulcis solemnitas a peregrinationis hujus tristi labore redeuntium. Ibi providi Prophetarum chori: ibi judex Apostolorum numerus: ibi innumerabilium Martyrum victor exercitus, tanto illic lætior, quanto hic durius afflictus: ibi Confessorum constantia, præmii sui perceptione consolata: ibi fideles viri, quos [e] a virilitatis suæ robore voluptas seculi emollire non potuit: ibi sanctæ mulieres, quæ cum seculo & sexum vicerunt: ibi pueri, qui hic annos suos moribus transcenderunt: ibi senes, quos hic & ætas debiles reddidit, & virtus operis non reliquit.

Harum ovium quæ sint pascua. Johan. 10. 27. Ibid. v. 9.

Ad ea festinemus.

6. Quæramus ergo, fratres carissimi, hæc pascua, in quibus cum tantorum civium solemnitate gaudeamus. Ipsa nos lætantium festivitas invitet. Certe sicubi populus nundinas celebraret, si ad alicujus Ecclesiæ dedicationem denuntiata solemnitate concurreret, festinaremus omnes simul inveniri, & interesse [f] unusquisque satageret: gravi se damno afflictum crederet, si solemnitatem communis lætitiæ non videret. Ecce, in cælestibus electorum civium lætitia agitur, vicissim de se omnes in suo conventu gratulantur: & tamen nos ab amore æternitatis tepidi, nullo desiderio ardemus, interesse tantæ solemnitati non quærimus: privamur gaudiis, & læti sumus. Accendamus ergo animum, fratres, recalescat fides, in id quod credidit; inardescant ad superna, nostra desideria: & sic amare, jam ire est. Ab internæ solemnitatis gau-

a Corb. Germ. Bellov. duo priores Gemet. *& cognosco meas.*
b Belv. & C. Germ. *se nosse eum.*
c C. Germ. duo priores Gemet. Bigot. *reconciliatis Gentilibus.*
d Duo Carn. & Corb. Germ. *nisi æterna gaudia.* Corb. *nisi æterna gaudia, sempiterna viriditas paradisi.*
e C. Germ. *a viriditatis.*
f Belv. & tres Gemet. *interesse tantæ solemnitati.*

gaudio nulla nos adversitas revocet: quia & si A quis ad locum propositum ire desiderat, ejus desiderium quælibet viæ asperitas non immutat. Nulla nos prosperitas blandiens seducat: quia stultus viator est, qui in itinere amœna prata conspiciens, [a] obliviscitur ire quo tendebat. Toto ergo desiderio ad supernam patriam animus anhelet, nil in hoc mundo appetat, quod constat quia citius relinquat: ut si cælestis pastoris veraciter oves sumus, quia in viæ [b] delectatione non figimur, æternis pascuis in perventione satiemur [c].

a C. Germ. tres-Gemet. ac Bigot. *obliviscitur quo tendebat*.
b Corb. *dilectione*.
c Additur in Belv. *præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivis & regnas in secula seculorum. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 8. Vers. 4. & 5. *IN [a] illo tempore: Cum turba plurima conveniret, & de civitatibus properarent ad Jesum, dixit per similitudinem: Exiit qui seminat, seminare semen suum. Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, &*
Vers. 6. *conculcatum est, & volucres cæli comederunt illud. Et aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat humo-*
Vers. 7. & 8. *rem. Et aliud cecidit [b] super spinas, & simul exortæ spinæ suffocaverunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens, cla-*
Vers. 9. *mabat: Qui habet aures audiendi, audiat. Interrogant autem eum discipuli ejus, quæ*
Vers. 10. *esset hæc parabola. Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis: ut videntes non videant, & audientes non intelligant. Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei.* Vers. 11.
B *Quod autem secus viam, hi sunt qui audiunt, deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi* Vers. 12.
fiant. [c] Nam quod supra petram, hi sunt qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum. Et hi radices non habent: quia Vers. 13.
ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt: Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, & a sollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ, Vers. 14.
euntes suffocantur, & non referunt fru-
C *ctum. Quod autem cecidit in terram bonam, hi sunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia.* Vers. 15.

[d] HOMILIA XV.

Habita ad populum in basilica [e] sancti Pauli [f] Apostoli, Dominica in Sexagesima.

Sacram Scripturam figurate interpretari, Christus ipse nos docuit.

1. LEctio sancti Evangelii, quam modo, fratres carissimi, audistis, expositione non indiget, sed admonitione. Quam enim per semetipsam Veritas exposuit, hanc discutere humana fragilitas non præsumit. Sed est quod sollicite in hac ipsa expositione Dominica pensare debeatis: quia si nos vobis semen verbum, agrum mundum, volucres dæmonia, spinas divitias significare diceremus; ad credendum nobis mens forsitan vestra dubitaret. Unde & idem Dominus per semetipsum dignatus est exponere quod dicebat, ut sciatis rerum significationes quærere in iis etiam quæ per semetipsum noluit explanare. Exponendo ergo quod dixit, figurate se loqui innotuit: quatenus certos vos redderet, cum vobis nostra fragilitas verborum illius figuras aperiret. Quis enim mihi umquam crederet, si spinas divitias interpretari voluissem; maxime cum illæ pungant, istæ delectent? Et tamen spinæ sunt: quia cogitationum suarum punctionibus mentem lacerant, & cum usque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant. Quas bene hoc in loco alio Evangelista attestante, nequaquam Dominus divitias, sed fallaces divitias appellat. Fallaces enim sunt, quæ nobiscum diu permanere non possunt: fallaces sunt, quæ mentis nostræ inopiam non expellunt. Solæ autem divitiæ veræ sunt, quæ nos divites virtutibus faciunt. Si ergo, fratres carissimi, divites esse cupitis, veras divitias amate. Si culmen veri honoris quæritis, ad cæleste regnum tendite. Si gloriam dignitatum diligitis, in illa superna Angelorum curia adscribi festinate.

Divitiæ cur spinæ dicantur.

Matth. 13. 22.

Verbum Dei in corde retinendum.

2. Verba Domini, quæ aure percipitis, mente retinete. Cibus enim mentis est sermo Dei. D Et quasi acceptus cibus stomacho languente rejicitur, quando auditus sermo in ventre memoriæ non tenetur. Sed quisquis alimenta non retinet, hujus profecto vita desperatur. Æternæ igitur mortis periculum formidate, si cibum quidem sanctæ exhortationis accipitis, sed verba vitæ, id est alimenta justitiæ in memoria non tenetis. Ecce transit omne quod agitis, & ad extremum judicium sine ulla momenti interpositione quotidie volentes nolentesque properatis. Cur ergo amatur, quod relinquitur? Cur illud negligitur, quo pervenitur? Mementote quod dicitur: *Si quis habet aures audiendi, audiat*. Omnes enim qui illic aderant, aures corporis habebant. E Sed qui cunctis aures habentibus, *Si quis habet aures audiendi audiat*, dicit; aures proculdubio cordis requirit. Curate ergo, ut acceptus sermo in cordis aure remaneat. Curate, ne semen juxta viam cadat, ne malignus spiritus veniat, & a memoria verbum tollat. Curate ne petrosa terra semen excipiat, & fructum boni

a In Belv. & C. Germ. *In illo tempore, dixit Jesus turbis similitudinem hanc: Exiit* &c.
b C. Germ. *inter spinas*.
c C. Germ. & Bigot. *nam qui supra petram qui cum audierunt*.
d Est octava in Corb. & Lateran. & undecima in cod. Reg. Suec.
e Carnut. *sancti Petri*.
f Hæc minime habent C. Germ. Bigot. & duo priores Gemet.

ni operis sine perseverantiæ radicibus mittat. Mul- A tis enim liber quod audiunt, boni operis initia proponunt: sed mox ut fatigari adversitatibus cœperint, inchoata derelinquunt. Petrosa ergo terra humorem non habuit; quæ hoc quod germinaverat, ad fructum perseverantiæ non perduxit. Multi namque cum verbum contra avaritiam audiunt, eamdem avaritiam detestantur, rerum omnium contemtum laudant: sed mox ut viderit animus quod concupiscat, obliviscitur quod laudabat. Multi cum verbum contra luxuriam audiunt, pollutiones carnis non solum perpetrare non appetunt, sed etiam perpetratas erubescunt: sed mox ut carnis species eorum oculis apparet, sic mens ad desideria rapitur, ac si adhuc ab ea B nihil sit contra hæc eadem desideria deliberatum: & damnanda agit, quæ quidquid egisse se meminit, [a] jam & ipsa damnavit. Sæpe etiam contra culpas compungimur, & tamen post fletum ad easdem culpas redimus. Sic Balaam Israelitici populi tabernacula contemplatus flevit, eisque se similem fieri in morte deposcit, dicens: *Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia*: sed mox ut hora compunctionis transiit, in avaritiæ nequitiam exarsit. Nam propter promissa munera, in ejus populi mortem consilium dedit, cujus morti se fieri similem optavit: & oblitus est quod planxerat, cum extinguere noluit quod per avaritiam arde- C bat.

a

Num. 23. 10.

Sollicitudinibus, & voluptatibus, ac divitiis suffocatur.

3. Notandum vero est, quod exponens Dominus dicit, quia sollicitudines, & voluptates, & divitiæ suffocant verbum. Suffocant enim, [b] quia importunis cogitationibus suis guttur mentis strangulant: & dum bonum desiderium intrare ad cor non sinunt, quasi aditum flatus vitalis necant. Notandum etiam, quod duo sunt quæ divitiis jungit, sollicitudines videlicet & voluptates: quia profecto & [c] per curam mentem opprimunt, & per affluentiam resolvunt. Ita enim contraria possessores suos & afflictos & lubricos faciunt. Sed quia voluptas convenire non potest cum afflictione, alio quidem tempore per custodiæ suæ D sollicitudinem affligunt, atque alio per abundantiam ad voluptates emolliunt.

b

c

Nulla bona opera sine patientia.

4. Terra autem bona fructum per patientiam reddit: quia videlicet nulla sunt bona quæ agimus, si non æquanimiter etiam proximorum mala toleramus. Quanto enim quisque altius profecerit, tanto in hoc mundo invenit quod durius portet: quia cum a præsenti seculo menti nostræ [d] dilectio deficit, ejusdem seculi adversitas crescit. Hinc est enim quod plerosque cernimus & bona agere, & tamen sub gravi tribulationum fasce desudare. Terrena namque jam desideria fugiunt, & tamen flagellis durioribus fatigantur. Sed juxta vocem Domini fructum per patientiam E reddunt: quia cum humiliter flagella suscipiunt, post flagella ad requiem sublimiter suscipiuntur. Sic uva calcibus tunditur, & in vini saporem liquatur. Sic oliva [e] contusionibus expressa amurcam suam deserit, & in olei liquorem pinguescit. Sic per trituram areæ, a paleis grana separantur, & ad horreum purgata perveniunt. Quisquis ergo appetit plene vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare: ut tanto post ad judicem mundior veniat, quanto nunc ejus rubiginem ignis tribulationis purgat.

d

e

Patientiæ species in Servulo.

Lib. 4. Dial. Cap. 14.

5. In ea porticu, quæ euntibus ad Ecclesiam beati Clementis est pervia, fuit quidam Servulus nomine, quem multi vestrum mecum noverunt, rebus pauper, meritis dives, quem longa ægritudo dissolverat. Nam a primæva ætate usque ad finem vitæ paralyticus jacebat. Quid dicam quia stare non poterat? Qui numquam in lecto suo surgere vel ad sedendum valebat: numquam manum suam ad os ducere: numquam se potuit in latus aliud declinare. Huic ad serviendum mater cum fratre aderat, & quidquid ex eleemosyna potuisset accipere, hoc eorum manibus pauperibus erogabat. Nequaquam litteras noverat, sed Scripturæ sacræ sibimet codices emerat, & religiosos quosque in hospitalitate suscipiens, coram se legere sine intermissione faciebat. Factumque est ut quantum ad mensuram propriam, plene sacram Scripturam disceret; cum, sicut dixi, litteras funditus ignoraret. Studebat in dolore semper gratias agere, hymnis Deo & laudibus diebus ac noctibus vacare. Sed cum jam tempus esset, ut tanta ejus patientia remunerari debuisset, membrorum [f] dolor ad vitalia rediit. Cumque se jam morti proximum agnovit, peregrinos viros atque in hospitalitate susceptos admonuit ut surgerent, & cum eo psalmos pro expectatione exitus sui decantarent. Cumque cum eis & ipse moriens psalleret, voces psallentium repente compescuit, cum terrore magni clamoris, dicens: Tacete numquid non auditis, quantæ resonant laudes in cælo? Cumque ad easdem laudes, quas intus audierat, aurem cordis intenderet, sancta illa anima a carne soluta est. Sed exeunte illa, tanta illic fragrantia odoris aspersa est, ut [g] omnes illi qui aderant, inæstimabili suavitate replerentur: ita ut per hoc patenter agnoscerent, quod eam laudes in cælo suscepissent. Cui rei monachus noster interfuit, qui nunc usque vivit, & cum magno fletu attestari solet, quia quousque corpus ejus sepulturæ traderetur, ab eorum naribus odoris illius fragrantia non recessit. Ecce quo fine ex hac vita exiit, qui in hac vita æquanimiter flagella toleravit. Juxta vocem ergo Dominicam, bona terra fructum per patientiam reddidit, quæ exarata disciplinæ vomere, ad remunerationis segetem pervenit. Sed vos rogo, fratres carissimi, attendite quod excusationis argumentum illo districto judicio habituri sumus nos, qui a bono opere torpentes, & res & manus accepimus, si præcepta Dominica egenus & sine manibus [h] impleverit. Non contra nos Dominus tunc Apostolos ostendat, qui ad regnum secum turbas fidelium prædicando traxerunt: nos contra nos Martyres exhibeat, qui ad cælestem patriam sanguinem fundendo pervenerunt. Quid tunc dicturi sumus, cum hunc de quo locuti sumus, Servulum viderimus, cui longus languor brachia tenuit, sed tamen hæc a bono opere non ligavit? Hæc vobiscum, fratres, agite, sic vos ad studium boni operis instigate: ut cum bonos vobis modo ad imitandum proponitis, eorum consortes tunc esse valeatis.

Ad mortem, psalmorum decantatione, se præparat.

f

Quæ ipsius obitum secuta sint miracula.

g

h

a Germ. *& ipse damnavit*.
b Belv. *quia sollicitudines importunis*.
c Duo priores Gemet. & Bigot. *per curiositatem*; secundus Carn. *per incuriam*.
d Bigot. duo priores Gemel. Longip. & Val-cl. *delectatio*.
e C. Germ. Corb. & plur. *contritionibus*.
f Secundus Carn. *calor*.
g Turon. & Longip. *omnes qui illic aderant*.
h Excusi, *potuit implere*.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum.

Cap. 4. Vers. 1. *IN illo tempore: Ductus est Jesus in* A
desertum a Spiritu, ut tentaretur a dia-
Vers. 2. *bolo. Et cum jejunasset quadraginta die-*
bus, & quadraginta noctibus, postea esu-
riit. Et accedens tentator, dixit ei: Si
filius Dei es, dic ut lapides isti panes
Vers. 4. a *fiant. Qui respondens,* [a] *dixit: Scriptum*
est: Non in solo pane vivit homo, sed
in omni verbo quod procedit de ore Dei.
Tunc assumsit eum diabolus in sanctam ci-
vitatem, & statuit eum supra pinnaculum
Vers. 5. *templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte*
te deorsum, Scriptum est enim: Quia An-
gelis suis mandavit de te, et in manibus
tollent te, ne forte offendas ad lapidem
pedem tuum. [b] *Ait illi Jesus: Rursum* Vers. 7. b
scriptum est: Non tentabis Dominum Deum Vers. 8.
tuum. Iterum assumsit eum diabolus in
montem excelsum valde, et ostendit ei
omnia regna mundi, et gloriam eorum,
et dixit illi: Hæc omnia tibi dabo, si ca- Vers. 9.
dens adoraveris me. Tunc dicit ei Jesus: Vers. 10.
Vade satana. Scriptum est enim: Domi-
num Deum tuum adorabis, et illi soli ser-
vies. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce Vers. 11.
Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

c

HOMILIA [c] XVI.

d Habita ad populum in Basilica [d] S. Johannis, quæ dicitur Constantiniana,
e [e] Dominica prima in Quadragesima.

Christus tentationes nostras superaturus in se suscepit.

1. DUbitari a quibusdam solet, a quo spiritu sit Jesus ductus in desertum, propter B hoc quod subditur: *Assumsit eum diabolus in sanctam civitatem*. Et rursum: *Assumsit eum in montem excelsum* [f] *valde*. f Sed vere & absque ulla [g] g quæstione convenienter accipitur, ut a sancto Spiritu in desertum ductus credatur: ut illuc eum suus Spiritus duceret, ubi hunc ad tentandum malignus spiritus inveniret. Sed ecce, cum dicitur Deus homo vel in excelsum montem, vel in sanctam civitatem a diabolo assumtus, mens refugit, humanæ hoc audire aures expavescunt. C Qui tamen non esse incredibilia ista cognoscimus, si in illo & alia facta pensamus. Certe iniquorum omnium caput diabolus est, & hujus capitis membra sunt omnes iniqui. An non diaboli membrum fuit Pilatus? An non diaboli membra Judæi persequentes, & milites crucifigentes Christum fuerunt? Quid ergo mirum si se ab illo permisit in montem duci, qui se pertulit etiam a membris illius crucifigi? Non est ergo indignum Redemtori nostro quod tentari voluit, qui venerat occidi. Justum quippe erat, ut sic tentationes nostras suis tentationibus vin- D ceret, sicut mortem nostram venerat sua morte superare.

Tres tentationis gradus.

Sed sciendum nobis est, quia tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione, & consensu. Et nos cum tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in consensum labimur: quia de carnis peccato propagati, in nobisipsis etiam gerimus unde certamina toleremus. Deus vero, qui in utero Virginis incarnatus, in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat.

In primo fletit Christi tentatio.

Tentari ergo per suggestionem potuit, sed ejus mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis dia- E bolica illa tentatio foris non intus fuit.

Tribus tentationibus superatus primus Adam.

2. Sed si ipsum ordinem tentationis ejus aspicimus, pensemus quanta magnitudine nos a tentatione liberamur. Antiquus hostis contra primum hominem parentem nostrum in tribus se tentationibus erexit: quia hunc videlicet gula, vana gloria, & avaritia tentavit: sed tentando superavit, quia sibi eum per consensum subdidit. Ex gula quippe tentavit, cum cibum ligni vetitum ostendit, atque ad comedendum suasit. Ex vana autem gloria tentavit, cum diceret: *Eritis sicut dii*. Genes. 3. 5. Ex ex provectu avaritiæ tentavit, cum diceret: *Scientes bonum & malum*. Avaritia enim non solum pecuniæ est, sed etiam altitudinis. Recte enim avaritia dicitur, cum supra modum sublimitas ambitur. Si enim non ad avaritiam, honoris rapina pertineret, nequaquam Paulus de unigenito Dei Filio diceret: *Non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo*. Phil. 2. 6. In hoc autem diabolus parentem nostrum ad superbiam traxit, quod eum ad avaritiam sublimitatis excitavit.

In totidem Christus vicit.

3. Sed quibus modis primum hominem stravit, eisdem modis [h] secundo homini tentato succubuit. h Per gulam quippe tentat, cum dicit: *Dic ut lapides isti panes fiant*. Per vanam gloriam tentat, cum dicit: *Si filius Dei es, mitte te deorsum*. [i] i Per sublimitatis avaritiam tentat, cum regna omnia mundi ostendit, dicens: *Hæc omnia tibi daba, si procidens adoraveris me*. Sed eisdem modis a secundo homine vincitur, quibus primum hominem se vicisse gloriabatur: ut a nostris cordibus ipso aditu captus exeat, quo nos aditu intromissus tenebat. Sed est aliud, fratres carissimi, quod in hac tentatione Dominica considerare debemus: quia tentatus a diabolo Dominus sacri eloquii præcepta respondit, & qui eo verbo quo erat, tentatorem suum mergere in abyssum poterat, virtutem suæ

Quibus armis.

po-

a Belvac. & Corb. Germ. *dixi ei*.
b Iidem codices, *ait illi iterum Jesus*.
c Est decima in codd. Lateran. & Corb. ac in cod. Reg. Suecia duodecimo.
d Cod. Later. *in basilica S. Salvatoris quæ app. Constantiniana*; duo priores Gemet. *S. Salvatoris in Lateranensi*.
e Cod. Reg. Suec. *die Dominica initium quadragesimæ*. Desiderantur in Belv. C. Germ. primo & tertio Gemet. *Dominica* &c.
f Abest, *valde*, a C. Germ. & tribus Gemet.
g Rigot. & duo priores Gemet. *dubitatione*.
h Corb. Germ. & primus Carn. *a secundo homine tentato succubuit*.
i Primus Carn. *per sublimitatem avaritia*.

potentiæ non ostendit, sola divinæ Scripturæ præcepta dedit; quatenus suæ nobis patientiæ præberet examplum, ut quoties a pravis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam excitemur potius, quam ad vindictam. Pensate quanta est patientia Dei, & quanta impatientia nostra. Nos si injuriis, aut aliqua læsione provocamur, furore permoti, aut quantum possumus nosmetipsos ulciscimur, aut quod possumus, facere minamur. Ecce adversitatem diaboli Dominus pertulit, & nihil ei nisi mansuetudinis verba respondit. Portat, quem punire poterat, ut hoc [a] io laudem ejus altius cresceret, si hostem suum non extinguendo, sed ioterim patiendo superaret.

In Christi una persona duæ naturæ.

4. Notandum vero quod subditur, quia recedente diabolo, Angeli ministrabant *ei*. Ex qua re quid aliud, quam unius personæ utraque natura ostenditur? Quia & homo est quem diabolus tentat, & idem ipse Deus est, cui ab Angelis ministratur. Cognoscamus igitur in eo naturam nostram: quia nisi hunc diabolus hominem cerneret, non tentaret. Veneremur in illo divioitatem suam: quia nisi super omnia Deus existeret, ei nullo modo Angeli ministrareot.

Cur quadraginta dierum jejunium institutum.

5. Sed quia his diebus lectio congruit: nam quadraginta dierum abstinentiam oostri Redemtoris audivimus, qui Quadragesimæ tempus inchoamus; discutiendum nobis est, cur hæc ipsa abstinentia per quadraginta dierum numerum custoditur. Moyses enim ut Legem acciperet, secundo diebus quadraginta jejunavit. Elias in deserto quadraginta diebus abstinuit. Ipse auctor hominum ad homines veniens, in quadraginta diebus nullum omnino cibum sumsit. Nos quoque, inquantum possumus, annuo Quadragesimæ tempore carnem nostram per abstinentiam affligere conemur. Cur ergo in abstinentia quadragenarius numerus custoditur, nisi quia virtus Decalogi per libros quatuor sancti Evangelii impletur? Denarius etenim quater ductus, in quadragenarium surgit: quia tunc Decalogi mandata perficimus, cum profecto quatuor libros sancti Evangelii custodimus. Ex qua re sentiri & aliud potest. In hoc enim mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus, & per voluptates ejusdem corporis, præceptis Dominicis contraimus. Præcepta autem Dominica per Decalogum sunt accepta. Quia ergo per carnis desideria, Decalogi mandata contemsimus, dignum est ut eamdem carnem quaterdecies affligamus. Quamvis de hoc Quadragesimæ tempore est adhuc aliud quod possit intelligi. A præsenti etenim die usque [b] ad Paschalis solemnitatis gaudia sex hebdomadæ veniunt: quarum videlicet dies quadraginta duo fiunt. Ex quibus dum sex dies Dominici ab abstinentia subtrahuntur, non plus in abstinentia quam triginta & sex dies remanent. Dum vero per trecentos & sexaginta quinque dies annus ducitur, nos autem per triginta & sex dies affligimur, quasi anni nostri decimas Deo damus: ut qui nobismetipsis per acceptum annum viximus, [c] auctori nostro nos in ejus decimis per abstinentiam mortificemus. Unde fratres carissimi, sicut offerre in Lege jubemini decimas rerum, ita ei offerre contendite & decimas dierum. Unusquisque inquantum virtus suppetit, carnem maceret, ejusque desideria affligat, concupiscentias turpes interficiat, ut juxta Pauli vocem, hostia viva fiat. Hostia quippe & immolatur & viva est, quando & ab hac vita homo non deficit, & [d] tamen se a carnalibus desideriis occidit. Caro nos læta traxit ad culpam, afflicta reducat ad veniam. Auctor etenim mortis nostræ, per fructum ligni vetiti, vitæ præcepta transgressus est. Qui ergo a paradisi gaudiis per cibum cecidimus, ad hæc inquantum possumus, per abstinentiam resurgamus.

Exod. 34. 28.
3 *Reg.* 19. 8.
Matth. 4. 2.
A quadragesimali jejunio exceptæ Dominicæ.
Levit. 27. v. 30. *& c.*
Rom. 12. 1.

Jejunium eleemosyna comitetur.
Isai. 58. v. 6. & 7.

6. Sed nemo sibi eamdem abstinentiam solam credat posse sufficere, cum per Prophetam Dominus dicat: *Nonne hoc est magis jejunium quod elegi?* subjiciens: *Frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc in domum tuam: cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.* Illud ergo jejunium Deus approbat, quod ad ejus oculos manus eleemosynarum levat, quod cum proximi dilectione agitur, quod ex pietate conditur. Hoc ergo quod tibi subtrahis, alteri largire: ut unde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur. Hinc etenim per Prophetam Dominus dicit: *Cum jejunaretis & plangeretis, numquid jejunium jejunastis mihi? Et cum comeditis, & bibitis, numquid non vobis comeditis, & vobismetipsis bibitis?* Sibi enim comedit & bibit, qui alimenta corporis, quę sunt communia dona Conditoris, sine indigentibus percipit. Et sibi quisque jejunat, si ea quæ sibi ad tempus subtrahit, non pauperibus tribuit, sed ventri postmodum offerenda custodit. Hinc per Joelem dicitur: *Sanctificate jejunium.* Jejunium quippe sanctificare, est adjunctis bonis aliis, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur jurgia. Incassum enim caro atteritur, si a pravis suis voluptatibus animus non refrenatur, cum per Prophetam Dominus dicat: *Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vera. Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impie, & omnes debitores vestros repetitis.* Neque enim [e] qui a debitore suo hoc quod dedit, repetit, aliquid injustum facit: sed dignum est ut quisquis se in pœnitentia macerat, etiam hoc quod sibi juste competit, interdicat. Sic sic nobis afflictis & pœnitentibus a Deo dimittitur quod injuste egimus, si pro amore illius & hoc quod nobis juste competit, relaxemus.

Zach. 7. v. 5. & 6.
Joel. 2. 14. & 2. 15.
Isai. 58. 3.

a Idem cod. *in laudem gloriæ ejus.*
b Idem, *ad præsentis solemnitatis.*
c Longip. *actori nostro*, & infra, *actor etenim mort.*
d Duo priores Germ. *& tamen in se carnalia desideria occidit.*
e C. Germ. *qui debitorem suum.*

Lectio

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 10. Vers. 1. a *IN illo tempore: Designavit* [a] *Domi-*
nus & alios septuaginta duos, misit
illos binos ante faciem suam in omnem ci-
vitatem & locum, quo erat ipse venturus.
Vers. 2. *Et dicebat illis: Messis quidem multa, ope-*
rarii autem pauci. Rogate ergo dominum
Vers. 3. & 4. *messis, ut mittat operarios in messem suam.*
Ite: ecce ego mitto vos sicut agnos inter lu-
pos. Nolite portare sacculum, neque peram,
neque calceamenta: & neminem per viam
Vers. 5. *salutaveritis. In quamcumque domum intra-*
A *veritis, primum dicite: Pax huic domui. Et* Vers. 6.
si ibi fuerit filius pacis, requiescet super il-
lum pax vestra: sin autem, ad vos reverte-
tur. In eadem autem domo manete, edentes, Vers. 7.
& bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est
enim operarius mercede sua: [b] *Nolite transi-* b
re de domo in domum. Et in quamcumque ci- Vers. 8.
vitatem intraveritis, & susceperint vos,
manducate quæ apponuntur vobis: & curate Vers. 9.
infirmos qui in illa sunt, & dicite illis: Ap-
propinquavit in vos regnum Dei.

c

HOMILIA [c] XVII.

d

[d] Habita ad Episcopos in frontes Lateranensium.

Duo sunt caritatis præcepta.

1. DOminus & Salvator noster, fratres carissimi, aliquando nos sermonibus, aliquando vero operibus admonet. Ipsa etenim facta ejus, præcepta sunt: quia dum aliquid tacitus facit, quid agere debeamus, innotescit. Ecce enim binos in prædicationem discipulos mittit: quia duo sunt prræcepta caritatis, Dei videlicet amor, & proximi: & minus quam inter duos, caritas haberi non potest. Nemo enim proprie ad semetipsum habere caritatem dicitur, sed dilectio in alterum tendit, ut caritas esse possit. Binos ad prædicandum discipulos Dominus mittit, quatenus hoc nobis tacitus innuat, quia qui caritatem erga alterum non habet, prædicationis officium suscipere nullatenus debet.

Viam Christo prædicatores parant.

2. Bene autem dicitur, quia *misit eos ante faciem suam in omnem civitatem & locum, quo erat ipse venturus.* Prædicatores enim suos Dominus sequitur: quia prædicatio prævenit, & tunc ad mentis nostræ habitaculum Dominus venit, quando verba exhortationis præcurrunt, atque per hæc veritas in mente suscipitur. Hinc namque eisdem
Isa. 40. 3. prædicatoribus Isaias dicit: *Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri.* Hinc illis Psalmista
Ps. 67. 5. ait: *Iter facite ei, qui ascendit super occasum.* Super occasum namque Dominus ascendit; quia unde in passione occubuit, inde majorem suam gloriam resurgendo manifestavit. Super occasum videlicet ascendit: quia mortem quam pertulit, resurgendo calcavit. Ei ergo qui ascendit super occasum, iter facimus, cum nos ejus gloriam vestris mentibus prædicamus, ut eas & ipse post veniens, per amoris sui præsentiam illustret.

Pauci sunt qui hoc officium rite impleant. e

3. Missis autem prædicatoribus, quid dicat audiamus: *Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.* [e] Ad messem multam operarii pauci sunt, quod sine gravi mœrore loqui non possumus: quia etsi sunt qui bona audiant, desunt qui dicant. Ecce mundus sacerdotibus plenus est, B sed tamen in messe Dei rarus valde invenitur operator: quia officium quidem sacerdotale suscepimus, sed opus officii non implemus. *Etsi sacerdotibus plenus sit mundus.* Sed pensate, fratres carissimi, pensate quod dicitur: *Rogate dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.* Vos pro nobis petite, ut digna vobis operari valeamus, ne ab exhortatione lingua torpeat, ne postquam prædicationis locum suscepimus, apud justum judicem nostra nos taciturnitas addicat.

Quod vel prædicatorum, vel auditorum culpa fit.

Sæpe enim pro sua nequitia, prædicantium lingua restringitur: sæpe vero ex subjectorum culpa agitur, ut eis qui præsunt, prædicationis sermo subtrahatur. Ex sua quippe nequitia prædicantium C lingua restringitur, sicut Psalmista ait: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas?* Ps. 49. 16.
Et rursum ex vitio subjectorum, vox prædicantium prohibetur, sicut ad Ezechielem Dominus dicit: *Linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.* Ezech. 3. 26. Ac si aperte dicat: Idcirco tibi prædicationis sermo tollitur, quia dum me in suis actibus plebs exasperat, non est digna cui exhortatio veritatis fiat. Ex cujus ergo vitio prædicatori sermo subtrahatur, non facile cognoscitur. Quia vero Pastoris taciturnitas aliquando sibi, semper autem subjectis noceat, certissime scitur.

Pastores qui dominos se potius quam patres exhibent objurgantur. f

D 4. Sed utinam si ad prædicationis virtutem non sufficimus, loci nostri officium in innocentia vitæ teneamus. Nam subditur: *Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.* Multi autem cum regiminis [f] jura suscipiunt, ad lacerandos subditos inardescunt: terrorem potestatis exhibent, & quibus prodesse debuerant, nocent. Et quia caritatis viscera non habent, domini videri appetunt, patres se esse minime recognoscunt: humilitatis locum in elationem dominationis immutant: & si quando extrinsecus blandiuntur, intrinsecus sæviunt. De qui-E bus alias Veritas dicit: *Veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Matth. 7. 15. Contra quæ omnia considerandum nobis est, quia sicut

a Belvac. *designavit Jesus.*
b Hæc, usque ad, *& in quam* &c. desunt in Belv. & C. Germ.
c In Corb. est trigesima sexta, in Lateran. 34. in cod. Reg. Suec. 13.
d Sic titulum restituimus ex mss. Lateran. Reg. Suec. Corb. Germ. Bigot. &c. Duo priores Gemet. habent tantum, *in conventu episcoporum.* In editis legitur: *habita ad populum in basilica Lateranensi, de Apostolis.* Verum hanc homiliam habitam esse ad Episcopos congregatos liquet maxime ex n. 13. & seq. Sane hic multa leguntur, in libro Reg. Past. jam dicti.
e C. Germ. Turon. Corb. Belvac. *at messis multa, sed operarii sunt pauci.*
f Belvac. Turon. C. Germ. *curam suscipiunt.*

cut agni inter lupos mittimur, ut sensum servantes innocentiæ, morsum malitiæ non habeamus. Qui enim locum prædicationis suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare: ut ex ipsa sua mansuetudine iram sævientium mitiget, & peccatorum vulnera in aliis ipse afflictionibus vulneratus sanet. Quem & si quando zelus rectitudinis exigit ut erga subjectos sæviat, furor ipse de amore sit, non de crudelitate: quatenus & jura disciplinæ foris exhibeat, intus paterna pietate diligat, quos foris quasi insequendo castigat. Quod tunc bene Rector exhibet, cum [a] seipsum diligere per amorem privatum nescit, cum nulla quæ mundi sunt, appetit; cum terrenæ cupiditatis oneribus nequaquam mentis colla supponit.

Sæviendum aliquando ex amore.

5. Unde & subditur: *Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta: & neminem per viam salutaveritis.* Prædicatori etenim tanta debet in Deo esse fiducia, ut præsentis vitæ sumtus quamvis non provideat, tamen sibi hos non deesse certissime sciat: ne dum mens ejus occupatur ad temporalia, minus aliis provideat æterna. Cui etiam per viam neminem salutare conceditur, ut sub quanta festinatione [b] inter prædicationis pergere debeat, ostendatur. Quæ si quis verba etiam per allegoriam velit intelligi, in sacculo pecunia clausa est: pecunia vero clausa, est sapientia occulta. Qui igitur sapientiæ verbum habet, sed hoc erogare proximo negligit, quasi pecuniam in sacculo ligatam tenet. Unde scriptum est: *Sapientia abscondita, & thesaurus occultus, quæ utilitas in utrisque?* Quid vero per peram, nisi onera seculi: & quid hoc loco per calceamenta, nisi mortuorum operum exempla signantur? Qui ergo officium prædicationis suscipit, dignum non est ut onus secularium negotiorum portet: ne dum hoc ejus colla deprimit, ad prædicanda cælestia non assurgat. Nec debet stultorum operum exempla conspicere, ne sua opera quasi ex mortuis pellibus credat munire. Sunt etenim multi, qui pravitatem suam ex alienis pravitatibus tuentur. Quia enim alios talia fecisse considerant, se hæc facere licenter putant. Hi quid aliud faciunt, nisi pedes suos ex mortuorum animalium munire pellibus conantur? Omnis vero qui salutat in via, ex occasione salutat itineris, non ex studio optandæ ejusdem salutis. Qui igitur non amore æternæ patriæ, sed præmiorum ambitu salutem audientibus prædicat, quasi in itinere salutat: quia ex occasione, & non ex intentione, salutem audientibus exoptat.

A cupiditate sit alienus qui prædicandi munus suscipit. — *Eccli. 41. 17.* — *Onus negotiorum secularium fugiat.* — *Aliorum qui stulte agunt exemplo non se muniat.*

6. Sequitur: *In quamcumque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet [c] super illum pax vestra: sin autem, ad vos revertetur.* Pax, quæ ab ore prædicatoris offertur, aut requiescit in domo, si in ea filius pacis fuerit, aut ad eumdem prædicatorem revertitur; quia aut erit quisque prædestinatus ad vitam, & cæleste verbum sequitur quod audit: aut si nullus audire voluerit, ipse prædicator sine fructu non erit: quia ad eum pax revertitur, quoniam ei a Domino pro [d] labore sui operis merces recompensatur.

Pax a prædicatore oblata numquam effectu caret.

7. Ecce autem qui peram & sacculum portare prohibuit, sumtus & alimenta ex eadem prædicatione concedit. Nam subditur: *In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua.* Si pax nostra recipitur, dignum est ut in eadem domo maneamus, edentes & bibentes quæ apud illos sunt: ut ab eis terrena stipendia consequamur, quibus præmia patriæ cælestis offerimus. Unde etiam Paulus hæc ipsa pro minimo suscipiens, dicit: *Si nos vobis spiritalia seminavimus, [e] magnum est si vestra carnalia metamus?* Et notandum quod subditur: *Dignus est operarius mercede sua:* quia jam de mercede sunt operis ipsa alimenta sustentationis; ut hic merces de labore prædicationis inchoetur, quæ illic de veritatis visione perficitur; Qua in re considerandum est, quod uni nostro operi duæ mercedes debentur: una in via, altera in patria: una quæ nos in labore sustentat, alia quæ nos in resurrectione remunerat. Merces itaque quæ in præsenti accipitur, hoc in nobis debet agere, ut ad sequentem mercedem robustius tendatur. Verus ergo quisque prædicator non ideo prædicare debet, ut in hoc tempore mercedem recipiat, sed ideo mercedem recipere, ut prædicare subsistat. Quisquis namque ideo prædicat, ut hic vel laudis vel muneris mercedem recipiat, æterna proculdubio mercede se privat. Quisquis vero vel ea quæ dicit, ideo placere hominibus appetit, ut dum placet quod dicitur, per eadem dicta non ipse, sed Dominus ametur: vel idcirco terrena stipendia in prædicatione consequitur, ne a prædicationis voce per indigentiam lassetur: huic proculdubio ad recipiendam mercedem nil obstat in patria, quia sumtus sumpsit in via.

Prædicatoris stipendia temporalia. — *1. Cor. 9. 11.* — *Et æterna.*

8. Sed quid nos (quod tamen sine dolore dicere non possum) quid nos, o Pastores, [f] agimus, qui & mercedem consequimur, & tamen operarii nequaquam sumus? Fructus quippe sanctæ Ecclesiæ in stipendio quotidiano percipimus, sed tamen pro æterna Ecclesia minime in prædicatione laboramus. Pensemus cujus damnationis sit, sine labore hic percipere mercedem laboris. Ecce ex oblatione fidelium vivimus, [g] sed quid pro animabus fidelium laboramus? Illa in stipendium nostrum sumimus, quæ pro redimendis peccatis suis fideles obtulerunt; nec tamen contra peccata eadem vel orationis studio, vel prædicationis, ut dignum est, insudamus. Vix pro culpa sua quempiam aperta voce reprehendimus. Et adhuc (quod est gravius) aliquando si persona in hoc mundo potens sit, ejus forsitan errata laudantur, ne si adversetur, per iracundiam munus subtrahat quod impendebat. Sed debemus sine cessatione meminisse quod de quibusdam scriptum est: *Peccata populi mei comedent.* Cur autem peccata populi comedere dicuntur, nisi quia peccata delinquentium fovent, ne temporalia stipendia amittant? Sed & nos qui ex oblationibus fidelium vivimus, quas illi pro peccatis suis obtulerunt, si [h] comedimus & tacemus, eorum proculdubio peccata manducamus. Pensemus, ergo, cujus sit apud Deum criminis, peccatorum pretium manducare, & nihil contra peccata prædicando agere. Audimus quid beati Job voce dicitur: *Si adversum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci ejus deflent, si fructus ejus comedi absque*

Pastores inertes arguuntur. — *Qui nec orationi nec prædicationi incumbunt.* — *Potentibus blandiuntur & adulantur.* — *Osee 4. 8.* — *Job. 31. v. 38. & 39.*

a Turon. C. Germ. Longip. *seipse diligere*.
b C. Germ. primus Gemet. & Bigot. *in iter*; Longip. & Val-cl. *in itinere* Primus Carnot. *itinere*.
c C. Germ. tres Gemet. & Longip. *super illam*, nempe, *domum*:
d Belvac. Longip. Val-cl. *pro labore sui operis recompensatur*.
e Duo post. Gemet. *magnum non est si*.
f Restituimus, *agimus*, ex mss. & vet. excusis. Desideratur in recent.
g C. Germ. & duo post. Gemet. *sed numquid pro* &c.
h Corb. Germ. Belv. & primus Gemet. *comederunt*; duo alii Gemet. *comedunt*.

pecunia. Terra enim contra possessorem suum clamat, quando contra Pastorem suum juste Ecclesia murmurat. Cujus etiam sulci deflent, si corda audientium, quæ a præcedentibus sunt patribus prædicationis voce & vigore invectionis exarata, vident aliquid quod lugeant de vita Pastoris. Cujus videlicet terræ fructus possessor bonum sine pecunia non manducat: quia discretus Pastor prærogat talentum verbi, ne ad damnationem suam de Ecclesia stipendium sumat alimenti. Tunc enim de terra nostra cum pecunia fructus comedimus, quando sumentes ecclesiastica subsidia, in prædicatione laboramus. Præcones namque venturi judicis sumus. Quis ergo venturum [a] judicem nuntiet, si præco tacet?

Præcipua Pastorum munia recensentur.

9. Proinde considerandum nobis est, ut, inquantum valet quisque, inquantum sufficit, & terrorem venturi judicii, & dulcedinem regni susceptæ Ecclesiæ insinuare contendat. Et qui una eademque exhortationis voce non sufficit simul cunctos admonere, debet singulos, inquantum valet, instruere, privatis locutionibus ædificare, exhortatione simplici fructum in filiorum suorum cordibus quærere. Debemus namque pensare continuo quod sanctis Apostolis dicitur, & per Apostolos nobis: *Vos estis sal terræ*. (Matth. 5. 13.) Si ergo sal sumus, condire mentes fidelium debemus. Vos igitur qui Pastores estis, pensate quia Dei animalia pascitis. De quibus profecto animalibus Deo per Psalmistam dicitur: *Animalia tua habitabunt in ea*. (Psal. 67. 11.) Et sæpe videmus, quod petra salis brutis animalibus ponitur, [b] ut eamdem salis petram lambere debeant, & meliorari. Quasi ergo inter bruta animalia petra salis debet esse sacerdos in populis. Curare namque [c] sacerdotem necesse est, quæ singulis dicat, unumquemque qualiter admoneat: ut quisquis sacerdoti jungitur, quasi ex salis tactu, æternæ vitæ sapore condiatur. Sal etenim terræ non sumus, si corda audientium non condimus. Quod profecto condimentum ille veraciter proximo impendit, qui prædicationis verbum non subtrahit.

Aliis exemplo sint in compunctione.

10. Sed tunc vere aliis recta prædicamus, si dicta rebus ostendimus, si nosipsi divino amore compungimur, & humanæ vitæ, quæ sine culpa transire nequaquam potest, quotidianas lacrymis maculas lavamus. Tunc autem de nobis vere compungimur, si studiose patrum præcedentium facta pensamus, ut ex conspecta illorum gloria, in nostris nobis oculis nostra vita sordescat. Tunc vere compungimur, cum præcepta Domini studiose perscrutamur, & per hæc proficere ipsi contendimus, per quæ jam profecisse novimus quos veneramur. Hinc est enim quod de Moyse scriptum est: *Posuit & labrum æneum in quo lavarentur Aaron & filii ejus, cum ingrederentur in sancta Sanctorum, quod fecit de speculis mulierum quæ excubabant in ostio tabernaculi*. (Exod. 38. 8.) Labrum quippe æneum Moyses ponit, in quo sacerdotes lavari debeant, & sancta Sanctorum ingredi: quia lex Dei prius nos lavari per compunctionem præcipit, ut nostra immunditia ad penetrandam secretorum Dei munditiam non sit indigna. Quod bene labrum de speculis mulierum perhibet factum, quæ ad tabernaculi ostium indesinenter excubabant. Specula quippe mulierum sunt præcepta Dei, in quibus se sanctæ animæ semper aspiciunt, & si quæ in eis sunt fœditatis maculæ, deprehendunt. Cogitationum vitia corrigunt, & quasi [d] renitentes vultus velut ex reddita imagine componunt: quia dum præceptis Dominicis solerter intendunt, in eis proculdubio vel quid in se cælesti viro placeat, vel quid displiceat agnoscunt. Quæ quamdiu in hac vita sunt, æternum tabernaculum ingredi nequaquam possunt. Sed tamen ad ostium tabernaculi mulieres excubant: quia sanctæ animæ etiam cum infirmitate adhuc carnis gravantur, amore tamen continuo ingressum æterni introitus observant. Moyses ergo labrum sacerdotibus de speculis mulierum fecit: quia lex Dei lavacrum compunctionis, peccatorum nostrorum maculis exhibet, dum ea per quæ sanctæ animæ superno sponso placuerunt, intuenda nobis cælestia præcepta [e] præbet. Quibus si diligenter intendimus, internæ nostræ imaginis maculas videmus. Videntes autem maculas, in pœnitentiæ dolore compungimur: compuncti vero, quasi in labro de speculis mulierum lavamur.

Sic invigilent sibi, ut subditorum custodiam non negligant.

11. Est autem valde necessarium, ut cum de nobis in compunctione afficimur, etiam commissorum nobis vitam zelemus. Sic ergo nos amaritudo compunctionis afficiat, ut tamen a proximorum custodia non avertat. Quid enim prodest, si amantes nosmetipsos, relinquamus proximos? Vel quid rursum prodest, si amantes vel velantes proximos, relinquamus nosmetipsos? In ornamento quippe tabernaculi, bis tinctus coccus offerri præcipitur: (Exod. 25. 4.) ut ante Dei oculos caritas nostra Dei & proximi amore coloretur. Ille autem vere diligit, qui pure diligit [f] auctorem. Tunc ergo coccus bis tingitur, quando erga se & proximum ex [g] amore veritatis animus inflammatur.

Zelo mansuetudinem conjungat.

12. Sed inter hæc sciendum nobis est, ut sic exerceatur zelus rectitudinis contra prava acta [h] proximorum, quatenus in fervore districtionis nullo modo relinquatur virtus mansuetudinis. Ira etenim sacerdotis nequaquam debet esse præceps & perturbata, sed magis ex consilii [i] gravitate mitiganda. Et portare ergo debemus quos corrigimus, & corrigere quos portamus: ne si ex utroque unum defuerit, vel in [k] fervore, vel in mansuetudine actio sacerdotalis non sit. Hic namque est quod in templi ministerio, in basibus templi sculptorio opere leones & boves & Cherubim expressa sunt. Cherubim quippe est plenitudo scientiæ. Sed quid est, quod in basibus nec leones sine bobus, nec boves sine leonibus fiunt? Quid enim aliud designant bases in templo, nisi sacerdotes in Ecclesia? Qui dum sollicitudinem regiminis tolerant, quasi more basium superimpositum onus portant. In basibus ergo [l] Cherubim exprimuntur; quia decet nimirum, ut sacerdotum pectora plenitudine scientiæ sint referta. Per leones autem terror severitatis, per boves vero patientia mansuetudinis figurantur. Itaque in basibus nec leones sine bobus, nec boves sine leonibus exprimuntur: quia semper in sacerdotali pectore cum terrore severitatis custodiri debet virtus mansuetudinis: ut & iram mansuc-

a Carnot. *mundi* vel *mundo nuntiat*.
b C. Germ. Belvac. & duo post. Gemet. *ut ex eadem salis petra lambere*.
c Secundus Carn. tres Gemet. & C. Germ. *curare namque sacerdoti*.
d Turon. *pœnitentes*. Carnot. *remittentes*.
e C. Germ. duo Carn. & tertius Gemet. *præbent*.
f Longip. actorem.
g Secundus Carn. *ex amore caritatis*.
h Idem, *pessimorum*.
i In recent. edit. contra mss. Anglic. & nostror. fidem, alieno sensu, *metuenda*.
K C. Germ. & tres Gemet. *furore*.
l C. Germ. Gemet. Big. Longip. Val-cl. *Cherubin exprimitur*.

suetudo condiat, & eamdem mansuetudinem, ne fortasse dissoluta sit, zelus districtionis accendat.

Gravis objurgatio de Episcoporum simonia.

13. Sed ista cur loquimur, cum adhuc plerosque gravari factis atrocioribus videamus? Vobis enim [a] sacerdotibus lugens loquor, quia nonnullos vestrum cum præmiis facere ordinationes agnovimus, spiritualem gratiam vendere, & de alienis iniquitatibus cum peccati damno temporalia lucra cumulare. Cur ergo ad memoriam vestram non redit, quod vox Dominica præcipiens, dicit: *Gratis accepistis, gratis date*. (Matt. 10. 8.) Cur non ante mentis oculos revocatis, quod templum Redemtor noster ingressus, cathedras vendentium columbas evertit, & nummulariorum effudit æs? (Joban. 2. v. 1. & 2.) Qui namque sunt in templo Dei hodie qui columbas vendunt, nisi [b] qui in Ecclesia pretium de impositione manus accipiunt? Per quam videlicet impositionem Spiritus sanctus cælitus datur. Columba ergo venditur, quia manuus impositio, per quam Spiritus sanctus accipitur, ad pretium præbetur. Sed Redemtor noster cathedras vendentium columbas evertit; quia talium negotiatorum sacerdotium destruit. Hinc est enim quod sacri Canones Simoniacam hæresim damnant, & eos privari sacerdotio præcipiunt qui de largiendis ordinibus [c] pretium quærunt. (Simonia est hæresis.) Cathedra ergo vendentium columbas evertitur, quando hi qui spiritalem gratiam venundant, vel ante humanos, vel ante Dei oculos sacerdotio privantur. Et quidem multa sunt alia præpositorum mala, quæ humanos modo oculos latent. (De multis aliis arguuntur.) Et [d] plerumque se Pastores sanctos hominibus exhibent, atque in occultis suis videri turpes ante interni arbitri oculos non erubescunt. Veniet, veniet profecto ille dies, nec longe est, in quo Pastorum Pastor appareat, & uniuscujusque facta in publicum deducat: & qui modo subditorum culpas per præpositos ulciscitur, tunc præpositorum mala per semetipsum sæviens damnat. Unde & ingressus in templum, per semetipsum quasi flagellum de funiculis fecit, & de domo Dei pravos negotiatores ejiciens, cathedras vendentium columbas evertit: (Joban. 2. v. 1. & 2.) quia subditorum quidem culpas per Pastores percutit, sed Pastorum vitia per semetipsum ferit. Ecce modo hominibus negari potest, quod latenter agitur. Ille certe judex venturus est, cui tacendo quisque se non potest celare, quem negando non potest fallere.

Maxime de neglecto prædicationis ministerio.

14. Est & aliud, fratres carissimi, quod me de vita Pastorum vehementer affligit: sed ne cui hoc injuriosum videatur fortasse quod assero, me quoque pariter accuso, quamvis [e] barbarici temporis necessitate compulsus, valde in his jaceo invitus. Ad exteriora enim negotia delapsi sumus, & aliud ex honore suscepimus, atque aliud officio actionis exhibemus. Ministerium prædicationis relinquimus, & ad pœnam nostram, ut video, Episcopi vocamur, qui honoris nomen, non virtutem tenemus. Relinquunt namque Deum hi qui nobis commissi sunt, & tacemus. In pravis actibus jacent, & correptionis manum non tendimus. Quotidie per multas nequitias pereunt, & eos ad infernum tendere negligenter videmus. (Et assumtis curis secularibus.) Sed quando nos vitam corrigere valeamus alienam, qui negligimus nostram? Curis enim secularibus intenti, tanto insensibiliores intus efficimur, quanto ad ea quæ foris sunt, studiosiores videmur. Usu quippe curæ terrenæ, a cælesti desiderio obdurescit animus: & dum ipso usu durus efficitur per actionem seculi, ad ea emolliri non valet, quæ pertinent ad caritatem Dei. Unde bene sancta Ecclesia de membris suis infirmantibus dicit: *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi*. (Cant. 1. 5.) Vineæ quippe nostræ, actiones sunt, quas usu quotidiani laboris excolimus. Sed custodes in vineis positi, nostram vineam minime custodimus: quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nostræ negligimus. [f] Nullum puto, fratres carissimi, ab aliis majus præjudicium, quam a sacerdotibus tolerat Deus, quando eos quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla pravitatis cernit: quando ipsi peccamus, qui compescere peccata debuimus. Plerumque, quod est gravius, sacerdotes qui propria dare debuerant, etiam aliena diripiunt. Plerumque, si quos humiliter, si quos continenter vivere conspiciunt, irrident. (Aliquando ex pastoribus lupi fiunt.) Considerate ergo quid de gregibus agatur, quando pastores lupi fiunt. Hi enim custodiam gregis suscipiunt, qui insidiari gregi Dominico non metuunt, [g] contra quos Dei greges custodiri debuerant. Nulla animarum lucra quærimus, ad nostra quotidie studia vacamus, terrena concupiscimus, humanam gloriam intenta mente captamus. Et quia eo ipso quo ceteris prælati sumus, ad agenda quælibet majorem licentiam habemus: susceptæ benedictionis ministerium vertimus ad ambitionis [h] argumentum: Dei causam relinquimus, ad terrena negotia vacamus: [i] locum sanctitatis accipimus, & terrenis actibus implicamur. Impletum est in nobis profecto quod scriptum est: *Et erit sicut populus, sic sacerdos*. (Osee 4. 9.) Sacerdos enim non distat a populo, quando nullo merito vitæ suæ vulgi transcendit actionem.

Quibus lacrymis hæc sacerdotum peccata defleri debeant.

15. Imploremus Jeremiæ lacrimas, consideret mortem nostram, & deplorans dicat: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum?* (Thren. 4. 1.) Aurum quippe obscuratum est; quia sacerdotum vita quondam per gloriam virtutum clara, nunc [k] per actiones infimas ostenditur reproba. Color optimus est mutatus; quia ille sanctitatis habitus, per terrena & abjecta opera ad ignominiam despectioni venit. Lapides vero sanctuarii intrinsecus habebantur, nec sumebantur in summi sacerdotis [l] corpore, nisi cum sancta Sanctorum ingrediens, in secreto sui Conditoris apparebat. Nos ergo, fratres carissimi, nos sumus lapides sanctuarii qui apparere semper debemus in secreto Dei: quos numquam necesse est foris conspici, id est numquam in extraneis actionibus videri. Sed dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum, quia hi qui per vitam & orationem intus semper esse debuerant, per vitam reprobam foris vacant. Ecce jam pene nulla est seculi actio, quam non sacerdotes administrent. Dum ergo in sancto habitu constituti, exteriora sunt quæ exhibent, quasi sanctuarii lapides foris jacent. Quia enim Græca voce platea a latitudine vocatur, sanctuarii lapides in pla-

a Belvac. *sacerdotes*.
b Belvac. *qui Ecclesiæ*.
c C. Germ. Bigot. & primus Carn. *pretium accipiunt*.
d Primus Carn. *& plerique*.
e Belvac. *barbarici timoris*. Turon. utramque lect. exhibet.
f Corb. Germ. *in nullum*. Bigot & duo priores Gemet. *in nulla*.
g Hæc non habent Belvac. & Corb. sed post, *metuunt*, immediate sequitur *nulla* &c.
h Secundus Carn. *augmentum*.
i C. Germ. *jugum sanctitatis*.
k Turon. C. Germ. Gemet. & alii, *per actiones infimas*; primus Carn. *per actionum infima*.
l Duo priores Gemet. ac Big. *pectore*.

teis sunt, cum religiosi quique lata mundi itinera sectantur. Nec solum in plateis, sed & in capite platearum dispersi sunt: quia & per desiderium, hujus mundi opera peragunt, & tamen de religioso habitu culmen honoris quærunt. In capite ergo platearum dispersi sunt: quia & jacent per ministerium operis, & honorari volunt de [a] imagine sanctitatis.

Publicarum calamitatum causa sunt mali sacerdotes.

16. Quanto autem mundus gladio feriatur, aspicitis: quibus quotidie percussionibus intereat populus, videtis. Cujus hoc, nisi nostro præcipue peccato agitur? Ecce depopulatæ urbes, eversa castra, Ecclesiæ ac monasteria destructa, [b] in solitudinem agri redacta sunt. Sed nos pereunti populo auctores mortis existimus, [c] qui esse debuimus duces ad vitam. Ex nostro etenim peccato populi turba prostrata est; quia nostra faciente negligentia, ad vitam erudita non est. Quid autem animas hominum, nisi cibum Domini dixerimus, quæ ad hoc sunt conditæ, ut in ejus corpore trajiciantur, id est ut in æternæ Ecclesiæ augumentum vendant? Sed hujus cibi condimentum nos esse debuimus. Sicut enim paulo superius præfati sumus, missis prædicatoribus dicitur: *Vos estis sal terræ*. Si igitur cibus Dei populus, condimentum cibi sacerdotes esse debuerunt. Sed quia dum nos ab orationis & eruditionis sanctæ usu cessamus, sal infatuatum [d] est, condire non valet cibos Dei: atque idcirco ab auctore non sumitur, quia exigente fatuitate nostra, minime conditur. Pensemus ergo qui umquam per linguam nostram conversi, qui de perverso suo opere nostra increpatione correpti, pœnitentiam egerunt, quis luxuriam ex nostra eruditione deseruit, quis avaritiam, quis superbiam declinavit? Pensemus quod lucrum Deo fecimus nos, qui accepto talento, ab eo ad negotium missi sumus. Etenim dicit: *Negotiamini dum venio*. Ecce jam venit, ecce de nostro negotio lucrum requirit. Quale ei animarum lucrum de nostra negotiatione monstrabimus? Quot ejus conspectui animarum manipulos de prædicationis nostræ segete illaturi sumus?

Matth. 5. 13. — *Luc. 19. 13.*

In judicio quam severe puniemur. *Ibid.*

17. Ponamus ante oculos nostros illum tantæ districtionis diem, quo judex veniet, & rationem cum servis suis, quibus talenta credidit, ponet. Ecce in majestate terribili, inter Angelorum atque Archangelorum choros videbitur. In illo tanto examine, electorum omnium & reproborum multitudo deducetur, & unusquisque quid sit operatus ostendetur. Ibi Petrus cum Judæa conversa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conversum, ut ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaiam, ibi Johannes Asiam, Thomas Indiam, in conspectum sui regis conversam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt. Cum igitur tot Pastores cum gregibus suis ante æterni Pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negotium vacui redimus, qui Pastorum nomen habuimus, & oves quas ex nutrimento nostro debeamus ostendere, non habemus? Hic Pastores vocati sumus, & ibi gregem non ducimus.

Oves suas etsi Pastores negligant, Deus non deserit. *Ezech. 34.*

18. Sed numquid si nos negligimus, omnipotens Deus deserit oves suas? Nullo modo: nam ipse eas, sicut per Prophetam pollicitus est, per semetipsum pascit: omnesque quos præordinavit ad vitam, flagellorum stimulis, compunctionis spiritu [e] erudit. Et per nos quidem fideles ad sanctum baptisma veniunt, nostris precibus benedicuntur, & per impositionem nostrarum manuum a Deo Spiritum sanctum percipiunt: atque ipsi ad regnum cælorum pertingunt, & ecce nos per negligentiam nostram deorsum tendimus. Ingrediuntur electi, sacerdotum manibus expiati, cælestem patriam: & sacerdotes ipsi per vitam reprobam ad inferni supplicia festinant. Cui ergo rei, cui similes dixerim sacerdotes malos, nisi aquæ baptismatis, quæ peccata baptizatorum diluens illos ad regnum cæleste mittit, & ipsa postea in cloacas descendit? Timeamus hæc, fratres, conveniat actioni nostræ ipsum ministerium nostrum. De peccatorum nostrorum relaxatione quotidie cogitemus, ne nostra vita peccato obligata remaneat, per quam omnipotens Deus quotidie alios solvit. Consideremus sine cessatione quid sumus, pensemus negotium nostrum, pensemus pondus quod suscepimus. Faciamus quotidie nobiscum rationes, quas cum nostro judice habemus. Et sic debemus agere curam nostri, ut non negligamus curam proximi: ut quisquis ad nos jungitur, ex linguæ nostræ sale condiatur. Cum vacantem quempiam & lubricum videmus, admonendus est ut conjugio frenare studeat iniquitatem suam; quatenus per hoc quod licet, discat superare quod non licet. Cum conjugatum videmus, admonendus est ut sic exerceat curam seculi, ne postponat amorem Dei: sic placeat voluntati conjugis, ut non displiceat Conditori. Cum clericum videmus, admonendus est, quatenus sic vivat, ut exemplum vitæ sæcularibus præbeat: ne si quid in illo juste reprehenditur, ex ejus vitio ipsa religionis nostræ æstimatio gravetur. Cum monachum videmus, admonendus est ut reverentiam habitus sui in actu, in locutione, in cogitatione sua semper circumspiciat: ut ea quæ mundi sunt, perfecte deserat, & quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat. Iste itaque jam sanctus est, admoneatur ut crescat: ille vero adhuc iniquus est, admoneatur ut se corrigat; quatenus quisquis se ad sacerdotem junxerit, sale sermonis illius conditus recedat. Hæc fratres, vobiscum sollicite cogitate, hæc & proximis vestris impendite: omnipotenti Deo fructum vos reddere de negotio quod accepistis, [f] parate. Sed ista quæ dicimus, melius apud vos orando, quam loquendo obtinebimus.

OREMUS.

Deus, qui nos Pastores in populo vocare voluisti: præsta quæsumus, ut hoc quod humano ore dicimur, in tuis oculis esse valeamus. Per Dominum nostrum, &c.

a Tres Gemet. Bigot. & secundus Carn. *de imitatione*. Consentiunt vet. edit.

b Sic optime emendavimus ex mss. C. Germ. Turon. Bigot. &c. priorem lectionem, *in solitudinem agri redacti sunt*. Significatur monasteria in agrorum solitudinem esse redacta.

c Longip. & Val-cl. *cui esse debemus*.

d Ita mss. & vet. edit. ubi alii excusi habent, *condiri non valet cibus Dei*; quibus tamen favet Corb. Germ.

e Secundus Carnut. *eruit*.

f Secundus Carn. Gemet. & Bigot. *sperate*.

Lectio

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

Cap. 8. Vers. 46. *IN illo tempore : Dicebat Jesus turbis* [a]
a *Judæorum & principibus sacerdotum :*
Quis ex vobis arguet me de peccato ? Si ve-
Vers. 47. *ritatem dico, quare non creditis mihi ? Qui*
ex Deo est, verba Dei audit : propterea
vos non auditis, quia ex Deo non estis.
Vers. 48. *Responderunt igitur Judæi, & dixerunt ei :*
Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus
Vers. 49. *es tu, & dæmonium habes ? Respondit Je-*
sus : Ego dæmonium non habeo, sed hono-
rifico Patrem meum : & vos inhonorastis
Vers. 50. & 51. *me. Ego autem non quæro gloriam meam :*
est qui quærat, & judicet. Amen, amen
dico vobis, si quis sermonem meum ser-
vaverit, mortem non videbit in æternum.
Vers. 52. *Dixerunt ergo Judæi : Nunc cognovimus,*
quia dæmonium habes. Abraham mortuus
est, & Prophetæ : & tu dicis : Si quis
sermonem meum servaverit, mortem non
gustabit in æternum. Numquid tu major Vers. 53.
es patre nostro Abraham, qui mortuus
est ? & Prophetæ mortui sunt. Quem te-
ipsum facis ? Respondit Jesus : Si ego glo- Vers. 54.
rifico meipsum, gloria mea nihil est. Est
Pater meus qui glorificat me quem vos di-
citis, quia Deus vester est, & non cogno-
vistis eum. Ego autem novi eum. Et si di- Vers. 55.
xero, quia non scio eum, ero similis vo-
bis, mendax : sed scio eum & sermonem
ejus servo. Abraham pater vester exulta- Vers. 56.
vit ut videret diem meum : vidit, & ga-
visus est. Dixerunt ergo Judæi ad eum : Vers. 57.
Quinquaginta annos nondum habes, & A-
braham vidisti ? Dixit eis Jesus : Amen, Vers. 58.
amen dico vobis, antequam Abraham fie-
ret, ego sum. Tulerunt ergo lapides, ut
jacerent in eum. Jesus autem abscondit se, Vers. 59.
& exivit de templo.

[b] HOMILIA XVIII.

Habita ad populum in basilica sancti Petri Apostoli, [c] Dominica in Passione.

Verbum Dei non auditum & neglectum, quanto periculo nos exponat.

1. PEnsate, fratres carissimi, mansuetudinem Dei. Relaxare peccata venerat, & dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Non dedignatur ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui ex virtute divinitatis [d] poterat peccatores justificare. Sed terribile est valde quod subditur : *Qui ex Deo est, verba Dei audit : propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Si enim ipse verba Dei audit qui ex Deo est, & audire verba ejus non potest quisquis ex illo non est : interroget se unusquisque si verba Dei in aure cordis percipit, & intelliget unde sit. Cælestem patriam desiderare Veritas jubet, carnis desideria conteri, [e] mundi gloriam declinare, aliena non appetere, propria largiri. Penset ergo apud se unusquisque vestrum, si hæc vox Dei in cordis ejus aure convaluit, & quia jam ex Deo sit, agnoscit. Nam sunt nonnulli, qui præcepta Dei [f] nec aure corporis percipere dignantur. Et sunt nonnulli, qui hæc quidem corporis aure percipiunt, sed nullo ea mentis desiderio complectuntur. Et sunt nonnulli, qui libenter verba Dei suscipiunt, ita ut etiam in fletibus compungantur, sed post lacrymarum tempus ad iniquitatem redeunt. Hi profecto verba Dei non audiunt, qui hæc exercere opere contemnunt. Vitam ergo vestram, fratres carissimi, ante mentis oculos revocate, & alta consideratione pertimescite hoc, quod ex ore Veritatis sonat : *Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Sed hoc quod de reprobis Veritas loquitur, ipsi hoc de semetipsis reprobi, suis operibus ostendunt. Nam sequitur: *Responderunt igitur Judæi, & dixerunt ei : Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes ?*

Exemplo Christi contumelia non regerenda.

2. Accepta autem tanta contumelia, quid Dominus respondeat, audiamus : *Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum : & vos inhonorastis me.* Quia enim Samaritanus interpretatur custos, & ipse veraciter custos est, de quo Psalmista ait : *Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eum :* (Psal. 126. 1.) & cui per Isaiam dicitur : [g] *Custos quid de nocte? custos quid de nocte?* (Isai. 21. 11.) respondere noluit Dominus: Samaritanus non sum : sed, *Ego dæmonium non habeo.* Duo quippe ei illata fuerunt: unum negavit, aliud tacendo consensit. Custos namque humani generis venerat : & si Samaritanum se non esse diceret, esse se custodem negaret. Sed tacuit quod recognovit, & patienter repulit quod dictum fallaciter audivit, dicens: *Ego dæmonium non habeo.* In quibus verbis quid aliud nisi superbia nostra confunditur? quæ si exagitata vel leviter fuerit, atrociores injurias reddit, quam acceperat: facit mala quæ potest, minatur & quæ facere non potest. Ecce injuriam suscipiens Dominus non irascitur, non contumeliosa verba respondet. Qui si eisdem ista dicentibus respondere voluisset, Dæmonium vos habetis, verum profecto diceret: quia nisi impleti essent dæmonio, tam perversa de Deo loqui non possent. Sed accepta injuria, etiam quod verum erat, dicere Veritas noluit: ne non dixisse veritatem, sed provocatus contumeliam reddidisse videretur. Ex qua re quid nobis innuitur, nisi ut eo tempore quo a proximis ex falsitate contumelias accipimus, eo-

Falsa exprobrantibus, etiam vera non objicienda.

a C. Ger. & Belvac. *turbis: Quis ex vobis.*
b Est in Corb. undecima, in Later. 12. in cod. Reg. & Suec. 14.
c Hæc in cod. Later. C. Germ. Belvac. Reg. Suec. & Bigot. minime leguntur.
d Longip. & Val-cl. *venerat.*
e C. Germ. & primus Carnot. *a mundi gloria declinare.*
f Primus Carnot. *nec aure cordis, nec aure corporis.*
g Belvac. *custos qui de nocte.*

rum etiam vera mala taceamus, ne ministerium A justæ correptionis, in arma vertamus furoris? Sed quia quisquis Dei zelo utitur, a pravis hominibus dehonestatur, in semetipso nobis Dominus patientiæ præbuit exemplum, qui ait: *Sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me*. Sed quid nobis ad ista faciendum sit, adhuc exemplo nos admonet, cum subjungit: *Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat, & judicet*. Scimus certe quod scriptum est, quia Pater omne judicium dedit Filio: & tamen ecce idem Filius injurias accipiens, gloriam suam non quærit. Illatas contumelias, Patris judicio reser- B vat, ut nobis profecto insinuet, quantum nos esse patientes debemus, dum se adhuc ulcisci non vult & ipse judicat. Cum vero malorum perversitas crescit, non solum [a] prædicatio frangi non debet, sed etiam augeri. Quod suo Dominus exemplo nos admonet, qui postquam habere dæmonium dictus est, prædicationis suæ beneficia largius impendit, dicens: *Amen, amen dico vobis, si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum*. Sed sicut bonis necesse est ut meliores etiam per contumelias existant, ita C semper reprobi de beneficio pejores fiunt. Nam accepta prædicatione iterum dicunt: *Nunc cognovimus quia dæmonium habes*. Quia enim æternæ morti inhæserant, & eamdem mortem cui inhæserant, non videbant; dum solam [b] mortem carnis aspicerent, in Veritatis sermone caligabant, dicentes: *Abraham mortuus est, & Prophetæ* [c] *mortui sunt: & tu dicis, Si quis sermonem meum servaverit, mortem* [d] *non gustabit in æternum?* Unde & ipsi Veritati eumdem Abraham & Prophetas quasi venerantes præferunt. Sed aperta nobis ratione ostenditur, quia qui Deum nesciunt, Dei quoque famulos falso venerantur.

Boni ex contumeliis meliores, mali ex beneficiis pejores fiunt.

Qui Deum nesciunt, Dei servos falso venerantur.

3. Et notandum, quod vidit eos Dominus aperta sibi impugnatione resistere, & tamen eis se iterata non desinit voce prædicare, dicens: *Abraham pater vester exultavit ut videret diem* D *meum: vidit, & gavisus est*. Tunc quippe diem Domini Abraham vidit, cum in figura summæ Trinitatis, tres Angelos hospitio suscepit: quibus profecto susceptis, sic tribus, quasi uni locutus est: quia etsi in personis numerus Trinitatis est, in natura unitas divinitatis est. Sed carnales mentes audientium oculos a carne non sublevant, dum in eo solam carnis ætatem pensant, dicentes: *Quinquaginta annos nondum habes & Abraham vidisti?* Quos benigne Redemtor noster a carnis suæ intuitu submovet, & ad divinitatis contemplationem trahit, dicens: *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum*. ANTE enim, præteriti temporis est; *Sum*, E præsentis. Et quia præteritum & futurum tempus Divinitas non habet, sed semper esse habet, non ait: Ante Abraham ego fui: sed. *Ante Abraham ego sum*. Unde & ad Moysen dicitur: *Ego sum qui sum*. Et, *Dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos*. Ante ergo & post, Abraham habuit, qui & accedere potuit per exhibitionem præsentiæ, & recedere per cursum vitæ. Veritas vero semper esse habet; quia ei quidquam nec priori tempore incipitur, nec subsequenti terminatur. Sed sustinere ista æternitatis verba mentes infidelium non valentes, ad lapides currunt, & quem intelligere non poterant, obruere quærebant.

Judæis sibi reluctantibus Christus veritatem prædicare pergit. Genes. 18. v. 1. &c.

Suam eis divinitatem manifestat.

Exod. 3. 14.

4. Quid autem contra furorem lapidantium Dominus fecerit ostenditur, cum protinus subinfertur: *Jesus autem abscondit se, & exivit de templo*. Mirum valde est, fratres carissimi, cur persecutores suos Dominus se abscondendo declinaverit, qui si divinitatis suæ potentiam exercere voluisset, tacito nutu mentis in suis eos ictibus ligaret, aut in pœna subitæ mortis obrueret. Sed quia pati venerat, exercere judicium nolebat. Certe sub ipso passionis tempore & quantum poterat ostendit, & tamen hoc ad quod venerat, pertulit. Nam cum persecutoribus suis se quærentibus diceret: *Ego sum*, sola hac voce eorum superbiam perculit, & omnes in terram stravit. Qui ergo & hoc in loco potuit manus lapidantium non se abscondendo evadere, cur abscondit se, nisi quod homo inter homines factus Redemtor noster, alia nobis verbo loquitur, alia exemplo? Quid autem nobis hoc exemplo loquitur, nisi ut etiam cum resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus? Unde & per Paulum dicitur: *Date locum iræ*. Quanta humilitate iram [e] proximi fugere debeat, perpendat homo, si furores irascentium abscondendo se, declinavit Deus. Nemo ergo se contra acceptas contumelias erigat, nemo conviciis convicium reddat. Imitatione etenim Dei, gloriosius est injuriam tacendo fugere, quam respondendo superare.

Mirum patientiæ, humilitatisque exemplum in Christo.

Johan. 18. 6.

Rom. 12. 19.

5. Sed contra hoc superbia dicit in corde: Turpe est, ut accepta injuria taceas. Quisquis conspicit quia contumeliam accipis, & taces, non putat quia patientiam exhibes, [f] sed crimina agnoscis. Sed unde vox ista in corde nostro contra patientiam nascitur, nisi quia in imis cogitationem fiximus, & dum in terra gloriam quærimus, placere ei qui nos de cælo conspicit, non curamus? Accepta ergo contumelia, meditemur in opere vocem Dei: *Ego non quæro gloriam meam: est qui quærat, & judicet*. Hoc autem quod de Domino scriptum est: *Abscondit se*, intelligi & aliter potest. Multa quippe Judæis prædicaverat, sed prædicationis ejus verba deridebant. Deteriores quoque ex prædicatione facti sunt, qui usque ad jaciendos lapides pervenerunt. Et quid abscondendo se Dominus significat, nisi quod eis ipsa veritas absconditur, qui ejus verba sequi contemnunt? Eam quippe quam non invenit humilem, verita fugit mentem. Et quam multi sunt hodie, qui Judæorum duritiam detestantur, quia prædicationem Domini audire noluerunt, & tamen quales illos arguunt fuisse ad fidem, tales ipsi sunt ad operationem. Præcepta Domini audiunt, miracula cognoscunt: sed converti a suis pravitatibus renuunt. Ecce vocat, & redire nolumus. Ecce sustinet, & ejus patientiam dissimulamus. Dum ergo tempus est, fratres, pravitatem suam unusquisque deserat, Dei patientiam pertimescat: ne quem tunc tranquillum despicit, iratum [g] postmodum nequaquam evadere possit.

Quid contra superbia objiciat.

Lectio

a In recent. etc. *prædicatio minui*. Quam quidem lectionem præferendam duceremus, nisi prior esset mss. fere omnium & veterum edit.
b Belvac. & duo priores Gemet. *mortis carnem*.
c Subjicitur in C. Germ. & Belvac. *mortui sunt*.
d Bigot. & secundus Gemet. *non videbit*.
e Ita mss. Anglic. Turon. C. Germ. Gemet. &c. Longipont. & Val-cl. *ferri debeat*. Excusi, *ferre debeat*.
f Val-cl. *sed crimen ostendis*.
g Tertius Gemet. *post mortem*.

Lactio sancti Evangelii secundum Matthæum.

Cap. 20. Vers. 1. *IN illo tempore: Dixit Jesus discipulis suis* A
a [a] *parabolam hanc: Simile est regnum cæ-*
lorum homini patri familias, qui exiit primo
mane conducere operarios in vineam suam.
Vers. 2. *Conventione autem facta cum operariis ex de-*
Vers. 3. & 4. *nario diurno, misit eos in vineam suam. Et*
egressus circa horam tertiam, vidit alios stan-
tes in foro otiosos, & dixit illis: Ite & vos
in vineam meam, & quod justum, dabo vo-
Vers. 5. *bis. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit*
Vers. 6. *circa sextam, & nonam horam; & fecit* B
similiter. Circa undecimam vero exit, &
invenit alios stantes, & dicit illis, Quid
hic statis tota die otiosi? Dicunt ei: Quia
nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos
Vers. 7. *in vineam meam. Cum sero autem factum*
Vers. 8. *esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo:*
Voca operarios, & redde illis mercedem,
incipiens a novissimis usque ad primos. Cum Vers. 9.
venissent ergo, [b] *qui circa undecimam horam* b
venerant, acceperunt singulos denarios. Ve- Vers. 10.
nientes autem & primi, arbitrati sunt quod
plus essent accepturi. Acceperunt autem &
ipsi singulos denarios. Et accipientes mur- Vers. 11. & 12.
murabant adversus patremfamilias, dicen-
tes: Hi novissimi una hora fecerunt, & pa-
res illos nobis fecisti, qui portavimus pondus
diei, & æstus? At ille respondens uni eorum, Vers. 13.
dixit: Amice, non facio tibi injuriam. Non-
ne ex denario convenisti mecum? Tolle quod
tuum est, & vade. Volo autem & huic no- Vers. 14.
vissimo dare, sicut & tibi. Aut non licet mi- Vers. 15.
hi quod volo facere? An oculus tuus nequam
est, quia ego bonus sum? Sic erunt novissimi Vers. 16.
primi, & primi novissimi. Multi enim sunt
vocati, pauci vero electi.

[c] HOMILIA XIX.

Habita ad populum in basilica beati Laurentii martyris [d], Dominica in Septuagesima.

Deus est paterfamilias, cujus Ecclesia vinea est.

IN explanatione sua, multa ad loquendum sancti Evangelii lectio postulat, quam volo, si possum, sub brevitate perstringere: ne vos & extensa processio, & prolixa expositio videatur onerare. Regnum cælorum [e] homini patrisfamilias simile dicitur, qui ad excolendam vineam suam operarios conducit. Quis vero patrisfamilias similitudinem rectius tenet, quam Conditor noster, qui regit quos condidit, & electos suos sic in hoc mundo possidet, quasi subjectos dominus in domo? Qui habet vineam, universalem scilicet Ecclesiam, quæ ab Abel justo usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit. D Hic itaque paterfamilias ad excolendam vineam suam mane, hora tertia, sexta, nona, & undecima operarios conducit: quia a mundi hujus initio usque in finem ad erudiendam plebem fidelium prædicatores congregare non destitit. Mane etenim mundi fuit ab Adam usque ad Noe. Hora vero tertia, a Noe usque ad Abraham. Sexta quoque ab Abraham usque ad Moysem. Nona autem a Moyse usque ad adventum Domini. Undecima vero ab adventu Domini usque ad finem mundi. In qua prædicatores sancti Apostoli missi sunt, qui mercedem plenam & tarde venientes acceperunt. Ad erudiendam ergo Dominus plebem E suam, quasi ad excolendam vineam suam, nullo tempore destitit operarios mittere: quia & prius [f] per patres, & postmodum per Legis doctores & Prophetas, ad extremum vero per Apostolos, dum plebi suæ mores excoluit, quasi per operarios in vineæ cultura laboravit. Quamvis in quolibet modulo vel mensura, quisquis cum fide recta, bonæ actionis extitit, hujus vineæ operarius fuit. Operator ergo mane, hora tertia, sexta, & nona, antiquus ille Hebraicus populus designatur, qui in electis suis ab ipso mundi exordio dum recta fide Deum studuit colere, quasi non destitit in vineæ cultura laborare. Ad undecimam vero Gentiles vocantur, quibus & dicitur: *Quid hic statis tota die otiosi?* Qui enim transacto tam longo mundi tempore, pro vita sua laborare neglexerant, quasi tota die otiosi stabant. Sed pensate, fratres, quid inquisiti respondeant: *Dicunt enim, Quia nemo nos conduxit.* Nullus quippe ad eos Patriarcha, nullus Propheta venerat. Et quid est dicere: Ad laborem nos nemo conduxit; nisi, vitæ nobis vias nullus prædicavit? Quid ergo nos bono opere cessantes, in excusatione nostra dicturi sumus, qui pene a matris utero ad fidem venimus, qui verba vitæ ab ipsis cunabulis audivimus, qui ab uberibus sanctæ Ecclesiæ potum supernæ prædicationis [g] sumsimus cum lacte carnis?

Variæ mundi ætates.

Ante undecimam horam Gentiles in Dei vinea non laborarunt.

In diversis ætatibus homines a Deo vocantur.

2. Possumus vero & easdem diversitates horarum, etiam ad unumquemque hominem per ætatum momenta distinguere. Mane quippe intellectus nostri, pueritia est. Hora autem tertia, adolescentia intelligi potest: quia quasi jam sol in altum proficit, dum calor ætatis crescit. Sexta vero juventus est; quia velut in centro sol figitur, dum

a His verbis prætermissis, Belvac. & C. Germ. *Dixit Jesus discipulis suis simile est.*

b Iidem codices, *qui ad horam undecimam venerant.*

c Est in Later. & Corb. septima; & decima quinta in cod. Reg. Suec.

d Additur in Later. *extra muros.* In secundo Carn. & duob. prior. Gem. pro *beati Laurentii*, legitur, *beati Petri Apostoli.* Ceterum nec in Later. nec in cod. Reg. Suec. nec in Corb. Germ. aut Belvac habes, *Dominica in Septuagesima.*

e Belvac. C. Germ. & duo priores Gemet. non admittunt, *homini.*

f Duo priores Gemet. ac Bigot. *per Patriarchas.*

g Editi, *suximus*, quod minime reprobaremus, si mss. consentirent.

dum in ea plenitudo roboris solidatur. Nona autem senectus intelligitur, in qua sol velut ab alto axe descendit; quia ea ætas a calore juventutis deficit. Undecima vero hora ea est ætas, quæ decrepita, vel veterana dicitur. [a] Unde Græci valde seniores, non γέροντας, sed πρεσβυτέρους appellant, ut plus quam senes esse insinuent, quos provectiores vocant. Quia ergo ad vitam bonam alius in pueritia, alius in adolescentia, alius in juventute, alius in senectute, alius in decrepita ætate perducitur, quasi diversis horis operarii ad vineam vocantur. Mores ergo vestros, fratres carissimi, aspicite, &, si jam Dei operarii estis, videte. Penset unusquisque quid agat, & consideret si in Domini vinea laboret. Qui enim in hac vita, ea quæ sua sunt quærit, adhuc ad Dominicam vineam non venit. Illi namque Domino laborant, qui non sua, sed lucra Dominica cogitant, qui zelo caritatis, studio pietatis inserviunt, animabus lucrandis invigilant, perducere & alios secum ad vitam festinant. Nam qui sibi vivit, qui carnis suæ voluptatibus pascitur, recte otiosus redarguitur, quia fructum divini operis non sectatur.

Tota vita die otiosi, saltem sero laboremus.

3. Qui vero & usque ad ætatem ultimam Deo vivere neglexerit, quasi usque ad undecimam otiosus stetit. Unde recte usque ad undecimam torpentibus dicitur: *Quid hic statis tota die otiosi?* Ac si aperte dicatur: Et si Deo vivere in pueritia & juventute noluistis, saltem in ultima ætate resipiscite, & ad vitæ vias cum jam laboraturi multum non estis, vel sero venite. Et tales ergo paterfamilias vocat; & plerumque ante remunerantur: quia prius ad regnum de corpore exeunt, quam hi qui jam a pueritia vocati esse videbantur. An non ad undecimam horam venit latro, qui etsi non habuit per ætatem, habuit tamen sero per pœnam, qui Deum in cruce confessus est, & pene cum voce sententiæ spiritum exhalavit vitæ? A novissimo autem reddere denarium paterfamilias cœpit: quia ad paradisi requiem prius latronem, quam Petrum [b] perduxit. Quanti patres ante Legem, quanti sub Lege fuerunt, & tamen hi qui in Domini adventu vocati sunt, ad cælorum regnum sine aliqua tarditate pervenerunt. Eumdem ergo denarium accipiunt qui laboraverunt ad undecimam, [c] quem expectaverunt toto desiderio qui laboraverunt ad primam: quia æqualem vitæ æternæ retributionem sortiti sunt cum his qui a mundi initio vocati fuerant, hi qui in mundi fine ad Dominum venerunt. Unde & hi qui in labore præcesserant, murmurantes dicunt: *Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & æstus?* Pondus enim diei & æstus portaverunt [d] hi, quos a mundi initio quia diu hic contigit vivere, necesse fuit etiam longiora carnis tentamenta tolerare. Unicuique enim pondus diei & æstus ferre, est per longioris vitæ tempora carnis suæ calore fatigari.

Eodem premio donandi, ac si a pueritia desudassemus.

Qua ratione murmurasse dicuntur, qui tamen postea æter-

4. Sed quæri potest, quomodo murmurasse dicti sunt, qui saltem sero ad regnum vocantur? Cælorum etenim regnum nullus murmurans accipit: nullus qui accipit, murmurare potest. Sed quia antiqui patres usque ad adventum Domini, quantumlibet juste vixerint, ducti ad regnum non sunt, nisi ille descenderet qui paradisi claustra hominibus interpositione suæ mortis aperiret: eorum hoc ipsum murmurasse est, quod & recte pro percipiendo regno vixerunt, & tamen diu [c] ad percipiendum regnum dilati sunt. Quos enim post peractam justitiam inferni loca quamvis tranquilla susceperunt, eis profecto & laborasse fuit in vinea, & murmurasse. Quasi ergo post murmurationem denarium accipiunt, qui post longa inferni tempora ad gaudia regni pervenerunt. Nos autem qui ad undecimam venimus, post laborem non murmuramus, & denarium accipimus: quia post Mediatoris adventum, in hoc mundo [f] venientes, ad regnum ducimur mox ut de corpore eximus, & illud sine mora percipimus, quod antiqui patres cum magna percipere dilatione meruerunt. Unde & idem paterfamilias dicit: *Volo & huic novissimo dare sicut & tibi.* Et quia ipsa regni perceptio ejus est bonitas voluntatis, recte subjungit: [g] *Aut non licet mihi quod volo facere?* Stulta enim quæstio est hominis contra benignitatem Dei. [h] Non querendum quippe esset, si non dat quod non debet, sed si non daret quod deberet. Unde apte subditur: *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Nemo autem se de opere, nemo de tempore extollat, cum hac expleta sententia subsequenter Veritas clamet: *Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi.* Ecce enim etsi jam scimus quæ vel quanta bona egimus, adhuc supernus judex qua subtilitate hæc examinet, ignoramus. Et quidem gaudendum cuique summopere est in regno Dei esse vel ultimum.

nam beatitudinem sunt consecuti.

A Dei voluntate solus hominis pendet.

Electi pauci. Quare.

5. Sed post hæc terribile est valde quod sequitur: *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi*: quia & ad fidem plures veniunt, & ad cæleste regnum pauci perducuntur. Ecce enim ad hodiernam festivitatem quam multi convenimus, Ecclesiæ parietes implemus: sed tamen quis sciat quam pauci sunt qui in illo electorum Dei grege numerentur? Ecce enim vox omnium Christum clamat, sed vita omnium non clamat. Plerique Deum vocibus sequuntur, moribus fugiunt. Hinc etenim Paulus dicit: *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Hinc Jacobus ait: *Fides sine operibus* [i] *mortua est.* Hinc per Psalmistam Dominus dicit: *Annuntiavi & locutus sum, multiplicati sunt super numerum.* Vocante enim Domino super numerum multiplicantur fideles; quia nonnumquam etiam hi ad fidem veniunt, qui ad electorum numerum non pertingunt. [k] Hic enim fidelibus per confessionem admixti sunt, sed propter vitam reprobam illic numerari in sorte fidelium non merentur. Hoc ovile sanctæ Ecclesiæ hœdos cum agnis recipit: sed attestante Evangelio, cum judex venerit, bonos a malis separat, sicut pastor segregat oves ab hœdis. Neque etenim possunt qui hic carnis suæ voluptatibus serviunt, illic in ovium grege numerari. Illic eos a sorte humilium judex separat, qui se hic in superbiæ cornibus exaltant. Regnum cælorum percipere nequeunt,

Tit. 1. 16. Jacob. 2. v. 20. & 26. Psal. 39. 6.

Matt. 25. 32.

Qui carni serviunt, Christi non sunt oves.

a Excusi, *Græce*.
b Turon. C. Germ. Carnut. Gemet. Bigot. *vocavit*.
c C. Germ. Turon. Belvac. *quod expectaverunt*.
d Sic restituimus hunc locum ex mss. & vet. ed. In recent. autem legitur, *hi qui a mundi initio laboraverunt: & quia diu* &c.
e Corb. *a percipiendo regno*.
f Gemet. & Bigot. *venientis*; sc. *Mediatoris*.
g Belvac. Gemet. & secundus Carnot. *an non licet*.
h Ita legendum ex potioribus mss. Corb. Germ. altero Corb. & al. In vet. ed. corrupta est lectio: in recent. impedita & perplexa; *conquerendum quippe esset, non si non daret quod non deberet, sed*.
i C. Germ. Corb. Turon. Belvac. Bigot. & Longip. *otiosa est*; contra Græci textus & Vulgatæ fidem, ubi legitur, *mortua est*: νεκρά ἐστι. In Bibliis Max. hæc varia Lectio annotatur tamquam ex Vatabl.
k Vitiose in recent. *hinc enim*; ut patet ex antithesi vocum, *hic*, & *illic*; & maxime ex mss. Corb. Germ. Gemet. &c.

queunr, qui hic & in cælesti fide positi, toto desiderio terram quærunt.

Non male agentes nec imitemur, nec de ipsis desperemus.

6. Et multos tales intra Ecclesiam, fratres carissimi, cernitis: sed eos nec imitari, [a] nec desperare deberis. Quid enim sit hodie aspicimus: sed quid cras futurus sit unusquisque, nescimus. Plerumqne & [b] qui post nos venire cernitur, per agilitatem nos boni operis antecedit: & vix eum cras sequimur, quem hodie præire videbamur. Certe cum Stephanus pro fide moreretur, Saulus lapidantium vestimenta servabat. Omnium ergo lapidantium manibus ipse lapidavit, qui ad lapidandum [c] omnes exertos reddidit: & tamen eumdem ipsum in sancta Ecclesia laboribus antecessit, quem persequendo martyrem fecit. Duo ergo sunt quæ sollicite pensare debemus. Quia enim multi vocati, sed pauci electi sunt, primum est, ut de se quisque minime præsumat: quia etsi jam ad fidem vocatus est, utrum perenni regno dignus sit nescit. Secundum vero est, ut unusquisque proximum, quem fortasse jacere in vitiis conspicit, desperare non audeat: quia divinæ misericordiæ divitias ignorat.

Quia ex eorum numero aliqui forte sunt electi.

Divinæ misericordiæ exemplum in juvene, urgente morte, converso. Dialog. lib. 4. cap. 38.

7. Rem, fratres, quæ nuper contigit refero, ut si vos peccatores ex corde esse conspicitis, omnipotentis Dei misericordiam amplius ametis. Præsenti anno in monasterio meo, quod juxte beatorum martyrum Johannis & Pauli Ecclesiam situm est, frater quidam ad conversionem venit: devote susceptus est, sed ipse devotius est conversatus. Hunc ad monasterium frater [d] suus corpore, non corde secutus est. Nam valde conversionis vitam & habirum detestans, in monasterio ut hospes habitabat, & monachorum vitam moribus fugiens, recedere monasterii habitatione non poterat; quia vel quid ageret, vel unde viveret, non habebat. Erat ejus pravitas cunctis onerosa, sed hunc omnes æquanimiter pro fratris ejus amore tolerabant. Nam superbus & lubricus, si qua post hoc seculum sequeretur vita nesciebat: irridebat vero si quis illi hanc prædicare voluisset. Itaque cum habitu seculari vivebat in monasterio, verbis levis, [e] motibus instabilis, mente tumidus, veste [f] compositus, actione dissipatus. Mense autem Julio nuper elapso, hujus quam nostis, pestilentiæ clade percussus est: qui ad extremum veniens, urgeri cœpit ut animam redderet. Et ultima jam corporis parte præmortua, vitalis virtus in solo pectore & lingua remanserat. Fratres aderant, ejusque exitum, inquantum Deo largiente poterant, oratione tuebantur. At ille subito ad devorandum se draconem venire conspiciens, magnis vocibus cœpit clamare, dicens: Ecce, draconi ad devorandum datus sum, [g] qui propter vestram præsentiam devorare me non potest. Quid mihi moras facitis? Date locum ut ei devorare me liceat. Cumque hunc fratres ut signum sibi crucis imprimeret admonerent, respondebat virtute qua poterat, dicens: Volo me signare, sed non possum, quia a dracone premor. Spumæ oris ejus faciem meam liniunt, guttur meum ejus ore suffocatur. Ecce ab eo brachia mea comprimuntur, qui jam & caput meum in suo ore absorbuit. Cumque hoc ille pallens & tremens & moriens diceret, cœperunt fratres vehementius orationibus insistere, & oppressum draconis præsentia suis precibus adjuvare. Tunc repente liberatus, magnis cœpit vocibus clamare, dicens: Deo gratias; ecce exiit, ante orationes vestras fugit draco qui me acceperat. [h] Mox autem serviturum se Deo & esse monachum devovit; atque a tempore illo nuncusque febribus premitur, doloribus fatigatur. Morti quidem subtractus est, sed adhuc plenius vitæ restitutus non est. Quia enim longis & diuturnis iniquitatibus pressus est, longo languore fatigatur, & durum cor ignis purgationis durior concremat: quia divina dispensatione agitur, ut prolixiora vitia ægritudo prolixior exurat. Quis illum umquam servari ad conversionem crederet? Quis tantam Dei misericordiam considerare sufficiat? Ecce juvenis pravus draconem vidit in morte, cui servivit in vita: nec vidit ut vitam funditus perderet, sed ut cui servierat sciret, sciendo resisteret, ipsumque resistendo superaret: & eum a quo prius non videns tenebatur, vidit postea ne teneretur. Quæ ergo lingua narrare viscera divinæ misericordiæ sufficiat? Quis spiritus tantæ pietatis divitias non obstupescat? Has divinæ pietatis divitias consideravit Psalmista, cum diceret: *Adjutor meus tibi psallam, quia tu Deus susceptor meus es, Deus meus misericordia mea.* Psal. 58. 18. Ecce perpendens in quibus humana sit vite constitura, Deum appellavit adjutorem: & quia a tribulatione præsenti in requiem æternam nos suscipit, appellat etiam susceptorem. Sed considerans quod mala nostra aspicit & portat, culpas nostras tolerat, & tamen nos per [i] pœnitentiam ad præmia reservat, noluit Deum misericordem dicere, sed hunc ipsam misericordiam vocavit, dicens: *Deus meus misericordia mea.* Ibidem. Revocemus ergo ante oculos mala quæ fecimus: pensemus ex quanta Dei benignitate toleramur: consideremus quæ sunt pietatis ejus viscera, ut non solum culpas indulgeat, sed cæleste regnum pœnitentibus etiam post culpas promittat. Atque ex omnibus medullis cordis dicamus singuli, dicamus omnes: Deus meus misericordia mea: [k] qui vivis & regnas trinus in unitate, & unus in trinitate, per infinita secula seculorum Amen.

a Excusi, reluctantibus mss. *nec despicere*.
b C. Germ. Turon. Carnut. Belvac. *post nos veneris*.
c Corb. *exhortatos*. Excusi, *expeditos*. Sequimur C. Germ. Turon. Carn. &c.
d Vocatur Theodorus in Dialogis.
e C. Germ Gemet secundus Carn *nutibus*. Alter Carn. *moribus*.
f Editores legendum putarunt, *incompositus*, invitis mss. Anglic. C. Germ. Gemet. &c.
g Al. *sed propter*.
h In primo Carn. post, *acceperat*, subjicitur: *pro peccatis meis modo intercedite, quia converti paratus sum, & secularem vitam funditus relinquere. Mox*.
i Secundus Carn. *patientiam*.
k In Corb. Germ. *qui cum patre & Spiritu sancto vivit*. In priore Gemet. *cui in unitate & trinitate honor & imperium in secula seculorum. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 3. Vers. 1. *ANno quintodecimo imperii Tiberii Cæ-* A
saris, procurante Pontio Pilato Ju-
dæam, tetrarcha autem Galilææ Herode,
Philippo autem fratre ejus tetrarcha Itu-
rææ & Thrachonitidis regionis, & Lysania
Abilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdo-
tum Anna & Caipha, factum est verbum
Vers. 2. *Domini super Johannem, Zachariæ filium,*
Vers. 3. *in deserto. Et venit in omnem regionem*
Jordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ
in remissionem peccatorum, sicut scriptum
Vers. 4. *est in libro sermonum Isaiæ Prophetæ: Vox*
clamantis in deserto: Parate viam Domini,
Vers. 5. *rectas facite semitas ejus. Omnis vallis im-* B
plebitur, & omnis mons & collis humilia-
Vers. 6. & 7. *bitur. Et erunt prava in directa, & aspera*
in vias planas. Et videbit omnis caro salu-
tare Dei. Dicebat ergo ad turbas, quæ exi-
bant ut baptizarentur ab ipso: Genimina vi-
perarum, quis ostendit vobis fugere a ven-
tura ira? Facite ergo fructus dignos pœni- Vers. 8.
tentiæ: & ne cœperitis dicere, Patrem ha-
bemus Abraham. Dico enim vobis, quia
potens est Deus de lapidibus istis suscitare
filios Abrahæ. Jam enim securis ad radicem Vers. 9.
arboris posita est. Omnis ergo arbor non
faciens fructum bonum, excidetur, & in
ignem mittetur. Et interrogabant eum tur- Vers. 10.
bæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Respon- Vers. 11.
dens autem dicebat illis: Qui habet duas
tunicas, det non habenti: & qui habet
escas, similiter faciat.

a

[a] HOMILIA XX.

b c

Habita ad populum in [b] basilica sancti Johannis Baptistæ, [c] Sabbato Quatuor temporum ante Natalem Christi.

Christus ex Judæis & Gentilibus unam congregavit Ecclesiam.

1. REdemtoris nostri Præcursor quo tempore prædicationis verbum acceperit, memorato Romanæ Reipublicæ principe, & Judææ regibus, designantur, cum dicitur: *Anno quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha [d] Ituræa & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini super Johannem, Zachariæ filium, in deserto.* Quia enim illum prædicare veniebat, qui & ex Judæa quosdam, & multos ex Gentibus redemturus erat, per regem Gentium & principes Judæorum prædicationis ejus tempora designantur. Quia autem Gentilitas colligenda erat, & Judæa pro culpa perfidiæ dispergenda, ipsa quoque descriptio terreni principatus ostendit, quoniam & in Romana Republica unus præfuisse describitur, & in Judææ regno per quartam partem plurimi principabantur. Voce etenim Redemtoris nostri dicitur: *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur.* (Luc. 11. 17.) Liquet ergo quod ad finem regni Judæa pervenerat, quæ tot regibus divisa subjacebat. Apte quoque non solum quibus regibus, sed etiam quibus sacerdotibus actum sit, demonstratur: quia illum Johannes Baptista prædicaret, qui simul rex & sacerdos existeret, Lucas Evangelista prædicationis ejus tempora per regnum & sacerdotium designavit.

Johannis baptismate non remittebantur peccata.

2. *Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Cunctis legentibus liquet, quia Johannes non solum baptismum pœnitentiæ prædicavit, verum etiam quibusdam dedit: sed tamen baptismum suum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio etenim peccatorum in solo nobis baptismo Christi tribuitur. Notandum itaque quod dicitur: *Prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum:* quoniam baptismum quod peccata solveret, quia dare non poterat, prædicabat: ut sicut incarnatum Verbum Patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptismum pœnitentiæ quo peccata solvuntur, præcurreret suo baptismate quo peccata solvi non possunt: ut quia ejus sermo præcurrebat præsentiam Redemtoris, ipsum quoque ejus baptisma [e] præcedendo fieret umbra veritatis. Sequitur:

Quid Johannes prædicarit. Isai. 40. 3. Johan. 1. 23.

3. *Sicut scriptum est in libro sermonum Isaiæ Prophetæ: Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.* Idem vero Johannes Baptista requisitus quis esset, respondit, dicens: *Ego vox clamantis in deserto.* Qui, [f] sicut ante per nos dictum est, ideo vox a Propheta vocatus est, quia verbum præibat. Quid autem clamaret, aperitur cum subditur: *Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.* Omnis qui fidem rectam & bona opera prædicat, quid aliud quam venienti Domino ad corda audientium viam parat? ut hæc vis gratiæ penetret, ut lumen veritatis illustret, ut rectas Deo semitas faciat, dum mundas in animo cogitationes per sermonem bonæ prædicationis format. *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur.* [g] Quid hoc loco vallium nomine, nisi humiles? quid montium & collium, nisi superbi homines designantur? In adventu ergo Redemtoris, valles impletæ, montes

vero

a In Corb. est tertia. In cod. Reg. & ec. decima sexta. In Later. quarta.
b In Later. habes, *in basilica S. Salvatoris quæ appellatur Constantiniana*. In Kalendario Roman. statio est ad S Petrum.
c Hæc non leguntur in Later. cod. Reg. Suec. C. Germ. & Bigot.
d C. Germ. & Gemet. *Ituria*.
e Bigot. *præcurrendo*.
f Belvac. C. Germ. Longip. & duo posterior. Gemet. *sicut ante nos dictum est*.
g Belvac. *qui hoc loco... qui montium*.

vero & colles humiliati sunt; quia juxta ejus vocem: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & omnis qui se humiliat, exaltabitur*. (Luc. 14. 11. & 18. 14.) Vallis etenim impleta crescit, mons autem & collis humiliatus decrescit: quia nimirum in fide Mediatoris Dei & hominum hominis Christi Jesu & Gentilitas plenitudinem gratiæ accepit, & Judæa per errorem perfidiæ hoc unde tumebat, perdidit. Omnis enim vallis implebitur; quia corda humilium sacræ doctrinæ eloquio virtutum gratia replebuntur, juxta hoc quod scriptum est: *Qui emittit fontes in convallibus*. (Psal. 103. 10.) Et unde rursum dicitur: *Et convalles abundabunt frumento*. (Psal. 64. 14.) A montibus namque aqua dilabitur; quia superbas mentes [a] veritatis doctrina deserit. Sed fontes in convallibus surgunt; quia mentes humilium verbum prædicationis accipiunt. Jam videmus, jam convalles frumento abundare conspicimus: quia illorum ora pabulo veritatis impleta sunt, qui mites ac simplices huic mundo despicabiles esse videbantur.

Superbos veritas deserit, & humilibus lucet.

Johannis humilitas.

4. Ipsum quoque Johannem Baptistam, quia [b] mira sanctitate præditum populus viderat, illum hunc esse singulariter celsum ac solidum montem credebat, de quo scriptum est: *In novissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium*. (Michæ. 4. 1.) Nam hunc esse Christum putabat, sicut per Evangelium dicitur: *Æstimante autem populo & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Johanne, ne forte ipse esset Christus, quem & requirebant dicentes: Numquid Christus es tu?* (Luc. 3. 15.) Sed nisi idem Johannes apud se vallis esset, repletus [c] gratiæ spiritu non fuisset. Qui ut hoc quod erat [d] ostenderet, dixit: *Venit fortior me post me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus*. (Marc. 1. 7.) Et rursum ait: *Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc autem gaudium meum impletum est. Illum oportet crescere, me autem minui*. (Johan. 3. v. 29. & 30.) Ecce cum [e] pro mira operatione virtutum talis esset, ut Christus esse crederetur, non solum Christum non esse se respondit, sed etiam corrigiam calceamenti ejus solvere, id est incarnationis ejus mysterium perscrutari non se dignum esse perhibuit. Ejus esse sponsam Ecclesiam credebant, qui hunc quia Christus esset existimabant. Sed ait: *Qui habet sponsam, sponsus est*. (Ibidem.) Ac si diceret: Ego sponsus non sum, sed amicus sponsi sum. Nec propter vocem suam, sed in voce sponsi se gaudere perhibebat: quia non ideo lætabatur in corde, quoniam a populis humiliter audiebatur loquens: sed quia ipse veritatis vocem audiebat intus, ut loqueretur foris. Quod bene gaudium impletum dicit: quia quisquis de sua voce gaudet, plenum gaudium non habet. A quo & subditur: *Illum oportet crescere, me autem minui*. (Ibidem.)

Qua ratione Christo crescente sit imminutus.

5. Qua in re quærendum est in quo crevit Christus, in quo imminutus est Johannes, nisi quod populus Johannis abstinentiam videns, remotum hunc ab hominibus esse conspiciens, eum esse Christum putabat: Christum vero cum publicanis comedentem, inter peccatores ambulantem intuens, eum non Christum, sed esse Prophetam credebat. Sed dum per accessum temporis & Christus qui Propheta esse putabatur, Christus est agnitus; & Johannes qui Christus esse credebatur, Propheta esse innotuit, impletum est quod de Christo suus præcursor prædixit: *Illum oportet crescere, me autem minui*. (Ibidem.) In æstimatione quippe populi & Christus crevit, quia agnitus est quod erat: & Johannes decrevit, quia cessavit dici quod non erat. Igitur quoniam & idem Johannes ideo in sanctitate perstitit, quia in cordis humilitate perduravit: & multi idcirco ceciderunt, quia apud semetipsos elata cogitatione tumuerunt, dicatur recte: *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur*: quia donum humiles accipiunt, quod a se corda superbientium repellunt.

Iniquorum & iracundorum conversio promittitur.

6. Sequitur: *Et erunt prava in directa, & aspera in vias planas*. (Isai. 40. 4.) Prava directa fiunt, cum malorum corda per injustitiam detorta, ad justitiæ regulam diriguntur. Et aspera in vias planas immutantur, cum immites atque iracundæ mentes per infusionem supernæ gratiæ ad lenitatem mansuetudinis redeunt. Quando enim verbum veritatis ab iracunda mente non recipitur, quasi asperitas itineris gressum pergentis repellit. Sed cum mens iracunda per acceptam mansuetudinis gratiam, correptionis vel exhortationis verbum recipit, ibi planam viam prædicator invenit, ubi prius præ asperitate itineris pergere, id est prædicationis gressum ponere non valebat.

Christum non videbit omnis caro, nisi in judicii die.

7. Sequitur: *Et videbit omnis caro salutare Dei*. Quia omnis caro accipitur omnis homo, salutare Dei, videlicet Christum in hac vita omnis homo videre non potuit. Ubi ergo in hac sententia Propheta prophetiæ oculum nisi [f] ad extremi judicii diem tendit? Ubi cum apertis cælis, ministrantibus Angelis, consedentibus Apostolis, in sede majestatis suæ Christus apparuerit, omnes hunc & electi & reprobi pariter videbunt: ut & justi de munere retributionis sine fine gaudeant, & injusti in ultione supplicii in perpetuum gemant. Nam quia ad hoc ista sententia intendit, quod in extremo examine ab omni carne videbitur, recte subjungitur: *Dicebat autem ad turbas, quæ exibant ut baptizarentur ab eo: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira?* Ventura enim ira, est animadversio ultionis extremæ: quam tunc fugere peccator non valet, qui nunc ad lamenta pœnitentiæ non recurrit.

Judæi cur genimina viperarum dicti.

Et notandum, quod malæ soboles malorum parentum actiones imitantes, genimina viperarum vocantur: quia per hoc quod bonis invident, eosque persequuntur, quod quibusdam mala retribuunt, quod læsiones proximis exquirunt, quoniam in [g] his omnibus priorum suorum carnalium vias sequuntur, quasi venenati filii de venenatis parentibus nati sunt.

Non sufficit pœnitentia, nisi digni pœnitentiæ fructus fiant.

8. Sed quia jam peccavimus, quia usu malæ consuetudinis involuti sumus; dicat quid nobis faciendum sit, ut fugere a ventura ira valeamus. Sequitur: *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ*. In quibus verbis notandum est, quod amicus sponsi non solum fructus pœnitentiæ, sed dignos pœnitentiæ admonet esse faciendos. Aliud namque est pœnitentiæ fructum facere, aliud dignum pœnitentiæ fructum facere. Ut enim secundum dignos pœnitentiæ fructus loquamur, sciendum est, quia quisquis illicita nulla commisit, huic jure conceditur

a Belvac. & Corb. *veritas doctrina deserit*.
b Iidem cod. cum Carnut. & tertio Gemet. *mira claritate*.
c Belvac. & Corb. Germ. *gratia spiritus*.
d Primus Carn. *absconderet*. Paulo post Belvac. Corb. Longip. *venit fortior me, cujus*.
e Belvac. Corb. C. Germ. *præmissa operatione*.
f Belvac. *ad extremum judicis diem*. Longip. *ad extremum judicii diem*.
g Ita mss. & ed. In recent. *patrum suorum*.

ditur ut licitis utatur: sicque pietatis opera faciat, ut tamen si noluerit, ea quæ mundi sunt, non relinquat. At si quis in fornicationis culpam, vel fortasse, quod est gravius, in adulterium lapsus est, tanto a se licita debet abscindere, quanto se meminit & illicita perpetrasse. Neque enim par fructus boni operis esse debet ejus qui minus, & ejus qui amplius deliquit: aut ejus qui in nullis, & ejus qui in quibusdam facinoribus cecidit, [a] & ejus qui in multis est lapsus. Per hoc ergo quod dicitur: *Facite dignos fructus pœnitentiæ*; uniuscujusque conscientia convenitur: ut tanto majora [b] quærat bonorum operum lucra per pœnitentiam, quanto graviora sibi intulit damna per culpam.

A

Judæorum impœnitentia, propter superbiam.

9. Sed Judæi de generis nobilitate gloriantes, idcirco se agnoscere peccatores nolebant, quia de Abrahæ stirpe descenderant. Quibus recte dicitur: *Et ne cœperitis dicere, Patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* [c] Quid enim lapides, nisi corda Gentilium fuerunt, ad intellectum Dei omnipotentis insensibilia? sicut etiam quibusdam ex Judæis dicitur: *Auferam cor lapideum de carne vestra.* Nec immerito lapidum nomine gentes significatæ sunt, quia lapides coluerunt. Unde scriptum est: *Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* De quibus nimirum lapidibus filii Abrahæ suscitati sunt: quia dum dura corda Gentilium in Abrahæ semine, id est in Christo crediderunt, ejus filii facti sunt, cujus semini sunt uniti. Unde & eisdem Gentibus per egregium prædicatorem dicitur: *Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis.* Si igitur nos per fidem Christi, Abrahæ jam semen existimus, Judæi propter perfidiam Abrahæ filii esse desierunt. Quia vero in illo tremendi examinis die, parentes boni malis filiis prodesse non possint, testatur Propheta qui dicit: *Noe, Daniel & Job si fuerint in* [d] *medio eorum, vivo ego, dicit Dominus Deus quia filium & filiam non liberabunt: sed ipsi justitia sua liberabunt animas suas.* Et rursum, quia boni filii nihil malis parentibus prosint, sed ad reatum potius malorum parentum proficiat bonitas filiorum, ipsa per se Veritas non credentibus Judæis dicit: *Si ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt.*

Ezech. 11. 19.

Psal. 113. 8.

Galat. 3. 29.

Ezech. 14. 14.

Luc. 11. 19.

Fructus pœnitentiæ non ferentium pœna.

10. Sequitur: *Jam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Arbor hujus mundi est universum genus humanum. Securis vero est Redemtor noster, qui velut ex manubrio & ferro tenetur ex humanitate, sed incidit ex divinitate. Quæ videlicet securis jam ad radicem arboris posita est: quia etsi per patientiam expectat, videtur tamen quid factura est. *Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*: quia unusquisque perversus paratam citius gehennæ concremationem invenit, qui hic fructum boni operis facere contemnit. Et notandum, quod securim non juxta ramos positam, sed ad radicem dicit. Cum enim malorum filii tolluntur, quid aliud quam rami infructuosæ arboris absciduntur? Cum vero tota simul progenies cum parente tollitur, infructuosa arbor a radice abscisa est, ne jam remaneat unde prava iterum soboles succrescat. In quibus Johannis Baptistæ verbis constat quod audientium corda turbata sunt, cum protinus subinfertur: *Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus?* Perculsæ enim terrore fuerant, quæ consilium quærebant.

Ad fructus pœnitentiæ pertinent opera misericordiæ.

11. Sequitur: *Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.* Per hoc quod tunica plus est necessaria usui nostro, quam pallium, ad fructum dignum pœnitentiæ pertinet, ut non solum exteriora quæque & minus necessaria, sed ipsa valde nobis necessaria dividere cum proximis debeamus, scilicet vel escam qua carnaliter vivimus, vel tunicam qua vestimur. Quia enim in Lege scriptum est: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*: minus proximum amare convincitur, qui non cum eo in necessitate illius etiam ea quæ sibi sunt necessaria partitur. Idcirco ergo de dividendis cum proximo duabus tunicis datur præceptum, quia hoc de una dici non potuit; quoniam si una dividatur, nemo vestitur. In dimidia quippe tunica & nudus remanet qui accipit, & nudus qui dedit. Inter hæc autem sciendum est quantum misericordiæ opera valeant, cum ad fructus dignos pœnitentiæ ipsa præ ceteris præcipiuntur. Hinc etiam per semetipsam Veritas dicit: *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Hinc rursus ait: *Date, & dabitur vobis.* Hinc scriptum est: *ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* Hinc iterum dicitur: *Conclude eleemosynam* [e] *in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit.* Hinc bonus pater innocentem filium admonet, dicens: *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum fuerit, etiam exiguum libenter stude impartiri.*

B

Etiam ex necessariis eleemosyna eroganda.

Matth. 22. 39. ex Lev. 19. 18.

Eleemosynæ virtus.

C

Luc. 11. 41.

Ibid. 6. 38.

Eccl. 3. 33.

Ibid. 29. 15.

Tob. 4. 9.

Maxime si fiat justis & div. verbi præconibus.

12. Ut autem quanta esset virtus in continentia, & susceptione indigentium Redemtor noster ostenderet, dicit: *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.* In quibus verbis notandum est, quia non ait: mercedem de Propheta, vel mercedem de justo, sed mercedem Prophetæ, atque mercedem justi accipiet. Aliud est enim merces de Propheta, aliud merces Prophetæ: atque aliud merces de justo, aliud merces justi. Quid est enim dicere, *Mercedem Prophetæ accipiet*, nisi quia is qui Prophetam sua largitate sustentat, quamvis ipse prophetiam non habeat, apud omnipotentem tamen Dominum prophetiæ præmia habebit? Iste enim fortasse justus est, & quanto in hoc mundo nihil possidet, tanto loquendi pro justitia fiduciam majorem habet. Hunc dum ille sustentat qui in hoc mundo aliquid possidet, & fortasse adhuc pro justitia loqui libere non præsumit, justitiæ illius libertatem sibi participem facit: ut cum eo pariter justitiæ præmia recipiat, quem sustentando adjuvit, quatenus eamdem justitiam libere loqui potuisset. Ille prophetiæ spiritu plenus est, sed tamen corporeo eget alimento. Et si corpus non reficitur, certum est quod vox ipsa subtrahatur. Qui ergo alimentum Prophetæ propter hoc quod Propheta est, tribuit, prophetiæ illius vires ad loquendum dedit. Cum Propheta ergo mercedem Prophetæ reci-

Matth. 10. 41.

D

E

a In Belvac. & novem aliis mss. antiquis desideratur hoc membrum, *& ejus qui in multis est lapsus*. Requiri tamen videtur ad perfectam divisionem.

b In duobus poster. Gemet. *acquirat*.

c Vice versa in Val-cl. & tertio Gemet. *quid enim corda gentilium nisi lapides*.

d C. Germ. & plur. *in medio ejus*.

e C. Germ. & Belvac. *in corde*.

recipiet; quia etsi spiritu prophetiæ plenus non fuit, hoc tamen ante Dei oculos exhibuit, quod adjuvit. Hinc est quod de quibusdam peregrinantibus fratribus [a] Caio per Johannem dicitur: *Pro nomine enim Christi profecti sunt, nihil accipientes a Gentilibus. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.* Qui enim spiritalia dona habentibus, temporalia subsidia tribuit, in ipsis donis spiritalibus cooperator existit. Nam cum pauci sint qui spiritalia dona percipiunt, & multi qui rebus temporalibus abundant; per hoc se divites virtutibus pauperum inserunt, quo eisdem sanctis pauperibus de suis divitiis solatiantur. Unde cum per Isaiæ vocem, derelictæ Dominus Gentilitati, id est sanctæ Ecclesiæ, spiritalium virtutum merita, tamquam deserto arbusta promitteret, ulmum quoque pariter promisit, dicens: *Ponam desertum in stagna aquarum; & terram inviam in rivos aquarum: dabo in solitudine cedrum & spinam, myrtum & lignum olivæ: ponam in deserta abietem, ulmum & buxum simul, ut videant, & sciant, & recogitent & intelligant pariter.*

(3. Joh. v. 7. & 5.) (Isai. 41. v. 18. & 20.)

(In Ecclesia solitudine quid sint cedrus, spina, myrtus &c.) 13. Desertum quippe Dominus in stagna aquarum posuit, & terram inviam in rivos aquarum; quia Gentilitati, quæ prius per ariditatem mentis nullos bonorum operum fructus ferebat, fluenta sanctæ prædicationis dedit: & ipsa, ad quam prius pro asperitate suæ siccitatis, via prædicatoribus non patebat, doctrinæ postmodum rivos emanavit. Cui adhuc ex magno munere promittitur: *Dabo in solitudine cedrum & spinam.* Cedrum, quia magni odoris est, atque imputribilis naturæ, jure accipimus in promissione. De spina vero, cum peccanti homini dictum sit: *Terra tua spinas & tribulos germinabit tibi*; quid mirum si sanctæ Ecclesiæ illud promittitur, quod peccanti homini pro pœna multiplicatur? Sed cedri signantur nomine hi qui virtutes & signa exhibent in sua operatione, qui dicere cum Paulo valent: *Christi bonus odor sumus Deo.* Quorum corda ita [b] in æterno amore solidata sunt, ut eadem jam terreni amoris putredo nulla corrumpat. Per spinam vero signati sunt doctrinæ spiritalis viri, qui dum de peccatis ac virtutibus disserunt, & modo æterna supplicia minantur, modo cælestis regni gaudia promittunt, corda audientium pungunt. Sicque mentem dolore compunctionis perforant, ut ab eorum oculis quasi quidam sanguis animæ, lacrymæ decurrant. Myrtus vero temperativæ virtutis est, ita ut dissoluta membra temperando restringat. Quid itaque per myrtum, nisi hi signati sunt, qui afflictionibus proximorum compati sciunt, eorumque tribulationem per compassionem temperant? juxta hoc quod scriptum est: [c] *Gratias autem Deo, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt.* Qui dum afflictis proximis verbum vel opem consolationis ferunt, eos proculdubio ad statum rectitudinis restringunt, ne immoderata tribulatione in desperationem solvantur. Quos autem per olivam, nisi misericordes accipimus? quia & Græce ἔλεος misericordia vocatur, & quasi olivæ

(Ibid. v. 19.) (Genes. 3. 18.) (2. Cor. 2. 15.) (2. Cor. 1. 4.)

liquor, ante omnipotentis Dei oculos, misericordiæ fructus lucet. Cui adhuc in promissione subjungitur: *Ponam in deserta abietem, ulmum & buxum simul.* Qui per abietem, quæ valde crescendo ad aeris alta sustollitur, nisi hi designati sunt, qui intra sanctam Ecclesiam adhuc in terrenis corporibus positi, jam cælestia contemplantur? Et quamvis nascendo de terra exierunt, contemplando tamen jam juxta æthera verticem mentis extollunt. Et quid per ulmum, nisi secularium mentes expressæ sunt? Quæ dum terrenis adhuc curis inserviunt, nullum virtutum spiritalium fructum ferunt. Sed etsi fructum proprium ulmus non habet, portare tamen vitem cum fructu solet: quia & seculares viri intra sanctam Ecclesiam, quamvis spiritalium virtutum dona non habeant, dum tamen sanctos viros donis spiritalibus plenos sua largitate sustentant, quid aliud quam vitem cum botris portant? Buxus autem quos alios designat, quæ in altum non proficit, & quamvis fructum non habeat, viriditatem tamen habet, nisi eos qui intra sanctam Ecclesiam adhuc ex ætatis infirmitate bona opera ferre non valent, sed tamen parentum fidelium credulitatem sequentes, fidem perpetuæ viriditatis tenent? Post quæ omnia apte subjungitur: *Ut videant & sciant, & recogitent & intelligant pariter.* Ad hoc enim cedrus in Ecclesia ponitur, ut quisquis a proximo odorem virtutum spiritalium trahit, [d] ipse quoque in æternæ vitæ [e] dilectione non torpeat, [f] sed ad bonorum cælestium desideria ignescat. Ad hoc spina ponitur, ut qui prædicationis ejus verbo compunctus fuerit, ipse quoque exemplo illius discat corda sequentium prædicationis verbo compungere. Ad hoc myrtus ponitur, ut qui in ardore tribulationis ab ore vel opere proximi compassientis, temperamentum consolationis acceperit, ipse etiam discat quemadmodum afflictis proximis suæ consolationis temperamentum proferat. Ad hoc oliva ponitur, ut qui alienæ misericordiæ opera cognoscit, discat quemadmodum debeat indigenti proximo & ipse misereri. Ad hoc abies ponitur, ut quisquis vim contemplationis ejus agnoverit, ipse quoque ad contemplanda æterna præmia succendatur. Ad hoc ulmus ponitur, ut quisquis intuitus fuerit eum qui habere virtutum fructum spiritalium non valet, sed tamen eos qui spiritalibus donis pleni sunt, sustentat, ipse quoque sanctorum vitæ quanta vales largitate inserviat, & cælestium bonorum botros quos gignendo non valet, sustentando ferat. Ad hoc buxus ponitur, ut qui habere multos adhuc [g] in infirmitate positos veræ fidei viriditatem consideravit, etiam esse ipse infidelis erubescat. Bene ergo descriptis prius arboribus dicitur: *Ut videant & sciant, & recogitent & intelligant.* Ubi & apte subjungitur, *Pariter:* quia cum intra sanctam Ecclesiam diversi hominum mores, diversi sunt ordines, necesse est ut omnes simul discant, dum in ea spiritales viri diversæ qualitatis, ætatis, & ordinis ad imitandum, simul videntur. Sed ecce nos dum monstrare ulmum quærimus, per multa arbusta longius evagati sumus. Ad hoc itaque propter quod Prophetæ testimonium protulimus,

(Isai. 41. 19.)

a C. Germ. duo priores Gemet. ac Longip. *Gaio*.
b Duo priores Gemet. Longip. & Val-cl. *interno*.
c Longip. *gratias ago Deo*.
d Hic inter se pugnant codices tum manu exarati, tum editi. In Gemet. quos sequuntur excusi omnes, si Gussanv. excipias, *ipse quoque in terrena*. Ceteri tam Anglic. quam nostri habent; *ipse quoque interna*, vel, *ad interna*; vel, *ab interna*.
e Belvac. & quatuor alii, *delectatione*.
f Ita Corb. Ger. cum pl. & posterioribus mss. quibus concinunt vet.
g C. Germ. *in infirma ætate positos*.

limus, revertamur. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet*: quia etsi fructum ulmus non habet, vitem tamen cum fructibus portans, hæc ipsa sua efficit, [a] quæ bene sustentat aliena.

Quid sit regnum cælorum vim pati. Matt. 3.8. & Luc. 3.8. Luc. 3.11. Matth. 11. 12.

14. Quia vero ad magna nos opera Johannes admonet, dicens: *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ*. Et rursus: *Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat*: jam patenter datur intelligi quid est quod Veritas dicit: *A diebus Johannis Baptistæ usque nunc regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*. Quæ supernæ verba sententiæ nobis sunt magnopere perscrutanda. Nam quærendum est, quomodo vim perpeti regnum cælorum possit. Quis enim cælo violentiam irrogat? Et rursum quærendum est, si pati vim regnum cælorum potest, cur eamdem vim a diebus Johannis Baptistæ, & non etiam ante pertulerit? Sed cum Lex dicat: Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur; cunctis legentibus liquet, quia peccatores quosque pœna suę severitatis perculit, non autem per pœnitentiam ad vitam reduxit. Cum vero Johannes Baptista, Redemtoris gratiam præcurrens, pœnitentiam prædicat, ut peccator qui ex culpa mortuus est, [b] per conversionem vivat, profecto a diebus Johannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur. Quid est autem regnum cælorum, nisi locus justorum? Solis enim justis cælestis patriæ præmia debentur, ut humiles, casti, mites, atque misericordes ad gaudia superna perveniant. Cum vero quis vel superbia tumidus, vel carnis facinore pollutus, vel iracundia accensus, vel crudelitate impius, post culpas ad pœnitentiam redit, & vitam æternam percipit, quasi in locum peccator intrat alienum. A diebus ergo Johannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud: quia qui pœnitentiam peccatoribus indixit, quid aliud quam regno cælorum fieri violentiam docuit?

Pœnitentię vis.

15. Recogitemus ergo, fratres carissimi, mala quæ fecimus, & nosmetipsos assiduis lamentis atteramus. Hereditatem justorum, quam non tenuimus per vitam, rapiamus per pœnitentiam. Vult a nobis omnipotens Deus talem violentiam perpeti. Nam regnum cælorum rapi vult nostris fletibus, quod nostris meritis non debetur. Ab spei ergo certitudine nulla nos malorum nostrorum qualitas, nulla quantitas frangat. Præstat magnam veniæ fiduciam latro ille venerabilis, qui non inde venerabilis, unde latro: nam latro ex crudelitate, venerabilis ex confessione. Cogitate ergo, cogitate quam sint incomprehensibilia in omnipotenti Deo misericordiæ viscera. Latro iste cruentis manibus abstractus [c] a fauce itineris, suspensus est in patibulo crucis: ibi confessus, ibi sanatus est, ibi audire meruit: *Hodie mecum eris in paradiso*. (Luc. 23.43.) Quid est hoc? Quis tantam bonitatem Dei dicere, quis æstimare sufficiat? De ipsa pœna criminis pervenit ad præmia virtutis. Idcirco autem omnipotens Deus electos suos in quibusdam lapsibus cadere permisit, ut aliis in culpa jacentibus, si toto ad eum corde consurgant, spem veniæ reddat, & eis per lamenta pœnitentiæ [d] viam pietatis aperiat. Exerceamus ergo nosmetipsos in lamentis, extinguamus fletibus & dignis pœnitentiæ fructibus culpas quas fecimus: [e] ad indulgentiam nobis tempora indulta non pereant: quia qui multos a suis iniquitatibus jam sanatos aspicimus, quid aliud quam supernæ misericordiæ pignus [f] tenemus?

a Duo priores Gemet. *quæ bona sustentat*.
b Turon. *per conversationem*.
c C. Germ. & tertius Gemet. *a facie itineris*.
d Editi, *jam cælestem patriam aperiret*. Sequimur mss. pene omnes. In duobus tamen Gemet. pro, *pietatis*, legitur, *veritatis*.
e Turon. cum Longip. Val-cl. tribus Gemet. & Bigot. ita habet, pro *veniam*, quod legitur in excusis. Hæc autem desunt in C. Germ. Belvac. & primo Carn. ubi solum legitur: *Extinguamus ... culpas. Tempora indulta non pereant*.
f Post, *tenemus*, in duobus prior. Gemet. ita concluditur hom. *Sit itaque Jesu Christo Domino nostro cum Patre & Spiritu sancto honor & imp. per omnia secula seculorum. Amen*. In tertio Gem. *Adjuvet ipse quem amamus J.C.D. noster qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in secula seculorum. Amen*.

HOMILIARUM IN EVANGELIA

LIBER SECUNDUS.

Lectio sancti Evangelii secundum Marcum.

Cap. 16.
Vers. 1. Vers. 2. IN illo tempore: *Maria Magdelene, & Maria Jacobi, & Salome* [a] *emerunt
aromata, ut venientes ungerent Jesum. Et
valde mane una sabbatorum veniunt ad mo-
numentum, orto jam sole. Et dicebant ad*
Vers. 3. *invicem: Quis revolvet nobis lapidem ab
ostio monumenti?* [b] *Et respicientes, viderunt*
Vers. 4. Vers. 5. *revolutum lapidem. Erat quippe magnus
valde. Et introeuntes in monumentum, viderunt juvenem sedentem in dextris, coo-
pertum stola candida, & obstupuerunt.* Vers. 6.
*Qui dixit illis: Nolite expavescere. Je-
sum quæritis Nazarenum crucifixum: sur-
rexit, non est hic. Ecce locus ubi posue-
runt eum. Sed ite, dicite discipulis ejus,
& Petro, quia præcedet vos in Gali-* Vers. 7.
*læam. Ibi eum videbitis, sicut dixit vo-
bis.*

a Belvac. & C. Germ. *abeuntes emerunt*.
b In eisdem cod. sequitur immediate: *erat quippe magnus valde. Et respicientes* &c. Sicque tollitur hyperbaton Vulgatæ; immo & textus Græci. Iidem mss. *præcedit*.

Ho-

a HOMILIA XXI.

Habita ad populum in basilica beatæ Mariæ Virginis, die sancto Paschæ.

Ex homiliis aliæ ad populum dictæ, aliæ lectæ.

1. MUltis vobis lectionibus, fratres carissimi, per dictatum loqui consuevi: sed quia lassescente stomacho, ea quæ dictavero, legere ipse non possum, quosdam vestrum minus libenter audientes intueor. Unde nunc a memetipso exigere contra morem volo, ut inter sacra Missarum solemnia, lectionem sancti Evangelii non dictando, sed colloquendo edisseram. Sicque excipiatur ut loquimur: quia collocutionis vox corda torpentia plus quam sermo lectionis excitat, & quasi quadam manu sollicitudinis ut evigilent pulsat. Et quidem ad hoc opus me sufficere posse non video: sed tamen vires quas imperitia denegat, caritas ministrat. Scio namque qui dixit: *Aperi os tuum, & ego adimplebo illud*. (Psal. 80. 11.) Bonum ergo opus nobis in voluntate sit: nam ex divino adjutorio erit in perfectione. Dat loquendi ausum ipsa etiam resurrectionis Dominicæ tanta solemnitas: quia & indignum valde est, ut eo die laudes debitas taceat lingua carnis, quo videlicet die caro resurrexit auctoris.

Brevis Evangelicæ lectionis expositio.

2. Audistis, fratres carissimi, quod sanctæ mulieres quæ Dominum fuerant secutæ, cum aromatibus ad monumentum venerunt, & ei quem viventem dilexerant, etiam mortuo, studio humanitatis obsequuntur. Sed res gesta, aliquid in sancta Ecclesia signat gerendum. Sic quippe necesse est ut audiamus quæ facta sunt, quatenus cogitemus etiam quæ nobis sint ex eorum imitatione facienda. Et nos ergo in eum qui est mortuus credentes, si odore virtutum referti, cum opinione bonorum operum Dominum quærimus, ad monumentum profecto illius cum aromatibus venimus. Illæ autem mulieres Angelos vident, quæ cum aromatibus venerunt: quia videlicet illæ mentes supernos cives aspiciunt, quæ cum virtutum odoribus [b] ad Dominum per sancta desideria proficiscuntur. Notandum vero nobis est quidnam sit quod in dextris sedere Angelus cernitur. Quid namque per sinistram, nisi vita præsens; quid vero per dextram, nisi perpetua vita designatur? Unde in Canticis canticorum scriptum est: *Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*. (Cant. 2. 6.) Quia ergo Redemtor noster jam præsentis vitæ corruptionem transierat, recte Angelus qui nuntiare perennem ejus vitam venerat, in dextera sedebat. Qui stola candida coopertus apparuit; quia festivitatis nostræ gaudia nuntiavit. Candor etenim vestis, splendorem nostræ denuntiat solemnitatis. Nostræ dicamus, an suæ? Sed ut fateamur verius, & suæ dicamus & nostræ. Illa quippe Redemtoris nostri resurrectio & nostra festivitas fuit, quia nos ad immortalitatem reduxit; & Angelorum festivitas extitit, quia nos revocando ad cælestia, eorum numerum implevit. In sua ergo ac nostra festivitate Angelus in albis vestibus apparuit: quia dum nos per resurrectionem Dominicam ad superna reducimur, cælestis patriæ damna reparantur.

' Ad Christum, cum aromatibus accedendum.

Qui eum non amant, ad ejus gloriam quantum pavere debeant.

3. Sed quid advenientes feminas affatur, audiamus: *Nolite expavescere*. Ac si aperte dicat: Paveant illi qui non amant adventum supernorum civium: pertimescant qui carnalibus desideriis pressi, ad eorum se societatem pertingere posse desperant. Vos autem cur pertimescitis, quæ vestros concives videtis? unde & Matthæus Angelum apparuisse describens, ait: *Erat aspectus ejus sicut fulgur, & vestimenta ejus sicut nix*. (Matth. 28. 3.) In [c] fulgure etenim terror timoris est, in nive autem blandimentum candoris. Quia vero omnipotens Deus & terribilis peccatoribus, & blandus est justis: recte testis resurrectionis ejus Angelus & in fulgure vultus, & in candore habitus demonstratur: ut de ipsa sua specie & terreret reprobos, & mulceret pios. Unde recte quoque populum per deserta gradientem, columna ignis in nocte, & columna nubis præibat in die. (Exod. 13. v. 21. 22.) In igne enim terror est, in nube autem visionis lene blandimentum: dies vero vita justi, & nox accipitur vita peccatoris. Unde & conversis peccatoribus Paulus dicit: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. (Ephes. 5. 8.) In die ergo per nubem columna monstrata est, & in nocte per ignem: quia omnipotens Deus & blandus justis, & terribilis apparebit injustis. Illos in judicio veniens per lenitatis mansuetudinem demulcet, illos vero per justitiæ districtionem terret.

Jesus quærendus, & hic crucifixus.

4. Sed jam quid Angelus subjungat, audiamus: *Jesum quæritis Nazarenum*. Jesus Latino eloquio salutaris, id est salvator interpretatur. At vero multi tunc Jesus dici poterant, non tamen substantialiter, sed nuncupative. Ideo & locus subjungitur, ut de quo Jesu dictum sit manifestetur: *Nazarenum*. Et causam protinus subdidit: *Crucifixum*. Atque addidit: *Surrexit, non est hic*. Non est hic, dicitur, [d] per præsentiam carnis, qui tamen nusquam deerat per præsentiam majestatis. *Sed ite, dicite discipulis ejus & Petro, quia præcedet vos in Galilæam*. Quærendum nobis est cur nominatis discipulis, Petrus designatur ex nomine. Sed si hunc Angelus nominatim non exprimeret, qui magistrum negaverat, venire inter discipulos non auderet. Vocatur ergo ex nomine, ne desperaret ex negatione. Qua in re [e] considerandum nobis est, cur omnipotens Deus eum quem cunctæ Ecclesiæ præferre disposuerat, ancillæ vocem pertimescere, & seipsum negare permisit. Quod nimirum magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus: ut is qui futurus erat Pastor Ecclesiæ, in sua culpa disceret qualiter aliis misereri debuisset. Prius itaque eum ostendit sibi, & tunc præposuit ceteris, ut ex sua infirmitate cognosceret, quam misericorditer aliena infirma toleraret.

Petrus post lapsum a Christo ad spem veniæ erigitur.

Dist. 50. c. 53. Considerandum.

Cur labi permissus.

Galilæa quid significet.

5. Bene autem de Redemtore nostro dicitur: *Præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, sicut dixit vobis*. Galilæa namque transmigratio facta interpretatur. Jam quippe Redemtor noster a passione ad resurrectionem, a morte ad vitam, a pœna ad gloriam, a corruptione ad incorruptionem transf-

a Est in Later. decima quarta. In cod. Reg. Suec. decima septima. In Corb. duodecima.
b C. Germ. & duo priores Gemet. *ad Deum*.
c C. Germ Belvac. Longip. tertius Gemet. *in fulgore*.
d Hic restituimus multa quæ in plerisque ed. desunt; leguntur autem in C. Germ. duobus Carn. tertio Gemet. &c. necnon in edit. Antuerp. Corruptam autem ac mutilam esse aliam lectionem: *non est hic per præsentiam majestatis. Sed*, manifestum est.
e Belvac. & C. Germ. *quærendum*.

transmigraverat. Et prius post resurrectionem in Galilæa a discipulis videtur: quia resurrectionis ejus gloriam post læti videbimus, si modo a vitiis ad virtutum celsitudinem transmigramus. Qui ergo in sepulcro nuntiatur, in transmigratione ostenditur: quia is qui in mortificatione carnis agnoscitur, in transmigratione mentis videtur. Hæc, fratres carissimi, pro tanta diei solemnitate, de lectionis Evangelicæ expositione transcurrimus: sed libet, ut de hac eadem solemnitate aliquid subtilius loquamur.

Futuræ resurrectionis pignora in Sanctis, qui cum Christo resurrexerunt.

6. Duæ etenim vitæ erant, quarum unam novimus, alteram nesciebamus. Una quippe mortalis est, altera immortalis: una corruptionis, altera incorruptionis: [a] una mortis, altera resurrectionis. Sed venit Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, suscepit unam, & ostendit alteram. Unam pertulit moriendo, & ostendit alteram resurgendo. Si ergo nobis mortalem vitam scientibus, resurrectionem promitteret carnis, & tamen hanc visibiliter non exhiberet, quis ejus promissionibus crederet? Factus itaque homo apparuit in carne, mori dignatus est ex voluntate, resurrexit ex potestate, & ostendit exemplo quod nobis promisit in præmio. Sed fortasse aliquis dicat: Jure ille surrexit, qui cum Deus esset, teneri a morte non potuit. Ad instruendam ergo ignorantiam nostram, ad roborandam infirmitatem nostram, suæ resurrectionis exemplum nobis sufficere noluit. Solus in illo tempore mortuus est, & tamen solus minime resurrexit. Nam scriptum est: *Multa corpora Sanctorum qui dormierant, surrexerunt.* Ablata ergo sunt omnia argumenta perfidiæ. Ne quis enim dicat: Sperare de se non debet [b] homo quod in carne sua exhibuit Deus homo: ecce cum Deo homines resurrexisse cognoscimus, & quos puros homines fuisse non dubitamus. Si ergo membra nostri Redemtoris sumus, præsumamus in nobis quod gestum constat in capite. Si multum nos abjicimus, sperare in nobis debemus nos membra ultima, quod de membris ejus superioribus audivimus.

Matth. 27. 52.

Majus fuit miraculum Christum e sepulcro surgere, quam a cruce descendere.

7. Ecce vero ad memoriam redit quod crucifixo Dei filio Judæi insultantes dicebant: *Si rex Israel est, descendat de cruce, & credimus ei.* Qui si de cruce tunc descenderet, nimirum insultantibus cedens, virtutem nobis patientiæ non demonstraret. Sed expectavit paululum, toleravit opprobria, irrisiones sustinuit, servavit patientiam, distulit admirationem: & qui de cruce descendere noluit, de sepulcro surrexit. Plus igitur fuit de sepulcro surgere, quam de cruce descendere. Plus fuit mortem resurgendo destruere, quam vitam descendendo servare. Sed cum Judæi hunc ad insultationes suas de cruce descendere minime cernerent, cum morientem viderent, cum se vicisse crediderunt, nomen illius se quasi extinxisse gavisi sunt. Sed ecce de morte nomen ejus per mundum crevit, [c] ex qua hoc infidelis turba extinxisse se credidit: [d] & quem gaudebat occisum, dolet mortuum; quia hunc ad suam gloriam cognoscit pervenisse per pœnam. Quod bene in libro Judicum Samson illius facta significant: qui cum Gazam civitatem Philisthinorum fuisset ingressus, Philisthæi ingressum ejus protinus cognoscentes, civitatem repente obsidionibus circumdederunt, custodes [e] deputaverunt, & Samson fortissimum se jam comprehendisse gavisi sunt. Sed quid Samson fecit agnovimus. Media nocte portas civitatis abstulit, & montis verticem ascendit. Quem, fratres carissimi, hoc in facto, quem nisi Redemtorem nostrum Samson ille significat? Quid Gaza civitas, nisi infernum designat? Quid per Philisthæos, nisi Judæorum perfidia demonstratur? Qui cum mortuum Dominum viderent, ejusque corpus in sepulcro jam positum, custodes illico deputaverunt, & eum qui auctor vitæ claruerat, in inferni claustris retentum, quasi Samsonem in Gaza se deprehendisse lætati sunt. Samson vero media nocte non solum exiit, sed etiam portas tulit: quia videlicet Redemtor noster ante lucem resurgens, [f] non solum liber de inferno exiit, sed & ipsa etiam inferni claustra destruxit. Portas tulit, & montis verticem subiit: quia resurgendo claustra inferni abstulit, & ascendendo cælorum regna penetravit. Hanc ergo resurrectionis ejus gloriam, fratres carissimi, quæ & prius demonstrabatur ex signo, & post [g] patuit facto, tota mente diligamus, pro ejus amore moriamur. Ecce in resurrectione auctoris nostri ministros ejus Angelos concives nostros agnovimus. Ad horum ergo civium illam frequentem solemnitatem festinemus. His, cum necdum visione possumus, desiderio & mente jungamur. Transmigremus a vitiis ad virtutes, ut in Galilæa Redemtorem nostrum videre mereamur. Adjuvet omnipotens Deus ad vitam desiderium nostrum, qui pro nobis in mortem dedit unicum filium suum, Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum eo vivit & regnat Deus in unitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

Ibid. v. 42.

Judic. 16. v. 1. 2. & 3.

a Duo priores Gemet. *una mortalis*.
b Belvac. *debet homo Deus*.
c Primus Carn. *ex quo hoc*. Val-cl. & Gemet. *ex quo hoc infidelis*.
d C. Germ. & Bigot. *& quæ gaudebat*.
e Secundus Carn. *deportaverunt*.
f His refellitur impietas Johan. Calvini, asserentis lib. 2. Instit. cap. 16. §. 10. Christum in inferno divinæ ultionis severitatem expertum esse. Recole quæ in admonitione jam sunt dicta. Certe docet hic non obscure noster Greg. Dominum, etsi ad inferos, secundum animam, descenderit, nullos tamen ibi dolores perpessum.
g In recentioribus ed. *paruit*.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

Cap. 20. Vers. 1. *IN illo tempore: Una sabbati Maria Mag-* A
dalene venit mane, cum adhuc tenebræ
essent, ad monumentum, & vidit lapidem
Vers. 2. *sublatum a monumento. Cucurrit ergo & ve-*
nit ad Simonem Petrum, & ad alium discipu-
a *lum[a] quem diligebat Jesus, & dixit eis: Tu-*
b *lerunt Dominum de monumento, & [b] nescimus*
ubi posuerunt eum. Exiit ergo Petrus & ille
Vers. 3. Vers. 4. *alius discipulus, & venerunt ad monumen-*
tum. Currebant autem duo simul: & ille
alius discipulus præcucurrit citius Petro, & B
venit[c] primus ad monumentum. Et cum se in- c Vers. 5.
clinasset, vidit linteamina posita: non tamen
introivit. Venit ergo Simon Petrus sequens Vers. 6.
eum, & introivit in monumentum. Et vi- Vers. 7.
dit linteamina posita, & sudarium quod fue-
rat super caput ejus, non cum linteaminibus
positum, sed separatim involutum in unum lo-
cum. Tunc ergo introivit & [d] ille discipulus Vers. 8. d
qui venerat prior ad monumentum, & vidit,
& credidit. Nondum enim[e] sciebant Scriptu- Vers. 9.
ras: quia oporteret eum a mortuis resurgere. e

f

[f] HOMILIA XXII.

Habita ad populum in basilica beati Johannis, quæ appellatur Constantiniana, Sabbato post Pascha.

Paucis saltem prodesse studeat qui multis non potest.

1. FRACTUS longa molestia stomachus, diu me caritati vestræ de lectionis Evangelicæ expositione loqui prohibuit. Vox namque ipsa a C clamoris virtute succumbit: & quia a multis audiri non valeo; loqui, fateor, inter multos erubesco. Sed hanc in me verecundiam & ipse reprehendo. Quid enim? Numquid si multis prodesse nequeo, nec paucis curabo? Et si ex messe portare manipulos multos non possum, numquidnam debeo ad aream vacuus redire? Quamvis enim quantos debeo ferre non valeo, certe vel paucos, certe vel duos, certe vel unum feram. Habet namque ipsa infirmitatis intentio mercedis suæ certitudinem: quia supernus arbiter noster, etsi pondus considerat in retributione, tamen vires pensat in pondere. D

Historia Evangelica multa mysteria involvit.

2. Lectio sancti Evangelii, quam modo, fratres, audistis, valde in superficie historica est aperta, sed ejus nobis sunt mysteria sub brevitate requirenda. *Maria Magdalene cum adhuc tenebræ essent, venit ad monumentum.* Juxta historiam notatur hora: juxta intellectum vero mysticum requirentis signatur intelligentia. Maria etenim auctorem omnium, quem carne viderat mortuum, quærebat in monumento; & quia hunc minime
g invenit, [g] furatum credidit. Adhuc ergo erant tenebræ cum venit ad monumentum. Cucurrit citius, discipulisque nuntiavit. Sed illi præ ceteris cucurrerunt, qui præ ceteris amaverunt, videli- E cet Petrus & Johannes. *Currebant autem duo simul, sed Johannes præcucurrit citius Petro, & venit prior ad monumentum*, sed ingredi non præsumsit. Venit vero posterior Petrus, *Et intravit*. Quid, fratres, quid cursus iste significat? Numquid hæc tam subtilis Evangelistæ descriptio a mysteriis vacare credenda est? Minime. Neque enim se Johannes & præisse & non intrasse diceret, si in ipsa sua trepidatione mysterium defuisse credidisset.

Per Johannem Synagoga, per Petrum Ecclesia designatur.

Quid ergo per Johannem nisi Synagoga; quid per Petrum nisi Ecclesia designatur? Nec mirum esse videatur quod per juniorem Synagoga, per seniorem vero Ecclesia signari perhibetur: quia etsi ad Dei cultum prior est Synagoga quam Ecclesia Gentium, ad usum tamen seculi prior est multitudo Gentium, quam Synagoga, Paulo attestante, qui ait: *Quia non prius quod spiritale est, sed quod animale.* (1. Cor. 15. 46.) Per seniorem ergo Petrum significatur Ecclesia Gentium: per juniorem vero Johannem Synagoga Judæorum. Cucurrerunt ambo simul: quia ab ortus sui tempore usque ad occasum, pari & communi [h] via, etsi non pari & communi sensu, Gentilitas cum Synagoga cucurrit. h

Ad Christi monumentum venit prior Synagoga, sed non intravit.

3. Venit Synagoga prior ad monumentum, sed minime intravit: quia Legis quidem mandata percepit, prophetias de incarnatione ac passione Dominica audivit, sed credere in mortuum noluit. Vidit enim Johannes posita linteamina, non tamen introivit: quia videlicet Synagoga & Scripturæ sacræ sacramenta cognovit, & tamen ad fidem passionis Dominicæ credendo intrare distulit. Quem diu longeque prophetavit, præsentem vidit, [i] & renuit: hominem esse despexit, Deum carne mortalem factum credere noluit. Quid ergo est, nisi quia & citius cucurrit, & tamen ante monumentum vacua stetit: *Venit autem Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum:* quia secuta posterior Ecclesia Gentium, Mediatorem Dei & hominum hominem Jesum Christum & cognovit carne mortuum, & viventem credidit Deum. *Vidit linteamina posita, & sudarium quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.* Quid esse, fratres, credimus, quod sudarium capitis Domini cum linteaminibus non invenitur in monumento, nisi quia Paulo attestante, caput Chri- (1. Cor. 11. 3.) i

a C. Germ. Belvac. Bigot. & tertius Gemet. *quem amabat.*
b Bigot. *nescio.*
c C. Germ. & Bigot. *venit prius.*
d Belvac. & C. Germ. *& ille alius discipulus qui venerat primus.*
e Bigot. & C. Germ. *sciebat.*
f In Later. est decima septima. Ubi legitur habita in Basil. S. Salvat. quæ appell. Const. In cod. Reg. Suec. est decima octava. In Corb. decima-sexta.
g Duo priores Gemet. *furto ablatum.*
h Bigot. *vita.*
i In excusis, *recipere renuit.*

sti Deus, & divinitatis incnmprehensibilia sacramenta ab infirmitatis nostræ cognitione disjuncta sunt, ejusque potentia creaturæ transcendit naturam? Et notandum quod nnn solum separatim, [a] sed etiam involutum inveniri dicitur in unum locum. Linteum quippe quod involvitur, ejus nec initium nec finis aspicitur. Recte ergn sudarium capitis involutum inventum est: quia celsitudo divinitatis nec cœpit esse, nec desinit; nec per initium nascitur, nec termino coangustatur.

Deus in unitate est, non in divisione mentium.

4. Bene autem additur: *In unum locum*; quia in scissura mentium Deus non est. Deus quippe in unitate est, & illi ejus habere gratiam merentur, qui se ab invicem per sectarum scandala non dividunt. Sed quia solet per sudarium, laborantium sudor detergi, potest etiam sudarii nnmine exprimi labor Dei: qni in se quidem semper quietus atque incommutabilis permanet, sed tamen laborare se denuntiat, cum duras hominum pravitates portat. Unde & per Prophetam dicit: *Laboravi sustinens*. (Jerem. 6. 11.) Deus autem apparuit in carne, laboravit ex nnstra infirmitate. Quem laborem passinnis ejus dum increduli viderunt, cum venerari noluerunt. Quem enim videbant carne mortalem, dedignati sunt credere immortalem esse divinitate. Unde etiam Jeremias ait: *Reddes eis vicem, Domine, juxta opera manuum suarum: dabis eis scutum cordis laborem tuum*. (Thren. 3. 64. v. & 65.) Ne enim prædicationis spicula eorum corda penetrarent, dum passionis ejus laborem dedignati sunt, quasi eumdem laborem illius pro fruto tenuerunt, ut eo ad se transire ejus verba non permitterent, quo eum laborare usque ad mortem [b] viderunt. Quid autem nos nisi nostri capitis, id est Dei membra sumus? Per linteamina itaque corporis, laborum ligamenta signantur, quæ nunc electos omnes, id est ejus membra constringunt. Sudarium ergo quod super caput ejus fuerat, seorsum invenitur: quia ipsa Redemtoris nostri pssio longe a nostra passione disjuncta est: quoniam ipse sine culpa pertulit, quod nos cum culpa toleramus. Ipse sponte morti succumbere voluit, ad quam nos venimus inviti.

Christi membra ejus labores ac passionem experiri debent.

Ad Christi fidem Judæi aliquando colligendi.

5. Sequitur: *Tunc ergo introivit & ille discipulus qui venerat prior ad monumentum*. Postquam intravit Petrus, ingressus est & Johannes. Posterior intravit, qui prior venerat. [c] Notandum, fratres, est, quod in fine mundi ad Redemtoris fidem etiam Judæa colligetur, Paulo attestante qui ait: *Donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israel salvus fieret*. (Rom. 11. v. 25. & 26.) *Et vidit & credidit*. Quid fratres, quid æstimandus est credidisse? Numquid quia Dominus resurrexerat, [d] quem quærebat? Non utique: quia adhuc [e] tenebræ erant ad monumentum, & subjuncta quoque verba contradicunt, cum dicitur: *Nondum enim [f] sciebant Scripturas, quia oporteret eum a mortuis resurgere*. Quid ergo vidit, & quid credidit? Vidit linteamina posita, & credidit quod mulier dixerat, de monumento Dominum fuisse sublatum. Qua in re divinæ dispensationis magnitudo pensanda est: quod discipulorum corda & accenduntur nt quærant, & differuntur ne inveniant: quatenus infirmitas animi ipso suo mœrore cruciata, & purgatior ad inveniendum fiat, & tanto validius teneat, cum invenerit, quanto tardius invenerit quod quærebat.

Solemnitas paschalis quantum ceteris præstet.

6. Hæc sub brevitate, fratres carissimi, de Evangelica lectione transcurrimus: nunc restat, ut de ipsa tantæ solemnitatis nobilitate aliquid loquamur. Hanc enim recte nnbilitatem solemnitatis dicam; quia solemnitates ceteras antecedit. Sicut enim in sacro eloquio, Sancta sanctorum, vel Cantica canticorum, pro sui magnitudine dicuntur: ita hæc festivitas recte dici potest solemnitas solemnitatum. Ex hac quippe solemnitate exemplum nobis resurrectionis datum est, spes cælestis patriæ aperta, & facta superni regni jam præsumtibilis gloria. Per hanc electi, qui quamvis in tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur, ad paradisi amœna reducti sunt. Quod ante passionem dixit, in resurrectione sua Dominus implevit: *Si exaltatus fuero*, inquit, *a terra, omnia traham ad me*. (Johan. 12. 32.) Omnia etenim traxit, [g] qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, utique electa. Neque etenim infideles quosque, & pro suis criminibus æternis suppliciis deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparavit; sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognovit. Unde recte etiam per Osee dicit: *Ero mors tua, o mors: ero morsus tuus inferne*. (Osee 13. 14.) Id namque quod occidimus, agimus ut penitus non sit. Ex eo etenim quod mordemus, partem abstrahimus, partemque relinquimus. Quia ergo in electis suis funditus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia vero ex inferno partem abstulit, & partem reliquit, non occidit funditus, sed momordit infernum. Ait ergo: *Ero mors tua, o mors*. Ac si aperte dicat: Quia in electis meis te funditus perimo, ero mors tua: ero morsus tuus inferne, quia sublatis eis, te ex parte transfigo. Quæ est ergo ista solemnitas, quæ inferni claustra destruxit & januas nobis regni cælestis aperuit? Inquiratur subtilius nomen ejus. Requiratur egregius prædicator.

Quid de illa nos doceat Paulus.

7. Videamus quid de ejus æstimatione denuntiet. Ait enim: *Etenim pascha nostrum immolatus est Christus*. (1. Cor. 5. 7.) Si ergo pascha Christus, pensandum nobis est quid de pascha Lex loquitur: ut indagemus subtilius an de Christo dicta videantur. Moyses quipe ait: *Sument de sanguine agni, ac ponent super utrumque postem, & in superliminaribus domorum in quibus comedent illum: & edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni. Caput cum pedibus ejus & intestinis vorabitis, nec remanebit ex eo quidquam usque mane. Si quid residuum fuerit, igne comburetis*. (Quid Moyses. Exod. 12. v. 7. &c.) Ubi & additur: *Sic autem [h] comedetis illum. Renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus vestris, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes*. (Ibid. v. 11.) Quæ videlicet cuncta magnam nobis ædificationem pariunt, si fuerint mystica interpretatione discussa. (De consecr. dist. 2 cap. 73.) Quis namque sit sanguis agni, non jam audiendo, sed bibendo didicistis. Qui sanguis super utrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam [i] ore cordis hauritur. In utroque etenim poste sanguis agni est positus, quando sacramentum passionis illius cum ore ad Redemtionem sumitur,

Quid sit sanguis.

ad

a Quædam hic supplevimus omissa in recent. excusis.
b In C. Germ. duobus prior. Gemet. et Bigot. non legitur quidquid his extat inter, *viderunt*, &, *sudarium ergo*.
c Belvac. primus Carn. & duo priores Gemet. *notam*, *fratres*.
d Corb. & Belvac. *quem quærebant*.
e Bigot. *tenebræ erant cum venit ad monumentum*.
f Corb. & Longip. *sciebat*.
g Belvac. *quos de*.
h C. Germ. Bigot. *comedetis illud*.
i Primus Carnot. & Bigot. *amore cordis*.

ad imitationem quoque intenta mente cogitatur. Nam qui sic Redemptoris sui sanguinem accipit, ut imitari passionem illius necdum velit, in uno poste sanguinem posuit, qui etiam insuper liminaribus domorum ponendus est. Quid enim spiritaliter domos, nisi mentes nostras accipimus, in quibus per cogitationem inhabitamus? Cujus domus superliminare est ipsa intentio, quæ præminet actioni. Qui ergo intentionem cogitationis suę ad imitationem Dominicæ passionis dirigit, in superliminari domus, agni sanguinem ponit. Vel certe domus nostræ, ipsa sunt corpora, in quibus, quousque vivimus, habitamus. Et in superliminari domus agni sanguinem ponimus; quia crucem passionis illius in fronte portamus. De quo adhuc agno subditur: *Et edent carnes nocte illa assas igni*. In nocte quippe agnum comedimus; quia in sacramento modo Dominicum corpus accipimus, quando adhuc adinvicem nostras conscientias non videmus. Quæ tamen [a] carnes igni assandæ sunt: quia nimirum dissolvit ignis carnes, quas aqua coxerit: quas vero ignis sine aqua excoquit, roborat: Carnes itaque agni nostri ignis excoxit; quia cum ipsa vis passionis illius ad resurrectionem valentiorem reddidit, atque ad incorruptionem roboravit. Qui enim ex morte convaluit, videlicet carnes illius ab igne duruerunt. Unde etiam per Psalmistam dicit: *Exaruit velut testa virtus mea*. Quid namque est testa ante ignem, nisi molle lutum? Sed ei ex igne agitur ut solidetur. Virtus ergo humanitatis ejus velut testa exaruit; quia ab igne passionis ad virtutem incorruptionis crevit.

Exod. 12. 8. Christi corpus accipimus in sacramento.

Psal. 21. 16.

8. Sed sola Redemtoris nostri percepta sacramenta ad veram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis quoque & bona opera jungantur. Quid enim prodest corpus & sanguinem illius ore percipere, & ei perversis moribus contraire? Unde bene adhuc ad comedendum subditur? *Et azymos panes cum lactucis agrestibus*. Panes quippe sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ exercet, qui mandata misericordiæ sine admixtione peccati exhibet: ne perverse diripiat, quod quasi recte dispensat. Hoc quoque peccati fermentum bonæ suæ actioni miscuerant, quibus Prophetæ voce per increpationem Dominus dicebat: *Venite ad Bethel, & impie agite*. Atque post pauca: *Et sacrificate de fermentato laudem*. De fermentato namque laudem immolat, qui Deo sacrificium de rapina parat. Lactucæ vero agrestes valde amaræ sunt. Carnes ergo agni cum lactucis agrestibus sunt edendæ, ut cum corpus Redemtoris accipimus, nos pro peccatis nostris in fletibus affligamus, quatenus ipsa amaritudo pœnitentiæ abstergat a mentis stomacho perversæ humorem vitæ. Ubi & subditur: *Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua*. Ecce jam nos ipsa verba historiæ ab intellectu historico repellunt. Numquid, fratres carissimi, Israeliticus ille populus in Ægypto constitutus, comedere agnum crudum consueverat, ut ei Lex dicat: *Non comedetis ex eo crudum quid?* Ubi & additur: *Nec coctum aqua*. Sed quid aqua, nisi humanam scientiam designat, juxta hoc quod per Salomonem sub hæreticorum voce dicitur: *Aquæ furtivæ dulciores sunt*. Quid crudæ agni carnes, nisi inconsideratam ac sine reverentia cogitationis relictam illius humanitatem significant? Omne enim quod subtiliter cogitamus, quasi mente coquimus. Sed agni caro nec cruda edenda est, nec aqua cocta: quia Redemtor noster nec purus homo æstimandus est, neque per humanam sapientiam, qualiter incarnari Deus potuit, cogitandus. Omnis enim qui Redemtorem nostrum purum hominem credit, quid iste aliud quam agni carnes crudas comedit, quas videlicet coquere per divinitatis ejus intelligentiam noluit? Omnis vero qui incarnationis ejus mysteria juxta humanam sapientiam discutere conatur, carnes agni aqua vult coquere, id est dispensationis ejus mysterium per dissolutam vult scientiam penetrare. Qui ergo Paschalis gaudii solemnitatem celebrare desiderat, agnum nec aqua coquat, nec crudum comedat: ut neque per humanam sapientiam, profunditatem illius incarnationis penetrare appetat, neque in eum tamquam in hominem purum credat: sed assas igni carnes comedat, [b] ut dispensari omnia per sancti Spiritus potentiam sciat. De quo adhuc recte subjungitur: *Caput cum pedibus & intestinis vorabitis*: [c] quia Redemtor noster est α & ω, Deus videlicet ante secula, & homo in fine seculorum. [d] Et sicut jam prædiximus, fratres, Paulo attestante didicimus, quod *caput Christi Deus est*. Caput ergo agni vorare, est divinitatem illius fide percipere. Pedes vero agni vorare, est vestigia humanitatis ejus amando & imitando perquirere. Quid vero sunt intestina, nisi verborum illius occulta & mystica mandata? Quæ tunc voramus, cum verba vitæ cum aviditate sumimus. In quo devorationis verbo quid aliud quam pigritiæ nostræ torpor reprehenditur? Qui ejus verba ac mysteria & per nosmetipsos non requirimus, & dicta ab aliis audimus inviti. *Non remanebit ex eo quidquam usque mane*: quia ejus dicta magna sunt sollicitudine discutienda, quatenus priusquam dies resurrectionis appareat, in hac præsentis [e] vitæ nocte omnia illius mandata intelligendo & operando penetrentur. Sed quia valde difficile est, ut omne sacrum eloquium possit intelligi, & omne ejus mysterium penetrari, recte subjungitur: *Si quid autem remanserit, igne comburetis*. Quod ex agno remanet, igne comburimus, quando hoc quod de mysterio incarnationis ejus intelligere & penetrare non possumus, potestati sancti Spiritus humiliter reservamus: ut non superbe quis audeat vel contemnere, vel denuntiare quod non intelligit: sed hoc igni tradit, cum sancto Spiritui reservat.

Communionem paschalem bona opera comitentur.

Exod. 12. 8.

Eleemosyna.

Amos 4. 4. *Ibid. v. 5.*

Compunctio.

Exod. 12. 9.

Prov. 9. 17.

Summa erga Christum Deum reverentia.

Exod. 12. 9.

1. Cor. 11. 3.

Exod. 12. 10.

Ibidem.

Curiositas in rimandis fidei mysteriis devitanda.

9. Quia igitur qualiter edendum sit pascha cognovimus, nunc [f] a qualibus edi debeat, agnoscamus. Sequitur: *Sic autem comedetis illum. Renes vestros accingetis*. Quid in renibus, nisi delectatio carnis accipitur? Unde & Psalmista postular, dicens: *Ure renes meos*. Si enim voluptatem libidinis in renibus esse nesciret, eos uri minime petisset. Unde quia potestas diaboli in humano genere maxime per luxuriam prævaluit, de illo voce Dominica dicitur: *Potestas ejus in lumbis ejus*. Qui ergo pascha comedit, habere renes accinctos debet: ut qui solemnitatem resurrectionis atque incorru-

A qualibus Pascha edi debeat.

Ibid. v. 11.

Psal. 25. 2.

Job 40. 11.

a C. Germ. tres Gemet. Belvac. Longip. *carnes agni assandæ*.
b Belvac. *dispensare*.
a Hæc verba: *quia Red.... in fine seculorum*, absunt a Bigot. & a tertio Gemet.
d Hæc etiam usque ad, *caput ergo*, non leguntur in C. Germ. Belvac. & duobus prioribus Gemet.
e Belvac. *vitæ vocatione*.
f Tres Gemet. *a quibus*.

a ptionis agit, [a] corruptioni jam per vitia nulli sub- A
b jaceat, voluptates edomet, [b] carnem a luxuria
restringat. Neque enim cognovit quæ sit solemni-
tas incorruptionis, qui adhuc per incontinentiam
corruptioni subjacet. Hæc quibusdam dura sunt;
Matth. 7. 13 sed angusta porta est, quæ ducit ad vitam. Et ha-
bemus jam multa exempla continentium. Unde
Exod. 12. 11. & bene adhuc subditur: *Calceamenta habebitis in*
pedibus. Quid sunt enim pedes nostri, nisi opera?
Quid vero calceamenta, nisi pelles mortuorum
animalium? Calceamenta autem pedes muniunt.
Quæ vero sunt mortua animalia, ex quorum pel-
libus nostri muniuntur pedes, nisi antiqui patres,
qui nos ad æternam patriam præcesserunt? Quo-
rum dum exempla conspicimus, nostri operis pe- B
des munimus. Calceamenta ergo in pedibus ha-
bere, est mortuorum vitam conspicere, & nostra
Ibidem. vestigia a peccati vulnere custodire. *Tenentes ba-*
c *culos in manibus*. Quid Lex per baculum, nisi [c] pa-
storalem custodiam designat? Et notandum, quod
prius præcipimur renes accingere, postmodum
baculos tenere: quia illi debent curam pastora-
lem suscipere, qui jam in suo corpore sciunt fluxa
luxuriæ edomare: ut cum aliis fortia prædicant,
ipsi desideriis mollibus enerviter non succumbant.
Bene autem subditur: *Et comedetis festinantes*. Ibidem.
Notate, carissimi fratres, notate quod dicitur,
festinantes. Mandata Dei, mysteria Redemtoris,
cælestis patriæ gaudia, cum festinatione cognosci-
to, & præcepta vitæ cum festinatione implere cu-
rate. Quia enim adhuc hodie licet bene agere,
scimus: utrum cras liceat, ignoramus. Festinan-
tes ergo pascha comedite, id est ad solemnitatem
patriæ cælestis anhelate. Nemo in hujus vitæ iti-
nere torpeat, ne in patria locum perdat. Nemo
moras [d] ad appetenda studia innectat, sed cœpta d
perficiat, ne minime liceat implere [e] quod in- e
choat. Si ad amorem Dei pigri non sumus, adju-
vat ipse quem amamus, Jesus Christus Dominus
noster: [f] qui vivit & regnat cum Patre in unitate f
Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum.
Amen.

a In excusis, *corruptioni... nulla subjaceat*, quod emendavimus, præsertim ope mss. C. Germ. trium Gemet. duorum Carn. Bigot. Corb. &c.
b Longip. & Val cl. *carnis luxuriam restringat*.
c Duo priores Gemet. *pastoralem curam*.
d Duo priores Gemet. *ad appetenda bona studia*.
e C. Germ. duo priores Gemet. ac Bigot. *quod male inchoat*.
f Duo priores Gemet. *cui cum Patre & Spiritu sancto honor & imp. per omnia &c.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 24. Vers. 13. IN *illo tempore: Duo ex discipulis Jesu*
a *ibant [a] ipsa die in castellum, quod erat*
in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem,
Vers. 14. *nomine Emmaus, & ipsi loquebantur adin-*
Vers. 15. *vicem de his omnibus quæ acciderant. Et*
factum est, dum fabularentur, & secum
quærerent, & ipse Jesus appropinquans,
Vers. 16. *ibat cum illis. Oculi autem illorum teneban-*
Vers. 17. *tur, ne eum agnoscerent. Et ait ad illos:*
Qui sunt hi sermones, quos confertis adin-
Vers. 18. *vicem ambulantes, & estis tristes? Et re-*
spondens unus, cui nomen Cleophas, dixit
Vers. 19. *ei: Tu solus peregrinus es in Jerusalem,* D
& non cognovisti quæ facta sunt in illa his
diebus? Quibus ille dixit: Quæ? & dixe-
runt: de Jesu Nazareno, qui fuit vir Pro-
pheta, potens in opere & sermone coram
Vers. 20. *Deo & omni populo. Et quomodo tradide-*
runt eum summi sacerdotes & principes no-
stri in damnationem mortis, & crucifixe-
Vers. 21. *runt eum. Nos autem sperabamus, quia ipse*
esset redemturus Israel. Et nunc super hæc
b *omnia, tertia dies est hodie [b] quod hæc facta*
Vers. 22. *sunt. Sed & mulieres quædam ex nostris* E
terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad
Vers. 23. *monumentum: & non invento corpore ejus,*
venerunt dicentes se etiam visionem Ange-
Vers. 24. *lorum vidisse, qui dicunt eum vivere. Et*
C *abierunt quidam ex nostris ad monumentum,*
& ita invenerunt sicut mulieres dixerunt,
ipsum vero [c] non invenerunt. Et ipse dixit c
ad illos: O stulti & tardi corde ad creden- Vers. 25.
dum in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ!
[d] *Nonne hæc oportuit pati Christum, & in-* Vers. 26. & 27.
trare in gloriam suam? Et incipiens a Moy- d
se, & omnibus Prophetis, interpretabatur
illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.
Et appropinquaverunt castello, quo ibant. Vers. 28.
Et ipse finxit se longius ire. Et coegerunt
illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam Vers. 29.
advesperascit, & inclinata est jam dies. Et
intravit cum illis. Et factum est dum re- Vers. 30.
cumberet cum illis, accepit panem, & be-
nedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et a- Vers. 31.
perti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum:
& ipse evanuit ab oculis eorum. Et dixerunt
adinvicem: Nonne cor nostrum ardens erat Vers. 32.
in nobis dum loqueretur in via, & aperi-
ret nobis scripturas? Et surgentes eadem Vers. 33.
hora regressi sunt in Jerusalem: & inve-
nerunt congregatos undecim, & eos qui
cum ipsis erant, dicentes: quia surrexit Vers. 34.
Dominus vere, & apparuit Simoni. Et Vers. 35.
ipsi narrabant quæ gesta erant in via: &
quomodo cognoverunt eum in fractione pa-
nis.

a Abest a C. Germ. & tribus Gemet. *ipsa die*.
b Belvac. & C. Germ. *quo hæc facta sunt*.
c Iidem, *non viderunt*.
d Belvac. *nonne sic oportuit*.

a HOMILIA XXIII.

b Habita ad populum in basilica beati Petri Apostoli, b in crastino Paschæ.

Christus duobus discipulis pro peregrino visus, nihil finxit.

1. IN quotidiana vobis solemnitate laborantibus pauca loquenda sunt: & fortasse hæc utilius proderunt; quia sæpe & alimenta quæ minus sufficiunt, avidius sumuntur. Lectionis ergo Evangelicæ summatim sensum statui non per singula verba discutere, ne dilectionem vestram valeat sermo prolixior expositionis onerare. Ecce audistis, fratres carissimi, quia duobus discipulis ambulantibus in via, non quidem credentibus, sed tamen de se loquentibus Dominus apparuit, sed eis speciem quam recognoscerent, non ostendit. Hoc ergo egit foris Dominus in oculis corporis, quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis. B Ipsi namque apud semetipsos intus & amabant & dubitabant: eis autem Dominus foris & præsens aderat, & quis esset, non ostendebat. De se ergo loquentibus præsentiam exhibuit, sed de se dubitantibus cognitionis suæ speciem abscondit. Verba quidem contulit, duritiam intellectus increpavit: sacræ Scripturæ mysteria, quæ de seipso erant, aperuit: & tamen quia adhuc in eorum cordibus peregrinus erat a fide, se ire longius finxit. Fingere namque componere dicimus: unde & compositores luti, figulos vocamus. C Nihil ergo simplex veritas per duplicitatem fecit: sed talem se eis exhibuit in corpore, qualis apud illos erat in mente. Probandi autem erant, si hi qui eum etsi necdum ut Deum diligerent, saltem ut peregrinum amare potuissent. Sed quia esse extranei a caritate non poterant hi cum quibus Veritas gradiebatur, eum ad hospitium quasi peregrinum vocant. Cur autem dicimus, vocant, cum illic scriptum sit: *Et coegerunt eum?* Ex quo nimirum exemplo colligitur, quia peregrini ad hospitium non solum invitandi sunt, sed etiam trahendi. Mensam ponunt, cibos offerunt, & Deum quem in Scripturæ sacræ ex- D positione non cognoverant, in panis fractione cognoscunt.

Non audiendo præcepta, sed exequendo illuminamur.

2. Audiendo ergo præcepta Dei illuminati A sunt, faciendo illuminati sunt; quia scriptum est: *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.* (Rom. 2. 13.) Quisquis ergo vult audita intelligere, festinet ea quæ c jam intelligere potuit, opere implere. Ecce Dominus non est cognitus dum loqueretur, & dignatus est cognosci dum pascitur. Hospitalitatem ergo, fratres carissimi, diligite, caritatis opera amate. Hinc enim per Paulum dicitur: *Caritas fraternitatis maneat in vobis, & hospitalitatem nolite oblivisci. Per hanc enim placuerunt quidam, Angelis hospitio receptis.* (Hebr. 13. 1.) *Hospitalitas commendatur.* Hinc Petrus ait: *Hospitales invicem* d *sine murmuratione.* (1. Pet. 4. 9.) Hinc ipsa B Veritas dicit: *Hospes fui, & suscepistis me.* (Mat. 25. 35.) Opinata res est valde, & seniorum nostrorum nobis relatione tradita: Quidam paterfamilias cum tota domo sua magno hospitalitatis studio serviebat: cumque quotidie ad mensam suam peregrinos susciperet, quodam die peregrinus quidam inter alios venit, ad mensam ductus est. Dumque paterfamilias ex humilitatis consuetudine aquam vellet in ejus manibus fundere, conversus urceum accepit: sed repente eum, in cujus manibus aquam fundere voluerat, non invenit. C Cumque hoc factum secum ipse miraretur, eadem nocte ei Dominus per visionem dixit: Ceteris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti. Ecce in judicium veniens, dicet: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* (Mat. 25. 40.) Ecce ante judicium cum per membra sua suscipitur, susceptores suos etiam per semetipsum requirit; & tamen nos ad hospitalitatis gratiam pigri sumus. Pensate, fratres, quanta hospitalitatis virtus sit. Ad mensas vestras Christum suscipite, ut vos ab eo suscipi e ad convivia æterna valeatis. Præbete modo peregrino Christo hospitium, f ut D vos in judicio non quasi peregrinos nesciat, sed ut proprios recipiat ad regnum, ipso adjuvante qui vivit & regnat Deus in secula seculorum. Amen.

a Est decima-quinta in Later. decima-nona in cod. Reg. Suec. & decima-tertia in Corb.
b Hæc non habent Belvac. Corb. Germ. tres Gemet. Lateran. & cod. Reg. Suec.
c Excuss. *audire*.
d C. Germ. & tres Gemet. *sine murmurationibus*,
e Belvac. *in convivio æterno*.
f Bigot. Longip. Val-cl. *ut proprios servulos*.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

Cap. 21. Vers. 1. *IN illo tempore: Manifestavit se iterum*
Jesus discipulis suis ad mare Tiberia-
Vers. 2. *dis. Manifestavit autem sic. Erant simul*
Simon Petrus, & Thomas qui dicitur Di-
dymus, & Nathanael, qui erat a Cana
Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex di-
Vers. 3. *scipulis ejus duo. Dicit eis Simon Petrus:*
Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos
Vers. 4. *tecum. Et exierunt, & ascenderunt in*
a *navim: & illa nocte nihil* [a] *prendiderunt.*
Mane autem facto, stetit Jesus in littore:
Vers. 5. *non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus*
est. Dicit ergo eis Jesus: Pueri, numquid
Vers. 6. *pulmentarium habetis? Responderunt ei:*
Non. Et dixit eis: Mittite in dexteram
navigii rete, & invenietis. Miserunt ergo,
& jam non valebant illud trahere præ mul-
Vers. 7. *titudine piscium. Dicit ergo discipulus ille,*
quem diligebat Jesus, Petro: Dominus est.
A *Simon ergo Petrus cum audisset quia Domi-*
nus est, tunica succinxit se, (erat enim
nudus) & misit se in mare. Alii autem
discipuli navigio venerunt, (non enim lon- Vers. 8.
ge erant a terra, sed quasi cubitis ducentis)
trahentes rete piscium. Ut ergo descenderunt Vers. 9.
in terram, viderunt prunas positas, & pi-
scem superpositum, & panem. Dicit eis
Jesus: Afferte de piscibus quos prendidistis Vers. 10.
nunc. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete Vers. 11.
in terram, plenum magnis piscibus centum
quinquaginta tribus. Et cum tanti essent,
non est scissum rete. Dicit eis Jesus: Venite, Vers. 12.
B *prandete. Et nemo audebat discumbentium*
interrogare eum: Tu quis es? Scientes [b] *quia* b
Dominus est. Et venit Jesus, & accepit
panem, & dedit eis, & piscem similiter. Vers. 13.
Hoc jam tertio manifestatus est Jesus disci- Vers. 14.
pulis suis, cum resurrexisset a mortuis.

c

[c] HOMILIA XXIV.

d

Habita ad populum in basilica beati Laurentii martyris, [d] foris muros Urbis, Feria quarta Paschæ.

Actus quæ vix absque peccato exerceri possunt, relinquendæ.

1. LEctio sancti Evangelii, quæ modo in auribus vestris lecta est, fratres mei, quæstione animum pulsat, sed pulsatione sua vim discretionis indicat. Quæri etenim poterit, cur Petrus, qui piscator ante conversionem fuit, post conversionem ad piscationem rediit: & cum Veritas dicat: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei;* (Luc. 9. 62.) cur repetiit quod dereliquit? Sed si virtus discretionis inspicitur, citius videtur, quia nimirum negotium quod ante conversionem sine peccato exstitit, hoc etiam post conversionem repetere culpa non fuit. Nam piscatorem Petrum, Matthæum vero telonearium scimus: & post conversionem suam ad piscationem Petrus rediit, Matthæus vero ad telonei negotium non resedit: (De pœni. dist. 5. c. 7. Negotium.) quia aliud est victum per piscationem quærere, aliud autem telonei lucris pecunias augere. Sunt enim pleraque negotia, quæ sine peccatis exhiberi aut vix aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc necesse est ut post conversionem animus non recurrat.

Status post resurrectionem.

2. Quæri etiam potest, cur discipulis in mari laborantibus, post resurrectionem suam Dominus in littore stetit, qui ante resurrectionem suam coram discipulis in fluctibus maris ambulavit (Matt. 14. 25.). Cujus rei ratio festine cognoscitur, si ipsa quæ tunc inerat, causa pensetur. Quid enim mare, nisi præsens seculum signat, quod se [e] causarum tumultibus & undis vitæ corruptibilis illidit? Quid per soliditatem littoris, nisi illa perpetuitas quietis æternæ figuratur? Quia ergo discipuli adhuc fluctibus mortalis vitæ inerant, in mari laborabant. Quia autem Redemtor noster jam corruptionem carnis excesserat, post resurrectionem suam in littore stabat. Ac si ipsum resurrectionis suæ mysterium rebus discipulis loqueretur, dicens: Jam vobis in mari non appareo, quia vobiscum in perturbationis fluctibus non sum. Hinc est quod alio in loco post resurrectionem suam eisdem discipulis dicit: *Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum* (Luc. 24. 44.). Neque enim cum ipsis non erat, quibus præsens corporaliter apparebat: sed tamen jam se esse cum ipsis denegat, a quorum mortali corpore, carnis immortalitate distabat. Quod illic cum ipsis positus, fatetur non se esse cum ipsis, hoc quoque hic situ corporis indicat, cum adhuc eis navigantibus, esse se jam in littore demonstrat.

Ab electorum Ecclesia, quantum præsens discrepet.

3. Facta est autem discipulis piscationis magna difficultas, ut magistro veniente fieret admirationis magna sublimitas. Qui protinus dixit: *Mittite in dexteram navigii rete, & invenietis.* Bis in sancto Evangelio legitur, quia Dominus jussit ut ad piscandum retia mitterentur, ante passionem videlicet, & post resurrectionem. Sed priusquam Redemtor noster pateretur & resurgeret, mitti quidem rete ad piscandum jubet, sed utrum in dexteram, an in sinistram mitti debuisset, non jubet: post resurrectionem vero discipulis apparens, mitti

e

a Belvac. & C.Germ. *nihil ceperunt*. Et paulo infra, ubi legitur, *quos prendidistis*, laudati codices habent, *quos nunc cepistis*.
b Iidem mss. *quia Dominus esset*.
c In cod.Reg.Suec. est vigesima-prima. In Corb. decima-quarta.
d Hæc leguntur tantum in recent. mss. quales sunt duo posteriores Gemet.
e In ed. *casuum*; quod in nostris mss. non legitur. S. Gregorius solet negotiorum tumultum, causarum nomine significare.

ti rete in dexteram jubet. In illa piſcatione tanti capti ſunt, ut retia rumperentur: in iſta autem & multi capti ſunt, & retia rupta non ſunt. Quis vero neſciat bonos dextera, & malos ſiniſtra figurari? Illa ergo piſcatio in qua ſpecialiter in quam partem mitti rete debeat non jubetur, præſentem Eccleſiam deſignat, quæ bonos ſimul ac malos colligit; nec eligit quos trahat, quia & quos eligere poſſit ignorat. Hæc autem piſcatio poſt Domini reſurrectionem facta, in ſolam dexteram miſſa eſt: quia ad videndam claritatis ejus gloriam, ſola electorum Eccleſia pertingit, quæ de ſiniſtro opere nihil habebit. In illa piſcatione præ multitudine piſcium rete rumpitur: quia nunc ad confeſſionem fidei etiam cum electis reprobi tanti intrant, qui ipſam quoque Eccleſiam hæreſibus ſcindant. In iſta vero piſcatione & multi piſces & magni capiuntur, & rete non rumpitur: quia ſancta electorum Eccleſia in continua auctoris ſui pace requieſcens, nullis jam diſſenſionibus dilaniatur.

Petro ſpecialiter commiſſa eſt Eccleſia.

4. Captis autem tam magnis piſcibus, *Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in terram*. Jam credo quod veſtra caritas advertat, quid eſt quod Petrus rete ad terram trahit. Ipſi quippe ſancta Eccleſia eſt commiſſa, ipſi ſpecialiter dicitur; *Simon Johannis amas me? Paſce oves meas*. Quod ergo poſtmodum aperitur in voce, hoc nunc ſignatur in opere. Quia ergo prædicator Eccleſiæ nos a mundi hujus fluctibus ſeparat, nimirum neceſſe eſt ut rete plenum piſcibus Petrus ad terram ducat. Ipſe enim piſces ad ſoliditatem littoris pertrahit: quia ſanctæ prædicationis voce ſtabilitatem æternæ patriæ fidelibus oſtendit. Hoc egit verbis, hoc epiſtolis, hoc agit quotidie miraculorum ſignis. Quoties per eum ad amorem quietis æternæ convertimur, quoties a terrenarum rerum tumultibus ſeparamur, quid aliud quam miſſi intra rete fidei piſces ad littus trahimur? Sed cum rete magnis piſcibus plenum dicitur, additur & quantis, ſcilicet centum quinquaginta tribus. A magno myſterio numerus non vacat, ſed intentos vos tanti myſterii profunditas expectat. Neque enim quantitatis ſummam ſolerter Evangeliſta exprimeret, niſi hanc ſacramento plenam eſſe judicaſſet. Scitis namque quod in veteri Teſtamento omnis operatio per Decalogi mandata præcipitur: in novo autem ejuſdem operationis virtus per ſeptiformem gratiam ſancti Spiritus multiplicatis fidelibus datur. Quem Propheta denuntians, dicit: *Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini*. Sed ille in ho Spiritu [a] operationem percipit, qui fidem Trinitatis agnoſcit, ut & Patrem & Filium & eumdem Spiritum ſanctum unius virtutis credat, unius ſubſtantiæ eſſe fateatur. Quia ergo ſeptem quæ ſuperius diximus, per novum Teſtamentum latius data ſunt, decem vero per vetus præcepta, omnis noſtra virtus & operatio per decem & ſeptem poteſt plene comprehendi. Ducamus ergo per trigonum decem & ſeptem, [b] & veniunt ad quinquaginta unum. Qui profecto numerus a magno myſterio non vacat: quia in Teſtamento veteri legimus quod annus quinquageſimus Jubileus vocari juſſus eſt; in quo videlicet cunctus populus ab omni operatione quieſceret. Sed vera requies in unitate eſt. Dividi quippe unum non poteſt: ubi enim ſciſſura diviſionis eſt, vera requies non eſt. Ducamus ergo per trigonum quinquaginta & unum, ut fiant centum quinquaginta tres. Quia ergo omnis noſtra operatio in fide Trinitatis exhibita, ad requiem tendit, decem & ſeptem ter ducimus, ut ad quinquaginta & unum venire debeamus. Et vera noſtra requies tunc eſt, cum ipſam jam claritatem Trinitatis agnoſcimus, quam in unitate divinitatis eſſe certum tenemus. Quinquaginta & unum ter ducimus, & electorum ſummam in ſuperna patria quaſi centum quinquaginta trium piſcium numerum tenemus. Poſt reſurrectionem ergo Domini miſſum rete dignum fuit ut tot piſces caperet, quot ſolummodo electos cives ſupernæ patriæ deſignarent.

Johan. 21. 15. 16.

Iſai. 11. 2.

Lev. 25. 11.

Cur Chriſtus, poſt reſurrectionem piſcem aſſum, & favum mellis comederit.

Luc. 24. 1. 13. &c.

5. Inter hæc vero, & heſterna ſancti Evangelii lectio & hodierna nos admonet, ut vigilanter debeamus inſpicere, cur Dominus & Redemtor noſter poſt reſurrectionem ſuam piſcem aſſum legitur comediſſe. Non enim vacat a myſterio, quod iteratur in facto. In hac etenim lectione panem & aſſum piſcem: in illa vero quæ heſterno die lecta eſt, cum aſſo piſce etiam favum mellis comedit. Quid autem ſignare piſcem aſſum credimus, niſi ipſum Mediatorem Dei & hominum paſſum? Ipſe enim latere dignatus eſt in aquis generis humani, capi voluit, laqueo mortis noſtræ, & quaſi tribulatione aſſatus eſt tempore paſſionis ſuæ. Sed qui piſcis aſſus fieri dignatus eſt in paſſione; favus mellis nobis extitit in reſurrectione. [c] An qui in piſce aſſo figurare voluit tribulationem paſſionis ſuæ, in favo mellis utramque naturam exprimere voluit perſonæ ſuæ? Favus quippe mel in cera eſt: mel vero in cera, eſt divinitas in humanitate. Quod ab hac quoque lectione non diſcrepat: nam piſcem comedit & panem. Qui enim aſſari ut piſcis potuit ex humanitate, pane nos reficit ex divinitate, qui ait: *Ego ſum panis vivus qui de cælo deſcendi*. Aſſum ergo piſcem comedit & panem, ut ipſo ſuo cibo nobis oſtenderet, quia & paſſionem ex noſtra humanitate pertulit, [d] & refectionem noſtram ex ſua divinitate procuravit. Quod ſi vigilanter inſpicimus, nobis quoque qualiter ad imitandum congruat videmus. Sic enim ſua Redemtor indicat, ut imitationis viam nobis ſequentibus ſternat. Ecce in cibo ſuo Dominus noſter piſci aſſo conjungere favum voluit: quia videlicet illos in ſuo corpore ad æternam quietem ſuſcipit, qui cum hic tribulationes pro Domino ſentiunt, ab amore internæ dulcedinis non recedunt. Cum aſſo piſce favus ſumitur; quia qui hic afflictionem pro veritate ſuſcipiunt, illic dulcedine vera ſatiantur.

Johan. 6. 41. & 12.

Quid hoc exemplo nos doceat.

Ultimum Chriſti convivium poſt reſurrectionem quid indicet.

6. Notandum quoque, quod ultimum convivium Dominus cum ſeptem diſcipulis habuiſſe deſcribitur: Petrus namque & Thomas, Nathanael, filii Zebedæi, & alii ex diſcipulis ejus duo, in eo fuiſſe memorantur. Cur cum ſeptem diſcipulis ultimum convivium celebrat, niſi quod eos tantummodo qui ſeptiformi gratia ſancti Spiritus pleni ſunt, futuros ſecum [e] in æterna refectione denuntiat? Septem quoque diebus omne hoc tempus evolvitur: & ſæpe ſeptenario numero perfectio de-

a Primus Carn. *gratiam operationis*.
b Belvac. *veniunt quinquaginta*; duo priores Gemet. *fiunt quinquaginta*.
c Ita Corb. Germ. & potiores mſſ. In Guſſanvil. *& qui in piſce aſſo figurari voluit tribulatione*.
d Duo priores Gemet. ac prior. Carn. *& reſurrectionem noſtram*.
e Primus Carn. *in æterna reſurrectione*.

designatur. Illi ergo ultimo convivio de præsentia A veritatis epulantur: qui nunc perfectionis studio terrena transcendunt: quos mundi hujus amor non ligat: quibus etsi utcumque per tentamenta obstrepit, cœpta tamen eorum desideria non retun-
Apoc. 19. 9. dit. De hoc extremo convivio alias per Johannem dicitur: *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt*. Idcirco enim non ad prandium, sed ad cœnam vocatos narrat, quia nimirum in fine diei convivium cœna est. Qui ergo finito præ-
a sentis vitæ tempore [a] ad refectionem supernæ contemplationis veniunt, non ad Agni prandium, sed ad cœnam vocantur. Quæ videlicet cœna hoc ultimo convivio exprimitur, cui septem discipuli adesse memorantur: qui illos, ut diximus, B tunc interna refectio reparat, qui pleni nunc septiformi gratia in amore Spiritus anhelant. Hæc ergo vobiscum, fratres, hujus spiritus repleri præsentia desiderate. Quid vos sequi in futurum possit, ex præsenti perpendite. Pensate si hoc spiritu pleni estis, nostis si ad illud convivium pervenire valeatis. Quisquis namque ille est quem nunc spiritus iste non reparat, profecto ab illa æterni convivii refectione jejunat. Mementote
Rom. 8. 9. quid de eodem spiritu Paulus dicat: *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus*. Quasi quidam titulus [b] divinæ possessionis est iste spiri- C tus amoris. Numquidnam spiritum Christi ha-

Non ad prandium, sed ad cœnam vocati sumus.

Amor Dei titulus est divinæ possessionis.

b

bet is, cujus mentem [c] odia dissipant, elatio inflat, ira usque ad divisionem mentis exasperat, avaritia cruciat, luxuria enervat? Pensate quis sit spiritus Christi. Profecto ille, qui facit amicos & inimicos diligi, terrena despici, pro cælestibus æstuari, carnem propter vitia conteri, mentem a concupiscentiis frenari. Si ergo vultis [d] cognoscere jus possessionis Dei, personam perpendite possessoris vestri. Ecce enim quod diximus, voce veridica Paulus clamat: *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus*. Ac si *Rom. 8. 9.* aperte dicat: Qui nunc Deo inhabitante non regitur, de divinæ claritatis specie postmodum non lætatur. Sed nos tamen ad hæc quæ dicta sunt infirmamur, necdum culmen perfectionis attingimus; in via Dei quotidie sancti desiderii gressus ponamus. Consolatur nos veritas, quæ per Psalmistam dicit: *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur*. *Psal. 138. 16* Non omnino erit nobis noxia nostra imperfectio, si in Dei itinere constituti, & ad transacta non respicimus, & ad ea quæ restant, transire festinamus. Nam qui imperfectorum desideria dignanter inflammat, [e] hæc quandoque ad perfectionem [f] roborat: per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum eo vivit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

c d e f

a Longip. *ad refectionis supernæ contemplationem*.
b Primus Carn. *divinæ passionis*.
c Idem codex, *odio superant*.
d Ita mss. & vet. ed. In recent. legitur, *cognoscere possessiones Dei*.
e Longip. duo priores Gemet. ac Bigot. *hic quandoque*.
f Duo priores Gemet. *roborat Jesus C. D. N. cui cum P. & Sp. S. honor & imp. per omnia* &c.

Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem.

Cap. 20. Vers. 11. IN *illo tempore: Maria stabat ad mo-*
numentum foris plorans. Dum ergo fle-
Vers. 12. *ret, inclinavit se, & prospexit in monu-*
mentum: & vidit duos Angelos in albis,
sedentes, unum ad caput, & unum ad pe- D
Vers. 13. *des, ubi positum fuerat corpus Jesu. Di-*
cunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit
eis, Quia tulerunt Dominum meum, &
Vers. 14. *nescio ubi posuerunt eum. Hæc cum dixis-*
set, conversa est retrorsum, & vidit Je-
sum stantem: & non sciebat quia Jesus
Vers. 15. *est. Dicit ei Jesus: Mulier, quid plo-*
ras? Quem quæris? Illa existimans quia
hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu
sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum:
& ego eum tollam. Dicit ei Jesus: *Vers. 16.*
Maria. Conversa illa, dicit ei: Rabbo-
ni, quod dicitur magister. Dicit ei
Jesus: Noli me tangere: nondum enim *Vers. 17.*
ascendi ad Patrem meum. Vade autem
ad fratres meos, & dic eis: Ascendo
ad Patrem meum, & Patrem vestrum:
Deum meum, & Deum vestrum. Ve-
nit Maria Magdalene annuntians disci- *Vers. 18.*
pulis, quia vidi Dominum, & hæc di-
xit mihi.

[a] HOMILIA XXV.

Habita ad populum in basilica [b] sancti Johannis, quæ appellatur Constantiniana, [c] Feria quinta Paschæ.

Mariæ Magdalenæ amor & lacrymæ.

1. MARIA Magdalene, quæ fuerat in civitate peccatrix, amando veritatem, lavit lacrymis maculas criminis: & vox Veritatis im- E
Luc. 7. 47. pletur, qua dicitur: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Quæ enim prius frigida peccando remanserat, postmodum amando fortiter ardebat. Nam postquam venit ad monumentum, ibique corpus Dominicum non invenit, sublatum credidit, atque discipulis nuntiavit. Qui venientes viderunt, atque ita esse ut mulier dixerat, crediderunt. Et de eis protinus scriptum est: *Johan. 10.* *Abierunt ergo discipuli ad semetipsos*. Ac deinde subjungitur. *Maria autem stabat ad monumentum foris plorans*. Qua in re pensandum est, hujus mulieris mentem quanta vis amoris accenderat, quæ a monumento Domini, etiam discipulis recedentibus, non recedebat. Exquirebat quem non invenerat, flebat inquirendo, & amoris sui igne succen-

a Est in Corb. decima-quinta. In Later. decima-sexta. In cod. Reg. Suec. vigesima.
b In Later. *in Basil. S. Salvatoris quæ appellatur*.
c Hæc in vet. mss. minime leguntur, sed tantum in duobus post. Gemet. ac aliis ejusdem ætatis aut inferioris.

censa, ejus quem ablatum credidit, ardebat desiderio. Unde contigit, ut cum sola tunc videret, quæ remansit ut quæreret: quia nimirum virtus boni operis, perseverantia est: & voce Veritatis dicitur: *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* [a] Et præcepto Legis cauda hostiæ in sacrificio jubetur offerri. In cauda quippe finis est corporis: & ille bene immolat, qui sacrificium boni operis usque ad finem debitæ perducit actionis. Hinc Joseph inter reliquos fratres talarem tunicam habuisse describitur. Tunica quippe usque ad talum, est opus bonum usque ad consummationem.

Virtus boni operis, perseverantia. — Matt. 10. 22. & 24. 13. — Levit. 3. 9. — Genes. 37. 3.

2. Sed Maria cum fleret, inclinavit se, & prospexit in monumentum. Certe jam monumentum vacuum viderat, jam sublatum [b] Dominum nuntiaverat: quid est quod se iterum inclinat, iterum videre desiderat? Sed amanti semel aspexisse non sufficit: quia vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis. Quæsivit ergo prius, & minime invenit: perseveravit ut quæreret, unde & contigit ut inveniret: actumque est ut desideria dilata crescerent, & crescentia caperent quod invenissent. Hinc est enim quod de eodem sponso Ecclesia in Canticis canticorum dicit: *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea: quæsivi illum, & non inveni.* Surgam, & circuibo civitatem, per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea. Quæ defectum quoque inventionis ingeminat, dicens: *Quæsivi illum, & non inveni.* Sed quia diu inventio se non elongat, si inquisitio non desistat, adjungit: *Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem. Num quem* [c] *diligit anima mea, vidistis? Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* Dilectum namque in lectulo quærimus, quando in præsentis vitæ aliquantula requie Redemtoris nostri desiderio suspiramus. Per noctem quærimus; quia etsi jam in illo mens vigilat, tamen adhuc oculus caligat. Sed qui dilectum suum non invenit, restat ut surgat, & civitatem circumeat, id est sanctam electorum Ecclesiam mente & inquisitione percurrat: per vicos eum & plateas quærat, id est per angusta & lata gradientes aspiciat, ut si qua in eis valeat invenire ejus vestigia, exquirat: quia sunt nonnulli etiam vitæ secularis, qui imitandum aliquid habeant de actione virtutis. Quærentes autem nos vigiles inveniunt, qui custodiunt civitatem: quia sancti patres, qui Ecclesiæ statum custodiunt, bonis nostris studiis occurrunt, ut suo vel verbo, vel scripto nos doceant. Quos cum paululum pertransimus, invenimus quem diligimus: quia Redemtor noster [d] etsi humilitate homo inter homines, divinitate tamen super homines fuit. Cum ergo [e] transeuntur vigiles, dilectus invenitur: quia cum Prophetas & Apostolos infra ipsum esse conspicimus, illum qui natura Deus est, esse supra homines consideramus. Prius ergo non inveniendus quæritur, ut post inventus strictius teneatur. Sancta enim desideria, ut prædiximus, dilatione crescunt. Si autem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. Hoc amore arsit, quisquis ad veritatem pertingere potuit. Hinc namque David ait: *Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Hinc nos admonet, dicens: *Quærite faciem ejus semper.* Hinc Propheta ait: *Anima mea desideravit te in nocte, sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te.* Hinc iterum Ecclesia in Canticis canticorum dicit: *Vulnerata caritate ego sum.* Justum quippe est, ut ex visione medici pertingat ad salutem, quæ per æstum ejus desiderii vulnus amoris portat in pectore. Hinc rursus ait: *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.* Mens namque hominis, Conditoris sui speciem non quærentis, male dura est, quia in semetipsa remanet frigida. At si ardere jam ex desiderio cœperit ad sequendum quem diligit, liquefacta per ignem amoris currit. [f] Fit desiderio anxia, vilescunt in seculo cuncta quæ placebant, nihil est quod extra Conditorem libeat, & quæ prius delectabant animum, fiunt postmodum vehementer onerosa. Nihil ejus mæstitiam consolatur, quousque adhuc qui desideratur non aspicitur. Mœret mens, lux ipsa fastidio est: talique igne in mente decoquitur rubigo culpæ, & succensus animus quasi auri more, quia per usum speciem perdidit, per incendium clarescit.

Hæc virtus quantum eluceat in Maria Magdal. — Cant. 3. 1. — Ibidem. — Ibid. v. 3. & 4. — Christus quam sollicite quærendus. — Sancta desideria dilatione crescunt. — Psal. 41. 3. — Psal. 104. 4. — Isai. 26. 9. — Cant. 4. 9. — Ibid. 5. 6. — Divini amoris effectus.

3. Ista itaque quæ sic amat, quæ se ad monumentum quod perspexerat, iterum inclinat; videamus quo fructu vis amoris in ea ingeminat opus inquisitionis. Sequitur: *Vidit duos Angelos in albis, sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.* Quid est quod in loco Dominici corporis duo Angeli videntur, unus ad caput, atque alius ad pedes sedens; nisi quia Latina lingua Angelus nuntius dicitur: & ille ex passione sua nuntiandus erat, qui & Deus est ante secula, & homo in fine seculorum? Quasi ad caput sedet Angelus, [g] cum per Apostolum Johannem prædicatur, Quia *in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Et quasi ad pedes sedet Angelus, cum dicit: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Possumus etiam per duos Angelos duo testamenta cognoscere; unum prius, & aliud sequens. Qui videlicet Angeli per locum Dominici corporis sibimet sunt conjuncti: quia nimirum utraque testamenta, dum pari sensu incarnatum & mortuum, ac resurrexisse Dominum nuntiant, quasi Testamentum prius ad caput, & Testamentum posterius ad pedes sedet. Unde & duo Cherubim quæ propitiatorium tegunt, sese invicem aspiciunt versis vultibus in propitiatorium. Cherubim quippe plenitudo scientiæ dicitur. Et quid per duo Cherubim, nisi utraque Testamenta signantur? Quid vero per propitiatorium, nisi incarnatus Dominus figuratur? De quo Johannes ait: *Ipse est enim propitiatio pro peccatis nostris.* Et dum Testamentum vetus hoc faciendum denuntiat, quod Testamentum novum de Domino factum clamat, quasi utraque Cherubim se invicem aspiciunt, dum vultus in propitiatorium vertunt: quia dum inter se positum incarnatum Dominum vident, a suo aspectu non discrepant, quæ dispensationis ejus mysterium concorditer narrant.

Christus in utraque natura est prædicandus. — Johan. 1. 1. — Ibid. v. 14. — Exod. 25. 20. — 1. Joha. 2. 2.

4. Requirunt Mariam Angeli, dicentes: *Mulier,*

Sacra Scriptura tum ad

a Eodem sensu locus hic usurpatur lib. 2. Moral. num. 56. olim cap. 20. Ad quem locum alludens quoque Bernardus in ep. 78. ad Sugerium Abbatem, scribit: *hostiæ caudam junge capiti, ac tum cum Dei gratia jam polymitam, cura facere & talarem.*

b Belvac. *Dominum discipulis nuntiaverat:*

c Tres Gemet. ac Bigot. *dilexit.*

d Duo priores Gemet. ac secundus Carn. *etsi humanitate*; quam lectionem præferendam duceremus propter antithesim, *humanitatis & divinitatis*, nisi obstarent alii mss. non solum plures, sed potiores, editorumque consensus.

e Longip. *transeunt.*

f Tertius Gemet. *& cum sit desiderio anxia.*

g Belvac. Germ. & duo Carn. *cum per Apostolos prædicatur.* Tres-Gemet. *cum per Apostolum præd.*

Lacrymas provocat, tum consolatur.

lier, quid ploras? Et dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. Ipsa namque sacra eloquia, quæ in nobis lacrymas amoris excitant, easdem lacrymas consolantur, dum nobis Redemtoris nostri speciem promittunt. Sed notandum juxta historiam est, quod mulier non ait: Tulerunt corpus Domini mei: sed, *Tulerunt Dominum meum*. Usus namque sacri eloquii est, ut aliquando ex parte totum, aliquando vero ex toto partem significet. Ex parte etenim totum signat, sicut de Jacob filiis scriptum est: *Quia descendit Jacob in Ægyptum in animabus septuaginta*. Neque enim in Ægyptum animæ sine corporibus descenderunt; sed per solam animam totus homo significatur, quia ex parte totum exprimitur. Et solum Dominicum corpus in monumento jacuerat, & Maria non corpus Domini, sed sublatum Dominum quærebat, videlicet ex toto designans partem. *Hæc cum dixisset, conversa retrorsum, vidit Jesum stantem, & nesciebat quia Jesus esset.* Notandum, quod Maria quæ adhuc de Domini resurrectione dubitabat, retrorsum conversa est ut videret Jesum: quia videlicet per eamdem dubitationem suam, quasi tergum in Domini faciem miserat, quem resurrexisse minime credebat. Sed quia amabat & dubitabat, videbat & non cognoscebat, [a] cumque illi & amor ostendebat, & dubietas abscondebat. Cujus adhuc ignorantia exprimitur, cum subinfertur: *Et nesciebat quia Jesus esset. Qui dixit ei: Mulier quid ploras? Quem quæris?* Interrogatur doloris causa, ut augeatur desiderium, quatenus cum nominaret quem quæreret, in amore ejus ardentius æstuaret. *Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, & ego eum tollam.* Forsitan nec errando hæc mulier erravit, quæ Jesum hortulanum credidit. An non ei spiritaliter hortulanus erat, qui in ejus pectore per amoris sui semina, virtutum virentia plantabat?

In sacris litteris aliquando pars pro toto sumitur.
Genes. 46. 27.
Christus optime creditur hortulanus.

5. Sed quid est quod viso eo quem hortulanum credidit, cui needum dixerat quem quærebat, ait: *Domine, si tu sustulisti eum?* Quasi enim jam dixisset ex cujus desiderio plangeret, eum dicit quem non dixerat. Sed vis amoris hoc agere solet in animo, ut quem ipse sempee cogitat, nullum alium ignorare credat. Recte & hæc mulier quem quærit non dicit, & tamen dicit: *Si tu sustulisti eum*: quia alteri non putat incognitum, quem sic ipsa continuo [b] plangit desiderio. *Dicit ei Jesus: Maria.* Postquam eam communi vocabulo eppellavit ex sexu, & agnitus non est, vocat ex nomine. Ac si ei aperte dicat: Recognosce eum, a quo recognosceris. Perfecto quoque viro dicitur *Novi te ex nomine*: quia homo commune omnium nostrum vocabulum est, Moyses vero proprium, cui recte dicitur, quia ex nomine scitur: ac si ei aperte Dominus dicat: Non te generelitee ut ceteros, sed specialiter scio. Maria ergo quia vocatur ex nomine, recognoscit auctorem: atque eum protinus rabboni, id est magistrum vocat: quia & ipse erat qui quærebatur exterius, & ipse qui eam interius ut quæreret, docebat. Jam vero ab Evangelista non subditur quid mulier fecit, sed ex eo [c] innuitur quod audivit. Cui dicitur: *Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum.* In his namque verbis ostenditur quod Maria amplecti voluit ejus vestigia, quem recognovit. Sed ei magister dicit: *Noli me tangere.* Non quia post resurrectionem Dominus tactum renuit feminarum, cum de duabus ad sepulcrum ejus [d] venientibus scriptum sit: *Accesserunt, & tenuerunt pedes ejus.*

In Mariæ colloquio cum Domino mutuus amor probatur.
Exod. 33. 12.
Mat. 28. 9.

6. Sed cur tangi non debeat, ratio quoque additur, cum subinfertur: *Nondum enim ascendi ad Patrem meum.* In corde etenim nostro tunc Jesus ad Patrem ascendit, cum æqualis creditur Patri. Nam quisquis eum æqualem Patri non credit, adhuc in ejus pectore ad Patrem Dominus non ascendit. Ille ergo Jesum veraciter tangit, qui Patri Filium coæternum credit. In corde etenim Pauli jam ad Patrem Jesus ascenderat, cum idem Paulus dicebat: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.* Unde Johannes quoque Redemtorem nostrum manu fidei tetigit, qui ait: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt.* Tangit ergo Dominum, qui eum Patri æternitate substantiæ æqualem credit. Sed fortasse aliquis tacita quæstione pulsatur, quomodo Filius Patri esse æqualis possit. Qua in re humana natura quod admirando comprehendere non valet, restat ut hoc sibi esse credibile ex admiratione alia sciat. Habet namque quod ad hæc sibi sub brevitate respondeat. Constat enim quia ipse creavit matrem, in cujus virgineo utero ex humanitete crearetur. Quid ergo mirum si æqualis est Patri, qui prior est matre? Paulo quoque attestante didicimus, *Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.* Qui ergo Filium minorem putat, Patri specialiter derogat, cujus sapientiam ei esse inæqualem fatetur. Quis etenim homo potens æquanimiter ferret, si quis ei diceret: Magnus quidem es, sed tamen sapientia tua te minor est? Ipse quoque Dominus dicit: *Ego & Pater unum sumus.* Et rursus ait: *Pater major me est.* De quo etiam scriptum est, quia *subditus erat parentibus suis.* Quid ergo mirum si ex humanitate sua minorem se Patre asserit in cælo, ex qua subjectus erat etiam parentibus in terra? Ex qua humanitete nunc Mariæ dicitur: *Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum: [e] Deum meum, & Deum vestrum.* Cum *meum* dicat & *vestrum*, cur non communiter dicit nostrum? Sed distincte loquens, indicat quia eumdem Patrem & Deum [f] dissimiliter habeet ipse quam nos. *Ascendo ad Patrem meum*, videlicet per naturam: *Et Patrem vestrum*, [g] per gratiam. *Ad Deum meum*, quia descendi; *Ad Deum vestrum* [h] quia ascendetis. Quia enim & ego homo, Deus mihi est: quia vos ab errore liberati, Deus est vobis. Distincte ergo mihi Pater & Deus est: quia quem ante secula Deum genuit, hominem in fine seculorum [i] mecum creavit. *Venit Maria Magdalene annuntians discipulis, quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.* Ecce humani generis culpa ibi abscidititur, unde processit. Quia enim in paradiso mulier viro propinavit mortem, a sepulcro mulier viris annuntiat vitam: & dicta sui vivificatoris narrat,

Christus Patri æqualis & coæternus.
Phil. 2. 6.
Joha. 1. v. 1. & 2.
Matrem ex qua natus est, ipse creavit.
1. Cor. 1. 24.
Joh. 10. 30.
Ibid. 14. 28.
Luc. 2. 51.
Genes. 3. 7. Mulier viro propinavit

a Val-el. & Longip. eum quem illi. Sic olim scriptum fuisse in C. Germ. suspicamur ex abrasis hic quibusdam litteris.
b B. qu. plangit desideratum.
c Primus Carn. invenitur.
d Bigot. currentibus. Consentit tertius Gemet.
e In C. Germ Belvac. & tertius Gemet. ad Deum meum.
f Secundus Carn. similiter.
g Bigot. id est, per gratiam.
h Tres Gemet. ac Bigot. quia ascendistis.
i Corb. Germ. & duo priores Gemet. me creavit.

mortem, mulier viris annuntiat vitam.

rat, quæ mortiferi serpentis verba narraverat. Ac si humano generi non verbis Dominus, sed rebus dicat: De qua manu vobis illatus est potus mortis, de ipsa suscipite poculum vitæ.

In resurrectione Christi, pietatis ejus viscera nobis patent.

7. Hæc de expositione lectionis Evangelicæ succincte transcurrimus: nunc opitulante eodem, de quo loquimur, Domino, & resurrectionis ejus gloriam, & pietatis viscera consideremus. Citius enim a morte voluit resurgere, ne nostra diu anima in infidelitatis morte remaneret. Unde bene quoque per Psalmistam dicitur: *De torrente in* [a] *via bibet, propterea exaltabit caput.* In humano quippe genere ab ipso mundi initio torrens mortis effluxerat: sed de hoc torrente Dominus in via bibit, quia mortem in transitu gustavit. Atque ideo exaltavit caput; quia hoc quod moriendo in sepulcro posuit, resurgendo super Angelos elevavit: & inde antiquum hostem in æternum perculit, unde sævire contra se manus persequentium temporaliter permisit. Quod aperte Dominus beato Job indicat, dicens: *Numquid capies Leviathan hamo?*

Ps. 109. 7.

Job. 40. 19. 20.

Ab ipso diabolus quasi hamo captus, ex hoc interiit quod momordit.

8. Per Leviathan quippe, quod additamentum eorum dicitur, cetus ille devorator humani generis designatur. Qui dum se divinitatem [b] homini addere spopondit, immortalitatem sustulit. Qui prævaricationis quoque culpam, quam primo homini propinavit, dum se sequentibus pessima persuasione multiplicat, pœnas eis sine cessatione coacervat. In hamo autem esca ostenditur, aculeus occultatur. Hunc ergo Pater omnipotens hamo cœpit, quia ad mortem illius unigenitum Filium incarnatum misit, in quo & caro passibilis videri posset, & divinitas impassibilis videri non posset. Cumque in eo serpens iste per manus persequentium escam corporis momordit, divinitatis illum aculeus perforavit. Prius vero eum in miraculis Deum cognoverat, sed de cognitione sua ad dubitationem cecidit, quando hunc passibilem vidit. Quasi hamus ergo fauces glutientis tenuit, dum in illo esca carnis patuit, quam devorator appeteret; & divinitas passionis tempore latuit, quæ necaret. In hamo ejus incarnationis captus est; quia dum in illo appetit escam corporis, transfixus est aculeo divinitatis. Ibi quippe inerat humanitas, quæ ad se devoratorem duceret; ibi divinitas, quæ perforaret: ibi aperta infirmitas, quæ provocaret; ibi occulta virtus, quæ raptoris faucem transfigeret. In hamo igitur captus est, quia inde interiit, unde momordit. Et quos jure tenebat mortales perdidit: quia eum, in quo jus non habuit, morte appetere immortalem præsumsit.

Diabolus Christum nihil sibi debentem invadens, jus in peccatores amisit.

9. Hinc est etiam quod hæc ipsa, de qua loquimur, Maria vivit; quia ille pro humano genere qui morti nihil debebat, occubuit. Hinc est quod nos quotidie ad vitam post culpas revertimur; quia [c] ad pœnam nostram Conditor sine culpa descendit. Ecce jam antiquus hostis ea quæ de humano genere cœperat spolia amisit, supplantationis suæ victoriam perdidit. Quotidie peccatores [d] ad vitam redeunt: quotidie de ejus faucibus Redemtoris manu rapiuntur. Unde bene quoque ad beatum Job voce Dominica iterum dicitur: *Aut armilla perforabis maxillam ejus?* Armilla ubi ponitur, ambiendo constringit. Quid ergo per armillam, nisi circumplectens nos divina misericordia designatur? Quæ Leviathan istius maxillam perforat, dum nobis post perpetrata quæ prohibuit, adhuc pœnitentiæ remedium ostendit. Armilla Dominus maxillam Leviathan perforat; quia ipse ineffabili misericordiæ suæ potentia, sic malitiæ antiqui hostis obviat, ut aliquando eos etiam quos jam cœpit, amittat. Et quasi ab ore illius cadunt, qui post perpetratas culpas ad innocentiam redeunt. Quis enim ore illius semel raptus, maxillam ejus evaderet, si perforata non esset? An non in ore Petrum tenuit, cum negavit? An non in ore David tenuit, cum in tantam se luxuriæ voraginem mersit. Sed dum ad vitam uterque per pœnitentiam rediit, Leviathan iste eos aliquo modo quasi per maxillæ suæ foramen amisit. Per foramen ergo maxillæ ab ejus ore subtracti sunt, qui post perpetrationem tantæ nequitiæ, pœnitendo redierunt. Quis autem hominum Leviathan istius os evadat, ut illicita nulla committat? Sed hinc cognoscimus, quantum Redemtori humani generis debitores sumus, qui non solum nos in ore Leviathan ire prohibuit, sed ab ore etiam ejus redire concessit. Qui spem peccatori non abstulit; quia maxillam ejus ut evadendi viam tribueret, perforavit, ut saltem post morsum fugiat, qui incautus prius cavere noluit ne morderetur. Ubique ergo nobis occurrit superna medicina: quia & dedit homini præcepta, ne peccet; & tamen peccanti dedit remedia, ne desperet. Unde cavendum summopere est, ne quis delectatione peccati Leviathan istius ore rapiatur: & tamen si raptus fuerit, non desperet: quia si peccatum perfecte lugeat, adhuc foramen in maxilla ejus invenit, per quod evadat.

Job 40. 21.

Matth. 26. v. 75. &c. 2. Reg. 12. 4.

Ubique nobis occurrit divina medicina.

Maria Magdalene divinæ misericordiæ est testis.

10. Adest testis divinæ misericordiæ, hæc ipsa de qua loquimur [e] Maria, de qua Pharisæus dum pietatis fontem vellet obstruere, dicebat: *Hic si esset Propheta, sciret utique quæ & qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est.* Sed lavit lacrymis maculas cordis & corporis, & Redemtoris sui [f] vestigia tetigit, quæ sua itinera prava dereliquit. Sedebat ad pedes Jesu, verbumque de ore illius audiebat. Viventi adhæserat, mortuum quærebat. Viventem reperit, quem mortuum quæsivit. Tantumque apud eum locum gratiæ invenit, ut hunc ipsis quoque Apostolis, ejus videlicet nuntiis, ipsa nuntiaret. Quid itaque, fratres, quid in hac re debemus aspicere, nisi immensam misericordiam Conditoris nostri? qui nobis velut in signo ad exemplum pœnitentiæ posuit eos, quos per pœnitentiam vivere post lapsum fecit. Perpendo enim Petrum, considero latronem, aspicio Zacchæum, intueor Mariam, & nihil in his aliud video, nisi ante oculos nostros posita spei & pœnitentiæ exempla. Fortasse enim in fide lapsus est aliquis; aspiciat Petrum, qui amare flevit, quod timide negaverat. Alius contra proximum suum in malitia crudelitatis exarsit; aspiciat latronem, qui & in ipso mortis articulo ad vitæ præmia pœnitendo pervenit. Alius avaritiæ æstibus anhelans aliena diripuit; aspiciat Zacchæum, qui si quid alicui ab-

Luc. 7. 39.

Matth. 26. 75.

Luc. 23. 43.

Luc. 19. 8.

a Longip. Val-cl. tres Gemet. Bigot. *bibit . . . exaltavit.*
b Primus Carn. *divinitatem Domini.*
c Val-cl Longip. & Bigot. *ad pœnam noster Conditor.*
d Ed. Rotomag. Antuerp. & aliæ vet. *ad veniam veniendo a sua potestate recedunt.*
e In tota hac Homilia Gregorius ex tribus sanctis feminis, sc. Maria sorore Lazari, Maria Magdalene, & muliere peccatrice cui dimissa sunt peccata, quia dilexit multum, unicam conflavit. De hac Quæstione plurimæ extant dissertationes. Vide præsertim quæ de hoc argumento scripsit doctissimus Tillemontius, in commentariis de Historia Ecclesiastica Tom. 1.
f In vet. ed. Antuerp. Rotomag. &c. *vestigia tersit.*

abstulit, quadruplum reddidit. Alius libidinis igne succensus, carnis munditiam perdidit; aspiciat Mariam, quæ in se amorem carnis, igne divini amoris excoxit. Ecce omnipotens Deus ubique oculis nostris quos imitari debeamus objicit, ubique exempla suæ misericordiæ opponit. Mala ergo jam displiceant, vel experta Libenter obliviscitur omnipotens Deus quod nocentes fuimus, paratus est pœnitentiam nostram nobis ad innocentiam deputare. Inqui- A nati post aquas salutis, renascamur ex lacrymis. Itaque juxta primi Pastoris vocem, sicut modo geniti infantes lac concupiscite. (1. Pet. 2. 2.) Redite parvuli filii ad sinum matris vestræ æternæ sapientiæ; sugite larga ubera pietatis Dei; transacta plangite, imminentia vitate. Redemtor noster momentaneos fletus nostro æterno consolabitur gaudio: [a] qui vivit & regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum.

a In duobus prioribus Gemet. *cui cum Patre & Spir. sancto honor & imp. per* &c.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

a Cap. 20. Vers. 19. *IN illo tempore.* [a] *Cum esset sero die*
illa una sabbatorum, & fores essent
clausæ, ubi erant discipuli congregati pro- B
pter metum Judæorum: venit Jesus, &
b *stetit* [b] *in medio eorum, & dixit eis: Pax*
Vers. 20. *vobis. Et cum hoc dixisset, ostendit eis*
manus & latus. Gavisi sunt ergo discipuli
Vers. 21. *viso Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax*
vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto
vos. Hæc cum dixisset, insufflavit, &
dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: quo-
Vers. 22. *rum remiseritis peccata, remittuntur eis: &*
quorum retinueritis retenta sunt. Thomas
Vers. 23. Vers. 24. *autem unus de duodecim, qui dicitur Di-*
dymus, non erat cum eis quando venit C
Vers. 25. *Jesus. Dixerunt ergo ei alii discipuli:*
Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis:
Nisi videro in manibus ejus fixuram clavo-
rum, & mittam digitum meum in locum
clavorum, & mittam manum meam in latus
ejus, non credam. Et post dies octo iterum Vers. 26.
erant discipuli ejus intus & Thomas cum eis.
Venit Jesus januis clausis, & stetit in me-
dio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Tho- Vers. 27.
mæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus
meas: & affer manum tuam, & mitte in
latus meum: & noli esse incredulus, sed
fidelis. Respondit Thomas, & dixit ei: Vers. 28.
Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Jesus: Vers. 29.
Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati
qui non viderunt, & crediderunt. Multa Vers. 30.
quidem & alia signa fecit Jesus in conspectu
discipulorum suorum, quæ non sunt scripta
in libro hoc. Hæc autem scripta sunt, ut Vers. 31.
credatis quia Jesus est Christus filius Dei, &
ut credentes [c] *vitam habeatis in nomine ejus.* c

d [d] HOMILIA XXVI.

e f Habita ad populum in basilica [e] beati Johannis, quæ dicitur Constantiniana, [f] in octavis Paschæ.

Quomodo Christi corpus post resurrectionem januis clausis ad discipulos intrare potuerit.

1. PRima lectionis hujus Evangelicæ quæstio animum pulsat, quomodo post resurrectionem corpus Dominicum verum fuit, quod D clausis januis ad discipulos ingredi potuit. Sed sciendum nobis est, quod divina operatio si ratione comprehenditur, non est admirabilis: nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Sed hæc ipsa nostri Redemtoris opera, quæ ex semetipsis comprehendi nequaquam possunt, ex alia ejus operatione pensanda sunt: ut rebus mirabilibus fidem præbeant facta mirabiliora. Illud enim corpus Domini intravit ad discipulos januis clausis, quod videlicet ad humanos oculos per nativitatem suam clauso exiit utero Virginis. Quid ergo mirum, si clausis januis post resurrectionem suam in æternum E jam victurus intravit, qui moriturus veniens non aperto utero Virginis exivit? Sed quia ad illud corpus quod videri poterat, fides intuentium dubitabat, ostendit eis protinus manus & latus: palpandam carnem præbuit, quam clausis januis introduxit. Qua in re duo mira, & juxta humanam rationem sibi valde contraria ostendit: dum post resurrectionem suam corpus suum & incorruptibile, & tamen palpabile demonstravit.

Et incorruptibile simul, & palpabile fuit.

Nam & corrumpi necesse est quod palpatur: & palpari non potest quod non corrumpitur. Sed miro modo atque inæstimabili Redemtor noster & incorruptibile post resurrectionem, & palpabile corpus exhibuit: ut monstrando incorruptibile, invitaret ad præmium; & præbendo palpabile, [g] firmaret ad fidem. Et incorruptibilem se ergo, & palpabilem demonstravit: ut profecto esse post resurrectionem ostenderet corpus suum & ejusdem naturæ, & alterius gloriæ.

g Ejusdem naturæ, sed alterius gloriæ.

2. Dixit eis: *Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Id est, sicut misit me Pater Deus Deum, & ego mitto vos homo homines. Pater Filium

Ad quid missi fuerint in mundum Christi discipuli.

a Bigot. *cum sero factum esset.*
b In multis mss. & excusis deest, *eorum.*
c C. Gem. & Belvac. *vitam æternam.*
d In Corb. est decima septima. In Lateran. decima-octava. In cod. Reg. vigesima-prima.
e In hoc cod. *beati Johan. Baptistæ.*

f Hæc non habent cod. Later. Reg. Suec. & duo Carn. In Kalendario Rom Johan. Front. legitur, *Die sabbati ad Lateranis.* Ceterum vir doctus in prænotatis ad istud Kalend. contendit nullam fuisse basil. Constantinianam, præter basilicam Salvatoris, numquam facta mentione S. Johannis Lateran. De his egimus in admonitione.
g Duo Carn. & Longip. *formaret.*

Filium misit, qui hunc pro redemtione generis humani incarnari constituit. Quem videlicet in mundum venire ad passionem voluit: sed tamen amavit filium, quem [a] ad passionem misit. Electos vero Apostolos Dominus non ad mundi gaudia, sed sicut ipse missus est, ad passiones in mundum mittit. Quia ergo & Filius amatur a Patre, & tamen ad passionem mittitur: ita & discipuli a Domino amantur, qui tamen ad passionem mittuntur in mundum. Itaque dicitur: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*: id est, ea vos caritate diligo cum inter scandala persecutorum mitto, qua me caritate Pater diligit, quem venire ad tolerandas passiones fecit. Quamvis mitti etiam juxta naturam divinitatis possit intelligi. Eo enim ipso a Patre Filius mitti dicitur, quo a Patre generatur. Nam sanctum quoque Spiritum, qui cum sit coæqualis Patri & Filio, non tamen incarnatus est, idem se Filius mittere perhibet, dicens: *Cum venerit paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre*. (Johan. 15. 26.) Si enim mitti solummodo incarnari deberet intelligi, sanctus proculdubio Spiritus nullo modo diceretur mitti, qui nequaquam incarnatus est. Sed ejus missio ipsa processio est, [b] qua de Patre procedit & Filio. Sicut itaque Spiritus mitti dicitur quia procedit; ita & Filius non incongrue mitti dicitur quia generatur.

Processio Spiritus sancti a Patre & a Filio.

Cur Spiritus sanctus Ipsis semel & iterum datus. (Act. 2. v. 1. &c.)

3. *Hac autem cum dixisset, insufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum.* Quærendum nobis est, quid est quod Spiritum sanctum Dominus noster & semel dedit in terra consistens, & semel cælo præsidens? Neque enim alio in loco datus Spiritus sanctus aperte monstratur, nisi nunc cum per insufflationem percipitur, & postmodum cum de cælo veniens, in linguis variis demonstratur. Cur ergo prius in terra discipulis datur, postmodum de cælo mittitur, nisi quod duo sunt præcepta caritatis, dilectio videlicet Dei, & dilectio proximi? In terra datur Spiritus, ut diligatur proximus: e cælo datur Spiritus, ut diligatur Deus. Sicut ergo una est caritas, & duo præcepta: ita unus Spiritus, [c] & duo data. Prius a consistente Domino in terra, postmodum e cælo: quia in proximi amore discitur, qualiter perveniri debeat ad amorem Dei. Unde & idem Johannes dicit: *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* (1. Johan. 4. 20.) Et ante quidem discipulorum mentibus idem Spiritus sanctus inerat ad fidem, sed tamen manifesta datione non nisi post resurrectionem datus est. Unde & scriptum est: *Nondum erat spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus.* (Johan. 7. 39.) Unde etiam per Moysen dicitur: *Suxerunt mel de petra, & oleum de firma petra.* (Deut. 32. 13.) Neque enim quidquam tale juxta historiam legitur, si tota Testamenti veteris series [d] recenseatur. Nusquam de petra mel, nusquam oleum ille populus suxit. Sed quia juxta Pauli vocem: *Petra erat Christus*; (1. Cor. 10. 4.) mel de petra suxerunt, qui ejusdem Redemtoris nostri facta & miracula viderunt. Oleum vero de firma petra suxerunt; quia effusione sancti Spiritus post resurrectionem ejus ungi meruerunt. Quasi ergo infirma petra mel dedit, quando adhuc mortalis Dominus miraculorum suorum dulcedinem discipulis ostendit. Sed firma petra oleum fudit; quia post resurrectionem suam factus jam impassibilis, per afflationem spiritus donum sanctæ unctionis emanavit.

Qui sint ejus unctionis effectus.

4. De hoc oleo per Prophetam dicitur: [e] *Computrescet jugum a facie olei.* (Isai. 10. 27.) Sub jugo quippe tenebamur [f] dæmoniacæ dominationis, sed uncti sumus oleo Spiritus sancti. Et quia nos gratia libertatis unxit, dominationis dæmoniacæ jugum putruit, Paulo attestante, qui ait: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas.* (2. Cor. 3. 17.) Sciendum vero est, quod hi qui prius Spiritum sanctum habuerunt, ut & ipsi innocenter viverent, & in prædicatione quibusdam prodessent; idcirco hunc post resurrectionem Domini patenter acceperunt, ut prodesse non paucis, sed pluribus possent. Unde & in hac ipsa datione Spiritus dicitur: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Libet intueri, illi discipuli ad tanta onera humilitatis vocati, ad quantum culmen gloriæ sint perducti. Ecce non solum de semetipsis securi fiunt, sed etiam alienæ obligationis potestatem [g] relaxationis accipiunt: principatumque superni judicii sortiuntur, ut vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Sic sic eos a Deo decebat erigi, qui tantum pro Deo consenserant humiliari. Ecce qui districtum Dei judicium metuunt, animarum judices fiunt: & alios damnant vel liberant, qui semetipsos damnari metuebant.

Apostolorum locum tenent Episcopi.

5. Horum profecto nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent. Ligandi atque solvendi auctoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed grave pondus istius est honoris. Durum quippe est, ut qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, judex vitæ fiat alienæ. Et plerumque contingit, (11. q. 3. c. 88. Plerumque.) [h] ut hic judicii locum teneat, cui ad locum vita minime concordat. Ac sæpe agitur, ut vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat. Sæpe in solvendis ac ligandis subditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur. Unde fit, ut ipsa hac ligandi & solvendi potestate se privet, qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subjectorum moribus exercet. (Ibid. c. 60. Ipse.) Sæpe fit, ut erga quemlibet proximum odio vel gratia moveatur Pastor: judicare autem de subditis digne nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia vel gratiam sequuntur. (Ibid. c. 61. Judicare.) Unde recte per Prophetam dicitur: *Mortificabant animas quæ non moriuntur; & vivificabant animas quæ non vivunt.* (Ezech. 13. 19.) Non morientem quippe mortificat, qui justum damnat. Et non victurum vivificare nititur, qui reum a supplicio absolvere conatur.

Quomodo ligandi & solvendi potestate uti debeant.

6. Causæ ergo pensandæ sunt, & tunc ligandi atque solvendi potestas [i] exercenda. Videndum est [k] quæ culpa præcessit, aut quæ sit pœnitentia secuta post culpam: ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sententia absolvat. Tunc enim vera est absolutio præsidentis, (Ibid. c. 62. Tunc vera.) [l] cum interni arbitrium sequitur judicis. Quod bene quatriduani mortui resuscitatio illa significat, quæ videlicet demonstrat, quia prius mortuum Dominus vocavit & vivificavit, dicens: *Lazare, veni foras*: (Johan. 11. 43.) & postmodum is qui vivens egressus fue-

a Corb. Germ. & Bigot. *ad passiones*.
b Hæc a Theodulfo Aurelianensi in medium adducuntur, ad probandam Spiritus sancti processionem etiam a Filio, lib. de Sp. sancto ad Carol. M.
c Belvac. & Bigot. *& duo data Testamenta*.
d Secundus Carn. *retexatur*.
e Plurimi mss. *computrescit*.
f Bigot. *dæmoniacæ damnationis*.
g Idem codex, *& relaxationis*.
h Belvac. & Bigot. *ut hunc judicii locus teneat*. C. Germ. & duo priores Gemet. *ut hunc judicii locum teneat*.
i Duo priores Gemet. *exerenda*.
k Abest, *præcessit*, a Belv. & tribus Gemet. Bigot. *quæ causa*.
l In vulgatis, *cum æterni*.

Absolutionis sacerdotalis ordo. Johan. 11. 45.

fuerat a discipulis est solutus, sicut scriptum est: *Cumque egressus esset qui fuerat ligatus institis, tunc dixit discipulis: Solvite eum, & sinite abire.* Ecce illum discipuli jam viventem solvunt, quem magister resuscitaverat mortuum. Si enim discipuli Lazarum mortuum solverent, fœtorem magis ostenderent, quam virtutem. Ex qua consideratione intuendum est, quod illos nos debemus per pastoralem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum cognoscimus per suscitantem gratiam vivificare. [a] Quæ nimirum vivificatio ante operationem rectitudinis in ipsa jam cognoscitur confessione peccati. Unde & huic ipsi mortuo Lazaro nequaquam dicitur, Revivisce: sed, *Veni foras.* Omnis quippe peccator dum culpam suam intra conscientiam abscondit, introrsum latet, in suis penetralibus occultatur. Sed mortuus venit foras, cum peccator nequitias suas sponte confitetur. Lazaro ergo dicitur, *Veni foras.* Ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur: Cur reatum tuum intra conscientiam abscondis? Foras jam per confessionem egredere, qui apud te interius per negationem lates. Veniat itaque foras mortuus, id est culpam confiteatur peccator. Venientem vero foras solvant discipuli; ut Pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amovere, quam meruit qui non erubuit confiteri quod fecit. Hæc [b] de solutionis ordine breviter dixerim: ut sub magno moderamine Pastores Ecclesiæ vel solvere studeant, vel ligare. Sed utrum juste, an injuste obliget Pastor, Pastoris tamen sententia gregi timenda est: ne is qui subest, & cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem qui sub manu Pastoris est, ligari timeat vel injuste; nec Pastoris sui judicium temere reprehendat: ne etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat. Sed quia hæc breviter per excessum diximus, ad expositionis ordinem redeamus.

a Spontaneæ confessionis necessitas.

b

Sententia Sacerdotis etiam injuste prolata metuenda.

Incredulitatis Thomæ utilitas.

7. *Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Jesus.* Iste unus discipulus defuit, reversus quod gestum est audivit, audita credere renuit. Venit iterum Dominus, & non credenti discipulo latus palpandum præbuit, manus ostendit, & ostensa suorum cicatrice vulnerum, infidelitatis illius vulnus sanavit. Quid, fratres carissimi, quid inter hæc animadvertitis? Numquid casu gestum creditis, ut electus ille discipulus tunc deesset, post autem veniens audiret, audiens dubitaret, dubitans palparet, palpans crederet? Non hoc casu, sed divina dispensatione gestum est. Egit namque miro modo superna clementia, ut discipulus ille dubitans, dum in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis. Plus enim nobis Thomæ infidelitas ad fidem, quam fides credentium discipulorum profuit: quia dum ille ad fidem palpando reducitur, nostra mens omni dubitatione postposita, in fide solidatur. Sic quippe discipulum Dominus post resurrectionem suam dubitare permisit, nec tamen in dubitatione deseruit, sicut ante nativitatem suam habere Mariam sponsum voluit, qui tamen ad ejus nuptias non pervenit. Nam ita factus est discipulus dubitans & palpans, testis veræ resurrectionis, sicut sponsus matris fuerat custos integerrimæ virginitatis.

27.4.2.c.45. Sic quippe discipulum.

8. Palpavit autem, & exclamavit: *Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Jesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti.* Cum Paulus Apostolus dicat: *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium:* profecto liquet, quia fides illarum rerum argumentum est quæ apparere non possunt. Quæ etenim apparent, jam fidem non habent, sed agnitionem. Dum ergo vidit Thomas, dum palpavit, cur ei dicitur: *Quia vidisti me, credidisti?* Sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali quippe homine divinitas videri non potuit. Hominem ergo vidit, & Deum confessus est, dicens: *Dominus meus, & Deus meus.* Videndo ergo credidit, qui considerando verum hominem, hunc Deum quem videre non poterat, exclamavit.

Thomas vidit hominem, credidit Deum. Hebr. 11. 1.

9. Lætificat valde quod sequitur: *Beati qui non viderunt, & crediderunt.* In qua nimirum sententia nos specialiter signati sumus, qui eum quem carne non vidimus, mente retinemus. Nos signati sumus: sed si fidem nostram operibus sequimur. Ille etenim vere credit, qui exercet operando quod credit. Quo contra, de his qui fidem nomine tenus retinent, Paulus dicit: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Hinc Jacobus ait: *Fides sine operibus mortua est.* Hinc ad beatum Job de antiquo hoste generis humani Dominus dicit: *Absorbebit fluvium, & non mirabitur,* [c] *& habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus.* Quis etenim per fluvium designatus, nisi humani generis fluxus? Quod videlicet genus ab ortu ad finem defluit: & quasi aquæ more, usque ad competentem terminum ex carnis liquore percurrit. Quid per Jordanem, nisi baptizatorum forma signatur? Quia enim in [d] Jordane flumine ipse auctor redemtionis nostræ baptizari dignatus est, recte Jordanis nomine, eorum multitudo exprimitur, qui intra sacramentum baptismatis tenentur. Antiquus ergo hostis generis humani fluvium absorbuit; quia a mundi origine usque ad Redemtoris adventum, vix paucis electis evadentibus, in ventrem suæ malitiæ genus humanum traxit. De quo recte dicitur: *Absorbebit fluvium, & non mirabitur:* quia pro magno non habet [e] cum infideles rapit. Sed grave est valde quod subditur: *Et habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus:* quia postquam infideles quosque a mundi origine rapuit, adhuc [f] se posse suscipere etiam fideles præsumit. Nam ore pestiferæ persuasionis eos quotidie devorat, [g] in quibus a confessione fidei reproba vita discordat.

Veræ fidei meritum.

Tit. 1. 16.

Jacob. 2. 26.

Job 40. 18.

c

d

Ibidem.

e

Ibidem.

f

g

10. Hoc ergo, fratres carissimi, tota intentione pertimescite: hoc apud vos sollicita mente cogitate. Ecce Paschalia solemnia agimus: sed ita vivendum est nobis, ut pervenire ad æterna festa mereamur. Transeunt cuncta quæ temporaliter festiva celebrantur. Curate, qui his solemnitatibus interestis, ne ab æterna solemnitate separemini. Quid prodest interesse festis hominum, si deesse con-

Festa quomodo celebranda.

a Integrum hunc locum olim protulimus in Tractatu Gallico de Confess. 1. Parte, cap. 12. & contra Dallæi cavillationes vindicavimus.

b Primus Carn. *hujus dissolutionis ordinem breviter dixerim.*

c C. Germ. Belvac. & duo priores Gemet. *& habebit.*

d Ita Belv. C. Germ. & alii mss. ubi excusi habent, *in Jordanis flumine.*

e Bigot. *quod infideles.*

f Ita Belvac. C. Germ. Carnot. Gemet &c. Editoribus etiam antiquissimis placuit mutare, *suscipere*, in *decipere*.

g Bigot. & Longip. *quos a confessione fidei reprobus ac discordat.*

contingat festis Angelorum? Umbra venturæ solemnitatis est solemnitas præsens. Idcirco hanc annue agimus, ut ad illam quæ non est annua, sed continua, perducamur. Cum hæc statuto tempore geritur, ad illius desiderium memoria nostra [a] refricatur. Frequentatione ergo gaudii temporalis, ad æterna gaudia mens incalescat & ferveat: ut ex veritate lætitiæ perfruatur in patria, quod de umbra gaudii meditatur in via. Vitam ergo vestram, fratres, moresque componite. Is qui mitis resurrexit ex morte, quam districtus in judicio veniat, prævidete. Certe in die tremendi examinis sui, cum Angelis, cum Archangelis, cum Thronis, cum Dominationibus, cum [b] Principatibus & Potestatibus apparebit: cælis ac terris ardentibus, cunctis videlicet elementis in sui obsequii terrore commotis. Hunc ergo tanti pavoris judicem ante oculos ponite: hunc venturum timete, ut hunc, cum venerit, non timidi, sed securi videatis. Timendus ergo est, ne timeatur. Terror ejus nos ad usum bonæ operationis exerceat: metus illius vitam nostram a pravitate compescat. Mihi, fratres, credite, quia tanto tunc erimus securi de ejus præsentia, quanto nunc esse satagimus suspecti de culpa.

Ex litigantium sollicitudine discamus quantum de salutis negotio debeamus esse solliciti.

11. Certe si aliquis vestrum cum suo adversario causam dicturus in meo judicio die crastino esset exhibendus, totam fortasse noctem insomnem duceret, quid sibi dici posset, quid objectionibus responderet, secum sollicita & æstuante mente versaret: ne me inveniret asperum, vehementer metueret: ne apud me appareret noxius, formidaret. Et quis ego? aut quid ego? nimirum non longe post futurus post hominem vermis, atque post vermem pulvis. Si ergo tanta cura pertimescitur judicium pulveris; qua intentione cogitandum est, qua formidine [c] prævidendum tantæ judicium majestatis?

Probatur carnis resurrectio, de qua tempore S. Gregorii dubitatum.

12. Sed quia sunt nonnulli, qui de resurrectione carnis incerti sunt, & hanc tunc rectius docemus, si etiam cordium vestrorum quæstionibus occultis occurrimus: pauca nobis de ipsa resurrectionis fide loquenda sunt. Multi etenim [d] de resurrectione dubitant, sicut & nos aliquando fuimus, qui dum carnem in putredinem, ossaque in pulverem redigi per sepulcra conspiciunt, reparari ex pulvere carnem & ossa diffidunt; sicque apud se quasi ratiocinantes dicunt: Quando ex pulvere homo reducitur? quando agitur ut cinis animetur? Quibus breviter respondemus: quia longe minus est Deo reparare quod fuit, quam creasse quod non fuit. Aut quid mirum si hominem ex pulvere reficit, qui simul omnia ex nihilo creavit? Mirabilius namque est cælum & terram ex nullis existentibus condidisse, quam ipsum hominem ex terra reparare. Sed cinis attenditur, & in carnem redire posse desperatur: & divinæ operationis virtus comprehendi quasi ex ratione quæritur. Qui scilicet hæc idcirco in suis cogitationibus dicunt, quia eis quotidiana Dei miracula ex assiduitate viluerunt. Nam ecce in uno grano parvissimi seminis latet tota quæ nascitura est arboris moles. Constituamus namque ante oculos cujuslibet arboris miram magnitudinem: cogitemus unde oriendo cœpit, quæ ad tantam molem crescendo pervenit. Invenimus proculdubio ejus originem, parvissimum semen. Consideremus nunc ubi in illo parvo grano seminis latet fortitudo ligni, asperitas corticis, saporis odorisque magnitudo, ubertas fructuum, viriditas foliorum. Contrectatum namque seminis granum non est validum: unde ergo processit ligni duritia? non est asperum, unde asperitas corticis erupit? non est saporum, unde sapor in fructibus? olfactum nil redolet, unde odor in fructibus fragrat? nil in se viride ostendit, unde foliorum viriditas exivit? Cuncta ergo in semine simul latent, quæ tamen non simul ex semine prodeunt. Ex semine quippe producitur radix, ex radice prodit virgultum, ex virgulto oritur fructus, in fructu etiam producitur semen. Addamus ergo quia & semen latet in semine. Quid igitur mirum, si ossa, nervos, carnem, capillosque reducat ex pulvere, qui lignum, fructus, folia, in magna mole arboris ex parvo quotidie semine restaurat? Cum ergo dubitans animus de resurrectionis potentia rationem quærit, earum rerum ei quæstiones inferendæ sunt, quæ & incessanter fiunt, & tamen ratione comprehendi nequaquam possunt: ut dum non valet ex visione rei penetrare quod conspicit, de promissione divinæ potentiæ credat quod audit. Illa ergo vobiscum, fratres carissimi, promissa cogitatoque permanent: quæ vero cum tempore transeunt, velut jam dimissa despicite. Ad hujus resurrectionis gloriam quam in se Veritas ostendit, tota intentione festinate. Terrena desideria quæ ab auctore separant, fugite: quia tanto altius ad conspectum Dei omnipotentis pertingitis, quanto Mediatorem Dei & hominum singularius amatis. Qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

a C. Germ. prior Carn. & duo priores Gemet. *referatur*. In tertio Gemet. quem sequuntur ed. Antuerp. & aliæ antiq. *figatur*.
b Belvac. *cum principibus*.
c In Belvac. C. Germ. & Gemet. *providendum*.

d Ita Corb. Germ. & potiores. In excusis, consentientibus nonnullis mss. *dubitaverunt*, *sicut & nos aliquando fuimus*, *dum carnem*. Ceterum de hoc errore temporibus Gregorii grassante actum est in Præfat. ad Dialogorum libros.

Lectio

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

Cap. 15. Vers. 12. & 13. *IN illo tempore: Dixit Jesus discipulis*
suis: Hoc est præceptum meum, ut
diligatis invicem, sicut dilexi vos. Ma-
a *jorem hac dilectionem nemo habet,* [a] *quam*
ut animam suam ponat quis pro amicis
Vers. 14. *suis. Vos amici mei estis si feceritis quæ*
Vers. 15. *ego præcipio vobis. Jam non dicam vos*
servos; quia servus nescit quid faciat do-
A *minus ejus. Vos autem dixi amicos: quia*
omnia quæcumque audivi a Patre meo,
nota feci vobis. Non vos me elegistis, Vers. 16.
sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis,
& fructum afferatis, & fructus vester ma-
neat: ut quodcumque petieritis Patrem
in nomine meo, det vobis.

b

[b] HOMILIA XXVII.

c Habita ad populum in basilica sancti Pancratii martyris, [c] die natalis ejus.

Ad dilectionem, quæ Christi proprie præceptum est, cetera pertinent.

1. CUm cuncta sacra eloquia Dominicis plena sint præceptis, quid est quod de dilectione, quasi de singulari mandato Dominus dicit: B *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem;* nisi quia omne mandatum de sola dilectione est, & omnia unum præceptum sunt? quia quidquid præcipitur, in sola caritate solidatur. Ut enim multi arboris rami ex una radice prodeunt, sic multæ virtutes ex una caritate generantur. Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice caritatis. Præcepta ergo Dominica & multa sunt, & unum: multa per diversitatem operis, unum in radice dilectionis. Qualiter autem ista dilectio tenenda sit, ipse insinuat, qui in plerisque Scripturæ suæ sententiis & amicos jubet di- C ligi in se, & inimicos diligi propter se. Ille enim veraciter caritatem habet, qui & amicum diligit in Deo, & inimicum diligit propter Deum. Nam sunt nonnulli qui diligunt proximos, sed per affectum cognationis & carnis: quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt. Sed aliud est quod sponte impenditur naturæ: aliud quod præceptis Dominicis ex caritate debetur obedientiæ. Hi nimirum & proximum diligunt, & tamen illa sublimia dilectionis præmia non assequuntur: quia amorem suum non spiritaliter, sed carnaliter impendunt. Proinde cum Dominus di- D ceret: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem;* protinus addidit: *Sicut dilexi vos.* Ac si aperte dicat: Ad hoc amate, ad quod amavi vos.

Diaboli arges ut ad odium nos excitet.

2. Qua in re, fratres carissimi, solerter intuendum est, quod antiquus hostis dum mentem nostram ad rerum temporalium [d] delectationem trahit, infirmiorem contra nos proximum excitat, qui ea ipsa quæ diligimus, auferre moliatur. Nec curat antiquus hostis, hæc faciens, ut terrena tollat: sed ut caritatem in nobis feriat. Nam in odium repente exardescimus: & dum foris invicti esse cu- E pimus, intus graviter ferimur: dum parva foris defendimus, intus amittimus maxima: quia dum rem diligimus temporalem, veram amittimus dilectionem. Omnis quippe qui nostra tollit, inimicus est. Sed si odio habere cœperimus inimicum, intus est quod perdimus. Cum ergo aliquid exterius a proximo patimur, contra occultum raptorem interius vigilemus, qui numquam melius vincitur, nisi cum raptor exterior amatur. Una quippe & summa est probatio caritatis, si & ipse diligitur, qui adversatur. Hinc est quod ipsa Veritas & crucis patibulum sustinet, & tamen ipsis suis persecutoribus affectum dilectionis impendit, dicens: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* (Luc. 23. 34.) Quid ergo mirum si inimicos diligant discipuli dum vivunt, quando & tunc inimicos diligit magister cum occiditur? Cujus dilectionis summam exprimit, cum subjungitur: *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* (*Caritatis perfectio.*) Mori etiam pro inimicis Dominus venerat, & tamen positurum se animam pro amicis dicebat: ut profecto nobis ostenderet, quia dum diligendo, lucrum facere de inimicis possumus, etiam ipsi amici sunt qui persequuntur.

Utrum inimicos diligamus, qui possimus explorare.

3. Sed ecce nos usque ad mortem nemo persequitur. Unde ergo probare possumus an diligamus inimicos? Sed est quod in pace sanctæ Ecclesiæ fieri debeat, unde clarescat si persecutionis tempore mori pro dilectione valeamus. Certe idem Johannes dicit: *Qui habuerit substantiam mundi* [e] *hujus, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo caritas Dei manet in eo?* (1. Johan. 3. 17.) e Hinc etiam Johannes Baptista ait: *Qui habet duas tunicas, det non habenti.* (Luc. 3. 11.) Qui ergo tranquillitatis tempore non dat pro Deo tunicam suam, quando in persecutione daturus est animam suam? Virtus ergo caritatis ut invicta sit in perturbatione, nutriatur per misericordiam in tranquillitate: quatenus omnipotenti Deo primum discat sua impendere, postmodum semetipsum.

Qua conditione amici Christi efficimur.

4. Sequitur: *Vos amici mei estis.* O quanta est misericordia Conditoris nostri. Servi digni non sumus, & amici vocamur. Quanta est dignitas hominum, esse amicos Dei? Sed audistis gloriam dignitatis: audite & laborem certaminis. *Si feceritis quæ ego præcipio vobis.* Amici mei estis, si ea quæ præcipio vobis, facitis. Ac si aperte dicat: Gaudetis de culmine: pensate quibus laboribus pervenitur ad culmen. Certe dum filii Zebedæi interveniente matre quærerent, ut unus a dextris Dei, & alius a sinistris sedere debuissent, audiunt: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* (Matth. 20. 22.)

Jam

a In Bigot. & Corb. Germ. *ut animam*, omisso, *quam*.
b Est trigesima-septima in Corb. & trigesima-secunda tum in Later. tum in Reg. Suec.
c Hæc in tribus Gemet. desiderantur & in Later. At in cod. Reg. Suec. in Corb. Germ. & in aliis extant.
d Ita mss. Belvac. C. Germ. Gemet. Carn. &c. sed editi, *dilectionem*, habent.
e Abest, *hujus*, a tribus Gemet. & C. Germ.

Jam locum celsitudinis quærebant: ad viam il- A los Veritas revocat, per quam ad celsitudinem venirent. Ac si dicatur: Jam vos locus delectat celsitudinis, sed prius via exerceat laboris. Per calicem pertingitur ad majestatem. Si mens vestra appetit quod demulcet, prius bibite quod dolet. Sic sic per amarum poculum [a] confectionis, pervenitur ad gaudium salutis. *Jam non dicam vos servos: quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Quæ sunt omnia quæ audivit a Patre suo, quæ nota fieri voluit servis suis, ut eos efficeret amicos suos; nisi gaudia [b] internæ caritatis, nisi illa festa supernæ patriæ, quæ nostris quotidie B mentibus per aspirationem sui amoris imprimit? Dum enim audita [c] supercælestia amamus, amata jam novimus; quia amor ipse notitia est. Omnia ergo eis nota fecerat, qui a terrenis desideriis immutati, [d] amoris summi facibus ardebant. Istos vero amicos Dei aspexerat Propheta, cum dicebat: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus.* (Psal. 138. 17) Amicus enim quasi animi custos vocatur. (Amicus quasi animi custos.) Quia ergo Psalmista prospexit electos Dei a mundi hujus amore separatos, custodire in mandatis cælestibus voluntatem Dei, miratus est amicos Dei, dicens: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus.* Et tamquam si ab eo protinus causas honoris tanti nobis in- C sinuari quæreremus, illico adjunxit: *Nimis confortatus est principatus eorum.* (Ibidem.) Ecce electi Dei carnem domant, spiritum roborant, dæmonibus imperant, virtutibus coruscant, præsentia despiciunt, æternam patriam cum voce moribus prædicant: eam etiam moriendo diligunt, atque ad illam per tormenta pertingunt. Occidi possunt, & flecti nequeunt. (Amici Dei occidi possunt, non vinci.) Nimis ergo confortatus est principatus eorum. In ista ipsa passione, qua ceciderunt in morte carnis, videte quantum fuerit culmen mentis. Unde hoc, nisi quia confortatus est principatus eorum. [e] Sed sic magni forsitan pauci sunt? Subjunxit: *Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur.* (Ibid. v. 18.) Totum mundum, fratres, aspicite: martyribus plenus est. [f] Jam pene tot qui videamus non sumus, quot veritatis testes habemus. Deo ergo numerabiles nobis super arenam multiplicati sunt: quia quanti sint, a nobis comprehendi non possunt.

5. Sed quisquis ad hanc pervenit dignitatem, ut amicus vocetur Dei, sese in se conspiciat: dona autem quæ percipit, super se. (Dei amicitiam consecuti, nihil inde sibi tribuant.) Nihil suis meritis tribuat, ne ad inimicitias erumpat. Unde & subditur: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, ut eatis, & fructum afferatis.* [g] Posui ad gratiam, plantavi ut eatis volendo, fructum afferatis operando. Eatis enim vo- E lendo, dixi; quia velle aliquid facere, jam mente ire est. Qualem vero fructum afferre debeant, subditur: *Et fructus vester maneat.* Omne quod secundum præsens seculum laboramus, vix usque ad mortem sufficit. Mors namque interveniens, fructum nostri laboris abscidit. Quod vero pro æterna vita agitur, etiam post mortem servatur: & tunc apparere incipit, cum laborum carnalium fructus cœperit non videri. (Et fructum qui maneat in æternum, ferant.) Ibi ergo illa retributio inchoat, ubi ista terminatur. Quisquis ergo jam æterna cognovit, apud ejus animum temporales fructus vilescant. Tales fructus operemur qui maneant: tales fructus operemur, qui cum mors cuncta interimat, ipsi exordium a morte sumant. Nam quod a morte incipiat fructus Dei, testatur Propheta, qui dicit: *Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hereditas Domini.* (Psal. 126. v. 2. & 3.) Omnis qui dormit in morte, perdit hereditatem: sed cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hereditas Domini: [h] quia electi Dei postquam pervenerint ad mortem, tunc invenient hereditatem.

6. Sequitur: *Ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.* (Utrum quidquid petimus in nomine Christi, consequamur.) Ecce hic dicit: *Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.* Rursum alibi per eumdem Evangelistam dicit: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo.* (Joban. 16. v. 23. & 24.) Si omne quod petimus in nomine Filii, dat nobis Pater: quid ergo est quod Paulus ter Dominum rogavit, & exaudiri non meruit, sed dictum est illi: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur?* (2. Cor. 12. 9.) Numquid ille tam egregius prædicator in Filii nomine non petiit? Quare autem non accepit quod petiit? Quomodo ergo verum est, quia quidquid petierimus Patrem in nomine Filii, dat nobis Pater, si auferri a se Angelum satanæ petiit Apostolus in nomine Filii, & tamen quod petiit non accepit? Sed quia nomen filii Jesus est, Jesus autem salvator, vel etiam salutaris dicitur: ille ergo in nomine salvatoris petit, qui illud petit, quod ad veram salutem pertinet. Nam si id quod non expedit petitur, non in nomine Jesu petitur Pater. Unde & eisdem Apostolis adhuc infirmantibus Dominus dicit: *Usque modo non petistis quidquam in nomine meo.* (Joban. 16. 23.) Ac si aperte diceretur: Non petistis in [i] nomine Salvatoris, quia nescitis quærere æternam salutem. Hinc est quod & Paulus non exauditur: quia si liberaretur a tentatione, ei non proderat ad salutem. (2. Cor. 12. 9.)

7. Ecce videmus, fratres carissimi, quam multi ad solemnitatem Martyris convenistis, genua flectitis, pectus tunditis, voces orationis ac confessionis emittitis, faciem lacrymis rigatis. (Quam pauci orent, ut oportet.) Sed pensate, quæso, petitiones vestras; videte si in nomine Jesu petitis, id est si gaudia salutis æternæ postulatis. In domo enim Jesu, Jesum non quæritis, si in æternitatis templo importune pro temporalibus oratis. Ecce alius in oratione quærit uxorem, alius petit villam, alius postulat vestem, alius dari sibi deprecatur alimentum. Et quidem cum hæc desunt, ab omnipotenti Deo petenda sunt. Sed meminisse continuo debemus quod ex mandato ejusdem nostri Redemtoris accepimus, *Quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* (Matth. 6. 33) Et hæc itaque a Jesu petere, non est errare, si tamen non nimie petantur. Sed adhuc,

a Edit. Antuerp. & aliæ tum vet. tum recent. *confessionis*, pro *confectionis*, quod legitur in mss. Anglic. & nostris.
b Duo priores Gemet. *internæ claritatis*.
c Corb. Germ. & duo priores Gemet. *superna cælestia*. Tertius Gemet. *semper cælestia*.
d Primus Gemet. *amoris sui*.
e Ita Corb. Germ. Belvac. Gemet. Longip. Val-cl. & vet. edit. In recent. *sed ne putes quod sic magni*, &c. Suffragari videntur tres Anglic. nisi quod pro, *sic*, in Anglic. mss. extat, *si*.
f Primus Carn. *jam pene tot videre non possumus*. Secundus, *jam pene tot qui videamus, non possumus videre*.
g Primus Carn. *Elegi per gratiam, posui ut eatis*.
h Longip. *quia dilecti*.
i Belv. & C. Germ. *in nomine salutaris*. Paulo post duo priores Gemet. *quia nescistis*.

huc, quod est gravius, alios postulat mortem inimici, eumque quem gladio non potest persequi, persequitur oratione. Et vivit adhuc qui maledicitur, & tamen is qui maledicit, jam de morte illius reus tenetur. Jubet autem Deus, ut diligatur inimicus, & tamen rogatur Deus ut occidat inimicum. Quisquis itaque sic orat, in ipsis suis precibus contra Conditorem pugnat. Unde & sub Judæ specie dicitur: *Fiat oratio ejus in peccatum.* Oratio quippe in peccatum, est illa petere quæ prohibet ipse qui petitur.

Matth. 5. 44.
Psal. 108. 7.
Quæ oratio fiat in peccatum.

8. Hinc Veritas dicit: *Cum statis ad orandum, remittite si quid habetis in cordibus vestris.* Quam virtutem remissionis apertius ostendimus, si unum testimonium Testamenti veteris proferamus. Certe cum Judæa Conditoris sui justitiam culpis exigentibus offendisset, Prophetam suum ab oratione Dominus prohibens, dicit: *Non assumas laudem & orationem pro eis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum.* Quid est quod intermissis relictisque tot patribus, soli Moyses & Samuel ad medium deducuntur, quorum mira obtinendi virtus ostenditur, dum nec ipsi posse intercedere dicuntur? Ac si aperte Dominus dicat: Nec illos audio, quos propter magnum petitionis suæ meritum minime contemno. Quid ergo est quod Moyses & Samuel ceteris patribus in postulatione præferuntur, nisi quod hi duo tantummodo in cuncta Testamenti veteris serie etiam pro inimicis suis leguntur exorasse? Unus a populo lapidibus impetitur, & tamen [a] pro lapidatore suo Dominum deprecatur: alter ex principatu dejicitur, & tamen petitus ut exoraret, fatetur dicens: *Absit a me hoc peccatum in Domino, quo minus cessem orare pro vobis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum.* Ac si aperte dicat: Nec illos modo pro amicis audio, quos magnæ virtutis merito, orare etiam pro inimicis scio. Virtus ergo veræ orationis, est celsitudo caritatis. Et tunc quisque quod recte petit, adipiscitur, cum ejus animus in petitione nec inimici odio fuscatur. Sed plerumque reluctantem animum vincimus, [b] si etiam pro inimicis oramus. Effundit os pro adversariis precem, sed utinam cor teneat amorem. Nam sæpe & orationem pro inimicis nostris impendimus, sed hanc ex præceptione potius fundimus, quam ex caritate. Nam & vitam inimicorum petimus, & tamen ne exaudiamur, timemus. Sed quia internus judex mentem potius quam verba considerat, [c] pro inimico nil postulat, qui pro eo ex caritate non orat.

Marc. 11. 25.
Ante orationem debitoribus nostris dimittendum.
Jerem. 7. 16.
Ibid. 15. 1.
Exod. 17. 4.
1. Reg. 12. 23.
Jerem. 15. 1.
Pro inimicis orandum ex corde.

9. Sed ecce in nos graviter inimicus deliquit, damna intulit, juvantes læsit, amantes persecutus est. Retinenda hæc essent, si remittenda nobis delicta non essent. Advocatus etenim noster precem nobis in causa nostra composuit: & ipse ejusdem causæ judex est, qui advocatus. Preci autem quam composuit, conditionem inseruit, dicens: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Quia ergo ipse judex venit, qui advocatus exstitit, ipse precem exaudit, qui fecit. Aut ergo non facientes dicimus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris;* & nosmetipsos hoc dicendo amplius ligamus: aut fortasse conditionem hanc in oratione intermittimus, & advocatus noster precem quam composuit, non recognoscit, atque apud se protinus dicit: Scio quid monui, non est ipsa oratio quam feci. Quid ergo nobis agendum est, fratres, nisi ut veræ caritatis affectum impendamus fratribus? Nulla in corda malitia maneat. Consideret omnipotens Deus erga proximum caritatem nostram, [d] ut nostris impendat iniquitatibus pietatem suam. Mementote quod monemur: *Dimittite, & dimittetur vobis.* Ecce debetur nobis, & debemus. Dimittamus ergo quod debetur nobis, ut dimittatur quod debetur a nobis. Sed ad hæc mens renititur, & vult implere quod audit, & tamen reluctatur.

Etiamsi gravia damna intulerint.
Matth. 6. 12.
Luc. 6. 37.

Ad Martyris tumbam consistimus, qui ad cæleste regnum ex qua morte pervenerit scimus. Nos si pro Christo corpus non ponimus, saltem animum vincamus. Placatur Deus isto sacrificio: approbat in judicio pietatis suæ victoriam pacis nostræ. Certamen enim nostri cordis aspicit: & qui post vincentes remunerat, nunc decertantes juvat, per Dominum nostrum Jesum Christum filium [e] suum, qui cum eo vivit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

a Excusi, *pro lapidatoribus suis.* At mss. magno consensu, *pro lapidat. suo*, scilicet populo Israel. Alludit Greg. ad hunc locum Exodi 17. *Adhuc paululum, & lapidabit me*, scilicet populus. Ceterum nullibi legimus Moysen lapidibus fuisse impetitum.
b Bigot. Longip. Val-cl. *etiam cum pro inimicis.* Sequimur C. Germ. & alios antiq.
c Bigot. *pro amico nihil postulat qui pro inimico ex caritate veraciter non orat.*
d Excusi, *& nostris.*
e Duo priores Gemet. *cui laus & gloria per &c.*

Lectio

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

Cap. 4. Vers. 46. & 47. *IN illo tempore: Erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audisset quia Jesus veniret a Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium ejus. Incipiebat enim mori. Dixit ergo Jesus ad*
Vers. 48. *eum: Nisi signa & prodigia videritis, non*
Vers. 49. *creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, descende priusquam moriatur filius meus:*
Vers. 50. *Dicit ei Jesus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni quem dixit ei Jesus,*
& ibat. Jam autem eo descendente, servi Vers. 51.
occurrerunt ei, & nuntiaverunt dicentes, quia filius viveret. Interrogabat ergo ho- Vers. 52.
ram ab eis, in qua [a] *melius habuerit. Et di-*
xerunt ei, quia heri hora septima reli- Vers. 53.
quit eum febris. Cognovit ergo pater quia illa hora erat, in qua dixerat ei Jesus: Filius tuus vivit. Et credidit ipse, & domus ejus tota.

[b] HOMILIA XXVIII.

Habita ad populum in basilica sanctorum Nerei & Achillei, die Natalis eorum.

Digne de Christo non sentiebant qui ejus, præsentiam corporalem ad miracula facienda requirebant.

1. LECTIO sancti Evangelii, quam modo, fratres, audistis, expositione non indiget. Sed ne hanc taciti præterisse videamur, exhortando potius, quam exponendo in ea aliquid loquamur. Hoc autem nobis solummodo de expositione video esse requirendum, cur is qui ad salutem filio petendam venerat, audivit: *Nisi signa & prodigia videritis, non creditis?* Qui enim salutem filio quærebat, proculdubio credebat. Neque enim ab eo quæreret salutem, quem non crederet salvatorem. Quare ergo dicitur: *Nisi signa & prodigia videritis, non creditis*, qui ante credidit, quam signum videret? Sed mementote quid petiit, & aperte cognoscetis quia in fide dubitavit. Poposcit namque ut descenderet, & sanaret filium ejus. Corporalem ergo præsentiam Domini quærebat, qui per spiritum nusquam deerat. Minus itaque in illum credidit, quem non putavit posse salutem dare, nisi præsens esset & corpore. Si enim perfecte credidisset, proculdubio sciret, quia non esset locus ubi non esset Deus. Ex magna ergo parte diffisus est: [c] quia honorem non dedit majestati, sed præsentiæ corporali. Salutem itaque filio petiit, & tamen in fide dubitavit: quia cum ad quem venerat, & potentem ad curandum credidit, & tamen morienti filio esse absentem putavit. Sed Dominus, qui rogatur ut vadat, quia non desit ubi invitatur, indicat: solo jussu salutem reddidit, qui voluntate omnia creavit.

Christus humilitatem docet, superbiam retundit.

2. Qua in re hoc est nobis solerter intuendum, quod sicut Evangelista alio testante didicimus, Centurio ad Dominum venit dicens: *Domine, puer meus jacet paralyticus in* [d] *domo mea, & male torquetur.* Cui a Jesu protinus respondetur: *Ego veniam & curabo eum.* (Matth. 8. v. 6. & 7.) Quid est quod regulus rogat ut ad ejus filium veniat, & tamen ire corporaliter recusat; ad servum vero Centurionis non invitatur, & tamen se corporaliter ire pollicetur? Reguli filio per corporalem præsentiam non dignatur adesse, Centurionis servo non dedignatur occurrere. Quid est hoc, nisi quod superbia nostra retunditur, qui in hominibus non naturam qua ad imaginem Dei facti sunt, sed honores & divitias veneramur? Cumque pensamus quæ circa eos sunt, perfecto interiora minime providemus, dum ea consideramus quæ in corporibus despecta sunt, negligimus pensare quod sunt. Redemtor vero noster ut ostenderet quia quæ alta sunt hominum, [e] despicienda sunt; & quæ despecta sunt hominum, sanctis despicienda non sunt: ad filium reguli ire noluit, ad servum Centurionis ire paratus fuit. Increpata est ergo superbia nostra, quæ nescit pensare homines propter homines. Sola, ut diximus, quæ circumstant hominibus pensat, naturam non aspicit, honorem Dei in hominibus non agnoscit. Ecce ire non vult filius Dei ad filium reguli: & tamen venire paratus est ad salutem servi. Certe si nos cujuspiam servus rogaret ut ad eum ire deberemus, protinus nobis nostra superbia in cogitatione tacita responderet, dicens: Non eas, quia temetipsum degeneras, honor tuus despicitur, locus vilescit. Ecce de cælo venit qui servo in terra occurrere non despicit: & tamen humiliari in terra contemnimus, qui de terra sumus. Quid vero apud Deum vilius, quid despectius esse potest, quam servare honorem apud homines, & interni testis oculos non timere? Unde & in sacro Evangelio ad Pharisæos Dominus ait: *Vos estis qui justificatis vos coram hominibus, Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominabile est apud Deum.* (Luc. 16. 15.) Notate, fratres, notate quod dicitur. Si enim quod hominibus altum est, abominabile est apud Deum; cordis nostri cogitatio tanto apud Deum in imo est, quanto hominibus in alto: & humilitas cordis nostri tanto apud Deum in alto est, quanto hominibus in imo.

In homine naturam attendamus, non divitias & honores.

Exhortatio ad humilitatem.

3. [f] Despiciamus ergo si quid boni gerimus: nulla nos nostra inflet operatio, non rerum abundantia, non gloria extollat. Si quibuslibet ex bonis affluentibus intus intumescimus, Deo despecti sumus. Quo contra de [g] humilibus Psalmista dicit: *Custodiens parvulos Dominus.* (Psal. 114. 6.) Quia parvulos humi-

a Belvac. & Corb. Germ. *melius habuerat*.
b In cod. Reg. Suec. est vigesima tertia, ubi legitur habita, *in cœmiterio sanctorum Nerei & Achillei*. Est in cod. Later. vigesima nona, in Corb. vigesima sexta.
c Ita C. Germ. & fere omnes mss. Unde miror vet. ed. ac recentiores prætulisse: *quia virtutem non dedit*. Occasionem præbere potuit Longip. in quo legitur, *qui virtutem honoris*.
d Abeil, *mea*, a C. Germ. tribus Gemet. ac al.
e Duo Carn. & Corb. Germ. *sanctis despicienda sunt*.
f Secundus Carn. *respiciamus*.
g Corb. non habet, *de humilibus*.

les appellat, postquam sententiam protulit, consilium subjungit: nam quasi quæreremus quid ipse ad hæc faceret, adjunxit: *Humiliatus sum, & liberavit me*. Hæc ergo cogitate, fratres, hæc tota intentione pensate. Nolite in proximis vestris mundi hujus bona venerari. Hoc propter Deum honorate in hominibus, quibus tamen commissi non estis, quod facti sunt ad imaginem Dei. Quod tunc proximis vere servatis, si apud vosmetipsos prius in corde non intumescitis. Nam qui se adhuc pro [a] rebus transitoriis extollit, nescit in proximo venerari quod maneat. Nolite ergo in vobismetipsis pensare quod habetis, sed quid estis. Ecce mundus qui diligitur, fugit. Sancti isti, ad quorum tumbam consistimus, florentem mundum mentis despectu calcaverunt. Erat vita longa, salus continua, opulentia in rebus, fecunditas in propagine, tranquillitas in diuturna pace: & tamen cum in seipso floreret, jam in eorum cordibus mundus aruerat. Ecce jam mundus in seipso aruit, & adhuc in cordibus nostris floret. Ubique mors, ubique luctus, ubique desolatio, undique percutimur, undique amaritudinibus replemur: & tamen cæca mente carnalis concupiscentiæ ipsas ejus amaritudines amamus, fugientem sequimur, labenti inhæremus. Et quia labentem retinere non possumus, cum ipso labimur, quem cadentem tenemus. Aliquando [b] nos mundus delectatione sibi tenuit: nunc tantis plagis plenus est, ut ipse nos jam mundus mittat ad Deum. Pensate ergo [c] quia nulla sunt quæ temporaliter currunt. Finis temporalium ostendit, quam nihil sit quod transire potuit. Casus rerum indicat, quia res transiens & tunc prope nihil fuit cum stare videretur. Hæc ergo, fratres carissimi, sollicita consideratione pensate, in æternitatis amore cor figite: ut dum terrena culmina adipisci contemnitis, perveniatis ad gloriam, quam per fidem tenetis, per Jesum Christum Dominum nostrum, qui vivit & regnat Deus cum Patre in unitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

Ibidem.

Pensanda sunt non quæ habemus, sed quæ sumus.

Mundo ruenti inhærentes cum ipso gravi lapsu cadimus.

a Duo priores Gemet. *rebus temporalibus*.
b Ita Corb. Belvac. Corb. Germ. & potiores. In secundo Carnut. legitur, *mundus delect. recessit a Deo*, quem sequuntur omnes excusi; nisi quod Gussanvil. omisit, *delectatione*.
c Belvac. & alii, *quam nulla sunt*.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 16. Vers. 14. *IN illo tempore: Recumbentibus unde-*
cim discipulis, apparuit illis [a] Jesu, &
exprobravit incredulitatem, & duritiam
cordis: quia his qui viderant eum resur-
Vers. 15. *rexisse, non crediderunt. Et dixit eis:*
Vers. 16. *Euntes in mundum universum, prædicate*
Evangelium omni creaturæ. Qui credide-
rit, & baptizatus fuerit, salvus erit:
qui vero non crediderit, condemnabitur.
Vers. 17. *Signa autem eos qui crediderint, hæc se-*
quentur. In nomine meo dæmonia ejicient,
linguis loquentur novis, serpentes tollent:
& si mortiferum quid biberint, non eis Vers. 18.
nocebit. Super ægros manus imponent, &
bene habebunt. Et Dominus quidem Jesus Vers. 19.
postquam locutus est eis, assumtus est in
cælum, & sedet a dextris Dei. Illi au- Vers. 20.
tem profecti prædicaverunt ubique, Domi-
no cooperante, & sermonem confirmante,
sequentibus signis.

[b] HOMILIA XXIX.

Habita ad populum in basilica beati Petri Apostoli, [c] in Ascensione Domini.

Ex discipulorum Christi dubitatione fides resurrectionis roboratur.

1. QUOD resurrectionem Dominicam discipuli tarde crediderunt, non tam illorum infirmitas, quam nostra, ut ita dicam, futura firmitas fuit. Ipsa namque resurrectio illis dubitantibus per multa argumenta monstrata est: quæ dum nos legentes agnoscimus, quid aliud quam de illorum dubitatione solidamur? Manus enim mihi Maria Magdalene præstitit quæ citius credidit, quam Thomas qui diu dubitavit. Ille etenim dubitando, vulnerum cicatrices tetigit, & de nostro pectore [d] dubietatis vulnus amputavit. Ad insinuandam quoque veritatem Dominicæ resurrectionis notandum nobis est quid Lucas referat, dicens: *Convescens præcepit eis, ab Jerosolymis ne discederent*. Et post pauca: *Videntibus illis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum*. Notate verba, signate mysteria. *Convescens elevatus est*. Comedit, ascendit: ut videlicet per effectum comestionis veritas patesceret carnis. Marcus vero, priusquam cælum Dominus ascendat, eum de cordis atque infidelitatis duritia increpasse discipulos memorat. Qua in re quid considerandum est, nisi quod idcirco Dominus tunc discipulos increpavit, cum eos corporaliter reliquit, ut verba quæ recedens diceret, in corde audientium arctius impressa remanerent? Increpata igitur eorum duritia, quid admonendo dicat, audiamus: *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*.

Act. 1. 4.

Ibid. v. 9.

Omnis creaturæ nomine homo recte intelligitur.

2. Numquid, fratres mei, sanctum Evangelium vel insensatis rebus, vel brutis animalibus fuerat prædicandum, ut de eo discipulis dicatur: [e] *Prædicate omni creaturæ?* Sed omnis creaturæ nomine signatur homo. Sunt namque lapides, sed nec vivunt, nec sentiunt. Sunt herbæ & arbusta; vivunt quidem, sed non sentiunt. Vivunt dico, non per animam, sed per viriditatem; quia & Paulus dicit: *Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur,* 1. Cor. 15. 36
nisi

a C. Germ. *Dominus Jesus*.
b In Lateran. est vigesima-prima. In cod. Reg. Suec. vigesima-secunda. In Corb. decima-nona.
c Hæc desiderantur in Later. & primo Gemet. Leguntur in C. Germ. in cod. Reg. Suec. & aliis. In lib. Sacram. ed. Pamelii & Menardi, ac in Calend. Rom. Joh. Frontonis legitur *Ascensa*, non *Ascensio*.
d Gemet. & C. Germ. *dubitationis*.
e Duo priores Gemet. *prædicate Evang. omni*.

nisi prius moriatur. Vivit ergo quod moritur, ut vivificetur. Lapides itaque sunt, sed non vivunt. Arbusta autem sunt, & vivunt, sed non sentiunt. Bruta vero animalis sunt, vivunt, sentiunt, sed non discernunt. Angeli etenim sunt, vivunt, sentiunt, & discernunt. Omnis autem creaturæ aliquid habet homo. Habet namque commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. Si ergo commnne hsbet aliquid cum omni creatura homo, juxta aliquid omnis creatura est homo. Omni ergo creaturæ prædicatur Evangelium, cum soli homini prædicatur: quia ille videlicet docetur, propter quem in terra cuncta creats suut, & a quo omnia per quamdam similitudinem aliena sunt. Potest etiam omnis creaturæ nomine, omnis natio Gentium designari. Ante etenim dictum fuerat: *In viam Gentium ne abieritis*. Nunc autem dicitur, *Prædicate omni creaturæ*: ut scilicet prius a Judæa Apostolorum repulsa prædicatio, tunc nobis in adjutorium fieret, cum hanc illa ad damnationis suæ testimonium, superba repulisset. Sed cum Discipulos ad prædicandum Veritas mittit, quid aliud in mundo facit, nisi grana seminis spargit? Et psuca grana mittit in semine, ut multarum messium fruges recipiat ex nostra fide. Neque enim in universo mundo tanta fidelium messis exurgeret, si de msnu Domini super rationslem terram illa electa grana prædicantium nou venissent. Sequitur:

Matth. 10. 5.

Quæ qualisve fides ad salutem necessaria.

3. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur*. Fortasse unusquisque apud semetipsum dicat: Ego jam credidi, salvus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit: *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant*: Hinc Johannes ait: *Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est*. Quod cum ita sit, fidei nostræ veritatem in vitæ nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus, si quod verbis promittimus, operibus implemus. In die quippe baptismatis omnibus nos antiqui hostis operibus atque omnibus pompis abrenuntiare promisimus. Itsque unusquisque vestrum ad considerationem suam mentis oculos reducat: [a] & si servat post baptismum, quod ante baptismum spopondit, certus jam quia fidelis est, gaudeat. Sed ecce quod promisit, minime [b] servavit: si ad exercenda prava opera, ad concupiscendas mundi pompas dilapsus est: videamus si jam scit plangere quod erravit. Apud misericordem nsmque judicem nec ille fallax habebitur, qui ad veritatem revertitur, etiam postquam mentitur: quia omnipotens Deus dum libenter nostram pœnitentiam suscipit, ipse suo judicio hoc quod erravimus, [c] abscondit. Sequitur:

Tit. 1. 16. 1. Johan. 2. 4.

32. q. 1. c. 10. Apud misericordem.

Quæ signa veram fidem comitari debeant.

4. *Signa autem eos qui credituri sunt, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & bene habebunt*. Numquidnam, fratres mei, quia ista signa nou facitis, minime creditis? Sed hæc necessaria in exordio Ecclesiæ fuerunt. Ut enim [d] fides cresceret, miraculis fuerat nutrienda: quia & nos cum arbusta plsntamus, tamdiu eis aquam infundimus, quousque ea in terra [e] jam convsluisse videamus: & si semel radicem fixerint, [f] in rigando cessamus. Hinc est enim quod Paulus dicit. *Linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus*. Habemus de his signis atque virtutibus quæ adhuc subtilius considerare debeamus. Ssncta quippe Ecclesia quotidie spiritaliter facit quod tunc per Apostolos corporaliter faciebat. Nam sacerdotes ejus cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, nisi dæmonia ejiciunt? Et fideles quique qui jam vitæ veteris secularia verba derelinquunt, sancta autem mysteris insonant, Conditoris sui laudes & potentiam, quantum prævalent, narrant, quid aliud faciunt, nisi novis linguis loquuntur? Qui dum bonis suis exhortationibus malitism de alienis cordibus auferunt, serpentes tollunt. Et dum pestiferas suasiones sudiunt, sed tamen ad operationem pravam minime pertrahuntur, mortiferum quidem est quod bibunt, sed non eis nocebit. Qui quoties proximos suos in bono opere infirmari conspiciunt, dum eis tots virtute concurrunt, & exemplo suæ operstionis illorum vitam roborant qui in propria actione titubant; quid aliud faciunt, nisi super ægros msnus imponunt, ut bene habeant? Quæ nimirum miracula tanto majora sunt, quanto spiritalia: tsnto majora sunt, quanto per hæc non corpora, sed animæ suscitantur: hæc itaque signa, fratres carissimi, auctore Deo si vultis vos facitis. Ex illis enim exterioribus signis obtineri vita ab hæc operantibus non valet. Nam corporalia illa miracula ostendunt aliqnando sanctitatem, non autem faciunt: hæc vero spiritalia, quæ aguntur in mente, virtutem vitæ non ostendunt, sed faciunt. Illa habere & mali possunt: istis autem perfrui nisi boni non possunt. Unde de quibusdam Veritas dicit: *Multi mihi dicent in die illa: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, [g] quia nan novi vos: discedite a me [h] qui operamini iniquitatem*. Nolite ergo, fratres carissimi, amare signa [i] quæ possunt cum reprobis haberi communia: sed hæc quæ modo diximus, caritatis atque pietatis miracula amate: quæ tanto securiora sunt, quanto & occulta: & de quibus apud Dominum eo major sit retributio, quo apud homines minor est gloria. Sequitur:

1. Cor. 14. 22.

De consecrat. dist. 4. c. 67. Sacerdotes.

Miracula sanctitatem aliquando probant, non faciunt.

Matth. 7. v. 22. & 23.

Psal. 6. 9.

Christi in cælum ascendentis, & Eliæ rapti in aera, discrimen.

5. *Et Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis, assumtus est in cælum, & sedet a dextris Dei*. In veteri Testamento cognovimus quod Elias sit raptus in cælum. Sed aliud est cælum aereum, aliud æthereum. Cælum quippe sereum terræ est proximum: unde & aves cæli dicimus, qnia eas volitare in aere videmus. In cælum itsque aereum Elias sublevatus est, ut in secretam quamdam ter-

a Secundus Carn. *consideret si servat*.
b Belvac. & duo Carn. *servavit, ad exercenda &c.*
c Bigot. post *abscondit*, addit: *quia Deus pro peccato pœnitentiam suscipit, signa autem &c.*
d Sic legendum ex Corb. Belvac. C. Germ. Carnut. Gemet. &c. & ex vet. ed. In recentioribus habetur: *ut enim ad fidem cresceret, &c.*
e Ita quoque habent mss. cod. & vet. excusi; cum recentiores maluerint scribere, *jam coaluisse*.
f Vulgati, *irrigatio cessabit*. Cedendum judicavimus mss. Corb. Belvac. C. Germ. &c. auctoritati, quæ nostræ lectioni suffragatur.
g Longip. & Val-cl. *quia numquam novi vos*.
h Expunximus, *omnes*, quod in recent. ed. irrepserat, contra mss. fidem.
i Duo Carnut. *quæ possunt boni cum reprobis habere*.

ræ regionem repente duceretur, ubi in magna jam carnis & spiritus quiete viveret, quousque ad finem mundi redeat, & mortis debitum solvat. Ille etenim mortem distulit, non evasit. Redemtor autem noster quia non distulit, superavit, eamque resurgendo consumsit, & resurrectionis suæ gloriam ascendendo declaravit. Notandum quoque est, quod Elias in curru legitur ascendisse: ut videlicet aperte demonstraretur, quia homo purus adjutorio indigebat alieno. Per Angelos quippe facta illa & ostensa sunt adjumenta: quia nec in cælum quidem aereum per se ascendere poterat: quem naturæ suæ infirmitas gravabat. Redemtor autem noster non curru, non Angelis sublevatus legitur: quia is qui fecerat omnia, nimirum super omnia sua virtute ferebatur. Illo etenim revertebatur, ubi erat; & inde redibat, ubi remanebat: quia cum per humanitatem ascenderet in cælum, per divinitatem suam & terram pariter continebat & cælum.

Enoch translatus, & Elias subvectus, Ascensionis Christi typus fuerunt.

6. Sicut autem Joseph a fratribus venditus, venditionem Redemtoris nostri figuravit: sic Enoch translatus, atque ad cælum aereum Elias sublevatus, Ascensionem Dominicam designavit. Ascensionis ergo suæ Dominus prænuntios & testes habuit, unum ante Legem, alium sub Lege: ut quandoque veniret ipse, qui veraciter cælos penetrare potuisset. Unde & ipse ordo in eorum quoque utrorumque sublevatione per quædam incrementa distinguitur. Nam Enoch translatus, Elias vero ad cælum subvectus esse memoratur: ut veniret postmodum qui nec translatus, nec subvectus, cælum æthereum sua virtute penetraret. Qui nobis in se credentibus, [a] quia carnis quoque munditiam largiretur, & sub eo per incrementa temporum virtus castitatis excresceret, in ipsa quoque eorum translatione qui Ascensionem Dominicam ut videlicet famuli designaverunt, & in seipso qui ad cælum ascendit, Dominus ostendit. Nam Enoch quidem uxorem & filios habuit: Elias vero neque uxorem, neque filios legitur habuisse. Pensate ergo, quomodo per incrementa creverit munditia sanctitatis: quod & per translatos famulos, [b] & per ascendentis Domini personam patenter ostenditur. Translatus namque est Enoch & per coitum genitus, & per coitum generans. Raptus est Elias per coitum genitus, sed non jam per coitum generans. Assumtus vero est Dominus neque per coitum generans, neque per coitum generatus.

Genes. 5. 24.
4. Reg. 2. 11.

Christus in cælis regnans qui simul stet, & sedeat.
Act. 7. 55.

7. Considerandum vero nobis est, quid est quod Marcus ait: *Sedet a dextris Dei*; & Stephanus dicit: *Video cælos apertos, & Filium hominis stantem a dextris Dei*. Quid est quod hunc Marcus sedentem, Stephanus vero stantem se videre testatur? Sed scitis, fratres, quia sedere judicantis est, stare vero pugnantis vel adjuvantis. Quia ergo Redemtor noster assumtus in cælum, & nunc omnia judicat, & ad extremum judex omnium venit: hunc post assumtionem Marcus sedere describit, quia [c] post Ascensionis suæ gloriam judex in fine videbitur. Stephanus vero in labore certaminis positus stantem vidit, quem adjutorem habuit: quia ut iste in terra persecutorum infidelitatem vinceret, pro illo de cælo illius gratia pugnavit.

Signa & miracula obedientiam sequuntur.

8. Sequitur: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis*. Quid in his considerandum est, quid memoriæ commendandum: nisi quod præceptum obedientia, obedientiam vero signa secuta sunt? Sed quia, auctore Deo, breviter lectionem Evangelicam exponendo transcurrimus, restat, ut aliquid de ipsa tantæ solemnitatis [d] consideratione dicamus.

Albæ Angelorum vestes lætitiæ indicia.

9. Hoc autem nobis primum quærendum est, quidnam sit quod nato Domino apparuerunt Angeli, & tamen non leguntur in albis vestibus apparuisse: ascendente autem Domino missi Angeli in albis leguntur vestibus apparuisse. Sic etenim scriptum est: *Videntibus illis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri steterunt juxta illos in vestibus albis*. In albis autem vestibus gaudium & solemnitas mentis [e] ostenditur. Quid est ergo quod nato Domino, non in albis vestibus; ascendente autem Domino, in albis vestibus Angeli apparent: nisi quod tunc magna solemnitas Angelis facta est, cum cælum Deus homo penetravit? Quia nascente Domino videbatur divinitas humiliata: ascendente vero Domino, est humanitas exaltata. Albæ etenim vestes exaltationi magis congruunt quam humiliationi. [f] In assumtione ergo ejus Angeli in albis vestibus videri debuerunt: quia qui in nativitate sua apparuit Deus humilis, in Ascensione sua ostensus est homo sublimis.

Act. 1. 9.

Ex Ascensione Christi quid proficiamus.

10. Sed hoc nobis magnopere, fratres carissimi, in hac solemnitate pensandum est: quia deletum est hodierna die chirographum damnationis nostræ, mutata est sententia corruptionis nostræ. Illa enim natura cui dictum est: *Terra es, & in terram ibis*, hodie in cælum ivit. Pro hac ipsa namque carnis nostræ sublevatione per figuram beatus Job Dominum avem vocat. Quia enim Ascensionis ejus mysterium Judæam non intelligere conspexit, de infidelitate ejus sententiam protulit, dicens: *Semitam ignoravit avis*. Avis enim recte appellatus est Dominus; quia corpus carneum ad æthera libravit. Cujus avis semitam ignoravit quisquis eum ad cælum ascendisse non credidit. De hac solemnitate per Psalmistam dicitur: *Elevata est magnificentia tua super cælos*. De hac rursus ait: *Ascendit Deus in jubilatione, & Dominus in voce tubæ*. De hac iterum dicit: *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*. Ascendens quippe in altum, captivam duxit captivitatem: quia corruptionem nostram virtute suæ incorruptionis absorbuit. Dedit vero dona hominibus; quia misso desuper spiritu, alii sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii gratiam virtutum, alii gratiam curationum, alii genera linguarum, alii interpretationem tribuit sermonum. Dedit ergo dona hominibus. [g] De hac Ascensionis ejus gloria etiam Habacuc ait: *Elevatus est sol, & luna stetit in ordine suo*. Quis enim solis nomine nisi Dominus, & quæ lunæ nomine nisi Ecclesia designatur? Quousque enim Dominus ascendit ad cælos, sancta ejus Ecclesia adversa mundi omnimodo formidavit: at postquam ejus Ascensione robo-

Genes. 3. 19.
Job. 28. 7.
Psal. 8. 2.
Psal. 46. 6.
Psal. 67. 19.
1. Cor. 12. 8.
Habac. 3. 11.
Sec. LXX.

a Editi etiam veteres, invitis mss. ac reluctante sensu, *quia carnis suæ munditiam*.
b Primus Carnot. *per Ascensionem Domini*.
c Duo priores Gemet. & Bigot. *post assumtionis*.
d Duo priores Gemet. *nobilitate*.
e Belvac. & secundus Carn. *adtenditur*.

f Ita C. Germ. Belvac. Gemet. Longip. Bigot. In excusis habes *in ascensione*.
g In recent. ed. post vocem, *hominibus*, irrepsit: *dum per hujus spiritus gratiam eorum virtus in mundum excrevit. De hac &c.* Quæ nec in mss. nec in vet. excusis inventa, resecanda duximus.

borata est, aperte prædicavit, quod occulte credidit. Elevatus est ergo sol, & luna stetit in ordine suo: quia cum Dominus cælum petiit, sancta ejus Ecclesia in auctoritate prædicationis excrevit. Hinc ejusdem Ecclesiæ voce per Salomonem dicitur: *Ecce iste venit saliens in montibus, & transiliens colles.* Consideravit namque tantorum operum culmina, & ait:

Cant. 2. 8. *Ecce iste venit saliens in montibus.* Veniendo quippe ad redemtionem nostram, quosdam, ut ita dixerim, saltus dedit. Vultis, fratres carissimi, ipsos ejus saltus agnoscere? De cælo venit in uterum, de utero venit in præsepe, de præsepe venit in crucem, de cruce venit in sepulcrum, de sepulcro rediit in cælum. Ecce ut nos post se currere faceret, quosdam pro nobis saltus manifestata per carnem veritas dedit: quia

Psal. 18. 6. *exsultavit ut gigas ad currendam viam suam*, ut nos

Cant. 1. 3. ei diceremus ex corde: [a] *Trahe nos post te, curremus in odorem unguentorum tuorum.*

Dominum ascendentem in cælum sequi festinemus. 11. Unde, fratres carissimi, oportet ut illuc sequamur corde, ubi eum corpore ascendisse credimus. Desideria terrena fugiamus, nihil nos jam delectet in infimis, qui patrem habemus in cælis. Et hoc nobis est magnopere perpendendum: quia is qui placidus ascendit, terribilis redibit: & quidquid nobis cum mansuetudine præcepit, hoc a nobis cum districtione exiget. Nemo ergo indulta pœnitentiæ tempora parvipendat: nemo curam sui, dum valet, agere negligat: quia Redemtor noster tanto tunc in judicium districtior veniet, quanto nobis ante judicium magnam patientiam prærogavit. Hæc itaque vobiscum, fratres, agite: hæc in mente sedula cogitatione versate. Quamvis adhuc rerum perturbationibus animus fluctuet: jam tamen spei vestræ anchoram in æternam patriam figite, intentionem mentis in vera luce solidate. Ecce ad cælum ascendisse Dominum audivimus. Hoc ergo servemus in meditatione, quod credimus. Et si adhuc hic tenemur infirmitate corporis, sequamur tamen eum passibus amoris. Non autem deserit desiderium nostrum ipse qui dedit, Jesus Christus Dominus noster, qui vivit & regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum.

a Corb. & C. Germ. *trahe me post te.*

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

Cap. 14. Vers. 23. IN illo tempore: [a] *Dicebat Jesus discipulis suis: Si quis diligit me, sermonem meum servabit: & Pater meus diliget eum: & ad eum veniemus, &*

Vers. 24. *mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem quem audistis, non est meus:*

Vers. 25. *sed ejus qui misit me Patris. Hæc locu-*

Vers. 26. *tus sum vobis, apud vos manens. Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæ-*

Vers. 27. *cumque dixero vobis. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. Audistis* Vers. 28.

quia ego dixi vobis: Vado & venio ad vos: Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado [b] *ad Patrem: quia Pater major me est. Et nunc dixi vobis priusquam* Vers. 29.

fiat: ut cum factum fuerit, credatis. Jam non multa loquar vobiscum. Venit enim Vers. 30.

princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam. Sed ut cognoscat mundus Vers. 31.

quia diligo Patrem: & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.

[c] HOMILIA XXX.

Habita ad populum in basilica sancti Petri Apostoli, [d] die sancto Pentecostes.

Divini amoris effectus in mentibus, & argumenta. Act. 2. v. 2. & c. 1. LIbet, fratres carissimi, Evangelicæ verba lectionis sub brevitate transcurrere, ut post diutius liceat in contemplatione tantæ solemnitatis immorari. Hodie namque Spiritus sanctus repentino sonitu super discipulos venit, mentesque carnalium in sui amorem permutavit: & foris apparentibus linguis igneis, intus facta sunt corda flammantia: quia dum Deum in ignis visione suscipiunt, per amorem suaviter arserunt. Ipse namque Spiritus sanctus amor est. Unde & Johan-

1. Johan. 4. v. 8. & 16. nes dicit: *Deus caritas est.* Qui ergo mente integra Deum desiderat, profecto jam habet quem [e] amat. Neque enim quisquam posset Deum diligere, si eum quem diligit, non haberet. Sed ecce, si unusquisque vestrum requiratur, an diligat Deum: tota fiducia & secura mente respondet, Diligo. In ipso autem lectionis exordio audistis quid Veritas dicat: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* Probatio ergo dilectionis, exhibitio est operis. Hinc in epistola sua idem Johannes dicit: *Qui dicit, Diligo Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est.* Vere etenim Deum diligimus, [f] si ad mandata ejus a nostris voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria diffluit, profecto Deum non amat; quia ei in sua voluntate contradicit. Ibid. v. 20.

2. Et

a In Belvac. & plur. *dicebat Dom. Jesus.* Excusi, *dixit Jesus.*
b Belvac. *ad Patrem meum.*
c In Corb. est vigesima. In cod. Reg. Suec. vigesima-quarta. In Lateran. vigesima-secunda.
d Abest hoc a Later. & a primo Gemet.

e Primus Carn. *quod amat.*
f Ita C. Germ. Belvac. secundus Gemet. primus Carn. Bigot. & potiores; quibus consentiunt vet. ed. In aliis legitur, *& mandata ejus custodimus, si nos a nostris.* In Longip. Val-el. & primo Gemet. habet, *si mandata ejus servamus, vere eum diligimus, si a nostris,* &c.

Deum inhabitantem habere quanta sit dignitas.

2. *Et Pater meus diliget eum: & ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus*. Pensate, fratres carissimi, quanta sit ista [a] solemnitas, habere in cordis hospitio adventum Dei. Certe si domum vestram quisquam dives ac præpotens amicus intraret, omni festinantia domus tota mundaretur, ne quid fortasse esset quod oculos amici intrantis offenderet. Tergat ergo sordes pravi operis, qui Deo præparat domum mentis.

In nonnullorum corda venit, sed non manet.

Sed videte quid Veritas dicat: *Veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. In quorumdam etenim corda venit, & mansionem non facit: quia per compunctionem quidem Dei respectum percipiunt, sed tentationis tempore hoc ipsum quod compuncti fuerant, obliviscuntur; sicque ad perpetranda peccata redeunt, ac si hæc minime planxissent. Qui ergo Deum vere diligit, qui ejus mandata custodit, in ejus corde Dominus & venit & mansionem facit: quia sic eum divinitatis amor penetrat, ut ab hoc amore, tentationis tempore non recedat. Ille ergo vere amat, cujus videlicet mentem delectatio prava ex consensu non superat. Nam tanto quisque a superno amore disjungitur, quanto inferius delectatur. Unde & adhuc subditur: *Qui non diligit me, sermones meos non servat*. Ad vosmetipsos ergo, fratres carissimi, introrsus redite; si Deum vere amatis, exquirite: nec tamen sibi aliquis credat, quidquid sibi animus sine operis attestatione responderit.

De amore Dei vita est interroganda. Amor numquam est otiosus.

De dilectione Conditoris, lingua, mens, & vita requiratur. Numquam est Dei amor otiosus. Operatur etenim magna, si est: si vero operari renuit, amor non est.

Et sermonem quem audistis, non est meus, sed ejus qui misit me Patris. Scitis, fratres carissimi, quia ipse qui loquitur unigenitus Filius, Verbum Patris est, & ideo sermo quem loquitur Filius, non est Filii, sed Patris; quia ipse Filius Verbum est Patris. *Hæc locutus sum vobis apud vos manens*. Quando non maneret apud eos, qui ascensurus cælum promittit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*? (Matth. 28. 20.) Sed Verbum incarnatum & manet & recedit: recedit corpore, manet divinitate. Apud eos ergo tunc se mansisse perhibet; quia qui invisibili semper potestate [b] præsens erat, corporali jam visione recedebat.

Paraclitus, idem est ac advocatus, aut consolator.

3. *Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis*. Nostis plurimi, fratres mei, quod Græca locutione paraclitus, Latina advocatus dicitur, vel consolator. Qui idcirco advocatus dicitur, quia pro errore delinquentium apud justitiam Patris intervenit. Qui unius substantiæ cum Patre & Filio, exorare pro delinquentibus perhibetur; quia eos quos repleverit, exorantes facit. Unde & Paulus dicit: *Ipse enim Spiritus postulat pro nobis, gemitibus inenarrabilibus*. (Rom. 8. 26.)

Quo sensu Spiritus sanctus pro nobis postulet.

Minor vero est qui postulat, quam qui postulatur: quomodo ergo Spiritus postulare dicitur, qui minor non est? Sed ipse Spiritus postulat; quia ad postulandum eos quos repleverit, inflammat. Consolator autem idem Spiritus vocatur: quia de peccati perpetratione mœrentibus, dum spem veniæ præparat, ab afflictione tristitiæ mentem levat. De quo recte promittitur: *Ipse vos docebit omnia*.

Quomodo intus nos doceat.

Quia nisi idem Spiritus cordi adsit audientis, otiosus est sermo doctoris. Nemo ergo docenti homini tribuat quod ex ore docentis intelligit: quia nisi intus sit qui doceat, doctoris lingua exterius in vacuum laborat. Ecce unam loquentis vocem omnes pariter auditis, nec tamen pariter sensum auditæ vocis percipitis. Cum ergo vox dispar non sit, cur in cordibus vestris dispar est vocis intelligentia: nisi quia per hoc quod vox loquentis communiter admonet, est magister interior qui de vocis intelligentia quosdam specialiter docet? De hac unctione Spiritus rursus per Johannem dicitur: *Sicut unctio ejus docet vos de omnibus*. (1. Joh. 2. 27.) Per vocem ergo non instruitur, quando mens per Spiritum non ungitur. Sed cur ista de doctrina hominum loquimur, quando & ipse Conditor non ad eruditionem hominis loquitur, si eidem homini per unctionem Spiritus non loquatur? Certe Cain priusquam fratricidium opere perpetraret, audivit: *Peccasti, quiesce*. (Genes. 4. 7. juxta LXX.) Sed quia culpis suis exigentibus, voce est admonitus, non unctione Spiritus audire verba Dei potuit, sed servare contemsit.

Et omnia suggerat.

Requirendum vero nobis est, cur de eodem Spiritu dicatur: *Suggeret vobis omnia*, cum suggerere, soleat esse minoris? Sed quia suggerere aliquando dicimus subministrare, invisibilis Spiritus suggerere dicitur, non quod nobis scientiam ab imo inferat, sed ab occulto. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*. Hic relinquo, illic do. Sequentibus relinquo, pervenientibus do.

Superbia linguarum confusionem, humilitas unitatem meruit.

4. Ecce, fratres carissimi, verba sacræ lectionis sub brevitate discussimus: nunc in contemplationem tantæ festivitatis animum transferamus. Sed quia cum lectione Evangelica vobis est etiam Actuum Apostolorum lectio recitata, ex ea ergo aliquid in usum nostræ contemplationis trahamus. (Act. 2.) Audistis etenim quia Spiritus sanctus super discipulos igneis linguis apparuit, omniumque linguarum scientiam dedit. Quid scilicet hoc miraculo designans, nisi quod sancta Ecclesia eodem Spiritu repleta, omnium gentium erat voce locutura? Qui vero contra Deum turrim ædificare conati sunt, communionem unius linguæ perdiderunt: (Genes. 11. 8.) in his autem qui Deum humiliter metuebant, linguæ omnes unitæ sunt. Hic ergo humilitas virtutem meruit, illic superbia confusionem.

Cur Spiritus sanctus qui olim in columbæ specie apparuit, ignearum linguarum similitudinem sumserit.

5. Sed quærendum nobis est, cur sanctus Spiritus Patri & Filio coæternus, in igne apparuit, cur in igne simul & linguis, cur aliquando in columba, aliquando vero in igne monstratur, cur super unigenitum Filium apparuit in columbæ specie, & super discipulos in igne; (Act. 2. v. 2. &c.) ita ut neque super Dominum veniret in igne, neque super discipulos monstraretur in columba. Per quatuor itaque hæc quæ proposuimus, solvendo redeamus. Patri namque & Filio coæternus Spiritus in igne monstratur: quia incorporeus; ineffabilis, atque invisibilis ignis est Deus, attestante Paulo: *Deus noster ignis consumens est*. (Heb. 12. 29.)

Cur Deus, ignis dicatur.

Deus quippe ignis dicitur; quia per hunc peccatorum rubigo consumitur. De hoc igne Veritas dicit: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat*? (Luc. 12. 49.) Terra enim vocata sunt corda terrena, quæ dum semper infimas in se cogitationes congerunt, a malignis spiritibus conculcantur. Sed ignem Dominus in terram mittit, cum afflatu sancti spiritus [c] corda carnalium incendit. Et terra ardet, cum cor carnale in suis pravis voluptatibus fri-

a Recentioribus edit. magis placuit, *dignitas*, quam, *solemnitas*, quæ tamen vox legitur in antiquis mss. & excusis.

b Belvac. & C. Germ. *præerat*.

c Belvac. *mentes carn.* C. Germ. & Gemet. *cor carnalium*.

frigidum, relinquit concupiscentias præsentis sæculi, & incenditur ad amorem Dei. Bene ergo in igne apparuit Spiritus: quia ab omni corde quod replet, torporem frigoris excutit, & hoc in desiderium suæ æternitatis accendit. In igneis autem linguis monstratus est; quia idem Spiritus coæternus est Filio; & habet cognationem maximam lingua cum verbo. Verbum quippe Patris est Filius. Et quia una est Spiritus [a] & Verbi substantia, idem Spiritus monstrari debuit in lingua. Vel certe quia per linguam procedit verbum, in linguis apparuit Spiritus, quia quisquis sancto Spiritu tangitur, Dei Verbum, id est unigenitum Filium confitetur; & negare Dei Verbum non valet, quia jam sancti Spiritus linguam habet. Vel certe in linguis igneis apparuit Spiritus, quia omnes quos repleverit, ardentes pariter & loquentes facit. Linguas igneas doctores habent: quia dum Deum amandum prædicant, corda audientium inflammant. Nam & otiosus est sermo docentis, si præbere non valet incendium amoris. Hoc doctrinæ incendium ab ipso Veritatis ore conceperant, qui dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?* Ex audito quippe sermone inardescit animus, corporis frigus recedit: fit mens in superno desiderio anxia, a concupiscentiis terrenis aliena. Amor verus qui hanc repleverit, in fletibus cruciat; sed dum tali ardore cruciatur, ipsis suis cruciatibus pascitur. Audire ei libet præcepta cælestia; & quot mandatis instruitur, quasi tot facibus inflammatur: & quæ torpebat prius per desideria, ardet postmodum per verba. Unde bene per Moysen dicitur: *In dextera ejus ignea lex*. Sinistra quippe, reprobi, qui & ad sinistram ponendi sunt: dextera autem Dei appellantur electi. In dextera ergo Dei lex ignea est; quia electi mandata cælestia nequaquam frigido corde audiunt, sed ad hæc amoris intimi facibus inardescunt. Sermo ad aurem ducitur, & mens eorum sibimet irata, ex internæ dulcedinis flamma concrematur. In columba vero Spiritus sanctus & in igne monstratus est: quia omnes quos repleverit simplices & ardentes facit: simplices puritate, ardentes æmulatione. Neque enim placere Deo potest aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate. Hinc ipsa Veritas dicit: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*. Qua in re notandum est, quod discipulos suos nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere: quatenus & columbæ simplicitatem astutia serpentis accenderet, & serpentis astutiam [b] columbæ simplicitas temperaret. Hinc Paulus ait: *Nolite pueri effici sensibus*. Ecce prudentiam serpentis audivimus, nunc de simplicitate columbæ [c] moneamur: *Sed malitia parvuli estote*. Hinc de beato Job dicitur: *Erat vir simplex & rectus*. Quæ est autem rectitudo sine simplicitate, aut quæ simplicitas sine rectitudine? Quia ergo & rectitudinem docet iste Spiritus & simplicitatem, & in igne monstrari debuit & in columba; quatenus [d] omne cor quod ejus gratia tangitur, & mansuetudinis lenitate tranquillum, & zelo justitiæ accensum fiat.

Ut Filius est verbum, ita Spiritus sanctus lingua est.

Luc. 24. 32.

Deut. 33. 2.

Deo non placent aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate.

Mat. 10. 16.

1. Cor. 14. 20.

Ibidem.

Job. 1. 1.

6. Ad extremum vero quærendum est, cur in ipso Redemtore nostro Mediatore Dei & hominum per columbam apparuit, in discipulis vero per ignem? Certe unigenitus Dei Filius, judex est generis humani. Sed quis ejus justitiam ferret, si priusquam nos per mansuetudinem colligeret, culpas nostras per zelum rectitudinis examinare voluisset? Homo ergo pro hominibus factus, mitem se hominibus præbuit. Noluit peccatores ferire, sed colligere. Prius voluit mansuete [e] corripere, ut haberet quos postmodum in judicio salvaret. In columba ergo super eum apparere debuit Spiritus, qui non veniebat ut peccata jam per zelum percuteret, sed adhuc per mansuetudinem toleraret. At contra super discipulos in igne debuit Spiritus sanctus demonstrari; ut hi qui erant simpliciter homines, atque ideo peccatores, eos contra semetipsos spiritalis fervor accenderet; & peccata, quibus Deus per mansuetudinem parceret, ipsi in se per pœnitentiam punirent. Nec ipsi quippe esse poterant sine peccato qui adhærebant [f] cælesti magisterio, Johanne attestante, qui ait: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est*. In igne ergo venit in hominibus, in columba vero apparuit in Domino: quia peccata nostra, quæ pie Dominus per mansuetudinem tolerat, nos per zelum rectitudinis debemus caute conspicere, & ardore semper pœnitentiæ cremare. Igitur per columbam Spiritus in Redemtore monstratus est, per ignem vero in hominibus: quia quanto nobis nostri judicis facta est severitas temperata, tanto erga se debet fieri nostra infirmitas accensa. Quatuor itaque propositionum expleta ratione, ad dona ejusdem Spiritus contemplanda transeamus.

Cur super Christum Spiritus sanctus, ut columba sederit; super Apostolos, ut ignis.

Ipsi Apostoli sine peccato esse non poterant.

1. Joh. 1. 8.

7. De isto quippe Spiritu scriptum est: *Spiritus ejus ornavit cælos*. Ornamenta enim cælorum, sunt virtutes prædicantium. Quæ videlicet ornamenta Paulus enumerat, dicens: *Alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alii gratia sanitatum in uno Spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*. Quot ergo sunt bona prædicantium, tot sunt ornamenta cælorum. Hinc rursus scriptum est: *Verbo Domini cæli firmati sunt*. Verbum enim Domini, Filius est Patris. Sed eosdem cælos, videlicet sanctos Apostolos, ut tota simul sancta Trinitas ostendatur operata, repente de sancti Spiritus divinitate adjungitur: *Et spiritus oris ejus omnis virtus eorum*. Cælorum ergo virtus de spiritu sumta est; quia mundi hujus potestatibus contraire non præsumerent, nisi eos sancti Spiritus fortitudo solidasset. Quales namque Doctores sanctæ Ecclesiæ ante adventum hujus Spiritus fuerint scimus, & post adventum illius, cujus fortitudinis facti sint, conspicimus.

Job. 26. 13.

Dona sancti Spiritus enumerantur.

1. Cor. 12. v. 8. &c.

Psal. 32. 6.

Eorum participes fuerunt præsertim Apostoli.

Ibidem.

8. Certe iste ipse Pastor Ecclesiæ, ad cujus sacratissimum corpus sedemus, [g] quantæ debilitatis, quantæque formidinis ante adventum Spiritus fuerit, ancilla ostiaria requisita dicat. Una enim mulieris voce perculsus, dum mori timuit, vitam negavit. [h] Et tunc Petrus negavit in terra,

Petri prius infirmi ac formidolosi mira fortitudo.

Joh. 18. 17.

a Belvac. *& verbi filii*.
b Corb. *columbina simplicitas*.
c Secundus Carn. *muniamur*.
d Omittitur, *cor*, in ed. Gussanv. quod revocavimus ex mss. & antiquis editis.
e Bigot. Longip. Val-cl. *corrigere*

f Duo priores Gemet. Longip. & Val-cl. *cælesti magistro*.
g Secundus Carn. *quanta dubitatio*.
h Sequimur hic Belvac. C.Germ. Gemet Bigot &c. potius quam excusos ubi legitur, *& pensandum quia eum comprehensum Petrus negavit in terra, quem suspensum latro confessus est in cruce*. In Longip. & Val.cl. *quem suspensus latro*.

Luc. 23. v. 41. & 42.

A cum latro confiteretur in cruce. Sed vir iste tantæ formidinis, qualis post adventum Spiritus existat, audiamus. Fit conventus magistratus atque seniorum, cæsis denuntiatur Apostolis ne in nomine Jesu loqui debeant: Petrus magna auctoritate respondit: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Et rursus: *Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate. Non enim possumus quæ vidimus & audivimus, non loqui. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu* [a] *contumelias pati*. Ecce gaudet Petrus in verberibus, qui ante in verbis timebat. Et qui prius ancillæ voce requisitus timuit, post adventum sancti Spiritus vires principum cæsus premit. Libet oculos fidei in virtutem opificis hujus attollere, atque sparsim Patres Testamenti novi ac veteris considerare. Ecce apertis eisdem oculis fidei, David, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Matthæum intueor, & sanctus iste Spiritus qualis sit artifex, considerare volo, sed in ipsa mea consideratione deficio. Implet namque citharœdum puerum, & psalmistam facit. Implet pastorem armentarium sycomoros vellicantem, & Prophetam facit. Implet abstinentem puerum, & judicem senum facit. Implet piscatorem, & prædicatorem facit. Implet persecutorem, & doctorem Gentium facit. Implet publicanum, & Evangelistam facit. O qualis est artifex iste Spiritus! Nulla ad discendum mora agitur in omne quod voluerit. Mox ut tetigerit mentem docet: solumque tetigisse, docuisse est. Nam humanum animum subito ut illustrat, immutat: [b] abnegat hunc repente quod erat, exhibet repente quod non erat.

Act. 5. 29. Ibid. 4. v. 9. & 10.

Ibid. 5. 41.

a Qui prius ad verba, post ad verbera non expavescit.

Spiritus sanctus quam peritus artifex.

1. Reg. 16. 18. Amos. 7. 14. Dan. 13. v. 46. &c. Matt. 4. 19. Act. 9. v. 1. &c. Luc 5. v. 27. & 28.

b

Stupenda ejus opera in Apostolis.

c

9 Pensemus, sanctos prædicatores nostros quales [c] hodierna die reperit, quales fecit. Certe qui in uno conclavi pro Judæorum metu residebant, nativitatis suæ singuli linguam noverant, & tamen nec ea ipsa lingua quam noverant, aperte Christum loqui præsumebant. Venit Spiritus, & in ore eos per diversitatem linguarum docuit, in mente autem ex auctoritate roboravit. Cœperunt & in aliena Christum eloqui, qui de illo prius & in sua lingua loqui metuebant. Inflammatum etenim cor despexit tormenta corporis, quæ ante metuebat: vicit vim carnalis formidinis [d] præ amore Conditoris. Et qui prius suis adversariis succumbebant formidine, eis jam præerant auctoritate. Qui ergo in tantæ eos celsitudinis culmen erexit, quid aliud dixerim, nisi quod mentes terrenorum hominum cælos fecit? Pensate, fratres carissimi, post incarnationem unigeniti Filii Dei qualis sit hodierna solemnitas de adventu Spiritus sancti. Sicut enim illa, ita quoque & hæc est honorabilis. In illa quippe Deus in se permanens suscepit hominem: in ista vero homines venientem desuper susceperunt Deum. In illa Deus naturaliter factus est homo: in ista homines facti sunt per adoptionem dii. Si ergo remanere carnales in morte nolumus, hunc, fratres carissimi, vivificantem Spiritum amemus.

Act. 2. v. 2. &c.

d

Incarnationis, & missionis Spiritus sancti comparatio.

10. Sed quia caro spiritum nescit, dicat fortasse carnali cogitatione apud se aliquis: Quomodo diligere valeo, quem ignoro? Hoc & nos concedimus: quia mens visibilibus intenta, videre nescit invisibilem. [e] Nulla enim nisi visibilia cogitat, eaque & cum non agit, eorum imagines introrsus trahit: dumque in imaginibus corporeis jacet, surgere ad incorporea non valet. Unde fit, ut tanto deterius Creatorem nesciat, quanto in cogitatione sua familiarius corpoream creaturam portat. Sed cum Deum videre non possumus, habemus aliquid quod agamus, unde iter fiat, quo ad eum nostræ intelligentiæ oculus veniat. Certe quem in se videre B nullo modo valemus, hunc in servis suis videre jam possumus. Quos dum mira conspicimus agere, certum nobis fit in eorum mentibus Deum habitare. In re autem incorporea a rebus corporalibus usum trahamus. Nemo etenim nostrum orientem clare solem, in sphæram illius intendendo, valet conspicere; quia tensi in ejus radiis oculi reverberantur: sed sole illustratos montes aspicimus, & quia jam sol ortus est videmus. Quia ergo solem justitiæ in seipso videre non possumus, illustratos montes claritate illius videamus, sanctos videlicet Apostolos, qui virtutibus emicant, miraculis coruscant: quos nati solis claritas perfudit, & cum in seipso sit invi-C sibilis, per eos nobis quasi per illustratos montes se visibilem præbuit. Virtus enim divinitatis in se, quasi sol in cælo est: virtus divinitatis in hominibus, sol in terra. Solem ergo justitiæ intueamur in terra, quem videre non possumus in cælo: ut dum inoffenso pede operis per hunc in terra gradimur, ad intuendum illum quandoque oculos in cælum levemus. Sed inoffenso pede iter nostrum in terra agitur, si Deus ac proximus integra mente diligatur. Nec enim Deus vere sine proximo, nec proximus vere diligitur sine Deo. Hinc est, quod sicut in alio sermone jam diximus, idem Spiritus secundo legitur discipulis datus, prius a Domino in terra degente, post-D modum a Domino cælo præsidente. In terra quippe datur ut diligatur proximus, e cælo vero ut diligatur Deus. Sed cur prius in terra, postmodum e cælo, nisi quod patenter datur intelligi, quia juxta Johannis vocem, *Qui fratrem suum non diligit quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* Diligamus ergo proximum, fratres, amemus eum qui juxta nos est, pervenire valeamus ad amorem illius, qui super nos est. Meditetur mens in proximo, quod exhibeat Deo; ut perfecte mereatur in Deo gaudere cum proximo. Tunc ad illam supernæ frequentiæ lætitiam perveniemus, de qua nunc sancti Spiritus pignus accepimus. Ad istum finem toto E amore tendamus, in quo sine fine lætabimur. Ibi supernorum civium societas sancta; ibi solemnitas certa: ibi requies secura: ibi pax vera, quæ nobis jam non relinquitur, sed datur [f] per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre vivit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Deum quem in seipso contemplari non possumus, in Apostolis & in aliis sanctis intueamur.

e

Sancti sunt a Christo, illustrati, velut montes a sole.

Supra hom. 26. num. 3.

1. Joh. 4. 20.

f

a Excusi, *contumeliam*.
b Despectis mss. editi habent, *abnegat hoc*. Adhæremus Belvac. C. Germ. Gemet. Carn. &c.
c Longip. *hodierna dies*.
d Bigot. *amor Conditoris*.

e Bigot. *nulla enim visibilis, nisi visibilia cogitat*, Primus Carn. *nullus enim visibilis nisi* &c.
f Duo priores Gemet. *præstante Dom. nostro Jesu Christo cui cum Patre & Spiritu sancto honor & imperium, per omn.* &c.

Lectio

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 13. Vers. 6. IN *illo tempore: Dicebat Jesus turbis si-*
militudinem hanc: Arborem fici habe-
bat quidam plantatam in vinea sua, &
venit quærens fructum in illa, & non in-
Vers. 7. *venit. Dixit autem ad cultorem vineæ:*
Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens
fructum in ficulnea hac, & non invenio.
Succide ergo illam: ut quid etiam terram
Vers. 8. *occupat? At ille respondens, dicit illi:*
Domine, dimitte illam & hoc anno, usque
dum fodiam circa illam, & mittam cophi-
A *num stercoris. Et si quidem fecerit fructum:* Vers. 9.
sin autem, in futurum succides eam. Erat Vers. 10.
autem docens in synagoga eorum sabbatis.
Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infir- Vers. 11.
mitatis annis decem & octo: & erat incli-
nata, nec omnino poterat sursum respicere.
Quam cum videret Jesus, vocavit ad se, Vers. 12.
& ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmi-
tate tua. Et imposuit illi manus: & con- Vers. 13.
festim erecta est, & glorificabat [a] *Deum,*
&c.

[b] HOMILIA XXXI.

Habita ad populum in basilica [c] sancti Laurentii martyris, [d] Sabbato Quatuor temporum Septembris.

Christus non verbis tantum, sed etiam rebus loquitur.

1. DOminus & Redemtor noster per Evangelium suum aliquando verbis, aliquando rebus loquitur: aliquando aliud verbis, atque aliud rebus: aliquando autem hoc verbis, quod rebus. Duas etenim res ex Evangelio, fratres audistis, ficulneam infructuosam, & mulierem curvam: & utrique rei est pietas impensa. Illud autem dixit per similitudinem, istud egit per exhibitionem. Sed hoc significat ficulnea infructuosa, quod mulier inclinata: & hoc ficulnea reservata, quod mulier erecta. Dominus vineæ tertio venit ad ficulneam, & fructum minime invenit: & mulier quæ erecta est, decem & octo annis fuerat curva. Hoc autem decem C & octo annorum numero signatur, quod tertio dominus vineæ ad ficulneam infructuosam venisse perhibetur. [e] Quia ergo præmittendo summatim tota perstrinximus, jam per lectionis ordinem singula differamus.

Per peccatum lapsi, fructu caremus, & incurvamur. Ante Legem, sub Lege, & sub Gratia.

2. *Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non invenit.* Quid arbor fici, nisi humanam naturam designat? Quid mulier inclinata, nisi eamdem naturam significando denuntiat? Quæ & bene plantata est sicut ficus, & bene [f] creata sicut mulier: sed in culpam propria sponte lapsa D neque fructum servat operationis, neque statum rectitudinis. Ad peccatum quippe ex voluntate corruens, quia fructum obedientiæ ferre noluit, statum rectitudinis amisit. Quæ ad Dei similitudinem condita, dum in sua dignitate non perstitit, quod plantata vel creata fuerat, servare contemsit. Tertio dominus vineæ ad ficulneam venit: quia naturam generis humani ante Legem, sub Lege, sub Gratia, expectando, admonendo, visitando requisivit.

Deus ad nos venit fructum quærens.

3. *Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio fructum quærens in ficul-* B *nea hac, & non invenio.* Venit [g] ante Legem; quia per naturalem intellectum quid unusquisque exemplo sui, qualiter erga proximum agere debuisset, innotuit. Venit in Lege; quia præcipiendo docuit. Venit post Legem per gratiam, quia pietatis suæ præsentiam exhibendo monstravit. Sed tamen in tribus annis fructum se non invenisse conqueritur: quia quorumdam pravorum mentes nec inspirata Lex naturalis corrigit, nec præcepta erudiunt, nec incarnationis ejus miracula convertunt. Quid vero [h] per cultorem vineæ, nisi præpositorum ordo exprimitur? Qui dum præsunt Ecclesiæ, nimirum Dominicæ vineæ curam gerunt. Hujus enim vineæ primus cultor Petrus Apostolus extitit. Hunc nos indigni sequimur, in quantum pro eruditione vestra, docendo, [i] deprecando, increpando laboramus.

Arbori infructuosæ quam juste Dominus succisionem comminetur.

4. Sed cum magno jam timore audiendum est quod cultori vineæ de infructuosa arbore dicitur: *Succide illam, ut quid etiam terram occupat?* Unusquisque juxta modum suum, in quantum locum vitæ præsentis tenet, si fructum bonæ operationis non exhibet, velut infructuosa arbor terram occupat: quia in eo loco in quo ipse est, & aliis operandi occasionem negat. Sed in hoc seculo potens quilibet si fructum non habet operationis bonæ, etiam impedimentum præstat ceteris: quia quicumque sub ipso sunt, exemplo pravitatis illius, quasi umbra perversitatis ejus premuntur. Stat desuper arbor infructuosa, & subtus terra sterilis jacet. Infructuosæ arboris desuper umbra densatur, & solis radius ad terram descendere nequaquam permittitur: quia dum subjecti quilibet, patroni perversi perversa exempla conspiciunt, ipsi quoque infructuosi remanentes, veritatis lumine privantur. E Et pressi umbra, calorem solis non accipiunt: quia

a Hic desinit lectio Evangelii in mss. Belvac. C. Germ. Bigot. & aliis saltem antiquioribus. In excusis autem continuatur usque ad versum decimum-septimum inclusive; sed incassum, cum in homilia Gregorius nihil de versu decimo quarto & sequentibus delibet.

b In cod. Reg. Suec. est vigesima quinta. In Lateran. vigesima-septima. In Corb. vigesima-octava.

c Sic legitur in cod. Reg. Suec. in Corb. Germ. & in plur. In Lateranensi tamen hæc homilia habita dicitur *in basilica S. Petri*.

d Hæc minime sunt antiquorum mss. C. Germ. Belvac. prioris Gemet.

e Corb. & Germ. *quia igitur hæc præmittendo summatim perstrinximus*.

f In Val-cl. & Longip. *bene erecta*. Hanc lectionem eligeremus, nisi vet. mss. Corb. Germ. Corb. Belvac. Carn. &c. obstaret auctoritas & pondus.

g Longip. & Val-cl. *ante legem, quia parcendo sustinuit; quia per naturalem*. Eadem leguntur in Bigot. & duobus post. Gemet. hoc solo discrimine quod in his extet, *qui parc.*

h In Belv. Corb. Germ. & duobus post. Gem. *per cultorem ficulneæ*.

i Bigot. & duo post. Gemet. *prædicando*.

inde remanent a Deo frigidi, unde in hoc seculo male proteguntur. Sed de hoc perverso quolibet & potente pene jam requisitio Deo non est. Postquam enim se perdidit, quærendum solummodo est, cur & alios premat. Unde bene ejusdem vineæ dominus dicit: *Ut quid etiam terram occupat?* Terram quippe occupat, qui mentes alienas gravat: terram occupat, qui locum quem tenet, in bonis operibus non exercet.

Pro illa arbore deprecari debet vineæ cultor.

5. Sed tamen nostrum est pro talibus deprecari. Nam cultor vineæ quid dicat, audiamus: *Domine, dimitte illam & hoc anno, usque dum fodiam circa illam.* Quid est circa ficulneam fodere, nisi infructuosas mentes increpare? Omnis quippe fossa in imo est. Et nimirum increpatio dum mentem sibi demonstrat, humiliat. Quoties ergo aliquem de peccato suo corripimus, quasi ex culturæ debito circa infructuosam arborem fodimus. Post fossionem vero quid dicatur, audiamus. *Et mittam cophinum stercoris.* Quid est cophinus stercoris, nisi memoria peccatorum? Peccata etenim carnis, stercora vocantur. Unde & per Prophetam dicitur: *Computruerunt jumenta in stercore suo.* Jumenta quippe in stercore suo computrescere, est carnales quosque in fœtore luxuriæ vitam finire. Nos itaque quoties carnalem mentem de suis peccatis increpamus, quoties ad ejus memoriam vitia anteacta reducimus, quasi infructuosæ arbori cophinum stercoris versamus: ut malorum quæ egit, [a] memoriam recolat, & ad compunctionis gratiam quasi de fœtore pinguescat. Mutitur ergo cophinus stercoris ad radicem arboris, quando pravitatis suę conscientia tangitur memoria cogitationis. Cumque se per pœnitentiam ad lamenta mens excitat, & ad bonæ operationis gratiam reformat, quasi per tactum stercoris redit ad fecunditatem operis radix cordis: plangit quod fecisse se meminit: displicet sibi qualem fuisse se recolit: intentionem contra se dirigit, atque ad meliora animum accendit. Ex fœtore ergo ad fructum reviviscit arbor: quia de consideratione peccati ad bona se opera resuscitat animus. Et sunt plerique qui increpationes audiunt, & tamen ad pœnitentiam redire contemnunt, & infructuosi Deo, in hoc seculo virides stant. Sed audiamus quid ficulneæ cultor adjungat: *Si quidem fecerit fructum: sin autem, in futuro succides eam.* Quia profecto qui hic non vult ad fecunditatem pinguescere per increpationem, illic cadet unde jam resurgere per pœnitentiam non valet: & in futuro succidetur, quamvis hic sine fructu viridis stare videatur.

Et ad fructus procurandos assidue laborare.

Joel. 1. 17.

Infirmitas & sterilitas hominis post peccatum.

6. *Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo.* Paulo ante jam diximus, quia hoc erat trinus adventus domini ad infructuosam ficulneam, quod decem & octo annorum numerus ad curvam mulierem signat. Sexto enim die homo factus est, atque eodem sexto die opera Domini cuncta perfecta sunt. Senarius autem numerus in trigonum ductus, decem & octo facit. Quia ergo homo qui sexta die factus est, perfecta opera habere noluit, sed ante Legem, sub Lege, atque in exordio inchoantis gratiæ infirmus extitit, decem & octo annis curva mulier fuit. *Et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.* Omnis peccator terrena cogitans, cælestia non requirens, sursum respicere non valet: quia dum desideria inferiora sequitur, a mentis suæ rectitudine curvatur: & hoc semper videt, quod sine cessatione cogitat. Ad corda vestra, fratres carissimi, redite: quid horis omnibus in cogitationibus vestris volvatis semper aspicite. Alius de honoribus, alius de pecuniis, alius de prædiorum ambitu cogitat. Hæc cuncta in imo sunt, & quando mens [b] talibus implicatur, ab status sui rectitudine flectitur. Et quia ad cæleste desiderium non assurgit, quasi mulier inclinata sursum respicere nequaquam potest.

Genes. 1. 27.

Terrena cogitans incurvatur.

Hunc vocat Christus & illuminat, erigit & adjuvat.

7. Sequitur: *Hanc cum vidisset Jesus, vocavit ad se, & ait illi: Mulier dimissa es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manum, & confestim erecta est.* Vocavit, & erexit: quia illuminavit & adjuvit. Vocat, sed non erigit, quando quidem per ejus gratiam illuminamur, sed exigentibus nostris meritis adjuvari non possumus. Plerumque enim videmus quæ agenda sunt, sed hoc opere non implemus. Nitimur, & infirmamur. Mentis judicium rectitudinem conspicit, sed ad hanc operis fortitudo succumbit: quia nimirum jam de pœna peccati est, ut ex dono quidem possit bonum conspici, sed tamen ab eo quod aspicitur, contingat per meritum repelli. Usitata etenim culpa obligat mentem, ut nequaquam surgere possit ad rectitudinem. Conatur, & labitur: quia ubi sponte diu perstitit, ibi & cum noluerit, coacta cadit. Bene de hac nostra incurvatione ex typo humani generis per Psalmistam dicitur: *Incurvatus sum & humiliatus sum usquequaque.* Contemplatus namque, quod ad supernam lucem intuendam homo conditus fuerat, sed peccatis exigentibus foras missus, mentis suæ tenebras portat, superna non appetit, [c] infimis intendit, cælestia nequaquam desiderat, terrena semper in animo versat: & hoc quod de suo genere doluit, in seipso exclamavit, dicens: *Incurvatus sum & humiliatus sum usquequaque.* Contemplationem namque cælestium perdens, si sola carnis necessaria homo cogitaret, incurvatus & humiliatus esset, sed tamen usquequaque non esset. Quem ergo a supernis cogitationibus non solum necessitas dejicit, sed etiam voluptas illicita sternit, non solum incurvatus; sed usquequaqua incurvatus est. Hinc alius Propheta de immundis spiritibus dicit: *Qui dixerunt animæ tuæ, incurvare ut transeamus.* Recta quippe stat anima cum superna desiderat, & nequaquam flectitur ad ima. Sed maligni spiritus cum hanc in sua rectitudine stare conspiciunt, per eam transire non possunt. Transire namque eorum, est immunda illi desideria spargere. Dicunt ergo, *Incurvare ut transeamus*: quia si ipsa se ad ima appetenda non dejicit, contra hanc illorum perversitas nullatenus convalescit: & transire per eam nequeunt, quam contra se rigidam in superna intentione pertimescunt.

Pravæ consuetudinis dura necessitas.

Ps. 37. 7.

Isai. 51. 23.

Terrena concupiscendo, malignis spiritibus viam in nobis præbemus.

8. Nos ergo, fratres carissimi, nos viam malignis in nobis spiritibus damus, cum terrena concupiscimus, cum ad temporalia appetenda curvamur. Pudeat ergo terrena concupiscere, & dorsa mentium ascendentibus adversariis præbere. Terram semper intuetur qui curvus est: & quo præmio sit redemtus, non meminit qui ima quærit. Hinc etiam per Moysen dicitur, ut [d] qui gibbo premitur nequaquam ad sacerdotium provehatur. Et quotquot Christi sanguine redemti sumus, membra ejus-

Levit. 21. 20.

a Omittunt, *memoriam*, tres Gemet.
b Corb. *implectitur*.
c Belvac. & nonnulli, *in infimis tendet*.
d Bigot. *qui gibba*; & infra, *qui gibbam toleret*.

ejusdem summi sacerdotis efficimur. Unde & nobis per Petrum dicitur : *Vos autem genus electum, regale sacerdotium*. (1. Petr. 2. 9.) Sed qui gibbum tolerat, ima semper intuetur. A sacerdotio ergo repellitur: quia quisquis solis terrenis intentus est, ipse sibi testis est quod membrum summi sacerdotis non est. Hinc rursus pisces qui pennulas non habent, (Levit. 11. 10) ab esu fidelis populi prohibentur. Pisces quippe qui pennulas squamarum habent, dare etiam saltus super aquas solent. Quid ergo pennatis piscibus nisi electæ animæ figurantur? Quæ profecto solæ in cælestis Ecclesiæ corpus transeunt, quæ modo virtutum pennulis fultæ, saltus dare per cæleste desiderium sciunt, ut superna per contemplationem appetant, quamvis in seipsis iterum ex mortali carne relabantur. Si ergo jam bona cælestis patriæ agnovimus, displiceat nobis, fratres carissimi, quod curvi sumus. Ponatur ante oculos mulier curva, & arbor infructuosa. Reminiscamur malorum quæ fecimus, mittamus ad radicem cordis cophinum stercoris, ut tunc in retributionis fructu pinguescat, quod nobis hic per pœnitentiam fœtebat. Et si virtutum summa operari non possumus, ipse Deus nostro gaudet lamento. Ex ipsa enim justitiæ inchoatione ei placebimus, qui injusta quæ fecimus, punimus. (Vel sola justitiæ inchoatione Deo placemus.) Nec mora erit in fletibus : quia tergent citius transeuntes lacrymas mansura gaudia. [a] Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

a Duo priores Gemet. *præstante Dom. N. J. C. cui cum P. & Sp. sancto honor & imp. per.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

(Cap. 9. Vers. 23.) *In illo tempore : Dixit Jesus discipulis suis : Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* (Vers. 24.) *Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam : & qui perdiderit animam suam propter me, salvam eam faciet.* (Vers. 25.) *Quid enim prodest homini, si totum mundum lucretur, se autem perdat, & detrimentum sui faciat?* (Vers. 26.) *Nam qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum.* (Vers. 27.) *Dico autem vobis vere : Sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei.*

[a] HOMILIA XXXII.

Habita ad populum in basilica sanctorum Processi & Martiniani, [b] die natalis eorum.

(Nostris morbis quæ remedia Christus attulerit.) 1. Quia Dominus ac Redemtor noster novus homo venit in mundum, nova præcepta dedit mundo. Vitæ etenim nostræ veteri in vitiis enutritæ, contrarietatem opposuit novitatis suæ. Quid enim vetus, quid carnalis homo noverat, nisi sua retinere, aliena rapere, si posset; concupiscere, si non posset? Sed cælestis medicus singulis quibusque vitiis obviantia adhibet medicamenta. Nam sicut arte medicinæ calida frigidis, frigida calidis curantur : ita Dominus noster contraria opposuit [c] prædicamenta peccatis; ut lubricis continentiam, tenacibus largitatem, iracundis mansuetudinem, elatis præciperet humilitatem. Certe cum se sequentibus nova mandata proponeret, dixit : (Luc. 14. 33.) *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Ac si aperte dicat : Qui per vitam veterem aliena concupiscitis, per novæ conversationis [d] studium & vestra largimini. Quid vero in hac lectione dicat, audiamus : *Qui vult post me venire, abneget semetipsum.* (Non solum sua, sed etiam se relinquere debent Christi discipuli.) Ibi dicitur ut abnegemus nostra, hic dicitur ut abnegemus nos. Et fortasse laboriosum non est homini relinquere sua, sed valde laboriosum est relinquere semetipsum. Minus quippe est abnegare quod habet : valde autem multum est, abnegare quod est.

(Cur nostra abnegare teneamur.) 2. Ad se autem nobis venientibus Dominus præcepit, ut renuntiemus nostris: quia quicumque ad fidei agonem venimus, luctamen contra malignos spiritus sumimus. Nihil autem maligni spiritus in hoc mundo proprium possident. Nudi ergo cum nudis luctari debemus. Nam si vestitus quisquam cum nudo luctatur, citius ad terram dejicitur, quia habet unde teneatur. Quid enim sunt terrena omnia, nisi quædam corporis indumenta? Qui ergo contra diabolum ad certamen properat, vestimenta abjiciat, ne succumbat. Nihil in hoc mundo amando possideat, nullas rerum labentium delectationes requirat, ne unde ad votum tegitur, ad casum inde teneatur. (Cur nosmetipsos.) Nec tamen sufficit nostra relinquere, nisi relinquamus & nos. Quid est quod dicimus, Relinquamus & nos? Si enim nosmetipsos relinquimus, quo ibimus extra nos? Vel [e] quis est qui vadit, si se deseruit? Sed aliud sumus per peccatum lapsi, aliud per naturam conditi : aliud quod fecimus, aliud quod facti sumus. (Qua ratione id fiat.) Relinquamus nosmetipsos quales peccando nos fecimus, & maneamus nosmetipsi quales per gratiam facti sumus. Ecce etenim qui superbus fuit, si conversus ad Christum humilis factus est, semetipsum relinquit. Si luxuriosus quisque ad continentiam vitam mutavit, abnegavit utique quod fuit

a Est trigesima-tertia in cod. Reg. Suec. trigesima-quinta in Lateran. & trigesima sexta in Corb.

b Hæc minime leguntur in C. Germ. & in tribus Gemet. Sunt in cod. Reg. Suec. & in aliis.

c Ita Belvac. C. Germ. Gemet. Carn. Editores autem mutarunt, *prædicamenta*, in *medicamenta*. Primam tamen lectionem optimam esse, ex sequentibus liquet : *ut lubricis continentiam . . . . elatis præciperet humilitatem*.

d Primus Carn. *studium, nec aliena diripiatis, & vestra largimini*.

e Idem codex, *vel quid est quo vadit qui se deseruit*.

fuit. Si avarus quisque ambire jam desiit, & largiri didicit propria qui prius aliena rapiebat, proculdubio semetipsum reliquit. Ipse quidem est per naturam, sed non est ipse per malitiam. Hinc enim scriptum est: *Verte impios, & non erunt.* Conversi namque impii non erunt, non quia non erunt omnino in essentia, sed scilicet non erunt in impietatis culpa. Tunc ergo nosmetipsos relinquimus, tunc nos ipsos abnegamus, [a] cum vitamus quod per vetustatem fuimus, & ad hoc nitimur [b] quod per novitatem vocamur. Pensemus quomodo se Paulus abnegaverat, qui dicebat: *Vivo autem jam non ego.* Extinctus quippe fuerat sævus ille persecutor, & vivere cœperat pius prædicator. Si enim ipse esset, pius profecto non esset. Sed qui se vivere denegat, [c] dicat unde est quod sancta verba per doctrinam veritatis clamat. Protinus subdit: *Vivit vero in me Christus.* Ac si aperte dicat: Ego quidem a memetipso extinctus sum, quia carnaliter non vivo: sed tamen essentialiter mortuus non sum, quia in Christo spiritaliter vivo. Dicat ergo veritas, dicat: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.* Quia nisi quis a semetipso deficiat, ad eum qui super ipsum est, non appropinquat: nec valet apprehendere quod ultra ipsum est, si nescierit mactare quod est. Sic olerum plantæ transponuntur ut proficiant, atque ut ita dixerim, eradicantur ut crescant. Sic rerum semina in terræ admixtione deficiunt, ut in reparatione sui generis uberius assurgant. Unde enim videntur perdidisse quod erant, [d] inde accipiunt hoc apparere quod non erant.

Prov. 12. 7. — *Gal. 2. 20.* — *Ibidem.*

Repudiatis vitiis, exquirendæ sunt virtutes.

3. Sed qui jam se a vitiis abnegat, exquirendæ ei virtutes sunt in quibus crescat. Nam cum dictum est: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum,* protinus additur: *Et tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* Duobus etenim modis crux tollitur, cum aut per abstinentiam afficitur corpus, aut per compassionem proximi affligitur animus. Pensemus qualiter utroque modo Paulus crucem suam tulerat, qui dicebat: *Castigo corpus meum, & in servitutem* [e] *redigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar.* Ecce in afflictione corporis audivimus crucem carnis: audiamus nunc in compassione proximi crucem mentis. Ait enim: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Perfectus quippe prædicator ut exemplum daret abstinentiæ, crucem portabat in corpore. Et quia in se trahebat damna infirmitatis alienæ, crucem portabat in corde.

Crux duobus modis ferenda. — *1. Cor. 9. 27.* — *2. Cor. 11. 29.*

Abstinentiam carnis e vicino vana gloria obsidet.

3. Sed quia ipsis virtutibus quædam vitia juxta sunt, dicendum nobis est, quod vitium abstinentiam carnis, & quod obsideat compassionem mentis. E vicino namque abstinentiam carnis nonnumquam vana gloria obsidet: quia dum tenuitas in corpore, dum pallor in vultu respicitur, virtus patefacta laudatur: & tanto se celerius foras fundit, quanto ad humanos oculos per ostensum pallorem exit. Et plerumque fit, ut hoc quod causa Dei agi creditur, pro solis humanis favoribus agatur. Quod bene Simon ille significat, qui inventus in itinere, crucem Dominicam in angaria portat. Aliena quippe onera in angaria portantur, quando per vanitatis studium aliquid geritur. Qui ergo per Simonem designantur, nisi abstinentes & arrogantes? Qui per abstinentiam quidem carnem afficiunt, sed fructum abstinentiæ interius non requirunt. Crucem ergo Domini in angaria Simon portat: quia cum ad opus bonum ex bona voluntate non ducitur, rem justi sine fructu peccator operatur. Unde idem Simon crucem portat, sed non moritur: quia abstinentes & arrogantes, per abstinentiam quidem corpus affíciunt, sed per desiderium gloriæ mundo vivunt.

Matth. 27. 32.

Et animi compassionem pietas falsa.

Compassionem vero animi plerumque latenter obsidet pietas falsa; ut hanc nonnumquam usque ad condescendendum vitiis pertrahat, cum ad culpas quisque non debeat compassionem exercere, sed zelum. Compassio quippe homini, & rectitudo vitiis debetur, ut in uno eodemque homine & diligamus bonum quod factus est, & persequamur mala quæ fecit: ne dum culpas incaute remittimus, [f] non jam per caritatem compati, sed per negligentiam [g] concidisse videamur.

Quomodo tum persecutionis tum pacis tempore, perdenda anima.

4. Sequitur: *Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: & qui perdiderit animam suam propter me, salvam eam faciet.* Sic dicitur fideli: *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: & qui perdiderit animam suam propter me, salvam eam faciet.* Ac si agricolæ dicatur: Frumentum si servas, perdis: si seminas, renovas. Quis enim nesciat quod frumentum cum in semine mittitur, perit ab oculis, in terra [h] deficit? Sed unde putrescit in pulvere, inde virescit in renovatione. Quia vero sancta Ecclesia aliud tempus habet persecutionis, atque aliud pacis; Redemtor noster ipsa ejus tempora distinguit in præceptis. Nam persecutionis tempore ponenda est anima: pacis autem tempore ea quæ amplius dominari possunt, frangenda sunt desideria terrena. Unde & nunc dicitur: *Quid enim prodest homini, si lucretur totum mundum, se autem perdat, & detrimentum sui faciat?* Cum persecutio ab adversariis deest, valde vigilantius cor custodiendum est. Nam pacis tempore quia licet vivere, [i] libet etiam ambire. Quæ profecto avaritia bene compescitur, si ipse status ambientis sollicite consideretur. Nam cur instet ad colligendum, quando stare non potest ipse qui colligit? Cursum ergo suum quisque consideret, & agnoscet sibi posse sufficere parva quæ habet. Sed fortasse metuit ne in hujus vitæ itinere sumtus desit. Longa nostra desideria increpat [k] via brevis: incassum multa portantur, cum juxta est quo pergitur. Plerumque autem & avaritiam vincimus, sed adhuc obstat quod vias rectitudinis minori tenemus custodia perfectionis. Nam sæpe labentia cuncta despicimus, sed tamen adhuc humanæ verecundiæ usu præpedimur, ut rectitudinem quam servamus in mente, nondum exprimere valeamus in voce: & tanto Dei faciem ad justitiæ defensionem negligimus, quanto humanas facies contra justitiam veremur. Sed huic quoque vulneri congruum subjungitur medicamentum, cum Dominus dicit: *Qui me erubuerit* [l] *& meos sermo-*

Longa nostra desideria increpat via brevis.

a Ed. recent. pro, *vitamus*, quod legitur in C. Germ. & al. mss. ac excusis, habent, *mutamus*.
b Belvac. & primus Gemet. *quo per novitatem*.
c Primus Carn. *dicat: vivo ego*; ceteris omissis.
d Primus Gemet. ac Longip. *inde incipiunt*.
e Bigot. *subjicio*.
f Belvac. *non tam per caritatem*.
g Hic in varia abeunt mss. Corb. habet, *consensisse*. primus Carn. Bigot. Val-cl. Longip. *conscendisse*. Duo priores Gemet. *concessisse*. Secundus Carnot. *descendisse*.
h Additur in Longip. & Val-cl. *in renovatione crescit, in pulvere moritur; sed*.
i Male mutarunt editores *libet*, in *licet*. Primum legitur in C. Germ. Gemet. Corb. &c.
x Tertius Gemet. *vita brevis*.
l Longip. & Val-cl. *erubuerit coram hominibus*.

mones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum.

Unde, quiescente persecutione, nostram in Christum fidem explorare possumus.

5. Sed ecce nunc apud se homines dicunt: Nos jam Dominum & sermones ejus non erubescimus; quia aperta eum voce profitemur. Quibus ego respondeo, quod in hac plebe Christiana sunt nonnulli, qui Christum ideo confitentur, quia cunctos Christianos esse conspiciunt. Nam si nomen Christi in tanta hodie gloria non esset, tot professores Christi sancta Ecclesia non haberet. Non ergo ad probationem fidei vox sufficit professionis, quam defendit a verecundia professio generalitatis. Est tamen ubi se quisque interroget, ut in confessione Christi se [a] veraciter probet, si non jam nomen ejus erubescit, si [b] plena virtute mentis humanum pudorem subdidit. Certe enim persecutionis tempore erubescere poterant fideles, substantiis nudari, de dignitatibus dejici, verberibus affligi. Pacis autem tempore quia hæc a nostris persecutionibus desunt, est aliud ubi ostendamur nobis. Veremur sæpe a proximis despici, dedignamur injurias verbi tolerare: si contingat jurgium fortasse cum proximo, erubescimus priores satisfacere. Cor quippe carnale dum hujus vitæ gloriam quærit, humilitatem respuit. Et plerumque ipse homo qui irascitur, [c] discordanti sibi reconciliari appetit, sed ire ad satisfaciendum prior erubescit. Pensemus facta Veritatis, ut videamus quo jacent nostræ pravitatis actiones. Si enim membra summi capitis sumus, imitari eum cui connectimur, debemus. Quid namque ad nostræ eruditionis exemplum Paulus egregius prædicator dicit? *Pro Christo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos: obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Ecce inter nos & Deum discordiam peccando fecimus, & tamen ad nos Deus suos legatos prior misit, ut nosipsi qui peccavimus, ad pacem Dei [d] rogati veniamus. Erubescat ergo humana superbia, confundatur quisque si non satisfaciat prior proximo, quando post culpam nostram ut ei reconciliari debeamus, & ipse qui offensus est, legatis intervenientibus obsecrat Deus.

Et nos nobis ostendere ac denudare.

2. Cor. 5. 20.

Deus pro reconciliatione legatos ad nos mittens, nos docet inimicos nostros reconciliationis gratia priores adire.

Regnum Dei aliquando præsens Ecclesia dicitur.

6. Sequitur: *Dico autem vobis: vere sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei.* Regnum Dei, fratres carissimi, non semper in sacro eloquio venturum regnum dicitur, sed nonnumquam præsens Ecclesia vocatur. Unde scriptum est: *Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala.* In illo quippe regno scandala non erunt, ubi profecto reprobi non admittuntur. Quo videlicet exemplo colligitur, quod hoc loco regnum Dei præsens Ecclesia vocatur. Et quia nonnulli ex discipulis usque adeo in corpore victuri erant, ut Ecclesiam Dei [e] constructam conspicerent, & contra mundi hujus gloriam erectam, consolatoria promissione nunc dicitur: *Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei.* Sed cum tanta Dominus subeundæ mortis [f] præcepta ederet; quid necessarium fuit ut ad hanc subito promissionem veniret? Quod si subtiliter attendamus, quanta dispensatione pietatis agatur agnoscimus. Discipulis enim rudibus etiam de præsenti vita aliquid promittendum fuit, ut possent robustius in futura solidari. Sic Israelitico populo ex Ægypti terra liberando, repromissionis terra promittitur, & cum vocandus esset ad dona cælestia, terrenis promissionibus suadetur. [g] Cur hoc? Ut dum esset aliquid quod de vicino perciperet, illud jam fidelius crederet quod de longinquo audire potuisset? Carnalis etenim populus si parva non acciperet, magna non crederet. Omnipotens ergo Deus largiendo terrena, suadet ad cælestia, ut percipiens quod videret, sperare disceret quod minime videbat: & tanto solidior de invisibilibus fieret, quanto eum ad spei certitudinem visibilia promissa fulcirent. Unde recte quoque per Psalmistam dicitur: *Dedit eis regiones gentium, & labores populorum possederunt: ut custodiant justificationes ejus, & Legem ejus requirant.* Sic ergo hoc loco rudibus discipulis Veritas loquens, videndum regnum Dei promittit in terra, ut hoc ab eis fidelius in cælo præsumatur. Ex ipso itaque regno, quod jam videmus in mundo esse sublimatum, speremus regnum quod in cælo credimus percipiendum. Nam sunt nonnulli, qui Christianitatis nomine censentur, sed Christianitatis non habent fidem. Sola esse visibilia æstimant, invisibilia non appetunt; quia nec esse suspicantur. Ad sanctorum Martyrum corpora consistimus, fratres mei. Numquid isti carnem suam in mortem darent, nisi eis certissime constitisset esse vitam pro qua mori debuissent? Et ecce qui ita crediderunt, miraculis coruscant. Ad extincta namque eorum corpora, viventes ægri veniunt, & sanantur: [h] perjuri veniunt, & a dæmonio vexantur: dæmoniaci veniunt, & liberantur. Quomodo ergo vivunt illic ubi vivunt, si in tot miraculis vivunt hic, ubi mortui sunt?

Matth. 13. 41.

Discipulis rudibus etiam de præsenti vita aliquid promittendum fuit.

Psalm 104. v. 44. 45.

Martyrum certamina vitæ futuræ argumenta fuisse.

Quot miraculis eorum sepulcra illustrentur.

7. Rem, fratres, dico brevem verbo, sed non parvam merito, quam religiosis quibusdam senioribus narrantibus agnovi. Gothorum tempore matrona quædam fuit valde religiosa, quæ ad horum Martyrum Ecclesiam crebro veniebat. Quadam die dum ex more ad orandum venisset, egrediens, duos stantes sub peregrino habitu monachos invenit, peregrinos credidit, dari eis aliquid eleemosynæ præcepit. Sed priusquam [i] ejus erogator eis ad largiendam eleemosynam propinquasset, astiterunt illi vicinius, & dixerunt: Tu nos modo visitas, nos te in die judicii requiremus, & quidquid possumus, præstabimus tibi. Quo dicto, ab oculis ejus ablati sunt. Territa illa ad orandum rediit, seseque in lacrymis prolixius effudit. Et facta est post hoc tanto instantior in prece, quanto certior de promissione. Si autem juxta Pauli vocem, *Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*: nequaquam jam dicimus ut venturam vitam credatis; quia ecce ipsi qui in illa vivunt, humanis obtutibus visibiliter præsentantur. Quod enim videri potest, melius dicitur sciri, quam credi. Venturam ergo vitam nos Dominus ma-

Suam opem rogantibus adsunt.

Hebr. 11. 1.

a Bigot. *se velociter.*
b Duo priores Gemet. *plene virtuti mentis.*
c Secundus Carn. *discordantes sibi.*
d Primus Carn. *revocari ad pacem.*
e Duo priores Gemet. *constitutam.*
f Bigot. *præcepta dederit.*
g Gussanvil. adversantibus omnibus excusis & manu exaratis, *cur hoc, nisi ut . . . . jam fidelibus crederet?* & infra æque corrupte, *ab eis fidelibus*, pro, *fidelius*.

h Observa hic consuetudinem jam tunc receptam sese purgandi & ab occultorum criminum suspicione liberandi, præstito ad sepulcra martyrum sacramento. Hinc S. Doctor scribit Castorio: *si Maximus Salonitanus præstito sacramento firmaverit se simoniacæ hæresi non teneri, atque de aliis ante corpus S. Apollinaris*, &c. l. al. 7. ind. 2. epist. olim 82. nunc l. 9. ep. 81. Eadem leguntur in superiori ad Marinianum, nunc ejusdem libri 79.
i Primus Carn. *servus erogaturus.*

magis voluit scire, quam credere, qui eos quos invisibiliter recipit, apud se vivere nobis etiam visibiliter ostendit.

Eos patronos adhibere curemus. 8. Hos ergo, fratres carissimi, in causa vestri examinis quam cum districto judice habetis, patronos facite: hos in die tanti terroris illius defensores adhibete. Certe si apud quemdam magnum judicem causa qualibet vestra esset die crastino ventilanda, totus hodiernus dies in cogitatione duceretur, patronum vestra fraternitas quæreret, magnis precibus ageret ut apud tantum judicem sibi defensor veniret. Ecce districtus judex Jesus venturus est: tanti illius Angelorum Archangelorumque concilii terror adhibetur. In illo conventu causa nostra discutitur, & tamen nos patronos modo non quærimus, quos tunc defensores habeamus. Adsunt defensores nostri sancti Martyres, rogari volunt, atque, ut ita dixerim, quærunt, ut quærantur. Hos ergo adjutores vestræ orationis quærite: hos protectores vestri reatus invenite: quia ne punire peccatores debeat, rogari vult & ipse qui judicat. Unde & tam longo tempore comminatur iram, & tamen misericorditer expectat. Sic autem nos & misericordia ejus refoveat, ut nullo modo negligentes reddat. Sic peccata nostra perturbent, ut mens in desperationem non proruat: quia etsi præsumentes metuimus, & metuentes speramus, æternum regnum citius adepturi sumus, [a] per eum qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

a Duo priores Gemet. consueta clausula, *præst. Domino N. J. C. cum Patre & Spiritu sancto honor & imp. per omnia.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 7. IN illo tempore: *Rogabat Jesum quidam*
Vers. 36. *Pharisæus, ut manducaret cum illo. Et*
ingressus domum Pharisæi, discubuit. Et
Vers. 37. *ecce mulier, quæ erat in civitate pecca-*
trix, ut cognovit quod Jesus [a] *accubuisset*
Vers. 38. *in domo Pharisæi, attulit alabastrum un-*
guenti, & stans retro secus pedes ejus, la-
crymis cœpit rigare pedes ejus, & capil-
lis capitis sui tergebat, & osculabatur pe-
Vers. 39. *des ejus, & unguento ungebat. Videns*
autem Pharisæus qui vocaverat eum, ait in-
tra se, dicens: Hic si esset propheta, sci-
ret utique, quæ & qualis est mulier quæ tan-
Vers. 40. *git eum: quia peccatrix est. Et respondens*
Jesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi
aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic.
Vers. 41. [b] *Duo debitores erant cuidam feneratori: u-*
nus debebat denarios quingentos, & alius
Vers. 42. *quinquaginta. Non habentibus illis unde*
Vers. 43. *redderent, donavit utrisque. Quis ergo*
eum [c] *plus diligit? Respondens Simon, di-*
xit: [d] *Æstimo quia is cui plus donavit. At*
ille dixit ei: Recte judicasti. Et conversus Vers. 44.
ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc
mulierem? Intravi in domum tuam, aquam
pedibus meis non dedisti: hæc autem lacry-
mis suis rigavit pedes meos, & capillis suis
tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc au- Vers. 45.
tem ex quo intravit, non cessavit osculari
pedes meos. Oleo caput meum non unxisti: Vers. 46.
hæc autem unguento unxit pedes meos. Pro- Vers. 47.
pter quod dico tibi: Remittuntur ei pecca-
ta multa, quoniam dilexit multum. Cui
autem minus dimittitur, minus diligit. Di- Vers. 48.
xit autem [e] *ad illam: Remittuntur tibi pec-*
cata tua. Et cœperunt qui simul accumbe- Vers. 49.
bant, dicere intra se: Quis est hic, qui
etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mu- Vers. 50.
lierem: Fides tua te salvam fecit: vade
in pace.

[f] HOMILIA XXXIII.

Habita ad populum in basilica sancti Clementis, [g] feria sexta Quatuor temporum Septembris.

Ad lacrymas provocat Mariæ pœnitentia. 1. COgitanti mihi [h] de Mariæ pœnitentia, flere magis libet, quam aliquid dicere. Cujus enim vel saxeum pectus illæ hujus peccatricis lacrymæ ad exemplum pœnitendi non emolliant? Consideravit namque quid fecit, & noluit moderari quid faceret. Super convivantes ingressa est, non jussa venit, inter epulas lacrymas obtulit. Discite quo dolore ardet, quæ flere & inter epulas non erubescit. Hanc vero quam Lucas peccatricem mulierem, Johannes Mariam nominat, illam esse Mariam credimus, de qua [i] Marcus septem dæmonia ejecta fuisse testatur. Et quid per septem dæmonia, nisi universa vitia designantur? Quia enim septem diebus omne tempus comprehenditur, recte septenario numero universitas figuratur. Septem ergo dæmonia Maria habuit, quæ universis vitiis plena fuit. Sed ecce, quia turpitudinis suæ maculas aspexit, lavanda ad fontem misericordiæ

a Belvac. C. Germ. & nonnulli, *quod recubuisset.*
b Iidem cod. *& respondens Jesus ait: Duo.* Bigot. *& respondit Jesus: Duo.*
c C. Germ. Belvac. & al. *plus dilexit.*
d Bigot. *dixit: cui plus dimissum est.*
e Belvac. & C. Germ. *ad illam Jesus, remittuntur tibi peccata. Et cœperunt quidam qui simul discumbebant.*
f Est decima-tertia in Later. vigesima sexta in cod. Reg. Suec. & vigesima-septima in Corb.
g Hæc desunt in Bigot. duobus Gemet. Corb. Germ. & plur. In C. Germ. legitur, *in basilica sancti Clementis die natali ejus.*
h In editis, *de Maria Magdalene.* Abest *Magd.* a mss. saltem antiquioribus Corb. C. Germ. Gemet. &c. Constat tamen tum ex hac Homilia, tum ex octava in Ezechielem num. 2. S. Doctorem non distinxisse mulierem peccatricem, a Maria Magdalene.
i Primus Carnot. *Matthæus.*

cucurrit, convivantes non erubuit. Nam quia semetipsam graviter erubescebat intus, nihil esse credidit quod verecundaretur foris. Quid ergo miramur, fratres, Mariam venientem, an Dominum suscipientem? Suscipientem dicam, an trahentem? dicam melius, trahentem & suscipientem: quia nimirum ipse eam per misericordiam traxit intus, qui per mansuetudinem suscepit foris. Sed jam textum sancti Evangelii percurrentes, ipsum quoque ordinem quo venerit sananda, videamus.

Gratia eam trahente ad Christum venit.

2. *Attulit alabastrum unguenti, & stans retro secus pedes Jesu, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes ejus, & unguento ungebat.* Liquet, fratres, quod illicitis actibus prius mulier intenta, unguentum sibi pro odore suæ carnis adhibuit. Quod ergo sibi turpiter exhibuerat, hoc jam Deo laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat: sed hos jam per pœnitentiam conterens flebat. Capillos ad compositionem vultus exhibuerat: sed jam capillis lacrymas tergebat. Ore superba dixerat: sed pedes Domini osculans, hoc in Redemtoris sui vestigia figebat. Quot ergo in se habuit oblectamenta, tot de se invenit holocausta. [a] Convertit ad virtutum numerum, numerum criminum: ut totum serviret Deo in pœnitentia, quidquid ex se Deum contemserat in culpa.

Quot habuit oblectamenta, tot obtulit holocausta.

3. Sed hoc Pharisæus intuens despicit, & non solum venientem peccatricem mulierem, sed etiam suscipientem Dominum reprehendit, dicens intra se: *Hic si esset propheta, sciret utique, quæ & qualis est mulier quæ tangit eum: quia peccatrix est.* Ecce Pharisæus veraciter apud se superbus, & fallaciter justus, ægram reprehendit de ægritudine, medicum de subventione, qui ipse quoque de elationis vulnere ægrotabat, & ignorabat. Inter duos autem ægros medicus aderat: sed unus æger in febre integrum sensum [b] tenebat, alter vero in febre carnis & sensum perdiderat mentis. Illa quippe flebat quod fecerat: Pharisæus autem de falsa justitia elatus, vim suæ invalitudinis exaggerabat. In ægritudine ergo & sensum perdiderat, qui hoc ipsum quoque, quod a salute longe esset, ignorabat. Sed inter hæc nos gemitus cogit, quosdam nostri ordinis viros intueri, qui sacerdotali officio præditi, si quid fortasse juste exterius vel tenuiter egerint, protinus subjectos despiciunt, & peccatores quosque in plebe positos dedignantur, eisque compati culpam suam confitentibus nolunt, ac velut Pharisæi more, a peccatrice muliere tangi despiciunt. Quæ profecto mulier si ad Pharisæi pedes venisset, nimirum calcibus repulsa discederet. Inquinari enim se alieno peccato crederet. Sed quia hunc vera justitia non replebat, de alieno vulnere ægrotabat. Unde semper necesse est, ut cum peccatores quosque conspicimus, nosmetipsos prius in illorum calamitate defleamus: quia fortasse in similibus aut lapsi sumus, aut labi possumus, si lapsi non sumus. Et si censura magisterii debet semper virtute disciplinæ vitia persequi, oportet tamen ut sollicite discernamus, quia districtionem debemus vitiis, compassionem

Ægram hanc ejusque medicum despiciens Pharisæus, quam periculose ægrotarit.

Ejus superbiam nonnulli sacerdotes imitantur.

Erga peccatores quomodo se gerere debeant.

naturæ. Si enim feriendus est peccator, nutriendus est proximus. Cum vero jam per pœnitentiam percutit ipse quod fecit, jam noster proximus peccator non est: [c] quia cum Dei se justitia contra se dirigit, & hoc in se punit, quod justitia divina reprehendit.

4. Sed jam iste superbus & arrogans qua sententia convincatur audiamus. De duobus quippe ei debitoribus paradigma opponitur, quorum unus minus, & alius amplius debet: utrorumque debito dimisso, quis amplius largitorem debiti diligat, interrogatur. Quibus verbis protinus ille respondit: *Ille plus diligit, cui plus dimittitur.* Qua in re notandum est, quia dum sua sententia Pharisæus convincitur, quasi phreneticus funem portat ex quo ligetur. Enumerantur ei bona peccatricis: enumerantur mala falsi justi, cum dicitur: *Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem* [d] *ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos.* Post enumerationem vero subinfertur sententia: *Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Quid, fratres mei, esse dilectionem credimus, nisi ignem? & quid culpam, nisi rubiginem? Unde nunc dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.* Ac si aperte diceretur: Incendit plene peccati rubiginem, [e] quia ardet valide per amoris ignem. Tanto namque amplius peccati rubigo consumitur, quanto peccatoris cor magno caritatis igne concrematur. Ecce ea quæ ad medicum venerat ægra, sanata est, sed de salute ejus adhuc alii ægrotant. Nam simul discumbentes conquesti sunt, intra se dicentes: *Quis est hic qui etiam peccata dimittit?* Sed cælestis medicus ægros non despicit, quos etiam de medicamento fieri deteriores videt. Eam autem quam sanaverat, per pietatis suæ sententiam confirmat, dicens: *Fides tua te salvam fecit, vade in pace.* Fides etenim salvam fecit; quia hoc quod petiit, posse se accipere non dubitavit. Sed ipsam quoque spei certitudinem jam ab illo acceperat, a quo per spem etiam salutem quærebat. In pace autem ire præcipitur, ut a veritatis itinere in viam scandali ulterius non derivetur. Unde & per Zachariam dicitur: *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* Tunc enim gressus nostros in viam pacis dirigimus, quando per illud actionum iter pergimus, in quo ab auctoris nostri gratia non discordamus.

Pharisæus proprio ore condemnatur.

Peccati rubigo caritatis igne consumitur.

Luc. 1. 79.

5. Hæc, fratres carissimi, historica expositione transcurrimus: nunc vero si placet, ea quæ dicta sunt, mystico intellectu disseramus. Quem namque Pharisæus de falsa justitia præsumens, nisi Judaicum populum: quem peccatrix mulier, sed ad vestigia Domini veniens & plorans, nisi conversam Gentilitatem designat? Quæ cum alabastro venit, unguentum fudit, retro secus pedes Domini stetit, lacrymis pedes rigavit, capillis tersit, eosdemque quos infundebat & tergebat, pedes osculari non desiit. Nos ergo, nos illa mulier expressit, si toto corde ad Dominum post peccata redeamus, si ejus [f] pœnitentiæ luctus imitemur. Quid namque

Pharisæus Judaicum populum, mulier ad Christum veniens Gentilitatem conversam significat.

a Primus Carn. *convertit ad virtutem numerum criminum.* Ita olim in C. Germ.

b Duo priores Gemet. *habuit.*

c Excusi, *qui cum Dei justitiam contra se dirigit*; quam lectionem probaremus, nisi a potioribus mss. C. Germ. Belvac. Gemet. & pene omnibus reprobaretur.

d Gemet. *ex quo intravi.*

e Belvac. & Corb. *qui ardet.* Longip. Val-cl. Bigot. *quæ ardet.*

f Primus Carn. *pœnitentiæ fructus.*

que unguento, [a] nisi bonæ odor opinionis exprimitur? Unde & Paulus dicit: *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco*. Si igitur recta opera agimus, quibus opinionis bonæ odore Ecclesiam respergamus, quid in Domini corpore nisi unguentum fundimus? Sed secus pedes Jesu mulier stetit. Contra pedes enim Domini stetimus, cum in peccatis positi, ejus itineribus retinebamur. Sed si ad veram pœnitentiam post peccata convertimur, jam retro secus pedes stamus: quia ejus vestigia sequimur, quem impugnabamus. Lacrymis mulier pedes ejus rigat. Quod nos quoque veraciter agimus, si quibuslibet ultimis membris Domini per compassionis affectum inclinamur, si sanctis ejus in tribulatione compatimur, si eorum tristitiam, nostram putamus. Capillis mulier pedes quos rigaverat, tersit. Capilli quippe superfluunt corpori. Et quid abundans terrena substantia, nisi capillorum speciem tenet? Quæ dum ad usum necessitatis superfluit, etiam abscissa [b] non sentit. Capillis ergo pedes Domini tergimus, quando sanctis ejus, quibus ex caritate compatimur, etiam ex his quæ nobis superfluunt, miseremur: quatenus sic mens per compassionem doleat, ut etiam larga manus affectum doloris ostendat. Rigat namque lacrymis Redemtoris pedes, sed capillis suis non tergit, qui utcumque proximorum dolori compatitur, sed tamen eis ex his quæ sibi superfluunt, non miseretur. Plorat & non tergit, qui verba quidem doloris tribuit, sed non ministrando quæ desunt, vim doloris minime abscidit. Osculatur mulier pedes quos tergit. Quod nos quoque plene agimus, si studiose diligimus quos ex largitate continemus, ne gravis nobis sit necessitas proximi, ne ipsa nobis ejus indigentia quæ sustentatur, fiat onerosa: & cum manus necessaria tribuit, animus a dilectione torpescat.

2.Cor.2.15.

Christi pedes capillis tergere, est pauperibus ex superfluis ministrare.

Gravis non sit nobis pauper.

6. Potest quoque per pedes, ipsum mysterium incarnationis ejus intelligi, quo divinitas terram tetigit, quia carnem sumpsit. *Verbum enim caro factum est, & habitavit in nobis*. Osculamur ergo Redemtoris pedes, cum mysterium incarnationis ejus ex toto corde diligimus. Unguento pedes ungimus, cum ipsam humanitatis ejus potentiam sacri eloquii bona opinione prædicamus. Sed hoc Pharisæus videt, & invidet: quia cum Judaicus populus Gentilitatem Deum prædicare conspicit, sua apud se malitia tabescit. Sed Redemtor noster facta ejusdem mulieris, quasi bona Gentilitatis enumerat, ut in quo malo Judaicus populus jaceat, agnoscat. Nam sic Pharisæus retunditur, ut per eum, sicut diximus, perfidus ille populus ostendatur. *Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos*. Aqua quippe extra nos est, lacrymarum humor intra nos: quia videlicet infidelis ille populus nec ea quæ extra se erant, umquam pro Domino tribuit: conversa autem Gentilitas pro eo non solum rerum substantiam, sed etiam sanguinem fudit. *Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos*. Osculum quippe, dilectionis est signum. Et infidelis ille populus Deo osculum non dedit; quia ex caritate eum amare noluit, cui ex timore servivit. Vocata autem Gentilitas Redemtoris sui vestigia osculari non cessat: quia in ejus amore continuo suspirat. Unde & sponsæ voce de eodem Redemtore suo in Canticis canticorum dicitur: *Osculetur me* [c] *osculo oris sui*. Osculum recte Conditoris sui desiderat, quæ se ei obsequi per amorem parat. *Oleo caput meum non unxisti*. Si pedes Domini, mysterium incarnationis ejus accipimus, congrue per caput illius ipsa divinitas designatur. Unde & per Paulum dicitur: *Caput Christi, Deus*. In Deo quippe, & non in sa quasi in homine, credere Judaicus populus fatebatur. Sed Pharisæo dicitur, *Oleo caput meum non unxisti*; quia ipsam quoque divinitatis ejus potentiam, in qua sa Judaicus populus credere spopondit, digna laude prædicare neglexit. *Hæc autem unguenta unxit pedes meos*: quia dum incarnationis ejus mysterium Gentilitas credidit, summa laude etiam ejus ima prædicavit. Sed jam Redemtor noster enumerata bona concludit, cum per sententiam subdit: *Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Ac si aperte dicat: Et si durum est valde quod coquitur, abundat tamen amoris ignis quo etiam dura consumantur.

Per Christi pedes intelligi potest incarnationis mysterium.

Johan.1.14.

Cant.1.1.

1.Cor.11.3.

7. Libet inter hæc considerationem tantæ pietatis intueri. Peccatricis mulieris opera, sed pœnitentis, qua æstimatione Veritas apud se servat, quæ ejus adversario sub tanta distributione enumerat. Ad Pharisæi prandium Dominus discumbebat, sed ad pœnitentem mulierem mentis epulis delectabatur. Apud Pharisæum Veritas pascebatur foris, apud peccatricem mulierem, sed tamen conversam, pascebatur intus. Unde & ei sancta Ecclesia, quem sub specie hinnuli cervorum quærit, in Canticis canticorum dicit: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Cervorum quippe hinnulus, Dominus appellatur, juxta assumtam carnem antiquorum filius patrum. Ferventior vero in meridie æstus ardescit, & umbrosum locum hinnulus quærit, quem æstus igne non afficit. In illis ergo cordibus Dominus requiescit, quæ amor præsentis seculi non incendit, quæ carnis desideria non exurunt, quæ incensa suis anxietatibus in hujus mundi concupiscentiis non arescunt. Unde & Mariæ dicitur: *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Umbrosa ergo loca in meridie ad pascendum hinnulus quærit: quia talibus mentibus Dominus pascitur, quæ per respectum gratiæ temperatæ, [d] corporalibus desideriis non uruntur. Plus ergo pœnitens mulier pascebat intus, quam Pharisæus Dominum pascebat foris, quia ab æstu carnalium quasi hinnulus Redemtor noster ad illius mentem fugerat, quam post vitiorum ignem, pœnitentiæ umbra temperabat.

Pœnitentis lacrymæ quam suaves Christo epulæ.

Cant.1.6.

Luc.1.35.

8. Pensemus quantæ pietatis fuerit, peccatricem mulierem non solum ad se admittere, sed ei etiam ad tangendum pedes præbere. Consideremus gratiam misericordis Dei, & damnemus multitudinem reatus nostri. Ecce peccatores videt & sustinet, resistentes tolerat, & tamen quotidie per Evangelium clementer vocat. Confessionem nostram ex puro corde desiderat, & cuncta quæ delinquimus, relaxavit. Temperavit nobis districtionem Legis, misericordia Redemtoris. In illa quippe scriptum est: *Si quis hoc vel illud fecerit, morte moria-*

Christi pietas & misericordia in peccatores.

Exod.19.12

a Gemet. Bigot. Valcl. Longip. *nisi bonus odor opinionis*.
b Ita Belvac. C. Germ. & plurimi. Excusi, *non sentitur*.
c Belvac. *osculis oris sui*.
d Bigot. *temporalibus desideriis*.

Lev. 1. 10. &c. *moriatur. Si quis hæc vel illa fecerit, lapidibus obruatur*. Apparuit Conditor & Redemtor noster in carne, confessioni peccatorum non pœnam, sed vitam promittit: mulierem sua vulnera confitentem suscipit, & sanam dimittit. Inflexit ergo ad misericordiam duritiam Legis: quia quos juste illa damnat, ipse misericorditer liberat. Unde bene quoque in Lege scriptum est, quia *manus Moysi erant graves: sumentes ergo lapidem, posuerunt subter, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus ejus*. Moyses quippe sedit in lapide, cum Lex requievit in Ecclesia. Sed hæc eadem Lex manus graves habuit: quia peccantes quosque non misericorditer pertulit, sed severa districtione percussit. Aaron vero mons fortitudinis, Hur autem ignis interpretatur. Quem itaque mons iste fortitudinis signat, nisi Redemtorem nostrum, de quo per Prophetam dicitur: *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium?* Aut quis per ignem, nisi Spiritus sanctus figuratur, de quo idem Redemtor dicit: *Ignem veni mittere in terram?* Aaron ergo & Hur graves manus Moysi sustinent, atque sustentando leviores reddunt: quia Mediator Dei & hominum cum igne sancti Spiritus veniens, mandata Legis gravia, quæ dum carnaliter tenerentur, portari non poterant, tolerabilia nobis per spiritalem intelligentiam ostendit. Quasi enim manus Moysi leves reddidit; quia pondus mandatorum Legis [a] ad virtutem confessionis retorsit. Hanc nobis [b] sequentibus misericordiæ promissionem innuit, cum per Prophetam dicit: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat*. Hinc iterum sub Judææ specie unicuique peccatrici animæ dicitur: *Si dereliquerit vir uxorem suam, & illa recedens duxerit virum alterum, numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: verumtamen revertere ad me, dicit Dominus*. Ecce paradigma turpis mulieris dedit. Ostendit quod post turpitudinem recipi non possit. Sed hoc ipsum paradigma quod protulit, per mi-

Margin: Exod. 17. 12. — Isai. 2. 2. — Luc. 12. 49. — Ezec. 33. 11. — Jerem. 3. 1.

A sericordiam vincit, cum dicit fornicantem mulierem recipi nequaquam posse, & tamen ipse fornicantem animam ut recipiat expectat. Pensate, fratres, pondus tantæ pietatis. Dicit quod fieri non potest, & demonstrat quia hoc ipse facere etiam contra morem potest. Ecce vocat, & quos inquinatos denuntiat, hos etiam amplecti quærit, a quibus desertum esse se queritur. Nemo ergo tantæ misericordiæ tempus perdat, nemo oblata remedia divinæ pietatis abjiciat. Ecce superna benignitas aversos nos revocat, & nobis revertentibus, suæ clementiæ [c] sinum parat. Unusquisque ergo penset quo debito constringitur, [d] quando illum Deus expectat, nec contemtus exasperatur.

Divinæ misericordiæ tempus nemo perdat.

B Qui ergo permanere noluit, redeat: qui stare contemsit, saltem post lapsum surgat. Quanto nos amore Conditor noster expectat, insinuat, cum per Prophetam dicit: *Attendi, & auscultavi, nemo quod bonum est loquitur: non est qui recogitet in corde suo & dicat, Quid feci?* Certe numquam cogitare mala debuimus. Sed quia cogitare recta noluimus, ecce adhuc sustinet, ut recogitemus. Videte tantæ [e] pietatis sinum, considerate apertum vobis misericordiæ gremium: quos male cogitantes perdidit, bene recogitantes quærit. Ad vos ergo, fratres carissimi, ad vos oculos mentis reducite, & pœnitentem peccatricem mulierem in exemplum vobis imitationis anteferte: quæque vos in adolescentia, quæque in juventute

Margin: Jerem. 8. 6.

C deliquisse meministis, deflete; morum operumque maculas lacrymis tergite. Amemus jam Redemtoris nostri vestigia, quæ peccando contemsimus. Ecce, ut diximus, ad recipiendos nos supernæ pietatis sinus aperitur, nec maculosa in nobis vita contemnitur. Per hoc quod inquinationem nostram perhorrescimus, internæ jam munditiæ concordamus. Revertentes nos Dominus clementer amplectitur; quia peccatorum vita ei esse indigna jam non potest, quæ fletibus lavatur in Christo Jesu Domino nostro: qui vivit & regnat cum Patre Deus in unitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

a Secundus Carn. *ad fidem conversionis*.
b C. Germ. duo priores Gemet. & secundus Carn. *nobis sequentis*. Tertius Gemet. *nobis sequentem*.
c Excusi, invitis mss. *sinum aperit*. Primus Carn. ab aliis recedens habet, *signum parat*.
d Corb. *quando illum Deus nec contemtus aspernatur*. Belvac. & duo priores Gemet. *quando . . . . nec contemtus exasperat*. Secuti sumus C. Germ. & alios.
e Primus Carn. *pietatis signum*.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 15. Vers. 1. a IN illo tempore : [a] *Erant appropinquan-* A
tes ad Jesum publicani & peccatores,
Vers. 2. *ut audirent illum. Et murmurabant Phari-*
sæi & Scribæ, dicentes : Quia hic peccato-
Vers. 3. *res recipit, & manducat cum illis. Et ait*
Vers. 4. *ad illos parabolam istam, dicens : Quis ex*
vobis homo, qui habet centum oves, & si
perdiderit unam ex illis, nonne dimittit no-
naginta novem in deserto, & vadit ad il-
lam quæ perierat, donec inveniat illam?
Vers. 5. *Et cum invenerit eam, imponit in hume-*
Vers. 6. *ros suos gaudens : & veniens domum, con-*
vocat amicos & vicinos, dicens illis : Con- B
gratulamini mihi, quia inveni ovem me-
am [b] *quæ perierat. Dico vobis, quod ita gau-* b
dium erit in cælo super uno peccatore pœni- Vers. 7.
tentiam agente, [c] *quam super nonaginta-* c
novem justis [d] *qui non indigent pœnitentia.* d
Aut quæ mulier habens drachmas decem, Vers. 8.
& si perdiderit drachmam unam, nonne ac-
cendit lucernam, & evertit domum, &
quærit diligenter donec inveniat eam? Et Vers. 9.
cum invenerit, convocat amicas & vici-
nas suas, dicens : Congratulamini mihi,
quia inveni drachmam quam perdideram.
Ita dico vobis : Gaudium erit coram An- Vers. 10.
gelis Dei super uno peccatore pœnitentiam
agente.

e [e] HOMILIA XXXIV.

f Habita ad populum [f] in basilica beatorum Johannis & Pauli, Dominica tertia post Pentecosten.

Lingua licet tacente ardebat Gregorii caritas.

1. ÆStivum tempus quod corpori meo valde contrarium est, loqui me de expositione Evangelii longa mora interveniente prohibuit. g [g] Sed numquid quia lingua tacuit, ardere caritas cessavit? Hoc etenim dico, quod apud se vestrum unusquisque recognoscit. Plerumque caritas quibusdam occupationibus præpedita, h [h] & integra flagrat in corde, & tamen non monstratur C in opere : quia & sol cum nube tegitur, non videtur in terra, & tamen ardet in cælo. Sic sic esse occupata caritas solet, & intus vim sui ardoris exerit, & foris flammas operis non ostendit. Sed quia hunc ad loquendum tempus rediit, vestra me studia accendunt, ut mihi tanto amplius loqui libeat, quanto hoc vestræ mentes desiderabilius expectant.

Vera justitia compatitur, falsa dedignatur & despicit.

2. Audistis in lectione Evangelica, fratres mei, quia peccatores & publicani accesserunt ad Redemtorem nostrum : & non solum ad colloquendum, sed etiam ad convescendum recepti sunt. D Quod videntes Pharisæi, dedignati sunt. Ex qua re colligite, quia vera justitia compassionem habet, falsa justitia dedignationem : quamvis & i justi soleant recte peccatoribus [i] indignari. Sed aliud est quod agitur typho superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ. Dedignantur etenim, sed non k dedignantes : [k] desperant, sed non desperantes : persecutionem commovent, sed amantes : quia etsi foris increpationes per disciplinam exaggerant, intus tamen dulcedinem per caritatem servant. Præponunt sibi in animo ipsos plerumque quos corrigunt : meliores existimant eos quoque E quos judicant. Quod videlicet agentes, & per disciplinam subditos, & per humilitatem custodiunt semetipsos. At contra hi qui de falsa justitia superbire solent, ceteros quosque despiciunt, nulla infirmantibus misericordia condescendunt : & quo se peccatores esse non credunt, eo deterius peccatores fiunt. De quorum profecto numero Pharisæi extiterant, qui dijudicantes Dominum quod peccatores susciperet, arenti corde ipsum fontem misericordiæ reprehendebant.

Dist. 45. c. 15. Vere justitia. Ibidem.

Peccatores contemnentibus, exemplum misericordiæ Christus proponit.

3. Sed quia ægri erant itaut ægros se esse nescirent; quatenus quod erant agnoscerent, cælestis eos medicus blandis fomentis curat, benignum paradigma objicit, & in eorum corde vulneris tumorem premit. Ait namque : *Quis ex vobis homo, qui habet centum oves, & si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonagintanovem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat?* Ecce mira dispensatione pietatis, similitudinem Veritas dedit, quam & in se ipso homo recognosceret, & tamen hæc specialiter ad ipsum auctorem hominum pertineret. Quia enim centenarius perfectus est numerus, ipse centum oves habuit, cum Angelorum substantiam & hominum creavit. Sed una ovis tunc periit, quando peccando homo pascua vitæ dereliquit. Dimisit autem nonagintanovem oves in deserto : quia illos summos Angelorum choros reliquit in cælo. Cur autem cælum desertum vocatur, nisi quod desertum dicitur derelictum? Tunc autem cælum homo deseruit, cum peccavit. In deserto autem nonagintanovem oves remanserant, quando in terra Dominus unam quærebat : quia rationalis creaturæ numerus, Angelorum videlicet & hominum, quæ ad videndum

Deum

a C. Germ. Lateran. Belvac. & tres Gemet. *accurrunt ad Jesum*.
b Bigot. *quam perdideram*.
c Subintelligitur, *magis*.
d Corb. Germ. *qui non erraverunt*.
e In Lateran. est vigesima quarta. In cod. Reg. Suec. vigesima septima. In Corb. vigesima-tertia.
f Secundus Carn. *in basilica beati Johannis Apostoli die Dominico*. Abest a plerisque mss. *Dominica tertia post Pentecosten*.
g Gussanvil. *sed non quia lingua tacuit*. &c. Unde hanc lectionem descripserit, mss. & aliis editis contrariam, nescimus.
h Ita C. Germ. Carn. Gemet. Bigot. &c. Ubi editi habent, *& intus flagrat*.
i Excusi, *dedignari*. Mss. Corb. Carn. Germ. Gemet. &c. habent, *indignari*, etsi superius legatur, *dedignationem*.
k Duo priores Gemet. *despiciunt, sed non despicientes*.

Deum condita fuerat, pereunte homine erat imminutus: & ut perfecta summa ovium integraretur in cælo, homo perditus quærebatur in terra. Nam quod hic Evangelista dicit, in deserto; alius dicit, in montibus, ut significet in excelsis: quia nimirum oves quæ non perierant, in sublimibus stabant. *Et cum invenerit ovem, imponit in humeros suos gaudens.* Ovem in humeris suis imposuit, quia humanam naturam suscipiens, peccata nostra ipse portavit. *Et veniens domum, convocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam quæ perierat.* Inventa ove ad domum redit, [a]quia Pastor noster reparato homine ad regnum cæleste rediit. Ibi amicos & vicinos invenit, illos videlicet Angelorum choros, qui amici ejus sunt, quia voluntatem ejus continue in sua stabilitate custodiunt. Vicini quoque ejus sunt; quia claritate visionis illius sua assiduitate perfruuntur. Et notandum, quod non dicit, Congratulamini inventæ ovi, sed mihi: quia videlicet ejus gaudium est vita nostra: & cum nos ad cælum reducimur, solemnitatem lætitiæ ejus implemus.

Matt. 18. 12.

Dei gaudium est vita nostra.

4. *Dico vobis, quod ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanovem justis qui non indigent pœnitentia.* Considerandum nobis est, fratres mei, cur Dominus plus de conversis peccatoribus, quam de stantibus justis in cælo gaudium esse fateatur: nisi hoc quod ipsi per quotidianum visionis experimentum novimus, quia plerumque hi qui nullis se oppressos peccatorum molibus sciunt, stant quidem in via justitiæ, nulla illicita perpetrant, sed tamen ad cælestem patriam anxie non anhelant, tantoque sibi in rebus licitis usum præbent, quanto se perpetrasse nulla illicita meminerunt. Et plerumque pigri remanent ad exercenda bona præcipua: quia valde sibi securi sunt quod nulla commiserint mala graviora. At econtra nonnumquam hi qui se aliqua illicita egisse meminerunt, ex ipso suo dolore compuncti, inardescunt in amorem Dei, seseque in magnis virtutibus exercent, cuncta difficilia sancti certaminis appetunt, omnia mundi derelinquunt, honores fugiunt, acceptis contumeliis lætantur, flagrant desiderio, ad cælestem patriam anhelant; & quia se errasse a Deo considerant, damna præcedentia lucris sequentibus recompensant. Majus ergo de peccatore converso, quam de stante justo gaudium fit in cælo: quia & dux in prælio plus eum militem diligit, qui post fugam reversus, hostem fortiter premit, quam illum qui numquam terga præbuit, & numquam aliquid fortiter gessit. Sic agricola illam amplius terram amat, quæ post spinas, uberes fruges profert, quam eam quæ numquam spinas habuit & numquam fertilem messem producit.

Cur in cælo majus gaudium de peccatoribus conversis, quam de justis stantibus.

5. Sed inter hæc sciendum est, quia sunt plerique justi, in quorum vita tantum est gaudium, ut eis quælibet peccatorum pœnitentia præponi nullatenus possit. Nam multi & nullorum sibi malorum sunt conscii, & tamen in tanti ardoris afflictione [b] se exerunt, ac si peccatis omnibus coangustentur. Cuncta etiam licita respuunt, ad despectum mundi sublimiter accinguntur, licere sibi nolunt omne quodlibet, bona sibi amputant etiam concessa, contemnunt visibilia, invisibilibus accenduntur, lamentis gaudent, in cunctis semetipsos humiliant; & sicut nonnulli peccata operum, sic ipsi cogitationum peccata deplorant. Quid itaque istos dixerim, nisi & justos & pœnitentes, qui se & in pœnitentia de peccato cogitationis humiliant, & recti semper in opere perseverant? Hinc ergo colligendum est, quantum Deo gaudium faciat quando humiliter plangit justus, si facit in cælo gaudium quando hoc quod male gessit, & per pœnitentiam damnat injustus.

Sunt tamen justi, de quibus Deus magis gaudet, quam de pœnitentibus.

6. Sequitur: *Aut quæ mulier habens drachmas decem, & si perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & evertit domum, & quærit diligenter donec inveniat drachmam quam perdiderat?* Qui signatur per Pastorem, ipse & per mulierem. Ipse etenim Deus, ipse & Dei sapientia. Et quia imago exprimitur in drachma, mulier drachmam perdidit, quando homo qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando a similitudine sui Conditoris recessit. Sed accendit mulier lucernam; quia Dei sapientia apparuit in humanitate. Lucerna quippe lumen in testa est: lumen vero in testa, est divinitas in carne. De qua videlicet testa sui corporis dicit ipsa Sapientia: *Exaruit velut testa virtus mea.* Quia enim testa in igne solidatur, ejus virtus sicut testa exaruit; quia assumtam carnem ad resurrectionis gloriam ex passionis tribulatione roboravit. Accensa autem lucerna evertit domum; quia mox ut ejus divinitas per carnem claruit, omnis se nostra conscientia concussit. Domus namque evertitur, cum consideratione reatus sui humana conscientia perturbatur. Qui eversionis sermo non discrepat ab eo quod in aliis codicibus legitur, *emundat*: quia nimirum prava mens si non prius per timorem evertitur, ab assuetis vitiis non emundatur. Eversa ergo domo invenitur drachma: quia dum perturbatur conscientia hominis, reparatur in homine similitudo Conditoris. *Et cum invenerit, convocat amicas & vicinas suas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram.* Quæ amicæ vel vicinæ, nisi illæ potestates cælestes sunt, jam superius dictæ? Quæ tanto supernæ sapientiæ juxta sunt, quanto ei per gratiam continuæ visionis appropinquant. Sed inter hæc nequaquam relinquere negligenter debemus, cur ista mulier, per quam Dei sapientia figuratur, decem drachmas habuisse perhibetur, ex quibus unam perdidit, quam cum quæreret, invenit. Angelorum quippe & hominum naturam ad cognoscendum se Dominus condidit: quam dum consistere ad æternitatem voluit, eam proculdubio ad suam similitudinem creavit. Decem vero drachmas habuit mulier: quia novem sunt ordines Angelorum. Sed ut compleretur electorum numerus, homo decimus est creatus: qui a Conditore suo nec post culpam periit, quia hunc æterna sapientia per carnem miraculis coruscans ex lumine testæ reparavit.

Deus ipse per Pastorem & per mulierem hic significatur.

Psal. 21. 16.

Conscientia prævie ad pœnitentiam excutienda & turbanda.

7. Novem vero Angelorum ordinem diximus: quia videlicet esse, testante sacro eloquio, scimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim, atque Seraphim. Esse namque Angelos & Archangelos, pene omnes sacri eloquii paginæ testantur. Cherubim vero atque Seraphim sæpe, ut notum est, libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quo-

Novem sunt Angelorum ordines.

a Duo priores Gemet. *quia Redemtor noster.*
b Excusi mutarunt in *exercens*, verbum *exerunt*, quod est omnium vet. mss. & præsertim Corb. Germ.

que ordinum nomina Paulus Apostolus ad Ephesios enumerat, dicens: *Supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem*. Qui rursus ad Colossenses scribens, ait: *Sive Throni, sive Potestates, sive Principatus, sive Dominationes*. Dominationes vero & Principatus ac Potestates jam ad Ephesios loquens descripserat: sed ea quoque Colossensibus dicturus, præmisit Thronos, de quibus necdum quidquam fuerat Ephesis locutus. Dum ergo illis quatuor quæ ad Ephesios dixit, id est Principatibus, Potestatibus, Virtutibus, atque Dominationibus conjunguntur Throni, quinque sunt ordines qui specialiter exprimuntur. Quibus dum Angeli & Archangeli, Cherubim atque Seraphim adjuncta sunt, proculdubio novem esse Angelorum ordines inveniuntur. Unde & ipsi Angelo, qui primus est conditus, per Prophetam dicitur: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti*. [a] Ubi notandum, quod non ad similitudinem Dei factus, sed signaculum similitudinis dicitur: [b] ut quo in eo subtilior est natura, eo in illo imago Dei [c] similius insinuetur expressa. Quo in loco mox subditur: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius, & jaspis, chrysolythus, onyx, & beryllus, sapphirus, carbunculus, & smaragdus*. Ecce novem dixit nomina lapidum: quia profecto novem sunt ordines Angelorum. Quibus nimirum ordinibus ille primus Angelus ideo ornatus & opertus extitit, quia dum cunctis agminibus Angelorum prælatus est, ex eorum comparatione clarior fuit.

Eph. 1. 21. — Coloss. 1. 16. — Ezech. 28. 12. — a Ad expressiorem Dei similitudinem sunt creati. — Ibid. v. 13. — Novem lapidibus pretiosis comparantur.

Angelorum ministeria.

8. Sed cur istos persistentium Angelorum choros enumerando perstrinximus, si non eorum quoque ministeria subtiliter exprimamus? Græca etenim lingua Angeli nuntii, Archangeli vero summi nuntii vocantur. Sciendum quoque, quod Angelorum vocabulum, nomen est officii, non naturæ. Nam sancti illi cælestis patriæ spiritus, semper quidem sunt spiritus, sed semper vocari Angeli nequaquam possunt: quia tunc solum sunt Angeli, cum per eos aliqua nuntiantur: unde & per Psalmistam dicitur: *Qui facit Angelos suos spiritus*. Ac si patenter dicat: Qui eos, quos semper habet spiritus, etiam cum voluerit, Angelos facit. Hi autem qui minima nuntiant, Angeli: qui vero summa annuntiant, Archangeli vocantur. Hinc est enim, quod ad Mariam virginem non quilibet Angelus, sed Gabriel Archangelus mittitur. Ad hoc quippe ministerium summum Angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nuntiabat. Qui idcirco etiam privatis nominibus censentur, ut signetur per vocabula etiam in operatione quid valeant. Neque enim in illa sancta civitate, quam de visione omnipotentis Dei plena scientia perficit, idcirco propria nomina sortiuntur, ne eorum personæ sine nominibus sciri non possint: sed cum ad nos aliquid ministraturi veniunt, apud nos etiam nomina a ministeriis trahunt.

Ps. 103. 4. — Luc. 1. 26.

Præcipuorum Angelorum nomina explicantur.

9. Michael namque, quis ut Deus: Gabriel autem, fortitudo Dei: Raphael vero dicitur medicina Dei: Et quoties miræ virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibetur; ut ex ipso actu & nomine detur intelligi, quia nullus potest facere quod facere prævalet Deus. Unde & ille antiquus hostis, qui Deo esse per superbiam similis concupivit, dicens: *In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo*: dum in fine mundi in sua virtute relinquetur extremo supplicio perimendus, cum Michaele Archangelo præliaturus esse perhibetur, sicut per Johannem dicitur: *Factum est prælium cum Michaele Archangelo*: ut qui se ad Dei similitudinem superbus extulerat, per Michaelem peremtus discat, quia ad Dei similitudinem per superbiam nullus exurgat. Ad Mariam quoque Gabriel mittitur, qui Dei fortitudo nominatur. Illum quippe nuntiare veniebat, qui ad debellandas aereas potestates humilis apparere dignatus est. De quo per Psalmistam dicitur: *Tollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio*. Et rursum: *Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ*. Per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutum Dominus, & potens in prælio, [d] contra potestates aereas ad bella veniebat. Raphael quoque interpretatur, ut diximus, medicina Dei: quia videlicet dum Tobiæ oculos quasi per officium curationis tetigit, cæcitatis ejus tenebras tersit. Qui ergo ad curandum mittitur, dignum videlicet fuit ut Dei medicina vocaretur. Sed quia Angelorum nomina interpretando perstrinximus, nunc superest ut ipsa officiorum vocabula breviter exequamur.

Isai. 14. 13. — Luca 1. 26. — Ps. 23 v. 9. & 10. — Ibidem. — Tob. 11. v. 13. &c.

Nomina & officia singulorum ordinum. Virtutes & Potestates.

10. Virtutes etenim vocantur illi nimirum spiritus, per quos signa & miracula frequentius fiunt. Potestates etiam vocantur hi, qui hoc potentius ceteris in suo ordine perceperunt, ut eorum ditioni virtutes adversæ subjectæ sint, quorum potestate refrenantur, ne corda hominum tantum tentare prævaleant, quantum volunt. Principatus etiam vocantur, qui ipsis quoque bonis Angelorum spiritibus præsunt, qui subjectis aliis dum quæque sunt agenda disponunt, eis ad explenda divina ministeria principantur. Dominationes autem vocantur, qui etiam Potestates principatuum dissimilitudine alta transcendunt. [e] Nam principari, est inter reliquos priorem existere: dominari vero, est etiam subjectos quosque possidere. Ea ergo Angelorum agmina, quæ mira potentia præeminent, pro eo quod eis cetera ad obediendum subjecta sunt, Dominationes vocantur. Throni quoque illa agmina sunt vocata, quibus ad exercendum judicium semper Deus omnipotens præsidet. Quia enim thronos Latino eloquio sedes dicimus; Throni Dei dicti sunt hi, qui tanta divinitatis gratia replentur, ut in eis Dominus sedeat, & per eos sua judicia decernat. Unde & per Psalmistam dicitur: *Sedes super thronum, qui judicas [f] æquitatem*. Cherubim quoque plenitudo scientiæ dicitur. Et sublimiora illa agmina idcirco Cherubim vocata sunt, quia tanto perfectiori scientia plena sunt, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur: ut secundum creaturæ modum, eo plene omnia sciant, quo visioni Conditoris sui per meritum digni-

Principatus. — Dominationes. — Throni — Cherubim. — Ps. 9. 5.

a Belvac. C. Germ. & duo priores Gemet. *qui notandum*.
b Belvac. *ut quia subtilior*.
c Duo priores Gemet. ac secundus Carn. *subtilius*.
d Ita cum C. Germ. Carn. Gemet. vet. ed. &c. At in excusis recent. *ad debellandas potestates aereas*.
e Hæc usque ad: *ea ergo Angelorum*, non sunt in mss. Corb. Belvac. G. Germ. Leguntur in Gemet. Bigot. & al.
f Bigot. *justitiam*.

Seraphim.

dignitatis appropinquant. Seraphim etiam vocantur illa spirituum sanctorum agmina, quæ ex singulari propinquitate Conditoris sui incomparabili ardent amore. Seraphim namque ardentes, vel incendentes vocantur. Quæ, quia ita Deo conjuncta sunt, ut inter hæc & Deum nulli alii spiritus intersint, tanto magis ardent, quanto hunc vicinius vident. Quorum profecto flamma amor est: quia quo subtilius claritatem divinitatis ejus aspiciunt, eo validius in ejus amore flammescunt.

Quomodo ex Angelorum imitatione proficere debeamus.

11. Sed quid prodest nos de angelicis spiritibus ista perstringere, si non studeamus hæc etiam ad nostros profectus congrua consideratione derivare? Quia enim superna illa civitas ex Angelis & hominibus constat, ad quam tantum credimus humanum genus ascendere, quantos illic contigit electos Angelos remansisse, sicut scriptum est: *Statuit terminos gentium secundum numerum Angelorum Dei*: debemus & nos aliquid ex illis distinctionibus supernorum civium ad usum nostræ conversationis trahere, nosque ipsos ad incrementa virtutum bonis studiis inflammare. Quia enim tanta illuc ascensura creditur multitudo hominum, quanta multitudo remansit Angelorum: superest ut ipsi quoque homines qui ad cælestem patriam redeunt, ex eis agminibus aliquid illuc revertentes imitentur. Distinctæ namque conversationes hominum, singulorum agminum ordinibus congruunt, & in eorum sortem per conversationis similitudinem deputantur. Nam sunt plerique qui parva capiunt, sed tamen hæc eadem parva pie annuntiare fratribus non desistunt. Isti itaque in Angelorum numerum currunt. Et sunt nonnulli, qui divinæ largitatis munere [a] refecti, secretorum cælestium summa & capere prævalent, & nuntiare. Quo ergo isti, nisi inter Archangelorum numerum deputantur? Et sunt alii, qui mira faciunt, signa valenter operantur. Quo ergo isti, nisi ad supernarum Virtutum sortem & numerum congruunt? Et sunt nonnulli, qui etiam de obsessis corporibus malignos spiritus fugant, eosque virtute orationis, & vi acceptæ potestatis ejiciunt. Quo itaque isti meritum suum, nisi inter Potestatum cælestium numerum sortiuntur? Et sunt nonnulli, qui acceptis virtutibus etiam electorum hominum merita transcendunt; cumque & bonis meliores sunt, electis quoque fratribus principantur. Quo ergo isti sortem suam, nisi inter Principatuum numeros acceperunt? Et sunt nonnulli, qui sic in semetipsis cunctis vitiis, omnibusque desideriis dominantur, ut ipso jure munditiæ, dii inter homines vocentur: unde & ad Moysen dicitur: *Ecce constitui te deum Pharaonis*. Quo [b] ergo isti, nisi inter numeros Dominationum currunt? Et sunt nonnulli, qui dum sibimetipsis vigilanti cura dominantur, dumque se sollicita intentione discutiunt, divino timori semper inhærentes, hoc in munere virtutis accipiunt, ut judicare recte & alios possint. Quorum profecto mentibus dum divina contemplatio præsto est, in his velut in throno suo Dominus præsidens, aliorum facta examinat, & cuncta mirabiliter de sua sede dispensat. Quid ergo isti, nisi Throni sui Conditoris sunt? vel quo nisi ad supernarum sedium numeros adscribuntur? Per quos dum sancta Ecclesia regitur, plerumque de quibusdam suis infirmis actibus etiam electi judicantur. Et sunt nonnulli, qui tanta Dei ac proximi dilectione pleni sunt, ut Cherubim jure nominentur. Quia enim, ut præfati sumus, Cherubim plenitudo scientiæ dicitur, & Paulo dicente didicimus, quia *plenitudo legis est caritas*: omnes qui Dei & proximi caritate ceteris amplius pleni sunt, meritorum suorum sortem inter Cherubim numeros perceperunt. Et sunt nonnulli, qui supernæ [c] contemplationis facibus accensi, in solo Conditoris sui desiderio anhelant, nihil jam in hoc mundo cupiunt, solo æternitatis amore pascuntur, terrena quæque abjiciunt, cuncta temporalia mente transcendunt, amant & ardent, atque in ipso suo ardore requiescunt, amando ardent, loquendo & alios accendunt, & quos verbo tangunt, ardere [d] protinus in Dei amore faciunt. Quid ergo istos nisi Seraphim dixerim? quorum cor in igne conversum lucet & urit; quia & mentium oculos ad superna illuminant, [e] & compungendo in fletibus, vitiorum rubiginem purgant. Qui ergo ita ad amorem sui Conditoris inflammati sunt, quo nisi inter Seraphim numerum sortem suæ vocationis acceperunt?

Deut. 32. 8.

Exod. 7. 1.

Rom. 13. 10.

Qui sese ad nullum ex Angelorum ordinibus pertinere cognoscit gemat.

12. Sed hæc, fratres carissimi, me loquente, introrsus vos ad vosmetipsos reducite, secretorum vestrorum merita cogitationesque discutite. Videte si quid jam boni vobiscum intus agitis, videte si in numero horum agminum, quæ breviter tangendo perstrinximus, sortem vestræ vocationis invenitis. Væ autem animæ, quæ in se de his bonis quæ enumeravimus, minime aliquid recognoscit: eique adhuc væ deterius imminet, si & privatam se donis intelligit, & nequaquam gemit. Quisquis ergo talis est, fratres mei, gemendus est valde, quia non gemit. Pensemus ergo accepta electorum munera, & virtute qua possumus, ad amorem tantæ sortis anhelemus. Qui in se donorum gratiam minime recognoscit, gemat. Qui vero in se minora cognoscit, aliis majora non invideat: quia & supernæ illæ distinctiones beatorum spirituum ita sunt conditæ, ut aliæ aliis sint prælatæ. [f] Fertur vero Dionysius Areopagita, antiquus videlicet & venerabilis pater, dicere quod ex minoribus Angelorum agminibus foras ad explendum ministerium vel visibiliter, vel invisibiliter mittuntur: scilicet quia ad humana solatia ut Angeli, aut Archangeli veniunt. Nam superiora illa agmina ab intimis numquam recedunt: quoniam ea quæ præeminent, usum exterioris ministerii nequaquam habent. Cui rei illud videtur esse contrarium quod Isaias dicit: *Et volavit ad me unus de Seraphim, & in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum*. Sed

De cæl. hierarch. cap. 7. 9. 13. Sancti Dionysii Areopagitæ scripta a Gregorio laudata.

Isai. 6. v. 6. & 7.

in

a Longip. & Val-cl. referri.

b Duo priores Gemet. *quo ergo etsi, quorum comparatione ceteri homines, ut ita dicam, servi sunt, nisi inter numeros.*

c Gemet. & Bigot. *contemplationis igne.*

d Primus Carn. *potius.* e Belvac. *& eos pungendo.*

f Utrum hæc scripta sint Dionysii Areop. hic non inquirimus, cum hæc quæstio jam toties retractata & ad incudem revocata sit. Legi possunt de hoc argum. Natalis Alexander Tom. 2. Ludovicus Ellies du Pin in Bibliotheca Script. Eccl. noster Nicolaus le Nourry in Apparatu ad Bibliot. Patrum, Guilielmus Cave in Hist. Litteraria Script. Eccl. noster Claud. David in sua Differt. Gall. de scriptis Dionys. Areop anno 1702. edita, & alii plures. Gregorius hæc scripta Dionysio Areopag. non assertive tribuit, sed cum aliqua dubitatione, ut ex his verbis colligitur: *fertur Dionysius Areop.... dicere*. Dubitationem & hæsitationem aliquam significat verbum, *fertur*. Hæc autem non videtur fuisse de doctrina libri cælestis hierarch. qui in omnium manibus versabatur; unde legendo dubium facile solvi potuisset. Ergo, *fertur*, ad auctorem libri potius spectat; sicque loquendo S. Doctor innuere videtur non propriam sententiam sequi se, sed vulgarem opinionem. Hæc tamen, prudens Lector, judicio tuo permitto.

a in hac Prophetæ sententia [a] vult intelligi, quia ii spiritus qui mittuntur, eorum vocabulum percipiunt, quorum officium gerunt. Qui enim ut peccata locutionis incendat, de altari Angelus carbonem portat, Seraphim vocatur, quod incendium dicitur. Huic autem sensui & illud creditur non inconvenienter opitulari, quod per Danielem dicitur: *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.* Aliud namque est ministrare, aliud assistere: quia hi administrant Deo, qui & ad nos nuntiando exeunt: assistunt vero, qui sic contemplatione intima perfruuntur, ut ad explenda foras opera minime mittantur.

Dan. 7. 10.

Superiorum ordinum Angeli inferiores mittunt.

13. Sed quia in quibusdam Scripturæ locis quædam per Cherubim, quædam vero per Seraphim agi didicimus: utrum per se hæc faciant, an per subjecta agmina agantur, quæ sicut dicitur, in eo quod a majoribus veniunt, [b] majorum vocabula sortiuntur; nos affirmare nolumus, quod apertis testimoniis non approbamus. Hoc tamen certissime scimus, quia ad explendum de supernis ministerium, alii spiritus alios mittunt; Zacharia scilicet Propheta testante qui ait: *Ecce Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur: & ecce alius Angelus egrediebatur in occursum ejus, & dixit ad eum: Curre & loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Jerusalem.* Dum enim Angelus ad Angelum dicit: Curre & loquere, dubium non est quia alius alium mittit. Minora vero sunt quæ mittuntur, majora quæ mittunt. Sed hoc quoque de ipsis agminibus quæ mittuntur, certum tenemus; quia & cum ad nos veniunt, sic exterius implent ministerium, ut tamen numquam desint interius per contemplationem. Et mittuntur igitur, & assistunt: quia etsi circumscriptus est angelicus spiritus, summus tamen spiritus ipse, qui Deus est, circumscriptus non est. Angeli itaque & missi, & ante ipsum sunt; quia quolibet missi veniant, intra ipsum currunt.

Zach. 2. v. 3. & 4.

Quædam certis angelicis ordinibus specialia, ceteris sunt communia.

14. Sciendum quoque est, quia plerumque ipsi beatorum spirituum ordines vicinorum sibi ordinum vocabula sortiuntur. Thronos etenim, scilicet sedes Dei, specialem beatorum spirituum ordinem diximus, & tamen per Psalmistam dicitur: *Qui sedes super Cherubim, appare*: quia videlicet, dum in ipsis distinctionibus agminum Cherubim Thronis junguntur, sedere etiam super Cherubim Dominus ex vicini agminis æqualitate perhibetur. Sic quippe in illa summa civitate specialia quædam singulorum sunt, ut tamen sint communia omnium: & quod in se ex parte quisque habet, hoc in alio ordine totum possidet. Sed idcirco uno eodemque vocabulo communiter non censentur, ut ille ordo vocari privato uniuscujusque rei nomine debeat, qui hanc in munere plenius accepit. Seraphim namque incendium diximus; & tamen amore Conditoris simul omnes ardent. Cherubim vero plenitudinem [c] scientiæ; & tamen quis ibi aliquid nesciat, ubi ipsum omnes simul fontem scientiæ Deum vident? Throni quoque illa agmina quibus Conditor præsidet, vocantur: sed beatus esse quis potest, nisi Creator suus ejus menti præsideat? Quæ ergo ex parte ab omnibus habentur, eis in privato nomine data sunt, qui hæc in munere plenius acceperunt. Nam & si qua illic sic alii habent, ut haberi ab aliis nequaquam possint, sicut speciali nomine Dominationes & Principatus vocantur, cuncta ibi singulorum sunt: quia per caritatem spiritus ab alio in aliis habentur.

Ps. 79. 3.

c

Pœnitentiæ modus. d

15. Sed ecce dum cælestium [d] civium secreta rimamur, ab expositionis nostræ ordine longe digressi sumus. Suspiremus ergo ad eos, de quibus loquimur, sed redeamus ad nos. Meminisse etenim debemus, quia caro sumus. Taceamus interim de secretis cæli, sed ante Conditoris oculos manu pœnitentiæ tergamus maculas pulveris nostri. Ecce ipsa divina misericordia pollicetur, dicens: *Gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente.* Et tamen per Prophetam Dominus dicit: *Quia quacumque die justus peccaverit, omnes justitiæ ejus in oblivione erunt coram me.* Pensemus, [e] si possumus, dispensationem supernæ pietatis. Stantibus, si ceciderint, minatur pœnam: lapsis vero ut surgere appetant, promittit misericordiam. Illos terret, ne præsumant in bonis: istos refovet, ne desperent in malis. Justus es, iram pertimesce, ne corruas: peccator es, præsume de misericordia, ut surgas. Ecce autem jam lapsi sumus, stare nequaquam valuimus, in pravis nostris desideriis jacemus. Sed qui nos condidit rectos, adhuc expectat, & provocat ut surgamus. Sinum suæ pietatis aperit, nosque ad se recipere per pœnitentiam quærit. Sed pœnitentiam agere digne non possumus, nisi modum quoque ejusdem pœnitentiæ cognoscamus. Pœnitentiam quippe agere, est & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere, aut dissimulat, aut ignorat. Quid enim prodest si peccata quis luxuriæ defleat, & tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelat? Aut quid prodest, si iræ culpas jam lugeat, & tamen adhuc invidiæ facibus tabescat? Sed minus est valde quod dicimus, ut qui peccata deplorat, ploranda minime committat: & qui plangit vitia, perpetrare vitia timeat.

Ezec. 33. 13.

e

De pœnit. dist. 3. cap. Pœnitentiam.

Est perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare.

Qui illicita fecit, a licitis abstineat.

16. Nam cogitandum summopere est, ut qui se illicita meminit commisisse, a quibusdam etiam licitis studeat abstinere: quatenus per hoc Conditori suo satisfaciat, ut qui commisit prohibita, sibimetipsi abscindere debeat etiam concessa: & se reprehendat in minimis, qui se meminit in maximis deliquisse. [f] Nimia sunt quæ loquor, si hæc ex sacri eloquii testimoniis non affirmo. Lex certe veteris Testamenti alienam uxorem concupisci prohibet: a Rege vero fortia juberi militibus, vel desiderari aquam, non pœnaliter vetat. Et cuncti novimus quod David concupiscentiæ mucrone transfixus, alienam conjugem & concupivit & abstulit. Cujus culpam digna verbera sunt secuta, & malum quod perpetravit, per pœnitentiæ lamenta correxit. Qui cum longe post contra hostium cuneos sederet, aquam bibere de Bethlehemitica cisterna ex desiderio voluit. Cujus electi milites inter catervas adversantium medias erumpentes, aquam quam Rex desideraverat, illæsi detulerunt. Sed vir flagellis eruditus, semetipsum protinus cum periculo militum aquam desiderasse reprehendit, eamque Domino fundens libavit, sicut

f Exod. 20. 17

2. Reg. 11.

2. Reg. 23. v. 14. &c.

a Primus Car. *valet intelligi.*
b Bigot. *majora vocabula.*
c Idem, *scientiæ, Deum vident; & tamen,*
d Duo priores Gemet. *cælestium ordinum.*
e Primus Carn. *si possumus dispensationem supernæ pietatis agnoscere.*
f Hic sequimur vet. mss. Belvac. C. Germ. & al. In ed. quibus etiam favent nonnulli mss. legitur, *minima sunt.*

2.Reg. 23. 17. 1.Par. 11. 18.

sicut illic scriptum est: *Libavit eam Domino*. In sacrificium quippe Domini effusa aqua conversa est, quia culpam concupiscentiæ [a] mactavit per pœnitentiam reprehensionis suæ. Qui ergo quondam concupiscere alienam conjugem nequaquam timuit, post etiam quia aquam concupisset expavit. Quia enim se illicita perpetrasse meminerat, contra semetipsum jam rigidus, etiam a licitis abstinebat. Sic sic agimus pœnitentiam, si ea quæ commisimus, perfecte deploramus. Pensemus supernas divitias Conditoris nostri. Peccare nos vidit, & pertulit.

Dei, nostram pœnitentiam expectantis longanimitas.

17. Qui nos ante culpam peccare prohibuit, etiam post culpam expectare ad veniam non desistit. Ecce ipse nos, quem despeximus, vocat. Aversi ab illo sumus, & tamen non avertitur. Unde bene per Isaiam dicitur: *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient vocem post tergum monentis*. Quasi in faciem homo monitus est, quando ad justitiam conditus, præcepta rectitndinis accepit. Sed cum hæc eadem præcepta contemsit, quasi Conditori suo dorsum mentis in faciem dedit. Sed ecce adhuc post tergum sequitur, & monet: quia jam & a nobis contemtus est, & tamen nos adhuc vocare non cessat. Quasi dorsum ei in faciem dedimus, cujus verba despicimus, cujus præcepta calcamus: sed stans post tergum nos aversos revocat, qui & videt quod despicitur, & tamen per præcepta clamat, [b] per patientiam expectat. Pensate ergo, fratres carissimi, si cuilibet vestrum loquenti famulus suus subito superbiret, terga in faciem mitteret, numquid non contemtus dominus, ejus superbiam feriret, vulnera districtæ animadversionis infligeret. Ecce nos peccando auctori nostro terga in faciem dedimus, & tamen sustinemur. Superbe aversos benigne revocat, & qui ferire nos adversantes potuit, ut revertamur munera promittit. Tanta ergo Conditoris nostri misericordia duritiam nostri reatus emolliat, & homo qui malum quod fecit experiri percussus poterat, saltem expectatus erubescat.

Isai. 30. v.20.& 21.

Victorini aspera & salubris pœnitentia.

18. Rem, fratres, breviter refero, quam viro venerabili Maximiano tunc patre monasterii mei atque presbytero, nunc autem Syracusano Episcopo narrante cognovi. Hanc itaque si solerter auditis, caritati vestræ non breviter suffragari credo. Nostris modo temporibus Victorinus quidam extitit, qui alio quoque nomine Æmilianus appellatus est, [c] non inops substantiæ juxta mediocritatem vitæ: sed quia plerumque regnat in rerum opulentia carnis culpa, in quodam facinore lapsus est, quod debuisset valde pertimescere, ac de suæ mortis immanitate cogitare. Reatus ergo sui consideratione compunctus erexit se contra se, mundi hujus omnia dereliquit, monasterium petiit. In quo nimirum monasterio tantæ humilitatis tantæque sibi districtionis extitit, ut cuncti fratres, qui illic ad amorem divinitatis excreverant, suam cogerentur vitam despicere, dum illius pœnitentiam viderent. Studuit namque toto mentis adnisu cruciare carnem, voluntates proprias frangere, furtivas orationes quærere, quotidianis se lacrymis lavare, despectum sui appetere, oblatam a fratribus venerationem timere. Hic itaque nocturnas fratrum vigilias prævenire consueverat: & quia mons, in quo monasterium situm est, ex uno latere in secretiore parte prominebat, illuc consuetudinem fecerat ante vigilias egredi, ut se quotidie in fletu pœnitentiæ quanto secretius, tanto liberius mactaret. Contemplabatur namque districtionem venturi judicis sui, & jam eidem judici concordans, puniebat in lacrymis reatum facinoris sui. Quadam vero nocte Abbas monasterii vigilans, hunc latenter egredientem intuitus, lento foras pede secutus est. Quem cum in secreto montis [d] latere cerneret in oratione prostratum, expectare voluit quando surgeret, ut ipsam quoque longanimitatem orationis ejus exploraret; cum subito cælitus lux emissa super eum fusa est, qui in oratione prostratus jacebat: tantaque se illo in loco claritas sparsit, ut tota pars regionis illius ex eadem luce candesceret: quam Abbas ut vidit, intremuit, & fugit. Cumque post longum horæ spatium idem frater ad monasterium rediisset, Abbas ejus ut disceret an super se effusionem tanti luminis agnovisset, requirere eum studuit, dicens: Ubi fuisti, frater? At ille latere posse se credens, in monasterio se fuisse respondit. Quo negante Abbas compulsus est dicere quid vidisset. At ille videns se esse deprehensum, hoc quoque quod Abbatem latebat, aperuit adjungens: Quando super me vidisti lucem de cælo descendere, vox etiam pariter venit, dicens; Dimissum est peccatum tuum. Et quidem omnipotens Deus peccatum ejus potuit tacendo laxare: sed loquendo per vocem, radiando per lumen, exemplo suæ misericordiæ nostra ad pœnitentiam voluit [e] corda concutere. Miramur, fratres carissimi, quod persecutorem suum Saulum Dominus de cælo prostravit, de cælo allocutus est. Ecce nostris quoque temporibus peccator & pœnitens vocem de cælestibus audivit. Illi dictum est; *Quid me persequeris*? Iste vero audire meruit: *Dimissum est peccatum tuum*. Longe est inferior meritis peccator iste pœnitens, quam Paulus. Sed quia adhuc in hac re de Saulo loquimur crudelitatem necis anhelante, liceat audenter dicere, quia Saulus propter superbiam, vocem increpationis, iste vero propter humilitatem, vocem consolationis audivit. Hunc quia humilitas straverat, divina pietas erigebat; illum quia superbia erexerat, divina severitas humiliabat. Habete ergo fiduciam, fratres mei, de misericordia Conditoris nostri: cogitate quæ facitis, recogitate quæ fecistis. Largitatem supernæ pietatis aspicite, & ad misericordem judicem dum adhuc expectat, cum lacrymis venite. Considerantes namque quod justus sit, peccata vestra nolite negligere: considerantes vero quod pius sit, nolite desperare. Præbet apud Deum homini fiduciam Deus homo. Est nobis spes magna pœnitentibus, quia advocatus noster factus est judex noster. [f] Qui vivit & regnat cum Patre & Spiritu sancto Deus in secula seculorum. Amen.

Act. 9. 4.

a Bigot. *mandavit*.
b Idem, *per pœnitentiam*.
c In excusis, faventibus inferioris ævi mss. *non inopis substantiæ*.
d Secundus Carn. *in secreto montis jacere*; nec pravo sensu.
e Ita Belvac. C. Germ. Gemet. &c. In excusis tamen legitur, *convertere*.
f In duobus prioribus Gemet. *cui cum Patre* &c. ut in superiorum hom. clausula.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

a Cap. 21. Vers. 9. *IN illo tempore: [a] Dixit Jesu discipulis*
suis: Cum audieritis prælia & seditio-
nes, nolite terreri: oportet primum hæc
Vers. 10. *fieri, sed nondum statim finis. Tunc dice-*
Vers. 11. *bat illis: Surget gens contra gentem, &*
regnum adversus regnum: & terræ motus
magni erunt per loca, & pestilentiæ & fames,
terroresque de cælo, & signa magna erunt.
b *Sed [b] ante hæc omnia injicient vobis manus*
Vers. 12. *suas, & persequentur, tradentes in syna-*
gogas & custodias, trahentes ad reges &
præsides propter nomen meum. Contingent
Vers. 13. A *autem hæc vobis in testimonium. Ponite*
ergo in cordibus vestris non præmeditari que- Vers. 14.
madmodum respondeatis. Ego enim dabo
vobis os & sapientiam, cui non poterunt Vers. 15.
resistere & contradicere omnes adversarii
vestri. Trademini autem a parentibus & Vers. 16.
fratribus & cognatis & amicis, & morte
afficient ex vobis. Et eritis odio omni- Vers. 17. & 18.
bus hominibus propter nomen meum: &
pilus de capite vestro non peribit. In
patientia vestras possidebitis animas ve- Vers. 19.
stras.

c

[c] HOMILIA XXXV.

d

Habita ad populum in basilica sancti Mennæ martyris, [d] die natalis ejus.

De imminentibus malis cur præmonuerit Christus.

1. QUia longius ab urbe digressi sumus, ne ad revertendum nos tardior hora præpediat, necesse est expositionem sancti Evangelii brevior sermo trascurrat. Dominus ac Redemtor noster perituri mundi præcurrentia mala denuntiat, ut eo minus perturbent venientia, quo fuerint præscita. Minus enim jacula feriunt quæ prævidentur: & nos tolerabilius mundi mala suscipimus, si contra hæc per præscientiæ clypeum munimur. Ecce enim dicit: *Cum audieritis prælia & seditiones, nolite terreri: oportet enim primum hæc fieri, sed nondum statim finis*. Pensanda sunt verba Redemptoris nostri, per quæ nos aliud interius, aliud exterius passuros esse denun- C tiat. Bella quippe ad hostes pertinent, seditiones ad cives. Ut ergo nos indicet interius exteriusque turbari, aliud nos fatetur ab hostibus, aliud a fratribus perpeti. Sed his malis prævenientibus, quia non statim finis sequatur, adjungit: *Surget gens contra gentem, & regnum adversus regnum: & terræ motus magni erunt per loca, & pestilentia & fames, terroresque de cælo, & signa magna erunt*. Vel sicut in quibusdam codicibus invenitur, *Terroresque de cælo & tempestates*. Atque post subditur: *Et signa magna erunt*. Ultima tribulatio multis tribulationibus prævenitur: & per cre- D bra mala quæ præveniunt, indicantur mala perpetua quæ subsequentur. Et ideo post bella & seditiones non statim finis: quia multa debent mala præcurrere, ut malum valeant sine fine nuntiare. Sed cum tot signa perturbationis dicta sint, oportet ut eorum considerationem breviter per singula perstringamus: quia necesse est ut alia e celo, alia e terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur. Ait enim: *Surget gens contra gentem*; ecce perturbatio hominum: *Erunt terræ motus magni per loca*; ecce respectus iræ desuper: *Erunt pestilentiæ*; ecce inæqualitas corporum: *Erit fames*; ecce sterilitas terræ: *Terroresque de cælo & tempestates*; ecce inæqualitas aeris. Quia ergo omnia E

In cunctis deliquimus; in cunctis ferimur.

B consummanda sunt, ante consummationem omnia perturbantur: & qui in cunctis deliquimus, in cunctis ferimur, ut impleatur quod dicitur: *Et pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos*. (Sap. 5. 21.) Omnia namque quæ ad usum vitæ accepimus, ad usum convertimus culpæ: sed cuncta quæ ad usum pravitatis inflexímus, ad usum nobis vertuntur ultionis. Tranquillitatem quippe humanæ pacis, ad usum vertimus vanæ securitatis: peregrinationem terræ pro habitatione dileximus patriæ: salutem corporum redegimus in usum vitiorum: ubertatis abundantiam non ad necessitatem carnis, sed ad perversitatem intorsimus vo- C luptatis: ipsa serena blandimenta aeris, ad amorem nobis servire coegimus terrenæ delectationis. Jure ergo restat, ut simul nos omnia feriant, quæ simul omnia vitiis nostris male subacta serviebant: ut quot prius in mundo incolumes habuimus gaudia, tot de ipso postmodum cogamur sentire tormenta. Notandum vero quod dicitur: *Terrores de cælo & tempestates*. Cum tempestates hyemales venire ex ordine soleant temporum, cur hoc loco tempestates venire in perditionis signum prædicuntur, nisi quod eas tempestates Dominus venire denuntiat, quæ nequaquam ordinem temporum servant? Quæ enim ordinate veniunt, D signum non sunt: sed tempestates in signum sunt, quæ ipsa quoque temporum statuta confundunt. Quod nos quoque nuper experti sumus, quia æstivum tempus omne conversum in pluvias hyemales vidimus.

Exilium pro patria diligimus.

2. Quia autem cuncta hæc non de injustitia ferientis sunt, sed de merito mundi patientis, facta pravorum hominum præmittuntur, cum dicitur: *Sed ante hæc omnia incipient vobis manus suas injicere, & persequentur, & tradent vos in synagogas, ducentes ad reges & præsides propter nomen meum*. Ac si aperte dicat: Prius corda hominum, & post E elementa turbantur; ut cum rerum ordo confunditur, ex qua jam retributione veniat, demonstretur.

Perturbationem & confusionem cordium, sequetur elementorum turbatio & inordinatio.

a C. Germ. Bigot. & tertius Gemet. *dicebat*: In duobus prioribus Gemet. *dixit Dominus Jesus*. In Sacramentario Gallic. quod edidit D. J. Mabillon Musei Ital. T. 1. part. 2. semper nomini *Jesus* præmittitur *Dominus*.

b Gussanvil. *ante hæc omnia incipient vobis manus suas injicere*. Et paulo post, *& tradent vos*, &c. contradicentibus aliis mss. etsi postea num. 2. locus hic evangelicus ita legatur in mss. Tandem in fine, nulla ratione omittitur, *& cognatis & amicis*.

c Est trigesima-quinta in cod. Reg. Suec. ubi legitur, *sancti Menni*. trigesima-sexta in Later. & trigesima-nona in Corb.

d Later. & primus Gemet. hæc non habent: leguntur in cod. Reg. Suec. Corb. Germ.

tur. Nam quamvis finis mundi ex ipso suo ordine pendeat, perversiores tamen quosque inveniens, qui digne ruinis illius opprimantur, innotescit, cum subditur: *Ducentes ad reges & præsides propter nomen meum.* [a] *Contigent autem hæc vobis in testimonium.* In testimonium videlicet quorum, nisi eorum qui aut persequendo mortes inferunt, aut videndo [b] non imitantur? Mors quippe justorum bonis in adjutorium est, malis in testimonium: ut inde perversi sine excusatione pereant, unde electi exemplum [c] capiunt ut vivant.

Infirmorum corda consolatione contra ventura mala muniuntur.

3. Sed auditis tot terroribus turbari poterant infirmorum corda, atque ideo consolatio adjungitur, cum protinus subinfertur: *Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari quemadmodum respondeatis. Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes adversarii vestri.* Ac si aperte membris suis infirmantibus dicat: Nolite terreri, nolite pertimescere: vos ad certamen acceditis, sed ego prælior: vos verba editis, sed ego sum qui loquor. Sequitur: *Trademini autem a parentibus & fratribus, & cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis.* Minorem dolorem mala ingerunt quæ ab extraneis inferuntur. Plus vero in nobis ea tormenta sæviunt, quæ ab illis patimur de quorum mentibus præsumebamus: quia cum damno corporis, mala nos cruciant amissæ caritatis. Hinc est enim quod de Juda traditore suo per Psalmistam Dominus dicit: *Et quidem si inimicus meus maledixisset mihi,* [d] *supportassem utique: & si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me utique ab eo. Tu vero homo unanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu.* Et rursum: *Homo pacis meæ in quo sperabam, & qui edebat panes meos,* [e] *ampliavit adversum me supplantationem.* Ac si de traditore suo apertis vocibus dicat: Transgressionem ejus tanto gravius pertuli, quanto hanc ab eo qui meus esse videbatur, sensi. Omnes ergo electi quia summi capitis membra sunt, caput quoque suum in passionibus sequuntur, ut ipsos adversarios in sua morte sentiant, de quorum via præsumebant; & tanto eis crescat [f] merces operis, quanto eis virtutis lucrum proficit ex alienæ damno caritatis.

Vulnera, ab amicis inflicta graviora.

Ps. 54. v. 13. &c.

Ps. 40. 10.

Spes resurrectionis omnia lenit.

4. Sed quia dura sunt quæ prædicuntur de afflictione mortis, protinus consolatio subditur de gaudio resurrectionis, cum dicitur: *Capillus de capite vestro non peribit.* Scimus, fratres, quia caro incisa dolet, capillus incisus non dolet. Ait ergo Martyribus suis: *Capillus de capite vestro non peribit*; videlicet aperte dicens: Cur timetis ne pereat quod incisum dolet, quando & illud in vobis perire non potest quod incisum non dolet? Sequitur: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Idcirco possessio animæ in virtute patientiæ ponitur, quia [g] radix omnium custosque virtutum patientia est. Per patientiam vero possidemus animas nostras; quia dum nobis ipsis dominari nescimus, hoc ipsum incipimus possidere quod sumus. [h] Patientia vero est, aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolore morderi. Nam qui sic proximi mala portat, ut tamen tacitus doleat, & tempus dignæ retributionis quærat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Scriptum quippe est: *Caritas patiens est, benigna est.* Patiens namque est, ut aliena mala toleret; benigna vero est, ut ipsos etiam quos portat, [i] amet. Hinc namque per semetipsam Veritas dicit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Virtus itaque est coram hominibus, adversarios tolerare; sed virtus coram Deo, diligere: quia hoc solum Deus sacrificium accipit, quod ante ejus oculos in altari boni operis flamma caritatis incendit.

Et custos omnium virtutum patientia.

1. Cor. 13. 4.

Matt. 5. 44. Luc. 6. 27.

Veræ & falsæ patientiæ signa.

5. Sciendum vero quod plerumque ideo patientes esse videmur, quia retribuere mala non possumus. Sed qui idcirco malum non retribuit quia nequaquam valet, proculdubio, ut prædiximus, patiens non est: quia patientia non in ostensione inquiritur, sed in corde. Per impatientiæ autem vitium, ipsa virtutum nutrix doctrina dissipatur. Scriptum namque est: *Doctrina viri per patientiam noscitur.* Tanto ergo quisque minus ostenditur doctus, quanto convincitur minus patiens. Neque enim potest veraciter bona docendo impendere, si vivendo nesciat æquanimiter aliena mala tolerare. Quanto enim culmine virtus patientiæ polleat, rursus Salomon indicat, dicens: *Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore urbium.* Minor est ergo victoria, urbes expugnare: quia extra sunt quæ vincuntur. Majus autem est quod per patientiam vincitur: quia ipse a se animus superatur, & semetipsum sibimetipsi subjicit, quando eum patientia in humilitate tolerantiæ sternit. Sciendum vero est, quod plerumque evenire patientibus solet, ut eo quidem tempore quo adversa patiuntur vel contumelias audiunt, nullo dolore pulsentur: & sic patientiam exhibeant, ut custodire etiam cordis innocentiam curent. Sed cum post paululum hæc ipsa quæ pertulerint, ad memoriam revocant, igne vehementissimi doloris instigantur: argumenta ultionis inquirunt, & mansuetudinem quam tolerantes habuerunt, in retractatione sua semetipsos dijudicantes perdunt.

Prov. 19. 11.

Prov. 16. 32.

Sæpe patientia, statim exhibita, postmodum amittitur.

6. Callidus namque adversarius bellum contra duos movet, unum videlicet inflammans, ut contumelias prior inferat: alterum vero provocans, ut contumelias læsus reddat. Sed quia ejus jam victor extitit quem ad proferendas contumelias commovit: contra illum acrius dolet, quem ad reddendas injurias commovere non potuit: unde fit, ut tota se virtute contra eum erigat, quem contumelias fortiter pertulisse considerat. Quem quia commovere in ipsa [k] injuriarum jaculatione non potuit, ab aperto certamine interim recedens, in secreta cogitatione, deceptionis tempus inquirit: & qui publico bello [l] perdidit, ad exhibendas occulte insidias exardescit. Quietis namque jam tempore ad victoris animum redit, & vel damna rerum, vel injuriarum jacula ad memoriam reducit: cunctaque quæ sibi illata sunt, vehementer exaggerans, fuisse intolerabilia ostendit, & quiescentis animum

Diaboli artes ut ad iram & impatientiam nos accendat.

a Corb. *contingent autem vobis.*
b Excuss, reluctantibus mss. *non mutantur.*
c Secundus Carn. *capiunt salutis, ut vivant.*
d Duo priores Gemet. *sustinuissem*; & paulo post, *forsitan ab eo*, consentiente Bigot.
e Bigot. *multiplicavit.*
f Belvac. *lucrum operis.*
g Secundus Carn. *radix bonorum omnium.*
h Bigot. *patientia vera.*
i Additur in Bigot. *& ut sua bona largius præstet. Hinc.*
k Val cl. & Longip. *Injuriarum contumelia.*
l Solet Greg. hoc verbum absolute usurpare, ut in Præf. Moral. cap. 5. num. 8. *Quid aliud quam Deum, qui pro illo proposuerat, perdidisse reprehendit.*

tanto furore conturbat, ut plerumque vir patiens illa se æquanimiter tolerasse, etiam post victoriam captivus erubescat: seque non reddidisse contumelias doleat, & deteriora rependere si occasio præbeatur, quærat. Quibus ergo isti sunt similes, nisi his qui per fortitudinem in campo victores sunt, sed per negligentiam postmodum intra urbis claustra capiuntur? Quibus isti sunt similes, nisi his quos irruens gravis languor a vita non subtrahit, [a] sed leviter veniens recidiva febris occidit? Ille ergo veraciter patientiam servat, qui & ad tempus aliena mala sine dolore tolerat, & hæc eadem retractans, pertulisse se talia exultat: ne bonum patientiæ quietis tempore pereat, quod in perturbationibus custoditur.

Aliquando in campo victores, intra muros capiuntur.

a

A

B

7. Sed quia natalem Martyris hodierna die colimus, fratres mei, nequaquam nos a virtute ejus patientiæ existimare extraneos debemus. Si enim adjuvante nos Domino virtutem patientiæ servare contendimus, & in pace Ecclesiæ vivimus, & tamen martyrii palmam tenemus. Duo quippe sunt martyrii genera, [b] unum in mente, aliud in mente simul & actione. Itaque esse martyres possumus, etiamsi nullo percutientium ferro trucidemur. Mori quippe a persequente, martyrium in aperto opere est: ferre vero contumelias, odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione. Nam quia duo sunt martyrii genera, unum in occulto opere, aliud in publico, testatur Veritas, quæ Zebedæi filios requirit, dicens: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Cui cum protinus responderent: *Possumus;* illico Dominus respondit, dicens: *Calicem quidem meum bibetis*. Quid enim per calicem, nisi dolorem passionis accipimus? De quo alias dicit: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*. Et Zebedæi filii, id est Jacobus & Johannes, non uterque per martyrium occubuit, & tamen quod uterque calicem biberet, audivit. Johannes namque nequaquam per martyrium vitam finivit, sed tamen martyr extitit; quia passionem, quam non suscepit in corpore, servavit in mente. Et nos ergo hoc exemplo sine ferro esse possumus martyres, si patientiam veraciter in animo custodimus. Non abs re arbitror, fratres carissimi, si unum vobis exemplum servandæ patientiæ ad ædificationem loquar.

In Ecclesiæ pace Martyrum præmia possumus consequi.

b

C

Mat. 20. 22.

Ibid. 26. 39. Marc. 14. 35.

D

8. Fuit quidam diebus nostris Stephanus nomine, pater monasterii juxta Reatinæ urbis mœnia constituti, vir valde sanctus, virtute patientiæ singularis. Et supersunt multi qui illum noverunt, ejusque vel vitam vel obitum narrant. Erat autem hujus lingua rustica, sed docta vita. Hic pro amore cælestis patriæ cuncta despexerat, possidere aliquid in hoc mundo fugiebat: tumultus devitabat hominum, crebris ac prolixioribus orationibus intentus erat. Virtus tamen patientiæ in eo vehementer excreverat, ita ut eum sibi amicum crederet, qui sibi molestiæ aliquid irrogasset: reddebat contumeliis gratias: si quod in ipsa sua inopia damnum ei fuisset illatum, hoc maximum lucrum putabat: omnes suos adversarios nihil aliud quam adjutores æstimabat. Hunc cum dies mortis egredi de corpore urgeret, convenerunt multi, ut tam sanctæ animæ de hoc mundo recedenti suas animas commendarent. Cumque circa lectum illius hi qui convenerant, omnes assisterent: alii corporis oculis ingredientes Angelos viderunt, sed dicere aliquid nullo modo potuerunt, alii omnino nihil viderunt: sed omnes qui aderant ita vehementissimus timor perculit, ut nullus, egrediente illa sancta anima, illic stare potuisset. Et hi ergo qui viderant, & hi qui omnino nihil viderant, uno omnes timore perculsi & territi fugerunt, nullusque illic assistere illo moriente potuit. Pensate ergo, fratres, omnipotens Deus qualiter terreat quando districtus judex venturus est, si sic assistentes terruit quando gratus & remunerans venit: aut qualiter timeri potest cum videri potuerit, si sic mentes præsentium stravit & quando videri non potuit. Ecce, fratres carissimi, servata illa in Ecclesiastica pace patientia, ad quantum hunc retributionis culmen evexit. Quid huic suus Conditor intus dedit, de quo nobis tantam gloriam in die ejus exitus & foris innotuit? Quibus hunc credamus nisi sanctis Martyribus sociatum, quem attestantibus corporeis quoque oculis, a beatis spiritibus constat esse susceptum? Nullo iste gladio percussus occubuit, & tamen coronam patientiæ quam in mente tenuit, in egressione percepit. Probamus quotidie verum esse quod ante nos dictum est: [c] quia sancta Ecclesia electorum floribus plena, habet in pace lilia, in bello rosas.

Patientiæ exemplum in Stephano Abbate.

E

Stephani felix obitus.

S. Cyprian. lib. 2. Ep. 6. ad. Mart. & Confess. in fine.

c

9. Sciendum præterea est, quod tribus modis virtus patientiæ exerceri solet. Alia namque sunt quæ a Deo, alia quæ ab antiquo adversario, alia quæ a proximo sustinemus. A proximo namque persecutiones, damna, & contumelias: ab antiquo vero adversario tentamenta: a Deo autem flagella toleramus. Sed in his omnibus tribus modis vigilanti oculo semetipsam debet mens circumspicere, ne contra mala proximi pertrahatur ad retributionem mali: ne contra tentamenta adversarii [d] seducatur ad delectationem vel consensum delicti: ne contra flagella opificis ad excessum proruat murmurationis. Perfecte enim adversarius vincitur, quando mens nostra & inter tentamenta ejus a delectatione atque consensu [e] non trahitur: & inter contumelias proximi custoditur ab odio: & inter flagella Dei compescitur a murmuratione. Nec hæc agentes, retribui nobis bona præsentia requiramus: nam pro labore patientiæ bona speranda sunt sequentis vitæ: ut tunc præmium nostris laboris incipiat, quando omnis jam labor funditus cessat. Unde per Psalmistam dicitur: *Non in finem oblivio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem*. Quasi enim perisse patientia pauperum cernitur, cum nihil pro illa in hac vita humilibus recompensatur. Sed patientia pauperum in finem non peribit: quia tunc ejus gloria percipitur, cum simul omnia laboriosa terminantur. Servate ergo, fratres, in mente patientiam, eamque cum res exigit, exercete in operatione. Nullum vestrum ad odium proximi, contumeliosa verba commoveant, nulla periturarum rerum damna perturbent. Si enim fixa mente mansura damna pertimescitis, damna rerum transeuntium gra-

Quot modis patientia exercetur.

d

e

Ps. 9. 19.

a In Belvac. Longip. Val-cl. *sed leniter*. Secundus Carn. habet, *rediviva* pro *recidiva*.

b In Corb. Germ. *unum in publico, aliud in mente simul & actione* In Bigot. & secundo Carn. *unum in publico, aliud in occulto, unum in mente, aliud in mente simul* &c.

c Hæc sunt verba Cypr. loco assignato: *floribus ejus nec lilia, nec rosa desunt*. In novissima edit. est ouus ep. 10. sine ulla librorum distinctione.

d Duo priores Gemet. ac Bigot. *delectationem ac consensum*.

e Primus Carn. *restringitur*.

gravia non putatis: si æternæ retributionis glo- A riam [a] conspicitis, de temporali injuria non doletis. Tolerate ergo adversarios vestros: sed ut fratres diligite, quos toleratis. Æterna præmia pro damnis temporalibus quærite. Nec quisquam vestrum suis se viribus [b] hanc implere posse confidat: sed obtinete precibus, ut ipse hanc qui imperat, præstet. Et scimus quia petentes libenter audit, quando hoc petitur largiri quod jubet. Cum continue pulsatur in prece, concite opitulatur in tentatione, per Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum eo vivit & regnat Deus in unitate Spiritus sancti, in secula seculorum. Amen.

A quibus premimur, ut fratres diligendi.

a Ita mss. & vet. ed. In recent. *concupiscitis*.
b Bigot. *hæc implere*. Quod præferendum duceremus, nisi legeretur in aliis pene omnibus & excusis, *hanc*, nimirum *patientiam*.

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 14. Vers. 16. *In illo tempore: Dixit Jesus Pharisæis similitudinem hanc: Homo quidam fe-* B *cit cœnam magnam, & vocavit multos.*
Vers. 17. *Et misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis ut venirent: quia jam parata*
Vers. 18. *sunt omnia. Et cœperunt omnes simul excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter di-*
Vers. 19. *xit: Juga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum.*
Vers. 20. *Et alius dixit: Uxorem duxi, & ideo non possum venire. Et reversus servus*
Vers. 21. *nuntiavit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit servo suo: Exi cito in plateas & vicos civitatis, & pauperes ac debiles, & cæcos & claudos introduc huc. Et ait servus: Domine, factum est ut*
Vers. 22. *imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus servo: Exi in vias & sepes, &*
Vers. 23. *compelle intrare, ut impleatur domus mea. Dico autem vobis, quod nemo vi-*
Vers. 24. *rorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.*

[a] HOMILIA XXXVI.

Habita ad populum in basilica beatorum Apostolorum [b] Philippi & Jacobi, Dominica secunda post Pentecosten.

Carnalium & spiritualium deliciarum differentia.

1. HOC distare, fratres carissimi, inter de- C licias corporis & cordis solet, quod corporales deliciæ cum non habentur, grave in se desiderium accendunt: cum vero habitæ eduntur, comedentem protinus in fastidium per satietatem vertunt. At contra spiritales deliciæ cum non habentur, in fastidio sunt: cum vero habentur, in desiderio; tantoque a comedente amplius esuriuntur, quanto & ab esuriente amplius comeduntur. In illis appetitus placet, experientia displicet: in istis appetitus vilis est, & experientia magis placet. In illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat: in istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit. Au- D gent enim spiritales deliciæ desiderium in mente, dum satiant: quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod avidius ametur. Et idcirco non habitæ amari non possunt, quia earum sapor ignoratur. Quis enim amare valeat quod ignorat? Proinde Psalmista nos admonet, dicens: *Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus*. (Psal. 33. 9.) Ac si aperte dicat: Suavitatem ejus non cognoscitis, si hanc minime gustatis. Sed cibum vitæ ex palato cordis tangite, ut probantes ejus dulcedinem amare valeatis. Has autem homo delicias tunc amisit, (Genes. 3. 6.) E cum in paradiso peccavit: extra exiit, cum os a cibo [c] æternæ dulcedinis clausit. Unde nos quoque nati in hujus peregrinationis ærumna, huc fastidiosi jam venimus, nec scimus quid desiderare debeamus: tantoque se amplius fastidii nostri morbus exaggerat, quanto magis ab esu illius dulcedinis animus elongat: & eo jam internas delicias non appetit, quo eas comedere diu longeque [d] desuevit. Fastidio ergo nostro tabescimus, & longa inediæ peste fatigamur. Et quia gustare intus nolumus paratam dulcedinem, amamus foris miseri famem nostram. Sed superna nos pietas nec deserentes se [e] deserit.

Carnalis homo famem suam amat.

Ad cælestes delicias invitat nos Christus.

2. Contemtas enim illas delicias ad memoriæ nostræ oculos revocat, easque nobis proponit: in promissione torporem excutit, atque ut fastidium nostrum repellere debeamus invitat. [f] Ait namque: *Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos*. Quis est iste homo, nisi ille de quo per Prophetam dicitur: *Et homo est, & quis cognovit eum?* (Jerem. 17. 9.) Qui fecit cœnam magnam; quia satietatem nobis dulcedinis internæ præparavit. Qui vocavit multos, sed pauci veniunt: quia nonnumquam ipsi qui ei per fidem subjecti sunt, æterno ejus convivio male vivendo contradicunt. Sequitur: *Misit autem servum suum hora cœnæ dicere invitatis ut venirent*. Quid hora cœnæ, nisi finis est mundi? In quo nimirum nos sumus, sicut jam dudum Paulus testatur, dicens: *Nos sumus in quos fines seculorum devenerunt*. (1. Cor. 10. 11.) Si ergo jam hora cœnæ est cum vocamur, tanto minus nos debemus excusare

a In Lateran. est vigesima-tertia. In C. Reg. Suec. est vigesima-octava. In Corb. vigesima-secunda.
b In Lateran. legitur tantum, *In basilica SS. Apostolorum*. In C. Reg. Suec. nulla quoque fit mentio dominicæ secundæ, nec in priori Gemet.
c Gemet. *internæ dulcedinis*.
d Bigot. *desivit*.
e Additur in secundo Carn. *nec bona sua fastidientes relinquit. Contemtas*.
f In Belvac. C. Germ. & Bigot. *invitat: nam homo quidam* &c.

re convivio Dei, quanto propinquasse jam cernimus finem seculi. Quo enim pensamus quia nihil est quod restat, eo debemus pertimescere, ne tempus gratiæ quod præsto est, pereat. Idcirco autem hoc convivium Dei non prandium, sed cœna vocatur: quia post prandium cœna restat, post cœnam vero convivium nullum restat. Et quia æternum Dei convivium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit ut hoc non prandium, sed cœna vocaretur. Sed quis per hunc servum, qui a patrefamilias ad invitandum mittitur, nisi prædicatorum ordo designatur? De quo videlicet ordine quamvis [a] adhuc indigni existimus, quamvis peccatorum nostrorum pondere gravamur: & nos tamen in istis diebus sumus, & cum de ædificatione vestra aliquid vobis loquor, hoc est quod ago: servus enim sum summi patrisfamilias. Cum vos admoneo ad contemtum seculi, invitare vos venio ad cœnam Dei. Nemo me propter me hoc in loco despiciat. Et si ad invitandum nequaquam dignus appareo, sed tamen magnæ sunt deliciæ quas promitto. Sæpe, fratres mei, solet evenire quod dico, ut persona potens famulum habeat despectum: cumque per eum suis forte vel extraneis aliquod responsum mandat, non despicitur persona loquentis servi, quia servatur in corde reverentia mittentis domini. Nec pensant qui audiunt per quem, sed quid vel a quo audiant. Ita ergo, fratres, ita vos agite, & si nos forsitan digne despicitis, in mente tamen vestra [b] vocantis Domini reverentiam servate. Convivæ fieri summi patrisfamilias libenter obedite. Corda vestra discutite, atque ex eis mortale fastidium pellite. Ad repellendum namque fastidium vestrum jam parata sunt omnia. Sed si adhuc carnales estis, fortasse epulas carnales inquiritis. Ecce ipsæ carnales epulæ in spiritale vobis alimentum conversæ sunt. Ad abstergendum namque mentis vestræ fastidium, in cœna Domini ille vobis singularis agnus est occisus.

Cur cælestes epulæ, cœna non prandium vocantur.

In cœna Domini ipse nobis ministratur.

3. Sed quid agimus, qui hoc quod subjungitur, adhuc fieri a multis videmus? *Et cœperunt omnes simul excusare.* Offert Deus quod rogari debuit; non rogatus dare vult quod vix sperari poterat, [c] quia dignaretur largiri postulatus, contemnitur: Paratas vero delicias refectionis æternæ denuntiat, & tamen simul omnes excusant. Ponamus ante oculos mentis minima, ut possimus digne pensare majora. Si quispiam potens ad invitandum quemlibet pauperem mitteret, quid, fratres, rogo, quid pauper ille faceret, nisi de eadem sua invitatione gauderet, responsum humile redderet, vestem mutaret, ire quantocius festinaret, ne prior se ad potentis convivium alter occurreret? Homo ergo dives invitat, & pauper occurrere festinat: ad Dei invitamur convivium, & excusamus. Sed ecce inter hæc æstimate possum quid sibi corda vestra respondeant. Occultis enim fortasse sibimet cogitationibus dicunt: Excusare nolumus. Ad illud enim supernæ refectionis convivium & vocari & pervenire gratulamur.

Hominum oblatas delicias respuentium dementia.

4. Loquentes vobis talia mentes vestræ verum dicunt, si non plus terrena quam cælestia diligunt; si non amplius rebus corporalibus, quam spiritalibus occupantur. Unde hic quoque ipsa excusantium causa subjungitur, cum protinus subinfertur: *Primus dixit: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam, rogo te, habe me excusatum.* Quid per villam, nisi terrena substantia designatur? Exiit ergo videre villam, qui sola exteriora cogitat propter substantiam. *Alter dixit: Juga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum.* Quid in quinque jugis boum, nisi quinque corporis sensus accipimus? Qui recte quoque juga vocati sunt; quia in utroque sexu geminantur. Qui videlicet corporales sensus, quia interna comprehendere nesciunt, sed sola exteriora cognoscunt, & deserentes intima, ea quæ extra sunt tangunt, recte per eos curiositas designatur. Quæ dum alienam quærit vitam discutere, semper sua intima nesciens, studet exteriora cogitare. Grave namque curiositatis est vitium, quæ dum cujuslibet mentem ad investigandam vitam proximi exterius ducit, semper ei sua intima abscondit, ut aliena sciens, se nesciat: & curiosi animus quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto fiat ignarus sui. Propter hoc namque & de eisdem quinque jugis boum dicitur: *Eo probare illa: rogo te, habe me excusatum.* Ipsa enim excusantis verba a vitii sui significatione non discrepant, dum dicit: *Eo probare illa*, quia videlicet aliquando pertinere probatio ad curiositatem solet. Sed notandum est, quod & is qui propter villam, & is qui propter probanda juga boum a cœna sui invitatoris excusat, humilitatis [d] verba permiscet, dicens: *Rogo te, habe me excusatum.* Dum enim dicit, Rogo te, & tamen venire contemnit, humilitas sonat in voce, superbia in actione. Et ecce hæc dijudicat pravus quisque cum audit: nec tamen ea quæ dijudicat, agere desistit. Nam dum cuilibet perverse agenti dicimus, Convertere, Deum sequere, mundum relinque: ubi hunc nisi ad Dominicam cœnam vocamus? Sed cum respondet: Ora pro me, quia peccator sum; hoc facere non possum; quid aliud agit, nisi & rogat & excusat? Dicens namque, Peccator sum, humilitatem insinuat: subjungens autem, Converti non possum, superbiam demonstrat. Rogando ergo excusat, qui & humilitatem superinducit in voce, & superbiam exercet in actione.

Futiles eorum excusationes explicantur.

Curiosus aliena sciens se nescit.

Excusantium se responsio superba humilitatem fingit.

5. *Alius autem dixit: Uxorem duxi, & ideo non possum venire.* Quid per uxorem, nisi voluptas carnis accipitur? Nam quamvis bonum sit conjugium, atque ad propagandam sobolem providentia divina constitutum: nonnulli tamen non per hoc fecunditatem prolis, sed desideria expetunt voluptatis, & ideirco per rem justam significari potest non incongrue res injusta. Ad cœnam ergo vos æterni convivii summus paterfamilias invitat: sed dum alius avaritiæ, alius curiositati, alius voluptati carnis est deditus, nimirum reprobi simul omnes excusant. Dum [e] hunc terrena cura occupat, illum alieni actus sagax cogitatio devastat, alterius etiam mentem voluptas carnalis inquinat, fastidiosus quisque ad æternæ vitæ epulas non festinat.

Prima responsio est avarorum; secunda, curiosorum; tertia, eorum qui carnis voluptatibus sunt dediti.

6. Sequitur: *Reversus servus nuntiavit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit servo suo: Exi cito in plateas & vicos civitatis, & pauperes ac debiles, & cæcos & claudos introduc huc.* Ecce qui terre-

Repudiatis superbis, humiles eliguntur & pauperes.

a Belvac. *ad hunc indigni.*
b Bigot. *mittentis Domini.*
c Locum hunc vitiatum & interpolatum restituimus ex C. Germ. Belvac. Carnut. In editis legitur: *quia dignaretur largiri postulatus, & tamen contemnitur: contemtoribus vero paratas &c.*
d Belvac. *promisse dicens.*
e Iidem, *terrena occupant.*

terrenæ substantiæ plus justo incubat, vanire ad Dominicam cœnam recusat: qui labori curiositatis insudat, præparata vitæ alimenta fastidit: qui carnalibus desideriis inservit, spiritalis convivii apulas respuit. Quia ergo venire superbi renuunt; pauperes eliguntur. [a] Cur hoc? Quia juxta Pauli vocem, *Infirma mundi eligit Deus, ut confundat fortia*. Sed notandum est quomodo describantur qui ad cœnam vocantur, & veniunt, *Pauperes ac debiles*. [b] Pauperes & debiles dicuntur, qui judicio suo apud semetipsos infirmi sunt. Nam pauperes & quasi fortes sunt, qui & positi in paupertate superbiunt. Cæci vero sunt, qui nullum ingenii lumen habent. Claudi quoque sunt, qui rectos gressus in operatione non habent. Sed dum morum vitia in membrorum debilitata signantur, profecto liquet, quia sicut illi peccatores fuerunt qui vocati venire noluerunt; ita hi quoque peccatorea sunt qui invitantur & veniunt. Sed peccatores superbi respuuntur, ut peccatores humiles eligantur.

1. Cor. 1. 27.

Despectus revocat hominem ad seipsum, & ad Deum.

7. Hos itaque elegit Deus, quos despicit mundus: quia plerumque ipsa despectio hominem revocat ad semetipsum. Is enim qui patrem reliquit, & partem substantiæ quam perceperat, prodige expendit, postquam afurire cœpit, in se reversus dixit: *Quanti* [c] *mercenarii in domo patris mei abundant panibus?* Longa quippe a se discesserat, quando peccabat. Et si non esurisset, in semetipsum minime redisset; quia postquam terrenis rebus indiguit, tunc cogitare cœpit quid de spiritalibus amisit. Pauperes ergo & debiles, cæci & claudi vocantur, & veniunt: quia infirmi quique, atque in hoc mundo despecti, plerumque tanto celerius vocem Dei audiunt, quanto & in hoc mundo non habent ubi delectentur. Quod bene Amalecitarum puer ille Ægyptius designat, qui Amalacitis prædantibus atque currentibus æger remansit in via, & fame sitique aruit. Quem tamen David invenit, ai cibum potumque præbuit: qui illico convalescens dux David factus est. Convivantes Amalecitas reperit, & eos qui se debilem reliquerant, cum magna fortitudine prostravit. Amalecita quippe populus [d] lambens vocatur. Et quid per lambentem populum, nisi mentes secularium designantur? Quæ terrena cuncta ambiendo quasi lambunt, dum solis temporalibus delectantur. Quasi enim populus lambens, prædam facit, dum terrena diligentes, lucra de alienis damnis exaggerant. Sed puer Ægyptius æger in via relinquitur: quia peccator quisqua dum infirmari ab hujus mundi statu cœperit, mox secularibus mentibus in despectum venit. Quem tamen David invenit, eique cibum & potum præbet: quia manu fortis Dominus abjecta mundi non despicit, & plerumque aos qui sequi mundum minime valentes, quasi in via remanent, ad amoris sui gratiam convertit, eisqua verbi sui cibum potumque porrigit: & quasi duces sibi in via eligit, dum suos etiam prædicatores facit. Dum enim Christum peccatorum cordibus inferunt, quasi David super hostes ducunt. Qui convivantes Amalecitas velut David gladio feriunt: quia superbos quosque qui se in mundo despexerant, Domini virtute prosternunt. Puer ergo Ægyptius qui in via remanserat, Amalecitas interficit: quia plerumque ipsi mentes secularium prædicando superant, qui prius cum secularibus in hoc mundo currere non valebant.

Luc. 15. 17.

1. Reg. 30. v. 11. &c.

Judæis locum cœnæ non replentibus, intrant Gentiles.

8. Sed deductis ad cœnam pauperibus, quid puar subjungat audiamus: *Domine, factum est* [e] *ut imperasti, & adhuc locus est*. Multi tales ad cœnam Dominicam ex Judæa collecti sunt, sed multitudo quæ ex Israelitico populo credidit, locum superni convivii non implevit. Intravit jam frequentia Judæorum; sed adhuc locus vacat in regno, ubi suscipi debeat numerositas Gentium. Unde & eidem servo dicitur: *Exi in vias & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea*. Cum de vicis & plateis ad cœnam quosdam Dominus invitat, illum videlicet populum designat, qui tenere Legem sub urbana conversatione noverat: cum vero convivas suos colligi ex viis & sepibus præcipit, nimirum agrestem populum colligere, id est Gentilem quærit, de cujus significatione per Psalmistam dicitur: *Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum ante faciem Domini, quoniam venit*. Ligna enim sylvæ Gentes vocatæ sunt: quia in infidelitate sua tortæ & infructuosæ semper fuerunt. Qui ergo ex illo agresti usu conversi sunt, ad cœnam Dominicam quasi ex sepibus venerunt.

Psal. 95. 13.

Gentes a Propheta ligna sylvæ vocantur.

Aliqui non invitantur ad convivium, sed compelluntur.

9. Notandum vero est quod in hac invitationa tertia non dicitur, Invita; sed, *Compelle intrare*. Alii enim vocantur, & venire contemnunt: alii vocantur & veniunt: alii autem nequaquam dicitur quia vocantur, sed compelluntur ut intrent. Vocantur & venire contemnunt, qui donum quidem intellectus accipiunt, sed eumdem intellectum operibus non sequuntur: vocantur & veniunt, qui acceptam intellectus gratiam operando perficiunt: quidam vero sic vocantur, ut etiam compellantur. Nam sunt nonnulli, qui bona facienda intelligunt, sed hæc facere desistunt: vident quæ agere debeant, sed hæc ex desiderio non sequuntur. His plerumque, ut superius diximus, contingit, ut eos in carnalibus desideriis suis mundi bujus adversitas feriat, [f] apprehendere temporalem gloriam conentur, & nequeant: & dum per alta pelagi quasi ad grandiores curas hujus seculi navigare proponunt, semper adversis flatibus ad dejectionis suæ littora repellantur. Cumque se frangi in desideriis suis, adversante mundo conspiciunt, [g] quid de se auctori suo debeant, commemorantur: ut ad eum erubescentes redeant, qui cum superbientes pro mundi amore deserebant. Sæpe namque nonnulli ad temporalem gloriam proficere volentes, aut longa ægritudine tabescunt, aut afflicti injuriis concidunt, aut percussi gravibus damnis affliguntur, & in mundi dolore vident quia nihil confidere de ejus voluptate debuerunt, seque ipsos in suis desideriis reprehendentes, ad Deum corda convertunt. De his quippe Dominus per Prophetam dicit: *Ecce ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria, & semitas suas non inveniet, & sequetur amatores suos, & non apprehendet eos: quæret, & non inve-*

Osee 2. v. 6. & 7.

Quot modis Deus nos ad se redire cogat.

a Bigot. Val-sL. Longip. *cur hoc nisi quia*.
b In Carn. Bigot. & quarto Anglic. omittitur, *pauperes*.
c Bigot. *mercenarii patris mei*.
d Belvac. & C. Germ. *lambens*. Paulo post, *lambiunt, lambientem*.

e Belvac. *quod imperasti*.
f Primus Carnot. *ut apprehendere*.
g Ita Corb. Germ. & pene omnes mss. In vet. autem edit. *quid debeant, commemorant*. In recent. *commemorentur*. Idem est sensus verbi, *commemorantur*.

inveniet eos, & dicet : Vadam & revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc. Vir uniuscujusque fidelis animæ Deus est : quia hæc videlicet ei est conjuncta per fidem. Sed illa, quæ conjuncta Deo fuerat anima, amatores suos sequitur, quando mens quæ jam per fidem credidit, adhuc se immundis spiritibus in operatione substernit, mundi gloriam quærit, carnali delectatione pascitur, exquisitis voluptatibus nutritur. Sed plerumque omnipotens Deus talem animam misericorditer respicit, & ejus voluptatibus amaritudines permiscet. Unde dicit : *Ecce ego sepiam vias tuas spinis.* Viæ etenim nostræ spinis septæ sunt, quando in hoc quod male cupimus, dolorum punctiones invenimus. *Et sepiam eas maceria, & semitas suas non inveniet.* Viæ nostræ maceria sepiuntur, cum desideriis nostris duræ in hoc mundo objectiones resistunt. Et semitas nostras invenire non possumus : quia hoc quod male quærimus, adipisci prohibemur. *Et sequetur amatores suos, & non apprehendet eos ; quæret, & non inveniet eos* : quia malignos spiritus, quibus se in suis desideriis anima subdidit, ad desideriorum suorum effectum minime comprehendit. Sed ex hac salubri adversitate quanta utilitas nascatur, adjungit cum subditur : *Et dicet, Vadam & revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.* Postquam ergo vias suas spinis septas invenit, postquam amatores suos apprehendere non valet, ad amorem viri prioris redit : quia plerumque postquam in hoc mundo non possumus obtinere quæ volumus, postquam in terrenis desideriis de impossibilitate lassamur, tunc ad mentem Deum reducimus, tunc placere incipit [a] qui displicebat : & is cujus nobis amara fuerant præcepta, repente dulcescit in memoria : & peccatrix anima quæ adultera conata est esse, nec tamen aperto opere potuit, decernit esse fidelis conjux. Qui ergo hujus mundi adversitatibus fracti ad Dei amorem redeunt, atque a præsentis vitæ desideriis corriguntur, quid isti, fratres mei, nisi compelluntur ut intrent?

Adversitatum utilitas, ad procurandam peccatorum conversionem.

10. Sed valde est tremenda sententia quæ protinus subinfertur. Intenta hanc cordis aure percipite, fratres & domini mei : inquantum peccatores, fratres mei ; inquantum justi, domini mei. Intenta [b] hanc aure percipite, ut tanto eam minus sentiatis [c] in examine, quanto nunc auditis formidolosius in prædicatione. Ait enim : *Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.* Ecce vocat per se, vocat per Angelos, vocat per Patres, vocat per Prophetas, vocat per Apostolos, vocat per Pastores, vocat etiam per nos, vocat plerumque per miracula, vocat plerumque per flagella, vocat aliquando per hujus mundi prospera, vocat aliquando per adversa. Nemo contemnat, ne dum vocatus excusat, cum voluerit intrare non valeat. Audite quid Sapientia per Salomonem dicat : *Tunc invocabunt me, & non exaudiam, mane consurgent, & non invenient me.* Hinc est quod fatuæ virgines tarde venientes clamant, dicentes : *Domine, domine, aperi nobis.* Sed jam tunc adituri quærentibus dicitur : *Amen amen dico vobis, nescio vos.* Quid inter hæc, fratres carissimi, nisi relinquere omnia debemus, curas mundi postponere, solis desideriis æternis inhiare? Sed hæc paucis data sunt.

Deo vocanti non obsequentium reprobatio.

Cum voluerint intrare, non valebunt.

Prov. 1. 28.

Matth. 25. 11.

Ibidem.

11. Admonere vos volo, ut relinquatis omnia, sed non præsumo. Si ergo cuncta mundi relinquere non potestis, sic tenete quæ hujus mundi sunt, ut tamen per ea non teneamini in mundo ; ut terrena res possideatur, non possideat ; ut sub mentis vestræ sit dominio quod habetis : ne si mens vestra terrenarum rerum amore vincitur, a rebus suis ipsa magis possideatur. Sit ergo res temporalis in usu, æterna in desiderio : sit res temporalis in itinere, desideretur æterna in perventione. Quasi ex latere respiciatur quidquid [d] in hoc mundo agitur. Ante nos autem tendant mentis oculi, dum tota intentione illa conspiciunt, ad quæ pervenimus. Extirpentur funditus vitia, non solum ab actu operis, sed etiam a cogitatione cordis evulsa. Non nos voluptas carnis, non sollicitudo curiositatis, non æstus ambitionis a Dominica cœna præpediat: sed ipsa quoque quæ honesta in mundo agimus, quasi ex quodam mentis latere tangamus : ut [e] terrena quæ libent sic nostro corpori serviant, quatenus cordi minime obsistant. Non ergo, fratres, audemus vobis dicere ut omnia relinquatis : sed tamen si vultis, omnia etiam retinendo relinquitis, si sic temporalia geritis, ut tamen tota mente ad æterna tendatis.

Sic mundi bona possidenda, ut non possideant.

Sit res temporalis in usu, æterna in desiderio.

12. Hinc etenim Paulus Apostolus dicit : *Tempus breve est : reliquum est ut qui habent uxores, tamquam non habentes sint : qui flent, tamquam non flentes : & qui gaudent, tamquam non gaudentes : & qui emunt, tamquam non possidentes : & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur : præterit enim figura hujus mundi.* Uxorem namque habet, sed quasi non habens, qui sic scit debita carnis exsolvere, ut tamen per eam mundo tota mente non cogatur inhærere. Nam cum idem rursum egregius prædicator dicat : *Qui habet uxorem, cogitat quæ sunt hujus mundi, quomodo placeat uxori* : ille uxorem habens quasi non habet, qui sic studet placere conjugi, ut tamen non displiceat Conditori. Flet quoque, sed tamquam non defleat : qui sic temporalibus damnis affligitur, ut tamen de æternis lucris semper animum consoletur. Gaudet vero, sed tamquam non gaudeat, qui sic de temporalibus bonis hilarescit, ut tamen semper tormenta perpetua consideret : & in hoc quod mentem gaudio sublevat, hanc continuo pondere providi timoris premat. Emit autem, sed quasi non possidens, qui & ad usum terrena præparat, & tamen cauta cogitatione prævidet quod hæc citius relinquat. Mundo quoque utitur, sed quasi non utatur, qui & necessaria cuncta exterius ad vitæ suæ ministerium redigit, & tamen hæc eadem non sinit suæ menti dominari, ut subjecta foris serviant, & numquam intentionem animi [f] ad alta tendentis frangant. Quicumque ergo tales sunt, eis profecto terrena omnia non ad desiderium, sed ad usum adsunt : quia rebus quidem necessariis utuntur, sed nihil habere cum peccato cupiunt.

Quomodo rebus temporalibus utendum, ex Apostolo.

1. Cor. 7. v. 29. &c.

Ibid. v. 33.

a Editi, contemtis mss. *quod displicebat.*
b Bigot. *hanc aure cordis percipite.*
c Primus Carn. *extremo in exam.*
d C. Germ. Belv. & tres Gemet. *in hunc mundum.*

e Ita C. Germ. Gemet. & alii ; ubi in editis legitur, *terrena qualibet.*
f Bigot. *ad alia.*

piunt. De ipsis quoque rebus habitis quotidie A [a] mercedes acquirunt, & plus gaudent bono opere, quam bona possessione.

Nonnulli secularia tractant, non animo seculari. *Lib. 4. Dialog. cap. 27.*

13. Ac ne aliquibus ista difficilia esse videantur, rem de persona refero, quam multi [b] vestrum noverunt: quam videlicet rem ipse ante triennium in Centumcellensi urbe a personis fidelibus didici. Nuper namque in eadem civitate Theophanius comes fuit, vir misericordiæ actibus deditus, bonis operibus intentus, hospitalitati præcipue studens. Exercendi comitatus actibus occupatus, agebat terrena & temporalia; [c] sed ut plus ex fine ejus claruit, magis ex debito quam ex intentione. B Nam cum appropinquante mortis ejus tempore, gravissima aeris tempestas obsisteret ne ad sepeliendum duci potuisset, eumque conjux sua cum fletu vehementissimo requireret, dicens: Quid faciam? quomodo te ad sepeliendum ejicio, quæ ostium domus hujus egredi præ nimia tempestate non possum? Tunc ille respondit: Noli, mulier, flere, quia mox ut ego defunctus fuero, aeris serenitas redibit. Cujus protinus & vocem mors, & mortem serenitas est secuta. Cujus manus ac pedes podagræ humore tumescentes, & versi in vulneribus fuerant, & profluente sanie [d] patebant. C Sed cum corpus illius ex more ad lavandum fuisset detectum, ita manus pedesque illius sani reperti sunt, ac si umquam vulneris nihil habuissent. Ductus itaque ac sepultus est, ejusque conjugi visum est ut quarto die in sepulcro illius marmor quod superpositum fuerat mutari debuisset. Quod videlicet marmor corpori ejus superpositum dum fuisset ablatum, tanta ex ejus corpore fragrantia odoris emanavit, ac si ex putrescenti carne illius pro vermibus aromata ferbuissent. Hæc igitur dixi, ut e vicino exemplo [e] ostendere possem, nonnullos & secularem habitum gerere, & secularem animum non habere. Quos enim tales in mundo necessitas ligat, ut ex omni parte exui a mundo non possint, sic debent ea quæ mundi sunt tenere, ut tamen eis nesciant ex mentis fractione succumbere. Hoc ergo cogitate, & cum relinquere cuncta quæ mundi sunt non potestis, exteriora bene exterius agite, sed ardenter interius ad æterna festinate. Nihil sit quod desiderium vestræ mentis retardet, nullius vos rei in hoc mundo [f] delectatio implicet. Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id est in cælestibus delectetur. Si malum metuitur, mala animo æterna proponantur: ut dum illic esse conspicit & amplius quod diligat, & amplius quod pertimescat, hic omnino non hæreat. Ad hæc agenda habemus Mediatorem Dei & hominum adjutorem nostrum, per quem citius cuncta obtinebimus, si ad illum vero amore flagramus: qui vivit & regnat cum Patre & Spiritu sancto Deus, in secula seculorum. Amen.

a Bigot. duo priores Gemet. Longip Val-cl. *mercedes quærunt*.
b Carn. Gemet. & alii, *mecum noverunt*.
c Excusi, *sed, ut post ex*. Restituimus, *plus* pro *post*, cogentibus mss. C. Germ. Belvac. Gemet. Carn. &c.
d Sic etiam legendum ex mss. non, *putebant*, ut habent vulgati.
e Corb. Germ. Bigot. *ostenderem*.
f Duo priores Gemet. *dilectio*.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 14. Vers. 25. & 26. *IN illo tempore: Dixit Jesus turbis:*
Si quis venit ad me, & non odit pa-
trem suum & matrem, & uxorem & fi- D
lios, & fratres & sorores, adhuc autem
& animam suam, non potest meus esse
Vers. 27. *discipulus. Et qui non bajulat crucem*
suam, & venit post me, non potest meus
Vers. 28. *esse discipulus. Quis enim ex vobis vo-*
lens turrim ædificare, non prius sedens
computat sumtus, qui necessarii sunt, si
Vers. 29. *habeat ad perficiendum: ne posteaquam*
posuerit fundamentum, & non potuerit
perficere, omnes qui viderint, incipiant *Vers. 30.*
illudere ei, dicentes: Quia hic homo
cœpit ædificare, & non potuit consuma-
re? Aut quis rex iturus committere bel- *Vers. 31.*
lum adversus alium regem, [a] non sedens
prius cogitat si possit cum decem millibus
occurrere ei, qui cum viginti millibus ve-
nit ad se? Alioquin adhuc illo longe a- *Vers. 32.*
gente, legationem mittens rogat ea quæ
pacis sunt. Sic ergo omnis ex vobis, qui *Vers. 33.*
non renuntiat omnibus quæ possidet, non
potest meus esse discipulus.

[b] HOMILIA XXXVII.

Habita ad populum in basilica beati Sebastiani martyris, die natalis ejus.

Cælestia consideranti, cetera vilescunt.

1. SI consideremus, fratres carissimi, quæ & E quanta sunt quæ nobis promittuntur in cælis, vilescunt animo omnia quæ habentur in terris. Terrena namque substantia supernæ felicitati comparata, pondus est, non subsidium. Temporalis vita æternæ vitæ comparata, mors est potius dicenda, quam vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis quid est aliud, quam quædam prolixitas mortis? Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, illa supernæ civitatis quanta sint gaudia, Angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ Conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari? Sed ad hæc audita inardescit animus, jamque illic cupit assistere, ubi se sperat sine fine gaudere. Sed ad magna præmia perveniri non potest, nisi per magnos labores. Unde & Paulus egregius prædicator dicit: [c] *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit.* Delectet ergo mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum. Unde

Ad magna præmia per magnos labores perveniendum. *2. Tim. 2. 5.*

a Belvac. *nonne sedens prius*.
b In Corb. est quadragesima. In Later. & cod. Reg. Suec. trigesima-quarta.
c Gemet. & Bigot. *non coronabitur quis, nisi*.

ad se venientibus Veritas dicit : *Si quis venit ad* A *me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.*

Qua discretione propinquos & parentes diligere & odisse debemus.

2. Sed percontari libet quomodo parentes, & carnaliter propinquos præcipimur odisse, qui jubemur & inimicos diligere? Et certe Veritas de uxore dicit : *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Et Paulus ait : *Viri, diligite uxores vestras, sicut & Christus Ecclesiam.* Ecce discipulus uxorem diligendam prædicat, cum magister dicat : *Qui uxorem non odit, non potest meus esse discipulus.* Numquid aliud judex nuntiat, aliud præco clamat? An simul & odisse possumus, & diligere? Sed si vim præcepti perpendimus, utrumque age- B re per discretionem valemus : ut eos qui nobis carnis cognatione conjuncti sunt, [a] & quos proximos novimus, diligamus, & quos adversarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo nesciamus. Quasi enim per odium diligitur, qui carnaliter sapiens, dum prava nobis ingerit, non auditur. Ut autem Dominus demonstraret hoc erga proximos odium [b] non de inaffectione procedere, sed de caritate, addidit protinus, dicens : *Adhuc autem & animam suam.* Odisse itaque præcipimur proximos, odisse & animam nostram. Constat ergo, quia amando debet odisse proximum, qui sic eum odit sicut semetipsum. Tunc etenim bene nostram animam odimus, cum ejus carnalibus de- C sideriis non acquiescimus, cum ejus appetitum frangimus, ejus voluptatibus reluctamur. Quæ ergo contemta ad melius ducitur, quasi per odium amatur. Sic sic nimirum exhibere proximis nostris odii discretionem debemus, ut in eis & diligamus quod sunt, & habeamus odio quod in Dei nobis itinere obsistunt.

Matth. 19. 6.
Eph. 5. 25.

Odii in se exemplum præbuit Paulus.
Act. 21. 13.

3. Certe cum Paulus Jerosolymam pergeret, propheta Agabus zonam illius apprehendit, [c] suisque pedibus alligavit, dicens : *Virum cujus hæc zona est, sic alligabunt* [d] *in Jerusalem.* Sed is qui animam suam perfecte oderat, quid dicebat? *Ego non solum alligari, sed & mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Domini Jesu Christi : nec facio animam* D *meam pretiosiorem quam me.* Ecce quomodo animam suam amando oderat, immo odiens amabat, quam cupiebat pro Jesu morti tradere, ut hanc ad vitam de peccati morte suscitaret. Ab hac ergo discretione odii nostri trahamus formam ad odium proximi. Ametur quilibet in hoc mundo etiam adversarius, sed in via Dei contrarius non ametur etiam propinquus. Quisquis enim jam æterna concupiscit, in ea quam aggreditur, causa Dei, extra patrem, extra matrem, extra uxorem, extra filios, extra cognatos, extra semetipsum fieri debet, ut eo verius cognoscat Deum, quo in ejus causa neminem recognoscit. Multum namque est quod carnales affectus intentionem mentis diver- E berant, ejusque aciem obscurant : quos tamen nequaquam noxios patimur, si eos premendo teneamus. Amandi ergo sunt proximi, impendenda est caritas omnibus & propinquis & extraneis : nec tamen pro eadem caritate a Dei amore flectendum.

Ibid. v. 13.
Act. 20. 24.

Unde sumere possumus formam in odio proximi.

A Dei itinere pro carnalibus affectibus non declinandum.

4. Scimus autem quia cum de terra Philisthiim Arca Domini ad terram Israelitarum rediret, plaustro superimposita est, & vaccæ plaustro subjunctæ sunt, quæ fetæ fuisse memorantur, quarum filios clauserunt domi. Et scriptum est : *Ibant autem in directum vaccæ per viam quæ* [e] *ducit Bethsames, & uno itinere gradiebantur, pergentes & mugientes, & non declinabant neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Quid ergo vaccæ, nisi fideles quosque in Ecclesia designant? qui dum sacri eloquii præcepta considerant, quasi superimpositam Domini Arcam portant. De quibus hoc etiam est notandum, quod fuisse fetæ memorantur : quia sunt plerique, qui in via Dei intrinsecus positi, foris carnalibus affectibus ligantur : sed non declinant a recto itinere, qui Arcam Dei portant in mente. Ecce enim vaccæ Bethsames pergunt. Bethsames quippe dicitur domus solis : & Propheta ait : *Vobis autem* [f] *qui timetis Dominum, orietur sol justitiæ.* Si ergo ad æterni solis habitationem tendimus, dignum profecto est ut de Dei itinere pro carnalibus affectibus non declinemus. Tota enim virtute pensandum est, quod vaccæ Dei plaustro suppositæ pergunt & gemunt : dant ab intimis mugitus, & tamen ab itinere non deflectunt gressus. Sic nimirum prædicatores Dei, sic fideles quique esse intra sanctam Ecclesiam debent, ut compatiantur proximis per caritatem, & tamen de via Dei non exorbitent per compassionem.

1. Reg. 6. 12.

Malach. 4. 2.

Duobus modis crux portatur.

5. Hoc ipsum vero animæ odium qualiter exhiberi debeat, Veritas subdendo manifestat, dicens : *Qui non bajulat crucem suam,* [g] *& venit post me, non potest meus esse discipulus.* Crux quippe a cruciatu dicitur. Et duobus modis crucem Domini bajulamus, cum aut per abstinentiam, carnem afficimus, aut per compassionem proximi, necessitatem illius nostram putamus. Qui enim dolorem exhibet in aliena necessitate, crucem portat in mente. Sciendum vero est, quod sunt nonnulli qui carnis abstinentiam non pro Deo, sed pro inani gloria exhibent. Et sunt plerique qui compassionem proximo non spiritaliter, sed carnaliter impendunt : ut ei non ad virtutem, sed quasi miserendo ad culpas [h] faveant. Hi itaque crucem quidem videntur ferre, sed Dominum non sequuntur. Unde recte hæc eadem Veritas dicit : *Qui non bajulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.* Bajulare etenim crucem & post Dominum ire, est vel carnis abstinentiam, vel compassionem proximo pro studio æternæ intentionis exhibere. Nam quisquis hæc pro temporali intentione exhibet, crucem quidem bajulat, sed ire post Dominum recusat.

Non sufficit crucem portare, nisi Christum sequamur.

Omne quod agimus provide præparandum.

6. Quia vero sublimia præcepta data sunt, protinus comparatio ædificandæ sublimitatis adjungitur, cum dicitur : *Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius sedens computat sumtus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum : ne posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui viderint, incipiant ei illudere dicentes : Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare?* Omne quod agimus, prævenire per studium considerationis debemus. Ecce enim juxta Veritatis vocem, qui turrim ædificat, prius ædificii sumtus parat. Si igitur humilitatis turrim construe-

a Belvac. *& quos prox. . . . & quos adversarios.*
b Sic suadent legere C. Germ. Belvac. Corb. Primus Gemet. &c. cum in editis legatur, *non de affectione.*
c Bigot. *suosque pedes alligavit.*
d Hic ed. inserunt, *judæi*, pœnitentibus mss. C. Germ. Gemet. &c.
e Gemet. C. Germ. & plur. *Bethsemis.*
f Bigot. *qui timetis nomen Domini.*
g Idem, *& sequitur me.*
h Primus Corb. *foveant.*

ſtruere cupimus, prius nos præparare contra adverſa hujus ſeculi debemus. Hoc enim inter terrenum & cæleſte ædificium diſtat, quod terrenum ædificium expenſas colligendo conſtruitur, cæleſte vero ædificium expenſas diſpergendo. [a] Ad illud ſumtus facimus, ſi non habita colligamus: ad iſtud ſumtus facimus, ſi & habita relinquamus. Iſtos ſumtus dives ille habere non potuit, qui multas poſſeſſiones poſſidens, magiſtrum requiſivit, dicens: *Magiſter bone, quid faciens vitam æternam poſſidebo?* (Matth. 19. 16.) Qui cum præceptum relinquendi omnia audiſſet, triſtis abſceſſit, & inde eſt anguſtatus in mente, unde foris fuit latior in poſſeſſione. Quia enim in hac vita amabat ſumtus celſitudinis, tendendo ad æternam patriam habere noluit ſumtus humilitatis. Conſiderandum vero eſt quod dicitur: *Omnes qui viderint, incipiant illudere ei:* quia juxta Pauli vocem, *Spectaculum facti ſumus mundo, Angelis, & hominibus.* (1. Cor. 4. 9.) Et in omne quod agimus, conſiderare occultos noſtros adverſarios debemus: qui ſemper noſtris operibus inſiſtunt, ſemper ex noſtro defectu gratulantur. Quos Propheta intuens, ait: *Deus meus in te confido, non erubeſcam, neque irrideant me inimici mei.* (Pſal. 24. v. 2. 3.) In bonis enim operibus intenti, niſi contra malignos ſpiritus [b] ſollicite vigilemus, ipſos irriſores patimur, quos ad malum perſuaſores habemus. Sed quia de conſtruendo ædificio comparatio data eſt, nunc ex minori ad majus ſimilitudo ſubditur; ut ex rebus minimis majora penſentur. Nam ſequitur: *Aut quis rex iturus committere bellum adverſus alium regem, [c] non ſedens prius cogitat ſi poſſit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe? Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea quæ pacis ſunt.* Rex contra regem ex æquo venit ad prælium, & tamen ſi ſe perpendit non poſſe ſufficere, legationem mittit, & ea quæ pacis ſunt, poſtulat. Quibus ergo nos lacrymis veniam ſperare debemus, qui in illo tremendo examine cum Rege noſtro ex æquo ad judicium non venimus? quos nimirum [d] conditio, infirmitas, & cauſa inferiores exhibet.

Pravæ cogitationes ſollicite cavendæ.

7. Sed fortaſſe jam mali operis culpas abſcidimus, jam prava quæque exterius declinamus: numquid ad reddendam rationem cogitationis noſtræ ſufficimus? Nam cum viginti millibus venire dicitur is contra quem minime ſufficit iſte qui cum decem millibus venit. Decem millia quippe ad viginti millia, ſimplum ad duplum ſunt. Nos autem ſi multum proficimus, vix exteriora noſtra opera in rectitudine ſervamus. Nam & ſi jam luxuria carnis abſciſſa eſt, tamen adhuc a corde funditus abſciſſa non eſt. Ille autem qui judicaturus venit, exteriora ſimul & interiora judicat, facta pariter & cogitationes penſat. Cum duplo ergo exercitu contra ſimplum venit, qui nos vix in ſolo opere præparatos, ſimul de opere & cogitatione diſcutit. Quid ergo agendum eſt, fratres, niſi ut dum nos cum ſimplo exercitu contra duplum illius ſufficere non poſſe conſpicimus, dum adhuc longe eſt, legationem mittamus, & rogemus ea quæ pacis ſunt? Longe enim eſſe dicitur, qui adhuc præſens per judicium non videtur. Mittamus ad hunc legationem lacrymas noſtras, mittamus miſericordiæ opera, mactemus in ara ejus hoſtias placationis, cognoſcamus nos cum eo in judicio non poſſe contendere: penſemus virtutem ejus fortitudinis, rogemus ea quæ pacis ſunt. Hæc eſt noſtra legatio, quæ regem venientem placat. Penſate, fratres, quam benignum ſit, quod is qui ſuo adventu valet opprimere, tardat venire. Mittamus ad hunc, ut diximus, legationem noſtram, flendo, tribuendo, ſacras hoſtias offerendo. Singulariter namque ad abſolutionem noſtram, oblata cum lacrymis & benignitate mentis ſacri altaris hoſtia ſuffragatur: quia is qui in ſe reſurgens a mortuis jam non moritur, adhuc per hanc in ſuo myſterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hoſtiam ſuæ paſſionis offerimus, toties nobis ad abſolutionem noſtram, paſſionem illius reparamus.

Quam ad Deum legationem mittere debeamus.

Ad peccati ſolutionem quid ſacrum præſtet ſacrificium. Lib. 4. Dialog. cap. 57.

8. Multos, ut arbitror, veſtrum, fratres cariſſimi, contigit noſſe hoc quod volo ad memoriam veſtram narrando revocare. Non longe a noſtris fertur temporibus factum, quod quidam ab hoſtibus captus longe tranſductus eſt: cumque diu teneretur in vinculis, eum uxor ſua eum ex eadem captivitate non reciperet, extinctum putavit. Pro quo jam velut mortuo hoſtias hebdomadibus ſingulis curabat offerre. Cujus toties vincula ſolvebantur in captivitate, quoties ab ejus conjuge oblatæ fuiſſent hoſtiæ pro animæ ejus abſolutione. Nam longa poſt tempora reverſus, admirans valde ſuæ indicavit uxori, quod diebus certis, hebdomadibus ſingulis, ejus vincula ſolvebantur. Quos videlicet dies ejus uxor atque horas diſcutiens, tunc eum recognovit abſolutum, cum pro eo ſacrificium meminerat oblatum. Hinc ergo, fratres cariſſimi, hinc certa conſideratione [e] colligite, oblata a nobis hoſtia ſacra quantum in nobis ſolvere valeat ligaturam cordis, ſi oblata ab altero potuit in altero ſolvere vincula corporis.

Caſſii Epiſcopi conſuetudo offerendi quotidie ſacrificii. Lib. 4. Dialog. cap. 56.

Ejuſdem eleemoſynæ & piæ lacrymæ.

9. Multi veſtrum, fratres cariſſimi, Caſſium Narnienſis urbis Epiſcopum noverunt: cui mos erat quotidianas Deo hoſtias offerre, ita ut pene nullus dies vitæ ejus abſcederet, quo non omnipotenti Deo hoſtiam placationis immolaret. Cui cum ſacrificio valde etiam concordabat vita. Nam cuncta quæ habebat, in eleemoſynis tribuens, cum ad horam offerendi ſacrificii veniſſet, velut totus in lacrymis defluens, ſemetipſum cum magna cordis contritione mactabat. Cujus & vitam & exitum quodam venerabilis vitæ Diacono, qui fuerat ab eo nutritus, referente cognovi. Aiebat enim quod quadam nocte ejus Presbytero per viſum Dominus adſtitit, dicens: Vade & dic Epiſcopo: Age quod agis, operare quod operaris, non ceſſet pes tuus, non ceſſet manus tua: natali Apoſtolorum venies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Surrexit Presbyter, ſed quia e vicino Apoſtolorum natalitius dies imminebat, tam propinqui exitus diem Epiſcopo nuntiare pertimuit. Alia nocte Dominus rediit, ejuſque inobedientiam vehementer increpavit, atque eadem juſſionis ſuæ verba retexuit. Tunc Presbyter ſurrexit ut pergeret, ſed rurſus infirmitas cordis impedimento facta eſt indicandæ revelationis: & ad admonitionem quoque iteratæ juſſionis obduruit pergere, & quæ viderat, manifeſtare neglexit. Sed quia magnam manſuetudinem contemtæ gratiæ major ſe-

a Additur in Bigot. *colligimus.* Et paulo poſt, *habere noluit*, pro, *habere non potuit.*
b Interſeritur in primo Carn. *atque contra contemtores ipſos ſollicite*, &c.
c Belvac. *nonne ſedens.*
d Gemet. & primus Carn. *conditio infirmitatis.* Bigot. Longip. Val-cl. ſecundus Carn. *conditionis infirmitas.*
e Bigot. *colligitur.*

a qui solet ira vindictæ, [a] visione tertia Dominus apparens, jam verbis addidit verbera, & tam districta cæde mactatus est, ut in eo duritiam cordis emollirent vulnera corporis. Surrexit ergo eruditus ex verbere, perrexit ad Episcopum, cumque jam ex more juxta beati Juvenalis martyris sepulcrum ad offerendum sacrificium consistentem reperit, secretum a circumstantibus petiit, seque ejus pedibus prostravit. Cumque eum ubertim flentem Episcopus vix ad se levare potuisset, lacrymarum causas cognoscere studuit. Ille vero

b [b] relaturus ordinem visionis, prius vestimento ex humeris devoluto, detexit plagas corporis, ut ita dicam, testes veritatis & culpæ, monstravit B quanta animadversione districtionis membra illius

c [c] accepta verbera, livore inflicto, sulcaverant. Quæ mox ut Episcopus vidit, exhorruit, & quis sibi talia facere præsumsisset, cum magnæ obstupefactionis vocibus inquisivit. At ille respondit, hæc se pro ipso fuisse perpessum. Excrevit cum terrore admiratio: sed nullas jam Presbyter inquisitioni ejus moras adjiciens, secretum revelationis aperuit, eique jussionis Dominicæ, per ea quæ audierat, verba narravit, dicens: Age quod agis, operare quod operaris, non cesset manus tua, non cesset pes tuus: natali Apostolorum venies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Quibus auditis, Episcopus se in orationem cum magna cordis contritione prostravit, & qui oblaturus sacrificium ad horam tertiam venerat, hoc pro extensæ orationis magnitudine ad horam nonam usque protelavit. Atque ex illo jam die magis magisque aucta sunt ei lucra pietatis: factusque est tam fortis in opere, quam certus ex munere: quippe qui eum, cui ipse debitor fuerat, ex ea promissione jam cœperat habere debitorem. Huic autem consuetudo fuerat, annis singulis natalitio Apostolorum die Romam venire: jamque ex hac revelatione suspectus, venire juxta morem noluit. Eodem ergo tempore sollicitus fuit, secundo quoque anno vel tertio in mortis suæ expectatione suspensus, quarto, quintoque, & sexto similiter. Qui desperare jam de veritate revelationis poterat, si verbis fidem verbera non fecissent. Cum ecce anno septimo usque ad expectati natalis sacras vigilias incolumis pervenit: sed lenis hunc

d in vigiliis [d] calor attigit, atque ipso die natalitio filiis suis se expectantibus, Missarum solemnia implere se posse recusavit. Illi vero quia de ejus erant pariter egressione suspecti, simul ad eum omnes venerunt, sese unanimiter adstringentes, ut dic eodem nequaquam acquiescerent Missarum

e [e] solemnia celebrari, nisi pro eis apud Dominum idem Antistes suus intercessor accederet. Tunc ille compulsus, in Episcopii oratorio Missas fecit, & manu sua corpus Dominicum pacemque omnibus tribuit. Qui cuncto ministerio oblati sacrificii peracto, ad lectulum rediit, ibique jacens, dum sacerdotes suos ac ministros circumstetisse cerneret, quasi vale ultimum dicens, de servando eos vinculo caritatis admonebat, & quanta debuissent concordia inter se uniri prædicabat. Cum subito inter ipsa sanctæ exhortationis verba, voce terribili clamavit, dicens: Hora est. Moxque assistentibus ipse suis manibus linteum dedit, quod ex more morientium, sibi contra faciem tenderetur. Quo tenso, spiritum emisit, sicque sancta illa anima ad gaudia æterna perveniens, a carnis corruptione soluta est. Quem, fratres carissimi, quem vir iste in morte sua imitatus est, nisi eum quem in vita sua fuerat contemplatus? Dicens enim, Hora est, de corpore exiit: quia & Jesus peractis omnibus cum dixisset: *Consummatum est, inclinato capite tradidit spiritum*. Quod ergo Dominus ex potestate, hoc egit famulus ex vocatione.

In Episcopio missas celebrat & moritur.

Johan. 19. 30.

De die mortis divinitus præmonetur.

Annis singulis Romam in SS Apostolorum natali venire consueverat.

10. Ecce quotidianæ hostiæ illa cum eleemosynis & lacrymis missa legatio, quantam cum Rege C veniente gratiæ pacem fecit. Relinquat ergo omnia, qui potest. Qui autem relinquere omnia non potest, cum adhuc longe est rex, legationem mittat, lacrymarum, eleemosynarum, hostiarum munera offerat. Vult enim placari precibus, qui scit quia portari non possit iratus. Quod adhuc moram facit venire, legationem pacis sustinet. Venisset jam namque si vellet, & cunctos suos adversarios trucidasset. Sed & quam terribilis veniet indicat, & tamen ad veniendum tardat, quia non vult invenire quos puniat. Reatum nobis contemtus nostri denuntiat, dicens: *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non* D *potest meus esse discipulus:* & tamen sperandæ salutis remedium confert; quia qui per iram non potest ferri, per postulata pacis vult legationem placari. Lavate ergo, fratres carissimi, lacrymis maculas peccatorum, eleemosynis tergite, sacris hostiis expiate. Nolite possidere per desiderium, quæ adhuc per usum minime reliquistis. Spem in solo Redemtore figite, ad æternam patriam mente transite. Si enim nil in hoc mundo jam amando possidetis, etiam possidendo cuncta reliquistis. Ipse nobis gaudia desiderata concedat, qui nobis æternæ pacis remedia contulit, Jesus Christus Do- E minus noster: [f] qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen. f

Christus judex venire procrastinat, quia quos puniat non vult invenire.

a Primus Carn. *visione tertia vice*.
b Idem, *revelaturus*.
c Duo priores Gemet. *accepta vulnera*.
d Duo Carnot. & Bigot. *dolor attigit*.
e Primus Carn. *solemnia implere*.
f Duo priores Gemet. *cui cum Patre & Spiritu sancto honor & imp. per &c.*

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum.

a *Cap. 21. Vers. 1.* *IN illo tempore:* [a] *Loquebatur Jesus prin-*
cipibus sacerdosum & Pharisæis in pa-
rabolis, dicens: Simile est regnum cælorum
Vers. 2. & 3. *homini regi, qui fecis nuptias filio suo: &*
misit servos suos vocare invitatos ad nuptias,
Vers. 4. *& nolebant venire. Iterum misit alios ser-*
vos, dicens: Dicise invitatis, Ecce pran-
dium meum paravi, tauri mei & altilia
occisa sunt, & omnia parata, venite ad
Vers. 5. *nuptias. Illi autem neglexerunt, & abie-*
Vers. 6. *runt, alius in villam suam, alius vero ad*
negotiationem suam: reliqui vero tenuerunt
servos ejus, & contumeliis affectos occide-
Vers. 7. *runt. Rex ausem cum audisset, iratus est;*
& missis exercitibus suis, perdidit homici-
Vers. 8. *das illos, & civisatem illorum succendit.*
A *Tunc ait servis suis. Nuptiæ quidem paratæ*
sunt: sed qui invitati erant, non fuerunt
digni. Ite ergo ad exitus viarum; & quo- *Vers. 9.*
scumque inveneritis, vocase ad nupsias. Et
egressi servi ejus in vias, congregaverunt
omnes quos invenerunt, malos & bonos, *Vers. 10.*
& impletæ sunt nuptiæ discumbentium. In- *Vers. 11.*
travit autem rex ut videret discumbenses:
& vidit ibi hominem non vestisum veste
nupsiali, & ait illi: Amice, quomodo huc *Vers. 12.*
instravisti non habens vestem nupeialem?
At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: *Vers. 13.*
B *Ligasis manibus ejus & pedibus, mittite*
eum in tenebras exteriores. Ibi erit fletus
& stridor dentium. Multi enim sunt vo-
cati, pauci vero electi.

b

[b] HOMILIA XXXVIII.

c

Habita ad populum in basilica beati Clementis, [c] martyris.

Matthæus & Lucas conciliantur. 1. TExtum lectionis Evangelicæ, fratres carissimi, volo, si possum, sub brevitate transcurrere, ut in fine ejus valeam ad loquendum largius vacare. Sed quærendum prius est, an hæc apud Matthæum ipsa sit lectio, quæ apud Lucam sub appellatione cœnæ describitur. *Luc. 14. v. 16. &c.* Et quidem sunt nonnulla quæ sibi dissona esse videntur: quia hic prandium, illic cœna memoratur: hic qui ad nuptias non dignis vestibus intravit, repulsus est; illic nullus qui intrasse dicitur, repulsus esse perhibetur. Qua ex re recte colligitur, quod & hic per nuptias præsens Ecclesia, & illic per cœnam æternum & ultimum convivium designatur: quia & hanc nonnulli exituri intrant, & ad illud quisquis semel intraverit, ulterius non exibit. At si quis forte contendat, hanc eamdem esse lectionem, ego melius puto, salva fide, alieno intellectui cedere, quam contentionibus deservire: quoniam & intelligi congrue forsitan potest, quia de projecto eo qui cum nuptiali veste non venerat, quod Lucas tacuit, Matthæus dixit. Quod vero per illum cœna, per hunc autem prandium dicitur, nequaquam vel hoc nostræ intelligentiæ obsistit: quia cum ad horam nonam apud antiquos quotidie prandium fieret, ipsum quoque prandium cœna vocabatur.

Regno cælorum Ecclesia justorum maxime intelligitur. 2. Sæpe autem jam me dixisse memini, quod plerumque in sancto Evangelio regnum cælorum E præsens Ecclesia nominatur. Congregatio quippe justorum, regnum cælorum dicitur. Quia enim per Prophetam Dominus dicit: *Cælum mihi sedes* *Isai. 66. 1.* C *est*: & Salomon ait: [d] *Anima justi sedes est sapientiæ*; *Sap. 7. 27.* Paulus etiam dicit: *Christum Dei virtutem & Dei sapientiam*: *1. Cor. 1. 24.* d liquido colligere debemus, quia si Deus sapientia, anima autem justi sedes sapientiæ, dum cælum dicitur sedes Dei, cælum ergo est anima justi. Hinc per Psalmistam de sanctis prædicatoribus dicitur: *Cæli enarrant gloriam Dei*. *Ps. 18. 2.* Regnum ergo cælorum est Ecclesia justorum: quia dum eorum corda in terra nil ambiunt, per hoc quod ad superna suspirant, jam in eis Dominus quasi in cælestibus regnat. Dicatur ergo: *Simile est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.*

D *Nuptiæ filii Dei, ejus incarnatio.* 3. Jam intelligit caritas vestra, quis est iste rex, regis filii pater: ille nimirum, cui Psalmista ait: *Deus judicium tuum regi da, & justitiam tuam filio regis*. *Ps. 71. 1.* Qui *fecit nuptias filio suo*. Tunc enim Deus pater Deo filio suo nuptias fecit quando hunc in utero Virginis humanæ naturæ conjunxit, quando Deum ante secula, fieri voluit hominem in fine seculorum. Sed quia ex duabus personis fieri solet ista conjunctio, absit hoc ab intellectibus nostris, ut personam Dei & hominis Redemtoris nostri Jesu Christi ex duabus personis credamus unitam. Ex duabus quippe atque in duabus hunc naturis existere dicimus: sed ex duabus personis compositum credi, ut nefas, vitamus. *Christus ex duabus naturis & in duabus naturis existit, non personis.* Apertius ergo E atque securius dici potest, quia in hoc Pater regi Filio nuptias fecit, quo ei per incarnationis mysterium sanctam Ecclesiam sociavit. Uterus autem genitricis Virginis, hujus sponsi thalamus fuit. Unde

a Belvac. *dicebat Jesus turbis: Simile est*, &c.

b Est vigesima-quinta in Corb. vigesima-octava in Later. & vigesima-nona in cod. Reg. Suec.

c In Corb. Germ. Lateran cod. Reg. Suec. priori Gemet. & nonnullis non legitur, *martyris*.

d Locus hic jam laudatus est a S. Doctore lib. 20. Moral. num. 55. ubi nostras conjecturas ex parte jam protulimus. Eadem sententia, tamquam ad sacram Scripturam pertineat, adducitur ab Augustino in Psal. 46. ad Vers. 9. & frequentius a Bernardo, scilicet Serm. 1. in Purificatione, serm. 5. de verbis Isaiæ, & serm. 27. in Cant. Vide in notis ad eumdem Bernardum ex novissima recensione nostri Mabillonii, notam 189. ubi ea, de qua quæritur sententia, eruitur ex lib. Sap. cap. 7. vers. 7. Felicius forsitan invenitur in versu 27. ubi de sapientia dicitur: *in animas sanctas se transfert*. Multis in locis leguntur, quæ huic sententiæ valde sunt proxima, ut Levit. 26. v. 11. & 12. 2. Cor. 6, 16. & 1. Cor. 3. Sed hic Gregorius indicat Salomonem, cui Sapientiæ liber adscribi solet, licet a Gregorio diserte non tribuatur. Si conjectura hæc tibi minus sapiat, Lector, aliam lib. 29. Moral. n. 55. prolatam fortasse magis probabis.

Ps. 18. 6. Unde & Psalmista dicit: *In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* Tamquam sponsus quippe de thalamo suo processit, quia ad conjungendam sibi Ecclesiam incarnatus Deus de incorrupto utero Virginis exivit. Misit ergo servos suos ut ad istas nuptias amicos invitarent. Misit semel, misit iterum; quia incarnationis Dominicæ prædicatores, & prius Prophetas, & postmodum Apostolos fecit. Bis itaque servos ad invitandum misit: quia incarnationem Unigeniti & per Prophetas dixit futuram, & per Apostolos nuntiavit factam. Sed quia hi qui prius invitati sunt, ad nuptiarum convivium venire noluerunt, in secunda invitatione jam dicitur: *Ecce prandium meum paravi, tauri mei & altilia occisa sunt, & omnia parata.*

Ex veteris & novi Testamenti patribus nobis paratum convivium.

4. Quid in tauris vel altilibus, fratres carissimi, nisi novi ac veteris Testamenti Patres accipimus? Quia enim vulgo loquor, etiam ipsa me necesse est verba Evangelicæ lectionis explanare. Altilia enim saginata dicimus: ab eo enim quod est alere, alitilia quasi alitilia vocamus. Cum vero in Lege scriptum sit: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum*: accepta tunc justis licentia fuerat, ut Dei suosque adversarios quanta possent virtute comprimerent, eosque [a] jure gladii ferirent. Quod in novo proculdubio Testamento compescitur, cum per semetipsam Veritas prædicat, dicens: *Diligites inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos.* [b] Qui ergo per tauros, nisi Patres Testamenti veteris significantur? Nam dum [c] ex permissione Legis acceperant quatenus adversarios suos odii retributione percuterent, ut ita dicam, quid aliud quam tauri erant, qui inimicos suos virtutis corporeæ cornu feriebant? Quid vero per altilia, nisi Patres Testamenti novi figurantur? Qui dum gratiam pinguedinis internæ percipiunt, a terrenis [d] desideriis enitentes, ad sublimia contemplationis suæ pennis sublevantur. In imo quippe cogitationem ponere, quid est aliud quam quædam ariditas mentis? Qui autem intellectu cælestium, jam per sancta desideria de supernis delectationis intimæ cibo pascuntur, quasi largiori alimento pinguescunt. Hac enim pinguedine saginari Propheta concupierat, cum dicebat: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Quia ergo prædicatores Dominicæ incarnationis missi, persecutionem ab infidelibus, & prius Prophetæ, & postmodum sancti Apostoli pertulerunt, invitatis & venire nolentibus dicitur: *Tauri mei & altilia occisa sunt, & omnia parata.* Ac si apertius dicatur: Patrum præcedentium mortes aspicite, & remedia vitæ vestræ cogitate. Notandum vero quod in priori invitatione nil de tauris & altilibus dicitur, in secunda autem jam tauri & altilia mactata esse memorantur: quia omnipotens Deus cum verba ejus audire nolumus, adjungit exempla, ut omne quod impossibile credimus, tanto nobis ad sperandum fiat facilius, quanto per hoc transisse jam & alios audimus.

Mat. 5. 43. Levit. 19. 18. 23. q. 4. c. 16. Cum in Lege. — *Mat. 5. 44.* — *Ps. 62. 6.*

Oblatam vocationis gratiam aliqui non solum respuunt, sed etiam persequuntur.

5. Sequitur: *Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius vero in negotiationem suam.* In villam quippe ire, est labori terreno immoderate incumbere; in negotiationem vero ire, est actionum secularium lucris inhiare. Quia enim alius intentus labori terreno, alius vero mundi hujus actionibus deditus, mysterium incarnationis Dominicæ pensare, & secundum illud vivere dissimulat, quasi ad villam vel negotium pergens, venire ad regis nuptias recusat. Et plerumque, quod est gravius, nonnulli vocantis gratiam non solum respuunt, sed etiam persequuntur. Unde & subditur: *Reliqui vero tenuerunt servos ejus, & contumeliis affectos occiderunt. Sed rex ista cognoscens, missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit.* Homicidas perdit; quia persequentes interimit. Civitatem eorum igni succendit; quia illorum non solum animæ, sed & caro quoque in qua habitaverant, æterna gehennæ flamma cruciatur. Missis vero exercitibus extinxisse homicidas dicitur; quia in hominibus omne judicium per Angelos exhibetur. Quid namque sunt illa Angelorum agmina, nisi exercitus Regis nostri? Unde & idem rex Dominus Sabaoth dicitur. Sabaoth quippe [e] exercituum interpretatur. Ad perdendos ergo adversarios suos exercitum mittit; quia nimirum vindictam Dominus per Angelos exercet. Cujus vindictæ potentiam tunc nostri patres audiebant, nos autem jam cernimus. Ubi sunt enim superbi illi Martyrum persecutores? Ubi illi qui contra Conditorem suum cervicem cordis erexerant; & de hujus mundi gloria [f] mortifera tumebant? Ecce jam mors Martyrum floret in fide viventium, & hi qui contra illos de crudelitate sua gloriati sunt, nequaquam ad memoriam nostram veniunt vel in numero mortuorum. Rebus ergo cognoscimus, quod in parabolis audimus.

Ideo in anima & corpore suppliciis æternis puniendi.

His rejectis alii subintrant.

6. Sed is qui invitantem se contemni conspicit, regis filii sui nuptias vacuas non habebit. Ad alios mittit: quia etsi apud aliquos laborat, quandoque tamen sermo Dei inventurus est ubi requiescat. Unde & subditur: *Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias.* Si in Scriptura sacra vias actiones accimus, exitus viarum intelligimus defectus actionum: quia illi plerumque facile ad Deum veniunt, quos in terrenis actibus prospera nulla comitantur. Sequitur: *Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes quos invenerunt, malos & bonos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.*

In Ecclesia boni malis admixti.

7. Ecce jam ipsa qualitate convivantium aperte ostenditur, quia per has regis nuptias præsens Ecclesia designatur, in qua cum bonis & mali conveniunt. Permixta quippe est diversitate filiorum: quia sic omnes ad fidem generat, ut tamen omnes per immutationem vitæ ad libertatem spiritalis gratiæ culpis exigentibus non perducat. Quousque namque hic vivimus, necesse est [g] ut viam præsentis seculi permixti pergamus. Tunc autem discernimur, cum pervenimus. Boni enim soli nusquam sunt, nisi in cælo: & mali soli nusquam sunt, nisi in inferno. Hæc autem vita quæ inter cælum & infernum sita est, sicut in medio subsistit, ita utrarumque partium cives communiter recipit: quos tamen sancta Ecclesia & nunc indiscrete susci-

23. q. 4. c. 15. Hæc autem vita.

a Gratianus loco ad marginem indicato legit, *in ore gladii*.
b Duo Carnut. & Bigot. *quid ergo per*.
c Corrupte in excusis, & contra mss. Anglic. Gallic. & al. Salem, *ex promissione*.
d Ita C. Germ. Corb. Belvac. & cet. mss. quod sic legerunt editores: *æternis desideriis innitentes*.
e Maluerunt recent. edit. *exercitus*, invitis mss. & vet. ed.
f Belvac. & duo priores Gemet. *mortiferum*, quod olim lectum in C. Germ.
g Excusi *vitam præsentis seculi*; cum in mss. magno consensu legatur, *viam*.

cipit, & postmodum in egressione discernit. Si ergo boni estis, quamdiu in hac vita subsistitis, æquanimiter tolerate malos. Nam quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam suam testis est, quia bonus est. Abel enim esse renuit, quem Cain malitia non exercet. Sic in tritura areæ grana sub paleis premuntur: sic flores inter spinas oriuntur, & rosa quæ redolet, crescit cum spina quæ pungit. Duos quippe filios habuit primus homo: sed unus horum electus est, alter reprobus fuit. Tres filios Noe arca continuit: sed duo ex his electi sunt, & unus reprobus fuit: sed duo ex his electi sunt, & unus electus est, alter reprobus fuit. Duos Isaac filios habuit: sed unus electus est, alter reprobatus. Duodecim filios habuit Jacob: sed ex his unus per innocentiam venditus est, alii vero per malitiam venditores fratris fuerunt. Duodecim Apostoli sunt electi: sed unus in his admixtus est qui probaret, undecim qui probarentur. Septem sunt diacones ab Apostolis ordinati: sed sex in fide recta permanentibus, [a] unus extitit auctor erroris. In hac ergo Ecclesia nec mali sine bonis, nec boni sine malis esse possunt. Anteacta itaque tempora, fratres carissimi, ad mentem reducite, & vos ad malorum tolerantiam roborate. Si enim electorum filii sumus, restat necesse est ut per eorum exempla gradiamur. Bonus enim non fuit, qui malos tolerare recusavit. Hinc namque est quod de semetipso beatus Job asserit, dicens: *Frater fui draconum, & socius struthionum*. Hinc per Salomonem sponsi voce sanctæ Ecclesiæ dicitur: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*. Hinc ad Ezechielem Dominus dicit: *Fili hominis, increduli & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas*. Hinc Petrus beati Lot vitam glorificat, dicens: *Et justum Lot oppressum a [b] nefandorum injuria conversatione eruit: aspectu enim & auditu justus erat, habitans [c] inter eos qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant*. Hinc Paulus discipulorum vitam & laudat & roborat, dicens: *In medio nationis pravæ & perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes*. Hinc Johannes Pergami Ecclesiæ attestatur, dicens: *Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam*. Ecce, fratres carissimi, pene omnia percurrendo cognoscimus, quia bonus non fuit, quem malorum pravitas non probavit. Ut enim ita loquar, ferrum animæ nostræ nequaquam perducitur ad subtilitatem acuminis, si hoc non eraserit alienæ lima pravitatis.

Mali a bonis patienter tolerandi. — Genes. 2. v. 2. &c. — Ibid. 6. 7. Ibid. 21. v. 10. &c. — Ibid. 27. 37. Ibid. 37. 28. — Johan. 6. 71. Act. 6. 3. — Apoc. 2. 6. — Job. 30. 29. — Cant. 2. 2. Ezech. 2. 6. — 2. Pet. 2. v. 7. & 8. — Phil. 2. 15. — Apoc. 2. 13. — Nemo bonus antequam a malis probatus fuerit.

8. Terrere autem vos non debet, quod in Ecclesia & multi mali, & pauci sunt boni: quia arca in undis diluvii, quæ hujus Ecclesiæ typum gessit, & ampla in inferioribus, & angusta in superioribus fuit; quæ in summitate etiam sua ad unius mensuram cubiti excrevit. Inferius quippe quadrupedia atque reptilia, superius vero aves & homines habuisse credenda est. Ibi lata extitit, ubi bestias habuit; ibi angusta, ubi homines servavit: quia nimirum sancta Ecclesia in carnalibus ampla est, in spiritalibus angusta. Ubi enim bestiales hominum mores tolerat, illic latius sinum laxat. Ubi autem eos habet qui spiritali ratione suffulti sunt, illic quidem ad summum ducitur, sed tamen quia pauci sunt, angustatur. *Lata* quippe *via* A *est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui vadunt per eam: & [d] angusta est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam*. Eo autem usque arca angustatur in summis, quousque ad mensuram unius cubiti perducatur: quia in sancta Ecclesia quanto sanctiores quique sunt, tanto pauciores. Quæ in summo ad illum perducitur, qui solus homo in hominibus, & sine alterius comparatione natus est sanctus. Qui juxta Psalmistæ vocem, *Factus est sicut passer unicus in ædificio*. Tanto ergo magis mali tolerandi sunt, quanto & amplius abundant: quia B & in areæ tritura pauca sunt grana quæ servantur horreis, & grandes acervi palearum qui ignibus comburuntur.

Terrere nos non debet, quod in Ecclesia multi mali sint, & pauci boni. — Matt. 7. 13. — Ps. 101. 8.

9. Sed quia jam largiente Domino, nuptiarum domum, id est sanctam Ecclesiam intrastis, solerter, fratres, aspicite, ne aliquid de mentis vestræ habitu rex ingrediens reprehendat. Cum magno enim cordis timore pensandum est quod protinus subditur: *Intravit autem rex ut videret discumbentes: & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali*. Quid, fratres carissimi, exprimi per nuptialem vestem putamus? Si enim vestem nuptialem, baptisma vel fidem dicimus, quis sine baptismate & fide has nuptias intravit? Eo enim C ipso foris est, quo necdum credidit. Quid ergo debemus intelligere nuptialem vestem, nisi caritatem? Intrat enim ad nuptias, sed cum nuptiali veste non intrat, qui in sancta Ecclesia [e] assistens, fidem habet, sed caritatem non habet. Recte enim caritas, nuptialis vestis vocatur: quia hanc in se Conditor noster [f] habuit, dum ad sociandæ sibi Ecclesiæ nuptias venit. Sola quippe dilectione Dei actum est, ut eis Unigenitus mentes sibi electorum hominum uniret. Unde & Johannes dicit. *Sic enim dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret pro nobis*. Qui ergo per caritatem venit ad homines, eamdem caritatem innotuit vestem esse nuptialem. Omnis ergo vestrum, qui in Ecclesia positus Deo credidit, jam ad nuptias D intravit: sed cum nuptiali veste non venit, si caritatis gratiam non custodit. Et certe, fratres, si quis ad carnales nuptias esset invitatus, vestem mutaret, congaudere se sponso & sponsæ ex ipso sui habitus decore ostenderet, inter gaudentes & festa celebrantes despectis vestibus apparere erubesceret. Nos ad Dei nuptias venimus, & cordis vestem mutare dissimulamus. Congaudent Angeli, cum ad cælum assumuntur electi. Qua ergo mente hæc spiritalia festa conspicimus, qui nuptialem vestem, id est caritatem, quæ sola nos speciosos exhibet, non habemus?

Cavendum ne ad convivium nuptiale, sine veste nuptiali veniamus. — Id est, sine caritate. — Cur nuptiali vestis dicatur. — Johan. 3. 16.

10. Sciendum vero est quia sicut in duobus lignis, superiore videlicet & inferiore vestis texitur: ita in duobus præceptis caritas habetur, in dilectione scilicet Dei, & proximi. Scriptum quip- E pe est: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua; & proximum tuum sicut teipsum*. Qua in re notandum est, quia in dilectione proximi mensura amoris ponitur, cum dicitur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*: Dei autem dilectio nulla mensura constringitur, cum dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua*. Non enim jubetur quisque quantum diligat, sed ex quanto, cum dicitur, *Ex toto*: quia

In duobus præceptis caritas comprehenditur. — Marc. 12. 30. ex Deut. 6. 5. — Modus amandi Deum, amare sine modo.

a Nicolaum intelligit, quem turpium Nicolaitarum parentem multi e sanctis Patribus existimarunt.
b Hic sequimur mss. non excusos ubi legitur, *a nefandorum injusta*.
c Gemet. ac Bigot. *apud eos*.
d Bigot. *angusta est porta*.
e Duo priores Gemet. *consistens*.
f Belvac. *exhibuit*.

quia ille veraciter Deum diligit, qui sibi de se nihil relinquit. Duo ergo hæc necesse est ut caritatis præcepta custodiat, quisquis habere in nuptiis vestem nuptialem curat. Hinc est enim, quod apud Ezechielem Prophetam, portæ ipsius civitatis in monte constitutæ vestibulum duobus cubitis mensuratur: quia nimirum accessus nobis cælestis civitatis non panditur, si in hac Ecclesia, quæ pro eo quod adhuc foris est, vestibulum dicitur, Dei & proximi dilectio non tenetur. Hinc est quod cortinis tabernaculi intexi coccus bis tinctus jubetur. Vos estis, fratres, vos estis cortinæ tabernaculi, qui per fidem in cordibus vestris secreta cælestia velatis. Sed cortinis tabernaculi bis tinctus coccus debet inesse. Coccus quippe ignis speciem habet. Quid vero est caritas, nisi ignis? Sed ista caritas esse bis tincta debet, ut tingatur & per amorem Dei, tingatur & per amorem proximi. Qui enim sic amat Deum, [a] ut per contemplationem illius negligat proximum, coccus quidem est, sed bis tinctus non est. Rursum qui sic amat proximum, ut tamen contemplationem Dei per ejus amorem relinquat, coccus est, sed bis tinctus non est. Ut ergo caritas vestra bis tinctus coccus esse valeat, & ad amorem se Dei, & ad amorem proximi accendat: quatenus nec ex compassione proximi contemplationem relinquat Dei, nec plusquam debet inhærens contemplationi Dei, compassionem abjiciat proximi. Omnis itaque homo inter homines vivens, sic ad eum anhelet quem desiderat, ut tamen hunc non deserat cum quo currebat: & sic huic adjutorium ferat, ut ab illo nullatenus torpeat, ad quem festinabat.

Ezech. 40. 9.

Exod. 26. 1.

Amoris proximi duo sunt præcepta. Tob. 4. 16. Matt. 7. 12.

11. Sciendum quoque est, quod ipsa dilectio proximi in duobus præceptis subdividitur, cum quidam sapiens dicat: *Omne quod tibi odis fieri, vide ne ipse alteri facias*. Et per semetipsam Veritas prædicat, dicens: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis*. Si enim & quod impendi nobis recte volumus, hoc aliis impartimur, & quod nobis fieri nolumus, hoc aliis facere ipsi devitamus, caritatis jura illæsa servamus. Sed nemo cum quempiam diligit, habere se protinus caritatem putet, nisi prius ipsam vim suæ dilectionis examinet. Nam si quis quemlibet amat, sed propter Deum non amat, caritatem non habet, sed habere se putat. Caritas autem vera est, cum & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus. Ille enim propter Deum diligit eos quos diligit, qui jam & eos diligere a quibus non diligitur, scit. Probari enim caritas per solam odii adversitatem solet. Unde & per semetipsum Dominus dicit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos*. Ille ergo securus amat, qui propter Deum illum amat a quo se intelligit non amari. Magna sunt hæc, alta sunt hæc, & multis ad exhibendum difficilia: sed tamen ista est vestis nuptialis. Quisquis autem hanc recumbens in nuptiis non habet, jam sollicitus metuat, ingrediente rege quando mittatur foras. Ecce enim dicitur: *Intravit rex ad nuptias ut videret discumbentes: & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali*. Nos sumus, fratres carissimi, qui in nuptiis Verbi discumbimus, qui jam fidem in Ecclesia habemus, qui Scripturæ sacræ epulis pascimur, qui conjunctam Deo Ecclesiam esse gaudemus. Considerate, rogo, si cum nuptiali veste ad has nuptias venistis, cogitationes vestras sollicita inquisitione discutite. De rebus singulis corda vestra trutinate, si jam contra nullum odium habetis, si contra felicitatem alienam nulla vos invidiæ face succenditis, si per occultam malitiam nemini nocere festinatis.

Luc. 6. 27.

Quam sollicite se explorare debeant, qui ad sacrum convivium accedunt.

12. Ecce rex ad nuptias ingreditur, & cordis nostri habitum contemplatur, atque ei quem caritate vestitum non invenit, protinus iratus dicit: *Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Mirandum valde est, fratres carissimi, quod hunc & amicum vocat, & reprobat: ac si ei apertius dicat. Amice, & non amice: amice per fidem, sed non amice per operationem. *At ille obmutuit*: quia quod dici sine gemitu non potest, in illa districtione ultimæ increpationis omne argumentum cessat excusationis: quippe quia ille foris increpat, qui testis conscientiæ intus animum accusat. Sed inter hæc sciendum est, quia quisquis hanc vestem virtutis habet, sed tamen adhuc perfecte non habet, ad pii regis ingressum desperare veniam non debet: quia ipse quoque spem nobis per Psalmistam tribuens, dicit: *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur*. Sed quia pauca hæc in [b] consolatione habentis & infirmantis diximus, nunc ad eum qui hanc omnimodo non habet, verba vertamus. Sequitur:

Alioquin a Christo curiose investigandi, & severe puniendi.

Ps. 138. 16.

13. *Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus ejus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium*. Ligantur tunc pedes & manus per districtionem sententiæ, qui modo a pravis operibus ligari noluerunt per meliorationem vitæ. Vel certe tunc ligat pœna, quos modo a bonis operibus ligavit culpa. Pedes enim qui visitare ægrum negligunt, manus quæ nihil indigentibus tribuunt, a bono opere jam ex voluntate ligatæ sunt. [c] Qui ergo nunc sponte ligantur in vitio, tunc in supplicio ligantur invite. Bene autem dicitur quod in exteriores tenebras projiciatur. Interiores quippe tenebras dicimus cæcitatem cordis, exteriores vero tenebras æternam noctem damnationis. Tunc ergo damnatus quisque non in interiores, sed in exteriores tenebras mittitur: quia illic invitus projicitur in noctem damnationis, qui hic sponte cecidit in cæcitatem cordis. Ubi fletus quoque & stridor dentium esse perhibetur: ut illic dentes strideant, qui hic de edacitate gaudebant: illic oculi defleant: qui hic per illicitas concupiscentias versabantur, [d] quatenus singula quæque membra supplicio subjaceant, quæ hic singulis quibusque vitiis subjecta serviebant.

Prolata in eo sententia explicatur.

14. Sed repulso uno, in quo videlicet omne malorum corpus exprimitur, generalis protinus sententia subinfertur, qua dicitur: *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi*. Tremendum valde est, fratres carissimi, quod audivimus. Ecce nos omnes jam vocati per fidem ad cælestis regis nuptias venimus, incarnationis ejus mysterium & credimus & confitemur, divini Verbi epulas sumimus: sed futuro die judicii rex intraturus est. Quia vocati sumus, novimus: si sumus electi, nescimus. Tanto ergo necesse est ut unusquisque nostrum in humilitate se deprimat, quanto si sit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli vero in bonis, quæ inceperunt, minime persistunt. Alter pene totam vitam ducere in pravitate conspicitur, sed juxta finem vitæ a pravitate sua per districtæ

Ex electorum paucitate quid inferre debeamus.

a Belvac. ut pro contemplatione illius.
b Tertius Gemet. in consolatione labentis.

c Longip. Val-cl. & duo prior. Gemet. qui ergo nunc sc. manus.
d Additur, in mundo, in tribus Gemet.

trictæ pœnitentiæ [a] lamenta revocatur: alter electam videtur vitam ducere, & tamen hunc contingit ad erroris nequitiam juxta finem vitæ declinare. Alius bonum bene inchoat, melius consummat: alius in malis actibus a primæva ætate [b] se dejicit, & in eisdem operibus semper seipso deterior consummatur. Tanto ergo sibi unusquisque sollicite metuat, quanto ignorat quod restat: quia, quod sæpe dicendum est, & sine oblivione retinendum: *Multi sunt vocati, pauci vero electi*.

Jam dicta exempla confirmantur.

15. Sed quia nonnumquam mentes audientium plus exempla fidelium, quam docentium verba convertunt, volo vobis aliquid de proximo dicere, quod corda vestra tanto formidolosius audiant, quanto eis hoc de propinquo sonat. Neque enim res longe ante gestas dicimus, sed eas de quibus testes existunt, eisque interfuisse se referunt, memoramus.

Ex duabus sancti Gregorii amitis quæ sanctissime vixerunt. Lib. 4. Dialog. cap. 16.

Tres pater meus sorores habuit, quæ cunctæ tres sacræ virgines fuerunt: quarum una Tharsilla, alia [c] Gordiana, alia Æmiliana dicebatur. Uno omnes ardore conversæ, uno eodemque tempore sacratæ, sub districtione regulari degentes, in domo propria socialem vitam ducebant. Cumque essent diutius in eadem conversatione, cœperunt quotidianis incrementis in amorem Conditoris sui Tharsilla & Æmiliana succrescere, & cum solo hic essent corpore, quotidie animo ad æterna transire. At contra Gordianæ animus cœpit a calore amoris intimi per quotidiana [d] detrimenta tepescere, & paulisper ad hujus seculi amorem redire. Crebro autem Tharsilla dicere Æmilianæ sorori suæ cum magno gemitu solebat: Video Gordianam sororem nostram de nostra sorte non esse: perpendo enim quia foras defluit, & cor ad quod proposuit non custodit. Quam curabant blanda quotidie redargutione corripere, atque a levitate morum ad gravitatem sui habitus reformare. Quæ quidem resumebat vultum subito gravitatis inter verba correptionis, sed cum ejusdem correptionis hora transisset, transibat protinus & superducta gravitas honestatis, moxque ad levia verba redibat. Puellarum gaudebat societate laicarum, eique persona valde onerosa erat quæcumque huic mundo dedita non erat. Quadam vero nocte huic Tharsillæ amitæ meæ, quæ inter sorores suas virtute continuæ orationis, afflictionis studiosæ, abstinentiæ singularis, gravitate vitæ venerabilis in honore & culmine sanctitatis excreverat, sicut ipsa narravit, per visionem atavus meus Felix hujus Romanæ Ecclesiæ antistes apparuit, eique mansionem perpetuæ claritatis ostendit, dicens: Veni, quia in hac te lucis mansione suscipio. Quæ [e] subsequenti mox febre correpta, ad diem pervenit extremum. Et sicut nobilibus feminis virisque morientibus multi conveniunt, qui eorum proximos consolentur, eadem hora ejus exitus multi viri ac feminæ ejus lectulum circumsteterunt, inter quas mater mea quoque adfuit: cum subito sursum illa respiciens, Jesum venientem vidit, & cum magna animadversione cœpit circumstantibus clamare, dicens: Recedite, recedite, Jesus venit. Cumque in eum intenderet quem videbat, sancta illa anima a carne soluta est: tantaque subito fragrantia miri odoris aspersa est, ut ipsa quoque suavitas cunctis ostenderet illic auctorem suavitatis venisse. Cumque corpus ejus ex more mortuorum ad lavandum esset nudatum, longo orationis usu in cubitis ejus & genibus, camelorum more, inventa est obdurata cutis excrevisse, & quid vivens ejus spiritus semper egerit, caro mortua testabatur. Hæc autem gesta sunt ante Dominici Natalis diem. Quo transacto, mox Æmilianæ sorori suæ per visionem nocturnæ visionis apparuit, dicens: Veni, ut quia Natalem Dominicum sine te feci, sanctum Theophaniæ diem jam tecum faciam. Cui illa protinus de sororis suæ Gordianæ salute sollicita respondit: Et si sola venio, sororem nostram Gordianam cui dimitto? Cui, sicut afferebat, tristis vultu iterum dixit: Veni, Gordiana etenim soror nostra [f] inter laicas deputata est. Quam visionem mox molestia corporis secuta est, atque ita ut dictum fuerat, ante Dominicæ apparitionis diem, eadem molestia ingravescente, defuncta est. Gordiana autem mox ut solam remansisse se reperit, ejus pravitas excrevit: & quod prius latuit in desiderio cogitationis, hoc [g] post affectu pravæ actionis exercuit. Nam oblita Dominici timoris, oblita pudoris & reverentiæ, oblita consecrationis, conductorem agrorum suorum postmodum maritum duxit. Ecce omnes tres uno prius ardore conversæ sunt, sed non in uno eodemque studio permanserunt: quia juxta Dominicam vocem, *Multi sunt vocati, pauci vero electi*. Hæc ergo dixi, ne quis in bono jam opere positus, sibi vires boni operis tribuat, ne quis de propria actione confidat: quia etsi jam novit hodie qualis sit, adhuc cras quid futurus sit nescit. Nemo ergo de suis jam operibus securus gaudeat, quando adhuc in hujus vitæ incertitudine [h] qui finis sequatur ignorat. Sed quia rem retuli, quæ vos ex divina districtione perterruit, aliud adhuc e vicino refero, quod ex divina misericordia, perterrita vestra corda consoletur: quod tamen in sermone alio jam me dixisse memini, sed vos nequaquam adfuistis.

Tertiæ tepor & lapsus.

Tharsillæ felix transitus.

Et Æmilianæ.

Gordiana nubit, suæ consecrationis oblita, & a sanctitatis statu corruit.

Et Theodorus ex ipsis diaboli faucibus eripitur. Lib. 4. Dialog. cap. 38.

16. Ante biennium frater quidam in monasterium meum, quod juxta beatorum martyrum Johannis & Pauli Ecclesiam situm est, gratia conversationis venit: qui diu regulariter protractus, quandoque susceptus est. Quem frater suus ad monasterium non conversationis studio, sed carnali amore secutus est. Is autem qui ad conversationem venerat, valde fratribus placebat, at contra, frater illius longe a vita ejus ac moribus discrepabat. Vivebat tamen in monasterio necessitate potius, quam voluntate. Et cum in cunctis actibus perversus existeret, pro fratre suo ab omnibus æquanimiter tolerabatur. Erat enim levis eloquio, pravus actione, cultus vestibus, moribus incultus: ferre vero non poterat si quisquam illi de sancti habitus conversatione loqueretur. Pacta autem fuerat vita illius cunctis fratribus visu gravis, sed tamen, ut dictum est, pro fratris sui gratia erat cunctis tolerabilis. Aspernabatur valde si quis sibi aliquid de pravitatis suæ correctione loqueretur. Bona non solum facere, sed etiam audire non poterat. Numquam se ad sanctæ conversationis habitum venire, jurando, irascendo, deridendo, testabatur. In hac autem pestilentia, quæ nuper hujus urbis populum magna ex parte consumsit, per-

a Bigot. *lamenta renovantur*.
b Excusi, *se exercet*, reluctantibus mss. omnibus.
c In Corb. semper legitur, *Gordiana*, & in C. Germ. *Æmeliana*.
d Recent. ed. *detrimenta*.
e Bigot. Val-cl. Longip. *subsequenti nocte*.
f Per *laicas*, hic intellige seculo servientes; quod in virginibus Deo dicatis magnum nefas. Ceterum Laicorum sæpe mentio fit apud Tertull. Cyprianum, & alios patres antiquiores.
g Longip. & Val-cl. *per effectum*.
h Idem cum Gemet. & Bigot. *quis se finis sequatur*.

cussus in inguine, perductus est ad mortem. Cumque extremum spiritum ageret, convenerunt fratres ut egressum illius orando protegerent. Jam corpus ejus ab extrema fuerat parte præmortuum, in solo tantummodo pectore vitalis adhuc calor anhelabat. Cuncti autem fratres tanto pro eo cœperunt enixius orare, quanto eum jam videbant sub celeritate discedere. Cum repente cœpit eisdem fratribus assistentibus adnisu quo poterat, clamare, & orationes eorum interrumpere, dicens: Recedite, recedite: ecce draconi ad devorandum datus sum, qui propter vestram præsentiam devorare me non potest. Caput meum jam in suo ore absorbuit; date locum ut me amplius non cruciet, sed faciat quod facturus est. Si ei ad devorandum datus sum, quare propter vos moras patior? Tunc fratres cœperunt ei dicere: Quid est quod loqueris, frater? Signum tibi sanctæ crucis imprime. Respondebat ille ut poterat, dicens: Volo me signare, sed non possum, quia a dracone premor. Cumque hoc fratres audirent, prostrati in terra cum lacrymis cœperunt pro ereptione illius vehementius orare. Et ecce subito cœpit melioratus æger quibus valebat vocibus exultare, dicens: Gratias Deo, ecce draco qui me ad devorandum acceperat, fugit: orationibus vestris expulsus, stare non potuit. Pro peccatis meis modo intercedite, quia converti paratus sum, & secularem vitam funditus relinquere. Homo ergo, qui, sicut jam dictum est, ab extremi corporis fuerat parte præmortuus, reservatus ad vitam, toto ad Deum corde conversus est. Longis & continuis in conversatione eadem flagellis eruditus, atque ante paucos dies excrescente corporis molestia defunctus est. Qui jam moriens draconem non vidit, quia illum per cordis immutationem vicit. Ecce, fratres mei, Gordiana, quam superius dixi, a sanctimonialis habitus excellentia corruit ad pœnam, & frater hic, de quo ista narravi, [a] ab ipso mortis articulo rediit ad æternam vitam. Nemo ergo scit quid de se in occultis Dei judiciis agatur; quia *multi sunt vocati, pauci vero electi*. Quia ergo nulli de se certum est electum se esse, restat ut omnes trepident, omnes de sua actione formident, omnes in sola divina misericordia gaudeant, nullus de suis viribus præsumat. Est qui perficiat fiduciam nostram, ille scilicet qui in se dignatus est [b] assumere naturam, nostram, Jesus Christus, qui cum Patre vivit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

a Primus Carn. *ab ipso mortis periculo*.

b Bigot. *suscipere naturam*.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 19. Vers. 42. IN *illo tempore: Cum appropinquaret*
Jesus Jerusalem, videns civitatem, fle-
vit super illam, dicens: Quia si cognovisses,
& tu, & quidem in hac die tua, quæ ad
pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab
oculis tuis.
Vers. 43. *Quia venient dies in te, &*
circumdabunt te inimici tui vallo: & cir-
cumdabunt te, & coangustabunt te undi-
Vers. 44. *que, & ad terram* [a] *prosternent te, &*
filios tuos qui in te sunt: & non relinquent
in te lapidem super lapidem, eo quod non
cognoveris tempus visitationis tuæ. Vers. 45.
Et in-
gressus templum, cœpit ejicere vendentes
in illo & ementes, dicens illis: Vers. 46.
Scriptum
est, quia domus mea domus orationis est.
Vos autem fecistis illam speluncam la-
tronum. Vers. 47.
Et erat docens quotidie in tem-
plo.

[b] HOMILIA XXXIX.

Habita ad populum [c] in basilica beati Johannis, quæ dicitur Constantiniana.

Destructio Jerusalem a Christo prænuntiata.

1. LEctionem brevem sancti Evangelii, brevi, si possum, volo sermone percurrere: ut illis in ea prolixior detur intentio, qui sciunt ex paucis multa cogitare. [d] Quod flente Domino illa Jerosolymorum subversio describatur, quæ a Vespasiano & Tito Romanis Principibus facta est, nullus qui historiam eversionis ejusdem legit, ignorat. Romani enim Principes denuntiantur, cum dicitur: *Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo: & circumdabunt te, & coangustabunt te undique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt*. Hoc quoque quod additur: *Non relinquent in te lapidem super lapidem*, etiam ipsa jam ejusdem civitatis transmigratio testatur: quia dum nunc in eo loco constructa est, ubi extra portam fuerat Dominus crucifixus, prior illa Jerusalem, ut dicitur, funditus est eversa. Cui ex qua culpa eversionis suæ pœna fuerit illata, subjungitur: *Eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ*. Creator quippe omnium per incarnationis suæ mysterium hanc visitare dignatus est: sed ipsa timoris & amoris illius recordata non est. Unde etiam per Prophetam in increpatione cordis humani, aves cæli ad testimonium deducuntur, dum dicitur: *Milvus in cælo cognovit tempus suum; turtur & hirundo & ciconia custodierunt tempus adventus sui, populus autem meus non cognovit judicium Domini*. (Jerem. 8. 7.) Sed quærendum prius est quid sit quod dicitur: *Videns civitatem, flevit super illam, dicens: Quia si cognovisses, & tu*. Flevit etenim prius Redemtor ruinam perfidæ civitatis, quam ipsa sibi civitas non cognoscebat esse venturam. Cui a flente Domino recte dicitur: *Quia si cognovisses, & tu*, [e] subaudi, fleres, quæ modo quia nescis quod imminet, exultas. Unde & subditur: *Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi*. Cum enim carnis se voluptatibus daret, & ventura mala non prospiceret, in die sua quæ ad pacem esse ei poterant, habebat. Cur vero bona præsentia ad pacem habuerit, manifestatur cum dicitur: *Nunc autem ab-*

a Belvac. & C. Germ. *consternent te*.
b Est vigesima quarta in Corb. In Lateran. vigesima-sexta, in cod. Reg. Suec. trigesima. c In Later. *in basilica S. Salvatoris*.
d Sic legendum ex mss. & vet. ed. Excusi habent, *quod a flente*.
e C. Germ. *subaudis, fleveras*. In Corb. quoque & in Gemet. legitur, *subaudis*.

absconditа sunt ab oculis tuis. Si enim cordis ejus oculis mala quæ imminerent, abscondita non essent, læta in præsentibus prosperis non fuisset. Cujus mox etiam pœna quæ de Romanis, sicut prædixi, Principibus imminebat, adjuncta est.

Ruina populi, maxime ex culpa sacerdotum. *Is. 56. 7.*

2. Qua descripta, quid Dominus fecerit, subditur: quia, *ingressus templum, cœpit ejicere vendentes in illo & ementes, dicens illis: Scriptum est, quia domus mea domus orationis est: vos autem fecistis illam speluncam latronum*. Qui enim narravit mala ventura, & protinus templum ingressus est ut de illo vendentes & ementes ejiceret, profecto innotuit, quia ruina populi maxime ex culpa sacerdotum fuit. Eversionem quippe describens, sed vendentes & ementes in templo feriens, in ipso effectu sui operis ostendit, unde radix perditionis. Sicut autem Evangelista alio teste didicimus, in templo columbæ vendebantur. Et quid per columbas, nisi sancti Spiritus donum accipitur? Sed vendentes & ementes e templo eliminat: quia vel eos qui pro munere impositionem manuum tribuunt, vel eos qui donum Spiritus emere nituntur, damnat. De quo templo mox subditur: *Domus mea, domus orationis est: vos autem fecistis illam speluncam latronum*. Qui enim ad accipienda munera in templo residebant, profecto quia quibusdam non dantibus læsionem exquirerent, dubium non erat. Domus ergo orationis, spelunca latronum facta fuerat: quia ad hoc in templo assistere noverant, ut aut non donantes munera studerent corporaliter persequi, aut dantes spiritaliter necare. Quia vero Redemtor noster prædicationis verba nec indignis & ingratis subtrahit, postquam disciplinæ[a] vigorem ejiciendo perversos tenuit, donum mox gratiæ ostendit. Nam subditur: *Et erat docens quotidie in templo*. Hæc juxta historiam breviter tractando transcurrimus.

Marc. 11. 15. Joan. 2. 14. c. 10. Vendentes.

Christus etiam ingratis prædicationis verbum non subtrahit.

Quid per destructionem Jerusalem, sit moraliter intelligendum.

3. Sed quia eversam jam Jerusalem novimus, atque eversione sua in melius commutatam, quia expulsos latrones a templo, atque ipsum jam templum dirutum scimus: debemus ex rebus exterioribus introrsus aliquam similitudinem trahere, atque ex eversis ædificiis parietum, morum ruinam timere. *Videns enim civitatem, flevit super illam, dicens: Quia si cognovisses, & tu*. Hoc semel egit, cum perituram civitatem esse nuntiavit. Hoc quotidie Redemtor noster per electos suos agere nullatenus cessat, cum quosdam ex bona vita ad mores reprobos pervenisse considerat. Plangit enim eos qui nesciunt cur plangantur, quia juxta Salomonis verba: *Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis*. Qui si damnationem suam quæ eis imminet agnovissent, semetipsos cum lacrymis electorum plangerent. Bene autem perituræ animæ sententia quæ subditur, convenit: *Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis*. Suam hic diem habet anima perversa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ adsunt, ad pacem sunt; quia dum ex rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluptate resolvitur, dum nulla venturæ pœnæ formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ grave damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibi enim affligenda est, ubi justi lætabuntur: & cuncta quæ modo ei ad pacem sunt, tunc in amaritudinem rixæ vertentur:

Prov. 2. 14.

quia rixari secum incipiet, cur damnationem quam patitur, non expavit, cur a prospiciendis malis sequentibus oculos mentis clausit. Unde ei dicitur: *Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis*. Perversa quippe anima rebus præsentibus dedita, in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequentia: quia[b] prævidere futura refugit, quæ præsentem lætitiam perturbant: dumque in præsentis vitæ oblectationibus se deserit, quid aliud quam clausis oculis ad ignem vadit? Unde bene scriptum est: *In die bonorum ne immemor sis malorum*. Et inde per Paulum dicitur: *Qui gaudent, tamquam non gaudentes sint*: quia & si qua est præsentis temporis, ita est agenda lætitia, ut numquam amaritudo sequentis judicii recedat a memoria: quatenus dum mens pavida extremæ ultionis timore transfigitur, quantum nunc præsens lætitia, tantum post ira subsequens temperetur. Hinc namque scriptum est: *Beatus homo, qui semper est pavidus: qui vero mentis est duræ, corruet in malum*. Sequentis enim ira judicii tanto tunc districtior portabitur, quanto nunc & inter culpas minime timetur.

Anima præsentibus dedita, abscondit sibi mala futura.

Eccl. 11. 27. 1. Cor. 7. 30.

Prov. 28. 14.

4. Sequitur: *Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo*. Qui umquam sunt humanæ animæ majores inimici, quam maligni spiritus, qui hanc a corpore exeuntem obsident, quam in carnis amore positam, deceptoriis delectationibus fovent? Quam vallo circumdant: quia ante mentis ejus oculos reductis iniquitatibus quas perpetravit, hanc ad societatem suæ damnationis trahentes coarctant, ut in ipsa jam extremitate vitæ deprehensa, & a quibus hostibus circumclusa sit, videat, & tamen evadendi aditum invenire non possit: quia operari jam bona non licet, quæ cum licuit agere, contemsit. De quibus adhuc apte quod sequitur, intelligi valet: *Circumdabunt te, & coangustabunt te undique*. Maligni quippe spiritus undique animam angustant, quando ei non solum operis, verum etiam locutionis, atque insuper cogitationis iniquitates replicant, ut quæ prius se per multa dilatavit in scelere, ad extremum de omnibus angustetur in retributione. Sequitur: *Et ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt*. Tunc anima per cogitationem reatus sui ad terram[c] consternitur, cum caro[d] quam vitam suam credidit, redire ad pulverem urgetur. Tunc in mortem filii illius cadunt, cum cogitationes illicitæ quæ modo ex illa prodeunt, in extrema vitæ ultione dissipantur, sicut scriptum est: *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum*. Quæ scilicet duræ cogitationes intelligi etiam per lapidum significationem valent. Nam sequitur: *Et non relinquent in te lapidem super lapidem*. Perversa etenim mens, cum perversæ cogitationi adhuc perversiorem adjicit, quid aliud quam lapidem super lapidem ponit? Sed in destructa civitate super lapidem lapis non relinquitur: quia cum ad ultionem suam anima ducitur, omnis ab illa cogitationum suarum constructio dissipatur.

Illam e corpore migrantem maligni spiritus obsessuri sunt & arctaturi.

Ps. 145. 4.

5. Quæ cur hoc patiatur, adjungitur: *Eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ*.[e] Pravam quamque animam omnipotens Deus multis modis visitare consuevit. Nam assidue hanc visitat præcepto, aliquando autem flagello, aliquando vero miraculo: ut & vera, quæ nesciebat, audiat, & tamen

Tantæ calamitatis causa tempus visitationis divinæ non cognitum.

a Belvac. *rigorem*.
b Longip. *prævidere mala futura*.
c In plerisque mss. habetur tum in lectione Evangelii, tum in homilia & expositione, *ad terram consternent te*. Sic lectum a Gregorio suadere videtur locus hic, *ad terram consternitur*.
d Ita C. Germ. Corb. Gemet. Longip. ubi excusi habent, *cum caro cui vitam*.
e Bigot. *pravam namque*.

men adhuc superbiens atque contemnens, aut dolore compuncta redeat, aut beneficiis devicta, malum quod fecit erubescat. Sed quia visitationis suæ tempus minime cognoscit, illis in extremo vitæ inimicis traditur, cum quibus in æterno judicio damnationis perpetuæ societate colligatur, sicut scriptum est: *Cum vadis cum adversario tuo ad principem in via, da operam liberari ab illo: ne forte* [a] *trahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.* Adversarius quippe noster in via, est sermo Dei, contrarius nostris carnalibus desideriis in præsenti vita. A quo ipse liberatur, qui præceptis ejus humiliter subditur. Alioquin adversarius judici, & judex tradet exactori; quia ex sermone Domini contemto reus peccator tenebitur in examine judicis. Quem judex exactori tradit; quia hunc maligno spiritui ad ultionem trahere permittit, ut compulsam animam ipse ad pœnam de corpore exigat, quæ ei ad culpam sponte consensit. Exactor mittit in carcerem; quia per malignum spiritum in inferno retruditur, quousque dies judicii veniat, ex quo jam in inferni ignibus simul & ipse crucietur.

Luc. 12. 58.

Ad sacros ordines provecti aliquando religionem in commercium terrenæ negotiationis trahunt.

6. Expleta ergo perditione civitatis, quam nos ad pereuntis animæ similitudinem traximus, protinus subditur: *Et ingressus templum, cœpit ejicere vendentes & ementes de illo.* Sicut templum Dei in civitate est, ita & in plebe fideli vita religiosorum. Et sæpe nonnulli religionis habitum sumunt, & dum sacrorum ordinum locum percipiunt, sanctæ religionis officium in commercium terrenæ negotiationis trahunt. Vendentes quippe in templo sunt, qui hoc quod quibusdam jure competit, ad præmium largiuntur. Justitiam enim vendere, est hanc pro præmii acceptione servare. Ementes vero in templo sunt, qui dum hoc persolvere proximo quod justum est nolunt, dumque rem jure debitam facere contemnunt, dato patronis præmio emunt peccatum. Quibus bene dicitur: *Domus mea, domus orationis est: vos autem fecistis illam speluncam latronum:* quia dum [b] nonnunquam perversi homines [c] locum religionis tenent, ibi malitiæ suæ gladiis occidunt, ubi vivificare proximos orationis suæ intercessione debuerunt.

L. 9. 5. c. 10. Vendentes.

Mentes fidelium domus orationis esse debent.

Aliquando fiunt latronum speluncæ.

7. Templum quoque & domus Dei est ipsa mens atque conscientia fidelium. Quæ si quando in læsione proximi perversas cogitationes profert, quasi in spelunca latrones resident, & simpliciter gradientes interficiunt, [d] quando in eos qui in nullo rei sunt, læsionis gladios defigunt. Mens enim fidelium jam non domus orationis, sed spelunca latronum est, quando relicta innocentia & simplicitate sanctitatis illud conatur agere, unde valeat proximis nocere. Sed quia contra perversa hæc omnia verbis Redemtoris nostri per sacras paginas indesinenter instruimur, nuncusque hoc agitur, quod factum fuisse perhibetur, cum dicitur: *Et erat docens quotidie in templo.* Cum enim mentem fidelium ad cavenda mala subtiliter erudit, quotidie Veritas in templo docet. Sed sciendum nobis est, quia veritatis verbis veraciter erudimur, si extrema mala nostra formidolose & indesinenter aspicimus: juxta hoc quod per quemdam sapientem dicitur: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Pensare quippe quotidie debemus, quod ex ejusdem voce nostri Redemtoris audivimus: *Et quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.* Dum enim districtus judex sustinet, & adhuc manum non exerit in percussionem, dum a retributione ultionis ultimæ esse quædam [e] temporis securitas videtur, debemus pensare malum quod sequitur, pensantes gemere, gementes vitare: & quæ commisimus peccata indesinenter aspicere, aspicientes flere, & flentes abstergere. Nulla nos [f] prosperitatis transitoriæ lætitia dissolvat, nec mentis nostræ oculos ea quæ sunt transitoria obstruant, [g] nec cæcos ad ignem ducant. Si enim districte pensetur, cujus sit ponderis improperium, ex ore veritatis agnoscitur, cum negligenti & futura non prospicienti dicitur: *Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.*

Quid in his templis Christus doceat.

Eccli. 7. 40.

Ejus doctrina & monitis quomodo utendum.

Hora mortis sollicite ante oculos ponenda.

8. Nam cogitandum valde est, quantum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, qui pavor mentis, quanta tunc omnium malorum memoria, quæ oblivio transactæ felicitatis, quæ formido & consideratio judicis. Quid ergo esse nobis de præsentibus ad delectationem debet, quando cunctis simul transeuntibus, non valet transire quod imminet? quando & hoc funditus finitur, quod diligitur: & illud incipitur, ubi dolor numquam finitur? Tunc maligni spiritus in egrediente anima, sua opera requirunt; tunc mala quæ suaserunt, replicant, ut sociam ad tormenta trahant. Sed cur hoc de perversa solummodo anima dicimus, cum ad electos quoque egredientes veniant, & suum in illis, si prævaleant, aliquid requirant? Unus autem [h] in hominibus extitit, qui ante passionem suam libera voce dixit: *Jam non multa loquar vobiscum: venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.* Quia enim hunc mortalem hominem vidit, suum in illo mundi princeps aliquid invenire se posse credidit. Sed sine ullo peccato a mundi corruptione exiit, qui sine peccato in mundum venit. Hoc de se contra mundi principem nec Petrus dicere præsumsit, qui audire meruit: *Quæcumque ligaveris super terram, ligata erunt & in cælis: & quodcumque solveris super terram, solutum erit & in cælis.* Hoc nec Paulus dicere præsumsit, qui priusquam mortis debitum solveret, ad cæli tertii secreta pervenit. Hoc nec Johannes dicere ausus est, qui pro amore præcipuo, in Redemtoris sui pectore in cœna recubuit. Nam cum Propheta dicat: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea:* sine culpa in mundo esse non potuit, qui in mundum cum culpa venit. Hinc namque idem Propheta ait: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Hinc Salomon ait: *Non est homo justus in terra qui faciat bonum, & non peccet.* Hinc Johannes dicit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Hinc Jacobus ait: *In multis enim offendimus omnes.* Constat enim, quia omnes qui de carnis delectatione concepti sunt, in eorum proculdubio vel actione, vel locutione, vel cogitatione aliquid suum princeps hujus mundi habuit. Sed idcirco illos vel post rapere, vel prius tenere non potuit, quia eos ille a debitis suis eripuit, qui pro nobis [i] sine debito, mortis debitum solvit; ut nos ideo sub jure hostis nostri debita nostra

Joh. 14. 30.

An solus sit Christus, in quo diabolus nihil habuerit.

Mat. 16. 19.

2. Cor. 12. 2.

Joh. 21. 20.

Ps. 50. 7.

Ps. 142. 2.

Eccl. 7. 21.

1. Joh. 1. 8.

Jacob. 3. 2.

a Belvac. C. Germ. Longip. *tradat te ad judicem*. Bigot. & primus Carn. *tradat te judici*. Ex textu Græco legendum, *trahat*, vel *pertrahat*.

b Big. *nonnulli perversi*. c Duo priores Gemet. *locum regiminis*.

d Longip. & Val-cl. *quando eos . . . gladio defigunt*.

e Gemet. Val. cl. Longip. *temporis dilatio*.

f C. Germ. *nos prosperitas transitoriæ laudis, lætitiaque dissolvat*. Concinit Bigot.

g Corb. *nec cæci ad ignem ducantur*. h Primus Carn. *in omnibus*.

i Duo priores Gemet. *sine dubio*.

a nostra noo teneant, quia pro nobis Mediator Dei A & hominum homo Christus [a] Jesus gratuito reddidit quod non debebat. Qui enim pro nobis mortem carnis indebitam roddidit, nos a debite animæ morte liberavit. Joban. 14. 30. Air ergo: *Venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.* Unde curandum nobis est, & eum magnis quotidie fletibus cogitandum, b [b] quam rabidus, quam tarribilis sua in nobis opera requirens in die nostri exitus princeps hujus mundi veniat, si etiam ad Deum carne morientem venit, & in illo aliquid quæsivit, in quo iovenire nihil potuit.

Ne nos rapiat, Christo per fidem & bona opera adhæreamus.

9. Quid itaque nos miseri dicturi, quid acturi sumus, qui innumera male commisimus? Quid B requirenti edversario, & multa sua in nobis invenieoti dicemus, nisi solum quod nobis est certum refugium, & solide spes: quia unum cum illo facti sumus, in quo princeps hujus mundi & suum aliquid requisivit, & invenire minime potuit? Psal. 87. 5. quoniam solus est inter mortuos liber. Et a peccati jam servitio veraci libertete solvimur: quia ei qui vere liber est, unimur. Constat enim, nec negsre possumus, sed veraciter fatemur, quia princeps hujus mundi habet in nobis mults: sed temen mortia nostræ tempore jam nos repere non velet, quia ejus membra effecti sumus, in quo non hebet quidquem. Sed quid prodest quod eidem Redemtori C nostro per fidem jungimur, si eb eo moribus disjungamur? Matth. 7. 21 Ipse etenim dicit: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum calorum.* Recta ergo opera rectæ fidei jungenda sunt. Mala quæ fecimus, per quotidiene lamenta diluamus, transactas nostres nequitias surgentia ab emore Dei & proximi recta opera superent, nulla quæ possumus frasribus impendere bona recusemus. Nequa enim aliter Redemtoris nostri membra efficimur, nisi inhærendo Deo, & compatiendo proximo.

Christo quam grata sint misericordiæ opera, exemplo probatur.

10. Sed quia ed emorem Dei & proximi plerumque corda audientium plus exempla quam verba exeitant, caritati vestræ indicare studeo, quod D is qui præsto est filius meus Epiphenius diaconus, Isauria provincia exortus, in vicina factum terra Lycaoniæ solet narrare miraculum. Ait enim, quod io ea quidam Martyrius nomine, vitæ valde venerabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterium tendebar, aui spiritualis pater præerat. Pergens itaque, leprosum quemdam, quem densis vulneribus alephantinus morbus per membra fœdaverat, invenit in via, volentem ad suum hospitium redire, sed præ lassitudine non valentem. In ipso vero itinere se habere perhibebat hospitium, quo idem Martyrius E monachus ire festinabat. Vir autem Dei ejusdem leprosi lassitudinem misertus, pallium quo vastiebatur, in terram protinus projecit & expandit, ac dasuper leprosum posuit, eumque suo pallio undique constrictum super humerum levavit, secumque revertens detulit. Cumque jam monasterii foribus propiaret, spirituelis pater ejusdem monasterii magnis vocibus clemere cœpit: Currite, januas monasterii citius eperite, quia frater Martyrius venit Dominum portans. Statim vero ut Martyrius ad monasterii aditum pervenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo ejus exiliens, & in ea specie apparens, qua recognosci ab hominibus solet Redemtor humani generis, Deus & homo Christus Jesus, ad cælum Martyrio aspiciente rediit, eique escendens dixit: Martyri, tu me non erubuisti super terram, ego te non erubescam super cælos. Qui sanctus vir mox ur est monasterium ingressus, ei pater monasterii dixit: Frater Martyri, ubi est quem portabas? Cui ille respondit, dicens: Ego si seivissem quis esset, pedes illius tenuissem. Tunc idem Martyrius narrabat, quia cum eum portesset, pondus ejus minime sensisset. Nec mirum, quomodo enim pondus sentire poterat, qui portentem portabet? Qua in re pensandum est nobis, quantum fraterna compassio valeat, quantum nos omnipotenti Deo misericordię viscere conjungant. Inde enim ei, qui est super omnia, propinquemus, unde nos per compassionem proximi, etiam sub nosmetipsos deponimus. In rebus corporalibus nemo alta tsngit, nisi qui tenditur: in rebus vero spiritalibus certum est, quia quanto plus per compassionem attrahimur, tento eltis verius appropinquamus. Ecce autem Redemtori generis humani ad ædificationem nostram minime sufficit quod in extremo judieio dicturum se esse perhibuit: *Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis:* Matth. 25. 40. nisi & ente judieium hoc in se ostenderet quod dixisset; ut videlicet demonstraret, quia quisquis nunc bona opera indigentibus exhibet, ei hæc specialiter impendir, cujus hæc amore exhibuerit. Et tanso plus quisque majorem mercedem reeipit, quanto nec eum despicit, qui amplins despiciendus videtur. Quid enim in humena carne sublimius carne Christi, quæ est super Angelos exaltate? Et quid in humane carne ebjectius eerne leprosi, quæ tumescentibus vulneribus seinditur, & exhalantibus fœtoribus impletur? Sed ecce in specie leprosi epparuit: & is qui est reverendus super omnia, videri despectus infra omnia dedignatus non est. Cur hoc, nisi ut sensu nos tardiores admoneret, quatenus quisquis ei qui in cælo est, festinat essistere, humilieri in terra & compati etiam abjectis & despieabilibus fratribus non recuset? Loqui caritati vestræ sub brevitate decreveram: sed quia non est in homine via ajus, decurrens sermo retineri non potest, Jerem. 10. 23. quem disponit ipse de quo loquitnr: qui vivit & regnat cum Patre in unitete Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

a Nonnulli, *Jesus velut ex debito gratis reddidit.*

b C. Germ. *quam rapidus*, Carnut. & plerique, *quam sævus.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam.

Cap. 16. Vers. 19. *IN illo tempore: Dixit Jesus discipulis*
a *suis: Homo quidam erat divos,* [a] *qui*
induebatur purpura & bysso, & epulabatur
Vers. 20. *quotidie splendide. Et erat quidam mendi-*
cus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam
ejus, ulceribus plenus, cupiens saturari de mi-
cis, quæ cadebant de mensa divitis, & nemo
illi dabat. Sed & canes veniebant, & linge- Vers. 21.
bant ulcera ejus. Factum est autem ut more- Vers. 22.
retur mendicus, & portaretur ab Angelis in

 sinu

a Belvac. & Corb. Germ. hic & infra, *& induebatur.*

sinum Abrahæ. Mortuus est autem & dives, A
Vers. 23. *& sepultus est in inferno. Elevans autem o-*
culos suos cum esset in tormentis, vidit Abra-
ham a longe, & Lazarum in sinu ejus. Et
Vers. 24. *ipse clamans dixit: Pater Abraham miserere*
mei, & mitte Lazarum ut intingat extre-
mum digiti sui in aquam, ut refrigeret lin-
guam meam, quia crucior in hac flamma. Et
Vers. 25. *dixit illi Abraham: Fili, recordare quia re-*
cepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter
mala. Nunc autem hic consolatur, tu vero
Vers. 26. *cruciaris. Et in his omnibus inter nos & vos*
chaos magnum firmatum est: ut hi qui volunt
hinc transire ad vos, non possint, neque inde
huc transmeare. Et ait: Rogo ergo te pater, Vers. 27.
ut mittas eum in domum patris mei: habeo e- Vers. 28.
nim quinque fratres, ut testetur illis, ne &
ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et
ait illi Abraham: Habent Moysen & Pro- Vers. 29.
phetas; audiant illos. At ille dixit: Non, Vers. 30.
pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit
ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi:
Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque Vers. 31.
si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

[a] HOMILIA XL.

Habita ad populum in basilica sancti Laurentii martyris, [b] Dominica secunda post Pentecosten.

In Sacra Scriptura prius statuenda historiæ veritas, postea quærendus allegoriæ fructus.

1. IN verbis sacri eloquii, fratres carissimi, B prius servanda est veritas historiæ, & postmodum requirenda spiritalis intelligentia allegoriæ. Tunc namque allegoriæ fructus suaviter carpitur, cum prius per historiam in veritatis radice solidatur. Sed quia nonnumquam allegoria fidem ædificat, & historia moralitatem: nos qui auctore Deo jam fidelibus loquimur, non abs re credimus, si ipsum loquendi ordinem postponamus: quatenus qui fidem jam firmam tenetis, prius de allegoria aliquid breviter audire debeatis: & quod vobis de moralitate historiæ valde est necessarium, hoc in expositionis nostræ ordine servetur extremum: quia ea plerumque solent melius recoli, C quæ contingit postmodum audiri.

Lect. Evangelicæ allegoricus sensus. Dives epulo, Judaici populi typus.

2. Sensus ergo allegoricos sub brevitate transcurrimus, ut ad moralitatis latitudinem citius venire valeamus. *Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide.* Quem, fratres carissimi, quem dives iste qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, nisi Judaicum populum significat: qui cultum vitæ exterius habuit, qui acceptæ Legis deliciis ad nitorem usus est, non ad utilitatem? Quem vero Lazarus ulceribus plenus, nisi Gentilem populum figuraliter exprimit? D Qui dum conversus ad Deum, peccata sua confiteri non erubuit, huic vulnus in cute fuit. In cutis quippe vulnere virus a visceribus trahitur, & foras erumpit. Quid est ergo peccatorum confessio, nisi quædam vulnerum ruptio? Quia peccati virus salubriter aperitur in confessione, quod pestifere latebat in mente. Vulnera etenim cutis in superficiem trahunt humorem putredinis. Et confitendo peccata quid aliud agimus, nisi malum quod in nobis latebat, aperimus? Sed Lazarus vulneratus cupiebat saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat: quia Gentilem quemque ad cognitionem Legis admittere superbus ille populus despiciebat. Qui dum E doctrinam Legis non ad caritatem habuit, sed ad elationem, quasi de acceptis opibus tumuit. Et quia ei verba defluebant de scientia, quasi micæ cadebant de mensa. At contra jacentis pauperis vulnera lingebant canes. Nonnumquam solent in sacro eloquio per canes prædicatores intelligi.

Gentilis, Lazarus.

Confessio peccatorum, est vulnerum ruptio.

Nostra vulnera sanat prædicatorum & doctorum lingua.

Canum etenim lingua vulnus dum lingit, curat: quia & doctores sancti dum in confessione peccati nostri nos instruunt, quasi vulnus mentis per linguam tangunt: & quia nos loquendo a peccatis eripiunt, quasi tangendo vulnera ad salutem reducunt. [c] Quia enim canum nomine, prædicatorum lingua signatur, Domino per Psalmistam dicitur: *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* Psal. 67. 24. Ex Judæis quippe infidelibus sancti prædicatores electi sunt, qui in assertione veritatis contra fures latronesque venientes, magnos pro Domino, ut ita dicam, latratus dederunt. Quo contra de quorumdam reprobatione dicitur: *Canes muti, non valentes latrare.* Isai. 56. 10. Quia ergo prædicatores sancti peccata damnant, confessionem vero peccatorum approbant, dicentes: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem, ut salvemini,* Jacob. 5. 16. ulcera Lazari canes lingunt. Sancti etenim doctores dum Gentilium confessiones accipiunt, mentium vulnera saluti restituunt. Unde & Lazarus bene interpretatur adjutus: quia ipsi hunc ad ereptionem juvant, quia ejus vulnera per linguæ correptionem curant. Potest etiam per linctionem canum, lata adulantium lingua signari. Adulantibus etenim, vulnera nostra lingere est: quod plerumque solent etiam ipsa mala quæ nos in nobis reprehendimus, improbo favore laudare. Contigit vero, ut uterque moreretur. Dives qui induebatur purpura & bysso, sepultus est in inferno: in sinum vero Abrahæ Lazarus ab Angelis ductus est. Quid Abrahæ sinus, nisi secretam requiem [d] significat patrum? De qua Veritas dicit: *Multi,* inquit, *venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham & Isaac & Jacob in regno cælorum: filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores.* Matth. 8. 11 Qui enim purpura & bysso indutus dicitur, recte regni filius vocatur. Qui de longinquo ad videndum Lazarum oculos levat: quia dum per damnationis suæ supplicia infideles in imo sunt, fideles quosque ante diem extremi judicii super se in requie attendunt, quorum post gaudia contemplari nullatenus possunt. Longe vero est quod conspiciunt; quia illuc per meritum non attingunt. In lingua autem amplius ardere ostenditur, cum dicit: *Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam,* [e] *ut refrigeret lin-* Luc. 16. 24.

Quid Abrahæ sinus.

Cur ignis inferni præcipuus ardor in lingua.

a In Corb. est vigesima-prima, in Lateran. undecima, in cod. Reg. Suec. trigesima-prima.

b Hæc non sunt C. Germ. nec aliorum plur. In duobus prioribus Gemet. hæc hom. legitur habita in basil. S. Salvat. secus in Later. in cod. Reg. Suec. Corb. Germ. &c.

c Primus Carn. *quasi enim . . . signatur, dum.*

d C. Germ. Gemet. Belvac. *significat patris.*

e Belvac. *& refrigeret.*

linguam meam, qui in crucior in hac flamma. Infidelis populus verba Legis in ore tenuit, quæ opere servare contemsit. Ibi ergo amplius ardebit, ubi se ostendit scire quod facere noluit. Quapropter bene de doctis & negligentibus per Salomonem dicitur: *Omnis labor hominis in ore ejus, sed anima illius non implebitur*: quia quisquis hoc solummodo laborat, ut sciat quid loqui debeat, [a] ab ipsa refectione suæ scientiæ mente vacua jejunat. Ab extremo digiti se tangi desiderat: quia æternis suppliciis datus, optat operatione justorum, vel ultima participari. Cui respondetur, quod in hac vita bona receperit: quia omne suum gaudium felicitatem transitoriam putavit. Habere hic etenim possunt & justi bona, nec tamen hæc in recompensatione recipere: quia dum meliora, id est æterna, appetunt, eorum judicio quælibet bona adfuerint, cum sanctis desideriis æstuant, bona minime videntur. Unde David Propheta, qui regni divitiis, [b] multisque obsequiis fulciebatur, quamvis & hæc ad necessitatem bona esse conspiceret, uni tamen singulariter bono inhianter æstuabat, dicens: *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Inter hæc vero notandum est, quod ei dicitur: *Memento fili.* Ecce enim Abraham filium vocat, quem tamen a tormento non liberat: quoniam hujus infidelis populi præcedentes patres fideles, quia multos a sua fide deviasse considerant, eos nulla compassione a tormentis eripiunt, quos tamen per carnem filios recognoscunt. In tormentis autem dives positus, quinque fratres habere se perhibet: quia superbus idem Judaicus populus, qui ex magna jam parte damnatus est, sequaces suos super terram [c] reliquit, quinque sensibus corporis deditos novit. Quinario ergo numero, fratres quos reliquerat, exprimit: quia quos ad spiritalem intelligentiam non assurgere in inferno positus gemit, petit ut ad eos Lazarus mittatur. Cui quia Moysen & Prophetas habeant, dicitur. Sed ait: *Quia non credent,* [d] *nisi quis ex mortuis resurrexerit.* Cui protinus respondetur: *Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent ei.* Certe de Moyse Veritas dicit: *Si crederetis Moysi, crederetis utique & mihi. De me enim ille scripsit.* Impletur ergo quod per Abrahæ responsionem dicitur. Ex mortuis enim Dominus resurrexit, sed Judaicus ille populus, quia Moysi credere noluit: ei etiam, qui resurrexit ex mortuis, credere contemsit. Cumque Moysi verba spiritaliter intelligere contemsit, ad eum de quo Moyses locutus fuerat, non pervenit.

Eccle. 6. 7. — a — Non nocet hoc in seculo habere bona, modo Deo adhæreamus. — b — Psal. 72. 28. — c — d — Johan. 5. 46.

3. Hæc nos, fratres carissimi, [e] pro indagandis allegoriæ mysteriis succincte transcurrisse sufficiat: nunc ad intuendam latius rei gestæ moralitatem animus recurrat: *Homo quidam erat dives, & induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ante januam divitis, ulceribus plenus.* Nonnulli putant præcepta veteris Testamenti districtiora esse, quam novi: sed hi nimirum improvida consideratione falluntur. In illo enim non tenacia, sed rapina mulctatur. Ibi res injuste sublata, restitutione quadrupli punitur. Hic

Lect. Evangelicæ sensus moralis. — e — 2. Reg. 12. 6. Matth. 19. 8.

A autem dives iste non abstulisse aliena reprehenditur, sed propria non dedisse. Nec dicitur, quia vi quempiam oppressit, sed quia in acceptis rebus se extulit. Hinc ergo summopere colligendum est, qua pœna mulctandus sit qui aliena diripit, [f] si inferni damnatione percutitur qui propria non largitur. Nemo ergo securum se æstimet, dicens: Ecce aliena non rapio, sed concessis licite [g] rebus fruor: quia dives iste non idcirco punitus est, quoniam aliena abstulit: sed quia acceptis rebus semetipsum male dereliquit. Hoc quoque fuit quod hunc inferno tradidit: quia in sua felicitate timidus non fuit, quia accepta dona ad usum arrogantiæ inflexit, quia viscera pietatis B ignoravit, quia peccata sua redimere etiam cum sibi abundaret pretium, noluit. Et sunt nonnulli qui cultum subtilium pretiosarumque vestium non putant esse peccatum. Quod si videlicet culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives qui torquetur apud inferos, bysso & purpura indutus fuisset. Nemo quippe [h] vestimenta præcipua nisi ad inanem gloriam quærit, videlicet, ut honorabilior ceteris esse videatur. Nam quia pro sola inani gloria, vestimentum pretiosius quæritur, res ipsa testatur, quod nemo vult ibi pretiosis vestibus indui, ubi ab aliis non possit videri. Quam culpam possumus melius etiam ex diverso colligere: quia si abjectio C vilis indumenti virtus non esset, Evangelista vigilanter de Johanne non diceret: *Erat indutus pilis camelorum.* Sed notandum nobis est magnopere, in ore Veritatis de superbo divite & humili paupere quantus sit ordo narrationis. Ecce enim dicitur: *Homo quidam erat dives*; & protinus subinfertur: *Et erat quidam mendicus nomine Lazarus.* Certe [i] in populo plus solent nomina divitum, quam pauperum sciri. Quid est ergo quod Dominus de paupere & divite verbum faciens, nomen pauperis dicit, & nomen divitis non dicit, nisi quod Deus humiles novit atque approbat, & superbos ignorat? Unde & quibusdam de miraculorum virtute superbientibus in fine dicturus est: D *Nescio vos unde sitis: discedite a me omnes* [k] *operarii iniquitatis.* At contra Moysi dicitur: *Novi te ex nomine.* Ait ergo de divite: *Homo quidam.* Ait de paupere: *Egenus, nomine Lazarus.* Ac si aperte dicat: Pauperem humilem scio, superbum divitem nescio. Illum cognitum per approbationem habeo, hunc per judicium reprobationis ignoro.

Non solum qui aliena rapiunt, sed etiam qui sua non tribuunt, æterna pœna digni. — f — g — Pretiosarum vestium cultus peccatum quandoque est. — h — Matth. 3. 4. — Cur pauperis nomen in Evangelio profertur, non divitis. — i — Matth. 7. 23. — k — Exod. 33. 12.

4. Pensandum nobis est etiam, Conditor noster quanta omnia consideratione dispensat. Una etenim res non pro una re agitur. Nam ecce plenus ulceribus mendicus Lazarus ante januam divitis jacet. Qua de re una Dominus duo judicia explevit. Habuisset enim fortasse aliquam excusationem di- E ves, si Lazarus pauper & ulcerosus ante ejus januam non jacuisset, si remotus fuisset, si ejus inopia non esset oculis importuna. Rursum si longe esset dives ab oculis ulcerosi pauperis, minorem tolerasset in animo tentationem pauper. Sed dum egenum & ulceratum ante januam divitis & deliciis affluentis posuit, in una eademque re & ex visione pauperis

non

Deus, pauperem tentando, exercebat ad gloriam; divitem tolerando, expectabat ad pœnam.

a Duo priores Gemet. ac Bigot. *ab ipsa refectionis suæ scientia.*

b Secundus Carn. *multisque honoribus.* Per obsequia intelligit ministros obsequentes ut l. 2. Dial. c. 4. *cui alia quoque obsequia atque spathorios præbuit.*

c Hic inter mss. codices dissidium est. Sequimur antiq. Belvac. Corb. C. Germ. & Bigot. in quo tamen (quod ab aliis abest) additur, *novit, dum quinque libros Moysi carnaliter intellexit.* In primo Carnut. *reliquit, quinque libros Moysi carnaliter intellexisse quinque sensibus corporis deditos novit.*

d Belvac. *nisi si quis ex mortuis,*

e Excusi, *pro indicandis.*

f Primus Carn. *si in imis inferni, damnatione per.*

g Duo priores Gemet. *rebus utor.*

h Ita omnes mss. nostri, quibus vet. edit. concinunt. Recentiores pro, *præcipua.* sumserunt, *pretiosa.*

i Bigot. *in publico.* Ibid. pro, *sciri*, Belvac. & duo priores Gemet. habent, *scire.*

k Bigot. *qui operamini iniquitatem.*

non miserenti diviti cumulum damnationis intulit, & rursum ex visione divitis tentatum quotidie pauperem probavit. Quantas namque hunc egenum & vulneribus obsessum tentationes creditis in sua cogitatione tolerasse, cum ipse egeret pane, & non haberet etiam [a] salutem, atque ante se divitem cerneret salutem & [b] delicias habere cum voluptate: se dolore & frigore affici, illum gaudere conspiceret, bysso & purpura vestiri: se deprimi vulneribus, illum diffluere acceptis rebus: se egere, illum nolle largiri? Quantus putamus, fratres mei, tunc in corde pauperis tumultus tentationis fuit, cui certe poterat ad pœnam sufficere paupertas, etiamsi sanus fuisset: & rursum suffecisset ægritudo, etiamsi subsidium adesset? Sed ut probaretur amplius pauper, simul hunc & paupertas & ægritudo tabescecit. Atque insuper videbat procedentem divitem obsequentibus cuneis circumfulciri, & se in infirmitate & inopia a nullo visitari. Nam quia nemo ei ad visitandum aderat, testantur canes, qui licenter ejus vulnera lingebant. Ex una ergo re omnipotens Deus duo judicia exhibuit, dum Lazarum pauperem ante januam divitis jacere permisit, ut & dives impius damnationis sibi augeret ultionem, & tentatus pauper cresceret ad remunerationem. Conspiciebat ille quotidie cui non misereretur, videbat iste de quo probaretur. Duo inferius corda, sed unus desuper inspector, qui & hunc tentando exercebat ad gloriam, & illum tolerando expectabat ad pœnam. Nam sequitur:

Æquitas & severitas judiciorum Dei.

5. *Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno.* Qui nimirum dives eum cui in hac vita misereri noluit, in suo jam supplicio positus patronum quærit. Nam ecce subjungitur: *Qui elevans oculos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, & Lazarum in sinu ejus. Et ipse clamans dixit: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* O quanta est subtilitas judiciorum Dei! O quam districte agitur bonorum actuum malorumque retributio! Certe superius dictum fuit, quia in hac vita Lazarus cadentes micas de mensa divitis quærebat, & nemo illi dabat: nunc de supplicio divitis dicitur, quia de extremo digito Lazari distillari aquam in ore suo concupiscit. Hinc ergo, hinc fratres, colligite quanta sit districtio severitatis Dei. Dives enim iste qui vulnerato pauperi mensæ suæ vel minima dare noluit, in inferno positus, usque ad minima quærenda pervenit. Nam guttam aquæ petivit, qui micas panis negavit. Sed notandum valde est quid sit quod dives in igne positus, linguam suam refrigerari petit. Mos quippe est sacri eloquii, ut aliquando aliud dicat, sed ex eodem dicto aliud innuat. Superius autem hunc superbum divitem Dominus non loquacitati vacantem dixerat, sed superflue convivantem. Neque hunc de [c] loquacitate narravit, sed eum elatione & tenacia de edacitate peccasse. Sed quia abundare in conviviis loquacitas solet, is qui male hic convivatus dicitur, apud infernum gravius in lingua ardere perhibetur.

Convivia sequuntur loquacitas & lusus.

Prima namque male convivantibus famulatur culpa loquacitatis, post loquacitatem vero ludendi A etiam levitas sequitur. Nam quia edacitatem lusus sequatur, testatur sacra Scriptura, quæ ait: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* (Exod. 32. 6.) Sed priusquam ad lusum moveatur corpus, ad jocos ac verba inania movetur lingua. Quid ergo est quod innuitur, quia in tormentis positus dives linguam suam refrigerari postulat, nisi quod is qui convivando magis de loquacitate peccaverat, per retributionis justitiam in lingua atrocius ardebat?

De bonis quæ hic accipimus quam metuendum. De pœnit. dist. 5. can. Cavendum.

6. Sed cum gravi valde est pavore pensandum hoc quod ei per Abrahæ responsionem dicitur: *Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.* Ista, [d] fratres mei, sententia pa- B vore potius indiget, quam expositione. Nam si qui estis qui in hoc mundo exterioris boni aliquid accepistis, ipsum, ut ita dicam, donum exterius pertimescere debetis: ne vobis pro quorumdam vestrorum actuum recompensatione sit datum: ne judex qui hic bona exteriora restituit, a retributione boni intimi repellat: ne honor hic vel divitiæ, non adjumentum virtutis, sed remuneratio sint laboris. Ecce enim dum dicitur: *Recepisti bona in vita tua;* indicatur & dives iste boni aliquid habuisse, ex quo in hac vita bona reciperet. Rursumque dum de Lazaro dicitur, quia recepit mala, profecto monstratur & Lazarus habuisse malum aliquod, quod purgaretur. Sed mala Lazari pur- C gavit ignis inopiæ, & bona divitis remuneravit felicitas transeuntis vitæ. Illum paupertas afflixit & tersit, istum abundantia remuneravit & repulit. Quicumque ergo bene in hoc seculo habetis, cum vos bona egisse recolitis, valde de ipsis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas eorumdem remuneratio sit bonorum. Et cum quoslibet pauperes nonnulla reprehensibilia perpetrare conspicitis, nolite despicere, nolite desperare: quia fortasse [e] quod superfluitas tenuissimæ pravitatis inquinat, caminus paupertatis purgat. De vobis omnimodo pertimescite: quia nonnulla etiam male acta, prospera vita secuta est. De illis vero sollicite pensate, quia eorum vitam etiam magistra paupertas D cruciat, quousque ad rectitudinem perducat.

Utrum beati aliquo misericordiæ sensu erga reprobos moveantur.

7. Sequitur: *Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est; ut hi qui volunt hinc ad vos transire, non possint, neque inde huc transmeare.* Qua in re valde quærendum est, quomodo dicatur, *Hi qui volunt hinc ad vos transire, non possunt.* Quia enim hi qui in inferno sunt, ad beatorum sortem transire cupiant, dubium non est. Qui vero jam in beatitudinis sorte suscepti sunt, quo pacto dicitur quia transire ad eos qui in inferno cruciantur, volunt? Sed sicut transire reprobi ad electos cupiunt, id est a suppliciorum suorum afflictione migrare: ita ad afflictos atque in tormentis positos transire justorum, est mente ire per mi- E sericordiam, eosque velle liberare. Sed qui volunt de beatorum sede ad afflictos atque in tormentis positos transire, non possunt: quia justorum animæ quamvis in suæ naturæ bonitate misericordiam habeant, jam tunc auctoris sui justitiæ conjunctæ, tanta rectitudine constringuntur, ut nulla ad reprobos compassione [f] moveantur. Ipsi quippe judici concordant, cui inhærent, & eis quos eripere non possunt, nec ex misericordia condescendunt: quia

a Sic legendum ex mss. Belvac. Corb. C. Germ. Gemet. &c. Ubi, *salutem*, significat, *sanitatem*, quod excusi habent.
b Belvac. *divitias*.
c Sic legitur in mss. Editoribus placuit ponere, *notavit*; pro, *narravit*.

d Non verba ipsa referuntur a Gratiano loco indicato; sed sensus tantum, & quidem solum ex parte.
e Excusi, *quos superfluitas*.
f In Longip. post, *moveantur*; additum: *etiamsi misereri vellent, jam tunc omnino non possent. Ipsi quippe*.

quia tantum illos tunc a se videbunt extraneos, quantum ab eo quem diligunt auctore suo [a] conspiciunt esse repulsos. Nec injusti ergo ad beatorum sortem transeunt, quia damnatione perpetua constringuntur: nec justi transire ad reprobos possunt, quia erecti jam per justitiam [b] judicii, eis nullo modo ex aliqua compassione miserentur.

Ad pœnæ cumulum damnati vident eorum gloriam. Quos despexerunt, & de eorum quos dilexerunt periculo torquentur.

8. Sed postquam ardenti diviti de se spes tollitur, ejus animus ad propinquos quos reliquerat, recurrit: quia reproborum mentem pœna sua quandoque inutiliter erudit ad caritatem, ut jam tunc etiam suos spiritaliter diligant, [c] qui hic dum peccata diligerent, nec se amabant. Unde nunc subditur: *Rogo ergo te, Pater, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, [d] ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum*. Qua in re notandum est, ardenti diviti quanta ad supplicium cumulantur. Ad pœnam namque suam ei & cognitio servatur & memoria. Cognoscit enim Lazarum quem despexit: fratrum quoque suorum meminit, quos reliquit. Perfecta quippe ei ultio de paupere non esset, si hunc in retributione non recognosceret. Et perfecta pœna in igne non esset, si non hoc [e] quod ipse patitur, etiam in suis, timeret. Ut ergo peccatores in supplicio amplius puniantur, & eorum vident gloriam quos contemserunt, & de illorum etiam pena torquentur quos inutiliter amaverunt. Credendum vero est, quod ante retributionem extremi judicii, injusti in requie quosdam justos conspiciunt, ut eos videntes in gaudio, non solum de suo supplicio, sed etiam de illorum bono crucientur. Justi vero in tormentis semper intuentur injustos, ut hinc eorum gaudium crescat, quia malum conspiciunt quod misericorditer evaserunt: tantoque majores ereptori suo gratias referunt, quanto vident in aliis quod ipsi perpeti, si essent relicti, potuerunt. Nec illam tantæ beatitudinis claritatem apud justorum animum fuscat spectata pœna reproborum: quia ubi jam compassio miseriæ non erit, minuere proculdubio beatorum lætitiam non valebit. Quid autem mirum, si dum justi injustorum tormenta conspiciunt, hoc eis veniat in obsequium gaudiorum, quando & in pictura niger color substernitur, ut albus vel rubens clarior videatur? Nam sicut dictum est, tanto bonis sua gaudia excrescunt, quanto eorum oculis damnatorum mala subterjacent, quæ evaserunt. Et quamvis eis sua gaudia ad perfruendum plene sufficiant, mala tamen reproborum absque dubio semper aspiciunt: quia qui Creatoris sui claritatem vident, nihil in creatura agitur quod videre non possint.

Sancti quoque reproborum tormenta norunt quæ misericordia Dei evaserunt.

Hinc gaudii fit accessio.

9. Petenti autem diviti ut Lazarus mittatur, ab Abraham protinus respondetur: *Habent Moysen & Prophetas; audiant illos*. Sed qui Dei verba desperaverat, hæc audire non posse suos sequaces existimabat. Unde & respondit dives: *Non pater mi: sed si quis ex mortuis ierit [f] ad eos, credent*. Cui mox veraci sententia dicitur: *Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent* ei, quia nimirum qui verba Legis despiciunt, Redemtoris præcepta qui ex mortuis resurrexit, quanto subtiliora sunt, tanto hæc difficilius implebunt. Minus est enim quidquid per Legem dicitur, quam hoc quod per Dominum jubetur. Illa enim dari decimas præcipit; Redemtor vero noster ab his qui perfectionem sequuntur, omnia dimitti jubet. Illa peccata carnis resecat; Redemtor vero noster illicitas cogitationes etiam damnat. *Si ergo Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent*: quia hi qui viliora Legis præcepta implere negligunt, Salvatoris nostri mandatis altioribus obedire quando convalescunt? Et nimirum constat, quia cujus implere dicta renuunt, ei proculdubio credere recusant. Hæc nos de ipsa rei gestæ consideratione dixisse sufficiat.

Cur qui Moysen & Prophetas non audiunt, mortuos resurgentes non sint audituri.

Deut. 12.

Luc. 14.

10. Sed vos, fratres, & requiem Lazari, & pœnam divitis cognoscentes, solerter agite, culparum vestrarum intercessores quærite, atque advocatos vobis in die judicii pauperes procurate. Multos etenim nunc Lazaros habetis; ante januas vestras jacent, atque his indigent, quæ vobis jam satiatis quotidie de mensa cadunt. Verba sacræ lectionis debent nos instruere ad implenda mandata pietatis. Quotidie Lazarum, si quærimus, invenimus: quotidie Lazarum, etsi non quærimus, cernimus. Ecce importune se pauperes offerunt, rogant nos, qui tunc pro nobis intercessores venient. Certe nos omnino rogare debuimus, sed tamen rogamur. Videte si negare debemus quod petimur, quando patroni sunt qui petunt. Nolite ergo misericordiæ tempora perdere, nolite accepta remedia dissimulare. Ante supplicium cogitate de supplicio. Cum quoslibet in hoc mundo abjectos aspicitis; etiamsi qua reprehensibilia eorum esse videantur, nolite despicere: quia fortasse quos morum infirmitas vulnerat, medicina paupertatis curat. Quorum si qua sunt talia quæ debeant jure reprehendi, hæc si vultis, ad usum vestræ mercedis inflectite, ut ex ipsis eorum vitiis cumulentur vobis incrementa pietatis: quatenus panem pariter detis & verbum; panem refectionis cum verbo correptionis: & duo a vobis alimenta percipiant, qui unum quærebant, dum & exterius cibo, & interius satiantur eloquio. Pauper ergo cum reprehensibilis cernitur, moneri debet, despici non debet. Si vero reprehensionis nihil habet, [g] venerari summopere sicut intercessor debet. Sed ecce multos cernimus: quis cujus sit meriti, nescimus. Omnes ergo venerandi sunt, tantoque necesse est ut omnibus te humiliare debeas, quanto [h] quis eorum sit Christus ignoras.

Apud Deum quærendi sunt intercessores, pauperes.

Ipsi patroni sunt quos rogare deberemus.

Vitiosi pauperes corripiendi, & tamen cibandi.

11. Rem, fratres, refero, quam bene is qui præsto est, frater & compresbyter meus Speciosus novit. Eodem tempore quo monasterium petii, anus quædam Redemta nomine, in sanctimoniali habitu constituta, in urbe hac juxta beatæ Mariæ [i] semper virginis Ecclesiam manebat. Hæc illius Herundinis discipula fuerat, quæ magnis virtutibus pollens, super Prænestinos montes vitam eremiticam duxisse ferebatur. Huic duæ in eodem habitu discipulæ adhærebant: una nomine Romula, & altera, quæ nunc adhuc superest, quam quidem facie scio, sed nomine nescio. Tres itaque hæ in uno habitaculo commanentes, morum quidem divitiis plenam, sed tamen rebus pauperem vitam ducebant. Hæc autem, quam præfatus sum, Romula, aliam quam prædixi condiscipulam suam magnis vitæ meritis anteibat.

Honor pauperibus debitus exemplo demonstratur.

Lib. 4. Dialog. cap. 15.

a Duo priores Gemet. *conspiciunt se nullatenus esse repulsos.*
b Carnot. *judiciis.*
c Primus Corb. *quos hic dum .... nec secum amabant.*
d Belvac. C. Germ. & duo priores Gemet. *ut testificetur illis Lazarus*. C. Germ. tamen in lectione Evang. habet, *ut testetur*.
e Bigot. *quod in se.*
f Editi pro, *credent*, habent, *pœnitentiam agent*; quod in mss. minime legimus.
g Hoc verbo in passiva significatione sæpe utitur Gregorius, ut lib. 18. Moral. n. 23. lib. 19. num. 36. in fine lib. 22. num. 6. & alibi sæpe.
h Corb. *quis sit Christi.*
i Omissum in excusis adverbium, *semper*, revocavimus ex mss. C. Germ. Gemet. Bigot &c.

Romulæ virtutes.

bat. Erat quippe miræ patientiæ, summæ obedientiæ, custos oris sui ad silentium, studiosa valde ad continuæ orationis usum. Sed quia plerumque hi, quos jam perfectos homines æstimant, adhuc in oculis summi opificis aliquid imperfectionis habent: sicut sæpe imperiti homines necdum [a] perfecte sculpta sigilla conspicimus, & jam quasi perfecta laudamus, quæ adhuc artifex considerat & limat, laudari jam audit, & tamen ea tundere meliorando non desinit: hæc quam prædiximus Romula, ea quam Græco vocabulo medici paralysin vocant, molestia corporali percussa est, multisque annis in lectulo decubans, [b] pene omnium jacebat membrorum officio destituta: nec tamen hæc eadem ejus mentem ad impatientiam flagella perduxerant. Nam ipsa ei detrimenta membrorum facta fuerant incrementa virtutum: quia tanto sollicitius ad usum orationis succreverat, quanto & aliud quodlibet agere nequaquam valebat. Nocte ergo quadam eamdem Redemtam quam præfatus sum, quæ utrasque discipulas suas [c] filiarum loco nutriebat, vocavit dicens: Mater veni, mater veni. Quæ mox cum alia ejus discipula surrexit, sicut utrisque referentibus, & multis res eadem claruit, & ego quoque eodem tempore agnovi. Cumque noctis medio, lectulo jacentis assisterent, subito cælitus lux emissa, omne illius cellulæ spatium implevit: & splendor tantæ claritatis emicuit, ut corda assistentium inæstimabili pavore perstringeret, atque, ut post ipsæ referebant, omne in eis corpus obrigesceret, & in subito stupore remanerent. Cœpit namque quasi cujusdam magnæ multitudinis ingredientis sonitus audiri, ostium cellulæ concuti, ac si ingredientium turba premeretur. Atque, ut dicebant, intrantium multitudinem sentiebant, sed nimietate timoris & luminis, videre nil poterant: quia earum oculos & pavor depresserat, & ipsa tanti luminis claritas reverberabat. Quam lucem protinus miri odoris est fragrantia subsecuta: ita ut earum animum, quia lux emissa terruerat, odoris suavitas refoveret. Sed cum vim claritatis illius ferre non possent, cœpit eadem Romula assistentem sibi & trementem Redemtam, suorum morum magistram, blanda voce consolari, dicens: noli timere, mater, non morior modo. Cumque hoc illa crebro diceret, paulatim lux quæ fuerat immissa, subtracta est: sed is qui subsecutus est odor remansit. Sicque dies secundus & tertius transiit, ut aspersi fragrantia odoris remaneret. Nocte ergo quarta eamdem magistram suam iterum vocavit. Qua veniente [d] viaticum petiit, & accepit. Necdum vero eadem Redemta & alia ejus discipula a lectulo jacentis abscesserant, & ecce subito in platea ante ejusdem cellulæ ostium duo chori psallentium constiterunt, & sicut ipsæ se dicebant sexus ex vocibus discrevisse, psalmodiæ cantus dicebant viri, & feminæ respondebant. Cumque ante fores cellulæ exhiberentur cælestes exequiæ, sancta illa anima carne soluta est. Qua ad cælum ducta, quanto chori psallentium altius ascendebant, tanto cœpit psalmodia lenius audiri, quousque & ejusdem psalmodiæ sonitus, & odoris suavitas elongata finiretur.

Aliter de perfectione Deus judicat, aliter homines.

Detrimenta membrorum, Romulæ facta virtutum incrementa.

Romulæ mors & celestes exequiæ.

12. Hæc ergo quamdiu vixit in corpore, quis illam haberet in honore? Indigna cunctis, despecta omnibus videbatur. Quis ad illam accedere, quis illam videre dignaretur? Sed latebat in sterquilinio margarita Dei. [e] Sterquilinium, fratres, hanc ipsam corruptibilitatem corporis appello, sterquilinium abjectionem paupertatis nomino. Assumta est ergo margarita quæ jacebat in sterquilinio, & posita in cælestis Regis ornamento, jam inter supernos cives emicat, jam inter ignitos illos lapides æterni diadematis coruscat. O vos qui in hoc mundo divites aut esse creditis, aut estis, conferre, si potestis falsas divitias vestras veris divitiis Romulæ. Vos in hujus mundi via omnia amissuri possidetis: illa nihil quæsivit in itinere, & omnia invenit in pervenione. Vos lætam vitam ducitis, tristem mortem timetis: illa tristem vitam pertulit, ad lætam mortem pervenit. Vos ad tempus quæritis obsequium hominum: illa despecta ab hominibus, invenit socios choros Angelorum. Discite ergo, fratres, temporalia cuncta despicere: discite honorem transeuntem contemnere, æternam gloriam amare. Honorate quos pauperes videtis, & quos foris conspicitis despectos seculi, intus arbitramini amicos Dei. Cum his participamini quod haberis, ut hoc quandoque dignentur vobiscum participari quod habent. Pensate quod ore magistri Gentium dicitur: *In hoc tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum.* Pensate quod ipsa per se Veritas dicit: *Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Ad tribuendum pigri cur estis, quando hoc quod jacenti in terra porrigitis, sedenti in cælo datis? Sed hæc omnipotens Deus quæ per me in vestris auribus loquitur, per se in vestris mentibus loquatur: qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Exhortatio ad colendos & sublevandos pauperes.

2. Cor. 8. 14.

Matth. 25. 40.

a Corb. & duo priores Gemet. *perfecte sculpentis sigilla.*
b Al. *pene omni jacebat membrorum officio.*
c Ridicule apud Gussanvil. *filiarum loco*, typographico haud dubie lapsu tralatissimo; cui tamen in indice expurgatorio denegatus locus.
d Licet, *viaticum*, non semper significet Eucharistiam, quæ ab hac vita profuturis ex Christiano more datur; hic tamen, pro ipsa est accipiendum. De hoc argumento diximus in notis ad Dialogos lib. 4. cap. 25.
e Abest a Belvac. *sterquilinium, fratres, hanc ipsam corruptibilitatem corporis appello.* Legitur tamen in al. præsertim in Corb. Germ. antiquissimo.

ORATIO S. GREGORII AD PLEBEM,

de Mortalitate.

1. OPORTET, fratres carissimi, ut flagella Dei quæ metuere ventura debuimus, saltem præsentia & experta timeamus. [a] Conversionis nobis aditum dolor aperiat, & cordis nostri duritiam ipsa jam quam patimur pœna dissolvat. Ut enim Propheta teste prædictum est: *Pervenit gladius usque* [b] *ad animam.* Ecce enim cuncta plebs cælestis iræ mucrone percutitur, & repentina singuli cæde vastantur. Nec languor mortem prævenit, sed & languoris moras, ut cernitis, mors ipsa præcurrit. Percussus quisque ante rapitur, quam ad lamenta pœnitentiæ convertatur. Pensate ergo qualis ad con-

Jer. 4. 10.

a Germ. *Conversationis.*

b Big. *usque ad an. nostras.*

a conspectum districti judicis pervenit, [a] cui non A
vacat flere quod fecit. Habitatores quippe non
ex parte subtrahuntur, sed pariter corruunt. Domus
vacuæ relinquuntur, filiorum funera parentes aspiciunt,
& sui eos ad interitum heredes præcedunt.
Unusquisque ergo nostrum ad pœnitentiæ
lamenta confugiat, dum flere ante percussionem
vacat. Revocemus ante oculos mentis quidquid
errando commisimus: & quod nequiter egimus,
Psal. 94. 2. flendo puniamus *Præveniamus faciem ejus in confessione*; & sicut Propheta admonet: *Levemus cor-*
Thren. 3. 41. *da nostra cum manibus ad Deum*. Ad Deum quippe
corda cum manibus levare, est orationis nostræ
studium cum merito bonæ operationis erigere. B
Dat profecto, dat tremori nostro fiduciam, qui
Ezech. 33. 11. per Prophetam clamat: *Nolo mortem peccatoris,*
sed ut convertatur, & vivat. Nullus autem de
Jon. 3. iniquitatum suarum immanitate desperet. Ve-
Luc. 23. ternosas namque Ninivitarum culpas triduana
pœnitentia abstersit, & conversus latro vitæ præmia
etiam in ipsa sententia suæ mortis emeruit.
Mutemus igitur corda, & præsumamus nos jam
percepisse quod petimus. Citius ad precem judex
flectitur, si a pravitate sua petitor corrigatur.
Imminente ergo tantæ animadversionis gladio,
nos importunis precibus insistamus. Ea namque
quæ ingrata esse hominibus importunitas so-
b let, [b] judicio veritatis placet: quia pius ac mise-
ricors Deus a se vult veniam precibus exigi, qui
quantum meremur, non vult irasci. Hinc etenim
per Psalmistam dicitur: *Invoca me in die tribulatio-* *Psal. 49. 15.*
nis tuæ, [c] *eripiam te, & magnificabis me*. Ipse ergo c
sibi testis est, quia invocantibus misereri desiderat,
qui monet ut invocetur. Proinde, fratres carissimi,
contrito corde, & correctis operibus crastina
[d] die ab ipso feriæ quartæ diluculo, [e] ad Litaniam d e
septiformem, juxta distributionem inferius designatam,
devota mente cum lacrymis veniamus.
Nullus vestrum ad terrena opera in agros exeat,
nullus quodlibet negotium agere præsumat: quatenus
ad sanctæ genitricis Domini Ecclesiam con-
B venientes, qui simul omnes peccavimus, simul
omnes mala quæ fecimus deploremus: ut districtus
judex dum culpas nostras nos punire considerat,
ipse a sententia propositæ damnationis parcat. [f] f
Litania Clericorum exeat ab Ecclesia beati Johannis
Baptistæ. Litania virorum, ab Ecclesia beati
martyris Marcelli. Litania Monachorum, ab Ecclesia
martyrum Johannis & Pauli. Litania ancillarum
Dei, ab Ecclesia beatorum martyrum Cosmæ
& Damiani. Litania feminarum conjugatarum,
ab Ecclesia beati primi martyris Stephani.
Litania viduarum, ab Ecclesia beati martyris
Vitalis. Litania pauperum & infantium, ab
C Ecclesia beatæ martyris [g] Cæciliæ. g

a Duo Bigot. & Utic. *cui non licet*.
b Excusi, *judicii verit.* contra mss. nostrorum fidem ne uno quidem excepto. Legitur etiam in Greg. Turon. *judicio*.
c Unus Bigot. *eruam te*.
d Sic restituimus ex Colb. Germ. Bigot. & aliis; necnon ex Greg. Turon.
e Primus Bigot. *Septiformi letania ... devota ad lacrymas mente veniamus*. Hic absolvitur Sermo in C. Germ. & Primo Big.
f Personarum & locorum ordo diversus est apud Greg. Turon. l. 10. Hist. c. 1. & apud Paulum Diac. l. 3. de gestis Langob. c. 25. Lege quæ observavimus ad cap. 42. lib. 2. vitæ S. Greg. auct. Johan. Diac.
g In excusis legitur post *Cæciliæ*, *facta sunt hæc in basil. S. Sabinæ sub die quarto Kal. Sept. Indictione* v. quæ unus habet Colb. codex. Certè in Ind. vi. est manifestus error, hæc enim necessario referenda sunt ad Indict. viii. Nota autem Indictionis vi. quæ est in codice Colb. partem Registri Epistolarum continente, aptari non debet Sermoni sed Epistolæ subsequenti quæ est prima omnium ad Ind. vi. pertinentium.

INDEX HOMILIARUM
IN EVANGELIA.

HOM. I. *Dom. II. Adventus*: Erunt signa in sole &c. 1436.
HOM. II. *Dom. Quinquages.* Assumsit Jesus duodecim discipulos suos &c. 1440.
HOM. III. *In die Natalis S. Felicit. Mart.* Loquente Jesu ad turbas, ecce mater ejus. 1444.
HOM. IV. *De Apostolis*: Misit Jesus duodecim discipulos. 1446.
HOM. V. *In die Natalis S. Andreæ Apost.* Ambulans Jesus juxta mare Galileæ. 1450.
HOM. VI. *Dom. III. Adventus*: Cum audisset Johannes in vinculis opera Christi. 1452.
HOM. VII. *Dom. IV. Adventus*: Miserunt Judæi ab Jerosolymis Sacerdotes & Levitas. 1456.
HOM. VIII. *In die Natalis Domini*: Exiit edictum a Cæsare Augusto. 1460.
HOM. IX. *In die Natalis S. Sylvestri*: Homo quidam peregre proficiscens. 1462.
HOM. X. *In die Epiphaniæ*: Cum natus esset Jesus in Bethlehem Judæ. 1466.
HOM. XI. *In die S. Agnetis*: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro. 1472.
HOM. XII. *In die S. Agnetis*: Simile est regnum cælorum decem virginibus. 1476.
HOM. XIII. *In die S. Felicis Conf.* Sint lumbi vestri precincti. 1480.
HOM. XIV. *Dom. II. post Pascha*: Ego sum Pastor bonus. 1484.
HOM. XV. *Dom. in Sexagesima*: Cum turba plurima conveniret. 1488.
HOM. XVI. *Dom. I. Quadragesimæ*: Ductus est Jesus in desertum a Spiritu. 1492.

HOM. XVII. *Ad Episcopos in fonte Lateran.* Designavit Dominus Jesus & alios LXXII. 1496.
HOM. XVIII. *Dom. in Pass.* Dicebat Jesus turbis Judæorum & principibus Sacerdotum. 1506.
HOM. XIX. *Dom. in Septuagesima*: Simile est regnum cælorum homini patrifamilias. 1510.
HOM. XX. *Sabbato Quat. Temp. ante Nat. Christi*: Anno xv. Imperii Tiberii Cæsaris. 1516.
HOM. XXI. *In die sancto Paschæ*: Maria Magdalene & Maria Jacobi & Salome. 1524.
HOM. XXII. *Sabbato post Pascha*: Una sabbati Maria Magdalene venit mane. 1530.
HOM. XXIII. *In crastino Paschæ*: Duo ex discipulis Jesu ibant ipsa die in castellum. 1536.
HOM. XXIV. *Feria quarta Paschæ:* Manifestavit se iterum Jesus discipulis suis. 1540.
HOM. XXV. *Feria quinta Paschæ:* Maria stabat ad monumentum foris plorans. 1544.
HOM. XXVI. *In octavis Paschæ*: Cum esset sero die illa una sabbatorum. 1552.
HOM. XXVII. *In die Nat. S. Pancratii*: Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem. 1560.
HOM. XXVIII. *In die Natalis SS. Nerei & Achillei:* Erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. 1566.
HOM. XXIX. *In Ascens. Domini*: Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Jesus. 1568.
HOM. XXX. *In die sancto Pentecostes*: Si quis diligit me, sermonem meum servabit. 1574.
HOM. XXXI. *Sab. Quat. Temp. Septembris*: Arborem fici habebat quidam plantatam. 1582.
HOM. XXXII. *In die Natalis SS. Processi & Martiniani*: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. 1586.
HOM. XXXIII. *Feria sexta Quat. Temp. Septembris*: Rogabat Jesum quidam Pharisæus ut manducaret cum illo. 1592.
HOM. XXXIV. *Dom. III. post Pent.* Erant appropinquantes ad Jesum Publicani & peccatores. 1600.
HOM. XXXV. *In die Natalis S. Mennæ*: Cum audieritis prælia & seditiones. 1612.
HOM. XXXVI. *Dom. II. post Pent.* Homo quidam fecit cœnam magnam. 1618.
HOM. XXXVII. *In die Natalis S. Sebastiani Mart.* Siquis venit ad me & non odit patrem suum & matrem & uxorem &c. 1626.
HOM. XXXVIII. *In basilica B. Clementis Mart.* Loquebatur Jesus principibus Sacerdotum & Pharisæis in parabolis. 1634.
HOM. XXXIX. *In basilica B. Johannis*: Cum appropinquaret Jesus Jerusalem videns civitatem flevit super illam. 1644.
HOM. XL. *Dom. II. post Pentecosten*: Homo quidam erat dives. 1652.
Oratio de Mortalitate. 1662.

Finis Tomi primi.

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ,
Quæ in tomo primo Operum sancti Gregorii Papæ citantur.

GENESEOS.

Cap. 1. v. 1. IN principio creavit Deus cœlum & terram, 1175. a. c
2. Terra autem erat inanis & vacua & incomposita, 909. d
3. Dixit Deus: fiat lux, & facta est lux, 251. d. 1322. b
6. Fiat firmamentum in medio aquarum, 884. d
11. Germinet terra herbam virentem, 690. b. 940. c
12. Protulit terra herbam virentem... lignumque faciens fructum, &c. 205. a
16. Fecitque Deus duo luminaria magna, 1309. d
26. Faciamus hominem ad imaginem, 215. a. 322. b. 981. d. 1056. b
27. Creavit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum, 167. a. 1324. b. 1355. d. 1584. a
Masculum & feminam creavit eos, 1037. b. 1055. a
31. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant bona valde, 308. c
Et factum est vespere & mane dies sextus, 1055. c. 1358. c
2. 2. Igitur perfecti sunt cœli & terra, 980. a. 981. a. 1323. d. 1358. a
2. Complevitque die septimo opus suum, 1162. a. Et requievit die septimo ab universo opere, 32. c. 1250. c
4. Ista sunt generationes cœli & terræ, quando creata sunt in die, 1055. d
5. Et omne virgultum agri, antequam orietur in terra, 1055. d
7. Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, 948. a
Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, 596. c. 744. c
15. Posuit eum Dominus in paradiso voluptatis, ut operaretur & custodiret, 622. b
16. Ex omni ligno paradisi comedite, 1156. d
17. De ligno autem scientiæ boni & mali ne tetigeritis, 1155. a. 1156. d
21. Immisit Dominus Deus soporem in Adam, 1018. d
22. Et ædificavit Dominus Deus costam... in mulierem, 1018. d
23. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, 466. a
3. 1. Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi, 765. a. 1141. a
5. In quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dii, 207. c. 163. b. 476. b. 604. c. 761. c. 765. d. 825. c. 983. d. 1056. a. 1103. c. 1110. a. 1114. d. 1142. a. 1495. c
6. Vidit mulier quod bonum esset lignum... & tulit de fructu illius, 163. b. 679. b. 789. a. 982. a. 1120. d
Deditque viro suo, qui comedit, 543. c. 1256. a. 1549. a. 1618. a
7. Et aperti sunt oculi amborum... consuerunt folia ficus, 324. d. 1058. c
8. Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso, 894. a
Abscondit se Adam, 1077. c. 1078. a
9. Adam ubi es? 40. d
12. Mulier quam dedisti mihi sociam, &c. 119. c. 124. c. 712. a. 1106. b. c
13. Serpens decepit me, & comedi, 712. a. 1106. c
14. Pectore & ventre repes, 682. a
15. Sec. LXX. Ipsa tuum observabit caput, & tu calcaneum ejus, 36. b
17. Maledicta terra in opere tuo, 105. d
18. Terra tua spinas & tribulos germinabit tibi, 1522. a
19. Terra es, & in terram ibis, 61. b. 269. d. 368. a. 371. c. 387. a. 394. c. 426. c. 483. c. 575. c. 604. c. 639. b. 626. b. 965. a. 1016. c. 1016. a. 1031. b. 1273. c. 1573. c
23. Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, 763. b
24. Ejecitque Adam: & collocavit... 1117. c. 1156. b
4. 2. Fuit Abel Pastor ovium, & Cain agricola, 673. c
3. Factum est... ut offerret Cain, &c. 673. c
4. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, 341. c. 948. d
Respexit Dominus ad Abel & ad munera ejus, 711. a.
5. Ad Cain vero & ad munera illius non respexit. iratusque est, 178. c. 711. a
6. Sec. LXX. Cur concidit facies tua? 178. c
7. Sec. LXX. Si recte offeras, non recte autem dividas, peccasti, 82. d. 1286. a
Peccasti, quiesce, 1577. b
In foribus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus ejus, 116. a. 178. a
8 Consurrexit Cain adversus fratrem suum Abel, & interfecit eum, 132. b. 341. a. 673. c. 1114. d. 1378. c
10. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, 926. c
16. Egressus Cain a facie Domini, &c. 609. a
17. Cognovit Cain uxorem suam... & peperit Henoch, 288. a
Et ædificavit civitatem, vocavitque nomen ejus... 184. a. 906. c
5. 22. Ambulavit Henoch cum Deo, 230. a. 1338. c
24. Non apparuit, quia tulit eum Deus, 230. c. 341. c. 1338. c. 1572. c
6. 3. Non permanebit in hominibus istis Spiritus meus, eo quod sunt caro, 466. a
6. Pœnituit me fecisse hominem super terram, 894. a. 666. b. 1243. c
14. Fac tibi arcam de lignis lævigatis, 1338. c
15. Trecentorum cubitorum erit longitudo ejus, &c. 1349. c
7. 1. Ingredere tu, & omnis domus tua in arcam 1344. c
7. Et ingressus est Noe & filii ejus, 342. a. 1636. a
21. Consumtaque est omnis caro quæ movebatur super aquam, 1149. a
23. Remansit autem solus Noe, & qui cum eo erant in arca, 132. c
8. 21. Sensus & cogitatio humani cordis prona est in malum ab adolescentia sua, 615. b
9. 1. Crescite & multiplicamini & replete terram, 690. a
2 Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, 690. a
13. Arcum meum ponam in nubibus, 1247. c
14. Cumque obduxero nubibus cœlum, 1247. a
18 Erant filii Noe qui egressi sunt de Arca, Sem, Cham, & Japheth, 673. c
21. Bibensque vinum inebriatus est & nudatus, 808. d
22. Quod cum vidisset Cham..., nuntiavit duobus fratribus suis, 773. c
23. At vero Sem & Japheth pallium imposuerunt, &c. 342. a. 673. a. 808. d
25. Maledictus Chanaan puer, servus erit fratribus suis, 820. c
10. 21. De Sem nati sunt, patre omnium filiorum Heber, 1367. d
11. 7 Venite, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, 40. a. 1120. b
9 Ibi confusum est labium universæ terræ, 1577. d
12. 1. Egredere de terra tua, & de cognatione tua... 132. c. 889. b. 1348. a
3. Maledicam maledicentibus tibi, 205. d
4. Egressus est Abram sicut præceperat ei Dominus, 860. a. 1338. d
15. 2. Dixitque Abram: Domine Deus, quid dabis mihi? 1348. a
6. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiam, 650. b
11. Descenderuntque volucres super cadavera, & abigebat eas Abram, 501. a
16. Nondum completa sunt peccata Amorrhæorum, 800. b. 1290. d
16. 15. Peperitque Agar Abræ filium, 673. c
18. 1. Apparuit ei Dominus in convalle Mambre, 39. a
2. Apparuerunt ei tres viri stantes prope eum, 39. a
Cucurrit in occursum eorum, 336. b. 805. b
Et adoravit in terram. 806. b. 1470. b
20. Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, 247. d. 628. b
21. Descendam & videbo utrum clamorem... opere compleverint, 628. b
27. Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis, 97. b. 362. c. 596. d. 1144. a. 1242. b
19. 1. Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere, 39. a
3. Compulit eos oppido, ut diverterent ad eum, 1269. a
9 Vim faciebant Lot vehementissime, 198. a
10. Eos qui foris erant percusserunt cæcitate... ita ut ostium invenire non possent, 198. c
Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem, 444. c
21. 9. Cum vidisset Sara filium Agar... ludentem cum Isaac filio suo, 675. c
10. Ejice ancillam hanc, & filium ejus, 673. c. 1638. a
22. 2. Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, 898. b
6. Tulit ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum, 1218. d
7. Ecce ignis & ligna: ubi est victima holocausti, 860. a
10. Extenditque manum, & arripuit gladium, 342. a
12. Nunc cognovi quod timeas Deum, 612. b. 683. c. 808. c
16. Quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo, 1338. d
17. Benedicam tibi et multiplicabo semen tuum, 1338. d
23. 19. Sepelivit Abraham Saram... in spelunca agri duplici, 107. a
24. 2 Posuit servus manum sub femore Abraham, 57. a
61. Rebecca et puellæ illius, ascensis camelis, secutæ sunt virum, 23. d
64. Rebecca, conspecto Isaac, descendit de camelo, 1160. b
25. 24. Ecce gemini in utero ejus reperti sunt, 673. c
25. Alter egrediens, plantam fratris tenebat manu, 1465. d
27. Factus est Esau vir gnarus venandi... Jacob autem vir simplex, &c. 147. b
33. Juravit ei Esau, & vendidit primogenita, 983. c
34. Et sic accepto pane... parvipendens, quod primogenita vendidisset, 178. a. 371. b
26. 15. Omnes puteos, quos foderant servi patris illius... obstruxerunt, implentes humo, 509. d. 1021. b
27. 1. Senuit Isaac, & caligaverunt oculi ejus, 132. c. 342. a. 1213. b. 1465. a.
3. Sume arma tua... et egredere foras, &c. 1176. c
5. Quod cum audisset Rebecca, et ille abiisset in agrum, 1013. c
27. Benedicens illi, ait: ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, 371. a. 1214. c. e. 1469. a
28. Det tibi Deus de rore cœli, et de pinguedine terræ, 1154. a. 1015. a. 1638. b
40. Tempusque erit cum solvatur jugum de collo tuo, 1215. b
41. Oderat semper Esau Jacob pro benedictione, &c. 178. c
28. 11. Tulit de lapidibus qui jacebant; et supponens capiti suo, 163. a
12. Vidit in somnis scalam stantem... Angelos quoque Dei ascendentes, 325. a
20. Domine Deus, si dederis mihi panem ad manducandum, 1756. c
29. 16. Habebat duas filias, nomen majoris Lia; minor vero appellabatur Rachel, 1324. d
20. Servivit Jacob pro Rachel septem annis, 1338. d
27. Non est nostræ consuetudinis in terra nostra, ut minores ante tradamus ad nuptias, 210. a
30. 26. Da mihi uxores... tu nosti servitutem qua servivi tibi, 660. b
26. Tu nosti quomodo servierim tibi, 1338. d
37. Tollens Jacob virgas populeas virides, 677. a
38. Posuitque eas in canalibus, in quibus effunde-

fundebatur aqua, 767. a
39. *Factumque est ut in ipso calore coitus*, 677. a
31. 30. *Cur furatus es deos meos?* 988. c
35. *Juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi*, 989. a
32. 24. *Ecce vir luctabatur cum eo usque mane*, 1303. d
25. *Qui cum videret quod eum superare non posset*, 1338. d
30. *Vidi Dominum facie ad faciem*, & *salva facta est anima mea*, 601. b. 763. a. 1327. a
31. *Ipse vero claudicabat pede*, 134. c
33. 4. *Currens itaque Esau obviam fratri suo*, 132. a
15 *Ego sequar paulatim* ... *sicut videro parvulos meos posse*, 688. b
36. 33. *Et regnavit pro eo Jobab*. 7. a
37. 3. Sec. xxx. *Israel diligebat Joseph*... *fecitque ei tunicam talarem*, 38. a. 1546. a
5. *Accidit ut visum somnium referret fratribus suis*, 1414. d
Vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum, 194. c. 662. a
20. *Ecce somniator ille venit*, *venite occidamus eum*, 194. c
27. *Melius est ut venundetur Ismaelitis*. 179. a. 673. d. 1414. a
28. *Vendiderunt eum Ismaelitis*, 179. a. 1638. b
33. *Tunica filii mei est* ... *fera pessima comedit eum*. 342. a
39. 8. *Ecce dominus meus*, *omnibus mihi traditis*, 974. b
9. *Quomodo ergo possum hoc malum facere* ... 974. b
20. *Qui relicto in manu ejus pallio fugit*, 62. b. 860. b. 1338. c
40. 12. *Tres propagines*, *tres adhuc dies sunt*, 1167. a
41. 1. *Vidit Pharao somnium*, 378. c
32. *Quod vidit secundo ad eamdem rem pertinens somnium*, 1132. a
41. *Ecce constitui te super universam terram Ægypti*, 1414. a
57. *Omnes Provinciæ veniebant in Ægyptum*, *ut emerent escas*, 389. d
42. 5. *Erat fames in terra Chanaan*, 1414. c
9. *Joseph erat princeps in terra Ægypti*... *cumque adorassent eum fratres sui*, 1414. a
9. *Exploratores estis vos*, 1415. a
15. *Experimentum vestri capiam*, 1415. a
21. *Merito hæc patimur quia peccavimus in fratrem nostrum*, 1415. a
23. *Tollensque Simeon*, & *ligans illis præsentibus*, 1413. b
34. *Fratrem vestrum minimum adducite ad me*. 1415. b
44. 2. *Scyphum meum argenteum*, & *pretium* ... *pone in ore sacci junioris*, 1415. b
45. 1. *Non se poterat ultra cohibere Joseph*. 1415. c
5 *Nolite pavere* ... *pro salute enim vestra misit me Deus*, 342. b
46. 27. *Intravit Jacob in Ægyptum cum animabus septuaginta*. 82. a. 1568. a
47. 20. *Emit igitur Joseph omnem terram Ægypti* ... *subjecitque eam Pharaoni*, 206. b
48. 10. *Oculi Israel caligabant præ nimia senectute*, 1177. a
14. *Extendens manum dextram posuit super caput Ephraim*, 1177. b
18. *Hic est primogenitus*, *pone dextram tuam super caput ejus*, 1177. b
49. 9. *Ad prædam*, *fili mi*, *ascendisti*, *requiescens accubuisti ut leo*, 581. a
Quis suscitabit eum? 477. d. 381. a
10. *Non auferetur sceptrum de Juda*, & *dux de femoribus ejus*, 1175. d
14. *Issachar Asinus fortis*, *accubans inter terminos*, 25. c
15. *Vidit requiem quod esset bona*, 25. a
17. *Fiat Dan coluber in via*, *cerastes in semita*, *mordens ungulas equi*, 1013. d
Ut cadat ascensor ejus, *retro*, 1016. b. 1231. d.
18. *Salutare tuum expectabo*, *Domine*, 1016. b. 1246. c
27. *Benjamin lupus rapax*, *mane comedet prædam*, *vespere dividet spolia*, 567. b

Exodi.

1. 21. QUia ædificavit illis Dominus domos, 359. b
2. 11. *In diebus illis postquam creverat Moyses*, 749. c
15. *Fugiens de conspectu ejus*, *moratus est in terra Madian*, 749. c
3. 2. *Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi*, 895. d
3. *Transiens videbo visionem*, 496. d. 1196. c. 1227. b
6. *Ego sum Deus Abraham*, *Deus Isaac*, & *Deus Jacob*, 8. c. 1039. b. 1548. a
7. *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto*, 820. d
10. *Veni* & *mittam te ad Pharaonem*, 862. a
1157. b
14. *Ego sum qui sum*, 133. b. 167. d. 318. c. 596. c. 1193. a. 1508. c
Qui est misit me ad vos, 518. c. 336. c. 1192 a. 1308. a
22. *Postulabit mulier a vicina sua* ... *vasa argentea* & *aurea*, &c. 913. d
4. 10. *Obsecro*, *Domine*, *non sum eloquens* ... 2144. b. 1157. b. 1242. a
13. *Mitte quem missurus es*, 1157. a
21. *Ego obdurabo cor ejus*, 371. a. 810. c. 943. b.
5. 2. *Nescio Dominum*, & *Israel non dimittam*, 1641. a
21. *Videat Dominus* & *judicet*, *quoniam fœtere fecistis odorem nostrum*, 937. a. 1301. d.
6. 3. *Nomen meum Adonai non indicavi eis*. 1348. a
7. 1. *Ecce constitui te Deum Pharaonis*, 925. c. 1236. a. 1331. d. 1606. d
3 *Ego obdurabo cor ejus*, 371. a. 1008. a. 1091. a
8. 21. *Implebuntur domus Ægyptiorum muscis*, 389. a
25. *Ite*, *sacrificate Deo vestro in terra ista*, 036. d
26. *Non potest ita fieri*; *abominationes Ægyptiorum immolabimus* 256. d. 360. c.
10. 3. *Usquequo non vis subjici mihi?* *dimitte populum meum*, 256. d
13. *Ventus urens levabat locustas*, 1018. a
14. *Quæ ascenderunt super universam terram Ægypti*, 1018. a
15. *Vastantes omnia*, 1016. a
27. *Ego obduravi cor Pharaonis*, 945. b.
12. 7. *Sument de sanguine agni*, & *ponent super utrumque postem*, 1399. c. 1533. d
8. *Et edent carnes nocte illa assas igni*, 1533. d. 1534. b
Et azymos panes cum lactucis agrestibus, 1534. d.
9 *Non comedetis ex eo crudum quid*, 1533. d. 1534. a
Caput cum pedibus & *intestinis vorabitis*, 1535. b
10. *Nec remanebit ex eo quidquam usque mane*, 1533. d
Si quid residuum fuerit, *igne comburetis*, 645. b. 1399. a. 1533. d
11. *Sic autem comedetis illum*, 1533. d. 1535. a
Renes vestros accingetis, 1533. d. 1535. a
Calceamenta habebitis in pedibus, 1533. d. 1536. a
Tenentes baculos in manibus, 1533. d. 1536. b
Et comedetis festinantes, 1533. d. 1537. a
46. *In una domo comedetur*, *nec efferetis de carnibus ejus foras*, 1246. c
13. 13. *Primogenitum asini mutabis ove*, 870. a
17. *Cum emisisset Pharao populum*, *non eos duxit Dominus per viam terræ*, 773. a
21. *Dominus præcedebat eos* ... *per diem in columna nubis*, & *per noctem*, 61. c. 1507. b.
14. 15. *Quid clamas ad me?* 316. d. 718. a
21. *Cum extendisset Moyses manum super mare* ... *divisaque est aqua*, 1120. b. 1305. c
15. 1. *Tunc Moyses et filii Israel cecinerunt carmen Domino*, 1262. b
13. Sec. 2ca. *Ivit in Ægyptum*, *ut redimeret sibi populum*, 862. a
18. *Dominus qui regnas in æternum*, *et in seculum*, *et adhuc*, 522. a.
16. 3. *Quando sedebamus super ollas carnium*, 665. b
8 *Nos autem*, *quid sumus?* *nec contra nos est murmur vestrum* ... 728. b. 1240. d
15. *Dixerunt ad invicem*: *Manhu?* ... *quid est hoc?* 870. c. 1010. a.
23. *Requies Sabbati sanctificata est Domino cras*, 1481. b
29. *Videte quod Dominus dederit vobis Sabbatum*, 389. a
17. 4. *Adhuc paululum et lapidabit me* 1364. c
12. *Manus Moysi erant graves*, 1598. a
18. 7 *Qui egressus in occursum cognati sui*, *adoravit et osculatus est eum*, 238. b
19. 3. *Moyses ascendit ad Deum*, 749. c
7. *Venit Moyses* ... *exposuit omnes sermones quos mandaverat Dominus*, 1293. b. 1307. d
12. *Si bestia tetigerit montem*, *lapidabitur*, 209. b. 1597. c
13. *Manus non tanget eum*, *sed lapidibus opprimetur*, 209. b
18. *Totus mons Sinai fumabat* ... *eratque omnis mons terribilis*, 209. b
20. 8. *Memento ut diem Sabbati sanctifices*, 1360. c
10. *Septimo die Sabbatum Domini Dei tui est*, 1360. c
11. *Benedixit Dominus diei Sabbati*, *et sanctificavit eum*, 1150. c
13. *Non occides*, 913. a
14. *Non mœchaberis*, 913. a. 1305. b
15. *Non furtum facies*, 913. a
16. *Non falsum testimonium dices*, 913. a
17. *Non concupisces rem proximi tui*, 913. a. 1337. a
Nec desiderabis uxorem ejus, 1609. d
24. *Altare de terra facietis mihi*, 93. a
21. 2. *Si emeris servum Hebræum*, *sex annis serviet tibi*, 1196. a
3. *Cum quali veste intraverit*, *cum tali exeat*, 1196. a
4. *Sin autem dederit ei dominus uxorem*, 1199. a
5. *Quod si dixerit servus*: *diligo dominum meum* 1196. b. 1197. b
6. *Offerat eum dominus diis*, 1196. b. 1197. b
24. *Oculum pro oculo*, *dentem pro dente*, 914. a
33. *Si quis aperuerit cisternam*, & *foderit*, 548. d
34. *Dominus cisternæ reddet pretium jumentorum*, 548. d
22. 8. *Si latet fur*, *dominus domus applicabitur ad deos*. 1236. b
26. *Cum debet tibi quippiam frater*, & *abstuleris pignus ab eo*, 502. b
28. *Diis non detrahes*, 1236. b
23. 15. *Non apparebis in conspectu Domini vacuus*, 630 a
32. *Non inibis cum eis fœdus*, *nec cum diis eorum*, 217. a
24. 1. *Ascende ad Dominum tu*, 168. c
3. *Omnia verba quæ locutus est Dominus* & *faciemus* & *audiemus*, 1017 d
25. 4. *Hyacinthum*, & *purpuram*, *coccumque bis tinctum*, 1301. c
17. *Facies* & *propitiatorium de auro mundissimo*, 1218. c
19. *Cherub unus sit in latere uno*, & *alter in altero*, 1219. a
20. *Utrumque latus propitiatorii tegant expandentes alas*, 1219. a
Respiciantque se se mutuo versis vultibus in propitiatorium, 1247. d
31. *Facies* & *candelabrum ductile*, 1025. d
26. 1. *Decem cortinas de bysso retorta* ... *facies*, 809. b. 1379. a
Coccoque bis tincto, *variatas*, 1647. a
7. *Facies* & *saga cilicina undecim*. 1061. d
32. *Facies columnas quatuor et bases earum vestiet argento*, 901. c. d
28. 5. *Accipientque aurum* ... *coccumque bis tinctum*, 1342. c
17. *Ponesque in quatuor ordines lapidum*, etc. 899 d
43. *Et utentur Aaron et filii ejus*, *quando ingredientur tabernaculum*, 1092. d
29. 22. *Tolles adipem de ariete et caudam*, 38. b
30. 6. *Sedit populus manducare et bibere*, *et surrexerunt ludere*, 20. c. 349. b. 1657. a
7. *Descende*, *peccavit populus*, 841. c
10. *Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos*, 299. c. 316. d. 641. a
27. *Ponat vir gladium suum super femur suum* ... *et occidat unusquisque* ... 640. a. 1220. d.
28 *Cecideruntque in die illo quasi viginti tria millia hominum*, 343 b. 740. a
31. *Dimitte illis hanc noxam*, *alioqui dele me de libro tuo*, 299. a. 860. c
32. *Aut si non facis*, *dele me de libro tuo quem scripsisti*, 342. b. 641. a
33. 8. *Cum egrederetur Moyses ad tabernaculum*, *surgebat universa plebs*, 1318. a
9. *Ingresso autem illo* ... *descendebat columna nubis*, 169. c
10. *Stabantque ipsi*, *et adorabant per fores tabernaculorum suorum*, 1318 d
11. *Loquebatur Dominus ad Moysen*, *facie ad faciem*, 600. b
Sicut solet loqui homo ad amicum suum, 600. c
12. *Novi te ex nomine*, 1548. d. 1655. d
13. *Si inveni gratiam in conspectu tuo*, *ostende mihi te ipsum manifeste*, 600. d. 1246. d
14. *Facies mea præcedet te*, 1117. d
20. *Non enim videbit me homo*, *et vivet*, 601. a
21. *Est locus penes me*, *et stabis supra petram*, 801. c. 1149. a
22. *Cum transibit mea majestas*, 801. c
23. *Auferam manum meam*, *et videbis posteriora mea*, 801. c. 1149. a. b
34. 7 *Qui reddis peccata patrum in filios ac nepotes*, 492. d
Nullusque apud te per se innocens est, 512. a
14. *Dominus zelotes nomen ejus*, 666. b
28. *Fuit ibi cum Domino quadraginta dies* .. *panem non comedit*, 1494. c
33. *Posuit velamen super faciem suam*, 584. a
35. 22. *Quidquid in cultum tabernaculi*, *et ad vestes sanctas necessarium erat*, 966. d
22. *Viri cum mulieribus præbuerunt armillas* & *inaures*, 966. d

23. *Si*

quæ in primo tomo Operum S. Gregorii citantur.

25. Si quis habuit hyacinthum, purpuram, 966. d

37. 16. Et vasa ad diversos usus mensæ, acetabula, phialas et cyathos, 630. a. 1456. d

17. Fecit et candelabrum ductile de auro mundissimo, 1015. c

38. 8. Posuit & labrum æneum, in quo lavarentur Aaron & filii ejus, 1500. d

Quod fecit de speculis mulierum, 1500. d

39. 37. Altare aureum, & unguentum, 1428. b

39. Altare æneum, retiaculum, 1328. b

40. 5. Altare aureum in quo adoletur incensum, 1408. b

6. Et ante illud altare holocausti, 1408. b

LEVITICI.

1. 6. DETRACTA pelle hostia, artus in frusta concidunt, 37. b

8. Et membra quæ sunt cæsa desuper ordinantes, 320. a

9. Intestinis & pedibus lotis aqua, 326. a

12. Dividentque membra ... & ponent super ligna, quibus subjiciendus est ignis, 326. a

15. Offeret eam (avem) Sacerdos ad altare, & retorto ad collum capite, 195. c. 1027. d

3. 9. Offerent de pacificorum hostia ... adipem & caudam totam, 38. b. 1546. a

5. 6. Offerat agnum de gregibus sive capram, 1048. a

7. Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, 1098. a

8. Retorquebit caput ejus ad pennulas, ita ut collo hæreat, 1027. d

6. 12. Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet Sacerdos, 794. b

Et imposito holocausto desuper adolebit adipes pacificorum, 794. c

13. Ignis est iste perpetuus, qui numquam deficiet in altari, 793. a

21. In sartagine oleo conspersa frigetur, 1304. c

22. Offeret eam Sacerdos qui jure patri successerit, & tota cremabitur, 1304. c

11. 10. Quidquid pinnulas & squamas non habet eorum quæ in aquis moventur, & vivunt, abominabile vobis, 1580. a

12. Cuncta quæ non habent pinnulas & squamas in aquis, polluta erunt, 140. c

13. Hæc sunt quæ de avibus comedere non debetis, 146. a

15. 2. Vir qui fluxum seminis sustinet, immundus erit, 744. a

19. 18. Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum, 1357. c

Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum, 1036. b

Diliges proximum tuum sicut teipsum, 03[illegible]

23. Quando ingressi fueritis terram, quam ego daturus sum vobis ... poma quæ germinant, immunda erunt vobis, 250. c

26. Non augurabimini, nec observabitis somnia, 260. b

36. Statera justa, & æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius, 1005. a

21. 20. Si gibbus, si lippus ... non accedet offerre hostias Domino, 1583. c. 1598. a

25. 8. Numerabis tibi septem hebdomadas annorum, id est septies septem, 1150. c

10. Sanctificabis annum quinquagesimum, 1150. c

11. Quia jubilæus est & quinquagesimus annus, 1542. c

26. 12. Et inambulabo in vis, 578. b. 625. b. 861. c

27. 30. Omnis decima terræ ... Domini sunt, & illi sanctificantur, 1495. a

NUMERORUM.

2. 25. AD aquilonis partem castrametati sunt filii Dan, 1015. d

6. 5. Novacula non transibit per caput ejus, 71. b

8. 7. Levitæ radant omnes pilos carnis suæ, 163. d

10. 2. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, 962. c

5. Cum concisus clangor increpuerit, movebuntur castra, 962. c. 963. a

11. 16. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, 618. a

29. Quid æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, 726. c

12. 3. Erat Moyses vir mitissimus super omnes homines, 8. a. 1186. b. 1338. c

13. 29. Cultores fortissimos habet, & urbes grandes atque muratas, 1182. a

14. 2. Murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filii Israel, 1182. a

3. Utinam mortui essemus in Ægypto, 1017. d. 1198. d

4. Constituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum, 1198. d.

6. At vero Josue filius Nun, & Caleb filius Jephone ... sciderunt vestimenta sua, 342. b

7. Ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt, 342. d

23. Non videbunt terram pro qua juravi patribus eorum, 1182. a

42. Nolite ascendere: non enim est Dominus vobiscum, 1182. b

16. 47. Quod cum fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, 299. a

48. Stans inter mortuos, & viventes, pro populo deprecatus est, 299. a

17. 2. Accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, 463. c

7. Regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi, 463. c. 1395. c

19. 3. Tradetis eam (vaccam rufam) Eleazaro Sacerdoti, qui eductam extra castra immolabit, 207. c

15. Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit, 739. b

20. 6. Ingressus Moyses & Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum, corruerunt, 1020. c

11. Percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, 1393. a

12. Quia non credidistis mihi ... non introducetis hos populos in terram, 099. d

21. 5. Anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo, 983. b

22. 28. Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est, 3. c. 853. b. 795 d.

23. 10. Moriatur anima mea morte justorum ..., 0102. b. 1490. b

24. 3. Dixit homo cujus obturatus est oculus, 462. d

4. Dixit auditor sermonum Dei ... qui cadit, & sic aperiuntur oculi ejus, 490. d. 1279. b

5. Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, 1279. b

16. Dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi, 1260. b

Qui cadens apertos habet oculos, 099. a. 801. c. 1200. b

21. Robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum, 1039. c

25. 7. Quod cum vidisset Phinees ... surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, 1338. c

8. Ingressus est post virum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, 342. b. 1008. d. 1338. a

9. Et occisi sunt viginti quatuor millia hominum, 342. b

11. Phinees ... avertit iram meam a filiis Israel, 006. b. 1138. c

32. 4. Terra quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, 864. b

5. Precamur si invenimus gratiam coram te, ut des nobis eam in possessionem, 864. b

6. Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? 864. b

7. Cur subvertitis mentes filiorum Israel? 864. b

13. Iratus est Dominus contra Israel, 666. b

16. Caulas ovium fabricabimus, 804. d

17. Nos ipsi armati & accincti pergemus ad prælium, 864. d

35. 25. Manebitque ibi donec Sacerdos magnus ... moriatur, 1018. d

DEUTERONOMII.

4. 24. DEUS tuus ignis consumens est, 1206. d. 1247. b

6. 5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. 123. d. 574. c. 1639. a

10. 16. Circumcidite præputia cordis vestri, 898. a

12. 6. Offeretis in loco illo ... decimas & primitias manuum vestrarum, 1346. d. 1659. a

13. 3. Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum, 620. b. 898. c

15. 19. Non operaberis in primogenito bovis, & non tondebis primogenita ovium, 880. c

Non arabis in primogenito bovis, 1184. a.

16. 20. Juste, quod justum est, exsequeris, 305. b

21. Non plantabis lucum, & omnem arborem juxta altare Domini Dei tui, b. c

17. 11. Non declines ad dexteram, aut ad sinistram, 516. c

15. Si elegeris unum de populo terræ, & constitueris principem super te, 288. b

16. Cum fuerit constitutus, non faciet sibi equos & equites, 288. b

18. 9. Quando ingressus fueris terram ... cave ne imitari velis abominationes, 1003. d

15. Prophetam suscitabit vobis Dominus ... tamquam meipsum audietis, 1175. d

19. Erit autem, quicumque non audierit Prophetam illum, 1175. d

19. 5. Si quis abierit cum amico suo simpliciter in silvam ad ligna cædenda, 304. a

6. Ne forte proximus ejus, cujus effusus est sanguis, 404. a

21. 23. Maledictus omnis qui pendet in ligno, 1218. b

22. 10. Non arabis in bove simul & asino, 24. d

Non junges bovem & asinum, 1570. a

11. Non indueris vestimento ex lana, linoque contextum, 285. b

23. 10. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, 305. c

11. Et non revertetur priusquam ad vesperam lavetur aqua, 305. c

12. Habebis locum extra castra ... ad requisita naturæ, 1021 a

13. Gerens paxillum in balteo ... & egesta humo operies, 1022.

24. 6. Non accipies loco pignoris, superiorem aut inferiorem molam, 1091. b

25. 4. Non alligabis os bovi trituranti, 24. c

Non obturabis os bovi trituranti, 1190. c. 1193. d

32. 1. Sec. LXX. Attende cælum, & loquar: & audiat terra verba ex ore meo, 58. b. 347. b. 941. d

2. Expectetur sicut pluvia eloquium meum, 295. b. 547. b. 609. d. 874. a. 942. b

Descendet sicut ros verba mea, 674. a. 932. b

8. Statuit terminos gentium, secundum numerum Angelorum Dei, 1006. b

11. Expandit alas suas, & assumsit eos, 1030. d

13. Suxerunt mel de petra, & oleum de firma petra, 1554. d

22. Ignis succensus est in ira mea, & ardebit usque ad inferni deorsum, 571. c. 088. c

Comedet terram & nascentia ejus, 688. c

32. De vinea Sodomorum vinea eorum, & propago eorum de Gomorrha, 600. b

33. Furor draconum vinum eorum, 800. b

34. Nonne hæc omnia congregata sunt apud me, 400. a. 800. c

35. In die ultionis reddam eis, 400. c. 800. c

39. Ego occidam & vivere faciam, percutiam, 005. c

40. Tollam in cælum manum meam et jurabo per dexteram meam, 1031. a. 1060. a

42. Gladius meus manducabit carnes, 565. d

33. 2. In dextera ejus ignea lex, 1227. b. 1578. c

9. Qui dixerit patri suo, & matri suæ: nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, 051. a

25. Ferrum & æs calceamentum ejus, 1203. a

25. Sicut dies juventutis ejus, ita erit senectus illius, 1124. a

JOSUE.

1. 2. SURGE & transi Jordanem istum tu, &c. 342. b

3. 5. Dixitque Josue ad populum: sanctificamini, 1339. a

8. Cum ingressi fueritis partem aquæ Jordanis, state in ea, 1339. a

5. 13. Noster es, an adversariorum? 1209. a

13. Cecidit Josue pronus in terram, & adorans ait, 1462. b

6. 20. Igitur omni populo vociferante ... muri illico corruerunt, 1250. d

10. 8. Ne timeas eos; in manus enim tuas tradidi illos, 860. c

16. 10. Habitavit Chananæus in medio Ephraim tributarius, 101. c

20. 6. Et habitabit in civitate illa, donec ... moriatur Sacerdos magnus, 1218. c

JUDICUM.

3. 1. HÆ sunt gentes quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israelem, 121. d

6. 11. Cum Gedeon filius ejus excuteret atque purgaret frumenta, 96. d

12. Apparuit ei Angelus Domini, 96. d

19. Ingressus est itaque Gedeon & coxit hædum ... & obtulit ei, 96. d

21. Ascenditque ignis de petra, et carnes azymosque panes consumsit, 96. d

7. 7. In trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo vos, 989. c

19. Ingressus est Gedeon et trecenti viri qui erant cum eo ... cœperunt buccinis clangere, 989. a

21. Omnia itaque castra turbata sunt, et vociferantes ... fugerunt, 989. d

13. 22. Morte moriemur, quia vidimus Dominum, 164. d

23. Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum ... non suscepisset, 164. d

15. 15. Inventamque ... mandibulam asini ... interfecit in ea mille viros, 403. a

19. Aperuit Dominus molarem dentem in maxilla asini, et egressæ sunt ex eo aquæ, 413. a

16. 3. Dormivit Samson usque ad medium noctis: et inde consurgens, apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis ... portavit ad verticem montis, 1319. a

50. Mal-

30. *Multo plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat*, 928. e

PRIMI REGUM.

1. 13. A*NNA loquebatur in corde suo, tantumque labia illius movebantur*, 718. e
18. *Vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati*, 1102. b. 1292. b
2. 5. *Repleti prius pro panibus se locaverunt, & famelici saturati sunt*, 183. c
9. *Pedes sanctorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent*, 199. b
10. *Dominus judicabit fines terræ*, 870. e. 926.
15. *Veniebat puer Sacerdotis, & dicebat immolanti ... non accipiam a te carnem coctam*, 983. c
29. *Magis honorasti filios tuos quam me*, 1298. d
3. 4. *Et vocavit Dominus Samuel, qui respondens ait: ecce ego*, 342. b.
12. *Suscitabo adversum Heli, omnia quæ locutus sum*, 994. b
13. *Quod noverat indigne agere filios suos, & non corripuerit eos*, 994. b. 1298. d
4. 11. *Arca Dei capta est: duo quoque filii Heli mortui sunt*, 1298. d
6. 10. *Tollentes duas vaccas quæ lactabant vitulos*, 232. c
11. *Posuerunt arcam Dei super plaustrum*, 232. c
12. *Ibant autem in directum vaccæ per viam ... pergentes & mugientes*, 232. d. 1629. a
8. 5. *Ecce tu senuisti ... constitue nobis regem*, 1339. a
21. *Audivit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini*, 1228. e
9. 15. *Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis*, 1179. c
20. *De asinis quas nudiustertius perdidisti, ne sollicitus sis, quia inventæ sunt*, 1179. c
10. 1. *Tulit Samuel lenticulam olei ... Ecce unxit te Dominus ... in Principem*, 860. d
6. *Et prophetabis cum eis & mutaberis in virum alium*, 853. b
24. *Certe videtis quem elegit Dominus*, 1057. c
12. 1. *Ecce audivi vocem vestram ... & constitui super vos regem*, 860. d
23. *Absit a me hoc peccatum in Domino, quominus cessem orare pro vobis*, 300. c. 1564. d
Ut cessem orare pro vobis, 1339. a
13. 2 *Et elegit sibi Saul tria millia de Israel*, 288. b
14. 27 *Porro Jonathas non audierat cum adjuraret pater ejus populum*, 983. b
44 *Morte morieris Jonatha*, 983. b
15. 11. *Pœnitet me quod constituerim Saul regem in Israel*, 666. b
17. *Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput te constitui*, 583. a. 807. c. 833. b. 1135. c. 1460. a
22. *Melior est obedientia quam victimæ*, 1155. c
23 *Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare*, 1155. c
16. 1. *Quousque tu Saulem luges, cum ego illum abjecerim*, 860. d. 1339. b
2. *Audiet Saul, & interficiet me*, 860. d. 1339. b
7. *Homo videt in facie, Deus autem perscrutatur cor*, 362. d
10. *Adduxit Isai septem filios suos*, 362. d
11. *Est puer parvulus qui pascit oves*, 362. d
12. *Surge, unge eum, ipse est enim*, 887. d. 1179. c
18. *Ecce vidi filium Isai ... scientem psallere, & fortissimum robore*, 1580. b
17. 36. *Leonem & ursum interfeci ego servus tuus*, 888. d
49. *Percussit Philisthæum in fronte ... & cecidit in faciem suam*, 1125. b
18. 10. *Spiritus Domini malus irruebat in Saul*, 45. d. 558. b
11. *Misit eam (lanceam) putans quod configere posset David cum pariete*, 179. a
19. 10. *Et declinavit David a facie ejus secundo*, 179. a. 807. b. 860. d
25. *Non habet Rex necesse sponsalia, nisi tantum centum præputia Philisthinorum*, 195. b. 888. d
27. *Percussit ex Philisthiim ducentos viros, & attulit eorum præputia*, 888. d
24. 6. *Percussit cor suum David, eo quod abscidisset oram chlamydis Saul*, 342. c
7. *Absit a me ut mittam manum meam in Christum Domini*, 1339. c
15. *Quem persequeris Rex Israel? ... canem mortuum & pulicem unum*, 1135. c
18. *Dixitque ad David: justior tu es quam ego*, 342. c
25. 36. *Venit Abigail ad Nabal ... erat enim ebrius nimis, & non indicavit ei*, 1286. c
37. *Cum digessisset vinum Nabal, indicavit ei uxor sua verba hæc*, 1286. c
26. 11. *Absit a me ut mittam manum meam in Christum Domini*, 1339. c
30. 13. *Puer Ægyptius ego sum ... dereliquit me dominus meus*, 173. b. 1622. d

SECUNDI REGUM.

1. 17. P*LANXIT David planctum hujuscemodi super Saul*, 1339. c.
21. *Montes Gelboe nec ros nec pluvia veniat super vos*, 103. c
4. 5. *Venientes filii Remmon ... ostiaria domus ... obdormivit*, 33. d
6. *Assumentes spicas tritici latenter ingressi sunt, & percusserunt eum*, 33. d
5. 1. *Venerunt universæ tribus Israel, ad David in Hebron*, 888. d
6. 7. *Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam. & percussit eum*, 149. a
14. *Et David saltabat totis viribus ante Dominum*, 888. c
20. *Quam gloriosus fuit hodie Rex Israel*, 889. b
21. *Vivit Dominus, quia ludam ante Dominum*, 889. b
22. *Et ludam & vilior fiam ... eroque humilis in oculis meis*, 889. b. 1460. a
7. 3. *Dixitque Nathan ad regem: omne quod est in corde tuo, vade, fac*, 72. d. 1179. c 1181. a
4. *Factum est autem in nocte illa, & ecce sermo Domini ad Nathan*, 1181. a
5. *Vade & loquere ad servum meum David*, 72. d. 1181. a
Non tu ædificabis mihi templum, 239. a 1181. a
6. *Neque enim habitavi in domo*, 1181. a
12. *Cum completi fuerint dies tui*, 1181. a
13. *Ipse ædificabit domum nomini meo*, 1181. a
8. 13. *Cum reverteretur capta Syria in valle salinarum*, 91. c
11. 2. *Vidit mulierem se lavantem, ex adverso*, 678. e
4. *Tulit eam ... dormivit cum ea*, 402. a. 1090. a. 1551. a 1609. d
11. *Arca Domini sub pellibus est, & ego in domo mea requiescam?* 94. d
12. 1. *Misit Dominus Nathan ad David; qui cum venisset ad eum, dixit ei*, 342. c
5. *Filius mortis est vir qui fecit hoc*, 1286. b
6. *Ovem reddet in quadruplum*, 1654. c
7. *Tu es ille vir qui fecisti hanc rem*, 236. c. 1286. b
12. *Tu fecisti in abscondito, ego vero faciam verbum istud in conspectu ... solis*, 1227. a
13. *Peccavi Domino*, 713. b. 1204. b. 1229. b 1551. a
Dominus transtulit peccatum tuum, 313. d
16. 3. *Respondit Siba regi: remansit in Jerusalem, dicens*. 1179. d
4. *Et ait rex Sibæ: tua sint omnia quæ fuerunt Miphiboseth*, 1179. d
10. *Quid mihi & vobis filii Sarviæ? Dimittite eum ut maledicat*, 973. d
11. *Dimitte eum ut maledicat juxta præceptum Domini*, 973. d
12. *Si forte respiciat Dominus afflictionem meam*, 973. d
19. 13. *Hæc faciat mihi Deus ... si non magister militiæ fueris ... pro Joab*, 1179. d
21. *Numquid pro his verbis non occidetur Semei, qui maledixit Christo Domini*, 89. a
22. *Quid mihi & vobis filii Sarviæ, cur efficimini mihi hodie in Satan?* 89. a
20. 9. *Et tenuit (Joab) manu dextera mentum Amasæ*, 473. c
10. *Qui percussit eum in latere ... & mortuus est*, 1179. d.
22. 1. *Locutus est David Domino verba carminis hujus*, 1262. b
23. 15. *O si quis mihi daret potum aquæ de cisterna*, 1609. c
23. 16. *Libavit eam (aquam) Domino*, 1610. a
24. 9. *Dedit Joab numerum descriptionis populi regi*, 807. c
10. *Peccavi valde in hoc facto ... quia stulte egi nimis*, 299 c. 807. c
17. *Ego sum qui peccavi ... isti qui oves sunt, quid fecerunt?* 299. b
25. *Et propitiatus est Dominus terræ*, 299. b

TERTII REGUM.

1. 23. N*UNTIAVERUNT Regi dicentes: adest Nathan Propheta*, 238. b
3. 11. *Postulasti tibi Sapientiam ad discernendum judicium*, 39. a
15. *Evigilavit Salomon, & intellexit quod esset somnium*, 39. a
16. *Venerunt duæ mulieres meretrices ad Regem*, 265. b
19. *Dormiens quippe oppressit eum*, 686, b
26. *Nec meus sit, nec illius*, 686. d
6. 7. *Domus cum ædificaretur de lapidibus dolatis*, 1126. a
7. 29. *Inter coronulas & plectas, leones & boves & cherubim*, 1414. b
Et subter leones & boves quasi lora ex ære dependentia, 1414. b
8. 10. *Nebula implevit domum Domini* 955. d
11. *Non poterant Sacerdotes ministrare propter nebulam*, 955. d
11. 4. *Depravatum est cor ejus (Salomonis) per mulieres, ut sequeretur deos alienos*, 1114. b
7. *Ædificavit Salomon fanum Chamos idolo Moab*, 402. b
13. 2. *Altare, altare, hæc dicit Dominus Deus, ecce filius ... Josias nomine*, 236. e
4. *Cumque audisset Rex sermonem hominis Dei*, 238. a 760. a
Apprehendite eum; & exaruit manus ejus, 238. 760. a
6. *Oravit vir Dei faciem Domini, & reversa est manus Regis ad eum*, 238. b 760. a
17. *Non comedes panem & non bibes aquam ibi*, 760. a 1180. d
18. *Reduc eum tecum in domum tuam ... fefellit eum*, 760. a 1180. d
19. *Comedit ergo panem in domo ejus*, 760. a 1180. d
14. 6. *Ingredere uxor Jeroboam, quare aliam te esse simulas?* 1177. c
9. *Qui operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te*, 1177. c
10 *Idcirco ego inducam mala super domum Jeroboam*, 1177. c
17. 1. *Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto*, 384. a 1318. c
Si erit annis his ros & pluvia, nisi juxta oris mei verba, 300. a 1321. d
6. *Corvi deferebant ei panem & carnes mane ... et bibebat de torrente*, 983. d
18. 17. *Tu-ne es ille vir qui conturbas Israel?* 236. c
18. *Non ego turbavi Israel; sed tu & domus patris tui*, 236. c
27. *Clamate voce majori, Deus enim est, & forsitan loquitur*, 360. b
44. *Ecce nubecula parva ... junge currum tuum ... ne occupet te pluvia*, 299. b
46. *Accinctisque lumbis currebat ante Achab*, 238. a
19. 3. *Timuit Elias, & surgens abiit quocumque eum ferebat voluntas*, 266. a 300 a 608. a 1321. d
4. *Sufficit mihi, tolle animam meam; neque enim melior sum quam patres mei*, 608. b
7. *Reversusque Angelus ... surge, comede; grandis enim tibi restat via*, 1321. d.
8. *Qui cum surrexisset, comedit & bibit*, 1321. d
Ambulavit ... quadraginta diebus & quadraginta noctibus, 1494. c
11. *Ecce Dominus transit, spiritus grandis & fortis*, 168. c
12. *Et post commotionem, non in igne Dominus, & post ignem sibilus auræ tenuis*, 168. c.
13. *Operuit vultum suum pallio, & egressus stetit in ostio speluncæ*, 1310. b
18. *Reliqui mihi septem millia quæ non curvaverunt genua ante Baal*, 1045. a
21. 2. *Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum*, 1114 c
16. *Achab descendebat in vineam Naboth Jezrahelitæ, ut possideret eam*, 1114. c
29. *Vidisti Achab humiliatum coram me? ... non inducam malum in diebus ejus*, 793. c 1280. b
22. 19. *Vidi Dominum sedentem super solium suum*, 53. d 600. b
20. *Dictum est: In quo decipiam Achab, ut ascendat et cadat*, 53. d
21. *Ego decipiam Achab ... in quo decipies?* 53. d
22 *Egrediar et ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus*, 53. c

QUARTI REGUM.

1. 10. S*I homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & consumat vos*, 106. a
2. 3. *Numquid nosti, quia hodie Dominus tollat dominum tuum a te?* 1178. c
Scit quod dominus tuus tollatur a te, 1197. a
5. *Ego novi: silete*, 1178. e
11. *Ascendit Elias per turbinem in cælum*, 342. c. 1572. c
12. *Pater mi, Pater mi, currus Israel et auriga ejus*, 1412.
17. *Miserunt quinquaginta viros: qui cum quæsissent ... non invenerunt*, 1179. a
3. 11. *Estne hic Propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum*, 1180. b
13. *Quid mihi et tibi est, vade ad Prophetas patris tui*, 237. a
14. *Vivit Dominus ... Quod si non vultum Josaphat ... erubescerem*, 237. a
Vivit Dominus in cujus conspectu sto, 237. a. 1120. c

quæ in primo tomo Operum S. Gregori citantur.

125. *Nunc autem adducite mihi psaltem*, 1180. b
4. 1. *Ecce creditor venit ut tollat duos filios meos*, 1194. d
2. *Non habeo :.. quidquam in domo mea, nisi parum olei*, 1194. d
7. *Vade, vende oleum, & redde creditori tuo*, 1194. d
27. *Dimitte eam, anima enim ejus in amaritudine est*, 72. b. 1180. b
29. *Tolle baculum meum in manu tua, et vade*, 317. d
34. *Ascendit & incubuit super puerum*, 317. d
35. *Oscitavit puer septies, aperuitque oculos*, 317. d. 1151. c
5. 9. *Venit Naaman cum equis... & stetit ante ostium domus Elisei*, 237. a
10. *Misitque ad eum Eliseus nuntium*, 237. a
11. *Putabam quod egrederetur ad me*, 237. b
26. *Nonne cor meum in præsenti erat, quando reversus est homo*, 1175. c
6. 5. *Accidit ut... caderet ferrum securis in aquam*, 701. b
5. *Heu, heu, heu, & hoc ipsum mutuo acceperam*, 701. c. 1178. c
6. *Ubi cecidit? at ille monstravit ei locum.. natavitque ferrum*, 1178. c
13. 17. *Jace sagittam... percuties Syriam donec consumes eam*, 214. a
18. *Percute jaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus*, 1179. a
19. *Si percussisses quinquies... percussisses Syriam usque ad consumationem*, 1179. a
17. 16. *Adoraverunt universam militiam cæli*, 699. a
20. 1. *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives*, 393. a
6. *Addam diebus tuis quindecim annos*, 393. a. 506. b
17. *Ecce dies venient, & auferentur omnia quæ in domo tua sunt*, 282. c.
24. 12. *Egressus est Joachin rex Juda ad regem Babylonis*, 1307. c
25. 8. Sec. LXX. *Princeps coquorum destruxit muros Jerusalem*.

PRIMI PARALIPOMENON.

11. 18. L *IBAVIT eam Domino*, 1610. a
22. 8. *Non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me*, 239. a

LIBRI TOBIÆ.

4. 9. S *I multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum fuerit...* 1521. c
16. *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, 105. c
Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias, 340. e. 1640. c
11. 13. *Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui*, 1605. c
15. *Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit*, 1603. c
13. 22. *Ex lapide pretioso & mundo omnes plateæ ejus sternentur, & per omnes vicos ejus alleluia cantabitur*, 2263. a

LIBRI JOB.

1. 1. E *RAT vir simplex & rectus*, 1578. d
3. *Erat vir ille magnus inter omnes Orientales*, 1388.
5. *Dicebat enim: ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis*, 312. a.
8. *Considerasti servum meum Job... vir simplex... & recedens a malo*, 10. e. 211. e. 384. d. 779. c. 1147. a. 1344. c
9. *Numquid Job gratis colit Deum?* 10. e
10. *Nonne tu vallasti eum, cunctamque familiam ejus?* 10. e
11. *Sed mitte manum tuam & tange eum, si non...* 10. e
12. *Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt*, 1704. a
16. *Ignis Dei cecidit e cælo, & tactas oves puerosque consumsit*, 729. c
19. *Ventus vehemens.. concussit quatuor angulos domus... oppressit liberos*, 929. e
20. *Tonso capite corruens in terram, adoravit* 233. a
21. *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est*, 105. a. 233. a
22. *In omnibus his non peccavit Job labiis suis*, 10. a.
2. 3. *Commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra*, 303. d. 745. e. 782. c. 813. d. 817. c. 817. e. 898. b
5. *Tange os ejus & carnem, si non in faciem benedixerit tibi*, 449. e. 459. a
Mitte manum tuam, & tange eum, & vide si non in faciem benedicat tibi, 2147. c
6. *Animam illius serva*, 2274. a

7. *Percussit Job ulcere pessimo, a planta pedis usque ad verticem ejus*, 729. c. 898. b
9. *Benedic Deo & morere*, 732. d
10. *Locuta es quasi una ex stultis mulieribus. Si bona accepimus.......* 105. b. 1388. a
In omnibus his non peccavit Job labiis suis, 731. b
3. 3. *Pereat dies in qua natus sum*, 5. a.
5. *Occupet eam caligo, & involvatur amaritudine*, 5. a.
7. *Sit nox illa solitaria*, 5. a
16. *Sicut abortivum absconditum non subsisterem; vel qui concepti...* 330. b
5. 5. *Cujus messem famelicus comedet*, 1411. d
6. 7. *Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt*, 5. b
13. *Ecce non est auxilium mihi in me*, 597. e
7. 1. *Tentatio est vita humana super terram*, 638. d. 751. d
15. *Elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea*, 5. a
19. *Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam*, 5. b
20. *Peccavi, quid faciam tibi, o custos hominum?* 5. c
9. 2. *Vere scio... quod non justificetur homo compositus Deo*, 543. b
13. *Sub quo curvantur, qui portant orbem*, 4. e
20. *Si justificare me voluero, os meum condemnabit me*, 338. e
10. 1. *Tædet animam meam vitæ meæ*, 1430. b
13. *Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris*, 398. c
15. *Si impius fuero, væ mihi est: si autem justus, non levabo caput*, 1262. e
21. *Terram tenebrosam, & opertam mortis caligine*. 1221. a
22. *Terram miseriæ & tenebrarum, ubi.. sempiternus horror inhabitat*, 1221. a
13. 3. *Disputare cum Deo cupio*, 15. a. 546. a. 731. d
4. *Prius vos ostendens fabricatores mendacii*, 15. a. 546. a. 731. d
26. *Consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ*, 5. c
14. 17. *Signasti quasi in sacculo delicta mea*, 384. e
20. *Roborasti eum paululum, ut in perpetuum pertransiret*, 442. a
15. 14. *Non est mundus in conspectu ejus, nec unius diei infans super terram*, 303. b
16. 7. *Quid agam? si locutus fuero, non quiescet dolor meus*, 447. c
20. *Ecce in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis*, 812. b. 1255. c
21. *Verbosi amici mei: ad Deum stillat oculus meus*, 1255. c
19. 24. *Scribantur hæc stilo ferreo in plumbi lamina, vel certe sculpantur...* 582. b
25. *Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die...* 517. b. 731. a. 1393. c
26. *Et in carne mea videbo Deum meum*, 731. a. 1393. c
27. *Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt*, 1393. c
21. 9. *Non est virga Dei super illos*, 827. b
15. *Quis est omnipotens, ut serviamus ei* 507. a
23. 7. *Proponat æquitatem contra me, & perveniat ad victoriam...* 817. c. 818. a
24. 13. *Ipsi rebelles fuerunt lumini*, 605. b
23. *Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia*, 789. e
25. 6. *Homo putredo, & filius hominis vermis*, 533. a
26. 13. *Spiritus ejus ornavit cælos*, 1579. c
27. 6. *Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea*, 5. c
14. *Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt*, 1123. a
28. 7. *Semitam ignoravit avis*. 1573. d
8. *Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam leæna*, 157. b. 967. d
25. *Et aquas appendit mensura*, 1321. c
29. 8. *Videbant me juvenes, & abscondebantur...* 688. e
9. *Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo*, 10. b. 688. c
10. *Vocem suam cohibebant duces...* 688. e
24. *Oculus fui cæco, et pes claudo*, 312. b 2257. c. 1389. a
16. *Pater eram pauperum, et causam quam nesciebam diligentissime investigabam*, 1257. c. 1274. e. 1389. a
25. *Cumque sederem quasi Rex, circumstante exercitu, eram tamen.......* 10. c. 1389. a
30. 1. *Nunc autem derident me juniores tempore, quorum non dignabar...* 611. b
11. *Pharetram enim suam aperuit, et afflixit me*, 1025. b

25. *Flebam quondam super eum qui afflictus erat*, 312. b
29. *Frater fui draconum, et socius struthionum*, 19. d. 1258. e. 1638. c
31. *Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium*, 1430. b
31. 9. *Si deceptum est cor meum super mulierem*, 311. b
13. *Si contemsi judicium subire cum servo meo*, 10. b. 312. b. 1389. a
16. *Negavi quod volebant pauperibus*, 5. d
17. *Si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea*, 5. d. 10. c. 312. b
19. *Si despexi prætereuntem, eo quod non habuerit indumentum*. d. 1389. b
20. *Si non benedixerunt mihi latera ejus*, 5. d. 312. b. 1389. b
21. *Si levavi super pupillum manum meam*, 1389. b
23. *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum*, 637. c
29. *Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat*, 311. c. 1389. b
30. *Non enim dedi ad peccandum guttur meum*, 312. c
31. *Si non dixerunt viri tabernaculi mei, quis det de carnibus ejus*, 1389. b
32. *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit*, 10. b. 312. c
37. *Per singulos gradus meos pronuntiabo illum*, 1330. a
38. *Si adversum me terra mea clamat, et cum ipsa sulci ejus deflent*, 1499. e
39. *Si fructus ejus comedi absque pecunia*, 1499. e
39. 1. *Si deceptum est cor meum super mulierem*, 312. b
33. 32. *Si habes quod loquaris, responde mihi: loquere*, 784. b
36. 10. *Et non dixit; ubi est qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?* 1262. c
14. *Judicare coram Domino, et expecta eum*, 792. d
38. 2. *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?* 732. b. 733. c
39. 34. *Manum meam ponam super os meum*, 1203. d
40. 11. *Virtus ejus in lumbis ejus, et fortitudo illius in umbilico ventris ejus*, 1480. c
Potestas ejus in lumbis ejus, 1535. c
13. *Huic montes herbas ferunt*, 940.
18. *Absorbebit fluvium, et non mirabitur, et habet fiduciam*, 1557. c
19. *Numquid capies Leviathan hamo?* 1550. b
21. *Aut armilla perforabis maxillam ejus* 1550. e
41. 11. *De naribus ejus procedit fumus*, 1019. d
25. *Omne sublime videt*, 511. c. 833. a. 924. b
Ipse est Rex super omnes filios superbiæ, 451. c
42. 3. *Insipienter locutus sum, et quæ ultra modum excederent scientiam meam*, 1142. d
5. *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te*, 600. b
6. *Idcirco ipse me reprehendo, et ago pœnitentiam in favilla et cinere*, 1242. d
7. *Non estis locuti coram me rectum sicut servus meus Job*, 212. d. 306. d. 451. a. 1242. d
8. *Neque enim locuti estis ad me recta*, 451. a
10. *Et addidit Dominus omnia, quæcumque fuerant Job, duplicia*, 817. b

LIBRI PSALMORUM.

1. 1. E *T in via peccatorum non stetit*, 922. d
3. *Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum*, 632. a. 1185. c
4. *Non sic impii, non sic, sed tamquam pulvis quem projicit ventus*, 381. c. 901. c 966. a. 1001. c
5. *Non resurgent impii in judicio*, 801. c. 835. a
2. 7. *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, 1051. a
8. *Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam....* 987. b
9. *Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos*, 219. c
11. *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore*, 158. d. 638. c
12. *Ne quando irascatur Dominus, et pereatis de via justa*, 638. a
4. 2. *In tribulatione dilatasti me*, 930. d
3. *Filii hominum, usquequo gravi corde?* 460. d. 606. e. 1001. a. 1185. b
5. *Irascimini, et nolite peccare*, 177. d
5. 5. *Mane astabo tibi et videbo*, 269. d. 528. d. 750. c
7. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*, 559. a

9. *Dirige in conspectu tuo viam meam*, 1147. e
13. *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos*, 2105. b
6. 1. *In finem Psalmus David pro Octava*, 1341. d
2. *Domine, ne in ira tua arguas me*, 1341. d. 2392. a
6. *In inferno autem quis confitebitur tibi*, 057. e
8. *Turbatus est præ ira oculus meus*, 377. g. 2112. a
Inveteravi inter omnes inimicos meos, 632. d. 763. d
9. *Exaudivit Dominus vocem fletus mei*, 258. a
10. *Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus*, 258. a
7. 3. *Nequando rapiat, ut leo, animam meam*, 203. d
5. *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito...*, 230. b
12. *Deus judex fortis & longanimis, numquid irascetur...* 1213. b. 2483. a
13. *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit*, 633. d. 1283. b
14. *Et in ipso paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit*, 633. d. 1225. b
15. *Concepit dolorem & peperit iniquitatem*, 910. d. 1223. b
16. *Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit*, 1223. b
8. 2. *Elevata est magnificentia tua super cælos*, 1571. d
3. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem*, 1184. d
Ut destruas inimicum & defensorem, 85. e 380. e
4. *Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum*, 1309. d
6. *Minuisti eum paulo minus ab Angelis*, 866. b. 1244. d
8. *Omnia subjecisti sub pedibus ejus*, 1244. d. 2310. d
Oves, & boves universas, insuper & pecora campi, 127. b. 1159. d
9. *Pisces maris qui perambulant semitas maris*, 368. e
9. 5. *Sedes super thronum qui judicas æquitatem*, 1625. e
10. *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione*, 660. e. 828. b. 869. e
11. *Et sperent in te, qui noverunt nomen tuum*, 661. e
15. *Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes*, 617. a
17. *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator*, 171. c
17. 10. Sec. Heb. *Desiderium eorum audivit auris tua*, 42. a
19. *Non in finem oblivio erit pauperis: patientia pauperum...* 1627.
23. *Dum superbit impius, incenditur pauper*, 2099. a
24. *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit*, 025. c. 411. e
26. *Polluuntur viæ ejus in omni tempore; auferuntur judicia tua*, 254. d
29. *Sub lingua ejus labor & dolor*, 154. d. 473. e. 1105. a
30. *Sedet in insidiis cum divitibus in occultis*, 2105. a
31. *Insidiatur in occulto, quasi leo in cubili suo*, 1060. b
39. *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum*, 729. a.
39. *Desiderium eorum audivit auris tua*, 42. e
10. 1. *In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ*, 1075. d
3. *Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent*, 1025. c
5. *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*, 898 c. 1155. a
7. *Pluet super peccatores laqueos; ignis, sulphur*, 491. e
11. 1. *Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus*, 1061. e
3. *Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt*, 436. d. 775. b. 1265. a
7. *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum*, 131. c. 183. d 509. c. 560. c. 901. e
9. *In circuitu impii ambulant*, 40. b
13. 1. *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus*, 949. e. 587. e
3. *Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt*, 581. e
5. *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor*, 225. a. 1000. b
15. 2. *Quoniam bonorum meorum non indiges*, 067. d
6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris; etenim hæreditas mea*, 2087. d
7. *Usque ad noctem increpuerunt me renes mei*, 124. e
16. 4. *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras*, 1359. b
6. *Ego clamavi quoniam exaudisti me*, 1245. e
7. *Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis*, 1055. e. 1373 a
9. *Sub umbra alarum tuarum protege me*, 1050. d. 2077. d
15. *Satiabor cum manifestabitur gloria tua*, 602. e. 844. e
17. 1. *Diligam te, Domine, virtus mea*, 1034. e
10. *Caligo sub pedibus ejus*, 549. c
11. *Et ascendit super Cherubim, & volavit...* 548. e
12. *Et posuit tenebras latibulum suum*, 116. c. 144. b. 377. b. 549. c. 855. c. 1344. d
Tenebrosa aqua in nubibus aeris, 547. d. 859. b. 1215. a. 1336. g
13. *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando*, 934. f
15. *Fulgura multiplicabit, & conturbabit eos*, 957 d
28. *Populum humilem salvum facies, & oculos superborum humiliabis*, 512. e. 1137. b
29. *Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine Deus meus*, 1230. d
30. *Et in Deo meo transgrediar murum*, 821. e
34. *Qui perfecit pedes meos quasi cervi*, 811. e
45. *Populus quem non cognovi servivit mihi, in auditu auris*, 1014. b
46. *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati*, 625. d
18. 1. *Cæli enarrant gloriam Dei*, 092. c. 406. c. 483. c. 553. b. 869. d. 1327. b. 2035. a
5. *In omnem terram exivit sonus eorum*, 674. d. 1194. a
6. *In sole posuit tabernaculum suum*, 94. d. 1127. a. 1656. a
Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo, 535. d. 2030 a
Exultavit ut gigas ad currendam viam, 1231. c. 1574. b
13. *Delicta quis intelligit*, 386. d
15. *Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper* 815. d
19. 4. *Memor sit omnis sacrificii tui, & holocaustum tuum pingue fiat* 1329. a
20. 10. *Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua*, 202. d. 482. d.
21. 3. *Deus meus clamabo per diem, nec exaudies, & nocte & non ad*, 665. c. 818. a.
7. *Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum*, 985. a. 1141. b
13. *Tauri pingues obsiderunt me*, 228. b
16. *Exaruit velut testa virtus mea*, 87. b. 1554. c. 1609. b
18. *Foderunt manus meas & pedes meos, dinumeraverunt*, 2121. c
22. *Libera me de ore leonis, & de cornibus unicornium humil.* 1210. a
30. *In conspectu ejus procident universi qui descendunt in terram*, 1595 d
22. 1. *Dominus regit me, & nihil mihi deerit*, 978. d
2. *In loco pascuæ ibi me collocavit*, 978. d
4. *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt*, 041. d
5. *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos*, 552. a
Impinguasti in oleo caput meum, 620. g. 1154. d
23. 4. *Qui non accepit in vanum animam suam*, 230. b
7. *Tollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales*, 990. e. 1605. b
8. *Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis*, 990. e
10. *Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ*, 1605. b
24. 2. *Deus meus, in te confido, non erubescam*, 1077. e. 1632. b
3. *Neque irrideant me inimici mei*, 2077. e. 1632. b
17. *De necessitatibus meis eripe me*, 650. b
25. 2. *Proba me, Domine, & tenta me*, 46. c. 220. d. 231. b.
Ure renes meos & cor meum, 725. e. 1535. e
8. *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum tabernaculi gloriæ tuæ*, 1522. e
26. 1. *Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo?* 452. b. 625. b
4. *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem*, 130. a. 850. a
6. *Nunc autem exaltavit caput meum super inimicos meos*, 1329. b
Circuivi & immolavi in tabernaculo Dei hostiam jubilationis, 1362. d.
28. 1. *Afferte Domino filios arietum*, 959. e
3. *Vox Domini super aquas*, 607. d
5. *Vox Domini confringentis cedros* 1058. e
29. 3. *Domine Deus meus, clamavi ad te, & sanasti me*, 369. d
4. *Domine, abstraxisti ab inferno animam meam, salvasti me*, 369. d
13. *Ut cantet tibi gloria mea, & non compungar*, 1419. e
30. 3. *Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum*, 1359. b
8. *Salvam fecisti de necessitatibus animam meam*, 843. a
9. *Nec conclusisti me in manus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos*, 243. e 1541. b. 1359. a
11. *Infirmata est in paupertate virtus mea*, 1118. e
20. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine*, 1210. a
21. *Abscondes eos in abdito vultus tui, a conturbatione hominum*, 113. c. 212. a
Abscondes eos in abscondito vultus tui, 242. e
23. *Ego dixi in pavore meo, projectus sum a vultu oculorum tuorum*, 487. b. 750. d. 867. d
23. *Ego dixi in extasi mea, projectus sum*, 0210. e
25. *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum*, 92. f. 014. d. 498. f. 842. d. 897. c. 989. e
31. 1. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum*, 116. a. 525. g. 988. e. 1047. b. 1203. e
4. *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina*, 646. b
7. *Tu mihi es refugium a pressura quæ circumdedit me, redime me*, 820. e. 1262. d
9. *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus...* 825. e. 1025. b
In camo & freno maxillas eorum constringe... 839. e
32. 6. *Verbo Domini cæli firmati sunt; & spiritu oris ejus...* 554. c. 2579. d
7. *Congregans quasi in utre aquas maris*, 293. a. 611. c
9. *Dixit & facta sunt*, 1050. b
33. 2. *Semper laus ejus in ore meo*, 0250. d
6. *Accedite ad eum, & illuminamini*, 622. e
9. *Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus*, 2038. d
11. *Divites eguerunt, & esurierunt*, 472. e
17. *Vultus Domini super facientes mala, ut perdat de terra*, 535. a. 1052. e
20. *Multæ tribulationes justorum*, 485. b
21. *Dominus custodit omnia ossa eorum*, 204. c. 754. d
34. 5. *Fiant tamquam pulvis... & Angelus Domini affligens eos*, 98. c
6. *Fiant viæ illorum tenebræ, & lubricum*, 725. e
9. *Anima mea exultabit in Domino, & delectabitur*, 2512. d
10. *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?* 264. c. 1141. e
35. 7. *Justitia tua sicut montes Dei*, 2075. e
Judicia tua abyssus multa, 855. c. 943. d. 0152. b
9. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ*, 1266. c
36. 10. *Pusillum adhuc & non erit peccator* 035. c. 558. d
23. *A Domino gressus hominis dirigentur, & viam ejus cupiet nimis*, 804. e
27. *Declina a malo, et fac bonum*, 38. e. 432. b. 755. e. 1372. a
31. *Lex Dei ejus in corde ipsius, et non*, 1408. a
35. *Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut*, 490. d. 538. d
36. *Transivi et ecce non erat*, 496. d. 538. b. 2190. a
37. 6. *Computruerunt et deterioraverunt cicatrices meæ, a facie*, 325. b
7. *Incurvatus sum et humiliatus sum usquequaque*, 1585. e
11. *Cor meum conturbatum est in me, et lumen oculorum meorum non est mecum*, 1212. e
12. *Proximi mei a longe steterunt*, 6u. b
18. *Ego autem ad flagella paratus sum*, 222. d
Dolor meus ante me est semper, 552. e
20. *Quoniam iniquitatem meam ego pronuntio, et cogitabo pro peccato meo*, 258. e. 351. a
21. *Qui retribuunt mala pro bonis... quoniam subsequebar justitiam*, 0055. a
38. 2. *Posui ori meo custodiam, dum consisteret peccator adversum me*, 740. e
3. *Obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis, et dolor meus*, 740. a
4. *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea*, 740. a
6. *Universa vanitas, omnis homo vivens*, 348. d. 751. d
7. *Quamquam in imagine ambulet homo, tamen vane conturbatur*, 348. e
Thesaurizat et ignorat cui congregabit ea, 348. a
10. *Obmutui et non aperui os meum, quoniam tu fecisti me*, 747. a
39. 3. *Eduxisti me de lacu miseriæ, et de luto fæcis*, 922. b
Eduxit me de lacu, &c. 1051. b.

Sta-

Statuit supra petram pedes meos, 1251. b
4. Et immisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro, 1251. b
6. Annuntiavi & locutus sum, multiplicati sunt super numerum, 798. d. 1513. d
40. 4. Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus, 261. c. 753. c
10. Homo pacis meæ in quo sperabam, & qui edebat panes meos... 1614. c
41. 2. Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat... 973. a. 1422. b.
3. Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam & parebo... 247. c. 344. c. 577. c. 845. a. 919. c. 1246. d. 1382. c. 1422. b. 1546. c
5. Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis usque... 247. c. 965. d
In voce exultationis & confessionis sonus civitatis epulantis, 965. d
7. Memor ero tui de terra Jordanis & Hermoniim, 1083. d
8. Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum, 875. a
9. In die mandavit Dominus misericordiam suam, & in nocte declaravit, 10. b. 758. b
43. 20. Humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos... 117. a. 663. c. 838. d. 1078. b
22. Propter te morte afficimur tota die, 247. a
44. 2. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis, 1078. d
3. Speciosus forma præ filiis hominum, 604. d
4. Accingere gladium tuum circa femur tuum, Potentissime, 1246. a
5. Intende, prospere procede, & regna propter veritatem, &c. 22. a
6. Sagittæ tuæ acutæ, Potentissime, populi sub te cadent in corde, 214. a. 1124. d
9. Myrrha & gutta & casia a vestimentis tuis a gradibus eburneis... 1164. d
10. Filiæ regum in honore tuo, 1164. d
11. Obliviscere populum tuum, & domum patris tui, 988. d
12. Concupivit Rex speciem tuam, 1165. c
13. Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus, 1138. d
14. Omnis gloria ejus filiæ regum ab intus, 283. b. 831. d. 1165. c
Omnis gloria ejus filiæ Regis ab intus, 614. b. 1477. c
17. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos, 131. b. 581. c. 847. c
45. 3. Transferentur montes in cor maris, 290. d. 578. c
9. Venite & videte opera Domini, 1448. a
10. Arcum conteret & confringet arma, & scuta comburet igni, 1105. c
11. Vacate et videte, quoniam ego sum Deus, 146. c. 164. a. 208. c. 589. c. 1113. a
46. 6. Ascendit Deus in jubilatione, et Dominus in voce tubæ, 1573. d
47. 4. Deus in gradibus ejus dignoscitur, (dignoscetur) dum suscipiet eam, 710. d. 1329. e
8. In spiritu vehementi conteres naves Tharsis; 118. c
48. 5. Inclinabo ad similitudinem aurem meam, aperiam in psalterio... 1284. d
8. Non dabit Deo propitiationem suam, 413. d
9. Nec pretium redemtionis animæ suæ, 413. d
11. Cum viderit sapientes morientes, simul insipiens et stultus peribunt, 827. a
13. Homo cum in honore esset, non intellexit, etc. 766. c. 814. a
19. Confitebitur tibi cum benefeceris ei, 271. c
49. 2. Deus manifestus (manifeste) veniet, Deus noster et non silebit, 109. a. 302. c. 491. c. 556. b. 569. c
Ignis in conspectu ejus ardebit, et in circuitu... 109. a. 302. c. 491. c 556. b. 1189. c. 1439. c
4. Advocavit cælos sursum et terram, ut discerneret populum suum, 483. c
11. Species agri mecum est, 986. b
15. Invoca me in die tribulationis; eripiam te, & honorificabis me, 1660.
16. Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras justitias meas, 374. c. 474. c. 609. d. 1497. c
17. Tu vero odisti disciplinam, & projecisti sermones meos post te, 609. d
23. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter est quo... 1180. c
50. 5. Iniquitatem meam ego agnosco, et delictum meum coram me est semper, 401. b
7. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, 282. d. 392 b. 598. a. 1649. d
Et in delictis peperit me mater mea, 392. b. 598. a. 915. b. 1649. d
9. Lavabis me, et super nivem dealbabor, 873. a. 934. c
14. Redde mihi lætitiam salutaris tui, et spiritu principali... 1402. a
16. Libera me de sanguinibus, 87. b. 315. b.
Tom. I.

425. b. 1285. d
19. Sacrificium Deo est spiritus contribulatus, 672. a. 1202. d. 1419. d. 1471. d
Cor contritum et humiliatum Deus non spernit, 314. c
21. Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes et holocausta, 1419. d
51. 8. Videbunt justi et timebunt, super eum videbunt, et dicent, 203. a
9. Ecce homo qui non posuit Deum adjutorem suum, 103. a
53. 5. Quoniam alieni insurrexerunt in me, et fortes... 407. c. 1296. c
54. 8. Ecce elongavi fugiens; et mansi in solitudine. 130. c
10. Præcipita, Domine, et divide linguas eorum, 1120. b
13. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, supportassem utique, 1369. c
14. Tu vero unanimis dux meus, 1369. c
15. Qui simul mecum dulces capiebas cibos, 1369.
16. Descendant in infernum viventes, 565. b
25. Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos, 172. b
55. 7. Ipsi calcaneum meum observabunt, 36. a
8. Pro nihilo salvos facies eos, 547. c
12. In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam... 1214. a. 1451. d
56. 5. Filii hominum, dentes eorum... et lingua eorum machæra acuta, 197. b
57. 3. Etenim in corde iniquitates operamini; in terra, 775. b
8. Deus vero conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas... 629. a
9. Super eos cecidit ignis et non viderunt solem, 332. c
11. Lætabitur justus cum viderit vindictam impiorum, manus . in sanguine peccatorum, 382. d. 709. b
58. 4. Ecce occupaverunt animam meam, irruerunt in me fortes, 221. c
11. Misericordia ejus præveniet me, 1100. c
18. Adjutor meus tibi psallam, quia tu Deus susceptor meus es, etc. 1115. c
59. 4. Commovisti terram et conturbasti eam; sana... quia mota est: 1273. c
5. Ostendisti populo tuo dura; potasti nos... 633. b
6. Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant... 633. b
10. In Idumæam extendam calceamentum meum, 1459. b
61. 7. Adjutor meus non emigrabo, 1271. c
11. Divitiæ si affluant, nolite cor apponere, 1140. c
62. 2. Sitivit in te anima mea, quam multipliciter et caro mea, 1393. d
4. Melior est misericordia tua super vitam, 267. b
6. Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea, 253. a. 617. a 1636. d
9. Adhæsit anima mea post te, 344. c
63. 2. Exaudi, Deus, orationem meam cum tribulor; a timore inimici... 203. d
4. Intenderunt arcum suum, rem amaram, 633. b
8. Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum, 1124. d
64. 3. Ad te omnis caro veniet, 1474 a
11. Rivos ejus inebrians, multiplica generationes ejus... lætabitur cum exorietur, 1278. d
12. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, 119. b
14. Et convalles abundabunt frumento, 1518. a
65. 5. Venite et videte opera Domini, quam terribilis in consiliis... 1242. a. 1448. a
15. Holocausta medullata offeram tibi, 1400. a
18. Iniquitatem si conspexi in corde meo, non exaudiat Deus, 699. c
66. 3. Ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus... 1423. a
8. Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, 948. c. 1345. d
67. 5. Iter facite ei, qui ascendit super occasum, 606. b. 861. b. 1180. c. 1496. c
Turbabuntur in conspectu ejus, 1140. d
6. Patris orphanorum et judicis viduarum, 1140. d
8. Deus cum egredereris coram populo tuo, dum transgredereris per desertum... 861. c
9. Terra mota est, 861. c
10. Pluviam voluntariam segregabis Deus hereditati tuæ, 941. d
11. Animalia tua habitabunt in ea, 368. a. 997. a. 1159. d. 1500. d
13. Et speciei domus dividere spolia, 376. b
14. Pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in specie auri, 1334. d
19. Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem... 1573. d.

24. Linguo canum tuorum ex inimicis ab ipso, 643. a. 1653. b
25. Visi sunt gressus tui, Deus, 517. a
Visi sunt ingressus tui, Deus, ingressus Dei mei... qui est in sancto ipsius, 919. d
31. Concilium taurorum inter vaccas populorum, 1149. c
32. Æthiopia præveniet manus ejus Deo, 597. c
68. 2. Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque... 607. c. 956. b
5. Quæ non rapui tunc exsolvebam; 84. d
10. Zelus domus tuæ comedit me, 1304. e
15. Eripe me de luto, ut non inhæream, 594. a
16. Non me demergat tempestas aquæ: neque absorbeat me profundum... 843. b
19. Propter inimicos meos eripe me, 846. d
21. Sustinui qui simul mecum contristaretur & non fuit; consolantem me... 1155. b
Consolantem me quæsivi & non inveni, 536. b
24. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum... 810. a. 921. c
28. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, ut non intrent... 800. a. 1290. d
29. Deleantur de libro viventium: & cum justis non scribantur, 1460. d
69. 4. Confundantur statim erubescentes, qui dicunt mihi, euge, euge, 1286. d
71. 1. Deus, judicium tuum Regi da, & justitiam tuam filio Regis, 1635. d
3. Suscipiant montes populo tuo, 290. c
9. Inimici ejus terram lingent, 648. c
72. 2 Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, 184. b. 1299. c
3. Quia (zelatus sum) zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns, 184. d 1299. c
5 In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus, &c. 154. d
7. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, 494. c
Transierunt in dispositionem cordis, 1142. b
8. Cogitaverunt & locuti sunt nequitiam, iniquitatem... 1142. b
9. Posuerunt in cælum os suum: & lingua eorum transivit super terram, 413. c
11. Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso, 558. a
18. Dejecisti eos dum allevarentur, 538. d. 1053. b
23. Ut jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum, 350. b
26. Portio mea Dominus, 485. a
28. Mihi autem adhærere Deo, bonum est, 130. b. 1654. b
73. 15. Tu dirupisti fontes & torrentes, tu siccasti, &c. 1088. c
74. 3. Cum accepero tempus, ego justitias judicabo, 364. c
5. Dixi iniquis: Nolite inique agere, & delinquentibus... 996. a
7. Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a desertis montibus, 1089. c
9. Calix in manu Domini, vini meri, plenus est mixto, 551. a
75. 4. Ibi confregit cornua, arcum, scutum, gladium, & bellum, 1105. b
5. Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis, 859. d
6. Turbati sunt omnes insipientes corde, 568. b
Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes... 568. b
7. Dormitaverunt qui ascenderunt equos, 1015. c
8. Tu terribilis es, et quis resistet tibi? ex tunc ira tua, 388. a
76. 3. Negavi consolari animam meam; 214. c. 587 b
4. Memor fui Dei et delectatus sum, exercitatus sum, et defecit paulisper spiritus meus, 214. c. 587. d. 720. d
11. Dixi, nunc cœpi, 700. a
19. Etenim sagittæ tuæ pertransierunt, 938. b
77. 1. Attendite, popule meus, legem meam: inclinate aurem... 8. b
9. Filii Ephraim intendentes arcum, et mittentes sagittas, etc. 1412. a
13. Statuit aquas quasi in utre, 260. b
17. Conversi sunt in arcum perversum, 888. a
31. Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum, et ira Dei ascendit super eos, 478. c
Et occidit plurimos eorum, 478. c
34. Cum occideret eos, tunc inquirebant eum, 381. b
36. Dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei, 1083. a
38. Ipse autem est misericors, et propitius fiet peccatis eorum... 321. d
Et multiplicavit ut averteret iram suam ab eis, et non accendit... 322. d
39. Et rememoratus est quia caro sunt, 108. b. 322. d
Memoratus est quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens, 466. b
49. Immissiones per Angelos malos. 800. a

Ooooo ij 50. Viam

Index locorum Sacræ Scripturæ;

30. Viam fecit semitæ iræ suæ, 800. a
61. Tradidit in captivitatem virtutes eorum, et pulchritudines eorum in manus inimici, 282. d
78. 8. Cito nos anticipet misericordia tua, quia pauperes facti sumus nimis, 620. e
11. Intret in conspectu tuo gemitus compeditorum; 1297. b
12. Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum, 713. c
79. 3. Qui sedes super cherubim appare, 1608. d
18. Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, et super filium .... 1231. b
80. 2. Sumite psalmum, et date tympanum; 1097. a
8. Exaudivi te in abscondito tempestatis, probavi te ad aquas contradictionis, 812. a
11. Aperi os tuum, et ego adimplebo illud, 1526. b
13. Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, et ibunt in voluntatibus suis, 827. b
16. Erit tempus eorum in æternum, 106. e
81. 1. Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat, 1236. b. 1331. d
6. Ego dixi: Dii estis, et filii excelsi omnes; 115. a. 1331. d
7. Vos autem sicut homines moriemini, 115. a
82. 14. Deus meus pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti, 531. b
83. 3. Concupivit et defecit anima mea in atria Domini, 134. a
Concupiscit et deficit animo, etc. 264. a
4. Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum ubi reponat pullos suos, 619. d
5. Beati qui habitant in domo tua, Domine; in seculum seculi laudabunt te, 1263. a
6. Ascensus in corde ejus disposuit, 985. b. 1381. c
7. In convalle lacrymarum, 985. b. 1381. c
8. Ambulabunt de virtute in virtutem, 720. b. 1330. a
11. Melior est dies una in atriis tuis super millia, 52. d
84. 8. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam: et salutare tuum da nobis, 1246. d
85. 11. Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum, 635. d
13. Eripuisti animam meam ex inferno inferiori, 398. a
15. Misericors et miserator Dominus, patiens et multum misericors, 666. b
86. 1. Fundamenta ejus in montibus sanctis, 899. d
5. Homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus, 1279. d
87. 4. Repleta est malis anima mea, et vita mea inferno appropinquavit, 1141. b.
5. Factus sum sicut homo sine adjutorio, 927. e
6. Inter mortuos liber, 927. e. 986. c. 1650. b
9. Posuerunt me in abominationem sibi, traditus sum, et non egrediebar, 717. e
17. In me pertransierunt iræ tuæ, et terrores tui conturbaverunt me, 214. d
18. Circumdederunt sicut aqua tota die, circumdederunt me simul, 956. b
88. 1. Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo, 138. a.
7. Quis in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei, 593. a
9. Domine Deus virtutum, quis similis tibi, 594. d. 925. d
11. Tu humiliasti, sicut vulneratum, superbum, 552. a
15. Beatus populus qui scit jubilationem; 764. b
37. Luna perfecta in æternum et testis in cælo fidelis, 427. b
44. Avertisti adjutorium gladii ejus, et non es auxiliatus ei in bello, 1422. a
49. Quis est enim homo qui vivit et non videbit mortem? 388. a. 669. a
89. 6. Mane sicut herba transeat, mane floreat et transeat, 940. b
11. Quis novit potestatem iræ tuæ, aut præ timore iram tuam dinumerare, 145. c. 346. c
90. 3. Ipse liberabit de laqueo venantium, et a verbo aspero, 201. c
4. In scapulis suis obumbrabit tibi, 1050. a
91. 13. Justus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur, 1058. e
15. Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi et bene .. 1159. a
92. 1. Dominus regnavit decorem induit, 1051. c
3. Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina voces suas, 959. a
4. Mirabiles elationes maris, mirabilis in excelsis Dominus 293. b
93. 7. Et dixerunt non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob, 558. a
15. Donec justitia convertatur in judicium 838. a
19. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, etc. 1152. e
20. Qui fingis dolorem in præcepto, 571. d
94. 2. Præveniamus faciem ejus in confessione, 258. b 1472. c
4. Non repellet Dominus plebem suam ..... et altitudines montium ipse conspicit, 992. c
7. Nos autem populus ejus et oves pascuæ ejus, 978. d. 1159. e
95. 5. Omnes Dii Gentium dæmonia: Dominus autem cælos fecit, 1374. a
10. Dominus regnabit a ligno, 1218. b
13. Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum ante faciem Domini; quoniam venit, 1623. c
96. 4. Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ, 959. a
5. Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini, 992. d. 1076. a
11. Lux orta est justo, et rectis corde lætitia, 1210. e
12. Lætamini justi in Domino, et confitemini memoriæ sanctitatis ejus, 1210. e
98. 2. Qui sedes super Cherubim, moveatur terra, 1273. d
4. Honor regis judicium diligit, 792. d
99. 3. Scitote quod Dominus ipse est Deus, 735. a
4. Introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis confessionum, 1341. a
100. 1. Misericordiam & judicium cantabo tibi, Domine 1420. c
2. Psallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me, 1422. b
6. Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat, 523 e. 1425. b
8. In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ, 528. b
101. 5. Oblitus sum comedere panem meum, 1430. b
6. A voce gemitus mei, 1430. b
8. Factus est sicut passer unicus in ædificio, 1349. d. 1639. a
10. Cinerem sicut panem manducabam, 1480. b
Potum meum cum fletu temperabam, 797. c
21. Ut audiret gemitum vinculatorum, & solvat filios interemptorum, 1297. b
27. Omnia sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis ea & mutabuntur, 539. d. 596. e. 912. e
28. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient, 134. d. 596. e
29. Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi, 413. d. 257. e. 826. b
102. 13. Ipse enim scit figmentum nostrum, 427. c
15. Memento, Domine quod pulvis sumus: homo sicut fœnum dies ejus, 333. e 596. c. 759. a. 783. d. e
Homo sicut fœnum dies ejus; & sicut flos agri, ita florebit, 397. c
18. Memoria retinentibus mandata ejus, ut faciant ea. 475. a
103. 1. Confessionem & decorem induisti, 1051. c
2. Amictus lumine sicut vestimento: extendens cælum sicut pellem, 1051. c. 1261. c. 1353. e
3. Qui tegis in aquis superiora ejus. Qui ponis nubem ascensum tuum, 1248. a. 1261. c. 1353. e
Qui ambulas super pennas ventorum, 606. d
4. Qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem urentem, 369. a 1604. d
6. Abyssus sicut pallium amictus ejus, 855. c
8. Ascendunt montes & descendunt campi, 1076. a
10. Emittis fontes in convallibus, 1382. d. 1518. a.
18. Montes excelsi cervis, petra refugium herinaciis, 985. d. 1261. e
20. Posuisti tenebras & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ sylvarum, 876. d
21. Catuli leonum rugientes ut rapiant, & quærant ... 876. d
22. Ortus est sol & congregati sunt, & in cubilibus suis se collocaverunt, 876. e
24. Omnia in sapientia fecisti, 584. e
29. Auferes (aufer) spiritum eorum & deficient, & in pulverem ... 783 d. 1393. d
30. Emitte Spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ, 941. d
104. 4. Quærite faciem ejus semper, 1547. a
8. Verbi quod mandavit in mille generationes, 289. a. 1163. a
18. Ferrum pertransivit animam ejus, 480. d
44. Dedit eis regiones gentium, & labores populorum possederunt, 1592. b
45. Ut custodiant justificationes ejus, & legem ejus requirant, 1591. b
105. 16. Irritaverunt Moysen in castris Aaron sanctum Domini, 1385. b
106. 26. Ascendunt usque ad cælos, & descendunt usque ad abyssos, 302. b
33. Posuit flumina in deserto, 939. c
35. Posuit desertum in stagnum aquarum, & terram sine aqua ... 582. d
40. Effusa est contentio super Principes eorum & seduxerunt eos in invio ... 618. c
Effusa est ... & seduxerunt eos vana rerum, & errare fecit eos ... & non in via, 1029. c
108. 7. Fiat oratio ejus in peccatum, 1564. a
23. Excussus sum sicut locusta, 1018. c
29. Induantur sicut diploide confusione sua, 319. c
109. 1. Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, 286. a. 1179. d
2. Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum, 286. a
4. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos, &c. 1243. e
7. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput, 463. b. 1081. e. 1550. e
110. 2. Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus, 196. b
3. Confessio & magnificentia opus ejus, 586. c
6. Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo, 562. d. 1257. a
7. Ut det illis hereditatem gentium, 562. d. 1257. a
10. Initium sapientiæ, timor Domini, 610. d
111. 7. In memoria æterna erit justus, 381. c
113. 3. Mare vidit, & fugit, 914 d
4. Simulacra gentium argentum et aurum: opera manuum hominum, 1374. a
5. Os habent et non loquentur, etc. 1374. a
6. Aures habent et non audient, etc. 1374 a
7. Manus habent et non palpabunt, etc. 1374. a
8. Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis, 943. a. 1520. c
11 Qui timent Dominum, sperent in Domino, 932. c
13. Benedixit omnes timentes se Dominus, pusillos cum majoribus. 137. a. 1333. e
114. 6. Custodiens parvulos Dominus, humiliatus sum, et liberavit me, 863. e. 1136. a. 1567. e
115. 1. Credidi propter quod locutus sum, 1345. c
2. Ego dixi in excessu mentis meæ; omnis homo mendax, 725. c
7. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, 136. a 331. a
117. 1 Quoniam in seculum misericordia ejus, 255. d
7. Dominus mihi adjutor est, et ego videbo inimicos meos, 918. b
12. Circumdederunt me sicut apes, et exarserunt sicut ignis in spinis, 1258. b
22. Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est etc. 902 c
27. Constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris, 307. d
118. 6. Tunc non confundar dum respicio in omnia mandata tua, 500. c
8. Non me derelinquas usquequaque, 661. a
11. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi, 1408. a
15. In mandatis tuis me exercebo, et considerabo vias tuas, 538. a 804. c
In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas, 1191. c
16. In tuis justificationibus meditabor: non obliviscar sermones tuos, 1230. c
18. Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua, 1417. c
28. Dormitavit anima mea præ tædio, 1430. b.
43. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque, 374. c
54. Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco incolatus mei, 1420. c
61. Funes peccatorum circumplexi sunt me, 1087. d
81. Defecit in salutari tuo anima mea, 134. a. 264. b
84. Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, Domine, 218. d
93. In æternum non obliviscar justificationes tuas quia in ipsis vivificasti me, 1230. b
96. Latum mandatum tuum nimis, 1327. e. 1359. a
97. Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est, 1348. a
99. Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est, 1348. a
100. Super seniores intellexi, quia mandata exquisivi, 375. d. 1348
105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, 612 e
115. Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei, 509. c
129. Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea, 1417. c
131. Os meum aperui, et attraxi spiritum, 597. b. 1260 d
159. Vide quia mandata tua dilexi, Domine, in tua misericordia vivifica me, 1275. a
162. Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa, 567. b
164. Septies in diem laudem dixi tibi, 1150 d
173. Fiat manus tua, ut salvum me faciat, 1185 e
119. 5. Heu mihi, quod incolatus meus prolongatus est, 130 c. 247. c. 751. d
Heu me, quia incolatus ... habit avi cum habitantibus Cedar, 247. c. 577. c
6. Multum incola fuit anima mea, 577. c
120. 1. Levavi oculos meos ad montes (in montes) unde veniet auxilium mihi, 524. e. 1075 e

8. Do-

quæ in primo tomo Operum S. Gregorii citantur.

8. *Dominus custodiat introitum tuum, et exitum tuum*, 1318 a
121. 3. *Jerusalem quæ ædificatur ut civitas*, 1311 b
124. 1. *Qui confidunt in Domino sicut mons Sion*, 1075. c
125. 4. *Converte, Domine, captivitatem nostram, sicut torrens in Austro*, 878. d. 1312. 1421. d
6. *Euntes ibant & flebant mittentes semina sua*, 350. a
Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos, 350. b. 356. a
126. 1. *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam*, 370. d
Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilat, qui custodiunt eam, 267. d. 1527. c
2. *Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis*, 131. a. 988. a
Cum dederit dilectis suis somnum, 335. c. 1363. a
3 *Hæc est hereditas Domini*, 1373. a
128. 3. *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores*, 417. c
6. *Fiant sicut fœnum ædificiorum, quod priusquam evellatur, aruit*, 275. b
130. 1. *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei*, 130. c
Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me, 834. a. 905. d
2. *Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam*, 835. a. 1135. c
131. 8 *Exurge, Domine, in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ*, 1393. a
9. *Sacerdotes tui induantur justitia*, 452. c
15. *Pauperes ejus saturabo panibus*, 753. c
134. 6. *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo & in terra*, 196. a
136. 2. *In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra*, 1031. a
4. *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* 658. a
7. *Exinanite exinanite usque ad fundamentum in ea*, 801. c
137. 6. *Quia humilia respicit, & alta a longe cognoscit*; 583 b
138. 6. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, nec potero ad eam*, 346. b. 1358. a
8. *Si ascendero in cælum, tu illic es. si descendero ad infernum, ades*. 1089. c
9. *Si sumsero pennas meas ante lucem, & habitavero in extremis maris*. 1089. c
10. *Etenim illuc manus tua deducet me*, 1089 a
11. *Et nox illuminatio mea in deliciis meis*, 510. b
12. *Sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus*, 139. d
15. *Non est occultatum os meum a te quod fecisti in occulto*, &c. 171. a
16. *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur*, 137. c 1333. c 1345. b 1641. b
17. *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus: nimis confortatus est*... 363. a 1562. b.
Mihi autem nimis honorati sunt, etc. 1371. b
18. *Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur*, 1562. d
21. *Nonne qui oderunt te, Deus, oderam illos, et super*... 130. c 1355. a
22. *Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi*, 130. c 1055. a
139. 8. *Obumbra caput meum in die belli*; 201. c
12. *In miseriis non subsistent*, 30 b 419. b
12. *Vir linguosus (verbosus) non dirigetur super terram*, 139. c 337. c
140. 2. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo*, 1329 b 1470. d
Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum, 636. d
3. *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ*... 242 a
5. *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*, 1478. c
10. *Singulariter sum ego, donec transeam*, 1349 d
141. 4 *In deficiendo ex me spiritum meum, et tu cognovisti semitas meas*, 814. b
In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi, 35. b
6. *Portio mea in terra viventium* 412 d. 1128 a
8. *Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo*, 259 c
142. 2. *Ne intres in judicium cum servo tuo; quia non justificabitur*, etc. 391. a. 776. a 918. c. 933. a. 1649. a
6. *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*, 586. c 636. c
143. 1 *Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium*, etc. 286. b
2. *Protector meus et in ipso speravi, subjiciens populum meum sub me*, 851. d
5. *Domine, inclina cælos tuos et descende*, 978. a
Tange montes et fumigabunt, 582. b
6. *Fulgura multiplicabis, et conturbabis me*, 892. b
10. *Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno*, 498 a 1123. a
144. 6. *Virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem*... 934. d
7. *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt, et justitia tua*... 934. a
Memoriam suavitatis tuæ eructabunt, 1260. d
145. 4. *In illo die peribunt omnes cogitationes eorum*, 357. b. 396. c. 790. c. 1647. d
146. 6. *Humilians autem peccatores usque ad terram*, 797. c 1034. b
8. *Producit in montibus fœnum, et herbam servituti hominum*, 940. a
147. 15. *Velociter currit sermo ejus*, 938. b
18. *Mittet verbum suum, et liquefaciet ea, flabit spiritus ejus*, etc. 878. c
148. 4. *Et aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini*, 1261. d
5. *Cuncta dixit et facta sunt*, 322. c
6. *Præceptum posuit, et non præteribit*, 319. a
149. 1. *Cantate Domino canticum novum*, 1165. a
5. *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis*, 261. b. 750. d
150. 2. *Laudate eum in potentatibus ejus, laudate eum secundum multitudinem*, etc. 297. a
4. *Laudate eum in tympano et choro* 1238. c

LIBER PROVERBIORUM.

1. 9. CORONAM *gratiarum accipiet capiti tuo, et torquem auream collo tuo*, 1017. b
10. *Fili mi si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis*, 125. b
17 *Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum*, 512 c.
20. *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam*, 563. c
22. *Usquequo parvuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient*, 363. c
23. *Convertimini ad correptionem meam: en proferam vobis*, &c. 503. c
24. *Quia vocavi, & renuistis, extendi manum meam & non fuit qui aspiceret*, 503. c 1479. c
25. *Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis*, 503. c 1479. c
26. *Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo*, &c. 307. b. 503. d 509. c 1479. c
27. *Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit*, &c. 563 b 509. d 1479. c
28. *Tunc invocabunt me, & non exaudiam, mane consurgent*... 563. d 1479. c
32. *Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos*, 843 a 1300. a
2. 4. *Si quæsieris illam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam*, 642. c
14. *Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis*, 103. d 530. d 653. d 1205. a. 1040 d.
3. 5. *Habe fiduciam in Domino, in toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ*, 700. c
18. *Signum vitæ est his, qui apprehenderint eam*, 394. c
26. *Dominus erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum, ne capiaris*, 1033. d
28. *Ne dicas amico tuo, vade & revertere, cras dabo tibi: cum statim possis dare*, 691. c
4. 18. *Justorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectum diem*, 1207. d
23. *Omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit*, 34. a 601. c 703. a
5. 15. *Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui*, 1206. d
16. *Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas divide*, 1206. d
17. *Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui*, 1290 d.
22. *Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus*... 374. b
6. 3. *Discurre, festina, suscita amicum tuum*, 1035. d
4. *Ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ*, 1235. d
9 *Usquequo piger dormis?* 251. a
7. 22 *Statimque eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam*, 24. c 1160. d 1376. c
8. 1 *Numquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam*. 804 a
2. *In summis excelsisque verticibus, supra viam in mediis stans semitis*, 804. a
4. *O viri ad vos clamito*, 855. b 897. d
12. *Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus*, 21. d
9. 1 *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem*, 15. c 550. c 584. c 733. b 1095. a
2. *Immolavit victimas, miscuit vinum, proposuit mensam*, 1095. c
3 *Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem, & mœnia civitatis*, 1095. a
4. *Si quis est parvulus, veniat ad me, (ad eam,)* 351. b 1135. c
7. *Qui erudit derisorem, ipse sibi facit injuriam*, 338. d
8. *Noli arguere derisorem, ne oderit te*, 174. d 659. a
9. *Doce justum & festinabit accipere*. 338 d.
10 *Initium sapientiæ timor Domini*, 1310. d
17. *Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior*, 159. c 324. a 907. a 647. c 756. a. 1034. c
10. 19. *In multiloquio peccatum non deerit*, 239. c
25. *Quasi tempestas transiens non erit impius*, 680. d
11. 21. *Manus in manu non erit innocens malus*, 790. c
22. *Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua*, 995. d 1019. c
23. *Præstolatio impiorum furor*, 176. d
29. *Qui stultus est serviet sapienti*, 664 c
12. 5. *Cogitationes justorum judicia*, 922. c 792. c
7. *Verte impios & non erunt*, 1558. a
21. *Non contristabit justum, quidquid ei acciderit*, 191. a 1350 a 1321 c
23. *Anima justi sedes sapientiæ est*, 942. d
13. 12. *Spes quæ differtur affligit animam*, 307. c
14. 3. *In ore stulti virga superbiæ* 779. d
10. *Cor quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscebitur extraneus*, 140 b 191. c
12. *Est via quæ videtur homini recta: novissima autem ejus ducunt ad mortem*, 143 d
Est via quæ videtur hominibus recta, & novissimum ejus ducit... 1242. b
13. *Risus dolori miscebitur, extrema gaudii luctus occupat*. 1471. c
24. *Corona sapientium divitiæ eorum: fatuitas stultorum imprudentia*, 700. d
26. *In timore Domini fiducia fortitudinis*, 133. a 409. a
30. *Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium invidia*, 179. c
15. 1. Sec. LXX. *Ira perdit etiam prudentes*, 175. c
3. *Oculi Domini contemplantur malos & bonos*, 40. b. 535. a
15. *Secura mens quasi juge convivium*, 409. a
18. *Vir animosus parit rixas & qui iracundus est suscitat peccata*, 175. d
19. *Iter pigrorum, quasi sepes spinarum: via justorum absque offendiculo*, 979 c
16. 15. Sec. Heb. & LXX. *Immundus est apud Deum omnis qui exaltat cor suum*, 1140. d
18. *Ante ruinam exaltatur cor, & ante gloriam humiliatur*, 745. b 797. c. 1138. c
20. *Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum*, 1306. c
32 *Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animæ suæ, expugnatore urbium*, 1367. a 1015. c
17. 14. *Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum*, 152. a. 239. a
15. *Qui justificat impium, & qui condemnat justum, uterque abominabilis est ante Deum*, 159. a
24. *Oculi stultorum in finibus terræ*, 537. c 637. d
28. *Stultus si tacuerit, sapiens putabitur*, 379. d
18. 3. *Impius (peccator) cum in profundum venerit peccatorum contemnit*, 257. b 409. b. 844. d
4. *Aqua profunda, verba ex ore viri*, 139. c 371. a
12. *Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequam glorietur, humiliatur*, 511. c
14. *Quis poterit habitare cum homine, cujus spiritus facilis est ad irascendum?* 175. d
17. *Justus in principio accusator est sui*, 158. b 713 c 770. b. 1234. d
19 11. *Doctrina viri per patientiam noscitur*, 1412. c 1615. b
24. *Abscondit piger manum suam sub ascella sua, & laborat, si ad os suum porrigat eam*, 707. d. ... *sub axilla, nec ad os suum porrigit eam*, 1411. a
20. 4. *Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei*, 1196. c
8. *Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo*, 600. d 930 b 992. d
10. *Pondus & pondus, mensura & mensura: utrumque abominabile est apud Deum*, 1205 a
24. *Quis hominum intelligere poterit viam suam?* 933. a
27. *Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris*, 205. c 410 c
30. *Livor vulneris abstergit mala, & plagæ in secretioribus ventris*, 750. a
21. 11. *Mulcato pestilente sapientior erit parvulus*, 572. a

Index locorum Sacræ Scripturæ,

16. *Vir qui erraverit a via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur*, 546. b
20. *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis*, 133. b 1364. e. 1470. d
28. *Vir obediens loquitur victorias*, 1156. a
30. *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum*, 196. c. 1469. b
31. *Equus paratur in diem belli, sed Dominus salutem tribuit*, 1016. c
22. 6. *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea*, 473. a
24. *Noli esse assiduus (amicus) cum homine iracundo, nec ambules cum viro furioso*, 175. d 1259. c
25. *Ne discas semitas ejus, & sumas scandalum animæ tuæ*, 175. d 1259. c
28. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui*, 512. c
23. 4. *Prudentiæ tuæ pone modum*, 644. e
20. *Noli esse in conviviis potatorum: neque comedas cum eis, qui carnes ad vescendum conferunt*, 459. e
24. 27. *Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum: ut postea ædifices domum tuam*, 351. b. 1031. c
30. *Per agrum hominis pigri transivi, & per vineam viri stulti*, 662. c
31. *Et ecce totum repleverant urticæ ... & maceria lapidum destructa erat*, 662. c
32. *Quod cum vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam.* 662. d
25. 2. *Gloria regum celare verbum, & gloria Dei est investigare sermonem*, 1213. a
16. *Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus evomas illud*, 503. d. 644. c
20 *Acetum in nitro, & qui cantat carmina cordi pessimo.* 1262. c
27. *Sicut qui mel multum comedit ... sic qui scrutator est majestatis opprimetur a gloria*, 448. a. 644. c
28. *Sicut urbs patens ... ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum*, 240. c. 337. d
26. 10 *Qui imponit stulto silentium, iras mitigat*, 239. c
11. *Canis revertitur ad vomitum suum, etc.* 1193. c
16. *Sapientior sibi videtur piger, septem viris loquentibus sententias*, 732. b
27. 2 *Laudet te alienus, & non os tuum*, 1257. a
14. *Qui benedicit proximo suo voce grandi de nocte consurgens, similis est maledicenti*, 1513. b
19. *Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus*, 495. e
21. *Quomodo probatur in conflatorio argentum .. sic probatur homo ore laudantis*, 767. b. 842. b
28. 1. *Justus quasi leo confidens, absque terrore erit*, 192. a. 356. e. 1022. c. 1201. c
6. *Qui avertit (declinat) aurem suam, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis*, 175. a. 352 a. 510. c 563. a
13. *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & dereliquerit ea, misericordiam consequetur.* 258. b. 713. d
14. *Beatus homo, qui semper est pavidus, qui vero mentis est duræ, corruet (corruit) in malum*, 520. c. 638. c. 830. d. 1647. b
19. Sec. LXX. *In desideriis omnis otiosus*, 662. c
30. 13. *Generatio cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus in altum (alta) subrectæ*, 511. c. 833. a 1137 c
17. *Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus*, 577. d
27. *Regem locusta non habet, & egreditur universa per turmas suas*, 1017. e
28. *Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus Regis*, 186. c
29. *Tria sunt quæ bene gradiuntur, & quartum quod feliciter incedit*, 959. d. 960. b
30. *Leo, fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum*, 959. d. 1101. b
31. *Gallus succinctus lumbos: & aries, nec est Rex qui resistat ei*, 959. d. 960. c
32. *Et qui stultus apparuit, postquam elevatus est in sublime. Si enim intellexisset, ori imposuisset manum*, 960. b
33. *Qui fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem*, 677. d
31. 8. *Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt*, 497. a
18. *Vidit quod bona est negotiatio ejus*, 581. b
23. *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum Senatoribus terræ*, 185. c. 363. d. 648. c. 656. b. 837. a. 1190 b
24. *Sindonem fecit et vendidit*, 581. b. 1097. a
Et cingulum tradidit Chananæo, 1097. a
25. *Ridebit in die novissimo*, 265. d. 663 c
27. *Consideravit semitas domus suæ, et panem otiosa non comedit*, 1189. d
31. *Date ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera ejus*, 185. d

LIBRI ECCLESIASTÆ.

1. 2. OMNIA vanitas, 348. d
4. *Generatio præterit, et generatio advenit, terra vero in æternum stat*, 331. c. 539. c
7. *Ad locum de quo exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant*, 958. e. 1212. b
18. *Eo quod in multa sapientia; multa sit indignatio, & qui apponit scientiam, apponit dolorem*, 1279. c
Qui apponit scientiam, apponit dolorem, 29. a. 587. a. 1279. c
2. 2. *Risum deputavi errorem, & gaudio dixi: quid frustra deciperis?* 587. c. 1471. d
14. *Oculi sapientis in capite ejus*, 538. a. 637. d 1191. c
Stultus autem in tenebris ambulat, 1191. c
16. *Moritur doctus similiter ut indoctus*, 306. c
24. *Melius est comedere & bibere*, 201. a
3. 7. *Tempus tacendi, & tempus loquendi*, 241. b. 1282. d
19. *Cuncta subjacent vanitati*, 309. c
Et omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur, 306. c
4. 12 *Funiculus triplex difficile rumpitur*, 1087. c
5. 2. *Multas curas sequuntur somnia*, 262. b
6. 7. *Omnis labor hominis in ore ejus, sed anima illius non implebitur*, 1654. a
8. *Quid habet amplius sapiens a stulto: & quid pauper, nisi ut pergat illuc ubi est vita?* 919 c
7. 3. *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii*, 201. a
4. *Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis*; 177. d
5. *Cor sapientum ubi tristitia est; et cor stultorum ubi lætitia*, 587. d 1206. c. 1471. d
10. *Ira in sinu stulti requiescit*, 175. c
14. *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit*, 370. d
19. *Qui Deum timet, nihil negligit*, 18. c. 626. c
21. *Non est homo justus in terra qui faciat bonum, et non peccet*, 1649. d
22. *Cunctis sermonibus qui dicuntur, ne accommodes cor tuum, ne forte audias servum tuum maledicentem tibi*, 710. d
23. *Scit enim tua conscientia, quia et tu crebro maledixisti aliis*, 710. d
24. *Cuncta tentavi in sapientia, et dixi: sapiens efficiar, et ipsa longius recessit a me*, 1045. c
8. 10. *Vidi impios sepultos, qui cum adhuc viverent, in loco sancto erant, et laudabantur in civitate, quasi justorum operum*, 801. c. 925. a 1057 c
14. *Sunt justi, quibus multa eveniunt, quasi opera egerint impiorum*, 781. a
Sunt impii qui ita securi sunt, ac si justorum facta habeant, 193. d. 330. d. 782 a
9. 1. *Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei: et tamen nescit homo utrum amore, an odio dignus sit*, 933. a. 1242. a
2. *Sed omnia in futurum servantur incerta*, 933. a. 1242. a
6. *Amor quoque et odium simul peribunt*, 396. d
8. *Omni tempore sint vestimenta tua candida*, 315. b
Et oleum de capite tuo non deficiat, 70. d
10. *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec scientia, nec sapientia, erunt apud inferos, quo tu properas*, 255. b. 335. d. 1485. a
18. *Qui in uno offenderit, multa bona perdet*, 19. a. 621 b
10. 1. *Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti*, 589. a
4. *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris*, 91. b. 461 d
Curatio cessare faciet peccata maxima, 199. d
7. *Vidi servos in equis, et principes ambulantes quasi servos super terram* 1015. c
16. *Væ tibi, terra cujus Rex est puer, et cujus principes mane comedunt*, 528. b
11. 2. *Da partes septem, nec non et octo*, 1150. c 1151. a. 1342. a. 1391. c
Quia ignoras quid mali futurum sit super terram, 1151. a. 1342. a
3. *Lignum in quocumque loco ceciderit, sive ad austrum ... ibi erit*, 255. d. 394. c
4. *Qui ventum observat, numquam seminat: et qui considerat nubes, numquam metit*, (metet) 859. a. 1199. a
5. *Sicut ignoras quæ sit via spiritus, et qua ratione compingantur ossa ... sic nescis opera Dei qui fabricator est omnium*, 855. d
8. *Si multis annis vixerit homo, et in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis ... qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita*, 225. b. 330. c
9. *Lætare juvenis in adolescentia tua*, 102. d 663. d. 1184. c. 1483. b
10. *Adolescentia enim et voluptas vana sunt*, 101. b
12. 5. *Florebit amygdalus, impinguabitur locusta, dissipabitur capparis*, 1017. d
11. *Verba sapientium quasi stimuli, et sicut clavi in altum defixi*, 779. d 1455. a

CANTICI CANTICORUM.

1. 1. OSCULETUR me osculis (osculo) oris sui, 455. d. 869. a. 1597. a
2. *Adolescentulæ dilexerunt te*, 613. b. 763. d
3. *Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum*, 1574. b
In odorem unguentorum tuorum currimus, 1131. c
3. *Nigra sum, sed formosa*, 578. a
5. *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi*, 1503. a
6. *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie* 992. c
Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas ... 1597. c
7. *Nisi cognoveris te, o pulchra inter mulieres, egredere et abi post vestigia gregum*, 522. d
.... *Et pasce hædos tuos*, 981. d
11. *Donec Rex in accubitu suo est, nardus mea dedit odorem suum*, 1164. a
2. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*, 17. c. 673. d. 1638. c
3. *Sub umbra illius quem desideraveram sedi*, 570. d. 1077. c
5. *Fulcite me floribus, et stipate me malis, quia amore langueo*, 1332. c
Sec. LXX. *Vulnerata caritate ego sum*, 200. d. 1124. d. 1332. a
6. *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me*, 1526. d
8. *Ecce iste venit saliens in montibus et transiliens colles*, 1574. a
9. *En ipse stat post parietem nostrum*, 594. b. 1317. b
10. *Surge, propera, amica mea, et formosa mea, et veni: jam enim hyems transiit, imber abiit, et recessit*, 874. c. 947. b
10 *Surge ... columba mea, formosa mea ...*
12. *Flores apparuerunt in terra*, 1349. b
3. 1. *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea: quæsivi illum et non inveni*, 141 d. 854. a. 1383. c. 1546. b
3 *Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem: num quem diligit, etc.* 595. d. 854. b. 1546. c
4. *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea*, 595. d. 854. b 1546. c
6. *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, et thuris, & universi pulveris pigmentarii*, 57. a. 599. c. 1419. a
7. *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, &c.* 221. d
8. *Omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi*, 634 b
Uniuscujusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos, 638. c
9. *Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani*, 1334. b
10. *Columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media caritate constravit propter filias Jerusalem*, 1334. b. d.
4. 1. *Quam pulchra es, amica mea, quam pulchra! oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet*, 296. c
2. *Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro*, 382. a
..... *Detonsarum ascendentium de lavacro*, 1104. b
4. *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis suis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium*, 1337. d. 1339. c
5. *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis*, 767. b
6. *Donec aspiret dies et inclinentur umbræ*, 767. b
8. *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum*, 555. c
9. *Vulnerata caritate ego sum*, 1547. a
11. *Mel et lac sub lingua tua*, 473. d
16. *Surge aquilo, et veni auster, perfla hortum meum, et fluent (fluant) aromata illius*, 296. b. 883. b. 1186. e
5. 2. *Ego dormio et cor meum vigilat*, 163. a. 75. a. 1326. c

4. *Dile-*

4. Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus, 1362. c
5. Manus meæ distillaverunt myrrham, 1470. d
6. Anima mea liquefacta est ut dilectus locutus est, 134. b. 1547. a
7. Vulneraverunt me, tulerunt pallium meum, 854. b
11. Caput ejus aurum optimum 2128. b
6. 3. Pulchra es, amica mea, suavis & decora sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata, 1238. a. b
6. Sicut cortex mali punici genæ tuæ, absque occultis tuis, 1346. a
9. Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens? 123. c. 530. c. 576. b. 599. c. 918. d 1138. b
7. 4. Nasus tuus sicut turris (Libani) quæ est in Libano, 1034. d. 1284. b
12. Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, 415. d
8. 5. Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens? 510. a.
6. Pone me ut signaculum super cor tuum, 922. b
Valida (fortis) est ut mors dilectio, 357. a 1473. c
8. Soror nostra parvula est, & ubera non habet, 613. b
13. Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocem tuam, 1322. a
14. Fuge, dilecte mi fuge, 549. d

Libri Sapientiæ.

1. 4. In malevolam animam non introibit sapientia, 472. c
7. Spiritus Domini implevit (replevit) orbem terrarum, 46. c. 878. c. 1182. d. 1209. a
Et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis, 1182. d
11. Os quod mentitur occidit animam, 536. a
14. Creavit ut essent omnia, 518. b
2. 8. Nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra; coronemus nos rosis, antequam marcescant, ubique relinquamus signa lætitiæ nostræ, 1132. a
12. Contrarius est operibus nostris, 329. b
15. Et dissimilis est aliis vita illius, 329. c
24. Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum, 179. b. 924. a
3. 2. Visi sunt oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus illorum, 395. a
5. Deus tentavit illos, & invenit illos dignos se, 758. c
6. Tamquam aurum in fornace probavit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, 758. d.
7. Justi fulgebunt, & sicut scintillæ in arundineto discurrent, 783. c
Fulgebunt justi, & tamquam scintillæ, &c. 1079. a
4. 8. Senectus enim venerabilis est, non diuturna ... Cani autem sunt sensus hominis, 618. a
9. Et ætas senectutis vita immaculata, 618. a
11. Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, 154. a
5. 6. Erravimus a via veritatis, & lumen (sol) justitiæ non luxit nobis, & sol non est ortus nobis, 279. a. 1126. d. 1310. a. 1375. e
8. Quid nobis profuit superbia, divitiarum jactantia quid contulit nobis? 569. a
9. Transierunt omnia illa tamquam umbra, & tamquam nuntius percurrens, 569. a
21. Et pugnabit cum (pro) eo orbis terrarum contra insensatos 187. d. 1613. b
6. 6. Horrende & cito apparebit, quoniam judicium durissimum his qui præsunt, fiet, 786. c
Judicium durissimum in his, qui præsunt fiet, 103. a
7. Potentes potenter tormenta patientur & fortioribus fortior instat cruciatio, 332. e
17. In viis ostendit se illis hilariter, & omni providentia occurrit, 819. b
7. 15. Mihi autem det Deus hæc dicere ex sententia, 746. a
22. Est enim in illa Spiritus intellectus, Spiritus unicus, multiplex, subtilis, mobilis, 1209. a
23. Humanus, stabilis, 1209. a
24. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia, 928. a
26. Candor est enim lucis æternæ, 167. e
27. Anima justi sedes est sapientiæ, 942. d, 1635. b
9. 15. Corpus quod corrumpitur aggravat animam: & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, 135. a. 165. c. 260. c. 266. a. 549. c. 590. e. 639. d. 874. a. 980. d. 1308. a. 1318. c.
16. Quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore: & quæ in cælis sunt, quis investigabit? 144. b
10. 21. Sapientia aperuit os mutorum & linguas infantium fecit disertas, 3. d. 1184. d
11. 24. Dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam, 256. b
12. 15. Cum sis justus, juste omnia disponis: eum quoque, qui non debet puniri, condemnas, 84. d
18. Tu autem Domine, cum tranquillitate judicas, 275. c. 626. b. 1052. a.
Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate judicas, & cum magna reverentia disponis nos, 398. b
13. 5. Per magnitudinem enim creaturæ & speciem, potest intelligibiliter Creator videri, 819. a.
16. 20. Paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, atque omnis saporis suavitatem, 191. a
17. 10. Cum enim sit timida nequitia, dat testimonium condemnationi, 409. d. 875. c.

Libri Ecclesiastici.

1. 13. Timenti Dominum (Deum,) bene erit in extremis, 285. d. 355. c. 663. b
19. Ridebit in die novissimo, 663. b
33. Concupisti sapientiam? Serva mandata, & Dominus præbebit illam tibi; 131. c
2. 1. Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia & timore & præpara animam tuam ad tentationem, 120. c. 771. b. 1302. c.
5. In igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis, 573. c.
11. Quis speravit in Domino, & confusus est? 661. a
12. Permansit in mandatis ejus, & derelictus est? & quis invocavit illum, & despexit eum? 661. a
14. Væ peccatori terram ingredienti duabus viis, 29. c
16. Væ his qui perdiderunt sustinentiam 38. a. 233. c
3. 17 Sicut glacies in sereno, sic resolventur peccata tua, 878. d.
22. Altiora te ne quæsieris et fortiora te ne scrutatus fueris, 503. d. 823. d
33. Ignem ardentem extinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis, 1521. c
4. 18. In primis elegit eum, 661. b
19. Timorem, et metum, et probationem inducet super illum, et excruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet illum in cogitationibus illius, 661. b
25. Est confusio adducens peccatum et est confusio adducens gloriam, 117. d. 1269. d.
5. 4. Ne dicas, peccavi, et quid accidit mihi triste? 789. d.
Altissimus (Dominus) enim est patiens redditor, 154. c. 528. b. 1483. d
6. Ne dixeris, miserationes Domini multæ sunt, peccatorum meorum non memorabitur, 1090. d
7 Misericordia enim et ira ab illo, 942. b. 1090. d
7. 15. Ne iteres verbum in oratione tua, 352. b
26. Filiæ tibi sunt? serva corpus illarum, et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas, 1306. a
40. In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis, 330. c. 429. a. 1648. e
10. 9. Quid superbit, terra et cinis? 996. a. 1140. d
15. Initium omnis peccati (est) superbia, 442. d. 753. a. 1035. d. 1053. a. 1137. d. 1366. d
11. 27. In die bonorum ne immemor sis malorum, et in die malorum, &c. 80. b. 433. b. 1390. a. 1647. a
12. 8. Non agnoscitur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus 223. e
14. 5. Qui sibi nequam est, cui bonus erit? 624. d
15. 3. Aqua sapientiæ salutaris potabit eos, 607. c
9. Non est speciosa laus in ore peccatoris, 961. a
18. 1 Qui vivit in æternum, creavit omnia simul, 1055. b
15. Omni dato non des tristitiam verbi mali, 692. c
17. Ecce verbum super datum bonum, & utraque cum homine justificato, 692. c
19. 1. Qui modica spernit, paulatim decidit, 349. b
20. 7. Sapiens tacebit usque ad tempus, 241. a
32. Sapientia absconsa, & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque, 700. b
21. 1. Peccasti, ne adjicias iterum, 419. d
10. Stuppa collecta, synagoga peccantium, 118. e
22. 2. De stercore boum lapidatus est piger, 471. a
6. Musica in luctu, importuna narratio est, 557. b
24. 8. Gyrum cæli circuivi sola, 46. e
27. 12. Sapiens ut sol permanet, stultus ut luna mutatur, 1127. c
29. 15. Conclude eleemosynam in sinu pauperis, et hæc pro te exorabit, 1521. c
33. Transi, hospes, & orna mensam, 2057. c
30. 24. Miserere animæ tuæ placens Deo, 624. d
31. 1. Ducem te constituerunt? noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis, 785. b. 1140. c
26. A filiis tuis cave, et a domesticis tuis attende, 78. c
34. 2. Quia secutus est umbram, 390. e
7. Multos errare fecerunt somnia, et illusiones vanæ, 262. b
38. 25. Sapientiam scribe in tempore otii, et qui minoratur actu, ipse percipiet eam, 589. c
41. 1. Grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium, 31. a 269. b
41. 17. Sapientia absconsa et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque? 700. b.
Sapientia abscondita, et thesaurus occultus, etc. 1498. c
42. 14. Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier, 389. c

Isaiæ Prophetæ.

1. 3. Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui, 25. a. 1260. a
15. Manus vestræ sanguine plenæ sunt, 314. c
16. Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, 790. d
Quiescite agere perverse, 316. c. 1220. d
17. Discite benefacere, quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, etc. 316 c. 379. a. 626. d. 1220. d
18. Et venite, et arguite me, dicit Dominus, 316. c
Et venite, disputemus, 379. a
2. 2. Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini, in vertice montium, 1075. b. 1310. d. 1598. a
10. Ingredere in petram, abscondere fossa humo, a facie timoris Domini, et a gloria majestatis ejus, 1081. c
21. Quiescite ab homine, cujus spiritus est in naribus ejus: quia excelsus reputatus est ipse, 1019. d
3. 9. Et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt, 124. d. 447. a
11. Væ impio in malo: retributio enim manuum ejus fiet ei, 1262. d
12. Popule meus, qui beatificant te, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant, 1255. d
13 Stat ad judicandum Dominus, stat ad judicandos populos, 1255. d
14. Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui, 185. c. 363. d. 837. a. 1190. b
16. Ambulaverunt extento collo, 1116. c
4. 2. In die illa erit fructus terræ sublimis, 1310. c
5. 1. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei, 627. a
6. Mandabo nubibus, ne pluant super eam imbrem, 195. b. 859. b. 938. b
13. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, 58. a
Nobiles ejus interierunt fame, et multitudo ejus siti exaruit, 26. e
14. Dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino, 844. c
17. Et deserta in ubertatem versa advenæ comedent, 1200. c
18. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, 1087. d
21. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes. 432. c. 583. a. 833. b. 863. d. 1135. b. 1459. c
22. Væ qui potentes estis ad potandum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem, 221. d
6. 1. Anno quo mortuus est Rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, 600. b. 1144. b. 1326. d
Et ea quæ sub eo erant, implebant templum, 1326. d
3. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, 949. a. 1345. d

5. Væ

5. *Væ mihi, quia tacui*, 80. c. 241. a. 1144. c. 1242. c

Quoniam vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi polluta labia, &c. 1144 c. 1242. c

6. *Et volavit ad me unus de Seraphim, & in manu ejus calculus* . . . 1607. c

7. *Et tetigit os meum*, 167. a

10. *Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava*, 921. c

7. 9. Sec. LXX. *Nisi credideritis, non intelligetis*, 64. a

14. *Ecce Virgo concipiet & pariet filium*, 1175. a. 1180. a

Et vocabitur Emmanuel, 1180. a

24. *Cum sagittis & arcu ingredientur illuc*, 633. d

8. 18. *Ecce ego & pueri mei, quos mihi dedit Deus*, 614. e

9. 2. *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam*, 625. d. 885. d. 936. b

Sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta est eis, 117. 1188. c

4. *Jugum enim oneris ejus & virgam humeri ejus, & sceptrum exactoris ejus superasti sicut in die Madian* 989. b. 992. b

5. *Vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem*, 325. b

Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis & factus est principatus super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus, admirabilis, consiliarius, &c. 1180. a. 1343. c

Sec. LXX. *Magni consilii Angelus*, 750. e

Deus fortis, pater futuri sæculi, Princeps pacis, 309. d. 1180. a

7. *Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis*, 1180. a

8. *Verbum misit Dominus in Jacob, & cecidit in Israel*, 61. c

10 *Lapides ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus*, 10406. a

10. 21. Sec. LXX. *Reliquiæ salvæ fient*, 62. c. 103. e. 192. a. 659. e

22. Sec. LXX. *Si fuerit numerus filiorum Israel, quasi arena maris, reliquiæ, &c.* 62. e. 103. e. 292. a 865. b. 1294. e

27. *Computrescit (computrescet) jugum a facie olei*, 617. a 1555. a

11. 1. *Egredietur virga de radice Jesse & flos de radice ejus ascendet*, 951. b

2. *Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intellectus, &c.* 29. e. 951. b. 1380. d. 1542. d

3. *Et replebit eum Spiritus timoris Domini*, 22. b. 29. e. 55. d. 951. b. 1380. d. 1642. d

6. *Habitavit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit*, 1342. e

Vitulus & leo et ovis simul morabuntur, 1343. a

Et puer parvulus minabit eos, 1343. b.

7. *Leo sicut bos comedet paleas*, 1056. e

8. *Delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis, et in caverna reguli*, 555. b

9. *Non nocebunt et non occident in universo monte sancto meo*, 555. b

Repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes, 1218. e

15 *Et desolabit Dominus linguam maris Ægyptii*, 1038. b

12. 3. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris*, 1088. d

13. 2. *Super montem caliginosum levate signum*, 1075. d

9. *Ecce dies Domini veniet crudelis, et indignationis plenus, et iræ, furorisque ejus . . . et peccatores ejus conterendos de ea*, 667. c

14. 13. *In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum*, 97. d. 603. e. 737. c. 1141. b. 1605. a

Sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis, 394. c. 547. a. 570. d. 603. e. 737 c. 886. b. 924. b. 1015. d. 1114 b. 1141. b. 1186 d. 1312. b. 1421. d. 1605. a

Ponam sedem meam ad aquilonem, 1373. d

14. *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo*, 551. e. 570. d. 603. e. 737. c. 785. d. 833. a. 886. b. 1015. d. 1134 c. 1141. c. 1605. a

29. *De radice colubri egredietur regulus*, 1112. c.

18. 2. *Væ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ*, 422. b

2. *Qui mittit in mari legatos et in vasis papyri super aquas* 422. b

20. 2. *Vadens nudus et discalceatus*, 342. c.

21. 11. *Custos quid de nocte? custos quid de nocte?* 196. e. 1507. c

12. *Dixit custos: venit mane et nox*, 196. e. 528. a.

14. *Qui habitatis in terra austri, cum panibus occurrite fugienti*, 736. a

23. 4. *Erubesce, Sidon, ait mare*, 9. c

24. 16. *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*, 647. d.

26. 1. *Ponetur in ea murus et antemurale* 662. a. 1322. b

9. *Anima mea desideravit te in nocte*, 750. b. 1547. a

10. Sec. LXX. *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei*, 113. c. 202. c. 639. b. 1189. c. 1483. a

11. *Domine, exaltetur manus tua ut non videant, videant et confundantur*, 234. d.

Et nunc ignis adversarios consumit, 58. d.

12. *Omnia opera nostra operatus es nobis*, 1212. d

14. *Mortui non vivant: gigantes non resurgant*, 546. b

20. *Intra in cubicula tua, claude ostia tua*, 123. b

27. 1. *Super Leviathan serpentem vectem* ... *serpentem tortuosum*, 111. a. 554. c

28. 19. *Et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui*, 226. a 381. b 492. c

21. *Ut faciat opus suum, alienum opus ejus: ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo*, 1351. a.

29. 13. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*, 1083. a

30. 20. *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum*, 1610. b

21. *Et aures tuæ audient vocem post tergum monentis*, 1610. b

28. *Et frenum erroris quod erat in maxillis populorum*, 1374. a

29 *Canticum erit vobis sicut vox sanctificatæ solemnitatis*, 1374 a. b

31. 9. *Dixit Dominus, cujus ignis est in Sion, et caminus ejus in Jerusalem*, 1409. b

32. 13 *Super humum populi mei spinæ et vepres ascendent, quanto magis super omnem domum gaudii exultantis*, 344. c

17. *Cultus justitiæ silentium*, 240. a. 337. d

20. *Beati qui seminatis super omnes aquas*, 607. d. 683. e. 999. e. 1161. b

Immittentes pedem bovis et asini 1161. b.

33. 7. *Et Angeli pacis amare flebunt*, 1122. a

15. *Qui ambulat in justitiis, et loquitur veritatem: qui projicit avaritiam ex calumnia, et excutit manus suas ab omni munere*, 322. e 1042. c. 1439. d

Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem. 755. d. 1042. c.

16. *Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus; etc.* 755. 4. 1042. d

17. *Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longe*, 1042. d. 1043. a. 1428. d

21. *Locus fluviorum rivi latissimi, et patentes*, 583. c

34. 5. *Inebriatus est in cælo gladius meus*, 1073. c

8. *Dies ultionis Domini, annus retributionis judicii Sion*, 1222. a

9. *Et convertentur torrentes ejus in picem, et humus ejus in sulphur: et erit, etc.* 1221. a

10. *Nocte et die non extinguetur in sempiternum*, 1221. a

13. *Orientur in domibus ejus spinæ et urticæ, et paliurus in munitionibus ejus*, 1081. a

Erit cubile draconum, et pascua struthionum, 228. a

14. *Et occurrent dæmonia onocentauris, et pilosus clamabit alter ad alterum* 228. a

14. *Ibi cubavit lamia, et invenit sibi requiem*, 1107. d

15. *Ibi habuit foveam ericius*, 1107. d

35. 1. *Lætabitur deserta & invia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium*, 927. a

7. *In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & junci*, 941. a. 1078. c. orietur in ea viror calami & junci, 1315. b

9. *Et mala bestia non transibit (ascendet) per eam*, 876. b. 1003. c. 1076. c

37. 29. *Ponam circulum in naribus tuis*, 1089. a

31. *Emittet id quod salvatum fuerit de domo Juda, & quod reliquum est, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum*, 412. c. 582. c

38. 3. *Obsecro, Domine, memento, quæso, quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto*, 405. e

5. *Ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos*, 1180. a

40. 3. *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus*, 1496. c. 1517. d. *Dirigite viam Domini*. 1458. a.

4. *Et erunt prava in directa, & aspera in vias planas*, 1519. b

6. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri (fœni,)* 215. c. 233. e. 275. a. 390. c. 538. e. 1050. c. 1056. c. 1140. b. 1461. d

7. *Vere fœnum est populus*, 1484. b

9. *Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion*, 1283. a.

12. *Cælum metitus palmo, & omnem terram pugillo concludit*, 46. e. 1357. d

13. *Quis cognovit sensum Domini, aut quis ejus consiliarius fuit*, 457. a

17. *Omnes gentes velut nihilum & inane reputatæ sunt*, 547. b

31. *Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem*, 221. c. 576. a

Mutabunt fortitudinem suam, assument pennas ut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient, 631. b. 769. a

41. 18. *Ponam desertum in stagna aquarum, & terram inviam in rivos aquarum*, 1522. b

19. *Dabo in solitudine cedrum* . . . *Ponam in deserto abietem, ulmum, & buxum simul*, 1522. b. 1523. a

20. *Ut videant & sciant, & recogitent & intelligant pariter*, 1522. b

42. 3. *Calamum quassatum non confringet, & linum fumigans non extinguet*, 1079. a

14. *Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar*, 304. b. 364. d

43. 6. *Dicam aquiloni, da; & austro, noli prohibere*, 886. c

19. *Posuit in deserto viam*, 939. c

20. *Glorificabunt me bestiæ agri, dracones & struthiones*, 1001. a

24. *Servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis*, 524. b

26. *Reduc me in memoriam, ut judicemur simul: narra sicut habes, ut justificeris*. 792. c

44. 4. *Germinabunt inter herbas, sicut salices juxta præterfluentes aquas*, 1081. c

45. 6. *Ego Dominus & non est alter*, 79. c

7. *Formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans mala*. 79. c

11. Sec. LXX. *Qui fecit quæ futura sunt*, 964. d. 1273. b

46. 8. *Redite, prævaricatores, ad cor*, 614. c. 841. d

47. 1. *Descende, sede in pulvere, virgo filia Babylonis, sede in terra: non est solium filiæ Chaldæorum*, 192. b. 443. d

2. *Quia ultra non vocaberis mollis & tenera: tolle molam & mole farinam*, 192. e

8. Sec. LXX. *Sedeo Regina, & vidua non sum*, 97 d

49. 15. *Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui*, 1050. b

18. *Vivo ego, dicit Dominus quia omnibus his velut ornamento vestieris*, 92. d. 664. c. 883. b. 922. d

51. 3. *Ponet desertum ejus quasi delicias, & solitudinem ejus quasi hortum Domini*, 987. a

10. *Posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati*, 927. c

23. *Et dixerunt animæ tuæ; Incurvare ut transeamus*, 407. c. 1585. d

52. 11. *Mundamini qui fertis vasa Domini*, 1410. a

53. 1. *Et brachium Domini cui revelatum est?* 868. c. 1052. a

2. *Vidimus eum, & non erat aspectus, & non est species ei neque decor*, 598. e. 604. d

4. *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit*, 21. d. 181. a. 533. d. 731. b 846. d

5. *Disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus*, 309. c. 533. d

7. *Sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum*, 87. a. 948. d

8. *Generationem illius quis enarrabit?* 600. a

11. *Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit & saturabitur*, 1042. a

54. 2. *Dilata locum tentorii tui* . . . . *ne parcas, longos fac funiculos tuos &c.* 928. d

3. *Ad dexteram enim & ad lævam penetrabis, (dilataberis) & semen tuum gentes hæreditabit*, 798. e. 928. d

7. *Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te*, 661. a. 1152. c

8. *In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, &c.* 661. a

9. *Jam non irascar tibi*, 220. c

11. Ec-

11. Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, 203 e. 579. d
Et fundabo te in sapphiris, 579. d
12. Et ponam jaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos ... 282. d. 569. d. 1365. a
13. Universos filios tuos doctos a Domino, 282. d. 579. d. 1365. a. d
55. 1. Omnes sitientes venite ad aquas, 26. c. 183. d. 636. c
Et qui non habetis argentum properate, 183. d
2. Quare appenditis argentum, & non in panibus, 756. b
6. Quærite Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est, 335. d. 574. c. 1479. b
8. Non enim cogitationes meæ sicut cogitationes vestræ, neque viæ meæ sicut viæ vestræ, 519. b. 556. a. 1072. e
13. Pro saliunca ascendet abies, & pro urtica crescet myrtus, 570. d
56. 7. Domus mea domus orationis est, 1646. a
10. Speculatores ejus cæci, 801. c
Canes muti non valentes latrare, 643. a. 1553. c
57. 1. Justus periit, (perit) & nemo est qui recogitet, 154. a. 172. c
Et viri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat, 172. c
17. Abiit vagus in viam cordis sui: vias ejus vidi, & dimisi eum, 607. a
58. 3. Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, 1495. d
4. Ecce ad lites & contentiones jejunatis & percutitis pugno impie, 1495. d
6. Nonne hoc est magis jejunium quod elegi? 1495. b
7. Frange esurienti panem tuum .... & carnem tuam non despexeris, 1220. e. 1495. b
Et domesticos seminis tui ne despexeris, 1220. e
14. Sustollam te super altitudines terræ, 1040. b
Os enim Domini locutum est hæc, 868. c
59. 5. Ova aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt. Qui comederit de ovis eorum, morietur: et quod confotum est, erumpet in regulum, 476. a
8. Non est judicium in gressibus eorum, 792. c
10. Impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui, 196. e
60. 8. Qui sunt isti (hi) qui ut nubes volant? 547. e. 593. b. 678. d. 859. b. 1371. b. 1452. b
Et quasi columbæ ad fenestras suas? 678. d. 1371. b. 1452. b
14. Venient ad te curvi filii eorum, qui humiliaverunt te, 788. d
15. Ponam te in superbiam seculorum, 423. e
19. Non erit tibi sol amplius ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te; sed erit tibi dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam, 1220. e
61. 1. Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me Dominus, &c. 109. b
2. Ut prædicarem annum placabilem Domini, 109. b
7. In terra sua duplicia possidebunt, 16. e 1253. e
10. Quasi sponso posuit mihi mitram: & quasi sponsam ornavit me ornamento, 14. d
63. 2. Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua quasi calcantium .... 1314. a
3. Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum, 1314. b
64. 4. Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te, 1318. d. 1346. b
6. Omnes nos cecidimus quasi folium, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos, 316. d. 389. c
7. Non est qui invocet nomen tuum, qui consurgat, & teneat te, 316. d
65. 28. Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit, 537. c
25. Serpenti pulvis panis ejus, 1002. d
66. 1. Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, 46. e. 942. d. 1327 c. 1634. e
2. Ad quem respiciam, nisi ad humilem & quietum & trementem sermones meos? 88. a
Sec. LXX. Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, &c. 176. a. 588. d. 920. d. 1581. c
15. Dominus in tempestate veniet, & in turbine via ejus, 893. a
19. Mittam ex eis qui salvati fuerint ad gentes, in mare, in Africam, & in Lydiam, tenentes sagittam, in Italiam, in Græciam, 214. a
22. Sicut cæli novi & terra nova, quæ ego stare facio coram me... sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum, 1221. a
23. Erit mensis ex mense, & Sabbatum ex Sabbato, 612. b. 1221. b
Et veniet omnis caro, ut adoret coram facie mea, dicit Dominus, 1221. b
24. Et egredientur & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me, 1221. b
Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, 333. e. 1221. b. 1263. c

JEREMIÆ PROPHETÆ.

1. 6. A, a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui: quia puer ego sum, 1144. c. 1184. d. 1242. d
10. Ecce constitui te hodie super gentes & regna, ut evellas ... & ædifices, & plantes, 564. c
13. Quid tu vides? & dixi: ollam succensam ego video, & faciem ejus a facie aquilonis, 570. c. 1114. b. 1188. a
2. 2. Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, 1050. b
3. Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum ejus, 1281. d
8. Et tenentes legem nescierunt me, 59. c
16. Filii quoque Mempheos, & Taphneos constupraverunt te usque ad verticem, 802. d
24. Onager assuetus in solitudine in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui 523. d.
Omnes qui quærunt eam, non deficient, in menstruis ejus invenient eam, 1401. c
3. 1. Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, &c. 640. e. 1598. c
3. Prohibitæ sunt stellæ pluviarum, 291. c. 295. b. 858. c. 941. c
Et serotinus imber non fuit, 858. c. 941. c
Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere, 1269. b
4. Ergo saltem amodo voca me, Pater meus, dux virginitatis meæ es, 527. d. 640. e
6. Numquid vidisti quæ fecerit aversatrix Israel? abiit sibimet ... 1299. c
7. Et dixi, cum fecisset hæc omnia: ad me convertere, & non est reversa, 1299. c. d
Et vidit prævaricatrix soror ejus Juda, 1299. d
8. Quia pro eo quod mœchata esset aversatrix Israel .... fornicata est etiam ipsa, 1299. d
12. Revertere, aversatrix Israel, & non avertam faciem meam a vobis, quia sanctus ego sum... & non irascar in perpetuum, 641. a
4. 10. Pervenit gladius usque ad animam, 1660. e
14. Quousque morabuntur in te cogitationes noxiæ? 877. c
19. Ventrem meum, ventrem meum doleo, 417. a. 1265. d
22. Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nesciunt, (nescierunt) 461. b. 1464. d
5. 3. Percussisti eos, nec doluerunt; attrivisti (flagellasti) eos, & renuerunt accipere disciplinam, 50. a. 571. c. 839. d
4. Dixi: forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini..... 456. c
8. Equi amatores & emissarii facti sunt; unusquisque ad uxorem, &c. 1051. b,
Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat, 766. c
22. Posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum..... & intumescent fluctus ejus, & non transibunt illum, 293. c
24. Dabo vobis pluviam temporivam et serotinam, 636. d
6. 7. Sicut frigidam fecit (facit) cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam, 531. c 1312. b
Sicut frigidam facit... sic frigidam facit animam malitia sua, 933. e
11. Laboravi sustinens, 1312. a. 1532. b
29. Frustra conflavit conflator; malitiæ enim eorum non sunt consumtæ, 573. c
7. 3. Bonas facite vias vestras et studia vestra, 682. b
16. Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne assumas pro eis laudem. etc. 300. a. 641. a. 1564. b
8. 6. Attendi & auscultavi, nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: quid feci? 793. c
Attendi ... non est qui recogitet in corde suo, & dicat, quid feci? 1599. b
7. Milvus in cælo cognovit tempus suum... populus autem meus non cognovit judicium Domini, 1645. e
16. A Dan auditus est fremitus equorum ejus, 1015. d
17. Immittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, 1124. e
9. 4. Unusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam, 78. c
5. Docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut inique agerent, laboraverunt, 410. b
21. Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, 678. c
10. 20. Non est qui extendat ultra tentorium meum, & erigat pelles meas, 862. d
23. Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, 1651. e
11. 14. Quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, & in tempore afflictionis, 741. a
15. Dilectus meus in domo mea fecit scelera multa, 60. b
16. Olivam uberem, pulchram, fructiferam speciosam vocavit Dominus nomen tuum, ad vocem loquelæ ... combusta sunt fruteta ejus 1413. a
19. Mittamus lignum in panem ejus, & eradamus eum de terra viventium, 85. c 394. b
12. 1. Quare via impiorum prosperatur? 154. d
3. Congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis, 874. b
5. Cerva in agro peperit, & reliquit, 973. a
14. 6. Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventos quasi dracones, 673. a. 940. d
8. Quare sicut colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum? 566. a
15. 1. Si steterit (steterint) Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum, 300. b. 641. a. 1554. b
7. Interfeci & perdidi populum meum, & tamen a viis suis non sunt reversi, 839. c
9. Occidit ei sol, cum adhuc esset dies, 196. c
17. A facie manus tuæ solus sedebam, quoniam comminatione replesti me, 130. d
19. Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris, 583. b. 1067. a
17. 1. Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, 460. c
5. Maledictus homo qui spem suam ponit in homine, 115. b
9. Sec. LXX. Et homo est, & quis cognovit eum? 308. c 1619. d
13. Recedentes a te, in terra scribentur, 797. e
16. Diem hominis non concupivi, tu scis, 114. d. 699. c
18. Et duplici confusione contere eos, 572. a
20. 9. Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomen illius. Et factus est in corde meo, quasi ignis exæstuans.... & defeci ferre non sustinens, 740. a
10. Audivi enim contumelias multorum, 740. b
15. Maledictus vir qui annuntiavit patri meo, dicens: natus est tibi puer masculus, 1031. c
23. 16. Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos ...... 1268. b
21. Non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant, 1268. b
24. Cælum & terram ego impleo, 46. d
25. 38. Deserta facta est terra a facie iræ columbæ, a facie furoris Domini, 1052. a
26. 2. Factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens: sta in atrio domus Domini, loquens ad omnes civitates Juda, 955. b
7. Et audierunt Sacerdotes & Prophetæ & omnis populus Jeremiam loquentem, 955. c
8. Cumque complevisset Jeremias loquens, apprehenderunt eum Sacerdotes .... 955. c
9. Quare prophetavit in nomine Domini, 955. c
29. 23. Ego sum judex & testis, 304. b
30. 14. Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli, 13. a. 300. c. 453. d. 671. c
15. Quid clamas ad me super contritione tua? insanabilis est dolor tuus, 13. a. 300. c. 371. d. 640. c

31. 19. Poſtquam convertiſti me, egi pœnitentiam; & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi... 783. c
21. Statue tibi ſpeculam: pone tibi amaritudines, qui evangelizas Sion, 638. b. 715. a. 1034. e
29. Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt, 491. d
30. Omnes homo qui comederit uvam acerbam, obſtupeſcent dentes ejus, 382. b
34. Non docebit ultra vir proximum ſuum.. dicens: cognoſce Dominum; omnes enim cognoſcent me a minimo eorum uſque ad maximum... 964. b. 978. d
38. Ædificabitur civitas Domino a turre Ananeb:l, uſque ad portam anguli. 798. d
39. Et exibit ultra normam menſura, 798. d
32. 18. Fortiſſime, magne, potens Dominus exercituum nomen tibi, 682. e
19. Magnus conſilio, incomprehenſibilis cogitatu, cujus oculi aperti ſunt......... 682. e
36. 18. Ex ore loquebatur quaſi legens, & ego ſcribebam, 893. e
38. 11. Tulit inde veteres pannos... & ſubmiſit ea ad Jeremiam in lacum per funiculos, 795. b
39. 6. Et occidit rex Babylonis filios, Sedechiæ in Reblatha in oculis ejus, 229. c
7. Oculos quoque Sedechiæ eruit, 229. c
41. 5. Venerunt octoginta viri de Sichem, & Silo & de Samaria raſi barba......... 35. b
6. Egreſſus autem Iſmael filius Nathaniæ in occurſum eorum... 35. b
7. Qui cum veniſſent ad medium civitatis, interfecit eos, 35. b
8. Decem autem viri reperti ſunt inter eos.. noli occidere nos, quia habemus theſauros in agro frumenti & hordei... & non occidit eos, 35. e
42. 18. Sic conflabitur indignatio mea ſuper vos, cum ingreſſi fueritis Ægyptum, 342. d
48. 10. Maledictus homo qui facit opus Domini negligenter, 83. c
Maledictus omnis qui facit opus Dei fraudulenter & deſidioſe, 312. d
11. Requievit in fæcibus ſuis, quia ſecurus fuit in peccatis, 1273. c
29. Superbiam ejus & arrogantiam ejus ego novi; & quod non ſit juxta eam virtus ejus, 737. a
50. 23. Quomodo confractus eſt & contritus malleus univerſæ terræ? 1125. d
51. 7. Calix aureus Babylon, 1128. b
9. Curavimus Babylonem & non eſt ſanata, 839. d
52. 24. Sec. LXX. Princeps coquorum deſtruxit muros Jeruſalem, 982. d

THRENI.

1. 1. QUOMODO ſedet ſola civitas, plena populo? 648. c
2. Plorans ploravit in nocte, & lacrymæ ejus in maxillis ejus, 412. c
5. Facti ſunt hoſtes ejus in capite, 34. a
6. Principes tui velut arietes, 1149. c
7. Viderunt eam hoſtes, & deriſerunt Sabbata ejus, 163. d. 1300. b
11. Omnis populus ejus gemens & quærens panem: dederunt pretioſa quæque pro cibo ad refocillandam animam, 756. e
Vide Domine, et conſidera, quia facta ſum vilis, 757. a
12. O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite & videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus, 496. e
20. Foris interficit gladius, & domui mors ſimilis eſt, 98. c
2. 5. Factus eſt Dominus velut inimicus, præcipitavit Iſrael, præcipitavit omnia mœnia ejus, diſſipavit munitiones ejus, 375. e
6. Diſſipavit quaſi hortum tentorium ſuum, demolitus eſt tabernaculum ſuum, 861. d
3. 1. Ego vir videns paupertatem meam, 1117. e
7. Circumædificavit adverſum me ut non egrediar, aggravavit compedem meum, 1297. b
10. Fregit ad numerum dentes meos, 382. b
15. Inebriavit me abſinthio, 222. a. 654. c
40. Scrutemur vias noſtras, & quæramus, & revertamur ad Dominum, 560. d
41. Levemus corda noſtra cum manibus ad Deum in cœlos, 560. d. 1660.
44. Oppoſuiſti nubem, ne tranſeat oratio, 911. b
51. Oculus meus deprædatus eſt animam meam, 679. b
53. Lapſa eſt in lacum vita mea: 569. d. 843. c
Et poſuerunt lapidem ſuper me, 843. c
64. Reddes eis vicem, Domine, juxta opera manuum ſuarum, 1105. e. 1532. b
65. Dabis eis ſcutum cordis laborem tuum, 1106. a. 1532. b
4. 1. Quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus? 580. b. 674. d. 286. b. 1128 d. 1503. d
Diſperſi ſunt lapides ſanctuarii in capite omnium platearum, 1503. d
3. Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos ſuos, 619. c
4. Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis, 26. d. 578. c
7. Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo..... 1070. c
8. Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum... adhæſit cutis eorum oſſibus, aruit....... 1070. d
19. Velociores ſunt perſecutores noſtri aquilis cœli, 1038. d

EZECHIELIS.

1. 1. APERTI ſunt cœli & vidi viſiones Domini, 1307. d
2. In quinta menſis; ipſe eſt annus quintus tranſmigrationis regis Joachin, 1307. d
4. Et vidi, et ecce.... & de medio ejus quaſi ſpecies electri, 894. c
9. Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum, 949. b
Non revertebantur cum incederent, 353. d
10. Similitudo vultus eorum; facies hominis, & facies leonis a dextris... 1039. b
14. Et animalia ibant, & revertebantur, 353. d
18. Totum corpus oculis plenum in circuitu ipſarum quatuor, 614. a
19. Cum elevarentur animalia de terra, elevabuntur pariter & rotæ, 523. c
25. Cum fieret vox ſupra firmamentum, quod erat ſupra caput eorum, ſtabant & ſubmittebant alas ſuas, 1144. c
2. 6. Fili hominis, increduli & ſubverſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas, 673. e. 1638. c
9. Et ſcripta erant in eo (libro) lamentationes & carmen et væ, 723. a
3. 1. Fili hominis, quodcumque inveneris comede, 690. c
11. Et vade, ingredere ad tranſmigrationem, ad filios populi tui, 1181. c
12. Et audivi poſt me vocem commotionis magnæ: benedicta gloria Domini...... 768. e
13. Et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, 768. e
19. Si tu annuntiaveris impio, et ille non fuerit converſus ab impietate ſua...... ipſe quidem in impietate ſua morietur, tu autem animam tuam liberaſti, 816. d
26. Linguam tuam adhærere (adhæreſcere) faciam palato tuo, et eris mutus....... quia domus exaſperans eſt, 994. a. 1497. c
4. 1. Fili hominis ſume tibi laterem, et pones eum coram te, et deſcribes in eo civitatem.. 815. d
2. Et ordinabis adverſus eam obſidionem, & ædificabis munitiones, etc. 815. d
3. Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones eam murum ferreum....... 815. d. 816. c. d
5. 1. Tu, fili hominis, ſume tibi gladium acutum radentem pilos, et aſſumes eum et duces per caput tuum & barbam, 61. a
6. 9. Contrivi cor eorum fornicans & recedens a me, 797. d
8. 3. Et emiſſa ſimilitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei; & elevavit me Spiritus inter terram & cœlum, 342. d. 1005. c
Ubi erat ſtatutum idolum zeli ad provocandam æmulationem, 1005. e
8. Fili hominis, fode parietem: & cum fodiſſem parietem, apparuit oſtium unum, 814. c. 1020.
9. Et dixit ad me, ingredere, & vide abominationes peſſimas quas iſti faciunt hic, 814. c
10. Et ingreſſus vidi, & ecce omnis ſimilitudo reptilium... 814. c
9. 2. Ecce ſex viri veniebant de via portæ ſuperioris... vir quoque unus in medio eorum veſtitus lineis, & atramentarium ſcriptoris ad renes ejus, 719. c
4. Signa Tau ſuper frontes virorum gementium & dolentium, 990. d
10. 12. Et omne corpus eorum, & colla... plena erant oculis in circuitu quatuor rotarum, 614. a
21. Et ſimilitudo manus hominis ſubtus pennas eorum erat, 210. d
11. 19. Tollam a vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, 122. e
Auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo cor... 597. c. 1520. b
13. 5. Non aſcendiſti ex adverſo, neque oppoſuiſti murum pro domo Iſrael..... 1485. a
10. Ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant eum, 560. a
18. Væ qui conſuunt pulvillos ſub omni cubito manus, & faciunt cervicalia...... 559. e
19. Mortificabant animas quæ non moriuntur; & vivificabant animas quæ, ... 1555. d
14. 14. Et ſi fuerint tres viri iſti in medio ejus, Noe, Daniel, & Job: ipſi juſtitia ſua liberabunt animas ſuas, 9. d. 23. a 1065. d. 1344. c. 1520. d
16. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium & filiam non liberabunt, 1520. d
16. 3. Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa, 641. a
4. In die ortus tui non eſt præciſus umbilicus tuus, 1058. b
42. Zelus meus receſſit a te, jam non iraſcar tibi, 220. c
49. Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, 983. c
51. Juſtificaſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es, 913. d
17. 3. Aquila grandis, magnarum alarum, longo membrorum ductu..., venit ad Libanum, ... 1038. e
4. Et ſummitatem frondium ejus evulſit, 1038. e
24. Ego Dominus humiliavi lignum ſublime, & exaltavi lignum humile, 394. b
18. 2. Quid inter vos parabolam vertitis in proverbium ... dicentes: Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt? 382. b. 491. d
3. Vivo ego, dicit Dominus Deus, ſi erit vobis ultra parabola hæc in proverbium, 491. d
4. Ecce omnes animæ, meæ ſunt... anima quæ peccaverit, ipſa morietur, 391. d
20. 25. Dedi eis præcepta non bona, 913. d
22. 30. Quæſivi virum qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus contra me, ne diſſiparem eam, & non inveni, 316. d
23. 20. Ut carnes aſinorum, carnes eorum: et fluxus equorum, fluxus eorum, 24. d. 228. b. 766. c. 1161. a
24. 4. Pone ollam, pone, inquam, & mitte in ea aquam, & congere fruſta ejus in ea, 1174. d
5. Efferbuit coctio ejus, & diſſoluta ſunt oſſa illius in medio ejus, 1374. d
7. Sanguinis ejus in medio ejus eſt, ſuper limpidiſſimam petram effudit illum, &c. 483. d
10. Congere oſſa quæ igne ſuccendam: conſumentur carnes...... & oſſa tabeſcent, 1374. d
11. Pone quoque eam ſuper prunas vacuam, ut incaleſcat, & liqueſiat æs ejus, 1374. d
28. 12. Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, & perfectus decore in deliciis paradiſi Dei fuiſti, 1056. b. 1072. b. 1604. b
13. Omnis lapis pretioſus operimentum tuum, ſardius, & topazius & jaſpis, 1072. c. 1604. b
14. Tu Cherub extentus & protegens in monte ſancto Dei, in medio lapidum ignitorum perfectus ambulaſti, 1073. a
29. 9. Mea ſunt flumina, & ego feci ea, 1141. d
31. 8. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiſo Dei, abietes non adæquaverunt, &c. 1072. a
9. Quoniam ſpecioſum feci eum in multis condenſiſque frondibus, 1072. a
32. 19. Quo pulchrior es, deſcende, & dormi cum incircumciſis; 762. d
22. Ibi Aſſur & omnis multitudo ejus, & in circuitu ejus ſepulcra illius, 335. b. 498. c
Omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio, 498. c
27. Deſcenderunt in infernum cum armis ſuis, 332. c
33. 11. Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat, 1598. b. 1662. b
13. Quia quantumque dies juſtus peccaverit,

omnes

omnes justitiæ ejus in oblivione erunt coram me, 1609. b
34. 4. Vos autem cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, 742. b. 785. b
15. Ego pascam oves meas, 1505. e
19. Oves meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur... 728. b
31. Vos autem greges pascuæ meæ homines estis, 766. b
36. 26. Tollam a vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, 122. e. 350. d
Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo, &c. 379. c. 1500. b
37. 4. Ossa arida, audite verbum Domini, 1394. a
5. Hæc dicit Dominus ossibus his: Ecce ego intromittam in vos spiritum & vivetis, 1394. e
6. Et dabo super vos nervos, & succrescere faciam super vos carnes, &c. 1394. e
40. 5. Et in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum, & palmi, 980. d
9. Et mensus est vestibulum portæ... & frontem ejus duobus cubitis, 1840. a
41. 16. Tecta usque ad fenestras, & fenestræ clausæ, 1291. c
43. 10. Fili hominis, ostende domui Israel templum, ut confundantur, &c. 768. e
11. Et erubescant ex omnibus quæ fecerunt, 768. a
44. 17. Et cum Sacerdotes interiusecus ministrant, vestibus laneis non utantur, 1292. d
19. Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis in quibus ministraverant, 1290. d
47. 3. Mensus est cubitos mille, & transduxit me per aquam usque ad talos, 723. a
4. Rursumque mensus est mille, & transduxit me per aquam ad genua, 723. e
5. Et mensus est mille, & transduxit me per aquam usque ad renes, 723. e

Danielis.

1. 12. DENTUR nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum, 974. d
16. Porro Malasar tollebat cibaria, & vinum potus eorum, dabatque eis legumina, 1544. c
2. 2. Præcepit autem Rex ut convocarentur arioli.... ut indicarent Regi somnia sua, 1175. e
29. Tu Rex cogitare cœpisti in stratu tuo, quid esset futurum post hæc...... 864. c. 2176. a
31 Tu Rex videbas, & ecce quasi statua una grandis, statua illa magna... 864. c 2176. a
48. Tunc Rex Danielem in sublime extulit... & constituit eum... Præfectum magistratuum, 189. d
3. 46. Non cessabant... ministri Regis succendere fornacem, naphtha & stupa..... 963. a
50. Et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, 342. d
4. 25. In aula Babylonis deambulabat Rex, 1138. d
27. Respondítque & ait: nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi, &c. 248. a. 1130. d
27. Dum adhuc sermo esset in ore Regis, vox de cælo ruit; tibi dicitur Nabuchodonosor, &c. 1138. d
29. Et ab hominibus te ejicient, & cum bestiis feritate erit habitatio tua... 1138. d
5. 5. In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis, &c. 378. d
7. 8. Considerabam cornua, et ecce cornu aliud parvulum... et os loquens ingentia, 1061. d
9. Thronus ejus flammæ ignis, rotæ ignis accensus, 1809. c
10. Fluvius igneus rapidusque ingrediebatur a facie ejus 577. e
Millia millium ministrabant ei et decies millies... assistebant ei, 39. b. 542. d. 577. a. 1608. a
8. 10. Dejecit de fortitudine et de stellis, et conculcavit eas, 1060. d
11. Et usque ad principem fortitudinis magnificatus est, et ab eo abstulit juge sacrificium, 1060. d
12. Robur autem datum est ei... et faciet et prosperabitur, 827. b. 950. b. 1060. d
23. Consurget Rex impudens facie, et intelligens propositiones, 1061. e
24. Et roborabitur fortitudo ejus, sed non in suis viribus, 1061. e
Interficiet robustos et populum Sanctorum, 2081. b
25. Secundum voluntatem suam, et dirigetur dolus in manu ejus, 827. b. 1061. b. 1118. d
Contra principem principum consurget, 1061. c
27. Elangui et ægrotavi per dies plurimos, 134. a. 1242. d
9. 21. Ecce vir Gabriel 855. b
10. 9. Audivi vocem verborum ejus, et audiens jacebam consternatus... 701. c
10. Et ecce manus tetigit me, et erexit me super genua mea, 701. e
11. Et dixit ad me: Daniel vir desideriorum, intellige verba quæ ego loquor ad te... 701. c. 974. c
12. Et ait ad me, noli metuere, Daniel... et ego veni propter sermones tuos, 541. a. 701. e
13. Princeps Regni Persarum restitit mihi, 127. b. 541. c
Et ecce Michael, unus de principibus primis, venit in adjutorium mihi, 541. c. a
20. Nunc revertar ut prælier adversum Principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit Princeps Græcorum, 541. d
21. Nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael Princeps noster, 541. a
12. 4. Pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia, 295. e. 1347. e. 1348. b
13. 45. Suscitavit Dominus Spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel, 1184. d. 1580. b
50. Veni et sede in medio nostrum, et indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem senectutis, 1380. b
14. 39. Et ecce Daniel sedens in medio leonum, 340. d

Oseæ

2. 6. ECCE ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria, 116. e. 1117. e. 1823. e
7. Et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos...... vadam et revertar ad virum meum priorem, quiam mihi bene erat tunc magis, quam nunc, 1117. a. 1624. a
4. 2. Maledictum, et mendacium, et homicidium... et sanguis sanguinem tetigit, 425. a. 1290. d
8. Peccata populi mei comedent, 1499. c
9. Et erit sicut populus, sic Sacerdos, 1503. e
5. 2. Victimas in profundum deferebant, 1202. d
4. Spiritus fornicationis in medio eorum, et Dominum non cognoverunt, 824. e
5. Et respondebit arrogantia Israel in faciem ejus, 824. c
6. 3. Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos... 1394. a
7. 8. Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reversatur, 372. c. 1053. c
9. Comederunt alieni robur ejus, et nescivit: sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignoravit, 794. a. 1118. e
8. 4. Ipsi regnaverunt, et non ex me: principes extiterunt, et non cognovi, 812 b
7. Culmus stans, non est in eis germen, et non faciet farinam; quod et si fecerint..... 276. b
10. 11. Ephraim vitula docta diligere trituram, 654. d. 1269. b
13. 8. Bestia agri scindet eos, 1076. e
11. Dabo tibi Regem in furore meo, 807. b
14. Ero mors tua, o mors! ero morsus tuus inferne, 398. d. 1533. b
14. 5. Diligam eos spontanee, 1100. d

Joelis.

1. 4. RESIDUUM erucæ comedit locusta; et residuum locustæ comedit bruchus etc. 1113. c. 1124. e
5. Expergiscimini ebrii, et flete, 1113. c. e
7. Posuit vineam meam in desertum, decorticavit ficum meam... 262. e
14. Sanctificate jejunium, 1495. d
17. Computruerunt jumenta in stercore suo, 786 c. 1471. a. 1584. b
2. 1. Conturbentur omnes habitatores terræ, quia venit dies Domini, quia prope est, 556. c
2. Dies tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbinis, 556. a
11. Magnus enim dies Domini, et terribilis valde, et quis sustinebit eum? 556. c
13. Scindite corda vestra, et non vestimenta vestra, 1263 a
15. Sanctificate jejunium, 1495. d

Amos.

2. 13. ECCE ego stridebo super vos, sicut stridet plaustrum onustum fæno, 1050. d
3. 8. Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? 1254. d
4. 4. Venite ad Bethel, & impie agite, 1534. d
5. Et sacrificate de fermentato laudem, 1534. d.
7. Plui super civitatem unam, & super alteram non plui. Pars una compluta est; & pars quæ compluta non est, aruit, 1272. a
5. 15. Constituite in porta judicium, 693. d
18. Væ desiderantibus diem Domini, 112. d
7. 4. Vocavit Dominus judicium ad ignem, & devoravit abyssum multam, & comedet partem domus Domini, 1084. c
14. Non sum Propheta, & non sum filius Prophetæ: sed armentarius ego sum... 72. e. 1580. b
16. Et nunc audi verbum Domini: 72. e
17. Hæc dicit Dominus: uxor tua in civitate fornicabitur; & filii tui & filiæ tuæ in gladio cadent... & tu in terra polluta morieris, 72. e
8. 11. Emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi Verbum Dei (Domini,) 101. e. 442. b. 1283. e

Jonæ.

1. 3. ET surrexit Jonas ut fugeret in Tharsis, a facie Domini, 195. e
Et invenit navem euntem in Tharsis; & dedit naulum ejus, 195. e
4. Facta est tempestas magna in mari, & navis periclitabatur conteri, 195. a
7. Et miserunt sortes: & cecidit sors super Jonam, 195. c
15. Et tulerunt Jonam, & miserunt in mare, 195. c
2. 11. Et præparavit Dominus piscem grandem, ut deglutiret Jonam, 195. c
11. Et dixit Dominus pisci: et evomuit Jonam in aridam, 195. e

Michææ.

1. 16. DILATA calvitium tuum sicut aquila, 1376. a
2. 2. Væ vobis qui cogitatis inutile. 824. e 775. b
4. 1. In novissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, 1518. b
10. Et venies usque Babylonem, & ibi liberaberis, 1271. c

Nahum.

1. 3. DOMINUS in tempestate, & turbine viæ ejus, 802. a
9. Non judicat Deus bis in idipsum, 570. e
10. Sicut spinæ invicem se complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium, 1120. a
2. 11. Ubi est habitaculum leonum, & pascua catulorum leonum? 1375. d

Habacuc.

1. 16. ESCA ejus electa. Sec. Septuag. 1057. a. 1083. e
2. 1. Super custodiam meam stabo, 138. b. 715. a. 1034 e
6. Væ ei qui multiplicat non sua: usquequo aggravat contra se densum lutum? 1128. a
11. Sec. Septuag. Scarabæus de ligno clamavit, 980. e
3. 2. Domine, audivi auditum tuum, & timui, 880. b. 1243. d
Consideravi opera tua, & expavi, 1243. d
3. Deus a Libano veniet, sanctus de monte umbroso, & condenso, 1075. c
4. Cornua sunt in manibus ejus, 972. d
6. Sec. LXX. Pedes ejus steterunt, & mota est terra, 371. a. 1154. a
7. Tabernacula Æthiopum expavescunt, tabernacula terræ Madian, 597. d
10. Sec. LXX. Dedit abyssus vocem suam ab altitudine phantasiæ suæ, 305. d. 550. a. 929. c
11. Sec. LXX. Elevatus est sol & luna stetit in ordine suo, 343. e. 1573. e
In lumine jacula tua ibunt, in splendore fulguris armorum tuorum, 957. d. 1111. c
13. Existi in salutem populi tui, ut salvos facias Christos tuos, 717. e. 1320. d
14. Præcidisti in alienationes capita potentium, movebuntur in eo gentes, adaperient ora sua sicut pauper edens in occulto, 1078. b
15. Misisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas, 1016. c

Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum, 1129. a
16. *Et introivit tremor in ossa mea, & subtus me turbata est virtus mea*, 706. c

SOPHONIÆ.

1. 9. ET *serviens ei in humero uno, si levavi super pupillum* ... 694. a
21. *Dispersi sunt omnes involuti argento*, 566. d
14. *Juxta est dies Domini magnus, juxta & velox nimis. Vox diei Domini amara*, 556. b. 1281. c. 1439. d
15. *Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis et miseriæ*, &c. 556. a. 1221. c. 1439. d. 1479. a
16. *Dies tubæ & clangoris*, 556. a. 1221. c. 1439. d. 1479. a
3. 9. *Et serviens ei in humero uno*, 694. c.

AGGÆI.

1. 3. PONITE *corda vestra super vias vestras*, 1206. a. 1366. b
6. *Seminastis multum, & intulistis parum: comedistis, & non estis satiati*... 1266. b
Et qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum, 1206. a
2. 20. *Adhuc modicum, & ego movebo, non solum terram, sed etiam cœlum*, 696. a. 1439. d. 1478. d

ZACHARIÆ.

1. 14. ET *dixit ad me Angelus qui loquebatur in me*, 695. a
2. 3. *Ecce Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur; & Angelus alius egrediebatur* ... 127. b. 896. a. b. c. 1608. b
4. *Et dixit ad eum: curre, loquere ad puerum istum, dicens: absque muro habitabitur Jerusalem*, 127. b. 696. c. 1608. b
8. *Qui tetigit vos, tangit pupillam oculi ejus*, 1050. a
10. *Lauda & lætare, filia Sion, quia ecce venio ego, & habitabo in medio tui*, 892. c. 1141. b
3. 1. *Et ostendit mihi Jesum Sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini, & Satan stabat a dextris ejus: ut adversaretur ei*, 659. c
2. *Et dixit Dominus ad Satan: increpet Dominus in te Satan, qui elegit Jerusalem*; &c. 659. d
3. *Et Jesus erat indutus vestibus sordidis*, 659. d
9. *Super lapidem unum septem oculi sunt*, 931. b
4. 2. *Et in candelabro aureo lucernæ septem*, 951. a
3. *Et duæ olivæ super illud*, 1095. d
5. 2. *Quid tu vides Zacharia? et dixi: ego video volumen volans, longitudo ejus*... 475. a
3. *Et dixit ad me: hæc est maledictio quæ egreditur super faciem universæ terræ*, &c. 475. a
5. *Leva oculos tuos, & vide quid egreditur*, 460. a
6. *Et dixi quidnam est? & ait: hæc est amphora egrediens, & dixit*... 960. a
7. *Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una sedens in medio amphoræ*... 960. a
8. *Iniquitas in talentum plumbi sedet*, 2185. b
Et dixit: hæc est impietas, & projecit eam in medio amphoræ, & misit... 960. a
9. *Et levavi oculos meos & vidi*... *& levaverunt amphoram inter terram & cœlum*, 461. a
10. *Et dixi ad Angelum qui loquebatur in me, quo istæ deferunt amphoram?* 461. a
11. *Et dixit ad me: ut ædificetur ei domus in terra Sennaar*, 461. a
6. 12. *Et ecce vir oriens nomen ejus*, 26. a. 660. a. 1309. c. 1421. c
7. 5. *Cum jejunaretis & plangeretis, numquid jejunium jejunastis mihi?* 1495. c
6. *Et cum comedistis & bibistis, numquid non vobis comedistis*... 1495. c
9. 15. *Devorabunt & subjicient lapidibus fundæ*, 1123. b
12. 8. *Et erit qui offenderit ex eis in illa die, quasi David, & domus David quasi Dei*... 1401. a
10. *Videbunt in quem transfixerunt*, 1189. c. 1483. a
13. 1. *In die illa erit fons patens Domui David habitantibus Jerusalem in ablutionem*, &c. 1401. b. d
7. *Percutiam Pastorem, & dispergentur oves gregis*, 60. c
14. 4. *Pedes ejus steterunt, & commota est terra*, 1373. d

MALACHIÆ.

2. 7. LABIA *Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est*, 171. c. 369. a. 1122. a. 1455. c
3. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te*, 862. b. 1455. b
4. 2. *Vobis autem qui timetis nomen Domini, orietur sol justitiæ*, 479. a. 1309. c. 1373. d. 1609. b
5. *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam*, &c. 1395. d
6. *Et convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum*, 375. c

PRIMI MACHABÆORUM.

6. 46. ET *ivit (eleazar) sub pedes elephantis, & supposuit se ei, et occidit eum: & cecidit in terram super ipsum, & mortuus est illic*, 622. a

MATTHÆI.

1. 1. LIBER *generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham*, 1314. a
2. *Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob*, 1027. b
11. *Josias autem genuit Jechoniam*, 902. c
16. *Virum Mariæ, de qua natus est Jesus*, 1314. a
20. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est*, 933. d. 1177. d
25. *Et non cognovit eam, donec peperit filium suum primogenitum*, 266. b
2. 5. *In Bethlehem Judæ*, 1154. a
13. *Ecce Angelus Domini, apparuit in somnis Joseph, dicens: surge, & accipe puerum*... *& fuge in Ægyptum*, 262. c
14. *Qui consurgens accepit puerum*... *& secessit in Ægyptum*, 262. c
3. 2. *agite pœnitentiam, appropinquavit enim regnum cœlorum*, 730. d
3. *Vox clamantis in deserto, parate viam Domini*, 606. c
4. *Erat indutus pilis camelorum*, 1655. c
Locustas & mel silvestre edebat, 1417. a
7. *Genimina (progenies) viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira*, 77. c. 779. c. 1455. a
8. *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ*, 1524. a
9. *Ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*, 579. c. 943. a
10. *Jam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit*... 535. b
11. *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni*, 18. d.
12. *Cujus ventilabrum in manu sua est, & permundabit aream*, &c. 340. c. 879. b. 999. c
16. *Vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam*, 18. d
17. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi (complacui) bene complacui*, 295. c 1185. a. 1243. d
4. 1. *Ductus est Jesus in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo*, 552. d. 772. b. 1403. b. 1494. a
3. *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*, 56. a. 876. c. 983. d. 1086. d
4. *Non in solo pane vivit homo*, 1086. d
7. *Non tentabis Dominum Deum tuum*, 1086. d
8. *Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde*, 56. a
10. *Tunc dicit ei Jesus: vade Satana*, 398. a. 1245. a
11. *Tunc reliquit eum diabolus*, 328. a
Ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei, 1245. a
16. *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam* 885. d
18. *Vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus*... *mittentes rete in mare*, 815. c 1366. a
19. *Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum*, 920. b. 1520. b
20. *At illi continuo, relictis retibus, secuti sunt eum*, 1451. c
5. 1. *Jesus ascendit in montem, et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus*, 1293. b
2. *Et aperiens os suum docebat eos, Dicens*, 104. c. 455. d. 1293. b
3. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*, 198. c. 620. d. 691. a 835. d
5. *Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur*, 587. d. 640. a. 1443. a
6. *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur*, 283. b. 982. c. 1042. a
8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*, 40. b. 601. d. 1042. a
13. *Vos estis sal terræ*, 1500. b. 1504. b
14. *Vos estis lux mundi*, 596. a. 1051. d
15. *Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio* ... 643. b. 998. a
16. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*, &c. 263. c. 383. a. 623. b. 702. c. 842. c. 1383. a. 1472. d. 1481. a
17. *Nolite putare quoniam veni solvere legem aut Prophetas: non veni solvere*, &c. 1346. c
19. *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines*.... *qui autem fecerit & docuerit (hic magnus) sic, magnus vocabitur in regno cælorum*, 609. a. 1476. d
21. *Audistis quia dictum est antiquis: non occides, qui autem occiderit*, &c. 1335. c. 1338. a
22. *Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, sine causa, reus erit judicio*, 146. b. 632. c. 1335. a
Qui dixerit fratri suo Racha; reus erit concilio.
Qui dixerit Fatue, &c. 683. c
23. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris* .. 1039. b
24. *Relinque ibi munus tuum ad altare, & vade prius reconciliari*, &c. 1039. b
25. *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es cum illo in via*, 329 b
27. *Audistis quia dictum est antiquis: non mœchaberis. Ego autem*, &c. 96. c. 913. a. 1315. a
28. *Ego autem dico vobis, (quia qui) quod si quis viderit mulierem ad concupiscendam eam*, &c. 96. c. 667. a. 913. a. 1337. c
Scriptum est: non adulterabis: ego autem, &c. 679. d
29. *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum*,.. *Bonum est tibi unum non oculo*, &c. 808. a
39. *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram*, 690. d. 914. a
40. *Si quis tibi tulerit tunicam, & voluerit tecum judicio contendere* . . . . 2006. b.
43. *Audisti quia dictum est: diliges proximum tuum & odio habebis inimicum tuum*, 913. a
Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum, 1036. b
44. *Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos*, 913. a. 1240. c. 1504. a. 1615. a. 1636. b
Orate pro persequentibus & calumniantibus vos, 300. b. 517. b. 1133. c. 1625. a
45. *Ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit*, &c. 517. b
48. *Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est*, 917. d
6. 1. *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis*, 283. d. 623. a
2. *Amen dico vobis, (quia) receperunt mercedem suam*, 112. c. 215. d
3 *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua*, 683. b
4. *Ut sit eleemosyna tua in abscondito: & Pater tuus qui videt in abscondito*, &c. 683. b
5. *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*, 112. c. 675. d
6. *Intra in cubiculum tuum, & clauso ostio tuo, ora Patrem tuum in abscondito*, &c. 716. a
8. *Scit namque Pater vester cælestis, quid opus sit vobis, antequam petatis eum*, 1442. d
10. *Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra*, 413. c. 684. a
11. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, 763. c
12. *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. 353. a. 502. b. 1565. b
13. *Et ne nos inducas in tentationem*, 76. c. 420. c

15. Ni-

quæ in primo tomo Operum S. Gregorii citantur.

15. *Nisi remiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester..... remittet vobis, &c.* 353. a
16. *Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes,* 277. b
22. *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus simplex fuerit....* 357. c. 427. c. 907. d. 908. a
23. *Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit,* 907. d. 908. a
24. *Nemo potest duobus dominis servire,* 194. a. 1338. a 1387. b
33. *Quærite primum Regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis,* 423. d. 1593. a
34. *Nolite solliciti esse in crastinum,* 336. a
7. 6 *Nolite dare sanctum canibus,* 1142. a
12. *Quæ vultis ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis,* 205. d. 340. c. 612. d 1640. d
13. *Intrate per angustam portam,* 981. c. 988. a. 1071. b. 1341. b. 1359. a. 1539. e
Lata via est, qua ducit ad perditionem, & multi sunt qui ingrediuntur per eam, 498. c. 981. c. 988. a. 1639. a
14. *Et angusta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam,* 882. c. 900. d. 908. e 1536. a 1939. e
15. *Veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces,* 1497 e
16. *Ex fructibus eorum cognoscetis eos,* 1142 d. 1373. b
20. *Ex fructibus eorum cognoscetis,* 405. e 1002. a
21. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum,* 1081. c. 1650. e
22. *Multi dicent mihi in illa die.... nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus.....* 274. a. 278. d. 944. a. 944. d. 1084. b. 1093. b. 1363. a. 1371. d
23. *Et tunc confitebor illis, quia numquam novi vos: discedite a me, &c.* 274. a. 278. d. 373. b. 529. c. 535. a. 644. a. 944. d. 1084. b. 1093. b. 1363. a. 1571. d 1655. d
29. *Erat enim docens, sicut potestatem habens, non sicut Scribæ & Pharisæi,* 742. d
8. 6. *Domine puer meus jacet paralyticus in domo mea, & male torquetur,* 1596. d
7. *Ego veniam & curabo eum,* 1566. d
11. *Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, &c.* 1221. e. 1482. e. 1653. d
12. *Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores,* 1221. e. 1653. d
19. *Magister, sequar te quocumque ieris,* 900. d. 1316. b
20. *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis, &c.* 903. d. 900. d. 1316. e
21. *Permitte mihi ire, & sepelire patrem meum,* 231. e. 1316. e
22. *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos* 1443. b
29. *Quid nobis et tibi, Fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos,* 56. a 1085. c. 1095. e
31. *Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum,* 45. c. 1074. b. 1093. e
9. 6. *Vade in domum tuam,* 131. c
9. *Jesus vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine, et ait illi, etc.* 575 d
15. *Non jejunabunt filii sponsi, quandiu cum illis est Sponsus,* 57. b
17. *Vinum novum mittunt in utres novos,* 742. e
25. *Et cum ejecta esset turba, intravit, et tenuit manum ejus, et surrexit puella,* 389. e
27. *Transeunte inde Jesu secuti sunt eum duo cæci, etc* 167. e
30. *Videte ne quis sciat,* 623. a
37. *Messis quidem multa, operarii autem pauci,* 873. c
38. *Rogate autem Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam,* 879. a
10. 5. *In viam Gentium ne abieritis,* 57. e. 1570. b
8. *Gratis accepistis, gratis date,* 1502. a
16. *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ,* 28. d. 1578. d
20. *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis,* 1186. b
22. *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit,* 21. c. 1207. d. 1546. a
27. *Quod (quæ) dico vobis in tenebris, dicite in lumine,* 376. d. 583. e 1213. a
Et quod in aure auditis, prædicate super tecta, 583. e
36. *Inimici hominis domestici ejus,* 78. d
41. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: et qui recipit justum in nomine justi..* 1521. d
42. *Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, etc.* 1451. c
11. 3. *Tu es qui venturus es; an alium expectamus?* 1176. d
7. *Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?* 1078. e. 1255. e
8. *Sed quid existis videre in deserto? hominem mollibus vestitum? ecce qui mollibus, etc.* 1255. a
9. *Quid existis in desertum videre? Prophetam utique dico vobis, et plusquam Prophetam* 177. b. 445. b
12. *A diebus Joannis Baptistæ usquenunc regnum cælorum vim patitur...* 1524. a
21. *Si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes...olim in cilicio et cinere, etc.* 1246. a. 1380. b
25. *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc..* 432. e. 805. a. 855. a. 863. a. 1139. a
26. *Ita Pater, quia sic fuit placitum ante te,* 805. e
27. *Nemo novit Filium, nisi Pater,* 426. e
28. *Venite ad me omnes qui laboratis.. et ego reficiam vos,* 23. b. 133. d. 503. b. 588. a. 654. a. 682. b. 979. b
29. *Tollite jugum meum super vos... quia mitis sum et humilis corde,* 25. b. 131. d. 654. a. 972. b. 1140. e 1121. b
Et invenietis requiem animabus vestris 133. d. 588. e
30. *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve,* 133. d. 1352. b
12. 28. *Si ego in Spiritu Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei,* 1270. a
34. *Ex abundantia cordis os loquitur,* 375. a
35. *Bonus homo de bono thesauro profert bona: et malus homo de malo thesauro....* 375. a
36. *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, rationem reddent de eo, &c.* 102. a. 520. a. 1046. e. 1456. b
43. *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat...* 461. d. 1079. e
44. *Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam...* 1079. e
45. *Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se,* 220. b. 1079. a. 1253. e.
13. 3. *Exiit qui seminat, seminare:* 992. d
4. *Quoniam semen quod secus viam cecidit, venerunt volucres (cæli) & comederunt (ea) illud,* 603. d. 825. e
6. *Sole orto, æstuaverunt omnia, & quia non habebant radicem, aruerunt,* 935. a. 1127. a 1375. a
8. *Alia autem ceciderunt in terram bonam; & dabant fructum, aliud centesimum, &c.* 1338. d
11. *Quia vobis datum est nosse mysterium regni cælorum, illis autem non,* 1315. d
17. *Multi Prophetæ & Justi desideraverunt videre quæ videtis, & non viderunt,* 132. e
22. *Qui seminatus est in spinis, hic est qui verbum audit, & sollicitudo sæculi istius..... suffocat verbum, & sine fructu efficitur,* 19. d. 230. a. 1364. e 1488. e
24. *Simile factum est regnum cælorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo,* 1160. a
25. *Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus & superseminavit Zizania,* 1260. a
26. *Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania,* 1260. a
28. *Inimicus homo hoc fecit,* 432. e
30. *Colligite primum zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum,* 353. a
31. *Simile est regnum cælorum grano sinapis, &c.* 404. a
32. *Ita ut volucres cæli veniant & habitent in ramis ejus,* 382. e
37. *Qui seminat bonum semen, est Filius hominis* 1261. e
38. *Ager autem est (hic) mundus,* 1003. e. 1076. e. 1124 e. 1261. e
39. *Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus...* 1261. e
40. *Sicut ergo colliguntur zizania... sic erit in consummatione sæculi,* 1291. a
41. *Mittet Filius hominis Angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala,* 620. a. 1476. d. 1590. e
47. *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti,* 1007. d
55. *Nonne hic est fabri Filius? nonne mater ejus dicitur Maria?...* 273. a
59. *Et sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt,* 378. a
14. 16. *Date illis vos manducare,* 26. b. 893. a
17. *Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces,* 26. b
19. *Et cum jussisset turbam discumbere super fœnum,* 969. e
24. *Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus,* 773. a
25. *Quarta vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare.* 1540 d
29. *Descendens Petrus de navicula ambulabat super aquam,* 859. e. 1368. c
15. 11. *Omne quod in os intrat, non coinquinat hominem,* 1225. a
12. *Tunc accedentes Discipuli dixerunt ei: Scis quia Pharisæi, audito hoc verbo, &c.* 1225. a
13. *At ille respondens, ait: Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus....* 1225. a
14. *Sinite illos: cæci sunt & duces cæcorum,* 1225. b
Cæcus si cæco ducatum præbet, ambo in foveam cadunt, 1029. e
19 *Ex corde exeunt cogitationes malæ,* 798. e 1346. d
32. *Dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via,* 26. b
16. 13 *Quem dicunt homines esse Filium hominis?* 595. b. 854. a
14. *Alii Johannem Baptistam, alii Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex Prophetis,* 595. b. 854. e
15. *Vos autem quem me esse dicitis?* 565. b
16. *Tu es Christus Filius Dei vivi,* 595. b 954. a
17 *Caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est,* 332. b
18. *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam,* 1299. b
19. *Et tibi dabo claves regni cælorum,* 1360. e
Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis &c. 1362. c. 1642. d
22 *Absit a te, Domine, non erit tibi hoc,* 89. a
23 *Rede post me Satana,* 82. e
24 *Qui vult post me venire, abneget semetipsum,* 1266. a.
17. 2. *Et transfiguratus est ante eos... vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix,* 1051. d
4. *Domine... fac iamus hic tria tabernacula,* 817 6
11. *Elias quidem venturus est, & restituet omnia,* 232. b. 969. a
Elias venit, & ille restituet omnia, 2153. d. 1325. d
Elias jam venit, & non cognoverunt eum, 1456. e
Et si vultis scire, Johannes ipse est Elias, 1456. e
19 *Si habueritis fidem tamquam granum sinapis, dicetis huic monti: Transi hinc, & transibit,* 2. e
24. *Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel censum? a filiis suis...* 1225. e
25. *Ab alienis.. ergo liberi sunt filii,* 1225. a
26. *Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum &c.* 1225. e
18. 3. *Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum,* 574 d
7. *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis ...expedit ei, &c.* 308. e
7. *Væ mundo a scandalis,* 1290 e
10. *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei qui in cælis est,* 971. e
12. *Nonne relinquet nonaginta novem in montibus,* 1802. a
32. *Omne debitum dimisi tibi,* 300. b
19. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet,* 1628. a
8. *Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras,* 1954. e
14. *Sinite parvulos venire ad me: talium enim est regnum cælorum.* 574. e
19. *Diliges proximum tuum sicut teipsum* 624. d. 1069. b
20. *Hæc omnia custodivi a juventute mea,* 1191. a 1392. d
21 *Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus... & sequere me,* 837 b. 1391. e
Si vis perfectus esse, & vade, &c. 1391 d
23. *Dives difficile intrabit in regnum cælorum,*

vum, 296. c
Difficile qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum, 103. b
4. *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum*, 103. b. 1160. a
25. *Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem possibilia omnia sunt*, 103. b. 996. c
26. *Et quis poterit salvus fieri?* 996. c
28. *Vos qui (reliquistis omnia) secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis...... sedebitis & vos super (duodecim thronos) sedes, &c.* 122. c. 183. c. 391. b. 363. c. 379. a. 656. a. 836. a. 838. c. 1190. b
29. *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, ... centuplum accipiet, &c.* 475. b. 1372. a
20. 8. *Cum sero autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo, voca operarios*, 1149. a
9. *Cum venissent ergo ... acceperunt singulos denarios*, 1149. a. 1365. b
10. *Acceperunt & ipsi singulos denarios*, 836. a. 1162. d
12. *Nos qui portavimus pondus diei & æstus*, 247. c
13. *Nonne ex denario convenisti mecum?* 806. a
14. *Volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi*, 806. a
15. *An non licet mihi quod volo facere?* 806. a
16. *Multi sunt vocati, pauci vero electi*, 729. a
22. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* 538. b. 1563. a. 1616. c.
Possumus, 1616. c.
23. *Calicem quidem meum bibetis*, 1141. d. 1616. c
Sedere autem ad dexteram, vel sinistram meam, non est meum dare vobis ...... 3141. d
29. *Egredientibus ab Jericho Dominus transibat*, 805. a
30. *Duo autem cæci sedentes juxta viam clamaverunt dicentes: Domine, miserere nostri, Fili David*, 167. a. 605. c
21. 5. *Ecce rex tuus venit ... sedens asinam & pullum ....* 24. d
12. *Et ejiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit*, 807. a. 1191. a
22. 13. *Ligatis manibus & pedibus, et mittite eum in tenebras exteriores*, 132. b. 799. b.
Ligatis pedibus ejus ac manibus, mittite ...... illic erit fletus et stridor dentium, 1263. b. a.
25. *Erant apud nos septem fratres: et primus uxore ducta, etc.* 50. b.
30. *Neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo*, 1318. a. 1393. b
37. *Diliges Dominum Deum tuum, ex tota mente tua, & ex tota anima tua ....* 203. d. 1192. a. 1337. c
39. *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, 813. c. 1580. b
23. 2. *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi*, 1013. b
3. *Omnia ergo quæcumque dixerint vobis servate, et facite, etc.* 680. a. 994. a. 1013. b. 1298. c. *Juxta (secundum) opera vero eorum nolite facere*, 186. a. 994. a. 1013. b. 1268. a
Dicunt enim et non faciunt, 1298. c
5. *Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus. Dilatant, etc.* 470. c
6. *Amant autem primos recubitus in cœnis (conviviis) et primas cathedras in Synagogis*, 881. b. 470. a.
7. *Et salutationes in foro, et vocari ab hominibus, Rabbi*, 1281. b. 470. c
15. *Væ vobis, hypocritæ, qui circuitis mare & aridam, ut faciatis unum, &c.* 25. b. 182. d
23. *Væ vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham ......* 646. a. 1410. c
24. *Liquantes culicem, camelum glutientes*, 93. c.
27. *Væ vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ foris quidem apparent hominibus speciosa ....* 362. a. 740. c. 1001. a
28. *Ita & vos foris apparetis hominibus justi, intus vero pleni estis avaritia*, 561. a. 840. a. 2001. a
24. 12. *Quoniam abundavit (abundabit) iniquitas, refrigescet caritas multorum*, 38. d. 390. a. 530. a. 955. c. 1077. c. 1302. b
13. *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*, 26. c. 640. d. 1546. a
20. *Orate ne fiat fuga vestra hyeme, vel sabbato*, 1421. b
21. *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo .....* 1059. c
22. *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro*, 1059. a
23. *Si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut ecce illic, nolite credere*, 647. a
24. *Surgent pseudo-christi & pseudo-prophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem mittantur, si fieri potest, etiam electi*, 446. a. 640. d. 1060. a. 1652. d
26. *Si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire*, 645. d. 647. c
Ecce in penetralibus, nolite credere, 647. c
27. *Sicut enim fulgur exit ab Oriente ......* *ita erit & adventus Filii hominis*, 647. c. 1189. d
28. *Ubicumque corpus fuerit, illuc (illic) congregabuntur & aquilæ*, 866. d. 919. d. 1044. a
29. *Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum; & stellæ cadent de cælo .....* 1189. b
35. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt*, 539. c
43. *Si sciret pater familias qua hora fur venturus esset, vigilaret utique ...* 370. a
44. *Et vos estote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet*, 370. a
48. *Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: moram facit Dominus meus*, 570. a
49. *Et cœperit percutere conservos suos; manducet autem et bibat cum ebriis*, 570. a
50. *Veniet dominus servi illius in die qua non sperat*, 570. a
25. 3. *Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum*, 739. d
4. *Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis*, 838. d
Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur, 278. b
11. *Novissime veniunt et reliquæ virgines, dicentes: Domine ......* 583. b. 1003. d. 1614. a
12. *Amen dico vobis, nescio vos*, 284. c. 656. c. 1101. a. 1140. c. 1825. a
13. *Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam*, 233. d
27. *Oportuit te committere pecuniam meam nummulariis, ut veniens ego ....* 725. c
32. *Et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hœdis*, 1513. a
33. *Et statuet oves quidem a dextris suis, hœdos autem a sinistris*, 383. c. 660. a
34. *Venite, benedicti Patris mei: possidete paratum vobis regnum ...* 102. c. 836. a
35. *Esurivi, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi ...* 185. d. 202. a. 836. d. 1536. b
36. *Nudus, et cooperuistis me: infirmus, et visitastis me ...* 185. d. 202. a. 836. d
40. *Amen dico vobis, quamdiu (quod uni) fecistis uni ..., mihi fecistis*, 457. a. 501. b. 1539. c. 1651. c. 1661. d
41. *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est ....* 202. a. 478. a. 836. a. 868. c. 1099. c. 1284. d
42. *Esurivi et non dedistis mihi manducare ...* 478. a. 836. a
43. *Hospes eram, et non collegistis me: nudus ...* 478. c. 836. a
46. *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam*, 1132. c. 1221. d.
26. 6. *Tunc congregati sunt principes Sacerdotum, &c.* 877. d
4. *Et consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent et occiderent*, 877. d
14. *Tunc abiit unus de duodecim qui dicebatur Judas Iscariotes*, 308. a
15. *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* 223. c
26. *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, & benedixit, &c.* 63. a
31. *Percutiam pastorem & dispergentur oves gregis*, 90. c
39. *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste. Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*, 309. a. 1616. c
50. *Amice, ad quid venisti?* 93. d
65. *Quid adhuc egemus testibus? Ecce ipsi audivimus blasphemiam*, 63. b
70. *At ille negavit coram omnibus, dicens: nescio quid dicis* 457. c. 653. c. 773. b. 877. c
72. *Et iterum negavit*, 1090. a. 1551. a
75. *Et egressus foras, flevit amare*, 1090. a. 1004. b. 1029. b. 1402. b. 1551. a. c
27. 5. *Et abiens laqueo se suspendit*, 370. et 932. a
19. *Nihil tibi & justo illi. Multa enim passa sum hodie per visum propter eum*, 1095. c.
32. *Invenerunt hominem Cyrenæum, venientem obviam sibi, nomine Simonem, &c.* 277. b
Hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus, 1388. a
42. *Si rex Israel est, descendat de cruce, et credemus ei*, 1528. d
50. *Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum*, 308. a
52. *Multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt*, 1308. c
28. 3. *Erat aspectus ejus sicut fulgur, et vestimenta ejus sicut nix*, 1587. a
9. *Accesserunt et tenuerunt pedes ejus*, 1549. a
10. *Ite, nuntiate fratribus meis*, 1444. c
18. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*, 1244. d
19. *Euntes, docete omnes gentes*, 1098. d
20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi* 1576. d

Marci.

1. 4. *Fuit Johannes in deserto baptizans ..* 77. c
7. *Venit fortior me post me, cujus non sum dignus solvere corrigiam ....* 1458. c. 1508. c
2. 11. *Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam*, 1496. a
3. 6. *Exeuntes Pharisæi statim cum Herodianis, consilium faciebant adversus eum*, 59. a
17. *Et imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitrui*, 1315. c
27. *Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget*, 1088. d
4. 7. *Ascenderunt spinæ suffocaverunt illud, & fructum non dedit*, 19. d. 131. a
8. *Et aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum ascendentem & crescentem, & afferebat unum triginta .....* 1358. d
26. *Sic est regnum Dei quemadmodum si jaciat homo sementem in terram*, 721. a. 1330. c
27. *Et dormiat, & exurgat nocte, ac die, & semen germinet, increscat, &c.* 721. a. 1330. c
28. *Ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, &c.* 721. a. 1330. c
29. *Et cum ex se produxerit fructum, statim mittit falcem ....,* 721. a. 1330. c
5. 19. *Vade in domum tuam*, 857. c
6. 7. *Cœpit eos mittere binos, et dabat illis, etc.* 1161. d
18. *Dicebat Joannes Herodi: non licet tibi habere uxorem fratris tui*, 1330. c
27. *Et decollavit eum in carcere*, 431. b. 924. a. 1339. a
28. *Et attulit caput ejus in disco: et dedit illud puellæ*, 431. b. 1339. c
37. *Date illis vos manducare*, 10. b
40. *Et discubuerunt in partes per centenos et quinquagenos*, 986. c
7. 6. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*, 1082. c
21. *Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt*, 1346. d
32. *Adducunt ei surdum et mutum, et deprecabantur eum, ut imponat illi manum*, 1270. d
33. *Misit digitos suos in auriculas, expuensque tetigit linguam ejus*, 1270. d
34. *Et suspiciens in cælum ingemuit, et ait illi: Ephpheta ...* 1270. d
35. *Et statim apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum linguæ ejus, &c.* 1270. d
8. 2. *Misereor super turbam, quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent etc.* 1416. d
3. *Et si dimisero eos jejunos in domos suas, deficient in via ...* 1416. d
22. *Et adducunt ei cæcum, & rogabant eum ut illum tangeret*, 167. a
33. *Non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum*, 339. b
9. 1. *Assumit Jesus Petrum & Jacobum & Johannem .... & transfiguratus est coram eis*, 773. b
4. *Faciamus tria tabernacula, tibi unum, &c.* 287. a

5. *Non enim sciebat quid diceret*, 287. c
11. *Sed dico vobis quia & Elias venit*, 1235. d
23. *Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam*, 308. a. 722. d. 1330. b.
24. *Comminatus est Jesus spiritui immundo, dicens: Surde & mute spiritus, &c.* 1065. a.
25. *Et exclamans, & multum discerpens eum, exivit ab eo*, 361. e. 1063. b. 1308. e.
26. *Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, & surrexit*, 361. e
49. *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos*, 216. a 1198. b. 1230. e
11. 7. *Et duxerunt pullum ad Jesum ... & sedit super eum*, 1560. e
8. *Multi autem vestimenta sua straverunt in via: alii autem frondes cædebant*, 1350. e
9. *Et qui præibant, & qui sequebantur clamabant, dicentes: Hosanna*, 1330. c
10. *Benedictus qui venit in nomine Domini*, 1330 e.
15. *Cathedras vendentium columbas evertit*, 1646. b
25. *Cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus alterum (aliquem)* 300. b. 353. a. 1150. d. *Ut & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra*, 1150. d.
Cum statis ad orandum, remittite si quid habetis in cordis vestris, 1564. b
12. 30. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota virtute tua*, 1162. d. 1630. e
31. *Et proximum tuum sicut teipsum*, 1639. e
40. *Devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis. Hi accipient prolixius judicium*, 1102. e
13. 21. *Hic est Christus*, 450. d
22. *Surgent pseudo-Christi ..., & dabunt signa & prodigia ...* 1110. a. 1631. a
31. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt*, 510. b. 339. c
14. 35. *Orabat ut si fieri posset, transiret ab eo hora*, 1616. e
38. *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem*, 640. e
51. *Adolescens quidam sequebatur illum amictus sindone super nudo ...* 437. e
52. *At ille, rejecta sindone, nudus profugit ab eis*, 458. a
15. 21. *Et angariaverunt prætereuntem quempiam ... ut tolleret crucem ejus*, 277. b
28. *Et cum iniquis deputatus est*, 846. d
16. 15. *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*, 190. d. 1096. e. 1309. e

LUCÆ.

1. 6. ERANT *justi ambo ante Deum*, 1147. e
17. *Ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ*, 1457. d
26. *Missus est Angelus Gabriel a Deo*.. 1313. e. 1604. d. 1605. b
27. *Ad virginem desponsatam viro, ..., & nomen Virginis Maria*, 1395. e. 1604 d. 1605. b.
35. *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi*, 570. e. 761. a. 1077. a. 1597. d. *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*, 568. a
38. *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum*, 589. d
43. *Unde mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me?* 598. d. 1177. d
45. *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino*, 1177. d
74. *Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi*, 317. d
76. *Præibis ante faciem Domini parare vias ejus*, 606. b
78. *Visitavit nos Oriens ex alto*, 1421. e
79. *Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent*, 216. e
Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis, 1315. d
2. 7. *Peperit filium suum primogenitum*, 1314. e.
13. *Subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis*, 543. a
14. *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, 356. b. 502. e. 909. e. 1265. b. 1370. a 1431. d
16. *Invenerunt.. infantem positum in præsepio*, 997. a
19. *Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo*, 518. a
24. *Et ut darent ... par turturum, aut duos pullos columbarum*, 1443. c
26. *Responsum acceperat a Spiritu sancto non visurum se mortem nisi prius videret Christum Domini*, 1036. d
29. *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace*, 203. e. 1401. b
30. *Quia viderunt oculi mei Salutare tuum*, 1400. b
35. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*, 1123. a
46. *Invenerunt illum in Templo sedentem in medio Doctorum, audientem illos & interrogantem eos*, 1185. d
51. *Subditus erat parentibus suis*, 1540. d
3. 7. *Genimina viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?* 77. e. 1455. a
8. *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ*, 1524. a
9. *Jam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*, 335. b
11. *Qui habet duas tunicas det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat*, 1534. a. 1361. d
15. *Æstimante autem populo & cogitantibus omnibus in cordibus suis ...*, 1318.
17. *Cujus ventilabrum in manu sua est, & permundabit aream suam, &c.* 540. c. 879. b.
21. *Tu es Filius meus dilectus, in te complacui*, 1243. d
23. *Et ipse Jesus erat incipiens ... ut putabatur Filius Joseph, qui fuit Heli, &c.* 1313. e. 1315. e
38. *Qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei*, 499. a
4. 4. *Et respondit ad illum Jesus: Scriptum est, quia non in solo pane ...* 80. c
6. *Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum: quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa*, 1141. d
34. *Scimus qui (quia) sis Sanctus Dei*, 86. b. 1093. a
5. 3. *Ascendit Jesus in naviculam Petri, rogavit ut a terra reduceret pusillum, & ita sedens prædicabat turbis*, 548. e
8. *Exi a me, Domine, quia homo peccator sum*, 1465. b
27. *Vidit Publicanum nomine Levi, sedentem ad teloneum, & ait illi: sequere me* 1520. e.
28. *Et relictis omnibus surgens secutus est eum*, 1510. a
29. *Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua*, 993. a
6. 10. *Dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus ejus*, 309. b
12. *Exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei*, 309. b
24. *Væ vobis divitibus quia hic habetis consolationem vestram*, 587. e
25. *Væ vobis, qui nunc ridetis; quia lugebitis & flebitis*, 1062. a. 1443 e. 1471. a.
27. *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos*, 720. a. 1328. a. 1625 a. 1640. e
28. *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos*. 517. b. 1151 e. 1615. a
30. *Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas*, 890. e
Si quis quod tuum est tulerit, ne repetas, 1040. b
33. *Diligite inimicos vestros*, 710. a 1338. a.
37. *Dimittite & dimittetur vobis*, 353. a. 771. a. 1565. a
38. *Date & dabitur vobis*, 353. a. 720. a. 1501. e
45. *Bonus homo de bono thesauro profert bona ... ex abundantia enim cordis os loquitur*, 575. a
46. *Quid autem vocatis me, Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* 1082. e
7. 25. *Sed quid existis videre in desertum? hominem mollibus vestitum? ...* 1255. b
37. *Et ecce mulier quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit ...* 1402. b
38. *Et stans retro secus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus etc.* 1033. d 1402. b.
39 *Hic si esset Propheta, sciret utique quæ & qualis est mulier quæ ...* 1551. e
47. *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum*, 1504. e
8. 5. *Aliud cecidit secus viam ... et volucres cæli comederunt illud*, 603. d
7. *Aliud cecidit inter spinas, et simul exortæ spinæ suffocaverunt illud*, 19. d. 051. a
8. *Aliud cecidit in terram bonam, et ortum fecit fructum centuplum*, 1358. d
Qui habet aures audiendi, audiat, 1301. a
35. *Invenerunt hominem sedentem, a quo dæmonia exierant, vestitum ...* 209. e
39. *Redi (Revertere) in domum tuam, & narra quanta tibi fecerit Deus*, 513. d. 1383. e
Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus .... 309. d
44. *Accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus*, 18. e
45. *Quis me tetigit ... turbæ te comprimunt & affligunt, & dicis: Quis me tetigit?* 81. d. 657. b
9. 13. *Date illis vos manducare*, 26. b
23. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum*, 264 b. 990. e. 1083. d. 1404. e
Et tollat crucem suam, & sequatur me, 990. e
24. *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet illam: nam qui perdiderit, &c.* 1546. d
26. *Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet ...* 1260. d
58. *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos; Filius autem hominis non habet .....* 693. d. 1336. e
59. *Permitte mihi prius ire & sepelire patrem meum*, 052. c. 900. e. 1316. e
60. *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, annuntia regnum Dei*, 129. d. 231. d. 006. d. 900. e, 1316. a
62. *Nemo mittens manum in aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei*, 1198. d. 1540. e
10. 7. *Dignus est operarius mercede sua*, 24. e
16. *Qui vos spernit, me spernit*, 1268. e
17. *Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subjecta sunt*, 737. b
18. *Videbam satanam velut fulgur de cælo cadentem*, 640. c. 737. b
20. *Nolite gaudere super hoc; sed potius gaudete & exultate quia nomina vestra scripta sunt in cælo*, 640. c. 707. a. 1387. a
24. *Multi, dico vobis, Justi & Prophetæ desideraverunt videre quæ videtis ...* 215. b. 307 b
Multi Prophetæ & Reges voluerunt .... & audire quæ auditis, 434. a. 1336. a. 1348. b
33. *Samaritanus autem quidam ...., videns eum, misericordia motus est*, 641. e
34. *Alligavit vulnera ejus, infundens oleum & vinum .... duxit in stabulum, &c.* 641. e
39. *Maria autem sedebat ad pedes Domini, & verba ejus audiebat*, 1195. d. 1324. b.
40. *Martha autem satagebat circa frequens ministerium*, 1145. d. 1524. b
41. *Martha, Martha, sollicita es, & turbaris (occuparis & satagis circa multa) erga plurima*, 410. e. 1324. a
42. *Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, &c.* 410. c. 1324. c. 1195. d
11. 3. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, 705. a
17. *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur*, 1316. d
19. *Si ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt? ...* 1510. d
20. *Si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei*, 1270. e
23. *Qui non est mecum, contra me est*, 449. b
Qui mecum non colligit, spargit, 1338. b
34. *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*, 1224. b
39. *Nunc vos, Pharisæi, quod deforis est calicis, & catini, mundatis, &c.* 962. a
41. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*, 1274. d. 1501. e
12. 17. *Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos?* 470. e
18. *Et dixit: hoc faciam, destruam horrea mea, & majora ædificabo*, 479. e
19. *Anima, habes multa bona reposita in annos multos (plurimos); requiesce, comede, &c.* 288. e. 443. a. 668. a
20. *Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te: quæ autem parasti ...?* 288. e. 570. b. 699 a. 783. b
32. *Nolite timere, pusillus grex; quia complacuit Patri vestro dare vobis, ...* 640. e. 1096 d
33. *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos non veterascentes*, 1001. e. 1338. a
35. *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes, ...* 702. e. 837. d. 959. e. 1058. a. 1037. b.
47. *Servus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens juxta eam, vapulabit multis*, 418. d

Ser-

Servus qui cognovit ... & non præparavit, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis, 565. a. 803.

48. *Qui autem non cognovit, et non fecit digna (et facit digna plagis) vapulabit paucis*, 488. d. 565. a. 803.

Cui multum datum est, multum quæretur ab eo, 105. a. 701. a

Et cui commendaverunt multum, plus repetent ab eo 701. a

49. *Ignem veni mittere in terram*, 207. d. 1187. d. 1208. d. 1246. a. 1577. c. 1598. b.

Et quid volo, nisi ut accendatur (ardeat?) 1187. d. 1208. d. 1577. e

58. *Cum vadis cum adversario tuo ad Principem in via, da operam liberari ab illo: ne forte trahat te ad Judicem, et Judex tradat te exactori*, etc. 136. c. 1648. a

13. 19. *Simile est grano sinapis .. et volucres cæli requieverunt in ramis ejus*, 604. c

24. *Contendite intrare per angustam portam*, 391. a

25. *Domine, Domine, aperi nobis*, 1093. a *Nescio vos unde sitis*, 40. d. 258. c. 733. c. 787. d. 810. c. 897. c. 1053. c. 1093. a. 1140. e.

26. *Manducavimus et bibimus coram te, et in plateis nostris docuisti*, 87. a

27. *Discedite a me, omnes operarii iniquitatis*, 90. d. 733. c. 860. c. 897. a. 1140. c

14. 2. *Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum*, 440. e

4. *Ipse vero apprehensum sanavit eum ac dimisit*, 440. e

11. *Omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat*, etc. 394. c. 512. b. 1318. a.

16. *Homo quidam fecit cœnam magnam*, 1635. c

26. *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum ...... non potest meus esse discipulus*, 231. d

33. *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*, 264. b. 1006. c. 1338. b. 1404. c. 1586. d. 1659. a

15. 5. *Et cum invenerit ovem, imponit in humeros suos gaudens*, 1602. a

6. *Et veniens domum, convocat amicos et vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi ...* 1601. a

7. *Gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente quam super*, etc. 87. d

13. *Adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam*, 1417. a

15. *Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos*. 1417. a

17. *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus?* 1611. c

22. *Cito proferte stolam primam*, 366. b *Et date annulum in manum ejus*, 922. a

16. 9. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis ut cum defeceritis*, etc. 568. b. 692. d

Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? 240. a

14. *Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari, et deridebant illum*, 440. a

15. *Vos estis qui justificatis vos coram hominibus, Deus autem novit corda vestra*, etc. 1567. d

19. *Homo quidam erat dives .... et epulabatur quotidie splendide*, 481. d. 805. b

23 *Elevans autem oculos ... vidit Abraham a longe et Lazarum in sinu ejus*, 128. a. 569. b

24. *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam .... quia crucior in hac flamma*, 20. c. 413. c. 569. a. 1653. e.

25. *Memento, fili, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala*, 92. c. 137. c. 1140. e

Nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris, 361. b

27. *Rogo te Pater Abraham, ut mittas eum in domum patris mei*, 155. a

28. *Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in locum ...* 334. c. 492. a

31 *Si ergo Moysen et Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent*, 1659. a

17. 5. *Auge (adauge) nobis fidem*, 723. c. 1330. b

10. *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus ...* 345. c. 882. d. 1196. d

12. *Occurrerunt ei decem viri leprosi*, 567. c.

13. *Jesu præceptor, miserere nostri*, 567. d.

14. *Dum irent, mundati sunt*, 151. b

21. *Regnum Dei intra vos est*, 261. b

34. *Erunt duo in lecto uno, unus assumetur, & alter relinquetur*, 1065. d

35. *Duæ erunt molentes in unum ..... duo in agro; unus assumetur ...* 1065. d

18. 2. *Deum non timebat, et hominem non verebatur*, 447. d

8. *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem super terram (in terra)?* 18. a. 640. d

11. *(Deus) Gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores ...* 507. d. 621. e. 1215. c

Quia non sum sicut publicanus iste .. 611. e. 1225. c

12. *Jejuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ possideo*, 405. e. 621. d. 1225. e

13. *Et Publicanus a longe stans ... Deus propitius esto mihi peccatori*, 1226. b

14. *Descendit hic justificatus in domum suam ab illo*, 737. b. 1219. b

Omnis qui se exaltat humiliabitur; et omnis qui se humiliat, exaltabitur, 1518. a.

18. *Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo?* 1630. a

19. *Nemo bonus, nisi solus Deus*, 328. c

21. *Hæc omnia custodivi a juventute mea*, 1392. d

22 *Adhuc unum tibi deest: Si vis perfectus esse, vade vende omnia ..... sequere me*. 1362. d.

29. *Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum ... propter regnum Dei*, 475. b

30. *Et non recipiat ... et in seculo venturo vitam æternam*, 475. b

38. *Et clamavit, dicens: Jesu Fili David, miserere mei*, 167. c

40. *Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se*, 167. c.

19. 4. *Et præcurrens (Zacchæus) ascendit in arborem sycomorum ut videret eum*, 892. b

8. *Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum*, 1451. c. 1551. e

13. *Negotiamini dum venio*, 1504. c

41. *Flevit super Jerusalem* 1190. a

20. 46. *Amant primos discubitus in conviviis, et primas cathedras in synagogis, salutationes in foro* ... 281. b

21. 2. *Vidit quamdam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo*, 1451. c

10. *Surget gens contra gentem, et regnum adversus regnum* 1436. c

11. *Et erunt terræ motus magni per loca, et pestilentiæ et fames*, 1436. c

16. *In patientia vestra possidebitis animas vestras*, 153. d. 694. c. 1412. c

23. *Væ prægnantibus et nutrientibus in illis diebus*, 1262. a

34. *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ, et superveniat in vos .....* 654. c. 1221. d

22. 28. *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis*, 38. a. 884. e

43. *Apparuit illi Angelus de cælo, confortans eum*, 1245. a

Et factus in agonia, prolixius orabat, 775. d.

53. *Hæc est hora vestra & potestas tenebrarum*, 211. c

57. *At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum*, 1331. a

61. *Conversus Dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: quia priusquam gallus cantet, &c.* 253. d. 313. c. 992. d. 1052. c. 1235. d

62. *Et egressus foras flevit amare*, 255. d. 313. c. 962. d. 1052. c 1235. d

69. *Ex hoc autem erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei*, 142. a

23. 8. *Herodes autem viso Jesu gavisus est valde: erat enim cupiens ex multo tempore videre eum ... & sperabat signum aliquod videre*, 364. d. 716. c

9. *Interrogabat autem illum multis sermonibus: & ipse nihil illi respondebat*, 716. e.

11. *Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, & illusit ...* 364. c. 716. d

21. *Crucifige, crucifige*, 56. a. 197. c

31. *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* 394. c. 365. c. 632. a

34. *Pater, dimitte (ignosce) illis, non enim sciunt (quia nesciant) quid faciunt*, 426. b. 1191. b. 1561. b

39. *Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum*, 872. a

40. *Respondens autem alter, increpabat eum, dicens: neque tu times Deum* ... 586. c

41. *Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit*, 380. c. 1580. a

42. *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum*, 586. a. 872. c. 1580. a

43. *Hodie mecum eris in Paradiso*, 640. d. 754. d. 797. b. 932. a. 1229. c. 1525. b. 1351. e

24. 4. *Ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti*, 52. e

13. *Quod ambularent duo ex discipulis in via Cleophas & alius*, 7. a. 1543. b

15. *Et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis*, 52. c. 53. a

21. *Nos sperabamus quia ipse esset redempturus Israel*, 458. c

32. *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, &c.* 1578. b

39. *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut ...* 465. c

42. *At illi obtulerunt ei partem piscis assi*, 1543. b

44. *Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum*, 1541. c

45. *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas*, 1261. b

46. *Sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die*, 928. d

47. *Et prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum* ... 928. d

49. *Sedete hic in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto*, 968. b

JOHANNIS.

1. 1. *IN principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*, 370. b. 874. d. 1051. b. 1200. c. 1202. b. 1458. a. 1547 c. 1549. b

2. *Hoc erat in principio apud Deum*, 1549. d

3. *Omnia per ipsum facta sunt*, 400. b. 564. c. 803. c. 874. d. 1280. c. 1549. b

Et sine ipso factum est nihil. Quod factum est 874. 9

4. *In ipso vita erat*, 874. e

9. *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, 364. b. 596. a

11. *In propria venit, & sui eum non receperunt*, 87. d. 364. b 454. d. 874. c. 1461. d

12. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*, 622. d

14. *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*, 466. a. 874. d. 1245. c. 1347. d. 1596. d

Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, 561. b. 801. b

21. *Non sum Propheta*, 1445. b

23. *Ego vox clamantis in deserto*, 1517. d

29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata (peccatum) mundi*, 948. d. 1176. d. 1452. d

33. *Super quem videris Spiritum descendentem .... hic est qui baptizat*, 72. d. e

36. *Ecce Agnus Dei*, 1452. d

47. *Vidit Jesus Nathanael .... & dicit de eo: Ecce vere Israelita in quo dolus non est*, 1096. b

48. *Cum esses sub ficu, vidi te*, 583. b

2. 7. *Implete hydrias aqua*, 1215. b. c. d

9. *Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam*, 1215. b

14. *Invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas*, 1502. b. c. d

15. *Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo ... & nummulariorum effudit æs, & mensas subvertit*, 1191. a. 1449. c. 1502. b. d

16. *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*, 628. c

3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non habebit vitam æternam*, 102. d

Nisi quis ... non potest introire in regnum Dei, 303. b. 1247. e

8. *Spiritus ubi vult spirat, & vocem ejus audis, & nescis unde veniat, & quo vadat*, 343. b. 597. a. 871. d. 936. e

13. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit* ... 866. a. 867. a

16. *Sic enim dilexit Deus mundum, ut Filium suum Unigenitum daret pro nobis*, 1139. c

18. *Qui autem non credit, jam judicatus est*, 836. a

29. *Qui habet sponsam sponsus est*, 1459. a. 1518. c

Amicus autem sponsi qui stat & audit eum .. hoc ergo gaudium meum impletum est, 1518. c

30. *Illum oportet crescere, me autem minui*, 1518. c

31. Qu

31. Qui de ter a est, de terra loquitur: qui autem de cælo venit, super omnes est, 1362. d.
4. 13. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, 190. b. 395. a
21. Venit hora quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem, 682. b
23. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate, nam & Pater tales quærit, &c. 682. c
34. Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me, 685. c. 992. c
38. Alii laboraverunt, et vos in labores eorum introiistis, 309. a
5. 8. Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam, 753. c. 1296. b
18. Propterea ergo quærebant eum Judæi interficere, quia non solum solvebat Sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo, 956. b
22. Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio, 719. b. 894. d.
27. Potestatem dedit ei et judicium facere, quia Filius hominis est. 987. b
28. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, 39. a. 1394. b
29. Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, 397. a. 1394. b
30. Non possum a meipso facere quidquam, sed sicut audio, judico, 1141. d. 1156. c
Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, 1142. a
35. Ille erat lucerna ardens et lucens, 1284. a
37. Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me 426. c
43. Ego veni in nomine Patris mei, et non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis, 809. d. 862. c
46. Si crederetis Moysi, crederetis (utique) forsitan et mihi: de me enim ille scripsit, 95. c. 216. a. 1654. d
6. 15. Jesus cum cognovisset . . . . et facerent eum Regem, fugit iterum, etc. 987. d. 1323. a
26. Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus . . . . 656. d
27. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, 26. b. 992. c. 1044. c. 1167. b. 1273. b
30. Quod ergo tu facis signum, ut videamus, et credamus tibi? quid operaris? 377 c. 378. a
33. Panis enim Dei est, qui de cælo descendit & dat vitam mundo, 1350. a
37. Omne quod dat mihi Pater ad me veniet. 987. b
Eum qui venit ad me non ejiciam foras, 1156. b
38. Quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, &c. 1156. b
41. Ego sum panis vivus qui de cælo descendi, 1460. c. 1543. d
44. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum, 863. c. 1100. d.
51. Ego sum panis vivus qui de cælo descendi, 202. c. 755. c. 1460. c. 1543. d
57. Qui comedit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet . . . . 215. d.
71. Duodecim vos elegi, & unus ex vobis diabolus est, 430. c. 640. c. 1638. b
7. 9. Tempus meum nondum venit; tempus autem vestrum semper est paratum, 211. c.
12. Ut alii dicerent, Bonus est: alii autem non: sed seducit turbas, 60. c. 456. d 920. b.
37. Si quis sitit, veniat ad me, & bibat, 26. c. 395. a.
38. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ, 371. c. 476. d. 582. d. 607. c. 1265. c
39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum, 476. d. 607. c.
Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus, 1554. d
48. Numquid aliquis ex Principibus credidit in eum, aut ex Pharisæis? 58. c
49. Sed turba hæc non novit legem, maledicti sunt, 58. c
8. 7. Qui sine peccato est vestrum primus in illam lapidem mittat, 22. a. 449. a
12. Ego sum lux mundi, 112. b. 132. c. 456. d. 770. c.
21. Vos in peccatis vestris moriemini, 1222. a
24. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris, 1222. a
25. Ego principium propter quod & loquor vobis, 1324. c
34. Omnis qui facit peccatum (peccat,) servus est peccati, 137. a. 656. c. 807. a. 986. b.
36. Si vos filius liberavit, vere liberi eritis, 591 b. 772. b
44. Vos ex patre diabolo estis, 430. c
Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, 605. b
47. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis, 863. c
48. Dæmonium habes, 1191. a
49. Ego dæmonium non habeo, 1191. a
55. Si dixero quia non novi eum, ero similis vobis mendax: sed novi eum . . . . . . 1241. c
56. Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum, 1508. c
58. Antequam Abraham fieret ego sum, 956 a
9. 1. Præteriens Jesus vidit hominem cæcum a nativitate, 167. c
2. Hic peccavit, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur, 13. b. c
3. Neque hic peccavit, neque parentes ejus: sed ut manifestentur opera dei, 13. c
6. Expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus, 266. c
28. Tu discipulus sis ejus, nos enim Moysi discipuli sumus, 591. c. 732. d
33 Nisi hic esset a Deo, non poterat facere quidquam, 920. b
39. Ego in judicium veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant; & qui vident cæci fiant, 61. c. 855. a. 921. c
10. 1. Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro, 159. a. 1313. d. 1329. a
2. Qui intrat per ostium, Pastor est ovium, 1313. d. 1319. a
9. Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur, 183. a. 218. b 1313. d. 1329. a
Et ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet, 218. b. 978. d. 1316. a. 1487. b
11. Ego sum Pastor bonus, 1313. c
12. Mercenarius autem . . . . videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit, 924. d
14. Ego sum Pastor bonus, & cognosco oves meas & cognoscunt me meæ, 1192. c. 1329. a.
18. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso, & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam, 761. b. 1160. a
22. Hyems erat, 38. d. 1293. b
24. Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam, 197. a. 920. c
27. Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me. 640. d. 1858. a. 1487. b
28. Et ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum . . . 640. d. 1487. b
Non rapiet eas quisquam de manu mea, 75. c
30. Ego & Pater unum sumus, 956. a. 1549. c
11. 23. Resurget frater tuus, 877. d
33. Jesus ergo . . . infremuit spiritu, et turbavit seipsum, 86. c
38. Jesus ergo rursum fremens in semetipso, 86. c
43. Lazare, veni foras, 713. a. 1555. c
44. Cumque egressus esset, qui fuerat ligatus institis . . . solvite eum, et sinite abire 1396. a. 1556. a
45. Multi ergo ex Judæis . . . . et viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum, 872. a
47. Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? 579. a. 877. d
48. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani . . . . . 921. a. 940. c
49. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine . . . . . dixit eis: Vos nescitis quidquam, 877. d. 878. b
50. Expedit ut unus homo moriatur, & non tota gens pereat, 195. c
Expedit unum hominem mori pro populo, ut non tota gens pereat, 731. c
12. 19. Videtis quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abit (vadit) 195. d. 679. a. 878. c. 920. b
24. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit . . . . 461. c
26. Si quis mihi ministrat, me sequatur, 538. b. 1142. c. 1443. b
28. Clarificavi & iterum clarificabo, 894. b
31. Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras 555. a. 876. b. c
32. Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum, 398. c. 1533. b
35. Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant, 196. d. 332. a
41. Hæc dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, & locutus est de eo, 1248. c.
43. Dilexerunt gloriam hominum magis quam Dei, 924. c
13. 3. Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, 86. a. 987. a
Et quia a Deo exivit, & ad Deum vadit, 86. a
4. Surgit a cœna, & ponit vestimenta sua, 86. a
18. Ego scio quos elegerim, 1191. a
23. Erat ergo recumbens unus ex Discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus, 859. c
30. Erat autem nox, 39. a
35. In hoc cognoscent omnes (scietur) quia mei Discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem, 644. b. 708. d. 1363. b
14. 2. In domo Patris mei mansiones multæ sunt, 136. d. 333. b. 1166. a. 1345. b
6. Ego sum via, veritas, 914. c. 935. c. 1329. c. 1423. a. 1440. c
Nemo venit ad Patrem nisi per me, 168. a
10. Ego in Patre & Pater in me, 605. c
Pater meus in me manens, ipse facit opera, 1142. d
16. Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum . . . . 160. c
17. Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, 160. c
Apud vos manebit, & in vobis erit, 72. c
21. Qui diligit me, diligetur a Patre meo & ego diligam eum, & manifestabo meipsum illi, 601. d. 1180. c
23. Si quis diligit me, sermonem meum servabit: & Pater meus diliget eum, &c. 606. b. 1458. b
Ego & Pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus, 614. c. 1458. b
27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, 205. a
28. Pater major me est, 1549. c
30. Jam non multa loquar vobiscum; venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam, 959. d. 988. c. 1649. c. 1650. a
15. 5. Sine me nihil potestis facere, 1160. d. 1249. d. 1281. a
12. Hoc est præceptum meum ut diligatis . . . . 340. c
14. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis, 865. c. 884. c. 1371. b
15. Non jam dicam vos servos, sed amicos meos, 363. d
Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo . . . . . . 865. c. 1096. c
16. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, 1100. d
22. Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent, &c. 803. b
24. Et viderunt et oderunt me, et Patrem, 803. c
26. Cum venerit Paraclitus quem ego mittam vobis a Patre. 1554. b
16. 2. Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo, 183. c. 1014. b. 1131. b
7. Si ego non abiero, Paraclitus non veniet, 261. b
15. De meo accipiet, et annuntiabit vobis, 869. a
20. Amen, amen, dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos . . . . . sed tristitia vestra vertetur in gaudium, 191. d. 285. c
22. Vos igitur nunc quid tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo auferet (tollet) a vobis, 191. d. 285. c. 640. a
23. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, 1563. b. d
24. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo, 1563. b
25. Venit hora cum jam non in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre (meo) &c. 161. c. 964. c. 978. c
33. Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis: in mundo pressuram habebitis, 813. b
17. 1. Pater, clarifica filium tuum, ut & filius tuus clarificet te, 894. b
24. Pater, volo ut ubi ego sum, & illi sint mecum, 866. c. 919. d
18. 4. Quem quæritis? 556. d. 987. d
5. Jesum Nazarenum . . . . Ego sum, 556. d. 717. c
6. Ut ergo dixit eis: Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, 717. c. 1251. d. 1509. b

17. Dicit Pietro ancilla ostiaria: numquid & tu... dicit ille: non sum, 1579. c
18. Quia frigus erat, & stans ad prunas calefaciebat se, 38. c
28. Adducunt ergo Jesum a Caipha in prætorium, 877. d. 878. b
30. Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum, 920. c.
36. Regnum meum non est de hoc Mundo 246. d.
19. 6. Crucifige, 876. e
11. Non haberes in me potestatem, nisi tibi data esset desuper, 85. e
15. Regem non habemus nisi Cæsarem, 940. d
26. Discipulus ille quem diligebat Jesus, 8. a
27. Ecce Mater tua, 457. e
30. Consummatum est, & inclinato capite tradidit spiritum, 368. e 1633. b
37. Videbunt in quem transfixerunt, 1189. e. 1483. a
20. 2. Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum, 82. b
10. Abierunt ergo Discipuli ad semetipsos, 1545. e
17. Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem, 838. b
19. Cum esset sero die illa una Sabbatorum & fores essent clausæ, &c. 967. e
22. Accipite Spiritum sanctum, 863. b. 869. b. 912. b
23. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, &c. 863. a. 912. b
26. Venit Jesus januis clausis, & stetit in medio, 1396. a
21. 5. Pueri, numquid pulmentarium habetis? 615. a
22. Dicit eis: Venite, prandete,
15. Simon Johannis amas me? pasce oves meas, 1542. b
18. Cum senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo non vis, 1028. a. 1445. c
19. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum, 1426. a
20. Vidit illum Discipulum quem diligebat, 1156. c
Qui & recubuit in cœna super pectus ejus, 1649. d

ACTUUM APOSTOLORUM.

1. 1. QUæ cœpit Jesus facere & docere, 1315. b. 1323. a
4. Convescens præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent, 1568. d
7. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate, 27. a. 1141. e
9. Videntibus illis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum, 1568. c. 1573. b.
10. Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri... 1573. b
18. Hic possedit agrum de mercede iniquitatis, 315. c
26. Et cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis, 1061. c.
2. 1. Cum complerentur dies Pentecostes, &c. 1554. c
2. Factus est repente de cælo sonus tamquam advenientis Spiritus vehementes, 168. b. 553. b. 869. a 893. b 1574. d
Et replevit totam domum, ubi erant sedentes, 553. b. 893. b. 1151. b
3. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis.... 18. d. 553. c. 893. b. 1554. c. 1577. e
4. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, &c. 553. c. 740. e. 869. c. 1577 c. 1580. d
13. Hi musto pleni sunt, 741. a
24. Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo, 927. c. 986. e
41. Et appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia, 1447. d
3. 6. Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do, &c. 958. b.
7. Et apprehensa manu ejus dextera allevavit eum & protinus... 958. b
8. Et exiliens stetit, & ambulabat, 958. b
12. Viri Israelitæ, quid admiramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate, fecerimus hunc ambulare? 958. c. 1212. a
13. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob.. glorificavit Filium suum Iesum 958. c. 1211. a
15. Quem Deus suscitavit a mortuis, 395. c. e
Cujus nos testes sumus, 952. e
16. Et in fide nominis ejus, hunc quem vidistis & nostis, confirmavit &c. 958. c. 1212. a
17. Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri, 237. d
18. Deus autem, qui prænuntiavit per os omnium Prophetarum pati Christum, &c. 237. d.
19. Pœnitemini igitur & convertimini, ut deleantur peccata vestra, 237. e
21. Quem oportet cælum suscipere, usque ad tempora restitutionis, 364. d
4. 4. Multi autem eorum....crediderunt; & factus est numerus virorum quinque millia, 1447. d
8. Principes populi & seniores, 342. d. 553. d.
9. Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus..... 553. d
10. Notum sit omnibus vobis.. quia in nomine Jesu Christi Nazareni, &c. 553. b
14. Hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat... 553. d
19. Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate, 237. b. 1580. a
20. Non enim possumus, quæ vidimus & audivimus, non loqui, 237. a. 976. c. 1027. a. 1580. a
5. 5. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expiravit, 833. d. 1228. d. 1368. c.
10. Confestim cecidit ante pedes ejus, & expiravit, 1228. d. 1368. d.
12. Per manus autem Apostolorum fiebant signa, & prodigia multa in plebe, 669. e.
15. Itaut in plateas ejicerent infirmos.... ut venienti Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, &c. 1368. c.
28. Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto: & ecce, etc. 774. e. 1229. a
29. Petrus vero & Apostoli dixerunt; Obedire oportet Deo magis quam hominibus, 554. a. 721. b. 758. c. 906. b. 1027. a. 1331. b. 1580. a.
40. Tunc principes Sacerdotum cæsis denuntiaverunt, ne loquerentur in nomine Jesu, & dimiserunt eos, 634. a. 906. b. 1017. a.
41. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati, 288. b. 554. a. 930. d. 1022. c. 1339. d. 1359. c. 1580. a
42. Omni autem die in templo & circa domos non cessabant docentes, 554. a
6. 5. Et elegerunt Stephanum ... & Philippum, & Prochorum, &c. 1638. b
7. 22. Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, 1242. e
51. Dura cervice & incircumcisis cordibus & auribus, vos (semper) Spiritui sancto resistitis (restitistis), sicut Patres vestri & vos, 237. c. 780. a. 1229. a. 1370. c.
55. Intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Jesum stantem a dextris Dei, 38. d
Ecce video cælos apertos, & Filium hominis stantem, 38. d. 1572. d
57. Et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus, 743. b. 935. a 1012. b. 1219. a
59. Domine (Jesu) ne statuas illis hoc peccatum, 237. d. 676. b. 1370. e
8. 1. Facta est in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Jerosolymis, &c. 936. a
18. Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum, &c. 1449. b
19. Date & mihi hanc potestatem.. 923. c. 1449. b
20. Pecunia tua tecum sit in perditionem. 105. c. 912. a
29. Adjunge te ad currum, 893. c
8. 1. Saulus adhuc spirans minarum & cædis in Discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, 372. c. 932. b. 936. a. 1010. c. 1530. e
2. Et petiit ab eo epistolas quas deferret in Damascum, &c. 628. c. 879. a 936. a. 1011. a.
4. Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris? 83. d. 639. a. 956. c. 1011. b. 1016. b. 1611. c
5. Quis es, Domine? & ille: Ego sum Jesus quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare, 330. b. 1011. b. c.
6. Domine, quid vis me facere? 576. c. 1287. a. 1251. c
7. Ingredere in civitatem, & dicetur tibi quid te oporteat facere, 608. d. 1251. c.
13. Domine, audivi a multis de viro hoc, quanta mala Sanctis tuis feceris .... 1012. b
15. Vas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum &c. 401. a. 639. a. 932. c. 1410. a
16. Ego enim ostendam illi quanta eum oporteat pro nomine meo pati, 313. c. 401. a
18. Ceciderunt quasi squamæ ab oculis ejus, 1107. a
34. Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus, surge & sterne tibi, 753. d. 1368. e
20. 1. Cornelius, Centurio cohortis quæ dicitur Italica, 886. c. 1381. d.
2. Religiosus ac timens Deum, cum omni domo sua, faciens eleemosynas....... 886. c. 1381. d
3. Vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona Angelum Dei, &c. 886. e
4. At ille intuens eum timore correptus dixit: Quis es, Domine? 886. c
Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei, 887. a. 1251. a. 1381. e
21. Et vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, 895. b
12. In quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ .... 887. a. 895. b 1097. a
13. Macta & occide & manduca, 382. a. 423. a. 458. b. 581. d. 968. b
19. Et dixit spiritus ei: ecce tres viri quærunt te, 893. d. 1172. d
20. Surge itaque, descende, & vade cum eis, 893. d
21. Ad quos ille descendit, & requirens dixit: Quæ causa est propter quam venistis? 1178. c
26. Surge, & ipse ego homo sum, 690. c
Surge, ne feceris, & ego ipse homo sum, 833. d.
34. In veritate comperi quod (quoniam) non est personarum acceptor Deus, 887. b. 912. a.
44. Cecidit spiritus Domini super eos, 61. d.
11. 3. Quare introisti ad viros præputium habentes, & comedisti cum eis? 886. c
4. Incipiens autem Petrus, exponebat illis ordinem, dicens, 342. d
18. His auditis, tacuerunt, & glorificaverunt Deum, dicentes: ergo & gentibus Deus, &c. 887. a
13. 46. Vobis oportebat loqui primum verbum Dei; sed quia repulistis (repellitis) illud .. .. Ecce convertimur ad Gentes, 57. b. 217. b. 290. d. 578. c. 658. d. 939. d
Vobis missum fuerat verbum Dei, sed quia indignos vos judicastis, ecce imus ad Gentes, 1182. b
14. 11. Ipse enim erat dux verbi, 744. b
18. Supervenerunt quidam ab Antiochia ..... lapidantes Paulum, traxerunt, &c. 1027. b
19. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem: & postero die... 1027. b
20. Cumque evangelizassent civitati illi, & docuissent multos.... 1027. b
21. Confirmantes animas Discipulorum, 1027. b
Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei, 556. a
15. 2. Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ adversus illos, &c. 342. d. 907. b.
6. Surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus, &c. 906. d.
9. Fide mundans corda eorum, 207. c
10. Quid tentatis imponere jugum super cervicem Discipulorum... 950. e
16. Hunc (Timotheum) voluit Paulus secum proficisci, & assumens circumcidit eum, 907. b.
6. Prohibiti sunt a Spiritu Iesu, 1298. c. 1447. d.
7. Tentabant Apostoli ire in Bithyniam, & non permisit eos Spiritus Iesu, 900. c.
9. Visio per noctem Paulo ostensa est: vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos, 895. b. 900. c. 1316. b
17. 18. Quid vult sibi seminiverbius hic dicere? 743. b
29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro .... divinum esse simile, 656. b.
18. 9. Noli timere, sed loquere & ne taceas, 879. d. 994. b.
10. Propter quod ego tecum sum, & nemo apponetur tibi ut noceat te... 879. d.

Quia

quæ in primo tomo Operum S. Gregorii citantur.

Quia populus multus est mihi in hac civitate, 269.

11. *Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei*, 1369.e

19.12. *Ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, & semicinctia, &c.* 1340.b

28. *Repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum*, 1023.c.

29. *Et impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo* 1023.e

30. *Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli*, 1023.c.

31. *Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum, &c.* 1023.c

20. 9. *Sedens autem quidam adolescens, nomine Eutychus* . . . . *cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus*, 1448.e

10. *Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum: & complexus dixit* 1448.e

18. *Dixit eis: Vos scitis a prima die qua ingressus sum in Asiam qualiter, &c.* 813.d

19. *Serviens Domino cum omni humilitate & lacrymis & tentationibus* . . 813.d.

22. *Ecce ego alligatus spiritu vado in Jerusalem, quæ in ea ventura sunt mihi ignorans*, 1178 b. 133.d

23. *Nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates, protestatur mihi dicens*, 1178.b

24. *Nec facio animam meam pretiosiorem quam me*, 1024.b. 1339.d. 1628,

26. *Mundus sum a sanguine omnium vestrum* 816 c. 128; b

27. *Non enim subterfugi quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis*, 816. c. 1285.b

29. *Scio quia post discessum meum ingredientur ad vos lupi graves* . . . 643.c

Intrabunt post discessionem meam lupi graves in vos, 1029.e

31. *Vigilate memoria retinentes quoniam per triennium nocte ac die* . . . 1136

21.11. *Virum cujus hæc zona est, sic alligabunt (sic alligare oportet) in Jerusalem*, 1157. d. 1178 c. 1628.c

13. *Ego non solum alligari, sed & mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Domini Jesu*, 1024.b. 1157.d. 1628.c

22. 8. *Quis es, Domine?* 1107.b

18. *Festina & exi velociter ex Jerusalem, quoniam non recipient testimonium tuum de me*, 1248. c

23. 2. *Princeps Sacerdotum Ananias præcepit adstantibus sibi percutere os ejus*, 237.b

3. *Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate, & tu sedens judicans me secundum legem, & contra legem jubes me percuti*, 237.b.

6. *De spe & resurrectione mortuorum ego judicor*, 1122.c.

13. *Erant autem plusquam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant*, 2005.d.

16. *Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit* . . . . *nuntiavit Paulo*, 1025.d.

28. 8. *Contigit patrem Publii febribus & dysenteria vexatum jacere* . . . *& cum orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum*, 870. a. 1448. c.

15. *Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum*, 861.c.

16. *Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite*, 812.c.

EPISTOLÆ AD ROMANOS.

1. 9. TEstis est mihi Deus, cui servio in spiritu meo, in Evangelio Filii ejus . . . . *memoriam vestri facio*, 969. c. 2004. b.

10. *Semper in orationibus meis, obsecrans si quomodo tandem* . . . . 969. c. 2004.b.

11. *Desidero enim videre vos*, 969. c. 2004.b.

14. *Sapientibus & insipientibus debitor sum*, 778.d. 1283 b. 1302.c.

20. *Invisibilia ejus per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur* . . . 819.a.

21. *Quia (Qui) cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt* . . . 527.c. 799.d. 824.a. 1290.b.

22. *Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt*, 1290.b

23. *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis* .... 1290.b.

24. *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam* ... 799. d. 824.b. 1830.b.

26. *Feminæ eorum immutaverunt naturalem usum in eum qui est contra naturam*, 732 d.

29. *Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt*, 527. c.

2. 1. *In quo alterum judicas, teipsum condemnas*, 1260. b.

4. *An ignoras quia patientia (benignitas) Dei ad pœnitentiam te adducit?* 337.b. 789.c. 1291.a. 1383 c

5. *Tu autem secundum duritiam tuam, & cor impœnitens thesaurizas tibi iram*, 337.b. 789.c. 1161.a. 1483.a

6. *Qui reddet (reddit) unicuique secundum opera ejus*, 511. d. 608 d

7. *His quidem secundum patientiam boni operis gloriam & incorruptionem*, 908. d

Gloriam & honorem & incorruptionem quærentibus, vitam æternam, 908.d

12. *Qui sine Lege peccaverunt, sine Lege peribunt*, 836.b

13. *Non auditores Legis justi sunt apud Deum sed factores Legis justificabuntur*, 990. c. 1538.c

15. *Inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium*, 115. d. 775.b

Cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, 459.b.

16. *In die cum judicabit Dominus occulta hominum*, 775.b

3. 5. *Non enim iniquus Deus, qui infert iram*, 738.a

20. *Ex operibus Legis non justificabitur omnis caro*, 921.d

25. *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius*, 1219.a

26. *Ut sit ipse justus, & justificans*, 596.a

4. 2. *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum*, 950.b

5. 6. *Christus pro impiis mortuus est*, 133.d

8. *Cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus*, 585.b

9. *Christus pro impiis mortuus est*, 585.b

11. *Sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem* 761.e

6. 6. *Vetus homo noster simul crucifixus est*, 632.d

9. *Christus resurgens a mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*, 465. e. 1313.e. 1393.b

10. *Quod autem mortuus est peccato, mortuus est semel*, 307.a

12. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore*, 44 . c. 681 a. 1032.c

13. *Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato*, 332.c

19. *Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ. sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ*. . . *Ita nunc exhibete*, 630.d

21. *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis*, 23.a. 127.c. 812.d. 1180.d. 1249.a

7. 12. *Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum*, 216.b

13. *Peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*, 218.b

18. *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*, 946.d

21. *Invenio igitur Legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet*, 466.a

23. *Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, &c.* 127. a. 204. c. 266. a. 315. d. 347. d. 609. c. 741. d. 751. c. 759. b. 918. c. 1032.e

24. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus*, 315. d. 741. c. 759.b

8. 3. *Venit enim in similitudinem carnis peccati: ut de peccato damnaret peccatum*, 87. c. 1081 a

9. *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu*, 466.b. 483.a

Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus, 1544.c. 1545.a

15. *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore (in timorem), sed accepistis spiritum adoptionis*, 127. c. 317. c. 385.d. 455. b. 869.b. 869 b. 1405.b.

18. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad superventuram (futuram) gloriam quæ revelabitur in nobis*, 60. d. 248. c. 1222.d

20. *Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum* . . . . . 235. d 388.c

21. *Quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem* . . . 135. d. 247. d. 394. d. 1097. d. 126.e

22. *Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit & parturit usque adhuc*, 369. d

24. *Quod enim videt quis, quid sperat?* 476. c. 562.a. 1013.c

26. *Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, 61.c. 156.a

29. *Quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*, 666.b

34. *Christus Jesus qui mortuus est pro nobis, immo qui & resurrexit* . . . *qui etiam interpellat pro nobis*, 718.c. 760.d

35. *Quis nos separabit a caritate Dei: tribulatio, an angustia, an fames*, 1125.a

38. *Certus enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli* . . . 357.a

39. *Neque altitudo, neque profundum* . . . *poterit nos separare a caritate Dei, &c.* 357.a

9. 5. *Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia* . . . 1246. b. 1331.c

20. *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* 258.c. 340.b

Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare finxisti sic? 340.b

27. *Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient*, 92.c. 113. e. 1894.c. 1344 b

10. 4. *Finis Legis Christus ad justitiam credenti*, 1342.a

10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, 586.b. 1031.c.

11. 6. *Si autem gratia, jam non ex operibus*, 585.

7. *Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est*, 133.c

20. *Noli altum sapere, sed time*, 505.d.

25. *Donec plenitudo Gentium intraret (introiret) (subintraret)* 16. d. 62. c. 282.a. 597. c. 613. c. 970. c. 1153. d. 1215. b. 1284. c. 1532.d

26. *Et sic omnis Israel salvus fieret*, 16. d. 62.c. 292.a. 597.c. 613.c. 980.c. 1153.d. 1215. b. 1294.c. 1532.d.

30. *Sicut enim vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam* . . . 943.b

31. *Ita & isti non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam* . . . 943.b

32. *Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur*, 943.c

33. *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia* . . . 340. a. 889.a. 943 d.

34. *Quis enim cognovit sensum Domini* . . ? 340.a 889 a. 457.a.

35. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei*, 585.c

36. *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria* . . . . 948. b. 1305.d

12. 1. *Ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam* . . . 1408. c. 1465.a

3. *Non plus sapere quam oportet sapere; sed sapere ad sobrietatem*, 91.d. 503. d. 532.b. 545. d. 567. c. 644.d. 1320.a

Unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei, 905.b

12. *Spe gaudentes, in tribulatione patientes*, 822.c. 1262.d

14. *Benedicite, & nolite maledicere*, 105. d. 710 a

15. *Gaudere cum gaudentibus*, 1282.c

16. *Nolite prudentes esse apud vosmetipsos*, 432.c. 833.c. 863 d. 1135. c. 1459.c

19. *Date locum iræ*, 1509.b

13. 2. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, 1140 d

4. *Minister enim Dei est, vindex in iram ei qui malum agit*, 833 d

10. *Plenitudo legis (est), dilectio (caritas)*, 340.c. 1311.d. 1607.a

11. *Hora est jam nos de somno surgere*, 263.a. 251.a. 659.d. 1428.d

12. *Nox præcessit, dies autem appropinquavit*, 265.d. 576.b. 819.a. 852 d

13. *Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis*, 675.b

14. *Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis*, 336.a. 984.c. 1828.a

14. 3. *Et qui non manducat, manducantem non judicet*, 1838.d

5. *Alius judicat diem inter diem, alius judicat omnem diem*, 26. e

Unusquisque in suo sensu abundet, 26. c.
6. Et qui manducat, Domino manducat; gratias enim agit Deo, 1238. d
7. Nemo nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur, 1425. d
8. Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domini sumus, 1425. d
12. Unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo, 812. c
15. 4. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt... 973. a
9. Gentes autem super misericordia honorare Deum, 880. d
18. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus, 905. d
19. Itaut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi, 861. d
16. 18. Hujusmodi enim Christo Domino non serviunt, sed suo ventri, 646. b. 1012. c
Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium, 515. a. 1029. c.
19. Volo vos sapientes esse in bono, simplices autem in mala, 18. c

EPISTOLÆ AD CORINTHIOS PRIMÆ,

1. 4. GRatias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei quæ data est vobis.... 780. e. 1287. c
5. Quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia, 780. b. 1280. c. 1287. d
6. Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, 780. b. 1287. c
7. Itaut nihil vobis desit in ulla gratia expectantibus revelationem........ 780. b. 1287. c
10. Obsecro vos autem, fratres, per misericordiam Domini nostri Jesu Christi.... 780. b. 781. b. 1287. d
11. Significatum est enim mihi de vobis... quia contentiones inter vos sunt, 780. c. 1287. d
12. Hoc autem dico quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, &c. 1287. d
18. Iis autem, qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est, 595. b
21. Quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis....... 456. d. 917. d
23. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, &c. 1454. a
24. Christum Dei virtutem & Dei sapientiam, 21. d. 370. b. 584. e. 595. b. 917. c. 1185. b. 1194. a. 1549. c. 1635. d
25. Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, 655. e
Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, 515. a. 874. d. 959. d.
26. Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, 25. e. 173. b
27. Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, 25. e. 173. b. 256. b. 890. b. 1093. a
Et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, 87. e. 173. b. 536. c. 583. b. 995. b. 1095. d. 1622. a
30. Qui factus est sapientia nobis a Deo & justitia (& sanctificatio); 513. b. 595. b. 818. b
2. 2. Non enim judicavi scire me aliquid inter vos, nisi Christum Jesum, & hunc crucifixum, 942. a. 1262. a
6. Sapientiam loquimur inter perfectos, 978. a. 1392. a
8. Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent, 308. b. 717. d. 911. a. 1188. b.
9. Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, &c. 123. a. 602. d. 1222. c. 1318. d. 1346. b
11. Quis scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? 495. d. 594. c
13. Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, 592. c.
3. 1. Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tamquam parvulis in Christo, 548. b. 977. a. 1392. a
2. Lac vobis potum dedi, non escam, 548. b. 977. e. 1392. a
Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis, 977. e
3. Cum sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? 115. a. 288. a. 602. c. 766. b. 780. a. 780. c. 781. a
4. Nonne homines estis, 286. a. 602. c. 766. b
6. Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit, 873. a
7. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, 545. b. 873. a. 884. b. 939. b. 1241. d
9. Adjutores enim Dei sumus, 545. a
Dei agricultura, Dei ædificatio estis, 1311. c
11. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est... 802. c. 899. e. 908. c. 1311. e
12. Si quis autem superædificat ..... aurum, argentum, lapides pretiosos, &c. 1116. a
13. Dies Domini declarabit, quia in igne revelabitur, 1189. c
17. Templum Dei sanctum est, quod estis vos, 239. b. 1291. c. 1413. c 1421. d
18. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens, 236. b. 432. c. 656. a. 890. b
19. Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum, 63. b. 656. c
Comprehendam (apprehendit) sapientes in astutia eorum, 150. c. 406. b
4. 3. Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die. Sed neque.. 165. a 1255. b
5. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum, &c. 148. a. 165. a 346. b. 776. a. 1255. b.
5. Nolite judicare ante tempus, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit, &c. 21. b. 594. c
7. Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris &c. 707. e. 736. c
9. Spectaculum facti sumus mundo, Angelis, & hominibus, 1630. b
11. Usque in hanc horam & esurimus, & colaphis cædimur, instabiles sumus, 1406. c.
12. Et laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus, &c. 1369. d. 1406. c
13. Blasphemamur & obsecramus, 1406. c
16. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, 1190. e
21. Quid vultis, in virga veniam ad vos? 782. b. 834. a. 1228. d
5. 5. Tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit... 1086. a
6. Modicum fermentum totam massam corrumpit, 19. a
7. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus, 1533. d
6. 3. An nescitis, quia Angelos judicabimus? 192. e. 825. e
4. Contemtibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum, 626. d. c
5. Sic non est sapiens inter vos, qui possit judicare inter fratrem suum? 626. e
7. Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos, &c. 1006. b
6. Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri regnum Dei possidebunt, 687. b
10. Neque maledici regnum Dei possidebunt, 105. d
12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, 146. c.
7. 2. Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat, 1067. a
3. Uxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro, 1397. a
6. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium, 1067. b
25. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do, 128. c
28. Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi, 403. c.
29. Tempus breve est; reliquum est ut qui habens uxores, tamquam non habentes sint, 1625. c.
30. Qui flent, tamquam non flentes; & qui gaudent tamquam non gaudentes... 1625. c. 1647. a
31. Et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur, 1625. c
Præterit enim figura hujus mundi, 539. c. 1625. c
33. Qui autem cum uxore est, (qui habet uxorem) cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, 832. b. 1625. d
35. Hoc autem dico, non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est.... 832. c
40. Beatiores erunt, si sic permanserint, secundum meum consilium, 26. c
Beatior erit, si sic permanserit, &c. 128. c
8. 1. Scientia inflat, caritas ædificat, 277. a. 523. d. 832. b
2. Qui se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire 882. e. 897. b
4. Scimus quia nihil est idolum: sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, 110. a
9. 9. Non obturabis os bovi trituranti, 1193. d
10. Debet enim in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi, 1011. d
11. Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus? 1499. a
12. Non usi sumus hac potestate, 362. e
20. Factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer, 205. d
21. Et his qui sub lege sunt, quasi sub lege essem....... & his qui sine lege sunt, &c. 205. d
22. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos, 205. d
24. Sic currite ut comprehendatis, 1396. b
26. Sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans, 982. e
27. Castigo corpus meum, & servituti subjicio, (in servitutem redigo) ne forte aliis prædicans (cum aliis prædicaverim), ipse reprobus efficiar, 636. a. 675. a. 751. b. 932. b. 982. c. 1012. d. 1203. c. 1588. d.
10. 2. Omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, 731. a
3. Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, 731. a
4. Et omnes eumdem potum spiritalem biberunt... Petra autem erat Christus, 96. c 616. d. 731. a. 1040. c. 1554. c
7. Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam eorum, & surrexerunt ludere, 349. b
11. Nos sumus in quos fines seculorum devenerunt, 1619. c
12. Qui se existimat stare, videat ne cadat, 798. c. 881. b. 1210. c
23. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana, 680. e
Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis; sed faciet cum tentatione etiam exitum (proventum)... 46. c. 320. d. 453. c. 774. d. 910. c. 937. d
24. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius, 1370. a
11. 3. Caput viri Christus, 266. b. 637. d
Caput Christi Deus (est), 266. b 1531. c. 1535. c. 1597. a
26. Si quis autem videtur (vult) esse contentiosus: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei, 243. a. 1297. c.
19. Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis, 945. a.
31. Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique a Domino judicaremur, 115. e 383. d 400. d. 792. c
30. Cum judicamur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur, 319. d
12. 6. Deus operatur omnia in omnibus, 1357. b
8. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum, 554. c. 768. c. 903. c. 935. d. 951. c. 1363. e. 1573 d. 1579. c
9. Alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum .... 554. c. 768. c. 862. b. 903. c
10. Alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, 554. c. 768. c. 772. e. 903. e
11. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus &c. 554. c. 1579. e
14. Nam & corpus non est unum membrum, sed multa, 904. d
15. Si dixerit pes: quoniam non sum manus, non sum de corpore... 904. d
16. Et si dixerit auris: quoniam non sum oculus, non sum de corpore... 904. d
17. Si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus, 904. e
19. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? 904. e
20. Nunc autem multa quidem membra, unum vero corpus, 904. e
23. Quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem &c. 420. a.
20. Honesta autem nostra nullius egent, 420. a
27. Vos estis corpus Christi, & membra de membro, 1119. d

28. Ipse

28. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas* .... 1407. a

13. 1. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, caritatem autem non habeam, &c.* 222. c. 1063. c

3. *Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, & si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest*, 574. a. b. 643. a

4. *Caritas patiens est, benigna est*, 242. c. 343. a. 711. a. 1404. a. 1615. a

Non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, 343. a

5. *Non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur*...... 343. a

6. *Non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati*, 343. a

8. *Sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt*.... 964. b

9. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*, 1241. a. 1408. c

10. *Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*, 1408. e

12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem*, 549. b. 601. d. 751. c. 915. e. 143. b. 1248. c

Nunc cognosco ex parte, 601. b. d. 751. c 915. e. 1324. b. 1408. e

Tunc cognoscam sicut & cognitus sum, 360. e. 428. c. 601. d. 751. c. 765. b. 915. e. 1324. b. 1408. e

13. *Nunc autem manent fides, spes, caritas*, 586. b

14. 1. *Æmulamini spiritalia, magis autem ut prophetetis*, 626. d

20. *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote*, 18. c. 1578. d

22. *Linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus*, 870. a 1448. c. 1571. a

Prophetiæ fidelibus datæ sunt, non infidelibus: signa autem infidelibus... 1368. b

24. *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota* ... 1175. a

25. *Occulta enim cordis ejus manifesta fiunt, & ita cadens in faciem* .... 1175. a

15. 9. *Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus* .... 751. b. 769. b. 898. d. 1103. e. 1204. b. 1276. b

10. *Gratia autem Dei sum id quod sum*, 512. a. 585. c. 632. a

Et gratia ejus in me vacua non fuit, 632. b

Abundantius illis omnibus laboravi, non autem ego, sed gratia Dei mecum, 770. d. 1250. b

19. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus*... 397. a. 1396. b

20. *Primitiæ dormientium Christus*, 1394. b

31. *Quotidie morior propter vestram gloriam, fratres*, 247. b

33. *Corrumpunt bonos mores colloquia mala*, 1259. c

34. *Evigilate justi & nolite peccare*, 163. a. 251. a. 958. d. 1482. d

36. *Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur*, 190. c. 466. c. 1569. a

37. *Et quod seminas, non corpus quod futurum, est, seminas, sed nudum granum*, 466. c

41. *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum*, 1166. b

Stella enim a stella differt in claritate, 543. c. 1166. b

46. *Quia non prius quod spiritale est, sed quod animale*, 1531. c

47. *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælesti*, 1190. d

49. *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem ejus qui de cælo descendit*, 1190. d

50. *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt*, 466. a

51. *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*, 396. a

53. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem*... 1364. a

54. *Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo &c.* 1364. a

55. *Ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus?* 1364. a

16. 5. *Veniam ad vos cum Macedoniam pertransiero, nam Macedoniam* ..... 970. a

6. *Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo*, 970. a

EPISTOLÆ AD CORINTHIOS SECUNDÆ.

1. 4. *Gratias autem Deo, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra* ... 1522. e

8. *Supra modum gravati sumus, supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere*, 248. c

12. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*, 283. b. 739. d. 831. d. 1477. d

23. *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri. Nam fide statis*, 834. a

2. 10. *Cui aliquid donastis, & ego, nam & ego quod donavi*,... *in personam Christi*, 1086. b. 1224. e. 1411. b

11. *Ut non circumveniamur a satana: non enim ignoramus cogitationes ejus*, 1086. e. 1224. c. 1411. b

14. *Odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco*, 462. b

15. *Quia Christi bonus odor sumus (Deo in omni loco)* 452. b. 767. c. 883. e. 953. a. 1131. e. 1163. e. 1522. c. 1596. a

In his qui salvi fiunt, & in his qui pereunt, 953. a

16. *Aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam*, 653. a

17. *Non enim sumus, sicut plurimi adulterantes verbum Dei*, 529. a. 416. a

Sed ex sinceritate, sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur, 726. a

3. 5. *Non quia sufficientes sumus aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobis*.... 898. d. 1100. e

15. *Usque hodie, dum legitur Moyses, velamen est super cor eorum*, 62. b. 308. b. 584. b

17. *Ubi Spiritus Domini ibi libertas*, 479. b. 1555. a

4. 5. *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum*, 191. e. 237. d. 623. e. 781. b. 834. a

7. *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*, 79. b. 171. a. 220. a. 700. e. 741. a

8. *Aporiamur, sed non destituimur*, 236. a

9. *Persecutionem patimur, sed non derelinquimur; dejicimur, sed non perimus*, 236. a

13. *Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi &c.* 1345. c.

16. *Et licet is qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est, renovatur de die in diem*, 188. a. 220. a. 355. d. 1038. a

17. *Id enim quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ: &c.* 355. d

5. 1. *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus &c.* 127. e. 172. a. 188. c. 594. a. 751. c. 866. d. 919. d

4. *Quamdiu (qui) sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus gravati*... 122. c. 1028. b

6. *Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino*, 577. b. 751. c

7. *Per fidem enim ambulamus, & non per speciem*, 577. b

13. *Sive mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis*, 883. d. 978. a. 1392. a

14. *Caritas enim Christi urget nos*, 873. d

17. *Si qua igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt*.... 1167. a

20. *Pro Christo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos &c.* 1590. c

21. *Ut nos efficeremur justitia Dei in ipso*, 596. a. 838. b. 1075. a

6. 2. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*, 255. d. 335. b. 574. c. 1479. b

7. *Per arma justitiæ a dextris & a sinistris*, 1386. a

8. *Per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam*... 706. a. 1386. a

9. *Quasi morientes, & ecce vivimus: ut castigati & non mortificati*, 236. b. 355. d

10. *Quasi tristes, semper autem gaudentes, sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes* .... 236. b. 355. d. 801. b

11. *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est*, 831. b. 942. a

13. *Dilatamini & vos*, 930. c

14. *Nolite jugum ducere cum infidelibus*, 930. c

16. *Vos estis templum Dei vivi*, 1291. e

Et inambulabo in eis, 578. b. 862. c

7. 5. *Nam cum venissemus Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra*, 1022. d

Foris pugnæ, intus timores, 89. d. 451. b

8. 9. *Propter nos egenus factus est, cum dives esset*, 197. b. 578. b. 670. b

10. *Qui non solum facere, sed & velle cœpistis ab anno priori*, 670. d. 1370. c

13. *Non ut aliis sit remissio, vobis autem, tribulatio*, 670. c

14. *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut illorum abundantia* ... 692. c. 1661. d

9. 1. *De ministerio quod fit in Sanctos ex abundantia est mihi scribere vobis*, 1370. c

2. *Scio enim promtum animum vestrum, pro quo de vobis glorior &c.* 1370. c

6. *Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce & metet*, 670. d

10. 3. *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus*, 1371. c

10. *Epistolæ graves sunt & fortes, præsentia autem corporis infirma & sermo contemtibilis* 362. c 882. a. 1256. b.

11. *Hoc cogitet qui hujusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentes in opere*, 1256. b

11. 2. *Æmulor enim vos Dei æmulatione*, 1369. b

3. *Timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua; ita corrumpantur sensus vestri a caritate quæ est in Christo Jesu*, 1003. d. 1369. b

8. *Alias Ecclesias spoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum*, 1369. d

9. *Cum essem apud vos, & egerem, nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat &c.* 1369. d

13. *Nam ejusmodi pseudo-Apostoli, sunt operarii subdoli*, 562. a

14. *Ipse enim satanas transfigurat se in Angelum lucis*, 107. c. 944. a. 988. c. 1103. a

20. *Sustinetis enim si quis devorat, si quis accipit*, 1091. b

21. *In quo quis audet, in insipientia dico, audeo & ego*, 623. e

22. *Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego: semen Abrahæ sunt, & ego*, 623. e

23. *Ministri Christi sunt (ut minus sapiens dico) plus ego*, 624. a

In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum... 248. b. 1032. d. 1256. d

24. *A Judæis quinquies quadragenas, una minus, accepi*, 1032. d. 1256. d

25. *Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum*.... 1032. d. 1256. d. 1369. b. c

26. *In itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus*.... 89. d. 363. b. 451. b. 608. c

27. *In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis* .... 89. d. 451. b. 608. c. 1423. c

28. *Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum*, 89. c. 1423. d

29. *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* 612. d. 674. e. 816. c. 1304. e. 1588. d

32. *Damasci Præpositus gentis Aretæ Regis custodiebat civitatem*... 608. c. 1023. d

33. *Et per fenestram in sporta dimissus sum per murum &c.* 608. e. 1023. d

12. 2. *Scio hominem in Christo*..... *raptum hujusmodi usque ad tertium cælum*, 266. a. 548. b. 562. b. 639. a. 1043. b. 1649. d

4. *Quoniam raptus est in paradisum*, 293. c. 608. c

Et audivit arcana verba quæ non licet homini loqui, 947. d. 1043. c

6. *Parco autem ne quis me existimet supra id quod videt in me*.... 562. b. 947. d

7. *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus satanæ qui me colaphizet*, 13. b. 608. c. 1092. e. 1093. d

9. *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*, 609. a. 747. d. 1563. c. d

10. *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis*, 704. a

11. *Factus sum insipiens, vos me coegistis* 781. b. 1257. b

14. *Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos* 966. d

15. Ego autem libentissime impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris, 2406. a
13. 3. An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus? 8. b. 1196. a
4. Quia et si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei, 462. a. 853. d. 874. d
5. Vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi vos probate, 1049. a

Epistolæ ad Galatas.

1. 1. Quem Deus suscitavit a mortuis, 427. d
6. Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocavit in gratia Christi, 1298. c
11. Notum vobis facio, fratres, Evangelium quod evangelizatum est a me...... 1178. a
12. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici; sed per revelationem.... 1178. a
14. Et proficiebam in Judaismo supra multos in genere meo, &c. 1010. a
2. 1. Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Jerosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito, 1011. a. 2157. c
2. Ascendi autem secundum revelationem, & contuli cum illis Evangelium, 1012. e. 2157. c
7. Creditum est mihi Evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis, 1368. a
8. Qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes: 1368. c
9. Petrus & Jacobus & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi, 550. d
11. Cum venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat, 1367. a. 1368. c
13. Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judæi, 1367. c
14. Dixi Cephæ coram omnibus: si tu, cum Judæus sis, gentiliter vivis, &c. 342. a
15. Nos natura Judæi, & non ex Judæis peccatores, 61. b
19. Ego enim per Legem, Legi mortuus sum, 1367. d
20. Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus, 263. a. 783. a. 2589. b
3. 1. O insensati Galatæ, quis vos fascinavit? 780. a. 977. a. 1288. c
3. Sic stulti estis ut cum Spiritu cœperitis, nunc carne consummemini, 977. c
13. Factus pro nobis maledictum, 1218. b
29. Si autem vos Christi; ergo Abrahæ semen estis, 1540. a
4. 4. At ubi (cum) venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub Lege, &c. 389. c. 1399. c. 952 a
9. Quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, 2193. c
10. Dies observatis & menses & tempora & annos, 1193. c
11. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis, 1193. c
19. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis, 977. a
20. Vellem esse apud vos modo, & mutare vocem meam... 969. d. 977. c
5. 2. Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit, 1011. a
6. In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur, 976. d. 1266. d. 2406. a
7. Currebatis, bene, quis vos impedivit veritati non obedire? 977. d
13. Per caritatem servite invicem, 904. d
17. Ut non quæcumque vultis, illa faciatis, 946. d
24. Qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis, 1373. a
6. 2. Invicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi, 340. c. 694. c. 973. a. 1311. a
10. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, 335. d
14. Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, 140. d. 601. b. 1218. b. 1406. c
15. In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura, 976. d. 1266. d

Epistolæ ad Ephesios.

1. 5. Secundum propositum voluntatis suæ, 539. d
9. Proposuit in eo, 2041. d
10. In dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo..... 1040. d
18. Ut sciatis quæ divitiæ gloriæ &c. 757. d. 939. a. 882. a, 1117. d
19. Et quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos qui credimus, 882. a
21. Supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, 1604. a
22. Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, 1228. b. 1329. b
23. Quæ est corpus ipsius, 1329. b
2. 2. Secundum principem potestatis aeris hujus, 54. b
3. Eramus natura filii iræ, sicut & ceteri, 303. b
6. Qui nos conresuscitavit, & consedere fecit in cælestibus, 83. d. 191. e. 1040. a
8. Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, 585. c. 737. a. 1180. d
9. Non ex operibus, ut ne quis glorietur, 585. c. 737. a. 1180. d
14. Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum, &c. 602. c. 1497. b
3. 3. Secundum revelationem notum factum est mihi sacramentum, 1178. a
13. Peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra, 1004. d
18. Ut possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum, 346. c. 1222. d
4. 1. Obsecro vos, fratres, ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione vestra, qua vocati estis, 149. a
11. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, &c. 1407. a
13. Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis..... 1026. b
14. Ut jam non simus parvuli fluctuantes, nec circumferamur omni vento doctrinæ, 647. d
15. Qui est caput (omnium nostrum,) Christus, 14. c. 731. b
16. Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem juncturam subministrationis...... in ædificationem sui in caritate, 905. b
18. Tenebris obscuratum habentes intellectum, 690. a
19. Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem...... 997. b
23. Renovamini spiritu mentis vestræ, 700. a. 794. a
26. Sol non occidat super iracundiam vestram, 675. a
5. 8. Eratis (fuistis) aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, 550. c. 576. b. 931. b. 1527. b
13. Omnia autem quæ arguuntur, a lumine manifestantur, 116. a. 139. d
14. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus, 251. a. 495. c
16. Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt, 172. b
25. Viri, diligite uxores vestras, sicut & Christus Ecclesiam, 1628. a
27. Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut (neque) rugam, 60. d. 421. a. 664. c. 1051. a
6. 11. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli, 421. c. 1037. c
12. Quia non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates.......... contra spiritualia nequitiæ in cælestibus, 54. a. 421. c. 2237. a
15. Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis, 2994. a
17. Et gladium Spiritus quod est verbum Dei, 634. b. 1123. a. 1410. b
20. Pro quo legatione fungor in catena, 363. b. 578. b

Epistolæ ad Philippenses.

1. 8. Testis mihi est Deus quomodo cupiam omnes vos in visceribus Christi Jesu, 1004. b
12. Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa me sunt magis ad profectum, &c. 950. d
13. Ita ut vincula mea manifesta fierent in omni prætorio, 363. b. 930. d. 1249. b
14. Et plures e fratribus in Domino confidentes vinculis meis, &c. 1213. b
21. Mihi vivere Christus est, & mori lucrum, 263. c. 372. c. 577. b. 919. d. 1028. b. 1203. d. 1352. d. 1406. c
23. Desiderium habens (cupio) dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius, 136. a. 247. c. 263. c. 577. b. 839. a. 1029. b. 1297. b. 1332. d. 1382. c
24. Permanere autem in carne necessarium propter vos, 1332. d
2. 3. Nihil (ne quid) per contentionem, neque per inanem gloriam, 1297. c. 1412. d
Superiores sibi invicem arbitrantes, 2136. a. 1075. c
4. Non quæ sua sunt, singuli cogitantes, sed ea, quæ aliorum, 1307. a
6. Qui (quia) cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, 55. a. 318. a. 986. b. 2141. c. 1190. c. 1493. a. 1549. b
7. Sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens .... & habitu inventus ut homo, 55. a. 318. a. 762. b. e. 986. b. 2141. a. 1190. c
9. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, 1244. e
12. Cum metu & tremore vestram ipsorum salutem operamini, 1240. d
13. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate, 1249. d
15. In medio nationis pravæ & perversæ, inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, 17. e. 211. e. 343. d. 674. a. 1258. c. 1639. d
16. Verbum vitæ continentes, 674. e. 1638 d
19. Spero in Domino Jesu, Timotheum me cito mittere ad vos, ut & ego...... 969. d
21. Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ (sunt) Jesu Christi, 527. d. 634. a. 2425. d
3. 1. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium, 695. e
2. Videte canes, videte malos operarios, 1003. d
5. Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, 263. c
6. Secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei, 263. c
7. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta, 263. c. 839. b
8. Propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, c. 652. d
9. Et inveniar in illo non habens meam justitiam, quæ ex Lege est, &c. 063. d
12. Sequor autem si comprehendam, in quo & comprehensus sum, 932. c
13. Ego me non arbitror apprehendisse (comprehendisse) 703. d. 898. d. 932. b. 1043. b. 1408. d
Unum autem, quæ retro sunt obliviscens, ad ea quæ ante sunt, (priora extendens meipsum) extentus, 850. a. 932. b. 1204. e. 1199. c
14. (Ad destinatum) sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo, 850. a. 931 b. 9198. a
15. Quotquot perfecti sumus, hoc sapiamus, 2408 d
17. Imitatores mei estote, fratres, sicut & ego Christi, 1020. a
18. Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, 825. d. 1003. d. 1012. d
19. Quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum.... 825. d. 1012. d
20. Nostra autem conversatio in cælis est, 31. d. 171. c. 198. c. 279. a. 483. a. 735. b. 805. d. 884. a. 1040. a. 1192. b. 2203. e.
Unde etiam salvatorem expectamus Dominum Jesum Christum, 1192. a. 1003. e. 1394. b
21. Qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, 1192. c. 1324. b
4. 1. Gaudium meum & corona mea, 2377. a
Sic state in Domino, carissimi, 1220. c
8. Si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate, 1020. e. 1268. a
9. Quæ & didicistis & accepistis, audistis & vidistis in me, hæc agite..... 2020. a. 1268. a.
12. Scio & humiliari, scio & abundare: ubique & in omnibus institutus sum...... 1386 b
13. Omnia possum in eo qui me confortat, 1396. b
17. Non quæro datum, sed requiro fructum, 615. d
18. Habeo autem omnia & abundo, 615. d

Epi-

EPISTOLÆ AD COLOSSENSES.

1. 16. *Sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, omnia per ipsum, in ipso creata sunt*, 1243. b. 1604. a
24. *Adimpleo (suppleo, compleo) ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus quod est Ecclesia*, 14. c. 83. d. 681. b. 731. b. 947. c. 1012. a. 1329. b
2. 3. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi*, 1428. d
5. *Nam si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum*, 389. d
8. *Nemo vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam*, 823. d
19. *Ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum . . . .* 1215. e. 1218. b
3. 3. *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*, 143. a. 226. e. 264. a. 1222. b
4. *Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria*, 1222. b
5. *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram*, 675. c. 823. d. 1222. b
Fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, 823. d. 1222. b
Et avaritiam, quæ est idolorum servitus, 815. b. 938. d. 1222. b
9. *Exuentes (exspoliantes) vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum*, 932. d. 1038. a
14. *Super omnia autem hæc caritatem habentes, quod est vinculum perfectionis*, 918. d
16. *Docentes & commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus . . .* 1367. e
4. 3. *Orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi, &c.* 939. b
6. *Sermo vester semper in gratia sale sit conditus*, 218. d. 1286. b

EPISTOLÆ AD THESSALONICENSES PRIMÆ.

2. 5. *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione avaritiæ, Deus testis est*, 623. d
6. *Neque quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis*, 823. d. 785. e
7. *Cum possimus oneri vobis esse, ut Christi Apostoli, sed facti sumus in medio vestrum parvuli*, 362. e. 623. d. 742. c. 854. a. 237. c. 1138. a
9. *Nocte ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus . . .* 1389. d
16. *Ut impleant peccata sua semper*, 800. a. 1290. d
17. *Nos autem fratres desolati a vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde . . . . .* 1004. e
18. *Voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus, & semel & iterum, sed impedivit nos satanas*, 870. e
19. *Quæ enim est nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum?* 374. c. 633. e. 1330. d. 1577. e
3. 2. *Misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Evangelio . . . . . .* 1004. a
3. *Ut nemo moveatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus*, 90. a. 187. e. 424. a. 1004. c
8. *Nos vivimus, si vos statis in Domino*, 1004. b. 1177. e
4. 12. *Nolo vos ignorare, fratres, de dormientibus*, 182. e. 357. e
Ut non contristemini, sicut & ceteri qui spem non habent, 397. a
14. *Si enim credimus quod Jesus mortuus est & resurrexit: ita & Deus eos . . . .* 662. e. 367. e. 1394. b
5. 2. *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet*, 233. d. 1478. e
4. *Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat*, 248. d. 570. a. 788. c
5. *Omnes enim vos filii lucis estis, & filii diei: non sumus noctis neque tenebrarum*, 240. d. 570. a. 788. a
7. *Qui dormiunt, nocte dormiunt*, 931. b
15. *Videte ne quis alicui malum pro malo reddat; sed semper quod bonum est, sectamini in invicem & in omnes*, 1222. a

EPISTOLÆ II. AD THESSALONICENSES.

1. 4. *Itaut & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra . . . . .* 148. b
5. *In exemplum justi judicii Dei*, 148. b
7. *In revelatione Domini nostri Jesu Christi de cælo, Angelis virtutis ejus*, 1222. e
8. *In flamma ignis, dantis vindictam his qui non noverunt Deum, &c.* 102. a
9. *Qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini, & a gloria . . .* 1221. a
2. 4. *Extollens se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*, 805. b. 1062. a
Itaut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus, 925. b. 1061. e. 1062. a
6. *Ut reveletur in suo tempore*, 924. a. 1105. d. 1129. a
7. *Nam mysterium jam operatur iniquitatis*, 824. a. 1126. e
8. *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui*, 465. d. 488. a. 925. e. 1062. e. 1100. d. 2120. d
10. *Pro eo quod caritatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris . . . . . .* 806. d. 952. a
11. *Ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati*, 825. e
14. *State et tenete traditiones quas didicistis*, 1228. e
3. 2. *Non omnium est fides*, 885. d
6. *Denuntiamus vobis, fratres, in nomine Domini . . . ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, etc.* 1003. d
8. *Neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed labore . . . ne quem vestrum gravaremus*, 1389. d

EPISTOLÆ AD TIMOTHEUM PRIMÆ.

1. 13. *Qui prius blasphemus fui et persecutor . . . misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci*, 372. c. 585. b. 703. d. 737. a. 803. b. 739. b. 873. d. 1010. d
2. 5. *Unus Deus, unus et Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus*, 87. b. 695. e. 515. b. 568. e. 782. b. 1188. e
7. *In quo positus sum ego prædicator & Apostolus . . . . Doctor gentium in fide*, 813. d
8. *Similiter et mulieres in habitu ornato . . . et non in tortis crinibus . . . vel veste pretiosa*, 1454. e
12. *Docere autem mulieri non permitto*, 78. b
15. *Quia salva erit per filiorum generationem*, 405. b
3. 16. *Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne . . . creditum est in hoc mundo, assumtum est in gloria*, 1020. b
4. 3. *Prohibentium nubere, jubentium abstinere a cibis quos Deus creavit . . . .* 504. a
11. *Præcipe hæc et doce cum omni imperio*, 742. d. 1184. e
12. *Nemo adolescentiam tuam spernat*, 1184. e
5. 22. *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi*, 174. a
23. *Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates*, 174. a. 875. c. 870. b. 1449. a
24. *Quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad judicium, quosdam autem et subsequuntur*, 174. b
6. 10. *Radix est omnium malorum cupiditas*, 402. b. 478. b. 646. a
16. *Qui solus habet immortalitatem*, 406. d. 791. e
Qui lucem habitat inaccessibilem, quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest, 802. c. 791. c
20. *O Timothee, depositum custodi, devitans prophanas vocum novitates*, 573. b

EPISTOLÆ AD TIMOTHEUM SECUNDÆ.

1. 3. *Gratias ago Deo meo, cui servio a progenitoribus meis in conscientia pura, quia sine intermissione habeam tui memoriam . . . .* 1004. a
4. *Desiderans te videre*, 1004. c
12. *Ob quam causam hæc patior, sed non confundor: scio enim cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum servare . . . .* 247. b
16. *Det misericordiam Dominus Onesiphori domui, quia sæpe me refrigeravit, & catenam meam non erubuit*, 615. e
2. 2. *Quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus, &c.* 870. b
4. *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit*, 164. a. 345. a
5. *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*, 1807. e
9. *Laboro usque ad vincula, quasi male operans, sed verbum Dei non est alligatum*, 938. b. 1026. c. 1229. b
11. *Si commorimur, & convivemus*, 356. a. 1026. d. 1222. e
12. *Si sustinemus, & conregnabimus*, 356. a. 1022. c
19. *Novit Dominus qui sunt ejus*, 863. e
21. *Ad omne opus bonum parati*, 826. c
25. *Ut det illis Deus pœnitentiam*, 1133. e
26. *Ut resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem*, 1153. e
3. 2. *Erunt homines seipsos amantes* 842. e. 1076. b. 1204. e
4. *Voluptatum amatores magis quam Dei*, 1075. b
4. 2. *Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina*, 1298. d
6. *Ego enim jam delibor, & tempus meæ resolutionis instat*, 356. b. 703. e. 1020. a. 1420. e
7. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*, 358. b. 703. e. 1020. c. 1420. e
8. *De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi . . .* 358. b. 1020. e. 1420. e
Non solum autem mihi, sed & his qui diligunt adventum ejus, 1020. c. 1421. e

EPISTOLÆ AD TITUM.

1. 6. *Si quis sine crimine est*, 888. a
16. *Qui confitentur se nosse Deum factis autem negant*, 111. c. 537. a. 657. a. 801. d. 820. d. 1082. e. 1513. d. 1557. c. 1570. c
2. 15. *Argue cum omni imperio*, 742. d. 1285. d
3. 10. *Hæreticum post primam & secundam correptionem devita*, 658. e
11. *Sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit . . . .* 658. e

EPISTOLÆ AD PHILEMONEM.

7. *Viscera Sanctorum requieverunt per te, frater*, 815. a. e

EPISTOLÆ AD HEBRÆOS.

1. 3. *Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus*, 168. a. 1188. e
Portansque omnia, 1198. a
14. *Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiunt salutis*, 39. c. 301. b
2. 8. *Omnia subjecit sub pedibus ejus*, 1310. d
16. *Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit*, 109. c
4. 12. *Vivus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti . . . & discretor cogitationum & intentionum cordis*, 1413. c
13 *Omnia enim nuda & aperta sunt oculis ejus*, 547. a. 823. e. 790. d. 1047. a
6. 7. *Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem et generans herbam . . . . accipit benedictionem*, 905. a
19. *Quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, &c.* 1150. b
7. 10. *Adhuc enim in lumbis patris erat*, 1058. a. 1245. e
19. *Nihil ad perfectum perduxit (adduxit) lex*, 216. b. 318. a
8. 13. *Quod antiquatur et senescit, prope interitum est*, 1132. b
9. 4. *Et arcam testamenti . . . . . in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron quæ fronduerat, et tabulæ testamenti*, 641. c
23. *Necesse est ergo exemplaria cælestium his mundari, ipsa autem cælestia melioribus hostiis quam istis*, 552. a
10. 25. *Non deserentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam, sed consolantes, et tanto magis, etc.* 142. a
27. *Terribilis quædam expectatio judicii, et ignis æmulatio quæ consumtura est adversarios*, 1137. e. 1222. d
31. *Horrendum est incidere in manus Dei viventis*, 1022. d. 1439. c

11. 8. *Est*

11. 1. *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*, 476. a. 1557. a. 1691. c
6. *Sine fide impossibile est placere Deo*, 63. a. 1310. a. 1404. a
8. *Fide qui vocatur Abraham, obedivit in locum exire quem*, &c. 1318. d
9. *In casulis habitando cum Isaac & Jacob coheredibus promissionis ejusdem*, 118. a
10. *Expectabat enim fundamenta habentem civitatem*, 088. a
13. *Confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram*, 577. b
27. *Quasi invisibilem tanquam videns sustinuit*, 614. c
36. *Justi ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres*, 735. a
37. *Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt*, 735. c
12. 1. *Habentes tantam impositam nubem testium, deponentes omne pondus .... per patientiam curramus ad propositum nobis certamen*, 684. a. 735. c. 975. a
2. *Aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio ...* 284. a
6. *Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit*, 6. b. 299. d. 319. d. 405. b. 409. d. 485. b. 571. c. 809 b
11. *Omnis autem disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudii, sed mœroris*, &c. 299. d
12. *Propter quod remissas manus & dissoluta (soluta) genua erigite*, 570. a. 723. a. 897. d. 921. a. 1133. a. 1324. d
13. *Et gressus rectos facite pedibus vestris*, 723. c. 221. a. 1193. c. 1294. d
14. *Pacem sequimini cum omnibus, sine qua nemo videbit Deum*, 1213. a
24. *Et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel*, 426. c
26. *Adhuc semel & ego movebo non solum terram, sed etiam cælum*, 1478. d
29. *Deus noster ignis consumens est*, 1247. a. 1577. c
13. 1. *Caritas fraternitatis maneat in vobis*, 059. a
2. *Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim placuerunt quidam Angelis ...* 2532. a
7. *Mementote Præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis ....* 795. d. 975. a
12. *Ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est*, 1318. b
13. *Exeamus igitur ad eum extra castra improperium ejus portantes*, 1318. b
14. *Non enim hic habemus manentem civitatem, sed futuram inquirimus*, 1318. b
17. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis: ipsi enim pervigilant ...* 1140. c
22. *Rogo (obsecro) autem vos, fratres, ut sufferatis verbum solatii: etenim perpaucis scripsi vobis*, 149. d. 745. a. 1286. c. 2096. c

Epistolæ Sancti Jacobi Apostoli.

1. 17. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*, 167. d. 406. d. 791. c. 1046. d. 1052. a. 1192. a
19. *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum*, 240. a
20. *Ira viri justitiam Dei non operatur*, 073. d
26. *Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam ..... hujus vana est religio*, 240. a
2. 10. *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*, 19. a. 621. c
11. *Qui enim dixit: Non mœchaberis, & dixit, non occides. Quod si non mœchaberis .....* 621. c
15. *Si autem frater aut soror nudi sunt, & indigent victu quotidiano*, 632. c
16. *Dicat autem aliquis ex vobis illis: ite in pace ..... Non dederitis autem quæ necessaria sunt corpori, quid vobis proderit?* 691. d
20. *Fides sine operibus mortua est*, 537. a. 1083. b. 1404. a. 1513. d
26. *Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est*, 507. a. 950. b. 1404. a. 1513. d. 1557. c
3. 1. *Nolite plures magistri fieri, fratres mei*, 605. c. 1046. c
2. *In multis enim offendimus omnes*, 591. a. 615. a. 776. a. 318. a. 1046. a. 1421. a. 1649. b
8. *Linguam nullus hominum domare potest*, 1046. c
Lingua inquietum malum, plena veneno mortifero, 240. a
14. *Quod si zelum amarum habetis inter vos, & contentiones sint in cordibus vestris*, 728. a
15. *Non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica*, 726. a
17. *Quæ desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica*, 1198. c
4. 3. *Petitis & non accipitis, eo quod male petatis*, 691. c
4. *Quicumque voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur*, 1438. a
6. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*, 1142. d
9. *Miseri estote & lugete .... risus vester in luctum convertatur ...* 487. d. 1003. a
14. *Quæ est vita vestra? Vapor est ad modicum parens*, 033. a. 538. d
17. *Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi*, 565. a
5. 16. *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem, ut salvemini*, 713. d. 1653. c
20. *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, & operiet multitudinem peccatorum*, 002. a

Epistolæ Sancti Petri Primæ.

1. 3. *Secundum magnam misericordiam suam regeneravit nos in spem vivam ....* 207. d. 1365. b
4. *In hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam*, &c. 207. d. 866. d. 993. b. 1302. a. 1365. b
12. *In quem desiderant Angeli prospicere*, 603. a. 1038. a
13. *Succincti lumbos mentis vestræ*, 424. d. 679. c. 1058. a
Sobrii perfecte sperate in eam, quæ offertur vobis gratiam, 679. a
2. 2. *Sicut modo geniti infantes, rationabiles, sine dolo, lac concupiscite*, 1558. a
5. *Et vos tanquam lapides vivi superædificamini domus spiritales, (spiritalis)* 203. c. 081. d. 503. a. 579. c. 1040. a. 1318. b. 1365. a
9. *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium*, 724. a. 1586. a
10. *Qui quondam non misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti*, 810. d
21. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus*, 517. c. 623. a
22. *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*, 55. c. 63. b. 406. a. 684. a
23. *Qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur ....* 884. c
24. *Sed peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum*, 1352. a
3. 3. *Non in veste pretiosa*, 1454. c
9. *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto*, 710. a
15. *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem .....* 742. c
16. *Sed cum modestia & timore, conscientiam habentes bonam*, 740. d
4. 7. *Omnium finis appropinquavit*, 1030. d
Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus, 1030. d
8. *Ante omnia mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes ...* 1230. d
9. *Hospitales invicem sine murmurationibus*, 1532. a
10. *Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes: sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei*, 904. c. 1232. a. 1033. a
11. *Si quis loquitur quasi sermones Dei: si quis ministrat ....* 1033 a
15. *Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur maledicus*, 90. d
17. *Tempus est ut judicium incipiat de domo Dei*, 148. b. 154. b. 422. a. 829. c
Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio? 329. a. 803. c
18. *Et si justus vix salvabitur, & impius & peccator ubi parebunt?* 248. b. 436. a. 544. c
5. 4. *Cum apparuerit Princeps Pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam*, 1000.
8. *Adversarius vester diabolus, sicut leo rugiens circuit, quærens quem devoret*, 117. a. 623. b. 1004. a. 1030. b. 1222. a. 1289. c. 1376. a
9. *Cui resistite fortes in fide*, 1004. a. 1030. b. 1229. c

Epistolæ Sancti Petri Secundæ.

1. 5. *Ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam*, 1222. a
6. *In scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam ....* 1222. a
7. *In pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem* &c. 1222. a
11. *Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum*, 1002. c
17. *Voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria: Hic est Filius meus dilectus ...* 1369. a
18. *Et hanc vocem nos audivimus, cum essemus cum ipso in monte sancto*, 1369. c
19. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes (intendentes) quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec*, &c. 612. a. 1250. c. 1336. d
2. 3. *In avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur*, 2029. a
4. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in judicium (in judicio) ...* 00. a. 435. c
7. *Et justum Loth oppressum a nefandorum injuria conversatione eripuit*, 27. d. 673. a. 1258. c. 1338. a
8. *Aspectu enim & auditu justus erat, habitans apud eos qui de die in diem*, &c. 27. d. 673. a. 1038. c. 1638. c
13. *Voluptatem existimantes diei delicias, coinquinationis ....* 587. c
22. *Canis reversus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti*, 1193. c
3. 6. *Per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus periit*, 1228. b
7. *Cæli autem qui nunc sunt ... igni reservati in diem judicii ...* 1247. d
10. *Adveniet autem dies Domini ut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa vero ignis ardore solventur*, 1183. c. 1202. b
15. *Sicut & carissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis*, 699. c. 1276. c. 1307. a
16. *Sicut in omnibus Epistolis loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu quæ indocti & instabiles depravant ...* 769. c. 1276. a. 1367. c

Epistolæ S. Johannis Apostoli Primæ.

1. 8. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos (ipsi nos) seducimus*. 486. c. 578. a. 591. a. 201. c
Et veritas in nobis non est, 591. a. 689. a. 776. a. 1401. b. 1572. b. 1643. a
2. 1. *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum*, 718. c. 1034. c
2. *Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum ...* 718. c. 1134. c. 1147. c
4. *Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est*, 537. a. 1432. a. 1426. d. 1486. c. 1570. c. 1575. c
15. *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt; quia si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo*, 564. a. 1387. b. 1439. b
16. *Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est*, 564. b. 1387. c. 1432. b
17. *Et mundus transit & concupiscentia ejus*, 164. b
18. *Nunc antichristi multi facti sunt*, 924. c
19. *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis*, 405. a. 736. a
A nobis exierunt .... nam si fuissent ex nobis, mansissent utique (permansissent) nobiscum, 577. c. 042. c
27. *Non necesse habetis ut aliquis doceat vos sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus*, 260. d. 930. b. 1177. b
3. 2. *Nunc Filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam videbimus eum sicuti est*, 161. c. 399. c. 594. d. 1122. a
4. *Iniquitas peccatum est*, 385. c
15. *Omnis enim qui odit fratrem suum, homicida est*, 308. b. 1306. b
17. *Qui habuerit substantiam mundi hujus, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo*, &c. 1561. a
18. *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate*, 660. d
21. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*, 316. c. 352. a. 875. c
Fiduciam habemus apud Deum, & quidquid petierimus ab eo accipiemus, 352. a. 560. c
4. 5. *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur*, 375. a

8. Deus

8. *Deus caritas est*, 1574. e
10. *Non quia non dileximus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos*, 1100. d
12. *Deum nemo vidit umquam*, 600. a. c
6. *Deus caritas est*, 1574. e
18. *Timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem*, 317. d. 375. d. 1234. b. 1380. d. 1420. d
20. *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* 223. d. 1339. d. 1554. d 1575. e. 1581. d
5. 16. *Est peccatum ad mortem; non pro illo dico ut roget quis*, 532. c

Epistolæ S. Johannis Tertiæ.

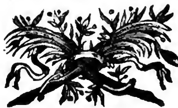
7. *PRo nomine enim Christi profecti sunt, nihil accipientes a Gentilibus*, 1522. a
8. *Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis*, 1522. a
9. *Is qui amat primatum gerere in eis, Diotrepes non recipit nos*, 1256. b
10. *Propter hoc si venero, commoneam ejus opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos*, 1256. b
11. *Carissime, noli imitari malum, sed quod bonum est*, 1003. d

Epistolæ S. Judæ Apostoli.

5. *JEsus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos qui non crediderunt, perdidit*, 319. c. 572. a

Apocalypsis S. Johannis Apostoli.

1. 4. *JOhannes, septem Ecclesiis quæ sunt in Asia*, 550. e. 1122. a. 1151. c
6. *Fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotes*, 794. c
11. *Mitte septem Ecclesiis quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, &c.* 15. e. 733. b
12. *Et conversus vidi septem candelabra aurea*, 293. b
13. *Similem Filio hominis... & præcinctum ad mamillas zona aurea*, 679. e. 1128. c
20. *Sacramentum septem stellarum... & septem candelabra aurea: septem stellæ, &c.* 294. b
2. 6. *Sed hoc habes quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi*, 1638. b
13. *Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam*, 17. e. 674. a 683. a. 1638. d
In diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, 329. a
14. *Sed habeo adversum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam*, 683 a
Qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel... 923. d
19. *Novi opera tua & caritatem tuam, & fidem & ministerium...* 683. b
20. *Sed habeo adversum te pauca, (adversus te aliqua) quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere & seducere servos meos*, 683. b. 923. d
29. *Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis* 550. e
3. 4. *Habes pauca nomina in Sardis, quæ non inquinaverunt vestimenta sua*, 325. c
11. *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*, 798. a
12. *Qui vicerit, faciam illum columnam in Templo Dei mei*, 550. d
17. *Quia dicis quod dives sum & locupletatus, & nullius egeo; & nescis quia tu es miser & miserabilis, &c.* 737. b. 1118. b
18. *Suadeo tibi emere a me aurum ignitum*, 131. b
19. *Ego quos amo, redarguo & castigo*, 199. d. 319. d. 571. c. 829. c
21. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici...* 838. b
4. 7. *Animal primum simile leoni: secundum animal simile vitulo, etc.* 1039. b
10. *Adoraverunt viventem in secula seculorum, mittentes coronas suas ante thronum Domini*, 708. a
5. 3. *Et nemo poterat, neque in cælo, neque in terra... aperire Librum...* 1351. a
5. *Vicit Leo de Tribu Juda, radix David* 157. a. 959. d. 1351. a. 1375. e
12. *Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, & sapientiam*, 42. b
6. 8. *Et nomen illi mors*, 116. e. 377. d. 443 b. 577. a. 604. c. 1078. b
9. *Vidi subter altare animas interfectorum propter verbum Dei...* 42. c
10. *Et clamabant voce magna dicentes: usquequo, Domine, sanctus & verus, &c.* 42. c
11. *Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis ut requiescerent, &c.* 16. e. 42. c. 1153. c
12. *Factus est Sol ut saccus cilicinus*, 291. b
7. 9. *Et palmæ in manibus eorum*, 1362. c
10. *Et clamabant voce magna, dicentes: salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno*, 1362. e
14. *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas... in sanguine agni*, 356. a
8. 1. *Factum est silentium in cælo, quasi dimidia (media) hora*, 980. c. 1327. b
9. 19. *Potestas equorum in ore, & caudis eorum erat*, 1104. d
10. 4. *Signa quæ locuta sunt septem tonitrua*, 295. d
6. *Per viventem in secula, quia tempus jam non erit*, 106. e
11. 2. *Atrium quod foris (extra) templum est, ejice foras, & ne metiaris illud*, 900. d. 1295. a
Quoniam datum est Gentibus, & Civitatem sanctam calcabunt... 1295. a
4. *Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes*, 292. b. 1295. d
12. 1 *Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus*, 1126. d
4. *Misit draco caudam, traxit (trahebat) tertiam partem stellarum*, 112. c. 1060. c
Et misit eas in terram, 1060. c
5. *Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea*, 1121. b
7. *Factum est prælium cum Michaele Archangelo*, 1605. a
10. *Projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei die ac nocte*, 44. c
12. *Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, &c.* 1115. c. 1187. a
13. 11. *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra, habentem duo cornua similia Agni...* 1110. d
13. *Ut etiam ignem faciat de cælo descendere*, 1112. b
14. 14. *Vidi & ecce nubem candidam, & super nubem sedentem similem Filio hominis... & in manu sua falcem acutam*, 1089. b
16. 8. *Quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu afficere homines & igni*, 1127. b
15. *Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet...* 70. b. 396. b. 524. c
17. 15. *Aquæ enim sunt populi*, 546. c. 607. b. 1135. a
18. 7. *Quantum exaltavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum* 332. e
19. 9. *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt*, 1544. a
10. *Vide, ne feceris; conservus tuus sum, & fratrum tuorum*, 690. c. 866. e.
14. *Exercitus qui sunt in celo, sequebantur eum in equis albis*, 1009. a
16. *Habebat in vestimento & in femore suo scriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium*, 1314. a
20. 1. *Vidi Angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam...* 111. b. 588. b. 1059. b
2. *Et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas...* 111. b. 588. b. 1059. b
3. *Et misit eum in abyssum, & clausit & signavit, &c.* 111. b. 588. b. 611. b. 1059. b.
6. *Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima*, 442. d
Et regnabunt cum eo mille annis, 289. a
Et postquam consummati fuerint mille anni, solvetur satan de carcere suo, & exibit, & seducet gentes, 1059. b
7. *Cum completi fuerint mille anni, solvetur satanas*, 111. c
12. *Libri aperti sunt, & alius Liber apertus est, qui est vitæ: & judicati sunt mortui, &c.* 767. a
21 1 *Erit cælum novum & terra nova*, 539. d
17. *Mensura hominis quæ est Angeli*, 1318. c
18. *Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide; ipsa vero civitas aurum mundum, similis (simile) vitro mundo*, 593. d. 1128. b
21. *Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas*, 1329. c
22. 9. *Vide ne feceris: conservus tuus sum & fratrum tuorum*, 690. c. 866. c. 1463. a
10. *Ne signaveris verba prophetiæ Libri hujus*, 295. d
11. *Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc*, 373. d. 800. a 1290. d
16. *Stella splendida & matutina*, 952. b
17. *Qui audit, dicat: Veni*, 1311. c. 1456. a

INDEX
RERUM ET SENTENTIARUM
IN PRIMUM TOMUM OPERUM
SANCTI GREGORII MAGNI.

AARON interpretatur mons fortitudinis, 1568. b. Aaron fuit figura Christi, ibidem. Aaron iram Dei restitit, cum inter mortuos & viventes thuribulum sumsit, 299. b. Aaron jubetur duodecim lapides in pectore gestare cum tabernaculum ingreditur, 899. d. 1503. d. Cur in Psal. 105. v. 16. Aaron dicatur sanctus, 1385. b. Aaron & Hur, graves Moysi manus sustentantes, quid significent, 1598. b.

ABEL occidenti se fratri non restitit, 232. b. Sanguis Christi melius loquitur quam sanguis Abelis, 426. e. Passionem Christi figuravit, 948. d. Abel exemplum patientiæ & humilitatis nobis præbet, 1338. e. Abel esse renuit quem Cain malitia non exercet, 673. c. 1459. b. 1638. a.

ABIES significat viros in Ecclesia contemplantes excelsa, 1513. a.

ABIGAIL discretio in increpatione viri sui Nabal, 1216. c.

ABNEGARE seipsum, quid sit, 1083. d. Abnegamus nos ipsos quales peccando nos fecimus, & maneamus quales per gratiam facti sumus, 1587. a.

ABORTIVI dicuntur Patres sancti ante tempus redemtionis orti, 132. b. Maximam humani generis partem, paucos recensendo, Moyses nobis occultavit, ibid. d. Abortivi dicuntur, qui notitiæ nostræ subtracti, ibid.

ABRAHÆ humilitas se, etiam cum Deo loquentem æstimantis cinerem, 97. e. 1242. b. Abraham procedens in occursum Angelorum, stare in tabernaculo relicta, quid significet, 336. e. Abraham nos docet obedientiam, 660. a. 1338. d. Abraham dum peregrinus est in seculo, factus est amicus Dei, 136. e. Cur uxorem in sepulcro duplici sepelivit, 207. a. Abraham aves a sacrificio abigens, quid significet, 511. e. Abraham duris præceptis interrogatus, 898. b. Quando diem Domini vidit & gavisus est, 1506. e. Duos filios diversi moris habuit, 673. e. Cur tribus Angelis susceptis, quasi uni locutus sit, 1508. c. Quid sit de lapidibus filios Abrahæ suscitari, 1580. b. Sinus Abrahæ, quid sit, 1653. d. Qui Abraham epulonem divitem vocet filium, 1674. b.

ABSCONDERE. Abscondunt se sancti ante faciem Dei, a rerum tumultuantium curis mortificati, 142. e. Justi abscondunt verba Dei in sinu suo, 517. e. Peccata sua abscondere solent homines, 712. b. Peccator per pœnitentiam se abscondit a Deo, 116. b. Deus quandoque se ab electis abscondit, 191. c. 513. e. 550. a. Verbum absconditum est Filius Dei, 160. e. Spiritus sancti afflatio dicitur etiam Verbum absconditum, 161. a.

ABSINTHIO, qui dicantur ebrii, 400. a. 654. c.

ABSOLVERE. Vera est absolutio præsidentis cum interni arbitrium sequitur Judicis, 1555. a. Absolutionis sacerdotalis ordo, 1556. a. Qui solvit mortuum, non virtutem, sed fortitudinem ostendit, ibid. b.

ABSTINENTES viri Onagri nomine signati, 982. b. Per Simonem Cyrenæum significantur abstinentes & arrogantes, 1589. a. Abstinentes non audiunt clamorem exactoris, 981. b.

ABSTINENTIA hypocritarum inanis, 277. a. Hæreticorum alimenta detestantium iniquo abstinentia, 504. c. Abstinentiam discretio moderetur, 675. e. Abstinentiæ nostræ ictibus non aerem, sed immundos spiritus verberamus, 982. e. Pueri abstinentes ab igne Babylonio illæsi, quid signent, 982. a. Edenda, quæ necessitas quærit, non quæ libido suggerit, 983. a. Quanta in abstinentia discretio necessaria, 675. b. 983. e. Terram ungula fodere, est districta abstinentia carnem domare, 1037. b. Qua abstinentia sit laqueus culpæ, 1238. d. Tympani nomine abstinentiæ signatur, ibid. e. Abstinentiam carnis a vitiorum vana gloria obsidet, 1588. d. Abstinentia quæ bona pariat, 982. b. Abstinentia lelsa quæ sit, 1038. d. Per abstinentiam, carnis vitia, non vero est extinguenda, 675. b. Vide Gula.

ABUNDANTIA rerum mentem a Deo abstrahit, 19. d. Abundantia vituperatur, 460. b. Qui sciat abundare, 1384. e. Abundantia superbiæ vicina est. Vide Divitiæ.

ABYSSUS significat cor hominis, 388. a. Mentem humanam, 929. e. Infernum, 917. c. Incomprehensibilia Dei judicia, 1132. b.

Abyssum invocare est de judicio in judicium pervenire, 877. d. Abysso religari diabolum, quid sit, 538. b. Quid sit Deum in novissimis abyssi deambulare, 929. e. Abyssi faciem constringere, quid sit, 947. d. Abyssum senescere, quid, 1132. b.

ACADEMICORUM & Mathematicorum error refellitur, 1056. a.

ACCIPERE aliquando significat idem quod auferre, 1091. b.

ACCIPITER, quid significet, 1021. e. 1023. a. 1038. d. Accipitrem in austro plumescere, quid sit, 1037. d. De accipitre quædam notatu digna, ibid.

ACCUBARE inter terminos, quid sit, 25. e.

ACCUSARE. Qui seipsum accusat, & in suam sævit injustitiam, justus est, 1234. e.

ACETUM in nitro, quid significet, 1162. e.

ACHAB reprobus dicitur, 1289. b. Placuit Deo ejus pœnitentia, ibid. Achab exigentibus meritis dignus erat decipi, 54. b.

ACIES castrorum dicitur Ecclesia, 1237. e. Caritate construitur, ut terribilis fiat, 1238. b. Acies ignea in cœlo ejus tempore sancti Gregorii, 1416. d.

ACTIO bona ut fit diguior, debet videri agenti ipsi indigna, 146. a. Sæpe alicujus meriti creditur quietus, cujus turpitudo in qualibet actione denudatur, 1903. b. Actio hujus mundi molæ comparatur, 193. a. Actio contemplatione prior, 209. d. Actiones carnis sunt priores in corde reproborum, 639. d. Actionis bonæ qualitas, figura, & quantitas examinandæ, 121. a. b. Actio in radice intentionis inspicienda, 1524. b. Actiones bonæ & malæ absumendæ, 1249. e. Actionum bonorum & malorum retributio districtissime fit 2056. d. Vide Opus, opera. Vita activa, & contemplativa. Contemplatio.

ACUS foramine humilitas designatur, 1160. b.

ADAM dicitur primus homo, 768. e. Adam interpretatur terra rubra, 592. e. Adam homo erat, non filius hominis, 540. d. Adam putredo, cujus filii dicuntur vermes, ibid. Adami somnus, significat mentis silentium, 931. a. Dicitur dies ex conditione, & ex casu tenebræ, 1163. d. Vide Hominis nomina.

Adam in die justitiæ conditus est, 700. d. Adam ante lapsum, quo merito beatitudinem consecuturus fuisset, 124. e. Adam cum stare potuit noluit, 250. d. Habuit lucis internæ contemplationem, 387. a. Sine difficultate hostem vincere potuisset, 114. b. Salutis bonum, ex ipsa suæ conditione percepit, 1164. c. Vide Hominis status ante peccatum. Status innocentiæ.

Adam sic conditus est, ut posset non peccare, & non mori, 126. e. Tempora, eo stante, transibant, 391. a. 766. e. Primi hominis, dum similitudinem divinitatis appetunt, immortalitatis munera perdiderunt, 624. e. Homo lapsus est, quia Deo similis per potentiam non per justitiam esse voluit, 925. d. Duos filios habuit Adam, unum electum, alterum reprobum, 673. e. 1638. a.

Adam præcepto conditoris resistens, prostratus est, 490. a. Liber homo per cibum mortem sibi intulit, & ad veniam reductus, clausus sub disciplina, melius vivit, 307. e. Cur parentes primi post culpam, non vero serpens, requisiti, 712. a. Diabolus quotidie homines eo modo tentat, quo parentes primos, 723. d. At quos tunc culpa duxit ad pœnam, nunc pœna sua revocat a culpa, 765. e. Diabolus homini sano superbiæ vulnus infixit, 995. a. Scuto excusationis male usi primi parentes, 1606. b. Adam triplici tentatione pulsatus, 1493. b.

Adam amisit potestatem non peccandi, hosti sponte subditus, 126. e. Si ignorescat, quid amisimus, grave esse patebit, quod toleramus, 213. e. Quanta infirmitas animæ humanæ post lapsum, 244. e. 278. e. Hominis lapsi instabilitas, 250. e. Homo dum se sibi sufficere, Deo relicto, credidit, solam perturbationem invenit, 269. a. Pœnam mortis utriusque peccando incurrit, 306. d. Mens in deterius suæ mutabilitatis pondere semper impellitur, 391. b. Adam post culpam audatior extitit, 123. d. Adam post peccatum se abscondit, 712. b. Excusavit peccatum suum per mulierem, ibid. e. Cur Dominus deambulans Adamum lapsum increpaverit, 895. a. Amissis cœlestibus divitiis in penuriam vitæ præsentis cecidit, 1117. e. Adam suam voluntatem sequens ejectus est e paradiso 1136. b. Infirmitas Adami a lapsu divinitus revocati, 1163. d. Et auxilio gratiæ roborati, ibid. Adam majoribus post quam ante lapsum indiget auxiliis, 1124. b. Multis virtutibus, quæ in paradiso necessariæ non fuissent, indigemus, ib. b.

Caro spiritui reluctatur post Adami peccatum, 126. e. Potuit homo quietus possidere carnem, si voluisset bene conditus ab auctore suo possideri, 244. e. Scripta de morte hominis peccatoris sententia manet immotabilis, 327. e. Homo conditus ad vitam sponte sua factus est debitor mortis, 552. b. Homo in justitia, quam a conditore acceperat, perseverare noluit, 765. e. Vita hominis post peccatum transitus est, secus ante peccatum, 788. d. Adam post peccatum cur pudenda contexerit, 824. d. Adam Deo subditus esse nolens, carni subditus factus est, ibid.

Homo in Adam, tamquam in radice vitiatus, 543. e. Si Adam non peccasset, filios gehennæ non genereret, 132. d. Duorum Adami filiorum alter electus, alter fuit reprobus, 673. e. 1638. a. Damnatione primi hominis in posteros propagata, hi caveant ne proprias addant culpas, 311. e. Plures Adamum, peccata tegendo, imitantur, 712. e. Hæc culpa occultationis peccati vehementer excrevit, 713. b. Vide Peccatum originale. Status naturæ lapsæ.

ADAMAS quid significet, 1270. a. Unguis adamantinus significat finem æternum, 460. d.

ADEPS significat superbiam, 464. a.

ADJUVARE velle imbecillem, caritatis est; potentem, elationis, 545. b. Qui dicamur Deum adjuvare, 545. b. Superbi nolunt esse Dei adjutores, ibid.

ADOLESCENTIA novitatem vitæ significat, 763. d. Vulva pravæ cogitationis adolescentia, 915. b. Quandoque adolescentia pro juventute sumitur in scripturis, 1184. c. Hora tertia adolescentiam signat, 1511. d. Adolescentia bonis operibus apta est, 388. b. Peccata adolescentiæ deflenda, 1599. b.

ADOPTIONIS gratia Genus Dei dicimur, 656. a. Adoptionis supernæ gratiam per Christum accepimus, 730. e.

ADORARE Deum, quis vere dicatur, 71. e. Adoratur Angelus ab homine in V. Testamento, at in N. vetatur adorari, 866. b. 1461. a. b.

ADVENTUS primus Christi in humilitate, secundus erit in terrore, 111. d. Adventus & mansio sapientiæ divinæ in cordibus hominum ignorantur, 606. a. Ante Christi adventum etiam justi ad inferna descendebant, 668. a. Scriptura sacra a primo facile transit ad secundum Christi adventum, 1189. a. Judicis splendor in secundo adventu nullum peccantem latere sinet, ibid. d. Quis diligat adventum Christi, 1421. a. Vide Judicium extremum. Christi Incarnatio. Nativitas.

ADVERSITAS per noctem signatur, 44. e. 244. d.

Index rerum & ſententiarum in primum Tomum &c.

1214.d.432.d. Adverſitas probat amicos, 223.c. Et inimicos detegit, 224. a. Qui proſperis, vel adverſis bene utantur, 272. e. 1386. c. Adverſitas fit proſpera juſtis, qua tuti a vanitate redilantur, 251.c.852.a. In adverſitate impii Deum accuſant, 272. c. Deus aliquando adverſa propitius irrogat, 382. e. In adverſis rebus Deus intuendus eſt, 528. d. Adverſitas juſtum non percellit lætum, ſed auget ejus dolorem, 513.c. Qui recte agit, & adverſa ſuſtinet, laborat in adverſitate, ſed in gloria conſummabitur, 831.c. Multi in adverſis poſiti Deum eſſe non credunt, 557.e. Iniqui adverſitate preſſi perverſis conſiliis latenter bonos lædunt, 528. c. Adverſitas non dejicit, quem proſperitas non corrumpit, 668.d. Adverſa ſunt ferenda, exterius fortiter, & interius clementer, 710.d. Qui nulla proſpera appetit, adverſa nulla pertimeſcit, 717.e. Adverſitate oſtenditur quidquid virtutis, aut infirmitatis in nobis latebat, 758.b. Adverſitatum bona, 865. a. 947. c. Adverſitas virtutem auget, 1022. c. *Vide* Flagella Dei. Flagellorum effectus. Proſperitas. Tribulatio. Sancti in adverſis. Afflictio, &c.

ADVERSARIUS cur dicatur ſermo Dei, 329.b. 1648.a. Qui liberemur ab adverſario iſto. *ibid.* In adverſariorum pugna ut ſe gerendum, 1023. e. Adverſarii poſſunt dici adjutores, 1616. e. *Vide* Hoſtis. Inimicus.

ADULATORES dicuntur ſepelire mortuos ſuos 225. d. Linguæ adulantium nihil proſunt hypocritæ in judicio, 472. b. Peccatoribus adulari quam noxium, 559. e. Locuſtæ vocabulo lingua exprimitur adulantis, 2018. a. Adulantium linguæ operum bonorum fructus devaſtant, *ibid.* Adulatio ſtatim extinguenda, 1286. d. Ignis eſt ſermo adulatorius, 2413.b. Vox grandis loquelæ favor adulantis, *ibid.* Subtiliter ſubrepit in mentem, *ibid.c.* Adulatores ſunt olei venditores, 1478.e. Impingoat caput oleum peccatoris, cum demulcet mentem favor adulantis, 1478. c. Adulantium lingua ſignatur per linguam canis lingentis, 1653. d.

ADULTERIUM ſpirituale per ſimilitudinem carnalis, 528.e. Adulterare verbum Dei, quid ſit, 529. a. 716. c. Adulterium ſolo viſu perpetratur, 687. b. Adulterium & fornicatio, in quo differant, *ibid.* a. Utrumque prohibitum, *ibid.* Adulterio hæreſis comparata, 528. c.

ADVOCATUS juſtus, injuſtas cauſas non ſuſcipit, 1234. d.

ÆDIFICARE. Deſtruendum eſt prius quam ædificandum, 564. c. Quale ſit ædificium ſpiritale, 1311. a. Ædificii ſpiritualis latitudo eſt caritas, 1327.d. Altitudo eſt intelligentia conditoris, 1328. a. Ædificii parites ſunt minus perfecti, 1333. d. Limen exterius & limen interius, quid figurent, 1335. c. d.e. Cæleſtis ædificii frontes, dicuntur ſancti Patres utriuſque Teſtamenti, 1346.a. Dicuntur etiam exteriora opera virtutum, 1359. a. Sine fide, ſpe & caritate ad cæleſte ædificium aditus non patet, 1360.c. Sancta Eccleſia, *id eſt* Ædificium ſpiritale tres tantum portas habet, ut ad ſecreta gaudia pertingat, 1384. d. Ædificatur Eccleſia lapidibus quadris, cadentibus Judæis, 1406. a. Diſcrimen inter ædificii cæleſtis conſtructionem & terreni, 1530. a. Latitudo cæleſtis ædificii tanta eſt, quanta altitudo, 1328. c. Atrium ejus eſt amplitudo fidelium populorum, 1426. b. *Vide* Atrium. Porta. Eccleſia. Cælum.

ÆGRITUDO diutius premit propter vitia proliziora, 1515. b. Sicut ægris deſperatis, ſic reprobis non negatur quod deſiderant, 681. e. Qui fideles ægris manus imponant, & bene habeant, 1571. e.

ÆGYPTUS ſignificat vitam præſentem, 820.d. Quæ nos oppreſſit blandiens, adjuvet premens, *ibid.*

ÆMILIANI monachi converſio mirabilis, 1610. d.

Æmiliana amita S. Gregorii virgo bonis operibus devota, 1642. b. Æmilianæ felix tranſitus, 1643. a.

AER dicitur cælum, 66. b. Aer ex cæli qualitate diſponitur, 227. b. Aer reſpectu cæli dicitur infernus, 435. b. Aere mentes ſecularium hominum deſignantur, 885. a.

ÆS ſignificat corda hominum inſenſibilia, 222.c. Et perſeverantiam, 1124. a. Æs ſonans dicitur qui bona loquens non ſequitur, 1063. c. Æs candens eſt prædicatio accenſa, 1194. b. Ex ære candente prodeuntes ſcintillæ, quid ſignent, *ibid.* b.

ÆSTIMARE ſe alicujus virtutis nemo debet, 760. a.

ÆSTUS deſignat perſecutionem, 935. d. Pondus diei & æſtus portare, quid ſit, 1512. e.

ÆTATES hominis variæ, 388. b. Sicut corporis ita & mentis ætates ſunt variæ, *ibid.* Ætates ſuas mundus habet, ſicut homines, 1125.c. 1510.d. 1511.d. Mundo ſeneſcente creſcunt ejus tribulationes, 1125. d. In ſingulis ætatibus ceu in totidem noctis vigiliis excubandum, 1483. a. Diverſæ hominis aut mundi ætates, diverſis diei horis ſignificatæ, 1510.c. 1511. d. Ætas noſtra ad ſenium uſque viget, poſtea quotidie deficit, 1125. c. Ætas ſolida in prædicatore requiritur, 1184. d.

ÆTERNITAS per annos menſurata, 857. a. Temporalia æternis comparata, anguſta ſunt & contemnenda, 133. a. 236. c. 391. e. Deſiderans æterna laſſatur ab amore temporalium, 134. a. 264. b. 393. d. 496. c. 985. d. 1179. d. Locus noſter eſt lux æterna, 134. d. Amor inchoatus aut perfectus æternorum invidiam minuit & necat, 180. a. Æternis inhians nihil timet a mundo, 356. d. Vitæ brevi ſuccedit æternitas, pro meritis, vel beata, vel miſera, 402.d. Æternitas in intentione, temporalitas in uſu nobis eſſe debet, 489.e. 1320.a. Qui petit ore, & non corde deſiderat vitam æternam, clamans tacet, 718.d. Lux æterna quæ ſit, 777. a. Quædam æterna futura ſunt, ſed non fuerunt, 857. b.

Pœnarum æternitatem non credunt reprobi, a diabolo decepti, 1132. b. Pœnarum & præmiorum æternitas aſtruitur, 1132.c.d. Æternitatis perfectio numero ſeptenario ſignificata, 1150. c. Ante nos æterna, temporalia ſunt poſt nos, 1198. e. Ad æterna anhelare eſt ante faciem ſuam ambulare, *ibid.* Æterna non ſapiunt terrena amantibus, 1263.b. Animæ ad æterna feſtinantis, ſed ad ima, pondere mortalitatis relabentis, anguſtiæ, 1318.d. Poſt vitæ præſentis anguſtias, æternæ latitudo, 1341.a. Æternitatis dies cur octava dicatur, 1341. c. Damus partem ſeptem, nec non & octo, quando ſic temporalia diſponimus, ut ad æterna perveniamus, 1342. b. Ad hæc per duplicem caritatem pervenitur, *ibid.* Qui æternitatem diligunt, cuncta temporalia in uſu, non in affectu poſſident, 1387. c. Conſideratione æternorum, præſentia ſunt ordinanda, 1649 b.

Æternitas non habet præteritum, vel futurum, 127. d. 521. e. 666. d. 1508. e. Æterna ægre diſcimus; quorum cito obliviſcimur, 268.d. Æternitas præterita & futura conſpicit præſentia, 321.a. b. Æterna deſiderans præſentibus non turbatur, 356.d. Æternitatis conditiones, 521.c. Æternitatis præmia præſtolantes, vires ex adverſitatibus ſumunt, 821. d. *Vide* Dei æternitatem. Tempus. Temporalia.

ÆTHIOPIA quid ſignificet, 597. d.

AFFECTUS qui fiat capax ad promerenda cæleſtia, 665. d. Affectui carnali ſuccumbentes jumenta dicuntur, 766. e.

AFFLICTIO hominem a peccato retrahit, 159. c. 516.d. Afflictio hic certa, quantum duratura ſit, incertum, 17.a Afflictio fugat vitia, 99.d. Afflictionum huius vitæ utilitas, 211.b. Optimo Dei conſilio hic affligimur, ne viam pro patria diligamus, 714. b. Afflicti aliorum afflictioni compati diſcunt, 419. a. In hac vita afflictiones neceſſariæ, 424. a. Affligi in hoc mondo bonos non putant impii, 459.b.d. 512.c. Afflictio purgat a peccato, & merita auget 516. d. Afflicti cordis eſt de incognitis ſibi Deum interrogare, 747. b. Afflictio moderata lacrymas exprimit, immoderata ſubducit, 330.d. Afflictionis locus eſt vita præſens, 663. c. Afflictorum diverſitas, 557. d. 558.a. *Vide* Adverſitas. Tribulatio. Flagellum.

AGABI prophetia, 1157. c.

AGERE diſſimulans, licet recte offerat, peccat, 82.d. Non ſolum intuendum quod agimus, ſed etiam cum quanta diſcretione agamus, 83. b. Omne quod hic agitur pœna & miſeria eſt, 192 d. Per hoc quod foris agitur quidqoid intus latet aperitur, 495. e. *Vide* Operari. Opera.

AGER quid ſignificet, 524. a. Agro mundus ſignatur, 1003.e. 1056.e. 1488.d. Quid ſit opere præparato agrum ſuum exercere, 351. c.

AGNETIS S. Encomium, 1473. c. Quantus ex eius fortitudine nobis pudor, *ibd.* d.

AGNOITÆ hæretici, qui ſint, 27. c. His minime favit S. Gregorius, 28. e.

AGNUS. Agnorum & hœdorum in judicio, diſcretio, 383. c. Agnum comedere, quid ſit, 645. b. reliquum eius igni conſumere, quid ſignificet, *ibid.* Agna pro peccato oblata ſignificat innocentiam activæ vitæ, 148.b. Agnum in una domo comedere, quid ſit, 2148. Qui lupus habitet cum agno, 1341. e. Agni ſanguinem, non jam audiendo, ſed bibendo diſcimus. 1533. c. Super utrumque poſtem, qui ponatur, *ibid.* Qui in ſuperliminaribus domorum, 534. a. Quid ſit carnes agni nocte edere aſſas igni, *ibid.* b. Azimi panes & lactucæ agreſtes, quid ſignificent, *ibid.* d. Carnes agni nec crudæ, nec aqua coctæ ſunt edendæ, ſed ſumma erga Chriſtum Deum reverentia, 1535.a. Caput agni cum pedibus & inteſtinis vorare, quid ſit, *ibid.* b. Cum omnia Dei mandata intelligendo & operando penetramus, nihil agni remanet uſque mane, *ibid.d.* Renes accinctos habere agnum comedendo, quid ſit, *ibid.e.* quid ſit, calceamenta in pedibus habere, 1536. a. Cur comedentes agnum prius renes accingere, quam baculos tenere præcipiantur, *ibid.* b. *Vide* Paſcha.

AHIÆ prophetæ verba dura ad uxorem Jeroboam, 1177. c. Ahiæ animum prophetiæ ſpiritus tetigit ex præſenti ſimul & futuro, *ibid.*

ALÆ ſpiritales, quæ ſint, 769.a. 1215.a. 1274. c. Alæ duæ, quid ſignent, 1202.c. 1233.d. Quid ſit ſe invicem alis percutere, 769.a. Alæ Dei, quid ſignificent, 2050. d. Alæ animalium, quid, 2144.d. 1233.c. 1274.d. Alas deponere, quid, 1244. c. 1241.d. 1242.b. Alæ duæ quibus corpus velatur, quid ſignent, 1212. c. d. Sonitus alarum, quid ſignificet, 1235. b. Alam unam, alteram percutere, eſt virtutem unam aliam excitare, 1174.d.

ALIENAS culpas qua ratione juſti conſpiciant. 98.a. Quid ſit alienum tranſire unumquemque, 407. c. Alienus dicitur angelus apoſtata, *ibid.* 1118.d.

ALLEGORIA ædificat fidem, hiſtoria moralitatem, 1652.b.

ALLOPHYLI, replentes puteos ab Iſaac effoſſos, quid ſignificent, 509.d. 1021.b.

ALLUVIONE paulatim conſumi terram, quid ſit, 403.e.

ALTARE de terra Deo facere, quid, 93. d. Altaris ſacrificium incruentum, 710. c. Altare Dei eſt mens bene viventium, 1427. d. Duo Tabernaculi altaria, quid ſignificent, 1428.b.

ALTILIA unde dicta, 1636. b. Altilia cur, ſignificent Patres N. Teſtamenti, 1636. e. Qui ſint tauri & altilia occiſa, *ibid.* d.

ALTITUDO animi invisibilia ac æterna intuentis, 236. c. Altitudines terræ, quæ ſint, 1040.c. Altitudo eſt cœleſtis regni promiſſio, 1220.c. Altitudo ſanctorum eſt fides inviſibilium, 1409.c.

AMALECITA interpretatur populus lambens, 1622. d. Quid ſignificet populus lambens, *ibid.* Puer Ægyptius a Domino Amalecita in via æger relictus, quid ſignificet, 173. b. 1622. d. David Amalecitas convivantes gladio percutiens, quid, 1622.c.

AMARI ſumma & infima ſimul & æqualiter non poſſunt, 564. a. Amare nemo poteſt quod non credit, 1348.c. Contra hujus ſeculi amatores, 630. c. *Vide* Diligere.

AMARUM & dulce ſimul, 1280. d. Quid ſit Deum ſcribere amaritudines, 387.c. Quæ ſit ſapientis amaritudo, 587.d. 1279. c. Ponere ſibi amaritudines, quid ſignificet, 1034. c. Amareſcit ſibi, cui Deus ſapit, 1280.d.

AMBITUS ſunt infinita mala, 786.e. Ambitioni ſuæ duo hominum genera ſerviunt, 649.a.

AMBULARE in vacuum, quid ſit, 230. a. Ambulare in via vinearum, quid ſignificet, 532.d. Ambulare ante faciem. 1198.e. Coram facie, 1204.c.

AMICI quandoque appellantur adverſarii, 98. b. Amicum in adverſitate deſpicientis quanta iniquitas, 224. a. Amicus in adverſitate cognoſcitur, 223. e. Amicus quaſi animi cuſtos, 1562. b. Vulnera ab amicis inflicta, graviora, 1614.b. Amicus in Deo, inimicus propter Deum diligendus, 1466.b. 1560. c. 1640 d. Amicum quemdam vocat, & reprobat; quia amicus per fidem, & non amicus erat per operationem, 1641. b. *Vide* Chriſti amici.

AMOR pigras mentes ſæpe ad opus excitat, 208.e. Pœna interrogat ſi quietus quis veraciter amat, 10. c. Non amittitur ſine dolore quod cum amore poſſidetur, 29. d. 1006. d. Machina mentis eſt vis amoris, 209.a. Menſura amoris eſt cognitio, 1409. a. Amare ſuperiora, ſurſum eſt, 490.a. Vis amoris, 1548. d. Probatio dilectionis exhibitio eſt operis, 1575.e. Amor numquam eſt otioſus, 1576. c. Amor verus qui mentem repleverit, fletibus cruciat, 1578.b. Amor flamma eſt, 1606.a. Amor interior vincit quandoque dolorem carnis, 1445. c. Vis amoris multiplicat inquiſitionem, 1546.b. *Vide* Dilectio.

Funditus recedit a malo, qui ex amore Dei cœpit nolle peccare, 29. c. *Vide* Contritio. Converſio. Dolenti ex amore Dei prava loqui metuit adverſarius, 94. c. Quo plus in amore Dei roboramur, eo magis deficimus a propria virtute, 134. a. Anima Deum eo magis metuit & diligit, quo altius in Deum elevatur: 162.d. Corda noſtra male ſana ſunt, cum nullo Dei amore ſauciantur, 202. c. Præſtat amare Deum ut patrem, quam ut Dominum ſerviliter formidare, 217. d. Tanto soli-

solidius diligamus Deum, quanto propter Deum nos & nostros utilius negligimus, 232. a. Solo amore digna Deo reddimus pro ejus donis obsequia, 318. c. Amor Dei tædium vitæ parit, 318. d. Hostiam incendimus cum igne amoris divini ardemus, 326. a. Sero diximus præcipiens Deum diligi, non solum ex quo, sed etiam ex quanto amore sit diligendus, indicat, 340. d. Ex pœnali timore ad amorem est redeundum, 387. a. Homo amisso Conditoris amore, calorem cordis emisit, 390. d. Corda divino amore vacua, diabolus possidet, 547. a. Amor Dei & amor mundi uno in corde non capiuntur, 563. c. Quantus Dei erga nos amor, qui nec desinit nos, dum a nobis respuitur, 957. b. De Deo suaviter loqui docet amor, 1267. d. Ad amorem Dei non pervenitur, nisi prius fides teneatur, 1328. c. In quantum quisque amat, in tantum ad ingressum cæli propinquat, 1340. a. In Dei amorem suspendi debemus, & proximo in caritate sociari, 1379. c. In dilectione Dei tenenda est fides & visio, 1404. a. Caritas in Deum hic perfecta esse non potest, 1409. a. Hic caritas dicitur ignis, in cælo caminus, ib. b. Amor Dei titulus est divinæ possessionis, 1544. c. Divini amoris effectus, 1547. b. 1574. d. Hoc amoris igne decoquitur rubigo culpæ, 1547. b. Amor ipse notitia est, 1562. b. Argumenta divini amoris, 1574. d. Qui Deum diligit, jam habet ipsum, 1575. d. Probatio dilectionis exhibitio est operis, ibid. e. Quanta dignitas habentis Deum inhabitantem, 1575. a. De amore Dei viris est interroganda, ibid. c. Modus amandi Deum, amare sine modo, 1439. e. Vide Caritas. Dilectio.

Christus noluit timeri, ut Deus; sed ut pater voluit a nobis amari, 317. c. Christus Angelos per divinitatem, homines justos per humanitatem sui igne amoris succendit, 1247. b. Christus quam fallaciter quærendus, 1548. c. Quid sit Christum quærere per noctem. ibid.

Amori erga proximos adesse debent patientia & benignitas, 041. c. 1404. a. Si altera defuerit, amor non est, 242. d. Se quisque in altero cogitet, & amet, 205. b. 1227. a. Proximi dilectio cavet nocere, curet benefacere, 342. c. Hæc duo præcepta quot modis præstentur. 841. a. Justi non solum profectum suum, sed etiam ædificationem proximi in omnibus quærunt, 383. a. Impius sibi male vivendo, non potest esse pius alteri miserendo, 424. d. Sine caritate nulla sunt opera bona, 643. d. Non videt quo tendat pedem boni operis, qui oculum perdidit dilectionis. 695. a. sapienti donorum suorum distributione, Deus caritati cavet & humilitati, 904. a. Amor erga proximum, non lingua, sed operibus probatur, 1355. b. Bonorum operum exercitio mens in proximi amorem dilatetur, 1379. c. Exhortatio ad dilectionem proximi, 1581. d. Qua discretione parentes & propinquos diligere & odisse debeamus, 1618. a. Amando odit proximum, qui sic eum odit, sicut animam suam. ibid. c. Mensura amoris proximi, 1639. c. Amor proximi ad duo præcepta derivatur, 340. c.

Amor Dei & proximi amor, quid sibi invicem præstent, 013. c. Duabus alis, quibus velantur animalium corpora, signatur amor Dei & proximi, 1233. d. Signatur etiam cocco bis tincto, 1501. a. 1640. b. Duo sunt præcepta caritatis, 1554. c. 1640. b. In proximi amore discitur amor Dei, 1554. d. Nec Deus vere sine proximo, nec proximus vere diligitur sine Deo, 1381. c. Tanto amore Dei & proximi quidam ardent, ut Cherubim jure dicantur, 1427. a. In Dei amorem suspendi debemus, & proximo in caritate sociari, 1379. c. Caritas in proximum perfecta esse potest, secus in Deum, 1409. a.

Amor propinquorum inordinatus revocat ad laqueos seculi, 231. a. Propinquos Dei causa debemus despicere, odisse nescire, 632. c. Propinquis plus ceteris prodesse debemus, salvo ad Deum progressu nostro, 235. b. Sancti viri amore spiritalium, ipsam in se propinquorum dilectionem vincunt, ibid. c. Mens nec dura sit in propinquos, nec remissa, ut inflectatur plus tacta, ibid. c.

AMPHORA levata inter cælum & terram, quid significet, 462. a.

AMIGDALI flore, quid signetur, 1017. d.

ANANEHEL Dei gratia interpretatur, 798. d.

ANATHEMA apud Hebræos dicitur alienatio apud Latinos, 481. a.

ANCHORA cordis est pondus timoris, 208. a.

ANCILLIS suis Dominus ligavit Leviathan, 1095. d. Ancillæ, quas sapientia misit, quid signent, 1096. a. Ancillæ dicuntur prædicatores per formidinem, amici per fidem, negotiatores per actionem, ibid. d.

ANDREAS Apostolus quam cito ad Christum conversus, 1050. c. Festum ejus celebramus ut oportet, imitando quod colimus, 1453. a. Relictis temporalibus mercemur æterna sancti Andreæ exemplo, ibid. Qui nondum potest propria relinquere, saltem aliena non concupiscat, 1453. b.

ANGARIA. Infructuosa sunt, quæ per angariam fiunt bona, 177. c. Cives Jerusalem aliquando angarias Babyloniæ solvunt, 589. c.

ANGELUS græce nuntius est latine, 1455. b. 1547. c. 1604. c. Angelorum vocabulum, nomen est officii, non naturæ, 1604. c. Filii Dei vocantur electi Angeli, 39. b. Dicuntur reges, 127. c. Consules, ibid. d. Principes Gentium, 541. d. Dei milites, 542. c. Dies & menses, quo sensu dicantur, 209. d. Angeli dicuntur columnæ cæli, 550. a. Dicuntur aurum obrizum, 590. c. Astra matutina, cur dicantur, 903. d. Silices prærupti, 1041. c. Rupes inaccessæ, ibid. d. Vocantur decor & ornamentum Dei, 1251. c. Angeli Ecclesiarum Asiæ sunt prædicatores populorum, 1112. a. Aquæ in cælo dicuntur Angelorum agmina, quibus cæli superiora teguntur, 1353. c. Angeli nonaginta novem ovium nomine signantur. 1401. d. Novem ordines Angelorum, novem lapidibus pretiosis comparantur, 1604. c. Præcipuorum Angelorum nomina explicantur, ibid. c.

Angeli quantæ sint subtilitatis, 39. c. Loco circumscripti sunt, ibid. Angeli sunt spiritus simul & corpori comparatione, ibid. c. Qui Angelus est animal rationale, 1468 a. Deus condidit novem ordines Angelorum, & hominem decimum, 1603. d. Angeli, Archangeli, virtutes, &c. ibid. c. Novem ordines ex Scriptura sacra nominatim recensentur, 1604. c. Angelorum agmina sunt exercitus regis nostri, 1437. b. Utramque naturam sui capacem Angelicam & humanam, Deus creavit, 1623. d. Ad expressionem Dei similitudinem Angeli sunt creati, 1604. b. Angelorum ordines alii aliis sunt subditi, 1607. d. Quædam Angelicis ordinibus specialia, cæteris suos communia, 1608. d. Quæ ex parte ab omnibus habentur, hæc plenius iis data sunt, quorum nomen acceperunt, 1609. a. Angelus & homo simul creati, 1056. a. Angeli inter omnes creaturas primo creati, 1071. c. Angelica natura mutabilis creata est, 170. c. Angelicæ & humanæ naturæ distinctio, 39. c. Angeli sunt incorporei, 41. d. Angelus solummodo spiritus est, 168. a. Angelicam naturam Deus libero arbitrio donavit, 170. d. 1230. c. Archangeli præsunt Angelis, 127. b. Archangeli summi nuntii dicuntur, 1604. c. Angelica natura unde fiat immutabilis, 170. c. 791. d. Angeli summe concordes, qui dicantur inter se colligere, 541. c. Una est Angelorum confligentium victoria, sui super se opificis voluntas summa, 542. c. Angeli ab omni labe mundi, non homines, 590. c. In statu gratiæ immutabiliter sunt confirmati, 884. d. 1703. a. Angelos sursum firmavit Filius Dei, homines deorsum redemit, 1322. c. Primus Angelus sic conditus est, ut Deum casto timeret, 1134. b. Dicitur principium viarum Dei, 1071. c. Signaculum similitudinis Dei, 1604. b.

Angelorum scientia qualis, 39. d. Ascendere & descendere Angelos, quid sit, 45. c. 143. b. Angelorum locutio, & vox, ibid. b. Aliter Deus ad Angelos, aliter ad Deum Angeli loquuntur, 41. c. Verba Dei spirituumque locutiones, ibid. b. Quot modis Deus per Angelos loquatur hominibus, 824. a. Aliquando imaginibus cordis, aut corporis oculis per Angelos ostensis, loquitur Deus, 891. b.

Angelorum numerus finitus Deo, hominibus vero infinitus, 542. d. Assistunt Deo dextris & sinistris, 54. a. Apparentes in corporibus assumptis, cur Angeli & Domini dicantur, 893. c. Deus, vel Pater, vel Spiritus sanctus numquam dicuntur Angeli, sed solum Filius per Incarnationem, 898. b. Cur angelica naturam non reparate, sed humane, 168 a. Angeli electi tenebras malorum nobis indicant, 110. d. Diabolum in puteo abyssi clausum premunt, 111. b. Manue vilo Angelo timidus, & ejus uxor audax, quid significent, 164. d. Angelorum alii assistunt, alii ministrant, 543. d. Nomina & officia singulorum ordinum, 1605. c. Angelorum ministeria nobis minime cognita, 550. a. Deo serviunt ad adjutorium boni, mali ad probationem, 53. d. Cur Angeli electi non interrogentur unde veniant, 40. c. Angelos ascendentes & descendentes cernere, quid sit, 143. b. In Dei contemplatione contremiscunt, 151. c. Laudant divinam Redemptoris potentiam in fine mundi, cum hominibus redemptis, 909 c. Angeli ministrant Christo Deo suo, 1494. b. Angelus Dominicæ Resurrectionis nuntius, cur esse candida coopertus, 1526. d. Cur vultus ejus ut fulgur, 1567. c. Cur duo Angeli videntur in loco corporis Domini, 1547. c. Quid sit Angelos ad caput, & ad pedes sedere corporis Christi, 1547. c. Duo isti Angeli, duo Testamenta significant, ibid. d. Aliud est ministrare, aliud assistere, 1608. a. Angelorum ministeria, 1404. c. Qui in Ecclesia hæc imitentur ministeria, 1606. c. Qui se ad nullum ex Angelorum ordinibus pertinere cognoscit, gemat, 1607. c. Deus per Angelos vindictam exercet, 1637. b. Angelorum agmina sunt exercitus Regis nostri, ibid.

Angelis malis cadentibus, territi sunt boni, & timore solidati, 1121. b. Qua ratione tunc purgati, ibid. d. Aliis cadentibus, ceteris datum est ut cadere non possent, ibid. c. 884. d. 1703. a. In extremo judicio visibiliter apparebunt cum Christo veniente a cælo, 1437 c. 1519. a. 1558. b. Cur nato Domino Angeli, non albis vestibus, sed ascendente vestiti dicuntur, 1573. b.

Angeli beati Deum intuentur, & sitiunt intueri, 402. a. Angeli Creatoris faciem plene contemplari non possunt, 850. a. Angeli sancti signantur per cælos ære fusos, 884. c. Qui Angelus Angelum mittat, 896. c. Angelorum beatitudo, cur dicatur similis crystallo horribili super capita animalium extenso, 1231. a. Quanta Angelorum beatitudo, 1240. a. Angeli comparantur aquis quæ super cælos sunt, 1261. d. Sibi Angelorum multitudinem Christus ascendendo in cælum copulavit, 1482. b. Cur Angeli dicantur Christi amici & vicini, 1492. b. 1403. c.

Qui adsint Deo Angeli, etiam in ministerium missi, 39. b. Faciem Patris semper vident, & tamen ad nos veniunt, 39. a. 1608. c. Officia Angelorum in homines salvandos, 166. d. Angeli præsunt hominibus, 127 b. Angeli in ministerium missi, qui portent urbem, 302. a. Principes Gentium Angeli dicuntur in Scriptura, 541. d. Angelorum nullus ad redimendum hominem missus, aut sufficit, 591. b. Cur Angelus ante Incarnationem sinit se ab homine adorari, post autem vetat, 866. b. 1442. a. Angeli assumunt corpora ex aere ad tempus, 895. b. Angeli custodes, cur montes pascuæ dicti, 985. b. Nato Domino Angeli concinentes pacem hominibus annuntiant, 1462. a. Ante Christi nativitatem habuimus cum Angelis discordiam, 1462. a. Angeli nunc homines socios habere gaudent, ibid. Angeli hominem non dedignantur socium, qui adorant hominem Deum, 1463. a. Cur Angelus Judæos, non vero magos, sed stella hos ad Christum natum perduxerit, 1488 a. Quæ mentes angelica visione dignentur, 1524. c. Angelus in Christi resurrectione nostros agnovimus concives, 1529 c. Qui debeamus Angelorum imitatione proficere, 1606 a. Mittuntur foras in ministerium, ex minoribus Angelorum agminibus visibiliter, aut invisibiliter, 1607. d. Superiores ordines ab intimis numquam recedunt, ibid c. Superiorum ordinum Angeli inferiores in ministerium mittunt, 1608. b. Sic implent ministerium exterius, ut interius per contemplationem non desint, ibid. c. Angeli astant visibiliter morienti Stephano Abbati, 1427. a. Congaudent Angeli cum ad cælum assumuntur electi, 1639 d.

Angelicam & humanam naturam superbia perculit, 128. c. 1137. d. Angelorum lapsus homines admonet de sua infirmitate diffidere, 170. a. 1073. c. Cur Angelus, non homo peccaverit irremissibiliter, 322. d. 925 d. Angeli rebelles a cælo æthereo, pulsi vagantur in cælo aereo, 66. b Superbi Angeli divinam sapientiam, quia ea non fruuntur, non vident, 604. a. Prima Angeli stultitia fuit elatio, 897. b. Angelus corruit, quia Deo per potentiam, non per justitiam similis esse voluit, 925. d. Ex casu Angeli discat homo non superbire, 1703. a. Jus perversæ libertatis appetiit, ut nulli subesset, & ceteris præesset, 1134. c. Vinxit Angelum libertas quam appetiit, ibid. d. Dei timorem amisit, quanto suo damno, ibid. c.

Quid nunc patiatur malus Angelus, quidve passurus post judicium, 108. d. tentatur nunc ligatus a bonis Angelis quibus subiciuntur mali, 111. c. Cur peccans sine venia damnetur sit, 322. d. 925. d. 1071. b Reprobis Angelis cadentibus, territi sunt boni, & timore solidati, 1121 b.

Diaboli cæcitas impedit ne ad pœnitentiæ lucem resipiscat, 102. d. Æquari se Deo voluit, & corruit, nunc & Deo se majorem esse infanus putat, 925. c. Per duriciam se mala egisse non sentit, 1135. a. Vide Behemoth. Diabolus. Leviathan.

Angeli mali serviunt Deo ad electorum probationem, 13. d. Solvendi sunt in fine mundi ad electorum probationem, 111. c. Angeli apostatæ potentiam Deus coercet, 1703. d. Semper in usant homines apud Deum, Angeli mali, 44. c. Homines quotidie gravioribus persuasionibus tentant, 110. a. Vide Tentator. Tentatio.

A N-

ANGLORUM conversio, 862.c.

ANGUSTIA timoris, est tenaciæ, & pigredinis, 1354.c.

ANIMA dicitur spiritus hominis, 368.e. Cur anima dicatur tabernaculum, 351.a. Mens humana æstuanti mari similis, 396.c. Robur hominis est anima rationalis, 442.a. Anima dicitur vidua, 535.d.621.a. Ventorum nomine solent animæ designari, 606.d. Equi in nomine, sicut equi, signatur ut ipsa ab anima frenandum, 800.a. Anima Deum repellens habitatorem, dicitur domus exasperans, 1253.b. Animæ prædicantur fruges Dei, 1281.d. Anima justi dicitur cœlum, 1327.b. 1634.c. Anima dicitur amica sponsi, per amorem; columba, per spiritum, formosa, per morum pulchritudinem, 1349.c. Qui cœlesti sponso anima sancta societur, 1378.c. Animæ hominum sunt cibus Domini, 1304.b. Anima aliquando totum hominem significat in Scripture, 1547.c. Animam in manibus portare, quid sit, 383.a. Animam suam possidere, quid sit, 1614.c. Per animam omnis viventis, intelligi potest vita jumenti, 368.d. Anima humana est immortalis mortaliter, & immortaliter mortalis, 107.a. Beate vivere seu per vitium perdidit, seu per supplicium, ibid. Anima humana quantum distet a divina substantia, 166.d. 1316.d. Animæ rationalis immortalitas, 167.b. Anima nostra ampla & angusta, seipsam ignorat, 269.a. Animæ vestis est corpus, 315.b. 324.a. Quasi aqua infundit pulverem, cum anima rigat carnem, 322.e Deus dat animæ jumenti ut vivificet carnem, & vivificat animam hominis ad intelligendam ægrotatem, 368.e. Quid sit animam in manibus portare, 383 e. Anima hominis invisibilis visibili corpore præstantior, 489.c. Bases animæ sunt intentiones, 908.b. Anima natura simplex quam diversa in corpore operetur, 1316.d. Anima est vita corporis, Deus vita animæ, ibid.e. Nemo dubitat se animam habere, quem non videt, 1443.a.

Animæ clamor magnus, magnum est ejus desiderium, 42.d. Qui animæ beatæ petant a Deo, ibid.c. Et qui Deus eis respondet, 43.a. Vox animæ loquentis, quid sit, ibid.b. Domus animæ, id est quod amando habitat, 257 a. Anima sibi ipsi incomprehensibilis, 303.d. Consolatio animæ in sui cognitione cæcutientis, ibid.e. Pretiosæ sunt Deo animæ, quas elegit, 585.a. Deus animas vagas figit, & gravitate donat, 806.d. Anima inquiescit extra Deum ad quem facta, 846.d. Latentia animæ mala dicuntur ostia tenebrosa, 630.b Animæ ad æterna festinantis, sed ad ima mortalitatis pondere relabentis, angustiæ, 1318. d. Animæ celesti sponso junctæ amor & pia desideria, 1331.e. Anima caritate vulnerata, 1332.e. Floribus & malis stipata, ibid.a. Qui anima tum pacis, tum persecutionis tempore sit perdenda, 1589.c. Qui anima sequatur amatores suos eum suo relicto, 1609. a Animas vindictam petere, quid sit, 42.d. Nihil carius anima nostra in rebus conditis amare debemus, 86.d Animæ cibus, quis, 244.e 1450 a. Luctu suo anima pascitur, 244.d Anima est incorporea, 166.d. Animæ instabilitas, ibid.a. Animæ fenestræ sunt sensus corporis, 678.c. His utitur ad agendum, ibid. Animæ ascensionum gradus tres, 1356.c. Anima non potest esse sine delectatione, 563.e. Anima ut pretiosior Deo, quo sibi fit despectior, 583.a. Anima quo magis adhæret malis, eo minus intelligit bona quæ perdit, 653.c. Anima quando recta sit, quando curva, 1585.a. Anima percussione reducitur ad salutem, 200.c.

Animæ sanctorum beatæ nihil eorum quæ extra se sunt ignorant, secus aliæ, 403.a Job solam animam secum se esse dicit, 436.a. Animam perversam e corpore migrantem maligni spiritus obsessuri sunt & arctaturi, 1647 b. Quæ se dilatavit in scelere, ad extremum demonibus angustatur in retributione, ibid.c. Qui ad terram prosternetur & filii ejus, ibid.d.

Anima perversa inde punita, unde delectata, 775.c. Animæ captio a diabolo, 327.c Animæ obduratæ status, 1299.d. Perversa anima hic suam habet diem, 1646.e. Qui dicatur habere pacem in die sua, ibid. In die aliena est affligenda, ibid. Anima præsentibus dedita, abscondit sibi mala futura, 1647. a. Quid est animam perversam ponere lapidem super lapidem, ibid.d. Animam pravam multis modis visitare Deus consuevit, ibid.e.

Animalia manus subtus pennas habentia, quid significent, 210 d. 1195.c. Animalia plena oculis in circuitu & intus, quid signent, 614.a. Animalia Ezechielis, sanctos homines designant, 769.a. Animalium alæ sunt virtutes sanctorum, ibid. 1235.b. Volatus & alæ animalium, quid significent, 1244.d. Hæc animalia significant quatuor Evangelistas, 1190.a. Quatuor animalium perfectiones à Christo pendent, ibid.e. Quatuor animalium sanctorum descriptio, 1161.c. Hæc Christum significant, 1200.e. Etiam quemque electum, 1201.b Cur homo & leo à dextris visi, vitulus à sinistris, 1201.d. Cur aquila desuper, non tantum tria, sed quatuor, 1202.a. Quomodo quatuor pennis utantur, 1205.e. Qui animalia vadunt, & non revertuntur, 1210.b. Corpora animalium oculis plena, quid significent, 1223.a. Quomodo animalia dicantur ambulare & elevari, 1266.b.

Animorum conspersiones sunt diversæ, 168.e. Humanus animus in culpam lapsus, à sui cognitione separatur, 653.a. Vide Cor. Mens.

ANNÆ Samuelis matris in oratione compunctio, 1262.a.

ANNULUS juniori filio datus, quid significet, 922.a. Annuli ad cultum tabernaculi oblati, quid signent, 666.a.

ANNUS significat prædicationem, 1109.a. Item redemptorum multitudinem, ibid.b.

ANTEMURALE dicuntur Prophetæ murum, id est Christum antecedentes, 662.a. 1322. b. e.

ANTICHRISTUS dicitur homo peccator, 925.b. Item, brachium excelsum, ibid. Qui vocetur alarum cymbalum, & trans flumina Æthiopiæ esse perhibeatur, 422.e. Dicitur vir perditionis, id est Diabolus in hominem ingressus, 445.a.499.a. Vel homo a diabolo assumptus, 422.b 497.c.1058.e.1060.c. 1101.d. 1109.c. Cur dicatur regulus, 476.b. Antichristus vas diaboli, 497.c.496.a.e. 876.b.1115.c. Dicitur homo damnatus, 498. a.876.b. Antrum diaboli, ibid.a. Nomine vespere signatur, 652.b. Dicitur diaboli gladius, 1122.a. Cauda Behemoth, 1036.e. Colubri & cerastia nomine signatur, 1115.e.

Antichristus ex tribu Dan orietur, 1015.d. Descriptio antichristi contra Deum manum erigentis, 410.d.925.b. Daniel & Paulus de antichristo eadem docent, 1061.e. Antichristi & omnium iniquorum quam brevis gloria, 445.a. Ex qua in fine mundi cum suis sequacibus in æterna præcipitabitur supplicia, 445. d. Locus antichristi tenebræ sunt, in quas cum iniquis detrudetur, 446.c. Antichristus ab electis arguendus, 497.e. Propter peccata populorum regnaturus est antichristus, 806.e. In manu antichristi dolum dirigi, quid sit, 827.b. Antichristi superbia & casus, 925.b. Antichristus in sublime elevatus stultus apparebit, 660.b.

Antichristi insidiæ ex falsis miraculis, 1105.a. 1131.d. Sub lingua ejus labor & dolor, quibus falsa dogmata signantur, ibid. Per antichristum Diabolus ardentius sæviet, 1115.a. Flamma de ore ejus egressa, non comburit, nisi lignum, fenum, stipulam, 1116.a. Contra leviathan & antichristum sanctorum robur videtur stipula, 1125.a. Nihil contra eorum animas potest, 1125.c. Futuri judicii comminationem irridet, inde factus crudelior, 1126. e. Antichristi fremita miraculis lucebit, 1131. d. Judæi conversi tempore antichristi graves persecutiones patientur, 1265.a. Tam a suis gentilibus quam ab alienigenis, ibid.b. Tunc coram reprobis tacere prædicatores compellentur, ibid.d.

Antichristi sæva persecutio, 446.a. Tunc sanctis aderit constantia ex virtute, & pavor ex carne, ibid b. Antichristum signis & ostensione sanctitatis elatum, solus Christus debellaturus est, 497.c. In persecutione extrema, malis christianis fidei lumen auferetur, 923. a. Non desunt in pace ecclesiæ antichristi tentamenta, 925.e. Antichristus equi ungulas qui mordere perhibetur, 1066.a. Sæviet in fine mundi, sed ad breve tempus, 1059.c. Ex signis quæ faciet, plus metuendus, quam ex pœnis martyribus illatis, 1089.d. Tormentis cruciabit martyres, & signis coruscabit, 1060.a. Alios mentis virtutibus decipiet, alios vi superabit, ibid.b. 1109.c. Antichristus sine manu conterendus, 1061.c. Quanta commotio ex antichristi signis immineat, 1109.b. Os antichristi, sunt ejus prædicatores, 1110.b. Ardent per malitiam, lucent per virtutis simulationem, ibid.c. Visis antichristi prodigiis electi turbabuntur & titubabunt, 1111.c. Quanto tunc ac lo æstuabunt electi, 1112.b. Quid sit antichristum facere, ut ignis de cœlo descendat, ibid.e Superbæ antichristi accedes explendæ nequitiæ potestas, 1116.c. Ante adventum antichristi, virtutum signa ecclesiæ subtrahentur, 1118.e. Antichristo sæviente, nec virtus, nec patientia prædicatorum subsistent sine superno adjutorio, 1123.d. 1124.b.

Antichristi discipuli sunt omnes iniqui, 410.d. Sunt etiam astuti & duplices, 422.b.1082.c. Jam membris suis sævit, & sævit antichristus, 923.e. Membra sunt antichristi suo capiti conjuncti omnes iniqui, 410.d. 623.c.624.a. Res antichristi quotidie agitur apud iniquos, 925.a. Huic juste subduntur homines terræ dediti, 652.b. Antichristi testes, multi jam sunt, 1062.d. Qui sint antichristi ossa, & qui sint carnes, 1063.a. Ossa ejus, cur fistulis æris comparentur, 1063.e. Qui in corpore antichristi sunt debiliores, ad mala perpetranda sunt nequiores, 1063.d. Reproborum cum antichristo, & inter se noxia concordia, 1115.c.

Antichristus est caput reproborum, 476.b. Ejus prædicatores comparantur tædis, 1110.c. Antichristi prædicatorum effectus. ibid. Antichristus supra Deum se extollet, 625.c. In fine mundi dominabitur, 952.b. Feliciter incedet, 660.e.

ANTIOCHUS antichristi figura, 1060.d.

ANTROPOMORPHITARUM error, quis, 1049.e. Qui Deus membra corporea habere dicatur, 456.a. Cur oculi & scapula Deo tribuantur, 1050.b.

ANXIETATE mens laborans, in altum est ferenda, 263.b.

APERIRE oculos Deo, quid sit, 391.d.

APES, qui significent blandos & malitiosos, 1258.c.

APOCRISIARII nomen, munus & origo, 62.b.

APOSTATA angelus dicitur mons caliginosus, 1085.d. Qui a Deo recedunt, vel fide, vel opere, sunt apostatæ, 1251.a.

APOSTOLI dicuntur reges & consules, 131.a. Arietes gregis, 60 b. 1504.a. Dentes Christi, 458.b. Nubes, 547.d. 593.b. 859.b. 1371.c. 1412.b. Cœli dicuntur apostoli, 553.b. Prophetarum filii, 581.b. Ostia Ecclesiæ, 612.b. Cauti leæne, 967.d. Pulli corvorum, 1970.c. Montes, 1075.a. Columbæ ad fenestras suas, 1372.c. 1452.b. Apostoli in passione Domini labia circa dentes facti, 458.c. Stellæ pluviæ, 858.c.

Apostoli præsignantur per septem filios Job, 22. d. Antequam prædicarent gentibus Evangelium apud fratrem majorem convivabantur, 57.a. Oppressi Synagogæ ruina, quando in Passione Domini carnalis timor eos, extincta fide, dispersit, 60.b. 1504 e. Apostoli ecclesiarum rectores, eorumque successores dicuntur reges & consules, 131.e. Cur Deus apostolos Judæis opprimi permisit, 262.d. Præscientia Dei apostolos ad vitam tenuit, e vita fides timore extinctos, 60.b. 566.a. Apostoli dentes Christi, eo patiente virtutem omnem amiserant, 458.b. Rudibus populis plana & facilia prædicarunt, 548.a. Apostolorum infirmitas ante acceptum spiritum sanctum, 553 b. Quibus fulserint donis & virtutibus, accepto spiritu sancto, 554.c. Apostoli Judæa perfida deserta, Gentilium conversioni insudarunt, 581.a. 1188.c. Apostoli cœlibes antecellunt V. T. Patres conjugatos, 583.a. Apostoli, subductis Prophetis missi, qui imbret & gurgites effuderunt, 858.b. Post apostolos, sancti patres doctrinam sacram auxerunt, ibid.c. Apostolis, quos secuti sunt, non sunt sancti patres præferendi, ibid.e. Cur apostoli dicantur nubes, 856.c. Judices facti sunt qui perfecte judicium supernum timuerunt, 869.e. Apostoli ex aere in nubes solidati, 885.c. Irrigato prædicatione evangelii mundo, nubes istæ a nostris oculis fugatæ, 886. a. Apostoli prophetis innituntur, eosque illustrant, 901.d. Qui dicantur ostia Ecclesiæ, 912.b. Christus legis doctores deserens, piscatores assumsit, 920 b.

Apostoli exterius angustati, intus erant in magna latitudine liberi, 130.d. Apostoli dicuntur catuli leænæ Ecclesiæ, 967.d. In antris prius cubarunt, unde in mundum prædas acturi exilierunt, 988.a. Pulli corvorum sunt apostoli, id est Filii judaicæ plebis, 970.a. Pullis clamantibus corvi esca præparatus, ibid. Per ova struthionis designati apostoli, 1013.c. Quos Synagoga genuit apostolos, deserunt Christi gratia vivificandos, ibid. Apostolorum inter flagella exultatio, 1022 e. Eos clangor tubæ, id est Principum minæ non terrent, 1027.a. Infirma mundi eligens Christus, diaboli fortitudinem debellavit 1065.d. Ad prædicandum evangelium soli assumti sunt, qui per se non essent idonei, 1066.b. In Ecclesiæ sagena prius capti piscatores, deinde per eos rhetores & philosophi, 1097 c. Apostoli, cur duodecim electi, 1110.b. Apostoli signantur per columnas Tabernaculi, 1336.b. Apostolorum divina scientia major quam prophetarum, 1348.

Apostolorum in dictis & in factis præstantia, 1367.d. Ut nubes volant, 1371.c. Quasi columbæ ad fenestras suas, ibid.d. Non incipientibus, sed perfectis mystica & alta prædicaverunt Apostoli, 1381.c. Portæ nobis exteriores sunt simul & interiores, 1392.c. Ante Christi

resurrectionem adhuc erat carnales, 1440. b. Apostolorum alacritas ad sequendum Christum, nostram damnat cunctationem, 1450. e. Multum reliquerunt apostoli, & qui habendi desideria dimiserunt, 1450. d. Ad quid fuerint missi in mundum, 1553. e. Amantur a Domino, a quo ad passiones mittuntur, 1554. a. Apostoli acceperant spiritum sanctum post resurrectionem ad aliorum salutem, 1555. b. Superni judicii principatum sortiti sunt, ibid. Sic decebat eos erigi, qui tantum pro Deo consenserant humiliari, ibid. Apostoli judices damnent alios, vel liberant, qui semetipsos damnari metuebant, ibid. b. Nec ipsi apostoli sine peccato esse poterant, 1579. b. Apostoli præsertim donorum spiritus sancti participes facti, 1579. d. Cœli facti sunt a spiritu sancto apostoli, 1579. d. Stupenda in apostolis spiritus sancti opera, 1580. e. Terrenorum hominum mentes spiritus sanctus fecit cœlos, ibid. e. Inter duodenim apostolos, unus fuit qui ceteros probaret, 1638. b.

APPETENTES illicita variis cogitationibus torquentur, 128. e. Durum est appetere quod cruciat, 618. e. Appetendo sæpe animus fallitur, 336. d. Appetitus dominari, quid sit, 218. a. Quasi latrunculus est appetitus laudis humanæ, 304. e. Non cibus, sed appetitus in vitio est, 983. d. Edenda quæ necessitas quærit, non quæ libido suggerit, ibid. e.

AQUAM fundere in flumen hortis sitientibus, quid sit, 673. e. Aqua lavatur ad vesperam, qui pœnitentiæ lacrymis abluit cogitationum sordes, 325. d. Aqua, quid significet, 371. e. 607. b. 943. a. 945. e. 956. a. 1235. a. Aqua ligata in nubibus, quid sit, 148. e. Aquæ maris in unum congregatæ, quid designent, 611. e. Quid decursus aquarum, 632. a. Qui dicantur aquæ nostræ fideles, 1042. e. Quid sit seminare super omnes aquas, 1161. b. Aquas dividere in plateis, quid sit, 1296. e. Quod soli jubeamur easdem habere, ibid. Aquas appendere mensura, quid significet, 1311. e. Aqua significatur humana scientia. 634. e. Aquam pedibus Christi dare, quid sit. 1556. d. Aqua designat Spiritus sancti irrigationem, 395. a. 607. b. Aquæ significant populos, 546. e. 510. b. 607. d. 943. a. 1235. a. Quid sit bibere subsannationem quasi aquam, 779. e.

AQUILA solis radios irreverberata acie aspicit, 309. e. 1039. d. Aquilæ comparantur Patres antiqui, ibid. Aquila volans ad escam, quid significet, ibid. 311. b. Pennas aquilæ assumere, quid sit, 631. b. Quid aquilæ nomine sancta Scriptura significet, 1013. d.

AQUILO, diabolum significat, 268. b. 147. a. 1186. d. 1316. b. Per aquilonem constricta frigore peccati gentilitas designatur, 801. b. 1373. e. Peccatores aquilone signantur, 1376. e. 1385. a.

ARANEARUM telis similes sunt hypocritæ labores, 276. e. Quid sit aranearum telas texere, 476. a.

ARARE, quid significet, 997. d. Rhinocerotem ad arandum loro alligare, quid sit, ibid. Arare in primo genitu bovis, quod sit, 2183. a. Quid sit manum in aratrum mittere, 1198. d.

ARBITRIUM liberum prævenitur a gratia, cui consummanti cooperatur, 382. b. 785. d. 691. d. 1192. e. Gratiæ prævenientis & liberi arbitrii subsequentis concordia, 770. d. Bonum quod agimus & Dei est, & nostrum, 1121. b. 1248. e. Gratia præveniens facit arbitrium liberum in bonum, 1240. b.

ARBORES tardius crescentes diu perdurant, 479. a. Arbustis comparantur homines mundani, 630. b. 631. a. Arboris ex semine productio, quantum mirandum, 1394. a. Arbori infructuosæ quam juste Dominus succisionem comminetur, 1583. a. Sub ea arborem infructuosam terra manens sterilis, quid signet, ibid. d. Qui mittatur cophinus stercoris ad radicem infructuosæ arboris, 1584. e.

ARCA inclinata & Levites percussus, eam erigere volens, quid significent, 149. a. In arca lex, virga & manna simul, quid signent, 641. d. Non declinant a recto itinere, qui arcam Dei portant in mente, 1629. b.

Arca Noe figura Ecclesiæ, 1340. e. 1638. a. Cur lata ubi bestias; angusta ubi habuit homines, ibid. Quid significet arca ad unum cubitum in summo angustata. ibid.

ARCTURUS, cur Ecclesiam designet, 294. b. 948. d. Et Gentilem populum, 878. a. Quid sit Arcturus, & quid significet, 948. e. 950. d.

ARCUS nomine quæ significentur in scriptura, 633. a. Ipsa scriptura sacra arcus est Ecclesiæ, ibid. d. Arcus perversus quid signet, 888. a. Arcus nomine signantur insidiæ longe ferientium, 1105. e. Qui Dominus conterat arcum, ibid.

Arcus in cœlo positus, quid denotet, 1247. e.

AREA Ecclesiam designat, 990. e. In area triture grana sub paleis pressa, quid signent, 673. e. 879. b. 1638. a. Multitudo palearum major in area, quam granorum, 647. d. 1638. a. Perfecta mnis ventilabro paleæ excutiuntur, 921. e. 1120. d.

ARENÆ maris calamitates hujus vitæ comparantur, 813. e. Arena mari pro termino posita, quid significet, 591. e.

ARGENTUM significat sermonem Dei, 231. d. 109. e. 566. e. 173. a. 591. e. 921. e.

ARGUERE Deum, quid sit, 316. b. 1044. d.

ARIETES sunt Doctores Ecclesiæ, 16. a. 60. b. 1504. a. Item primus ordo sacerdotum, 959. e.

Arietes in gyrum ordinare, quid sit, 1304. b.

ARIUS tres Deos credidit, 618. d. Arii dogma refellitur, 1074. b.

ARIOLANDI, peccatum dicitur inobedientia, 1156. a.

ARISTIS similes, qui sint mali, 540. a. Cum aristæ tritum franguntur, granorum candor ostenditur, ibid. b.

ARMA peccantium sunt membra corporis, 336. e. Arma cum jaculis sunt miracula cum prædicamentis, 917. e. Qui Dominus ensem-... arma, 1105. Christianorum quæ arma, quæ sint prælia, 1537. e.

ARMILLÆ in cultum tabernaculi oblatæ, quid significent, 666. e. Quid signet armilla qua perforatur maxilla Leviathan, 1089. a. 1551. a.

ARROGANTES in Ecclesia recta loquentes, figurantur per Eliu amicum Job, 16. b. Arrogantia flatu sapientes modeste comprimitur, 319. b. Arrogantes se aliis meliores existimant, 407. e. Et peritiores, 897. a. Arrogantes doctrinam & mores aliorum carpunt, 715. e. Vitam innocentium despiciunt, 736. b. Quatuor species tumoris in arrogantibus, ibid. d. Arrogantes contradicunt Ecclesiæ perverse vivendo, sicut hæretici perversa dicendo, 738. d. Interrogant quos corripiunt, & respondendi moram subtrahunt, 777. e. Inepta dicunt & multa, 817. e. Julorum voces simulant, quarum vim ignorant, 832. e. Arrogantis mos, & loquendi typus, 845. b. 881. a. Arrogantia minoris est auditum filii natorque majoris, 861. a. Arrogantes a Deo reprobantur, 807. a. Omnis arrogans, aut peccatendo agnoscit culpam, aut pereundo percipit pœnam, 1014. a. Arrogantia oritur ex superbia, ibid. Arrogantes sunt pauperes, & cæci, & nudi, 1118. b.

Arrogantes Luciferum imitantur, 737. d. Scientiam ostentant quam non habent, 738. e. Voces Ecclesiæ sibi dici dissimulant, ibid. Scientiam abscondere nesciunt, 739. d. Se plenos Spiritu sancto mentiuntur, 741. a. Arrogantium superbia in docendo, 742. b. Arrogantiam simulatio in loquendo, 743. b. Arrogantes plus appetunt arguere, quam consolari, 745. e. Arrogantes doctorum speciem sumunt, 770. a. 845. b. Arrogantes humilitatem simulant, 778. a. 811. d. Afflictis compati nesciunt, 814. b. Alios reprehendunt mentiendo, 810. e. Arrogantes audiri volunt, 812. d. Laudibus humanis pascuntur, 842. e. Aliena despiciunt, sua mirantur, 845. d. Sub religionis obtentu intumescunt, 840. b. Plus judices quam consolatores videri volunt, 855. e. Arrogantes bona quædam dicunt, sed caute audienda, 653. a. Arrogantes dicuntur immanes, 883. d. Arrogantes suis verbis seipsos condemnant, 887. e. Arrogantes Deus nescit, 897. a.

Arrogantia filia superbiæ, 1032. d. Arrogantia roborat vitia, 682. a. Arrogantiæ quatuor sunt species, 736. d.

ARTES, quæ via sine peccato exerceri possunt relinquendæ, 1540. e.

ARVINA de lateribus pendens iniqui potentis, quid significet, 411. e.

ARUNDINIS variæ significationes in scriptura, 1078. d. Arundinetum, quid signet, 1079. a. Arundo vento agitata, quid designet, 1256. a. 1454. b.

ASCENSUS in labore est, descensus in voluptate, 224. e. Ascendere super occasum, quid sit, 626. a. De terra ascendere est de terrenæ gloriæ superbia, 1110. d. Ascensus ferculi purpureus, quid signet, 1334. d. Quid sit ascendere ex adverso, 1486. a. Ascensio Christi, quomodo facta, 1572. b. V. Christi Ascensio.

ASINORUM nomine, quid designetur, 24. d. 57. e. 63. b. e. 583. a. 1159. d. 1161. a. Quid sit Dominum sedendo asinum Jerusalem venire, 24. e. 1312. d. Asinus fortis accubans inter terminos, quid significet, 65. e. Asinæ significant lascivientes motus, aut cogitationes simplices, 30. d. 63. e. Asini primogenitum ove mutare, quid sit, 870. e. Asinus est symbolum luxuriæ, 128. b. 870. e. 1161. a. Quid sit asinas possidere, 30. d. Asina Balaam verba rationabilia edidit, 853. e.

ASPIS parvus est serpens, 475. d. Fel aspidum, quid significet, 474. b. Aspides parvi, quid significent, 475. e. Quid sit rumpere ova aspidum, 476. a. Aspidis foramen designat corda iniquorum, 553. b.

ASSISTERE coram Deo, quid sit, 39. b. 542. d. 1628. a. V. Angelum.

ASSUR Rex superbus, Luciferum significat, 335. b.

ASSURGERE decertantis est, 90. e.

ASTRA matutina, quæ, 909. d. Astrorum nomina ex quibus inventa, 293. d. Astrorum nominibus cur scripturæ utatur, ibid. Astra non esse munda, qui intelligendum, 238. e.

ASTUTIA inimicorum nostrorum dicitur pedica & decipula, 441. a. Qui in sua astutia comprehendantur sapientes, 194. b. Machinatio pravorum pharetræ nomine signatur, 1025. b.

ATRIUM est latitudo vitæ præsentis, 900. d. Atrium templi a Propheta non mensuratum, quid signet, ibid. Atrium ante frontes templi, quid significet, 1350. b. 1428. b. Atrium templi centum cubitorum per quadrum, quid signet, 1428. e.

AVARITIA omnium malorum caput, 460. b. 646. e. Avaritia igni comparata, 478. a. Avaritia ex duabus causis oritur, 480. d. Avaritiæ nomine plumbi significata, 460. d. Nomine amphoræ signata, 461. b. Talentum plumbi significat pondus peccati avaritiæ, 461. e. In avaritia impietas tenetur, ibid. e. Avaritia sublevatur superbia & inani gloria, 462. a. Subrepit avaritia, vel per timorem, vel per elationem, 480. d. Radix juniperi dicitur, 646. e. Radix omnium peccatorum, ibid. Avaritiæ & superbiæ affinitas, 1327. e. Primus homo avaritia tentatus a diabolo, & superatus, 1413. b. Avaritiæ quæ sint filiæ, 1236. a. Ejus tentationes quales sint, 1237. e.

Avarum, qua ratione cruciet avaritia, 128. d. Turbam affectionum tumultuantium in animo habet avarus, ibid. e. Qui hic ardent igne avaritiæ, ardebunt etiam in æterne ignibus gehennæ, 416. d. Hydropico & igni similis est avarus, 441. a. 478. d. Alii adulatione, alii aversione, avaritiæ studebunt, 649. a. Avaro nos miseriæ, 479. e. Hic & in æternum miseri sunt, 480. b. Cursum suum quisque consideret, & agnoscet posse sibi sufficere parva quæ habet, 1589. d.

AUDACIA in via Dei debilitatem parit, in via mundi fortitudinem, 153. e. Vanitas audacem ex culpa reddit, 349. e.

AUDIRE & exaudire qui differant, 136. e. Audire auditum, quid sit, 168. b. Audire Deum, quid sit, 1145. b. Boni auditoris dotes, 1306. e. Audientium verbum Dei, nec inde proficientium periculum, 1465. d. 1489. d. 1506. e. Qui nunc Deum non audit, nec ipse in judicio audietur, 1479. e. Quid sit audire verbum Dei. 1506. e. Qui vult audita intelligere, quæ jam audivit, impleat opere, 1539. a. Nisi Spiritus sanctus cordi adsit audientis, otiosus est sermo doctoris, 1577. e. Cur qui Moysem, nec Prophetas audiunt, ne quidem mortuos resurgentes sint audituri, 1658. d.

AUGURIA detestanda, 262. b.

AVES cœli, cur dicantur, 60. b. Christus appellatur avis, 1573. d. V. Volucris.

AURA lenis, quid sit, 168. b. Cur vox Dei aura lenis dicatur, ibid. e.

AUREM aperit tribulatio, 843. a. Aures obturare ne audiant sanguinem, quid sit, 755. d. Aurem servi subula perforare, quid designet, 6187. e. Aures spiritales a carnalibus, quantum discrepent, 1320. e. 1459. d.

AURORÆ ortus, quid denotet, 122. e. Ortus auroræ est internæ veritatis claritas, ibid. d. Aurora significat mentem justi, 530. e. Electorum Ecclesiam, 113. a. 576. b. 910. d. Quamdiu vivimus, aurora est, non perfectus dies, ibid. Locus auroræ, quid sit, 919. b.

AURUM sapientiam denotat, 231. b. 573. a. 1470. d. Aurum in fornace probari, quid significet, 516. d. Aurum obscuratum, quid sit, 380. b. 673. d. 886. b. 1128. e. Aurum obrizum sunt Angeli, 592. e. Item mens, 700. a. Et ingenium, ibid. Aurum obrizum, quid sit, 698. a. Auro animæ fideles designantur, 886. b. Divinitatis claritas, 1128. a. Splendor supernæ civitatis, ibid. Item caritas, ibid. b. Nitor gloriæ temporalis, ibid. e. Item splendor sanctitatis auro significatur, ibid. d.

Aurum non credere robur suum, quid sit, 700. e. Quid sit aurum ab aquilone venisse, 887. a. Quid significet aurum quasi lutum sternere, 1149. b. Auro a Magis oblato Salvatori, quid signetur, 1470. b. e.

AUSTER Spiritum sanctum denotat, 196. b. 266. b. 883. b. 1030. a. 1187. a. 1312. a.

Quid

Quid interiora austri signent, 58. b. 878. a. 1422. a. Qui dicantur habitare in terra austri, 756. a. Alas expandere ad austrum, quid sit, 1038. b. Quid sit ad australem viam faciem intendere, 1424. d. Austri nomine Judæa signatur, 835. d.

AUXILIUM divinum nunquam deest justis afflictis, 661. e. Homo corruptibilis non, nisi auxilio Dei, incorruptionis statum consequi valet, 420. a.

AZYMOS panes comedere, quid significet, 1634.

B

BABYLONIA est confusa multitudo peccantium, 97 d. 1271. b. Simul omnes reprobi Babylonia dicuntur, 157. e. Filia Babylonis dicitur mens infecunda, 122. b. Rex Babylonis est antiquus hostis, possessor intimæ confusionis, 1264. Turris Babylonis in terra Sennaar ædificata, 462 e. Babylonis nomine hujus mundi gloria designatur, 1128. e. Babylonis aureus calix, quid sit, ibid. Transmigratio Babylonis, quid significet, 1171. b.

BACULUS designat pastoralem potestatem, 1596. b.

BALAAM, quomodo jacens apertos oculos habuerit, 881. e. Balaam ab asina increpatus, 853. e. Qui Pergami docuerit Balaam, 918. d. Cadens apertos oculos habuit, 1260. b. Elevatus scientia, sed non assumtus vita, 1279. b. Balaam ad horam compunctus, mox ad avaritiæ nequitiam revertitur, 1490. b.

BALDAD interpretatur vetustas sola, 25. b. 61 e. 731. e.

BALTAZARIS visio non fuit prophetia, 373 d.

BALTEUM Regum, qui Deus dissolvat, 374 b.

BAPTISMUS delet peccatum originale, 102. d. 313. d 421. e. Culpa primi parentis per Baptismum abluta, pœnas ejus tota vita solvimus, ib. Tingimur in baptismo, 599. d. Omnia peccata in baptismo laxantur, 1421. b. 1517. e. Fideles sumus, si, quæ in baptismo promisimus, opere impleamus, 1570. d.

Infantes sine baptismo morientes, qui puniantur, 102. e. Infantes non regenerati, damnantur suppliciis æternis ob peccatum originale, 303 a. Vide Peccatum originale. Baptismus Johannis in aqua, non in spiritu datus, 1418. e. Johannis baptismata peccata non remittebantur, 1516. a.

BABACHEL, interpretatur benedictio Dei, 735 a.

BARBAM & caput rasisse, quomodo dicatur Redemtor, 69. a.

BARBARISMI in scribendo confusionem non devitat S. Gregorius, 6. d.

BASES Ecclesiæ sunt S. Doctores, 601. b. Item & Prophetæ, ibid. d. Bases animæ sunt intentiones, 908 c. Non quid sustinent bases, sed ubi sustinentur pensandum, ibid. d. Bases argento vestitæ, quatuor columnas tabernaculi sustinentes, quid signent, 902. e. Bases templi leonibus & bobus sculptæ, quid significent, 1501. d.

BASILEUS græce, dicitur latine basis populi, 300. e.

BEATITUDINEM animarum & corporum recipiendo, Ecclesia Electorum duplicis recipiet in fine temporum, 15. a. Una sanctorum ante resurrectionem, post vero duplex beatitudo, 17. a. 1253. e. Quomodo in cælo memoria peccatorum non officiat beatitudini, 138. b. Beatorum corpora, auro clara, vitro perspicua designantur, 596 e. Beati Deum vident, non claritate tantum, sed in propria ejus natura, 621. e. Beati sitientes satiantur & sitiunt satiati, 602 b. Non vident Deum, sicut ipse se conspicit, ibid. a. Omne quod sine Dei visione abundat, inopia est, 672. b. Aurora ad locum suum festinat, cum sancti ad æternam suspirant beatitudinem, 919. e. Sola Dei visio vera mentis nostræ refectio est, 1041. e. Sanctorum licet merita sint diversa, una tamen est beatitudinis vita, 1315. a. 1512. e. Beatitudo datur sanctis ex hoc mundo exeuntibus, 127 e. 296. e 453. b. 1513. b. Causa gemendi fidelibus est dilatio beatitudinis, 218. a. Beati in cælo, quibus fruantur, 296. e. Ad beatitudinem jure successionis vocantur cum fortibus imbecilles 1166. a. Beatitudinis æternæ status, 1240. e. V. Status gloriæ.

BEHEMOT interpretatur animal, 1055. b. 1094. a. Nomine Behemoth antiquus hostis designatur, ibid. Qui factus sit cum homine 206. b. Cauda Behemot, quid signet, 1062. e. More cedri ad alta nititur, 1062. b. Behemoth caput herba est, cauda cedrus, 1064. b. Dente vulnerat, cauda ligat, ibid. e. Behemoth dicitur principium viarum Dei, 1070. e. Opertus fuisse dicitur lapidibus novem, id est novem angelorum ordinibus ornatus, 1072. d. Capax caritatis est conditus, ibid. e. Extentus & protegens, qui dicatur, 1073. b Gladius Behemot, quid sit, ibid. d. Qui montes, id est elati seculi ferant herbas Behemoth, 1076. b. Salices torrentis, quomodo eum circumdent, 1081. a. Homo captus est in oculis suis id est novit & momordit Christum, 1085. e. Sagatissimæ eius insidiæ detegendæ, sancti velut sude nares ipsius perforant, 1085. d. Christi divinitatem explorans, ejus verbis in naso confixus est, & captus, 128. d.

Behemoth, bovi comparatur, 1256. d. Caudæ Behemoth, dicitur antichristus, 1058. e. Qui suam caudam dilatet, 1059. e. Behemoth testiculorum nervi, quinam sint, 1065. Behemot ossa, quæ, 1067. e. Behemoth consilia, quæ, 1068. e. Behemoth multos ferire permittitur, 1074. e. Behemot superbi serviunt, 1276. b. Behemoth nates, quæ, 1285. d. Behemoth uno vitio homines percutit ut concidant, & alio ligat ne resurgant, 1992. b. Behemoth tentationes fraudulentæ, ibid. e. V. Diabolus, Leviathan. Satanas.

BELLUM pati mystice, quid sit, 12. a. Bellum Deo placere, quid sit, 480. b. Unde bellum justo homini intestinum, 204. d. Ad bellum sub Christo duce procedentes, hoc opere ostendant quod ore annuntiant, 991. e. Quid sit procul odorari bellum, 1029. a. 1034. d. 1035. b. Fidelium contra aereas potestates bellum, 1237. d. Bellum contra vitia simul junctis viribus oppugnantia, 1303. e. Contra successive & diversis partibus oppugnantia, ibid. e. Contra alia pro aliis furtive se supponentia, 1304. a. Qui convertantur in die belli, 1412 a.

BENEDICERE in malam partem quandoque sumitur, 27. d.

BENEFICIA Dei qui dissimulat accepta, accipere non meretur nova, 826 a.

BENJAMIN tribum, cor omnis Israel non percusserit, nisi prius bis ab ea percussus, 442. b.

BENIGNITATIS exemplum Samuel est, 860. d.

BERSABEE dicitur puteus septimus, 94. a. Bersabee legem litteræ significat, ibid.

BESTIA terræ, quid sit, 203. e. Quid bestiæ montem tangere vetita, significet, 229. b. Qui homo desinat in bestiam, 226. d. Quid sint bestiæ silvarum, 876. d. Bestia agri, quid denotet, 100. e. 1276. e.

BETHLEEM domus panis interpretatur, 1460. a. Quare Christus in Bethleem natus, ibid.

BLANDI & malitiosi, qui dicantur scorpiones, 1258. b. Et apes, ibid. Cur ignis spinas comburens, ibid. e. Increduli sunt Deo, subversores infirmis, fortibus scorpiones, ibid.

BONA malis admixta reprobantur, 18. e. Ipsis bonis quæ agimus, quomodo ad deterius propinquemus, 32. d. Sua recipit Deus, non nostra aufert, cum bona amittimus, 51. a. Bonis transitoriis inhiantium vacuus labor, 230. a. Terrena justi non amant, quæ habent, 263. e. Bona nostra pereunt, si citius retecta, 260. b. Fluxis innituntur pravi, cum quibus pereunt, despectis veris bonis, 662. e. Bona alia sunt summa, alia media, 888. b. Bona dicuntur mala, vel mala bona comparative, 913. d. Bona nostra Dei sunt opera, 1212. d. Bonum quod, & quando imperfectum, 1224. d. Bonum quod habemus, utilitati proximi vicissim impendamus, 1232. b. Non debemus retinere privata, quæ ad communem utilitatem nobis sunt data, 1233. a. De bonis, quæ hic accipimus, quam metuendum, 1657. a.

Bonum non bene dicitur, 732. d. Bonum male dicitur, ibid. Bona ex malis caute eruenda, 287. e. Cur bona Deus malis largiatur, 527. b. Bona nostra tribus modis diabolus insequitur, 34. b. Bona nostra, ut Deo placeant, 36. e. Bona nostra ad Deum referenda, 64. b. 958. b. Bonum facile deperditur, 82. d. Bona opera ex corde mundo procedere debent, 112. a. Bona minora pro majoribus omittenda, 626. a. Bona minora non semper negligenda, 627. d. Bona omnia Deus remunerat, 283. a. Bona nostra ex Deo sunt, 737. a. In bonis actionibus prius elatio cordis vincenda, 741. b. Ex scientia bonorum operum elatio nascitur, 850. e. Bonum bene dicere, quid, 1168. a. Bonum bene agere, quid sit, 1286. a.

Bonorum memoria in tribulatione magna consolatio, 80. a. Bonis temporalibus bene utuntur justi, 263 e. Ex bonis temporalibus superbiunt mali, 367. a. Bona malis sæpe eveniunt, 436. b. Bona possidere, quid sit, 460. b. Bona justis, cur subtrahit Deus, 521. a. Bona hujus mundi, quantum pungant, 654. b. Quot labores & ærumnas pariant, ibid. d. 1657. b.

Bonos ut fruatur Deo, dispensatorie utitur hoc seculo, 45. a. Cur hic affligantur boni, 77. a. 237. e. Cur aliquando prosperentur, 138. a. Bonos per malorum persecutionem purgat Deus, 541. e. Boni non partem a Domino, sed Dominum ipsum partem suam habere desiderant, 485. a. Vere boni sunt, qui inter malos boni sunt, 17. e. 573. e. Bonorum & hypocritarum differentia, 273. d. Boni ex contumeliis acceptis fiunt meliores, 1508. b. Boni soli nusquam fuere, nisi in cælo, 1637. e. Bonus non est, qui malos patienter non fert, 1631. a. Nemo bonus antequam a malis fuerit probatus, ibid. d. V. Justi. Sancti. Boni quando separabuntur a malis, 1638. b. Boni sine malis esse non possunt in hac vita, ibid. a. Boni pauci sunt, & multi mali, ibid. e. V. Justus & iniquus comparati.

BOVES in Scriptura varie significant, 24. e. 65. a. 57. e. 65. b. 213. b. 218. a. 1160. d. 1376. e. Boum juga concordes virtutes significant, 30 d. Arantes boves, quid signent, 65. b. a. Quid sit arare in primogenito bovis, 280. e. 1184. a. Quid sit non obturare os bovi triturant, 1160. d. Quinque juga boum signant quinque corporis sensus, 1661. a.

BRACHIUM, quid significet, 694. e. Brachium Domini dicitur Christus, 868. d.

BRITANNIA fidei subdita, alleluja resonat, 862. e.

BRUCHUS edendi ingluviem significat, 1112. e.

BUTYRO & melle nos Christus satiavit, 477. b. Butyro pedes lavare, quid sit, 615. b. 216 b.

BUXUS significat infantes parentum fidelium, 1523. b. Color buxeus, quid significet, 1012. d.

BUZITES interpretatur contemptibilis, 735. a. Et contemptus, 1185. a.

BYSSUS, quid significet, 967. b.

C

CADAVER a casu dicitur, 1043. e. Quid significet, 1044. a.

CADERE Spiritum sanctum, quid sit, 61. d. Cadere recto, vel in faciem, qui dicantur, 1210. b. Cæcitas mentis oritur ex desideriis terrenorum, 192. a. Qui præcedat, vel sequatur cæcitas peccandi consuetudinem, 226. a. Homo cæcus a nativitate, 266. d. 1442 e. Hominis cæcitas gemenda circa res spirituales, 296. a. Pœnalis cæcitas mentis in sui ipsius cognitione, 305. d. 428. a. 800. d. Homo, qui stare ad locum noluit fugiendo, oculos amisit, 310. e. Cæcitas, etsi justa, at mente dura, 311. d. 315. e. Cæcitatem suam homo vult diu perpeti, 390. b. Stupenda quorumdam pravorum, etiam dum feriuntur, obduratio & cæcitas, 463. a. Malum quod agimus oculo mentis obicem ponit, 653. e. Impiorum cæcitas quanta, 653. e. Deus excæcat, a cæcitate non liberando, 809. a. Obcæcatio mentis ex peccatis orta, 1190. d. Cæcus a Christo illuminatus, significat genus humanum, 1440. e. Cæcus sedens secus viam & mendicans, quid signet, ibid. e. Christus cæcum clamantem audit transiens, stans illuminat, 1442. e. Cur Christus a cæco requirat, quid velit, ibid.

CÆLI dicuntur prædicatores, 58. a. 292. e. 869. d. 978. b. 1579. e. Justi dicuntur cæli 406. e. 483. e. Apostoli, 553. b. Spiritus cælestes dicitur anima justi, 942. d. 1327. b. 1635. e. Ecclesia Electorum, 982. e. 1060. e. 1634. e. Cælorum concentus, quid sit, 663. d. Cæli dicuntur pauperes Evangelici, 484. a.

Si homo primus non peccasset, cælum ei & posteris ejus patuisset, 128. a Præ amore cælestis patriæ exilii pœnas amamus, 216. b. Quid sit Deum extendisse cælos, 292. e. Militia cæli, quid sit, 699. a. Cæli quasi ære fusi, quid significent, 884. e. Concentus cæli, quid significet, 964. a. 965. a. Cælorum ratio, quid sit, ibid. b. Qui Deus cælorum enarret rationem, ibid. 965. a. Concentus cælorum a pravis non auditur, 965. d. Cur cælum vocetur desertum, 1602. d.

Lacrymæ ex desiderio cælestis patriæ fusæ, sunt beatæ, 314. 764. b. Cælum & terra specie transeunt, in sua natura semper servabuntur, 539. e. Animæ ad patriam cælestem spe-

ſuſpiranti, quot cauſæ ſint legendi, 587.*a.* Mundatis oculis cordis lætitia patriæ cæleſtis aperitur, 764. *d.* Dum amor cæleſtis patriæ provocat, hujus viæ cruciatus impellat, 820.*e.* Arduum eſt homini terreno cælorum alta conſcendere, 866.*a.* Splendor ſupernæ civitatis auri nomine accipitur, 1128. *b.* Cæleſtia conſideranti cetera vileſcunt, 1626. *e.* Via ad cælum ardua & difficilis, 1627.*e.*

Cælorum virtutes ſunt ſpiritus cæleſtes, 1437. *b.* Cælum aereum & æthereum, qui differant, 1571. *e.* Cælorum ornamenta, quæ, 1579. *c.*

CAIN, cur divina voce admonitus, mutari non potuerit, 370. *d.* Cain fuit membrum Antichriſti, 923. *e.* Abel eſſe renuis quem Cain malitia non exercet, 673. *c.* 1259. *b.* 1638. *a.*

CALAMI & arundinis variæ ſignificationes in ſcripturis, 1078. *d.* 1315. *c.* 1323. *c.* Calami de haſtili procedentes, ſignificant prædicatores, 1216. *b.* Calamus ſex cubitorum & palmi, quid ſignet, 1340. *d.* *V.* Arundo.

CALAMITAS arenæ comparata, 213. *c.* In calamitate eſſe, quid ſit, 650. *c.* De calamitatibus finem mundi præcurrentibus, cur Chriſtus monuerit, 1612.*b.*

CALCANEUS finem actionis ſignificat, 36. *a.* Diabolus calcaneum obſervat cum actionis bonæ finem vitiare tentat, *ibid.*

CALCEAMENTUM prædicationis munimen ſignificat, 1123. *e.* Mos apud veteres ſolvendi calceamentum, ejus qui ſponſam ſibi lege debitam recuſaret, 1458. *e.* Johannes negat ſe dignum, qui Chriſti ſolvat calceamentum, 1459.*a.* Calceamentum ſignificat mortalitatem a Chriſto aſſumptam, *ibid.* Corrigia calceamenti eſt ligatura myſterii, 1459. *e.* 1518. *d.* Calceamenta ſignificant operum mortuorum exempla, 1498. *c.* Calceamenta in pedibus habere, eſt mortuorum vitam conſpicere, 1536. *a.*

CALIGO dicitur ipſa per pœnitentiam mentis noſtræ confuſio, 117. *d.*

CALIX objicitur paſſionis ad ſublimitatis gaudia tendentibus, 538. *b.* Per calicem pertingitur ad majeſtatem, 1562.*a.* Calix ſignificas dolorem paſſionis, 1616.*c.*

CALUMNIATORES ſunt omnes iniqui, 281. *a.*

CAMELUS, quid camelo deſignetur in ſcripturis, 21. *c.* 30. *b.* 66. *d.* 1579. *b.* 1101. *c.* Camelos poſſidet, qui quod in ſe altum ac tortuoſum, aus fidei ſubdis, aut præ caritate flectit, 37. *b.* Camelum per foramen acus intrare, quid ſit, 1160. *a.*

CANANÆUS factus tribui Ephraim tributarius, quid ſignificet, 111. *e.* Quis ſit Cananeus cui cingulum tradidit Eccleſia, 1097.*b.*

CANDELABRUM, quid ſignificet, & lucernam poni ſuper illud, 992.*a.* 1215.*d.*

CANDOR veſtis, quid ſignet 1526.*d.* 1527.*a.* 1573.*b.*

CANUM lingua Eccleſiæ ex inimicis, quid ſit, 642. *a.* Canes vocantur Doctores Eccleſiæ, 632. *c.* 1652. *e.* Lingua canum vulnus, dum lingit, curat, 1653. *b.* Lata adulantium lingua ſignatur lingua canis lingentis, 1651.*d.*

CAPILLOS nutriendi, vel abſcindendi tempore afflictionis mos diverſus, 50. *d.* Capilli cogitationes ſignificant, 70.*e.* 1596.*b.* Capillos tondere, quid, 61. *a.* Quid per deciſos Domini capillos ſignetur, *ibid.*

CAPRA ſignificat vitam contemplativam, 1048.*b.*

CAPTIVITAS Babylonica prima regis Joachin, ſecunda Sedeciæ, 1308. *c.* Qui redimitur, ex captivitate liberatur, 585. *d.*

CAPUT detondere, quid ſit, 70. *e.* 71. *b.* Caput ſignificat mentem, 70. *d.* 612. *e.* 1437. *d.* 1478. *c.* Caput hominis divinitas, 266. *b.* Quid ſit movere caput, 419. *b.* 1153.*b.* 1153.*c.* Quid ſis levare caput 1437. *e.* Caput in lapide ponere, eſt Chriſto inhærere, 163. *c.*

CARBONES, qui diſtent a lampadibus, 1108. *b.* Utriſque ſignantur viri ſancti, *ibid.* Carbones ſignificant ſanctos occultos, *ibid.*

CARCER diaboli, qualis, 260. *a.* Carcere aliquem conſtringi, eſt eum non valere quod vult, implere, 250. *c.* In carcere ſanctos eſſe, quid ſit, 260. *d.* Qui male agit, conſcientiam ſibi carceram facis, 370. *e.*

CARITATIS typus eſt oleum, 70. *d.* Oleum in capite eſt caritas in mente, *ibid.* Caritas dicitur lex Chriſti, 340. *e.* Caritas calori comparatur, 531. *e.* Caritas eſt vinculum perfectionis, 916. *d.* Caritas virtutum mater, 1560. *b.* Auri nomine caritas intimatur, 1128. *e.* Caritas dicitur latitudo ſpiritalis ædificii, 1327. *d.* Sanitas ex vulnere caritatis, 1332. *b.* Ferculum media caritate conſtratum, quid ſit, 1335. *b.* Caritas non aſt vera, ſi minus duobus cubitis habes, 1342. *e.* Cocco bis tincto caritas Dei & proximi ſignificatur, *ibid.* 1341. *d.* 1640. *b.* Caritas dicitur ignis, 1595. *c.* Cur caritas per veſtem nuptialem ſignata, 1639. *b.* *Vide* Amor. Dilectio.

Caritatis duo præcepta, qui inter ſe connexa, 223. *c.* 1554. *e.* Caritas a duobus præceptis incipit, & ad innumera ſe extendie, 340. *d.* Sola caritas a Chriſto præcepta, 1560. *b.* Caritas conſummans, quæ ſit, 29. *c.* Caritatis latitudo qualis, 1328. *a.* 1354. *d.* 1359.*b.* Per tria diſtinguitur caritas, 340.*d.* Caritas multiformis exemplis ſanctorum oſtenditur, 345. *e.* Fortitudo caritatis, 357. *a.* Timor, qui in caritatem tranſeat, 722. *b.* Caritatis quatuor dimenſiones, 1222. *d.* Nullas virtutes, ſi deſit caritas, formidat hoſtis, 1218. *c.* Caritati mutuæ, cur hoſtis invideat, *ibid.* Caritas vera eſt amor humilis, quem nobis viciſſim impendimus, *ibid.* Caritatis & longanimitatis eadem eſt menſura, 1332. *c.* Caritas diverſas mentes conflas in unam, 1343. *a.* Caritas vera eſt diligere amicum in Deo, & inimicum propter Deum, 708.*d.* 1466.*b.* 1560.*c.* Caritas eſt ad alterum, 1496.*b.* Deus in unitate eſt, non in diviſione mentium, 1532.*a.* Quidquid præcipitur, in ſola caritate ſolidatur, 1560.*b.* Caritatis perfectio, 1561.*b.*

Caritatis ſunt duo præcepta, 50.*c.* 340.*d.* 1496. *b.* 1560. *b.* 1639. *c.* Duo præcepta caritatis duobus cubitis veſtibuli portæ civitatis ſignata, 1640. *a.* Cocco bis tincto caritas Dei & proximi ſignatur, 1342.*c.* 1341.*d.* 1640. *b.* Caritatis officia explicantur, 343.*a.* Caritas patiens contra mala, benigna, ut amet quos portat, 1615. *a.* Caritas erga proximum in duobus conſiſtit, 708. *d.* 1560 *c.* Ex caritate omnes quaſi ex radice oriuntur virtutes, 341. *c.* 342. *a.* Dei diſcipulos nos facit ſola caritas, 708. *d.* Caritatis argumenta & ſigna, *ibid.* Per inſpiratæ caritatis fortitudinem naſcentia in corde vitia Dominus reprimit, 916. *d.* Effectus caritatis in fidelium congregatione, 1343. *a.* Certum caritatis argumentum bona operatio eſt, 1354.*e.* 1575 *d.* In omnibus operibus caritas nos muniat, 1339. *e.* Sine fide, ſpe & caritate nullus adultus ſalvus, 1360. *d.* Inter fidem & ſpem poſiti tandamus ad caritatem, 1421. *a.* Ex caritate compuncti ſunt altare aureum ante velum arcæ poſitum, 1428. *d.* Neceſſitas caritatis, 1466. *b.* Qui caritatem non habes, ea etiam, quæ habere videbatur, amittit, *ibid.* Vis caritatis in anima amantis, 1348. *d.* Peccati rubigo caritatis igne conſumitur, 1595. *c.* Sæpe caritas integra flagrat in corde, & præpedita non monſtratur in opere, 1600. *c.* Caritas probari ſolet per ſolam odii adverſitatem, 1640. *c.* Sæpe caritas infirmatur in flagellis, 69. *d.* Nulla caritas extra Eccleſiam, 574. *b.* *Vide* Amor. Dilectio. Caritas Chriſti.

Caritas in gratiis adminiſtrandis, 1232. *b.* Caritatis opera multa, 1359. *b.* Caritatis binæ menſæ, patientia & benignitas, 1404. *a.* Caritas exterius impedita, interius ardet, 1600. *c.* Caritatem a ſemetipſo incipere debet homo, 624. *d.*

CARMEN in nocte, quid ſit, 822. *e.* 1262. *e.* Carmen & væ, quid ſit in Scriptura ſacra, 823. *a.* 1292. *b.* Carmen duplex, *ibid.* *a.*

CARO & ſanguis, quid denotat, 87. *b.* Caro in Scriptura dupliciter ſumitur, 466. *a.* In carne non eſſe, quid ſit, 483. *a.* Cur caro tot malis ſubjecta ſit, 763. *b.* Carnis curam habere debemus, 1227. *e.* Carnis oblatio duplex, 1419. *c.*

Carnis motus tentando rugiunt, ſed uſque ad morſum non perveniunt, 304. *b.* Immo nobis pacem cum Deo procurant, *ibid.* *d.* Tempus carnis telæ comparatur, 253. *b.* Lex carnis facit hominem abominabilem, 315. *e.* Utilitas tentationum carnis moleſta, 327. *e.* 609. *a.* Carnis tentatio & contemplatio ſimul in una mente, 347. *c.* Unde reficitur caro, inde deficit ſpiritus, 358. *c.* In carne infirmitas, in oſſe fortitudo ſignatur, 457. *d.* Quid ſit conferre carnes ad veſcendum, 459. *c.* Aliter dicitur caro juxta naturam, aliter juxta culpam, 466. *a.* Aſſeritur caro poſt reſurrectionem palpabilis, 465. *b.* Non eſſe in carne eſt carnalia non amara, 483. *a.* Caro putredo & vermis, 533. *a.* Ad edomandos carnis appetitus cogitatio potens, 534. *a.* Caro, qui dicatur ſterilis, 635. *b.* Per abſtinentiam, vitia carnis, non ipſa caro eſt extinguenda, 675. *b.* 984. *b.* 1383. *a.* De ipſa carne, quam præceptis Dei præpoſuimus, flagellamur, 763. *b.* Caro mergit, quos ſuperba ſcientia ſublevat, 824. *b.* Mens juſte amittis dominium carnis, quæ Deo ſervire recuſat, 824. *d.* Carnis deſideria, non caro occidenda, 984. *e.* Ad intelligenda ſublimia valet aſcendere, qui carnis caſtigavit incentiva, 983. *b.* Qui ſint carnis impetus, 1206. *d.* Impetus carnalis ſæpe nobis illudit ſub velamine ſpiritualis, 1207. *a.* Cura carnis in neceſſitare, ſed non in deſideriis facienda, 1227. *e.* Caro nomine grabati ſignificata, 1296. *b.* Per carnes populi deſignantur, ſicut per oſſa principes, 1374. *e.* Hoſtem nutris, qui carni plus æquo tribuit, 1388. *a.* Civem necat, qui ejus neceſſitati non ſatisfacit, *ibid.* Mortuam carnem putreſcere, quid ſit, 1471. *a.* Omnis caro fenum, quod hodie viret, cras areſcit, 1484. *a.*

CARNALIUM turba in Eccleſia Chriſtum premit, 88. *d.* Prava interdum metu, interdum audacia carnales ſuadent, *ibid.* *e.* Carnalium gravis labor, ſpiritualium nullus, 188. *a.* Quam gravia ſint electis verba moreſque carnalium, 218. *c.* Carnis gratia ſubrepens vim ſuperni amoris non impediat, 232. *b.* Mare corda carnalium ſignificas, 259. *e.* Carcere ſtringuntur corda carnalium, quando non valent implere quod voluns, 260. *b.* Qui carnaliter loquuntur ad ſilentium ſunt revocandi, 381. *e.* Carni addicti majores ex carne tribulationes experiuntur, 403. *c.* Impius carnalium deſideriorum facibus utitur cum ſibi conjunctis, 413.*a.* Carnales aut Deum non eſſe ſuſpicantur, aut ei ſervire contemnunt, 489. *a.* Carnales delectans curæ ſeculares quibus tamquam vermibus roduntur, 532. *e.* Si ſanctiores non ſunt maculæ expertes, quot ſordent carnales, 544. *b.* Patriæ cæleſtis deſiderium neſciunt carnales, 577. *c.* Carnales ſcriptura notat ſub hominis ſeu humanitatis nomine, 602.*c.* Carnalium pro terrenis quantum ſtudium, & pro cæleſtibus ardor nullus, 630. *b.* In carnalium corde Chriſtus ultimus ſedet, in corde juſtorum primus, 637. *d.* Carnales dolent ſuæ mortis ſocios non habere, 650. *d.* Carnalium vitæ deſcriptio, 653. *b.* Carnales veris bonis deſpectis, loniuntur fluxis cum quibus pereuns, 662. *e.* A carnalis vitæ ſuppliciis Chriſtus nos eruit, & innovavit, 763. *e.* Homo carnalis arundini ſimilis, 1454. *b.*

Carnalium perſecutiones in Eccleſia, 88. *e.* Carnales mentes mulieres vocantur, 90. *e.* Carnales in Eccleſia ſunt diaboli adjutores, 181. *e.* Carnalium vita feni nomine & palearum deſignatur, 1056. *c.*

CARTILAGO beſtiæ, quid ſignificet, 1063. *d.* Cur laminis ferreis comparetur, 1064. *a.* 1609. *c.*

CASIA nomen ſecundæ filiarum Job, quid ſignificet, 1164. *b.*

CASSII Epiſcopi conſuetudo offerendi quotidie ſacrificii, 1631. *c.* Ejuſdem eleemoſynæ & piæ lacrymæ, *ibid.* De die mortis divinitus præmonetur, 1631. *b.* Annis ſingulis Romam in ſanctorum Apoſtolorum natali venire conſueverat, *ibid.* *d.* In Epiſcopio Miſſas celebrat & moritur, 1633. *a.* Qui Chriſtum fuerat imitatus in vita, mortem quoque habuit ejus morti ſimilem, *ibid.* *b.*

CASTITAS ſine amore proximi vana, 205. *b.* Caſtas cogitationes diabolus corrumpere conatur, 66. *b.* Nulla eſt caſtitas carnis, quam non commendas ſuavitas mentis, 205. *b.* Caſtitatis ruina eſt ſuperbia, 374. *b.* Caſtitas ſuperba nihil prodeſt, 680. *d.* 697. *a.* Caſtitas & humilitas ſe mutuo tuentur, 823. *e.* Quanta caſtitatis habenda cura, 1480. *e.* Caſtitas non eſt accepta Deo ſine bonis operibus, 1482. *a.*

CASTRA ſpiritualia, quæ ſint, 1237. *d.* Caſtra Eccleſiæ varia, 1239. *c.* Diverſi caſtrorum ordines in Eccleſia, *ibid.* *d.* Quæ caſtra dicantur, *ibid.* *c.* Quid ſit pollutum exire extra caſtra. 325. *d.* Caſtra fidelium contra malignos ſpiritus, 1237. *d.* Caſtra dare contra animam, quid ſit, 1303. *d.*

CASUS gravior eſt, quem præceſſit elatio major, 97. *d.* Ex ipſis virtutibus caſus gravior imminet, 245. *d.*

CATENIS ligari ſe putant ſancti, quamdiu hic degunt, 819. *a.*

CATHEDRA eſt magiſterii auctoritas, 617. *d.*

CAUDAM hoſtiæ offerre, quid ſit, 38. *b.* Cauda hoſtiæ eſt perſeverantia in bono opere, 1546. *a.* Cauda, quid ſignificet, 453. *a.* Cauda Behemoth, quid ſis, 1058. *e.* More cedri induruit hæc cauda ex peccandi conſuetudine 1604. *d.*

CAUTELA minorum fit ruina majorum, 1090. *c.*

CEDRI nomine quid significetur in Scriptura sacra, 207. e. 1058. e. 1522. e.

CELERITAS seu festinatio commendatur, 1537. a.

CELSITUDO, quæ vera, quæ sit falsa, vel participata, 1134. d.

CENSURA dictorum suorum, censor rectius judicat de alienis, 243. e

CENSUS non est in crimine, sed affectus, 361. b.

CENTENARIUS numerus contemplationem vitæ æternæ designat, 1358. d. Afferre fructus centum, quid sit, ibid. Centenarius numerus designat perfectionem, 1372. d. 1382. e. 1384. a. 1426. b. 1601. d.

CENTURIONIS Cornelii fides explicatur, 1381. d. Cur Christus Centurionis servum adierit sanaturus, & Reguli filium absens curaverit, 1566. e.

CERASTES, quid significet, 1055. e.

CERTAMEN palæstræ describendi, & conditiones, consuetudo, 19. a.

CERVI velocitas describitur, 821. e. His similes sunt electi, ibid. Cervæ serpentes extinguunt, 972. e. Qui cervi flumina transmittant, ibid. d. Quid sit cervas parturientes observare 975. d. Loca umbrosa, quæ hinnulus cervorum quæris in meridia, quæ sint, 1597. d

CERVIX superborum redacta est in lutum, 381. d. Pinguis cervix opulenta superbia, 411. b.

CETUS significat antichristum, 110. b. Cur diabolum significet, 260. a. 1185. a.

CHALDÆI interpretantur feroces, 59. a. Captivantes & quasi dæmones, 1185. e. Quinam significentur per tres Chaldæorum turmas, 59. a. 67. b Chaldæi feroces dicti, quid signent, 191. d.

CHANANÆUS, quid significet, 121. e. Chananæus tribui Ephraim factus tributarius, quid significet, ibid. Cur Cham peccante, ultionis sententiam accipit Chanaan, 829. d.

CHERUB, quid significet, 1073. b. Cherubim significat plenitudinem scientiæ, 1424. b. 1501. d. 1547. d. 1605. e. Duo cherubim qui in propitiatorium se invicem respiciunt, quid significent, 1547. d. Cherubim sunt spiritus eo perfectiores scientia, quo vicinius Deum contemplantur, 1605. e. Cur super cherubim dicatur Deus sedere, 1608. d. Omnes angeli fontem scientiæ simul vident, sed cherubim plenius, 1608. e.

CHOBAR, quid significet, 1185. a.

CHORI nomine designatur caritatis concordia, 1238. e.

CHRISTUS dicitur advocatus, 718. e. 1234. d. Æquitas, 515. b. Agnus, 986. a. Alpha & omega, 1535. e. Angelus magni consilii, 373. e. 759. e. Arbor, 604. e. Ascensor equitis, 1015. a. Avis, 580. e. 1573. d. Brachium Domini, 1185. d. Camelus, 23. e. Caput Ecclesiæ, 14. e. 15. b. 83. d. &c. Caput nostrum, 1228. b. Custos, 1507. e. Deus sublimis, 1236. b. 1532. d. Dextera Dei, 400. b. Eques, 1015. a. Finis legis, 1349. a. Finis noster, ibid. Firmamentum, 1231. b. 1240. a. Fons patens misericordiæ, 1041. b. Fructus terræ sublimis, 1310. e. Fundamentum fundamentorum, 899. e. Fundamentum omnium lapidum ædificii, 1311. b. Hinnulus cervorum, 1597. e. Homo peregre profectus, 1464. a. Infans ab ubere, 555. b. Justus, 1234. d. Lampas, 364. a. Lapis angularis, 902. b. Legislator, 853. d. Leo bestiarum fortissimus, 959 d. 986. a. Lignum viride, 395. d. 652. a. Lucifer verus, 13. e. 952. b. Lux 132. e. Manus Domini, 1185. d. Medicus noster, 760. d. Mons in vertice montium, 1075. b. 1310. e. 1313. d. 1598. a. Mors mortis, 398 d. Murus, 661. a. 1322. b. 1323. b. Onager, 985. e. 986. e. Oriens, 26. a. 660. b. 1421. e. Ostium, 1313. d. 1329. a. Panis, 755. e. Passer, 619. d. 1639. Pastor, 1313. d. 1329. a. Paterfamilias, 1510 e. Petra, 985. e. 1040. d. Porta, 183. a. 1327. e. 1329. e. 1197. b. 1422. e. Puer parvulus, 1341. b. Radix, 395. b Rex, 1516. e. Sacerdos, ibid. Saliens in montibus, 1574. a. Salutare Dei, 1519. e. Sapientia Dei, 370. b. Scarabæus, 986. a. Securis ad radicem posita, 1520. d. Serpens, 986. a. Sinapis granum, 604. e. Sol, 270. a. 1126. d. 1310. a. 1573. e. Sponsus animæ & Ecclesiæ, 1332. a. Statera, 212. e. 683. e. Stella matutina, 952. b. Tonitrus, 938. a. Vectis, 911. e. 914. e. Verbum absconditum, 160. e. Vermis, 986. a. Via orientalis, 1329. e. Vir, 1313. d. 1329. e. 1598. a. Vultus, 580. e.

Christum figuravit Job, non solum loquendo, sed etiam patiendo, 14. e. 21. d. 717. e. Sancti veteris Testamenti rebus & vocibus Christum prophetando promiserunt, 24. b. Dominus figuratur camelo, 23. e. 1160. a. Quid est sedendo asinum Jerusalem Dominum venire, 24. e. Carnes poni super petram, quid sit, 76. e. Christus dicitur principaliter bonus, 308. d. Cur antiqui Patres dicantur fuisse naves poma portantes, 309. a. Cur aquilæ dicantur Christi carne pascendi, 309. e. Elisæus suscitans filium Sunamitidis, figura Christi, 318. a. Judæi & Gentiles convenerunt in Christo, angulari lapide, 909. a. Homines & Angeli, 902. e. Et vita activa & contemplativa, ibid. a. Samson Christi figura, qui plures moriens quam vivens occidit hostes, 928. e. Cur Christus onager dimissus liber, 986. e. Hujus onagri vincula, qui soluta sint in resurrectione, 986. d. Christus quatuor animalibus figuratur, 1039. e. 1201. a. Christi caput aurum optimum, id est caput Christi Deus, 1128. b. Ezechiel juxta fluvium Chobar est figura Verbi incarnati, 1185. b. Christus, cur electro comparatus, 1188. e. 1245 e. Qui figuretur Christus per Evangelistarum quatuor animalia, 1201. a. Candelabro Christus signatur, 1215. d. & Propitiatorio, 1219. a. rubro ardenti, 1227. e. & firmamento super capita animalium extento, 1231. b. 1240. a. Christus Thronis ipsis longe superior, 1243. a. In solo Christo ex omnibus hominibus, Deus Pater sibi complacuit, 1243. d. Nubes significat carnem Christi, 1248. a. Christus Dei manus nos roborat, 1280. d. Christus fundamento signatus, portat omnes, a nemine portatus, 1311. e. Quo sensu laboret sustinens, 1312. a. Christus vir, cujus species quasi æris, 1313. d. Christus nobis murus, intus Deus, foris Deus homo, 1322. d. Murus suo exemplo undique nobis factus, 1323. b. Qui dicatur calamus mensuræ in manu Christi, ibid. d. Christus orientalis via, & vir veniens per eam, 1329. e. Christus porta, cujus limen sancti Patriarchæ, 1331. e. 1135. e. Christus est Deus super omnia, 1331. d. Christus est finis utriusque Testamenti, 1348. e. Finis, non qui consumit, sed qui perficit, 1349. a. Christus sub orientalis portæ figura, inter Judæos & Gentiles medius, 1422. d. Una est utriusque ad cælum via, ibid. e. Christus est arca Testamenti, 1428. d. Cur Christus se Samaritanum non negaverit, 107. e. Samson Gaza nocte egressus, figura Christi resurgentis & ascendentis in cælum, 1529. a. b. Piscis assus signat Christum mediatorem passum, 1543. e. Christus in passione piscis assus, in resurrectione favus mellis, ibid. Christus a Maria optime creditus hortulanus, 1548. e. Mons fortitudinis, Christum significat, 1598. a. Christus figuratus per cubitum unum, quo arca consummabatur, 1639. a. Christus signatur per passerem unicum in ædificio, ibid.

Christus a Patribus antiquis præfiguratus, 14. b. Christus una est persona cum sancta Ecclesia, ibid. 112. b. 615. a. 731. b. 1329. b. Quomodo Christus nudus de utero matris Synagogæ exiverit, 62. a. Qui revertatur in uterum matris, ibid. d. Christus per omnes Electos in Scriptura designatus, 181. a. Christus est caput omnium Electorum, 1200. e. Corpus Christi sunt omnes fideles, 1215. e. V. Ecclesia. Christus multis actibus figuratus est, 1218. d. Christus prius vocavit mundi stultos, quam sapientes, 25. d. Qui sine cognitione Redemptoris moriuntur, æternis ignibus addicuntur, 295. e. Job mediatorem desiderat, qui sua nos morte liberet, 300. d. 269. e. Christus in nobis sedens, quasi Rex mœrentes consolatur, 640. a. Christus Deus & homo, pro hominibus Deum interpellat, 718. e. 762. d. Quomodo interpellet, 761. d. Ima cum summis junxit Christus nostra suscipiens, 866. b. Qui Pleiades jungat, & Arcturi gyrum dissipet, 951. d. In Christo omnia restaurata, quæ in cælis sunt, & quæ in terra, 1041. e. Infirma mundi eligens diaboli fortitudinem debellavit, 1095. d. Christus factus nobis ad Patrem iter amoris, & adjutorium perventionis, 1423. a.

Christus est mediator Dei & hominum, 84. a. 717. d. Job Mediatorem desiderat, petens libertatem a peccato, 269. e. 306. d. Quærendus adjutor & mediator Christus, 718. a. Qui inter Deum & homines mediator Christus, ibid. b. 760. d. Justorum in utroque Testamento fides una in mediatorem, 1355. e. 1352. e. Communicatio idiomatum in Christo, 598. d. Quid sit Christum pro nobis loqui & interpellare, 761. d. 718. e. Solus Christus nos liberavit, Deumque propitiavit, 762. b. Nullus hominum coram Deo intercessor justus pro hominibus apparuit, 763. a. Christus pro nobis orans, ad orandum nos accendit, 764. a. Per electrum Christus mediator Dei & hominum significatur, 894. e. Cur in medio ignis, ibid. d. Utriusque naturæ fuit Christus argumenta Judæis exhibuit 1317. a.

Christus frustra afflictus juxta seipsum, sed juxta nos non frustra, 84. a. Christus solus mundus, quia sine carnis delectatione conceptus, 391. b. Sanguis Christi melius loquitur, quam Abel, 416. e. Sanguis Christi clamor ejus est, ibid. Christus est testis cujusque fidelis 427. d. Christus est expectatio justorum, 434. e. Christus in domo sua incognitus, quasi peregrinus extitit, 455. a. Christus pauper factus est, ut nos ditaret, 670. b. Christus similis nobis factus est, 760. e. In quibus dissimilis nobis, 761. a. Nullam pœnam ex necessitate suscepit, ibid. b. Intercessor pro nobis factus est, 762. a. Christus adhuc in membris suis patitur, 956. b. Christus incarnatus simplicitatem cum rectitudine tenuit, 22. a. Diaboli insidias Deus incarnatæ sapientiæ luce detexit, 54. d. Qui simplex, rectus, &c. Dominus incarnatus, 55. d. Christus Deus cum Patre dat omnia, ut homo a Patre accipit inter omnia, 62. d. Spiritum habere permanentem Christi privilegium est, 72. d. Si homo primus non deliquisset, secundus ad passiones non venisset, 84. b. Hæretici nobiscum in terra sedens, cum de incarnatione nobiscum consentiunt, 93. d. Cur natura humana reparata, non angelica, 108. a. Hoc fieri debuit Christus quod redemit, 109. e. Impii incarnationis beneficio a gravi labore erepti, 133. e. Solus Christus de immunda conceptione nihil habuit, ex Virgine ortus, 392. d Per incarnationem Filii Deus homini porrexit dexteram, qua ad gloriam incorruptionis eum levavit, 400. b. Deus incarnatus nos melle & butyro satiavit, 477. b. Per Christum infimum datur hominibus accessus ad indulgentiam, 515. e. Incarnatione Domini mundus presso tumore domitus, 551. d. Incarnationis œconomia, 552. b. 750. d. Qui obumbratio modum significet incarnationis Verbi, 571. a. Incarnatio Christi sub vulturis figura describitur, 580. d. Sola sapientia æterna ad sanandum ægrotum grandem, id est genus humanum sufficit, 591. d. Sapientia humanam carnem cum anima rationali suscepit, 697. b. Modus incarnationis Verbi, 598. e. Pietas & compassio Christi erga homines in incarnatione, 670. a. Christus factus hominibus via redeundi ad Deum, 718. b. Christus de sacerdotali tribu ortus, 719. d. Dominus nec culpam ex vitio suscepit, nec pœnam ex necessitate, 771. a. Distat a nobis magnitudine pœnæ, concordat nobis veritate naturæ, ibid. e. Viæ divinæ sapientiæ per incarnationem omnibus patent, 804. b. Ex tribus Personis solus Filius in Scripturis vocatur Angelus propter incarnationem, 896. b.

Homo tanto magis Deo debitor, quanto pro illo etiam Deus indigna suscepit, 917. d. Cum humanæ naturæ infirma Deus suscepit, venturæ claritatis notitiam hominibus dedit, 920. a.

Dominus incarnatus in forma servi, Patre & seipso minor, 986. b. Verbum equitem ascendit, quando animatam carnem sibi assumsit, 1014. e. Carnem divinitas anima mediante suscepit, 1014. e. 1095. e. In hamo incarnationis Verbi captus est diabolus, 1085. b. Christi corpus domus est sapientiæ, 1095. e. Incarnatio Verbi revelata Ezechieli, 1185. e. Divinitatis fulgorem nobis temperavit humanitatis obscuritas, 1188. d. Natura humana ante assumtionem terra, assumta a Verbo facta est firmamentum, 1231. b. Christus super Thronum, & ipse sub Throno per humanæ assumtionem naturæ, 1244. d. Utriusque in Christo naturæ argumenta, 1245. a. Christus unus in utraque natura, 1245. b. Utriusque inconfuse ac inseparabiliter facta conjunctio naturæ, ibid. e. Qui prius paucis notus, per incarnationem a gentium multitudine est agnitus, ibid. d. Ignis qui prius ardebat intrinsecus, extrinsecus fulsit, 1246. d. Per divinam naturam Angelis notus, per assumtam humanam hominibus innotuit Christus, ib. e. Cur incarnatio Verbi æri comparetur, 1313. e. Caro Verbi vestimento comparata, 1314. a. Christus per incarnationem Rex & Dominus, ibid. e. Christus ex incarnatione qui dicatur in porta stare, 1316. d. Qui dicatur post parietem stetisse, 1317. b. Divina faciens, & humana perferens, per fenestras & cancellos prospexit, ibid. e. Filius Dei ut nos ad Ecclesiæ fidem introduceret, incarnatus, ibid. d. Dominus nomine viæ orientalis inter Patres veteris & novi Testamenti, incarnatus, 1344. a. Per Verbi incarnationem collata nobis beneficia, 1351. a. Deus incarnatus alienum opus fecit vapulando, proprium nos ad suam justitiam colligendo, 1352. a. Christus fons misericordiæ, patens per incarnationem, 1401. b.

Unde Deus humana patitur, inde homo ad divina sublevatur, 1440. *d.* Per incarnationem humana cæcitas est sanata, *ibid.* Christus extitit visibilis inter homines corpore, invisibilis majestate, 1438. *d.* In Christo una persona, sed duæ naturæ, 1494. *b.* 1635. *c.* Qui Christum purum hominem credit, carnes agni crudas comedit, 1535. *a.* Qui humana sapientia mysterium incarnationis discutit, carnes agni aqua coctas comedit, *ibid.* Quod de hoc mysterio non intelligitur, igni traditur, cum sancto Spiritui reservatur, 1535. c. Christus in utraque natura est prædicandus, 1547. *c.* Christus minor Patre secundum humanitatem, cui æqualis est secundum divinitatem, 1549. *b.*

Incarnationis Verbi & missionis Spiritus sancti comparatio, 1580. c. Per pedes Domini intelligitur incarnationis mysterium, 1596. *d.* Qui hoc mysterium diligit, pedes Domini osculatur, *ibid.* Humeris suis ovem perditam imposuit Christus, naturam humanam suscipiendo, 1602. *a.* Lumen in testa est divinitas in carne, 1603. *b.* Nuptiæ Filii Dei, ejus est incarnatio, 1631. *d.* Deus incarnatus & per Prophetas futuram, & per Apostolos dixit factam Unigeniti incarnationem, 1636. *a.* Dilectio fuit sola incarnationis causa, 1639. *c.*

Christi adventum Judæa & Gentilitas desiderarunt, 215. *a* Multi ex Gentilibus Redemtoris adventum expectaverunt, *ibid. b.* Sanctus veteris Testamenti corporalem cupiebat sui conditoris præsentiam, 386. *a.* Primus Christi adventus in humilitate, secundus in terrore, 515. *d.* *V.* Adventus.

Christus in alieno, non secundum potestatem, sed secundum naturam natus, 1461. *d.* Christus auro, thure & mirrha, Deus, Rex & homo significatur, 1470. *b.* Christus humanitate ceteris similis, divinitate singularis, 26. *a.* Quandoque ex nostra dubitatione Christus loquitur quasi dubitans, 28. *a.* Qui dicatur Christus per humilitatem cecidisse in terram, 61. *e.* Cur Christus natus ponatur in præsepe, 215. *e.* Divinitas stravit se hominibus per humanitatem, quos surgens levavit, 515. *c.* Cur Christus apparuerit in carne, 684. *a.* Dei Filius in æterna nativitate nobis ignotus, nasci voluit in tempore, ut se imitandum præberet, 927. *c.* Nativitas carnis mundi sapientibus despecta, vita est, *ibid. d.* Christus sub Angelis, & homo super Angelos est exaltatus, 1244. *e.* Christus transit per humanitatem, stat per divinitatem, 167. *c.* 1442. *b.* Pro eo non agnum, sed pullos columbarum mater egena obtulit, 1443. *e.* Eximia Joannis Bapt. de Christi divinitate testimonia, 1458. *d.*

Christus, qui Deum timuerit, 22. *b.* Christus forma prædicatorum factus, per diem agendo, & in oratione pernoctando, 207. *b.* Christus lampas hic contemta, 364. *a.* Christus ab Herode spretus, 364. *b.* Christus occulta revelavit, & in lucem umbram mortis mutavit, 376. *c.* Christus peccata, quæ latebant, manifestavit, 386. *a.* Solus præ omnibus mundas ad Deum preces habuit, 426. *a.* Christus solus ex potestate locutus est, 742. *d.* Per Christum lux omnibus affulsit, 885. *d.* Quæ loquendo docuit, agendo solidavit, 914. *c.* 1496. *b.* Christus solus omnes sancti Spiritus operationes in se manentes habuit, 72. *d.* 951. *b.* Christus homo inter homines factus, alia veniendo invenit, alia vivendo docuit, 987. *e.* Fugit quod omnes appetunt, appetiit quod omnes fugiunt, *ibid. d.* Quid vitæ conditor doceat, quid mortis auctor, 1141. *b.* Christus ante maturam ætatem non docuit, sed interrogavit, 1183. *c.* Quæ Christus operando & patiendo nos docuerit, 1323. *a.* Christus suo exemplo de omnibus nos instruxit, *ibid. b.* Christus noluit in mundo prosperari, 1443. *c.* Christus tentationes nostras superaturus, in se suscepit, 1492. *b.* Mel suxerunt de petra, qui Christi facta viderunt, & miracula, 1514. c. Qui Christi præsentiam corporalem ad miracula facienda requirebant, digne de eo non sentiebant, 2066. *b.* Christus non verbis tantum, sed etiam rebus loquitur, 1582. *b.* Christus ingratis verbum prædicationis non subtrahit, 1646. *c.* Quid Christus doceat in templo Dei, *id est* in mente fideli, 1648. *c.* Ejus doctrina & monitis, qui utendum, 1649. *a.* An solus sit Christus, in quo diabolus nihil habuerit, *ibid. c.*

Christus Dei sapientia & fortitudo, 370. *a.* Christo nullus hominum aut angelorum comparandus, 592. *d.* 598. *a.* 1310. *c.* Quidam hæretici dixerunt hominem purum, 597. *c.* Refelluntur qui ceteris sanctis Christum dicunt similem, *ibid. d.* Nestorius docuit Christum, ut fieret Deus, meritis fuisse assecutum, 598. *b.* Christus aliud ex Patre, aliud ex Matre, non alius, *ibid. d.* Christus est Deus non nuncupative, sed essentialiter, 1236. *b.* 1331. *d.* Christus Deus super omnia, *ibid.* Christus per humanitatem transit, stat per divinitatem, 1442. *b.* Eximia de Christi divinitate Joannis Baptistæ testimonia, 1458. *d.* Divinitas quasi calceata, hominibus innotuit per carnem, 1459. *b.* Corrigia calceamenti est ligatura mysterii, *ibid.* Divinitatem Christi credere, est caput agni vorare, 1555. *c.* Christus Patri æqualis & coæternus, 1549. *a.* Ille Christum tangit, qui eum Patri credit æqualem, *ibid. b.* Capite signatur Christi divinitas, 1597. *a.* Caput Christi ungere, est ipsum Deum credere, *ibid.*

Christus testa, *id est* carne sua, saniem peccati rasit, 87. *b.* Christi caro impio diabolo tradita, 307. *c.* Qui sanguinem Christi terra non operuerit, 426. *c.* Tentavit foris Christum diabolus, sed animam ejus non attigit, 86. *c.* Christus ab exordio mundi in suis membris percussus, *ibid. e.* A Judæis & Gentilibus persecutionem passus, 878. *a.* Quis sit spiritus Christi, 1545. *a.* Quanta Christi, qua in persecutores uti noluit, potentia, 1509. *a.* Christus suo nos exemplo obedientiæ subjicit, 1156. *b.* Hanc etiam, cum Judex venerit, servat, *ibid. c.* Quærendus adjutor Christus, qui est Legislator & Judex, 729. *a.* Nullus Christo similis in Legislatoribus, 853. *d.* In nocte quæritur Christus, sed nisi transcensis Prophetis & Patriarchis, non invenitur, 854. *c.*

Christum humilem videns diabolus superbus, Deum esse dubitavit, 56. *a.*

Christus in sterquilinio sedit, qui infirma mundi elegit, 87. *c.* Quem terror legis non suscitavit, Christus sua humilitate ad vitam revocavit, 318. *a.* Christi semita, humilitas; mundi, superbia, 505. *c.* Judæi humilitatis Christi vias ignorantes, ejus mortis fructum amiserunt, 580. *e.* Christus humilis in infirmitate, excelsus in fortitudine, 853 *d.* Humilitate Dei superbia contrita est diaboli, 1187. *a.* Descensio veritatis ascensio facta est nostræ humilitatis, 1212. *d.* Necessarium nobis Christi humilitatis exemplum, 1505. *a.* Christus suo exemplo humilitatem docet, superbiam retundit, 1566. *d.* 1567. *b. c.* *V.* Humilitas. Superbia.

Christus mansuetudinem cum justitiæ districtione conjunxit, 22. *a.* Mansuetudine potius quam terrore nos Christus correxit, 317. *c.* Injuriam acceptam non reddidit, sed mansuete ferendo respondit, 1507. d. Christus mansuetudine, non austeritate nos rexit; 317. *c.*

Christus exemplo docuit Deo in flagellis benedicere, 62. *e.* Christus sponte se turbando infremuit, 86. *a.* Christus in sua passione sicut Job silendo, ostium non est egressus, 717. *d.* Christi patientia, in passione, pro persecutoribus orantis, 1259. *a.*

Christus patientiam in injuriis acceptis, suo exemplo nos docuit, 1508. *a.* Mirum in Christo patientiæ humilitatisque exemplum, 1509. *a.*

Christi animam diabolus superare non posse, convincitur, 86. *b.* Christus Dei sapientia & fortitudo, 370. Christi in primo adventu, cur sapientia & fortitudo, & in secundo fortitudo & sapientia, 373. *a.* Christus ex nostra infirmitate sumuit, ut sua nos fortitudine roboraret, 399. *a.* Dei fortitudinem formidantes justi, infirmitatem in assumta humanitate desiderant, 515. *a.* Dei Filius fortis super omnia, apparuit infirmus inter omnia, *ibid. c.* Qui Christus in foramine reguli & aspidis, manum miserit, 555. *c.*

Christus innocens flagellatus, dum Patri benedicit, quid reus in flagellis faciat, ostendit, 63. *a.* Christum innocentem & flagellatum sancti contemplantes, terrentur & humiliantur, 1244. *a.* In solo Christo culpam nullam Pater invenit; ideo in eo solo sibi complacuit, 1243. *d.*

In caritate ac patientia Christi æstimanda, unde Satan fallatur, 85. *b.* Christus noluit timeri ut Deus, sed ut Pater voluit a nobis amari, 317. *c.* Lex Dei, & Christi caritas, 340. *c.* Multiplex ista lex Dei est, 343. *b.* Summa laus caritatis Dei, quod pro nobis susceperit indigna sibi, 404. *c.* Sanguis Christi veniam persecutoribus exoravit, 426. *d.* Christus super Jerusalem lacrymas fudit, 1045. *c.*

Christus holocaustum pro nobis jugiter offert, 28. *a.* Diabolo divinitatem suam ob ea quæ passus est, Christus dubiam fecit, 55. *c.* Ventus vehemens a regione deserti, est fortis tentatio contra fideles in passione Domini, 59. *e.* Christus æqualis Patri, venit propter nos ad flagella per carnem, 84. *b.* Qui Satan commoverit Patrem in Christum suum Filium, *ibid. c.* Deus innocentem Christum pœnis affecit, *ibid. d.* Christus a Patre traditus manibus Satanæ in sua passione, 85. *d.* Multa patitur Christus etiam nunc in suis, 88. *a.* Christus unica morte duplicem hominum mortem delevit, 127. *b.* 306. *c.* Christus arbor in passione succisa, in resurrectione multiplicata, 395. *c.* Iis quæ Christus passus est, cognoscimus nostram calamitatem & ejus misericordiam, 213. *a.* Christus patiendo hominis culpam corripuit, & placavit Dei iram, 317. *a.* Quid sit Christum scidisse vestem in sua passione, 60. *c.* Sacramentum Dominicæ passionis non sit in nobis otiosum, 426. *d.* Christus pœnam culpæ nostræ sine culpa suscepit, 429. *b.* Christus in amaritudine fuit per passionem, liberatus est per resurrectionem *ibid. c.* Christo patienti, fugientibus Apostolis, sanctæ mulieres tamquam pellis adhæserunt, 417. *d.* Christus mortuus est, ut mori non timeremus, 463. *b.* Qui judicandus una voce hostes suos stravit, quid faciet judicaturus, 556. *d.* Christus in sua passione implevit, quæ in Job præcesserunt, virtutes, 717. *c.* Passiones Domini dicuntur ostia, contra quas mundi fluctus fracti dissiliunt, 914. *d.* Eas mundus irrisit, & postea expavit, *ibid.* Morte Christi cognoscimus quid sequatur post mortem, 927. *b.* 928. *d.* Christus moriendo portas mortis superavit, 928. *b.* Morte Christi crevit Ecclesia, *ibid. c.* Christus prænovit ac præordinavit ab æterno humanæ suæ vitæ initium, finem & ordinem, 933. *d.* Christus exactoris diaboli clamorem, moriens non audivit, 983. *c.* Exactoris diaboli typus, Laban; Christi, Jacob; Ecclesiæ, Rachel extitit, *ibid.*

Christi passionis meditatione pasci debemus, 1043. *d* 1318. *b.* Diabolus Christum deglutire volens, quasi hamo captus est, 1085. *a.* Expediebat ut mortem juste morientium, mors solveret injuste morientis, 1095. *a.* Christus torcular calcavit solus, 1314. *b.* Quanta Christus pro nobis egerit. & passus sit, 1323. *a.* Per fidem in Christi passionem & mortem veteres Patres salvati, 1336. *b.* Christus leo de tribu Juda, sua passione & resurrectione signetum librum aperuit, 1351. *a.* Cur Christus mortem & resurrectionem suam prædixerit, 1440. *b.* Quæ Christus pro homine pertulerit, 1443. *c.* Homo scandalum sumsit ex morte Christi, unde plus debitor ei fieri debuit, 1454. *a.* Christus magis honorandus quod pro nobis indigna susceperit, *ibid.* Virtus humanitatis Christi, ab igne passionis ad incorruptionem crevit, 1534. *c.* Qui Christus de torrente in via biberit, 1550. *a.* Pater amavit Filium, quem ad passionem misit, 1554. *a.* Qui Christi virtus sicut testa exaruerit, 1603. *b.* Sine debito pro nobis mortis debitum Christus solvit, 1649. *c.*

Christus suam resurrectionem Discipulis successive manifestavit, 53. *a.* Quid sit jacere & surgere Christi, 60. *c.* Christus Judæorum linguas, & gladium Gentilium resurgendo superavit, 197. *b.* Et suorum spem solidavit, *ibid. d.* Quos Christus ab infero resurgens eduxerit, 398. *c.* Job aperte prænuntiat Christi resurrectionem, 463. *a.* Christus resurrexit, ut nos resurrecturos esse confidamus, *ibid. b.* Christo ascendente in cælum, sancta Ecclesia roboratur in terra, 543. *a. b.* Ascendere super occasum, est resurgere, 606. *b.* 1180. *d.* 1496. *d.* Christus qui interpellet pro nobis apud Patrem, 718. *c.* Resurrectio Christi, quantum distet a nostra, 761. *c.* Solus Christus cælum ascendit, quod solis ejus membris patet, 866. *c.* Vitam, quam non novimus, Christus resurgendo monstravit, 958. *d.* Christus mane resurgens, stella matutina nobis factus est, 952. *b.* Infirma nostræ mortalitatis, quibus sponte voluit ligari, Christus resurgens solvit, 985. *d.* Locusta significat Christi resurrectionem, 1018. *c.* Ascensio Christi nomine aquilæ signatur, 139. *b.* Christus in cælis regnans, electos ad se colligit, 1044. *a.* Christum die octavo resurrexisse, quid signet, 1150. c.

Christi corpus aquæ simile usque ad passionem, resurgendo crystalli more ex aqua duruit, 1231. *c.* Christus sub Angelis natus, & ipse super Angelos resurgendo exaltatus, 1244. *e.* Christus fragilitatem carnis resurgens vertit in æternitatem, 1313. *a.* Christi resurrectio est forma nostræ, 1393. *b.* Cur Christus mortem & resurrectionem suam prædixerit, 1440 *b.* Qui Dominus in cælum ascendens, abierit ad nuptias, 1482. *b.* Cur Angelus Christi resurrectionis nuntius, in dextera apparuerit, 1526. *d.* Resurrectio Domini nostra & Angelorum est festivitas, *ibid. d.* Christi resurrectio

cto in sepulcro nuntiatur, & in Galilæa, ut est in annunciatione ostenditur, 1528. a. Futuræ resurrectionis pignora in sanctis qui cum Christo surrexerunt, ibid. Christus ex voluntate mortuus, resurrexit ex potestate, 1328. b. Christum e sepulcro surgere, quam e cruce descendere, majus miraculum, ibid. d. Resurrectio in signo Samsonis præmonstrata, postea peinit ex facto, 1520. c. Qui Christus omnia ad se traxerit exaltatus, 1523. b. Qui infernum resurgens momorderit, ibid. Christus duobus Discipulis pro peregrino visus, nihil finxit, 1538. a. Cur Christus apparuerit in littore Discipulis in mari positis, 1541. c. Cur Christus redivivus piscem assum, favum mellis & panem comederit, 1563. b. d. Christus piscis assus in passione, favus mellis in resurrectione, ibid. e. Quid his Christus nos docuit, ibid. d.

Christi convivium post resurrectionem ultimum, quid significet, 1453 e. Quid sit Christum in monumento Mariæ, ad Patrem nondum ascendisse, 1549. a. In resurrectione Christi pietatis ejus viscera nobis patent, 1330. a. Qui moriendo bibit de torrente, resurgendo exaltavit caput, ibid. b. Christi corpus redivivum, qui januis clausis ad Discipulos intraverit, 1532. d. Corpus Christi incorruptibile & palpabile fuit, 1533. d. Corpus Christi redivivum ejusdem naturæ & alterius gloriæ, ibid. Ex Discipulorum dubitationes fides resurrectionis roboratur, 1536. d. 1568. d. Cur ante ascensionem comederit Christus, 1588. e. Christi in cælum ascendentis & Eliæ rapti discrimen, 1571. v. Christus ascendendo in cælum, Angelorum non est usus ministerio, 1572. b. Enoch translatus, & Elias subvectus, typi ascendentis Christi, ibid. Christus in cælis regnans, qui simul stet & sedeat, 1575. d. Ex Christi ascensione, quid proficiamus, 1573. c. Qui captivam captivitatem duxerit Christus ascendens, ibid. d. Quæ hominibus dederit dona, ibid. e. Dominum ascendentem in cælum sequi debemus. 1574. b. Qui placidus ascendit, terribilis redibit, 1575. a. Verbum incarnatum recedit corpore, manet divinitate, 1576. d.

Christus, cur naturam humanam, non Angelicam reparaverit, 108. a. Christus pœnæ nostræ gravitatem nobis notam fecit, 213. a. Christus solus potuit nos a morte liberare, 316. d. 552. e. Effectus passionis Christi & nostræ redemtionis, 317. a. Christus a dentibus desideriis a justis veteris Testamenti expetitus, 414. d. Job Christum redemtorem aperte prænuntiat, 462. e. Dei Filius naturam in hac vita laborantem dum suscepit, adjuvit, 718. a. A carnalis vitæ suppliciis Christus nos eruit, & innovavit, 763. e. In Christo restaurata sunt omnia, quæ in cælis & quæ in terra, 1041. e. Minus diligit creatorem suum, qui minus intelligit periculum quod evasit, 1504. a. Potentia apparuit medici, cum languor crevit ægroti, 1187. b.

Christus adhuc patitur in suo corpore, id est Ecclesia, 83. d. Christus pro se frustra, pro nobis non frustra afflictus, 84. a. e. Christus cum bonis una est persona, 112. b. 615. a. 673. e. 731. b. 1153. c. Job Christum & Ecclesiam præsignat, 181. a. 366. d. 731. b. 1153. c. Christus vir Ecclesiæ, 185. e. Qui Christus conscius Ecclesiæ corporis sui, 427. e. Christus caput nostrum nos adjuvat, & in membris suis adjuvatur a nobis, 501. c. Christus dicitur Leo ex se; & leæna, ex corpore, 581. e. Superbos etiam in sua membra Christus transformavit, 992. b. Domus sapientiæ est Ecclesia, & corpus Christi, 1096 a. Ecclesia receptura sit aliquando duplicia, 1153. d. Nexus & conjunctionis membrorum corporis Christi cum suo capite, 1516. a. Figuratur per candelabrum, cujus sunt hastile, calami, &c. ibid. b. Christus est caput nostrum, 1558. b. Turturis caput retortum ad pennulas in sacrificio, de Christo quid significet, ibid. Angeli in cælo & homines sancti in terra sunt membra Christi, 1247 b. Qui Christus per semetipsum ad nos intravit, 1327. e. Christi secundum carnem, & Ecclesiæ una substantia, 1389. b. Electi membra Christi, eadem quæ caput suum, passuri sunt mala, 1814. d. Christo per fidem & bona opera, adhæreamus, ne nos rapiat diabolus, 1650. b. In membris Christi diabolus, in mortis articulo, non habet quidquam, ibid. Efficimur membra Christi, obtemperando Deo, & compatiendo proximo, 1850. c.

Christus in sterquilinio sedit, eligens infirma mundi, 87 e. Christus in suis multa patitur ab infidelibus & carnalibus christianis, 89. a. Idiotas & pauperes elegit Discipulos, 451. b. 656. c. Nomine carnis Christi, significantur ejus Discipuli tempore passionis ejus, 437. d. Discipuli Christi se & sua abnegare debent, 1586. e.

Christi amici, qua conditione efficimur, 1561. d. Quanta hominum dignitas esse amicos Dei, ibid. Omnia vis Christus unta fecerat, qui amoris facibus ardebant, 1552. b. Amici Dei necidi possunt, non vinci, ibid. c. Christi amicitiam consecuti, nihil inde sibi tribuant, 1565.

Christus, cui nunc patiatur contumelias persecutorum, 197. d. In die tenebras passi sunt insedulis, 196. d. Quasi cæci palpabant in meridie, 197. a. Christus ad persecutores ostium non est egressus, 717. d. Superbos Christus, dum viveret, pertulit, quos mortuus stravit, 928. e. Christus ante mortem in se, in suis lacessitus post ascensionem, 956. b.

Christum foris persequentes, intus sibi eos ad usum pietatis servire faciebat, 86. a. 195. d. Christi persecutores dicuntur manus diaboli, 308. a. Christi interfectores a diabolo excæcati, ibid. b. Christus ad persecutores egressus non est, sed venit ad electos, 717. a. Christus in bonorum passione laceratus, 958. b. Qui Christum sequi contemnunt, 1443. d. Qui Christum non amant, ad ejus gloriam quantum pervenire debeant, 1527. a. Christus in terram cecidit, faciens homines sui imitatores humilitate cadere, 61. c. Exempla Christi sequenda, 517. b. Justorum sollicitudo est vias veritatis observare, ibid. e. In Christo tamquam in statera appendi, quid sit, 683. v. Quærentem Christum vigiles vulnerant, & ejus pallium tollunt, 854. c. Quæcumque caput præcessit, illuc se subsequi Christum gratulantur membra, 886. d. Christus natus est in tempore, ut se nobis præberet imitandum, 917. c. Qui imitatione hostis elati seduunt, surgant exemplo Dei humiliati, 995. e. Sancti omnes sunt, in quantum ad Christi similitudinem accedunt, 1190. v. Habemus oculos in capite, cum omnis intentio nostra in Christi imitationem erigitur, 1191. c. Per morum similitudinem, ad similitudinem gloriæ pervenitur, ibid. d. Jesum sequitur, qui imitatur, 1441. b. Qua sit sequendus Christus, ibid. e. Alacritas Apostolorum ad sequendum Christum, nostram damnat morositatem, 1650. e. Quid sit ad Christum cum aromatibus accedere, 1356. e. Humanitatis Christi vestigiis imitandis perquirere, vel ugni pedes vorare, 1533. e. Christus quasi sollicite quærendus, 1346. e. Membra Christi imitari debemus eum cui connectimur, 1390. c. Quid sit retro secus pedes Domini stare, 1596. a.

Christi præscientia futurorum, unde, 1020. a. Qui dicatur spiritus Christi esse in naribus ejus, 1019. d.

Christi miracula Judæi cernentes, & Deum credere nolentes, quasi sibi errarunt, 377. e. Christi mirabilia, quanta, 496. d. Christi miracula duo nobis significant, 1440. b.

CHRISTIANI mali Christum persequuntur, 88. b. 634. d. Uxor Job male suadens, eosdem significat malos, ibid. a. Hi premunt Christum, sed eum non tangunt, 88. d. Vel mala agunt, vel non recto corde bona, 112. d. 1082. d. Per malos christianos sævit diabolus, 421. b. Christianus in signum hosti sun hic est positus, 423. v. Multi appetunt non esse, sed videri christiani, 614. d. Debent christiani, Ecclesiæ testimonium reddere, bene vivendo, 619. d. Mali sunt in Ecclesia, sed vitæ obscuritate non videntur, 857. a. Multi christiani habent oculos apertos in fide, & clausos in opere, 801 e. 853. c. Multos falsos christianos Ecclesiæ pax abscondit, 802. a. Mali christiani sunt paleæ in area, ibid. His fidelium societas in supplicii cumulum cedit, 803. a. In illis signaculum fidei vertitur in lutum, 922. a. Ficti christiani hostes sunt Ecclesiæ graviores, 1001. c. Veri christiani a falsis ex fructibus discernendi, 1002. a. Zelus sanctorum in quosdam sola specie christianos, 500. e. Fluvii nomine signantur mali christiani, 1083 e. Tres christianorum ordines, 1344. c. 1350. b. Quantum Deo debitores existant christiani, ibid. v. Christiani amore aguntur, Judæi timore torpent, 1405. b. Christianis quædam sunt toleranda, & alia amanda, 1452. e. Christianus plus gaudet de bono opere, quam de bona possessione, 1626 e. Christiani nobilitas, quanta, 655. v. Christiani dicuntur genus Dei, Dei, 656. b. Christianos esse sola caritas probat, 708. d. Christianorum tres ordines, 986. c.

CHRYSAORII superbi voluptatibus dediti, horrendus exitus, 1480. a. Inducias usque ad mane petivit, 1481. a. Exemplum ejus proficiat nobis, ibid. b.

CIBAT nos Deus volumine sacro, 1563. a. Cibaria Ægypti, quid significent, 655. b. Cibus mystice, quid significet, 26. d. Cibus animæ, quis sit, 1469. c. Cibus insulsus, quis, 113. b. 118. e. Cibus animæ cibo carnis contractus, 358. c. Cibus non est causa damnationis, sed concupiscentia cibi, 973. c. Cibi non sunt inordinate appetendi, ibid.

CICATRICES putrescere, quid sit, 125. b.

CILICIUM. In cilicio & cinere pœnitentiæ, quid considerandum, 1146. b.

CINCINNUS capitis, quid significet, 1005. c.

CINÆUS, quid significet, 1039. a. Quid sit robustum Cinæi habitaculum, ibid.

CINGULUM traditum Chananæo, quid significet, 1097. b.

CINERUM nomine, quid signetur, 423. c. Homo in cinerem per humilitatem, etiam vivens, revertitur, 783. b. Homo per gratiam conversus, se cinerem esse recordatus, ibid. c. Quid sit in cinere agere pœnitentiam, 1146. b. Cinerem sicut panem comedere, quid significet, 1380. b.

CIRCUITUS laborem denotat, 41. a.

CIRCULI nomine, quid signetur, 1489. a.

CIRCUMCISIO valuit apud Judæos ad peccatum originale delendum, quod baptismus apud christianos, 102. d. Circumcisio spiritalis semper necessaria, 185. d. Cur circumcisio die octavo fieri jussa, 1393. a. Circumcidere præputia cordis, quid sit, 898. a.

CISTERNAM aperire, deinde operire quid significet, 548. d.

CITHARA operationem rectam designat, 674. e. Chordis citharæ bene viventes designantur, 675. a.

CIVITATEM primam condidit Cain, 124. a. Civitates desolatæ, & domus desertæ potentis iniqui, quid signent, 420. a. Civitatis obsessæ figura commendatur cordis custodia, 621. d. Civitatis spiritalis ædificium, quale sit, 1311. a. Latitudo ejus est caritas, 1327. e. Civitas spiritalis dicitur Jerusalem, 1318. b. Cujus lapides hic quadrantur, ibid. Lapides ajas & portant, & portantur, 1311. e. Vicaria dilectione per patientiam conjunguntur, ibid. d. Portatas portare discat, ibid. Civitas in austrum vergens, quid significet, 1312. e. Quinam cælestem intrent civitatem, qui vero ædificium ejus foris conspiciant, ibid. v. Civitas spiritalis non sine pio & justo examine construitur, 1316. c. Oculi Christi ad suum ædificium semper intenti, 1317. e. Latitudo & altitudo hujus civitatis, quid signent, 1328. b. Cur uno calamo mensuretur, ibid. Civitas signat sanctam electorum Ecclesiam, 1546. d. Vigiles civitatem custodientes, sunt sancti Patres, ibid. Civitas cælestis ex Angelis & hominibus constat, 1686. a. Tot erunt in cælo electi homines, quot Angeli, ibid. b.

CLAMOR Christi est Sanguis nostræ redemptionis, qui sumitur, 428. e. Vox omnium Christum clamat, sed paucorum vita clamat, 1553. d.

CLERICI qui satiati panibus, sequantur Dominum, 758. d.

CLIBANUS intrinsecus ardet, 485. c. Reprobi, instar clibani intrinsecus ardentes, ab igne extrinsecus devorabuntur, ibid.

COCCUS bis tinctus, quid significet, 807. e. 867. a. 1342. c. 1343. d. 1301. e. 1640. b.

COCYTUS græca, latine dicitur luctus, 498. d.

COENÆ hora finem mundi significat, 1619. e. Ad cœnam vocati sumus, non ad prandium, 1594. a. 1620. a. In cœna Dominus ipse ministratur agnus occisus, 1650. d. Ad cœnam vocantur pauperes & debiles, 1852. a. Peccatores superbi excluduntur a cœna, peccatores humiles ad eam admittuntur, ibid. b. Aliqui etiam intrare compelluntur, 1623. c. 1624. e. Qui vocatus venire neglexit, cum voluerit intrare, non valebit, 1624. e. Cœna æternum designatur convivium, 1633. s. Cœna & prandium dici potest idem convivium, 1634. c.

COGITATIONES restringendi modus, 31. b. Multa familia signatur multitudo cogitationum cohibenda, ibid. Earum refrenatione magni efficimur, ibid. c. Malæ cogitationes unde prodeant interrogandæ, & repellendæ, 63. c. 96. c. 97. a. Homo non cogitat sine imaginibus corporum, 186. e. Qui sine his imaginibus animam suam, ac deinde Deum percipiat, ibid. d. Cogitatione impura polluto, quid faciendum, 323. c. a. Unde cogitationes malæ oriantur, ibid. e. Quod radix arbori, hoc homini sua cogitatio, 412. e. 444. d. 631. d. Dolorem concepit, qui perversa cogitat, iniquitatem parturus, 416. e. Cogitatio est os cordis, 473. e. A pravis cogitationibus nemo immunis, 500. v. 561. v. Cogitatio immunda non inquinat cum pulsat, sed cum per delectationem subjugat, 680. e. Cur

portæ mortis fiunt cogitationes malæ, 930. a. Bona nostra cogitatio est a Deo, 1100. e. Quærendum non solum ab opere malo, sed etiam a prava cogitatione, 1300. e. Menstruata dicitur mens, quæ labitur in prava cogitatione, 1402. b. Compages sunt nostræ cogitationes, medullæ autem intentiones nostræ, 1413. d. Terrena cogitans incurvatus, 1384. e. Pravæ cogitationes sollicite cavendæ, 2631. d.

Cogitationes immundæ fletibus tergendæ, 135. d. 326. b. Cogitationes hominis ex operibus cognoscantur, 495. d. Cogitationes malæ non sunt noxiæ, nisi morsneur, 877. e. Cogitationes bonas Deus remunerat, 976. d. 819. a.

COGNITIO creaturarum nos ad creatoris notitiam ducit, 161. a. 619. a. Cognoscimus perfecte Deum, sentiendo nihil de ipso nos perfecte cognoscere, 169. a. 856. d. 887. e. Pauca sunt quæ de Deo hic, & imperfectissime cognoscimus, 169. e. 521. e. 1358. a. Judicia Dei de hominibus incomprehensibilia, 339. e. 815. d. Dei celsitudo & profunditas, qui sint investigabiles, 436. e. 516. a. Aliud est de Deo aliquid scire, aliud sapere, 369. e. Deus est incomprehensibilis, 389. e. 516. a. Fide Deum cognoscentes electi, eum per speciem videre anhelant, 513. d. Cognitio Dei duplex, ibid. Quæ cavenda sint Deum cognoscere tentantibus, 516. b. 512. a. Timens Deum, jam cognoscis quid sit in te sapientia, qui nondum potes, quid sit in se, 612. d. Dei cognitio dicitur facies Dei, 761. a. Creaturis quasi quibusdam vestigiis imus ad Dei cognitionem, 619. a. Deus nonnisi procul ab ipsis etiam electis, videtur, 856. a. Agnitum Deum cernimus, sed in eius actione caligamus, 856. e. Cognoscendo Deum, nosmet agnoscimus, & severius judicamus, 871. a. Deus nisi a tranquillo corde cognosci non potest, 1123. a. Nisi Deus hominibus virtutes suas declararet, nullus eum agnosceret, nec amando salvaretur, 1257. a. Per incrementa temporum crevit scientia spiritualium Patrum, 1347. e. Omnis de rebus divinis scientia sit imperfecta, 1408. b. Etiam in ipso Paulo, ibid. e. Mensura dilectionis Dei est cognitio ejus, 1429. a. Cognitio veritatis, sine operatione, vana, 335. e. Quo quis se magis cognoscit, eo magis sibi displicet, 1145. e. Vana est nostri cognitio, quam non sequitur pœnitentia, 1146. a. Cognoscere sæpe idem significat ac diligere, 1486. d. Cognosci ex nomine a Deo, quid sit, 1142. d. Unde possimus nos nobis denudare 1592. b.

COLLO erecto contra Deum currere, quid sit, 411. b.

COLUBRI tortuosi caveræ sunt corda iniquorum, 515. a. Quid nomine colubri significetur, 1015. e.

COLUMBA simplicitatem signat, 18. d. Et Spiritum sanctum, ibid. 1187. d. 1512. a. Columbæ ira, quid sit, 1012. a. Duo pulli columbarum duplicem significant pœnitentiæ nostræ gemitum 1148. e. Columba cujus pennæ deargentatæ, quid signet, 1334. d. Columba a malitia fellis aliena, quid significet, 1453. a. Columbas vendere in Templo est pretium de manuum impositione accipere, 2182. a. 1248. b. Cur Dominus de serpente simul & columba discipulos admonuerit, 1178. d. Simplicitatem columbæ astutia serpentis accendat, ibid. Columba significat donum Spiritus sancti, 2646. b.

COLUMNÆ plebis Judaicæ, qui fuerint concussæ, 291. a. Columnæ cœli, quid significant, 551. e. Quid signent columnæ septem domus sapientiæ, 1092. e. Nubis columnam videri a populo stante in foribus tabernaculi sui, quid sit, 1318. e. Columnæ argenteæ ferculi Salomonis, quid signent, 1334. e. Columna ignis in nocte & nubis in die, quid significet, 1527. b.

COMEDERE Librum sacrum, quid sit, 2454. e. In comedendo discretio maxime necessaria, 983. e. Sub specie necessitatis comedendo voluptas se palliat, 914. a. 1168. e. Qui dicantur alieni comedere robur ignorantis, 1118. d. Panem comedere signat caritatem, 2113. b.

COMMINATIO Dei & terror sequentis supplicii, 1311. d.

COMMOTIO utilis pœnitentium, 1273. e. Duplex spiritualis commotio, altera ex timore, altera ex caritate, 1277 e. Commovere Deum, quid sit. 75. a.

COMMUNIONIS gratia a sancto Paulo commendata Corinthiis, 1186. b. Hæc communio est compages cordium, ibid. Communionem Paschalem bona opera comitentur, 3124. e.

COMPATI debet infirmis, qui vult eos sanctos facere, 219. a. Largitorem non facit rerum abundantia, sed compassio 669. e. Exteriora largiens de suo, compassionem impendens dat aliquid de seipso, 070. d. Superbi afflictis compati nesciunt, 814. a. Compassionem animi obsidet pietas falsa, 2189. b. Lacrymis pedes Domini rigamus per compassionem erga membra ejus, 1596. b. Vera justitia compatitur, falsa despicit & dedignatur, 1600. d. Qui dolorem exhibet in aliena necessitate, crucem portat in mente, 2649. e. Sancti viri aliorum doloribus compati sciunt, 814. b. Compassio Sacerdotibus quam necessaria, 1194. d. Compassio debetur peccatoribus jure naturæ, ibid. e. Compassionis utilitas, 1611. b.

COMPUNCTIO contra vitia munit, 100. b. Quanta vis compunctionis, 118. b Compuncta mens multa in se detegit delenda, 159. a. Recolit quot Dei dona quam fuerit ingrata, ibid. b. Compungitur mens quam Deus visitat, 328. e. Varia compunctionis impedimenta, 330. e. Qui ab operibus exterioribus cessant, ad compunctionem erudiuntur, 750. e. Quatuor modis justi in compunctione afficiuntur, 751. b. Effectus compunctionis in mentibus perfectis, 752. a. Compuncti ad id quod facti sumus, reformari appetimus, 752. e. 2038. b. Compunctione avertimur a peccatis perpetratis, & a superbia liberamur 753. a. Compunctio duplex, una tristitiæ, altera lætitiæ lacrymas eliciens, 754. a Pusilla compunctio non abscondat quod a nobis fœtidum erumpit, 1022. a. Igne compunctionis excitatur in oratione, tepor ac torpor mentis excutiatur, 1045. e. Hoc sacrificium compunctionis, in sæla laudis, offerunt fideles, 1419. d Cor compunctionis igne succensum, altare est, 1427. d. Duæ compunctionis sunt species, 1428. b. Compunctio vera, quæ sit, 2510. d.

COMPUTANDI modus, quis apud veteres, 1158. e.

CONCEPTIO dicitur nativitas, 913. d

CONCORDIAM dissipat lingua effrenata, 219. e. Concordia, nisi per patientiam, servari non potest in societate, 694. d. Concordia pravorum pessima, 1120. a. Hanc dissolvere licet exemplo Pauli, ibid. Dissoluta malorum concordia eubi maris fissione, qui signetur, 1120. b. Concordiæ utilitas, 1258. b. Sine concordia virtus omnis fit laqueus, ibid. d. Sine concordia nullo Deo est accepta oblatio, 1219. b.

CONCUPISCENTIÆ ostia consensus noster aperiunt, unde innumera mala, 123. b. Ex origine vitiata concupiscentiæ vermes trahimus, 434. a. Utilitas quanta mutuæ carnis & spiritus concupiscentiæ, 209. b. Plus concupiscentia quam necessitas exigit, 1380. e.

CONDIDIT Deus ex nihilo bona, quæ perdita per Incarnationem reparavit, 508. a.

CONDUCERE operarios in vineam, est hominibus vitæ vias prædicare, 1121 d.

CONFESSIONIS utilitas, 258. b. Iram judicis præveniunt electi in confessione, ibid. Confessionem peccatorum comitari debet pœnitentiæ luctus, 258. e. Confessionis necessitas, 803. e. Confessione pravarum cogitationum portæ mortis panduntur, 930. a. Confessio necessaria ad veteris hominis exspoliationem, 1038. b. Spontaneæ peccati confessionis necessitas, 1556. e. Conscientia ante confessionem examinanda, & turbanda, 1603. e. Confessio impiorum mala, 271. b. Confessio vera, quæ, 713. a. V. Pœnitentia.

CONFUSIONE mentis discimus unde consilia sana nobis proveniant, 69. a. Vir confusionis, quis, 34 a. Confusio impiorum in judicio duplici ex causa, 286. d.

CONJUGATORUM vita per Job expressa, 23. b 1344. e. Conjugatorum vita laboriosa, ibid. e. Conjugium ex se bonum, sed multis est tentationibus obnoxium, 832 e. 1344. e. Conjugatorum concubitus pro explenda libidine, non est expers culpæ, 1067 b. Conjugio bono quidam male utuntur, 1621. e.

CONSCIENTIA vocatur domus quam replemus a gentu, id est divinis eloquiis, 131. a. Conscientiæ amaritudo ex cognitione peccatorum, 238. e. Conscientia male agentis est sibi carcer, 377. a. Nemo tutus ab accusatrice conscientia, 315 e. 1255 d. Iniqui propriam conscientiam judicem fugere nequeunt, 871. d. In omnibus conscientiam testem & Deum judicem debemus quærere, 1255. d. Domus nomine conscientia signatur, 1296. b. Domus evertitur, cum consideratione reatus sui conscientia perturbatur, 2603. a. Templum Dei & domus orationis conscientia fidelium, 1642. d. Qui fiat conscientia spelunca latronum, ibid.

CONSENSUS in delectationem, quomodo admittatur, 124. b.

CONSIDERAT Deus malos quos puniat, hos autem ante non vidit, quos nescit, 531. a. Consideratio meliorum multum prodest ad humilitatem sanctorum, 1034. e Omne quod agimus, prævenire per studium considerationis debemus, 1619. e.

CONSILIA nostra viribus nostris non tribuenda, 69. e. Cum consilio, aut sine consilio vivere, quid sit, 29. a. Consilia hominum vana contra Deum, 196. e. Male suadentes Angeli apostatæ dicuntur, 83. b. Quid sit Dei consilium, 370 b. Rectum consilium suo membro datum, sibi Christus reputat, 457. b. Consilium iniquorum, quid sit, 490. a. Aliud est consilium, aliud sententia, 507. b. Stulto consilium dare, caritatis est; sapienti, ostentationis, ipsi sapientiæ, perversitatis, 545. e. Consilia Domini non valet homo discutere, 803. e. 1448. a. Quid distent diaboli consilia ab ejus suggestione, 2767. a. Astute diaboli consilia maxime cavenda, ibid. Id exemplis palam fit, ibid. a. Donum consilii indiget intellectu, 1381. b. Consiliarii dicuntur prædicatores, 373 e. Consilia evangelica a pluribus observata, 477. e.

CONSOLATIO in rebus afflictis, ut quærenda, 51. a. 828 e. Certa consolatio in amissione rerum temporalium, ibid. e. Consolaturus afflictum debet mœrere, 81. e. Sed modum dolori ponat, ibid. e. Humiliter loqui nescientes, consolationes revulsionis generat, 130. a. Inordinata consolatio dolorem auget, 512. d Divites infideli consolationem habent in bonis temporalibus, sed miseram, 587 b. Sancti nullam de sui ærumnis exilii admittunt consolationem, ibid. Christus mœrentium consolator, 642. a. Arrogantes student increpare afflictum magis quam consolari, 745. a. 848. b. 852. e. Consolantium discretam medica, 852. d. Juxta afflictionis pondus disponitur mensura divinæ consolationis, 1152. d. & humanæ, 1153. b. Quæ sit consolatio mentis de hujus vitæ mora gementis, 1332 b. Infirmorum corda contra futura mala consolationibus muniuntur, 2614. b. In consolatione discretio servanda, 82 e. Consolatio impiorum onerosa, 417. e. In afflictorum consolatione abstinendum ab increpatione, 418. b

CONSPECTUM Dei duobus modis attingimus, 283. e.

CONSTANTES sunt in bono opere justi, 631. b. Animum constantem prospera non elevant, adversa non dejiciunt, 1434 e.

CONSTUPRARI usque ad verticem, quid sit, 802. d.

CONSUETUDO peccandi & mentis cæcitas, quomodo se invicem habeant, 229. a Flere mala nostra nos non sinit vis consuetudinis, 331. e. Quanta vis pravæ consuetudinis, 473. a. Consuetudo peccandi puteus arctissimus, ex quo sola gratia potest nos educere, 843. b. Hæc consuetudo est lapis puteo superpositus, ibid. e. Quantu angustia a mala consuetudine velle exsurgere, nec posse, 848. d. 1385. d. Infernus absorbet, quem concludit puteus malæ consuetudinis, 844. b. Ubi tædebat cadere, libet tacere 1483 e

CONSULES sunt, qui dictis & factis aliorum saluti consulere non desinunt, 232 b. Hi consules ædificant sibi solitudines, ibid. e. Quis apud veteres ordo honoris inter consules servatus, 1436 e.

CONTEMTUM sæculi suadens Pastor, invitat ad cœnam Dei, 1622. d.

CONTEMPLATIONI non est apta mens turbata, 175. e. 178. a. Divina contemplatio sepulcrum est, in quo mens mundo mortua quiescit, 142. d. Ad contemplationem non pervenitur, nisi sopitis carnalibus desideriis, 162. e. Ad contemplationem non sufficit a mundi actionibus quiescere, nisi & virtutes exerceantur, 163. e. Contemplationis gratia non est diuturna, 165. b. 156. b. 266. d. 1210. e. Mens contemplationi dedita sollicitius resecat cogitationes superfluas, 166. a. Contemplatio dicitur mons, in quem Deus descendit ad nos, 158. e. In contemplatione quidquid mens perfecte valet conspicere, non est Deus, 163. e. Qui carnem domuit, contemplationi vacare debet, 506. d. Vita contemplativa dicitur sepulcrum, ibid. Vitam contemplativam dexter oculus, activam sinister significat, 208. b. Quid valeant timor & amor ad contemplationem, ibid. a. Ad contemplationem requiruntur timor & amor Dei, 509. a. Quæ perfectio necessaria ad perfectionem assequendam, ibid. e. Contemplatio compassione infirmorum & humilitate roboratur, 219. e. Homo abjecta conditoris sui contemplatione, salutis suæ perdidit stabilitatem, 250. a. Contemplationis sapor, non satietas hic datur, 266. b 752 b. Vis contemplationis ad mentem in invisibilia Dei sublevandam, 345. a. Cœlum & infernus simul in una mente, con-

templatio & carnis tentatio, 347. c. Hæretici contemplationem sanctorum irrident, nunquam eam experti, 405. d. Quid rivuli fluminis, quid fluvius torrens in mente contemplantis significent, 477. a. Contemplationis provectus, 539. b.

Contemplatio quandoque intermittenda, ut proximi utilitati serviatur, 627. d. Turbationes carnis internæ sanctorum quieti & contemplationi non officiunt, 715. c. Emensis sapientiæ gradibus ad contemplationem pervenitur, 723. c. Obscure & quasi in visione nocturna divina & interna contemplamur, 750. a. Contemplationis sapor nonnisi raptim, mentem afficit, 752. b. Hinc pii gemitus delectationis non expertes, ibid. c. Animus in contemplatione, luce divina reverberatus, ad se relabitur, 764. c. 1197. d. Contemplatio non est solida & permanens visio, 765. a. Ad contemplationem anhelanti Daniel est imitandus, 974. c. Contemplationis silentium hac in vita non potest esse perfectum, 980. c. Culmen contemplationis non attingunt, nisi ab exterioribus curis liberi, 981. a. Quanto magis se despiciunt sancti, tanto revelationum contemplatione pascuntur, 985. b. Sola Dei visio, vera mentis nostræ refectio est, 1041. c. Deum hic non nisi de longe prospicimus, 1042. a. Activæ vitæ gradibus ad contemplationis culmen ascenditur, 1042. d. Sanctorum contemplatio alis figurata, 1144. d. Quo plus contemplando sancti proficiunt, eo magis se nihil, aut prope nihil esse cognoscunt, 1145. a. Peona contemplationem significat, 1191. c. Christi manus ad contemplationem nos sublevat, 1197. c. A contemplatione redeuntes sancti, fulguris coruscantis similitudinem deferunt, 1211. a. Contemplatio rore cæli signatur, 1215. a. In contemplatione sancti sibi vilescunt, 1239. c. Ad Dei contemplationem sancti id omne quod habent & sunt, sibi ipsis vilescit, 1241. d. Ad contemplationem evectus, humilitate faciem velet, 1319. b. Ad contemplationem raptus, infirmitatis propriæ semper recordetur, 1321. b. Idcirco tentationibus fatigari permittitur, ibid. b.

Contemplationis intimæ hic sola initia degustamus, 1324. b. Contemplationis dulcedo, 1326. c. Quies contemplationis signatur silentio quod fit in cælo, 1327. b. Nulla mentis quies perfecta hic, aut diuturna, ibid. c. Varii ad Dei contemplationem gradus, 1356. c. Mentis ex contemplatione dilatio, 1361. a. Exteriora immoderatius cogitantes, contemplationi non apti, ibid. c. Ad eam quam necessaria humilitas, ibid. Nulli fidelium conditioni contemplatio denegata, ibid. c. Ne iis quidem qui in imis jacent, 1382. a. In contemplatione per inquisitionem proficimus, ibid. c. Perfectiori contemplatione videntur quæ lingua fari non potest, 1363. d. Fidei & contemplationis discrimen, 1371. c. V. Vita activa & contemplativa.

CONTENDERE cum Deo, quid sit, 289. b. 378. c. Unda mundi non vincitur, nisi fervente mentis contentione, 391. c.

CONTINENTIUM vita per Danielem figurata, 23. b. 1344. c. Continentium vita quam beata, 1344. c. Continentiæ excellentia, ibid. Continens quisque & electus, abire post gregum vestigia despicit, 981. c.

CONTRA non ad adversitatem ponitur, sed ad rectitudinem, 1356. a. 1382. b.

CONTRADICUNT impii verbis justorum, 337. c. 338. b. Quid sit probari ad aquas contradictionis, 822. a.

CONTRITIONIS modus, quis, 118. b. Contritio aliquando a Deo, aliquando ab adversario venit, 219. c. Contritio impiorum, quænam sit, 797. c. Contritio animæ reproba maxima, deserto Creatore creaturam quæsivisse, ibid. d. Duæ contritionis species, 1428. b.

CONTUMELIA accepta, exemplo Christi non est regerenda, 1507. c. Falsa exprobrantibus etiam vera non objicienda, ibid. c. Boni ex contumeliis acceptis fiunt meliores, 1508. b. Ferre contumelias & inferentem diligere, martyrii genus est, 1616. b.

CONVERTENDOS in melius mores suscipiens, suscitat contra se diabolum, 121. a. Conversio animæ ad Deum redeuntis, 200. d. Homo videns quod diligat, intelligit quod doleat, 213. b. 249. c. Bonæ vitæ initia uni Deo dicanda, 280. d. Cur non citius reticenda, ibid. Conversio incipit a rectitudine operis, & ad rectitudinem procedit mentis, 351. c. Conversio sine gratia Dei impossibilis, 370. c. Afflante gratia cor terrena sapiens, subvertitur & mutatur, 371. c. Conversionis effectus, 372. a. 376. c. 631. b. Exemplum veræ conversionis in S. Paulo, 372. b. Conversio bonorum operum usu firmanda, 414. b. Ad Deum converti fide, & venire opere debemus, 432. b. Conversionis modus, 631. b. Ad conversionem singulos Deus patienter expectat, 484. c. Potentes seculi ad notitiam & cultum Dei, per prædicationem ab Ecclesia adducti, 582. c. Cum huc spiritus vocat, hinc caro revocat, gravis mœror est conversionis, 771. c. Ruptis Dei auxilio vinculis, conversorum lætitia mœrori succedit, ibid. d. Tres conversionis gradus, 772. d. Conversionis forma in plebe Israelitica, ex Ægypto divinitus liberata, ibid. a. c. Initia conversionis excipiunt graves tentationes, ibid. c. 1306. c. Cur initia conversionis aliquando pacata, 773. a. Cur acriores tentationes post conversionem, quam ante fuerint, ibid. c. 1302. c. Conversa anima habet laborem certaminis, unde perversa appetit gaudium voluptatis, 775. c. Quanto quis incipit superius vivere, tanto & inchoat inferius interire, 783. c. Homo per gratiam conversus, cinerem esse se meminit, ibid. Sancti prædicatores verbis & miraculis extremos mundi terminos ad fidem converterunt, 862. b. Homines recens conversi, adhuc nube vestiuntur, 913. c.

Conversio hominis successive & invisibili gratia perficitur, 936. d. Conversi ab iniquitate, lenibus verbis a Pastore sunt admonendi, 962. c. Qui concipiamus, ac deinde parturiamus propositum vitæ melioris, 975. b. Dominus convertit eos quos aspicit, 992. d. Bonis operibus conversorum pascitur Dominus, ibid. Initia conversionis bonis moribus malisque permixta, 1030. c. Quasi locustas Deus nos in exordio conversionis suscitat, ibid. d. Inchoantes inter spem & metum positi, ibid. c. Propter certamina carnis, quam idcirco fortiter edomant, 1031. b. Hostis insidias & dolos explorant, ibid. d. Homo de medicamento vulnus facit, Deus de vulnere medicamentum, 1092. b. Ordo conversionis, 1153. a. Conversio peccatorum Christum & Ecclesiam consolatur, 1155. b. Deus prius homines terrendo dejicit, deinde erigit, erectosque gratia confirmat, 1250. c. Veræ conversionis definitio, 1266. d. Quæ sit nova in Christo creatura, 1266. c. 1274. a. In Babylone liberatur, qui de confusione vitiorum confusus convertitur, 1271. d. Ex terrore conversionis descriptio, 1273. c. Conversionis protectus a planctu pœnitentiæ ad lacrymas dilectionis Dei, 1278. a. Quis ordo ad animarum conversionem laborantibus observandus, 1302. a. Servire Deo incipiens, diaboli insidiis obsidetur, 1306. c. A quibus sua virtute eripi non potest, ibid. d. Conversi doctrinæ sacræ pabulo pascendi, 2416. c. Misericordiam & judicium Deo cantare debet peccator conversus, 1420. d. Tempus præsens ad inducias conversionis accepimus, 1479. c. Quos Deus, ut convertantur diu tolerat, non conversos durius damnat, 1483. d. Quem nunc patientem despicit, post sentiet iratum, 1509. c. Vix eum eras sequemur conversum, quem hodie malum præire videbamur, 1514. a. Mirabile conversionis exemplum juvenis in morte, ibid. c. Iniquorum & iracundorum conversio promittitur, 1519. b. Fructus qui sint conversionis, 1584. c. Nisi quis a semetipso deficiat, ad Deum non appropinquat, 1588. b. Repudiatis vitiis, exquirendæ sunt virtutes, ibid. c. Exhortatio ad redeundum per conversionem ad Deum, 1599. a. Cur in cælo majus gaudium de peccatore converso, quam de justis stantibus, 1602. c. Quot modis Deus nos ad se redire cogat, 1623. c. Adversitatum utilitas ad peccatoris conversionem, 1624. b. Anima per conversionem dicitur reverti ad virum suum priorem, ibid. c. Vide Contritio. Pœnitentia.

CONVICIA justi non reddunt, 418. c. 1507. c. Convicia quis facile tolerat, cum in secreto mentis ad mala perpetrata recurrit, 975. a. Conviciantibus gratia magis, quam ira debetur, ibid. Falsa exprobrantibus etiam vera non sunt objicienda, 1507. c.

CONVIVIA vix sine culpa celebrantur, 20. b. In conviviis etiam moderatis locum diabolus invenit, 49. d. Conviviorum comes est loquacitas, 20. b. 1636. c. Convivium reproborum est delectatio temporalium voluptatum, 1103. c. Futurum in fine mundi de Judæorum conversione convivium, quid significet, 1158. c. Ultimum Christi post resurrectionem convivium, quid significet, 1543. c. Ad convivium Dei vocati, corda discutiant, & mortale fastidium pellant, 1620. c. Dominus ipse ministratur in illo agnus occisus, ibid. d. Væ ad hoc convivium venienti absque veste nuptiali, 1639. b. Per fidem intratur, ibid. Ad sacrum convivium accedentes, se sollicite explorent, 1641. a. Alioquin a Christo curiose investigandi, & severe puniendi, ibid. Convivia sequuntur loquacitas & lusus, 1656. c.

COPHINUS stercoris est memoria peccatorum, 1584. b.

COQUORUM princeps significat ventrem, 982. d.

CORDIS organum est officium corporis, 6. c. De corde alterius non est temere judicandum, 21. a. Cor hominis æri & lapidibus comparatur, 222. c. 579. c. Aquæ vento agitatæ, 531. a. Securitas, unde, 714. d. Cor curvum, quid sit, 783. a. Cordis gressus, qui, 790. c. Cordis locus, qui, 867. d. Cordis quietem amittunt, qui res terrenas studiose tueri desiderant, 230. c. Deus cor aufert lapideum, & dat carneum, 350. d. Quid sit cor reprehendere in oratione, 352. a. Quid sit cor hominis a Deo destrui, vel ædificari, 370. c. Quid sit cor cum manibus levare, 360. d. Cor hominis dicitur abyssus, 588. a. Custodiæ cordis & vigilantiæ necessitas, 621. c. Cor est altare in quo jubetur ignis semper ardere, 794. b. A rebus exterioribus ad cor redeundum, 795. d. Quid sit cordis parietem fodere, 814. d. Cor ex verbis apud homines, ex corde apud Deum verba pensantur, 818. a. Ab homine longius sæpe distat cor, 841. c. Inquietudo cordis extra Deum, ad quem est factum, 849. d. Luxuria cordis, quæ sit, 897. c. Præputia cordis resecanda, quid significent, 898. a. Cor humanum mare fervens, quod Deus solus valet coercere, 915. a. Hoc mare tenebris obvolvitur, ibid. d. Quos huic mari, dum furit, terminos Deus ponat, 916. b. Virtutes dissipat illud mare sæviens, nisi caritate firmentur, 916. c. Nive vel grandine, corda frigida ac dura pravorum intelligenda, 933. c. Solus Deus corda per gratiam aperit, 939. a. Corda sunt velut desertum, imbre gratiæ non fecundata, 941. b. Ad inspirationes Dei arcanas justorum etiam corda caligant, 956. d. Arentia corda Christus deserit, fide ac spe viventia requirit, 993. a. Cordis obduratio, qui fit a Deo, 1008. c. Humana corda dum terrena appetunt, diabolo conterenda se sternunt, 1023. c. Cordis duritia signatur per parietem fodiendum, & penetrandam petram, 1021. c. Duplex cordis commotio magna est, 1277. c. Quodlibet cor a divino spiritu assumtum, fit amarum, 1279. b. Cordis frixura, id est spirituali zelo Deus placatur, 1304. c. Numquam vacua manus a munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate, 1451. d. Cordis ostium contra veritatem, qui claudatur, 1458. b. Deus in corda quorumdam venit, sed non manet, 1576. a. Cur corda terrena dicantur terra, 1577. c. Vide Animam. Mentem. Voluntatem.

CORAM se ambulare, id est sibi ipsi attendere seu præsentem adesse, 1204. c.

CORNELIUS Centurio pro bonis operibus meruit exaudiri, 1252. a. Non operibus ad fidem, sed fide venit ad opera, 1381. c. Per opera est solidatus in fide, 1382. a. Ejus conversio, 886. c.

CORNUA bestiæ, quid innuant, 1061. d. Cornu elationem significat superborum, 905. c. 996. a. 1105. b. Cornu in nare gestare, quid sit, 1010. c.

CORNUSTIBII nomine, quid signetur, 1163. c. Cornustibii nomine lætantium cantus exprimitur, 1165. a.

CORONA victoriæ præmium est, 432. c. Est signum victoriæ, 1414. b. Corona in capite, est superna remuneratio in mente, 452. c. Corona de capite Ecclesiæ aufertur, cum Prælati bona spiritualia negligunt, 453. a. Quid sit, Sanctos ante Thronum Domini mittere coronas, 708. b. Scriptura Sacra corona in retributione quæ fuerit, portata in opere, 720. b. Quos Deus protegens adjuvat, remunerans coronat, 1105. b.

CORPORIS infirmitates animum debilitant, 6. a. Corpus, quanta cura indigeat, 135. a. Quot & quantæ in hac vita corporis necessitates, ibid. c. Corpus aggravat animam, ne supernorum contemplationi diu vacet, 267. a. Corpus animæ vestis, 324. a. Corpus unum sunt diabolus & omnes iniqui 430. b. Corpus Domini, qui intraverit ad Discipulos januis clausis, 1552. d.

CORRIGENS alios debet ipse mundus esse, 238. c. Mali bonos corrigunt, non studio purgationis, sed ex livore, 459. c. In corrigendo quæ consideranda, 742. c. Correctiones Sanctorum, quales, 824. d. Cur ita se gerant, 815. c. In corrigendo ira cavenda, 848. c. 1000. c. Quos admonendo non possumus corrigere, patiendo debemus tolerare, 417. b. Ferientis manum sola emendatione evadimus, prius nostra metiamur, 848. d.

reliqui, qui viu poterunt corrigi divisi, qui emendabuntur uniti, 1108. d.

CORREPTIONEM suam justi patienter ferunt, 138. b. Pravi correptionis impatientes, ibid. Quis paratior mori quam corripi, redargutione ipsa deterius, 274. c. 1189. c. Cum mala possunt emendari, silere consentire est, 341. d. Venialiter peccant, qui ex fervore modum correptionis excedunt, 341. e. Justi in pravos exterius sæviendo, iisdem interius compatiuntur, 380. a. 780. d. Lugens non est increpandus, 418. c. Correptio differenda, vel non, ut sit utilis, 419. e. Publice peccantes, publice corripiendi, 420. b. Dolor Ecclesiæ de pravis frustra correptis, ibid. e. Primum contra nos, deinde contra malos debemus erigi, 448. d. Hunc ordinem correptionis non servant mali, ibid. e. Quis in correptione servandus modus, 780. a. 781. a. 852. c. In correptione sic tumentia premenda sunt, ut foveantur cruenta, 814. b. S. Doctores delinquentium vitia exaggerare solent, ibid. c. Parietem fodere cordis quid sit, ibid. d. Rectoris animarum inscrutandis cordis piaculis, pia severitas, 815. b. Pastor qui a correptione cessat, demnari metuet, ibid. c. Corripiendi & erudiendi ad pœnitentiam ac pietatem delinquentes, modo, ibid. e. In facienda correptione subesse debet ira, non præesse, 848. d. Sanctorum in corripiendo discretio qua attingantes caveant, 851. d. Nihil gravius nocet animæ, quam conscia virtus, nisi correptionibus exerceatur, 851. a. Qua mente corripiendi qui in exterioribus quibusdam delinquunt, 1008. a. Mali excusationis scutum opponunt corripientibus, 1105. b. Hoc scuto usi Adam & Eva, 1108. b. Correpti reatum suum obliqui retorquent in Creatorem, ibid. c. Squamis tecti defensionis, resiliunt jaculis veritatis, ibid. d. Hericius mentium malitiosarum defensionis imago, 1107. e. Hericius foveam habet in repmbis, 1108. b. Iniqui alterna se invicem defensione tuentur, ibid. e. Acetum in nitro mens correptione lacta deterior, 1182. c. Ex frequentia culpæ cordis duritia, ex qua in correptione fit insensibilis, 1186. a. A correptione non cessandum propter delinquentium aut humilitatem, aut superbiam, 1270. a. Qui non audiuntur, dum corripiunt, animum non despondeant, 1271. c. Alii non audiunt, alii ex parte tantum correptionem audiunt, 1272. b. Paucis corripiendi, vel docendi sunt infirmi, 1287. a. Alii leniter, alii asperius arguendi, ibid. b. Medicus peritus diu vulnus palpat, postea secat, ibid. Mentes duriores acrius increpandæ, 1288. c. Magna Dei gratia durus increpationis sermo iniquis tactus, 1298. d. Asperitas in allocutione exhibenda pravis, caritas in mente, 1414. d. Verba sapientium cur clavis & stimulis dicantur similia, 1455. a. Quantum ejus periculum, qui correptus non emendatur, 1584. d. Pauperibus vitiosis panis dandus refectionis cum verbo correptionis, 1859. e. V. Increpatio.

CORRIGIA calceamenti, quid designet, 1459. c. 1518. d.

CORRUPTIONI & mortiferis, quo modis anima appropinquet, 759. a. Ad corruptionem descendit, qui se a corruptione suis viribus longe esse judicat, 761. c.

CORTINÆ decem tabernaculi, quid significent, 1378. a. Hyacinthinarum cortinarum ansulæ quinquaginta, quid figuent, ibid. b. Aurei circuli, quid, ibid.

CORUSCO ex quodam, intimæ dulcedinem contemplationis sancti prægustant, 1410. d.

CORVORUM pulli sunt filii Gentilium, 969. a. Corvus signat plebem Judaicam, 970. c. Corvus est doctus prædicator, 971. c. Corvi in educandis pullis industria, ibid. b.

CRASTINUM diem peccanti Deus non promisit, 1479. e. Sollicitudo vetatur in crastinum, sed permittitur in hodiernum, 338. a.

CREATORIS ignorantie, omnium est origo vitiorum, 17. c. Creare mala, qui Deus dicatur, 78. e. Creator omnium cuncta per seipsum tenet, 127. e. Creator ut se visibilem faceret, humanitatem nostram assumsit, 167. c. Deum omnium Creatorem cuncta prædicant, 508. b. Deus cuncta creavit & conservat, 518. c. Qui dicatur Deus cuncta simul creavisse, 1053. c. Simul per substantiam, non simul per speciem, ibid. e. Quo sensu Angelus & homo simul creati, 1058. a. Quomodo in pluribus diebus facta creatio, 1055. c. Creator interdum transire dicitur, 187. c. Qui dicantur se contra Creatorem sum erigere, 411. b. Creaturis nostri vestigia sunt mira opera visibilis creaturæ, 819. a. Creator eo immortalis est, quo creatura more mutabilis non est, 1049. e. Quod ex nihilo factum est, pendet in nihilo, 1395. d. Creator centum oves habuit, cum Angelorum & hominum substantiam creavit, 1601. d. Deus utramque creavit naturam Angelorum & hominum, suæ visionis capacem, 1803. d.

CREATURÆ omnes sibi invicem subordinantur, 127. b. Quomodo creatura non volens, vanitati subjecta est, 235. d. Qui a servitute corruptionis eripietur, ibid. Per creaturas velut per quasdam rimas Deus se præbet admirandum, 161. e. Creatum est in continuo fluxu, solius est Creatoris stare, 167. b. Creatum bonum quantacumque præ amore Creatoris abjicienda, 172. e. Creatura rationalis ad imaginem Dei facta est, 287. e. Creaturarum divisio, 190. b. Creatura spiritualis Deum considerare non sufficit, 301. b. Creaturæ omnes Deum esse confitentur, 308. b. Creaturæ Deo comparatæ, sic sunt tamquam non sint, 318. b. Non agunt nisi a Deo moventur, ibid. Creatum rationale ex se mutabilis in pejus, ex gratia Dei in melius, 791. d. Creaturæ sunt vestigia Dei, 819. a. Viæ sunt ad Creatorem, ibid. b. Per visibilia a Deo recessimus, per eadem ad Deum reverti debemus, ibid. c. Quidquid in rebus creatis comparetur Deo, inane fit & nihil, 1143. d. Homo in sui Creatoris præsentia se cinerem esse videt, 1294. b. Omnis creaturæ nomine signatur homo, 1529. e. & omnis natio gentium, 1570. b. Creatura nova, quæ sit, 1287. b. Creata omnia bona sunt, 308. e. Cuncta creata ex nihilo facta sunt, 518. e. Creata omnia habuerunt principium, 857. b. Quædam creata principium habuerunt, nunquam finem habitura, ibid.

CRIMEN omne est peccatum, at non est crimen omne peccatum, 688. a. Peccatum animam polluit, crimen eam extinguit, ibid. Majus crimen ex majori virtute, 576. b.

CRYSTALLI velut aspectus dicitur firmamentum, 1230. e. Ex aquis solidatum, quid signat, ibid.

CRUCEM ferre non semper fructuosum, 277. b. Crucem portare cum Cyrenæo, quid sit, ibid. 1588. e. Crux ligni nomine significatur, 394. b. Lignum Crucis in omnibus Scripturæ partibus declaratur, 1828. b. Ligno Crucis in patriam portamur, ibid. Crux Christi infidelibus stultitia visa est, 1454. a. Qui Christus ad se omnia traxerit, exaltatus, 1533. b. Crux duobus modis ferenda, 1588. e. 1829. e. Crux dicitur a cruciatu, ibid. Non sufficit crucem portare, nisi Christum sequamur, 1829. d.

CUBITORUM sex & palmi calamus, quid significet, 980. d. 1523. d. 1340. d.

CULEX, quid designet in Scripturis, 23. c.

CULPÆ malum in Scriptura aliquando prophetia est, 94. c. Culpa duobus modis perpetratur, 198. e. Incessanter crescit culpa favoribus nutrita, 225. b. Una sæpe culpa multarum sequentium est occasio, 227. e. Culparum nostrarum cognitio temperat dolorem flagellorum, 353. d. In culpas in omissione fletibus tersas, mens non relabatur, 352. b. Per gradus culpæ crescit ordo sententiæ, 882. d. Ne culpa ad opus prodeat, intus, ubi nascitur, extinguatur, 685. b. Unde agnoscatur justitia, inde videtur quid sit culpa, 2045. b. Graviores sunt culpæ quæ virtutes imitantur, 1807. c. Culpa transit ad culpam, cum concupiscentiæ, non necessitati servitur, 1387. e. Nemo in hac vita immunis a culpa, 268. c. Malum culpæ Deus juste permittit fieri, 367. b. Malis bene utitur Deus, 1130. d. Mala sæpe sub specie boni absconduntur, 1223. d. Nulla mala Deus impunita relinquit, 883. a. Culpam suam veraciter insequitur, qui prosperitatem seculi calcat, 120. a. Culpæ facile remittitur, quæ non malitiæ studio perpetratur, 344. e. V. Peccatum.

CUPIDITAS est deserenda, ut sacrificium bonæ voluntatis Deo persolvatur, 1452. a. Cupiditas est radix omnium malorum: 646. c.

CURÆ rerum secularium nimiæ in animam tumultuantem cogitationum turbam invehunt, 128. c. Ab his verbi sacri gladio se mortificant sancti, 142. e. Qui circa has sint affectæ pravæ mentes, 147. b. 287. a. & quomodo pravæ mentes ad curas istas se habeant, ibid. 432. e. Quantum noceant saluti nimiæ rei familiaris curæ, 330. d. 335. c. Hæ curæ non penitus abscindendæ, sed moderandæ, 336. a. Cum carnis serviat, & non principetur, ibid. b. A terrenis curis liberi, quies & opus, 358. e. Curæ rerum nimiæ, quia occupant, excæcant, 451. c. Curæ rerum per conversionem abdicatæ, non repeti, quam terrenorum curis fatigari, 433. b. Curæ seculares vermibus comparatæ, 532. e. Faciliorem vitiis viam aperiunt majores curæ, 548. d. Sapientia Dei onu struuntur, qui terrenis distrahuntur curis, 588. d. 749. a. Turba foras ejicitur, ut puella suscitetur, 589. c. Boni curis terrenis, non studio terreno implicantur, ibid. d. Ex Dei voluntate curis serviendum terrenis, cum studio vacandi soli Deo, 380. a. A curis quiescat secularibus, qui Dei vocem audire desiderat, 749. b. Servitus curarum secularium magna, 979. a. 1289. b. Curis secularibus crescentibus, fenestræ lumen non fundunt, sacerdotibus ab officio prædicationis cessantibus, 1262. a. Mens curis terrenis divisa, minus est idonea ad videnda cælestia, 1308. a. 1503. a. & ad perfectionem non expedita, 1383. a. Curæ mundi fluctibus & tempestati comparatæ, 693. b.

CURIOSE divina scrutantes hæretici, egestate & sterilitate laborant, 644. e. Curiosus aliena sciens, se nescit, 1821. b. Quinque corporis sensibus, per quinque juga boum signatis, curiositas designatur, ibid. Curiositatis vitium, quantum, ibid.

CURSORIS officium, quodnam sit, 308. d. Cur electi, qui Redemptoris adventum præcesserunt, dicantur cursores, ibid.

CURRUS terram semper intuetur, 1585. d. Quid sit Angelos sub Deo curvari, 301. b. Cor hominis curvum, quomodo, 783. a. Quis usquequaque incurvatus, 1585. d.

CUSTODIA animæ, quam necessaria, 181. e. Sollicitudo humana est contra hostem inutilis sine Dei custodia, 267. d. Inutilis est custodia cordis, si vel unus hosti pateat aditus, 691. e. Quæ sit Templi Dei, id est Ecclesiæ custodia, 1423. d. Deus hominum custos dicitur, 267 d.

CUTIS significat eos in Ecclesia, qui solis exterioribus curis inserviunt, 258. a. 273. b. Quid eutem arescere & contrahi, 252. e. Quid sit pulchritudo cutis, 442. d. Quotum cutis ossibus adhæserit, 1071. e.

CYATHUS, quid significet in tabernaculo, 836. b. 1455. d.

D

DÆMONES in aere vagantur, 66. b. Immundi spiritus quos captivant, in desperationem impellunt, 57. d. Dæmones per Sabæos signantur, ib. Dæmon per somnia illudit, 262. e. Dæmones dicuntur latrones, 482. d. 443. a. 1472. c. Dæmones Dei sapientiam non vident, 625. a. Dæmones in hoc mundo nihil proprium possident, 2587. e. Dæmones semper nobis insidiantur, 1472. c. Ludus dæmonum est humanas mentes a visu in vitium rotare, 1070. e. V. Diabolus. Satan.

DAMNATORUM pœnæ variæ, 202. e. Damnati intus & foris cruciantur, ib. Damnatis non est reditus ad veniam, aut ad ea quæ amabant, 258. d. Nulla eis reliquitur sperenda misericordia, 331. c. Quos dolor combustionis cruciat, eos pœna cæcitatis obscurat, 332. e. Quam justæ sint hæ pœnæ, ibid. Quid sit damnatos ligari in fasciculos, 333. a. Angelos & homines reprobos, una pœna implicat, 333. b. Damnati semper moriuntur, numquam morte consumendi, 477. c. Novis inventis cruciantur ad pœnam, qui multa invenerunt ad culpam, ibid. d. Qui sua non erogavit, multo magis qui aliena rapuit, pœna æterna mulctandus, 478. b. Iniqui quo magis hic splendent, eo acrius punientur in gehenna, 481. e. Corporaliter exuruntur reprobi igne corporeo, 482. c. secundum corpus & animam igne cruciantur, ibid. d. Mali qui de corpore nunc nolentes educuntur, in corpore tunc tenebuntur inviti, 483. a. Reprobi pro peccatis, vel minimis, cruciabuntur, 484. e. Damnatio æterna gladii nomine signata, 2123. e. Damnati in pœnis videbunt, quos hic inordinate dilexerunt, 334. b. Damnandi sæpe diu tolerantur, 496. b. Damnati an salvatos transire velint, ante contra, 1817. d. Damnatis ad pœnam servatur cognitio & memoria, 1858. b. Damnati in augmentum supplicii vident damnatos, ib. V. Infernus. Gehenna.

DAN ex tribu Antichristus est oriturus, 1015. d. Cur coluber & cerastes Dan dicatur, ibid.

DANIEL est imitandus anhelanti ad contemplationem, 974. e. Sapor carnalium ejusdem exemplo reprimendus, ib. d. Daniel factus imbecillis, postquam altiora Dei conspexit, 1242. d. Daniel figura eminentium,

cium, 63. b. 2344. c. Danielis moderatio, 974. c.

DAVIDIS historia cum Uria & Bersabee, quid significet, 94. d. Historia pueri Ægyptii ab Amalecita ob ægritudinem relicti, & a Davide suscepti, quid signet, 173. c. Cur vetatur David Templum Dei ædificare, 230. b. Cur David placavit Deum in populum sævientem, & in se iratum placare non potuerit, 299. b. David a patre suo despectus, & a Samuele electus, 362. d. David mons altus, repentino casu cecidit, 402. c. Historia Davidis Goliam ejus gladio obtruncantis, quid significet, 566. c. David in compunctione quatuor modis effectus, 752. d. Quantum David caverit a superbia potentibus vicina, 835. c. David docet nos pietatem & humilitatem, 860. c. Mira Davidis in summis humilitas, 888. d. Pluris habetur David coram arca saltans, quam in hostes pugnans, 889. 1460. a. Pugnando hostes, humilitatem sectando seipsum, ibid. 1460. a. Vilem se exhibuit exterius, & interius humilis fuit, 889. c. Intra proprias mensuras David se continuit, 905. d. David Regis humilitas, & patientia, 973. d. 1135. c. 1460. a. Contumeliosa verba, non convitia credidit, sed adjutoria, ibid. c. De majorum nos lapsu terruit Deus, sed de reparatione roboravit, 1092. a. Davidis exemplo erga Saulem, discimus bonum pro malo reddendum, 1339. c. David lotus pœnitentiæ lacrymis in fonte misericordiæ, 1402. c. Quantus succensus fuerit Dei amore David, 1420. b. Leviathan ore tenuit Davidem, ex quo per pœnitentiæ foramen evasit, 2331. a. Quali pœnitentia David adulterium eluerit, 1609. d. Aquam de cisterna Bethlehem sibi allatam, Domino libavit, ibid. c. Qui illicita perpetrasse se meminerat, a licitis abstinebat, 2610. a.

David montibus Gelboe, cur maledixerit, 203. c. Ejus amor erga Deum, 230. b. Dilectio inimicorum, 2339. a. Humilitas cordis, 834. c. 1135. c. 1460. a. David Ecclesiæ afflictionem prospiciens, psalmum pro torcularibus condidit, 526. b. Correctio David per Nathan, 713. b. David humilitatis hostiam sæpe Deo offerebat, 835. c. Ejus mansuetudo & humilitas, 860. d.

DECIMAS Deo in Quadragesima damus, 1485. c.

DECIPULA diaboli super semitam, quid significet, 441. b.

DECRETA Dei Immutabilia & æterna, 393. a.

DEDIGNARI peccatoribus, qui justi dicuntur, sicut & Pharisæi, 1600. d. Aliud quod fit typho superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ, ibid.

DEFENSORES dicuntur hæretici, 85. a. 380. c. 533. a. Quando res suas defendere liceat, 2006. a. Peccatores, quomodo se defendant, 1105. c.

DEFLUERE formidans id quod fluit, fugiat, 698. b.

DEFOSSUM dormire securum, quid, 3561. b. c. d.

DELECTATIONIS initium pœnitentiæ lamentis castigandum, 113. a. Salubris mœror de prava delectatione, 117. a. Delectari in Deo, quid sit, 564. a. Anima sine delectatione non potest esse, ibid. Deliciis in Deo affluere, quid sit, 320. c. Jucunditas humanæ delectationis dicitur penis, 756. a. Carnalium sapor delectationum, qui reprimendus, 974. d. Anima spiritualibus deliciis in contemplatione veritatis affluens, terrena contemnit, 510. a. Deliciæ carnales & spirituales, qui different, 2618. c.

DELINQUENTI, quo sensu Deus non parcat, 323. b. Delictum, quid sit, 386. c. Qui differant inter se delicta & scelera, ibid. Quid inter peccatum & delictum distet, 2404. d. Quomodo signentur in sacculo delicta nostra, 400. d. Delinquere sanctos hic in opere, in locutione, aut cogitatione liquet, 2103. c.

DENARIUS numerus perfectionem significat, 24. c. 30. a. 1162. c. 1363. d. Denarium eumdem in cœlo omnes accipiunt, 137. a. 1182. d. Denarius redditur operariis incipiendo a novissimis, 1382.

DENTES in scripturis significant sanctos prædicatores, 382. c. & malos prædicatores, ibid. 2104. a. & sensus internos, 38c.

DEPRECATIO nostra sæpe a conspectu judicis repellitur, 302. a.

DESERTA a Deo anima, in quo sit statu, 328. c. Cur Deus aliquando nos deserat, 328. c. Deus nos, ne quidem cum respuitur, non relinquit, 957. b. Deus ne a deseris quod fecit, 822. d. Deserere vlectos, quomodo Deus dicatur, 75. d. 95. c. Deus numquam suos deserit, 97. a.

DESERTI regio, quid significet, 59. d. 67. a. Venitus veniens a regione deserti, quid sit, 59. d. Corda hominum instar desertæ terræ imbre gratiæ irrigata, fecundantur, 902. b. Quid sit desertum poni in stagna aquarum, 1502 b.

DESIDERIA pia sanctorum Deus sæpe differt explere, ut crescant, 141. d. 513. d. 827. d. 513. d. 827. d. 1546 a. Magnus clamor animarum beatarum, magnum est earum desiderium, 42. d. 718. d. Crescunt sanctorum desideria, ubi finis propinquior, 142. c. Desideriis cœlestium mens nititur, ne ad inferiora descendat, 192. b. Desideria bona sunt inutilia, quæ effectum non consequuntur, 226. c. Pœnæ innocentium sunt desideria justorum, 307. b. Pravis desideriis ad malam actionem, tractus timore irretitur iniquus, 442. d. Ad bona desideria trahunt pœnæ, quos præmia non invitant, 839. c. Desideria nostra exaudit Deus, 718. d. 1235. c.

DESIDIA in operibus bonis nascitur ex minore Dei amore, 322. d.

DESPERATIO peccatoris nomine inferni significatur, 257. a. Desperantium corda nubibus similia, ibid. b. Justos desperare, quid significet, 269. b. Miserrimus animæ de salute desperantis status, 425. d. 470. d. Ad cavendam desperationem, ad memoriam revocanda sunt Dei beneficia, 828. c. Qui præterita munera considerat, non desperet futura, 829. a. Abyssus desperationis absorbet, quem arctus malæ consuetudinis puteus includit, 844. d. Qui futura desperat, præsentibus in malis se relaxat, 897. b. Ore Leviathan raptus non desperet, quia foramen est in ejus maxilla, per quod evadat, 1090. c. 2514. b.

DESPECTOS Deus elegit, 173. a. Despici multi metuunt, 716. c. Despectus revocat hominem ad seipsum, & ad Deum, 1622 b.

DETRACTORES belluarum more homines devorant, 459. a. Quid sit detractoris dormitationem pannis vestiri, 460. c. Bonus linguarum detrahentium usus, 706. a. Detrahentes, quando despici debeant, aut compesci, 6256. c. Cohibere debent hi, quorum vita cæteris est in exemplum proposita, ibid. c. & qui privatæ gloriæ amore non tanguntur, ibid. d. Cum linguæ detrahentium non possunt corrigi, æquanimiter tolerandæ, 1257. d.

DEUS hominis locus per inobedientiam desertur, 257. d. Duo extrema homo & creator, pulvis & Deus, 301. d. In Deo dicuntur quædam propter affectum operis, quædam propter substantiam majestatis, 2092. a. Qui dicatur Deus speciosis indui vestibus, 2081. c. & amictus lumine sicut vestimento, ibid. d. Divinitatis claritas auri nomine signatur, 2208. b. Cur Deus dicatur ignis consumens, 2208. d. 1247. c. Aliquando Deus dicitur nuncupative, aliquando essentialiter, 1236. a. 1331. d. Deus dicitur Paterfamilias, 1510. a. Deus dicitur adjutor, susceptor, & ipsa hominis misericordia, 1515. d. Deus signatur per Pastorem ovis perditæ, & mulierem amissæ drachmæ, 1643. c. Dicitur Deus vir animæ fidelis, 1624. c. Dicitur Rex Sabaoth, 1637. b.

Dei locutio multiplex, 41. c. 42. b. 43. b. Dicere Dei, quid sit, 43. c. Facere Dei, quid sit, 46. c. 585. c. 765. a. Qui dicatur Deus commoveri, 75. a. Flare Deus dicitur, 153. b. Respondere Dei, quid sit, 275. c. 2545. b. Deus in igne & fumo descendit, 209. b. Ridere Dei, quid sit, 307. a. 637. c. Furor Dei, quomodo transire & pertransire dicatur, 398. a. Deum oblivisci & recordari, quid sit, 534. d. Quomodo Deus fugit nos, 549. d. Videre Dei, quid sit, 583. b. Dei stare, quid sit, 605. d. Respicere Dei, quid sit, 535. a. 606. d. 992. c. Deo impropriis passiones attribuuntur, 666. c. b. Deus zelare, qui dicatur, ibid. b. Irasci Deus dicitur, ibid. c. Dicitur misericors, ibid. Pœnitere, qui dicatur, ibid. Deus dicitur crudelis, 667. c. Loqui Dei est verbum genuisse, 748. b. Deum ingredi & penetrare mentem, quid sit, 989. b. Nihil in Deo corporeum suspicandum, 2049. d. Deus in rebus creatis sæpe comperat, 2050. a. Aliqua sensibilia in Deo ostendunt effectum operationis, ibid. a. item substantiam majestatis, 2051. a. Deum habere brachium, quid sit, ibid. Deum voce tonare, quid sit, ibid. b. Audire Dei, quid sit, 1145. b. Per sonitum sublimis Dei, quid designetur, 1236. d. Deus aliquando loquitur sub dubitatione, 2252. c. Deus est vita omnium rerum, 1356. a.

Dei simplicitas in essendo, & in operando diversitas, 1357. a. Qui Deus habere membra corporea dicatur, 456. a. 1250. a. Anima Dei, qui dicatur, 510. b. Deus est quod habet, 521. a. 596 c. Idem Dei esse, quod sapere, & fortem esse, 55 c. a.

Deo solo frui, & dispensatorie uti seculo debemus, 45. a. E contra Deo utuntur quidam, & fruuntur temporalibus bonis, ibid. a. Deus in oratione ante omnia quærendus, 489. d. 1428 c. Instructus manet, qui cæteris amissis, Deum non amisit, 404. d. Ad Deum per aspera & mollia eundum est, 821. b. Nemo sibi vivat, aut moriatur, sed Deo, 1425. d. A Dei itinere pro carnalibus affectibus non declinandum, 1628. a. V. Beatitudo.

Dei cognitio in hac vita dicitur visio nocturna, 160. c. 750. c. Animam sui cognitione ad Dei notitiam elevatur, 166. d 856. a. Non cognoscitur Deus ab anima corpori inserta sine imaginibus, 167. c. Deus se modicum aperit hic quantumlibet sanctis, 168. c. 549. b. Cognoscimus Deum perfecte, & de eo quasi balbutiendo loquimur, 168. d. 847. c. Sicut de lumine cæcus, sic de Deo homo loquitur, 803. b. Susurrat nobis Deus, quia non se plene manifestat, 162 d. Per creaturas velut per quasdam rimas, se admirandum nobis præbet Deus, ibid. c. Cognoscimus perfecte Deum, sentiendo nihil de ipso nos perfecte cognoscere, 169. a. 856 d. 847. c. Pauca sunt quæ de Deo hic, & imperfectissime cognoscimus, 169. c. 921. c. 1358. c. Judicia Dei de hominibus incomprehensibilia, 359. a. 855. d. Dei celsitudo & profunditas, qui sine investigabiles, 426. c. 526. a. Aliud est de Deo aliquid scire, aliud est sapere, 929. c. Deus est incomprehensibilis, 489. c. 516 a. Fide Deum cognoscentes electi, eum per speciem videre anhelant, 519. d. Quæ cavenda sint Deum cognoscere conantibus, 516. b. 550. a. Timens Deum, jam cognoscit, quid sit in eo sapientia, qui nondum potest cognoscere quid sit in se, 610. d. Dei cognitio dicitur facies Dei, 765. a. Creaturis quasi vestigiis, imus ad Dei cognitionem, 619. c. Deus nonnisi procul ab ipsis etiam electis videtur, 956. c. Agentem Deum cernimus, sed in ejus actione caligamus, ibid. c. Cognoscendo Deum nosmetipsos agnoscimus, & severius judicamus, 875. a. Deus nisi a tranquillo corde non cognoscitur, 1105. c. Nisi hominibus virtutes suas Deus declararet, nullus eum agnosceret, nec amando salvaretur, 2257. c. Per incrementa temporum crevit scientia spiritualium Patrum, 1347. c. Omnis de rebus divinis scientia est imperfecta, 1408. b. etiam in ipso Paulo, ibid. c. Mensura dilectionis Dei est cognitio, 1409. a.

Per creaturas ad Dei cognitionem pervenitur, 461. a. Per res visibiles Deum cognoscimus, 482. c. Dei cognitio duplex, 513. d. Deus per sui amoris vestigia indagandus est, 344. d. Deus ab humana & Angelica subtilitate investigari non potest, 341. c. Deus per quasdam imagines in hac vita videri potest, per essentiam non potest, 600. c. Nullus Deum spiritaliter videt, & carnaliter vivit, 601. b. An Deus a beatis videatur in sua claritate, an sua natura, ibid. a. Quomodo videbitur Deus in patria, 602. c. Deum esse ex ratione colligere debemus, 836. c. Deus cognoscitur ex operibus suis, ibid. c. Dei mysteria non sunt per intellectum discutienda, 1366. b. Deus in servis suis visibilis est, 2582. b.

Nemo in hac vita quantumlibet sanctus Deum, sicuti est, videre valet, 121. a. 600. c. 1306. c. Invisibilia cognoscimus quidem, sed raptim, 156. b. Deus hic non videtur manifeste, 346. a. Deus videtur hic per sua vestigia, 345. b. Dei invisibilitas cognoscitur per animam rationalem, 480 b. Deus invisibilis & incomprehensibilis ubique quærendus, 515. d. Sancti quidam in veteri Testamento, qui viderint Deum, 602. c. 601. a. Quo sensu Deus lucem habitet inaccessibilem, 600. b. Alia est visio qua beati Deum, alia qua Deus videt seipsum, 602. c. Nemo in hac vita Dei gloriam, sed ejus tantum similitudinem videre potest, 1248. b. Quæ viderit Isaias Christi gloriam, ibid. a.

Deus potius quid non sit, quam quid sit, a nobis in hac vita percipitur, 187. a. Ab ipsis Angelis incomprehensibilis Deus, sub quo curvantur, 301. b. Dei essentiam Angelica vel humana mens non plene contuetur, 345. b. Deus solus est, in cujus essentiæ comparatione esse nostrum, est non esse, 518. b. 504. c. Non est in Deo aliud esse, aliud habere, 351. c. Divisus ab æternæ soliditatis essentiæ subsistere nequit, 538. c. Deum esse impii non credunt, 489. a. Esse Dei, quid sit, 518. b. 2190. c. Deus solus habet esse, 596. c. Dei facies, quid sit, 603. c. Deum esse corporeum, quidam crediderunt, 1049. a.

Deu

Deus immutabilis, qui intelligatur in Job commotus, 75. a. Deus in se tranquillus, perenntibus videtur turbulentus, 255. d. 166. e. 1052. a. Quid sit stare Dei, 127. d. 605. d. Quid sit pœnitere Dei, 294. a. 666. b. Dei immutabilitas ex æternitate asseritur, 322. b. Motus Dei immutabilis, quid sit, 381. a. Solus Deus expers mutabilitatis, 406. e. 791. b. Dei sententia videtur mutari externus, sed consilium internum non mutatur, 519. b. 077. a. Deus immutabilis natura & ex voluntate, ibid. a. 1052. b. Qui dicatur Deus oblivisci & recordari, 533. e. 1050. e. Qui dicatur Deus zelari, irasci, misereri, præscire, 666. b. Hæc mutatio non est in qualitate judicis, sed in mente patientis, 667. e. Qui dicatur Deus solus habere immortalitatem, 792. e. Deus immortalis, quia immutabilis, 1052. e. Esse Dei est æternum & incommutabilem permanere, 1122. e. Labor Dei duras hominum mentes sustinentis, 1532. b. Deus est intra & extra, supra & infra omnia, 47. a. Dei describitur immensitas, ibid. 505. b. 515. d. 1241. e. Qui Deus omnia transcendat, 345. d. Deus sine spatio immensus, sine initio & fine æternus, 857. e. Deus omnibus & ubique præsens & æqualis, 869. d. Ubi Deus non est per gratiam, adest per vindictam, 1241. b. Sic Deus totus est, ut extra sit, 1357. e. Non est locus ubi non sit Deus, 1566. b. Deus excelsior cælo, & terra longior, & latior mari, 345. e. Deus ubique est, non in parte, 515. d. Deus non localiter ubique est, sed per prædicatores suos in mundi partes localiter ambulat, 861. e. Deus est ubique totus, 1357. d.

Deus tempora sine tempore disponit, 52. e. 1357. d. Fixa manent in æternitate Dei, quæ cursu temporis exterius fluunt, ibid. d. 667. b. Deus diversa ordinans, non est diversus, 53. e. Creatori comparata creatura est angusta, 133. a. Stare solius Dei est, 167. b. Discrimen dierum hominis & æternitatis, 321. e. 521. b. Apud omnipotentem labentia stant, 392. a. Dies Dei, ejus æternitas, 521. b. 757. e. In æternitate nihil præteritum, aut futurum, sed totum esse nunc, 522. e. 666. d. 1505. e. Perfecta æternitatis scientia nulli tribuitur in hac vita, 550. b Dei æternitas homini ineffabilis, 815. b. Æternitas Verbi nomine calami significatur, 1078. d. Deus solus natura immortalis & immutabilis, 406. d. Solus Deus principaliter & immobiliter est, 519. a. Æternitas Dei cognosci non potest, 857. e. Deus sine mutatione mutabilia disponit, 1357. d.

Deus non simul menti humanæ, sed gradatim aperit suas perfectiones, 32. e. Dei vestigia sequi debemus, 517. a. Cur Deus hominibus proprias laudat perfectiones, 562. e. De Deo nihil dignum dicere, aut cogitare possumus, 665. d. Deo non potest homo obesse aut prodesse, 818. d. Deus magnus fortitudine, judicio & justitia, 897. e. Proprie perfectus Deus non dicitur, quia nec factus, 917. e. Quidquid in rebus creatis Deo comparatur inane fit & nihil, 1241. d. Divina substantia nec detrimentum recipit, nec augmentum, 1409. e. Deus solus incommutabilis, 166. e. 406. d. 512. a. 1357. d. Dei latitudo, longitudo, sublimitas & profunditas, 346. d. omni excellentia investigabilis, ibid. e. Deus bonis nostris non indiget, 521. b. Quomodo Deus dicatur mutari, 519. e. 667. d. Dei magnitudo & perfectio describitur, 1241. a. b. Deus est ineffabilis, 925. b.

Deus in luce tenebras videt, mutabilia videndo immutabiliter, 53. b. Omnia pervadit Deus nocentium ac innocentium corda, 306. b. 792. e. Discrimen visus divini & humani, 381. a. Dei consilium & intelligentia, quid differant, 370. b. Deus iniquorum dolos scit in examine, & nescit in amore, 373. b. Qui dicatur Deus oblivisci & recordari, 533. e. Res non ideo videntur a Deo, quia sunt; sed ideo sunt, quia videntur, 667. a. Deus dicitur scire, faciendo nos scire, 683. d. 898. e. Qui se videri a Deo non credit, in se oculos clausos tenet, 792. e. Scire Dei approbare est, 997. a.

Nescire Dei, quid sit, 40. e. 373. e. 733. e. 917. a. Deus sine distinctione bona & mala comprehendit, 53. e. Scire Dei, quid sit, 373. b. 610. b. 683. d. 387. a. Deus ab æterno futura vidit & decrevit, 383. a. Cognoscere Dei, quid sit, 683. d. Deus quidquid potest singulis evenire, in scriptura sacra comprehendit, 748. a. Omnia sunt aperta in conspectu Dei, 790. d. Deus nihil ignorat, nihil obliviscitur, ibid. e. In præscientia Dei primo justorum plantatio, secunde in contra operibus, 381. b. In præscientia Dei tempora cujusque vitæ immobiliter præfixa, 414. a. Videt Deus finem delinquentium, pœnitentiam correctorum, ibid.

Dei voluntati cognitæ devote parere debemus, 196. e. Facies Dei respectus est gratiæ, 45. e. Qui Deo resistit, pace cadit, 282. e. Quæ injuste facimus mali, Deus fieri juste permittit, 367. a. Contra nostram voluntatem voluntati Dei parendum, 369. e. Dei voluntas impletur in justis & injustis, 483. e. Dei voluntas in scripturis scrutanda, 517. e. Quæ videntur fieri contra voluntatem Dei, eidem non obsistunt, 519. e. Justum Dei occultumque consilium nomine pharetræ signatur, 1225. b. Dei voluntas est immutabilis, 505. d. 514. e.

Dei consilia renitentes iniqui, ipsi famulantur, vel inviti, 194. b. Deus ut sapiens falli, & fortis vitari non potest, 289. d. Cur Deus dicatur sapiens, ibid. d. Quæ sint opera sapientiæ Dei publica, quæ secreta, 332. d. Hæc pauci valent inquirere, sed nullus invenire, 339. e. Sapientia Dei mala quoque ipsa ordinantis, 367. b. 541. e. 576 e. Deus maluit sapientia percutere diabolum, quam fortitudine, 552. a. Sapientiæ Dei locus & pretium assignari non possunt, 574. e. Nullum boni operis meritum debetur, 595. e. Voluptatibus serviens exsors est sapientiæ, 586. e. Sapientia Dei essentialis est & subsistens, 506. e. Dei sapientia ex occultis revelata, 597. e. aliter incurva habet, aliter aliam, 605. e. Dei sapientiam contemplari nequeunt, qui sibi videntur sapientes, 822. a. Sapientia Dei in suorum distributione donorum, 903. a.

Deus dicitur fortis, quia cognita valenter percutit, 293. d. Cur dicatur Deus fortitudine magnus, 887 e.

Deus solus sanctus, 599. a. Ex consideratione sanctitatis Dei, metuunt sancti sua opera bona, 236. e Sordes suæ vitæ agnoscunt, 315. a. Deus auctor naturæ, non culpæ, 942. e.

Dei potentia in tentationibus sanctorum manifestatur, 13. e. Mira Dei opera oculis ipsi viderunt, 188. e. Dei opera obstupescendo, quam loquendo facundius laudantur, 297. b. Qui Deus in nobis cælum, infernum, terram & mare subvertat, 347. e. Qui præstitit esse quod non erat, providit qualiter sit quod jam existit, 368 d. Deus non existentia videndo creat, & existentia videndo continet, 1050. d. Deus animam destruit non debellando, sed ab ea recedendo, 370. e. Duobus modis in conspectu Dei vivitur, 383. e. Cum (quis) interrogando in scriptura ponitur, omnipotens designatur, 427. d. Deus solus potens & metuendus, 541. b Qui dat vivere, dat & sapere, 545 d. Dei omnipotentiam pensantes nostræ infirmitatis admonentur, 948. b 950. e. Circulus in naribus diaboli divinæ virtutis est omnipotentia, 1088. e. Hac plurimos quos diabolus devoravit, ab ejus faucibus extrahit, 1089. e. Deus inæqualiter omnia tangit per omnipotentiam, 1441. b. Deo omnia subjent, 1521. e.

Dei providentia, etiam nos affligendo semper justa, semper amanda, 31. d. Quandoque Deus nos deserit, ut custodiat, 25. e. 1022. e. Miro modo fit, ut quod contra voluntatem Dei agitur, voluntati ejus fœdatur, 126. b. Cur Deus alios flagellis deprimat, alios fulciat successibus, 154. d. e. 223. e. Dei custodia adversus hostem occultum quam necessaria, 267. d. Nihil fit in hominibus sine Dei consilio, licet occulto, 383. a. Deus ordinat malas diaboli voluntates, 1093. e. Dolentium querelas dissimulat Deus, ut augeat utilitatem, 451. e. Eximia providentiæ Dei descriptio, 525. b. Sic Deus intendit omnibus, ut adsit singulis, ibid. Causales eorum, quæ videntur inordinata, rationes justæ apud Deum, 514 b. 541. b. 550. b Quidam in adversis insipientes, Deum esse, aut res humanas curare, negant, 505. e. 969. e. 557. d. Deus bona facit & ordinat, 576. e. Deus per se regit mundum, quem creavit, 782. e. Deus minimis providet ut maximis, & singulis ut universis, 806. b. In tentatione innitendum divinæ providentiæ, 822. d. 818. e. Divina providentia in ultione maleorum, 930. d. Dei erga summa & infima providentia, 963 d. In Dei, non in hominis manu ejus dispositio, 901. a Deus hominem non deserit, 926. b. Solus conditor vitas hominum administrat, 1462. e.

Deus variis modis se habet erga homines, 191. e. 574. d. 640. e. Suos in adversitate erigit, 193. d. Malorum consiliis ad bonum utitur, 194. b. Id exemplo fratrum Joseph confirmatur, ibid. e. Saulis & Jonæ, 195. a. b. Cur Deus condiderit quem periturum præscivit, 311. e. Deus ab æterno omnia disposuit, 323. a. Ejus providentia non fallitur, ibid. b. Cur Deus permittat malos deteriora perpetrare, 496. b. a. Deus homines nunc relevat, nunc terret, 640. e. 1284 d. Quomodo Deus erga sanctos se gerat, 961. b. erga peccatores, 865. b. Cur Deus sanctos quandoque statim non exaudiat, 665. e. Nunc erigit, nunc deprimit, 1321. b.

Dei patientia & benignitas erga hominem peccatorem, 318. e. 1259. a. Districtus illator pœnæ, qui diu tacitus exstitit testis culpæ, 304. b. 789. b. Stulte & impie ex Dei patientia cogitat sua flagitia, aut non videri a Deo, aut approbari, 789. d. Patiens Deus iram retinet, quam tandem irretractabiliter effundit, 929. b. Deus diu hic tolerat, quos in æternum est damnaturus, ibid. Cur Deus patiens redditor dicatur, 1483. d. Iræ divinæ potestas hominibus incomprehensibilis, 145. e. Flatus Dei dici potest ejus animadversio, 155. d. Timendum ne misericorditer Deus non irascatur vitiis nostris, 200. e. Iram judicis præveniat electi, 258. b. Deo judicanti, aut percutienti respondere homo non sufficit, 298. e. Qua ratione iræ Dei nemo resistat, 299. a. Quanta Dei severitas in eos, quos diu toleravit Dei patientia, 302. e. Deus, qui velit a nobis argui, 316. e Unde Deum placare possimus, nihil habemus, 321. d. Dei furor, perturbationis expers, in fine mundi consummatur, 328. a. Quos Deus feriat ut hostes, 413. d. 571. e. Majoris iræ signum est, cum hoc tribuitur, quod male desideratur, 472. e. Iræ divinæ nullum peccatum absconditur, 547. a. Omnis percussio divina aut percussio vitæ præsentis est, aut initium pœnæ sequentis, 571. e. Deum ex semita iræ suæ viam facere, quid sit, 800. b. Iram Dei non solum meretur, sed & provocat callidus simulator, 840. e. Tranquille irascitur Deus, 1051. a. Furor Dei, qui dicatur ira columbæ, 1052. a Deus vel iratus miseretur, 1181. a. Culpas insequitur, peccantes protegit, 1182. e. Ira Dei futura, ex præsentibus mundi ruinis pensanda, 1459. e. Stantibus Deus, ut cociderint, minatur pœnam, lapsis ut surgant, promittit misericordiam, 1629. b.

Deus alia concedit propitius, alia permittit iratus, 181. b. Duobus modis Deus ad salutem vulnerat, 220. b. Efferentem se de virtutibus Deus misericorditer non eripit sola, post mortem justitia addicit, 255. d Sancti salutem suam ex sola Dei misericordia exspectant, 258. e. 265 b. 298. e. 314 e. 344. a. 231. e. Misericordia Dei homini lapso necessaria, 267. e. Videre Dei est nolle misereri afflictioni humanæ, 307. e. Deus ex misericordia præveniente vitam nobis tribuit, ex subsequente custodit, 324. b. Aliud quod Deus misericorditer tribuit, aliud quod iratus sinit haberi, 367. b. Quanta Dei erga peccatores misericordia, 527. d Misericordia Dei peccatori impensa & neglecta, in pœnam vertitur, 537. b. Manus Dei dura videtur infirmo, cum sævit misericorditer, 668 a. Deus in hac vita non semper reddit singulis juxta opera, 783 a. Intuens potentiam misericordiæ Dei, suæ justitiæ premat elationem, 926. d. Quomodo misericordiæ Dei apud nos fiant mitæ, 1055 e. Post culpam speranda misericordia, 1092. e. Vel iratus miseretur Deus, 1181. e. Larga est Creatoris nostri misericordia, 1382. b. Misericordiam & judicium Deo, qui cantet peccator, 942a. d. Divinæ misericordiæ exemplum in juvene, urgente morte, converso, 1514. e. Deus pro sua erga nos misericordia, rogat nos primus secum reconciliari, 1590. d Sic nos Dei misericordia refovet, ut nullo modo negligentes reddat, 1593. e. Divinæ misericordiæ tempus nemo perdat, 1502 a.

Justitia Dei in afflictionibus consideranda, 51. e. Deus electos justo ordine ab injustis feriri permittit, 527 a. Deus justos affligi, & impios prosperari sinit, 826. b. Qui Deus justus eum, qui non debet puniri, condemnet, 94. d. Deus aliquando injustos celeriter trucidat, 154. e. Duobus modis Deus affligit hominem, 200. b. Deus aliquando nos conterit, 218. e. Duobus modis nos judicat Deus, 319 e. Deus aliquando consiliarios adducit in stultum finem, 373. e. Deus quos in æternum diligit, aliquando ad tempus relinquit, 962. e. Deus frustra condemnare non potest, 782. e. Deus justitia erga homines abscondita, movet justos ad timorem & lacrymas, 145. d. Flare Deus apte dicitur, cum vindictam retribuit, 255. b. Correptio Dei alia punit, alia probat, 193. e. Justi ipsi sciunt se perituros, si remota pietate judicentur a Deo, 256. b. 514. e. 932. e. Dei accessus ad animam, vel recessus non cognoscitur in hac vita, 298. d. A Dei animadversione nemo tutus, 385. e. Quid sit Deum aperire oculos, 392. a. Non intuetur Deus quantum quis mali valeat facere, sed quantum velit, 409. d. Deus crudelis videtur, quando etsi juste fe-

feriendo, non patere. 657. e. Sicut nulla bona absque mercede, sic sine pœna nulla sunt mala, 613. a. Justum credamus quod a Deo meliore nobis patimur, 748. d. A Deo perculsus, conditionis suæ ordinem cogitans percussionis invenit justitiam, 747. b. Justa Dei judicia, etsi occulta, 782. e. 808. b. Qui dicatur Deus indurare, 245. b. Justitia Dei metuenda ante culpam, post culpam speranda misericordia, 1090. e. Deus simul pœnitentes consolatur, & pervicaces percutit justitia, 1304. a.

Electos suos Deus, cur quasi despiciens, tam vehementer affligat, 77. a. Deus ex omni genere hominum ad cognitionem suam vocat, 190. e. Duobus modis Deus vulnerat quos ad salutem reducere parat, 200. e. Vocare Dei est nos amando & eligendo aspicere, 338. b. Deus quosdam electos interioribus donis & exterioribus honoribus sublevat, 652. b. Gratis Deus eligit quos vult, 1100. e. Electio ex misericordia, reprobatio fit ex justitia, ibid. 1448. a. Deus eligit quos mundus despicit, 273. a. 1882. b. V. Electio. Electus.

Deus reprobat quos se nescire dicit, 40 e. 733. a. Deum destruere reprobos, quid sit, 370. e. Quid sit obdurare, 371. a. 945. b. V. Reprobatio.

Deus in principio vitæ quosdam ad virtutis culmen provehit, ceteros deserit, 574. d. Dei cultus nullus est verus extra veram Ecclesiam, 437. d.

DEXTERA Dei, quæ, 54 a. Pro dextera Judæi, pro sinistra Gentiles sunt intelligendi, 459. e. Dexteræ nomine populus fidelis intelligitur, 880. e. Dexterum & sinistrum, quid significent, 991. a. 1221. d. 1386. a. Dextera est vita ventura, præsens vero sinistra 1348. d. 1526. d. Dextera significat bonos, sinistra malos, 1542. a. Dextera lætitiam & prosperitatem significat, 1205. d. Dextralia, quid significent, 668. a.

DIABOLUS appellatur dies & nox, 207. b. Diabolus, cur nox solitaria dicatur, 204. e. Cur Leviathan, 110. a Vectis dicitur, quia ad necem percutit, 515. b. cur serpens, ibid. Diabolus exactor dicitur, cujus vox est tentatio interna suggestionis, 538. e. 681. e. 833. b. 1848. b. Vocatur leo, & tigris, & myrmicoleo, 158. e. 555. e. 1078. a. Aliis leo est, aliis formica, 158 b Dicitur cetus, 180 a. interitus, 441. a. & latro, 451. e. Maligni spiritus dicuntur horribiles, 481 e Diabolus aquilonis nomine signatur, 284. b. 547. a. 570. e. 1186. e. Dicitur coluber tortuosus, 574. d. Ventus urens, 570 b. 1150. a. 1199. d. Volucres cæli dicuntur diaboli, 603. d vulpes, ib. d. perditio & mors, 604 e. bestia, 878. d 1003. e. 1076 e. Diaboli dicuntur portæ mortis, 928. b. ostia tenebrosa, ibid. Diabolus dicitur hostis antiquus, 1019 e. illius instigationum nomine signatur, ibid. d. Spiritus immundi dicuntur hostes armati, 1031. d. Diabolus dicitur Behemoth, 1055. b. 1094. e. 1098. e. leo insidians, 1080. b. Qui dicatur fenum comedere ut bos, 1057. a. Servus ex pacto sempiternus, unde dicatur diabolus, 1093. d. Animal quadrupes pro actionis immundæ fatuitatem dicitur diabolus, 1294. e. Draco pro nocendi malitiam, ibid. Avis dicitur per elationem, ibid. Incudi cur comparetur diabolus, 1121. a. Diaboli iræ & persuasio maligna gladii nomine exprimuntur, 1143. a. dicitur malleus, 1125. d. sedet in lateribus aquilonis, quando frigidas hominum mentes possidet, 1182. d. Diabolus dicitur iniquus, [illegible] e. Signaculum similitudinis Dei, 1072. b. Mare, 1235. d. Jumentum, 1294. e. Regulus, 1372. e. Lupus, 1485. b. Princeps mundi, 1050. a. V. Behemoth. Satan.

Spiritus maligni absque carnis infirmitate sunt conditi, 435. d. Diabolus seu angelus malus primus conditus est, 1071. e. In quanta pulcritudine creatus fuerit, 1072. a. b. &c. Primus angelus sic conditus, ut Deum casse timeret, 1134. b.

Diaboli peccatum, cur irremissibile, 320. d. Diaboli lapsus, qualis, 925. d. Angeli lapsus, quid homines doceat, 1703. e. Angelus desertor peccando dona gratiæ amisit, non naturæ, 1258. e. 1252. a. 1134. V. Angeli peccatum.

Diaboli dubium de Christi divinitate, unde, 15. e. 85. b. Diabolus Redemtorem humani generis venisse in mundum cognovit, 58. a. Diabolus cogitationes nostras non capit, 46. a. Diabolus famam de Christo audierat, sed non viderat ejus sapientiam, 825. b. Quatuor modis Deus ad diabolum, & ille tribus loquitur ad Deum, 43. a.

Diabolus Deum non videt, 42. b. Aliam in præsenti, aliam in futuro pœnam patietur, [illegible] d. In carcere esse diabolum, quid significet, 206. a. Cur sine venia diabolus sit damnatus, 1072. b. Apostam spiritus est dies, qui ita

Tom. I.

optatur perire, ut male sit, 207. a. In viventi essentia, etiam moriendo subsistit, ibid. b. Qua ratione dies, quave nox sit, ibid. e. Quid ei optetur, dum, ut pereat, optatur, ibid. d. Quanta tempestate ad æterna supplicia diabolus sit raptus, 204. a. Diaboli & reproborum omnium æterna damnatio, præsentibus electis publicanda, 1039. d. V. Satan. Behemoth. Leviathan.

Diaboli loquela & per se, & per suos, 85. e. Colubri ore locutus est, 554. e. Quid mortis auctor doceat, 1141. b.

Diabolus nihil potest, nisi Deo permittente, 41. a. 454. b. 452. a. 558. b. 1073. e. Mala ejus voluntas, sed potestas justa, 45. d. 454. b. 558. b. A facie Domini diabolus exit, quando potestatem tentandi accipit, 47. b. 58. d. Satanæ manus potestas est ejus, 85. d. Diabolus convincitur non posse superare animam Christi, 86. b. Potentia ejus in fine mundi extinguetur, 110. b. Carcere constringitur, quando non valet implere quod vult, 220. a. Diabolus sæpe prævalet, dum linet, 377. e. Sævit diabolus modo occulte, modo aperta persecutione per malos, 421. d. Qui sint diaboli dentes & oculi, 422. a. Qui primus non resistunt diaboli suggestionibus, gigantem a quo opprimantur, eum patiuntur, 425. b. Quos blandis suasionibus decipit, violentis nervibus ad supplicium rapit, 443. a. Potestas diaboli in homines Christi morte enervata, 552. d. Ex peccatorum cordibus quasi ex cavernis suis diabolus manu Dei est ejectus, 554. e. Vires fraudesque hostis nostri describuntur, 1053. a. Diabolus divina potestate ligatus, olim solvetur, 1058. a. Per antichristum multa signa faciet, ibid. Fraude & virtute laxabitur, 1060. b. 1118. b Multum exigentibus meritis, lætare diabolus permittitur, 1074. e. Ab electis eo valentius vincitur quo Deo humilius substernuntur, ibid. Ejus viribus opponitur Dei omnipotentia, 1143. b. Immissi diaboli, cur turbo appelletur, 1187. b. Antiquus hominum hostis, qui fluvium absorbuerit, 1357. d. Eos quotidie devorat, quorum a fide vita reproba discordat, ibid. a.

Diabolus in se subjectis superbe dominatur, 120. d. Diabolo etiam nolens, homo servit, 128. d. Diabolus homines excæcat, 229. b. Mores singulorum explorat, ut tentet, 441. b. Diaboli male voluntas a Deo ordinatur, 519. e. Diabolus bellum duntaxat in homines movet, 5?7. a. Reproborum corda possidet, 876. d.

Diabolus internas movet tentationes, antequam frustra excitatas, 12. a. Quam astute quærat diabolus, unde nos accuset, 44. e. Cur non sit metuendus diabolus, 45. d. Mitte diaboli artes in tentando, 35. e 44. a. 48. a. Diaboli insidias Deus incarnatæ sapientiæ luce detexit. 54. d. Diabolus terram, qui circuiveris, ibid. e. Christus vim ejus sua humilitate constrinxit, 15. a. 1704. d. Quomodo diaboli insidias Deus nobis detegat, 61. d. In tentationum Job, quæ artes fuerint inimici, 78. d Diabolus solet somnia immittere, quibus decipiat, 282. d. Quanta diaboli in decipiendo astutia, 441. a. Quos maligni spiritus irrumpere non sibi leans, 453. e. In tentatione prius leviter diabolus subrepit, postea violenter trahit, 475. e. Artes diaboli in tentationibus Christi adhibitæ, 553. a. Insidiæ diaboli dicuntur molæ, 849. a Spiritus insidiantes aquilarum nomine signantur, 1038. d. Quantum ex astutia diaboli consiliis periculum immineat, 167. e. Christus satanæ illusit in carnis suæ velut esca, transfigens illum hamo divinitatis, 1086. a. Satanæ escam ostendit Christus, laqueum abscondit, 1095. e. Deus electis calliditatem diaboli revelat, 1123. e. Dolus in manu diaboli est fraus in virtute, 1218. d. Ejus machinationibus opponitur infinita Dei sapientia, 1143. b. Diabolus sub virtutis velamine se occultat, 35. e. Tempus ad tentandum observat, 47. d. Diaboli fraudes in tollendis cogitationibus, 85. e. Diaboli calliditas in palliatione virtutum, 92. a. Remedium contra insidias diaboli, 100. b. Diaboli suggestiones dulces fiunt, 422 b. Diabolus levigat quæ Deus minatur, 705 d. Diabolus sub virtutis specie iniquitates nobis opponit, 1031. d.

Diabolus accusat nos die ac nocte ante Deum, 42 e Virtutibus suis diaboli superbiam Christus increpavit. 55. e. Diabolus invidet hominum conversioni per Apostolorum prædicationem, 56. b. Infirmitas superbiæ diaboli a Deo increpatur, 73. a. In invidia serpens antiquus totum virus suum concutit & evomit, 179. a. Diaboli & membrorum ejus immensa superbia, 1195. b. Diaboli superbia causa est ruinæ humanæ, 1257. b

Diaboli voluntas mala, sed potestas justa, 45. d. Ex malitia sua de eo quem est expertus hominum, mala sperat, 73. d. Cæcitas erroris sua obruit diabolum, ut ad pœnitentiæ lucem resurgere nequeat, 108. d. A Christo malitia ejus jam destruitur in fine mundi potentia extinguetur, 110 b. Satanæ impœnitentia 1550. a. Diabolus primo opera nostra, deinde verba, tandem cogitationes accusat, 44. e. Cum mala non invenit quæ accuset, ad malum bona inflectere quærit, ibid. Diabolus justorum corda somnus afficere nititur, 262. d. Diabolus inter justos mala seminat, 1085. a. Diabolus eo atrocius in electos sævit, quo velocius se ab illis vinci conspicit, 1121. e. Diabolus superna in se judicii tormenta contemnit, 1126. b. Diabolus Adam per Evam seduxit, 97. a. Callide eum seduxit, 111. a. Diabolus primi hominis rectitudinem quatuor ictibus fregit, 523. a. Falso impossibilia homini promisit, vere & possibilia tulit, 591. a. Hominem stantem blande suasit, & dejectum renitentem traxit. 478. e. Per superbiam se sequentem diabolus stravit hominem, 1137. d. Tribus tentationibus primus Adam superatus est, 1473. b.

Diabolus a facie Domini exit, cum tentandi Job potestatem accipit, 47. b. Tentandi tempore eligit, ibid d. Satanæ manus non potestas, sed tentatio debet intelligi, 58. e. Victus castanas bella contra Job, 73. d. Quare Satan jubeatur animam Job servare, 75. e. Ordo tentationum Job, 77 d. Diaboli intentio affligendi Job, 320. d. Job a satan perculsus, percussionem suam satanæ non tribuit, 452. a. Quot vulnera diabolus intulit Job tot sancto viro victoriam contulit, 729. e. Diabolus amicos Job de singulis locis commovit, 750. a. Job flagella a Behemoth illata, 1074. a.

Diabolus divinitatem Christi tentationibus exploravit, 56. e. Diabolus per suos satellites Christi carnem ad triduum extinxit, 308. a. Tribus tentationibus Redemtorem pulsans, tentata non valuit, ibid. Diabolus, frustra tentato interius Christo, eum exterius aggressus est, 552. d. Filium Dei incarnatum diabolus noverat, sed ordinem redemtionis nesciebat, 1085. a. Divinitas tempore passionis diabolum latuit, 1087. a. Tentationes nostras superaturus in se Christus suscepit, 1492. b. Non est indignum Redemtori nostro quod tentari voluerit, qui venerat occidi, ibid. d. Tentatio Christi stetit in suggestione, & ad delectationem non pervenit, ibid. Christus gula, vana gloria, & avaritia a diabolo tentatus, eum vicit, qui hominem primum tentatum vicerat, 1473. d. Christus patienter portat, quem punire poterat, 1494. a. Quibus armis diabolum vicerit Christus, 1493. a. Diabolus hamo captus interiit, ex hoc quod momordit, 1552. b. Diabolus Christum nihil sibi debentem invadens, jus in peccatores amisit, ibid. d. In Christo solo nihil habuit diabolus, 1649. e.

Diabolus tentandos iniqua postulat bonos, Deus benigne permittit, 12. d. Diabolus tribus modis insidiatur bonorum operibus, 34. e. Non solum intuetur diabolus quid facimus, sed etiam quando faciunt ad tentandum, 47. d. Acrius insurgit, quando disciplinæ custodes eandem servare cognoscit, 49. e. Tot sanctos intulit percutit, quot tentationibus affligit, 51. e. Nostris cogitationibus sæpe diabolus se inserit, 63. e. Duobus modis homines tentare consuevit, 77. d. Non solum per se, sed per suos qui sunt nobiscum, nos tentat, 78. d. Cur quandoque a tentatione cesset, 82. a. Contra consentientes fortis, debilis contra resistentes diabolus, 558. b. Per omne vitium cordi humano virus infundit, 179. a. Modo inermis, modo armatus apparet, 188. b. Multipliciter nos impugnat, 221. b. Nos tentat non quantum vult, 260. a. Undique bonos tentationibus impetit, 424. b. Sub terrenis commodis laqueos abscondit, 441. b. Ejus suggestiones variæ, 753. e. 1114. d. Insidiæ diaboli bonorum utilitati serviunt, 519. e. Diabolus a tentationibus quiescere nequit, 664. b. Quo pios magis sibi resistere conspicit, eo amplius expugnare contendit, 772. b. Diaboli astutiæ in tentando, 915. a. b. 1023. a. 1086. a. b. 1057. a. b. &c. 1058. b. e. &c. 1085. d. 1101. d. Fortius in fine tentat, 1084. b Sub specie boni tentat, 1069. d. a. 1102. d. Diabolus expulsus acriores stimulos infligere conatur, 1065. b. Diaboli illusiones variæ, 1277. a. 1131. e Tribus maxime vitiis tentat, 1094. d. Aliter tentat justos, aliter mundanos, 1102. d. Duobus modis justos tentat, 1109. b. Tentat Sanctos graviter in mente, 1187. b. Ad impatientiam eos provocat, 1615. a. V. Tentatio.

Diabolus ex prosperis & adversis nos tentat, 44. d. Tentationes Deus mira justis gratia dispensat, 46. e. Diabolus nos aggrediens, humilitate, & patientiæ nostra contunditur,

 81. d.

61. d. Quot modis diabolus bonos circumvenire conetur, 63. d. Virtutibus nostris, quam varie insidietur, 63. b. Sæpe scientiam permittit, ut corrumpat citam, 186. b. Diabolus frustra conatur Sanctos evertere in exitu, 203. c. Quid sit spiritus horribiles videre & venire super impium, 461. c. Spiritus maligni mentis nostræ civitatem obsident, 509. c. Contra eos pugnet extrinsecus, in quibus non regnat extrinsecus, 555. a. Quid sit diabolum e puteo abyssi, in quo nunc tenetur, educi, 586. c. 611. b. Bonorum mentes aliquando diabolus ingreditur, sed in eis non moratur, 877. a. In fine mundi corda torpore constringet diabolum, 1266. d.

Diabolus eos tentare negligit, quos quieto jure possidere se sentit, 772. b. Callide eos tentat, 877. b. Sæpe aperte eos tentat, 1102. d. Contra bonos eos provocat diabolus, 1616. a. V. Tentatio.

Diaboli tentationibus, qui resistendum, 52. c. Diaboli manus non evaditur, nisi altius ad pœnitentiam recurratur, 35. c. Quanta vigilantia occurrendum diaboli conatibus, 63. a. Acriores diaboli insidiæ, ad gratiæ auxilium implorandum nos compellunt, 204. a. Qui contra diabolum pugnat, vestimenta abjiciat, ne succumbat, 1587. d. Homo se humiliter subjiciendo Deo, diabolum vincit, 1076. a.

Diaboli membra sunt omnes male viventes, 85. 924. a. 1490. c. Diabolus cum malis unum est corpus, 112. b. 308. b. 432. b. Imitatur diaboli dicitur umbra mortis 116. d. Per malos diabolus sævit in Ecclesiam, 421. d. Princeps iniquorum habet alios socios, alios filios, 430. c. Diaboli exercitus dux est superbia, cujus soboles septem principalia vitia, 1035. c. Luxuriosi membra sunt diaboli, 1058. c. Diaboli & membrorum ejus pœnæ æternæ, Dei & electorum gloriæ serviunt, 1093. c. Diaboli membra conciduntur, cum ab ejus corpore peccatores separantur Christo sociandi, 1096. d. Membra diaboli dicuntur scota lolliis, 1125. d. Ad cumulum iniquitatis conceditur diabolo & membris ejus; ut nequius possint quod nequiter appetunt, 1116. d. Membra diaboli sunt et cohærentes discipuli, 1119. d. Quæ sint membra carnium ejus, ibid. Qui diabolo substernuntur, etsi aurum videantur, lutum sunt, 1129 d. Diaboli dentes sunt bonorum persecutores, 422. a. Diaboli socii apostatæ angeli, 430. c. Diaboli filii sunt homines perversi, ibid. Arrogantes diabolum imitantur, 737. c. Diaboli malitiam imitantes, viscera caritatis amiserunt, 944. a.

DIACONORUM ab Apostolis ordinatorum, c unus fuit auctor erroris, 1636. b.

DICERE Dei, quid sit, 43. c. Dicere recte scit, qui ordinate scit tacere, 968. c. Dicta quæ gravitate carent, intenta expositione non indigent, 817. b. V. Locutio. Silentium. Tacere.

DIES significat intellectum, 26. c. 31. c. 93. b. prosperitatem, 44. c. 114. d. 432. d. Diabolum, 107. a. Electorum mentes, 109. c. Advenicos spiritus, ibid. d. Antichristum, 112. d. Ecclesiam, 113. a. Peccati delectationem, 114. c. Æternam patriam, 291. c. Vitam Christi, 1527. b. Diem in tenebras vertere, quid sit, 107. c. Dies suos dimidiare, quid sit, 171. b. Dies hominis umbræ comparantur, 170. c. Dies Dei, qui sint, 321. b. Dies lætus, cur dicatur, 683. d. Dies Ecclesiæ, quando erit, 918. d. Dies erit, cum nullæ peccati tenebræ supererunt, 919. b. Nomen filiæ unius Job dies, quid significet, 1163. c. Qui exeuntes, quiete dicatur dierum plenus, 1166. c. Quæ sit animæ dies sua, quæ aliena, 1646. c.

Dies Dominica, cur dicatur octava, 20. c. 1391. d. Dies sexto Passionis, Sabbatum quietis, Dominica resurrectionis, quid significent, 1341. c. 1391. d. Dies Dominica, tertia a Passione, sed octava a conditione est, 1392. d.

DIFFERT Deus voces petentium, cur, 665. c. Differuntur utilitas discipuli, ne Christum inveniant redivivum, 1532. c.

DIGITUS discretionem significat, 486. b. Digitum ori superponere, quid significet, ibid. Digitus Dei est Spiritus sanctus, 1270. c. Quid sit digitos in auriculas mittere, ibid. Quid digiti major & minimus in palmo significent, 1411. a.

DIGNITAS temporalis equi nomine intelligitur, 1215. c. In dignitatibus constituti, vix tranquillitatem suam attendunt, 76. c. Quanta hominum dignitas, esse amicos Dei, 1561. d. Delectat locus celsitudinis, sed prius via exerceat laboris, 1562.

DILECTIO divina per timorem nascitur, 243. d. Dilectio proximi in ejus ærumnis probatur, ibid. Vix in prosperitate cognoscitur, ibid. c. Amissio felicitatis eam interrogat dilectionis, ibid. Res quam diligimus, est domus nostræ cogitationis, 277. c. Cur morti comparetur fortitudo dilectionis, 337. a. 1473. c. Affectus ardentes animæ Christum sponsum diligentis, 1332. a. In actio dilectus est quærendus, 1383. c. Ad dilectionem, quæ Christi propriæ præceptum est, cetera referuntur, 1560. b. Diligentibus proximos per affectum cognationis & carnis, Scripturæ non contradicunt, 1560. c. Forma christianæ dilectionis, ad hoc amate, ad quod amavi vos, ibid. d. V. Amor.

Dilectio Dei tria requirit, 240. d. Dilectio proximi duo, ibid. c. 708. d. 1560. b. 1640. c. Dilectio inimicorum necessaria ad salutem, 1560. c. d. Dilectionis probatio, qualis, 1573. c. Diligere vere Deum, quid sit, 1576. b. Dilectio Dei mensuram non habet, 1639. c. V. Caritas.

DILUCULUM, quid sit, 665. c.

DIMENSIONES quatuor, qui Deo tribuantur, 345. d. 346. d. Qui Deo conveniant erga hominem in hac vita, 346. d. Dimensionum fortes lineibus signantur, 1087. d.

DIMITTENDUM est aliis, si nobis a Deo dimitti volumus, 333. a. Confitenti peccatum tenemur dimittere ante solis occasum, 502. c. Ex corde dimittendum, 1564. d. Debetur nobis, & debemus; dimittetur nobis, si dimiserimus, 1565. c.

DIONYSII Areopagitæ scripta a Gregorio laudantur, 1607. d.

DIPLOIS, quid moraliter significet, 329 c.

DISCIPLINÆ expertes ab infimis ad cælestia non sublevantur, 430. a. Cor pravorum longe esse a disciplina, Deus facit permittendo, 419. d. 1300. a. Destructa disciplinæ maceria, quasi rupto muro, hostis ingreditur, 662. d. Mira disciplinæ scientia, qua scimus humiliari & abundare, satiari & esurire, 1386. c. Optimum disciplinæ magisterium, 1415. d. Disciplina studii cælestis agro similis, 1472. d.

DISCIPULOS Dei non facit sola caritas, 708. d. Discipulorum modestia erga doctores, 971. c. Discipuli Christi, cum Gentibus & Samaritanis prædicare prohibiti, 1446. d. Discipulorum Christi mirabilis dignitas, 1555. b. Discipulorum incredulitas, quantum nobis profuerit, 1568. d.

DISCORDIÆ malorum, quantum sit, 1139. b. Certemus contra spiritus malignos, cumquam interrupti sicut per discordiam, 1238. b. Peccando lesimus discordiam inter nos & Deum, 1590. d.

DISCRETIO periculum evadit tentationum, 66. c. In agendis, quam necessaria discretio, ibid. 961. b. Discretio evellit tentationibus, 70. a. Intuendum non solum quid agimus, sed etiam cum quota discretione peragamus, 83. b. Discretor, si mala egerit, cito se ad discretionis regulam reducit, 389. d. Significatur discretio nomine digitorum, 466. b. Discretio necessaria in prædicatore, 636. a. 1414. c. In arcta via salutis discretio maxime necessaria, 906. a. Virtutis ejusdem opera vel exercenda, vel omittenda secundum lineam discretionis, 906. c. Cavendum ne discretionis nomine propriis commodis serviatur, 907. c. Discretio pastoris significatur intelligentia gallo desuper data, 981. a. Fructus discretionis in magistro caritatis, 972. a. Discretione duplici opus in agendo, ne fallamur, 1207. b. 1023. c. 1024. b. Discretio rectori necessaria, 1414. c. Discretione lingua refrenanda, 466. b. Discretio in edendo, 983. c.

DISCUSSIO nimia vel nulla nostri, nobis periculosa, 305. c.

DISCUMBERE nostrum in cælo, ibi quiescere est, 1412. d.

DISPENSATIO rerum terrenarum, quantis sit obnoxia periculis, 66. d. Occultæ Dei dispensationes, 1315. d. Donorum spiritualium, & tentationum mira Dei erga homines dispensatio, 1381 c.

DISPUTARE cum Deo, quid sit, 378. c. V. Contendere.

DISTRACTIONES exteriores cohibenti, secessus interior aperitur, 974. d.

DIVITIARUM terrenarum dispensatio valde periculosa, 66. d. Quam difficile sit divitum salus, 103. b. Mortui olim cum divitiis sepulti, 143. a. Sepultro, qui quis efficiatur dives, ibid. b. Justi rebus suis utuntur ad necessitatem, quas non ament, 263. a. Hostes ad rapinam provocat, qui suas eis divitias ostentat, 472. d. 472. c. Possessio divitiarum non est in crimine, sed earum cupiditas, 361. b. Qui egent & fastu tument, censendi sunt divites, ibid. c. Amantibus divitias despectus sunt mundi contemptores, ibid. d. Divitum superborum, quanta in pravis operibus audacia, 421. b. Qui iniquo potenti adhærent, de ejus potentia tument, ibid. c. Divites eis possunt cavere superbiam, 442. d. Dives ex hac vita subtractus, ad judicem nudus vadit, 479. b. Divitum ex satietate angustia, 479. c. In acquirendis & custodiendis divitiis, anxietas æternis præludit suppliciis, ibid. c. Super avarum divitem pluunt jacula Dei, 460. b. Temporalem cavens inopiam perpetuæ additur, ibid. d. Divitum felicitas, quantacumque sit, desinit in æternam miseriam, 467. a. Iniqui divites possidentur a suis bonis, 490. b. 1615. a. Quid sit in metu habere bona sua, ibid. Unde dives inaniter gaudet, inde pauper iniquus affligitur, 495. b. Dives habet cum metu bona quæ pauper appetit cum anxietate, ibid. c. Divites dormientibus similes in morte evigilantes, se vacuos dolent, 568. d. Omne quod sine visione Dei abundat, inopia est; 672. b. Non in lebentibus divitiis, sed in Deo solo confidendum, 698. a. Sancti Deum quærentes, copiam vitæ præsentis inopiam deputant, ibid. d. Divitiæ possideri possunt cum humilitate, 442. d. e. Divitiæ sapientium, quæ, 700. d.

Divitiæ acquirendis insudare, quas arte diabolus suadeat, 1058. a. Quæ veræ, & quæ falsæ sint divitiæ, 1364. c. 1486. c. Qui ea, quibus indiget, non appetit, dives est, 1372. c. Ex parentibus divitibus nasci noluit Christus 1441. c. Divitiæ sunt spinæ, 1481. d. Divitiæ sunt fallaces, ibid. Qui divites pauperibus se infestant, 1528. a. In homine naturam attendamus, non divitias & honores, 1567. b. In rerum opulentia plerumque regnat carnis culpa, 1610. d. Terrena substantia supernæ felicitati comparata, pondus est, non subsidium, 1616. c. Non nocet bene in seculo habere bona, modo Deo adhæreamus, 1654. b. Timeant divites ne concessa eis prosperitas, suorum sit remuneratio bonorum operum, 1657. c.

Veri divites, qui, 361. b. 490. b. Divites alios facile contemnunt, 361. d. Dives hydropico comparatur, 441. a. Divitibus se junxerunt prædicatores erroris, 536. c. Divites aristis comparantur, 540. a. Dives comparatur inopi, qui per somnium putat se divitem, 566. d. Divites qui male sua dispergunt, 1069. a. Dives epulo in inferno, cur aquam petiit, 20. c. 509. c. cur fratribus suis opitulari cupiebat, 853. a. cur a Christo non nominetur, 1655. c. Dives epulo in inferno cognovit, quem in mundo cognoscere neglexit, 569. a. cur damnatus, 1654. c.

DOCTORES dicuntur Angeli, & quantumlibet sancti, non sunt sine culpa, 171. c. Hyadum nomine signantur, 194. a. Senatores sunt in Ecclesia veri doctores, 525. c. Doctores novo, qui similes, 711. Doctores per cervos & non per cervos designantur, 976. a. Doctores sunt bases Ecclesiæ, 901. b. sunt discipuli Ecclesiæ, 968. c. Cur doctores in ibicibus & cervis signati, 971. c. Doctorum peritia nomine calami designatur, 1976. c.

DOCTOR malum recta intelligens & dicens, ostium habet, quam alii comedant, 180. c. Gravis enim imperitia est, velle docere meliorem, 211. b. Doctorum suorum censor, rectius judicat de alienis, 243. c. Qui amittit ordinem bene vivendi, rectitudinem perdit loquendi, 374. c. Verba doctorum dicuntur imbres montium, 514. c. Quibusdam ad judicium datur, ut recte nonnulla sciant, 565. a. Non intuendum quid per se fiat, sed quid per gratiam exerceant doctores Ecclesiæ, 573. c. Pravi doctrinæ laudem aucupantur, 671. a. Qui doctiores se docent, similes sunt prodigis operum suorum, 338 d. Omne magisterium in examine caritatis approbatur, 666. d. Qui cavenda ex intelligentiæ dono vana gloria, 701. c. De dono intelligentiæ sibi credito, justi plus timent, quam gaudeant, ibid. c. Doctores superbi foris acuti, sed sunt intus cæci, 745. a. Audiens doctorem superbum, rosas sarpat, spinas caveat, 853. a. Perfecta est doctoris scientia, si scientem se esse nesciat, 883. d. 969. b. Doctores superbi sunt imperiti, 897. b. Sancti doctores imitantur Apostolos Ecclesiæ, tamquam leænæ catulos, 968. b. Ille scit recte dicere, qui novit ordinate tacere, ibid. c. Pro avida caritatis fame discipulorum, augetur in doctore intelligentiæ donum, 972. b. Per cervas doctores, per ibices possunt intelligi auditores, 973. c. Sæpe doctori carum, aut tribuitur aut subtrahitur pro merito vel culpa auditoris, 993. d. Aliquando pro doctoris solius, vel etiam auditorum merito, datur aut negatur doctori verbum, 994. b. Eo vel actos docti sumus, quo doctrinam nostram a nobis non esse cognoscimus, ibid. c. Pravorum & bonorum filios doctorum Dei gratia fovet, 1002.

1002. *b.* Pravi doctores de sua prole non sunt solliciti, secus boni, 1003. *c.* Hi caritate flagrant in filios, non illi, 1004. *b.* Toti in exteriora effusi doctores mali, viscera caritatis nesciunt in suos, 1005. *a.* Revelatio docentis est immutatio proficientis, 1155. *b.*

Docere nemo præsumat ante perfectam ætatem, 1183. *d.* Quando diabolus corda doctorum tenet, monti testamenti præsidet, 1186. *d.* Doctrina sua doctoribus vilescit, Dei sapientiam intuentibus, 1241. *d.* Qui ad intelligenda spiritalia profecit, ea ceteris propinet, 1321. *c.* Doctor contra elationem & iram, qui pugnare debeat, 1356. *d.* Doctores auditoribus quantum antecedere debeant, 1367. *b.* Si intellectum non aperit, doctor non est, 1398. *b.* Recte gregem Dei pascit, qui docet, 1407. *a.* Sic magna agenda, ut & minima doceat non esse negligenda, 1410. *d.* Doctores, ea quæ docent non facientes, sui vastatores sunt, alieni cultores, 1411. *d.* Cuius doctoris messem famelicus comedat, *ibid. c.* Gladius doctoris est sermo Dei, 1412. *a.* Argumentum doctrinæ patientia doctoris est, *ibid. c.* Fidelis quisque in Ecclesia proximum docere debet, 1455. *d.* Linguas igneas doctores habeant 1578. *b.* Doctores sancti dum nos instruunt, vulnus mentis per linguas tangunt, 1653. *b.*

DOCTRINAM sanctorum Patrum otiosis & incautis auferunt hæretici, 523. *d.* Doctoribus sacris profunda legis & Prophetarum Deus revelavit, 583. *c.* Doctrina sacra dicitur panis, 755. *c.* Doctrina sordidum sapiens, dicitur lutum, 1120. *a.* Arcta bene vivendi doctrina dicitur semita, 882. *c.* Doctrinæ bonus, vel malus usus, 898. *b.* Doctrina exuberans per phialas tabernaculi signatur; per cyathos vero angusta, 1455. *d.* Doctrina sacra non est aurata, 592. *b.* Doctrina non ad laudem, sed ad lucrum animarum impendenda, 888. *b.* Vera doctrina fugit elationem, 742. *c.* Doctrinæ rectus ordo, quis sit, 741. *a. b.* Doctrina est alimento corporis præferenda, 1456. *a.* V. Ecclesiæ doctrina. Hæreticorum doctrina.

DOLORES seminare vel metere, quid sit, 254. *d.* Insensibilitas in dolore damnosa, 50. *a.* Argumentum salutis est vis doloris, 199. *d.* Dolor emanat a conscientia tranquille loquendo, qui nimis tacendo plus cruciat, 240. *c.* Dolens præsentia despicit, expectat futura, 250. *b.* Vitam animæ qualibet culpa pollutæ, servatus in proximum dolor occidit, 452. *c.* Dolentium querelas dissimulat Deus, ut augeat utilitatem, 451. *c.* Dolor damnatorum est infinitus, 478. *a.*

DOLUS apud homines prudentia, sed apud Deum est stultitia, 61. *b.* Qui dolose agit, numquam simpliciter erga se agi credit, 400. *b.* V. Astutia.

DOMINANTES aliis unum omnium Dominum respiciant, 680. *b.* Dominatio ex metu subditis malum, 785. *c.* Cuncta Dei subsunt dominio, 1101. *c.* Dominari, quid sit, 1605. *d.* Dominari & principari, quomodo differant, *ibid.* Dominationes dicuntur ii spiritus qui Potestates Principatuum transcendunt, *ibid.* Dominationes efferes & asperæ damnantur, 785. *b.* Dominatio a Prælatis vitanda, 1497. *d.*

DOMINI æqualitatem conditionis attendere debent, 786. *b. c.*

DOMOS luteas, qui dubitare dicantur, 171. *c.* Domus mentis est id quod amando habitat, 257. *a.* Domus dicitur inhabitatio cordis, *ibid. c.* 1534. *a.* Domus hypocritæ favor humanus, 277. *c.* Domus idem quod mansio significat, 932. *d.* Domus nostræ sunt nostra corpora, 1534. *a.* Domus nostræ, quod sit superliminare, *ibid.* Domum ædificat mentis, qui agrum corporis exercet, 1051. *c.* Domus exasperans est anima Deum repellens habitatorem, 1253. *b.* Domus Dei Angeli sunt & homines sancti, 1312. *c.* Quæ dicantur domus desertæ, 412. *a.* Mulier lucerna accensa evertens domum, quid significet, 1603. *c.*

DOMESTICOS & familiares nobis adversantes, tolerare debemus, 710. *b.*

DONEC, quid significet, 285. *c.*

DONUM quod in tranquillitate a Deo accipitur, in tribulatione manifestatur, 10. *b.* Dona Dei sunt eius vestigia, quibus ad superna provocamur, 344. *d.* Alia nos muniunt, alia nos ornant, 375. *c.* Donum præsertim ex dandi celeritate pensandum, 601. *b.* Deus sapienter dona sua singulis distribuit, 903. *c.* 1464. *b.* Cur Deus suis donis flagella permisceat, 1343. *c.* Qui maiora acceperunt a Deo, de reddenda ratione sint magis solliciti, 1463. *c.* Varia Dei dona, 1275. *c.* Ad quid dentur dona Dei, 1276. *c.* V. Spiritus sancti dona.

DORMIRE in itinere, quid sit, 163. *b.* Dormire est in peccatis iacere, 251. *a.* Quid sit vigilanti corde dormire, 1326. *c.* Dormire mori, dormitare languere est, 1478. *a.*

DORSUM peccando vertimus Deo, 1610. *b.*

DRACHMA perdita, quid significet, 1603. *a.* Eversa domo drachmam reperiri, quid sit, *ibid.* Decem drachmæ, quid signent, *ibid. d.*

DRACO malitiam significat, 228. *a.* 673. *a.* 1001. *b.* Quid sit cauda draconis cæli stellas deiici, 1060. *c.* Draco in morte devorare contendit iuvenem, qui monachorum precibus liberatur, 1514. *c.*

DUBIUS, quid eligat, 1067. *b.* Modus loquendi sub dubio in verbo Dei, qui intelligendus, 1252. *c.*

DULCE & amarum simul, quid sint, 1280. *d.*

DUODENARIUS numerus universitatem designat, 363. *d.*

DUPLICIA a Deo recipere, quid sit, 16. *d.* 1153. *d.* Qui vero amore sublimia respicit, duplicibus incedere desideriis nescit, 134. *c.*

DUX peritus hosti exercitum nec semper admovet, nec semper subducit, 1024. *d.* Duces impii, quinam sint, 785. *d.*

E

EBRIETAS spiritalis, quid sit, 1266. *c.* Absynthio inebriari, quid significet, 654. *c.* Ebrii sunt qui mundi amore turbati, mala quæ patiuntur non sentiunt, 1113. *c.*

EBUR, quid significet, 1070. *d.* Qui ebore antiquo sint rubicundiores, *ibid.* Quid significent gradus eburnei, 1264. *c.*

ECCE rem præsentem denotat, 856. *d.*

ECCLESIA dicitur aurora, 113. *a.* 576. *b.* Filia regum, cujus gloria ab intus, 283. *b.* dicitur Arcturus, 294. *b.* 949. *d.* Populus sanctæ Ecclesiæ, cur vocetur pupillus, 241. *d.* 522. *c.* Ecclesia dicitur vidua, 523. *a.* dicitur ager, 524. *b.* vinea, *ibid.* 1149. *a.* Ecclesia dicitur civitas, & civitates dicuntur Ecclesiæ, 526. *c.* 798. *d.* 1311. *b.* Luna, 543. *d.* 1309. *d.* Terra, 547. *b.* 620. *b.* 921. *d.* Columnæ vocantur Ecclesiæ ipsæ, 550. *d.* Ecclesia dicitur leæna, 581. *d.* 967. *d.* Locus videntium, 801. *c.* Rachelis nomine signatur, 988. *d.* Dicitur area, 999. *c.* Cælum, 1060. *c.* Mons, 1075. *c.* Regnum cælorum, 1097. *d.* 1476. *d.* 1510. *c.* Sagena, 1097. *d.* 1473. *c.* Funda, 1125. *a.* Arca diluvii, 1149. *a.* 1349. *c.* Hortus Dei, 1186. *c.* Ecclesiæ radix est incarnatio Redemptoris, 621. *c.* Amygdali flore Ecclesiæ primordia signantur, 1017. *d.* Ecclesia decor & ornamentum Dei, 1051. *c.* Dentes Ecclesiæ dicuntur sancti prædicatores, 1104. *b.* Ecclesia quasi sole vestitur, & lunam sub pedibus premit, 1126. *c.* Ecclesiæ prærogativæ, 1148. *c.* Domus in qua comeditur agnus, figura Ecclesiæ, 1149. *a.* & vinea in qua laborant operarii, *ibid.* Ecclesiæ universitas septenario numero signatur, 1151. *b.* Rebecca e camelo descendens, &c. Ecclesiam figurat e Gentilitate venientem, 1160. *c.* Ecclesia per Sareptanam viduam figurata, 1194. *d.* Quot florum speciebus ornetur ager Ecclesiæ, 1214. *c.* Per hastile candelabri figurata Ecclesia, 1216. *b.* Ecclesiæ rectores dicuntur principes, 131. *b.* Ecclesiæ viscera, quæ sint, 424. *c.* Ecclesia luto, qui comparetur, 665. *b.* item favillæ & cineri, *ibid.* Ecclesia vestimentum Christi appellatur, 664. *b.* Arca Noe typus Ecclesiæ, 1349. *c.* In ea carnales deorsum, tanquam in arca bestiæ, continentur; 1330. *b.* spiritales sursum, *ibid.*

Ecclesia nunc multos reprobos tenet, 421. *a.* Ecclesia cum Christo unum corpus efficit, 14. *c.* 25. *b.* 83. *d.* 615. *a.* 731. *b.* 924. *c.* 1329. *b.* Ecclesia consistit in unitate fidelium, sicut corpus in unitate membrorum, 627. *b.* Ecclesia ex malis bonisque congregatur, 1009. *d.* 1637. *d.* 1638. *b.* Ecclesiæ lapides sunt christiani, 1111. *b.* 1314. *d.* Ecclesiæ fundamentum Christus, 1311. *c.* 595. *c.* Cur hæretici Ecclesiam non agnoscant, 92. *c.* Gentium multitudo ad Ecclesiam conversa, 103. *d.* Ecclesia ab iis, qui prava de fide afferunt, de moribus vera audire non vult, 235. *c.* Ecclesia ex magisterio humilitatis instituta, 252. *d.* Ecclesia in membris infirmis menses vacuos, in fortibus noctes habet laboriosas, 249. *a.* Ecclesia gemit de inani labore malorum filiorum, *ibid. d.* Non desinit Ecclesia mutabilitatis suæ flere damna in hac vita, 250. *c.* Caro Ecclesiæ in suis membris lubricis putrescit, & fordescit in quærentibus terram, 252. *c.* In Ecclesia fulserunt Apostoli, tum Martyres, postea Doctores, 995. *b.* Qui Ecclesiæ Deus spolia diviserit Synagogæ, 370. *b.* Ecclesia, qui nunc, & postea in iudicio extremo iudicabit de iniquis, 379. *b.* Ecclesia Christum habet in cælo resurrectionis suæ testem, 427. *a.* Extra Ecclesiam nullus verus Dei cultus, 437. *d.* Ecclesia sermones suos cordibus duris insculpi postulat, 462. *d.* Ecclesia super Gentiles ad nihilum per peccatum redactos, fundata, 547. *b.* Ecclesia Petro commissa, signatur ejusdem navicula, 548. *c.* Ecclesia habet pro infideli malum catholicum, 561. *b.* & a Deo quasi impius percutitur, 801. *b.* Ab Ecclesia etiam fide discrepat, qui ei opere non concordat, 561. *d.* Quos Dominus lapides stravit in Ecclesia, 579. *d.* Messis Ecclesiæ tori gratiæ tribuenda, 632. *b.* Reprobi colliguntur in Ecclesiam extra normam mensuræ, 702. *c.*

Ecclesiæ tempora novissima, 611. *a.* Variæ ætates Ecclesiæ, 613. *a.* Ecclesia in senio reminiscitur suæ fecunditatis, *ibid. c.* Ecclesiam duplicia recipere in fine, quid sit, 1153. *d.* Sanctæ Ecclesiæ duratio, 1167. *b.* Dies suos Ecclesia non amittit, *ibid. c.* Quomodo Ecclesia plena dierum moriatur, *ibid. d.* Ecclesia duas habet vitas, temporalem & æternam, 1419. *d.* Ecclesia ab Abel iusto incœpit, 1336. *a.* 1510. *c.*

Ecclesia habet tres fidelium distinctiones, 23. *a.* 1605. *d.* Duplex hominum genus in Ecclesia 252. *d.* 1349. *c.* 1477. *b.* Ecclesiæ ordines varii, 956. *c.* 1425. *b.* 1606. *c.* Quatuor in Ecclesia regentium ordines, 1407. *a.* In Ecclesiæ membris ordines sunt, ordinibus Angelorum similes, 1606. *c.* Qui amando ardent, & loquendo alios accendunt, Seraphim dici possunt, 1607. *b.* Qui ad nullum ex Angelorum ordinibus se pertinere cognoscit, gemat, *ibid. d.*

Ecclesia, cur per totum orbem sit una, 526. *c.* eius concordia unde, *ibid. d.* Unitatem Ecclesiæ hæretici solvere nituntur, *ibid.* Quidquid extra Ecclesiam toleratur, cruciat, non purgat, 573. *c.* Unitas Ecclesiæ quanto studio servanda, 574. *c.* Universæ Ecclesiæ unam Catholicam, nomine adolescentulatum, faciunt, 613. *b.* 1333. *b.* Bases Ecclesiæ sunt sancti doctores, 901. *b.* Christo fundamento solidantur, 902. *a.* 1311. *c.* Non potest esse innocentia, aut obedientia, nisi in una vera Ecclesia, 1158. *b.* Veteris & Novi Testamenti una Ecclesia, 1336. *a.* 1391. *c.* 1510. *c.* Extra Ecclesiam salus nulla, 1158. *d.* neque ullum opus fructuose bonum, 1149. *a.* Ecclesia in fine mundi, una erit ex Judæis & Gentibus, 1153. *d.* 1161. *d.* 1487. *a.* 1516. *c.*

Ecclesiæ membra sunt mali per fidem, 252. *d.* Ecclesiæ dolor, cum pravos frustra corripi conspicit, 490. *c.* Fortes ossibus, artubus signantur infirmi, *d. ibid.* Rugæ Ecclesiæ sunt mali Christiani, *ibid. c.* 1541. *d.* Ecclesia in fortibus plangit cum infirmis pœnitentibus, 425. *d.* Membra Ecclesiæ infirma aliquando justitia spoliantur ad tempus, 452. *c.* Quid sit coronam de capite Ecclesiæ auferri, 453. *a.* Qui dicantur pueri Ecclesiæ, 614. *c.* pedes qui dicantur Ecclesiæ, 616. *a.* 660. *c.* His infusionem pinguedinis, *id est* vocem prædicationis debent superiores, *ibid.* Ecclesiæ vigorem & rectitudinem imperfecti metuunt, diligunt perfecti, 618. *a.* Ecclesia filios suos & pascit, & protegit, 620. *a.* Membra Ecclesiæ officio distincta, sed caritate conjuncta, 627. *c.* 904. *c.* Officia & fructus singulorum fiunt caritate omnium, *ibid. c.* 905. *a.* Filii Ecclesiæ, ut pace fruantur, in eius nido & sinu remaneant, 629. *c.* Ecclesia deflet filios, quos ad veterem vitam redire cognoscit, 631. *c.* Exercitus Ecclesiæ quis sit, 640. *b.* 1637. *b.* Mœrentes consolatur filios, *ibid.* Mali sunt in Ecclesia specie tenus, 657. *c.* Fideles Ecclesiæ subvertuntur aliquando hostium insidiis, 660. *c.* Ecclesiæ vestimentum est vita fidelium, 663. *b.* 883. *b.* 922. *d.* Quid sit interiora Ecclesiæ effervescere, 671. *c.* In Ecclesia iusti multo pauciores sunt quam iniqui, 847. *c.* 1638. *c.* Justos inique confundunt cum injustis, Ecclesiam contemnentes, hostes eius, 847. *d.* Qui Ecclesiæ inhærent, afflatu sancti Spiritus incalescunt, 883. *b.* Varia membrorum Ecclesiæ dona, 904. *c.* Concors membrorum Ecclesiæ diversitas, 906. *a.* Singula Ecclesiæ membra assignatis sibi vacent officiis, non usurpent aliena, *ibid. b.* Singuli fidelium ordines ad implendum Ecclesiæ cultum dona offerunt, 965. *d.* In suo sinu habet hostes Ecclesia, in quos Princeps [illegible] quærit, 990. *a.* Multos malos occultos Ecclesia tolerat, 1009. *d.* Cur in Ecclesia mali bonis admixti, *ibid.* 1638. *a.* Quantum de Judæorum conversione aliquando futurum Ecclesiæ gaudium, 1158. *c.* In duplicatis Iob armentis & ovibus, aggregata fidelium universitas designatur, 1159. *b.* Filiorum & filiarum, qui prius erant, multiplicatio, 1235.

Ecclesiam in suis afflictionibus lætari, quid sit, 1279. *a.* Christus Ecclesiæ fundamentum, portat omnes, a nemine portatus, 1311. *c.* Qui laboret sustinens Christus, 1312. *a.* Illius ædi-

ædificii lapides portant & portantur, 1312. c. Christus in Ecclesiæ omnia disponit, ibid. d. 1343. b. Quis sit usus funiculi cæmentariorum in ædificatione Ecclesiæ, 1314. d. Ædificii spiritualis latitudo est caritas, 1327. d. Altitudo est intelligentia conditoris, 1328. c. Cur latitudo & altitudo uno mensuretur calamo, ibid. Electi membra sunt Christi capitis sui, 1309. b. Minus perfectorum in Ecclesia status, 1331. b. Hi sunt partes cælestis ædificii, ibid. d. Si modo timoris & amoris fundamento sustineantur, 1334. a. 1335. c. Ecclesiæ constructio & variæ partes, 1334. b. In hoc ædificio nobis infirmis, quis locus, ibid. c. Columnæ Ecclesiæ aloquiis sacra, 1337. d. Christus puer parvulus minat simul habitantes in Ecclesia, 1343. b. Gemmæ sunt sanctæ Ecclesiæ justi virtutibus micantes, 1348. a. Ex fidelibus, alii Deum amant & contemplantur, alii ad contemplationem non assurgunt, 1351. c. Per orientem, aquilonem & austrum, qui fidelium status designari, 1384. c. Ad Ecclesiam congregarunt cujusque conditionis homines, 1474. a. Boni simul & mali in Ecclesiæ sagena dividuntur in littore, ibid. b. Qui sint prudentibus virginibus similes, qui vero fatuis in Ecclesia, 1477. b. c. Ab electorum Ecclesia futura, quantum præsens discrepet, 1541. d. Sancta Ecclesia habet in pace lilia, in bello rosas, 1617. a.

Ecclesia duplicem habet pulchritudinem, 366. a. Quomodo Ecclesia non habet rugam, 421. c. Varii in Ecclesia sanctorum gradus, 1313. a. Sancti Patres veteris Testamenti priorum Ecclesiæ ducum perfectam sanctitatem admirati sunt, 1371. b. Ecclesiæ ornamentum ex variis sanctorum virtutibus, 1379. a. Sancta Ecclesia habet in pace lilia, in bello rosas, 1617. c. In Ecclesia mali plures, pauci vero boni & sancti, 1638. c. V. Sanctitas. Sanctus. Ecclesia aliquando malis, quasi parcens non parcit, & vice versa, 419. c. Ecclesia cæcos illuminet, claudos sustentat, 623. b. Prædam eripit diabolo, cum aliquem revocat ab errore, vel peccato, 628. c. Ecclesia filiis suis pœnitentibus compatiens, lacrymas & orationes jungit, 670. c. Ecclesiæ dolor in perversitate malorum, 420. c. Ecclesia peccatores per pœnitentiam spontaneam ad se revocat, 425. c. Ecclesia omnes ab hæreticis ad se revertentes recipit, 505. c. Ecclesia deflet quos exhortando trahere non valet, 678. a.

Ecclesia sanctam veram carnem & veram mortem Dei confitetur, 404. c. Hæretici hanc ejus confessionem Dei dicunt injuriam, ibid. Ecclesia prius lapsa resilit, quam vera doceret, 443. c. Ecclesia non alia aperte profert, alia celat, more hæreticorum, ibid. c. Ecclesia sapit ad sobrietatem, 448. a. 503. c. Sanctorum Patrum sententiis, tamquam fluentis, rigamur, 324. c. Sanctorum Patrum doctrinam otiosi & locuti hæretici auferunt, 525. d. Doctrina Ecclesiæ sive lati & patentes sunt, 584. a. Bona opera & doctrinæ cathedra, sunt Ecclesiæ insignia, 617. c. Inter oppositas hæreticorum sententias falsas Ecclesia vi veritatis tuta tenedit, 618. c. Spirituali scientiæ semper intendit Ecclesia, 632. d. Fideles Ecclesiam docentem audiunt, ejus verba secuturi, non judicaturi, 655. c. ejus doctrinæ nihil addunt, ibid. d. Qui ab humilibus excipietur doctrina Ecclesiæ, 136. c. Spem filiorum mete temperat prædicando, 640. c. Post hæreticorum certamine prodiere acuti sensus & perplexior indago verborum, 736. a. Doctrina sacra per Patriarchas, Prophetas, Apostolos & sanctos Patres successive tradita, 837. c. Ecclesia docet necessitatem fidei & bonorum operum, 949. c. Qui sacræ Doctrinæ cibo pinguescunt, alios suaviter pascunt, 1167. d. Veteris Testamenti Patres exteriora legis opera, Novi custodiam cordis præcipiunt, 1391. a. Recte gregem Dei pascit, qui docet, 1407. a. V. Prædicatio. Prædicatores boni. Doctrina. Hæreticorum doctrina.

Ecclesia adversitatibus proficit, 92. d. Qui duplicia pro laboribus Ecclesia recipiet, 16. d. Concussi sunt domus anguli, id est Apostoli dispersi, Judæa sæviente in Dominum, 62. b. Ecclesia peregrinantis, quanti labore. 91. d. Profectus Ecclesiæ per persecutiones, 193. a. 658. a. Ecclesia oppressa a fictis amicis consolatores simulantibus, 427. d. Ecclesia persecutiones patitur a reprobis filiis, 461. a. 660. a. 840. d. 847. d. Quid sit perversos Ecclesiæ maxillam ferire, 423. c. Viscera Ecclesiæ in terram effundi, quid sit, 424. c. Frustra sæviunt in terra persequutores Christum sedentem in cælo, 429. c. Dies Ecclesiæ prosperitas, noctes adversitas, 432. d. Hostes Ecclesiæ nec timore Dei, nec hominum pudore refrenantur, 447. d. Hostium persecutiones verbis, aut gladiis Ecclesia patitur, quibus sapientiam & patientiam opponit, 557. d. 611. d. 847. d. Sola Ecclesia catholica martyres habet, 573. c. Ecclesia pacem ab externis consecuta, cœpit a suis cruciari, 597. c. Quæ passura sit Ecclesia in extremo tempore a carnalibus & hæreticis, 611. c. Passa jam gravia, tunc passura graviora, 612. a. Ecclesiæ infirmis cadentibus angustiata, ibid. d. Persecutio discernit cives ab hostibus Ecclesiæ, 634. d. Ecclesia foris ab hæreticis, intus premitur a malis catholicis, 648. d. 659. c. 846. d. 847. d. Ecclesiam electorum conculcant reprobi, tamquam lutum, favillam & cinerem, 665. b. Cur non statim exauditur oratio Ecclesiæ liberari postulantis, ibid. c. Ecclesiæ dolor, etiam tempore pacis, tolerantis persecutionem a suis, 671. b. Ecclesia pravorum mores, aut convertit, aut tolerat, sicut & querelas arrogantium, 846. d. Nox Ecclesiæ est, cum doctorum & fortium loca indocti & debiles obtinent, 848. b. Persecutorum malitiam Deus constrinxit puerili sapientem, 911. a. Extrema Ecclesiæ, qua Deus teneat & concutiat, 921. d. Aliquando concutit, vel non concutit Deus Ecclesiam, ibid. In Ecclesiæ persecutionibus falsi Christiani excutiuntur sicut pulvis, ibid. c. Multis nunc, quasi vestimentis ornatur Ecclesia, quibus sæviente persecutione, nudabitur, 922. d. qui prius fidei persecutores, postea prædicatores & ejus assertores facti, 998. c. Pro Ecclesia leges promulgat, qui dudum in eam sæviebat, 999. c. Qui metu Principum Ecclesiam non audent vexare, variis eam laudibus appetunt, 1000. b. Sine hoste non potest esse Ecclesia, ibid. c. Terribiles Ecclesiæ ab Antichristo ejusque membris, futuræ persecutiones, 1019. b. 1103. c. 1124. c. Sic in ultima persecutione, ita reproborum ebulliet in sanctos, 1230. a. Qui Antichristo in sanctos militabunt, Deo se obsequium præstare credent, 1231. c. Ecclesia recepta est aliquando pro persecutionibus duplicia, 1253. b. 1261. d. a.

Ecclesiam Deus, cur affligat variis adversitatibus, 415. b. Ecclesia pacis suæ tempore a falsiloquis persecutionem patitur, 421. b. Ecclesia lanceis circumdatur a suo hoste, 424. b. Quid sit Ecclesiam concidi vulnere super vulnus, 403. c. Quare Ecclesia vitæ præsentis adversa patiatur, 457. a. Ecclesiæ persecutores, quasi torcular calcant, 522. a. Ecclesia afflictionis tempore, proverbium piæ vis efficitur, 657. c. Ecclesia passionibus crescit, 658. b. Sanctam Ecclesiam reprobi, quasi tunicæ capitio constringunt, 664. c. Sancta Ecclesia persecutionis tempore fide stet, desideriis clamat, 665. b. Ecclesia quotidie percussionibus tunditur, 1311. b. Ecclesiæ passio a sanguine Abel incœpit, 1338. a.

Ecclesiæ in sanctis mundi partibus potentia temporalis, 846. a. Hanc immerito hostes ejus ei exprobrant, ibid. b. Etsi quidam sint in Ecclesia qui de ejus gloria superbiant, ibid. c. Qui in Ecclesia temporaliter extollitur, cadit, ibid. a. Ecclesia in auctoritate prædicationis post Ascensionem Domini crevit, 1574. a. Humiliatis terræ Principibus, per eos Dominus Ecclesiam supra mundi culmen erexit, 910. c. Status Ecclesiæ prædicatione erectus, 1277. c.

Ecclesiæ bona comedens, prædicationis debitum impendere debet, 505. c.

EGESTAS duplex in Scriptura, 1117. d.

ELATIO cavenda in ipsis bonis quæ agimus, 32. c. 245. c. 303. c. 376. c. Mens elata in tyrannidem erumpit, 71. a. Qui sint mentis elatæ satellites, ibid. Elatio parco agentium, & magna de se sentientium, 97. c. Elatio humana, quam nihil sit, etiam cum fulget, pensanda, 184. c. Elatio virtutem necat, 223. a. Elatio de virtute nascitur, 288. a. & de nequitia, ib. Taurus elationis symbolum, ibid. b. Electi his elationem non habent, 288. b. Elatio mentis excludit dierum compunctionem amoris, 328. b. Elatio ex prospere rei familiaris cura, cavenda, 336. d. Elatio mentis puniri solet peccatis carnalibus 374. b. 813. d. Elationem e cordibus discipulorum, qui Dominus abstulerit, 737. c. Elationis inflatio celum ex effectu Spiritus sancti, quandoque imitatur, 740. c. In bonis actibus prius elatio cordis vincenda, 741. b. Elatio vitium arrogantibus proprium, 742. b. Justis est occasio virtutum elatio superborum, 830. c. Elatio cordis, quomodo reprimenda, 830. a. Occulta cordis elatio inexcusabilis, ac quæ verbis exprimitur, magis, 831. a. Deo vacantibus cavenda elatio, 850. b. 903. a. V. Arrogantia. Superbia. Superbus.

ELEAZAR sua oppressus victoria, significat eos qui de extinctis dominiis elevantur, 622. a.

ELECTIO & reprobatio justæ, 805. d. Electio non ex prævisis meritis, 835. d. 1500. c. d. c. Electio ac reprobatio figuratæ lineis & mensuris, quæ Dei nutu tenduntur, 900. d. 1325. d.

Electionis signum, quod, 1142. c. 363. b. Sum electionis & reprobationis hominum ignorantia, 932. a.

ELECTI Angeli dicuntur Filii Dei, 32. b. ELECTI dici possunt anima Christi, 82. d. Electi frumento comparantur, 211. b. 879. a. Dies, mensis & annus dicitur electorum multitudo, 109. b. 113. b. Aurora dicitur electorum Ecclesia, 123. a. Ut stellæ in nocte vitæ præsentis fulgent electi, 122. a. Cur electi dicantur lapides regionum, 203. c. Servus est electus, quoad corruptioni subjacet, 247. d. Electi mercenariis comparantur, 246. d. 248. a. Cur electi veteris Testamenti dicantur cursores, 308. d. Electi dicuntur pupilli, 522. d. & milites Dei, 543. a. Electorum mens, dicitur domus Dei, 544. c. Electi dicuntur peregrinus populus, 577. a. Dicuntur hinnuli caprearum, 767. c. animalis similes, 821. c. Per sæint quasi ære fusos, signantur electorum mentes, 884. c. Astra vespertina dicuntur homines electi, sicut angeli matutina, 909. c. Cæli nomine signatur electorum Ecclesia, 980. c. Herodii & accipitris nomine signantur electi, 1001. c. Electi appellantur membra Christi, 1520. c. Omnis electus per quatuor animalia figuratur, 1201. b. Electi sunt lapides cælestis ædificii, 1314. d. Cujus sit hos lapides disponere, ibid.

Eligit Deus, quos hic mundus despicit, 773. a. Electorum numerus est infinitus, 543. a. Electorum numerus est definitus & certus, 798. a. Qui pereunt, extra numerum habentur electorum, ibid. d. Electorum alii subeunt judicium, alii non, 836. d. Electi quidam non judicandi, sed judices futuri, 837. c. Nemo scrutetur, cur alius eligatur, & alius repellatur, 803. d. 943. c. Unicum electionis signum est soliditas caritatis, 1363. b. Electorum parvus numerus, 1313. c. 1638. c. Quinam sint electi, & cur, nescitur, 1641. c. 1642. a. Quidam inviti trahuntur, & volentes repelluntur, 1316. c.

Electis perseverantiam Deus tribuit, 64. c. 926. b. Quos tentandos diabolo tradit, in manu retinet Deus, 75. c. Electi semper crescunt in conversione quam inceperunt, 631. b. Nunc in se marcescunt electi, sed in Deo virent, 663. b. Electi malorum exemplis, & tyrannorum minis pressi, roborantur, 821. d. Ut in errore plene capiantur electi, fieri non potest, 1110. a. Visis Antichristi prodigiis, trepidabunt electi, 1121. c. quomodo tunc cælo æstuabunt, 1110. b.

Electorum peccata, qui Deus tergat, 323. a. Hac vita electorum peccati tenebris admixta, 919. b. In fine electos suos Deus sollicitius purgat, 926. c. Multi videntur electi, & non sunt, 117. c. Cur Deus electos a carnalibus vitiis non servat, 1091. d. Electos Dei, unde conteric diabolus, inde amittit, 1092. d. Qui fieri possit, ut in errorem inducantur electi, 1112. a. Cur Deus electos suos in peccata cadere permittat, 1523. b. In desideria prava ruentes, Deus retinet electos, 1116. d.

Electorum affectio, quæ sit erga terrena & æterna, 28. d. Mens electi quo magis per consilium vivere nititur, eo angusti itineris dolore fatigetur, 29. b. Electorum locus Deus est, 134. d. Electorum graves hujus vitæ, in continuo certamine labores, 135. b. Per electos sacra Scriptura, ut per membra Redemptorem significat, 181. c. Electi sæpe in obitu percipiunt securitatem mentis, 223. c. Electorum tempus non est vita præsens, sed futurum, 221. c. Electus, instar mercenarii, dies suos cito evolvi optat, 240. d. Qui laboret in alieno, & propriam expectet mercedem, ibid. Electos nunc pœna aggravat corruptionis, 247. d. Electis menses vacui & noctes laboriosæ, cur dicantur, 248. d. Præ amore veritatis queruntur electi se carcere clausos, 260. d. Via electi exitus in cælum describitur, 362. b. Electi, qui sint sine mora, 421. a. Electi stellis comparati, 543. a. Electi omnes in mundo sunt peregrini, 577. a. Inter reprobos, cur mixti electi, 673. c. Quæ prima, quæ sit secunda causa gemitus electorum, 713. b. Ardor electorum Deo frui cupientium, ibid. d. Occulta Dei judicia venerantur electi, 514. a. Ex eorum consideratione ad pœnitentiam accenduntur, 514. c. Virtutes electorum, permixta ne extollantur infirmitate, Deus temperat, 607. b. Tribus vicibus electi prius mœrore, postremo gaudio affici solent, 771. a. Vivaces sunt fœtus electorum, suo tempore producti, 973. d. In monte sita est electorum Ecclesia, 989. d. Electi instar aquilæ terrena cuncta despiciunt 1040. b. In petra id est in celsitudine & constantia sanctorum Patrum nidum ponunt, ibid.

Hic

Hic hospites, jam figuntur in sublimibus, ea appetendo, 2042. *b.* Deus electis calliditatem diaboli revelat, 1203. *c.* Fumus] ex naribus Leviathan procedens, ad tempus oculos tangit electorum, 1212. *e.* Electorum paupertas est cælestes amisisse divitias, 5017. *d.* Deus occulta quorumdam tolerat mala, ut quæ in aperto faciunt bona, prosint electis, 2130. *b.* Quorumdam casus] profectibus electorum prosunt, *ibid. c.* Humilitas electorum propria 288. *b.* 2235. *e.* Electorum pulchritudo, 2165. *c.* inter fortes & perfectos, infirmi & humiles sortem hereditatis æternam consequuntur, *ibid. d.* Electos desuper extendere facies & pennas, quid sit, 2202. *c.* Electorum alii surgunt per contemplationem, alii in operibus vitæ activæ pinguescunt, 2215. *a.* Spiritus sanctus electos prius a superbia dejicit, ut postea erigat, 2294. *c.* Per colores vestium Pontificis, virtutes signantur electorum, 2342. *c.* Quæ sit electorum oratio, 1429. *a.* Qui confortatus sit nimis electorum principatus, 1592. *c.* Positi sunt electi ut eant volendo, & fructum afferant operando, *ibid. c.* Velle aliquid facere, jam mente ire est, *ibid.* Electi fructum ferunt, qui maneat in æternum, 2563. *a.* Electi cum pervenerint ad mortem, inveniunt hereditatem, *ibid. b.* Ad mandata Dei facibus amoris electi inardescunt, 5578. *c. Vide* Sancti in terris.

Electi per virtutum gradus proficiscuntur, 199. *b.* Electi debent hic purgari, ut æterna supplicia evadant, *ibid.* Electi fletibus peccata insequuntur, 258. *c.* Electos omnes ad seipsum traxit Christus, ab inferis redivivus, 398. *c.* Electi quanto ad judicium plus propinquant, tanto magis conscientias suas discutiunt, 428. *d.* Electi ad cælestia duobus modis invitantur, 432. *b.* Electi in Antichristi persecutione trepidabunt, 446. *a.* Electi ignorantia vel infirmitate, quandoque peccant, 452. *a.* Electi student plus agere, quam sit eis præceptum, 477. *d.* Electi ut resistere hosti valeant, Dei adjutorio fulciuntur, 497. *d.* Electi vinculis infirmitatis adhuc ligantur, 544. *a.* Electi de inani gloria tentati, ad cor statim redeunt, 701. *c.* Electi laudibus suis non delectantur, 707. *a.* Electorum discussio circa futurum judicium, 793. *a.* Electi in quibus cervis similes, 825. *e.* Electorum vitæ proficit etiam vita reproborum, 934. *b.* Electi de nulla virtute superbiunt, 1135. *d.* Electi eo humiliores fiunt, quo pluribus a Deo bonis donentur, 5276. *d.* Electorum vita varia, 2312. *e.* Electi sunt amici Dei, 2562. *d.*

Electorum discrimen a reprobis, 28. *d.* 29. *a.* 98. *d.* Quid electi ex aliena culpa de se sentiant, quid vero reprobi, 98. *a.* Tentationem aliter electi, aliter reprobi excipiunt, *ibid. d.* 877. *b.* Si Adam non peccasset, soli nascerentur electi, qui nunc salvandi sunt, 131. *e.* Hic in amaritudine sunt electi & reprobi, quo discrimine, 146. *a.* Moriuntur reprobi & electi, hi in sapientia, illi in insipientia, 174. *d.* Electi videbunt, reprobis gementibus in extremo judicio, 203. *a.* 1099. *e.* 1437. *c. d.* Electis, quam gravia sint verba moresque reproborum, 218. *c.* In quibus fortis est reprobus, segnis est justus, 221. *e.* Ad percussionem Dei reprobi sunt debiliter fortes, & infirmi valentes infirmi, 223. *a.* Reprobi in vanum accipiunt animam suam, secus electi, 230. *b.* Reprobos pudore afficit electorum constantia, 234. *a.* Electi mortem cogitant sani, reprobi ne quidem cum imminet, 253. *e.* Discrimen inter confessiones peccatorum ab electis & reprobis factas, 258. *d.* Deus aliter electorum, aliter punit peccata reproborum, 319. *c.* 326. *e.* Verba sapientiæ reprobi audiunt, electi etiam gustant, 369. *d.* In judicio extremo reprobi prius condemnabuntur, quam electi gloria donentur, 371. *e.* Electi in humilitate, reprobi in superbia vitam finiunt, 408. *a.* Electi distant a reprobis ad judicium propinquantes, 428. *b.* Reprobi divitis & pauperis electi differentia in hac, & in vita futura, 480. *b.*

Electorum & reproborum vita dispar, & mors carnis eadem, 494. *b.* Reprobi a diabolo trahuntur ad luctum perpetuum vitiorum, dulcedine quam detestantur electi, 499. *b.* Reprobi se dedicant in hac vita, suam electi expectant dedicationem in futura, 506. *d.* Electi peccata reproborum, nunc vident & gemunt, in eorum damnatione exultando subsannabunt, 507. *d.* Electos Deus hic flagellat, ut parcat; reprobos, ut punire incipiat, 571. *b.* 829. *e.* Deus electorum & reproborum finem intuetur, 576. *b.* Terrenorum cogitationes in reprobis primæ, in electis sunt ultimæ, 639. *d.* Electi veritatem operando tangunt, reprobi cognoscendo premunt, 657. *b.* Deridentur electi hic a reprobis, *ibid.* Utilitati electorum militat, etiam potestas reproborum, 661. *c.* Electi per asperum iter ad salutis patriam, reprobi per amœna tendunt ad foveam, 682. *c.* Reprobi ad deteriorum exempla, electi ad meliorum convertuntur virtutes, 769. *d.* Cur hic vocetur & trahatur, ille repellatur, nemo discutiat, 805. d. Ita judicii divini a correptione electorum hic inchoat, ut in æterna reproborum damnatione conquiescat, 829. *c.* Electi intra mensuras a Christo positas, extra, reprobi, 900. *d.* Cum electi proficiunt, reprobi ad furorem excitantur, 920. *a.* Arbiter occultus alios respiciens redimit, alios deserens perdit, 920. *a.* Mors quæ electos luci suæ restituit, reprobis lucem suam tollit, 927. *a.* Sermo Dei electis lucifer, reprobis, occulto Dei judicio, fit vesper, 952. *d.* Reprobis absconduntur cælestia, revelantur electis, 964. *e.* Visibilia hic morantur reprobos, ad meliora compellunt electos, 965. *b.* Electi pauca habent hic quæ eos deprimant, multa quæ sursum tollant; secus reprobi, 1001. *c.* In judicio electi & reprobi Christi videbunt humanitatem, electi etiam divinitatem, 1043. *a.* 2519. *c.* Deus in judicio tranquillus justis, & iratus apparebit reprobis, 1052. *b.* 1478. *e.* Christus in judicio electis speciosus, terribilis erit reprobis, 2231. *d.* De misericordia inveniunt electi quod laudent, & de justitia non habent reprobi quod accusent, 1101. *a.* Nec electis pietas sine justitia, nec reprobis justitia sine misericordia exhibetur, *ibid.* Aliter electorum mentes turbat, aliter reproborum oculos excæcat fumus e naribus Leviathan procedens, 1213. *a.* Divini est muneris, ut electi non habeant potestatem perficiendi, si quid mali cogitent, secus reprobi, 1116. *e.* Fulmine conterentur in judicio reprobi, electis illæsis & gaudentibus, 1120. *d.* Electis stementibus, quanta reproborum futura concussio, 1122. *d.* 1478. *e.* Corruentes reprobi electis sequentibus foveam cavendam ostendunt, 1230. *d.* Reproborum malo scit Deus bene uti ad salutem electorum, *ibid.* Electos adjuvant mala, reprobis bona nocent, 1136. *d.* Reproborum signum est superbia, humilitas electorum, 1142. *c.* In electis est impetus spiritus, in reprobis impetus carnis, 1205. *e.* Cur electi in faciem, reprobi cadant retro, 2252. *d.* Qui electi sibi ceteros, reprobi vero ceteris se præferant, 1276. *e.* Signa judicium extremum præcedentia terrebunt reprobos, consolabuntur electos, 1437. *c.* Electi ex contumeliis meliores, reprobi ex beneficiis fiunt pejores, 1508. *b.* Sinistra reprobi, electi dextera signantur, 1578. *c. V.* Justus & iniquus comparati.

Electis mala dispensantur mira Conditoris gratia, 46 *c.* Electi in tentatione proficiunt, 64. *b.* Quod diabolus præparat in ruinam, hoc Deus electis convertit in gloriam, *ibid.* Electus est in manu Dei, & in manu diaboli per tentationes, 75. *e.* Electi a potestate diaboli eximuntur, 86. *d.* Reprobi Christum in electis persequuntur, 88. *b.* Quandoque Deus nos deserit, ut custodiat, 95. *e.* Electos pro se afflictos Deus hic consolatur, 191. *d.* Mali bonorum opera irridendo, persequuntur electos flagello linguæ, 201. *e.* Reprobi afficiuntur pudore, electorum constantia, 234. *b.* Afflictionibus hujus vitæ Deus electorum tergit peccata, 313. *e.* Electorum animus in adversis infractus, 417. *e.* Electi persecutionibus antiqui hostis ad tempus permissi, 423. *b.* Deus electos exustione tribulationis explorat, & probat, 526. *d.* Increpandus per districtam justitiam, qui servatur ad vitam, 891. *a.* Ululatus reproborum in electos, 1029. *d.* Electi in gravi tentatione nutant, sed non cadunt, 1252. *d.*

Electi sunt in amaritudine, 140. *a.* Electi hic purgandi, ut æterna evadant supplicia, 199. *b.* Electos non permittit Deus tentari supra vires, 201. *b.* Electorum lux tentatione non extinguitur, 251. *d.* Deus electos adversitatum loris sæpe ligat, 350. *a.* Electi post tentationes, sicut sol e tenebris erumpunt, 354. *e.* Electi a reprobis passim deprimuntur, 361. *d.* Electi sæpe continuis adversitatibus premuntur, 362. *b.* quanta adversitatis tempore a falsis fratribus electi patiantur, 420. *d.* Electos ad vitam flagella revocant, 493. *e.* Electi duo persecutionum genera sustinent, 611. *d.* Electi ut grana triturantur, *ibid.* Electi non promittunt sibi hic securitatem, 638. *a.* Deus permittit Electorum adversarios temporaliter crescere 661. *b.* Electi in persecutione paratiores mori quam tacere, 665. *a.* Electi pro fide morientes, a reprobis infelices æstimantur, *ibid. b.* Electi sciunt contra exterioris excellentiæ tentamenta pugnare, 672. *a.* Bona terrena electis negantur, 681. *d.* Electi de multa abundantia non lætantur, 698. *d.* Electi quandoque subjacent reprobis, 807. *b.* Deus electos suos diabolo erudiendos subjicit, 1093. *c. V.* Ecclesiæ persecutiones, adversitas. Flagella. Tentatio, &c.

ELECTRUM quid significet, 894. *d.* Quasi electrum in igne, Deus factus homo in persecutione, 1188. *e.*

ELEEMOSYNA, quo fine & modo facienda, 341. *d.* 413. e. Eleemosynæ prosunt cum peccata plangimus & abdicamus, 413. *d.* Bona temporalia pauperibus erogando, nobis servamus, 568. *b.* 2451. *a.* Rem suam Deo tribuit & se peccator, qui eleemosynam dat, & peccare non cessat, 624. *c.* Eleemosyna ex mentis affectu potissimum æstimanda, 669. *d.* Qui extra inopiæ metas petunt, obtinere non merentur, 691. *a.* Qui præmissis probris eleemosynam tribuunt, vix pro illata injuria satisfaciunt, 692. *c.* Pauperes fovendi & sermone blando, & largitatis ministerio, *ibid. d.* Munera dat patronis, qui dona largitur egenis, *ibid. e.* Seminemus quæ postea magno cum fœnore metamus, 693. *a.* Etiam incognitis erogetur eleemosyna, *ibid. c.* Eleemosynæ meritoriæ conditiones, 721. *b.* Ex dantis corde id quod datur accipitur, *ibid. c.* Etiam ex necessariis eleemosyna eroganda, 1521. *b.* Maxime si fiat divini verbi præconibus, *ibid. c.* Christi pedes capillis tergere est, ex superfluis pauperibus ministrare, 5596. *b.* Osculamur pedes Domini, cum pauperibus hilariter tribuimus, *ibid. c.* Qui aliena rapiunt, & qui sua non largiuntur egenis, æterna pœna digni, 1655. *a.* Apud Deum intercessores quærendi sunt pauperes, 1659. *b.* Rogandi sunt a nobis patroni, a quibus rogamur eleemosynam, *ibid.* Pauperes, vitiosi corripiendi sunt, & cibandi, *ibid. b.* Exhortatio ad colendos & sublevandos pauperes, 1661. *b.*

Eleemosyna de rapinis mala, 413. Eleemosyna dicitur pretium peccatorum, *ibid.* Eleemosyna, ex timore facta, est incipientium, 626. *a.* Eleemosyna, quæ perfecta, 669. *d.* Eleemosyna, ex animo mundo procedere debet, 721. *b.* Eleemosynæ virtus quanta, 1521. *c.*

ELEMENTA omnia Deum venisse testata sunt, 1468. *c.*

ELIAS intrepide reprehendit Achab, 236. *a.* Qui Elias reducet corda filiorum ad patres eorum, 375. *c.* ab Antichristo occidendus cum Enoch, 446. *a.* Jesabelem fugit, 608. *a.* Virtus Eliæ infirmitate temperata, *ibid.* 5322. *d.* Elias monstratur in miraculis, servatur in infirmitatibus, 608. *b.* Elias mortem distulit, non evasit, 669. *a.* 1572. *a.* Ibi stabat Elias, ubi cor fixerat, 2318. *e.* Elias in ostio speluncæ stans, & faciem velans, quid significet, 1319. *b* Magna fortitudinis custodia fuit Eliæ infirmitas timoris, 1121. *d.* qui dicatur currus Israel, & auriga ejus, 1412. *c.* Elias adventum Christi judicis præveniet, 1457. *d.* Elias raptus in cælum aereum, 2571. e. translatus est in secretam terræ regionem, 1572. *a.* cur in curru, Angelorum ministerio raptus, *ibid.* Castitatem Elias coluit, *ibid. d.* Christi ascensionis fuit typus, *ibid.*

ELIPHAZ, quid significet, 25. *b.* 91. *e.* 731. *e.* Eliphaz in locutione præceps, 252. *b.*

ELISÆUS intrepide Joram aggreditur, 237. Filium Sunamitidis non suscitavit baculo, sed compassionis ministerio, 327. *d.* Lignum securis mergendo, & ferrum relevando, quid figuret, 701. *d.* 1178. *c.* Septem Elisei inspirationes in puerum mortuum, quid signent, 1151. *c.* Elisæo Spiritus sanctus revelat futurum, sed non præteritum, 2178. *c.*

ELIZABETH de præterito, præsenti & futuro simul prophetavit, 2177. *d.*

ELOQUIA divina argento comparantur, 189. *d.* 509. *c.* 566. *c.* 573. *a.* 591. *c.* 901. *c.* dicuntur messes & divitiæ, 183. *d.* Sacrum eloquium a plerisque contemnitur, 634. *b.* Divina eloquia carmen & væ continent, 823. *a.* 2262. *b.* Eloquiorum Dei mira profunditas, 1205. *d.* Eloquiorum Dei obscuritas magnæ est utilitatis, 2213. *a.* Sacri eloquii virtus, 2226. *d.* Sacrum eloquium intelligere difficillimum est, 2535. *d. V.* Verbum Dei. Scriptura sacra.

EMENS tamquam non possidens, quis sit, 2625. *d.* Qui sint in templo ementes, 1648. *c.*

ENOCH & Elias ab Antichristo perimentur, 446. *a.* Enoch primus de stirpe Cain, & Enoch septimus ab Adam, de stirpe Seth, quid significent, 506. *c.* Enoch & Eliæ prædicatio, 2295. *d.* duæ olivæ & duo candela-

delabra dicuntur, *ibid.* Ad castitatem conjugalem Enoch suo exemplo nos movet, 1338. *c.* Enoch translatus & Elias sublevatus, Christi ascensionis fuerunt typus, 1572.c.

ENSIS super femur, quid significet, 638.c.

EPIPHANIUS Diaconus Isauria provincia exortus, 1650.c.

EPISCOPUS caput fidelium dicitur, 453. *a.* Arietes dicuntur Episcopi, 959. *e.* Episcopi doctores sequentium populorum, 960.*a.* Episcopi dicuntur lapides Sanctuarii, 1503. *e.* Ligandi atque solvendi auctoritatem accipiunt, 1555. *d.* Hac se privat auctoritate, qui ea abutitur, *ibid.* Quando ligandi atque solvendi uti debeant, *ibid.* *e.* Sub magno moderamine Pastores Ecclesiæ studeant solvere, vel ligare, 1556. *c.* Apostolorum locum Episcopi tenent, 1555. *c.* Grandis honor, sed grave pondus honoris, *ibid.*

Episcopi excitantur exemplo Job, ad suorum curandam salutem domesticorum, 616. *c.* Subditorum culpas per præpositos Christus percutit, & per semetipsum ferit culpas Pastorum, 1502. *d.* Nullum maius quam a Sacerdotibus præjudicium Deus tolerat, 1503. *b.* Durum est, ut qui vitæ suæ nescit moderari, judex vitæ fiat alienæ, 1555. *c.* Non morientem mortificat, qui justum damnat, *ibid.* *d.* Vera est absolutio Præsidentis, cum interni sequitur arbitrium judicis, *ibid.* *e.*

Episcopi non debent negligere subditorum opera, 21. *b.* Optimates supplantantur lucra temporalia præ æternis sectantes, 347. *d.* Debent Episcopi prædicare, 616. *e.* Simonia Episcoporum graviter obiurgatur, 1501. *a.* De multis aliis Episcopi arguuntur, *ibid.* *e.* Exteriora negotia Episcopis vitanda, *ibid.* *d.* Vecordia Episcoporum animas passim pereuntes negligenter intuentium, *ib.* *c.* Lapides Sanctuarii sunt dispersi, quando ad exteriora mundi negotia occupantur Episcopi, 1503. c. Erga quemlibet nec odio, nec gratia moveantur Episcopi, 1553.*d.*

EPULO dives typus est populi Judaici, 1652. *c.* sepultus est in inferno, 165 *d.* Epulonis quinque fratres, quid significent, 1654. *e.* Quas ob culpas fuerit damnatus, 1655. *b.* Deus divitem tolerando, expectabat ad pœnam, *ibid.* *d.* Guttam aquæ frustra petivit, qui panis micas Lazaro negavit, 1656. *d.* Cur in lingua atrocius arserit, 1657. c. Illum Deus abundantia remuneravit, & repulit, *ibid.*

EQUITIS nomine anima viri sancti designatur, 1009.*a.*

EQUUS unicuique sanctæ animæ est corpus suum, 1009. *a.* Equi nomine multa in Scriptura sacra significantur, 1015. *b.* Ascensor equi, quid significet, 1016. *b.* Equi & bovis nutrimentum diversum, 1057. *a.*

ERIGAMUR primum contra nos, deinde contra malos, 448.*d.*

ERRATA quædam dissimulanda, quæ sine corrigentis culpa non possunt emendari, 710.*d.* Error cum virtus creditur, difficilius emendatur, 1070.*c.*

ERUCA, quid sit, 1113.*c.* Quid significet eruca, *ibid.*

ESAU mundanos repræsentat, 147. *c.* Cur Esau reprobatus locum pœnitentiæ non invenerit, 173. *b.* Ob nimium vilioris cibi appetitum Esau reprobatus, 983.*c.* Esau populum Judaicum significat, & Jacob Gentilem, 1213.*d.*

ESCA justorum est conversio perversorum, 1044.*c.*

ETHAN interpretatur fortis, 1088. *d.* Qui Dominus fluvios Ethan exsiccaverit, *ibid.*

EVÆ cum uxore Job comparatio, 70. *a.* Eva aureo calice inebriata, 1128.*d* Eva e latere dormientis Adami producta, quid significet, 1218.*d.*

EVANESCERE dicitur, quo repente ab oculis intuentium aufertur, 348.*d.*

EVANGELIUM a Judæis repulsum, in omnes Gentes est diffusum, 292. *c.* 1570. *b.* Evangelii consilia sunt supra præcepta, 836. *c.* Non Judæis tantum, sed & Gentilibus concessa Evangelii prædicatio, 880. c. Evangelii Sacramentum, quid sit, 1178. *a.* Evangelium, quomodo omni creaturæ prædicandum, 1569. *e.* Evangelii statura, altitudo & aspectus, quid sint, 1407. *b.* Dominus grana seminis in mundo sparsit, missis ad Evangelium prædicandum Discipulis, 1570. *b.*

EVANGELISTÆ sub quatuor animalium specie designati, 1039 *c.* 1190. *a.* 1200.c. Evangelistæ ex Domini incarnatione, & in persecutionis igne solidati, 1189. *a.* Evangelistæ, qui omnes exprimant perfectos, 1190.*a.* Mirus Evangelistarum consensus, 1191. c. Ad Christi Divinitatem volatu pervenerunt omnes, 1191. *a.* Una omnium fides incarnationis Verbi, & par contemplatio Divinitatis, *ibid.* *b.* Eorum pedes recti fuerunt, *ibid.* Qui dicantur Evangelistæ, 1407. *b.* Sublatis Apostolis & Prophetis, Evangelistæ, per quos fides propugnatur, remanserunt, *ibid.*

EUCHARISTIÆ sacrificium continet realem Corporis Christi præsentiam, 710. c. Christi Caro & Sanguis in Sacramento Eucharistiæ, 1484. *d.* 1533. c. Sanguis agni in utroque poste ponitur, cum ore corporis & cordis simul sumuntur, 1533. c. Christi Corpus in Sacramento accipimus, 1534. *b.* Corpus & Sanguinem Domini ore accipere, & ei contrariis moribus contraire, nihil prodest, 1534. c. Corpus Domini cum amaritudine pœnitentiæ accipiendum, *ibid.* Carnes agni, nec crudas, nec aqua coctas edere, quid significet, 1535.*a.*

EUTYCHII error de resurrectione corporum palpabilium, 465. c. confutatur, 466. c. Libellus ejus an ab Imperatore flammis addictus, *ibid.* *e.* Eutychius ab errore resipuit, 467.

EXACTOR dicitur diabolus, 130. *c.* 981. c. 1034. *b.* Exactoris vox auditur, cum tentatione pulsamur, 136. *e.* Cum tentationi ejus resistimus, vox exactoris non exauditur, *ibid.* c. 982. *a.* Diabolus exactor suadendo intulit culpam, sæviendo exigit pœnam, 988. *b.* Qui Christus sceptrum exactoris superaverit, 989.*b.*

EXAMINARE vitam suam, quisque debet quotidie, 1204.c. 1305.*b.*

EXCESSUS minoris est veritatem non cognoscere, quam in eadem cognita non manere, 380.*d.*

EXCELSA. In excelsis habitare, quid sit, 1042.*d.*

EXCUSATIO peccati a primo homine in posteros derivata, illud germinat, 119. c. Scuto excusationis male usi primi parentes, 1106.*b.* Excusationis vitium hericii nomine significatum, 1108. *a.* Excusationes ad cœnam invitatorum futiles explicantur, 1620.*c.* Excusantium superba responsio, humilitatem fingit, 1621.*c.* Prima responsio est avarorum, secunda curiosorum, tertia voluptatibus deditorum, *ibid.* *d.*

EXEMPLA patrum & superiorum, quantum valeant, 49. *c.* Exempla pietatis valent ad excitandam animam torpentem, 328. c. 973. *d.* Deus exemplis bonorum ad se nos revocat, 329.*a.* 768.*b.* Quos animi motus excitare debeant in nobis, bona quæ in aliis cernimus, 329.*d.* 767.*b.* 1427.*d.* 1523.*c.* Variæ sunt sanctorum virtutes quædam, quas eorum quisque in altero imitetur, 768. *e.* 1513. *c.* *d.* Alis se se invicem ferire, quid sit, 769. *a.* Petrus & Paulus se se mutuis exemplis excitant, 769. *b.* Præceptis divinis & sanctorum exemplis adjuti, a vetustate vitæ levamur, 795. *b.* Ad exemplum non sunt ostendenda, nisi quæ firma sunt, 1184. *e.* In exemplum trahi non debent quædam insolita, *ibid.* *d.* His quorum ceteris vita est in exemplum, aliquando licet suas virtutes prædicare, 1256. *d.* Se invicem ad profectum exemplis accendunt, 1275. *b.* Exempla sanctorum Patrum veteris Testamenti, quid nobis præstent, 1317. *e.* Plus exempla, quam verba compunctionem excitant, 1378. *c.* Exemplum pessimæ mortis Chrysaorii ad pœnitentiam nos moveat, 1481. *b.* Pravitatem suam quis ex pravitatibus alienis male tuetur, 1498. *d.* Quantum noceant mala eorum exempla, qui ad correptionem nostram sunt positi, 1503. *b.* Non recte agentes nec imitemur, nec de ipsis desperemus, 1514. *a.* Exempla pœnitentiæ & misericordiæ divinæ, Deus ubique nobis objicit, 1551. *e.* Exempla bonorum, quantum nobis utilia, 329. *b.* 704. *c.* 766. *b.* *d.* 768. *a.* Exempla deteriorum attendunt improbi, 769. c. Exempla Patrum nos confortant, 794. *b.* 859. *c.* 905. c. 1235. *a.* 1338. c. 1372. *a.* Exempla Patrum sunt armamentarium contra diabolum, 1339. *e.* Exempla bene viventium quotidie habemus, 1427. c. Exempla Patrum nobis proponit Deus, 1636.*d.*

EXERCITUS cæli, ex quibus constet, 54. *a.* Quis sit exercitus Christi regis in justi mente sedentis, 640. *a.* Exercitus ululans vitiorum, 1037. *b.* Fidelium multitudo exercitus est, 1237. *b.* Exercitus Regis nostri sunt Angelorum agmina, 1637.*b.* *V.* Militia.

EXORCIZANDO per manus impositionem Sacerdotes dæmonia ejiciunt, 1571.*b.*

EXHORTATIO ad humilitatem, 1140. *b.*

EXILII pœnas amamus præ amore patriæ cælestis, 229.*c.* 1613.*b.* Ignorantia sui ipsius facit animam de exilio gemere, 305.*d.* Sapienti in hoc exilio gemendi causæ multæ, gaudendi nulla, 587.*V.* Patria.

EXPECTARE tentationem, quid sit, 251.c.

EXPOSITORES sacri Apostolis succedunt, 858.*d.* Expositorum sacrorum sermo gurgitibus comparatur, *ibid.*

EXTERIORUM curam justi refugiunt, 147.*b.* *Vide* Cura.

EXTREMA vitæ, quidam expectant ad redeundum ad Deum, 870. *d.* *Vide* Pœnitentia.

EZECHIÆ, qui fuerit vita addita, 393.*b.* 414. *a.* 506. *b.* Ezechias se in cogitatione justificavit, 406.*a.*

EZECHIEL ad sublimia videnda raptus, cur vocetur filius hominis, 690.*d.* 1301.c. 1311. *a.* Trigesimo anno prophetare incipiens, est typus Christi, 1184. c. Ezechiel interpretatur fortitudo Dei, 1181.*a.* Ezechiel filius Buzi, quid significet, *ibid* *c.* Incarnatio Verbi Ezechieli revelata, *ibid.* *d.* Quando & quotannis prophetaverit, 1307. *c.* Captivus cum Rege Joachim Babyloniam translatus, *ibid.*c. Prophetiæ Ezechielis, quoad litteralem sensum obscuritas, 1249.*b.* 1402.c. Per Ezechielem præpositorum persona signatur, 814. *d.* Ezechiel magistrorum speciem tenet, 815.c. 1302. *a.* Quare Ezechiel incœpit per conjunctionem, &c. 1183. *b.* Cur Ezechiel & Paulus in faciem cadunt, 1251.*c.*

F

FACERE Dei, quid sit, 810.*c.*

FACIES Dei, quid sit, 45. *e.* 335. c. 765.*a.*

Facies hominis interna, est mens, 351 *d.* Quid sit faciem Dei accipere, 382. *b.* Duobus modis facies Dei accipitur, *ibid.* *d* Facies mentis intentionem significat, 411 *d.* Faciem operit omnis qui male agit, quo sensu, 529. *c.* Facies notitiam designat, 1117. *d.* 1191. *c.* & fidem, *ibid.* Ante faciem suam ambulare, quid sit, 1198. c. Quid sit coram facie ambulare, 1204. *c.* In faciem cadere, quid sit, 1249. *a.* Cur in faciem cadere justi leguntur, & mali retro, 1215. *d.* Quid sit a facie Dei exire, 47. *b.* Faciem ad Deum levare, quid significet, 371.*d.* 510.

FALX acuta divinum judicium designat, 1089.*b.*

FAMA ex operibus bonis non aucupanda, 704. *b.*

FAMES mentis est silentium divinæ locutionis, 201.*b.* Fames carnis est subtractum subsidium corporis, *ibid.* Fame tabescit impius, 442. *a.* Sensus mentis deficiunt, quia nullo cibo interno reficiuntur, *ibid.* *b.* Quis sciat esurire, 1386.*d.* 1388.*b* Homo carnalis amat famem suam, 1619.*c.*

FAMILIA multa est sub mentis dominio restringenda, 31.*b.*

FATUITAS naribus designatur, 1019. c. Bovis nomine fatuus signatur, 1376. *c.* *V.* Stultitia.

FATUM non admittunt Christiani, 1569. c.

FAUCES. In faucibus loqui, quid sit, 741.*c.*

FAUNI, græce Panes dicuntur incubi, 228.*c.* quid significent, *ibid.*

FAVOR humanus dicitur hypocritæ domus, 277.c.

FELICITAS sancta credendo extitit ancilla Christi, & prædicando Mater Christi, 1444. *d.* peperit Deo prædicatione, quos carne pepererat mundo, *ibid.* Elogium hujus sanctæ Martyris, *ibid.* Plus quam Martyr fuit, ad pœnas prima venit, & pervenit octava, 1445. *b.* Amore interiori carnis dolorem superavit, *ibid.* Felicitati mors unica non sufficit, 1446. *a.* pudeat viros non imitari hanc mulierem fortem, *ibid* *b.*

FELICITAS hujus vitæ expenditur, 486. *d.* Felicitas hujus mundi non justorum, 960. c. In hac vita non omne quod bene, feliciter; nec omne quod feliciter, bene, *ibid.* Felicitas reddit negligentiores, 1034. *c.* *V.* Prosperitas. Beatitudo.

FELIX Atavus sancti Gregorii, sanctus Papa apparuit sanctæ Tharsillæ Virgini, 1642.*d.*

Feminæ olim hereditate privabantur, 1165.*d.*

FEMUR significat carnis propagationem, 1314. *c.* Nervus femoris Jacob ex Angeli tactu marcidus, quid figuret, 1326. *a.*

FENESTRÆ corporis dicuntur quinque sensus, 678. c. Fenestræ obliquæ in thalamis, quid signent, 1361. *a.* Patent & munitæ sunt, *ibid.* *d.*

FE-

FENI flori comparatur gloria mundi, 538. c. Fenum est vita carnalium, 1050. e. 1057. b. Item caro fenum, 1461. c. 1484. b.

FERCULUM Salomonis, quid significet, 1314. b. Reclinatorium ejus aureum, & columnæ argenteæ, quid signent, ibid. e.

FERMENTUM, & quid sit de fermentato laudem Deo immolare, 1534. d.

FERRUM necessitates præsentes significat, 480. d. Ferrum securis e manubrio lapsum in profundum, quid signet, 701. b.

FERVOR nimius, nisi reprimatur, periculo elationis obnoxius, 946. c. Fervore caritatis torpor excutitur peccati, 1422. c. Quantum placeat Deo fervor viri justi & innocentis, 1602. c.

FESTA digne celebramus imitando quot colimus, 1453. a. 1557. c. Festa præsentia figuræ sunt festorum æternorum, ibid. a. Nihil prodest interesse festis hominum si deesse contingat festis Angelorum, 1558. a.

FESTINATIO in via salutis commendatur, 1557. a.

FETUS quidam abortivi sunt, quia præmaturi, 975. c.

FICULNEA infructuosa, & reservata, quid significet, 1582. b. c.

FICUM Dei decorticari, quid sit, 282. a.

FIDES per signaculum exprimitur, 920. a. per portam, 1329. d. 1560. e. 1377. a. Fidei clypei, qui sint, 1340. c. Fides per funem signatur, 1087. c. & per faciem, 1191. c. Terra & mare simul significant fidei certitudinem cum aliquantula dubietate, 347. e. Fides est rerum non apparentium argumentum, 255. a. Fides omnium prima virtutum, 64. e. In flagellis sæpe nutat fides, spes, caritas justorum, 69. e. Fides ubi titubat, qui firmanda, 189. d. Occultis Dei judiciis nationes aliæ ad fidem veniunt, aliæ ab ea recedunt, 377. d. Sola fides pro parvulis apud Gentiles olim valuit ad peccatum originale delendum, 900. d. Quod mens credit, lingua non taceat, 426. d. Non omnibus fides datur, 863. e. Fidem rectam recta sequatur operatio, 1251. b. Fidei sine operibus, & operum sine fide inutilitas, ibid. c. Fides caritatem præcedit, 1348. c. Latitudine porticus interioris signatur fides per caritatem activa, 1371. c.

Fides omnis boni principium, 64. c. Per fidem pertingitur ad virtutes, & non e contra, 1381. c. Per fidem omnia nobis peccata in baptismate laxantur, 1422. b. Fides ex rationis experimento non habet meritum, 1552. d. Alia fides inchoantium, alia perfectorum, 1596. c. Inter fidem & spem positi, tendamus ad caritatem, 1421. a. Fides, spes, caritas & boni operatio in eodem sint gradu, 1426. b. Quæ, qualisve fides ad salutem necessaria, 1570. e. Quod videri potest, melius sciri, quam credi dicitur, 1591. c. Fides cum spe est causa salutis, 1595. e.

Fides de Resurrectione Christi regulanda est per Apostolorum fidem, 465. e. d. &c. Fidei initia & per gradus incrementa, 721. d. 1330. b. Fides fundamentum est terræ, id est animæ justi, 903. a. Deus militibus suis ante omnia fidei fortitudinem præbet, 1030. b. Bona opera pro fide percipienda sunt utilia, 1552. a. Ad fidem plures veniunt, ad regnum pauci perducuntur, 1503. c. Quid ad fidei soliditatem conferant veteres Patres, 1336. c. Sine fide in verum nulla sunt opera bona, 1382. a. Per bona opera in fide proficimus, ibid. Fide credimus quæ ratione capi nequeunt, 1595. a.

Fides quandoque concutitur, 49. d. Fides Christi a Judæis in Gentes translata est, 116. c. Fidem quidam amittunt per nimiam inquisitionem, 532. a. Omnis peccator reus est infidelitatis, 536. d. Iniquis crescentibus fides erit in opprobrium, 657. d. Fideles qui nequiter vivunt, sæpe fidem amittunt, 802. b. 923. a. 1591. c. & usque ad verticem consputantur, ibid. d. Multi in domo, fides sine fide moriuntur, ibid. e. Quomodo fides accepta sit servanda, 903. a. Fidem perdere, quid sit, 802. c. Fidei lumen eos non illustrat, qui malitiam suam fidei nomine palliant, 903. a.

Fides sine operibus reprobatur, 536. e. 802. b. 915. a. 1082. d. 1251. e. 1570. d. 1650. c. Fides vera est quæ operando exercetur, 1557. b. 1570. c. Plurimi fidem tenent, sed vitam fidei non tenent, 865. e. 1082. d. Fides eadem fuit præcedentium, quæ præsentium & futurorum, 1345. e. 1553. a. Altitudo sanctorum est fides invisibilium, 2409. e. Fides vera quæ moribus non contradicit verbis quæ credit, 1570. c. Fides vera est fundamentum operum, 802. d. Signata fide corda adversarius tentando irrumpere non præsumit, 920. b. Fides est via ad lucem, 1442. d. Videt & sequitur, qui bonum quod intelligit, operatur, 1443. b. Veræ fidei meritum, 1557. b. Quæ signa veram fidem comitari debeant, 1570. c.

FIDELIUM plebes filiæ Job significant, 29. a. Fidelium tres ordines, ibid. Omnes fideles sunt membra Christi, 457. b. Fideles quam tolerent hæreticos, 541. c. Fideles eo amplius gemunt, quo malos blandiri conspiciunt, 513. a. Fidelis se pati desiderat, quando quos diligit, pati videt, 653. a. Per orientem, aquilonem & austrum, qui fidelium status designati, 1384. e. Fidelium animæ vasa sunt, sive holocausti, sive sacrificii, 1409. e. Quinam holocaustum, qui sacrificium offerant, 1410. b. Duplex fidelium vita & sacrificium, 1419. d. Angelorum officio defungi debent omnes fideles, 1455. c. Veraciter fideles, qui sint, 1570. d. Si quis ad veritatem convertatur, etiam ationem fallax a Domino consequitur, ibid. Diversitas fidelium in Ecclesia, 1410. b. Ordo fidelium populus, 735. b. Falsorum fidelium finis, 932. a. Plerique fideles ad verba Dei insensibiles sunt, 941. b.

FIDUCIA in semetipso, quam noxia, 823. a. Sancti ita sunt incerti, ut confidant; ita confidunt, ut non torpeant, 314. a. Unde nobis fiducia de misericordia Dei, 324. c. 1611. d. Fiducia habenda in Deo maxima, ibid.

FILIORUM multitudo parentes ad avaritium provocat, 13. b. Filii stultorum, qui sint, 656. e. Filiæ regum, cur animæ sanctæ dicantur, 2164. a. Filiæ Job tres status hominis significant, 2165. b. Filiæ Jerusalem dicuntur animæ infirmæ, 1335. b. Filius hominis, cur Ezechiel dicatur, 1301. d. Malis filiis parentes boni, vel e contra, non prodesunt in extremo judicio, 1520. c. Securis ad radicem posita signat progeniem cum parente tollendam, ibid. a.

Filius Dei dicitur servus propter formam assumtam, 55. b. non dicitur adoptivus, quia naturaliter Deus, ibid. 853. e. Filius Dei dicitur Verbum absconditum, 160. c. est imago Patris, 167. c. dicitur manus Dei, 564. e. 1051. a. Loqui Dei est verbum genuisse, 748. b. Hanc generationem mirari, non scrutari debemus, ibid. c. Verbum unicum sine tempore genuit Pater, ibid. e. 918. a. Filius Dei unigenitus dicitur os Dei, 868. d. & brachium Dei, ibid. 1051. a. & vox Dei, ibid. b. Cur sermo quem Filius loquitur, non ejus, sed Patris esse dicatur, 1576. c. Ut Filius Dei est Verbum, ita Spiritus sanctus lingua est, 1579. d. quare dicatur minor Patre, 1549. d. V. Christus. Verbum Dei.

Filii Dei dicuntur Angeli, 39. b.

FINGERE idem ac componere, 2538. b.

FIGULUS dicitur compositor luti, 2538. b.

FINEM, cur semper optemus, 248. a. Deum finis rerum attenditur, omne quod præterit, quasi jam fuisse pensatur, 136. b. Quod fine clauditur, longum non est, 207. b. 233. c. 254. d. 469. d. Finem nostrum latere nos Deus voluit, 408. d. 1645. b. Pravorum hominum finis, 540. b. Finis legis, qui Christus dicatur, 2349. a.

Finis ultimus hominis Deus est, 45. a. Solo Deo frui, & dispensatorie uti seculo debemus, ibid. Nemo sibi vivat, aut moriatur, sed Deo, 1425. d. A Dei itinere pro carnalibus affectibus non declinandum, 1628. a.

FIRMAMENTUM duo significat, 1130. c. 1131. b. 1240. a.

FLAGELLA Dei, qui dicuntur mala, 79. e. Per flagella ad Deum revertimur, quando ad pacem invocamur, ibid. e. Flagelli pœna, memoria doni, lætitia metu flagelli temperanda, 80. a. Contra flagellum linguæ irridentis muniuntur mentes electæ, 261. c. Flagellum linguæ est sententia animadversionis extremæ, 262. e. Flagella in qualitate & quantitate pensanda, 76. b. Flagellum linguæ est exprobratio illatæ contumeliæ, 201. d. Sancti copiunt flagella Dei, 320. c. Contradicunt sermonibus Dei, qui murmurant flagellati, ibid. b. Anxietas justi ignorantis propter quid flagelletur, ibid. 451. e. Malis divina flagella, quandoque debent optari, 418. e. Quid sit flagellis cingi, quid flagellis percuti, 451. b. Qui sedetur anxietas justi a Deo flagellati, 747. c.

Flagella Dei aut non sentire, aut nimis, citium est, 49. c. Justi, cur assidue flagella patiantur, 347. e. Per occulta merita mentium, aperta prodeunt flagella pœnarum, 187. e. Ex consideratione culparum innumerabilium æquanimiter flagella Dei toleramus, 343. e. Deus hominem in libertatem illicitam prodeuntem, flagellis misericorditer constringit, 350. a. Flagella sunt gravia non consideratis præmia æterna, 314. a. Quanta flagellorum Dei utilitas, 384. e. 757. e. 818. a. 1098. e. Quid sit Deum scribere amaritudines, 387. e. Reprobis ad tempus parcit Deus in æternum flagellandis, 405. b. 782. b. Pro quo flagellemur peccato, cum dolore ignoramus, 428. a. De electorum flagellis stulta vulgi opinio, 430. e. 449. d. 469. a. 529. a. 742. e. Ad flagella sanctis obstupescentibus & caligantibus, instans aliquando coruscat, 431. a. 438. b. Qui compescendæ de Dei flagellis hominum querelæ, 170. a. 746. d. 1053. e. Qui superiora degustat, inferiora æquanimiter tolerat, 170. b. Humilis deprecatio flagellati, 321. d. Ratio consolandi flagellatos, 419. a. 747. e. Deo permittente, occulto licet judicio, mala sæpe perpeti norunt electi, 668. e. Electorum est hic flagellis conteri, ut ad præmia præparentur æterna, 829. b. Judicium Dei flagellantis justum, sed occultum, 1046. e. 1049. b. Gravia non videntur Dei flagella, si bella occulti hostis graviora pendeserimus, 1098. d. Non flagellum patris, sed hostis gladium formidemus, 1099. b. Cur Deus donis suis flagella misceat, 1543. a.

Flagellat quosdam Deus ut filios, alios ut hostes, 453. b. 500. d. A Deo flagellatur non correptione, sed consolatione eget, 459. d. Falsa eorum opinio, qui culpas ex flagellis metiuntur, 496. a. 529. e. 745. c. Sævientibus creaturis, homo flagellatus Deum, qui has interius disponit, debet intueri, 518. d. Vis ad flagellandum incomprehensibilis in Deo, ibid. a. Impii ex rebus ipsis, ex quibus superbiunt, flagellantur, 454. a. Deus flagellando semper justus, 746. d. 828. c. Flagella carnalibus sunt spiritualibus virtutum incrementa, 1181. d. Culpas Deus insequitur, peccantes protegit, 1182. e. Gravissimum est inter flagella peccare, 1253. b. Qui hic flagellatur, in mansuetudine corripitur, 2341. d. In extremo judicio in furore & ira correptio, ibid. Exemplum animæ Christianæ inter flagella pie gementis, 1430. b.

Flagellorum Dei, alii sunt in bonis, alii in malis effectus, 145. d. 187. d. 214. b. 571. b. 696. c. 745. e. Quantum cum flagellis afficitur, tantum ad altiora sublevatur, 187. a. Assiduis flagellis hic atteri debet electus, 269. b. Ad percussionem Dei, alii sunt lapides sine sono, alii æs sonans sine sensu, 222. e. Augent merita justorum, si peccata non tergant, flagella Dei, 385. a. 782. b. 1044. d. Ex percussione justi ad amorem cælestis patriæ accenduntur, 394. d. Infirma Ecclesiæ membra ex assiduis flagellis turbantur, 451. b. Ex percussionibus justi, discendum quid timere debeamus, 486. b. Flagella justorum aut mala perpetrata purgant, aut futura avertunt, 520. d. 828. a. Deus electos flagellat hic, ut parcat; reprobos, ut punire incipiat, 572. b. Flagellum diluet culpam, cum mutaverit vitam, ibid. d. Quidam a Deo percussi ad eruditionem, non ad extinctionem, 669. c. 681. e. Paterna pietas flagellat, quos ad hereditatem servat, 681. c. Quandonam flagellatio est disciplina patris, non ira judicis; flagellatus a Deo, suæ conditionis memor, justitiam conditoris non accuset, 747. a. 782. b. Minus se percussum, quam mereatur, agnoscat, 770. e. Fortasse nos interroget, si vere culpam agnoscamus, ibid. d. Fatuitas eorum, qui flagellati pejores fiunt, 840. a. Flagellantur justi, ut ad majorem vigilantiam erudiantur, 825. a. Quanto gaudio dilatetur sanctorum conscientia, dum exterius flagellantur, 930. d. 1012. e. Qui a Deo flagellatus suam Divinæ conjungit voluntatem, ab injustitia sua jam correctus est, 1049. e. Alta dispensatione Deus famulos suos vel minis, vel etiam flagellis premit, 1098. c. Deus, nos flagellando, ad pœnitentiam provocat, 2453. b. V. Afflictio. Adversitas. Tribulatio. Tentatio. Sancti in adversis.

FLAMMA ignis impiorum, quæ sit, 438. c. Flamma ignis justi, qui differt a flamma impii, 439. a.

FLATUS mysticus, quid sit, 255. b.

FLERE dolorem suum, quis non valeat, 330. e. Per fletum ad gaudia æterna pervenitur, 2443. d. Ad fletum per gaudia pervenitur, ibid. c. Quis sic fleat, ut sit tamquam non flens, 2625. d.

FLOS dicitur homo, 390. e. Mundus tot floribus brevi siccandis repletur, quot hominibus, ibid. Florum varii odores, quid designent, 2414. c. Quot florum species in nominatur ager Ecclesiæ, ibid.

FLUCTUS tumentes curas hujus vitæ exprimunt, 693. b.

FLUVIO comparantur scriptores sacri, 4. c. 384. a. Fluvius, quid significet, 1282. b. 1557. c. Cur flumina dicantur sancti prædicatores, 2922. c.
FOETOR peccatum significat, 462. b Qui mortuum solvit, non virtutem, sed ostendit fœtorem, 2556. a.
FONS occultus est unigenitus Patris invisibilis Deus, 1401. b. Fons patens, idem Deus incarnatus, ibid.
FORMATIO hominis in utero matris, 1365. b.
FORNICARI interius, est exterius vetitis delectari, 797. d.
FORTES, qui vere dicantur, 234. a. Fortes infirmitatis verba aliquando suscipiunt, 369. a. Fortiores fiunt qui infirmis compatiuntur, 219. a. Job non per insaniam, sed per salutis statum fortis, 222. c.
FORTITUDO carnis torpescat, mentis crescente virtute, 234. c. Fortitudo in adversitate ostenditur, 253. a. Fortitudo justorum, quæ sit, 221. c. Reproborum fortitudo, quibus consistat, ibid. Fortitudo justorum ex infirmitate Divinitatis assumta, 515. c. Fortitudinem mutare, quid sit, 576. a. 632. b. Fortitudo eget dono consilii, 2381. b.
FOSSA humo quomodo abscondamur, 3093. c.
FRANCORUM Reges ex genere prodeunt, 1470. a.
FRATRES concordiam servantes, cum magna patris dividenda substantia, laus est paternæ institutionis, 20. a.
FRAUS, quomodo se bonis operibus immisceat, 312. d. Fraus tripliciter committitur, ibid.
FRENUM ori ponere, quid sit, 658. d. Frenum erroris maxillas constringens populorum, quid sit, 1374. a. Frenum istud in canticum versum, ibid.
FRIGUS moraliter, quid denotet, 38. c. Frigoris iniquitas comparatur, 532. a. 634. a.
FRONS attrita, quid significet, 1669. a. b.
FRUCTUS omnes, cur non omni regioni a Deo concessi, 1276. d. Fructus varii justorum, 1358. d. Æternæ considerantis vilescunt fructus operum temporales, 2563. a. Deus ad nos venit fructum quærens, 2583. b.
FRUGES Dei sunt, qui ex Judæis & Gentibus crediderunt, 2281. d.
FRUMENTUM Dei sunt electi, 876. a. Quid sit pro frumento oriri tribulum, & pro hordeo spinam, 726. d. Quid significet plenum frumentum in spica, 1330. d. Frumentum Dei ab herba incipit, ut granum fiat, 1331. b. Frumentum, unde putrescit in pulvere, inde virescit in renovatione, 2589. c.
FRUSTRA Deum affligere Job, quid sit, 74. d. 582. c. Non damnat Deus frustra, 782. c.
FUGIENTI cum panibus occurrere quid sit, 756. a. Fugit veniente lupo, qui tacet cum debeat loqui, 924. d. 1486. a. Fugere pericula in causa Dei, quando liceat, vel non, viro apostolico, 1062. d. 1024. b. Præceps est qui semper se objicit adversis, pervidus qui se semper abscondit, 1224. d. Fuga nostra non fiat hyeme, vel Sabbato, 1481. b.
FULGOR meridianus, quis dicatur, 354. c.
FULGURA significant miracula, 862. b. & contemplatione redeuntes sancti, similitudinem fulguris coruscantis deferunt, 3212. a. Fulgura sunt sancti prædicatores, ibid. c.
FULMINE extremi judicii sententia designatur, 6120. d.
FUMUS de naribus Leviathan procedens quid signet, 1211. c. 1212. d. Lumen quietis internæ hoc fumo amittitur, 1213. a. Fumus iste aliter electorum mentes turbat, aliter reproborum oculos excæcat, ibid. Fumo ex aromatibus, quid signetur, 1429. b.
FUNDÆ nomine, Ecclesia significatur, 2125. a.
FUNDAMENTUM in terra ponere, quid sit, 566. c. Fundamentum Ecclesiæ Christus, 866. c. 1317. a Apostoli Ecclesiæ sunt fundamenta, 869. d. & Prædicatores, ibid.
FUNES in scriptura, quid significent, 374. b. 1087. d. Quorum renes Deus fune præcingat, 374. b. Qui funes cadant in præclaris, 1087. d.
FUNICULI cæmentariorum, quid significent, 2314. d. Quis eorum usus in ædificatione spiritalis ædificii, ibid. Funiculus lineus, quid significet, 2315. a. Funiculus in manu est prædicatio in operatione, 2315. b. Funiculo mensuræ, qui utatur Christus, ibid. c. Funiculum trahere & retrahere, ducere & subducere, quid sit, 2316. a.
FURIS instar hæreticus per noctem absconditur, 528. d. Fur domum, dormiente domino, perfodiens, quis sit, 2483. c.
FUTURUM, cur semper desideratur, 250. b. Sequentium rerum certitudo est præteritorum exhibitio, 2436. c. Præsentia ordinanda ex consideratione futurorum, 2849. b.

G

GABRIEL Archangelus ad summum omnium ministerium missus, 1604. d. Gabriel dictus fortitudo Dei, ibid. e. Gabriel, cur mittatur ad Christi adventum nuntiandum, 1605. b.
GADITÆ & Rubenitæ significant eos, qui pastiam cælestem vindicant, quam non amant, 884. b.
GALILÆA significat transmigrationem, 2527. c. Transmigrantes a vitiis ad virtutem, Christum visuri sunt, 2528. a.
GALLUS designat prædicatores, 956. c. Cur lumbi ejus succincti, ibid. c. Quid accepta intelligentia, ut prius discutiat horas noctis, significet, 981. a.
GAUDIUM facimus Deo ex pœna nostra, 307. d. Iniquorum gaudium cito deficit, 439. b. Gaudium iniquorum supra ipsos, gaudium justorum intra, ibid. c. Gaudia vitæ præsentis justi arbitrantur ut stercora, iniqui magni faciunt, 470. c. Gaudia hujus vitæ sancti damna mœroris æstimant, 538. b. Tentatione gaudium omnis mentis excluditur, 757. c. Gaudium ex compunctione quadam oritur ineffabile, 764. b. Ad illud non pervenitur, nisi prius igne tribulationis mente purgato, ibid. c. Per gaudia ad fletum pervenitur, 2443. c. Nemo potest hic gaudere cum seculo, & illic regnare cum Domino, 1475. c. Gaudium majus facit pœnitens ardens, quam justus languens, 1602. c. d. De quibusdam justis magis gaudet Deus, quam de quocumque pœnitente, 1603. a. Quis gaudeat, & quasi non gaudens sit, 2625. d. Perversorum lethale gaudium, 530. d. Gaudia mundi fugienda, 1475.
GAZA urbs significat infernum, 1326. b. cujus portas Samson transferens in montem, Christum figurat resurgentem & ascendentem, ibid.
GAZOPHYLACIIS scientia Doctorum designatur, 1363. d. 1397. c. Gazophylacium, unde dicatur, ibid. Sacri gazophylacii pavimentum, quid significet, 1365. a. Triginta in circuitu pavimenti gazophylacia, quid signent, ibid. d. Gazophylacia cantorum sancta sunt desideria amantium, 1410. b. & corda diligentium judicis adventum, 1421. a. Gazophylacia inter portam aquilonis & orientis, quid signent, 1422. c. Gazophylacia Ecclesiæ, quæ sint, 1364. d.
GEDEON pugnans contra Madianitas, quid denotet, 989. c. Gedeonis nomen significat Incarnationem Domini, 990. a. Gedeonis milites genu flexo bibentes & reprobati, quid figurent, ibid. d. Quid tubæ, lampades & lagenæ Gedeonis signent, 991. b. In dextera tubam, in sinistra tenere lagenam, quid sit, ibid. c.
GEHENNÆ ignis supplicium duplex, 334. c. Gehenna una est omnium, at modis singulos diversis torquet, 331. b. Ignis gehennæ est corporeus, 482. c. Ignis gehennæ more fovetur, ibid. accensus ab initio mundi, ibid. d. Vide Infernus.
GELBOE interpretatur decursus, 123. d. Montes Gelboe superba corda Judæorum significant, ibid. signant maledicos, ibid. c.
GELU comparantur corda Judæorum, 942. d. De gelu aquas currere, quid sit, 878. c Satan dicitur gelu, 943. a. Gelu adversitatem significat, 947 a.
GEMUNT Sancti ob ærumnas hujus exilii, & gravius in prosperitate, 639. a. Gemere non cessat hic, qui se exulem novit, 213. d. Gemunt justi, & cur, 214. c. Cur Christus ingemuerit ad aures surdi aperiendas, 1272. a. Gemendus est, qui, ut debet, gemere non curat, 1607. c.
GENERATIONES quatuor, quatuor tempora significant, 2167. a.
GENIMINA bonas animæ operationes, significant, 282. b.
GENTES sunt primitiæ Ecclesiæ, 303. d. Vocatio Gentium in consilio Dei ab antiquo abscondita, 324. a. Vocatio Gentium processit ex repulsione Apostolorum, a Synagoga Judæorum, 481. c. Vocatio Gentium, 613. b. 659. d. 939. a. 970. a. 1373. d. 1445. c. Gentium duritiam emollivit, & superbiam Ecclesia stravit, 582. b. Gentilitas præcessit Judæam ad fidem recipiendam, 497. d. Gentilitas dictus locus misericordiæ Dei, 880. d. Per campi latitudinem ad fidem vocandæ Gentes præsignantur, 1293.
GENTILIUM vita Christianis in exemplum adducitur, 9. c. Gentiles, cur dicantur cæci, 645. d. Gentilium vocatæ plebes asinis quingentis signantur, 25. c. 1159. c. Gentilitas messem Judæorum, id est divina eloquia comedit, 183. b. Gentes legis cibum quæsituræ prædicuntur, 216. c. Gentiles propter fidem e casu erecti, 375. c. A Gentilibus christiana religio potissimum propagata, 886. b. Gentilitas Aquilone designata, ibid. d. 1373. c. 1397. c. 1421. d. De Gentium conversione Apostoli, & alii ex circumcisione fideles Deum laudaverunt, ibid. c. Gentilitas desertum est cælesti gratia, tamquam imbre irroratum, 939. c. Gentilitas invia prophetiæ, patuit gratiæ, ibid. c. Æternæ vitæ opera doctrinamque Gentilitas germinavit, 940. b. Gentiles perfidia duri, dicuntur lapides, 943. a. 1520. b. Facti sunt Gentiles ex lapidibus filii Abrahæ, ibid. b. 1520. c. Gentilitas conversa corvus est, cujus pulli sunt sancti Prædicatores, 989. a. Gentilitas ante adventum Domini solitudo dicitur, & terra salluginis, 987. a. Quam in terra domum Christus a Patre accepit. ibid. Derelicta Judæa Gentilitatis corda Christus possedit, ibid. b. 1217. c. 1188. b. Gentilitas, draconum & struthionum nomine, Deum glorificatura, 1001. b. Gentilitas nomine mellis silvestris signata, 1017. c. & locustarum nomine, ibid. d. Accipitris innovatione Gentilitas renovata designatur, 1038. d. Stultitia Gentilium, asinorum nomine signata, 1161. b. Simplices ex Gentilitate ad fidem venientes, camelis Job signantur, ibid. c. Vocatio Gentium & Judæorum repulsio, ab Ezechiele prænuntiatæ, 1268. d. Judæis cadentibus, Gentes sunt substitutæ, 1678. b. Gentibus revelata Dei gloria, Judæis prius cognita, 1424. c. Per orientem Judæa, per aquilonem Gentilitas designatur, 1371. c. 1397. c. 1421. d. Effusa in Gentilitatem Dei misericordia, 1373. d. Cur Gentilitas porta dicatur 1397. b. Vocantur prius Judæi, ut illic venire renuentibus, Gentilibus Evangelium prædicaretur, 1446. c. Cur in Asia Apostoli prædicare sunt prohibiti, 1447. c. Ante horam undecimam Gentiles in Dei vinea non laborarunt, 1512. c. Gentilitas in Ecclesiam colligendo præsignatur, 1516. d. Valles impletæ significant Gentilitatem, in fide Mediatoris gratia impletam, 1518. a. Mulier peccatrix ad Christum veniens, Gentilitatem conversam significat, 1525. c. Gentiles ex viis & sepibus vocantur ad cœnam 1623. b Gentes a Propheta ligna silvæ vocantur, ibid. c.
GETULIA piscatores non habet, 1464. a.
GIBBOSUS ad Sacerdotium, cur provehi per legem prohibeatur, 1585. c.
GIGANTES dicuntur angeli apostatæ, & homines superbi, 549. a. Gigantes gemere sub aquis, quid sit, ibid. c.
GLACIEM de utero Dei egredi, quid sit, 946. c. 944. c.
GLADIUS spiritaliter est verbum Dei, 634. b. Quid sit gladium vel habere tantum, vel etiam tenere, ibid. Quid sit de corruptione ad gladium transire, 753. c. Gladii nomine vicious percussio signatur, 1101. c. Gladius in Scriptura multa significat, 1122. c. Gladius benignus & malignus, qui sint, 1143. a. Quem apprehendere gladius dicatur, ibid. b. Gladius circa lumbos potentissimi, quid significet, 1246. a.
GLAREÆ sunt lapilli fluminum, 498. c. 647. d. quid mystice significant, 499. a. 647. d. 653. a. Quid sit super glaream inhabitare, ibid.
GLEBÆ aureæ, quid signent, 580. a. Glebæ compactæ in terra, quid sint, 961. a. 998. c. 629. a.
GLORIAM mundi sancti refugiunt, 140. c. 641. a. Gloria humana, quam sit fragilis, 184. d. Gloria mundi araneæ telis comparata, 476. a. Gloria mundi nulla est, 496. d. Gloria humana, quam brevis, 538. c. feno comparatur, ibid. c. nulla stabilitate solidatur, 539. b.
Gloriam Dei quærere, ostento opere, perfectorum est, 283. a. In hac vita gloria Dei ex parte tantum cognoscitur, 549. b. Amore cælestis gloriæ graviora sentiuntur peccata perpetrata, 836. b. Hominibus pene desperantibus cælestem gloriam promittit Deus, 865. a. Glo-

ria

rio cælestis nomine cedri signatur, 1058. e. Ezechiel non gloriam, sed gloriæ Dei similitudinem vidit, 1248. e. Quam Isaias vidit Dei gloriam, ibid. e. Gloria Dei in omnibus factis ejus videtur, ibid. d. Locus gloriæ Dei anima sancta, vel angelus, 1072. e.

Gloria cælestis patriæ, 266. b. a. Gloria Dei quærenda per vias ejus, 538. b.

Gloria vana de nequitia perpetrata; aliquando oritur, 098. a. Opera bona sunt occultanda sed ob Dei gloriam revelanda, 283. c. Vana gloria infirmæ mentis proprie, 359. d. Inanis gloria & superbia duo sunt principalia vitia, 46c. d. Impietati sunt conjuncta, ibid. Gloriam quærentibus via monstretur ad solidam & æternam, 338. b. Inani gloria elatus ad modicum, alto corruit, ibid. c. & tumescendo dissipatur, 539. a. Cavenda vana gloria, dum scientiæ donum populis distribuitur, 701. b. Qui inani gloriæ student in Ecclesia, per Eliu designantur, 897. b. Fructus Ægyptiorum a locustis vastati, signant operationes Cenodoxorum, 1018. b. Gloriæ temporalis nitor, calami nomine signatur, 1079. a. & auri nomine, 1128. c. Qui sunt inanis gloriæ telo pejus obnoxii, 1084. b. Inanis gloria locustæ nomine signatur, 1123. c. & Babylonis nomine, 1116. c. & aureo calice, ibid. Suo zelo privatæ gloriæ, justi aliquando linguas sibi detrahentium redarguunt, 1257. d. Vana gloria Adam tentatus a diabolo, & superatus, 1403. b. Inanis gloriæ filiæ, 1035. e. ejus tentationes, quales, 1036. d.

GOLIAS proprio gladio a Davide obtruncatus, quid denotet, 566. e. saxo fundæ percussus, quid significet, 1185. b.

GORDIANA sancti Gregorii amita, 1640. e. bene cœpit, sed non perseveravit, ibid. nupsit, oblita suæ consecrationis, & a sanctitatis statu corruit, 1043. b.

GRABATUM in Scriptura, quid significat, 753. e. Cur sanus jubeatur surgere, & grabatum suum portare, ibid. d.

GRADUS virtutum in Sanctis 720. d. Quindecim gradus Templi, quid significent, 1152. a. Gradus eburnei, quid signent, 1104. d. Non standum in septimo virtutis gradu, sed ad octavum pervenire oportet, 1302. e. Gradus octavus, quid sit, ibid. Gradus porta Ecclesiæ sunt merita virtutum, 1105. d.

GRANDO, quid sit moraliter, 913. e. Cur grando dicatur libera Sanctorum increpatio, 914. d.

GRATIA sæpe putatur ira, 297. d. Gratiæ cum libero arbitrio concursus, 185. d. Gratiæ necessitas, quam comitari & subsequi debet liberum arbitrium, 511. d. Gratiæ prævenientis & liberi arbitrii subsequentis concordia, 770. d. Gratiæ prævenientis necessitas, & voluntatis nostræ consensus ad opera bona, 1101. b. 1249. e. 1340. e. V. Arbitrium liberum.

Gratia non datur pro meritis, 737. a. Omnes homines sine gratia nascuntur, 598. a. Ex gratia Dei veterem hominem exuit homo, 1038. a. Nullus primam gratiam meretur, 1100. e. Facies Dei, respectus gratiæ, 45. e. Gratia aliquando utiliter se subtrahit justis, 48. d. 266. a. Aquis gratiæ Deus universa irrigat, 190. b. Job adscribit vires suas Deo, non sibi, 025. b. Gratia Christi hunc non liberat post mortem, quem nunc non reformat, 055. d. Homo cæcus iram putat, quæ gratia est, 267. d. Cur animæ infunditur gratia, 303. e. Quid per gratiam avaserint sancti Doctores, non quid per se sint, spectandum, 575. e. Gratia infusa cor emollit ad amorem, & roborat ad operationem, ibid. d. Mensio gratiæ, non gratiæ tribuenda, 832. b. Quid ex nobis fuerimus semper considerandum, 902. e.

Gratia præveniens dicitur lumen Dei, 543. b. In bonis operibus Deus nos prævenit, 524. a. 512. e. 737. a. 770. d. 1100. c. Gratia facit nos operari bene, 832. b. 812. a. Gratia animam justi vocat, tentatio interrogat, 661. b. Gratia Dei in omnibus necessaria, 812. b. Deus non deserit tendentem ad justitiam, qui sua gratia prævenit peccantem, 224. e. Ex aspiratione gratiæ & libero arbitrio, sequitur actio meritoria, 565. d. Gratia est principium meriti, ibid. e. 1100. c. Ne quidem Deus nos deserit, dum respuitur a nobis, 957. b. Gratia Dei gratuita, 1100. e.

Gratiæ actualis necessitas ad recte vivendum, 324. e. 543. a. e. 708. a. Gratia non deserit justum in tentatione, 354. e. Non potest converti mens, quam Deus, culpa exigente, deseruit, 370. d. Vocanti Deo nemo resistit, relinquenti obviat nemo, 371. a. Subtracta gratia cor arescit, ibid. d. Afflante gratia cor terrena sapiens, subvertitur & mutatur, ibid. e Adeptus munditiam, non sibi tribuat, sed ei qui solus est mundus, 362. e. Non pro merito nostro, visitationis sua Deus nos illustrat, 830. d. Corda hominum aurea Deus, non vult, ad sæ ecigredo, sua gratia dirigit, 783. a. Tunc cain deficit, & homo in cinerem humilitate revertitur, ibid. b. Quem eripit gratia, interno satietate delectationis replet, 844. e. Mirabiliter sonat Deus, quia silenter & occulta vi, 872. b. Cælesti simul cibo reficit animam, ibid. e. Quanta gratiæ necessitas, ad vincendas quascumque tentationes, 918. e. Solus Deus corda per gratiam aperit, 930. e. Divinæ gratiæ necessitas, ut bonum & valimus, & perficiamus, 1249. b. Gratia prævenit, subsequitur voluntas, 1149. e. 1340. e. Necessitas gratiæ ad pœnitendum, 1080. e. Ad bona perfecte assurgere, nisi Spiritu sancto præveniente, & roborante, non possumus, ibid. d. 1585. b.

Gratiæ subtractæ utilitas, 68. e. 72. b. 74. a. Gratiæ subtractio humilitatis magisterium, ibid. Homo lutum, fit pulvis, subtracta gratia, 289. e. Gratia electum erudiendo custodit, dum quasi percutiens deserit, 760. e.

Gratiæ cooperationis necessitas, 512. a. Gratia, quæ cordis fluctus elidat, necessaria, 915. e. prævenit aspirando, adjuvando subsequitur, 1249. e. Nisi Deus misericordiam subroget, servari non valet vita, quam præbet, 334. e. Gratiæ subsequentis, est bonum posse quod volumus, 708. a. Quos Deus terrendo dejecerat, erectos gratia confirmat, 1250. e. Ad bona assurgere perfecte non valemus, nisi Spiritus sanctus, & præveniendo elevet, & subsequendo confortet, 1580. d. Hanc gratiam ad omne opus, & cogitandum & faciendum petere debemus, 1281. a.

Gratiæ gratis datæ munera sunt, non munitiones mentis, 396. e. Quæ sint gratiæ gratis datæ, 554. b. 686. b. subtrahentur Ecclesiæ ante adventum Antichristi, 1118. e. vel supererunt pauce, 1119. b. Inde bonis misericordia largius, unde malis justa ira cumulatur, ibid. a. Gratia non datur pro meritis, 737. a. Inde voluntatibus ideo dicitur gratiæ infusio, 941. e. Cur divisiones gratiarum sint, 1275. e. Hac gratiarum divisione fovetur humilitas, ibid. nutritur caritas, 1276. e. Gratiæ gratis datæ sunt ad aliorum utilitatem, 73. e. cui aliquando subtrahantur, 74. a. Gratiarum dona diverso modo Deus distribuit, 708. a. 772. e. 903. e. Gratiæ gratis datæ, aliquando dantur reprobis, 1163. a.

Gratia humana. V. Favor.

GRAVITAS alia per constantiam, alia per culpam, 607. a.

GREGORII Magni conversio a sæculo ad vitam monasticam, 2. b. cur distulerit conversionem suam, 2. a. mutavit prius mentem quam vestem, ibid. Monasterii quietem deflet amissam, ibid. b. renitenti imponitur altaris ministerium, ac deinde turbæ onus pastoralis, 3. a. in comitatu, cur habuerit secum monachos, ibid. b. quam sancte in monasterio vixerit, 1083. e. demissio animi, & in Deum fiducia, 3. d.

Gregorii parva de se, de Ambrosio & Augustino maxima existimatio, 1174. a. cum quanta humilitate ad verbum Dei pertractandum accesserat, 1200. e. Humilis sancti Gregorii confessio, 1855. b. Gregorii suam miseriam deflentis, humilitas, 1203. a. humilitate docta, obscura Scripturæ sacræ investigavit, 1319. d. Modestia sancti Gregorii erga sanctum Hieronymum, 1408. e. Quæ fuerit Gregorii causa officii prædicationis intermittendi, 1492. a. modestiæ & humilitatis præbet exemplum, 991. b. 1168. a.

Gregorius, quanta sollicitudine cura pastorali desuetus, 1283. e. 1291. e. Inter Missarum solemnia Homilias in Evangelia recitabas, aut recitandas dictabat, 1434. a. 1526. a. cum non potuit prodesse multis loquendo, paucis saltem prodesse studebat, 1530. b. Lingua tacente ardebat Gregorii caritas 1020. b.

Gregorius confert sollicite Vulgatam cum veteri Translatione, cum Translatione Septuaginta, Aquilæ, Theodotionis & Symmachi, 1233. e. qua occasione expositionem libri Job susceperit, 3. e. expleta expositione, quid de te senserit, 2166. a. b.

Gregorius hospitio Christum aliquando suscepit, 1600 b.

GRESSUS nostros, quomodo Deus dinumeret, 400. a. 790. b. Gressus Dei, qui sint, 527. a. Gressus mentium motus significant, 683. b. Gressus cordis, qui sint, 790. b. a.

GREX imperitos populos significat, 302. d. Grex sanctæ Ecclesiæ, quis sit, 842. e. Ex Judæis & Gentilibus grex unus, 1487. a. Væ gregibus, quando pastores sunt lupi, 1502. b.

GULÆ mala, 982. e. Qui gulam edomare non curant, incassum ad spiritalia bella consurgunt, ibid. d. Gulæ cunctæ virtutes obruuntur, ibid. Quinque modis gula nos tentat, 983. b. Non cibus, sed appetitus in vitio est, ibid. d. Gulæ filiæ, quæ sint, 1036. e. Gulæ tentationes, 1717. a Gula nomine bruchi signatur, 1213. e. Refectionem salutis causa cœptam, sæpe gula explet, 1108. c. Adam gula a diabolo tentatus, & superatus, 1403. b.

GURGUSTIUM, quid significet, 1097. d.

H

HÆRESIS junior Ecclesia, 642. d. 735. e.

HÆRESIARCHÆ magistri hæreticorum, ab his insulse jactantur sapientes, 407. d. Magistri hæresum sunt ossa Antichristi, 1063. a. Magistri hæresum tineis comparati, 587. b. portis Leviathan signantur, 1103. d. & dentibus ejusdem, 1104. Hæresiarchas veteres a Doctorum suorum numero reprobavit Ecclesia, 643. b. Perversorum inventores dogmatum dicuntur torrentes, 647. a. Parentes hæreticorum stulti & ignobiles, 648. b. Muniunt illos sæculi potestates, 1104. a. Alii verbis, alii sæviunt gladiis, ibid. d.

HÆRETICI per amicos Job signantur, 15. a. 90. e. 181. a. 731. e. 1148. b. Quanta ab hæreticis patiatur Ecclesia, 91. a. Amicorum Job nomine, actiones signant hæreticorum, ibid. e. Deum defendere dum nituntur hæretici, offendunt, 306. d. 1248. b. Hæretici doctores suos rupes vocant, 418. a. Hæretici onagris sunt similes, 523. d. & dicem Leprosis, 567. e. dicuntur lamiæ, 619. v. Per montem hæreticus intelligitur, 1075. d. Hæretici dicuntur arietes, 1140. d.

Hæretici appellantur defensores, 85. a. Qui dicantur hæretici Ecclesiæ amici, 82. e. Hæreticorum vestes dicuntur, qui eorum carnibus involvuntur, ibid. d. Leprosi hæreticos exprimunt, 151. b. cur dicentur adulteri, 329. b. cur tauri, 1149. e. Hæretici appellantur impii & violenti, 505. e. Qui hæretici partem a Deo & hæreditatem a Deo suscipiunt, ibid. d. Vidua hæreticorum, quæ sint, 566. b. qui eorumdem nepotes, 585. e. Hæreticorum curiositas, loquacitas & hypocrisis, per loca amicorum Job designantur, 91. d. per fictam humilitatem persuadere tentant superbia, 93. b. Dei honoris specie cavantur, bonitati eius detrahunt, 404. b. dum divinam gloriam defendere videntur, sua prospiciunt, ibid. d. Opera hæreticorum quæ videntur magna, reprobat Ecclesia, 643. e. quia caritatem Dei & proximi deseruerunt, ibid. d. sub nomine Christi contra Christum militant, 644. e. Hæreticorum sacrificia Deo non placent, sed quæ ab Ecclesia pro eis offeruntur, 713. a. Hæretici appetunt videri, non esse docti, 91. a. Hæretici simulant condescendere Ecclesiæ infirmanti, 93 e. Hæretici tacentibus amici, loquentibus adversantur, 94. a Hæretici molliter loqui inchoant, 151. d. Hæretici quasi de sanctitate securi sunt, 157. d. vocem Domini se audivisse simulant, 160. a. antiquos Patres exhibitum laudant, 273. a. præsentes despiciunt, & antiquos secum sensisse fatentur, 405. a.

Hæretici, amicis Job similes, se fucunt cum consulere videri volunt, 14 e. Discordia inter hæreticos, dolos eorum patefacit, 93. a. modo de sapientiæ singularitate extolluntur, 159. e. modo pavidos se simulant, ibid. d. aut in se incomprehensibilia novisse, ibid. e. alia aperte dicunt, alia tenant in occultis, 243. d. Quid hæretici promittant suis sequacibus, 272. a. Quidam apud hæreticos habent cordis puritatem, 503. a. Infirmos & indoctos, qua vi, qua blandimentis aucupantur hæretici, 415. b. Hæretici adulterorum more faciem suam operiunt, 320. e. Sub specie consulendi, hæretici annot negotium seducendi, 731 e.

Hæretici sub specie blandimentorum, dolos parant, 93. e. 94. b. 151. d. 158. e variis artibus fideles persequuntur, 94. a. malis bona permiscent, 151. a Hæreticorum laudes captiosæ, ibid. d. 271. b 380. c. Hæretici sancta etiam fraudulenter loquuntur, 357. b. Hæretici potentium armis se protegunt, 1222. d. vera interdum falsis permiscere solent, 406. a. 567. e. proferunt sæpe quæ in sacris libris non continentur, 273. b.

Hæretici falsæ doctrinæ vetustatem quærunt, 91. e. contra Ecclesiam conteruntur 93. b. multas in partes inter se altercando scinduntur, ibid. d. 618. d. terrena de verbis cælestibus sapiunt, 93. a. dum verba molliunt, virus infundunt, ibid. e. quandoque silere coguntur, 94 b.

Sententiæ amicorum Job, in quibus recta quædam, quædam sunt perversa, congruunt hæreticis, 150. e. 336. d. 406. a. Hæretici miscent recta perversis, 155. a. Leprosis similes sunt hæretici, ibid. b. cur novam & occultam affectent doctrinam, 158. e. ut alta esse ostendant, quæ docent, ea se vix capere declarant, 159. b. Quædam vera & sublimia loquuntur, 160. b. Ecclesia ab iis, qui de fide prava asserunt, quæ de moribus vera docent, audire non vult, 235. e. Ecclesia prius falsam refellit hæreticorum doctrinam quam veram doceat, 242. e. Hæretici abutuntur veterum Patrum auctoritate, 272. d. bona interdum proferunt, sed non bene, 273. a. suo tunc se mucrone feriunt, ibid. d. Hæreticorum præsumtio ceteris se doctiores æstimantium, 358. e. 407. e. 448. e. 505. e. Hæretici sunt fabricatores mendacii, 379. e. Hæretici, dum tueri Deum fingunt, offendunt, 380. e. de antiquorum Patrum magisterio & consensu, falso sibi blandiuntur, 405. a. Audacter definiunt hæretici quæ nesciunt, 448. a. 503. b. 644. e. Hæretici Ecclesiam inscitiæ arguunt, eum incognita loquuntur, 503. b. quidam virginitati favent, ita ut nuptias damnent, 504. b. præsumunt docere Catholicos pacem polliciti acquiescentibus, 508. b. Hæretici terminos sciendi a Patribus constitutos, transferunt, 522. e. Bovem viduæ ab hæreticis tolli pro pignore, quid significet, 523. b. Hæreticorum scientia inflat, ibid. d. non opus Dei, sed suum, docendo peragunt, ib. ad prædam vigilant, verba justorum ad sensum suum detorquendo, ibid. e. agrum non suum, & vineam alienam, id est Scripturam sacram devastant, 524. a bona opera destruendo, nudos dimittunt homines, ibid. e. Hæretici sunt adulteri, verbum Dei corrumpendo & fideles pervertendo, 529. b. Hæreticos Catholici iisdem Scripturæ testimoniis, quæ proferunt, debellant, 566. e. Discernenda sunt quæ ab hæreticis sunt salubriter dicta, 567. e. Hæresum magistri mentes corrumpunt, quas occupant, ibid. e. Hæretici ad sacras paginas, veterumque Patrum libros provocandi, 573. a. Hæretici silere coacti tempore sancti Gregorii, 618. e. In culpa concordant hæretici, in sententiis discrepant, ibid. d. In adversis Ecclesiæ hæretici libere prædicant, 619. e. Hæretici præsumunt addere doctrinæ Ecclesiæ, 635. d. obscuras Scripturæ sacræ & sanctorum Patrum ad se detorquent sententias, 647. a. Qui habitent hæretici in desertis torrentium, ibid. b. Doctrina hæreticorum dicitur panis occultus, 756. b. Doctrina hæreticorum pulchra per verbum, fatua per intellectum, 995. d.

Hæreticorum errores circa Incarnationem, 93. d. Hæreticorum verbis, quandoque utitur sanctus Paulus, 182. b. Quomodo inter prospera & adversa se gerant hæretici, 525. b. gaudent novitate verborum, 573. a. Hæretici cujusdam dictum impium de Christo, 598 b. Hæretici ea scire negligunt, ex quibus erudiri poterant, 644. e. Hæretici quidam æstimant interni tormenta esse solum minas ad terrendos homines, 1132. e. Incarnationis mysteria non agnoscunt, 1140. b.

Hæreticorum miracula vana, 644. a. mira sæpe signorum opera faciunt, sed ad majorem suam damnationem, 273. d. 643. e. Non probatur sanctitas signis, sed dilectione Dei & proximi, 544. a.

Hæretici possunt vocari amici, sic traditor a Christo dictus est amicus, 92. e. Hæreticorum verba primum blanda, post aspera, 151. e. Hæretici tentationes, de sua sanctitate securi, contemnunt, 157. e Hæretici rixas non rationes exquirunt, 243. a. Solent hæretici arguere Catholicos animi obdurati & superbi, 350. e. 403. d. Dum vera non habent, quæ exprobrent, hæretici falsa fingunt, 404. a. A veritate alieni, loquaciores videri volunt hæretici, 503. b. 644. d. Typus hæreticorum cum fidelibus agentium, 512. e. Sola temporalia lucra quærunt hæretici, 646. b. Hæretici latebris & instabilitate sunt insignes, 747. a. exultant in rebus pessimis, 648. a. Potestatum secularium ambiunt patrocinium, 122. d.

Hæreticorum sacrificia inutilia, 25. d. Hæreticorum conditiones, 91. e. d. novæ vitæ conversationem negligunt, ibid. e. Hæretici in falsitate contra Ecclesiam concordant, 92. b. Hæretici semper in pejus ruunt, ibid. d. Bona malis permiscere hæreticorum est, 151. a. Sublimitatem scientiæ quærunt, 158. e. Hæreticorum, quæ substantia, 235. e. Hæreticorum tribulationes nihil ipsis prosunt, 574 b. eorum bona opera vana sunt, 643. d. clandestina conventicula faciunt ad decipiendum, 647. b. de Ecclesiæ temporali animadversione gaudent, 271. d. Hæretici sunt ab Ecclesia egressi, 405. a. 577. e. 648. d. verba Dominicæ defensionis assumunt, ut docti esse videantur, 404. a. Tribulationes nonnisi ex peccato esse suspicantur Hæretici, 449. e. nec in fide Ecclesiæ, nec in via caritatis ambulant, 531. e. Hæreticos tribulationes non purgant, sed incendunt, 573. e. Hæreticorum cuncta opera contemnit Ecclesia, 643. e. Hæretici caritatem Dei & proximi deserunt, ibid. d. Deum intueri spiritaliter nequeunt, neque tamen semper errant, 160 a. Divinum lumen respuentium pœna est cæcitas, 527. b. Labores hæreticorum steriles, 556. b. Hæretici erroris doctorem non lugent mortuum, quia colunt sanctum, 566. e.

Hæreticorum invidia in Ecclesiam, 200. b. Quidquid ab Ecclesia recte agitur, hæretici inflectunt ad vitium, ibid. Ecclesiæ vitam detestantur hæretici, 273. a. Ecclesiæ prosperitati invident, 503. e. de justorum afflictionibus gaudent, 530. a. quos in Ecclesia honorari conspiciunt, obtrectationibus lacerant, 738. b.

Hæreticorum locus, unde veniunt, superbia est, 95. a. Hæretici, quasi devicto satana, gloriantur, 158. b. volunt victores disputando videri, non veritatem assequi, 243. a. Bonorum verba censent furoris stimulos, non rationis dicta, 403. e. Ecclesiæ humilitati arrogantiam opponunt hæretici, 448. a. 503. e. Hæreticorum superbia, & præsumtio, 508. b. 510. d. 542. b. Superbas hæreticorum irrisiones Ecclesia designatur, 541. a. scrutantes curiose divina, fame sua fiunt steriles, 644. e. Hæretici non medullam scripturæ sacræ comedunt, sed corticem rodunt, 645. e. Hæretici de sanctitatis præsumtione superbiunt, 158. b. Magnos se in omnibus æstimant, ibid. d. Scientiam super alios hæretici appetunt, ibid. e. doctis se doctiores existimant, 407. e. putant magistros errorum suorum solos Ecclesiam rexisse, ibid. d. propter labores & flagella fidelium in arrogantiam extolluntur, 438. b. Hæreticorum proprium est de suæ scientiæ arrogantia inflari, 448. b. Hæretici eloquentiæ student, & contra Catholicos super doctrina gloriantur, 503. a. de justitia sua gloriantur, 575. e

Hæreticorum persecutiones contra Ecclesiam, 241. d. 271. d. Catholicis mutis fiunt amici, contradicentibus adversarii, 94. a. Bona justorum referendo, hæc eis vitio vertunt, 552. d. Hæretici facta Ecclesiæ justa calumniantur, 200. b. Exprobrant Ecclesiæ populorum vastationes, tamquam erroris ejus argumentum, 272. a. Rectæ fidei confessionem Ecclesiæ, flagellis puniri delirant hæretici, 404. d. 504. d. 529. e. afflictam Ecclesiam despiciunt, 405. b. e. 449. d. Hæretici Ecclesiam superbiæ & ignorantiæ insimulant, 437. b. 846. e. 847. b. in eam eorumdem suspiciones & contumeliæ, 437. e. Ecclesiæ zelum furorem & insaniam hæretici vocant, ibid. d. contra eam, propter flagella quæ patitur, insaniunt, 438. b. 485. b. Ecclesiam, fideles pervertendo devastant, 524. b. Persecutionum, quas hæretici fidelibus inferunt, utilitas, 526. a. sæculi potentes adversus fideles commovent, ibid. b. Juste permittit Deus fidelium persecutiones, at injustos suo loco plectit persecutores, 527. a. In adversitatis nocte justorum conscientiam perfodere hæretici tentant, 529. d. Hæretici contra bonos fingunt contumeliosa, 403. d. super justorum dejectione gaudent, 530. a. Persecutiones verborum & gladiorum in Ecclesiam ab hæreticis, 557. d. 611. d. 847. d.

Hæreticorum perditio, unde, 15. e. Hæreticorum scelera Deus non relinquet inulta, 527. a. Vim inferentes Scripturæ sacræ, a Deo feriendi sunt hæretici, 565. e. In errore morientium pœnæ hæreticorum, 566. a. Apud hæreticos martyres, vel nulli, vel falsi, 573. e. Hæreticos vita sua arguit, 646. a. Hæreticorum scientia eorum condemnatio est, 365. a. Tres in hæreticis perditionum casus, 732. a.

Hæreticorum conversio in amicorum Job reconciliatione figuratur, 15. d. 733. a. cur septem sacrificia pro eorum reconciliatione oblata, ibid. e. 733. a. Ecclesia studet errantes rationibus revocare, 242. e. 438. a. Nihil inconsulte loquendum cum hæreticis disputanti, 243. b. Hæretici suos errata, & Spiritum sanctum amittere, dum ad Ecclesiam redeunt, mentiuntur, 502. a. eos dicunt pigros & hebetes, ibid. d. Qui simplici sunt corde in hæresi, facile revertuntur ad Ecclesiam, 503. e. Magistros erroris resipiscentes, benigne recipienti Ecclesiæ detrahunt hæretici, 504. a. Erroris doctoribus ad pœnam receptis, deceptæ plebes sæpe resipiscunt, 566. b. 571. e. Hæretici per sacrificium conversionis suæ a se oblatum, Deum placare nequeunt, 1148. e. reconciliari non possunt, nisi per Ecclesiam, ibid. d. Hæreticis, ut ad Ecclesiam redeant, quid præstandum, 1149. e. 1151. d. In retundandis hæreticis, methodus Ecclesiæ, 243. e. Hæretici Ecclesiæ precibus convertuntur, 1249. d. Quos Ecclesia tolerat persecutores, amando vocat ad veritatem, 241. d.

HAMUM de se fecit in necem diaboli, Verbum assumens naturam humanam, 1085. b. In hamo captus est, & inde interiit, unde devoravit, ibid. Divinitas in carne, velut hamus in esca satanam transfixit, 1086. a.

HASTÆ & thoracis differentia, 1123. e. Hasta vibrata, quid significet, 1026. b. 1526. e. Aperte feriens hasta, est culpa de vitio, 1033. e. Hastæ nomine prædicationis jaculum significatur, 1123. e.

HASTIBILE candelabri est Ecclesia, 1216. b.

HEBRÆUS transiens interpretatur, 1196. b. Hebræus qui emitur servus, quid significet, ibid. Servus hebræus, post sex annos servitutis, in septimo liber factus, quid signet, ibid. e. Hebræi ab Hebero appellati, 1397. d. Hebræi ex Gentibus venerunt, ibid.

HELI, cur subtractus sermo increpationis in filios, 994. b. 1298. d.

HELIU, quid significet, 16. b. e. Heliu interpretatur Deus meus iste, vel Deus Dominus, 734. Heliu est figura fidelium, sed superborum doctorum, 732. b. 897. b. cur pro illo non offertur sacrificium, 16. e.

HERBA in scriptura tria significat, 940. a. Onagri herba & fenum bovis, quid significent, 215. e. Cur sancti comparentur herbæ, 279. e. Quid sit herbas mandere, & arborum cortices, 645. d. Herba montium voluptas fluxa superborum, 1076. e. Herbam producere, quid sit, 1330. d.

HEREDITATE privabantur secundum legem feminæ apud Hebræos, 1565. e. In lege nova Pater feminis quoque jura tribuit supernæ hereditatis, 1566. a.

HERICIUS, vel herinaceus, significat malitiosarum mentium defensionem, 1107. e. Qui sint herinacei, quorum petra est refugium, 1261. e.

HERMONIIM alienatio interpretatur, 1083. d.

HERODEM Christus despexit superbum, 364. b. Herodes (major) hypocritarum figura, 1469. a.

HERODIUS avis velocissima, 1000. d. quid significet, 1001. e. 1013. a.

HERUNDO virgo sanctissima vitam eremiticam professa, 1659.

HISTORIA ædificat moralitatem, sicut allegoria fidem, 1652. Quæ secundum historiam accipi possunt, plerumque spiritaliter accipienda sunt, 1309. e.

HOEDOS pasci ab anima egressa, quid sit, 985. e. Pelles hœdinæ quibus Jacob nuda texit quid figurent, 1214. a. Pardus cum hœdo, qui accubet in Ecclesia, 1343. a.

HOLOCAUSTUM offerre Deo, quid sit, 33. e. 1048. d. Holocausti & sacrificii differentia, 1305. e. 1399. b. 1410. a. Holocausti & victimæ differencia, 1410. a. Caritatis igne succensi, in cordis altari, holocaustum Deo sumus, 794. e. Pullus in holocaustum oblatus, quid significet, 1038. d. Holocaustum, quid significet, 1399. Qui sacrificium offerant, qui holocaustum, ibid. 1407. Quorum holocaustum non sit perfectum, 1399. d. Holocaustum siccum, quid sit, ibid. e. Holocaustum pingue & medullatum, 1400. a. 1407. e.

HOMICIDA spiritaliter, quis dicatur, 528. e.

HOMILIÆ quadraginta sancti Gregorii, cur non recto ordine sint dispositæ, 1535. a. Homiliarum liber in duas partes divisus est, ibid. Inter Missarum solemnia homilias in Evangelia sanctus Gregorius recitabat, aut dictabat recitandas, 1434. a.

HOMO est spiritus & caro, 108. a. Homo tribus modis accipitur in scripturis, 115. a. Universitatis nomine, cur homo signetur, 590. b. Lapides significant homines bonos malis permixtos, 281. d. Qui homo cælum, infernus, terra, mare dicatur, 346. a. Qui his nominibus ad Deum se habeat homo, ibid. b. d. Homo appellatur folium, 387. b. Stipula sicca, ibid. d. Flos, 390. e. Umbra, ibid. d. Lignum, 394. b. Homo dictus ab humo, 406. b. appellatur putredo & vermis, 544. b. d. Homines dicuntur jumenta, 766. b. pulvis & cinis, 783. d. Homo dicitur omnis creatura, 1569. a. Terra, 639. a.

Homo debet Deo supponi, non componi, 288. e. Homo pressus suæ corruptionis pondere, ignorat quid Deus de se sentiat, 316. b. Homo ad imaginem Dei, non per jussionis vocem, sed cum consilio factus a Deo, 512. b. dum spiritus miscetur pulveri, quodam modo connectitur infirmitati, ibid. e. Homo ad æter-

æterna servatus, disciplinæ freno constringitur, 350. *a.* Spiritus hominis duobus modis intelligitur, 368. *e.* Hominis in peccatum lapsi, quanta vilitas, 387. *d.* Homo inde deficit, unde se proficere credit, 391. *a.* Homo hinc robustus, illinc infirmus, 442. *a.* Homo de seipso non habet, nisi peccatum, 752. *e.* Homines dicuntur, modo qui humana sapiunt, modo ii quos non atterunt motus bestiales, 602. *e.* 766. *b.* Eorum error, qui homines, non ex eo quod sunt, sed quod habent, attendunt, 787. *b.* Æquales Angelis Christus homines fecit, 866. *e.* Natura humana Angelicæ in Christo prælata, 867. *b.* Homo pulvis propria virtute contra diabolum pugnans, facile vincitur, 1074. *d.*

Homo potest dici Deus non coli ut Deus, 925. *e.* Homo nascitur ad laborem, 187. *e.* Homo habet aliquid commune cum omnibus creaturis, 192. *b.* 1569. *a.* Homo est domesticum Dei animal, 350. *a.* Omnes homines natura æquales sunt, 834. *b.* Homo in septem qualitatibus continetur, 1162. *d.*

Homo, qui dicatur nasci in die, & concipi in nocte, 115. *b.* Prima hominis conditio, a qua peccando cecidit, 126. *e.* Homo in prima sua conditione immortalis conditus sic, ut posset non mori, *ibid.* Homo conditus ad contemplandum suum conditorem, 217. *e.* 250. *e.* 257. *e.* Homo a Deo secundum corpus & animam, 321. *e.* Hominis prærogativa in rerum conditione, 322. *a.* Hominis ortus descriptio, 323. *a.* Vitæ inspiratio & conservatio, *ibid. b.* Homo putredine sibi innata, consumitur, 389. *a.* Homo natus ex infirmitate, quia ex muliere, *ibid. c.* Homo propter vitiatam originem, immunda patitur, etiam nolens, 392. *b.* Homo ex humo, & muliere ortus, qui possit esse sine macula, 406. *b.* Homo conjunctus Deo, est; comparatus, non est, 596. *e.* Homo primus habuit essentiam per initium, vitam per accessum, *ibid. b.* Homo animalibus, non hominibus, natura est prælatus, 690. *a.* Homo honorandus, quod sit ad imaginem Dei creatus, 1568. *a.* Homo factus est ut lutum, 322. *c.* Quomodo homo interior ut lutum existat, 323. *c.* Homines ex anima invisibili & corpore visibili consistunt, 480. *b.* Homo redemtus ad hoc percipiendum rediit, ad quod conditus fuerat, 763. *e.* Homo dum hominibus similis esse dedignatur, apostatæ Angelo similis efficitur, 833. *a.* Homo sexta die factus est, 1584. *e.*

Homo post peccatum virtutibus nudus, 71. *d.* Homo suis viribus non stat, 64. *b.* Homo per peccatum totus carnalis factus, 166. *b.* Quanta homo per peccatum cæcitate percussus, 213. *a. b.* Homo videns quod diligeret, intellexit quod doleret, 213. *b.* Locus hominis Deus, per inobedientiam desertus, 257. *a.* Homo carcere constringitur, qui, quod vult, implere nequit, 259. *e.* Homo per se lapsus, non valet per se resurgere, 267. *c.* 328. *a.* Homo peccando factus est contrarius Deo, *ibid. e.* Homo innumeris & animæ & corporis post peccatum, oppressus miseriis, 268. *b. c. d. e.* Quia homo Deo subesse noluit, carnem sibi rebellem sensit, 290. *a.* bella carnis patitur, sed gratia roboratur, 323. *e.* Homo quasi folium & stipula, tentationis vento movetur, 387. *c.* Homo, qui dicatur abominabilis & inutilis, 407. *a.* Homo etiam in originali justitia perseverans, suo Creatori non æquandus, 545. *e.* Conditione nos integros, sed culpa plangimus vitiatos, 752. *e.* A Deo recedentes, nihil, nisi quo affligeremur, invenimus. 763. *b.* Homo Dei signaculum & imago, in pœnam superbiæ fit terra & cinis, 926. *d.* *V.* Adamus.

Homo primus sic conditus est, ut posset, non peccando, sine morte ad patriam transire Angelorum, 126. *e.* Habebat potestatem non peccandi, *ibid.* Quietis silentio fruebatur, accepto contra hostem libero voluntatis arbitrio, 126. *d.* Si Adam non peccasset, soli nascerentur salvandi, 121. *d.* Homo ad hoc conditus erat, ut mente stabili conditori suo adhæreret diligendo, 250 *d.* Statum naturæ integræ significat filia prima Job, nomine dies, 1165. *a.* Aliud per peccatum lapsi, aliud sumus per naturam conditi, 1687. *d.* *V.* Adamus.

Homo sponte hosti substratus, clamores de pugna tolerat, 126. *d.* adstrictus vinculis culpæ suæ nolens, hosti servit in quibusdam, 126. *e.* Quia fixa mens hominis stare cum potuit, noluit; stare jam non valet, etiam cum volet, 250. *d.* Nihil perceptum menti sufficit, quia Ipsum, qui vere sufficere potuit, amisit, *ibid. e.* 252. *b.* Natura humana, culpæ suæ pœnaliter subdita, facta est extra naturam, *ibid.* 268. *a.* Quibus bonis homo peccando spoliatus, quibus malis factus obnoxius, 310. *c.* 387. *a.* Quo attigit vetitum, pertulit decursum quo opprimitur, 310. *e.* 311. *a.* Quæstiones duæ circa hominis lapsum, qui refrenentur, 311. *e.* Qui natura decidit, & reparatæ est, 327. *e.* Adam perdidit peccando lumen conditoris sui, 387. *a.* Mens statum suum amisit, quæ semper stantem deseruit, 391. *b.* Homo stola prima nudatus peccando, illam recuperat pœnitendo, 396. *b.* Homo post peccatum prius timore ligatus, postea libertatem consecutus, 913. *d.* Homo lapsus neque fructum servat operationis, neque statum rectitudinis, 138. *d.*

Homo clamans vigilat, sentiens legem carnis repugnantem, 126. *d.* Statum naturæ reparatæ secunda filia Job, nomine Casia, figurat, 1165. *a.* Genus humanum signatur in cæco a natura, quem Christus illuminat, 1440. *c.* Homines futuri sunt Angelis æquales, 1463. *b.* hujus societatis nos præstemus dignos, *ibid.* Uterque homini status per vetera & nova, quæ Scriba doctus profert, signatur, 1475. *a.*

Homo propriis pressus criminibus, aliena non diluit, 21. *b.* Homo per voluntarias mentis tenebras a delectatione peccati rapitur, 115. *b.* Homo quatuor modis peccavit in corde, & totidem in opere, 124. *a.* Quasi homo in bestiam desinit, dum sub obtentu rationis, contra rationem peccat, 228. *d.* Cæcitas quanta hominis peccatoris, 297. *d.* Opera bona hominis in statu peccati facta, sunt inutilia, 407. *a.* *V.* Peccator. Status peccatorum.

Homines, cur potius redemerit Christus, quam Angelos, 103. *a.* Si homo non peccasset, fuisset in carne spiritalis, qui est in mente carnalis, 166. *c.* Primus hominis lapsus, 250. *e.* Hominis expulsio a Paradiso, 310. *d.* Homo ante peccatum propriæ voluntatis libertatem habebat, 552. *b.* per peccatum factus est debitor mortis, *ibid.* post peccatum nihil boni potest operari, sed gratia præveniente indiget, 708 *a.* Homo peccando similitudinem Dei perdidit, 926. *d.* Homo interius exteriusque quotidie affligitur, 252. *a.* 263. *a.* Quot modis homo sibi gravis fit propter corpus, 268 *b.* ac propter animam, *ibid. d.* Dum præsenti pœna premitur homo, de futuris gravius urgetur, 269. *d.* per peccatum a paradiso pulsus, quantis miseriis subjaceat, 310. *d.* Homo angustiatur ad vitam, dilatatur ad miseriam, 389. *e.* Hominis variæ tentationes, 387. *c.* Terrenorum hominum miseria, 1585. *a.* Homo post peccatum suæ mutabilitatis pœnas portat, 510. *e.* Homo sibi relictus, cujusque tentationis aura raptatur, 323. *d.* pronus ad mala, facit ea quæ mente reprobat, 331. *b.* Lora quibus nos Deus coercet & regit, 350. *a.* Homo ex se deficit, sed renovatur adveniente Spiritu sancto, 395. *e.* Inhærendo Deo agit homo, ut immutabilis fiat, 406. *d.* 791. *c.* Alii perdunt quem justitiæ statum tenere videbantur, alii perditum recuperant, 796. *a.* Ex peccato originali oritur inquieta hominis mutabilitas, 849. *b.* Cum non possit homo rerum qualitate, varietate quærit satiari, *ibid. d.* in exercendis virtutibus sæpe fluctuat, 244. *d.* Quia mutabilitatis suæ onera volens homo expetiit, nolens portat, *ibid. e.* alternantibus desideriis semper agitatur, 250. *d.* 268. *d.* Numquam in eodem statu permanet, 390. *d.* Homo exterius & interius patitur mutabilitatem, 391. *b.* Omnes homines per naturam mutabiles sunt, per gratiam immutabiles, 406. *c.* Homo neglectis Dei præceptis, exempla etiam contemnit sanctorum, 9. *b.* Non debet homo contendere cum Deo, 289. *c.* Homo sibi ipsi dimissus, sufficit ad propriam perditionem, 370. *c.* Gravis est homini sarcina suæ corruptionis, 399. *e.* Hominis in morte, quanta mutatio, 402. e. Homo ex putredine ortus in putredinem desinit, 434. *a.* Dei donis abutitur, 297. *d.* Totus immundus est de immundo conceptus semine, 392. *b.*

Homo vetus, vitiis obnoxius, 632. *d.* A vetustate vitæ, quibus homo renovetur, *ibid.* Hominis est veteris occultare peccata, 713. *c.* Homo conditione integer, sed culpa vitiatus, 752. *e.* Quotidiana discussione conscientiæ a peccati vetustate renovamur, 793. *e.* immoderatis animi motibus opposita novæ vitæ præcepta, exemplis Christi roborata, 914. *c.* Hominis veteris corruptio, quanta, 915. *a.* Gratia Dei veterem hominem exspoliamus, 1058. *a.* Ad hanc renovationem necessaria confessio, *ibid. b.* Imaginem novi hominis sanctus quisque incessanter in se reformat, 1191. *d.* Quæ sit nova in Christo creatura, 1266. *e.* Veteris hominis mores, 1267. *a.* Veteris hominis Innovatio, sanctæ lectionis est fructus, *ibid. b.* Homo vetus nihil noverat, nisi sua retinere, & aliena vel rapere, vel concupiscere, 1586. *c.* Novus homo jubetur a Christo sua largiri, *ibid. d.* etiam seipsum relinquere, *ibid. e.*

Hominum tria sunt genera, 151. *a.* Terrenorum hominum conditiones, 356. *d.* 1585. *a.* Hominum diversitas in Ecclesia, 1350 *b.*

Homo, eo ipso quo est, debet intelligere suum Creatorem, 9. *a.* Homo huius vitæ tenebris involutus, ignorat vias suas, 155. *a.* Suam homo utilitatem consideret, ac Dei munera, & judicia semper cogitet, 265. *a.* Homo ita cæcus, ut gratiæ donum sæpe iram putet, & vice versa, 297. *d.* Homo Dei facta non debet discutere sed venerari, 298. *d.* 301. *c.* Quando Deus homini sua revelat judicia, tunc ei loquitur, 339. *b.* Magna Dei dispensatione, omnia hic de homine habentur incerta, 377. *a.* 882. *e.* Perfecta hominis scientia est, scire se ex suis meritis nihil esse, 882. *d.* Angusta est in hac vita, quantacumque scientia, 883. *a.* Quid ex nobis fuerimus semper considerandum, ne quod sumus ex Dei munere nobis tribuamus, 902. *e.* Homo debet se suis meritis agnoscere infirmum, 762. *c.* Homo eo ipso quo rationalis est conditus, debet colligere suum conditorem Deum esse, 856. *a.* Homo naturaliter cognoscit quid bonum, quid malum sit, 875 *b.* *V.* Scientia.

Homo ad contemplandum Deum creatus fuerat, 257. *c.* Homo in statu patriæ silens, quiescit a clamore infirmitatis humanæ, 126. *d.* Homo conditus angelici gaudii futurus socius, 127. *b.* Beatitudo datur sanctis ex hoc mundo exeuntibus, 127. *e.* 296. *c.* 433. *b.* 1523. *b.* Causa gemendi fidelibus est beatitudinis suæ dilatio, 218. *a.* Beati in cælo, quibus fruantur, 296. *c.* Præmia sanctorum ineffabilia, 297. *a.* Crescunt gaudia beatorum, visis reproborum suppliciis, 1094. *b.* Statum gloriæ tertia filia Job nomine Cornustibii, signat, 1165. *a.* Ad beatitudinem, jure successionis, vocantur cum fortibus imbecilles, 1166. *a.* Sonitus sublimis Dei est multitudo sanctorum unita gloriæ sui Redemtoris, 1237. *a.* Beatitudinis æternæ status, 1240. *c.* 1581 *c.* Mansiones multæ, unus tamen denarius, 1345. *b.* 1522. *c.* Sancti nunc sunt intus per desiderium, non per fruitionem 1426. *a.* Quid sit Patres veteris Testamenti murmurasse de redditione denarii, 1525. *a.* Ibi societas sancta, solemnitas certa, requies secura, pax vera, 1581. *c.* Dei gaudium est vita nostra in cælum redeuntium, 1602. *b.* Nullo beati misericordiæ sensu erga reprobos moventur, 1657. *d.* Beati concordant voluntati judicis cui inhærent, *ibid. c.* *V.* Æternitas. Beatitudo.

HONOR verus, quis & ubi sit, 1480. c. Qui honoratur in via, in perventione damnabitur, 184. *c.*

HORA novissima, cur nobis incognita, 1484. *a.* Horæ prima, tertia, sexta, nona & undecima, quid significent, 1510. *d.*

HORROR sempiternus inferni describitur, 333. *d.* Horribiles dicuntur maligni spiritus, 481. *d.*

HORTULANUS a Maria bene creditus Christus, 1548. *c.*

HORTUS. In hortis habitare, quid sit, 1382. *a.*

HOSANNA, quid significet, 1353. *a.*

HOSPITEM suscipiens, suscipit Christum, 1519. *b.* Inopes hospitio suscipiendi, & ad mensam adhibendi, 692. *c.* Peregrini ad hospitium invitandi, & etiam trahendi, 1538. *c.* Hospitalitas commendatur, 1539. *a.* Aliquando Christus ipse hospitio susceptus a quodam patrefamilias, 1539. *b.*

HOSTIÆ caudam offerre, quid sit, 38. *b.* 1546. *a.* Quid sit hostiam in frustra conscindere, 326. *a.* Hostia vivens est corpus pro Domino afflictum, 1428. *a.*

HOSTES nostri dæmones, civitatem nostram undique obsident, 509. *c.* Frustra assurgitur ad conflictum agonis spiritalis, nisi hostis intra positus edometur, 982. *c.* 1031 *e.* Cavendum ne dum hostem insequimur, civem, quem diligimus, trucidemus, 984. *d.* Victi hostes ad dolos frustra confugiunt, 1025. *b.* Artes suas aliquando occultant, aliquando ut incutiant terrorem, ostentant, *ibid. e.* A minis ad aperta supplicia prorumpunt, 1026. *b.* Armatis hostibus in occursum pergere, quid sit, 1031. *d.*

HUMANITATIS nomine, quid scriptura signare soleat, 602. c. Quæ dicatur humana tentatio, 680. *e.* Humanitatis vocabulum non habet rationem elationis, 690. *c.*

HUMANUM genus in primo parente a sublimibus ad ima corruit, 310. *e.* Humana natura nonnisi gratia Dei, erigitur, 400. *a.*

HUMERUS, quid significet, 694. *c.*

HUMILIANTUR sancti in hoc mundo, 838. *d.* Qui se sponte non humiliat, hunc sequens gloria non exaltat, 281. *a.* Quot nunc pro Dei amore se humiliant, tot in judicio lampades coruscabunt, 264. *a.*

HUMILIUM merces, 591. b. Humiles jam ex hac vita in ſublimi ſunt poſiti, ibid. c. Ad culpam nos trahit delectatio, aut terror; neutrum cadit in humilem, 118. c. 512. b. Magnus eſt Deo, qui ſibi deſpectus, 583. a. Humiles, cum moriuntur, de anguſtia liberantur, 842. c. Qui ad alta evehuntur, infirmitatis propriæ meminiſſe debent, 1301. d. 1459. d. Parvuli habent aditum ad ſapientiam vocantem, 551. b. Per omne quod tenemus, eſſe humiles admonemur, 819. d. Ab humilibus tota diaboli ſuperatur poteſtas, 1074. d. Humilium fortitudo contra impugnantes, 861. c. Humiles ſoli acceſſum habent ad Deum, 551. b. Humiles appellantur pauperes ſpiritu, 626. a. Humilis deſpici non metuit, 714. c. Humilis in bonis, quis, 811. b. Humiles non ſunt qui mentiuntur, 833. d. Humiles os aperiunt doctrinæ prædicatorum excipiendæ, 636. c. Humiles cœleſtia intelligunt, aut non intellecta venerantur, 645. a. Quæ ſint inter laudes humanas, humilis mentis cogitationes, 706. d. Humiles operando præclara, qui tumorem premant, 1045. a. 1459. d.

HUMILITAS eſt locus bonorum, 91. b. Humilitas per Job in ſterquilinio deſignatur, 97. b. Humilitas ſæpe ſub nomine paupertatis deſignatur, 523. a. Foramine acus humilitas ſignificatur, 1160. b. Sub humilitate timor humanus ſe palliat, 1254. c. Nomine vallium ſignantur humiles, 1517. c. Qui conſtruatur humilitatis turris, 1630. a.

Humilitas eſt cuſtos virtutum, 71. d. 620. b. 1459. d. Humilitas lamenti eſt medicina peccati, 91. b. Humilitas eſt tegmen a gladio judicii, 270. a. Radix cordis eſt altum humilitatis, 210. a. Humilitas præeminet ceteris virtutibus, ante oculos diſtricti judicis, 314. b. Humilitatis commendatio, 511. b. Minus inops eſt qui veſtem non habet, quam qui humilitatem, 693. b. Humilitas non caſta, nihil prodeſt, 680. d. Humilitas magiſtra omnium materque virtutum, 742. c. 1139. c. 2461. a. Humilitas recti magiſtra, 908. a. Humilitas electorum propria, 1135. c. Humilitas cordis noſtri eo apud Deum eſt in alto, quo apud homines in imo, 1367. d. Unam certam gratiam teneamus humilitatem, 1293. a. Qui ſine humilitate virtutes congregat, in ventum pulverem portat, 1461. a. Radix boni operis eſt humilitas, ibid. Quod altum eſt hominibus, abominabile eſt apud Deum, 1567. d. Exhortatio ad humilitatem, ibid. c. Humilitas eſt vera ſapientia hominis, 817. c. Humilitas lapſum hominis reparavit, 695. a. Humilitatis magiſterium eſt ſubtractio gratiæ, 60. d. Imminenti tentationis periculo firmatur humilitas, ibid. Qui gravia peccata ſubegit, ob humilitatem cum alicui minimo Deus relinquit ſubditum, 121. a. Carnis motus rebelles humilitati utiles, 327. a. Conſideret homo unde huc venit, & quid ſit, ne ſuperbiat, 543. c. Deus temperat electorum virtutes tentationibus, ne extollantur, 807. c. Non abſolvitur debitor qui multa reddit, ſed qui omnia, 723. a. Ex tentatione oritur humilitas, 853. a. Sapienti diſtributione donorum, humilitati Deus cavet & caritati, 904. c. Occulta Dei judicia conſiderantes nec extolluntur boni, nec deſperant mali, 935. a. Exemplo Davidis propoſito commendatur humilitas, 1135. c. d. Conſiderata Dei ſanctitate, ad humilitatem ſanctiſſimus quiſque provocatur, 1040. d. Gratiarum inter ſanctos diviſione, fovetur humilitas, 1275. c. Dei inter proſpera & adverſa animum in humilitate cuſtodientis, miro diſpenſatio, 1321. d.

Humilitate Deus vere adoratur, 71. c. Humilitatem ſervet victor tentationis, 97. b. Humilitas increpantis amorem generat increpiti; ſuperbia, odium, 537. c. Sancti turbantur cogitationibus lubricis, ut ſciant quid ſint ex ſe, quid ex Deo, 65. d. e. Sancti bona ſua non ſibi, ſed Deo tribuunt, 621. c. Miſericordiam in pauperes comitetur humilitas, 692. a. 697. b. Fortitudo noſtra ex humilitate pendet, 762. c. Humilitas cuſtos caſtitatis, 734. c. ceterarumque virtutum, 819. c. Quo major humilitas, eo major ſpes proventus, 972. a. Quo per humilitatem opera noſtra bona apud nos decreſcunt, eo magis apud Deum creſcunt, 973. c. Signum prædeſtinationis eſt humilitas, 1242. c. Humilitas exaltat, 1894. c.

Humilitatis judicium eſt nihil ſibi tribuere, ſed totum Deo, 71. c. Poſſunt aliquando juſti humiliter opera ſua bona dicere, 425. d. 450. b. id exemplo Pauli & Job aſſeritur, ibid. 450. b. 623. a. Juſti quantumvis humiles, ſua bona opera non ignorant, 516. c. Vere humiles & ſancti ſunt, qui ſuis meritis nihil tribuunt, 599. c. Sancti bona opera ſua dum narrant coacti, elationi non ſerviunt, ſed audientium utilitati, 624. b. Humilitatis argumentum eſt culpam ſuam confiteri; ſuperbiæ, excuſare, 752. a. Fictæ ac veræ humilitatis indicia, 851. a. Larva humilitatis cito abjicitur, ibid. c. Quo quis magis ſe cognoſcit, eo magis ſibi diſplicet, 1145. a. Studeat quiſque eſſe magnus, ſed ſe magnum neſciat, 1459. a. Penſandi ſunt, non quæ habemus, ſed quod ſumus, 1598. a. Excuſantium ſe reſponſio ſuperba, humilitatem fingit, 1981. c.

Humilitatis eſt vitam activam eligere, cujus vires non congruunt contemplativæ, 108. d. Sancti in honoris culmine humilitatem ſervant, 671. c. Quæ ſint inter laudes humanas, humilis mentis cogitationes, 726. d. Cogente neceſſitate, vera de ſe bona loqui, non repugnat humilitati, quia congruit veritati, 813. d. Alii humiliter de ſe ſentiendo, deſpici metuunt; alii deſpici cupiendo, de ſua humilitate ſuperbiunt, 889. b. Humiles operando præclara, qui tumorem premant, 1045. a. 1459. d. Exhortatio ad humilitatem, 1148. 1148. b. 1461. a. 1597. d. In proximo attendendum id quo nos ſuperat, 1577. b. 1459. d. Sanctorum erga humilitatem ſtudium, 1459. d. Humilitas inter flagella ſervanda, 220. a. Humilitas in ſcientia retinenda, 503. c. Humilitas in vivendo & loquendo oſtendenda, 742. c. In humilitate diſcretio ſervanda, 846. c. Regula humilitatis, 1141. a. b. &c. 1567. d. In rebus dubiis humilitas ſervari debet, 1298. c.

Humilem Chriſtum videns diabolus ſuperbus, Deum eſſe dubitavit, 56. a. Inflictum homini a ſuperbo diabolo vulnus, Dei humilitate ſanatum, 995. a. Hominem ſuperbum non eſſe, docet Deus humilis, 1140. c. Quæ ſit Chriſti de humilitate doctrina, quæ diaboli & membrorum ejus oppoſita, 1141. b. Chriſtus ſuo exemplo humilitatem commendat, 1567. b. c.

Humilitatis & poteſtatis rara ſocietas, 835. b. Prælati cogitent æqualitatem conditionis, non poteſtatem ordinis, 689. d. Nulla cogente vitia corrigendi neceſſitate, prælati refugiant metui, aut plus æſtimari, 690. b. Intelligentia cor non extollit, quod conſideratio debitæ operationis premit, 728. b. Prælatus corripiendo jure poteſtatis, correptis ſe cogitet æqualem, cuſtodia humilitatis, 854. b. Servanda in corde humilitas, & in opere diſciplina, ibid. c. Deus damnat poteſtatis ſuperbiam, non celſitudinem, 835. d. Ad humilitatem inducuntur prælati, 1140. c. Prælatorum & ſubditorum humilitatis ratio, 1469. a.

Humilitas & ſuperbia inter ſe comparantur, 598. a. Studium hypocritarum eſt videri quod non ſunt, Sanctorum vero non videri quod eſſe metuerunt, ibid. Quædam præclara de ſe Sancti ex caritate loquuntur, hypocritæ ex ſtudio vanæ gloriæ, ibid. d. Sancti Deo ſuam ſapientiam tribuunt; ſuperbi, ſibi, 564. d. Humilibus aperiuntur Scripturæ S. occulta, ſuperbis etiam ipſa fere clauduntur aperta, 645. b. Lumen intelligentiæ humilitas aperit, ſuperbia claudit, 804. d. Per humilitatem Saul prælatus eſt, per ſuperbiam reprobatus, 833. b. apud ſe Saul parvulus, apud Deum fuit magnus, & e contra, ibid. 1135. c. Humiles opera etiam parva aliorum æſtimant, & ſua, etiam magna, deſpiciunt: ſuperbi contra faciunt, 845. d. Superbi ſe elevantes deprimunt, humiles ſe deprimentes elevant, 1054. b. Sic ſuperbia meruit dejici, ſic humilitas exaltari, 1074. c. De regula humilitatis, & de ſuperbia diſputatio, 1135. b. Humilitas Dei contra ſuperbiam diaboli, 1141. a. Evidentiſſimum reprobationis ſignum, ſuperbia; electionis, humilitas, 1142. c. Superbos veritas deſerit, humilibus lucet, 1518. b. Donum humiles accipiunt, quod a ſe ſuperbi repellunt, 1519. a. Superbia linguarum confuſionem, humilitas meruit unitatem, 1577. c. Reprobatis a Deo ſuperbis, humiles & pauperes eliguntur, 1621. c. Pauperem humilem Dominus novit, ſuperbum divitem neſcit, 1811. d.

HUR interpretatur ignis, 1598. a.

HUS terra Gentilium, 27. c. Hus interpretatur conciliator, 21. d.

HYACINTHUS ſignificat ſpem cæleſtium, 197. a.

HYADES ſignificant Doctores, 294. c. unde nuncupentur, 295. d.

HYDROPICUS avarum ſignat, 440. c.

HYDRIÆ impletæ aqua, deinde in vinum converſæ, quid ſignent, 1016 c.

HYEME præſens vita, cur ſignificetur, 874. a. Qui hyems tranſeat, 1349. c. Fuga noſtra non ſiat hyeme, quid ſit, 1481. b.

HYPOCRISIS deſignatur nomine ſtruthionis, 228. a. 1100. d. Hypocriſis ſignificatur per veſtem ex lana linoque contexta, 285. b.

HYPOCRYTÆ vitia, virtutum ſpecie palliant, 99. a. 100. a. Hypocritæ aliquando dicuntur ſtellæ in Scripturis, 121. d. Tygrides dicuntur, 156. b. Laus hypocritarum dicitur præda, ibid. c. Simoni Cyrenæo, qui ſimiles hypocritæ, 277. b. 1588. c. cur maligni appellentur, 285. a. ſterquilinio comparantur, 471. b. Locus hypocritæ eſt cor adulantium, 472. b. Dicuntur divites & pauperes hypocritæ, ibid. c. Adoleſcentia hypocritæ, ibid. d. Hypocrita dicitur ſur, 475. d. 561. d. Hypocrita græce, ſimulator eſt latine, 561. d. Hypocritæ ſimiles ſunt ſepulcris dealbatis, 562. a Qui vere hypocrita ſit, ibidem. Hypocritæ ſub Herodis perſona deſignantur, 1469. b. & per lamiam, 1527. d.

Hypocrita fructibus ſuis malignos ſpiritus ſatiat, 276. b. paſcitur ipſe modo, ut non poſt mortem ibid. c. Hypocrita habitu ſanctitatis aſſumta, pejor, 279. d. Hypocritarum jactantia, 282. a. Quid ſit uterum hypocritæ præparare dolum, 418. a. Qui contra hypocritam innocens ſuſcitetur, 432. c. Vita hypocritæ phantaſmati ſimilis, 472. d. Multa ſimulantes quæ non habent, perdunt hypocritæ etiam quæ habent, 473. b. Numquam perpetrata confitentur, 474. a. Omnia vitia in mente hypocritæ ſunt colligata, 482. b. Germen domus hypocritæ eſt ejus intentio 484. b. Hypocritæ ſunt membra Antichriſti 807. a.

Hypocritarum virtutes falſæ, & vitiis latentibus fœdatæ, 156. b. 278. c. Sicut tigris rapit prædam, ſic hypocrita humani favoris gloriam, 156. c. Hypocrita bonorum operum ſpeciem, non fructum habet, 273. c. 651. b. Hypocrita correptionis impatiens 274. b. Hypocritarum inanis eſt abſtinentia 277. b. Hypocrita crucem carni infert, ſed mundo vivit, ibid. c. ſtatim ut recte agit cult laudari, 289. c. 281. c. Opus putat perditum, ſi abſque teſtibus ſiat, 291. a. Hoſtes ad rapinam provocat hypocrita, qui ſuas eis divitias oſtentat, 292. d. 1471. c. Hypocrita Dei conſpectum fugit, dum humanis oculis placere cupit, 385. a. Hypocritæ bona opera, cur areſiant, 414. c. Aliena durius arguunt peccata hypocritæ, ſua relinquunt intacta, 449. a. Mores hypocritarum deſcribuntur, 470. c. Hypocritarum vita in fine deregitur, 471. c. Numquam vitia non deſerunt, 472. d. Fidei, ſpei, & caritatis exors hypocrita, 476. c. Hypocrita avarus eſt, & raptor, 301. c. Studium hypocrytarum, ibid. Hypocritæ ſanctos ſe, quia dicuntur, æſtimant, 841. b. Qui alios fallere nititur de ſe quoque ipſe fallitur, ibid. c. Speciem virtutis præ ſe ferunt, virtute vera deſtituti, 945. c. Hypocritae videtur ſublevare ſpecies pennæ, ſed deprimit pondus vitæ, 1101. a. Cur hypocritæ caritatis viſcera erga ſuos neſciant, 1005. a. neglecta filiorum cuſtodia; temporalia damna vel leviora jurgiis propulſant, 1008. b. Qui diſcrepent ab hypocritis, quidam acrius bona temporalia tuentes, 1007. c. Hypocrita non ſolum ſanctos, ſed Deum ipſum deridet, 1008. c. Artes hypocritarum, quod ſunt intus, diſſimulantium, 1105. c.

Hypocritæ juſtorum bona, qui imitentur, 129. d Quotidie altiores videri cupiunt, 281. a. Hypocritarum fraudes variæ, 156. a. Hypocritæ omnes virtutes vitiis ſimulant, 156. b. calliditatem ſuam, qui abſcondant, 285. b. Hypocritarum conditiones, 286. a. 1006. c. 1222. c. Intus hypocritæ malum dulce eſt, 675. c. Hypocritarum fictiones, 649. a. 2000. d. Hypocritæ ſanctorum Patrum imitatores videri volunt, ibid. terrenis inhiant ſub ſpecie Deo ſerviendi, 1006. a.

Hypocritarum eſt ſermonibus dulcia prætendere, cogitationibus perverſa moliri, 473. c. Scripturæ ſanctis myſteriis cupit erudiri, non ut ex iis vivat, ſed ut extollatur, 474. c. Prave intelligit in ſacra Scriptura verbum, quod male quærit, ibid. d. Hypocrita perdit ſcire, quod ſcienda noluit agere, ibid. In doctrinæ verbis ſententiae, quibus damnetur, tenet, 475. a. Hypocritæ quos gignunt, verbo, bonis exemplis fovere & nutrire negligunt, 1002. b.

Hypocritarum vita ſcirpo comparata, 273. d. 278. a. 281. b. 294. a. Hypocritæ ex munere divino, viriditatem bonæ operationis accipiunt, 274. a. Cur hypocritarum ſermo alios non accendat, 276. c. Hypocritarum abſtinentiæ, vanitas, 277. a. Mens hypocritæ numquam vacat a malitiæ cogitatione. 416. d. Hypocritæ ſomnio comparantur, ibid. Hypocritæ aliud dicunt, aliud faciunt, 473. c. Hypocrita propter doctrinam gravius damnabitur, 475. a. Hypocritæ ſunt immiſericordes, 1641. b.

Hy-

Hypocritarum spes vana, & merces a Deo nulla, 112.d. 275. a. Spe sua diu frui non valent hypocritæ, 275. c. Hypocrita similis viti fecundæ, sed neglectæ, 276. a. Fiducia hypocritæ vana, *ibid.* d. Bona hypocritæ coram Deo nulla, *ibid.* e. Vana merces hypocritæ, præsenta interno judica dissipatur, 277. d. hominum admirationem tota intentione sibi procurat, 283. d. Deus largitur hypocritæ dona operis, & sortem denegat hereditatis, 284. b. Opera bona hypocrytæ, cur sterilia, 416. a. Hypocrita hic locum occupat alienum, in suum postea detrudendus, 446. d. Æternum supplicium, quasi quoddam debitum, hypocritæ solvetur, 472. d. Spes hypocritæ præsentia diligentis, futurorum nulla, 562 e. Vana spe delusi hypocritæ ad confessionis remedium, nec in extremis confugiunt, 842. d. Hypocritarum labores irriti, 1372. d. Opera hypocritarum ante finem vitæ deficiunt, 274. d. aranearum telis comparantur, 276.d.

Hypocritarum lux obscuratur, aperto errore, 112. a. non videbunt claritatem Ecclesiæ in judicio novissimo, 113. a. in bonis operibus non perseverant, 274. d. Domus hypocritæ stare non valet, laude cum vita præteriunte, 278. a. Nec magis stabit in judicio hypocritæ, fiducia sanctitatis, *ibid.* c. Frustra fulcitur domus hypocritæ, cadens in judicio, *ibid.* c. Nunc sanctus creditur hypocrita, sed Christo veniente, iniquos apparebit, 279. a. In fine hypocrita reprobatur, 284. c. Finis hypocritæ evigilatio somniantis, 472. a. Quæ sit pars hypocritæ a Deo, 484. d. Tempestate subita hypocritæ moriuntur, 842. a.

Hypocritæ justorum opera, non intentionem cernentes, appetunt laudes eorum, 213. c. 651. b. Hypocritæ vel uno superato vitio, se perfectos putant, 158. d. Donis Dei abutuntur ad propriam damnationem, 273. d. Non appetunt esse, sed vocari sancti, 274. b. 470. b. 561. e. Rem magni pretii, vendit vili hypocrita, 275. e. Hypocritæ cæcitas, Deo se placuisse, sicut hominibus credentis, 384. b. 471. e. Hypocrita exterius abundat, interius est inanis, 472. c. 614. c. Hypocrita Deum non invocat, nisi in angustiis positus, 564. c. Religionem non habent hypocritæ, sed simulant, 614. d. Quales sunt, ab hominibus videri refugiunt, 652. e. 841. a. Hypocrytarum torpor ad cælestia, ardor ad terrena, 1005. e. Hypocritæ utilitatem temporalium præponunt utilitati animarum, 1006. e. Hypocrita suorum subditorum correctionem negligit, *ibid.*

Hypocritæ erroris sui caligine obscurantur, 112. a. pro vanis favoribus æterna tormenta percipiunt, 276. d. eorum pœna multiplex pro se & pro aliis, quos deceperunt, 284. e. & ob bona non bona intentione facta, & ob dolos, 285. a. Alienis hypocrita torquetur bonis, 416. d. Hypocritæ gaudium transit citò, pœna ejus manet æterna, 470. d. Qua delectatur gloria, convertitur in fel aspidum, 474. b. Quo citius crevit hypocrita, eo celesius rapitur in supplicia æterna, 479. a. Hypocrita diebus patientiæ neglectis, detrahetur in die furoris, 484. c. Deum non audiens in lege loquentem, orans in extremis a Deo non audietur, 563. a. Hypocritæ etiam percussi, peccata confiteri erubescunt, 840. b. Pœnarum, quibus hypocritarum mentes in fine afficiuntur, descriptio, 841. a. b. Hypocritas Deus dedit in reprobum sensum, 1008. e. In hypocritia sunt duriores defensionum squamæ, 2107. d. Per arrogantiam sanctitatis elati, pauperes sunt, & cæci, & nudi, 1118. b.

HYSSOPUS, quid denotet, 207. c.

I

JACERE Christi, quid sit, 60. c. Jacere in terra, quid, 721. d.

JACOB iram fratris humilitate edomuit, 132. c. Cur uno pede claudicaverit, 134. c. 1315. d. Jacob homines spiritales designat, 147. c. Jacob a patre etiam nolente, jussu Dei benedictus, 371. b. 1213. c. Jacob suo exemplo docet nos vitam laboriosam, 860. b. 1338. d. Jacob fuit figura Christi, 988. c. Jacob prophetat de duobus filiis Joseph, 1177. a. Lucta Jacob cum Angelo, quid signet, 1325. c. Jacob Gentilem populum, sicut Esau Judaicum significat, 1213. d. Jacob vestibus fratris indutus, quid signet, 1214. a. Ex duodecim filiis Jacob, unus venditus, alii fuere venditores, 1638 b.

JACTANTIÆ vitium non cadit, in Sanctos, 12. c. Bona sua dum ostentat homo vanus, malignis spiritibus prodit, 282. b. Mens per jactantiam prodita, ficus vocatur decorticata, 283. a. Insulsa plus justo sibi arrogantium jactantia, 744 d. Jactantia virtutis est eversio salutis, 797. d.

JACULA Dei in lumine ire, quid sit, 957. d. 1211. c. Jacula Domini sunt verba Sanctorum, *ibid.* Jacula prævisa minus feriunt, 1612. b.

JASPIS quem Dominus posuit Ecclesiæ propugnacula, quid significet, 579. d.

IBICES, quid sint, & quid significent, 972. c.

IDOLUM zeli, quid sit, 1005. a. Quid sit Idola sedendo a Rachela operiri, 989. a.

IDUMÆA significat Gentilitatem, 1459. b.

JECHONIAS figura fuit Christi, lapidis angularis, 902. c.

JEJUNIUM quadragesimale, unde, 1490. c. Jejunium verum, quodnam sit, 1495. b. Jejunium sanctificare, quid sit, *ibidem* d.

JEREMIAS audita Dei voce, verba se non habere confusus est, 1242. d.

JERICHO, quid significet, 1440. d.

JEROBOHAM fecit altare Idolis in Bethel, 238. a. Manus Jeroboham in virum Dei extenta, aruit, *ibid.* Vir Dei ad Jaroboham missus, 236. c.

JERUSALEM, quid significet, 1162. b. 1238. a. 1271. b. 2511. b. 1409. b. Quid sit quod Christus sedendo, asinam Jerusalem ducat, 1361. b. 2352. c. Jerosolymæ obsessio & destructio, ab Ezechiele prædicta, 1300. d. Ingressus Christi in Jerusalem, quid moraliter significet, 1352. c. Destructio Jerusalem a Christo prænuntiata, 2644. d. Vetus Civitas funditus aversa, & nova alio loco ædificata, *ibid.* c. Cæcitatem hujus Civitatis ruina sibi imminente exultantis, Christus deploravit, 1645. a. Hujus ruina Civitatis maxime ex Sacerdotum culpa processit, 1646. a. Quid per destructionem Jerusalem moraliter sit intelligendum, *ibid.* c. Quotidia Christus plangit eos, qui nesciunt cur plangantur, *ibid.* d.

JESUS significat salutare, 1180. 1246. d. 1322. d. 1402. a. 1423. a. 1527. c. Quid sit Jesum transire, quid stare, 605. d. Jesus per peccati similitudinem, indutus sordidis vestibus apparuit, 659. d. Veteres Patres in Jesu venturo mire delectati, temporis arguunt Christianos, in ejus amore non flagrantes, 1312. d. Jesus quærendus, & hic crucifixus, 1527. c. Jesus dicti sunt plures nuncupative, unicus substantive, *ibid.* Qui sine qui in domo Jesu, Jesum non quærant. 1563. d.

JEZABEL Antichristi operibus adhæsit, 923. c. Vitam Jezabel reproba actione, Thyatiræ quidam secuti sunt, *ibid.*

IGNIS zelum significat, 18. d. Ignis Dei, quid sit, 66. c. 1247. b. Ignis inferni supplicium duplex, 335. a. Igni lumen & obscuritatem simul esse posse, 334. e. Ignis ad actionem continendam vel exercendam, subditus Creatori, 335. a. agit æque in Angelos reprobos, ac in homines, *ibid.* b. Ignis inferni corporeus est, 482. c. *Vide*. Infernus. Gehenna. Ignis Spiritum sanctum significat, 1187. d. 1246. a. & mentis malitiam, 1187. d. Ignis spinas comburens, quid signet, 1258. c. In caminum ignis mittitur impius, 1474. c.

IGNORANTIA sui ipsius laborat mens humana, 269. a. 305. d. 929. c. 1045. d. Hujus ignorantiæ utilitas & incommodum, 304. d. quam grave sit justo ignorare unde delinquit, 316. a. 803. e. Multi ignorant pondus peccatorum quo premuntur, 330. b. Ignorantium Deum pœna, 446. e. Ignorantia occultorum Dei, utilis nobis, 448. c. Ignorantia agendorum est pœna peccati, 452. a. Aliud est nescire vias Dei, aliud scire eas nolle, 488. d. 804. a. Nescire ignorantia est; scire noluisse, superbia, 804. a. Illi merentur, hi provocant iram Dei, 840. c. Si quis, qualis nunc sit, sciat; qualis tamen futurus sit, prorsus ignorat, 933. a. Nullus hominum suum initium novit, aut finem, *ibid.* b. ab hac lege Christus eximitur, *ibid.* c. Ignorantia judicii nox dicitur, 1478. a.

ILLICITA non committit, qui a licitis se abstinet, 146. c.

IMAGO. Ad imaginem sui auctoris homo conditus, vulgi multitudinem imitari dedignatur, 981. d.

IMBER serotinus, quid sit, 636. d. temporaneus & serotinus, quid, *ibid.* Imber fortitudinis Dei, & imber infirmitatis Dei, quid significent, 874. d. Cursus imbris est ardor prædicationis, 938. a. *Vide* Pluvia.

IMITARI debemus vitam Sanctorum præcedentium, 204. a. Dei vestigia sequi debemus, imitando pietatem, & longanimitatem ejus, 517. a.

IMMANES dicuntur superbi, 863. d. Immanium in loco humilitatis existentium, descriptio, 864. a.

IMMOBILIS stare non potest, qui mobilia diligit, 275. e.

IMMUNDITIA omnes virtutes destrui, 688. c. Per asinum immunditia signatur, 870. c.

IMPATIENTIA pene semper est amica potestati, 672. c. Cavanda in tentationibus impatientia, 852. b. Contra impatientes, 1370. e. Homines ut plurimum sunt impatientes, 1494. a. Impatientes quædam de se ignota produnt, 716. a.

IMPERITIÆ vitium est, rectum non recte sapere, 897. b.

IMPETUS spiritus & carnis, qui sint, 1205. e. Quo impetu ducamur, an carnis, an spiritus attendendum, 1206. d. qui sint utriusque effectus contrarii, *ibid.* e.

IMPIETAS humana ei nocet, quem pervertendo inquinat, 820. b. Impietas non differt a superbia, 1053. a. Impietas ad infidelitatem pertinet, 1285. e.

IMPII arbori infructuosæ comparati, 535. b. Impius, qui differat ab iniquo, 581. e. item a peccatore, 801. b. Impius propria, quis dicatur, *ibid.* c. 835. d. Via impia pertinet ad pravam actionem, 2285. a.

Impii mala sua opera laudant, & defendunt, 219. d. Impiorum oculi deficiunt, terrena appetentes, æterna negligunt, 457. d. Impii unum est studium propriis satisfaciendi cupiditatibus, 358. b. Impius desperata saluta, ad nequitiam semper crescit, 409. c. Suo impius quisque consilio in præceps ruit, 439. d. Quæ sint impiorum consilia, *ibid.* Impii non esse, sed dici boni, curant, 470. b. Impii vias Domini contemnunt, 488. c. Impii semper peccare impune cupiunt, 530. c. Impius ab urente vento, *id est* diabolo, auferetur, 570. c. Impii bonos de factorum elatione reprehendere nituntur, 350. e. Impii alios docere præsumunt, 358. e. Solos se sapientes æstimant, *ib.* Mala sua bonis per convicium ingerunt, 417. b. Impiorum consilium, quale, 320. d. Impii Deum motibus rejiciunt, *ibid.* Fundamentum in terra ponunt, 506. c. Cor impiorum lapidi comparatur, 1320. c.

Impiorum felicitate turbantur infirmi, 384. b. Prudentes eorum gloriam despiciunt, *ibid.* c. Impiis a miseria hic aliquod effugium est, post mortem nullum, 157. c. 439. b. Ex impii felicitate ejus multiplicantur peccata, 440. a. Ita gaudent in nocte peccati, ac si eos lux justitiæ circumfundat, 530. d. Impiorum elevatio ruina est, 508. a. Impii laudibus humanis pascuntur, 112. b. Impiorum bona sunt transitoria, 663. a. Impios prosperari, cur Deus permittat, 154. a. 660. c. Impii hic saginantur, ut vituli mactandi, 681. d. Impiis, ut ægris desperatis, omnia conceduntur, *ibid.* In prosperitate firma radice figuntur, 184. a. In hac vita figunt tabernaculum, 286. c. Impii in rebus tristibus effugium quærunt, 357. c. In terrenis duntaxat rebus confidunt, 403. a. Impiorum prosperitatis omnimodæ finis in puncto, 487. a. Suborti gemitus sæpe gaudia impiorum interrumpunt, 490. c. Impii prosperantes ad diem perditionis reservantur, 496. b.

Impius suis versutiis ultionem Dei non effugit, 306. b. Mens impia semper est in laboribus, 409. a. Cum se obligatum experitur concupiscentia, acrius æstuat, 440. d. Impiorum oculos culpa claudit, aperit pœna, 492. d. Qui in iniquitate duruerint, 493. a. Qui dicatur Deus impiorum vitam intueri, simul & oblivisci, 535. b. Condolendum est miseriæ pereuntis impii, & congaudendum justitiæ Judicis, 709. c. Impii semper trepidant, 409. a. e. Impii sine fine cruciabuntur, 477. c. In anima & carne punientur, 482. d. 508. a. In puncto ad infernos impii descendunt, 487. e. Impii in judicio ut palea & favilla, dispergentur, 492. b. Impii, quomodo ante tempus subtrahantur, 505. d. In gehenna impii conterentur, 535. c. Impiorum clamorem in angustia Deus non exaudit, 563. a. *Vide* Iniquus. Malus. Peccator.

IMPUDENTIAM culpa frequens generat, quam frons attrita significat, 2269. a.

INAURIS obedientiæ symbolum, 1155. d.

INCARNATIONIS Christi commoda, 212. e. Incarnationis Christi ordo, 552. a. Incarnato Domino, discordantia corda sociata sunt, 551. d. Mirabilia incarnationis Dei, 598, a. Modus incarnationis Verbi, *ibid.* Incar-

natio Verbi est radix Ecclesiæ, 631.a. Umbræ nomine signatur incarnatio, 1077.V. Christi incarnatio.

INCESTUOSUS Corinthius invitus est ipsi traditus in pœnam, cui sponte est substratus in culpa, 1086.a.

INCLUDI a Deo peccatorem, est Deum clauso non aperire, 371.a.

INCONSTANTIA mentis humanæ, quanta, & unde, 849.c. V. Mens.

INCREPATIO in afflictione dimittenda, 418.c. Quanta sanctorum libertas in Principibus increpandis, 236.d. Potentes generaliter sunt increpandi, 419.d. Quantum est ejus periculum, qui increpationibus non fit melior, 1584.d.

INDIA & tincti Indiæ colores, quid significent, 592.a.

INDIGENTES sumus, tanto verius, quanto interius, 693.c.

INDUCIÆ ad pœnitentiam datæ, non sunt negligendæ, 1479.d. 1481.a. Vide Pœnitentia.

INDULGENTIA est alicujus culpæ, 1067.b. Qui sibi nunc indulget in culpa, ei postea non indulgebitur in pœna, 383.d.

INFANTES damnantur supliciis æternis ob peccatum originale, nisi baptismo deleatur, 303.a. Vide Baptismus. Peccatum originale.

INFERNUS, cur dicatur terra tenebrosa, 339.c. dicitur lacus, ibid. Terra miseriæ & tenebrarum, ibid. Ad hanc vadit, qui culpas suas plangere negligit, 331.d. Infernus ultionem habet, non lucem, 332.b. In infernum descendere cum armis suis, quid sit, ibid. d. Pœnarum inferni descriptio, 333.d. Torquentur reprobi, intuitu suorum in criminibus sociorum, 334.c. Infernus duplex interior & superior, 397.d. Superior est locus in quo justi, usque ad Christi adventum quieverunt, 397.e. 433.d. Vide Sinus. Qui Christus dicatur resurgendo infernum momordisse, 398.d. 1533.b. Infernus diaboli dicitur aeris spatium, 436.b. Descendere in infernum viventes, quid sit, 565.b. Infernus non habere fundum creditur, 844.b. Dominus non solum in mundum, sed etiam in infernum pro nobis descendit, 927.c. Dominus in inferno deambulavit, liber ad ligatos veniens, ibid. d. Æternis supliciis addictos, Christus resurgendo ad veniam non reparavit, 1533.b. Suppliciis cuique congruis, torquentur singula corporis membra, 1641.d. Ibi erit fletus & stridor dentium, ibid. Cur ignis inferni præcipuus ardor in lingua divitis epulonis, 1654.c. Infernus nullo sensu a nobis penetratur, 927.d.

Inferni supplicia nec transitoria sunt, nec phantastica, 331.c. Dolor in inferno, quantus, 261.c. Ignis inferni lucem non habet, sed concremationem, 332.b. Quos tenet infernus foris cruciantur, intus cæcantur, 331.c. Damnatorum pœnæ ab æquo judice criminibus commensuratæ, 332.d. 1132.c. ordinatæ non sunt in corde damnatorum, 333.c. Ignis illic lucem negat ad consolationem, servat ad tormentum, 334.b. Inferni pœnas prænosse non prodest, sed evadere, 315.c. Suppliciorum æternitatem non credunt reprobi, 1132.b. Hæc ignis æternitas asseritur, ibid. c. d. Æternis pœnis addici peccatores, æquum est, ibid. e. Ad pœnam som reprobis in inferno servatur cognitio & memoria, 1658.b. Ad cumulum pœnæ vident reprobi eorum gloriam quos despexerunt, ibid. Ante supplicium de supplicio ipso cogitandum, 1659.a. V. Gehenna.

INFIDELIUM virtutes nullæ, 65.a. Ex vita infidelium arguitur vita sub lege positorum, 9.c. Infideles non surgent, ut judicentur, sed ut torqueantur, 836.b. Sævitia infidelium in prædicatores Verbi Dei, 959.b. V. Gentes. Gentiles.

INFIRMI prosperitate impiorum turbantur, 284.b. cum impios subito vident dejectos, tunc eorum prosperitatem damnant, ibid. d. Infirmus & indiscretus, si quando bene egerit, periculosius elevatur, 389.d. Infirmi facta fortium non reprehendant, 148.a. Infirmi videntes florere malos, justosque cruciari, sæpe ab opere bono desistunt, 431.c. Quare infirmi invideant malorum successibus, ibid. Infirmi ex flagellis aliorum culpas metiuntur, 496.a. Infirmi quempiam tanto justum putant, quanto felicior est, 521.a. Infirmis eloquia infima debent prædicari, 948.a. Infirmorum animus de audito veritatis trepidat, 572.e. Multi infirmi persecutione cogente, in fine decident, 612.c. Infirmorum damna ad fortiorum corda transeunt, ibid. d. Infirmi valida tribulatione pulsati, pusillanimitate deficiunt, 852.b. Infirmum populum timor a culpa coercuit, 923.c. Qui occulta sua infirma considerat, sese in humilitate premit, 1008.b. Infirma & ignobilia mundi elegit Deus, ut fortitudinem diaboli destrueret, 1095.d. Ruinæ fortium augmenta præstant perditionibus infirmorum, 1127.b. Infirmi debent fugere societatem malorum, 1259.e.

INFIRMITATES corporis animum debilitant, 6.a. Infirmitas nostra fortitudine Dei roboratur, 134.a. Infirmitatis propriæ consideratio iracundiam sedat, 577.c. Quot infirmitatibus corpus hominis subjaceat, 268.b. Ipsa corporis salus est quædam ægritudo, ibid. c. Quot infirmitatibus ipsa quoque anima sit obnoxia, ibid. d. Infirmitas virtutis custos, 608.b. 609.d. Infirmitatis nostræ consideratio in corrigendis aliis necessaria, 743.a. Quanta sit humana, Deo deserente, infirmitas, 760.a. Infirmitatem suam considerare, quam utile, 762.c. Infirmitas hominis bonum, ad quod conditus est, sustinere non valentis, 1248.a.

INGENIUM, cur tardum studioso, & acre datur negligenti, 187.b.

INGRATA, quot Dei donis fuerit mens compuncta recolit, 259.b. contra Deum ex ejus beneficiis pugnare nos pudeat, 974.c.

INIMICUM stante voto persequitur, quem cecidisse gratulatur, 708.a. De inimici ruina, illæsa caritate lætari, aut de ejus gloria dolere, qui possimus, 709.a. Aliud est impium, aliud perpeti inimicum, ibid. Quid cavendum in tristitia, vel gaudio, circa inimici ruinam, vel gloriam, ibid. Inimico mala non sunt imprecanda, 710.a. Inimicus est, qui nostra tollit, 1560.c. Quis hic fiat noster amicus pro quo animam ponamus, 1561.b. Inimicos exteriores frustra vincimus, si interioribus parcimus, 982.c.

Inimicus propter Deum diligendus, 708.d. Caritate qua nos Deus diligit, inimici sunt diligendi, 1222.d. Caritatis latitudo inimicos capit, 1328.a. Una & summa est probatio caritatis, & ipse diligitur, qui adversatur, 1561.b. Utrum inimicos diligamus, qui possimus explorare, ibid. c. Pro inimicis orandum ex corde, 1564.d. A quibus premimur ii ut fratres diligendi, 1613.a. Caritas vera est, cum & in Deo amicus, & propter Deum diligitur inimicus, 1466.b. 1560.c. 1640.d. V. Amor. Dilectio.

INIQUITAS apud Dei judicium habet voces suas, 147.d. Omnis iniquitas est vanitas sed non e contra, 348.c. Vanitas ducit ad iniquitatem, ibid. d. Quid distet inter peccatum & iniquitatem, 386.c. Quando iniquitas os doceat, 404.b. Iniquitatem bibere, quid sit, 407.b. Iniquitatem parere quid, 416.c. Iniquitatem portat patris, qui patrem imitatur iniquum, 492.a. Quid sit filium in hac vita patris iniquitatem portare, ibid. Iniquitatem esse in tabernaculo, quid sit, 508.d. Iniquitas frigori comparatur, 531.e. Iniquitas maxima, quæ sit, 708.c. Iniquitatem sequi post miseriam, quid sit, 852.a. Iniquitas tenebrarum nomine designatur, 931.b. Iniquitatem in funiculis vanitatis trahi, quid significet, 1087.d.

INIQUI in justos ad usum intorquent criminis voces favoris, 153.a. Iniquos deleri, qui verum sit, aut falsum, 155.a. Cur iniqui vocentur tinea, 171.e. Dei consiliis renitentes, ipsis famulantur, vel inviti, 194.b. Iniqui vita brevi & fugitiva transeunt ad æterna supplicia, 225.a. Laudant justitiam Dei, ubi eis bene est; damnant, ubi male, 271.b. Bona interdum proferunt, sed non bene, 273.a. Iniqui in se mala flere nequeunt, & aliis falsa impingunt, 338.a. Putat iniquus sui facinoris solatium culpam, licet falso alleri affictam, 339.a. Iniqui lumen in die est obscuritas in vespere, 355.c. Deus iniquorum dolos scit in examine, & nescit in amore, 373.b. Quot & quantæ sit iniqui mentis angustiæ, 410.b. Cor iniquorum longe esse a disciplina Deus facit permittendo, 429.d. Iniquorum gaudium cito deficit, 439.b. Iniquorum ariditas & sterilitas, 444.d. Iniquorum omnium, quam brevis gloria, 445.a. Hos supplicium manet æternum, ibid. c. In mentem iniquam vitiis succedunt vitia, 482.a. Iniqui tanquam paleæ ab iræ divinæ flatu ad ignem asportantur, 499.b. Iniqui vita ante oculos Dei est favilla, ibid. c. Iniqui lætitia transit ad pœnam: innocentis pœna ad lætitiam, 494.c. Iniqui nunc florent aliquando succidendi, 508.a. Iniqui prosperitate vitæ præsentis ad opprimendos justos abutuntur, 528.b. Ad omnem tentationis aut erroris ventum leves sunt, 531.a. Amissa fidei (vel justitiæ rectitudine, reatu maledictionis ligantur iniqui, ibid. c. Iniqui, tamquam infructuosum lignum, conterentur, 535.b. Iniquus carnem pascens sterilem curam animæ deserit, ibid. d. Discrimen inter impium & iniquum, 562.c. Iniquorum locus, quis sit, 572.a. Vivunt in tenebris, & in nocte moriuntur iniqui, 788.b. Iniquos manus Dei non prævisa rapit ad supplicium, 789.b. Oculos iniquorum aperiet pœna, quos clausit culpa, 790.a. Iniqui magnis & altis vocibus a pastore sunt increpandi, 962.c. Iniqui omnes, qui dicantur scuta fusilia, 1205.b. Iniqui contra correptionem scuta diaboli opponunt, 1206.b. Iniqui inter se uniti contra bonos, 1119.a. Iniqui superbiæ fastu omnes despiciunt, 1135.b.

Iniquorum, quæ sit spes, 122.d. Iniqui stante Deo, pereunt, 154.c. Iniquorum adversus justos invidia, 196.a. Iniqui effugium quærunt, 357.a. Iniquorum potentium proprium, 411.c. Iniqui membra sunt diaboli, 421.d. 1119.c. 1492.c. Iniquus fugiens arma irruit in arcum, 480.d. Iniquus dicitur quasi gladius in vagina, 489.b. Iniquos fulguri comparatur, ibid. c. Iniquorum consilium, 490.b. Quomodo iniquorum via arguatur, 497.b. Iniquus permittitur prosperari, & justus sub flagello retinetur, 500.d. Quomodo iniqui ante tempus subtrahantur, 505.d. Iniqui nihil post hanc vitam requirunt, 506.c. Iniqui solis inhiant terrenis, ibid. Iniqui semper justorum afflictionem expectant, 530.a. Iniqui quotidie ad supplicium trahuntur, & occidunt, ibid. d. Iniqui rotæ comparati, 531.b. item stipulæ, ibid. Iniquus in hac vita benedicitur, & in futura maledicitur, ibid. c. Iniquus carnis, non animæ curam gessit, 535.d. Iniquorum corda sunt caverna diaboli, 555.a. Iniqui bonorum opera, quomodo persequantur, 650.d. Iniqui bonorum afflictiones irrident, 657.d. Quomodo iniqui longe fugiunt ab Ecclesia, 658.a. Iniquorum semitæ fluctibus comparantur, 660.c. Qui pedes Ecclesiæ iniqui subvertant, ibid. Iniqui subito de vita tolluntur, 787.c. Divina severitas eo acrius iniquum punit, quo diutius pertulit, 789.b. Iniquus conteritur dupliciter, 799.a. Omnes iniqui recte dicuntur calumniatores, 821.a. Quare Deus permittat iniquos perseverare in malis, 827.c. Iniquus duplex est, 840.c. Iniqui sunt umbræ diaboli, 1080.d. Iniqui sub specie boni multa mala committunt, 1102.d. V. Impius. Malus.

INITIIS tentationum resistendum, 115.c. Initium suum nemo cognovit, nec exitum, 933.b.

INJURIAM tacendo fugere gloriosius est, quam respondendo superare, 1509.c. Quid contra objiciat superbia ibid.

INJUSTUS ex laude sua polluitur, 707.a.

INNOCENTES ovibus, camelis vitiosi Gentiles signantur, 23.c. Innocentes hic sæpe pereunt, 154.a. Pœnæ innocentium sunt desideria justorum, 307.b. Nemo se innocentem certo scit, 304.c. Deus de innocentum pœnis ridet, eorum lacrymis delectatus, 307.c. Quomodo innocentes contra hypocritas succendantur, 431.d. Innocens, in quo differat a justo, ibid. d. Innocentis afflicti pœna transit ad gloriam, 494.c. Nemo innocens in hac vita, 541.d. Quidam dum ætate crescunt, ab innocentia decrescunt, 692.a. Ab innocentia recedere, quid sit, 559.e. Innocentia non tempore defenditur, sed ratione, 813.a. A superbis solent innocentes accusari, 817.e. Innocentia per ovem significatur, 870.e. 1555.d. 1959.d. Innocentiæ ornamentum, innocentia, 1258.a. Innocentiæ exemplar Abel est, 1338.c.

INSPIRATIO. Ad inspirationes Dei secretas etiam justorum corda caligant, 956.d. quid sit Deum in nebula vocem levare, 957.a.

INSTITORES, qui dicantur, 581.a.

INTELLECTUS, cur vocetur dies, 26.b. Donum intellectus non sufficit sine sapientia, 1381.b. Intelligentia Dei, quid sit, 370.b. Intelligentia data est quasi pecunia mutuo accepta, cum fœnore reddenda, 705.a. 1464.b. Intelligentiam sanctorum aquila significat, 1039.b. Intentio purganda in bonis operibus, 33.a. 1224.b. 1449.d. 1482.b. Diabolus intentionem vitiare conatur, bonum operantis, 34.d. Quandoque actio recta est, sed prava intentio, 305.a. Intentio nomine oculi significatur, 357.c. 907.d. 1224.b. Stultus finis eorum est, qui bonum non bona intentione faciunt, 373.c. 416.a. Intentio faciei nomine signatur, 491.d. 1202.b. Intentio laudis humanæ corrumpit opus bonum, 495.c. 1202.c. 1376.b. Qui operantes testem habeant in cælo, qui vero in terra, 427.d. Non ab hominibus quærendum testimonium, ibid. e. Per radium bonæ intentionis merita illu-

illustrantur actionis, 908. a. Bases animæ sunt intentiones, ibid. b. Dirigendæ sunt intentiones ad spem æternitatis, ibid. e. Rectæ intentionis præparatio, equi nomine signatur, 1016. c. Pane subcinericio intentio designatur, 1053. d. Munditia vitæ sine bona intentione frustra custoditur, 1057. d. Intentioni Deo placendi humanæ laudis se intersarie intentio, 1188. b. In omnibus operibus bonis Deo soli placere intendendum, 1202. b. Actio in radice intentionis inspicienda, 1224. b. Sæpe dum aliis intendimus, alia negligimus, 1225. c. Semen bonam signat intentionem, 1330. c. Recta intentio bonis operibus præluceat, 1372. d. Latentem intentionem Deus discernit, 1413. d. Compages nostræ cogitationes sunt, medullæ sunt intentiones, ibid. Qui non recta intentione bona agunt, non Deo, sed sibi serviunt, 1425. a. Non quantum, sed ex quanto in ejus sacrificio offeratur, perpendit Dominus, 1451. e. Sic opus fiat in publico, ut intentio maneat in occulto, 1462. d.

INTERCESSORES pro aliis videri recti non ambiunt, 357. b.

INTERROGARE Dei, quid sit, 298. e. Tribus modis Deus nos interrogat, 898. b. Qui sit Dei responsio, ibid.

INTUERI non decet quod non licet concupisci, 879. a.

INVENTORES perversorum dogmatum, torrentes dicuntur, 647. a.

INVIDORUM pœna, 58. e. 179. b. Invidiæ mala, 178. d. Invidus eo cui invidat, se minorem testatur, ibid. e. In invidia serpens antiquus totum virus suum concutit, ac vomit, 179. a. Invidi descriptio, ibid. b. Invidia minuitur & necatur amore æternorum, 180. a. Invidorum tenebræ & anxia malitia, 198. a. Hypocrita invidendo dolorem concipit, derogando iniquitatem parit, 416. e. Imperfectorum est gloriæ perversorum invidere, 431. d. Invidia nasci solet ex superbia, 578. e. Ubi bona voluntas mentem ceperit, invidia discedit, 1452. a. Invidorum natura, 924. a. Invidiæ, quæ sint filiæ, 1035. e. Invidiæ, quales tentationes, 1039. d.

INVISIBILIA rebus visibilibus præstantiora sunt, 489. c.

JOHANNES Baptista, cur tot & tam indigna passus, 77. a. ejus commendatio in multis, ibid. ejus decollatio, 431. b. pro Christo quomodo occubuit, 924. c. 1339. d. quare mel & locustas edere dicitur, 1017. c. arundo non fuit, 1079. a. 1258. a. 1454. b. novit Christum præsentem, & de illo quædam futura non novit, 1176. d. ejus inter humanas laudes & obtrectationes mens inflexa, 1255. e. Johannes erat lucerna ardens & lucens, 1284. a. Liberæ locutionis exemplum dedit, 1339. c. 1455. b. quem verbo dixit, digito ostendit, 1445. b. utrum in carcere clausus de Christo dubitaverit, 1452. d. quid a Christo quæsiverit per discipulos suos, 1453. d. Johannes appellatur Angelus, 1455. b. Johannis constantia nobis imitanda, 1454. c. vestitus ejus e pilis camelorum contextis, 1454. d. dignitatem servat in nomine, quam explet in operatione, 1455. b. Johannis confessio humilis, 1456. d. nulli subest falsitati, ibid. e. Johannes Elias erat in spiritu, non in persona, 1457. d. Quo sensu Johannes vox fuerit Redemtoris, ibid. e. 1517. d. Quid Johannes clamaverit, 1458. a. 1517. d. Johannem a prædicanda veritate non deterret Judæorum invidia, 1458. b. Johannes non spiritu, sed aqua baptizat, ibid. c. Baptizando Johannes præcursor Christi factus est, imitatione sacramenti, ibid. d. 1517. c. Quo sensu Johannes neget se dignum, qui Christi solvat calceamentum, 1459. a. 1518. d. Quid Johannes prædicaverit, 1517. d. 1519. b. Johannis humilitas, 1518. b. Christus æstimabatur a Judæis, quod interrogatus negavit, 1518. d. Non de sua Johannes, sed de sponsi voce gaudebat, ibid. Cur Johannes, non sponsus, sed amicus sit sponsi, ibid. Qui Christo crescente fuerit imminutus, 1518. e. Laudatur Johannes a vili indumento, 1655. c.

JOHANNES Evangelista dicitur fuisse ille adolescens, qui rejecta sindone nudus profugit, 458. a. cur sub aquilæ nomine designatur, 1039. b. 1100. e. Seipsum transivit Johannes, Verbum videndo in sinu Patris, 1202. b. Johannes succendit cor nostrum, scribendo igne caritatis, 1339. d. Johannes præcurrens ad sepulcrum cum Petro, Synagogam figurat, 1315. b. Johannes post Petrum intrans in monumento, quid signet, 1532. d. Qui martyr extiterit, 1616. e.

JOB interpretatur dolens, 15. a. 21. c. 55. b. 523. d. 731. b. Job prophetavit Christi passionem non solum loquendo, sed etiam patiendo, 14. c. 15. b. 29. d. 181. a. 533. e. 731. b. 818. b. Job significat electos, dolentes de præsentibus, ad æterna festinantes, 28. c. 379. b. 403. d. 731. b. Job figura Christi, 55. b. 56. c. 454. c. 717. a. 1148. d. Job surgens & vestam scindens, Christum adumbrat, 60. c. Tonso capite in terram Job ruit, figura Christi, Judaico populo rejecto, ad Gentes descendentis, 81. a. Job figura populi electi, cujus est membrum, 224. b. 249. c. 417. d. 454. e. Job passiones Christi & Ecclesiæ sua passione significavit, 533. d. 995. c. Greges & armenta Job duplicata, quid significent, 1159. b. Job figura conjugatorum in Ecclesia, 23. b. 1344. a.

Job Gentilis vita confundit vitam christianorum, legem Dei prævaricantium, 9. b. Multæ virtutes Job recensentur, 10. b. Ordo tentationum Job, 11. d. Mens sancti viri mansit imperterrita, stetit civitas inconcussa, 12. c. ejus vita laudabilior, quod vixerit inter infideles, 17. c. 674. a. Multitudo prolis animum ejus ad avaritiam non inclinavit, 19. b. Virtutes ejus ceu athletæ certaturi referuntur, ibid. a. Opes magnas Job habuit, nec eas amavit, ibid. c. perseverantia ejus in bonis agendis, 21. c. & in malis ferendis, 75. e. Prophetiæ spiritu pollebat, 378. c. 818. a. domesticorum saluti invigilabat, 616. e. Job luxuriam non solum operis, sed etiam mentis refrenavit, 679. d. 687. e. Mira omnium in Job consensio virtutum, 697. c. Qui Deus virtutes Job pie increpando, depresserit, 1044. c. Job juste correptus, ut occultis Dei judiciis, etiam nesciens, subderetur, 1049. a. Quantum in Dei & sui cognitione, Job per flagella profecerit, 1145. c. Job hinc & inde palmam tenuit, 1388. c. Job in prosperis sanctus, fuit interrogatus adversis, ibid. flagellis Dei, & hominum verbis ad desperationem pulsus, pristinis virtutibus animum ad spem reformat, 1389. c.

Job terram Hus inhabitare, quid sit, 21. d. 29. a. Job filii divites erant, & concordes, 20. a. filii Job erant perfecti in opere & sermone, 29. a. Job sollicitudo circa filiorum suorum munditiam, ibid. b. Job virtus crescit in tentationibus, 73. d. 891. a. 1388. d. Job celsitudo in doctrina morum, 152. c. Job temporalia recendo, æterna prædicavit, ibid. d. Job bona sua; cur memoraverit, 11. b. 622. e. 623. d. 895. e. 1257. b. Quatuor gradus virtutum beati Job, 153. b. Percussio Job non vitium tersit, sed meritum auxit, 301. d. Quantis virtutibus polleret, 312. b. Qui dixerit Job omnia sua ad internum defensurum, 435. b. Quantæ reverentiæ fuerit Job apud auditores suos, 635. d. Job virtutes & divitiæ, 1388. c. Auctoritas eximia, quanta fuerit, 889. a. Job evangelicam secutus perfectionem, substantiam suam mente reliquit, 19. d. Job octavo die sacrificans, sacrificium Resurrectionem colebat, 20. e. S. Job erat soli Deo sibique cognitus, 74. c. Job erat foris rebus vacuus, intrinsecus Deo plenus, 79. b. Per flagella Job notus est sibi & nobis, 1388. d. Opera bona beati Job recensentur, 317. a. Ejus virtutum epitome, 729. b. 891. a. 1388. c. Fides beati Job de Christo incarnato, 457. e.

Job hospitalitas, mansuetudo, misericordia erga pauperes, 10. b. Liberalitas erga Deum & proximum, 19. c. Job immobilis in Dei & proximi caritate, inter flagella extitit, 50. b. cognovit quid Deo, quid deberet & proximo, 80. d. Job inimicos dilexit, 912. c. Job benignus fuit & misericors erga omnes, ibid. Cur Job se patrem pauperum dixerit, & non patronum, 628. a. pauperes multos in sua conversatione habebat, 691. c. miserationem ab utero munere Conditoris accepit, ibid. d. ab eodem accepit esse, & pium esse, ibid. e. Citius exauditur Job pro se orans, quia & pro suis orat adversariis, 1152. c.

Job flagellatus agere gratias Deo didicit, 10. e. Job non peccavit in suis querimoniis, ut videtur imperitis, 10. c. 431. a. 852. b. 1147. c. Miris modis patientia Job probata, 12. c. Job percussus apathiam, & excessum doloris cauta vitavit, 50. b. Flagellatus Job per patientiam factus est omnibus in exemplum, 74. c. 729. b. In corpore Job nihil vacat a pœna, ut in anima ejus nihil vacet a gloria, 76. b. Quanta mortificatio carnis, cujus saniem testa radebat, ibid. d. Patientiæ clypeum opponit venientibus undique spiculis tentationum, 80. c. Job ex impatientia maledictum non protulit, 105. a. Job præterita cernens & futura, anhelat ad æterna, 133. a. Job probatus flagellis & conviciis, 211. a. Verba Job impatientiam sonantia, divino judicio sunt pensanda, ibid. e. 818. a. Job suum percussorem benedicit, 219. d. verba ejus spiritali intellectu sunt gravida, 216. c.

Job humanis pressus languoribus & ærumnis, misericordiam Dei gemens postulat, 269. b. Job patientia ad ædificationem prædicanda, 460. b. Job flagellis sibi merita non augeri, sed vitia æstimavit resecari, 1044. d. quantum per flagella in Dei & sui cognitione profecerit, 1245. d. malos, inter quos vixit, patienter tulit, 1638. c.

Job, cur vestimenta sua scidit, & tonso capite in terram corruit, 50. b. d. Job in sermonibus suis inter flagella non deliquit, 44. c. 79. b. Job nec injusta dixit, nec justa reticuit, 80. d. 817. c. cur inter gemitus adoravit, 50. c. cur saniem testa radebat, 76. a. Cur jacebat in sterquilinio, ibid. c. Cavit Job ne cogitando, loquendo, agendo peccaret, 146. d. Quantus fuerit Job, quem laudat etiam is, qui crimen ei ingerere conatur, 158. Job vires suas Deo adscribit, non sibi, 223. b. Bona peritura pia desperatione deseruit, æterna expetiit, 264. d. Percussus est, ut meritum augeretur, non vitium tergeretur, 303. d. 730. a.

Job non per jactantiam pristina in malis bona memorat, 19. c. 1257. c. Bona sua opera ex humilitate profert, 405. d. ejus erga persecutores humilitas, 241. c. Humilitas Job, quanta fuerit, 10. b. 688. d. 892. a. Quid Job considerabat in testa, 78. d. accepto prophetiæ dono non intumuit, 378. d. Job etiam se laudantis humilitas, 384. d. 516. e. 1257. c. sibi iniquitatem, Deo autem tribuit suam purgationem, 384. d. 420. b. Qui dixerit non æquo judicio se a Deo afflictum, 450. d. Job ex flagellis factus humilior, Deo displicuisse tantum timebat, 488. a. Job nec habitis rebus elatus, nec amissis anxius, 495. d. 668. c. 671. e. Mira in Job humilitatis & potentiæ consensio, 689. a. Job fatetur se accepisse a Deo ut pius esset, a quo accepit ut esset, 491. e. Humilitas Job tanta fuit, quanta vix reperitur in paucis, 705. a. Opera sua bona Deo auctori, non sibi tribuit, 708. b. Job in peccati confessione humilitas, 714. a. Job sublimior in confessione peccatorum, quam in operationibus virtutum, ibid. c. ad suas virtutes enarrandas nec superbia, nec impatientia motus, 717. b. maximus, quia solo Deo minor, 892. b. Job Deo increpanti humiliter se peccasse confitetur, 1047. a. Quare Job dixerit se insipienter locutum, 1143. d. Job credidit se pro culpa, & non pro gratia flagellari, 114. b.

Job non per insaniam, sed per salutis statum fortis, 232. c. Job constantia in substantiæ filiorumque amissione, 19. c. & adversus omnes diaboli machinas, 729. c. 730. b. Intus & foris affligitur, 304. a. Fortitudo Job, qui nec successiva adversantium mutatione superatur, 337. a. Quantus in Job divitiarum contemptus eluceat, 366. a. Job infractus, qui amissis ceteris, Deum non amittebat, 494. d. Job Dei judicium, quantum timeat, 303. d.

Job operibus misericordiæ incubuit, 619. e. 625. a. Liberalitas Job, veraciter pauperibus dantis ad eorum votum, 691. a. Non solum ex munere, sed etiam ex dandi celeritate, Job est pensanda liberalitas, ibid. b.

Job maledictiones intelligi ad litteram sine absurditate nequeunt, 101. d. nec David, nec Jeremiæ imprecationes ad litteram sunt accipiendæ, 102. c. Maledictio Job non est ex malitia delinquentis, sed ex rectitudine judicis, 106. b. maledicit diei mutabilitati, ex intuitu æternitatis, ibid. c.

Job uxor significat male suadentes per elationem mentis, 89. b. & carnalem cogitationem quæ mentem lacessit, 98. c. Carnalium in Ecclesia, qui diabolum adjuvant, figura est uxor Job, 381. c.

Job amici septem diebus ac noctibus cum ipso sederunt, an continuis, incertum, 82. b. Recto studio Job consolandum adierunt, sed loquendo rectitudinem deseruerunt, 83. a. Amicorum Job intentio pia, sed locutio incauta, 148. d. 273. a. 406. b. 446. d. quid fuit ipsis agendum, ut piam implerent intentionem, 148. d. Qua ratione Deus arguat, & Paulus commendet sententias amicorum Job, 150. b. 406. b. Sententiæ istorum in pluribus valent, sed in Job male intorquentur, 150. c. 182. a. 337. e. 438. b. 469. d. 784. c. 818. c. 830. a. 844. a. 852. a. Dura in Job Eliphaz verba, 155. e. Job amicis lacessitus verbis, recta respondit, 211. d. Amici Job ex ejus in Deum fiducia, pudore suffusi, 234. e. Dura Baldad in Job verba, 446. c. Amici Job debebant seipsos deflere, non amicum afflictum durius increpare, 448. c. Error eorum qui quoslibet a Deo afflictos, putant ab eo damnatos, 449. e. 469. b. 485. b. 496. a. Quid significent tauri & arietes pro amicis

Job

Job mactati, 713 b. 1152. d. Heliu recte sentiens & superbe loquens reprobatur, 897. a. Dei judicium de Job & amicis ejus, 1946. e. cur ille absolvatur, illi vero condemnentur, ibid. e. Deus amicos Job per justitiam redarguit, & per misericordiam convertit, 1148. b. Septem sacrificia, quæ jubentur afferre, quid significent, 1150. d. Ordo veniæ amicis Job a Deo concessæ, 2152. b. Job lacessitus verbis amicorum derogantibus, ad conscientiam recurrit, 1455. e. Falsis pulsus sermonibus in terra, in cælo testem quæsivit, ibid. d.

Job medius inter Deum & diabolum in ipso confligentes, 11. a. 44. b. Ordo tentandi Job a diabolo servatus, 20. d. 49. a. 77. d. 104. e. Tentatori Deus alia permittit, alia negat, 46. b. Casibus repentinis constantiam Job diabolus evertere conatur, 48. a. Vulnera ingeminat, ad odium Dei diabolus Job provocat, ibid. Plagæ Job subitæ & multiplices, 49. a. Quare diabolus filios Job in domo majoris oppressit, ibid. b. Job superbum hostem humilitate percussit, crudelem patientia stravit, 32. a. Job acriora vulnera hosti inflixit, quam sustinuit, ibid. Job tentatus perdidit terrena, sed cælestia bona multiplicavit, ibid. Insidiæ diaboli in Job, 73. d. Job traditus adversario, in sui adjutoris custodia servatur, 75. d. Cur satan jubeatur animam Job servare, 98. a. Miris artibus Job stantem diabolus tentat evertere, 77. e. 78. d. Uxorem eius concitat in eum, 78. a. Diaboli intentio affligendo beatum Job, 320. c. Job a satan percussus, percussionem suam satanæ non tribuit, 459. a. Quot vulnera diabolus Job intulit, tot sancto viro victorias contulit, 492. e. Diabolus amicos Job de singulis locis in eum commovit, 730. a. Job illeta a Behemoth flagella, 1074. a.

Job intus venena consilii admovit diabolus per uxorem, 12. b. Mulierem seu scala in cor Job, frustra conatur diabolus ascendere, 78. a. Diabolus linguam movit uxoris Job, ibid. d. Uxor Job ipsi insultat, 88. e. 1398. e. Uxor Job figura est carnalium in Ecclesia, 98. c. 181. e. 731. c. Job mulierem sibi subjectam, & non præpositam intendit, 78. a. Uxor Job malorum elatione, fucumbentium figuram tenuit, 89. b. Uxor Job eum ad maledicendum provocans, quid significat, 98. c. 731. e.

Amici Job inducunt eum ad desperationem, 11. a. Ignorantia magis quam malitia excesserunt, 22. a. 23. d. 379. c. 403. d. 731. e. 1148. b. communem eorum interpretationem, 15. c. Per amicos suos tentatus beatus Job, 80. e. Amicorum Job recta intentio, indiscretione fuscatur, 80. b. Amici Job ut eum afflictum suspenderent, prius mœrendo ejus luctui concordare studuerunt, 81. e. Amici Job plus quam necesse fuerat in consolatione doluerunt, 82. a. Amici Job in locutione peccaverunt, qui prius taciturnitate meruerant, ibid. c. 87. a. Loca amicorum Job congruunt hæreticorum actibus, 89. d. Quid sit, quod amici Job, septem diebus cum eo in pulvere sedera perhibentur, 93. b. Cum Job in terra sedem, quid sit, ibid. c. Per ea quæ ab amicis Job bene gesta sunt, male gerenda ab hæreticis signantur, 95. d. Amici Job contra eum insurgentes, peccant, 149. d. Amici Job multa bona ei prædicant, 250. c. Job amicis suis tria respondit, 236. a. In tribus amicorum Job nominibus, tres in hæreticis perditionum casus exprimuntur, 732. a.

Job a Deo afflictus, a murmuratione oris & cordis abstinuit, 52. c. Deus, qui affligit Job frustra, & non frustra, 74. e. 419. a. 450. a. 518. d. 729. a. 782. d. 844. a. 1049. a. Deus Job amicum doloribus, usque ad sterquilinium affligit, sicut Johannem prophetam suum capite plecti voluit, 77. b. Job plagis tactus, gratias egit, 411. d. Se ut hostem a Deo percussum, Job judicavit, 454. a. Job a Deo flagellis interrogatus, 898. b. An Job justo Dei judicio fuerit afflictus, 450. a. Cur Deus beatum Job se frustra affligere testetur, ibid. b. Job inter flagella se Deo displicuisse credit, 426. a. Quare Job flagellari permissus sit, 519. d. 1049. a. Job pro gratia flagellatus est, 745. c. Job in nulla culpa a Deo discrepavit, 1049. c. Quare sit a Domino verbis correptus, ibid. Cur Job a Deo humiliatus, 1388. d.

Job duplicia recipiens, quid figuret, 16. d. 1953. e. a. Job innocentiam gloriosius servavit in verbere, 74. d. Dolorem Job epilogus, 892. a. Prius laudatur Dei voce, postea crevit ex verbere, ibid. e. Quomodo Deus Job responderit de turbine, 896. d. Pia & moderata Dei ad Job increpatio, 1044. d. Juste correptus Job, ut occultas Dei judiciis, etiam nesciens subderetur, 1040. a. Quantum Job ex flagellatione profecerit, 1145. d. An Job post flagella peccaverit, ibid. e. Job post flagella Christum in fine mundi signat, 1133. c. Quare Dominus liberos Job non duplicaverit, sicut aliam substantiam, 1139. e. Quid per animalia, beato Job post flagella reddita, significetur, ibid. d. Ratio numeri animalium beato Job redditorum, 1190. a. Nomina filiarum Job, quid significent, 1183. b. Job pristino statui restitutus, rebus etiam auctus, typus est Ecclesiæ, 1199. e.

Libri Job, quis fuerit auctor, 7. b. Ab eodem Job scriptus post consummata certamina, ibid. d. Loquendi genus Job parabolicum & mysticum, 537. b. Liber Job primo arabice scriptus, 983. e. Collatio locorum Job & Isaiæ, 1042. e.

JOBAB fuisse Job creditur a quibusdam, 7. a.

JONAS frustra conatur resistere Deo mittenti se Ninivem, 193. e. Mira Dei erga Ionam providentia, ibid.

JONATHAS, cur mortis sententiam meruerit, 983. e.

JORDANIS nomine, quid significetur, 1084. b. 1083. d. 1517. e.

JOSEPH Patriarcha, rejecto pallio fugiens, quid significet, 90. c. ejus historia describitur, 194. a. 1414. d. Ex qua patet Dei renitentes consiliis, vel invitos eidem famulari, ibid. Joseph docet nos continentiam, 860. b. 974. a. 1358. a. qua arte luxuriam vicerit, 974. a. Docet Joseph, inter rigorem nimium & remissiorem misericordiam, medium discretionem, 1414. d. ex caritate sævit in fratres, 1415. e. sub specie iræ latebat misericordia, ibid.

Joseph matrem suam Dominus habere sponsum voluit, qui ad ejus nuptias non perveniret, 1317. a. Joseph custos fuit integerrimæ virginitatis Mariæ, ibid.

JOSUE docet nos constantiam, 860. e. & spem in dubiis rebus, 1339. a.

JOVINIANUS virginitatem damnabat, 918. e.

IRA sæpe jungitur incohatæ justitiæ nostræ, 35. a. Iræ motus in anima varii, 175. b. Gradus quatuor, quibus ad iram sumus affecti, 170. d. Qui distent ira, racha & fatue, 882. e. Nomine rubiginis ira signatur, 1913. e. Ira in correptione deponenda, 848. d. præcones iræ sequentis, sunt terrores quos cernimus, 1439. a. Ira Sacerdotis debet esse moderata, 1501. d. Diaboli artes quibus ad iram & impatientiam nos accendat, 1815. d. Ira, quid in iratis homine agat, 129. d. 175. c. Iræ, quanta culpæ, & quot mala, ibid. b. Ira contemplationem impedit, 178. a. Iræ silentia reprassæ, effectus quam perniciosi, 176. e. Iræ ex virtute procedentis, affectus boni; ex vitio, effectus mali, 177. a. Cavendum ne ira menti ex zelo commotæ, dominetur, 178. b. Ira rationi subjecta virtuti famulatur, ibid. Iræ filiæ, quæ sint, 1035. e. Iræ tentationes, 1039. e.

Ira alia ex impatientia, alia ex zelo justitiæ, 177. e. Ira sine voce, cum voce, cum vocis excessu, 982. d.

Iræ sedandæ, duo modi, 177. a.

Iræ Dei potestas, quæ sit, 145. e. Alia Deus concedit propitius, alia permittit iratus, 998. b. Quid sit ira Dei, 938. a. Iræ Dei sancti restiterunt, 299. a. Quomodo iræ Dei nemo possit resistere, ibid. b. Nullius interventu ira divina restringitur, cum implacabiliter excitatur, 300. d. Ira Dei, qui nobis multiplicata dicatur, 329. c. Iram Dei mereri, quid sit, 840. e. Iram Dei provocare, quid, ibid. Ira Dei misericordia temperata, 1281. a. Irritare Deum, quid sit, 1059. e. V. Dei iram.

IRACUNDIÆ mala, 175. e. Iracundus peccata effodit, quo sensu, ibid. d. Descriptio hominis irati, 176. a. Iracundi cogitationes sunt vipereæ, ibid. d. Iracundorum varii gradus, ibid. Iracundorum pœnæ, 682. e.

IRASCI, quid sit, 686. e. Qui Deus irascatur, 667. a. V. Ira Dei.

IRE ad Deum, quid sit, 790. b.

IRIS arcus est cælestis, 1247. e. Iris testis est judicii facti & faciendi, ibid. d. Aqua & ignis, cur in eo appareat, ibid. Arcus nomine Spiritus sanctus designatur, ibid. d. Vide. Arcus.

IRRISIO duplex, 380. a. Irrisio prodest, ubi non est culpæ meritum, ibid. b. Simplicium irrisores, qui sint, 362. a. Quædam a Sanctis dicuntur ironice, & per irrisionem, 480. e.

ISAAC dicitur risus, 336. d. quid significet, ibid. Docet nos patientiam Isaac, 890. a. Mysterium caligantis Isaac filio suo Jacob benedicentis ignoto, 1144. e. 1176. d. 1814. b. Isaac egressus in agro ad meditandum, quid figuret, 1162. b. Concupiscens Isaac vesci de venatione Esau, quid signet, 1813. d. Isaac præsentem nesciens, eidemque ventura prædicens, quid præsignet, 1814. b. 1497. a. Et dum ligna Isaac portat immolandus, 1818. d. Duos filios habuit, quorum alter electus, alter fuit reprobatus, 1838. a. Isaac puteos fodiens, ab Allophylis turbatur, 309. d. Isaac puteos fodiens, quid sit, ibid. 1022. b. Isaac morum simplicitas, 1338. d.

ISAIAS Dei magnitudinem contemplatus, sibi ipsi vilescit, 1052. e. Qui gloriam Christi viderit, 1242. e.

ISBOSET dicitur vir confusionis, 34. a.

ISRAEL Gentium populum designat, 89. e. Reliquiæ filiorum Israel, in fine salvæ fiant, 202. d. 913. e. 895. b. Israelitas offerre Deo quæ abominantur Ægyptii, quid sit, 389. a. Israel contra Benjamin bis in certamine prostratus, tertio convaluit, 449. b. Israeliticus populus olim dono prophetiæ infusus, propheticam perdidit, 509. e. Israelitæ manna abhorrentes, cibaria Ægypti desiderabant, 833. b. Ab Ægyptiis vasa auferunt Israelitæ, quorum concupiscentiæ condescenditur, 913. a. Israelitæ sacrificiis carnalibus, quasi pannis infantiæ obvoluti, 914. b. Beneficia Israeliticæ genti ante & post terræ promissionis ingressum, collata, 920. e. 921. a. Israelitæ olim liberati a lateritio opera, luce veritatis repulsa ad lateres redierunt, 921. a. Israelitæ jugatis bobus signati, 1959. d. 1290. e. Israeliticus populus dicitur domus Domini, 1320. d. Israeliticus populus primum in Ægypto, secundum sacrificium obtulit in eremo, 1399. b. Israelitico populo, cur promittatur terra promissionis, 1501. a.

ITALIÆ calamitates, quæ in cælo signa præcesserint, 1436. d. Italiæ desolatio per Langobardos, ibid.

ITINERA Ecclesiæ dissipare, quid sit, 900. a. In itinere dormire, quid sit, 193. b. Iter asperum electis Deus facit, 744. e.

JUBILÆUS annus requiem plenariam signat, 22. d. 1360. e. 1378. e. Jubilo labia implentur, cum vox sonat, quod sermo non explicat, 885. d. Jubilatio, quid sit, 764. b. 910. b. Cur homines deceat jubilatio, non angelos, ibid. Cur annus Jubilæus institutus, 1950. e.

JUDÆ proditoris pœnitentia damnabilis, 370. e. pejus de peccato pœnituit, quam peccavit, 371. a. Comparatio Judæ & Latronis, hunc pie Deus statuit in fine, illum juste confregit, 787. b. Qui succubuerit Judas fervens Antichristi, 983. e. Judas gravius nocuit Domino, quam si non fuisset de ejus familia, 9914. c.

JUDÆAM Deus dedit Christo, & abstulit, 92. d. Judæa venientem Redemptorem non agnovit, 113. e. nec Christi venientis, nec Ecclesiæ nascentis lucem vidit, ibid. Judæa per austrum signatur, 848. p & per portam, 1397. b. Judæa in adventu Christi in quatuor regna divisa, 1519. e. Judæa in fine mundi convertetur, 1330. d.

JUDÆORUM prædicatores dicuntur boves, jugo legis pressi, 25. b. Judæi litteræ tantum legis adhærentes, camelis similes, 59. b. Judæi Christi fratres, noti & propinqui, 414. d. Sacerdotes Judæorum dicuntur inquilini domus Dei, ibid. e. Judaicus populus lapis caliginis dicitur, 378. a. Judaicus populus umbra mortis fuit, ibid. Judæi inani, quare dicantur, 578. d. Judæi dicuntur onagri & dracones in rupibus, 940. d. Judaicum regnum, cur quassati calami nomine designetur, 1079. b. Cur genimina viperarum Judæi dicantur, 1119. d.

Judæi tenebras in die passi sunt, 196. d. Judæi Christum purum hominem credentes, divinitatis ejus notitia privati sunt, 62. b. 177. Judæi in Christo, qui est porta, conterentur, 183. a. Judæi, qui fideles per mortem suo capiti Christo jungendos, inviti curarunt, 185. d. Judæi lucem Evangelii, ejectis Apostolis a se repulerunt, 290. d. 891. b. 967. d. Prophetiæ dono, quo abusi sunt, Judæi privati, 309. a. Judæorum obcæcatio erga Christum humana patientem, & divina ostendentem, 377. e. Judæorum corda dicuntur antrum bestiæ, id est diaboli, 179. c. De scientiæ suæ gloria cæcati, 921. e. Intelligentiæ lumen per superbiam amiserunt, 2014. e. Judæi de sua cæcitate gloriantur, 890. e. Excæcati sunt Judæi, quia veritati credere noluerunt, 921. e. & quia litteræ adhæse-

hæserunt, 955. c. Judæi nube magna involuti & obcæcati Christo repulso, 1187. a. Judæorum obcæcatio Christum, quem omnia confitentur, negantium, 1468. c. Quod nesciturus Christus, & ubi, Judæi præsciverant; sibi ad testimonium damnationis, nobis ad adiutorium credulitatis, ibid. e. Isaac caliganti similes Judæi, ibid. Judæi ob superbiam, errore perfidiæ cæcati, 1518. b. Qui Christus Judæis scutum cordis laborem suum dederit, 1532. b.

Judæi in carnalibus sacrificiis spiritalem intelligentiam respuunt, 93. b. In Christi adventu fidem sequi noluerunt, 203. d. Christum quem venturum prædixerant, præsentem negaverunt, 375. b. Pauci ex Judæis a Christo conversi sunt, 455. a. Apostolis prædicantibus restiterunt Judæi, 390. d. 578. c. 1268. a. Quomodo cor principum Judæorum sit immuratum, 577. e. Judæi suo auctori subesse noluerunt, ideo dispersi gentibus subditi sunt, apr. a. Tanto gravior Judæorum casus, quanto pluribus ornabantur gratiis, 579. b. Invidiam sacerdotum contra Christum significat ignis ovem & pueros Job consumens, 58. a. Dedit illis Deus scutum cordis obstinationem, 1106. e. Judæi lapidibus comparantur ob insensibilitatem, 943. e. Judæorum corde invidiæ gelo obduruerunt contra Deum, 878. e. Judæi quasi ex misericordiæ divinæ utero, propter obdurationem ejecti, 942. a. Obduratio Judæorum pronuntiata, 1168. e. Judæorum cordis duritio in nativitate Domini, 1468. c. Judæorum obduratio terribilis, 115. a. 378. b. 659. e. 951. d. Christus se abscondit a Judæis, ex sua prædicatione deterioribus, 1529. d. Judæorum duritiam multi, qui damnant, imitantur Christiani, ibid.

Judæi gentibus subditi, quia Deo subdi renuerunt, 991. a. Ob rejectum Evangelium a Romanis deleti sunt, 690. e.

Judæi stulti sunt, hæreticorum maledictioni obnoxii ob Christi repulsam, 183. e. Horum Judæorum filii sunt omnes perfidi, ibid. d. Qui Christum venturum crediderunt, præsentem negarunt, 375. b. 377. c. 454. d. 547. b. 1154. c. 1468. d. Judæi propter infidelitatem despecti, 375. c. Christus quasi peregrinus in oculis Judæorum extitit, 451. a. Christus a servo suo, id est populo Judaico contemnitur, ibid. b. Christo a miraculis quiescenti Judæi detraxerunt, 456. e. Abominati sunt Christum legis doctores, 457. e. Judæi in Christum anxietate crudelitatis insanierunt, 877. d. Superbia malitiosa tumuerunt Judæi, sicut dracones ventum trahentes, 940. e Judæi despexerunt laborem, id est humanitatem Domini, 1106. a. Obcæcati usque ad persecutionis rabiem, eruperunt in Christum Judæi, 1187. e. Sanare eis Christus manifestat divinitatem, 1507. d. Ex Christi prædicatione Judæi facti deteriores, 1509. d. Filii Abrahæ ob perfidiam esse desierunt, 1520. e. Quem Judæi gaudebant occisum, dolens mortuum, 1520. a. Quibus artibus usi sunt Judæi, ut Christum interficerent, 877. d. Christum ob miracula persecuti sunt, 878. b. ob ejus humilitatem ipsi credere noluerunt, 1106. a. Judæorum superbia Christi incarnationem despicere maluit, quam sequi, 378. b. Judæi in ore tenebant legem, sed legis persequebantur auctorem. 579. b. Judæi post tot beneficia a Deo sibi collata, illius mortem procuraverunt, 982. a.

Judæorum perfidia & reprobatio, 920. a. Judæis reprobatis, Gentiles sine suis meritis eliguntur, 547. a. 805. d. Judæi sacris eloquiis spoliantur, 567. b. Annum quo fulgebant Judæi, perfidiæ tenebræ obscoratum, 580. b. Judæi verba vitæ recipere noluerunt, in prædicatores ejus sæviendo, 581. e. Judæis Gentiles in fide subrogati, 659. d. 942. b. 943. b. 947. a. 1ur nemo discutiat, 605. d. 754. e. De Judæorum reprobatione Apostoli, & alii fideles timuerunt, 887. b. Litteræ servientes adhærere Deo per caritatem noluerunt, 922. b. Cognitionem legis amiserunt, quod credere veritati renuerint, ibid. e. Superba legis observatio Judæorum reprobata, ibid. Judæi ex filiis Abrahæ, per obstinationem lapides facti, 945. e. Judæa erroris sui laqueo capta, pro Christo expectat Antichristum, 1216. b. Vento turbinis diabolus Judæos concussit Domino incarnato, 1187. a. Ab igne quo arserunt Judæi lux gentibus affulsit, 1188. b. Sævierunt Judæi primum in Dominum, deinde in Apostolos, ibid. e. Judæorum ob perfidiam reprobatio præsignatur, 1518. a. Judæorum impœnitentia ob superbiam, 1520. b. Perfidia Judæorum Christum in sepulcro custodientium, figurata in Philisthæis Samsonem in Gaza custodientibus, 1519. b.

Judæorum Synagoga est domus eversa, concussis quatuor angulis, 60. a. 29v. a. Scissa est Christi vestis, id est Synagoga, aliis ex ea credentibus, aliis non, 60. a. Ex Judæa Christus pastor abjectus & humiles elegit, impios excussit, 920. b. Prædicitur prædicatio Evangelii e Synagoga ad gentes transferenda, 290. e. Lux deiunt Synagogæ, prædicatoribus expulsis, 291. b. Qui Ecclesia super Synagogam intellexerit, 375. d. A Sacerdotibus & Levitis pro alieno Christus fuit habitus, 424. e. Christus in domo sua, quasi peregrinus extitit, 451. a. Christum exhorruit sponsa Synagoga, ibid. e. Synagoga dicitur lapis saliginis, & umbra mortis, 376. b. Synagoga afflicta, gentibus colligendis Ecclesia studuit, 582. d. Synagoga qui a Christo concussa, 920. b. Synagoga struthioni similis, alas habens humi repit, 1013. a. Quos genuit carne Apostolos deseruit, Christi gratia vivificandos, ibid. c. Synagogæ in filios proprios crudelitas, 1014. c. Sic sæviens obsequium se præstare Deo credidit, 1014. b. Synagoga prius contra Deum clam postea palam erecta, ibid. d. Qui Synagoga deridebat equitem & ascensorem ejus, 1015. e. Synagogam ad aquilonem stetisse, Ecclesiam ad austrum vergere, quid sit, 1312. e. In Synagoga fuerunt quatuor ordines regentium, 1407. a. Synagoga Redemptorem persecuta, ad perfidiæ torporem prorupit, ibid. d. Synagoga litteralem legis observationem tenendo, ejus spiritalem intellectum perdidit, 1444. b. Synagoga per Johannem signata, ad monumentum prior venit, sed non intravit, 1532. e. vidit linteamina, id est S. Scripturæ sacramenta, sed per fidem resurrectionis non intravit, ibid. Judæis suum locum non replentibus, Gentiles intrarunt, 1603. a. Judæi colliguntur ex vicis & plateis, ibid. b.

Judæi in fine mundi convertentur, 103. a. 1253. d. 1294. d. 1533. d. cum muneribus venient adorare Dominum, 1158. d. Christus ad Judæos, a quibus ejicitur, in fine mundi est reversurus, 62. b. 105. e. 1254. a. 1294. d. Judæi a contumeliis in Christum aliquando cessabunt, 197. e. Judæa ad fidem est revocanda, 291. a. 659. e. 805. b. 910. a. 1253. d. Turris erutus de igne, conversionem indicat Judæorum quandoque futuram, 460. a. Quorumdam corda Judæorum, amoris sui aspiratione Deus liquefacit, 878. d. Conversio Judæorum in fine mundi pronuntiata, 1154. a. & figurata per Esau ex agro tarde redeuntem, 1215. a. Quanta Ecclesiæ ex eorum conversione consolatio futura, 1253. a. 1158. e. Quæ conversi Christo debeant Judæi offerre, 1253. d. Judæi conversi Antichristi tempore graves patientur persecutiones, 1298. e. tum a suis Gentilibus, cum ab alienigenis, ibid. b.

Judaicus populus est filius Domini major, 58. a. 59. d. Plebs Judaica a Pharisæis corruptis perversa, 59. e. Populus Judaicus de scientia legis gloriatur, 93. a. Judaicum populum rapuit antiquus hostis, 183. a. Judæi gentium societatem non dedignaturi, prædicantur, 217. b. Quanta sit populi Judaici impietas, 308. a. Deus Judæorum mœnia, ac deinde munitiones, qui dissipaverit, 376. a. Jussis reluctantem Christus deprecatus ut servum, nec exauditur, 455. d. Cur populus Judaicus dicatur servus, ibid. Populus, stultorum nomine significatus, incredulitatem legisperitorum secutus est, 456. a. 457. e. dicitur lapis saliginis & umbra mortis, 576. e. Qui claudus dicatur populus Judaicus, 625. d. invidit gentibus Evangelii prædicationem, & fidem, 881. e. Populus Judaicus comparatur gelu & glaciei, 942. e. Corei nomine plebs Judaica significatur, 970. e. Visa Gentilium conversione olim resipiscet, & de sua stultitia erubescet, 971. a. Rhinocerotis aut unicornis nomine, Judaicus populus intelligendus, 1012. e. & locustarum nomine, 1017. e. Saltus quosdam dedit, & in terram cecidit, ibid. Rubo ardente significatur idem populus, 1387. e. Spiritu prophetiæ plenus & cæcus Isaac benedicenti Jacob similis ille populus, 1469. a. Judaicum populum Simon Pharisæus significat, 1585. e. osculum Christo non dedit, ex timore, non ex amore, servivit, 1586. e. Dives epulo typus populi Judaici, 1612. e. Qui Moysi non credidit, nec Christo credidit e mortuis resurgenti, 1654. d.

JUDEX est Deus & testis peccatorum, 304. a. Apud misericordem judicem non sine venia culpa relinquitur, 343. e. Qui judices cum summo judice futuri sint, 363. a. Judex supremus ante judicium placari potest precibus in judicio non potest, 468. d. Judex nunc peccantes considerat & expectat, 484. e. Justus judex transfert se in personam proximi, 612. d. Justi judicis officium, ibid. Venturum judicem semper cogitant justi, 689. b. Judex in proferenda sententia præceps esse non debet, 228. a. Christus enim judex apparuerit, & speciosus justis, & injustis erit terribilis, 1231. d. Judex internus potius considerat mentem, quam verba, 1365. e. Judicis plura habentis ampliora tribuentis æquitas, 1465. e. Judex operum & cordium testis, 1478. d. Adventus judicis, quid admirationis, quid dulcedinis, quid habeat amaritudinis, ibid. Judex pulsanti non vult aperire, quem meminit se contempsisse, 1482. e. Quæ judicem lætus sustineat, ibid. Judex in forma servi omnibus apparebit, 1483. a. Christum non videbit omnis caro, nisi in die judicii, 1519. e. Pondus considerat in retributione, & vires pensat in pondere, 1510. e. Judex ne timeatur venturus, nunc est timendus, 2438. b. Si tanta cura timetur judicium pulveris hominis, quanta formidine prævidendum judicium majestatis, 1558. d. Eo districtior veniet Christus in judicium, quo majorem ante patientiam prærogaverit, 1573. e. Ne puniat peccatores debeat, rogari cujus & ipse qui judicat, 1593. a. Christus judex venire differt, quia non vult invenire quos puniat, 1651. e. Judicem misericordem hic cum lacrymis alere debemus, 1612. d. Judex interiora & exteriora judicabit, 1830. d. Judex districtus dum instiget, debemus cogitare quid nobis sit futurum, 1649. a.

JUDICARE de internis vetitum, ar. b. Quod Deus judicat, lumine illustrat, 117. a. Inferiores non debent leviter de superiorum factis judicare, 149. b. Mos humanæ mentis aliena judicandi, 184. d. Deus duobus modis hominem judicat, 319. a. Christus quotidie facta mortalium judicat, 373. b. Quisquis in fine judicari formidat, hic quantum potest seipsum judicet, 386. d. Qui se prius non judicat, quid in aliis rectum judicet ignorat, 458. d. Sancti de factis Dei pie judicant, 514. e. Bis judicare, quid sit, 572. a. Deus juste judicat, non accipiens personam, 787. b. Judicari coram Deo, & a Deo, quid sit, 792. e. Judicandorum ordines duo, 835. a. Nemo bene judicat quod ignorat, 855. e. Debemus nos judicare, antequam alios judicemus, 1002. b. Qui aliter sua & quæ proximi sunt judicat, pondus & pondus habet, ibid. a. Quid sit pro Deo judicare, 380. b.

JUDICIA Dei timenda, 85. e. Judicia Dei de donis & malis in hac vita abyssus multa, 137. e. 145. e. 339. d. 348. b. 483. d. 531. b. 797. a. 901. a. 931. d. 943. d. 913. e. 1319. d. Quale sit divinum de se judicium, quisque ignorat, 146. a. Judicia Dei, quam metuenda, 145. a. 148. e. 261. c. 263. e. 198. d. 873. e. 1242. a. De judiciis Dei disputare non possunt, qui pondere corruptionis premuntur, 301. e. Æquitas judicii divini, 324. b. 855. b. Dei labia sunt ejus judicia, 339. b. Judicia Dei occulta non inveniendo invenit homo, 331. a. 959. b. Dei judicium prævenit homo seipsum discutiens, 115. d. 762. e. Dei judicia occulta, quædam tenebræ sunt, 316. e. 803. d. Deus justo judicio desipientem sinit in pejora ruere, & deceptum novit, sinendo ut cadat in malum quod nescit, 373. e. Deus in occultis suis judiciis omnia videt, nec videtur, 373. b. Occultis Dei judiciis, alii cadunt, alii resurgunt, ibid. e. 797. a. 805. d. 932. a. Severitas divini judicii in puniendis etiam cogitationibus malis, 588. d. Judicium Dei comparatur arcui æreo, 410. e. Occulta Dei judicia, sed non curiosius scrutanda, 493. a. 835. a. 1249. b. 1447. e. Justi numquam securi in districtione Dei & intima & futura, 510. e. Cogitationes minutissimæ, & tenuissima verba in judicio Dei discutientur, 982. e. Sancti apud humana judicia injuste gravari patiuntur, ut in divino judicio mitius examinentur, 694. a. Nemo judicio Dei, qui nihil obliviscitur aut ignorat, absconditur, 790. e. Ad judicium Dei provocare mali, instar Sanctorum, quidam non metuunt, 812. b. Judicia Dei nec scrutanda, nec reprehendenda, 855. b. ea laudant Angeli & Doctores, at ea non cognoscunt, ibid. Occultorum Dei judiciorum exempla in parvulis, sine baptismo, vel post baptismum morientibus, ibid. e. In conversione impiorum occulta Dei judicia nuscenda, 887. b. 2447. e. Judiciorum Dei nubila mentis nostræ radiis impervia, 951. e. 914. a. Judicium Dei significatur nominibus circuli & saltis, 1089. a. b. Fugiendi via undique deest, quia ille judicat, qui ubique est, ibid. d. Alia sunt Dei, alia hominum judicia, 1147. d. Districta Dei, ponentis peccatores

offendiculum, judicia, 1289. c. Invitos Deus aliquando trahit, volentes occulto judicio, repellit, 1316. c. Dei consilia super homines terribilia, 1448. a. Æquitas & severitas judiciorum Dei, 256. b. 1656. c. Nullæ sine occulto Dei judicio hominibus fiunt, 393. a. Occulta Dei judicia ab Ecclesiæ prælatis non cognoscuntur, 425. c. Judicia Dei, quomodo incomprehensibilia, 834. d. 900. c. Mira Dei judicia in reprobatione & electione, 796. d. 931. c. Quomodo divina judicia intendantur super unam animam, unam urbem, unam gentem, 806. b. Divina judicia talia verba nostra audiunt, qualia ex intimis proferuntur, 818. a. Judiciorum Dei similitudines, 855. c. Tanta debemus judicia Dei humilitate venerari, quanta obscuritate nequeunt conspici, ibid. c. Divini judicii occulta mensura est, 912. c. Divina judicia cum nesciuntur, non sunt discutienda, 1046. c. Judicia Dei abyssi dicuntur, 1131. b. Judicia Dei profunda cogitare, & alas deponere, 1242. a. b. Judicia duo Deus ex una re exhibuit, 1656. b.

Judicii humani rectitudo, unde pendeat, 254. c. Quid sit coram Deo judicium ponere, 514. c. Judicia nostra coram supremo judice sunt ponderanda, 540. c. Justorum judicium, cur diadema dicatur, 622. c. Ordo judicii, quo nos ipsos in hac vita debemus scire, 792. c. Conscientia accusat, ratio judicat, timor ligat, dolor cruciat, 793. b. Hoc judicium quod mali declinant, justi semper exercent, quam utiliter subeamus, 793. d. Quilibet in judicio suo cæcus est, 304. d. Disputare ad judicium pertinet, 379. b. Judicia humana, quam falsa, 521. a. Judicia nostra præcipitata esse non debent, 628. a. Judicium apud se viri boni quotidie exercent, 792. c.

Judicaturi causas seniores olim sedebant in portis, 617. c. Qui sint contemtibiles ad judicandum constituendi, 626. c. In judiciis non simus præcipites, 628. a.

Judicium Dei extremum secure expectant hypocritæ, fidentes hominum judicio, 11. d. Dei judicium prævenit justus seipsum discutiens, 185. d. 792. c. Deus in judicio non puniet quod ante pœnitentia correctum invenerit, 115. c. 116. b. Rogandus Deus ne mala nostra in judicio nobis obiciantur, 119. a. Judicii dies est porta Regni, 185. b Tunc non valebit eripi, qui renuit hic corripi, ibid. c. Quantus pavor iniquorum, judicio Dei appropinquante, 225. c. 1436. c. Cum suis manipulis in judicium veniunt justi, 230. b. Reproborum trepidatio in judicio, 234. c. Tunc videbit reprobos Christus ad feriendum, quos hic non vidit ad miserandum, 256. a. Deus non cognoscet in judicio, qui eum hic spreverint, 257. c. 2093. a. Ex pœnis præsentibus gravioris judicii timore homo concutitur, 269. d. Quanta & unde reproborum tunc erit confusio, 286. c. Judicii extremi, quanta severitas, 302. c. maxime in eos quos Dei patientia diu toleravit, ibid. d. Christus lampas hic contemta, in die novissimo coruscabit, 364. c. Cui nunc non ardet ad veniam, tunc ardebit ad pœnam, 365. a. Solius est discutere peccata sine compassione, qui ex naturæ suæ omnipotentia ignorat peccare, 380. b. Justus hic se examinat & punit, ut inindicabilis fiat, 386. c. Qui ad judicium extremum propinquantes piæ mentes se præparent, 428. d. Ex judicio extremo urgentur iniqui ad pœnitentiam, 468. c. 514. c. Quanto terrore ex assidua ejus consideratione affici debeamus, 469. a. In judicio extremo iniqui justos & injustos experientur accusatores, 463. c. Tunc mala intus latentia revelabuntur, 484. b. Peccata vel minima in judicio damnabuntur, ibid. d. Terribilis judicii Dei descriptio, 556. a. 1099. d. 1258. b. tanto major tunc erit severitas, quanto major nunc est misericordia, 563. b. Judicii divini turbo, qua non putat hora, opprimet impium, 569. d. Probos & malos ignis dividet in judicio extremo, 576. c. Cur extremum judicium nomine arcus significetur, 633. b. Extremi judicii signa prævia, 696. a. 2436. b. Sanctis extremum judicium formidantibus, quanto magis metuere debent injusti, 696. b. Christus qui nunc est conditor libri, tunc erit auctor judicii, 719. b. Quid sit Christo ad judicium venienti, librum offerre, 724. b. Nunc secreto judicio agitur, quod tunc publico demonstrabitur, 796. d. Quinam in extremo judicio non judicandi, sed judices sint futuri, 827. a. 845. b. 1190. a. Quid sit sanctos in thronis sedere cum Christo, 838 c. A timore extremi judicii incipit conversio peccatoris, 868. b. Consideratione extremi judicii cor peccatoris metu concutitur, ibid. c. Inordinati motus animi, divinorum judiciorum memoria comprimuntur, 929. d. Judicium extremum, quod justus præstolatur & desiderat, peccator perhorrescit, 1020. b. De imminente judicii extremi die, sancti Gregorii sententia, 1021. d. Judicium ad ignem vocari, quid sit, 1084. c. Pars domus Domini, qui comedatur igne, ibid. Post judicium sequetur universitatis pulchritudo, 1094. a. Publicatio sententiæ damnationis æternæ in diabolum & reprobos, 1099. d Palearum a granis, extremi ventilabro judicii æterna separatio, 1120. d. Judicium extremum dicitur ventus turbinis, 1189. a. Cur ab aquilone venire dicatur, ibid. b. Dicatur etiam nubes, ob cæcitatis caliginem, ibid. c. Qui ignis involvens appelletur, ibid. In extremo judicio speciosus justis erit Christus, & injustis terribilis, 1052. b. 1231. d. Arcus est signum judicii utriusque, facti, per aquam: & faciendi, per ignem, 1247. d. Judicium extremum & resurrectio octavo numero designatur, 2391. c. Quis cantet Deo misericordiam & judicium, 1420. d. Quis adventum diligat judicis, 1422. a. 1438. a. Ad timorem & vigilantiam expectatio judicii nos compellit, 1437. b. Reprobi visuri sunt in majestate Christum, quem in humilitate audire noluerunt, ibid. c. Ex mundi senescentis calamitatibus extremi judicii asperitas intelligenda, 1439. d. Tempestas examinat quos ignis exurat, 1439. c. Considerandi extremum judicium, quidquid molestum est in præsenti leve videtur, ibid. d. Mors in melius morandi ex consideratione extremi judicii, ibid. c. Quis securus judicem Deum expectet, ibid. Extremi judicii metu, lingua est ab otiosis verbis refrenanda, 1457. a. Extremum judicium semper cogitandum & timendum, 1471. b. 2558. b. Cur Deus differt diem judicii extremi, 1471. c dum differtur, electi & reprobi mortis somno sopiuntur, 2477. c. Dies Domini tamquam fur in nocte incautos opprimet, 1478. a. Quis terror, quæ confusio apparere reum in conspectu irati judicis, ibid. d e. Omnes tam boni, quam mali in judicium adducentur judicandi, 1504. d. Ibi omnes Dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt, ibid. Quanta confusio inutilium pastorum sine ovium lucro apparentium, 1504. c. Electi sacerdotum manibus expiari in cælum recipiuntur, ipsis sacerdotibus ad supplicia detrusis, 2505 b. Ira ventura dicitur extrema ultio, 2529. d. Sanctos nunc, futuros in judicio extremo, provideamus nobis patronos, 1592. a. Quibus lacrymis præveniendum est extremum judicium, 2632. c. In districtione ultimæ increpationis cessat omne excusationis argumentum, 1642. b. Ad judicium sine intermissione properamus, 2489. d.

Judicium extremum dicitur dies furoris Domini, 484. c. varia ejus nomina, 569. d. 1479. a. appellatur fulmen, 1120. c. in igne fiet, 3189. c. Fugere judicium Dei est, se in pœnitentia abscondere, 116. a. Judicium extremum negant, qui male agunt, 468. d. Judicio Dei semper assistunt sancti, 520. a. Judicium Dei adversus negligentes præcepta sua, 563. a. Judicium extremum semper meditandum, 2575. a.

Adventus Christi secundus, in quo differat a primo, 364. d. 555. d. cur appelletur nox 569. d. Deus Sodomitas igne judicii ante judicium prævenit, 628. b. Conversus quisque attendere non cessat, quam districtus judex æternus adveniat, 775. a. Ponendum est contra se futurum judicium, 792. a. Quale debeat esse examen conscientiæ in discussione futuri judicii, ibid. b. Quidam in judicio non judicantur, & pereunt, 835. c. In judicio hi verba judicis audiunt, qui ejus fidei verba tenuerunt, 836. b. Quidam judicantur & pereunt, ibid. a. Quidam judicantur & regnant, ibid. d. Deus in judicio mansuetus, injustos puniet, 1052. b. In die extremi judicii pœnitentia impiorum irrita erit, 1093. a. Unusquisque de talentis acceptis rationem reddet in judicio, 1504 c.

JUGUM Christi, cur suave sit, 25. c. 233. d. Mundanæ servitutis jugum gravissimum, 654. d. 959. a. Excusso gravi servitutis rerum temporalium jugo, fruitur suavitate libertatis, 979. a.

JUMENTA & volatilia cæli, quid significent, 368. a. 825. c. Jumenta in stercore suo putrescere, quid sit, 766. c. 1471. a. 1584. b. Jumenta dicuntur homines, 824. a.

JUNCUS, quid significet, 942. a. 1315. c.

JUNIPERUS peccata significat, 646. c. Juniperi radice avaritia signatur, ibid. 651. d.

JURAMENTUM penierre, quid sit, 1048. a.

JURGIUM. Frustra se innocentes putant, qui pulsati dura respondent, 813. a.

JUSTIFICATIONES dicuntur præcepta Domini, 2230. b. 2420. c.

JUSTITIAM defendere amore præmii, injustum, 305. b. Justitia vestimento comparatur, 452. c. 621. b. Justitia radix virtutum, 625. a. Justitia nostra, qui celanda vel ostendenda, 1472. d. Justitia, quid sit, 1417. b. Justitiam vendere, quid sit, 1648. c. Bonorum causa justitia est, 845. a. Justitiam falsam habentes, alios despiciunt, 2600. d. Justitia vestiri, quid sit, 621. b.

Justitia mansuetudini juncta esse debet, 21. c. Justitia prior est misericordia, 624. c. Justitia vera compassionem habet, 1620. d. Justitia humana injustitia est divinæ comparata, 169. d. 301. d. 306. a. 547. b. 694. a. Apud Deum nulla est justitia hominis, si eam extollit arrogantia mentis, 511. b. Debemus pro defensione justitiæ nosmetipsos objicere, 2023. b. Quomodo justitia nostra perversatur aliquando, 68. b. 452. d. Justitia perdita per pœnitentiam reparatur, ibid. d.

Justitia nostra eget veniæ deprecatione, 302. d. 697. b. Gloria uniuscujusque justitia est, 452. c. Qui metu pœnarum deserit justitiam, sæpe eas non evadit, 453. c. Justitia nostra Deus non indiget, 501. b. Vel sola justitiæ inchoatione Deo placeamus, 2587. a. A justitia tuenda non præpediamur humana verecundia, 1589. c. Justitia vera compatitur, falsa dedignatur & despicit, 2600. d. Pravi justitiam Dei laudant, ubi eis bene est, ubi male, damnant, 271. b. Justum juste vel injuste facere, quid sit, 305. a. Qua ratione justitia, quæ Dei est, nostra dicatur, 765. c. Qui justitia vertatur in judicium, 838. b. Justitia lucis nomine designatur, 931. b. Quæ nonnisi successive spargitur, 936. a.

JUSTUS per lignum figuratur, 394. b. Justi per lucem figurantur, 550. b. Nemo nascitur justus, 498. a. Vide Peccatum originale. Justorum vita palmæ comparatur, 630. a. 631. b. Justi progenies herbæ terræ comparatur, 206. c. Justi meditationes, 139. c. Mens justi arca testamenti, 149. a. Contemplatio justorum circa divinum judicium, 261. d. Justi vita lucifero comparatur, 355. a. Justi, quomodo carbones, & qui lampades dicantur, 1208. b. Justus non est, qui justitiam in dolore deserit, 449. c. Justus Dei illustratione, non comparatione justus est, 541. b.

Justi mundo sunt mortui, 362. a. Justus se peccatorem cognoscit ex se, & justum se factum ex munere, 384. c. Justorum prima plantatio in Dei præscientia, secunda in eorum operibus, 395. b. Justorum animæ in hac vita dicuntur stellæ, 543. d. Justus intus agit causam suam cum proximo, seque jure reum damnat, 622. c. In corde justorum Christus sedet primus, 639. d. Justi ut nubes volant, 678. d. Justi semper Deo assistunt, ut famuli domino suo, 517. d. Justi semper præsentem sibi Deum conspiciunt, 614. a. Justorum dies sunt afflictionis, 663. b. Quid habeant proprium justi, 90. a. 458. d. Tædet justum vivere, 305. a. Justorum proprium est non solum suam, sed & proximi ædificationem in dictis & factis quærere, 383. a. Justi mundi gloriam quasi stercus reputant, 471. a. Quanto plus justi hic laborant, tanto amplius Deum contemplari considerant, 514. a. Justorum sollicitudo est quotidie actus suos juxta viam veritatis examinare, 517. d. Justi semper ad cordis secretarium redeunt, 520. a. Justorum duo sunt genera, 857. d.

Justi simplicitas & rectitudo, 29. b. Justi semen multiplex, 206. b. Justi, alii terrena possident, alii abdicant, 263. c. Justi carnalium oculis sine luce, coram Deo ardent & lucent, 362. a. Justus gloria temporali sublimior, ibid. c. Justorum sollicitudo est vias veritatis observare, 517. c. Mira justorum intra se collectorum perspicacia, 2005. b. Justorum fortitudo in bello, 90. b. Justi ex reprehensione corriguntur, 338. b. Prudentia justorum a sapientibus mundi fatuitas creditur, 360. d. Justi simplicitas a reprobis despicitur, ibid. Justi etsi sæviendo facta aliorum arguant, cum compassione reprehendunt, 380. a. Justus injusta patiens, non tam ad iram quam ad preces movetur, 458. d. Justi de errore pereuntium lætari non possunt, 507. c. Justi in bono opere constantes sunt, 631. b. Justi cumulus est bona agere, & mala tolerare, 674. a. Justi aliquando in correctione mites, aliquando severi sunt, 780. d. Justorum confidentia leoni comparata, 1022. c. Justi æquanimiter flagella divina tolerant, 1099. b. Justi filiorum virtutes, quæ, 1425. a. Mens justi cruciatus appetit, 119. a. Fortitudo justorum, in quo consistat, 221. c.

Justus a timore inchoat, in caritate consummat, 49. c. Justorum timor & lacrymæ ex contemplatione divini de se judicii, 145. e. 316. a. Justi ipsi se sciunt perituros, si remota pietate a Deo judicentur, 258. b. 261. c. 263. c. 270. a. 288. a. 298. c. 301. d. 314. a. 404. c. 544. a. 776. a. 1147. b. c. 1188. c. Justus Deo suppositus servat justitiam, temporalem amittit, 289. a. Cur justus in turbine non conteratur, 303. a. Justi Deum tranquillum timent, ne commotum sentiant, 321. a. Justi ex pavore mortis, & extremi judicii anxiantur, 755. a e. Justi cum alienas culpas suspiciunt, ad proprias attendunt, & illas dijudicant, 98. a. Justi continua in vita molestia adstringuntur, 135. a. Pro peccatis suis Judicium Dei timent, 137. b. 269. d. Bona etiam sua formidant, 143. d. 245. a. 264. e. Justi semper timent, 258. c. 264. e. 302. e. 312. e. 314. e. 319. e. 638. a. 863. c. Justorum timor, 280. d. 258. b. Quomodo se judicent, 622. c.

Justi bona agunt, ut soli Deo placeant, 139. a. Intentio justorum per oculos designatur, 357. c. 907. d. 1224. b. V. Intentio.

Justorum verba gravia sunt injustis, 270. b. Justorum bona usque ad terminum vitæ crescunt, 474. d. Justorum moderatio in redarguendo, 380. a. Verba & opera justorum & injustorum sæpe similia, at intentio eorum diversa, 405. d. Justi quandoque bona sua ex necessitate fatentur, 408. a. 813. d. Justorum judicia de se, qualia sint, 622. d. onde bellum in justo intestinum, 404. d. Cur doleant justi se clausos esse carcere, 460. d. Justus non facit fraudem in opere Dei, 313. Justus se in multis cognoscit abominabilem ex rebellione carnis, 315. e Justi memoria est æterna, 381. c. Deus justorum vires explorat, eosque probat, 316. c. Justi sollicite attendunt quid Deo, quid proximo debeant, 822. e. Ipsi justi ex aliorum sanctorum consideratione proficiunt, 768. e. Variæ Sanctorum virtutes, quas quisque in altero imitetur, ibid. Justus adversantibus intrepidus occurrit, 1053. d. Justi in dolore tribulationis propriæ positi, non deserunt curam utilitatis alienæ, 90. a. Justi quandoque interius & exterius affliguntur, 90. b. Nullus carnalium desideriorum motus justos tanet 134. e. Justi in prosperitate turbantur, 238. a. Justi in hac vita magis prospera, quam adversa formidant, 239. b. Cur justi assidue flagella patiantur, 147. e. Dum justi præsentes dolent pœnas, pavent futuras, 214. d. Boni flagellis, ac judicii terrore confirmantur, 217. d. Justi pauperis oppressi, ac stulti propter Deum, qualis sit animus, 235. e. Justus ab exterioribus ad cor redit, nec ibi requiem invenit, 261. a. Justorum, quæ sit affectio circa bona terrena, 287. b. Justi ignorantia propter quid flagellentur, anxietas, 350. b. Dura hic patitur justus, sed bene ei erit in extremis, 355. b. Justus Deum etiam in adversis laudat, 363. c. Firmis mentibus nulla adversa repente adveniunt, 423. c. Justi injuste afflicti, a Deo magis respiciuntur, 837. d. Justi contra impugnantes fortiter muniti, 202. b. Justi afflictionem putant requiem, 219. a. Justi hujus vitæ gaudia plene despiciunt, 238. e. Justi in adversis patientes, in prosperis timidi, 287. b. Justi nec præsentia bona curant, nec futura mala metuunt, ibid. Justis exercitium virtutis est, sola exterius adversa tolerare, 303. e. Justi in persecutionibus non irascuntur, 438. d. Justi mœrore afflicti, consideratione cælestium consolantur, 687. a. Justi in prosperis & adversis stabiles, 658. b. Justi supernum solatium in tribulatione temporaliter percipiunt, quod non temporaliter implorant, 816. c. Justi æquanimiter flagella divina tolerant, 1005. c. Animæ justorum, quasi aurum per ignem probantur, 516. d. V. Flagella. Adversitat. Sancti, &c.

Justi peccata sua semper considerant, 97. b. Justi peccata sua semper detestantur in confessione, 258. b. Justi minimos defectus in se plangunt, 382. d. Si justi non labantur in opere, labuntur in cogitatione, 383. a. Corda justorum sæpe cogitationes polluunt, 521. a. Justi sine peccato esse omnino non possunt, 561. a. Justorum lapsus, quam ipsis utilis, 1292. a. Justi, pœnis quas sustinent emendantur, 214. b. Culpis suis justus parcere nescit, ut Deus parcat, 383. d. V. Peccatum, Culpa.

Justos flagellari, cur Deus permittat, 54. b. 77. a. 548. b. Justos duobus modis tentat diabolus, 77. d. Justi aliquando deserentur, 854. a. Quæ sit desperatio justi, 284. b. Justus de divinæ misericordiæ largitate non desperat, ibid. e. Justis sæpe gratia subtrahitur ne elevetur, 383. e. Cur justi aliquando cadere permittantur, 358. e. Gratia non deserit justum, in gravi tentatione positum, 354. e. Quos Deus in æternum diligit, ad tempus aliquando utiliter relinquit, 881. a. Qui lampas justorum pessim contemnatus, 364. a. Justi in hac vita a reprobis affliguntur, 280. e. Profectus dilationis desiderii justorum, 826. d. Justorum adversarios, cur Deus prosperari sinat, 261. b. V. Prosperitas.

Justi, si tot patiantur flagella, quæ iniquos manent supplicia, 248. b. e. Deterioribus sæpe displicent dicta, vel facta meliorum, 148. c. Perversi bonorum vitam duobus modis impetunt, 312. e. Justi nulla in damnatos misericordia moventur, 203. a. Juste viventibus cavenda singularitas, ibid. e. Quæ justorum sit fortitudo, quæ iniquorum, 281. e. Justorum verba injustis sunt gravia, 270. b. Justi bonis temporalibus utuntur, iisdem fruuntur injusti, 288. a. Justorum labor indicat, quæ reprobos pœna maneat, 326. e. Justus absconditur a flagello linguæ iniquæ damnantis, 202. e. Ad correptionem qui discrepent, justus & iniquus, 338. b. Justi quia præsens securitas laborem parit, justi præsens labor, securitatem, 338. b. Quod iniquo voluptas, hoc pœna est justo, 358. b. Justi bene utuntur, quas habent, divitiis; iniqui, male, 385. b. Justi & iniqui concordiae de potestate Dei sentiunt, sed non concorditer vivunt, 368. b. Justi & injusti in adversis, quantum distent, 383. e. Justorum & iniquorum verba sæpe similia, sed cor dissimile, 405. d. Deus qui malis temporalia bona concedit, justis æterna non denegat, 432. e. Justorum gaudium infra ipsos, sed supra ipsos, iniquorum, 439. e. 470. e. Falsa reproborum de flagellis bonorum, judicia, 446. d. V. Flagella. Justi bona sua possident, non ab eis possidentur; secus, iniqui, 490. b. Electi prævident, ne peccent; iniquorum, post casum, oculos pœna frustra aperit, 492. d. Iniquorum fundamentum in terrenis, justorum in cælestibus est, 508. e. Justi de iniquorum peccatis nunc tabescunt, de eorum interitu quandoque lætaturi, 507. e. Iniqui ex justorum prosperitate turbantur, 130. a. Justi si delinquant, ab improbis non sunt corripiendi, 140. e. Justi ex radice humilitatis loquuntur, iniqui secus, 778. b. Peccator mortalitatis suæ obliviscitur; secus, justus, 783. e. Cur ab injustis justi sinuntur affligi, 820. e. 826. b. Justi ab iniquis oppressi, petunt liberari propter opprimentium salutem, nec exaudiuntur, ibid. e. Unde gloriatur justus, terretur peccator, 1020. b. Eripiuntur justi ex injustorum manibus, inter se dissentientium, 1120. b. Justus in faciem, injustus retro cadere, cur dicatur, 1151. d. Deus terribilis iniquis, blandus est justis, 1127. a. Propterea columna ignis per noctem, & nubis per diem apparebat populo Israel, ibid. b.

Justi ante ascensionem Domini, ubi post mortem erant, 147. d. 668. d. Justus hic despectus, in futura vita potestate magna fulgebit, 363. a. Jam ab hinc foris cadens justus, intus innovatus, 351. e. Justi sua morte uberes in nobis fructus gignunt, 395. a. Justorum interitus cum lætitia est, 776. c. Solis justis præmia regni cælestis debentur, 2524. b. Mors justorum bonis est in adjutorium, 1824. a. V. Sancti.

JUVENES in Sacra Scriptura, quinam appellentur, 618. a. Vigor juvenum describitur, 2438. e. Juventus hora sexta signatur, 1551. d.

L

LABAN typus fuit diaboli exactoris, 988. e. & mundi electos opprimere conantis, ibid. d. Laban filia, quam de domo patris abstrahit, quid figuret, ibid. Idola Laban avaritiam significant, ibid.

LABIIS non peccare, quid sit, 80. e. Labiis dupliciter delinquimus, ibid. Labia tantum circa dentes Christi relicta, quid significent, 458. e.

LABORANT omnino sancti, quo propius ad præmia accedunt, 148. a. Sublevatio laboris est visio laborantis, ibid. Labos itineris levatur de societate comitis, ibid. b. Labor hominis, in quo consistat, 188. a. Labor carnalium gravis, ibid. & inanis, 130. a. Transitorio labore eruimus a dolore perpetuo, 201. e. Labor intuitu mercedis levatur, 248. e. Laboriosas noctes ducere, quid sit, ibid. d. Labor pro seculo, inanis ex fine dignoscitur, 249. e. Duros labores hic sustinent justi, sed eos præmia manent æterna, 355. e. Labor justorum, ut se inveniant, & inventos fleant, 386. e. Justos laborare in adversitate, quid sit, 131. c. Labores hæreticorum steriles, 536. b. Impii asperitate laboris, magis quam quietis dulcedine, delectantur, 635. b.

LABRUM æneum, in quo sacerdotes lavari debent, quid significet, 1500. a.

LACRYMÆ sanctorum ob ignorantiam divini de seipsis judicii, 144. b. Lacrymas sæpe sequitur gaudium contemplationis, ibid. c. Luctu anima pascitur, ad superna gaudia tendens sublevata, ibid. d. 1579. d. Lacrymæ mundant, si profluant cum humilitate, ibid. Quæ lacrymæ sint infructuosæ, 314. c. 1202. d. Qua ratione Deus nos dimittit ad plangendum dolorem nostrum, 331. a Flammam suggestionum diaboli extinguunt lacrymæ, 1118. Lacrymæ orationis sunt victimæ oblationis nostræ, 1502. d. Quanta sit lacrymarum pœnitentiæ necessitas & utilitas, 1234. d. aliæ ex timore, ex amore aliæ funduntur, 1428. e. Lacrymarum compunctione nihil quæras ut transitorium, ibid. e. Per fletus ad æterna gaudia ducimur, 1443. d. Mens amore ardore sauciata, suis lacrymis pascitur, 1578. b. Lacrymis pedes Domini rigare, quid significet, 1596. a.

LACTIS nomine, quid significetur, 1070. d. Qui sint lacte nitidiores, ibid.

LACTUCÆ agrestes significant amaritudinem pœnitentiæ, 1534. d.

LACUS aliquando dicitur infernus, 331. d.

LÆTITIA servorum Dei vera, iniquorum insania, 123. d Quanta sanctorum in cæli lætitia, 285. d Vera lætitia mentis creator est, 403. d. Justi de malorum erroribus non lætantur, 507. e. Privata lætitia communi felicitati & perpetuæ postponenda, 1387. a. Ita agenda lætitia, ut sequentis judicii amaritudo non recedat a memoria, 1647. b.

LAGUNCULÆ mustum non continentes, quid significent, 741. a.

LAMENTA sine humilitate non prosunt, 384. b. Lamenta humilitatis signantur per aquas nivis, ibid. Lamentationes pœnitentiam indicant peccatorum, 1282. e.

LAMIÆ, quid sint mystice, 619. e. etc. 7.

LAMINA plumbi Judæa designatur, 360. e.

LAMPAS contempta Justus appellatur, 362. e. item Christus, 364. a. Quid significent lampades ante Antichristi procedentes, 1150. b. Lampadibus & carbonibus comparantur viri sancti, 1408. a. Lampades sunt, qui ardent & lucent, ibid. e. Quid sint lampades ornate, 1478. a. Lampades fatuarum virginum extinguntur, quid sit, ibid.

LANA. Ex lana & lino vestis contexta, quid significet, 285. b.

LAPIDEM supponere capiti dormientis, quid sit, 263. e. Lapides aquis excavantur, quid sit, 401. d. Quid, lapides amplexari, 525. e. Lapidem calore solutum in æs verti, quid significet, 572. e. Lapis caliginis significat durum perfidia populum Judæorum, 576. d. Lapis quandoque in bono, quandoque in Scripturis sacris sumitur in malo, 579. b Quid sint lapides sculti, in quos portas Ecclesiæ Dominus posuit, ibid. e. Quid significant duodecim lapides, quos sacerdos portat in pectore, 890. d. Lapis angularis Christus 902. b. Lapis secundum duritiam, quid significet, 943. e. Lapidum pretiosorum genera novem, 1072. e. 1804. b. Novem Angelorum ordinibus comparantur, ibid. In medio lapidum ignitorum ambulare, quid sit, 1073. b. Lapidi comparantur corde impiorum, 1120. e. Lapides Ecclesiæ sunt electi, 1318. b. 1314. Christus lapis in fundamento positus, 1318. e. Lapides dicuntur animæ fideles, 2363. a. Lapidibus quadris, qui signentur, 1405. e. Lapides quadrati dicuntur verba Sacræ Scripturæ, 1407. e. Lapidis amittentis ignem cum Scriptura Sacra, comparatio, 1417. c. Lapidem super lapidem ponere, quid sit, 1647. a. Non relinquere lapidem super lapidem, quid significet, ibid.

LATEREM sumere, & in eo scribere, &c. quid sit, 1302. a.

LATITUDO caritatis, qualis, 1372. d. 1354. d. Latitudo caritatis est, angustia autem tenaciæ, pigredinis & timoris, ibid. 1426. b. Latitudo mentis, quæ, 1354. d.

LATRO dicitur vitam donare, si non auferat, 814. e. Latrones sunt dæmones, qui operibus nostris insidiantur, 285. d. 1472. e. Latrones Dei, cur dicantur dæmones, 413. a. Latronis in cruce conversio a Deo, 586. e. Latronum in cruce exitus varius, 872. a. In fonte misericordiæ latro abluitur est, confessione veritatis, 1405. b. Latro ad horam undecimam vocatus, venit in vineam, 1512. e. Quod latro non habuit per ætatem, habuit per pœnam, ibid. A fauce itineris ad crucem raptus, ibi confessus, ibi sanatus, 1525. b. Exemplum pœnitentiæ nobis Deus dedit latronem, 1552. e.

LAVARE suas manus in sanguine peccatorum, justi dicuntur, 752. d.

LAUDARE Dei est bona dare, & data custodire, 24 a. Laudes humanæ sectatoribus nulla erit merces in judicio novissimo, 112. e. 275. e. Laudes falsæ, quam noxiæ, 125. b. Laus inimicorum, quam sit potens, 152. e. Latrunculus est, appetitus laudis humanæ, 304. a. 1472. e. Animæ quid prosit recte agenti, ab hominibus non laudari, sed irrideri, 360. a. 706. a. Infirmi exterioribus actibus occupati, facile ac perniciose humana laude capiuntur, 413. b. Laudare malefacta hominum, est ea augere, 559. e. Sancti aliquando se laudant innoxie, 582. e. 1256. d. Laudes suas, cur loquatur Deus, ibid. 1257 a. De suis laudibus, vel tacite lætari vetitum, 705. e. Aliud est favores hominum quærere, aliud de profectibus laudantium exultare, ibid. d. Sancti de suis laudibus cruciantur, 707. a. 842. b. Laus dum justos cruciat, purgat; iniquos dum lætificat, reprobos monstrat, ibid. Effeminati sunt, qui laudibus humanis corrumpuntur, ibid. d. Bona terrena laus extinguit humana, 975. e. Intentio humanæ laudis, Dei causa inceptum assequitur intentionem 1168. e. Bona quæ agimus, nisi proximi utilitas, aut magna cogat necessitas, non detegenda, 1257. b. Justi sine arrogantia bona sua loquuntur, ibid. d. Laudes humanæ, quam metuendæ, 1472 e. Cavendum ne bona opera laudis appetitu vitientur, 1476. b. Laudatio formidolosa, quæ sit, 886. a.

LAZARI resurrectio, est forma resurrectionis animæ peccato mortuæ, 713. a. 1555. e. Lazari resurrectio alios excæcavit invidia, alios fide illuminavit, 872. a. Lazari suscitatio, significat sacerdotalis absolutionis ordinem, 1556. a. mortuus venit foras, cum peccator suas nequitias sponte confitetur, ibid. b.

LAZARUS (mendicus) interpretatus adjutus, 805. b. 1653. e. Lazarus Gentilem populum significat, 805. e. 1652. e. Cupiens Lazarus saturari de micis cadentibus de mensa divitis, quid figurat, 1652. e. Canes vulnera Lazari lingentes, quid, 1653. e. In sinum Abrahæ mortuus, ab Angelis Lazarus deducitur, 1653. d. Cur pauperis nomen, non divitis in Evangelio refertur, 1655. e. Deus pauperem tentando, exercebat ad gloriam: divitem tolerando, expectabat ad pœnam, ibid. d. Quot tentationes ex divitis conspectu passus sit Lazarus, 1656. a. illum paupertas afflixit & tersit, 1657. e. Multi Lazari jacent ante januas, non negligendi, 1659.

LECTIO viva est vita justorum, 767. a. Legere verbum Dei est comedere, 1265. d. In sacra lectione jejuni sumus, nisi Deus mentis aciem repleat, 1268. a. Veteris hominis facta lectionis est fructus, 1267. b. Calamus mensuræ Scriptor sacer, cujus scripta legentium aliis prosint, aliis non, 2315. d.

LECTULUS significat cordis secretum, 261. e. Quid sit viros sanctos in lectulo dormire, 750. e. Lectus in Scriptura sacra significat, 751. e. In lectulo dilectum quærere, quod sit, 854. b. 1383. e. 1546.

LEGATIO quam ad Deum mittere debemus, 1631. a. Hæc legatio est lacrymarum, eleemosynarum & hostiarum oblatio, 1633. e.

LEO virtute sua Christum, sævitia diabolum significat, 157. a. Leonis nomine signatur, 1373. e. & diabolus, 1376. e. Leonum catuli, qui dicantur, 157. e.

LEÆNÆ nomine aliquando sancta Ecclesia, aliquando Babylonia designatur, 657. a. 967. d. Leæna, qua arte capiatur, 327. b. Quid per leænam captam signetur, 327. e. Qui leæna Dominus capiat prædam, 928. e.

LEPROSIS similes sunt hæretici, 251. b.

LEVARE faciem ad Deum, quid sit, 310. e. Levare corda cum manibus ad Deum, quid, 560. d. Levare caput, quid significet, 1437. e.

LEVIATHAN appellatus Antichristus, 110. b. & diabolus, ibid. e. 1086. a. 1094. e. quomodo hamo captus est, 1530. b.

Leviathan interpretatur additamentum hominum, 110. e. 1086. a. 1550. b. Leviathan designat diabolum, 1086. e. 1094. e. 1550. b. Caput Leviathan, quid significet, 1097. a. Item pellis Leviathan, ibid. Portæ vultus Leviathan, qui, 1103. d. Leviathan sternutatio, quæ, 1109. b. Cur Leviathan dicatur regulus, 1112. Carnes Leviathan, quid sint, 1119. e. Leviathan incudi comparatur, 1121. a. Qui sint dentes Leviathan, 1104. a. Qui ex ore ejus lampades exeant, 1110. b. Os Leviathan, quid sit, ibid. De Leviathan naribus fumum exire, quid sit, 1110. a. Collum Leviathan elationis ejus extensionem designat, 1118. e. Foramen maxillæ Leviathan, quid sit, 1551. a. Quid sit conversio in medium oris Leviathan, 1103. Cur per corporeum animal Leviathan signetur, 1137. b. Qui linguam Leviathan Dominus ligaverit, 1087. d. Circulus in naribus Leviathan est divinæ omnipotentiæ virtutis, 1088. a. Corpus Leviathan, cur fusilibus scutis comparetur, 1105. d. Corpus ejus squamis tectum, quid significet, 1108. d. Squamis squamæ adhærentes, quid sint, 1108. d. Oculi Leviathan id est consiliarii ejus, cur palpebris diluculi comparentur, 1109. d. Flamma de ore ejus egrediens, est instigatio occultæ locutionis, 1115. a. Non comburit nisi lignum, fœnum, stipulam, 1116. a. Ejus flammam extinguunt lacrymæ, ibid. b. Qui faciem Leviathan egestas antecedat, 1118. d. Quid faciet Leviathan de paleis, si fortes ipsi ut paleæ ab illo reputentur, 1124. b. Qui stat sub Leviathan radii solis, 1127. e. Leviathan jam nunc occulte sternit aurum quasi lutum, postea manifeste, 1129. e. Qui Leviathan celet consilium absque scientia, 1141. e. Nullus os Leviathan evadit, ut illicita nulla committat, 1150. b. Redemptoris beneficio morsum ejus fugiat, qui ne morderetur, non cavit, ibid.

Leviathan fœcem superbiæ menti Evæ supposuit, 214. d. Fumus egrediens de naribus Leviathan obscurat cordis oculos electorum, 1111. e. Leviathan invidiæ flamma Cain animum succendit, 1114. d. Leviathan luxuriæ facibus cor Salomonis exussit, ibid. Leviathan avaritiæ igne Achab animum concremavit, ibid. Quid sit per halitum Leviathan prunas ardere, 1115. b. Quare Leviathan majorem unitatem in reprobis habere permittatur, 1120. b. Leviathan verba prædicantium despicit, 1124. d. Leviathan ex reprobis virtute prædicationis non movetur, ibid. e. Sapientiores in fine potestati Leviathan subjicientur, 1127. e. Qui Leviathan reproborum corda infatuet, 1132. b. Leviathan rex est superborum, 1142. e. Qui Deus ancillæ suæ fortitudinem Leviathan ligaverit, 2095 d. Quid sit subtrahi ab ure Leviathan, 1551. b.

LEVI interpretatur assumtus, 1424. e. Dicuntur ancillæ, Levitarum animæ, 654. e. Levitarum ætas, vel ad serviendum tabernaculo, vel ad vasa custodienda, quid signet, 742. e. Qui dicantur filii Sadoch & Levi, 1424. e.

LEX, ad quid hominibus a Deo data, 9 a. Lex Christi est caritas, 340. e. Lex Christi, cur multiplex dicatur, 341. d. Lex antiqua, lex mortis, 385. d. Legis antiquæ austeritas, 952. d. Sancti ante legem datam, fide Mediatoris, & voluptatum mortificatione salvati, 132. b. Multo plures fuerunt ante legem datam Sancti, quam quos Moyses memorat, ibid. d. Mundus tunc nobis vestitus, 913. b.

Lex vetus cum suis sacris a Christo deserta, 61. b. Sancti sub lege dicuntur concepti, lucem non vidisse, 132. d. Lex carnaliter insulsa, a Christo sale condita, 215. e. Lex carnaliter degustata, erat mortifera, 216. b. Justorum in lege V. quanta fuere Incarnationis Verbi desideria, 307. b. Lex V. per timorem justitiam non implevit, 385. d. Justi in lege veteri decedentes, non sunt adepti beatitudinem ante mortem Christi, 397. e. 433. e. In lege V. infirmis quædam permittebantur, quæ in nova veritas animadversione insequitur, 559. e. 913. d. In V. lege sub litteræ caligine, quasi pannis infantiæ obvolutus mundus, 913. e. Lex V. imperfecta & infirma, ibid. e perficitur per novam, 914. a. Per veterem mundus, eruditur ad novam, ibid. Lex vetus, qui per Arcturum significetur, 950. b. Legem V. qui Christus adimpleverit, 1346. e. Adimplevit legem Christus, cum incarnatus apparuit, 1349. a. In V. lege opera exteriora, in nova cordis præcipitur custodia, 1590. a. Lex V. timore mortis frigida Judæorum corda constrinxit, 1405. a. Lex V. minora, lex nova majora jubet, 1659. a. Cur per Pleiades novæ legis gratia significetur, 950. d. Ignea lex in dextera Dei, quid signet, 1507. e. Ante legem, sub lege, sub gratia, Dominus hominem expectat, admonet, visitat, 1582. a. Temperavit nobis districtionem legis misericordia Redemtoris, 1587. e.

LEGISLATORES, qui fuerint, a quibus omnibus quantum discrepet Christus, 851. d.

LIA dicitur laboriosa, 210. b. Figura est activæ vitæ, ibid. 1324. d. Lia pro Rachele in nocte substituta, quid signet, 1324. a. Lia lippa & fecunda, quid figuret, 1325. a. V. Vita activa & contemplativa.

LIBRI sacri sunt venæ argenti, 573. a. Libri non canonici ad ædificationem Ecclesiæ sunt editi, 622. a. Liber vitæ est ipsa visio advenientis judicis, 767. a. Liber involutus, quis sit, 1280. e. Quomodo intus & foris scriptus, 1281. b. Quæ in eo erant scripta 1262. a. Signatum librum leo de tribu Juda, qui aperuerit, 1532. a. V. Scriptura sacra.

LIBERUM primi hominis arbitrium in statu innocentiæ, quid valuerit ad merendum, 126. e. quid valuerit in Angelo, 470. d. Peccamus ex libero arbitrio, suggerente diabolo, 424. a. Tractus quisque ad peccatum a diabolo, libere sequens arbitrio, quis dicatur liber, 979. a. V. Arbitrium liberum.

LIBERTAS a peccato, quæ sit, & ubi, 137. b. Libertas Sanctorum in oppressionibus, ad cælestia intentorum, 216. d. Libertas filiorum Dei refrenatur Sanctis in cælo, 247. d. 269. e. 1197. d. Nulla est libertas in culpa, 479. b. Libertatis & superbiæ distinctio, 1254. e.

LIBIDO carnem, & per hanc omnia bene acta consumit, 688. e. Si per cordis munditiam libidinis flamma non extinguitur, frustra quælibet virtutes oriuntur, ibid. Visus libidinis de radice nascitur elationis, 824. a. V. Luxuria.

LIGNI nomine multa significantur in Scriptura sacra, 394. b. Quid sit lignum succiso trunco, comam facere, 395. b.

LILIA dicuntur justi, in quibus pasci debemus, 767. e. Lilia candelabri, quid signent, 1206. d.

LIMEN portæ significat antiquos Patres, ex quibus Christus est ortus, 1331. e. Limen internus & externus, quid signent, 1335. e.

LINGUA, quibus gradibus suæ ruinæ cadit in foveam, 219. d. Aquam dimittere, est linguam in multiloquium relaxare, 152. a. 239. d. Lingua per disciplinam retinetur, & ex necessitate laxetur, 241. a. Propter laxatæ linguæ reatum, superbus gravi flamma torquendus, 413. b. Habere sub lingua dulcedinem, quid sit, 673. d. Intemperans lingua ad deteriora præcipitatur, 501. d. Linguæ culpas vitæ meritis tegere, curant Sancti, 1047. e. Lingua maris est scientia doctrinæ secularis, 1088. b. Lingua refrenanda a verbis otiosis, & ad verba exhortationis laxanda, 2457. a. Qui fidelis quisque linguis loquatur novis, 1571. b. Quid linguæ igneæ significent, 893. e. 1577. d. Lingua dupliciter peccat, 82. e. Linguæ innocentia discordias ponit, 152. a. 239. d. Lingua pravorum, bonis quam noxia, 201. d. Linguæ flagellum, quid sit, ibid. Linguæ mala duo, 238. e. V. Sermo, Verbum.

LINTEAMINA sepulti corporis Christi, quid significent, 1532. e.

LINUM, quid significet, 285. b.

LITIGATUR sæpe magno clamore pro vili stipe in hac vita, 651. e. Litibus postposita sibi commissæ plebis cura, vacare vetantur Pastores, 600. b. Quo animo, cum necessitas & caritas cogunt, litigandum, 1007. a. Ex amore proximi nostra rapientis, non ex vindicandi studio litigandum, ibid. qua moderatione, ibid. b. Qui discrepent ab hypocritis, acrius bona temporalia tuentes, ibid. e. hi quos cautela reprehendendi, 1008. a. Ex sollicitudine litigantium, discamus sollicitudinem in salutis negotio, 1558. e.

LIVORIS effectus, quam perniciosi, 179. b. Livor oculos mentis excæcat, ne videas bona aliorum; solit eorum, si quæ sunt, malis intenta, 198. a. V. Invidia.

LOCUS bonorum, humilitas, 90. b. Locus malorum, superbia, ibid. Deus electorum est locus, 134. d. Deus locus, non localis, ibid. Locus hominis Deus, per inobedientiam desertus, 257. d. Locus hypocritæ, cor est adulantium, 472. b. Quis sit mentis locus, 849. e. Locus cordis humani, delectatio vitæ præsentis, 867. b. Loca arentia, quid sint, 1072. a. Loca bonorum sunt voluptuosa, 1080. a. Loca non faciunt sanctum, 1259. a. Si Spiritus desit, non adjuvat locus, ibid. Adam cecidit in paradiso, satan in cælo, ibid. Deus solus nobis est locus munitus, 1259. b. Ubique locorum proximi sunt tolerandi, ibid. Locus diaboli, corda peccantium, 1274. a. Corda pœnitentium sunt locus Domini, ibid.

LOCUSTA, quid sit mystica, 2017. b. 1018. b. e. 1030. e. Locusta impinguata Gentilitas cælestis gratiæ pinguedine infusa, signatur, 2017. 6. Locustæ nomine gloria inanis exprimitur, 2113. e.

LOCUTIO Dei multiplex, 41. d. Locutio Angelorum, quæ, 42. b. Locutio diaboli ad Deum, quæ, 43. b. Locutionum tria genera, 150. e. Mali sunt in locutione præcipites, 152. b. Fames mentis est silentium divinæ locutio-

cutionis, 201. c. Duo locutionum genera, hominibus noxia, 239. b. Locutio, quæ est in abundantia sermonis cum indigentia sensus, iniqua, 270. d. Locutionis simplicitas, magnæ virtutis laus, 743. d. Locutio humana, quomodo fiat, 744. a. Dei locutio duplex 893. a. Intima Dei locutio, replendo animum levat, ibid. b. Locutionis picenta, qui tegantur, 1203. d. Perversa locutio assidue audita, est animæ, quod corpori aer malus, assiduo flatu tractus, 1259. d. Locutionis quinque conditiones a Pastore servandæ, 1286. a.

LONGANIMITAS Dei & pietas nobis imitandæ, 517. a. Longanimitas per longitudinem signatur, 1426. b. Cur dicatur Deus longanimis simul, & justus, 1483. d.

LOQUACITAS conviviorum comes, 20. c.

LOQUI stulte contra Deum, quid sit, 52. b. Duobus modis loquendo delinquimus, 80. c. Deus sæpe tacitus, loquitur operibus, 222. b. Loquendi vis quadruplex, 270. b. 732. r. Homini, quando Deus loquatur, quando sibi homo, 339. a. Recte dicta sæpe corrumpit loquentis indiscretio, 358. d. 784. c. 830. a. Qui homo Deo loquatur, & Deus respondeat homini, 386. b. Mala bene & bona male, quandoque loquimur, 732. c. 830. a. 897. b. Loqui ex Deo & coram Deo, quid sit, 717. a. Loqui semel Deum, quid sit, 748. a. b. Quot, quibusve modis ad homines loquatur Deus, 892. c. 894. a. Loquitur aliquando per Angelum Deus, vel per seipsum, 893. a. 894. a. Quid sit unum & alterum loqui illicite, 1047. d. Loqui nostrum ad Deum, est ad eum desideriis inhiare, 1545. b. Qui ordo loquendi, vel servetur, vel confundatur, 1454. a. Bene loqui novit, qui prius bene tacere didicit, 1282. c. Non loquendo discendum est tacere, sed tacendo loqui, ibid. d. Culpa est loqui, nisi necessitas cogat, ibid. Quid sit in loquendo periculosius, 1287. b. Loqui de Deo, quietæ valde, & liberæ mentis est, 1291. d. Qua ratione prædicantibus loquendi donum Deus, aut concedat, aut subtrahat, 1298. b. Hinc Prædicatores ad humilitatem provocantur, ibid. c.

LORA Ecclesiæ, sunt præcepta disciplinæ, 997. d.

LOTH a sancto Petro laudatur, quia inter malos bonus erat, 17. d. Loth in perversa civitate iustus fuit, in monte peccavit, 1259. a.

LUCAS Evangelista unus fuit e duobus discipulis euntibus Emmaus, 8. a., sub vituli specie, cur notatus, 1200. c.

LUCERNA in radio solis posita, est humana iustitia divinæ comparata, 169. d. Lumen in testa, quid significet, 436. b. Lucerna impii extinguitur citius, ibid. c. 490. d. Quid sit hæc impii lucerna, 490. d. Lucerna est verbum Dei, 612. d. 1230. c. Lucernæ ardentes in manibus, quid significent, 897. d. 1481. c. Quid signet lucerna quam mulier accendit, 1603. b. Lucernam sub modio ponere, quid sit, 992. a.

LUCIFERO vita iusti comparatur, 355. a. Patrem producere Luciferum, quid sit, 952. a. Per occultum Dei iudicium is qui electis est Lucifer, reprobis auditoribus fit Vesper, ibid. d. Lucifer in fine cum Michaele præliabitur, 1605. a.

LUCRO vitæ præsentis examinatur sanctitas multorum, 652. c.

LUDERE bestias agri, quid sit, 1076. c. Quid sit immundis spiritibus ludere, 1077. a.

LUMBOS carnis, & mentis succingere, quid sit, 679. c. 897. d. 959. c. 1058. a. 1482. c. 1535. c. Quid sit ab hoste feriri in lumbis, 424. d. Per lumbos luxuria designatur, 897. d. 1480. c. Quid signent lumbi, 1245. c.

LUMEN Conditoris per peccatum, humanum genus amisit, 387. a. Lumen divinum respuentium pœna est cæcitas, 527. b. Lumen Dei est gratia præveniens, 543. b. Lumen illuminans Deus, sancti vero lumina illuminata, 596. b. Deus, ut vult, lumen, aut abscondit, aut revelat, 865. c. Lumen verum, quale sit, 1442. c. Qui lumen accepit, Christum sequitur, ibid. a.

LUNA a sole lumen accipiens, quid signet, 704. b. Luna famam significat, ibid. Luna significat mutabilitatem rerum temporalium, 1526. c. & defectum carnis, 1440. d.

LUPUS cum agno, qui habitet in Ecclesia, 1342. s. Quid sit lupum super oves venire, 1485. c.

LUTEÆ domus appellantur corpora hominum, 570. c. Ex luto homo conditus, 322. c. Lutum in Scriptura pro iniquitate sumitur, 922. a. Terrena contagia significat, ibid. b. Lutum plura significat alia in sancta Scriptura, 1128. c.

LUX prosperitatem significat, 159. d. 438. c. Quid sit ante lucem surgere, 281. a. Lux significat gaudium, 419. b. item iustos, 550. b. Lux præsens moriensium, est lux æterna viventium, 776. c. Lux significat iustitiam, 931. b. 935. b. Lux successive crescit in mente iustorum, 936. c. Quibus modis humano cordi lux insinuetur, ignoramus, ibid. c. Hac luce crescente, succrescunt tentationes, ibid. c. Lux a Deo petenda, qua ipse videatur, 1442. d. Ad hanc lucem via, fides est, ibid. Lux inaccessibilis, quid sit, 602. b. Lux absconditur in manibus, 863. d. Lucem advenire, quid sit, 865. a. Lux sparsa, quid sit, 935. c. Lux nostra æterna patria est, 530. c. Lux æterna, quæ Deus est, quanto incommutabilicer fulget, tanto penetrabiliter videt, 791. c. Lux superbi est gloria vitæ præsentis, 927. a. Lux a Domino quæratur, non terrena dona, 1442. d.

LUXURIA dicitur ignis Dei, 66. c. Locis humentibus designatur luxuria, 1080. b. Erucæ nomine signatur luxuria, 1123. c. Peccata carnis sulphuri fœtenti & ardenti recte comparantur, 444. b. Luxuria est ignis usque ad perditionem devorans, 688. b. Ex frequenti turpium cogitationum motu, oritur luxuria, 128. c. Luxuria oritur ex superbia, 823. c. 1058. c. 1091. c. Seminarium luxuriæ viris in lumbis, mulieribus in umbilico est; 959. c. 1058. a. 1480. c. Luxuria de ventris ingluvie nascitur, 1036. c.

Luxuriæ tentatione castos animi motus diaboli perturbant, 66. c. Quæ sit luxuriæ consuetudo, 226. d. Qui cæli civis est, luxuriam deserat, non timore, sed caritate, 580. a. Luxuriam fugere non prodest, si avaritiam sectaris, 1609. c.

Luxuria mentalis damnata, 679. d. Luxuria perpetratur cogitatione, aut opere, ibid. Per Moysen luxuria damnatur perpetrata, at per Christum, etiam cogitata, ibid. c. Serpens repit pectore & ventre, cum alios cogitationes, alios etiam opere polluit luxuriæ, 680. a. Quæ carnit, quæ vero sit luxuria cordis, 897. c.

Luxuria omnia bona opera extinguit, 683. b. Quæ sint filiæ luxuriæ, 1036. a. Luxuriæ, quales tentationes, 1037. a. Diabolus per luxuriam utrique hominum sexui plerumque dominatur, 1058. a. Hominibus per elationem, vel per luxuriam dominatur, 1080. b. Superbia majus peccatum est quam luxuria, 1092. c. Luxuriam magis erubescunt homines, ibid.

Luxuria devicta, quæ volens quis fecit, horum invitus meminit, 244. d. Cogitet luxuriosus quale sit mortuum, quod diligit vivum, 534. a. Coercenda luxuria, non solum carnis, sed etiam elati cordis, 897. c. Qua arte Joseph Patriarcha luxuriam vicerit, 974. a. Quomodo luxuria resecanda, 679. c. Remedium contra stimulos luxuriæ, 974. b.

Luxuriosi cæcitas, quanta, 531. a. Luxuriosus tumultuantem cogitationum turpium turbam in se gestat, 128. c. Luxuriosi mens corrumpitur, si rebus transitoriis delectatur, 842. d. Luxuriosus equi nomine signatur, 1015. b. Luxuriosus est membrum diaboli, 1058. d. Bovis nomine designatus, 1160. d. Asinorum & asinarum nomine signantur luxuriosi, 1162. a.

M

MACABÆORUM libri tempore sancti Gregorii num erant canonici, 622. a.

MADIANITÆ signant hostes Domini, de judicio ejus juste destruendos, 990. b.

MAGDALENA vitam contemplativam designat, 210. c 1195. d. 1324. b. Maria Magdalena fuit peccatrix, 1235. d. 1544. c. 1551. c. 1593. d. ejus amor erga Christum, quantus, 1545. c. de ea varie loquuntur Evangelistæ, 1593. d. Quam intus compunctione afficiebat, foris Christus suscipiebat, 1235. c. 1594. a. Lota lacrymis in fonte pietatis, 1402. a. 1551. d. 1594. a. Detersit maculas, corrigendo mores, 1402. b. Mariæ Magdalenæ amor & lacrymæ, 1543. c. Perseverantia in Christo quærendo, 1545. a. Vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis, 1546. b. viventi Christo adhæserat, mortuum quærebat, 1552. d. V. Maria.

MAGI stella duce ad Christum veniunt, 1468. a. &c. Muneribus mysticis Magi prædicant, quem adorant, 1470. b.

MAGNUS est, qui æterna concupiscit, 180. c. Qui magna agit, scit magna esse quæ agit, 850. b.

MALEDICERE Deo, quid sit, 34. b. Maledicere, cur Deus dicitur, 105 d. Deus maledicit, & maledicere homo prohibetur, ibid. Maledicere sanctorum, quatenus fiat, ibid. c. Maledicere diei nativitatis suæ, quid sit, 184. c.

MALEDICTIONEM: cur Judæi susceperint, 103. d. Maledictiones sacræ Scripturæ, quid significent, 104. c. Maledictionem sacra Scriptura prohibet, 105. d.

MALEDICTUM duplex, 105. c. Maledictum aliud approbatum, aliud damnatur, ibid. A maledictis abstinendum, 709. c.

MALLEI nomine, quid signetur in Scriptura, 1125. d.

MALITIA significatur per draconem, 228. a. Peccantes ex malitia provocant iram Dei, 840. c. Malitia frigore designatur, 933. c. & ignis nomine, 1287. c.

MALUM create, quomodo Deus dicatur, 79. d. Cavendum ne malum, quoquomodo agamus, & ne bona incaute faciamus, 83. b. Quæ per naturam sunt bona, fiunt delinquentibus mala, 79. c. Quos præsentia mala non corrigunt, ad sequentia perducunt, 359. d. Mala, quæ non possunt emendari, toleranda, 343. d. Mala vitæ hujus gravia non sunt, æterna bona cogitanti, 354. a. Malum sine substantia & sine fundamento, 844. b. V. Pœna. Adversitas. Tribulatio.

MALUS fruitur hoc seculo, transitorie utitur Deo, 45. a. Malum, quem Deus vocat, ad pœnitentiam invitat, 40. c. Malorum sæpe castæ sunt cogitationes, nec minus rea conscientia, 194. a. Malus est sepulcrum diaboli, 335. c. Malorum animæ separatæ, ignorant quæ hic geruntur, 403. a. Mali timent ab hominibus videri quales sunt, 652. c.

Mali vice patriæ diligunt exilium quod patiuntur, 28. d. Mali se justos æstimant ex aliorum lapsu, quo ipsi non cadunt, 97. d. Mali circa temporalium tumultus semper vacant, 147. a. Mali doctrinæ laudem aucupantur, 272. a. Malignitas mali contra corripientem se, 338. b. Malorum dissimulatio, ibid. Quidquid malus excogitat adversus alios, in se ab aliis excogitari timet, 409. c. Pravorum voluntati, quandoque Deus misericorditer obsistit, quam iratus aliquando sinit impleri, 410. d. Mali cum redarguuntur, sæpe pejores fiunt, 659. a. Vide Iniquus. Injustus. Reprobus.

Mali in Ecclesia bonos premunt, 14. c. 88. d. 181. c. 258. b. 820. c. Mali facta meliorum non reprebendant, 148. c. Malus bonis derogare solet, 199. b. Quæ juste faciunt mali, Deus juste fieri permittit, 367. a. Quid a malis patiantur justi, 447. a. Sive sileant justi, sive loquantur, semper iniquos experiuntur adversarios, ibid. b. Qui arguantur mali a justis, 497. b. Mali conveniunt ad opprimendos justos, ab invicem sejuncti cupiditatibus, 540. a. Mali rupto muro, super bonos irruunt, 662. a. Utilitati innocentium militat vita pravorum, 661. c. 933. c. Mali inter bonos, cur hic permixti, 673. c. 933. c. 1009. d. Mali bonos premendo purgant, 820 c. Mali visibilibus addicti, nullo invisibilium bonorum tenentur desiderio, 965. d. Malorum derogatio vitæ nostræ est approbatio, 1454. c.

Mali, cur aliquando affligantur, & aliquando prosperentur, 138. c. Quid significet reprobos de mane usque ad vesperam succidi, 172. d. Terrena sectantes in prosperis, firma radice attolli videntur, 184. a. Mali sæpe a prosperitate dejecti, 477. b. Malos, cur Deus sæpe bonis cumulet, 507. b. 581. a. Malorum pœna gravior est prosperitas, 827. a. Quam severe puniendi, qui a perditis moribus nec flagellis coercentur, 839. d. V. Prosperitas. Adversitas.

Malos patienter tolerare, Christi jacere est, surgere vero, in ipsos animadvertere, 60. c. Cur malos aliquando toleret Deus, aliquando statim feriat, 154. d. Mali in hac vita tolerandi, 673. b. c. 1256. a. 1638. a. Deus occulta quorumdam mala tolerat, ut quæ in aperto faciunt bona, electis prosint, 1130. b. Quid malis prosit scire bonos, 1253. c. Mali non sunt timendi, 1254. d. Cum malis habitare utile est, 1258. d. De bono multa desunt ei, qui malos non tolerat, ibid. c. Malorum consortium non est ratio mutandi locum, 1259. a. Abel fieri non valet, quem malitia Cain non exercet, ibid. b. Ubique tolerandi sunt proximi, ibid. b. Infirmis tamen fugienda est societas malorum, ibid. Mali diu tolerati, subito corruunt, 1300. c. Malorum

societas, quando noxia, 1259. *b.* Tanto magis sunt tolerandi mali, quanto magis abundant, 1038. *e.*

Malos ignis nunc cruciat per livorem, postea per vindictam, 58. *d.* Deus plectit malos iis rebus, quas peccando prætulerunt creatori, 79. *d.* Mali eo ipso, quo peccant, seipsos feriunt, 408. *e.* Quot & qualibus pœnis affligantur mali, 490. *d.* Mali, salicibus similes, virent, sed fructum non ferunt, 1081. *e.* Mali ex beneficiis acceptis fiunt pejores, 1508. *b.* Malos non desperemus, nec imitemur, 1574. *a.* Aliqui ex ipsis forte sunt electi, *ibid.* Mali soli nusquam sunt, nisi in inferno, 1637. *e.* *Vide* Impius. Injustus. Iniquus,

Malis stipari sponsam, quid sit, 1332. *e.*

MANE prosperitatem significat, 572. *d.* Exordium vitæ, *ibid. a.* Diem judicii, 269. *d.* 328. *a.* Adventum Dominicæ incarnationis, 528. *a.* præsentis vitæ prosperitatem, *ibid. b.* Mane significat primam mundi ætatem, 1550. *d.* & pueritiam hominis, 411. *d.*

MANHU, quid significet, 872. *c.*

MANICHÆI duo principia constituunt, 321. *e.* 1056. *d.* Manichæus contra Moysen debacchatur, 575. *b.* Manichæus conjugia damnavit, 618. *d.*

MANNA significat sermonem divinum cuique, prout affectus est, sapientem, 191. *a.* 1010. *a.* Populus Israeliticus manna fastidiens, Ægyptique ollas cupiens, quid figuret, 655. *b.* Manna signat internam animæ, per vocem compunctionis refectionem, 872. *c.*

MANSIONES diversæ in cælo, 136. *d.* 1166. *a.* 1345. *b.* Quid sit Deum in anima facere mansionem, 1576. *b*

MANSUETUDO justitiæ adjungenda, 21. *e.* Mansuetudo falsa, 1297. *b.*

MANUE viso Angelo, contremiscit, 164. *d.* Uxor Manue viso Domino, fit audax, *ibid.*

MANUS satanæ, quid sit, 56. *e.* 75. *e.* 85. *d.* Esse in manu Dei, & in manu diaboli, quid sit, 75. *d.* Manus fortitudo est satanæ, 235. *e.* Manus robustorum, quæ sit, *ibid.* Manus opera, vel operationem signant, 210. *d.* 350. *d.* 572. *b.* 750. *c.* 1046. *d.* Manum adversus Deum tendere, quid sit, 431. *a.* Manus plagæ, quid sit, 513. *b.* Manus Dei potestatem significat, 368. *d.* 1310. *b.* Manus stringere, quid sit, 572. *c.* Manus Dei dura, quæ dicatur, 668. *a.* Manus in manu, quid significet, 790. *c.* Quid sit manum super os ponere, 1046. *d.* Manus in visione est virtus in contemplatione, 1310. *b.* Quid sit manum ponere super Leviathan, 2098. *b* Quid sit dilectum mittere manum per foramen, 1382. *c.*

MARCUS Evangelista, cur sub leonis nomine designetur, 1200. *e.*

MARE significat mundum, 293. *a* corda carnalium, 259. *e.* 588. *d.* Qui graditur Deus super fluctus maris, 293. *a.* Mare significat mentem, 396. *c.* 919. *b.* vitam hominis, 396. *c.* præsens seculum, 551. *d.* 912. *d.* 927. *c.* 1474. *a.* 1540. *e.* Vitam secularium, 588. *d.* 1130. *e.* cor humanum, 915. *a.* Quid sit quod mare viva corpora retinet, mortua expellit, 141. *a.* Qui Deus mare circumdet terminis suis, 911. *d.* Unda maris fracta, in se relisa, quid significet, 912. *c.* Maris profundum Deus ingreditur, cum peccatoris mentem visitat, 929. *a.* Mare profundum cogitationes abditas secularium signat, 1130. *e.* Littus maris seculi finem significat, 1474. *a.* Capti in sagena, caveamus ne dividamur in littore, *ibid. b.* Littus maris soliditatem beatæ æternitatis signat, 1541. *c.*

MARGARITA pretiosa est cœlestis vitæ dulcedo, 1473. *b.* hanc inventam, omnibus venditis negotiator emit, *ibid.*

MARIÆ Deiparæ datum est mentis refrigerium, 570. *e.* Virgo concepit Filium Dei, 598. *b.* Sic Maria concepit & peperit Verbum Dei, ut eadem esset virgo simul & Mater Dei, *ibid. d.* Christus aliud ex Patre, aliud ex matre, at non alius, *ibid. d.* Maria Deipara de lumbis Abrahæ exiit, 1245. *e.* Quid Christus, matrem non agnoscendo, significat, 1444. *e.* Matrem, ex qua natus est Christus, ipse creavit, 1549. *c.*

Maria soror Marthæ figura est vitæ contemplativæ, 210. *c.* 1324. *b.* Pars Mariæ optima, sicut Marthæ bona, 1324. *c.* Maria vitæ auctorem quærit inter mortuos, sed erat in tenebris, 1530. *d.* Quid sit Mariam retrorsum converti, 1548. *b.* In Mariæ colloquio cum Domino, mutuus amor probatur, *ibid. d.* Ex nomine vocatur a Domino, *ibid. c.* Maria Magdalena divinæ misericordiæ est testis, 1555 *c.* & pœnitentiæ exemplum, *ibid. d.* Ad lacrymas provocat Mariæ peccatricis pœnitentia, 1592. *d.* Una est mulier peccatrix, & Maria Magdalena soror Marthæ, 1235. *d.* 1593. *d.* universis vitiis plena fuit, *ibid. c.* gratia trahente ad Christum venit, 1594. *a.* quot habuit oblectamenta, tot obtulit holocausta, *ibid. b.* Pœnitentis lacrymæ suaves Christo sunt epulæ, 1597. *c.* Ad pœnitentiam peccatricis pœnitentia nos quoque moveamur 1599. *b.* *Vide* Magdalena.

MARTHA figura est vitæ activæ, 210. *c.* 1324. *b.* Pars Marthæ bona, *ibid.* *V.* Vita contemplativa & activa.

MARTYRUM suffragia imploranda], 525. *a.* Non omnium est ad cruciatus corporis pro Deo subeundos accingi, 258. *e.* Sola Ecclesia Catholica martyres habet, 573. *c.* Martyres sub duce Christo, tubis, lagenis & lampadibus armati, hostes debellarunt, 995. *b.* Quid tubis, lagenis & lampadibus significetur, *ibid.* Plus morte sua, quam voce, sancti prædicatores profecerunt, *ibid. d.* Martyrum corpora in cælo equis albis signata, 1009. *a.* Varia martyrum recensentur supplicia, 1059. *d.* Flori rosæ comparatur sanguis martyrum, 1214. *c.* Sancti sibi non moriuntur, nec vivunt, 1425. *d.* Mundus martyribus plenus est, 1562. *d.* Si pro Christo corpus non ponimus, saltem animum vincamus; placatur Deus isto sacrificio, 1565. *d.* Martyrum certamina vitæ futuræ sunt argumenta, 1591. *c.* Miraculis illustrantur martyrum sepulcra, *ibid.* suam opem rogantibus adsunt, *ibid. d.* In pace Ecclesiæ martyrum præmia possumus consequi, 1616. *b.* Mors martyrum floret in fide viventium, 1637. *c.*

MARTYRIUM suum habet pax Ecclesiæ, 1447. *b.* Duo martyrii genera, unum in mente, aliud & in actione, 1616. *b.*

MARTYRIUS monachus, sub leprosi specie, Christum humeris suis portandum imposuit, 1650. *d.* Christus in propria forma apparens Martyrio, in cælum redire visus est, 1651. *a.* Quantum fraterna Martyrii compassio sibi placeret, Christus eidem significavit, *ibid.*

MATER, quæ proprium dormiens oppressit filium, & quærit alienum, quid significet, 686. *b.* Falsa mater quem non genuit, cum occidi non metuit, *ibid. e.* Qui fit frater, aut soror Christi credendo, fit mater ejus prædicando, 1444. *c.*

MATHEMATICORUM superstitio damnatur, 1088. *a.* eorum opinio circa nativitatem infantium confutatur, 1469. *d.*

MATRONÆ religiosæ visio, 1591. *d.*

MATTHÆUS Evangelista vocatus e telonio, quantum profecerit, 575. *d.* Magnum convivium Christo fecit Matthæus, imo fuit, 993. *a.* Matthæus ad telonium post conversionem non reversus, 1540. *c.* Sub hominis figura, cur Matthæus designatur, 1200. *e.*

MATTHIAS, cur duodecimum Apostolorum locum sortitus est, 1061. *a.*

MAXILLA asini, qua Samson hostes peremit, quid significet, 423. *a.* Maxillam Ecclesiæ feriunt perversi, qui bonos persequuntur prædicatores, *ibid.* Maxilla diaboli perforata, quid signet, 1090. *a.* 1092. *c.*

MEDIATOREM Job desiderat, qui sua nos morte liberet, 306. *d.* Sancti omnes sunt pertranseundi ut ad mediatorem perveniatur, 595. *b.* 644. *c.* Mediatoris nostri interpellatio absolute nobis est necessaria, 718. *d.* Hæc mediatoris interpellatio, quid sit, *ibid.* Christus mediator Dei & hominum, 854. *a.* Christus mediator electro figuratur, 894. *c.* Per adventum mediatoris lux sparsa, 935. *c.* Christus Mediator, cur comparetur speciei æris, 1313. *e.* Christus mediator solus nos a peccatis solvit, qui, quod non debebat, reddidit, 1650. *a.* *Vide* Christus Deus & homo mediator.

MEDICI periti officium, quale sit, 780. *c.* Medicus peritus diu vulnus palpat, postea secat, *ibid.* 1287. *e.*

MEDICINA contraria contrariis curat, 760. *d.* 1586. *d*

MEDITANDA quotidie christiano, quæ sint, 794. *c. d.* &c.

MELLIS nimia comestio, noxia, 448. *a.* Dulcedo mellis nimis gustata, quid significet, *ibid.* Melle & butyro nos repleri a Deo incarnato, quid sit, 477. *b.* Mel inventum sufficienter comedere, quid sit, 503. *d.* Mel silvestre, quid significet, 1017. *c.* Favus mellis, quid signet, 1543. *c.* Quid sit surgere mel de petra, 1554. *c.*

MEMBRA diaboli, qui sint, 85. *d.* Membra Christi ab initio mundi, quinam fuerint, 86. *e.* Membra Christi duobus efficimur, 1650. *c.* Membra infirmos significant, 420. *c.* Membrorum corporis officia, 627. *b.* Membra Ecclesiæ, quomodo se gerant, *ibid. c.* Augmentum, vel mutationem membrorum fieri in nobis non sentimus, 793. *d.* Pravum corpus conjuncti mores unum faciunt, 923. *e.* Dum unum membrum inordinate reficitur, aliud ad contumeliam excitatur, 1036. *c.* Membrum membri, quid sit, 1119. *d.*

MEMORIA peccatorum nostrorum, quæ venia abstulit, sæpe mentem inquinat & concutit, 326. *c.* Memoria donorum Dei magna est consolatio in adversitatibus, 51. *a.* 80. *a.* Memoriam sui nominis conantur relinquere homines vani, 381. *b.* Memoria stultorum cineri comparantur, *ibid. c.* Memoria justorum, qui æterna, *ibid.*

MENTIRI nescire, qui dicatur vir verax, 40. *d.* Mentem trucidat suam, qui mentitur, ut alterius vitæ consulat, 245. *d.* Mendacium sermonibus, sicut ædificium lapidibus fabricatur, 379. *c.* Plana est veritatis via & asperum iter mendacis, 410. *a.* Sanctis quam odiosum mendacium, 500. *d.* 559. *a.* Non est mendacis alium arguere mendacii, 540. *d.* Cur mendacium dicitur iniquitas, & vicissim, 558. *d.* Loqui & meditari mendacium, qui differant, *ibid.* Mendacium aliquando veniale, *ibid.* Mendacium obstetricum Ægyptiarum, qui interpretandum, 559. *b.* In veteri Testamento mendacium levioris culpæ, quam in novo æstimatum, *ibid. c.* In veteri etiam Testamento a perfectis viris, tale vix invenitur admissum, *ibid.* Qui vere Propheta dixerit, quod omnis homo sit mendax, 715. *d.* Mentiri non licet humilitatis gratia, 613. *b.*

MENS quandoque caput significat, 70. *d.* 93. *a.* 612. *e.* 1227. *e.* 1437. *d.* 1478. *c.* Mens justi dicitur arca testamenti, 149. *a.* Machina mentis est vis amoris, 209. *a.* Mentis cæcitas dicitur nox, 214. *e.* Mentis oblivio dicitur umbra mortis, 116. *d.* Mens tabernaculum appellatur, 351. *a.* Mens dicitur facies interna hominis, *ibid. d.* Locus mentis, quis, 401. *c.* 849. *b.* Cur mens dicatur venter & uterus, 417. *e.* Terrenæ mentes arbustis similes, 631. *a.* Mare est mens humana, 929. *b.* Mens humana dicitur abyssus, *ibid. c.* Mentes hominum incomprehensibiles abyssus multa, 1084. *c.* Cibus mentis est verbum Dei, 1489. *d.* Mens fidelis domus est orationis, 1648. *d.* Mens fidelium, qui fiat spelunca latronum, *ibid.*

Mentis sensus, unde deficiant, 442. *b.* Sapientia Dei in mente humana, quam sanctam facit, requiescit, 600. *a.* Dum lex mentis legem carnis, & vicissim percutit, lux & umbra confligit, 919. *a.* Mens sublimia conspiciens, multa in se cognoscit, quæ latebant, reprehensione digna, 1045.

Mentis aditus tota virtute muniendus, 33. *a.* Mens a deceptione, magis orando, quam investigando, servatur, *ibid.* Ad ostium mentis non ostiaria, sed ostiarius qui non obdormiat, ponendus, *ibid. d.* quid sit ostiariam purgare triticum, *ibid.* Quibus gradibus mens desidiosa cadit in foveam ruinæ, 239. *d.* Mens numquam perfecte contemplatur, nisi prius a terrenorum desideriorum tumultu sopiatur, 264. *b.* Mens prius ab appetitu terrenorum tergenda, quam ad arcem contemplationis erigenda, 209. *b.* Mens contra carnales sensus retrenanda, 679. *c.*

Mens humana per primum peccatum lumen invisibilium amisit, 166. *c.* Mens intus consilio carens, foris anxia est, 192. *e.* Mentis humanæ instabilitas molæ comparata, 193. *a.* Mens quæ cessat ad ea, quæ super se sunt, inhiare, in se indesinenter ruit, *ibid. c.* Mens peccati consuetudine cæcata, nescit quo vadat, 229. *a.* Mentis agitatio, unde, 347. *b. c.* Mentis perturbationes variæ, *ibid.* Mentis fiducia, in quo consistat, 510. *c.* Mentis instabilitatis causa, 849. *b.* Mens quæ apud se tota non est, seipsam cogitare non potest,

Mentes electorum, qui se gerant erga temporalia, 28. *d.* Mens recta, qualiter curas dispensationis terrenorum accipiat, 67. *c.* Mens justorum illuminata plus metuit, 162. *b.* Mens ad cælestia secreta elevata, contremiscit, 164. *b.* Mens fidelis aliquando dubietate movetur, 347. *e.* Mens justi auroræ comparatur, 530. *c.* Tanto altius ad Deum pertingitur, quanto mens apud se verius humiliatur, 555. *b.* Mens nescit veterascere per torporem, quæ studet per desiderium semper inchoare, 700. *a.* Mens justi auri nomine designatur, 286. *b.* Incessanter mens evacuanda, & fodienda, 1021. *c.* In ea satanas dormire non potest, 1078. *c.* Quotidiana mentis bonæ alimenta, sunt bona opera, 1449. *e.* Mens justi domus Dei dicitur, 1576. *a.* Tergat sordes mali operis, qui Deo præparat domum mentis, *ibid.*

Mens tranquilla in tentatione turbatur, 302. *a.* 850.

a. 850. c. Mens fortis leviter surripiente vitio, absorbetur, 405. c. Cavendum est, ne mens dum extollitur, cadat, 798. a. Mentis latitudo, vel dilatatio in adversis, 930. c. Aliquando hebetudine mentis repentina cor humiliatur, & in eo sapientia firmatur, 68. d.

Mentes carnales, cur mundum diligant, 253. a. Mens concupiscentiis exterioribus occupata, igne divini amoris non calet, 277. a. Mens a luce veritatis exclusa nil se, nisi tenebras invenit, 386. e. Perturbatæ mentes secularium a sapientia alienæ sunt, 590. d. Mens nostra amore præsentis seculi prostrata, dormitat, 868. a. Deus duras mentes multipliciter terret, 926. b. Tanto tardius mens vitium deserit, quanto quod perpetrat non erubescit, 1070. b. Mentes carnalium gloriæ temporali deditæ, arundini sunt similes, 1079. c. & locis humidis, 1080. a. In mente carnali alii tumi concupiscentiæ globi superius inanescunt, alii inferius surgunt, 1513. b. Vitia vitiis in mente carnali succedunt, ibid. c. Ollæ nomine mens carnalis significatur, 1114. a. Carnalis mens tamquam pruna flatu diaboli inflammata, ibid. d.

Mens impii semper est in laboribus, 409. a. Mens impii aquæ comparata, 531. a. Mens pravis dilatata cogitationibus, ventri pleno comparatur, 751. a. Mens prava ex recti defensione gloriatur, 2069. e. In mentibus frigidis, satanas securus jacet, 2078. e. Mentem a virtutibus alienam, diabolus inhabitat, 1453. c. Mens impii dicitur domus exasperans, ibid. Pravis mentibus nihil laboriosius, quam in mundi actibus non laborare, 1299. b. Qui Deus permittat, ut excæcata mens in alia peccata labatur, 1290. c.

MENSAM transeundo ornare, quid sit, 1057. d. Mensa a sapientia proposita, quid significet, 2095. a. Duæ mensæ vestibuli portarum sunt fides & vitia, 1403. e. Per quatuor mensas exteriores, quid designetur, 1405. c. quid per interiores, ibid.

MENSIUM nomine collectio dierum signatur, 249. c. Qui sit numerus nostrorum apud Deum, 392. a. Mensis, quid spiritualiter significet, 622. b. 2221. b. Mensis ex mense, quid sit, ibid. Quid per menses designetur, 976. c.

MENSURAS terræ Christum lineis mensum esse, quid sit, 900. b. Juxta mensuram cujusque peccati intelligentiæ cæcitas generatur in sensibus, 382. b. Mensura recta in rebus spiritalibus servanda, 905. b.

MERCENARII diebus comparatur vita electorum, 246. c. 248. a. 393. c. Mercenarius seria intendit, 248. a. Mercenarii instar, in alieno laborat, & citius dies suos evolvi cupit, qui sapit æterna, 246. d. Sicut mercenarius, sic electus curat ne ullus dies vacuus labatur ab opere, ibid. e. Umbram cupit post æstum laboris & tentationis, 247. c. Labor electorum, intuitu mercedis minuitur, 248. a. Quæ sint mercenarii dies, 394. a. Pastoris mercenarii notæ, 2485. d. Mercenarium fugere, lupo veniente, quid sit, 2485. a. Idcirco fugit, quia mercenarius, ibid. c. Mercenarii spes, 248. a. b. Mercenarius, quanto distat a fine operis, tanto a retributione mercedis, 393. c.

MERCES sanctorum certa, 279. c. Mercedem prophetæ vel justi; non vero a propheta, vel justo accipere, quid sit, 1521. d. Judex noster pondus considerat in retributione, at vires pensat in pondere, 1530. c. Uni nostro operi merces duplex debetur, 1499. a. b.

MERIDIE ardor vitiorum exprimitur, 992. e. Quid sit Dominum cubare in meridie, ibid. 1597. d. Quem locum in meridie hinnulus cervorum quærit, ibid. Qui sint meridiani, 526. c.

MERUIT homo aliud per justitiam, aliud accepit per gratiam, 585. a. Naturali ratione Deus homini insinuat quid agat, & quid mereatur, 875. b. Nemo potest a Deo mereri quod petit, qui hic noluit audire quid jussit, 1479. a.

MERITA nostra sunt Dei munera, 512. a. 585. d. 1249. d. Hic est discretio operum, in cælo erit discretio dignitatum, 136. d. Cum opus crescit, præmii fiducia proficit, 246. c. Quomodo remunerabuntur in extremo judicio merita, 585. a. Ex aspiratione gratiæ & libero arbitrio actio sequitur, cui retributio æterna respondeat, ibid. d. Principium meriti non cadit sub meritum, ibid. e. Non secundum meritum nostrum Deus operatur, 639. Nemo suis meritis innitatur, 618. a. Deus ex sola qualitate meritorum vitam hominum interrogat, 787. e. Nemo meritis Deum prævenit, 1200. c. d. Meritorum sub conditione futurorum, non habet Deus rationem in electione vel reprobatione parvulorum, ante vel post baptismum morientium, 855. d. Deus in electione misericors, in reprobatione justus, 1100. c. d.

MESSIS Ecclesiæ, quæ sit, 632. b. Messio Ecclesiæ rori gratiæ tribuenda, ibid.

METACISMUS, quid sit. Metacismum neglexit sanctus Gregorius in Moralibus, 6. d.

METUERE Deum plerique non solent, quem non vident, 505. a.

MICÆ cadentes de mensa divitis, quid significent, 1632. e.

MICHAEL interpretatur, quis ut Deus, 1604. e. Michael Judææ princeps, 541. e. Michael, ad quid mittatur, 1604. e. præliaturus est in fine mundi, & apostatæ angeli superbiam fracturus, 1605. a.

MICHOL David saltantem deridebat, 889. a.

MILES Dei, quibus armis instructus esse debet, 442. c. Milites Dei, non propriis viribus, sed gratiæ dono fortes sunt, 543. b. Fidelis quisque est miles Dei, 1030. a. Militem Dei primum armet fides, ibid. b. Miles Dei minas hostis contemnit, 1032. b. Miles Dei cura sua ordinate postposita, a proximi mente hostis prohibet accessum, ibid. modo aperta vi, modo fraude & dolo ab hoste impetitur, ibid. b. Quem non potest hostis sinceræ pharetra, nec hasta, ei clypeum opponit, ibid. e. Per sanctum fervorem, & proficiendi curam cunctis hostis viribus resilit miles Dei, 1034. a. Nulla cum improvisa tentant, unde nec superant, ibid. d. Qui aspera fugiunt & mollitiem sectantur, Deo non militant, 1454. d.

MILITIA est vita nostra, 244. a. 399. b. Tentatio ipsa militia, crescendo decrescit, ac finitur, 246. b. Militia cæli, quid sit, 699. a.

MILLENARIUS numerus designat universitatem, 289. a. 588. b. 2059. b. 1162. c. 1337. d. & bonæ vitæ perfectionem, 289. b. 723. b. 1162. c. d. Ecclesiæ sanctæ tempus significat, 2059. b. Millenarius est numerus perfectus, 2162. b. Signat donorum Dei plenitudinem, 723. b.

MILVUS ad fenestras suas, qui ad ea quæ videt, rapinæ desiderio anhelat, 1953. a. Quæ sit natura milvi, 461. e.

MINISTRI Ecclesiæ terrena curantes, ejus dicuntur pedes, 616. a. Qui sint, qui Domino ministrant, 1423. a.

MIRABILIA Dei sunt inscrutabilia, 188. e. Mirabilia Dei in producendis arboribus, 189. e.

MIRACULA initio Ecclesiæ nascentis fuere necessaria, 869. e. 2571. a. In fine mundi miracula subtrahentur ab Ecclesia, 1118. e. multa edet Antichristus, ibid. Miracula prædicatoribus sanctis necessaria, 862. b. 1211. c. Signa non fidelibus, sed infidelibus, 870. b. 1448. d. e. 1571. a. Humana corda miraculis conturbantur, 957. d. 995. b. 1212. e. Miracula sanctorum nostra sunt propugnacula, 1340. c. Non sunt certa sanctitatis argumenta, 1363. a. 1571. e. Electorum & reproborum miracula, in quo differant, ibid. b. Sola est in miraculis ratio, potentia facientis, 1396. b. Concessa infirmis miracula, 1440. b. Miracula Christi aliud ostendunt per potentiam, aliud per mysterium loquuntur, ibid. c. Miracula veram fidem consequentia, qui sint intelligenda, 1572. b. c. Miracula aliquando sanctitatem probant, sed non faciunt, ibid. Cur miraculis sepulcra martyrum illustrentur, 1591. e.

Miracula sanctorum insensibilitatis nostræ tenebras illustrant, 862. b. Miracula ex assiduitate viluerunt, 1559. a. Quotidie miracula spiritaliter fiunt in Ecclesia, 1571. a. Miracula non debent discuti per intellectum, 129. e. Cur miracula miremur, & Dei mira opera ipso usu nobis viluerint, 188. e. Quid sit, Dei miracula stando, quid jacendo considerare, 881. a. Fulgur armorum est claritas miraculorum, 957. e. Cur prædicationi juncta sint miracula, 1443. c. Miracula caritatis ac pietatis sanctis sunt propria, 1571. d. Cur Christus miracula faciebat in die, & in nocte vacabat orationi, 207. b. Qui invisibilia despiciunt, visibilibus miraculis moveri possunt, 828. e. Miracula non eosdem effectus in omnibus producunt, 872. a. Miraculis sanctorum fracta est tyrannorum violentia, 910. e. Potestates hujus mundi rigidas, non verbis Deus, sed miraculis fregit, 945. b. Miraculorum effectus varii, 144. d.

Miraculum majus hominis creatio, quam resuscitatio, 188. e. seminum productio, quam panum multiplicatio, 189. a. vini ex vite procreatio, quam aquæ in vinum conversio, ibid. b.

MISERIA hominis & in anima, & in corpore, 135. a. Miseriæ humanæ aquis prætereuntibus comparantur, 354. a. Mortalis vitæ, quot & quantæ miseriæ, 390. a. Miseria hominis, in quo consistat, ibid. a. Quis possit in miseriis subsistere, 419. b. Ipsæ miseriæ sunt flagella peccati, 429. d. V. Flagella. Adversitas. Tribulatio.

MISERICORDIA, quid sit, 666. c. Per scientiam caritatis misericordia discitur, 1274. d. Misericordia superat omnem legem, 1598. a. Misericordiam homo sibi exhibeat bene vivendo, prius quam proximo operando, 624. d. Commissa perfecte diluit propria, qui pure plangit aliena peccata, 671. a. Misericordiæ in parcendo, succedat misericordia in largiendo, 711. a. Mens justi zeli ardore cremata, misericordiæ conspergatur, 1305. a.

Misericordia Dei est summum solatium mœstorum, 71. d. Sine misericordia Dei, nemo potest tentationibus dæmonum resistere, 320. c. Vita sine misericordia Dei servari non valet, 324. b. Misericordia Dei continuo indigemus, ibid. Largitas divinæ misericordiæ, qua tantam homini post culpam confert gloriam, 400. b. Dei misericordia illius obliviscitur, qui ejus justitiam fuerit oblitus, 532. d. Misericordia Dei in peccatores, 926. a. 1182. c. 1609. b. Misericordia Dei, quanta sit, 1059. b. De misericordia Dei numquam desperandum, 2090. e. Non intelligit Dei misericordiam, qui memor non est suæ miseriæ, 1373. e. In fonte misericordiæ Dei patente loti sunt David, Maria Magdalene, Petrus & Latro, 1402. a. Misericordia conditoris nostri est immensa, 1551. b. c. Christi pietas & misericordia in peccatores, 1597. e. Vide Dei misericordia.

Misericordia nulla post mortem, 455. d. Misericordiæ tempus nemo perdat, 1599. a. 1659. b.

Misericordiæ opera tam corporalia quam spiritalia, ab Ecclesia exhibentur, 620. d. Opera justitiæ, misericordiæ operibus præferenda, 624. e. Ab operibus misericordiæ spiritalibus qua arte diabolus revocet virum justum, 1069. a. Opera misericordiæ comparantur flori olivæ, 1214. c. Misericordiam operanti sinum expandit misericordia, 1354. c. Plus est verbo Dei animam alere semper victuram, quam pane corpus moriturum, 1456. a. Qui pane caret, habet linguam, ibid. Ad fructus dignos pœnitentiæ pertinent opera misericordiæ, 1521. a. Ut caritas sit invicta in persecutione, nutriatur per misericordiam in tranquillitate, 1561. d. Christo quam grata sint misericordiæ opera, exemplo probatur, 1650. d.

Misericordiæ magnæ opera, misereri pauperum, pupillorum, viduarum, 619. e. Ad misericordiam exhibendam duo requiruntur, 624. e. Opera misericordiæ cum hilaritate & benignitate debent fieri, 692. a. Opera misericordiæ comitetur humilitas, ibid. b. Opera misericordiæ etiam iniquitis exhibenda, 693. e. Opera misericordiæ, in quo consistant, ibid. 1354. d. V. Eleemosyna.

MISERICORS dicitur, qui pietate ad proximum promovetur, 666. c.

MISSÆ tres in Nativitate Domini celebrari solitæ, 2460. d. Missæ sacrificium, quantum valeat apud Deum, 3631. a. b. c. V. Sacrificium.

MISSIO Filii a Patre in mundum per incarnationem, 1553. a. Missio Filii a Patre secundum divinitatem, est ejus æterna generatio, ibid. Missio Spiritus sancti est ejus processio a Patre & Filio, 1554. b. Incarnationis Verbi & missionis Spiritus sancti comparatio, 1580. e.

MODESTIÆ exemplum est David, 1339. e.

MODIUS, quid significet, 992. a. Sub modio lucernam poni, quid sit, ibid.

MŒNIA Christianorum sunt fides, spes, caritas, 376. a.

MŒROR nimius tollit doloris sensum, 330. d. Mœroris, & lætitiæ vices æres, 771. c.

MOLA spiritualiter, quid sit, 195. c. Mola asinaria, quid significet, 208. d. Molæ iniqui, & dentes, quid sint, 619. a. Mola superior & inferior sunt spes & timor, 1091. b.

MOLESTIÆ tum animæ, tum corporis in hac vita, innumeræ, 135. a. Quare Deus nos molestiis aliquando exerceri permittat, 947. b.

MONACHUS in monasterio, tamquam in portu tuto vivere debet, a. a. Nimius amor propinquorum revocat monachum ad secularia, quæ contriverat, 231. a. Veræ conversionis definitio, 1266. d. Frustra monachus vestem religiosam sumit, nisi vitia relinquat,

quat, *ibid.* Monachi pœnitentiæ exercitiis addicti, 1295. *a.* Omnia relinquentes offerunt holocaustum, 1399. c. 1410. *b.* Potius holocaustum fiunt, *ibid.* Holocaustum sacrificio maius, *ibid. d.* Quidam in extremis conversi in monasterio, monachorum oratione, 1514. c. 1643. *d.* Monachi non debent prætoria irrumpere, nec iurgiis seculi vacare, 232. *b.* Litibus non vacent monachi propinquorum amore, *ibid.*

MONTES sunt prædicatores, 290. *c.* significant etiam potentes & elatos seculi, 562. *b.* 962. *b.* Qui fiunt montes a radicibus eversi, 582. *b.* Qui sint montes pascuæ, 685. *b.* 962. *b.* Montis variæ significationes in Scriptura, 992. *b.* 1075. *b.* 1517. *c.* Mons, quid signet in singulari, 1075. *b.* Quid sit super montem caliginosum levare signum, 1075. *d.* Mons Testamenti, quid significet, 1186. *d.*

MORALIA in Job. *Vide* Præfationem ipsis præfixam.

MORES boni vitiis quibusdam sunt affines, 441. *c.* Diversa morum genera, 961. *b.* Non omnes per morum qualitas astringit, *ibid.*

MORI perfecte mundo, quid sit, 142. *a.* Homo sic creatus mortalis, ut posset non mori, si non peccaret, 246. *a.*

MORTIS umbra, dicitur separatio animæ a corpore, 117. *a.* 332. *b.* Mors est in voto ei qui tangitur cælestis vitæ desiderio, 219. *c.* Mors omnes invadit, 306. *a.* 669. *a.* Mors exterior, & mors interior, quid sint, 272. *a.* 332. *a.* Mors corporis est umbra mortis animæ, 376. *d.* Homo singulis vitæ momentis ad mortem properat, 390. *d.* Cur mors dicatur somnus, 397. *b.* 1477. *c.* Mors timeri debet, quod nequeat prævideri, 408. *a.* 1439. *b.* Qui considerat qualis erit in morte, semper fit timidus in operatione, 428. *c.* Quæ omnia sua morientem sequantur, 436. *a.* Iniquitates peccatorum in morte inextricabiles, 440. *c.* Peccatoris oculos mors aperit, ut fugere a se bona temporalia videat, pœnamque succedere, 566. *c.* Mortem ascendere per fenestras, quid sit, 678. *a.* Quid imminente morte sit metuendum, 778. *a.* Iustorum animæ hoc pavore a levibus culpis purgantur, *ibid. c.* Iusti anima, metu mortis ac iudicii devicto, invenit securitatem, *ibid.* Mors impiorum omnium subita, quia non prævisa, 787. *c.* Mors, quæ electos suæ luci restituit, lucem suam reprobis tollit, 827. *a.* Sanguinis nomine mors signatur, 2085. *d.* Mors semper cogitanda, 1317. *a.* 1439. *a.* Dominus custodit cuiusque animæ introitum ad fidem, & exitum ad speciem, 318. *a.* Mortem respicientes præsenti vitæ terga vertimus, *ibid. c.* Temporis mortis ignoratio, ut bene operari festinemus, admonet, 1355. *b.* 1485. *a.* Mors repentina est metuenda, 2439. *b.* Hora mortis, cur nos latere debeat, 406. *d.* 1344. *b.* 1484. *a.* Qui Christus mortem resurgendo occiderit, 1533. *a.* Mors iustorum bonis in adiutorium, malis in testimonium, 2614. *a.* Mortis hora sollicite ante oculos mentis ponenda, 1481. *b.* 1649. *b.*

Mors præsens est pœna peccati, 269. *c.* Homines pœnis duplicis mortis astringuntur, 306. *c.* Mors exterior animam a carne, interior animam a Deo dividit, 332. *a.* Fit mors misera sine morte, 334. *b.* Peccatum animam occidit, 432. *d.* Mortem qui exoptent, 196. *a.* 246. *c.* 2682. *c.* Sancti viri, quasi quotidie morientes, vivunt, 633. *d.* 253. *a.* Meditatio mortis, quam utilis, 426. *a.* Appropinquante morte, cuiuslibet animæ merito terrentur, 775. *d.* Vitæ nostræ anxietas debet nos incitare ad mortis considerationem, 1115. *a.* Post mortem nullis est amplius absolutionis facultas, 332. *d.* Quæ cogitet, & quantum moribundus ad districtum vitæ suæ totius iudicium accedens, 775. *a.* Graviores sunt in fine vitæ diaboli tentationes, 1065. *a. b.*

MORTIFICANTES selpsos, quasi effodientes thesaurum quærunt, 142. *a.* Mortificationis sumptius effectus, *ibid.* Carnes super petram poni, est corpus nostrum, Christum imitando, cruciare, 66. *a.* Reges sunt, qui motus animæ mortificatus, sibi subditos habent, 246. *b.* Solus non cadit in illicitis, qui & a licitis aliquando se restringit, 246. *a.* Nemo hic ita perfectus, cui non nascatur semper quod resecetur, 165. *c.*

MORTUI tres a Christo resuscitati, quid significent, 125. *c.* Quid sit mortuos e mortuis sepelire, *ibid. d.* Mortui olim cum divitiis sepeliebantur, 243. *a.* Mortui, quæ hic aguntur, ignorant, 403. *a.* Mortuorum consideratio, quam proficua, 535. *a.*

MOTUS carnis nobis pacem cum Deo faciunt, 204. *d.* Robusti sunt motus cordis, cum nulla, nisi quæ virtutis sunt, sentiunt, 951. *c.* Motus carnis, quomodo comprimendi, 382. *d.* *V.* Caro.

MOYSES iræ Dei restitit, cum mortis suæ oblatione, supernæ percussionis impetum restrinxit, 296. *a.* Cor Moyses, qui iram Dei ab aliis amoverat precibus, a seipso amovere non valuit, *ibid. d.* Moyses cum baculo, id est terrore legis, mortuos non suscitavit, 318. *a.* Moyses per patientiam eluit culpam homicidii, 575. *b.* Moyses velata facie loquens, quid significet, 584. *a.* Invisibilem tamquam videns Moyses sustinuit, 614. *c.* In pectore Moysi misericordia severitati adiuncta, 642. *d.* Moyses docet nos mansuetudinem, 860. *c.* 1338. *a.* Qui Moyses nubes fuerit, & tentorium Dei, 851. *c.* 862. *a.* Perfectam Moyses suo nos exemplo docet obedientiam, 1156. *b.* eius humilitas, 1242. *c.* Moysi tabernaculum ingredientis terga e populo respici, quid figuret, 1319. *a.* Moyses, qui Deus Pharaonis fuerit, 1331. *d.* Quid sit Moysen a Deo cognosci ex nomine, 1542. *d.* Cur soli Moyses & Samuel si orent pro populo, non sint exaudiendi, 300. *b.* 1564. *a.* Hi duo soli in veteri Testamento leguntur pro suis orasse inimicis, *ibid.* Moyses sedit in lapide, lex requievit in Ecclesia, 1598. *a.* Quid signent manus Moysi graves, *ibid. a.* Cur qui nec Moysen nec Prophetas audiunt, ne mortuos quidem resurgentes sint audituri, 1658. *d.* Moyses Pharaonem ex auctoritate aggreditur, 236. *d.* Moyses Deum in imagine vidit, 600. *d.* Moysi bonitas erga populum Israeliticum, 642. *d.* Moyses in Ægypto vocem Domini non audivit, sed in deserto, 746. *c.* Moyses veniente Pharaone Israelitas etiam invitus ab Ægypto extraxit, 820. *d.* Moysi mansuetudo describitur, 860. *c.* Moysi zelus & patientia, 1228. 1332. *a.* Moyses pro iosmiicit crevit, 300. *b.* 2584. *c.*

MULIER aliquando pro sexu, aliquando pro infirmitate ponitur in Scriptura, 384. *c.* Mulier propinatrix iniquitatis, 406. *a.* Mulier viro propinavit mortem, mulier viris annunciat vitam, 1549. *c.* Mulier ab annis octodecim inclinata, quid significet, 2585. *b. c.* 1585. *a.* Mulierum in passione Christi constantia, 457. *d.*

MULTILOQUIUM, quot malorum causa, 236. *a.* Multiloquio mens exterius sparsa, dissipatur, 240. *c.*

MUNDUS perfecte nemo, vel vita, vel lacrymis fit in hoc seculo, 314. *b. c.* Ut manus sit munda, prius operis, tum cordis iniquitas resecanda, 352. *a.* Hæc munditiæ fiduciam præstat in oratione, secus, si desit, 351. *d.* Homo ad munditiam tendens, hoc conatur vincere, quod est, 392. *b.* Nemo mundus coram Deo, 406. *a.* Prius mundari debent, qui alios purgare volunt, 446. *b.* Munditia manuum nostrarum, e Deo, 511. *a.* Qui cordis munditiam non appetit, munditiæ auctorem a se repellit, 680. *b.*

MUNDO mortuus, quis, & cui mortuus mundus, 140. *a.* Mundus crucifixus, & mundo crucifixus, quid sit, *ibid. a.* Mortui mundo se intra se a terrenis abscondunt, 142. *a.* Quos cor ad mundum pertrahat, & mundus ad cor repellat, 273. *a.* Quidam mundi actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exercentur, 163. *a.* Mundi amor sedere exercet iudicii in anima 194. *d.* Aliqui honestatis nomine in seculi rebus illaqueantur, 230. *c.* Improbi a quo repelluntur, ipsum mundum diligunt, 536. *a.* Vilis Deo est mundus, 583. *a.* Stulta est mundi sapientia, 656. *c.* Mundi origo, 869. *a.* Mundo adhuc vicino suæ origini, leges a Deo positæ, 913. *b.* Qui mundum diligunt ruentem, non iam gaudia amant, sed vulnera, 1374. *d.* Mundus in suo casu saltem despiciendus, 1376. *b.* 1436. *a.* 1448. *b.* 1569. *a.* Ab amore senescentis mundi, qui Christus nos deterreat, 1436. *b.* 1489. *d.* Amicus est mundi, qui eo corruente luget; inimicus, qui gaudet, 1438. *a.* Ex ruina mundi, cognoscitur vicinum esse Dei regnum, *ibid. c.* 1448. *b.* Fructus mundi ruina est, *ibid.* Mundus crescit ut cadat, *ibid.* Quibus cladibus quotidie affligatur mundus, *ibid. c.* Mundi iuventus & senectus, 1439. *c.* Mundi dilectio reprobatur, *ibid. b.* Mundi finis denuntiatur, 1448. *b.* Labenti inhærere, quam periculosum, *ibid.* 1569. *a.* Ab amore mundi, nec præceptis flectimur, nec verberibus emendamur, 1490. *d.* Variæ mundi ætates, 1511. *d.* Mundus, qui diligitur, fugit, 1568. *a.* Mundo ruenti inhærentes, cum ipso gravi lapsu cadimus, 1569. *a.* Invitetur ad cœnam Dei, qui monetur ad contemtum seculi, 1640. *b.* Quis utatur hoc mundo, tamquam non utatur, 1645. *d.*

MUNDANI omnes, eorum quæ agunt memoriam relinquere conantur, 381. *b.*

MUNITIONES contra mentem ædificatæ, quid significent, 1313. *a.* Hostilibus telis, quæ munitiones obiiciendæ, *ibid.*

MUNUS a corde, ab ore, a manu, 310. *c.* 416. *b.* Munus ab obsequio, a manu, a lingua, 1449. *c.* Qui iustus excutit manus suas ab omni munere, 313. *a.* 1449. *d.* Hypocrita quærit munus ab ore, 416. *c.* Hisce muneribus delectantes ignis devorabit, *ibid. d.* Munera non aspicit Deus, sed cor, 1451. *a.* Ante Dei oculos numquam est vacua manus a munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate, *ibid. d.*

MURMURATIONEM cavent tentatus, 72. *a.* Murmur subditorum in prælatos, in Deum redundat, 718. *b.*

MURMURANTES in afflictionibus, Dei iustitiam accusant, 190. *a.* In afflictionibus non murmurandum, 232. *a.* Qui dicantur murmurasse, qui tum postea beatitudinem sunt consecuti, 1512. *a.*

MURUM fidei rumpi, quid sit, 662. *b.* Murum transgredi, quid sit, 822. *a.* Murus ferreus inter se & civitatem a Propheta positus, quid significet, 1304. *d.* Christus nobis est murus, 1322. *b.* Murum opponere pro domo Israel, quid sit, 1486. *a.*

MUSCÆ, quibus Ægyptus est percussa, quid significent, 589. *b.*

MUTABILITAS, unde in creatura procedat, 170. *c.* 791. *c.* 646. *c.* Mors quædam est, 406. *d.* 791. *b.* Creatura rationalis ex se mutabilis in peius, sed ex gratia Dei in melius, 791. *d.* Omnes creaturæ mutabilitati obnoxiæ, 795. *c.* Mutare animum, quid sit, 1266. *d.*

MUTI, qui dicantur, 497. *a.*

MYRMICOLEON, quid sit, 256. *d.* Significat eos qui timidi in fortiores, audaces sunt in parvos, *ibid.* Diabolus, cur myrmicoleon dicatur, 257. *a.*

MYRRHÆ & thuris sacrificium, quis offerat, 1429. *c.* 1470. *b.* Myrrha est symbolum mortificationis, 1470. *d.*

MYRTUM crescere pro urtica, quid sit, 570. *d.* Myrtus significat viros alienis afflictionibus compatientes, 1288. *d.*

MYSTERIA divinæ virtutis, fide veneranda sunt, non ratione discutienda, 1396. *b.*

N

NAAMA significat decorem, 92. *a.* Naamathites est qui doctus non esse, sed videri appetit, qualis sunt hæretici, *ibid.*

NAAMAN Syrus in Jordane sanatus, 237. *a.*

NABUCHODONOSOR, cur in irrationale animal conversus, 146. *a.* Aquilæ grandis nomine designatus, 1039. *a.* Qui medullam cedri, ad Libanum veniens, tulerit, *ibid.* Superbiam eius ruina citius secuta est, 2138. *d.*

NARIUM nomine fatuitas designatur, 1019. *a.* & diaboli insidiæ, *ibid.* & præscientia, *ibid.* & spei nostræ cogitationes, 1030. *a.* Cur Redemtoris nostri spiritus in naribus esse dicatur, 1016. *d.* Nares Behemoth callidas eius insidias signant, 1083. *d.* In naribus Leviathan circulum poni, quid sit, 1089. *a.*

NASUS providam sanctorum discretionem signat, 1034. *d.* Cur Ecclesiæ nasus turri in Libano similis dicatur, *ibid. c.* 1284. *b.*

NATHAN & aliorum Sanctorum in arguendis Potentibus, discreta libertas, 236. *d.* Non ex elationis virtute, sed ex zelo veritatis, 237. *c.* Discretio eius erga Davidem, 1286. *b.*

NATHANAEL, cur Apostolus non fuerit, 2466. *b.*

NATIVITAS unigeniti ineffabilis, 748. *c.* Nativitas & conceptio aliquando idem sunt, 933. *d.* Nativitatum astronomicarum superstitio, 1068. *a.* 1469. *d.* In nativitate Domini tres Missæ celebrari solitæ, 1460. *d.* Cur orbis describitur in nativitate Domini, *ibid.* Christus tenum nostrum nascendo vertit in frumentum, 1461. *d.* Per Christi nativitatem pax hominibus data, 1462. *a.* Cur Herodes turbatur audita Domini nativitate, 1466. *a.* Corpus Christi, clauso Virginis utero, exiit in lucem, 1552. *d.* *V.* Christi Nativitas.

NATURA divina a mente inhiante sine aspectu cernitur, sine dubio auditur, sine motu suscipitur, 167. *a.* Natura divina ubique præsens est, 166. *c.* Sola natura divina immutabilis est, *ibid.* 170. *c.* Naturæ nostræ facta est extra naturam, 232. *b.* Quomodo ex natura corrupta, & mala consuetudine corroborantur, 434. *b.* Periculum circa necessitates naturæ, 646. *d.* Naturæ necessitatibus plus æquo servientes, aliis augemus infirmitates, *ibid.* Natura humana vitio suo in calamitates incidit, *ibid.*

ibid. Natura omnes homines genuit æquales, 669. *d.* Sumenda sunt ea quæ naturæ necessitas requirit, 983. e. Studium naturæ integræ, lapsæ, reparatæ.

NAVES poma portantes, quid significent, 309. *a.* 310. e. Per navem Petri, Ecclesia designatur Petro commissa, 548. *e.*

NAZARÆI, cur capillos nutriverint, 71. *b.* quid significarint, *ibid.* Nazaræorum nomine abstinentium & continentium vita signatur, 1070. *d.*

NEBULA moraliter, quid sit, 955. *d.* 956. *e.*

NECESSITAS omnis ferrum vocatur, 480. *d.* Cur hujus vitæ necessitates dicantur arma ferre, *ibid.* e. Servimus voluptati sub necessitatis prætextu, 950. *a.* 984. *a.*

NEGLIGENTIA sæpe de virtute facit peccatum, 82. *e.*

NEGOTIATORUM pondus & mensura duplex, 1205. *a.* Negotiatorum turbas e templo Salvator flagello ejecit, 1449. e. Negotia quædam vix sine peccato exerceri possunt, 1540. *d.* Ira in negotiationem suam, quid sit, 1637. *a.*

NEOPHYTUS recens conversus, ad exteriora officia non est provehendus, 279. *e.* Bona nostra pereunt, si citius retecta, 280. *b.*

NERVI perplexi testiculorum Behemoth, quid significent, 1062. *a.* 1063. *c.* Qui pedam hominis in nervo Deus posuerit, 388. *d.*

NESCIRE Dei, quid sit, 40. *c.* 335. a. 733. *e.* 820. *c.* 897. *a.* Qui interna nesciunt, de malis exterioribus desperant, 429. *b.* Aliud est nescisse, aliud scita noluisse, 488. *d.* Nescire ignorantiæ est; superbiæ, scire noluisse, 804. *a.*

NESTORII in Christum insanientis error & impietas, 598. *b.*

NIDUS, quid mystice significet, 629. *e.*

NIGRI post candorem fiunt, qui amissa Dei justitia, in peccata ignorata labuntur, 1071. *a.*

NIVIS aquæ sunt lamenta humilitatis, 314. *b.* Candida sanctorum corda nix significat, 873. Nix pravorum corda suo frigore denotat, 934. *a.* Nive candor vitæ cœlestis signatur, 1070. *a.* Qui sint nive candidiores, *ibid.*

NOBILITAS vera, vel falsa, quæ sit, 656. *b.* Stulti sunt & ignobiles, quos Deus nescire profitetur, *ibid.* e.

NOCERE bonis elati desiderant, a quibus solatia sperant, 260. *b.* Aliud est quod inimicus noster bonis nocet, aliud quod sibi & ceteris, 709. *b.*

NOE pastorum vitam significat, 23. *a.* 1344. *c.* Noe a diluvii vastatione superstes fuit, 232. *c.* Noe tres filios habuit diversæ indolis, 673. *c.* 1638. *a.* Quid sit quod filii Noe aversi verenda patris operuerunt, 808. *d.* Noe domestica cura relicta Deo obedivit, 1338. e. Tres filios Noe arca continuit, quorum unus reprobus fuit, 1638. *a.*

NOMEN. Latentia in nominibus trium filiarum Job mysteria, 1163. *b.* Ex nomine cognosci a Deo, quid sit, 1548. *d.* Quid sit, orando petere in nomine Jesu, 1563. *c.*

NOTITIA faciei nomine signatur, 1117. *d.*

NOVITAS vitæ, quæ sit, 1166. *d.*

NOX significat ignorantiam, 26. *b.* 93. *b.* 249. *d.* 569. *c.* adversitatem, 44. c. 114. *d.* 139. *d.* 432. *d.* diabolum, 107. *b.* 110. *a.* vitam præsentem, 291. *c.* pressuram, 822. *a.* mœrorem, 851. *b.* Nox qua fit actio, funestum eius præsagit finem, 39. *a.* Nox solitaria, quæ dicatur, 109. e. Quid sit possidere noctem; & a nocte possideri, 128. *d.* Noctes laboriosas ducere, quid sit, 248. *d.* Nox, qui vertatur in lucem, 265. *c.* Nox dicitur venturi exitus ignorantia, 569. e. In media nocte transire, quid sit, 788. *c.* Noctem protrahere, quid sit, 848. *b.*

NOXIA quædam sunt ex se, quædam ex circumstantiis, 832. *b.*

NUBIBUS comparantur homines vanis addicti, 256. e. Desperantium corda nubibus similia, 527. *b.* Justi ut nubes volant, 678. *d.* Nubes in scriptura varia significant, 859. *a.* 1199. *d.* 1248. *a.* More nubium, extensa super nos antiquorum Patrum vita, tegimur, 861. *a.* Quid sit nubes lumen spargere, 879. *c.* Nubes significant Prædicatores, 547. *d.* 879. *c.* 957. *d.* 1371. *c.*

NUDUM esse, & nudum incedere, quid differant, 525. *d.* Nudi cum nudis malignis spiritibus luctari debemus, 1587. *c.*

NUMERI in scripturis varia habent latentia mysteria, 1162. *a.* 1542. *d.*

NUMISMATIS examinatio, quid significet 1122. *a.*

NUMMULARIIS pecuniam dare, quid sit, 1465. *d.*

NUNTII verba non despiciuntur, ob Domini mittentis reverentiam, 1620. *b.*

NUNDINAS libenter frequentat populus; quid inde ad mores, 1437. *d.*

NUPTIAS quidam damnant hæretici, ut virginitati favere videantur, 504. *b.* Ad nuptias quando Dominus abiit, 1482. *b.* Nuptiæ Christi, quando factæ, 1635. *d.* Nuptiis præsens Ecclesia signatur, 1634. *c.* Nuptiarum domus est sancta Ecclesia, 1639. *b.* Vestis nuptialis, quæ sit, *ibid.* Intratur per fidem ad convivium nuptiarum, *ibid.* *d.* Vestis nuptialis est amor amici in Deo, & inimici propter Deum, 1640. *c.*

O

OBDURATIO mentis a Deo desertæ, visitatæ compunctio, 328. *c.* Insensibilitas animi obdurati, 350. *c.* 493. *a.* Qui Deus obdurare dicatur, 372. *a.* 945. *b.* 1008. *c.* 1292. *a.* Obduratio ex peccatis præcedentibus procedit, 799. *b. c. d.* Obduratio dicitur cæcitas cordis & nox, *ibid.* *b.*

OBEDIENTIAM præbemus accepturi sapientiam, & tunc emimus aurum, 131. *c.* Obedientium perplexæ tentationes, 1066. *a.* Obedientia in aulis nomine signata, 1155. *d.* Obedientiæ commendatio, *ibid.* e. 1297. *d.* Victimis obedientia iure præfertur, *ibid.* e. Obedientia usque ad mortem servanda, 1156. *e.* Malum numquam fieri debet per obedientiam, sed bonum aliquando intermitti, *ibid.* *d.* Prospera ex sola iussione subeunda, adversa etiam ex devotione, 1157. *b.* Obedientia sit innocentiæ ornamentum, 1158. *a.* Voluntas ad Dei placitum frangenda, 1297 e. Signa & miracula obedientiam sequuntur, 1573. *a.* Obedientia omnium virtutum causa, 1155. e. Quanta sit virtus obedientiæ, 1156. *a.* Obedientiæ exemplum Abraham, 1338. *d.* Obedientia voluntatem propriam mactat, 1156. *a* Quando nullius meriti sit obedientia, quando minimi, 1556. *e.* Vir obediens loquitur victorias, 1156. *b.* In adversis de suo aliquid, in prosperis nihil habeat obedientia, 1157. *a.* Obedientia non terrore pœnæ, sed servanda amore iustitiæ, 1158. *b.* Sola est quæ fidei meritum possidet, obedientia, 1156. *a.* Imperfecta est obedientia, quando secundum desiderium nostrum obedimus, 1157. *a.*

OBEDIRE præceptis cœlestibus qui student, dies suos in bono complent, annos in gloria, 839. *d.* Nemo Deo obedit, nisi innocens, & e contra, 1158. *a.*

OBLATA recte dividere, quid sit, 82. *d.*

OBLATIO apud Deum recta est, cum de iustitiæ radice procedit, 625. *a.* Oblatio iram iudicis placare non potest, nisi ex munditia placeat offerentis, 711. *c.* Sine concordia nulla Deo accepta est oblatio, 1239. *b.* Carnes oblationis super mensas portare, quid sit, 1416. *b.*

OBLIVIO dicitur umbra mortis, 226. *d.* Quorum dicatur Deus oblivisci, 534. *c.* Infirmitatis propriæ, & pristinæ iniquitatis oblivio, converso peccatori quantum noceat, 903. *c.*

OBSCURA, cur permisceantur rebus patentibus, 809. *c.*

OBSEQUIA vera Deo reddere, quid sit, 318 *c.*

OBSIDIONEM ordinari a prædicatore, quid sit, 1303. *b.*

OBSTETRICES Ægyptiæ amore vitæ præsentis mentitæ sunt, non intentione mercedis, 559. *b.* Cur Deus illis domos ædificavit, *ibid.*

OBTRECTATIONIS sermo non est timendus, 1257. *d.* Obtrectatorum pernicies. *ibid.* *e.*

OBUMBRATIONIS nomine quid significetur, 571. *a.* Obumbratio aliquando est mentis refrigerium a fervore carnalium cogitationum, 1077. *c.* Obumbratio Christi incarnationem aliquando designat, *ibid.*

OCCIDENS ad quem imus, quid signat, 526. *a.*

OCTAVUS dies, cur appelletur Dominicus, 20. c. 1341. *d.* Octavus dies, quid significet, 1342. *c.* 1391. *d.* Psalmus pro octava, quid significet, *ibid.* Octavus templi gradus, quid signet, 1392. *c.*

OCTONARII numeri causa & ratio, 1342. *c. d.* Octonarii numeri perfectio, 1150. *e.* 1341. *d.* 1392. *e.*

OCULUS mentis turbatur ira vitiosa, disponitur ut clarius videat ira bona, 177. *c.* Oculus dexter, quid signet, quidve sinister, 208. *b.* Oculus intentionem denotat, 557. *c.* 907. *d.* 1224. *b.* Oculi raptores ad culpam, 679. *b.* Cordi illicita concupiscenti oculus non famuletur, 684. *e.* Qui exteriori negligenter utitur, interiori oculo juste cæcatur, 685. *a.* Mali Christiani habent oculos apertos in fide, & clausos in opere, 8012 *d.* Amore proprio cordis oculus cæcatur, 1104. e. Oculi spirituales, a carnalibus quantum discrepent, 1320. e. Cur oculi dicantur fenestræ, 1453. *a* Oculi electorum ante casum, perversorum post casum aperiuntur, 492. *d.* Oculos culpa claudit, pœna aperit, *ibid.* 796. *c.* Oculos inclinare, quid sit, 511. *c.* Oculi stultorum, & oculi sapientum, quantum distent, 537. e. 538. *a.* Oculi, ut moderandi, 678. *c.* 684. e. Oculos in circuitu & intus habere, quid sit, 624. *a.* Per oculos cogitationes pravæ transeunt ad mentem, *ibid.* Oculi diaboli, quinam sint, 1109. *d.* Oculum non habemus, ubi quædam negligimus, 1225. *c.*

ODISSE nos & propinquos nostros, quid sit, 235. *d.* 1628. *b.*

ODIUM terebrat conscientiam, 179. *b.* Odium proximi impedit orationis fructus, 353. *b.* Artes diaboli, ut ad odium nos excitet, 1560. *d.* Qui per odium diligantur propinqui, 1628. *b.* Quæ contemta ad melius ducitur, quasi per odium anima diligitur, *ibid.* *c.* Odii in se exemplum Paulus exhibuit, *ibid.* Unde sumenda forma in odio proximi, 1628. *d.*

ODOR bonus ex virtute est, sicut fœtor ex vitio, 462. *b.* Odor significat virtutum fragrantiam, 1163. *a.* Odor agri pleni virtutes electorum in mundo significat, 1214. *c.* Odor bonæ opinionis exprimitur alabastro unguenti, 1596. *a.*

OFFERRE omnibus diebus Deo sacrificium pro nobis, Filius non cessat, 28. *a.* Holocaustum per singulos offerre, est singularium virtutum circumspecta & pura intentio, 33. *b.* Homo sine culpa debuit pro nobis offerri, 552. *c.* Recte offerre, & non recte dividere, quid sit, 1286. *a.*

OLEUM petere a proximis, quid sit, 478. *b.* 1477 *d.* 1478. *b.* Rivi olei in Ecclesia fusi, quid significent, 626. *d.* Oleo Spiritus sancti unctio designatur, 617. *a.* Filius olei, quis sit, *ibid.* Quid in vase oleum non habere, 739. *d.* 1477. *d.* Oleum significat nitorem gloriæ, *ibid.* Olei venditores sunt adulatores, 1478. *c.* Sugere oleum de firma petra, quid sit, 1554. *c.* Quis jugum putruerit a facie olei, 1555. *a.*

OLIVA ubere & pulchra, quid signetur, 1413. *b.* Oliva misericordiæ typus, 1522. *c.*

OLLA succensa est cor humanum, a diaboli suggestionibus inflammatum, 570. *c.* 1114. *a.* Olla fervet, cum per consensum accenditur mens humana, *ibid.* Ollæ nomine carnalis conscientia signatur, *ibid.* *b.* Olla succensa, mens Judæorum in Christum sævientium, 2188. *a.*

ONAGER Gentilem populum significat, 215. *a.* item fideles, 217. *e.* solitarios, 979. *a.* Christum, 985. *c.* Hominem pullo onagri similem, loro Deus misericorditer continet, 350. *b.* Onager, quid sit, 523. *d.* Onager signat hæreticos, *ibid.* Qui Deus solvat onagri vincula, 980. *a.* Quæ sit domus onagri in solitudine, 981. *b.* Onagrum virentia perquirere, quid sit, 985. *c.*

ONOCENTAURUS lubricos signat, & elatos, 228. *b.* Eius Etymologia, *ibid.*

ONUS grave suis non imponit Christus, 133. *d.* Qui onus Dei leve sit, cum durum & grave videatur, 1359. *b.*

OPERANTIS mentem sæpe immutat laus humana, 34. *c.* Operatio debet oratione fulciri, 560. *d.* Qui sibi tribuit quod operatur, gratiam auctoris sui negat, 708. *b.* Non prævenimus Deum operando, 1200. *c.* Sua bona perdit operarius, qui aliena mala renuit perpeti, 695. *a.* Diversitas dispensationis in operatoribus justitiæ, 780. *d.* Qui operarii in vinea Domini otiosi, 1512.

OPERA Dei inscrutabilia, 188. *e.* & mirabilia, 189. *a.* Opera per manus designantur, 314. *d.* 350. *d.* Nomine nobilium filiorum bona opera, perversa ignobilium significantur, 403. *b.* Significantur nomine brachiorum opera, 442. *d.* Nomine messis opera denotantur, 444. *d.* item nomine pedum, 1536. *a.* Pene cuncta bona opera ex cogitatione exeunt, 351. *a.* Nemo extollatur de suis operibus bonis, nemo desperet de malis, 935. *a.* 1514. *a.* Opera vitæ æternæ dicuntur herbæ virentes, 940. *b.* Opera bona quæ agimus, & Dei sunt & nostra, 1101. *b.* 1222. *d.* 1249. *d.* Opera bona signis sunt præstantiora, 1385. *c.* Opus Dei, quodnam sit, 1351. *b.* Opus peccatoris, quod, 1352. a.

Opere bono in vanum laboramus, si usque in finem non perseveramus, 38. *a.* Discretio operum in hac vita est, 136. *d.* Opus sæpe damnationis causa est, quod putamus esse virtutis, 243. *d.* Opera bona duo vitia sæpe comitantur, 312. *d.* In bono opere fraus tribus

modis committitur, *ibid.* Homo incertus hic de suis operibus, 403. *b.* Opera majora minoribus præponenda, nulla negligenda, 626. *c.* 1410. *d.* Qui per se non possunt, per alios officia caritatis exercere tenentur, 627. *a.* Opera super fidem construuntur, 802. *d.* Multi fidei, quam credunt, operibus contradicunt, 923. *a.* Curandum primo ne mala faciamus, secundo ne bona incaute, 1035. *a.* Quidam propter nimina bona quæ agunt, graviora sibi mala licere putant, 1205. *c.* Opera bona, quando agenda, quando omittenda, 1224. *d.* Nec fides sine operibus, nec sine fide, opera prosunt, 1251. *c.* Prius declinandum a malo, quam bonum fiat, 1372. *d.* Si opus nobis sit in voluntate, ex divino adjutorio erit in perfectione, 1526. *b*

Opera nostra bona, curandum ne pauca sint, aut indiscussa, 36. *c.* Doctrinæ sermo sine operibus vanus, 206. *b.* Contemto bono opere, sæpe etiam scientia amittitur, 474. *a.* Aliud bonum non facere, aliud nec amare, aliud odisse, 803. *c.* Fides absque operibus bonis, inutilis ad salutem, 1083. *b.* Videt & sequitur Christum, qui bonum, quod intelligit, operatur, 1443. *b.* Opera bona commendant castitatem, 1481. *c.* Operibus, quales simus, non verbis, cognoscimus, 1590. *b.* Rectæ fidei jungenda sunt opera recta, 2650. *c.* *V.* Actio.

Opera bona oratione melius, quam discussione examinantur, 33. *a.* 1400 *a.* Variæ hostis insidiæ, ut bona opera vitiet, 34. *b.* Quanta sint in ipsis operibus bonis pericula, 313. *a.* 702. *d.* Qui opera bona latrocinanti fraude deperdant, vel desidia deficiant, 313. *b.* In bonis operibus attendi non debet initium, sed finis, 415. *d.* In frigore vestitur, qui modo bona opera, modo mala facit, 524. *c.* 621. *b* Nulla opera bona sunt, si pravis maculentur, 6 2 *b.* Præstat opera bona facere ex caritate, quam ex timore 626. *a.* Justi curant tales esse in operibus bonis, quales fuerunt injusti in malis, 630. *d.* Non absolvitur debitos qui multa reddit, sed qui omnia, 703. *a.* In bonis operibus cavenda est elatio, 712. *c.* Mala nostra pura mala sunt; sed bona pura esse non possunt, 1168. *c.* Per omne bonum quod agimus, ad fontem veri luminis redeamus, 1212. *d.* Sine fide opera sunt inutilia, 1551. c. Pleraque opera bona inquinantur, 1398. d. lamentis pœnitentiæ sunt lavanda, 1399. *a.* In bonis operibus unitas mentium servanda, 1411. *a.* Examinanda opera bona, & lacrymis in oratione abluenda, 1400. *a.* Fides, spes, caritas, & boni operatio in eodem sine gradu, 1426. *b.* Ad bona opera puram afferre debemus intentionem, 1449 *d.* 1482. *b.* *V.* Intentio. Ipsum boni operis testem quæramus, quem judicem sustinemus, 1449. *c.* Opera bona cum electis reprobi sæpe ostendunt, at in intentione discrepant, 1477. *d.* Opera bona ex mundo corde procedere debent, 112. *a.* Sicut vestimenta corpus, sic bona opera protegunt animam, 524. c. Aliud est opus ex præcepto, aliud ex affectu facere, 656. *b.*

Operum bonorum exercitio mens dilatatur, 1379. *c.* Qui pro terrenis bona opera agunt, fatui sunt, 1477. c. In omnibus operibus nostris nos, & non Deum juvamus, 501. *b.* Opera bona adjuvant ad fidem percipiendam, 1252. *a.* Merces ex bono opere quæsita, ex malo perditur, 1206. *a.* Fructus operum trigesimus, &c. 1358. *c.*

Opus quod non potuit diabolus vitiare, in progressu multis modis conatur pervertere, 34. c. Bona opera, ut tutius serventur, celanda, 623. *a.* Studio occultentur, necessitate opera bona publicentur, *ibid* *b.* Opera sua bona electi pene non vident, quæ videnda omnibus ad exemplum præbent 703. *c.* Quando bona a se facta in memoria revocare, aut narrare liceat, *ibid.* *d.* Bona vix sine periculo innotescunt, 734. c. Deprædari vult, qui thesaurum publice portat in via, 282. *b.* 1572. c. Qua cautione opera bona publice facienda, *ibid.* 1476. *b.* intempestive manifestata depereunt, 280. *b.*

Opera exteriora resecans prava, interius discernat semetipsum, 351. *b* Opera interiora nostra solius Dei oculis patent, 613. *c.* Nemo de suis operibus extollatur, 935. *a.* Opera justitiæ præmitti debent operibus misericordiæ, 624. *c.* Qui opera bona faciunt, iniquitatum suarum ne obliviscantur, 702. *d.* Ex interna cordis munditia condiuntur exteriora munera, 712. *d.* A rebus exterioribus ad cor redeundum, 795. *d.* Quomodo opus nostrum ita faciendum sit, ne videatur, & tamen ut debeat videri præcipitur, 1472. *d.*

Opera mala nobis, bona vero Deo nobisque tribuenda, 2249. *c.* Quandiu mala perpetramus, præteritorum bonorum nulla debet esse fiducia, 1218. *c.* Qua sollicitudine abstinendum a malo opere, 34. *a.*

OPTANDI modus in scriptura non est maledicentis, sed prædicentis, 442. *a.*

OPES cordis prius, postea corporis describuntur, 19. *d.*

ORARE pro inimicis, quam sit utile, 300. *b.* Modus orandi, 352. *b.* Orans in quo statu debet esse, *ibid.* *c.* Orans & non attendens, clamans tacet, 718. c. Orare veraciter, quid sit, 1102. *c.* Qui orent sancti pro inimicis suis, 1133. *c.* Quisquis orat inimici detrimentum, contra Deum pugnat, 1564. *a.* Vocare Deum, quid sit, quid Dei respondere, 175. *a.*

ORATIO Ecclesiæ, quam efficax, 1148. *d.* orationis assiduæ violentia bona, *ibidem.* Mens immunda orationi inepta, 351. *c.* Oratio execrabilis, cujus sit, 358. *a.* 510. *d.* Mens in oratione culpæ suæ memoriam lacrymis tergat, 352. *b.* Quid sit, quod in oratione iterare prohibeamur, *ibid.* Ante orationem immundæ ac terrenæ cogitationes ablegandæ, *ibid.* *c.* Oratio nihil obtinet, nisi injuriarum facta fuerit dimissio, 352. *c.* Ordo rerum in oratione postulandarum, 489. *d.* Oratio citius fastiditur, in qua Deus non quæritur, *ibid.* c. Oratione actio, & actione oratio fulciatur, 560. *d.* 563. *a.* Quid sit petendum a Deo, 1442. *d.* Temporalia, si desint, a Deo requirenda; sed non nimie, 1563. *c.* Quæ & cujus fiat oratio in peccatum, 1564. *a.* Orandum pro inimicis ex corde, *ibid.* *d.* Licet gravia damna intulerint, 1365. *a.* Virtus veræ orationis est celsitudo caritatis, 1564. *d.* Qui advocatus extitit, ipse precem exaudit, qui fecit, 1565. *b.* Deus libenter audit, quando petitur largiri quod jubet, 619. *a.* Mentes fidelium domus debet esse orationis, 1648. *d.* Qui fiant spelunca latronum, *ibid.* Oratio electorum numquam est infructuosa, 1429. *a.* Orationes Moysi & Samuelis, cur orationibus sanctorum Patrum præferantur, 300. *b.* 1564. *c.* Oratio multa illicita impedit, 152. *c.* Quæ sit orationis utilitas, 560. *d.* Quæ sint vires orationis, 1429. *a.* 1664. *b.* Quæ sint a Deo in oratione petenda, 489. *d.*

Orationis nostræ efficacia, unde nobis suspecta, 302. *b.* Si id, quod præcipit Deus, facimus, id quod petimus, obtinebimus, 560. *d.* Cur non statim exaudiatur oratio Ecclesiæ liberari postulantis, 665. *c.* Non verba, sed desideria cordis Deus exaudit, 718. *d.* Irritæ sunt preces, quas pia vita non sequitur, 1102. *a.* Nonnullis in usum negotiationis vertitur oratio, *ibid.* c. Quæ sit electorum oratio, 1429. *a.* Cur oratio dicatur virgula fumi, *ibid.* *b.* Orationis instantia Deus in corde figitur, & lux mentis amissa reparatur, 1442. *b.* Christus vult peti id; quod & nos petere, & se concedere prænoscit, *ibid.* *c.* Vis orationis Monachorum, qua Theodosus juvenis in extremis a dæmone oppressus liberatur, 1515. *a.* 1643. c. Ille orat in nomine Jesu, qui id petit, quod ad veram salutem pertinet, 1563. c.

Oratio vera, quæ sit, 71. *c.* 1447. *c.* Oratio grata Deo, quando dicatur, 352. *d.* Ante orationem conspiciendum est quid possit in oratione reprobari, 352. *c.* Attentio in oratione, quantum prosit, 718. c. Oratio cum bona actione jungenda, *ibidem.* Orari vult Deus importune, 1442. *d.* Constitutioni postulationis conditionem Dominus posuit pietatis, 353. *a.* Veram orationem efficiunt amari gemitus, non verba composita, 1102. *c.* Citius exauditur oratio quæ dilectione proximi, præsertim inimici, conditur, 1152. *c.* Orationis lacrymæ sunt victimæ oblationis nostræ, 1202. *d.* Compunctio orationis ex amore Dei concepta, fumo ex aromatibus comparatur, 1419. *b.* Quam pauci orent, ut oportet, 1563. *d.* Ante orationem debitoribus dimittendum, 1564. *b.*

Orationem impediunt rerum terrenarum phantasmata, 245. *c.* & peccatorum, 1441. *c.* Animi inter orandum alternantes motus, 302. a. Qui assidue volens terrena cogitat, hæc in oratione, etiam nolens, patitur, 352. *c* 911. *b.* Quo durius clamor cordis sepellitur, eo valentius clamare, & orationi insistere debemus, 1442. *a.* Sic Jesum prius transeuntem stare facimus, *ibid.* Duo impediunt orationis fructum, 353. *b.* Oratio, cur sæpe non exaudiatur, 489. *d.* 510. *d.* Inter orandum nos fortius impugnat dæmones, 509. *c.* In oratione sæpe immundæ cogitationes ingeruntur, 521. *a.* Orationes, cur tarde exaudiuntur, 827. *d.* Qui opponatur nubes ne transeat oratio. 911. *b.* Orationes multorum inutiles, 2108. a. 1564. *b.* *c.*

Oratione Dominica amplius ligamus nosmetipsos, si non dimittimus, 1565. *b.* Qui ab oratione Dominica conditionem tollunt; faciunt ut ab advocato non cognoscatur sua, *ibid.* *c.*

ORBEM portare, quid sit, & qui dicantur, 300. *d.*

ORDINIBUS sacris initiati aliquando religionem in commercium negotiationis trahunt, 1648. *b.*

ORDINES tres in Ecclesia, 1065. *d.* 1344. *c.* 1378. *c.* Ordines varii Angelorum, 1072. *c.* 1603. *c.* Tres ordines salvandorum, 1344. *b.* 1350. *b.*

ORGANUM designat prædicationem, 675. *a.* 1081. *d.* Organa in salicibus suspendere, quid sit, *ibid.*

ORIENS dicitur Christus: Christiani vero orientales, 26. *a.* 660. *a.* Angeli dicuntur orientales, 31. *d.* Ad orientem ira, quid sit, 516. *a.* Per orientem Judæa designatur, 1375. c. justi, 1376. *c.* & inchoantes, 1385. *a.*

ORIGENISTARUM error de æternitate pœnarum confutatur, 1133. *a.* *b.* &c.

ORIONES hieme oriuntur, & tempestates excitant, 294. *d.* significant martyres, *ibid.*

OS cordis, 636. *d.* Os est cordis ostium, 716. *a.* Ore locutio significatur, 1046. *d.* Quid sit manum super os ponere, 1203. *d.* Quid sit ore compelli ad laborem, 1366. *c.* Os aperire, quid sit, 104. *d.* Os contrahere, quid 197. c. 199. *b.* Os Domini, quid significet, 808. *d.*

OSCULARI manum suam, quid sit, 699. *b.* 707. *d.* Osculari pedes Domini, quid significet, 1596. *c.* *d.* Osculum est dilectionis signum, *ibid* *e.* Quid sit Dei osculum desiderare, 1597. *a.*

OSSA significant fortia facta, 164. *b.* & fortitudinem carnis, 263. *b.* item fortes, 420. *c.* 663. c. 674. c. item virtutes, 754. *d.* 758. *a.* item Potentes seculi, 1374. *c.*

OSTIA sunt Ecclesiæ sancti Doctores, 912. *d.* Hæc ostia aperta humilibus, clausa superbis, 915. *a.* Ostia maris, *id est* seculo opposita, sunt legis & Evangelii præcepta, 912. *d.* item ostia Ecclesiæ sunt virtutes, 916. *c.* Ostia tenebrosa, quæ sint, 928. *b.* 930. *b.* Hæc ostia Dominus videt, & ea suo lumine a nobis videri facit, *ibid.* Ostium contra ostium, quid sit, 1356. *b.*

OTIOSA verba cavenda, 102. *a.* Otiosa *id est* in ventum verba proferre, 239. *d.* Otiosas mentes dæmones tentant, 163. *d.* Quid sit verbum otiosum, 240. *b.* 1457. *a.* De verbo otioso ne sancti quidem excusari possunt, 1046. *d.* In otio quærendus est dilectus, 1383. c. Cavendum a verbo otioso, 1457. *a.* Qui stent in vinea otiosi, 1512. *b.* Toto vitæ die otiosi, verbo saltem laboremus, *ibid.*

OVA in pulvere derelicta, qui Deus calefaciat, 1003. *a.* Ovum significat prolem in vita spiritali teneram, 1002. *c.*

OVILE unum, quodnam sit, 1487. *a.* Ex Judæis & Gentilibus unum ovile factum, *ibid.* Ovile sanctæ Ecclesiæ hœdos cum agnis accipit, 1513. *d.*

OVIS innocentiam designat, 23. c. 66. *b.* 870. c. 1155. *d.* 1159. *d.* Quid significet tondere primogenita ovium, 280. c. Ovibus fideles ex Judæa populi designantur, 1161. *c.* 1487. *a.* Quid sit ab ovibus Pastorem cognosci, 1486. *d.* Qui per fidem & amorem non adhærent Christo, non sunt ejus oves, *ibid.* *c.* Quæ sint pascua ovium Christi, 1487. *b.* In his electorum mentes, vitæ cibo, sine fine satiantur, *ibid.* Oves suas a Pastoribus neglectas, Christus non deserit, 1505. *a.* Qui carni serviunt, Christi non sunt oves, 1513. c. Quis est habens oves centum, 1601. *d.* Ovis centesima, quæ periit, quid significet, *ibid.* Quid Dominum ovem centesimam suis humeris imposuisse, 1602. *a.* Ob ovem inventam, non ovi, sed sibi, congratulari jubet Dominus, *ibid.* *b.* Quid sit oves possidere, 30. *b.* Oves cogitationum innocentiam designant, 66. *b.* & munditiam bonorum cordium, *ibid.*

OZA percussus a Deo ob temeritatem, quid significet, 249. *c.*

P

PALEARUM grandes acervi in area, igne consumendi, 2639. *a.* Grana sub paleis premuntur in area, 1638. *a*

PALIURUS, quid significet, 1081. *b.*

PALLIUM quo Rebecca se operuit, viso Isaac, quid designet, 2160. *c.*

PALMA, quid signet, 630. *a.* Palmæ natura, 629. *c.* Palma in aliquo ab omni arborum specie differt, 630. *b.* Justorum vita palmæ victoriam significant, 1362. *a.* Palmas in fronte gerere, quid sit, 1385. c. Quid pictura palmarum significet, *ibid.* 1363. *a.* Quid hinc & inde palmam gestare, 1386. *a.*

PALMUS inchoationem exprimit contemplationis, 1351. *d.* Labia mensurarum palmo mensurari, quid sit, 2410. *d.* Unitas palmi, quid significet, 2411. *b.*

in primum Tomum Operum Sancti Gregorii Magni.

PALPEBRÆ Dei, quid significent, 898. c. 1355. a. Quid sit nos a Deo palpebris interrogari, 858. c. Palpebris diluculi comparantur oculi, *id est* consiliarii Leviathan], 8109. d. Palpebræ diluculi extremas noctis horas significant, *ibid.* c. Qui Domini palpebræ homines interrogent, 1355. a.

PANIS subcinericius, quid significet, 372. d. 1053. d. Quid sit lignum in panem mittere, 594. b. Panis est stipendium vitæ præsentis, 409. c. Panis sacræ Scripturæ designat intelligentiam, 674. c. Miraculum multiplicationis panum a Christo, 526. d. Per panem in Scriptura sacra multa significantur, 755. a. Panis significat subsidium vitæ præsentis, 756. c. Quid sit subcinericium panem reversari, 1303. d. Panes azymos, quis comedere dicatur, 1534. d.

PAPYRI vasa, quid sint; & quid significent, 412. d.

PARABOLA musicæ quoddam est organum, 557. d.

PARACLITUS idem ac advocatus, aut consolator, 1576. d.

PARADISI quatuor flumina, quid significent, 68. a. Paradisus humani generis uterus, cujus ostia serpens aperuit, 114. a. Regio nostre paradisus est, 1470. b. Ab hac discessimus per delectationes illicitas: ad eam revertimur per pœnitentiam, *ibid.* Cælestis paradisi descriptio, 1627. c. Quare Deus omnes paradisi arbores ad esum concesserit, cum ab una prohibuerit, 1156. d. Multa nunc exhibenda sunt, quæ in paradiso necessaria non fuerunt, 1164. b. Paradisus quotidie pœnitentibus aperitur, 1424. d.

PARCERE. Qui intelligatur Deum non parcere delinquenti, 313. b.

PARDUS cum hœdo, qui accubet in Ecclesia, 1343. a.

PARENTES primi, si in statu suo perstitissent, sine morte in cælum transferri potuissent, 126. c. Quod in primis parentibus primo actum est, hoc in nobis per peccatum quotidie agitur, 123. d. Parentum amor, quando noxius, 130. c. 031. a. b. &c. Relinquendi sunt parentes propter Deum, 031. c. Parentes iniqui puniuntur parvulorum pœnis filiorum, 420. b. Cur filii adulti, ex parentum culpa feriantur, 492. c. Primi parentes similitudinem Divinitatis appetentes, immortalitatis munera perdiderunt, 604. c. Primi parentes fuerunt de culpa requisiti ut confiterentur, 712. b. Primi parentes, dum peccatum suum defendere moliuntur, addunt ut culpa eorum atrocior fieret, *ibid.* d. Primi parentes peccatum suum in Deum retorquebant, *ibid.* V. Adam. Eva. Qua discretione parentes & propinquos diligere, & odisse debeamus, 1628. a.

PARIES recens qui facile destruitur, quid significet, 180. b. Quid sit parietem ædificatum linire, 360. a. Quid sit fodere parietem, 2009. c.

PARS impiorum, quæ sit, 484. d. Pars Sanctorum, quæ, 485. a. Quid sit partem a Domino accipere, vel partem Dominum ipsum habere, *ibid.* Pars domus Domini, quinam sint, 1084. c. Dare partem septem, nec non & octo, quid significet, 1342. a. 1592. c.

PARVA non sunt negligenda, 349. b.

PARVULI in Scriptura, quinam dicantur, 28. d. Parvulus est, qui invidia occiditur, 179. a. & qui terrena diligit, 180. c. Cur parvuli plerumque a dæmoniis eripiantur, 491. b. Parvulis veritas revelatur, 863. c. 1156. a. Quis parvulus in oculis suis 1135. c. Perfectorum lacrymas & virtutes imitentur parvuli, 1234. c.

PASCHA dicitur solemnitas solemnitatum, 1533. a. Ex hac solemnitate exemplum futuræ resurrectionis datum est, *ibid.* Christus est pascha nostrum, *ibid.* d. Digne celebrans paschalem solemnitatem, nec crudas, nec aqua coctas agni comedat carnes, 1535. b. A qualibus pascha edi debeat, *ibid.* c. Pascha comedent, renes accincti, ad domitis scilicet voluptatibus carnis, 1536. a. Festinantes pascha comedere, est ad solemnitatem patriæ cælestis anhelare, 1537. a. Umbra venturæ solemnitatis est solemnitas perfecta Paschalis, 1558. a.

PASCUA vitam æternam denotant, 978. c. Quæ sint pascua ovium Christi, 1487. b. Quæ & quibus ibi reficiuntur oves Christi, *ibid.* c. Ad hæc pascua festinandum, *ibid.* ardentes ea amare, ire est, 1487. c.

PASSIONES qui non habent domitas, turbam tumultuantem in se gestant, 128. c.

PASTORIBUS vigilantibus, cur Angelus nativitatem Christi annuntiet, 1461. c.

PASTORES filii insitorum, *id est* Apostolorum dicti, 581. c. Electus dissentiat, si vim loco congruas, priusquam oblatum acceptet honorem regiminis, 810. d. Pastores dicuntur mensa vasa Domini, *id est* animas fidelium portantes, 1410. a. c. pro fidelium peccatis exorando sua detergunt, 1418. a. Pastores cultores vineæ signantur, 1583. c.

PASTORUM bonorum officium, 620. c. 1283. a. b. &c. Pastor fidelis ab omnibus vult adjuvari, 726. c. In bonis pastoribus sociantur benignitas & auctoritas, misericordia & disciplina, 641. b. 779. a. Labor est pastorum videre prava, nec corrigere, 741. b. Pastores boni ut periti medici, prius palpant, postea feriunt, 780. c. Aliud est percutere, cum justitia simulat; aliud, cum superbia inflat, *ibid.* Quis in correptione servandus modus, 781. a. hunc non servant superbi, *ibid.* c. Boni pastores sciunt modo severe excipere, modo humiliter deprecari, *ibid.* Sibi subditis virtutum splendore boni pastores præluceant, 786. a. Ob delicta gregis aliquando bonus pastor pervertitur, 807. c. Boni pastoris & mercenarii discrimina, 1485. d. Pacis tempore nequeunt discerni, *ibid.* c. Veniente lupo, quis bonus pastor, quis mercenarius cognoscitur, *ibid.* Murum opponere pro domo Israel, quid sit, 1486. a. Forma boni pastoris, *ibid.* d. Debent boni pastores pro arbore deprecari, 1584. a. & ad fructus procurandos assidue laborare, *ibid.* b. Pastoris boni discretio, qualis esse debeat, 1421. c. d. Pastores vigiles sublimia videre merentur, 1461. c. Pastoris boni, officium duplex, 1484.

Pastores mali subditos ad impietatem trahunt, 785. c. Qui præsunt, non ut prosint, sed ut dominentur, sunt apostatæ, *ibid.* d. Duces impii, suæ superbiæ exemplo, subditos trahunt in præcepta, *ibid.* d. Fictus est pastor, qui magistri tenet locum, & non exercet officium, 805. b. qui prædicatione neglecta, curis secularibus occupatur, *ibid.* Qui malis subjacent pastoribus, id suæ culpæ tribuant, 806. d. Pastores mali honorandi sunt, sed non imitandi, 808. c. Subditi verecunda mali pastoris pallio tegant aversi, *ibid.* d. Prava pastorum exempla, Deus ordinat in pœnam superborum subditorum, 810. a. Quo sensu Deus faciat regnare hypocritam, *ibid.* b. Vitia pastorum quæ non potest corrigere, Ecclesia patienter toleret, 846. c. Pastores mali hæc evitando metuet, quæ Patres eorum moriendo severunt, 847. c. Nox Ecclesiæ est cum doctorum ac fortium loca, indocti & debiles obtinent, 841. b. Qui tacuit, cum debuit arguere, pastor mercenarius, fugit, 124. d. Qui terrenam substantiam magis, quam oves diligunt, hi nomen pastoris perdunt, 1485. a. Pastores tot occidunt, quot ad mortem ire quotidie negligenter vident, 1285. c. Malus pastor appellatus mercenarius, 1485. d. Mercenarii descriptio, *ibid.* d. Mercenarius fugit lupo veniente, *ibid.* c. Fugit, non mutando locum, sed subtrahendo solatium, 1486. a. Quid sit ex adverso non ascendere pastorem, *ibid.* Pastores inertes arguunt, qui non laborantes, laboris mercedem percipiunt, 1429. c. qui nec orationi, nec prædicationi incumbunt, *ibid.* d. qui potentibus blandiuntur & adulantur, *ibid.* c. Ex pastoribus quandoque lupi fiunt, 1503. b. Lapides sanctuarii in capite platearum dispersi, pastores sunt qui jacent per ministerium operis, 1504. a. Electi sacerdotum malorum manibus expiati, in cælum recipientur, ipsis sacerdotibus ad inferna supplicia detrusis, 1505. b. Mali sacerdotes aquæ baptismatis similes, quæ peccata diluens baptizatorum, in cloacas descendit, *ibid.* Quid sit pastorem sub figura arboris sterilis terram occupare, 1584. a.

Pastorum vita per Noe significatur, 43. a. 1344. c. Qui adhuc vitiis subjacent, alios regere non præsumant, 741. c. Pastorum & plebium merita invicem connectuntur, 807. d. Pastores temporalibus vacantes contemnere, est Deum accusare, 808. c. Quot variis cogitationibus & motibus sint obnoxii pastores rebus temporalibus vacantes, 1121. a. Lugere cum lugentibus, & gaudentibus debent pastores congaudere, *ibid.* c. Vestimenta mutare, *id est*, varios mentis habitus induere, jubentur, *ibid.* Pastoribus, si cum Christo comparentur, quam formidandum, 1484. d. Sulum terræ deflere de vita pastoris, quid sit, 1500. a. Quasi petra salis inter bruta animalia, debet esse sacerdos in populis, *ibid.* c. Quanta pastorem debet esse sollicitudo, de ratione pro seipsis summo pastori aliquando reddenda, 1505. c. Talis sit vita pastoris, ut, quisquis ad eum accesserit, melior ab eo recedat, *ibid.* d.

Pastorum sollicitudo pro subditis sibi populis, a. b. 725. d. In pastore virga & baculus, quid significent, 641. d. Pastori plus moribus quam sermonibus loquendum, 742. c. Pastoris pia severitas in scrutandis cordis piaculis, 835. b. Apostolis & Ecclesiæ fortibus ad prœmia vocatis, Deus debiles ad certamina vocat, & roborat, 847. a. Exemplo Petri sic pastor sit fortis contra adversas potestates, ut humilitatem habeat mansuetudinis erga inferiores, 906. c. Pastores studium contemplationis, cum proximorum cura in seipsis componant, 909. c. Quantum animarum rectores discretione indigeant, 960. a. 971. c. 977. d. Pro singulorum qualitate varie monere dentur, 961. c. Iniqui durius increpandi, conversi jam ab iniquitate mitius sunt monendi, 982. c. Periti magistri discipulis non satis humiliter de se sentientibus, sublimioris doctrinæ cibum subtrahunt, 971. b. secus si in confessione peccatorum humilientur, *ibid.* c. Quæ debeant esse pastorum dotes ad animas in fide & virtute parturiendas, 975. c. Qui per rigorem disciplinæ patres sunt, per viscera pietatis sint matres, 976. b. Per congruum tempus concepta soboles, in cordis utero gestanda, ut vivat, *ibid.* c. Discimen Pastoris circumspecta & alta sit, 1284. b. Pastorum & subditorum connexa sunt peccata, *ibid.* c. Quantus debeat esse ordo & consideratio locutionis in ore Pastoris, 1286. a. Aurem Deo prius aperiat pastor quam os populo, 1284. d. Pastori necessarius, etsi cruciet, zelus, 1304. c. Hoc munitus judicium divinum evadet, *ibid.* d. Quanta debeat esse pastoris inter disciplinam & misericordiam discretio, 1414. a. Exhortetur ad virtutes, etiam quas non habet, ut eas operetur, quia de iis loqui compellitur, 1415. c. Ipse pastor orando deleat culpas, quas prædicando manifestat, 1416. b. Exteriora ovibus liberaliter a pastore impendenda, 1484. d. anima quoque, si necesse sit, pro eis exponenda, *ibid.* Pastores mittuntur agni inter lupos, 1488. a. Sæviendum aliquando ex amore, *ibid.* Corda populorum condire debet vita pastorum, 1500. c. 1503. c. d. Alius sint exemplo pastores in compunctione, 1500. c. Zelo mansuetudinem pastores conjungant, 1521. c. Exhortatio ad pastores, 1499. c. d. &c. Oratio pastorum ad Deum, 1505. c.

Pastoribus cura rerum temporalium vitanda, 2. a. Quantis sit hæc cum perturbationibus mentis, periculisque obnoxia, 67. a. Pastores non propriam gloriam, sed auctoris quærere debent, 709. a. Ecclesiarum rector sibi in prædicatione cooperantibus non invideat, 728. b. Pastorum defectus varii, 727. a. Pastori dominatio fugienda, 742. c. Superbi rectores subditos despiciendo culmine gaudent, 785. b. Turpe est litibus vacare pastores, neglecta plebis sibi commissæ cura, 1008. b. Nimia mansuetudo pastoris, sibi & subjectis inimica, 1407. b. Pastores qui dominos potius se subditis exhibent, quam patres, objurgantur, 1492. d. Extrinsecus quidam blandiuntur, & intrinsecus sæviunt, *ibid.* Pastorum gravis error, 1499. b. In solvendo, aut ligando pastor caveat, ne odio, vel gratia moveatur, 1555. d.

Pastoralis sollicitudo, quanta debet esse pastorum in subditos, 725. d. 1283. c. Qui exterioribus ministeriis deserviunt, studiose ad cordis secreta refugiant, 745. d. Cura pastoralis nec cupiditate amplectenda, sed cum formidine retinenda, 787. a. Tantis se sciant pastores vivere, quantis præesse, 788. c. Cur teneat magistri locum, qui non exercet officium, 805. b. Potestas regiminis ministrari non potest, sine studio curæ temporalis, 809. a. Quid sit pastorem sumere sibi laterem, & circa eum ordinare obsidionem, &c. 826. a. Quantis doloribus pastores ad vitam parturiant, 975. c. Nisi ad nostram pastores nostri descenderent infirmitatem, illinc in fide non procrearent, 977. d. Pastorum stabilitas in uno loco asseritur, 1209. d. Quantum pastoribus, etiam vigilantioribus, formidandum, 1291. c. Vestimenta mutare sacerdotem, & lineo vestiri, quid significent, 1121. d. Pastores, quam sedulo suas oves inspiciant, & cognoscant, 1377. c. Sic ad magna excitentur subditi, ut minima sciant non esse negligenda, 1410. d. Pastoralis cura, quæ sit Ecclesiæ, 1043. d. Pastorem comedere peccata populi, quid sit, 1400. a. Pastores venturi Judicis sunt præcones, 1500. a. Terram contra possessorem suum clamare, quid sit, *ibid.* Præcipua pastorum munia recensentur, *ibid.* b. Sic invigilent sibi pastores, ut subditorum custodiam non negligant, 1500. b. 1503. c. Cujusque hominis conditionis, sermone & studio pastoris in melius crescant, 1505. d. Pastor timeat quemquam absolvere injuste, vel ligare, 1558. c. Debent pastores districtionem vitiis, compassionem naturæ, 1594. a.

PASTUS, quid designet, 978. c.

PATER Deus, qui adversus Christum filium intelligatur commotus, 84. a. Quidquid de patre percipimus, per filium videmus, 167. e. In cælo pater istius & consutus filii, 440. e. Locus sapientiæ pater est, locus patris sapientia, 603. e. Sapientia est species, & verbum patris, 610. e. Pater verbum sine tempore genuit, 748. e. Pater, Filius & Spiritus sanctus non vocantur Angeli, 869. b. Pater Deus nos filios adoptivos, & donis nutrit, & flagellis erudit ad hereditatem, 1387. a. V. Filius Dei.

PATRIS culpa non debet gravare filium, 480. a.

PATRES veteris legis Christum præfigurarunt, 54. b. Patres ante Christum, quomodo abortivi, 132. b. Antiqui Patres dicuntur naves poma portantes, 309. a. aquilæ comparantur, ibid. c. Patres antiqui a timore legis ad Evangelii libertatem transire optabant, 317. c. Patrum sententias in corde versare, quam proficuum, 525. d. Patres prisci dicti sunt vasa auri excelsa, 595. a. Antiqui Patres fructiferis arboribus similes fuerunt, 730. e. Patrum miracula in Scriptura sacra leguntur, 1340. b. Patres antiqui & novi Testamenti tripartiti sunt, 1341. e. Comparatio priscorum Patrum ad Apostolos, 1371. b. Patres sancti Ecclesiæ statum custodiunt, 1546. d. Patres veteris & novi Testamenti dicuntur altilia, 1636. b. Ex Patribus veteris & novi Testamenti paratum nobis convivium, ibid. Sancti Patres, cur figurentur nomine petræ, 870. d. Veterum Patrum, ex quibus Christus, perfectio, 1332. e. V. Patriarchæ.

PATIAMUR inviti oportet, quæ ex arbitrio & sponte fecimus, 123. b. Justa sunt cuncta quæ patimur, 51. e. Quidquid patimur, peccata nostra meruerunt, 187. e. non est omnibus datum pœnas pro Deo pati, 318. e. Alia a Deo, alia a proximo, alia patimur a diabolo, 1617. e. Qui horum quodque sustinendum patientes, ibid.

PATIENS, quis vere dicatur, 383. e. Nullus perfectus est, qui inter proximorum mala patiens non est, 673. b. 1618. a. Qui malum non retribuit, quia nequit, patiens non est, 1625. b. Contra eum qui mala irrogat, patiens nullo dolore mordetur, ibid. a. Minus est doctus, qui minus patiens, ibid. b.

PATIENTIAM, qua ratione servemus, 50. a. Patientia est exercenda in operatione, ibid. e. Patientiæ præmium hic non requirendum, 52. a. Mentem patientis bene novit condescensio passionis, 30. b. Qui patientiam tenet, animam suam possidet, 153. e. Ratio patientiæ in injuriis illatis servandæ, 177. e. Proximorum infirmia tolerando, ad occultus subeundos roboramur, 219. a. Patientia crescit æternorum amore, ibid. Patientia in malis vitæ huius, quantum necessaria, 321. d. Concordia in societate sine patientia perseverare non potest, 494. d. Absque patientia caritate conjuncta bona opera pereunt, 695. a. Ad patientiam roborantur sancti exemplo Christi patientis, 956. e. Patientia thoracis nomine significata, 1133. e. arcus nomine signata, ibid. Patientia falsa, quæ sit, 1207. b. Patientiam doces scriptura sacra, 1228. d. Patientia vera amat ipsum, quem portat, 1218. e. 1359. e. 1398. d. Absque patientia nemo sanctorum ad gloriam æternam pervenit, 1249. a. Qui melior sit patiens viro forti, 1367. a. Per patientiam terra bona fructum reddit, 1460. d. Patientiæ necessitas in bonis agendis, & ferendis malis, ibid. a. Injuriæ non ulciscendæ, sed patienter sunt portandæ, 1494. a. Custos omnium virtutum patientia, 1614. e. Virtus coram hominibus adversarios tolerare; coram Deo, etiam diligere, 1615. a. Veræ & falsæ patientiæ signa, ibid. b. Minor est victoria, urbes expugnare, quam seipsum per patientiam vincere, ibid. e. Sæpe patientia statim exhibita, postmodum amittitur, ibid. Diaboli artes quibus ad iram & impatientiam nos accendat, ibid. d. Exemplum patientiæ in Stephano Abbate, 1616. d. Quot modis patientia exerceatur, 1617. e. Pro labore patientiæ bona speranda sunt sequentis vitæ, ibid. d. Job flagellatus factus est per patientiam exemplum omnibus, 74. e. 729. b. V. Job patientia. Christi patientia.

Patientiæ modus, 80. b. Patientiam conditori debemus, ibid. d. Patientia est scutum sanctorum contra impugnatores, 79. e. 242. e. 417. e. Perfectio de patientia nascitur, 153. d. Patientia benignitati debet esse conjuncta, 248. d. Patientiæ modus in flagellis tolerandis, 354. a. Non in prosperis, sed in adversis elucet patientia, 363. e. Patientia sanctorum, 417. b. Patientia Dei erga peccatores, ad quid, 517. b. Per patientiam Ecclesia exercetur, cum tentatur gladiis, 557. d. Patientia sustinent, cum a minoribus gravantur, 694. e. Patientia per caritatem conservatur, 695. a. Patientia Dei peccatoribus negligendo putatur, 789. e. Patientia, cur necessaria, 954. e. Patientiæ definitio, 1614. e. Patientiæ conditiones, 1615. a.

PATRIAM homo eriens perdidit, & a peregrinatione, quam diligit, invitus expellitur, 396. e. Hanc esse patriam æstimantes patriam, lectum electorum stulte despiciunt, 466. e. Patriam cælestem quidam vindicant, quam tamen non amant, ut Gaditæ & Rubenitæ, 864. b. Recordatio patriæ cælestis, quantæ peccatoribus est utilitatis, 865. e. Considerata patriæ cælestis luce, mens in ecstasim rapitur, 867. e. d. Cor terrenis despectis, ad sola cælestia suspirat, ibid. 919. e. Cor patriæ cælestis desiderio ardens, comparatur altari aureo, in quo aromata virtutum incenduntur, 1428. d. Eidem dura apparet servitus, longitudo peregrinationis suæ, ibid.

PATRIARCHÆ qui ante legem scriptam vixerunt, abortivi dicuntur, 132. e. Doluerunt Patriarchæ se ad Christi tempora non pervenisse, 308. e. 434. e. quem expectando odorati sunt, ejus nos visu & fructu satiamur, 309. a. decedentes non sunt adepti beatitudinem ante mortem Christi, 397. e. 433. e. nullus eorum gratiam adoptionis nisi per unigeniti cognitionem accepit, 730. d. Fructus eorum fuit, & Ecclesiam eius significata, 731. a. Sancti Patriarchæ & Prophetæ stellæ fuerunt pluviam generantes, 857. d. cur dicantur nubes, 859. e. Christum prædicaverunt, 948. d. In lege naturali, ante scriptam, sancti Patriarchæ vixerunt, 1017. b. Ignis Spiritus sancti, qui in Patriarchis ardebat intrinsecus, post incarnationem extrinsecus fulsit, 1246. d. Patriarchæ montium nomine signantur, 1310. e. Perfectio Patriarcharum, ex quibus Christus, 1331. e. Quid sit Patriarchas murmurasse, quod serius sint venerit ad regnum, 1513. a. V. Patres.

PATRONOS in judicio extremo futuros, nunc nobis procuremus sanctos, 1592. a.

PAUCI, cur ad Christum veniant, 1650. d. Pauci in Ecclesia boni, 538. e.

PAVIMENTO gazophylacii fidelium humilitas, caritas & fides fortitudo designatur, 1365. a.

PAULUS Apostolus usque ad tertium cælum raptus, 266. a. 347. d. Paulus impar Petro, 342. e. 1368. e. Paulus cum zelo internum partulit, contemplationem rejectum, & carnis pallus tentationem, 347. d. Paulus lampas contemnta a carnalibus Corinthiis, 363. a. Paulus ex tribu Benjamin, dicitur lupus rapax, 567. b. Paulus turr Dei tentatium, 841. d. Paulus significatus per aquam in nivem conversam, 873. e. Paulus ex persecutoris sævitia vocatus est ad apostolatum, 923. b. Nix & grando factus est Paulus contra adversariorum pectora, 935. a. Stephanum laboribus sui antecessit, ibid. 1514. b. Paulus comparatur Rhinoceroti, 1010. d. Paulus de quadris lapidibus unus, 1406. b. Paulus Stephanum omnium manibus lapidantium, lapidavit, 1514. a.

Pauli conversio mirabilis, 370. b. 608. e. 935. a. 1012. a. 1505. e. Exemplum salutaris mutationis animæ per gratiam conversæ in Pauli conversione, 342. e. Qui delicta Pauli Deus signanda curaverit, 401. a. Gelu in aquam redit, cum Paulus spirans minarum conversus, 879. e. Paulus in repro interrogatus, Domino postea respondit, 898. e. Ex Judæis ferox Saulus a Christo domitus, 1010. d. Rhinoceroti similis Saulus, 1011. a. 1012. a. Iste Rhinoceros ad gratiam Dominicum arandum ligatus, 1021. d. Glebas, id est mentium duritiam fregit, ibid. e. In eius fortitudine quam Deus fiduciam habuerit, 1012. a. Aream Dei, id est Ecclesiam, prius ventilavit devastando, postea congregavit prædicando, 1012. b. Paulus ante conversionem ab adolescentia lapidantium adjutor fuit, ibid. Squamis obduratum cor Sauli, his divinitus repulsis, gratiæ sagittis patuit, 1106. e. Lupus in ovem versus, pastoris requirit semitam cum sequatur, 1107. a. Paulus Christum incarnatum contemnebat ante conversionem, ibid.

Paulus peccavit ex ignorantia, 803. a. Cur Paulus Publii patrem miraculo, Timotheum vero curaverit alimento, 870. b. 1449. d. Paulus Timotheum circumcidit, 907. b. Quæ fuerint Pauli evagationes, 969. e. 1044. b. Prædicatio Pauli post conversionem, 1012. e. Cur Paulus volebat intrare Theatrum apud Ephesum, et Damasci per sportam dimissus est, 1023. e. Cur Paulus aliquando fugerit, ibid. d. Quadraginta viri in mortem Pauli conjuraverunt, 1025. d. Paulus, cur Corinthium in interitum carnis tradiderit satanæ, 1186. a. Paulus ex præterito Evangelium cognoscebat, sed qui pro eadem pastura esset, ignorabat, 1178. b. Plangit Paulus quæ ante baptisma commiserat, 1403. e. Cur Paulus Corinthios cum modestia, & Galatas increpet sine modestia, 1408. b. e. Paulus apud Corinthios, anno integro, & sex mensibus prædicavit, 1369. e. Paulus arguit Corinthios impietatis, 1370. e. Miracula Pauli referuntur, 1448. e.

Pauli virtutes recensentur, 89. d. 1456. e. Ejus patientia & fortitudo in adversis & persecutionibus, 89. d. 248. b. 363. a. b. ejus caritas erga proximum, 89. d. 205. d. 959. e. 970. a. ejus humilitas, quanta fuerit, 249. d. 781. b. 873. d. quomodo infirmitati proximorum condescenderit, 630. d. loquitur intrepide principi sacerdotum, 237. b. Ejus moderatio in suis laudibus, 760. b. cur se aliquando commendet, 623. d. 813. d. 1256. d. ejus prudentia in reprehendenda, 780. a. 1287. e. d. ejus in potestate discretio, 834. a. semper discutit ut aliquem lucretur, 969. e. 1044. b. ejus pro salute suorum zelus & anxietas, 977. e. e. 1004. b. 1423. e. ejus zelus pro Christo, 1012. e. 1339. d. Paulus lapidatus, & extra civitatem pulsus, non timuit in eam regredi, 1007. b. ejus fervor ad prædicandum, ibid. e. Paulus fortis perseverat in laboribus, & exultat in adversis, 1058. d. Quomodo Paulus mori desiderabat, & carne exspoliari formidabat, ibid. Pauli virtus & patientia, 1268. d. 1229. b. ejus mansuetudo & longanimitas, 1369. d. 1390. b. &c. Paulus a Corinthiis stipendia prædicationis non accepit, ibid. Paulus implevit quod prædicavit, 1370. d.

Paulus ferientibus opponit scutum patientiæ, male suadentibus iacula intorquet doctrinæ, 89. e. Immensa caritatis viscera Pauli, 90. a. Paulus natus ad volatum, quasi avis, 188. e. Paulus humilis, & simul in sublimi positus, 191. e. 393. e. Paulus omnibus omnia factus condescendendo, non cadendo, 325. d. Quo Paulus animam suam suspenderat, 463. e. Quædam de se prælatam loquendo, erudit vitam audientium, quædam tacendo, custodit suam, 562. e. 704. a. Paulo mundus crucifixus, & ipse mundo, 601. b. Pauli sublimitas virtutum, tentationum infirmitate ad humilitatis custodiam, temperata, 608. e. ad tertium cælum iam raptus, timore tamen nondum liber, 638. e. Paulus quatuor modis in compunctione effectus, 751. b. Paulus ceteros sibi præfert ob innocentiam, Apostolos, 769. b. 1276. b. Paulus corripiendi subditos in mente præbet superioribus, 680. a. Paulus disciplinam in Corinthios tenuit, & humilitatem sibi servavit, 781. a. Paulus in peccantes superiorem, in stantes se præbet æqualem, 830. a. Paulus, vel apertis, vel clausis Dei palpebris interrogatus, recte respondit, 898. e. Intra indictas sibi a Deo mensuras Paulus se se continuit, 905. d. Paulus secundum discretionis lineam mutavit suam in eadem materia, agendi rationem, 907. b. Paulus ad comprehendenda cælestia inflamme se fatetur, 915. e. Paulus disciplinæ glacie premebatur, quando bonum proficere, quod conspiceret, non inveniebat, 948. d. Caritas, quæ divisa unit, cor Pauli per multa dividebat, 970. a. Paulus instar servæ virginis in partu, 977. e. Pauli incurvati discretio, ut pariet filios, 978. a. Paulus filiorum suorum non struthionis more oblitus, sed de salute eorum maxime sollicitus, 1004. b. Paulus abstinentia corpus castigans, ventri deditos ferit, 1012. d. Paulus inter flagella exultat, 1022. d. Sua nos exemplo perfectam Paulus docet obedientiam, 1157. e. Paulus duabus pennis, id est virtutibus, evolat sursum, & duabus corpus tegit, 1263. b. Pauli oculata sollicitudo, & providentia, 1324. e. Paulus eloquens ad prædicandum surgeret, tacuit, 1351. e. Paulus laudat Corinthios, quos postea reprehendit, 1287. e. d. Paulus laudans Corinthios mendacii & adulationis expers, 1288. a. Quam vehementer Paulus in Galatas invehatur, ibid. b. Pauli zelo animarum circietas, 1304. e. Pauli de huius vitæ mora gemitus, consolatio, 1332. d. Vitæ Pauli, Christus, ibid. Fulciri se floribus & malis stipari desiderat, ibid. Pauli exemplo discimus, cum appetitu mortis, adversa contemnere, 1339. d. Pauli in dictis, & in factis præstantia, 1367. d. Paulus instar medici putrida fovet, putrida resecat, 1374. d. Longanimitate mansuetudinis duritiam mollivit discipulorum, ibid. Paulus in adversitate fortis, & in prosperitate humilis, 1386. b. Sibi nihil tribuit, qui omnia se in Deo posse affirmat, ibid. d. Mentium unitatis Paulus cultor sollicitus, 1455. b. Paulus gazophylacium

cum cantoris, Deo cantat judicium, 1420. e. Paulus Templi Dei custos solertissimus, 1453. d. Spiritus sanctus implet persecutorem, & facit gentium doctorem, 1580. c. Paulus in afflictione corporis portabat crucem carnis, in compassione proximi portabat crucem mentis, 1588. d. Paulus animam suam amando oderat, & odiens amabat, 1628. d.

Pauli labores quanti, sed unde leves ab eodem æstimati, 248. b. Paulus flagellis cinctus, 451. b. Pauli vitæ & prædicationes divinæ nutibus subditæ, 870. d. Pauli sollicitudo pro omnibus pene Ecclesiis, 969. c. 1002. c. Paulus media irruentia pericula, quanta fortitudine, 1003. c. aliquando prudenter declinat periculum, ibid. d. si ex periculo minor existat fructus, secus autem minime, 1005. a. non loco virtus ejus sed virtuti defuit locus, ibid. Paulus pavorem omnem, omnem hostilem impetum despexit, 1025. a. Quando, & qui supra Paulum, Dei equum, pharetra sonuerit, ibid. d. Paulum non terret clangor turbæ, occidi potest, superari non potest, 1027. b. Pauli infirmitas fortis, dominatrix patientia, ibid. c Paulus amat quod refugit, fugare videtur quod amat, 1028. b. Paulus in arduis habet nidum instar aquilæ, 1040. a. 1042. b. Paulus vinctus catenis, sedet cum Christo in cælestibus, ibid. Paulus ad tertium cælum raptus, minima & extrema Dei vidit, 1043. c. Paulus discipulos docens Christum crucifixum, sanguinem pullis præbet aquila, ibid. e. Salus peccatorum fuit causa volatus Pauli orbem peragrantis, 1044. b. Pauli tentatio non vorago vitiorum, sed custodia fuit meritorum, 1292. c. 1063. c. Cur Paulus cum Dominum ter rogaverit, non fuerit exauditus, 1563. c. Pauli adversitates, & ærumnæ quantæ, 89. d. Paulus de bonis operibus suis times, 163. a. 639. a. Paulus ad tertium cælum raptus certamen carnis passus est, 256. a. 347. d. Pauli labores varii, 708. e. 1030. d.

Paulus in scriptis suis, aliquando utitur verbis amicorum Job, 150. c. 182. b. Quot epistolas Paulus scripserit, 1166. d. Quæ sit epistola ad Laodicenses, ibid. e. Paulum scripsit in suis epistulis Patrum suisse reprehensibilem, 1267. c. Petrus has epistolas legit, & legendas fidelibus commendavit, 1369. a.

PAVOR, quid sit, 867. e.

PAUPER humilem significat, 328. c. 523. c. 601. a. 835. d. Justi alii terrena possident, alii abdicant, 263. c. Pauperes in die judicii mundum judicaturi, 263. d. Justi pauperis mira cordis securitas, 420. a. Unde dives inaniter gaudet, inde pauper inanius affligitur, 425. b. Pauper cum anxietate appetit bona, quæ dives cum metu habet, ibid. e. Misericordiam in pauperes comitetur humilitas. 692. a. Clamor pauperum, qui, & quando perveniat ad deum, 805. a. Qui ea, quibus indiget, non appetit, dives est, 1372. c. Christus parentes pauperes elegit, 1443. c. Capillis pedes Domini tergere, est ex superfluis, pauperibus ministrare, 1596. b. Osculamur pedes Domini, dum non est gravis nobis indigentia pauperibus, ibid. c. Ad cœnam vocantur pauperes, & debiles, non vero pauperes & superbi, 1622. a. Qui fidelis omnia possidendo relinquet, 1625. c. Apud Deum Pauperes sunt patroni quos rogare debemus, ibid. Pauperes vitiosi corripiendi sunt, & cibandi, ibid. d. Honor pauperibus debitus exemplo demonstratur, ibid. d. Exhortatio ad colendos & sublevandos pauperes, 1661. b. Pauper abjectus & despectus, margarita in sterquilinio, ibid. Veræ pauperes, qui sint, 691. a. Minus inops est qui vestem non habet, quam qui humilitatem, 693. b. Pauperes clamantis adversus Pastores mutui, 805. a. Qui de angustia sua pauper suspirat, 841. e. Pauper est, qui eget eo quod non habet 1372. c. Deus pauperes humiles novit, divites superbos nescit, 1655. c.

PAUPERTAS humilitatem significat, 523. e. Paupertas est quædam macies, 418. c. Paupertatis funibus vinciri, quid sit, 839. a. A voto paupertatis, quo certo diabolus evertet vovere meditantem, 1068. b. Paupertas electorum ast cælestes amisisse divitias, 1117. d. Qui virtus in paupertate instruitur, ibid. e. Hanc paupertatem reprobi nesciunt, virtutum divitiis vacui, 1118. a. Quem penuria non frangit, scit humiliari, 1386. e. In via ad patriam paupertas est fide comes, 1387. d. Renuntiando omnibus quæ hujus mundi sunt, holocaustum offerimus, 1404. d. Rem familiarem ex caritate administrando, offerimus sacrificium, 1410. b. In terrenis relinquendis, pensandus est effectus, non census, 1450. d. Quod superfluitas tenuissima pravitatis inquinat, caminus paupertatis forte purgat.

PAX cum Deo fit robustior, quo durior pugna cum diabolo, 404. b. In Scriptura sacra pax alia plena, alia dicitur inchoata, 405. a. Inchoatur ex desiderio Conditoris, ex ejusdem visione perficitur, ibid. Qui Deo resistit, pace cadit, 289. c. Pax est in sublimibus, licet Angeli inter se certent, 540. d. Christus pacem inter Angelos & homines composuit, 866. a. Qui plusquam oportet sapiunt, a pace proximorum resiliunt, 1030. a. Ubi vera pax est, Deus habitat, 1376. d. Per Christi nativitatem pax hominibus data, 1466. a. Pax a prædicatore oblata, numquam effectu caret, 1498. e. Sequentibus pacem Christus relinquit, dat pervenientibus, 1577. c. Pacis tempore, quia licet vivere, licet etiam ambire, 1588. d. Ire in pace, quid sit, 1595. d.

PAXILLUS in balteo semper a Judæo portandus, quid signet, 1620 c. Paxilli æreo in constructione tabernaculi, quid significent, 1336. b.

PECCARE latenter, & commissum negare, & convictum defendendo multiplicare, commune generis humani vitium est, 720. b. Si homo non peccasset, ad Paradisum sine redemptione pertingeret, 138. a. qui peccat, servus est peccati, 986. b. Aliud est, infirmitate, aliud malitia peccare, 1007. d. Nullus tam perfectus, qui non inter ipsa peccet vota, 1048. b. Omnis qui peccat, Conditoris sui iracundiam in se concitat, 1639. a.

PECCANTIS vulva dicitur culpæ latens, 124. d. Hominis lapsi instabilitas, 230. c. Stulte peccator conatur ordini divino reniti, 290. b. Arma peccantium sunt membra eorum, 312. d. Homo peccator moritur in culpa, nudatur a justitia, consumitur in pœna, 396. a. Qui peccator bibat iniquitatem quasi aquam, 407. a. Omnis peccator reus est incredulitatis, 530. d. Quare Deus peccatores diutius toleret, 537. b. Peccator deprehendit se iniquum, intuendo Sanctorum exempla, 766. a. Multi peccatores sub Ecclesiæ pace absconduntur, 801. d. Increpandus est peccator, & numquam timendus, 1070. b. Peccatores sunt inexcusabiles, 1427. d. Peccatores dum conspicimus, nosmetipsos defleamus, 1504. e. Deus peccatores videt, & sustinet, 1567. e.

PECCATOR dicitur pulvis & terra, 378. c. 394. e. 485. a. 1002. d. 1273. e. Peccatores dicuntur mortui & gigantes, qui de suo ut sem peccata superbiunt, 546. b. Non omnis peccator impius, sed omnis impius est peccator, 801. b. Mens peccatoris dicitur profundum maris, 929. b. Peccatores pulveri similes, quolibet flatu tentationis rapiuntur, 968. a. Peccator dicitur cadaver, 1044. a. Umbræ sunt diaboli peccatores, qui se invicem protegunt, 1080. d. Nulli nomine peccator signatur, 1199. d. item nomine noctis & tenebrarum, 1307. b. Peccator rotæ comparatur, 531. b.

Peccatores desideriorum tumultibus quatiuntur, 131. e. Peccator Deum non metuit & vivit, blasphemat & proficit, 236. b. Peccator vinculis peccatorum ita ligatur, ut pondus, quod tolerat, ignoret, 330. d. Peccatoris lumen in die est, obscuritas in vespere, 355. e. Spes misera peccatorum, 358. a. b. Peccatores in malæ consuetudinis carcere inclusi, per seipsos exire non possunt, 370. e. Peccator se in peccatis esse agnoscit, sed pro quibus flagelletur, ignorat, 427. c. Peccator cum a peccati laqueis expediri nititur, cognoscit quam duris vinculis teneatur, 440. a. Peccatorum formidanda securitas, 1273. e. item exitiosa prosperitas, 1269. d. Infirmitas & sterilitas hominis post peccatum. 1584. e. Peccator terrena cogitans, sursum respicere nequit, 1585. a.

Peccatores blandimentis & laudibus simplices decipiunt, 165. b. Peccator fit quotidie tanto securior, quanto pejor, 318. e. Viæ peccatorum, quæ sint, 537. d. Peccatores non vias Domini, sed suas suscipiunt, ibid. Peccatores non putant Deum præsentem esse, quem non vident, 614. c. Falso dicentes se esse peccatores, 770. a. Vere dicentes se esse peccatores, ibid. b. Peccatorum superbia, impudentia, & pertinacia, 1250. b. Deum peccando irritant, eos vero Deus sustinet, & patienter expectat, 1259. e. Peccatores ex ignorantia securi, 1273. e. d. Alii sunt superbi peccatores, alii vero humiles, 1622. b.

Peccatores cujuslibet status per sacerdotes sunt admonendi, 1505. e. Peccatores quatuor in novo Testamento conversi, 1551. d. In quo quisque peccator conscius est, in eo ceteros peccatores defendis, 1180. d. Peccatores invicem sibi pertinaciter inhærent, 1108. d. Qui carnalibus pascitur, sensus ejus interni ita obstupescunt, ut spiritalia mandere, id est intelligere nequeant, 380. c. Viæ peccatorum tenebræ & lubricum, 615. c. Aliud, bonum non facere; aliud, non amare; aliud & odisse, 803. e. Ad culpam pertrahi ex culpa peccator pertimescat, 1192. a.

Peccatorum pœnæ, quantæ sunt futuræ, 148. b. Cum Deus peccatores non ferit, manum ligatam dicitur habere, 440. a. Peccatum nullum est inultum, 313. b. peccator prudens erit in pœna, qui stultus fuit in culpa, 493. b. Pœna iniquorum est deleri ex Dei memoria, 534. d. Ex clementia judicis crescit supplicium peccatoris, 537. e. Prava actio, quæ delectat in culpa, pungit in pœna, 631. e. Deus peccatorem aliquando punit excæcatione, 700. b. Quem liberare noluit Deus, deserendo percussit, ibid. e. Tormenta peccatorum, quæ, 1474. e.

Peccatoris, conversionem impediunt, vel præsumtio, vel desperatio de Dei misericordia, 124. e. Peccatorum tres modi facile corriguntur, quartus difficilius, 125 e. Deus dat locum & tempus pœnitendi, nolens eum perire, 230. b. 829. a. Conversus peccator importunis peccatorum suorum vexatur cogitationibus, 345. a. Peccator afflatu Spiritus sancti tactus, periculum suum agnoscit, 328. Peccator a Deo visitatus, ab ipso gravius affligitur, ibid. d. Qui ad Deum post peccata revertitur, in cogitatione & opere mundatur, 380. d. Infirmi, sanante Deo, fortes evadunt, & alios doctrina præluceant, 509. a. Superbientes de suo peccato converti non possunt, 546. b. Conversio cujuslibet peccatoris Deo facilis, 547. a. Contunditur peccator mandata Dei respiciendo, quæ contemsit, 560. c. Peccatoris conversionem curare, quanti meriti sit, 601, a Præda eripitur diabolo, cum quis ab errore, vel peccato revocatur, 628. e. Numquam Deus deserit mentem, quæ in peccatis se veraciter agnoscit, 701. d. Exordium illuminationis peccatorum est humilitas confessionis, 712. b. Peccator respiciendo justos homines, suæ conversionis initium ducit, 766. a. Qui peccatorem se intelligit, tamen ex parte justus esse inchoavit, ibid. Deus peccantes misericorditer expectat, 819. c. Peccatorum in conversione consolatio magna, 827. b. Vocem Dei in terrore, qui audiat peccator, 858. b. Divinæ gratiæ miraculum in conversione peccatoris in extremis positi, 770. d. Gratia afflante, pœnitentiæ gemitus & suspiria audiuntur, 872. a. Peccatoris vera conversio, ibid. 1073. c. Vox Dei torpentem peccatorem excitans, tonitrui similis, 871. c. Quibus modis hæc vox se in aures cordis insinuet, ignoratur, ibid. d. Mire & stupende in peccatoris conversione Deus operatur, 872 d. De conversione iniquorum laudando Deum, timentur et deseruntur, qui putabantur boni, 887. c. Quid timeat, semper attendat peccator conversus, 903. b. Veritas immersos in flagitiis, vel excessibus, quos converteret, invenit, ibid. e. Quot modis Deus peccatorum conversionem procuret, 926. b. Peccatores etiam sero conversos, Deus recipit, ibid. a. Deus mentem peccatoris visitando, maris profundum ingreditur, 929. b. Nequissimorum in conversione, Deus in novissimis abyssi deambulat, ibid. e. Peccatores pulveri similes, sancti Spiritus gratia solidantur, & caritate compinguntur, 966 b. Esca justorum est conversio perversorum, 1044. e. Qui peccata sua tegant, peccatores conversi, 1047. b. Peccatores ob duo gemere debent, 1048 a. Duobus modis peccator a Domino respicitur, 1052. c. Excusationes a peccato, 1127. d. Ab ore diaboli retrahuntur, qui per pœnitentiam a peccato resipiscunt, 1090 a. In peccatoris pectore incessanter debet spes, & formido conjungi, 2091. c. Conversio peccatorum ad Dominum, per quid impediatur, 1441. e. Peccatori, ut Lazaro, dicendum est: Veni foras, 1556. b. Cur major gaudium de conversis peccatoribus fiat, quam de stantibus, 1602. b. Peccatores qui se aliquando illicite gessisse meminerint, optimi quandoque fiunt, ibid. c.

PECCATI delectatio dies dicitur, & nox cæcitas mentis, 114. e. Qui differat peccatum ab iniquitate, 386. c. Peccatum dicitur uva acerba, 382. e. dicitur sanguis, 425. a. 755. d. 1085. d. 1090. b. Peccata retibus comparantur, 440. a. item incendio sulphuris, 444. b. Peccatum dicitur mors, 442. d. 443. b. Peccata vocantur debita, 502. b. item spinæ, 646. b. Per juniperum designatur peccatum, ibid. d. Pec-

cati & criminis differentia, 688. *a.* Peccatum dicitur puteus, in quem mergitur peccator, 843. *b.* Latus in quem labitur, *ibid.* a. Fune peccata ſignantur, 1087. *d.* Talentum animam deprimens dicitur peccatum, 1185. *b.* Peccatum dicitur rubigo, 1595. *e.* Peccata tegere, quid ſit, 1047. *b.* 1203. a. Omne peccatum undenarium eſt, 1061. *d.* Peccati & delicti diſtantia, 1404. *d.* Peccata populi comedere, quid ſit, 1499. *e.*

Peccatum fit cogitatione, locutione & opere, 145. a. Omne peccatum aut ſola cogitatione committitur, aut cogitatione ſimul & opere, 351. *a.* Servus peccati & ab eo liber, quis ſit, 137. *a.* Unum peccatum eſt conſequentium aliorum cauſa, 227. *e.* 1289. *d.* Nullus ab omni peccato in hac vita mundus, 314. *e.* 543. *d.* 544. *a.* 681. a. 1350. a. 1421. *b.* 1649. *d.* Quantum quotidie delinquimus contra legem caritatis, 343. *e.* Diabolus non inducit nos in peccatum, niſi volentes, 424. *e.* A diabolo ad peccatum tracti, propria voluntate conſentimus, 481. *a.* Quod ſit peccatum, ſimul & pœna peccati, 128. *d.* 510. *e.* 544. *a.* Peccata ignorantiæ quædam, quædam infirmitatis, 625. *b.* In carne corrupsibili peccatum poteſt non regnare, at non eſſe non poteſt, 681. *a.* Aliud eſt nolentem tangi delectatione peccati, aliud conſentientem animum perimi, 684. *d.* Idem peccatum aliquando pœna eſt & cauſa peccati, 800. *d.* 1289. *e.* 1290. *d.* Peccatum aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio perpetratur, 803. *a.* Aliud eſt præcipitatione, aliud deliberatione peccare, *ibid.* *e.* Peccatum tribus modis admittitur, 1064. *e.* Variæ peccatorum ſpecies, 1289. *e.* Mens cæcata eſt pœna & cauſa peccati, 1290. *d.* Deus ad peccatum non impellit, *ibid.* *e.* Peccatum ex peccato naſcitur, 226. *b.* 425. *a.* 1303. *d.* Differentia peccati operis & cogitationis, 386. *d.* Omne peccatum quod citius pœnitentia non tergitur, aut peccatum eſt, & cauſa peccati; aut peccatum, & pœna peccati, 799. *b.* 800. *d.* 1289. *e.*

Peccati originalis reatu ligatus tenetur, qui baptiſmo non regeneratur, 102. *e.* *d.* In originali peccato moriens, culpæ ſupplicia non amittit, *ibid.* *d.* 303. *a.* Remedia peccati originalis apud veteres Judæos, & Gentiles, & apud Chriſtianos, 105. *e.* Homo conditus in die juſtitiæ, ſed natus in tempore culpæ, 106. *d.* Job ſe in primo homine peccaſſe, & hujus peccati deflet ærumnas, 126. *a.* Cum noſtræ mortis merito naſcimur, 125. *a.* 306. *e.* Cum culpa ſimul ab origine pœna propagatur, 244. *e.* Pœnæ primi peccati, 269. *d.* Solius originalis peccati reos Deus damnat infantes, 303. *a.* *V.* Infantes. Peccatum originale per baptiſmum aboletur, 313. *d.* Juſtis veteris Teſtamenti clauſum fuit cælum propter peccatum originale, 433. *d.* Peccatum originale a parentibus trahimus, 491. a. 598. *a.* 761. *e.* Deleto peccato originali, filii ex parentum nequitia non amplius tenentur, 492 *a.* Unde reatus primi infirmitas in humana prole propagetur, 543. *e.* Ex originali peccato inquieta hominis mutabilitas oritur, 849. *b.* Peccatum primorum parentum, 1048. *e.* Nullus hominum ſine peccato eſt, niſi qui peccati expers eſt conceptus, 1350. *e.* 1649. *e.* Hic eſt unus Redemtor Eccleſiæ, *ibid.* 1649. *b.*

Peccatum actuale mortale quatuor gradibus in corde, & totidem perficitur in opere, 123. *d.* Morte & ſepultura Lazari quatriduani hi quatuor gradus ſignificantur, 125. *e.* Conſuetudo peccandi mentis cæcitatem aliquando præcedit, aliquando ſequitur, 229. *a.* Peccata duo principalia ſuperbia & inanis gloria, 461. *d.* Sive in fide peccetur, ſive in opere, ultio divinæ damnationis non evaditur, 532. *d.* Peccatum ad mortem, quodnam ſit, *ibid.* *e.* Multi ſine crimine, at nullus ſine peccato, 688. *a.* Peccata eo graviora ſentimus, quo majore patriæ cæleſtis amore afficimur, 839. *a.* Occulta diſpoſitione Dei malum non permittitur neſciri quod agitur, 875. *d.* Peccata ſeptem capitalia ex ſuperbia orta, & filiæ eorum, 1035 *d.* 1036. *a.* *b.* &c. Peccata duo carnalia & quinque ſpiritalia, *ibid.* *a.* Peccatum actuale veniale. A minoribus ad graviora defluimus delicta, 349. *a.* Juſti leviora delicta magnis cruciatibus in ſe puniunt, 382 *a.* Quanta ſancti vigilantia caveant a peccatis etiam levioribus, 385. *a.* Minima donantur iis, qui majora in ſe diſtricte defleverunt, 484. a. Quos magna premunt, minima pariter in gehenna affligunt, 485. *e.* Sanctorum nullus ſine peccato in hac vita, 543. *d.* 590. *e.* 688. *a.* Quædam poſſunt a juſtis vitari peccata, quædam non poſſunt, 561. *a.* Peccatum peccato adjicit, qui male geſta defendit, 129. *d.* Quatuor modis peccatum perpetratur, 123. *e.* item tribus modis, 145. a. 803. *a.* 1064. *e.* Peccatum ex peccato naſcitur, 227. a. Peccatum duobus modis perpetratur, 351. *a.* prius culpa in cogitatione eſt; deinde in opere, 443. *d.* Prava cogitare, peccare eſt, 561. *a.* Scientes peccaſſe, eſt viventes in infernum deſcendere, 565. *b.* Quam graviter peccent, qui ſua ignorantia impunitatem peccandi quærunt, 803. e. Aliud eſt infirmitate, aliud malitia peccare, 1007. *b.* In lapſibus a minimo incipitur, & ad graviora pervenitur, 1009. *e.* Crimen, dum defenditur, augetur, 1080. *e.*

Peccato anima dum paſcitur, panem juſtitiæ edere non valet, 382. *e.* Ligati dentes ex conſuetudine peccati, juſtum quod intus ſapit, edere nequeunt, *ibid.* Nullus hominum immunis a peccatis cogitationum, 385. *a.* Peccato ducitur homo ad ſui ignorantiam, 386. *e.* Nullus homo abſque peccato, niſi ille qui in mundum non venit ex peccato, 396. *a.* 1579. *b.* Peccati dura captivitas, qui cognoſcatur, 440. *b.* Non peccati tentationem, ſed dominationem fugere poſſumus, 443. *b.* Ut Dei ſimus hereditas, in nobis peccatum non regnet, 680. *e.* Culpæ culpis puniuntur, ut ex vitiorum incremento ſupplicia augeantur, 799. *e.* Neceſſitas peccandi ex conſuetudine contracta, 1064. *d.* Peccata ita ſunt implicata, ut dum unum vitatur, fere ſemper labamur in aliud, 1065. *e.* 1203. *e.* In caſu perplexitatis, minus peccatum eligatur, 1067. *a.* Omne peccatum grave eſt, 1185. *b.* Multa peccata, quæ committimus, nobis gravia numquam videntur, 1204. *e.* Peccatum fugat omnia bona præterita, 1289. *a.*

Peccata aliena, quomodo juſti conſiderent, 98. *a.* Peccatum hominis excuſatione exaggeratum, 119. *e.* Prima virtus eſt peccata vitare, 199. *e.* Abuſus peccatorum, 245. *d.* Homo peccando factus eſt contrarius Deo, 267. *e.* Hominem excuſat carnis infirmitas, 323. *a.* Homo poſt peccatum, cur a Deo veniam meruerit, *ibid.* *d.* Vulnere ſuper vulnus concidimus, quando peccatum peccato addimus, 425. *a.* Ex ignorantia & infirmitate, peccantibus adeſt Deus illuminatio & ſalus noſtra, 451. a. Peccata omnia omnino vitanda, 621. *b.* Homo vult peccatum ſuum Deo abſcondi, 712. *b.* Difficilius eſt peccata commiſſa prodere, quam non commiſſa vitare, 714. *e.* In peccato quiſquis poſitus, mortalitatis ſuæ obliviſcitur, 783. *e.* Tanto quis a peccato facilius egreditur, quanto minori conſuetudine coarctatur, 483. *b.* Nemo excuſatur a peccatis contra legem naturæ, 875. *b.* Cur quidam finem ſuis peccatis imponere negligans, 1132. *e.* noſtra gravia leviter, aliorum levia graviter, cur judicemus, 1204. a. Peccata comedere, quid ſit, 1499. *e.* Peccata præterita perfecti ſemper defleans, 1400. *b.* Nemo de proximo peccatis addicto deſperet, 1514. *a.* Peccator uſquequaque incurvatus, peccandi conſuetudine, 1585. *d.*

Peccatum Angeli, cur ſit irremiſſibile, 321. *d.* *V.* Angeli peccatum.

Peccatum nullum Deus relinquit inultum, 117. *e.* 349. *e.* 826. *e.* Per ea Deus hominem plectit, quæ peccando ſuo auctori prætulis, 79. *d.* Nulla peccata noſtra relinquamus impunita, 119. *e.* Cum peccata relinquimus impunita, a nocte poſſidemur, 118. *d.* Cum peccata per pœnitentiam plectimus, noctem poſſidemus, *ibid.* Peccata ſua punit, qui ſeductoris inſidias deprehendis, 120. *b.* Secunda virtus eſt, peccata perpetrata corrigere, 199. *e.* Contrarietas culpæ facta eſt homini pondus pœnæ, 268. *a.* Pœnæ primi peccati, 269. *d.* Peccati delectatio brevis, pœna æterna, 215. *a.* Deum hominum noſſe vanitatem, ac iniquitatem conſiderare, quid ſit, 349. *e.* Peccata occulta ſunt occulte corrigenda, & publice publica, 420. *a.* Peccati flagella, quæ ſint, 429. *d.* Peccata parentum, qui portent filii, 491. *d.* Per originale peccatum baptiſmo non ablutum, filios portat iniquitatem patris, *ibid.* *e.* Perverſæ menti ſua culpa pœna ſit, 479. *b.* Poſt caſum inutiliter aperiuntur oculi impiorum, 492. e. 493. *b.* Cur filii adulti ex patris peccato puniantur, 492. *e.* Reſurgent impii, tam in corpore, quam in anima torquendi, 508. *a.* Peccatum per pœnitentiam non deletum, uſque ad inferos ducis, 532. *e.* Iræ divinæ nullum peccatum abſconditur, 547. *a.* An quis pro eodem peccato bis flagelletur, 572. *a.* Dum juſta ultio injuſtos ſubtrahit, alios a pravitate compeſcis, *ibid.* a. Tardius credenda majora hominum crimina, & veraciter cognita, citius punienda, 628. *e.* Percuſſi a Deo ad eruditionem, a peccato liberantur, 669. *e.* Qui pro peccato ſuo ſine murmure flagellatur, jam juſtus eſſe inchoat, 746. *e.* Omnis peccator ab hac corruptione vitiorum ad gladium tranſit pœnarum, 753. *b.* Peccatum citius pœnitentia non terſum, peccatum eſt & cauſa peccati, aut pœna peccati, 799. *e.* 1289. *e.* Peccatis involuti lumen videre non poſſunt, quod quando poterant videre, noluerunt, 802. *a.* In ſinu Eccleſiæ inique viventes, divina ultio quaſi impios percutit, *ibid.* *b.* Quam graviter delinquant, qui ſua ignorantia impunitatem peccandi quærunt, 803. *e.* Occulta peccata publice a Deo puniuntur, 824. *b.* *e.* Quædam peccata Deus in hac vita ferire inchoat, quæ æterna damnatione conſumat, 829. a. Cur peccata quædam a Domino hic feriuntur, & quædam ſervantur inulta, *ibid.* *d.* Eo ſcelera augentur, quo per potentium defenſionem inulsa tolerantur, 1080. a. Deus peccata inſequitur, peccatores autem protegit, 1182. *e.* Peccata quæ gehennæ ignibus feriri poſſunt, diſciplinæ verbere ſunt corrigenda, 1381. *a.* Patitur tenebras ultionis, qui hic ſponte ſuſtinuit tenebras voluptatis, 1466. *e.* Pœna peccati eſt malum cognoſcentem ex dono, non abſtinere ab eo, 1585. *b.* In cunctis delinquimus, in cunctis ferimur, 1653. *b.* Calamitates non de injuſtitia ſunt ferientis, ſed de merito mundi patientis, *ibid.* *d.* Ligat pœna, quos a bonis operibus ligavit culpa, 1641. a. Peccata deleta, qui memoriam inficiant, & bellum repatent, 325. *a.*

Peccata confitenda, non vero, ne geminentur, excuſanda, 119. *d.* Amor Dei ad errorum confeſſionem adducit, 318. *e.* Debet fieri confeſſio in amaritudine animæ, 319. *b.* Peccati confeſſio ſignificatur nomine pignoris in Scriptura Sacra, 502. *b.* Peccata excuſando, reddimus graviora, 715. *e.* 1506. *e.* Exordium illuminationis eſt humilitas confeſſionis, 713 *a.* Peccator e ſepulcro exit per confeſſionem, *ibid.* *b.* Ficta eſt peccati confeſſio ſine humilitate, *ibid.* *d.* Sinceræ confeſſionis indicia, *ibid.* *e.* Peccata confiteri, quam vitare, ſæpe difficilius, 714. *e.* Quidam de confeſſione peccati ornari volunt, non humiliari, 770. *a.* Vox auribus Dei valida, eſt devota confeſſio, 841. *a.* Pignus debitoris eſt confeſſio peccatoris, 502. *b.* 1091. *b.* Confeſſio peccatorum eſt ruptio vulnerum, 1652. *d.* Doctores ſancti dum in confeſſione peccati nos inſtruunt, vulnus mentis per linguam tangunt, 1653. *b.*

Peccati medicina eſt humilitas lamenti, 91. *b.* Quartus peccati gradus, *id eſt* audacia defenſionis curatur difficilius, 125. *e.* An nulla in cælo peccati memoria, 138. *a.* Metu peccatum expellitur e mente, quam caritas ſequitur, ex qua & propoſitum concipitur, 29. *d.* Peccata per pœnitentiam relaxantur, 213. *a.* a. Peccatum aut homo in ſe pœnitens punit, aut Deus vindicans percutit, 323. *d.* Ex correctione, & pœnitentia noſtra fiduciam habemus veniæ, 324. *e.* Afflictione ſpontanea peccata mundari docet Eccleſia, 425. *e.* Quid ſit peccatum ad mortem & irremiſſibile, 532. *e.* Facile abſtergitur culpa, quam ipſa pietas comitatur, 559. *a.* Nulla peccatorum remiſſio extra unitatem Eccleſiæ, 574. *e.* Qui peccata tegantur, 1203. *e.* Maior eſt medici potentia quam magnitudo languoris noſtri, 1264. e. Peccati non cito pœnitentia deleti, pœna eſt ſæpe ſequens peccatum, 1289. *d.* Turba triduo Dominum ſuſtinens, ſignat fidelium de peccatis ſuis pœnitentiam, 1416. *d.* Qui veniant de longinquo ad Dominum per pœnitentiam, 1417. *a.* Peccati rubigo caritatis igne conſumitur, 1595. *e.* *V.* Pœnitentia.

PECUNIA in ſacculo clauſa, eſt ſapientia occulta, 1498. *e.*

PEDES Domini, quinam ſint, 578. *b.* 615. *b.* Pedes ſuos lavare butyro, quid ſit, *ibid.* Pedes Eccleſiæ ſunt miniſtri inferiores, 616. *a.* Pedes greſſus actuum ſignificant, 1193. *b.* 1536. *a.* Quorum ſint pedes secti, 1193. *e.* Quid ſit pedes & manus reproborum ligari, 1642. *e.* Pedem immittere bovis & aſini, quid ſit, 1161. *b.*

PEDICAM a diabolo abſcondi in terra, quid ſit, 441. *a.*

PELAGIANORUM error ſuis viribus ſalvari ſe poſſe, confidentium, 1054. *e.* Pelagius & Celeſtius revincuntur, gratiæ inimici, 1258 *e.*

PELLEM dare pro pelle, quid ſit, 75. *b.* Quid ſignificent pelles & cilicia, quibus tabernaculum tegitur, 809. *b.* Quid hœdinæ pelles, quibus nuda Jacob teguntur, 1214. *a.*

PENETRANDI cæleſtia & ſpiritalia modus, quis ſit, 627. *e.*

PENNÆ animalium alterius ad alterum junctæ, quid ſignificent, 949. *e.* 1598. *e.* Quid

est Deum volasse super pennas ventorum, 549. e. 606. d. Pennam vetustam projicere & sumere novam, quid significet, 1038. d. Penna volatum exprimis, 1191. e. & contemplationem signat, 1192. e. Qui dicantur quatuor pennæ uni quatuor animalium, 1193. a. Quæ sint quatuor sanctorum pennæ, 1203. a. Pennas desuper extendere, vel deprimere, quid sit, 1202. c. Pennæ duæ in futuris, amor & spes; in præteritis timor & pœnitantia, 1203. a. 1233. b. Item amor Dei & proximi significatur per duas pennas, ibid. d. Pennæ animalium rectæ, alterius ad alterum, quid signent, 1232. b. Quod apud Ezechielem penna, hoc apud Petrum accepta gratia, 1232. e. V. Ala.

PENTECOSTES festum comparatur cum festo Incarnationis Verbi, 1580. e. Solemnitas Pentecostes, quam honorabilis, ibid.

PERA significat onera seculi, 1498. c.

PERCUSSIONUM varia genera, 52. e. Percussio divina dicitur commotio, 75. a. Duobus modis Deus electos percutit, 200. b. Percussio aliquando a Deo, aliquando venis ab adversario, 219. e. Percussio divina est purgatio vitæ præsentis, aut initium pœnæ sequentis, 571. d. Percussio Dei est disciplina patris, 696. c. Percussio cælestis exprimitur mallei nomine, 1125. c. Vide Flagellum.

PERDUNT alii quod tenere videbantur, alii accipiunt quod alii perdunt, 796. c. Consolatio in rerum perditione, 51. a. Perditionis indicium est, quando affectatis iniquitatibus subsequens favet affectus, 827. c.

PEREGRINI sunt in mundo omnes sancti, 577. a. Quantæ sint hujus peregrinationis ærumnæ, ibid. b. Hujus peregrinationis tædio, & amore patriæ cælestis compunguntur sancti, 1428. d. Peregrini ad hospitium cogendi, 1538. c.

PERFECTUS humilitatem, qui non perdat intuitu culpæ alienæ, 98. a. Perfectio nostra culpa non cares, si absque indulgentia examinetur a Deo, 148. b. Perfectio de patientia nascitur, 153. d. Perfectus est qui erga imperfectionem proximi impatiens non est, ibid. Nemo hic tam perfectus, cui non nascatur semper quod resecetur, 165. d. Perfectionis culmen, qua ratione attingatur, 209. c. Millenario numero perfectio designatur, 289. b. 723. b. 1162. b. item septenario, 22. c. 1149. e. 1150. b. 1162. c. 1543. e. Studium ad perfectionem contendendi, 517. d. Perfectorum est, damna infirmorum dolere ut propria, 612. d. Ad perfectionem varii gradus, 720. d. 1329. d. Perfecti eo magis de alienis dolent damnis, quo minus de suis, 725. d. Dei erga incipientes indulgentia, 1030. e. Perfecti omnes cum Christo judicantes sedebunt, 1190. a. Qui sua deflent, & virtutum exempla proximis præbent, perfecti sunt, 1234. a. Perfectorum lacrymas & virtutes imitentur parvuli, ibid. c. Nemo repente fit summus, 1329. d. Perfectæ mentes significantur per mala de floribus, 1332. c. Qui perfecti dicendi sint, 1373. a. Perfecti viri animalibus Ezechielis comparati, 1190. a. 1201. b. 1223. r. Ad perfectionem, quo studio contendendum, 1382. e. Qui curis secularibus illigantur ad perfectionem non sunt expediti, 1383. a. Ardor mentis ad perfectionem anhelantis, ibid. b. Quam longe absint a perfectione plures, qui eam se adeptos esse sibi blandiuntur, ibid. d. Eam tamen assecuturi sunt, si pro sua infirmitate humilientur, 1384. a. Gradu octavo virtutis perfectio designatur, 1392. c. Perfecti peccata præteritæ conversationis plangant, 1400. c. Quibus imperfectio sua non noceat, 1545. b. Aliter de perfectione Deus judicat, aliter homines, 1660. a.

PERIRE sumitur duobus modis, 105. d.

PERSARUM reges ex genere prodeunt, 1470. a.

PERSECUTIONIS tritura virtutis, quæ latebat, fervorem excitat, 10. a. Qualis sit animus pauperis, propter Deum persecutione oppressi, 235. e. Persecutiones Gentilium miraculorum virtute frangendæ, 293. a. Persecutio duobus modis excitatur, 621. d. Persecutionis ultimæ tribulatio, 664. a. In persecutionibus injustis ad supernum judicium recurrendum, 812. b. Persecutiones impiorum bonos erudiunt, 822. c. Sæviens electos procella diluit, non mergit, 910. c. Persecutionis procella, divino judicio, aut prosilit, aut quiescit, 912. c. Mali Christiani non tentati, videntur signaculum; sed revera tentati, lutum, 922. c. Crescente persecutione, crevit apostolorum, & sanctorum ardor prædicatorum, 938. a. Solis nomine persecutio exprimitur, 1126. e. Qui in pace carnis desideria ignavus non subigit, qui fortis in persecutione pro Deo mortem obiret, 1473. d. Tempore persecutionis ponenda anima, tempore pacis frangenda mala desideria, 1589. c. Persecutionis utilitas, ibid. d. Quiescente persecutione, nostram in Christum fidem, unde explorare possimus, 1590. a. Persecutio sæva Antichristi, 446. a. V. Antichristus. Tentatio.

Persecutores nostri sunt, qui ad mala nos verbis, vel exemplis illiciunt, 88. e. Qui sanctorum persecutores eorum dicantur amici, 458. e. Persecutor bonus, persecutor malus, qui sint, 459. b. Persecutoris mali voluntas mala, qua bene utitur Deus, ibid. Contra verba detrahentium sapientia, contra persequentium gladios patientia est necessaria, 557. d. Pravi bonorum opera irrisionibus persequuntur, 651. a. Persecutores Ecclesiæ perversi sunt, & multi, 664. d. Deus iras persecutorum sua dispensatione modificat, 911. d. Clarescente vita fidelium, accensa est crudelitas perfidorum, 935. e. Qui prius fidei persecutores, postea prædicatores ejus facti, & assertores, 998. d. Persecutores nostri aquilis cæli sunt velociores, 1038. d. A quibus premimur, hi ut fratres diligendi, 1618. a. Persecutores in anima & corpore æternis suppliciis puniendi, 1637. b. Periit memoria persecutorum, ibid. c.

PERSEVERANTIA est necessaria, 38. a. 703. b. 1207. d. Ignorat recte agens, an perseveraturus sit, 143. c. Non perseveras in bonis operibus hypocrita, 274. d. Ut servemus quod sumus, semper pensandum quod fuimus, 903. e. Perseverantia vel injustitia, vel in peccato cujuscumque nos lates, 931. c. hujus utilitas ignorantiæ, 932. d. Æris nomine perseverantia signatur, 1254. a. Dies perfecta perseverantiam significat, 1207. d. Terra petrosa verbi semen excipiens, perseverantiæ defectum significat, 1490. a. Virtus boni operis est perseverantia, 1546. a. Perseverantia signatur per caudam hostiæ offerendam, ibid. & per tunicam talarem Joseph Patriarchæ, ibid. Qui hodie novit qualis sit, quid cras futurus sit, ignorat, 1643. e. Exemplis Gordinæ & Theodori cujusdam id astruitur, 1645. a.

PERSONARUM acceptio non est apud Deum, 787. d.

PERTURBATIONIS ultimæ concussio, 1189. b. In interna perturbatione ad Dominum recurrendum est, 72. a.

PERVERSI duobus modis bonorum vitam impetunt, 152. d. Perversi interdum loquuntur bona de justis, ibid. e. Perversi dolores seminant, ac metunt, 154. c. In mente perversa cubat draco, & struthio pascitur, quo sensu, 223. b. Perversa agendo diligimus, sed visa in aliis damnamus, 233. b. 1205. a. Perversæ mentis est, tam recta quam prava adversantium dicta rejicere, 287. e. Perversi solent accusare bonos malorum, quorum ipsimet sunt rei, 417. b. Locus perversorum, quis sit, 571. b. Perversi pro hujus mundi gloria amant tribulationes, 654. d. Cum perversis potestas tribuitur, janua erroris aperitur, 662. b. Perversi inter reprobos locum sumunt honoris, ut contra Ecclesiam ex auctoritate sæviant, 674. d. Perversi non ambulant coram facie sua, 1205. c. Perversi locum Dei esse contemnunt, 1272. e.

PETENTIUM voces, cur Deus differat, 665. c. Petentes superbe, non accipiunt, eo quod male petant, 691. a. Quid a Deo petere debeamus, 1563. e. Vide. Oratio. Preces.

PETRA dicitur Christus, 96. a. 616. d. 1042. d. 1554. e. Qui dicatur petra refugium herinaciis, 985. c. 1261. e. Quid jubemur petram ingredi, 1911. c. Petræ pluraliter sunt sublimes cælestium virtutum potestates, 1041. a. Et sancti viri qui sunt membra Christi, petrarum nomine signantur, 1040. c. Petram ascendere, quid sit, 1149. b.

PETRUS a Christo satan, cur appellatus sit, 89. b. Quomodo Petrus ostium fuerit, 912. a.

Petrus senior Ecclesiam designat, 1531. c.

Petrus non aliud de sapientia Dei intellexit, quam erat, 595. b. Petri eminentia, 1368. b. Petrus pastor futurus Ecclesiæ ex sua culpa didicit misereri, 1527. d. Petro specialiter commissa est Ecclesia, 154. b. Æternæ pacis soliditatem Petrus fidelibus ostendit verbis, epistolis, miraculis, ibid. c. Petrus Paulo superior, 342. e. Virtus Petri per gradus crevit ad robur perfectum, 722. b. Petrus in culpas hominum, superiorem; hominibus se præbet æqualem, 833. d. Petrus, & ceteri Apostoli ex aere in nubes per gratiam solidati, 835. e. In exemplis Petri proponitur mensura auctoritatis, & humilitatis, 906. b. Ostium Ecclesiæ apertum Cornelio, Simoni clausum, 912. a. Petrus post lapsum a Christo ad spem veniæ erigitur, 1527. d. Idcirco ab Angelo vocatur ex nomine, ibid. Petrus significat Ecclesiam Gentium, sicut Johannes Synagogam Judæorum, 1531. b.

Petrus carnalem mentem, ante Christi mortem resurrectionem retinuit, 89. a. Petrus reprehenditur, quia tabernacula in terra figere conatur, 287. c. Petrus cælorum, id est Apostolorum primus, dum mori timuit, vitam negavit, 553. c. 1579. e. Petri casus, quam utilis, 773. b. Petrus ex infirmitate peccavit, 803. b. Qui Petrus passionis subire periculum volens, noluerit, 1028. a. 1445. d. Petrus Antiochiæ in hypocrisim culpa graviorem inciderat, 1367. e. Quos Petrus significet a se peccatore Dominum repellens, 1465. b. Cur Petrus labi permissus, 1527. d. Leviathan Petrum tenuit in ore, unde per pœnitentiæ foramen evasit, 1551. a. Petrum dedit nobis Deus pœnitentiæ exemplum, ibid. c. Petri prius infirmi & formidolosi fortitudo mira, 1579. e.

Petrus intrepide Judæorum alloquitur Principes, 237 b. Petri misericordia, ibid. d. Ejus fortitudo quanta, post acceptum Spiritum sanctum, 553. d. Petrus voce ostiariæ ante prostratus, vires Principum cæsus, premit, 554. b. 1339. d. In potestate, quam discretus fuerit Petrus, 833. e. 834. a. b. Petrus Ananiam & Sapphiram pro culpa punire non distulit, 833. c. 1228. d. 1368. c. A Cornelio humiliato immoderate Petrus honorari recusat, 833. d. Quid devotius Petro, 859. d. Petrus non timuit annuntiare verbum Dei propter superiorum minas, 906. b. Petrus Pauli consilium audivit de non circumcidandis gentibus, ibid. d. ejus auctoritas & humilitas, ibid. Sanato claudo, Petrus ut fulgur vadens, sed rediit, Deo hujus operis auctori laudem tribuens, 958. b. 1212. a. Pœnitentiam Petro intusam a se, Christus suscipit, 1235. d. Petrus Pauli sapientiam, Paulus miratur Petri innocentiam, 1276. c. Petrus crevit per gradus virtutum, 1331. a. Petrus suo exemplo docet nos animam pro Deo ponere, & inter flagella gaudere, 1339. d. Petrus corripientem se inferiorem laudas, 1368. a. Primus in Apostolatus culmine, primus est in humilitate, ibid. b. Omnia sua dona obliviscitur, ut unius humilitatis memoretur, ibid. d. Qui aiunt hunc alium esse Petrum, quam Apostolum, confutantur, ibid. e. Petri zelus & patientia, 1228. d. e. 1339. d. Petri fletus amarus, a Christo acceptus, 1535. d. Petri mansuetudo, quanta, 1368. b. Petri summa humilitas, ibid. Qui Petro Apostolo secundam ejus Epistolam abjudicant, 1369. a. In fonte misericordiæ Petrus lotus est, flendo amare, 1402. b. Primus Ecclesiæ Pastor nec sibi vixit, nec sibi mortuus est, 2425. e. Petrus cruciatum martyrii nolendo, voluit, 1445. d. Quam prompte Christum secutus est Petrus, 1450. c. Quantum dimiserit, ibid. Qui prius ad verba, post ad verbera non expavescit, 1580. b. Spiritus sanctus implet piscatorem, & facis prædicatorem, ibid.

Petrus in Epistolis suis Paulum asserit admirandum, 1368. a. Quid significet cursus Petri & Johannis ad sepulchrum Domini, 1530. d. Petrus veniens posterior & prior intrans, signat Gentium Ecclesiam posterius venientem, sed prius in Christum credentem 1531. d. Petrus & alii Apostoli ad licitam piscandi artem sine culpa post conversionem redierunt, 1540. c. Petri rete plenum piscibus, cur fuerit, 1542. b.

PHARAONIS visio per somnium, cur prophetia non fuerit, 378. d. Qui a Deo cor obduratum Pharaonis, 1008. c. 1291. a.

PHARETRA clausa, quid significet, & quid aperta, 658. c. Quid in Scriptura sacra significet pharetra, 1026. b. Post pharetræ sonitum hasta vibratur, 1026. b. 1033. d.

PHARISÆUS se justificavit in opere, 406. a. Pharisæi Christum sunt abominati, 457. s. Opera bona perdidit Pharisæus, contra elationem non munita, 625. e. 1225. c. Pharisæi superbia, & damnatio, 622. a. Pharisæus ad gratias referendas Deo oculum habebat, ad humilitatem non habebat, 1225. d. Pharisæi elatio in conversione Mariæ, 1594. c.

PHIALÆ & cyathi in usum tabernaculi, quid significens, 636. b. 1455. d. Phialam in solem effundi, quid sit, 1127. b.

PHILISTÆI Samsonem in Gaza comprehensum custodientes, significant Judæos sepul-

sepulcro Christi apponentes custodes, 1559 *b*.

PHILOSOPHIA Dei vera, in quo consistat, 49. *c*. An Philosophi naturalem legem sectantes, potuerint sine mediatore salvari, 590 *b*.

PHINEES docet nos rectitudinis zelum, 1358. *c*. iræ Dei restitit, cum divinæ indignationis furorem gladio placavit, 299.*b* 1339.*a*.

PHRÆNETICIS similes sunt iniqui, in malis exultantes, 194.*a*.

PICTURA. In pictura color niger substernitur 1094.*a*.

PIETAS superna prius agit in nobis sine nobis, 372. *a*. *Vide* Gratia præveniens. Dei longanimitas & pietas nobis imitandæ, 517. *a*. Formam pietatis Christus nobis dedit, & docuit Paulus, 670. *a*. Pietas in pauperes humilitatis socia, 692. 9. *Vide* Eleemosyna. Pauperes. Pietatis perfectio, 1380. *a*. Inordinata est pietas absque scientiæ dono, 2382. *a*. Quæ sit pietas vera, & quæ falsa, 2589.*b*. Christi pietas in peccatores, quanta, 1597.*a*.

PIGNUS in Scriptura sacra duo significat, 502.*a*.

PIGRI per agrum transire, quid sit, 482. *c*. Quis piger manum ad os porrigere, laborem putet, 2411.*c*.

PILI a Levitis radendi, & non evellendi, quid significent, 158. *d*. Pili caprarum ad cultum tabernaculi oblati, quid denotent, 967.

PILOSI, quinam dicantur, 228. 9. Pilosis designatur, cujuslibet peccati asperitas, *ibid.* *d*. Quid sit pilosum ad pilosum clamare, *ibid.* *c*.

PISCATORIBUS Deus subegit oratores, 1098. *a*. Piscari bis Dominus jussisse legitur, 1541. *c*. Piscatio in dexteram fieri jussa, quid significet, 1542.*a*.

PISCES pennulas habentes, super aquas saltare solent, 146.*a*. Pisces maris curiosos hujus seculi designant, 568. *a*. Quid significet omne genus piscium congregatum intra sagenam, 1474.*a*. Pisces centum quinquaginta tres intra retia capti, quid signent, 1543. *a* Piscis assus, quid significat, *ibid.* *c*. Qui cum pisce asso favus sumatur, *ibid.* *d*. Cur pisces pinnulas non habentes, ab esu fidelium lege removebantur, 1586. *a*. Quid significent pennati pisces, *ibid.*

PLACET nullus Deo per formidinem, 385. *d*. Deo placens & hominibus displicens, causas nullas habet tristitiæ, 485. *a*. Sibi ipsi displicet, cui Deus placere cœpit, 1079.*d*.

PLAGÆ in secretioribus ventris, quid sint, 750.*a*.

PLANTARE & rigare, adjuvare est, 345. *b*. Plantatio prima ex Deo est, secunda ex homine, 395. *b*. *V*. Gratia præveniens.

PLATEA pro latitudine dicitur, 1071. *b*. 1503. *a*. Qui dicantur per plateas pergere, nec cogniti in plateis, 1071. *b*. Lapides sanctuarii in plateis sunt dispersi, cum Religiosi lata mundi itinera sectantur, 1504.*a*.

PLEBS Dei, quomodo efficiatur vilis, 757.*a*.

PLECTÆ significant concordiæ unanimitatem 1414.*b*.

PLEIADES, quid sint, & quid significent, 945 *a*. 950.*d*.

PLUMBI lamina, quid signet, 460. *a*. Plumbum avaritiam significat, *ibid.* *d*.

PLUVIA significat prædicationem verbi Dei, 295.*b*. 809.*d*. 638.*c*. 861.*d* 941.*c*. Pluvias emittentes stellæ, quæ sint, 817.*d*. Qui dicatur Deus pater pluviæ, 941.*c*. Pluvia gratiam significat, *ibid.* Pluvia voluntaria, quid significet, *ibid.* Cur dicatur Dominus super unam civitatem pluere, & non super alteram, 1072.*b*.

PŒNARUM hujus vitæ usus multiplex, 32.*a*. Malum pœnæ a Deo, 51.*c*. 79.*c*. 387. *b*. Contra merum pœnarum roborantur sancti pabulo verbi Dei, 202. *a*. Pœnæ significantur nomine sagittarum, 214.*a*. Pœna primi peccati, 252. *a*. *b*. Qui Deus delectetur pœnis nostris, 307. *d*. Pœna præsens non semper certificat de gloria futura, 319. *c*. Solos pœna præsens ab æterno supplicio liberat, quos immutat, *ibid.* *d*. 491. *a*. Quid sit pœnas in nobis militare, 329. *c*. Pœnæ infernales nec transitoriæ sunt, nec phantasticæ, sed solidæ & perpetuæ, 331. *c*. Eadem est pœna dæmonum & hominum damnatorum, 332.*b*. Ejusdem pœnæ gradus diversi, *ibid.* *c*. Quos similis culpa inquinat, par pœna constringit, 533. *a*. Pœna hominis ex peccato duplex, 390. *a*. De pœna nostra nata miseria est, *ibid.* *b*. Mala sæpe bonis accidunt, 438. *b*. Pœna æterna illic premitur, qui hic gloria temporali extollitur, 439.*a*. Metu pœnarum justitiam deserens, quas metuit pœnas non evadit, 453. 9. Pœna præsens non liberat ab æternis, quæ animam impii non convertit, 591 *a*. In aliorum pœna, quid nobis timendum sit, conspicimus, 578. *c*. Pœna nos interrogat, si vere culpam agnoscamus, 770. *d*. Oculos aperiet pœna, quos culpa clausit, 790. *a*. Iniquorum pœnæ duæ, 799. *a*. Culpam suam impii, nisi in pœnis, non agnoscunt, 796. *c*. Quia pœna differtur, culpa despicitur, *ibid.* Mala pœnæ præsentis levia, futuræ comparate, 1099.*a*.

PŒNITENTIA est secundus baptismus, 1471. *b*. Thesaurus in agro, est spes in pœnitentia, 55. *c*. Sterquilinium signat corda pœnitentium, 87. 9. Pœnitens solus locum invenit, quo se Deo judici abscondat, 116. *b*. Salubris mœror de prava delectatione, 117.*a*. Quid sit diem involvi amaritudine pœnitentiæ, 118. *a*. Pœnitentia acquiritur a peccato libertas, 157.*b*. Pœnitentiæ fletus, etiam in sanctis, unde procedant, 145. *a*. Pudet laboris amore vitæ præsentis suscepti, revocatum ab errore, 249. *c*. Dolens præsentia despicit, expectat futura, 250.*b*. Peccatorum confessionem debet comitari pœnitentiæ luctus, 258. *c*. Amaritudo pœnitentiæ, quot deflenda menti aperit, 259 *a*. Deus differt punire, dans locum pœnitentiæ, 370 *b*. 508. *a*. 1479. *c*. Pœnitentia, Deo deserente, aut nulla, aut falsa, *ibid.* *c* Justus culpis suis parcere nescit, ut Deus sibi parcat, 385. *d*. 400. *c*. 401.*b*. Per pœnitentiam stola prima recuperatur, 396. *b*. Peccata, nisi pœnitentia diluantur, de sæculo secreti exhibuntur ad publicum judicii, 400.*a*. Fiducia animæ per pœnitentiam mundatæ, 510. *c* Pœnitentia est præterita mala plangere, & plangenda non perpetrare, *ibid.* 1629. *c*. Fructus pœnitentiæ in justis, 514.*d*. Tempus pœnitentiæ peccatori impensum, in pœnam vertitur eidem neglectum, 557. *b*. Ficta quorumdam pœnitentia, 770. *a* Pœnitentia non quidem, sed tamen vera describitur, 871. *b*. Objectum pœnitentiæ sunt bona neglecta, & mala perpetrata, 1047. *a*. In vindicta sua Deu se sociam pœnitens, se se contra se erigit, 1049.*a*. Quid sit pœnitentiam agere in favilla & cinere, 1140 *a*. In cilicio & cinere pœnitentiæ, quid considerandum, *ibid.* *b*. Scriptura sacra ad pœnitentiam legentes compungit, 1229.*b*. Sic proximo intendendum, ut nunquam peccata nostra plangere obliviscamur, 1233. *b*. Timor & pœnitentia signantur per duas alas, quibus corpora velantur animalium, *ibid.* 9. Pœnitentia parvulorum, quæ sit, 1234. *b*. Pœnitentia peccatoris nomine terræ commotæ signatur, 1273. *c*. Fit rixa in animo, percutiens pacem cum Deo, 1280.*b*. Deo placet etiam reproborum pœnitentia, quanto magis electorum, *ibid.* Exhortatio ad pœnitentiam, 1402. 1. 1443. *d*. 1525. *b*. 1552. *a*. Pœnitentiæ graviteti, & numero congrua peccatorum, 1520. *a*. Pœnitentia signatur foramine maxillæ Leviathan, quo ex ore ejus evadunt quos momordit, 2551. *a*.*b*. Ubique nobis occurrit divina medicina, *ibid.* Deus nobis exempla pœnitentiæ dedit eos, quos post lapsum vivere fecit per pœnitentiam, *ibid.* *d*. Dominus pœnitentia nostra libenter accepta, suo judicio hoc quod erravimus, obscondit, 1570. *c*. Formam pœnitentiæ dat nobis mulier peccatrix ad Christum veniens, 1595. *c*. Pœnitentiæ modus, 1609.*a*. Qui fecit illicita, a licitis abstineat, *ibid.* *d*. Dei nostram pœnitentiam expectantis longanimitas, 1610. *a*. Ad pœnitentiam exhortatio, Victorini cujusdam pœnitentiam exemplo, 1611.*a*.

Pœnitentia sera reproborum, 874. *b*. Pœnitentia sera, inutilis, 2479.*b*.*c*. Pœnitentia debet præcedere absolutionem, 1555.*d*. Per pœnitentiam dimissa Deus non requirit, 115. *d*. Delectationis initium pœnitentiæ lamentis castigandum, *ibid.* *c*. Pœnitentia, quantum valeat, *ibid.* 9. A venturo judice non objicitur quod per pœnitentiam insecuti fomus, 216.*a*. 119.*c*. Peccatum aut uro flendo insequimur, aut Deus vindicando, 117.*c*. Dum animo gemitu pœnitentiæ afficitur, consolationis divinæ refectione satiatur, 144. *d*. Vis amaritudinis pœnitentiæ, 258. *d*. Pœnitentiæ amaritudo supplicium æternum extinguit, 319 *c*. Quanta necessitas pœnitentiæ de peccatis jam remissis, 325. *b*. Quantum valeat justorum pœnitentia ad excitandos ad pœnitentiam improbos, 382. *d*. Pœnitentia in occulto agenda pro peccatis cogitationum, 385. *c*. Peccatum, quod per pœnitentiam non emendatur ante mortem, fit irremissibile, 532. *c*. Deus alios salvat per innocentiam, alios per pœnitentiam, 574. *d*. Deus nos per pœnitentiam eruit a corruptione, ac deinde a gladio divini judicii, 753 *d*. Ex luctu pœnitentium oriuntur virtutes sanctorum, 1274. *c*. Apud pium judicem impetratio erit veniæ, ipsa cognitio culpæ, 2883 *c*. Peccator, pœnitentiæ tempore abutens, remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ, 1291.*b*. Innocentiæ meritum adæquat vera pœnitentia, 1380.*b*. Involuntarii vitiorum motus pœnitentiæ, lacrymis castigandi, 1400. *c* Quæ & quantum necessaria sit peccatoribus pœnitentia, 1448. Qui congruæ pœnitentiæ tempus perdidit, frustra januam regni clausam aperiri sibi clamabat, 1479. *c*. Qui pœnitenti veniam spopondit, peccati diem crastinum non promisit, *ibid.* *d*. Non solum pœnitentia, sed fructus digni pœnitentiæ exiguntur, 1519.*a* Fructum pœnitentiæ dignos non facientium pœna, 1520. *d*. Quam non sequimur per vitam, sapiamus hereditatem justorum per pœnitentiam, 1525. *a*. Pœnitentiæ, quanta vis, 1525.*a*. 2551.*d*. *a*. Pœnitentia amissam innocentiam reparat, 396.*b*. In judicio extremo non illustrabuntur lumine ultionis peccata, quæ pœnitentia absconderit, 116 *a* Possidere noctem, aut a nocte possideri, signat effectum, vel defectum pœnitentiæ, 118 *a*. Ex pœna pœnitentiæ spontanea sequitur animæ quædam securitas, 319. *b*. Amaritudo præsentis pœnitentiæ, extinguit supplicia sequentia iræ, *ibid.* *c*. Justi leviora delicta magnis cruciatibus in se puniunt, 392. *a*. Pœnitentiæ, quinti sint effectus, 867 *b*. Mala nostra deferamus & accusemus, & advocatus justus in judicio nos defendet, 1534.*d* Per lamenta pœnitentiæ pervenitur ad carmen vitæ, 1264. *b*. Corda dæmonum receptacula, gloriæ Domini per pœnitentiam locus fiunt, 1274.*a*. Effectus veræ pœnitentiæ, 1380.*c*. Qui pœnitentiam peccatoribus indixit, regno cœlorum violentiam fieri docuit, 1525. *a* Quibus pœnitentiæ effectibus Victorinus quidam a Deo veniam sui sceleris impetravit, 1611. *b*. Pœnitentiæ duplex gemitus, 1048.*c*. Per pœnitentiam virtus virtutem excitat, 1275.*a*. Pœnitentiæ modus, quis sit, 137.*b*.*c*. 1009 *c*.

Pœnitentiæ initium, 385.*a*. 386.*a* Mentis pœnitentis salubris caligo, 117.*d*. Quanta debeat esse amaritudo de consensu ad culpam, 118. *a*. Confessio cum amaritudine, 319. *b*. Per pœnitentiam justitia amissa sæpe fortior recuperatur, 452. *d*. Disciplina exterior culpas diluit, mentem compunctio pœnitentiæ ultione transfigit, 751.*a*. Plagæ percussionum dolens, lamenta compunctionum sapiunt, *ibid.* Per conversionis pœnitentiam divinum prævenire debemus judicium, 792.*b*. Duplex pœnitentiæ gemitus, duobus columbarum pullis significatur, 1048. *c*. Utilis pœnitentiæ commotio, 1975.*c*. Pœnitentiæ tempora non negligenda, 1575.*a*.

Pœnitentia peccatorum occultorum, 385. *d*. Pœnitentia in cinere & cilicio, quid sit, 2146. *a*. Pœnitentia parvulorum, 1234. *b*. Lazari quatriduani suscitatio demonstrat sacerdotalis ordinem absolutionis, 1535.*c*. Vocatur a Domino & vivificatur, a Discipulis autem solvitur, 1536. *a*. Qui mortuum solvit, non virtutem, sed fœtorem ostendit, *ibid.* Vivificatio ostenditur in spontanea confessione peccati, *ibid.* Hujus necessitas confessionis, *ibid.* Conscientia prava ad pœnitentiam excutienda, & turbanda, 1603 *c*. Per pœnitentiam ad Deum redimus, 1471. *c*.

Pœnitens suspiret antequam comedat, 144. *c*. Pœnitentis aura, 950.*a*. Tarde pœnitentium interitus, 769. *b*. Pœnitenti veniam, sed non crastinum pœnitenti promisit Deus, 1479. *d*. Pœnitentibus compatiendum, 1594. *c*. Torpor ad pœnitentiam increpatur, 1402. *c*. Pœnitere plerique incipiunt, sed statim ad solita recurrunt, 414. *b*. Pœnitere, quid sit, 688.*c*. Modus vere pœnitendi, 771. *c*. 792. *a*. Emendat quod fecit, quem id fecisse pœnitet, 1243. *c*. Non solis innocentibus, sed etiam pœnitentibus cœlum patet, 1381. *b*. In bonis operibus aliquando pœnitentes innocentibus alacriores, 1385. *d*. Erga pœnitentem, qui Sacerdos se debeat gerere, 1594.*a*. Pœnitentis lacrymæ, quam suaves Christo epulæ, 1597.*b*. Deo plus placet pœnitentis fervor, quam languor justi in operibus bonis, 1582.*c*.*d*. Sunt justi de quibus Deus magis gaudet, quam de pœnitentibus, *ib.* *a*. Veri pœnitentis exemplum, 1611.*a*.

POLLUTIO menstruata est animæ, in prava sordescentis cogitatione, 1401.*c*.

POMA germinantia esse immunda, quid signet 280. *c*. Poma paradisi, quid significent, 310. *d*. Naves poma portantes, quid sint, 309. *a*. 310.*a*.

PONDUS & pondus habet amor proprius, 1205.

1105. *b.* Negotiatorum pondus duplex, *ibid. a.*

PONTIFICIS summi morte homicida absolutus, quid signet, 1818. e.

POPULUS Ecclesiæ pupillus dicitur, 641. *d.* 820. *e.* Populi per equam significati, 545. e. 550. *b.* 607. *d.* 945. *a.* 956. *a.* 1235. *a.* Populus peregrinus numerus est electorum, 577. *a.* Populi imperiti gregum nomine designantur, 522. *e.*

PORTA significat Christum, 183. *a.* 1327. *e.* 1329. *e.* 1331. *e.* 1397. *b.* 1412. *e.* Sedere in porta, quid sit, 617. *c.* 693. *d.* Portæ civitatis, quid significet, *ibid.* Portæ mortis sunt actiones pravæ, 617. *e.* item & potestates adversæ, 928. *b.* Portæ Sion bonæ sunt actiones, 617. *e.* Item portæ Sion significant viros sanctos, 1103. *d.* In porta civitatis olim judicia a senioribus residebantur, 623. *d.* portæ vultus Levitis hoc sunt pseudo predicatores, 1203. *d.* Hæ ad introducendum sunt opertæ, sed ad deprehendendum clausæ, *ibid.* Quid sit Christum in porta stare, 1316. e. Quid sit hominem ad portam respicere, 1317. e. Ad portam respicientes præsenti vitæ tergo vertimus, 1318. *e.* Portæ nomine, quid significetur, 1320. *c.* 1353. *e.* Porta Christus, cujus portam limen sancti Patriarchæ, 1331. *e.* 1335. *e.* Frons portæ, quid significet, 1342. *b* Frons portæ duobus cubitis mensuratur, *id est* dilectione Dei & proximi, *ibid. e.* Latitudo liminis portæ & longitudo portæ, quid signent, 1346. *d.* Porta angusta quæ ducit ad vitam, 900. *d.* 906. *a.* 1356. *a.* Angusta porta, quæ, *ibid.* Angusta porta amantibus fit lata, 1359. *e.* Porta viam aquilonis respiciens, quid significet, 1377. *c.* Porta ad orientem & porta ad aquilonem, quid signent, 1380. *a* Ædificii spiritalis porta ad orientem, cur dicatur fides, 1384. *e.* 1421. *a.* Spes vero ad aquilonem, *ibid.* Et caritas porta ad meridiem, 1385. *a.* Per orientis portam Dominus, per sortis portam Judæa, & per aquilonis conversa Gentilitas designantur, 1327. *b.* Porta interior est Ecclesiæ, quæ nos ad interiora gaudia perducit, 1419. *c.* Vestibulum portæ civitatis duobus cubitis mensuratum, quid significet, 1640 *a.* Portarum nomine sancti prædicatores intelliguntur, 1329. *c.* 1403. *d.* item sacra Scriptura, *ibid.* 1346. *c.* item fides, 1353.

PORTARE orbem, quid sit, 300. *d.* Lapis in ædificio portatur, & portat, 1322. *c.* Portatus portare discat, *ibid. d.* Christus lapis in fundamento, portat omnes, & a nemine portatur, *ibid. e.*

POSSIDERE bona, quid sit, 420. *a. b.* Erga quæ possidemus, qua mente simus, nisi cum amittuntur, ignoramus, 1006. *d.* Sine amore possidetur, quod sine dolore amittitur, *ibid.* Jus possessionis Dei in nobis cognoscitur, ex persona possessoris nostri, 1545. *c.*

POSTULARE æterna, potius quam terrena, vult Dominus, 489. *d.* Vera postulatio non in oris est vocibus, sed in cogitationibus cordis, 718. *d.* Spiritum sanctum postulare, quid sit, 1576. e.

POTENTES, qui erga subditos se gerere debeant, 145. e. Iniquo potenti adhærentes, de ejus potentia tument, 411. *a.* Potentes protervi sunt in Ecclesia, ut membra inhonesta in corpore, 420. *a.* Potentia temporalis, etsi bona, elationis tentationi est obnoxia, 832. *a.* 833. *e.* Habet cornu princeps potens, sed loro divini timoris ligatus est, 998. *a.* Potentis pravorum superba nomine cedri signetur, 1038. *e.* Impii potentes ossa Antichristi, eis adhærentes dicuntur ejus carnes, 1063. *b.* Potentia temporalis, quanti sit meriti apud Deum 132. *d.* Potentes inflari prohibentur, 833. *c.* Potentia caute utendum, *ibid.* Potentium humilitas, quam laudabilis, 835. *b. a.* Potentiam Deus tribuit, elationem vero potentiæ malitia nostra invenit, *ib. e.*

POTESTATE, quomodo utendum, 146. *d.* In potestate constituti, utilia sæpe amittunt, 146. *a.* In potestate constituti, quibus periculis subjiciantur, *ibid. b.* Qui potestatem bene exercere possit, 833. *c.* Potestatis temporalis pericula, *ibid.* 835. *b.* Potestas tanto premi interius debet, quanto exterius eminet, 834. *d.* In arguendis potestatibus libertas sanctorum exterius oppressorum, 836. *d.* hæc libertas ex zelo veritatis existit, non ex vitio elationis, 837. *c.* Qui se videt plus ceteris posse, plus sapere facile credit, 83e. *a.* Potestas legitima non super homines, sed super hominum culpas, 833. *c.* Secularis potestatis & humilitatis christianæ mutuus consensus, 997. *c.* Terrenæ potestati Christus suam Ecclesiam commendavit, 929. *c.* Potestas terrena aquilæ voce signatur, 1038. *e.* Per montes potestatum secularium tumor exprimitur, 1076. *a.* Qui ascendant montes & campi descendant, *ibid.* Cur potestates dicantur ordo quidam angelorum, 1605. *a.*

Tom. I.

Quod sit potestatum cælestium officium, *ibid.*

POTUS, quid significet, 26. *d.* Potum cum fletu Dominum temperare, quid sit, 797. *e.* Potus amarus, quomodo delectet ad sanitatem, 1028. *e.*

PRAVI nihil, nisi quod senserint, rectum putant, 337. *d.* Pravi calamitati suæ memoriam faciant, 642. *e.*

PRÆCEPTA, cur a Deo hominibus data, 9. *a.* Præcepta Decalogi servare, magnum est gaudium, 447. *c.* Quot præcepta a Christo accepit Ecclesia, tot oscula, 455. *d.* Plures Justi præceptis Domini addunt Evangelica consilia, 477. *a.* Qui Dei mandatis non obediunt, tum a se alligunt, 488. *c.* Qui Dei præcepta contemnunt, rogant Dominum, & non exaudiuntur, 510. *e.* Audientem præcepta divina, nec facientem, cos arguit, 560. *e.* Quid sit fingi dolorem in præcepto, 571. e. Qui præcepta Dei meditatur, habet Deum inhabitantem, 813. *d.* Præcepta veteris legis, qui dicantur non bona, 913. *d.* Cum divina præcepta concipimus, non statim parturimus, 975. *c.* Præcepta Ecclesiæ sunt lora disciplinæ, 1027. *d.* Non ex timore, sed ex amore operando, Dei præcepta cantando servans, 1420. *b.* Præcepta Dei justificationes dicuntur, 1230. *b.* 1420. *e.* Deus in præceptis suis nos vivificat, *ibid.* Præcepta Dei omnia magni facienda, 1263. *d.* Præcepta magna in monte, minime in vallibus data, 1293. *b.* Præcepta divina sunt in sacra Scriptura, 1317. *d.* Qui voce prædicat, quod vivendo non tenet, ille præceptum solvit, & docet, 1476. *d.* Præcepta divina per Decalogum sunt accepta, 1494. *d.* Præcepta Dei comparantur speculis mulierum, 1501. *a.* Præcepta Dominica & multa sunt, & unum, 1580. *b.* Præcepta nova dedit Christus, 1586. *a.* Præcepta novi Testamenti non sunt faciliora, quam veteris, 1654. e. Præcepta novi Testamenti subtiliora sunt præceptis veteris legis, 1658. *a.* Alia nobis jacentibus, alia stantibus præcipiuntur, 1450. *a.* Præcepta Dei, ut recte proximos doceamus, prius impleamus, 1270. *c.* Ex præcepto bonum facere, inchoantium est, ex caritate, perfectorum, 1274. *c.* Præcepta alia altiora, alia minima, 1396. *a.* Præcepta servando sacrificium offerimus, 1404. *d.* Duo Discipuli Domini, non audiendo, sed præcepta exequendo illuminantur, 1538. *d.* Deus dedit homini præcepta, ne peccet, & remedia peccanti, ne desperet, 1551. *e.*

PRÆDA quam diabolus suis promittat sociis, 410. *d.* Prædam de diaboli dentibus eripere, quid sit, 628. *d.*

PRÆDESTINATIO, cur dicatur æterna Dei, 416. *b.* Prædestinationis gratuitæ exemplum in latrone salutem consecuto, 586. *a.* Quidquid foris futurum est in opere, intus jam factum est in prædestinatione, 900. *a.* 1273. *b.* Multi inter improbos præsciti & prædestinati, suo tempore vocantur ad magna, 834. *b.* Prædestinatio & reprobatio investigabiles, & incomprehensibiles, 943. *d.* 953. *b.* Prædestinationem suam intelligere, aut cognoscere nemo potest, 953. *b.* Homines prædestinati ad occupandas sedes desertas ab apostatis Angelis, 1041. d.

PRÆDICANDI modus arrogantium, 778. *b.* Item, modus prædicandi justorum, *ibid. c.* Quid prædicare debeant sancti prædicatores, 881. *d. c.* Ad prædicandum infirmos elegit Deus, 1095. *a.* Prædicare Christus ante triginta annos, cur noluerit, 1185. *a.* Juvenes non debent prædicare, 1183. *d.* 1184. *a. b.* Idem prædicant Lex, Prophetæ, Evangelium, & Apostoli 1218. *c.* Ut servetur veritas prædicandi, teneatur necesse est altitudo vivendi, 1284. *b.* Christus, occulto judicio, prædicare aliis jubet, aliis prohibet, 1416. *b.* Qui fit frater aut soror Christi credendo, fit eis mater prædicando, 1444. *c.* Qui ratione laudis prædicant, vel muneris, æterna mercede se privant, 1499. *c.*

PRÆDICATIO sagittis significatur, 213. *a.* item hinnitu signatur, 1016. *d.* nomine pluviæ, 295. *b.* & nomine aquæ, 372. *c.* Prædicatio verbi Dei a Judæis ad Gentes transferenda, prædicitur, 290. *c.* 292. *a.* Prædicatio est radix justi, 384. *c.* Prædicatio Judæis relictis ad Gentiles defluxit, 578. *b.* Rivi olei sunt Apostolorum prædicationes, 636. *e.* Duplex prædicationis modus; aliis verbis, aliis fit operibus, 675. *c.* Inter angustias persecutionum prædicationis impetum Deus roboravit, 938. *a.* Quandoque ut ros stillet, quandoque ut pluvia ubertim manat prædicatio, 942. *a.* Negotium prædicationis, quodnam sit, 1026. *c.* Prædicatio sancta gladii nomine appellatur, 1122. *c.* Hastæ quoque nomine, 1123. *c.* & ferri nomine, *ibid. d.* A reproborum cordibus non fugat satanam sancta prædicatio, 1224. *d.* Sagittarum nomine signantur verba prædicatorum, *ibid.* Formidandum est, ne qui de Deo loquuntur, aut mala incaute dicant, aut bona non bene, 1168. *a.* Qui bene dicatur bonum *ibid.* Scriptura Sacra ad studium prædicationis legentes accendit, 1269. *a.* Verbum prædicationis semen est in corde audientis, 1194. *c.* Prædicationis auctoritas, qui detur Prophetæ, 1253. *e.* Prædicationis, quæ sint servandæ circumstantiæ, 1286. *a.* Prædicatio Judæis ablata, ad eos ex Gentibus reversum est, 1294. *d.* Qua ratione prædicantibus Deus loquendi donum, aut concedat, aut subtrahat, 1298. *b.* Prædicatio Christi ex carne, quasi sonus ex ære 1315. e. Prædicatio legis carnalis est; Evangelii, spiritalis, *ibid. e.* Prædicatio subtilis funiculi lini nomine signatur, 1315. *b.* Prædicationem Gentibus factam invident Judæi, 1596. *d.*

Prædicatio verbi a Judæis respuentibus, ad Gentiles translata, 61. e. Prædicatione subtracta, cor arescit, 371. *e.* Prædicator audientis modum considerare debet, 549. *a.* A prædicatione cessandum, cum auditores inde pejores fiunt, 658. *d.* Reprobi vitam fidei, & prædicationis vocem in Ecclesia extinguere conantur, 264. *d.* Prædicatores tacere non debent, qui vitiis subjacent, 742. *b.* Prædicationes sanctæ cum vita præsenti cessabunt, 874. *b.* Verbi divini, quo plus teritur, eo magis virtus augetur, 906. *c.* Lux prædicationis fulgens per voces Apostolorum late emicuit, 930. *c.* Iniqui altis & magnis vocibus increpandi sunt, 662. *e.* Prædicatio accensa sagittarum candente, 1194. *b.* Monenti adsit, si superior sit, humilis auctoritas; si inferior, libera humilitas, 1253. *d.* Prædicationis Evangelicæ fructus, 1235. *b.* Qui sint prædicationis effectus in mente infirmorum, 1319. *a.* Crescente malorum perversitate, prædicatio non deserenda, sed augenda, 1508. *b.* Christus Judæis sibi resistentibus, veritatem prædicare pergit, *ibid. c.* Ab initio usque ad finem mundi, Deus prædicatores fidelibus erudiendis mittit, 1510. *d.*

Prædicationis uberes fructus colligit, qui semina præmittit bonæ operationis, 206. a. Verba e corde frigido prodeuntia, auditores nequeunt inflammare, 277. *a.* Inutilis est prædicatio exterior, Deo mentem auditoris deserente, 370. *c.* 345. *b.* Multi monita audiunt, ut judicent, non ut sequantur, 462. *c.* Irrigatio prædicationis tamquam torrens dividit bonos a malis, 577. *d.* In saxeis Gentilium cordibus, Deus fluvios prædicationis aperuit, 492. *d.* Secundum rationem prædicationis censentur Ecclesiæ ætates diversæ, 613. *b.* In fine mundi Ecclesia per prædicationem multos susceptura est filios, *ibid. c.* Prædicatio foris despicitur, cujus vita nescitur, 623. *c.* Doctrina inordinate prolata, sterilis est, & fœdat, 744. *a.* Unde fiat ut una prædicatio verbi alios deserat, alios suscipiat, occultum omnino, 871. *c.* Prædicatio inutilis sine afflatu Spiritus sancti, 884. *a.* Ex hac prædicatione flagrat ardor caritatis, & æstus persecutionis, 935. *d.* Effectus prædicationis Apostolorum, *ibid.* e. Prædicatio, cessante gratia, ad cor non transit, 838 *c.* 939. *a.* Prædicatio similis tonitruo dicitur, 958. *d.* Prædicatio Gentilitati concessa, 239. *c.* In nebula verbum Dei spargitur, dum infidelibus annuntiatur, 955. *b.* Prædicatio quæ aliis prodest, nocet aliis, 961. *b.* In extremis temporibus, quanta prædicationis futura sit benedictio, 1159. *a.* Prædicatio non facile accipitur ejus, qui in moribus levis esse videtur, 1193. *d.* Superest ut ex paucis, instar scintillarum, auditis verbis ignescat totum cor audientis, 1124. *c.* Verbum prædicationis semen est in corde audientis, *ibid. d.* Ordo prædicationis, conversionis, & remunerationis, 1237. *a.* Ille loquitur recte, qui prius obediendo fecerit, quæ alios admonet facienda, 1271. *b.* Audientium pars compluta, pars autem non compluta aruit, 1272. *c.* Ex prædicatione pœnitentiæ luctus, quem virtutes aliæ sequuntur, 1274. *c.* Prædicantium suscepta doctrina, Ecclesiæ status & utriusque Testamenti erigitur auctoritas, 1277. *b.* Auditoribus in caritate & in intelligentia proficientibus, prædicatoribus augetur gratia Spiritus, 1278. *c.* Prædicatio, cur aliquibus a Deo subtrahitur, 1447. *a.* 1497. *b.* Prædicatio male viventis contemnitur, 1476. *c.*

Prædicationis argumenta auditorum capacitati debent esse proportionata, 548. *a.* 836. *a.* 639. *b.* 961. *b.* Rudes auditores, non inundatione, sed distillatione scientiæ sunt irrigandi, 548. *b.* 835. *e.* Perversa prius eradicanda, & post recte sunt prædicanda, 564. *c.* A sacris paginis depromenda prædicationis argumenta, 573. *b.* 1380. d. Imber fortitudinis prædicatio divinitatis, imber infirmitatis

tis prædicationis humanitatis Chriſti, 874. *d.* Modus prædicandi juſtorum, 778. *c.* Dei verba, non ſua loquatur prædicator, 1269. *b.* 1319. *d.* Prius ad fidem erudiat, deinde ad piam vitam, 1285. *e.* Quinque in prædicatione a prædicatore conſideranda, 1286. *a.* Ex dictis & operibus ſanctorum Patrum auditores erudiendi, 1398. *a* Scriba doctus e theſauro utriuſque Teſtamenti profert nova & vetera 1475. *a.* Prædicationis finis, non victus, ſed futuræ mercedis fructus, 615. *d.* 1216. *d.* Quid ſit prædicatorem loqui ex Deo, & coram Deo, 717. *a.* Sub ſtudio conſulendi, libido erumpit apparendi, 740. *d.* Deo in maieſtate ſua revelato, prædicatio ceſſabit, 962. *d* Spherulæ candelabri laborem prædicationis, lilia ſignant retributionem, 1216. *d.* Otioſus eſt ſermo docentis, ſi præbere non valet incendium amoris, 1578. *b.* Inanis gloria non eſt de prędicationis labore quęrenda 1412. *d.* Laudem de prædicatione quærere, eſt rem magnam vili pretio venundare, *ibid. e.*

PRÆDICATORES dicuntur agricolæ, 726. *b.* item amici, 1096. *d.* & ancillæ, *ibid.* Angeli, 369. *a.* 1122. *a.* animalia pennata, 1198. *d.* aquilæ, 1044. *b.* baſes Eccleſiæ, 901. *b.* boves, 218. *a.* 1160. *d.* 1193 *d.* Dicuntur ſancti prædicatores boves viduæ, *id eſt* Eccleſiæ, 523. *a.* & boves jugati, 1161. *d.* Cælum appellati ſunt prædicatores Synagogæ, 58. *a.* Cæli dicuntur ſancti prædicatores, 292. e. 969. *d.* 978. *b.* 1579. *c.* 1635. *c.* appellantur etiam cæmentarii, 1314. *d.* & canes gregis, *id eſt* Eccleſiæ, 643 *a.* 1652. *e.* Carbones ignis, 934. *d.* Cervæ, qui dicantur prædicatores, 973. *a.* vocantur columnæ argenteæ ferculi Regis noſtri, 1334. *c.* & columnæ cæli & Eccleſię, 550. *e.* Dicuntur conſiliarii, 173. *e* Conſules, 128. *b.* corvi, quomodo dicantur, 577. *c.* 971. *c.* Prædicatores vocantur dentes, 382. *a.* & dentes Eccleſiæ, 1104. *b.* & Domini, 1197. *a.* equi, 1019. *e.* flumina, 958. *e.* fulgura, *ibid.* 1211. e. fundamenta Eccleſiæ, 899. *d.* dicuntur galli, 959. e. cur ſuccincti horum dicantur lumbi, *ibid. e.* dicuntur quoque grando, 934. *d.* & lapides fundæ, 1125. e. & loculłæ, 1018. *d.* 1019. *e.* & maxilla Eccleſiæ, 422. *e.* & medici, 1259. *e.* & montes, 290. *c.* 578. *c.* negotiatores, 1096. *d.* dicuntur etiam nubes, 347. *d.* 879. e. 957. *d* 1371 *e.* operarii, 879. *e.* Sancti prædicatores dicuntur os Dei, 1097. *c.* Os vero diaboli prædicatores errorum, 422. *e.* Sancti prædicatores vocantur oſtia Eccleſiæ, 911. *d.* & pedes Domini quos ungit & mundat, 612. *a.* & pedes egentis hominis 578. *b.* planta pedis vituli, 1193. *d.* portæ, 1319. e. 1403. *d.* & portæ ſculptæ, 1365. *c.* & portæ Sion, 1103. *d.* dicuntur rami arboris, 604. *d.* Reges, 128. *b.* rivi Eccleſiæ, 1178. *d.* Sagittarii, 1124. *d.* Soles, 291. *c.* Speculatores, 1282. *c.* Stellæ, 291. *c.* ſtillę roris, 941. *e.* tectum Eccleſiæ, 1278. *c.* & torrentes 952. *c.*

Prædicatores ovibus detonſis & lotis comparantur, 1104. *b.* Inſtar fluminum, ad locum unde exeunt prædicatores revertuntur, ut iterum fluant, 1212. *b.* figurantur per calamos candelabri, 1216. *b.* Prædicator in alto ſtet per vitam, ut proſit per providentiam, 1283. *a.* Jaſpide propugnaculis Eccleſiæ prædicatorum mentes ſignantur, 1365. *b.* Prædicatores per boves, leones & cherubim, inter coronas & plectas deſignantur, 1414. *b.* Signantur prædicatores per ſervum vocantem invitatos ad cœnam, 1620. *a.* & per ſervum Ægyptium ab Amalecita dominoi deſpectum, & in via abjectum, 1622. *e.*

Prędicatoris exemplum, quam efficax, 685. *e.* Plerique ex duris perſecutoribus magni fiunt prædicatores 878. *e.* 997. *e.* Cur prædicatores dicantur ſuccincti lumbos, 959. *d.* Prædicatores quod loquendo docent, vivendo concordent, 976. *e.* Prædicatores a Deo vitam habent, & doctrinam, 1016. e. Prædicatoris operatio ſine locutione alios excitante, non prodeſt, *ibid.* In prædicatore neceſſe eſt, eſſe ſermonem vocis cum fortitudine actionis, 1017. *a.* In prædicatore niſi ſermo & vita convenerint, virtus perfectionis non apparebit, 1016. *e.* Prædicatorum perfectio locuſtis exprimitur, 1018. *d.* Modo ad contemplativam ſaliunt, modo reſiliunt ad activam, *ibid. e.* Vita prædicatorum examinanda, ut moneta, 1111. *a* Antiquorum patrum inſtitutis vita concordet prædicatorum, *ibid. e.* In prædicatore ætas perfecta requiritur, 1183. *d.* Prædicatoris mores, 1193 *d.* Prædicatorum duplex vita, 1195. *c.* Nunquam revertuntur prædicatores, quia ſemper ad meliora tendunt, 1198. *d.* Ad prædicandum plus conſcientia ſancti amoris ædificat, quam exercitatio ſermonis, 1263. *a.* Prædicatores a Dei ſpiritu aſſumi, & a terrenis debent elevari, 1273. *a.* In alto ſtet per vitam prædicator, ut proſit per providentiam, 1283. *a.* Vita prædicatoris alta ſit, & circumſpecta, 1284. *a.* ardeat ut alios ſuccendat, *ibid.* Qui ad prædicationem exeunt, ad ſe poſtea redeant, 1295. *e.* & intra conſcientiæ penetralia includantur, 1296. *a.* Prædicatorum figura Noe, 1344. e. Prædicatorum ordinis, quæ ſit excellentia, 1345. *a.* Prædicatores longe excedere ſuos debent auditores, 1357. e. Gloria prædicatoris eſt profectus auditoris, 1377. *c.* Prædicator ita magna faciat, ut minima non omittat, 1410. *e.* Quam diſciplinæ regulam tenere debeat prædicator, 1414. *a.* Nec rigor ſit nimius, nec miſericordia remiſſior, *ibid. d.* Prędicatores ut proximos perfecte diligant in hoc ſeculo nihil appetere debent, 1452. *b.* 1498. *b.* Fidelis quiſque in ſua familia prędicatoris officio fungi debet, 1396.

Prędicator debet morem fluminis imitari, 4. *c.* In filiis Job convivia celebrantibus, qui prędicatores ſint intelligendi, 26. *b.* Juxta menſuram intelligentię paſcendi auditores, *ibid. c.* 549. *a.* 636. *a.* Hi per filias Job ſignantur, *ibid. d.* Maculę prędicatoribus contractę, quomodo diluendę, 27. *d.* Conſcientia non prępedit loquentem, cum vita linguam antecedit, 206. *b.* Prędicatores ſtudeant vitę activę & contemplativę, in ſepulcro duplici ſepulti, 207. *a.* Cauſa gemendi prędicatoribus eſt deſiderium dilatę beatitudinis, 218. *a.* Debent prędicatores agere quæ loquuntur, 374. *c.* 609. *d.* 976. *c.* 734. *b.* Qui prædicator debeat corripere culpas, 419. *c.* Prædicator in ſignum hic hoſti ſuo poſitus, 424. *a.* Prædicatores non debent terrena, ſed cęleſtia moderate prędicare. 548. *b. c.* Prędicator audientis modum conſideret, 549. *a.* Prędicator prius evellat nociva ab auditoribus, & poſtea plantet utilia, 564. *a.* Prędicator cautarum origines a ſacris paginis ſumat, 573. *b.* Lex eſt ipſis prędicatoribus poſita, 609. *d.* Cum deſpicitur prædicator, ſileat, & ad lutum pœnitentiæ confugiat, 676. *a.* Sileat prædicator, niſi loquendo aliis prodeſſe poſſit, 716. b. Unde ſcire poſſit ſe auditoribus profuturum, *ibid. e.* Prædicator non ſolum bene dicere ſtudeat, ſed vivendo, quæ bene dicit, ornet, 734. *b.* 1418. *c.* Quid ſit prædicatorem inter ſe & auditores ſuos ſartaginem terream ponere, 816. *d.* Quid, ædificare munitiones, *ibid. b.* Prædicatores non ſolum inſinuant qui vitia mentem expugnent, ſed etiam qui virtutes roborent, *ibid.* Qui auditorum mentes ad attentionem excitent, 831. *b.* Prædicatorum erga ſubditos cura, 880. *b.* Prædicatores ſuos Deus dirigit ut vult, *ibid.* Impetus aquarum prædicatores operit, cum in eos ſęviunt infideles, 956. *a.* Prędicatores non ſibi tribuant profectum auditorum, ſed Deo, 958. *a.* Miſſione operationis expleta, ad ſecretum redeant contemplationis, *ibid. d.* Prędicator ſibi perfecte vigilet, & dormientes ad vigilias vocet, 962. *c.* Prędicatores a Deo habent, quo digne ſuo munere fungantur, 963. *c.* Qui ſub Chriſto duce ad bellum ſpiritale procedunt, hæc opere oſtendant, quæ ore annuntiant, 991. *a.* Prædicatoris officium eſt in auditoribus terrenas effodere cogitationes, 1020. *d.* Deſpectis hoſtium conatibus, pius prædicator peccatorum converſioni ſemper inſudat, 1026. *e.* In alienis cordibus hoſtis inſidias, & dolos prævenit, 1031. *e.* Sic vulnera infirmitatis ſuæ curat, ut aliena non deſerat, 1032. *b.* Ad cadaver advolant aquilæ, *id eſt* prædicatores, peccatorum ſalutem eſurientes, 1044. *b.* Silent prædicatores in medio reproborum mentium lugentes, 1081. *d.* Prædicatorum negotium, 1096. *c.* Cur bini mittantur prædicatores, 1161. *c.* A publico locutionis redeundum ad curiam cordis, 1168. *a.* Prædicatorum conditiones, 1190. *d. e.* 1254. *a.* 1366. *b.* 1411. *d.* Prædicatores miſſi in quatuor mundi partes, 1195. *a.* Diſcurrere per varia loca debent, 1209. *d.* Qui eant & redeant, 1211. e. Inſtar fulguris intuentium mentes concutiunt, terrent, illuminant, & accendunt, *ibid.* Infirmis non detur prædicandi provincia, 1251. *a.* Auctoritatem habens verbi, ſi præſit, dicat recta libere; ſi ſubſit, bona humiliter ſuggerat, 1254 *a.* Silentibus prædicatoribus cibus vitæ denegatur, 1260. *d.* Qui os aperit, attrahit ſpiritum *ibid.* Prædicatori dicitur: Comede & paſce, &c. 1265. *a.* Prædicatoris officium, 1268. *a.* 1285. *e.* Prædicator ut auditoribus placeat, mentiendo componit, ſua, & non Dei verba loquitur, 1268. *c.* Aurem Deo prius aperiat, quam os populo, 1284 *d.* Prædicator ſanguinis juſti candentis reus erit, ſi tacuerit, 1288. *c.* Juſtos etiam admonere tenetur prædicator, 1289. *b.* Propter malos auditores bonis doctoribus ſermo denegatur, 1298. *c.* Qui ad intelligenda ſpiritalia profecit, ea ceteris propinet, 1321. *c* Prædicatorum eſt ramos de arboribus cædere, & in via Chriſto ſternere, 1352. *d.* Prædicator, quando dicatur doctus, 1474. *d.* Prædicatores viam Chriſto parant, 1496. *c.* Pauci hoc munus rite implent, *ibid. e.* Pro culpa vel prædicantium, vel audientium, prædicationis ſermo ſubtrahitur, 1497. *b.* A cupiditate ſit alienus, qui prædicandi munus ſuſcipit, 1498. *b.* Prædicatori magna debet eſſe in Deo fiducia, *ibid.* Quid ſit prædicatorem in via neminem ſalutare, *ibid.* Onus negotiorum ſecularium prædicator fugiat, *ibid. c.* Aliorum qui ſtulte agunt exemplo, non ſe muniat, *ibid.* Pax a prædicatore oblata, numquam effectu caret, *ibid. c.* Qui multis non poteſt, paucis ſaltem prodeſſe ſtudeat, 1530. *b.*

Prædicator a corde reprobo non auditur, 370. *d.* 955. *a.* Prædicatoris confuſio, non audientibus verba vitæ prædicantis, 447. *b.* Vacuum eſt vocis miniſterium, Deo intus non dante incrementum, 545. *b.* Prædicator, qui ſeparet pretioſum a vili, 583. *b.* Vox penetrat cor audientis, ſi hoc opere compleatur, quod ore ſonuerit, 610. *a.* Cum imperio docetur, quod prius agitur, quam dicatur, 742. *d.* Verba prædicatorum ſunt quaſi clavi, 779. *d.* Prædicatores prius terrent, poſtea conſolantur, 862. *e.* Chriſti nutu prædicatores ad quaſdam orbis partes miſſi, ab aliis repulſi, 900. *b.* Prædicator verba auribus dare poteſt, ſed cor aperire non poteſt, 939. *a.* Vadunt fulgura, cum mira opera prædicatores faciunt; revertuntur, cum potentiæ auctoris omnia tribuunt, 958. e. Prædicatorum erga cunctos accommodatio, 961. *a* Prædicatorum animas parturientium, qui dolores, quæ dotes, 975. *e.* Ratio fructus menſuram virtutum ſequitur, 977. *b.* Prædicatores, niſi flendo, ſpiritaliter gignere non poſſunt, *ibid.* eorum filii ad paſtum æternæ viriditatis pergunt, 978. *c.* Qui prædicator terram fodiat, 1021. *b.* Forma bellica prædicatoribus eſt ſervanda, 1024. *d.* Ad prædicandum Evangelium ſoli aſſumti, qui per ſe non eſſent idonei, 1096. *b.* Prædicator, ſi velit libenter audiri, compatiatur auditoribus, 1181. *e.* Prædicatoris locutio quintuplex, 1286. *a.* Voces prædicantium æri candenti comparantur, 1194. *a.* Prædicatorum verba ſcintillæ appellantur, *ibid. b.* Ad docentium & audientium profectum maxime tribuitur doctrinæ ſermo, 1292. *c.* Prædicatores, qui vitiis virtutes ſe opponant, indicant, 1303. *a.* Prædicatores ponunt contra dæmonum inſidias, caſtra & munitiones, *ibid. b. c.* Auditores ex doctrina prædicatorum, & hi ex illorum vita proficiunt, 1366. *a.* Erubeſcunt prædicatores non ſervare quæ docent, *ibid. c.* Doctores, quantum antecellere debeant auditoribus, 1367. *b.* Auditores inde ad humilitatem provocantur, *ibid. c.* Gloria prædicatoris eſt profectus auditoris, 1377. *e.* Quæ ſint boni dotes auditoris, 1396. *e.* Prædicatorum vox & ſubditorum vitio ſubtrahitur, 1497. *b.* Prædicatores linguas igneas habeant, 1578. *b.* Sanat lingua prædicatoris noſtræ vulnera mentis, 1562. *c.*

Prædicatorum ſuorum corda Chriſtus mundat, 27. *c.* Humilitas prædicatoris ſe ſervum inutilem æſtimantis, 545. *c.* Prædicator non quęrit datum, ſed requirit fructum, 615. *d.* Honorem fugit propter elationem, ſed vult honorari propter prædicationis utilitatem, 653. *d.* Humilitatem virtutum matrem, plus moribus quam ſermonibus, eloquatur, 742. *c.* Quid prædicatoribus, ut elationem fugiant, conſiderandum, *ibid.* c. 1366. *d.* Prædicatorum fidei potentia, 862. *e.* Neceſſarium prædicatoribus contemplationis ſtudium, 959. *a.* Diſcretio prædicatori maxime neceſſaria, 961. *b.* 976. *e.* 1284. *b.* 1286. *a. b. c. d. e.* Ille ſcit recte dicere, qui novit ordinate tacere, 968. *d.* Qui ſe ad prædicandum parant, prius ſe interius virtutibus innovent, 976. *d.* Prædicatorum labores, quanti, 977. *b.* Prædicatorum cautio, qualis, *ibid.* Prædicatores debent ſapere ad ſobrietatem, 978. *a.* Fidei prædicatores plus morte ſua, quam voce profecerunt, 991. *d.* Ratio humilitatis in prædicatore, 994. *b.* 1198. *c.* Prædicator ad perfectionis culmen erigitur, qui non ſolum activa, ſed & contemplativa vita ſolidatur, 1018. *d.* In pace Eccleſiæ humiles, in perſecutione erecti & fortes ſint prædicatores, 1019 *a.* Cum adverſa patiuntur exterius, mira interius de ęterna beatitudine odorantur, *ibid.* e. Prędicatoris ſecuritas leoni beſtiarum fortiſſimo comparatur, 1021. *c.* Prędicatoris ſit infirmitas fortis, victrix pœna, dominatrix patientia, 1027. *c.* Prędicator fortis non terretur pugnę periculo, quia victorię lętatur triumpho, *ibid. c.* Prędicatoris ex duritia auditorum mœror, ex eorum converſione lętitia, 1155. *b.* Virtutes Chriſti imitari debet ſanctus prędicator, 1191. *a.* Ad prędicatorum fidem & contemplationem bona opera accedant, 1193. *b.* Prędicatores ſancti cum fortitudine ac diſcre-

cre-

cretione habeant vitæ gravitatem, *ibid. d.* Prædicatoribus acuacuit sonus & auctor, 1104. *a.* Sanctorum prædicatorum virtus & sapientia, in caritate invicem sociantur, 1158. *b.* Flos uvæ est virtus & fama prædicatoris, 1214. *c.* Præcepta Dei, ut recte proximos doceamus, prius impleamus, 1270. e. Aquas in plateis divisit, & solus habet prædicator humilis, 1296. e. De suis infirmitatibus humilietur prædicator, & gemat, 1297. *a.* Prædicatoris zelus, etsi erudiet, quam necessarios, 1305. e. hinc munitus judicium divinum evadet, *ib. d.* Quæ a Deo accipit concionator, suis auditoribus debet, 1319. *d.* Quomodo contra elationem, qua alios docet, pugnare debeat, 1386 *d.* & contra iram, *ib.* Quantum periculum prædicatori immineat ex plausu auditorum, 1412. e. Quanta prædicatoris mitat disciplinam misericordiamque discretio, 1414. e. Prædicatoris officium sine proximi dilectione non debet suscipi, 1496. *b.* Fiducia in Deum prædicatori necessaria, 1498 *b.* Ornamenta cælorum sunt virtutes prædicantium, 1579. e. Crucem portet carnis in afflictione corporis prædicator, & crucem mentis in compassione proximi, 1588. *d.*

Prædicatoribus cavenda est vana lætitia, 27. *d.* 304. *d.* Prædicatores temporalia diligentes, veritatem deserunt, 373. *a.* Quid prædicator adducitur in stultum finem, 373. e. Infirmi urgente persecutione, veritatem prædicare metuunt, 453. *e* Prædicator vix peccata vitat prædicando, 815. *b.* Qui sint verbum Dei adulterantes, 716. e Prædicator caveat ne vitio elationis se extollat, 734. *a.* 1296. *d.* 1316. *b.* Prædicator a vitiis debet esse immunis, 741 e. Quidam modestiam simulant, 743 *e.* De simplicitate falso gloriantur, *ibid. d.* Cui major ad curam corporis, quam prædicationis, hujus prædicatoris reprobatio metuenda, 991 *d.* Prædicatores ab iis quæ reprehendunt, caveant, 1250. *a.* Silentibus artis cibus denegatur, *ibid. d.* Prædicatores humanam gloriam aucupantes, rem magnam vili pretio vendunt, 1412. *d* Prædicatoribus debentur stipendia, 815. *a.* Butyro pedes lavantur, dum sanctis prædicatoribus debita ab auditoribus stipendia conferuntur, *ibid. c.* Prædicationis stipendia temporalia statuuntur, 1498. e jam de mercede sunt operis, ipsa alimenta sustentationis, 1499 *b.* Duæ sunt prædicationis mercedes, una in via, altera in patria, *ibid.* huic illa servire debet, *ibid.* Qui ob terrenam mercedem prædicet, æterna se privat, *ibid.* e. Qui pastores pecunia populi commendant, *ibid.* e. Pastor discretus præroget talentum verbi, ne ad damnationem suam stipendium sumat alimenti, 1500. *a.*

Pastores boni quæ loquuntur, vivendo custodiunt, 144. *a.* 1411 *e.* Prædicator perfectus, quis sit, 207. *a.* Boni prædicatores dum recta docent, irridere non metuunt, 481 *e.* in verbis suis quærunt auditoribus & sibi prodesse, *ibid.* Non causa victus prædicationem impendunt, sed causa prædicationis victum accipiunt, 615. *e.* Boni prædicatores non de rerum munere gaudent, sed de cunferentium fructu, *ibid. d.* Boni pastores sunt mori quam tacere persecutionis tempore, 665. *a.* Prædicatores prudentes ad prædicationis fructum solerter invigilant, 675. *d* Seminant super omnes aquas, 685. *a.* Fidelis prædicator nemini invidet, sed optat ut veritatem ora omnium sonent, 686 *d.* Boni prædicatores loquuntur ex Deo, & coram Deo, 717. *a.* Prædicatoris boni officium, quale, 734 *b.* Optimi prædicatoris imago, *ibid.* Prædicator bonus utrum taciturnitatis voto servat, officium locutionis exercet ministerio, *ibid. d.* Pars boni prædicatoris, non ut sapientiam ostendat, sed alios ab errore compescat, 739. *a.* zelo caritatis inflammatus prædicat, ne suo silentio delinquentium particeps fiat, 740. *e.* Loquuntur sancti prædicatores ex radice humilitatis, ut ferant fructum pietatis, 778. *e.* Cum alios correpturi sunt, blandimenta præmittunt, 779. *d.* Ut periti medici, prius palpant, postea feriunt, 780. *e.* Quid significet sanctus prædicator munitiones ædificans, & aggerem comportans, 816. *b.* 1303. *a. e.* Boni prædicatores signantur per stellas pluviæ 857. *v.* Deus prædicatorum verbis & miraculis populos ad fidem & pœnitentiam aptat, 862. *e.* Qui populos terreant & pascant boni prædicatores, *ibid.* Sancti prædicatores, quorum conversatio in cælis est, infirmis fratribus condescendunt, 871. *a.* Hyems est vita præsens, in qua sanctorum prædicatorum abundant pluviæ, 784. *a.* Prædicatores sancti quosdam exhortari volunt, sed nequeunt, 879 *v.* universa lustrent, Deo eorum cursus gubernante, *ibid. d.* & eorum motus moderante, 880 *b.* 882. *a.* 900. *e.* Dona assistia sancti prædicatores irrigant & lucent, 881. *d* Ex doctorum & auditorum concordia, in utrisque servat caritas, 883. *d.* Profectum auditorum non sibi, sed Spiritui sancto tribuant magistri, 884. *a.* Sancti prædicatores ostio sunt mari sævienti opposita. Fluctibus tunsi, at non potuerunt effringi, 911. e. Hæc ostia humilibus aperta, superbis clausa, 912. *a.* Crescente persecutione, crevit sanctorum prædicatorum ardor, 918. *a.* A Deo, qui exeant, & ad eum revertantur, 957. *d.* 1211. *e.* Verbis feriunt adversarios, miraculis semetipsos tuentur, 958. *a.* Illis datur intelligentia, ut quod loquitur lingua, vivat conscientia, 962. *e.* Ne in seipsis torpentes opere, alios excitent voce, 983. *b.* Concentu cæli signatur concors sermo prædicantium, 984 *a.* Sancti prædicatores sunt pulli corvorum, 959 *a.* Hi sua virtute nihil se posse sciunt, *ibid. b.* zelo lucrandarum animarum æstuant, *ibid.* Magistrum suum imitantur Paulum, 970. *b.* Quid sit prædicatores sanctos, more ibicum, in suis se cornibus cadentes excipere, 972. e. cur cervæ dicantur, 973. *a.* ut lacrymis seminant, ut in gaudio metant, 977. *b.* nisi incurvarentur ad infirmitatem humanam, filios in fide non procrearent, *ibid. d.* Prædicator habeat a Deo equi fortitudinem, ut recte agat, & hinnitum, ut recte doceat, 1012. *d.* Persecutionis impetum contemnentes, noverunt ei fortiter, sed non præcipitanter obviare, 1024. *e.* Victi hostes frustra ad dolos contra sanctum prædicatorem confugiunt, 1025. *b.* Prædicatores sancti propter persecutionem a prædicatione non desistunt, 1026 *b.* A minis ad aperta supplicia prorumpunt, *ibid.* Hasta vibratur, qua vir sanctus feriatur, clypeus opponitur a persecutore, ne audiatur, *ibid* e. Qui signum elevent sancti prædicatores super caliginosum montem, 1275. *d.* Ex angelorum casu & pœna, terrentur sancti prædicatores, 1122. *b.* Prædicatores sancti Christi virtutes imitari debent, 1190. e. Verba prædicatorum, cur scintillæ dicantur, 2194. *b.* Jacula Domini sunt verba sanctorum, 1211. *e.* amando discunt, quod docendo proferunt, boni prædicatores, 1212. *e.* Sonitus alarum in prædicatoribus, aquarum vero in conversis, quid sit, 1216. *d.* Pravorum crudelitatem, vel minas non metuant prædicatores, 1253. *d.* De Deo suaviter loqui docet amor prædicatorem, 1267. *d.* Prædicatores a Dei spiritu assumi, & a terrenis elevari debent, 1273. *a.* Elevantur scientia, & assumuntur vita, 1272 *b.* Cui adhuc vita præsens dulcis est, elevatus & assumptus non est, *ibid.* e. Prædicator cogitet, quid, cui, quando, qualiter, & quantum loquatur 1286. *a.* imitetur agricolam, qui territ semina aptat 1288. *d.* Quando prædicatorem tacere deceat, 1297. c. Quando rebelles veritati premere oporteat, *ibid. d* Qui recta agit & prædicat, in domo Dei gazophylacium est, 1364. *d.* De qualibus lapidibus mensæ construuntur, viventibus sanctorum prædicatorum ad imitandas propositis, 1405. *d.* Prædicator bonus cursus est & auriga, 1412. *e.*

Prædicatores Judæorum dicuntur boves jugo legis pressi, 25. *b.* Malus intelligent & dicens recta, messem habet, quam alii comedant, 185. *a.* Qui intuitu temporalis mercedis sacræ eruditioni insistit, non perseverat in bono quod inceperat, 274. *d.* Prædicatio hypocritæ infructuosa, 276. *a.* 609. *d.* Deus verbum veritatis facientibus tribuit, non facientibus, tollit, 374. *a.* Prædicatores mali, cur dicantur vasa papyri, 412. *d.* Fortitudo perversi prædicatoris est elata serentia locutionis, 536 *d.* Prædicator erroris hujus mundi divitibus jungitur, *ibid.* e. Prædicator perversus talis durabit quousque vivet in corpore, *ibid. d.* Serit jejunus prædicator malus, & alius comedit; quando quæ docet, non operatur, 685. *a.* progenies ejus, qui eradicetur, 686. *a.* Amissis propriis filiis, alienos vivere invidet, *ibid. d.* Non reconciliantur, qui recta prædicando, vanæ gloriæ serviunt, sed sæpe reprobantur, 731. *c.* Superbi prædicatores per Eliu, patremejus & cognationem signantur, 735. *a.* Hi simul hæreticos premunt, recta prædicando, & Ecclesiam, superbiendo, *ibid. e.* Dum errantes redarguunt, suam sapientiam ostentare, non aliis prodesse cupiunt 739. *a.* Pars arrogantis est suam scientiam ostendere, *ibid b.* Locutionis celsitudinem, non utilitatis intentionem in bonis prædicatoribus, superbi imitantur, 740. *v* Superbi sanam doctrinam non sane prædicant, quod insolescunt, 742. *a.* Prædicator malus de minimis se inaniter erigit, bonus autem de magnis humiliter sentit, 745. *b.* Fortiter dicunt recta mali prædicatores, sed justoea, quæ dicunt, vivere nesciunt, 746. *a.* Superbi veris & mysticis inania & immoda permiscere solent, 777. *a.* Superbi non quærunt auditores suos facere sapientes, sed suam sapientiam ostentare, 778. *d.* Prædicatores arrogantes magis ex ira, quam ex caritate reprehendunt, 779. *c.* Humilitatem quandoque præ se ferunt, sed fictam, *ibid. b.* justos falsorum criminum insimulant, *ibid.* semper invenire optant quæ increpando feriant, *ibid. d.* Ex superborum recta dictis sumendum quod prosit, respuendum quod noceat, 853. *a.* Qui recte prædicant, & non vivunt, damnationis suæ præcones fiunt, 887. *d.* Arcui perverso sunt similes, 888. *a.* Sui sunt vastatores, & alieni cultores, 1411. *e.* Terrenis potestatibus, commodi gratia, aut vanæ gloriæ, se subjicientes, jam Antichristi vestigiis se sternunt, 1127. *d.* Iniqui prædicatores dicuntur portæ diaboli, 1103. *d.* sanctitatis speciem sibi arrogant, 1110. *s.* Parvitas malorum prædicatorum exponitur, 1127. *d.* Cur a spiritu eleventur mali prædicatores, sed non assumantur, 1279. *a.* Propter bonos auditores etiam malis prædicatoribus sermo conceditur, 1298. e. Propter utrorumque malos mores sermo subtrahitur, *ibid.* e. Qui dicunt & non faciunt, intendunt arcum, sagittas mittunt, & in die belli convertuntur, 1412. *a.* Cujus vita despicitur, restat ut ejus prædicatio contemnatur, 1476. e. Prædicatores mali propriam gloriam quærunt, 1485. *d.* Non pensent, qui audiunt, per quem, sed quid, vel a quo audiant, 1620. *e.*

Prædicatorum erroris labores steriles, 136. *b.* Viduæ, *id est* Ecclesiæ non benefaciunt, *ibid.* Vitæ suæ, qui non credant, *ibid. d.* Prædicatorum diaboli argumenta perplexa, 1062. *a.* Hypocritæ sunt prædicatores falsi, *ibid. d.* testes sunt Antichristi, *ibid* a. Portæ Leviathan pseudoprædicatores appellantur, 1103. *d.* Has Dominus aperit, magistros errorum manifestando, *ib* e. Dentes Leviathan idem falsi doctores, 1104. *a.* muniunt illos seculi potestates, *ib* e. alii verbis, alii servunt gladiis, *ib. d.* equis comparantur, quorum potestas in ore, & in cauda eorum, *ib.* In ore scientia, in cauda potentia secularium figuratur, *ib* Os Antichristi sunt prædicatores falsi, 1150. *b.* Multitudo prædicatorum Antichristi, figuratur per bestiam similem agno, & instar draconis loquentem, *ib. d.* Multi jam extant Antichristi prædicatores, *ibid.* e. Jam quidam prædicant verbis, multi moribus Antichristum, 1111. *a.* eorum vita exploranda ut moneta, *ibid.* an antiquorum Patrum institutis concordet, *ib. e.* Electorum perspicacia qualitatem, figuram & pondus vitæ illorum discernit, *ibid d.* pseudo prædicatores Antichristi miracula facient, 1252. *d.*

PRÆDONES sunt, qui de donis a Deo sibi collatis superbiunt, 587. *d.*

PRÆLATIONES desideratæ, absque peccato ministrari non possunt, 546. *a.* Quam periculosa præsunt, qui in virtute sunt infirmi, 415. *b.* 786. *d.* Qui de prælatione sua gloriam ab hominibus quærunt, apud Deum sine gloria sunt, 785. *t.* Homo non hominibus, sed animalibus natura est prælatus, 690. *a.* Hominis non sit terror in homines, sed in bestias & bestiales, *id est* perversos sibi subditos, *ibid. b.* Præesse utiliter admodum difficile, 786. *b.* Potestas accepta prælaturæ, non honor, sed onus est æstimanda, *ibid.* c. hanc non cupiditas, sed necessitas imponat, 787. *a.* Qui Deus faciat regnare hypocritam, 812. *b* Prælati subrogantur antiquis patribus, 847. *a.* Infelicitas usurpatæ prælationis, 1066.

PRÆLATI Ecclesiæ dicuntur principes, 135. *b.* Prælatus dicitur Judex, 574. *a.* Dicuntur prælati palpebræ subditorum, 425. *a.* Prælatis cadentibus, infirmi corruunt 453 *b.* Mente supponitur populis, quibus superponitur dignitate, 546. e. Prælati nec vigor sit rigidus, nec dissoluta mansuetudo, 230 *b* 637. *a.* Terrenis prælatus non occupetur curis, 827. Unde in prælato hilaritas, severitate temperate, 637. *b.* 641. *e.* Qui aliis præsunt, Deo se subesse semper attendant, 885. *b.* Cogitet prælatus æqualitatem conditionis, non potestatem ordinis, *ibid. d.* Adversus prælatos Ecclesiæ terram clamare, quid sit, 724. *e.* Prælatus non nisi incolendam terram vocet, *ibid. e.* Officium prælatorum, quale, 725. *d.* Prælatus non ex libidine amet potestatem, sed in longanimitate toleret, 785. *a.* Prælati qui temporalia curant, non sunt semper arguendi, 808. *d* Prælatorum tentationes perplexæ, 1066. *c.* Prælatos Dominus puniet per seipsum, 1501. *a.*

Prælati occupationes temporales debent intermittere, ut Deo vacent, 148. *a* 749. *d.* Plus Deo se amare convincitur, qui neglecta

tis his quæ ejus ſunt, propria tuetur, 1006. *d.* noſtris uſibus res terranas Dominus condidit, ſuis animas hominum creavit, *ibid.* Prælati recta mens, quid ſibi debeat, quid proximis attendit, 67. *c.* Prælatus humilitate ornari debet, 834. *b.* Prælato ſervanda eſt & in corde humilitas, & in opere diſciplina, *ibid. c.* Sæpe qui aliis præſunt, gravioribus a diabolo tentationibus exercentur, 1032. *e.* Per diſciplinam ſubditos, & per humilitatem cuſtodiunt ſemetipſos, 1601. *b.*

Prælatus ſciat ſe præeſſe, ut proſit, non ut extollatur, 147. *d.* Prælatorum diſpenſatorie acta, caſus non ſunt, ſed inclinationes, 249. *a.* Si quid in his diſplicet, non eſt reticendum, ſed magna humilitate promendum, *ibid. d.* Qui alios arguunt, ſeipſos non palpent, 233. e. Mundus eſſe debet, qui alios vult corrigere, *ibid. e.* Qui prælatus adducatur ad ſluporem, 374. *a.* Prælati quanta ſollicitudo, & proprii profectus, & ſubditorum ædificationis, 383. *a.* 725. *d.* Prælati de alienis, tamquam de propriis lapſibus ſe affligunt, 425. *d.* ſubditorum vias vice oculorum dirigant, *ibid.* e. miniſtrorum terrena Eccleſiæ curantium, ſaluti debent invigilare, 616. *b.* 627. e. Subditorum, quandoque ad terrenas neceſſitates curandas, condeſcendere, 627. *d.* Qualis ſit gravitatis prælatus ad ſubditos, 637. *a.* Prælati niſi Spiritus ſancti freno teneantur, in ſubditos ſæpe ſæviunt, 672. e. Patientia prælati in ſubditos delinquentes, *ibid. d.* Prælatus iraſcitur & amat, corrigendo ſubditos ſævit & tranquillus eſt, 673. *a.* Qui non vivit, ut loquitur, quoe verbo genuit, operis negligentia opprimit, 686. *e.* Naturam ſibi cum ſubditis communem, prælatus attendat, 689. e. 834. *b.* plus ſtudeat prodeſſe, quam præeſſe, *ibid. d.* 835. *b.* Prælati, cum non eſt vitium ſubditorum quod corrigatur, non de excellentia poteſtatis, ſed de æqualitate conditionis, gaudeant, 690. *b.* Si prælatorum verbo vel exemplo fideles ſubditi non fructificant, prælati rationem reddent, 722. *a.* Qui ſubeſt, ſervit ab obſequium; qui præeſt, ſerviat ad verbum, 726. Prelatus mutus exigit quod debetur ſuo corpori, ſed non impendit qood ſubjectorum debetur cordi, 725. *d.* Prælati a malis exemplis, ſubditi caveant a temerariis judiciis, 728. *a.* Multi prælati præ tumore cunctos ſubditos deſpiciunt, 785. *b.* Culpas eorum prudenter & humiliter corrigant, 789. e. Prælatus alios judicans, ſuperno judici aſſidue ſe ſiſtat, *ibid. d.* Qui tenet magiſtri locum, exerceat officium, 805. *b.* Prælatus & ſubditi humilitate mutua, in ſuo cuiuſque ordine contineantur, 808. *a.* Prelati ſubditos omnes minus ſapientes, quam ipſi ſint, arbitrantur, *ibid. b.* prelatus invitus, ſed ex zelo caritatis, ſevit quandoque in ſubditos, 815. *c.* Prelatus vitiis potius quam fratribus domioetur 834. *b.* Non natura ſed culpa prelatus preponitur ſubditie, *ibid.* Connexa ſunt peccata ſubditorum & prelatorum, 1284. *c* Quos tepidi & taciti ad mortem ire vident prælati, occidunt, 1285. *c.* Patres eſſe debent prælati, non Domini, 1457. *d.* Prælatus non ſit crudelis in ſubditos, 1498. *a.* Quantum noceat ſubditis vita prælati infructuoſa, 1583. *d.* Prælatorum perverſa exempla ſubditos corrumpunt, 158. *c.* *V.* Paſtor. Præpoſitus. Prædicator. Rector.

Prælatis voluptati ſervientibus, ſubditis frena laxantur, 49. *c.* Mala Prælatorum vita multum nocet ſubditis infirmis, 58. *c.* Quæ cogitando, loquendo, agendo, peccare ſoleant in poteſtate conſtituti, 145. *c.* Prælati ſtupor ſubditorum moribus non invigilantis, 374. *a.* Qui ceteris præeſſe ambiunt, iiſdem ſupponuntur, 546. *c.* De prælatorum injuſtitia & erratis, minus perfecti clamant, & non dolent; perfecti tacent, & lugent, 724. *b.* Quantum peccent prælati, qui bona Eccleſiaſtica muti comedunt, 725. *c.* Prælatorum prava exempla, quam noxia, 727. *a.* 1585. *c.* Prælatis ſua auctoritate male utentibus oritur pro frumento tribulus, & pro hordeo ſpina, 726. *d.* Prælati injuſtitia polluit pauca quæ facit, bona, 727. *b.* Multi prælati non tam propter Dominum, quam pro Domino venerari volunt, 785. *b.* Prælati gaudent ſingularitate culminis, non æqualitate conditionis, *ibid.* c. Qui prælatis malis ſubjacent, id ſuæ culpæ tribuant, 806. *d.* Subditi prælatos etiam malos tolerent, ſi ſalva fide poſſint, 807. *d.* Rei ſunt infidelitatis prelati, qui, cum teneantur corrigere, negligunt, 924. *d.* Nimium circa temporalia ſtudium, & de animarum ſalute incuria, 1006. *c.* Quæ ex ſuperbia prælato ſuggerantur, 1139. *a* Cavenda prælato ſuperbia, ſub auctoritate palliata, 1254. *b.* Prælatorum capitur negligentia, 1502. *d. e.* Quantum Deus a Prælatis malis tolerat præjudicium, 1503. *b.* Paſtores, qui fiant lupi, *ibid.* Prælati, qui ſint lapides ſanctuarii, in capite omnium platearum diſperſi, *ibid c.*

PRÆLIA ſpiritalia, 204. *d.* 991. *a.* *V.* Bellum.

PRÆMIA patriæ cæleſtis qui negligunt, in ſuis hic voluptatibus cadunt, 274. *d.* Cæleſtium præmiorum guſtatio, 1279. *c.* Ad magna præmia per magnos labores perveniendum, 1627. *d.*

PRÆPOSITORUM diſſolutio eſt ruina minorum, 49. e. Dum præpoſiti gloriam propriam quærunt, ſubditorum corda ſubvertunt, 58. *d.* Præpoſiti erga ſubditos, quomodo ſe gerere debeant, 690. *a.*

PRÆPUTIA lignorum auferre, quid ſit, 280. e.

PRÆSCIENTIA narium nomine deſignatur, 1019. *a.* Præſcientiam futurorum malorum quæ præmonuit, Redemtor noſter habuit, *ibid. e.* 1612. *b.* Præſcire, quid ſit, 666.

PRÆSENS ſecuritas malis laborem, præſens labor bonis perpetuam parit ſecuritatem, 356. *b.*

PRÆSEPE Scripturam ſacram ſignificat, 997. *a.* Cur Chriſtus in præſepio reclinatus, 1461. *c.*

PRÆSUMENTES de propriis meritis hæretici, in ſecuritate vivunt, 157. *d.* Difficile eſt magna agere, & de actis fiduciam non habere, 70. c. Præſumtio propriæ virtutis, quam noxia, 708. e. 942. *e.* Deum negat, qui de viribus ſuis præſumit, 708. e. Numquam de viribus noſtris præſumendum, 760. *a.* Propria amittit, qui præſumit aliena, 905. e. De ſua vocatione nemo præſumat, quia de ſua electione non eſt certus, 1514. *b.*

PRÆTERIRE quod potuit, modicum fuit, 538. c.

PRÆESSE non gaudeant Rectores, ſed prodeſſe, 689. *c.* Qui infidelibus, aut hæreticis præſunt, prava præcepta ſua quaſi ex ratione perſuadent, 1029. *d.*

PRÆVISA jacula minus feriunt, 1612. *b.*

PRANDIUM, cur olim cœna dictum, 1634. *d.* Non ad prandium, ſed ad cœnam vocati ſumus, 1544. *a.* Cur cæleſtes epulæ non prandium, ſed cœna vocantur, 1620. *a.*

PRECIBUS innitendum, cum recta agimus, 361. e. Preces noſtræ imperfectæ, 302. *a.* Solent verſari in animo precantis, quæ terrena, vel immunda otioſus ante cogitavit, 352. e. Aliena in nos delicta ante precem ſunt relaxanda *ibid. d.* Qui Deo in prece nunc familiaris eſt, cum ipſo poſtmodum judicabit, 378. *c.* Fruſtra Deum rogant, qui ejus precepta contemnunt, 510. e. Eo magis exaudiuntur Sancti ad meritum, quo citius non exaudiuntur ad votum, 665. *c.* Humane preces nonniſi per advocatum audiri poſſunt 728. *b.* Reatus opprimentium audire prohibet oppreſſorum preces juſtorum, 826. *e.* Irrite ſunt preces, quas pia vita non ſequitur, 1102. *a.* Plus pro ſe valere preces ſuas efficit, qui has & pro aliis impendit, 1152. c. *V.* Oratio.

PRESBYTERI dicuntur grece, qui latine valde ſeniores, *id eſt* decrepite ætatis ſenes, 1512. *a.* *V.* Sacerdos.

PRINCEPS grece dicitur baſis populi, 300. *c.* Portant orbem qui regunt, *ibid. d.* Principes dicuntur, qui cogitationibus & motibus anime ſue principantur, 376. *d.* Seculi Principes, rhinocerote ſignificati, 995. *c.* Ad Chriſti preſepe religati, 997. *a.* Divina precepta predicant, & ſervari curant, *ibid. d.* Elevato cornu minas intentant, ſed timoris Dei loro religati deponunt minas, 998. *b.* Princeps opem prebet Eccleſie, in rebelles ejus filios, 999. *a.* Principibus terrenis Deus Eccleſiam credidit, *ibid. d.* Principes mundi leges pro Eccleſia promulgant, 1000. *a.* Principes ut ſervi ambulantes, quid ſignent, 1015. *c.* Principes ſeculi oſſibus, populi deſignantur carnibus, 1374. e. Principari, quid ſit, 1605. *d.* Qui differant inter ſe principari & dominari, *ibid.* Principatuum celeſtium officium, *ibid.*

PRINCIPIO & fine clauſum eſt breve, 470. *a.* Principiis invigilandum, 1058. *b.*

PRISCILLIANISTARUM error circa nativitatem infantium, 1469. *c.*

PROBATIO minus tentat, quam remuneratio conſoletur, 1152. *d.* Quomodo Deus hominem probet, 265. *d.*

PROCACES nota jactanter proferunt, ut loquendo docti videantur, 271. *b.* Procaces recte dictis ſemper e diverſo reſpondent, 337. c.

PROCESSIO Spiritus ſancti a Patre & Filio, 1554. *b.*

PRODIGUS filius in longinquam abiens regionem, quid ſignificet, 1417. *a.*

PROFECTIBUS ſpiritualibus Deus modum ponit, 393. *c.* Proficiendi ſtudium & modus in juſti deſcribitur, 597. *d.* Creſcit in electis ætas virtutis, creſcente ætate corporis, 692. *a.* Ut ad Deum proficiamus, a nobis deficiendum, 720. *e.* Diverſi profectuum gradus per Danielem expreſſi, 721. c. A timore proficitur ad amorem, 722. *b.* Nemo quantum profecerit, niſi inter adverſa, cognoſcit, 758. *a.* Quo maior eſt humilitas, eo maior eſt ſpes profectus, 972. *a.*

PROMITTENDUM fuit aliquid, etiam de præſenti vita, rudibus adhuc diſcipulis, 1591. *a.* Carnales, ſi parva non acciperent nunc, magna non crederent futura, *ibid.*

PROPHETÆ dicuntur inſtitores, 582. *b.* item dicuntur nubes, 859. *a.* baſes Eccleſie, 901. *d.* & montes, 1075. *e.* & antemurale, 662. *a.* 1322. c.

Prophetando promiſerunt Chriſtum, & rebus & verbis, ſancti veteris Teſtamenti, 14. *b.* Non unum ex Prophetis, ſed Dominum Prophetarum, ore Petri Eccleſia profitetur Chriſtum, 595. *b.* Quid ſit, quod filiis Prophetarum ligna cedentibus, ferrum de manubrio lapſum Eliſeus reſtituit, 701. *b.* 1178. *c.* Prophetarum non ſolum verba, ſed etiam actiones ſunt prophetie, 721. *d.* 1281. *b.* Quid ſit prophetam per aquam mitti uſque ad talos, ad genua, ad renes, 713. *a. b.* Prophete multa dicunt predicentis ſtudio, non maledicentis voto, 810. *a.* Non omnes prophete ſanctitatis meritum attingunt, 853. *b.* Prophete verbo, ſcripto & exemplo terram rigaverunt, 857 e. Prophete quaſi legentes loquuntur, 893. *e.* Inſpirati quandoque Prophete per Angelos 895. *c.* Quod futurum eſt in opere, intus iam factum eſt in predeſtinatione, 900. *a.* 928. *c.* Prophetis innituntur Apoſtoli, quos illuſtrant, 902. *d.* Quot modis Prophete tangantur ſpiritu prophetie, 1176. *b.* Quidam Prophete ex ſuo ſpiritu loquentes, a Spiritu ſancto correpti, ſeipſos reprehendunt, 1180. *d.* Prophete veri a falſo, diſcrimen, 1181. *b.* Prophete, qui ſoleant ſuas ſcribere prophetias, 1183 *a.* Prophete verbum quod foris proferunt, coniungunt verbo quod intus audiunt, *ibid. b.* Cur de ſe tamquam de aliis, aliquando Prophete loquantur. 1186. *a.* Tunc ſublimitas ſpiritus preſidentis oſtenditur, *ibid. c.* Multa ſimul vident Prophete, que ſucceſſive narrare coguntur, 1227. *a.* 1237. e. Eis familiare eſt ab uno argumento ad aliud ſubito tranſire, 1223. *b.* Ad narranda divina, quam anguſtum eſt cor hominis, 1237. e. Prophetæ ex Dei perſona loquuntur, 1252. e. Propheta verus, Dei verba, non ſua loquitur, 1268. *b.* falſus ſua, non Dei verba, *ibid.* Stare ante Deum etiam Prophetæ nequeunt, 1294. *b.* Prophete verbis res, & verba rebus exponunt, 1281. *b.* Cur Propheta de medio Iſrael exiit in campum, a quo regreditur domum, 1294. *d.* Prophete pluſquam Moyſes divinam ſcientiam apprehenderunt, 1348. *a.* Apoſtoli pluſquam Prophetæ in Dei ſcientia eruditi ſunt, *ibid.* Prophetæ veteris Teſtamenti priorum Eccleſiæ ducum præſcitam ſcientiam admirati ſunt, 1371. *b.* Mercedem Prophetæ, non autem de Propheta accipere, quid ſit, 1521. *d.*

PROPHETIA, cæteris pereuntibus, in æternum manet, 57. *d.* Prophetiæ ſpiritus non ſemper adeſt Prophetie, 72. *b.* 246. *a.* 1180. *b.* vel non adeſt eodem modo, 1276. *b.* Prophetia non ſolum de futuris, ſed & de præteritis enuntiat, 132. *a.* Prophetica dona quædam ſunt mœnia mentis, 375. *e.* Non eſt prophetia ſine intelligentia eorum quæ prævidentur, 378. *e.* Superbi ſpiritu prophetiæ aliquando repleti, 853. *b.* Ita teneatur veritas rei geſtæ, ut non evacuetur rei gerendæ, 1167. *d.* Tempus, triplex prophetiæ objectum eſt, 1173. *e.* De præterito & præſenti occultis ſunt prophetiæ, 1275. *a.* Unde dicatur prophetia, *ibid. b.* Ex prædictione futurorum probantur præterita, *ibid.* c. & ex præteritis probantur futura, *ibid. c.* 1436. *c.* Ordo prophetiæ, 1176. *a.* Modi prophetiæ, *ibid. b.* Dicta Prophetarum dicuntur apud Judeos deſerta, 1200. *d.* Prophetia omnis divino lumini comparata, abſorbetur, 1241. *c.* Sermo propheticus firmior, ſed obſcurior, 1336. *d.* Prophetiæ dantur fidelibus, & infidelibus ſigna, 1468. *b.* In prophetica locutione, alter eſt qui preſidet, alter qui obſequitur, 1186. *c.*

PROPITIATORIUM ſignificat Dominum incarnatum, 1547. *c.* Duo cherubim, que vultus vertunt in propitiatorium, quid ſignificent, *ibid.*

PROPONERE recta nihil prodeſt, niſi propoſiti ſimus tenaces, 226. *b.*

PROPUGNACULUM a clypeo allegorice

rino, quid differ, 1340. b. Quid ambo significent, ibid.

PROSPERITAS per diem & lucem significatur 44. c. 139. d. Spiritalis prosperitas, quantis obnoxia periculis, 70. e. Adversis atteritur, qui memoria prosperorum non fulcitur, 80. b. Dies vertitur in tenebras, cum quæ diabolus promittit prospere, intelliguntur adversa, 107. e. Dies dicitur prosperitas, & nox tribulatio, 194. d. 432. d. Culpam quam insequitur, qui prosperitatem seculi calcat, 220. a. Prosperitas magis quam adversitas sanctos gravat, 139. b. Prosperitas temporalis periculosa, ibid. Iaventas æterna, terrenam prosperitatem refugiunt, ibid. d. 147. d. 220. d. 287. b. Per mane & vespere prosperitas & adversitas hujus mundi significantur, 272. d. Qui in prosperitate Deum non audivit, non exaudietur a Deo in adversitate, 175. a. Prosperitas impiorum a prudentibus statim damnatur, 184. d. Qui impiorum prosperitatem ambiunt, longe fient a salute, 185. b. Ex prosperitate oriri solet elatio, 220. c. Cur alios Deus flagellis deprimat, alios successibus fulciat, 223. e. Deus etiam in prosperis metuendus, 233. b. Prospera suis meritis tribuunt impii, 271. b. Despecta est vox confessionis, quam format jucunditas prosperitatis, ibid. c. Periculosa prosperitas rei familiaris ex proprio provisione, 336. d. Statutum est quantum prosperitas, vel adversitas unicuique homini sit futura, 383. a. Prosperitas sæpe a bono opere retrahit, 413. a. Prospera cur justi despiciant, 431. e. Prosperitas & adversitas in hac vita alternant, 433. a. Sæpe malo bonis, & bona malis in hac vita eveniunt, 418. a. Prosperitas impiorum, brevis, ibid. d. 433. a. Prosperitas mundi impedit redituræ ad bona opera, 439. a. Prosperitas cum iniquitate, est esca in laqueo, 442. b. Prosperitas innocentiæ, adversitas iniquitatis non est argumentum, 488. b. Falsa hominum de adversis & prosperis judicia, 511. a. Iniqui ex justorum prosperitate turbantur, 530. a. Sanctorum mens fugit prospera, & ad adversa præparatur, 538. a. Nihil prosperum sibi justi deputant, 672. a. Qui nulla prospera appetit, nulla adversa pertimescit, 714. e. Constitutus in prosperis, vix se custodit a superbia & luxuria, 823. e. prosperitas claudit aures cordis, 843. e. Per sola prospera solvimur, & per adversa ad virtutes solidamur, 947. e. Malum corrigitur difficilius, quod prosperitate fulcitur, 1117. b. Nec exultandum in prosperis, nec deficiendum in adversis, 1388. a. hæc ars, quanto adnisu discenda, ibid. e. Qui lætis & adversis rebus utendum, ibid. a. Elatio & immoderata lætitia in prosperitate cavenda, 1353. e. In prosperitate judiciorum Dei recordandum, 1646. e.

PROTECTIO Dei si nos deserat, nihil sumus, 759. b. Per umbram signatur ex superna protectione, refrigerium, 1077. b. Protectio divina scuti nomine significatur, 1105. b.

PROVOCARE Deum est de eius donis inter proximos superbire, 327. d. Provocare iram Dei, est mandatis illius sciendo contraire, 640. c.

PROXIMUS dicitur species nostra, 905. b. Proximi amor ad salutem necessarius, ibid. in quo consistat, ibid. c. Tantum quisque portat proximum, quantum amat, 1333. a. Proximus est amandus, si ad Deum pervenire valimus, 1531. d. V. Amor. Dilectio proximi.

PRUDENTIA sine simplicitate, vana, 28. c. Quomodo prudentia in nobis stigescat, 68. a. Prudentes despicerunt impiorum prosperitatem, 184. c. Prudentia plurima non est recta, 545. d. Prudentiæ excessus damnabilis, ibid. e. Sancti cavent, ne sua prudentia innitantur, 700. a Prudentia sapientum divitiæ, ibid. d. Mundi prudentes corda sua inclinant ad famulatum satanæ, 1126. a. Prudentia, quid sit, 1027. a. Mundi prudentiam Deus irridet, 1405. b.

PRUNARUM nomine mentes hominum cupiditatibus accensæ, signantur, 1114. d.

PSALMUS pro octavo, quid significat, 21. a. 1341. c. Psalmodiæ vox devota, Deo parat iter ad cor, 1150. b. Compunctione per psalmodiam effusa, ad Jesum pervenitur, ibid. c.

PUERI tres Hebræi in camino ignis illæsi, 334. c. Ludus puerorum divitum, 487. 1. Pueri Ecclesiæ, qui dicantur, 614. c. Mane signat pueritiam, 1512. d.

PULCHRITUDO entis est gloria temporalis, 442. c. Pulchritudo universitatis post extremum judicium, in quibus sita, 1094 c.

PULSARE, quando Dominus dicatur, 1482. c.

PULVILLUM sub capite, vel cubito jacentis ponere, quid sit, 500. a.

PULVEREM in pedibus contrahere, quid sit, 27. d. Pulverem super caput in cælum spargere, quid signet, 93. a. Quid sit dormire in pulvere, 495. b. Pulvis denotat peccatores, 902. c. 980. a. 1002. d. Vita pravorum sub pulvere absconditur, 1053. e. Pulvis pigmentarii est virtus bene operantis, 2429. c.

PUNITUR aliter civis, aliter hostis, 984. d.

PUPILLUS dicitur Ecclesiæ populus, 240. d. 620. e. Electi dicuntur pupilli, 322. d. Infirmi Christiani appellantur pupilli, 325. b. Pupillus cui non adjutor, quis sit, 620. a. Pupillorum causam pro pecunia defendere, est præmium terrenum & non æternum quærere, 1413. d.

PURPURA tabernaculo oblata, quid significet, 987. a.

PUSILLANIMES arbustis comparantur, 631. a.

PUTATIONIS nostræ, quando tempus, advenerit, 1349. d.

PUTEOS fodere, quid sit mystice, 509. d. Puteus arctus signat malam consuetudinem, 844. b. Esset lundus puteus, si fuisset mensura peccati, ibid. d. Isaac puteos fodisse apud alienam gentem, quid sit, 2042. b.

Q

QUADRAGESIMA, unde jejunetur, 2494. b. Moyses & Elias, & ipse Christus quadraginta diebus continuis ab omni cibo abstinuerunt, ibid. Multiplex significatio horum jejunii dierum, allegorica, ibid. a. A Quadragesimali jejunio excepti Dominicæ, 1494. a. Quadragesima Deo offertur, totius anni pars dierum decima, 1495. a. Caro læta nos traxit ad culpam, afflicta reducat ad veniam, ibid. Jejunium eleemosynis ad Deum levetur, ibid. b. Sibi jejunare, quid sit, ibid. Qui sanctificetur jejunium, ib. a. Dum caro jejuniis atteritur, animus a vitiis retrenetur, ib. V. Jejunium.

QUADRIPARTITA potest qualitate distingui, omne quod dicitur, 732. c.

QUÆRERE Deum, quid sit, 269 d. 563. b. Quidam a Deo exteriora quærunt dona, non ipsum donorum auctorem, 489. d. Quomodo & ubi quærendus sit Deus, 374. c. Quærentibus primo regnum Dei, & justitiam ejus, Dominus venit, & in eorum corde primus sedet, 239. d. Christus, quam sollicite quærendus, 1546. c. Per noctem Christum quærere, quid sit, ibid. Civitatem quærendo circumire, quid sit, ibid. d. Quærere per vicos & plateas, quid sit, ibid. Nos quærentes invenient vigiles, qui civitatem custodiunt, ibid.

QUASI aliquando similitudinem, aliquando veritatem significat, 501. c. 901. c. 801. b. Quæ sit hujus potestas vocis, 1311. b.

QUIDAM dicitur de eo, quem aut exprimere nolumus, aut non possumus, 166. b.

QUIES vere in contemnendis rebus mundi consistit, 199. d. Quiescere cur, quomodo dicatur, 246. d. e. Quies in labore, & fatigatio in quiete, 532. a. 1269. e Quies nociva, quæ sit, 1200. b. c. Nulla mentis quies hic aut perfecta, aut diuturna, 1327. e.

QUINARII numeri ratio, 1354. b. Quinarius numerus per semetipsum ductus, quid significet, 1379. d.

QUINQUAGENARIUS numerus requiem significat æternam, 22. d. 24. b. 741. c. 1300. c. 1378. a.

QUINQUE sensus exteriores virtutem & discretionem a cerebro trahunt, 869. b.

R

RABBONI magistrum significat, 2548. c.

RACHA in hebræo vox indignantis est, 632. c.

RACHEL interpretatur ovis & visum principium, 210. d. 1324. d. Rachel figurat vitam contemplativam, ibid. Rachel idola patris furata, Ecclesiæ fuit figura, 986. d. Rachel videt, sed non parit; pulchra, sed infecunda, 1325. a.

RADERE saniem testa, quid sit, 87. b.

RADIX nuncupetur cogitatio occulta, 232. a. 412. c. 631. d. Radicem deorsum mittere, quid significet, 281. d. 412. e Radix justi natura humanitatis intelligi potest, 325. e. Item radix justi, sancta prædicatio, 395. e Radicem juxta aquas aperiri, quid sit, 631. d.

RAM, id est excelsus, 735. b.

RAPHAEL interpretatur medicina Dei, 2604. a. ad cæcitatem Tobiæ curandam missus, 2605. c.

RAPTORUM duo genera, 649. a. Si tanta mulctatur pœna, qui sua non tribuit; quanta ferietur qui aliena rapuit, 478. c. Homo invisibiliter rapitur, qui visibiliter rapiebat, 789. b. Raptores repente æterna percussio corripiet, 790. a. Non solum qui aliena rapiunt, sed etiam qui sua non tribuunt æterna pœna digni, 2855. a.

RATIO in mente sicut domina familiæ, 31. b. sicut absente domina vagantur ancillæ, sic absente ratione, cogitationes, ibid. Aliqui rationi magis quam fide in Deo cenentur, 532. a. Homo rationalis per occisionem irrationalium non potuit redimi, 552. b. Naturali lumine rationis, tamquam mentis, pravum & rectum innotescunt, 875. b. Rationem cæli in terram ponere, quid sit, 953. b. Deus est creaturarum rationabilium ratio, 964. b.

REATUS primæ culpæ ab ingressu regni quemque prohibebant ante Christi adventum, 108. a. V. Peccatum originale. Sinus Abrahæ.

REBECCA gentilitatem designet, 23. d. 2160. e. Rebecca minorem supponens filium patri benedicendum, quid signet, 1013. b.

REBELLES lumini sunt impii, 527. b. Homo qui subesse Dei jussionibus noluit, sub suis se necessitatibus stravit, 283. a. Quanto magis sibi rebellare vides, tanto amplius hostis noster non expugnare contendit, 772. b.

REBLATA interpretatur multa hæc, 229. d.

RECEDITUR a Deo dupliciter, 1251. a.

RECLINATORIUM aureum ferculi, quid figuret, 2334. a.

RECTI, quinam dicantur, 554. b. Providendum ut quod recto studio incipimus, recto fine peragamus, 52. a. Quæ nostra facto putamus recta, utrum talia sint in Dei judicio, ignoramus, 143. d. Recti non sunt qui hæc mala pro bonis æternis perpeti metuunt, 234. b. Quanto altius Dei rectitudinem contemplamur, eo de nostra magis formidamus, 164. c Rectitudo humana divinæ comparata, est tortuosa, 263. a. 269. d. 170. b. Rectæ mentis est ex verbis adversariis, si quæ bona sint, probare, si mala, rejicere, 037. c. Hic rectus non est, qui a pravitatis desiderio liber non est, 918. c. Deus dat nobis bene vivendi rectitudinem, 324. b. Recti non ambiunt intercessores pro aliis videri, 337. b. Recte agenti, quid laus hominum noceat, quid irrisio prosit, 359. d. Rectitudinem tenere in opere, & in cogitatione, arduum, 389. a. Qui careant pedum rectitudine, 1193. c. Rectitudo justitiam designat, 92. a. Male de rectum putat, qui regulam summæ rectitudinis ignorat, 170. b.

RECTORUM curæ erga sibi subditos, 21. c. Tres rectorum ordines in synagoga erant, 60. a. Discretio rectori necessaria, 620. c. Rectoris boni conditiones, 637 a. 641. b. Rectorum moderatio, qualis esse debeat, 637. b. Rector justitia & misericordia uti debet, 641. c. Rectores superbi apostasiæ vitio laborant. 735. a. Rectoris boni forma videndi describitur, 784. a. b. Rectores Ecclesiæ humilitatem sectari debent, ibid. d. Rectores Ecclesiæ de animabus sibi commissis in judicio redent rationem, ibid. Qualiter in regimine se gerant, 757. a. Rectores perversos. quandoque dat Deus, 807. b Pro peccatis rectorum puniuntur populi, ibid. c. Rectorum vitam sæpe populi sequuntur, ibid. a Rectores fortiora tentationum certamina patiuntur, 1032. c. Quisque signum pelam defert, sub quo rectore militet, 1142. c. V. Pastor. Prælatus.

RECONCILIARI proximo, quomodo debeamus, 1590. d.

REDEMTIO omnis ex captivitate procedente est, 581. d. Si homo peccare noluisset, ad cælum sine redemtione pervenisset, 108. a. An Deus potuerit redimere genus humanum in aliena ab homine natura, 552. b. Redemtoris nostris conditio, 760. b Sursum Angelos Filius Dei firmavit, deorsum homines redemit, 1322. e. Deus, ut opus proprium, id est hominum salutem faceret, alienum fecit, id est humiliit, flagella & mortem patiendo, 1352. a. Redemtori nostro multa debemus, 1551. a. d.

REDEMTA sanctimonialis regnarum virtutum, 2659. d. Virgo Romana Herundinis discipula, ibid.

REGES dicuntur, qui membrorum suorum motus regunt, 374. b. Cur sancti dicantur reges, 128. b Reges sunt, qui passionibus suis dominantur, 837. c. Quatuor sunt ordines regentium in Ecclesia, 2407. a Regum munera Christo oblata, quid significent, 2470. b. Rex contra Regem bellum commissurus, quid significet, 1530. a

REGITUR bene summus locus, cum is qui

præest, vitiis potius quam fratribus dominatur, 834.*b.*

REGIMINIS corporis nostri diversitas, 115. *b.* In regimine constituti, gloriam suę dignitatis dissimulent, 146.*a.* Regimen Prælatorum, quale esse debeat, 786.*a.* Potestas regiminis ministrari non potest, sine studio curæ temporalis, 809. *a.* Quid discutere teneatur, is cui regimen offertur, 810.*d.*

REGIO nostra Paradisus est, 1471.*b.*

REGNARE ubique Deum, qui errando negent, 1470.*b.*

REGNUM cælorum dicitur Ecclesia, 1060. *c.* 1297.*d.* 1476. *d.* 1510. *d.*1634.*e.* In regno Dei simplex est adhuc stola sanctorum, 16. c. 1153. *e.* Regnum cæleste æque Judæis ac Gentibus, justis & injustis ad fidem conversis, aperitur, 1382. *b.* Regnum Dei, cur æstati comparetur, 1438.*c.* Regnum cælorum mundi ruinæ clamant proximum, 1448. *b.* Regnum Dei tantum valet, quantum habes, 1451.*c.* Nihil vilius cælo, cum emitur: Nihil carius, cum possidetur, *ibid. d.* Ex visibilibus ad invisibilia gradus faciendus, 1472. *b.* Cælorum regnum, simile thesauro abscondito in agro, *ibid.* Regnum penetrare valebit, qui hic recte vivere studuerit, 1475. *a.* Si amor ad regnum non trahit, vel timor minet, *ibid. e.* Regnum cælorum decem virginibus comparatum, 1476. c. Lætitia hujus regni civium, quanta, 1487. *c.* invitati illuc festinemus, *ibid.* Ardenter amare est festinare, *ibid.*e. Regnum cælorum, an possit dari murmurantibus, 1512. e. Gaudendum summopere est cuique, in regno Dei esse, vel ultimum, 1513. *e.* Regnum cælorum, quibus denegabitur, *ibid.* e. Regnum cælorum vim patitur, 1524.*a.* Regnum cælorum est locus justorum, *ibid. b.* Regnum cæleste futurum ex regno præsenti Ecclesiæ, sperandum, 1591. *c.* Regno cælorum Ecclesia justorum maxime intelligitur, 1614.c.

REGNUM diaboli, & gloria hujus mundi, & concupiscentia carnis in servis Dei contrita sunt, 157.*b.*

REGULUS (princeps) salutem filio petiit, tamen in fide dubitavit, 1560. r. Cur ad ejus filium Christus ire noluerit, *ibid. d.*

REGULUS rex serpentum, Antichristum signat caput reproborum, 476 *b.* 1512.*e.* Regulus perimit, non morsu, sed flatu, *ibid.*

RELIGIOSORUM actio confunditur ex actione secularium, 9. *c.* Paret se ad tentationes, qui ad Dei servitutem accedit, 121. *a.* Religiosi terrena abjiciunt culmen apprehensuri perfectionis, 263.*c.* Religiosus seipsum Deo offert profitendo sacrificium, 326. *a.* Qui exteriora tantum curant, religionem non habent, sed simulant, 614. *d.* Quidam ex professione christianæ Religionis gloriam quærunt, 802. *a.* Religionis obtentu, vitio elationis quidam intumescunt, 841. *b.* A Gentilibus christiana religio potissimum propagata, 888. *b.* Quanta religione debeant Reges Deo famulari, 1000.*a.* Monasticæ perfectionis culmen amplecti meditantem, qua arte diabolus dissuadeat, 1068. *d.* Vita religiosorum in plebe, sicut templum in civitate, 1648 *b.*

RELINQUIT suos Deus aliquando ad modicum, 661. *a.* Multum propter Deum relinquit, qui sibi nihil retinet, 1450. *d.* Relinquere nos ipsos, quomodo possimus, 1586. *e.* Omnia relinquere possumus, etiam retinendo, 1625. *c.* Qui in hoc mundo nihil amando possident, etiam possidendo omnia reliquerunt, 1633.*e.*

REMEDIA adversus diaboli impugnationes, 202.*b.* Ad salutem corporis in remedio amaro, libet etiam quod tædet, 1028.*d.* Quæ remedia morbis nostris Christus attulerit, 1586.*e.*

REMISSIO auctoritatis & potestatis diaboli, 555.*a.*

RENES delectationem carnis significant, 1535. *e.* Renes habeat accinctos, qui comedit Pascha, *ibid.*

REPREHENDI a corde, quid sit, 560. *c.* Ad reprehendendos nosmetipsos semper accincti simus, 1021.*c.*

REPROBAVIT Christus Scribas, Pharisæos ac Pontifices, 920. *d.* Non est iniquus Deus, alios eligendo, alios reprobando, 799. *a.* 1102.*c.e.*

REPROBATIO prius intus agitur, & postea exterius ostenditur, 797.*c.* Doctrina Ecclesiæ de prędestinatione & reprobatione spem nutrit humilium, & elationem premit superborum, 798.*b.* Reprobatio & electio sunt justæ, 806. *a.* 1101. *a.* & occultæ, 855. *d.* 1447.c Reprobatio Judęorum & electio Gentium non discutiendæ, 547.*c.* 805. *d.* 854. *d.* Reprobatio eorum qui vocanti Deo non parent, 1624.*d.* Judicia Dei reprobantis justa & occulta, exemplo parvulorum sine baptismo morientium, 855 *d.*

REPROBI dicuntur catuli leonum, 157. *b.* Cur reprobi dicantur a justis fratres & prætereuntes, 224.*b.* Reprobi comparantur torrenti, *ibid.c.* dicuntur sepulcra, 498.*b.* glareæ Cocyti, 499.*a.* antrum diaboli, 876.*a.* umbra mortis, 1078. *b.* carnes Leviathan, 1119. *c.* Diabolus cum reprobis una est persona, 112.*b.*

Reprobi, unde generentur, 157. *b.* Reprobi facti sunt Judæi, quia Apostolos audire noluerunt, 578 *c.* 581.*a.* 921.*b.* Reproborum vita, favillæ & paleæ comparantur, 491. *b.* Reprobi sunt innumerabiles, 798.*c.* Sunt in Ecclesia super numerum, *ibid. d.* Reprobi & electi simul, quinam dicantur, 1057.*b.*c. Reproborum quorumdam exempla, 1634. *a. b.* Reprobi in cæcitate mentis, quasi in claritate luminis exultant, 28. *d.* Qui sæpe volens cecidit in culpam, quandoque nolens capitur ad pœnam, 54. *c.* Reproborum conditiones, 112. *c.* 275. *b.* 796. *c.* Reprobi nec in extremo tempore mentem perversam mutant, 172. *a.* Reproborum mentes perversis cogitationibus semper invigilant, 193. *a.* Sæpe cogitationes reproborum cassæ, nec minus rea conscientia, 194.*a.* Reproborum fortitudo, in quo sita sit, 221.*c.* Reprobi sola præsentia respiciunt, 224. *b.* 253. *d.* Semitæ reproborum involutæ, 226. *b.* 259. *d.* Bona quidem reprobi sæpe cupiunt, sed a malis numquam recedunt, 227. *a.* Reprobi semper hic appetunt vivere, 253. *c.* Reprobi solis rebus transitoriis, etiam morte urgente, addicti, 254. *a.* 286. c. 357.*d.* Reprobi sæpe peccata confitentur, sed detlere contemnunt, 258.*c.* Quanta reproborum in morte infelicitas, 358. *a.* Bonis a Deo acceptis, reprobi fiunt pejores, 367. *a.* Reproborum cordibus non timor requiem, sed pœna parit timorem, 381.*b.* Reproborum vita & finis, 408. *b.* Reprobus etsi feriri metuat a superno judice, semper auget quo feriatur, 409. *d.* Flagellis reproborum mens induratur, 429.*a.* Traduntur in reprobum sensum, qui veritatis lumen a se superbe repellunt, 527. *c.* Reprobi aristarum more nunc eriguntur, electi vero ut grana latent, 540. *b.* Quid sit reprobos mandere herbas, & arborum cortices, 651. *a.* Reprobi flendis sceleribus subjecti, gaudent, 653. *d.* Ut ægris desperatis, sic reprobis non negatur quod volunt, 681. c. Reproborum quotidiani defectus, 748. *c.* Dum minora incaute negligunt, ad deteriora perniciose prorumpunt, *ibid.* Reproborum proprium est semper prava agere, & numquam acta retractare, 793. *d.* Numquam reprobi culpam suam, nisi in pœna cognoscunt, 796.*c.* In exteriora respui, reprobationis signum: sicut prædestinationis, ad interiora trahi, *ibid.d.* Prosperitas malorum in bonos manifestum est reprobationis indicium, 827. *c.* Lux reproborum est gloria vitæ præsentis, 927.*a.* Squamis defensionis tecti reprobi, jaculis veritatis resistunt, 1506. *d.* Hericius in reprobis foveam habet, 1508. *b.* Iniqui alterna se defensione tuentur, *ibid. c.* Convivium reproborum est delectatio temporalium voluptatum, *ibid.* e. Virtutum divitiis vacui, penuriam cælestis gaudii nesciunt, 1118. *a.* Egestas reproborum est defraudatio meritorum, *ib.b.* Reprobi non intelligunt suam egestatem, *ibid.*e. Reproborum cum satana, & inter se, noxia concordia, 1119. *c.* Hæc concordia reproborum pessima, 1120. *a.* Hanc concordiam dissolvere licet, exemplo Pauli, *ibid.* A reproborum cordibus non fugat satanam, sancta prædicatio, 1124. *d.* Reprobi sæpe viam sanctitatis aliis ostendunt, 1130. *e.* Pœnarum æternitatem non credunt reprobi a diabolo decepti, 1132. *b.* falsis eorum rationibus respondetur, *ibid. c.* Humilitatis mutuæ formam, reprobi non tenent, sed contemnunt, 1136.*b.* Reprobationis signum evidentissimum est superbia, 1142.*c.* Reprobi humilitatis argumentum vertunt in elationis occasionem, 1277. *a.* Negligentia & contemptus verbi Dei, reprobationis est indicium, 1506. *d.* A cœna reprobati avari, curiosi, voluptatibus carnis dediti, 1621.*d.*

Reproborum status pro hac vita, 28. *c.* Reproborum locus superbia, 91.*b.* Reproborum numerus infinitus, 798. *c.* Reproborum judicium finale, 234. *d.* Reprobi in extremo judicio interius exteriusque torquebuntur, 202. *c.* 286. *c.* Reproborum trepidatio in judicio extremo, 234. *c.* 1478. c. Reprobis sunt menses vacui, & noctes laboriosæ, 249. *c.* Reproborum numquam finienda supplicia, 285. c. Reprobi neglecta veritate postmodum juste excæcantur, 527. *b.c.* Reprobus arbor infructuosa inciditur, & in gehenna conteritur, 535. *c.* Reproborum alii judicantur, alii non judicantur, 835. *c.* Reprobi in judicio Christum non videbunt in divinitatis forma, 856. *b.* Quid sit reprobos sanctificari in die occisionis, 874. *b.* Reproborum pœna, Dei electorumque gloriæ famulatur, 1093. *c.* Fulmine conterentur reprobi in judicio, justis illæsis & gaudentibus, 1120. *d.* Cur reprobi in tenebras cadant exteriores, 1263.*c.* Reprobi sunt in amaritudine, 140. *b.* Reproborum interitus, 172.*a.* Reproborum finis insperatus, 254. *a.* Æterna damnatio reprobum sequitur, 326. *d.* Reprobos Deus ab inferno non retraxit, 398.*d.*

Reproborum fortitudo, quæ, 221. *c.* Fit ex probis amplitudo muneris, incrementum damnationis, 273. *c.* Reproborum in judicio falsa & infructuosa pœnitentia, 1479. *b.* Tunc preces eorum irritæ, *ibid.* Reproborum imitatores dicuntur filii eorum, 648.*c.*

REQUIEM æternam desiderat, qui pondus diei in hac vita portat, 247. *c.* Deo recedente ab homine, nulla ei quies remanet, 393. *d.* Requies vera, quæ sit, 480. *a.* Requies perfecta, qualis, 603. *a.* In præsenti vita, quies nulla a tentationibus, 754.*a.*

REQUIRERE Dei, quid sit, 40. *c.*

RES insensibiles ducunt nos in cognitionem sensibilium & intelligibilium, 127.*b.* Nonnumquam res gestę in actione malæ sunt, & in significatione virtutem prophetiæ continent. Res semel dicta pro confirmatione replicatur, 912. *d.* Cum rebus desideria crescunt, 1075.*a.*

RESISTERE Deo, quid sit, 280. *b.* Nemo potest Deo resistere, *ibid.* 299.*a.* Sancti aliquando Deo resistunt, 299.*a.*

RESPICERE Dei, quid sit, 535.*a.* 606.*d.* 992. *c.* Deus nos respiciendo per gratiam reformat, 606.*d.* Dupliciter Deus peccatorem respicit, 1052.*a.*

RESPONDERE Dei animabus beatis orantibus, quid sit, 43. *b.* 1145. *b.* Respondere Deo unum pro mille, quid sit, 289. *c.* Respondere Deo, quid sit, 318. *b.* 399. *d.* 1145.*b.*

RESPONSUM, quid sit, 1.*a.*

RESURRECTIONEM Domini significat Job offerens sacrificium die octavo, 20. *c.* Ortus auroræ est nova resurrectionis nativitas, 522. *c.* Christus suorum spem resurgendo solidavit, 167. *d.* Resurrectio Christi resurrectionem nostram figuravit, 463. *a.* Redemtor noster ostendit resurrectionem, ut nos resurrecturos speremus, *ibid. b.* Exemplo Job credimus resurrectionem factam, qui cognovit faciendam, 465. *a.* Resurrectio Christi est festivitas hominum & Angelorum, 1556. *d.* *Vide* Christi resurrectio.

RESURRECTIO carnis, unde fiat credibilis, 289. *b.* Resurrectio corporum exemplis deprehendi potest, ratione non potest, *ibid.* c. 1396. *a.* Resurrectio carnis nomine ligni comam facientis, significatur, 395. *c.* Job negat resurrectionem futuram ante mundi finem, 397. *a.* Vocati Deo respondebimus, cum incorruptibiles resurgemus, 399. *c.* Incorruptibilitas superat vires naturæ humanæ, 400. *a.* Resurrectionem nostram in elementis suis mundus imitatur, 464. *b. c.* 1394. *c.* Christi resurrectio ad triduum, nostra ad finem mundi dilata, 461. *c.* Fiduciam nostram roborat multorum, Christo resurgente, resurrectio mortuorum, 464. *a.* 1528. *a.* Fides resurrectionis adstruitur, *ibid. b.* Qualitas corporum post resurrectionem, 465. *a.* Qualis fuerit error Eutychii Constantinopolitani Episcopi, de palpabilitate corporum post resurrectionem, *ibid. d.* Job credidit carnem nostram in integrum statum reducendam, 467. *c.* Caro nostra post resurrectionem eadem per naturam, & diversa futura est per gloriam, *ibid.* c. Job de resurrectione sua certissimus, 468. *a.* Quinam resurgent ad tormentum, non ad judicium, 836. *b.* Resurrectionis tempus a Job prævisum, & prænuntiatum, 964. *d.* Christi resurrectio forma nostræ, 1393. *b.* De resurrectione tempore Gregorii, quidam dubitarunt, *ibid c.* Refelluntur, & resurrectio demonstratur, *ibid.* 1558. *d.* Anima sitit, ut Deum videat, caro sitit, ut resurgat, 1393. *d.* Resurrectionem futuram utrumque Testamentum prædicat, 1394. *c.* Hominis generatio majus miraculum, quam resurrectio, 1395. *a.* Multa in rerum natura non minus nos latent, quam resurrectio, *ibid. d.* Citra resurrectionis fidem cetera frustra creduntur, 1396. *a.* Sola est in miraculis ratio, potentia facientis, *ibid. b.* Christus ostendit exemplo, quod noest

bis promisit in præmio, 1528. *b.* Facilius est Deo reparare quod fuit, quam creasse quod non fuit, *ibid. c.* Quæ ex resurrectionis spe sequantur, ad mores pertinentia, 1559. *d.* Spes futuræ resurrectionis omnia lenit mala, 1614. *d.*

RETIBUS peccata comparantur, 449. *a.* Cur Christus post, non vero ante resurrectionem, recte mitti ad dexteram jusserit, 1541. *d.* Cur modo retia rumpi, modo dicantur non rumpi, 1542. *a.* Quid sit Petrum trahere rete ad terram, *ibid. b.* Pisces 153. in retibus post resurrectionem capti, quid significent, 1543. *a.*

RETRIBUTIONUM diversitas concors in cœlo, 136. *d.* Gloria retributionis semper sequitur laborem operis, 191. *b.* Qui æternam retributionem expectat, ad omnem causam secuturæ mercedis seipsum extendat, 656. *c.* Retributio ultima Pastorum multorum, 726. *d.* Cur ex merito retributionem quæramus, & tamen Deo gratias agamus, 1101. *b.*

RETRO aspicere post aratrum, quid sit, 1198. *d.* Abire retro possumus opere, vel cogitatione, 1199. *a.* Non licet retro abire in vita activa, 1210. *c.* Cur mali dicantur retro cadere, 1551. *d.*

REVELATIONES Dei, quomodo fiant, 893. *a.* Visionis nomine signatur revelatio, 1310. *b. V.* Locutio. Prophetia.

RHINOCEROTIS natura, 995. *c.* 1010. *b.* dicitur & monoceros, *ibid.* Qui per rhinocerontem designentur, 995. *c.* Rhinoceros ad præsepe Christi religatus, quid significet, 997. *b.* 1010. *a.* Qua arte mitigetur, *ibid. b.*

RIDERE Dei, quid sit, 407. *a.* 637. *c.*

RISUS sanctorum post luctum, 285. *c.* Risus cordis de lætitia nascetur securitatis, *ibid. d.*

RIVULI fluminis sunt dona Spiritus sancti, 476. *d.*

ROBUSTI in Ecclesia, quinam sint, 847. *a.*

ROMANI agri & Italiæ devastatio, tempore Gregorii, 1253. *a.* Romæ ac Italiæ miserabilis status, 1374. *c.* Senatus Romæ ablatus, *ibid. c.* Populus Romanus peste, aut gladio sublatus, 1375. *a.* ædificia collapsa, *ibid. b.* Romani prius orbem deprædati, omnibus gentibus in prædam dati sunt, *ibid. c.* Calvitium suum, sicut aquila, Roma dilatavit, 1376. *a.*

ROMPHÆA versatilis, cur ad paradisi aditum posita, 397. *c.*

ROMULA virgo sancta, 1659. *c.* ejus virtutes, 1660. *a.* Paralysim, qua afflicta est, patientissime tulit, *ibid.* Detrimenta membrorum Romulæ, facta virtutum incrementa, *ibid. b.* Romula viatico munita, feliciter moritur, 1661. *a.* exequiæ ejus cælestes, *ibid.* Margarita in sterquilinio, Romula in paupertatis abjectione, *ibid.* Romula veris honoribus, ac divitiis in paupertate cumulata, *ibid. c.*

ROS desuper veniens, gratia Dei est, 632. *b.*

ROTÆ comparata impiorum felicitas, 531. *b.* Rota Scripturam Sacram significat, 1213. *b.* 1277. *b.* Rota super terram tracta quid significet, 1215. *c.* Rota in medio rotæ, Novum Testamentum in Veteri contentum significat, 1217. *d.* Rotæ facies quatuor, quid signent, *ibid. c.* Habent rotæ facies & vias, & per quatuor partes vadunt, 1219. *d.* Euntes rotæ & non revertentes, quid, *ibid. c.* Rotæ interioris & exterioris statura, altitudo, & aspectus, 1220. *b.* 1221. *d.* Quid sit rotas ambulare cum ambulantibus animalibus, & elevari cum elevatis, 1226. *c.* Rotas ire post spiritum, *hoc est* quo spiritus legentis tendit, eo divina eloquia levari, *ibid. c.* Quid significet spiritus vitæ in rotis, 1228. *c.* 1230. *a.* Quid sit rotas ire, stare, & elevari cum animalibus, *ibid.*

RUBIGO vitii purgari non potuit, nisi igne tormenti, 83. *a.* Rubigo iram figurat, 1113. *c.*

RUBUS ardens, in quo Moysi Deus apparuit, quid significet, 095. *d.* 1227. *b.*

RUGÆ Ecclesiæ sunt mali christiani, 420. *c.* Rugæ duplicitatem significant, *ibid.* Macula & ruga, qui differant, 664. *c.*

RUINA majorum fit cautela minorum, 1090. *c* Ruina fortium auget perditionem infirmorum, 1127. *b.* Ruina quæ illos damnat, istos humiliat, 1130. *d.*

S

SABA rete interpretatur, 230. *c.*

SABÆI dicuntur captivantes, 57. *c.*

SABBATA ab hostibus derideri, quid sit, 563. *d.* 1300. *c.* Sabbatum populi Dei, quale sit, 589. *a.* Sabbatum ex sabbato, quid sit, 1221. *b.* Non fiat fuga nostra in sabbato, 1481. *b.*

SABELLIUS unam in Trinitate personam admittebat, 618. *d.*

SACERDOS est fidelis quisque, qui jubetur ignem in altari subjectis lignis, quotidie nutrire, 794. *b.* Hæc ligna sunt exempla sanctorum Patrum, & divina præcepta, *ibid.* Caritatis igne succensi, holocaustum Deo sumus, *ibid. c.* Majoris & minoris ordinis sacerdotes, 1413. *b.* Animæ sunt Domini cibus, condimentum animarum sunt sacerdotes, 1504. *b.* Sacerdos est petra salis in populis, 1500. *c.*

Sacerdotis gloria est rectitudo subditorum, 374. Sacerdotes membrorum Domini prima pars sunt, 453. *a.* Sacerdotes dicuntur fenestræ templi, & speculatores, 1291. *c.* Hæ fenestræ qui terra clausæ, *ibid. c.* Assumuntur de fidelibus, qui Deo ministrent, & studiis cælestibus intendant, 1425. *a* Sacerdotes dicuntur Angeli, 1455. *c.* Qui impleant hujus dignitatem nominis, *ibid.* Bases in templo, sacerdotes sunt in Ecclesia, 1501. *d.* In basibus leones & boves expressi, signant in sacerdote severitatem mansuetudine temperatam, *ibid.* Quanta debet esse sacerdotum de ratione Deo reddenda, sollicitudo, 1505. *c.*

Sacerdos patri jure succedit, qui se filium Dei moribus demonstrat, 1305. *d.* Sacerdotibus nihil tam onerosum, quam rigorem mentis compatiendo flectere, 1292. *c.* Scientiæ plenitudo in sacerdote, signatur cherubim in basibus expressi, 1505. *d.* Ira sacerdotis mansuetudine condita, 1502. *a.* Sacerdos non dictat a populo, quando vitæ merito vulgi mores non transcendit, 1503. *c.* Vita sacerdotum respondeat suo officio, & dignitati, 1505. *c.* Nulla pene est jam sæculi actio, quam non sacerdotes administrent, 1503. *c.*

Sacerdotes curam subditorum negligentes, sunt inglorii, 374. *c.* Sacerdotum ordo, & officium, 1392. *b.* Quorum sit sacerdotum custodire templum, 1423. *b.* Quid sit templum Dei a sacerdotibus custodiri, *ibid. c.* Minoris ordinis sacerdotes, ad ministerium altaris excubant, *ibid. c.* Majoris ordinis sacerdotes, studiis spiritualibus occupantur, 1424. *a.* Mundus sacerdotibus plenus, sed rarus in messe Domini operarius, 1495. *c.* Officium sacerdotale omnes suscipiunt, sed pauci implent opus officii, 1497. *b.* Pensec sacerdos quot opera sua peccatores conversi, aut boni in melius provocati, 1504. *c.* Sub magno moderamine studeat sacerdos vel solvere, vel ligare, 1656. *c.* Sententia sacerdotis etiam injuste prolata, est metuenda, *ibid.* Sacerdotes etiam hodie dæmonia possunt ejicere, 1572. *a.* Qui se gerere debeant sacerdotes erga peccatores, 1594. *c.*

Sacerdotes mali plus Deo præjudicant, quam ceteri, 1503. *b.* Malorum peccata sacerdotum, quibus lacrymis deflenda, *ibid. d.* Aurum obscuratum mutata in deterius vita sacerdotum, *ibid.* Color optimus est mutatus, quando habitus sanctitatis per abjecta opera, in ignominiam est lapsus, *ibid.* Publicarum calamitatum causa sunt sacerdotes mali, 1504. *a.* Sacerdotes mali sunt causa mortis subditorum, *ibid. b.* Sal infatuatum quo cibus Domini inde conditur, mali sunt sacerdotes, *ibid.* In judicio, quam severe puniendi sacerdotes mali & inutiles, *ibid. d.* Sacerdotes quidam imitantur superbiam Pharisæi, peccatricem despicientis, 1594. *d.* Ruina populi maxime ex culpa sacerdotum, 1646. *a.* Sacerdotes officio suo ceteros ad viam salutis adducunt, ipsi vero ad infernum festinant, 1505. *b.* Sacerdotes mali sunt aqua baptismatis quæ peccatis ablutis, baptizatos mittit ad cælum, & ipsa in cloacas descendit, *ibid.* Oratio Deo facta pro ipsis sacerdotibus, *ibid. c. V.* Pastor. Prælatus. Prædicator. Rector.

Sacerdotium veteris legis dicitur lignum fumigans, 1079. *c.*

SACCUM consuere super cutem, quid sit, 455. *c.* Sol tactus ut saccus cilicinus, quid significet, 491. *b.* Mittere mercedem in saccum pertusum, quid sit, 1206. *a.*

SACCULUS Dei dicitur cor hominis, 401. *a.* Delicta nostra signantur in sacculo, ad publicum judicium aliquando exitura, *ibid.*

SACRAMENTA sine bonis operibus non prosunt, 1334. *c.*

SACRIFICIA hæreticorum inutilia, 15. *d.* Valuit sacrificium apud Gentiles pro majoribus ad peccatum originale delendum, & sola fides pro parvulis, 922. *d.* Quid sit pedes & intestina hostiæ lavare & incendere, 316. *b.* Sacrificia veteris legis, quid significabant, 914. *b.* Juge sacrificium ab antichristo auferendum, quid sit, 1050. *c.* Qui sacrificium in Ægypto, qui offerant in Eremo, 1199. *d.* In carnali sacrificio devotio cordis immolabatur, 1404. *b.* Gratum Deo sacrificium, 1631. *a.* Ad peccati solutionem, quid sacrum præstet Missæ sacrificium, *ibid. b.* Oblatum pro defunctis altaris sacrificium, 1531. *b.* Cassii Episcopi consuetudo offerendi quotidie sacrificium, *ibid. c.*

SADOCH latine dicitur justus, 1424. *c.* Qui sint filii Sadoch & Levi, Deo ministrantes, *ibid.*

SÆVIRE in subditos non debent præpositi, 1498. *a.*

SAGENA Ecclesiæ est figura, 1473. *c.* In Ecclesiæ sagena prius capti piscatores, deinde per eos Rhetores & Philosophi, 1097. *d.* Cogitemus in captione, ne dividamur in littore, 1474. *b.*

SAGITTÆ, quid significent, 213. *d.* Quid sit sagittat Dei pertransire, 938. *c.* Quæ sint parvulorum sagittæ, 1154. *d.* Qui sint intendentes arcum, & mittentes saggittas, 1415. *a.*

SAL legis est virtus intelligentiæ occultæ, 215. *c.* Sal sapientiæ qui habet, a concordia fratrum non recedat, 1239. *a.* Sal, cur sacerdotibus applicetur, 1504. *b.*

SALSUGINIS terra, quid significet, 981. *c.*

SALIVÆ nomine sapor intimæ contemplationis accipitur, 266. *c.* Saliva sapientiam significat, 1270. *c.*

SALICIBUS mali sunt similes, sine fructu virentes, 1081. *c.* Justi sunt similes salicibus secundum viriditatem, *ibid.*

SALOMON, cur sapientiam in nocte acceperit, 39. *a.* Salomon sub repente paulatim peccati lenocinio, cecidit, 402. *b.* Lapsus idolis templa construxit, *ibid.* Salomonis judicium de duabus mulieribus, 685. *a.* Salomonis casus ex nimia muliarum frequentatione, 401. *b.*

SALVANDUS in extremo examine, quis sit, 511. *d.* Nemo suis viribus sine Dei adjutorio salvari potest, 1041. *c.* Quidam salvos esse suis se viribus exultant, 585. *a. b.* Minus diligit ereptorem, qui minus intelligit periculum quod evasit, 1054. *c.*

SALUTEM ut recuperemus, amara potamus, 1445. *d.* Nullus hic salute integra potitur, 152. *c.* Ipsa corporis salus ægritudo quædam est, 268. *c.* Saluti æternæ obsunt curæ nimiæ præsentis vitæ, 335. *c.* Job de sua salute trepidante, nemo fit securus, 436. *b.* Extra sanctam & universalem Ecclesiam salus est nulla, 437. *d.* Salutis initium ex gratia Dei præveniente, & non ex præcedentibus meritis, 584. *c.* Error eorum qui salvari hominem propriis viribus adstruunt, 586. *c.* Stultitia eorum qui vel Moysen, aut sanctorum quempiam salutis suæ colunt auctorem, 591. *c.* Salutis incuriam signat vinea stulti, spinis plena, 662. *c.* Iniquorum salus, ut nubes transit, 663. *b.* Fidei timor superstruitur in constructione salutis, 903. *c.* Sine fide, spe, & caritate nullus adultus salvus, 1360. *d.* A Dei voluntate salus hominis pendet, 1533. *b.* Quanta debeat esse de salute nostra sollicitudo, discamus ex litigantium sollicitudine, 1558. *c.*

SALUTARE latine, hoc hebraice Jesus, 1180. *c.* 1246. *d.* 1312. *d.* 1402. *c.* 1423. *a.* 1527. *c.* 1563. *c.* Salutare in itinere, quis dicatur, 1493. *b.*

SAMARITANI cameelis sunt similes, 24. *a.* 59. *b.* Samaritani vinum & oleum, quid significent, 641. *c.* Samaritanus interpretatur custos, 1507. *c.* Christus non negavit se Samaritanum, *ibid.*

SAMSON excæcatus, & ad molam deputatus, quid significet, 219. *b.* Samson pueros vivens, moriens interemit hostes innumeros, in quo Christum figuravit, 918. *c.* Samson figura Christi resurgentis, & in cælum ascendentis, 1529. *a.*

SAMUEL & Moyses a Deo, cur præ ceteris commendentur, 300. *b.* 1564. *b.* Samuelis benignitas declaratur, 860. *d.* 1339. *a.* ejus patientia erga se dejicientes, 1258. *c.* 1339. *a.* pro inimicis oravit, 300. *b.* 1564. *b.*

SANCTITATIS signa, quæ sint, 644. *a.* Nulla vera sanctitas inter malos non probata, 673. *a.* Auri nomine splendor sanctitatis accipitur, 1128. *d.* Sanctitas coram hominibus non semper est apud Deum, 1129. *c.* A Christo ceu a fonte, sanctitas derivatur in sanctos, 1402. *a. b.*

SANCTI medicis comparati, 90.b. Sancti vocantur stellæ, 13. a. 111. d. 1309. e. & cæli, 406. e. item Reges, 128. b. 837. e. Sancti dicuntur vasa auri, 565. a. & volucres, 604. d. Mundus a peccatis, pro alienis idoneus intercedit, 22. b. Sancti omnes quasi stellæ, noctem vitæ præsentis sui virtutibus illuminant, 13. a. Sancti qui ante Incarnationem sub lege vixerunt, concepti, dicuntur lucem non vidisse, 132. e. Cur dæmon sanctorum corda somniis efficere permittatur, 262. e. Sancti suam vilitatem, Dei munera & judicia semper considerant, 265. a. Sancti accipiunt a Deo, quæ ipsi ipsius se opponant 1964.

Sanctorum virtutes tribulationibus clarius innotescunt, 9. e. Sanctorum virtutes nostra instructio est, 37. a. Sancti sol persecutionibus onc in Deum, nec in adversarios sunt contumeliosi, 60. d. Sancti laudes hominum non quærentes, ab operibus bonis, eorum irrisionibus non revocantur, 692. a. Sancti quantalibet virtute fulgeant, resurrectionis gloriam, quam expectant, non intelligunt, 223. a. Sancti fortes sunt & humiles, 238. e. Patientes in malo, benigni in bono, 242. d. Sancti quantalibet virtute fulgeant, resurrectionis gloriam, quam expectant, non intelligunt, 223. a. Sancti fortes sunt & humiles, 238. e. Patientes in malo, benigni in bono, 242. d. Sancti quantumcumque mundi, se reputant immundos, 315. a. Sancti inter opprobria & contumelias soli Deo adhærent, 359. e. Sancti mala sibi ab impiis objecta, patienter audiunt, 417 b. Sancti inter adversa infracti & quieti, ibid. e. Æstimanda sanctorum vita, ex factis præsertim eorum posterioribus, 575. a. Sancti ex humilitate virtutes suas celent, 502. b. 623. a. Aliquando salva humilitate eas narrant, ibid. Vere sancti sunt, qui inter malos conversati innocenter possunt, 673. b. Sancti commotionis tempore silent; secus alii, 716. a. Qui potius & debeant sancti ipsi invicem superiores arbitrari, 768. e. Sancti in corripiendo, humilitatem cum disciplina custodiunt, 780. d. Omnem sua opera bona Deo tribuunt sancti, 658. a. Sancti in passione lætantur, 1027 e. Sanctorum discretio, qualis, 1035. a. Sancti in alta contemplatione humiles, 1144. a. Sanctorum mentes sublevant amor & spes; corporaliter consequunt, timor & pœnitentia, 1203 a. Sancti viri fortia agentes, de se vilia sentiunt, 2461. a.

Sanctorum vita, nostra instructio est, 37. d. In sanctis minima quædam vitia restant ad exercitium, 665. a. Sancti nolentes aliquas peccati reliquias trahunt, ibid. b. Quantalibet virtute fulgeant sancti, semper infirmi sunt, 322. a. Sancti de domitis vitiis cum timore gaudent, 158. e. Sancti quilibet culpa non carent, 235. e. Quo sancti perfectius Deum cognoscunt, eo plures vitæ suæ sordes deprehendunt, 315. a. Sancti ante Dei judicium, mundi ad perfectum esse non possunt, 406. e. Sancti etsi interdum peccent, non tamen in superbia perseverant, 408. a. Sancti possunt esse sine regno peccati, sed non sine peccato, 443. e. Minora sua peccata sancti gravia æstimant, 1045. b. Sancti a proposito sanctitatis deficientes, frigidis mentibus fiunt frigidiores, 1078. a. 1084. b.

Sancti male suadentibus jacula intorquent doctrinæ, 85. e. Sancti viri se mundo mortificare cupientes, præesse in regimine compelluntur, 142. b. Viri sancti, unde locupletiores fiunt, se destructiores existimant, ibid. e. Spe exultant, pavore trepidant, 158. d. Sancti viri ex conscientia bonæ vitæ fidenter expectant præmium æternum, 247. b. Sancti ad cordis secreta semper redeunt, 261. e. Sancti certissime sciunt, quia in hac vita requiem habere non possunt, 263. b. Sanctorum desperatio est terrenarum voluptatum abdicatio, 264. b. Qui verius sancti summa cognoscunt, eo sublimius terrena despiciunt, ibid. e Sancti viri ab alienis curis liberi, toti student conscientiæ mundanæ, 356. e. Viri sancti ab impiis derisi, ad testem conscientiæ Deum recurrunt, 360. a. Sancti in scientiæ sensum suum humilitate depriment, 448. a. Sanctorum mentes culpa lallacis torquet obtentu, 500. a. Sancti pessimorum consortia execrantur, 561. e. Sancti gloriam operum suorum non appetunt; sed refugiunt videri quod esse meruerunt, 562. a. Sancti viri non præesse hominibus gaudent, sed prodesse, 689. e. Et cum præsunt, non in se potestatem ordinis, sed æqualitatem attendunt conditionis, ibid. Nec suam gloriam, sed quærunt subditorum justitiam, 690. b. Sancti viri a subditis aliquando timeri appetunt, ibid. non sibi, sed Deo tribuunt, si quid boni habent, 691. e. Sancti viri cum inferioribus contendentes malunt gravari, quam gravare, 694. a. de suis bonis operibus non superbiunt, sed timent, 701. e. a. nec de bono opere, vel fama nec coram hominibus, nec in conscientia gloriantur, 702. e. nec de scientia, nec de operis magnitudine inflantur, 704. a. Sancti viri interdum de bona opinione sua gaudent, 906. e. Sanctorum virorum corrigendi modus, 851. e. Sancti omnia opera sua in laudem Creatoris referunt, 1216. b. Cavent ne vitia sub specie virtutis esse eis se mentiantur, 1124. b.

Sancti ferientibus opponunt scutum patientiæ, 89. e. In mediis tribulationibus sollicitudinem gerunt salutis infirmorum, 90. b. Sic pondus doloris portant sancti, ut modum humilitatis non excedat, ibid. d. Hic videntur perire sancti, 134. a. Servos Dei nunc despectos & afflictos, gloria & gaudium excipient, 191. b. Ægre patiuntur sancti verba moresque carnalium, 218. d. Unde sanctorum patientia eu(ter)ms oppressorum, 256. e. Abel esse renuit, quem Cain malitia non exercet, 673. e. 1059. b. 1038. a. Nemo sanctorum ad cælestem gloriam, nisi patientiam servando, pervenit, 1226. a.

Sancti patientia in mentem sciunt, qui tribulatis compati norunt, 12. d. Ex sanctorum flagellis intelligendum, quæ merces ipsis, quæ pœna malis reservetur, 77. a. Sancti hic mala appetunt, 62. e. 251. a. Prospera magis quam adversa formidant, 137. e 590. e. Qui prosperitate & adversitate utantur sancti, 139. e. 638. e. Sancti viri ad patriam festinantes, hujus exilii prosperitatem contemnunt, 139. e. Sancti viri clarescere in prosperitatibus refugiunt, ib. d. Sancti in prosperitate dissimulant, 147. d. silent & quiescunt, ib. Quales sint sanctorum in prosperis cogitationes, 147. d. Sæpe innocentes hic perire videntur, & recti deleri, 154. a. Sancti viri spe exultant & pavore trepidant, 152. e. Qui prosperis vel adversis bene utantur, 172. a. Sancti bene utuntur flagellis hujus vitæ, 168 e. hoc donum Dei est, ibid. Sancti viri totis despecti sunt, 191. b. Sancti malis oppressi, cunctis temporalibus superiores, spe æternorum securi sunt, 192. a. Cur metuant sancti in rebus prosperis, & adversa cupiant, 222. a. 247. a. 287. b. 432. e. Sanctorum externis oppressorum sublimitas, 916. b. 826. a. Sancti viri nec ex elatione sunt liberi, nec ex timore submissi, 276. e. Sanctis menses vacui sunt, & noctes laboriosæ, inopiam & adversa patientibus, 248. d. Sancti ne extollentur, adversis muniri cupiunt, 251. a. Quid sit sanctos flagellari sine causa, 323. d. Sancti tentationum miseriæ afficiuntur, 327. a Sancti viri cum a Deo relinquuntur, ruinæ suæ dispendia non sentiunt, 326. e. Sancti in laboribus hujus mundi, quasi mercenarii gemunt, 393 a. Sanctorum mens in adversis ad preces, non ad iram, movetur, 458. d. Bonis mentibus etiam ipsa fiunt prospera, quæ videntur adversa, ibid. e. Fidelium mentes in ipsis quoque prosperis, sine amaritudine numquam sunt, 513. a. Sancti in honoris culmine humilitatem, in rebus lætis servant mœrorem, 671 e. contra prosperitatem intus dimicant, 672. a. Sancti in commotionis tentatione se ipsos ostendere refugium, 716. b. Sancti dum exterius angustiis premuntur, intus dilatantur, 930. e. Adversitas valentiores efficit sanctos, 947. b. & ad interna dona custodienda cautiores, ibid. d. Sanctis hic ipsa etiam prosperitas onerosa, 965 e. Sanctum virum nec adversa dejiciunt, nec prospera corrumpunt, 1222. b. Sancti viri, nec insidiis, nec minis, nec disputationibus, nec pœnis terrentur, 1025. d. e. &c. Vir sanctus quo majore persecutione premitur, eo ad prædicandum acrius instigatur, 1026. e. Quia adversitas superat eum, quem pœna lovet, 1027. e. Sancti viri procul odorantur bellum in pace Ecclesiæ, 1029. b. nec in prosperis exultant, nec in adversis deficiunt, 1380. a. Sancti in prosperis & adversis æquales lapidibus quadris comparantur, 1405. e. Sancti gemitus animæ christianæ a Deo flagellis afflictæ, 1430. b. Persecutiones dæmonum sanctos purgant, 519. e.

Sancti viri maledicentes non peccant, 105. e. Sancti maledicentes, non ultione, sed justitia hoc faciunt, ib. Sancti viri, quomodo peccatis occurrant, 145. a. Sanctorum & hypocritarum differentia, 279. e. Sancti humanum judicium non timent, sed divinum, 812. b.

Sancti ipsi in hac vita servitium corporis corruptibilitati, 135. e. Mori seculo appetentes, sæpe humanis ministeriis servire coguntur, 142. b. Mira in sanctos, hujus vitæ ministeriis ad suum & aliorum profectum detentos, Dei providentia, ib. e. Quæ sanctis lugendi & trepidandi causæ, 144. e. 738. b. Sancti, sicut mercenarii, curant ne ullus dies vacuus labatur ab opere, 246. e. Sancti qui in hoc mundo pereunt, ad æternam gloriam pereundo servantur, 154. a.

Sanctorum vita in hoc mundo laboribus plena 248. d. 973. d. Sancti de retributione æterna semper sunt anxii, 436. b. Sanctos hic affligi non credunt mali, 466 b. 512. e. Sancti vita inter terrenarum curarum fluctus quieti, 590. e. Quanto magis Deum cognoscunt, tanto sibi vilescunt, 596. d. se foris intusque in conspectu Dei & hominum circumspiciunt, 614. a. Sanctis intus Deo vacantibus, mali solæ exteriora quærunt, ib. e. Sancti numquam sunt securi in hac vita, 637. d. Sancti conscientias suas incessanter discutiunt, nec tamen suo sunt securi judicio, 683. e. Sancti cognoscunt quantum sibi desit ad sanctitatem, Christo comparati, 684. b. Sancti cavent, quod sibi debetur, districtius exigere, 693. d. Sancti coercent sensus, & continuo studio intra mentem suam se colligunt, 699. a. ad bonorum operum suorum fulgorem non exultant, 702. e. non quid itineris jam peractum sit, considerant; sed quid peragendum supersit, 723. b. Sancti suis laudibus cruciantur 727. a. Deo non sibi sua opera bona tribuunt, ib. d. Virtus quantalibet sanctorum, carnis infirmitates ac perturbationes non excludit, 715 b. Dei dono imperturbabiles, propria infirmitate turbantur, ib. e. Hæc internæ quieti, & contemplationi non officiunt, ib. e. Deus in hac vita solatia sanctis aliquando concedit, nullo vitæ æternæ detrimento, 738 b Sancti sunt libri, ex quibus judicabimur, 767. a. Sanctorum exemplis, in hac vita quamdiu sumus, indigemus, ib. d Sanctus templum Dei est, ex cujus conspectu de iniquitatibus nostris confundimur, 768. a. Sancti viri in medio impiorum sicut scintillæ in arundineto, 783. e. Dum Deo se subdunt, transitoria superant, ac despiciunt 825. d. Desideria sanctorum eo cumulatius exaudiuntur, quo tardius, 827. d. Hic est sanctorum locus humilitatis, in cælo celsitudinis 838. a. Sancti catenis ligari se putant, quamdiu hic vivunt, 839. a. Sancti Deo adhærentes, cordis anxietati medentur, 849. e. Sancti tentoria Dei sunt, in quibus apud nos habitat & ambulat, 861 b. Deus per sanctos fulgurat, cum edit miracula, 862 b A sanctis sumenda est vivendi regula, 625. a. Seculum contra sanctos sæviens, a Deo conclusum, 910. d. Sancti in hujus vitæ tenebris pleiadibus comparati, 948. b. Sancti omnes fidei ac virtutum unanimitate conjunguntur, 949. b. Præsentis sanctis onerosa, ad æterna anhelantibus, 965. a. Sancti quamdiu vivunt, de desiderio cælestis patriæ æstuant, 981. e. terrenorum hominum multitudinem sequi dedignantur, ib vehementibus diaboli tentationibus aures claudunt, 982. a. Sanctos elevari tinnitum capitis inter cælum & terram, quid sit, 1005. e. Deus ascensor equitis, possident animam viri justi, corpus suum bene regentis, 1006 b. Naribus signantur sanctorum desideria, ac per solatia novissimorum 1022. a. Sancti adversantibus occurrunt intrepidi, 1023. b. Pericula aliquando sancti prudentes declinant, ib. d. cavendum ne timore potius quam cauta dispensatione fugiamus, 1024. b. Dux peritus hostis exercitum nec semper admovet, nec semper subducit, ib. d. Sanctorum intelligentia aquilæ voce signatur, 1039. b. Sanctorum vitam & mores, aquila ascendens exprimit, ib. d. Sanctorum vita significatus Cinni nomine, ponentis nidum suum in petra, ib. a. Sancti super altitudines terræ sublati, 1040. a. Sancti cernunt terram de longe, 1043. a. Unde digniores efficiuntur sancti, inde sibi magis videntur indigni, 1045. e. Quam alta dispensatione Deus, famulos suos vel minis, vel etiam flagellis premat, 1068. e. Nullus sanctus nisi qui Christi similitudinem gerat, 1190. e. Quæ sint quatuor pennæ sanctorum, 1203. a. Sancti indigent tegumento peccatorum, ib. e. Sancti semper sibi ipsis sunt præsentes, 1204. e. Sancti sunt carbones quibus accendimur, & lampades quibus illuminamur, 1207 d. aliqui ardent, & non lucent, 1208. b. Ut ardeant sancti & luceant, non habent, nisi e Spiritu sancto, ib. d. Circumspectio sanctorum, ne a vitiis virtutes mentientibus, decipiantur, 1223. e. Sancti propter vigilantiam, dicuntur oculis pleni, 1224. b. 1265. d Sancti, cur dicantur oculos in dorso habere, 1225. a Sancti non solum ambulant, sed a terra per contemplationem elevantur, 1226. b. Sancti vadunt ad utilitatem proximi; stent ad custodiam sui, elevantur ad contemplationem Dei, 1229. d. Deus sanctorum mentes implet amore cælesti, & exaudit impietas, 1234. e. Ad vocem quæ fit supra firmamentum, quomodo sancti alas demittant, 1241. e 1242. b. Sancti pavent in occultis Dei judiciorum consideratione, ib. a. Sancti se invicem ad profectum accedunt, 1275. a. In sanctorum vita, sacra Scriptura intelligitur, 1277 d. Sanctorum fabrica a cæmentariis quotidie construitur, 1314. d. Mira Dei erga sanctos donorum & tentationum dispensatio, 1312. a. sanctorum miraculis, ceu propugnaculis muniuntur,

nitur, 1340. e. Sanctorum dispar meritum, una fides, 1344. e. Sancti utriusque Testamenti, cur dicantur frontes cælestis ædificii, 1346. a. Investiganda sanctorum exempla, 1362. d. Sanctorum corda sunt mensæ ad holocaustum, ex quadris lapidibus, 1408. a. 1410. e. Altitudo sanctorum est fides invisibilium, 1409. e. Qui fide, spe & caritate præstant, admirandi, ibid. d. Nunc sancti intus sunt per desiderium, sed non per plenarium effectum, 1450. a. Sanctis in hac vita, sunt alia toleranda, alia amanda, 1422. e. Sancti nec sibi vivunt, nec moriuntur, 1455. d. Corda sanctorum desiderio patriæ cælestis ardentia, altari ante velum posito signantur, 1428. d. Myrrhæ & thuris sacrificium, qui offerant, 1459. e. Quæ sit sanctis appropinquante mundi fine, tam gaudendi, 1438. a. Sancti sunt a Christo illustrati, sicut montes a sole, 1580. b. Diversi ordines sanctorum, similes ordinibus Angelorum, 1606. e. V. Justus.

Sancti ante Christi resurrectionem detinebantur in inferno, nunc post mortem statim in cælum recipiuntur, 127. d. Sancti dicuntur abortivi, qui ante Christum nati, 132. b. Sancti quo propiores morti, eo ferventiores, 142. a. Justorum securitas in morte, ast initium eorum retributionis, 203. e. Sanctorum risus post luctum, 285. e. Quantum sancti metuant extremum, ad quod prope accedunt, judicium, 773. e. d. Quid faciont tabulæ, si tremunt columnæ, 778. a. Sancti mortem appetunt, 399. b. Sancti in inferno sine tormentis, ante Christi adventum, detinebantur, 433. d. Sancti mortem præsentem non ad consumtionem sibi esse intelligunt, qui de resurrectione confidunt, 668. e.

Sanctorum animæ aliter loquuntur ad Deum, aliter Deus ad ipsas, 45. c. Quorum sancti non exaudiant preces, 175. a. Cur in cælo sancti non misereantur reproborum in inferno, 203. b. 285. e. 1094. a. 1658. e. Beatitudine fruuntur sancti statim ex hoc mundo excuntes, 296. e. 433. e. 1553. e. Sanctorum prima & secunda stola, 305. b. 1153. e. Sanctorum pulchritudo alia morum est, alia præmiorum, 306. d. Sancti in cælo vident quæ in terris sunt, 403. a. Sancti fulgebunt in cælo, tamquam aurum, & ut vitrum translucebunt, 503. e. In eorum cultu intimi sensus animi conspiciuntur, ibid. e. Sancti Deo similes & dissimiles, qui sint, 594. e. Justi sunt & sancti participatione divinæ sapientiæ, non comparatione, 506. a. Sancti numquam satiabuntur visione Dei, 602. a. Sanctorum sessio in throno est æterna, 838. d. Sanctus, Verbum ex natura divinitatis, illustrat, 678. e. Videntes in malorum cruciatibus quæ supplicia evaserint, ad Dei laudes excitantur, 1133. a. 1658. d. Sancti pro suis inimicis gehennæ addictis, amplius non orant, ibid. e. Sancti qui perfecte mundum reliquerunt judices cum Christo sedebunt, 1160. a. Quomodo sancti similes erunt Christo, ibid. Sancti in gloria immutabilitatis Dei erunt participes, 1162. a. hujus particeps erit etiam corpus, ibid. s. Lætitia sanctorum quanta quibus in regni æterni thalamo Deus coniungitur, 1470. a. Quidquid in creatura agitur, Beati possunt videre in Creatore, 1658. d. V. Beatitudo. Status gloriæ.

Sanctorum commendatur martyrum invocatio, 525. a. 1591. d. Catholici sanctos Christo non æquant, quos sciunt homines puros, 595. e. eos patronos adhibere curemus, 1592. a. Sancti rogari a nobis volunt, 1163. a. Qui Deum nesciunt, Dei servos falso venerantur, 1508. e.

Sanctorum mors in nobis per exemplum fructificat, 305. b. Sanctorum exemple ad renovationem nos multum adjuvant, 767. b. V. Exempla.

SANCTIFICARE, quid sit, 27. e.

SANGUINE vestimentum mittere, quid significet, 313. b. Sanguis sanguinem tangit, quid sit, 405. b. 1160. d. Quid signet sanguinem effundi super limpidissimam petram, 483. d. Quid sanguinem lambere, 1043. d. Quid sanguinis nomine, in Scriptura sacra intelligendum sit, 415. b. 755. d. 1185. e. 1490. d. Sanguis Christi melius loquitur, quam sanguis Abel, 406. e.

SANIES, quid significet, 96. b. Saniem testa radere, quid sit, ibid.

SANITAS. Corda nostra male sana, nullo amore Dei sauciata, 200. s.

SAPPHIRI in quibus Ecclesia fundata est, quid significent, 579. d. 580. d. Qui dicantur sapphiro pulchriores, 1075. a.

SAPERE ad sobrietatem, quid sit, 91. e. 503. d. 532. b. 545. d. 567. e. 644. d. 903. d. 1120. a. Deus sapientes deprehendit in astutia eorum, 194. b. 196. b. Sapientes hujus seculi in proprium sensum præcipites ruunt, 41e. d. Sapientes veri, qui sint, 43a. b. Difficile est eum, qui se sapientem existimat, mentem ad humilitatem reducere, 53a. c. Quomodo plerique antiquorum Patrum, sapientes fuerint, & curis temporalibus insisterent, 58 e. d. Differunt verba sapientium mundi, & sapientiæ Dei, 4ea. b. In sapiente senectus cordis, 618. a. Sapienti in, & de exilio suo, gemendi causæ multæ, gaudendi nulla, 587. a. Quomodo oculi sapientis in capite ejus, 538. a. 637. d. 1191. c. Qui sapit, studeat esse, sed non videri sapiens, 734. e. Qui se videt plus ceteris posse, plus sapere facile credit, 83a. e. Apostatæ angelo similis se præfert ceteris, 833. a. Solis nomine sapientium intellectus signatus, 1127 b. Sapientes, qui videbantur in Ecclesia, sæpe ad diaboli vestigia inclinant sapientiæ acumen suæ, ibid. d. Amarescit sibi, cui Deus sapit, 1480. d. Bovis nomine sapiens designatur, 1376. e. Sapientes mundi Antichristo adhærebunt, 1109. a.

SAPIENTIA prior bonorum sequentium in electorum corde nascitur, 64. e. Sapientia sanctorum, in quibus posita, 360. d. cur e mundo sideatur, ibid. Unius sapientiæ, quam diversa dona, diversique modi inhabitationis, 369. b. Verba sapientiæ reprobi solum audiunt, electi etiam gustant, ibid. d. Sapientia per vivendi usum & experientiam confirmatur, 372. a. Qui falsæ sapientiæ suæ fiducia decipiuntur ad veram sapientiam venire non possunt, 432. s. 890. a. Sapientia Ecclesiæ exercetur, cum tentatur verbis, 357. d. Quid sit pretium sapientiæ divinæ nescire, 584. e. Sapientia divina non invenitur in terra suaviter viventium, 586. e. 587. e. A sapientia sunt alieni, qui secundum carnem, mundumque sapiunt, 588. a. Sapientia non est in corde inquieto, ibid. d. Cur sapientia lapidi sardonycho, vel sapphiro non conferatur, 59a. d. Discrimen inter sapientiam, & fervor sapientiæ, 596. b. Sapientia non habet aliud esse, & aliud sapere, ibid. Sapientia abscondita est ab oculis omnium viventium, 600. a. Sapientia humanam animam replens, sanctam facit, ibid. Locus sapientiæ Pater est, sicut locus Patris sapientia est, 605. e. Sapientia est bonorum operum magistra, 723. a. Sapientiam Dei contemplari non possunt, qui sibi videntur sapientes, 890. a. Quid requiratur ad Dei sapientiam contemplandam, ibid. Sapientia sanctorum a Deo est, 96a. d. Sapientia non in vocibus, sed in visceribus ponitur, ibid. Qui seipsum nondum despicit, humilem Dei sapientiam non apprehendit, 1136. a. Sapientia Dei ineffabilis, quæ sit, 1261. d.

Sapientia nostra fides est, 64. e. Sapientia sæpe stultitiæ damno firmatur, 68. d. Sapientia immoderata, noxia, 91. d. 572. a. Sapientia dicitur aurum, quo bona æterna mercantur, 231. b. Per sapientiam invisibilem mundo moritur, 142. e. Sapientia secularis non rejicienda, 293. d. Superbæ sapientis fatuitas, 859. a. 345. d. Sapientia humana, in quo consistat, 562. e. Quæ sit justorum sapientia, ibid. d. Falsa sapientia, quæ sit, 452. e. Sapientia carnalis despicienda tenentibus lucem veritatis, 498. d. Sapientia sobria est difficilis, 531. e. 545. d. 644. e. Sapientia nec terreni loco, nec emi divitiis potest, 585. a. Verba sapientiæ mundanæ verborum compositionibus sæpe mentiuntur, 592. b. Sapientia bonorum operum magistra, per incrementa tribuitur, 723. a. Gradus sapientiæ varii, ibid. b. Sapientiæ necessaria humilitas, 888. a. Vera hominis sapientia ipsa est humilitas, 897. e. Mundi sapientia est infidelis, 1043. e. Sapientia humana divinæ comparata, insipientia est, 1103. d. Salivæ sapientiæ signum est, 1270. e. In multa sapientia indignatio multa, 1270. e. Sapientiæ & scientiæ discrimen, 1363. e. Sapientia ad vitam, scientia pertinet ad doctrinam, 1364. d. A timore ad sapientiam ascenditur, 1380. d.

Sapientia Dei Christus dicitur, 370. a. Sapientia incarnata significatur nomine ligni, 364. e. Quantum sapientia incarnata præstet philosophiæ nitore sermonis fucatæ, 592. a. Cur Dei sapientia in mundum venerit, 591. d. Sapientia Dei, per carnem assumtam facta visibilis, a mundo cognita, 597. b. Sapientia Dei e Patre nascitur coæterno, 599. e. Qui sapientiam videri, & enarrari, præparari, & investigari Deus fecerit, 610. b. Sapientia Dei incarnata, stultam fecit mundi sapientiam, 917. d. 1088. e. Domus sapientiæ dicitur Corpus Christi, 1095. e. Qui necdum semetipsum despicit, humilem Dei sapientiam non apprehendit, 1136. a. Mulier sui est drachma perdita, Dei sapientiam significat, 1603. d. V. Christus. Dei sapientia.

SARA correpta ac deinde fecundata, quid significet, 336. e. Saræ fiduciam in Deum exprimit, ibid.

SARDONICUS lapis, quid significet, 592. d.

SARTAGO ferrea, quid signet, 1304. e.

SATAN inter Angelos adiuit, quia naturam non amisit, 40. a. Satan Deo adest, & absens adest, ibid. b. Satanæ circuitus est ejus anxietatis argumentum, 41. a. Nulla est naturæ carnea vestitus, ibid. e. Satanæ voluntas semper iniqua, sed numquam potestas injusta, 45. d. Qui a facie Domini satan exeat, 47. b. Ab Adam usque ad adventum Christi satan nullum, qui sibi plane resisteret, reperit, 54. e. Satanæ manus, quid sit, 56. e. 85. s. Satan malas bonis cogitationibus nostris interserere solet, 63. e. Satan id servare dicitur, in quod irrumpere non sinitur, 76. a. Membra satanæ omnes mali viventes, 85. d. Christus satanæ se tradens manibus, eum sibi servire coegit, ibid. e. Quorum nomine satanæ censantur, 89. a. Satanas tenetur in abysso ligatus, usque ad finem mundi, 111. b. Satan leo dicitur, & tigris, 157. e. Satanæ fraudis varietas, ibid. Satanas se transfigurat in Angelum lucis, 107. e. 644. a. 988. e. 1105. a. Satan non esse dicitur, qui bene esse amisit, 444. a. In multitudine peccantium, tamquam in congerie mortuorum, & in sepulcris satan vigilat, 408. b. Satan amarus electis, reprobis est dulcis, vitia suggerendo, 499. b. Per Antichristum in fine mundi ad se trahet satan carnales omnes, nunc trahit innumerabiles, ibid. e. Deus maluit prudentia, quam fortitudine satanam percutere, 551. e. Satan stans a dextris Jesu, & increpitus, quid significet, 659. e. Dicta de Judæorum duritia & reprobatione, de satana possunt intelligi, 943. e. In his satan, quos frigidos facit, facile quasi sub umbra requiescit, 1078. a. In illis jacet securus, ibid. e. Satanas pene omnes absorbuit ante Redemptoris adventum, & post deglutit non paucos, 1082. b. Satanas sive per se, sive per membra sua Christo preces adhibuit, 1053. a. vel adhibiturus est, 1105. d. Satan lupo rapaci similis, 1496. b. Qui satan lupus rapiat & dispergat oves, ibid. e. Vide Diabolum. Dæmonem. Leviathan. Behemoth.

SATIABUNTUR numquam sancti in beatitudine, 602. a. Cur hic satiari homines non possint, 849. b. Quis sciat satiari, 1386. d. 1317. e. Ars magna est satiari, 1388. a.

SATISFACERE potuit solus Deus pro genere humano, 763. a.

SAUL fructra persequitur David, 295. e. Saul ante acceptum regnum bonus extitit, 583. a. 807. e. 853. b. 1135. e. 1460. a. Saul prælatus per humilitatem, per superbiam reprobatus, 837. b. 1135. e. 1460. a. Saul in numero Prophetarum fuit, 853. b. Saul electus & reprobus, quomodo, 1057. e. Saul, cur fuerit reprobatus, 1135. e. Saulis superbia, unde orta, ibid. 1460. a.

SAXORUM munimenta, quid significent, 1042. d. Munimenta saxorum nostra est sublimitas, ibid.

SCANDALUM fratribus dare est periculosum, 388. e. Ad pravorum exempla trahuntur infirmi, 420. e. Qui per verba sua aliis scandalum dederit, reus erit peccati eorum, 548. e. Pravi conantur infirmos ac proficientes pervertere, 650. d. Lugendus animæ status, quando in eam hostes irruunt, rupto fidei muro, 662. e. Peiores sunt, qui pravis exemplis nos spoliant virtutibus, quam qui exterioribus bonis, 827. a. Aliud vitia suadere vivendo, aliud jubere terrendo, 825. e. Pejus operis exemplo, quam oris locutione propinatur malum, 1062. d. Scandalum proximi, quando cavendum, quandove contemnendum, 1224. e. Utilius permittitur scandalum, quam veritas relinquatur, 1525. b. Infidelium mens grave pertulit scandalum, cum Christum, post tot miracula, morientem vidit, 1654. a.

SCELERA, qui dixeraot o delictis, 386. d.

SCHISMATICOS rodere in solitudine, quid sit, 645. d. Nulli martyres extra unitatem Ecclesiæ, 573. e. In schismate caritas nulla, 574. b. Schisma Corinthiorum, a Paulo quam prudenter curatum, 1287. d. Deus in unitate est, non in divisione mentium, 1532. a.

SCIENTIA sine pietate nociva est, 36. e. Sæpe diabolus permittit scientiam, ut corrumpat vitam, 186. b. Cur ingenium studioso tarduis, negligenti acre tribuatur, 178. b. Scientia humanæ utilis, 293. d. Scientiam ostentantes, vani, 358. d. Fatua gloriatio scientia ea quæ a nomine ignorantur, 35 e. d. Qui de scientia superbiunt, prædones appellantur, 367. e. Ecclesia utilius studet nescire quæ perscrutari non valet, 448. a. Scientia no-

nostra divinæ comparata, ignorantia est, 501. a. Scientia per aquam signatur, 547. d. Scientia altior infirmis mentibus tegenda, 548. d. Quidam ex sua scientia fiunt obligatiores ad pœnam, 565 a. Scientia sacra per aquam denotatur, 607. c. Moderatio in scientia tenenda, 644. d. Scientia sacrarum Paginarum reddit nos ad operandum obligatiores, 701. a. De dono intelligentiæ sibi credito, justi plus timent, quam gaudeant, ibid. c. Vere scientiæ effectus, 746. a. Scientiam arrogantium imitari non debemus, 853. a. Scientia quæ sit perfecta, 882. d. Scientia nostra, quam obscura, ibid. c. Scientia addit laborem, 1280. a. Sapientiæ & scientiæ discrimen, 1363. c. Sapientia ad vitam, scientia pertines ad doctrinam, 1364. d. Scientiæ donum sine dono fortitudinis, inutile, 1381. a. Scientia virtus est, 1459. d. Humilitas scientiæ custos, ibid. Qui laborat ut sciat, non ut operetur quod scit, jejunus a sua scientia manet, 1654. a.

SCIRE Dei est approbare, 373. b. 810. c. 897. a. Scire Dei est scire nos facere, 610. b. 683. d. 898. c.

SCIRPUS significat vitam hypocritæ, 273. c. 278. a. 281. b. 284. a

SCORPIONES moraliter, qui dicantur, 1258. b.

SCRIPTORES sacri fluvio comparati, 4. c. Spiritus sanctus loquitur per Scriptorem sacrum quæ suns illius: Et scriptor ipse, ea quæ Dei sunt, in se, tamquam de altero scribis, 8. a. d. Scriptor sacer est calamus, duo libri sacri a Spiritu sancto sunt scripti, 7. d. Scriptorum mos in describendis viris fortibus, 19. a. Christus in manu calamum tenuit, Scriptores sacros movendo, 13. 15. d. Cur calamus mensuræ dicatur, ibid. 1316. d. 1323. c.

SCRIPTURA sacra dicitur fluvius, in quo agnus ambulet, & elephas natet, 6. a. 1212. c. vocatur modo cibus, modo potus, 26. d. 1263. c. item dicitur speculum, 37. c. messis & divitiæ, 183. c. Panis dicitur Scripturæ sacræ intelligentia, 474. c. Scriptura sacra dicitur volumen volans, longum viginti, & latum decem cubitis, 475. b. dicitur etiam ager & vinea, 524. a. mensa a Domino posita, 551. a. item lucerna 612. d. 2230. c. Scriptura sacra est arcus Ecclesiæ, 613. c. item refectio panis, 736. a. Scripturæ sacræ alti sensus dicuntur montes pascuæ, 985. c. Scriptura sacra dicitur præsepe, 997. a est morum regula, 1323. c. Scientia Scripturæ sacræ nomine portæ signatur, 1326. d. 1353. c. Collum Ecclesiæ, eloquia sacra, 1337. d. Scriptura dicitur turris ex qua mille clypei pendent, 1339. c.

Scripturæ translatione nova & veteri, indifferenter utitur sedes Apostolica, 6. c. Spiritus sanctus auctor est sacræ Scripturæ, calamus auctor sacer. 7. c. Inspiratio Scripturæ sacræ, 8. d. Translatio vulgata ex Hebræo, Arabicoque sermone derivata, 110. c. Usus translationis antiquæ, 239. a. 244. a. Librum primum Machabæorum sanctus Gregorius in canonicis non habuisse videtur, 622. a. Nova veteri præfertur scripturæ translatio, ex Hebræo & Arabico facta, 665. c. Epistolæ sancti Pauli, quot sint, 1166. d. Judæis datum est vetus Testamentum, Christianis novum excellentius, 1216. c. Scripturæ translatio duplex, veracior est secunda, 1265. d. Utriusque Testamenti auctoritas constituta, 1277. c. Scriptura sacra in quatuor partes divisa, 1227. d. Vetus Testamentum in lege & Prophetis: Novum in Evangeliis, Actibus Apostolorum & dictis, sunt distincta, ibid.

Scripturæ sacræ sensus multiplex, 4. d. obscurus & difficilis, 5. a. 1205. d. 1260. c. In exponendis sacris Scripturis, ars est negligenda loquendi, 6. d. Scriptura sacra accurate facta describit, 37. c. Qui spiritualem sensum investigat scripturæ, ab historico non recedas, 38. b. Quatuor modis exprimit qualitates causarum, ibid. c. Assuetos temporalibus sensim nos Scriptura sacra ad æterna perducit, 52. d. Usus sumendi totum pro parte, vel e contra, in Scriptura sacra frequens, 82. b. 1548. a. In Scriptura sacra bene gesta, quandoque significant male gerenda; ac vice versa, 94. c. Scripturæ littera aliquando sibi contradicit, 101. a. non est tunc considerandus textus, sed sensus, ibid. Scripturæ sacræ intelligentia per humilitatem legendi assiduitate comparatur, ibid. c. Sacræ Scripturæ mos, ut ubi quid interponis peregrinum, mox ad tractatum argumentum reducat, 273. d. Sæpe hebes hoc in scriptura studendo intelligit, quod per negligentiam ingeniosus nescit, 186. d Qua perveniatur via ad sensum Scripturæ intelligendum, ibid. c. Cur Scriptura sacra utatur verbis sapientum mundi. 293. c. Quædam sacræ Scripturæ verba videntur prava, quia intima eorum non habetur intelligentia, 449. c. Puteos fodimus cum alta Scripturæ sacræ penetramus, 509. d. Affluunt deliciis, qui multiplices in Scriptura sensus discernunt, ibid. c. Verba Dei in sinu abscondenda, 518. a. Verbum Dei adulterare, quid sit, 529. a. Scripturæ sacræ obscuritas, ad altiorem eius sensum investigandum nos movet, 557. a. Hæretici Scripturæ sacræ vim inferentes, a Deo feriendi, 565. c. A veritatis cognitione jejunant Scripturam legentes ad quæstionem, non ad refectionem, ibid. c. Libri sacri nobis quædam sunt venæ argenti, 573. a. Veteris Testamenti dicta obscura, 583. c. Scriptura sacra ceteris libris longe anteponenda, 635. a. eius excellentia, ibid. Hæretici Scripturæ sacræ non comedunt medullam, sed corticem rodunt, 645. c. Qui in Scriptura sacra caritatem Dei & proximi legendo non quærunt, ex herba & cortice pascuntur, ibid. c. Multa in sacris litteris intelligere periculosum, nisi intellecta custodiantur, 700. d. Scriptura sacra in humero per operationem portanda, 920. b. In Scriptura sacra docet Deus quidquid scire nos decet, 747. b. In Scriptura sacra causas nostras invenimus, ibid c. Scriptura sacra est liber, in quo scriptæ sunt lamentationes & carmen, & væ, 823. a. Qui fiant hæreses ex Scripturæ sacræ lectione, 945 b. Scriptura sacra temperat ita suas minas, ut nec desperate inveniamur territi, nec incaute securi, 1084. c. Scriptura sacra aliquando utitur præterito pro futuro, & e contra, 1121. b. Iteratio sententiæ in sacris litteris, circa immutabilitatis est argumentum, 1151. c. Scripturæ sacræ littera præterita referuntur, & prædicuntur futura, 1151. c. Quanta discretione Scriptura sacra legenda, 1193. c. modo litteram, modo spiritum requirere in ea debemus, ibid. Scripturæ sacræ commendatio, 1205. d. Obscuritatis sacræ Scripturæ utilitas, 1213. a. 1274. c. Sacra Scriptura rotæ similis, ascendit & descendis, 1213. b. Parvulis sufficit credere Evangelium, cuius perfecti humiliter scrutantur misteria, 1215. b. Scriptura omni ex parte ædificat, ibid. c. In his præsertim, quæ docet de Christo, membris ejus, apostolis & martyribus, 1216. a. Rotæ quatuor facies significant Scripturam sacram, in quatuor partes per duo Testamenta distinctam, 1217. d. Divina eloquia, etsi temporibus divisa, sensibus sunt unita, 1218. c. Scriptura recta in præceptis, alta in promissis, horribilis in minis, 1220. d. 1223. a. Scriptura sacra obscura est, nisi a suprema veritate illustretur, 1230. c. Initium Prophetiæ Ezechielis, quam obscurum, 1249. b. Scripturæ sacræ liber clausus involutus, 1290. c. Dei manu aperitur, & involvitur, ibid. Quæ ædificant, & quæ erudiunt, in hoc volumine continentur, 1264. a. Ad sacræ Scripturæ verba evigilandum, ibid b. Scriptura magnis & parvulis loquitur, 1263. d. quidquid in ea invenitur edendum, ibid c Scriptura sacra cibus in obscurioribus, potus est in apertioribus, 1264. d. In Scriptura per res & loca sæpe causæ signantur, 1281. b. Ex temporum & locorum circumstantiis, Scriptura sacra res designat, 1293. b. Fructuum spiritualium Scripturæ sacræ radix est littera, 1309. c. Sacræ lectionis utilitas, 1319. c. Ad munimina Scripturæ sacræ debemus confugere, 1338. c. Sacra Scriptura, cur dicatur turris cum propugnaculis ædificata, 1340. a. Cælum sicut pellis extenditur, dum Scriptura sacra explicatur, 1353. c. Ex his quæ intelligimus, proficere in caritate curemus, 1354. a. Usus sacri eloqui est tacere quæ constat, & exprimere ea, de quibus poterat dubitari, 1385. b. Prophetiæ Ezechielis quo ad litteralem sensum, obscuritas, 1402. c. Litteralis Scripturæ sensus spirituali præmittendus, 1417. c. Evangelica historia multa involvit mysteria, 1530. c. Sancta Scriptura tum ad lacrymas provocat tum consolatur, 1547. c. In Scriptura sacra prius statuenda historiæ veritas, postea quærendus allegoriæ sensus 1652. b.

Scriptura sacra, quo fructu legenda, 28. c. Redemtorem mundi tota promittit, 181. a. Sensus spirituales ex radice historiæ prodeuntes, 182. a. Quomodo comedi & bibi dicantur eloquia Dei, 183. d. Divitiæ mentis sunt verba sacræ locutionis, 186. c. Sacra eloquia sunt in damnationem eis qui ea sciunt, aut sciendo contemnunt, 475. c. Deus, fugatis malignis spiritibus, divini eloquii argento nos ditat, 509. c. Voluntas Dei quærenda in Scripturis, 517. c. Rivi olei in Ecclesia fusi, sunt Evangelistarum libri, 616. c. Arcus in manu est Scriptura sacra in operatione, 634. b. In explicandis sacris Scripturis, nec solus historicus, nec semper sequendus allegoricus sensus 975. c. Verbum divinum, quo plus teritur ejus virtus, magis augetur, 926. a. Scripturæ sacræ Pabulo Rhinocerotes domitos Christus nutrit 997. a. Scriptura sacra mari similis, 1218. a. Ligno crucis per hoc mare ad cæli patriam portamur, ibid. b. Viæ sacræ Scripturæ ad corda hominum, 1219. d. Scripturæ sacræ statura, altitudo, & respectus, quid sint, 1220. b. Nisi ad alta proficiamus legendo Scripturam, ipsa nobis velut in imis jacet, 1226. c. Quo spiritus legentis tendit, eo divina eloquia levantur, ibid. In eadem Scriptura sensus multiplex latet, 1227. a. Sancta Scriptura vitam spiritualem, & virtutum diversarum semina in nobis serit, 1228. c. Talis ad nos sacra lectio, quales ad illam sumus, 1230. a. Scriptura sacra docet dilectionem Dei & proximi, ibid. b. 1268. c. Lucerna est pedibus nostris, Scriptura sacra, ibid. c. Scriptura sacra est liber scriptus intus & foris, 1260. c. Scriptus est intus per allegoriam, foris per historiam & præcepta moralia, 1261. a. Scriptura sacra cælo comparatur, ibid. c. Sententiis sublimioribus fortes satiantur, apertioribus parvuli, ibid. c. Sic legenda Scriptura sacra, ut nobis & aliis prosit, 1264. c. Deus illa nos cibat, 1265. a. hunc cibum sumere nostrarum virium non est, ibid. b. In sacra lectione jejuni sumus, nisi Deus mentis viscera repleat, 1266. a. Comedit, & non satiatur, qui audiens verba Dei, secularia concupiscit, ibid. b. Qui sacræ doctrinæ cibo pinguescunt, alios suaviter pascunt, 1367. d. Deus per totam Scripturam loquitur, ut ad suum & proximi amorem trahat, 1268. c. In sanctorum vita Scriptura sacra intelligitur, 1277. d. In scripturis, quæ juxta litteram veritate carent, allegorice sunt intelligenda, 1309. b. Historiæ sacræ sensus spiritalis adjungendus, ibid. c. Scriptura sacra est calamus mensuræ, ad quam nos metiamur, 1316. d. 1323. c. Scripturæ sacræ limen duplex: exterius, littera; interius. allegoria, 1337. a. Iis quæ exhibet, præceptis & exemplis nos munit, ibid. d. Scriptura sacra intellectu difficilis, 1353. b. Patet, ut pascat parvulos; ut exerceat fortes, velatur, ibid. d. Solis cæli civibus, in nonnullis aperta, ibid., 1354. a. ad humilitatis probationem, 1355. a. Qua discretione in legendis sacris Scripturis opus sit, 2375. c. Scriptura sacra lapidibus quadris similis, 1407. c. Scripturæ sacræ mirabiles sensus 1417. c. Scriptura sacra similis silici, ex quo licet frigido, ignis excutitur, ibid. Sensum Scripturæ litteralem sanctus Gregorius transcurrit, ut mysticis immoretur, 1418. c. Scripturam sacram figurate interpretari Christus ipse nos docuit, 1428. c.

SCYPHI candelabri, quid significent, 1256. c.

SCUTI nomine quæ significentur in Scriptura, 1105. b. Qui Dominus scuta comburat igni, ibid. c. Scuta fusilia, cur iniquos significent, ibid. d.

SECESSUS mentis aperitur cohibenti exteriorum evagationem, 974. d.

SECRETA majestatis non sufficit penetrare sensus carnis, 298. d. Secreta Dei non examinanda, 311. c. 951. b. Bona nostra pereunt, si citius fuerint retecta, 280. b.

SECULO mori appetentes, sæpe humanis ministeriis servire coguntur, 341. b. Seculum mari significatur, 910. d. Seculum contra sancto sæviens, a Deo conclusum, ibid. Equi nomine præsens seculum signatur, cuius extrema premit coluber Antichristus, 1025. d. Tentationes seculo militantium, 1065. a. Debilitato amore seculi, necesse est ut in nobis solus convalescat amor Dei, 1346. b. Nonnulli secularia tractant, non animo seculari, 1626. a.

SECURIS ad radicem arboris posita, quomodo Redemtor noster, 1520. d. Cur non ad ramos, sed ad radicem posita dicitur, ibid.

SECURITAS cavenda in bonis operibus, 32. c. 68. c. Nulla securitas a peccato in hac vita, 537. b. 252. a. 638. a. Meos iusti, ut securi sis, trepidas, 319. c. 520. a. Anima obdurata eo securior est, quo peior, 328. c. Differentia securitatis bonorum & malorum, 409. a. Cordis a terrenarum rerum cupiditate liberi, mira securitas, 714. d. Grave periculum, incauta securitas, 638. a. Cordis securitas numquam a custodiæ disciplina eximit, 715. a. Securitas mater negligentiæ, 772. b. Nulla salutis in hac vita securitas, 932. c. Peccatorum formidanda securitas, 1273. c.

SEDECHIAS, visa filiorum cæde, oculis privatus, quid significet, 229. c.

SEDERE quiescentis est, 70. a. Sedere in pulvere, quid sit, 192. c. Sedere in terra, quid,

quid, *ibid.* Sedere humilitatem pœnitentiæ deſignat, 988. c. Sedere judicantis eſt, c572. *d.* Chriſtus in cœlo qui ſedeat, & ſimul ſtet, *ibid.* Fructus ſeſſionis Chriſti in corde noſtro 639. *e.*

SEMEN ſignificat verbum Dei, 744. *a.* 999. *d.* 1488. *e.* Verbum prædicationis, ſemen eſt in corde audientis, 1194. *e.* Seminum productio cum virtutum generatione comparata, 945. *d.* Semen prædicationis, quantam ſegetem ferat, c194. *d.* Semen ſignat bonam intentionem, 1330. *e.* In ſemine minimo, quæ & quanta lateant poſtmodum explicanda, 1559. *a.*

SEMINARE ſuper omnes aquas, quid ſit, 607. *d.* 685. *e.* 999. *e.* 1161. *b.* Qui ſeminent multum & inferant parum, 1266. *b.*

SEMITA, qui differat a via, & ambæ, quid ſignificent, 388. *d.* 1015. e. Semita pro actione ſumitur, 932. *d.* Semitas domus ſuæ conſiderare, quid ſit, 1167. *e.* Semitas noſtras nos non invenire, quid ſit 1624. *b.*

SENARIUS numerus, quid ſignificet, 201. *a.* 1196. *e.* 1355. *d.* 1358. *c.* Senarius eſt primus numerus perfectus, 1162. *b.* 1355. *c.* 1338. *c.* Quare ſenarius ſit perfectus numerus, 1162. *c.* Numerus decimus-octavus ex ſenario confectus, quid ſignificet, 1584. *e.*

SENES cenſet Scriptura ſacra, non annis, ſed moribus, 618. *a.* Seneſcere abyſſum, quid ſit, c132. *b.* Qui ſit ſenum languor, 1439. *a.* Ipſa ſenum ſanitas ægritudo eſt; *ibid. a.* Senectutem ſignificat hora nona, 1512. *a.* Valde ſeniores Græce dicuntur presbyteri, *ibid. a.*

SENNAAR, quid ſignificet, 461. *e.* In ejus valle confuſio ædificatur, *ibid.*

SENSUS Scripturæ multiplex, 4. *d. V.* Scriptura ſacra.

SENSUS pravis, non ſexus, in vitio eſt, 80. *e.* Senſus exteriores cohibendi, ne mens illicita concupiſcat, 678. *e.* Senſus ſunt mentis feneſtræ, *ibid.* Intueri non decet, quod concupiſcere non licet, 679. *a.* Qui exteriori negligenter utitur, oculo interiori juſto cæcatur; 685. *a.* Senſus interni nomine dentium in Scriptura ſignantur, 382. *b.*

SENSUS communis eſt ſenſus cerebri, judex quinque ſenſuum, & diſcretor ſenſationum, 369. *b.*

SENTENTIA a ſenſu dicta eſt, 746. *a.* Sententia Paſtoris, etiam injuſta eſt timenda, 1556. *c.*

SEPARARE pretioſum a vili, quid ſit, c097. *e.*

SEPULCRUM divinam ſignat contemplationem, in quo mens mundo mortua quieſcit, 142. *d.* Sepulcrum ſignificat modo contemplativam, modo vitam activam, 206. *d.* item requiem æternam, 210. *c.* Per ſepulcra ſignantur corda reproborum, 498. *b.*

SEPULTI olim cum divitiis, mortui, 143. *a.* Mentis divitias apud mortuos invenimus, *ibid. b.*

SEPTEM diebus univerſum tempus evolvitur, 1341. *c.* Qui damus partem ſeptem, nec non, & octo, c150. *e.* 115c. *a.* 1342. *e.* 1391. *c.*

SEPTENARIUS numerus univerſitatem ſignat, 15. e. 93. *b.* 733. *b.* 1250. *b.* 1593. *e.* eſt numerus perfectus, 22. *c.* 1149. e. 1162. *c.* 1543. e. Quid ſignificet numerus ſeptenarius in ſacra Scriptura, 1150. *b.* 1296. *c.* c360. *e.* Septenarius numerus ſignificat æternam requiem, 101. *a.* 1250. *b.* item formam perfectionis, 22. *c.* 1162. *c.* 1543. *e.* item vitam contemplativam, 1196. *e.*

SEPTIMA dies in requiem hominibus data eſt, 22. *d.* quare, 2150. *e.*

SERAPHIM incendium interpretatur, c247. *a.* ardentes, vel incendentes ſignificat, 1606. *a.* Eo magis ardent, quo vicinius Deum vident, *ibid.* Qui in Eccleſia amando ardent, & loquendo alios accendunt, Seraphim jure dici poſſunt, 1607. *b.* Seraphim aliquando dicitur, non ex natura, vel ordine, ſed ex officio, 1608. *a.* Seraphim dicitur ob majorem amoris ardorem, ardent enim & alii, *ibid.*

SERERE ſignificat prædicare, 685. *d.*

SERMO non ſit præceps, nec poſt debitum ſilentium indiſcretus, 82. *c.* Verba prava alii concipiunt & proferunt, alii concepta reprimunt, alii nec concipiunt, 151. c. Sermonis multiplicitas inopiam cordis arguit, 271. *a.* Attendendæ ſunt ſermonis circumſtantiæ, 784. *e.* Sermo Dei varios in fines diſtributus, 993. c. Sermo doctrinæ aliquando ſubtrahitur, aliquando a Deo datur, 1298. *b.* Sermo Dei tranſiens manentes exprimit ſententias, 1438. *d. V.* Prædicatio. Verbum Dei.

SERPENTIS caput obſervare, quid ſit 36. *b.* Serpens non interrogatur de culpa, cujus non quærebatur pœnitentia, 1106. *c.* Qui fideles ſerpentes tollant, 1571. *b.* Serpentis aſtutiam temperet columbæ ſimplicitas, 1578. *d.*

SERVARE, quomodo diabolus dicitur, 76. *a.*

SERVIRE Deo, quid ſit, 1296. *b.*

SERVI, quomodo dicantur electi, 247. *c.* Chriſtiani ſibi invicem ſunt ſervi, 725. e. Servus in equis, quid ſignificent, 1015. *e.* Servi apud Hebræos quomodo facti, 1196. *a.* Servus gratis libertatem adeptus, & ejuſdem veſtis, quid ſignificent, *ibid. d.* Uxor ſervi egredientis, quid ſignificet, *ibid. e.* Quid ſit dominum dare ſervo ſuo uxorem, 1197. *a.* Servus dominum ſuum amans, & ob hoc nolens egredi liber, quid ſignet, *ibid. b.* Servus inutilis dominum ſuum vocat durum, 1465. *a.* Quos in Eccleſia ſignificet ſervus nequam, *ibid. b.* Servi inertis vana excuſatio, & pœna *ibid. a.*

SERVITUTI Dei qui accingi properat, ad tentationem ſe præparet, 120. c. 772. *b.* 1302. *e.* Angelum primum libera ſervitus exaltabat, eum dejecit captiva libertas, 1134. *d.*

SERVOLUS, vel ſervolus, patientiæ ſpecimen dedit, 1493. *a.* Eleemoſynas acceptas pauperibus curabat erogari, *ibid.* ſacras Scripturas ſibi legi jubebat, *ibid.* ad mortem decantatione pſalmorum ſe præparat, *ibid. c.* animam Deo reddit inter pſallentium choros angelorum, *ibid.* beato hoc fine exiit e vita, qui per totam vitam flagella Domini æquanimiter toleravit, *ibid. d.*

SEVERITAS miſcenda benignitati, 641. *b.* Quando ſeveritas neceſſaria, 1306. *a.* Caritate & humilitate Rectoris intus condiatur ſeveritas, *ibid. b.*

SEXAGENARII numeri ratio, 1358. *c.*

SEXAGINTA cubiti, deſignant bonorum operum perfectionem, 1358. *e.* Quid ſit afferre fructus ſexaginta, *ibid. d.* Sexaginta fortes Salomonis ſignant, quoſque perfectos, 22c. *d.*

SIBILUS, quid ſignificet, 572. *d.*

SICUT aliquando pro ſimilitudine, aliquando pro veritate rei in Scriptura accipitur, 561. *b.*

SIDON cujus rei ſit figura, 9. *e.*

SIGNA dantur infidelibus, prophetiæ fidelibus, 1468. *b. V.* Miracula.

SIGNARE Deum, vel curare delicta, quid ſit, 400. *c.* Signaculum ſignificat fidem in Scriptura ſacra, 922. *a.* Signaculum reſtitui ut lutum, quid ſit, *ibid.*

SILERE cordis, quid ſit, 146. *d.* Silendum, niſi loquendo aliis prodeſſe poſſimus, 716. *e.* Unde ſciamus nos auditoribus profuturos, *ibid.* c. Silere ſæpe eſt ſapere, 736. *c.* Quidam tacent ſuperbe, qui audiunt, non ut diſcant, ſed ut judicent, 737. *e.* Non loquendo diſcendum eſt tacere; ſed tacendo, loqui, 2282. *d.*

SILENTII cenſura ſi deſit, mens tota patet hoſti, 240. *b.* Immoderati incommoda ſilentii, *ibid. d.* Silentium oris eſt noxium, cum multiloquio cordis, *ibid.* Verboſus juſtificari non poterit, 337. *d.* Silentii utilitas, *ibid.* 379. *c.* 1281. *d.* Silentium dimidia hora in cælo factum, quid ſignificet, 980. *e.* Quaſi quoddam nutrimentum Verbi eſt cenſura ſilentii, 1282. *d.* De diſciplina ſilentii eſt aliquid remittendum, ut infirmioribus conſulatur, 1283. *c.* Sileotium aliquando malum, aliquando bonum, 924. *d.* 980. *c.* 1254. *a.* 1260. *e.*

SILEX ſignificat corda Gentilium, ſicut plumbi lamina corda Judæorum, 460. *c.* Quid ſit dare ſilicem pro terra, & pro ſilice torrentes aureos, 509. *a.* Silex, quid ſignificet, 2270. *a.*

SIMEON ſenex cum multis Iſraelitis, deſideravit tempus incarnationis, 215. *b.* Quanto amore hic ſenex fuerit ſuccenſus, 1422. *b.*

SIMILA in ſartagine frixa, oleo conſperſa, quid ſignificet, 1304. *e.*

SIMILES Deo erimus in cælo, 594. *d.* 1192. *a.* Similes Chriſto, quinam ſint, 1190. *d.* 1192. *a.*

SIMON Cyrenæus in angariam Crucem Domini portans, ſignat hypocritas jejunantes, 277. *b.* & arrogantes abſtinentes, 1589. *a.* Simon crucem portat, ſed non moritur, illi abſtinentes mundo vivunt, corpus affligunt, *ibid.*

SIMON Phariſæus Mariam ægram & medicum ejus deſpiciens quam periculoſe ægrotarit, 1594. *c.* Proprio ore condemnatur, 1595. *a.* Simon ille ſignificat populum Judaicum, *ibid. c.* 1596. *d.*

SIMON Magus Antichriſti ſuperbiæ, iniqua miraculorum appetitione ſe adjunxit, 923. *e.* Simon voluit emere donum Spiritus ſancti, 1449. *b.* Ut quod male comparaſſet, deterius venderet, *ibid.*

SIMONIÆ vitium, quid ſit, 1449. *b.* Gratis acceptum, gratis dandum, *ibid.* 1502. *b.* Spiritus ſanctus manuum impoſitione, ad vitæ meritum, non ad præmium dandus, *ibid. c.* Simoniæ ſpecies variæ, *ibid.* Gravis Epiſcoporum de Simonia objurgatio, 1502. *a.* ſunt hodie qui in templo Dei columbas vendunt, *ibid.* 1646. *b.* Simonia eſt hæreſis, ſacris Canonibus damnata, 1502. *b.* Privantur ſacerdotio qui de manuum impoſitione pretium quærunt, *ibid. c.* Chriſtus damnat vendentes & ementes dona Spiritus ſancti, 1646. *b.*

SIMPLEX, quis dicendus, 29. *b.* Simplex opere, rectus fide, *ibid.* Simplices perfectioribus adhærentes, eorum intellectu paſcuntur, 57. *c.* Simplicium manſuetudo aſinarum nomine ſignata, 1261. *a.*

SIMPLICITAS noxia, quæ ſit, 18. *c.* Simplicitas per columbam ſignificatur, *ibid. d.* c578. *d.* Simplicitas, ut ſit bona, rectitudini, *id eſt* prudentiæ ſit conjuncta, *ibid. d. e.* Simplicitas apud hypocritas in crimine eſt, 284. *d.* Juſti ſimplicitas ab hypocrita vocatur fatuitas. *ibid.* e. Simplicitas humana, divinæ comparata puritati, evaneſcit, 306. *a.* Juſtorum deſcribitur ſimplicitas, 360. *d.* Simplicitas cordis arx munitiſſima, 409. *a.* Morum ſimplicitas diſcenda ab Iſaac, 1338. *d.*

SIMULATORIS callidi imago, 840. *a.* Iram Dei meretur & provocat, *ibid. c.* Percuſſus peccata confiteri erubeſcit, *ibid. e.* Simulationis falſitatem exequi nemo, niſi ſubtilioris ingenii poteſt, *ibid. a.*

SINDON ſanctæ prædicationis ſubtilem intextionem ſignificat, 1097. *a.* Quam ſindonem fecerit Eccleſia, & vendiderit, *ibid.*

SINGULARITAS cavenda pie vivantibus, 203. *e.* 1045. *a.*

SINISTRA Dei, quæ, 54. *a.* Siniſtra triſtitiam & adverſitatem ſignificat, 220c. *a.* item Gentiles, 659. *c.* vitam præſentem, 1358. *d.* 1526. *d. V.* Dextera.

SINUS in Scriptura ſæpe accipitur pro mente, 713. *c.*

Sinus Abrahæ eſt locus infernus, in quo animæ Patrum quieſcebant ante Chriſti reſurrectionem, 128. *a.* 397. *c.* 433. *d.* 668. *d.* 927. *c.* 1653. *d.* Qui dicatur infernus profundiſſimus, 435. *b.* 927. *d.* Ex carcere viam fecit reſurgens Dominus, 927. *d.* Sinus Abrahæ ſignificat ſecretam Patrum requiem, 1653. *d.*

SION tota ſimul Eccleſia: & Filii Sion ſinguli quique ſanctorum vocantur, 157. *c.* 1075. *c.* Sion ſpeculatio interpretatur, *ibid.* c. 1103. *d.* 1409. *b.* Sancti Prædicatores dicuntur portæ Sion, 1103. *d.*

SITIRE, impio quid ſit, 440. c.

SOBOLE carentibus divitibus ac potentibus, ipſa ſua potentia pœna eſt, 486. *c.*

SOCIANTUR ſancti diviſione gratiarum, ſicut populi diviſione fructuum, 1276. *d.*

SODOMAM Deus ignis ac ſulphuris pluvia conſumſit, 444. *b.* Sodomam Deus, cur noluerit ob audita ſcelera, ante probationem eorum judicare, 628. *a.*

SODOMITÆ oſtium domus Lot fruſtra quærentes palpando, invidos ſignificant, 198. *d.* Ex qualitate ultionis Deus notavit maculam criminis Sodomitarum, 444. *b.*

SOL ſignificat prædicatores, 281. *b.* item Dominum, 1126. *d.* 1375. *a.* item perſecutionem, 2166. *d.* item manifeſtæ viſionis oſtenſionem, *ibid.* item ſapientum intellectum, 1127. *b.* Sol aliquando in bono, aliquando accipitur in malo, 1375. *c.*

SOLLICITUDO nimia rerum terrenarum, cogitationum mole, mentem obruit, 67. *a.* Quomodo affectæ circa occupationes temporales, pravæ mentes, 147. *b.* quomodo piæ, *ibid.* Sollicitudo a temporalibus vetita, 336. *a. V.* Cura.

SOLITUDINEM ſibi ædificare, quid ſit, 129. *e.* Solitarii veri, qui dicantur conſules, c30. *a.* Quæ debeant eſſe ſolitarii cogitationes, c31. *a.* Solitarii ſunt qui, veritate cognita, laborioſa mundi deſideria fugiunt, c33. *c.* Solitudo deſtitutionem boni ſignificat, 648. *d.* Onagri liberi nomine ſignantur ſolitarii, 979. *a.* Solitudo cordis & corporis, hæc ſine illa non prodeſt, 980. *a.* Mira juſtorum intra ſe collectorum, perſpicacia, 2005. *b.*

SOLIUM Dei, quid ſit, 53. *e.* 513. *c.* c326. *d.*

SOMNUS tribus modis in Scriptura accipitur, 162. c. Juſtus etiam debet a ſomno, *id eſt* a peccato ſurgere, 251. *a.*

SOMNIORUM ſex cauſæ, 262. *a.* Somniis non facile credendum, *ibid. d.* Cur dæmon ſanctorum corda ſomniis afficere ſinatur, *ibid. e.* Quid ſignificet ſomnium nocturnum, quo quis polluitur, 325. *c.*

SONITUS alarum, aquarum, & ſonitus ſublimis Dei, quid ſignificent, 1236. *d.* Gaſtrorum ſonitus, quid ſignet, 2239. c.

SONUS ex ore Dei procedens, quid ſit, 868. *d.*

SOPHAR, quid ſignificet, c5. *c.* 92. *e.* 752. *a.*

SPECIEM ſuam homo dicitur viſitare, faciendo alteri, quod ab alio ſibi vellet fieri, 803. e.
SPECIOSUS Presbyter, 1659. d.
SPECULATOR vocatur, cui aliena vita committitur, 1282. e. In alto ſtet, & longa proſpiciat ſpeculator, 1283. a. Per naſum ſpeculatoris diſcretio deſignatur, 1284. b. Speculator bene occidit, quem tacendo morti prodidit, 1285. a.
SPECULAM ſibi ſtatuere, quid ſit, 1034. e.
SPECULUM mentis dicitur Scriptura ſacra, 37. e. Quid ſignificent ſpecula mulierum, ex quibus Moyſes fecit Labrum æneum, 1100. e.
SPERARE ceſſans ea quæ ſupra ſe ſunt, mens ſub ſemetipſam indeſinenter ruit, 192. b. Quod videmus in dubietate, eſt quod ſperamus in certitudine, 355. d. Juſtus eo ſecurius in Deum ſperat, quo durius pro illo patitur, ibid. e. De Creatore deſperaſſe, eſt in creatura ſpem ponere, 598. a. Fruſtra ſperat miſericordiam, qui juſtitiam non timet, 1091. b. 1099. d. Dedit Deus homini præcepta, ne peccet, & peccanti remedia, ne deſperet, 1551. e.
SPES quandoque ex timore debilitatur, 69. d. Spes ad majora audenda ſe erigit, 164. d. Spes in æternitatem animum erigit, 158. d. Spes dilatæ beatitudinis fidelibus eſt cauſa gemendi, 218. b. Qui perdant ſuſtinentiam, 233. e. Spes remuneratoris alleviat pondus laboris, 248. a. Tota ſpes juſtorum in auctore figitur, 359. e. 699. a. Spes Eccleſiæ in adventu Chriſti capitis ſui reſurrectione firma, 427. b. In adverſis ſola juſtorum ſpes Chriſtus, 434. e. Juſti timore preſſi, ſpe ſublevantur, 520. d. Spes ſanctorum metu temperata, 639. e. 640. e. 798. b. Velle in labentibus rebus ſpem ſolidare, eſt in aquis fluentibus fundamentum ponere, 698. b. Spes infirmæ, quomodo roboretur, 828. a. Spes juſtorum, qui roborandi in tribulationibus, ibid. d. Spes pœnitentis, quanta, 867. b. Spem noſtram potius conſtringit timor, quam ſecuritas, 932. e. 994. e. 1090. d. Spes perditorum ſit recuperatio perditorum, 1090. e. Spes ſæculi ſicca eſt, 1328. a. Spes cœleſtium mentem ſolidat, 1370. b. Longitudo ſpei, & latitudo chariſsimè obſervendæ, 1377. d. Ad æternam requiem ſpei longanimitate tendendum, 1378. a. Spes gloriæ cœleſtis adipiſcendæ, pavoris non expers, 1365. e. Quantum neceſſaria ſpes peccatoribus ad pœnitendum, 1385. a.
SPHÆRULA ſignificat ſua volubilitate prædicationem, 1216. e. Sphærulæ ad laborem pertinent, ibid. d.
SPICAS eſurientibus auferre, quid ſit, 521. d. Spicæ ſignant Patrum ſententias, ibid. e. Herbam pervenire ad ſpicam, quid ſit 1330. d.
SPINA peccatum ſignificat, 646. b. Spinæ ſignant vitiorum punctiones, 1084. a. Quid ſit eſſe ſpinis ſepiri, 1117. a. 1624. d. Divitiæ ſunt ſpinæ, 1488. d. Spinæ ſignificant doctrinæ ſpiritalis vitæ, 1522. d. Flores inter ſpinas naſcentes, quid ſignent, 1638. a.
SPIRITUS hominis duobus modis intelligitur, 368. e. Spiritus rationabiles primum creati, 909. d. Cibo corpus paſcitur, pro opere ſpiritus nutritur, 1440. e.
SPIRITUS ſanctus per columbam ſignificatur, 18. d. 1579. d. 1579. a. 1546. b. & per ignem, 18. d. 1187. d. 1208. d. 1246. b. 1578. a. & per aquam, 392. a. 607. b. Spiritus ſanctus dicitur ſpiritus vehemens, 168. b. Sonus ventis Dei, 789. a. Spiritus ſapientiæ mobilis, 928. a. Digitus Dei, 1270. e. Paraclitus, id eſt advocatus & conſolator, 1576. d.
Spiritus ſanctus, cur ſub ſpecie columbæ & ignis videri voluerit, 18. d. 893. e. 1187. d. 1208. d. 1246. b. 1578. a. d. 1198. b. 1646. b. Spiritus ſanctus, quomodo poſtulat pro ſanctis, 61. a. 1574. a. Spiritus ſanctus a Filio procedit, 67. e. a Patre & Filio, 964. e. 1009. a. 1554. b. Spiritus ſanctus a Filio procedens, manet ſemper apud ipſum, 72. a. Spiritus ſancti locutio verbum dicitur abſconditum, 160. e. hæc a paucis percipitur, ibid. d. hæc locutio ſentiri poteſt, non exprimi, 162. a. 871. d. Quam variis modis Spiritus ſanctus mentem alloquatur, 161. a. 868. d. Spiritus ſancti irrigatio nomine aquæ ſignatur, 391. a. 907. e. Spiritus ſancti vox, & aura lenis, & ſpiritus vehemens, 168. b. 859. b. Spiritus ſanctus conſubſtantialis Filio, per eum ad nos venit, 869. a. Cur in linguis igneis ſuper diſcipulos deſcenderit, 993. e. 1577. e. 1579. a. Cur videatur potius, quam audiatur locutio intima Spiritus ſancti, ibid. d. Spiritus ſanctus Patris & Filii eſt, utrique coæternus, 964. e. 1209. a. Spiritus ſanctus Deus eſt, 1206. a. Quomodo Spiritus ſanctus ſtabilis dicatur ſimul & mobilis, ibid. b. Per arcam Spiritus ſanctus deſignatur, 1247. e. Proceſſio Spiritus ſancti a Patre & Filio, 1554. b. Cur Spiritus ſanctus prius ſit datus a Domino in terra, & poſtea miſſus a cœlo, 1554. a. 1581. d. Oleum ſuxerunt de firma petra, qui effuſione Spiritus ſancti ungi meruerent, 1554. a. Qui ſint Spiritus ſancti infuſionis effectus, 1551. a. Spiritus ſanctus amor eſt, 1574. e. Spiritus ſanctus, quos repleverit, exorantes facit, ibid. Quomodo Spiritus ſanctus intus nos doceat, 1576. e. Per vocem non inſtruitur, cujus mens per ſpiritum non ungitur, 1377. b. Qui Spiritus ſanctus dicatur omnia nobis ſuggerere, ibid. e. Ut Filius eſt Verbum, ita Spiritus ſanctus lingua eſt, 1577. a. Cur Spiritus ſanctus, ut columba, ſuper Chriſtum ſederit, & ſuper Apoſtolos ut ignis, 1579. a. Spiritus ſanctus, quam peritus artifex, 1580. b. Solum intelligere menſam, docuiſſe eſt, ibid. e. Per columbam ſignificatur donum Spiritus ſancti, 1646. b.
Spiritus ſanctus per ſcriptores ſacros loquitur, 7. e. Spiritus ſanctus Apoſtolos emundavit, 57. e. Septem dona Spiritus ſancti ſignificantur per ſeptem filios Job, 29. d. Quid ſit dona Spiritus ſancti convivium facere in die ſuo, 31. a. Eorundem connexio donorum, 32. b. Ad convivium hoc invitandæ ſunt fides ſpes, caritas, ibid. d. Holocauſto preces purgandæ ſunt virtutes Spiritus ſancti, 33. b. Dona Dei aliquando utiliter ſubtrahuntur, 72. b. 1209. a. Spiritus ſanctus, qui ſemper manſurus dicatur in Diſcipulis, 73. e. 1509. d. e. Spiritus ſanctus in anima mortificatione pene figitur, nec tamen diu tenetur, 166. b. Donum Dei eſt bene uti flagellis Dei, 589. d. Qui abutantur donis Dei, ad propriæ perditionem ſalutis, 273. e. 897. a. Dona Dei amittit, qui de iis extollitur, 489. a. Cur veteris Patres Teſtamenti apertum nobis detulerint Spiritus fructum, 309. b. Quid homo poſſit adjutus a Spiritu Sancto, 353. d. Quam diverſa unius ſapientiæ dona, 369. e. Aquis ſignificantur diverſa ſapientiæ dona, 371. d. Dicuntur rivuli fluminis, 476. e. Cum nos Spiritus ſancti gratia infundit, melle & butyro nos replet, 477. b. Nomine pignoris donum Spiritus ſancti ſignificatur, 505. a. Rivuli olei ſunt dona Spiritus ſancti, 617. a. Sapiens donorum diſtributio, 903. e. Ita ſingula ſunt omnium dona, ut neceſſitudo caritatis, omnia ſint ſingulorum, 924. e. 935. d. Splendor ignis, & de igne fulgur egrediens, qui dicatur Spiritus ſanctus, 1209. b. Juxta quaſdam virtutes ſemper manet Spiritus ſanctus, ſecus juxta alias, ibid. d. Secundum gratias gratis datas aliquando Spiritus ſanctus adeſt Electis, aliquando non, ibid. d. Quare diſcurrere prohibeatur Spiritus ſanctus inter perfectos, 1510. a. Digitis Dei dona Spiritus ſancti ſignificantur, 1072. d. Donis ſeptem Spiritus ſancti ceu totidem gradibus aſcendendum ad vitam ſpiritalem, 1380. e. ordo & concatenatio donorum, ibid. d. Ad hæc dona per humilitatem aſcenditur, 1391. e. & per fidem, ibid. d. Spiritus ſancti dona enumerantur, 1579. e.
Spiritus ſancti dona mentem noſtram contra tentamenta erudiunt, 68. e. Dona quædam Spiritus ſancti ad ſalutem ſunt neceſſaria, 73. a. quædam ſunt ad aliorum utilitatem, ibid. Spiritus ſanctus ad cæleſtia deſideria accendit, 161. a. Spiritus ſanctus, quid in nobis agit, 169. b. 1576. e. Spiritus ſancti gratia mentes irradians, tentationes diaboli modificat, 937. d. Septiformis gratia Spiritus ſancti, non ſolum trium theologarum virtutum, ſed etiam quatuor cardinalium operationem præbet, 1150. a. Spiritus vitæ animum legentis tangit diverſis modis & ordinibus, 1258. d. Quidam per Spiritum Prophetiæ elevantur, qui tamen aſſumuntur, 1279. a. Per ſeptiformem Spiritus ſancti gratiam, aditus nobis vitæ cœleſtis aperitur, 1380. e. Omnes quos Spiritus ſanctus repleverit ſimplices facit & ardentes, 1578. d. Spiritus ſanctus Prophetis modo adeſt, modo abeſt, 73. b. 246. a. 1180. b. nec eodem modo adeſt ſemper, 1176. b. Spiritus ſancti præſentiæ effectus, 869. b. Adventus Spiritus ſancti, 893. b. Spiritus Chriſti, in quibus non ſit, 1545. a.
Spiritus hominis eſt ſpiritus elationis 214. b. Spiritus hominis duobus modis intelligitur, 368. e. Quanto in nobis de Spiritu Dei virtus creſcit, tanto ſpiritus noſter deficit, 750. d. Qui ſint impetus ſpiritus adverſus carnem, 1206. d. Impetus carnis ſub velamine ſpiritalis impetus ſe palliat, 1207. a.
Spiritus bonus, V. Angelus.
Spiritus immundus malus, quid ſit, 45. d. 558. b. Dies vertitur in tenebras, cum quæ ſpiritus malus promittit proſpera, intelliguntur adverſa, 107. a. Spiritus maligni dicuntur horribiles, 481. d. Nullos hoſtes magis patimur, quam malignos ſpiritus, 509. e. V. Diabolus, Dæmon, Satan.
SPIRITALIS natura non componitur ex anima & corpore, 41. d. Carnalium gravis labor, ſpiritualium nullus, 188. a. Spiritualibus terrena ſubſidia miniſtrantes, dicuntur atrii pupillorum, 523. a.
SQUAMIS tecti reprobi jaculis veritatis reſiſtunt, 1108. d. Duritia cordis ſquamis ſignatur, ibid. Squama ſquamæ conjuncta, quid ſignet, 1128. e.
STARE, quid ſit, 38. d. Stare eſt recte agere, 981. b. 1220. e. 1594. e. Stare eſt in peccato perſiſtere, 922. d. Ante Deum ſtare, ne propheta quidem valet, 1294. b. cum Deus erigat, ibid. e. Ibi ſtamus, ubi oculos figimus, 1318. e. Stare pugnantis eſt, 1572. d. Chriſtus a Stephano viſus eſt ſtare, ibid.
Stare Dei, quid ſit, 267. b. 605. d.
STATORE nomine Mediator Dei & hominum deſignatur, 683. e.
STATUM fixum hic habere non poſſumus 391. a.
STELLÆ juſtos ſignificant, 13. e. 111. d. & hypocritas, ibid. a. & Prædicatores, 291. d. Quid ſit ſtellas claudere ſub ſignaculo 291. d. Quæ ſint ſtellæ pluviæ, 657. d. Quid ſit de cœlo in terram ſtellas cadere, 1080. d.
STELLIO qui nitens manibus tenet regni ædificium, quid ſignificet, 186. e.
STEPHANI martyris conſtantia in reprehendendo, 237. e. 1229. a. 1370. a. Humilitas Stephani amorem generat eorum quos ex zelo increpat veritatis, 237. e. Quos prædicando non traxerat, Stephanus amando flebat, 676. b. Stephanus inter lapidantes ſe pro perſecutoribus orabat, ibid. Quos dura increpavit, quantum dilexerit, 1370. a. Zeli & manſuetudinis ſancti Stephani mira ſocietas, 1371. a.
Stephani Abbatis mira patientia, 1616. d. Stephani felix obitus, 1617. a.
STERCORIS cophinos, quid ſignificet, 1594. b. Quid ſit jumenta computreſcere in ſtercore ſuo, ibid.
STERILEM paſcere, quid ſit, 735. e.
STERNUTATIO, unde proveniat, 1109. b. Sternutatio Leviathan ſignificat extremam Antichriſti perſecutionem, ibid.
STERQUILINIUM, quid ſignificet, 76. e. Quid cogitaverit Job de ſeipſo in ſuo ſterquilinio, ibid. Quid Job in ſterquilinio ſignificet, 87. d. Sedere in ſterquilinio, quid ſit, 97. b. Sterquilinio comparantur hypocritæ, 471. a.
STILLÆ roris, quæ ſint, 492. a.
STIPULÆ ſiccæ & folio homo comparatur, 387. e.
STOICORUM apathie reprobatur, 49. e.
STOLA prima innocentia eſt, 396. b. Singulæ & binæ ſanctorum ſtolæ, quid ſignent, 1153. e.
STRUTHIO hypocritam ſignificat, 216. a. 673. a. 1000. d. & Synagogam, 1013. a. Quid ſit ſtruthionem in terra derelinquere ova ſua, 1002. e. 1013. e. Struthionis deſcriptio, ib. a. Alæ ſtruthionis, quid ſignificent 1008. e. 1012. a. Quid ſit ſtruthionem deridere equitem & aſcenſorem ejus, 1008. a. 1014. d.
STULTITIA dicitur ſapientia juſtorum, & irridetur a mundo, 360. d. Occultandæ ſtultitiæ eſt utile ſilentium, 379. d. Quæ ſit ſtultitia verbi Dei, 456. d. 856. a. 955. a. Quanta hominis ſtultitiæ divinæ ſapientiæ ſuam præferentis, 541. d. Stultitia ſetantium in minimis, majora perdentium, 587. e. Stultitia duplex, alia nobilis, alia ignobilis, 655. d. Sectanda laudabilis fatuitas, 890. b. Per ſtultitiam aeroris, Chriſtus mundi corrigit ſtultitiam, 958. a. Stultitia prima Angeli fuit elatio cordis, 897. b.
STULTI propter Deum & oppreſſi, qualis ſit animus, 235. e. Quorum ſit finis ſtultus, 373. a. Stultis neceſſaria correptio, 379. e. Stulti eo ſeverius de alienis judicant, quo ſua profundius ignorant, 380. a. Stultorum memoria cineri comparatur, quem aura diſpergit, 391. e. Stultorum duplex genus, 655. d. Stulti ſunt & ignobiles, quos Deus oſtentat profitetur, 656. a. Qui ſtultos ſervat ſapienti, 661. a.
STYLUS ſæpe immutatur in prolixo opere, 385. d. Stylus ferreus ſignificat fortem Dei ſententiam, 460. e.
SUBDITI caveant, quæ diſpenſatorie aguntur a Prælatis, ne ea damnent, 149. a. 1556. Humanæ ſaltem formidine ſubditi peccare metuant, qui divina judicia non formidant, 690. a. Subditi de ſuperioribus murmurare non debent, 718. a. Secundum mores ſubditorum dantur Rectores, 887. e. Subditi David peccantis vindictam pro eo ſuſceperunt, ibid. Subditi non temere vitam judicent regentium, ibid. e. Subditorum vitia

quæ

que a magistris, vel dissimulantur indicari, vel nequeunt, divino judicio reservantur, 808. *a.* Subditi Prælatos, etiam malos tolerent, si salva fide possint, *ibid.* Subditi se posse melius agere putant, si eos præesse contingeret, *ibid. b.* Subditi viam teneant rectitudinis & humilitatis ergaPrælatos, *ibid. d.* Quantum debeamus iis, qui a temporalium cura, ipsis vacando nos liberant, 809. *a.* Subditi plerumque per malorum exempla Prælatorum gradientes, in infidelitate errant, 810. *a.* Quæ ex superbia suggerantur subditis, 1139. *b. c.* Sæpe dum contra Rectorem suum subditi superbiunt, etiam contra Dei judicia intumescunt, *ibid.* Quidam cum male loqui soleant, correpti pejus tacent *ibid. d.* Ad humilitatem inducuntur subditi, 1140. *c.* sub humilitate palliatum subditi fugiant humanum timorem, 1254. *c.* Peccatum subditi, culpæ præpositi, si tacuerit, reputatur, 1985. *c.* Subditi metuant sententiam pastoris, vel injuste prolatam, 1556. *c.*

SUBJECTI a superbis dominis oppressi, clamant ad Deum contra eos, 804. *a.*

SUBESSE superioribus qui fastidit, imitatur diabolum, 924. *c.*

SUBITUM fuit, quidquid transire potuit 428. *b.* Subitum est homini quod ante cogitare non potuit, 787. *e.*

SUBSANNATIONEM ut aquam bibere, quid sit, 779. *c.*

SUBVERTI omnia in nobis a Deo, qui dicantur, 347. *a.* Mens, gratia operante, salutariter subversa, 372. *b.*

SUBVERSORES agunt, ne soli pereant, 2257. *e.* Subversores lætantur in suis pravitatibus, & exultant in alienis, 2258. *a.* Qui subversores dicantur scorpiones, 1258. *b.* Increduli Deo, infirmis subversores, fortibus scorpiones, 1258. *c.*

SUBULA perforari aurem servi a Domino quid significet, 1297. *e.*

SUDARIUM a linteaminibus separatum in sepulcro Domini quid denotet, 1532. *a. c.* Cur fuerit inventum involutum, *ibid.* Cur in unum locum, *ibid.* Sudario exprimitur labor Dei ex infirmitate nostra laborantis, 2532. *b.*

Sudes, seu pali, quibus acuta sanctorum significantur consilia, 1085. *d.* Et acuta sapientiæ ipsius incarnatæ verba, 1086. *d.*

SUGGERERE quid sit, 1577. *c.*

SUGGESTIO quomodo fiat, 123. *d.* Prima diaboli suggestio tenera est, & facile conteritur; sed postea robur ejus fit intolerabile, 1064. *b.* Qui distet suggestio diaboli ab ejus consiliis, 1067. *e.*

SUHI interpretatur loquens, 92. *a.* Suhites dicitur a calore & loquacitate veniens; quales sunt hæretici, *ibid.*

SULCI quid significent, 725. *b.* Sulcos plangere quid sit, *ibid.*

SULPHUR significat peccatum carnis, 444. *b.*

SUMMITATEM nemo repente attingit, 1329. *d.*

SUPERBIA est principium hæresis, 91. *a.* Superbia quomodo hominem excruciet, 129. *a.* Efferentem se de suis virtutibus diabolus vastat & confringit, 210. *b.* Superbia odium generat, 237. *e.* Magna superbia est in judiciis divinis rationem quærere, 298. *d.* Sic homo elatus de virtute cadere finitur, ut a superbia sanetur, 327. *e.* 348. *b.* Per cervicem solet superbia designari, 372. *a.* Superbia hominum desinit in putredinem, 381. *d.* Pinguis cervix est opulenta superbia, 411. *b.* Primogenita mors est superbia, quam cavare vix possunt divites, 442. *d.* Superbia & inanis gloria duo sunt principalia vitia, 461. Superbiæ & inanis gloriæ proprium, *ibid. e.* His sublevatur avaritia, 462. *a.* Ex abundantia rerum superbia nascitur, 494. *d.* Superbia cordis quasi quædam pinguedo est crassitudinis, *ibid.* Superbia omnem virtutem destruit, 512. *b.* Prima superbiæ ostensio in oculis esse solet, *ib. c.* 1137. *b.* Maxime cavendum a superbia, 622. *a.* Quatuor superbiæ species, 736. *e.* Elationis motus in discipulis comprimit Dominus, 737. *c.* Propius ad diaboli similitudinem accedit, qui bonum sibi soli vindicat, *ibid.* Superbia, ubi nasci intelligitur, eradicanda est, 784. *d.* Quo magis superbiæ vitium patimur, eo minus illud videmus, *ibid.* Remedium contra superbiam, *ibid.* 1140. *b. c.* 1174?. *a. b.* Superbia est luxuriæ seminarium, 823. *e.* 1148. *a.* Omni custodia mens est a superbia servanda, 824. *b.* Superbia potentibus vicina, 835. *a.* Comprimitur superbia divinorum contemplatione judiciorum, 935. *b.* Superbiæ pœna induratio, 944. *e.* Exercitus diaboli dux superbia, 1305. *c.* Superbia vitiorum regina, *ibid.* Superbiæ soboles septem principalia vitia, *ibid.* 1077. *c.* Omnis mali radix est superbia, *ibid. d.* 1937. *d.* Locus impiorum superbia est, 1053. *a.* Spiritus superbiam sequi solet carnis corruptio, 1058. *c.* Multi per opera, & dona virtutum in superbiam cadunt, 1092. *d.* Superbia majus est vitium quam luxuria, *ibid.* Superbia per collum signatur, 1116. *c.* Superbia per oculos, quasi per quasdam fenestras se ostendit, 1117. *b.* Superbia Angelum apostatam dejecit, *ibid. d.* Diabolus dicitur Rex super omnes filios superbiæ, 551. *e.* 833. *a.* 924. *b.* 1137. *e.* Superbia non unam tantum virtutem, & cetera vitia, sed omnes expugnat, 1138. *a.* Quantæ strages superbiæ in anima, *ibid. a. a. b. c.* Superbiam ruina sequitur *ibid. d.* Superbia ex secularibus rebus alia, alia oritur ex spiritualibus, *ibid. e.* Superbia aliter Prælatos, aliter tentat subditos, 1139. *a.* Superbiæ effectus, *ibid.* Super est evidentissimum reprobationis signum, 1142. *c.* Superbia sæpe excedit in verbis, & videri appetit libertas puritatis, 1223. *d.* Discernendæ super sunt libertas & superbia, 1254. *c.* Superbia sub auctoritate se palliat, *ibid.* Superbia sine invidia & inani gloria esse non potest, 1303. *c.* Superbia dicit: Turpe est ut accepta injuria taceas, 1509. *c.* Superbia nostra increpatur ex historia Centurionis, 1567. *b.* Superbia nostra, quæ circumstant hominibus, non autem homines ipsos pensat, *ibid. c.*

SUPERBIT qui peccatum, si liceat non puniri, non deserit, 124. *c.* Electi quandoque de suis actibus superbiunt, 408. *a* Superbire contra naturam est, 509. *a.* Contra conditorem superbire est præcepta ejus peccando transcendere, 753. *a.* Nemo de doctrina superbiat, aut indoctiorem irrideat, 994. *e.* Dum superbiendo altiora petunt, ad inferiora retruduntur, 1053. *a.*

SUPERBORUM conditio, 97. *c.* 226. *b.* 227. *b.* Superbi Lucifero assimilantur, 97. *c.* Superbi de bonis actibus sibi gloriantur, 157. *d.* Vita superborum & finis, 382. *b.* Superborum gloria luto & cineri comparatur, *ibid.* Superbi virtutibus non ditantur, 413. *b.* Superbi in hoc mundo radicem non habent *ibid.* Superborum lingua maledica, 413. *b.* Superbus antequam dies ejus impleantur, peribit, 414. *d* Superbis mentibus grave est onus, doctrina humilitatis, 485. *d.* Superborum diversitas, 495. *b.* Superborum labor, 546. *c.* Superbi sibi attribuunt quidquid sciunt, 546. *e.* Superbi cum corripiuntur non audiunt, aut dissimulant, 738. *e.* Superbi se esse plenos Spiritu sancto asserunt, 740. *d.* Superbi ea quæ recta sentiunt, recte proferre non possunt, 742. *b.* alios frequenter increpando superbi sæpe mentiuntur, 746. *e.* 781. *d.* Superbi plus videndo caligant, & cæcutiunt, 784. *a.* Superbi humilitatis Dominicæ facta contemnunt 804. *e.* Superbi vias Dei intelligere nolunt, *ibid. b.* Superbis mentibus humilitas alta est, 812. *d.* Superbi afflictis compati nesciunt, 814. *a.* 852. *c.* Superborum est immensa loquacitas, 817. *d.* Superbi aut falsa loquuntur, aut si vera, at non convenientia, 818. *e.* Elatio superborum justis viris solet esse occasio virtutum, 830. *a.* Superborum vitia sunt loquacitas & audiendi impatientia, *ibid. b.* Superbi ex multiloquio suam doctrinam metiuntur, *ibid. d.* Dum se se ostentant superbi, pro Deo se loqui fingunt, *ibid. d.*

Superbus turba tumultuantium in anima phantasmatum cruciatur, 129. *a.* Quid sit superbientem manus ad Deum tendere, 350. *d.* Superbi quo altius per intelligentiam assurgunt per elationem gravius cadunt, 407. *c.* Omnis superbus exercet tyrannidem, 408. *c.* Sine radice stat superbus, levi flatu statim prosternandus, 412. *d.* Propter laxata linguæ frena, superbus gravissime torquendus, 413. *b.* Angeli & homines superbi ignorantiæ abysso involvuntur, 546. *a.* Tanto quisque vilior Deo, quanto pretiosior sibi, 583. *b.* Superbis est pondus importabile fictæ humilitatis 811. *d.* Superbi, videntes pravos ab Ecclesia corrigi districte, innocentes injuste affligi quærunt, 845. *e.* Superbi in arguendo modum servare nesciunt, 852. *e.* Superbis lux veritatis absconditur, 863. *e.* Superborum vitia designantur, 864. *a.* Superbi lumen veritatis dum persequuntur, amiserunt, 865. *b.* Recte sentientes, at superbe loquentes reprobantur, 897. *a.* Altitudines montium sunt elationes superborum, 992. *c.* De accepto nemo extollatur, 994. *b.* Sua superbis in pœnam vertitur culpa, 1033. *b.* Quo elevatur, hoc dejicitur, *ibid.* Deus corda superborum terrenis negotiis & desideris opprimi permittit, *ibid. c.* Superbi familiarius diabolo serviunt, 1075. *a.* Superbi appellantur montes, 1076. *a.* Elati male operando dæmones alunt, *ibid. b.* Dei vindictam superbus contemnit, 1125. *d.* Superbi cunctorum vitam meritumque sibi postponunt, 1135. *b.* Quare superbus aliena opera spernat, & sua semper miretur, 1138. *b.* Soli ruinæ crescit quod ædificant superbi, 1140. *a.* Imago superbi, *ibid.* Hominem superbum non esse docet Deus humilis, *ibid. c.* Multæ auctoritates contra superbos, 1131. *b.* Montium & collium nomine superbi signantur, 1571. *e.*

SUPERFLUA pauperibus eroganda, 1596. *b.* Superflua per capillos significata, *ibid.*

SURDITATEM animæ Deus tollit voce interna, 872. *e.*

SURGERE Christi, quid sit, 60. *c.* Surgere certantis est, 70. *a.* Surgere ante lucem, quid sit, 281. *a.* Surgere sine Deo non possumus, 1249. *c.*

SUSPENDIUM animam afflictam eligere, quid sit, 263. *b.*

SUSPICATUR dolosus ab omnibus dolos, 431. *d.* Raptor suspicatur alium furem, 479. *e.*

SUSURRIUM occulti verbi est locutio aspirationis internæ, 161. *b.* Venæ susurrii origo illius locutionis, *ibid.* Qui dicatur Deus nobis susurrare, *ibid. d.*

SYCOMORUS ficus fatua interpretatur, 892. *b.* Sycomorum conscendere, quid sit, *ibid.* Per sycomorum Dominus transiens cernitur, *ibid. d.*

SYNAGOGA per struthionem significata, 1013. *a. V.* Judæorum synagoga.

T

TABERNACULUM in hac vita figunt impii, 286. *d.* Tabernacula impiorum, quæ sint, 446. *d.* 482. *e.* Tabernaculum aliud corporis, aliud cordis, 508. *d.* Tabernaculum habitationem mentis significat, 613. *d.* Qui sint tabernaculum Dei, 614. *e.* Domus in habitatione, tabernaculum in itinere, 987. *c.* In tabernaculi constructione, qui paxilli ærei, quæ sint columnæ, 1336. *b.* Tabernaculum a Moyse constructum figura Ecclesiæ, *ibid.* Mulieres ad ostium tabernaculi excubantes, quid significent, 1501. *a.*

TACERE aliquando peccatum est, 80. *c.* 1254. *b.* 1499. *c.* Tacere, quam sit utile, 379. *c.* Sancti quandoque utiliter tacent, 716. *b.* Tacendo Christum negare, quid sit, 924. *c.* Tacere prius quam loqui, 1282. *d.* *V.* Silere. Silentium,

TÆDA, quid mystice significet, 2110. *c.*

TALARIS tunica est actio consummata, 38. *a.*

TALENTUM plumbi, quid significet, 461. *c.* Talentum male servatum in tormentis exigitur, 1455. *d.* Talenta servis distribuuntur, lucris augenda, 1464. *b.* Talenta quinque, duo & unum, quid significant, *ibid.* Quis scit cujusque usus talenti, *ibid.* Quid sit talentum abscondere, *ibid. d.* Ex acceptis talentis districta ratio exigetur, *ibid.* Judicis plura habenti, ampliora tribuentis æquitas, 465. *e.* Plus habuit qui duo, quam qui quinque talenta acceperat, 1466. *a.* Bene ministranti exteriora interna intelligentia tribuitur, *ibid.* Nullus a reddenda ratione pro accepto talento immunis, 1466. *c.* Qua ratione talento quisque suo utens proficiat, 1467. *a.* Judex citius reversurus ad exigendam de talentis cuique distributis rationem, *ibid. c.*

TAU littera, quid significet, 990. *c.*

TAURUS superbiæ symbolum, 16. *a.* 118. *b.* Tauros & arietes offerre in sacrificio, quid signet, 1149. *d.* Cur tauri significent Patres veteris Testamenti, 1636. *c.* Qui sint tauri & altilia occisa, *ibid. d.*

TELA vitam hominis repræsentat, 253. *b.*

TEMPERANTIA in nobis quomodo marcescat, 68. *a.* Temperantia, quid sit, 1427. *b.*

TEMPESTATIS nomine judicii divini turbo designatur, 569. *d.* 696. *a.* Curæ hujus vitæ tempestatibus comparatæ, 695. *a.* Quid sit audiri in abscondito tempestatis,

TEMPLUM Dei ædificat, qui instituendis proximorum mentibus vacat, 239. *a.* Fidelis populus est templum Dei, 1427. *d.* Quid sit metiri fabricam templi, 768. *b.* Ædificatio templi, *id est* Domus Dei, sive in terra, sive in cælo exponitur, 1126. *a.* Templum Dei idem quod solium ejus: Ibi habitat, ubi sedet, 1326. *c.* Sacerdotes, qui Templum Dei custodiant, 1423. *c.* Christus ejicit a templo vendentes & ementes, 1646. *a.* Domus orationis, qui fiat spelunca latronum, *ibid. b.* 1648. *c.* Mentes fidelium domus esse debet orationis, *ibid. d.* Quid in his templis Christus doceat, *ibid. e.*

TEMPORIS modus est, ut statum non habeat mansionis, 101. *d.* Tempus mutabilitatis nostræ aliquando penitus periturum, 106. *d.* Redimere tempus, quid sit, 175. *b.* momenta temporum, quo sequuntur, fugiunt,

giunt, 225. a. 234. a. 253. c. Discimus ex prteritis, quam celeriter transitura sint futura, 272. e. Æterna consideranti, nihil est omne quod labitur, vel malum, vel bonum, 254. a. 1649. b. Quod tanta velocitate transcurrit, velut non est, 392. e. Tempus disponenti breve, amanti videtur longum, 435. a. Breve est quidquid finitur, 469. d. 538. c. Futurum pro præterito, & pro futuro præteritum Scriptura sæpe usurpat, 1122. b. Cum velocitate tempora fugiunt, 1431. a Tempus acceptabile, quodnam sit, 1479. b.

TEMPORALIA bona quærunt mali, boni non ita, 28. d. Temporalia parvifacienda, quæ vel non habuimus, vel non habebimus aliquando, 50. c. Deus nos spoliant, non nostra aufert, sed sua, 51. b. Leviter fert temporalium amissionem, ad æterna bona tendens, 94. c. 571. d. Temporalium amori serviens, innumeris torquetur curis, 229. c. Temporalia bona præ æternis contemnenda, 272. c. 254. d. 1320. a Transitoriis bonis inhiantium vacuus labor, 230. a. Justi temporalia contemnunt, 263. e. Lacrymæ propter terrena bona, vitiosæ, 314. c. Temporalium crescit appetitus, vitæ termino urgente 357. d. Temporalia bona, quæ Deus etiam perversis præstat, contemnenda, 432. a. Temporalibus amore inhærentes, cum ipsis fluentibus affluunt, 539. b. Ab stante Deo fugere est, rebus transeuntibus in hærere, 698. b. Tanto minus quis dolet, quod desint æterna, quanto magis gaudet, quod adsint temporalia, ibid. c. Sancti bonorum temporalium onus, aut largiendo patiuntur, aut contemnendo totum deponunt, ibid. d. Servire temporalibus durissimum, 979. b. Qua cautela reprehendendi sint, qui acrius bona temporalia tuentur, 108. a. Turpe sit diligere, quod constat citius perire, 1447. b. 1489. d. 1569 a. Pauca dicuntur, comparatione æternæ mercedis, servi qui ea fideliter dispensaverit, 1464. c. Bene dispensanti bona temporalia, intelligentia spiritualium tribuitur, 1466. a. Æterna amanti vilescunt temporalia, 1569. a. 1629. c. Temporalia in usu, æterna sint in desiderio, 1625. b. Qui temporalibus rebus utendum, ibid. c.

TENEBRIS homo circumdatur, 144. a. Quantæ sint hominis interiores in hac vita tenebræ, ibid. b. Tenebras in die pati, quid sit, 199. d. Homo miser suæ tenebras damnationis voluptuose tolerat, 213. b. 653. c. Quid sit audita in tenebris, dicere in lumine, 476. c. Qui lucem justitiæ non quærit, de tenebris non recedit, 413. a. Quid sit lectulum sternere in tenebris, 433. d. Tenebræ tristitiam significant, 439. b. Item tenebræ signant peccatores, 550. c. item ignorantiam, 790. c. Qui Dominus ponat tenebras, & fiat nox, 876. d. Tenebræ signant iniquitatem, 931. b. Excussis tenebris mentis, ipsa super se rapitur, 1045. d. Cordis tenebras destruit amor lucis, 1400. b. Ad tenebras exteriores in pœnam ejicitur, qui in interiores cecidit per culpam, 1466. c. 1641. d. Tenebræ interiores cæcitatem cordis, exteriores signant noctem damnationis, ibid.

TENTARI hominem, cur Deus permittat, 64. b. 757. c. Tentat diabolus Job per uxorem, sicut Adamum per Evam, 78. b. Tentat nos diabolus per eos qui nobis adhærent, ibid. c. Tentari appetunt sancti, 251. a. Quot modis tentemur, 244. d. Tentari nos ultra modum Deus non sinit, 320. c. 324. a. 937 d. Tentari nonnisi juste Deus permittit, 558. b. Cur incipientes non sæpe tententur, 773. a. Tentare Dei est magnis nos jussionibus interrogare, 898. c.

TENTATIO fortis dicitur ventus vehemens, 59. d. 68. b. Virtutibus nostris, quam varie insidietur diabolus, 65. b. Munus discretionis in tentatione, 99. a. Tentatio fit, salva anima ubi negatur consensus, 96. a. Tentatio est pugna contra malignos spiritus, 224. b. Tentatio militia est, ibid. Cur vita hominis tentatio ipsa dicatur, ibid. Tentationi peccati nemo hic non est obnoxius, 255. c. 266. a. Homo quasi folium tentationis vento movetur, 387. c. Tentatio immunda, sicut tinea vestem, carnem hominis consumit, 389. b. Tentatio violenta dicitur clamor exactoris, 982. a 988. b.

Tentationum genera duo, 77. d. 401. c. 557. d. Diaboli tentationum genera adversus rebellantes, 120. d. Differentia tentationum justi & injusti, 326. d. Tentationum numerositas, quandoque obruit, 354. d. Tentationes hominis diversæ, 387. c. Tentatio humana, quæ sit, 580. e. Tentatio dæmoniaca, quæ sit, 681. a. Tres vices tentationis, 771. b.

Tentationibus probatur homo, 265. c. Qui dicatur Deus inducere, vel non, in tentationem, 76. a. 426. c. Deus aliquando nos deserit, ut custodiat, 95. c. Quos donis ditavit Deus, tentationibus probat, 265. c. Luce justitiæ in anima crescente, succrescunt tentationes, 936. c. Duriores diabolus excitat tentationes cum laqueos sub specie virtutis occultat, 1069. e.

Tentationis causa est præsumtio, vel quæ est, vel ne fit, 71. a. Vita hominis a statu conditionis lapsa, ipsa sibi, unde tentetur facta est, 244. b. Cur Deus mentem ad recta surgentem, impugnari sinat, 348. b. 850. d. Tentatio immunda, non aliunde, sed a semetipso homini nascitur, 389. b. Diaboli variæ tentationes, 474. a. 944. a. Cur tentatio sequatur conversionem, 772. a.

Tentationis diabolicæ artes, 34. c. Tribus modis diabolus nos tentat, ibid. Tempora tentationibus congrua, 47. d. Cur diabolus aliquando a tentationibus quiescat, 95. d. Tentatio interdum foris & intus pulsat, 98. b. Tentationum diversitas, 226. b. 773. b. 1102. d. Qui tentationi uni altera succedat, 244. d. Status animæ vi tentationis urgentis oppressæ, 354. d. Alii subitis, alii lentis ac blandis tentationibus evertuntur, 401. c. Hostis tentationum jaculis ab omni parte nos impetit, 424. b Dæmon tentat secundum cujusque mores, 441. c. 937. b. Alios tentatio subita interficit, alios lenta & diuturna, 476. c. In extremo tempore multi infirmi tentationibus succumbent, fortibus ad eorum casum dolentibus, 612. c. Tentatio modo per oculos trahitur, modo intrinsecus concipitur, 684. c. Cur acriores sint post, quam ante conversionem tentationes, 772. b. 773. c. Quis sit modus & consolationis, & tentationis conversis, 773. c. Tentationes sæpe non apparent, 774. a. Tentationes, cum ob assiduitatem despiciuntur, periculosæ, ibid. c. Lætitia ex tentatione, Deo auxiliante, devicta, ibid. e. Tentationis violentia, 915. a. Tentatio diaboli quanta, 937. a. Deus tentationes moderatur, ne aut multæ sint, aut nimiæ, ibid. d. Quanta tentatione vitia capitalia mentem exhortentur, 1036. d. Cum finis vitæ imminet, tentationes graviores, 1064. c. Tribus vitiis diabolus homines tentat, luxuria, malitia, superbia, 2094. d. Unde jumentum, draco & avis diabolus dicitur, ibid. c. Ad quem bellua venire non valuit, draco venit, 2095. a. Aliter religiosas mentes, aliter tentat mundo deditas, 1102. d. Modo opere, modo persuasione mentes fidelium diabolus conatur corrumpere, 1103. b. Aliis sub specie sanctitatis illudit, alios per fœda vitia inescat, 2129. b. Cur tentatio diaboli dicatur ventus turbinis, 1187. b. Tribus modis tentatio agitur, 1492. d.

Tentandum Job Deus non concessisset, si vidisset periturum, 44 c. Mens pia in adversis, quæ ab hominibus patitur, in consolatione divinæ gratiæ quiescit, 48. b. Diabolus usque ad interitum non vulnerat corda bonorum, sed inde fiunt cautiores, 64. d. 69. c. 71. a. 298. a. Tentatione eruditi crescimus 72. c. Tentatio erudit nos, ibid. 757. c. Tentationes dant aliis exemplum virtutis, 74. c. Tentationes qualis sit homo probant, ibid. En fiunt ditiores virtutibus electi, quo callidus hostis eos numerosius tentat, 202. b. Tentatio sæpe bonos motus extinguit, 226. c. Tentatio juvat ad salutem, 251. b. Tentationes non timet electus, sed contra eas se parat, ibid. d. De tentatione incertum est utrum probet, vel trucidet Deus, 298. a. Homo in tentatione aliquantolum a gratia deseritur, ut humilietur, 323 c. Deus justum in tentatione roborat, 324. d. Post tentationem mens vegetior, 354. c. Tentatio non potest deesse homini in hac vita, 443. b. Mirabiles effectus tentationis, 609. a. b. Sine tentationibus homo nullatenus vivere potest, 754. a. Per tentationem cognoscimus, quid ex propriis viribus, quid ex divino munere possimus, ibid. d. Quantum tentatio conferat ad profectum, 755. a. Tentatio pulsat nos, sed non deiicit, ibid. Quidquid sapit, vi tentationis amarescit, 757. a. Tentationis utilitas, ibid. c. 758. a. Tentatio dat sui cognitionem, ibid. c. In tentatione robur animæ ostenditur, ibid. Ab imminente corruptela in tentatione liberamur, 759. a. Post duras tentationes menti nostræ lux veritatis erumpit, 764. a. Deus tentationibus probat, non reprobat, 774. d. Ne de nobis præsumamus Deus tentatione nos pulsari permittit, 850. d. Tentationis violentia cogitationes virtutum deturbat, ibid. c. In tentatione deprehensus in tenebras mœroris incidit, 851. c. Tentationibus urgentur incipientes, ne eleventur, & ut securius postea proficiant, 946. c. Tentationibus sancti fiunt ad dona custodienda magis solliciti, 947. d. Tentatio aliquando est meritorum custodia, 2092. c. Christus tentationes nostras superaturus in se suscepit, 2492 b.

Tentatione aggrediens nos diabolus confoditur humilitate nostra, & patientia, 51. d. 1074. d. Cautelæ in vitandis tentationibus, 68. d. 70. d. Tentationibus pulsati ad luctum pœnitentiæ humilitatemque confugiunt, 70. b. 96. a. Tentato quid agendum, 72. a. Contra aspera aut blanda quomodo resistendum, 98. c. Tentationum initiis resistendum, 115. c. 685. c Exactoris vox non exauditur, cum tentanti resistitur, 136. c. Anima verbi Dei pabulo alita in tentationes fit robustior, 202. c. Cum culpa animum tentat, brevitatem suæ delectationis aspiciat, 330. c. Qui Deus succurrat animæ, gravissime tentationi fere succumbenti, 354. c. Tentationibus resistere non potest qui Verbi Dei tenere gladium postponit, 634. c. Occulta tentationum radix penitus evellenda, 774. b. In tentatione Deus nos adjuvat, ibid. d. Quem Deus condidit benigne, non permittit cruciari vel tentari injuste, 822. d. Quid faciat tentationibus pressus, 852. d. 910. c. 937. d. Dilectio proximi injustas suggestiones frangit, 926. d. Hostis noster unde oritur, inde moriatur, 974. c. Miles Dei fortis tentationes despicit, 1032. a. Tentationum repulsio, ibid. b. Remedia contra tentationes, 1116. a. In tentationibus ferventius orandum, 1441. d.

Tentati incipientes cur Deus raro permittat, 773. a. Quidquid blandum fuit in seculo, menti ad Deum redeunti in tentationem vertitur, 200. c. Tentationes a recordatione turpium periculosæ, 326. a. Noviter conversi quam graviter tentati, 772. c. Qui tentatione frangitur, Dei providentiam serio non cogitat, 822. c. Tentationes acriores satan conversis subjicit, 2302. c. Quorum commonere tacere eos curet Doctor & Pastor, ibid. c.

Tentatio Religiosorum qualis, 2068. b.

Tentationes sunt aliæ justorum, aliæ iniquorum, 98. c. Tentationes justorum utiles, ibid. Deus sinit diabolum in sanctos bellum redintegrare, ut sæpius victus obmutescat, 75. c. Tentat diabolus stantes, aut tribulationibus frangere, aut persuasionibus mollire, 77. d. Suscitant in se diabolum, qui ejus tyrannidem despiciunt, 120. c. Sancti metuunt tentationes 157. c. Cur sancti appetant tentari & flagellari, 220. d. Quos donis ditavit Deus, tentationibus probat, 265. c. Sancti tentationibus, utantur. ut quid ex Deo, quid sint ex se discant, ibid. d. 1074. d. Deus viribus sanctorum flagella moderatur, 320. d. Tentantur sancti ne in superbiam incidant, 327. a. 607. c. 850. d. 1089. c. Tentatio justos interdum pene ad desperationem usque inclinat, 354. d. Tentationes purgant vitia, & merita augent, 516. d. Sanctorum sapientia & patientia in tentationibus quando manifestentur, 557. d. Tentationes vitiorum non desunt perfectis, 609. a. In quolibet secessu vivere sine tentationibus non possumus, 754. a. Cuncti electi tentationibus sunt obnoxii, 759. d. In tentationum exercitatione mœrori succedit lætitia, 772. a. Tentationes acriores post illuminationem divinam, 937. a. Violentis diaboli tentationibus sancti non consentiunt, 982. a. Quia multos pax diuturna reddit inertes sancti tentari gaudent, 1034. c. Nulla sanctos improvisa tentant, unde nec superant, ibid. d. Qui viam sanctitatis appetunt, quandoque in errorem lapsi tardius emendantur, 1070. c. Dignum est ut vincatur diabolus a pulvere. qui fortem se credidit deserto Creatore. 2074. c. Sanctis præsertim insidiatur diabolus, 1083. c. Diabolus tentando sanctos ad regnum servat invitus, 1092. d. Sanctos tentans diabolus eorum servit utilitati, & Dei voluntati, 2093. b. Ad contemplationem rapti, tentationibus fatigantur, ne suæ infirmitatis obliviscantur, 2322. b. Aggravat tentatio, ne contemplatio inflet, ibid. c.

Tentationes malorum inutiles, 98. c. In tentatione murmurantes mali evanescunt, 73. a. Tentationes diaboli malis sunt dulces, 499. b. Tentatio diaboli reprobos ad varia inflammat vitia, 2114. d.

Tentatori Deus alia permittit, alia negat, 46. b. 76. a. Tentatoris calliditas, 47. d. Non tentat diabolus eos, quos habet sibi obsequentes, 120. d. Contra multiformem adversarium pugnantes, multiplicius nos parare debemus, 202. b. Si primæ suggestioni non resistitur, repente totus ad interna cordis tentator serpens illabitur, 554. c. 1064. b. Exactoris sermo, & clamor, inchoata & vehement tentatio, 982. a. Licentia tentandi diabolo facta qui dicatur pactum, 1093. c. Tanto acrius sævit tentator, quanto pœnæ consummationi est vicinior, 2215. d.

Tentatus non solum a quo vires accipiat discit, sed quanta eas vigilantia servet, 69. c. Ten-

tati

teti morti appropinquant, nisi per Deum liberentur, 759.b.

TENTORIUM quid significet, 861.e.

TEPORIS damna in aliis visa plus movere solent, 633.e.

TERMINI terræ qui, 869.e.870.d.

TERRA cur dicatur mater omnium, 51.a. Terræ nomine, in quam Job corruit, peccatrix gentilitas designatur, 61.b. Mediatoris incarnatio potest per terram designari, 93.e. Terræ nomine caro exprimitur, 307.e. Terra tenebrosa quæ sit, 331.e. Cur hæc terra dicatur miseriarum, sed non tenebrarum, 332.e. Terra peccatorem significet, 368.a. 371.e. 483.b. 1217.e. Deum terram subvertere quid sit, 371.e. Terræ nomine signatur Ecclesia, 547.b. item anima justi, 623.a. Terra in essentia semper stabit, licet in imagine continuo transeat, 539.b. Quid sit terram clamare & deflere sulcos, 714.b. Terra designat hominem infima sapientem, 926. Facies terræ infusa gratia renovatur, 941.d. Terra significat verbum Dei, 1210.a. Inferiora terræ quæ sint, 1040.b. Terræ altitudines quæ sint, ibid. e. Commotio terræ significet peccatoris pœnitentiam, 1273.d. Qui terreno studio terram relinquit, non relinquit, sed terram appetit, 1375.b. Qui ardeat terra, 1577.e. Terra spinosa aliquando plus ematur, quam ea, quæ numquam spinas habuit, 1602.d.

TERRENARUM rerum cura perturbatione non caret, 30.e. 67.a. Quando bene regatur, ibid. e. Terrenis addicti præmiis recti non sunt, 154.b. Terrena non curans raro invidet, 180.b. Quæ circa terrena bona reproborum sit affectio, 286.e. Amore terrenorum capti quies nulla, 356.d. Terrenarum rerum cura multiplex execet, 411.e. Terrenarum rerum causa justis onerosa, 431.e. Justi terrena spernunt præ amore cælestium ad quæ suspirant, 510.a. Carnales terrena concupiscunt, etiam dum habere nequeunt, 536.e. Terrena somno comparantur, 588.e. Terrena negotia viris spiritualibus non committenda, 627.a. Lux nostra in terram cadit, cum terrena concupiscimus, 637.d. Quæ sancti despiciunt, hæc concupiscunt pravi, 652.e. In transitoriis lætantes, gravibus curis affliguntur, 651.e. Cordis e terrenarum rerum cupiditate liberi mira securitas, 714.d. 1254.a. Cor terrenis despectis, ad sola cælestia suspirat, 867.d. 1279.e. Rerum terrenarum multiplicitas luti nomine signatur, 1158.e. Rerum terrenarum contemtus infractæ virtutis est, 1213.a. In terrenis relinquendis pensandus affectus, non census, 1450.d. Terrena omnia servando amittimus, sed bene largiendo servamus, 1451.a. Terrena fideliter dispensantis merces æterna, 1464.d. Terrenarum rerum vanitas, 1568.e. Terrena cogitantem significat mulier incurvata, 1585.a. Hunc vocat Dominus, & illuminat, erigit & adjuvat, ibid. b. Terrena concupiscendo malignis spiritibus etiam in nobis præbemus, ibid. e. Deus largiendo terrena suadet ad cælestia, 1591.b.

TESTA radens Job saniem corporis, quid nos doceat, 76.d. 87.b. Testa ante ignem lutum est, solidatur ex igne, 1534.e. Testa significat humanitatem Christi igne passionis solidatam, ibid.

TESTAMENTI veteris sancti legem amoris, qua Deo servirent, desiderabant, 385.d. Ardentibus desideriis sancti veteris Testamenti Christum expetebant, 434.d. Non omnia quæ in veteri Testamento legimus, imitanda, 554.e.

Testamentum vetus dicitur mons umbrosus, 1475.e. Quid sit diabolum præsidere monti Testamenti, 1186.d. Testamentum vetus signatur per rotam, quæ super terram apparuit Ezechieli, 1218.d. Novum Testamentum in veteris littera latebat, 1217.d. Testamenti utriusque consensus, 1218.d. Hic consensus signatur per duo cherubim super propitiatorium alis expansis, se se respicientia, ibid. e. Quod unum Testamentum signat, hoc alterum exhibet, 1216.a. Testamentum vetus spiritaliter intellectum, novumque immutabilia persistunt, 1512.a. Vetus Testamentum prava opera, novum etiam cogitationes illicitas punit, 1335.d. Quid ad fidei soliditatem conferant Patres veteris Testamenti, 1336.e. In veteri Testamento invenimus prædicamenta operis, & exempla virtutis 1337.b. Veterum justorum exempla, quid nobis præstent, ibid. e. Tres in veteri Testamento salvandorum ordines, 1344.b. Amore sanctissimæ Trinitatis ecrensi in utroque Testamento sancti, 1343.e. Utriusque veteris & novi Testamenti justis fides revelata Trinitatis, 1345.e. Utrique in Mediatoris fide conveniunt, ibid. e. 1352.e. Quantum novum Testamentum veteri præcellat, 1346.e. Varia in antiquis Patribus divinæ doctrinæ incremente, 1347.e. Utriusque Testamenti finis Christus, 1348.e. Finis non qui consumit, sed qui perficit, 1349.a. Novum Testamentum finietur, quia perficietur, ibid. b. Discrimen veteris & novi Testamenti, 1403.d. Nova & vetera a thesauro prolata significant utrumque Testamentum, 1474.d. V. Lex Patriarcha.

TESTIMONIUM nemo pro se ferre potest coram Deo, 304.b. Testimonium superni discipulatus est donum fraternæ dilectionis, 644.b. Testimonium a Deo superbi non habentes, ab hominibus quærunt, 831.b. Mors justorum bonis in adjutorium, malis est in testimonium, 1614.e.

TESTES sunt Dei, qui exemplo boni operis æternæ veritati attestantur, 268.e.

THALAMI quid sint in Ecclesia, 1332.a. 1373. b. Thalami in longum & in latum uti mensure, 1332.e. Multi thalami unum faciunt, 1333.b. Qui non sint thalami, sed inter thalamos continentur, ibid. e. Thalami juxta viam orientalem quid significent, 1343.e. Tres hinc, & tres inde thalami quid, 1344. 1351.e. 1378.e. Marginantes thalamos, quid significet, 1348.d. Margo unius cubiti, quid, ibid. Tectum thalami, quid significet, 1353.e. Magna latitudo a tecto thalami usque ad tectum portæ quid signet, 1355.b. e. Qui Christus sponsus processit de thalamo suo, 1636.a.

THARSILLA, S. Gregorii amita, virgo bonis operibus devota, 1641.b. Vocata a sancto Felice Papa, atavo sancti Gregorii ad gloriam, sanctissime decessit, ibid. d. post obitum apparuit Æmilianæ sorori suæ, quam vocavit ad gloriam, 1643.a.

THEMA. Unde Themanites, id est veniens a calore immoderatæ sapientiæ, quales sunt hæretici, 91.d. Thema interpretatur Auster, ibid. Theman, idem significat, 230.e.

THEODORUS ex ipsis dæmonibus eripitur, 1515.a. 1643.d. Post vitam prostigatam vitus, conversus est in extremis, 1644.e.

THEOPHANIUS comes agebat temporalia magis ex debito quam ex intentione, 1566.b. Vir deditus misericordiæ operibus erat, ibid. Sanctissimo fine quievit, ibid. e. Ejus exemplo, nec bona, nec vitæ hujus mala ab amore æternorum nos retardent, 1627.b.

THESAURUS in cœlo est spes in pœnitentia, 53.e. Thesaurum effodientibus comparantur sancti, 142.a. Thesaurus unde dicatur, 943.e. Thesaurus in agro absconditus est cælestia desiderium, 1472.d.

THOMÆ incredulitas quam nobis utilis fuerit, 1558.d. 1568.d. Permisit Dominus dubitare discipulum, sed in dubitatione non deseruit, 1556.e. Factus est discipulus dubitans & palpans testis veræ resurrectionis, 1557.e. Thomas vidit hominem, credidit Deum, ibid.

THORACIS nomine fortitudo patientiæ designatur, 1163.e.

THRONI duodecim universale judicium significant, 838.b. Dominum in throno cum Patre sedere est Dominum Patris potestati æqualem esse, ibid. Sanctos in throno cum Christo sedere, est ex ejus potestate judicare, ibid. e. In throno & super duodecim thronos sedere, qui differant, ibid. Sessio sanctorum est æterna, ibid. d. Throni Angeli prælati, 1243.b. Thronus, cur lapidi sapphiro comparatus, ibid. Christus super thronum, & ipse sub throno, 1244.d. Throni dicuntur spiritus in quibus Dominus sedet, & per eos sua judicia decernit, 1605.e. Deus præsidet omnibus Angelis, at thronis plenius, 1628.d.e.

THURE virtus orationis exprimitur, 1470.e.

TIGRIS appellatur hypocrita, 156.a. Tigris diabolum significet, 157.e.

TIMERE Deum quid sit, 18.e. Quid timendum 43.d. Timendum Dei judicium, non tantum pro malis, sed etiam pro bonis quæ fecimus, 83.e. 143.d. 145.a. 256.e. 312.e. 314.a. Sancti timeant in prosperitate divina de se judicia, 134.a. 135.b. Divina de nobis judicia timere debemus, tenebris circumdata, 144.a. 93.a.d. Mens eo amplius trepidat de suis factis, quo altius in Deum elevatur, 144.b. Timendum ne ad ferienda nostra vitia ligatam Deus manum teneat, 220.e. Timenda semper mors, quia hora ejus incerta, 233.d. Quidam Deum timere nesciunt, nisi adversitates, vel suæ, vel alienæ terreantur, 235.a. Elatio ex ipsis virtutibus metuenda, 245.a. 255.b. Cur sancti semper timeant, 302.d. 312.e. 314.e. 518.e. 683.e. 776.a. 1231.d. In operibus suis boni timent justa desidiam & fraudem, 318.d. Timent justi ne præsentia supplicia sint futurorum initia, 319.e. Justi Deum metuunt, antequam iratum experiantur, 381.a. Justi evadunt Dei judicia, dum ea metuunt, 514.d. Deus invisibilis omnia videns a nobis eo magis timendus, 515.e. Malis securitatem præ se ferentibus, justi semper timent, 520.a. Qui Deum non timet justum, non inveniet misericordem, 535.d. 1091.b. Deus solus potens & metuendus, 541.b. Christum non timebunt in extremo judicio qui modo patent, 1231.e. Unde terret bonorum mentes, inde protegit, 1415.a. Mali non sunt timendi, sed justorum timenda sunt judicia, 1534.d. Timeri non debet, qui Deum non timet, ibid. e. Cur metuendi sint boni, non mali, 1359.d. 1470.b.

TIMORE qui bona agit, a malo penitus non recedit, 69.e. Timor bonus quis, 124.e. Timor sanctorum qualis, 137.b. 1329. 1030. e. Via Dei e timore incipit, 153.b. Timor Dei omnem alium expellit timorem, ibid. e. Sancti de domesticis suis sunt timore gaudent, 159.e. Timor Dei in vita excludit timorem diaboli in morte, 209.e. Anchora cordis est pondus timoris, 228.e. Qui temporalium damnorum metu justitiam deserunt, incidunt in æterna mala, 225.e. Timor extremi judicii quantum utilis ad salutem, 275.a. Timor e peccato nos solicitare non valuit, 317.d. Timor non reddit Deo digna pietatis dona obsequia, 328.b. Timor ex consideratione districtionis divinæ penetrat animam, 350.b. Quis a timore liber, 353.b. Qui per timorem Deo servit, non potest esse justus, 386.a. Timor Dei donum ejus est, 390.e. Timor Dei est initium sapientiæ, 632.e. Timores nocturni qui sint, 638.e. Timoris Dei quanta vis ad omnium contemtum persuadendum, 645.b. A timore proficitur ad amorem, 722.b. Timor sanctorum ex incertitudine perseverantiæ, 798.b. Deus prius timore judicii nos castigat, postea cælestis dulcedinis consolatione nos reficit, 848.b. Sonus de ore Dei est vis timoris de superna aspiratione irruens, ibid. d. Timor divinus est fidei fundamentum, 902.a. Deus prævie motibus sordis claustra inspiratæ formidinis obsistit, 915.d. Quem Deus concutit timore, tenet, 940.d. Timor spei jungendus, 935.e. 694.e 1032.e. 1091.b. Spes nostræ præsumptionis morsum habeat timoris, 1090.d. Timor alios castus, alios servilis, 1134.e. b. Timor & pœnitentia sanctorum mala præterita abscondunt, 1223.b. 1233.e. Timore & vigilantia munimur, 1306.e. Timoris Dei utilitas & effectus, 1334.e. A timore ad sapientiam ascenditur, 1382.d. Timor Domini sine pietate nullius est pretii apud eum, ibid. e. Timoris & humilitatis distinctio, 1254.e. Timor Domini qualis sit, 1380.e.

TIMOTHEUS, cur a S. Paulo non fuerit sanatus, 1140.b. 1449.a.

TINCTURÆ mundissimæ, quæ sint, 599.e.

TINEA carnis est concupiscentia, 171.a. 329.b. Tinea sine sonitu damnum faciens, quid significet, 171.e. 183.b. Tinea domum suam ædificans corrumpendo hæreticum designat, 567.a.

TONITRUUM, quid significet, 938.d.

TOPAZIUM unde dictum, & quid significet, 507.e.

TORMENTA plerosque cruciant, sed non emendant, 214.b. Tormenta quosdam a perditis moribus non compescunt, 836.d.

TORCULAR Ecclesiæ calcare, quid sit, 526.a.

TORPENTES quod latuit, flentibus subtilius innotescat, 259.a.

TORPOREM excludit sanctorum fiducia, 314.a. Per umbram torpor frigidæ mentis significatur, 1077.e. Torpor teporis angustia est, 1376.d. Torpor ad pœnitentiam increpatur, 1402.e.

TORQUES præmium est fortitudinis, 1017.b.

TORRENS cur reprobos significet, 624.d. Fluvius torrens quid significet, 329.b. Torrentes aurei quid signent, 477.a. 1281.e. Torrentes unde fiant, 647.a. Deserta torrentium quid sint, 652.e. d. Qui Dominus fontes & torrentes diruperit, 1298.d.

TRANQUILLITAS mentis fit unius desiderio patriæ cælestis, 566.e. Unde amor tranquillitatis, 633.d. Quæ in tranquillitate persistere nequeunt, seipsa confundunt, 269.e.

TRANSFIGURATI Christi, cur vestimenta facta sint alba sicut nix, 1051.d.

TRANSITORIA quomodo considerent boni & mali, 18.e. Transeuntibus in mundo prosperitas temporalis videtur vilis, 490.e. Homines in vita transeunt, in morte pertranseunt, 774.a. Transiens mente ab hoc sæculo servire Deo appe-

appetit, 1156.c. Quid dicatur Dominus servis suis transiens ministrare, 1482. e. Quid sit transire Domini, *ibid.*
TRANSLATIO septuaginta Interpretum citatur, 1233. e. Item Aquilæ, Theodotionis & Symmachi, *ibid. Vide.* Scriptura sacra.
TRECENTENARIUS numerus militum Gedeonis quid significet, 990.b.
TRIBULATIONUM diversa genera, sive bonorum, sive malorum, 22.e. Prænuntia tribulationis est lætitia satietatis, 47.d. Stulte contra Deum loquitur, qui se innocentiam affligi conqueritur, 52.b. Consolatio magna in tribulatione, 80.a. Tribulatio nocte significatur, 114.d. Conterit nos Deus, conterit & diabolus, diversis exitibus, 219. d. Cur gaudent sancti in ærumnis & duris vitæ hujus laboribus, 247.a.b. Nunc per tribulationem feritur, ut post gaudii fructus metatur, 356. a. Cur conjugibus inest carnis tribulatio, 403.e. Tribulationes per aquam signantur, 607.e. Tribulationes in fine mundi quales, 612.a. Tribulationis symbola, 673.c. Deus tribulationes consolationibus condit ne vincamur, 822. e. Tribulatio aures aperit, 843.a. Prosperitatibus interfertæ tribulationes hominibus utiles, 865. a. Senescente mundo, tribulationes cum temporibus crescunt, 1115.e. 1439.a. Tribulatio temporalis gladii nomine signatur, 1123.a. Præsentes tribulationes futuræ judicis iræ præcones, 1439.e. Ultima tribulatio multis tribulationibus prævenitur, 1612. d. *Vide* Adversitas. Afflictio. Tristitia. Persecutio. Flagellum.
TRICENARII numeri perfectio, 1365.e. Tricenarius numerus ad activam & contemplativam vitam pertinet, *ibid.*
TRIGINTA fructus afferre, quid sit, 1351.d.
TRINITATIS unitas in Scriptura demonstrata, 948. d. 949. a. b. 1345. c. Post resurrectionem beati distincte Trinitatem agnoscunt, 964. e. Dissimulata sanctæ Trinitatis fide, scientia secularis tacuit, 1088. e. Amore sanctæ Trinitatis accensi electi, etiam sub veteri Testamento, 1343. e. Utrisque tam veteris, quam novi Testamenti justis fides Trinitatis revelata, 2345. c. 1409. d. Trinitatem cum Prophetæ prædicarent, populus ignorabat, solum Decalogum sciens in lege, 1347. a. Patres veteris Testamenti Trinitatis mysterium aperte non prædicarunt, *ibid.* Quod Christianis omnibus innotuit, *ibid. d.* Trinitatis Dei unius fides 1396. c. Abraham tribus Angelis susceptis, quasi uni, locutus Trinitatem in unitate signavit, 1508. d. Locus sapientiæ Pater est, locus Patris sapientia, 605.c.
TRISTITIA sæpe gravitatem cordis sequitur, 35.a. Tristitia ex tentatione, Dei misericordiam pro nobis exorat, 354.d. Tristitia quæ secundum Deum, & quæ sit secundum carnem, 486.a. Tristitia sanctorum est displicuisse Deo, *ibid.* Tristitia solet oriri ex ira, 1036. b. Tristitia ad avaritiam derivatur, *ibid. c.* Tristitiæ, quæ sint filiæ, 1035. e. Tristitiæ tentationes, quales sint, 1036.e.
TUBÆ duæ argenteæ ductiles a Moyse factæ, quid significent, 962. e. Clangor concisus earum, quid signet, 963.a. Tubam clangere, quid sit, 1026.a. Quid sit equum tubæ clangorem non metuere, *ibid.* Quid sit sonare clangorem tubæ, 1034.a.b.
TUMOR cavendus impendendo proximis bona, 341.d. Tumor de singulari sapientia gloriantis modeste comprimendus, 359. b. Prima species tumoris, bonum a semetipso habere sibi credere, 736. e. Secunda, sibi pro suis meritis datum, 737. a. Tertia, bonum aliquod falso sibi tribuere, *ibid.* Quarta, sibi soli, despectis ceteris, illud vendicare, *ibid. b.* Obstaculum veritatis est tumor mentis, 745. d. *V.* Superbia. Gloria vana.
TUMULTUS cordis est vis magni clamoris, 146.d. Exteriores tumultus numquam ad interiora justorum perveniunt, 590.e.
TUNICA usque ad talum, est opus bonum usque ad consummationem, 1546. a. Præceptum de dividendis cum proximo duabus tunicis, quid innuat, 1521.b.
TURTURI & columbæ sacrificatis guttur secabatur, sed non penitus abscindebatur, 195. e. Turturis nidus, quid sit, 629.d. Quid per duos turtures significetur, 2048. a. Turturis caput ad pennulas retorqueri in sacrificio, quid sit, 1227.d.
TYMPANUM significat corporis macerationem, 1097.a. & abstinentiam, 1238. e.
TYRANNUS, quis dicatur, 408.c. Tyrannum in corde sustinere, quid sit, 821.c. Tyrannorum superbia, 997.d.

V

VACARE Deo, quid sit, 146.e.
VACCAM mactare, quid sit, 207.e. Vaccæ sacrificium cum hyssopo, ligno cedrino, &c. quid significet, *ibid.* Vaccæ sub arca Domini ad plaustrum religatæ, quid significent, 232.d. 1629.a.
VACUOS menses ducere, quid sit, 248.d.
VÆ de impiis dicitur, 326.d. Væ quid significet in Scriptura sacra, 823.a. 1262.d. Væ luctum æternum significat, 1262.d.
VAH sermo exultationis est, 1027. e.
VALLIUM nomine signantur humiles, 1517. e. 1519.a. Quid sit valles abundare frumento, 1518b.
VANITAS cogitationum & elatio mentis, qui resecentur, 70.d. Vanitati creatura, qui non volens subdatur, 135. d. Quod præterire potest, vanum est, 226. b. 275. d. In vanum animam accipere, quid sit, 230. b. Vanitas unde dicta, 348. c. Vanitatis ab iniquitate discrimen, *ibid.* Vanitas ducit ad iniquitatem, *ibid.* Vanitas potest culpa intelligi, *ibid. e.* Vanitas mentem obnubilat, iniquitas cæcat, 349. c. Vanitas audacem ex culpa reddit, *ibid. d.* & in naturæ motibus effrenum, *ibid. e.* Vanitas ad levitatem, dolus ad malitiam pertinet, 684. e. De suis laudibus, vel tacite lætari vetitum est, 706.c.
UBERA duo Ecclesiæ, quid significent, 767.c. Ex uberibus lac esse eliciendum, non sanguinem, quid sit, 677. d.
VECTIS, quid significet, 911. e. 914. e. 916.e.
VECORDES, qui sint, 275.e. Vecordem serius pœnitet vecordiæ post mortem, 279. c.
VELUM inter arcam & altare, quid significet, 1428.e.
VENÆ divini susurrii, quæ sint, 161. b. Venas divini susurrii furtive audire, quid sit, *ibid.c.*
VENDERE opus vili pretio, quis dicatur, 275 e. Qui sint in Templo vendentes, 1648. b. Vendere justitiam, quid sit, *ibid. c.*
VENENUM mors est homini, vita serpenti, 79.d. Qui fideles venenum mortiferum bibant, quod sibi non noceat, 1571.b.
VENIA peccatorum suorum cuique incerta, 237. c. Post mortem nullus locus veniæ promerendæ, 255. a. Post bona opera precibus & lacrymis venia postulanda, 314. a. In quibusdam factis certi de venia reddimur, 324.e.
VENIRE sapientiæ Dei, quid sit, 606. a. Venire ad Dominum de longinquo qui dicantur, 1417.a.
VENTRIS nomine in Scripturis mens exprimitur, 266.e. 1265. d. Venter nomine exactoris signatur, 982.b. Et principis coquorum, *ibid. d.* Quanta custodia ventri sit adhibenda, *ibid.* Quanta discretione danda, vel neganda sint huic exactori, 983. e. Ventrem doluit, qui afflictionem sensit, 1265. d. Ventris viscera mentis sunt interna, *ibid. c.*
VENTI animas significant, 606. d. Quid sit facere ventis pondus, *ibid.* Qui ventus desiderium tollat, 653. a. Super ventum sedet, qui transitoriis successibus lætatur, 658. b. Ventus significat immundum spiritum, 859. a. 1199. d. Ventum observare, quid sit, *ibid.*
VERBORUM elegantiam sacri tractatores negligunt, 6.c. In ventum verba proferre, quid sit, 239d. Verbum otiosum, quid sit, 240. a. 1457. a. Verba adversariorum sive bona, sive prava displicent, 287.e. Verbum in oratione iterare, quid sit, 352.b. Verba impiorum ventosa, 418. b. Verba ventosa quandoque sana, sed propter elationem loquentium inflata, *ibid.* Verba ante Deum ponere, quid sit, 540.c. Qui docentis verba despiciunt, doctrinam ejus ad occasionem certaminis sumunt, 469.c. Radix verbi virtus est operis, 1181.e. Nihil in rerum natura velocius transit, quam verbum, 1438.d.
VERBI divini fecunditas, 5. e. Verbum Dei non perit, etiam cum perierint ii adversus quos mala prædixerit, 57. d. Verbum Dei mentem quærit a visibilibus abstractam, 161. b. Vim sui sermonis in singulis juxta morum diversitatem Deus format, 190. e. Manna figura verbi Dei, unicuique prout affectus est, sapientis, 191.b. 1020.a. Dum verbi sui pabulo mentes reficit Deus, contra tentationes reddit fortes, 201. c. Verbi Dei utilitas, 206 a.c. Plene Deo subditi verbo prædicationis replemur, *ibid. c.* Verba Dei ad nos sæpe sunt judicia illius, 301. c. Quando Deus homini loquatur, quando ipse sibi, 339. a. Verbum divinum electi & reprobi diversimode audiunt & gustant, 369.d. Verbum Dei in sinu abscondere, quid sit, 418. a. Modus annuntiandi verbum Dei, 549. a. Verbum Dei dicitur argentum, 566. e. Debet verbum Dei discrete exponi, & singulis aptari, 567.a. 636.a. Eloquia Dei cur dicantur spolia, *ibid. b.* Verbum Dei gladius est, 634. b. Quid sit verbum Dei adulterari, 716. e. Verbum Dei dicitur semen, 744.a. 999. d. 1488. e. Vox Dei auditur, quando tranquilla mente ab operibus secularibus quiescitur, 749.a. Quotidie diabolus verba Dei de cordibus hominum conatur evellere, 755. d. Verba Dei sunt quasi pigmenta nostri adjutorii, 926.a. Verbi divini, quo plus teritur, virtus magis augetur, *ibid.* Efficacia verbi Dei persuadentis omnia relinquere, & omnia tolerare, 939. c. Quomodo Deus nos disponat ad verbum Dei suscipiendum, 941. c. Effectus verbi Dei, *ibid.* Cælum vocatur sacrum eloquium, 945. a. Verbum Dei electis est lucifer, reprobis fit vesper, 952.d. In nebula verbum Dei spargitur dum infidelibus annuntiatur, 955. b. Quomodo verbum Dei respuatur, 957. a. Jacula Dei in lumine ire, est verba ejus aperta veritate resonare, *ibid. d.* Terræ nomine verbum Dei signatur, 1010. a. Verbi Dei efficacia, 1097. a. Dei verba, cum dubius loqui videtur, qui explicanda, 1252. c. Audivimus verba Dei, si tacimus, 1270. e. Verbum Dei audiendum aure corporis & cordis, 1300. b. Certitudo verborum Christi quanta, 1438. d. Verbum Dei in corde retinendum, 1489. d. Cibus mentis est verbum Dei, *ibid.* Verbum Dei varie recipitur, 1490. a. b. Audito Dei verbo compunguntur multi ad fletum, sed citius redeunt ad vomitum, *ibid.* Non auditum, vel neglectum Dei verbum quanto periculo nos exponat, 1506. e. Contemtus verbi Dei, est nota reprobationis, *ibid.* Verbi Dei auditio, probos ab improbis secernit, 1507. e. Verba vitæ cum aviditate sumentes intestina agni voramus, 1535.e. Curiositas in rimandis fidei mysteriis vitanda, *ibid.* a *Vide* Eloquium Dei. Prædicatio. Scriptura sacra.
VERBUM Dei assumsit humilitatem carnis sine injuria majestatis, 55.b. Verbum Dei vel Spiritus sanctus dicitur cadere, ut inopinatus ejus adventus exprimatur, 61.d. Verbum absconditum est Dei Filius, 180. e. Verbum Dei sapientiæ dicta est caro verbi, *ibid. V.* Filius Dei. Dei sapientia.
VERBOSUS vir non justificabitur, 337.e.
VERECUNDIA est utilis ad culpam interiorem corrigendam, 447.d. Verecundia prioris ignaviæ militem ad fortiora impellit, 573.a. Verecundia laudabilis in malo: in bono est reprehensibilis, 1469.c.
VERITATE qui pascit mentem innoxiam, possidet septem millia, 30. b. Ortus auroræ est internæ veritatis claritas, 125.d. Veritas ejecta, quos deserit, excæcat, 291.d. 527. b. Verbum veritatis Deus tribuit facientibus, tollit non facientibus, 374. c. Veritas non quærit fulciri auxilio falsitatis, 379. e. Qua pœna digni, qui veritatem agnitam impugnant, 382. d. 527 c. Quot angustiis valiatur, qui securitatis sociam, viam veritatis relinquit, 409. e. Infirmi, urgente persecutione, veritatem prædicare metuunt, 423. e. Sapientibus a veritate cadentibus, etiam stulti defecerunt, 456. b. Lux veritatis cum ab actu repellitur, fugit a sensu, 653.c. Multi veritatem cognoscendo premunt, sed eam vivendo non tangunt, 657. b. Iniquis crescentibus veritas in crimen erit, *ibid. d.* Obstaculum est veritas tumor mentis, 745. d. 781. d. Quidam a veritate discordant, qui pro veritate loqui videntur, 817. e. Ante veritatis examen securi non sumus, etiamsi humano judicio, quod reprehendi debeat, non habeamus, 831. e. Superioribus veritatis cognitio denegatur, 863. d. Veritatis lumen occupatis & elatis mentibus absconditur, afflictis & humiliatis revelatur, 865.a. Amicus veritatis est rectæ amator actionis, *ibid. e.* Qui veritatem negant, sunt infidelitatis rei, 924. c. Veritatis sunt organa, qui pleni de Deo aliquid sonant, 993. c. Veritas in medio etiam non æque viventibus æqua est, *ibid.* Qui sciens humilitatem perdidit, etiam veritatis intelligentiam nesciens amisit, 1014. e. Veritatem in terra prosterni, quid sit, 1061. a. Illustratio veritatis solis nomine exprimitur, 1126. e. Qui sint apti ad veritatis defensionem, 1269. d. Una est doctrina veritatis, sed ejus discipulorum varius profectus, 1315.c. Quid sit lumen veritatis scire, 1486.d. Eam fugit veritas, quam non invenit humilem mentem, 1509.d. Superbos veritas deserit, & humilibus lucet, 1518.b. Veritatis qui sint cooperatores, 1522.a.
VERA omnia non sunt dicenda, 818.d.

VERMES mater & soror nostræ qui vocentur, 434. *b.* Vermibus operiri reprobos, divitem & pauperem, quid sit, 495. *c.* Primus homo putredo, cujus filii dicuntur vermes, 544. *d.*

VESPERA adversitatem significat, 172. *d.* Item tentationem peccati, 251.*c.* Item Antichristum, 952. *b.* Vesper quibus dominetur, *ibid.* c.

VESTIBULO interiore latitudo vitæ æternæ signatur, 1341. *a.* Quod est apud Ezechielem vestibulum interius, hoc apud David atria, *ibid. b.* Per vestibulum interius Ecclesiæ, quid significetur, 1396.*b.* Quid per exterius, *ibid. c.* Vestibulum portæ, quid signet, 143.*d.* Cur duobus cubitis mensuratum, 1640.*a.*

VESTIGIA Dei sola hic videre, quid sit, 344. *d.* Vestigia Dei sunt ejus dona quibus ad superna provocamur, *ibid.* Vestigia Dei sunt incomprehensibilia, 345.*b.* Vestigia pedum, quid significent, 388.*d.* Vestigia Dei quæ, 517.*a.* 819.*a.*

VESTIMENTA scindere, quid sit, 70. *b.* Vestimentum corpus significat, 315.*b.* Vestimenta custodire, quid sit, 396. *b.* Vestimenta magistri sunt ejus discipuli, 883. *d.* Vestimento lineo sacerdotem uti, quid sit, 1192. *d.* Vestimenta mutare, quid sit, *ibid.* Vestimenta sternere Christo ingredienti Jerosolymam, 1352.*d.* Vilia vestimenta virtuti tribuuntur, 1655.*c.*

VESTIRI mollibus, quid sit, 1414. *d.*

VESTIS Christi scissa, quid significet, 60. *c.* Vestis ex lana linoque contexta, quid signet, 285.*b.* Animæ vestis est corpus, 315.*b.* 324.*a.* Vestes Ecclesiæ quæ sint, 922. *c.* Vestes pretiosæ damnantur, 1454.*c.* 1655.*b.* Vestes albæ signa sunt gaudii, & lætæ solemnitatis, 1573. *b.* Vestis nuptialis, quæ sit, 1639.*b.* Vestium pretiosarum cultus quando sit peccatum, 1655.*b.*

VETUSTAS nostra quomodo renovari debeat, 632.*d.*

VEXATIO quomodo det intellectum, 226. *a.* 381.*b.* 492.*d.* 1383.*d.*

VIA duplex quæ, 29. Via sua homini est abscondita, 143.*c.* Via Dei & via sæculi in quo differant, 153. *b.* Qui via differat a semita, 388. *d.* Viæ Dei quæ sint, 488. *d.* 556. *a.* 804.*b.* Via Dei incipientibus angusta, perfectis lata, 1359. *a.* Consulendi sunt qui vitam sibi viam esse, non patriam, cogitant, 496. *b.* Viam Dei custodire, & ab ea non declinare, quid sit, 519. *c.* *d.* Viæ quæ sint impiorum, 537. *d.* Viæ Redemtoris quæ sint, 538. *a.* Per vias Dei sapiens per imitationem pergit, *ibid.* Scrutari vias suas, quid sit, 560. *d.* Via & locus sapientiæ qui ab hominibus ignorentur, 606. *a.* Viæ dicuntur hominum actiones, 682. *b.* 1285. *c.* 1637. *d.* A via declinamus, quando consentimus errori, 684.*c.* Via est vita præsens, 754. *b.* Iter hujus mundi Dominus facit asperum, ut citius pergamus ad patriam, *ibid. c.* Viæ Domini plures, 803.*c.* Viæ divinæ sapientiæ per incarnationem omnibus patent, 804. *b.* Viæ Domini visione despectæ, intellectu sunt reverendæ, *ibid. c.* Quid sit vias Domini intelligere, *ibid.* 1191.*c.* Via arcta quæ, 882. *b.* Christus multitudinem per spatiosam viam vagantem deseruit, 988.*a.* Viæ Dei sunt ejus actiones, 1071.*c.* Via Evangelii quibus duta, 1359.*b.* Quis habeat maculam in via, 1425. *b.* Viam salutis districtam & asperam vivendo & loquendo docuit Christus, 1447. *a.* Via Domini qui dirigatur ad cor, 1458.*a.* 1517.*d.* Per quam viam redeundum ad Deum, 1471. *a.* Dæmones iter nostrum obsident more latronum, 1472. *c.* Omnis excusatio ad Deum redire recusantibus præclusa, 1483.*c.* Viam Domini parare quid, 1517. *d.* Quid sit aspera in vias planas converti, 1519.*b.* Nemo in hujus vitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat, 1537.*a.* Vias nostras spinis sepiri, quid sit, 1614.*a.b.* Exitus viarum sunt defectus actionum, 1637.*d.* Non est in homine via ejus, 1651.*d.*

VIATORI comparantur sancti in hac vita circa temporalia, 287. *b.* 362. *b.* Viator dicitur, qui hic viam, non patriam attendit, 496. *c.* Viator infelicem intelligit malorum sortem, 497. *a.* Stulti viatoris conditio, 1488.*a.*

VICES tres, quibus Deus operatur cujusque hominis conversionem, quæ sint, 771. *b.*

VICTIMÆ a sapientia mactatæ quid significent, 1096.*a.* Victima non est semper holocaustum, 1410.*a.*

VICTORIAM cogitationum suarum nemo sibi tribuat, 955.*c.* Ad reportandam victoriam certamen prævideatur, 1029. *a.* Per palmam victoriæ præmia signantur, 1362. *c.* Quando perfecta victoria, 1364. *b.* Aliquando in campo victores, intra muros capiuntur, 1616.*a.*

VICTORINI monachi aspera & salubris pœnitentia, 1610.*d.*

VIDERE Dei, quid sit, 583. *b.* 610. *b.* Videre Dei in Scriptura sacra aliquando ponitur pro eligere, 583. *b.* Quomodo Deus videri possit in hac vita, 600.*a.b.* Videre perfecte Dei sapientiam, hoc est quod habere, 605. *a.* Videre est desideranter intueri, 699. *c.* Videre dicitur vel per judicium, vel per appetitum, *ibid.* Videre Deum quid sit, 856. *a.* Videre & sequi Deum, quid sit, 1443. *a.* Quidquid agitur in creatura beati videre possunt in Creatore, 1658.*d.*

VISIONIS beatorum & carnalium differentia, 403.*a.* Visio nostra in cælo erit utcumque visioni Dei similis, sed non æqualis, 603. *a.* Visio Dei nunc fide inchoatur, 604.*a.* Dei visio mentis nostræ cibus est, 1042. *a.* Sole designatur manifestæ visionis ostensio, 1127. *a.* Visio Dei per essentiam, 1192.*b.* Visionis nomine revelatio signatur, 1310.*b.* Visionis unius Dei uberrimus fructus, 1349. *d.* Visio Dei fidem finit, & caritatem perficit, 1350. *c.* Per aditum fidei pervenitur ad Dei visionem, 1356.*a.*

VISUS hominis est misericordia Redemtoris 235.*c.*

VIDUA Sareptana, quæ oleo divinitus multiplicato, duos a creditore redemit filios, quid significet, 1194.*d.* Viduæ causam pro pecunia defendere est præmium terreum, & non æternum quærere, 1413.*c.*

VIGILANTIA & humilitas tentationibus acquiruntur, 69.*c.* Vigilanter cavendum a culpa blandiente, 115.*c.* Vigilantia iræ motus qui præveniat, 177.*b.* Vigilantiæ quanta necessitas, 621.*c.* 638.*b.* 1479.*d.* 1481.*b.* Vigilantia duplex in agendo necessaria, 1207.*b* Frustra hosti multa ostia clauduntur, si vel unum pateat, 1225.*d.* Cavendum est ab iis quæ latent, sicut ab iis quæ patent, 1226. *a.* Vigilantia & timore munimur, 1306. *c.* In expectatione Christi redeuntis vigilandum, 1432. *c.* Quid sit vigilando Dominum expectare, *ibid. d.* Quæ sit merces vigilantium, *ibid.* Vigilare dicuntur vacantes mundanis, 162. *c.* Semper vigilandum, 638.*b.* 1479.*d.* Vigilare quid sit, 1482.*d.*

VIGILIÆ diversæ quid significent, 1483.*b.*

VILES quidam videri appetunt, & propterea intumescunt, 889.*c.*

VILLA emta terream substantiam designat, 1631.*a.* In villam ire quid sit, 1636. *c.*

VINCTI cur electi dicantur, 135.*d.*

VINCULA uniuscujusque qui solvantur, 979. *c.* Quomodo anima vinculis ligetur, *ibid. d.* Quomodo vincula Christi fiant soluta, 986. *c.* Mortalitatis vinculis se ligatum gemit quisque justorum, 1297.*a.* Qui compedes nostræ aggraventur, *ibid.c.*

VINEARUM via est rectitudo Ecclesiarum, 532. *d.* Vineæ nostræ actiones usu quotidiano colendæ, 1503. *a.* Qui custodes in vineis positi, suam non custodiant, *ibid.* Vineæ parabola explicatur, 1510. *c.* Operarii vineæ qui fiant, *ibid. d.* Fidelis quisque, ex fide vivens, hujus vineæ operarius est, 1511.*c.* Vinea Ecclesiam designat, *ibid.* 1583. *c.* Qui operarii in vinea laborent, qui otiosi stent, 1512. *b.* Tota vitæ die otiosi, saltem sero laboremus, *ibid.* Cultor vineæ quid significet, 1583. *c.* Quid sit cultorem vineæ pro arbore sterili deprecari, 1584.*a.*

VIOLENTORUM non est adjutor Deus, 367. *a.* Filii violentorum sunt sequaces hæreticorum, 565.*c.* Violenti rapiunt cælum, 1524.*a.*

VIPERÆ nomen & natura, 475.*d.* Vipera suo veneno tardius occidit, *ibid. c.* Quid per viperæ linguam intelligatur, *ibid.* Viperarum genimina qui dicantur, 1519. *d.*

VIRI iniquitas quomodo melior quam benefaciens mulier, 389.*d.* Viri quinam dicantur in scripturis, 526.*a.* 897.*c.* Vir prior animæ castæ est Dominus, 1117.*b.*

VIRENTIA quæ dicantur, 985 *d.*

VIROR gloriam temporalem significat, 940. *b.* Viror calami & junci quid signet, 941.*a.* 1078. *c.* 1215.*c.*

VIRES suas nemo in pace cognoscit, 757. *c.*

VIRGA Domini ferrea qua nos regit & conterit, quænam sit, 219.*c.* Quid significent virgæ duodecim quarum sola Aaron virga floruit, 463. *d.* Virgæ quas Jacob ex parte decorticavit, &c. quid significent, 677.*a.* Virga indignationis Dei est perculsio districtionis, 117.*c.*

VIRGINITAS cur non imperata, 477.*d.* Virgines prudentes & fatuæ quid designent, 1477. *c.*

VIRTUTES theologicas significant tres filiæ Job, 30.*a.* 69.*c.* Quatuor virtutes cardinales dicuntur quatuor anguli nostræ domus, 67.*c.* Quatuor fluminibus paradisi comparantur, 68. *a.* Virtutes per dies & menses significantur, 11.*b.* Virtutes Theologicæ sunt mentis munitiones, 376. *a.* Virtutes qui dicantur muri Jerusalem, 981.*d.* Myrrhæ, guttæ & casiæ nomine virtutum suavitas designatur, 1154. *d.* Virtutes cælestium lapide sapphiro designantur, 1243.*b.* Alæ animalium signant virtutes sanctorum, 1274. *c.* Virtutes sunt gradus per quos ascendimus, 1329.*d.* Virtutum gradus, initium, profectus & perfectio 1330. *a.* De his gradibus explicata sementis parabola, *ibid. c.* Virtus bene operantis pulvere pigmentarii significatur, 1429. *c.* Cur, pulvere, non autem pigmento signetur, 1430.*a.*

Virtutes exagitatæ fiunt clariores, 9.*c.* Simplicitas & rectitudo ad virtutem sunt necessariæ, 18. *c.* Holocaustum pretis pro singulis virtutibus purgandis offerendum, 33.*b.* Illud non offert, qui motus internos non frenat, *ibid.d.* Pensandæ virtutes ab intentionis origine, 34.*a.* 908.*a.* Et post finem operum diligenter sunt discutiendæ, 36.*c.* Absque fide nulla virtus vera, 65.*a.* Virtutibus nostris quam varie diabolus insidietur, *ibid. b.* Virtutes dum infirmari ad momentum videntur in justis, ipsa concussione per humilitatem firmius radicantur, 69.*a.* 71.*d.* 607. *b.* 608. *b.* 609. *a.* Efferentem se de virtutibus Deus misericorditer corripit, 220.*b.* Virtus necat eos qui ex ea superbiunt, 223. *b.* 1033. *b.* Virtutes nostræ quam imperfectæ, 250 *c.* Virtutibus non dilatatur, nisi cuius mentem Deus inhabitat, 412.*c.* Vera virtus in amore est, 644.*b.* Aliqui sola virtutis specie quasi cortice vescuntur, 651.*b.* Multi virtutis præmium, non virtutem quærunt, 652. Virtus eo definit esse, quo vitio militat, 888.*c.* Virtutes quomodo in vitium degenerent, *ibid.* Discretio in virtutibus tenenda, 907. *a.* Amissa virtute, virtutis imago sæpe retinetur, 945. *c.* Cunctæ obruuntur virtutes a concupiscentia carnis non domita, 981. *d.* Vitia virtutis specie palliata, 1069. *c.d.* 1223. *d.* Mens electorum luci internæ inhærens, virtutes a vitiis discernit, 1211. *a.* Virtutes videntur quædam hominibus veræ, Deo autem falsæ, 1129. *d.* Meritum virtutis apparentis evacuatur, ex latente vitio cui adjungitur, *ibid. c.* Graviores sunt culpæ quæ virtutes imitantur, 1297. *c.* Sine concordia virtus omnis fit laqueus, 1238.*d.* Discernenda sunt libertas & superbia, humilitas & timor, 1254.*c.* Virtutum & vitiorum oppositio, 1303.*a.* Virtutes omnes a sanctis utriusque Testamenti discendæ, 1338. *c.d.* Virtutes imperfectæ quæ sint, 1389. *c.* *d.* Virtutes Christianæ quæ sint, 1425.*a.* Virtutes sine humilitate vanæ, 1461.*a.* Repudiatis vitiis, exquirendæ sunt virtutes, 1588.*c.*

Virtutes septem, sive septem dona spiritus sancti, 68.*c.V.* Spiritus sancti dona.

Virtutum quatuor gradus, quorum primus timor, 153.*b.* Incipientes in bono, & proficientes pervertere conantur pravi, 650. *d.* Ad virtutes quibusdam gradibus ascendimus, 705.*c.* 722. *c.* 133. *d.* Quid in uno quoque virtutis gradu metuendum, 725. *c.* Varii sunt gradus ad virtutis perfectionem, 720. *d.* 721. *b.* 1329. *d.* Virtutum gradus in quo consistant, 721. *b.* Virtutes quæ dicantur mediæ, quæ summæ, 888. *b.* Virtutis ejusdem opera aliquando exercenda, aliquando omittenda secundum discretionis lineam, 906.*c.* Ex præcepto bonum facere, inchoantium est; ex caritate, perfectorum, 1274. *c.* Virtutis aliud est exordium, aliud provectus, aliud perfectio, 1330. *a.* Tres sunt virtutes sine quibus adultus salvari non potest, 1344.*a.*

Virtutibus quatuor cardinalibus innititur spiritale ædificium. Unde construitur, 67. *c.* 1427.*a.* Virtutes cardinales non sunt ab invicem dissociandæ, 1295. *a.* Hæ in quadro, *id est* in æquali gradu gradiuntur & consistunt 1427.*a.*

Virtutes si ab invicem separentur, desinunt, 32.*b.* 37. *d.* 65. *a.* 697. *c.* 1195.*b.* Omnes virtutes connectuntur in fide, 65 *a.* Virtutes sine prudentia veræ virtutes non sunt, *ibid. b.* Una virtus sine alia, vel nulla est, vel minima, 630.*c.* 699. *a.* Omnes virtutes vicaria ope se sublevant, 630. *c.* 1427. *a.* Tanto minor est virtus, quanto desunt ceteræ, 697.*a.* Virtutum connexio inter se, *ibid.b.* Virtutes cardinales tanto perfectæ sunt singulæ, quando vicissim sibi conjunctæ, *ibid.* Virtutis origo est humilitas, 888.*c.* Obedientia virtutes ceteras menti inserit, & insertas custodit, 1155.*c.* Amoris & spei unum est objectum, non vero timoris & pœnitentiæ, 1204. *a.* Sine concordia ceteræ virtutes non sunt virtutes, 1238. *d.* Fides, spes, cari-

caritas ad salutem necessariæ in utroque Testamento, 1344. a.

Virtus in tribulatione elucescit, 9. c. Virtutes singulæ quomodo convivium faciunt in die suo, 31. c. 68. c. Ad hoc convivium fides, spes, caritas invitandæ, 32. d. Virtutes interdum nos aliquantula elatione polluunt, ibid. c. Virtutes aliquando enervantur, 68. a. Virtutes theologicæ plerumque in tentatione commoventur, 69. Tribulationibus virtutes augentur, 74. e. Qui vitia ad virtutis usum possint famulari, 100. c. Prima virtus, peccata vitare, secunda, perpetrata corrigere, 199. c. Virtus sine actione virtutis inutilis est, 226. c. Virtutes iniqui etiam adipisci quærunt, sed labores virtutum fugiunt, 227. b. Ex occasione virtutum deterius aliquando ruimus, 245. d. 1035. a. Nostris virtutibus sine Dei misericordia resurgere non valemus, 267. c. Sæpe vitium peragit, quod virtus inchoavit, 304. d. Bona in aliis visa, quos animi motus excitare debeant in nobis, 326. d. Virtus renovatur in tentatione, 354. c. Mirus virtutis splendor, 511. b. Virtutes contrariis laudum & detractionum ventis concussæ, firmius radicantur, 706. a. De virtutibus ipsis aliquando animus humanus elevatur, 754. c. 760. a. Virtutibus crescentibus plerumque bella tentationis augentur, 816. b. Virtutes vitiis dum comparantur, tutius servantur, 993. d. Virtutes utiliter nobis incompletæ, ibid. Virtus animum dilatat, vitium angustat, 930. c. Virtutum generatio quomodo in corde fiat, 944. b. 975. a. Præproperos virtutis fructus Deus sapienter premit, 945. c. Virtutes quomodo amittantur, 944. c. Virtutes dum plusquam necesse est exuberant, exhalant, 946. b. Ratio fructus sequitur virtutum mensuram, 977. b. Multi egemus virtutibus, quæ in paradiso non fuissent necessariæ, 1164.

VIRTUTES cœlestes continue Deum videntes contremiscunt, 551. c. Cur virtutes cœlestes lapide sapphiro designentur, 1243. b. Virtutes cœlorum sunt Angeli, Archangeli, &c. 1437. b. Virtutes vocantur spiritus per quos miracula fieri solent, 1605. c.

VISITARE Dei, quid sit, 265. d. Quot modis Deus animam visitet, 1647. c. Quanta sit pœna animæ tempus suæ visitationis non cognovisse, 1648. a.

VITA humana continua est contra diabolum pugna, 51. c. Vincula hujus vitæ dura, quibus etiam ligantur justi, 134. c. Vita præsens comparata frumento, 221. a. Vita nostra & militia & tentatio dicitur, 244. a 246. b. Ipsa sibi tentatio est, 244. b. 246. a. Dies vitæ nostræ crescendo minuuntur ac desinunt ibid. b. 788. d. In hac vita quædam laboriosa sunt, quædam vacua, quædam vacua simul & laboriosa, 249. a. Justum cur vincere tædeat, 305. c. Vitæ inspiratio & conservatio, 323. b. Vitæ terminus potissimum attendendus, 330. b. Homo singulis vitæ momentis ad mortem pergit, 390. d. 1438. b. Ab exitu vitæ remotus sanctus, gemit segemotum a gaudiis æternis, 393. c. 1332. b. Hujus vitæ cursu despecto immutabilitatis statum justus requirit, 399. b. Præfixi vitę dies singulis nec augeri possunt, nec minui, 414. a. 505. d. 506. a. Qui vitæ dies sperat ultra præfixos, antequam impleantur perit, ibid. Boni brevem vitam, longam mali sibi pollicentur, 428. d. Vita perfecta est mortis imitatio, 429. a. Cæcitas præsentem vitam quasi patriam, non viam attendentium, 496. c. 530. a. 1438. b. Cur brevior vel longior vita, sive bonis, sive malis, a Deo conceditur, 506. a. 537. a. Vita præsens, tenebrarum, futura lucis nomine significatur, 530. c. Vitæ præsentis tempus breve est quia non permanet, 742. a. Vita præsens est nox in cujus caligine Deum imperfecte conspicimus, 750. b. Vitæ præsentis mala, sicut sunt, non valet conspicere, qui vitæ æternæ bona non gustat, 752. a. Vita præsens est via qua ad patriam tendimus, 754. b. 1472. c. Vita nostra comparatur vitæ Israelis pergentis in terram promissionis, 772. a. Vita præsens hyemi comparatur, 874. a. Vita præsens est ventus transiens, 886. a. Quamdiu vivimus, aurora est, non perfectus dies, 918. d. Vitę suæ initium, vel finem nemo novit, 933. c. Fallacia vitæ præsentis impio brevi tempore prosperatur, 960. c. Duæ sunt vitæ hominis in corpore, una ante mortem, altera post resurrectionem, 987. a. Vita præsens non propter se amanda est, sed propter futuram toleranda, 988. a. Vitæ præsentis tempus numero septenario signatur, 1150. d. Mentis de hujus vitæ mora dolentis quæ consolatio, 1332. b. Præsens vita adhuc est nobis sexta feria, 1341. e. In hac vita, tamquam in acie, stamus, 1366. d. Vita præsens atrii exterioris nomine designatur, 1377. e. Vita humana neque a stellis, neque a fato, sed a Deo gubernatur, 1469. c. Vitæ temporalis & vitæ æternæ conditiones diversæ, 1528. a. Hæc vita præsens inter cælum & infernum sita, utriusque cives habet permixtos, 1637. e. Vita brevi & fugitiva reprobi transeunt ad æterna supplicia, 225. a. Vitæ brevitatem semper aspiciunt sancti, 233. d. Vitæ brevitas quam utiliter attendatur, ibid. e. Sanctus dies cum operibus numerat, ne a labore vacua transeant vitæ momenta, 247. a. Amore præsentium non tenetur, qui vitæ hujus brevitatem cogitat, 253. a. Vita hominis telæ comparata, ibid. b. Quanta sit velocitas vitæ ad finem transeuntis, ibid. d. 653. a. Vita pręsens non attendentibus ęternam cara, attendentibus vilis, 254. c. 264. e. Consideratio vitæ brevis grata Deo est oblatio, 254. e. Amor Dei hujus vitæ tædium parit, 318. d. Brevitatis vitæ consideratio utilis, 330. b. Præsentis vitæ miseriæ cur comparentur aquis prætereuntibus, 354. b. Homo angustatus ad vitam dilatatur ad miseriam, 389. e. Vita in carne flos in feno est, 390. e. Tędio hujus vitæ ad æternam requiem sancti semper anhelant, 393. d. Vita pręsens mari comparatur & fluvio, 396. d. Vitę brevi succedit æternitas, 402. d. Vitę miserias ejus brevitas mitigat & solatur, 428. c. Vitę brevitas qualis, 470. a. Tota vita punctus est, 488. a. Vitę brevitas unde, 742. a. Quare in hac vita tot perturbationibus conteramur, 754. b. Vitę spatium, unde crescere creditur, decrescit, 789. a. Post pręsentis vitę angustias, æterna latitudo, 1341. a. Vita mortalis est via, 1438 b. Longa nostra desideria increpat vita brevis, 1589. d. Hæc vita, æternæ comparata, mors potius quam vita dicenda, 1696. e.

Vita carnis infirmitas est, 179. c. Vita carnalium, cogitationum pulvere, & operum putredine inquinatur, 252. c. Carnalis vitæ miseria, ibid. a. Vita spiritalis, qua electus in patriam tendit, 362. b. Sicut vitæ corporis, ita & mentis ætates sunt variæ, 383. b. Vitæ spiritali, sicut carnali, Deus ponit terminos, qui non possunt præteriri, 393. c. Vita spiritus longe est a vita carnis, 403. a. Vetus vita, homo carnalis & vitiosus, 632. d. Dei cognitione homo suam agnoscit & damnat vitam carnalem, 875. a. Hæc vita justorum lucem habet tenebris admixtam, 918. e. Væ laudabili etiam hominum vitæ, si remota pietate judicetur, 912. c. 1168. c. V. Justus. Cui adhuc vita pręsens dulcis est, assumtus non est, 1279. c. Vita vivificata, & vita vivificans, 1317. a. Vitæ cælestis dulcedinem expertis cetera vilescunt, 1472. e.

Vitæ hujus laboribus moventur sancti ad desiderandam patriam æternam, 204. a. Finis vitæ inter electos & reprobos discrimen, 256. a. Vita malorum cur aliquando longa, 414. b. 537. b. Fluxis hujus vitæ inhærentes bonis ad ima devolvuntur, 853. a. Vita virtutum insignibus fulgens, majori periculo inanis gloriæ obnoxia, 1084. b. Vita sanctorum qualis esse debeat, 1213. c. d. Vita peccatorum quibus digna flagellis, si flagello subjacuit, qui sine peccato fuit, 1244. b. Fidelium vita qui mensuretur per quadrum, 1427. c.

Vita contemplativa sepulcri nomine signatur, 206. d. Activa quoque vita sepulcrum est, ibid. e. Ambæ sunt prædicatori necessariæ, 207. a. Sed tamen moderandæ, ibid. d. Vita activa aliis, aliis magis congruit contemplativa, ibid. e. Alterutra cuique pro ingenio colenda, 208. a. Duæ vitæ cum conservantur in mente, quasi duo oculi habentur in facie, ibid. b. Periculosa est vita contemplativa ultra vires assumta, ibid. d. Actio debet contemplationem antecedere, 209. d. 1195. c. Contemplationis & actionis figuræ Rachel & Lia, 210. a 1324. d. Contemplativa vita tempore minor, at major merito quam activa, 210. c. 1195. c. Maria contemplativæ, Martha figura activæ, ibid. 1195. d. 1324. b. Vitæ activæ magna merita, contemplativæ potiora, 210. d. In activa vita facilius quam in contemplativa perseveratur, 353. c. Quis in contemplativa persistere censeatur, ibid. e. Differentia vitæ activæ & contemplativæ, ibid. 909. b. 1195. c. 1210. b. Vita contemplativa stabilitatem suam non perdit, si aliquando deficiat, 353. e. Utramque vitam Christus in se exhibuit, 909. b. Activæ vitę virtutes, 1042. d. Activa vita multorum est, contemplativa paucorum, 1048. c. Activa in necessitate est, contemplativa in voluntate, 1195. e. Activa in servitute, contemplativa est in libertate, 1196. a. Sed nondum plena, 1197. d. Activa ex munere, contemplativa ex gratia est, 1596. d. Ad contemplationem transire non licet, activa vita non relicta, ibid. e. In activa fixi permanere possumus, non in contemplativa, 1210. b. Vitæ contemplativæ fructus, ibid. d. Pinguedo terræ significat vitam activam, 1215. a. In utraque vita Scriptura sacra est morum regula, 1323. d. Activa per sex cubitos, contemplativa per palmum significatur, ibid. 1340. d. 1351. e. Officia activæ vitæ, ibid. d. Officia contemplativę, 1324. a. Intimæ contemplationis in hac vita sola initia degustamus, ibid. b. Activa vita cum corpore deficit, ibid. e. Contemplativa minime aufertur, sed subtracta hujus seculi luce, perficitur, ibid. d. Utriusque vitæ ordo, 1325. b. Quanta in contemplativa mentis contentio, ibid. c. Jacob luctans cum Angelo est figura viri perfecti in contemplatione positi, ibid. d. Deus per contemplationem cognitus carnis voluptatem extinguit, 1326. a. Quies vitæ contemplativę silentio, quod fit in cęlo, signatur, 1317. b. Cur palmo, & hora quasi dimidia, significetur, ibid. Limen exterius portę templi activam, interius significat vitam contemplativam, 1340. d. In Ecclesia alii in opere & contemplatione perfecti, alii in opere, non autem in contemplatione, 1351. d. Activa & contemplativa vita in mandatis Decalogi simul junctę, 1365. d. Amor Dei ad contemplativam, amor proximi pertinet ad activam ibid. Vitę activæ virtutes metiantur in quadrum, 1426. d. V. Contemplatio.

Vita beata quantum differat a terrena vita, 1226. c.

VITIS fecunda, sed neglecta, est figura hypocritę, 276. a.

VITIA adversum nos fœdus ineunt, 99. c. Cur vitia quædam leviora subigere non possint justi, 122. d. Vitiis propriis obnoxii turbam tumultuantem in se gestant, 228 c. Viri sancti soli secum sunt, qui vitia subegerunt, 129. d. Aliud est contra vitia certare, aliud vitiis consentiendo subjacere, 741. d. Horum singula suum habent exercituum, ibid. c. Ex septem vitiis capitalibus quinque sunt spiritalia & duo carnalia, 1036. a. Fallacia argumenta quibus capitalia vitia mentem decipere moliuntur, ibid. d. Quid agendum ne noceant, 1037. b. Duo sunt vitia quæ humano generi maxime dominantur, 1980. b. Aperti Dei hostes vitiorum patriæ 1981. a. Vitia sibi cognata quę sint, 1303. d. Hæc vitia junctis viribus simul mentem oppugnant ibid. Vitia alia successive ac diversis in partibus ibid. e. Alia pro aliis furtive se supponunt, 1304. a. Vitia non solum virtutibus vicina sed etiam remota sunt cavenda, 1387. a.

Vitia ex vitiis nascuntur, & qui minima negligit, paulatim decidit, 348. e. 349. a. b. Cetera vitia sunt duces superbiæ, 1035. c. Septem principalia vitia sunt proles superbiæ, ibid. d. Quomodo unum vitium capitale ex altero generetur, 1036. b.

Vitia quandoque ad usum virtutis immutantur, 200. c. Dum aliqui vitia quædam domant, alia negligunt, etiam subactis mox succumbunt, 227. c. Sępe vitium peragit quod virtus inchoavit, 304. d. Vitiis renitentis ac cedentis discrimen, 326. d. In mentem impii vitia vitiis succedunt, 482. a. 1124. c. Vitia omnia vitanda, 622. b. Omnia vitia mentem deceptam invadunt, 1036. d. Melius est ardere flamma febrium, quam igne vitiorum, 1098. a. Vitium unum virtutes omnes destruit, 1225. d. Vitiorum bellum contra virtutes, 1303. a. Vitia permixta contra mentem veniunt, 1304. a. Vitiorum effectus quales, ibid.

Vitia qui sint subigenda, 99. a Compunctio contra vitia munit, 100. b. Vitia ad usum virtutum possunt famulari, 100. c. Metu divinorum judiciorum comprimuntur vitia, 929. c. Remedium militis Christi adversus vitia capitalia, 1037. b. Involuntarii vitiorum motus pœnitentia castigandi, 1400. e. Aliquando leviora vitia relinquenda sunt, ut graviora subtrahantur, 1414. c. Contra vitia sumatur virtus adjutorii, 1339. e.

Vitia se sub specie veritatis tegunt, 99. c. e. Vitia quędam mentiuntur virtutes, ibid. 740 d. 1609. c. 1223. d. 1303. b. Ramus erroris defendendi vitium ab Adam huc usque perseverat, 119. c. Vitia virtutum colore tincta, tanto nequiora sunt, quanto esse vitia ignorant, 1014. b. Superbia sub auctoritate, & humanus timor sub humilitate se palliant, 1254. b.

VITRUM ostendit quidquid intus habeat, 593. d. Quid vitrum significet, ibid.

VITULA triturę quid significet, 654. d. Vitulus & leo & ovis quomodo in Ecclesia simul morentur, 1343. a.

VIVI sentientes pro scientibus in Scriptura ponuntur, 565. b.

PULMUS significet vires auris secularibus servientes, 1583.a. Hi si spirituales viros alent, visam cum botris portant, ibid.b.

ULTIO injuriarum, exemplo Christi, non facienda, 1508.a.

UMBILICUM præcidere in die ortus, quid sit, 1056.b. Luxuria est in umbilico, ibid.

UMBRA mortis, quid sit, 116.d.178 d.791.a. 1078.b. Umbræ comparantur dies hominis, 272.c.360.d. Umbra mortis erat legis duritia, 376.c. Umbra mortis est prava operatio, 377. c. Quid sit umbram mortis in lucem produci, ibid. Homo velut umbra fugit, 390.c. Quid per umbram Scriptura significet, 1077. c. Mors sanctis est umbra mortis, 1078. b. Umbra sive obumbratio multa significat, 1077, c.1078.b. Umbræ diaboli sunt iniqui, 1082.d. Umbræ umbram diaboli protegunt, ibid. d. 1081.b.

UMBRACULUM custodis, quid significet, 567.a.

UNANIMITAS in mente & in opere servanda, 1411.a. Unanimitas per chorum significata, 1138.d.

UNDECIMUM bestiæ cornu, quid significet, 1061.d. Numerus undecimus culpam signat, ibid.c. Hora undecima, quid significet, 1513. c 1512.a.

UNDENARIUS numerus significat peccatum, 1061.d.

UNCTIO per Spiritus sancti effusionem in discipulos facta est, 1555.a.

UNGUENTORUM odoribus signatur virtutum opinio, 1131.c. 1566.a. Quid sit unguento pedes Domini ungere, ibid d.

UNGULA equi, quid significet, 1020. d. Quid sit ungula terram fodere, 1031.b. 1032. c 1031.b.

UNITAS Ecclesiæ, sine qua, quis pœnas patiens, martyr fieri non potest, 573 a. Unitas bona, & unitas mala, 1108 d. Perversos unitas corroborat, dum concordat, ibid. e. Sit nectar in fide, ut etiam servetur mentium in opere, 1411.a.

UNIVERSITATIS nomine quæ signentur, 590.b.c.d. Universitas septenario numero designatur, 733. b. 1850. d. Designetur quoque millenario, 689. a. 588 b. 1059.b. Item & numero duodenario universitas exprimitur 363.d.

VOCARE Dei, quid sit, 40.e. Vocantur electi ad æternam patriam a sapientia incarnata, 54. e. Ex omni genere hominum Deus ad suam cognitionem vocat, 190.d. Vocat Deus, cum nos amando eligit, nos et parendo respondemus, 356.b. Vocat eum muneribus nos prævenit, quibus bene utendo ei respondemus, 455. c. Vocati sunt ad fidem quorum corda leonum fuerunt cubilia, 555.c. Qui vocatus est alium vocet, 1322.a. In diversis ætatibus homines a Deo vocantur in vineam, 1511. d. 1512. a. Vocante Domino super numerum multiplicantur fideles, 1513. d. Qui vocentur, sed non eliguntur, 1585.d. Quid sit hominem a Deo, ante faciem, vel post tergum vocari, 1610.b. Pauperes & debiles, cæci & claudi vocantur, & veniunt, 1612. c. Deo vocanti non obsequentium reprobatio, 1624. d. Quot modis Deus nos vocet, & ab erroribus revocet, ibid. Alii vocantur in locum respuentium vocationem, 1637. c. Multi sunt vocati, pauci vero electi: verbum valde tremendum, 1641.e.

VOCATIONIS ad fidem certi, non præsumant de sua vocatione ad regnum æternum, 1514. b. Vocationes variæ, 1624 d. Oblatam vocationis gratiam aliqui, non solum respuunt, sed etiam persequuntur, 1637.a.

VOLATILIA cæli significant sapientes sublimes, 368.a.

VOLATUS animalium sublimitatem signat Evangelistarum & Doctorum, 1144.d.

VOLUCRES celi aliquando in malo, aliquando in bono Scriptura sacra accipit, 603. c. Volucres cæli dicuntur ambitiosi, 823. c. 825 c.

VOLUMEN volans cur dicatur Scriptura sacra, 475.a.

VOLUNTATEM Dei homines, etiam nolentes implent, 194.b. 195.d. Voluntati cognitæ famulandum, 196.c. Voluntatem propriam, & vitæ suæ studia, Deo oportet subjicere, 350.b. Deus voluntatem impii potius quam effectum attendit, 408. c. Ex voluntate propria implemur quod nobis diabolus male suggerit, 424.c. Malæ ordinantur a Deo voluntates, 519. c. Quomodo homines se conforment divinæ voluntati, 590.c. Voluntas requiritur ad omne quod in hac vita concupiscitur, 810.c. Quibus modis Deus voluntatem suam indicet, 864.a. Voluntates proprias sequi quam noxium, 906.a. Nihil homini angustius quam proprias frangere voluntates, 1073.b. Quos voluntas prava pervertit, plerumque adversitas corrigit, 1117.b. Voluntas ad Dei placitum frangenda, 1257.c. Bonæ voluntatis quam ampla substantia, 1379.e. 1451. d. Ante Dei oculos numquam est vacua manus a munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate, ibid d. Nihil offertur Deo ditius bona voluntate, ibid. Quæ sit bona voluntas, ibid. a. Velle aliquid facere, jam mente facere est, 1562.a.

VOLUPTATI cum majores inserviunt, minoribus lasciviæ frena laxantur, 45 c. Voluptatis perfectio frustra quæritur, 288. c. Omnis descensus est in voluptate, 624. d. Qui nunc male in voluptatibus se dilatat, eum post in suppliciis pœna angustat, 435. c Voluptas sæpe ex necessitate, 640.d. Impii delicias æstimant mentis sub sensibus, 654. b. Pauci voluptatum foveam, & interitum evadunt, 669. b. Deus nos docet carnis voluptates cavere, 283 r. Quomodo in jumentorum voluptatem decidant homines, 824. a. Sub necessitatis specie voluptas in edendo se palliat, 984. a. Desiderium sordidæ voluptatis luti nomine designatur, 1129.a. Contra mundi voluptates, 1471.a. Voluptates pristinæ ad memoriam redeant deflendæ, ibid.

VOTUM malum quanto citius impleri permittitur, tanto scelerius punitur, 476.a. Ex peccati pœna fit ut votum Deo factum præ infirmitate non solvatur, 510. e. Juramentum præferre est voto nos divinæ servituti alligare, 1048. b. Pro peccatis contra vota commissis qui fiat satis, ibid. Bona vota quoties effectum percipiunt, multiplicantur, 1145. c. Deo consecrati voto, sunt holocaustum lacrymis lavandum, 1368 c.

VOX Angelorum. Vide Locutio. Vox sanctorum quæ, 42.c. Vox capitis sæpe ad vocem corporis, sæpe vox corporis ad vocem capitis transfertur, 637. c. Vox Dei non in gaudio, sed in terrore audiri dicitur, 868.b. Vox Domini quomodo audiatur, 871.d. Vox Dei torpentem peccatorem excitans tonitrui similis, ibid. Vox Dei quam potens sit, 872. b. Quot voces nos alloquantur, 1239.c. Vox est in mente quasi quidam sonus intelligentiæ, 1240. b. Quot voces nostris loquuntur sensibus, ibid. Voces carnis in animo quæ sonent, ibid. c. Vox supra firmamentum quæ & Deo loquitur, 1241.a.

URBANITAS appellatur mentis perversitas, 360.c.

URIAS interpretatur lux mea Dei, 94.c. Judaicum populum designat, ibid. Ejus historia, quid significet, 95.a.

URTICÆ cogitationum pruriginem significant, 1081.a.

USURA auditi verbi prædicationis ab auditoribus exigenda, 1456 d.

UVA acerba, quid significet, 382.c.

VISIGOTHI qui sint, & quomodo ab Ostrogothis differant, 2.b.

VULGUS pauperum, quis, 535.c.

VULNERE uno qui non prosternitur, bis terque percutitur, ut usque ad intima feriatur, 48 d. Vulnera clausa plus cruciant, 240.a. Sine causa vulnera quomodo multiplicentur, 303. b. Homo de medicamento vulnus facit, Deus de vulnere medicamentum, 1098. b.

VULPES, quid designent, 603 d.

VULTUM suum qua ratione operiant impii, 520.c.

VULVÆ nomine, quid designetur, 512. d. Quid sit de vulva procedere, 513.b.

UXORIS non est docere virum, 57.b. Uxor male suadens est cogitatio carnalis, 98. b. Uxor ducta carnis voluptatem significat, 1621.d. Quomodo quis homo habens uxorem sit tamquam non habens, 1603. c. Uxorem diligere, & odisse qua ratione quis possit, 1628.a.

Z

ZACHÆUS Sycomorum ascendens, ut Dominum videat, quid significet, 800. b. Zachæo regnum Dei valuit dimidium substantiæ, 1451.c. Nobis posuit Deus Zachæum pœnitentiæ exemplum, 1851. d.

ZELUS per ignem significatur, 18. d. Unde fiat ut plebs zeli igne pereat, 58.c. Zelus rectitudinis excitatus, a rectitudine ne aberret, sed pareat rationi, 378. c. Zelus sanctorum persequens impœnitentium ex humilitate, non ex elatione procedit, 637. d. Zelus suis contineatur limitibus, 341. c. 1207. b. Zelus mansuetudini & justitiæ conjungendus, 431. c. Excessus zeli in correptione venialis, 334. a. Hæretici Zelum Ecclesiæ furorem, & insaniam vocant, 437. d. Zelari, quid sit, 686. c. Propter infirmorum casum fortes zeli sui igne adurantur, 674. b. Quis & quantus Pastori zelus adversus delinquentes necessarius, 816. c. Zelus est sartago ferrea, ibid.a. 1304.c. Qua discretione exercendus, 817.a. Non ex occulto odio prodeat, ibid. b. Zelus ita serviat rectitudini, ut non expleat rabiem furoris, 948. d. 1501. c. Zelus sanctorum pro Ecclesia, 1005. d. Idolum zeli, quid sit, ibid c. Zelum caritatis erga proximum extinguere, quibus dolis conetur diabolus, 1069. a. Legendo Scripturam sacram zeli fervor excitatur, 1228. d. Zelus prædicatori, etsi cruciet, quantum necessarius, 1304. c. Zelus animarum gratius Deo sacrificium, ibid. c. Zelus fortis est frixura cordis, ibid. Mens justi zeli ardore cremata significatur per similam oleo conspersam & sartagine frixam, ibid. 1305. d. Si zelus amorem non habet, simila calore caret, ib. a. Anima justi zelo cremata, sacrificium & holocaustum fit Domino, ibid. d. Zeli fortis actus, ibid. c. Deo non placens, aut simplicitas sine zelo, aut sine simplicitate zelus, 1578. d.

ZONAM auream circa mamillas habere quid sit, 1128.a.

FINIS.

